FASTI CONSULARES,
A PRIMO URBIS ROMÆ CONSULE BRUTO, AD ULTIMUM BASILIUM, ET JUSTINIANI MORTEM.

Anno quarto Olympiadis sexagesimæ septimæ uterque Consul Patricius fuit.

Anni ab urbe condita.

244 [1] L. Junius [2] Brutus. — L. Tarquinius Collatinus maritus Lucretiæ. [3]
245 P. Valerius Poplicola II. — T. Lucretius Tricipitinus.
246 P. Valerius Poplicola III. — M. Horatius Pulvillus II. [4]
247 Sp. Lartius Flavus. [5] — T. Herminius Aquilinus.
248 M. Valerius. — P. Postumius Tubertus II.
249 P. Valerius Poplicola IV. — T. Lucretius Tricipitinus II.
250 P. Postumius Tubertus II. — Agrippa Menenius Lanatus.
251 Opiter Virginius Tricostus. — Sp. Cassius Viscellinus.
252 [6] Postumus Cominius Auruncus. — T. Lartius Flavus. [7]
253 [8] Ser. Sulpitius Camerinus. — M. Tullius Longus. [9]
254 T. Æbutius Helva. — P. Vetusius Geminus.
255 L. Lartius Flavus II. — Q. Clœlius Siculus.
256 [10] A. Sempronius Atratinus. — M. Minucius Augurinus. [11]
257 A. Postumius Albus [12] Regillensis. — T. Virginius Tricostus.
258 M. [13] Claudius Sabinus. — P. Servilius Priscus.
259 [14] A. Virginius Cœlimontanus. — T. Veturius Geminus. [15]
260 Postumius Cominius Auruncus II. — Sp. Cassius Viscellinus II. [16]
261 T. Geganius Macerinus. [17] — P. Minucius Augurinus. [18]
262 M. Minucius Augurinus II. — A. Sempronius Atratinus II.
263 Q. Sulpitius Camerinus Cornutus. — Sp. Lartius Flavus.
264 C. Julius Iulus. — P. Pinarius Mamercinus.
265 Sp. Nautius Rutilus. — Sex. Furius Fusus.
266 C. Aquilius Tuscus. — T. Sicinius Sabinus.
267 Proculus Virginius Tricostus. — Sp. Cassius Viscellinus III. [19]
268 [20] Q. Fabius Vibulanus. — Ser. Cornelius Maluginensis.
269 K. Fabius Vibulanus. — L. Aimilius Mamercus.
270 M. Fabius Vibulanus. — L. Valerius Potitus Volusus.
271 Q. Fabius Vibulanus II. — C. Julius Iulus.
272 [21] K. Fabius Vibulanus II. — Sp. Spurius Fusus.
273 M. Fabius Vibulanus II. — Cn. Manlius Cincinnatus. [22]
274 K. Fabius Vibulanus III. — T. Virginius Tricostus Rutilus.
275 L. Aimilius Mamercus II. — C. Servilius Structus Ahala.
276 C. [23] Oratius Pulvillus. — T. Menenius Lanatus. [24]
277 A. Virgilius Rutilus. — Sp. Servilius Structus.
278 [25] C. Nautius Rutilus. — P. Valerius Poplicola.
279 L. Furius Medullinus. — A. Manlius Vulso.
280 L. Aimilius Mamercus III. — Vopiscus Julius Iulus.
281 L. Pinarius Mamercinus. — P. Furius Fusus.
282 App. Claudius Sabinus. — T. Quinctius Capitolinus.
283 [26] L. Valerius Potitus II. — T. Aimilius Mamercinus.
284 T. Numicius Priscus. — A. Virginius Cœlimontanus.
285 T. Quinctius Capitolinus II. — Q. Servilius Priscus.
286 T. Aimilius Mamercinus II. — Q. Fabius Vibulanus.
287 Q. Servilius Priscus II. — Sp. Postumius Albus Regillensis.
288 T. Quinct. Capitolinus III. — Q. Fabius Vibulanus II.
289 A. Postumius Regillensis. — Sp. Furius Medullinus Fusus.
290 P. Servilius Priscus. — L. Æbutius Helva.
291 T. Lucretius Tricipitinus. — Sp. Veturius Crassus. [27]
292 P. Volumnius Amintinus Gall. — Ser. Sulpitius Camerinus.
293 P. Valerius Poplicola II. — C. Claudius Sabinus.
294 Q. Fabius Vibulanus III. — L. Cornelius Maluginensis.
295 L. Minutius Augurinus. — C. Nautius Rutilus II. [28]
296 C. Oratius Pulvillus II. — Q. Minutius Augurinus. [29]
297 M. Valerius Maximus. — Sp. Virginius Cœlimontanus.
298 Tit. Romulus Vaticanus. — C. Veturius Cicurinus.
299 Sp. Tarpejus Capitolinus. — A. Atterius Fontinalis.
300 [30] P. Tergeminus Curiatius. — Sex. Quinctilius Varus.
301 T. [31] Menenius Lanatus. — P. Sextius Capitolinus.
302 [32] App. Claudius Crassinus. — T. Genutius Augurinus. [33]

DECEMVIRI Consulari potestate, sine provocatione, App. Claudius. T. Genutius. P. Sextius. Sp. Veturius. C. Julius Iulus. A. Manlius. Ser. Sulpitius Camerinus. Sp. Postumius Alb. P. Oratius [34]. T. Romilius Vaticanus.

303 App. Claudius II. L. Minutius Augurinus. M. Cornelius Maluginensis. M. Sergius. Q. Fabius Vibulanus. Q. Pætilius. T. Antoninus Merenda. Cæso Duillius. Sp. Oppius Cornicen II. M. Rabulejus II. abdicarunt.

DUODECIM TABULARUM LEGES.

304 [35] Iidem, ut tamen jam à Claudio proximus sit Q. Fabius Vibulanus. ut testatur antiquum Kalendarium. K

DECEMVIRI abdicantur [36]. Rursus ad Consules recidit respublica nondum finito anno, electique

M. Oratius Barbatus. — L. Valerius Potitus.
305 Lar. Herminius Exquilinus. — T. Virginius Cœlimontanus Tricostus.
306 M. Geganius Macerinus. — Claud. [37] Julius Iulus.
307 Agrippa Furius Fusus. — T. Quinctius Capitolinus IV.
308 M. Genutius Augurinus. — C. Curtius Medullinus Fusus.

Iterum mutatur status reipublicæ & PROCOSS. primi omnium Tribb. militum Consulari potestate eliguntur numero tres.

309 L. Atilius Longus. — T. Clœlius Siculus. — A. Sempronius Atratinus TRI. MIL.

Hi ante anni finem magistratum deponentes, locum denuo COSS. fecerunt, ut post quartum fere mensem eligerentur frequentes Consules.

L. Papyrius Mugillanus. — L. Sempronius Atratinus.
310 M. Geganius Macerinus II. — T. Quinctius Capitolinus V.
311 M. Fabius Vibulanus. — P. Æbutius Helva Cornicen.
312 C. Furius Pacillus. — M. Papyrius Crassus.

Anni ab urbe condita.

313 Proculus Geganius Macerinus. — L. Menenius Lanatus II.
314 [38] T. Quinctius Capitolinus VI. — Agrippa Menenius Lanatus. [39]
315 M. Aimilius Mamercinus. — L. Quinctius Cincinnatus. — L. Julius Iulus TRIB. MIL.
316 M. Geganius Mamercinus III. — L. Sergius Fidenas in hoc honore appellatus. [40]
317 M. Cornelius Maluginensis. — L. Papyrius Crassus.
318 C. Julius Iulus II. — L. Virginius Tricostus. [41]
319 C. Julius Iulus III. — L. Virginius Tricostus II. [42]
M. Fossius Flaccinator.
320 Fabius Vibulanus. — L. Sergius Fidenas TRIB. MIL.
L. Furius Medullinus.
321 L. Pinarius Mamercinus. — Sp. Postumius Albus TRIB. MIL.
322 T. Quinctius Pennus Cincinnatus. — C. Julius Mento. [43]
323 L. Papyrius Crassus II. — L. Julius Iulus.
324 L. Sergius Fidenas II. — Hostus Lucretius Tricipitinus.
325 T. Quinctius Pennus Cincinnatus II. — A. Cornelius Cossus.
326 C. Servilius Axilla [44] Structus. — L. Papyrius Mugillanus II.
327 A. Cornelius Cossus. — T. Quinctius Pennus Cincinnatus. [45]
C. Furius Pacillus. — M. Postumius TRIB. MIL.
328 A. Sempronius Atratinus. — L. Furius Medullinus.
L. Quinctius Cincinnatus II. — L. Oratius Barbatus TR. MIL.
329 Appius Claudius Crassus. [46] — L. Sergius Fidenas.
Sp. Nautius Rutilus. — Sex. Julius Iulus TR. MIL.
330 C. Sempronius Atratinus. — Q. Fabius Vibulanus.
331 L. Manlius Capitolinus. — L. Papyrius Mugillanus.
Q. Antonius Merenda. — L. Servilius Structus TRIB. MIL.
332 N. Fabius Vibulanus. — T. Quinctius Capitolinus Barbatus.
333 T. Quinctius Cincinnatus II. — L. Furius Medullinus III.
M. Manlius Capitolinus. — A. Sempronius Atratinus II. TR. MIL.
334 Agrippa Menenius Lanatus. — Sp. Nautius. Rutilus. II.
P. Lucretius Tricipitinus. — C. Servilius Axilla TR. MIL.
C. Servilius Axilla II.
335 L. Sergius Fidenas II. — M. Papyrius Mugillanus TR. MIL.
P. Lucretius Tricipitinus II.
336 L. Servilius Structus II. — Sp. Veturius Crassus TRIB. MIL. [47]
Agrippa Menenius Lanatus II. — M. Papyrius Mugillanus II.
337 A. Sempronius Atratinus III. — Sp. Nautius Rutilus II. TR. MIL.
T. Quinctius Cincinnatus.
338 P. Cornelius Cossus. — C. Martius Rutilus.
C. Valerius Potitus. — N. Fabius Vibulanus TRIB. MIL.
339 Q. Fabius Vibulanus II. — L. Valerius Potitus.
Cn. Cornelius Cossus. — P. Postumius Regillensis TR. MIL.
340 L. Furius Medullinus. — M. Cornelius Cossus.
341 Q. Fabius Ambustus. — C. Furius Pacillus.
342 M. Papyrius Mugillanus. — C. Nautius Rutilus.
343 M. Aimilius Mamercinus. — C. Valerius Potitus Volusus.
344 Cn. Cornelius Cossus. — L. Furius Medullinus II.
345 C. Julius Iulus. — P. Cornelius Cossus.
346 C. Valerius Potitus II. — C. Servilius Ahala TRIB. MIL. [48]
L. Furius Medullinus II. — C. Servilius Ahala II.
347 [49] P. Cornelius Cossus. — N. Fabius Vibulanus II. TR. MIL.
Cn. Cornelius Cossus. — L. Valerius Potitus II.
348 C. Julius Iulus II. — N. Fabius Ambustus TR. MIL.
M. Aimilius Mamercinus.
T. Quinctius Capitolinus. — Q. Quinctius Cincinnatus.
A. Manlius Vulso. — L. Furius Medullinus II. TR. MIL.
349 P. Cornelius Maluginensis. — C. Valerius Potitus III.
M. Sergius Fidenas. — Cn. Cornelius Cossus II.
K. Fabius Ambustus II. — Sp. Nautius Rutilus III. TR. MIL.
350 M. Aimilius Mamercinus. — M. Furius Fusus.
L. Valerius Potitus III. — App. [50] Claudius Crassinus.
M. Quinctilius Varus. — L. Julius Iulus TRIB. MIL.
351 C. Servilius Ahala III. — Q. Sulpitius Cornutus.
Q. Servilius Fidenas. — L. Virginius Tricostus.
A. Manlius II. — M. Sergius Fidenas II. TR. MIL.
352 M. Furius Camillus II. — L. Julius Iulus.
L. Valerius Potitus IV. — M. Aimilius Mamercinus III.
Cn. Cornelius Cossus. — K. Fabius Ambustus II. TR. MIL.
353 L. Publius Volscus. — P. Mælius Capitolinus.
L. Titinius. — P. Mænius.
Sp. Furius Medullinus. — P. Licinius Calvus primus ex plebe. TRIB. MIL.
354 M. Pomponius. — L. Atilius Longus.
C. Duillius. — N. Veturius.
Volero Publius Philo. — Cn. Genutius Augurinus. TR. MIL.
355 L. Valerius Potitus V. — L. Furius Medullinus III.
M. Valerius Maximus. — M. Furius Camillus II.
Q. Servilius Fidenas II. — Q. Sulpitius Camerinus II. TR. M.
356 L. Julius Julus II. — L. Sergius Fidenas. [51]
L. Furius Medullinus IV. — A. Postumius Regillensis.
P. Cornelius Maluginensis. — A. Manlius Capitolinus. TR. MIL.
357 Cn. Genutius Augurinus II. — P. Mælius Capitolinus II.
L. Titinius II. — P. Licinius Calvus.
P. Menius II. — L. Atilius Longus II. TR. MIL.
358 P. Cornelius Cossus. — L. Furius Medullinus V.
P. Cornelius Scipio. — M. Valerius Maximus II.
Cæso Fabius Ambustus III. — Q. Servilius Fidenas III. TR. MIL.
359 M. Furius Camillus III. — A. Valerius Poplicola.
L. Furius Medullinus VI. — C. Aimilius Mamercinus.
Sp. Postumius Albinus. — P. Cornelius Scipio II. TR. MIL.
360 [52] L. Lucretius Flavus. — Ser. Sulpitius Camerinus.
361 L. Valerius Potitus. — M. Manlius Capitolinus.
362 L. Lucretius Flavus. — M. Aimilius Mamercinus.
Ser. Sulpitius Camerinus. — L. Furius Medullinus VI.
Agrippa Furius Fusus. — C. Aimilius Mamercinus. TR. MIL.
363 [53] Q. Sulpitius Longus. — Q. Fabius Ambustus.
K. Fabius — C. Fabius. [54]
Q. Servilius Fidenas IV. — Ser. Cornelius Maluginensis. TR. MIL.

Ii — M. Fu-

Marginal notes (left): 1 Fuit [illegible] 2 [illegible] 3 [illegible] 4 [illegible] 5 Al. Rufus. 6 [illegible] 7 Al. Rufus frater Sp. Lartii, de quo supra. 8 Poplicola [illegible] 9 Minucius [illegible] 10 Bellum Latinum. 11 [illegible] 12 Idem DICTATOR. 13 Al. Agrippa. 14 Prima secessio plebis in Sacrum montem [illegible] 15 M. Valerius DICTATOR. 16 TRIBUNI PLEBIS. 17 Onuf. Geganium vocat. 18 [illegible] 19 Lex agraria prima, Onuf. 20 Latini anno 268. rebellant. Eusib. 23 Al. M. Eusib. Onuf. ait id factum anno 275. 28 Decem Tribuni plebis primi. Onuf. 31 Al. L.

Marginal notes (right): 38 Sp. Mælium regnum affectans occisum. 39 L. Quinctius Cincinnatus iterum DICTATOR. 40 M. Aimilius Mamercinus. DICTATOR. 41 Q. Servilius Priscus DICTATOR. 42 M. Aimilius II. DICTATOR. 43 A. Postumius Tubertus DICTATOR. 44 Ahala. Onuf. 45 M. Aimilius Mamercinus III. DICTATOR. 46 Pro Crassus, Onuf. alii Crassinus. 47 Q. Servilius Priscus Fidenas DICTATOR II. 48 P. Cornelius Rutilus Cossus DICTATOR. 49 Stipendium ex publico primo datum. 50 Onuf. P. Claudius Crassinus, alii. 51 Camillus DICTATOR. vide Symmachum in epistolis. 52 CONSULES. 53 Bellum Gallicum Romanorum. 54 Camillus II. DICTATOR. quo anno de Gallis triumphavit.

21 *Trecenti nobiles Fabiæ familiæ à Vejentibus cæsi. Eusib. Onuf.* 22 *Onuf. Vulsonem vocat.* 24 *Trecenti Fabii cæsi. Onuf.* 25 *Pompilia virgo Vestalis ob stuprum viva defossa.* 26 *Iunia Vestalis ob stuprum viva defossa. Eusib.* 27 *Onuf.* 29 L. Quinctius Cincinnatus DICTATOR, & L. Tarquitius Flaccus, magister equitum. *Sig. sed Eusibius multo ante etiam collocavit.* 30 *Onuf.* 32 *Trecentesimo secundo anno ab urbe condita, DECEMVIRI creati compo[s]uerunt leges in decem tabulis, & sequenti anno duas alias tabulas addiderunt, atque ita leges duodecim tabularum appellatæ. Eas leges editas esse anno urbis 304. scribit Eusib.* 33 *Hi abdicarunt, ut designarentur legum scribendarum causa Decemviri Consulares, qui per duos annos præfuerunt reip.* 34 *Pro Oratius, Onuf. edit Curiatius.* 35 *Secunda secessio plebis in Aventinum, propter scelus Appii Decemviri.* 36 *Abdicantur autem ob libidinem Appii Claudii, qui Virginii filiam voluit per vim abducere. Eusib.* 37 *Al. Cajus C.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Anni ab urbe condita.

364	M. Furius Camillus per annum Dictator, & solus.[1]	
365	[2] L. Virginius Tricostus.	L. Postumius Albinus.
	L. Valerius Poplicola II.	P. Cornelius.
	A. Manlius Capitolinus.	L. Aimilius Mamercinus. TR. MIL.
366	T. Q. Cincinnatus.	L. Aquilius Corvus.
	Q. Servilius Fidenas V.	L. Julius Iulus.
	L. Lucretius Tricipitinus II.	Ser. Sulpitius Rufus. TRIB. MIL.
367	L. Papyrius Cursor.	L. Menenius Lanatus.
	C. Sergius Fidenas.	L. Aimilius Mamercinus II.
	L. Valerius Poplicola III.	C. Cornelius. TRIB. MIL.
368	Ser Cornelius Maluginensis III.	T. Quinctius Cincinnatus.
	M. Furius Camillus IV.	Q. Servilius Fidenas VI.
	L. Oratius Pulvillus.	P. Valerius Potitus Poplicola. TR. MIL.
369	[3] A. Manlius Capitolinus.	T. Quinctius Capitolinus.
	L. Quinctius Capitolinus.	L. Papyrius Cursor II.
	P. Cornelius.	C. Sergius Fidenas. TRIB. MIL.
370	M. Furius Camillus V.	Ser. Sulpitius Rufus II.
	Ser. Cornelius Maluginensis III.	P. Valerius Potitus II.
	C. Papyrius Crassus.	T. Quinctius Cincinnatus. TR. MIL.
371	L. Valerius Poplicola IV.	M Trebonius Flavus.
	L. Aimilius Mamercinus III.	A. Manlius Capitolinus III.
	Ser. Sulpitius Rufus III.	L. Lucretius Tricipitinus II. TR. M.
372	Q. Servilius Fidenas.	Sp. Papyrius Crassus.
	L. Papyrius Crassus.	L. Aimilius Mamercinus IV.
	Ser. Sulpitius prætextatus.	Ser. Cornelius Maluginensis. TR. M.
373	L. Lucretius Tricipitinus III.	
	L. Furius Medullinus.	M. Furius Camillus VI.
	M. Fabius Ambustus. TR. MIL.	A. & L. Postumii Regillenses.
374	L. Valerius Poplicola V.	P. Valerius Potitus III.
	C. Sergius Fidenas III.	L. Menenius Lanatus II.
	Sp. Papyrius Cursor.	Ser. Cornel. Maluginensis V. TR. M.
375	P. Manlius Capitolinus.	M Albinus.
	C. Manlius Capitolinus.	L Julius Iulus.
	L. Antistius.	C. Sextilius. TRIB. MIL.
376	Q. Servilius Fidenas II.	P. Clœlius Siculus.
	Sp. Furius Medullinus.	C. Licinius Calvus.
	M Oratius Pulvillus.	L Geganius Macerinus. TR. MIL.
377	L. Aimilius Mamercinus V.	L. Quinctius Cincinnatus II.
	C. Quinctius Cincinnatus.	P. Valerius Potitus IV.
	Ser. Sulpitius prætextatus II.	C. Veturius Crassus Cicurinus. TRIBUN. MIL.

378 Solitudo Magistratuum per quinquennium fuit, Licinio Stolone, &
379 L. Sextio Laterano TRIB. PLEBIS, intercessione perpetua comitia in-
380 terturbantibus, dum sedulo à patribus resistitur, ne legem de com-
381 municando cum plebe consulatu, de agrorum modo, de fœnore mi-
382 nuendo perferrent. Itaque Cajus Licinius Calvus, & L. Sextius Lateranus per totum hoc quinquennium tribunatum plebis gesserunt.

383	L. Furius Medullinus II.	P. Valerius Potitus Poplicola V.
	C. Valerius Potitus.	Ser. Cornelius Maluginensis VI.
	A. Manlius Capitolinus.	Ser. Sulpitius prætextatus III. TRIB. MIL.
384	Q. Servilius Fidenas III.	M Cornelius Maluginensis.
	A. Cornelius Cossus.	C. Veturius Crassus.
	Q. Quinctius Cincinnatus.	M. Fabius Ambustus. TRIB. MIL.
385	[4] L. Quinctius Capitolinus.	Sp. Servilius Structus.
	Ser. Cornelius Maluginensis VII.	L. Papyrius Crassus.
	Ser. Sulpitius prætextatus IIII.	L. Veturius Crassus Cicurinus. TRIB. MIL.
386	[5] A. Cornelius Cossus II.	L. Veturius Crassus Cicurinus II.
	M. Cornel. Maluginensis II.	P. Valerius Potitus Poplicola VI.
	P. Manlius Capitolinus II.	M. Geganius Macerinus. TR. MIL.

CONSULES E PLEBE PRIMUM CREARI COEPTI.

387	[6] L. Aimilius Mamercinus.	L. Sextius Lateran. primus è plebe cos.
388	L. Genutius Aventinensis.	Q. Servilius Ahala. [7]
389	C. Sulpitius [8] Peticus.	C. Licinius Calvus.
390	L. Aimilius Mamercinus.	Cn. Genutius Aventinensis.
391	Q. Servilius Ahala II.	L. Genutius Aventinensis II.
392	C. Sulpitius Peticus II.	C. Licinius Calvus II.
393	M. Fabius Ambustus.	C. Pætilius Libo Visolus.
394	M. Popilius Lænas.	Cn. Manlius Capitolinus Imperiosus.
395	C. Fabius Ambustus.	C. Plautius Proculus.
396	Cn. Manlius Capitolinus Imperiosus II.	C. Martius Rutilus.
397	M. Fabius Ambustus II.	M. Popilius Lænas II.
398	C. Sulpitius Peticus III.	M. Valerius Poplicola.
399	M. Fabius Ambustus III.	T. Quinctius Barbatus [9] Capitolinus Crispinus.
400	C. Sulpitius Peticus IV.	M. Valerius Poplicola II. [10]
401	P. Valerius Poplicola.	C. Marcius Rutilus II.
402	C. Sulpitius Peticus V.	T. Quinctius Pennus Cincinnatus.
403	M. Popilius Lænas III.	L. Cornelius Scipio.
404	L. Furius Camillus.	P. [11] Claudius Crassus.
405	[12] M. Popilius Lænas IV.	M. Valerius Corvus.
406	T. Manlius Torquatus.	C. Plautius Venno Hypsæus.
407	M. Valerius Corvus II.	C. Pætilius Balbus Libo Visolus II.
408	M. Fabius Dorso.	Ser. Sulpitius Camerinus.
409	C. Marcius Rutilus III.	T. Manlius Torquatus II.
410	[13] M. Valerius Corvus III.	A. Cornelius Cossus Arvina.
411	M. Marcius Rutilus IV.	Q. Servilius Ahala II.
412	C. Plautius Hypsæus II.	L. Aimilius Mamercinus, Privernas postea dictus.
413	T. Manlius Torquatus III.	P. Decius Mus, qui se devovit.
414	T. Aimilius Mamercinus.	Q. Publius Philo. Idem post eodem
415	L. Furius Camillus.	C. Mænius Nepos. (anno Dictator.
416	C. Sulpitius Longus.	P. Ailius Pætus.
417	L. Papyrius Crassus.	K. Duillius.
418	M. Valerius Corvus IV.	M. Atilius Regulus.
419	T. [14] Veturius Calvinus.	Sp. Postumius Regillensis Albinus.
420	Annus sine COSS.	
421	Cn. Domitius Calvinus.	A. Cornelius Cossus Arvina II.
422	L. [15] Valerius Potitus Flaccus.	M. Claudius Marcellus.
423	L. Papyrius Crassus II.	L. Plautius Venno.
424	L. Aimilius Mamercinus II.	C. Plautius Decianus.
425	P. Plautius Proculus.	P. Cornelius Scipio Scapula.

1 Urbs à Gallis capta.
2 Anno 365. Camillus III. DICTATOR, de Volscis triumphat.
3 Anno 369. A. Cornelius Cossus DICTATOR.
4 Anno 385. M. Furius Camillus IV. DICTATOR.
5 Anno 386. Camillus V. DICTATOR.
6 Hoc anno duo novi magistratus instituti sunt: Prætura, & Ædilitas. Livius.
7 Mors Camilli.
8 Pythicus. corrupte legitur in Fa[illegible] lib. 1.
9 Pro Barbatus, Onuf. habet Pennus.
10 C. Julius Iulus DICTATOR.
11 Onuf. App. Claud. Crassinus Regill.
12 Fœdus II. cum Pœnis.
13 Bellum Samniticum.
14 Al. Ti.
15 C. Onuf.

Anni ab urbe condita.

426	L. Cornelius Lentulus.	Q. Publius Philo II.
427	C. Pætilius Libo Visolus II.	L. Papyrius Cursor primus Procos.
428	L. Furius Camillus II.	D. Junius Brutus Scæva. [16]
429	L. Papyrius Cursor Dictator, sine COSS.	
430	C. Sulpitius Longus.	Q. Aulius Cerretanus.
431	[17] Q. Fabius Maximus Rullian.	L. Fulvius Curvus.
432	T. Veturius Calvinus II.	Sp. Postumius Albinus II.
433	L. Papyrius Cursor II.	Q. Publius Philo III.
434	L. Papyrius Cursor III.	Q. Aulius Cerretanus II.
435	L. Plautius Venno.	M. Fossius Flaccinator.
436	Q. Aimilius Barbula.	C. Jun. Brutus Bubulcus.
437	Sp. Nautius Rutilus.	M. Popilius Lænas.
438	L. Papyrius Cursor IV.	Q. Publius Philo IV.
439	M. Pætilius Libo.	C. Sulpitius Longus.
440	L. Papyrius Cursor V.	C. Jun. Brutus Bubulcus II.
441	M. Valerius Maximus.	P. Decius Mus.
442	Cn. Jun. Brutus Bubulcus III.	Q. Aimilius Barbula II.
443	[18] Q. Fab. Max. Rullianus II.	C. Martius Rutilus, Censorinus postea dictus. [19]
444	Hoc anno DICTATOR & Magister equitum sine COSS. fuerunt.	
445	Q. Fab. Max. Rullianus III.	P. Decius Mus II.
446	App. Claudius Cæcus.	L. Volumnius Flamma Violensis.
447	[20] P. Cornelius Arvina.	Q. Martius Tremulus.
448	L. Postumius Megellus.	T. Minutius Augurinus.
449	P. Sempronius Sophus.	P. Sulpitius Saverrio.
450	L. Genutius Aventinensis.	Ser. Cornelius Lentulus.
451	M. Livius Denter.	M. Aimilius Paulus.
452	Q. Fabius Maximus Dictator.	M. Aimilius Paulus Mag. eq. M. Valerius Corvus, & P. Sempronius Sophus Mag. eq.
453	M. Valerius Corvus V.	Q. Apuleius Pansa.
454	M. Fulvius Pætinus.	T. Manlius Torquatus.
455	L. Cornel. Scipio.	C. Fulvius Centumalus.
456	Q. Fab. Max. Rullianus IV.	P. Decius Mus III.
457	App. Claudius Cæcus II.	L. Volumnius Flamma Violensis.
458	Q. Fab. Max. Rullianus V.	P. Decius Mus IIII. qui se devovit.
459	L. Postumius Megellus II.	M. Atilius Regulus.
460	L. Papyrius Cursor.	Sp. Carvilius Maximus.
461	Q. Fab. Max. Gurges.	D. Jun. Brutus Scæva.
462	L. Postumius Megellus III.	C. Junius Brutus Bubulcus.
463	[21] M. Curius Dentatus.	P. Cornelius Rufinus.
464	M. Valerius Corvinus VI.	Q. Cæditius Noctua.
465	Q. Martius Tremulus II.	P. Cornelius Arvina.
466	M. Claudius Marcellus.	C. Nautius Rutilus.
467	[22] M. Valerius Maximus.	C. Ailius Pætus. [23]
468	C. Claudius Canina.	M. Aimilius Barbula.
469	C. Servilius.	L. Cæcilius Metellus.
470	P. Cornel. Dolabella.	Cn. Domitius Calvinus.
471	Q. Aimilius Papus.	C. Fabricius Luscinus.
472	[24] L. Aimilius Barbula.	Q. Martius Philippus.
473	P. Valerius Lævinus.	Tiberius Coruncanius Nepos.
474	P. Sulpitius S. Averrio.	P. Decius Mus.
475	[25] Q. Aimilius Papus II.	C. Fabricius Luscinus II.
476	P. Cornel. Rufinus II.	C. Junius Brutus Bubulcus II.
477	Q. Fabius Gurges II.	C. Genutius Clepsina.
478	M. Curius Dentatus II.	L. Cornelius Lentulus.
479	M. Curius Dentatus III.	Ser. Cornelius Merenda.
480	C. Fabricius Luscinus.	C. Claudius Canina.
481	L. Papyrius Cursor.	Sp. Carvilius Maximus II.
482	C. Quintius Claudius.	L. Genutius Clepsina.
483	C. Genutius Clepsina II.	Cn. Cornelius Blasio.
484	L. Quinctius [26] Gulo.	C. Fabius Pictor. [27]
485	P. Sempronius Sophus.	App Claudius Crassus.
486	M. Atilius Regulus.	L. Julius Libo.
487	D. Junius Pera.	M. Fabius Pictor.
488	M. Valerius Maximus.	Q. Mamilius Vitulus.
489	[28] App. Claudius Caudex.	M. Fulvius Flaccus.
490	M. Valerius Maximus II.	M. Otacilius Crassus.
491	L. Postumius Megellus.	Q. Mamilius Vitulus II.
492	L. Valerius Flaccus.	T. Otacilius Crassus.
493	Cn Cornelius Scipio Asina.	C. Duellius.
494	L. Cornelius Scipio.	C. Aquilius Florus.
495	A. Atilius Calatinus.	C. Sulpitius Paterculus.
496	C. Atilius Regulus.	Cn. Cornelius Blasio.
497	Q. Cæditius.	L. Manlius Vulso Longus.
498	Ser. Fulvius Nobilior.	M. Æmilius Paulus.
499	Cn. Cornelius Scipio Asina II.	A. Atilius Calatinus II.
500	Cn. Servilius Cæpio.	C. Sempronius Blæsus.
501	C. Aurelius Cotta.	P. Servilius Geminus.
502	L. Cæcilius Metellus.	C. Furius Pacilus.
503	C. Atilius Regulus II.	L. Manlius Vulso.
504	P. Claudius Pulcher.	L. Junius Pullus.
505	C. Aurelius Cotta II.	P. Servilius Geminus II.
506	L. Cæcilius Metellus II.	M. Fabius Buteo.
507	M. Otacilius Crassus II.	M. Fabius Licinus.
508	M. Fabius Buteo II.	C. Atilius Bulbus.
509	A. Manlius Atticus.	C. Sempronius Blæsus II.
510	C. Fundanius Fundulus.	C. Sulpitius Gallus.
511	[29] C. Luctatius Catulus.	A. Postumius Albinus.
512	Q. Luctatius Cerco.	A. Manlius Atticus II. [30]
513	C. Claudius Centho.	M. Sempronius Tuditanus.
514	C. Mamilius Turrinus.	Q. Valerius Falto.
515	T. Sempronius Gracchus.	P. Cornelius Falto.
516	L. Cornelius Lentulus Caudinus.	Q. Fulvius Flaccus. [31]
517	P. Cornel. Lentulus Caudinus.	C. Licinius Varus.
518	[32] C. Atilius Bulbus II.	T. Manlius Torquatus.
519	L. Postumius Albinus.	Sp. Carvilius Maximus.
520	Q. Fabius Verrucosus.	M. Pomponius Matho.
521	M Aimilius Lepidus.	M. Poplicius Malleolus.
522	M. Pomponius Matho II.	C. Papyrius Maso.
523	M. Aimilius Barbula.	M. Junius Pera.
524	L. Postumius Albinus II.	Cn. Fulvius Centumalus. [33]
525	Sp. Servilius Maximus II.	Q. Fabius Verrucosus II.
526	P. Valerius Flaccus. [34]	M. Atilius Regulus.
527	L. Apustius Fullo.	M. Valerius Messala.
528	L. Æmilius Papus.	C Atilius Regulus. [35]
529	Q. Fulvius Flaccus II.	T. Manlius Torquatus.
530	C. Flaminius Nepos.	P. Furius Philus.
531	M. Claudius Marcellus.	Cn. Cornelius Scipio Calvus.

16 L. Papyrius Cursor DICTATOR.
17 Caudina Pax.
18 Bellum Etruscum & Samniticum.
19 Anno 443. lata est lex Attilia de [illegible]
20 Fœdus III. cum Pœnis.
21 Tresviri capitales primi.
22 Tertia secessio plebis in Janiculum.
23 Anno 467. Hortensius DICTATOR, secessionis revocandæ causa legem Hortensiam tulit, ut Plebiscita omnem populum Quiritium tenerent, & pro legibus observarentur, Epitome Livii. lib. 11.
24 Bellum Tarentinum.
25 Fœdus IV. cum Pœnis.
26 Onuf. Q. Ogulnius Gallus.
27 Hoc primum anno 484. quinque annis ante primum bellum Punicum argentum Romæ signatum est. Plin. lib. 33. c. 3.
28 Bellum Punicum primum.
29 Duo Prætores primum creati.
30 Pax cum Pœnis facta.
31 Bellum Ligusticum.
32 [illegible]
33 Bellum Illyricum.
34 Bellum Gallicum Cisalpinum.
35 Prætores IV. primum creati.

532 P. Cor-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Anni ab urbe condita.

532	P. Cornelius Asina.	M. Minutius Rufus.
533	L. Veturius Philo.	C. Lutatius.
534	L. Æmilius Paulus.	M. Livius Salinator.
535	[1] P. Cornelius Scipio.	T. Sempronius Longus.
536	C. Flaminius II.	Cn. Servilius Geminus.
537	L. Aimilius Paulus II.	C. Terentius Varro. [2]
538	T. Sempronius Gracchus.	L. Postumius Albinus III.
539	Q. Fabius Maxim. Verrucosus IV.	M. Claudius Marcellus III.
540	Q. Fabius Max.	T. Sempronius Gracchus III.
541	App. Claudius Pulcher.	Q. Fulvius III.
542	P. Sulpitius Galba Maximus.	Cn. Fulvius Centumalus II.
543	M. Claudius Marcellus IV.	M. Valerius Lævinus II.
544	Q. Cæcilius Metellus.	Q. Fulvius Flaccus.
545	M. Claudius Marcellus V.	T. Quintius Crispinus.
546	M. Livius Salinator II.	C. Claudius Nero.
547	Q. Cæcilius Metellus.	L. Veturius Philo.
548	P. Cornel. Scipio Africanus.	P. Licinius Crassus Dives.
549	M. Cornelius Cethegus.	P. Sempronius Tuditanus.
550	C. Servilius Cæpio.	C. Servilius Nepos.
551	[3] T. Claudius Nero.	M. Servilius Pulex Geminus.
552	Cn. Cornelius Lentulus.	P. Ælius Pætus.
553	[4] P. Sulpitius Galba Maxim. II.	C. Aurelius Cotta.
554	C. Cornelius Lentulus.	P. Villius Tapulus.
555	T. Quinctius Flaminius.	Sext. Ælius Pætus Catus.
556	[5] C. Cornelius Cethegus.	Q. Minutius Rufus.
557	L. Furius Purpureo.	M. Claudius Marcellus.
558	L. Valerius Flaccus.	M. Portius Cato.
559	P. Cornelius Scipio Africanus II.	T. Sempronius Longus.
560	L. Cornelius Merula.	Q. Minutius Thermus.
561	L. Quinctius Flaminius.	Cn. Domitius Ænobarbus.
562	[6] M. Attilius Glabrio.	M. Cornel. Scipio Nasica.
563	L. Cornel. Scipio Asiaticus.	C. Lælius Nepos.
564	Cn. Manlius Vulso.	M. Fulvius Nobilior.
565	C. Livius Salinator.	M. Valerius Messala.
566	M. Æmilius Lepidus.	C. Flaminius Nepos.
567	Sp. Postumius Albinus.	Q. M. Philippus.
568	App. Claudius Pulcher.	M. Sempronius Tuditanus.
569	P. Claudius Pulcer.	L. Portius Licinius.
570	P. Q. Fabius Labeo.	M. Claudius Marcellus.
571	L. Æmilius Paulus.	Cn. Bæbius Tamphilus.
572	P. Cornelius Cethegus.	M. Bæbius Tamphilus.
573	A. Postumius Albinus.	C. Calphurnius Piso.
574	Q. Fulvius Flaccus.	L. Manlius Accidinus.
575	M. Junius Brutus.	A. Manlius Vulso.
576	C. Claudius Pulcher.	T. Sempronius Gracchus.
577	Q. Pætilius Spurinus.	Cn. Cornelius Lævinus.
578	Q. Mutius Scævola.	M. Æmilius Lepidus.
579	Sp. Postumius Paullulus.	Q. Mucius Scævola.
580	L. Postumius Albinus.	M. Popilius Lænas.
581	C. Popilius Lænas.	P. Ælius Ligus.
582	P. Licinius Crassus.	C. Cassius Longinus.
583	[7] C. Hostilius Mancinus.	C. Atilius Serranus.
584	Q. Martius Philippus II.	Q. Servilius Cæpio.
585	L. Æmilius Paulus II.	C. Licinius Crassus.
586	Q. Ælius Pætus.	M. Junius Pennus.
587	C. Sulpitius Gallus.	M. Claudius Marcellus.
588	T. Manlius Torquatus.	Cn. Octavius.
589	A. Manlius Torquatus.	Q. Cassius Longinus.
590	T. Sempronius Gracchus.	M. Juventius Thalna.
591	P. Scipio Nasica.	C. Martius Figulus.
592	M. Valerius Messala.	C. Fannius Strabo.
593	L. Anicius Gallus.	M. Cornelius Cethegus.
594	Cn. Cornelius Dolabella.	M. Fulvius Nobilior.
595	M. Æmilius Lepidus.	C. Popilius Lænas II.
596	Sext. Julius Cæsar.	L. Aurelius Orestes.
597	L. Cornelius Lentulus.	C. Martius Figulus II.
598	P. Cornelius Nasica.	M. Claudius Marcellus II.
599	Q. Opimius.	L. Postumius Albinus.
600	Q. Fulvius Nobilior.	T. Annius Luscus. [8]
601	M. Claudius Marcellus III.	L. Valerius Flaccus.
602	L. Licinius Lucullus.	A. Postumius Albinus.
603	[9] T. Quinctius Flaminius.	M. Acilius Balbus.
604	L. Marius Censorinus.	M. Manlius.
605	Sp. Postumius Magnus.	L. Calphurnius Piso Cæsonius.
606	P. Scipio Africanus Æmilianus.	C. Livius Drusus.
607	Cn. Cornelius Lentulus.	L. Mummius, qui post Achaicus dictus est. [10]
608	Q. Fab. Maximus Æmilius.	L. Hostilius Mancinus.
609	Ser. Sulpitius Galba.	L. Aurelius Cotta.
610	App. Claudius Pulcher.	Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.
611	L. Metellus Calvus.	Q. Fabius Maximus Servilianus.
612	Cn. Servilius Cæpio.	Q. Pompejus.
613	C. Lælius Sapiens.	Q. Servilius Cæpio. [11]
614	Cn. Calphurnius Piso.	M. Popilius Lænas.
615	P. Scipio Nasica Serapio.	Decius Junius Brutus.
616	[12] M. Æmilius Lepidus Porcina.	C. Hostilius Mancinus.
617	P. Furius Philus.	Sext. Atilius Serranus.
618	S. Fulvius Flaccus.	C. Calphurnius Piso.
619	P. Scipio Africanus.	C. Fulvius Flaccus.
620	[13] P. Mutius Scævola.	L. Caphurnius Piso Frugi.
621	P. Popilius Lænas.	P. Rupilius.
622	P. Licinius Crassus Mutianus.	L. Valerius Flaccus. [14]
623	C. Claudius Pulcher.	M. Perpenna Nepos.
624	C. Sempronius Tuditanus.	M. Aquilius.
625	Cn. Octavius.	T. Annius Luscus.
626	L. Cassius Longinus.	L. Cornelius Cinna.
627	M. Aimilius Lepidus.	L. Orelius Orestes.
628	[15] M. Plautius Hypsæus.	M. Fulvius Flaccus.
629	C. Cassius Longinus.	Cajus Sextius Calvinus.
630	Q. Cæcilius Metellus, Balearicus postea dictus.	T. Quintius Flaminius. [16]
631	Cn. Domitius Ænobarbus.	C. Fannius.
632	L. Opimius.	Q. Fabius Maximus, Allobrogicus postea dictus.
633	P. Manlius.	C. Papyrius Balbus.
634	L. Cecilius Metellus.	L. Aurelius Cotta.
635	M. Porcius Cato Nepos.	Q. Martius Rex.
636	L. Cæcil. Metell. Dalmaticus.	Q. Mutius Scævola.

Anni ab urbe condita.

637	C. Licinius Geta.	Q. Fabius Maximus.
638	M. Aimilius Scaurus.	M. Cæcilius Metellus.
639	M. Acilius Balbus.	C. Portius Cato. [17]
640	[18] C. Cæcil. Metellus Caprarius.	Cn. Papyrius Carbo.
641	M. Livius Drusus.	L. Piso Cæsonianus.
642	[19] P. Scipio Nasica.	L. Calphurnius Bestia.
643	M. Minutius Rufus.	Sp. Postumius Albinus.
644	Q. Cæcilius Metellus.	M. Junius Silanus.
645	Ser. Sulpitius Galba.	M. Æmilius Scaurus Hortensius.
646	L. Cassius Longinus.	C. Marius.
647	C. Atilius Serranus.	Q. Servilius Cæpio.
648	P. Rutilius Rufus.	C. Manilius.
649	C. Marius II.	C. Flavius Fimbria.
650	C. Marius III.	L. Aurelius Orestes.
651	C. Marius IV.	M. Aquilius.
652	C. Marius V.	Q. Lutatius Catulus.
653	[20] C. Marius VI.	L. Valerius Flaccus. [21]
654	M. Antonius.	A. Postumius Albinus.
655	Q. Cæcilius Metellus.	T. Didius Vivius.
656	Cn. Cornelius Lentulus Clodianus.	P. Licinius Crassus.
657	C. Domitianus Ænobarbus.	C. Cassius Longinus.
658	L. Licinius Crassus.	Q. Mutius Scævola.
659	C. Cælius Caldus.	L. Domitius Ænobarbus. [22]
660	C. Valerius Flaccus.	M. Herennius.
661	C. Claudius Pulcher.	M. Perpenna.
662	[23] L. Martius Philippus.	Sex. Julius Cæsar.
663	L. Julius Cæsar.	P. Rutilius Lupus.
664	[24] Cn. Pompejus Strabo.	L. Porcius Cato.
665	[25] Cornelius Sulla, qui postea Felix appellatus est.	Q. Pompeius Rufus in mag. occisus est. [26]
666	Cn. Octavius.	L. Cornelius Cinna.
667	C. Marius VII.	L. Cornelius Cinna II.
668	L. Cornelius Cinna III.	Cn. Papyrius Carbo.
669	L. Cornelius Cinna IV.	Cn. Papyrius Carbo II.
670	L. Scipio Asiaticus.	C. Norbanus.
671	[27] Cn. Papyrius Carbo III. occisus.	C. Marius in mag. occisus est.
672	M. Tullius Decula.	Cn. Cornelius Dolabella.
673	L. Cornelius Sulla Felix II.	Q. Metellus Pius.
674	[28] P. Servilius Varia Isauricus.	App. Claudius Pulcher.
675	M. Æmilius Lepidus.	Q. Luctatius Catulus.
676	M. Æmilius Mamercus.	D. Brutus.
677	Cn. Octavius.	C. Scribonius Curio.
678	C. Aurelius Cotta.	L. Octavius.
679	L. Licinius Lucullus.	M. Aurelius Cotta.
680	[29] C. Cassius Longinus.	M. Terentius Varro Lucul.
681	L. Gellius.	Cn. Cornelius Lentulus.
682	P. Cornelius Lentulus Sura.	Cn. Aufidius Orestes.
683	Cn. Pompejus Magnus.	M. Licinius Crassus.
684	Q. Hortensius.	Q. Cæcilius Metellus.
685	[30] L. Cæcilius Metellus Creticus in mag. mortuus.	Q. Martius Rex.
686	C. Calpurnius Piso.	M. Acilius Glabrio.
687	[31] M. Aimilius Lepidus.	L. Volcatius Tullus.
688	P. Cornelius Sulla.	P. Antonius Pætus. [32]
689	L. Julius Cæsar.	C. Martius Figulus.
690	M. Tullius Cicero.	C. Antonius.
691	D. Junius Silanus.	L. Licinius Muræna.
692	M. Pupius Piso.	M. Valerius Messalla.
693	L. Afranius.	Q. Cæcilius Metellus Celer. [33]
694	C. Julius Cæsar.	M. Calpurnius Bibulus.
695	[34] Calpurnius Piso Cæsonianus.	A. Gabinius.
696	P. Cornel. Lentulus Spinther.	Q. Cæcilius Metellus Nepos.
697	Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus.	L. Martius Philippus.
698	C. Pompeius Magnus II.	M. Licinius Crassus II.
699	[35] L. Domitius Ænobarbus.	App. Claudius Pulcher.
700	C. Domitius Calvinus.	M. Valerius Messala.
701	Cn. Pompeius Magnus III. & solus.	Q. Cæcilius quinque mensibus extremis.
702	Ser. Sulpitius Rufus.	M. Claudius Marcellus.
703	L. Aimilius Paulus.	C. Claudius Marcellus.
704	[36] C. Claudius Marcellus.	Cn. Cornelius Lentulus.

Eodem anno C. Jul. Cæsar DICTATOR Magist. equit.

705	1	[37] C. Julius Cæsar II. [38]	P. Servilius Varia Isauricus. [39]
706	2	C. Fufius Calenus.	P. Vatinius. [40]
707	3	C. Julius Cæsar III. [41]	M. Aimilius Lepidus.

708 4 [42] C. Julius Cæsar sine Collega IV. abdicavit, & sibi suffecit Q. Fabium Maximum, C. Trebonium. Maximus extremo anni die moritur, cui Caninius Rebil. sufficitur. [43]

709 5 [44] Julius Cæsar V. COS. M. Antonius COS. & Magister equitum & pro eo M. Aimilius Lepidus II. Magister equitum, & pro eo C. Octavius Mag. equitum, & pro eo Cn. Domitius Calvinus Mag. equit.

In Julii Cæsaris Idibus Martiis XXIII. vulneribus in curia Pompeii occisi locum P. Cornelius Dolabella COS. suffectus est.

An. Aug.

710 1 A. Hirtius in prælio occisus. C. Vibius Pansa.

His COSS [45] ad Mutinam occisis, occupato omni exercitu, ante legitimam ætatem per vim adacto Senatu, C. Cæsar Octavianus [46] se cum Q. Pedio herede Cæsaris ex quadrante, COS. & ad X. diem Kalendas Octobris constituit. [47]

TRIUMVIRATUS.

711	2	M. Aimilius Lepidus II.	L. Munatius Plancus. [48]
712	3	P. Servilius Isauricus II.	L. Antonius Pætus.
713	4	[49] C. Domitius Calvinus II.	C. Asinius Pollio.
714	5	L. Portius [50] Censorinus.	C. Calvisius Sabinus.
715	6	App. Claudius Pulcher.	C. Norbanus Flaccus.
716	7	M. Vispanius Agrippa.	L. Caninius Gallus.
717	8	Gellius Poplicola.	M. Coccejus Nerva.

718 9 L.

1 Bellum Punicum secundum. 2 Cannensis pugna. 3 Fuit iterum consul... 4 Bellum Philippicum. 5 Sex Prætores facti. 6 Bellum Antiochinum. 7 Bellum Persicum. 8 Bellum Celtibericum. 9 Bellum Punicum tertium. 10 Bellum Viriatinum. 11 Bellum Numantinum. 12 Bellum servile primum. 13 Seditio Gracchana prior. 14 Bellum Asiaticum. 15 Bellum Allobrogicum. 16 Bellum Balearicum.

17 Bellum Tigurinum. 18 Bellum Cimbricum & Theutonicum. 19 Bellum Jugurthinum. 20 Seditio Appulejana. 21 Bellum servile secundum. 22 Fœdus primum cum Parthis ictum. 23 Seditio Drusiana. 24 Bellum Marsicum. 25 Bellum civile Marianum. 26 Bellum Mithridaticum. 27 Decem Prætores facti. 28 Bellum Sertorianum. 29 Bellum contra Spartacum, servile. 30 Bellum Creticum. 31 Bellum Pyraticum. 32 Hi postea quam designati sunt, ambitu damnati non inierunt: in eorum locum facti sunt L. Aurelius Cotta: L. Manlius Torquatus. 33 Ad hunc annum pertinet lib. 2. Jul. Cæsar. de bello Gallico. 34 Bellum Gallicum C. Cæsaris. 35 Bellum Parthicum. 36 Bellum civile, Cæsaris, & Pompeji. 37 Imperium Cæsaris ab hoc anno incipit, & durat annis 4. mens. 11. dies 15. 38 Idem DICTATOR. 39 Cæsar II. DICTATOR, cum Antonio Magistr. equit. 40 Cæsar III. DICTATOR. 41 Ex hoc anno honorarii Consules creari cœpti. 42 Anno 708. duodecim Prætores facti. 43 DICTATOR IV. 44 Bellum civile Mutinense. 45 Augustus post lustra decem sua prorogat annos. 46 Cum M. Antonio, & M. Lepido, qui cum fugientem, in Gallia receperat, reconciliatur. 47 Hic eodem anno Cæsar, Lepidus, Antonius, Triumviratum ineunt reip. constituendæ causa, V. Kalend. Decemb. ut pridie Kalend. Januarias V. post anno abdicarent. 48 Anno 711. Imp. Octaviani Cæsaris Augusti imperium initium sumit apud Eusebium, qui Olympiade CLXXXIV. primum annum eo anno numerat. Hoc anno C. Falcidius Tribunus plebis, legem Falcidiam tulit: Ne quis plus testamento legaret, quam ut quarta pars hæredibus superesset. Euseb. 49 Triumviri. 50 Censf. Marcius.

UAB Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General / Ciències Socials

Anni ab urbe condita.	An. Aug.		Anni Christi.
718	9 [1] L. Cornificius.	Sext. Pompeius.	
719	10 [2] L. Scribonius Libo.	M. Anton. abdicatus in ejus locum. [3] L. Sempronius Atratinus. [4]	
720	11 C. Cæsar Octavianus II.	L. Volcatius Tullus.	
721	12 Cn. Domitius Ænobarbus.	C. Sosius Nepos.	
722	13 C. Cæsar Octavianus III.	M. Valerius Messala Corvinus. [5]	
723	14 C. Cæsar Octavianus IV.	M. Licinius Crassus, & ex Id. Sept. M. Tullius Cicero, M. Filius.	
724	15 [6] C. Cæsar Octavianus V.	Sext. Appulejus.	
725	16 C. Cæsar Octavianus VI. [7]	M. Vipsanius Agrippa II. [8]	
726	17 C. Cæsar Octavianus VII.	M. Agrippa III.	
727	18 C. Cæsar Octavian. A. VIII.	T. Statilius Taurus II.	
728	19 [9] C. Cæsar Octavian. A. IX.	M. Junius Silanus.	
729	20 C. Cæsar Octavianus August. X.	C. Norbanus Flaccus.	
730	21 C. Cæsar Octavianus A. XI.	Cn. Calphurnius Piso. [10]	
731	22 M. Claudius Marcellus.	L. Arruntinus Nepos.	
732	23 M. Lollius.	Q. Aimilius Lepidus.	
733	24 M. Appuleius.	P. Silius Nerva. [11]	
734	25 [12] C. Sentius Saturninus.	Q. Lucret. Vispillo. Vispalio Dion.	
735	26 C. Cornelius Lentulus.	P. Cornelius Lentulus Marcellin.	
736	27 C. Furnius.	P. Junius Silanus Dion. [13]	
737	28 L. Domitius Ænobarbus.	P. Cornelius Scipio.	
738	29 M. Junius Drusus Libo.	L. Calpurnius Piso.	
739	30 M. P. Licinius Crassus.	Cn. Cornelius Lentulus Augur.	
740	31 Claudius Tiberius Nero.	P. Quintilius Varus.	
741	32 P. M. Valerius Messala II.	P. Sulpitius Quirinus.	
742	33 Q. Ælius Tubero.	Paulus Fabius Maximus.	
743	34 Julius Antonius.	Q. Fabius Maximus.	
744	35 Claud. Drusus Nero.	T. Quinctius Crispinus.	
745	36 C. Martius Censorinus.	C. Asinius Gallus.	
746	37 Claud. Tiberius Nero II.	Cn. Calpurnius Piso II.	
747	38 D. Lælius Balbus.	C. Antistius Vetus.	
748	39 C. Cæsar Octavianus A. XII.	L. Cornelius Sulla.	
749	40 Calvisius Sabinus II.	L. Passienus.	
750	41 L. Cornelius Lentulus.	M. Valerius Messalinus.	
	[14] His coss. VIII. Kal. Januar. Dei filius Jesus Christus nascitur.		Anni Christi.
751	42 [15] C. Cæsar Octavinianus August. XIII.	M. Plautius Silvanus.	1
752	43 Cossus Cornelius Lentulus: postea Isauricus.	L. Calpurnius Piso Augur.	2
753	44 P. Vinutius Nepos.	P. Alfinius Varus.	3
754	45 L. Ailius Damia.	M. Servilius Geminus.	4
755	46 [16] Sext. Ailius Catus.	C. Sentius Saturninus.	5
756	47 Cn. Cornel. Cinna Magnus.	L. Valerius Messala Volusus.	6
757	48 M. Aimilius Lepidus.	L. Arruntius Nepos.	7
758	49 Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus.	A. Licinius Nerva Silanus.	8
759	50 M. Furius Camillus.	Sex. Nonius Quinctilianus.	9
760	51 Q. Sulpitius Camerinus.	C. Poppæus Sabinus.	10
761	52 P. Cornelius Dolabella.	C. Junius Silanus.	11
762	53 M. Aimilius Lepidus.	T. Statilius Taurus II.	12
763	54 T. Julius Germanicus Cæs.	C. Fonteius Capito.	13
764	55 L. Munatius Plancus II.	C. Silius Nepos.	14
765	56 Sextus Pompeius Nepos.	Sextus Appuleius. [17]	15
An. Tib.	[18] Hucusque historia Livii ab urbe condita: hinc Annales Cornelii Taciti sumunt exordium. [19]		
766	1 [20] Eodem anno Claudius [21] Tiberius Cæsar.		
767	2 Drusus Cæsar.	C. Norbanus Flaccus.	16
768	3 Sisenna Statilius Taurus.	L. Scribonius Libo.	17
769	4 L. Pomponius Flaccus.	C. Cælius Rufus.	18
770	5 Claud. Tiberius Nero Cæs. III.	Germanicus Cæsar II.	19
771	6 M. Silanus.	L. Norbanus Balbus.	20
772	7 M. Valerius Messala.	M. Aurelius Cotta.	21
773	8 Claud. Tiberius Nero Cæsar IV.	Drusus Cæsar II.	22
774	9 D. Haterius Agrippa.	C. Sulpicius Galba.	23
775	10 C. Asinius Pollio.	C. Antistius Vetus.	24
776	11 Sext. Cornelius Cethegus.	L. Visellius Varro.	25
777	12 M. Asinius Agrippa.	Cossus Cornelius Lentulus.	26
778	13 Cn. Lentulus Getulicus.	L. Calvisius Sabinus.	27
779	14 M. Licinius Crassus.	L. Calpurnius Piso.	28
780	15 App. Junius Silanus.	P. Silius Nerva.	29
781	16 C. Rubellius Geminus.	C. Fusius Geminus.	30
	Jesus Christus salutarem viam cunctis mortalibus prædicare incipit.		
782	17 M. Vinutius Quartinus.	C. Cassius Longinus Jurisconf.	31
783	18 Claudius Cæsar V. & solus, licet postmodum collegam adsumpserit L. Ailium Sejanum.		32
784	19 Fur. Camil. Aruntius Scribonianus.	Cn. Domitius Ænobarbus. [22]	33
785	20 Ser. Sulpitius Galba.	L. Cornelius Sulla.	34
786	21 L. Vitellius Nepos.	P. Fabius Persicus.	35
787	22 C. Cestius Gallus.	M. Servilius Rufus Nonianus.	36
788	23 Sextus Papinius Gallienus.	Quin. Plautius Plautianus.	37
789	24 Cn. Acerronius Proculus.	C. Pontius Nigrinus.	38
	1 [23] XVII. Kalend. April. mortuo Tiberio, C. Caesar Caligula.		
790	2 C. Cæsar Caligula II.	L. Aronius Cæsianus.	39
791	3 M. Aquilius Julianus.	P. Non. Asprenias Torquat.	40
792	4 C. Cæsar Caligula III. & solus.		41
793	1 C. Cæsar Caligula IV. [24]	Cn. Sentius Saturninus. [25]	42
	Tib. Claudius Caesar v. p. r. Imp.		
794	2 Tiber. Claudius [26] Cæsar II.	C. Licinius Cæcinna Largus.	43
795	3 Tiber. Claudius Cæsar III.	L. Vitellius II.	44
796	4 Quinctius Crispinus II.	T. Statius Taurus II.	45
797	5 M. Vinutius Quartinus II.	M. Statilius Corvinus.	46
798	6 C. Valerius Asiaticus II.	M. Valerius Messala.	47

1 Tellustime diem obit. 2 Bellum Illyricum. 3 Bellum Marsicum. 4 Varus Tucca, quem Virgilius in Bucolicis [illegible], in Capparolia moritur. 5 Ab hoc anno, id est, post victoriam hoc anno ad Actium Antonium, quidam Augusti imperium computant annorum 43. 6 Pace terra marique parta Janus tertio clausus. 7 Quidam ab hoc anno primum annum Augusti Monarchiæ supputant, quo & Augustus ipse, & mensis quoque Sextilis dicti sunt, quamvis hanc appellationem cum VII. Consulatu adeptum alii dicant. 8 725. Augustus plurimas Romæ leges fecit. Euseb. 9 Hoc anno nova dignitas & magistratus, id est, præfectura urbis creata, & Messala Corvinus primus præfectus urbi, sexta die se abdicavit, incivilem potestatem contestans. 10 Hunc suffectum alii Consul. ordinarium autem adscribunt A. Terentium Varronem Murenam. 11 Pax cum Parthis signis receptis. 12 Bellum Pannonicum. 13 Ludi sæculares [illegible] fasti. 14 42. Anno Augusti. Hal. 15 751. Nascitur Christus, Eusebius. 16 Ab hic, Lex Ælia Sentia, hoc anno videtur lata ex Dione, lib. 55. 17 Moritur Augustus 14. Kalend. Septemb. 18 Olympiadis CXCVIII. anno primo. Euseb. 19 Auson. Versu, Addidit Augustum divis matura senectus. 20 Et ter septenis geminos, Nero Claudius addit. id est, regnat 23. annos. 21 Al. Tiberius Julius Cæsar Germanic. regnat annis 23. 22 784. Anno Tiberii 18. Christus secundum prophetias ad passionem venit. Nam in Evangelio Joannis scribitur post quintum decimum annum Tiberii, tribus annis Dominum prædicasse. Euseb. 23 Sera senex Capreis exul Nero fata peregit. 24 Tertia finis hiems grassantia tempora Caji. 25 Terdecies perit, repetito vulnere Cajus. 26 Claudius hebdomadem duplicem trahit: & Nero dicitur Tantundem: summa Consul, sed defuit unus.

Anni ab urbe condita.	An. Tib.		Anni Christi.
799	7 Tib. Claudius Cæsar IV.	L. Vitellius III.	
800	8 A. Vitellius Nepos.	L. Vipsanius Poplicola.	48
801	9 Q. Verannius.	C. Pompeius Gallus.	49
802	10 C. Antistius Vetus.	M. Suillius Rufus Servillianus.	50
803	11 Tib. Claudius Cæsar V.	Ser. Cornel. Scipio Orphitus.	51
804	12 Sylla Faustus.	L. Salvius Otho.	52
805	13 D. Junius Silanus.	Q. Haterius Antoninus.	53
806	14 Asinius Marcellus.	M. Acilius Aviola.	54
	[27] Cl. Domitius Nero Caesar.		55
807	1 Claudius Nero Cæsar.	L. Antistius Vetus.	56
808	2 Q. Volusius Saturninus.	P. Cornelius Scipio.	57
809	3 Claudius Nero Cæsar II.	L. Calpurnius Piso.	58
810	4 Claudius Nero Cæsar III.	M. Valerius Messala.	59
811	5 Vipsanius Apronianus.	L. Fonteius Capito.	60
812	6 Claudius Nero Cæsar IV.	Cossus Cornelius Lentulus.	61
813	7 Cæsonius Pætus.	Petr. Sabinus Turpilianus.	62
814	8 P. Marius Celsus.	L. Asinius Gallus. [28]	63
815	9 Memmius Regulus.	Paulus Virginius Rufus.	64
816	10 C. Lecanius Bassus.	M. Licinius Crassus Frugi.	65
817	11 Silius Nerva.	Atticus Vestinus.	66
818	12 C. Suetonius Paulinus.	L. Pontius Telesinus.	67
819	13 C. Fonteius Capito.	C. Julius Rufus.	68
820	14 [29] M. Gualerius Trachalus Turpillianus.	Silius Italicus Poëta. [30]	69
	Ser. Sulpicius Galba Caes. imperavit menses VII. dies VII. atque in medio urbis Romanæ foro capite truncatus est.		
821	[31] Ser. Galba Augustus II.	T. Junius.	70
	Trucidato Galba [32] novæ tempestates & cædes in republ. exiterunt, donec rerum potiretur Flavius Vespasianus pater, qui reipubl. statum pristinum, & orbi pacem restituit, nam neque M. Sylvius Otho [33] ultra menses III. dies V. neque A. Vitell. [34] ultra menses VIII. dies V. imperavit.		
	1 Flavius Vespasianus Pater.		
822	2 Fl. Vespasian. Augustus.	T. Vespasianus Cæs. [35]	71
823	3 [36] Fl. Vespasianus Aug. II.	Cocceius Nerva.	72
824	4 Fl. Vespasianus August. IV.	T. Vespasianus filius Cæs. II.	73
825	5 Fl. Domitianus II.	Valerius Messalinus.	74
826	6 Fl. Vespasianus Aug. V.	Tit. Vespasianus Cæsar III.	75
827	7 Fl. Vespasianus August. VI.	Tit. Vespasianus Cæsar IV.	76
828	8 Vespasianus Aug. VII.	Tit. Vespasianus Cæsar V.	77
829	9 Fl. Vespasianus Aug. VIII.	Fl. Domitianus VI. [37]	78
830	10 Commodus Verus.	C. Cornelius Priscus.	79
831	11 Fl. Vespasianus Aug. IX.	T. Vespasianus Cæsar VI. [38]	80
	1 Titus Vespasianus Filius. [39]		
832	2 T. Vespasianus August. VII.	Flavius Domitianus VII.	81
833	3 Silvanus.	Verus Pollio. [40]	82
	Ex Idib. Septemb. Fl. Domitianus imperat ann. XV. dies VI.		
834	1 Fl. Domitianus Aug. VIII.	T. Flavius Sabinus. [41]	83
835	2 Fl. Domitianus Aug. IX.	T. Virginius Rufus II.	84
836	3 Fl. Domitianus Aug. X.	App. Junius Sabinus.	85
837	4 Fl. Domitianus Aug. XI.	T. Aurelius Fulvus.	86
838	5 Fl. Domitianus Aug. XII.	Ser. Cornelius Dolabella.	87
839	6 Fl. Domitianus Aug. XIII.	A. Volusius Saturninus.	88
840	7 Domitianus Aug. XIV.	L. Minucius Rufus.	89
841	8 T. Aurelius Fulvus II.	A Sempronius Atratinus.	90
842	9 Fl. Domitianus A. XV.	Cocceius Nerva II. qui postea Imper.	91
843	10 M. Acilius Glabrio, in mag. occisus.	M. Ulpianus Trajan. Crinitus.	92
844	11 Fl. Domitianus Aug. XVI.	A. Volusius Saturninus II.	93
845	12 Pompeius Conlega.	Cornelius Priscus.	94
846	13 Nonius Asprenas.	M. Arricinius Clemens, & ex Kal. Juliis Sextilius Lateranus.	95
847	14 Fl. Domitianus Aug. XVII.	T. Flavius Clemens.	96
848	15 C. Antistius Vetus.	C. Fulvius Valens.	97
	Imp. Coc. Nerva imperat. annum I. mens. IV. dies IX.		
849	1 [42] Imp. Nerva Augustus III.	T. Virginius Rufus II. in magistratu mortuus est.	98
850	2 Imp. Nerva Augustus IV.	Nerva Trajanus Cæsar II. [43]	99
	Trajanus optimus A. imperat an. XIX. mens. VI. dies XV.		
851	1 A. Cornelius Palma.	C. Sossius Senecio II.	100
852	2 Ulp. Trajanus August. III.	M. Cornelius Fronto III.	101
853	3 Ulp. Trajanus A. IV.	Sex Articulejus Pætus.	102
854	4 C. Sossius Senecio III.	L. Licinius Sura II.	103
855	5 Ulp. Trajanus A. V.	Q. Maximus II.	104
856	6 Surranus II	P. Neratius Marcellus II.	105
857	7 C. Julius Candidus II.	T. Numidius Quadratus II.	106
858	8 L. Cejon. Commodus Verus.	L. Tutius Cerealis.	107
859	9 C. Sossius Senecio IV.	L. Licinius Sura III.	108
860	10 App. Ann. Trebon. Gallus.	M. Atilius Metilius Bradua.	109
861	11 Palma II.	C. Calvisius Tullus II.	110
862	12 Clodius Crispinus.	Solenus Orfitus.	111
863	13 L. Calpurnius Piso.	Vetrius Rusticus Bolanus.	112
864	14 Ulp. Trajanus A. VI.	C. Jul. Africanus.	113
865	15 L. Publius Celsus.	C. Clodius Crispinus.	114
866	16 Manlius Vopiscus.	Q. Ninnius Asta.	115
867	17 Valerius Messala.	C. Popilius Carus Pedo.	116
868	18 Æmilius Ælianus.	L. Antistius Vetus.	117
869	19 Quinctius Niger.	T. Vipsanius Apronianus.	118
	Ex III. Id. August. Trajanus Hadrianus imperat ann. XX. mens. X. dies XXIX.		
870	1 Imp. Hadrianus A. II.	Salinator.	119
871	2 Imp. Hadrianus A. III.	Q. Junius Rusticus.	120
872	3 Catilius Severus II.	T. Aurel. Fulvus, Antoninus Pius postea appellatus.	121
873	4 M. Annius Verus.	Augur.	122
874	5 M. Acilius Aviola.	C. Cornelius Pansa.	123
875	6 Q. Arrius Pætinus.	C. Ventidius Apronianus.	124
876	7 M. Acilius Glabrio.	C. Bellicius Torquatus.	125
877	8 P. Cornel. Scipio Asiatic. II.	Qu. Vetrius Aquilinus.	126
878	9 Vespronius Candidus Veranus III.	Ambiguus Bibulus.	127
879	10 Cælius Titianus.	Gallicanus.	128
880	11 Asprenas Torquatus.	M. Annius Libo.	129

27 Claudius [illegible] veneno consumptus fata [illegible]. 28 Eodem anno L. Annius, Seneca, & Trebellius Maximus, suffecti Consules, in quorum Consulatu Trebellianum senatusconsultum factum, Instit. de fid. hered. 8. Kal. Septembris. 29 Marci qui alibi Neroni proprio sua peremit [illegible]. 30 Nerone interfecit. 31 Galba senex patria [illegible] præfertur Othoni: [illegible], sed morte [illegible]. 32 Galba senex, Otho lascivus, & famosus Vitellius, Tertius Latio regnator [illegible]. 33 Otho propria manu necatur. 34 Vitellius à Vespasiani ducibus occiditur, in Tiberim projicitur. 35 Implet fatalem decadem sibi Vespasianus. 36 Secundo anno imperii Vespasiani Titus filius [illegible]. 37 Hic suffectus [illegible]. 38 Laudatum imperium [illegible] Vespasiani. 39 Oblatus terris Titus [illegible]. 40 [illegible]. 41 [illegible]. 42 A Nerva [illegible]. 43 Nerva moritur VI. Kal. Febr.

881 12 Ju-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Anni ab urbe condita.			Anni Christi.
881	12 Juventius Celsus II.	Neratius Marcellus.	130
882	13 Q. Fabius Catullinus.	M. Flavius Aper.	131
883	14 Sex. Octavius Lenas Pontianus.	M. Antonius Rufinus.	132
884	15 Sentius Augurinus.	Arrius Severianus.	133
885	16 Hiberus.	Junius Silanus Sisenna.	134
886	17 C. Julius Servilius Ursus Servianus III.	Verus.	135
887	18 Pompeianus Lupercus.	Atticus Acilianus.	136
888	19 L. Cejonius Commodus.	Sex. Vetulenus Civica Pompeia II.	137
889	20 Ælius Cæsar II.	P. Cælius Balbin. Vibull. Pius.	138
890	21 Niger.	Q. Sulpitius Camerinus.	139

A.[1] Aurel. Antoninus Pius imperat ann. XXII. mens. VII. dies XXVI.

891	1 T. Antoninus Pius A. II.	Brutius Præsens.	140
892	2 T. Antoninus Pius A. III.	M. Ælius Aurelius Cæsar.	141
893	3 M. Peducæus Syloga Priscinus.	T. Hœnius Severus.	142
894	4 Rufinus.	L. Statius Quadratus.	143
895	5 Torquatus.	T. Claud. Atticus Herodes.	144
896	6 Lollianus Avitus.	C. Gavius Maximus.	145
897	7 T. Antoninus Pius A. IV.	Ælius Aurelius Cæsar II.	146
898	8 Clarus II.	Cn. Claudius Severus.	147
899	9 Largus.	M. Valerius Messalinus.	148
900	10 Torquatus III.	M. Salvius Julianus.	149
901	11 Orfitus.	Q. Nonius Priscus.	150
902	12 Gallicanus.	Antistius Verus.	151
903	13 Maximus.	Sex. Quinctilius Gordianus.	152
904	14 Glabrio.	C. Valer. Omullus Verianus.	153
905	15 Præsens II.	Anto Rufinus.	154
906	16 L. Aurelius Cæsar, qui postea Aug.	Sextilius Lateranus.	155
907	17 M. Rufinus Sabianus.	C. Julius Severus.	156
908	18 Silvanus.	Sentius Augurinus.	157
909	19 Barbatus.	Regulus.	158
910	20 Tertullus.	Licinius Sacerdos.	159
911	21 Quinctilius.	Statius Priscus.	160
912	22 T. Vibius Barus.	Ap. Annius Bradua.	161

Imperatores CC. M. Aurelius Antoninus Philosophus, & L. Ælius Aurelius Verus Antoninus divi fratres, duo AA. simul imperarunt ann. VIII.

913	1 M. Antoninus Philosophus A. II.	L. Aurelius Verus A.	162
914	2 M. Antoninus A. II.	L. Aurelius Verus A. III.	163
915	3 L. Ælianus.	Junius Pastor.	164
916	4 Macrinus.	L. Cornelius Celsus.	165
917	5 Pudens.	L. Cornelius Scipio Orfitus.	166
918	6 Pudens II.	M. Vitrasius Pollio.	167
919	7 Verus A. III.	T. Numidius Quadratus.	168
920	8 Apronianus.	L. Vettius Paulus.	169
921	9[2] Priscus.	Apollinaris.	170
922	10 L. Junius Clarus II.	M. Aurel. Severus Cethegus.	171
923	11 L. Septimius Severus II.	Herennianus.	172
924	12 Maximus.	Cor. Scipio Orfitus.	173
925	13 Cn. Claudius Severus II.	M. Aurelius Claud. Pompeianus.	174
926	14 App. Annius Tribonius Gallus.	Flaccus.	175
927	15 Calpurnius Piso.	M. Salvius Julianus.	176
928	16 Pollio II.	Aper II.	177

M. Aurelius pater, & Commodus filius Antonini AA. imperant una ann. III. mens. III. dies XVIII.

929	17 L. Aurelius Commodus A.	Plautius Quinctillus.	178
930	18 Orfitus.	Vettius Rufus.	179
931	19 Aurelius Commodus A. II.	Vespronius Candidus Verus.	180

Commodus A. solus.

932	1[3] Arrius Præsens.	Ælius Gordianus.	181
933	2 Anton. Commodus A. III.	Antistius Burrhus.	182
934	3 Petronius Mamertinus.	Rufus.	183
935	4 Aurelius Commodus A. IV.	M. Aufidius Victorinus.	184
936	5 M. Marullus.	Papyrius Ælianus.	185
937	6 Maternus.	Bradua.	186
938	7 Aurelius Commodus Antoninus A. V.	Sex. Acilius Glabrio.	187
939	8 Crispinus.	Papyrius Ælianus.	188
940	9 Fuscianus.	Silanus.	189
941	10 Junius Silanus.	Servilius Silanus.	190
942	11 Aurelius Commodus A. VI.	Petronius Septimianus.	191
943	12 Apronianus.	Bradua.	192
944	13 Antoninus Commodus VII.	P. Helvius Pertinax.[4]	193

P. Helvius Pertinax.

945	Q. Sosius Falco. in mag. occisus.	C. Julius Fructus Clarus.	194

Pertinace post alterum mensem, & dies XXV. quam imperator factus erat, V. Kal. April. occiso, Didius Julianus cædis auctor, per menses duos & quinque dies tantummodo imperium tenuit. Hunc deinde secutus est Pescennius Niger, Augustus, qui imperavit annum: sed imperium ejus non numeratur in Fastis, sed solum Severi imperium.

Ex Idib. Maji L. Septimius Severus cum M. Bassiano Antonino Caracalla filio.

946	1 Septimius Severus A. II.	D. Clodius Albinus, Cæsar II.	195
947	2 Tertullus.	Clemens.	196
948	3 C. Domitius Dexter.	L. Valerius Priscus.	197
949	4 Lateranus.	M. Marius Titius Rufinus.	198
950	5 T. Saturninus.	C. Gallus.	199
951	6 P. Cornelius Anulinus.	M. Aufidius Fronto.	200
952	7 T. Claudius Severus A. III.	C. Aufidius Victorinus.	201
953	8 L. Annius Fabianus.	M. Nonius Mucianus.	202
954	9 L. Septimius Severus A. IV.	Bassianus Antoninus A.	203
955	10 P. Septimius Geta.	L. Septimius Plautianus.	204
956	11 Fabius Cilo Septimius.	Libo.	205
957	12 Bassianus Antoninus A. II.	Geta Cæsar II.	206
958	13 Albinus.	Æmilianus.	207
959	14 Aper.	Maximus.	208
960	15 Bassianus Antoninus A. III.	Geta Cæsar III.	209
961	16 Pompeianus.	Lollianus Avitus.	210
962	17 Faustinus.	Macer Rufinianus.	211
963	18 Gentianus.	Bassus.	212

1 Legendum, Titus. Erat enim hujus prænomen, quo à ceteris distinguitur, ut Capitol. in ejus vita docet.

2 Anno 921. moritur Verus A. & solus imperat D. Marcus.

3 Hoc anno moritur M. Antoninus, & solus imperat Commodus.

4 Hoc anno Kal. Januar. Commodus imperator occisus, & eadem die Pertinax imperare cœpit.

Anni ab urbe condita.			Anni Christi.

Hoc anno Severus A. mortuus est prid. Non. Febr. & ex eo die Impp. Cæsares D. Severi filii, M. Antoninus [Caracalla.] & P. Septimius Geta imperarunt una ann. I. dies XXIII.[5]

964	19 Pompeius Asper.	Asper.	213
965	1 Antoninus A. IV.	Balbinus.	214
966	2 Messala.	Sabinus.	215
967	3 Lætus II.	Cerealis.	216
968	4 Q. Aquilius Sabinus II.	Sex. Cornelius Anullinus.	217
969	5 Præsens.	Extricatus.	218

Hoc anno VI. Id. Apr. Antoninus A. occisus est, deinde fuit interregnum dierum IV. postquod M. Opelius Macrinus imperat ann. I. mens. I. dies XXIII.

970	6 M. Opelius Diadumenianus Cæsar II.	Adventus VII. Junii Macrinus victus est.	219

M. Antoninus Elagabalus imperat ann. III. mens. IX. dies IV.

971	1 Antoninus A. II.	Sacerdos.	220
972	2 Antoninus A. III.	Comazon II.	221
973	3 Gratus.	Seleucus.	222
974	4[6] Antoninus A. IV.	Aurel. Alexander Severus nob. Cæsar.	223

M. Aurelius Severus Alexander imperat ann. XII. dies IX.

975	1 Maximus.	Ælianus.	224
976	2 Julianus.	Crispinus.	225
977	3 Rufus.	Dexter.	226
978	4 Alexander A. II.	Quinctilius Marcellus.	227
979	5 Balbinus II. qui postea Augustus appellatus est.	M. Clodius Pupienus Maximus.	228
980	6 Modestus.	Probus.	229
981	7 Alexander A. III.	Dio II.	230
982	8 Agricola.	Clementinus.	231
983	9 Pompeianus.	Felicianus.[7]	232
984	10 Lupus.	Maximus.	233
985	11 Maximus II.	Paternus.	234
986	12 Maximus III.	Urbanus.	235
987	13[8] Severus.	L. Ragonius Urinatius Quinctianus.	236[9]

Jul. Maximinus cum filio Maximo imperant una ann. II. mens. * dies.*

988	1 Maximus A.	Jul. Africanus.	237
989	2 Perpetuus.	Cornelianus.	238

Duo Gordiani imperant una mens. I. dies VI. post hoc Balbinus & Pupienus imperant una ann. I. eorum vitam scribit Capitolinus.

990	3 Ulpius.	Pontianus.	239

Gordianus Junior imperant ann. VI.

991	1 Gordianus A. puer anno XVI.	Aviola.	240
992	2[10] Sabinus II.	Venustus.	241
993	3 Gordianus A. II.	Pompeianus.[12]	242
994	4[11] Atticus.	Prætextatus.	243
995	5 Arrianus.[13]	Papus.[14]	244
996	6 Peregrinus.	Æmilianus.[15]	245

[16] M. Jul. Philippus occiso Gordiano declaratur August. Oros. lib. 7. regnat ann. 7.

997	1 Philippus A.	Titianus.	246
998	2 Præsens.	Albinus.	247
999	3 Philippus A. II.	Philippus Cæs. hoc anno appellatur.	248
1000	4[17] Philippus A. III.	Philippus A. II.	249
1001	5 Æmilianus.	Aquilinus.	250

Decius cum filiis Cæsaribus imperat an. II.

1002	6 Decius A. II.	Annius Gratus.	251
1003	7 Decius A. III.	Decius Cæsar.	252

Gallus Hostilianus & Licinianus AA. statim occisi: quibus successerunt Trebonianus Gallus & Volusianus filius AA.

1004	1 C. Vibius Trebonianus Gallus A. II.	Volusianus A.	253
1005	2 Volusianus A. II.	M. Valerius Maximus.	254

Licinius Valerianus & Gallienus imperant una ann. VII.

1006	1 Valerianus A. II.	Gallienus A.	255
1007	2 Valerianus A. III.	Gallienus A. II.	256
1008	3 Valer. Maximus II.	Glabrio.	257
1009	4 Valerianus A. IV.	Gallienus A. III.	258
1010	5[18] Aurel. Tuscus.	Pomponius Bassus.	259
1011	6 Æmilianus.	Bassus II.	260
1012	7 Corn. Secularis II.	Jun. Donatus.	261

[19] Gallienus & Valerianus Jun. imperant ann. VIII.[20]

1013	8 Gallienus A. IV.	Petronius Volusianus.	262
1014	9 Gallienus A. V.	Faustinus.	263
1015	10 Nummius Albinus.	Max. Dexter.	264
1016	11 Gallienus A. VI.	Amulius Saturninus.	265
1017	12 Valerianus A. II.	L. Cæsonius Macer Lucillus Ruffinianus.	266
1018	13 Gallienus A. VII.	Sabinillus.	267
1019	14 Paternus.	Arcesilaus.	268
1020	15 Paternus II.	Maximianus.	269

Hoc anno XII. Kal. April. Gallienus & Valerianus AA. occisi sunt. Fl. Claudius imperat ann. I. mens. X. dies XV.

1021	1 Claudius I.	Pomponius Paternus.	270
1022	2 Fl. Antiochianus.	Furius Orfitus.	271

Hoc anno X. Kal. Mart. Claudius A. moritur. Quintillus A. imperat dies XVII. cui successit Aurelianus A.

Valer. Aurelianus imperat ann. IV. mens. VI. dies VII.

1023	1 Valer. Aurelianus A.	Pomponius Bassus.	272
1024	2 Quietus.	Voldumianus.	273
1025	3 Tacitus, qui postea August.	Furius Placidus.	274
1026	4 Aurelianus A. II.	Capitolinus.	275
1027	5 Aurelianus A. III.	T. Nonius Marcellinus.	276

Hac anno IV. Kal. Februar. occiditur Aurelianus; est interregnum mens. VII. dierum XXIX. deinde Tacitus VI. menses imperat, dies XX. postea Florianus imperat mens. II. dies XX. cui tandem succedit Probus A.

1028	1 Ann. Tacitus II.	Æmilianus,	277

5 Hoc anno Geta A. occisus est, & solus imperat Antoninus annos V. mens. I. dies XII.

6 Hoc anno VI. Id. Mart. Alagabalus occiditur.

7 Al. Pelignus.

8 Basso Oros. 987. Maximinum ponit. lib. 7. c. 19.

9 Hoc anno XV. Kal. April. Alexander A. occiditur.

10 Inter fastis adversus Gordianum.

11 Capitol. legit Papinianum.

12 Bellum Gordiani in Persas.

13 Apprianus. Capitol. in Gord.

14 Pappus. Capitol.

15 Hoc anno Philippus Arabs fit præfectus in locum Misithei.

16 Primus Christianus Imperator Oros.

17 Capitol. in Gordia. ait Philippum & filio Consulibus celebrasse annum urbis 1000. ludis sæcularibus, & muneribus & Circensibus & ferarum exhibitione.

18 Al. Fuscus.

19 Hoc anno Valerianus A. prælio victus, à Persis captus est.

20 Imperatore Valeriano A. à Persis capto triginta tyranni Romanum invaserunt imperium, imperante Gallieno legitimo principe.

Indic.	An. ab urbe condita.			Anni Christi.	
		Aurelius Probus.			
	1029	2 Aurelius Probus A. II.	Furius Lupus.		278
	1030	3 Aurel. Probus A. III.	Ovinius Paternus II.		279
	1031	4 Jun. Messala.	Gratus.		280
	1032	5 Aurel. Probus A. IV.	C. Jun. Tiberianus.		281
	1033	6 Aurel. Probus A. V.	Pompon. Victorinus.		282
		Carus, Carinus, & Numerianus imperant ann. I. mens. * diebus *.			
	1034	1 Carus A.	N. Aurel. Carinus Nob. Cæs.		283
		Carinus & Numerianus imperant ann. I.			
	1035	2 Carinus A. II.	Numerianus A. occisus est.		284
		C. Aurelius Valerius, Diocletianus imperant ann. XX.			
	1036	1 Diocletianus A. II.	Aristobulus.		285
	1037	Imp. Cæs. Dioclet. & Maximianus Herculius imperarunt una XVIII. ann.			
	1038	2 Jun. Max. II.	Aquilinus.		286
	1039	3 Diocletianus A. III.	Maximianus A.		287
	1040	4 Maximianus A. II.	Pomponius Januarius.		288
	1041	5 Bassus II.	Quintianus.		289
	1042	6 Diocletianus A. IV.	Maximianus A. III.		290
	1043	7 Jun. Tiberianus II.	Cassius Dion.		291
	1044	8 Afranius Annibalianus.	Asclepiodorus.		292
	1045	9 Diocletianus A. V.	Maximianus A. IV.		293
	1046	10 Constantinus nobiliss. Cæs.	Maximianus nob. Cæs.		294
	1047	11 Numius Tuscus.	Ann. Cordelius Anulinus.		295
	1048	12 Diocletianus A. VI.	Constantius Cæs. II.		296
	1049	13 Maximianus A. V.	Maximianus Cæs.		297
	1050	14 Anicius Faustus II.	Gallus.		298
	1051	15 Diocletianus A. VII.	Maximianus A. VI.		299
	1052	16 Constantius Cæs. III.	Maximianus Cæs.		300
	1053	17 Postumius Titianus II.	Nepotianus.		301
	1054	18 Constantius Cæs. IV.	Maximianus Cæs. IV.		302
	1055	19 Diocletianus A. VIII.	Maximianus A. VII.		303
	1056	20 Diocletianus A. IX.	Maximianus A. VIII.		304
		Hoc anno XI. Kal. Maji Diocletianus & Maximinus AA. se imperio abdicarunt. in eorum locum Augusti facti sunt Constantius & Maximianus.			
	1057	1 Constantius A. V.	Maximianus Cæsar V.		305
	1058	2 Constantius A. VI.	Maximianus Cæsar VI.		306
		Imp. [1] Cæs. Maximianus et Fl. Valerius Constantinus, o. Constantii filius, & Maxentius. C. Galerius Maximinus & M. Aurelius Severus nobiliss. Cæsar Imper. ann. I. [2]			
	1059	1 I Maximia. Herculius IX.	M. Flavius Constantinus.	308	307
	1060	2 Diocletianus X.	Maximianus A. VII.	309	308
		Maximianus Galer. & Constantinus.			
	1061	3 Post consulatum Diocletiani X. & Maximiani A. VII.		310	309
	1062	4 Iterum post consulatum Diocletiani X. & Maximiani A. VII.		311	310
	1063	5 Maximianus Galer. A. VIII. & solus post Licinium collegam adsumpsit, quem Augustum creaverat. [4]		312	311
		Constantinus, Maxentius, Licinius et Maximinus.			
	1064	6 [5] Constantinus A. II.	Licinius A. II. [6]	313	312
		ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΩΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝΩΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΑΡΧΗ. Sic Fasti Græci ad hunc annum adnotant.			
1	1065	Constantinus A. III.	Licinius A. III. [7]	314	313
		Constantinus et Licinius.			
2	1066	7 [8] Rufus Volusianus.	Ammianus. [9]	315	314
3	1067	8 Constantius A. IV.	Licinius A. IV.	316	315
4	1068	9 Sabinus.	Arcadius Rufinus.	317	316
5	1069	10 Ovinius Gallicanus.	Septimius Bassus.	318	317
		Constantinus & Licinius.			
6	1070	11 Licinius A. V.	Crispus Cæsar.	319	318
7	1071	12 Constantinus A. V.	Licinus Cæsar.	320	319
8	1072	13 Constantinus A. VI.	Constantinus Cæsar.	321	320
9	1073	14 Crispus Cæsar II.	Constantinus Cæsar. II.	322	321
10	1074	15 Patronus Probian.	Anicius Julianus.	323	322
11	1075	16 Acilius Severus.	Ancius Rufinus.	324	323
12	1076	17 Crispus Cæsar II.	Constantinus Cæsar [10]	325	324
13	1077	18 [11] Ancius Paulinus.	Cæjonius Jul. Camœnius.	326	325
		Constantinus solus.			
14	1078	19 Constantinus A. VII.	Constantinus Cæsar IV.	327	326
15	1079	20 Constantinus Cæsar V.	Valerius Max. Basilius.	328	327
1	1080	21 Januarius.	Justus.	329	328
2	1081	22 Constantin. A. VIII.	Constantinus Cæsar VI.	330	329
3	1082	23 Gallicanus.	Symmachus.	331	330
4	1083	24 Bassus.	Ablabius.	332	331
5	1084	25 Pacatianus.	Mechilius Hilarianus.	333	332
6	1085	26 Dalmatius Cæsar.	Zenophilius.	334	333
7	1086	27 Publius Optatius.	Anicius Paulinus Junior.	335	334
8	1087	28 Constantius Cæsar.	Rufinus Albinus.	336	335
9	1088	29 Nepotianus.	Facundus.	337	336
10	1089	30 Felicianus.	Titianus.	338	337
11	1090	1 Ursus Lupulus.	Polemius.	339	338
		His coss. Constantinus cognomento Magnus in fata concessit, prius in filios fratrisque filium Dalmatium concordiæ conservandæ causa diviso imperio, quod pleno ad ipsos jure pertinebat, & postea quoque pervenit. Sed Dalmatio protinus à Constantini A. morte à militib. in Thracia, trucidato simul regnant.			
		Constantinus, Constantius, et Constans.			
12	1091	Constantius A. II. Orient.	Constans A. Occid.	340	339
13	1092	1 Sept. Acyndinus.	Valer. Proculus.	341	340
14	1093	2 Marcellinus.	Cælius Probinus.	342	341
		Contsantinus & Constans.			
15	1094	3 Constantius A. IV.	Constans A. II.	343	342
1	1095	4 Placidus.	Romulus.	344	343
2	1096	5 Leontius.	Sallustius.	345	344
	1097	[12]			
3	1098	6 Amantius.	Albinus.	347	345

Indic.	An. ab urb. cond.			Anni Christi. Sec. Hal.	Sec. Cont.
	1099	Post Consulatum Amantii & Albini.		348	346
4	1100	7 Rufinus.	Eusebius.	349	347
5	1101	8 Philippus.	Salia.	350	348
6	1102	9 Limenius.	Aco Catul. Philonianus.	351	349
7	1103	10 Sergius.	Nigrinianus.	352	350
8		11 Constantius solus.			
9	1104	12 Post Consulatum Sergii & Nigriniani.		353	351
10	1105	13 Constantius A. V.	Constantius Gallus Cæs.	354	352
11	1106	14 Constantius A. VI.	Constant. Gallus Cæs. II.	355	353
12	1107	15 Constantius A. VII.	Const. Gallus Cæs. III.	356	354
		Ab hoc anno tantum extat Ammiani Marcellini historia, usque ad mortem Valentis Imperatoris. Numerandus est autem annus Christi 354. ut cum ratione indictione conveniat, quemadmodum docui lib. I. Subsecivarum juris lectionum. Contius.			
13	1108	16 Arbitio. [13]	[14] Lollianus. [15]	357	355
14	1109	17 Constantius A. VIII.	Cl. Julianus Cæsar.	358	356
15	1110	18 Constantius A. IX.	Cl. Julianus Cæsar II.	359	357
1	1111	19 Fab. Tatianus.	Neratius Cerealis.	360	358
2	1112	20 Eusebius.	Hypatius.	361	359
3	1113	21 Constantius A. X.	Cl. Julianus Cæs. III.	362	360
4	1114	22 Taurus.	Florentius.	363	361
		Claudius Julianus.			
5	1115	23 Mamertinus.	Nevita.	364	362
6	1116	24 Julianus A. IV.	Sallustius.	365	363
		Jovinianus.			
7	1117	2 [16] Fl. Jovinianus A.	Varronianus Aug. filius Nob. puer. [17]	366	364
		Hoc anno Symmachus ille cujus elegantes extant epistolæ, præfectus urbis Romæ fuit Marcel.			
		Fl. Valentinianus & Fl. Valens fratres.			
8	1118	1 [18] Valentinianus A. qui propter Christum à Juliano fuerat Tribunatu scutariorum privatus, consensu militum creatur Aug. Oros.	Valens A.	367	365
9	1119	2 Gratianus N. P. Valentiniani filius.	Dagalaiphus. [19]	368	366
10	1120	3 Lupicinus Gratianus declaratur Augustus.	Jovinus.	369	367
		Fl. Valent. Fl. Valens, & Fl. Gratianus filius Valentiniani Ambiani 13. Kal. Sept Augustus appellatus.			
11	1121	4 [20] Valentinianus A. II.	Valens A. II.	370	368
		Hoc anno dicitur esse Indictio undecima: unde dico consequenter annum esse Christi 368. ex vulgari, & tamen verissima indictionum regula, unde Haloandri supputatio tribus annis pervertit verum annorum numerum, ut I. Subsecivarum demonstravi. Contius.			
12	1122	5 Valentinianus N P.	Sex. Aurel. Victor.	371	369
13	1123	6 Valentinianus A. III.	Valens A. III.	372	370
14	1124	7 Gratianus A. II.	Sex. Petronius Probus.	373	371
15	1125	8 Modestus.	Arintheus.	374	372
1	1126	9 Valentinian. A. IV.	Valens A. IV.	375	373
2	1127	10 Gratianus A. III.	Equitius.	376	374
3	1128	11 Post Consulatum Gratiani A. III. & Equitii v. c. Valentinianus apoplexia perit, Brigetione in Pannonia.		377	375
		Flav. Valens, Fl. Gratianus, & Fl. Valentinianus filius Valentinian. primi.			
4	1129	12 Valens A. V.	Valentinianus A. II.	378	376
5	1130	13 Gratianus A. IV.	Merobaudes.	378	377
6	1131	14 Valens A. VI.	Valentinianus A. III.	380	378
		Gratianus & Valentin. II. imperant. mens. V. Uterque erat Valentiniani senioris filius.			
7	1132	1 [21] Decius Ausonius Magnus Gallus Præonius.	Hermogenianus Olybrius. [22]	381 [23]	379
		Gratianus & Valentin. II. fratres, & occidentis Imperatores, & Theodosius. [24]			
8	1133	2 Gratianus A. V. in Occid.	Theodosius A. in Oriente.	382	380
9	1134	3 Siagrius [25] in Oriente.	Eucherius [26] in Occidente.	383	381
10	1135	4 [27] Antonius.	Syagrius II.	384	382
11	1136	5 Merobaldus II. Occident.	Saturninus in Oriente.	385	383
12	1137	6 Richomer. [28] Occiden	Clearchus Orient.	386	384
		Hoc anno apud Lugdunum capto & occiso Gratiano, item I. Valentiniano in triennium per fœderis simulationem à Maximo tyranno ditione Italiæ cæterisque provinciis ejecto, & ad Theodosium in Orientem profugo, Theodosius solus regnat. Maximus vero Italiæ imperat annis V.			
13	1138	2 Arcadius.	Bauto.	387	385
		Theodosius & Arcadius.			
14	1139	3 Honorius Nob. P.	Euodius.	388	386
		Valentin. II. Theodos. & Arcad.			
15	1140	4 Valentinianus A. IV.	Eutropius.	389	387
1	1141	5 Theodosius [29] A. II. Occid.	Cynegrius Orient. [30]	390	388
2	1142	6 Fl. Timasius.	Fl. Promotus.	391	389
3	1143	7 Valentinianus A. V. [31]	Neoterius.	392	390
4	1144	8 [32] Ti. Fabius Titius.	Symmachus, cujus epist. extant.	393	391
5	1145	9 Arcadius A. II. Orient.	Rufinus Occid.	394	392
		Hoc anno Id. Maji Valentinianus Viennæ laqueo strangulatur per Arbogasten, & Eugenius imperat Occidenti ann. II. mens. IV dies XIII. Prosper, &c.			
		Theodosius, Arcadius & Honorius.			
6	1146	10 Theodosius [33] A. III.	Fl. Habundantius.	395	393
7	1147	11 Arcadius A. III.	Honorius A. II.	396	394
8	1148	12 [34] Olybrius.	Probinus. [35]	397	395

1 Hoc anno VIII. Kalend. August. Constantius Chlorus mortuus est.
2 Hoc anno initium imperii Constantini, qui imperavit ann. XXX. mens. IX. dies XXVII.
3 Hoc anno Severus Cæsar, cum Augustus appellatus esset, occisus est.
4 Maximianus circa mensem Septemb. moritur.
5 Incipit autem Indictio ab VIII. Kal. Octobris, ut scribit Beda lib. I. de Temporibus.
6 Hoc anno VIII. Kal. Octobris occisus est Maxentius apud pontem Milvium.
7 Maximinus moritur.
8 Moritur Diocletianus in privata vita Salonis.
9 Crispus & Constantinus A. filius Cæsares designati.
10 Ab hoc anno incipit historia Tripartita. Paulino & Juliano Consulibus ante diem XIII. Kalend. Jul. inchoata est universalis Synodus Nicæna, ut continetur in Græca inscriptione ejusdem Synodi.
11 Inveni in quodam manuscripto libro conciliorum Synodum Nicænam cœpta indictione tertia. Forte legendum illic est decimatertia.
12 Annum 346. solus Cassiodorus habet, quem una cum suis Consulibus eundem scribit Onuf.
13 Arbitio. Marcell.
14 Julianus à Constantio Cæsar declaratur.
15 [illegible] tur Gallus.
16 Hunc annum continuat Onufrius [illegible] historiæ, qui hujus anni fasti fecerint.
17 Moritur Jovinianus XIII. Kalend. Mart. interregnum fuit dierum XII.
18 Onuf. Ruf. ait annum esse 1117. Onuf. vero, 1118.
19 Alii Consules in vetere Roma.
20 Indictio undecima ut dicitur C. Th. 11. 28. 9. & dem sic Marcell. in Fastis.
21 Hic est Poëta, cujus Poësis extat, & Fama pi... hoc anno fecitur.
22 Petronius orator, sepultura vetit.
23 Hucusque Marcellinus, idest, usque ad mortem Valentis, & ab hoc cons. Auson. & Olybrio aliis Marcellinus comes suam Chronicam auspicatus est, & hoc anno numerat indictionum septimam. Hieronym. Chronicon finitur, & incipit Chronicon Prosperi & Sigiberti.
24 Hic Theodosius à Gratiano apud Syrmium creatur est Imp. Orientalis, vir admodum religiosus.
25 Al. Eu-grius.
26 Al. Eucharius.
27 Hic Præfect. P. Cel. [illegible] tur in C. Th.
28 Al. Richimer.
29 Hic [illegible] Maximum bellavit.
30 Theodosius Maximum interfecit, & Valentinianum imperio Occidentis restituit.
31 Al. II. Onuf.
32 Hujus meminit Symmach. in epist. & Ausonius in epistola ad Probum.
33 Hoc anno Theodosius alterum filium Honorium Augustum Constantinopoli appellat.
34 Hoc anno Eugenium superat Theodosius, & a deinde obit Kal. Februar. moritur.
35 Hoc anno Rufinum Stiliconem interfecit. Hier. ep. Tryger.

Arca-

Indic.	An. ab urb. cond.			An. Christi. Sec. Hal.	Sec. Cont.
		Arcadius & Honorius filii Theodosii quorum ille Orienti, hic Occidenti præfuit.			
9	1149	2 Arcadius A. IV.	Honorius A. III.	398	396
10	1150	3 [1] Cæsarius Orient.	Atticus Occid.	399	397
11	1151	4 [2] Honorius A. IV.	Eutychianus. [3]	400	398
12	1152	5 Eutropius. [4]	Theodorus.	401	399
13	1153	6 Fl. Stilico.	Fl. Aurelianus Orient.	402	400
14	1154	7 Vincentius.	Fravitta Orient.	403	401
15	1155	8 Arcadius A. V.	Honorius A. V.	404	402
		Arcadius, Honor. & Theodosius Jun.			
1	1156	9 Theodosius A.	Rumoridus.	405	403
2	1157	10 Honorius A. VI.	Aristænetus.	406	404
3	1158	11 Fl. Stilico II.	Anthemius.	407	405
4	1159	12 Arcadius A. V.	Probus.	408	406
5	1160	13 Honorius A. VII.	Theodosius A. II.	409	407
6	1161	14 Bassus. [5]	Philippus.	410	408
		Honorius & Theodosius Jun. octo tunc annorum, vir pius, sed parum in bellicis rebus versatus.			
7	1162	15 Honorius A. VIII.	Theodosius A. III.	411	409
8	1163	16 Fl. Varro. [6]	Tertullus.	412	410
		Secundum Sigebertum hoc anno IX. Kal. Septembr. Roma primum capta à Gothis, duce Alarico, qui tamen præda contentus, victoria nimis insolenter usus non est. Prosper. Orosius vero id ad sequentem annum refert.			
9	1164	17	Theodosius A. IV. & solus.	413	411
10	1165	18 Honorius A. IX.	Theodosius A. V.	414	412
11	1166	19 Lucius v. c. [7]	Herodianus. [8]	415	413
12	1167	20 Constans.	Constantius.	416	414
13	1168	21 Honorius A. X.	Theodosius A. VI.	417	415
14	1169	22 Theodosius A.	Palladius.	418	416
15	1170	23 Honorius A. XI.	Constantius II.	419	417
1	1171	24 Honorius A. XII.	Theodosius A. VIII.	420	418
2	1172	25 Maximus. [9]	Plinta.	421	419
3	1173	26 Theodosius A. IX.	Constantius III.	422	420
4	1174	27 Eustachius.	Agricola.	423	421
5	1175	28 Honorius A. XIII.	Theodosius A. X.	424	422
6	1176	29 Asclepiodorus.	Marinianus.	425	423
		Theodosius jun. solus.			
7	1177	30 Castinus.	Victor.	426	424
8	1178	1 Theodosius A. XI.	Valentinianus Cæsar.	427	425
		Theodos. jun. & Valentinian. III.			
9	1179	2 Theodosius A. XII.	Valentinianus A. II.	428	426
10	1180	3 Hierius.	Ardaburius.	429	427
11	1181	4 Felix.	Taurus. [10]	430	428
12	1182	5 Florentius.	Dionysius.	431	429
13	1183	6 Theodosius A. XIII.	Valentinianus A. III. [11]	432	430
14	1184	7 Bassus.	Antiochus.	433	431
15	1185	8 Aetius.	Valerius.	434	432
1	1186	9 Theodosius A. XIV.	Maximus.	435	433
2	1187	10 Ariovindus.	Asper.	436	434
3	1188	11 Theodosius A. XV.	Valentinianus A. IV. [12]	437	435
4	1189	12 Isidorus.	Senator.	438	436
5	1190	13 Aetius II.	Sigisvultus. [13]	439	437
6	1191	14 Theodosius A. XVI.	Faustus.	440	438
7	1192	15 Theodosius A. XVII.	Festus.	441	439
		Hoc anno Carthago à Vandalis duce Genserico capta, cum jam per annos 585. in ditione Romani imperii fuisset, cujus mentio in C. de off. præf. prætor. Africæ, l. 1. in principio			
8	1193	16 Valentinianus A. V.	Anatolius.	442	440
9	1194	17	Cyrus v. c. & solus. [14]	443	441
10	1195	18 Eudoxius.	Dioscorus.	444	442
11	1196	19 Maximus II.	Paterius. [15]	445	443
12	1197	20 Theodosius A. XVIII.	Albinus.	446	444
13	1198	21 Valentinianus A. VI.	Nomius.	447	445
14	1199	22 Aetius III.	Qu. Aurel. Symmachus.	448	446
15	1200	23 Callypius. [16]	Ardaburius. [17]	449	447
1	1201	24 Rufius Posthumianus.	Zeno.	450	448
2	1202	25 Protogenes.	Asterius.	451	449
3	1203	26 Valentinianus A. VII.	Avienus. Obiit Theodos. Jun.	452	450
		27 Valentinianus III. & Martianus.			
4	1204	1 [18] Martianus A.	Clo. Adelphius.	453	451
5	1205	2 Heraclianus.	Asporatius. [19]	454	452
6	1206	3 Opilio.	Vincomalus.	455	453
7	1207	4 Aetius.	Studius. [20]	456	454
8	1208	5 Valentinianus A. VIII. Occident in mag. occisus est insidiis Maximi 16. Kal. April.	Anthemius Orient.	457	455
		Iterum hoc anno caput imperii, & gentium domina Roma, in prædam & direptionem fuit exposita, sed Vandalis, qui præter id quod urbem post homines natos potentissimam omnibus opibus spoliarunt, imperialia etiam ornamenta & insignia duce Genserico secum in Africam transtulerunt, scribente id Justiniano C. de off. P. P. Africæ: ut verum tandem sit, quod M. Varro lib. XVIII. Antiquitatum apud Censorium scriptum reliquit, Vectium se Romæ in augurio non ignobilem, & ingenio cuivis doctori in disceptando parem, audivisse dicentem: Quoniam CXX. annos incolumis præteriisset popul. Romanus, ad M. & CC. perventurum. Quid enim ab eo tempore urbs Roma, vel imperii, vel majestatis habuit, quæ (si vetera memoria repetimus) improbissimo cuique maxime semper patuit, tot incursiones barbararum gentium, tot oppressiones tyrannorum, tot calamitates perpessa, donec ad extremum misera in summis malis consenuit?			

Indic.	An. ab urb. cond.			An. Christi. Sec. Hal.	Sec. Cont.
		Martianus solus.			
9	1209	6 Joannes [21]	Varani.	458	456
10	1210	7 Constantinus.	Rufus.	459	457
		Leo & Majorianus.			
11	1211	1 Leo A.	Majorianus A.	460	458
12	1212	2 Patricius.	Richimer.	461	459
13	1213	3 Magnus.	Apollonius.	462	460
14	1214	4 Severinus.	Dagalaiphus.	463	461
		Leo & Severus.			
15	1215	5 Leo A. II.	Severus A.	464	462
1	1216	6 Basilius.	Vivianus.	465	463
2	1217	7 Rusticus.	Olybrius.	466	464
3	1218	8 F. Basilius.	Herminericius.	467	465
		Leo & Anthemius.			
4	1219	9	Leo A. III. & solus.	468	466
5	1220	10 Buseus.	Joannes.	469	467
6	1221		Anthemius A. II. & solus.	470	468
7	1222	11 Martianus.	Zeno Isauricus.	471	469
		12	Leo solus.		
8	1223	13 Jordanes.	Severus.	472	470
9	1224	14 Leo A. IV.	Probianus.	473	471
10	1225	15 Festus	Martianus.	474	472
11	1226		Leo A. V. & solus.	475	473
		Leo junior & Zeno Isauricus.			
12	1227	16 Leo Junior A. & solus.		476	474
		1	Zeno Isauricus solus.		
13	1228	2	Post Consulatum Leonis Junioris A.	477	475
14	1229	3 Fl. Basilius II.	Armatius.	478	476
15	1230	4	Post Consulatum Basilii II. & Armatii.	479	477
1	1231	5	Illus [22] v. c. & solus.	480	478
2	1232	6	Zeno A. II. & solus.	481	479
3	1233	7	Basilius Junior v. c. & solus.	482	480
4	1234	8	Placidus v. c. & solus.	483	481
5	1235	9	Severinus v. c. & solus.	484	482
6	1236	10	Faustus v. c. & solus.	485	483
7	1237	11 Theodoricus Rex.	Venantius.	486	484
8	1238	12	Symmachus v. c. & solus.	487	485
9	1239	13 Decius.	Longinus.	488	486
10	1240	14	Fl. Boëtius v. c. & solus.	489	487
11	1241	15 Dynamius.	Sifidius.	490	488
12	1242	16 Probinus.	Eusebius Cronio.	491	489
13	1243	17	Faustus Junior v. c. & solus.	492	490
14	1244	18	Olybrius Junior v. c. & solus.	493	491
		Anastasius.			
15	1245	19 Anastasius A.	Rufinus.	494	492
1	1246	2	Albinus v. c & solus.	495	493
2	1247	3 Asterius.	Præsidius.	496	494
3	1248	4 Viator.	Aimilius.	497	495
4	1249	5	Paulus v. c. & solus.	498	496
5	1250	6	Anastasius A. II. & solus.	499	497
6	1251	7 Joannes.	Paulinus.	500	498
7	1252	8	Post Consulatum Joannis & Paulini.	501	499
8	1253	9 Joannes	Asclepion.	502	500
9	1254	Patricius.	Hypatius.	503	501
10	1255	Fl. Avienus.	Pompeius.	504	502
11	1256	10 Avienus Junior.	Probus.	505	503
12	1257	11	Cætheus v. c. & solus.	506	504
13	1258	12 Sabianus.	Manlius Theodorus.	507	505
14	1259	13 Ariovinius.	Messala.	508	506
15	1260	14 Anastasius A. III.	Venantius.	509	507
1	1261	15 Anatolius. [23]	Agapitus.	510	508
2	1262	16 Venantius Junior.	Celer.	511	509
3	1263	17	Importunus v. c. & solus.	512	510
4	1264	18 Boëtius.	Euthericus.	513	511
5	1265	19 Felix.	Secundinus. [24]	514	512
6	1266	20 Paulus.	Muschianus.	515	513
7	1267	21 Clementius.	Probus.	516	514
8	1268	22	Senator v. c. & solus.	517	515
9	1269	23	Aurel. Cassiodorus v. c. & solus.	518	516
10	1270	24 Florentinus.	Anthemius.	519	517
11	1271	25	Petrus v. c. & solus.	520	518
		26	Justinus.		
12	1272	27 Justinus A.	Eutharicus Cillica Amalus v. c.	521	519
13	1273	2 Fl. Rusticus.	Fl. Vitalianus in magist. occisus.	522	520
14	1274	3 [25] Justinianus, qui postea Fl. Valerius, Augustus.		523	521
15	1275	4 Symmachus.	Severinus Boëthius Amicius Manlius III.	524	522
		5			
1	1276	6	Maximus v. c. & solus.	525	523
2	1277	7 Justinus August. II.	Fl. Opilio.	526	524
3	1278	8 Probus. [26]	Philoxenus. [27]	527	525
4	1279	9	Amicius Olybrius v. c. & solus.	528	526
		Hoc anno AD IV. Non. Septembr. dominus Theodericus rex mortuus est. Fl. Athalaricus Amalus Eutharici Cillicæ filius, III. Italiæ rex, regnat annis VIII.			

1 Tunc urbe Romam antiquæ superstitionis templa destructa. Prosper.
2 Jo. Chrysostomus episcopus ordinatur.
3 August. lib. 18. de civit. Dei c. ult. ait 366. post Passionem, qua Apostoli acceperunt Spiritum sanctum, quod si addas 32. Christi videbitur, annum 398. Itaque non minus numerationem ... apparet, sed si verius Christum XXXIV. annos passum, fient 400. ut in priori computatione Eusebii, quam sequuntur per omnia Augustinus. conferas.
4 In magistratu occisus est eo anno quo fasces ... Zosim. lib. 6. cap. 5.
5 Mortuus est hoc anno Arcadius.
6 Al. Varro.
7 Al. Lucianus.
8 Hujus Herodiani memoria ob crimen perduellionis damnata fuit, & in magistratu occisus est, & nomen ejus è fastis erasum est, ut citatur in l. 6. C. de proscriptis, quæ Lucianum consulem habet.
9 Al. Mavortius ut C. Theod. 8. 5. 2.
10 L. 2. C. de ... & imperatoribus ...
11 Hoc anno ... IX. Kal. April. Venetiarum urbs in rivo alto condi cœpta.
12 Anno Chr. 435. Codex Theodosianus editus, si vera est Theodosii, in quo præfatione subscript. Cons.
13 In C. Sigisvaldus scribitur.
14 Prosper scribit: Theodosianus liber omnium legum legitimarum principum, in unum collectarum hoc primum anno editur.
15 Al. Paternus.
16 Al. Alypius.
17 Anno Christi 447. editus est liber Novellarum D. Theodosii, ut indicant præfatio Theodosii in eum librum.
18 Novella Martiani ad Palladium P.P. ait hic consulibus quartam esse indictionem.
19 Eucherius episcopus Lugd. claret.
20 Al. Asterius.
21 Synodus Calchedonensis. Prosper.
22 Al. Illus v. c.
23 Al. Anastasius.
24 Anno Christi 512. Anastasii 20. Synodus 1. Aurelianensis. Sigebert.
25 In hoc consulatu largitionem infinitam sestertiorum, ludorum, ferarum, populo factam ait Marcell. Comes.
26 Terræmotus Antiochenus.
27 Joannes Papa Romæ egreditur, Constantinopolim venit, & diem sanctum Resurrectionis in dextra ecclesiæ solus Romanis precibus celebravit.

CHRO-

CHRONOLOGIA ANNORUM, ET CONSULUM,

Ac indictionum Imperii Justiniani: in qua continetur quas, quibus annis, leges, & quos Juris libros promulgarit, aut composuerit: Antonio Contio juris in Metropoli Biturigum doctore auctore.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Anni Christi.	An. Imp. Justin.	Consules.	Indictiones.	Gesta.
527 Sigebert. Chron.	1	*Mavortio v. c. solo in Occidente.*	5	*Indictiuus quinta moritur Justinus Imperator mense Augusto, cum jam ante quartum mensem, id est, Kalend. April. Justinianus declaratus esset Augustus ab eodem Justino patre adoptivo, & avunculo. Hæc ex Marcellino, Niceph. lib. Eccl. hist. 17. c. 7. & notitia quædam manuscripta, & Novella XXVII. ut præparatur nomen Imperatoris, documentis, excerpt.* Extremo hoc anno terræ motu eversam civitatem Antiochenam reparat Justinianus, & Theopolin vocat propter hanc inscriptionem, CHRISTUS NOBISCUM STATE, qua in singularium adium ejusdem civitatis valvis affixa, declarat est terræmotus. Nicephorus libro 17. cap. 3.
528	2	*Justiniano A. II. & solo.*	6	*Hoc anno Justinianus cœpit componendo & emendando juri operam dare, & priorem suum Codicem fieri mandavit l. 1. C. de novo Cod. fac. idib. Februar.*
529	3	*Decio v. c. solo in Occidente.*	7	*Editur prior Codex Idib. April. lib. 1. C. de Justin. Cod. confirm. ubi nominatur septima indictio.*
530	4	*Lampadio & Oreste VV. CC. in Occidente.*	8	*Mense Decembri mandat Justinianus Digesta compoui. Hoc anno edita est l. 22. & 19. C. de episc. audient. l. 11. C. de hæret. & alia numerosa.*
531	5	*Post Consulatum Lampad. & Orest.*	9	*Digesta componuntur.* *Hoc anno lata est l. ult. C. de episc. aud. l. penult. C. de hæret. & alia numerosa*
532	6	*Post Cons. Lampadii & Orestis anno secundo.*	10	*Digesta componuntur.* *Hoc anno lata est l. ult. C. de hæretic. l. ult. C. de repud. hared. l. ult. C. ad leg. Jul. de adulter. & alia multa.*
533	7	*Justiniano A. III. solo.*	11	*Mense Novembri eduntur Institutiones, & sequenti mense Decembri eduntur Digesta. Hoc anno Marcellinus computat Indictionem 11. nec contraria est l. tanta C. de vet. jure enucl. quæ numerat 12. illa enim scripta est mense Decembri, quo jam 12. indictio currebat, quæ coperat ab 8. Kal. Octobr.*
534	8	*Justiniano A. IV. & Decio Theodoro Paulino v. c. Conss. hic Paulinus fuit ultimus consulatus veteris Romæ: nam post hunc nulli creati sunt, absente scilicet bello Gothico.*	12	*Editur novus Codex Justiniani mense Novembri, priore abrogato. l. 2. C. de emendat. Cod. Justin. & secunda ejus edit. Hoc anno composita est l. ult. C. de jurejurando propter calumniam. & l. unica. C. de cadue. tollen. & l. ult. C. de legitim. hared. &c.*
535	9	*In 2. tomo Conciliorum epist. Silverii Pap. sic subscripta est, Justiniano v. & Bilis. v. c. Conss. Bil. v. c. Cons. & solo in Oriente.*	13	*Hoc anno variæ Novellæ leges à Justiniano sunt editæ, & statim Kalend. Januar. emissa est Novella 1. de hæred. & Falc. & deinde Martio mense Novella 2. & sequent. diebus & mensibus, Novell. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & sequent. usque ad 17. Epiphanius episc. regia urbe Constantinop. moritur, cujus episcopatum contra canones Anthemius Trapezuntina ecclesia relicta, invadit Ammian.*
536	10	*Post Cons. Bilisarii v. c.*	14	*Hoc anno edita sunt Novella 17. 18. 19. 20. & seq. usque ad Novell. 38. Vitiges v. Italia rex regnat annis IV.*
537	11	*Post Cons. Bilisarii v. c. anno secundo.*	15	*Hoc anno edita sunt Novella 38. 39. & seq. usque ad 64. Eodem anno Bilisarius Romam expulsis Gothis in Justiniani dationem reducit mense Decembri, sine cæde, artificio Silverii Papæ. Procop. Niceph.*
538	12	*Joanne v. c. Cons.*	1	*Eduntur Novella 64. & seq. usque ad Novell. 78.*
539	13	*Appio v. c. solo in Nov. scribitur Ariane Cons.*	2	*Eduntur Novella 78. 79. & seq. usque ad Novell. 98.*
540	14	*Fl. Justino Juniore v. c. Cons. in Oriente.*	3	*Edantur Novella 98. & seq. usque ad Novell. 107. Ildanaldus VI. Italiæ Gothorumque rex, ann. 1.*
541	15	*Fl. Basilio v. c. Cons. solo in Oriente.*	4	*Edantur Novella 107. 108. & seq. usque ad Novell. 116. Araticus Regis VII. Italiæ rex regnat menses 3. cui succedit Totilas Baduilla.*
542	16	*Post Cons. Basilii v. c.*	5	*Edantur Novella 116. & 117.*
543	17	*P. C. Basil. anno 2.*	6	*Editur Novell. 118. ut ex ejus textu colligo. Totila urbem Romam capit. Sigeb.*
544	18	*P. C. Basil. anno 3.*	7	
545	19	*P. C. Basil. anno 4.*	8	
546	20	*P. C. Basil. anno 5.*	9	*Narses Totilam occidit, post quem extinctum Theias Ostrogoth. regnum resuscitare nititur.*
547	21	*P. C. Basil. anno 6.*	10	
548	22	*P. C. Basil. anno 7.*	11	*Novell. 137. Theias rex Ostrogothorum à Narsete perimitur. Sigeber.*
549	23	*P. C. Basil. anno 8.*	12	
550	24	*P. C. Basil. anno 9.*	13	*Theudeberto regi succedit Theobaldus filius.*
551	25	*P. C. Basil. anno 10.*	14	*Edictum de Vicario Pontica. Quarta synodus universalis celebratur. Sigeb.*
552	26	*P. C. Basil. anno 11.*	15	*Hucusque historia Jordanis Episcopi pervenit.*
553	27	*P. C. Basil. anno 12.*	1	*Novell. 148.*
554	28	*P. C. Basil. anno 13.*	2	*Narses Buccellinum & Amingum Duces Francorum permit. Sigeb. & Marcellin.*
555	29	*P. C. Basil. anno 14.*	3	
556	30	*P. C. Basil. anno 15.*	4	*Lotharius rebellantes contra se Saxones, & eos auxiliantes Thuringos & filium Chramnum, fratrem quoque Childebertum eidem Chramno conjurantem vicit. Sigeb. & Marcel.*
557	31	*P. C. Basil. anno 16.*	5	
558	32	*P. C. Basil. anno 17.*	6	*Novell. 142. De luxuriantibus contra naturam, in edit. Scrimg. Gregorius filius Gordiani senatoris Romæ adolescit, qui sex monasteria in Sicilia fundavit, & septimo Romæ in domo sua, ex prætore urbano factus monachus, claret postea Papa Romanus.*
559	33	*P. C. Basil. anno 18.*	7	*Edictum Justiniani de Ægyptiis libripondiis, in Scrimgeriana editione Childeberto Francorum regi successit frater ejus Lotharius, atque ita duplex regnum Francorum in unam monarchiam evasit. Idem scribit Marcellinus, & addit Hildebertum sepultum Parisiis in Basilica sancti Vincentii à se constructa.*
560	34	*P. C. Basil. anno 19.*	8	
561	35	*P. C. Basil. anno 20.*	9	
562	36	*P. C. Basil. anno 21.*	10	*Quidam Imperatorem extinguere conantur, quo nomine Bilisarius accusatus ab Imperatore absolutus est. Sigebert.*
563	37	*P. C. Basil. anno 22.*	11	*Lotharius Francorum Rex Chramnum filium suum diu contra se rebellantem, in Britannum fugientem persecutus, primum quidem Chambrum Regem, vel (ut Sigebertus ait) ducem Britannum, qui Chramnum juvabat, peremit, filium vero Chramnum captum cum uxore & filiabus vivum comburi jussit, igne in volem casam, quo eo includi jusserat vinctas, immisso.*
564	38	*P. C. Basil. anno 23.*	12	*Justinianus jam antea mente captus moritur, cum 38. annos & octo menses regnasset. Nicephorus lib. 17. cap. 31. post quem imperium tenuit Justinus junior filius sororis Dn. Justiniani, qui nihil dignum Imperatore egit, nisi quod Episcopos ab causam fidei, Justiniani jussu exules, restituit. Nicephorus ibidem cap. 33. Post hæc cœptum est numerari tempus per annos Christi, deficientibus Consulibus, in veteri præsertim Roma.*
565	39	*P. C. Basil. anno 24.*	13	

Theobaldus rex Franc. moritur.

Anno Domini 564. Lothario Franc. Regi succedunt quatuor filii, Chilpericus, qui Suessione, Herebertus qui Parisiis, Guntrannus qui Aurelianis, Sigebertus qui Metis sedem regni constituerunt. *Sigeb.*

In Sigeberto meo manuscripto fidelissime scribitur, mortuo Justiniano, successisse filium ejus Justinum Junioremm anno Domini 565. quo anno Chilpericus Franc. Rex regnare cœpit.

Mortuo Athalarico Theodatus cum Almasiunda Italiæ, & Ostrogothis imperare cœpit. *Sigebert.*

Bellum Gothicum Italicum. Hoc anno Italiam finem urget. Sigeber. Eum meminit Justin. in edictis, de formula artificum & de contracto Argentariorum.

Hic Bellum postremum fuit annum Consulum ordinariorum, tam Orientalium, quam Occidentalium.

Pelagius episcopus Romanus eligitur. Hic infamatus de morte Vigilii Papæ: texuit lancta evangelia & crucem jurejurando publice purgavit. *Sigeb. & Marcell.*

Eodem anno S. Medardus Noviomensium & Tornacensium episcopus obiit.

Hæc ex Sigeberto manuscripto, & Chronico Cellæ Lingua conscripto manuscripto, & Marcellino Comite, qui tamen impressus vitiose Childebertum nominat, qui eo Chramnus, & hic ad annum Christi 558. referre videtur.

CHRONOLOGIA IMPERII UTRIUSQUE,

ORIENTIS ET OCCIDENTIS, SIVE GRÆCORUM ET GERMANORUM;

Et Juris tam Canonici quam Civilis in utroque conditi: ab excessu JUSTINIANI AUG. IMP. (in quo FREYMONIUS, CONTIUS, GIFANIUS, aliique desinunt) usque ad excidium urbis CONSTANTINOPOLIS, & imperii Orientalis finem: ad Juris pariter & Historiarum cognitionem apprime utilis;

MARQUARDI FREHERI JC. OPERA.

Ann. Christ.

ORIENS.

564 IUSTINUS II. Justiniani ex sorore nepos, XIX. post Constantinum M. Orientis Imperator, regnavit annis XII. Euagr. Marcellin. Comes, qui in hoc desinunt. Corripus Africanus Grammaticus scripsit ei panegyricum Carmen. Novellæ ejus quædam extant, post Novellas Justiniani.

568 H. Longinus patricius, Narsæ mortuo, à Justino Imp. missus, reliquum Italiæ, quod Longobardi non occupaverant, Imperatoris Constantinop. nomine, Exarchatus titulo obtinet, sede præfidatus sui Ravennæ constituta. Exarchatus hic à Longino ad Eutychium duravit annos CXXXV. Carol. Sigonius de regno Italiæ, hinc incipit.

569 *Johannes IV. Episcopus Alexandrinus 44.*

570 *Gregorius Monachus, Episcopus Antiochenus 63.* Julianus, antecessor Constantinop. hoc tempore vivit, cujus extat versio Novellarum Justiniani, dictum de tutoribus, & alia.

571 575

Eutychius Episcop. Const. restituitur.

576 FL. TIBERIUS II. Imp. regnavit annos VI. Zonar. Cedren. P. Diac. XVII. Miscel. Ejus constitutio, De divinis domib. post Novellas Justiniani.

Eulogius, Episcopus Alexandrinus 45. 577

Johannes IV. Episcop. Hierosolymitanus 59. 578

579

Johannes IV. Jejunator dictus, patriarcha Constantinop. qui primus Oecumenici titulum assecutus est. 580

MAURICIUS Imp. Tiberii gener, regnavit annos XIX. Zonar. Cedren. P. Diac. Niceph. XVII. C. XXI. Theophylactus Simocatta hujus gesta consignavit. 583

FL. Smaragdus patricius V. C. II. Italiæ Exarchus. 584

H. Romanus patricius V. C. III. Italiæ Exarchus. 587

Synodus Constantinopolitana. 589

Mauricius Theodosium filium creat Augustum die paschatis, 15 Aprilis. Imperavit cum patre annis XI. m. VII. Zonar. Cedr. Niceph. Diacon. 590

Anastasius Sinaita, Episcopus Antiochenus 62. 593

Amos vel Hesaias, Episcopus Hierosolymitanus 60. 594

Cyriacus Episcopus Constantinop. 32. 595

FL. Callinicus patricius V. C. IV. Exarchus Italiæ. 596 598

Anastasius II. Episcopus Antiochenus 64. 599

OCCIDENS.

FRANCORUM REX CLOTHARIUS obiit, relictis filiis Heriberto, Guntramo, Sigeberto, Chilperico: qui regnum inter se diviserunt. Greg. Turon. Aymoin. Trithem. ex Hunibaldo. Meminit Francorum & Agathias.

Longobardi, duce ALBOINO, Andoini filio Italiam invadunt: ubi pulsis præsidiis Imperatoris Orientis, regno suo instituto, Italiam omnem, præter Rotham, sub ditione sua annos CCVI. retinuerunt, Paul. Diacon. II. Longobard. & XVI. Miscell. in fin. Greg. Turon. Aymoin.

LEUVIGILDUS rex Wisigothorum in Hispania, leges ab Eurico Rege prius cœptas, recognovit, correxit, & auxit. Extant excusæ Paris. 1579.

CLEPHIS II. rex Longobardorum.

BENEDICTUS BONOSUS, *Episcopus Romæ veteris 63. Martin. Polon. Platina.*

PELAGIUS II. *Romæ veteris Episcopus 63. Synodus Gradensis.*

FL. AUTARIS, Clephis F. III. Longobardorum rex.

Garibaldus dux Boioariæ, quam tunc à Regibus Francis in beneficium tenebat, Trithem. in Franc. & Boioar. Leges ejus gentis de hoc tempore extant in Originibus Germanicis.

AGILULPHUS IV. rex Longobardorum. Cujus uxor Theodelinda Garibaldi F. ad quam B. Gregorius Magnus quatuor libros Dialogorum scripsit. P. Diac. IV. Longobard. VIII. Trithem. & Andr. Ratisbon. in Boioaric.

GREGORIUS MAGNUS 65. *Episc. Rom. Beda. Hic primus, Servum servorum Dei se nominavit, & Johanni Constantinop. Oecumenici titulum derogavit. IV. Epist. LXXX. Pet. de Natalib. III. c. 192.*

Synodus Matisconensis tertia.

Synodus Lugdunensis & Pictavensis.

Synodus Toletana.

Synodus Romana.

ORIENS.

600 PHOCAS Imp. occiso Mauricio cum tota domo, regnat annos octo. Zonar. Cedr. Glyc. Niceph. Diac. qui in hoc desinit. Beda II. Angel. IV.

602 Fl. Smaragdus Exarchus iterum.

Isacius vel Isicius, Episc. Hierosol. 61.

604

Theodosius Scribo Episcopus Alexandrinus 46. 605

606

Thomas Diaconus, Episcopus Constantinop. 34. 607

Sergius Episcopus Constantinop. 35. 609

Johannes V. cognomento Eleemosynarius, Episcopus Alexandrinus 47. 610

Zacharias episcopus Hierosolym. 62.

FL. HERACLIUS Imp. annis XXX. Zonar. Cedr. Glyc. P. Diac. Suidas. Hujus constitutiones nonnullæ apud Boocfid. in jure Orientali, qui ab hoc incipit. 611

Fl. Johannes Lemigius V. Exarchus Italiæ. 612

Heraclius Imp. Constantinum filium Cæsarem facit: qui cum eo regnavit annos 28. 613 614

Fl. Eleutherus Imp. Cubicularius, VI. Exarchus Italiæ. 616

617

Isacius patricius V. C. VII. Exarchus Italiæ. 619

Georgius II. Epist. Alexandrinus 48. 620

MAHOMET natus anno 560. fit dux Arabum, cujus posteritas mirifice crevit, donec totum tandem Orientis Imperium occuparet. Theophanes, Anastas. Bibliothecar. P. Diac. XVIII. Miscell. Chronica Saracenica per Leunci. Crantzhem. Drechsler. 622

631

Mahomet moritur, & à sua secta deinceps pro Deo colitur. 632

Pyrrhus XXXVI. Episcopus Constantinopol.

Ægyptum Saraceni occupant. 635

Hierosolymam post biennii obsidionem Saraceni, duce Homare, capiunt, sedemque regni ibi constituunt. *Hierosolymorum Episcoporum successio deinceps obscura.* 636

Persia tota in Saracenorum potestatem venit. 637

Synodus Hierosolymitana. 638

Petrus episcopus Alexandrin. 50. 640

CONSTANTINUS IV. imperat sex menses, à Martina noverca veneno sublatus. Zonar. Cedren. 641

HERACLEONAS Imp. regnat menses XI. mox coactus abdicat cum matre Martina.

CONSTANS II. Imp. regnat annos XXVII. Zonar. Cedr. Glyc.

Theodorus Calliopa patricius VIII. Italiæ Exarchus. 642

Paulus II. Episcopus Constantinop. 37. 643 645

OCCIDENS.

Synodus Metensis.

Garibaldo mortuo, Tassilo dux Boioariæ à Lothario rege Francorum constituitur. Trithem. Aymoin.

Synodus Anglicana.

Sabinianus Episcopus Rom. 66.

BONIFACIUS tertius *Papa Rn. 67. Hic primus in contentione de primatu cum patriarcha Constantinopolitana, obtinuit à Phoca Imp. ut sedes Romana esset caput Ecclesiarum. Auctoribus Beda, P. Diacono, Freculpho, Adone, Aymoino, Freisingensi, M. Polono, Centullo, Viterbiensi. Synodus Romana.*

BONIFACIUS IV. *Papa Romanus. 68.*

Synodus Lucensis in Hispania.

Synodus Romana, & Bracarensis in Hispania.

DEUS-DEDIT *Papa Romanus 69.*

FL. ANASTASIUS Agiluphi F. V. Rex Longobard. regnavit annos X.

BONIFACIUS V. *Papa Rom. 70.*

HONORIUS *Papa Rom. 71.*

Synodus Toletana quarta.

Synodus Hispalensis.

FL. ROTHARIS Harodus, VII. Rex Longobardorum. Hic mores & institutaLongobardorum in scriptum redegit, & Edictum vocavit: Cui sequentes deinceps Reges quædam addiderunt. Extant in Originibus Germanicis, & in quibusdam editionibus Corporis Juris, post usus Feudorum, cum glossis D. Caroli Corti, Siculi, & Andreæ de Isaculo, & Boërii.

Synodus Toletana quinta.

SEVERINUS *Papa Rom. 72.*

JOHANNES IV. *Papa Rom. 73.*

THEODORUS *Papa Rom. 74.*

Arnulfus Arnoldi F. Antegisi N. Pipini avus, Caroli atavus, Episcopus Metensis.

Synodi in Africa tres contra Monothelitas.

ORIENS.		OCCIDENS.
	647	Martinus *Papa Rom.* 75. *Synodus Toletana* VII.
Cyprus insula à Saracenis occuparur. Olympius patricius v. c. IX. Italiæ Exarchus.	649	
	650	*Synodus Hispanienſis, contra Monotheli-tas.*
Macarius Monothelita, epiſcopus Antiochenus 57.		
	651	Fl. Rodoaldus, Rotharis F. VIII. rex Longobardorum.
	652	*Synodus Romana, contra Monotheli-tas.*
Petrus patriarcha Conſtant. 38.	653	
Theodorus Calliopa patricius iterum Exarchus.		
Constans Imperator Heraclium Conſtantinum v. Cæſarem facit.	654	Eugenius *Papa Rom.* 76.
Rhodus à Saracenis ſpoliatur.	655	
Thomas ſecundus patriarcha Conſtantinop. 39.	656	Aribertus Gondoaldi F. IX. rex Longobardorum.
		Synodus Toletana VIII.
	657	Vitalianus *Papa Rom.* 77.
	658	*Synodus Cabilonenſis in Gallia, & Toletana* IX.
	659	*Synodus Toletana* X.
Hæreſis Charitgitarum.	660	
	664	*Synodus Britannica, de controverſia Paſchatis.*
	666	Grimoaldus, Arichis F. ex Beneventano duce XI. Rex Longobardorum. Hic addidit quædam legibus Longobardicis à Rhothari latis. Paul. Diac. v. Longobard. c. 33.
Constantinus V. Pogonatus Imperator regnat annos XVI. Cedren. Zonar. Glyc. Diac. Ejus novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	669	
	672	A-Deo-datus *Papa Rom.* 78.
	673	*Synodus Herudfordiana in Anglia.*
	674	*Synodus Toletana* XI. *& Bracarenſis* III.
Iohannes Epiſcopus Conſtantinop. 40.	675	Pertaritus Ariberti F. XIII. Rex Longobardorum.
	676	Donus *Papa Rom.* 79.
Conſtantinus Epiſc. Conſtantinop. 41.	678	
	679	Agatho *Papa Rom.* 80. *Synodus Axanisfordiana in Britannia.*
Theodorus Epiſcopus Conſtantin. 42.	680	*Synodus Romana, & Hedilfeldenſis in Britannia.*
Synodus Oecumenica VI. *Conſtantinopolitana* III. *contra Monotheliras.* *Theophanes, epiſcopus Antiochenus* 68. *Georgius Epiſcopus Conſtantin.* 43.	681	*Synodus Toletana* XII.
	682	Leo II. *Papa Rom.* 81.
	683	*Synodus Toletana* XIII.
Constantinus Imper. Iuſtinianum II. filium ſuum Cæſarem facit.	684	Benedictus II. *Papa Rom.* 82.
	685	Iohannes V. *Papa Rom.* 83. *Synodus Gallicana.*
Iustinianus II. Imper. regnat annos X. Zonar. Cedr. Glyc. Diac. Suid. *Sexta Synodus Conſtantinopoli continuata.* *Alexander* II. *epiſcopus Antiochenus* 69.	686	Cuno *Papa Rom.* 84.
Paulus III. *patriarcha Conſtantin.* 44.	687	Sergius *Papa Rom.* 85.
Iohannes Platina patricius X. Italiæ Exarchus.		
	690	*Toletana ſynodus* XIV. XV. XVI.
	693	Chunibertus Perthariti F. XIV. rex Longobardorum.
Callinicus patriarcha Conſtantin. 45.	694	
Iustinianus Imper. coactus imperium abdicat.	696	
Leontius per tyrannidem Imperium occupat, quod tenuit annos III. Zonar. Cedr. Diac.		
	697	*Synodus Niddenſis in Anglia.*
Leontius cogitur imperio ſe abdicare, quod Tiberius Aspimarus occupat, qui id tenuit annos circiter VII. Zonar. Diac. Glyc.	699	
	700	*Synodus Aquilegienſis.*
	701	Iohannis VI. *Papa Rom.* 86.
Theophylactus patricius XI. Italiæ Exarchus.	702	
Mortuo Alexandro II. *epiſcopo Antiocheno, ſedes eaſine epiſcopo fuit annos* XX. *Saracenis cunctis prohibentibus.*		
	704	*Synodus Anglica.*
	705	Luitpertus XV. & filius ejus Raginbertus XVI. rex Longobardorum.
		Iohannis VII. *Papa Rom.* 87.
Apſimaro abdicante & occiſo Iuſtinianus II. Rhinotmetus dictus, Cherſona ab exilio rediens Imperium recipit.	706	Aribertus Iunior XVII. rex Longobardorum.
Cyrus Epiſcopus Conſtantin. 46.		
	707	Sisinnius *Papa Rom.* 88.
	708	Constantinus *Papa Rom.* 89.
Iohannes Tizocopus patricius XII. Italiæ Exarchus.	710	
	711	*Synodus Londonienſis in Anglia, pro Imaginibus.*
Philippicus Bardanes Imper. regnat annos II. Zonar. Diac. Glyc. Suid *Iohannes Patriarcha Conſtantin.* 47.	712	
Synodus Conſtant. I. *contra Imagines.*	713	*Synodus Romana pro Imaginibus prima.*

ORIENS.		OCCIDENS.
	714	Carolus Martellus apud reges Francorum Major domus, ſive Comes Palatinus, præclare res agit, & fines regni late profert. Aymoin. P. Diac. Regino. Schaffnaburg. Trithem.
Artemius Anastasius Philippico abdicante Imp. regnat annum I. *Germanus confeſſor patriarcha Conſtantinop.* 48.	715	
Fl. Scholaſticus patricius XXII. Italiæ Exarchus.		
Theodosius IV. Imp. Adramitenus dictus, regnat menſes VII.	716	Gregorius II. *Papa Rom.* 90. *Synodus Romana* II. *pro Imaginibus.*
Leo III. Iconomachus dictus, regnat annos XXIV. Zonar. Cedr. Glyc. Suid. P. Diac. qui in hoc deſinit, eumque continuat Ludolphus ſagax.	717	
	718	Anspandus XVIII. & filius ejus Luitprandus XIX. rex Longobardorum. Hic multa addidit legibus Longobardicis.
Leo Imp. Conſtantinum VI. Copronymum dictum, Cæſarem facit, qui cum eo regnat annos XXI.	720	*Synodus Germanica à S. Bonifacio Archiepiſcopo Moguntino celebrata.* Sigebert.
	724	Theodericus Dagoberti F. rex Francorum. Aymoin. Gagnin. Trithem.
Paulus Patricius XIV. Italiæ Exarchus.	725	Beda venerabilis, Anglo-Saxo, vir doctiſſ.
Synodus Orientalis in Syria pro imaginibus, Iohannis Damaſceni opera cracta. Eutychius patricius XV. Ital. Exarchus.	727	
Anaſtaſius, abdicato Germano, Patriarcha Conſtantinop. 49.	730	
Synodus Conſtantin. contra imagines.		
	731	Georgius III. *Papa Rom.* 91. *Synodus Romana pro imaginibus.*
	732	*Synodus Auguſtana à S. Bonifacio, qui primus Archiepiſcopus Moguntinus fuit.*
Constantinus VI. Porphyrogenitus, Copronymus dictus, impct. annis XXXV. Zonar. Cedr. Niceph.	741	Zacharias *Papa Rom.* 92.
	742	*Synodus Romana, & Gallicana, ſub Carolomanno.*
Coſmus patriarcha Alexandrinus.	743	Hildebrandus XX. & Rachis III. rex Longobardorum.
Theophylactus patriarcha Antiochenus 71.	744	*Synodus Britannica, in Cloueſho.*
	745	*Synodus Liſtinenſis, in Gallia.*
	749	Aistulphus, XXII. rex Longobardorum.
	750	Pipinus Caroli Martelli F. auctoritate Zachariæ pontificis, ex majore domus, fit Rex Francorum, Childerico rege in monaſterium detruſo. Annal. Franc. P. Diac. Regino. Sigebert. Schaffnaburg. Marian. Trithem. Meminerunt & Zonar. & Cedren.
Constantinus Imp. Leonem IV. filium ſuum Cæſarem facit, qui cum eo regnat annos XXIV. Ravennâ ab Aiſtulpho, rege Longobardorum, capta, Exarchatus Italiæ defecit.	751	
	752	Stephanus II. *Papa Rom.* 93. Stephanus III. *Papa Rom.* 94.
Constantinus II. *patriarcha Conſtantinop.* 50.	754	
Synod. Conſtantinop. 338. *Epiſcoporum, contra imagines.*	755	
	756	Desiderius XXIII. Longobardorum rex.
	757	Paulus *Papa Rom.* 95.
Theodorus patriarcha Hieroſolym.	759	
	765	*Synodus Aſchemenſis in Belgaria.*
Nicetas patriarcha Conſtantinop. 51.	766	*Synodus Dingolefingenſis in Germania.*
Quis poſt Theodorum deinceps Antiochiæ epiſcopus fuerit, incertum.	767	Constantinus *Papa Rom.* *Synodus in villa Gentiliaco, apud Pariſios.*
	768	*Synodus Wormatienſis.* Stephanus IV. *Papa Rom.* 96.
	769	Carolus Magnus, Pipini F. Rex Francorum, victor Saxonum, Danorum, Boioariorum, Hannorum, Saxonum. De quo, præter Annales Franc. & Chronographos ſuperiores, Adamus Bremenſ. Helmold. Eginhard. Turpin. Crantz. poëta incertus, Beciaiol. Volaterran.
	770	*Synodus Wormatienſis* II.
	772	*Synodus Wormatienſis* III.
		Hadrianus *Papa Rom.* 97. *Paulus Warnefrid. diacon. Aquileg. hiſtoriographus.*
	774	Deſiderio rege, qui jam Romam infeſtabat, per Carolum Magnum capto, Longobardorum regnum in Italia peremptum, & Francorum regno adjectum eſt.
Leo IV. *Imp. regnat annos* IV. Zonar. Cedren. Glyc. Ludolph.	775	
Leo Imp. Conſtantinum filium Cæſarem facit.	776	
	779	*Synodus Dunenſis.*
Constantinus VII. Porphyrogenitus Imp. regnat cum Irena matre annos XVI. Zonar. Niceph. Cedr.	780	*Synodus ad fluvium Lippam, in Saxonia.*
Paulus IV. *Patriarcha Conſtantinopol.* 53.		Taſſilo dux Boioariæ, Trithem. Aventin. *Flac. Alcuinus Tiburgus, Caroli Magni præceptor.*

Tara-

ORIENS.		OCCIDENS.
	782	*Synodus Gemmensis & Ratisbonensis.*
Tarasius patriarcha Constantinop. 53.	785	*Synodus Paderbornensis in Saxonia.*
	786	*Synodus Anglicana.*
	788	*Synodus Ingelheimensis.*
Synodus Nicena II. pro adoratione imaginum facta: contra quam ex professo scripsit Carolus Magnus rex Francorum. Quod opus extat hoc titulo: Opus intustrissimi & excellentissimi sive scholastici viri Caroli, unus Domini, regis Francorum, Galliae, Germaniae, Italiamque sive hae[illegible] finitimae provinciis, Domino opitulante, regentis, contra Synodum, quae in partibus Graeciae, pro adorandis imaginibus, stulte & non recte arroganter gesta est.	789	
	791	*Academia Parisiensis fundata.*
	793	*Synodus Romana.*
	794	*Synodus Francofurdiensis, contra haeresin Felicianam.*
	796	LEO III. *Papa Rom. 98.*
Constantinus Imp. à matre Irena excaecatur, & coactus se abdicat, eaque sola Imperium Orientis tenet annos V.	797	*Synodus Aquisgranensis.*
Constantinus moritur.	798	
	801	CAROLUS dictus MAGNUS, ob egregia in Christianum nomen & rem Romanam merita, à S. P. Q. R. Imperator salutatur, & à Leone III. Pontifice inunctus consecratur, imperat annos XIII. Annal. superior. Meminerunt & Zonar. Cedren. Manass. Hic populus sibi subjectis Francis, Saliis, Alemannis, Saxonibus, Anglis, Turingis, Burgundionibus, Ripuariis, Boioariis, &c. leges dedit, & quas prius habebant, reformavit. Extant in Originibus Germanicis, & mss. passim in Bibliothecis. Item ritus & ceremonias Ecclesiae reformavit. qui libellus editus per Laz.
NICEPHORUS à Genicis & STAURACIUS Impp. imperant annos VIII. Zonar. Cedr. Glyc. Ludolph.	802	*Synodus Salzburgensis.*
Thomas patriarcha Hierosolymitanus.	803	*Synodus Hallensis.*
Nicephorus Patriarcha Constantinop. 54.	806	
	809	*Synodus Aquisgranensis.*
MICHAEL Curopalates, & THEOPHYLACTUS Impp. ann. 1. Zonar. Curopalat. Scylitzes, qui ab hoc orditur.	811	*Synodus Triburiensis.*
	812	*Synodus ad villam Theodonis.*
LEO V. Armenius Imp. regnat annos VII. Zonar. Cedr. Glyc. Ludolph. Sagax, qui in hoc desinit. Ejus edictum de imaginibus tollendis apud Zonar. fol. 105. & Bonefid.	813	*Synodi Moguntina, Remensis, Tmanensis, Cabilonensis, Arelatensis.*
	814	LUDOVICUS PIUS, Caroli Magni F. Imp. & rex Francorum regnat annos XXVI. Annales superior. Theganus, Trithem. in Hirsaug. ab hoc incipit. Ejus leges & capitula Carolinis addita, collecta per Ansegisum Abbatem Lobiensem: Item Reformatio abusuum Cleri, extant.
Ignatius Patriarcha Constantinop. 55.	815	
	816	STEPHANUS V. *dictus* IV. *Papa Rom. 99.*
		Synodus Aquisgranensis.
	817	PASCALIS *Papa Rom. 100.*
MICHAEL Balbus Imp. regnat annos VIII. Zonar. Cedr. Glyc. Suid.	821	
Antonius Cassimatus, Patriarcha Constantinop. 56.		
	823	Lotharius Ludovici pii F. Romae à Papa Paschali coronatur Caesar.
	824	*Synodus Wormatiensis, & Parisiensis de imaginibus.*
	827	VALENTINUS *Papa Rom. 102.*
	828	GREGORIUS IV. *Papa Rom. 103.*
THEOPHILUS Imp. regnat annos XII. Zonar. Cedr. Glyc. Suid. Fragmentum de ejus nuptiis edidit M. Cruf. post Heliodori Epitomen. Quam rem tangit & Glyc. p. 404. Quaedam ejus Constitutiones apud Bonefid.	829	*Synodus Moguntina, & Aquisgranensis.*
	830	*Synodus Aquisgranensis.*
Johannes VI. Syncellus, Patriarcha Constantinop. 57.	834	*Synodus Moguntina.*
	835	*Synodus Gallicana.*
	837	*Synodus Aquisgranensis.*
	838	*Synodus Lugdunensis.*
	840	LOTHARIUS Imp. annos XV. Regino. Sigeb. Schaffnab.
		Synodus Remensis, & Meldensis.
MICHAEL III. Porphyrogenitus Imp. regnat annos XXIII. Cedr. Zonar. Scylitz. Glyc. Niceph. in Chronolog. hic desinit.	842	
Methodius Homologeta, patriarcha Constantinop. 58.		
	844	SERGIUS *Papa Rom. 104.*
Ignatius Monachus, Michaelis Traulī Imp. F. Patriarcha Constantinop. 59. Niceph. in Chronolog. quo loc desinit.	847	LEO IV. *Papa Rom. 105.*
	848	*Synodus Moguntina, sub Rabano Mauro Archiepiscopo.*
	850	*Synodus Romana.*

ORIENS.		OCCIDENS.
	855	LUDOVICUS II. Imp. regnat annos XIX. Regino. Sigeb. Frisingen. Trithem. Cedren. fol. 475. cum Δουδοβίκου τοῦ Φραγγίας appellat.
		Synodus Tiburiensis.
		BENEDICTUS III. *Papa Rom. 106.*
	858	NICOLAUS *Papa Rom. 107.*
Photius Senator, exacto Ignatio, patriarcha Constantinop.	863	*Synodus Romana in causa Ignatii Patriarchae Constantinop.*
Synodus Constantinopolitana.	864	*Synodus Metensis, Aquisgranensis, & Romana.*
Synodus alia Constantinopol.	865	*Synodus Romana, & Francica.*
BASILIUS Macedo Imp. regnat annos XVIII. Zonar. Cedr. Glyc. Scyliz. Hic cum filiis suis Leone & Constantino edidit Πρόχειρον νομικόν, constans titulis LX. Extat id modo sub Leonis Imp. modo Leonis & Constantini, modo Basilii, Leonis, & Constantini nomine, & cum diversis praefationibus, in Bibliotheca Pal. & in hoc jure Graeco-Rom. Tomo II. Quod excerpsit Harmenopulus, & maximam partem in suum Ἑξάβιβλον (ut ipse in praefatione scribit) redegit. Extant & ejus Novellae apud Bonefid. & Leunclav. Denique Basilii Paraenesis ad Leonem F. excusa Graece & Latine Paris. 84.	867	HADRIANUS II. *Papa Rom. 108.*
		Bruno dux Saxoniae conditor Brunsvigae, postea à Nortmannis caesus.
Synodus Constantinopolitana IV. in qua, Photio abdicato, coacto, Ignatius ante exactus restituitur.	868	*Synodus Romana, in causa Photii & Ignatii Patriarcharum Constantinop.*
	869	
	871	*Synodus Calensis.*
	872	IOHANNES VIII. *Papa Rom. 109.*
	875	CAROLUS II. Calvus Imp. regnat annos 11. Regino Schaffnab. Marian. Contract.
	876	Synodus Vermeriensis, & apud Acinianum in Gallia.
Synodo alia Constantinop. coacta, mortuo Ignatio Photius patriarcha restituitur. Hic Photius composuit illum legum & Canonum collationem, quae extat Nomocanon titulo, cum Commentario Theodori Balsamonis, Latine, interprete Agylaeo, & Gent. Hervato.	877	Synodus Pontigonensis in Gallia.
		LUDOVICUS III. Balbus Imp. regnat ann. 1.
	878	Synodus Trecensis.
	879	CAROLUS III. Crassus Imp. annos VIII. Regino. Schaffnab. Urfp.
	880	Synodus Macrensis.
	882	MARTINUS *Papa Rom. 110.*
	884	HADRIANUS III. *Papa Rom. 111.*
	885	STEPHANUS VI. *dictus* V. *Papa Rom. 112.*
Theophylactus Bulgariae Archiepiscopus, qui in sacra commentatus est.		
Stephanus Basilii Imp. F. Patriarcha Constantinop. 60.		
LEO VI. Philosophus Imp ann. XXII. Zonar. Cedr. Glyc. Scyliz. & Niceph. Gallisf. in histor. Ecclesiast. hic desinens. Meminit ejus & Luitprand. Princeps juris & totius philosophiae scientissimus, quod testantur ejus opera. Edidit non tantum Novellas, quae extant Graece & Latine, interprete Agylaeo, & earum Epitome in Biblioth. Pal. & Epitomas juris, opus meris definitionibus & regulis constans, satis elegans, in eod. Biblioth. Sed etiam magnum illud opus βασιλικῶν, ἐξηκοντάβιβλον nuncupatum. Cujac. VI. Observat. IX. Praeterea libros τακτικῶν, de apparatu & disciplina bellica, qui extant Latine, interprete Checo, & Italice, Pigafetta. Tum librum de Aucupio, ad Niceph. Imp. in Biblioth. Aut. Augustini, num. 128. Denique oracula & vaticinia varia de Roma & Constantinop. in Biblioth. Pal. Plura ejus opuscula Theologica & Historica enumerantur in Biblioth. Constantinop.	886	
	887	*Synodus Colonienses.*
		ARNULPHUS Imp. Carolo Crasso depositio regnat annos XII. Regin. qui in hoc desinit. Sigebert. Marian. Luitprand. ab hoc incipit. Sepultus Ratisbonae ad S. Emeranum.
	888	*Synodus Moguntina.*
	891	FORMOSUS *Papa Rom. 113.*
Antonius II. Ramleus, Patriarcha Constantinop.	893	
	895	BONIFACIUS VI. *Papa Rom. 114.*
	896	STEPHANUS VII. *dictus* VI. *Papa Romanus 115.*
		Synodus Triburiensis.
		ROMANUS *Papa Rom. 116.*
	897	THEODORUS II. *Papa Rom. 117.*
		IOHANNES IX. *Papa Rom. 118.*
Nicolaus Mysticus, Patriarcha Constantinop. 63.	899	LUDOVICUS IV. Arnulphi F. ultimus Carolinae stirpis, Imper. regnat annos XII.
	902	BENEDICTUS IV. *Papa Rom. 119.*
Euthymius Syncellus, Patriarcha Constantinop. 64.	903	LEO V. *Papa Rom. 120.*
		CHRISTOPHORUS *Papa Rom. 121.*
	904	SERGIUS III *Papa Rom. 122.*
	905	*Synodi Remenses duae.*

ORIENS.		OCCIDENS.
Alexander & Constantinus VIII, Porphyrogenitus Impp. simul annum I.	908	
Nicolaus Mysticus, iterum patriarcha Constantinop.		
Constantinus VIII, Porphyrogenitus Basilii F. Imp. annos 53. Zonar. Cedren. Scyllitz. Glyc. Ejus Novellæ per Leuncl. Ejusdem est ἀναγκαιοτὴς τῶν βασιλικῶν, sive Basilica repetitæ prælectionis. Cujac. VI. Observat. IX. Scripsit & alia opuscula complura. Librum de Thematibus Orientis & Europæ, qui extat, interprete B. Vulcanio. Notitiam Imperii, sive de regno administrando ad Roman. F. cujus meminit Egnat. Estque is codex Egnatianus in Bibloth. Pal. Item περὶ στρατηγίδων βασιλειῶν, cujus meminit Sailer. Pancirol. Wolff. Item de militia. in Biblioth. Ant. Augustini.	909	
	910	*Anastasius III. Papa Rom. 123.*
	912	Cunradus Francus Cæs. regnavit annos 7. Sigeb. Contract. Frising. Schaff. Luitprand. Hujus leges quædam Francicis additæ fol. 344. Sepultus Fuldæ. Trithem.
Basilicorum hanc secundam editionem subsecuta est interpretum Græcorum, qui in eam Commentarios & glossas scriberent, turba non minor quam Latinorum, ex quibus Stephanus, Nicæus, Thalelæus, Isidorus, Eustathius, Eudoxius, Calocyrus, Sextus, Callistratus, Leo, Phocas, Modestinus, Domninus, Gobidas, Chumnus, Johannes, Hugiotheodoretus, Doxapater, Gregorius, Patzus, Garidas, Bestes, Baphius, Theophilus, Theophilitzes, Phobenus, Theodorus, Hermopolites, Demetrius Chartophylax, & alii, qui singuli quibus annis vixerint, liquido sciri nequit, & enumeratos sufficit.	913	Lando *Papa Rom. 124.*
Romanus Lecapenus, Constantini Imperatoris socer & filius ejus Christophorus Impp. appellati regnarunt annos 26. Zonar. Cedren. Scyllitz. Glyc. Luitprant. Ejus Novellæ per Leuncl.	914	Ioannes X. *Papa Rom. 125.*
Stephanus II. Patriarcha Const. 65.	916	*Synodus Arbeinensis.*
Stephanus & Constantinus Romani F. Cæsares appellati.	919	Henricus Auceps Imp. regnat annos 17. Frising. Siffrid. Ursperg. Luitprand. Viterbien. Ditmar. qui ab hoc orditur. Hic instituit ritus agonales Torneamentorum. vide *Turnierbuch.*
Tripho Patriarcha Constantinop. 66.	921	*Synodus Dingolfingensis in Baioaria.* Rodulfus Burgundus rex Italiæ.
	922	
	924	*S. Udalricus Comes Dilling. Episcopus Aug. Vidal. Ejus vita per Bertzanem & alios.*
Theophylactus Romani Imp. F. patriarcha Constantinop. 67.	925	
	926	Hugo Rex Italiæ.
	927	*Concilium Duisbergense.*
	928	Leo VI. *Papa Rom. 126.*
		Stephanus VIII. *dictus VII. Papa Rom. 127.*
	930	Ioannes XI. *Papa Rom. 128.*
	931	
	935	Leo VII. *Papa Rom. 129.*
		Concilium Erfordiense.
	936	Otho Magnus Imper. regnat annos 36. Helmold. Trithem. Witichind Luitprand. Panegyricus Rosvitæ, P. Langii Chron. Ciliciense ab hoc incipit. Hujus leges quædam post Salicas fol. 340. Sepultus Magdeburgi.
	939	Stephanus IX. *dictus VIII. Papa Rom. 130.*
	942	Marinus II. *Papa Rom. 131.*
		Synodus Bonnensis, in diœcesi Coloniens.
	946	*Agapetus II. Papa Rom. 132.*
	947	Henricus superbus pater Othonis
Romanus Lecapenus Imp. coactus abdicat, Zonar.	948	Imp. factus Dux Bavariæ.
Stephanus & Constantinus ejus filii coguntur abdicare.	951	*Synodus Ingelheimensis.*
		Concilium Augustanum.
Polyeuctus eunuchus, Patriarcha Constantinop. 68.	954	
	956	Ioannes XII. *Papa Rom. 133.*
	957	*Synodus Ravennas.*
	958	*Concilium Ingelheimense.*
Fl. Romanus III. Porphyrogenitus Imp. annos 11. Cedren. Zonar. Scyllitz. Luitpr. Ejus Novellæ per Leuncl.	962	
	963	Leo VIII. *Papa Rom. 134.*
		Synodus Romana sub Othone Imp.
Nicephorus II. Phocas Imp. annos VI. Zonar. Cedren. Scyllitz. Glyc. Ejus novellæ apud Bonefid. & Leuncl. Extat & ejus liber στρατηγικὸν, sive de re militari, ms. in Biblioth. Palat.	964	*Concilia Romana duo.*
Synodus Constantinopolitana.	965	Ioannes XIII. *Papa Rom. 135.*
		Alberyus rex Italiæ contra Othonem Imper. Triennio post ab eo victus.
	967	*Synodus Romana.*
Fl. Johannes Zimisces Imp. annos VI. Zonar. Cedren. &c.	970	
Basilius Scamandrenus patriarcha Constantinop. 69.	971	
Theophania Byzantina Romani F. nubit Othoni II. postea Imp.	972	*Damasus Papa Rom. 136.*
		Benedictus V. dictus VI. Papa Roman. 137.
		Concilium Ingelheimense.
Theodorus patriarcha Antiochenus.	973	Otho II. Imp. ann. x. Sigebert. Schaffanab. Ursperg. Cuspinian.

ORIENS.		OCCIDENS.
	974	
Antonius III. Patriarcha Constant. 70. Concilium Constantinopolitanum.	975	Bonifacius VII. *Papa Rom. 138.*
		Benedictus VI. *dictus VII. Papa Roman. 139.*
		Concilia Vimaniense, & Calnense in Anglia.
Basilius junior & Constantinus Porphyrogeniti Impp. annos XLIX. Zonar. Cedren. Glyc. Scyllitz. Eorum Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	977	Jus Saxonicum Imp. Otho per D. Burcardum à Mangenfeld, cum jure Cæsareo & Pontificio conferri, & inde declarari jubet. Vide Specul. Saxon.
	978	*Synodus Romana.*
Nicolaus II. Chrysoberges patriarcha Constantinop. 71.	981	
	983	Otho III. Imp. Mirabilia mundi dictus, annos XVII. Frising. Ursperg. & alii. Huic tribuitur institutio Electorum Imperii Romani. De qua vide Aventin. Onuph. de comit. Imp. Schard. & Cisner. lib. sing.
	984	Ioannes XIV. *Papa Rom. 140.*
	988	Hugo Capetus, comes Parisiensis, origine Saxo, mortuo Ludovico rege Francorum ultimo ex Pipini progenie, successit in regno Francorum: à quo descendit linea hodierna Regum Galliæ. Ab hoc incipit Glaber Rodulph. historiam Francorum.
Sisinnius II. Patriarcha Constantinop. 72.	994	
	995	Ioannes XVI. *Papa Rom. 142.*
		Gregorius V. *Papa Rom. 143.*
Eulogius, aliàs Sergius abbas, patriarcha Constantinop. 73.	997	
	998	Sylvester II. *Papa Rom. 144.*
	1002	Henricus II. Claudus Imp. postea sanctus factus, regnat an. XXIII. Contract. Sigebert. Siffrid. Ejus legenda in tomis Sanctorum. Leges quædam ejus post legem Salicam fol. 342. Sepultus Bambergæ, quam fundavit.
	1003	Ioannes XVII. *Papa Romanus 145.*
	1004	Ioannes XVIII. *Papa Rom. 146.*
		Synodus Germanica jussu Henrici Imp. ex omnibus Imperii episcopis congregata.
Orestes Patriarcha Hierosolymorum.	1006	
	1007	*Synodus Francofordiensis.*
Saraceni Asiatici Hierosolymam occupant, & templum ad sepulcrum Christi sumptuosissime conditum excindunt. Cedren.	1009	Sergius IV. *Papa Rom. 147.*
	1012	Benedictus VII. *Papa Rom. 148.*
	1016	*Synodus Aquisgranensis.*
Eustathius Archipresbyter magnæ Ecclesiæ Constantinop. patriarcha Const. 74. Cujus extant doctissimi illi Commentarii in Homerum, & alia. Alius ab hoc Eustathius antecessor, auctor libri De intervallu temporum.	1017	*Synodus Nevimagensis.*
	1019	*Burcardus Episcopus Wormaciensis Canonum collector.*
Sergius Damascis Metropolites.	1021	*Concilium Gandersheimense.*
	1023	*Synodus Saligenstadiensis.*
	1024	Cunradus IV Salicus Imper. regnat annos XIV. Sigebert. Ursperg. Contract. Frising. Sepultus Spiræ, templo à se fundato.
		Ioannes XIX. *Papa Rom. 149.*
		Concilium Gallicense, & Francofurtense.
Constantinus X. Imper. regnat solus annos III.	1026	
Romanus IV. Argyropulus Imper. regnat annos V. Cedr. Zonar. Glyc. Scyllitz. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.	1029	
	1030	*Concilium Triburiense.*
	1032	Benedictus VIII. *dictus IX. Papa Roman. 150.*
Alexius Studites, patriarcha Constantinop. 75.	1033	
Michael IV. Paphlago Imper. regnat annos 6. Zonar. Cedr. Glyc. Scyllitz.	1035	
	1039	Henricus III. Niger dictus Imp. regnat annos XVII. Contract. Schaffnab. Meminit ejus & Cedren. fol. 623.
Michael V. Calaphates Imp. cum Zoe uxore, imperat menses 4.	1041	
Constantinus XI. Monomachus, cum uxore Zoë & Theodora Augg. regnat annos XIII. Cedren. Zonar. Glyc. Scyllitz.		
Nicephorus Patriarcha Hierosolymitanus.	1043	Sylvester III. *Papa Rom. 151.*
	1047	Gregorius VI. *Papa Rom. 152.*
	1048	Clemens II. *Papa Rom. 152.*
		Damasus II. *Papa Rom. 153.*
		Concilium Maidburgense.
	1049	Leo nonus Papa Rom. 154.
		Concilium Lateranense Romæ, Tricense, Remense, & Moguntinum.
Michaël Cerularius, patriarcha Constantinop. 75.	1051	*Synodus Lateranensis Romæ.*
Constantin. Monomacho Imp. mortuo Theodora Augusta sola regnat ann. I.	1054	Victor II. *Papa Rom. 155.*
	1055	*Concilium Florentinum ex Episcopis Italiæ.*

Michael

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ORIENS.		OCCIDENS.	ORIENS.		OCCIDENS.
Michaël VI. Stratiolicus Imper. anno 1. Zonar. Glyc. Cedren. & Scyl. qui duo in hoc desinunt. Bonefid. pag. 26.	1056	Henricus IV. Imper. regnat annos XLIX. Schaffnab. Urſperg. Chronicon Hersfeld. in hoc ſe incipit diffundere Berthold. Conſtantien. Vita ejus & epiſtolæ Tom. III. hiſtor. Germ. fol. 380. & Tomo IV. fol. 181. Ejuſdem bellum Saxonicum ibid. fol. 202. Scripſit & vitam ejus Germanice Johann. Stumpf.	meminit Zonar. fol. 238. & Glyc. Eam deſcribunt libris ſingularibus Guliel. Tyrius, Rupertus Monachus, Foucherius Carnotenſis, Benedictus de Accolis, & Chronic. Hieroſol. Reineccii.		
			Niceam & Antiochiam noſtri recuperant.	1098	*Concilium Rotomagi.*
			Hieroſolymæ à noſtris recuperatæ, primus rex ſit Dux Gothofridus Bulionenſis. Sigebert. Urſperg.	1099	Paschalis II. *Papa Rom.* 162. *Hic primus in Epiſtolis & diplomatis pontificum non Imperatorum, ſed ſui pontificatus annos ſubſcribere cœpit.*
				1101	*Albertus Papa Rom.*
				1102	Sylvester III. *Papa Rom.*
			Ebremarus patriarcha Hieroſolymitanus 2.	1103	
				1106	Henricus IV. Imp. fit, patre Henrico III. Imper. à Pontifice Paſchali excommunicato, & à principibus apud Ingelheim depoſito. Helmold. Friſing. Urſperg. Sepultus Spirz.
			Gibellinus Francus, patriarcha Hieroſolymitanus 3.	1107	*Concilium Trecenſe.*
				1108	*Synodus Beneventana.*
			Iohannes VIII. *patriarcha Conſtantinop.* 82.	1111	
			Arnulfus Malcorana, patriarcha Hieroſolymitanus 4.	1112	
			Johannes Comnenus, Pulcher dictus, vulgò Calo-Iohannes, Imp. annos XXIV. Nicetas Choniates ab hoc incipit. Meminit & ejus Otho Friſing. Et Radevic. Petr. de Vin. Ejus Novellæ per Leuncl.	1118	Gelasius II. *Papa Rom.* 163. *Concilium Virtenſe.*
			Guarimundus patriarcha Hieroſol. 5.	1119	Calixtus II. *Papa Rom.* 164. *Concilium Colonia & Fritzlariense. Concilium Remense.*
			Tyrus in Phœnicia capitur à Chriſtianis. Gul. Tyr.	1124	Honorius II. *Papa Rom.* 165.
				1125	Lotharius II. Saxo Imp. regnat annos XIII. Helmold. Friſing. Urſperg. Sigon. libr. 21. Nauel. Cranz. Sub hoc Irnerius vel Wernherus, jus Romanum Juſtiniani in Apulia repertum, paucis de ſuo additis, in ſcholas & judicia revocat. Urſperg. fol. 191. Ejus ſunt Authenticarum ſummulæ, Codici inſertæ.
				1128	
			Guilhelmus Mechlinienſis patriarcha Hieroſolymitanus 7.	1130	Innocentius II. *Papa Roman.* 166. *Et contra eum in ſchiſmate Anacletus* II.
				1131	Rogerius Normannus, primus rex Siciliæ, ab Anacleto II. Papa factus. *Synodus Laudienſis. Bernhardus Abbas Clarevallenſis floret.*
			Rodulfus patriarcha Antiochenus.	1132	
				1133	*Concilium Placentia.*
			Leo Stypptotes patriarcha Conſtantinopol. 83.	1135	*Concilium Piſanum.*
			Aimerius patriarcha Antiochenus.	1137	
				1139	Conradus III. Sueyus, Henrici V. ex ſorore nepos Imper. annos XII. Urſperg. Trithem. Cuſpin. Naucler. Meminit ejus & Nicet. fol. 32. & ſeq. Et D. Bernhard. in Epiſt.
				1140	*S. Hildegardis, prophetiſſa Germaniæ.*
			Emanuel Comnenus Porphyrogenitus Imp. regnat annos XXXVII. Nicet. meminit ejus & Otho Friſing. & Radevic. & Beniamin Todelenſ. in Itiner. pag. 25. & ſeq. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl. Legatio ejus ad Armenios, edita per Leuncl. Græce-Latine.	1143	Cœlestinus II. *Papa Rom.* 167.
			Michaël Oxites patriarcha Conſtantinopol. 84.		
			Conſt. Harmenopulus, judex Theſſalonicenſis, hoc ævo vixiſſe videtur, qui hucuſque principum Novellas allegat. Ejus Prochiron juris Græco-latinè dudum extat. Epitome juris Canonici jam editur per Leuncl.		
				1144	Lucius II. *Papa Rom.* 168.
				1145	Eugenius III. *Papa Rom.* 169. *ad quem D. Bernhardus ſcripſit libros De conſideratione.*
			Fulcherus patriarcha Hieroſolym. 8.	1146	
			Coſmas II. *Patriarcha Conſtantinop.* 85.	1147	
			Nicolaus III. *Mazalites patriarcha Conſtantinop.* 86.	1148	*Concilium generale Remenſe.*
			Theodoſius II. *patriarcha Conſtant.* 87.	1151	
				1152	Fridericus Barbaroſſa Imp. regnat annos XXXVI. Helmold. Vitrab. Otho Friſingenſ. Radevic. Guntherus. Meminit ejus honorifice & Nicet. fol. 101. & 198. & 200. Ejus auctoritate Obertus & Gerardus conſuetudines Feudales compoſuerunt, quæ cum diverſorum commentariis extant.
			Conſtantinus IV. *patriarcha Conſtantinop.* 88.	1153	Anastasius IV. *Papa Rom.* 170.
				1154	Hadrianus IV. *Papa Rom.* 171. *qui deinde ſimulante Emanuele Rege Græcorum (ut Nicet. meminit) cum Friderico Imp. amicitias ſuſcepit.*

Constantinus Porphyrogenitus Imper. annos LIV. Zonar. Glyc. Cedren. & Scyl. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.

Constantinus III. *Lycoudes Patriarcha Conſtantinop.* 77.

Constantinus XII. Ducas Imper. regnat annos VII. Zonar. Glyc. Manaſſ.

Iohannes VII. *Xiphilinus, Patriarcha Conſtantinop.* 78. *Hujus eſt epitome Dionis.*

Constantino mortuo Eudoxia Augusti vidua, cum quatuor filiis Cæſaribus, regnat menſ. VII. Zonar. Glyc. Ei tribuitur Cento Homericus ille de Chriſto.

Romanus V. Diogenes Imper. annos III. Zonar. Glyc. Meminit ejus & Bryenn. cap. 15.

Michaël VII. Ducas Parapinaceus Imper. regnat annos VI. Zonar. Glyc. Ad hunc ſcripſit Michaël Pſellus (τα στατε, in jure & philoſophia ſcientiſſimus & πολυγραφώτατος) ſynopſin legum verſibus politicis. Exſtat mſ. in Biblioth. Palat. & Conſtantinop. Ejuſdem Pſelli ad hunc Ducam Reſponſiones ad diverſas quæſtiones Theologicas, & Doctrina omnifaria XCIV. capitibus comprehenſa, in Biblioth. Palat. Ad hunc etiam Michaël Attaliates ſcripſit Pragmaticam ſuam. Tomo II. Jur. Græco-Rom.

Constantinus XIII. Ducas, Imp. à patre Michaële factus ann. VII.

Coſmas Monachus Patriarcha Conſtantinop. 79.

Emilianus Patriarcha Antiochenus, qui ſucceſſit Nicephoro.

Alexius Comnenus Imper. regnat annos XXXVII. Zonar. qui in hoc deſinit, continuante Niceta, & Glyc. continuante Leuncl. Exrant & de hoc libri Alexiados, Annæ Cæſariſſæ mſ. Hujus Novellæ apud Bonefid. & Leunc.

Euſtratius 12. *Patriarcha Conſtantinop.* 80.

Nicolaus III. *Patriarcha Conſtantinopol.* 81.

Iohannes Græcus Patriarcha Antiochenus.

Simeon Græcus Patriarcha Hieroſolymorum.

Celebris illa expeditio principum Chriſtianorum in Paleſtinam, recuperandæ terræ ſanctæ à Saracenis. Cujus

Stephanus X. *dictus* IX. *Papa Rom.* 156.

Benedictus IX. *dictus* X.
Nicolaus II. *Papa Rom.* 157.
Synodus Halberſtadienſis.
Synodus magna Lateranenſis.

Alexander II. *Papa Rom.* 158.
Synodus Mediolanenſis.

Concilium Vintonienſe in Anglia.
Synodus Triburienſis.

Concilium Lateranenſe.

Synodus Moguntina.

Synodus Lateranenſis.
Synodus Gallicana contra Simoniacos.
Gregorius VII. *Hildebrandus Papa Roman.* 159. *Ejus vita deſcripta per Bennonem Cardinalem. Schiſma factum cum Henrico Imper. De quo liber eſt Venerici Vercellenſis.*

Synodus Erfordienſis, contra clericos uxoratos. De qua Sigebert. Schaffnaburg. Naucler.

Synodus Moguntina.

Concilium Wormacienſe, & Ticinenſe.
Concilium Triburienſe, in quo deſinit Schaffnab.

S. Ladislaus rex Ungariæ regnat.
Rodulphus dux Sueviæ, contra Henricum Imperator factus, triennio poſt ab illo ad Meriſpurgum victus.

Clemens III. *Papa Rom. ordinatus ab Imp. Henrico.*
Concilium Moguntinum, & Brixienſe.

Anſelmus Epiſcopus Lucenſis, collector Canonum.
Synodus Edicenſis.
Synodus Romana.

Concilium Moguntinum, & Berychenſe.
Victor III. *Papa Roman.* 160.
Wratislaus Dux Bohemiæ, Rex fit ab Imper. Henrico, in conventu Moguntino.

Urbanus II. *Papa Rom.* 161.

Ivo Epiſcopus Carnotenſis, Canonum collector.
Synodus Barrenſis.
Synodus Placentina, & Claromontana, de bello ſacro ſuſcipiendo, & recuperanda terra ſancta.

UAB

ORIENS.

Lucas Manuelius patriarcha Constantinop. 89.

Amatricius patriarcha Hierosolymorum 9.

Michaël III. patriarcha Constantinopol. 90.

Leo Tuscus, Manuelis Imp. ab epistolis Latinis, qui descripsit missam D. Chrysostomi, secundum usum Ecclesiæ Constantinop.

Charito patriarcha Constantinop. 92.

Alexius III. Comnenus Imp. regnat annos III. Nicet. Niceph. Gregor. Eius Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.

Heraclius patriarcha Hierosolym. X.

Basilius II. Camaterus patriarcha Constantinop. 93.

Andronicus Comnenus Imp. regnat annum I. Nicet.

Leontius patriarcha Hierosol. Græcus.

Isaacius Angelus Imper. regnat annos IX. Nicet. Ejus Novellæ apud Bonefid. & Leuncl.

Theodorus Balsamo, Antiochenus patriarcha Græcus, cujus Commentarii extant in Canones Apostolorum, & in Nomocanum Photii Patriarchæ, interprete Hervete & Agylæ. Ejusdem Meleta lib. I. Jur. Græcorum part. VII.

Hierosolyma à Saracenis, duce Saladino, Christianis eripiuntur; cum Laodicea, Ptolemaide, & aliis. Urspergens. Meyer.

Leontius Monachus patriarcha Constantinop. 95.

Dositheus patriarcha Constantinop. 96.

Georgius II. Xiphilinus patriarcha Constantinop. 97.

Alexius IV. Angelus Imp. regnat annos VIII. Nicet.

Iohannes IX. Camaterus patriarcha Constantinop. 98.

Nicetas Choniates, Logothera & cubicularius, hoc tempore vixit, & scripsit non tantum historiam illam suam, quæ extat Græce Latine, interprete Wolfio, sed etiam Thesaurum orthodoxæ fidei, qui extat interprete P. Morello Paris.

Euthymius Zagabenus monachus, etiam hujus ætate, qui scripsit Panoplium orthodoxæ fidei contra hæreticos. Extat interprete Franc. Zino Veron.

Alexius IV. Angelus Imp. mens. VI. Nicet.

Alexius Ducas Murzuffius Imper. menses II. Nicet. in hoc desinit, continuante Nicephoro Gregora.

Franci & Latini Constantinopolin sedem Imperii Orientalis, Balduino Flandro duce, occupant.

Balduinus Flander Imp. Constantinopolitanus, regnat mens. XI. Meyer. in Flandr. Ita imperium Orientale tum primembre evasit.

Theodorus Lascaris, Niceæ in Asia imperat ann. XVIII.

Trapezuntem in Ponto occupavit Comnena familia. Niceph. Gregor. ab hoc incipit ut & Prætor Græciæ, apud Leuncl.

Thomas Mauracenus Venetus, patriarcha Constantinop. I.

Henricus Balduini F. Imper. Constantinop. regnat ann. X.

Michaël IV. Autorianus patriarcha Constantinop. 99. sed sedit in Asia.

1155	
1158	
1159	
1163	
1164	
1167	
1169	
1174	
1177	
1180	
1181	
1182	
1183	
1184	
1185	
1187	
1188	
1190	
1191	
1192	
1193	
1194	
1195	
1198	
1199	
1200	
1203	
1204	
1206	
1208	
1210	

OCCIDENS.

Gratianus monachus canones juris Pontificii compilavit: quod decretum magnum vocatur.

Petrus Lombardus episcopus Parisiensis magister sententiarum.

Alexander III. *Papa Rom. 172. Et contra eum Victor IV. schisma in Ecclesia Romana XXV.*

Concilium magnum Turonense.

Paschalis III. *Papa Rom. contra Alexandrum III.*

Callistus III. *Papa Rom. contra D. Alexandrum.*

Conventus Venetiis habitus, ubi inter Pontificem & Imperatorem pax facta. Urspergens. Blond. Platina.

Concilium generale Lateranense.

Lucius III. *Papa Rom. 173.*

Conventus Veronensis.

Urbanus III. *Papa Rom. 174.*

Gregorius VIII. *Papa Rom. 175.*

Clemens III. *Papa Rom. 176.*

Henricus VI. Friderici filius Imper. regnat annos VIII. Siffrid. Urspergens. Vinerb. Vincent. Meminit & Nicet. fol. 235.

Cœlestinus III. *Papa Rom. 177.*

Azo Jurisconsultus, Bononiæ floret.

Innocentius III. *Papa Rom. 178.*

Philippus Cæsar, regnat annos IX. Urspergens. Ejus uxor Irene Constantinopolitana. Nicet. fol. 238. De qua est oratio M. Crusii. Postea occisus ab Othone Palatino de Witelsbach. Arnold. Lubec, Trith. in Hirsaug. Otho de S. Blasio.

Ioachimus Abbas Calaber, propheta.

Philippo Cæsare occiso Otho IV. imperat solus.

Fridericus II. Imper. & rex Siciliæ, imperat annos XL. Urspergens. in hoc desinens. Monachus Paduan. tomo III. histor. Germ. fol. 581. Elegans de eo oratio N. Cisneri. Extant ejus Imper. Leges regni Siciliæ, cum Commentariis Sebastiani Neopodami. Item Re-

1215	
1216	
1222	
1226	
1227	
1229	
1230	
1239	
1240	
1241	
1243	
1244	
1245	
1246	
1250	
1254	
1255	
1258	
1259	
1260	
1261	
1265	
1268	
1271	
1272	
1273	
1274	
1276	
1277	
1278	
1281	
1283	

ORIENS.

Petrus Alissiodorensis Imp. Constantinop. regnat ann. V.

Manuel philosophus, patriarcha Constantinop. 102.

Germanus II. patriarcha Constantinop. 103.

Rogerius Petri F. Imp. Constantinop. regnat an. VII Nicet. fol. 11.

Fl. Iohannes III Ducas Imper. Nicenus, regnat in Asia annos circiter XXXII. Nicet. Ejus Novellæ apud Leuncl.

Balduinus II. Imp. Constantinop. annos XXII.

Methodius II. patriarcha Const. 104.

Germanus Monachus, iterum patriarcha Constantinop.

Theodorus Iunior Ducas, Imper. Orientalis regnat annos III. Niceph. Gregor. Leuncl. Princeps doctus, cujus extat de communicatione naturali liber, interprete Cl. Alberio.

Nicephorus Blemmydes designatus patriarcha Constantinop. 106. non init. Pro eo suffectus Arsenius Monachus.

Iohannes IV. Ducas, Imp. Orientalis ann. I.

Michael Palæologus hactenus Niceæ residens, ejectis Latinis, & Constantinopoli recuperata, & Iohanne Duca abdicato, Imp. Orientis regnat annos XXIV. Niceph. Leuncl. Egnat.

Nicephorus II. patriarcha Const. 107.

Germanus III. Patriarcha Const. 108.

Ioseph us patriarcha Constantinop. 109.

Iohannes X. Beccus, Patriarcha Constantinop. 110.

Andronicus senior Palæologus Imper. regnat annos L. Niceph. Gregor. Laonic. Chalcocanderes sub hoc orditur historiam Turcicam: Nicephorus Callistus Xantopulus historiam Ecclesiasticam huic dedicavit. Extat Latine interprete Langio. Sunt & Theoduli cujusdam, & Cyprii declamationes Panegyricæ in hunc Andronicum, in Biblioth. Palat.

OCCIDENS.

formatio Imperii, publicata Moguntiæ Anno 1236. Item epistolæ ejus variæ per Petr. de Vineis, Cancellarium collectæ. Item de arte venandi cum avibus. Meminit ejus & Gregorius fol. 565. Sepultus Panormi in Sicilia.

Accursius Florentinus JC. hoc temp. glossas scripsit in Jus Justinianæum.

Concilium Lateranense, cujus decreta passim juri canonico inseruntur.

Honorius III. *Papa Rom. 179.*

S. Ludovicus Rex Galliæ.

Gregorius IX. *Anagninus Papa Rom. I. Auctor quinque librorum Decretalium, operâ F. Raymundi. Platina, M. Polon. Antonin. Florent.*

Fridericus II. Imper. Hierosolymam recuperat.

Factiones Guelforum & Gibellinorum, in Italia. Platina, Sigon.

Cœlestinus IV. *Papa Roman.*

Innocentius IV. *Papa Roman.*

Concilium Lugdunense, in quo Pontifex Fridericum II. Imp. deposuit. c. Ad Apostolicam, De sent. & re jud. in 6.

Cardinales Romæ primum facti, qui antea principales parochi Ecclesiarum urbis Romæ fuerunt.

Henricus VI. Landgravius Thuringiæ, rex Rom. contra Frider. II. regnat ann. 3. Siffrid. Vincent.

Guilielmus Hollandus, rex Rom. contra Frid. II. Imp. regnat ann. IX. Trithem. in Hirsang. Barland in Comit. Holland. cap. 17.

Conradus IV. Frideici II. Imp. F. eo mortuo, rex Romanorum regnat annos III.

Alexander IV. *Papa Rom. 183.*

Guilhelmo occiso, & Conrado mortuo, Interregnum.

Richardus Anglus, Rex Rom. creatus in Schismate, regnat annos VI.

Alphonsus Castellæ rex, Cæsar creatus contra Richardum, regnavit titulatenus annos XV. Tarapha. Rit. Ab hoc sunt tabulæ illæ Alphonsinæ.

Odofredus I. C. floret.

Urbanus IV. *Papa Rom. 184.*

Clemens IV. *Papa Rom.*

Conradinus Conradi IV. Imp. F. Friderici II. Imp. N. à Carolo Gallo victus, suasu pontificis, Neapoli cum aliis decapitatur. Rit.

Gregor. X. *Papa Rom. 185.*

Gul. Durandus, auctor Speculi.

Johannes Seneca Teutonicus, primus glossas in Decretum Gratiani conscripsit.

Rudolphus Habsburgius Comes, rex Rom. creatus, regnat annos XVIII. Albert. Argentin. ab hoc incipit, & Chronicon Colmariense par. 2. Cuspinian. in Austria. Trithem. Siffrid. Sigon. de regno Ital. in hoc desinit. Sepultus Spiræ.

Concilium generale Lugdunense, in quo S. Bonaventura obiit.

Innocentius V. *Papa Rom. 187.*

Hadrianus V. *Papa Rom. 188.*

Iohannes XX. *Papa Rom. 189.*

Nicolaus III. *Papa Rom. 190.*

Rudolphus Imper. occiso Ottocaro rege Bohemiæ, Austriam recuperat. Æn. Sylvius in Bohem.

Martinus II. *Papa Rom. 191.*

Georgius

	ORIENS.		OCCIDENS.
1284	*Georgius Cyprius patriarcha Constantinop. 111.*		
1285			Honorius IV. *Papa Rom.* 192.
1288			Nicolaus IV. *Papa Rom.* 193. *Martin. Polon. qui in hoc desinit, appendices ab alio additæ.*
1289	Annales Turcici & Musulmanna Leundavii ab hoc fere anno incip.		
1290	*Athanasius patriarcha Constantinopol.* 112. Tyrus, Sydon, Tripolis, Berytus à Sultano Ægypti Christianis eripiuntur & devastantur.		
1292			Adolphus Nassovius Comes, rex Roman. creatus regnat annos VII. Siffrid. Albert. Trithem.
1294			Cœlestinus V. *Papa Rom.* 194.
1295	*Johannes XI. patriarcha Constant.* 113.		Bonifacius VIII. *Papa Rom.* 195. *Librum sextum Decretalium edidit. In quem Joh. Andreæ Bononiensis commentatus est.*
1299			Albertus Rudolphi F. Austriacus rex Roman. creatus, regnat ann. VIII. Albert. Cuspinian. Rolewinck. Sepultus Spiræ.
1301	*Athanasius iterum patriarcha Const.*		
1303	*Nilus Archiepiscopus Thessalonicensis, scripsit contra primatum Papæ Roman. Quæ extat Græce & Latine, interprete Ficino & Volcanio.*		Benedictus XI. *dictus* IX. *Papa Roman.* 196.
1305			Clemens V. *Papa Rom.* 197. *Constitutiones, à se dictas Clementinas edidit. Hic sedem Papalem transtulit Avenionem in Gallias, quam tenuit ipse & successores ejus annos* XXXI. *Ompher. Trithem.*
1308			Henricus VII. Luzelburgensis Imp. regnat annos IV. Albert. Conrad. Vicerius ejus historiam scripsit. Antonin. Flor. Postea à Monacho intoxicatus. Sepultus Pisis.
			Concilium Viennense.
1311	*Niphon patriarcha Constantinop.* 114.		Fridericus III. Austriacus in Schismate creatus, postea abdicavit. Albert. Cuspin.
1314			Ludovicus IV. Bavarus Imper. regnat annos XXXII. M. Albert. Trithem. in Hirsaug. Et Genealog. Bavar. Andr. Ratisb. Avent. Rolewinck. Uxor ejus Margaretha Hollandica, de qua Barland. c. 24. Ejus constitutiones de jure Imperii, & confirmatione Pontificis, extant.
1316	*Johannes XII. Glycys, patriarcha Constantinop.* 115.		Johannes XXI. *dictus* XXII. *Papa Rom.* 198. *Hic Extravagantes edidit, Clementinæ additas, in quas Gonzalium de Castanio commentatus est.*
1320	*Gerasimus patriarcha Constantin.* 116.		
1322	*Esaias patriarcha Constantinop.* 117.		Fridericus III. à Ludovico Imper. prælio victus & captus postea abdicat. Aventin.
1327			Nicolaus V. *Papa Rom. contra Johannem* XXII. *in schismate ab Imperatore factus.*
			Guilelmus Occam, & Marsilius Patavinus, doctissimi viri, Imperatoris auctoritatem contra Pontificem scriptis defendunt.
			Alberticus de Rosate & Cynus JC.
1332	Andronicus II. Palæologus Imp. regnat annos VIII. Ejus uxor Irene Alemana. Niceph. Gregor. Leuncl. Egnat.		
1333			Rupertus senior Palatinus Elector instituit Academiam Heidelbergens. Trithem. Irenic. Wimpheling.
1334			Benedictus X. *dictus* XII. *Papa Roman.* 199.
1341	*Johannes XIII. Patriarcha Constantinop.* 118.		
	Johannes V. Palæologus Andronici F. Et		
	Johannes VI. Cantacuzenus Imp. regnant annos XVII. Niceph. Gregor. In his claudit historiam suam, Laon. Chalocand. Leuncl. Egnat.		
1342			*Clemens VI. Papa Rom.* 200.
1346			Carolus IV. Bohemus Imp. creatus contra Ludovic. Imper. regnat annos XXXII. Naucler. Sylvius, Ferrarch. Theodor. de Nyhem. vita ejus ab ipso descripta, & oratio funebris edita per Reinec. Ejus aurea bulla, & leges quædam Francicis additæ fol. 345. Sepultus Pragæ.
1347			Ludovicus Bavarus Imper. obit, sepultus Monaci.
1348			Gunterus Schwarzenburgicus, rex creatus contra Carolum Imp. Sexto post mense obiit.
1352			Innocentius VI. *Papa Rom.* 201.
			Bartolus & Baldus JC. florent.
1356			Aurea Bulla à Carolo IV. & Ordinibus Imperii edita, Latine & Germanice.
1357	Johannes Cantacuzenus Imp. Constantinop. à Johanne Palæologo cognatus abdicavit & monasticam vitam professus est. In qua scripsit orationes varias & Apologiam pro Religione		*Balduinus Archiepiscopus Trevirensis, Henrici VI. Imp. frater, ad quem Lupoldus de Bebenburg, postea Episcopus Bambergensis, scripsit librum de juribus Imperii & potestate Electorum.*

	ORIENS.		OCCIDENS.
	Christiana contra Alcoranum Turcicum: extant Græco-latine, interprete Gualtero, Basil.		
	Callistus Patriarcha Constantin. 120.	1360	
		1361	Academia Pragensis à Carolo Imp. fundata.
	Philotheus Patriarcha Constantin. 121.	1362	Urbanus V. *Papa Rom.* 202.
	Turci à Palæologis fratribus de regno Constantinop. concertantibus invitati in Europam, primum trajecerunt, sub Amurathe. Laon. Leuncl.	1363	
		1371	Gregorius XI. *Papa Rom.* 203.
	Macarius patriarcha Constantin. 122.	1375	
		1376	*Gregorius Avenione Romam redit.*
	Nilus patriarcha Constantinop. 123.	1378	Urbanus VI. *Papa Rom.* 204. *Et contra hunc Clemens VII. Papa Roman. Scribens* XXVII. *annum longissimum, quod annis quinquaginta constimatum est. Cujus historiam scripsit Theodoric. de Nyhem.*
	Maximus Planudes Monachus Græcus, multorum librorum scriptor & Commentator, floret.	1379	Wenceslaus Caroli F. rex Roman. regnat annos XXI. Cuspin. Æn. Sylv. Avent. Nyhem.
		1380	Bombardæ inventæ. Polydor. II. cap. XI.
	Emanuel II. Palæologus Imp. annos XXIV. Laonic. Chalocand. Leunclav.	1384	
	Historia Politica Constantinopol. Græco-Latine edita à M. Crusio in Turco-Græcia hinc incipit. Hujus Imp. extant præcepta educationis Regiæ ad Johannem F. Græce-latine per Leuncl.		
		1389	Bonifacius IX. *Papa Romam.* 205.
		1394	Benedictus XI. *dictus* XIII. *Papa Rom.*
	Antonius IV. *patriarcha Constantinop.* 124.	1398	
	Tamberlanes Scytharum rex Bajazetem Turcarum Imper. capeum carcere inclusit. Æn. Sylvius in Asia.		
		1400	Wenceslao Cæsari imperium per Electores abrogatum. Tomo III. histor. German par. II. fol. 180.
	Græci multi immanitatem Turcicam pertimescentes & infaus exitium præsagientes, Italiam petunt, per quos illuc literæ Græcæ & studiorum melior cultura invecta. Inter quos Emanuel Chrysoloras, Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Emanuel Moschopulus, Demetrius Chalcocondetes, Marullus Constantinop. & alii.		Robertus Palatinus, rex Romanorum creatus regnat annos IX. Cranz. Naucler. Aventin. Trithem. Blond. Antonin. Cuspinian. Nyhem. Egnat. Volaterr. Gestorum sub rege Roberto & Ludovico vicario liber, in Archivis Palat. Sepultus Heidelbergæ.
	Callistus II. *Patriarcha Constantinop.* 125.	1404	Innocentius VII. *Papa Rom.* 206.
		1406	Gregorius XII. *Papa Rom.* 207.
		1409	*Concilium Pisanum.*
			Alexander V. *Papa Rom.* 208.
		1410	Jodocus Marchio Moraviæ Rex Rom creatus mens. VI.
			Johannes XXII. *dictus* XIII. *Papa Roman.* 209.
		1411	Sigismundus Caroli IV. F. Imper. regnat annos XX. Cranz. Cuspin. Æn. Sylvius. Nyhem. Ant. Florent. Naucler. & alii. Meminit ejus & Laonic. Chalcocand. fol. 305. & 403. Extat ejus reformatio Imperii, & Bullæ variæ.
		1414	*Concilium generale Constantiense inchoatum, finitum deinde anno 1418. Majo. De quo Syl. Nyhem.*
		1417	Martinus III. *dictus* V. *Papa Rom.* 210.
	Johannes VII. Manuelis F. Palæologus Imp. regnat annos XXVII. Laonic. Leuncl.	1418	
	Euthymius II. Patriarcha Const. 127.	1419	
	Joseph us II. Patriarcha Constant. 128.	1424	
		1428	Clemens VII. *abdicavit. Schisma* XXVI. *finitum.*
		1431	Eugenius IV. *Papa Rom.* 111.
			Concilium Basiliense inchoatum, finitum postea anno 1442. Æn. Sylvius.
		1435	*Abbas Panormitanus, Juris Pontificii interpres primarius.*
	Imperator & Patriarcha Constantinop. Ferrariense Concilium accedunt, pacis inter Græcos & Latinos faciendæ ergo.	1438	*Concilium Florentinum Ferrariæ inchoatum.*
	Bessarion fit Cardinalis.		Albertus II. Austriacus rex Romanorum creatus, regnat ann. I. mens. 9. Cuspinian. Antonin.
		1439	Felix IV. *dictus* V. *Papa Roman.*
	Gregorius III. *patriarcha Constantinop.* 129.	1440	Fridericus III. Austriacus Ernesti F. Imper. regnat annos LIII. Æn. Sylvius, in Europa. Wimphel. Antonin. Floren. Cuspinian. in hoc desinit. Panegyr. Hermolai Barbari. Ejus reformatio Imperii, publicata anno 1442. Sepultus Viennæ.
		1441	Typographica ars inventa. Wimphel. cap. 65.
	Georgius Castriotus, dictus Scanderbegus, Dux Epiri & Albaniæ, Turcis strenue restitit.	1442	*Concilium Basiliense absolutum.*
	Constantinus XV. Palæologus Imp. ultimus Christianus, regnat annos circiter VII. Laonic. Leuncl.	1445	
		1447	Nicolaus V. *Papa Rom.* 212.
		1449	*Nicolaus de Cusa, Cardinalis doctiss.*
			Alvarotus I.C. Feudista insignis.
	Constantinopolis quarto kal. Junii à Mahom etc Othomanno, Amurathis F. capta, Constantinus Imp. cum uxore	1452	

& sobole

ORIENS.

& sobole cæsus, imperium Christianorum in Oriente finitum. Laon. Chalcocand. Æn. Sylv. Godefrid. Lang. Cruf. in Turco-Græcia.

Capta est Corinthus à Mahomete, Peloponnesus tributaria facta, pulso Thoma Palæologo.

OCCIDENS.

1455 CALIXTUS III. *Papa Roman.* 213. Blond. *in* hoc definit.

1458 PIUS II. *prius* Æneas Sylvius, *Papa Rom.* 214. *Cujus opera varia.*

ORIENS.

Mahometes Turcarum rex Imperium etiam Trapezuntinum suæ potestati, decollato Davide Comneno rege, subdidit. Chalcocand. qui hic definit. Leuncl. xv. Musulman. Ita totum Orientis Imperium eversum, & in Turcas translatum. Quorum etiam periodus fatalis, impiæque & exorsæ Deo tyrannidis finis instare videtur. AMEN.

1459 1460 OCCIDENS.

MAXIMILIANUS I. Friderici Imper. F. nascitur. Qui deinde anno 1486. Rex electus regnat cum patre annos VII. & anno 1493. Imper. regnat annos XXV.

CONTINUATIO CHRONOLOGICA.

IMPERII OCCIDENTIS.

Ann. Christ.

1460 *Alexander* Tartagnus *Imola* JC. Floruit, una cum *Bartholomæo Capella* ejus concurrente.

1463 *Fridericus* Elector Palatinus instituit supremam Curiam quotannis quater celebrandam.

1464 PAULUS II. *Papa Rom.* 215.

1467 *Desiderius Erasmus* nascitur, obiit anno 1536. ætatis 70.

1470 SIXTUS IV. *Papa Rom.* 216.

1474 *Carolus Audax*, XVII. Holland. Comes Mechliniæ supremam appellationum in Belgio Curiam instituit.

Jason Maynus JC. Mediolanensis floret, qui obiit Anno 1519.

1477 *Everhardus Comes Wirtembergensis* Tubingensem Academiam instituit.

1483 *Martinus Lutherus* nascitur.

Fulcinus Sandeus JC. *Episcopus Lucensis.*

1484 INNOCENTIUS VIII. *Papa Rom.* 217.

1486 MAXIMILIANUS Friderici Imp. F. petente patre Rex Romanor. eligitur.

1490 Schola elegantioris doctrinæ *Monasterii* instituta.

1492 ALEXANDER VI. *Papa Rom.* 218.

1494 Moriuntur hoc anno *Angelus Politianus*, JC. *Hermolaus Barbarus*, & *Joann. Pic. Mirandula.*

1497 *Philippus Melanchthon* nascitur.

1498 *Bartholomæus Socinus*, *Ludovicus Bolognius*, & *Philippus Decius* JCti.

1500 CAROLUS V. nascitur.

1501 *Synodus Moguntina.*

1502 *Fridericus* Saxoniæ Elector fundat Academiam Wittebergensem.

1503 PIUS III. & post eum JULIUS II. *Papa Rom.* 219. & 220.

1507 Camera Imperialis hactenus *Wormatiæ* residens *Ratisbonam* transfertur.

1508 *Guilielmus Budæus* JC. Parisiens. floret.

1510 *Ambrosius Calepinus Episcop. Bergomens.*

1511 Comitia Imperii *Trevirîs* habita, quibus Imperium Romanum in decem provincias distribuitur, *Austriacam, Bavaricam, Suevicam, Franciacam, Rhenanam superiorem, Electoralem Palatinatus, Burgundicam, Westphalicam, Saxonicam superiorem, & inferiorem.*

Concilium Lateranense incipit.

1513 LEO X. *Papa Roman.* 221.

1517 *Concilium Lateranense* finit.

Leo Papa, missis per omnia regna litteris indulgentiarum, omnium delictorum expiationem interventu pecuniæ pollicetur, de iis disputat *Martinus Lutherus*, à quo Reformatæ religionis initium.

Ann. Christ.

1517 *Antonius Augustinus* JC. nascitur, qui postea à Pio IV. *Episcopus Herdensis*, & à Gregorio XIII. *Tarraconensis Archiepiscopus* declaratur. obiit 1586. ætat. 70.

1519 CAROLUS V. Philippi Hispan. Regis F. Imperator eligitur, regnat annos 38.

1521 HADRIANUS V. *Papa Rom.* 222.

1522 *Jacobus Cujacius* JC. Tolos. nascitur: jura professus ad annum 1590. obiit ætat. 68.

1523 CLEMENS VIII. *Papa Roman.* 223.

1524 *Fr. Hotomannus* JC. Paris. nascitur.

1530 *Carolus* V. novas leges rerum capitalium, sive publicorum judiciorum per Imperii terras constituit.

1531 Idem *Carolus* Hollandiæ Zelandiæque Curiæ à *Philippo Burgundiæ Duce* circa annum 1428. institutæ, novas juris & justitiæ administrandæ leges præscribit.

Eodem anno FERDINANDUS Archidux Austriæ Rex Romanorum renunciatur.

1533 *Monasterii* in Westphalia initia Anabaptisticæ doctrinæ.

1534 PAULUS II. *Papa Roman.* 224.

1535 Jesuitarum societas, authore *Ignatio Lojola*, nobili Hispano orta: probatur à *Paulo* IV. 1540.

Udalric. Zasius JC. moritur.

Eguinarius Baro JC. hoc tempore floret, qui obiit anno 1550.

1537 *Concilium Mantuanum.*

1540 *Josephus Scaliger* nascitur.

1542 *Fr. Duarenus* JC. floret. obiit 1559.

1545 *Concilium Tridentinum* indicitur, quod finitur anno 1563.

1547 *Justus Lipsius* nascitur 28. Octob. in *Isca* Brabantiæ municipio.

1550 JULIUS III. *Papa Rom.* 225.

1554 In Polonia *Corpus Juris* peculiare in sex libros distributum, ad Controversias in regno dijudicandas, jussu *Sigismundi Augusti* editur.

1555 MARCELLUS II. & post eum PAULUS IV. *Pap. Roman.* 226. & 227.

Carolus V. Imperio & regno se abdicat. Regna *Philippo* filio, Imperium in fratrem *Ferdinandum* post biennium conferens, in Monasterio D. Justi in finibus Castiliæ sito vacaturus, ubi 21. Septemb. 1558. vitam finiit.

1556 FERDINANDUS I. Carolo cedente Romanum Imperium assequitur. Imperat annos 7.

1560 PIUS IV. *Papa Roman.* 228.

1562 *Philippus* Hispaniar. Rex novum Episcoparum in Belgio instituit.

Eodem Anno MAXIMILIANUS II. *Ferdinandi Imp.* F. Romanorum Rex coronatur, qui post excessum *Ferdinandi* anno 1564. in Imperium succedit. Imperat annos 12.

Ann. Christ.

1566 PIUS V. *Papa Roman.* 229.

Eodem anno in Belgio viri Nobiles pro libertate religionis supplicant. Unde prima Origo tumultuum Belgicorum.

1572 GREGORIUS XIII. *Papa Rom.* 30.

1573 *Academia Leydensis* instituta 8. Feb.

1575 RUDOLPHUS, Maximiliani Imp. F. Romanorum Rex coronatur: Idemque in Comitiis Ratisbonæ habitis 12. Octob. 1576. in imperium successit, regnat annis 36.

1579 *Civitates Hanseæ* societatis indicto Lubecæ fœderationis articulos sanciunt.

1581 *Ordines Belgici* Philippo Regi Hispaniæ omnem obedientiam & subjectionem renunciant.

1582 *Gregorius Papa* novum Calendarium instituit, quo decem dies inter 14. & 15. Octob. ex veteri exemit.

Eodem anno novum Collegium *Supremæ Hollandiæ Curiæ* instituitur.

1585 SIXTUS V. *Papa Rom.* 231.

1590 URBANUS VII. 232. *Papa.* & post eum GREGORIUS XIV. *Papa Roman.* 233.

1591 INNOCENTIUS IX. *Papa Rom.* 234.

1592 CLEMENS VIII. *Papa Rom.* 235.

Prosper Farinacius JC. Roman. insignis Practicus, floret.

1605 LEO XI. *Papa Roman.* 236. & post eum PAULUS V. *Papa Rom.* 237.

1609 Induciæ Belgicæ duodennales.

1612 MATHIAS, Ungariæ & Bohemiæ Rex, Rudolpho fratri in imperio successit. Imperat annos 7.

1617 *Synodus Generalis* Dordrechti à fœderati Belgii Ordinibus indicitur.

1618 *Mathiæ Cæsar* resignat regna Bohemiæ & Ungariæ in *Ferdinandum* Archiducem.

Mense Novembri minaci cauda, tanquam flagello armatus, *Cometa* apparuit.

1619 FERDINANDUS II. Austriæ Dux, Romanorum Imperator, imperat annos 25.

1621 GREGORIUS XV. *Papa Roman.* 238.

Societas Indica constituta apud Batavos.

1623 URBANUS VIII. *Papa Rom.* 239.

1636 FERDINANDUS III. Hungariæ Bohemiæque Rex Imperator Rom. imperat annos 20.

1644 INNOCENTIUS X. *Papa Rom.* 240.

1648 *Pax Perpetua* initur inter Hispaniæ Regem & Fœderati Belgii Ordd.

1654 ALEXANDER VII. *Papa Rom.* 241.

1658 LEOPOLDUS IGNATIUS Germaniæ, Ungariæ & Bohemiæ Rex, Anno 1658. 18. Julii, Francofurti Imperator Romanus eligitur.

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

AUTHENTICÆ,
SEU
NOVELLÆ
CONSTITUTIONES
DN. JUSTINIANI
SACRATISS. PRINCIPIS:

QUIBUS

LEONIS ET ALIORUM IMPERATORUM QUORUNDAM ADDITÆ.

DIONYSII GOTHOFREDI, JC.
ET ALIORUM NOTIS ILLUSTRATÆ.

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

AUTHENTICÆ
SEU
NOVELLÆ
CONSTITUTIONES
DN. IUSTINIANI
SACRATISS. PRINCIPIS:

QUIBUS
LEONIS ET ALIORUM IMPERATORUM
CLORUNDAM ADDITÆ.

DIONYSII GOTHOFREDI, IC.
ET ALIORUM NOTIS ILLUSTRATÆ.

INDEX
CONSTITUTIONUM NOVELLARUM
DOMINI JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS,

NEC NON

Quarundam JUSTINI & TIBERII principum, quæ eidem volumini insertæ fuerunt, eo ordine quo apud veterem interpretem Latinum collocatæ sunt, collatis ad marginem tribus aliis Novellarum voluminibus, SCRIMGERI, (quem ut plurimum secuti sumus) HALOANDRI, & JULIANI Antecessoris.

COLLATIO PRIMA.

1 De heredibus & Falcidia, si heres solvere legata noluerit. — *Extat apud Scring. Hal. & Jul.*

2 De non eligendo secundo nubentes mulieres, & alienatione, & lucro antenuptialis donationis, & de successionibus earum & filiis suis. — *Extat apud Scring. Hal. & Jul.*

3 Ut determinatus sit numerus clericorum sanctiss. majoris Ecclesiæ, &c. — *Scring. Hal. Jul.*

4 De fidejussoribus, & mandatoribus, & solutionibus. — *Scring. Hal. Jul.*

5 De monachis. — *Scring. Hal. Jul.*

6 Quomodo oporteat episcopos, & reliquos clericos ad ordinationem adduci, &c. — *Scring. Hal. Jul.*

COLLATIO II.

7 De non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus aut in specialem hypothecam dandis, &c. — *Scring. Hal. & Jul.*

8 Ut judices sine quoquo suffragio fiant. — *Scring. Hal. Jul.*

9 Ut etiam ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione. — *Scring. Hal. Jul.*

10 De referendariis palatii. — *Scring. Hal. Jul.* Extat apud illos. *Augustin.* putat Latinam primitus fuisse. Idem & me admonuisse memini, quæ in sententia etiam nunc sum. Fallitur tamen, cum ait nos carere ejus epitome *Juliani*, cum extet in manuscr. *Jul.* & Lugd. impresso.

11 De privilegiis archiepiscopi primæ Justinianæ, &c. — *Scring. Hal. Jul.* Extat apud illos, & epit. *Juliani* in edit. Lugdunensi multo amplior ea, quam edidit *Aut. Aug.*

12 De incestis & nefariis nuptiis. — *Scring. Hal. & Jul.*

13 De prætoriis populi. — *Scring. Hal. Jul.* Extat apud illos. *Augustin.* putat Latinam primitus fuisse. Idem & me admonuisse memini, quæ in sententia etiam nunc sum. Fallitur tamen, cum ait nos carere ejus epitome *Juliani*, cum extet in manuscr. *Jul.* & Lugd. impresso.

COLLATIO III.

14 De lenonibus. — *Scring. Hal. & Jul.*

15 De defensoribus civitatum. — *Scring. Hal. Jul.* Extat apud illos, nam apud *Julianum* in editione Lugd. est constit. 12. miror *Augustin.* dicere eam desiderari in lib. *Juliani*.

16 De mensura ordinandorum clericorum. — Extat apud illos. Principium est Latinum, imo & Cujac. ait, utraque lingua fuisse scriptam hanc totam Novellam, ut & *Aut. Augustin.* qui tamen ait nos carere Latina.

17 De mandatis principis. — *Scring. Hal. Jul.*

18 De triente & semisse, & successionibus filiorum: & nepotum naturalium vel collationibus, aut, &c. — *Scring. Hal. deest apud Jul.*

19 De filiis ante dotalia instrumenta natis. — *Scring. Hal. Jul.*

20 De administrantibus officia in sacris appellationibus. — Extat apud illos tres, & apud *Jul.* quidem constit. 29. §. 102. Itaque miror cur dicat *Aut. Augustin.* non extare.

21 De Armeniis. — *Scring. Hal. & Jul.*

COLLATIO IV.

22 De nuptiis. — Extat apud illos tres, sed duntaxat epitomata, cum sit Latina.

23 De appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari. — In lib. manuscr. vet. interpretis nihil præter tit. & prima earum verba hic reperi. Extant Græce apud *Scring.* & *Hal.* sed & apud *Julian.* in edit. Lugd. vouss. 17. 18. 19. & 20. itaque satis mirari nequeo, cur id neget *Aut. Aug.*

24 De præside Pisidiæ. — *Scring. Hal. & Jul.*

25 De prætore Lycaoniæ. — Extat apud illos tres. Eam habuit *Alb. Rosates* ut patet in verbo, Aquilegia, cujus hic fieri mentionem sit.

26 De prætore Thraciæ. — *Scring. Hal. & Jul.*

27 De comite Isauriæ. — *Scring. Hal. Jul.*

28 De moderatore Helonoponti. — *Scring. Hal. Jul.*

29 De prætore Paphlagoniæ. — Extat apud illos tres. Eam habuit *Alb. Rosates* ut patet in verbo, Aquilegia, cujus hic fieri mentionem sit.

30 De proconsule Cappadociæ. — *Scring. Hal. & Jul.*

31 De descriptione quatuor præsidum Armeniæ. — *Scring. Hal. Jul.*

32 Ne quis mutuum dans agricolæ, terram ejus teneat, &c. — Hæ tres extant apud illos, nisi quod apud *Scringer.* sola 32. extat, quam autem ob causam, prænotatur illic ex commen. *Henr. Steph.* docere, necdum tamen, quod sciam, illi commentarii nati sint.

33 De his qui mutuum dant agricolis. — Deest integra in Græcis editionibus. Ejus epitomen Græce & Latine *Hal.* edidit, ut & *Jul.* Latine. Deest etiam in manuscr. vet. interprete, & vulgat. authenticis.

34 Ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit, &c. — Deest apud ver. interpretem & *Scring.* & *Julianum*.

35 De auditoribus Quæstoris. — Extat apud solum *Haloand.* & in lib. 1. *Baron.* titul. 1. c. 45. *Aut. Augustin.* ait se vidisse epitomen pleniorem in epitome constitutionum Ecclesiasticarum.

36 De successoribus eorum, qui in Africa degunt. — Extat apud illos tres. Hanc habuerunt *Ant.*, *Accurs.* & *Alberic.* ut ex eorum scriptis apparet.

37 De Ecclesiis constitutis in Africa. — *Scring. Hal. Jul.* Nondum invenire potui in antiq. manuscr. Latinis, tametsi *Alber.* eam habuerit, ut alias out. in edit. Paris. Deest etiam tam Græce quam Latine apud *Haloand.* sed non deest apud *Jul.* ubi est constit. 11. §. 47. qua in re fallitur *Aurus. Aug.* ut supra alias sæpe.

38 De decurionibus & filiis eorum. — Deest apud *Scring.* & *Hal.* extat apud *Jul.*

39 De restitutionibus, & ea quæ parit undecimo mense post viri mortem. — *Scring. Hal. Jul.*

40 Ut Ecclesia sanctæ Resurrectionis alienare possit ædificia secundum ipsam sita civitatem. — *Scring. Hal. Jul.* §. 49. licet *Aut. Aug.* neget.

41 De quæstoribus, id est Præfectis insularum. — Deest apud illos tres. Hanc habuerunt *Ant.*, *Accurs.* & *Alberic.* ut ex eorum scriptis apparet.

42 De depositione Anthimi & Severi, & Petri, &c. — *Scring. Hal. Jul.*

43 De officinis sive tabernis Constantinopolitanæ urbis, & ut mille tantum & centum officinæ, &c. — *Scring. Hal. Jul.* §. 49. licet *Aut. Aug.* neget.

44 De tabellionibus, & ut protocolla dimittant in chartis. — *Scring. Hal. Jul.*

45 Ne Judæi, Samaritani, & hæretici per causam religionis & cultus sui curiali fortuna liberentur. — *Scring. Hal. Jul.*

COLLATIO V.

46 De ecclesiasticarum rerum immobilium alienatione & solutione. — Extat tantum apud *Scring.* & *Jul.* non autem apud *Haloand.*

47 Ut præponatur nomen Imperatoris documentis, & ut Latinis literis apertius tempora inscribantur. — *Scring. Hal. Jul.*

48 De jurejurando à moriente præstito propter mensuram suæ substantiæ. — *Scring. Hal. Jul.*

49 De his qui ingrediuntur ad appellationem, & quando per scripturam manus propriæ, &c. — *Scring. Hal. Jul.*

50 Constitutio ad Bonum quæstorem exercitus ordinat appellationes à quinque provinciis, Caria, & Cypro, & Cycladibus, &c. — *Scring. Hal.*

51 Scenicas non solum si fidejussores præstent, sed etiam si jusjurandum dent, &c. — *Scring. Hal. Jul.*

52 Ut non fiant pignorationes pro aliis perſonis, & ut ſicut principum donationes, &c. *Scring. Hal. Iul.*

53 De exhibendis & introducendis reis, & ut hi, qui conveniuntur poſt viceſimum diem, &c. *Scring. Hal. Iul.*

54 Conſtitutionem quæ ex adſcriptitio, & libera natos, liberos eſſe vult, non iis qui ante, &c. *Extat apud Scring. tantum & Iul.*

55 Ut de cætero commutationes eccleſiaſticarum rerum non fictè fiant, &c. *Extat Scring. habet Græce, & Iulian. Latinam epitomen.*

56 Ut ea quæ vocantur inſinuativa ſuper clericis, in majore quidem eccleſia dentur, &c. *Extat apud Scring. tantum Græce, & Latina epit. apud Iul.*

57 Ut clerici qui recedunt, aliis pro eis ſubrogatis, præbeant ſubrogatis emolumenta, &c. *Scring. Hal. & Iul.*

58 Ut in privatis domibus ſacra myſteria non fiant. Extat Græce tantum apud *Scring.* & epitome apud *Iul.* Latina.

59 De debita impenſa in exequiis defunctorum. Extat apud illos tres. Hanc habuit *Liber Romanus* in verbo, Exequiæ.

60 Ut defuncti ſeu funera eorum non injurientur à creditoribus, & ut conſiliarii, &c. *Scring. Hal. Iul.*

61 Ut immobilia antenuptialis donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur, &c. *Scring. Hal. Iul.*

62 De ordine Senatorum, & conſultationibus. Deeſt apud *Scring.* & *Hal.* præter breviſſimam epitomen. Extat epitome apud *Iul.*

63 De novi operis nuntiatione maritimi aſpectus. *Scring. Hal. Iul.*

64 De hortulanis Conſtantinopolitanæ civitatis. *Scring. Hal. Iul.*

65 Ut terrulæ, vel domus, vel vinea ſanctiſſ. eccleſiæ Myſiæ in redemptionem captivorum, &c. Deeſt Græce apud *Scring.* Brevis epit. Græci & Latina eſt apud *Hal.* apud *Iul.* autem extat ejus epit. §. 203. ſeu conſtit. 59. quam edidit *Author. Aug.* extat etiam & alia epitome ad calcem lib. *Iul.* pag. 483.

66 Ut factæ novæ conſtitutiones poſt inſinuationem earum poſt duos menſes valeant. Parcit autem, &c. *Scring. Hal. Iul.*

67 Ut nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem epiſcopi, & ut deputet prius, &c. *Scring. Hal. Iul.*

68 Ut conſtitutio ſacratiſſ. Imperatoris, de ſucceſſoribus nuptialium lucrorum, quæ apædiæ, &c. Extat tantum Græce apud *Scringer.* & epitomata Latine apud *Iul.*

69 Ut omnes obediant judicibus provinciarum, & in criminalibus, & in pecuniariis, &c. *Scring. Hal. & Iul.*

70 Ut ordinariæ præfecturæ Urbanæ & Prætorianæ duæ & præfecturæ quæ in ſingulo, &c. *Scring. Hal. Iul.*

71 Ut ab illuſtribus & qui ſuper eam dignitatem ſunt, omnimodo ſuper pecuniariis, &c. *Scring. Hal. Iul.*

Collatio VI.

72 Ut hi qui obligatas ſe habere perhibent res minorum, aut obligati ſunt eis, &c. *Scring. Hal. Iul.*

73 De inſtrumentorum cautela & fide, & primum de depoſito & mutuo, &c. *Scring. Hal. Iul.*

74 Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi & ſui, ſupra illos modos, &c. Extat apud *Scring.* Græce, non apud *Hal.* Epitome Latina extat apud *Iulianum.*

75 De appellationibus Siciliæ. Nuſquam Græce extat. Epitome breviſſima extat apud *Scring.* Latior Latina apud *Iul.*

76 Hæc conſtitutio interpretatur priorem conſtitutionem. De his qui ingrediuntur monaſterium, &c. Extat tantum Græce apud *Scring.* & epitomata Latine apud *Iulianum* §. 246.

77 Ut non luxurientur homines contra naturam nec jurent per capillos Dei, &c. *Scring. Hal. Iul.*

78 Ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo, & ut priſtinis reſtituantur natalibus, &c. *Scring. Hal. Iul.*

79 Apud quos oporteat cauſam dicere monachos & aſcetrias. Græce tantum extat apud *Scring.* & Latina epitome apud *Iul.*

80 De quæſtore. *Scring. Hal. Iul.*

81 Conſtitutio quæ dignitatibus & epiſcopatu filium liberat patria poteſtate. *Scring. Hal. Iul.*

82 De judicibus, & ut nullatenus cum jurejurando eligatur aliquis judex, quod permaneat ei, &c. *Scring. Hal. Iul.*

83 Ut clerici apud proprios epiſcopos primùm conveniantur, & poſt hoc apud civiles judices. Græce tantum extat apud *Scring.* non apud *Hal.* & epitome Latina apud *Iulianum.*

84 De conſanguineis & uterinis fratribus. Græce extat duntaxat apud *Scring.* & Latina epitome apud *Iulianum.*

85 De armis. *Scring. Hal. Iul.*

86 Ut differentes judices audire interpellantium allegationes, cogantur ab epiſcopis hoc agere, & ut quando in ſuſpicionem, &c. *Scring. Hal. Iul.*

87 De mortis cauſa donationibus curialium. *Scring. Hal. Iul.*

88 De depoſito & denunciationibus inquilinorum, & de ſuſpendenda adminiſtratione panum. *Scring. Hal. Iul.*

Collatio VII.

89 Quibus modis naturales efficiantur ſui, & de eorum ex teſtamento ſive ab inteſtato ſucceſſione. *Scring. Hal. Iul.*

90 De teſtibus. *Scring. Hal. Iul.*

91 Ut exactione inſtante dotis primæ & ſecundæ, viro ad ſecunda vota migranti præponatur uxor prima, &c. *Scring. Hal. Iul.*

92 De immenſis donationibus in filios factis. *Scring. Hal. Iul.*

93 De appellationibus, ut ſi mota apud appellationis judicem, &c. *Scring. Hal. Iul.*

94 Ut ſine prohibitione matres debitrices, & creditrices tutelam gerant minorum, &c. *Scring. Hal. Iul.*

95 De adminiſtrationibus. *Scring. Hal.*

96 De exequutoribus, & de his qui conveniuntur & reconveniuntur. *Scring. Hal. Iul.*

97 De æqualitate dotis, & propter nuptias donationis, & augmento dotis, &c. *Scring. Hal. Iul.*

98 Neque virum quod ex dote eſt, neque mulierem ex ſponſalitia largitate lucrum proprium habere, &c. Græce extat apud *Scringer.* non etiam apud *Rahnod.* & Latina epitome apud *Iulianum.*

99 De reis promittendi. *Scring. Hal. Iul.*

Collatio VIII.

100 De tempore non ſolutæ pecuniæ ſuper dote. *Scring. Hal. Iul.*

101 De donationibus à curialibus factis, ſive ab inteſtato, vel teſtamento eorum ſucceſſoribus. *Scring. Hal. Iul.*

102 De moderatore Arabiæ. Extat apud illos tres. quamvis *Auguſt.* neget extare apud *Iulianum*, ubi tamen poſita eſt §. 356.

103 De proconſule Palæſtinæ. Extat apud illos tres. quamvis *Auguſt.* neget extare apud *Iul.* Ubi poſita eſt §. 357.

104 De prætore Siciliæ. Deeſt apud *Scringer.* Brevis epitome apud *Rahnod.* amplior apud *Iulian.* §. 358. quamvis id neget *Author. Aug.*

105 De Conſulibus. *Scring. Hal. Iul.*

106 De uſuris nauticis. *Scring. Hal. Iul.*

107 De teſtamentis imperfectis à parentibus in filios factis, & de diviſione rerum, &c. *Scring. Hal. Iul.*

108 De reſtitutionibus. *Scring. Hal. Iul.*

109 De privilegiis dotis hæreticis mulieribus non præſtandis. *Scring. Hal. Iul.*

110 De nauticis uſuris. *Scring. Hal. Iul.*

111 Hæc conſtitutio innovat conſtitutionem, quæ præſcriptionem centum annorum locis venerabilibus dederat. Extat integra Græce edicto *Juſtin.* 5. apud *Scring.* epitomata vero Græca hoc loco tam apud *Scring.* quam *Hal.* & epitome Latina apud *Iulianum*, §. 44. & §. 366.

112 De litigiosis, & de decima parte litis ab actore præstanda. *Scring. Hal. Iul.*

113 In medio litis non fieri sacras formas aut sacras jussiones, sed secundum antiquas leges generales lites decidi. *Scring. Hal. Iul.*

114 Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant gloriosissimi quæstoris. Extat brevis epitome Græca apud *Scring.* & *Hal.* deest apud *Iulianum.*

115 Ut cum de appellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat judicari, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtineant, &c. *Scring. Hal. Iul.*

116 Ut neque miles neque fœderatus observetur domui privatæ, aut possessioni alicujus. Extat apud *Scringer.* & *Hal.* non etiam apud *Iulianum.*

117 Ut liceat matri & aviæ, & aliis parentibus post legitimam partem liberis derelictam, &c.

Collatio IX.

118 De heredibus ab intestato venientibus, & de adgnatorum jure sublato. *Scring. Hal. Iul.*

119 Ut sponsalitia largitas specialis sit contractus, & de diversis capitulis. *Scring. Hal. Iul.*

120 De alienatione & emphyteusi, & locatione, & hypothecis, & aliis diversis contractibus, &c. *Scring. Hal. Iul.*

121 Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur. Extat apud illos tres. Nam epitomen *Iuliani* habet editio *Augustini*, quam in meis libris invenire non potui.

122 Edictum pientissimi domini nostri Justiniani, de formula Artificum. Deest apud *Scring.* hic, sed ponitur integra inter edicta. Apud Heloandrum autem hic brevis Græca Latinaque epitome est. Deest apud *Iulianum.*

123 De sanctiss. episcopis, & Deo amabilibus, & reverendissimis clericis & monachis. *Scring. Hal. Iul.*

124 Ut litigantes jurent in exordio litis, quia neque promiserunt dare judicibus, neque dabunt: & de sportulis, &c. *Scring. Hal. Iul.*

125 Ut judices non expectent sacras jussiones, sed quæ videntur eis, decernant. *Scring. Hal. Iul.*

126 Exemplum sacræ formæ de appellationibus. *Scring. Hal. Iul.*

127 Ut fratrum filii succedant paternæ hereditati ad imitationem fratrum etiam ascendentibus extantibus, & ut mulieres, &c. Extat tantum Græce apud *Scring.* & epitome Latina apud *Iulianum.*

128 De collatoribus & aliis capitulis. *Scring. Hal. Iul.*

129 De Samaritis. *Scring. Hal. Iul.*

130 Quomodo oporteat milites transitum in civitatibus facere, & de introitu. *Scring. Hal. Iul.*

131 De ecclesiasticis titulis & privilegiis, aliisque capitulis. *Scring. Hal. Iul.*

132 De interdictis collegiis hæreticorum. Extat apud *Scringer.* & *Hal.* deest apud *Iulian.*

133 Quomodo oporteat monachos vivere. Extat Græce apud *Scring.* & *Hal.* deest apud *Iul.*

134 Ut nulli judicum liceat habere loci servatorem, nisi certis ex causis divina concesserit jussio. *Scring. Hal. Iul.*

135 Ne quis cogatur bonis cedere. Extat apud *Scring.* & *Hal.* deest apud *Iul.* & vet. interpretem.

136 De Argentariorum contractibus. Extat apud *Scring.* inter edicta, & in epitome *Iuliani.* deest apud veter. interpretem.

137 De ordinatione episcoporum & clericorum. Deest in epitome *Iuliani*, & veter. interprete. Apud *Hal.* est inserta Novell. 123. quomodo & in Basilicis.

138 Interpretatio, Quomodo quæ duplum excedunt usuræ, non præbeantur. Deest apud *Scring.* & *Hal.* brevissimam tantum habet epitomen.

139 Indulgentia illicite contractarum nuptiarum. Extat apud *Scring.* & *Hal.* deest apud *Iulian.*

140 Ut consensu matrimonium solvi possit. Deest apud *Haloand.* & vet. interpretem.

141 Edictum de his qui luxuriantur contra naturam. Extat Græce apud *Scring.* & *Hal.* deest apud *Iul.*

142 De his qui eunuchos faciunt. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

143 De muliere raptum passa. Epitomen *Hal.* edidit, extat & in fine epitomes *Iuliani*, quam habeo manuscriptam.

144 De Samaritis. Extat Græce apud *Hal.* deest apud *Iul.*

145 Ut de cætero nullam licentiam habeat dux aut Biocolyta Lydiæ, & Lycaoniæ in Phrygiam utramque & Pisidiam advenire. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

146 Ut liceat Hebræis secundum formam hîc traditam sacras scripturas Latine vel Græce, vel alia lingua, &c. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

147 De reliquis publicis non exigendis, & de discussione diversarum actionum. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

148 De indulgentia tributariorum reliquorum. Extat hic apud *Hal.* & inter *Novell. Iust.* apud *Scring.*

149 Ut Deo amantissimi episcopi cum provinciarum indigenis, &c. Deest apud *Hal.* Est inter *Nov. Justini* ad *Scring.*

150 De ea quæ raptori suo nubit. Græcam epit. edidit *Hal.* deest apud *Iul.*

151 Ne decurio aut cohortalis, &c. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

152 Ne sacræ formæ, quæ de causis procedunt publicis aliter robur accipiant, quam gloriosiss. præfectorum, &c. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

153 De infantibus expositis. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

154 De his qui in Osrhoëna illicitas contrahunt nuptias. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

155 Ut matres etiam tutelæ rationibus obnoxiæ sint. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

156 De prole partienda inter rusticos. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

157 De rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

158 Ut deliberandi jus etiam ad impuberes transmittatur. *Scring. Hal. deest apud Iul.*

159 Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant. *Scring. Hal.*

160 Exemplum sacræ pragmaticæ formæ de usuris. *Scring. Hal.*

161 De provinciarum præsidibus. Deest apud *Scring. Hal.* habet.

162 Sacra forma transmissa Dominico gloriosiss. præfecto, De diversis capitulis. *Scring. Hal.*

163 De relevatione tributorum publicorum. *Hal. deest apud Scring.*

164 De heredibus. *Hal. deest apud Scring.*

165 Generalis forma de prospectu in mare, scripta Dominico, &c. *Hal. deest apud Scring.*

166 Forma Præfectorum prima, περὶ ἐπιτολῶν. De adjectionibus, &c. *Ex Cujacio.*

167 Forma PP. vicesima quarta, πρὸς τὸν περὶ κόμης κῶς δεῖ, &c. *Ex Cujacio.*

168 Forma P.P. secunda πρὸς τὸν περὶ ἐνοικίων, id est, De hominibus qui eidem domino subjecta prædia possident. *Ex Cujacio.*

Ergo centum sexaginta octo Justiniani Novellæ, nec plures, nec pauciores numerari consentiunt omnes. Sed Matthæus Monachus in præfatione collectionis constitutionum ecclesiasticarum Græc. diserte scripsit Justinianum centum, & septuaginta constitutiones condidisse: unde constat duas adhuc desiderari, ut omittam pleraque superius relata non esse ipsius Justiniani. Item Julianus in epitome, ait ultimam Novellam sic cæpisse: Quam jam videor conscripsisse, &c.

INDEX EDICTORUM
JUSTINIANI IMPERATORIS.

EDictum ſcriptum in omni terra piiſſimis Archiepiſcopis & ſanctiſſimis Patriarchis. 1
Ne præſides in fiſcalibus cauſis fidem publicam dent. 2
De Armeniorum ſucceſſione. 3
De magiſtratu Phœniciæ Libanicæ. 4
De tempore actionum quæ ſacris locis competunt. 5
Edictum pientiſſimi domini noſtri Juſtiniani. 6
Forma pragmatica de argentariorum contractibus. 7
De Pontici tractus vicario. 8
De argentariorum contractibus. 9
De apparitoribus præſidum. 10
Ut ponderatores & monetarii apud Ægyptios quicquam pro ohryzo exigendi nullam de reliquo facultatem habeant, ſed quemadmodum in magna hac urbe, ita illic quoque ſignatum aurum æſtimetur: & illi ſigna pro pondere, quod in ſignatura ſervatum eſt, imponant. 11
De Helleſponto. 12
Lex de Alexandrinis & Ægyptiacis provinciis. 13

INDEX NOVELLARUM CONSTITUTIONUM JUSTINI IMPERATORIS.

DE indulgentia tributariorum reliquorum. 1
Ut conſenſu matrimonium ſolvi poſſit. 2
De iis qui in Oſthoëna & Meſopotamia illicitas nuptias contraxerunt. 3
Ut Dei amantiſſimi Epiſcopi, cum provinciarum indigenis, & quæ ſequuntur. 4
De Samaritanis. 5

INDEX CONSTITUTIONUM TIBERII IMPERATORIS.

DE divinis domibus. 1
De hæredibus. 2
De provinciarum præſidibus. 3
Deeſt integra. 4
De relevatione tributorum publicorum. 5

INDEX
Aliquot Conſtitutionum Juſtiniani, Juſtini, & Tiberii, ex libro Juliani antecceſſoris.

PRagmatica ſanctio Juſtinianiani Imperatoris complectens varia capitula. 1
De adſcriptitiis & colonis. 2
Conſtitutio Juſtini Imperatoris de filiis libertarum in Africam directa. 3
Sacrum pragmaticum Tiberii Auguſti, de confirmatione conſtitutionum Juſtini Imperatoris de filiis colonorum & liberarum. 4

INDEX
NOVELLARUM CONSTITUTIONUM,
Secundum Litterarum ordinem, prout vulgò allegantur ex editione vetere.

Primus numerus collationem, alter titulum, poſtremus conſtitutionem demonſtrat.

A.

ADjutoribus quæſtoris. 4.14.35
Adminiſtrantibus officia in ſacris appellationibus. 3.7.20
Adminiſtratoribus. 7.7.95
Æqualitate dotis, & propter nuptias donationis, & augmento dotis, &c. 7.9.97
Alienatione emphyteuſi, & locatione, & hypotheticis, & aliis diverſis contractibus, &c. 9.3.120
Appellationibus ad quemnam remittantur, ſi res ob quam appellatio inſtituitur, non ſupra auri libras decem valeat 4. *aut 5 triſulum.* 3
Appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari. 4.2.23
Appellationibus Siciliæ. 6.4.75
Appellationibus, ut ſi mota apud appellationis judicem, &c. 7.5.95
Apud quos oporteat cauſam dicere monachos & aſcetrias. 6.8.79
Argentariorum contractibus. 9.19.136
Armeniis. 3.8.21
Armis. 6.14.85

C.

COllatoribus & aliis capitulis. 9.11.28
Comite Iſauriæ. 4.6.27
Conſanguineis & uterinis fratribus. 6.13.84
Conſtitutio ad Bonum Quæſtorem exercitus ordinat appellationes à quinque provinciis, Caria, & Cypro & Cycladibus, &c. 5.5.30
Conſtitutionem, quæ ex adſcriptitio & libera natos, liberos eſſe vult, non iis qui ante, &c. prodeſſe. 5.9.54
Conſtitutio, quæ dignitatibus & epiſcopatu filium liberat patria poteſtate. 6.10.81
Conſulibus. 8.6.105

D.

DEbita impenſa in exequiis defunctorum. 5.14.59
Decurionibus & filiis eorum. 4.17.38
Defenſoribus civitatum. 3.2.15
Depoſitione Anthimi & Severi, & Petri, &c. 4.21.42
Depoſito & denunciationibus inquilinorum, & de ſuſpendenda adminiſtratione panum. 6.17.88
Deſcriptione quatuor Præſidum Armeniæ. 4.10.31
Donationibus à curialibus factis, ſive ab inteſtato, vel teſtamento eorum ſucceſſoribus. 8.2.101

E.

EA quæ raptori ſuo nubit. 9.32.150
Eccleſiaſticarum rerum immobilium alienatione & ſolutione. 5.1.46
Eccleſiaſticis titulis & Privilegiis, aliiſque capitulis. 9.14.131
Eccleſiis conſtitutis in Africa. 4.16.37
Edictum de his qui luxuriantur contra naturam. 9.23.141
Edictum pientiſſimi domini noſtri Juſtiniani, de formula artificum. 9.5.112
Exemplum ſacræ formæ de appellationibus. 9.9.126
Exemplum ſacræ pragmaticæ formæ de uſuris. 9.42.160
Executoribus, & de his qui conveniuntur & reconveniuntur. 7.8.96
Exhibendis & introducendis reis, & ut hi qui conveniuntur poſt viceſimum diem, &c. 5.8.53

F.

FIdejuſſoribus & mandatoribus, & ſolutionibus. 2.4.4
Filiis ante dotalia inſtrumenta natis. 3.6.19
Forma præfectorum primi, περὶ ἐπιτροπῶν. De adjectionibus, &c. 9.48.166
Forma PP. ſecunda, Χρὴ τοὺς περὶ ἐμφύτων, id eſt. De hominibus qui eidem domino ſubjecta prædia poſſidenr. 9.50.168
Forma PP. viceſimaquarta, Χρὴ τοὺς περὶ νομῆς πῶς δεῖ, &c. 9.49.167

G.

GEneralis forma de proſpectu in mare, ſcripta Dominico, &c. 9.47.165

H.

HÆc conſtitutio innovat conſtitutionem, quæ præſcriptionem centum annorum locis venerabilibus dederat. 8.12.111
Hæc conſtitutio interpretatur priorem conſtitutionem, De his qui ingrediuntur monaſterium, &c. 6.5.76
Hæredibus. 9.46.162
Hæredibus ab inteſtato venientibus, & de adgnatorum jure ſublato. 9.2.118
Hæredibus & Falcidia. 3.1.1
His qui cunuchos faciunt. 9.24.142
His qui ingrediuntur ad appellationem, & quando per ſcripturam manus propriæ, &c. 5.4.29
His qui in Oſthoëna illicitas contrahunt nuptias. 9.36.154
His qui mutuum dant agricolis. 4.12.33
Hortulanus Conſtantinopolitanæ civitatis. 3.19.64

I.

IMmenſis donationibus in filios factis. 7.4.32
Inceſtis & nefariis nuptiis. 2.7.12
Indulgentia illicite contractarum nuptiarum. 9.22.139
Indulgentia reliquorum publicorum. 9.30.148
Infantibus expoſitis. 9.35.153
In medio litis non fieri ſacras formas, aut ſacras juſſiones, ſed ſecundum antiquas leges generales lites decidi. 8.14.113
Inſtrumentorum cautela & fide, & primum de depoſito & mutuo, &c. 6.2.73
Interdictis collegiis hæreticorum. 9.15.132
Interpretatio conſtitutionis quomodo quæ duplum excedunt uſuræ, non præbeantur. 9.22.138
Judicibus, ut nullatenus cum jurejurando eligatur aliquis judex, quod pernecat ei, &c. 6.11.82
Jurejurando à moriente præſtito propter menſuram ſuæ ſubſtantiæ. 5.3.48
Jusjurandum quod præſtatur ab his qui adminiſtrationes accipiunt. 2.3.8

L.

LEnonibus. 3.1.14
Litigioſis, & decima parte litis ab actore præſtanda. 8.13.112

M.

MAndatis principum. 3.4.17
Menſura ordinandorum clericorum. 3.3.16

Moder-

INDEX CONSTITUTIONUM NOVELLARUM.

Moderatore Arabiæ. 8.3.102
Moderatore Hellenoponti. 4.7.28
Monachis. 1.5.3
Mortis causa donationibus curialium. 6.16.87
Mulieres saltum fassa. 9.25.143

N.

Naoticis usuris. 8.11.110
Ne decurio aut cohortalis, &c. 9.33.151
Ne Judæi, Samaritani, & hæretici per causam religionis & cultus sui curiali fortuna liberentur. 4.24.45
Neque virum quod ex dote est, neque mulierem ex sponsalitia largitate lucrum proprium habere, &c. 7.10.98
Ne quis cogatur bonis cedere. 9.18.135
Ne quis mutuum dans agricolæ, terram ejus teneat, &c. 4.11.32
Ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit, &c. 4.13.34
Ne sacræ formæ quæ de causis procedunt publicis aliter robur accipiant, quam gloriosiss. præfectorum, &c. 9.34.152
Non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus, aut in specialem hypothecam dandis, &c. 2.1.7
Non eligendo secundo nubentes mulieres, & alienatione, & lucro ante nuptias donationis, & de successionibus earum filiis suis. 1.2.2
Novi operis nuntiatione maritimi aspectus. 5.18.63
Nuptiis. 4.1.22

O.

Officinis sive tabernis Constantinopolitanæ urbis, & ut mille tantum & centum officinæ, &c. 4.22.43
Ordinatione episcoporum & clericorum. 9.20.127
Ordine Senatorum, & consultationibus. 5.17.62

P.

Præside Pisidiæ. 4.3.24
Præsore Lycaoniæ. 4.4.25
Præsore Paphlagoniæ. 4.8.29
Prætoribus populi. 2.8.13
Præsore Siciliæ. 8.5.104
Prætore Thraciæ. 4.5.26
Privilegiis archiepiscopi primæ Justinianæ, &c. 2.6.11
Privilegiis dotis hæreticis mulieribus non præstandis. 8.10.119
Proconsule Cappadociæ. 4.9.30
Proconsule Palestinæ. 8.4.103
Prole partienda inter rusticos. 9.38.156
Provinciarum præsidibus. 9.43.162

Q.

Quæstore. 6.9.80
Quæstoribus, id est Præfectis insularum. 4.20.41
Quibus modis naturales efficiantur sui, & de eorum ex testamento sive ab intestato successione. 7.1.89
Quibus modis naturales filii efficiantur legitimi & sui, supra illos modos, &c. 6.3.74
Quomodo oporteat episcopos & reliquos clericos ad ordinationem adduci, &c. 1.6.6
Quomodo oporteat milites transitum in civitatibus facere, & de introitu. 9.13.130
Quomodo oporteat monachos vivere. 7.16.133

R.

Referendariis palatii. 2.5.10
Reis promittendi. 7.11.99
Revelatione tributorum. 9.45.163
Reliquis publicis non exigendis, & de discussione diversarum actionum. 9.29.147
Restitutionibus, & ea quæ parit undecimo mense post viri mortem. 4.18.39
Restitutionibus. 8.9.108
Rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt. 9.39.157

S.

Sacra forma transmissa Dominico gloriosiss. præfecto, De diversis capitulis. 9.44.162
Samaritis. 9.12.129
Samaritanis. 9.26.144
Sanctiss. episcopis, & Deo amabilibus & reverendissimis Clericis & Monachis. 9.6.123
Scenicas non solum si fidejussores præstent, sed etiam si jusjurandum dent, &c. 3.6.51
Successoribus eorum qui in Africa degunt. 4.15.36

T.

Tabellionibus, & ut protocolla dimittant in chartis. 4.23.44
Tempore non soluta pecuniæ super dote. 8.1.100
Testamentis imperfectis à parentibus in filios factis, & de divisione rerum, &c. 8.8.107
Testibus. 7.2.90
Triente & semisse, & successionibus filiorum, & nepotum naturalium collationibus, &c. 3.5.18

V.

Vsuris nauticis. 8.7.106
Usuris supra duplum non computandis. 9.22.138
Ut ab illustribus & qui super eam dignitatem sunt, omnimodo super pecuniariis, &c. 5.26.72
Ut clerici apud proprios episcopos primum conveniantur, & post hoc apud civiles judices. 6.12.83
Ut clerici qui recedunt, aliis pro eis subrogatis præbeant emolumenta, &c. 5.12.57
Ut consensis matrimonium solvi possit. 9.23.140
Ut constitutio sacratiss. imperatoris, & de successionibus nuptialium lucrorum, quæ apudiæ, &c. 5.23.68
Ut cum de appellatione cognoscitur, secundum illas leges debeat judicari, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, &c. 8.16.115
Ut de cætero commutationes ecclesiasticarum rerum non fictæ fiant, &c. 5.10.55
Ut de cætero nullam licentiam habeat Dux aut Biocolyta Lydiæ & Lycaoniæ in Phrygiam utramque & Pisidiam advenire. 9.27.145
Ut defuncti seu funera eorum non injurientur à creditoribus, & ut consiliarii, &c. 5.13.60
Ut deliberandi jus etiam ad impuberes transmittatur. 9.40.158
Ut Dei amantissimi episcopi cum provinciarum indigenis, &c. 9.31.149
Ut determinatus sit numerus clericorum sanctiss. majoris ecclesiæ, &c. 1.3.11
Ut differentes judices audire interpellantium allegationes cogantur ab episcopis hoc agere, & ut quando in suspicionem, &c. 6.15.86
Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant gloriosissimi quæstoris. 8.15.114
Ut ea quæ vocantur insinuativa super clericis, in majore quidem Ecclesia dentur, &c. 5.11.56
Ut Ecclesia sanctæ Resurrectionis alienare possit ædificia secundum ipsam sita civitatem. 4.19.40
Ut etiam Ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione. 2.4.9
Ut exactione instante dotis primæ & secundæ, viro ad secunda vota migranti, præponatur uxor prima, &c. 7.3.91
Ut factæ novæ constitutiones post insinuationem eorum post duos menses valeant. Parcit autem, &c. 5.21.66
Ut fratrum filii succedant paternæ hereditati, ad imitationem fratrum. etiam ascendentibus extantibus. & ut mulieres, &c. 9.10.117
Ut hi qui obligatas se habere perhibent res minorum, aut obligati sunt eis, &c. 6.1.72
Ut immobilia antenuptialis donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur, &c. 5.16.61
Ut in privatis domibus sacra mysteria non fiant. 5.13.58
Ut judices non exspectent sacras jussiones, sed quæ videntur eis decernant. 9.8.125
Ut judices sine quoquo suffragio fiant. 2.2.8
Ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo, & ut pristinis restituantur natalibus, &c. 6.7.78
Ut liceat Hebræis secundum formam hic traditam sacras scripturas Latine vel Græce vel alia lingua, &c. 9.28.146
Ut liceat matri & aviæ, & aliis parentibus, post legitimam partem liberis derelictam, &c. 8.18.117
Ut litigantes jurent in exordio litis, quia neque promiserunt dare judicibus, neque dabunt, & de sportulis, &c. 9.7.124
Ut matres etiam tutelæ rationibus obnoxiæ sint. 9.37.155
Ut neque miles, neque fœderatus observetur domui privatæ, aut possessioni alicujus. 8.17.136
Ut non fiant pignorationes pro aliis personis, & ut sicut principum donationes, &c. 5.7.52
Ut non liberentur curiali fortuna Judæi, nec Samaritani, aut hæretici occasione eorum religionis, &c. 4.24.35
Ut non luxurientur homines contra naturam, nec jurent per capillos Dei, &c. 6.6.77
Ut nullus fabricet oratorii domos præter voluntatem Episcopi, & ut deputet prius, &c. 5.22.67
Ut nulli judicum liceat habere loci servatorem, nisi certis ex causis divina concesserit jussio. 9.17.134
Ut omnes obediant judicibus provinciarum, & in criminalibus, & in pecuniariis, &c. 5.24.69
Ut ordinariæ præfecturæ urbanæ & prætorianæ duæ & præfecturæ quæ in cingulo, &c. 5.25.70
Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur. 9.4.121
Ut præponatur nomen imperatoris documentis. & ut Latinis literis apertius tempora inscribantur. 5.1.47
Ut quæ circa Viminacium sunt Ecclesiæ, sub proprio Archiepiscopo sint, &c. 2. *ante titulum.* 6.
Ut restitutiones fideicommissi usque ad unum gradum consistant. 9.41.159
Ut sine prohibitione matres debitrices & creditrices, tutelam gerant minorum, &c. 7.6.94
Ut sponsalitia largitas specialis sit contractus, & de diversis capitulis. 9.1.119
Ut terrulæ, vel domus, vel vinea sanctiss. Ecclesiæ Mysiæ in redemptionem captivorum, &c. 5.20.65

NOVELLARUM JUSTINIANI CONSTITUTIONUM EPITOME,

DIONYSIO GOTHOFREDO JC. Authore.

De fide.

VT sacras scripturas Latine vel Græce vel alia lingua secundum traditam legem Hebræis allegare liceat *Novell.* 146. De quatuor sanctis conciliis 131. *cap.* 1. Ne oratio divinæ oblationis & baptismatis in secreto, sed palam ut à populo exaudiri possit, recitetur 137. *cap.* 6. De sacra communione 7. *cap.* 11. ad moniales deportanda 123. *c.* 36. De sacris mysteriis in privata domo non peragendis 58. & 131. *c.* 8. De litaniis 123. *c.* 31. De memoria & novendiali sacro defunctis præstito 33. *c.* 3. §. 1.

De sacrosanctis ecclesiis, & de rebus & privilegiis earum.

De divinis domibus, Tiberii constitutio. De templorum ædificatione eorumque dedicatione 5. *c.* 1. 131. *c.* 7. Ut qui ecclesiam ædificant prius definiant quæ ad ejus cutam, constitutionem, & conservationem pertineant 67. *c.* 2. Intra quod tempus heredes gravati ædificare sacras domos debeant 131. *c.* 10. Ut Auctori divinæ domus jus patronatus competat 123. *c.* 18. De monasteriis non alienandis 7. *c.* 11. De cruce figenda in templorum augu ratione & ferenda in litaniis 5. *c.* 1. 131. *c.* 7. De altari 7. *c.* 1. De vasis sacris non alienandis 7. *c.* 8. & 120. *c.* 10. Ne vir aliquo prætextu ingrediatur monasterium mulierum 133. *c.* 3. §. De reditibus ecclesiæ à patrono præstandis 67. *c.* 2. De reditibus per Oeconomos & Patriarchas in pios actus erogandis 2. *c.* 3. De rebus ecclesiæ immobilibus, vel quasi non alienandis 7. *in pr.* & *c.* 1. 6. nisi cum decreto. 7. *c.* 9. & 67. *c.* 4. Permissum est ecclesiæ sanctæ Resurrectionis Hierosolymitanæ alienare prædia secundum ipsam civitatem sita *Novell.* 40. Idem & aliis ecclesiis postea permissum *Novell.* 120. *c.* 9. Permissum ecclesiæ Mysiæ fundos relictos in redemptionem captivorum & alimenta pauperum certa lege alienare 65. Possunt etiam alienari res quæ ad Imperatorem ab Ecclesia pervenerunt 115. 1. 10. De pœna rem Ecclesiasticam alienantis citra solemnitatem 7. *c.* 5. & 10. *Novell.* 120. *c.* 11. De permutatione immobilium ecclesiæ prohibita *Novell.* 7. *in pr.* & *c.* 1. & 6. nisi fiat cum alia ecclesia 54. *c.* 2. aut imperatore 55. *c.* 1. De locatione rerum ecclesiasticarum in xxx. annos permissa 120. *c.* 3. De Emphyteusi earundem rerum temporali & perpetua 7. *c.* 3. & 7. *Novell. c.* 2. & 119. *c.* 10. & 120. *c.* 1. 5. De precariis & usus constitutione 7. *c.* 4. 120. *c.* 2. De pignore 7. *in pr.* & *c.* 1. & 6. 120. *c.* 4. 5. 6. De in solutum datione *Nov.* 46. Si sterilis ager ad ecclesiam pervenerit 7. *c.* 12. De legatis ecclesiæ & ad pias causas. *Vide Titulum de legatis.* De privilegiis & præscriptione adversus ecclesias & venerabilia loca 131. *c.* 6. Adversus ecclesiam Romanam 9. 111. Africanæ ecclesiæ 37. Justinianæ primæ 11. & 131. *c.* 3. mille & centum officinarum Constantinopolit. 44. possessionum ecclesiasticarum 131. *c.* 5.

De episcopis & clericis.

De Papa senioris Romæ & ordine sedendi 131. *c.* 3. Archiepiscopis 129. *c.* 9. 9. 10. Justinianæ primæ 11. & 131. *c.* 3. Constantinopoleos & ut secundum habeat locum à Papa Romano 131. *c.* 2. & ut per eum ad Imperatorem reliqui episcopi introducantur 123. *c.* 9 Patriarchis 123. *c.* 9. 10. Metropolitanis 123. *c.* 9. 10. Episcopo Carthaginensi 131. *c.* 4. Episcopis, qui, qua ætate, num coelibes, & quibus moribus & à quibus eligendi & ordinandi 6. *c.* 1. 23. 1. 137. *in prin.* & *c.* 1. 2. Ut examine præeunte eligantur 137. Quantum præstare debeant cathedratici nomine 123. *c.* 3. Ut in suis ecclesiis resideant 67. *c.* 3. Ultra annum extra suam ecclesiam ne degant 6. *c.* 2. Ne ad Comitatum principis sine systaticis literis veniant 6. *c.* 3. 123. *c.* 9. Testimonii dicendi causa ne avocentur 123. *c.* 7. Ne propter quascunque causas ad forum judiciale trahantur 123. *c.* 8. Ne legationis tempore conveniantur 123. *c.* 6. Tutores & curatores esse prohibentur 123. *c.* 5. Quemadmodum & apud quos accusandi 123. *c.* 2. De episcopis regradatis 42. Ut liberati patria potestate 81. Et à servili & adscriptitia conditione 123. *c.* 4. De reditibus episcoporum 123. *c.* 3. Chimeliarchis ecclesiæ 40. Abbate, qui & quomodo eligendus 5. *c.* 9. & 7. *c.* 9. & 123. *c.* 34. D. 35. *c.* 2. Abbatissa 133. *c.* 3. & 1. & *alt.* Exarchis monasteriorum 123. *c.* 4. Clericis qui 123. *c.* 9. Quales eligendi 6. *c.* 4. & 123. 12. An etiam servi 123. *c.* 17. An etiam adscriptitii 123. *c.* 15. Gratuito ordinandi 12. *c.* 16. Quantum solvant cathedratici nomine 66. De eorum ætate 123. *c.* 13. uxore 123. *c.* 14. superinductis 123. *c.* 29. numero, multitudine & mensura 3. *c.* 1. 6. *c.* 8. & *Novell.* 16. foro 123. *c.* 21. Quasi castrensi peculio, & ut res suas in sua potestate habeant. 123. 19. Ut muneribus personalibus ac negotiis secularibus abstineant 123. *c.* 6. Ne de minore Ecclesia ad majorem per patrocinium transeant 2. *c.* 2. Eorundem desertorum 57. in aliam formam transeuntium 6. *c.* 7. Et falsum testimonium dicentium pœna 123. *c.* 20. Presbyteris & eorum ætate 123. *c.* 5. Diaconis, & eorum ætate 123. *c.* 5. & 10. Subdiaconis & eorum ætate 123. *c.* 13. Tutela & cura illis interdicta 123. *c.* 5. & 10. Cantoribus & eorum gradu 5. *c.* 8. Lectoribus & eorum gradu 5. *c.* 8. ætate 123. *c.* 13. aleæ ludo & spectaculis eis interdictis 123. *c.* 10. Oeconomis 7. *c.* 10. & 12. *Novell.* 123. *c.* 21.

Xenodochis 7. *c.* 12. *Novell.* 123. *c.* 23. Nosocomis 7. *c.* 12. & 123. *c.* 23. Ptochotrophis 7. *c.* 12. & 123. *c.* 23. Orphanotrophis 7. *c.* 12. Et ut ad instar tutorum inventarium faciant. 131. *c.* 15. Gerontocomis 7. *c.* 12. Præsulibus collegiorum 7. *c.* 10. Prioribus 133. *c.* 2. Monachis non statim vestiendis & per triennium interdum probandis, eorum tonsura, schemate & veste 5. *c.* 1. *Novell.* 123. *c.* 35. Laicis interdicta 123. *c.* 44. Eorum cellulis & lauris 133. *c.* 1. Ne sine voluntate Abbatis monasterio discedant, 133. *c.* 1. Ne occasione mortui, sororis aut agnatæ fœminæum monasterium ingrediantur 133. *c.* 3. Ne uxorem aut concubinas habeant 5. *c.* 8. Ut vel sacris scripturis 133. *c.* 2. 6. Aut operibus manuariis vacent *d. c.* 6. Ut communiter vivant, dormiant 5. *c.* 3. & habitent 123. *c.* 5. & 133. Ut per procuratorem se defendant 121. *c.* 27. Quas sportulas debeant 123. *c.* 28. Monachismo se & sua Deo dedicant 76. & 123. *c.* 38. Dissolvunt sponsalia 123. *c.* 39. Matrimonium 123. *c.* 40. Amittunt facultatem testandi 5. *c.* 5. Tutelæ & curæ administrandæ 123. *c.* 36. At non capiendi relicta sibi sub conditione liberorum 123. *c.* 37. Exheredari quoque non possunt, ut ingrati 123. *c.* 4. Monachi desertoris pœna 5. *c.* 4. & 6. *Novell.* 123. *c.* 42. Anachoretis 5. *c.* 5. Monasteriis, 123. *c.* 27. Ascetriis seu asceteriis 123. *c.* 27. Canonicis 65. *c.* 5. Sanctimonialibus & earum raptu 123. *c.* 23. Diaconissis & ut cum viris non habitent 123. *c.* 13. & *Novell.* 6. *c.* 6. Quatuorviris & quinquevitis senioribus reliquorum monachorum quasi didascalis 133. *c.* 2. Apocrisariis 123. *c.* 25. 36. Seu Responsariis & ut senes, ac si fieri possit, ut Eunuchi rerum monachalium utiliratibus occupentur 123. *c.* 5. & *Novell.* 79. 3. *c.* 1. Ostiario & janitore monasterii 133. *c.* 1. Ostiaria monialium 133. *c.* 5. Archiphyterecitis Hebræorum 146. *c.* 1.

De Episcopali Audientia, & diversis capitulis, quæ ad earum pertinent Episcopalem.

De synodis annuis 123. *c.* 10. Ne quis ante causæ exitum excommunicetur 123. *c.* 11. De depositione Episcoporum in hæresim prolapsorum, seu de Episcopis regradatis 42. Ut Episcopi ad principem referant, si quid magistratus dequerit. Ut præsidibus si in litibus judicandis suspecti illi sint, adjungantur 86. Ut patronis Ecclesiarum non idoneos clericos nominantibus invigilent 123. *c.* 18. De alea, ludo tabularum & spectaculis interdictis 123. *c.* 10.

De hæreticis.

De his qui negant resurrectionem, Judicium, & Angelos esse creaturas Dei 146. *c.* 2. Hæretici legatorum incapaces: iisdem interdicta templorum ædificatio 132. *c.* 13. Interdicta collegia 132. Hæreticorum liberi ut succedant 115. *c.* 3. & 1. 8. *c. ultim.* De privilegiis dotis mulieribus hæreticis non præstandis 109. Ut in orthodoxos uno tantum casu testes esse possint 45. De regradatis Episcopis 42.

De Judæis & Samaritanis.

De Hebræis, eorum Synagogis, & quomodo sacras scripturas possint legere 146. Judæi, Samaritani occasione religionis non libertantur Curiali fortuna: & ut in orthodoxos uno tantum casu testes esse possint 45. Samaritæ testamenta facere non possunt 144. & 129.

De his qui ad Ecclesias confugiunt & ibi exclamantur.

Ne quis cum sacra ministeria fiunt, Ecclesiam ingressus injuriam ministerio Ecclesiæ inferat: neve ministeria aut litanias conturbet, aut celebrare prohibeat 123. *c.* 31. Ut termini sanctorum homicidis & similibus non profint 17. *c.* 7.

De legibus.

Ut gratiæ Deo ob leges utiliter latas agantur 8. *c.* 11. Ut Africa legibus Romanis utatur 36. Leges plerumque trahi etiam ad præterita *c.* 3. & *Novell.* 19. *Novell.* 129. *c.* 4. at non ordinarie 21. *c.* 1. 12. *Novell.* 34. 68. 76. *c.* 1. §. 1. Ut ex legibus quæ obtinebant tempore sententiæ priotis appellationis sententia pronuncietur 115. *c.* 1.

De mandatis principum.

De mandatis principum 17. Ut divinæ jussiones de operibus publicis apud præfectos prætorio insinuentur 152. Ut divinæ jussiones subscriptionem habeant Quæstoris 114. Ne ex divinis jussionibus à Principe impetratis, sed ex legibus antiquis lites dirimantur 135.

De statu personarum.

De impuberibus, & ut jus deliberandi transmittant ad heredes 158.

De testibus 9. Tutoribus 72. 94. 118. *c.* 5. 123. *c.* 5. & 155. Undecimo mense natus post mortem patris non legitimus 39. *c.* 2. De infantibus expositis 153. Ex adscriptitio & libera natus liber est 54. *c.* 1.

De argentariorum contractibus. Edict. 7. 9. Monetariis & ponderatoribus apud Ægyptios. Edict. 11. Agricolis & mutuo eis præstando 32. 35. 34. Rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt 157. & prole inter eos parienda 156. Colonis & captivo censitis alienis à nullo recipiendis 18. *c.* 14. Hortulanis Constantinopoleos 64. Lenonibus 14.

Scenicis, & ne teneantur ex suo juramento in eadem semper turpitudine vivere 51. Afris 36. Osdroënis contrahentibus illicitas nuptias 154. Armeniorum successione, Edicto 3. Alexandrinis & Ægyptiacis: Edict. 13.

De officio diversorum judicum eorumque judicialibus.

Adjutore quæstoris 35. primicerii Tribunorum notariorum 8. *c.* 15. §. 1. passim. Administratoribus 95. Adsessoribus 62. *c.* 2. Aphoptistis 8. *c.* 13. Arbitris & ne per jusjurandum assumantur, sed solo compromisso 82. *c.* 11. Byocolitis 8. *c.* 13. Lydiæ & Lycaoniæ 145. Chartulariis sacri cubiculi 8. 15. §. 1. & passim. Cohorte præfectorum 8. *c.* 15. §. 1. cum sequentibus. Comite Galatiæ primæ 4. *c.* 3. & *c.* 15. *c.* 14. Isauriæ 27. & 31. *c.* 3. adde 20. *c.* 4. Orientis 8. *c.* 4. & *c.* 15. §. 1. & *Novell.* 20. *c.* 5. Phrygiæ Pacatianæ 8. *c.* 2. & 15. §. 3. *Novell.* 31. *c.* 3.

Decurionibus & filiis eorum 38. ac donationibus mortis causa 87. in jus vocatione 151. quinam liberentur curia 70. Defensoribus civitatum 2. *c.* 15. *in princ.* & §. 49. & *Novell.* 15. Duce Lydiæ & Lycaoniæ 145.

Executoribus 96. Judice Palæstinæ primæ 8. *c.* 15. § 6. primæ Syriæ 20. *c.* 5. Communia de judicibus, ut qui sine suffragio aut suffragii datione creentur. *Novell.* 8. ut in locum remoti alius subrogetur 8. *cap.* 2. Apud quem & quomodo jusjurandum præstent 8. *c.* 7. & *c.* 13. & *cap.* 15. ut successor decessoris mandata exequatur 134. *c.* 6. ut appellationi deferant 82. *c.* 12. expensarum rationem habeant *c.* 10. ad principem de re dubia referre possint *c. ultim.* De diversis principum ad judices rescriptis 82. *c.* 13. ne mittant vicarios 8. *c.* 4. latrunculatores, biocolytas & aphoplistas 8. *c.* 13. *Novell.* 134. *c.* 1. Ut duos in exordio & fine litis aureos accipiant pedanei judices 82. *c.* 9.

Officio præfectorum prætorio 8. *c.* 15. §. 1. & passim. Præfecti urbi & provinciarum 70. prætorio Illyrici 11. Præside Ægypti primæ 8. *c.* 15. §. 35. secundæ 8. *c.* 15. §. 36. Armeniæ primæ 8. *c.* 15. §. 43. secundæ 8. *c.* 15. §. 21. magnæ 8. *c.* 15. §. 23. quatuor Armeniarum 31. Augustanicæ primæ 8. *c.* 15. §. 3. secundæ 8. *c.* 15. §. 37. Bithyniæ 8. *c.* 15. Cappadociæ primæ 8. *c.* 15. §. 24. & *Novell.* 20. *c.* 2. secundæ 8. *c.* 15. §. 37. Cariæ 8. *c.* 15. §. 31. Ciliciæ primæ 8. *c.* 15. §. 12. secundæ 8. *c.* 15. §. 42. Cypri 8. *c.* 15. §. 23. Euphratensis 8. *c.* 15. §. 40. Europæ 8. *c.* 15. §. 27. Galatiæ primæ 8. *c.* 3. & 15. §. 4. secundæ 8. *c.* 13. §. 44. Hellenoponti 8. *c.* 15. §. 26. Hellesponti 8. *c.* 15. §. 6. Edict. 12. Honorandis 8. *c.* 15. § 45. Insularum 8. *c.* 15. §. 46. & *Novell.* 41. Lybiæ superioris 8. *c.* 13. § 34. Lycaoniæ 8. *c.* 15. §. 20. Lyciæ 8. *c.* 15. §. 32. Lydiæ 8. *c.* 13. §. 17. Mesopotamiæ 8. *c.* 15. §. 41. Mysiæ secundæ 8. *c.* 15. §. 47. Novæ Justinianæ 8. *c.* 15. §. 21. Osdroënæ 8. *c.* 15. §. 21. Palæstinæ primæ 8. *c.* 25. §. 6. secundæ 8. *c.* 15. §. 7. & *Novell.* 103 *c.* 2 tertiæ 8. *c.* 15. §. 38. Phœniciæ maritimæ. 8. *c.* 15. §. 18. Phrygiæ 8. *c.* 2. Rhodopes 8. *c.* 15. §. 29. Scythiæ 8. *c.* 15. §. 48. Syriæ secundæ 8. *c.* 15. §. 19. Theodoriadis 8. *c.* 15 §. 20. Thraciæ 8 *c.* 15. §. 28. Communia de præsidibus provinciarum 8. 7. 95. 128. 149. 161. de honore, de acclamationibus illis præstandis 8. *c.* 6. & ut soli indigenæ præsides creentur 149. Ingressus provinciam quid potissimum spectandum 17. *c.* 16. Iidem jurent initio adepti digni-

dignitatis, & quomodo 8. c. 7. gratis creati gratuitas præstent manus 17. c. 1. officiales cohibeant 17. c. 5. §. 1. & c. 10. & seditiones 17. c. 2. oblatas sibi de religione quæstiones contemnant 17. c. 11. & 103. c. 2. Edict. 2. Justin. viliores causas sine scripto decidant & de modo sportulis adhibendo 17. c. 3. Tributorum exactioni diligenter incumbant 8. cap. 8. & 17. c. 5. §. 3. ut cogant exactores tributorum exprimere quantitatem rerum perceptarum c. 8. ne permittant quemquam etiam extraneum 8. c. 12. uti privilegio fori in criminibus *Novell.* 17. c. 5. aut quid exigi formatum aut portum causa c. 4. Professionibus & angariis subditos ne vexent cap. 9. Testimoniove sanctorum prodesse homicidis patiantur c. 7. Ne criminosis dent λόγον ἀνυλίας c. 6. Edict. 2. Terribiles sint erga delinquentes, *Novell.* 17. c. 5. §. 2. Injusta patrocinia prohibeant c. 13. & colonos & capite censitos à quoquam recipi c. 14. Titulos alienis prædiis affigi c. 15. Paganos armis uti cap. 17. Judices dari à loci servatoribus c. 10. Consiliarios adsumant optimos cap. 5. §. 2. Ut si suspecti sint in aliqua lite, episcopus eis adjungatur 86. Quinquagintæ dies agant in provincia postquam illis successum est 8. c. 9. *Novell.* 96.

Prætore Isauriæ 20. c. 4. *Nov.* 28. Lycaoniæ Justiniani 25. 31. c. 3. Paphlagoniæ 29. Pisidiæ 5. c. 2. *Nov.* 31. c. 3. *Nov.* 24. Siciliæ 104. Thraciæ 26.

Primicerius clarissimorum Tribunorum notariorum 8. cap. 15. §. 1. & passim. Proconsule Asiæ 8. c. 15. §. 2. Cappadociæ 30. *Novell.* 8. c. 15. §. 24. & *Nov.* 20. c. 2. Palæstinæ 103.

Quæstore destinato ad compescendos vagabundos 80. Insularum & exercitus 41. 50. Palatii, hodie Cancellarius, & ejus adjutoribus 35.

Referendariorum palatii 10 113. 124. Senatoribus & eorum ordine 62.

Vicariis Asianæ 8. cap. 2. *Novell.* 20. c. 6. Ponti 8. c. 2. & *Novell.* 20. c. 6. Pontici tractus Edict. 8. Longimuri seu Thraciarum 8. c. 15. §. 3. Vicarii ne mittantur à judicibus 8. c. 4.

De in jus vocando.

De reis criminum per edicta evocandis 134. c. 5. Ne dicendi testimonii causa episcopus cogatur in judicium venire 127. c. 7. De literis compulsoris 17. c. 14. Ne decurio aut cohortalis in jus vocetur aut judicio sistatur sine justione principis Perfectis post manifestanda 15 1. De reis ex longinquo territorio evocatis & ut post x. diem comparationis actoris præsentiam non cogantur expectare, utque præterea in litem jurare possint 53. c. 1. ut qui ex longinqua & propria jurisdictione reum evocant, caveant de expensis 153. c. 2. De actore evocato 69. c. 4. ut qui juravit judicio sisti, nec comparet manu in eum injecta, ut perjurus prehendi possit 54. c. 4.

De transactionibus.

Ad transigendum neminem à judice compelli posse 15. c. 4.

De advocatis.

Injusta patrocinia prohibeantur 17. c. 3.

Ex quibus causis infamia, &c.

Bonorum cessio an infamet v. Titul. 1. quibus bonis cedere.

De procuratoribus.

Ut illustres in causa injuriarum, sive civili, sive criminali per procuratorem agere possint 71. c. 1. Ut monachi per procuratorem agere possint 123. c. 27.

De his qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt.

Ne quis titulos prædiis alienis affigat 17. c. 15. 164. c. 1. Ne milites se immiscent privatorum possessionibus defendendis 116.

Si minor ut ab hereditate se abstinuit.

De restitutionibus minorum adversus additionem hereditatis 119. c. 6.

De receptis arbitris.

Ut arbitri per compromissum, aut non per jusjurandum adsumantur 82. c. 11.

De jurejurando propter calumniam dando.

Huc refert *Novell.* 49. c. 3. & 124. c. 1.

De judiciis.

De reis præsentibus 69. c. 2. absentibus 69. c. De lite prosequenda 12. c. Ut litigatores initio litis jurent & se nihil judicibus promisisse, aut dedisse judicii accipiendi causa 124. c. 12. Viginti dierum inducias reo post libelli dationem dantur ad refutandum judicem 53. c. 3. Præside suspecto quid remedii sit litigatoribus 86. c. 1. 2. 3. 4. & *sqq.* Huc etiam refer *Novell.* 15. c. 60. c. 2. 82. c. 10. 86. c. 2. 116. c. 2.

De litis contestatione.

De lite contestanda intra duos menses 96. c. 2. *adde & Nov.* 53. c. 3.

De dilationibus.

Dilationes dantur probationum & instrumentorum proferendorum causa 115. c. 2. De decem dierum dilatione v. 53. c. 1. De dilatione Episcopis tribuenda tempore legationis 123. c. 6.

De sportulis.

Ut sportularum modus servetur 17. c. 3. & 53. c. 3. §. 2. 82. c. 7. De illicitis sportulis prohibendis 124. c. 3. De sportulis monachorum & clericorum 123. c. 27. 28.

De pedaneis judicibus.

Ut in exordio & in fine litis pedanei judices duos aureos possint accipere. v. *Novell.* 82. *præsertim* c. 9.

De jurisdictione & foro competenti.

Actor reum plerumque ex suo foro evocat 53. c. 1. & 2. & contra 69. c. 4. ubi quisque deliquit, ibi conveniri potest 69. c. 1. ubi actor agit, ibi mutua ab eodem petitio fieri potest 92 c. 2. ubi episcopi conveniuntur in causa civili 123. c. 22. criminali 123. c. 24. ubi clerici conveniendi 83. 123. c. 21. ubi Oeconomi 123. c. 22. ubi Monachi & Ascetriæ 76. ubi Apocrisarii 123. c. 25.

De inofficioso.

Ut dodrantem curialibus liberis 18. c. 2. non curialibus trientem: si tres sint aut pauciores, semissem: & proprietatem & usumfructum, si plures sint, parentes relinquant æqualiter inter eosdem partiendum 18. c. 2. De causis exheredationum justis & injustis v. 115. c. 3. Olim legitima liberis relinqui quoquo titulo potuit *Novell.* 18. c. 1. Hodie titulo institutionis relinquenda *Novell.* 115. c. 3.

De inofficiosis donationibus.

Ut ex donatione immensa in unum liberorum collata reliqui liberi Falcidiam detrahant 92. c. 1.

De religiosis & funeribus.

Ut defuncti seu funera eorum non injurientur à creditoribus 68. & ne eorum heredes conveniantur ante IX. diem 115. c. 5. De debita impensa in exequiis defunctorum, seu de sumptibus funerum & quantum debeatur ascetriis, seu canonicis famis deducentibus, & quantum præstare eos oporteat qui volunt deferri in uno majorum lectorum, in vasorum custodiario positorum, & in deaurato posito in sanctissima majore Ecclesia 59.

De jurejurando.

De jurejurando calumniæ 49. c. 3. 124. c. 1. scenicarum mulierum 51. Ne quis juret per capillos Dei 77. ut jurata bonorum descriptio facta à parente inter liberos valeat 48. Ne arbitri ex jurejurando assumantur 82. c. 11. 7. De juramento eorum qui administrationem suscipiunt 8. *tit.* 3. De juratoriis cautionibus 53. c. 4.

Si certum petatur.

De argentariorum contractibus 136. Ne quis mutuum dans agricolæ, terras ejus teneat 12. 33. 34. Ut qui credidit militiæ quærendæ causa, debitore defuncto, scholæ placito & emolumento fruatur 53. c. 5. Ut res debitoris in subsidium creditori adjici possit 4. c. 3.

De obligationibus.

Ne alius pro alio conveniatur, & de pignorationibus.

Ne filius pro patre.

Ne filius pro patre conveniatur 134. c. 7.

De constituta pecunia.

De variis formulis constituendæ pecuniæ. v. *Nov.* 115. c. 6.

De probationibus.

Rationes patris juratæ valent inter liberos 48.

De testibus.

Ut testes nonnisi illæsæ existimationis accipiantur *Novell.* 90. c. 1. ut instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati, non fortuiti adhibeantur c. 2. ut testimonia in scriptis redigantur 3. ut cognitis testimoniis quartæ productioni testium locus non sit 4. ut testes, si lis sit civilis, in provincia examinentur, si criminalis apud judices repræsententur 5. ut testimonium ejus qui servus dicitur recipiatur 6. ut testes propter inimicitiam à dicendo testimonio repellantur 7. ut mediatores testium, non nisi de partium consensu testimonium ferant 8. ut testium productio non fiat nisi præsente adversario 9.

De fide instrumentorum.

De instrumentorum cautela & fide 73. ut ipsi Tabelliones quantumvis ægroti 44. c. 1. §. 3. contractui interfint ab initio ad finem usque, neque prius complementum adponant, quam perfecte noverint negotium de quo agitur 44. c. 1. Ut eisdem liceat per substitutum & adjutorem suum, in sola tamen itatione, contractus formare *d.* c. 14. & subscribere 73. c. 7. §. 1. Ut in protocollo describant, idque cum die & Consule *Nov.* 44. c. 2. Ut præponatur nomen Imperatoris in documentis 47. & ut tempora, quæ Latinis literis designantur, apertius scribantur, quam notis & figlis 47. c. 2. Signum crucis instrumentis pro fide & subscriptione olim adponi solitum *Nov.* 73. c. 8. *Nov.* 90. *Nov. Leonis* 72. *l. ult.* §. 2. *C. de jur. delib.* Instrumentum non dicitur completum antequam ei sit subscriptum à testibus c. 5. Quemadmodum mortuo tabellione instrumenti, ac literarum eius fiat comparatio 73. c. 7. ut notæ, si quæ fuerint in instrumento, diligentissime comparentur inter se apud judices 73. c. 6. ut ex sollis documentis publice celebratis & publica area depromptis fiat comparatio: exceptis privatis quibus adversariis pro se utitur 49. c. 2. ut hominibus peritis & juratis committatur litterarum comparatio *d.* c. 2. §. 2. Ut si litterarum fides à voce testium discrepet, testes præferantur 73. c. 3. ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento faciente mentionem, quam si idipsum proferatur 119. c. 3. Insinuatum instrumentum magnæ est auctoritatis 73. c. 7. §. 3. Nudi chirographi fides exigui momenti 73. c. 4. Imperiti literarum quemadmodum cautæ contrahant 73. c. 8. quemadmodum in agris contrahatur *cap. ult.* De privatis instrumentis munitis trium testium præsentia & subscriptione 73. c. 2.

Ad Senatusconsultum Vellejanum.

Rem propter nuptias sibi donatam uxor obligare, pignorare, alienare non potest 61. Uxor pro viro obligari nullo modo potest 134. c. 8.

De non numerata pecunia.

De pœna negantis numerationem pecuniæ 18. c. 8. De dote cauta, nec numerata, v. infra de jure dotium.

De usuris.

Quas usuras ab agricolis stipulari liceat 32. 33. 34. De nautico fœnore 106. 110. De usuris supra duplum non computandis 138. Ut particulares usurarum solutiones in duplum computentur 121. Lex de usuris supra duplum non computandis ad civitates non pertinet 160.

Depositi.

Ne quis depositario interdicat depositi restitutione 88. Quemadmodum tutores possint deponi 73. c. 2.

Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse.

Ut emptor fundi tributarii tributi nomine teneatur 117. c. 8. §. 1.

De vectigalibus & tributis.

De indulgentia reliquorum publicorum *Nov.* 147. 148. De relevatione tributorum publicorum 163. De prædiorum sterilium ad fertilia impositione 166. De hominibus qui in eadem domo subjecta prædia possident 168.

Locati.

De his qui denunciant ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur 88. c. 2. Ut hortulani eadem qualitate horrum reddant, qua acceperant, & de meliorationibus ab iisdem factis 64. Ut artifices locent operas secundum veterem morem 112.

De donationibus ante nuptias

Dotis & donationis propter nuptias æqualia pacta, & æquales quantitates esse debent 97. c. 1.

Donatio propter nuptias specialis est contractus, & ex parte uxoris non requirit insinuationem 110. c. 1. ex parte mariti requirit sitque ut non insinuata donatio propter nuptias ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis vel injusti repudii 127. c. 2. Ut immobilia propter nuptias donationis, neque hypothecæ dentur, neque omnino alienari possint à viro etiam consentiente muliere, nisi post primam obligationem mulier finito biennio iterum obligationi consenserit 61. Ut si donatio propter nuptias consistat in immobilibus, mulier ita uti frui possit: si in immobilibus mulier illa uti frui possit: si in mobilibus vel pecunia; ut mulier eas exigere possit si extent: data cautione de illis restituendis: sinuimus ut etiam à liberis usufructus trientes possit accipere 2. c. 4. & *Novell.* 22. c. 40. Olim mulier abstinens secundis nuptiis lucra nuptialia poterat inter vivos & testamento alienare 22 c. 30. §. 1. non abstinens nudum usum antenuptialis donationis consequebatur, proprietas ita liberorum erat, ut ne quidem in unum liberorum eam conferre posset 2. c. 1. & 4. *Nov.* 98. c. 1. in extraneum conferre poterat, sed in casum omnium liberorum præmortuorum 2. c. 2. hodie constitutum est, ut mulier secundis nuptiis abstinens præter usum antenuptialis donationis tantum habeat proprietatis, quantum unus filiorum 127. c. 3.

EPITOME NOVELLARUM.

De nuptiis.

Ut viles personæ etiam illustribus possint nubere 131. c. 6. De nuptiis, qui in alienis prædiis nuptias contrahunt 137. & de proleinter eos partienda 156. ut nuptiæ illustrium virorum fiant cum dotalibus instrumentis 117. c. 4. de ea quæ raptori nubit 150. De redintegrando matrimonio *Novell.* 17. c. 11. Quod tempus expectare maritum in expeditione degentem debeat mulier *Nov.* 22. c. 14. *Nov.* 117. c. 11.

De incestu & nefariis nuptiis. Novell. 12.

Ut incestuosi nuptias contrahentis, neque liberos ex legitimo matrimonio habentis bona ærario assignentur 12. c. 1. habentis vero liberos, quarta pars in fiscum redigatur 12. c. 3. §. 1. Ut incestuosi nobiliores deportentur, viles verberentur 12. c. 1. Ut liberi legitimi patris incestuosi, ipso patris incestu sui juris fiant 12. c. 2. Ut nati ex incestu priventur rebus paternis 12. & 74. c. 6. Ut à parentibus non possint legitimari dicto c. 6. Ut ex eorundem substantia nihil consequantur 89. c. 5. De illicitarum nuptiarum indulgentia 139. 154.

De secundis nuptiis.

De favore viduitati tributo 22. c. 20. & 127. c. 3. De secundis nuptiis intra annum luctus contractis, & earum pœna 22. c. 22. & 40. Et de muliere quæ parit undecimo mense post mariti mortem 39. c. 2. De secundis nuptiis post annum luctus contractis, & earum pœna prima 22. c. 23. 24. 25. 26. secunda c. 27. 28. 29. 30. 31. tertia c. 32. 33. quarta c. 34. quinta c. 35. sexta c. 36. septima c. 37. octava c. 38. nona c. 39. decima c. 40. undecima c. 41. duodecima c. 42. decimatertia c. 43. 44. decimaquarta c. 45. & *Novell.* 2. c. 4. decimaquinta *Novell.* 22. c. 49. §. 2.

De jure dotium.

Dotis & donationis eadem pacta, eadem quantitas esse debet 97. c. 1. in fraudem creditorum dos augeri non potest 97. c. 2. Dotis privilegio mulier præfertur antiquioribus creditoribus, vel ei cujus pecunia res mobilis vel immobilis comparata vel refecta, at non ei cujus militia comparata est, quantumvis posteriori 97. c. 3. 4. Ut dotis proprietas servetur filiis 98. c. 1. & 2. c. 4. Ne parens dotem filiæ secundas nuptias contrahentis minuat 97. c. 5. De dote scripta & non numerata seu præstita, & ut quæ nullam dotem dedit, antenuptialem donationem dotis causa factam accipiat: ut quæ minus dedit quam est professa, tantum recipiat, quantum re ipsa numeravit 2. c. 5. De dote cauta non numerata & intra quod tempus dotis non numeratæ exceptio possit objici. De dote marito oblata nec accepta & ut si per maritum fleterit, quominus dos illi ab uxore solveretur, teneatur de dote uxori restituenda 91. c. 2. De dotis collatione, & ut filia se immiscens patris hereditati, fratribus dotem conferat, aut tanto minus accipiat de bonis paternis 97. c. 6. & quid si dotem inope facto marito consequi non possit, & ita fratribus non conferre *d.* c. 6. Ut dos ptiotis uxoris præferatur secundæ, sive ipsa sive liberis ejus agentibus 91. c. 1.

De divortiis.

De causis justi divortii marito 1. 17. c. 8. & uxori permissis 117. c. 9. Ut dissolvi possit matrimonium mutuo consensu 140. ex causa probabili 117. c. 10. quæ sint causæ probabiles c. 1. quæ non sint c. 14. sine causa non est dissolvendum 127. c. 4. Divortium fit ex occasione 22. c. 4. Ob monachisimum c. 5. impotentiam c. 6. captivitatem c. 7. desertionem c. 14. & 117. c. 11. servitutem directam *Nov.* 22. c. 9. & 10. (ancilla non est quæ à domino dolose pro libera elocata est c. 11. aut exposita c. 12.) statum adscriptitium c. 17. certa delicta c. 15. 16. mortem c. 20. non sit ob damnationem in metallum *Novell.* 22. c. 8. deportationem c. 13. non acceptam ab uxore dotem c. 18. De pœnis injusti divortii 22. c. 16. & 19. *Novell.* 131. c. 13.

Divortio facto apud quem liberi manari debeant.

Soluto per repudium matrimonio, quomodo & apud quem liberi alantur 117. c. 7.

De alendis liberis a parentibus.

Ut qui usum donationis propter nuptias lucratur, divortio facto liberos alat 98. c. 2. Ut si pater causam divortio dederit, liberi apud matrem alantur: si mater, apud patrem: nisi pater sit pauper, mater locuples, ut inopes parentes à liberis locupletibus alantur *Novell.* 117. 7. Ut liberi legitimi patrem quamvis incestuosum alant 12. c. 3. §. 1.

De concubinis.

Ne cui plures concubinas habere liceat, aut uxori concubinam superinducere 18. c. 5. *Novell.* 89. c. 12. §. 5. Ut concubinatu in matrimonium convestio liberi fiant legitimi 12. c. 4. Quomodo concubinæ servilis conditionis constitutæ legitimæ uxores fiant 18. c. 11. Ut si filius concubinæ patris se immiscuerit, exheredari possit 115. c. 3. §. 6. *Quemadmodum concubinæ ab intestato vel ex testamento concubinario succedant, infra t.* de naturalibus liberis.

De naturalibus liberis & quibus modis efficiantur sui.

Ut naturales liberi legitimari possint oblatione curiæ 89. c. 2. 3. 4. 5. 6. 7. vel nuptiis cum eorum matre contractis c. 8. per principis rescriptum c. 9. patris testamento à principe confirmato c. 10. non tamen per adoptionem c. 11. §. 2. Ut per matrimonium legitimati, sive soli sint sive cum aliis legitimis concurrant 14. c. 14. sive post contractum matrimonium nulli procreentur, aut procreati moriantur, patri succedant *Novell.* 19. Ut nominatus ab aliquo in instrumento publico vel testamento filius legitimus, jus legitimi consequatur 17. c. 2. Ut habenti liberos legitimos, concubinæ, ejusque liberis unciam testamento relinquere liceat 18. c. 5. *Novell.* 89. c. 12. §. 2. non habenti liberos legitimos aut ascendentes, etiam assem. *Novell.* 89. c. 12. §. 3. non ut olim semissem 18. c. 5. habenti ascendentes, reliquam partem legitimæ ascendentibus debitæ *d.* §. 3. Ut ab intestato defuncto liberis aut conjuge extantibus liberi naturales sola alimenta 89. c. 12. §. 6. non extantibus, duas uncias consequantur 18. c. 5. 89. c. 12. §. 4. Et à naturalibus liberis parentes vicissitudinem accipiant 89. c. 13. Ut patri naturalibus liberis tutorem relinquere liceat *Novell.* 89. c. 14. Ut mater etiam naturalium liberorum tutelam possit gerere *d.* c. 14. ut quæ dicta sunt de naturalibus liberis ad eos qui damnato coitu nati sunt, non pertinent c. 15.

De tutelis.

Ut qui (matres excipe *Novell.* 94. c. 1.) obligatum habent minorem, aut res ejus omnino à tutela ejusque curatione, quantumvis legibus vocentur, arceantur 72. c. 1. Ut tutori qui factus est pupilli debitor aut creditor, curator adjungatur c. 2. ut à tutela vel cura nullus debiti prætextu excusetur, nisi hoc probaverit c. 3. Ut si tutor vel curator se debitorem tacuerit, non possit redhibitionibus aut aliis debiti exceptionibus uti: & ut si se creditorem ab initio tacuerit, omni actione adversus minorem decidat c. 4. Ut curatores nullo modo cessiones suscipiant adversus minores c. 5. Quemadmodum tutores & curatores pupilli vel minorum pecuniam administrare debeant c. 6. 7. 8. Ut orphanotrophi sint tutoribus similes & ad instar tutorum inventarium conficiant 131. c. *ult.* ut mulieribus interdictum sit tutelæ officium, nisi matres sint aut aviæ. 22. 40. & 118. c. 5. & 155. etiam naturales 89. 54. & ut eo casu apud acta secundis nuptiis & auxilio Vellejani renuncient 118. c. 5. & 155. abrogata *Novell.* 94. c. 2. Ut volente ad nuptias venire muliere tutelam liberorum gerente, ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur, & quod mater debet occasione gubernationis, hoc reddatur 22. c. 40. Ut mater tutelaribus rationibus obnoxia sit: & ut si secundo nubat, possit alium pro se designare tutorem, suo tamen suarumque rerum periculo 109. Ut soli testamentarii tutores matrem à liberorum tutela excludant 118. c. 4. 5. Ut patri liceat tutorem dare naturalibus liberis 89. c. 14.

De furtu.

Ut qui occulte & sine armis furantur, mortis pœna, aut alicujus membri abscissione non puniantur. 134. 13.

De jure aureorum annulorum.

De jure annulorum aureorum omnibus libertis liberaliter concesso 78. c. 1.

De obsequio patrono præstando.

De reverentia & obsequio patronis à liberto præstandis 78. c. 2.

Unde vir & uxor.

Olim ita constitutum, ut si maritus uxorem inopem sine causa repudiasset, aut justa de causa mulier ab eo fuisset separata, aut morte solutum matrimonium fuisset: quarta pars substantiæ mariti mulieri exsolveretur: ea tamen lege nunquam centum amplius libris auri mulier acciperet 22. c. 28. 53. c. 6. 74. c. 5. 117. c. 5. Hodie alterutro casu si defuncto tres pauciores ve fuerint liberi sive ex ea sive ex alio matrimonio, uxor quartam bonorum mariti accipit: si plures, virilem proprietate quidem tenus; si talis uxor, filios ex defuncto non habuerit: usu fructu tenus tantum, si habuerit 117. c. 5. Ut si minus supradicta parte mulieri à viro legatum fuerit, ad supradictam quantitatem fiat repletio 74. c. 5.

De collationibus.

Ut sive parens intestatus moriatur, sive testatus, liberi conferant dotem & donationes propter nuptias, nisi parens expressim designaverit ipse se nolle fieri collationem 18. c. 6. Ut collationis ea natura sit acceptum à parente conferri, aut tanto minus accipi, & quemadmodum filiæ quæ propter inopiam mariti dotem ab eo recipere non potuerunt, collationi sint obnoxiæ 97. c. 6.

Qui testamenta facere possunt.

Ut Samaritæ testamentum facere non possint 144. abrogata *Novell.* 129. ut de his quæ post episcopatum adquisierint Episcopi testari non possint 131. c. 13. Ut monachi post ingressum monasterii testari non possint: ante ingressum legitimam liberis relinquere cogantur 5. c. 5. 76. c. 1. 123. c. 38.

De testamentis & quemadmodum testamenta rescindantur.

Ut testator non cogatur ut olim 66. c. 1. §. 2. 107. c. 1. propria manu omnia heredum scribere, sed ut etiam per alterum possit scribere 119. c. 8. ut testator legitimas solemnitates in testamento observet *d.* c. 9. Ut ignorantia novarum constitutionum non supina excuset omissionem solemnitatis nova constitutione introductæ in testamentis 66. c. 1. §. 4. Ut pater literas sciens, inter liberos testaturus subscriptione tempus declaret: deinde filiorum nomina: adhæc uncias, in quibus scripsit suos heredes non signis numerorum significet, sed per totas literas declaret 127. c. 1. Ut testamentum imperfectum quod inter liberos valere potest, alio testamento quam perfecto revocari non possit 107. c. 2. Ut divisio bonorum inter liberos facta à parente sola patris, vel liberorum subscriptione valeat 107. c. 3. Ut descriptioni bonorum à testatore jurejurando interpolito factæ heredes omnem fidem adhibeant *Novell.* 4. c.

De liberis præteritis, vel exheredatis.

Ut ascendentes liberis legitimam aut ejus supplementum nominatim relinquere in suo testamento cogantur, & ut certis tantum de causis liberi à parentibus & è contra exheredari possint 115. c. 34. Ut injusta exheredatio liberorum testamento adscripta vitiet solas institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates *d.* c. 3. *in fine.* Ne liceat parentibus exheredare filios, qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos 123. c. 41.

De jure deliberandi.

Ut deliberandi jus etiam impuberes transmittant 158.

De legatis.

Ut legatum Deo relictum illi ecclesiæ debeatur, ubi testator domicilium habuit 131. c. 1. Ut legata pro redemptione captivorum relicta præstentur ab episcopis 131. c. 11. Ut legatariis relicta æqualiter ab herede præstentur 1. c. 3. Ut legata intra annum modis omnibus præstentur 1. c. 4. Quemadmodum heres mora committens in legatis præstandis puniatur 1. c. 1. Ut marito etiam si ad secundas venerit nuptias legari possit 22. 46. c. 46. §. 1. Ut uti legaverit quisque de sua re, ita jus sit: nullo valente citra defuncti voluntatem, nec si sacram imponat formam, aliquid disponere in rebus alienis 22. c. 2. Quemadmodum naturalibus liberis quis legare possit, supra dictum est *tit. de naturalibus liberis.* Ut si maritus prohibeat uxorem ad aliud venire matrimonium, vel è contra, legatarius alterutrius habeat electionem aut ad nuptias veniæ & renunciare legato, aut legatum perdere, & abstinere nuptiis 22. c. 44. Ubi alia quædam ad hunc locum pertinentia vide. Ut testari omnino possit heredes damnare, ne res legata de familia unquam exeat 169. Ut testator remittere possit heredibus mutuam satisdationem *d. Novell.* 159.

De conditionibus.

Ut conditio legati institutionis, donationis, facta hoc modo, si sine liberis decesseris, vel si nuptias non contraxeris, sacerdotio vel clericatu impleatur, aut potius remittatur hujusmodi conditio 123. c. 37. De conditione indictæ viduitatis 22. c. 43. 44. De conditione, ne legatum de familia unquam exeat. v. *Novell.* 159.

Ad Senatusconsultum Trebellianum.

Ut institutis & substitutis legata non præstantibus, in jus eorum fideicommissarius universalis succedat 1. c. 1. §. *etenim legatarius.* (ut is qui restituere jussus est quod ex hereditate supererit, possit legitimam liberis reservare, & si ea non sufficiat ad dotis, sive donationis propter nuptias constitutionem honeste secundum personæ qualitatem, & merita ex hereditate aliquid amplius delibare 39. Ut rogatus restituere quod ex hereditate defuncti ei superetit, possit diminuere ad novem usque uncias triuncio conservato fideicommissario generali, & certis casibus, puta, redemptionis captivorum causa, ex illo triuncio 108. Ut si inter filios facta sit precaria substitutio, ea non porrigatur ultra filiorum gradum 159.

Ad legem Falcidiam.

Ut heres non implens voluntatem defuncti 1. c. 2. inventarium non faciens c. 2. §. 1. §. 2. vel prohibitus Falcidia uti à testatore *d.* §. 2. *vers. & vero expressim*, vel solida legata quibusdam scienter solvens in aliorum legatariorum præjudicium, Falcidia non utatur 1. c. 3. Cessat quoque Falcidia in ea re quæ ita relicta est, ne alienaretur 119. c. 11. Ut eadem cesset in iis quæ ad pias causas sint relicta 131. c. 12.

De heredit atibus ab intestato 118.

Quemadmodum liberi parentibus succedant 118. c. 1. Quemadmodum parentes liberis succedant 118. c. 2. Quemadmodum fratres, fratrum filii, cognati cognatis succedant *Novell.* 48. & 118. c. 3. De agnatorum jure in hereditate sublato 118. c. 4. Ut patrum filii succedant patruo, etiam ascendentibus primi gradus & patruis existentibus *Nov.* 127. Ut legitimi ac serotini partus non succedant 39. c. 2. Quemadmodum naturales liberi succedant dictum est supra *tit. de Naturalibus liberis.* Ut incestuosi non succedant 86. c. 15. Quemadmodum hæretici liberi succedant v. 115. c. 3. & 18. c. *ult.* De justis exheredationum causis v. *Nov.* 115. c. 4. de legitima viro inopi ab uxore relinquenda & è contra, dictum est supra *tit. unde vir & uxor.*

De

De bonis maternis gentis.

Ut lucra nuptialia parens alienare non possit neve emptor ea possit præscribere nisi tricennio 22. c. 24.

De bonis quæ liberis in potestate patris constitutis ex matrimonio vel alias acquiruntur.

Ut filiofamilias relictum ne ad ejus parrem perveniret, patri non quæratur 117. c. 1. Ut quoties pater consortium proprietatis cum filiofamilias habet, toties usumfructum in filii portione non habeat 118. c. 2. Ut parens injuste nuptias dissolvens detrudatur in monasterium, utque triens bonorum ejus monasterio addatur, reliqui duo trientes ejus liberis eorum, & ut usufructu privetur *Novell.* 134. c. 12.

De manumissionibus.

Ut minor in testamento servos manumittere possit 119 c. 2. Ut si miles reliquerit legatum servo vel ancillæ suæ, ipsa donatione legati libertatem donasse videatur 78. c. 4. Ut si dominus ancillam duxerit, liberam fecisse intelligatur d. c. 4. Ut si dominus ancillam suam elocaverit tanquam liberam aut servo suo, tanquam libero passus fuerit ingenuam matrimonio jungi, servi aut ancillæ dominium amittat, ipsique in libertatem rapiantur 22. c. 11. Ut, si servus sciente domino meritus est militiam, aut quamlibet dignitatem adeptus in libertatem rapiatur 81. in fine princ. Ut Episcopatus servili & adscriptitia fortuna hominem liberet 123. c. 4. Ut à domino expositus liber censeatur. *Novell.* 153. c. 1.

De acquirenda possessione.

Ut ex sententia judicis non recte apprehendatur possessio nisi vacua 167.

De præscriptionibus.

De præscriptione rerum à Vvandalis ereptarum 36. De præscriptione centum annorum Romanæ Ecclesiæ, id est occidentalibus Ecclesiis adtributa 9. & postea in 40. annorum præscriptionem mutata. De præscriptione biennii non objiciendo interim dum de transactione litis agitur cum adversario 95. c. 1. Ut qui rem alienam à malæ fidei possessore bona fide accepit, eam adversus verum rei dominum præsentem decennio, absentem vicennio possit præscribere 119. c. 7. Ut quoties de decennii præscriptione agitur, si dominus quibusdam annis præsens, quibusdam absens fuerit, tot ei anni supra decennium adjiciantur, quot in ipso decennio absens fuerit 119. c. 8. Ut si mora imperatoris sententia fieri non possit, judicii præscriptio non objiciatur. 23. c. 2.

De sententiis.

De retractatione sententiarum præfecti prætorio 119. c. 5. Ut post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur 112. c. 3. Ut in medio litis aut pendente lite non jussione principalis aut ambitiosis rescriptis judicetur sed secundum generales leges *Novell.* 82. c. 13. c. 1. & 2. Ut brevio res & viliores causæ sine scripto decidantur 17. c. 3. & *Novell.* 83. Ut coram eodem judice reconventio fieri possit 96. c. 2. 123. c. 25. De pœna judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem vel adversarium corrumpere curavit 124. c. 2. Ut judices nulla relatione utantur ad principem 123. c. 1. & ita abrogatur *Novell.* 82. c. 14. 113. c. 1. *vers. si vero.*

De appellationibus. Novell. 23.

Ut à sententia principis non appelletur, nec ab ea fiat retractatio apud alium quam ipsum Imperatorem 113. c. 2. Ut ne cui judici appellationes recipere liceat 82. c. 12. & 13. Ut à sententia judicis intra decem dies appelletur, sive propria causa sit, sive aliena 23. c. 1. Ut tempus exercendæ finiendæque cœptæ appellationis annum sit, nisi impedimentum aliquod subsit: tunc enim biennale *Novell.* 92. Ut si de causa appellationis, compromittitur, tempora appellationum non currant 93. c. 1. Ut si stet per principem quominus judicetur, tempora appellationum non currant 23. c. 2. Ut si per judicem appellationis stet, quominus sententia dicatur, tempora appellationis fatalia non currant 119. c. 4. Ut à spectabilibus ad illustres appelletur 23. c. 3. de appellationibus in Ægypto, Asia & Ponto 23. c. 3. De appellationibus quinque provinciarum 41. Siciliæ 75. De appellationibus ad principem 20. 23. c. 2. *Novell.* 127. Ut appellari per alium possit 23. c. 11. Ut judex rationem expensarum examinet 82. c. 10.

Qui bona cedere.

Ne quis cogatur bonis cedere 135.

De bonis auctoritate judicis possidendis.

Ut præsens in possessionem bonorum contumacis mittatur pro quantitate debiti: & ut contumaci revertenti possessio restituatur, redditis primo impensis litis 53. c. 4. in fine.

De pignoribus & hypotheca.

Ut pignus à debitore vendi possit, salvo creditorum jure 112. c. 1. vers. ab hoc. Ut prius conveniatur debitor principalis, quam fidejussor, & possessor rerum à debitore acceptarum 4. c. 3. Ut debitore pecuniam numeratam non habente, addicatur creditori res ejus 4. c. 3. Ut creditor, cujus pecunia, navis, domus, aut ager emitur anterioribus (mulierem excipe de dote agentem) etiam creditoribus præferatur in hujusmodi navi, domo & agro 97. c. 3. Ut mulieri de dote agenti præferatur is qui pecuniam credidit ut militia emeretur, quamvis post dotem jam constitutam, pecuniam crediderit, *Novell.* 53. c. 5. §. 1. *Novell.* 97. c. 4. Ut dos prioris uxoris præferatur dori secundæ sive ipsa, sive liberis ejus agentibus, nisi res secundæ uxoris adhuc exient 91. c. 1. Ut si possessor conventus rei vindicatione negaverit rem esse actoris, postea convictus ad legem pignoris vel ἱποθήκης, vel superficiei causam vel quam aliam defensionem confugias, non audiatur, sed transferatur possessio in actorem, deinde agatur hypothecaria aut vectigali aut superficiali actione 18. c. 10. Ut ex scriptura depositi vel mutui, tribus testibus munita, jus pignoris aut hypothecæ & prælationis peti possit 83. c. 12.

De litigiosis.

Ut res litigiosæ dividi possint inter heredes 112. c. 1. Ut re litigiosa legata, fideicommissa, testamentove relicta, non ipsa, non ejus æstimatio, sed solus litis eventus debeatur d. c. 1. §. si vero heres: ut quæ de litigiosis dicta sunt, ad res hypothecæ datas non pertineant d. c. 1. vers. ab hac.

De duobus reis promittendi.

Ut duobus simul obligatis, si non fuerit adjectum ut in solidum tenerentur, tacite intelligantur teneri ex æquo 99. *cap.* 1. Ut qui in solidum cum alio obligatus est, reo idoneo præsente in solidum conveniri non possit d. c. 1. vers. si vero.

De fidejussoribus.

Ut præsens principalis prius conveniatur quam fidejussor 4. c. 1. Ut mulier pro marito nullo modo fidejubere possit 134. c. 8.

De solutionibus.

Ut debitore pecuniam numeratam non habente addicantur creditori solutionis causa res ejus 4. *cap.* 3.

De patria potestate.

Ut patriciatus dignitas, *Novell.* 81. in principio. Dignitas consulatus, præfecturæ prætorio *Novell.* 81. c. 1. Ut omnis dignitas, omne cingulum à curia liberate valens d. c. 1. §. 1. Ut Episcopatus liberos patria potestate solvat, *Novell.* 81. c. 3. Ut liberati patria potestate legitimorum jura integra habeant *Novell.* 81. c. 2.

De infantibus expositis.

Ut qui filium exposuit, jus patriæ potestatis amittat 153. c. 1. Ut qui expositum nutrivit, eum in servitutem non asserat d. c. 1.

De donationibus.

Ut qui rem donavit, eam tradere cogatur 162. c. 1. Ut si non insinuatæ donationes excesserint mensuram indigentem insinuatione, ad id usque duntaxat valeant, quo non insinuatæ donationes valent 162. 2. c. 1. §. 2. Ut si donator rem à se donatam alienaverit, vel pignoraverit, donationem revocasse non intelligatur d. c. §. 1. Ut parens uni liberorum ita donet, ut reliquos liberos legitima non defraudet: & ut eo casu liberi legatarii patris non cogantur hereditatem adire, cogantur tamen supplere reliquis fratribus legitimam: & ut ingrati liberi non revocent donationes factas à parente 92. Ut mulier res quas filiis donaverit, quasi ab ingratis, post secundas nuptias revocare non possit 22. c. 25. Ut donationes Imperatori à privato homine factæ non egeant insinuatione, & è contra 52. c. 2. Ut mortis causa donationes legatis comparentur, & ne insinuatione indigeant 87. in princ. De donationibus curialium & ut decurio donare non possit etiam mortis causa 87. c. 1. De donationibus à curialibus factis 101.

De publicis judiciis, accusationibus exhibendis, & eorum custodia.

Ut rei criminum edictis legitimis evocentur 134. c. 5. Ne mulieres in carceribus includantur pro privato aut fiscali debito: & ut pro crimine in monasterio aut ascetorio contineantur, neve monastriæ, aut ascetriæ ulla actione de propriis monasteriis aut ascetriis trahantur 139. 9.

De adulteriis.

Quemadmodum maritus uxorem adulterii accusare debeat 117. c. 8. *vers. si de adulterio.* De pœna adulteri & mulieris adulteræ 134. c. 10. Ut adulter præsumatur, qui ter aut solenniter monitus non definit cum uxore alterius colloqui & ut repertus à marito cum uxore loqui, possit ubivis interfici, at non in templo 117. c. 15. Ne quis luxurietur contra naturam 77. & 141. De muliere raptum passa 143.

De sepulchro violato.

Ut non liceat creditori heredes defuncti pro debito molestare ante novem dies 115. c. 5. De pœna creditoris cadaver mortui inferri prohibentis 60. c. 1.

De pœnis.

De pœnarum omnium moderatione 134. c. 13.

De tributis.

De exactionibus sive delegationibus tributorum 128.

De fabricensibus & armis.

De armis. 85.

De mendicantibus validis.

De ignavis & mendicantibus validis coërcendis v. *Novell.* 80.

De re militari.

De militum transitu & introitu 130. Milites ne privatorum possessionibus defendendis incumbant 116.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ANTONII CONTII, JC.

& in Biturigum Metropoli Doctoris Ordinarii

PRÆFATIO IN LIBRUM NOVELLARUM.

INterdixerat Iustinianus ullam legem imperialem extra Corpus Codicis legi. l. 1. C. de emendatione Codicis; *sed non sine ulla exceptione: adjecit enim, nisi postea varia rerum natura aliquid novum creasset, quod imperiali constitutione indigeret: quod si evenisset, novam legum congregationem pollicitus est, quæ novellarum nomine constitutionum significaretur. Porro idipsum accidit: & vix novus Codex promulgatus erat, cum interpellatus Imperator constitutionem de heredibus & falcidia edidit; vix altero mense post editum Codicem, ut qui editus sit* XVI. Kalend. Decemb. *ipso Imperatore* IV. *Consule: novella autem constitutio de heredibus data est* Kalendis Jan. *Belisario viro clarissimo Consule. Scripsit subinde & sequentibus mensibus atque annis aliæ novellæ ad extremum Imperii sui annum, quæ omnes in unam congregationem relatæ, novellæ appellatæ sunt constitutiones. Sane Gregorius Pontifex Romanus (qui vix triginta annis post Iustinianum scripsit) constitutiones novellarum vocat* XL. q. 1. c. 37. *Cæterum paucæ illarum constitutionum Latino sermone primum sunt editæ, quæ etiam hodie ab aliis ex Græco in Latinum factis, styli integritate discerni possunt: Cæteræ omnes Græca primum lingua compositæ, quod & Græcis jam hominibus & proceribus uteretur Iustinianus, linguæ Latinæ ut plurimum ignaris, & firmum atque stabile Imperium in Græcia obtineret, in Latio vero jam illo tempore anceps atque dubium. Ad Latinorum tamen hominum usum, & ex Græca in latinam linguam translatæ eæ constitutiones fuerunt, eodem vel certe non longo post tempore: Illa est injucunda & salebrosa, atque ut ita dicam, barbara hæc tralatio quæ hodie habetur. Verum id non omnino veteris interpretis culpa accidisse arbitror, tametsi illum ab omni culpa vindicare meum non sit. Paruit enim legi Iustinianeæ, quæ ita demum in aliam linguam leges transformari permisit, si modo sub eodem ordine eademque verborum consequentia, id est, eo genere, quod Græci* κατὰ πόδας *dicunt, transferrentur* l. tanta C. de veter. jur. enucl. *Metuebat enim, ne si vulgaris illa transferendi libertas passim permitteretur, novæ ex verbis legis suborirentur calumniæ, & occasiones illis legibus, ut variis & ambiguis, non parendi. Itaque & veteres illi septuaginta Bibliorum interpretes, & qui novum Domini & Salvatoris nostri Testamentum transtulerunt, & veteres Aristotelis interpretes, eandem convertendi religionem & formidinem præ oculis habuerunt. Verba enim potius quam phrases converterunt. Scribit Dionysius Exiguus (qui utique temporibus floruit Anastasii Imperatoris) in præfatione Conciliorum Græcorum à se tralatorum, tantam fuisse priscæ tralationis confusionem, ut regulas ecclesiasticas de integro transferre coactus sit. Nihil igitur causæ est, cur hoc solo argumento, non esse hanc veterem tralationem novellarum dicamus, quod confusa & spinosa sit. Quid si certis indiciis demonstro, esse veterem & à temporibus fere Iustiniani huc usque transmissam? Gregorius primus, qui fuit illis fere temporibus, ejus tralationis verbis utitur, eaque prolixe recitat apud Gratianum* XI. q. 1. c. 35. *Item in decretalibus* tit. de testibus c. 2. *ubi* cap. ult. Nov. 90. de testibus *recitat. In Concilio quoque Parisiensi (quod constat esse antiquissimum & tempore S. Ludovici factum) recitatur ex ea tralatione integer locus, ex* Novella *scilicet* 123. *ubi etiam* Constitutio 123. *appellatur. Locus extat apud Ivonem Episcopum Carnotensem* pannomias *suæ parte quinta. Iam vero leges Caroli Magni, filiorumque ejus & nepotum, hac tralatione plenæ sunt. Sanctus denique Isidorus (qui fuit iisdem fere temporibus, quibus Gregorius primus) in libro canonum ecclesiasticorum, integram Novellam* XLII. de depositione Anthimi, *&c. ex eadem veteri tralatione sumpsit: quam ex eodem Isidoro post vulgatas novem collationes idcirco adscripsi. Prætermitto innumera veterum Pontificum scripta: Mitto Ivonis, Burchardi, Gratiani, Iohannis Salesberiensis scripta, & rhapsodias, quæ multas paginas hujus tralationis continent. Vnus post illos inventus est Irnerius, qui non solum tralationis, sed etiam totius sententiæ & libri fidem elevaret, & à quodam Monacho librum tam verbosum & acephalum scriptum assereret: quem optimis rationibus ab Accone confutatum legimus. Iisdem autem temporibus quibus illa tralatio facta est, prodiit & harum constitutionum epitome, à Iuliano quodam viro eloquentissimo, antecessore Constantinopolitanæ civitatis: sic enim appellatur in veteri quadam ejus epitome manuscripta, quam mihi communicavit aliquando doctissimus antecessor Iacobus Cujacius. Quæ quidem epitome longe purioribus verbis & elegantioribus conscripta est, quam vetus illa tralatio. Vtraque tamen tralatio diligenter à veteribus juris interpretibus, Ioanne Pilio, Rogerio, Azone, Accursio lectitata & comparata cum invicem, tum etiam cum cæteris juris libris. Vt autem in his duabus citandis atque allegandis vitaretur confusio, probaverunt illam tralationem vocaverunt Authenticum, quasi dicerent verum & nullo modo detruncatum Iustinianearum novellarum exemplum: breviorem enim hanc Iuliani epitomen, simplici nomine nuncupaverunt novellar. utraque etiam tralatio constitutiones singulas habuit propriis capitibus distinctas, ita ut breve singularum capitum argumentum literis miniatis descriptum esset: quod nos in hac editione perpetuo observari curavimus, & quæ ex manuscriptis libris interdum restituere non potuimus, proprio ingenio confingere conati sumus. Constat enim id à Iustiniano factum & observatum fuisse, cum & ipse numerum capitum sæpe exprimat. Cur autem multæ deperierint, in causa hæ sunt. Erant inter has leges permultæ constitutiones* ἰδιόρρυθμοι *& locales, quarum nullus fere usus esse visus est, illis præsertim Longobardis plus æquo musas & humaniores literas abhorrentibus, nilque quod non* πρὸς ἀλήθειαν *conduceret, magnifacientibus: cujusmodi erant,* de privilegiis archiepiscopi Iustinianæ primæ. Ut Ecclesia sanctæ resurrectionis, &c. de Armeniis, de præside Pisidiæ. Lycaoniæ, Thraciæ, Isauriæ. *Et hujusmodi prope innumeræ, quæ quia ab interpretibus in schola non legebantur, desierunt paulatim describi, ut aliquæ omnino perierint: A diligentioribus tamen librariis ad calcem libri describebantur, quemadmodum ex meis aliquot exemplaribus deprehendi, à quibusdam etiam ad antiquitatis memoriam asservabantur. Nam Iacobus de Belvisu, qui commentarios ad novellas scripsit, testatur, se eas omnes extravagantes novellas (sic enim appellat) ad finem lecturæ suæ adscribi jussisse, sæpeque idcirco perquisivi lecturam istiusmodi manuscriptam, ut veremur sit quod scripsit, experirer. Nam impressis ejus commentariis desunt. Porro sciendum est, nullis titulis, nullaque arte, sed prout quæque constitutio facta est, ita omnes temere & fortuito in hanc congregationem, congestas esse, sola temporum (ut mihi quidem videtur) ratione habita. Vulgata autem in novem collationes divisio, à nobis retenta est, quia sicut nova est, & non multum ante Gratiani tempora excogitata, ita ad memoriam & allegandi promptitudinem apprime utilis. Quas autem ille Iacobus extravagantes appellabat, unes partim ex Haloandro, partim ex Scrimgero, partim ex Iuliani manuscripto, partim etiam ex meis manuscriptis in Decimam collationem coacervavi, illasque tantum transtuli, quæ nec ab Haloandro, nec ab ullo, quod sciremus, aut quem haberem, Interprete tralatæ fuerant. Quod ad editionum varietatem attinet; illud diligens librorum inspector facile animadvertet, ex Græco exemplari longe fideliori & integriori vulgarem hanc tralationem prodisse, quam aut Haloandrinam (quæ à quodam privato homine propria auctoritate contaminata est) aut Scrimgerianam, quæ suas lacunas habet & nullam Latinarum continet. Sane ut Haloandrinam editionem elegantiorem esse non inficior; ita & hanc plerumque fideliorem in plerisque locis adnotavi, nam dum vitat barbariem, incidit plerumque in pravam affectationem. In Novella* XCVI. cap. II. *ad criminalem accusationem refert, quod ad civiles causas pertinet, dum vitat vulgarem tralationem, ἐν ἀδίκοις ἐπιτιμίοις, in conventione fecit. Cetera illius tralationis vitia invidiose nolo contra viri benemeriti existimationem congerere, malimque ob summos ejus, pro communi Studiorum utilitate, labores & conatus gratias agere. Melius tamen (ut opinor) publicis studiis esset consultum, quando propter glossarum usum, quæ primæ capitum seu paragraphorum verba semper usurpant vulgata editione carere non possumus, si in illius tralationis vitiis perpurgandis, quamvis permulta sint, elaborasset.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

IN NOMINE DOMINI DEI NOSTRI JESU CHRISTI.

Incipit Liber [1] Constitutionum novellarum [2] D. JUSTINIANI Sacratissimi Principis Perpetui Augusti.

COLLATIO PRIMA [3].

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τῶν κληρονόμων, καὶ τοῦ Φαλκιδίου.

Ἡ τῶν νεαρῶν διατάξεων πρώτη.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐν ἀσχολουμένοις ἡμῖν περὶ τὰς ἁπάσης τῆς πολιτείας φροντίδας, καὶ μικρὸν οὐδὲν αἱρουμένοις ἐννοεῖν, ἀλλ' ὅπως ἂν Πέρσαι μὲν ἠρεμοῖεν, Βανδίλοι δὲ σὺν Μαυρουσίοις ὑπακούοιεν, Καρχηδόνιοι δὲ τὴν παλαιὰν ἀπολαβόντες ἔχοιεν ἐλευθερίαν, Τζάνοι [illegible]

§. 1. [illegible]

†. [illegible] §. 2. [illegible]

ΚΕΦΑΛ. α'.

Ἐὰν μὴ βούλοιτο κληρονόμος τὰ διατεθειμένα πληροῦν.

Τούτων δὲ ἡμῖν προδιωρισμένων, θεσπίζομεν τοὺς παρά τινων γεγραμμένους κληρονόμους, ἢ καὶ τυχόντας fideicommissum, [illegible] §. 1. Εἰ δέ τις μὴ πληρώσει τὰ διατεταγμένα, [illegible]

TIT. [4] I.

DE [5] HEREDIBUS [6] ET FALCIDIA [7].

NOVELLA [8] CONSTIT. PRIMA.

Imperator Justinianus Augustus, Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

PRÆFATIO.

OCCUPATIS nobis circa totius Reipublicæ curas, & parvum [9] nihil eligentibus cogitare, sed quatenus Persæ quidem conquiescant, Vandali [10] vero cum Mauris obediant, & Carchedonii [11] antiquam recipientes habeant libertatem, Tzani [12] autem nunc primum sub Romanorum facti republica, inter subjectos habeantur: (quod nondum hactenus, nisi sub imperio nostro dedit Romanis Deus) incurrunt etiam propriæ sollicitudines à nostris subjectis semper nuntiatæ, quarum quidem singulis damus competentem formam. Quæcunque vero frequenti quidem potiuntur [13] per partes auxilio, possibilia tamen sunt scripta lege, ut communem omnibus præstent (in quibus opus habent) utilitatem: hæc oportere putavimus & lege sancire, & tradere subjectis per se juvantia, & non semper jussione Imperatorum egentia. §. 1. Semper igitur nobis importuni sunt, alii quidem nos pro legatis [14] relictis, non tamen præbitis, adeuntes: alii vero pro libertatibus: alii ob aliud quiddam: quod transmittentes quidem hereditates, dari quibusdam aut fieri constituerunt: indevote [15] autem & res adeunt, & eas percipiunt: & quod est jussum, non faciunt: cum utique etiam à veteribus legislatoribus dictum sit, competentes [16] deficientium dispositiones, quæcumque non repugnant legibus, omnibus modis impleri. †. Sed quoniam ita positas leges jam plerumque neglectas invenimus: reparare eas judicavimus oportere: & tam viventibus præbere ex eis cautelam, quam morientibus hinc exhibere honorem. §. 2. Primum itaque illud est cogitandum, quia testantibus aliis [17] quidem necessitatem imponit lex distribuere quandam partem personis quibusdam tanquam hoc secundum ipsam [18] naturam eis debeatur, quale est filiis & nepotibus, & patribus [19], atque matribus, interdum vero etiam fratribus, & si quam [20] hujusmodi personam, aut in iis qui ex nobis sunt aut ex quibus nos sumus, enumeraverint leges. Aliis autem nulla consistit necessitas partem dare quamlibet propriæ substantiæ: sed sua potestas eis largitur, ad quoscunque testator voluerit, proferenda.

CAP. I.

Si heres legata solvere noluerit.

HIs igitur [21] à nobis præordinatis, sancimus eos qui ab aliquibus scripti sunt heredes, aut meruerunt fideicommissa, per universitatem forsan, aut per speciem, aut legatum, necessitatem habere, quæcunque testator & honorans eos, disposuerit, omni modo ea complere [22], si quod præcipitur, legitimum sit [23], aut si non illud aliqua lex prohibeat [24], vel si non fiat ab eo qui honoratus est, tamen ratum [25] esse expresse jam demonstrat. §. 1. Si quis autem non implens quod dispositum est, sed [26] dum competat ei qui honoratus est, quod relictum est, etiam ex decreto judicis admonitus, annum [27] totum protraxerit, non agens hoc quod præceptum est, si quidem aliquis illorum fuerit, qui necessario ex lege præcipiunt [28], in plus autem, quam quod lex ei dare vult, scriptus est heres: tantum accipiat solum, quantum lex ei dare secundum quantam ab intestato partem concedit: aliud [29] vero totum auferri. Et si quidem etiam alii quidam scripti sunt heredes, accrescere [30] illis secundum [31] partem institutionis quæ unicuique distributa est. Si vero nullus alter sit heres: aut sint quidem scripti quidam, non autem adeant hereditatem: tunc quod aufertur, adjiciatur aliis rebus: & licentia præbeatur & legatariis, & fideicommissariis, & servis libertate honoratis, adire, & hæc acquirere: ita ut omnibus modis quod præceptum est, [per testantem] impleatur: cautione [32] videlicet prius ab eis facta, secundum quod personarum vel rerum recepit modus: *quia* [33] *res accipientes, agent in eis quæ recte voluerunt testatores.* †. Si

1 Hæ Justiniani Novellæ constitutiones Græco sermone sunt editæ: earumque præcipuæ editiones duæ. Una, Halvandri: Scringeri altera. Quæ nunc sequitur Latina interpretatio, veteris est ac incerti authoris. Cujacius tamen 8. *obs. ult.* hominem Græcum fuisse existimat, & quidem eruditum. Molinæus *quæst. 1. de usuris, num. 67.* Latinissimi imperitum appellat. Equidem animadverti unam etiam & eandem constitutionem multoties sibi dissimilem: ut jam veteris editionis varios interpretes fuisse putem. Extant præter veterem interpretationem aliæ non ita pridem editæ. Prior est Haloandri, altera Henrici Agylæi, cui tamen satis fuit lacunas Haloandrinæ editionis ex Scringeriana supplere.

2 *Νεαραὶ νεαρῶν διατάξεων.* Non ita dicuntur quod nova & alia à veteribus jura contineant, ut Cedrenus putat: sed quod [illegible], id est, quod novissime promulgatæ sunt, post Codicem Justinianeum repetitæ prælectionis. Eadem appellatio tributa constitutionibus, quæ post primam editæ fuerunt. *l. 34. C. de inofficios.* quales etiam dicuntur, quæ multis post seculis à variis Imperatoribus latæ sunt. Et extant generis hujus Novellæ Leonis, & aliorum: quarum fit apud Harmenopulum passim mentio, sed & *in fine Synopsis Basilicon*, dicuntur etiam *Authenticæ*: vocis rationem vide apud Alciatum 2. *parerg.* 46.

3 Hic liber Novellarum in 9. collationes distributus fuit, non à Græcis, sed à Latinis interpretibus. Collationum enim Græci Codices nullam mentionem faciunt.

4 Extat in Regiæ Bibliotheca novus & brevis in has Novellas titulorum Index, quem Latinum vide apud Cujacium *tom. 4. fol. 132. & seq.*

5 Vide Julianum Patricium *const. 1.*

6 Qui non obtemperant voluntati defuncti scilicet eorumque pœnis. Pertinet etiam hæc Novella ad legatarios, fideicommissarios, mortis causa donatarios, quibus adimplere voluntatem defuncti cessantibus omne testamenti commodum aufertur. 7 Heredibus extraneis, scriptis, vel nuncupatis tributa & confirmata, dummodo inventarium faciant: quod olim non exigebatur. 8 Adde Julianum Patricium constitutione 1. *Epitomes.* 9 Μικρὸν οὐδὲν, id est, neque de re parva cogitationem instituentibus. *Haloand.* 10 Dixi ad *l. 1. & 2. C. de off. præf. præt. Afric.* 11 Carthaginienses. 12 Τζάνοι, de quibus Novella 28. Procopius & Agathias horum meminit. Iidem Zani qui olim *Macrones*, si credimus Stephano: sed tamen Macrones, qui & Macrones Armeni: Macronæ Appiano 1. *Argonaut.* diversi à Zannis Xenophon. Arrian. Porro Tzani fuerunt gentes Ponticæ. 13 [illegible], Græci dicunt, hoc identidem & subinde. 14 [illegible] modo sunt ea quæ legatis, hoc est, iis qui legatione funguntur, dantur, sed & quæ testamento relinquuntur. Cedrenus in *Theodosio juniore*, [illegible]. 15 [illegible] sunt contumaces & indevoti. 16 Testamenta quæ legibus non repugnant servanda. *Novell. 22. c. 2. Novell. 48. c. 1. l. ult. in fin. C. de fideicomm.* 17 Testatorum, alii lege coguntur certam hereditatis portionem quibusdam proximis personis relinquere, alii non coguntur. 18 Legitima descendentium & ascendentium, & quorundam collateralium secundum naturam debetur, et lege, ex natura §. 2. J. *eod.* necessitate legis *T. eod.* debito naturali, *l. 36. §. 2. C. de inoff.* naturali quidam lege & tacita: de qua re vid. quæ dixi ad *l. 7. ff. de bonis damnator.* 19 *l. 15. ff. de inoffic.* *l. 7. in fin. ff. de vulgari.* 20 Ut patronum, *Julianus hic.* 21 Vid. in hanc Novell. Godeln. *de Jure Noviss. lib. 2. cap. 17.* & Rittershus. *part. 6. cap. 8.* Ans. 22 Voluntas defuncti ab herede implenda: facit *l. 27. in fin. ff. de condit. & demonstr.* 23 Vid. *l. 27. ff. de condit. instit.* Goth. De pœnis eorum qui non adimplent ultimam voluntatem defuncti, vid. Rittershus. *part. 6. cap. 6.* Ans. 24 Conditioni prohibitæ, heres impune non paret. Hoc tamen verbum in neutra editione legitur. Quod cum ita sit, verisimilius est hic de legis repræsentatione agi hoc modo, in iis quæ lex nominatim repræsentat, cessationem, aut contumaciam heredi nihil nocere, ut in libertatibus, quæ repræsentantur SC. Rubriano *l. ult. C. si mancipium ita fuerit alienatum.* Item viduitatis, lege Julia. *l. 63. l. 72. ff. de condit. & demonstr.* divortii, *l. 5. Cod. de inoff.* 25 Quod jus remittit, id etiam heres omittit impune, puta conditionem jurisjurandi. *l. 8. ff. de condit. instit.* Ans. Goth. *de condit. & demonstr.* omissa denique in fraudem legis *l. 27. in fin. ff. ad l. Falcid.* 26 Sed dum quod jussum est facere recusat, [illegible] *Haloand.* [illegible] &c. Scring. sed dum legatario moram facit, *Ulpian.* 27 Qui numerandus est ab admonitione & conventione judicis, non ab aditione, post condemnationem, mense quarto, *c. 4. J. eod.* 28 Puta filius, parens, mater, frater. 29 Pœna heredis proximi cessantis voluntatem defuncti adimplere. 30 Quod heredi contumaci decrescit, reliquis non contumacibus accrescit. 31 Jus accrescendi fit secundum partes institutionis. 32 Pro parte hereditaria. *l. un. §. 8. §. 10. C. de caduc. tollen.* de qua vid. *l. 19. ff. de l. 3.* In persona tamen fisci cessat hæc satisdatio, *l. 1. §. 18. ff. ut legat.* 33 Cautionis formulam observa.

UAB

†. Si vero nullus horum, de quibus testamento memoria facta est, voluerit adire: (hoc est [1], cohæres, aut legatarius, aut fideicommissarius, aut servus libertate honoratus:) tunc ad alios, quos lex ab intestato vocat, post eum quidem qui scriptus est, & legitima per hanc legem parte exclusus, deferri res: & similiter præbentes cautionem, *quia complent quæ testamento continentur*. †. Inordinatum vero nihil neque confusum, nec in his fieri volumus: sed primus secundum [2] ordinem vocatus, post eum qui jam exclusus est à lege nostra, ita vocetur prior; deinde qui post illum est: ita de cætero, donec ultimus relictus locum faciat etiam alicui exterius venientium, & adire, & quæ relicta sunt implere: post [3] quos etiam fiscum si voluerit, ponimus: Etenim in legatariis & fideicommissariis hunc esse volumus ordinem, ut detur licentia aditionis priori per [4] universitatem fideicommissario: aut, multis existentibus, majorem partem habenti: quoniam & in similitudinem [5] heredis consistit, & maxime apud nos, qui Trebelliano soli dogmati dedimus in talibus fideicommissis locum, Pegasianii circuitiones [6] odio habentes, & expellentes. Si vero aut non fuerit quispiam per universitatem honoratus: aut fuerit sed noluerit agere quod jussum est: ad eos qui majoribus propriis legatis aut fideicommissis honorati sunt, hujusmodi venire fiduciam: sic quoque servis dari tempus qui libertate honorati sunt, & adire, & liberis cautum esse, & res percipere, & complere quæ jussa sunt, cum prædicta dudum cautione. Si vero nullius fuerit legatariorum vel fideicommissariorum per universitatem aut per speciem majori parte aut in legato, aut in fideicommisso honoratus, sed omnes æqualem habuerint fortunam: tunc proponi quidem etiam sic per universitatem fideicommissarios, propter dictam jam dudum rationem, aut eum qui ex eis voluerit implere quod præceptum est: reliquos autem legatarios vel fideicommissarios, quicunque nihil alterutros in hoc, quod relictum est, antecedunt, etiam omnes, si voluerint, vocari, aut qui ex eis voluerint. Si vero nullus legatarius aut fideicommissarius elegerit hoc agere, damus servis licentiam libertate honoratis, secundum ordinem [7] denominationis [8], per quam eos dominus denominaverit, secundum hoc habere in alterutros præpositionem. §. 2. Et hæc quidem omnia sancimus, ubi necessaria [9] quædam subjaceat datio in aliquo, cui ex natura debetur quædam successio à testatore & moriente. Si vero nulla subest hujusmodi persona in institutionibus, sed spontanea largitas dispositionis à testatore fiat: deinde scriptus heres non compleat quod præcipitur, intra prædictum à nobis dudum tempus: illum quidem privari omnibus [10] relictis, nihil penitus neque per Falcidiæ occasionem, neque per aliam causam percipere valentem: similiter autem talia obtinere: & si quidem sint coheredes, hos vocari volumus: alioqui ad fideicommissarios, & legatarios, & servos, & omnes ab intestato, secundum prius à nobis traditum ordinem, res venire, ubique onere cohærente, quatenus oporteat compleri ea, quæ testator secundum legem (sicut prius diximus) impetraverit. §. 3. Si vero institutio eam substitutionem [11] habuerit: certum est, quia prius ad substitutum volentem venient omnes res secundum legem complentem quæ relicta sunt: & sic illo nolente, tunc ad coheredes, & legatarios, & servos, & qui ab intestato, & qui extra sunt, & fiscum, & secundum à nobis datam observationem, ea quæ auferuntur, venient: complentes ubique deficientium legitimas dispositiones: propterea namque etiam ad tantas respeximus successiones, ut [12] non remaneat sine aditione ipsius morientis hereditas. §. 4. Exheredatos autem liberos (si juste [13] à patre exclusi sint, & nihil ex patris habeant voluntate) non vocamus, neque respicimus, licet decies millies velint. Una est enim legis intentio [14]: *ut quæ disposita sunt à morientibus, impleantur*: cum enim qui ab ipso testatore propria substantia pulsus est, quomodo erit justum vocare ad res, quarum eum ille per exheredationem factam in eum, expressim fieri participem noluit [15]? Si vero ablatam partem à non complente morientis voluntatem, prius [16] deduximus ad substitutos, deinde ad coheredes, & post illos ad legatarios, & fideicommissarios, necnon & ad servos, & ita ad eos qui ab intestato vocantur, & ad extraneos [17] atque ad fiscum venimus: non absurde hoc factum est nec inaniter, nec quasi aliquem lateat quod decet, sed ex providentia, & secundum legem: ut finitis primum omnibus secundum testamenta personis, deinde abrenuntiantibus, ita ad eam quæ est ab intestato vocationem & alios venire mus. †. In omnibus autem casibus, in quibus scriptis non complentibus, vocamus aut ex testamento personas, aut ab intestato, & cæteros extraneos, & fiscum: damus omnibus talibus personis fieri heredes, & aditionis, aut *pro herede gestionis* habere *jus* [18] (hæc enim legis verba sunt) & tanquam heredes omnia gerere & conventos & convenientes. Hæc quidem etiam antiquissimæ leges ex propria auctoritate præstabant: & heredes faciebant eos, qui neque scripti heredes, neque ab intestato ad hereditatem vocabantur. His omnibus obtinentibus, licet non ab herede, sed à legatario aut fideicommissario, aut mortis [19] causa percipiente, dari aliquid aut fieri testator voluerit: eodem ordine in occasione ablatarum rerum servando, & inchoante [20] quidem à substitutis legatariis: terminante vero in fisco. †. Et nullus hanc legem duram habeat, tanquam relictis privatus, sed considerans, quia *omnibus hominibus terminus vitæ est mors* [21]: & non solum ab aliis ipse se [22] percipere complerur, sed cogitet [23], quia & ipse aliis moriens imperabit: & si non hujus legis mereatur auxilium, nihil horum quæ omni studio disposuerat, ad effectum perducet. Non enim iis qui sub nobis, neque qui nunc solum sunt hominibus, sed omni etiam post hoc currenti tempore legem ponimus.

Cap. II.

De lege Falcidia & inventario.

Hinc [24] nobis ingressa est cura, & quædam consideratio Falcidiæ legis, quæ [25] etiam invitis testatoribus (si extendatur [26] res per legata) præbet etiam retinere heredes, quantum eis impleat quarta substantiæ. Et hinc enim repugnare quidem videntur voluntati deficientis, & incumbere legi talia permittenti. Sancimus igitur, quoniam tuenda nobis ubique est deficientium voluntas, heredes, si voluerint hac utilitate potiri, putam servare legis potestatem: & non per ea quæ forte subripiunt [27] aut malignantur, introducere pertenent Falcidiam, cum utique si nihil maligni essent, non forte competeret. §. 1. Fiat igitur *Inventarium* ab

†. Εἰ δὲ μηδεὶς τῶν μνήμης ἐν τῇ διαθήκῃ τυχόντων βουληθείη προσελθεῖν, τουτέστι συγκληρονόμος ἢ ληγατάριος ἢ φιδεϊκομμισσάριος ἢ οἰκέτης ἐλευθερίᾳ τετιμημένος, τηνικαῦτα ἐπὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου ὁ νόμος καλεῖ μετὰ τὸν γεγραμμένον μὲν, τῇ νομίμῃ δὲ ὑπὸ τουδὶ τοῦ νόμου ἀποκλεισθέντα μοίρᾳ, φέρεσθαι τὰ πράγματα, καὶ αὐτοὺς ὁμοίως διδόντας ἀσφάλειαν ὅτι πληρώσουσι τὰ τῇ διαθήκῃ περιεχόμενα. †. Ἄτακτον δὲ οὐδὲν οὐδὲ συγκεχυμένον οὐδὲ ἐπὶ τούτων γενέσθαι βουλόμεθα· ἀλλ᾽ ὁ πρῶτος κατὰ τάξιν καλούμενος, μετὰ τὸν ἤδη ἀποκεκλεισμένον ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς, αὐτὸς καλείσθω πρότερος, εἶτα ὁ μετ᾽ ἐκεῖνον καὶ ἐφεξῆς οὕτως, ἕως ἂν ὁ τελευταῖος ἐκλειπὼν χώραν ποιήσῃ καὶ τῷ ἔξωθεν τινὶ βουλομένῳ καὶ προσελθεῖν καὶ τὰ καταλελειμμένα πληρῶσαι· μεθ᾽ οὓς καὶ τὸ δημόσιον, εἴ γε βούλοιτο, τίθεμεν. καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ληγαταρίων καὶ φιδεϊκομμισσαρίων τοιαύτην εἶναι βουλόμεθα τάξιν, ὥστε πρότερον δίδοσθαι παρρησίαν τῆς προσελεύσεως τῷ καθ᾽ ὁμάδα φιδεϊκομμισσαρίῳ, ἢ, πλειόνων ὄντων, τῷ μείζονα μοῖραν ἔχοντι· ἐπειδὴ καὶ μίμημά τι κληρονόμου καθέστηκε, καὶ μάλιστα ἐφ᾽ ἡμῶν, οἳ τῷ Τρεβελλιανῷ μόνῳ δόγματι δεδώκαμεν ἐπὶ τῶν τοιούτων φιδεϊκομμίσσων χώραν, τὰς τοῦ Πηγασιανοῦ περιόδους μισήσαντές τε καὶ ἐκβαλόντες. εἰ δὲ ἢ οὐκ εἴη τις καθ᾽ ὁμάδα τετιμημένος, ἢ ὁ μὲν βούλοιτο πρᾶξαι τὸ κελευσθὲν, ἐπὶ τοὺς ταῖς μείζοσιν ἰδικοῖς ληγάτοις ἢ καὶ φιδεϊκομμίσσοις τετιμημένους τὴν τοιαύτην ἔρχεσθαι παρρησίαν· οὕτω τι καὶ τοῖς οἰκέταις δίδοσθαι καιρὸν τοῖς ἐλευθερίαις τετιμημένοις, καὶ προσιέναι, καὶ ἐλευθέρους ἀσφαλῶς εἶναι, καὶ τὰ πράγματα λαμβάνειν, καὶ πληροῦν τὰ κελευσθέντα, μετὰ τῆς ἔμπροσθεν εἰρημένης ἀσφαλείας. εἰ δὲ μηδεὶς εἴη τῶν ληγαταρίων ἢ φιδεϊκομμισσαρίων τῶν καθ᾽ ὁμάδα ἢ καὶ κατ᾽ εἶδος, μείζονι μοίρᾳ ἢ πρεσβείῳ τετιμημένος, ἀλλὰ πάντες ἴσην ἐπέχοιεν τύχην· τηνικαῦτα προκεῖσθαι μὲν καὶ οὕτως τοὺς καθ᾽ ὁμάδα φιδεϊκομμισσαρίους, διὰ τὸν ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον λόγον, ἢ τὸν ἐξ αὐτῶν βουλόμενον πληρῶσαι τὸ προστεταγμένον· τοὺς δὲ λοιποὺς ληγαταρίους ἢ φιδεϊκομμισσαρίους ὅσοι μηδὲν ἀλλήλων ἐν τῷ καταλελειμμένῳ προέχουσι, καὶ πάντας, εἰ βούλοιντο, καλεῖσθαι, ἢ τοὺς ἐξ αὐτῶν βουλομένους. εἰ δὲ μηδεὶς ληγατάριος ἢ φιδεϊκομμισσάριος ἕλοιτο τὴν πρᾶξιν, δίδομεν τοῖς οἰκέταις παρρησίαν, τοῖς ἐλευθερίᾳ τετιμημένοις, κατὰ τὴν τάξιν τῆς ὀνομασίας καθ᾽ ἣν αὐτοὺς ὁ δεσπότης ὠνόμασε, κατὰ τοῦτο ἔχειν τὴν πρὸς ἀλλήλους προτίμησιν. §. β'. Καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα νομοθετοῦμεν, ἔνθα ἀναγκαία τις ὑπόκειται δόσις εἴς τινα τῶν ἐκ φύσεως ὀφειλομένων τὰ διαδέχεσθαι παρὰ τοῦ διατιθεμένου τι καὶ τελευτῶντος. εἰ δὲ οὐδὲν ὑπόκειται τοιοῦτον πρόσωπον ἐν ταῖς ἐνστάσεσιν, ἀλλ᾽ ἑκούσιος ἡ φιλοτιμία τῆς διατυπώσεως παρὰ τοῦ διατιθεμένου γίνοιτο, εἶτα ὁ γεγραμμένος μὴ πληροῖ τὰ προστεταγμένα ἐντὸς τοῦ ῥηθέντος ἡμῖν ἔμπροσθεν χρόνου· ἐκεῖνον μὲν ἀφαιρεῖσθαι πάντων τῶν καταλελειμμένων, οὐδὲ ὁπωσοῦν ἔτι κατὰ Φαλκιδίου πρόφασιν, οὐδὲ κατ᾽ ἄλλην αἰτίαν λαβεῖν δυνάμενον· ὁμοίως δὲ τὰ αὐτὰ κρατεῖν, καὶ εἰ μὲν εἶεν συγκληρονόμοι, τούτους καλεῖσθαι· ἐπειδὴ γε εἰς φιδεϊκομμισσαρίους, καὶ ληγαταρίους, καὶ οἰκέτας, καὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου πάντας, κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ὑφ᾽ ἡμῶν παραδεδομένην τάξιν, τὰ πράγματα χωρεῖν, πανταχοῦ τοῦ βάρους συνεπομένου, τοῦ δεῖν πληροῦν ταῦτα ἅπερ ὁ διαθέμενος κατὰ νόμον, καθάπερ ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, ἐπέταξεν. §. γ'. Εἰ δὲ ἡ ἔνστασις καὶ ὑποκατάστασιν ἔχει, πρόδηλον ὡς πρότερον ἐπὶ τὸν ὑποκατάστατον βουλόμενον ἐλεύσεται τὰ πράγματα πάντα κατὰ τὸν νόμον πληρώσοντα τὰ καταλελειμμένα· οὕτω τε ἐκείνου μὴ βουλομένου, τηνικαῦτα ἐπὶ τοὺς συγκληρονόμους, καὶ ληγαταρίους, καὶ οἰκέτας, καὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ τοὺς ἔξωθεν, καὶ τὸ δημόσιον, κατὰ τὴν παρ᾽ ἡμῶν εἰρημένην παρατήρησιν, τὰ ἀφαιρούμενα παρελεύσεται, πληροῦντες πανταχοῦ τὰς τῶν τελευτώντων νομίμους διατυπώσεις. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τοσαύτας εἴδομεν διαδοχὰς, ἵνα μὴ μείνειεν ἀπρόσιτος ὁ τοῦ τελευτῶντος κλῆρος. §. δ'. Ἐξηρεδάτους δὲ παῖδας (εἴ γε δικαίως παρὰ τοῦ πατρὸς ἀποκλεισθεῖεν, καὶ μηδὲν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς ἔχοιεν γνώμης) οὐ καλοῦμεν, οὐδὲ προσιέμεθα, κἂν εἰ μυριάκις βούλοιντο. εἷς γὰρ ἐστὶ τοῦ νόμου σκοπὸς, τὰ διατεταγμένα παρὰ τῶν τελευτώντων πληροῦσθαι. τὸν γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ διαθεμένου τῆς αὐτοῦ περιουσίας ἀπελαυνόμενον πῶς ἂν εἴη δίκαιον καλεῖν εἰς πράγματα, ὧν αὐτὸν ἐκεῖνος διὰ τῆς εἰς αὐτὸν γενομένης exheredationes ῥητῶς μέτοχον οὐκ ἠξίωσε. Εἰ δὲ τὸ ἀφαιρούμενον μέρος παρὰ τοῦ μὴ πληροῦντος τὴν τοῦ τελευτήσαντος βουλὴν πρότερον ἠγάγομεν ἐπὶ τοὺς ὑποκαταστάτους, ἔπειτα ἐπὶ τοὺς συγκληρονόμους, καὶ μετ᾽ ἐκείνους ἐπὶ ληγαταρίους, καὶ φιδεϊκομμισσαρίους, καὶ πρός γε καὶ οἰκέτας, εἶτα ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν, καὶ τοὺς ἔξωθεν, καὶ τὸ δημόσιον ἤλθομεν· οὐκ ἀλόγως τοῦτο γέγονεν, οὐδ᾽ ἐκ τοῦ παρεληλυθότος, οὐδὲ ὡς ἄν τινα καὶ διαλάθοι τὸ πρέπον, ἀλλ᾽ ἐκ προνοίας, καὶ κατὰ τὸν νόμον, ἵνα πληρωθέντων πρότερον ἁπάντων τῶν κατὰ τὰς διαθήκας προσώπων, εἶτα ἀπειπόντων, οὕτως ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν καὶ τοὺς ἄλλους ἀφικώμεθα. †. Ἐφ᾽ ἁπάντων δὲ, ἐφ᾽ ὧν τῶν γεγραμμένων οὐ πληρούντων, καλοῦμεν ἢ τὰ ἐκ τῆς διαθήκης πρόσωπα, ἢ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ τοὺς λοιποὺς, δίδομεν ἅπασι τοῖς τοιούτοις προσώποις γίνεσθαι κληρονόμους, καὶ ἀδιτίωνος ἤτοι pro herede gestionis ἔχειν δίκαιον, τοῦτο δὴ τὰ τοῦ νόμου ῥήματα, καὶ ὡς κληρονόμους ἅπαντα πράττειν, ἐνάγεσθαί τε καὶ ἐνάγειν. τοῦτο δὲ καὶ οἱ παλαιότατοι τῶν νόμων ἐκ τῆς οἰκείας αὐθεντίας ἐδίδοσαν, καὶ κληρονόμους ἐποίουν τοὺς οὐδὲ γεγραμμένους κληρονόμους, οὐδὲ ἐξ ἀδιαθέτου πρὸς τὸν κλῆρον καλουμένους. Τούτων πάντων κρατούντων, κἂν εἰ μὴ παρὰ κληρονόμου, παρὰ δὲ ληγαταρίου, ἢ φιδεϊκομμισσαρίου, ἢ τοῦ mortis causa δωρεὰν λαβόντος, δοθῆναί τι ἢ γενέσθαι ὁ διαθέμενος βούλοιτο· τῆς αὐτῆς τάξεως φυλαττομένης ἐπὶ τῶν ἀφαιρουμένων πραγμάτων, φυλαττομένης, καὶ ἀρχομένης μὲν ἀπὸ τῶν ὑποκαταστάτων τῶν ληγαταρίων, ληγούσης δὲ εἰς τὸ δημόσιον. †. Καὶ μηδεὶς πρὸς τὸν νόμον δυσχεραινέτω τοῦτον, ὡς τῶν καταλελειμμένων ἀποστερούμενος· ἀλλ᾽ ἐννοείτω ὡς ἅπασιν ἀνθρώποις πέρας ἐστὶ τοῦ βίου ὁ θάνατος, καὶ μὴ μόνον τὸ παρ᾽ ἑτέρων αὐτὸς λαβεῖν πληροῦσθαι, προσεννοείτω δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ἑτέροις τελευτῶν ἐπιτάξει· καὶ εἰ μὴ παρὰ τοῦ τοῦδε τοῦ νόμου τύχοι βοηθείας, οὐδὲν ἂν ὧν σπουδῇ πάσῃ διετάξατο, εἰς ἔργον ἄξει. οὐ γὰρ τοῖς ὑφ᾽ ἡμῶν, οὐδὲ τοῖς νῦν μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ παντὶ καὶ τῷ μετὰ ταῦτα ῥέοντι νομοθετοῦμεν χρόνῳ.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ νόμου Φαλκιδίου, καὶ τοῦ inventarii.

Ἐντεῦθεν ἡμᾶς εἰσῆλθε βουλὴ, καί τις ἔννοια τοῦ Φαλκιδίου νόμου, ὃς καὶ ἀκόντων τῶν διατιθεμένων, εἰ περὶ ἐξαναλίσκοιεν τὰ πράγματα διὰ τῶν πρεσβείων, δίδωσι παρακατέχειν τοῖς κληρονόμοις ὅσον αὐτοῖς ποιεῖ τὸ τέταρτον τῆς περιουσίας. κἀντεῦθεν γὰρ μάχεσθαι μὲν δοκεῖ τῇ γνώμῃ τοῦ τελευτῶντος, ἐπερείδεσθαι δὲ τῷ ταῦτα ἐφιέντι νόμῳ. θεσπίζομεν τοίνυν (ἐπειδήπερ ἡμῖν πανταχοῦ τὸ τῶν τελευτησάντων γνώμης) τοὺς κληρονόμους, εἰ βούλοιντο τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἀπολαύειν, καθάπερ φυλάξαι τὴν τοῦ νόμου ἐξουσίαν, καὶ μὴ δι᾽ ὧν ἄν, ὡς εἰκὸς, ὑφέλωνται ἢ κακουργήσαιντο, παράγειν πειρᾶσθαι τὸν Φαλκίδιον, καί τοι γε, εἰ μηδὲν ἐκακούργησαν, οὐκ ἂν ἴσως ἁρμόσοντα. §. α'. Γινέσθω τοίνυν inventarium παρὰ τῶν κληρονόμων ἐκ δια-

1 Hoc est substitutus, cohæres.
2 Gradus succedentium ex testamento, l. 24. §. 17. ff. de fideicom. libert.
3 l. un. §. 14. C. de caduc. toll.
4 Fideicommissarii & legatarii universales præferuntur singularibus.
5 Fideicommissarius & legatarius qui majorem partem habent, similes sunt heredi. l. 5. in fin. ff. quod cum eo, l. 4. in fin. ff. de bon. libert. Hinc colligunt, filium, cui universale fideicommissum relictum est, non posse dicere testamentum nullum. qua de re dicemus alibi plenius.
6 Adde §. 7. Inst. de fideicom. hered.
7 Ordo scripturæ servandus. d. §. 17. Quid si ordo non appareat? An forte res dirimetur? An vero meritorum cujusque ratio habebitur? An potius incertitudinis aut æqualitatis ratione omnes simul admittentur? Quod postremum & mihi post Bart. & Angel. videtur.
8 Ab ordine igitur denominationis ascendemus ad conjecturam amoris, ut qui priore loco nominatus fuerit præsumatur magis à testatore dilectus fuisse.
9 Quoties moriens certis personis quid ex suis bonis relinquere cogitur, quod accidit parentibus, liberis, fratribus (persona turpi instituta) & libertis.
10 Pœna extranei heredis contumacis.
11 Substitutus præfertur coheredi defuncti.
12 Danda est opera ne quis sine successore moriatur, §. 1. in fin. Inst. de bon. poss. Interest enim defunctorum habere successores, l. 6. ff. de interrog.
13 Juste exheredatis liberis extraneus etiam præfertur, & merito. Nam si vis tueri voluntatem, exheredati non sunt admittendi contra defuncti voluntatem. Hinc sequitur, exheredatus non censeri numero legitimorum aut extraneorum: Legitimorum, quia exheredatione amiserunt suorum nomen, l. 10. §. 1. ff. contra tab. l. 1. §. 10. ff. de suis. Extraneorum, quia extranei non veniunt contra voluntatem defuncti, & constitutionis beneficio, & ita, pejor est exheredatorum quam extraneorum conditio.
14 Σκοπὸς, scopus seu finis.
15 Quod adeo verum est, ut legatarius unius nummi, herede instituto non implente voluntatem defuncti, præferatur reliquis agnatis defuncti, §. si plures 6. Instit. de heredib. instit.
16 Quod aufertur heredi proximo non instituto, non defertur statim ad fiscum. Defertur primo ad contumacis substitutos. §. 3. & eod. iis deficientibus, ad contumacis heredes, tum ad fideicommissarios. Ab his ad legatarios, deinde ad manumissos testamento, tandem ad heredes ab intestato, post hæc, ad extraneos libertatis conservandæ causa. l. ult. C. de test. manum. Postremo ad fiscum.
17 l. ult. in fin. C. de test. manum.
18 Jus heredum in quibus consistat.
19 Hæc constitutio pertinet etiam ad mortis causa donationes, in quibus potest quoque substitui. l. 10. ff. de mort. caus.
20 Primus & extremus successor heredis contumacis, ejus substitutus vel fiscus.
21 Mors omnibus vitæ terminus. l. ult. C. de episc. omnia solvit Nov. 22. cap. 20.
22 Id est, sibi præcipi & imperari.
23 Adde l. 1. C. de his quæ sub modo.
24 Auth. sed cum testator. C. ad l. Falc. hinc scripta est.
25 Falcidia quid quodve jus ejus sit, observa.
26 Forte extenuantur hereditates per legata.
27 Heres ex rebus hereditariis aliquid subripiens, eo minus Falcidiæ [illegible]tur, l. 6. ff. de his quib. ut indign.

[illegible] ... inventarium ... [illegible]

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν διατιθεμένων ἀμελέστερον.

[illegible]

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ τὰ πρεσβεῖα πάντως εἴσω ἐνιαυτοῦ καταβάλλεσθαι.

[illegible]

herede [1], metuente [2] ne forte non habeat post debita & legata Falcidiam, secundum modum & tempora [3] per quæ dudum sancximus, quando homines excepimus ex damno rerum suarum, in aditionibus statuentes onera usque ad substantiæ relictæ mensuram: illo adjecto solo, ut oporteat hujusmodi heredem, qui non creditores solum, sed etiam legatarios & fideicommissarios veretur, & metuit non damnificari solum, sed etiam non lucrari, convocare [4] omnes legatarios & fideicommissarios [5] quanticunque in eadem civitate sunt constituti, aut quosdam pro eis agentes, si forte personarum natura, aut dignitas, aut qualitas, aut ætas, aut qualibet necessitas facultatem eis non dat ad inventarii præsentiam. †. Si vero absunt [6] aliqui, interesse testes in ipsa civitate fide dignos, & possidentes [7] substantiam [8], & optimæ opinionis existentes, non minus tres: tabulariis enim solis, quorum ad hoc competit non credimus [9]: coram quibus convenit fieri inventarium [10], ita ut supervenientibus legatariis, & querentibus forsan subreptum aliquid rerum, aut non manifestarum: licentia sit non solum per servorum examinationem causam quærere: nam etiam hoc præbuimus per prolatam dudum à nobis in servilibus [11] examinationibus observationem (sed etiam per jusjurandum [12] heredis, & jusjurandum testium, dicentium, *se* [13] *& affuisse in qua gesta sunt & vidisse* [14] *quæ tunc agebantur, & in nullo confitens esse facta ab herede malignatam*, sicque in iis quæ relicta sunt à testatoribus, invenire veritatem: nisi forte præsentes legatarii omnes aut quidam constitutione sibi præmissa noluerint venire: nec adesse inventario. Tunc enim licentia erit heredi, etiam non advenientibus legatariis, contentum esse testium præsentia, & facere descriptionem: reposito [15] etiam sic legatariis, & jurejurando heredis, & servorum examinatione. & his omnibus observatis habere ex Falcidia præsidium. Sic enim non videbimur, neque legem ita hactenus approbatam minuere, neque injustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri heredes, & habere quandam consolationem ex sua successione, & arbitratur sufficientem se habere substantiam, non tamen hoc causæ veritas ostendit: certum est, quia non hæc contrarietas erit scientiæ morientis, sed ignorantiæ puritas illius. §. 2. Si vero non [16] fecerit inventarium secundum hanc figuram, sicut prædiximus, non retinebit Falcidiam: sed complebit legatarios, & fideicommissarios: licet puræ [17] substantiæ morientis transcendat mensuram legatorum datio. Et hoc dicimus, non nostram minuentes legem quam posuimus, ut nihil de proprio damnificentur heredes creditoribus, sed dabit eis pœnam exactio suæ malignitatis, aut transcenderit leges, ex quibus caute omnia agens nihil poterat damnificari, sed ex diverso etiam quæ sunt ex Falcidia lege, lucrari. Hæc autem dicimus: ubi errans testator de sua substantia hoc egit: aut forte cum debuisset etiam ampliorem quantitatem heredi relinquere, pro minore disposuit: erenim etiam hoc errantis sententiæ est, & non puræ, & integræ designationis. †. Si vero expressim designaverit [18] *non* [19], *velle heredem retinere Falcidiam*: necessarium est testatoris valere sententiam: & aut volentem eum parere testatori, forsan etiam quædam juste & pie relinquenti: lucrum non in percipiendo, sed [20] solummodo pie agendo habentem: & non videri sine lucro hujusmodi esse hereditatem: aut si parere noluerit, eum quidem recedere [21] ab hujusmodi institutione, locum vero fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis, & coheredibus, & fideicommissariis, & legatariis, & servis, & iis qui ab intestato sunt, & aliis secundum prius à nobis inventam in talibus viam.

CAP. III.

De legatorum exequatione.

NOn autem dabimus licentiam heredi mensuram substantiæ subtiliter agnoscenti, solvere quidem mox ab initio quibusdam integra [22] legata, & ad plenum sententiam testatoris servare, (quod etiam præcedentium nos dicunt constitutiones [23]) ab aliquibus autem retinere velle: neque ex parte quidem complere testatoris sententiam, ex parte vero eam minuere: sed omnino non errantem circa substantiæ quantitatem, sed agnoscentem, & mox sequentem sententiam testatoris, per omnia eam sequi, & non ad pejora pœnitere: neque enim hoc erit pure sequentis [heredis.] Sed neque concedimus eis ab initio scientibus quidem, & incaute solventibus, postea lites percipientibus inferre, & recipere velle ab eis quodcunque contigerit exolvisse eos. Oportet enim ante actionem cogitare, & agere, & non cogitantem recte, deinde transferri ad indevotionem: nisi forte justa quædam causa hoc introduxerit, inopinabili quodam [ære alieno] apparente, quod minuat substantiam, & locum receptioni faciat.

*CAP. IV.

Ut legata intra annum [modis omnibus] præstentur.

ILlud quoque prospeximus, ne tempus fiat longum in talibus quæstionibus. Nullam enim talium quæstionum aut litium transcendere anni tempus sancimus: necessitatem imponentes omnino intra annum post aditionem & legata solvi, & quæ à testatore sunt relicta, compleri, secundum sui naturam, & omnia agi quæcunque prius ediximus. Initium autem anno damus, sicut prius jam diximus, admonitionem [24] ex judiciali decreto. Anno enim per culpam heredis transacto, tunc ille quidem cadat relictis, alii vero ad hæc veniant quos prius vocavimus. §. 1. Pupillis [25] autem & minoribus ætate, nihil nostra præjudicat lex. Est enim eis si quidem etiam secundum dictas à nobis causas lædantur, duplex quoddam subsidium: & per restitutiones, & per viam contra negligentes tutores vel curatores. Non autem excipimus à lege neque patronatus successiones, & ibi enim legitima eis servata parte, quam nos definimus, quicquid ultra hanc eis relictum fuerit, & aliquid à libertis petiti fuerint, illi complere deinde

1 Inventarium facere quæ periculum [illegible], vid. *Rebuff. tract. de sent. provis. art.* 3. *gl.* 3. Goth. Adde Hugoen. *lib.* 1. *sat.* 115. Rittershus. *part.* 6. *c.* 3. *auth. Sed cum testat. Cod. ad leg. Falcid. pen.* & *duab. seqq.* Ans.

2 Heres non conficiens inventarium, Falcidiam amittit, 22. §. 2. *C. de jure delib.*

3 Tria mensis, vid. *l. ult. C. de jure delib.*

4 Solemnitates observandæ in inventario conficiendo, *l.* 7. *C. de bon. prost.*

5 Creditores multo magis, quod eorum maxime interest *Nov.* 119. §. *ad hæc.*

6 Abesse hic est extra civitatem esse, ut *J. proximo* traditur.

7 His enim magis creditur. *l.* 3. *ff. testib.*

8 Testes substantiam possidentes, idonei atque locupletes, quod celsitate & motu judicis æstimatur: *Motu dixi*, vix est enim ut Judex semper descendat ad hanc cognitionem, ut facultates testium pares sint rei atque negotio, cui testimonium ferunt: quod tamen Accursius hic velle videtur. Magis est itaque ut liber judicum fieri judicis arbitrio. *l.* 1. *in fin. ff. de jure delib.*

9 Licet in urbe [illegible] inventario conficiendo sufficiant. *l.* 32. *C. de episc. Nov. in fin.* J. *aud.*

10 Placet quod ab Accursio hic additur, Inventarium posse fieri etiam non uno contextu tametsi testamentum uno contextu fiat. *l. ult.* §. *fin aut. C. de jure delib.* & tamen eundem tabellionem ad finem usque adhibendum. *Accursius hic.* nisi forte aliquid impedimentum supervenit: *ut notatur in C. quoniam contra de probat.*

11 De quæstione servorum adversus dominos inventarii perscrutandi causa, vid. *l. ult.* §. 10. *Cod. de jure deliber. Novell.* 48. *l. ult. C. de quæst.*

12 Formulam jurisjurandi observa.

13 Hanc particulam Scrimgerus in sua editione non habet. adde etiam de monitorio quod competit læsis, de quo vid. *Rebuff. in tract. de inventario, gl. un. num.* 9.

14 Cæcus an testis esse possit, vid. Oldendorpium *l. de testib. num.* 15. Testimonium de auditu num admittitur? Sic sane. §. 1. *in fin. Inst. de milit. testam. l.* 8. *ff. de off. præsid. l.* 2. *in fin. ff. de probat. l.* 24. *in fin. ff. de testam. milit. l.* 79. §. 1. *ff. de leg.* 3. *l.* 2. §. 8. *ff. de aqua pluv.* adde notat ad *l.* 8. *ff. de probat.* ubi testimonium de auditu [illegible]

[illegible] admitti diximus. 15 *Amm.* [illegible], id est, sepolito, remoto, *l.* 15. §. 33. *ff. de dam.* 16 Heres, non confecto inventario tenetur ultra vires hereditarias. Goth. An amittat Trebellianicam vid. Ant. Merend. *controv. lib.* 4. *cap.* 13. Ans. 17 Pura substantia est, quæ ære alieno soluta est, *l. ult. Cod. de repud. Novell.* 22. quæ ære alieno soluto superest: vel alias soluta tributis, *l.* 10. *C. de agric. & cens. lib.* 11. *tit.* 47. 18 In testamento scil. Quid? non poterat olim heres obligari vivo testatore, ne Falcidia uteretur? non poterat, *l.* 15. §. 1. *ff. ad l. Falc.* An & post ejus mortem? hodie potest *l. ult. C. ad l. Falc. l.* 45. *ff. ad l. Falc. l.* 46. *ff. de pactis.* Goth. Vid. Ant. Merend. *controv. lib.* 4. *cap.* 14. 15. Ans. 19 Testator prohibere potest heredem extraneum uti Falcidia. Invito testatore legi Falcidiæ locus non est: quod olim esse non poterat. *l.* 55. *ff. de leg.* 1. hoc est, olim Falcidia detrahi non poterat contra voluntatem testatoris, nisi de libertate ageretur, *l.* 55. *ff. ad leg. Falc. l.* 6. *ff. de fideicom. libert.* nisi Principes id permisissent, *l.* 30. *in fin. ff. ad Treb.* nisi non heredes, sed legatarii ac fideicommissarii uti Falcidia prohibeantur: solebant enim hujusmodi personam arceri Falcidia. *l.* 32. *in fin. l.* 47. *in fin. ff. ad l. Falcid.* vid. *Cujac. hic.* An quartæ deductio prohiberi possit à testatore, vid. apud Hotomanum *consil.* 1. 20 Ratio, propter quam cuique [illegible] vetare Falcidiam. Hodie sane Falcidia prohiberi expresse potest ab eo, qui verum sui patrimonii æstimationem cognitam habet. *Authent. sed cum testator. C. ad l. Falc.* Idque testantur communiter Doctores, ut refert Bolognetus *Rubr. ad Falc. num.* 48. Ratio autem hæc est: Olim herede repudiante, testamenta infirmabantur: Hodie, si heres repudiat, propter Falcidiæ prohibitionem testamentum non vitiatur, cum hereditas deferatur reliquis in testamento scriptis, sive legatarii sint, sive fideicommissarii, & illorum aditione testamentum confirmatur. Quid? num tacite prohiberi Falcidia potest? Sic sane: puta his verbis *legata integra solvi ac præstari volo.* *Gloss. in l. decem* 6. *in fin. ff. de fideic. libert. sine diminutione legata præstari volo.* vel ita, *Executores mei capiant vel dissolvant usque ad integram solutionem legatorum*: vel *legata plenissime restitui volo.* Quod ultimum tamen multi non admittunt. vid. Montanum *q. de compil. ult. volunt. Graff. lib. sent.* §. *Falc. quæst.* 10. 11. 21 *Αποχωρεῖν*, quod non significat repudiare, sed abire ab hereditate. 22 Qui sciens vires patrimonii solida quibusdam legata cœpit solvere, & reliquis quoque integra debet solvere: quasi plenam solutionem amplecti videatur in omnibus judicium defuncti: quod derogat *leg.* 6. §. *ult. Cod. ad l. Falc.* Itaque minuitur valde potestas legis Falcidiæ respectu extraneorum, *hac l.* eripitur enim heredi non implenti voluntatem defuncti, inventarium non facienti, ut & ei, qui jussus est ea non uti: sive qui cœpit quibusdam integra legata solvere. 23 *l.* 6. *Cod. ad leg. Falcid.* 24 Non ab aditione hereditatis, non à condemnatione, sed à conventione judicis: quod & nomen *ὑπομνήσεως* indicat. 25 *Ἀτελῶς*.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

deinde noluerint: hunc ordinem tenere sancimus, quem inchoantes sacram nostram hanc constitutionem diximus, ita ut legalis quidem pars maneat apud eos pura talibus, reliqua vero veniat secundum viam à nobis nunc apertam in talibus maxime, quoniam in ipsa de jure patronatus posita à nobis constitutione, ad similitudinem pene ingenuorum, etiam libertinitates ordinavimus. §. 2. Quia vero duplex est [1] testamentorum modus, aut in scriptam delatus dispositionem, aut in non scriptam voluntatem: hæc omnia obtinere similiter, & secundum æquam observationem, & in non scriptis testamentis, & in omni ultima voluntate sancimus, & in omni persona, sive privata [2], sive militari [3], sive sacerdotali, sive Imperiali [4], sive alterius cujuslibet. Communem namque omnibus hominibus hanc legem ponimus.

Epilogus.

Hæc nos, ut communiter omnibus prosint hominibus, scripsimus: quatenus & viventes relictis potiantur, & deficientes cum securitate moriantur: scientes quia lex etiam sepultis administrabit, & quæcunque illi disposuerint, ad effectum ipsa perducet.

§. 1. Quamobrem (quoniam communis hæc utilitas omnibus est hominibus) fiant quidem à tua eminentia hinc præcepta cunctis declarantia legis virtutem: dirigantur autem & per provincias in omnibus gentibus quæ dudum fuerunt, & nunc à Deo per nos sunt adjectæ principatui Romanorum. Metropolitani [5] vero judices hæc sumentes (sicut dudum sancitum à nobis est) unicuique dirigant civitati: nullusque manebit non audiens legem, *qua neque in paupertate vivere, neque mori in anxietate permittit* [6]. Datum Kalend. Januar. *Constantinop.* Flavio Belisario V.C. Cons. Indictione decimatertia. 539.

Tit. II.

DE NON [7] ELIGENDO SECUNDO NUBENTES MULIERES: ET ALIENATIONE ET LUCRO ANTENUPTIALIS DONATIONIS: ET DE SUCCESSIONIBUS EARUM ET FILIIS SUIS.

Novella Constit. II.

Imperator Justinianus August. Hermogeni glorioss. magistro sacrarum officiorum, exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

ET ante [8] nos legislatoribus Romanis continuam legislationis occasionem emergentium causarum dabat varietas, & nos omnem partem legislationis ornantes reipublicæ: cunctam pene correctionem, aliquando quidem pro egentium interpellationibus, aliquando vero in judicialibus quæstionibus celebravimus: & multas leges hinc subjectis nostris conscripsimus: quale est quod etiam nunc emergens ad hanc nos vocavit legem. §. 1. *Gregoria* enim supplicavit, dicens, habuisse se dudum virum, & duos fecisse filios, masculum, & fœminam, & extulisse [9] quidem maritum: plurimum vero à filio experta favorem, existimavit oportere, ne relinqueret eum sine remuneratione, nec extra competentem honorem dimittere. Igitur *antenuptialem* donationem, licet non veniens ad secunda vota, tamen restituit, & dedit filio, qui tamen non vivens ei permansit, sed abiit ex hominibus, antequam ad secundas venire vellet nuptias mater: & lex tam antiqua quam nostra vocavit ambas [10], & filiam & matrem ad minoris successionem. Et si quidem in prioribus mater nuptiis permansisset, nulla quæstio fuerat: sed illa quidem ad virum descendit secundum, usumfructum, qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis: (sic enim eam etiam omnem donavit *ut [11] usu quidem apud eam remaneret, proprietas autem fieret apud filium*) omnem vero proprietatem filia percipere minabatur, non [12] secundum quantum heres erat fratris, sed secundum [13] quantum pater dederat matri, dicens nullam fiduciam habere matrem ad secunda vota migrantem, proprietatem habere donationis quacumque ratione: verum mater nequaquam hoc *antenuptialem* esse donationem omnino affirmabat, sed *permixtam jam rebus filii*, & tanquam hereditatis, non adhuc tanquam donationis existentis, competere ei sex unciarum, & proprietatem & usum habere. †. Et non solum hoc dubitabatur, sed etiam de ipsa hereditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente ejus hereditatem pro media parte, secundum quam eam nos ad hereditatem filii vocavimus, una existente sorore, moriente (vero) filio, cum ea vocata: filia vero obtinere hereditatem fratris valde fortiter ex prioribus sanctionibus insistente, & dicente, *quia mater, si quidem ad secundas nuptias non venisset, recte vindicaret hereditatem filii: venientem vero ad virum alterum, omnino privari iis, quæ ex paterna substantia filius acquisivit: quia si post secundas nuptias filius mortuus esset, undecumque acquisita esset ei substantia, ipsa esset domina: hæc constitutionibus ambabus volentibus, quæ talia decreverunt* [14]. Mater quidem *valde crudeliter habere constitutiones illas, & indignas clementia nostrorum temporum affirmabat*: verumtamen usa est à nobis posita constitutione, dicens *hanc non sol di constitutionibus prioribus, atque matres quidem nondum ad virum secundum venientes* [15], *cum filio vocari*: quæ vero *secunda copulantur nuptiis, nequaquam: hic autem etiam aliquid adesse peregrinum: si enim in filium largitatem conferentem occasione electionis, rursus de donatione potius recepisse videri, quam sic simpliciter lucrum irrationabile habere.* Hæc nos diu perscrutantes, & omnem talium electionum & hereditatum contemplationem considerantes, oportere credidimus communem super his scribere legem, secundum quam & præsens quæstio suscepit terminum.

Cap. I.

De electione sublata.

PRospeximus itaque non *confusum* hoc electionibus indiscretumque relinquere, sed hujusmodi dare ordinem causæ: Matre [16] semel ad secundas nuptias veniente, lucrum mox omnium filiorum proprietatem [17] antenuptialis fieri donationis: *& nullam esse licentiam matri, alios quidem filiorum eligere, alios autem exhonerare*: quoniam omnibus simul secundis nuptiis fecit injuriam, quapropter & in præsenti proprietas antenuptialis donationis tota ad filiam veniet: usu apud matrem, donec adjuvet, servando, & secundum nostram constitutionem, (si quidem mater præmoriatur) filiæ tota antenuptialis donatio competit: si vero filia, manet quidem apud matrem lucrum ex pacto non existentium filiorum, reliquum vero erit filiæ, & moriens hoc transmittit ad suos heredes, qui ex lege vocantur.

1 Testamentum, scriptum est, aut nuncupativum.
2 [illegible] opponunt Græci, ut & hic, [illegible], quæ de re dixi in [illegible].
3 Hoc vult, Teneri militem obsequi defuncti voluntati. Cujacius putat, omissione inventarii eum non obligari ad solvendum æs alienum. *l. ult. in fin. ff. de jur. delib.* nec ad solida legata: quia, militi parcendum, si legis Falcidiæ ignorantia, quibusdam solida legata solverit.
4 [illegible], Cæsarianus, officialis Cæsaris, qui ab Hieronymo *Palatinus*.
5 [illegible], præsides provinciarum qui in metropoli provinciæ habitabant. *Urbs* enim pro metropoli accipitur. *l. 2. ff. in quib. caus. major. l. 4. §. 9. ff. de damno.*
6 Vid. Corras. *lib. 7. Miscel. c. 23.* Ans.
7 Sensus est, Matres secundo nubentes, hodie non posse eligere unum ex liberis, eique uni largiri commoda donationis à marito acceptæ propter nuptias; sed ea omnia servanda liberis communibus esse. Olim matri, secundo nubenti, permissum id erat, *l. 3. 5. in fin. princ. C. de secund. nupt.* add. Julianum Patricium *constit. 1.*
8 Vid. Rittershus. *in exposit. Novell. part. 4. cap. 3. 4. 5. 6.* Ans.
9 [illegible], Martialis, 4. Omnes quas habuit, Lycoris amicas extulit: *& 5.* ego conjugem extuli, & 3. Extulit, inquis, uxorem.
10 Mater non transiens ad secunda vota, filio minori succedit ab intestato cum ejus fratribus aut sororibus.
11 Donare possumus proprietatem bonorum retento usufructu, *ut l. si, & l. quisquis 8. Cod. de donat.* vid. *Rolandum à Valle 1. consi. 165. num. 5. & 6. Clarum lib. 4. sentent. §. donatio. quæst. 19. in fin.*
12 Id est, non ex semisse.
13 Id est, integram.
14 Adversus crudelitatem legum principis auxilium implorare licet.
15 Id est, quæ nondum ad virum secundum venerunt.
16 Nota regulam. Goth. Vid. Fachin. *lib. 3. controv. cap. 64.* & not. ad *l. feminæ. l. hac edictali §. 1. & l. 11. Cod. de secund. nupt.* Ans.
17 *C. 4. J. eod.*

[illegible] ... Dat. Kalend. Jan. Belis. V.C. Cons. Ind. XIII.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

[illegible] ... Dat. Kalend. Jan. Belis. V.C. Cons. Ind. XIII.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ.

Περὶ τοῦ μὴ ἐπιλέγεσθαι τὰς δευτερογαμούσας γυναῖκας. καὶ περὶ ἄλλων κεφαλαίων. ἔχει δὲ ὑπόθεσιν ἡ διάταξις Γρηγορίαν τινά.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϛ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἑρμογένει τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ τοῖς πρὸ ἡμῶν νενομοθετηκόσι Ῥωμαίοις τῆς ἀεὶ νομοθεσίας ἀφορμὴν ἡ τῶν ἀναφυομένων πραγμάτων ἐδίδου ποικιλία, [illegible]

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῆς ἀφαιρεθείσης ἐπιλογῆς.

Συνείδομεν τοίνυν μὴ συγκεχυμένον τοῦτο [illegible]

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ϛ.

Περὶ τῆς φερνῆς ἐκποιήσεως, ἢ τῆς διὰ τὸν γάμον δωρεᾶς τῆς ἔξωθεν πεποιημένης.

Τὸ δὲ γενόμενον μὲν ἀεί, ῥητῶς δὲ οὔπω νόμῳ διωρισμένον, [illegible]

§. α. Ἐπειδὴ δὲ [illegible]

ΚΕΦ. ζ.

Περὶ τῆς διαδοχῆς, εἰ υἱὸς ἀδιάθετος τελευτήσειε, ἢ ὅπως αἱ δευτερογαμοῦσαι πρὸς τὸν υἱῶν κλῆρον καλοῦνται.

Υπολείπεται τοίνυν λοιπὸν σκέψασθαι τὰ περὶ τῶν κλήρων τῶν παίδων, [illegible]

ΚΕΦ. η.

Περὶ τῆς διὰ γάμον τῆς δωρεᾶς ἐννομῆς, ἐὰν ἡ γυνὴ εἰς δεύτερον γάμον ἔλθοι.

Καὶ ἕτερον δὲ τῇ προφάσει τῶν δευτερογαμουσῶν γυναικῶν καὶ τῆς [illegible]

Cap. II.

De alienatione dotis, aut propter nuptias donationis extraneo facta.

Hoc [1] autem quod fit quidem semper, expressim vero nondum lege determinatum est, hoc ad melius incrementum, & interpositionem damus huic legi: nam si non filio forte, sed alicui extraneo mater adhuc secundas [2] non experta nuptias, partem quandam antenuptialis donationis, aut aliquam rem ex ea, vel totam donet, aut per alium forte alienet modum, deinde ad maritum veniat secundum: palam est, quia supervenientibus [3] secundis nuptiis alienatio evacuatur, nec hoc omnibus modis, sed in suspenso & alienatio & evacuatio manet: nam si manserint superstites filii, evacuabitur omnino quod factum est, lege proprietatem antenuptialis donationis ad filios deducente, & non respiciente mulierem, si quid egerit in læsionem filiorum. Si vero præmoriantur [4] omnes matris filii, erit contractus firmus, non in totum, sed secundum pactum non existentium filiorum: quod nos introduximus primi, & statuimus nuper de hoc scribentes legem. Et secundum quandam quidem partem erit contractus firmus, secundum quandam vero infirmus apparebit: hoc est, secundum hoc quidem, quod permanet apud matrem, occasione pacti filiorum non existentium, valebit: secundum hoc vero quod transmittitur ad filii successores, infirmus erit: ut si mater sola filio succedens inveniatur, omnis contractus rursus firmus erit. §. 1. Quia vero *contra [5] binubos pœna communes & viri sunt & mulieris:* ille quidem in dote ad secundas veniens nuptias periculum sustinebit: hæc autem in antenuptiali seu propter nuptias donatione. Et hæc lex in utraque sit posita persona, hæc & de electione & de alienatione, & de lucro sanciens.

1 Hinc sumpta est pars authenticæ, *Sed & si quis. C. de jurej. Eccles.*
2 *Nov.* 22. *c.* 12. §. 1.
3 *Nov.* 2. *c.* 26.
4 *Nov.* 22. *c.* 22.
5 *Nov.* 22. *c.* 5. *l.* 5. *C. de secund. nupt.*

Cap. III.

De successione si filius intestatus mortuus fuerit, vel qualiter secundo nubentes ad filiorum hereditatem vocentur.

Cum [6] igitur reliquum sit cogitare de hereditatibus filiorum, pro quo etiam præsens est dubitatio: oportere credimus generali lege & præsentem quæstionem dirimere & determinare, & in futuro movendis omnibus dare decisionem. Et sancimus alias res post antenuptialem donationem ad filios venientes, si quidem filius masculus, aut fœmina forte testetur, secundum legem venire ad scriptos heredes: hic matre non prohibita scribi à filio herede: sed etiam contra testamentum ei datis allegationibus, si forte filius eam prætermiserit, aut irrationabiliter exheredatam fecerit. Si vero intestatus [7] decesserit, reservans illius partem, si quidem habuerit filios proprios, ad filios venire, sin autem non habuerit quidem filios proprios, sit fratrum vocatio & matris una cum fratribus (secundum quod à nobis sancitum est) ad hereditatem venientis, & eam firme habentis, sive ad secundas vellet venire nuptias, sive non. Nec enim majores pœnas adversus mulieres, quæ ad secundas veniunt nuptias, faciemus, neque ex hoc eas ad necessitatem deducemus amaram, & nostrorum temporum indignam, ut metu castarum nuptiarum (licet [8] secundæ sunt) ab his quidem abstineant, & descendant ad quasdam interdictas permixtiones, & forsan etiam ad servorum corruptiones: &, quoniam non licet legaliter caste vivere, contra leges luxurientur. Nequaquam igitur valere volumus, neque in quinto libro Codicis cognominis nostræ pietatis positam constitutionem [9], decernentem de hereditatibus filiorum, quos matres ad secundas nuptias venientes viderunt præobeuntes, neque in sexto libro ejusdem conscriptionis sub Titulo [10] Tertulliani, quæ de mulieribus disputat, secundis quidem nuptiis junctis, ante secundam tamen copulationem filios admittentibus: sed vocetur ad filii hereditatem modis omnibus mater cum [11] fratribus, & hanc habeat firme, nihil ex secundis lædenda nuptiis, quod & in subjecta quæstione, quæ legem hanc movit, obtineat, & mater una cum filia succedat hereditati: aut etiam succedens hanc irrefragabiliter habeat, nihil ex spe secundarum lædenda nuptiarum, sed domina ejusdem hereditatis cum filia absolute consistens. Optimum itaque est, atque laudabile, & dignum oratione, ut mulieres, ita se honeste tractent, quatenus quæ semel ad virum venerunt, servent inviolatum morientium torum: *& hujusmodi mulierem & miramur pariter, & laudamus, & non [12] procul à virginitate ponimus.* †. Sin autem non valuerit (cum forsitan & juvenis [13] hoc non patiatur) *nec possit contra [14] fervorem [15] naturæ resistere,* non est torquenda propter hoc, nec interdicendæ sunt ei communes leges: sed ad viri alterius veniat nuptias honeste, & omni luxuria abstineat: & fruatur successione filiorum. Sic enim eos adhuc amplius diliget, & non quasi quosdam odibiles respiciet, pœnis subdita sic amaris. Sicut enim patres, si ad secundas veniant nuptias, non [16] fraudamus filiorum suorum successione, nec quælibet est lex aliquid tale dicens: sic neque matres privabimus filiorum successione, si matres ad virum veniant secundum, licet ante nuptias secundas aut post secundas filii moriantur. Alioqui ex absurditate legis, licet præmoriantur filii omnes, non relinquentes filios aut nepotes, nihilominus supplicium manet, & non succedet eis mater, nec si sine filiis moriantur: sed inhumane ab eorum expellitur successione frustra quidem patiens, frustra simul & nutriens propter legales nuptias subjecta pœnis, succedent quidem illis aliqui ex longa cognatione: mater autem irrationabiliter expelletur. Quapropter, & ipsa succedat filiis: & sic hæc lex clemens, & mitis, matres filiis concilians. †. Colligentes igitur hujus legis partes, sancimus, quoniam matrem (secundum quod jam dudum diximus) assimilamus [17] patri in antenuptiali donatione: & ipsa sustinere quidem pœnas, sicut sustinet pater in dote: in hereditatem autem filiorum sine tergiversatione veniant, pater, & mater secundum subjectas utrique casui quæstiones. Proinde quod patres habent sive ad secundas venientes nuptias sive non, hoc etiam matres habeant, vocetturque mater ad filii hereditatem, sive jam ad secundas venit nuptias, sive postea veniat. §. 1. Antenuptiali vero donatione, ad secundum veniens consortium, neque secundum quantum heres existet filii, fruatur: sed hoc filiorum sit solum lucrum, eis à lege datum, & non videatur esse pars hereditatis filii: sed adhuc antenuptialis donationis non abjiciens naturam. Quæ competit tenere etiam circa eas, quæ nunc jam sunt viduatæ mulieres & propriis successerunt filiis: & quæ nondum ad secundas veniunt nuptias, licet postea veniant. Quod igitur hic habetur, sic omni tempore sanciatur.

6 Hinc sumpta est Authentica *Ex testamento, C. de secund. nupt.* Goth. Vid. *l. fœminæ. Cod. de secund. nupt. Novell.* 22. *cap.* 46. Bellon. *Consil.* 59. & Bart. ad *l.* 5. *Cod. ad Senat. Tertullianum*, ubi dicit hoc caput 3. corrigere *d. l.* 5. sed dictum caput 3. rursum corrigi per Novell. 22. cap. 46. & sic rursus manere *d. l.* 5. puta quando mater succedit ab intestato, quando vero filio prioris matrimonii succedit ex testamento tunc *d. l.* 5. esse & manere correctam per hoc caput 3. Ans.
7 *Nov.* 22. *c.* 46.
8 *d. cap.* 46.
9 *l.* 3. §. *ult. C. de secund. nupt.*
10 *l.* 5. *C. ad Senatusc. Tertull.*
11 Mater cum fratribus defuncti, defuncto succedit ab intestato.
12 Primæ nuptiæ, non procul à virginitate. Antiquum illud fuit, Primas honorari, quas ideo Nazianzenus vocavit *νόμον*, ut & secundas, *συγχώρησιν*, tertias, *παρανομίαν*; quartas, *χοιρώδεις βίον*.
13 Juvenes ad nuptias proniores. adde 1. *ad Tim.* 5.
14 Naturæ relactari difficile.
15 Nuptias appetimus fervore naturæ.
16 Parentes ob nuptias secundo contractas, non privantur filiorum successione. *ut hic:* quemadmodum & parentes usumfructum in adventitiis liberorum consequuntur, licet ad secundas venerint nuptias. *l. ult. C. de bon. maternis. Novell.* 22. *cap.* 34.
17 Quod jus patri competit in liberorum successione, idem matribus competit.

Cap. IV.

De administratione donationis propter nuptias si mulier ad secundas nuptias transferit.

Aliud [18] vero quiddam occasione secundo nubentium mulierum & antenuptialis donationis, adjicere prioribus, bene se habere credi-

18 Hinc sumpta est Authentica, *Sed si autem, Cod. de secund. nupt.*

1 Vid. vers. si autem. J.
2 Id est, usuram trientem.
3 Κτήμασι, Scrin-ger. χρήμασι, Cujac.
4 Nota regulam.
5 Novell. 3. & Cod. eadem.
6 Cap. 1. T. eod.
7 Vers. priscis T. eod. l. 7. §. 1. C. de secund. nupt.
8 Hinc sumpta est Authentica, sed quæ nihil. de pact. convent. Cod. Goth. Vid. Gudelin. de Jure novissimo lib. 1. cap. 8. num. 2. Ans.
9 Quæ dotem non dedit marito, antenuptialem donationem non accipit. Quid si per maritum steterit, quo minus dos ei daretur? mora mariti ejus, uxori non nocebit. Novell. 9.
10 Æqualitas servanda.
11 Quantum mulier dedit dotis nomine, tantum ea ex donatione propter nuptias, recipit.
12 Leges interdum extenduntur ad pendentes etiam lites: alias earum generalis est conditio, ut ad futuros tantum casus pertineant, l. 7. Cod. de legibus.
13 Dat. XVII. Kal. April. Just. IV. & Decio Coss. arg. Nov. 22. cap. 46. id est, anno 534.

credimus. *Priscis namque constitutionibus præbentibus electionem mulieri, quæ ad secunda vota descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt pacta & exponere filiis cautionem*[1]. *Quia moriens hæc restituerat: sive cum non valet dare cautionem, aut nollet forte, manerent quidem res apud filios antenuptialis donationis. solverent autem ei etiam* tertiam[2] partem *centesimæ usuræ:* Nos ex quæstionum emergentium varietate moti, quoniam invenimus minores in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis[3] existente: & alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exolveretur antenuptialis donationis debitum, ad eos utique secundum legem antenuptiali donatione veniente: propterea judicavimus oportere hunc dari ordinem causæ; Ut si[4] quis contulerit res secundum antenuptialem donationem, si quidem omnes immobiles sint, maneat[5] harum usus apud matrem: & ipsa eum colligat, & non respuat: neque exigat filius pro harum æstimatione usuras: sed & diligentiam earum habeat, sicut lex jubet, usu quidem existentibus dominis, & custodiat eas secundum leges antiquas filiis superstitibus[6]: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem, in casum quidem non existentium filiorum matri: reliquum vero filiorum hæredibus conservandum. †. Si autem omnis forte consistat in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam usurarum partem percipientem matrem cum[7] cautione jam definita, non exigere à filiis aurum: nisi forte idonea sit viri substantia, & habeat aurum & argentum & vestem, & quicquid conscriptum fuerit matri. tunc enim electionem matri dabimus, sive voluerit res percipere, & præbere cautionem: sive justam quam diximus usuram accipere, & secundum priores leges, & secundum nostram. †. Si vero permixtæ sint res, & donatio ante nuptias aliud quidem in pecuniis, aliud vero in immobilibus habeat rebus: immobilia quidem modis omnibus manere apud matrem, ut alimentum habeat inde: porro de mobilibus hæc valere quæ sancivimus prius, si essent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis consistentia.

CAP. V.

De dote scripta & non numerata vel præstita.

ILlud[8] quoque dudum acerbe quidem sancitum, raro autem in judicio examinatum, existimamus oportere clara lege complecti, & tradere usui, & deducere ad judicia, pro communi positum adjutorio. Si enim conjungantur aliqui alterutris cum dotis & antenuptialis donationis documentis: deinde vir quidem antenuptialem præbeat donationem, mulier autem scribat dotem, aut ipsa præbente eam, aut dante patre, aut quolibet extraneo: postea appareat matrimonii tempore dos non data marito, sed sustineat onera matrimonii, & matrimonium morte viri solvatur: non est justum omnino mulierem dotem[9] non dantem marito, *antenuptialem* accipere donationem. Sin autem etiam non totam dedit dotem: & ipsa pro tanto exigat donationem, & in quantum dederit dotem. æqualitatis[10] enim & justitiæ sumus amatores, quam in omnibus aliis & in consortiis volumus obtinere. Quapropter *quæ mulier nil omnino dat, nil omnino percipiat, quæ vero minus quam professa est dedit, tantum*[11] *recipiat solum quantum obtulit*, sitque etiam hoc optimum in præsenti lege incrementum, plurima decernente, quæ semper in dubitatione sunt, vix autem modo ad legislationem deductam. †. Hanc autem valere volumus legem & in casu dante ei principium, & in pendentibus[12] litibus & in omnibus de cætero provenientibus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua sublimitas operi effectuique contradere festinet, & manifesta universis per programmata propria faciat, quatenus in omnibus civitatibus, quas nostra ditio continet, hæc valeant, & certa omnibus fiant, secundum quod à nobis dispositum est[13].

14 Vid. Julianum Patricium constit. 5.
15 Major ecclesia Constantinopolitana, S. Sophia (de qua dicam commodiore tempore) ut & Romana, Lateranensis Ecclesia.
16 Constantinopolitanæ scil.
17 Ἐπιφ. Hal. ἐγκυκλίῳ. Scringer.
18 Οὐδὲν ἐν ἀμέτρῳ καλόν.
19 Major Ecclesia Constantinopolitana mater Imperii à Justiniano hic vocatur.
20 Diaconorum alii masculi: aliæ fœminæ.

TIT. III.

UT[14] DETERMINATUS SIT NUMERUS CLERICORUM SANCTISSIMÆ MAJORIS[15] ECCLESIÆ[16], ET CÆTERARUM ECCLESIARUM CONSTANTINOPOLITANARUM.

NOVELLA CONSTIT. III.

Imper. Justin. Aug. Epiphanio Sanctiss. & Beatiss. Archiepiscopo regiæ civitatis, & universali Patriarchæ.

PRÆFATIO.

DUdum quidem communi & generali[17] lege ad tuam beatitudinem & ad reliquos sanctissimos Patriarchas scripta, de ordinatione venerabilium Episcoporum, & reverendiss. clericorum, nec non mulierum diaconissarum, *& ut non amplius fiat ab antiqua mensura qui ordinantur*, disposuimus: quod nobis videbatur bene se & competenter habere, & regulatum sacratum digne: præsentem vero legem specialem ad tuam beatitudinem scribemus, de numero reverendiss. clericorum, qui in hac urbe sunt, disponentes. Quia enim *pene nihil immensum*[18] *bonum est*, competens est neque ordinationes quæ super reverendiss. clericis fiunt, aut super reverendiss. diaconissis, fieri tantas, ut illorum expensis sanctissima ecclesia incidat in causam mutuorum maximorum, & paulatim ad novissimam inopiam deponatur. Novimus enim propter hujusmodi occasionem, hujus regiæ civitatis sanctissimam majorem ecclesiam, *nostri imperii matrem*[19], debitis inquietari majoribus, & non aliter valentem facere singulas erogationes reverendiss. clericis, antequam aurum non parvum sumat mutuum, faciens tam hypothecas quam pignorum dationes in optimis suis prædiis rusticis & suburbanis. Propter hoc igitur perspeximus nosmetipsos deponere ad hujusmodi causæ inquisitionem, & agnoscere quemadmodum prius se habuerit, quidque longitudo temporis adinvenerit.

†. Investigantes igitur illud undique invenimus *quoniam singuli horum qui sanctiss. ecclesias ædificaverunt in hac felicissima civitate, non pro ædificio solummodo cogitaverunt, sed etiam ut expensas sufficientes darent à se facti venerabilibus domibus: & determinarent quantos quidem competens esset presbyteros per unamquamque ecclesiam, quantosque diacones masculos*[20] *atque fœminas, & quantos subdiacones, & rursus cantores atque lectores & ostiarios constitui: & super hæc etiam oratoris expensas definierunt: & reditus proprios dederunt sufficientes iis quæ à se constituta sunt.* Si quis autem adjecerit multitudinem, nequaquam amplius penitus extendi valentes. †. Et quidem permanserunt usque ad multum tempus talia conservata: & donec hoc fuit, duraverunt sanctiss. ecclesiarum domibus quæ sufficerent. Cum vero Deo amabiles episcopi ad aliquorum preces semper respicientes protracti sunt ad ordinationum multitudinem, aucta quidem est expensarum quantitas ad immensitatem multam: creditores autem undique & usuræ, & novissime neque creditores inveniuntur propter incredulitatem jam causæ: sed alienationes cum necessitate, & contra leges, & causæ indecentes, & neque propria dignitate temperatæ, ut ex hac nimietate, neque prædia neque suburbana sufficerent hypothe-

τῶν γὰρ προτέρων διατάξεων παρεχουσῶν ἐπιλογὴν τῇ γυναικὶ τῇ δευτέροις ὁμιλησάσῃ γάμοις, εἴτε βουληθείη λαβεῖν τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν, καθάπερ ἐφεῖσι τὰ σύμφωνα, καὶ δοῦναι τοῖς παισὶν ἀσφάλειαν, ὡς τελευτῶσα ταύτην ἀποκαταστήσειν, εἴτε ὡς ἀδυνατήσῃ δοῦναι τὴν ἀσφάλειαν, ἢ μὴ βουληθείη, τὰ μὲν τὰ πράγματα παρὰ τοῖς παισὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, αὐτῇ τοῦ δὲ τρίτου μέρους τοῦ ἑκατοστιαίου τόκου. ἡμεῖς ἐκ τῶν ἀναφυομένων ζητήσεων ὁρμώμενοι ποικιλίας, ἐπειδήπερ εὕρομεν νέους ἐπὶ τούτῳ κινδυνεύοντας, τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἐν χρήμασιν οὔσης, καὶ ἄλλους χρυσίον μὲν οὐκ ἔχοντας, πιπράσκειν δὲ τὰ πατρῷα πάντα, ὅπως ἂν λυθείη τὸ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ὄφλημα, κατιούσης ἐπ' αὐτοὺς κατὰ τὸν νόμον τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἐκ[illegible], διὰ τοῦτο ᾠήθημεν χρῆναι τοιαύτην δοῦναι τῷ πράγματι τάξιν. εἴ τις ἐπιδοίη πράγματα κατὰ προγαμιαίαν δωρεάν, εἰ μὲν ἀκίνητα ἅπαντα εἴη, μένειν τούτων ἡ χρῆσις παρὰ τῇ μητρί, καὶ αὐτὴ ταύτην ἐκλέγειν, καὶ μὴ παραιτεῖσθαι, μηδὲ ἀπαιτεῖν τοὺς παῖδας ὑπὲρ τῆς τούτων διατιμήσεως τόκους, ἀλλ' ἐπιμελεῖσθαί τε αὐτῶν καθάπερ ὁ νόμος βούλεται, τῆς μὲν χρήσεως οὔσης κυρίας, φυλάττειν τε ταῦτα κατὰ τοὺς νόμους τοὺς παλαιοὺς τοῖς παισὶ περιοῦσιν, εἰ πάντες τελευτήσειαν, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, τὸ μὲν ἐξ ἀπαιδίας κατὰ τῇ μητρί, τὸ δὲ λειπόμενον, τοῖς τῶν παίδων κληρονόμοις φυλαττόμενον. †. Εἰ δὲ πᾶσα καθεστήκοι τυχὸν ἐν χρήμασιν, ἢ ἄλλοις κινητοῖς πράγμασιν ἡ προγαμιαία δωρεά, τὸ τρίτον τοῦ τόκου μέρος λαμβάνουσαν τὴν μητέρα σὺν τῇ ἤδη κεκαθαρμένῃ ἀσφαλείᾳ, μὴ ἀπαιτεῖν παρὰ τῶν παίδων χρυσίον, πλὴν εἰ μὴ ἄφθονος ἡ τοῦ ἀνδρὸς εἴη οὐσία, καὶ ἔχοι καὶ χρυσίον καὶ ἄργυρον καὶ ἐσθῆτα, καὶ εἴ τι καταγεγραμμένον ἦν τῇ μητρί. τηνικαῦτα γὰρ τὴν ἐπιλογὴν τῇ μητρὶ δώσομεν, εἴτε βούλεται τὰ πράγματα λαβεῖν, καὶ δοῦναι τὴν ἀσφάλειαν, εἴτε καὶ τὸν εἰρημένον κομίζεσθαι τόκον, κατά τε τοὺς προτέρους νόμους, κατά τε τὸν ἡμέτερον. †. Εἰ δέ γε ἀναμιξ εἴη τὰ πράγματα, καὶ ἡ δωρεὰ τὸ μὲν ἐν χρήμασι, τὸ δὲ ἐν ἀκινήτοις ἔχοι πράγμασι, τὰ μὲν ἀκίνητα πάντως μένειν παρὰ τῇ μητρί, ὥστε τὴν διατροφὴν ἔχειν ἐκεῖθεν· ἐπὶ δὲ τοῖς κινητοῖς ταῦτα κρατεῖν ἅπερ ἐνομοθετήσαμεν ἔμπροσθεν, εἴπερ ἐτύγχανεν ἐν κινητοῖς πᾶσα τὰ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς καθεστῶτα.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ τῆς προικὸς γραφείσης, καὶ μὴ ἀριθμηθείσης, ἢ πληρωθείσης.

ΚΑκεῖνο γε μὴν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀκριβῶς μὲν νομοθετηθέν, σπανίως δὲ ἐν δικαστηρίοις ἐξετασθὲν, ᾠήθημεν χρῆναι νόμῳ τε σαφεῖ περιλαβεῖν, καὶ παραδοῦναι τῇ χρήσει, καὶ προελθεῖν εἰς τὰ δικαστήρια, πρὸς κοινὴν ὑποκείμενον βοήθειαν. εἰ γὰρ συναφθεῖεν τινὲς ἀλλήλοις ἐπὶ προικῷ καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς συμβολαίοις, εἶτα ὁ μὲν ἀνὴρ προγαμιαίαν ἐπιδοίη δωρεάν, ἡ δὲ γυνὴ ἐπιγράφοιτο προῖκα, ἢ αὐτὴ παρεχομένη ταύτην, ἢ διδόντος πατρὸς, ἢ τῶν πρὸς ἔξωθεν, εἶτα φανείη παρ' ὅλον τὸν τοῦ γάμου καιρὸν ἡ προῖξ μὴ δοθεῖσα τῷ συνοικοῦντι, ἀλλ' ἀναφορῶν ἐκεῖνος εἴη τὰ τοῦ γάμου βάρη, καὶ ὁ γάμος θανάτῳ τοῦ ἀνδρὸς διαλυθείη, οὐκ ἂν εἴη δίκαιον παντελῶς γυναῖκα προῖκα μὴ δοῦσαν τῷ συνοικοῦντι, τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν λαβεῖν. εἰ δὲ καὶ μὴ εἰς ὁλόκληρον δοίη, καὶ αὐτὴ κατὰ τοσοῦτον ἀπαιτείτω τὴν δωρεάν, καθ' ὅσον δοίη τὴν προῖκα. ἰσότητος γὰρ ἐσμὲν καὶ δικαιοσύνης ἐρασταί, καὶ ταύτην ἐν ἅπασί τε τοῖς ἄλλοις, καὶ πρός γε ἐν τοῖς συναλλάγμασι βουλόμεθα κρατεῖν, ὥστε ἡ μηδὲ ὅπως ἐπιδοῦσα, μηδὲ ὅπως λαμβανέτω. ἡ δὲ ἐλάττω ὧν ὡμολόγησε δοῦσα, τοσοῦτον ἀντιλαμβανέτω μόνον ὅσον ἐπιδέδωκε. καὶ ἔστω καὶ τοῦτο κάλλιστον τοῦ παρόντος νόμου προσθήκης, πολλὰ τῶν ἀεὶ μὲν ἀμφισβητουμένων, μόλις δὲ νυνὶ εἰς νομοθεσίαν καταχθέντων διορίζοντος. †. Τοῦτον δὲ κρατεῖν βουλόμεθα τὸν νόμον ἐπί τε τοῦ δόντος αὐτῷ τὴν ἀρχὴν θέματος, ἐπί τε τῶν ἐν δικαστηρίοις ἠρτημένων, ἐπί τε τῶν ἐφεξῆς γινομένων αἰτιῶν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω, καὶ φανερὰ πᾶσι διὰ προγραμμάτων οἰκείων ποιησάτω, ὥστε ἐν ἁπάσαις ταῖς πόλεσιν ὅσας ἡ ἡμετέρα κατέχει βασιλεία, ταῦτα κρατεῖν καὶ δῆλα πᾶσι γενέσθαι, κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν διατετυπωμένα. Dat. xv. Kal. April. CONSTANT. BELIS. V.C. CONSS.

ΤΙΤΛΟΣ γ΄.

Περὶ τοῦ ὡρισμένον εἶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῆς εὐδαίμονος πόλεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ΄.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔη μὲν κοινῷ τε καὶ γενικωτέρῳ νόμῳ, πρός τε τὴν σὴν μακαριότητα καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἁγιωτάτους πατριάρχας γεγραμμένῳ, περὶ τῆς χειροτονίας τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων, καὶ εὐλαβεστάτων κληρικῶν, καὶ γυναικῶν γαμετῶν διακονισσῶν, καὶ τοῦ μὴ πλείους εἶναι τοὺς ἐξ ἀρχῆς μέτρου τοὺς χειροτονουμένους, διετυπώσαμεν ὅπερ ἡμῖν ἔδοξε καλῶς τε καὶ προσηκόντως ἔχειν, καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀξίως. τὸν δὲ παρόντα νόμον ἰδικὸν πρὸς τὴν σὴν μακαριότητα γράφομεν, τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν τῶν ἐνταῦθα διατιθέντες. ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν σχεδὸν τῶν ἐν ἀμετρίᾳ καλόν, προσῆκον ἂν εἴη μηδὲ τὰς χειροτονίας τὰς ἐν τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς ἢ ταῖς εὐλαβεστάταις διακονίσσαις, γίνεσθαι τοσαύτας ὡς ταῖς ἐκείνων δαπάναις τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν εἰς δανεισμάτων ἐμπίπτειν χρείαν μεγάλων, καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπορίαν καταφέρεσθαι. ἴσμεν γὰρ, διὰ τὴν τοιαύτην πρόφασιν, τὴν τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, τὴν τῆς ἡμετέρας βασιλείας μητέρα, ὀφειλήμασιν ἐνοχλουμένην μεγάλοις, καὶ οὐκ ἄλλως ἰσχύουσαν ἑκάστην ποιεῖσθαι διάδοσιν τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς, πρὶν ἂν χρυσίον οὐ μέτριον δανείσαιτο ποιουμένη τάς τε ὑποθήκας, τάς δὲ ἐνεχύρων δόσεις, ἐπὶ τοῖς καλλίστοις αὐτῆς χωρίοις τε καὶ προαστείοις. διὰ ταῦτα τοίνυν συνείδομεν ἑαυτοὺς καθεῖναι πρὸς τὴν τοῦ πράγματος ζήτησιν, καὶ μαθεῖν τίνα μὲν τρόπον ἐμπροσθεν εἶχε, τί δὲ τὸ τοῦ χρόνου μῆκος ἐξεῦρεν. †. Ἀνιχνεύοντες τοίνυν αὐτὸ πανταχόθεν, εὑρήκαμεν ὡς ἕκαστος τῶν τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας οἰκοδομησάντων ἐπὶ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, οὐκ οἰκοδομίας ἐφρόντισε μόνης, ἀλλὰ καὶ δαπάνας ἀρκούσας διδόναι τοῖς παρ' αὐτοῦ γενομένοις σεβασμίοις οἴκοις· καὶ ὥρισεν πόσους μὲν προσήκει ἐν πρεσβυτέρους καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν, πόσους δὲ διακόνους ἄρρενάς τε καὶ θηλείας, πόσους τε ὑποδιακόνους, καὶ αὖθις ψάλτας τε καὶ ἀναγνώστας καὶ πυλωροὺς καθίστασθαι, καὶ πρὸς τούτῳ καὶ τὴν τοῦ οἴκου δαπάνην ὥρισε, καὶ προσόδους οἰκείας ἐπιδέδωκεν, ἀρκούσας τοῖς παρ' αὐτοῦ γενομένοις· οὐδὲ τὸ προστεθὲν πλῆθος, οὐκέτι παντελῶς ἐκτείνεσθαι δυναμένας. †. Καὶ διέμεινε γε μέχρι πολλοῦ τὰ τοιαῦτα φυλαττόμενα, καὶ ἕως τοῦτο ἦν, ἤρκουν καὶ τοῖς τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τοῖς οἰκίαις ἀρκούμενα· ὡς δὲ οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι ταῖς δυσωπίαις τινῶν ἀεὶ προσέχοντες, ἐξήχθησαν πρὸς τὸ τῶν χειροτονουμένων πλῆθος, ηὐξήθη μὲν ὁ τῆς δαπάνης ποσότης εἰς ἀμετρίαν πολλήν, δανεισταὶ δὲ πανταχόθεν, καὶ τόκοι, καὶ τὸ τελευταῖον, οὐδὲ δανεισταὶ λοιπὸν διὰ τὴν ἀπιστίαν ἤδη τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐκποιήσεις τε ἀναγκαστικαὶ καὶ παράνομοι, καὶ πράγματα ἄσεμνα, καὶ οὐδὲ οἰκείας ἀξίας [illegible]

ρίοις ὥστε ἐκ τῆς τοιαύτης ἀτοπίας, μηδὲ τὰ χρέα, μηδὲ τὰ ἐνέχυρα ἐξευρίσκεσθαι τοὺς δανειστὰς καὶ τοῖς ἐνεχύροις, μηδὲ δυνατοὺς διὰ τοῦτο δανειστὰς εἰς ἐσχάτην καταλθεῖν πενίαν, καὶ μηδὲ αὐτοῖς τοῖς λειτουργοῦσι τὴν λειτουργίαν διδόναι δύνασθαι· ἀλλ' εἰς τὴν πασῶν ἀθλιωτάτην ὁδὸν τὸ πρᾶγμα καταφέρεσθαι, τὸ τῶν ὄντων ἁπάντων τοῖς δανεισταῖς ἐκστῆναι. ὅπερ καὶ λέγειν ὀκνοῦμεν, καὶ ὅπως ἂν μὴ γένοιτο, προνοοῦμεν. εἰ γὰρ οὐκ ἄν τις ἀνέξαιτο ῥᾳδίως τοῦ ὑπὲρ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ προϊεμένου δαπανήματα, πῶς οὐχὶ καὶ τὰ περὶ τούτων ἡμῖν φροντιστέον; οὐ γὰρ δεῖ πρὸς τὰς δαπάνας ἐπιζητεῖν καὶ τὰς κτήσεις, (τοῦτο γὰρ εἰς πλεονεξίαν τε ὁμοῦ καὶ ἀσέβειαν ἄγει) ἀλλὰ τοῖς οὖσι συμμετρεῖν καὶ τὰς δαπάνας. ὅθεν προσηκόντως καὶ τὰ περὶ τούτων νομοθετοῦμεν, καὶ τὴν ἀμετρίαν ἐκβάλλομεν, ῥητὴν τὴν θεραπείαν παραδιδόντες θεραπείαν.

ΚΕΦ. α.

Περὶ τοῦ ἄχρι νῦν ὄντος μένειν κληρικῶν ἀριθμοῦ, καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος κληρικῶν ἀριθμοῦ μεγάλης τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐκκλησίας.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τοὺς μὲν ἄχρι νῦν ὄντας κατὰ τὴν αὐτὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας σεβασμίους οἴκους, καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους κληρικοὺς, καὶ γυναῖκας διακόνους, καὶ πυλωροὺς μένειν ἐφ' οὗπερ εἰσὶ σχήματος. (οὐ γὰρ τὸ ὂν ἐλαττοῦμεν, προνοοῦμεν δὲ τοῦ μέλλοντος ποιούμενοι, ταῦτα νομοθετοῦμεν.) τοῦ δὲ ἑξῆς χρόνου μηδεμίαν γενέσθαι χειροτονίαν, μέχρις ἂν εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀριθμὸν τὸν ὑπὸ τῶν τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας οἰκοδομησαμένων ἡ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν περιστῇ ποσότης. †. Ἀλλ' ἐπειδὴ πάλαι καὶ τὸ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος ἡμῶν πόλεως ὥριστο μέτρον, καὶ σφόδρα συνεσταλμένον ἦν, οἷα μιᾶς οὔσης τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. ὕστερον δὲ ὅ, τε προσκυνητὸς οἶκος τῆς ἁγίας ἐνδόξου παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, ὁ πρὸς τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γειτονεύων κείμενος, ᾠκοδόμηται παρὰ τῆς εὐσεβοῦς τὴν λῆξιν Βηρίνης· ὅ, τε σεβάσμιος οἶκος τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδώρου παρὰ Σπερατίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης ἀνιερώθη· ἦν δὲ καὶ ὁ προσκυνητὸς οἶκος τῆς ἁγίας Εἰρήνης ὁ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ συνημμένος. διὰ τοῦτο περιστῆσαι τὸν ἀριθμὸν εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα, τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. Οὐ γὰρ ἂν ἀρκέσειαν τοσαύταις ἐκκλησίαις ὀλίγοι καθεστῶτες. ἐπειδήπερ οὐκ ἰδιάζοντας κληρικοὺς οὐδὲ εἷς τούτων ἔχει τῶν τριῶν οἴκων, κοινοὶ δὲ εἰσι τῆς τε ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας καὶ αὐτῶν, καὶ τούτους ἅπαντας περινοστοῦντες κατά τινα περίοδον καὶ κύκλον, τὰς λειτουργίας ἐν αὐτοῖς ποιοῦνται· ἄλλως τε καὶ πολλοῦ πλήθους ἐκ τῶν πάλαι αἱρετικῶν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσαχθέντος, χάριτι μὲν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πόνοις δὲ καὶ μεταβολαῖς ἡμετέραις, ἀναγκαῖον πλείονας ἢ τοὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ὁσίαν λειτουργίαν τῆς ὑπηρεσίας ἀφορισθῆναι. §. α. Ὥστε θεσπίζομεν, μὴ πλείονας μὲν ἑξήκοντα πρεσβυτέρους κατὰ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν εἶναι, διακόνους δὲ ἄρρενας ἑκατὸν, τεσσαράκοντα δὲ θηλείας, καὶ ὑποδιακόνους ἐνενήκοντα, ἀναγνώστας δὲ ἑκατὸν δέκα, καὶ ψάλτας εἰκοσιπέντε, ὡς εἶναι τὸν πάντα ἀριθμὸν τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐν τετρακοσίοις εἰκοσιπέντε συνεστάναι· καὶ ἑκατὸν πρὸς τούτοις τῶν καλουμένων πυλωρῶν. Κατὰ μὲν οὖν τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς εὐδαίμονος ἡμῶν ταύτης πόλεως, καὶ τοὺς τρεῖς σεβασμίους οἴκους τοὺς ἡνωμένους αὐτῇ, τοσοῦτον κληρικῶν ἔστω πλῆθος, οὐδενὸς μὲν τῶν νῦν ἐκβαλλομένων, κἂν εἰ πολλῷ πλείων ἀριθμὸς εἴη παρὰ τὸν ὑφ' ἡμῶν ὡρισμένον, μηδενὸς δὲ λοιποῦ προστιθεμένου καθ' ἕκαστον τάγμα τοῖς οὖσιν, ἕως ἂν εἰς τοῦτον τὸν ἀριθμὸν περιστῇ τὸ μέτρον.

ΚΕΦ. β.

Περὶ τοῦ κωλύεσθαι, τὴν τινα μεθίστασθαι ἐξ ἐλάττονος εἰς μεγάλην ἐκκλησίαν διὰ προστασίας τινὸς, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀμέτρως τὸ κληρικῶν πλῆθος γίνεσθαι.

Κἀκεῖνο προσθετέον, ὥστε τὸ μέχρι τοῦ νῦν οὐκ εὐπρεπῶς γινόμενον, μηκέτι πολιτεύεσθαι, τὸ πολλοὺς τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν ἀπαξιοῦν μὲν ἐν αἷς ἐχειροτονήθησαν ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἢ ἐνταῦθα ἢ κατὰ χώραν μένειν, εἰς δὲ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἅγιον κλῆρον αὐτῆς διὰ τινος προστασίας ἰέναι. ὅπερ τοῦ λοιποῦ παντελῶς γίνεσθαι κωλύομεν. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ὁσίων μοναστηρίων κωλύομεν ἐξ ἑτέρου μοναστηρίου πρὸς ἕτερον μεταβαίνειν, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς τοῦτο ἐφήσομεν, κέρδους τε καὶ ἐμπορίας ἀπόδειξιν ἔχειν τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν ἡγούμενοι. εἰ δὲ καί ποτε τοιαύτην τινὰ μετάστασιν ἡ σὴ μακαριότης ἢ ἡ κατὰ καιρὸν βασιλεία γενέσθαι βουληθείη, μὴ ἄλλως τοῦτο πραχθῆναι πρὶν ἂν εἰς τὸν εἰρημένον ὑφ' ἡμῶν ἀριθμὸν περιστῇ τὸ πρᾶγμα· ὥστε τὴν μετάστασιν εἰς τὴν τοῦ λείποντος τάξιν γίνεσθαι, ἀλλὰ μὴ ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν τι παντελῶς ἐμβαίνειν. τοῦτο γὰρ ἐξ οὐδεμιᾶς μηχανῆς, οὐδὲ ἔκ τινος τρόπου γενέσθαι συγχωροῦμεν. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. §. α. Ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις ἐκκλησίαις, ὧν τὴν χορηγίαν ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία ποιεῖται, θεσπίζομεν τοὺς μὲν νῦν ὄντας μένειν ὁμοίως καὶ αὐτοὺς ἐπὶ σχήματος, τοῦ δὲ λοιποῦ μηδένα χειροτονεῖσθαι, πρὶν ἂν εἰς τὸ καλούμενον statutum ἑκάστης ἐκκλησίας, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ὥρισται παρὰ τῶν ταύτας οἰκοδομησαμένων, ὁ τῶν πρεσβυτέρων τε καὶ διακόνων, ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν, καὶ ὑποδιακόνων, καὶ ἀναγνωστῶν, καὶ ψαλτῶν, καὶ πυλωρῶν ἀριθμὸς περιστῇ· καὶ μηδεὶς εἰς ἐν μέσῳ παντελῶς προστεθείη. ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοὶ φυλαξόμεθα ποιεῖν τι τοιοῦτον, καὶ τοὺς χειροτονηθησομένους πέμπειν. οὐδείς τε τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων τοιοῦτό τι πράξει, τὸν ἡμέτερον εὐλαβούμενος νόμον. ἄδεια τε ἔστω τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀντιλέγειν, κἂν παρὰ τῆς αὐλῆς ἡ κέλευσις ἔλθῃ, ὅ, τε γὰρ κελεύσας, ὅ, τε κελευσθεὶς ὑπὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔσται ἐπιτίμιον, εἴ τι τοιοῦτο πράξειεν. †. Ἀλλ' οὐδὲ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ἄλλαις, ὅσαι μὴ τὴν τροφὴν καὶ χορηγίαν ἔχουσιν ἐκ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, προσήκει ἐπὶ πλῆθος ἐπάγεσθαι τῶν χειροτονουμένων ἐν αὐταῖς, οὐδὲ ὑπερβαίνειν τοῦ λοιποῦ τὸ τεθειμένον ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπ' ἐκείναις μέτρον. μή πως καὶ οἱ περὶ αὐτὰς χειροτονούμενοι εἰς πλῆθος ἐκπίπτοντες ἄμετρον, καὶ τὰς προσιούσας αὐταῖς παρὰ τῶν εὐσεβούντων προσόδους μεριζόμενοι, κἀκεῖθεν πρὸς τὸ μέτρον αὐτῶν οὐκ ἀρκούσας ὁρῶντες, εἰς μεγάλην στενοχωρίαν ἐμπίπτωσιν. †. Εἰ δὲ ὑπὲρ τὸ μέτρον τὸ ὡρισμένον ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις χειροτονήσειεν ὁ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας κατὰ καιρὸν ἁγιώτατος ἀρχιεπίσκοπος, καὶ οἵ τε θεοφιλέστατοι τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας οἰκονόμοι δαπάνην ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιδοῖεν πόρων, αὐτοί τε οἴκοθεν καὶ ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας ἀποτιννύτωσαν τὴν δαπάνην, ὅ, τε ταῦτα χορηγεῖν αὐτοῖς ἐπιτρέψας μακαριώτατος πατριάρχης. ἴστωσαν γὰρ ὡς εἴ τι τοιοῦτο πράξειεν, ἄδειαν δίδομεν καὶ τοῖς μετὰ τὸ τοιοῦτο πράξαντας ἐσομένοις πατριάρχαις, καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους οἰκονόμοις, καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς, τὰ τοιαῦτα καὶ πολυπραγμονεῖν, καὶ γινόμενα κωλύειν, καὶ προσαγγέλλειν τῇ βασιλείᾳ· ὥστε ταῦτα μεμαθηκυῖαν, προστάττειν ἐκ τῆς οὐσίας τῶν ταῦτα πραξάντων οἰκονόμων, ἢ καὶ τοῦ ἐπιτρέψαντος ἀρχιεπισκόπου, ταῦτα ἀποτίννυσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ. ὥστε μὴ καὶ αὖθις σύγχυσίν τινα τοιαύτην τοῦ πράγματος καὶ θόρυβον γενέσθαι, τοῦ πράγματος εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ὡρισμένον μέτρον περιστάντος, τηνικαῦτα χειροτονεῖν ἐξέστω κατὰ τοσοῦτον, ὥστε μὴ ὑπερβαίνειν τὸ ῥηθὲν μέτρον, μηδὲ τὸν ἀριθμὸν ὑπερπίπτειν, ἢ γίνεσθαί τινα περὶ τοῦτο κακουργίαν. οὐδὲ γὰρ ἀνεξόμεθα τοιοῦτό τι γενέσθαι, ὡς λέγεσθαι ὅτι χειροτονεῖν μὲν ἄδεια ἔσται, χορηγεῖν δὲ μὴ, τὸ φάσκειν ὡς ἄδεια ἔσται χειροτονεῖν μὲν, μὴ μέντοι ἐπιδιδόναι τροφάς. τοῦτο γάρ ἐστιν αὖθις τῆς συγχύσεως ἐργαζομένων, καὶ τῇ

cis & pignoribus, neque creditores propter hoc invenirentur, sed ad inopiam descenderent novissimam, & nec ipsis ministris emolumentum dare sufficerent: sed ad viam omnium infelicissimam caussa descenderet, quatenus rerum omnium creditoribus cederet: quod etiam dicere piget nos: & quemadmodum non fiat, providemus. Nam si non aliquis ferret libenter eum qui ultra [1] substantiam suam expendit, quomodo non & de his nobis est cogitandum? Non enim oportet ad mensuram [2] expensarum quærere etiam possessiones, (hoc enim simul ad avaritiam, impietatemque perducit) sed ex iis quæ sunt, expensas metiri. Quapropter competenter etiam de his sancimus, & immensitatem excludimus, certæ medicinæ caussam tradentes.

Cap. I.

Ut numerus clericorum qui nunc est, maneat, & de futuro numero clericorum Constantinopolitanæ majoris ecclesiæ.

Sancimus igitur eos quidem qui hactenus, sunt in eadem sanctiss. majore ecclesia & reliquas omnes venerabiles domos, & reverendiss. clericos, & mulieres diaconissas & ostiarios manere in quo sunt schemate. (non enim quod est, minuimus [3], sed de futuro providentes hæc sancimus) reliquo vero tempore nulla fiat ordinatio, donec ad antiquum numerum institutum ab iis qui sanctiss. ecclesias ædificaverunt, reverendiss. clericorum quantitas redigatur. †. Sed quoniam pridem etiam reverendiss. clericorum sanctissimæ majoris ecclesiæ regiæ nostræ civitatis determinatus est numerus, & valde brevis erat: utpote una existente sanctissima [4] ecclesia: postea vero & venerabilis domus sanctæ gloriosæque virginis & Dei genitricis Mariæ juxta sanctissimæ majoris ecclesiæ vicinitatem posita, ædificata est à piæ memoriæ Verina [5], & veneranda domus sancti martyris Theodori à Speratio [6] gloriosæ memoriæ dedicata est. Erat autem etiam venerabilis domus sanctæ Helenæ [7], quæ sanctiss. majoris ecclesiæ copulata est: propterea [8] redigere numerum ad antiquam figuram impossibile est. Non enim sufficient tantis ecclesiis pauci consistentes: quoniam quidem non proprios clericos, neque una quidem harum trium habeat basilicarum, sed communes sunt, & sanctissimæ majoris ecclesiæ, & earum: & omnes circumeuntes secundum quendam ordinem & circum, ministeria in eis celebrant: deinde etiam plurima multitudine, & ex antiquis hæreticis [9] ad sanctiss. majorem ecclesiam deducta, gratia quidem magni Dei, & salvatoris nostri Jesu Christi, laboribus autem, & immutationibus nostris oporteat plures quam à principio ad præsens officii ministerium definiri. §. 1. Quapropter sancimus *non [10] ultra sexaginta quidem presbyteros in sanctissima majore ecclesia esse, diaconos autem masculos centum [11], & quadraginta fœminas: subdiaconos vero nonaginta, lectores autem centum, & decem, cantores vigintiquinque: ita ut sit omnis numerus reverendiss. clericorum sanctissimæ majoris ecclesiæ in quadringentis viginti quinque: & insuper centum [12] existentibus iis, qui vocantur ostiarii.* In sanctissima siquidem majori ecclesia hujus felicissimæ nostræ civitatis, & per tres venerabiles domos unitas, ei tanta clericorum sit multitudo: nullo [13] quidem horum qui nunc sunt, excludendo: licet multo plurium sit numerus ab iis qui à nobis nunc determinati sunt: nullo autem de cætero adjiciendo in unoquoque ordine in iis qui nunc sunt, donec ad hunc numerum mensura redigatur.

Cap. II.

Ne liceat clericis de minore ecclesia in majorem per patrocinium transire, & de clericorum multitudine non facienda.

Illud quoque adjiciendum est, ut quod hactenus indecenter fiebat, nequaquam in repub. geratur, id est, multos reverendiss. clericorum, dedignari quidem in iis quibus ordinati sunt, sanctiss. ecclesiis, aut hic, aut in provinciis, deservire [14]: ad sanctiss. vero majorem ecclesiam, & venerabilem clerum ejus per patrocinium quodlibet accedere. quod de cætero omnimodo fieri prohibemus: nam si super venerabilibus monasteriis prohibemus *ex alio monasterio [15] ad aliud transmigrare:* multo magis neque reverendiss. clericis hoc permittemus: lucri & negotiationis habere demonstrationem hujusmodi horum desiderium judicantes. Si vero, & aliquando talem quandam migrationem tua beatitudo, aut per tempora imperium fieri perspexerit: non aliter hoc agi, antequam ad prædictum à nobis numerum caussa redigatur, ut migratio in officium deficientis fiat: & non supra numerum aliquid omnino excedatur: hoc enim nulla machinatione, neque ex aliquo modo fieri sinimus. Et hæc quidem de sanctissima majori ecclesia.

§. 1. In aliis autem omnibus ecclesiis, quarum expensas sanctiss. major ecclesia facit, sancimus nunc quidem existentes manere, similiter eos etiam sub schemate [16], de cætero vero nullum ordinari, antequam ad *statutum uniuscujusque ecclesiæ* (ut vocant) *quod antiquitus [17] ordinatum est ab ædificatoribus ecclesiarum*, presbyterorum, diaconorum masculorum atque fœminarum, & subdiaconorum atque lectorum, nec non cantorum, & ostiariorum numerus redigatur, & nullus in medio penitus adjiciatur. Nosque ipsi cavebimus tale aliquid agere: & ordinandos mittere: nullusque nostrorum judicum tale aliquid agat, nostram formidans legem: & licentia sit beatiss. archiepiscopo & patriarchæ hujus regiæ civitatis ordinationi contradicere, licet jussio de [18] palatio veniat: nam qui & præcipit, & cui præcipitur, sub ecclesiastica erunt mulcta, si tale aliquid egerint. †. Sed neque in aliis ecclesiis, quæcumque emolumentum, & expensas non habent à sanctiss. majore ecclesia, competens est, multitudinem intromittere ordinandorum in ipsis, neque transcendere de cætero constitutam à principio etiam super illis mensuram: ne forsan etiam qui in eas creantur in multitudinem incidentes immensam, & accedentes sibimet à pie agentibus reditus dividentes, & exinde usque ad mensuram eorum non sufficere videntes, in maximam angustiam incidant. †. Si vero ultra mensuram definitam in sanctiss. majore ecclesia sive aliis ecclesiis ordinet, qui per tempora fuerit sanctiss. majoris ecclesiæ sanctiss. episcopus, & venerabilis ejusdem ecclesiæ œconomi erogationem ex ecclesiasticis præbuerint reditibus: ipsi quoque de sua & propria facultate præbeant expensum, & qui hæc expendere eos permiserit beatiss. patriarcha. Sciant enim, quia si quid tale egerint, licentiam damus & sanctiss. patriarchis, qui post tale aliquid agentes fuerint, & posterioribus œconomis, & omnibus reliquis reverendiss. clericis talia perscrutari, & facta prohibere, & indicare imperio: ut illud cognoscens, præcipiat ex substantia hæc agentium œconomorum, aut etiam permittentis archiepiscopi hoc sanciri sanctiss. ecclesiæ. Quapropter ne rursus forte fiat aliqua rei confusio atque tumultus, caussa ad mensuram à principio constitutam redacta, tunc ordinare liceat in tantum ut non transcendatur definita mensura, neque numerus transeatur, aut fiat quædam circa hoc calliditas. Non enim illud patimur omnino fieri, ut dicatur quia licentia erit ordinare quidem, non tamen emolumenta præbere: hoc enim est rursus confusionem efficientium, & immensa adjectione

1 Ultra substantiam expensæ non sunt faciendæ.
2 Non ad mensuram expensarum possessiones quærendæ: sed ex ipsis possessionibus expensas metiri oportet.
3 Princeps Ecclesiæ bona minuere non debet.
4 Ecclesiam S. Sophiæ intelligit.
5 Uxore magni Leonis.
6 Σπερατίου, Scrimger. Speragii. Is fuit consul sub Valentiniano, Martiano.
7 Εἰρήνης, Scrimger. recte. huic enim ædem sacraverat Constantinus teste Socrate.
8 Quotiens connectuntur inter se plures Ecclesiæ, numerus servientium exigendus: & per consequentias expensarum.
9 Id est, ex bonis hæreticorum.
10 Nota numerum presbyterorum, subdiaconorum, lectorum, ostiariorum, cantorum majoris Ecclesiæ Constantinopolitanæ. adde l. 4. C. de sacr. Eccles.
11 Septem tamen diaconos tantum, quantumvis magna sit civitas, creari jubet Neocæsariensis Synodus c. ult.
12 Ostiarii centum in Ecclesia majore Constantinopolitana tribus aliis Ecclesiis ei unitis.
13 Retinetur scilicet extans numerus clericorum, quem futuri admittuntur.
14 Novell. 5. c. 7.
15 Ex uno monasterio in aliud, non est permissa migratio.
16 Id est, modo, σχῆμα, est etiam habitus Clericorum. Salvianus appellat habitum sancti nominis.
17 Adde Nov. 6. cap. 8.
18 Παρὰ τῆς αὐλῆς.

1 Ecclesiam præstat reditibus abundare, quam egere.
2 Ecclesiæ facultates in pios actus erogandæ.
3 Bona ecclesiæ pauperibus, non locupletibus distribuenda.

secunda collegia constituentium: deinde etiam plurimas habebit ea res circumventiones, ut alias sibimet vias avaritiæ inveniant pro alimentorum expensis. Ex hoc igitur agi penitus, etiam sub mulcta, quæ vocatur ecclesiastica, prohibemus: maximam utilitatem hanc esse putantes, ut sanctissima major ecclesia neque debitis subjiciatur, neque angustietur, neque perpetuo deficiat, sed semper[1] abundet.

Cap. III.

De reliquis ecclesiarum reditibus in pios actus, & personas vere egentes per patriarchas, & œconomos erogandis.

4 Adde & de tertiis detentoribus rerum. Goth. Ad hanc Novell. vid. Goedd. *de contrah. stipulat. cap.* 9. *num.* 95. 96. 130. 132. & quoad inscriptionem partitionem, & intellectum Rittershus. *in exposit. Novell. part.* 2. *cap.* 2. *num.* 5. 6. *& reliq.* Ans.
5 Dixi ad *l.* 46. *ff.* 1. adde *Jul. Patricium consilit.* 3.
* Μίσγεσθαι [illegible]
6 Μανδάτορες. 26. *Eclog.* 1. περὶ [illegible], de quibus agitur. *l.* 52. *in fin. ff. de fidejussor. l.* 23. *l.* 28. *C. eod.*
7 Ἀντιφωνηταί qui pro aliis constituunt 26. *Eclog.* 2. [illegible]
8 Quæ scilicet electio erat penes creditorem utrum reum, an vero fidejussores conveniret, *l.* 3. *C. de fidejuss.*
9 Hinc sumpta est Auth. *præsente. Cod. de fidejussor.* ad verbum extat apud Harmenop. 3. *c.* 6.
10 Ut *l.* 55. *in fin. ff. de fidejuss. l.* 3. *l.* 23. *l.* 28. *C. de fidejuss. l.* 1. *C. de fidejuss. fisci.*
11 Constitutæ pecuniæ reum, ἀντιφωνητήν.
12 Vid. *l.* 91. § 4. *ff. de verb. obl.*
13 Deinde fidejussorem, postremo possessorem rerum debitarum: & ita beneficium epistolæ D. Hadriani ad fidejussorem pertinens, pertinet ad correos debendi. *Novell.* 99. *c.* 1.
14 Fidejussor vel possessor rei obligatæ creditori, conveniri ab eo non potest, nisi discusso principali. Hic ordo servandus est in conveniendo fidejussore, *ut hic. Auth. hoc si debit. C. de pign. auth. præsente C. de fidejuss.* Fallit, nisi fidejussor jurejurando interposito promisit pecuniam solutam iri creditori, *cap. ex rescripto extra de jurejur.* Si debitor pendente judicio cum creditore rem obligatam alienat: potest enim hoc casu creditor emptorem convenire etiam non discusso principali, *l. distractio. & auth. hoc ita. Cod. de pig.* Fallit etiam si debitor principalis abest, ut & si debitor constituit se precario nomine creditoris sui possidere, & conditione ex illa lege agitur, *l. ult. C. de adqu. poss.* Fallit etiam, si certum sit reum principalem solvendo non esse, *Gl. l. filius fam.* 14. *ff. si certum l. Acceo* 116. *ff. de verb. obl.* si fidejussor vel possessor conventus discussionis exceptionem non opposuit. *Gloss. Bar. Raph. in l. si mandatum* 34. *ff. de credit.*

Sicut autem de his expensam determinavimus, ita congruet pro tempore sanctiss. patriarcham & reverendiss. œconomos considerare, ut aliæ expensæ quæ fiunt ex ecclesiasticis reditibus, circa[2] pios erogentur actus, & Deo placentes, & illis hæc ministrentur, qui pro veritate egent, & non habent aliunde alimentorum occasionem. Hoc enim dominum Deum placat: *& non patrociniis & studiis hominum ecclesiasticas expensas hominibus locupletibus*[3] *distribuant, ita ut inde inopes necessaria non mercentur:* Sciant autem Deo amabiles œconomi, & qui nunc, & per tempora futuri sunt: quia si quid præter hæc egerint, & divinis suppliciis subjacebunt, & ex sua substantia indemnitatem sanctissimæ procurabunt ecclesiæ.

Epilogus.

§. 1. Beatitudinem igitur tuam quæ ab initio, *& ex infantili pene ætate* in sacro omni ordine, & schemate sanctissimam ordinavit ecclesiam, quæ & ex sacro utique genere descendit, hæc custodire continue sancimus: scientem quia non minor nobis cura est horum, quæ sanctiss. ecclesiis prosunt, quam ipsius animæ. Dat. xvii. Kalend. April. Domino Belisario V. C. Cons.

Tit. IV.

DE[4] FIDEIJUSSORIBUS[5] ET MANDATORIBUS[6], SPONSORIBUS[7], ET SOLUTIONIBUS.

Novella Constit. IV.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. præfect. sacrorum præt.

PRÆFATIO.

Legem antiquam positam quidem olim, usu vero nescimus quemadmodum non approbatam, per causas autem semper exquisitas atque necessarias apparentem, rursus revocare, & ad rempub. reducere, bene se habere putavimus, non simpliciter eam, sicut jacebat, ponentes: (erat enim quædam[8] ejus pars omnino non discreta) sed cum petenti & Deo placito distribuentes augmento.

Cap. I.

Ut creditores primo loco conveniant principalem[9].

Si[10] quis igitur crediderit, & fidejussorem aut mandatorem aut sponsorem[11] acceperit: is non[12] primum adversus mandatorem, aut fidejussorem aut sponsorem accedat neque negligens, debitoris intercessoribus[13] molestus sit: sed veniat primum[14] ad eum qui aurum accepit debitumque contraxit: & si quidem inde receperit, ab aliis abstineat; quid enim ei in extraneis erit, à debitore completo? Si vero non valuerit à debitore recipere aut in partem, aut in totum: secundum quod ab eo non potuerit recipere, secundum hoc ad fidejussorem, aut sponsorem, aut mandatorem veniat, & ab illo quod reliquum est, sumat: & si quidem præsentes[15] ei consistant ambo, & principalis & intercessor, & aut mandator aut sponsor: hoc omni servetur modo. †. Si vero intercessor, aut mandator, aut qui sponsioni se subjecerit, adsit: principalem vero abesse contigerit, acerbum est, creditorem mittere alio, cum possit mox intercessorem, aut mandatorem, aut sponsorem exigere. †. Sed & hoc quidem curandum est à nobis possibili modo: non enim erat quoddam hic antiquæ legi datum pro sanatione remedium: quamvis Papinianus maximus[16] fuerit, qui hoc primitus introduxit. Probet igitur intercessorem, aut sponsorem, aut mandatorem: & causæ præsidens judex det tempus[17] intercessori (idem est dicere, sponsori & mandatori) volenti principalem deducere: quatenus ille prius sustineat conventionem: & sic ipse in ultimum subsidium[18] servetur: sitque solatio intercessori, [aut sponsori & mandatori] in hoc quoque judex: fidejussoribus enim & talibus prodesse sancitum est, ut illo deducto, interim conventione liberentur, qui pro eo in molestia fuerunt. Si vero tempus in hoc indultum excesserit, (convenit namque etiam tempus definire judicantem) tunc fidejussor, aut mandator, aut sponsor exequatur litem, & debitum exigatur contra eum pro quo fidejussit, aut pro quo mandatum scripsit, aut sponsionem suscepit: à creditoribus actionis sibi cessis[19].

Cap. II.

Alterum thema prioris capitis Ut res apud alium constituta non possint vindicari, priusquam personalis actio exerceatur.

Sed[20] neque ad res debitorum, quæ ab aliis detinentur, veniat prius, antequam[21] transeat viam super personalibus contra mandatores, & fidejussores, & sponsores: sicque ad res veniens principalis[22] debitoris, sive ab alio detineantur, & detinentes[23] eas conveniens, si neque inde habuerit satisfactionem: tunc veniat adversus res fidejussorum, & mandatorum, & sponsorum: idem[24] enim est dicere: vel si quosdam habuerint homines ipsis sibimet obligatos, & qui hypothecariis actionibus sibi teneri possint. †. Contra principales tamen & existentes apud eos res (sive personalibus, sive hypothecariis mox, sive ambabus, uti voluerit, omnem ei damus licentiam, quæ dudum à nobis data est, & viam & ordinem in aliis personis casibusque sancimus. †. Et non solum hoc in creditoribus dicimus: sed etiam si quis emerit aliquid ab aliquo, deinde acceperit eum, quem vocant confirmatorem[25], & moveatur in aliquo venditionis conventio contra venditorem facta: non adversus confirmatorem mox emptor accedat, neque tenentem aliquid rerum venditoris, sed adver-

τὸ ὑπὲρ τῆς ἀγιωτάτης [illegible] δεύτερον [illegible], ἀλλά τι καὶ [illegible] ἐξεῖργομεν αὐτὸ τῆς περὶ τὴν τροφὴν χρημάτων. καὶ τοῦτο [illegible] τελέως ἀπαγορεύομεν, καὶ ὑπὸ τὸ καλούμενον ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον, μεγάλην ἑαυτοῖς ὠφέλειαν εἶναι νομίζοντες τὸ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν ἰδεῖν μήτε δανειζομένην, μήτε στενοχωρουμένην, μήτε διηνεκῶς ἐλλείπουσαν, ἀλλὰ διὰ παντὸς ἀφθονουμένην.

ΚΕΦ. γʹ.

Περὶ τοῦ δαπανᾶσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πόρους εἰς ἀνθρώπους ἀπορουμένους, καὶ περὶ τὰς εὐσεβεῖς πράξεις διὰ τῶν πατριαρχῶν τε καὶ οἰκονόμων.

Ὥσπερ δὲ τὴν περὶ τούτων δαπάνην ὡρισάμεθα, οὕτω προσήκει τὸν κατὰ καιρὸν ἁγιώτατον πατριάρχην καὶ τοὺς θεοφιλεστάτους οἰκονόμους σκοπεῖν [illegible] τὰς ἄλλας δαπάνας τὰς γινομένας ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πόρων, περὶ εὐσεβεῖς δαπανᾶσθαι πράξεις καὶ Θεῷ ἀρεσκούσας, καὶ εἰς ἐκείνους ταύτας χορηγεῖν τοὺς τῇ ἀληθείᾳ δεομένους, καὶ οὐκ ἔχοντας ἑτέρωθεν τροφῆς ἀφορμήν, (τοῦτο γὰρ τὸν δεσπότην Θεὸν θεραπεύει) ἀλλὰ μὴ προστασίαις καὶ σπουδαῖς ἀνθρώπων τὰς ἐκκλησιαστικὰς δαπάνας εἰς ἀνθρώπους εὐπορουμένους ἐπιδιδόναι, καὶ ἐντεῦθεν τοὺς ἀπορουμένους μὴ τυγχάνειν τῶν ἀναγκαίων. ἴστωσαν γὰρ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, εἴτε νῦν, εἴτε κατὰ καιρὸν ἐσόμενοι, ὡς εἴ τι παρὰ ταῦτα πράξαιεν, ταῖς τε τοῦ Θεοῦ ποιναῖς ὑποκείσονται, καὶ ἐκ τῆς ἑαυτῶν οὐσίας τὸ ἀζήμιον τῇ ἁγιωτάτῃ προσπορίσουσιν ἐκκλησίᾳ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. αʹ. Τὴν * μακαριότητα τοίνυν τὴν σὴν, ἥπερ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ νηπίας σχεδὸν ἡλικίας ἐν ἱερατικῷ παντὶ βαθμῷ τε καὶ σχήματι τὴν ἁγιωτάτην κεκόσμηκεν ἐκκλησίαν, οἷα καὶ ἐξ ἱερατικῆς καταβαίνουσα γονῆς, ταῦτα φυλάττειν διηνεκῶς θεσπίζομεν, γινώσκουσαν, ὡς οὐκ ἐλάττων ἡμῖν μελετᾷ τῶν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις λυσιτελούντων ἤπερ αὐτῆς τῆς ψυχῆς. Dat. xvii. Kalend. April, DN. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ δʹ.

Περὶ τοῦ τοὺς δανειστὰς πρότερον χωρεῖν κατὰ τῶν προηγουμένων χρεωστῶν, καὶ ἐν δευτέρᾳ τάξει, δηλονότι [illegible], κατὰ τῶν μανδατώρων, ἢ τῶν ἀντιφωνητῶν, ἢ ἐγγυητῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δʹ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Νόμον παλαιὸν τεθειμένον μὲν ἤδη, τῇ χρήσει δὲ οὐκ ἴσμεν ὅπως οὐκ εὐδοκιμήσαντα, διὰ δὲ τῶν ἀεὶ ζητουμένων πραγμάτων ἀναγκαῖον αὐτὸν φαινόμενον, αὖθις ἀνακαλέσασθαί τε καὶ εἰς πολιτείαν καταγαγεῖν, καλῶς ἔχειν ὑπειλήφαμεν, οὐχ ἁπλῶς αὐτὸν οὕτως ὡς ἔκειτο θέντες, (ἦν γάρ τι αὐτοῦ μέρος παντελῶς ἀδιαίρετον) ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης τε καὶ θεοφιλοῦς διελόντες προσθήκης.

ΚΕΦ. αʹ.

Περὶ τοῦ τοὺς δανειστὰς πρότερον χωρεῖν κατὰ τῶν προηγουμένων χρεωστῶν.

Εἴ τις τοίνυν δανείσειε, καὶ ἐγγυητὴν ἢ μανδάτορα ἢ ἀντιφωνητὴν προσλάβοι, οὗτος μὴ τὴν πρώτην εὐθὺς κατὰ τοῦ μανδάτορος, ἢ τοῦ ἐγγυησαμένου ἢ ἀντιφωνήσαντος χωρείτω, μηδὲ ἀμελήσας τοῦ δανεισαμένου, τοῖς παρεστῶσιν διενοχλείτω· ἀλλὰ χωρείτω πρότερον ἐπὶ τὸν τὸ χρυσίον εἰληφότα, καὶ τὸ δάνειον πραξάμενον· καὶ εἰ μὲν ἐκεῖθεν ἀπολάβοι, τῶν ἄλλων ἀπεχέσθω· (τί γὰρ ἂν αὐτῷ πρὸς τοὺς ἔξωθεν εἴη, παρὰ τοῦ λαβόντος πεπληρωμένῳ;) εἰ δὲ οὐκ ἴσχυσε παρὰ τοῦ δανεισαμένου λαβεῖν ἢ εἰς μέρος, ἢ εἰς ὁλόκληρον, καθ' ὅσον ἂν παρ' αὐτοῦ μὴ δυνηθείη λαβεῖν, κατὰ τοσοῦτον ἐπὶ τὸν ἐγγυητὴν ἢ τὸν ἀντιφωνητὴν ἢ μανδάτορα χωρείτω, καὶ παρ' ἐκείνου τὸ λειπόμενον κομιζέσθω. καὶ εἰ μὲν παρεῖεν αὐτῷ τυχὸν ἀμφότεροι, ὅ, τε προηγούμενος, ὅ, τε ἐγγυησάμενος, ἢ μανδατορεύσας ἢ ἀντιφωνήσας, τοῦτον ἐκ παντὸς φυλαττέσθω τρόπον. †. Εἰ δὲ ὁ μὲν ἐγγυητὴς ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ τὴν ἀντιφώνησιν ὑπελθὼν παρείη, τὸν δὲ προηγούμενον ἀπεῖναι συμβαίη, πικρὸν ἐστὶ τὸν δανειστὴν πέμπειν ἀλλαχοῦ, παρὸν εὐθὺς τὸν ἐγγυητὴν ἢ τὸν μανδάτορα ἢ ἀντιφωνητὴν εἰσπράττειν. †. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ θεραπεύειν ἡμῖν τὸν ἐξ ἐνόντων τρόπον. οὐδὲ γὰρ ἦν τις ἐνταῦθα τῷ παλαιῷ νόμῳ δεδομένη πρὸς θεραπείαν μέθοδος. καίτοι Παπινιανὸς ὁ μέγιστος ἦν ὁ τοῦτο πρῶτον ὑφηγησάμενος. ἐνδεικνύτω τοίνυν ὁ ἐγγυητὴς, ἢ ἀντιφωνητὴς, ἢ μανδάτωρ καὶ ὁ γε τοῦ πράγματος καθήμενος δικαστὴς διδότω καιρὸν τῷ ἐγγυητῇ, [illegible] ἀντιφωνητῇ τε καὶ μανδάτορι, βουλομένοις τὸν προηγούμενον ἀγαγεῖν, [illegible] ἐκεῖνος πρότερον ὑπομείνας τὴν ἐναγωγὴν, οὕτω τε αὐτοὺς ἐν ὑστάτῳ περιφυλαχθῆναι βοηθείᾳ, καὶ παραμύθιον γε τῷ ἐγγυητῇ καὶ τῷ ἀντιφωνητῇ καὶ μανδάτορι [illegible] καὶ ὁ τοῦ δικάζειν κύριος, (ἐγγυηταῖς γὰρ καὶ τοῖς τοιούτοις ἀρκεῖν [illegible]) ὥστε αὐτὸν ἀχθέντα, τοὺς ἐν τῷ τέως ἐναγωγῆς ἀπαλλάξαι [illegible] αὐτῷ διενοχλημένους. εἰ δὲ ὁ χρόνος ὁ ἐπὶ τούτῳ παρεχθεὶς ἐξήκοι, (δεῖ γὰρ καὶ χρόνον ὁρίζειν τὸν δικάζοντα) τηνικαῦτα ἢ ὁ ἐγγυητὴς ἢ ὁ μανδάτωρ ἢ ὁ ἀντιφωνητὴς ἀγωνιζέσθω τὴν δίκην, καὶ τὸ χρέος ἐκβιβαζέτω, κατὰ τοῦ ἐγγυηθέντος, ἢ ὑπὲρ οὗ τὰς ἐντολὰς ἔγραψεν, ἢ τὴν ἀντιφώνησιν ὑπῆλθε, παρὰ τοῦ δανειστοῦ ἐκχωρούμενος ἀγωγάς.

ΚΕΦ. βʹ.

Περὶ τοῦ μὴ δύνασθαι κατέχειν τὰ παρ' ἑτέροις πρὸ τοῦ πρότερον διελθεῖν τὴν ἐπὶ τῇ προσωπικῇ ὁδόν.

Οὐ μὴν οὐδὲ τὰ πράγματα τῶν δανεισαμένων, εἰ παρ' ἑτέροις κατέχοιντο, χωρείτω πρότερον πρὶν ἂν διέλθοι τὴν ἐπὶ ταῖς προσωπικαῖς ὁδὸν κατὰ μανδατόρων καὶ ἐγγυητῶν καὶ ἀντιφωνητῶν. οὕτω τε ἐπὶ τὰ πράγματα ἐλθὼν τοῦ προηγουμένου, εἴτε παρ' ἑτέρων κατέχοιτο, καὶ τοῖς κατέχουσιν αὐτὰ ἐναγαγὼν, εἰ μηδὲ ἐκεῖθεν σχοίη τὸ ἱκανόν, τηνικαῦτα χωρείτω κατὰ τῶν πραγμάτων τῶν ἐγγυητῶν καὶ μανδατόρων καὶ ἀντιφωνητῶν, (ταυτὸν δέ ἐστιν εἰπεῖν) καὶ εἴ τινας ἔχοιεν ἀνθρώπους αὐτοῖς ὑποκειμένους, καὶ ταῖς ὑποθηκαρίαις ἀγωγαῖς ἐνεχομένους. †. Κατὰ μέντοι τῶν προηγουμένων καὶ τῶν [illegible] (εἴτε ταῖς προσωπικαῖς εἴτε ταῖς ὑποθηκαρίαις εὐθὺς, εἴτε ἀμφοτέραις χρήσασθαι βουληθείη) πᾶσαν αὐτῷ δίδομεν ἄδειαν, τὴν ἤδη παρ' ἡμῶν εἰρημένην ὁδόν τε καὶ τάξιν ἐπὶ τῶν ἄλλων προσώπων τε καὶ θεμάτων τηροῦντες. †. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐπὶ δανειστῶν φαμεν, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀγοράσειέ τι παρά του, εἶτα τὸν καλούμενον λάβοι βεβαιωτὴν, καὶ κινοῖτό τι [illegible] τῆς πράσεως, ἐναγωγὴ κατὰ τοῦ πράτου γενομένη, μὴ κατὰ τοῦ βεβαιωτοῦ εὐθὺς ὁ ἀγοραστὴς χωρείτω, μηδὲ τὸν κατέχοντά τι τῶν [illegible]

[illegible] 34. *ff. de credit.* si creditor agit adversus commodatarium vel depositarium rei sibi obligatæ vel si bona debitoris extra territorium vel in castro aliquo sita sint, ut facile creditor in ea [illegible] riri non possit: si debitor ita rixosus sit, ut eum facile convenire creditor non possit: si debitor ab uno creditore sit jam discussus: si ex forma statuti solennitate omissa procedi potest. vid. [illegible] *regul. Exceptio* 134. His adde quæ scripsi ad *Authent. præsente, C. de fidejussoribus.* 15 Reo principali & fidejussore præsentibus, ille primo loco conveniendus est: post eum, fidejussor. 16 Papinianus. 17 Fidejussori datur dilatio ad deducendos reos principaliter obligatos absentes. 18 Fidejussor obligatur subsidiarie. 19 Cedere suas actiones creditor debet fidejussori solventi, adversus reum principalem. 20 Hinc sumpta est Auth. *sed hodie, C. de obligat. & act.* & Auth. *hoc si debitor, C. de pign.* Hoc autem constituitur, ut fidejussores, mandatores & sponsores priore loco conveniantur, quam pignorum possessores. 21 Debitores fidejussorum conveniri debent, discusso ipso fidejussore. De beneficio discussionis vid. Ferrariens. *in libello action.* [illegible] 22 Προηγούμενον hanc vocant Græci hac Novella & Harmenop. 3. *tit.* 6. 23 Vid. *l.* 42. *ff. de fidejussoribus.* 24 Vid. ad hunc locum Cujac. 2. *obs.* 19. 25 Βεβαιωτὴν, id est, auctorem secundum. *l.* 4. *ff. de evict.*

UAB Facultat de Ciències Socials

προσάγεσθαι ἀλλ' ἐπὶ τὸν πρωτότυπον πρότερον, εἶτα τὸ ἐπὶ τὸν βεβαιωτὴν, καὶ μετὰ τρίτην τάξιν, ἐπὶ τὸν κατέχοντα. †. Τῆς αὐτῆς κἀνταῦθα διαιρέσεως φυλαττομένης ἐπί τε τῶν παρόντων ἐπί τε τῶν ἀπόντων, ἧς ἤδη προσεθήκαμεν ἐπί τε τῶν ἐγγυητῶν καὶ ἐπί τε τῶν μανδατόρων καὶ ἀντιφωνητῶν, ἐπί τε τῶν δανειστῶν ἐνομοθετήσαμεν. †. Ὁμοίως τούτου κρατοῦντος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συναλλαγμάτων, ἐν οἷς ἐγγυηταί τινες ἢ μανδάτορες ἢ ἀντιφωνηταὶ προσληφθεῖεν, ἐπί τε αὐτῶν τῶν πρωτοτύπων ἑκατέρωθεν, ἐπί τε τῶν κληρονόμων αὐτῶν καὶ διαδόχων. ὁ μὲν ἐν παλαιοῖς νόμος [illegible] τὸ αὖθις, καὶ μετὰ τοιαύτης τῆς δικαιοσύνης τε καὶ τῆς διαιρέσεως τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους θαλπέτω.

ΚΕΦ. γ'.

Πῶς ὁ δανειστὴς τοῦ δεδανεισμένου μὴ εὐπόρου ὄντος χρήμασι, δίδοται τὴν αὐτοῦ περιουσίαν ἀντιλαβεῖν.

ΤΟ δὲ ἐφεξῆς ταῖς ἀνθρωπίναις βοηθεῖν θεραπείαις, εἰ καί τισι τῶν δανειζόντων οὐ προσηνὲς ἴσως ἐστὶν, ἀλλ' ὑφ' ἡμῶν διὰ φιλανθρωπίαν νενομοθέτηται. εἰ γάρ τις δανείσῃ χρυσίον, τῇ τοῦ δεδανεισμένου περιουσίᾳ πεποιθὼς, ὁ δὲ εἰς ἔκτισιν χρυσίου μὲν οὐκ εὐπορῇ, περιουσίαν δὲ ἀκίνητον ἔχει, ὁ δανειστὴς δὲ ἐπικείμενος καὶ χρυσίον πάντως ἐπιζητοίη, τῷ δὲ οὐκ εἴη ῥᾴδιον, οὐδέ τις κινητὴ περιουσία, (δίδομεν γὰρ τῷ δανειστῇ βουλομένῳ καὶ ἀκίνητα πράγματα λαβεῖν ἀντὶ χρυσίου) ἀλλ' οὐδέ τις ὠνητὴς ἀκινήτων αὐτοῦ πραγμάτων παρείη τοῦ δανειστοῦ πολλάκις καὶ θρυλοῦντος ὡς ὑπόκειται τὰ τοῦ δανειστοῦ πράγματα, καὶ ταύτῃ φοβοῦντος τοὺς προσιέναι βουλομένους ταῖς ἀγορασίαις· τηνικαῦτα ἐπὶ μὲν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως οἱ ἐνδοξότατοι τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες, κατὰ τὴν ἑκάστῳ παρεχομένην παρὰ τοῦ νόμου καὶ ἡμῶν δικαιοδοσίαν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, οἱ τῶν ἐθνῶν ἡγούμενοι παρασκευαζέτωσαν, ἀκριβοῦς διατιμήσεως γενομένης τῶν πραγμάτων τοῦ χρεωστοῦντος, δίδοσθαι πρὸς ἀναλογίαν τοῦ χρέους, κτῆσιν ἀκίνητον τοῖς δανεισταῖς, μετὰ τοιαύτης ἀσφαλείας μεθ' ἧς ἂν ὁ χρεώστης δύναιτο [illegible]. ἡ δὲ τῶν πραγμάτων δόσις ἔστω τοιαύτη, ὥστε τὰ μὲν κάλλιστα δίδοσθαι τῷ δανειστῇ, τὰ δὲ ἐλάττω παρὰ τῷ χρεώστῃ μετὰ τὴν τοῦ χρέους λύσιν μένειν ἐᾶν. καὶ γὰρ οὐκ ἂν εἴη δίκαιον, τὸν δόντα χρυσίον, λαβεῖν δὲ χρυσίον οὐ δυνάμενον, ἀλλ' ἀναγκαζόμενον καταδέξασθαι κτῆσιν ἀκίνητον, μὴ τὰ γοῦν κάλλιστα τῶν τοῦ χρεώστου πραγμάτων λαβεῖν. καὶ παραμυθίαν γοῦν ἔχειν [illegible], ὅτι εἰ καὶ χρυσίον οὐκ εἴληφεν, ἢ ἕτερα τῶν φορητῶν δυναμένων πραγμάτων, ἀλλ' ἔξεστιν αὐτῷ οὐ φαύλην ἔχειν κτῆσιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὥσπερ φιλανθρωπία τις ἔστω τοῦ νόμου. γινωσκέτωσαν δὲ οἱ δανείζοντες, ὡς καὶ εἰ μὴ τοῦτον ἐγράψαμεν τὸν νόμον, ὁ τῆς ἀνάγκης λόγος εἰς τοῦτο [illegible] τὸ πρᾶγμα. καὶ γὰρ οὐκ εὐπορῶν χρημάτων ὁ δανεισάμενος, οὐδὲ [illegible], οὐδὲν ἕτερον πράττειν ἢ τῶν οἰκείων ἐξίστασθαι. καὶ αὖθις τὰ πράγματα πρὸς τὸν δανειστὴν εἰκότως ἐχώρει, χρυσίον λαβεῖν οὐκ ἰσχύοντα. ὥστε ἐπειδὴ μεθ' ὕβρεως καὶ ἐξ [illegible] τόν τε δανειστὴν, τόν τε χρεώστην, τοῦτο ἡμεῖς φιλανθρώπως τε ἅμα καὶ νομοθετικῶς διειλήφαμεν, καὶ τοῖς ἀτυχοῦσι χρεώσταις βοηθοῦμεν, καὶ τοῖς πικροῖς τῶν δανειστῶν οὐκ ἂν φανείημεν δύσκολοι, πρόφασιν αὐτοῖς ὑποτιθέντες, εἰς ἣν εἰ διέμενον ἀπειθοῦντες, πάντως ἂν ἀφίκοντο. εἰ μέντοι γε ὁ δανειστὴς ἑτοίμως ἔχει παρασκευάσαι τὸν ὠνούμενον, ἀνάγκην ἔχειν τὸν χρεώστην τοῦτο πράττειν, διδόντα τοιαύτην ἀσφάλειαν, δοκιμασίᾳ τοῦ δικάζοντος, ὁποίαν ὅλως ἐστὶ δοῦναι δυνατόν.

§. α'. Πανταχόθεν γὰρ οὕτω τῶν δανειστῶν προνοητέον, ὡς μὴ τοὺς χρεώστας βαρύνεσθαι. δανειστὴν δὲ τίθεμεν, τοῖς ἀρχαίοις ἀκολουθοῦντες νόμοις, πάντα τὸν ἀγωγὴν ἔχειν κατά τινος δυνάμενον, εἰ καὶ μὴ δάνεισμα τὸ πραχθὲν, ἀλλ' ἕτερόν τι συνάλλαγμα καθέστηκεν· δηλαδὴ τῶν ἀργυροπρατικῶν ἀντιφωνήσεων, διὰ τὸ χρήσιμον τῶν συναλλαττόντων, ἐπὶ τῆς νῦν μενούσης τάξεως.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ὑπηκόων νενομοθετημένα μαθοῦσα ἡ σὴ ὑπεροχὴ, τοῖς συνήθεσι προγράμμασιν ἐνταῦθά τε καὶ πανταχόσε τῆς ὑπηκόου φανερὰ γενέσθαι παρασκευασάτω. ὥστε καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσι γινώσκειν τοὺς ὑπηκόους ὁπόσης γέγονεν ἡμῖν τῆς ἐκείνων ὠφελείας ἡ πρόνοια. Dat. τῇ πρὸ ιζ' Kalend. April, Ind. ιγ'. ὑπατείας FABII BELIS. τοῦ λαμπροτάτου.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Περὶ μοναστηρίων, καὶ μοναχῶν, καὶ ἡγουμένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ο ἐν ἀσκήσει μοναχικὸς βίος οὕτως ἐστὶ σεμνὸς †, ὥστε οἰκειοῦν οἶδε Θεῷ τὸν εἰς τοῦτον ἐρχόμενον ἄνθρωπον, ὥστε πᾶσαν μὲν ἀνθρώπινον αὐτοῦ ἀπελαύνειν κηλῖδα, καθαρὸν δὲ ἀποφαίνειν, καὶ τῇ λογικῇ πρέποντα φύσει, καὶ τὰ πολλὰ κατὰ νοῦν ἐνεργοῦντα, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων φροντίδων ὑψηλότερον. †. Εἰ τοίνυν μέλλοι τις ἔσεσθαι μοναχὸς ἀκριβὴς, δεῖ καὶ τῆς τῶν θείων αὐτῷ λογίων παιδείας καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς, ὥστε τηλικαύτης ἀξίαν γενέσθαι μεταβολῆς.

†. Ὠιήθημεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς ὑφηγήσασθαι τὰ πρακτέα αὐτοῖς, καὶ ἀγωνιστὰς αὐτοὺς ἀληθεῖς, τὴν ἐπὶ τὸ θεῖον ὁδὸν καθιστᾶν, καὶ οὗτος ἡμῖν ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος ἐστὶ νόμου ὥστε μετὰ τὰ περὶ τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων νενομοθετημένα, καὶ τὰ περὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν διατετυπωμένα, μηδὲ τὸ μοναχικὸν ἔξω καταλιπεῖν τοῦ προσήκοντος.

ΚΕΦ. α'.

Πῶς δεῖ τὰ μοναστήρια οἰκοδομεῖσθαι.

ΕΚεῖνο τοίνυν πρὸ τῶν ἄλλων ῥητέον, ὥστε κατὰ πάντα χρόνον, καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ γῇ τῆς ἡμετέρας βασιλείας, εἴ ποτέ τις οἰκοδομεῖν σεβάσμιον μοναστήριον βούλοιτο, μὴ πρότερον ἄδειαν εἶναι τοῦτο πράττειν, πρὶν ἂν τὸν θεοφιλέστατον τῶν τόπων ἐπίσκοπον προσκαλέσηται· ὁ δὲ χεῖράς τε ἀνατείνειεν εἰς οὐρανὸν, καὶ διὰ τῆς εὐχῆς τὸν τόπον ἀνιερώσειε Θεῷ, πηξάμενος ἐν αὐτῷ τὸ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας σύμβολον. (Φαμὲν δὲ τὸν προσκυνητὸν καὶ τίμιον ὄντως σταυρὸν) οὕτω τε ἄρξηται τῆς οἰκοδομίας, καλόν δή τινα τοῦτο καὶ πρέποντα θεμέλιον καταβαλλόμενος. αὕτη μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς εὐσεβοῦς τῶν σεβασμίων μοναστηρίων ποιήσεως ἔστω.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ μὴ προχείρως εὐθὺς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, τοὺς μοναχισμὸν ἐπαγγελλομένους.

ΕΝτεῦθεν † δὲ ἡμῖν καὶ τὰ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον μοναχῶν σκεπτέον, τίνα προσήκει γενέσθαι τρόπον αὐτούς· καὶ πότερον ἐλευθέρους μόνον, ἢ καὶ οἰκέτας τυχόν. ἐπειδὴ πάντας ὁμοίως ἡ θεία δέχεται χάρις, ἀνακηρύττουσα σαφῶς ὡς τό γε ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ οὐκ ἔστιν ἄρρεν οὐδὲ θῆλυ, οὐκ ἐλεύθερος οὐκ δοῦλος. πάντες γὰρ ἐν Χριστῷ ἓν εἰκότως νομίζονται. Θεσπίζομεν τοίνυν, τοῖς θείοις ἀκολουθοῦντες κανόσι, τοὺς εἰς μονήρη βίον παραγγελλομένους, μὴ προχείρως εὐθὺς παρὰ τῶν εὐλαβεστάτων ἡγουμένων τῶν σεβασμίων μοναστηρίων σχῆμα λαμ-

sus venditorem [1] prius, & sic ad confirmatorem [2], & tertio loco contra detentorem. †. Eadem etiam hic existente divisione super præsentibus & absentibus, quam dudum in fidejussoribus & mandatoribus & sponsoribus [3] ac creditoribus causa debitorum sancivimus. †. Similiter obtinente etiam in aliis contractibus, in quibus fidejussores aliqui, aut mandatores, aut sponsores accipiuntur: & in ipsis principalibus ex utroque latere, & in heredibus eorum, & successoribus, antiqua [4] si quidem lex hæc valeat rursus, & cum hujusmodi justitia atque divisione nostros subjectos foveat.

Cap. III.

De solutionibus. Ut debitori aurum aut pecuniam numeratam non habenti, addicantur creditori res ejus.

QUod autem de cætero humanis auxiliatur curis: licet quibusdam creditoribus non forte sit gratum, à nobis tamen propter clementiam sancitur. Si [5] quis enim mutuaverit aurum, debitoris substantiæ credens: at ille [6] ad restitutionem auri non sit idoneus [7], substantiam autem immobilem habeat, verum creditor ardeat, aurum omnimodo quærens: illi vero non sit facile, neque ulla mobilis substantia: damus enim creditori licentiam volenti immobiles [8] res accipere pro auro, sed si nec quispiam emptor immobilium ejus rerum adsit, creditore frequenter etiam divulgante quoniam subjaceant debitoris res, & ob hoc terrente adire volentes emptionem, tunc in hac quidem felicissima civitate gloriosissimæ nostræ reipubl. judices secundum unicuique concessam à lege & à nobis jurisdictionem: in provinciis autem gentium præsides præparent subtili æstimatione facta rerum debitoris, dari secundum quantitatem debiti possessionem immobilem creditoribus, cum tali cautela, cum qua debitor possit. Rerum vero datio sit hujusmodi: quæcunque quidem meliora sunt, dentur creditori: quæ vero deteriora, apud debitorem, post debiti solutionem manere sinantur: etenim non erit justum dantem quidem aurum, recipere autem aurum non valentem, sed coactum [9] suscipere possessionem immobilem, non saltem meliora rerum debitoris percipere: & per hoc habere consolationem, quia si aurum non recipit, aut alia rerum, quæ portari possunt, tamen licet ei possessionem non inutilem habere: sed hoc quidem sit clementia quadam legis. Agnoscant autem creditores, quia etsi hanc non scripsissemus legem, necessitatis ratio ad hoc causam perduceret. Si enim non sit idoneus pecuniarum debitor, nec ullus emptor sit: nihil aliud facturus erat quam propriis bonis cedere [10], & rursus res ad creditorem merito venirent, aurum percipere non valentem: quamobrem quod cum injuria [11] & affectu acerbo perduceret creditorem & debitorem: hoc nos clementer simul & legaliter decidentes, & infelicibus debitoribus auxiliamur & acerbis creditoribus non apparebimus duri, causam eis deputantes ad quam si permanerent inobedientes, tamen modis omnibus advenirent. Si itaque creditor paratus est præparare quendam emptorem: necessitatem habere debitorem hoc agere, præbentem hujusmodi cautionem arbitrio judicantis, qualem omnimodo est dare possibile: undique enim ita creditoribus providendum est, ut non debitores graventur. §. 1. Et absolute creditorem [12] ponimus, antiquas sequentes leges, omnem qui actionem habere contra aliquem potest, licet non sit mutuum gestum, sed alter quidem contractus consistat: argentariorum [13] quippe sponsionibus propter utilitatem contrahentium in ordine moderno durantibus [14].

Epilogus.

†. Quæ igitur à nobis pro cautela subjectorum sancita sunt, cognoscens tua eminentia, solemnibus programmatibus & hic & in omni ditione fieri manifesta procuret: ut etiam inter gentes agnoscant subjecti, quanta fuerit nobis pro illorum utilitate providentia. Dat. ante diem XVII. Kal. April. Indict. XIII. Consulatu Flavii Belisarii V. Clariss. 539.

Tit. V.

DE MONACHIS. [15]

Novella Constit. V.

Imp. Justin. August. Epiphanio sanctissimo & beatissimo hujus regiæ urbis felicissimo Archiepiscopo, [& universali patriarchæ.]

PRÆFATIO.

CONVERSATIONIS monachalis vita [16] sic est honesta, sic commendare novit Deo ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem humanam ejus maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima secundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celsiorem [17]. †. Si quis igitur futurus est monachus perfectus, indiget [18] & divinorum eloquiorum eruditione & conversationis integritate, ut tanta dignus factus sit mutatione. †. Credimus igitur & nos explanare quod agendum est ab eis &, decertatores eos veros ad sacram viam constituere: & ita nobis intentio præsentis est legis, ut post illa quæ de sanctissimis episcopis sancivimus, & quæ de reverendissimis clericis disposuimus: neque quod monachicum, extra quod competit, relinquamus.

Cap. I.

De monasteriis [19] & eorum ædificatione.

ILlud igitur ante alia dicendum est, ut omni tempore & in omni terra, si quis ædificare venerabile monasterium voluerit, non prius licentiam esse hoc agendi, quam [20] Deo amabilem locorum episcopum advocet: at ille manus extendat ad cœlum, & per orationem locum consecret Deo, figens in eo salutis nostræ signum [21]: (dicimus autem adorandam & honorandam vere crucem) sicque inchoet ædificium: bonum utique quoddam hoc & decens fundamentum ponens. Hoc itaque principium piæ venerabilium monasteriorum fabricæ fiat.

Cap. II.

De monachismum [22] profitentibus non statim vestiendis.

HInc [23] autem nobis etiam de singulis monachis cogitandum est, quo conveniat fieri modo, & utrum liberos solum, an etiam forte servos: eo quod omnes similiter divina susceperit gratia, prædicans palam, quia quantum ad Dei cultum, non [24] est masculus neque fœmina, neque liber neque servus: omnes enim in Christo unam mercedem percipere. Sancimus ergo, sacras sequentes regulas, eos qui singularem conversationem profitentur, non prompte mox à reverendissimis præsulibus venerabilium monasteriorum habitum percipere

1 In personalibus actionibus venditor primo: deinde confirmator: postremo detentor conveniendus est.
2 Confirmator βεβαιωτὴς is sponder evictionis nomine pro venditore: Confirmator venditionis dicitur à Juliano, ut & à Cicerone confirmator pecuniæ.
3 Responsoribus. Responsorem ἀντιφωνητὴν vocat & constitutum, à ἀντιφωνεῖν, spondere.
4 Forsitan 12. tabularum: de quo vid. Cujac. hic.
5 Ad verbum extat apud Harmenop. 3. tit. 5. §. 97.
6 Hinc sumpta est Auth. Hoc nisi, C. de solutionib.
7 Ὑπόχρεω, hoc est, paratus, Harmenop. d. loc.
8 Τὰ ἀκίνητα, res mobiles.
9 Vid. l. 24. C. de solut. An aliud pro alio solvi possit, dixi ad l. 3. ff. de reb. cred.
10 De beneficio cessionis, vid. quæ notavi ad l. ult. C. de bon. ced. adde Harm. 1. 5. illustr.
11 Vid. Novellam 135. cap. 1.
12 Creditor quis dicatur, vid. l. 10. ff. de verb. sign.
13 Vid. Nov. 136.
* Μέχρι ὧδε τὰ βιβλία.
14 Nisi juri suo exceptionis, argentariorum causa renunciaverint qui apud eum fidejusserint vel constituerunt.
15 Adde Novell. 123.
† [illegible]
16 Laus vitæ monasticæ.
17 Dicam ad l. 3. 7. eod.
18 Monachum peritum sacrarum scripturarum esse debet. Nov. 6. c. 4.
19 Vid. Novell. 131. cap. 7.
20 Monasterium ignorante episcopo non est ædificandum. adde Novell. 131. cap. 7.
21 Crucem appellat salutis nostræ signum, de qua dixi ad titulum, Nemini licere signum salvatoris, alibi quoque plenius dicemus.
22 Nov. 123. c. 35.
† Μέχρι ὧδε τὰ βιβλία.
23 Hinc sumpta est Authentica, [illegible] 38. C. de episc. & cler. Goth. Vid. Guldelin. de Jure Novissimo lib. 1. c. 4. num. 2. & cap. si quis. 3. caus. 17. quæst. 2. Ant.
24 Epist. ad Galat. 3. vers. 28.

cipere monachalem: sed per triennium [1] totum: (sive liberi forte sint, sive servi) tolerare, nondum monachicum habitum promerentes: sed tonsura [2], & veste eorum qui laici vocantur, uti, & manere divina addiscentes eloquia: & reverendissimos eorum abbates requirere [3] eos sive liberi sint, sive servi, & unde eis desiderium vitæ singularis [4] accesserit: & discentes ab eis, quia nulla [5] maligna occasio ad hoc eos adduxit, habere eos inter eos, qui adhuc docentur, atque monentur: & experimento percipere eorum tolerantiam & honestatem, non enim facilis est vitæ mutatio [6], sed cum animæ fit labore. §. 1. Et dum triennio toto ita permanserint, optimos semetipsos & tolerabiles aliis monachis & præsuli demonstrantes, hos monachicam promereri vestem atque tonsuram: & sive liberi sint, sine calumnia permanere: sive servi [7], penitus non inquietari, migrantes ad communem omnium (dicimus autem cœlestem) dominum: & arripiantur in libertatem. Nam si multis casibus etiam ex lege hoc fit, & talis quædam libertas datur, quomodo non prævalebit divina gratia talibus eos absolvere vinculis? Si vero intra triennium venerit quispiam, & aliquem horum, qui conversationem professi sunt, trahere tanquam servum voluerit: hoc quod nobis nuper ex Lycia nunciavit Zosimus Deo amabilis, vir famosissimus in conversatione, & prope vicesimum [8] & centesimum ætatis agens annum, pollens autem & animi virtutibus, & corporis operationibus: tanta quædam in eo gratia Dei floret. Si quis igitur (sicut prædiximus) intra triennium veniat aliquem in servitutem trahens volentium, & perdurantium ut fierent monachi, & dicat quoniam abripuit [9] quasdam res, & propterea recurrit ad monasterium: sancimus eum non prompte agere, sed primo probare pro veritate, quia servus est, & pro furto forsan, aut vita maligna, aut vitiis pessimis fugerit quidem propter suum vitium, ad monasterium autem venerit: & si quidem verax ostendatur, & apparuerit propter hujusmodi causam, monachicam simulans conversationem, aut propter turpitudinem vitæ forte diffugiens, & non pro veritate sanctimoniæ [10] habitum concupiscens, hunc reddi domino, cum quibus forsan abripuit, si tamen hæ res etiam in monasterio fuerint: eum vero qui dominus approbatur, dare ei jusjurandum [11], *quia nihil mali ei faciet, & suscipere, atque eum reducere* [12] *domum.*

§. 2. Si vero is quidem, qui dicit se esse dominum, nihil tale probaverit, & appareat is qui in talibus accusatur, ex ipsa conversatione honestus ac mitis, & forsan testimonium habet aliorum, quod etiam apud dominum consistens disciplinatus fuerit, & honestatis amator: & si nondum forte completum est triennii tempus, attamen etiam sic maneat in venerabili monasterio, trahentium asperitate liberatus. Triennii vero semel expleto [13] tempore, judicatus quia monastica dignus est honestate, maneat in monasterio. Nequaquam enim damus licentiam ulli penitus perscrutari quæ ejus sunt: sed sive liber, sive servus sit, manere eum in conversatione volumus: nam etsi vitium in priori ab eo forte gestum est vita, (humana enim natura quodammodo labitur [14] ad delicta) attamen sufficiat ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum triennalis temporis testimonium: ea vero quæ rapta sunt, etiamsi apud quoscunque inveniantur, modis omnibus reddantur [15] prisco domino. §. 3. Si vero servitii necessitatem effugiens, tentaverit monasterium quidem derelinquere, aliam autem vitæ sectari figuram: licentiam damus domino & trahere [16] eum, & probanti fortunam, inter servos habere: non enim injuriam patietur tantum ad verum servitium tractus, quantum ipse injuriatus est Dei culturam refugiens: & hæc quidem de fortuna horum qui inter monachos profiteri volunt, sancimus.

Cap. III.

Ut monachi communiter [17] *habitent & dormiant.*

Cogitandum vero est quomodo ipsos habitantes & degentes monasticæ philosophiæ [18] certatores [19] dignos esse ostendamus. Volumus enim nullum monasterium sub [20] ditione nostra constitutum, sive plurimorum hominum est, sive paucorum: monachos, qui ibi sunt, divisos ab alterutris esse. & propriis [21] habitationibus uti: sed communiter [22] quidem eos comedere sancimus: dormire vero omnes in communi [23]: unoquoque quidem in propria quadam stratura [24] jacente, in domo vero una collocatos: aut si forte non sufficit ad multitudinem monachorum domus una, in duas forsan aut plures, non tamen seorsum & apud semetipsos, sed in communi, testes alterutris sint honestatis & castitatis: & neque ipsum somnum desidiosum habeant: sed meditantem bonum [25] ornatum, propter increpationem respicientium: nisi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes [26], vitam remotam habeant in hospitio: (quos vocare *anachoretas* [27], id est discedentes, & *hesychastas* [28]: id est quiescentes, consueverunt, tanquam à communione ad meliora exceptos, alioqui alios quibuscunque inter multitudinem conversatio est, in iis quæ vocantur cœnobia, id est communi vita, esse volumus: sic enim zelus eis ad virtutem crescit, & maxime juvenibus, si cum senioribus constituantur: fiet enim seniorum [29] conversatio, juventutis educatio perfecta: & sic sint in cœnobiis suo proprio abbati obedientes, & traditam sibi conversationem inculpabiliter observantes.

Cap. IV.

De monacho qui monasterium dimiserit [30].

Si quis autem forte semel dedicatus, schemateque potitus, deinde à monasterio discedere [31] voluerit, & privatam fortassis eligere vitam: ipse quidem sciat quam pro hac dabit Deo satisfactionem: res autem quascunque habuerit dum in monasterium intrabat, eas dominii esse monasterii, & nihil penitus ejiciat.

Cap. V.

De viro vel muliere qui quave solitariam vitam appetit [32].

Illud quoque decernimus: qui in monasterium introire voluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiam habere suis uti [33] quo voluerit modo. Ingredientem [34] namque simul sequuntur omnino res: licet non expressim, qui introduxerit eas, dixerit: & non erit dominus earum ulterius ullo modo. Si vero filios habuerit, si quidem contigerit jam eum res aliquas donasse eis, aut per antenuptialem donationem, aut per dotis occasionem contulisse, & faciunt hæc quartam ab intestato, ejus substantiæ: nullum in reliquis rebus habeant participium filii: sin autem nihil eis donaverit, aut minus quarta: postquam abrenuntians conservatus fuerit inter monachos [35], nihilominus quarta debeatur filiis, aut supplementum, si contigit eos

[illegible]

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ μοναχοὺς κοινῇ τε οἰκεῖν, καὶ καθεύδειν.

[illegible]

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ ἀπὸ μοναστηρίου χωρισθέντος μοναχοῦ.

[illegible]

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ ἀνδρὸς, καὶ γυναικὸς, ὅ,τι καὶ ὃ τὸν μονήρη βίον προελέσθαι βούλεται.

[illegible]

1 *Novell.* 123. *cap.* 35.
2 Habitus monachalis est tonsura, & vestis diversa à laico. At tondentur laici per pectinem: monachi strictim.
3 Cur? desperatio interdum facit monachum.
4 Τὸ μονήρους βίου, vitæ solitariæ.
5 Et merito, ne alioquin monasteria fiant fovea latronum, §. 1. *ver. Si quis igitur* 7. *eod.*
6 Monachismo capitis deminutionem contingere hinc colligunt: quod Cujacio displicet: nec enim omnis vitæ mutatio, minutio est capitis.
7 Monachismi professione, servi fiunt liberi.
8 Vitam & ætatem Zosimi hujus observa. Vita hominum quousque excurrere possit ex placitis quibusdam philosophorum, vide Plinium 7. *cap.* 49. Trebellius Pollio *in D. Claudio* refert doctissimos mathematicorum adnotasse 120. annos homini ad vivendum datos, neque amplius cuiquam concessum, addit tamen sed falso Mosem solum Dei amicum, ut Judæorum libri loquuntur, 125. annos vixisse: cum 120. tantum annos Mosem vixisse constet, *Deut. ult. vers.* 7. Plinius *dicto loco:* plures enumerat longioris vitæ fuisse. Utique, vitam hominis 70. aut 80. annorum esse, David monet, *Psal.* 90. *vers.* 10. de senectute memorabili, & iis qui diu vixerunt. vid. B. *Valer.* 13. *Cælium Rhodiginum* 11. *Antiquarum lectionum,* 27. *Adde de Macrobiis ex Eulino c.* 21. *&* 43. Goth. Adde Cœlium Rhodigin. *antiq. lect. lib.* 20. *c.* 134. Tholosan. *de Republ. lib.* 13. *cap.* 25. *num.* 5. Joann. Noerunberg. *Histor. natural. lib.* 8. *&* 9. Ans.
9 *T. eod. in princ.*
10 Antiquum est pallio sanctitatem mentiri. Salvianus 4. *ad Eccles.* licet de conversorum venerabili choro videaris, licet religionem vestibus simules, licet fidem cingulo adferas, licet sanctitatem pallio mentiaris, non credis. Notum est illud, Habitus non facit monachum. & Plutarchus ἔτι [illegible], vide *Cælium Rhodiginum* 5. *c.* 12.
11 [illegible] *Sering.* Gal. *donner la foy & sauf conduit.*
12 Confer epistolam ad Philemonem, vid. *Nov.* 123. *cap.* 35.
13 Leo id abrogat *Novell.* 10.
14 Hinc illud Poëtæ, ut, vitiis sine nemo Nascitur: &, Acclinis falsis animus meliora recusat: & alibi, de puero, Cereus in vitium flecti.
15 Rerum furtivarum possessio, raptori denegandα.

16 Servus desertor monasterii, recidit in priorem servitutem. 17 *Novell.* 123. *cap.* 36. 18 Φιλοσοφία μοναχική. 19 Ἀγωνισταί. 20 Edicta Imperatorum non obtinent extra territorium. *l.* 1. *Cod. de summa Trinit.* 21 Monachorum una domus, una cœnatio, unum cubiculum. 22 Id est, eodem cœnaculo, *Novell.* 135. 23 Id est, eodem cubiculo. 24 Id est, lecto. 25 Ἀκαρτερίαν. 26 Legendum ita est: degentes vitam [illegible], peculiarem habeant domunculam. Goth. Adde *Nov.* 133. *cap.* 2. *& Nov.* 123. *cap.* 36. *&* [illegible] Ans. 27 Heremitæ diversi à Monachis. 28 A quibus [illegible] diversa à monasteriis. Hujusmodi philosophos Aristoteles ait, aut bestias esse aut deos, 1 *Politic.* vid. *Cujac. lib.* [illegible] 29 [illegible] niorum conversatio juventuti prodest. 30 Adde *Novellam* 123. *c.* 42. 31 Pœnam monachi desertoris observa. 32 Vide *Novellam* 123. *cap.* 40. 33 Testari ante monachismum [illegible] de suis bonis potest. 34 Hinc sumpta est Authentica, *Ingressi*, *C. de sacros. eccles.* & Authentica, *Nunc autem*, *C. de episcop.* adde *Nov.* 123. *c.* 38. 35 De quo vid. *leg.* 30. *C. de inoff.*

τὴν οὐσίαν, εἴτε ἔτυχεν ἤδη τι λαβόντες, ἢ καὶ ἐφ' ᾧ τὸ πᾶν αὐτοῖς δοθῆναι. εἰ δὲ γαμετὴν ἔχων, εἶτα αὐτὴν ἀπολιπὼν, εἰς μοναστήριον εἰσίοι, ἡ τε προὶξ τῇ γυναικὶ φυλαττέσθω, καὶ τὸ ἀπὸ τελευτῆς σύμφωνον τούτου, ὅπερ καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἡμῶν νενομοθέτηται διατάξει· πάντων τῶν ἐπὶ μοναχοῖς περὶ τούτου ῥηθέντων, καὶ ἐπὶ γυναικῶν εἰς μοναστήριον εἰσιουσῶν, κρατούντων.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τοῦ μοναχοῦ τὸ μοναστήριον ἀπολιπόντος.

Εἰ δὲ ἀπολιπὼν τὸ μοναστήριον, εἰς τινα ἔλθοι στρατείαν, ἢ ἕτερον βίου σχῆμα, τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ οὕτως εἰς τὸ μοναστήριον, κατὰ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον, ἀπομενούσης, αὐτὸς ἐν ταῖς τάξεσι τῶν λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος τετάξεται, καὶ τοῦτον ἕξει τῆς μεταβολῆς τὸν καρπόν· καὶ ἐπειδὴ τὴν θείαν λειτουργίαν ὑπερεῖδεν, δικαστηρίου χθαμαλοῦ προσκαρτερείτω δουλείᾳ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τοῦ μοναχοῦ ἐξ ἑνὸς εἰς ἕτερον μεταβαίνοντος μοναστήριον.

Εἰ δὲ ἀπολιπὼν τὸ μοναστήριον καθ' ὅπερ τὴν ἄσκησιν εἶχεν, εἰς ἕτερον μεταβαίνοι μοναστήριον, καὶ οὕτω μὲν ἡ αὐτοῦ οὐσία μενέτω τε καὶ ἐκδικείσθω ὑπὸ τοῦ προτέρου μοναστηρίου, ἔνθα ἀποταξάμενος ταύτην κατέλιπε. προσήκει δὲ τοῖς εὐλαβεστάτοις ἡγουμένοις μὴ εἰσδέχεσθαι τὸν τοῦτο πράξαντα. ἀλόγιστος γὰρ ὁ τοιοῦτος βίος, καὶ μοναχικῆς καταστάσεως οὐδὲ ὅλως ἐγγὺς, οὐδὲ σταθερᾶς καὶ ἐρριμμένης ψυχῆς, ἀλλὰ περιφερομένης τι καὶ ἄλλοτε ἄλλα ζητούσης ἀπόδειξιν ἔχων. ὥστε καὶ τοῦτο κωλυέτωσαν οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, καὶ οἵ γε ἀρχιμανδρῖται λεγόμενοι καὶ καλούμενοι, τὴν μοναχικὴν σεμνότητα κατὰ τοὺς θείους κανόνας φυλάττοντες.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τοῦ μοναχοὺς μὴ πρὸς γάμον ἐλθεῖν, ἢ παλλακὴν ἔχειν.

Εἰ δέ τις τῶν μοναχικὴν ἐπαγγελλομένων ἄσκησιν, ἀξιωθείη κληρικοῦ χειροτονίας, μενέτω καὶ οὕτω καθαρὰν φυλάττων τὴν ἄσκησιν. ὡς εἴ γε τῇ τῆς φύσεως κληρικὸς ἀποχρήσαιτο παρρησίᾳ, καὶ πρὸς γάμον ἐλθεῖν θαρρήσειεν, ὅπερ ἐν τούτῳ τῷ βαθμῷ καθεστῶσιν ἐν κληρικοῖς, οἷς αὐτὸ γαμεῖν ἐφίησι, (λέγομεν δὲ ψαλτῶν τε καὶ ἀναγνωστῶν· τοῖς γὰρ ἄλλοις ἅπασι τὸν γάμον παντελῶς κατὰ τοὺς θείους κανόνας ἀπαγορεύομεν, ἢ παλλακὴν ἔχειν, ἢ ἀσελγείαις ἐκδιδόναι τὸν βίον) ἐκβαλλέσθω παντοίως τοῦ κλήρου, οἷα τὴν προτέραν ἄσκησιν καὶ τὸν μονήρη συγχέας βίον. καὶ ἰδιώτης ἔστω τὸ λοιπὸν, πρὸς στρατείαν μὲν ἢ ἑτέραν καταβαίνειν ἐλθεῖν μὴ θαρρείτω, (εἰ μὴ βούλοιτο ταῖς ἔμπροσθεν περιληφθείσαις παρ' ἡμῶν ὑποπεσεῖν ἐπιτιμίαις) αὐτὸς δὲ ἐφ' ἑαυτοῦ διαζῶν, καὶ γινώσκων ὁποίαν ὑπὲρ τούτου δώσει τῷ μεγάλῳ θεῷ τὴν ἀπολογίαν.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ ἐπιλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ ἡγουμένου, καὶ πῶς ἡ διάταξις κοινὴ ἐπὶ τοῖς τε καὶ ταῖς τῶν μοναζόντων.

Τὴν δὲ τῶν ἡγουμένων χειροτονίαν, εἴ ποτε συμβαίη δεῖσθαι τὸ μοναστήριον ἡγουμένου, μὴ κατὰ τὴν τάξιν τῶν εὐλαβεστάτων γίνεσθαι μοναχῶν, μηδὲ πάντως τὸν μετὰ τὸν πρῶτον, εὐθὺς ἡγούμενον γίνεσθαι, μηδὲ τὸν μετ' ἐκεῖνον δεύτερον, μηδὲ τὸν τρίτον, ἢ τοὺς ἐφεξῆς (τοῦτο ὅπερ καὶ νόμος ἡμῶν ἕτερος λέγει) ἀλλὰ τὸν θεοφιλέστατον τοῦ τόπου ἐπίσκοπον χωρεῖν μὲν ἐφεξῆς διὰ πάντων, (οὐδὲ γὰρ ἀπηκριβοῦν πάντως τὸν χρόνον, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ τάξιν) καὶ τὸν ἀναφαινόμενον ἄριστον ἐν τοῖς μοναχοῖς καθεστῶτα, καὶ ἄξιον τῆς ἡγεμονίας αὐτῶν, τοῦτον αἱρεῖσθαι. διότι τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοιαῦτα ἐστὶν ὡς μήτε πάντας ἐφεξῆς ἐν τοῖς ἄκροις, μηθ' αὖθις ἅπαντας ἐν τοῖς ἐσχάτοις τετάχθαι. ἀλλὰ χωρείτω μὲν κατὰ τὸν βαθμὸν ἡ τοῦ ἡγουμένου πάντως ἐπιλογή· ὁ δὲ πρότερος ἐν τοῖς ἀριθμουμένοις ἄριστος ἀναφανεὶς, οὗτος ἡγεμὼν ἔστω, καὶ τὴν τάξιν ὁμοῦ καὶ τὴν ἀρετὴν συμμαχοῦσαν ἔχων. δεῖ γὰρ διακρίνοντας τὸ κρεῖττον ἐκ τοῦ φαυλοτέρου, τὸ μὲν ἡγεμονεῖν ἐᾶν, θάτερον δὲ ὑποκατακλίνεσθαι συγχωρεῖν, καὶ τῇ κατ' ὀλίγον παιδαγωγίᾳ, καὶ τοῦτο πρὸς τὸ κρεῖττον ἐμβαίνειν.

§. α'. Ὅσα μέντοι παρ' ἡμῶν ἐν ἅπασι τοῖς τε πρότερον τοῖς τε νῦν γενομένοις θείοις ἡμῶν διατάξεσι νενομοθέτηται περὶ κληρικῶν ἢ μοναχῶν ἢ μοναστηρίων, ταῦτα κοινὰ τίθεμεν ἐπί τε ἀρρένων καὶ θηλειῶν, καὶ μοναστηρίων καὶ ἀσκητηρίων, οὐ διακρίνοντες, τό γε ἐπὶ τούτοις, τὸ ἄρρεν ἀπὸ τοῦ θήλεος. διά τε, καθάπερ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἔφθημεν, ἓν ἅπαντα ἐν Χριστῷ καθέστηκεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. β'. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα οἵ τε ὁσιώτατοι πατριάρχαι τοῖς ὑφ' ἑαυτοὺς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις φανερὰ ποιείτωσαν, οἱ δὲ τοῖς ὑφ' ἑαυτοὺς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις δηλούτωσαν, ἐκεῖνοί τε τοῖς μοναστηρίοις τοῖς ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν χεῖρα καθεστῶσι γνωριζέτωσαν· ὅπως ἂν διὰ πάντων ἡ τοῦ δεσπότου θεραπεία μένῃ παντάπασιν ἀδιάφθορος. ἐπικείσονται γὰρ μέγισται ποιναὶ τοῖς ταῦτα παραβαίνουσι· φαμὲν δὲ τὰς ἐξ οὐρανοῦ, ἃς ἀνάγκη τοῖς τῶν ὀρθῶν δογμάτων ὑπερόπταις ἐπικεῖσθαι. καὶ εἰ τῆς ἡμετέρας μέντοι πολιτείας ἄρχοντες, ἃ ταῦτα αὐτοῖς προσαγγελθείη, πάσῃ σπουδῇ τινι τρόπῳ τὰ τοῖς θείοις ὅροις περιεχόμενα, οἷς ὁ παρ' ἡμῶν κατηκολούθησε νόμος, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν παρασκευαζέτωσαν. οὐδὲ γὰρ ἐκείνους ἀπολείψει ποινὴ, τούτων ῥαθυμοῦντας. ὥστε ἀκολουθοῦσα ταύτῃ προσήκει τὴν σὴν ἁγιωσύνην ἅπασι τοῖς ὑπ' αὐτὴν ὁσιωτάτοις μητροπολίταις φανερὰ ταῦτα καταστῆσαι. Dat. XVI. Kalend. Aprilis Constantinopol. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἄρρενας καὶ θηλείας, καὶ ποίαν ἐπιτιμίαν κατὰ τῶν παραβαινόντων τὸν τύπον τῆς διατάξεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϛ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεοῦ, παρὰ τῆς ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία·* ἡ μὲν τοῖς θείοις ὑπηρετουμένη, ἡ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων ἐξάρχουσά τε καὶ ἐπιμελουμένη, καὶ ἐκ μιᾶς τε καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἑκάτερα προϊοῦσα, καὶ τὸν ἀνθρώπινον κατακοσμοῦσα βίον. ὥστε οὐδὲν οὕτως ἂν εἴη περισπούδαστον βασιλεῦσιν, ὡς ἡ τῶν ἱερέων σεμνότης, εἴ γε καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνων ἀεὶ τὸν θεὸν ἱκετεύουσι. εἰ γὰρ ἡ μὲν ἄμεμπτος εἴη πανταχόθεν, καὶ τῆς πρὸς θεὸν μετέχοι παρρησίας, ἡ δὲ ὀρθῶς τε καὶ προσηκόντως κατακοσμοίη τὴν παραδοθεῖσαν αὐτῇ πολιτείαν, ἔσται συμφωνία τις ἀγαθὴ, πᾶν εἴ τι χρηστὸν τῷ ἀνθρωπίνῳ χαριζομένη γένει. ἡμεῖς τοίνυν μεγίστην ἔχομεν φροντίδα περί τε τὰ ἀληθῆ τοῦ θεοῦ δόγματα, περί τε τὴν τῶν ἱερέων σεμνότητα· ἧς ἐκείνων ἀντεχομένων, πεπιστεύκαμεν ὡς δι' αὐτῆς μεγάλα ἡμῖν ἀγαθὰ δοθήσεται παρὰ τοῦ θεοῦ, καί τε ὄντα βέβαια ἕξομεν, καὶ τὰ οὔπω καὶ νῦν ἀφιγμένα προσκτησόμεθα.

†. Καλῶς δὲ ἂν ἅπαντα πράττοιτο, καὶ προσηκόντως, εἴπερ ἡ τοῦ πράγματος ἀρχὴ πρέπουσα γίνοιτο καὶ φίλη θεῷ. τοῦτο δὲ ἔσεσθαι πιστεύομεν, εἴπερ ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις φυλάττοιτο, ἣν οἵ τε δικαίως ἐπαινούμενοι καὶ προσκυνούμενοι, καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ θεοῦ λόγου παραδεδώκασιν ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐφύλαξάν τε καὶ ὑφηγήσαντο.

jam aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum eis detur. Si autem uxorem habens, deinde eam relinquens, in monasterium ingrediatur: & dos [1] mulieri servetur, & ex morte pactum, (quod in alia nostra sancivimus constitutione) omnibus, quæ super monachis de his dicta sunt, & in mulieribus in monasterium ingredientibus, valituris.

1 *l. 56. C. de episcop.* vid. *Nov. Leonis 5.*

Cap. VI.

De monacho monasterium dimittente.

Si vero relinquens monasterium, ad quandam veniat militiam, aut ad aliam vitæ figuram: substantia ejus etiam sic in monasterio (secundum quod à nobis prius [2] dictum est) remanente, ipse [3] inter officiales clarissimi provinciæ judicis statuetur: & hunc habebit mutationis fructum: ut qui sacrum ministerium despexerit, tribunalis terreni observet [4] servitium.

2 *l. 4. T. eod.*
3 *l. 53. §. 1. Cod. de episcopis & clericis.* adde *Novellam 57. §. eod.*
4 Hodie revocatur ad monachismum, *Novell. Leonis 8.*

Cap. VII.

De monacho qui de uno ad aliud monasterium transit.

Si vero relinquens monasterium, in quo conversationem habuerit, ad aliud transeat monasterium: etiam sic quidem ejus substantia maneat, & vindicetur à priori monasterio, ubi abrenuntians hanc reliquit. Competens autem est reverendissimos Abbates non suscipere eum qui hoc egit. Erronea namque talis est vita monachica, nullatenus tolerantiæ proxima, neque constantis, & persistentis animæ, sed indicium habentis circumlatæ, & aliunde alia requirentis. Ea propter etiam hoc prohibeant Deo amabiles episcopi, & archimandritæ [5] nuncupati, monachicam honestatem secundum regulas sacras conservantes.

5 Archimandritæ qui, dixi ad *l. 7. §. 2. C. de summa Trinitate.* Epiphanius in Panaria interpretatur monasteriorum patres. vid. *Ferrandum 2. Explicationum 36.*

Cap. VIII.

Ne monachi uxorem ducant aut concubinam.

Si quis autem monachicam profitentium conversationem meruit clerici ordinationem, maneat etiam sic puram servans conversationem: quod si facti clerici abutantur fiducia, & ad nuptias venire præsumant: quippe in tali gradu constitutus inter clericos, qui ei uxorem [6] ducere permittat: (dicimus autem gradum [7] cantorum, aut lectorum, aliis enim omnibus nuptias secundum sacras regulas penitus interdicimus, aut concubinas [8] habere, aut luxuriis tradere vitam) excludatur modis omnibus à clero, tanquam priorem conversationem, & solitariam confundens vitam: & privatus sit de cætero: ad militiam quidem, aut ad aliud officium venire non præsumens, nisi voluerit dudum à nobis interminatis subjacere pœnis: ipse autem apud semetipsum degens, & agnoscens qualem pro hoc daturus sit magno [9] Deo satisfactionem.

6 Monachis non licet uxores ducere. Quid si clerici facti sint? hoc enim quondam eis licuit, quibusdam præsertim locis, licet constitutionibus & canonibus solis lectoribus & cantoribus ea facultas postea permissa, uxores ducere non possunt.
7 *Nov. 22. c. 42.*
8 *Nov. 123. c. 29.*
9 Pœna igitur civilis non afficitur monachus, qui uxorem duxerit.

Cap. IX.

De electione, & creatione Abbatis, & ut constitutio sit communis tam monachis quam sanctimonialibus.

Ordinationem vero Abbatum (si quando contigerit egere monasterium abbate) non per [10] ordinem reverendissimorum fieri monachorum, nec omnino eum qui post primum est, mox abbatem fieri: nec qui post illum secundus est, neque tertium, aut reliquos: (hoc quod etiam alia lex nostra dicit) sed Deo amabilem locorum episcopum [11] percurrere quidem consequenter per omnes (non enim exhonorandum est omnino tempus, & ex eo ordo) *& eum qui apparuerit prius optimus* [12] *inter monachos constitutus & dignus præsulatu eorum, hunc eligere.* eo quod humana natura talis est, quod neque omnes per ordinem inter summos, neque rursus omnes inter novissimos constituti quidem sint: sed procedat quidem secundum gradum præcedentia inspectio: qui vero prior mox inter numeratos optimus apparuerit, is abbas sit, & ordinem simul [13] & virtutem suffragantem habens. Oportet enim eos qui discernunt quod melius est à priore, aliud quidem ad regendum dimittere, aliud vero inclinari jubere, & paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius accedere. §. 1. Quæcunque tamen à nobis, in omnibus quæ prius & quæ nunc prolata sunt, sacris nostris constitutionibus sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasteriis, hæc communia ponimus & in masculis & in fœminis, & monasteriis & asceteriis non discernentes quantum ad istos masculum aut fœminam: eo quod sicut prædiximus, unum omnia in Christo consistant.

10 Ad abbatias non semper promovendi seniores ex monachis. vide *Novell. 123. c. 34.*
11 Abbates eliguntur ab episcopo.
12 Non qui senior, sed qui melior, eligendus.
13 Is, in quem ætas, & virtus simul concurrunt, cæteris præfertur.

Epilogus.

†. Hæc igitur omnia sanctissimi Patriarchæ sub se constitutis Deo amabilibus Metropolitis manifesta faciant: at illi subjectis sibi Deo amabilibus Episcopis declarent: & illi monasteriis Dei sub sua ordinatione constitutis cognita faciant: quatenus per omnia Domini cultura maneat undique incorrupta. Imminebunt enim maximæ pœnæ ista transgredientibus: dicimus autem de [14] cœlo: quas necesse est rectorum dogmatum contemptoribus imminere. Et nostræ si quidem reipublicæ judices, si hæc eis nuncientur, omnibus studeant modis, ea quæ sacris [15] regulis continentur, quas nostra sequitur lex, ad effectum perduci procurare. Nam nec illos deserit pœna hæc negligentes. Quapropter sequentem hæc tuam sanctitatem decet omnibus sub se positis sanctissimis metropolitanis hæc facere manifesta. Dat. XIV. Kal. April. *Constantinop.* Belisario viro clarissimo Cons. 535. [16]

14 Legibus familiare est, pœnas cœlestes religiosis personis proponere. Perjurii pœna ita divina dicitur. *Cicero de legibus*, & perjurium satis habere Deum vindicem, *l. 2. C. de reb. cred.*
15 Constitutiones de rebus sacris intelligit.
16 Ἐχθὲς verti debuit, qui habuit.

Tit. VI.

QUOMODO OPORTEAT EPISCOPOS ET RELIQUOS CLERICOS AD ORDINATIONEM ADDUCI, ET DE EXPENSIS ECCLESIARUM.

Novella Constit. VI.

Imp. Justin. August. Epiphanio Archiepiscopo & Patriarchæ Constantinopolitano.

PRÆFATIO.

Maxima quidem in hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, *sacerdotium* [17], *& imperium:* & illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: ex [18] uno eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam. Ideoque nihil sic erit studiosum imperatoribus, sicut sacerdotum honestas: cum utique & pro illis ipsi semper Deo supplicent [19]. Nam si hoc quidem inculpabile sit undique, & apud Deum fiducia plenum: imperium autem recte & competenter exornet traditam rempublicam, erit consonantia quædam bona, omne quicquid utile est humano conferens generi. Nos igitur maximam habemus solicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa sacerdotum honestatem, quam illis obtinentibus credimus, quia per eam maxima nobis bona dabuntur à Deo, & ea quæ sunt, firma habebimus, & quæ nondum hactenus venerunt, acquiremus. †. *Bene autem universa geruntur & competenter, si rei principium* [20] *fiat decens & amabile Deo.* Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum observatio custodiatur, quam justi & laudandi & adorandi inspectores [21] & ministri Dei verbi tradiderunt apostoli, & sancti patres custodierunt & explanaverunt.

17 Sacerdotium & imperium, maxima dona Dei.
* Ἄλλως ἱερωσύνη δὲ ἐπιλαβεῖν τὰ ἀνθρώπινα.
18 Fiscum Ecclesiæ comparari ex hoc loco quidam colligunt.
19 Munus sacerdotum.
20 Principio finis respondet. Quale principium, talis finis. Malo inchoata principio, non præsumuntur bonum exitum sortiri. *l. 21. C. qui dare tutores.* De qua præsumptione, vide *Alciat. 2. præsump. 32.*
21 Αὐτόπται καὶ ὑπηρέται. *Lucæ 1.*

Cap. I.

Cap. I.

De episcopi ordinandi moribus, vita, honestate, & fortuna.

SAncimus igitur sacras per omnia sequentes regulas, dum quispiam sequenti omni tempore ad ordinationem episcopatus adducitur, considerari prius ejus vitam [1] secundum sanctum Apostolum, si honesta [2] & inculpabilis, & undique irreprehensibilis sit, & in bonis testimonium [3] habeat, & sacerdotem decens. §. 1. Et neque ex officiali aut ex curiali [4] veniat fortuna: nisi tamen ex novella ætate (secundum quod jam dispositum [5] est) in monasterio constitutus fortuna liberetur: quartam tamen prius substantiæ reddens curiæ. §. 2. Neque enim idiota [6], ex iis qui vocantur laici [7] existens, ita mox ad episcopatum ascendat: nec imaginariam suscipiat ordinationem: tanquam modo [8] quidem idiota, mox autem clericus, deinde parvum aliquod tempus præteriens, episcopus appareat.

§. 3. Et neque uxori [alii] copulatus: sed aut in virginitate degens à principio, aut uxorem quidem habens, ex virginitate autem ad eum venientem, & non viduam neque sejunctam à viro, neque concubinam. §. 4. Neque [9] filios aut nepotes habens neque cognitos legi, neque illi odibiles: alioqui qui præter hoc aliquid agit: & ipse cadet sacerdotio: & qui eum ordinat, foris episcopatum sectabitur, hanc legem offendens. §. 5. Sed neque [10] pecuniis oportere emere sacerdotium ei permittimus: solum vero eum respicere Domini Dei culturam volumus: & non plurimis humanis cogitationibus distrahi.

§. 6. Sed neque ineruditus existens sacrorum dogmatum, ad episcopatum accedat. §. 7. Prius autem aut monachicam [11] vitam professus, aut in clero constitutus non minus mensibus sex, uxori tamen non cohærens, aut filios aut nepotes habens. Hoc enim omnimodo super Deo amabilibus episcopis quærimus: sicut etiam prius duabus nostris constitutionibus hoc sancitum est: per quas dudum cohærentes uxoribus, non perscrutamur, omne præteritum relinquentes, de cætero autem nulli permittentes à positione legis uxorem habenti, talem imponi ordinationem: quam legem etiam nunc renovamus: ne forte, si præter hoc aliquid fiat: & ipse cadat sacerdotio, & ordinantem similiter excludi procuret. Igitur ordinandus episcopus, aut ex monachis [12], aut ex clericis [13] sit, etiam in hujusmodi vita testimonii boni, vita bonus & honestus, & gloria fruens bona: & hoc fundamentum pontificatus deponens suæ animæ. §. 8. Sed etiam sic eum constitutum, & ad episcopatum præparatum, competens est venerabiles & undique probatas lege [14] regulas ante ordinationem, quas [15] recta & inviolata nostra suscipit fides, & catholica Dei apostolicaque disposuit & tradidit ecclesia: & dum ex frequenti earum lectione transierit qui ad ordinationem deducitur, tunc is qui ordinationem impositurus est, interroget [16] eum si sufficiens est custodire & agere quæ sacræ regulæ sancierunt. Et si quidem ille declaraverit & dixerit præcepta sacrarum regularum non se valere servare: nullo modo ei ordinationem imponi: si vero susceperit, & dixerit, quia quantum homini est possibile, complebit hæc quæ his continentur, tunc monere eum, & dicere, quia nisi hæc observaverit, & à Deo alienus erit, & cadet à jam dato honore: & neque civiles leges delictum inultum relinquent: eo quod à præcedentibus nos imperatoribus, & à nobis ipsis recte dictum est, oportere sacras [17] regulas pro legibus valere: & si etiam sic permanserit causam amplectens: tunc super his professionibus unumquemque sacram suscipere episcopatus ordinationem. §. 9. Et hanc non [18] pecuniis emere, neque per [19] rerum aliquarum donationem suscipere, sed puram percipere, & sine mercede, & tanquam à Deo datam. Nam si etiam alia omnia habeat utilia [20] quæ prius à nobis dicta sunt, pecuniis autem vel rebus videatur episcopatum etiam emisse, sciat [21] se & ab episcopatu casurum, & hoc munus retributurum ordinanti: ut & ille episcopatum amittat, & à clero cadat: & utrique causa talem præstet retributionem, ut & hic quidem non adipiscatur quæ sperabat, ille autem etiam quæ habebat, amittat: veruntamen pecuniis ac rebus datis occasione ordinationis, sanctissimæ assignandis [22] ecclesiæ, sive episcopus sit accipiens, & propterea à sacerdotio cadens, sive etiam quilibet alius in clero constitutorum; nam & illi æquam imponimus pœnam: ut ab ordine quem inter sacerdotes habuerit, cadat, & reddat aurum, aut res quæ ordinationis occasione datæ sunt, injuriam passæ quantum ad ipsum ecclesiæ. Si quis autem extraneorum sit, & non in clero constitutus, qui aurum aut rem aliquam propter patrocinium ordinationis accepit: & maxime si administrationem aliquam gerat, habebit quidem ipse à Deo pœnam, & succedent ei de cœlo supplicia, verumtamen etiam illud quod datum est totum ablatum ab eo, sanctissimæ ecclesiæ omnibus reddatur modis in duplum. Insuper etiam si quam administrationem habet, ea cadat, & perpetuo exilio [23] condemnetur. Illud quoque sciat aperte qui pecuniis aut rebus aliis emerit præsulatum: quia si prius diaconus aut presbyter sit, deinde per suffragium ad sacerdotium veniat: non solum cadat episcopatu, sed nec prior ei relinquetur ordo, presbyterii forsitan, aut diaconatus. Amittit etenim etiam illud, utpote decentia indigne concupiscens: & omni sacerdotali excludetur ordine. Oportet autem in ipso ordinationis tempore eum qui imponit eam illi, coram [24] omni fideli populo sanctissimæ ecclesiæ hæc omnia prædicere, ut agnoscens eum omnia quæ prius dicta sunt à nobis habere, ad sacram eum deducat ordinationem, ut etiam ille coram omnibus hæc audiens, non solum habeat Dei timorem, sed etiam coram omnibus denuntiationem, & professionem erubescat. §. 10. Si quis autem talis quidem esse putetur, & ad episcopatus ordinationem transeat, contradicat autem aliquis atque dicat [25] *conscium se esse aliquarum illicitarum ejus*: non prius mereatur episcopatus ordinationem quam examinatio querimoniarum fiat, & appareat undique innoxius. Quod si etiam post hujusmodi contradictionem, non passus is qui ordinationem facit, legitimam examinationem imponi causæ, currat ad ordinationem: sciat, quod ab eo sit, pro nihilo esse, sed & is qui contra legem facit, cadat [26] sacerdotio: & qui sine probatione imponit ordinationem, & ipse quidem similiter cadet sede sacerdotali, reus autem erit Deo, qui præcipue omnium quærit suorum sacerdotum puritatem. Si tamen is qui ordinationi contradicit, aut examinatione facta probetur calumniator [27], aut in ipso principio, neque in examinatione persistere confidat; segreget illum in perpetuum [28] à sacra communione is qui ordinationem facere vult: ut non ipsa falsitas [29] impunita sit. *Sicut enim bonam gloriam in eo qui ordinandus est, quærimus: ita etiam calumniam* [30] *in eo qui frustra accusaverit, punimus.* Si vero nemo accusaverit omnino, aut in totum denuncians examinationem non faciat, aut facta examinatione demonstrare (sicut prædiximus) non valuerit accusationem veram: tunc oportet eum, qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad venturam ordinationem. Qui enim ita ordinatur, ex hoc multa & meliora cognoscit præceptorum, & non incurrit ad vitam impunitam hujusmodi eruditus animo, verbo, & opere corporis, & sapientia.

1 In vitam & mores eligendi episcopi inquirere primum oportet. Nov. 123. cap. 1.
2 2. Tim. 3. vers. 2. l. 42. C. de episc. l. 43. C. de episc. & cler.
3 d. l. 42. 2. Tim. 3. vers. 7.
4 Dist. 51. 53.
5 l. 53. C. de episcopis.
6 Ex literali fictione, adde 1. Cor. 14. vers. 16.
7 Plebeii, mundani dignitati & sæculares. l. 56. Cod. de episc. Nov. 137. cap. 6. 1. ad Corinth. 14. vers. 16. Hier. 4. 2. Ethic. 3. cap. 171. & 6. Harmen. 2. §. 34. sic privati opponuntur magistratibus in l. 176. ff. de reg. jur.
8 Vide quæ dicenti ad Nov. 137. cap. 1. adde quæ dixi ad l. 1. §. 2. ff. de injuriis. l. 53. C. de episc.
9 l. 4. §. 1. C. de episcop. 1. ad Tim. 1. vers. 6. vide Novell. Leonis 2.
10 Simonia prohibita Novell. 123. cap. 2. l. 29. C. de episcop. & 1. quæst. l. 11. ff. de publicis.
11 Qui uxorem habet vetatur fieri & esse episcopus, vet hic: facit 1. Timot. 3. vers. 2. & cap. 2. 4. vers. 3. 1. C. ad Tit. 1. vers. 6. c. 50. Apostol.
12 Episcopi ex monachis ut sæpius electi.
13 Episcopus aut ex monachorum aut clericorum grege eligitur.
14 Legere episcopus antiquas ordinationes, & canones ecclesiasticos debet.
15 L. 6. ff. de sacros. eccles.
16 Episcopus eligendus interrogatur, si se sentiat idoneum & capacem ad canones Ecclesiæ servandos.
17 Sacri canones pro legibus valent.
18 §. 5. ff. eod.
19 Nihil interest sacerdotium ematur, aut emptionis vice detur aliquid.
20 Pœna ambitus ecclesiastici.
21 Multæ episcoporum ad Ecclesiam deferuntur.
22 Injusti episcopi à pœnis corporalibus non sunt immunes.
23 Ordinatio episcopi fit coram omni populo.
24 Eligendus episcopus, accusari potest, & in ejus mores inquiritur. Alexander Severus, apud Lampridium dicebat, Grave esse, cum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non id fieri in provinciarum præsidibus, quibus & fortunæ hominum & capita committerentur.
25 Pendente accusatione, nemo episcopus eligi potest Nov. 23. c. 2.
26 Pœna injuste ordinantis episcopum.
27 Pœna calumniantis episcopum.
28 In perpetuum à sacra communione olim quidam privati.
29 Falsum committit qui injuste accusat.
30 Calumniator punitur.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῆς ἐπισκόπου τῶν χειροτονουμένων σεμνότητος τε καὶ ἀμεμψίας, καὶ τοῦ ἕξης.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, τοῖς θείοις διὰ πάντων ἑπόμενοι κανόσιν, ἡνίκα τις τοῦ λοιποῦ ἀπαντι [illegible] χρόνῳ ἐπὶ χειροτονίαν ἐπισκοπῆς ἄγοιτο, σκοπεῖν πρότερον αὐτοῦ τὸν βίον, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, εἰ σεμνός τε καὶ ἄμεμπτος καὶ πανταχόθεν ἀνεπίληπτος εἴη, καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένος τε καὶ ἱερεῦ πρέπων. §. α'. [illegible]

[illegible]

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ μὴ πλέον, ἢ κατ' ἐνιαυτὸν ὅλον ἐπίσκοπον ἔξω τῆς καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας.

Κἀκεῖνο γε μὴν προσδιορίζομεν, ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἔξω τῆς καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας, πλεῖον ἢ κατ' ἐνιαυτὸν ὅλον ἀπολιμπάνεσθαι [illegible]

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τοὺς ἐπισκόπους ἐλθεῖν εἰς τὸν ἄρχοντα [illegible] συστατικὰ γράμματα λαβόντας.

Μὴ ἄλλως δέ τινα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων [illegible]

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΕΡΟΣ.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ ποίους δεῖ κληρικοὺς ἐπιλέγεσθαι.

Ταῦτα ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις κατὰ τοὺς θείους κανόνας [illegible]

ΚΕΦ. ε'.

Μήτε δὲ δευτέροις ἐλθόντα γάμοις, ἢ χήρᾳ [illegible]

CAP. II.

Ne episcopus ultra annum extra ecclesiam suam degat.

ET illud etiam definimus, *Ut nemo Deo amabilium episcoporum, foris[1] a sua ecclesia plus quam per totum annum deesse audeat: nisi[2] hoc per imperialem fiat jussionem:* (tunc enim solum erit inculpabile,) sacratissimis patriarchis uniuscujusque[3] diœceseos[4] compellentibus Deo amabiles episcopos suis inhærere sanctissimis ecclesiis: & non longo itinere separari, neque in peregrinis demorari velle, neque sanctissimas ecclesias negligere, neque annum excedere, quem & ipsum propter misericordiam constituimus. Si vero ultra annum erraverit & dereliquerit, & non ad episcopatum remeaverit proprium, neque imperialis aliqua eum (sicut prædiximus) detineat jussio: tunc si quidem sit metropolita[5], circa ecclesiasticam dispositionem segregatum, regionis illius patriarcha revocet quidem cum legitimis inclamationibus, servans ubique sacrarum regularum observationem. Si vero maneat per omnia inobediens, expellatur à sacro episcoporum choro: & alium introducat hujusmodi & reverentia & verecundia & honestate dignum. Si vero non metropolita, sed aliorum episcoporum aliquis sit, qui erraverit: hæc omnia à[6] metropolita fiant. Nemo enim eorum talem suscipiat occasionem, si dixerint propterea proprias derelinquere ecclesias, propterea quod litium causas, aut aliarum rerum propriarum, aut ad sacras ecclesias respicientium circumlustrant, & hic constituti adhærent, aut in aliis veniunt locis. Hoc enim non habet decentem rationem, ut cum multitudine, quam necesse est episcopum habere, ministeria lustrent peregre, & expendant, & neque ullum sanctissimis ecclesiis lucrum, neque ullum præbere juvamen, neque secundum quod decet sacerdotem proprium habere habitum. præsertim cum liceat, si quædam sint lites forte sanctissimis ecclesiis, propter quas has occasiones afferunt: hoc per[7] eos qui sub ipso sunt religiosos clericos, aut apocrisiarios aut œconomos movere, & petitiones ad imperium dirigere: impetrare autem sperata. Propterea sancimus, si quando propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas, hanc aut per eos qui res agunt sacrarum ecclesiarum, (quos apocrisiarios[8] vocant) aut per aliquos clericos huc destinatos, aut œconomos suos, notam imperio facere, aut nostris administratoribus, ut impetrent quod competens est: & non hoc Deo amabilibus episcopis erroris & absentiæ, & sanctissimis ecclesiis læsionis occasionem fieri, tam in provincia ecclesiasticis rebus per absentiam eorum neglectis, quam etiam hic expensis multis ab ipsis factis, nec non peregre habitatione non habili constituta, & undique causa nullum juvamen, magis autem læsionem, ecclesiis sanctissimis inferente.

CAP. III.

Ne episcopi ad comitatum Principis accedant absque systaticis literis.

NOn[9] autem aliter aliquem Deo amabilium episcoporum præsumere dirigere se ad hanc felicissimam civitatem, prius quam (si quidem episcopus sit) literas[10] acceperit proprii Metropolitæ ad imperium[11]: & quæ secundum divinas regulas *probabilia*[12] vocantur testimonium perhibentia necessitatis ejus præsentiæ. Si vero Metropolita[13] sit qui proficisci vult: literas sumat ejusdem diœceseos Patriarchæ, ejus præsentiam necessariam esse dicentes: & sic oportere imperatorem jubere hunc præsentari, & non temere & sine conscientia Metropolitarum aut Patriarcharum proficisci, pro eo quod hoc divinis interdictum est regulis[14]: ut huc advenientes non præsumant per semetipsos *se prius pronunciare ad imperium:* sed primitus aut ad Deo amabilem patriarcham proficisci, aut ad uniuscujusque diœceseos ex qua sunt, Apocrisiarios: & cum ipsis conferant causas propter quas venerunt, & ingredi ad imperium ejus, & deinceps imperiali perfrui aspectu. mox quam imperanti astiterint, liceat quidem petentibus episcopis, aut per eos qui vocantur Referendarii[15] sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut per religiosos Apocrisiarios cujusque diœceseos sanctissimorum Patriarcharum, suggerere se imperio, & promereri responsum celeriter, ita ut si aut justa ab imperio petierint, hæc accipiant: aut si non justa quærunt, velociter revertantur unde profecti sunt.

SECUNDA PARS LEGIS.

CAP. IV.

De clericis, quales eligendi sint.

HÆc autem de Deo amabilibus episcopis secundum divinas constituentes regulas, & religiosos clericos cum multa fieri inquisitione secundum divinas regulas, & boni testimonii viros ordinari sancimus, litteras omnino scientes, & eruditos constitutos. †. Litteras[16] enim ignorantes, omnino nolumus, neque unum ordinem suscipere, clericorum videlicet, presbyterorum, & diaconorum tam sacras orationes docentium[17], quam ecclesiarum &[18] canonum legentium[19] libros: ordinationem sine querela & inculpabilem & sine aliqua contradictione & datione pecuniarum aut rerum suscipientes. Neque autem eos volumus omnino officiales[20] aut curiales constitutos suscipere ordinationem, nisi secundum leges, quas super his posuimus pridem, quas & hic nunc confirmamus: ipsos autem ordinatos sacra præcepta in conspectu totius populi suscipere, propter has ipsas causas, propter quas hoc ipsum agi etiam super Deo amabilibus episcopis sancivimus[21].

CAP. V.

NEque autem secundas[22] habentem aut eum qui habuerit nuptias, ordinari in diaconum aut presbyterum, neque si mulieri conjungatur sejunctæ, & proprium virum derelinquenti: sed neque si concubinam habeat, sed &[23] ipsam uxorem, si cum castitate & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quam cum castitate[24] viventes, aut cum uxoribus non cohabitantes, aut unius uxoris virum, qui vel fuerit, vel[25] sit, & ipsam castitatem eligentem, primum principium & fundamentum manifestum secundum divinas regulas & residuæ virtutis constitutam. Si autem aliquis presbyter aut diaconus aut subdiaconus postea ducat uxorem aut concubinam, aut palam, aut occulte, sacro statim cadat[26] ordine, & deinceps idiota sit. Quod si & lector secundam ducat uxorem propter quædam, & hoc forsan irrecusabili necessitate, nullatenus[27] ad altiorem accedat

veniant, & de rebus, ob quas venerint cum illis communicent. 15 Referendarii ecclesiarum destinati erant ad majoris ecclesiæ negotia principi referenda. De referendariis principum dicam ad Nov.10. 16 Nov.5. Nov.123. c.12. Ignari revocantur ab ordine clericali. 17 Sacerdotes, diaconos, cantores innuit & Psaltas. 18 Intelligit, ut opinor, libros, qui ἀπόκρυφοι dicuntur. utrosque in ecclesia lectos fuisse hinc apparet. 19 Lectoris munus observa. 20 C.1.§.1. Eod. 21 C.1.§. ult. Eod. 22 Hinc sumpta est Authentica Episcopi. C. de episcop. &c. Goth. Adde Nov.22. c.42. Auth. 23 Nov.123. c.12. 24 Id est, sed saltem. 25 Maritus diaconus & presbyter esse potest. c. ad Nov.3. vers.11. 12. 26 Presbyteri & diaconi, & subdiaconi uxorem ducere non possunt. Si duxerint, non est irritum matrimonium: privantur tamen ordine Ecclesiastico. 27 Pœna lectoris hinc.

1 Episcopus a sua Ecclesia abesse plus anno non potest. Nov.67. c.3. Nov.123. c.9. & 43. C. de episcop.
2 Princeps dispensare potest episcopum, ne in Ecclesia resideat: & sic Episcopus regia sui jussu negotia reipublicæ tractare potest. Balsa. Chalcedon. synod. cap. 4.
3 Patriarchæ singulis diœcesibus alias fuerunt.
4 Diœcesis, regio. J. eod.
5 Metropolitani subsunt Patriarchæ.
6 Metropolitano subsunt episcopi.
7 Litis ecclesiasticæ obtentu, episcopus suam ecclesiam relinquere non debet, sed causam suam moveat vel per clericos, vel apocrisiarios, vel œconomos.
8 Ἀποκρισιάριος, id est, Adresponsalis. Nov.24. cap.4. Nov.25. cap.1. in fin. Nov.123. c.25.
9 Nov.123. c.9.
10 Testimoniales.
11 Id est, ad comitatum principis.
12 Συστατικὰ nominat Strateg. Dividuntur epistolæ canonicæ in συστατικὰς & ἀπολυτικάς. Systaticis epistolis, separati a communione, ignoti, suspecti, vel postulati, absoluti declarantur. Eædem *formatæ* dicuntur Carthag. synod. c.24. et formulares aut potius formales epistolæ. Suetonius *in Domitiano* c.13. Pari arrogantia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam sic cœpit: Dominus & Deus noster sic fieri jubet. Idem Sueton. *ib. cap.*20. Epistolas, orationes, & edicta alieno formabat ingenio. unde constat formales epistolas fuisse de re majori & de consilii sententia scribi solitas: & in eo differre à privatis. Postea & *συστατικὰς* commendatitias appellare. Hæ autem *εἰρηνικαὶ* quasi pacis arbitræ, dant commeatus & proficiscendi licentiam episcopis in comitatum principis vel clericis in aliam civitatem euntibus. vid. *Chalced. cap.*11. *Antioch. c.*7. *& Band. in Trull. c.*17. vid. *Cujac. hic.* adde Gerardum Modelphum de literis Canonicis formatis, pacificis, commendatitiis & dimissoriis.
13 Episcoporum gradus observa. Episcopi metropolitani, patriarchæ, sive Archiepiscopi. Episcopi licentiam ad summatum imperatoris proficiscendi petunt a Metropolitano: Metropolitani a Patriarcha.
14 Legendum est, *& huc*, ut sic sensus: Cum huc pervenerint, ne causam suam primum per se ipsi in regiam deferant, sed prius Patriarcham aut suæ regionis Apocrisiarios con-

accedat gradum, neque perfruatur gradu majori in Sacerdotio, maneat autem in eodem gradu perpetuo: sed non ad tertias veniat nuptias, satis est enim si ad secundas. Si vero aliquid tale egerit, & ad secundas veniens nuptias, ad majorem gradum venire festinaverit: exinde idiota erit & laicus, omnino sacro ministerio cadens. Pudice etenim nobis per omnia pertinet vivere. Si enim tales constituti ii qui in clero adducuntur ordinentur: facilis eis ad episcopatum ascensus [1] erit: & ex multis bonis viris facilius invenientur, qui adducantur ad primum gradum sacerdotii digni.

1 Ex clericatu ascenditur ad episcopatum. facit 2. ad Timoth. eod.

Cap. VI.

De diaconissis minoribus quinquaginta annis non ordinandis.

QUanta igitur super venerabiles clericos à nobis dicta sunt, hæc etiam super Deo amabilibus diaconissis agi volumus, ut neque ipsæ citra observantiam fiant, sed primum quidem eis ætatem neque novellam esse neque crescentem, neque ex hac ad delinquendum labentem: sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta [2] annos secundum divinas [3] regulas agentes: sicque sacram promereri ordinationem: & aut virgines constitutas, aut unius viri quæ fuerant uxores: non enim permittimus neque secundas contrahentibus nuptias, neque vitam habentibus, non dicimus, reprehensibilem, sed nec suspectam omnino, ad sacrum venire ministerium [4], & adorandis ministrare baptismatibus [5], & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas rite aguntur. Si vero quædam necessitas [6] fiat, & minorem hac ætate quam diximus ordinari diaconissam contigerit: liceat eam in aliquo venerabilium asceteriorum [7] ordinari, & in illo habitare. Nequaquam viris admixta constituta sit: neque suo arbitrio habitans: sed vitæ separatæ, & mediocris, & à conveniente multitudine bonum testimonium habens. Volumus autem & ipsas quæ ad ordinationem perducuntur diaconissas, sive ex viduitate, sive ex virginitate, non cum aliquo cohærentes aut cognatorum, aut eorum quos appellant dilectos [8]: (talibus enim nominibus utentes, maligna suspicione suam replent vitam) sed aut solæ habitent, aut cum parentibus solis & filiis aut vere fratribus: aut iis cohærere, de quibus si quis suspicari aliquid præsumpserit malignum, ipse insipiens simul & impius forsan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliqua earum quæ in diaconissarum ordinationem ingredi vult, quod alicui cohæserit sub imagine quidem bonæ appellationis, maligna vero suspicione: non oportet hujusmodi mulierem perduci omnino ad ordinationem diaconiæ. Nam si ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohæserit alicui cum prædicto nomine aut schemate, cadet quidem à diaconia: & ipsa & ille subjecti erunt huic legi & reliquis quæ corruptores puniunt. Oportet enim omnes quæ ordinantur venerabiles diaconissas, tempore ordinationis & moneri, & sacrorum audire mandatorum præcepta coram reliquis quæ dudum sunt venerabiles diaconissæ: ut & ipsæ Dei timorem habeant, & adhærentem sacris mandatis fiduciam: timere autem & confundi sacro cadere ordine: scituras, quod si præsumpserint aut erubescentes ordinationem, aut derelinquentes sacrum ministerium ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitam: ipsæ quidem obligatæ efficientur morti [9]: & substantia earum applicabitur sanctissimis ecclesiis aut monasteriis in quibus sunt. Qui vero eas aut uxores accipere aut corrumpere præsumpserint, obnoxii quidem & ipsi gladio [10] erunt: substantia autem eorum applicabitur fisco. Si enim [11] in antiquis legibus, virginibus [12] illis, quæ in eorum errorem vocabantur, mortis [13] incumbebat damnum corruptis: quomodo non magis nos in iis quæ à Deo glorificantur, definimus, pudicitiam (quæ quam maxime mulieres exornat) conservari volentes, quam diligentissime à venerabilibus diaconissis, ut quod decet naturæ, custodiant, & quod debetur sacerdotio, conservent?

2 Dixi ad l. 9. C. de episc.
3 Vid. 1. ad Timoth. 5. vers. 9. hodie 40. ex Novella 123. c. 13.
4 Diaconissæ, sacro mysterio deputatæ.
5 Diaconissæ ministrant baptismatibus, & aliis quibusdam secretis.
6 l. 11. §. 2. ff. de muneribus.
7 Asceteria, diversa sunt à monasteriis.
8 Τῶν ἀγαπητῶν, dixi ad l. 19. Cod. de sacros. eccles.
9 Diaconissis capitale est nubere.
10 Pœna diaconissam ducentis.
11 Argumentum à minore ad majus observa.
12 Vestales intellige, id est, Vestæ virgines, vel Junonis Achaicæ, Dianæ Scythicæ, Apollinis Pythii, Apidis seu bovis Ægyptii: de quibus vide Tertullianum in libro de Monogamia, ubi plus satis Montanizat: erit exemplo sequens sententia: Unum matrimonium novimus, sicut unum Deum.
13 Vivæ defodiebantur. Cur? vide Plutarchum Romanis c. 96.

Cap. VII.

De clericis in aliam vitæ formam transeuntibus.

SEmel autem secundum hoc factos diaconos [14] aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotium. quod non solum in presbytero & diacono sancimus, sed etiam si subdiaconus aut forte lector fiat aliquis, hunc relinquere pristinum schema, & ad alteram migrare vitam: scientem, quia si tale aliquid egerit, secundum quod à nobis jam sancitum est) aut in curiam cum substantia, aut sub inopia degens, ad officialem deponetur fortunam.

14 Diaconi, presbyteri, subdiaconi, lectores, in laicos transformari impune non possunt. Novell. 5. c. 7.

TERTIA PARS LEGIS.

Cap. VIII.

De expensis ecclesiarum, & clericorum multitudine non facienda.

15 Novell. 16.

SEd neque effusas [15] competit fieri de cætero reverendissimorum clericorum ordinationes, quod enim hactenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen propter tempus sinimus: de cætero autem non propter hoc fieri, neque ad damnum sanctissimarum ecclesiarum venire sancimus. Quæcunque igitur oportebat de tali modo in sanctissima majore ecclesia hujus nostræ regiæ civitatis, & sub ea constitutis sanctissimis ecclesiis, & aliis quæ hic sunt, fieri, hac speciali lege complexi sumus. In omnibus autem quæ foris sunt locis, sancimus, si quis cum constituerit ab initio & ædificaverit ecclesiam, definivit ordinationum mensuram, tanquam secundum eam expensas constituens: non prius ordinari quemquam in eadem ecclesia, nisi ad numerum à principio definitum ejus mensura redigatur [16]. Si vero hoc non fecerit, ipsa vero civitatis ecclesia ministrat emolumenta & sibi & aliis ecclesiis: tunc non promptum sit augeri illi clericos, neque [17] propter aliquas forte compassiones aut beneficia ex hoc eam sumptibus [18] prægravare (non sunt enim hæc pia neque sacerdotibus digna) sed ex quibus Dominus dederit Deus, ex iis quæ possibilia sunt administrare, aut antiquam [19] conservare consuetudinem, nihil penitus innovantem. Unde competit Deo amabiles patriarchas & metropolitas hujus habere providentiam: & eos quidem, qui hactenus sunt, sinere in schemate in quo sunt clericos: metiri vero uniuscujusque ecclesiæ virtutem: & ita ipsos quoque sanctissimos patriarchas sub se constitutas ecclesias ordinare, & metropolitas hoc ipsum à sanctissimis patriarchis commonitos facere, illos autem alios omnes sub se positos episcopos ad mensuram hanc deducere: & studere non [20] ultra expensas facere clericorum ordinationes, scimus enim quantæ sanctissimæ ecclesiæ propter hanc ordinationem, & alterius expensæ effusionem, inopes factæ sunt. Et quia aliquas earum, vix quidem, tamen liberavimus: quædam vero adhuc oneratæ jacent, ex tali relevari angustia non valentes: ideo hoc provideant sanctissimi patriarchæ, & metropolitæ & reliqui Deo amabiles episcopi, ut & nos, quæ ab eis aguntur discentes, approbemus eos qui nostram legem in literis positam, apud semetipsos ostenderunt operibus adimpleri.

16 Adde Nov. 57. 5.
17 Altare unum detegere non debemus, ut alterum vestiamus. adde cap. cum causam ex prebendis, l. ult. §. 1. versic. exceptis. ubi Bartol. cap. qui pastores.
18 Adde l. 38. ff. de rei vind.
19 Impensæ non sunt improbabiles, quæ fiunt ex consuetudine.
20 Vide d. Nov. 3. Ex hoc loco videtur constare, Justiniani tempore singulis clericis non fuisse adsignata stata latifundia, vel certos annuos reditus, sed suas mercedes fuisse reditus de manu episcopi, vel similis personæ, accepisse.

μηδὲ μέντοι γε ἐπὶ τούτῳ τοῦ βαθμοῦ διαμενέτω, μὴ μέντοι καὶ πρὸς τρίτους ἐρχέσθω γάμους· ἱκανὸν γὰρ δὴ καὶ τὸ δεύτερον. εἰ δὲ γε τοιοῦτό τι πράξειεν, καὶ πρὸς δευτέρους ἐλθὼν γάμους, ἐπὶ μείζονα βαθμὸν ἀναδράμοι, αὐτόθεν ἰδιώτης ἔσται καὶ λαϊκὸς, πάσης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἐκπίπτων. σώφρονα γὰρ ἡμῖν διὰ πάντων προσήκει βίον. εἰ γὰρ τοιοῦτοι καθεστήκοιεν οἱ εἰς κλῆρον ἀγόμενοι χειροτονείσθωσαν· εὔκολος αὐτοῖς ἡ πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἄνοδος ἔσται, ἐκ πολλῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ῥᾷστα εὑρισκομένων τῶν ἀναγομένων πρὸς ἱερωσύνην ἀξίων.

ΚΕΦ. ϛ.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι διακονίσσας μὴ πεντήκοντα ἔτη ἀγούσας.

ΟΣα μὲν ἐπὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν ἡμῖν εἴρηται, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν θεοφιλεστάτων διακονισσῶν πράττεσθαι βουλόμεθα, ὥστε μηδὲ αὐτὰς ἔξω τῆς πρεπούσης παρατηρήσεως γίνεσθαι, ἀλλὰ πρότερον μὲν αὐταῖς τὴν ἡλικίαν μήτε νέαν εἶναι, μήτε ἀκμάζουσαν, μήτε αὐτόθεν πρὸς τὸ πλημμελεῖν κατολισθαίνουσαν, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ μέσον ἤδη καθεστηκυῖαν χρόνου, καὶ ἀμφὶ τοὺς πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς, κατὰ τοὺς θείους κανόνας, ἀγούσας· οὕτω τε τῆς ἱερᾶς τυγχάνειν χειροτονίας· καὶ ἢ παρθένους καθεστώσας, ἢ ἑνὸς ἀνδρὸς γαμετὰς γενομένας. οὐ γὰρ δευτέροις οὐδὲ δευτερογαμούσαις, οὐδὲ βίον ἐχούσαις ἐπὶ ψόγῳ κατηγορούμενον, ἀλλ' οὐδ' ὕποπτον ὅλως, ἐπὶ τὴν ἱερὰν παριέναι διακονίαν, καὶ τοῖς τε προσκυνητοῖς ὑπηρετεῖσθαι βαπτίσμασι, τοῖς τε ἄλλοις παρεῖναι τοῖς ἀπορρήτοις, ἅπερ ἐν τοῖς σεβασμιωτάτοις μυστηρίοις δι' αὐτῶν εἴωθε πράττεσθαι. εἰ δέ γε τις ἀνάγκη γένοιτο καὶ τὴν ἐλάττονα ταύτης τῆς ἡλικίας ἧς εἴπομεν, χειροτονεῖσθαι διάκονον, ἀλλ' ἐξεῖναι ταύτην ἔν τινι τῶν σεβασμίων ἀσκητηρίων χειροτονεῖσθαι, καὶ κατ' ἐκεῖνο οἰκεῖν· καθ' ὅσα οὐδὲ ἀνδράσιν ἐπιμεμιγμένην καθεστάναι, οὐδὲ αὐτεξουσίως διάγουσαν, ἀλλὰ βίον συνεσταλμένον καὶ μέτριον, καὶ ὑπὸ τοῦ συνόντος πλήθους μαρτυρούμενον. βουλόμεθα δὲ καὶ αὐτὰς τὰς ἐπὶ τὴν χειροτονίαν ἀγομένας διακονίσσας, εἴτε ἐκ χηρείας, εἴτε ἐκ παρθενίας, μή τινας συνοίκους ἔχειν, ἐκ τῶν ἔξωθεν ἀδελφῶν, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν καλουμένων ἀγαπητῶν, (τῷ γὰρ τοιούτῳ ὀνόματι χρώμεναι, πάσης πονηρᾶς ὑπονοίας τὸν ἑαυτῶν πληροῦσι βίον) ἀλλ' ἢ καθ' ἑαυτὰς οἰκεῖν, ἢ γονεῦσι μόνοις καὶ παισὶν, ἢ τοῖς ἀληθέσιν ἀδελφοῖς συνοικεῖν. ἐφ' ὧν εἴ τις ὑποπτεύσειεν ἢ τολμήσειε πονηρόν, αὐτὸς ἀνόητός τε ἅμα καὶ ἀσεβὴς εἶναι νομισθήσεται. ὥστε εἰ λέγοιτό τι τοιοῦτο περί τινος τῶν εἰς διακονίσσης χειροτονίαν ἐμβαίνειν βουλομένων, ὡς τινι συνοικεῖ, ἐσχηματισμένῃ μὲν ἀγαθῇ προσηγορίᾳ, πονηρᾷ δὲ ὑπονοίᾳ, οὐδὲ τὴν τοιαύτην γυναῖκα προσάγεσθαι παντελῶς εἰς χειροτονίαν διακονίας. ἐπειδὰν καὶ εἰ χειροτονηθείη, καί τι τοιοῦτο πράξειεν, καὶ συνοικήσειέ τινι, μετὰ τοῦ ῥηθέντος ὀνόματος ἢ σχήματος, ἐκπεσεῖται μὲν τῆς διακονίας, καὶ αὐτή τε καὶ ἐκεῖνος ὑποκείσονται τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τοὺς φθορέας κολάζουσι. δεῖ δὲ πάσας τὰς χειροτονουμένας εὐλαβεστάτας διακονίσσας, καὶ αὐτὰς κατὰ τὸν τῆς χειροτονίας καιρὸν καὶ νουθετεῖσθαι, καὶ τῶν ἱερῶν ἀκούειν παραγγελμάτων, ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἤδη οὐσῶν εὐλαβεστάτων διακονισσῶν· ὥστε αὐτὰς καὶ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἔχειν, καὶ τὴν πρὸς τὰ ἱερὰ παραγγέλματα παρρησίαν· φοβεῖσθαί τε καὶ αἰσχύνεσθαι τῆς ἱερᾶς ἐκπεσεῖν τάξεως, εἰδυίας ὡς εἰ τολμήσειαν ἢ καταισχύνουσαι τὴν χειροτονίαν, ἢ ἀπολιποῦσαι τὴν ἱερὰν χειροτονίαν, προσομιλήσωσι γάμοις, ἢ ἄλλον ὅλως ἕλοιντο βιωτικὸν τρόπον, αὐταί τε ἔνοχοι ἔσονται θανάτου, καὶ αἱ περιουσίαι αὐτῶν προσκυρωθήσονται ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς μοναστηρίοις ἐν οἷς εἰσίν· οἵ τε τούτους φθείροντες ἢ γαμεῖν τολμήσαντες, ὑποκείσονται καὶ αὐτοὶ ξίφει, τὴν δὲ οὐσίαν αὐτῶν καθέξει τὸ δημόσιον. εἰ γὰρ ἐν τοῖς πάλαι νόμοις, ταῖς παρ' ἐκείνοις εἰς τὴν αὐτῶν πλάνην καλουμέναις παρθένοις θάνατος ἐπῆν ἡ ζημία φθαρείσαις, πῶς οὐ μᾶλλον ἡμεῖς τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀληθῶς παρὰ τοῦ θεοῦ δοξαζομένων ὁρίζομεν, τὴν σωφροσύνην, ἣ μάλιστα γυναῖκας κοσμεῖ, φυλάττεσθαι βουλόμενοι διαφερόντως ἐπὶ τῶν εὐλαβεστάτων διακονισσῶν· ὅπως ἄν τό, τε πρέπον τῇ φύσει φυλάττοιεν, τό, τε ὀφειλόμενον τῇ ἱερωσύνῃ τηροῖεν.

ΚΕΦ. ζ.

Περὶ τῶν κληρικῶν εἰς ἄλλο τοῦ βίου σχῆμα μεταβαινόντων.

TOὺς δὲ ἅπαξ ἐπὶ τούτοις γενομένους διακόνους, ἢ πρεσβυτέρους, κατὰ μηδένα τρόπον ἀπολιμπάνειν τὴν ἱερωσύνην· ὅπερ οὐ μόνον ἐπὶ πρεσβυτέρου καὶ διακόνου θεσπίζομεν, ἀλλὰ κἂν ὑποδιάκονος κἂν εἰ τυχὸν ἀναγνώστης εἴη τις, μηδὲ τοῦτον ἀπολιμπάνειν τὸ πρότερον σχῆμα, καὶ εἰς ἕτερον μεταπηδᾶν βίον, γινώσκοντα ὡς εἰ τοιοῦτό τι πράξειεν, κατὰ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθετημένα, ἢ εἰς βουλευτήριον μετὰ τῆς οὐσίας, ἢ ἐν ἀπορίᾳ, πρὸς ταξεωτικὴν καταταχθήσεται τύχην.

ΤΡΙΤΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΟΙΡΑ.

ΚΕΦ. η.

Περὶ τῶν δαπανῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦ μὴ ποιεῖσθαι(?) τὸ τῶν κληρικῶν πλῆθος.

ΟΥ μὴν οὐδὲ ἐκκεχυμένας προσήκει γίνεσθαι τοῦ λοιποῦ τὰς τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν χειροτονίας. τὸ μὲν γὰρ μέχρι νῦν, εἰ καὶ ἐπανορθώσεως ἐχρῆν, ἀλλ' οὖν διὰ τὸν χρόνον ἀφίεμεν· τοῦ λοιποῦ δὲ μὴ προχείρως αὐτὰς γίνεσθαι, μηδὲ εἰς ζημίαν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν χωρεῖν θεσπίζομεν. ὅσα μὲν οὖν ἐχρῆν περὶ τοῦ τοιούτου τρόπου, κατὰ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς βασιλευούσης ἡμῶν ταύτης πόλεως, καὶ τὰς ὑπ' αὐτὴν ἁγιωτάτας ἐκκλησίας καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐνταῦθα γίνεσθαι, τοῦτο τῷ ἰδικῷ περιελάβομεν νόμῳ. ἐν δὲ ἅπασι τοῖς ἔξω τόποις θεσπίζομεν, εἰ μὲν ὁ συστησάμενος ἐξ ἀρχῆς καὶ οἰκοδομήσας τὴν ἐκκλησίαν, ὥρισε τὸ τῶν χειροτονουμένων μέτρον, οἷα πρὸς αὐτὸ καὶ τὴν δαπάνην ἀφορίσας, μὴ πρότερον χειροτονεῖσθαί τινα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, πρὶν ἂν εἰς τὸν ἀριθμὸν τὸν ἐξ ἀρχῆς ὁρισθέντα τὸ μέτρον αὐτῆς ἀναχθείη. εἰ δὲ μὴ τοῦτο γένοιτο, αὐτὴ δὲ ἡ τῆς πόλεως ἐκκλησία χορηγοίη τὰς σιτήσεις ἑαυτῇ τε καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις, τηνικαῦτα μὴ προχείρως αὔξειν τοὺς ἐκεῖσε κληρικούς, μηδὲ διά τινας ἴσως προσπαθείας ἢ χάριτας τὰς ἐντεῦθεν αὐτὴν καταφορτίζειν δαπάναις (οὐκ εὐσεβῆ γὰρ τὰ τοιαῦτα, οὐδὲ ἱερέων ἄξια) ἀλλ' ἐξ ὧν ὁ δεσπότης δίδωσι θεὸς, ἐκ τούτων τὰ δυνατὰ χορηγεῖν, ἢ τὴν παλαιὰν φυλάττειν συνήθειαν, μηδὲν ὅλως παντελῶς καινιζομένων. ὥστε προσήκει τοὺς θεοφιλεστάτους πατριάρχας καὶ μητροπολίτας τούτου πρόνοιαν ποιεῖσθαι· καὶ τοὺς μὲν μέχρι νῦν ὄντας ἐᾶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἐφ' οὗπερ εἰσὶ κληρικοὺς, συμμετρεῖν δὲ τὴν ἑκάστης ἐκκλησίας δύναμιν· καὶ οὕτως αὐτούς τε τοὺς ὁσιωτάτους πατριάρχας τὰς ὑφ' ἑαυτοὺς τάττειν ἐκκλησίας, τούς τε μητροπολίτας αὐτὸ τοῦτο παρὰ τῶν ὁσιωτάτων πατριαρχῶν ὑπομιμνησκομένους ποιεῖν. ἐκείνους δὲ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς ἐπισκόπους ἐπὶ τὴν συμμετρίαν ταύτην ἐμβιβάζειν, καὶ σπουδάζειν μὴ ὑπὲρ τὴν δαπάνην ποιεῖσθαι τὰς τῶν κληρικῶν χειροτονίας. ἴσμεν γὰρ ὅσαι τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν διὰ ταύτην τὴν χειροτονίαν καὶ τῆς ἄλλης δαπάνης ἐκκεχυμένης ἠπορήθησαν· καὶ ἐπειδὴ ἐνίας ἐξ αὐτῶν μόλις μὲν, ἀπηλλάξαμεν δὲ ὅμως· τινὰς δὲ ἔτι καταφορτιζομένας κεῖσθαι, ἀνενεγκεῖν τοιαύτης ἀπορίας οὐ δυναμένας. ὥστε τοῦτο προνοείτωσαν οἱ ὁσιώτατοι πατριάρχαι καὶ οἱ μητροπολῖται, καὶ οἱ λοιποὶ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, ἐφ' ᾧ τε ἡμᾶς τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα μανθάνοντας, ἀποδέξασθαι αὐτοὺς ὡς τὸν γεγραμμένον ἡμῶν νόμον ἐν αὐτοῖς ἐνδειξαμένους τοῖς ἔργοις πληρούμενον.

ΕΠΙΛΟ-

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα, καὶ τὴν ἱερὰν τάξιν τε καὶ κατάστασιν φυλαττέσθω, κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων δύναμιν τε καὶ παρατήρησιν, ... [illegible]

... §. α. Οἱ μὲν ἁγιώτατοι πατριάρχαι ... [illegible] ... §. β. ... [illegible]

... [illegible] Datum XVII. Kalend. April. Constantinop. Belis. V.C. Cons.

Epilogus.

†. Quæ igitur à nobis sancita sunt, & sacrum ordinem statumque custodiunt secundum sacrarum regularum observationem & virtutem, de cætero conservent perpetuo integra & sanctissimi patriarchæ uniuscujusque diœcesis, & Deo amabiles Metropolitæ, & reliqui reverendissimi Episcopi atque clerici, ubique Dei culturam & sacram disciplinam custodientes inviolatam, pœna imminente hæc prævaricanti, quo penitus alienus sit à Deo, & imposito sibi sacerdotii ordine: nam velut indignus hoc excluditur. Licentiam vero universis [1] damus, cujuscunque sint officii vel conversationis, respicientibus aliquid horum prævaricari, nuntiare nobis, *&* [sic] *ad imperium quod semper est*: ut, nos, qui hæc secundum sacrarum regularum explanationem apostolicamque traditionem constituimus, decentem etiam indignationem prævaricantibus inferamus, etiam his videlicet quæ sancita à nobis sunt, de hereditatibus Deo amabilium episcoporum custodiendis.

§. 1. Sanctissimi siquidem patriarchæ uniuscujusque diœcesis hæc proponant in ecclesiis sub se constitutis, & manifesta faciant Deo amabilibus metropolitis, quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam proponant ipsi ea in metropolitana sanctissima ecclesia, & constitutis sub se episcopis [2] hæc manifesta faciant: illorum vero singuli in propria ecclesia hæc proponant: ut nullus nostræ reipublicæ ignoret, quæ à nobis ad honorem & ad augmentum Magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi disposita sunt. Insuper sequens hæc tua sanctitas omnibus qui sub ea sunt metropolitis sanctissimis hæc faciat manifesta universo tempore contrahenda. §. 2. Scripta exemplaria [3] sanctissima Archiepiscopo Alexandriæ, Æphremio sanctissimo Archiepiscopo Theopolitano [4]: scripta exemplaria Petro sanctissimo episcopo Hierosolymorum: scripta exemplaria Joanni viro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum secundo exconsuli, & patricio: [Dominico gloriosissimo præfecto prætoriorum Illyrici.] *Cui etiam hoc adjectum est.*

Et tua quoque celsitudo hæc sciens, una cum semper subsequenti sedem tuam, hæc servare festinet. & si denunciatum fuerit aliquod tale editum, prohibeat, & maxime quæcunque in ordinationibus cursalium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem etiam nobis, ut decens super eis imponatur correctio. Utatur quoque præceptis ad clarissimos provinciarum judices: ut & ipsi qua fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc quod à nobis constitutum est fieri. imminebit enim eis pœna quinque librarum auri, si quidem & ipsi prævaricari videntes non denuntiaverint aut sedi tuæ, aut imperio: ut undique decens ornatus ordinationis gradus conservetur. Scripta cum adjectione, Dominico PP. Myrici.

1 Delicta clericorum popularia. [illegible] id est, & nobis & quicunque post nos imperium obtinebunt.

2 Cura episcoporum ad metropolitanos spectat.

3 Moris erat hujusmodi exempla ad alios episcopos transmitti. *l. 6. in fin. C. de summa trinitate.*

4 Theopolitanus Archiepiscopus, id est, Antiochenus, Theopolis, olim Antiochia. *Novell. 43. cap. 1.* dixi ad *l. 6. in fin. Cod. de summa trinitate.*

COLLATIO SECUNDA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀντικαταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἢ εἰς ἰδικὴν ὑποθήκην δίδοσθαι τῷ δανειστῇ, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι αὐτὸν ταῖς γενικαῖς ὑποθήκαις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ'.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανός, Αὔγουστος, Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἕνα σκοπὸν ἀεὶ τοῦτον ἰθέμεθα, τὸ πᾶν εἴ τι πρότερον ... [illegible]

Tit. I.

DE NON ALIENANDIS [1], AUT PERMUTANDIS REBUS [2] ECCLESIASTICIS IMMOBILIBUS, AUT IN SPECIALEM HYPOTHECAM DANDIS CREDITORIBUS, SED SUFFICERE GENERALES HYPOTHECAS.

Novella Constit. VII.

Imperator Justinianus August. Epiphanio sanctiss. & beatiss. Archiepiscopo fœlicis hujus civitatis, & œcumenico Patriarchæ, [& Patriarchæ Constantinopolitano.]

PRÆFATIO.

Unam intentionem hanc semper proponimus, omne quicquid prius imperfectum, aut confusum [3] videbatur, hoc & expurgare, & perfectum ex imperfecto declarare: quod etiam in omni legislatione facientes, credimus oportere, & in alienationibus quæ fiunt super sacris rebus, una complecti lege, quæ priores omnes & renovet [4] & emendet: & quod deest, adjiciat: & quod superfluum est, abscindat. A Leone siquidem bonæ memoriæ (qui post Constantinum piæ memoriæ, Christianæ fidei inter imperatores principatum auxit, & constituit sacrarum ecclesiarum honorem & disciplinam) scripta lex [5] est de alienationibus ecclesiasticis, conclusa in sola hujus fœlicissimæ civitatis sanctissima majore Ecclesia. Et laudamus plurima hujus legis, cum omni vehementia & Dei cultura posita: sed eo quod non generaliter posita sit in omnibus, egere etiam eam quadam correctione credimus. Ab Anastasio quoque piæ memoriæ scripta quædam de talibus lex [6] est, nec similis priori, & omnino minus habens. Effusa namque & per loca foris posita, nihilominus mansit imperfecta, eo quod ad solum sacerdotium & diœcesim respiciat constitutam sub beatissimo patriarcha hujus regiæ & fœlicissimæ civitatis: alias autem non perscrutata sedes: cum utique dignam correctione esse eam arbitrabatur: propter quam occasionem alia quidem corrigebat, alia vero incomposita relinquebat. Quamobrem eam quoque vacare de cætero sancimus, utpote imperfectam, & loco circumclusam, & non generalem inter leges existentem, neque aliquid studiosum [7] introducentem. †. Hæc ergo nos omnia emendantes, unam existimamus oportere legislationem imponere omnibus sanctissimarum ecclesiarum, & xenodochiorum [8], & nosocomiorum [9], & monasteriorum, & brephotrophiorum [10], & gerontocomiorum [11], & totius sacrati collegii rebus, & hanc legem Leonis piæ memoriæ constitutioni adjicere: prius breviter ejus legislationem exponentes: sicque omne quod reliquum est intexentes. Vult [12] enim illa neque Deo amabilem *archiepiscopum & patriarcham* hujus fœlicissimæ civitatis, seu sanctissimæ majoris ecclesiæ, neque œconomum vendere, aut donare, aut aliter alienare rem immobilem, domum forsan, aut agrum, aut colonum, aut mancipia rustica, aut civiles annonas (nam & hæc inter [13] immobilia sunt numeranda) quæ competunt Constantinopolitanæ sanctissimæ majori ecclesiæ: sed neque pro ulla [14] compensatione aut alia qualibet circumventione tale aliquid agi: & interminatur [15] emptori quidem rei restitutionem, ut reddat per tempora œconomo rerum sanctissimæ ecclesiæ rem quam ipse perceperit, cum omni medii temporis fructu, & aliis lucris: casu imminente pretiorum ei qui tale aliquid accipere aut comparare præsumpserit: cum etiam hoc quidem quod contra leges actum est, ita ponat ac si neque à principio gestum sit. *Œconomum* [16] vero hæc prævaricantem, dare quidem de suo sanctissimæ ecclesiæ jubet omne quicquid ex ea causa lucratus est, aut sanctissimam ecclesiam damnificavit. Super hoc autem etiam excludit cum officio œconomi: & dat actionem sanctissimæ ecclesiæ, non contra solos Deo amabiles œconomos, sed etiam contra successores eorum: sive ipsi hoc alienaverint, sive pro tempore Deo amabilem episcopum, aut aliquem aliorum clericorum videntes alienantem, taciturnitate degeneri, & sine libertate passi sunt: & multo potius si consentientes, & videntes tale aliquid permiserunt, & non causam prohibuerunt. Ad hoc autem, & rebellionem

1 Vid. *Julian Patricium const. 7.* De forma observanda in alienandis rebus ecclesiasticis, vid. *præmium const. gloss. 5. num. 3. & seq.* Goth. Adde *Novell. 120.* & de precarii variis generibus. *lib. 4. obs. 7.* Ant. Adde eundem *Cujacium tom. 3. comment. in tit. 13. lib. 3. decret.* ubi hunc titulum explicat. S. L.

2 Fructuosis præsertim: [illegible] enim prædiorum alienatio prohibita *Nov. 1. c. 12.* [illegible] nomine, intellige prædia quæ sua sponte fructus ferunt, ut sunt prata, salicta, & his similia: & breviter, [illegible].

3 Munus optimum legislatorum.

4 Novellarum enim constitutionum hic effectus est.

5 Legem Leonis de alienationibus ab Ecclesia Constantinopolitana majore factis observa. *l. 14. Cod. de sacr. eccles.*

6 *l. 17. C. de sacros. eccles.*

7 Utile.

8 Xenodochium locus est in quo peregrini suscipiuntur. *Jul. hic.*

9 Nosocomium locus est in quo homines ægroti curantur. *Jul. hic.*

10 Brephotrophium locus, in quo infantes aluntur. *Jul. ibid.*

11 Gerontocomium locus, in quo pauperes, & propter senectutem solam infirmi homines curantur. *Jul. ibid.*

12 *Epitome l. 14. C. de sacros. eccles.*

13 Civiles annonæ inter immobilia numerantur.

14 [illegible], id est, remunerandi gratia, ut *Nov. 120. c. 1. l. 14. perf. silentes, C. de sacr. eccles.* Hujusmodi [illegible] generaliter inhibentur, licet naturaliter debeantur, & mercedes sint potius, quam liberalitates, *l. 25. §. 11. ff. de hered. pet.* beneficii referendi gratia. *l. 14. §. 1. C. de sacr. eccles.*

15 *d. l. 14. §. 1.*

16 *d. l. 14. §. 2.*

1 d. l. 14. §. 3.
2 d. l. 14. §. 4.
3 d. l. 14. §. 5. fin. ad.
4 Colonarium jus seu κωλωνικὸν quid sit observa, de quo dixi ad l. 24. §. 1. C. de sacros. Eccles.
5 Libellarius contractus fit certo pretio numerato, & eo amplius certa pensione in annos singulos, propter rem immobilem ab alio acceptam, ut hic. Aliis, Libellaria est quoties Emphyteuta vel vasallus rem emphyteuticam vel feudalem alteri in emphyteusim vel feudum concedit arg. cap. 1. §. denique c. 1. tit. de prohibita feudi alienat. per Fridericum & c. 1. §. si autem libellaria tit. quibus modis feudum amittitur. Jas. Auth. ingressi. C. de sacr. eccles. & hoc olim licuisse quoties æquali personæ & sub eadem lege seu conditione dabatur. c. 1. §. similiter tit. de lege Conradi. Hodie licere non videtur, quod omne alienationis genus vasallo sit interdictum. Contrarium tamen tenet Alvarotus in c. Imperialem. §. Illud quoque tit. de prohibita feudi alienat. per Fridericum. Hoc autem contractu libellariæ notandum est transferri utile dominium retento decreto & comparari superficiario, precario & emphyteutico ut notat Everardus Topicis in loco à feudo ad Emphyteusim 19. n. 51. & 57. de libellariæ & emphyteuticos differentiis dixi ad l. 24. §. 1. C. de sacros. eccles. & in rubrica Cod. de jure emphyteutico.
6 vid. Alciat. 1. præsumptionum.
7 Adde l. 14. in fin. C. de sacr. eccles.
8 Hæc Novella eo amplior est lege Anastasii 14. C. de sacr. Eccles.
9 Senior Roma, quæ in Italia est: Nova, quæ in Thracia est: quæque olim Byzantium, postea Constantinopolis.
10 Res ecclesiasticæ immobiles, & quasi immobiles alienari non possunt.
11 Alienationis verbo, venditio, donatio, perpetua emphyteusis intelligitur. l. ult. C. de reb. alien.
12 Res Ecclesiasticæ in perpetuam emphyteusim dari non possunt. ut hic.
13 l. 14. C. de sacros. eccl.
14 Id est, Romana. vid. Nov. 69.
15 Vid. l. 7. C. de legib.
16 Cur leges ad præteritum tempus non extendantur.
17 Inter homines nihil stabile aut immutabile.
18 Hinc sumpta est Authentica, sed & permutare, C. de sacros. eccles. adde Novell. 120. c. 1.
19 Minore nunquam, ne Ecclesia in damno versetur.
20 Constantini, ut vulgo vocant, donationem validam esse hinc colligunt: nulloque prætextu læsionis ab ejus successoribus posse revocari.

bellionem [1] qui talia confecit instrumenta, perpetuo tradet exilio: nullam ei clementiam neque reversionem participans: ipsos quoque maximos [2] judices, qui ad hæc accedunt, & ministrant talibus causis, aut confici apud semetipsos monumenta pro confirmatione talium donationum aut aliorum actuum patiuntur: & cingulo, & dignitate & substantia interminatur excludere. Hoc igitur increpans vehementer, permittit 3 rei ecclesiasticæ usum, aut qui vocatur ususfructus, sub certo quodam tempore, aut etiam usque ad vitam percipientis dare sanctissimam majorem ecclesiam, sub hac tamen definitione, *ut is qui accepit munificentiam, ejusdem quantitatis recompenset rem sanctissimæ majori ecclesiæ sub proprietatis ratione, ex qua possit eundem redituum sanctissima ecclesia habere, quantum ille ex usu accepit*, post percipientis *utique mortem, aut definitum tempus, usu videlicet, & ususfructu dato ecclesiastica rei ad sanctissimam majorem ecclesiam redeunte, & usu donata rei cum proprietate sanctissima ecclesia facienda*: talem namque contractum sine periculo esse ponit lex. Si vero minus fuerit quam quod datur à sanctissima ecclesia, illud quod compensatur ei, cujus mox quidem percipiet proprietatem, sperat autem & usum accipere, infirmum contractum, & pro non facto ponit: datque licentiam vindicationis, utpote circumventione contra jus sanctissimæ ecclesiæ facta. §. 1. Lex itaque talia sub brevitate decernit, & mulctam imponit, & usque ad res sanctissimæ ecclesiæ stat solummodo: & omnem quidem petimit circumventionem quam prædiximus: non tamen retinere calliditatem postea insurgentium valuit. Quidem enim dudum hoc quod vocatur colonarium jus [*colonarium* 4 *jus est, veluti si domum valentem centum solidos & præstantem pensionem decem solidorum, accipiat quis ab ecclesia & det pro eo solidos centum, seu amplius, aut certe minus: & quasi jam de proprio aggravet* 5 *se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres. Ipse autem appellatur paræcus* 6, *sed ipsam domum sub tam parva pensione in perpetuum, & ipse & heredes ejus possidebant*] adinvenientes, neque nostris legibus neque alii cuiquam omnium notum, circumventionem non parvam meditati sunt contra legem, perpetuas pene cogitantes alienationes: quod nos de cætero agi prohibemus, & pro eo ipso conscripsimus legem. Dudum autem, & ad emphyteusim respexerunt, & imminuerunt plurimam quantitatem veri reditus illis qui emphyteusim accipiunt, præstantes hi qui rebus pridem sanctissimæ majoris ecclesiæ præsidebant. Ideoque nos in quadam constitutionum nostrarum definivimus quidem usque ad personas tres 7 emphyteusim fieri, accipientis, & duorum successorum aliorum, hoc etiam super rebus sanctissimæ majoris ecclesiæ fieri permittimus, non autem ultra sextam partem relevari emphyteusim percipientibus propter fortuitos casus sancientes.

†. Quia vero didicimus sic effuse & impie ab aliquibus fieri documenta, ut neque sexta relinquatur sanctissimæ ecclesiæ pars, reliquis omnibus emphyteusim accipientibus donatis: Anastasius autem piæ memoriæ gesta monumentorum constituens fieri super alienationibus, sicut etiam hujus rei fieret tempus, & emphyteusim statuens, sinc gestis quidem usque ad solam vitam accipientis emphyteusim: cum gestis autem, in perpetuum eam extendens, neque perfectam fecit, neque utilem legem, & undique imperfectam usque ad solam diœcesim patriarchicæ sedis hujus fœlicissimæ civitatis (sicut prædiximus) legislationem statuens.

Cap. I.

De rebus ad venerabilia loca pertinentibus non alienandis.

NOs igitur (jam enim ad legem veniendum est) sancimus neque sanctissimam hujus fœlicissimæ civitatis majorem ecclesiam, neque 8 sub ea constitutas ecclesias, quarum ipsa prærogationem suscepit (sicut eam Anastasius piæ memoriæ interpretatus est) neque alias omnes ecclesias in hac fœlicissima existentes civitate, aut circa ejus confinia, neque sub patriarchica sede hujus fœlicissimæ civitatis constitutas, quarum metropolitas ipse ordinat, neque alium ullum undique patriarcham: neque episcopum (dicimus autem & eos qui in Oriente, & qui in Illyrico, insuper & in Ægypto, & in Lycaonia, atque in Lycia, & eos qui in Aphricana provincia sunt, & complexive dicendo per omnes quæcunque nostræ sunt terræ, necnon in Occidente sunt Deo amabiles episcopos ab ipsa seniori 9 Roma usque ad Oceanum consistentium sanctissimarum orthodoxarum ecclesiarum) neque aliquem xenodochum, aut ptochotrophum, aut nosocomum, aut orphanotrophum, aut brephotrophum, aut gerontocomum, aut monasterii virorum, vel mulierum abbatem vel abbatissam: aut quemlibet omnino præsidentem venerabilibus collegiis, licentiam habere alienare 10 rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, aut in hortis, aut omnino in hujusmodi, neque rusticum mancipium, neque civilem annonam: nec per specialis pignoris occasionem tradere creditoribus. Alienationis autem nomen generalius ideo posuimus, ut prohibeamus & venditionem 11, & donationem, & commutationem, & in perpetuum 12 extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit. Sed omnes ubique sacerdotes ab hujusmodi alienatione prohibemus, subditos pœnis quibus Leonis piæ memoriæ usa est constitutio 13. Illam namque per omnia valere, & ratam esse sancimus: propterea hanc proposuimus & protulimus, & non paterna 14 voce legem conscripsimus, sed hac communi & Græca, ut omnibus sit nota, propter facilem interpretationem. Quod itaque jam præteriit 15, relinquimus: nam 16 tanta documenta tempore longo facta nunc commovere, multæ erit tergiversationis. Quapropter quæ usque huc hactenus extant, proprium habeant schema: de cætero autem omnem alienationem interdicimus, prædictas ei pœnas imponentes.

Cap. II.

De principe qui rem immobilem venerabili loco dederit.

UT autem lex ad humanæ naturæ varietatem, & quod semper venit, moderata, per omnia immota permaneat (quid enim erit stabile 17 inter homines, & ita immobile, ut nullam patiatur mutationem: cum omnis noster status sub perpetuo motu consistat?) necessarium existimavimus quasdam exceptiones dare legi cum multis vigiliis, & subtilitate adinventas: ut eas habens in auxilio, lex nequaquam moveatur. §. 1. Sinimus 18 igitur imperio, si qua communis commoditas est, & ad utilitatem reipublicæ respiciens, & possessionem exigens talis alicujus immobilis rei, qualem proposuimus: hoc ei à sanctissimis ecclesiis, & reliquis venerabilibus domibus, & collegiis percipere licere, undique sacris domibus indemnitate servata, & recompensanda re eis ab eo, qui percipit æqua aut etiam majore 19 quam data est. Quid enim 20 causetur Imperator ne meliora det? cui plurima dedit Deus habere, & multorum dominum esse, & facile dare, & maxime in sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mensura est donatarum eis rerum immensitas. Unde si quid tale fiat, & pragmatica præcesserit forma præcipiens imperio dare aliquid talium rerum, & recompensaverit mox rem meliorem,

ἀλλ᾽ ἢ τὸ πρᾶγμα διαλύουσα. καὶ αὐτὸς γε, καὶ τὸν συμβολαιογράφον τὸν τὰ τοιαῦτα συντάξαντα συμβόλαια, διηνεκεῖ παραδίδωσιν ἐξορίᾳ, μηδεμιᾶς αὐτῷ φιλανθρωπίας μηδὲ ἐπανόδου ποτὲ μεταδιδοὺς. καὶ αὐτοὺς μέντοιγε τοὺς μεγίστους ἄρχοντας, τοὺς τοῖς τοιούτοις προσιόντας, καὶ ὑπηρετοῦντας τοῖς τοιούτοις πράγμασιν, ἢ συνίστασθαι παρ᾽ ἑαυτοῖς ὑπομνήματα ἐπὶ κυρώσει τῶν τοιούτων δωρεῶν ἢ τῶν ἄλλων πράξεων ἀνεχομένους, τῆς τε ζώνης καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς οὐσίας ἐκβαλεῖν ἀπειλοῦσα. ταῦτα οὖν ἐπιτιμῶσα σφοδρῶς, ἐπιτρέπει πράγματος ἐκκλησιαστικοῦ χρῆσιν, ἤτοι τὸν καλούμενον ὑσοφρουκτον, ἐπὶ ῥητόν τινα χρόνον, ἢ καὶ ἄχρι τῆς ζωῆς τοῦ λαβόντος, διδόναι τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν. ἐπὶ τούτῳ μέντοι τῷ ὅρῳ, ὥστε τὸν τὴν τοιαύτην δεξάμενον φιλοτιμίαν, τῆς αὐτῆς ποσότητος ἀντιδοῦναι πρᾶγμα τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, κατὰ δεσποτείας λόγον, ἐξ οὗ δυνατὸν ἔσται αὐτὴν πρόσοδον ἡ ἁγιωτάτη ἐκκλησία κομίζεσθαι, ὅσην ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔλαβε, δηλαδὴ μετὰ τὴν τοῦ λαβόντος τελευτὴν, ἢ τὸν ὡρισμένον χρόνον ἐπὶ τῇ χρήσει, καὶ τῆς χρήσεως τοῦ δοθέντος ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος ἐπὶ τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἐπανιούσης, καὶ τοῦ δωρηθέντος χρήματος ἅμα τῇ δεσποτείᾳ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας γινομένου. ἀκίνδυνον γὰρ εἶναι τὸ τοιοῦτο συνάλλαγμα τίθησιν ὁ νόμος. εἰ δὲ ἔλαττον εἴη τοῦ διδομένου παρὰ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τὸ ἀντιδιδόμενον αὐτῇ, οὗ αὐτίκα μὲν ἕξει τὴν δεσποτείαν, ἐλπίζει δὲ καὶ τὴν χρῆσιν λαβεῖν, ἄκυρόν τε συνάλλαγμα καὶ ἀντὶ μηδὲ γεγονότος τίθησι, καὶ δίδωσιν ἄδειαν ἐκδικήσεως, ὡς περιγραφῆς κατὰ τοῦ δικαίου τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας γινομένης. §. α´. Ὁ μὲν οὖν νόμος ὡς ἐν βραχεῖ τοιαῦτα διορίζεταί τε καὶ ἐπιτιμᾷ, καὶ μέχρι τῶν πραγμάτων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἵσταται μόνον· καὶ ἅπασαν μὲν περιγραφὴν, (τοῦτο ὅπερ εἰπόντες ἔφθημεν) οὐ μὴν ἰσχύσε τὴν τῶν μετὰ ταῦτα πανουργίαν ἰσχῦσαι. πάλαι γὰρ δὴ τὸ καλούμενον παροικικὸν ἐξευρόντες, μήτε τοῖς ἡμετέροις νόμοις, μήτε ἄλλῳ τινὶ τῶν ἁπάντων γνωριζόμενον, περιγραφὴν οὐ μικρὰν ἐμελέτησαν κατὰ τοῦ νόμου, διηνεκεῖ σχεδὸν ἐπινοοῦντες ἐκποιήσεις. ὅπερ ἡμεῖς τοῦ λοιποῦ πράττεσθαι κωλύομεν, ἐξ οὗ καὶ τὸν τύπον ἐγράψαμεν νόμον. ἤδη δὲ καὶ εἰς ἐμφυτεύσεις εἶδον, καὶ ἐλάττωσαν πολλῷ τὸ ποσὸν τῆς ἀληθοῦς προσόδου, τοῖς ἐμφυτευταῖς χαριζόμενοι, οἱ τῶν πραγμάτων προεστῶτες τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. ὅθεν ἡμεῖς ἔν τινι τῶν ἡμετέρων διατάξεων ὁρίζοντες μέχρι προσώπων τριῶν τὴν ἐμφύτευσιν γίνεσθαι, τοῦ τε λαμβάνοντος καὶ δύο διαδόχων ἑτέρων, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῖς τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πράγμασι γίνεσθαι συγχωροῦντες· μὴ περαιτέρω δὲ τοῦ ἕκτου μέρους συγχωρεῖσθαι τοῖς ἐμφυτευταῖς, διὰ τὰς τυχηρὰς περιστάσεις, ἐνομοθετήσαμεν. †. Ἐπειδὴ δὲ ἐμανθάνομεν οὕτως ἐκκεχυμένως καὶ ἀσεβῶς παρά τινων γίνεσθαι τὰ συμβόλαια, ὡς μηδὲ τὴν ἕκτην καταλιμπάνεσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μοῖραν, τῶν λοιπῶν ἁπάντων τοῖς ἐμφυτευταῖς κεχαρισμένων. Ἀναστάσιος δὲ ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, πράξεις ὑπομνημάτων διατάξας γίνεσθαι ἐπὶ ταῖς ἐκποιήσεσιν, εἶτα καὶ τοῦ πράγματος καιρὸν, καὶ τὰς ἐμφυτεύσεις στήσας, δίχα μὲν τῶν πράξεων, ἄχρι μόνης τῆς ζωῆς τοῦ λαμβάνοντος τὴν ἐμφύτευσιν, μετὰ δὲ τούτων, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς αὐτὴν ἐκτείνας, οὔτε ἀκριβῆ πεποίηκεν οὔτε συμφέροντα νόμον, πανταχόθεν τε ἀτελῆ, μέχρι μόνης τῆς διοικήσεως τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καθάπερ εἴπομεν, τὴν νομοθεσίαν στήσας.

ΚΕΦ. α´.

Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι τὰ τοῖς εὐαγεστάτοις προσήκοντα τόποις πράγματα.

ΗΜεῖς οὖν (ἤδη γὰρ ἐπὶ τὸν νόμον ἰτέον) θεσπίζομεν, μήτε τὴν ἁγιωτάτην τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως μεγάλην ἐκκλησίαν, μήτε τὰς ὑπ᾽ αὐτὴν οὔσας, ὧν αὐτὴ τὴν φροντίδα ἐδέξατο, (καθάπερ αὐτὴν Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἡρμήνευσε) μήτε τὰς ἄλλας ἁπάσας ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην οὔσας πόλιν, ἢ τὴν αὐτῆς περιοικίδα, μήτε τὰς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καθεστώσας, ὧν τοὺς μητροπολίτας αὐτὸς χειροτονεῖ, μήτε ἄλλον μηδένα πανταχοῦ μήτε πατριάρχην, μήτε ἐπίσκοπον, (φαμὲν δὲ τούς τε ἐπὶ τῆς ἕω, τούς τε ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, καὶ πρός γε, τοὺς ἐπ᾽ Αἰγύπτῳ τε καὶ τῆς Λυκαονίας καὶ Λυκίας καὶ τῆς Λιβύης, τούς τε ἐπὶ τῆς Ἀφρῶν χώρας, καὶ συνελόντα ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσαι τῆς ἡμετέρας εἰσὶ γῆς) μήτε μὴν τοὺς ἐπὶ τῆς ἑσπέρας ὄντας θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης μέχρι τῶν εἰς Ὠκεανὸν καθηκουσῶν ἁγιωτάτων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν· μήτε τινὰ ξενοδόχον, ἢ πτωχοτρόφον, ἢ νοσοκόμον, ἢ ὀρφανοτρόφον, ἢ γηροκόμον, ἢ βρεφοτρόφον, ἢ μοναστηρίων ἀνδρῷων καὶ γυναικῶν ἡγούμενον ἢ ἡγουμένην, ἢ τινα ὅλως προεστῶτα τῶν εὐαγῶν συστημάτων, ἄδειαν ἔχειν ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον ἐν οἰκίαις, ἢ ἐν ἀγροῖς, ἢ ἐν κήποις, ἢ ὅλως ἐν τοῖς τοιούτοις· μήτε γεωργικὸν ἀνδράποδον, μήτε πολιτικὸν σίτησιν, μήτε κατ᾽ ἰδικὴν ἀσφάλειαν ἐνεχύρου παραδιδόναι τοῖς δανεισταῖς. τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως ὄνομα γενικώτερον διὰ τοῦτο τεθείκαμεν, ἵνα κωλύσωμεν καὶ πρᾶσιν καὶ δωρεὰν καὶ ἀμοιβὴν, καὶ τὴν εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκτεινομένην ἐμφύτευσιν, ἥπερ οὐδὲ πόρρω καθέστηκεν ἐκποιήσεως. ἀλλὰ πάντας πανταχοῦ τοὺς ἱερέας τῆς τοιαύτης ἐκποιήσεως εἴργομεν, ταῖς ποιναῖς ὑποκειμένους ἃς ὁ Λέων ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐχρήσατο διατάξει. ἐκείνην γὰρ καὶ πάντων κρατεῖν καὶ κυρίαν εἶναι θεσπίζομεν. διόπερ αὐτὴν καὶ προέθηκαμεν, καὶ οὐ τῇ πατρίῳ φωνῇ τὸν νόμον συνεγράψαμεν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ κοινῇ τε καὶ Ἑλλάδι, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι γνώριμον, διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἑρμηνείας. τὸ μὲν οὖν ἤδη παρῳχηκὸς ἀφίεμεν. τὸ γὰρ τοσαῦτα συμβόλαια χρόνῳ τε μακρῷ γενόμενα νῦν ἀνακινεῖν πολλῆς ἂν εἴη τῆς πολυπραγμοσύνης. ὥστε τὰ μέχρι νῦν ὄντα τὸ οἰκεῖον ἐχέτω σχῆμα· τοῦ λοιποῦ δὲ πᾶσαν ἐκποίησιν ἀπαγορεύομεν, τὰς εἰρημένας αὐτῇ ποινὰς ἐπιτιθέντες.

ΚΕΦ. β´.

Περὶ τοῦ ἄρχοντος τὸ πρᾶγμα ἀκίνητον εὐαγεῖ τόπῳ διδόντος.

ΟΠως δὲ ἂν ὁ νόμος πρὸς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ποικίλον καὶ ἀεὶ προσγινόμενον μεμετρημένος, μένῃ διὰ πάντων ἀκίνητος, (τί γὰρ ἂν εἴη σταθερὸν τῶν ἐν ἀνθρώποις, καὶ οὕτως ἀσάλευτον ὡς μηδεμίαν ὑπομένειν μεταβολὴν, τῆς πάσης ἡμῶν συστάσεως ἐν διηνεκεῖ κινήσει οὔσης;) ἀναγκαῖον ᾠήθημεν τινὰς ἐξαιρέσεις δοῦναι τῷ νόμῳ, μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας τε καὶ ἀκριβείας ἐξευρημένας, ἵνα ταύτας ἔχων εἰς βοήθειαν ὁ νόμος, μηδαμῶς σαλεύοιτο. §. α´. Ἐφίεμεν τοίνυν τῇ βασιλείᾳ, εἴπερ τις κοινωφελὴς εἴη καὶ πρὸς λυσιτέλειαν τῆς πολιτείας βλέπουσα χρεία, καὶ κτῆσιν ἀπαιτοῦσα τινὸς ἀκινήτου πράγματος ὁποῖον ὑπεθέμεθα, τοῦτο αὐτῇ παρὰ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἴκων τε καὶ συστημάτων λαμβάνειν ἐξεῖναι, τοῦ πανταχόθεν ἀζημίους τοὺς ἱεροὺς οἴκους φυλαττομένου, καὶ ἀντιδιδομένου πράγματος αὐτοῖς παρὰ τοῦ λαμβάνοντος ἴσου ἢ καὶ πλείονος τοῦ διδομένου. τί γὰρ ἂν καὶ αἰτιάσαιτο βασιλεὺς πρὸς τὸ μὴ δοῦναι τὰ κρείττω, ᾧ γε πολλὰ δέδωκεν ὁ Θεὸς ἔχειν, πολλῶν δὲ κύριον καθεστάναι, καὶ ῥᾳδίως διδόναι, καὶ μάλιστα εἰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας ἐφ᾽ ὧν ἄριστον μέτρον ἡ τῶν δωρουμένων πραγμάτων ἀμετρία·

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ἀμείβεσθαι· ὥστε εἰ τοιοῦτό τι γένοιτο, καὶ πραγματικῆς προσέλθοι τύπος, ὁ ἐπιτρέπων τῇ βασιλείᾳ δίδωσί τι τῶν τοιούτων πραγμάτων, καὶ ἀντιδιδοὺς δίδωσι πρᾶγμα ἴσον τε καὶ διαφορώτερον καὶ ἐπωφελέστερον ἔχον τι τῆς αὐτῆς ἀμείψεως βέβαιον· καὶ οἱ προεστῶτες τῶν οἴκων ἐξ ὧν τὸ ἐκποιούμενόν ἐστι, καὶ οἱ τοῖς τοιούτοις ὑπηρετούμενοι γράμμασιν, ἀνεύθυνοι πανταχόθεν ἔστωσαν, μηδεμίαν δεδοικότες ποινὴν τῶν παρὰ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἀπειλουμένων, καὶ παρ' ἡμῶν κυρωθεισῶν. καὶ γὰρ οὐδὲ πολλῷ διεστᾶσιν ἀλλήλων ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία, καὶ τὰ ἱερὰ πράγματα τῶν κοινῶν τε καὶ δημοσίων. ὅτε γε πᾶσα ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις εὐπορία τε καὶ σύστασις ἐκ τῶν βασιλικῶν φιλοτιμιῶν διηνεκῶς ἐπιδίδοται. ἀλλήλοις οὖν ἀντιδιδόντες τὰ πρέποντα, οὐκ ἂν ὑπό τινος εἰκότως μεμφθεῖεν. ἄλλην δὲ πᾶσαν, εἴτε πρὸς αὐτὴν τὴν βασιλείαν, εἴτε πρὸς ἕτερον οἱονδήποτε πρόσωπον γενομένην, εἴτε πρᾶσιν, εἴτε δωρεάν, εἴτε ἀμοιβήν, εἴτε ἐμφύτευσιν διηνεκῆ, παντελῶς ἀναιροῦμεν. ἀλλ' οὐδὲ ἐνέχυρον τινὸς ἐπ' ἀκινήτῳ πράγματι γενομένην, προφάσει δανεισμάτων γίνεσθαι συγχωροῦμεν. καὶ τοῦτο κρατεῖν βουλόμεθα ἐπί τε πάσης ἐκκλησίας, παντός τε μοναστηρίου καὶ νοσοκομείου καὶ ξενῶνος, καὶ βρεφοτροφείου, καὶ ἀσκητηρίου, καὶ γηροτροφείου, καὶ παντὸς ἁπλῶς συστήματος, ὅπερ πρᾶξις εὐσεβὴς συνεστήσατο, οὐδενὸς παντελῶς τούτων τι λαμβάνειν παρ' αὐτῶν δυναμένου. ὥστε οὐδὲ τῆς διατάξεως Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως ἔτι δεήσεται, οὐδὲ τῶν κατ' ἐκείνην φερομένων διαταγμάτων, καὶ τῆς εἰρημένης παρατηρήσεως. αὐτὰς γὰρ τὰς ἀρχὰς τοῦ πράγματος ἀναιροῦντες, καὶ κωλύοντες τὸ γινόμενον, οὐκ ἂν τῆς ἐφεξῆς δεηθείημεν πολυπραγμοσύνης.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ πῶς ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐμφύτευσιν θέμις ἐστὶ ποιεῖσθαι.

Ἐμφύτευσιν δὲ εἴτε ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, εἴτε ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν προσκυνητῶν οἴκων γίνεσθαι συγχωροῦμεν, ἐπί τε τοῦ λαμβάνοντος προσώπου, ἐπί τε δύο τοῦ αὐτοῦ προσώπου κληρονόμων ἐφεξῆς· παίδων μέντοι μόνων ἀρρένων, ἢ θηλειῶν, ἢ ἐγγόνων ἑκατέρας φύσεως, ἢ γαμετῆς, ἢ ἀνδρός· εἴγε τοῦτο τῆς γαμετῆς, ἢ τοῦ ἀνδρὸς ῥητῶς ὀνομασθείη. ἐπεί τοι γε μὴ διαβαίνειν εἰς τινα ἕτερον κληρονόμον, ἀλλὰ μέχρι μόνης τῆς ζωῆς τῶν λαμβανόντων ἵστασθαι, εἰ μὴ παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχοιεν· ἄλλως δὲ παντελῶς ἐμφύτευσιν πράττεσθαι ἐκκλησιαστικοῦ τινος ἢ πτωχικοῦ πράγματος ἀκινήτου, ἢ ἀνδραπόδου γεωργικοῦ, ἢ πολιτικῆς σιτήσεως οὐδενὶ συγχωροῦμεν τρόπῳ, οὐδέ τι γινόμενον ἔχειν τινὰ παντελῶς ἰσχὺν ἐῶμεν. §. α'. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξις ἐπ' οὐδεμιᾷ παντελῶς ἐλαττώσει δίδοσθαι πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν συνεχώρησεν, ἡμεῖς δὲ ἐν ἑτέρᾳ διατάξει παρ' ἡμῶν γεγραμμένῃ, τὸ ἕκτον ἐξαιρεῖσθαι μόνον ἐπὶ τῆς ἐμφυτεύσεως συνεχωρήσαμεν· τοιαύτην τινὰ τῷ τῆς ἐλαττώσεως πράγματι δίδομεν τάξιν, ἵνα ζητοῖτο μετὰ πάσης ἀληθείας καὶ ἀκριβείας ὁ κανὼν τῶν ἐκδιδομένων τοσοῦτος ὁπόσος ἐξ ἀρχῆς ἦν, ὅτε εἰς τὴν ἁγιωτάτην ἦλθεν ἐκκλησίαν· καὶ διδοῖτο τὰ τῆς ἐμφυτεύσεως τοιούτοις προσώποις, ὁποίοις πρόσθεν εἰρήκαμεν. τηνικαῦτα γὰρ τὴν ἕκτην αὐτοῦ μοῖραν σὺν ἀκριβείᾳ λογιζομένην ἐφίεμεν. εἰ δὲ ἐλαττωθείη κατά τινας περιστάσεις ὁ κανών, ἢ ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ, τότε ὑφεστῶτι κανόνι λαμβανέτω ὁ τὴν ἐμφύτευσιν ὑπελθεῖν βουλόμενος, ἢ μηδὲ λαμβανέτω ὅλως, ἐξὸν μισθοῦν μᾶλλον, ἢ τοιαύτας ἐλαττώσεις ἐπ' ἐμφυτεύσει πράττειν. Εἰ δέ τινος ἐκκλησιαστικοῦ προαστείου τῶν πολυτιμήτων ἐμφύτευσις δίδοιτο, (οἷα πολλὰ μάλιστα κατὰ ταύτην ἴσμεν τὴν εὐδαίμονα καθεστάναι πόλιν, πολλῆς μὲν ἄξια τιμῆς, ἐλαχίστην δὲ φέροντα πρόσοδον ἢ οὐδὲ πρόσοδον ὅλως) μὴ τῇ προσόδῳ μετρεῖσθαι τὴν ἐμφύτευσιν, ἀλλὰ διατιμᾶσθαι τὸ προάστειον ἀκριβῶς, καὶ συλλογίζεσθαι τὴν ἐκ τοῦ διατιμηθέντος τιμήματος δυναμένην κατὰ εἴκοσι ἐνιαυτοὺς εἰκότως πρόσοδον, καὶ ἐπὶ τῇ οὕτω συλλογιζομένῃ προσόδῳ πράττεσθαι τὴν ἐμφύτευσιν, οὐ διηνεκῶς, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν λαμβάνοντα, καὶ δύο τοὺς ἐξ αὐτοῦ διαδόχους, καὶ ἀνδρὸς ἢ γαμετῆς, καθάπερ ἔμπροσθεν εἰπόντες ἔφθημεν, γενομένην. §. β'. Εἰδέναι δὲ τοὺς ἐμφυτευτὰς προσήκει, ὡς εἰ ἐπὶ διετίαν ἐφεξῆς μὴ καταβάλοιεν τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα, (τοῦτο γὰρ τὸν χρόνον ἀντὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τριετίας ἀρκεῖν εἰς ἔκπτωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ πτωχικῶν ἐμφυτεύσεων ἐξ ἀγνωμοσύνης τιθέμεθα) γένοιντο παντοίως ἔξω τοῦ ἐμφυτεύματος, καὶ βουλομένοις τοῖς προεστῶσι τῶν ἱερῶν οἴκων ἐξέσται τὰ χωρία ἢ τοὺς οἴκους ἀντιλαμβάνεσθαι, μηδεμίαν ἀπαιτοῦσιν ἐμπονημάτων ἀπόδοσιν· ἀλλ' εἰ μὲν χεῖρον ποιήσειε τὸ χωρίον ἢ τὸ προάστειον ἢ τὴν οἰκίαν ὁ τὴν ἐμφύτευσιν δεξάμενος, ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν οἴκοθεν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας ποιεῖσθαι, καὶ ὑποκεῖσθαι τούτῳ αὐτόν τε καὶ κληρονόμους αὐτοῦ καὶ διαδόχους, καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα, πρός γε καὶ τὴν ὀφειλομένην πᾶσαν πρόσοδον ἀνυπερθέτως εἰσπράττεσθαι. Τὸ δὲ εἰρημένον ἡμῖν, ὥστε μηδενὸς ἀκινήτου πράγματος ἐκκλησιαστικοῦ ἢ πτωχικοῦ ἐκποίησιν ἐπιτετράφθαι, πρὸς μηδὲν τῶν ἡμετέρας πολιτείας προσώπων θεσπίζομεν κρατεῖν, μὴ μόνον ἐπὶ τῶν συνεστώτων οἰκημάτων καὶ προαστείων καὶ κήπων καὶ ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐρειπίων, εἴτε ἀπὸ πυρὸς, εἴτε ἀπὸ σεισμοῦ, εἴτε ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας τὸ ἐρείπιον γένοιτο· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν παντοίως καθῃρημένων καὶ εἰς ἔδαφος κειμένων, εἴτε καὶ ψιλῶν ἐρειπίων, μηδεμίαν ἐχόντων οἰκοδομίαν, μηδὲ ὕλην κειμένην. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἐκείνοις τὴν ἐκποίησιν γίνεσθαι συγχωροῦμεν, εἰ μὴ ἐπὶ μόνης ἐμφυτεύσεως προσκαίρου, κατὰ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον, ἐπί τε τρισὶ προσώποις τοιούτοις ὁποίοις πρόσθεν εἰρήκαμεν. ὥστε μήτε τις περιγραφὴ μηδεὶς ἐπὶ τούτῳ γένοιτο, δύο τῶν κατὰ καιρὸν πρωτευόντων μηχανικῶν ἢ ἀρχιτεκτόνων, εἴτε κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην καὶ μεγάλην πόλιν, ἅμα τοῖς θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις, καὶ πέντε τῶν εὐλαβεστάτων πρεσβυτέρων, καὶ δύο διακόνων, παρόντος καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου· εἴτε κατὰ χώραν, δύο τῶν ἐπισήμων μηχανικῶν, ἢ ἀρχιτεκτόνων, ἢ καὶ ἑνὸς (εἰ ἕνα μόνον ἡ πόλις ἔχει) παραγινομένων τοῖς τόποις, ἐπὶ τῶν θείων προκειμένων εὐαγγελίων, ὁρισθήσεται παρὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων ὅσον προσήκει ὑπὲρ τούτου τελεῖν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, κατὰ τρόπον ἐμφυτεύσεως· καὶ ἐπὶ τούτοις ἐμφυτευτικὴν συγγραφὴν εἰς αὐτὸν γίνεσθαι, κατὰ τὸ σχῆμα τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένον. τὸν δὲ καὶ οἰκοδομεῖν καὶ κεχρῆσθαι ταῖς ὕλαις, εἴπερ ὕλας ἔχοι, καὶ παραπέμπειν τὴν ἐμφύτευσιν ἄχρι δύο διαδοχῶν, ὡς εἴρηται· οὕτω τε ἐπανιέναι μετὰ τὴν τῶν τριῶν προσώπων τελευτὴν, ἐπὶ τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, ἢ τὸν εὐαγέστατον οἶκον, παρ' οὗ ἡ ἐμφύτευσις γέγονε, καὶ ἐρρῶσθαι καὶ τὸ τοιοῦτον συνάλλαγμα, ὡς τῷ παρόντι μὴ μαχόμενον νόμῳ. §. γ'. Οὐδὲ ἐκεῖνο τὸ μέχρι νῦν κατὰ τῶν τοιούτων συναλλαγμάτων ἐπινοηθὲν, κρατεῖν συγχωρούμενον, τὸ προστίθεσθαι ὥστε κἂν εἰ ὁ τῶν δύο κληρονόμων πληρωθείη χρόνος, ἄδειαν εἶναι τοῖς μετ' ἐκείνους ἐμφυτεύεσθαι αὐτὸ, καὶ ἀεὶ προτιμᾶσθαι τῶν ἄλλων. τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ κατὰ περίοδον καὶ μηχανὴν, διηνεκεῖς ἐπ' αὐτοῖς ἐμφυτεύσεις, μᾶλλον δὲ ἀφαιρέσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐργάζεσθαι πραγμάτων. ἀλλὰ κἂν εἴ τι γέγονε τοιοῦτον, μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι τοῖς εὐλαβεστάτοις οἰκονόμοις, τῶν δύο κληρονόμων παυσαμένων, τοῖς ἐφεξῆς ἐκδιδόναι.

& uberiorem & utiliorem [1]: fit ea permutatio firma: & ii qui præsident domibus, quarum est quod alienatur, & qui talibus administrant literis, sine querela undique sint, nullam metuentes pœnarum, quæ à Leone piæ memoriæ interminantur, & à nobis firmatæ sunt: utique cum nec [2] multum differant ab alterutro sacerdotium & imperium, & res sacræ à communibus & publicis: quando omnis sanctissimis ecclesiis abundantia & status ex imperialibus munificentiis perpetuo præbeatur. Alterutris itaque compensantes quæ decet, non ab aliquibus jure culpabuntur. Aliam vero omnem sive ad imperium ipsum, sive ad aliam quamcunque personam factam sive venditionem, sive donationem, sive permutationem, sive emphyteusim perpetuam [3] omnino permittimus: sed neque donationem cujusdam pignoris in re immobili factam occasione mutuorum fieri sinimus. Et hæc valere volumus in omni ecclesia, omnique monasterio, & nosocomio, & xenodochio, & brephotrophio, & asceterio, & gerontocomio, & omni absolute collegio quod actio pia constituit, nullo penitus horum aliquid accipere ab eis valente. Unde neque constitutione Anastasii divæ memoriæ ulterius opus erit, neque secundum illam facienda decreta memoratæ observationis: ipsa enim rei principia perimentes, & prohibentes quod fit, nequaquam perscrutatione deinceps indigebimus.

Cap. III.

Quomodo emphyteusis ecclesiasticarum rerum contrahi permittitur.

Emphyteusim autem sive in sanctissima majore ecclesia, sive in omnibus reliquis adorandis domibus fieri sinimus, & in accipientis persona, & in duobus [4] ejusdem personæ heredibus deinceps, filiis tantum solis masculis, aut fœminis, aut nepotibus utriusque naturæ, aut uxore, aut viro, si hoc [5] videlicet de uxore aut viro expressim nominetur, alioqui non transire ad aliquem alterum [6] heredem: sed usque ad solam [7] vitam percipientium standum, nisi filios aut nepotes habuerint. Aliter autem penitus emphyteusim agi ecclesiasticæ cujusdam aut ptochii rei immobilis, aut mancipii rustici, & civilis annonæ, nullo permittimus modo: neque quod fit, habere aliquod penitus robur sinimus. §. 1. Quia [8] vero Leonis quidem piæ memoriæ constitutio sub nulla penitus diminutione [9], dari rem ecclesiasticam sancivit: nos autem in alia constitutione à nobis scripta sextam excipi solum super emphyteusim sancivimus [10]: hujusmodi quendam diminutionis rei damus ordinem, ut quæratur cum omni veritate & subtilitate pensio eorum quæ dantur, tanta quanta ab initio fuit, quando ad sanctissimam venit ecclesiam: & detur emphyteusis talibus personis, quales dudum diximus. tunc enim sextam [11] ei partem cum scrupulositate imputandam concedimus. Si vero minui contigerit, per quandam cladem pensionem, aut in toto: tunc constantem pensionem accipiat, qui emphyteusim subire vult: aut nec accipiat penitus, cum liceat conducere potius [12], quam tales diminutiones in emphyteusim celebrare. Si vero alicujus ecclesiastici prædii suburbani [13] emphyteusis detur: qualia plurima maxime in hac novimus fœlicissima consistere civitate, multo quidem digna [14] pretio, parvas vero reddentia pensiones, aut nihil pensionum omnino: non ex reditibus meriri emphyteusim, sed æstimari suburbanum subtiliter, & reputari ex pretio collecto reditus possibiles in viginti annis computari: & in reditibus ex hoc computatis agi emphyteusim, non perpetuo, sed in eum qui percipit, & duas ex eos successiones, & viro & uxori, sicut prædiximus faciendam. §. 2. Scire [15] autem emphyteutas convenit, quia si biennio [16] continuo non exsolverint emphyteuticum canonem, (hoc enim tempus pro triennio [17] aliorum hominum sufficere ad [18] casum ecclesiasticarum aut ptochicarum emphyteusium, non pro soluto canone ponimus) fient omnino extranei emphyteumatis, & volentibus præpositis sacrarum domuum licebit prædia aut domos defendere [19] nullam [20] merentibus meliorationum redditionem. Sed si quidem deterius fecerit prædium aut suburbanum aut domum qui emphyteusim percepit: cogi [21] eum de suo diligentiam ac restitutionem prisci status facere, & obligatum esse ad hoc ipsum & heredes [22] ejus & successores, ejusque res, insuper & debitos omnes reditus sine dilatione exigi. Quod autem dictum est à nobis ut nullius immobilis rei ecclesiasticæ aut ptochicæ alienatio sit permissa: ad nullam nostræ reip. personam sancimus valere, non solum super constantibus domibus & suburbanis, & hortis, & agris, sed etiam super ruinis sive ex igne, sive ex terræ motu, sive ex qualibet alia causa ruina sit, sed etiam in iis quæ omnino destructa sunt, & in pavimento jacent, sive etiam in puris ruinis nullum ædificium habentibus neque materiam jacentem. Non enim in illis alienationem fieri permittimus, nisi in sola emphyteusi temporali, secundum quod dudum à nobis dictum est, & in tribus [23] personis talibus quales prædiximus. Ut neque ulla circumscriptio in rem ecclesiasticam in talibus fiat: duobus pro tempore primatibus [24] mechanicis, aut architectis, sive in hac regia & maxima civitate una cum Deo amabilibus œconomis & quinque reverendissimis presbyteris, & duobus diaconis, præsente quoque Deo amabili episcopo: sive etiam in provincia duobus insignibus [25] mechanicis [26] aut architectis, aut etiam uno [27], (si unum solum civitas habeat) intervenientibus in illis locis, sacrosanctis euangeliis positis definiatur ab architectis, quantum competat pro hoc solvi sanctissimæ ecclesiæ secundum modum emphyteusis: & in his emphyteuticam conscriptionem in eo celebrari secundum figuram prius dictam. Illum vero & ædificare, & uti materiebus, si materias habeat, & transmittere emphyteusim usque ad duas successiones: (sicut dictum est) & sic reverti post trium personarum mortem ad sanctissimam ecclesiam, aut venerabilem domum, ex qua facta est emphyteusis, & etiam valere talem contractum, utpote præsenti non repugnantem legi.

§. 3. Neque illud quod hactenus contra tales contractus agebatur, valere permittendum est de adjectione [28], ut si vel duorum heredum compleatur tempus, licentia sit eis qui post illum sunt, in emphyteusim dare id unde agitur, & semper eos præponi aliis. In hoc enim nihil aliud est, quam per revolutionem & machinationem perpetuas eis emphyteuseis, magis autem privationes ecclesiasticarum agi rerum. Sed & si quid factum est tale: nullam necessitatem esse reverendissimis œconomis heredibus cessantibus [29], cæteris tradere.

Cap. IV.

1 Nos deteriorem. Alioquin ecclesia potest restitui adversus hujusmodi permutationem, ut hic.

2 Non multum differunt ab invicem sacerdotium & imperium, ut res sacræ à publicis.

3 Quid in non perpetuam? d. cap. ut C. 3. J. eod.

4 Emphyteusis non est perpetua, quæ ad duos tantum heredes successoresque accipientis descendit. Novell. 120. c. 1.

5 Neque vir in emphyteusim ecclesiasticam uxori datam succedit, neque uxor in mariti, nisi hoc expresse conventum.

6 Emphyteusis ecclesiastica ad heredes extraneos non descendit. Rolandus tamen à Valle 1. *cons.* 96. n. 20. & Clarus 4. *sentent.* 28. *versic.* … *versic. nisi dicas maximam, vers. quidquid tamen disputatum* (adde quæ scripsi ad *l. 3. C. de jure emphyt.*) ex communi opinione refert ad extraneos deferri, si per Prælatum & Capitulum solenniter facta sit. *… de rebus ecclesiæ non alienand. c. 1 …* in 6. maxime, si in concessione hujusmodi emphyteuseos hæc verba, Quibuscumque heredibus, vel his similia inserta fuerint. Novum enim non esse, ut in emphyteusi admittantur pacta extranea & diversa à natura ipsius, n. 45. 46.

7 Emphyteusis ecclesiastica, vita accipientis finitur nisi filios aut nepotes reliquerit. Imo in perpetuum dari potest, Novell. 120. c. 1. Solvet … ecclesiis id licet, præterquam Constantinopolitanæ majori, & ita in dubio non præsumitur emphyteusis ecclesiastica in perpetuum data. vid. *Alciat. 3. præsumpt. ultim.*

8 Hinc sumpta est authentica perpetua, *C. de sacros. Eccles.*

9 Κεχερωμένως appellat Harmenopul. 3. *tit.* 4. § 7.

10 *l.* 14. *C. de sacros. eccles.*

11 Prædio ecclesiastico aliquantisper diminuto in reditu, potest prædium sexta minus parte dari in emphyteusim si enormis diminutio reditus, locabitur.

12 Præstat prædia ecclesiastica diminuta locare, quam prætextu emphyteuseos: reditus eorum minuere plus sexta parte.

13 Prædii, *Jul.*

14 Prædii urbani, voluptuarii præsertim (qualia suburbana, sunt … *l. 19 l. 198. ff. de verb. sign.*) magnum potest esse pretium, villa reditus. Hujusmodi prædium dari in emphyteusim po-

test. Quæ tunc ratio inibitur? num reditus, an potius pretii? pretii ejusque justæ æstimationis. Qua lege? Vicesima pars pretii canonis nomine constituetur, ut si suburbanum fuerit, *C. rerum confirmatur*, *V.* quia ratio est *usura quincuncis*. In prædiis rusticis non eadem ratio. Nam respublica imponunt agris suis vectigal, seu mercedem ad rationem usuræ semissis. *l. 10. ff. de publicit. actionibus vid. Cujac. lib.* … 15 111. *Ecl.* 1. *ex lib.* 20. *tit.* 2. *c.* 4. *&* 5. 16 Emphyteuticarius, Ecclesiæ ob cessationem biennii expelli potest. Goth. *Novell.* 120. *c.* 8. *l.* 2. *Cod. de Jure Emphyt.* Ans. 17 *l.* 2. *J. de jur. emph.* 18 Id est, ut cadant, ut minuantur. 19 Ἀπελαύνεσθαι. *Scring.* 3. *Ecl.* 1. *ex lib* 20 *tit.* 2. *c.* 5. … 20 Emphyteuticarius moratur biennii, meliorationes non recuperat. Idem est in causa privatorum ob moram triennii. *d. l.* 2. 21 Emphyteuticarius res deterioratas cogitur restituere. 22 Actione emphyteuticos heredes tenentur. 23 Id est, usque ad nepotes. 24 Primates mechanicorum, vel architectorum observa. 25 Nobilibus. *Julian.* 26 Peritis in arte creditur. *Nov.* 64. *c.* 1. *l.* 6. *C. de re milit.* *l.* 1 *ff. de ventre inspiciendo.* 27 Unius testimonio fidem adhiberi observa, ut hic. verum hoc fit quod unus sive sit peritus nec plures alii reperiantur: & postremo, quia non nisi juratus admittitur. 28 Emphyteuticarius non potest post eum œconomo & episcopo: Ut tribus personis defunctis, sequentibus liceat successoribus emphyteusis titulo res Ecclesiasticas ab ecclesia capere, & aliis personis anteponi. *Julian.* 29 *Novell.* 120. *c.* 2.

1 Κατὰ λόγον χρήσεως ἤτοι τοῦ καρπίου [illegible].
2 Usus vel ususfructus temporalis cessio. l. 14. §. 5. C. de sacr. Eccles. Novell. 120. c. 2. precaria. Ea permittitur in rebus ecclesiasticis: subest autem ei ejusve liberis, qui rem suam Ecclesiæ donasset, remuneratoria sive donationis causa, cap. precarie quæst. 2. & Riemensi Synod. c. 36. & 37. & Turon. c. 51. Id nonnunquam agitur, ut is cui ceditur ususfructus, certam pensionem sive censum quotannis præstet, ut leg. Alemannorum tit. 1. & ut renovetur singulis lustris, c. 1. de precar. Quid differat a libellaria & emphyteusi, vid. Cujac. 1. feud. 5. fol. 486. id est, 1. feud. 9. in fin. & Everardum Topicis loco à feudo ad Emphyteusin 29. n. 36. Puto tamen hic agi de usu & antichresi rei immobilis temporali, hinc inde dato & accepto aliquo, inter Ecclesiam & privatum aliquem divitem: de quo dixi ad §. 5. idque textus hic etiam innuit, ibi aliam mox rem.
3 Precaria quemadmodum constituantur in rebus ecclesiasticis.
4 Ea est l. 14. §. 5. C. de sacr. Eccles.
5 Agitur hic de mutua datione ususfructus.
6 Id est, in solis venditionibus.
7 Alienationes rerum Ecclesiasticarum interdictæ, nimirum venditiones, donationes, permutationes, perpetuæ emphyteuses, pignorum dationes in rebus immobilibus.
8 Pœna ementis rem ecclesiasticam immobilem, vetitam alienari.
9 Pœna dono accipientis rem immobilem ecclesiasticam.
10 Pœna privati, ex causa permutationis rem ecclesiasticam accipientis.
11 Licet enim Imperatori rem immobilem cum ecclesia permutare.
12 Σωματικὸν ἐνέχυρον, pignus corporale, speciale, opinor: quia corporaliquod in specie exprimitur quod sit obligatum.
13 Pœna accipientis pignori speciali rem ecclesiasticam.
14 Prædia, vasa, vestes Ecclesiæ, specialiter pignori non possunt obligari, R. sed generaliter possunt, ut hic. Cur ita? Facilius generalis conceditur hypotheca quam specialis l. 1. ff. de pig. Ratio? specialis obstringit magis. Nunquam ergo res prædictæ pignorari poterunt? Imo poterunt: certis enim casibus possunt etiam vendi: puta redimendorum captivorum causa quo de re dixi ad l. 21. in fin. C. de sacr. Eccl.
15 Pœna non legitime, vel non solenniter rem ecclesiasticam in emphyteusim accipientis.
16 Hodie licet aliis ecclesiis quam

Cap. IV.

Quomodo ususfructus rerum ad sancta loca pertinentium constituatur.

SI quis autem voluerit accipere secundum [1] rationem *Usus* [2], *aut quo vocatur* [3] *Ususfructus*, rem ecclesiasticam aut sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut alterius cujuslibet, quæ in omni nostra ditione sunt positæ, aut ptochiorum, omnino percipiat hoc & secundum prædictam observationem, & secundum formam constitutionis [4] Leonis piæ memoriæ: ut iste locuples existens & substantiæ immobilis dominus, aliam [5] mox rem secundum proprietatis jus compenset sanctissimæ ecclesiæ, aut venerabili domui, ex qua percepit tantos & tales frequentes reditus, quantos aut quales habet. quod datur ita, ut post ejus obitum ecclesiastica aut ptochica res revertatur ad venerabilem domum cum usu qui datus est, non transcendente tempus vitæ percipientis. Accipiat autem similiter etiam rei in compensationem datæ & usum: quatenus sit post percipientis obitum, aut tempus in quo donatio usus convenit, non transcendens videlicet percipientis vitam: utrumque ex toto, & secundum proprietatem, & secundum usum apud sanctissimam Ecclesiam remansurum.

Cap. V.

Quibus pœnis subjaceant qui alienationes prædictarum rerum fecerint.

QUia vero Leonis piæ memoriæ constitutio pœnas pene [6] solummodo in venditione decrevit, nos autem interdicimus non [7] venditiones solum, sed etiam donationes & permutationes & perpetuas emphyteuses, & pignorum dationes in rebus immobilibus: videmus autem quosdam sic amatores periculi constitutos, ut præsumant ad ea quæ interdicta sunt, accedere, & circumventionem facere legibus ex voluntate & præsumptione, quam habent, & quæ omnibus modis interdicta sunt, & forsitan deducunt homines ad mortem, qui hoc agunt: propterea necessarium existimavimus in unoquoque contractu etiam certam statuere pœnam: his quippe pœnis quæ positæ sunt adversus œconomos ex constitutione prædicta piæ memoriæ Leonis, similiter & nunc imminentibus œconomo, aut xenodocho, aut nosocomo, aut brephotropho, aut abbati aut abbatissæ monasterii aut asceterii, secundum quod prius dispositum est. †. Si quis igitur *emere* præsumpserit rem ecclesiasticam, aut ptochicam: cadat [8] quidem mox pretio: exigatur autem res quam accepit cum omni medii temporis incremento: & contra sanctissimam quidem ecclesiam, aut venerabilem domum, nullam omnino habeat actionem: contra venerabiles vero Oeconomos, aut qui omnino vendiderunt, in propriis eorum substantiis ex contractu habeat actionem: ut metu suæ substantiæ, etsi non propter Dei timorem, tamen segniores circa venditionem fiant. §. 1. Si quis autem *per Donationem* [9] accipere præsumpserit rem ecclesiasticam aut ptochicam: & ipso quod datum est, omnino cadat: & aliud tantumdem ex sua substantia repenset sanctissimæ ecclesiæ, aut venerabili domui ex qua hoc suscepit, ut quam nisus est agere contra eam novitatem, hanc sibimet in propriis exhibens, suam sentiat malignitatem. §. 2. Si autem *Permutatio* [10] in quibusdam personis fiat præter [11] solum imperium, sicut prædiximus: & qui permutationem accepit, subjaceat pœnæ, & datam sibi rem amittat, & recurrat rursus hæc ad venerabilem domum unde progressa est, & quod pro compensatione dedit, maneat apud venerabilem domum, & qui accesserit ad causam legi contrariam, cadat utroque juste: & secundum hoc pœnæ subdatur, secundum quod & propriis cadet, & quod speravit, non acquisivit, etiam hic actione ei servata in propriam substantiam eorum, qui contractum cum eo celebraverunt.

Cap. VI.

Ut liceat res ecclesiæ generali hypothecæ subjicere, non autem speciali.

SI autem creditor *in pignore* [12] *corporali* elegerit accipere rem immobilem ecclesiasticam aut ptochicam, in domibus forsan, aut suburbanis, aut agris, aut hortis, aut civilibus panibus, aut rusticis mancipiis, & dederit aurum, ab hoc cadat [13] creditor, & habeat lucrum quæ mutuum accepit sanctissima ecclesia, aut venerabilis domus, quod mutuatum est aurum: etiam hic contra celebrantem mutuum œconomum, aut xenodochum, aut brephotrophum, aut præsulem monasterii aut asceterii, aut aliorum venerabilium collegiorum, creditori actione manente: his omnibus etiam in abbatissis muliebrium asceteriorum aut monasteriorum valentibus. §. 1. Si enim omnino sanctissimis ecclesiis, aut aliis venerabilibus domibus crediti opus fiat, aut in solam necessariam videlicet & inevitabilem occasionem, & præterquam non poterit quod imminet, adimpleri: aut in aliam causam utilissimam sanctissimæ ecclesiæ consistentem: licebit propositis earum usque ad generalem [14] hypothecam stare: & nullum speciale pignus creditoribus præbere.

Cap. VII.

Quibus pœnis subjaceant qui perpetuam emphyteusim contraxerint.

SI vero & perpetuam quisquam emphyteusim [15] accipere præsumpserit, quod non [16] licet, aut temporalem quidem, non tamen secundum hujus nostræ legis observationem: etiam sic cadat quidem ab emphyteusi, & quod datum est, maneat apud venerabilem domum. Det autem continuo, & post casum emphyteumatis, quantum futurus erat solvere, si secundum legem subiisset emphyteusim: nihil apud eum remanente ex rebus [17] pauperum, quæ frustra per emphyteusim datæ sunt. §. 1. Hæc igitur omnia custodiantur prædictis subjecta pœnis: neque tabellionibus [18] præsumentibus instrumentis talibus ministrare, sed metuentibus usque ad exilium, & ut nunquam revertantur, nec si sacra hoc præbeat forma: neque judicibus vel dictare talia instrumenta præsumentibus, vel facta suscipere, & gestis monumentorum ea firmare: ne etiam ipsi & cinguli, & dignitatis, & substantiæ casum secundum Leonis constitutionem [19] sustineant.

Cap. VIII.

De non alienandis sacris vasis.

IIsdem pœnis servandis etiam adversus eos qui sacrata vasa contra nostram legem aut pignori dant, aut vendunt, aut conflant propter alienationem: nam & illos æqua aut majori pœna dignos esse sancimus, quanto etiam circa sacras res, & Deo dicatas præsumpserunt impie agere: nisi [20] tamen aliquid tale fiat, quod diximus circa redemptionem captivorum, ubi animæ hominum liberantur à mortibus, & vinculis, inanimatorum [21] venditione vasorum. †. Simili quippe observatione, & super alienatione civilium panum [22] custodienda, sicut sæpe diximus: eo quod tales panes non solum in hac felicissima civitate, sed etiam in magna Alexandria, & in Theopoli [23] esse didicimus: forsitan autem tale quid, & in aliis provinciis quibusdam est. Si enim etiam alibi hujusmodi quædam sit possessio, & in illa lex servetur, & suam observationem extendat.

ΚΕΦ. δ'.

Πῶς ὁ οὐσοφρούκτος τῶν πραγμάτων τοῖς ἁγίοις τόποις ἀρμοζόντων διατυποῦται.

EI δέ τις βουληθείη λαβεῖν κατὰ λόγον χρήσεως (ἤτοι τοῦ καλουμένου οὐσοφρούκτου) πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, ἢ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, [illegible]

ΚΕΦ. ε'.

Ὁποίαις ποιναῖς ὑπόκεινται οἱ τῶν προειρημένων ἐκποιήσεις πράξαντες.

ΕΠειδὴ δὲ ὁ Λέοντος τῆς τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξις τὰς ποινὰς [illegible]

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τοῦ ὑποτιθέναι τὰ τῆς ἐκκλησίας γενικῇ τῇ ὑποθήκῃ, μὴ δὲ τῇ ἰδικῇ.

EI δὲ δανειστὴς εἰς σωματικὸν ἐνέχυρον ἕλοιτο λαβεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον, ἐκκλησιαστικὸν, ἢ πτωχικὸν, [illegible]

ΚΕΦ. ζ'.

Ὁποίαις ποιναῖς ὑπόκεινται οἱ διηνεκῆ τὴν ἐμφύτευσιν ποιοῦντες.

EI δὲ καὶ διηνεκῆ τις ἐμφύτευσιν λαβεῖν θαρρήσειεν, ὅπερ οὐκ ἔξεστιν, [illegible]

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι τὰ ἱερὰ σκεύη.

ΤΩν αὐτῶν ἐπιτιμίων φυλαττομένων καὶ κατὰ τῶν ἱερὰ σκεύη [illegible]

ΚΕΦ. θ'.

17 Bona ecclesiæ, res pauperum. 18 Pœna tabellionis conficientis vetitum instrumentum in rebus Ecclesiasticis. l. 14. §. 3. C. de sacr. Eccles. 19 Id est, d. l. 14. 20 l. 21. in fin. C. de sacr. Eccl. 21 Animæ ut redimantur, æquum est inanimata vendi. 22 Πολιτικοὶ ἄρτοι. Civiles panes. quid dicam Cod. de annonis civilibus. 23 Id est, Antiochiæ.

(16 continued:) Constantinopolitana majori. Novell. 120. c. 2.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ διὰ πραγματικῆς τὸ τῆς ἐκκλησίας ὠνησαμένου.

Ἐπειδὴ δὲ εἰκός τινας ἐπὶ περιγραφῇ τοῦδε τοῦ νόμου πειρᾶσθαι πραγματικοὺς ἡμῶν τύπους λαμβάνειν, τοιοῦτόν τι πράττειν αὐτοῖς ἐπιτρέποντας· καὶ τοῦτο ἐπὶ παντὸς ἀπαγορεύομεν προσώπου, μείζονός τε καὶ ἐλάττονος, εἴτε ἀρχὴν ἔχοι τινά, εἴτε τῶν περὶ ἡμᾶς τις εἴη, εἴτε τῶν ἄλλων τις τῶν εἰς δήμους τελούντων. καὶ θεσπίζομεν μηδενὶ παντελῶς ἄδειαν εἶναι τοιοῦτόν τινα πραγματικὸν προενεγκεῖν τύπον, μηδὲ ἐντεῦθεν λαμβάνειν τι τῶν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις προσηκόντων, ἢ μοναστηρίοις, ἢ πτωχείοις, ἢ ἄλλοις εὐαγέσι συστήμασιν ἀκινήτων πραγμάτων· ἀλλὰ τῷ τε ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστωρι ποινὴν ἐπικεῖσθαι quinquaginta librarum auri, εἴ τι τοιοῦτον ὑπαγορεύσειε· τοῖς τε δεχομένοις τὴν ἐμφάνισιν τῶν τοιούτων θείων τύπων ἐνδοξοτάτοις ἄρχουσιν, ἢ ἑτέροις τισί, τὴν αὐτὴν ποινήν· τούς τε συμβολαιογράφους ὑποπίπτειν τῇ Λέοντος τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διατάξει, εἰ γράψαιεν τι τοιοῦτον συμβόλαιον· τούς τε θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, ἢ τοὺς εὐλαβεστάτους οἰκονόμους ἀκινδύνως ἀποσείεσθαι τοὺς τοιούτους θείους πραγματικοὺς τύπους, μᾶλλον δὲ ἢ ἐπικινδύνως προσίεσθαι· καὶ γὰρ περὶ αὐτὴν κινδυνεύσουσι τὴν ἱερωσύνην, εἴ γε ἀμελήσοιεν τῶν νόμων, τοῖς οὕτω γενομένοις πραγματικοῖς ἀκολουθήσαντες τύποις. §. α'. Δεῖ γὰρ τὰ κοινῇ καὶ καθόλου ἐπὶ τῇ πάντων ὠφελείᾳ νενομοθετημένα, μᾶλλον κρατεῖν ἢ τὰ περί τινας σπουδαζόμενα ἐπὶ παραφθορᾷ τῶν κοινῶν ἠγορευμένων νόμων· ἐκείνων μόνων δηλαδὴ μισθουμένων τε καὶ ἐμφυτευομένων τῶν πραγμάτων ὁπόσα [illegible] τοιούτου τινὸς δεῖται.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τοῦ κυβερνήτου τοῦ τῆς ἐκκλησίας πρᾶγμα ἐκποιήσαντος.

Εἰ μέντοι βούλοιντό τινα ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν διοίκησιν ἔχειν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, ἢ οἱ τῶν ἄλλων ἡγούμενοι συστημάτων, μηδενὶ τῶν ἐν δυνάμει μηδὲ κατὰ πραγματικὸν τύπον παρρησίαν εἶναι ἀναγκάζειν αὐτοὺς ἢ κατὰ μίσθωσιν, ἢ ἐμφύτευσιν ταῦτα ἐκδιδόναι· ἐπεὶ τὸν τοῦτο πράττοντα, ἱεροσυλίας ὑποκεῖσθαι ποινῇ, καὶ πᾶσι τοῖς τῷδε τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ περιεχομένοις ἐπιτιμίοις.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι τὰ μοναστήρια.

Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωμεν δεινόν τι πλημμέλημα γινόμενον παρά τε Ἀλεξανδρεῦσι καὶ Αἰγυπτίοις, ἤδη δὲ καὶ ἔν τισιν ἑτέροις τῶν ὑπηκόων τόποις, τὸ τινὰς θαρρεῖν αὐτὰ δὴ τὰ εὐαγῆ μοναστήρια πωλεῖν, ἢ ἀμείβειν, ἢ δωρεῖσθαι, (ἐν οἷς θυσιαστήριόν τε ἵδρυται, καὶ ἱερὰ γέγονε λειτουργία*, ὁποίαν εἰκὸς ἐστιν ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις γενέσθαι, τῶν τε θείων ἀναγινωσκομένων γραφῶν, τῆς τε ἱερᾶς καὶ ἀρρήτου μεταδιδομένης κοινωνίας, μοναχικῆς τε ἐκεῖσε γεγενημένης διαγωγῆς) ὥστε αὐτὰ μεταβάλλειν ἐξ ἱεροῦ καὶ θεοφιλοῦς σχήματος εἰς ἰδιωτικήν τε καὶ κατάστασιν· τοῦτο παντελῶς τοῦ λοιποῦ γενέσθαι κωλύομεν, μηδενὶ τῶν πάντων ἐφιέντες τοιαῦτα ἐξαμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ τὸ γενόμενον ἄκυρον ἀποφαινόμεθα πάντως, καὶ τῶν τιμημάτων ἔκπτωσιν ἐπιτιθέμεθα τοῖς λαβοῦσι· τοῦ πεπρακότος ζημιουμένου τῇ τε τοῦ πράγματος ἐκπτώσει, τῇ τε τοῦ τιμήματος ἀπωλείᾳ, τῇ κατὰ τὸν τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τόπον μοναστηρίοις ταῦτα προστιθεμένοις· ὥστε αὐτοὺς προνοεῖν τοῦ τὸ κακῶς ἐκποιηθὲν αὖθις εἰς μοναχικὸν ἐπανάγειν σχῆμα, μηδὲ τῆς ὑποθήκης τῆς ἐπὶ τούτοις ἰσχυούσης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἀκυρουμένης, καὶ τοῦ μοναστηρίου πάλιν τῇ ἱερᾷ προσνεμομένου λειτουργίᾳ.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφόρου χωρίου.

Ὥσπερ δὲ τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐκποιήσεις ἐκωλύσαμεν, οὕτω καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς κτήσεις ἀπαγορεύομεν. πολλαὶ γὰρ παρ' ἡμῖν κεκίνηνται ζητήσεις, ἔνθα τινὲς ἄπορα χωρία δεδώκασι ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς σεβασμιωτάτοις οἴκοις ἢ καὶ πεπράκασιν ὡς εὔπορα, καίτοιγε ἄπορα τὴν ἀρχὴν ὄντα, κἀντεῦθεν τοὺς εὐαγεῖς οἴκους ἠδίκησαν. ἀπαγορεύομεν τοίνυν τοῖς τῶν σεβασμιωτάτων οἴκων τοιοῦτόν τι πράττειν· ἢ γινωσκέτωσαν ὡς εἰ μὴ μετὰ πάσης ἀκριβείας ποιοῖντο τὰ συναλλάγματα, ἀλλὰ ἄπορός τις κτῆσις ἢ ἐπιβλαβὴς δοθείη ταῖς ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς μοναστηρίοις, ἢ ξενῶσιν, ἢ νοσοκομείοις, ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσι συστήμασι, τὸ μὲν συνάλλαγμα ἀντὶ μὴ γεγονότος ἔσται, καὶ ἀναλήψεται πάντως ὁ δοὺς τὸ κατ' [illegible] καὶ ἀπάτην δεδομένον· ὁ δὲ τοιοῦτόν τι πράξας οἰκονόμος, ἢ ξενοδόχος, ἢ νοσοκόμος, ἢ πτωχοτρόφος, ἢ ὀρφανοτρόφος, ἢ γεροντοκόμος, ἢ ἡγούμενος, οἴκοθεν τῷ δεδωκότι ἀποδώσει τὴν ἐντεῦθεν ζημίαν. εἰ δὲ καὶ οὕτω τὸ πρᾶγμα γυμνασθείη, ὥστε καὶ χρυσίον ὑπὲρ τούτου δοθῆναι, καὶ τοῦτο κερδανεῖ μὲν ὁ εὐαγὴς οἶκος [illegible] λαβών· ὁ δέ γε δοὺς τὸ χρυσίον, ἕξει κατὰ τοῦ τὸ συνάλλαγμα πεπραχότος τὴν ἐντεῦθεν ἀγωγήν, καθάπερ ἔμπροσθεν εἴπομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Οὗτος ἡμῖν ἐπὶ τῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ ὅλως πτωχικῶν πραγμάτων ἐκποιήσει κείσθω νόμος, τῇ Λέοντος μὲν τῆς τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἑπόμενος διατάξει, οὐκ ἄλλο δέ τι μεριμνῶν, τὸ δὲ ἀπερίσκεπτον καταλιμπάνων· ἀλλ' ἐπὶ πάσης τῆς γῆς, ἧς ὁ Ῥωμαίων ἐπέχει νόμος, καὶ ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμὸς κρατεῖ, ἐκτεινέσθω καὶ ὁριζέτω τὰ οἰκεῖα, καὶ κρατείτω καὶ φυλαττέσθω παρά τε τῶν ὁσιωτάτων πατριαρχῶν διοικήσεως ἑκάστης, παρά τε τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν, παρά τε τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ οἰκονόμων, καὶ ἡγουμένων, καὶ ξενοδόχων, καὶ νοσοκόμων, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ βρεφοτρόφων, καὶ γεροντοκόμων, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν τινὰ εὐαγῶν συστημάτων ἐπιτροπευόντων, ἅπασιν ἐπιτιθεὶς τὴν οἰκείαν ἰσχύν, καὶ διδοὺς τῷ βουλομένῳ προσαγγέλλειν τὰ πλημμελήματα. ἐπαινετὸς γὰρ ὁ τοιοῦτος ἔσται, καὶ τὴν τοῦ συκοφάντου διαφεύξεται προσηγορίαν ὁ τὰ πράγματα παρὰ τοὺς νόμους γενόμενα ἐλέγχων, καὶ αἴτιος εὐσεβείας καὶ ὠφελείας τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις γενόμενος. †. Φυλάξουσι δὲ αὐτὸν οὐδὲν ἧττον καὶ οἱ τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες, μείζους τε καὶ ἐλάττους, πολιτικοί τε καὶ στρατιωτικοί· καὶ διαφερόντως οἵ τε πανταχοῦ τῶν διοικήσεων ἐνδοξότατοι ὕπαρχοι τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων, οἵ τε τὰς μέσας ἔχοντες τῶν ἀρχῶν, οὓς δὴ περιβλέπτους καλοῦσι, Αὐγουσταλίους τε καὶ ἀνθυπάτους, καὶ τοὺς περιβλέπτους κόμητας, τόν τε τῆς ἕω· καὶ αἱ μετ' ἐκείνους ἀρχαί, τουτέστιν αἵ τε τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντων ὑπατικοὶ εἴτε ἡγεμονικοὶ καθεστήκασιν, ἔκδικοί τε πόλεων. καὶ ἅπασα πολιτική τε καὶ δημοσία καὶ στρατιωτικὴ βοήθεια τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον, ὡς ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ τε καὶ ὑπὲρ τῆς παντὸς τῆς γῆς εὐσεβείας τεθειμένον, φυλαττέτω, καὶ τοὺς παραβαίνοντας ὑποβαλλέτω ταῖς ποιναῖς ἃς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν. †. Εἰ δέ τι περὶ μισθώσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἢ καὶ ἐφ' ἑτέροις κεφαλαίοις ἐνομοθετήσαμεν, ἢ καὶ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν νενομοθέτηται, ἐπὶ τῆς οἰκείας ἰσχύος μενέτω, οὐδὲν διὰ τῆς παρούσης θείας ἡμῶν διατάξεως καινιζόμενον. τὰ ἄλλα γὰρ πάντα μένειν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων βουλόμεθα, πλὴν εἰ μή τι τούτων ἔχοι, ὧν ἐνταῦθα διετάξαμεν, ἀρκοῦντος ἀντὶ πάντων τοῦδε τοῦ νόμου πρὸς τὸ παρὰ Λέοντος τῆς τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γεγραμμένον, τὴν τῶν πτωχικῶν πραγμάτων ἀνελεῖν ἐκποιήσεως ἀφορμήν.

CAP. IX.

De eo qui per pragmaticam rem ecclesiæ comparaverit.

QUia vero verisimile est quempiam etiam in circumventionem hujus legis tentare pragmaticas[1] nostras formas accipere, tale aliquid ei agere permittentes: & hoc prohibemus in omni persona majore vel minore, sive in cingulo constituta, sive horum qui circa nos sunt, sive aliorum quispiam inter populos habitantium: & sancimus nulli penitus licentiam esse, talem quempiam pragmaticum proferre typum, neque ex hoc accipere aliquod de sanctissimis ecclesiis compendium, aut monasteriis, aut ptochiis, aut aliis venerabilibus collegiis, immobilium rerum, sed & gloriosissimo quæstori[2] pœnam imminere centum librarum auri, si quid tale dictaverit: simul & suscipientibus insinuationem[3] talis cujuspiam sacræ formæ gloriosissimis judicibus, aut aliis quibusdam eandem imminere pœnam: & tabelliones succumbere Leonis piæ memoriæ constitutioni, si egerint tale aliquod instrumentum: & Deo amabiles episcopos, aut venerabiles œconomos sine periculo refutare hujusmodi sacras pragmaticas formas, magis autem cum periculo suscipere & agnoscere: quia circa ipsum sacerdotium[4] periculum sustinebunt, si negligentes has leges, quæ ita fiunt, pragmaticas sequantur formas. §. 1. Oportet enim ea quæ communiter & generaliter in omnium utilitatem sanciuntur, potius[5] valere, quam ea quæ circa aliquos studentur agi ad corruptionem communium legum. His solis videlicet conducendis, & emphyteusi dandis rebus, quascunque putant tali aliquo egere.

CAP. X.

De administratore qui rem ecclesiæ alienavit.

SI tamen voluerint quædam sub propria gubernatione habere Deo amabiles œconomi, aut aliorum præsules collegiorum: nulli eorum qui in potentatu sunt, neque secundum sacram pragmaticam formam licentiam esse, cogere eos, aut per conductionem, aut per emphyteusim hæc tradere ei qui hoc agit: & sacrilegii[6] subjacere pœnæ, & omnibus mulctis quæ hac nostra lege sacra continentur, & suppliciis.

CAP. XI.

De monasteriis non alienandis.

QUia vero cognovimus aliquod pessimum delictum factum & apud Alexandrinos, & apud Ægyptios, jam autem & in aliis quibusdam imperii locis quosdam præsumere ipsa venerabilia monasteria[7] vendere, aut permutare, aut donare, (in quibus &[8] altare collocatum est, & sacrum[9] exhibitum ministerium, quale moris est in sanctissimis ecclesiis celebrari, sacris quippe lectis[10] scripturis, & sacrosancta & ineffabili communione tradita, & monastica illic facta habitatione) ita ut hæc mutarentur ex sacro & Deo amabili schemate ad privatam mansionem & statum: hæc omnino de cætero fieri prohibemus, nulli hominum permittentes hoc delinquere, sed etiam factum infirmum omnibus declaramus modis, & pretiorum casum imponimus accipientibus: venditorem quoque damnificamus, & rei casu, & pretii amissione, sanctissimæ ecclesiæ ejus loci, & venerabilibus monasteriis hoc tribuentes: quatenus ipsi provideant, ut quod male alienatum est, rursus ad monasticam revocent figuram: neque hypotheca super his valente, sed etiam ipsa infirmanda, & rursus sacro monasterio assignanda.

CAP. XII.

Si sterilis ager ad ecclesiam pervenerit.

SIcut autem damnosas alienationes prohibemus, sic & damnosas possessiones interdicimus. Multæ enim apud nos motæ sunt quæstiones, ubi quidam minus[11] idonea prædia donaverunt sanctissimis ecclesiis, aut venerabilibus domibus, aut etiam vendiderunt tanquam idonea; cum utique sterilia à principio essent, & ex hoc venerabilibus domibus nocuerunt, interdicimus igitur rectoribus venerabilium domorum tale aliquid agere: aut certe cognoscere, quia si non cum omni subtilitate fecerint contractus, sed fœnea[12] quædam possessio aut damnosa detur ecclesiis, aut monasteriis, aut xenodochiis, aut nosocomiis, aut aliis venerabilibus collegiis: contractus quidem pro non facto erit, & recipiet omnino qui dat, quod per circumventionem, & fallaciam datum est. Oeconomus autem qui tale aliquid egerit, aut Abbas, aut Xenodochus, aut Nosocomus, aut Ptochotrophus, aut Orphanotrophus, aut Gerontocomus, de suo, ei qui dedit, salvabit ex hoc damnum. Si vero sic causa figuretur, ut etiam aliquod aurum pro hoc detur: & hoc lucrabitur quidem venerabilis domus quæ fœneum[13] aliquod acceperit: qui vero aurum dedit, habebit contra eum qui contractum celebravit, ex hoc actionem, sicut prædiximus.

EPILOGUS.

Hæc omnino à nobis super ecclesiasticarum, aut omnino prochicarum[14] rerum alienatione posita sit Lex: Leonis quidem piæ memoriæ sequens constitutionem, & non aliud quidem curans, aliud autem incuratum relinquens: sed in omni terra quam Romanorum continet lex, & catholicæ ecclesiæ sanctio, hæc extendatur, & determinet quæ sua sunt, & valeat perpetua & custodita, & à sanctissimis Patriarchis uniuscujusque diœcesis, & à Deo amabilibus Metropolitis, & ab aliis Episcopis, & Clericis, & Oeconomis, & Abbatibus, & Xenodochis, & Nosocomis, & Brephotrophis, & Gerontocomis, & Orphanotrophis, & omnibus similiter rectoribus aliquorum sanctorum collegiorum: omnibus imponens proprium robur: & licentiam præbens volenti *denuntiare* quæ delinquuntur. *Laudabilis enim hujusmodi est, & calumniatoris*[15] *effugiet nomen, qui causam contra leges factam redarguit, auctor pietatis & utilitatis sacris domibus factus.* †. Servabunt autem eam nihilominus & nostræ reipublicæ judices majores & minores, civiles & militares: & præcipue per omnes diœceses constituti gloriosissimi Præfecti sacrorum prætoriorum: & medias[16] habentes administrationes, quos *spectabiles* vocant: dicimus autem Augustales, & proconsulares, & spectabiles comites, & alios Orientis, & qui post illos sunt magistratus, hoc est provinciarum consulares sive præsides constituti, atque Defensores civitatum: & similiter omne civile & militare & publicum auxilium, hanc nostram legem, tanquam in communi utilitate, & pro totius terræ pietate positam servet: & prævaricatores subdat pœnis quas primitus diximus. †. Si quid autem de conductionibus ecclesiasticarum rerum aut in aliis capitulis sancivimus, aut à prioribus nostris sancitum est: maneat hoc in propria firmitate: neque ex præsenti sacra nostra constitutione novandum. alia enim omnia manere in propriis terminis finimus: nisi tamen aliquid de iis habeat quæ hic constituimus: cum sufficiat pro omnibus hæc lex super id quod à Leone piæ memoriæ factum est, omnem adversus prochicas res auferre alienationis occasionem.

---

1 Ne quidem ex pragmatica forma Principis, res ecclesiasticæ possunt alienari.

2 Quæstor, sive cancellarius mulctari potest, ob rescriptum legibus vetitum obsignatum, ut hic.

3 Judex aut Senatus insinuationem permittens rescripti legibus vetiti, mulctari potest.

4 Pœna Ecclesiastica sacerdotio privari.

5 Publica privatis præferenda.

6 Rescriptum in perniciem Ecclesiæ qui impetrat, sacrilegii tenetur.

7 Nov. 120. c. 7. §. 1.

8 Ἐν οἷς θυσιαστήριόν τε ἵδρυται, in quibus monasterium extructum est. Scrimg. & male: meminit enim Julianus vetus interpres altaria.

* Jul. Antecessor Missam interpretatur hoc loco, & Novell. 59. Et eo verbo sæpe usi sunt veteres; ut hic recte notat Cujacius.

9 Sacrum ministerium. ἱερὰ γέγονε λειτουργία. Scrimg. & sacra Missa facta. Julian. hinc colligunt, Non in omnibus monasteriis liturgiam celebratam. Porro Missæ vocabulo idem Julian. utitur Novell. 58. Eodem utitur Ambrosius, ut alii quidam, qui tamen omnes dicunt Missas agere vel facere, non canere. Cornel. in epist. adde Cujac. hic. De liturgia dixi ad l. 5. §. 6. ff. de jur. immun.

10 In liturgia, sive Missa, legebantur sacræ Scripturæ & sacrosancta & ineffabilis communio tradebatur, ut hic. Goth. De lectione Sacr. Script. vid. Novell. 144. cap. 2. Novell. 146. Item Novell. 133. cap. 2. Novell. 141. cap. 1. Ans.

11 Ἀπορώτερα.

12 Ἄπορόν τι χωρίον, fœneum aliquod. Jul. sic imperatores in l. 3. C. Theod. de indulgent. debit. lib. 11. tit. 28. fœneos defectosque fundos appellant nullius præstii vel reditus. vid. Cujac. 8. obs. 40.

13 De fœnea possessione dixi superius.

14 Prochicæ res quæ ad pauperes pertinent.

15 Calumniari non videntur, qui legibus vetita redarguunt. l. 5. C. de injur. l. 18. l. 33. ff. de injur.

16 Spectabilium medius ordo. Spectabilis dignitas, media est inter senatorias. Supra spectabiles sunt illustres: infra, clarissimi. Quartus senatorum gradus non est. Extra senatum equestris, perfectissimus & egregius. Cujac. ad l. 1. C. de dign.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

†. Tua igitur beatitudo, & qui post illam in pontificalibus sedibus fuerint, quæ à nobis disposita sunt, operi effectuique tradere festinet. Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiosissime pater. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. CONS.

TIT. II.

UT[1] JUDICES[2] SINE QUOQUO SUFFRAGIO[3] FIANT.

NOVELLA CONSTIT. VIII.

Imp. Justin. August. Joanni præfect. præt. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

OMnes nobis dies ac noctes contingit cum omni lucubratione & cogitatione degere semper volentibus ut aliquid utile, & placens Deo à nobis collatoribus præbeatur, & non in vano vigilias ducimus: sed in ejusmodi eas expendimus consilia, pernoctantes, & noctibus sub æqualitate dierum utentes: ut nostri subjecti sub omni quiete consistant, solicitudine liberati: nobis in nosmetipsos pro omnibus cogitationem suscipientibus; per omnem namque curiositatem & inquisitionem subtilem discurrimus, illa agere quærentes, quæ utilitatem nostris subjectis introducendo, omni eos onere liberent, & omni damno extrinsecus illato citra publicum censum, & justam legitimamque collationem. Invenimus enim plurimam ingressam causis injustitiam: hanc non olim, sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subjectos ad inopiam compulisse, ut ad novissimam ipsi penuriam devenire fluctuarentur, & neque consueta & legitima tributa, & pro veritate pias functiones secundum publicum censum possint sine maxima necessitate persolvere. Quomodo enim valerent collatores, cum ex aliquo tempore imperatores semper aliquid lucrari ex proventu judicum cogitarent, & merito hos sequerentur etiam gloriosissimi præfecti: ex hac injustitia, damnis extrinsecus illatis, solennibus piis collationibus sufficere?

§. I. Cogitatio igitur nobis facta est, quod agentes omnia quæcunque in nostris provinciis sunt: uno actu communi ad meliora migraremus. Hoc enim omnino eventurum credimus, si præsides gentium quicunque civiles administrationes provinciarum habent, *puris*[4] procuremus uti *manibus*, & ab omni abstinere acceptione, pro illis solis contentos eis quæ à fisco dantur. Quod non aliter fiet, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes nec occasione suffragiorum, neque iis qui cingula habent, nec alii omnium ulli. Consideravimus enim, quia licet quæstus immodicus imminuitur imperio, attamen nostri subjecti incrementum maximum percipient, si indemnes à judicibus conserventur: & imperium *& fiscus abundabit utens subjectis locupletibus*[5]: & uno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit ubertas. An certe non omnibus manifestum est, quoniam qui[6] aurum dat, & ita administrationem emit: non dat hoc solum quantum occasione adinventum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus aut spondentibus? & sic *uno*[7] *principio illicito dato plurimas necesse est manus circumire eum qui donationem facit*: & hoc non de suo forte præbere, sed mutuatum, & ut mutuare possit, damnificatum, & computare apud se, quia convenit eum tantum ex provincia percipere, quantum liberet ei quidem debitas sortes & usuras, & damna pro ipso mutuo: computabit autem & in medio expensas largiores, jam & judici, & qui circa ipsum sunt, convenientes: & quendam etiam sibimet recondet quæstum in tempore sequenti, in quo forte non administrabit. Quapropter ejus quod ab eo datum est, triplum, magis autem, si oportet verius dicere, decuplum erit, quod à subjectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fiscus imminuitur: nam ea quæ oportebat in fiscum[8] inferri, eo quod administrationem habet puris utentem manibus: hoc ad propriam utilitatem redigens qui administrationem habet, & inopem faciens nobis collatorem, inopiam ipsius quæ per ipsum agitur, nobis reputat & quanta impie talia fiunt, ad horum furtorum merito relata occasionem? Administrationes namque habentes provinciales, ad hanc acceptionem respicientes, multos quidem reorum dimittunt, vendentes[9] eis delictum: plurimos autem innoxiorum condemnant, ut noxiis præstent, & hoc non solum in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalibus[10], ubi de anima[11] est periculum: fugæque fiunt ex provinciis, & confluunt huc omnes ingemiscentes sacerdotes, & curiales, & officiales & possessores, & populi, & agricolæ, judicum furta merito & injustitias accusantes: & hæc non fiunt sola, sed etiam civitatum seditiones, & publicæ turbæ plerumque pecuniæ causa fiunt atque sedantur: & omnino una quædam est hæc omnium occasio malorum: & accipere[12] suffragium à judicibus, totius nequitiæ est principium, & terminus est quoque hoc sacrorum eloquiorum mirabile & verum, quod avaritia[13] omnium sit mater malorum: maxime quando non privatorum, sed judicum inhæret animabus. Quis enim sine periculo non furetur? quis non latrocinabitur sine reatu ad administratorem respiciens? Illum namque videns[14] omnia auro vendentem, & præsumens, quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimet: hinc homicidium, & adulterium, & invasiones, & vulnera, & raptus virginum, & commerciorum confusio, & contemptus legum & judicum, omnibus hæc venalia proposita esse putantibus, tanquam aliquod vilium mancipiorum. Sed neque sufficimus considerare & exponere quanta ex furto provincialium judicum fiunt pessima: nullo[15] eos præsumente cum fiducia redarguere: cum illi repente se emisse cingula pronuncient.

CAP. I.

De magistratibus sine suffragii datione creandis.

HÆc omnia apud nos cogitantes, & hic quoque participem[16] consilii sumentes eam, quæ à Deo data est nobis reverendissimam conjugem, & tuæ celsitudini causam communicantes, & quædam etiam à tuo sumentes consilio, ad hanc sacram venimus legem per quam sancimus, neque[17] proconsulariam ullam, neque hactenus vocatam vicariam, neque comitem Orientis, neque aliam quamlibet administrationem, neque proconsularem, neque præsidalem, (quam consularitias & correctivas vocant) quarum expressim meminit subjecta huic sacræ legi nostræ descriptio, quasque solas sub hac lege ducimus dare aliquod suffragium, neque pro administratione quamlibet donationem, neque judici ulli, neque horum qui circa administrationem sunt alicui, neque alteri per occasionem patrocinii: sed gratis quidem sumere administrationes: pauca vero præbere occasione eorum, quæ pro cingulis dantur & chartis[18], nam subjecimus etiam descriptionem[19] huic sacræ nostræ legi, declarantem quid competat unamquamque administrationem nostram præbere in sacro nostro laterculo, aut in foro tuæ celsitudinis occasione codicillorum, aut præceptorum: unde & illud abbreviatum est, ne præstet illi maximum damnum.

1 Adde Nov. 161.
2 Idem in episcopis & sacerdotibus.
3 *Χωρὶς τῆς οἱασοῦν δόσεως*, Scrimg. sine pecunia. *Julian.* Suffragium, pecunia est, quæ suffragatoribus auxilii datur, promittiturve honoris adipiscendi causa. Ex qua causa erat actio, Si certum petatur, de suffragio. vide *l. unic. C. de suffragio.* Quia eo nomine à principe accipiebantur suffragia, *sacra...* vocantur. J. Utrumque Justinianus tollit hac Novella, adde *d. Novell.* 161. c. 2. secutus legem *ult. C. repetund.* quæ vetat suffragii nomine quid dari suffragatori, vel rationibus publicis inferri, adde *Nov. Th.* 161. Gothi. Ad hanc Novell. vid. Ritterhus. & *part.* 12. c. 4. *part.* 2. c. 2. *num.* 12. & 13. Kinschot. *Resp.* 38. *num.* 3. Ans. Adde quæ de eo quod suffragii nomine datum, aut promissum, notavimus *Consur. Forens. lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 12. *& seq.* S. L.
4 Manus puras esse oportet judicibus, vide *Harm. hujus operis.*
5 Interest reipublicæ, locupletes habere subditos.
6 Hinc illud Alexandri Severi apud Lampridium: Necesse est, ut qui emit vendat. Ego non patiar mercatores potestatum: quos si patiar: damnare non possim. Erubesco enim punire illum hominem, qui emit & vendit. Seneca 1. *de benef. in fin.* Provincias spoliari, non mirum, quando, quæ emeris, vendere jus gentium est: vice versa æquum est ut qui non emit, non vendat.
7 Dato vel concesso uno absurdo vel incommodo, plura sequuntur.
8 Judicum voracitas, fiscum minuit.
9 Adde *l.* 4. *ff. de sicariis.*
10 Criminale judicium est ubi de anima periculum est.
11 Hoc est de vita.
12 Principium nequitiæ judicialis est, suffragium ab eis accipere.
13 Avaritia malorum mater, præsertim in judice, *Luc.* 12. *vers.* 15. *& seq.* 1 *Corinth.* 6. *vers.* 10.
14 Spes impunitatis homines ad delicta committenda reddit audaciores.
15 Provinciales non sine metu, suos præsides audent accusare.
16 Imperator consilium sumit ab uxore. Augustas, id est, Imperatrices sic à principe in consilium adsumi, jus receptitium est & antiquum. Sic Octavius Augustus Liviæ uxoris consilium saluberrimum admittit apud Senecam 1. *de Clementia* 9.
17 Omnes magistratus sine pecunia creandi. *Jul.*
18 Chartaticum est, quod pro chartis datur.
19 Notitia quid vide J. *eod.*

†. Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης καὶ οἱ μετ' αὐτὴν τῶν ἀρχιερατικῶν γενόμενοι θρόνων, τὰ παρ' ἡμῶν διατετυπωμένα ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτωσαν. Divinitas te servet per multos annos sancte ac religiosissime pater. Dat. XVII. Kal. Maji, *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ β.

Περὶ τοῦ τοὺς ἄρχοντας χωρὶς τῆς οἱασοῦν δόσεως γίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΠάσας ἡμῖν ἡμέρας τε καὶ νύκτας συμβαίνει μετὰ πάσης ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδος διάγειν, ἀεὶ βουλευομένοις, ὅπως ἂν χρηστόν τι καὶ ἀρέσκον θεῷ παρ' ἡμῶν τοῖς ὑπηκόοις δοθείη. καὶ οὐ μάτην τὴν ἀγρυπνίαν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰς τοιαύτας αὐτὴν ἀναλίσκομεν βουλάς, διανυκτερεύοντές τε καὶ νυξὶν ἐν ἴσῳ ταῖς ἡμέραις χρώμενοι, ὥστε τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐν ἀπαθείᾳ γενέσθαι, πάσης φροντίδος ἀπηλλαγμένους, ἡμῶν εἰς ἑαυτοὺς τὰς ὑπὲρ ἁπάντων μερίμνας ἀναδεχομένων. διὰ πάσης γὰρ ἐρεύνης καὶ ζητήσεως ἀκριβοῦς ἐρχόμεθα, πράττειν ἐκεῖνα ζητοῦντες ἃ περ ὠφελοῦντα τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους εἰσηγησόμεθα, παντὸς αὐτοὺς ἀπαλλάξει βάρους καὶ πάσης ζημίας ἔξωθεν ἐπισυγκειμένης παρὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν, καὶ τὴν δικαίαν τε καὶ νενομισμένην συντέλειαν. εὑρίσκομεν γὰρ πολλὴν ἐπεισελθοῦσαν τοῖς πράγμασιν ἀδικίαν, καὶ ταύτην οὐκ ἄνωθεν, ἀλλ' ἔκ τινων χρόνων, βιασαμένην τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους, καὶ εἰς πενίαν ἐλαύνουσαν, ὡς εἰς τελευταίαν αὐτοὺς ἀπορίαν κινδυνεύειν ἐλθεῖν, καὶ μηδὲ τὰ συνήθη καὶ νενομισμένα τῶν δημοσίων καὶ τῆς ἀληθείας εὐσεβῶν φόρων κατὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν δύνασθαι χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης τιθέναι. πῶς γὰρ ἂν ἴσχυον οἱ συντελεῖς, τῶν τε ἔκ τινος χρόνου βεβασιλευκότων ἀεί τι κερδαίνειν ἐκ τῶν ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς προσαγωγῆς βουλομένων, εἰκότως τε τούτοις ἀκολουθούντων καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ἔκ τε τῆς τοιαύτης ἀδικίας ταῖς τε ἔξωθεν ζημίαις ταῖς τε νενομισμέναις εὐσεβέσιν ἐπαρκεῖν εἰσφοραῖς; §. α΄. Ἔννοια τοίνυν ἡμῖν γέγονε τί ποτε ἂν πράξαντες, ἅπαν ὅσον ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ἐστὶν ἐπιλαβόντες, πράξει μιᾷ κοινῇ αὐτὰς πρὸς τὸ κρεῖττον μετενέγκαιμεν. τοῦτο δὲ πάντως ἀποβησόμενον εὑρίσκομεν, εἰ τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἐθνῶν, ὅσοι τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῶν ἐπαρχιῶν ἔχουσι, καθαραῖς παρασκευάσαιμεν χρῆσθαι ταῖς χερσί, καὶ παντὸς ἀπέχεσθαι λήμματος, μόνοις ἀρκουμένους τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου διδομένοις. ὅπερ οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρχὰς ἀμισθὶ παραλαμβάνοιεν, μηδὲν ὅλως διδόντες οὐδὲ προφάσει τῶν καλουμένων suffragiorum, οὐδὲ τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν, οὐδὲ ἑτέρῳ τῶν πάντων οὐδενί. ἐνοήσαμεν γὰρ ὅτι εἰ καὶ πολύ τι μικρὸν ἐλαττοῦται τὰ βασίλεια, ἀλλ' οὖν τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐπίδοσιν μεγάλην λαμβανόντων, εἴπερ ἀζήμιοι παρὰ τῶν ἀρχόντων φυλάττοιντο, ἥ τε βασιλεία τε καὶ τὸ δημόσιον εὐθηνήσει, χρώμενον ὑπηκόοις εὐπόροις, μιᾶς τε ταύτης εἰσαχθείσης τάξεως, πολλή τις καὶ ἀμύθητος ἔσται τῶν πραγμάτων ἀφθονία. ἢ οὐ πᾶσίν ἐστι φανερὸν ὅτι ὁ χρυσίον διδοὺς, καὶ οὕτω τὴν ἀρχὴν ὠνούμενος, οὐκ αὐτὸ δίδωσι μόνον ὅσον προφάσει τῶν καλουμένων ἐπινενόηται suffragion, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἔξωθεν προστίθησι πλεῖον, προφάσει τε τῶν ἄλλων τῶν τὴν ἀρχὴν ἢ διδόντων ἢ μεσιτευόντων θεραπείας, καὶ μιᾶς ἀρχῆς αἰτίας δοθείσης, πολλὰς ἀνάγκη χεῖρας περιελθεῖν τὸν τῆς δόσεως ἀρχόμενον. καὶ τοῦτο δὲ τὸ χρυσίον οὐκ οἴκοθεν ἴσως παρέχων, ἀλλὰ δανειζόμενος, καὶ ἵνα δανείσασθαι δυνηθείη, ζημιούμενος. καὶ συλλογίζεσθαι παρ' αὐτῷ ἀναγκαῖόν ἐστι τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐπαρχίας λαβεῖν, ὁπόσον διαλύσει μὲν αὐτῷ τὰ ὀφλήματα, κεφάλαιά τε καὶ τόκον, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ δανείσασθαι ζημίας, θήσει δὲ καὶ τὴν ἐν μέσῳ δαπάνην δαψιλεστέραν τε ἤδη, καὶ ἀρχικοῖς καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πρέπουσαν· πρὸς ἔτι καὶ ἑαυτῷ καὶ ἀποθησαυρισθήσεταί τι πλέον, εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον, καθ' ὃν ἴσως οὐκ ἄρξει. ὥστε τοῦ παρ' αὐτοῦ διδομένου τριπλάσιον, μᾶλλον δὲ, εἰ δεῖ τἀληθέστερον εἰπεῖν, δεκαπλάσιον τὸ παρὰ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων συμπραττόμενόν ἐστιν. ἐντεῦθέν τε καὶ τὸ δημόσιον ἐλαττοῦται. ἃ γὰρ ἐχρῆν εἰς τὸ δημόσιον εἰσκομισθῆναι, ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων οὐ καθαραῖς χρώμενος ταῖς χερσί, ταῦτα εἰς τὴν οἰκείαν θεραπείαν λαμβάνει ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων, πενίαν τε ἐπιφέρων ἡμῖν τῷ συντελεστῇ, τὴν ἀπορίαν ἐκείνου τὴν δι' αὐτὸν γενομένην, ἡμῖν ὑπολογίζεται. πόσα δὲ αἰσχρὰ καὶ ἄλλα γίνεται εἰς τὴν τῶν κλοπῶν τούτων εἰκότως ἀναφερόμενα πρόφασιν; εἰ γὰρ δὴ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες τὰς ἐπαρχίας, εἰς τὸ λῆμμα ἀποβλέποντες τοῦτο, πολλοὺς μὲν τῶν ὑπευθύνων ἀφιᾶσι, πωλοῦντες αὐτοῖς τὸ πλημμέλημα, πολλοὺς δὲ τῶν ἀνευθύνων κατακρίνουσιν, ἵνα τοῖς ὑπευθύνοις χαρίσωνται. καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς μόναις πράττουσιν αἰτίαις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐγκλήμασιν ἔνθα περὶ ψυχῆς ἐστιν ὁ κίνδυνος. φυγαί τε ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν γίνονται, καὶ συρρέουσιν ἐνταῦθα πάντες ὀδυρόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ βουλευταὶ καὶ ταξεῶται καὶ κτήτορες καὶ δημόται καὶ γεωργοί, τὰς τῶν ἀρχόντων κλοπάς τε εἰκότως καὶ ἀδικίας μεμφόμενοι. καὶ οὐ ταῦτα δὴ γίνεται μόνα, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν πόλεων στάσεις καὶ οἱ δημώδεις θόρυβοι τὰ πολλὰ χρημάτων γίνονταί τε καὶ παύονται. καὶ ὅλως μία τίς ἐστιν αὕτη πάντων ἀφορμὴ τῶν κακῶν. καίτοιγε ἀρχὴν ὁμολογουμένως τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας ὠνεῖσθαι, καὶ τέλος. καὶ ἔστιν ἄρα καὶ τοῦτο τῶν θείων λογίων θαυμαστόν τε καὶ ἀληθέστατον, τὸ τὴν φιλαργυρίαν πάντων εἶναι μητέρα τῶν κακῶν, καὶ μάλιστα ὅταν μὴ ταῖς τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐμφύηται ψυχαῖς. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀκινδύνως κλέψοι, τίς δὲ οὐκ ἂν λῃστεύσειεν ἀνευθύνως, εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποβλέπων, κἀκεῖνον ὁρῶν ἅπαντα χρυσίου πιπράσκοντα, καὶ θαρρῶν ὡς ὅπερ ἂν πράξειεν ἄτοπον, τοῦτο χρήματα δοὺς ἐξωνήσεται. ἐντεῦθεν ἀνδροφονίαι τε καὶ μοιχεῖαι, καὶ ἔφοδοι, καὶ τραύματα, καὶ παρθένων ἁρπαγαί, καὶ συναλλαγμάτων συγχύσεις, καὶ καταφρονήσεις τῶν τε νόμων καὶ τῶν ἀρχόντων, πάντων αὐτὰς ὠνίας προκεῖσθαι νομιζόντων, ὥσπερ τι τῶν εὐτελῶν ἀνδραπόδων. καὶ οὐκ ἂν ἀρκέσαιμεν ἀπαριθμῆσαί τε καὶ ἀφηγεῖσθαι ὁπόσα καὶ ἐκ τῆς κλοπῆς τῶν ἐπαρχιωτῶν ἀρχόντων γίνεται χαλεπά· οὐδενὸς αὐτοὺς θαρροῦντος μετὰ παρρησίας ἐπιλαμβάνεσθαι, ἐκείνων εὐθὺς τὰς ἀρχὰς ὠνῆσθαι προσχωμένων.

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ τοῦ ἐπιλογεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας ἀδώρως.

ΤΑῦτα ἅπαντα καθ' ἑαυτοὺς βουλευόμενοι, κἀνταῦθα κοινωνὸν τοῦ βουλεύματος παραλαβόντες τὴν ἐκ θεοῦ δεδομένην ἡμῖν εὐσεβεστάτην σύνοικον, καὶ τῇ σῇ γε ὑπεροχῇ τὸ πρᾶγμα κοινωσάμενοι, κἀντεῦθεν καὶ παρὰ τῆς σῆς λαβόντες βουλῆς, ἐπὶ τόνδε τὸν θεῖον ἐληλύθαμεν νόμον· δι' οὗ θεσπίζομεν, μήτε ἀνθυπατικὴν μηδεμίαν, μηδὲ τὴν μέχρι νῦν καλουμένην βικαριανὴν, μήτε κομητίβα τῆς ἕω, μήτε ἄλλην οἱανοῦν ἀρχὴν, μήτε ὑπατικὴν μήτε ἡγεμονικὴν, ἃς δὴ κονσουλαρίας τε καὶ κορρηκτωρίας καλοῦσιν, (ὧν ποιεῖται ῥητῶς μνήμην) ἡ ὑποτεταγμένη τῷδε ἡμῶν τῷ θείῳ νόμῳ ἀπογραφὴ, ἃς δὲ καὶ μόνας ὑπὸ τόνδε τὸν νόμον ἄγομεν) διδόναι τι suffragion, μήτε ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῆς οἱασοῦν δόσεως, μηδὲ ἄρχοντι μηδενὶ, μηδὲ τῶν περὶ τὰς ἀρχάς τινι, μηδὲ ἑτέρῳ προφάσει προστασίας· ἀλλὰ προῖκα μὲν κομίζεσθαι τὰς ἀρχὰς, μέτρια δὲ παρέχειν προφάσει τῶν ὑπὲρ ἑκάστης διδομένων συμβόλων τε καὶ χαρτῶν. καὶ γὰρ δὴ καὶ ὑποτεθείκαμεν ἀπογραφὴν τῷδε τῷ θείῳ ἡμῶν νόμῳ, δηλοῦσαν τὸ προσῆκον ἑκάστην ἀρχὴν παρέχειν ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν laterculon, ἢ εἰς τὸ δικαστήριον τῆς ὑπεροχῆς, προφάσει τῶν κωδικίλλων, ἢ συμβόλων προσταγμάτων, ὅθεν ἐκεῖνό τι συντετμῆσθαι, καὶ μὴ παρέχειν αὐτῷ μεγάλην αἴσθησιν.

ΚΕΦ. Ϛ.

ΚΕΦ. β.

Περὶ τοῦ τῆς Ἀσιανῆς βικαρίου καὶ τοῦ Φρυγίας ἄρχοντος εἰς τὸ τοῦ κόμητος Φρυγίας Πακατιανῆς ὄνομα μετατιθεμένων.

Ἐκεῖνο μέντοι διορίζομεν, τὸ χρῆναι τὸν βικάριον τῆς Ἀσιανῆς, ὄντα δὲ καὶ ἄρχοντα τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας, μηκέτι μὲν οὕτω προσαγορεύεσθαι, ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ κόμητα Φρυγίας Πακατιανῆς ὀνομάζεσθαι, καὶ κομίζεσθαι ἐκ τοῦ δημοσίου ὅσαπερ καὶ νῦν, προφάσει ἀννωνῶν τε καὶ καπιτατιώνων, ἤτοι κεφαλητικίων, καὶ συντάξεων, ὑπὲρ ἑκατέρας ἀρχῆς ἐλάμβανεν, οὐδενὸς ἐλαττουμένου τούτων. καὶ μὴ δύο τάξεσι χρῆσθαι, ἀλλὰ ἀναμιγνύναι ἑκατέραν, τήν τε τοῦ ἄρχοντος, τήν τε τοῦ βικαρίου, μίαν γίνεσθαι, κομητιανὴν οὖσάν τε καὶ ὀνομαζομένην, τοῦ κινδύνου τῶν δημοσίων φόρων αὐτῇ τε καὶ πάσῃ ὁμοίως ἐπικειμένου, οἷα μιᾶς τάξεως οὔσης, μὴ διῃρημένης αὐτῆς παντελῶς ἀλλὰ κατὰ μίαν ἀπαρτιζομένης στρατευομένων συνέχειαν. κομιζομένην μέντοι καὶ αὐτὴν, διά τε τὸν κίνδυνον τοῦ διπλοῦ, τὰς ἀννώνας καὶ καπιτατιώνας, ἅσπερ ἑκατέρα πρότερον ἐκομίζετο τάξις. μὴ μέντοι ἑτέρας τινὸς ἀρχῆς τὴν πρότερον μὲν βικαρίαν, νῦν δὲ περίβλεπτον κόμητα τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας, οὐκ ἔχοντα παντελῶς οὐδεμίαν μετουσίαν ἐν ταῖς ἄλλαις ταῖς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπαρχίαις· ἀλλ' ἔχοντα μὲν τοῦ περιβλέπτου κόμητος τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας ἐπωνυμίαν, ἀρκούμενον δὲ μόνῃ τῇ Πακατιανῇ, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, Φρυγίᾳ.

ΚΕΦ. γ.

Περὶ τοῦ τῆς Ποντικῆς ἀναιρεθέντος βικαρίου, καὶ εἰς ὄνομα Γαλατίας πρώτης μετατεθέντος.

Αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ θατέρου τῶν προτέρων βικαρίων διορίζομεν, φαμὲν δὴ τοῦ κατὰ τὴν Ποντικὴν διοίκησιν. ὥστε μὴ δύο κρατεῖσθαι τὸ λοιπὸν, ἀλλ' ἕνα κόμητα μὲν Γαλατίας πρώτης ὀνομαζόμενον, καὶ ἔχοντα καὶ τὴν κατὰ τῶν στρατιωτῶν ἐξουσίαν, καθάπερ ἔχει καὶ νῦν, καὶ τὰς ἑκατέρας ἀρχῆς κομιζόμενον σιτήσεις· οὐ μὴν ἔξω τῆς πρώτης Γαλατίας. οὐδεμίαν γὰρ αὐτῷ ἑτέραν παντελῶς δίδομεν ἔχειν ἐξουσίαν, κατ' οὐδεμιᾶς Ποντικῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ κατὰ μόνην Γαλατίαν τὴν πρώτην· τῆς τάξεώς τε ὁμοίως ἀναμιγνυμένης, καὶ κατὰ μίαν, ὡς εἴρηται, συμμορίας καὶ ἀριθμουμένης συνάφειαν, κομητιανῆς οὔσης τε καὶ ὀνομαζομένης, καὶ οὐδεμίας παντελῶς ἐξ αὐτῶν πρὸς τὰς ἄλλας ἔχοντος τινὰ διαφοράν· ἀλλὰ μίαν εἶναι τάξιν, ὑφ' ἑνὶ τεταγμένην ἄρχοντι, μιᾶς ἐπαρχίας ἡγουμένῳ, πάσης ὁμοίως τῆς τάξεως ἅμα τῷ σφῶν αὐτῶν ἄρχοντι περὶ τὰ δημόσια κινδυνευούσης.

ΚΕΦ. δ.

Πῶς οὐδενὶ δικαστῇ ἔξεστιν ἐκπέμπειν τοποτηρητάς.

Οὐδενὶ δὲ ἄρχοντι παντελῶς ἐφίεμεν, οὔτε πολιτικῷ, οὔτε στρατιωτικῷ, ἐκπέμπειν ἐν ταῖς πόλεσι τῆς ἐπαρχίας ἧς ἄρχει, τοὺς καλουμένους τοποτηρητάς, γινώσκουσιν ὡς εἰ τοιοῦτό τι πράξαιεν, αὐτοὶ παντελῶς ἐκπεσοῦνται τῆς ἀρχῆς, οἱ θαρρήσαντες ἑτέρους εἰς τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἐμβιβάζειν.

ΚΕΦ. ε.

Περὶ τοῦ μίαν εἶναι τὴν τε τοῦ κόμητος ἑῴας καὶ τοῦ τῆς Ἀντιοχείας ἄρχοντος τάξιν.

Αὐτὸ δὲ τοῦτο φαμὲν καὶ ἐπὶ τοῦ λαμπροτάτου κόμητος τῆς ἑῴας, καὶ τοῦ λαμπροτάτου ἄρχοντος. κἀκεῖσε γὰρ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρας ποιούμεθα, ἔχοντα μὲν καὶ τὸ τοῦ περιβλέπτου κόμητος τῆς ἑῴας ὄνομα, τάξεως δὲ μιᾶς ἄρχοντα κομητιανῆς οὔσης τε καὶ ὀνομαζομένης, καὶ τῆς πρώτης μόνης Συρίας καὶ τῆς κονσουλιαρίου ἡγούμενον, καὶ τὰς ἑκατέρας ἀρχῆς ἔχοντα σιτήσεις. ἐν ἴσῳ γὰρ τοῖς βικαρίοις κἀκεῖνον τίθεμεν. ὥστε ἅμα καὶ αὐτὸν τῇ πειθομένῃ αὐτῷ τάξει κινδυνεύειν ὑπέρ τε τῆς πολιτικῆς καὶ δημοσίας καταστάσεως.

ΚΕΦ. ς.

Περὶ τοῦ ὑποκεῖσθαι τοῖς ἄρχουσι τούς τε ἰδιώτας καὶ ἐκβιβαστὰς τῆς Κωνσταντίνου πόλεως.

Βουλόμεθα γενικῶς ἅπασι τοῖς ἄρχουσι τῶν ἡμετέρων ἐπαρχιῶν πάντας ὑποκεῖσθαι, τοὺς μὲν ἰδιώτας κατὰ τὸ τῆς ἀρχῆς ἴδιον ἐπὶ πάσαις αἰτίαις, καὶ πάσαις χρηματικαῖς τε καὶ ἐγκληματικαῖς προφάσεσι· τοὺς δέ γε ἐν στρατείαις ὄντας, καὶ ὑπὸ ἰδικοῖς ἄρχουσι τελοῦντας, καὶ τούτους οὐδὲν ἧττον προφάσει δημοσίων τε καὶ ἐγκλημάτων ὑποκεῖσθαι πᾶσι τρόποις αὐτοῖς. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐντεῦθεν καταπεμπομένους ἐξ οἱουδήποτε δικαστηρίου, καὶ τὰς οἱασοῦν μετερχομένους ψήφους, ἐξεῖναι τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι μὴ συγχωρεῖν πλεῖόν τι τοῦ τῇ θείᾳ ἡμῶν διατάξει διηγορευμένου λαμβάνειν sportulam· γινώσκοντας ὡς εἰ τοῦτο ῥᾳθυμήσαιεν, πᾶσαν ζημίαν ἐντεῦθεν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν ἐπαγομένην αὐτοὶ καταβαλοῦσι. †. Δίδομεν δὲ αὐτοῖς ἄδειαν καὶ γνωρίζειν τὰ περὶ τούτου, μὴ μόνον εἰς τοὺς ἄρχοντας ἐξ ὧν εἰσὶν οἱ πεμπόμενοι, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτούς, ὥστε ἡμᾶς τοῦτο γινώσκοντας, τῷ πράγματι προσηκόντως ἐπεξιέναι. †. Εἰ δὲ καὶ αὐτοί τινας εὕροιεν διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀξίας ἢ τῆς ζώνης ὑπεροψίαν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἀδικοῦντας, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν καὶ ἐξετάζειν τὰ ἀδικήματα, καὶ τοὺς ὑπευθύνους εὑρισκομένους ἀφαιρεῖσθαι ζώνης, καὶ τὴν ἡμετέραν τάξιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πληροῦν· τοῦτο ὅπερ καὶ τοῖς ἀρχαίοις διηγόρευται νόμοις. ὥσπερ γὰρ αὐτοὺς παντὸς ἀδίκου κέρδους εἴργομεν, οὕτω καὶ καθαρῶς ταῖς ἀρχαῖς κεχρημένους πάσης τιμῆς τε καὶ αἰδοῦς καὶ σεμνότητος ἀπολαύειν θεσπίζομεν.

ΚΕΦ. ζ.

Περὶ τοῦ τοῖς ἄρχουσι διδομένου ὅρκου, ὅτι μηδέποτε τοῦ τῆς ψήφου ὀνόματι χρήματα δεδώκασι.

Οὕτω τοίνυν ἡμῖν τῶν ἀρχῶν διακεκριμένων, προσήκει τὸν ἐντεῦθεν παραλαβόντα τὴν ἀρχὴν, μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ μνήμης ἐνώπιον ἡμῶν, ἢ, εἴπερ ἡμῖν οὐκ εἴη σχολὴ, τῆς τε σῆς ὑπεροχῆς καὶ τῶν ἀεὶ τὸν σὸν καταλαμβανόντων θρόνον, τοῦ τε ἀεὶ ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν θείων ἡμῶν largitionων, τοῦ τε ἐνδοξοτάτου quaestorος τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, τοῦ τε ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν ἁπανταχοῦ θείων ἡμῶν privatων, (παρόντος δὲ καὶ τοῦ κατὰ καιροὺς μεγαλοπρεπεστάτου χαρτουλαρίου τῶν θείων ἡμῶν κοιτώνων, τοῦ τοῖς συμβόλοις τούτοις τοῖς παρ' ἡμῶν ὑπηρετουμένου) ὅρκον διδόναι, μηδενὶ παντελῶς μηδὲ ὁτιοῦν παρέχειν, μήτε προφάσει δόσεως, μήτε προστασίας, μήτε ἐπαγγελίας, μήτε ἐκ τῆς ἐπαρχίας ὁμολογήσει πέμπειν, μήτε τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις, μήτε τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσι, μήτε τοῖς περὶ αὐτοὺς οὖσιν, μήτε ἑτέρῳ τινὶ κατὰ πρόφασιν προστασίας· ἀλλ' ὥσπερ ἀμισθὶ λαμβάνει τὴν ἀρχὴν, προσλαμβάνει τε διὰ τοῦ δημοσίου τὰς σιτήσεις (ταύτας γὰρ δὴ καὶ μόνας λαμβάνειν αὐτὸν ἐφίεμεν) οὕτως αὐτὴν καθαρῶς φυλάξῃ ταῖς χερσὶ, θεῷ τε καὶ ἡμῖν τῷ ὑπὲρ αὐτῆς ὑφέξων λόγον.

†. Ἴσθι γὰρ ἡ σὴ ὑπεροχὴ, καὶ οἱ μετὰ σὲ τὸν αὐτὸν ἐπιβησόμενοι θρόνον, ὡς εἴτε αὐτοὶ θαρρήσειαν λαβεῖν τι παρὰ τῶν εἰς τὰς εἰρημένας ἀρχὰς παριόντων, εἴτε οἱ παραδυναστεύοντες αὐτοῖς, εἴτε καὶ ἡ τάξις ἡ σὴ, περαιτέρω τῶν προφάσει συνηθειῶν παρ' ἡμῶν αὐτοῖς ὡρισμένων, (ἅπερ δὴ καὶ ἀμισθὶ μόνα κομίζονται, δίδοσθαι διωρίσαμεν) ὡς οὐκ ἐν μικροῖς ἡ ποινὴ στήσεται· ἀλλ'

CAP. II.

De Vicario Asianæ & præside Phrygia[1] *in comitis Phrygiæ Pacatianæ nomen translatis.*

Illud tamen decernimus, oportere *Vicarium*[2] *Asianæ*, qui est quoque judex Pacatianæ Phrygiæ, non ulterius quidem ita nuncupari, sed de cætero *comitem Phrygiæ Pacatianæ* nominari: & percipere de fisco quæ etiam nunc occasione annonarum & capitorum pro utraque administratione percipiebat, nihil horum imminuto: non autem duobus officiis uti: sed permixtum & judicis & vicarii unum esse, comitianum existens & nominatum: periculo functionum publicarum & ei & omnibus similiter imminente: utpote uno officio constituto, non dividendo penitus, sed per unam continuationem militantibus universis: quod accipiet quidem propter duplex periculum, annonas, & capita: quæ utraque pridem percipiebat officium: non tamen in altera quadam administratione pridem quidem vicarium, nunc autem spectabilem comitem in Pacatiana Phrygia, non habentem penitus ullum participium in aliis Asianæ provinciæ diœcesibus[3]: sed habentem quidem spectabilis comitis Pacatianæ Phrygiæ cognominationem, contentum vero in sola Pacatiana, sicut prædiximus, Phrygia.

CAP. III.

De vicario Ponticæ *sublato*[4] *& in comitis Galatiæ primæ nomen translato.*[5]

Hoc autem ipsum & in alterutro pridem *vicario* definivimus: dicimus autem eum qui est in Pontica[6] diœcesi, ut non duo consistant de cætero: sed unus *Comes* quidem *Galatiæ*[7] *primæ* nominandus, & habiturus etiam super milites potestatem, sicut habet *& nunc*: & utriusque cinguli percepturus annonas, non tamen foris primam Galatiam: nullam etenim ei aliam penitus damus habere potestatem in *ulla Pontica* regione, sed in sola *Galatia prima*, officio quidem miscendo, & secundum unam (sicut dictum est) intelligendo & numerando conjunctionem, comitiano existente & nominando: nulloque penitus eorum ad alios habente aliquam differentiam: sed unum esse officium sub uno judice unius provinciæ præsule: omni simili officio una cum suo judice circa fiscalia periculum sustinente.

CAP. IV.

Ut nulli judicum liceat mittere vicarios.

Nulli[8] quoque judici[9] penitus concedimus neque civili neque militari mittere per civitates provinciæ quibus præsidet, eos, qui vocantur *loci servatores*, scientibus[10], quia si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, præsumentes alios in suum officium elevare[11].

CAP. V.

Ut Comitis orientis & præsidis Antiochiæ officium misceatur.

Hoc autem ipsum[12] dicimus & in clarissimo comite Orientis[13], & clarissimo judice: & illic enim unam administrationem utramque facimus, habentem quidem & spectabilis comitis Orientis nomen: officio vero uno præsidente comitiano existente & nominando, & primæ solius *Syriæ*, *& Syrissensis*[14] *præsidente*, & utriusque administrationis annonas habente, æqualem namque vicariis illum ponimus, ut & ipse cum subjecto sibi officio periculum habeat, & pro fiscalium exactione, & pro civili & publica disciplina.

CAP. VI.

Ut omnes privati præsidibus subjaceant, & executores quoque urbis Constantinopolitanæ.

Volumus autem omnibus judicibus[15] nostrarum provinciarum omnes subdi: privatos[16] quidem, secundum quod cinguli proprium præmium est, in omnibus causis[17], & universis pecuniariis & criminalibus occasionibus. Qui vero in militiis constituti sunt [& propriis judicibus deputati] etiam istos nihilominus occasione fiscalium & criminalium subdi omnibus eis modis. Sed etiam eos qui hinc[18] descendunt, & ex quolibet foro, qui quascunque exequuntur sententias, licet provinciarum judicibus non sinere amplius aliquid quam sacra nostra constitutione dispositum est, percipere[19] sportularum: scientibus quia si hoc neglexerint, omne damnum ex hoc nostris collatoribus illatum, ipsi persolvent. †. Damus autem licentiam eis & referre de eo non solum ad judices, à quibus sunt missi, sed etiam ad nosmetipsos: ut nos hanc agnoscentes causam competenter exequamur.

†. Si autem ipsi aliquos invenerint propter dignitatis & cinguli[20] supercilium nostris collatoribus violentias irrogantes, licentiam eis damus etiam examinare violentias, & reos inventos privare[21] cingulo: & nostrum ordinem in provinciis adimplere: hoc quod etiam veteribus dictum est legibus. Sicut enim eos omni injusto lucro prohibemus: ita etiam pure cingulis utentes, omni honore & reverentia & honestate frui sancimus.

CAP. VII.

De jurejurando à præsidibus præstando, quod pecuniam ne nomine quidem suffragii dederint.

Sic igitur à nobis cingulis[22] discretis, convenit eum qui sic acceperit administrationem, cum Dei memoria coram[23] nobis, aut si non vacat, coram tua celsitudine, & qui tuam rexerint sedem, & qui semper fuerit gloriosissimo comite sacrarum nostrarum largitionum, & gloriosissimo quæstore sacri nostri palatii, & gloriosissimo comite ubique sacrarum nostrarum privatarum rerum, præsente quoque & per tempora magnificentissimo chartulario[24] sacrorum nostrorum cubiculorum, qui codicillis his apud nos ministrat, jusjurandum dare, *nihil penitus nec quodlibet se præbere, neque occasione suffragii*[25], *neque patrocinii, & neque promittere, & neque de provincia profitens dirigere, neque gloriosissimis præfectis, neque aliis cingula habentibus, neque iis qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinii: sed sicut sine suffragio*[26] *accepit administrationem, à publico percepturus annonas*: (has enim solas accipere eum finimus) *sic eam puris custodire manibus Deo & nobis pro ea redditurus rationem.* †. Sciat enim tua celsitudo, & qui post te easdem conscenderint sedes: quia sive ipsi præsumpserint accipere quicquam ab iis, qui ad prædictas administrationes accedunt, sive proceres ipsi, sive etiam officium tuum, ultra ea quæ occasione consuetudinum[27] à nobis

1 Novell. 145.

2 Quatuor olim fuerunt vicarii in oriente Africæ diœceseon, *scilicet*, Ponticæ, Thraciæ, Macedoniæ, *l. ult. C. de divers. off. & appell. judic.* Erat & præses Phrygiæ Pacatianæ. Ex vicario Asianæ & præside Phrygiæ Pacatianæ, fit hic comes Phrygiæ Pacatianæ, qui in ea tantum provincia jurisdictionem habet, non in universum tractum Asianum.

3 Diœceses provinciæ.

4 Postea hic vicarius restitutus Edicto 8.

5 Cum antea fuisset *vicarius Ponticæ* & consularis Galatiæ primæ, pro utroque unus constituitur, Comes Galatiæ primæ, qui in ea tantum, non in cæteris provinciis Pontici tractus jurisdictionem exercent, sed Edicto 8. restituitur *vicarius Ponticæ*.

6 Galatia à Gallis dicta. Stephanus *lib. de urbibus*, γαλάτια, eadem & Gallogræcia, vid. *Justinum* 25.

7 Hic derogatur titulo de officio ejus, qui vicem alicujus judicis obtinet.

8 Præsidi provinciæ. Idem dicendum de defensore civitatis, cui non licet vicarium copulare.

9 Τοποτηρητὰς seu vicarios, Julian. Nov. 17. 128. c. 20. 134. c. 2. ubi vide. Hi in singulis municipiis absentium vicem sustinent. Delegati plerumque sequuntur præsides, ut legati proconsules. Vicarii munus erat exsequi sententias præsidum. *l. 2. C. de off. ejus qui vicem alicui.* excepto jure gladii, Novell. 128. cap. 20.

10 Cur ita? quia in singulis civitatibus defensores civitatum præsidum vice funguntur.

11 Quod scilicet diximus de vicario Africæ, & præside Phrygiæ cap. 2. de vicario Ponticæ c. 3. T.

12 Pro Comite Orientis & consulari sive præside Syriæ, *l. 1. C. de off. comit. Orient.* constituitur hic Comes, qui in Syria prima tantum jurisdictionem habet. De minuto jure Comitis Orientis vid. *Cujac.* 8. *obs.* 21.

13 Καὶ τὴν κονσουλιάδα. *Scring.* καὶ τὴν Κυρηνιακὴν, *Scrimg.* Holoandri Græca editio: & Cyrenensis. *Hal. Latina editio.* Quiristica *Julia.* Cyrrhestica *Cujac.* 8. *obs.* 21. *Cic.* 5. *ad Attic.* 18. Hostis in Cyrrhestica, quæ Syriæ pars proxima est.

14 Præsidibus.

15 Ἰδιώτας, plebejos paganos, ut sit sensus, Præsides jurisdictionem habere in paganos omnibus in causis: in milites, in causis tributorum tantum & similibus causis, &c.

16 Κατὰ τὸ τῆς ἀρχῆς ἴδιον. *Scrimg.* pro ut jurisdictionis proprium est. *Hal.* 17 Militaribus, vid. *C. de off. militarium judicum.* 18 Id est, ex urbe Constantinopoli in provincias magistrianos & præfectianos intelligit. 19 Adde *Novell.* 17. c. 3. *Nov.* 86. 124. 20 Id est, administrationis. 21 Privare cingulo, est privare dignitate & administratione. Cingulum enim pro administratione sumitur, *l. 4. C. ut dig. ordo.* & §. cingula discernere c. 7. 22 Cingula Græci vertunt ἀρχὰς: magistratus à Juliano dicuntur. 23 Jurare apud quem magistratum gesturi soleant. 24 Chartulariorum sacrorum cubiculorum observa duplex cubiculum fuit Augusti & Augustæ. 25 Juramenti à magistratum inituris præstandi formulam observa. adde *Nov.* 9. 161. c. 1. *l. ult. C. repetund.* Goth. Vid. Cicer. *Ep.* 1 & Cassiod. *l.* 11 *var. c.* 8. C. Tacit. *Ann. l.* 4. Quibus adde quæ de nostris & aliorum moribus notavimus *Cent. Forens. l.* 4. c. 14. n. 13 *de seqq.* S. L. 26 *Cap.* 1. §. *eod.* 27 Id est præter consuetudines à principe definitas. Consuetudo, *Paradmairt.*

UAB

nobis eis definita sunt: quæ scilicet sufficere sola putantes, dati decrevimus: non [1] in parvis pœnam fieri: sed maximi quidem judices accipere aliquid præsumentes ab iis, qui administrationes accedunt, aut etiam permittentes suum officium [2] tale aliquid agere, & nunciatum non emendantes: non solum quadruplum reddent totius quantum perceperunt, sed etiam magnam indignationem sustinebunt, & cinguli periculum formidabunt: & qui circa eos sunt, & obediens eis officium, si amplius aliquid quam à nobis concessum est, tentaverint accipere, ipsi quoque subjicientur damnis quadruplæ redditionis, & cadent etiam substantia & [3] cingulo: insuper & suppliciis subjacebunt quæ congruunt delictis eorum.

1 Id est, pœna non levis infligetur.
2 Id est, suos officiales, officiers.
3 Καὶ οὐσίας, καὶ ζώνης.

Cap. VIII.

Ut præsides [4] tributorum exactioni diligenter incumbant.

EOs autem qui ita sine mercede sumunt administrationes, præ omnibus studium habere decet fiscalia [5] vigilanter inspicere, & indevotos quidem & egentes necessitate, cum omni exigere fortitudine, in nullo flexos, neque pro hoc ipso lucrum aliquod omnino considerantes: devotis autem paterne se exhibere: deinde nostros subjectos reservare undique sine violentia, nihil ab ullo eorum percipientes: sed æqui sint in judiciis; æqui vero in publicis disciplinis: exequentes quoque delicta, innoxios quidem undique custodientes eos, qui puri sunt: reis autem pœnam imponentes secundum [6] legem: & ita præsidentes collatoribus, tanquam [7] patres filiis: diligentes quidem eos qui sunt innocentes: qui vero rei monstrantur, castigantes ac punientes: omnemque justitiam in publicis & privatis documentis eis servantes: & non ipsi soli hoc agentes, sed etiam semper consiliarium [8] talem sumentes, & qui circa eos sunt omnes, ut non videantur illi quidem veluti innoxii esse, per alios autem delinquant atque furentur: hoc quod magis turpe est, ut & participes [9] injustitiarum sumant. Ideoque licebit tuæ celsitudini honestiorum quosdam ad administrationes dirigere, & scientium tributa fiscalia: curialium quippe & aliarum personarum experimentum sui dantium bonum, & ad magistratus opportunorum. Quis enim non diligat eum, & honestate compleri magna putet, si nostro decreto judicioque tui culminis ad cingulum veniat, testimonium quidem habens, quia sit optimus, gratis vero eum suscipiens: non vacans omnino per provincias ulli pravitati, nec quemadmodum quod [10] dedit congreget, nec unde colligat aurum, sed ut hoc solum habeat studium, Deo nobisque semetipsum commendare, & gloria frui optima, & recompensationem sperare præcipuam.

§. 1. Si quis autem præter hoc aliquid egerit, & donec in administratione est judex, furti reus appareat, & probetur aut aurum dans ut [11] accipiat administrationem, aut accipiens ex administratione, (utrunque [12] enim similiter noxium est) sciat quia & confiscationem & exilium sustinebit, & in corpus verbera atque supplicium. Ipsum quoque qui acceperit ab eo (sicut prædiximus) malis subjiciemus maximis. puras [13] enim exigimus esse provincialibus judicibus manus: ut collatores custodiamus. Et istæ quidem tam ex legibus quam ex administrationibus imminebunt pœnæ iis qui in prædictis administrationibus sunt, si tale aliquid egerint. Damus autem provincialibus licentiam, si quid apud provinciam injustum, qui administrationem habet, egerit; vel si damnis aliquibus aut calumniis subdat nostros collatores: ut Deo amabiles episcopi & provinciæ primates preces ad nos dirigant, exponentes cingulum habentis delicta. nos enim hæc agnoscentes dirigemus in provinciam hoc examinaturum [14]: quatenus ipse ubi injustitiam fecit, illic [15] quoque pœnas subeat [16] delictorum: ut neque alter quispiam tale aliquid agere præsumat, ad exemplum [17] respiciens.

4 Novell. 161. c. 2. Edictum 4. c. 2. §. 2.
5 Ἀπαιτήσεις. Scring. exactiones tributorum. Julian.
6 Pœnæ ex legibus statuendæ.
7 Judicia munus, præsidere & se gerere ad instar patris erga filios, cap. 10. J.
8 Παρεδρεύοντα. Scring. assessorem. Julian.
9 Particeps delicti puniendus.
10 Dixi in principio T. eod.
11 In pr. & c. 1. T. eod.
12 l. ult. Cod. repetund. Sic episcopus qui suffragium dedit & qui accepit, puniuntur pari pœna, l. 31. C. de episcop.
13 Καθαρὰς, non corruptas. Cruenta mente, pura manu, Apuleius 4. Florid.
14 Ἐξετάσοντα, enquesteur.
15 Novell. 69. c. 1. vid. l. 28. §. 15. ff. de pœnis.
16 Etiam durante magistratu. vid. Socinum reg. 249.
17 Exemplo peccari solet.

Cap. IX.

Ut præsides quinquaginta [18] dies faciant in provincia sua, postquam eis successum est.

NEcessitatem [19] habente eo qui administrationem rexit, secundum priores constitutiones, dum deposuerit fasces, dies quinquaginta [20] in provincia commorari, publice se monstrantem, & ab omnibus suscipientem conventiones. si tamen ante compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur velut aliquod inhonestissimorum mancipiorum: damus licentiam collatoribus detinere eum in provincia: & omne quod dederunt ei occasione furti, hoc exigere, præsente tamen Deo amabili episcopo, & causam ex non scripto examinante, donec reddat omne quicquid furatus ostenditur. sed etiam ipsos provinciales, si senserint administratorum furtum, licentiam habere, magis autem necessitatem, hæc referre nobis: ut cognoscentes quia omnino auro vendidit justitiam, prædictis eum subjiciamus pœnis. super quod etiam cœlestibus suppliciis reus erit, transcendens jusjurandum in quo acceperit administrationem. Si autem voluerit ex quacumque causa non completis quinquaginta diebus ex provincia fugere: tunc comprehensus ubicumque degere videtur, revocabitur quidem in provinciam in qua administrabat: omne vero quod inventus fuerit accepisse, restituat in quadruplum.

18 Vid. Nov. 161. c. 1.
19 Hinc sumpta est Authentica, Si vero. Cod. vid. omnes judices.
20 Novell. 95. 128. 161. l. 1. C. ut omnes judic. tam civil. quam crim. l. 3. C. de adsessorib. l. 3. C. de silentiariis l. ult. C. de dignitat. hoc spatio temporis tutores se excusare debent, l. 13. ff. de excusat. tut. l. 6. C. eod.

Cap. X.

Ut omnes provinciales præsidibus suis debitum honorem & solitas acclamationes deferant.

ILlud videlicet observandum, nullam esse nostris subjectis licentiam in [21] alio quodam præter furtum hoc circa judices agere. Non enim si videatur vehementissimus indevotis propter fiscalium exactionem, aut propter delictorum executionem, dabimus subjectis agere aliquid adversus eum. Ex diverso autem etiam pœnis eos omnium amarissimis subjugamus, si eos qui puris usi sunt manibus, & fiscalium exactionem cum omni detulerint subtilitate, postea deponentes administrationem injuriari præsumpserint, & non cum omni favore post legitimum tempus provincias relinquentes deduxerint. Oportet enim eos qui post hanc legem nostram faciendi sunt clarissimos subjectarum provinciarum judices, considerare quanta quidem perfruentur gloria tales apparentes: quantis autem sint incursuri difficultatibus, legem hanc solvere quantum ad se præsumentes. Erit enim absurdum, si eos quidem qui in vilibus capiuntur furtis, ipsi torquebunt, & non primitus quiescant donec reddant furta: ipsi autem innoxii manserint in maximis constituti furtis, & neque apud subjectos erubescentes exemplum, cum liceat eis honestis & liberis & undique laudandis ostendi, & à nobis habere testimonium & spem. §. 1. Non sinimus autem nec spectabilibus judicibus, nec alteri alicui quamlibet eis oppressionem aut injustiam inferre, aut civilibus omnino causis communicare: ut & nos eis honestatem servemus, & illi puritatem nobis devotionemque restituant. Sciant enim omnes subjecti, quia propter eorum utilitatem, & undique eorum indemnitatem, & ut per omnem agantur quietem, & non cogantur provincias [22] relinquere, & in peregrinis affligi, propterea

21 Sensus est: Licentia illa, de qua dictum c. 9. T. provincialibus data est, si de furto arguere præsidem voluerint: in aliis causis antedicta observatio cessat. Jul.
22 Facit l. 6. §. 5. ff. de offic. præsid.

οἱ μὴ μόνον ἄρχοντες οἱ λαβόντες τι θαρρήσαντες παρὰ τῶν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς παριόντων, ἢ καὶ συγχωρήσαντες τῇ οἰκείᾳ τάξει τοιοῦτό τι πράττειν, καὶ ἀπαγγελθὲν οὐ διορθώσαντες, οὐ μόνον τετραπλάσιον ἀποδώσουσιν ὅπερ ἂν εἰληφότες φανεῖεν, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ἀγανάκτησιν ὑποστήσονται, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ ἀρχῇ κίνδυνον δεδοικότες ἔσονται, καὶ εἴ γε οἱ περὶ αὐτοὺς ὄντες, καὶ ἡ πειθομένη τάξις αὐτοῖς εἰ πλέον τι τῶν παρ' ἡμῶν διδομένων ἐπιχειρήσειαν λαβεῖν, αὐτοί τε ὑποκείσονται τοῖς ἐξημιωμένοις τῇ εἰς τὸ τετραπλοῦν ἀποδόσει, ἐκπεσοῦνταί τε καὶ οὐσίας καὶ ζώνης, πρός γε καὶ τιμωρίαις ὑποβληθήσονται πρεπούσαις τοῖς πλημμελήμασι τοῖς αὐτῶν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τοῦ τοὺς ἄρχοντας ἀκριβῶς εἰσπράττειν τοὺς φόρους.

ΤΟὺς δὲ οὕτως ἀμισθὶ παραλαμβάνοντας τὰς ἀρχὰς, πρὸ πάντων ἀνάγκην ἔχειν χρή τι τοῖς δημοσίοις ἀγρύπνως προσέχειν, καὶ τοὺς μὲν ἀγνωμονοῦντας καὶ ὀκνηροὺς ἀνάγκης, μετὰ πάσης εἰσπράττειν τῆς σφοδρότητος, μηδὲν ὑποκαμπτομένους, μηδὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου κέρδος τι παντάπασιν ἐννοοῦντας· τοῖς δὲ εὐγνώμοσι πατρικῶς προσφερομένους. ἔπειτα τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους φυλάττειν πανταχόθεν ἀνεπηρεάστους, οὐδ' ὁτιοῦν παρ' οὐδενὸς αὐτῶν κομιζομένους· ἀλλ' ἴσοι μὲν ἐν ταῖς δίκαις, ἴσοι δὲ ἐν ταῖς δημοσίαις πειθαρχίαις ἔστωσαν, ἐπεξιόντες τε τοῖς ἁμαρτήμασι, καὶ τοὺς μὲν ἀθώους πανταχόθεν φυλάττοντες καθαρούς, τοῖς ὑπευθύνοις τε ἐπιθέντες κατὰ τὸν νόμον τὴν ποινήν· καὶ οὕτως ἄρχοντες τῶν ὑπηκόων ὡς ἂν πατέρες υἱῶν, ἀγαπῶντες μὲν αὐτοὺς ἀθώους ὄντας, ὑπευθύνους δὲ φαινομένους σωφρονίζοντές τε καὶ πραττόμενοι, καὶ πᾶσαν δικαιοσύνην ἔν τε τοῖς δημοσίοις ἔν τε τοῖς ἰδίοις συμβολαίοις αὐτοῖς διατηροῦντες· καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνοι τοῦτο πράττοντες, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀεὶ παρεδρεύοντα τοιοῦτον λαμβάνοντες, καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς ἅπαντας, ὡς μὴ δοκεῖν ἐκείνους μὲν δῆθεν ἀθώους εἶναι, δι' ἑτέρων δὲ πλημμελεῖν τι καὶ κλέπτειν· τοῦτο γὰρ ἔτι μᾶλλον αἰσχρότερόν ἐστι, τὸ καὶ κοινωνοὺς τῶν ἀδικημάτων λαμβάνειν. ὥστε ἐξέσται τῇ σῇ ὑπεροχῇ τῶν σεμνοτέρων τινὰς ἐπὶ τὰς ἀρχὰς πέμπειν, καὶ τῶν ἐπισταμένων τὰ δημόσια, βουλευτῶν τε φαμὲν, καὶ ἑτέρων προσώπων, πεῖραν ἑαυτῶν δεδωκότων ἀγαθὴν, καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς ἐπιτηδείων. τίς γὰρ ἂν οὐκ ἀγαπήσειε, καὶ σεμνότητος ἐμπεπλῆσθαι μεγάλης νομίσειεν, εἴπερ ἡμετέρᾳ ψήφῳ, καὶ κρίσει τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν παρέλθοι, μαρτυρούμενος μὲν ὡς εἴη χρηστὸς, προῖκα δὲ αὐτὴν δεχόμενος, οὐκ ἐνεχόμενος δὲ παντελῶς οὐδενὶ φαύλῳ κατὰ τὴν χώραν, οὐδὲ ὅπως τι δοὺς ἀθροίσειεν, οὐδὲ ὅθεν συλλέξειε χρυσίον. ἀλλ' ἵνα δὴ τοῦτο μόνον ἔχοι σπούδασμα, τὸ τῷ θεῷ τε καὶ ἡμῖν ἑαυτὸν συστῆσαι, καὶ δόξης ἀπολαῦσαι χρηστῆς, καὶ ἀμοιβὰς ἐλπίσαι μεγάλας; §. α'. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα τι πράξειεν, ἕως καὶ ἐστὶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐφ' ἧς ἐστι δικαστὴς, κλοπῆς αἴτιος ὑποφαινόμενος, καὶ εἴ γε φανείη δοὺς χρυσίον ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν, ἢ λαβὼν ἐκ τῆς ἀρχῆς, (ἑκάτερον γὰρ ἡμῖν ὑπεύθυνον) ὅτι καὶ δημεύσει καὶ ἐξορίαν ὑποστήσεται, καὶ τὴν εἰς τὸ σῶμα βάσανόν τε καὶ τιμωρίαν· καὶ αὐτὸν δὲ τὸν λαβόντα παρ' αὐτοῦ, καθάπερ ἔφθημεν, κακοῖς ὑποβαλοῦμεν μεγάλοις. καθαρὰς γὰρ ἀπαιτοῦμεν εἶναι ταῖς ἐπαρχιακαῖς ἀρχαῖς τὰς χεῖρας, ἵνα τοὺς ἀρχομένους ἀζημίους τε καὶ ἀδικουμένους φυλάξωμεν. καὶ αὗται μὲν ἔκ τε τῶν νόμων ἔκ τε τῶν ἀρχῶν ἐπικείσονται ποιναὶ τοῖς ἐν ταῖς εἰρημέναις ἀρχαῖς οὖσιν, εἴ τι τοιοῦτον πράξαιεν. Δίδομεν δὲ καὶ τοῖς ἐπαρχιώταις ἄδειαν, εἴ τι κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἄδικον ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων διαπράξοιτο, καὶ ζημίαις τισὶν ἢ ἐπηρείαις περιβάλλοι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς, ὥστε τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ πρωτεύοντας δεήσεις εἰς ἡμᾶς ἀναπέμπειν, καταλέγοντας τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος τὰ πλημμελήματα. ἡμεῖς γὰρ ταῦτα μανθάνοντες, πέμψομεν ἐν τῇ χώρᾳ τὸν ταῦτα ἐξετάσοντα, ἐφ' ᾧ ἐν τῷ αὐτόθι, ἔνθα ἠδίκησεν, ἐκεῖσε καὶ τὰς ποινὰς ὑποσχεῖν τῶν πλημμελημάτων, ὥστε μηδὲ ἕτερόν τινα τοιοῦτό τι πρᾶξαι θαρρῆσαι, πρὸς τὸ παράδειγμα βλέποντα.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ τὰς πεντήκοντα ἡμέρας τοὺς ἄρχοντας ἐν ἐπαρχίᾳ διατρίβειν μετὰ τὸ διαδέξασθαι αὐτούς.

ΑΝάγκην ἔχοντος τοῦ τὴν ἀρχὴν διέποντος, κατὰ τὰς ἔμπροσθεν διατάξεις, ἐπειδὰν καταθῆται τὴν ζώνην, τὰς πεντήκοντα ἡμέρας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ διατρίβειν, δημοσίᾳ φαινόμενον, καὶ τὰς παρὰ πάντων δεχόμενον ἐντυχίας. εἰ μέντοι πρὶν ἂν πληρώσῃ τὰς πεντήκοντα ἡμέρας ἀποδιδράσκων ἁλοίη, καθάπερ τι τῶν ἀτιμοτάτων ἀνδραπόδων, δίδομεν ἄδειαν τοῖς ὑποτελέσι κατέχειν αὐτὸν ἐν τῇ χώρᾳ, ἢ τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ πᾶν εἴ τι δεδώκασιν αὐτῷ προφάσει κλοπῆς, τοῦτο εἰσπράττειν παρόντος μέντοι τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐγγράφως διαγνωσομένου, ἕως ἂν ἀποδῷ πᾶν ὅπερ κεκλοφὼς φανείη. ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπαρχιώτας (εἴπερ αἴσθοιντο τῶν ἀρχόντων κλοπῆς) ἄδειαν ἔχειν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀνάγκην, ταῦτα μηνύειν εἰς ἡμᾶς. ὥστε ἡμᾶς μανθάνοντας ὅτι περὶ ὅλως χρυσίου πεπρακὼς τὸ δίκαιον, ταῖς εἰρημέναις αὐτὸν ὑποβαλεῖν ποιναῖς· πρός γε καὶ ταῖς ἐξ οὐρανοῦ τιμωρίαις ἔνοχον εἶναι, παραβαίνοντα τοὺς ὅρκους ἐφ' οἷς ἔλαβε τὴν ἀρχήν. εἰ δὲ καὶ ἐθελήσῃ καθ' οἱανοῦν αἰτίαν, μὴ πεπληρωκὼς τὰς πεντήκοντα ἡμέρας, ἐκ τῆς ἐπαρχίας φυγεῖν, τηνικαῦτα συλληφθεὶς ἔνθα ἂν διατρίβων φανείη, ἐπαναχθήσεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἧς ἦρχεν, ἅπαν δὲ ὅσον ἂν εὑρεθείη λαβὼν, ἀποδώσει τετραπλάσιον.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τοὺς ἐπαρχιώτας τοῖς ἄρχουσιν ἑαυτῶν τιμὴν ἀξίαν καὶ τὰ ἄλλα παρέχειν.

ΕΚεῖνο δηλαδὴ φυλαττομένου, τοῦ μηδεμίαν εἶναι τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἄδειαν ἐφ' ἑτέρῳ τινὶ, πλὴν ἢ κλοπῇ, τοιοῦτο περὶ τοὺς ἄρχοντας πράττειν. εἰ γὰρ καὶ φανείη σφοδρότερος τοῖς ἀγνώμοσι διὰ τὴν τῶν δημοσίων εἴσπραξιν, ἢ διὰ τὴν τῶν πλημμελημάτων ἐπέξελευσιν, δώσομεν τοῖς ὑπηκόοις πράττειν τι κατ' αὐτοῦ. τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ ποιναῖς αὐτοὺς ταῖς πασῶν πικροτάταις ὑπάξομεν, εἰ τοὺς καθαραῖς χρησαμένους ταῖς χερσὶ, καὶ τὴν τῶν δημοσίων εἴσπραξιν μετὰ πάσης ἀπαιτηθέντας ἀκριβείας, εἶτα καταθεμένους τὴν ἀρχὴν, ὑβρίσαι θαρρήσαιεν, ἀλλὰ μὴ σὺν εὐφημίᾳ πάσῃ μετὰ τὸν νενομισμένον χρόνον τὰς ἐπαρχίας ἀπολιμπάνοντας, ἀποπέμψωσι. δεῖ γὰρ τοὺς μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον γινομένους λαμπροτάτους τῶν ὑποτεταγμένων ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, ἐνθυμεῖσθαι πόσης μὲν ἀπολαύσονται δόξης τοιοῦτοι φαινόμενοι, ὅσαις δὲ περιπεσοῦνται δυσκολίαις, τὸν νόμον τοῦτον παραλῦσαι, τό γε ἐφ' ἑαυτοῖς, θαρρήσαντες. εἴη γὰρ ἂν τῶν ἀτόπων εἰ τοὺς μὲν ἐπ' εὐτελέσιν ἁλόντας κλοπαῖς αὐτοὶ κολάζοιεν καὶ βασάνοις αὐτοὺς ὑποβάλλοιεν, καὶ οὐ πρότερον συγχωροῖεν, ἕως ἂν ἀποδοῖεν τὰ φώρια· αὐτοὶ δὲ ἀνεύθυνοι μένοιεν, ἐπὶ μεγάλαις ὄντες κλοπαῖς. καὶ οὐδὲ τὸ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐρυθριῶντες παράδειγμα, ἐξὸν αὐτοῖς ὑπάρχειν σεμνοῖς τε καὶ ἐλευθέροις, καὶ πανταχόθεν ἐπαινουμένοις φαίνεσθαι, καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἔχειν καλλίω μαρτυρίαν τε καὶ ἐλπίδα.

§. α'. Οὐ συγχωροῦμεν δὲ οὐδὲ τοῖς περιβλέπτοις δικασταῖς, οὐδὲ ἑτέρῳ τινὶ τῶν οἱονοῦν αὐτοῖς πλεονεξίαν ἢ ἀδικίαν ἐπεισάγειν, ἢ πολιτικῆς ὅλως πραγματείας κοινωνεῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτοῖς τὴν σεμνότητα φυλάττοιμεν, κἀκεῖνοι τὴν καθαρότητά τε ἡμῖν καὶ εὔνοιαν ἀποδιδοῖεν. ἴσασι γὰρ ἅπαντες οἱ ὑπήκοοι ὡς διὰ τὴν αὐτῶν ὠφέλειαν καὶ τὸ πανταχόθεν αὐτοὺς ἀζημίους, καὶ τὸ διὰ πάσης αὐτοὺς ἄγειν

[illegible]

ΚΕΦ. ια΄.

Περὶ τοῦ δεῖν πάντας ἀναπέμπειν τοὺς ὕμνους ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου.

[illegible]

ΚΕΦ. ιβ΄.

Περὶ τοῦ ποίαις ἐν αἰτίαις οἱ παρὰ τῶν ἀρχόντων κατεχόμενοι μὴ τὴν τοῦ φόρου παραγραφὴν ἔχωσι.

[illegible]

ΚΕΦ. ιγ΄.

Περὶ τῶν ληστοδιωκτῶν, καὶ βιοκωλυτῶν, καὶ ἀφοπλιστῶν.

[illegible] librarum auri [illegible]

præsentem legem scripsimus, Deo eam voventes, & præsentibus [1] venerabilibus maximæ [2] ejus communionis festivitatis diebus ut [3] omnibus, liceat patres suscipere magis judices, quam fures & sollicitatores, & eorum substantiis insidiantes. §. 2. Oportet quoque [4] vos nostros subjectos scientes quantam vestri posuimus providentiam, cum omni devotione publica, sine imminutione tributa persolvere: & neque administratorum egere necessitate, sed ita devotos vosmetipsos præbere, ut nobismetipsis ostendatur operibus, quia & ipsi pro hujusmodi clementia propriam nobis devotionem restituetis & merito habebitis omnem à judicibus occasione devotionis, favorem & providentiam: Illud scientes, quia judicibus imminet undique fiscalium periculum, & manifestum est, quia proprio suo periculo administrationes assumunt, & vos hæc agnoscentes, & omnimodo evitate indevotionem [5], & nolite vestras voluntates ita præbere inobedientes, quatenus eorum præsidum egeatis vehementia, quam necessarium est eos assumere propter inevitabilem [6] fiscalium exactionem: scientibus vobis nostris subjectis, quia militares [7] expensæ, & hostium incursiones multa egent diligentia, & non possunt citra [8] pecunias hæc agi, causa videlicet nullam recipiente dilationem, neque nobis concedentibus despici Romanorum terram diminutam, qui & Libyam omnem reparavimus [9], & Vandalos [10] in servitutem redegimus, & plurima adhuc, & majora horum speramus à Deo percipere & agere, pro quibus competens est fiscalia tributa sine [11] imminutione & devote & secundum definita exigi tempora. Quapropter si vos quidem devote occurratis judicibus, illi vero facilem & [12] præparatam fiscalium illationem in vos exhibuerint: & judicum laudabimus studium & vestram approbabimus voluntatem, & undique una quædam erit optima consonaque præsidentium, & quibus præsident, congruentia magna.

CAP. XI.

Ut omnes Deo gratias agant hujus legis latæ gratia.

ITaque Deo & salvatori nostro Jesu Christo omnes similiter offerant hymnos pro hac lege, quæ eis dabit & patrias habitare caute, & proprias facultates habere firmissime, & judicum frui justitia. Nam & nos propterea eam posuimus: ut & justitiam, quæ in lege [13] est, valeamus domino Deo vovere, & nosmetipsos & nostrum commendare imperium, & non videamur despicere homines oppressos, quos nobis tradidit Deus: ut eis per omnia pareamus, ejus sequentes benignitatem. Ideoque quantum ad nos consecretur [14] hæc lex Deo: eo quod nihil in mentem nostram veniens boni pro tuitione subjectorum relinquimus. Volentes enim inhonesta hæc & servilia [15] furta perimere, & nostros subjectos in quiete à provincialibus judicibus conservare: propterea festinavimus gratis [16] administrationes eis dare: ut nec ipsis liceat delinquere, & abripere subjectis, quorum causa omnem perferimus laborem, dedignantes [17] imitari eos, qui ante [18] nos imperaverunt, qui pecuniis [19] ordinabant administrationes, sibimetipsis auferentes licentiam administratoribus nocentibus increpandi juste, & ipsi ea quæ percipiebant, celando, justi putari & proprios collatores propter hoc abripere à malis judicibus non valentes: unde nec ipsis judicibus increpare poterant agere caste, occasione prædictæ causæ. Nos autem sufficientem imperio quæstum esse putamus, ut collatores sola fiscalia conferant tributa, & nihil aliud extrinsecus quæratur, quod subjectis omnem commoveat vitam.

CAP. XII.

In quibus causis à præside detenti, fori præscriptionem non habeant.

QUod autem primitus à nobis dictum est adhuc majori opere, & subtiliori complecti existimavimus legislatione, quatenus nostra intentio omnibus fiat aperta. Sancimus enim clarissimos subjectarum provinciarum administratores citra omne factos pecuniarum suffragium [20], & ab his dati jurejurandi [21] memores, habere, & hanc à nobis licentiam, ut nulla sit ulli apud eos penitus fori [22] præscriptio, neque in iis quæ committuntur ab aliquibus violentiis, neque in criminibus, & quæ hinc oriuntur læsionibus, neque in seditionibus publicis, neque in publicorum tributorum exactionibus: sed omnes similiter subjacere horum jurisdictioni, non expectantium neque præcepta suscipere à judicibus, quibus subjecti sunt, neque nuntiare ad eos, sed contentos esse hac nostra lege, per quam omnem eis potestatem præbemus: nemine licentiam habente penitus in prædictis causis neque privilegio uti quolibet, neque ex hoc sibimet imperare, ut delinquat innoxie. Non enim qui omni abstinent acceptione [23] judices, aliud quiddam Dei, & legis nostroque præponent timori: sed ad illum respicientes servabunt subjectis justitiam, omnia secundum nostras judicantes, & agentes leges. §. 1. Qui enim milites, & hujusmodi in provinciis constitutos eis subjicimus: neque in hoc egebunt præcepto cujuspiam proprio aut à nobis, aut à nostris judicibus, sed præsenti lege utentur, & hanc eis ostendent, ut auxilientur [24] eis utentibus judiciali fiducia, scientibus quia nisi hæc egerint, & emolumentorum & militiæ sustinebunt casum, & in corpus periculum patientur: ut nobis nullo alio penitus opus sit judice, & aut latronum insecutores [25], aut appellatos violentiarum [26] inhibitores, magis autem fures, aut violentos mittere, occasione quidem quasi rationabili utentes, ipsos autem omnium pessima facientes. Cum enim judices provinciarum uniuscujusque maximorum judicum compleant officium, & pro omni alio cingulo provinciis sufficiant, & ad ea quæ ex nostris legibus super eis decreta sunt: quis præsumat, aut fori præscriptione, aut hujusmodi aliquo apud eos uti?

CAP. XIII.

De latrunculatoribus [27] & viocolytis, & aphoplistis.

INterdicimus autem & gloriosissimo magistro militum Orientis, & omnibus nostris judicibus, aut latronum insectatores [28] aut violentiarum [29] inhibitores, aut armatos [30], aut aliquos tales destinare in provincias. Sciant enim qui ad hoc instituti post hanc nostram legem præsumpserint, quoniam capti ab his nostris judicibus provinciarum, & in vincula redigentur, & ad nos causa nuntiata, à nobis summum periculum sustinebunt. & qui hujusmodi eis præcepta tradiderint, triginta librarum auri sustinebunt pœnam: & majorem insuper ac vehementiorem nostram indignationem experientur. Oportet igitur judices provinciarum tanquam promeritos à nobis potestatem, sic causis uti, ut juste & legitime sint omnibus metuendi: scientes, quia si data à nobis administratione, male & indigne abutantur à nobis concessa sibi licentia, subjacebunt suppliciis, quæ primitus diximus: & donec administrationes habent, hæc perferentes, & dum eas deposuerint, majori adhuc experientur periculo. Non enim eis damus licentiam

1 Id est, in festivitatibus.
2 Τῆς μεγάλης αὐτοῦ καὶ ἁγιωτάτης ἱερᾶς ἑορτῆς.
3 Id est, id studemus hac lege perficere, ut judices provinciales sint parentum loco. c. 8. T. eod.
4 Id est, oportet vicissim vos (qui nobis estis subjecti) scientes, &c.
5 Ἀγνωμοσύνην.
6 Ἀπαραίτητον, id est, inexcusabilem.
7 Militares expensæ moram dilationemve non admittunt. ut hic.
8 Pecunia, nervus belli. Leo Nov. 52. in princ.
9 Recuperavimus. vid. l. 1. & 2. C. de off. præf. præt. Afr.
10 Qui Libyam, & Carthaginem occupabant.
11 Ἀνυπερθέτως.
12 Ex προχείρως, prisse, & en main.
13 Divina scil.
14 Imperator hanc constitutionem Deo consecrat, ut hic: & vovet, l. 10. §. 1. T.
15 Judicis peculatus, furtum servile.
16 Ut cum lucrum gratis accipiant, dent etiam & conferant suas operas gratis.
17 Pulchrum imperatori non imitari scelera antecessorum.
18 Ante Justiniani tempora, dignitates erant mercales.
19 An æquum sit & utile dignitates pecunia comparari, dixi in prin. T. eod.

20 c. 1. T. eod.
21 c. 8. T. eod.
22 Nemo in criminali causa, neque in tributorum exactione, neque in populari seditione, præsidi provinciæ objicit fori præscriptionem. Julianus hic. adde, l. 3. in fin. ff. de off. præsid.
23 Pecuniæ scil.
24 Un juge peut demander main forte au premier venu, l. qui restituere 68. ff. de rei vind.
25 Vide c. 13.
26 Vide d. c. 13. & c.
27 Vide Ritterhus. in expos. Novell. part. 13. cap. 5. Aut.
28 Ληστοδιώκτας, ut Novell. 128. c. 21. l. 34. c. 1. latrunculatores Julian.
29 Βιοκωλύτας. Ii sunt qui vim, impressionem, & deprædationem arcent. Fuit olim specialis Biocolytes in Phrygia utraque, Pisidia, Lycaonia, & Lydia.
30 Ἀφοπλιστάς. Novell. 128. c. 21. id est eos, qui privatis hominibus arma habere non concedunt, ne rapinas, aut cædes faciant. Julian. vid. Novell. de armis, & Edictum de Vicario Pontico. Illud adjiciendum, vetari, ne præsides occasione ἀφοπλιστῶν provinciales opprimant, l. ult. C. de metallar.

1 Vide c. 9. T. eod.
2 Concessæ scil. à principe.

centiam antequam legitimum quinquaginta [1] dierum compleatur tempus, à provinciis, in quibus administraverint, discedere, aut per occasionem revocatoriæ [2], aut per occasionem fugæ, aut per aliam quamlibet causam: scientibus (sicut prædiximus) sive ad hanc veniant felicissimam civitatem, sive in quamcunque regionem, ad provinciam denuo revocati, cui præfuerunt, pœnas sustinebunt omnes, quas prius diximus.

Cap. XIV.

Quomodo aut apud quem jurare debent Magistratus, & de exigenda ab his cautione.

3 C. 7. T. eod.

JUsjurandum vero dabunt hoc quidem quod superius diximus [3]. Si vero aliquibus in provinciis existentibus mittantur cinguli codicilli, & coram Deo amabili Episcopo Metropolitano, & qui in eis primates sunt, jusjurandum subibunt, & ita cinguli suscipient actiones, tua quippe celsitudine providente, sive in hac maxima civitate perceperit aliquis administrationem, sive in provincia, ei codicilli ejus transmittantur à tua celsitudine: ut ipse qui accepit, cautionem faciat fisco, *De tributorum inculpabili exactione*, sicut ipse pute probaveris. †. Posita sit autem lex hæc à nobis, in omnibus administrationibus à nobis nominandis, & ex præsenti tempore sine suffragio percipiendis: nam quæ præcesserunt pridem, positis subjaceant legibus. nulla pœna horum quæ in hac nostra lege determinata sunt, imminente hactenus [4] administrationes habentibus: nisi tamen & ipsi post insinuationem hujus legis furati capiantur.

4 Leges non trahuntur ad præterita, *l. 7. C. de legib.*
5 Id est, quanta eis bona contulerimus.
6 Antea ita legebatur: imperii medelæ, διὰ τῆς βασιλικῆς θεραπείας διὰ τὴν αὐτῶν εὐδαιμονίας φεισάμενος. *Scrimg.* id est, cum neque regio famulitio (ob eorum utilitatem) pepercerimus. Imperii porro famulitium hic appellat Præsides provinciarum, qui velut imperii regnique famuli: qui Imperatori in id famulantur ac ministrant, ut provinciæ tutæ sint & quietæ.

Epilogus.

†. Hæc igitur tua celsitudo universa cognoscens, in omnibus gentibus sub se constitutis fieri manifesta procuret, solenniter præceptis utens apud omnes provinciarum præsides: ut ipsi cognoscentes nostrum circa subjectos studium, & quantam habemus, circa ordinationem judicum voluntatem, considerent quanta eis bona participantur [5], neque imperii famulitio [6] pro eorum felicitate parcentes. Dat. Belisario præfecto, XVI. Kal. Maji, 535.

7 Vide Edictum I. Justiniani.
8 Episcopi munus, referre ad principem, si quid magistratus delinquit.

Edictum [7] scriptum in omni terra Deo amabilibus archiepiscopis & sanctissimis patriarchis.

TRaditæ nobis à Deo reipublicæ curam habentes, & in omni justitia vivere nostros subjectos studentes, subjectam legem conscripsimus: quam & tuæ sanctitati, & per eam omnibus qui tuæ provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit reverentiæ & cæterorum hæc custodire: & si quid transcendatur à judicibus, ad nos [8] referre: ut nihil contemnatur horum, quæ sancte & juste à nobis sancita sunt. Sic enim nos quidem nostrorum subjectorum miserati, quoniam supra fiscalium functionum exactionem, etiam maximas sustinent ex furto judicum violentias, propter factas provinciarum venditiones, hæc auferre per subjectam studuimus legem. Vos autem si negligentes non referatis, à nobis quidem consecratam Domino Deo: rationem reddetis apud eum pro aliorum injustitia, si quod non agnoscentibus nobis damnum apud vos hominibus inferatur: sed oportet præsentes vos provinciis, & pro eis ac reliquis detestantes, manifestos nobis facere & rectos judices, & transcendentes hanc legem nostram, quatenus utrosque cognoscentes, hos quidem puniamus, illis autem repensemus. Cumque lex publice proposita fuerit, & omnibus manifesta: tunc intus [9] recondatur in sanctissima ecclesia cum sacris vasis, utpote, & ipsa dedicata Deo, & ad salutem ab eo factorum hominum scripta. †. Facietis autem melius & illic habitantibus universis hominibus utilius, si eam insculpentes aut tabulis [10] aut lapidibus in porticibus sanctissimæ ecclesiæ describatis, plenam præbentes omnibus horum quæ sancita sunt lectionem atque possessionem.

9 Leges recondi interdum solitæ in chimeliis Ecclesiæ. *Agræ.* adde *l. 4. in fin. ff. familiæ.*
10 Leges interdum insculptæ tabulis & lapidibus in porticibus Ecclesiæ, *ut hic.* facit *l. 2. §. 4. de origin. jur.* Interdum etiam lectæ in Ecclesiis. *l. 20. in fin. C. Theod. de Episcop.*

Cap. I.

De defensoribus civitatum.

SI vero pro judicum puritate hanc habuimus providentiam: palam est quia multo magis defensoribus non permisimus nec quicquam accipere, nec dare. Dabunt enim concessis sibi præceptis in foro gloriosissimorum præfectorum (si quidem majores [11] sint civitates) sol. IV. [12] si vero minores sint, sol. III. & ultra hæc, nihil. Accipient autem nihil ab ullo, si aliquis ex fisco solennis eis quæstus erit. aut si nihil ex fisco percipiant: nihil ultra quam sacra nostra statutum est constitutione, percipiant: alioqui si quid accipere capiantur, aut ipsi aut qui vocantur eorum chartularii, aut alter quispiam qui circa eos sunt: illi quadruplum restituent quod acceperunt, & hac solicitudine repellentur: insuper exilio perpetuo mulctabuntur: & in corpore castigati, reddent provinciam viris bonis pro malis defendendam. Eritis autem & in hoc custodes vos & inhibentes quæ contra hæc fiunt, & insinuantes: ut neque lateat aliquid horum quæ delinquuntur, neque latendo sit impunitum: sed omnis æquitas atque justitia nostris subjectis floreat. Si vero etiam hactenus judices non post insinuationem hujus legis omni abstineant furto: sciant & ipsi hujus legis pœnæ se esse subjectos.

11 De majoribus & minoribus civitatibus alias dixi.
12 Julianus legisse videtur L.X. & ibidem in ora legit, L. vel XVI.

Scriptum est exemplar Edicti Constantinopolitanis habens ita.

QUantam subjectorum posuimus providentiam, ostendit à nobis nuper posita lex, quam ad gloriosissimos nostros præfectos scripsimus. Sed competens est & vos ipsos scire nostram providentiam quam circa omnes homines habemus, & propterea legem ipsam & in edictis proposuimus figuram, ut & vos domino Deo ac Salvatori nostro Jesu Christo, juste referatis hymnos [13], & nostro imperio, quia omnem pro vestra utilitate perferimus laborem.

13 C. 11. T. eod.

14 Adde & alia *l. 1. 2. C. de off. præf. præt.* vide & aliam in *l. 12. §. 1. C. de prox. sacr. scrin.*

Notitia [14] eorum quæ ab unaquaque subditarum administrationum debent præberi circa consuetudinem quantitatis, ab iis qui administrationes habent: nullo præsumente extra ea, quæ subscripta sunt, nequaquam requirere amplius aliquid.

15 T. cap. 5.
16 Ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κουβικουλαρίῳ.

§. I. A spectabili comite [15] Orientis [sic:] in [16] sacro cubiculo, sol. LXIII. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, cum quatuor scriniariis sacri laterculi, sol. num. I. ejus adjutori, sol. III. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum pro jussione, sol. LXXX.

§. 2. A proconsule Asiæ ita, in sacro nostro cubiculo, sol. num. XIII. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum cum quatuor scriniis sacri laterculi, sol. n. XL. ejus adjutori, sol. n. III. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum pro jussione, sol. n. LXXX.

17 Cap. 2. T. eod.

§. 3. A spectabili comite [17] Phrygiæ Pacatianæ ita, Tribunis chartulariis sacri nostri cubiculi, sol. n. IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. n. XXIV. ejus adjutori, sol. n. III. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. L.

πεντήκοντα ἡμερῶν πληρώσωσι χρόνον, τῆς ἐπαρχίας ἧς ἦρξαν ἀναχωρεῖν, ἢ κατὰ πρόφασιν revocatorias, ἤτοι ἀνακλήσεως, ἢ κατὰ πρόφασιν φυγῆς, ἢ καθ' ἄλλην οἱανοῦν αἰτίαν· γινώσκοντες ὡς (καθάπερ ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν) εἴτε ἐπὶ ταύτης γένοιντο τῆς εὐδαίμονος πόλεως, εἴτε ἐν οἱᾳδήποτε χώρᾳ, καὶ τὴν ἐπαρχίαν αὖθις ἐπαναχθέντες ἧς ἦρξαν, ποινὰς ὑφέξουσι τὰς ἔμπροσθεν εἰρημένας.

ΚΕΦ. ιδ'.

Πῶς καὶ ἐπὶ τίνος ὅρκον δεῖ τοὺς ἄρχοντας, καὶ περὶ τοῦ λαμβάνειν παρ' αὐτῶν τὸ ἀσφαλές.

ΤΟν δὲ ὅρκον δώσουσιν ἐνταῦθα μὲν, κατὰ τὸ ἀνωτέρω ῥηθέν· εἰ δέ τισιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις οὖσι πέμποιντο τὰ τῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἐπί τε τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πρωτευόντων, τὸν ὅρκον ὀμόσουσι, καὶ οὕτω τῶν τῆς ἀρχῆς ἀντιλήψονται πράξεων, δηλαδὴ τῆς σῆς ὑπεροχῆς προνοουμένης, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως παραλαμβάνοι τις ἀρχήν, εἴτε κατ' ἐπαρχίαν, αὐτῷ τὰ σύμβολα ταύτης πεμφθείη παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ὥστε τὸν λαμβάνοντα τὸ ἀσφαλὲς παρέχειν τῷ δημοσίῳ περὶ τοῦ τῶν φόρων ἀμέμπτως εἰσπράξειν, καθάπερ ἂν αὐτὸς κριθείης δοκιμάσαι. †. Κείσθω δὲ ὁ νόμος ἡμῖν οὗτος ἐφ' ἅπασι ταῖς παρ' ἡμῶν ῥηταῖς ἀναχειροτονηθησομέναις ἀρχαῖς ἐκ τοῦ παρόντος χρόνου ἀμισθὶ παραλαμβανομέναις· τὰ γὰρ δὴ προειλημμένα τοῖς ἔμπροσθεν κειμένοις ὑποκείσθω νόμοις. οὐδεμιᾶς ποινῆς τῶν ἐν τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ διωρισμένων ἐπικειμένης τοῖς μέχρι νῦν τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν· πλὴν εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦδε τοῦ νόμου κλέπτοντες ἁλοῖεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ πάντα μαθοῦσα, ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὑποτεταγμένοις φανερὰ καταστῆσαι σπευσάτω, καὶ τὰ νενομισμένα προστάγματα γράφουσα πρὸς πάντας τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους. ὥστε αὐτοὺς γινώσκοντας τὴν ἡμετέραν περὶ τοὺς ὑπηκόους σπουδήν, καὶ ἣν ἔχομεν περὶ τὴν τῶν ἀρχόντων χειροτονίαν γνώμην, εἰδέναι πόσων αὐτοῖς ἀγαθῶν μεταδεδώκαμεν, οὐδὲ τῆς βασιλικῆς θεραπείας, διὰ τὴν αὐτῶν εὐδαιμονίαν, φεισάμενοι. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* Belis. V. C. Cons.

Ἐδίκτον γραφὲν τοῖς ἁπανταχοῦ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις καὶ ὁσιωτάτοις πατριάρχαις.

ΤΗς παραδοθείσης ἡμῖν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, καὶ ἐν ἁπάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους σπεύδοντες, τὸν ὑποτεταγμένον νόμον ἐγράψαμεν. ὃν δὴ τῇ σῇ ὁσιότητι καὶ δι' αὐτῆς ἅπασι τοῖς τὴν ἐπαρχίαν οἰκοῦσι ποιῆσαι φανερὸν, καλῶς ἔχειν ἐνομίσαμεν. τῆς οὖν σῆς θεοφιλίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἔσω, ταῦτα παρατηρεῖν, καὶ εἴ τι παραβαίνοιτο παρὰ τῶν ἀρχόντων, εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν· ὅπως ἂν μηδὲν παροραθείη τῶν ὁσίως τε καὶ δικαίως ὑφ' ἡμῶν νομοθετηθέντων. εἰ γὰρ ἡμεῖς μὲν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐλεοῦντες, ἐν προσθήκῃ τῶν δημοσίων φόρων ἐνδεεῖς καὶ μεγάλας ὑπομένοντας παρὰ τῶν ἀρχόντων κλοπῆς ἀδικίας, διὰ τῆς γενομένης τῶν ἐπαρχιῶν πράσεως, ταύτας ἀνελεῖν διὰ τοῦ ὑποτεταγμένου ἐσπουδάσαμεν νόμου, ὑμεῖς δὲ ῥᾳθυμοῦντες μὴ προσαγγέλλητε, ἡμεῖς μὲν ἀφοσιώσομεθα τὸ πρὸς τὸν δεσπότην θεόν, ὑμεῖς δὲ ἀπολογήσεσθε πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων ἀδικίας, εἴ τι παρὰ τὸ μὴ γνῶναι ἡμᾶς βλαβῆναι τοῖς παρ' ὑμῖν ἀνθρώποις ὑπάρξειεν. ἀλλὰ δεῖ παρόντας ὑμᾶς τῇ χώρᾳ, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀγωνιῶντας, φανεροὺς ἡμῖν ποιεῖσθαι καὶ τοὺς εὐθεῖς ἄρχοντας, καὶ τοὺς παραβαίνοντας τὸν δι' ἡμῶν τοῦ νόμου· ὅπως ἂν ἑκατέρους γινώσκοντες, τοὺς μὲν κολάζωμεν, τοὺς δὲ ἀμειβώμεθα. ἐπειδὰν δὲ ὁ νόμος δημοσίᾳ προτεθείη, καὶ ἅπασι γένοιτο φανερός, τηνικαῦτα ληφθεὶς ἔνδον ἀποκείσθω ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν, οἷα καὶ αὐτὸς ἀνατεθειμένος θεῷ, καὶ πρὸς σωτηρίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ φρουρουμένων ἀνθρώπων γεγραμμένος. ποιήσετε δὲ καλλίον, καὶ τοῖς αὐτόθι πᾶσιν ἀνθρώποις συμφορώτερον, εἰ αὐτὸν ἐγγλύψαντες ἢ σανίσιν ἢ λίθοις, ἐν τοῖς προπύλοις τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἀναγράψητε, ἀφθονεστάτην παρεχόμενοι πᾶσι τὴν τῶν νομοθετηθέντων ἀνάγνωσίν τε καὶ εἴδησιν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν ὑπερμάχων τῶν πόλεων.

ΕΙ δὲ τὸ τῶν ἀρχόντων καθαρὸν τοσαύτης ἠξιώσαμεν προνοίας, πολλῷ δὴ μᾶλλον τοῖς ἐκδίκοις οὐκ ἐφήσομεν οὔτε λαμβάνειν οὔτε διδόναι. δώσουσι μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν παρεχομένων αὐτοῖς προστάξεων ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, εἰ μὲν μείζονες αἱ πόλεις εἶεν, solidos quatuor. εἰ δὲ τῶν ἐλαττόνων, solidos tres. καὶ πέρα τούτου οὐδέν. λήψονται δὲ οὐδὲν οὐδὲ παρ' οὐδενός, πλὴν εἰ μή τις ἐκ τοῦ δημοσίου νενομισμένος αὐτοῖς προσείη πόρος, ἢ εἴπερ μηδὲν ἐκ τοῦ δημοσίου λαμβάνοιεν, μηδὲν περαιτέρω τῆς θείας ἡμῶν διηγορευμένον διατάξεως κομίζεσθαι. ἐπεί τοι γε εἴ τι λαβόντες ἁλοῖεν, ἢ αὐτοὶ ἢ οἱ καλούμενοι αὐτῶν χαρτουλάριοι ἢ ἕτερός τις τῶν περὶ αὐτούς, ἐκεῖνο τετραπλάσιον ἀποδώσουσιν ὅπερ εἰλήφεσαν, καὶ τῆς φροντίδος ἀπελαθήσονται. καὶ πρός γε καὶ ἐξορίᾳ διηνεκεῖ ζημιωθέντες, καὶ εἰς σῶμα σωφρονισθέντες, δώσουσι χώραν ἀνθρώποις ἀγαθοῖς ἀντὶ κακῶν τῆς φροντίδος ἀντιλαβέσθαι. ἔσεσθε δὲ καὶ τούτων φύλακες ὑμεῖς, καὶ κωλύοντες τὰ παρὰ ταῦτα γινόμενα, καὶ μηνύοντες· ὥστε μήτε διαλαθεῖν τι τῶν ἁμαρτανομένων, μήτε ἐκ τοῦ λαθεῖν ἀτιμώρητον εἶναι, ἀλλὰ πᾶσαν ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἐπανθῆσαι. εἰ δὲ καὶ οἱ μέχρι νῦν ἄρχοντες μὴ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦδε τοῦ νόμου, πάσης ἀπόσχοιντο κλοπῆς, ἴστωσαν καὶ αὐτοὶ ταῖς ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου ποιναῖς ὑποκείμενοι. τοῦτο τὸ ἐδίκτον πρὸς τοὺς ἐπισκόπους. Datum XV. Kalend. April. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Ἐγράφη τὸ ἴσον τοῦ ἐδίκτου Κωνσταντινουπολίταις, ἔχον οὕτως.

ΟΣην ἐποιήσαμεν τῶν ὑπηκόων ἐθέλοντες πρόνοιαν, δείκνυσιν ὁ παρ' ἡμῶν ἔναγχος τεθεὶς νόμος, ὃν δὴ πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχους ἐγράψαμεν. ἀλλὰ προσήκειν ᾠήθημεν καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς εἰδέναι τὴν ἡμετέραν πρόνοιαν, ἣν περὶ πάντας ἀνθρώπους ἔχομεν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν νόμον αὐτόν τε καὶ ἰδικτάλια προτεθείκαμεν γράμματα, ὥστε ὑμᾶς τῷ δεσπότῃ θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ δικαίως ἀναπέμπειν ὕμνους, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ, ἐπειδὴ διὰ τὸ ὑμέτερον συμφέρον αἱρούμεθα πόνον.

Γνῶσις τῶν παρ' ἑκάστης τῶν ὑποτεταγμένων ἀρχῶν ὀφειλόντων παρέχεσθαι λόγῳ συνηθείας ποσότητος, παρὰ τῶν τὰς ἀρχὰς ἐχόντων· οὐδενὸς τολμῶντος παρὰ τὰ προγεγραμμένα ἐπιλαβεῖν, ἤτοι ἐπιζητεῖν τι πλέον.

§. α'. Ἀπὸ τοῦ περιβλέπτου κόμητος τῆς ἀνατολῆς οὕτως. Ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κουβικουλαρίῳ, νομίσματα ξγ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων μετὰ τῶν τεσσάρων σκρινιαρίων τοῦ θείου λατερκούλου, ν. α'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. π'.

§. β'. Ἀπὸ τοῦ ἀνθυπάτου Ἀσίας οὕτως. Ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κουβικουλαρίῳ, ν. ιγ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων μετὰ τῶν τεσσάρων σκρινιαρίων τοῦ θείου λατερκούλου, ν. μ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. π'.

§. γ'. Ἀπὸ τοῦ περιβλέπτου κόμητος Φρυγίας Πακατιανῆς οὕτως· τοῖς χαρτουλαρίοις τοῦ θείου ἡμῶν κουβικουλαρίου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, νομίσμ. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. ν'.

§. δ'. Ἀπὸ

§. δ'. Ἀπὸ τῦ περιβλέπτου κόμητος Γαλατίας πρώτης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κγ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. α'.

§. ε'. Ἀπὸ τῦ βικαρίου τῦ μακροῦ τείχους οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

Καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ὑπατικαί εἰσι κονσουλάρεια.

§. ς'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Παλαιστίνης πρώτης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ζ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Παλαιστίνης δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. η'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Φοινίκης παραλίου οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. θ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Συρίας δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. ε'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ι'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Θεοδωριάδος οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ια'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Ὀσροηνῆς οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ιβ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Κιλικίας πρώτης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ιγ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Κύπρου οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ιδ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Παμφυλίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ιε'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Βιθυνίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ις'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Ἑλλησπόντου οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ιζ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Λυδίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ιη'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Φρυγίας σαλουταρίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. ιθ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Πισιδίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Λυκαονίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κα'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Νέας Ἰουστινιανῆς οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κβ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Ἀρμενίας δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κγ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Ἀρμενίας μεγάλης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κδ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Καππαδοκίας πρώτης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κε'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Καππαδοκίας δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κς'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Ἑλενοπόντου οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κζ'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Εὐρώπης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. κη'. Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος Θράκης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τῦ θείου κουβικουλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. 4. A spectabili comite [1] Galatiæ primæ ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. n. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. n. xxiii. ejus adjutori, sol. n. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. i.

§. 5. A vicario Longimuri [2] ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. n. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, sol. n. xl.

Et quæcumque administrationes consulariæ sunt.

§. 6. A judice [3] Palæstinæ [4] primæ ita: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. officio gloriosissimorum præfectorum prætoriorum, solid. n. xl.

§. 7. A præside Palæstinæ secundæ sic [5]: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 8. A præside Phœniciæ maritimæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 9. A præside Syriæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 10. A præside Theodoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 11. A præside Osdroënæ sic [6]: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 12. A præside Ciliciæ [7] primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 13. A præside Cypri [8] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 14. A præside Pamphyliæ [9] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 15. A præside Bithyniæ [10] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 16. A præside Hellesponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 17. A præside Lydiæ [11] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 18. A præside Phrygiæ salutaris [12] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 19. A præside Pisidiæ [13] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 20. A præside [14] Lycaoniæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 21. A præside Novæ Justinianæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 22. A præside Armeniæ secundæ [15] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 23. A præside Armeniæ magnæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 24. A præside Cappadociæ [16] primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 25. A præside Cappadociæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 26. A præside [17] Hellenoponti sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 27. A præside Europæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 28. A præside [18] Thraciæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

1 *Cap.* 3. *J. ed.*

2 Τῦ Μακρῦ τείχους, seu Thraciarum. vide *Nov.* 26.

3 Ἀπὸ τῦ ἄρχοντος. Præside, ita legitur apud Scrimger.

4 *Nov.* 103. *c.* 3. *in fin. J.*

5 Adde de præside Palæstinæ tertiæ §. 38. *J. ed.*

6 Eadem Osthoëna dicitur.

7 Hodie Turcomania & Finichia.

8 De secunda vide §. 42. *J. ed.*

9 Hodie Serilia, *Girava Alphons. Adriano.* Zina *Thevet.* Carama *Belonio*, qua ad mare, Scandelorum; qua ad Septentrionem Caramaniam, nuncupari scribit Marius Niger. de Pamphilia dixi alias.

10 Hodie *Bursia*, ut Gyrava refert. *Bessangiar*, ut Castaldus.

11 Ea in scriptura Lud.

12 Σαλουταρίας. Phrygiam, hodie appellari *Farsa* tradit Castaldus.

13 *Nov.* 24. *J. ed.*

14 Prætore. *Nov.* 25. *J. ed.*

15 De prima vid. §. 43. *J. ed.*

16 Hodie Amasia *Castal.* Genech Theveto, Tocatu Alalulien Pinuto.

17 Moderatore. *Nov.* 28. quæ est περὶ τῦ μοδεράτωρος Ἑλενοπόντου. & *Edict.* 11. περὶ τῦ μοδεράτωρος τῶν ἀμφοτέρων Ἑλενοπόντων.

18 Pretore. *Novell.* 26. *J.*

UAB

§. 29. A præside Rhodopeæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

1 De Agerochio præside Æmimontis Thraciæ, adde inscriptionem, Novell. 32.

§. 30. A præside Æmimontis [1] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

§. 31. A præside Cariæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

2 Lycia hodie Briegiija, Gyravæ: Bene-faccan Thevero: Aldinelli, Castaldo.

§. 32. A præside Lyciæ [2] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

3 De secunda vide §. 37. J.

§. 33. A præside Augustanicæ primæ [3] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xxiv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xl.

Et quæcunque præsidiales, aut correctoriæ administrationes sunt.

§. 34. A præside Libyæ superioris sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

4 Plures alibi dignitates Ægypti recenset Prætores, comites, exconsules, moderatores, Nov. 23. cap. 3.

§. 35. A præside [4] Ægypti primæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

§. 36. A præside Ægypti secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

§. 37. A præside Augustanicæ secundæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

5 De prima & secunda vid. §. 6. 7. F.

§. 38. A præside Palæstinæ tertiæ [5] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

§. 39. A præside Arabiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

§. 40. A præside Euphratensis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

§. 41. A præside Mesopotamiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

6 De prima vide §. 12. F.

§. 42. A præside Ciliciæ secundæ [6] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

7 Vel proconsule. Nov. 20. cap. 3.
8 De secunda & magna vide §. 22. & 23. F. eod.

§. 43. A præside [7] Armeniæ primæ [8] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

9 De prima vide §. 4. F. eod.

§. 44. A præside Galatiæ secundæ [9] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

§. 45. A præside Honoriadis sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

10 Novell. 41.

§. 46. A præside Insularum [10] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

11 Vid. Nov. 11. J.

§. 47. A præside Mysiæ secundæ [11] sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

§. 48. A præside Scythiæ sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, sol. ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, sol. xv. ejus adjutori, sol. iii. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussione, sol. xxxvi.

12 Omissa est hic Macedonia secunda, & aliæ de quibus Nov. 11. J.

§. 49. [12] Pro uniuscujusque civitatis defensore, si quidem sit metropolis, [pro metropoli] apud officium gloriosissimorum præfectorum prætoriorum dandi sunt solidi nume. iii. si vero alterius civitatis, solidi iii. & ultra hæc nihil. Nec enim defensores vel dare judicibus, nec alteri cuiquam, nec accipere volumus: nisi quædam sint [cum ab his volo: præsideant] consuetudinis: scientibus eis, quia si nuntietur nostræ potestati de aliquo eorum quia prævaricatur quæ à nobis sancita sunt: & quod receperint, quadruplum reddent: & officio soluto, exilium habitabunt continuum: cum etiam provinciarum judices si hoc neglexerint, & defensores sinant rapere: non modicam & ipsi sustinebunt pœnam. Dat. xvii. Kal. Maji, *Constantinopol.* BELISARIO V. C. Consule.

§. κθ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Ροδόπης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. λ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Αἱμιμόντου οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. λα'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Καρίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. λβ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Λυκίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

§. λγ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Αὐγουσταμνικῆς πρώτης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. κδ'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. μ'.

Καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ἡγεμονικαί, ἤτοι correctoriæ.

§. λδ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Λιβύης τῆς ἄνω οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. λε'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Αἰγύπτου πρώτης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. λς'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Αἰγύπτου δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. λζ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Αὐγουσταμνικῆς δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. λη'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Παλαιστίνης τρίτης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. λθ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Ἀραβίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Εὐφρατησίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μα'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Μεσοποταμίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μβ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Κιλικίας δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μγ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Ἀρμενίας πρώτης οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μδ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Γαλατίας δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. με'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Ὁνωριάδος οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μς'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος τῶν νήσων οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μζ'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Μυσίας δευτέρας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μη'. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Σκυθίας οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, ν. θ'. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, ν. ιε'. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, ν. γ'. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, ν. λς'.

§. μθ'. Παρὰ δὲ ἑκάστης πόλεως ἐκδίκου, εἰ μὲν εἴη μητρόπολις, ὑπὲρ προστάγματος εἰς τὴν τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων δίδοσθαι νομίσματα γ'. εἰ δὲ ἄλλης πόλεως, ν. γ'. καὶ πέρα τούτων μηδέν. οὐδὲ γὰρ τοὺς ἐκδίκους ἢ διδόναι τοῖς ἄρχουσιν οὐδὲ ἑτέρῳ τινί, οὐδὲ λαμβάνειν βουλόμεθα. πλὴν εἰ μή τινες εἶεν αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀρχαίας παραδεδομέναι συνήθειαι, εἰδότων αὐτῶν ὡς εἰ μηνυθείη τῷ ἡμετέρῳ κράτει παραβαίνων τις αὐτῶν, ὡς παραβαίνοντες τὰ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα, καὶ ὅπερ ἂν λάβοι quadruplum ἀποδώσει, καὶ τῆς φροντίδος ἀπαλλαγείς, ἐξορίαν οἰκήσει διηνεκῆ. ὁπότε καὶ οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, εἰ τούτου καταμελήσαιεν, καὶ τοὺς ἐκδίκους περιίδοιεν κλέπτοντας, οὐκ ἐλάττονα καὶ αὐτοὶ ποινὴν ὑποστήσονται. Dat. xvii. Kalend. Maji, *Constantinopol.* BELIS. V.C. CONS.

13 Infra positum Ital.

SCriptum est exemplar hujus Dominico gloriosissimo præfecto apud Illyricum prætoriorum. Sed ita quidem adjectionibus jusjurandum subeant, secundum proprium de hoc facto indiculum [13] sacramentum, cujus exemplar etiam directum est tuæ celsitudini. Qui vero administrationem suscipiunt à tua celsitudine, directos hinc eis à nobis codicillos suscipiant, præsente Deo amabili civitatis in qua degunt, episcopo, & aliis qui in civitate sunt, in judicio tuæ celsitudinis congregatis, & officio omni tuo: coram quibus etiam codicillos accipiant, & jurent prædictum jusjurandum, & maxime hoc præcipimus coram curialibus agi, quos competens est magna frui & à tua celsitudine, & qui idem ferent cingulum.

†. Optima autem erit providentia & studium, ut & nihil ab eis tu lucreris omnino, neque permittas eos ab ullo lædi: eos enim qui hanc militantur iniquitatem, quatenus & felicissimo nostro utantur exercitu, & reliquas curiales adimpleant functiones: quia non oportet talia attentari solatia ut possit referri ad tantam tarditatem: nihil enim nobis tam commendat tuam celsitudinem, quomodo circa curiales uniuscujusque civitatis pro-

providentia, quam præberi volumus iſtis & à tua celſitudine, & à cinguli ſemper ſucceſſoribus. Quapropter dum codicillos dederis [1] adminiſtrationes accipientibus à te, aut præſente, hoc eis tuam denuntiare volumus ſedem, ut curialibus omnem ferant favorem, nihil penitus ab eis accipientes. Prohibeatur autem & ab aliis eis afferri damna: & agnoſcant per te, quia ſi præter hoc aliquid egerint, pœnis ſubjacebunt graviſſimis. †. Sicut enim curialibus parcere te volumus, ita & defenſorum [2] caſtigare & retinere avaritiam ſancimus, & ab eis præſumere accipere à noſtris ſubjectis, niſi ſecundum quod eis adminiſtrat reſpublica: aut ſi [3] non eſt aliquod eis publicum ſolatium, quantum inculpabilis antiquitas definivit: ut à ſpontaneis ipſis magis quam ab invitis accipiant, & hoc parum, & quantum eis ad mediocrem ſufficit vitæ gubernationem. Sciant enim, quia [4] ſi citra hæc aliquid acceperint: non ſolum quadrupli ſubjacebunt pœnæ, ſed etiam exilium habitabunt continuum: prius eis plagis corporeis infligendis.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Ὅρκος διδόμενος παρὰ τῶν τὰς ἀρχὰς λαμβανόντων.

Ὄμνυμι ἐγὼ τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ τὴν ἁγίαν ἔνδοξον θεοτόκον καὶ ἀειπαρθένον Μαρίαν, καὶ τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, ἃ ἐν ταῖς χερσί μου κρατῶ, καὶ τοὺς ἁγίους ἀρχαγγέλους Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, ὡς καθαρὸν συνειδὸς καὶ γνησίαν δουλείαν φυλάξω τοῖς θειοτάτοις καὶ εὐσεβεστάτοις ἡμῶν δεσπόταις, Ἰουστινιανῷ καὶ Θεοδώρᾳ τῇ ὁμοζύγῳ τοῦ αὐτοῦ κράτους, ἀφορμῇ τῆς παραδιδομένης μοι παρὰ τῆς αὐτῶν εὐσεβείας ἀρχῆς. καὶ πάντα πόνον καὶ κάματον μετ' εὐνοίας ἀδόλως καὶ ἄνευ τέχνης πάσης ἀναδέξομαι ἐπὶ τῇ δοθείσῃ μοι παρ' αὐτῶν ἀρχῇ, ὑπὲρ τῆς αὐτῶν βασιλείας καὶ πολιτείας. καὶ κοινωνός εἰμι τῇ ἁγίᾳ τοῦ θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἢ χρόνον ἐναντιωθήσομαι αὐτῇ· οὐδὲ ἄλλῳ τινὶ συγχωρήσω, καθ' ὅσον δυνατὸς εἶναι ἔχω. ὄμνυμι δὲ τοὺς αὐτοὺς ὅρκους, ὡς οὐδενὶ παντελῶς οὔτε δέδωκα οὔτε δώσω, προφάσει τῆς διδομένης μοι ἀρχῆς· οὔτε προφάσει προστασίας, οὐδὲ ἐπηγγειλάμην, οὔτε ὡμολόγησα ἐκ τῆς ἐπαρχίας πέμπειν, οὔτε πέμψω· οὔτε προφάσει δεσποτικοῦ ſuffragii, οὔτε τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις, οὔτε τοῖς ἄλλοις περιφανεστάτοις ἀνθρώποις τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν, οὔτε τοῖς περὶ αὐτοὺς καθεστῶσιν, οὐδὲ ἄλλῳ τῶν πάντων οὐδενί. ἀλλ' ὥσπερ ἀμισθὶ παρέλαβον τὴν ἀρχήν, οὕτω καὶ καθαρὸς φανοῦμαι περὶ τοὺς ὑποτελεῖς τῶν εὐσεβεστάτων ἡμῶν δεσποτῶν, ἀρκούμενος ταῖς ἀφωρισμέναις μοι ἐκ τοῦ δημοσίου σιτήσεσι. †. Καὶ πρῶτον μὲν πᾶσαν ποιήσομαι σπουδήν, τὰ τοῖς δημοσίοις ἀνήκοντα ἐγρηγόρως εἰσπράξαι, καὶ τοὺς μὲν ἀγνωμονοῦντας καὶ δυσκόλως ἀνάγκῃ, μετὰ πάσης εἰσπράξω τῆς σφοδρότητος, οὐδὲν ὑποκλινόμενος, οὐδὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου κέρδος ἀποβλέπων, ἢ πρὸς χάριν ἢ πρὸς ἀπέχθειαν ἀπαιτῶν τινά, παρὰ τὸ προσῆκον, ἢ συγχωρήσω τινί· τοὺς δὲ εὐγνωμονοῦντας πατρικῶς προστατεύσομαι, καὶ τοὺς ὑπηκόους τῶν εὐσεβεστάτων ἡμῶν δεσποτῶν, ἀνεπηρεάστους παντελῶς, ὅσον δυνάμεως ἔχω, φυλάξω. †. Καὶ ἴσος ἐν ταῖς δίκαις ἑκατέρῳ μέρει καὶ ἐν ταῖς δημοσίοις καθεστήξομαι γενόμενος. καὶ οὐδενὶ μέρει παρὰ τὸ δίκαιον προστεθήσομαι, ἀλλ' ἐπεξελεύσομαι πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ πᾶσαν ἰσότητα φυλάξω, κατὰ τὸ φαινόμενόν μοι δίκαιον. καὶ τοὺς μὲν ἀναιτίους, ἀνεπηρεάστους φυλάξω, τοῖς δὲ ὑπευθύνοις ἐπιθήσω τιμωρίαν κατὰ τὸν νόμον· καὶ πᾶσαν δικαιοσύνην, καθὰ εἴρηται, ἔν τε τοῖς δημοσίοις ἔν τε τοῖς ἰδιωτικοῖς συναλλάγμασιν αὐτοῖς διατηρήσω. καὶ ἐὰν εὕρω τὸ δημόσιον ἀδικούμενον, οὐκ ἐγὼ μόνος τοῦτο πράξω, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀεί μοι παρεδρεύοντα τοιοῦτον σπουδάσω παραλαβεῖν, καὶ τοὺς περὶ ἐμὲ πάντας, ὥστε μὴ ἐμὲ μὲν καθαρεύειν, τοὺς δὲ περὶ ἐμὲ κλέπτειν καὶ ἁμαρτάνειν. εἰ δὲ εὑρεθῇ τις τῶν περὶ ἐμὲ τοιοῦτος, καὶ τὸ φθαρὲν παρ' αὐτοῦ θεραπεύσω, καὶ αὐτὸν ἀποσοβήσω. †. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα πάντα οὕτως φυλάξω, ἀπολάβοιμι ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἐν τῇ φοβερᾷ κρίσει τοῦ μεγάλου δεσπότου θεοῦ τε καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔχω τὴν μερίδα τοῦ Ἰούδα, καὶ τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ, καὶ τὸν τρόμον τοῦ Κάϊν, πρὸς τῷ καὶ ταῖς ποιναῖς τῷ νόμῳ τῷ αὐτῶν εὐσεβείας περιεχομέναις ὑπεύθυνος εἶναι.

Tit. III.

JUSJURANDUM [5] QUOD PRÆSTATUR AB HIS QUI ADMINISTRATIONES ACCIPIUNT.

Juro ego per Deum omnipotentem, & filium ejus unigenitum, dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & Spiritum ſanctum, & per ſanctam glorioſam Dei genitricem, & ſemper virginem Mariam, & per quatuor Euangelia quæ in manibus meis teneo, & per [6] ſanctos Archangelos Michaëlem, & Gabriëlem, puram conſcientiam germanumque ſervitium me ſervaturum ſacratiſſimis noſtris dominis Juſtiniano, & Theodoræ conjugi ejus, occaſione traditæ mihi ab eorum pietate adminiſtrationis: & omnem laborem ac ſudorem cum favore, ſine dolo, & ſine arte quacunque ſuſcipio in commiſſa mihi ab eis adminiſtratione de eorum imperio atque republica: & communicator [7] ſum ſanctiſſimæ Dei Catholicæ & Apoſtolicæ eccleſiæ: & nullo modo vel tempore adverſabor ei: nec alium quemcunque permitto, quantum poſſibilitatem habeo. Juro quoque idem jusjurandum, quod nulli penitus neque [8] dedi neque dabo occaſione dari mihi cinguli, neque occaſione patrocinii, neque promiſi, neque profeſſus ſum de provincia mittere, neque mittam, neque occaſione dominici ſuffragii, neque famoſiſſimis præfectis adminiſtrationem habentibus, neque iis qui circa eos ſunt, neque alii hominum ulli: ſed ſicut ſine ſuffragio percepi cingulum, ſic etiam purè me exhibebo circa ſubjectos piiſſimorum noſtrorum dominorum: contentus iis quæ ſtatutæ ſunt mihi de fiſco annonis. †. Et primum omne habebo ſtudium, ut fiſcalia [9] vigilanter inſpiciam: & indevotos quidem, & indigentes neceſſitate, cum omni exigam vehementia, nequaquam ſubinclinatus, neque ob hoc lucrum ipſum omnino conſiderans, aut per gratiam vel odium exigens aliquem citra quam competit, aut concedam alicui: devotos autem paterne tractabo, & ſubjectos piiſſimorum noſtrorum dominorum illæſos undique, quantum poſſibilitatem habeo, cuſtodiam.

†. Et æquus in cauſis utrique parti, & in publicis diſciplinis ero: nullique parti citra quam juſtum eſt, præſtabo: ſed exequar univerſa delicta, & omnem æquitatem ſervabo ſecundum [10] quod mihi viſum fuerit juſtum: & eos quidem qui innoxii ſunt, undique innoxios illæſoſque conſervabo: noxiis autem imponam ſupplicium ſecundum legem, & omnem juſtitiam (ſicut jam dictum eſt) in publicis & privatis contractibus eis ſervabo: & ſi compererо fiſcum injuſtitiam pati, non ego ſolum hoc ago, ſed etiam ſemper mihi aſſidentem [11] talem ſtudebo aſſumere, & circa me omnes: ut non ego purus quidem ſim, qui vero circa me ſunt, furentur & delinquant. Si quis autem inveniatur circa me talis: & quod fit ab eo, me ſanare & eum expellere. †. Si vero non hæc omnia ita ſervavero: recipiam hic & in futuro ſeculo in terribili judicio magni Domini Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti: & habeam [12] partem cum Juda [13], & lepra Giezi [14], & tremore Cain [15]: inſuper & pœnis quæ lege eorum pietatis continentur, ero ſubjectus. Scriptum eſt exemplar hujus Dominico glorioſiſſimo per Illyricum prætoriorum præfecto.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

‡ Ὥστε τὴν ἐκκλησίαν ῥώμης ἔχειν τὴν τῶν ρ' ἐνιαυτῶν παραγραφήν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ θ'.

* *

Tit. IV.

UT ETIAM ECCLESIA ROMANA [16] CENTUM [17] ANNORUM GAUDEAT PRÆSCRIPTIONE.

Novella Constit. IX.

1. *Imp. Juſtin. A. Joanni viro beatiſſ. ac ſanctiſſ. Archiepiſc. & Patriarchæ veteris Romæ.*

PRÆFATIO.

Ut legum originem anterior [18] Roma ſortita eſt, ita & ſummi [19] pontificatus apicem apud eam eſſe nemo eſt qui dubitet. Unde & nos neceſſarium duximus *patriam* [20] *legum, fontem ſacerdotii*, ſpeciali noſtri numinis lege illuſtrare, ut ex hac in univerſas eccleſias catholicas, quæ uſque ad Oceanum fretum poſitæ ſunt, ſaluberrimæ legis vigor extendatur: & ſit totius Occidentis, nec non & Orientis, ubi poſſeſſiones ſitæ inveniuntur ad eccleſias noſtras ſive nunc pertinentes, ſeu poſtea eis adquirendæ, lex propria ad honorem Dei conſecrata. Cum enim antiqua jura xxx. annorum metis temporales exceptiones concludebant, & ſi hypotheca fuerat, paulo longiora eis ſpatia condonabant: nos ſacroſanctas eccleſias hujuſmodi quidem curriculis temporum nullatenus excludi concedimus, maxime in his rebus, in quibus vel læſionem ſuſtinuerint, vel quicquam debeatur: ſed centum tantummodo annorum lapſu temporalem exceptionem eis opponi ſancimus: ut maneant per totum prædictum tempus integra jura eccleſiaſtica, & non poſſit eis alia [21] præter centum annorum obviare exceptio: cum hoc tempus vitæ [22] longævi hominis plerumque finis eſſe dignoſcatur. †. Habeat itaque ſanctitas tua hanc legem catholicis totius Occidentis eccleſiis profuturam, & in Orientales partes propagandam, in quibus aliquid ſacroſanctæ poſſident eccleſiæ: ut ſit Deo omnipotenti dignum donarium, divinarum rerum tuitio: nec iniquis hominibus impium [23] remaneat præſidium, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus relinquatur: ſed ille ſervetur innocens, qui re vera innoxius ſit: nec improba temporis allegatione ſeſe tueatur: tempus pro puritate prætendens. Quod igitur noſtra æternitas ad omnipotentis Dei honorem, venerandæ ſedi ſummi apoſtoli Petri dedicavit: hoc habeant omnes terræ, omnes inſulæ totius Occidentis, quæ uſque ad ipſos Oceani receſſus extenduntur, noſtri imperii providentiam per hoc in æternum. Reminiſcentes, hujus legis prærogativam (ſicut ſupra dictum eſt) non ſolum in Occidentalibus partibus Romanæ eccleſiæ condonamus, ſed etiam in Orientalibus partibus, in [24] quibus eccleſiaſticæ urbis Romæ poſſeſſiones ſunt, vel poſtea fuerint, ſcilicet omnibus judicibus majoribus & minoribus, qui Chriſtiani & orthodoxi ſunt, vel poſtea fuerint: hanc noſtram conſtitutionem ſervantibus: nihilominus hujuſmodi legis temeratoribus, poſt cœleſtes pœnas etiam legitimum ſemper vigorem pertimeſcentibus, & pœnam 2. libr. auri formidantibus: hac lege non ſolum in poſtea emergentibus cauſis ſuum tenorem exercente, ſed etiam in iis quæ jam ſunt deductæ in judicium.

EPILOGUS.

†. Sanctitas itaque tua præſentem noſtræ manſuetudinis legem piiſſimam, ſive ſacroſanctam oblationem, quam Deo dedicamus, accipiens, intra ſacratiſſima vaſa reponat: & à nobis ſervandam, & omnes eccleſiaſticas poſſeſſiones ſervaturam. Dat. *Conſtantinop.* VI. Kal. Maji, Belis. V. C. Conſule.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΡΕΦΕΡΕΝΔΑΡΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ι'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος, Ἑρμογένει τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἃ πρὸς εἰς τάξιν ἠγάγομεν τὴν προσήκουσαν, οὐδὲ τὰ περὶ τοὺς περιβλέπτους ἡμῶν ῥεφερενδαρίους ἔξω καταλιπεῖν ᾠήθημεν τῆς παρ' ἡμῶν προνοίας· καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ περ πολλῷ ἡμῖν χρησιμώτεροι καθεστήκασι. πρότερον μὲν αὐτοὺς οὐκ εἰς πλῆθος συντεταγμένους, ἡμεῖς, ὅπως ἂν πολλοῖς δι' αὐτῶν βοηθοῖμεν, τὰς ἑκάστου ῥᾳδίως αἰτήσεις μανθάνοντες, πλείους εἶναι τῶν ἔμπροσθεν πεποιήκαμεν. §. α'. Ἀλλ' ἐφάνησάν τινες τὴν ἡμετέραν φιλοτιμίαν εἰς ἀπειρίαν ἐκτείνοντες, καὶ πολλοὺς δι' ἡμῶν εἰσάγοντες τοὺς δεομένους, πολλαῖς δὲ ἱκεσίαις χρώμενοι. οὕτω τὸ ταῖς ἀεὶ προσθήκαις εἰς ἀπειρίαν ἀσύμμετρον τὸ πρᾶγμα οὕτως ἐξηγάγοντο σεμνόν. οὐδὲ γὰρ τοῖς αἰτοῦσι γέγονε πέρας, ἕως εἰς τεσσαρεσκαίδεκα ὁ τούτων ἀριθμὸς ἐξέβη. Διὰ τοῦτο τοίνυν ὅπως ἂν μὴ πρᾶγμα τιμηθὲν ἡμῖν πληθυνόμενον, εἰς πλῆθος ἐκχεόμενον, τῆς οἰκείας ἐλαττωθείη σεμνότητος, συνείδομεν

Tit. V.

DE REFERENDARIIS [25] PALATII.

Novella Constit. X.

Imp. Juſtin. Aug. Hermogeni glorioſiſſ. ſacrorum officiorum magiſtro, exconſuli, & patricio.

PRÆFATIO.

Cum aliis omnibus quæ in ordinem perduximus competentem, neque ea quæ de ſpectabilibus noſtris *Referendariis* ſunt, foras relinquere exiſtimavimus à noſtra providentia: & tanto magis, quanto nobis utiliores conſtituti ſunt, primum quidem eos non in multitudine conſtitutos, nos, ut adjuvaremus multos per eos ſingulorum facile petitiones diſcentes, plures eſſe quam dudum fecimus.

§. 1. Sed apparuerunt quidam noſtram largitatem in immenſum vocantes, & multos quidem nobis introducentes ſupplicantes: multis autem petitionibus uſi, ita ſemper adjectiones in immenſum incompetens, cauſam ſic perduxerunt honeſtam: nil enim petentibus factum eſt finitum donec in quatuor & decem eorum numerus exiret. Propterea igitur utpote cauſa jure à nobis honorata, deinde in multitudinem effuſa, ne propria imminuatur honeſtate, prævidimus

certa

1 Præfidi prætorio, codicillos dignitatum dabant præſidibus provinciæ, & hi à præfectis ipſis Prætorio, codicillos ſuos accipiebant provinciarum præſides.

2 Defenſorum avaritia coërcenda, de defenſoribus vide *Nov.* 15.

3 Salaria interdum nulla ex publico defenſores habuerunt.

4 Pœna defenſorum aliquid præter leges accipientium.

5 Formulam jurisjurandi obſerva.

6 Jurare per ſanctos Archangelos ſoliti magiſtratus Juſtiniani tempore.

7 Huc refer formulam jurisjurandi à Cancellariis Galliæ praeſtandi, ex Lucio 3. *Placit.* 7. *num.* 1.

8 *l.* 15. 20. *C. de epiſcop. aud.* *l.* *alt.* *C. de poſtulando.* *l.* 9. *C. de divorſ. off.*

9 *V.* *t.* 8. *tit.* 2.

10 Judicandum eſſe ex conſcientia, non ex actis & probatis hinc colligunt: adde *l. illicitas.* 6. §. *veritas.* *l.* *ff. de officio præſidis.*

11 *d. cap.* 81.

12 Formulam diræ imprecationis obſerva: Pars mihi ſit cum Juda, cum lepra Giezi, cum tremore Cain.

13 *Matth.* 27. *Actor.* 1.

14 4. *Reg.* 5.

15 *Geneſ.* 4.

16 Hæc conſtitutio pertinet ad occidentales Eccleſias: idem antea tributum fuerat eccleſiis orientalibus, *l.* 23. *C. de ſacroſ. eccleſ.*

‡ Ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἐν τῇ δύσει καὶ ἐν τῇ ἀνατολῇ ... ἑκατὸν ἐτῶν.

17 Hæc conſtitutio abrogata eſt, *Julian.* per Novellam. 111. introducta 40. annorum præſcriptione. qua de re vid. *Cujac.* 5. *obſ.* 5. & *c.* 31. & 34. *de temporib.* Goth. An hæc Nov. corrigatur per *Nov.* 131. *c.* 6. Aſſirm. Cujac. diſſ. Covarr. 2. *part. relect.* §. 3. Ans.

18 Roma anterior, hoc eſt vetus, Italiæ Roma eſt, nova vero Roma, eſt Conſtantinopolis.

19 Summi pontificatus apex datus Romano.

20 Roma legum patria, fons ſacerdotii: adde *l.* 7. *C. de ſeriis.*

21 Hoc dixi abrogari per Novell. 111. introducta præſcriptione 40. annorum, *Nov.* 131. *c.* 6.

22 *l.* 23. *C. de ſacroſanct. eccleſ.*

23 Uſucapio rerum eccleſiæ, impium iniquis hominibus præſidium.

24 Aliæ poſſeſſiones Romanæ ſitæ in Oriente, jure Orientali fuiſſent præſcriptæ.

25 De numero referendariorum vide Julianum *Conſtit.* 16. Referendarii porro palatii recitant principi ſupplicum deſideria & mandata principis judicibus inſinuant. *Nov.* 113. 124. *c.* 4. *l.* 2. *C. de off. ejus qui vicem.* *Procop. de bello Perſico.* 4. *Ammian.* 41. Gallis videntur appellari *Maiſtres des Requeſtes, de l'hoſtel.* De referendariis majoris eccleſiæ dictum eſt *Nov.* 6.

certa eorum numerum [1] comprehendere mensura: non ut quæ sunt auferamus [2] eis concessa. (nec enim hoc imperialis est majestatis proprium) sed ut omnium placentium nobis & honeste ministrantium, foras aliquos ex his constituamus à nostro ministerio, nullo omnino concedimus modo: sed manere quidem eos sancimus secundum figuram qua sunt: neminem tamen omnino adjici, donec in octo viros perveniat numerus: *ut hi perpetuo sint octo constituti:* numero quidem hoc per nullum modum aut tempus aucto, festinantibus autem ipsis perpetuo invicem transcendere circa nos & imperium cura & devotione: nemine licentiam habente, neque petere aliquid deinceps tale, sed sciente quod neque impetrabit petita: pro eadem autem petitione non solum obligatus erit pœnæ auri librarum decem, sed etiam propria spoliabitur militia. Volumus enim eos in mensura quidem usque ad dictum numerum contineri: justitia vero & aliis virtutibus augeri, & ad manus apparere. *Multitudo [3] enim numerosa nihil habet honestum: quoniam in paucis ex multis qua secundum virtutem est, vita salvatur.* Maneant igitur, secundum quod prædiximus, nunc in eadem figura.

EPILOGUS.

†. Hæc autem tua eminentia cognoscens custodiat, ut nullo tempore transgrediatur aliquid eorum quæ à nobis sancita sunt: sed eos qui præter hoc aliquid agunt, interminatam exigi pœnam, tanquam ea petentes, quæ nec petere licet, neque dare possibile est [4], sitque & hæc lex nostra multitudinem quidem expellens: introducens vero virtutem, quæ non [5] in multis apparet: & præcipue in viris procedentibus ex patribus [6] quidem bonis, suam autem vitam constituentibus tam in petitionibus indigentium, quam ad nostrum in eos auxilium. †. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram legem manifestata sunt, tua eminentia operi effectuique tradere festinet. Dat. Id. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. CONS. *

ῥητῷ τῷ αὐτῶν ἀριθμῷ περιστεῖλαι μέτρῳ· οὐχ ὥστε τὰς ἤδη ἀφελέσθαι τὰς δεδομένας, (οὐ γὰρ τῆς βασιλικῆς ἴδιον μεγαλοφροσύνης) ἀλλ' ὥστε τῶν παίδων ἀρεσκόντων ἡμῖν, καὶ σεμνῶς ὑπηρετουμένων, ἔξω τινὰς ἐξ αὐτῶν ποιήσασθαι τῆς ἡμετέρας ὑπουργίας, οὐδενὶ παντελῶς ἀφιέμεθα τρόπῳ· ἀλλὰ μένειν μὲν αὐτοὺς θεσπίζομεν κατ' ὅπερ εἰσὶ σχῆμα, μηδένα δὲ προστιθέναι παρακελευόμεθα, ἕως ἂν εἰς ὀκτὼ ἀνδρῶν τὸ τούτων περιστῇ μέτρον, ὥστε αὐτοὺς διηνεκῶς ὀκτὼ καθεστάναι· τοῦ μὲν ἀριθμοῦ τούτου κατ' οὐδένα τρόπον ἢ χρόνον αὐξομένου, σπευδόντων δὲ αὐτῶν διηνεκῶς ἀλλήλους ὑπερβαλέσθαι περὶ τὴν εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν βασιλείαν θεραπείαν τε καὶ εὔνοιαν· οὐδενὸς ἄδειαν ἔχοντος οὐδὲ αἰτεῖν τι λοιπὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ γινώσκοντος ὡς οὐδὲ τεύξεται τῶν αἰτουμένων, ὑπέρ τε τῆς αἰτήσεως αὐτῆς οὐ μόνον ὑπεύθυνος ἔσται ποινῇ χρυσίου λιτρῶν δέκα, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκείας ἐκπεσεῖται στρατείας. βουλόμεθα γὰρ αὐτοὺς τῷ μέτρῳ μὲν μέχρι τοῦ ῥηθέντος ἀριθμοῦ συστείλασθαι, δικαιοσύνῃ δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς αὔξεσθαί τε καὶ ἐπὶ μεῖζον διαφαίνεσθαι. τὸ γὰρ κατ' ἀριθμὸν πλῆθος οὐδὲν οὐδὲ ἔχει σεμνὸν, ἐπειδήπερ ἐν ὀλίγοις ἐκ πολλῶν ὁ κατ' ἀρετὴν σώζεται βίος. μενέτωσαν μὲν οὖν, καθάπερ εἰρήκαμεν, νῦν ἐπὶ τούτου τοῦ σχήματος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα δὲ ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα φυλαττέτω, καὶ μηδένα παρ' οὐδένα καιρὸν παραβαίνειν συγχωρείτω τι τῶν παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων, ἀλλὰ τοὺς παρὰ ταῦτά τι πράττοντας, τὴν ἀπειλημμένην εἰσπραττέτω ποινὴν, οἷα τούτους αἰτοῦντας ἅπερ οὐδὲ αἰτεῖν ἔξεστιν, οὔτε διδόναι δυνατόν. καὶ ἔστω καὶ οὗτος νόμος ἡμέτερος, πλῆθος μὲν ἀποσειόμενος, εἰσαγόμενος δὲ ἀρετὴν, ἥπερ οὐκ ἐν πολλοῖς διαφαίνεται. καὶ μάλιστα ἐπ' ἀνδράσι προελθοῦσι μὲν ἐκ πατέρων ἀγαθῶν, τὸν δὲ αὐτῶν βίον ἀποτιθεμένοις ταῖς τε τῶν δεομένων ἱκεσίαις, ταῖς τε παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς ἐπικουρίαις. †. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω.
Datum XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

Deest hic Novell. XI. ut & in omnibus Græcis editionibus, titulus ejus tantum superest in hanc sententiam:

UT QUÆ CIRCA VIMINACIUM [7] SUNT ECCLESIÆ [8] SUB PROPRIO ARCHIEPISCOPO SINT, NON AUTEM AMPLIUS SINT SUB ARCHIEPISCOPO THESSALONICÆ.

‡Ὥστε τὰς περὶ τὸ Βιμινάκιον [illegible] ὑπὸ Ῥωμαίοις πόλεις, ὑπὸ ἰδικὸν ἀρχιεπίσκοπον εἶναι, καὶ μηκέτι ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ια'.

* * *

At illam integram reperi in veteri quodam libro manuscripto, ubi inscribitur:

TIT. VI.

DE PRIVILEGIIS ARCHIEPISCOPI JUSTINIANÆ [9] PRIMÆ [10], ET SEDE [11] P.P. ILLYRICO IN PANNONIAM SECUNDAM, ID EST, JUSTINIANAM PRIMAM TRANSFERENDA.

NOVELLA CONSTITUTIO XI.

Imp. Justin. A. Catelliano viro beatissimo, Archiepiscopo primæ Justinianæ.

PRÆFATIO.

MULTIS & variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua primo Deus præstitit nobis ad hunc mundum quem ipse condidit, venire, & circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, ut primæ Justinianæ patriæ nostræ pro tempore sacrosanctus antistes, non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat: & cæteræ provinciæ sub ejus sint authoritate, id est tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia Ripensis: nec non Mysia secunda [12], Dardania, & Prævalitana [13] provincia, & secunda Macedonia: & pars secundæ etiam Pannoniæ, quæ in Bacensi est civitate. Cum enim in antiquis temporibus Firmi [14] præfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus causis, postea autem *Attilanis [15] temporibus* ejusdem locis devastatis Apennius præfectus prætorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam præfecturam & sacerdotalis [16] honor secutus est: *& Thessalonicensis episcopus, non sua auctoritate, sed [17] sub umbra præfecturæ meruit aliquam prærogativam.* †. Cum igitur in præsenti, Deo auctore, ita nostra Respublica aucta est, utraque ripa Danubii jam nostris civitatibus frequentetur, & tam Viminacium quam Recidua & Literata quæ trans Danubium sunt, nostræ iterum ditioni subjectæ sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam præfecturam quæ in Pannonia erat, in [18] nostra fœlicissima patria collocare, cum nihil quidem magni distat à [19] Dacia Mediterranea, secunda [20] Pannonia. †. Et quia homines semper bellicis sudoribus inhærentes non erat utile Reipublicæ ad primam Macedoniam, post tot spatia, tantasque etiam difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est ipsam præfecturam ad superiores partes trahere, ut juxta eam provinciæ constitutæ, facilius sentiant illius medicinam. Et ideo tua beatitudo & omnes præfatæ primæ Justinianæ sacrosancti antistites, Archiepiscopi [21] habeant prærogativam [22], & omnem licentiam, suam auctoritatem eis [23] impertiri, & eos ordinare, & in omnibus suprascriptis provinciis primam habere dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium, à tua sede creentur, & solum archiepiscopum habeant, nulla communione ad eum Thessalonicensi episcopo servanda: sed tu ipse & omnes primæ Justinianæ antistites, sive ejus judices & disceptatores, quicquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant, & finem eis imponant, & eos ordinent, & nec ad alium quendam eatur, sed suum agnoscant Archiepiscopum omnes prædictæ provinciæ, & ejus sentiant creationem, & vel per se, vel per suam auctoritatem, vel clericos mittendos habeat omnem potestatem, omnemque sacerdotalem censuram, & creationis licentiam. Sed & in Aquis, quæ est provinciæ Daciæ Ripensis, ordinari volumus à tua sanctitate episcopum, ut non in posterum sub Meridiano Thraciæ oppido episcopo sit constituta, sed Meridianus quidem maneat in Meridiano, nulla communione cum Aquis servanda. Aquensis autem episcopus habeat præfatam civitatem, & omnia ejus castella & territoria & ecclesias, ut possit Bonosiacorum [24] scelus ex ea civitate & terra repellere, & in orthodoxam fidem transformare. †. Ut igitur sciat beatitudo tua nostri numinis dispositionem, ideo præsentem legem ad tuam venerabilem sedem transmisimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriæ nostræ ecclesia in Dei omnipotentis gloriam, & nostri numinis sempiternam recordationem.

†. Quando autem tuæ recordationis sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore Archiepiscopum ejus [25] à venerabili suo consilio Metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet Archiepiscopum omnibus honoratum ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi episcopo, nec ad hoc communione servanda.

EPILOGUS.

†. Beatitudo igitur tua, quæ nostra sanxit æternitas, modis omnibus ad effectum perducere non differat. Dat. XX BELIS. V.C. Consule.

TIT. VII.

DE INCESTIS [26] ET [27] NEFARIIS NUPTIIS.

NOVELLA CONSTIT. XII.

Imp. Justin. August. Floro gloriosissimo comiti ubicunque positæ divinæ rei privatæ.

PRÆFATIO.

PRo incestis dudum nuptiis scriptas ab imperatoribus leges non perfecte habere judicamus: quæ eos quidem, qui incestis copulantur nuptiis, impunitos [28] sinunt, ex iis autem procedentem sobolem, utique inculpabilem [29] existentem, privant rebus patris, ut necessitas sit eos quidem qui peccant sine reatu esse: eos autem qui innoxii sunt, tanquam peccantes puniri.

CAP. I.

De incestis & nefariis nuptiis.

SAncimus igitur de cætero, si quis illicitas, & contrarias [30] naturæ (quas lex incestas, & nefandas, & damnatas vocat) contraxerit nuptias, si quidem [31] non habuerit filios ex prioribus legitimis & inculpabilibus sibi contractis nuptiis, mox ei suarum rerum casum imminere: simul autem, & eorum quæ nomine dotis data sunt ei, in nullo potiri:

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

ΠΕΡΙ ΑΘΕΜΙΤΟΓΑΜΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιβ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Φλώρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν ἀπανταχοῦ θείων πριβάτων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟὺς ὑπὲρ τῶν ἀθεμίτων ἔμπροσθεν γεγραμμένους ὑπὸ τῶν βασιλευσάντων νόμους οὐκ ἐντελῶς ἔχειν ἡγούμεθα, εἴπερ τοὺς μὲν ἀθεμίτοις συμβαλόντας γάμοις ἀτιμωρήτους ἐῶσι, τὴν δὲ ἐξ αὐτῶν προελθοῦσαν γονὴν, καίτοιγε ἀναίτιον οὖσαν, ἀφαιροῦνται τῶν τοῦ πατρὸς, ὡς ἀνάγκην εἶναι, τοὺς μὲν ἁμαρτάνοντας, ἀνευθύνους εἶναι· τοὺς δὲ ἀναιτίους, ὡς ἁμαρτάνοντας κολάζεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν ἀθεμιτογαμιῶν.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, τοῦ λοιποῦ, εἴ τις ἀθέμιτον καὶ ἐναντίον τῇ φύσει (ὃν ὁ νόμος incestum τε καὶ nefarium καὶ damnatum καλεῖ) συναλλάξῃ γάμον, εἴπερ οὐκ ἔχει παῖδας ἐκ προτέρων γενομένους τε καὶ ἀμέμπτων αὐτῷ συνηλλαγμένων γάμων, εὐθὺς μὲν αὐτοῦ τὴν τῶν οἰκείων πραγμάτων ἐκπτῶσιν ἐπικεῖσθαι, ἅμα δὲ καὶ τῶν ὀνόματι προικὸς ἐπιδεδομένων αὐτῷ μηδενὸς

1 Referendarii ad veterem numerum rediguntur, ut clerici, *Nov.* 3.
2 Concessa auferre, non est proprium Imperatoris, *Nov.* 81. *c.* 2. *in fin.*
3 Multitudo numerosa nihil habet honesti. *ut hic.* Interdum etiam multitudo nocet. *sic* multitudo medicorum interdum ægrotis perdit. Dion *in Hadriano:* multitudo seu turba librorum discentem onerat, non instruit. Seneca 1. *de tranquillitate* 9. in conviviis plerunque turba est turbulenta. *Varro Satyra Menipp.* apud Gellium 13. c. 11. sic multitudo effrenata testium non admittenda. *l.* 1. *in fin. ff. de testib.*
4 Quod petere non licet, dari non potest, & è contra.
5 Rari quippe boni, &c. Pauci dignoscere possunt vera bona.
6 Fortes creantur fortibus.
‡ Οἷς [illegible] ἐν τῷ [illegible].
Deest hic Nov. XI. ut & in omnibus Græcis editionibus: titulus ejus tantum superest, in hanc sententiam. At illam integram reperi in veteri quodam libro manuscripto, ubi inscribitur, De p. Ar. &c.
7 Vid. *Julian. Const.* 9.
8 Quasque subjecit ei imperator.
9 Achrido, vel ut ait Agathias, Vedecina civitas Illyrici Justiniani natalis fuit. vide *Gregor. lib.* 2.
10 Quæ & nova. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 21. Aliæ sunt Justinianæ in Africa Carthaginensium, *Novell.* 131. quæ à Justiniano vindicata & restituta imper. Romano. Alia fuit Justiniana secunda in Cypro insula, patria Theodoræ uxoris: *Niceph.* Alia Justiniana nova in *Novell.* 8. & alia *Novell.* 28. *Gregor.* 4. *epist.* 19 facit mentionem Joannis episcopi Justinianæ primæ.
11 Sedes PP. Illyrici Justinianea 1.
12 *Nov.* 8. *c.* 15. §. 47.
13 *Nov.* 131. *c.* 3.
14 Firmium, olim sedes Præfecti Illyrici & Archiepiscopi Illyrici. Forte legendum, *Sirmii:* unde Pannonia Sirmiensis quondam Gothorum sedes. *Cassiod.* 3. *variar.*
15 Id est, Attilæ. Attila rex Hunnorum, ad hunc Attilam Cassiodorus à Valentiniano missus est legatus cum Carpilione filii Ætii, vidit intrepidus, cujus timebat imperium: facies illas terribiles & minaces fretus auctoritate despexit, nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus mundi dominatum videbatur expetere. Invenit regem superbum & reliquit placatum. vid. *Cass.* 1. *variar.* 4.
16 Episcopalis.
17 Hic locus valde notandus est. Indicat enim quemadmodum episcopi paulatim alii aliis imperaverint. Nam colore sedis præfecturæ prætorianæ, episcopi earundem urbium cæteris antistare voluerunt, *ut hic,* & nomine magnæ sunt ortæ controversiæ inter Ravennatem & Romanum episcopum. 18 Hic locus ostendit, Justiniani patriam non fuisse Dalmatiam vel Thraciam, sed Pannoniam: quæ hodie appellatur Bulgaria. 19 Daciæ verbum comprehendit hodie Transilvaniam, Valachiam, Moldaviam. 20 Id est, inferior hodie Hungaria: superior Austria, Carinthia, Carniola. 21 Quasi patriarchæ. 22 *Novell.* 131. *cap.* 3. 23 Episcopia. 24 Videtur innuere Bonosianos quorum meminit *Greg. in Epist. ad Quintum de consecratione dist.* 4. *cap.* 1. *Et vero:* adde Bonosianos *Synag.* 5. *C.* 4. *epist.* 20. 21. *Isidorum,* adde eundem *Gregor.* 9. *regist.* Indictione *l.* 4. *epist.* 61. 25 Archiepiscopus Illyrici ordinabatur à Metropolitanis Illyrici. 26 Περὶ ἀθεμιτογαμιῶν. *Synag.* 5. *C.* 4. *Nov.* 139. 154. Περὶ ἀθεμιτογαμιῶν. Id est, de his qui se suo sanguini miscent. *Harmenop.* 6. *tit.* 4. vide *Julian. const.* 32. vid. *Clarum* 1. *sentent.* §. *Incestus* 9. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 4. *cap.* 2. Ant. 27 [illegible] Primi generis exemplum fuerit, si quis fratris filiam, vel amitam, & similes personas duxerit. Secundi, tutoris cum pupilla matrimonium: Tertii, cum rapta. 4. *Harm.* 6. *in fin.* 28 Ante Justinianum nuptias contrahentes incestuosas, impuniti videntur, cum tamen eorum liberi eis non succederint: legimus tamen incestuosos deportatos, *l.* 5. *ff. de quæstionibus.* 29 Incestuosi filius, sine sua culpa sic nascitur. 30 Incestæ, nefandæ nuptiæ damnatæ, contrariæ naturæ, *ut hic* moribus. *l.* 8. *l.* 39. *ff. de ritu.* juri gentium. *l.* 69. *d. tit.* contra leges. J. *eod.* 31 Pœna incestuosas nuptias contrahentis, adde *l.* 6. *Cod. eod.*

ἀλλὰ πάντα τῷ δημοσίῳ προσκυρῶσθαι. ἀνθ' ὅτου γάρ, ἐξὸν γάμους νενομισμένους ἐπιτελεῖν, παρανόμων ἠράσθη, καὶ συνέχει μὲν γονάς, ἀδικεῖ δὲ τὸ γένος, πράττει δὲ ἀσεβῆ τε καὶ ἀνόσια, καὶ τοιαῦτα γε ἐπιθυμεῖ ὁποῖα πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποστρέφεται ζῴων. ἔστω γε αὐτῷ ποινὴ μὴ δήμευσις μόνον, ἀλλὰ καὶ ζώνης ἀφαίρεσις, καὶ ἐξορία· καὶ εἴ γε εὐτελὴς εἴη, καὶ τοῦ σώματος αἰκισμός, ὅπως ἂν μάθοι σωφρονεῖν, καὶ εἴσω τῆς φύσεως μένειν, ἀλλὰ μὴ περαιτέρω τε καὶ ἐρᾶν ὑπερόρια, καὶ τῶν παραδεδομένων ἡμῖν ἐκ τῆς φύσεως καταπολεμίζεσθαι· καὶ τῆς γυναικός, εἰ τοῦ νόμου ἐπιγνωσθείη, τούτου μὲν ἀμελήσει, ἀθεμίτοις δὲ ἑαυτὴν ἐκδοίη γάμοις, ὑπὸ τὴν αὐτὴν γενομένης ποινήν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ νόμιμοι παῖδες ἀθεμίτων τῇ τοῦ πατρὸς τιμωρίᾳ αὐτεξούσιοι γίνονται, καὶ πῶς τὴν τοῦ πατρὸς διαδοχὴν λήψονται.

Εἰ μέντοι τύχοιεν ἐκ προτέρων γάμων ἀμέμπτων παῖδες ὄντες αὐτῷ, ἢ ἔγγονοι τυχόν, ἢ καὶ περαιτέρω, τὴν πατρῴαν εὐθὺς ἐκεῖνοι λήψονται διαδοχήν, αὐτεξούσιοι μὲν τῇ τοῦ πατρὸς τιμωρίᾳ γενόμενοι, τρέφοντες δὲ ὅμως αὐτόν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα παρέχοντες. εἰ γὰρ καὶ τῶν νόμων ὑπερόπτης εἴη καὶ ἀσεβής, ἀλλὰ πατήρ ὅμως ἐστί.

ΚΕΦ. γ'.

Πόσον ἔχει χρόνον ἡ παροῦσα διάταξις, καὶ ποίαν ἔχουσι δύναμιν οἱ ἀθέμιτοι παῖδες ἐν τῇ τοῦ πατρὸς περιουσίᾳ.

Καὶ τοῦτο μὲν ὁ μετὰ ταῦτα ἐχέτω χρόνος, ὁ μετὰ τὴν παροῦσαν ἡμῶν διάταξιν ῥέων, ὃ μηδένα λυπήσοι, εἴ γε σωφρονοίη. ἔξεστι γάρ, μηδὲν ἁμαρτόντα, ὑπὸ τῷ νόμῳ τούτῳ μὴ [illegible]. τὸ δὲ γε ἤδη παρῳχηκός, οὔτε παντελῶς εἴωμεν ἀνεύθυνον, οὔτε παντάπασιν ὑπὸ πικρὰν φέρομεν ἀγανάκτησιν. ἀλλ' εἴ τις ἀθέμιτος γέγονε γάμος, εἰ μὲν ἔφθασεν οἱονδήποτε τρόπῳ αὐτὸς διαλυθῆναι, ἀνεύθυνος ἔστω. †. Εἰ δὲ οὗτος εὕροι ὁ νόμος ἄλλους τινὰ μετὰ τοὺς τοιούτους γάμους, ἄδειαν ἐκεῖνος ἐχέτω, ἀφ' οὗπερ ἅπασιν ἐμφανὴς γένοιτο, ἐνιαυτῶν εἴσω δύο τὴν οὕτως αὐτῷ συναφθεῖσαν ἀποπέμψαι γαμετήν, οὐκ ἐπανελευσομένην ἔτι πρὸς αὐτόν, οὐδὲ διεζευγμένην μὲν τῷ σχήματι, ταῖς δὲ ἀληθείαις συνοῦσαν. ἴσως γὰρ οὕτως καὶ τοῖς προτέροις ἀπολογήσηται, μόνης τετάρτης τῆς αὐτοῦ περιουσίας μοίρας ἐπὶ τὸ δημόσιον φερομένης. καὶ τοῖς γε παισίν, (ἐπειδήπερ αὐτοῖς ὡς ἀνευθύνοις συγχωροῦμεν) εἰ μὲν μόνοι καὶ μὴ μεθ' ἑτέρων καὶ αὐτοὶ γνήσιοι εἶεν, ἐξ ἑτέρων γάμων ἀνευθύνων γενομένων, μὴ στερεῖσθαι τῆς πατρῴας διαδοχῆς. εἰ μὴ δικαίως αὐτοὺς μισήσοι ὁ πατὴρ διά τινα ἑτέραν νόμιμον προσκρούσιν, τῆς οἰκείας ἀποκλείσοι διαδοχῆς. §. α'. Εἰ μέντοι γε καὶ γάμος ἄν τις ἕτερος προγενόμενος, καὶ οὐδὲν τῷ νόμῳ προσκρούων, καὶ παῖδες ἐκεῖθεν γένοιντο· τὰς μὲν τρεῖς μοίρας τοῦ κλήρου τοῖς πανταχόθεν ἀμέμπτοις τε καὶ ἀνευθύνοις καταλιμπάνεσθαι παισίν, εἰ μή τι προσκρούσειεν ἕτερον, ὅπερ αὐτοὺς ἀναξίους τῆς τοῦ πατρὸς κατὰ νόμον δείκνυσι διαδοχῆς· τὴν δὲ τετάρτην τοῖς παισὶ τοῖς ἠδικημένοις μέν, ἀνευθύνοις δὲ ὅμως, καταλιμπάνειν ἐξέστω, καὶ αὐτοῖς ἀμέμπτοις τὰ ἄλλα πανταχόθεν περὶ τὸν πατέρα προσηνεχθεῖσιν, ἐκ τῆς πατρῴας περιουσίας τῆς τετάρτης μοίρας, ἣν τῷ δημοσίῳ δίδοσθαι προσετάξαμεν.

†. Δίδομεν δὲ αὐτοῖς, οὐκ ἐκ διαθήκης μόνης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου, τῶν γεγονότων, κατὰ τὸν ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον τρόπον, γίνεσθαι κληρονόμους. τοῦτο τούτου κρατοῦντος, εἰ καὶ μετὰ τὸ τὴν προτέραν ἀποπέμψασθαι γαμετήν, τὴν ἀθεμίτως αὐτῷ συναφθεῖσαν, ἑτέραν ἄγοιτο κατὰ νόμον γυναῖκα, παίδων αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς προτέρας ὄντων, καὶ ὕστερον ἐκ τῆς νομίμου γενομένων. οὕτω γὰρ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον τῇ φιλανθρωπίᾳ νικῶμεν, τῆς προικὸς δηλαδὴ τῇ προτέρᾳ γυναικὶ διδομένης. †. Εἰ δὲ μὴ τὴν γαμετὴν ἀποπέμψαιτο ἐνιαυτῶν ἐντὸς δύο, ἀφ' οὗπερ ὁ νόμος δημοσίᾳ γένοιτο φανερός, αὐτός τε ἐκπιπτέτω τῆς αὐτοῦ περιουσίας, καὶ ἡ γυνὴ τῆς προικός, καὶ ὑπὸ τὴν εἰρημένην γενέσθω ποινήν. οἵ τε τοιοῦτοι παῖδες οὐδὲν ἐκ τῆς πατρῴας περιουσίας ἐχέτωσαν, οὐδὲ μὴν τῆς μητρῴας προικός. †. Ἀλλ' εἰ μὲν εἶεν ἐκ προτέρων γάμων ἀνευθύνων παῖδες αὐτῷ γενόμενοι, ἐκεῖνοι τὰ πράγματα λήψονται, μετὰ τὴν τετάρτην δηλαδὴ μοῖραν, τὴν εἰς τὸ δημόσιον φερομένην, αὐτεξούσιοί τε γενόμενοι, καὶ τὸν πατέρα τρέφοντες, καὶ τὴν ἄλλην αὐτῷ παρέχοντες ἀρκοῦσαν θεραπείαν, καθὰ φθάσαντες εἴπομεν· τῆς προικὸς κἀνταῦθα τῆς ἀθεμίτου γυναικὸς ὑπὸ τὸ δημόσιον γινομένης. †. Εἰ μέντοι γε παῖδες οὐκ εἶεν ἐκ προτέρων ἀμέμπτων γάμων τῷ ταῦτα πράξαντι γενόμενοι, τηνικαῦτα τῆς πάσης αὐτοῦ περιουσίας κύριον ἔστω τὸ δημόσιον. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα γαμούντων ἀθέμιτα νενομοθετήκαμεν, ἐν ἴσῳ διὰ πάντων τιθέντες τόν τε οὐκ ἀποπεμψάμενον εἴσω τοῦ ῥηθέντος ἡμῖν χρόνου τὴν ἀθέμιτον γαμετήν, τῷ μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον τῶν ἀθεμίτων τε καὶ μεμισημένων τινὰ γάμων ἑλομένῳ.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν γνησίων παίδων πρὸ τῶν συμβολαίων γεννηθέντων.

Ἀμφισβητείσθαι δὲ ἔν τισιν ἔθνεσι καί τι περὶ τῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας διατάξεως γενομένων γνησίων παίδων, ᾠήθημεν ὀρθῶς ἔχειν ἡμεῖς, οἷα τοῦ νόμου πατέρες, προσθεῖναί τι αὐτῷ, καὶ διαλῦσαι τὸ ἐπαπορούμενον. καὶ γὰρ δὴ καὶ μετὰ τοιαύτης τῆς ἐννοίας ἐξ ἀρχῆς τὸν νόμον ἐθέμεθα. εἰ γάρ τις καὶ γνησίων εἴη παίδων πατήρ, καὶ ἀπελθούσης αὐτῷ τῆς γαμετῆς ἐξ ἀνθρώπων, ἢ καὶ νομίμως διαλυθείσης, ἔχοι τινὰ συνήθειαν πρὸς ἄλλην γυναῖκα, ἣν ἐξῆν καὶ νομίμως ἀγαγέσθαι γαμετήν, καὶ γένοιντο παῖδες αὐτῷ πρὸ τῶν προικώων συμβολαίων, εἴ γε ταῦτα ποιήσειεν, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα, εἰ καὶ μόνοι μένοιεν οἱ πρὸ τῶν προικώων παῖδες, δευτέρων ἢ οὐ γενομένων, ἢ καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τελευτησάντων, ᾠήθησάν τινες μὴ δύνασθαι τοὺς δευτέρους εἶναι γνησίους, ἐπειδὴ προϋπῆρχον καὶ ἐκ τῆς προτέρας γαμετῆς ἕτεροι νόμιμοί τε καὶ γνήσιοι παῖδες. ὅπερ οὐδεμίαν ὀρθὴν καὶ ἀκόλουθον ἔχει συνήχησιν. εἰ γὰρ τοὺς τοιούτους παῖδας ἡμεῖς νομίμους τε καὶ γνησίους ἀπεφήναμεν, τῇ τῶν προικώων συμβολαίων ἀρκεσθέντες ποιήσει, γνήσιοι δὲ καὶ οἱ πρότεροι καθεστήκασιν, ἐπὶ πᾶσι γνησίοις ὁ πατὴρ τελευτᾷ, τοῖς τε ἐκ τῆς προτέρας γενομένοις, τοῖς τε ἀπὸ τῆς δευτέρας, εἰ καὶ πρὸ τῶν προικώων συμβολαίων ἔφυσαν, καὶ μηδεὶς ἐπ' αὐτοῖς μετὰ τὸ συμβόλαιον τῆς προικὸς ἐτέχθη, ἢ καὶ τεχθεὶς ἐτελεύτησε. καὶ ἄδειαν ὁ νόμος αὐτῷ δίδωσιν ὡς βούλεται διατίθεσθαι τρόπον καὶ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γονήν, ἵνα μέντοι μὴ προσκρούσῃ κατά τι τοῖς νόμοις, οἳ μέτρον ῥητὸν τῆς διαδοχῆς πάντας τοὺς παῖδας καλοῦσιν. ἐλεύσονται τοίνυν καὶ ἐξ ἀδιαθέτου καὶ ἐκ διαθήκης, καθάπερ ὅ τε πατὴρ ὅ τε νόμος ἐφίησι, γνήσιοί τε ὄντες καὶ νόμιμοι, ἀλλήλους τε διαδέξονται. καὶ τί γὰρ ἂν ἕτερον φαίημεν, ἀρκούσης τῆς τῶν νομίμων καὶ γνησίων προσηγορίας ὑπεξουσίους τε αὐτοὺς ἀποφῆναι, καὶ δοῦναι καὶ κατὰ τῆς διαθήκης ὅσαπερ οἱ νόμοι διδόασι, καὶ πάντα ἔχειν ὁπόσα ἂν τῇ τοιαύτῃ προσηγορίᾳ πρέπῃ;

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου γνωρίσασα, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω, κεχρημένη προγράμμασι πρὸς τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένους. ὥστε καὶ τοὺς ἔξω γνῶναι ἀνθρώπους, ὅτι γονῆς ἀνευθύνου τε καὶ καθαρᾶς ἐφροντίσαμεν, καὶ τὰς ἐκφύλους τε καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μεμισημένας νόμων ἀποστρεφόμεθα συμπλοκάς.

Dat. XVII. Kalend. Jun. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

sed omnia ærario adsignari: eo quod dum licuerit nuptias facere legitimas, contra [1] leges amaverit: & confuderit [2] quidem sobolem, nocuerit autem & generi: egerit vero quæ impia sunt & scelesta, & talia concupierit, qualia plurima etiam irrationabilia [3] amovent animalia, sitque ei pœna non confiscatio solum, sed etiam cinguli privatio, & exilium [4]: & si vilis [5] fuerit: etiam corporis verberatio, quatenus discat caste [6] vivere, & intra naturam se continere, non autem delectari, & amare [7] ultra terminum traditum nobis à natura, [etiam his legibus repugnare.] Mulier quoque, si legem sciens [8], hanc quidem neglexerit, incestis autem semetipsam tradiderit nuptiis, sub eadem constituenda pœna.

1 Incestuosus contemtor legum.
2 *Nov.* 154.
3 Irrationabilia quædam animalia ab incestu abhorrent. vid. *Aristotelem* 8. *de historia animalium.*
4 Id est, deportatio in insulam.
5 Durius puniuntur viles, quam nobiles.
6 Caste vivendum.
7 Ultra terminos datos à natura, non est amandum.
8 Aliud si ignarus, *l.* 57 *ff. de ritu. nupt.* *l.* 7. §. 3. ... *Arist.* 3. *Ethicor.*

CAP. II.

Ut liberi legitimi incestuosorum supplicio patris sui juris fiant, & res patris accipiant.

Si vero contigerit ex prioribus nuptiis inculpabilibus filios esse ei, aut nepotes forte, aut ulterius, paternam mox illi accipiant successionem, suæ [9] quidem potestatis patris supplicio facti, pascentes [10] autem eum, & alia necessaria præbentes. *Nam licet [11] legum contemptor & impius sit, tamen pater est.*

9 Patriæ potestatis solvendæ novum modum observa.
10 Parentes inopes à liberis alendi. *l.* 31. §. 1. *in fin.*
11 Pater quantumvis impius & contemptor legum, foveudus tamen à liberis. An in omni crimine id locum habet: majestatis crimen excipe, & similia. An bannitum parentem filius impune tacto potest excipere? licere non puto, minus tamen punitur, *l.* 2. *ff. de receptator.* quia si levis exilii causa fuerit, excusandus omnino, videlicet filius, aliusquis patria parentibus potior. vide quæ dixi ad *l.* 19. §. 7. *ff. de captivis.* id etiam contra leges fieret. Parens legum contemptor hic quidem dicitur, & tamen ei nominatim lex indulget alimenta à liberis præstanda.

CAP. III.

Intra quod tempus huic constitutioni locus sit, & quid [12] incestuosi filii juris habeant in bonis patris.

Et hoc quidem sequens tempus habeat post præsentem nostram constitutionem currens: nullo contristando si caste vixeris: licebit enim nihil peccantes sub hac lege non subdi. Quod vero jam transactum est, nec omnino relinquimus innoxium: nec omnibus modis sub acerbam indignationem submittimus: sed si quæ incestæ factæ sunt nuptiæ, si quidem contigerit eas quolibet modo dissolvi [13], sine reatu sint. †. Si vero hæc nostra lex invenerit aliquem post tales nuptias, licentiam ille habeat, ex quo omnibus insinuata est, intra duos annos sic sibi copulatam dimittere conjugem, non reversuram ulterius ad eum: neque separatam quidem figuraliter [14], pro veritate vero conjunctam, forsan enim sic prioribus satisfaciat, sola quarta ejus substantiæ parte ad fiscum deferenda, & ad filios omni alia substantia: quam eis tanquam innoxiis concedimus: ut si quidem soli, & non cum aliis, & ipsis legitimis sint, ex aliis nuptiis inculpabilibus existentibus: non priventur paterna successione: nisi juste eos odio habens pater, propter aliam quandam legitimam offensionem à sua excludat successione. §. 1. Si vero etiam nuptiæ sint aliæ prius factæ, & non offendentes legem, & filii inde oriantur: tres quidem partes hereditatis undique inculpabilibus, & innoxiis relinqui filiis: nisi [15] aliquid offendant aliud, quod eos indignos patris secundum legem successione demonstret: quartam vero filiis injuriam quidem passis, innoxiis tamen relinquere liceat, & ipsis inculpabilibus per omnia alia circa patrem visis, scilicet & percepta ex paterna substantia quarta parte, quam fisco dari præcipimus. †. Damus autem eis non ex testamento solo, sed etiam ab intestato genitorum secundum prius à nobis dictum modum fieri heredes: hoc eodem valente, si etiam postquam prius dimiserit conjugem inceste sibi commissam vel copulatam, alteram duxerit secundum legem uxorem, filiis ei & ex priore existentibus & postea ex legitima procreatis. sic enim prius tempus clementiæ vincimus, dote quippe præcedenti mulieri danda. †. Si autem uxorem non dimiserit intra duos annos, ex quo lex fuerit publice insinuata, & ipse cadat sua substantia, & mulier dote, & supradicta fiat pœna: tales quoque filii nihil ex paterna substantia habebunt, neque ex materna dote. †. Sed si qui fuerint ex prioribus nuptiis innoxii filii ei procreati: illi res accipiant (post quartam quippe partem quæ ad fiscum defertur) suæ potestatis effecti, & patrem [16] alentes, & aliam ei præbentes sufficientem sanationem, sicut prædiximus: dote etiam hic incestæ conjugis sub fisco facienda. †. Si vero filii non sint ex prioribus inculpabilibus nuptiis hoc agenti procreati: tunc totius ejus substantiæ dominus erit fiscus: hæc enim etiam in postea nubentibus inceste, sancimus, sub æqualitate per omnia ponentes eum, qui non dimittit intra prædictum à nobis tempus incestam conjugem, cum eo, qui post hanc nostram legem incestas & odibiles quasdam nuptias elegerit.

12 Adde *J. Novel.* 89. *in fin.*
13 Incestæ nuptiæ statim dissolvendæ. *l.* 4. *in fin. C. eod.*
14 Τῷ σχήματι id est, specie tenus.
15 Pœna incestuosi contumacis.
16 C. 1. T. *eod.*

CAP. IV.

De naturalibus liberis ante [17] dotalia instrumenta natis.

Dubitatum [18] itaque etiam in quibusdam gentibus aliquid de legitimis filiis ex nostra constitutione factis, existimavimus recte se habere nos tanquam legis patres & adjicere ei, & solvere dubitationem. Etenim cum tali intellectu ab initio legem posuimus: nam & si legitimorum quisquam sit pater & abeunte [19] ejus uxore ex hominibus, aut etiam legitime transigente, habuerit quandam consuetudinem ad aliam mulierem, quam licebat etiam legitime ducere uxorem, & fuerint ei filii, aut ante dotalia documenta, si tamen ea fecit, aut etiam postea, vel etiam soli maneant ante dotalia filii, secundis autem non procreatis, aut etiam postquam nati sunt, morientibus: existimaverunt quidam non posse secundos esse legitimos: quoniam præexistant ex priori conjuge alii legitimi & proprii filii, quod nullam rectam & consequentem habet consonantiam. Si enim hujusmodi filios nos legitimos & proprios demonstravimus, dotalium [20] documentorum contenti confectione: legitimi vero etiam primi constituti sunt, in omnibus legitimis etiam pater moritur, & iis qui ex prima fuerunt, & qui de secunda, licet ante dotalia documenta procreati sunt, & nullus post eos post documentum dotis natus est, aut etiam natus & mortuus: & licentiam lex ei præstat, quo vult testari modo, in suam sobolem, ut tamen non offendat in aliquo leges, quæ mensura certa successionis *omnes filios vocant.* Venient igitur etiam ab intestato & ex testamento (sicut & pater & lex permittit) proprii existentes atque legitimi: alterutrisque succedent. Quid enim aliud decernimus, cum sufficiat legitima & suorum appellatio sub potestate eos ostendere, & dare etiam contra testamentum, quæ leges præbent, & omnia habere quæcunque hujusmodi appellationem decent?

17 *Nov.* 19. & 89. *cap.* 8.
18 Id est, mota quæstio est.
19 Hinc sumpta est Authentica, Quod jus. *Cod. de naturalib. liberis.*
20 Concubinatu in matrimonium converso, liberi sui & legitimi fiebant. *l.* 5. *Cod. de naturalib. liber.* Dotalia instrumenta postea requisita sunt. *ut hic, & Novell.* 18. Das, ait concubinatum absolutione, & suppellarum argumentum. Sufficit etiam quodcumque aliud argumentum nuptiarum, dummodo scriptum. *Nov.* 117. *cap.* 2.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, agnoscens, operi effectuique tradere festinet, præcepto utens apud gentium præsides, ut & qui foris sunt homines, agnoscant, quia sobolis innoxiæ & puræ curam habuerimus, & alienigenas atque nostris odibiles [21] legibus aversamur copulationes. Dat. VI. Id. Octobr. *Constantinop.* Belisario V. C. C. indictione XIV. 535.

21 Incestuosæ nuptiæ legibus odibiles.

Tit. VIII.

DE PRÆTORIBUS POPULI[1].

Novella Constit. XIII.

Idem A. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CLarissimorum *vigiliæ judicum* nomen honestum & antiquis Romanis cognitum, nescimus, quemadmodum in aliam translatum est appellationem & ordinem. Patriæ enim nostræ vox *Præfectos* eos *Vigilum* appellavit, vigilantibus & nihil imperscrutatum relinquentibus hominibus, hoc cinguli præponens. Vox enim Græcorum nescimus, unde *præfectos* eos appellavit *noctium*, tanquam necessarium esset, Sole quidem (verisimiliter) decumbente exurgere cingulum, quiescere autem debilitato. Quid enim erat, propter quod *noctium* addidit nomen? Si enim quodammodo hac sola dignitate, quæ in noctibus sunt non recte gesta curam habente & circumlustrante civitatem, hanc habuit appellationem, sed hoc ipsum & civitatis cingulum videmus agentem, quatenus nihil interesset quod prohiberet super appellatione ista, etiam dignitatem illam hoc nomine vocitari. Si enim dividi dignitates possunt, & gloriosum quidem præfectum felicissimæ hujus civitatis esse diurnum judicem, alios autem noctis vehementer competentium aberraverint, rectitudinem nominum nescimus quemadmodum corrumpentes. Hanc igitur appellationem istam nebulosam existentem & obscuram & *noctis*[2] prænomen, fortassis refugiunt omnes, & pœnam esse hanc administrationem existimant, & neque imperialium dignam codicillorum esse putant.

Cap. I.

NOs igitur rem quomodo oportet aspicientes, æstimavimus oportere dignitatem hanc à principio incipientem ab appellatione, in totum erigere & ornare & *Nyctoparchum* nullatenus de cætero vocari. Curam enim habebunt eorum quæ in diem & in noctem, præter quod competens est aguntur. §. 1. Igitur quoniam antiquis Romanis vehementer *Prætoris* placuit nomen, propterea existimavimus eos *Prætores plebeios* oportere nominare, qui ad custodiam & disciplinam constituti sunt, & plebeiam possunt compescere seditionem, & sicut cæteri prætores sunt in curia Senatus, libertatum & tutorum & talium præsides, ita sint & isti prætores super[3] populorum rectitudine, & nostra quidem *voce plebis Prætores* appellentur, Græca vero ista & communi [lingua] *Prætores populorum*[4]. *Prætoris* enim qualiter est honestum nomen, qualiter non[5] longe constitutum à consulatu, qualiter[6] vicinum legi affictum, manifestant leges, consulatui conjungentes prætores, secundum eis cum[7] lege dantes ordinem. Et quemadmodum antiquitus consules fuerunt, qui magnæ[8] præerant curiæ, principes autem plebis qui plebem gubernabant, ita & nunc sunt prætores quidem Senatus, qui ea quæ pridem à nobis dicta sunt, agunt: *principes*[9] vero *populorum* hi, qui quietem eorum defendunt, & quod eis expedit, provident. §. 2. Revera enim dignitatem hanc olim honestam constitutam & in seniore Roma in usu frequentatam splendide, in temporibus non solum quæ Imperatores habuerunt, sed & adhuc longius, & magna civitas hanc suscipiens dignitatem, non despectam habuit. Neque enim veteribus temporibus didicimus aliquas magnas dignitates administratas, quæ circa Imperium sunt, & post hæc non dignari de hac re sollicitudinem fieri, paulatim [vero] ita res abjecta visa est & nullius rei digna, uti neque ex codicillis nostris [fieret,] jaceret autem sub gloriosissimis præfectis felicissimæ hujus civitatis, & multa ex ordine eorum ista susciperet dignitas & administraret eam pessime. Etenim si quis inspiciat antiquitatis ejus cingulum, vehementer eam qualis pridem erat, & de his, quæ nunc sunt, docebitur, cognoscet enim eam & *forum*[10] *proprium & officium commentariensis habentem, & alia omnia quæ pene civitatis cingulo à legibus deputata sunt.*

Cap. II.

QUia igitur nos omnia perscrutantes, quæ facta sunt pridem, festinamus in meliorem ordinem & antiquam honestatem & hujus rei reducere ornamentum, ut non furta ab iis fiant frequentia, & societates cum furibus, & judicia negligi & sperni, & nullius dignæ procedant rationis, propterea existimavimus, quæ circa ea sunt, definire. Scimus enim, quoniam si propter pecuniarias lites, in quibus non magnum est periculum, nisi in pecuniis solis, attamen dignitates eas judicant magnæ, & multotiens etiam conjudices[11] dantur, & innumerabiles nobis solicitudines sunt, ut non causæ sine judicio procedant: quomodo[12] non competens est de judicibus, quibus super[13] animabus judicantium est periculum, omnem ponere providentiam, qualiter alicujus digni efficiantur rationis, ne quando animam perdant hominis nati quidem semel, recipere[14] autem eam dum perdiderit, non valentis?

Cap. III.

PRimum quidem [igitur] sancimus neminem omnino in prædicta dignitate adesse, priusquam à nobis codicillos administrationis accipiat, & nulla ratione præsumere citra[15] Imperiales codicillos ad curam istam accedere, sed expectare imperium, & exinde conscriptum judicium. Nos enim nulli prædictam dignitatem trademus, nisi magnificis, illustribus aut spectabilibus comitibus consistorianis, aut clarissimis Tribunis prætorianis & notariis, qui hanc suscipiant dignitatem, aut aliis administrationes agentibus, & apparentibus[16] nobis aptis, & nostro dignis testimonio, quatenus eos prædictam habentes honestatem & honorem defendere[17], præsertim pro[18] justitia, propter quod pro[19] animabus est intensio, & multis homicidii consuerunt litibus habitare, & de adulteriis, & invasionibus, & rapinis, & si quid tale est. §. 1. Oportet[20] ergo talibus criminibus præsidentem, virum esse undique honestum, & irreprehensibilem, & hujusmodi auditorii dignum, & omnis abstinentem furti seu munerum acceptionis, & puras habere manus. Habere autem, & consiliarium probatum unum, etenim neque citra usum consolationis eos relinquemus, sed unicuique eorum tot solidos occasione annonarum annis singulis dabimus, quatenus hi sufficientes his, nulli adquiescant furto aut venalitati[21]. §. 2. Sed neque per dationem fieri omnino, quemadmodum in quibusdam fiebat temporibus, neque *προΐεσθαι*[22] aurum ulli. In[23] æquali enim crimine efficitur, & qui dat alicui occasione dignitatis, quod si factum fuerit, adquiescens, ut secundum dandum ab eo jusjurandum manifestatur.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ τῶν πραιτώρων τῶν δήμων, ἤτοι νυκτεπάρχων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινουπολίταις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ τῶν λαμπροτάτων τῆς ἀγρυπνίας ἀρχόντων ὄνομα, σεμνόν τε καὶ τοῖς πάλαι Ῥωμαίοις γνωριμώτατον ὄν, οὐκ ἴσμεν ὅπως εἰς ἑτέραν μετέπεσε προσηγορίαν καὶ τάξιν. ἡ μὲν γὰρ πάτριος ἡμῶν φωνὴ præfectos vigilum αὐτοὺς ἐκάλεσε, τῇ τῶν ἀγρυπνούντων καὶ οὐδὲν ἀπερίσκεπτον καταλιμπανόντων ἀνθρώπων ἀρχῇ τούτους ἐπιστήσασα. ἡ δέ γε Ἑλλήνων φωνὴ οὐκ ἴσμεν ὅθεν ὑπάρχους αὐτοὺς ἐκάλεσε τῶν νυκτῶν, ὥσπερ ἀναγκαῖον ὄν, ἡλίου μὲν, ὡς εἰκὸς, δυόντος, ἐξανίστασθαι τὴν ἀρχήν, παύεσθαι δὲ ἀνίσχοντος. τί γὰρ ἂν εἴη ἄλλο τὸ τῶν νυκτῶν προστεθῆναι ὄνομα; εἰ μὲν γὰρ ὡς ταύτης μόνης τῆς ἀρχῆς τῶν ἐν νυκτὶ οὐκ ὀρθῶς πραττομένων ἐπιμελουμένης, καὶ περινοστούσης τὴν πόλιν, ταύτην ἔσχε τὴν προσηγορίαν, ἀλλ' αὐτὴν δὴ ταύτην καὶ τὴν πολιαρχίαν ὁρῶμεν πράττουσαν, ὥστε οὐδὲν ἦν τὸ κωλῦον, τό γε ἐπὶ τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ, καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκείνην τούτῳ τῷ ὀνόματι καλεῖν. εἰ δὲ διῃρῆσθαι τὰς ἀρχὰς οἷόν τε, καὶ τὸν μὲν ἐνδοξότατον ὕπαρχον τῆς εὐδαιμονεστάτης ταύτης πόλεως εἶναι τῆς ἡμέρας ἄρχοντα, τοὺς δὲ ἄλλους τῆς νυκτός, σφόδρα τῶν εἰκότων ἀποπλανηθεῖσαν, τὴν ὀρθότητα τῶν ὀνομάτων οὐκ ἴσμεν δὲ ὅπως διαφθείραντες. ταύτῃ τοι καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην, ζοφώδη τε οὖσαν καὶ σκοτεινὴν καὶ τὸ νυκτὸς ἐπώνυμον, εἰκότως ἀποφεύγουσιν ἅπαντες, καὶ ποινὴν τὴν χειροτονίαν ἡγοῦνται, καὶ οὔτε βασιλικῶν ἀξίαν συμβόλων εἶναι νομίζουσι.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς οὖν τὸ πρᾶγμα ὡς ἔχει θεωρήσαντες, ᾠήθημεν χρῆναι τὴν ἀρχὴν ἐκ πάντων ἐξ αὐτῆς ἀρξαμένην τῆς προσηγορίας, εἰς τὸ πᾶν ἀνεγεῖραί τε καὶ κατακοσμῆσαι, καὶ νυκτέπαρχον μὲν μηδένα τοῦ λοιποῦ παντελῶς καλεῖσθαι. (ἐπιμελήσεται γὰρ καὶ τῶν ἐν ἡμέρᾳ καὶ τῶν ἐν νυκτὶ παρὰ τὸ προσῆκον πραττομένων.) §. α'. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς πάλαι Ῥωμαίοις σφόδρα τὸ τοῦ πραίτωρος ἠρέσκεν ὄνομα, διὰ τοῦτο ᾠήθημεν αὐτοὺς prætores plebis δεῖν ὀνομάσαι τοὺς ἐπὶ τῇ φυλακῇ τε καὶ εὐταξίᾳ τεταγμένους, καὶ τὴν δημώδη καθεῖρξαι δυναμένους ἀταξίαν, καὶ ὥσπερ ἕτεροι prætores εἰσὶν ἐν τῇ συγκλήτῳ βουλῇ, οἱ τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν τοιούτων προκαθήμενοι· οὕτως ἔσονται καὶ οὗτοι πραίτωρες τῆς ἐπὶ τῶν δήμων ὀρθότητος, καὶ τῇ μὲν ἡμετέρᾳ φωνῇ prætores plebis προσαγορευθήσονται, τῇ δὲ Ἑλλάδι ταύτῃ καὶ κοινῇ πραίτωρες δήμων. τὸ δὲ τοῦ πραίτωρος ὄνομα ὅπως ἐστὶ σεμνόν, ὅπως οὐ πόρρω καθέστηκεν ὑπατείας, ὅπως ἐγγύτατα τῷ νόμῳ τέτακται, δηλοῦσιν οἱ νόμοι, τῇ τε ὑπατείᾳ παραζεύξαντες τοὺς πραίτωρας, δεύτερόν τε αὐτοῖς μετὰ τὸν νόμον δόντες τὴν τάξιν. καὶ ὥσπερ τὸ παλαιὸν ὕπατοί τε ἦσαν οἱ τῆς μεγάλης ἐξάρχοντες βουλῆς, δήμαρχοί τε οἱ τοῦ δήμου ἡγούμενοι, οὕτω δὴ καὶ νῦν ἔσονται πραίτωρες μὲν συγκλήτου, οἱ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν εἰρημένα πράττοντες, πραίτωρες δὲ τῶν δήμων, οἱ τὴν εὐταξίαν αὐτῶν ἀναλαμβανόμενοι, καὶ τοῦ συμφέροντος αὐτοῖς προνοοῦντες. §. β'. Ἀμέλει τὴν ἀρχὴν ταύτην πάλαι σεμνὴν οὖσαν, καὶ ἐπὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πολιτευομένην λαμπρῶς, ἐπὶ τῶν χρόνων οὐ μόνον ὧν οἱ αὐτοκράτορες ἦγον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔτι πορρωτέρω, καὶ ἡ μεγάλη πόλις αὕτη δεξαμένη τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἀναξιοπαθοῦσαν ἔσχε. τοιγαροῦν οὐδ' ἐν πολλοῖς πρεσβυτάτοις χρόνοις μεμαθήκαμεν τὰς μεγάλας τῶν ἀρχῶν διαχειρισθείσας, αἳ περὶ τὴν βασιλείαν εἰσίν, εἶτα ὕστερον οὐ καταξιώσαντας ἐπὶ τούτῳ τῆς φροντίδος γενέσθαι. κατὰ μικρὸν δὲ οὕτω τὸ πρᾶγμα εὐτελὲς ὤφθη καὶ ἄξιον οὐδενός, ὥστε οὔτε ἐκ συμβόλων ἡμετέρων γίνεσθαι, κεῖσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως. καὶ τὰ πολλὰ τοὺς ἐκ τῆς τάξεως τῆς αὐτῶν ταύτην παραλαμβάνειν τὴν ἀρχήν, καὶ διαχειρίζειν αὐτὴν τὸν πάντων κάκιστον τρόπον. καίτοιγε εἴ τις ἴδοι τό τε ἀρχαιότατον αὐτῆς σύμβολον, σφόδρα αὐτὴν ὁποία τε πρότερον ἦν καὶ ἐν τῷ νῦν ὄντι μαθήσεται. ἔστι γὰρ αὐτῇ δικαστήριον ἴδιον, καὶ τάξις κομενταρησίου τε ἔχουσα καὶ τἄλλα πάντα ὁπόσα σχεδὸν τῇ πολιαρχίᾳ παρὰ τῶν νόμων ἀφώρισται.

ΚΕΦ. β'.

ΕΠειδὴ τοίνυν ἡμεῖς πάντα διερευνώμενοι τὰ γενόμενα πρότερον, σπεύδομεν εἰς καλλίονα τάξιν, καὶ τὴν ἀρχαίαν σεμνότητα καὶ τὸν τούτου τοῦ πράγματος ἐπαναγαγεῖν κόσμον, ἵνα μὴ κλοπαί τε παρ' αὐτῶν γίνωνται συχναὶ καὶ κοινωνίαι πρὸς τοὺς κλέπτοντας, καὶ αἱ κρίσεις ἀμελῶνταί τε καὶ ἐξευτελίζωνται καὶ οὐδενὸς ἄξιαι προέρχωνται λόγου. διὰ τοῦτο ᾠήθημεν τὰ περὶ αὐτῶν διορίσασθαι. ἐπιστάμεθα γὰρ ὡς εἰ χρηματικῶν ἕνεκεν δικῶν, ἐν αἷς οὐκ ἐν μεγάλοις ἐστὶν ὁ κίνδυνος, ἀλλ' ἐν χρήμασι μόνοις, ὅμως ἀρχαί τε δικάζουσι μέγισται, καὶ πολλάκις καὶ συνδικασταὶ δίδονται, καὶ μυρίαι φροντίδες ἡμῖν εἰσὶν ὑπὲρ τοῦ μὴ τὰ πράγματα χωρὶς κρίσεως προϊέναι· πῶς οὐ προσῆκόν ἐστιν, ἐπὶ δικαστῶν, οἷς ἐπὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν κρινομένων ἐστὶν ὁ κίνδυνος, πᾶσαν θέσθαι πρόνοιαν, ὅπως ἄν τινος ἄξιοι γένοιντο λόγου, μή ποτε ψυχὴν ἀπολέσωσιν ἀνθρώπου, τεχθέντος μὲν ἅπαξ, ἀναλαβεῖν δὲ αὐτὴν ἀπολέσαντος οὐκ ἰσχύοντος.

ΚΕΦ. γ'.

ΠΡῶτον μὲν οὖν θεσπίζομεν, μηδένα νυκτέπαρχον παντελῶς ἐπὶ τὴν εἰρημένην ἀρχὴν παριέναι, πρὶν ἂν παρ' ἡμῶν σύμβολα τῆς φροντίδος λάβοι· καὶ μηδενὶ λόγῳ τολμᾶν ἔξω βασιλικῶν συμβόλων ἐπὶ τὴν φροντίδα χωρεῖν, ἀλλ' ἀναμένειν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐν γράμμασι ψῆφον. ἡμεῖς γὰρ οὐδενὶ τὴν εἰρημένην ἀρχὴν παραδώσομεν, πλὴν εἰ μὴ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἰλλουστρίων, ἢ τῶν περιβλέπτων κομήτων consistorianorum, ἢ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων τῶν πραιτωριανῶν καὶ νοταρίων, οἳ ταύτην ἀναλαμβάνοντες εἶεν, ἢ ἄλλας ἀρχὰς ἄρξαντες, καὶ φανέντες ἡμῖν ἐπιτήδειοι καὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἄξιοι μαρτυρίας· ὥστε αὐτοὺς τὴν εἰρημένην ἔχοντας σεμνότητα καὶ τιμήν, ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ δικαίου μάλιστα, ἐπειδὴ ὑπὲρ ψυχῶν ἐστιν ὁ ἀγών, καὶ τά τε πολλὰ φονικαῖς εἰώθασι δίκαις ἐνοχλεῖν, καὶ ταῖς μοιχείαις καὶ ἐφόδοις καὶ ἁρπαγαῖς, καὶ εἴ τι τοιοῦτόν ἐστι. §. α'. Οὐκοῦν δεῖ τὸν τῶν τηλικούτων ἐγκλημάτων προκαθήμενον, ἄνδρα εἶναι πανταχόθεν σεμνὸν καὶ ἀνεπίληπτον, καὶ τοιαύτης ἀκροάσεως ἄξιον, καὶ πάσης ἀπέχεσθαι κλοπῆς ἤτοι δωροδοκίας, ὑπονοίας, καὶ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας. ἔχειν δὲ καὶ πάρεδρον τῶν δοκίμων ἕνα· καὶ γὰρ οὐδὲ ἔξω παραμυθίας αὐτοὺς τῆς ἀναγκαίας καταλείψομεν, ἀλλὰ ἀνὰ decem librarum χρυσίου αὐτοῖς, προφάσει ἀννωνῶν, ἔτους ἑκάστου δώσομεν· ὥστε αὐτοὺς τούτοις ἀρκουμένους, μηδεμιᾶς ἀνέχεσθαι κλοπῆς ἢ καπηλείας. §. β'. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπιδόσεις γίνεσθαι παντελῶς, καθάπερ ἔν τισιν ἐγίνοντο χρόνοις, μηδὲ προΐεσθαι χρυσίον μηδενί. ἐν ἴσῳ γὰρ ἐγκλήματι θήσομεν καὶ ὁ διδούς τινι προφάσει τῆς ἀρχῆς, καὶ ὁ, εἴπερ γένοιτο, παρά τινος λαβεῖν ἀνασχόμενος· καθὰ καὶ τὰ ὁρκωμοσίας παρ' αὐτῶν δηλωθήσεται.

KEΦ. δ'.

---

1 Adduat Græci, ἤτοι νυκτεπάρχων. de officio prætoris populi, Julianus *conf.* 23. præfecti vigilum, de quo vid. l. 1. *ff.* 15. adde *Cujac.* 8. *obs. ult.* 1 πραίτωρ τοῦ δήμου καὶ νυκτέπαρχος λέγεται. 6. *Harm. tit. de dignitatibus.* §. 3. ubi refert ad incendia arcenda primum institutum: & de incendiariis, effractoribus, furibus & receptatoribus cognoscere. adde authorem *Eclog.* 6. *titul.* 5. περὶ νυκτεπάρχου ἤτοι πραίτωρος τοῦ δήμου. Hic Glossis νυκτέπαρχος, noctianus, noctis custos, vigilis. & νυκτὸς στρατηγός.
2 Magistratibus idoneæ appellationes tribuendæ.
3 Objecta præfecti vigilum.
4 Δήμων.
5 Prætorium nomen, non longe à consulatu. Prætores consulum collegæ, non quod pari imperio (consulum enim imperium majus est, *l.* 4. *ff. de recept.* sed quod iisdem auspiciis crearentur, rogarentur *Cic. ad Atticum*, & 13. *Gell.* 14. Quod iidem quasi collegæ, auspicia turbarent, aut retinerent, quod se invicem collegas appellarent. *Plinius in Panegyrico.* ubi Trajanus appellat Prætores collegas. adde *Novell.* 24. *cap.* 1. *l.* 1. *l.* 7. *in pr.* Prætorem appellat collegam consulibus.
6 Id est, quomodo proximum secundum leges obtineat.
7 Μετὰ τὸν νόμον. Jus civile subsequitur jus prætorium *l.* 14 *in fin. ff. de testib.* Prætor enim lex loquens: lex vero mutus Prætor.
8 Plinius *in Panegyrico*: Parum est, ut consul in Curiam venias, nisi & convoces: ut intersis Senatui, nisi & præsideas; ut censentes audias nisi & perroges.
9 Id est, prætores populi.
10 Præfectus vigilum, Constantinopoli forum habuit, officiales, & commentariensis.
11 Συνδικασταί.
12 Major cura esse debet, in judiciis criminalibus, quam civilibus & pecuniariis.
13 Judicia publici objecta.
14 Vita semel amissa restitui non potest.
15 Prætores plebis citra codicillos imperiales non creantur.
16 In iis qui nobis videntur apti, sensus est omnino permutatus. sic itaque restitue: Nemini prætorum administrationem trademus, nisi qui eam suscipiunt, de numero sint magnificorum, illustrium & spectabilium comitum, aut sublimissimi tribunalis clarissimorum tribunorum prætorianorum & notariorum, aut qui alioquin officiorum in provinciis administrationem habeant, & idonei nostroque testimonio digni visi sint: quo magis prædicta gravitate & honore insigniti, jus diligenter reddant, præsertim cum de vita certandum est. Consueverant enim, ut plurimum de perpetratis cædibus, de adulteriis, de aggressione, rapinis, & id genus aliis judicare. *Haloand.* 17 Id est, defendant. 18 Id est, in causis criminalibus. 19 Causæ capitales non sunt committendæ, nisi idoneis judicibus. 20 Mores dignos prætore plebis observa. 21 Καπηλείας. Ea est depeculatio. 22 Profundere. Vetat Imperator ne, ut olim, largitiones fiant, aurumve ulli erogetur. 23 Id est, Pari crimine tenetur, qui dat & qui accipit.

ΚΕΦ. δ΄.

Μεμαθήκαμεν δὲ αὐτοῖς τὰς ὑπουργίας εἶναι παντελῶς πονηράς. φασὶ δὲ ληστογνώστας τε καὶ βενεφικιαρίους, καὶ βαλαντιοτόμους, καὶ ἕτερον πλῆθος, ὧν ἕκαστον προσῆκεν ἐπὶ κακουργίαις κολάζεσθαι μᾶλλον ἢ τοιαῦτα βιοῦν. οὐδὲ γὰρ τὸ τοῦ ληστογνώστου τοῦτο ἐστὶν ὡς ἐπ' ἀγαθῷ τι πράττειν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦτο μόνον γινώσκειν τοὺς κλέπτας, ἐφ' ᾧ τι κέρδος ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν πορίζειν. ἅπερ ἅπαντα προσήκει τοὺς νῦν παρ' ἡμῶν εἰς τὴν στρατηγίαν τοῦ δήμου ἰόντας, ἀποστρέφεσθαί τε καὶ ἀποστρέφεσθαι, καὶ καθαραῖς χρῆσθαι ταῖς χερσὶ καὶ ἐπεξιέναι πᾶσι τοῖς ἐπηγγελμένοις, εἴτε περὶ κλοπῆς, εἴτε περὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων· καὶ τὴν πόλιν ἡμῖν ἐκκαθαίρειν τῶν τὰς κλοπὰς ἐργαζομένων θηρίων, καὶ ἀνδράσι χρῆσθαι πρὸς ταῦτα ὑπουργοῖς καὶ τῇ οἰκείᾳ προσφέρεσθαι [illegible] ὥστε δέος αὐτοὺς ἔχειν τοῦ σφῶν αὐτῶν ἄρχοντος, καὶ ἅπαντα πράττειν μετὰ σφοδρότητός τε καὶ εὐνοίας. εἰ γὰρ βουληθεῖεν καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῖς ἀξίως κρίσεως, οὔτε πολλοί τινες οἱ κλέπτοντες ἔσονται, τά φωρατά τε ῥᾳδίως εὑρεθήσεται, οἵ τε ἁμαρτάνοντες ἐλάττους γενήσονται, δεδιότες ἀρχὴν ἣν οὐκ ἄν τις ἀναπείσαι χρήμασιν. § α΄. Ἀλλὰ καὶ ἐγκλήματα, κἂν εἰ σφοδρότατα εἴη, γνώσονται, καὶ τοὺς δημοτικοὺς καταπαύσουσι θορύβους, οὐ τῷ τοῦ ἐνδόξου ταύτης καὶ βασιλεύσης ἄρχοντι πόλεως, ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς ὑπηρετούμενοι, καὶ πάσης ἀξιούμενοι παρ' αὐτῷ τιμῆς, ὡς ἐλάττους ἄρχοντες μείζονος ἄρχοντος. ἐπικουφίζουσί τε αὐτῷ τὰς φροντίδας, οὐδὲν αἱρούμενοι πράττειν ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ βασιλικῆς μαρτυρίας ἄξιον. Εἰ δέ ποτε συμβαίη (τοῦτο ὅπερ ἀπευχόμεθα) ἐμπρησμόν τινα κατὰ τὴν πόλιν ἐμπεσεῖν, δεῖ καὶ αὐτοὺς παρεῖναι, καὶ ὑπουργεῖν, καὶ μέγιστον τοῦτο ἔργον ἔχειν τὸ τοὺς κλέπτοντάς τε καὶ ὑφαιρουμένους τὰ τῶν ἀτυχούντων διακωλύειν καὶ ἀνασώζειν κατὰ ὅσον εἰσὶ δυνατοὶ τὰ πράγματα τοῖς ὑπὸ τοῦ πυρὸς βιαζομένοις. καὶ γὰρ εἰ περὶ ταύτην τὴν ἀρχὴν διαφανοῦσι σπουδαῖοι, μείζων αὐτοὺς ὑποδέξεται θρόνος, καὶ ἀρχὴ τιμιωτέρα. καὶ εἴσονται πόσον ἐστὶ τὸ μετὰ σεμνότητος ζῆν, ἢ ταύτης μὲν καταφρονεῖν, χερσὶ δὲ πολλαῖς ταῖς χερσί, καὶ δι' αὐτῶν ἀσεβῶν καὶ ἀσεβῶς ἐνεργεῖν. ὥστε μηδὲν τῶν οὕτως ἀθροιζομένων πέφυκε μένειν, ἀλλὰ κακῶς τε συλλέγεσθαι, καὶ αὐτίκα διαπίπτειν. ὅπως τοίνυν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ὠφελήσωμεν, διὰ ταύτην ᾠήθημεν χρῆναι τὴν ἀφορμήν, καὶ παραμυθίαν τοσαύτην αὐτοῖς δοῦναι, καὶ ἄνδρας τετιμημένους εἰς μέσον ἀγαγεῖν, ὥστε ἂν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς αἴσθοιτο τὸ ὑπήκοον. ἕξουσι δὲ οἱ περίβλεπτοι τῶν δήμων πραίτωρες καὶ πάρεδρον τῆς ἡμετέρας ἐπ' αὐτοῖς κρίσεως, καθάπερ εἴπομεν, ἄξιον.

ΚΕΦ. ε΄.

Παρέσονται δὲ αὐτοῖς καὶ ἀνὰ εἴκοσι στρατιῶται καὶ ἀνὰ τριάκοντα ματρικάριοι, οὓς δὴ νῦν ἡμεῖς κατεστήσαμεν, ταῖς διατυπώσεσιν ὑπηρετούμενοι ταῖς αὐτῶν, καὶ εἴπου δέοι, καὶ τοὺς ἀκοσμοῦντας ἐπέχοντες, καὶ τῇ προσηκούσῃ τάξει παραδιδόντες τὸ πλημμέλημα. δεῖ δὲ αὐτοὺς ἐπίστασθαι σαφῶς, ὡς ἐὰν καθαροὺς ἑαυτοὺς τηρῶσι, τήν τε ἐκ θεοῦ συμμαχίαν ἕξουσι, τό τε παρ' ἡμῶν εὐμενείας οὐκ ἀποστερήσονται. μακροτέρα τε αὐτοῖς ἔσται ἡ τῆς ἀρχῆς. τίς γὰρ ἂν τὸν καλῶς τε καὶ ὀρθῶς διαπραττόμενον ἀμεῖψαι ἐθελήσειεν;

ΚΕΦ. ς΄.

Ἀλλὰ καὶ εἰ παραπεμφθείη τις αὐτοῖς ἐκ τοῦ δικαστηρίου τοῦ λαμπροτάτου ὑπάρχου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἐφ' ᾧ τιμωρίαν ὑποσχεῖν, ἀκριβῶς ἀναζητησάτωσαν τὴν αἰτίαν, καὶ καταμανθανέτωσαν ἐφ' οἷς ἀναιρεῖν τὸν ἄνθρωπον, ἢ ἀφαιρεῖν μέλος, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτο, πυνθανόμενοι καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου εἰ καὶ τοῦτο συνεῖδεν· ὥστε αὐτοὺς ἀκριβῶς ἐξενεγκεῖν τὴν ψῆφον, ἢ ψυχῆς ἢ μέλους τινὸς ἀφαιρουμένην τοῦ διαγεγραμμένου.

§ α΄. Ὥσπερ δὲ τοὺς περιβλέπτους πραίτωρας τῶν δήμων τηλικαύταις ἐτιμήσαμεν δωρεαῖς, ἀξιώσαντες αὐτοὺς καὶ συμβόλων ἐκ τῆς ἡμετέρας προϊόντων χειρὸς, καὶ σιτήσεως, καὶ προσηγορίας τοσαύτης, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα εἰρήκαμεν· οὕτως αὐτοὺς ἀπαιτοῦμεν ἀντιδιδόναι ἡμῖν τὴν ἑαυτῶν καθαρότητα, καὶ τὴν ἐν ἅπασιν ἀγρυπνίαν, καὶ τὸ πάντα πράττειν ἴσῳ καὶ δικαίῳ λογισμῷ, καὶ καθαρᾷ τῇ χειρί. εἰ γάρ τι φανεῖεν πλημμελοῦντες, καὶ ἢ κλέπτοντες, ἢ τοῖς κλέπτουσιν ἀνεχόμενοι, ἢ μὴ πᾶσιν ἐπεξιόντες τρόποις, καὶ τοὺς μὲν ἀξίους θανάτῳ προσφέροντες, τοὺς δὲ μετριώτερον πράττοντας ἐξελαύνοντες τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως, ἔνθα ἂν ἡμεῖς προστάξωμεν· ἴστωσαν ὡς αὐτοὶ τὸν ὑπὲρ τούτων ὀφέξουσι λόγον, οὐ θεῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν. καὶ ἔνοχοι γενήσονται καὶ ζημίας πάσης τοῖς ὑπηκόοις συμβαινούσης, καὶ τῇ παρ' ἡμῶν ἀγανακτήσει, καὶ τὸ τάχιον ἀτίμως ἐξελαθήσονται τῆς ἀρχῆς. ἡμεῖς διὰ τοῦτο καὶ πόνους ὑποστάντες, καὶ δαπάνης μεγάλας ἀνεχόμενοι, ἵνα μή τις τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐπενεχθείη τις συκοφαντία, καὶ χρημάτων ἢ ψυχῆς ἀπώλεια, καὶ ὅσα τοιαῦτα καθέστηκεν· ἀλλὰ πάντα μετὰ ἀκριβοῦς γίνοιτο τῆς ἐξετάσεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

† Ταύτην οὖν ἅπαντες ἡμῶν τὴν βουλὴν διὰ τῆσδε τῆς θείας κρατύνσεώς τε καὶ νόμου γνωρίζοντες, καὶ ὅτι τῶν συμφερόντων ὑμῖν οὐδὲ ὁτιοῦν παραλιμπάνομεν, τῆς ἡμετέρας ὑπερεύχεσθε βασιλείας, οὕτως ὑμῶν κηδομένης, οὕτως οἰκειουμένης τὰ ἐφ' ἑκάστῳ συμβαίνοντα, οὕτω τὴν πατρικὴν ἐφ' ἅπασιν ὑμῖν διατηρούσης πρόνοιαν. Proponatur Constantinop. civibus nostris. Dat. xvi. Kalend. Octob. *Constantinopol.* D. N. Belis. V. C. Cons.

CAP. IV.

Didicimus autem eis ad obsequium esse officia maligna: dicimus autem latronum cognitores [1] & veneficiarios [2] & cingulorum [3] incisores & aliam multitudinem, quorum unumquemque competens est, castigare magis, quam taliter vivere. Neque enim latronum cognitor talis est, quomodo, in bonum quid agere, sed in hoc tantummodo cognoscunt fures, ut lucrum sibi & judicibus suis venentur, quæ omnia competens est eos, qui nunc à nobis in præturam populi transeunt, odisse & aversari, & mundis uti manibus, & resecare omnia quæ præcepta sunt, sive de furto, sive de aliis delictis, & civitatem [4] nobis emundare ab his, quæ furta operantur, bestiis, & viris industriis uti ad hæc ministris, & proprio officio offerri competenter, quatenus timor eos habeat sui judicis, & omnia agant cum vehementia & bona voluntate, & [5] digne judicio de se, neque multi aliqui fures erunt, & furta celeriter invenientur, & peccantes imminuentur, timentes dignitatem [6], quoniam nemo comparet pecuniis. Sed & crimina vel si vehementissima sint, cognoscent, & populares sedabunt turbas, ita gloriosæ hujus & regiæ Judici civitatis, sed nobis obsequentes, & omni digni eo honore, tanquam judices minores à judice majore evacuent ejus solicitudines, nihil eligentes agere, quod non est bonorum virorum & imperialis testimonii dignum. §. 1. Si vero aliquando contigerit (hoc quod non optamus) fieri aliquod in hac civitate incendium [7], oportet, eos præsentes esse & ministrare: & maximum hoc opus habere: ne fures & subtrahentes infelicissimorum res, eripere & salvare quantum possunt res ab ignis violentia. Etenim si circa hanc dignitatem facti fuerint industrii, major eos sedes excipiet & honestior dignitas, & cognoscent quantum est, quod cum honestate vivitur, quam hanc contemnere, uti autem multis manibus, & per eas impie agere: & postea agere propter quod nihil horum quæ ita congregantur, consuevit manere, sed male colligere & statim deperdere. ut igitur nostros subjectos invitare quidem per hanc æstimavimus oportere occasionem, & solatium eis dare tantum, & homines honoratos ad medium adducere, ut eorum virtutem sentiant subjecti. Habebunt autem spectabiles populorum prætores & consiliarium nostro super eo judicio, sicut diximus, dignum.

CAP. V.

Assistent autem eis & viceni milites & triceni matricarii [8] (quos nunc constituimus) dispositionibus obsequentes eorum, & sicubi ΔΕΟΙ [9] eos, qui indecenter agunt detinentes & competenti ordini tradentes [disciplinam.] Oportet autem eos manifeste scire, quod si mundos semetipsos constituerint, & Dei auxilium habebunt, & nostra placatione non fraudabuntur, & longior eis dignitas erit. Quis enim bene & recte agentem amovere [10] velit?

CAP. VI.

Sed si transmittatur eis aliquis à judicio viri clarissimi præfecti hujus felicissimæ civitatis, quatenus suppliciis subjiciatur, scrupulose inquirant dignitatem, & doceantur in quibus, occidant hominem, aut auferunt membrum, aut tale aliquid, sciscitantes & ab ipso glorioso præfecto, si & hoc præviderit, ut cum subtilitate proferant sententiam aut animæ aut membri alicujus auferendi à destinato.

§. 1. Quemadmodum enim spectabiles prætores populorum talibus honoravimus donationibus, dignos eos facientes & codicillis [11] à nostra procedentibus manu & annonis & appellatione tanta & aliis quæ dicta sunt, ita eos exigimus reddere nobis suam puritatem & in omnibus vigilantiam, & cuncta agere æquali & justa conscientia & pura manu: Si enim aliquid apparuerint delinquentes, aut furantes, aut furibus adquiescentes, aut non omnibus resecantes modis, & dignos quidem morte suppliciis subdentes, mediocria vero agentes, expellentes à magna hac civitate ubi nos præceperimus: sciant quod ipsi pro his reddent rationem non Deo solum, sed & nobis, & rei fient, & omni damno quod subjectis contigerit, & nostræ indignationi, & velociter cum infamia à dignitate repelli nostra: propterea enim & laborem sustinemus expensis magnis adquiescimus, ut non alicui nostrorum subjectorum inferatur aliqua calumnia aut pecuniarum aut animæ perditio, & quæ talia constituta sunt, sed omnia cum examinatione fiant competenti.

EPILOGUS.

† Hanc igitur omnes nostram voluntatem per hanc præceptionem divinam & legem cognoscentes, & quia quod expedit vobis nullatenus derelinquimus, pro nostro orate imperio, sic vos tuente, sic vos proprios existimante, in his quæ in unoquoque contigerint, ita paternam in omnibus vobis custodiente providentiam. *Proponatur* Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. x. Kal. Octobr. *Constantinop.* D. N. Belisario V. C. Cons. 535.

1 Delatores. Hi sunt exploratores qui magistratibus indicant fures: ab his delatoria curiositas, *l. 6. in fin. ff. de jur. & facti.*

2 Βενεφικιαρίους.

3 Βαλαντιοτόμους, zonæ sectores, *coupeurs de bourses*: quales impendio multi hodie curiam & Basilicam Parisiensem infestant, & ei quidem audacia ut præfectum quendam sibi eligant & habeant.

4 Sic restitue, & urbem veluti bestiis furta exercentibus purgent.

5 Id est, nam si digne se gerere voluerint, neque multi aliqui fures, &c.

6 Id est, dignitatem timentes, quam nemo possit pecuniis corrumpere.

7 Prætores plebis incendiis arcendis deputati.

8 Matricarii siphonibus, hamis, dolabris incendium extinguebant, quasi materiarii, unde ξυλοργοὶ à materia, aut potius materiatura, (hoc enim verbo utitur Vitruvius 4. cap. 2.) dicti materiarii. Nam materia, sive materiatura, sive materiario, sive materiatio, Festo id dicitur, unde fieri potest ædificium, proinde ξυλουργοὶ, sive materiarii fuerint, qui apud Gallos appellantur *Charpentiers & Chapuis*. Interim agnosco hic & apud Julianum matricarios legi, non materiarios, ut à Cedreno.

9 Id est, & sic ubi opus fuerit.

10 Strenui judices non sunt ab officio removendi.

11 Cap. 3. T. eod.

COLLATIO TERTIA.

ΤΙΤΛΟΣ α΄.

Περὶ τοῦ μὴ εἶναι πορνοβοσκοὺς ἐν μηδενὶ τόπῳ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιδ΄.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινουπολίταις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καὶ τοῖς παλαιοῖς νόμοις καὶ τοῖς πρόσθεν βεβασιλευκόσι σφόδρα μεμισημένον ἔδοξεν εἶναι τό τε τῆς πορνοβοσκίας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα, καὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ πολλοὶ κατὰ τῶν τὰ τοιαῦτα πλημμελούντων ἐγράφησαν νόμοι. ἡμεῖς δὲ καὶ τὰς ἤδη τεθειμένας κατὰ τῶν οὕτως ἀσεβούντων τιμωρίας ηὐξήσαμεν, καὶ εἴ τι παραλελειμμένον ἦν τοῖς πρὸ ἡμῶν, καὶ τοῦτο δι' ἑτέρων ἐπηνωρθωσάμεθα νόμων. καὶ ἔναγχος δὲ προσαγγελίας εἰς ἡμᾶς γενομένης πραγμάτων ἀσεβῶν ἐπὶ τοιούτοις αἰτίαις κατὰ ταύτην τὴν μεγάλην ἁμαρτανομένων πόλιν, τὸ πρᾶγμα οὐ παρείδομεν. ἔγνωμεν γάρ τινας ζῆν μὲν ἀθέσμως, ἐκ δὲ αἰτιῶν χαλεπῶν τε καὶ μεμισημένων, ἀφορμὴν ἑαυτοῖς μιαρῶν ἐξευρίσκειν κερδῶν. περιϊόντας γὰρ χώρας τε καὶ τόπους πολλοὺς, καὶ νέας ἐλεεινὰς δελεάζειν, ὑπισχνουμένους ὑποδήματά τε καὶ ἐσθῆτά τινα, καὶ τούτοις θηρᾶσθαι αὐτὰς καὶ ἄγειν εἰς τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν καὶ ἔχειν καθειργμένας ἐν ταῖς ἑαυτῶν καταγωγαῖς, καὶ τροφὴν αὐταῖς ἐλεεινὴν μεταδιδόναι καὶ ἐσθῆτα, καὶ ἐντεῦθεν παραδιδόναι πρὸς ἀσέλγειαν αὐτὰς τοῖς βουλομένοις, καὶ πάντα τὸν ἄθλιον ἐκ τοῦ σώματος αὐτῶν προσγινόμενον αὐτοὺς λαμβάνειν· καὶ ποιεῖσθαι συγγραφὰς ὡς ἐπὶ χρόνον ὃν αὐτοῖς δόξειε φυλάξουσι τὴν ἀσεβῆ τε καὶ ἀνόσιον ταύτην αὐτοῖς λειτουργίαν πλη-

TIT. I.

DE LENONIBUS [1].

NOVELLA CONSTIT. XIV.

Imp. Justinianus August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

Et antiquis [2] legibus, & dudum imperantibus satis odibile [3] visum est esse lenonum nomen & causam, in tantum, ut etiam plurimæ contra [4] talia delinquentes scriberentur leges. Nos autem & dudum posita contra eos, qui sic impie agunt, supplicia auximus: & si quid relictum est à nostris prædecessoribus, etiam hoc per alias correximus leges: & nuper interpellatione nobis facta rerum impiarum pro talibus negotiis in hac maxima civitate commissis, causam non despeximus. Agnovimus enim quosdam vivere quidem illicite: ex causis autem crudelibus & odiosis occasionem sibimet nefandorum invenire lucrorum, & circumire provincias & loca plurima, & juvenculas miserandas decipere, promittentes [5] calceamenta & vestimenta quædam: & his venari eas, & deducere ad hanc felicissimam civitatem, & habere constitutas in suis habitationibus: & cibum eis miserandum dare, & vestem, & deinceps tradere ad luxuriam eas volentibus: & omnem quæstum miserabilem ex corpore earum accedentem ipsos accipere, & celebrare conscriptiones [6], quia usque ad tempus quod eis placuerit, observabunt impiam & sce-

1 Tollendis scilicet. *Julian. constit.* 31. huc refert Go. *Eclog.* 38. περὶ πορνοβοσκῶν. vid. *Petr. Gregor.* 36. *syntag.* 11. Goth. Adde Rittershus. *in exposit. Nov. part.* 12. *num.* 7. Ans.

2 *l. Julia. l.* 2. §. 2. *ff. de adult.*

3 Vid. §. 1 J. *eod.* vid. *l.* 7. *in fin. C. de postliminio reversis.*

4 Sunt enim infames. *l.* 4. §. 2. *ff. de his qui not. l.* 43. §. 7 *ff. de ritu.* Constantinus eisdem liquenti plumbo meatus oris & faucium, ut nefariorum hortatoribus claudi jussit. *l.* 1. *C. Theod. de rapt. virg.* De pœna parentis aut domini, lenonis filiæ vel ancillæ, vid. *l.* 12. *C. de episcopali audientia, l.* 6. *C. de spectaculis.* Maritus leno uxoris ut puniatur, vid. *l.* 2. §. 3. *ff. de adult.* ut [illegible]. Morte hac constitutione puniri jubentur lenones. vid. §. 1. J. *eod.*

5 Lenonum insidiæ.

6 Instrumenta contra bonos mores apud lenones interposita nullius sunt momenti.

1 Lenocinii gravitas crescit ex vicinia venerabilium domorum.
2 Lenonum scelus augetur, quo junior est quæ decipitur.
3 Interest principis secretos habere scelerum nuntiatores.
4 Principes prætoribus usi in inquirendis sceleribus.
5 Castitas non tantum animorum, sed & corporum, laudabilis.
6 Castitatis laus.
7 Lenones hinc πορνοβοσκοὶ dicti.
8 Id est, instrumenta, obligationes.
9 Præsumuntur facile invitæ peccare, cum ita à lenonibus detinentur, alias ne invita quidem Lucretia, opinione Hieronymi, stuprum passa est.
10 Vestes, ornamenta, cupediæ, meretricum decipulæ.
11 Cautio contra bonos mores actori inutilis.
12 Lenonem esse scelus grave est.
13 Id est, jubemus.
14 Peccandi sc.
15 Τὰς καινὰς ἐσχάτας ὑπομένειν τιμωρίας Scrimg. i. ultima supplicia. sic J. Nov. 60. cap. 2. novissima sententia dicitur, & quæ definitiva, & apud Varr. lib. 5. nova verba: & apud Virgil. 4. Æneid. novissima verba, id est, ultima. Julian. ultimum supplicium estne mortis naturalis? l. 21. ff. de pœnis: minime, nam J. dicuntur lenones puniri ἐς τὸ σῶμα, & in exilium mitti.
16 Lenoni domum suam locantis, aut in ea patientis lenocinium committi, pœnam observa. Huc referendum est quod legimus, puniri eum qui domum suam ad stuprum faciendum cum muliere vel masculo præbuit. l. 8. 9. ff. de adulteriis. vel ad parasynaxes & conventicula, tam diurna quam nocturna. l. 8. § 3. C. de hæreticis. Novell. 132. Quid quod aleæ & aleatorum susceptorem verberare impune licuit, eique damnum dare, & res auferre? vid. l. 1. ff. de aleatoribus. Huc refer titulum de receptatoribus. hinc etiam colligi potest, Meretricem domus conductricem vel ante tempus finitum locationis migrare cogi posse. Nam si lenonem quis sciens non impune suis in ædibus habitare patitur, ut hic: nec meretricem in eis habitare merito pati debebit, vid. Papon. 22. Arrest. 9. Arrest. 14. Peccat enim gravius, aut certe non minus hic quam leno. l. 43. §. 6. ff. de ritu. Quid si uterque potest ante tempus locationis expelli, multo minus ad conductionem admittendus est. Turpius enim ejicitur, quam non admittitur hospes. vid Papon. d. l. Arrest. 15.

& scelestam hanc functionem implentes. Quasdam vero earum etiam fidejussores expetere: & in tantum procedere illicitam actionem: ut in omni pene hac regia civitate, & in transmarinis ejus locis, & (quod deterius est [1]) juxta sanctissima loca & venerabiles domos sint tales habitationes: & causæ sic impiæ & iniquæ sub nostris temporibus præsumantur: ita ut etiam quosdam miserantes earum & abducere à tali operatione crebro volentes & ad legitimum deducere matrimonium non finerent. Aliquos autem sic scelestos existere, *ut puellas [2] nec decimum agentes annum ad periculosam deponerent corruptionem*: & quosdam aurum dantes non parvum, vix inde redemisse miseras, & nuptiis copulasse castis. Esse etiam decies mille modos, quos nullus prævaleret sermo comprehendere: cum ad infinitam crudelitatem deductum sit tale malum: ita ut primum quidem in ultimis partibus civitatis esset, nunc autem & ipsa, & quæ circa eam sunt, omnia plena talium sint malorum. Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis secrete [3] denuntiavit: deinde etiam nuper magnificentissimi prætores à nobis talia inquirere [4] præcepti, hæc eadem ad nos retulerunt: moxque audivimus & judicavimus oportere Deo hujusmodi commendare causam, & velociter liberare tali scelere civitatem. §. 1. Sancimus igitur omnes quidem, secundum quod possunt, castitatem [5] agere [6]: *qua etiam sola Deo cum fiducia potis est hominum animas præsentare.* quia vero plurima sunt humana: cum arte & dolo & necessitate quaslibet talium ad luxuriam deduci omnibus prohibemus modis, & nulli fiduciam esse pascere [7] meretricem, & in domo habere mulieres, aut publice prostituere ad luxuriam, & pro alio quodam negotio talia mercari: neque conscriptiones [8] super hoc percipere, neque fidejussores exigere: nec tale aliquid agere, quod cogat miseras & invitas [9] suam castitatem confundere: neque sperare quia licebit de cætero eis vestium [10] ratione aut ornamentorum forsan aut alimenti decipere, ut etiam invitæ sustineant. Non enim permittimus quicquam fieri tale: sed etiam nunc omnia talia breviter competenti cura disponimus, statuentes etiam reddi [11] eis omnem quam contigerit cautionem occasione sceleris hujus exponi: & neque permittimus scelestos lenones si quid dederunt eis, hoc ab eis auferre: sed etiam ipsos lenones jubemus extra hanc fieri felicissimam civitatem, tanquam pestiferos [12], & communes castitatis vastatores factos, & liberas ancillasque requirentes & deducentes ad hujusmodi necessitatem, & decipientes, & habentes educatas ad universam confusionem. Præconizamus [13] itaque quia si quis de cætero præsumserit invitam puellam assumere, & habere ad necessitatem [14] nutritam, & fornicationis sibi deferentem quæstum: hunc necesse esse à spectabilibus prætoribus populi hujus felicissimæ civitatis comprehensum, omnia novissima [15] sustinere supplicia. Si enim pecuniariorum eos furtorum & latrociniorum emendatores elegimus: quomodo non multo magis castitatis furtum, & latrocinium eos coërcere permittimus? Si quis autem patiatur in [16] sua domo quendam lenonem & hujusmodi præpositum operationis habere, & hæc denuntiata cognoscens, non etiam domo sua expulerit: sciat se & decem librarum auri sustinere pœnam, & circa ipsam periclitaturum habitationem. Si quis autem conscriptionem de cætero in talibus præsumpserit, aut fidejussorem acceperit: sciat nullam quidem se utilitatem hujusmodi fidejussionis aut conscriptionis habere. Etenim fidejussor quidem obligatus non erit, conscriptio vero omnino invalida manebit, & ipse (sicut prædiximus) in corpore supplicium sustinebit: & à magna hac longissime civitate expelletur [17]. Mulieres itaque caste quidem vivere volumus & oramus [18]: non autem invitas ad luxuriosam vitam deduci; nec impie agere cogi, omnino enim lenocinium & fieri prohibemus, & factum [19] punimus, præcipue quidem in hac felicissima civitate, & in ejus circuitu: nihilominus autem & in locis foris positis omnibus, & quæ ab initio nostræ sunt reipublicæ: & quæ nunc à domino Deo donata sunt nobis: & maxime in illis: eo quod Dei dona, quæ circa nostram fecit rempublicam, volumus conservari pura ab omni tali necessitate, & domini Dei circa nos munera esse permanere digna. Credimus enim in domino Deo etiam ex hoc nostro circa castitatem studio, magnum fieri nostræ reipublicæ incrementum: Deo nobis omnia prospera per talia opera conferente.

Epilogus.

†. Quatenus ergo vos primi nostri cives casta hac nostra fruamini dispositione: propterea hac sacra prædicatione utimur, ut sciatis nostrum circa vos studium, circa castitatem atque pietatem labores nostros, per quos in omnibus bonis custodiri nostram rempublicam speramus.

Scriptum exemplar gloriosissimo magistro mutatis ad hunc modum verbis.

UT ergo omnibus hæc manifesta fiant in nostra habitantibus republica, tua sublimitas hanc nostram suscipiens sacram legem, in omni ditione præceptis propriis eam universis insinuet: ut non solum in hac felicissima civitate, sed [20] etiam in provinciarum custodiatur locis: domino omnium Deo pro alio quodam odore suavitatis oblata. [Data Constantinopolitanis civibus nostris.] Dat. Kal. Decemb. *Constantinop.* BELISARIO V. C. CONS. 535.

TIT. II.

DE [21] DEFENSORIBUS CIVITATUM [22].

NOVELLA CONSTIT. XV.

Imperator Justinianus Aug. Joanni gloriosiss. præfecto prætoriorum, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NIsi velociter revocemus curam defensorum per competens officium: nec *ipsam* ulterius antiquorum [23] nominum *habebimus* veritatem: aliis si quidem alia data sunt ab antiquitate nomina significativa à parte rerum: hoc autem defensorum nomen pure demonstrat antiquitatem, aliquos præposuisse rebus, quatenus ex omni eas injustitia vindicarent, liberas. Si quidem & propter *hoc paterna* voce defensores eos vocamus, quatenus eripiant à malis injustitiam patientes. Nunc autem hoc defensorum nomen valde conculcatum est in multis nostræ reipublicæ partibus: & ita contemptum, ut in injuria quidem potius quam in qualibet jaceat honestate: siquidem fiunt viri quidem obscuri [24], decreta [25] vero super eis [26] *misericordia* magis quam electione conficiuntur. quibus enim non est victus & vita suf-

ρίσαις τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ ἐγγυητὰς ἀπαιτεῖν, ἄχρι τοσούτου χωρῆσαι τὴν [illegible] ἀτοπίαν, ὡς ἐν πάσῃ σχεδὸν τῇ βασιλίδι πόλει [illegible] καὶ [illegible] αὐτῆς, καὶ τὸ δὴ χεῖρον, καὶ πλησίον τῶν ἱερῶν τόπων καὶ τῶν [illegible] οἴκων εἶναι τὰς τοιαύτας αὐτοῖς οἰκήσεις [illegible]. [illegible]

§. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, πάντας μὲν, καθ' ὅσον εἰσὶ δυνατοὶ, σωφροσύνην ἄγειν, (ἥπερ καὶ μόνη θεῷ μετὰ παρρησίας δυνατὴ καθέστηκεν ἀνθρώπων [illegible] ψυχάς) ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα, [illegible]

[illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὅπως ἂν οὖν ὑμεῖς [illegible] ἡμετέρας πολῖται τῆς σώφρονος ἡμῶν [illegible] διατυπώσεως, διὰ τοῦτο τῷδε τῷ θείῳ κηρύγματι χρώμεθα, ὅπως ἂν εἰδεῖτε τὴν ἡμετέραν περὶ ὑμᾶς σπουδὴν, καὶ τὸν περὶ τὴν σωφροσύνην τε καὶ εὐσέβειαν πόνον ἡμῶν· δι' ὧν ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς φυλαχθήσεσθαι τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐλπίζομεν.

Ἐγράφη τὸ ἴσον τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ, μετὰ τῆς [illegible].

ΟΠως ἂν ἅπασι ταῦτα γένοιτο φανερὰ τοῖς τὴν ἡμετέραν [illegible] πολιτείαν, ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τόνδε ἡμῶν δεξαμένη τὸν νόμον, [illegible] φανερὸν [illegible] ὡς ἂν μὴ μόνον ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔξω [illegible] τόποις, τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων θεῷ [illegible] ἀνακειμένος. Datum Kalend. Decemb. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ Ϛ.

Περὶ τῶν ἐκδίκων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιε'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

EI μὴ θᾶττον ἐπανάγοιμεν καὶ τὴν φροντίδα τῶν ἐκδίκων εἰς τὴν [illegible] τάξιν, οὐδὲ αὐτῆς ἔτι [illegible] τῶν παλαιῶν ὀνομάτων [illegible]. ἄλλοις μὲν γὰρ ἄλλα δέδοται παρὰ τῆς παλαιότητος ὀνόματα, [illegible] τῶν πραγμάτων· τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἐκδίκων [illegible] [illegible] πολιτείας [illegible] σφᾶς [illegible] [illegible]

15. Hæc cum ita sint, quam mens illis fuit, vel est qui vectigal à lenonibus exegerunt, & eo fiscum locupletem reddiderunt? quod sanctissime sustulit lex [illegible]. *C. de [illegible].* 17 Lenonis [illegible] naturali non fuisse affectos, hic locus ostendit. Aliud est enim puniri in corpore, & mox civitate expelli: aliud ipsa re separationem corporis ab anima perferre vel pati. 18 Id est, imperamus. Principis enim preces erga subditos jussa sunt atque imperia. 19 Et ita lex in lenones lata, perfecta est, non tantum enim vetat lenones esse, sed etiam pœnam ponit. vid. quæ notavi ad *l. 5. C. [illegible]* 20 Quid si princeps incuria quadam legem in urbe tulerit generaliter, nulla subditorum omnium mentione facta? Num hujusmodi lex ad extra urbanos seu provinciales extenderetur? Hinc [illegible] gaveris. Provincialium enim hic meminit, quos necesse non erat nominatim edere, si lex in urbe perlata, tacite ad provinciales extenderetur. Verisimilius est tamen legem generaliter in urbe latam ad provinciales quoque porrigi. 21 Vide quædam ad hanc Novellam apud Socinum regula 333. & 335. 22 Περὶ τῶν ἐκδίκων. vid. l. C. [illegible] sive plebis. *l. 1. C. de [illegible] [illegible]* [illegible] *[illegible] erit.* His similes tribuni plebis urbis Romanæ. Porro hæc constitutio apud Julianum est 50. 23 Vana sunt nomina dignitatum sine effectu. 24 Magistratus valescunt quoties obscuris hominibus conferuntur. & ita paribus omnibus nobiliores genere aut virtute præferendi sunt aliis, quantumvis ditioribus. 25 Sensus est electionem commiserationem dignam esse, quoties [illegible] aliis probioribus eliguntur. 26 Eligendis scilicet.

[illegible]

ΚΕΦ. α΄.

[illegible]

[illegible]

†. [illegible]

ΚΕΦ. β΄.

[illegible]

ΚΕΦ. γ΄.

Περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ὑπομνημάτων παρὰ τοῖς ἐκδίκοις γινομένης.

[illegible] §. α΄. [illegible] †. [illegible]

§. β΄. [illegible]

ΚΕΦ. δ΄.

[illegible]

ΚΕΦ. ε΄.

[illegible]

ficiens, isti defensorum *emendicantes*[1] ordinationem, ad hanc accedunt curam: & pro alio quodam lusu, judicum[2] subjacent voluntatibus. Denique[3] removent eos[4] quando voluerint, aut nihil aut parvissimum delinquentes: & alios in illorum provehunt officium, quasi loci servatores eos[5] defensorum facientes: & hoc in anno frequenter in pluribus hominibus agentes, ut & officiales, & civitatum judices, & harum habitatores, in novissimo[6] contemptu defensores habeant. Quæ vero aguntur ab eis, ad instar non actorum[7] sunt, si enim imperaverint provinciarum judices, nequaquam præsumunt quædam gesta monumentorum conficere apud semetipsos per omnia servientes eis defensores, [&] illorum nutibus intendentes solis. Si vero quædam conficiantur, primum quidem etiam hæc venundant: deinde cum nullum habeant archivum[8], in quo gesta apud se reponant, deperit quod conficitur, & nequaquam invenies apud eos plurium temporum poni monumentum ullum penitus: sed ad heredes eorum, aut alias successiones his monumentis egentes, gesta quærunt: & horum quæ quidem inveniuntur, nulla fide sunt digna: alia vero etiam pereunt, & in tantum cadunt, ut in similitudine non actorum sint. Nos igitur quoniam de judicibus[9] bene disposuimus[10], & majores potestates eorum in gentibus fecimus, & procul ab eis est inspectio civitatum: propterea credimus oportere etiam de defensoribus constituere, sit enim sic congruentia utilis, si judicum sumant officium, civitatum defensores: & provinciæ præses videbitur quidem judex judicum potius esse, & hoc honestior præcedentium apparere: quanto[11] enim quilibet præest melioribus[12], tanto major ipse & honestior est.

CAP. I.

Ut nulli incolarum liceat defensoris officium refutare.

INterim illud sciendum est prius, ut nulli hominum sit licentia defensoris ordinationem declinare[13], sed invicem universi nobiliores[14] civitatum habitatores hoc ministerium eis adimpleant: hoc enim, & in prioribus[15] temporibus valuisse, & in republica gestum didicimus. Nulli, nec si honoratus sit *magnificentissimarum Illustrium* dignitate, hoc declinare concedimus, nec si militiam habeat honestam: neque si proferat privilegium suum ex divinis formis, vel si pragmatici[16] sint collati: sed secundum circulum[17] habitatoribus civitatis, quorum aliqua ratio[18] est hoc implentibus, & dum circulus expletur, rursus revertentibus ad sollicitudinem, & civitati prædictam curam ministrantibus: ut in unaquaque civitate defensor judex[19] potius quam defensor esse videatur: decreto[20] quidem cum jurejurando factus omnium possessorum in illa civitate consistentium, sed non[21] in hac urbe degentium. §. 1. Jusjurandum vero præbens, *quod omnia secundum*[22] *legem ac jus agit, & omnium communiter*, confirmandus autem sicut nunc ex præcepto gloriosissimorum nostrorum præfectorum: in biennio[23] vero administrans solo, & removendus à cura: non habente licentiam clarissimo provinciæ judice[24] removendi eum: sed si quid videatur agere non recte, nunciare[25] ad gloriosissimos præfectos, ut[26] inde ei fiat curæ privatio, unde etiam datur.

CAP. II.

NUlla existente licentia Administratori[27], aut ipsis Defensoribus, Vices agentes Defensorum[28] facere, sed etiam hoc omnibus eis interdicimus modis. Sed neque proprias vices[29] agentes per civitatis clarissimos judices destinare, nisi ipsos defensores, quos judicum[30] officium complere in civitatibus volumus: ipsos quoque in omnibus diligentiam adhibere civitatibus in quibus sunt.

CAP. III.

Ut omnia monumenta[31] *apud defensores insinuentur.*

ET agi apud defensores, testamentorum[32] insinuationes, & donationum, & quicquid aliud est monumentorum proprium: non valente clarissimo provinciæ judice prohibere quod agendum est, aut præcipere, quia non velit aliquid agi, aut actum non edi: non enim hujusmodi alicujus ei omnino potestatem damus, absurdissimum existimantes, necessariis rebus cedere homines propter judicum forte irrationabiles motus atque præceptiones, sed etiam agere quæcunque voluerit & edere: & licet quod agitur, tangat provinciæ præsidem, aut quemlibet potentium, neque hoc prohibere. Oportet etenim sic agere eos qui in administrationibus sunt, aut in qualibet potestate, non ut prohibeant quædam fieri contra se[33] gesta, sed ita inculpabilem suum præbeant modum, ut nulli detur tempus querimoniarum adversus eos: & sive affuerit civitatibus judex[34], sive non, nequaquam prohibeatur quispiam agere apud defensores quædam monumenta in quibuscumque voluerit, præter illa sola quæ jurisdictione[35] egent, & ex ipsa judicum[36] auctoritate pendent. §. 1. Deinde *& hii qui publicas exactiones*[37] *habent, civitatum defensoris omnibus auxilium modis, & si opus fuerit occasione contemptus contumacia tributariorum, monumenta conficere: & hæc fieri velociter jubemus, & interesse*, ut inordinate agentes videant, & his ipsis testimonium perhibere, vel publicum removere tumultum[38], & absolute judicum[39] obtinere ordinem & maxime quando absunt: & officiales provinciæ quicunque in civitate sunt illa in qua defensor est, obedire illi, & adjuvare, ut absentibus præsidibus gentium, nihil videatur deesse civitatibus sub illorum præsentia.

†. Ex provinciali autem officio habere & *Exceptorem*[40] eis administrantem, & duos officiales, qui ea quæ ab eis decernuntur, adimpleant.

§. 2. *Et judicare in causis omnibus pecuniariis usque ad aureos trecentos*[41]*:* non valentibus nostris subjectis trahere sibimet obligatos ad clarissimos provinciarum judices, si usque ad *prædictam* trecentorum solidorum quantitatem lis consistat.

CAP. IV.

SEd neque pro hoc ipso actores amplius[42] æstimare litem, ut conterant reos, & non civitatis Defensori, sed provinciæ deferant judici. Sed si quid tale egerint, & sententia manifestet minorem esse litem trecentorum aureorum, & studio auctam, ut apud provincialem judicem, & non civitatis defensorem examinaretur: solum actorem omni litis subdi dispendio.

CAP. V.

ET à *Defensoribus appellationes ad*[43] *ipsos fieri Judices.* Si vero egerint aliquid injuriosum circa defensores officiales: tunc provinciarum præsides

1 Id est, ambientes. 2 Ἀρχόντων, præsidum. 3 Præsides scil. 4 Utpote viles. 5 Et quasi vicarios defensorum. 6 Id est, extremo. 7 Id est, gestorum. 8 Olim nullum erat archivum defensorum. 9 [illegible], id est, de præsidibus. 10 *Nov. 8. & seq.* 11 Nota sententiam. Sic Arist. 1. Politic. 5. vel 8. [illegible], id est, semper id melius imperium est quod obtinetur in res Imperio subjectas præstantiores ac meliores: verbi gratia, melius est imperium in hominem quam in feram. Nam quo unum, quodque opus ex melioribus absolvitur, eo est melius. Hæc magnus ille Philosophus, ex cujus sententia disciinus: Hominis in hominem imperium non modo naturale, sed & omnium perfectissimum & maximum esse. 12 Κρείττοσι, præstantioribus. 13 Defensoris munus nemo potest declinare. 14 Nobiliores ad defensoris officium promovendi. 15 Prisca tempora imitanda. 16 Libelli scilicet, id est, pragmaticæ formæ. 17 Κατὰ κύκλον, per ordinem, *Jul.* id est, suo ordine per vices, *Hal.* [illegible], *chacun à son tour*: nimirum ne quis iterum defensor esse cogatur, donec alii defensores non fuerint. Magistratus qui hoc modo creabantur, [illegible] Demosthenes vocat, quos Circulares possis appellare: ut ne quis cum Accursio putet paternos magistratus in circulum coactos: vel cum Tiraquello 1. *de jure primogenitura* 19. hic de illo circulo agi, cujus meminit Cajus 1. *Instit.* 2. & quem Ausonius orbem teretem appellat, cujus Felinus *in c. cum dilectus, de rescript.* & Cardinalis Alexand. meminit *in c. Nicæna. de appellationibus.* quod in hujusmodi circulo plurium nomina sic in orbem scriberentur, ut dignosci non posset, quis prior aut posterior fuisset nominatus, ad de Ferrandum 1. Explicationum 17. 18 Λόγος, id est, æstimatio, honor, opinio, reputatio. 19 Ἄρχων, id est, præsidem. 20 Ψήφῳ, suffragio, electione. 21 Extraneis, jus suffragii non competit. 22 *Inst. de off jud.* 23 Olim erat annuus magistratus. 24 Præside. 25 Nota gradus.

Defensor civitatis, Præses provinciæ, Præfectus prætorio. 26 Præfectus prætorio defensorem confirmat, creat, & deponit. 27 Τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι, id est, præsidi. *Julian.* 28 Sensus est, Defensor vicarium sibi non potest substituere. 29 Præses, vices suas agentis vicarii, mittendi jus non habet. 30 Ἀρχόντων præsidum, *Julian.* 31 Testamenta & donationes & alia monumenta publica, *Julian.* 32 Nota quæ agerentur apud defensorem civitatis. 33 Vel, adversus hominem patritium c. 116. 34 Præses. 35 Quidam hinc colligunt, Defensores non habere jurisdictionem: quod Cujacio displicet. Idem tamen negat eos emancipare aut manumittere quempiam posse, *arg. l. pen. & ult. Cod. de emancip. lib. l. ult. C. de vin. liber.* 36 Præsidum. 37 Defensor acta facit adversus tributa differentes, ad similitudinem præsidis, *Julian.* 38 Acta adversus tumultuosos conficiuntur à defensore. 39 Præsidum. 40 Ταχυγράφον. 41 Olim habuerunt ad 50. usque, *l. 10. C. eod.* 42 Plus petitione actoris, non potest eximi ordinaria vel defensoris jurisdictio, & aliuqui Julianus cap. 12. refert hunc locum ad plus petitiones. 43 A defensoribus ad præsides appellatur.

ΚΑΙ [illegible]

UAB Biblioteca de Ciències Socials

1 Ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα, præsidialis gravitatis imitationem atque figuram. *Hal.*
2 Διαπεσεῖν, intercidere, mori.
3 Id est, mox alius defuncti loco subrogatus.
4 *Cap. 1. T.*
5 Id est, præfecti prætorio. *d. c. 1. J.*
6 Οἴκημά τι δημόσιον. scrinium publicum, ubi monumenta publica deponere possit. *Julian.*
7 Ὑπομνήματα.
8 Ἀρχεῖον, idem quod scrinium.

præsides ulcisci & castigare officiales [possint.] †. Licentiam enim damus Defensoribus si hoc neglexerint præsides gentium, sedis tuæ eminentiæ hoc nunciare, ut inde detur auxilium eis, & vindicta competens: & re vera Defensores eos esse contra delinquentes, habentes judiciariæ [1] claritatis & honestatis imitationem. §. 1. Et si cadere [2] contigerit civitatis Defensorem: mox ad [3] alium deferri decretum, qui ex circulo [4] vocatur, cum dudum dicto jurejurando, & suscipere quidem mox curam; decretum vero nunciari & confirmari à tuo [5] culmine: & nequaquam defensoribus vices agentes (sicut prædiximus) dari: ne rursus priori confusioni demus quasi rationabilem occasionem. §. 2. Præcepta vero faciat tua eminentia per unamquamque provinciam, ut in civitatibus habitatio [6] quædam publica distribuatur, in qua conveniens est Defensores monumenta [7] recondere, eligendo quendam in provincia qui horum habeat custodiam: quatenus incorrupta maneant hæc, & velociter inveniantur à requirentibus: & sic apud eos *archivum* [8], & quod hactenus prætermissum est in civitatibus emendetur.

Cap. VI.

9 Ἀμισθὶ sine datione pecuniæ. *Jul.* gratis. *Nov. 8. c. 1.*
10 De majoribus & minoribus civitatibus alias dixi.
11 Σιτήσεις, publicas annonas. *Jul.*
12 Vid. *l. 7. C. eod.*
13 Et ita habent jus prehendendi quod eis negabatur, *l. 2. C. Theod. de exhib. reis.*
14 Julianus jus eis tribuit castigationis.
15 Præsidum.
16 Relevent. *Hal.*
17 *Ἀνθ' ὧν μερίμνας. Scring. Hal.* populorum curas, quo ex loco Bartolus perperam colligit, popularem hic constitui, qui non sit nobilis.
18 *C. 3. §. 1. T. eod.*
19 Multa reis indici potest à judicibus ad opera publica civitatum profutura.
20 *Cap. 1. T. eod.* σεμνοτέρων. *Scring.* quos hic vetus interpres vertit nobiles, possis commodius graviores & digniores viros appellare.

Quia vero etiam Defensores civitatum extra [9] omne commodum sunt: & pro decretis eorum, si quidem civitates majores [10] sunt, quatuor solummodo dabuntur aurei foro tuæ sublimitatis: si vero minores, tres: sicut jam dudum nostris constitutum est legibus: si vero quædam salaria [11] habent publica, etiam hæc secundum consuetudinem percipient. §. 1. Audient quoque leviora crimina, & castigationi competenti contradent: & eos qui in majoribus [12] criminibus capiuntur, detrudent [13] in carcerem, & mittent [14] ad provinciæ Præsidem, sic enim fructur civitas unaquæque cura judiciali: & omnis gens sub majori constituta judice majorem sentiet providentiam: & rescindentur plurimæ judicum [15] curæ, cum civitatum Defensores in semetipsis eas imponunt, & levigant [16] præsidum quas pro [17] omnibus hominibus habent solicitudines, ipsi particulariter removentes ea quæ vim patientibus inferuntur, aut dubitationes solventes, & honestos (sicut sæpe dictum est) eos qui in administrationibus sunt, demonstrantes. †. Si vero etiam detineantur ab aliquibus publicæ functiones [18]: gentium Præsides Defensoribus imperabunt contra detentores exactiones: ut & secundum hoc eos adjuvent. †. Si qua vero Defensoris præter hæc fiat ordinatio, aut tenuerit aliquis Defensoris officium in semetipsum veniens, sive dignitatis, sive militiæ, sive privilegii, sive alterius cujuspiam occasione: iste quinque librarum auri subjectus pœnæ, etiam sic post ejus exactionem ad [19] opera civitatis proficientem cogatur defensoris implere solicitudinem. Convenit enim unumquemque nobilium [20] semper functionem agere civitatum quas inhabitat, & hanc eis conferre habitationis repensationem.

Epilogus.

21 *Cap. 1. T. eod.*
22 *Cap. 1. §. 1. T. eod.*
23 *d. §. 1. d. c. 5. §. 1. T. eod.*
24 Defensor eligitur à clero, & honestioribus civitatis, *ut hic*, confirmatur à Præfecto prætorio, *c. 1 in fin. T. eod.*
25 Munus defensoris prorogari potest.
26 Perpetui magistratus non fuerunt apud Romanos.
27 Ib. Idib. Augusti. quidam ita legunt.
28 Id est, anno 535.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua sublimitas in provinciis quibus præest, facere manifesta per programmata propria studeat: quatenus cognoscant omnes, quia & *maximorum & mediocrium & parvulorum nobis cura est*, & *nihil est tale quod à nostra solicitudine removeamus*. Partem vero faciat tua eminentia suorum præceptorum: ut ex hoc jam gentium præsides præparent secundum unamquamque civitatem eos qui bonæ opinionis sunt nominari Defensores secundum [21] circulum (sicut jam dictum) & decreta fieri communia cum jurejurando in eis habito, & describere prædictum circulum: & ita per biennium subintrare curam eos qui subsequuntur: & si ceciderit [22] quispiam ex eis, alium introduci: semper quidem decreto cum jurejurando [23] faciendo: ipsoque dum futurus fuerit curam suscipere, definitum jusjurandum subeunte, & electione [24] ejus facienda à Deo amabili episcopo, & venerabili clero, & aliis in civitate bonæ opinioni studentibus: quod etiam nunc mox fieri convenit, omnibus (sicut dictum est) secundum hanc nostram generalem procedentibus legem. †. Nunc autem Defensores existentes, siquidem placiti videantur, etiam ipsos inscribi circulo, & biennio complere curam, & siquidem jam biennium in ea cura habent, removeri Defensoris solicitudine: nisi [25] tamen voluerint communi decreto teneri eos biennio in eodem officio. Si vero nondum biennium impleverint, digni vero videantur communicare circulo, impleant reliquum tempus, ultra quod nullus civitatem defendat: sed usque ad hoc solum stet tempus: nisi cuncta civitas reluctante nullo elegerit eum: & hoc facto, alio biennio suscipiat solicitudinem, & modis omnibus deponatur: & tunc rursus fiat, quando ipse cum circulus ad hunc adduxerit ordinem: ne frequentia & continuatione curæ, & per quandam machinationem illud semper renovando fiat aliquibus infinita [26] prædicta gubernatio. †. His omnibus valituris in omne tempus: quoniam cum toto hoc studio & vigilantia & domini Dei intuitu adinvenimus, & nostris subjectis contulimus. Dat. XVI. [27] Kal. August. *Constantinop.* Belisario Viro Clarissimo Consule. [28]

Tit. III.

29 *Novell. 3. c. 1. Novell. 6. c. 8.*
30 *Novell. 3. c. 1. Novell. 6. c. 8.* Novella 3. & sexta cavetur ut numerus clericorum certus sit in majore Ecclesia urbis Constantinopolitanæ. Hæc autem constitutio jubet ut ex aliis Ecclesiis superflui clerici, id est, hi qui supra statutum numerum sunt, in locum mortuorum clericorum majoris Ecclesiæ transferantur.
31 Sanctæ Sophiæ scil.
32 Constantinopolis.
33 Φορητὸν, id est, tolerabilem.
34 Voluntas legis spectanda.

DE MENSURA [29] ORDINANDORUM CLERICORUM.

Novella Constit. XVI.

Idem Imp. Anthemio sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constantinopolitano, & universali patriarchæ.

PRÆFATIO.

Legem nuper [30] scripsimus *de mensura ordinationum*, & ut non *competeret effusas eas esse, neque in sanctissima majore* [31] *ecclesia hujus felicissimæ civitatis* [32] *neque in aliis*: quam etiam firmam esse, & valere secundum omnem suam volumus virtutem. †. Quia vero intentio nobis est abbreviare quidem ordinationes, huic autem sanctissimæ majori ecclesiæ excellentem expensam ad mediocrem quandam atque portabilem [33] reducere quantitatem, quatenus multitudo ei expensarum minuatur: propter hoc omnem circumeuntes viam, ad præsentem venimus legem: nihil quidem aliud existentem à priore, sed ex ejus procedentem voluntate [34], adhuc autem amplius sanctissimæ majori ecclesiæ prodesse valentem.

Cap. I.

35 Κατὰ τὸ λεγόμενον στατοῦτον.
36 Εἰς ἑαυτὸν ἀποκαταστῇ, id est, sibi ipse restituatur.

Sancimus enim, si in quibusdam sanctissimarum ecclesiarum (quarum ipsa sanctissima major ecclesia gubernationem & expensas suscepit) contigerit aut presbyterum, aut diaconum, aut lectorem, aut cantorem mori, non alium mox extrinsecus introduci, sed considerare quanta tunc est mensura ibidem ministrantium reverendissimorum clericorum. Et si quidem nondum clericorum minuta mensura est, sed adhuc abundant quantum ad id quod superius definivimus, & ut vocant [35] *statutum*, nullam fieri pro eo ordinationem, donec numerus in [36] [remedio] ipso restituatur. †. Si vero sic diminuta mul-

τηλικαῦτα τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους ἀμελοῦσιν, καὶ ἐμφανίζειν τοῖς τοιούτοις ἄδειαν γὰρ δίδομεν τοῖς ἐκδίκοις, εἰ ταῦτα ῥαθυμήσαιεν οἱ τῶν ἐθνῶν ἡγούμενοι, τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ταῦτα προσαγγέλλειν, ὥστε αὐτόθεν δοθῆναι βοήθειαν αὐτοῖς, καὶ ἐκδίκησιν πορίζεσθαι. καὶ τοὺς ἀληθείᾳ ἐκδίκους αὐτοὺς εἶναι κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων, ἐχούσας ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα. §. α'. Κἂν εἰ διαπεσεῖν συμβαίη πόλεως ἔκδικον, ἄλλος ἐφ' ἑτέρου φερέσθω τὴν ψῆφον, τοῦ ἐκ τοῦ κύκλου καλούμενος, μετὰ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων ὅρκων καὶ ἔχειν μὲν εὐθὺς τὴν φροντίδα, τὴν δὲ ψῆφον μηνύεσθαι καὶ κυροῦσθαι παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς. καὶ μηδαμῶς τοῖς ἐκδίκοις τοποτηρητὰς μὲν, καθάπερ εἰρήκαμεν, δίδοσθαι, ἵνα μὴ πάλιν τῇ προτέρᾳ ἀταξίᾳ δῶμεν ὥσπερ εὔλογον ἀφορμήν.

§. β'. Προστάξεις δὲ ποιήσεται ἡ σὴ ὑπεροχὴ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, ὥστε ἐν ταῖς πόλεσιν οἴκημά τι δημόσιον ἀφορισθῆναι, καθ' ὃ προσήκει τοὺς ἐκδίκους τὰ ὑπομνήματα ἀποτίθεσθαι, προαιρουμένους πρὸς τοῦ χρῆναι ὃς τὴν τούτων ἔχῃ φυλακήν, ὥστε ἀδιάφθορα μένειν αὐτὰ, καὶ ταχέως εὑρίσκεσθαι παρὰ τῶν ἐπιζητούντων, καὶ εἶναί τι παρ' αὐτοῖς ἀρχεῖον, καὶ τὸ μέχρι νῦν ἐλλειφθὲν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπανορθοῦσθαι.

ΚΕΦ. ϛ'.

Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἔκδικοι τῶν πόλεων παντοίας ἀμοιρεῖν δώσονται, καὶ ὑπὲρ τῶν προσταγμάτων αὐτῶν, εἰ μὲν αἱ πόλεις μείζους εἶεν, τέσσαρας μόνους δώσουσι χρυσοῦς τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς· εἰ δὲ ἐλάττους, τρεῖς· ἤδη τοῖς ἡμετέροις διατέτακται νόμοις· εἰ δέ τινας σιτήσεις ἔχουσι δημοσίας, καὶ αὐτὰς κατὰ τὸ σύνηθες λήψονται. §. α'. Ἀκροάσονται δὲ μικρῶν καὶ τῶν ἐλαφροτέρων ἐγκλημάτων, καὶ σωφρονισμὸν προσήκοντα παραδώσουσι· καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς μείζοσιν ἐγκλήμασιν ἁλισκομένους φρουρήσουσι, καὶ ἀναπέμψουσιν αὐτοὺς τῷ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένῳ. οὕτω γὰρ ἀπολαύσει καὶ πόλις ἑκάστη φροντίδος ἀρχικῆς, καὶ τὸ σύμπαν ἔθνος, ὑπὸ μείζονι τεταγμένον ἄρχοντι, μείζονος αἰσθήσεται προνοίας. καὶ ὑποτεμοῦνται πολλὰ τῶν ἀρχικῶν φροντίδων οἱ τῶν πόλεων ἔκδικοι, εἰς αὐτοὺς ταύτας μετατιθέντες, καὶ ἐπικουφίζουσι τοῖς ἄρχουσι, τὰς ὑπὲρ τῶν ὅλων μερίμνας, αὐτοὶ τὰς κατὰ μέρος ποιοῦντες, καὶ τὰς τῶν ἀδικουμένων ἢ τῶν ἀμφισβητούντων διαλύοντες· καὶ σεμνοὺς, καθὰ πολλάκις εἴρηται, τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς οὖσιν ἀποφαίνοντες. †. Εἰ δὲ καὶ ἀγνωμονοῖεν παρά τινων οἱ δημόσιοι φόροι, τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένους τοῖς ἐκδίκοις ἐπιτάττειν τὰς κατὰ τῶν ἀγνωμονούντων εἰσπράξεις, ἵνα κατὰ τοῦτο αὐτοῖς βοηθῶσιν. †. Εἰ δέ τις ἐκδίκου παρὰ ταῦτα γένοιτο χειροτονία, ἢ περιβάλοιτό τις τὴν τοῦ ἐκδίκου φροντίδα ἐπ' αὐτὸν ἰοῦσαν, εἴτε ἀξιώματος, εἴτε στρατείας, εἴτε προνομίας, εἴτε ἑτέρας τινὸς προφάσεως, οὗτος quinque librarum auri ὑπεύθυνος ποινῇ· καὶ οὕτως μετὰ τὴν ταύτης εἴσπραξιν, εἰς ἔργα τῆς πόλεως προχωροῦσαν, ἀναγκασθήσεται τὸ τοῦ ἐκδίκου διανύσαι φρόντισμα. προσήκει γὰρ ἕκαστον τῶν σεμνοτέρων λειτουργεῖν ταῖς πόλεσιν ἃς οἰκεῖ, καὶ ταύτην αὐταῖς ἀποδιδόναι τῆς οἰκήσεως τὴν ἀμοιβήν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὧν ἄρχει ποιήσει φανερὰ διὰ προσταγμάτων οἰκείων ἀναδοθέντα. ὅπως ἂν γνώσονται ἅπαντες ὅτι καὶ τῶν μεγίστων καὶ τῶν μέσων καὶ τῶν σμικροτάτων ἡμῖν μέλει· καὶ οὐδέν ἐστι τοιοῦτον ὅπερ ἔξω τῆς ἡμετέρας φροντίδος ποιούμεθα. μέρος δὲ ποιήσεται ἡ σὴ ὑπεροχὴ τῶν οἰκείων προσταγμάτων τὸ ἐντεῦθεν ἤδη τοὺς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένους παρασκευάσαι καθ' ἑκάστην πόλιν τοὺς ἀγαθὴν ὑπόληψιν ἔχοντας, ὀνομασθῆναι ἐκδίκους, κατὰ τὸν κύκλον, ὡς εἴρηται. καὶ ψήφους γίνεσθαι κοινὰς μεθ' ὅρκων ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἀπογράφεσθαι τὸν εἰρημένον κύκλον· καὶ οὕτω κατὰ διετίαν ὑπεισιέναι τὸ φρόντισμα τοὺς ἐφεξῆς· καὶ εἰ δὲ διαπέσοι τις ἐξ αὐτῶν, ἕτερον ἀντεισάγεσθαι, ἀεὶ μὲν τῆς ψήφου μεθ' ὅρκου γινομένης, αὐτοῦ δὲ, ἕως ἂν μέλλοι τοῦ φροντίσματος ἀντέχεσθαι, τὸν ὡρισμένον ὅρκον ὑπέχοντος, καὶ τῆς προβολῆς αὐτοῦ γινομένης παρά τε τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ εὐλαβοῦς κλήρου, καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν ὑπόληψιν ἀντεχομένων. ὅπερ καὶ νῦν εὐθὺς γίνεσθαι προσήκει, πάντων, ὡς εἴρηται, κατὰ τόνδε ἡμῶν τὸν γενικὸν προϊόντων νόμον. τοὺς δὲ νῦν ὄντας ἐκδίκους, εἰ μὲν ἀρεστοὶ φανεῖεν, καὶ αὐτοὺς ἐγγραφῆναι τῷ κύκλῳ, καὶ διετίαν πληρῶσαι τὸ φρόντισμα.

†. Καὶ εἰ μὲν ἤδη διετίαν ἐπὶ τοῦ φροντίσματος ἔχουσι, παύεσθαι τῆς τοῦ ἐκδίκου φροντίδος (πλὴν εἰ μὴ βούλοιντο κοινῇ ψήφῳ ἔχεσθαι αὐτοὺς εἰς ἑτέραν διετίαν τῆς αὐτῆς ἐπιτηδεύσεως) εἰ δὲ οὔπω τὴν διετίαν ἐκπληρώσαιεν, ἄξιοι δὲ φαίνοιντο τῆς κοινωνήσεως τοῦ κύκλου, πληρούτωσαν τὸν λειπόμενον χρόνον, μηδένα δὲ περαιτέρω τούτου τῆς πόλεως ἐκδικεῖν· ἀλλὰ μέχρι τούτου μόνου ἵστασθαι τὸν χρόνον. πλὴν εἰ μὴ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἀδιαλέκτως αὐτὸν ἐπιψηφίσαιτο. καὶ τούτου δὲ γινομένου, ἑτέραν διετίαν ἀντιλαμβανέσθω τοῦ φροντίσματος, καὶ πάντως αὐτὸ κατατιθέσθω· καὶ τότε πάλιν γίνεσθαι ὅταν αὐτὸς αὐτὸν ὁ κύκλος εἰς τοιαύτην ἀγάγοι τὴν τάξιν. ὥστε μὴ τῇ συνεχείᾳ καὶ τῷ διηνεκεῖ τοῦ φροντίσματος, καὶ τῷ κατά τινα μηχανὴν αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἀνανεοῦν, γίνεσθαι τὴν ἀπέραντον τὴν εἰρημένην διοίκησιν. †. Ταῦτα ἅπαντα κρατήσοντα εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον, ἐπειδήπερ μετὰ πάσης αὐτὰ σπουδῆς τε καὶ ἀγρυπνίας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ συνεργείας ἐξευρόντες τε καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις κεχαρίσμεθα.

Datum XVI. Kalend. August. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς ἐξ ἑτέρας ἐκκλησίας μετατίθεσθαι εἰς ἑτέραν, εἰς τὸ τὸν ὑπεσταλμένον σωθῆναι ἀριθμόν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιϛ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀνθίμῳ τῷ θειοτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Νόμον ἔναγχος ἐγράψαμεν περὶ τοῦ μέτρου τῶν χειροτονιῶν, καὶ ὥστε μὴ περαιτέρω συγκεχυμένας αὐτὰς εἶναι, μήτε ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, μήτε ἐν ταῖς ἄλλαις· ὃν δὴ καὶ κύριον εἶναι καὶ κρατεῖν κατὰ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ παραγγελλόμεθα δύναμιν. ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς ἡμῖν ἐστιν εἰς τὸ συστεῖλαι μὲν τὰς χειροτονίας, ἐντεῦθεν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δαπάνης εἰς μέτριόν τι καὶ φορητὸν περιστῆσαι ποσὸν, ὅπως ἂν τὸ πλῆθος αὐτῇ τῶν δαπανημάτων ἐλαττωθείη· διὰ τοῦτο, πᾶσαν περιιόντες ὁδὸν, καὶ ἐπὶ τὸν παρόντα νόμον ἐληλύθαμεν, οὐδὲν μὲν ἀλλοιότερον ὄντα τοῦ προτέρου, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτοῦ ὁρμώμενον προαιρέσεως, ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν ὀνῆσαι δυνάμενον.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν γὰρ, εἰ τύχοι ἔν τινι τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὧν αὐτὴ ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία τὴν διοίκησιν καὶ τὰς δαπάνας εἶλεν, συμβαίη πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ἀναγνώστην ἢ ψάλτην τελευτῆσαι, μὴ ἕτερον εὐθὺς ἔξωθεν ἐπεισάγεσθαι, ἀλλὰ σκοπεῖν πόσον ἐστὶ τηνικαῦτα τὸ μέτρον τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων εὐλαβεστάτων κληρικῶν· καὶ εἰ μὲν μήπω τὸ τῶν κληρικῶν ἐλαττωθῇ μέτρον, ἀλλ' ἔτι πλεονάζουσιν ὅσον πρὸς τὸ ἄνωθεν ὡρισμένον καὶ τὸ λεγόμενον στατοῦτον, μηδεμίαν γίνεσθαι ἀντ' αὐτοῦ χειροτονίαν, μέχρις ἂν ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑαυτὸν ἀποκαταστῇ. †. Εἰ δὲ ἐλαττωθείη τὸ πλῆθος, ...

τῶν εἶναι διὰ τὸ μὴ ἐλλεῖψαι τὸ τοσοῦτον, ὅπερ αὐτῇ τὸ πλεονάζον εἰσαχθῆναι κληρικόν, ἐκεῖνον τὴν μακαριότητα τὴν σὴν εἴ τις ἐστὶν ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις ταῖς παρὰ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν περιττὸς τοῦ αὐτοῦ τάγματος κληρικός, κἀκεῖθεν ἀντικαθιστᾶν ἕτερον, ἀλλὰ μὴ νέαν ποιεῖσθαι τὴν χειροτονίαν. οὕτω γὰρ ἐκ τοῦ περιττεύοντος ἀεὶ τὸ ἐλλεῖπον ἀναπληρουμένου, ἡ χρηστή τε καὶ θεοφιλὴς ἐπιτεθήσεται τοῖς πράγμασι συμμετρία, καὶ τάχιστα ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία κατὰ μικρὸν τῶν ὀφλημάτων ἀπαλλαγήσεται. εἰ δὲ τὸ μὲν ἐνδέον ἀναπληροῖτο ταῖς εἰσαγωγαῖς ταῖς ἔξωθεν, τὸ δὲ περιττεῦον μὴ μειοῖτο, πολύς τε καὶ ἄπειρος διαδοθήσεται χρόνος ἕως ἂν εἰς τὸ περιττεῦον ἐλαττωθείη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

† Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ διὰ τὴν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ὠφέλειαν ἀρέσαντα ἡμῖν παραστήσασα, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω. καὶ εἰ ἐκ γένοιτο παρὰ ταῦτα, γινωσκέτω ἀνάγκη τὸν παρὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον τὴν χειροτονίαν θαρρήσαντα, ὡς οὐδὲν ἐντεῦθεν ὄφελος ἕξει, ἔτι λογισθήσεται τοῖς ὁσιωτάτοις οἰκονόμοις τὸ περὶ τοῦτο μέρος γινομένης τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ δαπάνης· ἀλλ' αὐτοὶ τὸ ἐντεῦθεν ἐπιγνώσονται βλάβος, ἀφ' ἑαυτῶν τῆς ἑαυτῶν ῥᾳθυμίας ἀπολαμβάνοντες τὸν καρπόν. Datum XVII. Kalend. August. *Constantinop.* D. N. Belis. V. C. Cons.

titudo est, ut necessitas sit, ne desit statutus numerus, alium pro moriente introduci clericum considerare beatitudinem tuam, si [2] quis est in aliis ecclesiis citra sanctissimam majorem ecclesiam, ex abundanti ejusdem [3] ordinis clericus: & exinde restituere alium, & non novam facere ordinationem. Sic enim dum ex eo quod plus est, semper hoc quod defuit, impletur: bona & Deo amabilis imponitur causæ mensura: & sic sanctissima mater ecclesia paulatim [4] debitis [5] liberabitur. Alioquin si quod defuerit quidem compleatur introductionibus extraneis: quod vero plus est, non minuatur plurimum [5] & indefinitum transiet tempus, donec omne quod plus est, minuatur.

Epilogus.

†. Tua igitur beatitudo, ea quæ propter sanctissimarum ecclesiarum utilitatem recte nobis placuerunt, operi effectuique contradere festinet. Etenim si quid fiat præter hæc, scire necesse est eum, qui contra hanc nostram legem suscipere ordinationem præsumpserit, nihil hinc utilitatis habiturum, neque [6] reputabitur à reverendissimis Oeconomis in hac parte facta sanctissimæ majori ecclesiæ expensa: sed ipsi ex hoc cognoscent damnum à semetipsis hunc suæ negligentiæ recipientes fructum. Datum Idib. August. *Constantinopol.* post consulatum Belisarii. V. C. [7]

TIT. IV. [8]

DE MANDATIS PRINCIPUM. [9]

NOVELLA CONSTIT. XVII.

Imperator Justinianus August. Triboniano Quæstori sacri nostri Palatii & Exconsuli.

PRÆFATIO LATINA. [10]

Ex libris [11] antiquis, qui jura Romani nominis continebant, non ignorat tua sublimitas, quanta *de mandatis principum* legum latores in suo quisque volumine conscripserunt. Quia igitur nobis reparantibus omnem vetustatem jam deperditam ac diminutam, placuit etiam omnibus judicibus nostris, qui minores vel medias administrationes gerunt sive inter Correctores, sive inter Consulares, sive inter Spectabiles ordinentur, non solum codicillos præstare, sed etiam *Mandata* dare, quibus inspectis omnia gubernare laudabiliter possint: ideo librum *Mandatorum* composuimus, qui subter per utramque linguam annexus est: ut detur administratoribus nostris secundum locorum qualitatem, in quibus Romana vel Græca lingua frequentatur, scire eorum sanctionem: ut nihil ex his audeant præterire, sed saluberrimas dispositiones nostras observantes, in perpetuum nostras provincias, nostroque imperio subjectos gubernare festinent. †. Illustris igitur auctoritas tua, ad quam Quæstoria pertinet censura, eadem mandata & in libris legum transcribi, & in sacro laterculo deponi præcipiat: quatenus ex his una cum codicillis suscipiendis, administratores, quemadmodum possint reipublicæ subvenire, non ignorent. Dat. XVI. Kal. Maji, post consulatum Belisarii, V. C. Cons. [12]

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος.

ΗΔΗ μὲν ἐν τῷ γενικῷ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας νόμῳ πάντα διηγόρευται, ἐφ' οἷς προσήκει τοὺς τὰς ἀρχὰς παραλαμβάνοντας, ταύτας διοικεῖν, μεμνημένους τῶν ὅρκων οὓς ἐπὶ τούτοις παρέχουσιν. ἀναγκαῖον δὲ ὅμως ᾠήθημεν καὶ νῦν παραλαμβάνοντί σοι τὴν ἀρχὴν ἐπισκήψαι τὰ σημανθέντα, καὶ τοῦτο δή τι τοῖς προγόνοις τῆς πολιτείας ἡμῶν ἐξευρημένον, οἳ τοῖς εἰς τὰς ἀρχὰς τεταγμένοις ἐντολὰς παρεῖχον προστάγματα (mandata principis αὐτὰ καλοῦντες) καθ' ἅπερ ἐχρῆν αὐτοὺς διακυβερνᾶν τὰς ἀρχάς.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τοὺς προῖκα ἐπιλεγομένους ἄρχοντας, καθαρὰς Θεῷ τε καὶ αὐτοκράτορι καὶ νόμῳ χεῖρας φυλάττειν.

ΔΕῖ τοίνυν σε καθαρῶς παραλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν, καὶ δόσεως ἁπάσης χωρὶς, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων καθαρὰς φυλάττειν Θεῷ τε καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας, καὶ μηδενὸς ἅπτεσθαι κέρδους, μήτε μείζονος, μήτε ἐλάττονος, μηδὲ ἐπιφορτιζομένην τινὰ ποιεῖσθαι κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐμπορίαν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου σοι χορηγουμένοις, καὶ διά τε σαυτοῦ διά τε τῶν περὶ σε καθαρὰν αὐτοῖς παρέχεσθαι φυλάττειν τὸ δίκαιον. †. Καὶ σπουδάζειν πρῶτα μὲν τοὺς δημοσίους φόρους ἀπαιτεῖν ἀγρύπνως, μηδὲν ἐλλείποντα τῆς περὶ τὸ δημόσιον προνοίας, ἀνιχνεύοντά τε μήπου τὸ δημόσιον ἠλαττῶται, καὶ περισώζειν αὐτῷ πανταχόθεν τὰ οἰκεῖα. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἰδιώταις ἀδικουμένοις βοηθοῦμεν, οὕτω καὶ τὸ δημόσιον ἀνεπηρέαστον μένειν βουλόμεθα. οἱ γὰρ δὴ συντελεσταὶ, πάσης ἄλλης ἐπηρείας ἐλεύθεροι φυλαττόμενοι, ῥᾳδίως τε καὶ ἐκ προχείρου κατατιθέασι τοὺς φόρους· καὶ οἱ πρὸ τοῦ εἰς κλοπὰς προϊέμενοι διδόντες, ἔμμενοι ὀφείλοντες ἔτι τὰ δημόσια, τοῦ λοιποῦ αὐτοῖς τοῖς δημοσίοις τιθέντες, ἀπαλλαγήσονται ῥᾳδίως τῶν ἐπὶ τοῖς φόροις ὀφλημάτων.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τοὺς ἄρχοντας προνοεῖν, ἵνα μὴ στάσεις γίνωνται, ἀλλὰ ἡ τῶν ἁπάντων τοῦ δήμου τάξεων ἡσυχία φυλάττηται.

ἜΠειτα προσῆκόν ἐστί σε προνοεῖν τοῦ μὴ τοὺς δήμους τῶν πόλεων ἐν ἀλλήλοις στασιάζειν, ἀλλὰ πᾶσαν εἰρήνην εἶναι ταῖς πόλεσιν, ἐκ τοῦ τὴν ἰσότητα πανταχοῦ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις φυλάττειν· καὶ μήτε κέρδους, μήτε πάθους, τινὸς ἕνεκα πρός τι τῶν μερῶν ἀποκλίνειν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τὰς βραχυτέρας δίκας ἀγράφως κρίνειν, καὶ τῶν σπορτούλων μέτρον φυλάττειν.

ἜΣτω σοι καὶ τρίτον σπούδασμα, τὸ τῶν δικῶν μετὰ πάσης ἰσότητος ἀκροᾶσθαι, καὶ τὰς μὲν βραχυτέρας, καὶ ὅσαι μάλιστα τῶν εὐτελεστέρων εἰσὶν, ἀγράφως ἀκούειν τε καὶ κρίνειν, καὶ ἀπαλλάττειν ἀνθρώπους τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίας, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐτοὺς μηδὲν περαιτέρω τῶν ὡρισμένων τῇ θείᾳ ἡμῶν διατάξει, προφάσει δικαστικῶν δαπανημάτων, ζημιοῦσθαι· εἴγε ἄλλως ἱκανοὶ πρὸς δόσιν τυγχάνοιεν. ἐπεί τοι γε καὶ προῖκα τῶν δικῶν ἀκροάσασθαι, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἐκ ῥᾳθυμίας τοὺς τῆς ἐπαρχίας, ἧς ἄρχεις, εἰς ταύτην τρέχειν τὴν εὐδαίμονα πόλιν, καὶ ἡμᾶς ἐνοχλεῖν. ἴσθι γὰρ ὡς εἴπερ ἔλθοι καὶ προσέλθοι τις ἡμῖν ἐντυχὼν, καὶ παρ' ἡμῶν ἐρωτώμενος εἰ πρότερόν σοι προσῆλθε, εἶτα φαίη καὶ προσελθεῖν καὶ τοῦ δικαίου μὴ τυχεῖν, καὶ τοῦτ' ἀληθὲς εὑρήσομεν, εἰς σὲ τὴν ἀγανάκτησιν τρέψομεν. †. Εἰ μέντοι μὴ προσελθὼν σοι, παραγένοιτο τῇ βασιλίδι ταύτῃ θαρρήσας πόλει, καὶ ἀδιόρθωτον αὐτὸν σὺν ἐπιτιμίῳ ἀποπέμψομεν, καὶ ἀπόκρισιν οὐ μεταδώσομεν.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοὺς ἐκβιβαστὰς ἢ μαγιστριανοὺς λυμαίνεσθαί τι καὶ τῶν ἔξω ἕνεκα ὁπηνδήποτε εἰσπράττειν.

ἜΠειτα προσῆκόν ἐστί σοι, καὶ τοὺς ἐντεῦθεν φοιτῶντας, εἴτε μαγιστριανοὺς, εἴτε ἐξ οἱουδήποτε δικαστηρίου, μὴ συγχωρεῖν ἀδικεῖν, μηδὲ ὑπερβαίνειν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους. ἀλλ' εἴπερ προσέλθοι τοιοῦτό τι μεμφόμενος, τοῦτον ἐκδικεῖν καὶ τὸ ἀζήμιον αὐτῷ περιποιεῖν. καὶ μηδὲ συγχωρεῖν τοῖς προστάγματα κομίζουσιν οἱουδήποτε δικαστηρίου (ταύτας δὴ τὰς ἐξ ἴσου φοιτώσας, ἄλλων τι ἰδιωτικῶν ἕνεκεν, καὶ λιμένων, καὶ ὁδοποιιῶν, καὶ γεφυρῶν, καὶ εἰκόνων, καὶ τειχῶν, καὶ οἰκοδομημάτων καθαιρέσεως, ὡς ἐν δημοσίῳ τόπῳ γενομένων, καὶ ἑτέρων

In Nomine Domini Jesu Christi Dei nostri, Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alamanicus, Gotichus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, fælix, gloriosus, victor, triumphator, semper adorandus, Augustus.

JAm quidem in generali nostræ pietatis lege [13] omnia declarata sunt, in quibus conveniens est administrationes accipientes, eas gubernare, memorantes jusjurandum quod super his præstatur. Necessarium tamen existimavimus etiam nunc percipienti tibi administrationem, designare quod à progenitoribus reipublicæ nostræ adinventum est: qui ad administrationes directis certa præcepta dabant, *Mandata principum* ea vocantes, secundum quæ oporteret eos gubernare administrationes.

Cap. I.

Ut gratis creati magistratus, gratuitas quoque manus servent, erga Deum, Imperatorem, & legem.

OPortet igitur te pure sumentem administrationem, & sine [14] omni suffragio, præ omnibus aliis mundas servare Deo nobisque & legi manus, & nullum contingere lucrum, neque majus, neque minus: neque captiosum quiddam contra subjectos facere, negotiatione: sed contentum esse solis à fisco tibi ministratis, & tam per te quam per eos qui circa te sunt purum eis undique servare jus. †. Et festinare primum quidem *fiscalia tributa* [15] *exigi vigilanter*, nihil diminuens circa publicam curam requirere, ne forte fiscus inde minuatur, & salvare ei undique quæ propria sunt. Sicut enim privatos injustitiam passos adjuvamus, sic & publicum [16] illæsum manere volumus. Collatores namque omni alia calumnia liberi conservati, facile & in promptu solvent tributa: & qui in furta prius dantes, manebant debentes adhuc fiscalia, ex nunc ipsis fiscalibus exsolventes, liberabunt facile se tributis.

Cap. II.

Ut caveant Magistratus, ne quæ seditiones excitentur, & quieti publicæ omnium ordinum invigilent.

DEinde conveniens est te providere, ut nulli populi civitatum alterutris seditiones [17] faciant, sed omnem pacem esse Dei civitatibus, dum æquitas etiam hinc nostris subjectis servatur, & neque lucri neque passionis alicujus causa, ad aliquam partium declinatur.

Cap. III.

Ut breviores & viliores causæ sine [18] scripto decidantur: & sportularum modus servetur.

SIt [19] tibi quoque *tertium studium*, *lites cum omni* [20] *æquitate audire*, & omnes quidem breviores, & quæcunque maxime [21] vilium [22] sunt, ex non [23] scripto decidere, & judicare, & liberare omnes alterna [24] contentione, & non permittere in aliquo ultra quam continetur sacra nostra constitutione, occasione causalium expensarum damnificari, si tamen sufficientes in datione consistant: alioqui etiam gratis lites audire, & non permittere ex negligentia de provincia alicujus præsidis quemquam ad hanc currere felicissimam civitatem, & nobis molestum esse. Scito namque, quia si quis veniat, & aditionem nobis faciat, & à nobis interrogatus si prius te adiit, deinde te dicat adiisse, & quod justum est, non impetrasse, & hoc verum inveniamus, in te indignationem convertemus. †. Si vero cum [25] te non adierit, venire ad hanc regiam præsumpserit civitatem, & remittemus eum cum omni correctione, & responsum non dabimus.

Cap. IV.

Ne præsides permittant Executores aut Magistrianos aliquid formarum & portuum causa exigere.

DEinde competens est te etiam hinc venientes sive ex Magisteriano [26], sive ex quolibet foro, non permittere lædere, nec super exigere subjectos nostros. Sed si quis adierit tale aliquid quæstus: hoc & exequi, & indemnitatem ei procurare, & neque permittere alicui proferenti præcepta cujuscunque fori, hæc videlicet quæ solemniter diriguntur, *formarum* [27] *etiam aqua causa, & portuum, & itinerum sternendorum, & imaginum, & murorum, & domuum destructioni* [28] tanquam in

1 Id est, au.
2 Qui deest, vel diminutus esse dicitur.
3 Emissis ex suo corpore supernumerariis.
4 Sumptibus.
5 Infinitas semper eadem pene manserit.
6 Expensæ illegitimæ administratori non reputantur.
7 Id est, anno 536.
8 Additur in editione. *Hal.* ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ, &c. ut in *l. 1. C. de off. præf. prat. Afric.*
9 Principis Scrin. principib. & præsidibus Index Reginæ, περὶ ἐντολῶν τῶν ἀρχόντων, velut *Haloand.* præcepta præsidum, alius de officio rectoris provinciæ, *const. 21.*
10 Deest in Græcis editionibus.
11 Horum mandatorum fit mentio in lege 6. *in fin. ff. de off. proconsul. l. 3. in fin. de off. præf. ... l. 2. Cod. de invest.* adde *l. 1. C. de mandatis princip. l. 2. C. de off. quæ qui vice.* Præscribunt autem hæc mandata Præsidibus modum administrandi. Cæterum hæc Novella est 21. apud Julianum ita conscripta: *De officio rectoris provinciæ.* ad quem modum conceptus est titulus Codicis: cui respondet Pandectarum titulus *de off. Præsid.*
12 Id est, an. 536.
13 *Nov. 8. c. 9.* Goth. Vid. ad hanc Nov. Rittershus. *part. 2. c. 1. n. 17. 18. & Novell. 95. 128. 130. 133.* Eundem Rittershus. *part. 12. c. 13. & part. 15. cap. unic.* Ans.
14 *Nov. 8. cap. 1.*
15 *Nov. 8. cap. 8.*
16 Objecta juris publici & privati.
17 Δήμους, id est, circenses factiones: de quibus scripsi ad *l. 1. §. 12. ff. de off. præf. urb. l. 28. §. 3. ff. de pœn.* adde *Cujac. 8. obs. 29. l. 3. in fin. l. 13. ff. de off. Præsid.*
18 *Nov. 83.*
19 *Nov. 67. c. 1.*
20 Hinc sumpta est pars authenticæ, *Nisi breves. C. de sentent. ex periculo.*
21 Breviores lites non sunt, neque hic dicuntur, quæ vilium tantum sunt personarum, sed quæ vilem summam continent, in queis de rebus minimis agitur, sive de iis inter nobiles, sive inter pauperes agatur. Id genus lites sine scripto decidi jubet Imperator, maxime si inter viles personas agatur.
22 *Εὐτελεστέρων*, quæ vox Ferrandus 20. *Explicationum 39.* non modo pauperes interpretari seu appellari posse existimat, sed & homines simplices & minime versutos, qui in causis & litibus non sunt exercitati. Reperio sane apud Græcos εὐτελεῖς, viles esse homines, ut apud *Harmenop. 1. tit. 6. §. 35.* sed & apud eundem *5. tit. 8. §. 107.* εὐτελὴς est, non abjectus aut vilis homo (ut interpres vertit) sed cohortalis ut & 45. *Bal. 1. c. 52.* junctis *l. 3. Cod. de hered. decur.* ut hic forte locus de cohortalibus quoque possit intelligi, quanquam videatur, æquius ad viles & minimæ conditionis homines referri.
23 Adde *l. 6. ff. de accus.*
24 Responsionum, contradictionum, gravaminum, salvationum, & similium multitudine, summatim itaque hujusmodi lites proponendæ. *Novell. 83.* [illegible]
25 *l. 2. 1. ff. de appellat.*
26 Agunte in rebus.
27 Omnes, aquæductuum *l. 26. §. 3. C. de erist. aud.*
28 Vid. *l. 7. ff. de off. præsid.* veluti si judex mandat tuam domum quasi in publico loco extructam demoliri.

in publico factarum, & aliarum talium, damnificare nostros subjectos. Non enim volumus, nec per talem causam ullum eis inferri damnum. Ipse vero omnium horum providebis sine damno omni gestum. †. Si quis autem cui tale aliquid jussum est, veniat: omnino non respicias eum, nisi sacram nostram pragmaticam ostendat formam pro hoc scriptam: tunc tu suscipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuntians secundam praeceptionem nostram suscipias.

§. 1. Sed etiam pro ubertate necessariorum, & operum [1] civitatum diligentiam habebis: procurans ex civilibus pecuniis *Patres* [2] quae valde necessariae sunt operum facere, & pontium, similiter & viarum, & portuum, & in quibus omnino sunt locis provinciae cui praesides: portuumque, & murorum curam habebis: & quidquid omnino est publico, & civitatibus utile, & cogitabis, & facies, & nunciabis.

§. 2. Habebis autem obedientes tibi, & qui in provincia sunt milites, in quibus eorum opus habueris ad ministerium justum. Quod si deliquentes inveneris: sub omni castigatione decenti insuper ex [3] emolumentis eorum satisfieri laesis procurabis.

Cap. V.

De criminibus.

NOn permittas privilegiis [4] aliquibus uti nocentes [5] sed illud solum eis in auxilium observabis, ut undique puri horum quae eis inferuntur, & innoxii videantur. Homicidia [6] autem, & adulteria, virginumque direptiones, & invasiones, & oppressiones, ita cum vehementia corrige, puniens delinquentes secundum nostras leges, ut paulatim supplicium alios omnes faciat salvos.

§. 1. Praecipue vero Officiales [7] tuos retinebis, non permittens eis subjectos nostros depraedari [8]; neque ut illi officiales videantur quidem subjecti tibi, pro veritate autem tuae praesint voluntati. §. 2. Festinabis etiam *Consiliarium* [9], & quicunque fuerit circa te, assumere virum optimum, & purum undique, & contentum iis quae à fisco dantur, & si quid praeter spem accesserit, & non inveneris eum custodientem tibi fidem justam: illum quidem expelles: alio vero uteris Consiliario, legem & justitiam cum puris servante manibus. §. 3. Talem vero praebebis temetipsum omnibus & publice, & privatim, ut [10] terribilis quidem sis delinquentibus, & indevotis circa fiscalia [11]: mansuetissimis autem & mitis omnibus placidis & devotis, & paternam eis exhibens providentiam.

Cap. VI.

De fide publica aut securitate non passim danda.

SEd neque haec quae dicuntur *Verba* [12], id est jusjurandum, prompte dare festines, in amplius tempus: sed & cum examinatione in tempore mediocri [13], & non transcendente *triginta dierum inducias*, ne ex hoc infinitae sint hominibus ad invicem contentiones. Si vero etiam aliquem sub nuncupato *Verbo* feceris: deinde aliquis adierit [14] adversus eum: deduces quidem eum, custodiens datum ei *Verbum*: & examinabis negotium, *Verbo* ubique servato; & si etiam contra eum sententia necessaria sit, condemnabis eum & duorum propones electionem, utrum velit dato *Verbo* absolute abrenuntiare, & agere quae judicata sunt, an non. Certe [15] si hoc non: sacris cum terminis restitues & ibi executionem inferes temperate, & cum debita venerabilibus locis reverentia.

Cap. VII.

Ut termini [16] sanctorum homicidis, &c. non prosint.

NEque autem homicidis, neque adulteris, neque virginum [17] raptoribus delinquentibus terminorum custodies *cautelam* [18], sed etiam inde [19] extrahes, & supplicium eis inferes. Non enim talia delinquentibus parcere competit, sed hoc patientibus: ut non talia à praesumptoribus patiantur. Deinde templorum cautela non [20] nocentibus, sed laesis, datur à lege: & non erit possibile utrumque tueri cautela sacrorum locorum, & laedentem, & laesum. §. 1. Publicorum vero tributorum exactiones etiam [21] intra templa decenter fieri procurabis: quoniam *fiscalium ratio & militibus, & privatis ipsisque templis, & cuncta republica utilis & necessaria est*. Auxiliabuntur tibi ad hoc etiam Deo amabiles ecclesiarum Defensores, & Oeconomi: nullum horum, qui fiscalia tributa exigunt, abripientes exactioni, sed neque permittentes violentum aut seditiosum aliquid pati exactionem inferentes: scientes quia si quid tale gesserint, de suo [22] satisfacere fisco cogentur.

Cap. VIII.

Ut cogant exactores tributorum in apochis suis exprimere quantitatem zygocephalorum.

COges autem publicos *Exactores* in suis *de susceptis* [23] manifesta facere omnia in quibus ea dederunt, nempe quantitatem *zygocephalorum* [24], aut *jugorum*, aut jugalium, aut quolibet modo per regiones nuncupantur: & pro quibus haec & quaelibet praediis exiguntur: & datorum quantitatem, sive in speciebus, sive in auro. Et interminaberis eis, & magnum damnum, *& manus* [25] *amputationem*, si hoc quod praecipitur quidem semper, usque nunc autem non custoditum est, non deinceps omnibus servent modis. †. Si vero (ut assolet) declinationem inveniant aliquam, dicentes non posse jugorum poni quantitatem: maxime quidem eos malignari putamus: sed tamen nihil hinc laedatur fiscus nec collatores: fiscus etenim sine praejudicio omnia sua percipiat, & solenniter celebrata suscepta percipiant ii qui haec exolverint, nihil exigendi amplius. Causa vero in nullo laedatur, & secundum consuetudinem quidem tributa solvantur ab eis, & inferantur fisco. †. Nuntietur autem ad gloriosissimos nostros praefectos de istis primitus cogendis censualibus nuncupatas *expositiones* [26] subtiliter dare, ut ex hoc fiat causae dijudicatio: & sic interim secundum consuetudinem quidem datis fiscalibus inculpabiliter inferendis, quicquid in iis quae dubitantur, gloriosissimi nostri praefecti judicaverint, in iis quae controversa sunt, haec valere: necessitatem habentibus exactoribus, post cognitam veritatem super his quaestionibus, & in illis de caetero quantitatem zygocephalorum, & aliorum omnium describere, secundum quod à nobis jam ordinatum est. §. 1. Non [27] permittas autem curialibus, aut *Censualibus* [28], dum vendita sunt praedia eorum, aut in alias personas mutatur possessio, tergiversationibus uti quibusdam, & non transferri à venditoribus ad emptores praedia: sed coges eos omnino facere mutationes sine damno. Si vero dixerint minus idoneos esse emptores, & propterea non fieri migrationem: hoc ipsum examinabis sine quolibet damno: & si quidem idonei fuerint emptores

1 *l. 7. §. 1. ff. de off. proconf. l. ult. C. de vac. oper.*
2 Patres civitatum: qui & curatores operum, *l. 3. C. de his qui sponte mun.*
3 Salaria & honoraria officialium, pignori capi possunt ob delictum, *ut ibi. adde c. 10. in fin. J. eod.*
4 *Nov. 8. cap. 12. l. 3. in fin. ff. de off. praesid.*
5 Confugientes ad ecclesiam praesumi innocentes hinc Alciatus colligit *3. praesump. 33.*
6 *l. 13. ff. de off. praesid.*
7 *l. 6. §. 3. 4. 5. 6. ff. de off. praesid.*
8 *C. 10. vers. sed neque J. eod.*
9 Πάρεδρον, adsessorem. facit *l. 2. & totus titulus Cod. de adsessoribus. & ff. de off. adsess.*
10 Facit *l. 19. ff. de off. praesid.*
11 *Cap. 8. J. eod. Nov. 8. c. 8.*
12 Ut & J. *nuncupatum λόγον: & Novell. 128. c. 13. & edict. 2. & 13. c. 10.* 11. Intelligit autem λόγους καλουμένους καὶ συγχωρήσεως καὶ πίστεως. *Nov.* 5. c. 2. fidem publicam. *Sauf conduit* Francisci. *vide edictum Justiniani 2. J.*
13 Tempus modicum triginta dies. *l. 1. §. 3. ff. de itinere actuque*: vide *Cujac. c. 10. de praescript.*
14 Id est, eum in jus vocaverit.
15 Id est, aut certe si hoc non fecerit vel elegerit.
16 Vid. quae scripsi ad *l. 3. C. de his qui ad ecclesiam.* adde *3. Reg. 2. ex lib. 6. tit. 3. §. 4.*
17 *C. 5. J. eod.* imo raptoribus. *36. q. 1. c. ut raptoribus.*
18 Fidem publicam & securitatis promissionem.
19 Asylis qui possint extrahi & quibus non proficiat jus asyli. adde *l. 1. & 6. §. 5. C. de his qui ad eccles. Novell. 137. circa fin. & 117. c. ult.* Mosis legibus id etiam constitutum fuit, ut dixi ad *d. l. 5.* vide *Pet. Greg. 33. syntagmat. 220. & cap. 22.* Hujus autem loci haec sententia est: Templa innocentibus & injuriam metuentibus, non autem inferentibus vel nocentibus prodesse.
20 *l. 2. §. 2. ff. ad Vellejan.*
21 *l. 7. §. 4. C. de his qui ad eccles.* & e contra iniquis exactoribus non prodest jus asyli. *Nov. 128. c. 13. Edict. 10. cap. 1.*
22 Receptator debitoris fiscalis, oeconomo, suo nomine tenetur.
23 Ἀποχαῖς, *Nov. 128. c. 3.*
24 Ζυγοκέφαλον est jugatio & capitatio, vide *l. 2. C. ut nem. lic.*
25 Falsi perscriptoribus eadem poena constituta. *Nov. 42. cap. 1. §. & callidis, versic. de scriba. de prohib. feud. alien. per Fridericum.* Apud Aegyptios *Diodor. 2. cap. 3.* Graecos *6. Harm. 14.* falsae monetae reis manus amputabantur. Eadem poena probata fuit à Lotari Longobardorum rege *lib. 1. legum Longob. tit. de eo qui fals. monet. l. 1.* id ipsum confirmatur lege Caroli magni in capitularibus ejus, *Titulo de falsa moneta.* & legibus Wisigothorum *l. 2. C. Wisigothorum lib. 8. tit. 5.* Apud Graecos plagiariis manus amputatur. *6. Harm. 2. l. ἐκθέσεις.* Inde ἐκθέσεις. *J. eod.*
26 Τὰς κατανικὰς ἐκθέσεις. id est, exemplaria publici census, *Jul. in τῷ ἐκθέσεις. J. eod.* adde Lampridium in vita Severi, & quae scripsi ad *l. 3. in fin. ff. de jure fisc.* sensus est: Censuales (qui libros censuales conficiunt vel custodiunt) cogi hoc casu censuales libros petentibus exhibere, adde *l. 2. Cod. de edendo.*
27 Hinc sumpta est Authentica. Sed & periculum. *C. sine censu.*
28 Censuales Graeci τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας nuncupant.

τοιούτων) ζημιοῦν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους. οὐ γὰρ βουλόμεθα, οὐδὲ κατὰ τοιαύτην πρόφασιν, οὐδεμίαν αὐτοῖς ἐπάγεσθαι ζημίαν. αὐτὸς δὲ ἁπάντων τούτων προνοήσεις, ζημίας ἁπάσης πρόσθεν χωρίς. †. Εἰ δέ τις τοιοῦτόν τι προστεταγμένος ἔλθοι, παντελῶς μὴ προσέξεις αὐτῷ, πλὴν εἰ μὴ τὸν θεῖον ἡμέτερον πραγματικὸν δείκνυσι τύπον ὑπὲρ τούτου γεγραμμένον. καὶ τότε χρήσῃ μὲν δέξῃ τὸν τοιοῦτον τύπον, οὐ μήν τι πράξεις ἐξ αὐτοῦ, πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς μηνύσεις, δευτέραν ὑπὲρ τούτου ἐπιστολὴν ἡμετέραν προσλαβών. §. α'. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφθονίας τῶν ἐπιτηδείων καὶ τῶν ἔργων τῶν πόλεων ἐπιμελήσῃ παρασκευάζων ἐκ τῶν πολιτικῶν χρημάτων αὐτῆς, τοὺς πατέρας, τοὺς ἀναγκαιοτάτους τῶν ἔργων ποιεῖν, καὶ γεφυρῶν ὁμοίως καὶ ὁδῶν, καὶ λιμένων (ἐν οἷς ὅλως εἰσὶ τόποις τῆς ἐπαρχίας ἧς ἄρχεις, λιμένες) καὶ τειχῶν ἐπιμελήσῃ, καὶ ὅτι ὅλως ἐστὶ τῷ δημοσίῳ καὶ ταῖς πόλεσι συμφέρον, βουλεύσῃ τε καὶ πράξεις καὶ μηνύσεις. §. β'. Ἕξεις δὲ ὑπακούοντάς σοι καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν στρατιώτας, ἐν οἷς ἂν αὐτῶν χρῄζοις εἰς ὑπηρεσίαν δικαίαν. ὡς εἰ πλημμελοῦντας εὕροις, ὑποβαλεῖς τιμωρίᾳ πρεπούσῃ, καὶ προσέτι ἐκ τῶν σιτήσεων αὐτῶν τὸ ἱκανὸν γενέσθαι τοῖς ἠδικημένοις παρασκευάσεις.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῶν ἀδικιῶν.

ΟΥ συγχωρήσεις δὲ προνομίοις τισὶ χρῆσθαι τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον αὐτοῖς εἰς βοήθειαν φυλάξεις, τὸ πανταχόθεν καθαροὺς τῶν ἐπαγομένων καὶ ἀνευθύνους φαίνεσθαι. Φόνους δὲ καὶ μοιχείας καὶ παρθένων ἁρπαγὰς καὶ ἐφόδους καὶ ἀδικίας οὕτω μετὰ σφοδρότητος μετελεύσῃ, κολάζων τοὺς ἁμαρτάνοντας κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὡς τῇ κατ' ὀλίγων τιμωρίᾳ τοὺς ἄλλους ἅπαντας σώζειν.

§. α'. Μάλιστα δὲ τῶν ταξεωτῶν τῶν σαυτοῦ κρατήσεις, οὐκ ἐφιεὶς αὐτοῖς τοὺς ὑπηκόους τοὺς ἡμετέρους λῃλατεῖν, οὐδὲ δοκεῖν μὲν ἄρχεσθαι παρὰ σοῦ, ταῖς ἀληθείαις δὲ τῆς σῆς ἄρχειν γνώμης. §. β'. Σπουδάσεις δὲ καὶ πάρεδρον, καὶ εἴ τις ἐστὶ τῶν περὶ σέ, λαμβάνειν ἄνδρα χρηστόν, καὶ καθαρεύοντα πανταχόθεν, καὶ ἀρκούμενον τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου. καὶ εἰ γέ τις παρ' ἐλπίδας γένοιτο, καὶ οὐχ εὕροις αὐτὸν φυλάττοντά σοι πίστιν δικαίαν, τοῦτον μὲν ἀποπέμψεις, ἑτέρῳ δὲ χρήσῃ παρέδρῳ, τὸν νόμον καὶ τὸ δίκαιον μετὰ καθαρῶν φυλάττοντι τῶν χειρῶν. §. γ'. Τοιοῦτον δὲ παρέξεις σαυτὸν ἅπασι δημοσίᾳ τε καὶ ἰδίᾳ, ὥστε φοβερώτατον μὲν εἶναι τοῖς ἁμαρτάνουσι καὶ τοῖς ἀγνωμονοῦσι περὶ τὸ δημόσιον, ἡμερώτατον δὲ καὶ πρᾶον ἅπασι τοῖς ἐπιεικεστέροις καὶ εὐγνώμοσι, καὶ πατρικὴν αὐτοῖς εἰσάγειν πρόνοιαν.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τοῦ τὴν δημοσίαν τε πίστιν καὶ ἀσφάλειαν μὴ προχείρως διδόναι.

ΑΛλὰ μηδὲ τούτους δεῖ τοὺς καλουμένους λόγους προχείρως διδόναι σε, ἐπὶ πλείονα χρόνον, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐξετάσεως, καὶ ἐν χρόνῳ συμμέτρῳ, καὶ οὐχ ὑπερβαίνοντι τριακονθήμερον προθεσμίαν. ὥστε μὴ ἐντεῦθεν ἀπεράντους εἶναι τοῖς ἀνθρώποις τὰς πρὸς ἑαυτοὺς φιλονεικίας. εἰ δὲ καί τινα ὑπὸ τὸν καλούμενον λόγον ποιήσαιο, εἶτά τις προσέλθοι κατ' αὐτοῦ, ἄξεις μὲν αὐτόν, φυλάττων τὸν δεδομένον αὐτῷ λόγον· ἐξετάσεις δὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου πανταχόθεν σωζομένου, καὶ εἰ δέοι καὶ ψῆφον κατ' αὐτοῦ δέξασθαι, καταδικάσεις αὐτόν, καὶ δυοῖν αὐτῷ προθήσεις αἵρεσιν, ἢ εἰ βούλεται τοῦ δεδομένου λόγου καθαρῶς ἀποστῆναι, καὶ πρᾶξαι τὰ κριθέντα ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, τοῖς ἱεροῖς αὐτὸν ὅροις ἀποκαταστήσεις, κἀκεῖσε τὴν ἐκβιβασμοῦ ἐπάξεις σωφρόνως, καὶ μετὰ τῆς ἁρμοζούσης τοῖς ἀσύλοις ὅροις αἰδοῦς.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀνδροφόνους ὑποβαστάζεσθαι τοῖς τῶν ἀσύλων ὅροις.

ΟΥτε δὲ ἀνδροφόνοις, οὔτε μοιχοῖς, οὔτε παρθένων ἅρπαξιν ἁμαρτάνουσι τὴν ἐκ τῶν ὅρων φυλάξεις ἀσφάλειαν, ἀλλὰ κἀκεῖθεν ἐξελκύσεις, καὶ τιμωρίαν αὐτοῖς ἐπάξεις. οὐ γὰρ τῶν τὰ τοιαῦτα ἁμαρτανόντων φείδεσθαι προσήκει, ἀλλὰ τῶν πασχόντων, ἵνα μὴ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν τολμηροτέρων πάσχωσιν. ἄλλως τε ἡ ἐκ τῶν ἱερῶν ἀσφάλεια οὐ τοῖς ἀδικοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις δέδοται παρὰ τοῦ νόμου. καὶ οὐκ ἂν εἴη δυνατὸν ἑκάτερον ἐγκολάζεσθαι τῇ παρὰ τῶν ἀσύλων τόπων ἀσφαλείᾳ, καὶ τὸν ἀδικοῦντα καὶ τὸν ἀδικούμενον. §. α'. Τὰς δὲ τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράξεις καὶ ἔνδον τῶν ἱερῶν γενέσθαι μετὰ τοῦ πρέποντος παρασκευάσεις. ἐπειδήπερ ὁ τῶν δημοσίων λόγος καὶ στρατιώταις καὶ ἰδιώταις, καὶ αὐτοῖς τε τοῖς ἱεροῖς καὶ ὅλῃ τῇ πολιτείᾳ συμφέρων τέ καὶ ἀναγκαιότατός ἐστι. ἐπικουρήσουσι δέ σοι πρὸς τοῦτο οἱ θεοφιλέστατοι τῶν ἐκκλησιῶν ἔκδικοι καὶ οἰκονόμοι, οὐδένα τῶν τοὺς δημοσίους φόρους κατὰ χώραν ἀπαιτουμένων ἀφαιρούμενοι εἰσπράξεως. ἀλλ' οὐδὲ συγχωροῦντες βίαιον ἢ στασιῶδές τι παθεῖν τοὺς τῶν ἐκβιβασμῶν ἐπαγομένους, γινώσκοντες ὡς εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν, οἴκοθεν τὸ ἱκανὸν ποιήσειν τῷ δημοσίῳ καταναγκασθήσονται.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τοῦ ἀναγκάζειν τοὺς τῶν φόρων πράκτορας ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀποχαῖς φανερὰν ποιεῖν τὴν τῶν ζυγοκεφάλων ποσότητα.

ΑΝαγκάσεις δὲ τοὺς δημοσίους πράκτορας, ἤτοι τοὺς ἀπαιτητάς, ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀποχαῖς φανερὰ ποιεῖν ἅπαντα ἐφ' οἷς αὐτὰς διδόασι, τουτέστι τὴν ποσότητα τῶν ζυγοκεφάλων, ἢ ἰούγων, ἢ ἰουγαλίων, ἢ ὁπωσδήποτε ἂν αὐτὰ κατὰ χώραν καλοῖεν· καὶ ὑπὲρ τίνων αὐτὰ καὶ ποίων χωρίων ἀπαιτοῦσι, καὶ τὸ τῶν δεδομένων ποσόν, εἴτε ἐν εἴδεσιν, εἴτε ἐν χρυσίῳ· ἀπειλῶν αὐτοῖς καὶ ζημίαν μεγάλην, καὶ χειρὸς ἀφαίρεσιν, εἰς τὸ προστεταγμένον μὲν ἀεί, μέχρι δὲ νῦν μὴ φυλαχθέν, μὴ τοῦ λοιποῦ γοῦν πάσῃ φυλάξωσι τρόπῳ. †. Εἰ δὲ, ὡς εἰκός, ἀποφυγήν ἐξευρίσκοιέν τινα, λέγοντες μὴ δύνασθαι τὴν τῶν ἰούγων ἐντιθέναι ποσότητα, μάλιστα μὲν κακουργεῖν αὐτοὺς νομίζομεν, πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ἐντεῦθεν βλαπτέσθω μηδὲ τὸ δημόσιον, μηδὲ οἱ συντελεῖς. τὸ μὲν γὰρ δημόσιον ἀπαραβλάπτως ἅπαντα τὰ οἰκεῖα λαβέτω, καὶ τὰς ἐξ ἔθους γινομένας ἀποδείξεις λαμβανέτωσαν οἱ ταῦτα καταβαλόντες, μηδὲν ἀπαιτούμενοι πλέον· πρᾶγμα δὲ μηδὲν ὅπερ καταβλαπτέσθω. †. Καὶ οἱ μὲν κατὰ τὸ σύνηθες συντέλεια ὑποβαλλέσθω παρ' αὐτῶν, καὶ εἰσφερέσθω τῷ δημοσίῳ, μηνυέσθω δὲ εἰς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχους τὰ περὶ τούτων, ὥστε πρότερον ἀναγκαζομένων τῶν κηνσιτόρων τὰς καλουμένας ἐκθέσεις ἀκριβεῖς διδόναι, ὥστε ἐκεῖθεν γενέσθαι τὴν τοῦ πράγματος διάγνωσιν. οὕτω τέως τῶν κατὰ συνήθειαν δεδομένων δημοσίων ἀμέμπτως εἰσκομιζομένων ὅπερ ἂν (ἐπὶ τοῖς ἀμφισβητουμένοις) οἱ ἐνδοξότατοι ἡμῶν ὕπαρχοι κρίνωσιν ἐπὶ τοῖς ἀμφισβητουμένοις, τοῦτο κρατεῖν. ἀναγκαζομένων τῶν πρακτόρων, μετὰ τὸ γνωσθῆναι τὴν ἀλήθειαν τὴν ἐπὶ τοῖς ζητήμασι, καὶ ἐπ' ἐκείνοις τὸ λοιπὸν τὸ ποσὸν τῶν τε ζυγοκεφάλων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν ἤδη διατετυπωμένα, ταῖς ἀποδείξεσιν ἐντιθέναι.

§. α'. Οὐ συγχωρήσεις δὲ ἢ βουλευταῖς, ἢ κηνσουαλίοις, ἡνίκα πιπράσκεται χωρία, ἢ ἄλλως διαμειβομένων, καὶ εἰς ἕτερα πρόσωπα μεθίσταται, ἀποστροφαῖς χρῆσθαί τισι, καὶ μὴ μετατιθέναι παρὰ τῶν πωλησάντων εἰς τοὺς ἀγοραστὰς τὰ χωρία· ἀλλ' ἀναγκάσεις αὐτοὺς ἐκ τρόπου παντὸς ποιεῖν τὰς μεταθέσεις, ζημίας χωρίς. εἰ δὲ φαῖμεν ἀπόρους εἶναι τοὺς ἀγοραστάς, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ποιεῖν τὴν μετάθεσιν, αὐτὸ τοῦτο ἐξετάσεις χωρὶς τῆς οἱασοῦν ζημίας. καὶ εἰ μὲν εὔποροι εἶεν οἱ ἀγορασταί, ἀναγκάσεις τοὺς τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν

πᾶσι τρόποις καὶ χωρὶς τῆς οἱασοῦν ζημίας ποιήσασθαι τὴν μετάθεσιν· εἰ δὲ ταῖς ἀληθείαις αὐτοὺς εὕροις οὐ σφόδρα εὐπόρους, ἀναγκάσεις τοὺς πράτας αὐτὸ τοῦτο ὁμολογῆσαι ἐν ὑπομνήμασιν, ὅτι κινδύνῳ αὐτῶν ἡ μετάθεσις γίνεται τῶν δημοσίων φόρων εἰς τοὺς παρ' αὐτῶν ὠνησαμένους, (τοῦτο ὅπερ ἐπὶ τῆς ἕω ἐν πολλοῖς γινόμενον ἔγνωμεν) οὕτω γὰρ οὔτε τὸ δημόσιον βλαβήσεται, καὶ οἱ δημόσιοι φόροι παρὰ τῶν κεκτημένων εἰσκομισθήσονται, ὥστε ἂν μὴ ἕτεροι μὲν εἶναι κεκτημένοι, ἕτεροι δὲ οἱ συντελοῦντες. δεῖ γὰρ μάλιστα κατὰ τῶν κεκτημένων φέρεσθαι τὰς συντελείας, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τῶν μὴ κατεχόντων, μήτε κεκτημένων τὴν γῆν.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ τῶν ἀρχόντων προελεύσεως, ἵνα μὴ τοὺς ὑπηκόους ἀγγαρείαις ἐπιτρίβωσι.

Ἐκεῖνο μέντοι σε βουλόμεθα γινώσκειν, ὡς εἴπερ ποτὲ προστάξαιμεν εἰς ἑτέρας ἴσως παραγενέσθαι σε χώρας, προσῆκόν ἐστι δεδομένων σοι τοῖς ἀπὸ τοῦ δημοσίου φιλοτιμηθεῖσι, μὴ προῖκα δαπανᾶν, μηδὲ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐπιτρίβειν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ὢν ἐδαπάνας, ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς ἑτέρας γενόμενον χώρας ποιεῖσθαι τὰς δαπάνας· μηδὲ ἀγγαρείαις τοὺς συντελεστὰς ἐπιβαρύνειν, μηδὲ σε, μηδὲ τὴν πειθομένην σοι τάξιν, ἀλλ' οἰκείοις μὲν ὑποζυγίοις, οἰκείᾳ δὲ δαπάνῃ ποιεῖσθαι τὴν πορείαν. αὐτῷ τούτῳ φυλαττομένῳ, κἂν εἰ μὴ ὑπερβαίνοις χρεία, ἀλλὰ τοὺς τῆς ἐπαρχίας, διά τινα πρόφασιν ἀναγκαίαν, περιιόντος πόλεις.

ΚΕΦ. ι'.

Τοὺς γὰρ δὴ καλουμένους τοποτηρητὰς δίδοναι τοὺς ἄρχοντας ἐν ταῖς πόλεσι τῆς ἐπαρχίας ἧς ἡγοῦνται, (κἂν εἰ spectabiles, κἂν εἰ λαμπρότατοι, κἂν εἰ ἡγεμόνες εἶεν) πᾶσιν ἀπαγορεύομεν τρόποις. ἀλλὰ μηδὲ εἰ στρατιῶται τινὲς ἕποιντό σοι, μηδὲ τούτους προῖκα συγχωρεῖν δαπανᾶν, ἀλλ' ἐκ τῶν οἰκείων σιτήσεων. εἰ δὲ μὴ τοῦτο πράξαιεν, ἀλλ' ἐκ τῶν συντελεστῶν δαπανήσαιεν, καὶ ἀγγαρείας λάβοιεν, πᾶν ὅσον ἂν ζημιωθῇ τὸ ὑπήκοον, τοῦτο ἐκ τῶν αὐτοῖς σιτήσεων εἰσπράξας, οἰκείῳ κινδύνῳ τοῖς ἠδικημένοις ἀποσώσεις.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τὸν ἄρχοντα ἐξηγηθείσας ἑαυτῷ τὰς περὶ θρησκείας διαπράξεις κυβερνᾶν.

Οὐ μὴν οὐδὲ προφάσει θρησκείας τε καὶ αἱρέσεων ζητήσεως, συγχωρήσεις τινὶ τὴν ἐπαρχίαν λυμαίνεσθαι, ἢ ἄλλως τοιαύτην τινὰ πρόσταξιν ἐγχειρίζεσθαι ἐπὶ τῆς χώρας ἧς ἄρχεις· αὐτὸς δὲ προνοήσεις μετὰ τοῦ προσήκοντος καὶ τοῦ συμφέροντος τοῖς δημοσίοις, καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκριβοῦν, καὶ μὴ συγχωρεῖν τι παρὰ τὰς ἡμετέρας γίνεσθαι προστάξεις προφάσει θρησκείας. εἰ δὲ κανονικόν εἴη τι ἐπιζητούμενον, ἅμα τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας τοῦτο διακρίνειν, εἴτε ἐπίσκοποι ἀμφισβητοῖεν, εἴτε ἕτεροί τινες, καὶ τῷ πράγματι διδόναι θεοφιλῆ τε καὶ πρέποντα ὅρον· ὃς καὶ τὴν πρέπουσαν πίστιν τῇ ὀρθοδόξῳ φυλάξει πίστει, καὶ τὸ ἀζήμιον προστηρήσει τοῖς δημοσίοις, καὶ τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις τὸ ἀνεπηρέαστον φυλάξει.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τοῦ μὴ δημεύεσθαι τὰ τῶν θανατικοῖς κατακριθέντων, ἀλλὰ τῷ γένει αὐτῶν συγχωρεῖσθαι.

Δεῖ δέ σε καὶ τούτῳ πᾶσαν τίθεσθαι πρόνοιαν, ὥστε, εἴ τις ἄξιος φανείη ποινῆς, ἐκεῖνον μὲν κολάζειν, τὰ δὲ πράγματα αὐτοῦ μὴ προσποιεῖσθαι, ἀλλὰ συγχωρεῖν ταῦτα τῷ γένει καὶ τῷ νόμῳ καὶ τῇ κατ' ἐκείνην φέρεσθαι τάξει. οὐ γὰρ τὰ πράγματά ἐστι τὰ πλημμελοῦντα, ἀλλ' οἱ τὰ πράγματα κεκτημένοι. οἱ δὲ ἀντιστρέφοντες τὴν τάξιν, τοὺς μὲν ἀξίους ποινῆς ἀφιᾶσι, τὰ δὲ ἐκείνων ἀφαιροῦνται πράγματα, ἑτέρους ἀντ' αὐτῶν τιμωρούμενοι, οὓς ὁ νόμος ἴσως ἐπὶ τὴν ἐκείνων ἐκάλει διαδοχήν.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ τοῦ κωλύειν τὰς ἀδίκους προστασίας.

Προστασίας δὲ ἀδίκους, ἃς μανθάνομεν ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις γίνεσθαι, πάσῃ μεταλλάξεις τρόπῳ, οὐ συγχωρῶν οὐδενὶ τοὺς ἑτέρων βίους ὑπολαμβάνειν, οὐκ οἰκειοῦν ἑαυτῷ τὰ χωρία τὰ μηδαμόθεν αὐτῷ προσήκοντα, οὐκ εἰς τὴν ἑτέρων βλάβην ἐπαγγέλλεσθαι προστασίαν, οὐχ, ὅπως ἂν ἀποστερῶσι τὸ δημόσιον, τὴν ἐπ' αὐτῷ ἰσχὺν ἀντιτιθέντες. ἀλλὰ μηδὲ ἔστω σοι φροντίς, ὁποῖοι ἂν ὦσιν οἱ ταῦτα πράττοντες δεσπόται· ἀρκεῖ γάρ σοι διὰ πάντων πρὸς τελειοτάτην ἰσχύν ὅ, τε νόμος, ἥ, τε τῆς βασιλείας εὐμένεια.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ τοῦ μὴ τολμᾶν ποτε εἰσδέχεσθαι τοὺς ἀλλοτρίους γεωργοὺς κεφαλικῶς κατακεκριμένους.

Ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰσδεχομένους ἀλλοτρίους γεωργούς, οὕτω μισήσεις, οὕτως ἀναγκάσεις ταχεῖαν ἀποδοῦναι τοὺς λαμβάνοντας κακῶς, ὡς εἰ μάλιστα πολλοὶ μένοιεν ἀπειθοῦντες, ἅπαν ὅσον ἐστὶν ἐπαχθὲς τῆς ἐπαρχίας ἐστὶ, τοῦτο ταῖς ἐκείνων κτήσεσιν ἐπιθήσεις. Εἰ δὲ ἐν ἑτέραις ἐπαρχίαις οἱ γεωργοὶ λέγοιντο καθεστάναι, γράμμασι χρήσῃ δημοσίοις πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων ἡγουμένους, ὥστε αὐτοὺς τοὺς ἐν αὐτοῖς πεφευγότας γεωργοὺς συνωμολογημένους ἢ ἐλεγχομένους παραδιδόναι τοῖς κεκτημένοις, καὶ ἐπανάγεσθαι πρὸς τὴν ἐπαρχίαν ἧς ἄρχεις, καὶ τοὺς ἀπειθοῦντας σφοδροτέρως μέμψεις τῇ τῶν ἀπόρων ἐπιβολῇ. προσῆκον γάρ ἐστι τὸν τὰ τοιαῦτα σπουδάζοντα, τὸ ἐντεῦθεν ἄχθος καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐλάττωσιν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας μαθεῖν, ὅπως ἂν ἐλαττούμενος γινώσκοι πόσον ἐστὶ τὸ ἀδικεῖν τε καὶ πλημμελεῖν εἰς ἑτέρους. τοῦτο δὲ πράξεις, εἴτε οἱ τὰ χωρία κεκτημένοι κατὰ χώραν εἶεν, εἴτε παρὰ ἑτέροις πραγμάτων φροντίζοιεν καθεστηκότες. δεῖ γὰρ ἢ τοὺς κεκτημένους ἐκεῖνα μόνον ἔχειν ἅπερ αὐτοῖς δίδωσιν ὁ νόμος, καὶ τοὺς προεστῶτας τῶν ἀλλοτρίων, ἐκεῖνα προΐστασθαι μόνα ἅπερ κατὰ μίσθωσιν ἢ κατ' ἕτερον νόμιμον αὐτοῖς παρεδόθησαν τρόπον· τῶν δὲ ἀλλοτρίων ἀπέχεσθαι, καὶ μὴ προνοεῖν μὲν ἑτέρων, ἀδικεῖν δὲ ἄλλους, καὶ ἑαυτοῖς κέρδος ἀσεβὲς ἐντεῦθεν πορίζειν.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τῶν σανίδων τοῖς τῶν ἀλλοτρίοις ἐπιτιθεμένων χωρίοις.

Σανίδας δὲ ἐπιτιθέναι χωρίοις ἀλλοτρίοις, ἢ ἐργαστηρίοις ἐν πόλεσι διακειμένοις, καὶ ἐπιγράφειν τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας, οὕτω τοῖς τολμῶσιν ἐπικίνδυνον καθεστάναι, ὡς γινώσκειν ὅτι ταῦτα πράττοντες, αὐτοὶ τὴν ἑαυτῶν οὐσίαν προσάψουσι τῷ δημοσίῳ. εἰ γὰρ πρόφασιν μόνῃ τῇ βασιλείᾳ καὶ τῷ δημοσίῳ δεδομένην ἁρπάσαι τις ὑφαρπάζοι, ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μανθανέτω τὴν πεῖραν· καὶ τοῖς αὐτοῦ πράγμασι τίτλων ἐπιτιθεμένων δημοσίων, γινέσθω τοῖς ἄλλοις παράδειγμα σωφροσύνης· οἵπερ εἰ τῶν αὐτῶν ἅψαιντο κακῶν, ταῖς ἴσαις ποιναῖς ὑπακείσονται. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα φυλάξεις, γινώσκων τὴν ἡμετέραν περὶ σε προαίρεσίν τε καὶ γνώμην, ὁποία μὲν τις ἔσται πλημμελοῦντός σου, ὁποία δὲ εὐδοκιμοῦντος, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἀκολουθοῦντος παραγγέλμασί τε καὶ νόμοις.

coges fiscalium præsules omnibus modis & sine quolibet damno celebrare transpositionem. Si vero pro veritate eos inveneris non satis idoneos, coges venditores hoc ipsum profiteri ad gesta, quia periculo eorum transpositio fit fiscalium tributorum in eos qui ab ipsis emunt: hoc quod etiam in Oriente novimus in multis fieri gentibus. Sic enim neque fiscus nocebitur [1], & fiscalia tributa à possessoribus inferentur, ut non alii quidem sint possessores, alii vero collatores. Oportet enim maxime contra possessores fieri collationes: sed non contra non detinentes neque possidentes terras.

Cap. IX.

De profectionibus præsidum, ut provinciales angariis, &c. vexent, &c.

Illud tamen te volumus nosse: quia si quando præceperimus ad alias forte proficisci te provincias, competens est contentum te iis quæ de fisco largiuntur, non gratis expendere: neque nostros subjectos atterere, sed ex quibus in provincia consistens expendebas, ex his ipsis & ad alias proficiscentem regiones facere expensas: neque angariis [2] collatores affligentem, neque te, neque obediens tibi officium: sed propriis quidem subjugalibus [3] propriaque expensa agere iter, hoc ipso custodiendo, vel si non ultra terminos properes provinciæ: sed propter quandam occasionem necessariam circumeas civitates.

Cap. X.

Eos autem qui vocantur loci servatores [4], dare judices in civitatibus provinciæ cui præsident, (licet spectabiles viri, vel clarissimi, vel præsides sint) omnibus interdicimus modis. Sed neque si militares aliqui sequantur te, neque illos gratis [5] permittas expendere, sed ex propriis emolumentis. Si vero hoc non egerint, sed ex tributis expenderint, & angarias acceperint: omne quicquid damnificabuntur subjecti, hoc ex [6] eorum emolumentis exigens proprio periculo læsis servabis.

Cap. XI.

Ut præses oblatas sibi de religione jussiones contemnat.

Neque occasione [7] *Religionum Hæresumque* quæstionis [8] permittas alicui provinciam commovere, aut aliter quandam perceptionem injungi provinciæ cui præsides: ipse vero providebis cum competenti utilitate fiscalibus, & quæ alia sunt perscrutari: & non permittere aliquid contra nostras fieri præceptiones occasione religionum. †. Si vero canonicum [9] sit quod quæritur, una cum Metropolita provinciæ hoc disponere, & decernere, sive Episcopi dubitent [10], sive alii quidam, & causæ dare [11] Deo amabilem, & decibilem [12] terminum, qui & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitatem procuret fiscalibus, & nostros subjectos servet inviolatos.

Cap. XII.

De capitali crimine damnatis, ut bona eorum non publicentur, sed propinquis relinquantur.

Oportet [13] autem te, & in hoc omnem ponere providentiam, cum aliquis dignus apparuerit pœna illum quidem punire, res autem ejus non contingere, *sed sinere eas* [14] *generi & legi* [15], *& secundum illam ordini.* Non [16] enim res sunt, quæ delinquunt, sed qui res possident, at illi reciprocant ordinem: eos quidem qui digni sunt pœna, dimittunt, illorum autem auferunt res, alios pro illis punientes, quos lex forte ad illorum vocavit successionem.

Cap. XIII.

De injustis patrociniis prohibendis.

Patrocinia [17] quoque injusta, quæ cognoscimus in nostris provinciis fieri, omnibus corrige modis, non sinens ulli aliorum vitas in [18] se suscipere, non ampliare sibi prædia nullo modo ei competentia, non in aliorum læsionem promittere patrocinium [19], non quemadmodum fraudant fiscum, suam virtutem objicere. Neque sit tibi cura cujuslibet sint hæc agentes dominii: sufficit enim per omnia tibi ad perfectam fortitudinem & lex, & imperii favor.

Cap. XIV.

De alienis colonis, & capite censitis, ut nemo eos suscipere audeat.

Sed etiam suscipientes [20] alienos agricolas [21] sic odio habebis, sic compelles cito reddere quod suscipiunt male, ut si plurimum manserint inobedientes, omne quicquid in onus provinciæ est, illorum possessionibus hoc impones. Si vero in aliis provinciis agricolæ dicantur esse constituti, literis [22] uteris publicis ad provinciarum præsides, ut in eas fugientes [23] agricolas confitentes aut convictos tradant possessionibus, & revocentur ad provinciam cui præsides, & inobedientes vehementer corripies minus idoneorum adjectione. Competens enim est, talia studentem, hinc onus, & rerum diminutionem in sua facultate cognoscere: ut minoratus cognoscat, quantum est lædere, & delinquere in alios. Sed hoc ipsum age sive prædia possidentes in provincia sint, sive aliquorum aliis competentium gubernatores sint. Oportet etenim & possessores illa solum habere quæ eis dat lex, & gubernatores alienarum illis præesse solummodo, quæ per conductionem aut alium legitimum eis sunt tradita modum: extraneis [24] autem abstinere: & non providere quidem aliis, lædere vero alios & sibimet lucrum impium ex hoc acquirere.

Cap. XV.

De titulis [25] *affixis alienis prædiis.*

Titulos [26] autem imponere prædiis alienis, aut ergasteriis [27] in civitatibus constitutis, & superscribere sua vocabula [28] ita præsumentibus periculosam esse scias, ut agnoscant, quia hæc agentes ipsi suam substantiam [29] applicabunt fisco. Si enim causam soli imperio & fisco datam tentaverit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentum: & suis rebus titulis impositis publicis, fiat aliis exemplum abstinentiæ: qui si iisdem implicentur malis, similibus subdentur pœnis. Hæc igitur omnia observa, sciens nostram circa te voluntatem atque sententiam, qualis quidem erit delinquente te, qualis autem probato, & nostra sequente præcepta, ac leges.

Cap.

1 Βαδίζεις.
2 Angaria quid, alibi dixi.
3 Ὑποζυγίοις, jumentis. Hal.
4 Τοποτηρητάς.
5 Cum detrimento, scil. subditorum, cap. 5. T. eod.
6 Cap. 4. in fin. T. eod.
7 Adde l. 3. Cod. de funer. tribut.
8 Hæreticorum quæstiones vetat & Edicto 1. J. & Nov. 109. c. 2.
9 Id est, si ad canones pertineat Ecclesiasticos.
10 Id est, disceptationem moverint.
11 Id est, dabis Deo gratum & convenientem finem.
12 Conventionem.
13 6. Eclog. l. 5. cap. 21. l. 4. §. 3. ff. de offic. procons. l. 7. C. de publican. & Goth. Conciliationem hujus cap. cum Novell. 134. cap. ult. & auth. bona damnatorum Cod. de bon. proscript. Item, cum auth. incestus, Cod. de incest. nupt. vid. apud Rittershus. part. 4. cap. 2. num. 35. Ans.
14 Nov. 134. c. ult. olim dimidia bonorum damnati pertinebat ad fiscum, l. 7. ff. de bon. damnat. l. 10. Cod. de bonor. proscript. Et ita quoque hodie in Gallia publicatio seu confiscatio locum non habet in provinciis utentibus jure scripto, nisi certis casibus. Hodie igitur jus integrum in bonis damnati, servatur liberis damnati. Boni principes olim etiam assem concesserant, ut de Antonino Pio proditum est: modo semissem: ut de M. Antonino: Hadrianus tantum decimas. Triumviri Reipubl. constituendæ decimas maribus, vicesimas fœminis. Jure autem veteri, Falcidia, liberi vero, jure constitutionum conceduntur. l. 4. ff. de jur. patron. l. 3. ff. de interdictis. Perduellionis ex causa nihil liberis masculis relinquitur: sed filiabus tantum quadrans eorum quæ successione matris acceperunt, l. quisquis 5. Cod. ad leg. Juliam Majestatis: vide Cujac. 6. observ. 23.
15 Καὶ τῷ νόμῳ καὶ τῇ κατ' ἐκείνην φέρεσθαι τάξει.
16 Res non delinquunt, sed personæ.
17 Facit l. 9. §. 4. Goth. Vid. Rittershus. part. 9. cap. 8.
18 Huc refer titulos C. de his qui potentiorum nomine; ut nemo privatus; et omnini liceat sine jud.
19 Cod. ne liceat potentioribus patrocinium.
20 Bona aliena, alienosve agricolas defendendos suscipere mercede certa, vetitum Novella Tiberii de divinis domibus. cap. 4. γεωργὰς ἀλλοτρίους ἐν προστασίᾳ ... & Novell. 17. ... id est, alienum rivitas ac bona patrocinio suo defendere. vide Cujac. 8. observ. 31.
21 Γεωργοὺς colonos, sive capite censitos, adscriptitios, Julian. hic num. 82.
22 Γράμμασι δημοσίοις, literis. adde Novell. 134. cap. 5. sunt literæ requisitoriæ, de quibus dixi ad l. 15. §. 1. ff. de re jud. l. 7. ff. de custod. reor. adde Novell. 90. cap. 5. & 134. cap. 5.
23 l. 1. Cod. de agric. & censit.
24 Hinc illud sapientis, alieno abstineto.
25 Novell. 164. cap. 1.
26 Σανίδας Græci, ut hic, ἐπιγραφὰς Characteres dixit Novell. Tiberii de divinis domib. cap. 1. l. 1. 2. Cod. ut nemo privatus titulos, &c. adde Novell. 164. cap. 1. vid. quæ notavi l. 22. §. 1. ff. quod vi.
27 Officinis. Hal.
28 Προσηγορίας nomina suum Jul. nomina Hal.
29 Οὐσίαν: id est, bonorum publicatione puniuntur inviti.

CAP. XVI.

Quid primum facere debeant præsides cum provinciam ingrediuntur.

MOx autem ut ingredieris provinciam, convocatis omnibus in metropoli [1] constitutis (dicimus autem Deo amabili Episcopo, & venerabili clero, & Nobilibus civitatis) insinuabis hæc nostra sacra præcepta sub gestorum insinuatione: & propones exemplar eorum publice, non solum in metropoli, sed etiam in aliis provinciæ civitatibus, transmittens ea per officiales tuos sine damno: ut omnes cognoscant in quibus suscepisti cingulum, & videant, si hoc conservas, & nostro dignum temetipsum ostendis judicio.

CAP. XVII.

De armis.

HÆc enim conservata apud te faciunt præsentem tibi cingulum diuturniorem, & gloriosiorem, si quidem super alia, neque armis [2] uti non militantem permittes aliquem. †. Hæc te & Deo, & legibus & nobis carissimum constituunt. †. Sed & illud providebis, ut, si quis eorum qui populum in turbas solicitant, tentarit aliquando ab hac magna civitate fugere aut solus, aut cum aliis, & venerit in provinciam cui præes: quatenus investigare de hoc, & examinare cum omni subtilitate & cautela [cures] & ubi constiterit, nunciare hoc si forte dignæ inquisitione sint personæ, & adduci ad hanc felicissimam civitatem, & pœnas sustentare, quas lex de talibus constituit. Dat. XVI. Kal. Maji, *Constantinop.* BELISARIO V. C. 535.

TIT. V.

DE [3] TRIENTE [4] ET SEMISSE [5], ET SUCCESSIONIBUS FILIORUM [6] ET NEPOTUM NATURALIUM [7]: ET COLLATIONIBUS [8], VEL DISTRIBUTIONIBUS [9], NECNON ET LITERARUM [10] AUT NUMERATIONUM, ATQUE RERUM EX QUIBUS DETINENT, INFICIATIONIBUS [11].

NOVELLA CONSTIT. XVIII.

Imperat. Iust. August. Ioanni gloriosissimo præfecto sacrorum per Orientem prætoriorum, iterum exconsuli & patricio [12].

PRÆFATIO.

JAm quidem magnæ huic, & ut ita quis dicat, bene à Deo constitutæ reipublicæ (dicimus Romanorum) plurima de testamentis disposita sunt, & pleni legum codices de talibus consistunt: & non solum sapientes antiqui hæc scripserunt, aut piorum potestas imperatorum: sed etiam à nobis jam non aliquo priorum principum minus legislationes prolatæ sunt: Deum vero semper considerantes, & quatenus ei placiti [13] videamur, & aliquid bonorum dignum in nobis agamus: nitimur aliquid adinvenire semper, & naturæ consequens, & quod possit priora corrigere. †. Frequenter igitur & alia vice mirati [14] sumus, quomodo legitimis & benevolis filiis, quibus agant [15] gratias parentes, quibusque quod relinquitur, jam etiam debitum [16] vocant: solum triuncium [17] definierunt ex necessitate relinqui: reliquum vero jacet in voluntate parentum: & capiunt quidem cognati omnia, & extranei, vel cum libertate servi: filii vero licet multi consistant: etiamsi nihil offenderint parentes, confunduntur: & triuncium dividunt solum, vel si decem forte aut amplius fuerint: & pauperes erunt filii patris, donec vixerit, idonei.

CAP. I.

De legitima portione liberis relinquenda, id est, triente, si intra quaternarium numerum consistant: aut semisse: si quaternarium numerum excedant.

HÆc [18] nos moverunt corrigere legem, & non eam despicere semper erubescentes: talique modo determinare causam, ut si quidem unius [19] est filii pater aut mater: aut duorum vel trium, vel quatuor: non triuncium eis relinqui solum, sed etiam tertiam propriæ substantiæ partem: hoc est, uncias quatuor: & hanc esse definitam mensuram usque ad prædictum numerum. Si vero ultra quatuor habuerint filios, mediam eis totius substantiæ relinqui partem, ut sexuncium sit omnino quod debetur, singulis ex æquo [20] quadriuncium vel sexuncium dividendo: & hoc non sub injusta circumstantia rerum (forsan enim ob hoc etiam alii injustitiam patiuntur, & aliis quidem meliora, aliis vero deteriora percipientibus) sed quod contigerit unumquemque per omnia æquum esse in qualitate & quantitate, sive quis illud institutionis modo, sive [21] per legati, idem est dicere, & si per fideicommissi relinquat occasionem: licebit enim ei reliquum octuncium forte aut sexuncium habere: & largiri sicut voluerit filiis ipsis: aut cuilibet extraneorum: & natura [22] primo curata competenter, sic ad extraneas largitates accedere: hoc observando in omnibus personis, in quibus ab initio antiquæ quartæ ratio de inofficioso lege decreta est.

CAP. II.

Ut legitima portio filiorum curialium sit dodrans.

EXcipiatur [23] autem à nobis de curialibus nuper posita lex, quæ filiis curialibus aut filiabus curialibus nubentibus noniuncium omnino dari vult, reliquo triuncio à parentibus secundum potestatem dispensando omnibus aliis de inofficioso positis legibus, & præcipue nostris, in sua virtute servandis, & de ingratis [24] filiis, & de naturalibus [25] præter solam quantitatem, quam ad præsens auximus secundum omnes prædictas definitiones

CAP. III.

Si liberis suis pater nudam proprietatem, & uxori usumfructum omnem reliquerit.

PRohibemus autem & illud grave existens, & habens quidem aliquam legalem occasionem, in duram tamen incidens crudelitatem & amaritudinem. Novimus enim aliqua testamenta secundum quæ morientes, non paterne, nec ut viros oportebat, sed nimis molliter atque remisse fecerunt institutiones uxoribus, siquidem illis

ΚΕΦ. ιϛʹ.

Τί πρῶτον ποιεῖν δεῖ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοὺς εἰσερχομένους ἐπαρχίαν.

ΑΜα δὲ ἐπιβαίης τῆς χώρας, συγκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ μητροπόλει καθεστῶτας (φαμὲν δὲ τόν τε θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, τόν τε εὐλαβῆ κλῆρον, τούς τε ἐν τέλει τῆς πόλεως) ἐμφανιεῖ κηδεστῆς ταῦτα ἡμῶν τὰ θεῖα παραγγέλματα ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων. καὶ προθήσεις τι τὸ ἴσον αὐτῶν δημοσίᾳ, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τῆς ἐπαρχίας πόλεσι, πέμπων αὐτὰ διὰ ταξεωτῶν σῶν, ζημίας χωρίς. ὥστε ἅπαντας γινώσκειν ἐφ' οἷς παρείληφας τὴν ἀρχὴν, καὶ ὁρᾷν εἰ ταῦτα φυλάττεις, καὶ τῆς ἡμετέρας ἄξιον σαυτὸν ἀποδεικνύεις κρίσεως.

ΚΕΦ. ιζʹ.

Περὶ τῶν ὅπλων.

ΤΑῦτα γὰρ φυλαττόμενα παρὰ σοῦ, ποιήσει σοὶ τὴν παροῦσαν ἀρχὴν χρονιωτέραν τε καὶ ἐνδοξοτέραν, εἴ γε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, μηδὲ ὅπλοφορεῖν τὸν μὴ στρατευόμενον τινὶ συγχωρήσεις. †. Ταῦτά σε θεῷ καὶ τοῖς νόμοις καὶ ἡμῖν προσφιλῆ καθίστησι. †. Κἀκεῖνο δὲ προνοήσεις, ὥστε εἴ τις τῶν τοὺς δήμους θορυβοῦντας ἀνιστάντων, πειραθείη ποτὲ τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ἀποφυγεῖν, ἢ μόνος ἢ καὶ μεθ' ἑτέρων, καὶ γένοιτο κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἧς ἄρχεις, ἀναζητεῖν τὰ περὶ τούτου, καὶ ἐξετάζειν σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ ποιεῖσθαι, καὶ μηνύειν ἐνθένδε, εἰ τῶν πολλάκις ἐπιζητουμένων εἴη προσώπων· ὥστε καὶ ἀχθῆναι κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, καὶ ποινὰς ὑπέχειν ἃς ὁ νόμος ἐπὶ τῶν τοιούτων διέταξεν. Dat. XVI. Kalend. Maji. *Constantinop.* BELIS. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ εʹ.

Ὥστε τὴν νόμιμον μοῖραν τῶν παίδων εἶναι, εἰ μέχρι μὲν τεσσάρων εἶεν οἱ παῖδες, οὐγκίας δʹ. εἰ δὲ ὑπὲρ τοὺς τέσσαρας εἶεν οἱ παῖδες, οὐγκίας ϛʹ. καὶ ἵνα ἐξ ἀδιαθέτου οἱ φυσικοὶ παῖδες, γαμετῆς μὴ ὑπούσης ζώσης, δύο οὐγκίας λαμβάνωσι σὺν τῇ μητρί. καὶ ὅτι καὶ ἐν διαθήκαις καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κρατεῖ ἡ συνεισφορὰ, εἰ μὴ κωλύσῃ ῥητῶς ὁ testator. καὶ Περὶ διαιρέσεως γενομένης ἀπὸ γονέων εἰς παῖδας. καὶ Περὶ τῶν ἀρνουμένων τὴν ἰδίαν συγγραφήν. καὶ Περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιηʹ.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὔγουστος Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔΗ μὲν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ (ὡς ἄν τις εἴποι καλῶς) παρὰ θεοῦ συστάσῃ πολιτείᾳ, τῇ Ρωμαίων φαμὲν, πολλὰ περὶ διαθηκῶν διατέτακταί τε, καὶ μεστὰ τὰ τῶν νόμων βιβλία τῶν τοιούτων καθέστηκε. καὶ οὐ μόνον οἱ πάλαι σοφοὶ ταῦτα γεγράφασιν, οὐδὲ ἡ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἤδη τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων οὐδενὸς ἐλάττους κατεβλήθη νομοθεσίαι περὶ τούτου. τὸν δὲ θεὸν ἐνορῶντες ἀεὶ, καὶ ὅπως ἂν ἀρεστοί τι αὐτῷ φαινοίμεθα, καί τι τῶν εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν ἄξιον πράττοιμεν, πειρώμεθά τι προσεξευρίσκειν ἀεὶ τῇ φύσει τε ἀκόλουθον, καὶ τὰ πρόσθεν ἐπανορθοῦμεν.

†. Πολλάκις τοίνυν καὶ ἄλλοτε τεθαυμάκαμεν ἀνθ' ὅτου τοῖς γνησίοις καὶ εὐγνώμοσι τέκνοις, οἷς ἴσασι χάριν οἱ γονεῖς, τὸ καταλιμπανόμενον (ὃ ἤδη καὶ χρέος καλοῦσι) μόνον τετράουγκιον ὥρισαν ἐξ ἀνάγκης καταλιμπάνεσθαι· τὸ λοιπὸν δὲ ἐν τῇ γνώμῃ τῶν γονέων ἀπόκειται. καὶ λαμβάνουσι μὲν καὶ συγγενεῖς ἅπαντα, καὶ εἴ γε ἔξωθεν καὶ μετ' ἐλευθερίας οἰκέται· οἱ παῖδες δὲ, εἰ καὶ πολλοὶ καθεστήκασιν, εἰ καὶ μηδὲν προσκρούσαιεν τοῖς γονεῦσι, κατακαλύπτονται, καὶ τὸ τριούγκιον διανέμονται μόνον, κἂν εἰ δέκα τυχὸν, κἂν εἰ πλείους εἶεν· καὶ πένητες ἔσονται παῖδες πατρὸς ἕως ἔζη πλουτοῦντος.

ΚΕΦ. αʹ.

Περὶ τοῦ τὴν νόμιμον μοῖραν τῶν παίδων εἶναι, εἰ τέως μὲν τεσσάρων εἶεν οἱ παῖδες, τριούγκιον· εἰ δὲ ὑπὲρ τεσσάρας εἶεν οὐγκίας ϛʹ.

ΤΑῦτα ἡμᾶς ἐκίνησεν ἐπανορθῶσαι τὸν νόμον, καὶ μὴ περιιδεῖν αὐτὸν μέχρι παντὸς ἐρυθριῶντας· ἀλλὰ τοιῷδε διορίσαι τρόπῳ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὥστε εἰ μὲν ἑνὸς ἐστι παιδὸς πατὴρ, ἢ μήτηρ, ἢ δυοῖν, ἢ τριῶν, ἢ τεσσάρων, μὴ τριούγκιον αὐτοῖς καταλιμπάνεσθαι μόνον, ἀλλὰ τὴν τρίτην τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας, τοῦτ' ἔστιν οὐγκίας τέσσαρας, καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ διωρισμένον μέτρον ἄχρι τοῦ ῥηθέντος ἀριθμοῦ. εἰ δὲ ὑπὲρ τοὺς τέσσαρας ἔχοι παῖδας, τὴν ἡμίσειαν τῆς πάσης περιουσίας αὐτοῖς καταλιμπάνεσθαι μοῖραν, ὥστε ἑξαούγκιον εἶναι πάντως τὸ ὀφειλόμενον ἑκάστῳ, καθ' ἴσον τὸ τετραούγκιον τυχὸν ἢ τὸ ἑξαούγκιον διαιρούμενον. καὶ τοῦτ' οὐκ ἐν ἀδίκῳ περιστάσει πραγμάτων. ἴσως γὰρ κἀνταῦθα τινες ἄλλοι ἀδικηθεῖεν, τῶν μὲν τὰ κρείττονα, τῶν δὲ τὰ χείρονα λαμβανόντων. ἀλλὰ τοῦτ' δὴ τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῳ διὰ πάντων ἴσον εἶναι ἐν ποιότητί τε καὶ ποσότητι, εἴτε τις αὐτὸ κατὰ τρόπον θεσμοῦ, εἴτε κατὰ πρεσβεῖα (ταυτὸν δὲ ἐστιν εἰπεῖν) ἢ φιδεικομμίσσου καταλιμπάνει προφάσει. ἐξέσται γὰρ αὐτῷ τὸ λοιπὸν, ὀκτάουγκον ἢ ἑξαούγκιον, ἔχειν, καὶ φιλοτιμεῖσθαι καθ' ὅπερ ἂν βουληθείη, ἢ τοῖς παισὶν αὐτοῖς, ἢ τισι τῶν ἔξωθεν. καὶ τῆς φύσεως πρότερον θεραπευθείσης τὸ εἰκὸς, οὕτως ἐπὶ τὰς ἔξω φιλοτιμίας χωρεῖν. τούτου κρατοῦντος ἐφ' ἁπάντων τῶν προσώπων, ἐφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ὁ τῆς πάλαι τετάρτης τῆς de inofficioso νενομοθέτηται λόγος.

ΚΕΦ. βʹ.

Ὥστε τὴν τῶν βουλευτικῶν παίδων νόμιμον μοῖραν εἶναι ἐννεαούγκιον.

ΕΞῃρήσθω δὲ ἡμῖν ὁ περὶ τῶν βουλευτικῶν ἀρτίως τεθειμένος νόμος, ὃς τοῖς παισὶ τῶν βουλευτικῶν ἢ καὶ ταῖς βουλευταῖς γαμουμέναις θυγατράσιν ἐννεάουγκον πάντως δίδοσθαι βούλεται, τοῦ λοιποῦ τριουγκίου παρὰ τῶν γονέων κατ' ἐξουσίαν διοικουμένου πάντων τῶν ἄλλων τῶν περὶ τῆς de inofficioso κειμένων νόμων, καὶ μάλιστα τῶν ἡμετέρων, ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν φυλαττομένων ἰσχύος, ἐπί τε τῶν ἀχαρίστων παίδων, ἐπί τε τῶν μὴ γνησίων πλὴν κατὰ μόνον τὸ ποσὸν, ὅπερ κατὰ τὸ παρὸν ηὐξήσαμεν, κατὰ πάντας τοὺς προειρημένους ὅρους.

ΚΕΦ. γʹ.

Ἐὰν ὁ πατὴρ τοῖς μὲν παισὶν ἑαυτοῦ ψιλὴν δεσποτείαν γυμνὴν, τῇ δὲ γυναικὶ πᾶσαν καταλίπῃ τὴν ἐπικαρπίαν.

ΚΩλύομεν δὲ κἀκεῖνο, βαρύ τε ὂν, καὶ ἔχον μέν τινα νόμιμον ἀφορμὴν, εἰς ὠμότητα δὲ ἐμπίπτον ἀπηνῆ τε καὶ πικράν. ἴσμεν γάρ τινας διαθήκας, καθ' ἃς οἱ τελευτῶντες οὐ πατρικῶς, οὐδὲ ὡς ἄνδρας ἐχρῆν, ἀλλὰ σφόδρα μαλθακῶς καὶ ὑποκεκλιμένως ἐποιήσαντο τὰς ἐνστάσεις. ταῖς μὲν γὰρ γυναιξὶ πᾶσαν κατέλιπον τὴν ἑαυτῶν περιουσίαν τῆς ἐπικαρπίας, τοῖς

1 Adde *l.* 4. §. 5. *ff. de off. proconsulis*. Metropolis, provinciæ caput, *l.* 7. *ff. de off. procons.*

2 Arma domi tenere, vel gerere, nemo privatus audet, hoc enim solis militibus concessum. adde *z. Auderum* 27. §. 5.

3 Titulus aliter conceptus est à Græcis, hoc sententia, ut si plures filii non sint, quam quatuor, legitima portio censeatur triens: si ultra quatuor, semis: & ut naturales liberi nulla existente prole legitima, una cum matre ab intestato sextantem accipiant, & ut collatio tam ex testamento, quam ab intestato, competat: nisi expressis verbis testator id prohibeat. Et de divisione bonorum in liberos facta à parentibus & de eo qui proprium chirographum inficiatur, & de aliis capitulis. Index Regiæ apud Cujacium est, de hereditaria portione, & de collatione dotis, & de divisionibus bonorum & de inficiatoribus, & de his qui aliena res temere deprehendunt, & de his qui ex ancilla nascuntur.

4 *Cap.* 1. 3. 4.

5 Et de dodrante certis casibus. *cap.* 2.

6 Legitima liberorum hic extensa, num quoque extendenda ad parentes legitimos? extendenda. vide interpretes, *Nov.* 115. *cap.* 3.

7 Vid. *Cap.* 5. §.

8 Vid. *Cap.* 6. §.

9 Vid. *Cap.* 7. §.

10 Vid. *Cap.* 8. 9. 10.

11 Adde & quomodo ancillæ fieri possint legitimæ uxores, *cap. ultim.*

12 Salomoni. scil. P.P. Africæ, ut indicat Nov. 66.

13 Ἀρεστοί.

14 Legitimam filiorum statuto contra rationem juris Romani minui, jure naturali æquum & honestum non esse hinc constat. De hac quæstione vide Grassum *lib. sent.* §. *legitima quæst.* 42. & Mynsingerum 5. *observ.* 40.

15 Οἷς ἴσασι χάριν.

16 De legitima liberis debita, dixi ad *tit. C. de inoff.*

17 Ex duodecim unciis seu asse.

18 Hinc sumpta est *Authentica, Novissima Cod. de inoff.* Goth. De legitima ejusque quantitate cæterisque juribus, vid. Ritterhus. *in exposit. Novell. part.* 6. *c.* 4. Ans.

19 Si unus, duo, tres, quatuorve liberi, quatuor: si plures, sex unciæ liberis, vel testamento relinquendæ à parentibus nisi liberi masculi sint curiales: fœminæ, curialibus nuptæ, tunc enim liberis debetur nonuncium, §. *eadem Nov.* 22. *c.* 48. *Novell.* 39. *cap.* 1.

20 Jure Romano liberi succedunt in legitimam æquis partibus, ut hinc constet, apud Romanos nullam fuisse Primogenituræ prærogativam in jure succedendi: vid. *l.* 11. *C. familiæ erciscundæ.* 21 Hodie legitima liberis, *ascendentibus*, vide *Wurmser. in pract.* 29. *observ.* 9. relinquenda est institutionis jure *Novell.* 115. *cap.* 3. (id enim honorabilius est, quam jure legati vel fideicommissi) etiamsi legitima filiorum ... sit per statutum aliquod. *Grassus ex communi opinione contra Bald. lib. sent. in* §. *testamentum, quæst.* 35. *num.* 7. & *quæst.* 40. nec sufficit relinqui per fideicommissum universale, *d. quæst.* 35. *num.* 13. Fallit tamen superior regula. Si pater liberis legitimam titulo legati reliquit, & adjecit clausulam, ut testamentum valeret meliore modo quo potest. *Idem ibid. num.* 8. id est, si parens ... voluit, non testari: fallit, si pater in testamento divisit bona sua inter liberos, nec de alia heredis institutione apparent. *Ibid. num.* 8. id est, fallit hæc regula, si pater testetur inter liberos. Fallit ... si legitima liberis relicta sit jure substitutionis: quamvis eo casu liberi primi gradus possint nullum dicere, & nihilominus capere ex substitutione. *Ibid. num.* 10. 11. Fallit rursus, si certa ... relicta legitimæ aut Falcidiæ loco aut pro sua parte aut pro dote: nec adjectum sit, quo titulo. Nam in dubio præsumitur, relictum titulo institutionis, *Ibid. num.* 15. 16. 18. Idem ... peculia sint eis relicta, *num.* 17. aut quædam summa, eo adjecto, ut testamenti interpretatio ad virum bonum aut prudentem referatur. *num.* 19. Quid si titulo institutionis minor quam legitima portio sit derelicta: agent liberi ad supplementum. *ibid. num. ult.* Hæc si defuerint, possunt liberi testamentum nullum dicere, & bonorum possessionem contra tabulas petere, perinde ac si omnino essent præteriti, *Wurmser. dicto loco.* 22 Naturales liberi hic opponuntur extraneis. Goth. Vid. hic Cujac. & quæ notavi *censur. forens. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 12. S.L. 23 Vid. *Novell.* 38. 24 De quibus vid. *Novell.* 115. *cap.* 3. 25 De quibus *cap.* 5. §. *eod.*

τοῖς δὲ παισὶ τὴν δεσποτείαν γυμνήν. ὥστε εἰκότως σπεύδουσα εἶναι τῶν τοιούτων διαθηκῶν τὸ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν δεσποτείαν παραλαβεῖν, τῶν παίδων ἴσως λιμῷ φθειρομένων. πόθεν γὰρ ἂν ἐν μέσῳ καὶ διοικοῖντο καὶ τὴν ἐφήμερον ἔχοιεν τροφὴν, οὐδενὸς αὐτοῖς καταλελειμμένου; γυναικείας ὀργῆς ἴσως καὶ ἀλόγου παρεμπεσούσης, ἥτις αὐτοὺς καὶ τὴν καθ' ἡμέραν ἀφαιρεῖται διοίκησιν. οὐκ ἐξέσται τοίνυν τὸ λοιπὸν οὐδενὶ παντελῶς παῖδας ἔχοντι, τοιοῦτό τι πράττειν, ἀλλὰ πάντως αὐτοῖς τὸ νόμιμον τοῦτο μέρος, ὅπερ νῦν ἀφωρίσαμεν, καὶ τὴν χρῆσιν καὶ τὴν δεσποτείαν πρὸς τῇ δεσποτείᾳ καταλιμπανέτω, εἰ βούλεται παίδων οὐκ αἰφνίδιον λιμῷ τελευτώντων, ἀλλὰ καὶ ζῆν δυναμένων καλεῖσθαι πατήρ.

† Καὶ ταῦτα πάντα φαμὲν οὐκ ἐπὶ πατρὸς μόνου, ἀλλὰ καὶ μητρὸς, καὶ πάππου, καὶ προπάππου, καὶ τῶν προσεζευγμένων ἑκάστῳ θηλειῶν προσώπων, μάμμης φαμὲν καὶ προμάμμης, εἴτε πρὸς πατρὸς, εἴτε πρὸς μητρὸς εἶεν.

ΚΕΦ. δ'.

Πῶς οἱ παῖδες ἐξ ἀδιαθέτου διὰ τοῦ θήλεος γένους κατιόντες διαδέχονται.

Οὐδὲ ἐκεῖνο φυλαττομένου τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς ἐγγόνοις, καὶ προεγγόνοις, τοῖς ἰδίοις καὶ ὑπεξουσίοις, ὥστε παρὰ τὸ τρίτον ἔχειν αὐτοὺς τῆς μοίρας ἣν τοῖς αὐτῶν γονεῦσι περιοῦσιν ἔδει καταλιπεῖν τοὺς διαθεμένους. οὐ γὰρ ἐξαιροῦμεν ἔτι τοὺς ἐγγόνους τοὺς ἀπὸ παιδὸς τοῖς πρὸς πατρὸς πάπποις γινομένους, ὥστε ἐκείνους μὲν τέλειον λαμβάνειν τὸ μέρος, ὅπερ ἂν ὁ αὐτῶν πατὴρ ἔλαβεν περιών. τοὺς δὲ ἐγγόνους τοὺς ἀπὸ τοῦ πάππου διὰ μέσης θυγατρὸς γινομένους, ἢ τῆς ἀπὸ τῆς μάμμης πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρὸς, παρὰ τὸ τρίτον λαμβάνειν. ἀλλὰ μίαν τάξιν ἐφ' ἅπασι τίθεμεν ἐγγόνοις καὶ προεγγόνοις, οὐκ ἀνεχόμενοι τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος ἐν τοῖς τοιούτοις ἐλαττοῦν. οὐδὲ γὰρ τὸ ἄρρεν αὐτὸ καθ' αὐτὸ, οὐδὲ τὸ θῆλυ μόνον πρὸς τεκνογονίαν αὐτάρκες· ἀλλ' ὥσπερ ἑκάτερον συνήρμοσεν ὁ Θεὸς πρὸς τὴν τῆς δημιουργίας χρείαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ἑκατέρῳ φυλάττομεν ἰσότητα. §. α'. Ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τούτου ἵστασθαι τὸν νόμον. τοῦτο γὰρ φαμὲν καὶ ἐπ' ἐκείνων τῶν παίδων οὗτοι ἐκ γάμων εἰσὶ γνήσιοι, εἰ καὶ μὴ προῖκας τοῖς γάμοις ἀκολουθήσαιεν, ἀλλὰ διάθεσις ὁμολογουμένη καὶ σαφὴς μεταξὺ τῶν συνοικούντων εἴη, τοῖς παισὶ δίδωσι τὸ γνήσιον. προῖκα μὲν γὰρ ἀποτελεῖ γάμος, γάμους δὲ προῖκες οὐ ποιοῦσιν, ἀλλ' ἡ τῶν συνοικούντων ἀμοιβαία διάθεσις.

† Ταῦτα δὲ κρατείτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ μεταγενεστέρας διαθέσεως μετὰ προικῶν, κατὰ τὰς ἡμετέρας διατάξεις, γινομένων γνησίων. καὶ οὗτος μὲν ἔστω νόμος τοῖς γνησίοις γονεῦσι.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῶν πῶς αἱ σύγκοιτοι, καὶ γνήσιοι παῖδες ἐξ ἀδιαθέτου διαδέχονται.

Βλέψωμεν δὲ δή τι καὶ πρὸς μόνην τὴν φύσιν φιλάνθρωπον. πολλοὶ γὰρ ἐνοχλοῦσιν ἡμῖν ἀεὶ, καὶ ἱκεσίαις συχναῖς, καὶ δακρύοντες παῖδες· καὶ ἀεὶ μέν τι φιλάνθρωπον ὁρίζομεν, ἀλλ' ὅτι μὴ μετὰ νόμου τοῦτο πράττομεν, ἐρυθριῶμεν. ἔπειτα πράγματι καὶ νόμον προστιθέντες, αὐτοὺς μὲν ὄχλους ἀποσκευασόμεθα, δώσομεν δὲ ἅπασιν ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ νόμου βοήθειαν· ἐπεὶ μὲν γὰρ διατάξεις τοῖς τῶν φυσικῶν παίδων πατράσι καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἐδώκαμεν, γνησίας μὲν ὑπούσης γονῆς, ἄχρι μιᾶς μόνης οὐγκίας, ἣν ἔξεστιν ἅμα τῇ μητρὶ, τοῦτο ὅπερ καὶ ἐμαρτύρουν ἦν παίδων δὲ οὐκ ὄντων γνησίων, καὶ μέχρι τοῦ ἡμίσεως τῆς περιουσίας ὅλης.

† Τοῦτο λέγουσιν οἱ παρ' ἡμῶν τεθειμένοι νόμοι, οὐκ ἐν διαθήκῃ μόνον τοῖς πατράσιν ἐφιέντες τοῦτο πράττειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας φιλοτιμίας, ἃς καὶ περιόντες δωροῦνται. ὁ δὲ δὴ παρὼν περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου τι διαλέξεται, καὶ καινόν τι εἰσηγήσεται νῦν. εἰ γάρ τις τελευτῶν, γνησίας αὐτῷ παντελῶς γονῆς οὐχ ὑπαρχούσης, παίδων φαμὲν ἢ ἐγγόνων, ἢ τῆς ἐφεξῆς διαδοχῆς, οὐδὲ νομίμης γαμετῆς, εἶτα τελευτήσει μὴ διαθέμενος τὴν οὐσίαν, καὶ ἀφίκοιτο συγγένεια τυχὸν, ἢ καὶ ἐλευθερωτὴς ἴσως, τὴν διακατοχὴν κινήσειεν τι καὶ ἐπανιστάμενος, ἢ καὶ τὸ ἡμέτερον ταμιεῖον, (οὐδὲ γὰρ ἐκείνου τό γε ἐπὶ τούτῳ φειδόμεθα) εἴη δὲ αὐτῷ κατὰ τὸν οἶκον, ἕως περιῆν, ἐλευθέρα τις γυνὴ ἐν παλλακῆς σχήματι συνοῦσα, καὶ παῖδες ἐξ αὐτῆς (τοῖς γὰρ τοιούτοις μόνοις ταῦτα νομοθετοῦμεν ἔνθα παντελῶς ἀναμφισβήτητος ἐστὶν ἥ τε τῆς παλλακῆς κατὰ τὸν οἶκον χρῆσις, ἥ τε τῶν νόθων ἐκεῖσε γονή τε καὶ τροφὴ) δίδομεν αὐτοῖς καὶ ἀδιαθέτου τοῦ γονέως τελευτῶντος, δύο τῆς πατρῴας οὐσίας ἔχειν οὐγκίας, ἅμα τῇ μητρὶ μεριζομένας, ὁπόσοι ἂν εἶεν οἱ παῖδες. ὥστε ἑνὸς παιδὸς πρὸς ἀναλογίαν καὶ τὴν μητέρα λαμβάνειν. καὶ ταῦτα φαμὲν εἰ μιᾷ παλλακῇ συνοικήσῃ, καὶ παῖδας ἐξ ἐκείνης σχοίη, ἢ καὶ προτελευτησάσης τῆς παλλακῆς θανάτῳ τυχὸν ἢ χωρισμοῦ, οἱ παῖδες αὐτῷ κατὰ τὴν οἰκίαν εἶεν· τότε γὰρ δίδομεν αὐτοῖς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου περὶ τὸ δυούγκιον κλῆρον. † Εἰ δὲ ἐκκεχυμένος τις τῆς ἐπιθυμίας αὐτῷ γένοιτο, καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἐπεισαγάγοι τῇ προτέρᾳ παλλακῇ, καὶ πλῆθος ἔχοι γυναικῶν παρειλημμένων, (οὕτω γὰρ εἰπεῖν κάλλιον) καὶ ἐξ αὐτῶν παιδοποιούμενος τελευτήσῃ, πολλὰς ὁμοῦ καταλιπὼν παλλακάς· μισητὸς μὲν ἡμῖν ὁ τοιοῦτος, πόρρω δὲ τοῦδε τοῦ νόμου καθάπαξ ἀπελαυνέσθω. ὥσπερ γὰρ εἴ τις νομίμῃ συνοικῶν γυναικὶ, ἄλλας ἐπεισαγάγοι οὐκ ἂν δύναιτο, τοῦ συνοικεσίου συνεστῶτος, καὶ ἐξ αὐτῶν νομίμως παιδοποιεῖσθαι. οὕτως οὐδὲ μετὰ τὴν γνωριζομένην τῷ νόμῳ καθ' ὃν εἰρήκαμεν τρόπον παλλακὴν, καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνης παῖδας δώσομεν, εἰ καί τι πάρεργον ἡδονῆς ἄλλο ποιήσοιτο, καὶ τοῦτο εἰς τὴν διαδοχὴν ἀπάγεσθαι τὴν αὐτοῦ, εἰ τελευτήσειεν ἀδιάθετος. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο νομοθετήσαιμεν, ἀδιάκριτοι μὲν ἔσονται τῶν γυναικῶν, τίς μᾶλλον ἢ τίς ἔλαττον ἐρᾶ, ἀδιάκριτοι δὲ καὶ τῶν παίδων. καὶ ἡμεῖς οὐ δίδομεν τοῖς ἀσελγαίνουσιν, ἀλλὰ τοῖς σωφρονοῦσι τὸν νόμον. † Οὐ διαφερόμεθα δὲ περὶ τῶν παίδων, εἴτε ἄρρενες εἴτε θήλεις καθεστήκασιν. ὥσπερ γὰρ ἡ φύσις οὐδὲν περὶ τὰ τοιαῦτα τεχνολογεῖ, οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς ἄλλον ἐπ' ἀρρένων καὶ ἄλλον ἐπὶ θηλειῶν κατὰ τοῦτο τίθεμεν νόμον.

† Κρατείτω δὲ καὶ οὗτος ὁ νόμος ἡμῖν ἐπὶ τοῖς ἑξῆς, καὶ μάλιστα πάντων οὗτος. ἐπειδὴ γὰρ, ὧν τὰ πολλὰ τῆς πρὶν οὐκ ὀρθῶς εἶχεν, πολλά τε ἐπηνώρθωσε καὶ εἰσηγήσατο, καὶ τὸ παρεληλυθὸς οὐκ ἂν ἐκ τοῦ μήπω γεγονότος κανονίζοιτο, ταῦτα ἡμῖν περὶ τῶν εἰρημένων διαδοχῶν νενομοθετήσθω.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῶν τῆς προικὸς ἤτοι συνεισφορῶν, ἢ τῆς διὰ γάμου δωρεᾶς.

Κἀκεῖνο δὲ καλῶς ἔχειν ᾠήθημεν τῷδε περιλαβεῖν τῷ νόμῳ. τῶν γὰρ ἔμπροσθεν νόμων βουλομένων ἐπὶ τῶν συνεισφορῶν, εἰ μὲν διαθήκης χωρὶς τελευτήσαιεν οἱ γονεῖς, τὰς συνεισφορὰς κατὰ τὴν αὐτῶν δύναμιν γίνεσθαι· εἰ δὲ ἐπὶ διαθήκαις, μηδὲν εἰπόντες περὶ αὐτῶν, μὴ χώραν ταῖς συνεισφοραῖς εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματα ἔχειν τὰ κατὰ προῖκα τυχὸν ἢ καθ' ἕτερον τρόπον δοθέντα, καὶ τὰ καταλελειμμένα ἀντιλαμβάνεσθαι· ἡμεῖς θεσπίζομεν μὴ εἶναι παντελῶς τοιαύτην πρόληψιν· ἀλλ' εἴτε τις ἀδιάθετος τελευτήσειεν, εἴτε ἐπὶ διαθήκαις, (ἐπειδὴ πρόδηλον ἐστὶ μὴ ποτε ἐκλαθόμενος τῶν

omnem reliquerunt suarum rerum usumfructum, filiis autem proprietatem nudam. Quamobrem arbitror studium esse hujusmodi testamentis, uxores etiam proprietatem acquirere, filiis forte fame peremptis. Unde enim, & in medio gubernentur, & quotidianum habeant cibum, nihil eis derelicto, uxoris ira, forsan & irrationabili, intercidente, quæ eis etiam quotidianam gubernationem abripiat? Non licebit igitur de cætero ulli omnino filios habenti, tale aliquid agere, *sed modis omnibus eis hujus legitimæ partis quam nunc deputavimus, & usumfructum*[1] *insuper & proprietatem relinquat*, si vult filiorum non repente fame morientium, sed vivere valentium vocari pater. †. Et hæc omnia dicimus non in patre solo, sed & in matre, & avo, & proavo, & adjunctis unicuique fœminarum personis, id est, avia & proavia, sive paternæ, sive maternæ sint.

Cap. IV.

Quemadmodum liberi ab intestato per fœmininum sexum descendentes, succedere debeant.

Neque[2] illo de cætero servando in nepotibus, & pronepotibus non suis, & sub potestate constitutis, minus tertia[3] parte eos habere, quam eorum parentibus viventibus oportebat relinquere testatores. Non enim excipimus ulterius nepotes, qui ex filio paternis avis accrescunt, ut illi quidem integram accipiant partem, quantam eorum acciperet pater vivens: nepotes autem ab avo per mediam filiam venientes, aut avia paterna vel materna minus tertia accipiant: sed unum ordinem in omnibus ponimus nepotibus, & pronepotibus, non ferentes fœminam[4] à masculo in talibus minui. Neque[5] enim masculus ipse in se neque fœmina solum ad nativitatis propagationem sufficiens est: sed sicut utrumque eorum coaptavit Deus ad generationis opus, ita etiam nos eandem utrisque servamus æqualitatem.

§. 1. Sed nec usque in hoc statuimus legem. Hæc enim dicimus, & in illis filiis qui ex nuptiis sunt legitimi, licet non sint secutæ nuptias dotes, sed affectus indubitatus, & manifestus inter conjuges existens filios præstet esse legitimos. Dotem etenim celebrant[6], nuptiæ[7]: nuptias autem dotes non faciunt, sed conjunctorum affectus.

†. Hoc idem obtineat, & in iis qui ex posteriori[8] affectu cum dotibus secundum nostras constitutiones, legitimi fiunt: & hæc sit sanctio legitimæ soboli.

Cap. V.

De concubinis & naturalibus liberis, quomodo hi ab intestato succedant.

Consideremus autem aliquid ad solam naturam clemens. Multi namque molesti sunt nobis semper, precesque crebræ, & flentes filii. *Et semper equidem clemens aliquid definimus*: sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus[9]: ideoque causæ etiam legem adjicientes, ipsi quidem populos[10] removebimus: dabimus autem omnibus habere ex lege remedium. †. Quia enim *testari naturalium filiorum patribus etiam ipsis dedimus, legitima quidem existente prole, usque*[11] *ad unam solam unciam quam habebunt una cum matre*: (hoc quod etiam prius fuit) *filiis autem non existentibus legitimis, usque*[12] *ad medietatem totius substantiæ*: hoc dicunt à nobis positæ leges, non in testamentis solum patribus concedentes hoc agere, sed etiam aliis munificentiis, quas & superstites donant, præsens autem lex de iis quæ ab intestato sunt, loquitur, & novi aliquid introducit. †. Nunc enim si *quis moriens legitima sibi penitus sobole non existente* (filiorum dicimus aut nepotum, aut cæteræ successionis) *neque*[13] *uxore legitima, proinde moriatur, non disposita substantia, & veniat cognatio forsan, aut certe manumissor bonorum possessionem movens, & insurgens, aut etiam nostrum ærarium*: (nec enim illi quantum ad hoc parcimus) *sit autem ei domi donec vivit, libera mulier in habitu concubinæ cum eo degens, & filii ex ea* (talibus enim solis hæc sancimus, ubi omnino indubitatæ sunt sive concubinæ in domo habitæ, sive naturalium ibidem proles) *& nutrimentum damus eis, & intestato*[14] *parentibus morientibus duas*[15] *habere uncias paternæ substantiæ, cum matre partiendas, quanticumque fuerint filii, ita ut proportione unius filii, & mater accipiat*. Et hæc dicimus si uni concubinæ cohabitaverit, & filios ex ea habuerit, aut præcedente concubinæ morte forsan aut divisione, filii domi sint: tunc enim damus eis ab intestato duarum unciarum successionem. †. *Si autem confusa concupiscentia ita fiat, ut alias superinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum fornicantium* (sic enim dicere melius est) *& ex eis filios faciens moriatur, multas simul relinquens concubinas: odibilis*[16] *quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur.* Sicut enim quis legitimæ uxori conjunctus alias[17] superinducere, non poterit matrimonio consistente, & ex eis legitime[18] filios procreare; sic neque post cognitam (quemadmodum diximus) concubinam & ex illa filios dabimus, si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad successionem ejus introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretæ erunt mulieres, quam magis, aut quam minus amaverint: indiscreti etiam filii: & nos non præbemus luxuriantibus, sed caste viventibus legem. †. Non autem distinguimus[19] de filiis sive masculi sive fœminæ sint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in masculis, & alteram in fœminis secundum hoc ponimus legem.

†. Valebit itaque hæc lex nobis in futuris, & maxime omnium hæc: quoniam earum quæ dudum non recte tenebant plurima & emendavit, & explanavit: & quod præterit[20], non potest ab ea quæ nondum erat, regulæ subjici. Hæc à nobis de prædictis successionibus sunt sancita.

Cap. VI.

De collationibus[21] *dotis, vel donationis propter nuptias.*

Illud[22] quoque bene se habere credimus hac lege complecti: prioribus enim legibus volentibus, *in collationibus si quidem sine testamento morerentur parentes, collationes secundum earum virtutem fieri: si vero testati nihil*[23] *dicentes de eis, locum non fieri collationibus, sed res habere per datum forte aut alio*[24] *modo datas: & quæ sunt relicta defendere:* Nos sancimus, non esse omnino talem opinionem: *sed sive quispiam intestatus moriatur*, [25] *sive testatus*, quoniam incertum est ne forsan oblitus datorum, aut præ tumultu

1 Legitimam liberorum parens defructu onerare non potest. Nam extantibus liberis hodie (olim diversum fuit, *l. 37. ff. de usufructu legat. l. 18. C. de excusat. tut.*) uxorem omnium bonorum usufructuariam potest instituere. Quid si fuerit instituta? liberi legitimam ex ejus usufructu deducent, *ut hic*. Cur? puta debet esse legitima etiam ab usufructu, cum legitima pleno jure, & proprietate & usufructu debeatur. Aliud dicendum, si adjectum fuerit, ut frueretur mater una cum filiis, *ut Cic. in orat. pro Cæcina. & l. 8. ff. de usufr. adcresc.* Non idem est in persona extraneorum heredum, quorum Falcidia gravari potest, *l. 5. l. 20. l. 49. ff. de usufruct. & quemadmodum*. Ex superioribus constat, legitimam (dico illud in eo quod intra legitimam, *Graff. l. 5. fent. §. legitima q. 38. n. 23.*) Dic etiam idem in dote non excedente summam legitimam, sive ea sit numerata, sive relicta testamento, *Graff. ibi. q. 41.*) liberorum, parentum, fratrum, *Graff. ex communi opinione ibid. q. 39.* in usufructu gravari non posse. Eadem gravari non potest mora, *l. 30. Cod. d. de inoff.* dilatione. *l. 31. d. tit.* tempore. *l. 36. d. tit.* conditione. *d. l. 32.* (nisi bona mente conditio apponatur, *l. 26. C. de inoff. vid. Graff. lib. fent. §. legitima q. 38. num. 15. 16. 17. 18.*) quantumvis casuali, mixta, potestativa, aut voluntaria, *Graff. ib. num. 10. ad 13.* Non potest etiam legitima gravari fideicommisso vel substitutione, *d. l. 32. & l. 12. ib.* (nisi id sit fideicommissum relictum à pupillo) ut ex communi opinione refert *Graff. lib. fent. §. legitima q. 38. num. 6.* ut ita substitutio pupillaris non censeatur oneris loco. *ibi. num. 7.* sed nec vulgaris, ut idem communem sententiam retulit, *ibi, num. 9.* quod tamen probandum non videtur. Assentior itaque magis Butrigario, Socino Gomezio, communem quoque opinionem sibi asserentibus, legitimam substitutione gravari non posse, quantumvis piam ad causam relicto. *Idem n. 10.* quamvis gravamini vel oneri filius consenserit, *num. 11. l. ult. C. ad l. Falc. l. 10. ff. de donat.* adde *Cujac. hic fol. 366.* quantumvis legitima statuto aucta sit. *Graff. ib. num. 430.* Non potest etiam parens filio legitimam compensandi debiti loco relinquere. *Graff. ibi. n. 12.* Sit hæc itaque collectio: si parens legitimam liberorum minuere non potest, multo minus eam tollere potest. 2 Hinc sumpta est Authentica, Quæ tertiæ, *C. de collationibus*. 3 Ut olim, & ita abrogatur *l. 9. Cod. de suis. lex 4. Cod. Theod. de legitimis hereditat. §. 15. Instit. de heredit. ab intestat. lex 19. Cod. de collationibus*. 4 *l. 19. Cod. de collationibus, l. 9. Cod. de legitim. lib. §. 15. Instit. de hered. ab intestat.* 5 Hac ratione possumus consuetudines & statuta refellere quibus fœminæ à feudis, ducatibus & regnis arcentur. 6 Id est, faciunt ut dos debeatur. 7 Non dos, sed affectus nuptias facit. *vid. quæ notavi ad l. 30. ff. de regul. jur.* 8 *Novell. 89. cap. ult. Instit. de nupt.* 9 Erubescimus sine lege loqui: *ut hic. & l. 19. Cod. de collationib. Marsil. cons. 43. num. 33. Rolandus 1. cons. 47. num. 38.* qua sententia dici non potest quantum extranentur eorum sententiæ, qui unis tantum nituntur interpretibus. Communi opinioni in re dubia vix ausim quidquam derogare, præsertim si legis scriptæ duritiem corrigat, aut ejus defectum suppleat. Glossæ alioqui nihil allegandi non credendum. *Bald. in l. republica 4. Cod. quib. ex caus. majores.* 10 Id est, interpellantium turbas. 11 Concubinæ suæ, ejusque liberis, quatenus quisque donare testamento possit. 12 Hodie aliter *Novell. 89. cap. 12. §. 1. 2. 3.* 13 *d. cap. 12. §. 4.* 14 Concubinæ & earum liberi ab intestato uti succedant. 15 Qui moritur sine justis liberis ac uxore (aliud est, si plures reliquerit, & ex eis liberos) concubinæ suisque liberis ex ea susceptis duas uncias ab intestato defert. 16 Unicam tantum concubinam Romanis habere licuit. *adde & J. ead.* 17 *Vid. quæ dixi ad l. 7. in fin. Cod. de Judæis.* 18 Maritus, constante Matrimonio, si quos ex alia muliere liberos susceperit, legitimos non habet. 19 Quod ad jus succedendi attinet, nulla differentia inter masculos & fœminas. 20 *Vid. l. 7. C. de leg.* 21 *Novell. 117. cap. 6.* 22 Hinc sumpta est authentica, Ex testamento, *Cod. de collationib.* 23 Collatio olim non fiebat ex testamento, nisi parens jussisset collationem fieri: hodie fit, nisi collationem vetuerit. 24 *Vid. Accursium l. 20. C. de collat. Cujacium 3. observ. 30. Fachineum Controvers. 80. & 81.* 25 Olim emancipati scripti heredes, accepta à parentibus inter vivos non conferebant: & ita abrogatur lex 1. *C. de collat. & lex 2. §. 4. ff. de collat.*

1 Liberi parentibus successuri, coguntur autem donationes, & propter nuptias a parentibus acceptas conferre. vid. C. de collat.

2 Olim tacita, nec palam divulgata parentis voluntas, hoc casu sufficiebat & ita abrogatur l. 13. ff. famil. l. 14. ff. de dote præleg.

3 Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

4 In codicillis verbi gratia.

5 Nota regulam & cautionem scitu parentibus utilem divisuris hereditatem suam inter liberos. Cujus hic sensus est: Parens distributurus hereditatem suam inter liberos, divisionem confirmare debet vel sua vel suorum liberorum subscriptione.

6 Potest enim parens dividere inter liberos hereditatem, l. 8. C. de inoff. l. 10. l. 16. l. ult. C. famil. l. 21. §. 1. Cod. de testam. l. 20. §. 3. l. 39. §. 1. ff. familiæ.

7 Nov. 107. c. 3.

8 Ἀσυνδέτως/παρ...ως.

9 Ex non solenni divisionis instrumento agi non potest ad divisionem.

10 Seu de inficiatorum & abjuratorum pœna. Goth. Vid. Cujac. hic, & Rittershus. part. 6. cap. 2. & part. 9. cap. 15. Ans.

11 Plebis. Est lex Aquilia plebiscitum. l. 1. in fin. ff. ad l. Aquil. §. 15. Inst. ad leg. Aquil.

12 l. 2. §. 1. l. 23. §. 10. ff. ad legem Aquil. l. 4. C. de leg. Aquil. §. 1. vers. ut adversus inficiantes: Instit. de pœna temere.

13 Turpe est manum, id est, scripturam denegare.

14 Hinc sumpta est Authentica, contra qui propriam C. de non numerata pecunia.

15 Onus enim probandi incumbit ei qui ait, non qui negat, l. 2. ff. de probat.

16 Suas esse agnoscat.

17 Abjuratores scripturæ propriæ dupli pœnam sustinent, quod congruit cum l. 1. C. Theod. de usur. rei judic.

18 Metu pœnæ deterrentur multi à delicto: Oderunt peccare mali formidine pœnæ, Horat. 1. Epist. 16.

19 Pœnitenti parcitur, ut hic & in aliis causis. l. 4. §. 6. ff. de hæret. l. 11. ff. de in jur. voc. l. 11. in fin. ff. de interrogat. l. 28. Cod. de appellat. vid. tamen l. 65. in fin. ff. de furtis: adde l. ultim. Cod. de plus petit.

20 d. l. 15. Cod. de judiciis.

21 Id est, exceptione solutæ pecuniæ. Sensus est, Inficiatorem pluribus defensionibus uti non posse contra regulam juris, nec potest igitur aptari species ulla commodior legi 43. ff. de regul. jur.

22 Διὰ κηδεμόνων, per tutores vel curatores, Julian.

23 Οἷα κηδεμόνων, &c. id est, utpote ad eas personas pertinens, quæ curatoribus indigent.

tumultu mortis angustiatus, hujus non est memoratus, *(omnino 1 esse collationes, & exinde qualitatem, secundum quod olim dispositum est, nisi expressim 2 designaverit ipse se velle non fieri collationem, sed habere eum qui cogitur ex lege conferre, & quod jam datum est, & ex jure testamenti:* omnibus quæ prius de collationibus à nobis sancita sunt in sua virtute manentibus.

Cap. VII.

Si res suas pater inter liberos distribuere voluerit.

Et quod sæpe nobis judicantibus placuit, necessarium credimus nunc partem fieri præsentis legis. Frequenter enim quidam plurimorum filiorum constituti patres, deinde putantes mox substantiam dividere, ut à fraterno certamine eos præservent: ad majores 3 adhuc & sæviores eos contentiones adducunt. Cum enim oporteret, si hoc vellent, aut aperte omnia dividere in testamentis suis, aut si non hoc vellent, partes 4 facere, & eas subscribere, & sic indubitatam dare filiis divisionem: at illi non hoc faciunt, sed partem quidem aliquam per se ipsi scribunt, & neque hanc continue, sed forte interscriptam alterius cujuspiam literis, & in descriptione abjecta, & nulla custodia digna positam: residua vero pars nequaquam illorum est manus, sed subscriptoris cujuspiam forte corrupti, aut cujuscunque: & hinc illis litium occasiones decies millies, utrum hæc voluntate gesta sint patris, an alicujus artificis operarii certaminis & contentionis, & ad favorem partis alicujus scribentis. †. Hæc nos molestare de cætero nostros subjectos nolentes sancimus: *Si 5 quis voluerit 6 suas res filiis aut dividere aut omnes, aut etiam aliquas forte relinquere præcipuas: hoc maxime quidem, si possibile est, dicat in testamento, & indubitatam det filiis hinc utilitatem. Si autem hoc non agat, propter aliquas necessitates, quæ plurima circumassistunt hominibus: licet tamen descriptiones facere rerum quas partiri voluerit: & subscribere 7 omnibus aut ipsum aut filios universos subscribere præparare, inter quos res dividet, & ex hac causa dare indubitatam fidem & quod secundum hanc fit speciem, ratum sit atque firmum, aliaque cautela non indigens. Si vero aliquis hoc non egerit, sed dispersam 8 (sic ut plerumque) sine testimonio subscriptionem fecerit: sciat nihil 9 hinc filiis sese præbiturum utilitatis: sed quasi nihil sit factum, dividant substantiam filii, in certas & plerumque sine testimonio conscriptiones non sequentes: neque judicibus causæ* (quos judices familiæ erciscundæ leges appellant) *has sequi cogendis.* Oportet enim providere subtiliter cautelæ filiorum, & non aliud quidem minuere, aliud sub errore relinquere, quod difficilium insuper & insolubilium, crebro etiam crimina ferentium causarum occasionem præstat. De successionibus itaque & collationibus & aliis quæ prædicta sunt, usque in hoc sancitum sit.

Cap. VIII.

Si quis prolatam manum suam negaverit. 10

Studium vero malevolentiæ quod fit ab aliquibus, necessariam nobis fecit *plebis* denuo *legislationem* approbare: quam per quendam suorum protulit tribunorum 11, & quæ *Aquilia* nuncupationem ab illo suscepit: secundum quam *pro abnegatione duplicibus* 12 *subdebat exactionibus malevolentes, & abnegare tentantes,* ubi etiam aliæ quædam actiones ad eundem cooptatæ sunt ordinem, sed paulatim mutata clementia, ablata est, quæ consuevit iniquorum enutrire malevolentiam. Quamobrem etiam nobis necessarium visum est indecentes & turpes 13 abnegationes prædictæ pœnæ subjicere: *Si 14 enim protulerit aliquis scripturam, alter autem eam negaverit, cum hæc literas ejus habeat, ita ut necessitatem 15 patiatur actor causæ pati circa probationem ejus, aut literas quidem suscipiat 16* dicat autem, *Non solutum debitum sibi, & probaverit, hoc legitimo modo actor: condemnationem 17 adversus eum duplicem in utroque casu fieri sancimus:* non quia amarioribus legibus delectamur, sed quia lites eorum minores efficimus: quatenus timore 18 pœnæ citius dicant quod confiteri competit. In talibus itaque omnibus modis condemnationem hoc fieri volumus modo: & si præter hæc egerit judicem scire, quia transcendens legem ipse tenebitur his pœnis. †. Hæc autem dicimus nisi probationibus actor abrenuncians, sacramento rei usque nunc abnegationem factam solvi voluerit. Si enim tale aliquid egerit: si quidem mox ab initio post abnegationem intulerit jusjurandum, & ille continuo 19 confessus fuerit quod in negationem deductum erit: sine periculo erit quantum ad duplum.

†. Si vero longiori facta lite, tunc actor inferat sacramentum, at ille etiam sic quod *infertur*, profiteatur, de dupli quidem eum eximimus pœna: omnes vero expensas 20 quæ usque tunc factæ sunt propter probationes, actori jurejurando ejus definitas, exolvere eum qui ab initio quidem negavit, postea vero confessus est, jubemus. †. Si quis autem adnumerationem in se factam pecuniarum negans, postea utatur solutionibus 21 à se factis: tali homini nullam utilitatem horum quæ vere soluta sunt, esse sancimus, sed totum eum debitum exigi præcipimus, & hanc solam sustinere negationis pœnam: hoc quod etiam quidem ante nos imperator constituit: nullo judicantium neque in hoc flectendo, sed integritatem legis custodiente. †. Si autem etiam reus proferat literas actoris, deinde ille eas neget, at ille probet eas, non solum illud reputetur de quo negatio fuit, sed etiam tantum aliud adjiciatur. Hic quoque de jurisjurandi datione similiter etiam in actore introducatur ratio.

Cap. IX.

De tutore, vel curatore inficiatore.

Si vero lis agatur per curatores 22 nimirum 23 pertinens ad personas quæ curatoribus indigent, hujusmodi negationis pœnam (quando 24 in ipsorum curatorum fuerit literis) non adversus eos 25 quorum sunt curatores, sed adversus eos 26 ferri, qui turpem & indecentem hanc negationem fecerint. Si vero aliud 27 condemnationis augmentum aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum ab antiquis legibus: aut principum introductum est constitutionibus: maneat quidem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in nostris Institutis & Digestis & Constitutionum libro sancimus: hoc autem nunc augmentum priorum sit.

Cap. X.

De improbis possessorum exceptionibus. 28

Illud 29 quoque in judiciis arbitramur oportere melius quam omnes ante nos determinare, & constituere. Si quis enim conventus fuerit res habere alterius: ille vero dicat *res non esse illius de quo dicit actor*, & cogatur qui actionem infert, aut documentis, aut testibus, aut aliis uti laboribus, ut ostendat *res illius esse:* postea vero is qui

24 Ὅταν ἐπ' ἰδίοις αὐτῶν τῶν κηδεμόνων γένηται γράμμασι, cum de propriis curatores literis instituti fuerint. *Hal. Agylaus.* 25 Eos qui sunt in potestate curatorum. 26 Id est, curatores. 27 Hæc constitutio nullam facit innovationem in legibus, quæ duplum, vel quadruplum in quibusdam casibus exigi præcipiunt. *Jul.* 28 Adversus dominos vindicantes res suas. 29 Hinc sumpta est Authentica, *Item possessor. Cod. qui potior.*

δεδομένων, ἢ κατὰ τὴν ἐν τῷ θανάτῳ ταραχὴν συγκεχωρημένον [illegible] πάντως εἶναι τὰς συνεισφορὰς καὶ τὴν ἐντεῦθεν ποιότητα κατὰ τὸ πάλαι διατεταγμένον, εἰ μὴ ῥητῶς ἐπισημήνειεν αὐτὸς βούλεσθαι μὴ γίνεσθαι συνεισφορὰν, ἀλλ' ἔχειν τὸν ἀναγκαζόμενον ἐκ τοῦ νόμου συνεισφέρειν καὶ τὸ ἤδη δεδομένον, καὶ τοῖς ἐκ τῆς διαθήκης χρῆσθαι δικαίοις, πάντων τῶν ἡμῖν πρόσθεν περὶ συνεισφορᾶς νενομοθετημένων, ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν μενόντων ἰσχύος.

ΚΕΦ. ζ'.

Ἐὰν ὁ πατὴρ τὰ ἑαυτοῦ τοῖς παισὶ βουληθείη διανεῖμαι.

Καὶ τὸ πολλάκις δὲ ἡμῖν δικάζουσι παραστὰν, ἀναγκαῖον ἐνομίσθη τοῦ μέρος γενέσθαι τοῦ παρόντος νόμου. πολλάκις γάρ τινες πλειόνων παίδων καταστάντες γονεῖς, εἶτα δοκοῦντες εὐθὺς τὰ πράγματα διανεῖμαι, ὅπως ἂν ἀδελφικῆς αὐτοὺς ἀπαλλάξωσιν ἔριδος, εἰς μείζους ἔτι καὶ χαλεπωτέρας αὐτοὺς φιλονεικίας ἐξάγουσι. δέον γὰρ, εἴπερ τοῦτο βούλοιντο, ῥητῶς ἅπαντα διελεῖν ἐν ταῖς διαθήκαις ταῖς ἑαυτῶν, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, μερίδας γοῦν ποιήσασθαι, καὶ ὑποσημήνασθαι ταύταις, καὶ οὕτως ἀναμφισβήτητον δοῦναι τοῖς παισὶ τὴν διαίρεσιν· οἱ δὲ οὐ τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ μέρος μέν τι δι' ἑαυτῶν αὐτοὶ γράφουσι, καὶ οὐδὲ τοῦτο συνεχὲς, ἀλλ' ἴσως παρεγγεγραμμένον ἑτέροις τισὶ γράμμασι, καὶ ἐν ἀπογραφῇ τινὶ παρερριμμένῃ καὶ φυλακῆς οὐδεμιᾶς ἠξιωμένῃ κείμενον· τὸ δὲ λειπόμενον μέρος οὐκ ἔτι τῆς ἐκείνων ἐστὶ χειρὸς, ἀλλ' ὑπογραφέως τινὸς ἴσως διαφθαρέντος, ἢ καὶ τοῦ τυχόντος. κἀντεῦθεν αὐτοῖς δικῶν ἀφορμαὶ μυρίαι, πότερον τοῦτο γνώμῃ πέπρακται τοῦ πατρὸς, ἢ τινος ἴσως ἔριδός τε καὶ φιλονεικίας ἐργάτου, καὶ πρός τινος τῶν μερῶν χάριν γεγραφότος. †. Ταῦτα ἡμεῖς ἐνοχλεῖν τοῦ λοιποῦ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους οὐ βουλόμενοι, θεσπίζομεν, εἴπερ βούλοιτο τὰ οἰκεῖα πράγματα τοῖς παισὶ διελεῖν, ἢ πάντα, ἢ καί τινα τυχὸν καταλιπεῖν ἐξαίρετα, τοῦτο μάλιστα μὲν, εἰ δυνατὸν εἴη, λεγέτω ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἀναμφισβήτητον διδότω τοῖς παισὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν· εἰ δὲ τοῦτο [illegible] διά τινας ἀνάγκας, (αἳ πολλαὶ περιεστᾶσιν ἀνθρώποις) ἀλλ' ἔξεστι μὲν διαιρέσεις ποιήσασθαι τῶν πραγμάτων ὅσων ἂν διανεμηθῆναι βουληθείη, καὶ ὑποσημήνασθαι πάσαις, ἢ αὐτὸν, ἢ τοὺς παῖδας ἅπαντας ὑπογράψαι παρασκευάσαι, ὧν μεταξὺ τὰ πράγματα διαιρεῖ· κἀντεῦθεν τῷ πράγματι δοῦναι πίστιν ἀναμφισβήτητον· καὶ τὸ κατὰ τοῦτο γενόμενον τὸ σχῆμα, κύριόν τε εἶναι καὶ ἰσχυρὸν, καὶ ἑτέρας οὐ δεόμενον ἀσφαλείας. εἰ δέ τις τοῦτο οὐ πράξειεν, ἀλλὰ διεσκεδασμένην οὕτως, καὶ ἐν τοῖς πλείοσιν ἀμαρτύρως ὑπογραφὴν ποιήσαιτο, ἴστω μηδὲν ἐντεῦθεν τοῖς παισὶ παρέξων ὄφελος· ἀλλ' ὡς οὐδενὸς γενομένου, διαιρεθήσονται τὴν οὐσίαν οἱ παῖδες, ταῖς ἀδήλοις καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμαρτυρήτοις γραφαῖς οὐκ ἀκολουθοῦντες· οὐδὲ τῶν [illegible] (οὓς δὴ τοῦ familiæ herciscundæ καλοῦσιν οἱ νόμοι δικαστὰς) ἕπεσθαι τούτοις ἀναγκαζομένων. δεῖ γὰρ συνιδεῖν ἀκριβῶς τὴν τῶν παίδων ἀσφάλειαν, καὶ μὴ τὸ μὲν ἀσφαλίζεσθαι, τὸ δὲ καταλιπεῖν πλανώμενον, δυσχερέστερον ἔτι καὶ ἄλυτον, πολλάκις δὲ καὶ εἰς ἐγκλημάτων φερομένων αἰτίαν ἀφορμὴν παρεχόμενον. περὶ μὲν οὖν διαδοχῶν τε καὶ συνεισφορᾶς καὶ τῶν ἄλλων τῶν προειρημένων μέχρι τοῦδε νενομοθετήσθω.

ΚΕΦ. η'.

Εἴ τις ἑαυτοῦ χεῖρα προφερομένην ἐξαρνεῖται.

Ἤδη περὶ τὴν ἀγνωμοσύνην γενομένη παρά τινων σπουδὴ, ἀναγκαίαν ἡμῖν ἐποίησε τὴν τοῦ δήμου πάλαι νομοθεσίαν ἀποδέξασθαι, ἣν διά τινος τῶν οἰκείων εἰσήνεγκε δημάρχων, τὴν τοῦ Ἀκυΐλιον προσηγορίαν ἐξ ἐκείνου δεξαμένην, καθ' ἣν ἐξ ἀρνήσεως διπλαῖς ὑπέβαλλε ταῖς εἰσπράξεσι τοὺς ἀγνωμονεῖν τε καὶ ἀρνεῖσθαι πειρωμένους. ὅτε γε δὴ καὶ ἄλλαι τινὲς ἀγωγαὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ἡρμόσθησαν τάξιν. ἀλλ' ἡ κατὰ μικρὸν δοκοῦσα φιλανθρωπία λέλυκε τὴν τῶν πονηροτέρων ἀγνωμοσύνην ἐκθρέψασα. διὸ δὴ καὶ ἡμῖν ἀναγκαῖον ἔδοξεν ὑποβαλεῖν τὰς ἀπρεπεῖς τε καὶ αἰσχρὰς ἀρνήσεις τῇ εἰρημένῃ ζημίᾳ τῆς ποινῆς. εἰ γὰρ προφέροιτό τις συγγραφὴν, ὁ δὲ αὐτὴν ἐξαρνοῖτο, καίτοι γεγραμμένην ἔχουσαν αὐτῷ· ὡς ἀναγκασθῆναι τὸν διώκοντα πράγματα ὑπομεῖναι περὶ τὴν σύστασιν αὐτῆς, ἢ τὸ μὲν γεγραμμένον δέχοιτο, φαίη δὲ μὴ κεκομίσθαι τὸ χρέος αὐτοῦ, καὶ συμβαίη τοῦτο νομίμως τρόποις ὁ διώκων [illegible] κατ' αὐτοῦ διπλασίαν ἐφ' ἑκατέρῳ θέματι γενέσθαι, θεσπίζομεν· οὐχ ὅτι τοῖς πικροτέροις τῶν νόμων ἡδόμεθα, ἀλλ' ὅτι τὰς δίκας διὰ τούτων ἐλάττους ἀποπληροῦμεν, ὥστε τῷ δέει τῆς ποινῆς θᾶττον αὐτοὺς λέγειν ἅπερ ὁμολογεῖν προσῆκεν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν τοιούτων πᾶσι τρόποις τὰς καταδίκας ταύτας βουλόμεθα φυλάττεσθαι τρόπον· καὶ εἰ παρὰ ταῦτα τὶ πράξειεν δικαστὴς, γινωσκέτω ὡς παραβαίνων τὸν νόμον αὐτὸς ἐνέξεται ταῖς ἐντεῦθεν ποιναῖς. †. Ταῦτα δὲ φαμὲν, εἰ μὴ περὶ τὰς ἀποδείξεις ὁ διώκων ἀπειπὼν, ὅρκῳ τὸν φεύγοντα τὴν μάχην [illegible] βουληθείη. εἰ γάρ τι τοιοῦτο πράξειεν, εἰ μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὴν ἄρνησιν ἐπαγάγοι τὸν ὅρκον, κἀκεῖνος εὐθὺς ὁμολογήσειε τὸ εἰς ἄρνησιν ἐνεχθὲν, ἀκινδύνως τό γε εἰς τὸ διπλάσιον ἔσται. †. Εἰ δὲ μακροτέρας γενομένης τῆς δίκης, τηνικαῦτα ὁ διώκων ἐπαγάγοι τὸν ὅρκον, ὁ δὲ καὶ οὕτω τὸ ἐπαγόμενον ὁμολογοίη, τῆς μὲν τοῦ διπλασίου αὐτὸν ἐξαιρούμεθα ποινῆς, πάντα δὲ τὰ δαπανήματα [illegible] τὰς ἀποδείξεις τῷ ἐνάγοντι ὅρκῳ τούτου κεκριμένα, [illegible] ἀρνησάμενον, ὕστερον δὲ ὁμολογήσαντα κελεύομεν. †. Εἰ δέ τις τὴν ἀπαρίθμησιν ἐπ' αὐτοῦ γενέσθαι τῶν χρημάτων ἀρνησάμενος [illegible] ὕστερον χρήσαιτο καταβολαῖς παρ' αὐτοῦ γενομέναις, τῷ τοιούτῳ μηδὲν ὄφελος εἶναι τῶν τῇ ἀληθείᾳ καταβεβλημένων θεσπίζομεν, ἀλλ' ὁλόκληρον αὐτὸν τὸ χρέος ἀπαιτεῖσθαι κελεύομεν, καὶ ταύτην μόνην ὑπέχειν τῆς ἀρνήσεως τὴν ποινήν. τοῦτο ὅπερ καὶ πρό τινος ἡμῶν αὐτοκράτωρ ἔτυχε διατεταγμένος, μηδενὸς τῶν δικαζόντων οὐδὲ πρὸς τοῦτο ὑποκαμπτομένου, ἀλλὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ νόμου φυλάττοντος. †. Εἰ δὲ καὶ ὁ φεύγων προκομίσας γράμματα τοῦ διώκοντος, εἶτα ἐκεῖνος ταῦτα ἀρνηθείη, ὁ δὲ συστήσειε ταῦτα, μὴ μόνον ἐκεῖνο λογίζεσθαι περὶ οὗ ἡ τῆς ἀρνήσεως ἦν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἕτερον προστιθέσθαι. κἀνταῦθα δὲ ὁ περὶ τῆς τοῦ ὅρκου δόσεως ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνάγοντος εἰσαγέσθω λόγος.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ κηδεμόνος ἢ κουράτορος τῶν ποιουμένων ἄρνησιν.

Εἰ δὲ ἡ δίκη πράττοιτο διὰ κηδεμόνων, (οἷα κηδεμόνων [illegible] δεῖται) τὰς τοιαύτας τῆς ἀρνήσεως ποινὰς, ὅταν ἐπ' οἰκείοις αὐτῶν τῶν κηδεμόνων γίνοιντο γράμμασι, μὴ κατὰ τῶν κηδεμονευομένων, ἀλλὰ κατὰ τῶν φέρεσθαι, τῶν τὴν αἰσχράν τε καὶ ἀπρεπῆ ταύτην ἄρνησιν πεποιημένων. εἰ δέ τις ἑτέρα καταδίκης αὔξησις ἢ εἰς τὸ διπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τριπλοῦν, ἢ εἰς τὸ τετραπλάσιον παρὰ τῶν ἀρχαίων νόμων ἢ τῶν βασιλικῶν εἰσήχθη διατάξεων, μενέτω μὲν ἐκείνη κατὰ τὸ οἰκεῖον σχῆμα, καθ' ἅπερ αὐτὴν ἡμεῖς ἐν τοῖς ἡμετέροις Ἰνστιτούτοις καὶ Διγέστοις καὶ τῷ τῶν διατάξεων ἐνομοθετήσαμεν βιβλίῳ· τοῦτο δὲ τοῦτο προσθήκη τοῖς προτέροις ἔστω.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τῆς ἀδίκου τῶν κατεχόντων παραγραφῆς.

Κἀκεῖνο δὲ σπουδάζομεν ἐν δικαστηρίοις, [illegible] τις οἱ πρὸ ἡμῶν, διαρθρῶσαί τε καὶ τάξαι. εἰ γάρ τις ἐναχθείη [illegible] κατέχειν ἑτέρου, φάσκοι δὲ οὐκ εἶναι τὰ πράγματα ἐκείνου, [illegible] διώκων, ἀναγκασθείη δὲ ὁ τὴν ἀγωγὴν ἐπιφέρων, ἢ συμβολαίοις, ἢ μάρτυσιν, ἢ ἑτέροις τισὶν χρήσασθαι πόνοις πρὸς τὸ δεῖξαι τὰ πράγματα ἐκείνου

[illegible]

ΚΕΦ. ια'.

Πῶς αἱ σύζυγοι ἐν δουλείᾳ καθεστῶσαι γαμεταὶ νόμιμαι γίνονται.

[illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

[illegible]

Datum Kalend. Mart. *Constantinopol.* BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ τῶν πρὸ τῶν προικῴων συμβολαίων τεχθέντων παίδων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιθ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀμφισβήτησιν ματαίαν [illegible]

semper abnegaverat *illius hoc non fuisse*, uti voluerit illius jure, & dicere quia ex hypotheca aut aliis causis in illam personam relatis propinquior est, quam ille qui causam movet: aliæ quidem sententiæ vacent, quæ prioribus nostris placuerunt: mediocris autem quædam, & clemens, & ipsi causæ conveniens pœna abnegantibus inferatur: pro abnegatione namque circa hoc, & actoris laboribus dum adhuc causa dicitur, ad [1] actorem transferatur [2] rerum, de quibus est quæstio facta, possessio: licentiam habente eo qui hanc reddet, si qua jura habeat ex illa persona, de qua prius negationem passus est, competentia sibi hæc proponere, & legum justitiam promereri, pœna in sola translatione possessionis constituta. †. Hæc à nobis pro successionibus, & collationibus, & distributionibus, & litigantium cautela, & ut multitudo litium minuatur, & inventa sunt, & sancita: & de cætero tenebunt: quatenus & successiones agnoscant, & collationes non ignorent: sed circa distributiones non resultent: & neque petulantes suarum literarum abnegationibus insiliant malignari volentes, neque annumerationes abnegent, neque postea forsan solutionibus utantur, neque res ex quibus detinent, abnegent personis, sed mediocres, & mites ex causis ostensi, mediocri etiam potiantur judicio.

CAP. XI.

Quemodo concubinæ servilis conditionis constitutæ legitimæ uxores fiant.

QUod autem ab aliquibus maligne dubitatur, in quibusdam nostris constitutionibus, & in judiciis quidem plurimis motum est: cum sit justum ulterius non quæri, præsenti conjungimus legi. Constituentibus enim nobis, ut si quis respexerit aliquam mulierem clemens, & hanc sortiatur absque dotalibus documentis, deinde faciat filios: postea vero maritalem ad eam receperit affectum, & scripserit hujusmodi instrumenta, & fecerit filios: non solum eos qui post hoc nati fuerint filii, sed etiam priores esse legitimos, & propter circumvenientium, & maligne interpretantium calliditatem: etiam jam aliam scribentibus constitutionem: quia hæc volumus tenere, licet secundi non sint nati post dotem filii, aut existentes moriantur: adinvenerunt quidem etiam aliam dubitationem, non recipientes hæc tenere in iis qui libertabus copulantur: cum utique recte conjicientibus nostram intentionem etiam hoc fuerit jam sancitum. Si enim ad libertam non omnino nuptiæ prohibentur: certum fuit quia etiam in illis hæc tenere volumus. Sed quoniam utique hoc dubitatum est: sancimus, *Si quis uxorem non habens legitimam, aut filios legitimos, ad ancillam propriam habuerit quandam meliorem sententiam, & filios pretulerit ex ea in servitute constituta: postea vero libertate honoraverit, & ancillam & natos, & jus [3] eis aureorum petierit annulorum, & regenerationis [4], & inter ingenuos [5] secundum justos reduxerit modos, & nuptias consummaverit, postea vero nuptialia conscripserit documenta, & aut fuerint filii postea, aut non fuerint*, (ut utriusque nostræ constitutionis amplectamur casus) *sit & uxor legitima, & filii sub potestate ipsius, & sui, & ab intestato heredes generari:* (dicimus autem eos qui ante nuptias nati sunt) *hu via per quas ad ingenuitatem, secundum quod prædictum est, venerunt, & celebratione postea dotalium, jus legitimorum eu præbentibus.*

EPILOGUS.

†. Tua igitur excellentia, quæ bene nobis & sancte visa sunt, & pro nostrorum quiete adinventa, omnibus gentibus, quibus præs, per præcepta propria faciat manifesta: ut agnoscant quia nulla maxima cura per quam semper aliquid adjicit Deus nostris sceptris, extra nos consistit pro eorum solicitudine & providentia. Datum Kalend. Maji, *Constantinop.* post consulatum BELISARII V. C. CONS. 537.

TIT. VI.

DE FILIIS [6] ANTE DOTALIA INSTRUMENTA NATIS.

NOVELLA CONSTIT. XIX.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PErvenit ad nos dubitationem vanam quibusdam incidisse, si [7] quod sancitum est à nobis de filiis procreatis ante dotalium celebrationem, postea dotalibus factis, non [8] etiam in præteritum feratur in iis quæ non decreto aut transactione sunt terminatæ quæstionibus. Nobis utique cum particulariter poneremus leges, expressim in prima [9] constitutione quæ hoc sancivit memorantibus, ut sive supersint eis patres, sive defuncti sint, nondum tamen hujusmodi quæstiones aut sententiis aut transactionibus susceperunt terminum: omnino ita judicari sicut nostra dicit lex, quam complentes, etiam secundam [10] posuimus legem, eadem valere sancientes, etiamsi non post dotes procreentur filii, aut procreati moriantur, nihilominus & ante dotes natos legitimos esse, & in hanc quoque secundam nostram constitutionem similiter adjecimus, oportere ejus legislationem & ad seniora [11] referri tempora, exceptis [12] illis causis, quas aut judicialis sententia, aut transactio terminavit. †. Sed quoniam quidam post has nostras claras leges audaci mente nostram præsumpserunt male interpretari legislationem & sensum: tertiam [13] coacti sumus exponere constitutionem, per quam jussimus, *si quis legitimam uxorem habens, & legitimos ex ea filios: deinde ea moriente, aut matrimonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua, ad quam nuptiæ non interdicuntur: postquam vero hi nati sunt, dotalia confecerit in eam documenta: legitimos etiam ita ei natos filios existere.* Sed quia in ipsa nostra constitutione non adjecimus aperte valere hujusmodi legislationem, etiam in illis quorum patres adhuc supersunt, aut defuncti quidem sunt, contentio autem neque judiciali sententia, neque amicabili interventione decisa est: hinc quidam arbitrati sunt nos nullatenus velle ea quæ in memoratis continentur legislationibus de filiis qui ante [14] celebrationem dotium nati sunt, valere etiam in illis qui ante hujusmodi legislationem nati sunt, & maxime eo, quod hujus pars in prima & secunda constitutione posita, ablata sit à nobis in Codicis compositione. Quod absurde arbitrati sunt. Justissime namque & primæ & secundæ hoc subtraximus constitutioni, & tertiæ non adjecimus. in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat forte hanc accipere in præterito legislationis relationem: in omni vero coacervatione legum Codicis cognominis nostri recte abscindere talia proposuimus: quatenus non multitudo superflua in Codice scriberetur. †. Tertia vero constitutione non adjecimus aliquid de temporibus, cum omnibus manifestum sit, oportere ea quæ adjecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

1 Sensus est, si possessor convenetus rei vendicatione negaverit *rem esse alienam*, postea convictus alleget, *pignori*, vel *emphyteusis* vel *superficiei causam*, vel quam aliam defensionem, non audiatur, atque transferenda possessio in actorem, deinde agendum hypothecaria aut vectigali, aut superficiaria actione. Ex sic pœnæ causa transfertur possessio, ut in specie, *l. ult. Cod. de rei vindicat. l. 1. Cod. uti possidet.* & in specie, *l. 5. §. 1. ff. ut legat. nom. l. 6. in fin. ff. de Carbon. l. 21. in fin. C. de collationib.*

2 Pœna inficiantis scripturam est hæc, ut pluribus defensionibus utatur, *c. 8. in fin. F.* ud. est & tertia dupli, *d. c. 8. in princ.* fuit & quarta apud veteres, de dupla fructibus ex 12. tabulis: quam tacite Justinianus tollit, dum superiorem pœnam actionis in rem existimat sufficere. *vid. Cujac. hic.*

3 Hodie non est necesse jus aureorum annulorum petere, cum manumissio matris sola & contractus dotis cum ea habitus, filios naturales ingenuos & suos faciat.

4 Παλιγγενεσίας, id est, natalium restitutionis. *Novell. 78. cap. 1.* Manumissio, libertinorum natalium restitutio, ingenuum: jus aureorum annulorum, honorem & jura ingenuitatis tribuit.

5 Recte hic exigitur ingenuitas, in hujusmodi uxore & liberis. Nam soli ingenui, jura suorum heredum, agnatorum, & cognatorum habent. Libertini vero cognationem non habent. *vid. Cujac. ad Nov. 14.*

6 *Novell. 12. c. 4.*

7 Id est: an quod sancitum est.

8 Id est: pertineant etiam retro ad eas quæstiones, quæ nondum decreto judicis vel transactione sunt decisæ.

9 *l. 10. C. de natural. lib. lata anno 529.*

10 *l. 11. C. de natural. lib. lata anno 530.*

11 Vid. *l. 7. C. de legibus.*

12 Utraque constitutio contra sui naturam, refertur ad negotia præterita, *d. l. 7.* Non referuntur tamen constitutiones ad ea, quæ sententia judicum vel transactione jam sunt decisa.

13 *Nov. 12. in fin. lata anno 535.*

14 Liberis ante dotalia instrumenta nascendis beneficium à Principe datum, ad eos qui jam nati sunt ante dotalia instrumenta, ex æquo & bono porrigitur.

Cap. I.

Ut caput ultimum Novell. XII. ad præterita pertineat nondum judicata aut transacta.

Quia vero omnino emerserunt quidam & de sic manifestis se dubitare contendentes, vel errantes, hanc adjicemus legem, sancientes *in prædictis tribus constitutionibus factam à nobis legislationem valere*, in quibus etiam expressim primæ positæ à nobis legi adscripsimus: hoc est, sive superesse contigerit talium filiorum patres, sive mori: nondum vero hujusmodi negotio aut decreto [1] aut transactione finis acceptus est: secundum hæc tales causæ ad leges à nobis positas deducantur: exceptis illis negotiis, quæ contigit ante leges à nobis positas aut decreto judicum aut transactione determinari.

1 Vis sententiæ & transactionis hæc est, ut finita rescripto non possint tolli.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & præsente sacra declarata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. xv. Kal. Aug. *Constantinop.* post consulatum Belisarii V. C.

Tit. VII.

DE ADMINISTRANTIBUS [2] OFFICIA IN SACRIS [3] APPELLATIONIBUS.

2 De his qui in causis appellationum apparitorum officio funguntur. *Index apud Cujacium*: De provocatione Prætoris, Paphlagoniæ ad Honoriados porrecta, & aliis provocationibus in diversis temporibus porrectis. *Julianus const.* 25.

3 *Ἐν τοῖς ἄκρας, Scrimger. ἐν τοῖς σάκραις, Cujac.* Sacra judicia appellationum fiunt, quæ in consistorio ab ipso principe per consultationem disceptantur, adhibitis prioribus palatii, & senatoribus, *Novell.* 62. *l.* 2. *C. de legib.*

Novella Constit. XX.

Imper. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Jam [4] quidem sacram fecimus legem [5] *de appellationibus* eloquentem, *quem oportet servari modum super eis, & unde ad quos fieri appellationes quasque deceat*: quam tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum misimus quæstorem. Quia vero plurima facta est dubitatio de administrantibus eis officiis: cum ii qui ex sacro quidem epistolarum scrinio sunt spectabilium judicum, vindicarent sibi appellationis ministerium: qui vero ex sede tuæ sunt celsitudinis, maxime dicerent se lædi, si mutato schemate, nequaquam soli appellationibus ministrarent iis quæ à clarissimis provinciarum judicibus veniunt, ad solum tuum judicium, sicut prius erat dum in divino quidem ipse audires consistorio, ministraret vero officium [6] tuum: sed propter spectabilium schema in ordine sacri auditorii negotio moto, & pariter audiente tua celsitudine cum gloriosissimo nostro quæstore, utriusque partis totum sibimet applicarent: congregatis apud tuam celsitudinem & gloriosissimum nostrum quæstorem sæpius & iis qui ex sacris scriniis appellationibus ministrant, & qui ex tuæ sedis celsitudine & officio: novissime ad quandam formam causa perducta est, quam ex non scripto ad nos deduxistis. Causa vero nobis non incongrua visa placuit: & interim, quoniam Paphlagonia & Honoria divisæ prius in judices duos, in unum eundemque reductæ sunt *Prætoris* nomen suscipientem: hoc indubitate placuit schema tuo competere cingulo. Hoc idem & in duobus aliquando positis, hoc est, Hellesponto, & Ponto Polemoniaco: nam & illic duobus constitutis prius judicibus, nunc autem uno *Moderatore* facto, & decorato etiam ipso *Spectabilium* dignitate, rursus hoc proveniebat: & ad tuum solummodo judicium ferri appellationum lites oportebat, secundum terminum tamen constitutionis de appellationibus.

4 Id est, antea.

5 Ultimam, *Cod. de tempor. appellat.* quæ lata est anno 529. Cujacius intelligit. *Nov.* 23. quæ hanc tempore præcedit, quod ut constet, vix scio: Hæc enim lata est Belisario V. Console anno 535. Illa, post Belisarium V. Consulem anno 536.

6 Officium præfecti prætorio, præfectiani quæstoris, memoriales.

Cap. I.

Ut sola cohors PP. ministret in ejus appellationibus.

Complacuit igitur simul iis quidem officiis utriusque administrationis, simul autem vobis ambobus insuper & nobis recte se habere visum est, solum officium tuæ celsitudinis talibus ministrare appellationibus, sicut & prius fuit, & in schemate *sacri auditorii* dicantur, & adsit gloriosissimus noster *Quæstor*, & particeps sit gestorum.

Cap. II.

Sed etiam quoniam *primæ* [7] *Cappadociæ præses* prius ad tuum cingulum respiciebat solum, & tibi appellationes ferebantur: nunc autem in spectabilis *Proconsulis* figuram mutatus est, nihilominus competens est & illam administrationem appellationem suscipientem & mittentem, hic litem secundum nostram sacram constitutionem ordine sacri nostri auditorii eam examinari: præsente quoque gloriosissimo nostro *Quæstore*, & pariter audiente negotium, solo officio ministrante tuo: quoniam & prius hoc solitum erat: nam etsi spectabilis *Comes* [8] *domorum* permixtus est, tamen neque pridem multæ quædam movebantur causæ apud eum: neque ex judicio ejus ferebatur aliqua pene appellatio hic. Nunc autem quæ circa ærarii dispensationem sunt, & aliis hæc quibusdam tradidimus: & non oportet ob hoc minui sedem tuam: sed similiter tuum ministrare officium solum hic delatis negotiis.

7 De appellationibus primæ Cappadociæ. adde de prima Cappadocia, Novellam 8. c. 15. §. 24.

8 *Κόμης τῶν δομεστίκων, Scrimger. τῶν οἰκείων, Cujac. his & 8. obs.* 42.

Cap. III.

Hoc ipsum etiam *in Armenia* [9] *Proconsule* [10]: quoniam prius administrationem eam ordinariam [11] facientes, & nunc nihil ei addentes, in *Proconsulis* figuram mutavimus. Etenim inde venientibus litibus tuæ celsitudinis ministravit officium, lite quidem in ordine sacri auditorii (sicut prædiximus) movenda apud eos: apud autem ambos vos examinanda: nihilominus autem officio tuo ministrante causæ, sicut prius fuit, dum solum administrationis ordinariæ haberet schema, majore ordine non suscepto.

9 De appellationibus Armeniæ.

10 *Alias præside. Nov.* 8 *cap.* 15. §. 43.

11 *Ὀρδιναρίαν ἐμβαθμὸν, Scring.* Ordinaria, id est, minima, seu dignitas clarissimatus: media enim spectabilitas, major illustratus. *Nov.* 7. 25. 102. adde *Nov.* 52. *cap.* 1. §. 3.

Cap. IV.

Quoniam vero Lycaoniam [12] & Pisidiam & Isauriam sub [13] judicibus primitus constitutas, & appellationes destinantes ad sedem tuam, nunc decorari *Prætorum* [14] cingulo contingit: licet videatur quodammodo permixtum quoddam ei etiam militare officium: quoniam prius & *Dux* in utraque harum provinciarum fuit: necessario nobis se habere placuit propter hanc novitatem, soli sedi tuæ & gloriosissimo *Quæstori* tradere appellationum examinationem: cedere quoque clementius tuo officio, ut iis quæ super hoc aguntur, ministrent. unde sive aliquid factum est tale prius, sive etiam postea fiat: eundem ordinem causæ imponi sancimus.

12 De appellationibus à prætore Lycaoniæ, Pisidiæ & Isauriæ, *Jul. hic.*

13 *Ὑπὸ ἄρχουσι*, sub Præsidibus.

14 Imo Lycaonia & Pisidia præsidem habet. *Nov.* 8. *c.* 15. §. 19. *&* 20. Isauria comitem. *Nov.* 27.

Cap. V.

Quia vero duæ [15] fuerunt ministrationes [16] pure & *Comitis Orientis*, & *Iudicis primæ Syriæ*: & civiles quidem hujus administrationis appellationes ad tuam referebantur sedem, officio administrante solummodo tuo: comitis autem Orientis, utpote spectabilis, in sacrarum auditionum figura, ad sedem tuam & gloriosissimi quæstoris veniebat, solis qui ex sacris sunt scriniis ministrantibus.

15 Ut in Comite Orientis utrumque officium obsequatur id est præfecti prætorii & scrinii epistolarum. *Jul. const.* 25.

16 Administrationes.

ΚΕΦ. α'.

Ὥστε τὸ ἔσχατον τῆς ιβ'. διατάξεως κεφάλαιον εἰς τὰ παρεληλυθότα μέντοι μὴ κεκριμένα ἢ διαλυθέντα διατείνεσθαι.

Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἐφάνησάν τινες καὶ περὶ τῶν οὕτω φανερῶν ἀμφισβητοῦντες, ἤτοι πλανώμενοι, καὶ τόνδε προστίθεμεν τὸν νόμον, θεσπίζοντες τὴν ἐν ταῖς εἰρημέναις τρισὶ διατάξεσι γεγραμμένην παρ᾽ ἡμῶν νομοθεσίαν κρατεῖν· ἐφ᾽ ὧν καὶ ῥητῶς τῷ πρώτῳ τεθέντι παρ᾽ ἡμῶν νόμῳ προσεγράψαμεν· τοῦτ᾽ ἔστιν εἴτε περιεῖναι συμβαίνει τοὺς τῶν τοιούτων παίδων πατέρας, εἴτε καὶ τελευτῆσαι· οὔπω δὲ περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως ἢ ψήφῳ ἢ διαλύσει τέλος λαβόντος, ὥστε κατὰ τοῦτο τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ὑπὸ τοὺς παρ᾽ ἡμῶν τεθέντας ἀχθῆναι νόμους, ἐξαιρουμένων ἐκείνων τῶν ὑποθέσεων, ὅσας πρὸ ἔφθησαν, πρὸ τῶν παρ᾽ ἡμῶν τεθέντων νόμων, ἢ ψήφῳ δικαστῶν ἢ διαλύσει κριθῆναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ πᾶσι καταστῆναι σπουδασάτω. Dat. XVI. Kalend. April. *Constantinop.* post Bellis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Περὶ τῶν ὑπηρετουμένων ὀφφικίων ἐν ταῖς ἀκροάσεσι τῶν ἐκκλήτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἤδη μὲν θεῖον ἐποιησάμεθα νόμον περὶ τῶν ἐφέσεων διαλεγόμενον, ὃν χρὴ παραφυλάττεσθαι τρόπον ἐπ᾽ αὐταῖς, καὶ ὅθεν εἰς τίνας φέρεσθαι τὰς ἐκκλήτους· ὃν αὐτοῖς τε τὴν σὴν ὑπεροχὴν, αὐτόν τε τὸν ἐνδοξότατον ἡμῶν κατεπέμψαμεν κοιαίστωρα. Ἐπειδὴ δὲ πολλὴ γέγονεν ἀμφισβήτησις περὶ τῶν ὑπηρετουμένων ταύταις ὀφφικίων, τῶν μὲν ἐκ τοῦ θείου τῶν ἐπιστολῶν σκρινίου, ταῖς τῶν spectabilium δικαστῶν εἰσαγομένων ἐν ταῖς ἐκκλήτοις ὑπηρεσίας· τῶν δὲ ἐκ τοῦ θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς μάλιστα δηλούντων ἀδικεῖσθαι, εἰ μεταβεβλημένου τοῦ σχήματος, οὐκέτι μόνοι ταῖς ἐκκλήτοις ὑπηρετήσονται ταῖς ἀπὸ τῶν λαμπροτάτων τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντων ἐρχομέναις εἰς μόνον τὸ σὸν δικαστήριον, καθάπερ πρότερον ἦν, ἡνίκα ἐν θείῳ μὲν καὶ αὐτὸς ἀκροατηρίῳ δικαστήριον, ὑπηρετεῖ δὲ ἡ τάξις ἡ σή· ἀλλὰ διά τε τῶν spectabilium σχῆμα, ἐν τάξει θείου ἀκροατηρίου τῆς ὑποθέσεως κινουμένης, καὶ συνακροωμένης τῇ σῇ ὑπεροχῇ καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἡμῶν κοιαίστωρος, καὶ ἑκατέρας μοίρας τὸ πᾶν οἰκειουμένης, καὶ συναχθέντων παρά τε τῇ σῇ ὑπεροχῇ καὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κοιαίστωρι πολλάκις τῶν τε ἐκ τῶν θείων σκρινίων, οἳ ταῖς ἐφέσεσιν ὑπηρετοῦνται, τῶν τε ἐκ τῆς τάξεως τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ, τέλος εἰς τινα τύπον τὸ πρᾶγμα προῆλθεν, ὃν ἀγράφως εἰς ἡμᾶς ἠνέγκατε. τὸ πρᾶγμα δὲ καὶ ἡμῖν οὐκ ἀπὸ τρόπου μετρίως ἔδοξε· καὶ τέως, ἐπειδήπερ Παφλαγονία καὶ Ὁνωριὰς διῃρημέναι πρότερον εἰς ἄρχοντας δύο, εἰς ἕνα κατὰ τὸ αὐτὸ συνήχθησαν, τὸ τοῦ πραίτωρος ὄνομα προσλαβοῦσαι, τοῦτ᾽ ἀναμφισβητήτως ἔδοξε τὸ σχῆμα τῇ σῇ προσήκειν ἀρχῇ. τοῦτο δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ποτὲ δύο Πόντων, τουτέστιν Ἑλλησπόντου τε καὶ τοῦ Πολεμωνιακοῦ. κἀκεῖσε γὰρ δύο καθεστώτων ἔμπροσθεν ἀρχόντων, νυνὶ δὲ ἑνὸς τοῦ μοδεράτωρος γεγονότος, κοσμουμένου καὶ αὐτοῦ τῇ τῶν περιβλέπτων ἀξίᾳ, πάλιν τοῦτο συνέβαινε, καὶ εἰς τὸ σὸν μόνον δικαστήριον φέρεσθαι τὰς ἀπὸ τῶν ἐκκλήτων δίκας ἐχρῆν, κατὰ μέντοι τοὺς ὅρους τῆς περὶ τῶν ἐκκλήτων διατάξεως.

ΚΕΦ. α'.

Ὥστε τὴν μόνην τῶν ΠΠ. τάξιν ὑπηρετεῖν ταῖς ἐκείνων ἐκκλήτοις.

Συνήρεσε τοίνυν ἅμα μὲν ταῖς ὑπουργούσαις ἑκατέρᾳ τῶν ἀρχῶν, ἅμα δὲ ὑμῖν ἀμφοτέροις, καὶ αὐτοῖς γε καὶ ἡμῖν ὀρθῶς ἔδοξεν ἔχειν τὸ παρελθὸν ἡμῖν, ὥστε μόνην τὴν τάξιν τῆς σῆς ὑπεροχῆς ταῖς τοιαύταις ὑπηρετεῖν ἐκκλήτοις, καθάπερ καὶ πρότερον ἦν, εἰ καὶ ἐν σχήματι θείου ἀκροατηρίου λέγοιντο, καὶ παρῇ καὶ ὁ ἐνδοξότατος ἡμῶν κοιαίστωρ, καὶ μετέχοι τῶν πραττομένων.

ΚΕΦ. β'.

Ἀλλὰ μὴν ἐπειδὴ ὁ τῆς πρώτης Καππαδοκίας ἡγούμενος πρότερον εἰς τὴν σὴν ἀρχὴν ἑώρα μόνην, κἀκεῖσε τὰ τῶν ἐφέσεων ἐφέρετο· νυνὶ δὲ εἰς τὸ τοῦ περιβλέπτου ἀνθυπάτου μεταβέβληται σχῆμα, οὐδὲν ἧττον πρότερον ἐστι, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐφέσεις δεχομένης, καὶ ἀναπεμπομένης τῆς δίκης ἐνθάδε, κατὰ τὴν θείαν ἡμῶν διάταξιν, ἐν τάξει θείου ἀκροατηρίου αὐτὴν ἐξετάζεσθαι, συνόντος καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἡμῶν κοιαίστωρος, καὶ συνακροωμένου τῆς ὑποθέσεως, μόνης δὲ τῆς τάξεως ὑπηρετουμένης τῆς σῆς, ἐπειδὴ καὶ πρότερον τοῦτ᾽ εἰώθει· εἰ γὰρ καὶ ὁ περίβλεπτος κόμης τῶν οἰκείων συναναμέμικται νῦν τῇ ἀρχῇ, ἀλλ᾽ οὐδὲ πρότερον πολλαί τινες ἐκινοῦντο δίκαι παρ᾽ αὐτῷ, οὐδὲ ἐκ τοῦ δικαστηρίου τοῦ κατ᾽ αὐτὸν ἐφέρετό τις σχεδὸν ἔφεσις ἐνθάδε· νυνὶ δὲ δὴ καὶ τὰ περὶ τὰς ταμιακὰς διοικήσεις καὶ ἑτέροις τισὶ παραδεδώκαμεν· καὶ οὐ δεῖ παρὰ τοῦτ᾽ ἐλαττοῦσθαι τὸν σὸν θρόνον, ἀλλ᾽ ὁμοίως τὴν σὴν ὑπηρετεῖσθαι τάξιν μόνην ταῖς ἐνθάδε φερομέναις ὑποθέσεσι.

ΚΕΦ. γ'.

Ταυτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ τῆς Ἀρμενίας ἀνθυπάτου· ἐπειδὴ πρότερον ἀρχὴν αὐτὴν ὀρδιναρίαν ἐμβαθμὸν ποιήσαντες, νυνὶ οὐδὲν αὐτῇ προσθέντες, εἰς τὸ τῆς ἀνθυπατείας μετηγάγομεν σχῆμα. καὶ γὰρ δὴ καὶ ταῖς ἐκεῖθεν δίκαις ἡ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ὑπηρετήσεται τάξις, τῆς δίκης μὲν ἐν τάξει θείου ἀκροατηρίου, καθάπερ εἰρήκαμεν ἔφθημεν, κινουμένης, παρ᾽ ἀμφοτέροις δὲ ὑμῖν ἐξεταζομένης· οὐδὲν δὲ ἧττον τῆς τάξεως τῆς σῆς ὑπηρετουμένης τῷ πράγματι, καθάπερ καὶ πρότερον ἦν, ἡνίκα μόνον τὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κληρωθείσης ὀρδιναρίας εἶχε σχῆμα, μείζονα τάξιν οὐ προσλαβοῦσα.

ΚΕΦ. δ'.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ Λυκαονίαν καὶ Πισιδίαν καὶ Ἰσαυρίαν ὑπὸ ἄρχουσι πρότερον τεταγμένας, καὶ τὰς ἐκκλήτους ἀποπεμπούσας εἰς τὸν θρόνον τὸν σὸν, νυνὶ κοσμηθῆναι τῇ τῶν πραιτώρων ἀρχῇ συμβέβηκεν (εἰ καὶ δοκεῖ πως συναναμεμῖχθαι τις αὐτῇ καὶ στρατιωτικὴ τάξις· ἐπειδὴ πρότερον καὶ δοὺξ ἐφ᾽ ἑκατέρας τῶν ἐπαρχιῶν ἦν) ἀναγκαίως ἡμῖν ἔχειν ἔδοξε, διὰ τὴν καινουργίαν ταύτην, μόνῳ τῷ θρόνῳ τῷ σῷ καὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστωρι παραδοῦναι τὴν τῶν ἐφέσεων ἐξέτασιν. εἶξαι δὲ φιλανθρωπότερον τῇ τάξει τῇ σῇ καὶ τοῖς ἐπὶ τούτοις πραττομένοις ὑπηρετεῖσθαι. ὥστε εἴτε γέγονε τοιοῦτον ἔμπροσθεν, εἴτε καὶ ὕστερον γένοιτο, τὴν αὐτὴν τῷ πράγματι τάξιν ἐπιθεῖναι θεσπίζομεν.

ΚΕΦ. ε'.

Ἐπειδὴ δὲ δύο καθαρῶς ἦσαν ἀρχαὶ, τοῦτο κόμητος τῆς ἕω, τοῦτο ἄρχοντος τῆς πρώτης Συρίας· καὶ αἱ μὲν τῆς πολιτικῆς ταύτης ἀρχῆς ἐφέσεις εἰς τὸν σὸν ἐφέροντο θρόνον, τῆς τάξεως ὑπηρετούσης μόνης τῆς σῆς· αἱ δὲ τοῦ κόμητος τῆς ἕω, οἷα περιβλέπτου, κατὰ τὸ τῶν θείων ἀκροατηρίων σχῆμα, εἴς τε τὸν θρόνον τὸν σὸν, εἴς τε τὸν ἐνδοξότατον κοιαίστωρα, μόνων τῶν ἐκ τῶν θείων σκρινίων ὑπηρετουμένων.

ΚΕΦ. ς'.

ΚΕΦ. ς'.

Αλλὰ τοῦν ἐν τούτῳ τῷ μέρει καλῶς ἡμῖν ἔδοξεν ἔχειν, ἐπὶ ταύτης δὴ τῆς ἀρχῆς κοινὴν δοῦναι τὴν ὑπουργίαν τοῖς τε ἐκ τοῦ τῶν θείων ἐπιστολῶν σκρινίου, τοῖς τε ἐκ τῆς τάξεως τῆς σῆς ὑπεροχῆς. τὸ γὰρ δὴ τῶν πρότερον δύο βικαρίων, τῆς τε Ποντικῆς τῆς τε Ασιανῆς, παντελῶς καινισθὲν, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν μόνης ἐπαρχίας μιᾶς μεταστάν, (Γαλατίας φαμὲν καὶ Φρυγίας Πακατιανῆς) φοιτάτω μὲν ὥσπερ τε τὴν σὴν ὑπεροχὴν, ὥσπερ τε τὸν ἐνδοξότατον κυαίστωρα, μόνην δὲ τὴν ὑπουργίαν δεχέσθω ἡ τάξεως τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ.

ΚΕΦ. ζ'.

Κἀκεῖνο μέντοι θεσπίζομεν, ὥστε ἐκ τούτων δὴ τῶν ἀρχῶν τῶν νῦν παρ' ἡμῶν ἐξευρεθεισῶν, καὶ μεταβαλλουσῶν τὸ ἀρχαῖον σχῆμα (εἴτε αὐτόθεν κατὰ τὴν φύσιν τῆς οἰκείας δικάζοιεν ἀρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ παραπομπῆς ἡμετέρας) ταυτὸ φυλάττεσθαι σχῆμα, καὶ ἐνταῦθα μόνην ὑπηρετεῖν τὴν τάξιν τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐθεσπίσαμεν.

ΚΕΦ. η'.

Ομοίως εἴτε ἐκ παραπομπῆς, εἴτε ἐκ τῆς τοῦ δικάζοντος φύσεως ἡ ἔφεσις ἀνίσχοι, τὴν τάξιν τῆς σῆς ὑπεροχῆς ὑπηρετεῖσθαι ταῖς ἐφέσεσι θεσπίζομεν. εἴτε ἐκ παραπομπῆς ἡμετέρας, ὁμοίως τῆς τάξεως ἔσται τῆς σῆς.

ΚΕΦ. θ'.

Εφ' οἷς τε κοινὴν εἴπομεν τὴν τε τῶν τάξεων, τήν τε ἐκ τῶν θείων σκρινίων ὑπουργίαν, ὁμοίως τὴν κοινότητα φυλάττομεν εἴτε ἐκ παραπομπῆς, εἴτε κατὰ τὸ τεταγμένον ἐν τῷ δικαστηρίῳ γίνοιτο τὰ τῆς ἐξετάσεως. Επ' ἐκείνων μέντοι τῶν δικῶν ἃς οἱ περίβλεπτοι δικασταὶ κρίνουσι, ἀλλὰ συνήγοροι μόνον, ἐφ' ὧν ἀφορᾷ τὰ τῆς ὑποθέσεως, εἴς τε τὸν θρόνον τὸν σὸν, εἴς τε τὸν ἐνδοξότατον ἡμῶν κυαίστωρα, τῶν καθοσιωμένων λιβελλησίων ὑπηρετουμένων αὐτοῖς. ἐπειδὴ μηδὲν παντελῶς ἐπὶ τούτοις καινίζεται, τὸ παλαιὸν φυλάττομεν σχῆμα. ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν οὐ καινισθέντων τὰ τῆς παλαιᾶς ὑπουργίας μένειν ἐφ' ἑαυτῶν διετυπώσαμεν, οὐδεὶς νεωτέρας γινομένης. ὁ γὰρ ἐπισυμβαίνων καινισμὸς ἄλλως πως χρῆναι γίνεσθαι καὶ τὸ τῶν ὑπουργούντων ὑποδείκνυσι σχῆμα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω. Dat. xv. Kalend. April. *Constantinopol.* post BELIS. V.C CONS.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ Αρμενίων, ὥστε καὶ αὐτοὺς ἐν πᾶσι τοῖς Ρωμαίων ἀκολουθεῖν νόμοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κα'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ακακίῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἀνθυπάτῳ Αρμενίας.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ Αρμενίων χώραν τελείως εὐνομεῖσθαι βουλόμενοι, καὶ μηδὲν τῆς ἄλλης ἡμῶν διαφέρειν πολιτείας, ἀρχαῖς τε Ρωμαϊκαῖς ἐκοσμήσαμεν, τῶν πρότερον αὐτὴν ἀπαλλάξαντες ὀνομάτων, σχήμασί τε χρῆσθαι τοῖς Ρωμαίων ἐνομοθετήσαμεν, θεσμούς τε οὐκ ἄλλους εἶναι παρ' αὐτοῖς ἢ οὓς Ρωμαῖοι ὀνομάζουσιν, ἐτάξαμεν. καὶ ἐβουλήθημεν χρῆναι ῥητῷ νόμῳ κἀκεῖνο ἐπανορθῶσαι, τὸ κακῶς παρ' αὐτοῖς ἁμαρτανόμενον, καὶ μὴ, κατὰ τὸ βαρβαρικὸν ἔθος, ἄνδρας μὲν εἶναι τὰς διαδοχὰς τῶν τε γονέων τῶν τε ἀδελφῶν, τῶν τε ἄλλων γενῶν, γυναικῶν δὲ οὐκ ἔτι μηδὲ χρόνον ὡσανεὶ αὐτὰς εἰς ἄνδρας φοιτᾶν, μηδὲ ἀπροίκους διὰ τῶν συνοικεσίων μάλιστα τοῦτο ὥσπερ βαρβαρικώτερον μέχρι τοῦ νῦν παρ' αὐτοῖς ἐνομίσθη. οὐκ αὐτὴν μόνον ταύτην ἀγριώτερον δοξάσαντες, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν ἰδέαν οὕτως ἀτιμασάντων τὴν φύσιν, καὶ τὸ θῆλυ κατυβρισάντων, ὡς οὐ παρὰ Θεοῦ γενόμενον, οὐδὲ συντελοῦν τῇ γενεσιουργίᾳ, ἀλλ' ὡς εὐτελές τι καὶ ἀπερριμμένον, καὶ πάσης ἔξω κατεστῆσθαι καθεστῶσαν τιμῆς.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν διὰ τοῦδε τοῦ θείου νόμου, ὥστε καὶ παρὰ Αρμενίοις τὰ αὐτὰ κρατεῖν ἅπερ καὶ παρ' ἡμῖν, ἀφορμὴν τῶν θηλειῶν διαδοχῆς, καὶ μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν ἄρρενός τε καὶ θηλείας, ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἡμετέροις νόμοις τέτακται, κατὰ τοῦτο μὲν σχῆμα κληρονομοῦσι γονεῖς, ἤγουν πατέρα καὶ μητέρα, καὶ πάππου καὶ μάμμης, καὶ τοὺς ἔτι περαιτέρω, ἢ καὶ τοὺς μετ' αὐτοὺς, τοῦτ' ἔστιν υἱοὶ καὶ θυγατέρες, ὥσπερ τι αὐτοὶ κληρονομοῦσι). οὕτω καὶ παρὰ Αρμενίοις εἶναι, καὶ μηδὲν τοὺς Αρμενίους νόμους τῶν Ρωμαίων διαφέρειν. εἰ γὰρ τῆς ἡμετέρας πολιτείας εἰσί, δουλεύουσί τε ἡμῖν μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ πάντων ἀπολαύουσι τῶν ἡμετέρων, οὐ δή τι μόνον παρ' αὐτοῖς αἱ θήλειαι τῆς παρ' ἡμῖν ἰσότητος ἀπελαθήσονται, ἀλλὰ πάντες ἐκ ἴσου τοῦ τῶν ἡμετέρων ἕξουσι νόμων, ὅσα τε ἐκ τῶν παλαιῶν συνελέξαμεν, καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐνεθέμεθα Ινστιτούτοις τε καὶ Διγέστοις ὅσα τε ἐκ τῆς βασιλικῆς νομοθεσίας τῶν τε ἡμῶν προγενεστέρων αὐτοκρατόρων καὶ ἡμῶν τε αὐτῶν λελέχεται.

ΚΕΦ. β'.

Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα κρατεῖν εἰς τὸν ἅπαντα θεσπίζομεν χρόνον, ἀρχόμενα ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς παρούσης τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς, καθ' ἣν τόνδε γράφομεν τὸν νόμον. τὸ γὰρ καὶ τὰ παλαιότερα ἀναδιφᾶσθαι, καὶ πρὸς τοὺς ἄνω χρόνους ἀνελθεῖν, συγχύσεως μᾶλλον ἢ νομοθεσίας ἐστίν. ἀλλ' ἐκ τῶν χρόνων, καθάπερ εἰρήκαμεν, τῆς παρούσης τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς, καὶ κατὰ τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον αἱ διαδοχαὶ μένοιεν ὅμοιαι. τῶν ἐκ πάσης αἰτίας εἰς διαδοχὰς φερομένων, ὁμοίως μὲν ἐπὶ γυναικῶν, ὁμοίως δὲ ἐπὶ ἀνδρῶν τοῦ λοιποῦ φυλαττομένων. τὸ δὲ ἐμπροσθεν γενόμενον μένειν ἐπὶ τοῦ προτέρου σχήματος ἀφεῖμεν, εἴτε ἐπὶ γενεαρχικῶν, εἴτε ἐπὶ τῶν ἄλλων γένοιτο, οὐδ' ὅσων ἐπικοινωνούντων τῶν θηλειῶν προσώπων ἐπὶ τοῖς ἤδη διανεμηθεῖσι γενεαρχικοῖς χωρίοις, ἢ ταῖς γενομέναις διαδοχαῖς, μέχρι τῆς τρισκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, καὶ αὐτῆς· ἀλλ' ἐκ τοῦ εἰρημένου χρόνου, τουτέστι τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, κρατεῖν τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα θεσπίζομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ οἱ μετ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ἀναληψόμενοι παραφυλάττειν εἰς τὸ διηνεκὲς σπουδασάτωσαν. Datum xv. Kalend. April. *Constantinopol.* post BELIS. V.C. CONS.

CAP. VI.

SEd hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in hac videlicet administratione commune dare ministerium, & iis qui ex sacrarum epistolarum scrinio sunt, & qui ex officio tuæ celsitudinis: quod enim prius duorum vicariorum fuit Pontica [1] & Asiæ, & omnino innovatum est, & in unius administrationem solius provinciæ mutatum (dicimus autem aliud Galatiæ, aliud autem Phrygiæ Pacatianæ) veniat quidem tam' ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum quæstorem: solum autem modo ministerium suscipiat officium sedis tuæ.

CAP. VII.

ILlud tamen sancimus, ut ex administrationibus nunc à nobis adinventis, & mutantibus antiquum schema, sive hoc ipsum secundum naturam propriæ judicetur administrationis, sive etiam ex delegatione nostra, idem servetur schema: & ibi solum administrare officium tuæ celsitudinis sancimus.

CAP. VIII.

SImiliter sive ex delegatione, sive ex cinguli natura appellatio veniat, officium tuæ celsitudinis ministrare appellationibus sancimus: sive etiam ex delegatione nostra, similiter officii erit tui.

CAP. IX.

IN quibus [2] autem commune diximus & tuorum officiorum & sacri scrinii ministerium, similiter commune servamus, sive ex delegatione, sive (secundum quod dispositum est) in judicio fiat examinatio. †. Super illis tamen litibus quas non spectabiles judices judicant, *sed advocati* solum: referatur negotium tam ad sedem tuam, quam ad gloriosissimum Quæstorem devotissimis *libellensibus* [3] ministrantibus eis: quoniam dum nihil omnino super istis innovatum fit, antiquam servamus figuram, sicut etiam in aliis omnibus non innovatis antiqua ministeria manere in semetipsis disposuimus, nulla novitate facienda: accedens namque novatio, aliter quodammodo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo omnibus faciat manifesta edictis destinatis à se: ut omnes cognoscant quæ nobis sunt placita. Dat. xv. Kal. April. C.P. P.C. BELISARII V.C. 535.

TIT. VIII.

DE ARMENIIS [4].

NOVELLA CONSTIT. XXI.

Imper. Justinian. August. Acacio Proconsuli Armeniæ.

PRÆFATIO.

ARmeniorum regionem bene legibus gubernari volentes, & nihil ab alia nostra differre republica, & administrationibus eam Romanis ornavimus, prioribus eam liberantes nominibus & figuris [5] uti Romanorum assuevimus, sanctionesque non alias esse apud eos quam quas Romani nominant, disposuimus, & existimavimus oportere expressa lege illud quoque corrigere, quod male apud eos delinquebatur, & non secundum barbaricam gentem *virorum quidem esse successiones tam parentum quam fratrum & alterius generis, mulierum* [6] *vero nequaquam* [7] *neque* [8] *sive dote eas ad viros venire, nec emi* [9] *à marito futuro*, quod barbarice hactenus apud eos servabatur, non ipsis solummodo hæc ferocius sentientibus, sed etiam aliis gentibus ita exhonorantibus naturam, & fœmineum injuriantibus genus, tanquam non à Deo sit factum nec serviat nativitati, sed tanquam vile & exhonorandum, & extra omnem competentem honorem.

CAP. I.

SAncimus itaque per hanc sacram legem, & apud Armenios hæc ipsa tenere, quæ & apud nos occasione successionis fœminarum, & nullam esse differentiam masculi & fœminæ: sed sicut & in nostris legibus dispositum est, secundum quam figuram heredes existant parentum, hoc est, patris & matris, & avi & aviæ, & adhuc longius, vel eos qui post ipsos sunt, hoc est, filii & filiæ, & quemadmodum ipsi hæreditatem transmittant, ita apud Armenios esse, & nihil Armeniorum leges à Romanorum differre. Si enim nostræ reipublicæ sunt, serviuntque [10] nobis cum aliis gentibus & omnibus nostris fruuntur, nequaquam solæ apud eos fœmina nostra æquitate repellentur, sed omnibus sub æquitate nostræ erunt leges, quæcunque & ex veteribus collegimus & in nostris posuimus Institutis atque Digestis, & quæcumque ex imperiali legislatione tam priorum Imperatorum, quam nostra conscriptæ sunt.

CAP. II.

HÆc igitur omnia valere per omne tempus sancimus incipientia à principiis præsentis quartæ decimæ [11] *Indictionis* & hujus secundum quam hanc scripsimus legem. Nam & antiquiora perscrutari, & ad superiora tempora ascendere, confusionis magis quàm legislationis est, sed ex temporibus (sicut prædiximus) præsentis quartæ decimæ Indictionis tantum & in subsequenti universo tempore successiones maneant similes: ex omni causa quæ in successionibus relata est, similiter in mulieribus, similiter in viris de cætero servandis. † Quod autem prius factum est, omne manere in priori figura sinimus, sive in *progenitorialibus* [12], sive in aliis factum est, nihil omnino communicantibus fœmineis personis super jam divisis *progenitorialibus* [13] prædiis aut factis successionibus usque ad tertiam decimam indictionem & hanc, sed ex memorato tempore, hoc est, quarta decima indictione, valere quæ à nobis sunt legislata, sancimus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua magnificentia, & qui post eam administrationem susceperint, in perpetuum custodire festinent. Dat. xv. Kal. April. post BELISARII V. C. Consulatum [14].

1 Ut in Pontica & Asiana, quæ translata est in Galatiam & Phrygiam & Pacatianam officium tantum præfecti obsequatur. *Julian.*

2 Ut in quibus causis antiquo jure libellenses obsequuntur, in his nulla fiat innovatio: & nihilominus hujusmodi ministerium iidem soli impleant. *Jul.*

3 De libellensibus adde *l. ult. C. ubi senat. l.* 32. *C. de appellationibus*, & Julianum *constit.* 25.

4 Adduntur in Scrimgeriana editione hæc, & ut ipsi per omnia Romanas sequantur leges. adde Edictum Justiniani 3. J. Porro, quod multitudinis numero hic Armenias adjicit, ad omnes referendus est hic locus. Est enim alia magna, alia prima: alia secunda, *Novell.* 8. *cap.* 15. §. 23. 43. 22.

5 Σχήματα, id est, Romanorum habitu locus hic sane notandus est, & quem in Commentariis nostris plenius exponemus.

6 *l.* 14. *C. de legitim. Nov.* 118. *c.* 4.

7 Ab Armeniis fœminæ olim exclusæ successionibus ab intestato parentum, liberorum, fratrum, cognatorum. Eadem lex observata à Salis, Anglis, Turingis.

8 Indotatæ & sine dote mulieres Armeniæ, ad viros suos migrabant.

9 Fœminæ emebantur à maritis apud Armenios. Mos idem Germanorum fuit teste Tacito.

10 Subditi magistratibus victoribus leges accipiunt.

11 Id est, anno Christi 540. Hic annus fuit Imperii Justiniani octavus. Idem & antea constituerat Edicto 3.

12 Επὶ Γενεαρχικοῖς. Genearchica, sunt prædia quæ Princeps olim gentis vel generis alicujus familiæ suæ adscripserat.

13 Γεναρχικῶν χωρίων Scrimg. & & edicto in c. 1. Genearchica prædia à majoribus accepta.

14 Id est, anno 536.

COLLATIO QUARTA.

Tit. I.

DE NUPTIIS[1].

Novella Constit. XXII.

Idem Imperator Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfect. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Plurimæ quidem jam variæque positæ sunt leges à nobis unicuique parti prius à nobis sancitorum quidem aut dispositorum, visorum autem nobis habere non recte, ad meliora dantes viam, & exponentes subjectis quo competat degere modo: hoc autem quod nunc à nobis fit, lex quædam est communis[2] omnibus & propria, rebus competentem ordinem ponens. *Si enim matrimonium sic est honestum*[3], *ut humano generi videatur immortalitatem*[4] *artificiose introducere, & ex filiorum procreatione renovata genera manent: jugiter Dei clementia, quantum est possibile, nostra immortalitatem donante natura, recte nobis studium est de nuptiis. Alia namque omnia quæ sancita sunt à nobis, non omnibus competunt, nec hominibus, nec rebus, nec temporibus: studium vero*[5] *nuptiarum totius est* (ut ita dicatur) *humanæ sobolis: ex*[6] *quæ etiam renovatur sola: & ampliori quam alia sollicitudine dignum est.* †. Antiquitas[7] equidem non satis aliquid de prioribus aut secundis perscrutabatur nuptiis: *sed licebat & patribus & matribus & ad plures venire nuptias, & lucro nullo privari:* & causa erat in simplicitate confusa. †. Majoris[8] autem Theodosii temporibus amplior sollicitudo facta est circa hujus rei tractatum, donec circumiens per cæteros imperatores, in *Leonem*[9] piæ memoriæ pervenit, virum fortiter atque viriliter etiam de istis plerunque sancientem. Nos[10] autem in constitutionum compositione multa[11] quidem & alia de istis decrevimus: existimavimus autem oportere nunc consiliis perfectioribus causam considerantes etiam quædam corrigere, non aliorum solummodo, sed etiam quæ à nobis ipsis sancita sunt. *Non enim erubescimus*[12] *si quid melius etiam horum, quæ ipsi prius diximus, adinveniamus, hoc sancire, & competentem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis expectare corrigi legem.*

Cap. I.[13]

Ut hæc constitutio in futurum valeat, non in præteritum.

Duo[14] igitur hæc præmittantur huic legi. †. Et primum illud; Ut omnia quidem quæcunque in prioribus sancita sunt, sive à nobis, sive à prioribus nostris, hæc valeant singula secundum propria tempora non habentia ullam ex præsenti lege novitatem: sed & in suis casibus valitura atque tractanda: & suos eventus ex iis quæ jam positæ sunt legibus expectantia, & nihil communicantia præsenti legi. Præsentem vero legem ex nunc valere volumus in omnibus futuris casibus, & in omnibus postea nuptiis, sive prioribus, sive[15] deinceps, & in posteris aut futuris, sive nuptialibus lucris, sive successionibus quæ ex filiis sunt: etenim quod quidem omne jam præcessit[16] conscriptis relinquimus legibus: quod vero futurum est, per præsentem munimus legem. Unde sive secundæ provenerint nuptiæ, sive parentibus successiones ex prioris matrimonii filiis, sive lucra ex dotibus, aut antenuptialibus donationibus, aut ex alia causa: sive existentibus ex secundo matrimonio filiis, sive etiam non: in prioribus temporibus hæc serventur secundum sua singula tempora: & fruantur tam viri quam mulieres prioris legislatione, sive ad alias venerint nuptias, sive etiam usque ad priores steterint: sive successerint filiis, sive aliquid omnium egerint priores sequentes leges. Illis enim credentes, & ita contrahentes *nullus culpabit quare non futurum*[17] *scierunt: & hoc quod videbatur*[18] *quidem & tractabatur omnibus modis crediderunt: quod vero nondum factum erat, non formidaverunt.* Unde illa quidem omnia maneant suum servantia ordinem: deinceps vero tempus in posterioribus pariendis casibus omnia in una hac lege posita atque collecta respiciat quæcunque de futuris (sicut dictum est) nuptiis competunt valere. Unum itaque hoc præmittatur legi.

Cap. II.

Ut pœnam hac lege secundis nuptiis constitutam, conjuges testamento sibi remittere possint.

Secundum vero illud: Ut omnia quæcunque ex hodierna die testator disposuerit de talibus sive vir sive mulier consistat, hæc valeant. *Disponat*[19] *itaque unusquisque super suo*, ut dignum est, *& sit lex, ejus voluntas:* sicut & antiquissima nobis lex & prima pene reip. Romanorum disponens ait, (dicimus autem duodecim tabularum) secundum antiquam & patriam[20] linguam ita dicens, *Uti*[21] *legassit quisque de sua re, ita jus esto*, nullo valente citra illius voluntatem, nec si sacram impetret formam, nec si quidpiam aliud omnium, aliquid aliter disponere in rebus alienis. §. 1. Si vero nihil testator dixerit aut disposuerit, quod non jam positis & valentibus præoccupatum sit legibus nec aliquid contra universales leges ordinaverit: tunc hæc nobis lex posita sit, omnia quantum est homini possibile comprehendens & transiens in brevi, & ea quæ in prioribus erant corrigens nuptiis, & quæ in secundis & ea quæ in successionibus & in solutionibus[22] nuptiarum, sive ex morte, sive ex separatione: & ea quæ ante luctuosum tempus sunt, & post illud, & unam quandam continuationem faciens totius hujus conscriptionis atque legislationis: olim quidem inchoatam[23], ex quinque vero præcipue & quinquaginta & centum annis frequentius motam, & particulariter correctam simul, & paulatim colligatam ad semetipsam & cohærentem, & confusam in plurimis, & quadam semper egentem correctione, puramque & consonam sibi omnino declarans.

Cap. III.

Efficiens Nuptiarum, & quæ res constituat nuptias, sive dissolvat.

Nuptias itaque affectus alternus[24] facit, dotalium non egens augmento[25] cum enim semel convenerint sub puro nuptiali affectu, sive etiam oblatione dotis, & propter nuptias donationis: oportet causam omnino sequi etiam solutionem aut innoxiam[26], aut cum pœna: *quoniam eorum quæ in hominibus subsequuntur, quicquid ligatur, solubile est.* Ut autem etiam super indotatis matrimoniis distractione facta, pœna merito subsequatur: hoc nos adinvenimus primi.

Cap. IV.

Contraria Nuptiarum, & de divortiis bona gratia *factis, & aliis modis.*

Distrahuntur itaque in vita contrahentium matrimonia: alia quidem consentiente utraque parte: pro quibus nihil hic dicendum

1 Περὶ τῶν δευτερογαμούντων. Secundogamis, de secundis nuptiis, *Jul. Consilii* 36. de solutione secundarum nuptiarum, & de secundis nuptiis, *Index Regiæ bibliothecæ apud Cujac.* Goth. Ad hanc Nov. vid. Godelin. *de Jure Novissimo, lib.* 1. *cap.* 11. 12. Rittershus. *in Exposit. Nov. part.* 4. *cap.* 3. 8. Ans.

2 Vid. *l.* 3. *Cod. de legibus.*

3 Facit *Paul. ad Hebr. c.* 13. *vers.* 14.

4 *Nov. Leonis* 26. *l.* 220. *in fin. ff. de verb. sign.*

5 Lava matrimonii.

6 Hoc dicit: Humanum genus Nuptiarum solo interventu reparari: ac propterea hanc de Nuptiis constitutionem majore sollicitudine suscipiendam esse. Nuptiis immortalitatem quandam generis humani Numa introduxit, *Theoph. Inst. de jure natur.*

7 Jus vetus ad secundas nuptias pertinens.

8 *l.* 1. 2. 3. *C. de secund. nupt.*

9 *l.* 6. *C. de secund. nupt.*

10 Jus novum ad secundas nuptias pertinens.

11 *l.* 8. 9. 10 11. *J. de secund. nupt.*

12 Pudor non est discere quod ignores, adde *l.* 20. *ff. de fideicom. lib.* nec pudeat quæ nescieris te velle doceri, scire aliquid laus est, pudor est nil discere velle, *Cato.* Errorem suum corrigere potest Judex, Ecclesia, testis, Imperator. *Gloss. in cap. qualiter.* 17. *in verbo corrigere, extra de accusat.*

13 Hæc lex in futurum fertur, non in præteritum.

14 Hinc sumpta videtur authentica, *ad res Cod. de secund. nupt.*

15 Id est, secundis.

16 Differt in eo lex à judice: hæc enim de præteritis: illa, de futuris statuit, *l.* 17. *C. de legibus.*

17 Futuri ignorantia excusabilis.

18 Communis error jus facit, *l. pen. in fin. ff. de offic. præt.* Imo non facit *l. quod non ratione, ff. de legibus: l. Labeo ff. de supellectile.*

19 Hæc lex non tollit conjugibus jus libere legandi.

20 Id est, Romanam, *ut Nov.* 30. *cap.* 5.

21 *Inst. de leg. Falc. l.* 1. *ff. ad l. Falc. l.* 120. *l.* 130. *ff. de verb. sig.* adde *Novell.* 1. *in fin. l.* 1. *in princ. C. de sacros. eccles. Ulp.* §. 9.

22 Nuptiis.

23 Intelligit legem 3. *C. de secund. nupt.*

24 Mutuus.

25 Excipe *Nov.* 117. *cap.* 4.

26 Id est, necesse est ut nuptiarum solutio sine pœna fiat, aut cum pœna aliqua.

ΤΙΤΛΟΣ α΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΓΑΜΟΥΝΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κβ΄.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλοὶ μὲν ἤδη καὶ ποικίλοι τίθενται νόμοι παρ' ἡμῶν, καὶ ἑκάστῳ μέρει τῶν πρότερον ἡμῖν νομοθετηθέντων μὲν ἢ διαταχθέντων, δόξαντα δὲ ἡμῖν ἔχειν οὐκ ὀρθῶς, τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω διδόντες ὁδόν, καὶ ὑφηγούμενοι τοῖς ὑπηκόοις ὃν προσήκει διάξειν τρόπον· τὸ δὲ δὴ νῦν τοῦτο τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον, νόμος τίς ἐστι κοινός, τοῖς πᾶσι καταλλήλως τῶν πραγμάτων τὴν προσήκουσαν τάξιν ἐπιτιθείς. εἰ γὰρ ὁ γάμος οὕτως ἐστὶ σεμνόν, ὡς τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει δοκεῖν ἀθανασίαν ἐπιτεχνητὴν εἰσάγειν, καὶ ἐκ τῆς παιδοποιΐας ἀνανεούμενα τὰ γένη μένει διηνεκῆ, τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατόν, τῷ καθ' ἡμᾶς τὸ ἀθάνατον χαριζομένης φύσει· εἰκότως ἡμῖν περισπούδαστα τὰ περὶ τὸν γάμον ἐστί. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τὰ νομοθετηθέντα οὐ πᾶσι προσήκει τοῖς ἀνθρώποις, οὔτε πράγμασιν, οὔτε καιροῖς· τὸ δὲ περὶ τὸν γάμον σπούδασμα πάσης ἐστίν, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀνθρωπίνης γονῆς, ἣ δὴ καὶ ἀνανεοῦται μόνη, καὶ πλείονος τῶν ἄλλων φροντίδος καθέστηκεν ἀξία. †. Ἡ μὲν οὖν παλαιότης οὐ σφόδρα τὰ περὶ τῶν προτέρων ἢ τῶν δευτέρων περιειργάζετο γάμων, ἀλλ' ἐξῆν καὶ τοῖς πατράσι καὶ ταῖς μητράσιν εἰς πλείους ἀφικνεῖσθαι γάμους, καὶ κέρδους οὐδενὸς ἀφαιρεῖσθαι· καὶ τὸ πρᾶγμα ἦν ἐν ἁπλότητι συγκεχυμένον. †. Ἐκ δὲ τῶν τοῦ μείζονος Θεοδοσίου χρόνων πλείων φροντὶς γέγονε τῆς περὶ τοῦτο τεχνολογίας· ἕως περιελθοῦσα διὰ τῶν ἐφεξῆς βασιλέων, εἰς Λέοντα τὸν τῆς εὐσεβοῦς μνήμης ἀφίκετο, ἄνδρα γενναῖόν τε καὶ ἀνδρείως καὶ τὰ περὶ τούτων κατὰ τὸ πλεῖστον νομοθετήσαντα. ἡμεῖς δέ γε ἐν τῇ τῶν διατάξεων συνθήκῃ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα περὶ τούτων διωρισάμεθα, ᾠήθημεν δὲ χρῆναι νῦν, βουλαῖς τελεωτέραις τὸ πρᾶγμα κατασκεψάμενοι, καί τινα ἐπανορθῶσαι οὐ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν παρ' ἡμῶν αὐτῶν νομοθετηθέντων. οὐ γὰρ ἐρυθριῶμεν εἴ τι κάλλιον καὶ ὧν αὐτοὶ πρότερον εἰρήκαμεν προσεξευρίσκοιμεν, τοῦτο νομοθετεῖν, καὶ τὴν προσήκουσαν τοῖς προτέροις δευτέραν ἐπιτιθέναι διόρθωσιν οἴκοθεν, ἀλλὰ μὴ παρ' ἑτέρων ἀναμένειν ἐπανορθωθῆναι τὸν νόμον.

ΚΕΦ. α΄.

Ὥστε τὴν αὐτὴν διάταξιν κατὰ τὸ μέλλον, μὴ δὲ κατὰ τὸ παρεληλυθὸς κρατεῖν.

Δύο τοίνυν ταῦτα προφερέσθω τῷδε τῷ νόμῳ. †. Καὶ πρῶτόν ἐστιν, τὰ πάντα μέν, ὁπόσα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν νενομοθέτηται εἴτε παρ' ἡμῶν, εἴτε τῶν πρὸ ἡμῶν, ταῦτα κρατεῖν ἕκαστα κατὰ τοὺς οἰκείους χρόνους, οὐκ ἔχοντα οὐδένα ἐκ τοῦ παρόντος νόμου καινισμόν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν οἰκείων θεμάτων κρατεῖσθαι καὶ πολιτεύεσθαι, καὶ τὰς ἑαυτῶν ἐκβάσεις ἐκ τῶν ἤδη τεθέντων ἀναμένοντα νόμων, καὶ οὐδὲν κοινωνοῦντα τῷ παρόντι νόμῳ· τὸν δὲ παρόντα νόμον ἐκ τοῦ νῦν κρατεῖν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐσομένοις θέμασι, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν μετὰ ταῦτα γάμων, εἴτε προτέρων, εἴτε τῶν ἐφεξῆς, ἐπί τε τῶν ὕστερον ἐσομένων εἴτε γαμικῶν κερδῶν, εἴτε διαδοχῶν ἐκ τῶν παίδων. καὶ γὰρ τὸ μὲν προειληφὸς ἅπαν τοῖς ἤδη γεγραμμένοις κατελιμπάνομεν νόμοις· τὸ δὲ μέλλον διὰ τοῦ παρόντος ἀσφαλιζόμεθα νόμου. ὥστε εἴτε δεύτεροι γένοιντο γάμοι, εἴτε τοῖς γονεῦσι διαδοχαὶ τῶν ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παίδων, εἴτε κέρδη ἐκ προικῶν ἢ προγαμιαίων δωρεῶν, ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας· εἴτε ὄντων ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου παίδων, εἴτε καὶ μή· ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ταῦτα παραφυλαττέσθω κατὰ τοὺς ἑαυτῶν ἕκαστα χρόνους· καὶ ἀπολαυέτωσαν εἴτε ἄνδρες εἴτε γυναῖκες τῆς ἔμπροσθεν νομοθεσίας, εἴτε πρὸς δευτέρους ἔλθοιεν γάμους, εἴτε καὶ μέχρι τῶν προτέρων ἔστησαν, εἴτε διαδέξαιντο τοὺς παῖδας, εἴτε τι τῶν πάντων ἐπράξαν τοῖς προτέροις ἀκολουθοῦντες νόμοις. τοὺς γὰρ ἐκείνοις πεπιστευκότας, καὶ οὕτως συναλλάξαντας, οὐκ ἄν τις αἰτιάσαιτο διὰ τὸ μὴ καὶ τὸ μέλλον ἐπίστασθαι, καὶ τοῦ φαινομένου μὲν καὶ τοῦ πολιτευομένου πᾶσαν πίστιν ἐσχηκότας, τὸ δὲ μήπω γενόμενον οὐ δεδοικότας. ὁ δὲ ἐφεξῆς χρόνος ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα τικτομένοις θέμασιν, ἐν ἑνὶ πάντα τῷ διὰ τοῦ νόμου κείμενά τε καὶ συνηθροισμένα θεασάσθω, ὁπόσα περὶ τῶν ἐσομένων, ὡς εἴρηται, γάμων προσήκει κρατεῖν. ἓν μὲν οὖν τοῦτο προοιμιάσθω τοῦ νόμου.

ΚΕΦ. β΄.

Πῶς οἱ καὶ αἱ σύζυγοι τὴν κατὰ τοῦτον τάξιν τοῦ νόμου ποινὴν διὰ τῆς διαθήκης ἑαυτοῖς ἀφιέναι δύνανται.

Δεύτερον δὲ ἐκεῖνο, ὥστε ἅπαντα ὁπόσα ἐκ τῆς νῦν ἡμέρας ὁ διατιθέμενος διατάξειε περὶ τῶν τοιούτων, εἴτε ἀνήρ, εἴτε γυνὴ καθεστήκοι, ταῦτα κρατεῖν. νομοθετείτω μὲν γὰρ ἕκαστος ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ τῷ εἰκότως, καὶ ἔστω νόμος ἡ τούτου βουλή, καθάπερ καὶ ὁ παλαιότατος ἡμῖν τῶν νόμων, καὶ πρῶτος σχεδὸν τῆς πολιτείας Ῥωμαίοις διατάξας φησί, (φαμὲν δὲ τὸν δωδεκάδελτον) κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ πάτριον γλῶτταν οὑτωσί πως λέγων, uti legassit quisque de re sua, ita jus esto. οὐδενὸς δυναμένου παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, οὐδ' ἂν εἰ θεῖον πορίσαιτο τύπον, οὐδ' ἂν εἴτι τῶν πάντων, ἕτερόν τι παρεξελθεῖν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις. §. α΄. Εἰ δὲ μηδὲν ὁ διατιθέμενος εἴποι ἢ διατάξειεν ὃ μὴ τοῖς ἤδη κειμένοις καὶ κρατοῦσι προκατείληπται νόμοις, μήτε τι παρὰ τοὺς καθόλου νόμους διατάξειε, τηνικαῦτα οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος κείσθω, πάντα καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατὸν περιλαμβάνων καὶ διατρέχων ἐν βραχεῖ, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς προτέροις ἐπανορθούμενος γάμοις καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς δευτέροις, καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς καὶ ταῖς λύσεσι τῶν γάμων, εἴτε ἐκ θανάτου, εἴτε ἐκ διαζεύξεως, καὶ τὰ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου, καὶ μετ' ἐκεῖνον, καὶ μίαν τινὰ συνέχειαν ποιούμενος πάσης δὴ ταύτης τῆς συγγραφῆς καὶ νομοθεσίας, πάλαι μὲν ἀρξαμένης, ἐκ πέντε δὲ μάλιστα καὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐτῶν συχνότερόν τι κινηθείσης, καὶ κατὰ μέρος ἐπανορθωθείσης τε ἅμα, καὶ τῷ κατὰ μικρὸν συνδεθῆναι τι πρὸς ἑαυτὴν καὶ συγκροτηθῆναι, συγχυθείσης ἐν πλείοσι, καί τινος ἀεὶ διορθώσεως ἐπιδεομένης, καθαράν τε καὶ σύμφωνον ἑαυτῇ πανταχῇ ἀποφαίνων.

ΚΕΦ. γ΄.

Τίς ἐστιν ὁ τοῦ γάμου αἰτία, καὶ τί μὲν τὸν γάμον καθίστησι, τί δὲ διαλύει.

Γάμον μὲν οὖν διάθεσις ἀμοιβαία ποιεῖ τῆς τῶν προικῴων γε οὐκ ἐπιδεομένη προσθήκης. ἐπειδὰν δὲ ἅπαξ συνέλθοιεν, εἴτε ἐπὶ ψιλῇ γαμικῇ διαθέσει, εἴτε καὶ ἐπιδόσει προικὸς καὶ τῆς διὰ τὸν γάμον δωρεᾶς, δεῖ τῷ πράγματι πάντως ἀκολουθεῖν καὶ λύσιν αὖθις ἢ ἀζήμιον, ἢ μετὰ ποινῆς. ἐπειδὴ τῶν ἐν ἀνθρώποις συμβαινόντων τὸ δεθὲν ἅπαν λυτόν. τὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀπροίκων συναλλαγμάτων διαλυομένων, καὶ ποινὴν ἴσως ἀκολουθεῖν, τοῦτο ἡμεῖς ἐξεύρομεν πρῶτοι.

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ τῶν τοῦ γάμου ἐναντίων, καὶ περὶ τῶν διαζεύξεων bona gratia ἢ ἄλλως γινομένων.

Διαλύονται δὲ ἐν ζωῇ τῶν συμβαλλόντων γάμοι, οἱ μὲν συναινοῦντος ἑκατέρου μέρους (ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἐνταῦθα διαλεκτέον) τῶν συμφώνων τὸ πρᾶγμα κρινάντων

UAB Biblioteca de Ciències Socials

UAB Biblioteca de Ciències Socials

[illegible] ἂν ἑκατέρῳ δόξαν διοικηθῆναι· αἱ δὲ κατὰ πρόφασιν εὔλογον, αἱ δὲ καὶ bona gratia καλοῦνται· αἱ δὲ αἰτίας ἁπάσης χωρίς· αἱ δὲ καὶ μετὰ αἰτίας εὐλόγου.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῆς μοναχικῆς.

Κατὰ μὲν οὖν πρόφασιν ἄμεμπτον, ὅταν ἀσκητικὸν ἕτερος ἕληται τῶν μερῶν, πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβαίνων ὁδὸν, καὶ τῆς ἐν ἁγνείᾳ βίου ἐπιθυμήσας ζωῆς. τότε γὰρ νόμος καὶ ἄλλος ἡμέτερος λέγει ἐξεῖναι καὶ ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ, πρὸς τὰ κρείττονα μεθισταμένοις, διαλύειν τὸ συνοικέσιον, καὶ ἀναχωρεῖν μετά τινος βραχείας ὑπολειπομένης τῷ καταλελειμμένῳ παραμυθίας. ὅσα γὰρ ἂν συμφωνήσειαν οἱ συμβάλλοντες ἀπὸ τελευτῆς γίνεσθαι κέρδος, ταῦτα ἔχειν δεῖ τὸν καταλελειμμένον παρὰ θατέρου, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνὴ καθεστήκοι. ἐπειδὴ καὶ οὗτος, τό γε ἐπὶ τῷ συνοικεσίῳ, δοκεῖ τελευτᾶν, ἑτέραν ἀνθ᾽ ἑτέρας βίου πορείαν ἑλόμενος.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῆς οἷος οὐχ οἷόν τε ἐστι συνιέναι.

Καὶ κατὰ πρόφασιν δὲ ἀναγκαίαν τε καὶ οὐκ ἄλογον διαλύεται γάμος, ὅταν τις οὐχ οἷός τε εἴη συνιέναι τῇ γυναικὶ, καὶ τὰ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι δεδομένα πράττειν, ἀλλὰ διετία μὲν, κατὰ τὸν πάλαι τοῦτο πρῶτον παρ᾽ ἡμῶν γεγραμμένον νόμον, παρεληλύθοι ἐκ τοῦ τοῦ γάμου καιροῦ· ὁ δὲ ἐπὶ ταῖς ἀληθείαις ἀνὴρ οὐ δείκνυται. ἐξέσται γὰρ τῇ γυναικὶ ἢ τοῖς γε αὐτῆς πατράσι διαζευγνύναι τὸ συνοικέσιον, καὶ ῥεπούδιον διαπέμπεσθαι, εἰ καὶ μὴ βούλοιτο τοῦτο ὁ συνοικῶν. ἀκολουθήσει δὲ ἡ μὲν προὶξ (εἴπερ ἐστὶν ὅλως ἐπιδεδομένη προὶξ) ἀκολουθήσει τῇ γυναικὶ, καὶ ἀποδώσει ταύτην ὁ ἀνὴρ, εἴ γε τύχοι λαβών· ἡ δὲ διὰ τὸν γάμον ἤτοι πρὸ τοῦ γάμου δωρεὰ μένει παρὰ τῷ ἀνδρὶ, οὐδὲν οἴκοθεν ζημιουμένῳ. τοῦτον δὲ τὸν νόμον ἐπανορθοῦμεν βραχείᾳ τινὶ προσθήκῃ. οὐ γὰρ διετίαν ἀριθμεῖσθαι μόνην τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ καιροῦ τῆς συναφείας, ἀλλὰ τριετίαν βουλόμεθα. καὶ γὰρ ἐδιδάχθημεν ἐκ τῶν ἐπισυμβάντων ἐν μέσῳ, τινὰς πλείονα ἢ κατὰ διετίαν χρόνον οὐκ ἰσχύσαντας, ὕστερον ἰσχυροὺς ὀφθέντας ὑπηρετήσασθαι τῇ παιδοποιίᾳ.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τῆς αἰχμαλωσίας.

Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοιοῦτόν ἐστιν, ὁποῖον bona gratia διαλύειν τὸν γάμον· εἴτε γὰρ ἀνδρὶ συμβαίη τοιοῦτον ἀτύχημα, τῆς γυναικὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ μενούσης, εἴτε αὖθις γυνὴ μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπίοι, μένοι δὲ ὁ ἀνὴρ ἐν πολιτείᾳ· ὁ μὲν ἀκριβής τε καὶ λεπτὸς λόγος διαλύει τὸν γάμον, (δουλείας γὰρ ἅπαξ ἐπιγενομένης θατέρῳ, ἡ τῆς τύχης ἀνισότης τὴν ἐκ τοῦ γάμου ἰσότητα μένειν οὐ συγχωρεῖ) πλὴν ἀλλὰ φιλανθρωπότερον τὰ τοιαῦτα θεωροῦντες, ἕως μὲν ἐστι φανερὸν περιεῖναι ἢ τὸν ἄνδρα, ἢ τὴν γαμετὴν, μένειν ἄλυτα τὰ συνοικέσια συγχωροῦμεν· καὶ οὐκ ἐλεύσονται πρὸς δευτέρους γάμους οὔτε γυναῖκες οὔτε ἄνδρες, εἰ μὴ βούλοιντο δοκεῖν κατὰ προπέτειαν τοῦτο πρᾶξαι, καὶ ὑποπεσεῖν ταῖς ποιναῖς, ὁ μὲν τῇ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς φαμὲν ἐκπτώσει, ἡ δὲ τῇ τῆς προικός. †. Εἰ δὲ ἄδηλον καθεστήκοι πότερον περίεστιν ἢ μὴ τὸ εἰς πολεμίους ἀφικόμενον πρόσωπον, τηνικαῦτα πενταετίαν μένειν, εἴτε τὸν ἄνδρα, εἴτε τὴν γυναῖκα· μεθ᾽ ἣν εἴτε σαφὴς γένοιτο ὁ τῆς τελευτῆς, εἴτε ἄδηλα μένοι, γαμεῖν ἐξεῖναι ἀκινδύνως. καὶ τοῦτο γὰρ δὴ ταῖς καλουμέναις bona gratia διαλύσεσι παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν συνηρίθμηται· καὶ ἡμεῖς δὲ εἰς τοῦτο συμφαμέν. ὥστε ἐνταῦθα οὐδὲ διαζυγίου χρῄζειν πρᾶγμα, ὡς τῶν προσώπων διεστώτων ἀλλήλων. καὶ οὐδεὶς ἐντεῦθεν κερδανεῖ, οὔτε ὁ ἀνὴρ τὴν προῖκα, οὔτε ἡ γυνὴ τὴν πρὸ γάμου δωρεάν· ἀλλ᾽ ἕκαστος ἐπὶ τῶν οἰκείων μένει.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῆς δουλείας ποινῆς.

Τὸ δὲ πρότερον ἐκ τῆς τῶν νόμων αὐστηρίας εἰσηγμένον ἡμεῖς φιλανθρώπῳ λόγῳ συνεχωρήσαμεν. εἰ γὰρ ἐκ ψήφου δικαστικῆς εἰς μέταλλόν τις ἢ ἀνὴρ ἢ γυνὴ δοθῆναι προσετάχθη, (ὁποῖον νυνί ἐστι τό, τε ἐν Προικοννήσῳ, τό, τε ἐν τῇ καλουμένῃ Γύψῳ) δουλεία μὲν ἦν, κατὰ τὸ παρὰ τῶν παλαιῶν νομοθετηθὲν, ἐκ τῆς τιμωρίας ἐπαγομένη, διεζεύγνυτο δὲ ὁ γάμος, τῆς τιμωρίας τὸν καταδικασθέντα ἐχούσης ἑαυτῇ δουλεύοντα. ἡμεῖς δὲ τοῦτο ἀνῄρομεν, καὶ οὐδένα τῶν ἐξ ἀρχῆς εὖ γεγονότων ἐκ τιμωρίας γίνεσθαι συγχωροῦμεν οἰκέτην. οὐ γὰρ ἂν μεταβάλλοιμεν ἡμεῖς τύχην ἐλευθέραν εἰς δουλικὴν κατάστασιν, οἵ γε καὶ τῶν ἔμπροσθεν δουλευόντων ἐλευθερωταὶ σπεύδοντες εἶναι. μενέτω τοίνυν ὁ γάμος ἐντεῦθεν μηδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης ψήφου βλαπτόμενος, οἷα μεταξὺ προσώπων ἐλευθέρων συνεστώς.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τῆς δουλείας καθεστώσης ἀποκαλυφθείσης.

Εἰ δὲ ψῆφος δικαστικὴ τὸν ἀπελεύθερον ἢ τὴν ἀπελευθέραν ἢ τοὺς τούτων παῖδας καταδουλώσῃ, συνίσταται μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁ γάμος, ἡ δὲ ὕστερον ἐπιφανεῖσα δουλεία διαζευγνύουσιν αὐτοὺς ἀπ᾽ ἀλλήλων, ὥσπερεὶ τελευτῆς ἀκολουθησάσης· ἐπειδὴ οἱ πρὸ ἡμῶν φασὶ τὴν ἐπιγενομένην δουλείαν οὐ μικρῷ διαφέρειν θανάτου. †. Ὥστε ἐντεῦθεν τὸ μὲν οἰκεῖον ἕκαστος ἀπολαμβανέτω, τὸ δὲ ἀπὸ τελευτῆς μόνον τοῖς ἐλευθέροις προσκτάσθω σύμφωνον, τὸ λοιπὸν πρὸς τὸν καταδουλωθέντα χωρείτω.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τῶν συναπτομένων τῇ θεραπαίνῃ ὡς ἐλευθέραν αὐτὴν εἶναι νομιζόντων.

Εἰ δὲ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἰηθείη τις ἐλευθέρᾳ συνάπτεσθαι προσώπῳ, εἶτα ἐκείνη δούλη ὕστερον ἀποφανθείη καθεστῶσα, οὐ φαμὲν λύεσθαι τὸν γάμον, ἀλλ᾽ αὐτὸ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ γάμον γενέσθαι, παρὰ τὴν ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένην αἰτίαν, τὴν τῆς τύχης ἀνισότητα· ὥστε οὐδὲ κέρδος ἐκ γάμου θεωρεῖσθαι, οὐδέ τι τοιοῦτον, ἀλλὰ ψιλὴν τῶν προσηκόντων διὰ τῶν προσφόρων ἀγωγῶν ἀνάδοσιν. †. Ταῦτα δὲ διορίζομεν, καὶ τὸ τοιοῦτον οὐκ εἶναί φαμεν γάμον, εἴπερ τὸ πρᾶγμα τύχης ἀδήλως διοικηθείη μόνης, μηδὲ συναινέσεως τοῦ δεσπότου, μηδὲ κακουργίας αὐτῆς τινὸς, μηδὲ ῥᾳθυμίας ἐλεγχομένης.

ΚΕΦ. ια'.

Εἰ γὰρ ἐκδοίη ὡς ἐλευθέραν τὴν ἑαυτοῦ θεράπαιναν ὁ δεσπότης, ὁ δὲ ἐλεύθερος ὢν, καὶ πιστεύσας τῷ διδόντι, ταύτην ἔλαβεν, ἴσως καὶ προικῴων γενομένων συμβολαίων, ἢ μηδὲ γενομένων μὲν, τῆς δὲ αὐτοῦ γνώμης τὸ πρᾶγμα διοικησάσης· οὐκ ἂν εἴη δίκαιον τὸ τοιοῦτον μὴ συνεστάναι γάμον, ἀλλὰ σιωπηρὰν ἐλευθερίαν ἀκολουθεῖν, εἴτε τῷ ἀνδρὶ, εἴτε τῇ γυναικί. καὶ ἐπειδὰν τοιοῦτόν τι παρὰ τοῦ δεσπότου γένοιτο, θεσπίζομεν ἀναρπάζεσθαί τι τὸν τοιοῦτον ἢ τὴν τοιαύτην εἰς εὐγένειαν, καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐπ᾽ ἐλευθέροις τε καὶ

est, pactis causam sicut utrique placuerit [1], gubernantibus: Alia vero per occasionem rationabilem, quæ etiam *bona* [2] *gratia* vocatur: alia [3] vero citra omnem causam: alia quoque cum causa rationabili.

Cap. V.

De monachismo.

Secundum occasionem itaque inculpabilem, quando conversationem [4] altera eligit pars, ad meliorem [5] migrans vitam, & sub castitate conversationem concupiscens: tunc enim lex alia nostra dicit *licentiam esse viro & mulieri ad meliora migranti, transigere matrimonium, & absedere, quodam brevi [6] dimisso, ei qui relinquitur, solatio. Quæcunque enim pacti fuerint, contrahentes ex morte fieri lucrum, hæc habere oportet eum qui dimittitur ab altero sive vir, sive mulier sit:* eo quod & iste, quantum ad matrimonium, videtur mori, aliud pro alio vitæ eligens iter.

Cap. VI.

De Impotentia.

Per occasionem quoque necessariam & non irrationabilem distrahitur matrimonium, *quando aliquis impotens fuerit coire mulieri, & agere [7] quæ à natura viris data sunt: si biennium [8] quidem secundum de hoc à nobis pridem scriptam legem transcurrat ex nuptiarum tempore: ille vero quia pro veritate est vir, non ostendat:* licebit enim mulieri aut ejus patribus, disjungere matrimonium, & mittere repudium, vel si noluerit hoc maritus: & hic siquidem [9] dos (si quæ omnino data sit) sequetur mulierem: & reddet hanc vir, si contigit eam accipi: propter nuptias autem seu ante nuptias donatio manet apud virum, nihil de suo damnificandum. Hanc itaque legem corrigimus brevi quadam adjectione: non enim biennium numerari solum ex ipso tempore copulationis, *sed triennium* [10] volumus: edocti namque sumus ex iis, quæ ante hæc provenerunt, quosdam amplius quàm biennium temporis non valentes, postea potentes ostensos ministrare filiorum procreationi.

Cap. VII.

De Captivitate.

Sed etiam *Captivitatis* casus talis est, quale est *bona gratia* distrahere matrimonium: sive [11] enim contingat tale infortunium viro, muliere in repub. manente, sive rursus mulier quidem in captivitatem ducatur, maneat autem vir in republica: scrupulosa quidem & subtilis ratio transigit nuptias: (servitute [12] namque semel superveniente alteri personæ fortunæ inæqualitas æqualitatem ex nuptiis manere non sinit) attamen humanius talia contemplantes, donec quidem est manifestum superesse aut virum, aut uxorem, manere insoluta matrimonia sinimus: & non venient ad secundas nuptias neque mulieres, neque viri, nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, & pœnis succumbere: illum quidem ante nuptias donationis dicimus exactioni, illam vero dotis. †. Si vero incertum sit, utrum superest, an non quæ ad hostes persona devenit: tunc *quinquennium* [13] expectandum [14] est sive à viro, sive à muliere: post quod, sive manifestum [15] de morte fiat, sive incertum maneat, nubere licebit sine periculo: hoc enim & in nuncupatis *bona gratia* transactionibus, à præcedentibus connumeratum est: nos quoque in hoc consentimus, ut hic neque repudio fiat opus, ita personis distantibus ab alterutris, & nullus ex hoc lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier ante nuptialem donationem, sed unusquisque in suis manebit.

Cap. VIII.

De servitute pœna.

Quod [16] autem prius ex legum severitate introductum est, nos clementi cessione [17] resolvimus. Si enim ex decreto judiciali in *metallum* [18] aliquis aut vir aut mulier dari jussus esset, (quale nunc est in Proconneso [19] & in appellata Gypso [20]) servitus quidem erat & ab antiquis [21] legislatoribus sancita, & ex supplicio illata: separabatur vero matrimonium, supplicio possidente damnatum, sibique servientem. Nos [22] autem hoc remittimus: *& nullum ab initio bene natorum ex supplicio permittimus fieri servum.* Neque enim mutamus nos formam liberam in servilem statum: qui etiam dudum servientium manumissores esse festinavimus. Maneat igitur matrimonium hoc nihil ex tali decreto læsum, utpote inter personas liberas consistens.

Cap. IX.

Servilis conditionis detectio.

Si vero decretum [23] judiciale libertum aut libertam aut horum filios in servitutem redigat [24]: constat quidem ab initio matrimonium, postea vero apparens [25] servitus separat [26] eos ab invicem, tanquam morte secuta: quoniam præcedentes nos dicunt *supervenientem servitutem non procul à morte differre.* †. Idcirco hoc quidem quod proprium est, unusquisque recipiat: placitum vero solum quod ex morte est, liberis [27] acquiratur: reliqua vero veniant ad eum qui redigitur [28] in servitutem.

Cap. X.

De iis qui ancillam duxerunt putantes esse liberam.

Si [29] vero ab initio putaverit aliquis liberæ jungi personæ, illa vero famula postea declaretur existens: non dicimus solvi matrimonium, sed ab ipso initio [30] neque matrimonium fieri, secundum prius à nobis dictam causam, propter inæqualitatem fortunæ: unde neque lucrum ex matrimonio contemplandum esse neque aliquid tale esse, sed puram rerum competentium per congruas actiones redditionem. †. Hæc autem decernimus: & tale non esse dicimus matrimonium, si causam animus incertus disponat solum, neque consensu domini, neque malignitate ejus aliqua, neque negligentia convicta.

Cap. XI.

Nam [31] si [32] tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus: ille autem liber existens, & credens tradenti hanc accipit, forsan etiam dotalibus celebratis documentis, aut neque celebratis quidem, ejus autem voluntate causam gubernante: non erit justum, tale non constare matrimonium: sed tacitam libertatem sequi sive virum, sive mulierem. Et cum tale aliquid à domino fit: sancimus, & rapi talem virum aut fœminam ad ingenuitatem & causam tanquam super liberis, & inge-

1 *l. 9. C. de repud.* Hodie mutuo consensu nuptiæ dissolvi vetitum, nisi castitatis vovendæ causa, Novell. 117. cap. 10. Novell. 134. cap. 10.

2 Bona gratia dissolvitur matrimonium, Nov. 98. cap. 2. 61. *T. de don. int. vir. l. 14. § 4. ff. qui & à quib. manumiss. l. 1. in fin. C. de rei uxor. act.* id est, dulciter, sine querela, sine libello repudii, μετ᾽ εὐνοίας. Plutarch. amica separatione. *Tertul. lib. de monogamia*, quæ constitutio sublata per Nov. 117. cap. 10. iterum reducta est per Novell. 140.

3 Matrimonia mutuo consensu, vel justa occasione καλῇ προφάσει ἐπ᾽ ἀλόγως &c. Basilicor. cap. 5. ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἀλόγου cap. 6. id est, prætextu rationabili, irreprehensibili, necessario, neque ratione carente, vel citra causam, vel cum causa dissolvuntur.

4 Monachismi professio justa divortii causa Justiniano visa est: Sic olim Esnesici sua interdum matrimonia propter sacerdotium commode retinere non poterant, *l. 60. in fin. ff. de donat. inter vir. & ux.* adde Nov. 117. cap. 12. Nov. 123. cap. 39. *l. 56. C. de episc.* Cætera sacerdotia, viventibus etiam viris & consentientibus amica separatione videntur. *Tert. de monogamia.*

5 Id est, pinguiorem.

6 Id est, libello.

7 Πράττειν τὰ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι δεδομένα. Goth. facit cap. 2. 3. 5. 6. extr. de frigid. & malefic. cap. si per sortiarias 33. q. 1. Ans.

8 Hodie triennium, ut J. sed.

9 Pœna suam ob impotentiam sive ofcitationem divortium patientis hæc est, dotis redditio: at non donationis propter nuptias amissio. Hanc enim retinet.

10 Triennii ofcitatio in viro justa divortii causa est. Adde *l. 61. ff. de donat. int. vir.* Nov. 117. c. 12. *l. 10. C. de repud.* per contrarium, in muliere causa divortii justa fuerit, si sic arcta fuerit, ut cognosci non possit, vid. *l. 14. §. 7. ff. de ædilitio.* Goth. Olim biennium. *l. 10. Cod. de repud.* Jure Canonico statim dissolvitur si constet de frigiditate sive impotentia, si casus sit dubius exspectatur triennium. *cap. laudabilem, 5. extr. de frigidit. & malef. & ibi* Cujac. Ans.

11 Novella Leonis 33.

12 Jure veteri matrimonium captivitate dissolvebatur, *l. 45. in fin. ff. de ritu nupt. l. 1. ff. de divort. l. 10. 56. ff. solut. l. 12. § 4. ff. de captivis.*

13 Quinquennii captivitas & de vita captivi feminæ incertitudo, divortii causa, Novell. 117. cap. 12.

14 Leo vetat ullo modo contrahi nuptias, nisi plane certum nuntium mortis mariti mulier acceperit. Novell. 33.

15 *l. 6. ff. de divort.*

16 Hinc sumpta est Auth. *sed hodie, Cod. de donat. int. vir.*

17 Συγχωρήσει, id est, indulgentia, concessione.

18 Damnatio in metallum non est justa divortii causa. De metallicis dixi ad *l. 8. §. 4. ff. de pœnis.*

19 Proconnesus una est ex insulis Sporadibus in Propontide. Adde Novell. 22. *l. 24. l. ult. C. de pœnis.*

20 Gypsus, insula Ægypti, quæ γύψος Stephano. metallorum ferax. Nov. 142. cap. 1.

21 Et ita abrogatur *l. 17. ff. de pœn. Theoph. §. 3. Instit. quib. mod. jus pat. potest. solvitur.*

22 Sententia judicis.

23 In metallum damnatio, neque ferrum pœnæ facit eum qui in metallum damnatur: neque matrimonium solvit. Goth. Vid. Gordal. *de contrah. nupt.* cap. 7. num. 13. 14. 15. & Gudelin. *de jure noviss. lib. 1. cap. 8. num. 4.* Ans.

24 Ut puta, quia servitus alterius detecta.

25 Emergens.

26 *l. 3. C. de incest.*

27 Exoliquæ.

28 Πρὸς τὸν καταδουλωθέντα, id est, ad illum qui in servitutem retraxit.

29 Hinc sumpta est pars Authenticæ, *ad hoc, C. de Latina libert.*

30 Non est matrimonium liberi hominis cum ancilla. Serviles nuptiæ non sunt nuptiæ, vid. tamen quæ scripsi ad *l. 3. C. de incestis.*

31 *Auth. ad hoc C. de Lat. libert. tollend.*

32 Ancilla non est, quæ à domino clam dolo malo elocata est.

& ingenuis judicari. †. Si vero ipse quidem non celebraverit nuptias, alterius personæ dominus, sciat autem quod agitur, & ex studio taceat, ut postea causam faciat alteri conjunctorum: ulciscimur hujusmodi, si aperta probetur nequitia: & privamus dominum ita maligne cogitantem: fitque rursus hoc etiam matrimonium, tanquam si consensisset dominus ab initio: & ille quidem cadat dominio, ad ingenuitatem vero servilis persona rapiatur: hoc ipso eveniente effectu, sive consensit, sive malignatus est dominus. Palam itaque est, quia etiam filii ex talibus nuptiis, liberi & ingenui secundum hanc nostram erunt legem.

1 Vid. l. un. §. 3. Cod. de Latina liber.

2 Ancilla non est, quæ à domino expolita est.

Cap. XII.

De servo & ancilla ægrotante.

ET multo potius hæc valeant, si contigit dudum servum aut ancillam seu *languentes* [1] *dereliquisse* [2], seu etiam contempsisse eos, aut etiam amisisse super dominio adversus eos voluntatem. Illi namque utpote jam constituti liberi, & secundum pro derelicto titulum sui, & non aliorum existentes, non in posterum inquietabuntur ab iis qui possidere eos olim odio habuerunt.

3 Deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis, successit.

4 Olim dissolvebat, l. 56. ff. solut. Deportatio non solvit matrimonium. Deportatis hodie comparantur damnati ad triremes, ut hinc colligas non dissolvi matrimonium ob pœnam triremium.

Cap. XIII.

DEportatio [3] tamen in quam migravit, & antiqua *ignis & aquæ interdictio*, quam aqua & igni interdictionem vocant nostræ leges, non [4] solvit matrimonia: hæc enim & sacratissimo pridem placuit Constantino [5] clemens quædam causa, & à nobis quidem probata est, præsenti vero non copulata legi: unde neque effectus causæ dicendi sunt, cum in suo maneat ordine.

5 Vid. l. 1. C. de repud. l. 5. ff. de bonis dam. l. 14. ff. qui & à quib. manumiss.

6 l. 7. Cod. de repud. quam hic in parte Justinianus corrigit.

7 De desertore.

8 l. 7. Cod. de repud.

Cap. XIV.

Quintus modus disjungendi matrimonii bona gratia, & de desertione.

NOvimus autem, & hujus nostræ felicis. civitatis conditorem (divinæ memoriæ dicimus Constantinum) scripsisse legem [6], secundum quam *si quis in expeditione fuerit, & tacuerit ad uxorem per quadriennium, & nullum ei fiat ab illo signum ejus circa eam affectus, tunc licentia sit mulieri ad secundas nuptias veniendi, offerenti prius libellum militiæ principi, & hoc ipsum testificanti: & si hoc fiat, inculpabiliter mulier ad virum alterum transfert, & non damnificabitur quidem dote: non tamen antenuptialem donationem lucrabitur.* Hoc itaque sacratiss. Constantinus. Vehementer autem nobis immature habere illa constitutio videtur [7]: *actibus enim bellicis occupato marito, uxoris privationem inferre non minor est pœna, quam ab hostibus capi.* Ideoque non prius ad virum veniat secundum hujusmodi mulier, quam legislator iste proposuit, quam etiam decennii transeat tempus, & hæc importuna quidem sit viro mittens literas, aut per aliquos verbis utens ad eum: ille [8] vero aut aperte renuat nuptias ejus, aut absolute conticeat: tunc quoque libellum [9] offerat, aut gloriosiss. magistro militum, aut spectabili duci, aut clariss. tribuno, sub quibus ipse miles est: tunc enim licentiam [10] damus, & preces porrigere imperatori, & inde hoc promereri. Sciat autem, quia si citra hoc aliquid egerit: tanquam temerarie nubens legitimis pœnis subjacebit.

9 Desertionis causa nuptiæ permissæ, non tamen permittuntur ipso jure: sed si à principe fuerint impetratæ. adde Novell. 117. cap. 1. An permittuntur desertori, ut deserto permittuntur? Negaveris. vid. 1. Corinth. 7. Quia deserto nisi causa bene cognita non permittendæ, ut hic.

10 Nuptiarum solutiones aliæ mitius fiunt, aliæ violentius.

11 Divortiorum hodie pauciores sunt causæ. Novell. 117. cap. 8. & 9.

§. 1. Mitiores [11] itaque nuptiarum solutiones, tanquam generali quadam ratione sub *bona gratia* factis disjunctionibus, sciendum est tales esse quodammodo.

Cap. XV.

Causæ repudiorum.

CÆteræ vero causam quærunt inspicere, aut à viro aut ab uxore factam, ut damnificent temerarium in casu eorum quæ ab eo data sunt: dotis dicimus, aut propter nuptias donationis. †. Sed harum causarum antiquiores quidem faciebant plurimos diversosque tractatus: *Theodosius* autem *junior* alias quidem causas deinde sumens, alias autem & ipse adinveniens, de repudiis scripsit constitutionem: à nobis autem, & aliæ quædam adinventæ sunt causæ, quas recte habere perspeximus ad culpam referri ejus qui succubuerit. §. 1. Si igitur secundum Theodosii piæ memoriæ constitutionem valuerit mulier [12] ostendere maritum aut adulterio delinquentem, aut reum homicidii, aut veneficiis, aut seditionibus occupatum, aut (quod pessimum omnium peccatorum est) communicantem delicto (dicimus autem machinatum aliquid contra ipsum imperium) aut condemnatum falsitatis, aut sepulchra effodientem, aut ex aliqua sacrarum domuum aliquid rapuisse, aut latrocinii [13] sectantem vitam, aut latrocinantes suscipientem, aut unum eorum qui appellantur abigei (quibus est cura alienis insidiari animalibus aut jumentis, & ea transponere alibi) aut probet plagiarium esse [14], aut ita luxuriose viventem, ut inspiciente uxore cum aliis corrumpatur, quod maxime mulieres nuptas, utpote circa cubile stimulatas, exasperat, & præcipue castas, aut si insidias se passam à viro probet circa ipsam salutem, aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem talem modum, (multæ namque hominibus ad militiam viæ sunt) aut etiam si flagellis [15] super ea utatur. †. Si igitur mulier tale aliquid ostendere potuerit, licentiam ei dat lex repudio uti, & nuptiis abstinere, dotemque percipere, & antenuptialem donationem totam, non solum si omnes simul probaverit causas, sed etiam si secundum se unam. §. 2. Et rursus licentiam dat viro [16] mulierem abjicere, si adulteram inveniat, aut veneficam, aut delinquentem homicidium, aut plagiariam aut sepulchrorum violatricem, aut sacrilegam existentem, aut faventem latronibus, aut viro nesciente vel etiam prohibente gaudentem conviviis [17] aliorum nihil sibi competentium: vel etiam invito viro citra rationabilem causam foris pernoctantem, aut extra ejus voluntatem Circensibus congaudentem, & spectaculis inhærentem, aut theatris advenientem, (dicimus autem ubi scena, & talia sunt, aut etiam ubi bestiis adversus homines pugna est) aut insidias sibi facientem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa vitam periculum est, aut etiam consciam tyrannidem meditantibus, aut falsitatis ream constitutam, aut audaces ejus manus inferentem sibi, scilicet tali aliquo facto dat lex hæc viro abjicere mulierem, si vel unam harum, & solam probaverit causam: & lucrari quidem dotem, antenuptialem vero habere donationem. §. 3. Si [18] vero altera harum personarum irrationabiliter repudium miserit, & hoc ipsum solvendi matrimonium sine ratione: subdita erit dudum à nobis dictis pœnis. Insuper etiam uxor rea omnino ex memoratis causis pro irrationabilis repudii missione facta, & in quinquennium totum ad secundum venire prohibetur matrimonium, & ante quinquennium nuptias non esse sine reatu, neque legitimas vocari: sed omnis volens adeat, & accuset factum, tanquam contra legem præsumptum.

12 Repudiari ob quæ delicta vir ab uxore possit observa. vid. Nov. 117. cap. 9.

13 Vid. Nov. Leonis 111. in fin.

14 l. 39. §. 4. ff. de adulteriis.

15 l. 8. C. de repud. Hodie propter verbera non fit repudium. Nov. 117.

16 Causas propter quas maritus uxorem possit repudiare observa.

17 Vid. Nov. 117. in fin. cap. 8. & Novell. Leonis 31. in fin.

18 Vid. 4. Harmen. 7. §. 3.

Cap. XVI.

SI vero etiam rationabiliter mulier repudium miserit, & in certaminibus vicerit, aut vir irrationabiliter eam abjiciens subjacuerit pœnis: lucretur quidem lucra primitus dicta: erubescat [19] autem ante annum

19 Quibus causis matrimonium dissolvitur, mulier nubere potest si velit, annum tamen expectare debet, propter sanguinis confusionem: Julianus cap. 140.

τοῖς ἐν γεγενημένοις κρίνεσθαι. †. Εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ὁ συνοικήσας τὸν γάμον οὐκ ἐποιήσατο, τοῦ προσώπου δεσπότης, εἰδὼς δὲ τὸ γινόμενον, καὶ ἐξεπίτηδες σιωπήσειεν, ἵνα ὕστερον πρόφασιν ποιήσηται τῶν συναφθέντων διαστάσεως· τιμωρούμεθα τὴν τοιαύτην, εἴγε σαφῶς ἀποδειχθείη, πονηρίαν, καὶ ἀφαιρούμεθα τὴν δεσποτείαν τὸν οὕτω πονηρῶς βεβουλευμένον. καὶ ἔστι πάλιν καὶ τοῦτο γάμος, ὥσπερ ἂν εἰ συνῄνεσεν ὁ κεκτημένος τὴν ἀρχήν. καὶ ὁ μὲν ἐκπιπτέτω τῆς δεσποτείας, αὖθις δὲ εἰς εὐγένειαν ἀνασπαζέσθω τὸ δοῦλον πρόσωπον, τούτου συμβαίνοντος ἀποτελέσματος, ἢ εἴτε συναινέσειεν ἢ εἴτε κακουργήσαιτο ὁ κεκτημένος. πρόδηλον οὖν ὡς καὶ οἱ παῖδες οἱ ἐκ τῶν τοιούτων γάμων, ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς κατὰ τὸν δε ἡμῶν ἔσονται τὸν νόμον.

ΚΕΦ. ιβʹ.

Περὶ τοῦ οἰκέτου καὶ θεραπαίνης νοσούντων.

ΚΑΙ πολλῷ μᾶλλον ταῦτα κρατείτω, εἰ συμβαίη ἤδη τὸν οἰκέτην ἢ τὴν θεράπαιναν ἢ νοσοῦντας ἀπορριφῆναι, ἢ καὶ καταφρονήσαντας αὐτῶν, καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ κατ' αὐτῶν γνώμην. ἐκεῖνοι γάρ, ὡς ἤδη καταστάντες ἐλεύθεροι, καὶ κατὰ τὸν λεγόμενον pro derelicto τίτλον, ἑαυτῶν ἀλλ' οὐχ ἑτέρων ὄντες, οὐκ ἂν ὕστερον ἐνοχλοῖντο παρὰ τῶν τὸ κεκτῆσθαι τούτους πάλαι μισησάντων.

ΚΕΦ. ιγʹ.

DEportation μέντοι, εἰς ἣν μετεχώρησέ τις, καὶ ἡ παλαιὰ πυρός τε καὶ ὕδατος ἀπαγόρευσις, (ἣν aqua & igni interdictionem καλοῦσιν οἱ ἡμέτεροι νόμοι) οὐ διαλύουσι τὰ συνοικέσια. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ τῷ θειοτάτῳ πρόσθεν ἔδοξε Κωνσταντίνῳ φιλανθρωπίας τι ἐχέσθαι, καὶ ὑφ' ἡμῶν μὲν ἀποδεχθέν, τῷ δὲ παρόντι οὐ προσαρμοζόμενον νόμῳ. ὥστε οὐδὲ τὰ ἀποτελέσματα ῥητέον τῆς γε ἐπὶ τῇ αἰτίας μένοντα τάξεως σφάζεσθαι.

ΚΕΦ. ιδʹ.

Πέμπτος τρόπος τοῦ διαλύεσθαι τὸν γάμον τρόπῳ bona gratia, καὶ περὶ τοῦ λιποταξίου.

ΙΣμεν δὲ δὴ καὶ τὸν τῆς ἡμῶν τῆς εὐδαίμονος πόλεως οἰκιστὴν (τὸν τῆς θείας φαμὲν λήξεως Κωνσταντῖνον) γεγραφότα νόμον, καθ' ὃν εἴ τις ἐπὶ στρατείας εἴη, καὶ σιωπήσειε πρὸς τὴν γαμετὴν ἐπὶ τετραετῆ χρόνον, καὶ μηδὲ ὁτιοῦν αὐτῇ σημεῖον παρ' ἐκείνου σύμβολον τῆς περὶ αὐτὴν διαθέσεως, τηνικαῦτα ἄδειαν εἶναι τῇ γυναικὶ πρὸς δευτέρους ἀφικνεῖσθαι γάμους, διδασκαλίαν ἐπιδοῦσαν πρότερον τῷ τῆς στρατείας ἄρχοντι, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐκμαρτυρουμένη, καὶ εἰ τοῦτο γένοιτο, ἀνεγκλήτως τε ἡ γυνὴ πρὸς ἄνδρα ἕτερον μεταβαίνει, καὶ οὐ ζημιωθήσεται μὲν τὴν προῖκα, οὐκ ἔτι δὲ τὴν πρὸ γάμου κερδανεῖ δωρεάν. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ θειότατος Κωνσταντῖνος. σφόδρα δὲ ἡμῖν ἄωρος ἔχειν ἡ τοιαύτη διάταξις δοκεῖ. τὸ γὰρ πράξεσι πολεμικαῖς ἐνησχολημένῳ τῷ γαμετῷ γυναικὸς ἐπάγειν στέρησιν, οὐχ ἧττον ἐστι ποινὴ τοῦ παρὰ τῶν πολεμίων ἁλῶναι. ὥστε μὴ πρότερον εἰς ἄνδρας φοιτάτω δεύτερον ἡ τοιαύτη γυνή, ἕως ὅτου δεκαετὴς παρέλθοι χρόνος, καὶ αὐτὴ ἐνοχλήσειε τὸν ἄνδρα, γράμματα πέμπουσα, ἢ διά τινων ῥήμασι χρωμένη πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ ἢ σαφῶς ἀπείποι πρὸς τὸν γάμον τὸν αὐτῆς, ἢ καθάπαξ σιωπήσειε, τηνικαῦτά τε διδασκαλίαν ἐπιδοίη ἢ τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ, ἢ τῷ περιβλέπτῳ δουκί, ἢ τῷ λαμπροτάτῳ τριβούνῳ, ὑφ' οὓς ὁ στρατιώτης ἐκεῖνός ἐστι. τότε γὰρ ἄδειαν αὐτῇ δίδομεν καὶ ἱκετηρίαν ἀναδοῦναι βασιλεῖ, κἀκεῖθεν τοῦτο ἐπιτυχεῖν. ἴστω δὲ ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξειεν, ὡς προπετῶς γημαμένη, ὑποκείσεται ταῖς ἐκ τοῦ νόμου ποιναῖς. §. αʹ. Αἱ μὲν οὖν ἐπιεικέστεραι τοῦ γάμου διαλύσεις (ὡς γενικῷ τινι λόγῳ ὑπὸ τὴν bona gratia γενομένων διαζεύξεων ἀνεισῶν) τοιαῦταί πως εἰσίν.

ΚΕΦ. ιεʹ.

Περὶ τῆς τοῦ repudiου αἰτίας.

ΑΙ δὲ ἐφεξῆς αἰτίαν ζητοῦσιν ἰδεῖν ἢ παρὰ τοῦ ἀνδρός, ἢ παρὰ τῆς γυναικὸς γενομένην, ἵνα ζημιώσωσι τὸν προπετῆ τοῖς τῶν παρ' αὐτοῦ δεδομένων ὀνόματι. προῖκα φαμέν, ἢ διὰ γάμου δωρεάς. †. Ἀλλὰ τούτων τῶν αἰτιῶν οἱ μὲν ἀρχαιότεροι πολλὰς ἐποιοῦντο καὶ διαφόρους καταλόγους. Θεοδόσιος δὲ ὁ νέος τὰς μὲν ἐκεῖθεν λαβών, τὰς δὲ αὐτὸς προσεξευρών, τὴν περὶ repudiων ἔγραψε διάταξιν. ἡμῖν δὲ καὶ ἕτεραί τινες προσεξευρημέναι αἰτίαι, ἃς ὀρθῶς ἔχειν συνείδομεν εἰς αἰτίαν ἀναφέρεσθαι τοῦ ταύταις ὑποπεσόντος.

§. αʹ. Εἰ τοίνυν, κατὰ τὴν Θεοδοσίου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξιν, ἰσχύσειεν ἡ γυνὴ δεῖξαι τὸν συνοικήσαντα ἢ μοιχείαν ἁμαρτόντα, ἢ ἔνοχον, ἢ φόνου, ἢ μαγγανείαις τε καὶ ἀγοραίοις ἐγκαλέσαντα, ἢ τῷ χαλεπωτάτῳ πάντων ἁμαρτημάτων ἐπικοινωνήσαντα πλημμελήματι, (φαμὲν δὲ τῷ μελετῆσαί τι κατὰ τῆς βασιλείας αὐτῆς) ἢ καταδικασθέντα παραποιήσεως, ἢ τάφους διορύξαντα, ἢ ἔκ τινος τῶν ἱερῶν οἴκων τι συλήσαντα, ἢ λῃστρικὸν ἐπιτηδεύοντα βίον, ἢ τοὺς λῃστεύοντας ὑποδεχόμενον, ἢ ἕνα τῶν καλουμένων ἀπελατῶν, οἷς τὸ φροντὶς τοῖς ἀλλοτρίοις ἐφεδρεύειν ὑποζυγίοις, ἢ βοσκήμασι, καὶ ταῦτα μετάγειν ἑτέρωθι, ἢ ἐξελέγχειεν ἀνδραποδιστὴν καθεστῶτα, ἢ οὕτως ἀσελγῶς ζῶντα, ὡς ἐν ὄψει τῆς γαμετῆς ἑτέραις συνδιαφθείρεσθαι, (ὃ δὴ μάλιστα γυναῖκας, οἷα περὶ τὴν εὐνὴν ἀδικουμένας, ἀγριαίνειν ποιεῖ, καὶ μάλιστα δὴ τὰς σώφρονας) ἢ εἰ ἐπιβουλευομένην παρὰ τοῦ ἀνδρὸς δείξειε περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτήν, ἢ φαρμάκοις, ἢ ξίφει, ἢ καθ' ἕτερόν τινα τοιοῦτον τρόπον, (πολλαὶ δὲ ἀνθρώποις αἱ πρὸς κακίαν ὁδοί) ἢ καὶ μάστιξιν ἐπ' αὐτὴν χρῷτο. †. Εἰ τοίνυν γυνὴ τοιοῦτόν τι δεῖξαι δυνηθείη, ἄδειαν αὐτῇ δίδωσιν ὁ νόμος καὶ repudiῳ χρήσασθαι, καὶ ἀποσχέσθαι τοῦ γάμου, καὶ τὴν προῖκα λαμβάνειν, καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν ἅπασαν. Οὐ μόνον εἰ πάσας ὁμοῦ δείξει τὰς αἰτίας, ἀλλ' εἰ καὶ καθ' αὐτὴν μίαν.

§. βʹ. Καὶ αὖθις ἄδειαν δίδωσι τῷ ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα ἀποπέμπειν, εἰ μοιχευομένην εὕροι, ἢ μαγγανεύουσαν, ἢ ἐξαμαρτάνουσαν φόνον, ἢ ἀνδραποδίστριαν, ἢ τυμβωρυχοῦσαν, ἢ ἱερόσυλον οὖσαν, ἢ συναιροῦσαν λῃσταῖς, ἢ ἀγνοοῦντος ἢ καὶ κωλύοντος τοῦ ἀνδρὸς, χαίρουσαν τοῖς μεθ' ἑτέρων, ὧν οὐδὲν αὐτῇ προσήκει, συμποσίοις· ἢ καὶ ἄκοντος τοῦ ἀνδρὸς, δίχα προφάσεως εὐλόγου, ἀπόκοιτον γενομένην· ἢ παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἱπποδρομίαις χαίρουσαν καὶ παραμενούσαις θεάτροις ἢ θεάτροις παραβάλλουσαν, (φαμὲν δὲ τοῖς ἔνθα σκηναί, καὶ τὰ τοιαῦτα ἔστιν, ἢ καὶ ὅπη θηρίοις πρὸς ἀνθρώπους ἡ μάχη) ἢ ἐπιβουλὰς αὐτῷ ῥάπτουσαν τὰς ἐκ φαρμάκων, ἢ ξίφους, ἢ καθ' ἕτερον γινομένας τρόπον, ἐξ ὧν περὶ τὸ ζῆν ὁ κίνδυνος, ἢ καὶ συνεπισταμένην τοῖς τυραννίδα μελετῶσιν, ἢ καὶ παραποιήσεως ἔνοχον καθεστῶσαν, ἢ τὰς τολμηρὰς αὐτοῦ χεῖρας ἐπάγουσαν αὐτῷ. καὶ γὰρ δὴ τοιούτου τινὸς γενομένου, δίδωσιν ὁ νόμος ἀποπέμπεσθαι τῷ ἀνδρὶ τὴν γαμετήν, κἂν εἰ μίαν τούτων καὶ μόνην δείξειεν αἰτίαν· καὶ κερδαίνειν μὲν τὴν προῖκα, τὴν δὲ πρὸ γάμου δωρεὰν ἔχειν.

§. γʹ. Εἰ δὲ καὶ θάτερον αὐτῶν προσώπων ἀλόγως ῥεπούδιον πέμψειεν, αὐτὸ τοῦτο τὸ διαζεῦξαι τὸν γάμον λόγου χωρίς, ὑποκείσεται ταῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημέναις ποιναῖς. πρὸς τῷ τὴν γαμετὴν ὑπεύθυνον ὅλως ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἢ τῆς ἀλόγου πομπῆς γενομένην, καὶ εἰς πενταετίαν ὅλην πρὸς δεύτερον ἐλθεῖν κωλύεσθαι συνοικέσιον, καὶ τὸν πρὸ τῆς πενταετίας γάμον, μὴ ἀνεύθυνον εἶναι, μηδὲ γάμον. ἀλλὰ πᾶς, φησίν, ὁ βουλόμενος προσίτω, καὶ κατηγορείτω τοῦ γενομένου ὡς παρὰ τὸν νόμον τολμηθέντος.

ΚΕΦ. ιϛʹ.

ΕΙ δὲ καὶ εὐλόγως ἡ γυνὴ τὸ ῥεπούδιον πέμψειε, καὶ κρατήσειε τῶν ἀγώνων, ἢ ὁ ἀνὴρ ἀλόγως αὐτὴν ἀποπεμψάμενος ὑποπέσοι ταῖς ποιναῖς· κερδαινέτω μὲν τὰ

τὸ τοιοῦτο κέρδος τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις, ἐφιέσθω δὲ, περὶ ἐνιαυτὸν ἐξήκοντα, ἐπὶ δευτέρους φοιτᾶν· ὅπερ οὐ παραφυλάξειεν ἡμῖν ἐπ' ἀνδρός· τῷ γὰρ ἀλόγως κεκρατηκότι τῶν τοιούτων κερδῶν, ὅπου γε καὶ τῷ μὴ κεκρατηκότι, καὶ παραχρῆμα γαμεῖν ἔξεστιν· ἐπεὶ μηδεμία περὶ τὴν τῆς γονῆς σύγχυσιν ἄλογος ἐστὶν ὑπόνοια. ὅπερ ἐπὶ τῆς γυναικὸς τὴν πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ συμπλήρωσιν εἰκότως ἀπείργουσιν. ὅπερ καὶ τοσοῦτόν ἐστι τὸ τῆς κωλύσεως ἐντεῦθεν, ὅτι κἂν εἰ bona gratia διαλυθείη γὰρ καὶ τοσοῦτόν ἐστι τῆς κωλύσεως· ἀλλὰ καὶ οὕτως, ἐκ τῆς Ἀναστασίου τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διατάξεως, εἰς ἐνιαυτὸν ἡ κώλυσις τῶν δευτέρων γάμων ταῖς γυναιξὶν ἐπιτέτακται.

§. α'. Ταύτας μὲν ἐν ταῖς αἰτίαις ἡμῖν ὁ Θεοδόσιος ἀφηγήσατο· ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν παλαιῶν λαβόντες καὶ ἑτέρας προστεθήκαμεν τρεῖς. εἰ γὰρ ἡ γυνὴ τοσαύτῃ κακοτροπίᾳ, ὡς καὶ ἐξεπίτηδες ἀμβλῶσαι, καὶ τὸν ἄνδρα λυπῆσαι, καὶ ἀφελέσθαι τοῦτον τῆς ἐπὶ τοῖς παισὶν ἐλπίδος, ἢ καὶ τοσοῦτό τι τῆς ἀσελγείας ἐστὶν, ὡς καὶ ἀνδράσιν κατὰ τρυφῆς πρόφασιν συλλούεσθαι, ἢ καὶ ἕως συνέστηκεν ὁ πρὸς τὸν ἄνδρα συνοικέσιον, πρὸς ἑτέρους περὶ γάμων ἑαυτῆς διαλέγεσθαι, ἄδειαν δέδωκεν παρ' ἡμῶν τοῖς ἀνδράσι, πέμπειν αὐταῖς ῥεπούδια, καὶ κερδαίνειν τὰς προῖκας, καὶ τὰς προγαμιαίας ἔχειν δωρεὰς, ὡς ἤδη καὶ τούτων τῶν αἰτιῶν εὐλόγως διαλύειν δυναμένων τὸν γάμον, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀγομένων τάξιν, ὑφ' ἣν καὶ τὰς ποινὰς ἡ Θεοδοσίου τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὥρισε διάταξις.

ΚΕΦ. ιζ'.

Περὶ τοῦ ἐναπογράφου, τοῦ τὴν ἐλευθέραν γυναῖκα ἔχειν μὴ δυναμένου.

Ἐναπογράφῳ δὲ ἀλλοτρίῳ γαμεῖν ἐλευθέραν οὐκ ἔξεστιν, οὔτε ἀγνοοῦντος, οὔτε εἰδότος, οὔτε συναινοῦντος τοῦ κεκτημένου· ἀλλὰ κἂν εἴ τι τοιοῦτο παρὰ τοῦ ἐναπογράφου πραχθείη, ἐξέσται τῷ δεσπότῃ καὶ αὐτῷ καθ' αὐτὸ, καὶ διὰ τοῦ τῆς χώρας ἄρχοντος, σωφρονίζειν τε πληγαῖς μετρίαις τὸν τοιοῦτο πράξαντα ἐναπόγραφον, καὶ ἀφέλκειν ἀπὸ τῆς ματαίως αὐτῷ συναφθείσης. ὥστε οὐδὲ γάμος ἐστὶ τὸ γενόμενον, οὐδὲ ἐπίδοσις προικὸς, οὐδὲ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἀλλὰ ψιλὴ τοῦ γεγονότος κακοῦ ἐπανόρθωσις. §. α'. Οὕτω μὲν οὖν τὰ συνοικέσια διαλύονται, ζώντων ἔτι τῶν ταῦτα συμβαλλόντων, καὶ χρηματικαὶ αἱ ποιναὶ περὶ τὴν προῖκά πως καὶ τὴν προγαμιαίαν σχεδὸν ἵστανται δωρεάν.

ΚΕΦ. ιη'.

Περὶ τοῦ γάμου τοῦ ἄνευ γαμικῶν γινομένων δωρεῶν.

Ἀλλ' ἡμῖν τι καὶ ἕτερον προσεξεύρηται, τὸ καὶ τοὺς ἀπροίκους συναφείας, ἀλόγων γενομένων τῶν διαιρέσεων, σωφρονισμοῦ παραδίδοσθαι προσήκοντος. †. Εἰ γάρ τις ἀγάγοιτο γαμετὴν, ἢ καὶ γυνὴ πρὸς ἄνδρα ἔλθοι, γαμικῆς μὲν ληφθείσης προαιρέσεώς τε καὶ γνώμης, οὐ μὴν ἀκολουθησάσης προικὸς, ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, (ὅπου δὴ καὶ προχειρότερον γίνεσθαι τὰς λύσεις συνέβαινε, μηδενὸς ἐντεῦθεν ὑποκειμένου κατὰ τῆς προπετεστέρας κινδύνου) διάταξιν ἐγράψαμεν λέγουσαν ὡς εἴ τις ὑπεξούσιον γυναῖκα, γνώμῃ γονέων, ἢ καὶ αὐτεξούσιον τυχὸν ἀγάγοιτο, μήτε προικὸς ἐπιδοθείσης, μήτε συμβολαίων τοιούτων γινομένων, ὁ μὲν γάμος ἔστω γάμος, κἂν εἰ προικῷα μὴ συγγραφείη· μὴ διὰ τοῦτο δὲ ὁ ἀνὴρ, τοῦτο ὅπερ ἐπὶ πολλῶν ἴσμεν γινόμενον, ἐκβαλλέτω τῆς οἰκίας τὴν γαμετὴν, χωρὶς μιᾶς τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων εὐλόγων αἰτιῶν, ἃς τε Θεοδόσιος, ἅς τε ἡμεῖς ἀπηριθμήσαμεν. εἰ δέ τι τοιοῦτο γένηται, ἢ καὶ χωρὶς αἰτίας αὐτὴν ἀποπέμψηται τῆς οἰκίας, ἢ καὶ αὐτὸς εὔλογον αἰτίαν παράσχοι τῇ τὴν γυναῖκα ἀποχωρῆσαι τῆς πρὸς αὐτὸν συνοικεσίας· τὸ τέταρτον μέρος τῆς ἰδίας περιουσίας ἀναγκαζέσθω καταβαλεῖν αὐτῇ. ἀλλὰ μέχρι μὲν τετρακοσίων χρυσίου λιτρῶν τὴν περιουσίαν ἔχων, ἑκατὸν λίτρας ζημιούσθω, τοῦτ' ἔστι τῷ τετάρτῳ τῆς οὐσίας μέρει· καὶ ἐλάττονα δὲ τούτοις, καθ' ὅσον ἂν τὸ τέταρτον ποιῇ ποσότης. εἰ δὲ καὶ μείζονα τῆς εἰρημένης τῶν τετρακοσίων τοῦ χρυσίου λιτρῶν ποσότητος εἰς οὐσίαν ἔχοι, μὴ πλέον τῶν ἑκατὸν τοῦ χρυσίου ζημιούσθω λιτρῶν. πρὸς γὰρ δὴ τὴν μεγίστην ὡς ἐπίπαν ἀποβλέψαντες προῖκα, τὸν νόμον τοῦτον ἐγράψαμεν· ἐκείνην εἰκότως ἐκβαίνειν κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους οἰηθέντες οὐσίαν, ἥπερ ἂν κυβερνᾷ χρεῶν διαφαίνοιτο. †. Καὶ ὅγε λόγος ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν ἐξ ἐναντίας ὀρθῶς χωρείτω, καὶ εἴπερ ἡ γυνὴ παρ' αἰτίαν οἰκείαν ἀποχωρήσῃ τοῦ ἀνδρὸς, ἀπροίκος οὖσα, ἢ καὶ πέμψειεν αὐτῷ δίχα τινὸς αἰτίας εὐλόγου ῥεπούδιον, ταῖς αὐταῖς ἐν ἅπασιν ὑποκείσθω ποιναῖς. καὶ εἰ μὲν περὶ αἰτίαν αὐτῆς ὁ γάμος λυθείη, τὴν πενταετίαν φυλαττέσθω τῇ γυναικὶ, καὶ δευτέροις οὐχ ὁμιλήσει γάμοις· εἰ δὲ περὶ αἰτίαν τοῦ συνοικοῦντος, ἢ καὶ bona gratia διαλυθείη, (ἴσως γὰρ καὶ τοῦτο) τὸν ἐνιαυτὸν φυλαττέτω, διὰ τὸ τοῦ σπέρματος ἀσύγχυτον, ἵνα διὰ πάντων ἡμῖν ὁ νόμος τέλειος ᾖ.

ΚΕΦ. ιθ'.

Περὶ τῶν ῥεπουδίων τῶν ἀπὸ παίδων οἰκείας σταλέντων.

Ἔστι δέ τι καὶ ἕτερον ἡμῖν εὐσεβές τε ἅμα καὶ χάριεν ἐξευρημένον, ὅθεν καὶ ῥεπουδίων σταλέντων οἱ γάμοι μένουσιν ἔτι. τοὺς γὰρ τῶν ὑπεξουσίων πανουργίας περὶ τοὺς πατέρας κωλύοντες, ἐπειδή τινας εὕρομεν ἐξεπίτηδες ῥεπούδια γράφειν σπεύδοντας, καὶ πέμπειν ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς, ἢ καὶ τοὐναντίον, μηδεμιᾶς εὐλόγου παντελῶς ὑπούσης αἰτίας διαλύειν τοὺς γάμους, ὥστε τοὺς αὐτῶν γονεῖς ὑποβάλλεσθαι ταῖς εἰσπράξεσι τῆς προικὸς, ἢ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, ὡς δὴ διαλυθέντος τοῦ γάμου, (καὶ αὐτοὶ μὲν ἴσως λάθρα συνῶσιν ἀλλήλοις, ἀπίασι δὲ οἱ γονεῖς ἐζημιωμένοι, καὶ τοιαύτην τῆς περὶ τοὺς παῖδας φιλανθρωπίας ἔχοντες τὴν ἀμοιβὴν) νόμον ἐγράψαμεν, βουλόμενοι μήτε ὑπεξουσίους μήτε ἐμανκιπάτους παῖδας, μήτε ἄρρενας μήτε θηλείας, δύνασθαι διαλύειν τοὺς γάμους εἰς τὴν τῶν οἰκείων βλάβην πατέρων, ἢ μητέρων, οἳ τὰς προῖκας ἢ τὰς προγαμιαίας δωρεὰς ἐπιδεδώκασιν, ἢ ὑπεδέξαντο, μόνοι ἢ καὶ μετὰ τῶν παίδων· ἀλλ' ὥσπερ ἐν τῇ συστάσει τῶν γάμων ἀναμένομεν τὴν τῶν πατέρων συναίνεσιν, οὕτως οὐδὲ διαλύεσθαι τοὺς γάμους συγχωροῦμεν ἐπὶ τῇ τῶν γονέων βλάβῃ, παρὰ τὴν ἐκείνων γνώμην. ἀλλ' εἰ καὶ πεμφθείη ῥεπούδιον, ἁρμόζειν κατ' αὐτῶν τὴν εἴσπραξιν τῶν ποινῶν οὐ συγχωροῦμεν, εἴτε αὐτοὶ δεδώκασι ταῦτα ἢ ὑπεδέξαντο, ἢ καὶ συνυπεδέξαντο. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, τὸν μὲν πατέρα παρὰ γνώμην τοῦ παιδὸς μὴ δύνασθαι διαλύειν τὸν γάμον, τοῖς δὲ παισὶν ἐπιτρέψειεν, ἴσως καὶ ἐλάττοσι τὴν ἡλικίαν οὖσι, καὶ μηδὲ τὸ συμφέρον ἐπισταμένοις, λύειν παρὰ τὴν τῶν πατέρων γνώμην τὸν γάμον, κἀντεῦθεν τοὺς πατέρας ἀδικεῖν. †. Τοῦτο δὲ εὖ μὲν ἐξάρξας ὁ φιλοσοφώτατος ἐθέσπισε Μάρκος, Διοκλητιανὸς δὲ τούτῳ κατηκολούθησεν, ἡμεῖς δὲ ὁμοίως ἀπεδεξάμεθα. καὶ ἔστω τέλος ἡμῖν τοῦτο τῶν διαζεύξεων αἳ ζώντων τῶν συνοικούντων γίνονται.

ΚΕΦ. κ'.

Τὸ δὲ ἐφεξῆς τῶν γάμων τέλος ὁ πάντα ὁμοίως διαλύων ἐκδέχεται θάνατος· ὥστε εἴτε θανάτῳ τοῦ ἀνδρὸς διαλυθείη τὸ συνοικέσιον, εἴτε τελευτῇ

completum ad secunda vota venire. Quod non observandum nobis est in viro irrationabiliter obtinente talia lucra: cum & non obtinenti etiam repente nuptias facere licet: quoniam nulla circa sobolis confusionem [1] rationabilis est suspicio: quod in mulieribus ante [2] anni completionem recte prohibetur: & tanta [3] est prohibitio ex hoc, quia licet bona gratia dissolvi matrimonium contingat, tamen etiam ex Anastasii piæ memoriæ constitutione, in annum prohibitio secundarum nuptiarum mulieribus instituta est. §. 1. Has itaque causas nobis Theodosius explanavit: nos autem ex veteribus sumentes, & alias adjecimus tres. Si enim mulier tanta teneatur nequitia, ut etiam ex studio abortum [4] faciat, virumque contristet, & privet spe filiorum: vel tanta libido est, ut etiam cum viris voluptatis occasione lavetur [5]: aut etiam dum adhuc constat matrimonium cum viro, ad [6] alios de nuptiis suis loquatur [7]: licentia datur à nobis, viris mittere eis repudia, & lucrari dotes, & antenuptiales habere donationes: utpote etiam his causis rationabiliter solvere valentibus matrimonium: & sub eundem deferentibus ordinem, sub quem & pœnas Theodosii divinæ memoriæ definivit constitutio.

Cap. XVII.

De adscriptitiis, qui liberam mulierem habere non potest.

Adscriptitio [8] autem alieno nubere liberam non licet, neque ignorante, neque sciente, neque consentiente possessore: sed licet aliquid tale ab adscriptitio geratur, licebit domino & ipsi per se & per provinciæ judicem, castigare plagis [9] mediocribus hoc agentem adscriptitium, & abstrahere ab ea quæ frustra ei conjuncta est: unde neque nuptiæ sunt quod factum est, nec oblatio dotis, nec antenuptialis donationis: sed pura facti mali correctio. §. 1. Sic itaque matrimonia dissolvuntur viventibus adhuc iis qui ea contraxerunt: & pecuniariæ pœnæ circa dotem & sponsalitiam consistunt donationem.

Cap. XVIII.

De nuptiis sine dotalibus instrumentis contractis.

Sed à nobis aliquid etiam aliud adinventum est, ut etiam indotata matrimonia irrationalibus factis divisionibus castigationi tradantur competenti. †. Si quis enim duxerit uxorem, aut etiam mulier ad virum veniat, nuptiali quidem assumpta voluntate atque sententia [10], non tamen secuta dote, aut sponsalitia largitate, (ubi quoque præsumptive fieri solutiones contingebat, nullo ex hoc contra temerariam sequente periculo) constitutionem scripsimus dicentem: Si quis sub potestate constitutam mulierem voluntate parentum, aut etiam suæ potestatis forte ducat uxorem, neque dote oblata, neque instrumentis dotalibus factis: nuptiæ quidem sunt, licet [11] dotalia instrumenta non sint conscripta: ut non ob hoc vir (quod in multis novimus factum) expellat domo uxorem sine ulla prius dictarum rationabilium causarum, quasque & Theodosius, quasque & nos enumeravimus. Si quid autem tale fiat, & aut sine causa eam abjiciat domo, aut etiam ipse rationabilem causam præstet, ut mulier separetur ab ejus matrimonio: quartam [12] partem propriæ substantiæ cogatur exolvere ei: & usque ad quadringentas quidem auri libras substantiam habens, centum libris damnificabitur, hoc est quarta substantiæ parte: minorem autem hac, in quantum quartæ facit quantitas. Si vero etiam majorem prædictæ quadringentarum auri librarum quantitatis substantiam habeat: non amplius centum [13] auri damnificetur libris: ad maximam [14] namque plerumque respicientes dotem, legem hanc scripsimus: substantiam illam merito secundum nostras leges existimantes esse, quæ puta debitis videatur. †. Ratio quoque ex ipsis causis è [15] contrario procedat. Et si mulier per culpam propriam separetur à viro indotata existens, aut etiam mittat ei sine aliqua causa rationabili repudium: iisdem in omnibus subjaceat pœnis: & si quidem per culpam ejus matrimonium solvatur, quinquennium observandum est mulieri, & secundis non copulabitur nuptiis: si vero per causam vel culpam mariti, aut etiam bona gratia distrahatur: merito, & hic annum custodiat, propter seminis confusionem [16]: ut per omnia nobis lex perfecta sit.

Cap. XIX.

De repudiis quæ à filiis familias mittuntur.

Est quoque quoddam, & aliud à nobis piissimum simul & gratum adinventum [17], ubi etiam repudiis [18] missis nuptiæ consistunt adhuc. Eorum namque qui sub potestate sunt calliditates circa parentes habitas prohibemus: quoniam quosdam invenimus ex studio repudia scribere festinantes, & mittere suis uxoribus, aut etiam ex diverso [19], & nulla rationabili penitus existente causa, solvere matrimonia, ut eorum parentes subjaceant exactioni dotis [20], aut sponsalitiæ largitatis [21], quasi soluto matrimonio: & ipsi quidem forsan latenter miscentur alterutris: discedunt autem parentes damnificati, & hanc suæ ad filios humanitatis habentes recompensationem. Ideoque legem scripsimus, volentem: Neque sub potestate constitutos, neque emancipatos filios, neque masculos, neque fœminas posse distrahere matrimonia in suorum læsionem patrum aut matrum, qui dotes [22] aut antenuptiales donationes [23] obtulerunt, aut susceperunt soli, aut etiam cum [24] filiis: sed sicut in contractu nuptiarum expectamus patrum [25] consensum, ita neque transigere matrimonia sinimus in [26] parentum læsionem, citra illorum voluntatem: sed si mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non sinimus, sive ipsi dederunt hoc, vel susceperunt soli, sive etiam cum aliis susceperunt. Non enim habet rationem, parentem quidem citra [27] voluntatem filii non posse transigere matrimonium: filiis autem permittere forsan, & in minori ætate constitutis, neque quod utile sit scientibus, citra patrum voluntatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere.

†. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus [28] sancivit Marcus [29]: Diocletianus [30] autem hunc secutus est: nos autem similiter approbavimus: sitque terminus nobis hic disjunctionum, quæ superstitibus contrahentibus fiunt.

Cap. XX.

Deinceps [31] autem matrimoniorum terminum: *quæ omnia similiter solvit, expectat mors* [32]. Unde sive morte viri solvatur matrimonium,

1 *Cap. 18. §. 1. 11. ff. de his qui notantur.* Cessante causa prohibitionis, cessat prohibitio.
2 Vid. *l. 15. C. ex quib. caus. infam.*
3 Vid. *Cujac. 6. observ. 32. ubi de luctu mulierum, & festinatis nuptiis tractat.*
4 Vid. *Nov. Leonis 31.*
5 *Nov. 117. c. 8. in fin. l. 11. §. 2. C. de repud.* Si est signum adulterii lavari cum viris, erit & convivere cum adolescentibus, deinde etiam familiariter aliqua jus amicitia uti. *Quint. 5. Inst. 10.*
6 Vid. *Nov. Leonis 30.*
7 Erant aliæ quoque apud veteres causæ, veluti si mulier sterilis esset. *l. 60. in fin. ff. de donat. int. vir.* si temetum bibisset: usus enim vini Romanis fœminis ignotus fuit. *Valer. 2. cap. de usu vini. Plin. 14. c. 13.* & Tertull. *cap. 6. apologetici,* refert Egnatium Mecentium cum uxorem interfecisset quod è dolio vinum bibisset, cædis absolutum à Romulo, & ut Fabii Pictoris Annalibus, matronam, quod loculos in quibus erant claves vinariæ cellæ, resignavisset, à suis mori inedia coactam: Cato quoque refert ideo propinquos fœminis osculum dedisse, ut scirent an temetum olerent. *Plin. ibid.* nec minus à judicibus multatas si vinum bibissent, quam si probrum & adulterium admisissent. *10. Gell. 23.* dote etiam ob id multatæ sunt. *Plin. d. loco. adde Halicarnassæum 2.*
8 Ob conditionem adscriptitiam, matrimonium solvitur. *l. 24. C. de agricol.*
9 Modica castigatione dixit Julian. *cap. 141.*
10 Ob non acceptam uxoris dotem, maritus divertere ab uxore non potest, *l. 12. §. 1. C. de repud.*
11 Dotalia instrumenta verius probant matrimonium, quam faciunt, *l. ult. Cod. ad Senatusc. Velleja-num.*
12 Vid. *l. 11. §. 1. C. de repudiis: Novell. 53. cap. 6. Novell. 117. cap. 5. Novell. 74. cap. 3.*
13 Vid. *d. l. 11. & d. cap. 5.*
14 Dos maxima, seu quæ dotis maxime quantitas fuerit apud veteres, vid. *in l. 9. in fin. ff. de usuris.*
15 Argumentum à contrario observa, de quo vide Oldendorp. *in Topic. in loco à contrario.*
16 *C. 16. T. eod.*
17 *4. Harmen. 4. §. 24.*
18 Libellis repudii.
19 Id est, missi repudium viro ab uxore.
20 Hoc dictum est propter parentes uxoris.
21 Hoc dictum est propter parentes mariti.
22 Filiabus. 23 Filiis. 24 Ipsis consentientibus. 25 Parentum consensus in liberorum nuptiis requiritur. dixi ad *l. 25. ff. de ritu.* 26 Parentum confusus in repudiis liberorum requiritur. 27 Invitum filium matrimonio pater conjungere non potest. vid. *l. 12. C. de nupt.* 28 Sapientissimus. 29 *l. 5. C. de repud.* 30 *d. l. 5.* ubi Marci recitatur sententia. 31 Hinc sumpta est Authentica, *Nunc autem, Cod. de secund. nuptiis.* 32 Mors omnia solvit, *ut hic*: solvit matrimonium. *l. 1. ff. de divort. & repud.* patriam potestatem, *Inst. quib. mod. jus patr. potestat. l. 15. ff. quando dies*: mandatum, *l. 26. ff. mandati*: tutelam, vid. *§. 3. Inst. quib. mod. tut.* voluntatem, *l. 8. §. 6. ff. de oper. novi. l. 12. l. 13. ff. soluto: l. 16. 17. ff. de re judic.* ususfructum, *l. 3. in fin. ff. quib. mod. ususf.* habitationem, *l. 11. C. de ususf.* usum, *§. 3. Inst. de ususf. Inst. de ususf. in pr. l. 18. ff. de usu*r. personalia omnia: omnem metum exheredationis, ita ut mortuus frustra exheredetur, *l. 29. §. 10. ff. de liber.* præcipue propter delictum defuncti patris, *l. 33. §. 1. C. de inoff.* Tollit etiam mors societatem, *l. 4. in fin. l. 35. l. 70. ff. pro socio,* pœnam ex delicto (nam mortuo pœna pecuniaria non potest infligi, *l. 1. ff. de privat. deli.* nisi judicium pœnale sit inceptum. vid. *l. 164. ff. de reg. jur.*) accusationem (nisi certis criminibus vel nisi accusatione pendente mortuus sit reus, *l. 20. ff. de accusat.* ut hac via rerum alicujus delicti, ordinarie post mortem accusari non possit) condemnandi metum, *d. l. 20. & l. 6. ff. de publ. jud.* (nisi agatur de lite pecuniaria. *C. si reus vel accus.*) Mors etiam adimit heredibus jus eligendi, *l. ult. Cod. de contrah. empt.* arbitrii ferendi. *l. 40. de arbitris*: rescindendi id quod legitime factum fuit à defuncto. vid. *l. 10. C. de fideicomm.* revocandæ donationis, & movendæ quæstionis ingrati, *l. ult. C. de revocand. donat.* fideicommissi petendi, vel ex ejus persona qui vivo nec ignorante testatore mortuus est, vel ab ejus heredibus, qui ante hereditatem aditam decessit, de quo tamen vide quæ dixi ad *l. 14. Cod. de fideicom.* sciendi. Ideoque successores justam, excusabilem & immunem à pœna, habent eandem ignorantiam, *l. 12. ff. de regulis juris.* At non extinguit jus locationis. *l. 30. Cod. de locato*: debiti exigendi. *l. 1. C. Si certum*: jus agendi in heredem fidejussoris, *l. 4. l. 5. ff. qui satisdar.* de quo plenius dixi ad legem 26. *in fin. Cod. de fidejussoribus.* Vide alia huc spectantia, apud Sebastianum Medicem in tractatu, *Mors omnia solvit.*

nium, sive sine mulieris, lucrum [1] sit viro quidem in dote secundum quod nuptialium instrumentorum continetur pacto: mulieri vero ex nuptiali donatione, sicut & ibi convenerit à principio contrahentibus: non prohibendis quidem in æqualibus secundum quantitatem oblationibus: prohibendis autem inæqualibus pactis, hoc quod fortissimus quidem Leo [2] in suis conscripsit legibus, nos autem hoc sumentes, adhuc clarius ordinavimus. Si enim alter quidem amplius, alter vero minus in lucro pacisćatur: incertum erit quale oportet esse, quod teneat, utrum quod plus, an quod minus, dubitatione ex utroque similiter insurgente: Unde nobis placuit immoderationes aversantibus ad minus pertrahere quod in pacto plus est, & non alii quidem licere tertiam [3], alii autem forsan quartam lucri pacisci: sed si quid tale fiat, quarta in utroque percipienda, & deinceps similiter in partibus: non [4] tamen in constituta ex utroque quantitate. §. 1. Soluto [5], igitur *matrimonio* secundum prædictas omnes [6] disjunctiones, *felix* [7] *quidem & beatum* [8] *est utrique contrahentium perdurare in priori conjugio, & non procreatam sobolem sequentibus matrimoniis forsitan contristare.* Et si [9] hoc egerint, & in prioribus steterint nuptiis: habebunt quidem propria [10], hoc est dotem quidem mulier: sponsalitiam [11] vero largitatem vir: nihil perscrutantibus nobis hoc quod super secundis est nuptiis. Percipient [12] autem lucra: vir quidem ex dote: mulier autem ex antenuptiali donatione, & erunt hæc eis propria [13], nihil pene ab alia eorum differentia possessione: unde donec vixerint, omnem [14] licentiam habebunt alienationis super his, sicut in aliis quæ de suo ab initio habuerunt. Si vero etiam moriantur: liceat eis & legatis, & fideicommissis res has in alios migrare: talem quippe alienationem permisimus nos constitutionem pro his conscribentes. §. 2. Si vero filios ex aliqua parte scripserint heredes, extraneos autem ex alia: maneant [15] autem tales res, aut etiam quædam earum non alienatæ: non [16] ob hoc alienatæ hæ videbuntur, quoniam aliquis etiam alter scriptus est heres: sed maneat etiam hæc filiis. Non [17] enim si scripserit omnes filios heredes ex inæqualibus partibus, has secundum hereditarias accipient portiones, sed ex æquo divident secundum numerum suum: sicut etiam si nullum eorum scripserit heredem, sed extraneos omnes, eis per alios modos satisfactione habita, percipient eas, cum [18] utique non sint heredes parentum. Placuit enim nobis per præsumptionem [19], quia pater dum non vivens alienaverit, aut expressim obligaverit aliquid harum rerum, aut moriens non expressim in alium eas transposuerit, voluerit magis servare filiis, tanquam ex causa illorum sibimet acquisitas, & non ad extraneos deducere: & dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege, licet [20] non fiant heredes aut patris, aut matris, aut utriusque: vel si quidam eorum fiant heredes, alii vero repudient: hoc enim nobis rectius quam prioribus placuit habere. Unde si præmium est ex lege descendens in eos: nulla adjectione neque turbetur, neque minuatur, nisi forte causam [21] ipsi dent filii suæ diminutionis.

CAP. XXI.

De ingratis liberis [22].

Si quis enim ex eis ingratus videtur, præmium hoc aliis [23] damus nihil tale agentibus: ut & alios corripiamus parentes [24] honorare, & ad fratrum exemplum [25] respicere: Unde si tantum infortunium filiorum sit sobolis, ut omnes ingrati sint: ad heredes venient hæc defuncti, tanquam illius substantiæ constituta, non valentibus filiis ex parente à se exhonorato [26] præmium habere: quod nos eis propter hanc causam non damus. §. 1. Si vero filiorum alii quidem inter vivos sint, alii vero defuncti quidem sint, filios autem relinquant: defuncti portionem illius damus [27] filiis, si heredes sint patris: alioqui ad [28] fratres deducimus. Et ideo legem nostram perficientes, volumus hæc valere non super dote solum, neque super sponsalitia largitate: sed etiam super indotatis matrimoniis: ex constitutione nostra introductis lucris: nam & illud [29], nisi ad secundas veniant nuptias parentes, sed servent [30], erit filiorum quo dudum diximus modo. Primæ siquidem nuptiæ, & hinc lucra & observationes, usque ad hoc dispositæ sint.

CAP. XXII.

De secundis nuptiis [31].

Si qui vero prioribus non contenti nuptiis, etiam ad secundas venerint: necesse est legi hos se supponere, aut sine filiis existentes ex prioribus, ex secundis autem filios habentes: aut etiam ex diverso sine filiis quidem ex secundis, parentes autem ex primis: aut sine filiis ex ambobus: aut parentes ex utroque. †. Si igitur sine filiis manserint ex prioribus, aut etiam ex ambabus nuptiis, nulla perscrutatio circa nuptias secundas est: sed viri quidem ibunt omnino omni observatione liberi: mulieribus autem solummodo imminebit metus, ut non ante [32] annale tempus ad secundum veniant matrimonium: aut sciant, quia si quid tale gesserint, & immaturas [33] contraxerint nuptias, subibunt pœnas: alias quidem si sine filiis ex prioribus sint matrimoniis: majores autem si etiam filii sint. Si enim non est soboles, infamia [34] mox sequetur: & erit omnino mulier propter nuptiarum festinationem infamis, & neque [35] percipiet aliquid bonum quæ à priore relicta [36] sunt ei consortio: neque [37] fructur sponsalitia [38] largitate: neque [39] marito secundarum nuptiarum ultra tertiam suæ substantiæ offeret partem: sed neque [40] extrinsecus sentiet largitatem: neque [41] percipiet penitus ab ullo extraneorum, non hereditatem, non fideicommissum, non legatum, non mortis causa donationem: sed hæc veniant aut maneant apud heredes defuncti [42], aut coheredes ejus, si poterat heres esse, utpote ea nullam utilitatem habente. Sed si scripti & alii sint he-

τῆς γυναικὸς, κέρδος γίνεσθαι τῷ μὲν ἀνδρὶ τὴν προῖκα, καὶ τοῖς γαμικοῖς συμβολαίοις ἐμπεριεχόμενον σύμφωνον· τῇ γυναικὶ δὲ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν, καθάπερ ἂν κἀκεῖσε δόξειεν ἐξ ἀρχῆς τοῖς συμβάλλουσι· οὐ κωλυομένων μὲν τῶν ἀνίσων κατὰ τὸ ποσὸν ἐπιδόσεων, κωλυομένων δὲ τῶν ἀνίσων συμφώνων. ὅπερ ὁ μὲν Λέων ὁ εὐσεβέστατος ἐν τοῖς οἰκείοις ὀρθῶς ἐγγράψας νόμοις, ἡμεῖς δὲ αὐτὸ παραλαβόντες, ἐπὶ σαφέστερον διεταξάμεθα. εἰ γὰρ ὁ μὲν πλέον, ὁ δὲ ἔλαττον ἐν τῷ κέρδει συμφωνήσειεν, ἄδηλον ἦν ὁποῖον δεῖ τὸ κρατοῦν εἶναι, πότερον τὸ πλέον, ἢ τὸ ἔλαττον, τῆς ἀμφισβητήσεως ἑκατέρωθεν ὁμοίως ἀνισταμένης. ὅθεν ἡμῖν ἔδοξε τὰς ἀμετρίας ἀποστρεφομένοις, πρὸς τὸ ἔλαττον καθέλκειν τὸ πλέον ἐν τῷ συμφώνῳ. ὡς μὴ τῷ μὲν ἐξεῖναι τρίτον, τῷ δὲ τυχὸν τέταρτον τοῦ κέρδους συμφωνεῖν, ἀλλ᾽ εἴ τι τοιοῦτο γένοιτο, ἐφ᾽ ἑκατέρου τὸ τέταρτον λαμβάνεσθαι, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως ἐπὶ τῶν μερῶν· οὐ μὴν ἐπὶ τῆς συμπεφωνημένης ἑκατέρωθεν ποσότητος. §. α. Λυθέντος τοίνυν τοῦ γάμου κατὰ τὰς ἔμπροσθεν ἁπάσας διαζεύξεις, εὐδαίμονα μὲν καὶ μακάριον ἑκατέρῳ τῶν συμβαλλόντων μένειν ἐπὶ τοῖς προτέροις λέχεσι, καὶ μὴ τὴν γεγενημένην γονὴν τοῖς ἐφεξῆς συνοικεσίοις ἴσως λυπεῖν. κἂν εἰ τοιοῦτο πράξαιεν, καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων σταῖεν γάμων, ἕξει μὲν τὰ οἰκεῖα, τουτέστι τὴν προῖκα μὲν ἡ γυνὴ, τὴν προγαμιαίαν δὲ δωρεὰν ὁ ἀνήρ. (οὐδὲν πολυπραγμονούντων ἡμῶν τοῦτο ὅσον ἐπὶ τῶν δευτέρων ἐστὶ γάμων) λήψονται δὲ τὰ κέρδη, ὁ ἀνὴρ μὲν τὰ ἐκ τῆς προικὸς, ἡ δὲ γυνὴ, τὰ ἐκ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, καὶ ἔσται ταῦτα αὐτοῖς οἰκεῖα, οὐδὲν σχεδὸν τῆς ἄλλης αὐτῶν διαφέροντα κτήσεως. ὅθεν ἕως περίεισι, πᾶσαν ἄδειαν ἕξουσιν ἐκποιήσεως ἐπ᾽ αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις οἷς οἴκοθεν ἐξ ἀρχῆς εἶχον· εἰ δὲ καὶ τελευτῷεν, ἐξέσται αὐτοῖς καὶ ληγάτοις καὶ φιδεϊκομμίσσοις τὰ πράγματα ταῦτα εἰς ἑτέρους μεταφέρειν. καὶ γὰρ δὴ τὰς τοιαύτας ἐκποιήσεις ἐφήκαμεν ἡμεῖς, διατάξει ὑπὲρ τούτων γεγραφότες.

§. β. Εἰ μέντοι τοὺς μὲν παῖδας ἔκ τινος μοίρας γράψωσι κληρονόμους, ἐξωτικοὺς δὲ ἐξ ἑτέρας, μένοι δὲ τὰ τοιαῦτα πράγματα, ἢ καί τινα ἐξ αὐτῶν ἀνεκποίητα, οὐ παρὰ τοῦτο ἐκποιεῖσθαι ταῦτα δοκεῖ, ἐπειδή τις καὶ ἕτερος γέγραπται κληρονόμος· ἀλλὰ μενέτω καὶ ταῦτα τοῖς παισίν. οὐδὲ γὰρ εἰ γράψωσι πάντας τοὺς παῖδας κληρονόμους, ἐξ ἀνίσων μέντοι μερῶν ταῦτα κατὰ τὰς κληρονομιαίας λήψονται μοίρας, ἀλλ᾽ ἐξ ἴσης διαιρήσονται πρὸς τὸν ἀριθμὸν τὸν ἑαυτῶν, ὥσπερ κἂν εἰ μηδένα αὐτῶν γράψωσι κληρονόμον, ἀλλ᾽ ἐξωτικοὺς ἅπαντας, αὐτοῖς τῆς ἱκανοποιήσεως δι᾽ ἑτέρων τρόπων γενομένης, λήψονται ταῦτα, καίτοι μὴ κληρονομοῦντες τῶν γονέων. ἔδοξε γὰρ ἡμῖν κατὰ πρόληψιν ὁ πατὴρ, ἐν ᾧ μὲν ζῶν ἐκποιήσειεν ἢ καὶ ῥητῶς ὑποθεῖτό τι τῶν πραγμάτων τούτων, ἢ τελευτῶν μὴ ῥητῶς εἰς ἑτέρους αὐτὰ μεταθείη, βούλεσθαι μᾶλλον φυλάττειν τοῖς παισὶν, ὡς ἐξ αἰτίας ἐκείνων αὐτῷ προσγενόμενα, ἀλλὰ μὴ εἰς τοὺς ἔξωθεν ἄγειν. καὶ δοθήσεται ταῦτα τοῖς παισὶ, γέρας ἐξαίρετον ἐκ τοῦ ἡμετέρου νόμου, κἂν εἰ μὴ κληρονομοῖεν ἢ τοῦ πατρὸς, ἢ τῆς μητρὸς, ἢ ἀμφοτέρων· κἂν εἴ τινες μὲν αὐτῶν κληρονομοῖεν, τινὲς δὲ παραιτοῖντο. τοῦτο γὰρ ἡμῖν ὀρθότερον τῶν προτέρων ἔδοξεν ἔχειν. ὥστε εἴπερ γέρας ἐστὶν ἐκ τοῦ νόμου κατιὸν εἰς αὐτοὺς, μηδεμιᾷ προσθήκῃ μήτε ἐνοχλείσθω, μήτε ἐλαττούσθω, πλὴν εἰ μὴ τὴν αἰτίαν αὐτοὶ δοῖεν οἱ παῖδες τῆς ἑαυτῶν ἐλαττώσεως.

ΚΕΦ. κα'.

Περὶ τῶν ἀχαρίστων παίδων.

Εἰ γάρ τις ἐξ αὐτῶν ἀχάριστος φανείη, τὸ γέρας τοῦτο τοῖς ἄλλοις δίδομεν τοῖς οὐδὲν τι τοιοῦτο πράξασιν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύσωμεν τοὺς γονέας τιμᾶν, καὶ πρὸς τὸ τῶν ἀδελφῶν παράδειγμα βλέπειν. ὥστε εἰ τοσαύτη ἀτυχία περὶ τῶν παίδων εἴη γονῆς, ὡς ἅπαντας ἀχαρίστους εἶναι, ἐπὶ τοὺς κληρονόμους ἥξει ταῦτα τοῦ τελευτήσαντος, ὡς τῆς ἐκείνου περιουσίας ὄντα, οὐ δυναμένων τῶν παίδων ἐκ τοῦ παρ᾽ αὐτῶν ἠτιμασμένου γονέως γέρας ἔχειν· ὅπερ ἡμεῖς αὐτοῖς διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν οὐ δίδομεν. §. α. Εἰ δὲ τῶν παίδων οἱ μὲν ἐν ζῶσι περιεῖεν, οἱ δὲ ἀπέλθοιεν μὲν, παῖδας δὲ καταλίποιεν, τὸ τοῦ τελευτήσαντος μέρος τοῖς ἐκείνου δίδομεν παισὶν, εἰ κληρονομοῖεν τοῦ πατρὸς· εἰ δὲ μὴ, ἐπὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἄγομεν. Καὶ ταύτῃ δὴ τὸν νόμον ἡμῶν τελειοῦντες, βουλόμεθα τοῦτο κρατεῖν οὐκ ἐπὶ προικὸς μόνον, οὐδὲ ἐπὶ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀπροίκων συνοικεσίων διὰ τῆς διατάξεως ἡμῶν εἰσαγομένων κερδῶν. κἀκεῖνο γὰρ, εἰ μὴ πρὸς δευτέρους ἔλθοιεν γάμους οἱ πατέρες, ἀλλὰ φυλάξαιεν, ἔσται τῶν παίδων, καθ᾽ ὃν ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν τρόπον. οἱ μὲν γὰρ πρότεροι γάμοι καὶ τὰ ἐντεῦθεν κέρδη τε καὶ αἱ παρατηρήσεις μέχρι τούτου τετάχθωσαν.

ΚΕΦ. κβ'.

Περὶ τῶν δευτερογαμιῶν.

Εἰ δὲ τινες τοῖς ἔμπροσθεν οὐκ ἀρκεσθέντες γάμοις, πρὸς δευτέρους ἔλθοιεν, ἀνάγκη τῷ νόμῳ τούτους ὑποθεῖναι, ἢ ἄπαιδας ὄντας ἐκ τῶν προτέρων, ἐκ δὲ τῶν δευτέρων παιδοποιουμένους, ἢ τοὐναντίον, ἄπαιδας μὲν ἐκ τῶν δευτέρων, πατέρας δὲ ἐκ τῶν προτέρων, ἢ ἄπαιδας ἀμφοτέρωθεν, ἢ πατέρας ἑκατέρωθεν.

†. Εἰ μὲν οὖν ἄπαιδες μείναιεν ἐκ τῶν προτέρων ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γάμων, οὐδεμία πολυπραγμοσύνη περὶ τοὺς δευτέρους· ἀλλ᾽ ἄνδρες μὲν ἀπαλλάξονται πάσης παρατηρήσεως ἐλεύθεροι, γυναιξὶ δὲ μόνον ἐπικείσεται δέος, ὥστε μὴ πρὸ τοῦ ἐνιαυσιαίου χρόνου πρὸς τὸν δεύτερον ἐλθεῖν συνοικέσιον· ἢ γινώσκειν ὡς εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν, καὶ ἀώρους συναλλάξαιεν γάμους, ὀφλήσουσι ποινὰς ἄλλας μὲν, εἴπερ ἄπαιδες ἐκ τῶν προτέρων εἶεν συνοικεσίων, μείζους δὲ εἰ καὶ παῖδες εἶεν. εἰ μὲν γὰρ οὐχ ὑπείη γονὴ, τὸ τῆς ἀτιμίας εὐθὺς ἀκολουθήσει. καὶ ἔσται πάντως ἡ γυνὴ διὰ τὴν τῶν γάμων σπουδὴν ἐπίρρητος, καὶ οὐδὲ λήψεταί τι τῶν ἐκ τοῦ προτέρου καταλελειμμένων αὐτῇ συνοικεσίου, οὔτε ἀπολαύσει τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, οὐδὲ τῷ συνοικοῦντι κατὰ τὸν δεύτερον γάμον, πλεῖον τρίτης τῆς οἰκείας οὐσίας ἐπιδώσει μοίρας. ἀλλ᾽ οὐδὲ τῆς ἔξωθεν αἰσθήσεται φιλοτιμίας, οὐδὲ λήψεται παντελῶς παρ᾽ οὐδενὸς τῶν ἔξωθεν, οὐ κλῆρον, οὐ φιδεϊκομμίσσον, οὐ ληγάτον, οὐ mortis causa δωρεάν· ἀλλὰ ταῦτα ἐλεύσεται, ἢ μενεῖ παρὰ τοῖς κληρονόμοις τοῦ τελευτήσαντος, ἢ καὶ συγκληρονόμοις αὐτοῦ, εἴ γε ἐδύναντο κληρονομεῖν ὅλως· οὐ ταύτης οὐδὲ ὁπωσοῦν ὠφελουμένης. ἀλλ᾽ εἰ γεγραμμένοι καὶ ἕτεροι τύχοιεν κληρονόμοι, εἴτε καὶ ἐξ ἀδιαθέτου καλοῖντο

1 Pactum de lucranda dote vel donatione propter nuptias fieri potest.
2 Cujus fit mentio in l. 10. Cod. de pact. convent.
3 Maritus, quartam dotis: uxor tertiam donationis partem lucri causa stipulari non potest. Pactum enim hujusmodi est inæquale. Quid si conventum ita fuerit? ut lus ad æqualitatem minimi lucri quod pactum erit redigetur: vel, ut Julianus ait, major pars diminuto superfluo, ad minoris partis quantitatem concurret.
4 Sensus est, Major quantitas donationis propter nuptias esse potest, quam dotis: & è contra.
5 Hinc sumpta est Authentica, *Heres*: Authentica, *Nunc autem. Cod. de secund. nupt.*
6 Divortii formas.
7 Viduitatis seu non repetiti conjugii commendatio.
8 Si commoda & incommoda hujusce vitæ spectes.
9 Nota privilegia univiratus, seu unici conjugii, vel unarum nuptiarum.
10 Dos, proprium mulieris patrimonium.
11 Donationem propter nuptias.
12 Non ipso jure, vel solo prætextu mortis: sed ex pacto.
13 Ut eis fruantur pleno jure, & habeant potestatem alienandi quo voluerint modo, vel inter vivos, vel ultima voluntate. *Julian.* quod intellige, si moriantur nullis relictis liberis.
14 Existimo id hodie abrogatum, & solum usum parentibus permissi in hujuscemodi lucris. *Novell.* 98. *cap.* 1. aut saltem usum, & virilem in proprietate. *Nov.* 127. *c.* 3.
15 Id est, & hujusmodi dos, vel donatio propter nuptias non sit alienata vel à viro vel ab uxore.
16 Sensus est, Si ad maritum ex pacto dos uxoris ea mortua, pleno jure pervenerit, nec eam virus alienaverit, liberis relinquere eam tenetur, nec ejus partem extraneis potest relinquere. Dic idem in propter nuptias donatione.
17 Sensus est: Dos (idem de donatione propter nuptias) pacto quæsita à marito, nec ab eo alienata inter vivos, extantibus liberis, testamento in extraneum conferri non potest. At forte quosdam potest ex suis eligere quibus eam conferat? non potest. Quid si contulerit in ipsa, aut inæqualiter ad eam liberos vocaverit? æquis partibus ad eam liberi vocabuntur. At forte bonis in aliis inæqualibus partibus scripti fuerunt heredes, ut pro rata portione non id eis adcrescat? Dos hujusmodi liberis non adcrescit pro rata virilium portionum quæ inæquales esse possunt, sed viriliter: *ibi, sed ex æquo divident.* At id forte tantum locum habet adversus extraneos, quoties liberi soli non fiunt heredes patris. *ibi, cum utique non sint heredes parentum.*]. 18 Hæc verba interpretanda videntur. Dotem uxoris, marito quæsitam nec ab eo inter vivos alienatam, ipso jure (utrumque parens testamento in ea scripserit extraneos heredes) ad liberos reverti: non eo tantum casu quo patris hereditate abstinuerint, sed quo patris heredes fuerint. Ut sit sensus, sive fiant heredes patris, sive non fiant, honore præcipuo eam partem vindicant, *ibi, dabuntur hæc filiis honore præcipuo*, & merito, cum in ejuscemodi dote matris potius, quam heredes patris videantur; sic enim interpretur hæc verba, *utique non sunt heredes parentum*, quæ melius in editione Græca leguntur hoc modo, καίτοι μὴ κληρονομοῦντες τῶν γονέων, id est, etiamsi non sint heredes parentis, & melius καίτοι. Est enim dubitandi particula, non affirmativa, ut, cum. Recte quoque in singulari, γονέως, non γονέων. & J. quoque interpres melius vertit, *licet non fiant heredes*, ut innuat liberos in ejusmodi dote non tam heredes patris quam matris videri. Quæres, unde præsumantur liberi heredes esse matris in ea portione? Respondeo, præsumi dotem ejusmodi liberorum causa patri quæsitam esse, *ibi, tanquam ex causa*, id est, eo fine patri datam fuisse, ut ad liberos post mortem eam transferret. præsumptio ea est legis, id est, juris. *ibi, placuit, per præsumptionem*, cui stari oportet. Atqui vivus eam potuit alienare? non potuit tamen testari, cum lex testandi facultatem ademerit. *ibi, dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege, & ibi, nulla adjectione neque turbetur, neque diminuatur.* Atqui pater de ea testatus est? non potuit testari contra leges, *l.* 55. *ff. de legat.* 1. At est iniquum unum & eundem heredem esse, & aliam partem præcipuam habere? in privilegiis non attenditur communis juris ratio, *l.* 14. 15. 16. *ff. de legat.* Hoc jus privilegiatum est, *ibi, honore præcipuo.* J. eadem. ibi, *præmium est ex lege descendens.* 19 Κατὰ πρόληψιν, Ex præsumptione voluntatis lucra nuptialia pertinent ad liberos, etiamsi patri heredes non extiterint: multa enim lex κατὰ πρόληψιν, nam & argentarii de usuris pactis, de bellibus pacti videntur, *l.* 26. *Cod. de usuris.* adde quæ dixi ad *l. penult. Cod. de fidejussorib.* & *l.* 7. *Cod. de jure fisci.* Quæ Alciatus in hanc legem præsumit, aliena sunt à mente legis. Nec enim vel tacite vel expresse potest parens in testamento lucra nuptialia alienare. 1 *præsump.* 5. 20 Quod alioqui defertur, *licet is non fiat heres*, non repudiat ei dari, si heres extiterit. Cum dicimus majus obstaculum non nocere, tacite fatemur minus non nocere. Qui hereditatem patris & matris abstinet, tacite videtur omnes ejus portiones abjicere. Qui abstinet, non videtur eas partem abjicere, quas lex ei speciali beneficio defert, sed eas magis amplecti præsumitur. 21 Id est, forte sint ingrati. 22 Additur apud Julianum, c. 145. rei contemptæ.
23 Pars ingrati non ingrato adcrescit. 24 Τοὺς γονεῖς τιμᾶν, venerari, *l.* 1. §. 2. *ff. de obseq.* revereri, *l.* 5. *Cod. de patr. pot.* iis parere, *l.* 2. *ff. de justitia.* honestam & sanctam personam eorum habere, *l.* 9. *ff. de oblig.* eos alere, *l.* 5. *ff. de agnosc. lib.* eorum necessitatibus succurrere, *l.* 1. *Cod. de alend. lib.* His contrarium est, parentes contumeliis afficere, impias manus eis inferre, *l.* 1. §. 2. *ff. de obseq.* maleficos appellare, *d. l.* 1. §. 3. 25 Exemplis non judicatur *l.* 13. *Cod. de sent. & interloc.* at exemplo vivitur, & plerumque male, quod tamen non excusatur, nisi omnium pene idem sit exemplum, tacente ac non contradicente magistratu. 26 Immeritis præmium non defertur. 27 Filii heredes, patrem repræsentant: non heredes, non repræsentant. 28 Quod fratrem filii repudiantis defuncti fratribus adcrescit. 29 Nempe lucra dotalia & sponsalitia. 30 Id est, non alienent. 31 Scil. intra annum luctus contractis, & earum pœnis, *apud Jul. c.* 146. ita conscriptis. de muliere quæ post mortem mariti nubit. 32 Mulier intra annum luctus jure nubere non potest. 33 Nuptiæ intra annum luctus à muliere contractæ valent immaturæ pœnis subjiciuntur. 34 Quæ intra annum luctus nubit mulier, est infamis, *ut hic.* nisi rescripto principis infamia absolvatur. *Jul. hic & l.* 1. 2. *Cod. de sec. nupt.* & est ea pœna nubentis intra annum luctus. 35 Secunda pœna nubentis intra annum luctus. 36 Id est, per legatum aut institutionem. vid. J. *ad.* ibi, *venient ad decem Personas.* 37 Tertia pœna. 38 Donatione propter nuptias. *Julian.* 39 Quarta pœna. 40 Id est, ab extraneo, ita ut cum alio non habeat testamenti factionem. *Julia.* Quinta pœna. 41 Quintæ pœnæ explicatio. 42 Id est, testatoris.

redes, sive etiam ab intestato [1] vocentur: ad illos veniens quæ tali mulieri derelicta sunt: non enim fiscus hæc vindicabit: (ne aliquo modo videamur talia corripientes fisci providere utilitati) sed illa quidem quæ extrinsecus [2] ei derelicta sunt, ad alios venient. Quæ vero à priore marito sunt ab ea sublata, venient ad decem personas relinquentis cognationis quæ edicto continentur: hoc est ascendentes, & descendentes, & ex latere usque ad secundum gradum: gradibus in suo servandis ordine. Quibus non existentibus, ad ærarium [3] venient.

§. 1. Sed neque [4] longius hæreditas ab intestato propriorum ejus veniet cognatorum, sed usque ad tertium [5] gradum inspiciendum undique stabit solum successio ejus: longius autem existentes, alios habebunt heredes: & quæ præ aliis ei pœnis infertur, dicimus autem infamiam, si quidem sine filiis ex prioribus fuerit nuptiis, solvitur Imperatoris literis jubentibus. †. Si vero ei filii fuerint cujuscunque sexus licebit [6] quidem ei Imperatori pro infamia supplicare: non tamen utilitatem aliquam rescriptorum habere. Si tamen voluerit ex imperio habere utilitatem, & aliis [7] liberari pœnis: ex priore matrimonio filiis mediam suæ substantiæ donet portionem pure, & sine omni conditione, & neque usum retineat: sed omnis substantiæ quam habuerit quando ad secundas veniebat nuptias, mediam, (sicut diximus) cedens partem prius procreatis filiis. Et dividant hæc filii omnes ex æquo: & filios quidem habentes, ad suos transmittent filios: (oportet enim aliquid etiam veteribus [7] adjici legibus) si vero non habuerint defuncti filios: defunctorum portiones accipient, omnino proportione eorum fratres: si vero omnes defuncti sint: habeat consolationem suæ infelicitatis mater, ut ea rursus recipiat: & hoc dicimus, si intestati moriantur filii: non enim in iis quæ semel facta sunt, prohibemus eos testamenta conscribere, aut superstites quo volunt, hoc modo disponere. †. Igitur imminentes pœnæ ante luctus nubentibus tempus, tales quodammodo sunt: & tres [8] pro his constitutiones prius scriptas, una quadam hac interpositione, hæc nobis lex competenti protulit adjectione.

1 Hujusmodi mulieri sola exheredatæ hæredes scripti. fisci.

2 Id est, ab extraneo.

3 Fiscum.

4 Sexta pœna.

5 Quæ intra annum luctus nubit, succedit ab intestato ad tertium gradum usque.

6 Princeps infamiam potest remittere.

7 Nota quamadmodum quisque posteriorus & superius enumeratæ pœnæ possint evitari à nubente intra annum luctus.

8 *l. 1. 2. C. de secund. nupt.*

CAP. XXIII.

Si mulier ad secundas nuptias post annum luctus transierit, & de lucro dotis & ante nuptias donationis.

SI [9] vero expectet quidem tempus mulier & propterea effugiat prædictas pœnas: ad secundum [10] vero veniat matrimonium, priores negligens nuptias: si quidem non habeat filios (dicatur etiam denuo) sine periculo est totum ex hoc. †. Si verò sit soboles, & filios ex hoc exhonoratos [11] videris lex: tunc [12] omni largitate à viro ad eam veniente, eam secundum proprietatis partem, solum ei derelinquens usumfructum. †. Et hæc sancita sunt etiam super antenuptiali donatione, & super omni largitate: sive cum viveret, à viro ad eam veniente, aut etiam ex testamento, aut *mortis causa donatione*: sive institutionis sit pars, sive legatum, sive fideicommissum. †. Et generaliter dicendum est, quod omnis [13] eam deserit proprietatis modus [14], in iis quæ à priori viro in eam venerunt: & filii ea percipient, & proprietatis erunt domini, secundum tempus mox quo mater conjuncta est alii viro. †. Et hæc communis [15] mulieris, & viri mulcta sit posita: nam si & ille filios habeus, secundum eis superinduxerit uxorem: non ex dote fruentur luctis secundum proprietatis rationem: nam largitatem aliam à muliere percipiens, hanc habebit firmam: præterquam quod licet uti & frui, donec advixerit solum: & ii quoque filii licet sub potestate constituti sint, sed tamen domini secundum proprietatem talium erunt venientium mox in eos simul cum secundæ uxoris conjunctione. †. Et non discernimus de dote & ante nuptias donatione, utrum [16] ipsi hanc dederint pro se contrahentes, an aliqui alii pro eis hoc egerint, sive ex genere, sive etiam extrinsecus, licet videatur quodammodo comprehensa, & antenuptialis donatio in dote.

9 *l. 15. C. ex quibus caus. infam. l. 1. C. de secund. nupt. l. 4. C. ad. Tert.* adde & quartam.

10 *l. 2. Cod. de sec. nupt.*

10 Hinc sumpta est authentica. *In dotariam* & authentica. *Hoc amplius, C. de sec. nupt* & authentica, *Nisi C. de hon. mat.*

11 Non de pœnis secundarum nuptiarum, quæ post annum luctus fuerunt contractæ.

12 Matris secundis nuptiis decantur hic liberi exhonorari.

13 *Novell. 2. c. 2.*

14 Secundarum nuptiarum prima pœna.

15 Titulus *ubi supra.*

16 Prima pœna secundarum nuptiarum, cum mulieri tum viro communis est, de qua vid. *c. 27. Cod.*

17 *l. 1. C. de secund. nupt.*

18 Quæ alienationi viam parat.

19 *l. ult. Cod. qui potiores.*

20 Parentes à liberis non sunt castigandi.

21 *l. 4. Cod. de hon. quæ lib.*

22 In fraudem legum, aut contra leges facta alienatio non subsistit.

23 30. annorum *d. l. 4.*

24 Id est, præteripto.

25 Hinc sumpta est Authentica, *Lucrum, C. de sec. nupt.*

26 *Novell. 2. c. 2.* & ita abrogatur lex 3. lex 5. *C. de secund. nupt. l. 8. Cod. de Repudiis.*

27 In capita *pro Lucris.*

28 Id est, si nepotes sint defuncto.

29 In capita, suo respectu: in stirpes, respectu patrui vel avunculi. *Julian. hic cap. 129.* adde *l. 7. Cod. de secund. nupt.*

CAP. XXIV.

SEd quod sancitum est super lucris hinc venientibus ad nubentes, etiam sic ratum sit: & ita certa talium lex eis erit cavens, Ut neque alienationem ullam permittat parentibus in talibus, neque hypothecam [17]: sed vel si quid egerint parentes, mox [18] eorum obligat eis substantiam: non ut prohibeat eos aliquid agere in iis quæ voluerint, *erubescit* [19] *enim lex captiosatores filios generibus fastuere.* Illos quidem erubescit: interminatur autem accipientibus, tanquam nihil eis quod acceperunt, profit: & sciant ex hac nostra lege [20], quia vel si quam à talibus parentibus comparationem fecerint, vel si acceperint donationem, vel si quid omnium egerint: tale erit, quale nec [21] gestum, nec scriptum, quod factum est. †. Vindicabunt enim ea omnino filii heredesque eorum & successores, ab heredibus illorum & successoribus non aliter excludendi, nisi tricennale [22] transeat tempus, & detentatio [23] dominos accipientes constituat: incipiente filiis tempore currere ex quo suæ potestatis apparuerint existentes, aut facti, nisi tamen aliqua impubes ætas adjuvet adhuc.

CAP. XXV.

VEnient [25] autem talia lucra ad filios omnes ex prioribus nuptiis. Non [26] enim permittimus parentibus, non recte introductam electionem in eos, neque alii quidem filiorum dare, alium verò exhonorare: omnes enim secundis similiter exhonorati sunt nuptiis. Sed quemadmodum omnium filiorum similiter heredes existunt parentes, & non alii quidem succedunt, alii vero non: cur non similiter & ipsi omnibus ex æquo [27] quantum ad hoc conferant, sed alios quidem eligant, alios vero despiciant? Ideoque secundum portionem unusquisque hoc lucretur: & si habeat filios [28], ad eos hæc transmittat: illi vero hæc inter alterutros [29] partiantur: ipsi quidem secundum mensuram quanti constiterant, non tamen patris transcendentes portionem.

CAP. XXVI.

De lucris dotis & ante nuptias donationis ex pacto non existentium liberorum, vide supra Novell. 2. c. 2.

QUoniam [30] autem infirmas declaravimus alienationes à parentibus super talibus [31] factas: subtiliorem imponere convenit causæ ordinem. Si enim omnes superstint filii ex prioribus nati nuptiis, & præmoriatur eis parens: infirma omnino manebit alienatio, secundum quod prius à nobis dictum est. †. Si vero moriantur omnes, & rursus ad orbitatem causa veniat: tunc [32] ex effectu ratum erit quod alienarum est. Quis enim hoc etiam infringat filiis (quibus videlicet solis hoc servavimus) non existentibus. †. Sed hic quidam nobis prudem ingressus est sensus subtilis & solicitus, & medium utrorumque casuum pertractans. Quia enim omnibus quidem existentibus filiis, & præmoriente genitore, nulla relinquebatur pars eis ex luctatis rebus: omnibus autem

30 Hinc sumpta est pars Authentic. *Sed & si quis.* & Authentica, *Novissimè, C. de secund. nupt.* adde *Novell. 2. cap. 2.*

31 Bonis fc.

32 Convalescit interdum, quod interdum potuerat non subsistere, videtur. *l. 29. & l. 210. ff. de reg. jur.*

autem morientibus totum in eos revertebatur: cogitavimus medium quendam causæ ordinem invenire: unde si pluribus existentibus filiis moriatur unus: si [1] quidem habet filios, ad illos ferri hæreditatem: hoc quod sæpe diximus. Si vero non habeat filios, non omnino ad fratres totum venire: sed quantum ex pacto non existentium filiorum acquirebatur generanti, hoc eum lucrari: reliquum vero concedere in filii venire successores, sive fratres sint, sive extranei forte, (quod maxime [2] in matre contingit) sive disponant suas substantias, sive etiam intestati moriantur. Et hoc nos scripsimus in nostra lege, cogitantes illud, & invenientes primi, & clementer sancientes. Quapropter etiam si hæc alienaverit parens, antequam ad secundas veniat nuptias, deinde moriatur unus filiorum: in tantum valet solummodo quod alienatum est, quantum ad alienantem ex pacto non existentium filiorum pervenit: alioquin secundum alias partes quæcunque ad filii heredes veniunt, omnino infirma erunt: unde alienatione facta manet causa in suspenso, sequentibus committenda fortunis, & aut perfecte ab initio infirmando alienatione, aut perfecte valente, aut particulatim quidem infirmanda alienatione, particulatim vero constante. §. 1. Et super iis quoque lucris quæcunque ad secunda venientibus vota parentibus percipiunt, non perscrutamur, utrum heredes existant aut præmorientis parentis, aut secundi morientis, nec si alii quidem heredes existant, alii vero non: sed, sicut superius diximus, præmium eis damus hoc, sive heredes fiant, sive etiam non: & hoc ex æquo percipiant ipsi quidem superstites: cum eis autem, & defuncti filii genitoris accipientes partem. †. Ubique tamen ingratitudine [3] (sicut prædiximus) impedimenta ad tale lucrum faciente hujusmodi filio. Contra ingratos enim positas non transcendimus leges, taliter & parentes honorantes, & filios ad pietatem deducentes. Sicut enim electionem prohibemus & denuo omnibus similiter damus talia præmia: sic ea quæ de ingratitudine sunt non interimimus. †. Palam vero est [4], quia ingratum intelligi eum oportet, qui circa ambos parentes, aut omnino circa posterius morientem factus aperte monstratur.

Cap. XXVII.

De non alienanda [5] nisi portione unius [6].

Optime [7] vero nobis Leo [8] divæ memoriæ videtur cogitasse de oblationibus, quas in secunda faciunt matrimonia, qui ea contrahunt. Ait enim quia si [9] ex priori matrimonio filios habeant parentes, deinde ad secundum, aut deinceps veniant mattimonium: non possunt neque in novercam patres, neque in vitricum matres, secundum vitæ tempus quamlibet facere largitatem, aut in morte relinquere, nisi tantum quantum unus filius aut filia, solus existens ex generante habeat. Si vero multi filii sunt, & unusquisque æqualem habet portionem: non amplius quam ad singulos venit, aut vitricus, aut noverca percipiat. †. Si vero inæqualia quæ relinquuntur fuerint: tantum necesse est solum ad novercam aut vitricum venire ex quacunque largitate parentis, in quantum qui minus habet filius, ex illius substantia percepit, aut ex novissima voluntate dimissum, aut in vita datum: quippe dudum quarta, nunc autem tertia [10] aut media secundum nostram legem portione omnino filio relinquenda, aut danda, nisi [11] rursus ingratitudinis ratio contra dicat. †. Hoc idem observando & in avo, & in avia, & proavo, & proavia, & nepotibus masculis aut fœminis, & pronepotibus similiter: sive sub potestate forsan, sive emancipati consistant, ex paterna vel materna linea descendentes. †. Et hoc decernens recte intulit: quia quod plus [12] est in eo quod relictum aut datum est omnino aut novercæ aut vitrico, ac si neque scriptum, neque relictum, aut datum, vel donatum, competit filiis: & inter eos solos ex æquo dividitur, ut oportet. Namque ex secundis nuptiis filios participari etiam horum, scriptum quidem in quadam constitutione est: non tamen etiam nunc nobis placet: sed ex priori matrimonio filiis, propter quos & observatum est, detur solis: nulla machinatione neque per suppositas [13] personas, neque per aliquam aliam causam interponi valente. Hoc autem quod plus est, divident adinvicem grati filii parentibus: non ingrati circa hos approbati, per ingratitudinem hujusmodi obnoxii constituti qualem leges quærunt: tales namque etiam hac utilitate privamus, ne [14] forte propter spem hujus possessionis contra parentes accedant, & protervi sint, & naturæ [15] injurientur leges. Palam quoque est, quoniam & hic, si quis horum moriatur, ad quos, quod plus est, deducebatur, filiis existentibus, defuncti filii hoc accipient secundum propriam quidem multitudinem, ad defuncti vero partem.

Cap. XXVIII.

Quia vero hactenus legibus [16] indiscretum est, quando conveniat quod plus est inspicere, utrum secundum oblationis tempus, an secundum matrimonii solutionem optimum nobis visum est esse, mortis binubi [17] parentis observari tempus. Scribunt itaque homines & horum quæ habent amplius, scribunt autem & minus: evenientes autem fortunæ contrarios eventus sæpius operantur. Unde ut non circa hoc erremus, tempus illud considerandum est, secundum quod binubus moritur, & portio inde sumenda: & secundum eam id quod plus est contemplantes, auferre quod transcendit oportet, & filiis applicare: in omnibus talibus non ab initio donatione, aut scriptura respicienda, sed qui vocatur eventus considerandus est.

Cap. XXIX.

Ut primi matrimonii filii cum aliis filiis capiant lucra.

Nec [18] illud quoque nobis relinquendum est, quod recte habendum Theodosius piæ memoriæ junior constituit, dicens: quia si [19] mulier filiis procreatis ad secundas veniat nuptias, & exinde ei nascantur alii filii: deinde etiam secundus vir moriatur: ejus quidem proprias res ex ambobus matrimoniis percipient filii intestata matre moriente, ex æqua & simili divisione: antenuptialem vero donationem utraque soboles proprii accipiet patris: & ex solido quidem prioris matrimonii filii illius lucrabuntur donationem: ex solido quoque ex secundis nati seminibus, ab illo facta fruentur magnificentia, licet non ad tertium illa mulier matrimonium venerit. Quid enim hoc prioribus prosit? quid autem invideant priores filii secundis, si non & illis tertiis injuriam passi sunt nuptiis? Et absolute unaquæque soboles proprii [20] parentis accipiat sponsalitiam largitatem: & omnino prioribus filiis propter secundas nuptias accipientibus, & secundi liberi modis omnibus eam habeant: quamvis quæ secundas contraxit nuptias, ad tertia minime migraverit vota. †. Ex rerum vero consequentia hoc ipsum & in patribus sit secundas nuptias facientibus: & servetur quidem ex priori matrimonio filiis propter secunda vota lucrata dos: secundis quoque licet non ad tertia pater pervenerit vota. §. 1. Reliqua vero quæcunque in talibus lucratus est pater aut mater ex secundis nuptiis, aut per legatum forsitan, sive fideicommissum, non tamen ad tertias venerunt nuptias: hæc commixta eorum substantiæ, & à tertiis non mutilata matrimoniis, maneant apud eos immota: & ad eorum, velut propria, successiones perveniant, aut etiam à superstitibus quo volunt disponantur modo.

1 *l. 7. in fin. l. 8. Cod. de secund. nupt. l. 3. C. de bon. quæ lib.*
2 Vid. Cujacium in hunc locum satis obscurum, *hic fol. 280. Cod.* & Julianum *hic c. 149.*
3 Liberi ingrati, lucris nuptialibus privari possunt *c. 20. in fin. cap. 21. T. eod.*
4 Ingratus erga parentes quis censeatur.
5 *Sub.* in maritum vel uxorem.
6 *Sub.* liberorum: ut hac proportione servata, maritus secundæ uxori, & è contra uxor viro plus donet quam singuli liberi mortuo donatore à patre habituri sint.
7 Hinc sumpta est Authentica. *Ad me. Cod. de secund. nupt.*
8 *l. hac edictali. C. de secund. nupt.*
9 Secundum genus coercendarum secundarum nuptiarum *observa.* Dictum est de primo *cap. 23. 24. 25. 26. T. eod.*
10 Vid. *T. Nov. de triente & semisse.*
11 Ingrato potest relinqui minus legitima, nec habiturus est eo nomine superflui petitionem ex lege 30. *C. de inoff.* Datur ingrato jus retinendi quod judicio patris habuit: aliarum partium ab intestato non habet.
12 Parens filio prioris matrimonii non minorem quantitatem potest relinquere quam conjugi secundæ dederit: nisi filius sit ingratus: & ita duplex beneficium filio prioris matrimonii competit, ut ne minus legitima, & ut ne minus quam novercæ vel vitrico datur, habeat utrumque adimitur exheredato.
13 Interpositis personis in fraudem legum uti non licet. Fit male, quod in fraudem legum fit per interpositam personam, *l. 5. ff. de don. inter vir. l. 26. in fin. C. d. usur. l. 5. §. 3. ff. de auct. tut.*
14 Propter eandem rationem colligitur, parentes non cogi liberos ingratos dotare, vid. *l. 19. ff. de rit.*
15 Leges naturæ repugnantes, non sunt leges.
16 *l. 4. Cod. de secund. nupt.*
17 *Δευτερογαμήσαντος.*
18 Hinc sumpta est Authentica, *Ad me, C. de secund. nupt.*
19 *l. 4. in fin. C. de secund. nupt.* adde *l. 4. ff. ad Tert.*
20 Lucra priorum nuptiarum, primi liberi: secundarum, secundi capiunt jure præcipuo. In cæteris bonis parentis, æqualiter succedunt adde *l. 9. Cod. de secund. nupt.*

παίδων τελευτήσειεν εἷς, εἰ μὲν ἔχει παῖδας, ἐπ' ἐκείνους φέρεσθαι τὴν κληρονομίαν, τοῦτο ὅπερ πολλάκις εἰρήκαμεν· εἰ δὲ οὐκ ἔχει παῖδας, μὴ πάντως εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τὸ πᾶν ἔρχεσθαι· ἀλλ' ὅσον ἐκ τοῦ συμφώνου τοῦ ἐξ ἀπαιδίας ἐγίνετο τῷ γεγεννηκότι, τοῦτον αὐτὸν κερδαίνειν, τὸ λοιπὸν δὲ συγχωρεῖν ἔρχεσθαι ἐπὶ τοὺς τοῦ παιδὸς διαδόχους, εἴτε ἀδελφοὶ καθεστήκοιεν, εἴτε ἐξωτικοὶ τυχόν, ὅπερ μάλιστα ἐπὶ μητρὸς συμβαίνει, εἴτε διαθοῖντο τὰς αὐτῶν οὐσίας, εἴτε καὶ ἀδιάθετοι τελευτήσοιεν. καὶ τοῦτο δὲ ἡμεῖς ἐγράψαμεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, μόνοι τε αὐτὸ καὶ ἐξευρηκότες πρῶτοι, καὶ φιλανθρώπως νομοθετήσαντες. διὰ τοῦτο καὶ εἰ ἐκποιήσειεν ὁ γονεὺς πρὶν εἰς δευτέρους ἀφικέσθαι γάμους, εἶτα τελευτήσειε τῶν παίδων εἷς, κατὰ τοσοῦτον ἔρρωται μόνον τὸ ἐκποιηθέν, καθόσον εἰς τὸν ἐκποιήσαντα κατὰ τὸ ἐξ ἀπαιδίας περιέρχεται σύμφωνον, ἐπεί τοι κατὰ τὰ ἄλλα μέρη ὅποσα εἰς τοὺς τοῦ παιδὸς κληρονόμους χωρεῖ, παντελῶς ἄκυρον ἔσται. ὥστε ἐκποιήσεως γενομένης, μένει τὸ πρᾶγμα ἐν μετεώρῳ, ταῖς ἐφεξῆς συμπαραληφθησόμενον τύχαις, καὶ ἢ τελείως ἐξ ἀρχῆς ἀκυρουμένης τῆς ἐκποιήσεως, ἢ τελείως ἰσχυούσης, ἢ κατὰ μέρος μὲν ἀκυρουμένης, κατὰ μέρος δὲ ἰσχυούσης. §. α'. Καὶ ἐπὶ τούτοις δὲ δὴ τοῖς κέρδεσιν, ὅσα πρὸς τοὺς δευτέρους ἐρχομένων γάμους τῶν γονέων λαμβάνουσιν οἱ παῖδες, οὐ περιεργαζόμεθα εἴπερ κληρονομοῦσιν ἢ τοῦ προτελευτήσαντος γονέως, ἢ τοῦ δευτέρου τελευτῶντος· οὐδὲ εἰ τινὲς μὲν κληρονομοῦσι, τινὲς δὲ οὔ· ἀλλὰ καθάπερ ἀνωτέρω εἴπομεν, γέρας αὐτοῖς δίδομεν τοῦτο, εἴτε κληρονόμοι γένωνται, εἴτε καὶ μή, καὶ τοῦτο ἐξ ἴσου λαμβάνοιεν αὐτοὶ μὲν περιόντες, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ οἱ τοῦ τελευτήσαντος παιδὸς, τὸ τοῦ γεγεννηκότος λαμβάνοντες μέρος. πανταχοῦ μέντοι τῆς ἀχαριστίας, καθὰ καὶ προειρήκαμεν, ἐμποδὼν πρὸς τὸ τοιοῦτο κέρδος ἱσταμένης τῷ τοιούτῳ παιδί. †. Τοὺς γὰρ κατὰ τῶν ἀχαρίστων κειμένους οὐχ ὑπερβαίνομεν νόμους, τούτῳ καὶ τοὺς γονεῖς τιμῶντες, καὶ τοὺς παῖδας εἰς εὐσέβειαν ἄγοντες. ὥσπερ γὰρ τὰ τῆς ἐκλογῆς ἀνελόντες, καὶ πάλιν πᾶσιν ὁμοίως τὰ τοιαῦτα γέρα, οὕτω τὰ τῆς ἀχαριστίας οὐκ ἀναιροῦμεν. †. Πρόδηλον δὲ ὡς ἀχάριστον προσήκει νοεῖν τὸν ἢ περὶ ἀμφοτέρους τοὺς γονέας, ἢ πάντως περὶ τὸν ὕστερον τελευτῶντα γινόμενον φανερῶς ἀποδεικνύμενον.

ΚΕΦ. κζ'.

Περὶ τοῦ ἑνὸς μόνον ἐκποιεῖσθαι μοῖραν.

Ἄριστα δὲ ἡμῖν Λέων ὁ τῆς θείας λήξεως δοκεῖ σκέψασθαι τὰ περὶ τῶν ἐπιδόσεων, ἃς εἰς τὰ δεύτερα ποιοῦνται συνοικέσια οἱ ταῦτα συμβάλλοντες. Φησὶ γὰρ ὡς εἴπερ ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παῖδας ἔχοιεν οἱ γονεῖς, εἶτα εἰς δεύτερον ἢ καὶ ἐφεξῆς χωρήσειαν συνοικέσιον, οὐ δύνανται ἢ εἰς τὴν μητρυιὰν οἱ πατέρες, ἢ εἰς τὸν πατρωὸν αἱ μητέρες, κατὰ τὸν τῆς ζωῆς χρόνον, τὴν οἱανοῦν ποιεῖσθαι φιλοτιμίαν, ἢ ἐν τελευτῇ τι καταλιμπάνειν πλέον ἢ τοσοῦτον, ὅσον ὁ εἷς παῖς, ἢ θυγάτηρ, μόνος ὤν, ἐκ τοῦ φύσαντος ἔχει. εἰ δὲ πολλοὶ παῖδες εἶεν, καὶ ἕκαστος ἴσην ἔχει μοῖραν, οὐ πλέον τοῦ εἰς ἕκαστον ἀφικνουμένου ἢ ὁ πατρωὸς ἢ ἡ μητρυιὰ παραλήψεται. †. Εἰ δὲ ἄνισα τὰ καταλελειμμένα τυγχάνοι, τοσοῦτον ἀνάγκη μόνον εἰς τὴν μητρυιὰν ἢ τὸν πατρωὸν ἔρχεσθαι ἐξ οἱασδήποτε φιλοτιμίας τοῦ γονέως, εἰς ὅσον ὁ τὸ ἔλαττον ἔχων παῖς ἐκ τῆς ἐκείνου περιουσίας λαμβάνει, ἢ ἐν τελευταίας βουλήσεως καταλειφθέν, ἢ καὶ ἐν ζωῇ δοθέν, δηλαδὴ τῆς πάλαι τετάρτης, νυνὶ δὲ τρίτης, ἢ ἡμισείας, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, μοίρας πάντως τῷ παιδὶ καταλιμπανομένης, ἢ διδομένης, εἰ μὴ πάλιν ὁ τῆς ἀχαριστίας ἀντιπίπτοι λόγος. †. Ταυτὶ δὲ τοῦτο φυλαττομένου καὶ ἐπὶ πάππῳ καὶ μάμμῃ, καὶ προπάππῳ καὶ προμάμμῃ, καὶ ἐγγόνοις ἄρρεσιν ἢ θηλείαις, καὶ προεγγόνοις ὁμοίως, εἴτε ὑπεξούσιοι τυχὸν εἶεν εἴτε αὐτεξούσιοι καθεστήκοιεν, ἐκ τῆς πατρῴας ἢ μητρῴας κατιόντες σειρᾶς. †. Καὶ τοῦτο διορίσας, ὀρθῶς ἐπήγαγεν, ὡς τὸ πλέον τοῦ καταλειφθέντος ἢ δοθέντος ὅλως ἢ τῇ μητρυιᾷ ἢ τῷ πατρωῷ, ὥσπερ μήτε γραφὲν, μήτε καταλειφθέν, ἢ δοθὲν ἢ δωρηθέν, ἁρμόσει τοῖς παισί, καὶ μεταξὺ τούτων μόνων ἐξ ἴσης διαιρεθήσεται. τὸ γὰρ δεῖν καὶ τοὺς ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου παῖδας μετέχειν καὶ τούτων, γέγραπται μὲν ἐπί τινος διατάξεως, οὐ μὴν καὶ νῦν ἡμῖν ἀρέσκει· ἀλλὰ τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παισί, δι' οὓς καὶ παρετηρήθη, διδόσθω μόνοις, οὐδεμιᾶς μηχανῆς οὔτε δι' ὑποβαλλομένων προσώπων οὔτε κατ' ἄλλην αἰτίαν παρεμβάλλεσθαι δυναμένης. τοῦτο δὲ τὸ πλέον διαιρείσθωσαν πρὸς ἀλλήλους οἱ κεχαρισμένοι παῖδες τοῖς γονεῦσιν, οὐχ οἱ ἀχάριστοι περὶ τούτους δεικνύμενοι, καὶ ἀχαριστίας τοιαύτης ὑπεύθυνοι καθεστῶτες, ὁποίαν οἱ νόμοι ζητοῦσι. τοὺς γὰρ τοιούτους καὶ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἀφαιρούμεθα, μήπως τῇ ἐλπίδι τῆς ὑποφαινομένης τῆς ἐντεῦθεν κτήσεως, κατὰ τῶν γονέων χωροῖεν καὶ θρασύνοιντο, καὶ τοὺς τῆς φύσεως ὑβρίζοιεν νόμους. πρόδηλον δὲ ὡς κἀνταῦθα, εἴ τις τούτων τελευτήσειεν εἰς οὓς τὸ περιττὸν ἐφέρετο, παίδων ὑπόντων, οἱ τοῦ τελευτήσαντος παῖδες τοῦτο λήψονται, κατὰ μὲν τὸ οἰκεῖον πλῆθος, πρὸς δὲ τὴν τοῦ τελευτήσαντος μοῖραν.

ΚΕΦ. κη'.

Ἐπειδὴ δὲ τοῖς μέχρι νῦν νόμοις ἀδιάκριτόν ἐστι πότε προσήκει τὸ πλέον σκοπεῖν, ἆρα κατὰ τὸν τῆς ἐπιδόσεως καιρόν, ἢ κατὰ τὸν τῆς τοῦ γάμου διαλύσεως, κράτιστον ἡμῖν ἔδοξεν εἶναι τὸν τῆς τελευτῆς τοῦ δευτερογαμήσαντος γονέως παρατηρεῖν καιρόν. γράφουσι μὲν γὰρ ἄνθρωποι καὶ ὧν ἔχουσι πλείονα, γράφουσι δὲ καὶ ἐλάττονα, αἱ δὲ ἐπισυμβαίνουσαι τύχαι τὰς ἐναντίας ἐκβάσεις ὡς ἐπίπαν ἐργάζονται. ὥστε, ἵνα μὴ περὶ ταῦτα πλανώμεθα, τὸν καιρὸν ἐκεῖνον σκεπτέον καθ' ὃν ὁ δευτερογαμήσας τελευτᾷ, καὶ τὴν ἀναλογίαν τὴν ἐκεῖθεν ληπτέον, καὶ πρὸς ἐκείνην τὸ πλέον σκοποῦντας, ἀφαιρεῖσθαι τὸ ὑπερβαῖνον προσήκει, καὶ τοῖς παισὶ προσνέμειν· ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις οὐ τῆς ἐξ ἀρχῆς δόσεως ἢ γραφῆς θεωρουμένης, ἀλλὰ τοῦ καλουμένου eventu σκοπουμένου.

ΚΕΦ. κθ'.

Ὥστε τοὺς προτέρου γάμου παῖδας μετὰ τῶν ἄλλων παίδων τὰ κέρδη συλλαμβάνειν.

Ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο ἡμῖν παραλειπτέον, ὅπερ ὀρθῶς ἔχειν Θεοδόσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὁ νέος διετάξατο, φήσας ὅτι εἴπερ ἐπὶ γυνὴ παιδοποιησαμένη πρὸς δεύτερον ἔλθοι γάμον, κἀκεῖθεν αὐτῇ γένοιντο παῖδες ἕτεροι, εἶτα καὶ ὁ δεύτερος ἀνὴρ τελευτήσειε, τὰ μὲν αὐτῆς οἰκεῖα πράγματα οἱ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γάμων παραλήψονται παῖδες ἀδιαθέτου δὲ τῆς μητρὸς τελευτώσης, ἐξ ἴσου καὶ ὁμοιοτάτης διαιρέσεως ἴσης, τὴν μέντοι πρὸ γάμου δωρεὰν ἑκατέρα γονὴ τὴν τοῦ οἰκείου λήψεται πατρός. καὶ ἐξ ὁλοκλήρου μὲν οἱ τοῦ προτέρου γάμου παῖδες τὴν ἐκείνου κερδανοῦσι δωρεάν, ἐξ ὁλοκλήρου δὲ οἱ ἐκ τῶν δευτέρων φύντες σπερμάτων, τῆς παρ' ἐκείνου γενομένης ἀπολαύσουσι φιλοτιμίας, κἂν εἰ μὴ πρὸς τρίτον ἐκείνη ἦλθεν. τί γὰρ τοῦτο τοὺς προτέρους ὀνήσει; τί δὲ βασκαίνουσιν οἱ πρότεροι παῖδες τοῖς δευτέροις, εἰ μὴ κἀκεῖνοι τρίτοις ὑπεβλήθησαν γάμοις; καὶ ἁπλῶς ἑκάστη γονὴ τὴν τοῦ οἰκείου γονέως λαμβανέτω προγαμιαίαν δωρεάν, καὶ ὅλως τῶν προτέρων παίδων διὰ τὴν δευτερογαμίαν λαμβανόντων, οἱ δεύτεροι παῖδες πάντως ἐχέτωσαν, κἂν εἰ μὴ τρίτοις ὡμίλησεν ἡ δευτερογαμήσασα γάμοις. ἀπὸ δὲ δοκεῖν κρεῖττον τῶν ἀδελφῶν ἐλαττοῦσθαι. †. Ἐκ δὲ τῆς τῶν πραγμάτων ἀκολουθίας τοῦτο καὶ ἐπὶ πατέρων ἔστω δευτερογαμούντων, καὶ φυλαττέσθω τοῖς μὲν ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παισί, διὰ τὴν δευτερογαμίαν, ἡ κερδανθεῖσα προίξ, τοῖς δὲ δευτέροις τοῖς ἐκ τοῦ δευτέρου. κἂν εἰ μὴ πρὸς τρίτους ὁ πατὴρ ἀφίκηται γάμους.

§. α'. Τὰ δέ γε λοιπὰ ὅποσα ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐκέρδανεν ἢ ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ, ἐκ τῆς δευτερογαμίας, ἢ κατὰ ληγάτον τυχόν, ἢ φιδεικόμμισσον, οὐ μὴν εἰς τρίτους ἐληλύθασι γάμους, ταῦτα συναναμεμιγμένα τῇ αὐτῶν οὐσίᾳ, καὶ ὑπὸ τρίτων οὐκ ἐκολοβωθέντα γάμων, μενέτω παρ' αὐτοῖς ἀκίνητα, καὶ εἰς τὰς αὐτῶν, ὡς οἰκεῖα, διαδοχὰς ἀφικνείσθω, καὶ παρὰ περιόντων ὡς βούλονται διοικείσθω τρόπον.

ΚΕΦ. λ.

ΚΕΦ. λʹ.

Περὶ τοῦ, ὁπηνίκα ἂν διὰ τοῦ ῥεπουδίου διαλυθείη ὁ γάμος, πάντα τὰ κέρδη τοῖς τοῦ προτέρου γάμου παισὶ φυλάττεσθαι.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ κέρδη πανταχοῦ κατὰ τὴν τοῦ λόγου συνάφειαν εἰς τὰς διὰ τελευτῆς διαλύσεις ἐνομοθετήσαμεν, βραχεῖ τινι λόγῳ κἀκεῖνο προστίθεμεν, ὡς ὅσαπερ κερδαίνουσιν οἱ γονεῖς, ῥεπουδίου διαλυθέντος τοῦ γάμου, εἴτε bona gratia πεμφθέντος, εἴτε καὶ ἄλλως, εἴτε κατὰ προικός, εἴτε κατὰ προγαμιαίας δωρεᾶς πρόφασιν, ταῦτα κατὰ μίμησιν τῶν ἀπὸ τελευτῆς κερδῶν ἅπαντα φυλαττέσθω τοῖς παισί. ταυτὸ τοῦτο φυλαττομένου καὶ ἐπὶ τῶν ἀπροίκων γαμετῶν, ὅσα ἡ παρ' ἡμῶν τεθεῖσα διάταξις τὴν προπέτειαν ἐτιμωρήσατο. †. Καὶ οὐ διαφορούμεθα περὶ τίνος αἰτίαν ὁ γάμος τῷ ῥεπουδίῳ διαλέλυται.

†. Ὁπωσδήποτε γὰρ ἂν ἔχοι τὸ πρᾶγμα, φυλάττεται, καὶ ἐπ' ἐκείνων τὸ κερδανθὲν ἐκ τῶν γάμων ἐκείνων παισὶν ἐξ ὧν προῆλθον οἱ παῖδες· εἴτε οἱ πρότεροι διελύθησαν γάμοι ῥεπουδίῳ, εἴτε καὶ οἱ δεύτεροι, κἂν εἰ τρίτος οὐκ ἠκολούθησε γάμος.

ΚΕΦ. λαʹ.

Περὶ τῆς αὐξήσεως ἢ μειώσεως τῆς τε προικὸς καὶ τῆς διὰ γάμον προτέρου δωρεᾶς, τοῦ δὲ γάμου δευτέρου, εἰ ἐκ τοῦ προτέρου παῖδες οὐχ ὕπεισιν.

Τὰ δὲ περὶ αὐξήσεων ἢ μειώσεων προικῶν ἢ προγαμιαίων δωρεῶν, εἴρηται μέν που τῶν ἔμπροσθεν νόμων· ἡμῖν δὲ ἐξείργασται τελειότερον, οἵ γε καὶ συνεστῶτος τοῦ γάμου τὰς διὰ τοῦ γάμου δωρεὰς οὐκ αὔξεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς δίδοσθαι προσεταξάμεθα· καὶ ὥσπερ αὔξεσθαι συνεχωρήσαμεν, οὕτω καὶ μειοῦσθαι τῶν συνελθόντων βουλομένων ἐφήκαμεν. †. Ἀλλὰ τοῦτο (τὸ τῆς μειώσεως φαμὲν) εἰ δεύτερος ἄγοιτο γάμος, οὐκ ἐφήσομεν (ἵνα μή τι τῇ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως προσκρούσωμεν διατάξει) ἡνίκα παῖδες ἐκ τοῦ προτέρου ὦσι γάμου. εἰ γὰρ ἄμετρον ἐπιδοίη τὴν προῖκα ἢ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν ὁ γονεύς, ἢ ἕτερόν τι φιλοτιμήσαιτο, εἶτα συννοησάμενος ποῖ φέρεται τὰ τοῦ νόμου, συστείλειε τὸ δοθέν, καὶ ἐλαττώσειε τὴν προῖκα ἢ τὴν προγαμιαίαν δωρεάν, οὐκ ἔτι κέρδος ἔσται τοῖς παισὶ τὸ δοθέν, ἀλλ' ἐξέσται κερδαίνειν ἢ τῷ πατρυιῷ ἢ τῇ μητρυιᾷ, τῶν παίδων κατὰ τοῦτο ἀδικουμένων.

ΚΕΦ. λβʹ.

Περὶ τοῦ οὐσουφρούκτου τῇ παρὰ τοῦ γαμετοῦ γαμετῇ δοθέντος, καὶ περὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς.

Εἰ δὲ μόνον οὐσούφρουκτον πραγμάτων ἢ ὁ ἀνὴρ τῇ γαμετῇ, ἢ ἡ συνοικοῦσα τῷ γεγαμηκότι κατὰ τελευταίαν δοίη βούλησιν, ὁ μὲν πρὸ ἡμῶν ἔλεγε νόμος, εἰ πρὸς δευτέρους ἀφίκοιντο γάμους, ἢ ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ, αὐτίκα τῆς καταλειφθείσης χρήσεως ἐκπίπτειν, ὥσπερ πρότερον ἐξέπιπτε τῆς δεσποτείας, καὶ παραχρῆμα τοῖς παισὶν αὐτὴν ἀποκαθίστασθαι· εἰ δὲ ἄνηβοι τυχὸν οἱ παῖδες εἶεν, καὶ μετὰ τῶν ἐν μέσῳ χρόνων καρπῶν. τοῦτο γὰρ ἐδόκει τῷ νόμῳ· ἡμῖν δὲ οὐ σφόδρα τοῦτο ἤρεσε, ἀλλὰ βουλόμεθα, κἂν ἡ χρῆσις δοθείη, ἢ κατὰ φιλοτιμίαν ἢ mortis causa δωρεᾶς γενομένης, ἢ καὶ inter vivos, ἐν αἷς ἔξεστι καὶ δωρεῖσθαι, καταλειφθείη, καὶ ὁ λαβὼν εἰς δευτέρους ἀφίκοιτο γάμους, μένειν καὶ οὕτω τὴν χρῆσιν ἄχρις οὗ περίεστιν ὁ τὸν οὐσούφρουκτον ἔχων· εἰ μὴ ῥητῶς αὐτὸς ὁ τὴν δωρεάν, ὡς εἴρηται, πεποιημένος, ἢ ὁ τοῦτον καταλελοιπώς, εἴτε ἄρρην, εἴτε θήλεια, φήσειε βούλεσθαι, πρὸς δευτέρους ἀφικνουμένου γάμους τοῦ τὸν οὐσούφρουκτον λαβόντος, λύεσθαί τε αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπαναστρέφειν δεσποτείαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ φιλοτιμίαν δεδομένων φαμέν.

ΚΕΦ. λγʹ.

Περὶ τοῦ οὐσουφρούκτου τοῦ ὀνόματι προικὸς ἢ τῆς διὰ τὸν γάμον δωρεᾶς καθισταμένου.

Εἰ μέντοι ἐν προικὶ ἢ προγαμιαίᾳ δωρεᾷ πραγμάτων οὐσούφρουκτος δοθείη, οὐδὲν παντελῶς καινίζομεν, ἀλλὰ τὰ ἤδη νενομοθετημένα κρατείτω, καὶ μενέτω παρὰ τοῖς εἰληφόσιν, ἄχρις οὗ περιῶσι, κἂν εἰ μυριάκις ἐναντίον τι βουληθεῖεν οἱ τελευτήσαντες. τὸ γὰρ ἐκ τοῦ νόμου δεδομένον κέρδος ἰδιώτης ἀφελέσθαι παντάπασιν οὐκ ἰσχύει.

ΚΕΦ. λδʹ.

Περὶ τῶν μητρῴων πραγμάτων ἢ γαμικῶν κερδῶν ὥστε μὴ ἐν τούτοις τὸν πατέρα ἀποβάλλειν οὐσούφρουκτον.

Ἐπειδὴ δὲ ὅλως εἰς μνήμην τῶν περὶ τοῦ οὐσουφρούκτου νόμων ἀφικόμεθα, κἀκεῖνο προσαναμίξαι τῷ νόμῳ καλόν, ὅπερ τρισὶν ἔμπροσθεν εἴρηται διατάξεσιν, ὡς πάντων ὁ πατὴρ τῶν εἰς τοὺς παῖδας ἀφικνουμένων, εἴτε ἐκ μητρῴας γραμμῆς, εἴτε ἐκ γαμικῆς τῶν παίδων αἰτίας, εἴτε ἀλλαχόθεν, τὸν οὐσούφρουκτον ἔχῃ, κἂν εἰ πρὸς δευτέρους ἔλθοι γάμους. τὴν γὰρ χρῆσιν αὐτῶν, ἄχρις οὗ περίεισι, μένειν ἀδιάπτωτον καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅπαντες βούλονται νόμοι, καὶ ἐπὶ τοῖς μητρῴοις, καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι. †. Καὶ ἡμεῖς σύμφαμεν. ὁ δὲ τῶν castrensium & quasi castrensium peculiorum ἐξῃρήσθω λόγος.

ΚΕΦ. λεʹ.

Πότερον ἡ μήτηρ ἅπερ ἔδωκε τοῖς παισὶ ταῦτα μετὰ τὴν δευτερογαμίαν ἀπ' αὐτῶν ὡς ἀχαρίστων ἀνατρέπειν δύναται.

Μήτηρ μέντοι δωρησαμένη τι τῷ παιδὶ τῶν οἰκείων, εἶτα εἰς δευτέρους ἐλθοῦσα γάμους, οὐκ ἂν δύναιτο κατὰ πρόφασιν ἀχαριστίας τὰ δεδομένα ἀνατρέπειν· οὐ γὰρ ἐκ καθαρᾶς δοκεῖ γνώμης τὴν ἀχαριστίαν εἰσάγειν, ἀλλὰ τὸν δεύτερον γάμον ἐννοοῦσα, ἐπὶ ταύτην ἐλθεῖν τὴν σκέψιν προσειλῆφθαι. πλὴν εἰ μὴ φανερῶς ὁ παῖς ἢ περὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν ἐπιβουλεύων τῇ μητρὶ ἢ χεῖρας ἐπιβάλλων ἀσεβεῖς, ἢ περὶ τὴν τῆς οὐσίας ὅλης ἀφαίρεσιν πράττων τι κατ' αὐτῆς ἀποδεικνύοιτο.

ΚΕΦ. λϛʹ.

Ὅτι τὴν δευτέρῳ συνοικήσασαν γυναῖκα τοῖς τοῦ προτέρου μὴ χρῆσθαι ἀξίαις τε καὶ προνομίαις.

Οὐ μὴν συγχωροῦμεν ταῖς γυναιξὶ πρὸς δεύτερον ἀφικνουμέναις γάμον, ἔτι βούλεσθαι ταῖς τῶν προτέρων συνοικησάντων ἀξίαις ἢ προνομίαις χρῆσθαι· ἀλλ' εἰς οἷον ἂν μετὰ τὸν πρότερον ἀφίκοιντο γάμον, ἐκείνου περιέπεσθαι τὴν τύχην. ἡ γὰρ τῶν ἔμπροσθεν ἐπιλελησμένη, οὐκ ἂν αὖθις ἐκ τῶν ἔμπροσθεν βοηθοῖτο.

ΚΕΦ. λζʹ.

Περὶ τῶν ἀπελευθέρων γυναικῶν, τῶν τοῖς ἑαυτῶν ἐλευθερωταῖς συζευγνυμένων.

Χαρίεν δὲ κἀκεῖνο καὶ οὐδὲ εὐσεβείας ἔξω τῷ τῆς θείας λήξεως Ἀλεξάνδρῳ πρὸς πολλοῖς ἑτέροις τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν, διώρισται· ὅτι εἴ τις ἐλευθερώσῃ θεράπαιναν, εἶτα ἀγάγοιτο αὐτὴν γαμετήν, ἡ δέ, ὡς ἔοικεν, ὑπερφρονοῦσά τι καὶ τρυφῶσα, διαλύσῃ τὸ πρὸς τὸν ἐλευθερωτὴν συνοικέσιον, οὐκ ἐφίησιν ὁ νόμος πρὸς δευτέρους γάμους ἐλθεῖν, ἄκοντος τοῦ προτέρου γαμετοῦ, ἀλλὰ τὸν ἐφεξῆς γάμον πορνείαν ἡγεῖται καὶ φθοράν, ἀλλ' οὐ γάμον, οὐδὲ συνάφειαν ἐξ ἧς ὕβρεις οὐκ ἀπρεπεῖς τῷ τὴν ἐλευθερίαν ἐπιθέντι προσγίνονται.

Cap. XXX.

Ut quomodo per divortium solutum sit matrimonium lucra omnia primi matrimonii serventur filiis illius matrimonii.

Quia vero lucra ubique secundam rationis frequentiam in disjunctiones ex morte sancimus: brevi quodam sermone & illud adjicimus, quia quæcunque lucrati fuerint parentes repudio soluto matrimonio, sive bona gratia misso, sive etiam aliter, sive per dotis, sive per sponsalitiæ largitatis occasionem: hæc ad instar ex morte lucrorum omnia serventur filiis: hoc idem custodiendo etiam super indotatis uxoribus, ubi à nobis posita constitutio procacitatem punit. †. Et non discernimus ex cujus culpa matrimonium repudio sit solutum.

†. Quocunque enim modo se habeat, causa servatur etiam quod lucratum est ex illis nuptiis, filiis qui ex his processerunt, sive prima soluta sint matrimonia repudio, sive etiam secunda, licet tertiæ non secutæ sint nuptiæ.

Cap. XXXI.

Ut liceat augere vel deminuere dotem vel donationem propter nuptias primi matrimonii; secundi vero, si non supersint liberi ex primo.

De augmentis autem aut deminutionibus dotium aut antenuptialium donationum dictum est quidem aliquibus prioribus [1] legibus: à nobis autem perfectius perscrutatum est: *qui etiam consistentibus matrimoniis propter nuptias donationes non augeri solum, sed etiam à principio dari præcipimus, & sicut augeri* [2] *permisimus, ita quoque minui contrahentibus volentibus concessimus.* †. Sed hoc quod de deminutione dictum est, si secundæ fiant nuptiæ non permittemus, ut non aliquo modo Leonis piæ memoriæ offendamus constitutionem [3], cum filii ex prioribus fuerint nuptiis. Si enim immensam obtulerit dotem, aut antenuptialem donationem parens, aut aliquid largiatur aliud: deinde sentiens quo ferat lex, abbreviet quod factum est, & deminuat dotem aut antenuptialem donationem, nequaquam lucrum erit filiis quod datum est, sed licebit lucrari aut vitricum aut novercam filiis secundum hoc læsis.

Cap. XXXII.

De usufructu uxori à marito relicto, vel donatione ante contractum matrimonium.

Si [4] vero solum usumfructum rerum aut vir uxori aut conjunx marito per novissimam [5] dederit voluntatem: ante nos quidem dicebat lex [6], si ad secundas veniret nuptias aut pater, aut mater, statim relicto usu cadere, sicut prius cadebat proprietate, & repente illum filiis restitui: si vero impuberes forsan filii fuissent, etiam cum medii temporis fructibus: hoc enim videbatur legi. Nobis autem non satis hoc placuit: sed volumus, vel si ususfructus detur per largitatem [7], aut mortis causa donationem factam inter vivos, in quibus licet etiam donari, si relinquatur, & accipiens ad secundas veniat nuptias, manere [8] sic quoque usum, donec superstit qui hunc habet usumfructum: nisi [9] expressim ille qui donationem (sicut dictum est) fecit, aut hunc reliquit, sive masculus, sive fœmina, dixerit velle, ad secundas veniente nuptias eo qui usumfructum accepit, solvi eum, & ad suam reverti proprietatem. Sed hæc quidem de iis, quæ per largitatem dantur, diximus.

Cap. XXXIII.

Si ususfructus dotis nomine vel propter nuptias donationis constituatur.

Si autem [10] in dotem aut in sponsalitiam largitatem rerum ususfructus detur, nihil penitus innovamus: sed dudum sancita teneant, & maneant apud accipientes donec vivunt, licet [11] decies millies contrarium aliquid velint morientes. Quod enim ex lege datum est lucrum, privatus auferre [12] modis omnibus non valebit.

Cap. XXXIV.

De rebus maternis vel nuptialibus lucris, ut in his pater non amittat usumfructum.

Quoniam [13] omnino ad [14] memoriam de usufructu legum venimus: illud quoque misceri [15] legi bonum est, quod tribus [16] pridem dictum est constitutionibus, quod omnium pater horum quæ ad filios veniunt [17], sive ex materna linea sive ex nuptiali filiorum causa, sive aliunde usumfructum habeat [18], licet ad secundas veniat nuptias. Usum namque eorum donec vivunt, manere sine cassa etiam ante nos omnes volunt leges & in maternis, & in aliis omnibus: & nos similiter dicimus. †. Castrensium vero & quasi Castrensium jam peculiorum excipiatur ratio.

Cap. XXXV.

Si mulier res quas filiis donaverit, quasi ab ingratis post secundas nuptias revocare voluerit.

Mater [19] tamen donans aliquid filio de suo, si ad secundas venerit nuptias, non poterit [20] per occasionem ingratitudinis revocare quod datum est. Non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinem introducere, sed secundas nuptias considerans, ad hanc venisse cogitationem putabitur: nisi [21] tamen aperte filius aut circa vitam ipsam insidians matri, aut manus inferens impias, aut circa substantiæ totius ablationem agens adversus eam aliquid declaretur.

Cap. XXXVI.

Ut secundo marito copulata mulier, prioris viri dignitatibus vel privilegiis non utatur.

Non tamen permittimus mulieribus ad secundas venientibus nuptias, adhuc velle priorum [22] maritorum dignitatibus aut privilegiis uti: sed ad quale post prius venerint matrimonium, illius amplectantur fortunam: quæ enim priorum oblita est, non rursus ex prioribus adjuvabitur.

Cap. XXXVII.

De libertinis mulieribus, quæ patronis suis conjunctæ sunt.

Jucundum quoque illud, & non extra pietatem à divæ memoriæ Alexandro [23] super alios plurimos antiquorum legislatorum determinatum est; Ut si quis manumiserit ancillam, deinde eam ducat uxorem, at illa (ut videtur) elata [24] & epulata solverit, circa manumissorem matrimonium: non sinit lex ad secundas nuptias venire invito priore marito, sed deinceps nuptias, fornicationem judicat & corruptionem, sed non [25] nuptias nec matrimonium, ex quo injuriæ non decentes ei, qui libertatem imposuit, fiunt.

Cap. XXXVIII.

---

1 l. pen. §. ult. C. de don. ante nupt. quæ est Justini. eadem Justiniano tribuitur, l. ult. §. ult. C. d. tit. sed tamen imperanti cum patre: quo vivo & nobilissimus Cæsar & imperator appellatus est.

2 Dos & donatio propter nuptias ut augeri, ita minui constante primo matrimonio potest. In secundo, liberis existentibus ex priori, vetatur deminutio dotis, ne fraus fiat legi 6. C. de secund. nupt.

3 d. l. 6.

4 Hinc sumpta est Authentica, Hoc locum. Cod. si secunda nupt.

5 Id est, ultimam.

6 Atque ita abrogatur lex 1. Cod. si secund. nupt. mul.

7 Ususfructus donatur testamento, inter vivos mortis causa l. 3. ff. de usufr. & quemadmodum.

8 Tertium genus pœnæ secundo nubentibus constitutum per d. l. 1. hic abrogatur.

9 Potest ita legari aut donari ususfructus uxori, si secundas nuptias non contraxerit. si huic conditioni uxor non paruerit, legatum amittit.

10 Hinc, & ex fine capituli 32. E. colligere possumus, Dotem ac sponsalitiam largitatem, id est, donationem propter nuptias, (interpres enim alterum pro altero semper hic usurpat) inter titulos lucrativos non censeri.

11 Dotis aut donationis propter nuptias ususfructus semel donatus donatario invito non potest revocari.

12 Vid. c. 18. de reg. in 6.

13 Quartum genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus olim per l. 1. C. si secund. nupt. constitutæ, abrogatur.

14 In mentionem.

15 Addi.

16 Vid. c. 2. de sec. T. cod.

17 Id est, Adventitiorum, ut sit sensus: Pater, contrahendo secundas nuptias non amittit usumfructum bonorum adventitiorum adquisitorum à filiofamilias, nisi sint Castrensia, vel quasi: & ita adquiruntur patri adventitia, ususfructus jure, non amittit usumfructum inducendo novercam filio. l. 4. C. de bon. mater.

18 Non amittat.

19 Hinc sumpta est Authentica, Quod mater, Cod. de revoc. donat. An idem in patre? non est. vid. Cujac. lib. fol. 382.

20 Quintum genus pœnæ secundo nubentibus constitutæ.

21 Tres casus hic excipiuntur à regula, l. 7. C. de revoc. donat.

22 Sextum genus pœnæ secundis nuptiis indictæ. l. 10. C. de nupt. vid. quæ notavi ad l. 22. §. 1. ff. ad municip. l. ult. ff. de senatorib. l. 9. C. de incolis. l. 13. C. de dignitatib.

23 l. 1. C. de incest. l. 11. ff. de divort.

24 ὑπερφρονοῦσα τε καὶ τρυφῶσα, ut sit sensus, Libertam renuntiantem matrimonio patroni, alteri, invito patrono, non posse impune nubere.

25 Septimum genus pœnæ hinc constitutum.

1 Id est, Alexandri cujus facta est mentio c.37. h. nov. intelligit autem l.1. C. ubi pup.
2 Liberi non possunt fidelius quam apud matrem educari. adde Leonem 39.
3 Octavum genus pœnæ nuptiis secundis impositæ.
4 Non coguntur.
5 Nam repræsentatio dotis, donationis est species.
6 Vid. l.1. Cod. si dos constante matrim.
7 l.73. in fin. l. ult. §.1. l.20. ff. soluto l.29. C. de jure dot.
8 Dotis repræsentatio est instar donationis prohibitæ, d.l.1.
9 d.l.1.
10 Sensus est: Dotis, sine causa repræsentatæ uxori, fructus, augere lucra dotalia eaque omnia liberis ex eo matrimonio conservari à parente. si ita est secundi matrimonii liberis hujusmodi fructus donari non potest.
11 Novum genus pœnæ binubis constitutæ.
12 Hinc sumpta est Authentica, Eisdem, Cod. de sec. nupt.
13 Dixi ad l.2. Cod. quando mul. off. tut. quod hodie non exigitur, sed satisfatio sufficit apud acta, Nov. 94. c.2.
14 Tutelam speciem intercessionis esse hinc colligas.
15 Id est, vitrici. l.6. in fin. C. in quib. causis pign. tacit.
16 Theodosius & Valentinianus in l.6. C. ad Tertull. l.10. C. de legitim. hered.
17 Ἄωροι γάμοι. dixi ad l.1. C. de secund. nupt.
18 Quæ contra juramentum ad secundas nuptias venit, Deum, mariti memoriam, & charitatem filiorum hic negligere dicitur.
19 Id est, ante annum luctus.
20 Περὶ τὸ πένθος.
21 Decimum genus pœnæ iterantibus nuptias observa.
22 Quæ neglecto jurejurando, nubit secundo, ea patitur pœnas earum mulierum, quæ nubunt ante annum luctus; de quibus pœnis dixi ad c.22. h. nov.
23 Mulier naturalium liberorum tutrix esse potest.
24 Vid. tit. C. de tutorib. vel curatorib. illustrium.
25 Cautionem matribus secundo nubere volentibus utilem observa. Novell. 94. c.1.
26 l.6. C. ad Treb.
27 Ἀσφάλειαν. Id est, Cautionem nudam sine fidejussione, Cujac. hic.
28 Cuinam præstatur hæc cautio? filio emancipato, l.7. in fin. ff. ut legat. non filio familias, §.50. ff. ad Treb.
29 Undecimum genus pœnæ secundis nuptiis constitutæ.

Cap. XXXVIII.

Ejusdem quoque principis [1] illud invenientes, dignum putavimus partem nostræ facere sanctionis, quoniam omnium mater fide [2] dignior ad filiorum educationem videbatur, dat ei etiam hoc hæc lex, nisi [3] ad secundas accesserit nuptias.

Cap. XXXIX.

Si adhuc constante matrimonio dotem maritus uxori suæ persolverit.

Dotes autem quas acceperint contrahentes, non dabunt [4] facile [5] mulieribus, constantibus [6] adhuc matrimoniis, nisi tantum ex causis quas lex enumeravit [7]: alioqui si quid tale gesserint: instar [8] donationis, quod agitur, hoc ipso esse videtur. Et si moriatur mulier, recipient dotes qui dederunt eas immature mulieribus mariti, ab heredibus mulierum cum [9] medii temporis fructibus, ipsi & heredes eorum, & habebunt in lucrum secundum pactum. Etsi [10] ad secundas venerint nuptias viri, servabunt [11] sine alienatione hæc filiis: hoc videlicet quod generaliter constitutum est. Si vero non contigerit accipere contrahentes dotes, adhuc constante matrimonio: etiam post mortem uxorum secundum legem ab illarum percipient heredibus, sicut scriptura vult dotis.

Cap. XL.

Si mulier filiorum suorum tutelam administraverit, & ad secundas migraverit nuptias.

Si [12] autem tutelam gerat mulier filiorum, palam est, quia impuberum existentium, jurans *non* [13] *ad secundas venire se nuptias*, deinde contemnens & prius connubium & jusjurandum ad maritum veniat secundum, non prius tutorem petens, & rationem reddens, & exolvens omne quicquid hinc debet: non solum quæ ejus sunt, in hypothecam [14] habere lex permittit filiis: sed etiam mariti [15] substantiam trahit cum hypothecis: ipsi quoque interdicit filii successionem impuberis morientis, licet ex substitutione pater eam venire ad filii dixerit successionem. Sed hoc quidem prioris [16] nostri. Nos autem miramur quod mulierem sic impiam constitutam, ut etiam hoc ipso jusjurandum negligeret, & sic ad immaturas [17] nuptias deveniret, tribus [18] maximis neglectis, Deo, & defuncti memoria, & charitate filiorum: ita parvis subdiderunt pœnis: & illam quidem quæ ante luctuosum nubit tempus [19], & nec omnino mater filiorum consistit, puniunt amare: & licet filios non habeat propter solam honestatem hoc agunt: mulierem vero sic effusam concupiscentiis, vel non ipsis subdiderunt pœnis quas sustinent quæ ante [20] lugubre tempus ad secunda vota declinaverunt. Ideoque sancimus *Eas quæ sic pejerare de cætero præsumunt mulieres, super dictum præcedentes pœnas* [21] *& hæc sustinere omnes, quas* [22] *prius jam diximus super his mulieribus quæ ante lugubre tempus nubunt: & infamiam & omnia alia his inferentes*: & solutionem pœnarum eis dantes, eandem quam etiam illis, ut supplicent imperatori, & mediam portionem dent filiis suarum rerum, neque usufructu apud eas manente: & simpliciter æqualem eam ponimus propter nuptiarum immaturitatem, ei quæ ante lugubre tempus nupserit. Si vero etiam naturalium tutelam gerat filiorum, (nam hoc quoque præbuimus [23] ei) tamen ad virum veniens, & non hæc agens, quæ prius dicta sunt, iisdem subjaceat pœnis. Providentia [24] vero fit per provincias quidem agentium præsidibus, hic autem gloriosissimo præfecto felicissimæ hujus urbis una cum prætore, cui hujus urbis cura est, ut volente [25] ad nuptias venire tutelam gerente muliere, & ordinetur minoribus tutor, & rationes suscipiantur: & quod mater debet, occasione gubernationis, hoc reddatur.

Cap. XLI.

Si sub conditione pater vel mater legatum liberis suis reliquerit, confirmat legem Zenonianam Const.

Placet quoque nobis Zenonis piæ memoriæ constitutio [26], volens, patrem, si jubeatur proprio filio legatum sub conditione aut die dare, non aliter exigi pro donatione legatorum cautionem [27] hanc, videlicet quæ legatorum [28] servandorum causa vocatur, nisi [29] secundas pater contraxerit nuptias: sit enim & hæc secundo nubentibus pœna.

Cap. XLII.

De clericis qui nuptias contrahere non possunt. Supra Novell. 6.

Sed [30] & si quis inter reverendissimos constitutus clericos (ultra [31] lectorem aut cantorem dicimus) omnino contraxerit nuptias: hunc ex nostra constitutione cadere [32] sacerdotio constituimus atque volumus. Si vero lector existens, & nuptias faciens, deinde propter aliquam inevitabilem necessitatem [33] ad secundas [34] veniat nuptias, nequaquam [35] ad majoris sacerdotii ascendet culmen: sed illic manebit [36] apud mulierem, affectum illius præponens meliori provectui. Si vero cum sit laicus, ad ordinationem subdiaconi, aut diaconi, aut presbyteri venire voluerit, deinde appareat mulierem habens, non ex [37] virginitate sibi copulatam, sed aut disjunctam à marito, aut aliter non ab initio mox sibi legitime conjunctam: aut etiam ipse ad secundas venerit nuptias: non impetrabit sacerdotium: sed & licet latenter ad hoc venerit omnino eo cadet.

Cap. XLIII.

Si maritus [38] ita reliquerit uxori, si ad secundas nuptias non transeat & ad legem Juliam Miscellam.

Quæ [39] vero nunc sequitur causa, est antiqua, & multas quidem suscipiens correctiones non ab aliis solum, sed etiam à nobis, non tamen ad summam sui veniens rectitudinem: quam nunc sectantes, præsentia sancimus. Lex enim quæ vocatur *Julia* [40] *Miscella*, lex antiqua, lex vetusta, filiorum procreationis præponens studium, permittebat [41] mulieribus, licet vir prohiberet, & aliquid ob hoc relinqueret, quatenus [42] non ad secundas veniret nuptias, tamen & ad virum ve-

ΚΕΦ. λη'.

Ταῦτα δὲ δὴ βασιλέως κἀκεῖνο εὑρόντες ἄξιον τῆς ἑαυτῶν ἐποιησάμεθα μέρος νομοθεσίας, ὡς ἐπειδὴ πάντων ἡ μήτηρ ἀξιοπιστοτέρα πρὸς τὴν τῶν παίδων ἀνατροφὴν ἔδοξε, δίδωσιν αὐτῇ καὶ τοῦτο ὁ νόμος, εἰ μὴ πρὸς δευτέρους φοιτήσειε γάμους.

ΚΕΦ. λθ'.

Ἐὰν ἔτι συνεστῶτος τοῦ γάμου τὴν προῖκα τῇ ἑαυτοῦ γαμετῇ ὁ ἀνὴρ διαλύσῃ.

Τὰς δὲ δὴ προῖκας ἃς ἂν λάβοιεν οἱ συνοικοῦντες, οὐ δώσουσι προχείρως ταῖς γυναιξὶ, συνεστώτων ἔτι τῶν συνοικεσίων πλὴν ἐξ αἰτιῶν ἃς ὁ νόμος ἠριθμήσατο. ἐπεί τοιγε εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν, μιμήσεις δωρεᾶς τὸ γινόμενον αὐτόθεν εἶναι δοκεῖ, καὶ εἰ τελευτήσειεν ἡ γυνὴ, καὶ ἀναλήψονται τὰς προῖκας οἱ δεδωκότες αὐτὰς ἀώρως ταῖς γυναιξὶν ἄνδρες παρὰ τῶν κληρονόμων τῶν γυναικῶν, μετὰ τῶν ἐν μέσῳ καρπῶν, αὐτοί τε καὶ κληρονόμοι αὐτῶν καὶ ἕξουσιν εἰς κέρδος κατὰ τὸ συμπεφωνημένον. καὶ εἰ πρὸς δευτέρους ἀφίκοιντο γάμους οἱ ἄνδρες, φυλάξουσιν ἀνεκποίητα ταῦτα τοῖς παισὶν, τοῦτο δὴ τὸ καθ' ὅλου διατεταγμένον. εἰ μέντοι μὴ τύχοιεν λαβόντες οἱ συνοικοῦντες τὰς προῖκας, ἔτι συνεστῶτος τοῦ συνοικεσίου, καὶ μετὰ τελευτὴν αὐτὰς τῶν γαμετῶν, κατὰ τὸν νόμον, ἐκ τῶν ἐκείνων λήψονται κληρονόμων, καθάπερ ἡ γραφὴ βούλεται τῆς προικός.

ΚΕΦ. μ'.

Ἐὰν ἡ γυνὴ τῶν παίδων ἐπιτροπεύσασα, καὶ εἰς τὸν δεύτερον ἔλθοι γάμον.

Εἰ δὲ ἐπιτροπεύοι γυνὴ τῶν παίδων, πρόδηλον ὡς ἀνήβων ὄντων, διομοσαμένη μὴ πρὸς δεύτερον ἥξειν γάμον, εἶτα καταφρονήσασα καὶ τοῦ προτέρου λέχους, καὶ τοῦ ὅρκου, εἰς ἀνδρὸς ἔλθοι δευτέρου, μὴ πρότερον ἐπίτροπον τι αἰτήσασα, καὶ τοὺς λογισμοὺς παραδεδωκυῖα, καὶ καταβαλοῦσα πᾶν ὅσον ἐντεῦθεν ὀφείλει, οὐ μόνον τὰ αὐτῆς ὑποθήκην ἔχειν ὁ νόμος συγχωρεῖ τοῖς παισὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ γεγαμηκότος οὐσίαν ὑπάγει ταῖς ὑποθήκαις, αὐτῇ τε ἀπαγορεύει τὴν τοῦ παιδὸς διαδοχὴν, ἀνήβου τελευτήσαντος, εἰ καὶ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὁ πατὴρ αὐτὴν ἐλθεῖν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς εἴποι διαδοχήν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ πρὸ ἡμῶν. ἡμεῖς δὲ θαυμάζομεν εἰ γυναῖκα οὕτως ἀσεβῆ καθεστῶσαν ὡς καὶ αὐτόθεν ὅρκον ἀμελῆσαι, καὶ οὕτω πρὸς ἄωρον γάμον ἐλθεῖν, τριῶν τῶν μεγίστων ἀμεληθέντων, θεοῦ τε, καὶ τῆς τοῦ τελευτήσαντος μνήμης, καὶ τῆς τῶν παίδων στοργῆς, οὕτως ὀλίγαις ὑπέβαλον ποιναῖς· καὶ τὴν μὲν πρὸ τοῦ πενθίμου γαμουμένην χρόνου, καὶ οὐδὲ πάντως μητέρα παίδων καθεστῶσαν, τιμωροῦνται πικρῶς, ἀλλὰ κἂν εἰ παῖδας οὐκ ἔχοι, διὰ μόνην τὴν σεμνότητα ταῦτα πράττοντες· γυναῖκα δὲ οὕτως ἐκκεχυμένην ἐπιθυμίαις, οὐ ταῖς αὐταῖς γοῦν ὑπέβαλον ποιναῖς, ὁπόσαις ὑποκεῖνται αἱ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου εἰς ἑτέραν συνοικέσιον ἀποκλίνασαι. ὥστε νομοθετοῦμεν τὰς οὕτως ἐπιορκεῖν τοῦ λοιποῦ τολμώσας γυναῖκας, πρὸς ταῖς ἤδη προειλημμέναις ποιναῖς, καὶ ταύτας ὑφίστασθαι πάσας ἃς ἔμπροσθεν εἴπομεν ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου γαμουμένων γυναικῶν, τήν τε ἀτιμίαν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ταύταις ἐπάγοντες· καὶ λύσιν αὐταῖς τῶν ποινῶν διδόντες τὴν αὐτὴν ἥνπερ κἀκείναις, τὸ δεηθῆναι βασιλέως, καὶ τὴν ἡμίσειαν μοῖραν διδόναι τοῖς παισὶ τῶν οἰκείων, οὐδὲ τῆς χρήσεως παρ' αὐταῖς μενούσης. καὶ ἁπλῶς ἴσην αὐτὴν τίθεμεν, διὰ τὴν τοῦ γάμου ἀωρίαν, τῇ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου γαμουμένῃ. εἰ δὲ καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιτροπεύοι παίδων, (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο δεδώκαμεν αὐτῇ) ἀλλ' ἐν τῷ εἰς ἀνδρὸς ἐλθεῖν, καὶ μὴ ταῦτα πράξειεν ἅπερ ἔμπροσθεν εἴρηται, ταῖς αὐταῖς ὑποκείσθω ποιναῖς. Πρόνοια δὲ ἔσται κατὰ μὲν τὰς ἐπαρχίας, τοῖς τῶν ἐθνῶν ἡγουμένοις, ἐνταῦθα δὲ, τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆς εὐδαιμονεστάτης ταύτης πόλεως, ἅμα τῷ πραίτωρι ᾧ ταύτα μέλει τῆς πόλεως, ὥστε θελομένης εἰς γάμους ἐλθεῖν τῆς ἐπιτροπευούσης γυναικὸς, καὶ προχειρισθῆναι τοῖς νέοις ἐπίτροπον, καὶ τοὺς λογισμοὺς ὑποδέξασθαι, καὶ ὅσον ἡ μήτηρ ὀφείλει προφάσει τῆς διοικήσεως, τοῦτο ἀποδοθῆναι.

ΚΕΦ. μα'.

Εἰ ὁ πατὴρ, ἢ μήτηρ ὑπὸ αἵρεσιν τοῖς παισὶν ἑαυτῶν πρεσβεῖον καταλείπει, βεβαιοῖ τὴν τοῦ Ζήνωνος διάταξιν Κωνσ.

Ἀρέσκει δὲ ἡμῖν ἡ Ζήνωνος τῆς εὐσεβοῦς λήξεως διάταξις, βουλομένη τὸν πατέρα, εἰ κελευσθείη τῷ οἰκείῳ παιδὶ πρεσβεῖον ὑπὸ αἵρεσιν ἢ ἡμέραν δοῦναι, μὴ ἄλλως ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὑπὲρ τῆς δόσεως τῶν πρεσβείων ἀσφάλειαν, (ταύτην δὴ τὴν legatorum servandorum causa καλουμένην) πλὴν εἰ μὴ δευτέροις ὁ πατὴρ ὁμιλήσῃ γάμοις. ἔστω γὰρ καὶ τοῦτο τοῖς δευτερογαμοῦσιν ἐπιτίμιον.

ΚΕΦ. μβ'.

Περὶ κληρικῶν τῶν μὴ δυναμένων γάμοις ὁμιλεῖν.

Ἀλλὰ κἂν εἴ τις ἐν τοῖς εὐλαβεστάτοις τελῶν κληρικοῖς (τοὺς ὑπὲρ τὸν ἀναγνώστην ἢ ψάλτην φαμὲν) ὅλως ὁμιλήσῃ γάμοις, τοῦτον ἐκ τῆς ἡμετέρας διατάξεως ἐκπίπτειν τῆς ἱερωσύνης διετάξαμεν τε καὶ βουλόμεθα. εἰ μέντοι ἀναγνώστης ὢν καὶ γήμας, εἶτα διά τινα ἀπαραίτητον ἀνάγκην εἰς δευτέρους ἀφίκοιτο γάμους, οὐκ ἔτι πρὸς τὸ μεῖζον τῆς ἱερωσύνης ἀναβήσεται γέρας, ἀλλ' αὐτοῦ μενεῖ παρὰ τῇ γυναικὶ, τὴν ὑπὲρ ἐκείνης προτιμήσας στοργὴν τῆς ἐπὶ τὰ βελτίω προόδου. εἰ δὲ ἐν ἰδιώταις ὢν, ἐπὶ χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἐλθεῖν βούλοιτο, εἶτα φανείη γυναῖκα ἔχων μὴ ἐκ παρθενίας αὐτῷ συνοικήσασαν, ἀλλ' ἢ διεζευγμένην ἀνδρὸς, ἢ ἄλλως οὐκ ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς αὐτῷ νομίμως συνελθοῦσαν, ἢ καὶ αὐτὸς πρὸς δευτέρους ἀφίκοιτο γάμους, οὐ τεύξεται τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ κἂν εἰ λαθὼν εἰς τοῦτο ἔλθοι, πάντως αὐτῆς ἐκπεσεῖται.

ΚΕΦ. μγ'.

Εἰ ὁ γήμας καταλείπει τῇ γαμετῇ εἰ πρὸς τὴν δευτερογαμίαν μὴ ἔλθοι, καὶ περὶ τοῦ νόμου καλουμένου Julia Miscellas.

Τὸ δὲ ἐφεξῆς πρᾶγμα ἐστὶ μὲν παλαιὸν, καὶ πολλὰς μὲν δεξάμενον ἐπανορθώσεις, οὐ παρ' ἑτέρων μόνων, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑφ' ἡμῶν, οὐ μὴν πρὸς τὴν εἰς ἄκρον ἑαυτοῦ παραγενόμενον ὀρθότητα· ὃ νῦν μεταδιώκοντες, τὰ παρόντα νομοθετοῦμεν. ὁ γὰρ καλούμενος Julios Miscellas παλαιὸς νόμος ἀρχαῖος, τὴν τῆς παιδοποιίας προτιμώμενος σπουδὴν, ἐπέτρεπε ταῖς γυναιξὶν, εἰ καὶ ὁ ἀνὴρ κωλύοι, καὶ τι καὶ ὑπὲρ τούτου καταλιμπάνοι, ὑπὲρ τοῦ μὴ πρὸς δευτέρους ἀφικέσθαι

30 Hinc sumpta est Authentica. *Multo magis, C. de Episc. & cler.* 31 Mariti lectorum & cantorum officio in ecclesia fungi possunt: iidem in ipso jam officio constituti, possunt impune nuptias contrahere, *cap.26. can. apost. & c.6. Synodi in Trullo*: nisi secundas contrahant, aut viduam ducant vel similem, *Novell.123. cap.14. in fin.* porta concubinam, *Novell.6. c.1. §.3.* 32 Sacerdos contrahens nuptias non punitur pœna corporali, sed sacerdotio tantum cadit: & ita potior habetur ratio matrimonii conservandi, quam sacerdotii gerendi, *Novell.123. c.14. in fin. ibi, si vero post ordinationem, &c.* quod vix hodie servatur. Diceres id abrogatum *l.19. Cod. de Episcop. & Cleric.* hæc nisi Novella posterior esset, possis quoque dicere Græcos in ea re fuisse varios, *c.44. in pr. J. eod.*
33 Puta, quia nec ipse continere: nec affectus hujusmodi vinci potest: ideoque lex ei indulget: *ut hic, & Novell.123. c.41.* licet eum carnis fucdes Leo pudice parum vocet, *Novell.3. in fin.*
34 Duodecimum genus pœnæ secundis nuptiis constitutæ. 35 Secundas nuptias qui contraxit, non potest promoveri ad majus sacerdotium. Secundæ nuptiæ officiunt majori sacerdotio adipiscendo. 36 Sacerdos potest contrahere matrimonium: contractum non dissolvit, sed tamen sacerdotio cadit. 37 Secundas nuptias qui contraxit ad sacerdocium promoveri non potest. Quin promotus sacerdotio ipso cadit: porro, bimbus hic non censetur, qui puellam devirginavit. Vid. *Nov.123. c.14.* 38 Et è contra, si uxor marito legaverit sub ea conditione, si secundas nuptias non contraxerit. 39 Hinc sumpta est Authentica, *Cui relictum, C. de indict. viduit.* ὁ καλούμενος Julius Miscellas παλαιὸς νόμος. 40 Hæc lex, num eadem cum lege quæ Julia & Papia? Robertus 1. *anim. 2. & 3.* negat. Mercator 1. *Notar. 2.* ait. Movetur epigraphe legis 61. quæ est Clementia ad legem Juliam & Papiam sumpto paragrapho ultimo ejusdem legis *ff. de cond. & dem.* Ex indice authorum juris, pandectis præfixo; constare, Clementem scripsisse ad leges: legum nomine ibi intellig. Juliam & Papiam quæ & novæ leges dicuntur, *in l. ult. ff. de reg. Cat.* idem ait Cujac. 14. *obs.* 14. (quod Hotomano displicet 2. *ob.* 3.) ut & leges *in l. ult. ff. De statu lib.* 41 Lex Julia Miscella conditionem viduitatis uxoribus remittit. si tamen intra annum contrahant & jurent se liberorum causa nuptias contrahere. post annum ergo non poterant? non poterant ex lege Julia Miscella: interea tamen legatum petebant ex alia cautione inventa à Q. Mucio. J. *sed. l. 2. C. de indict. viduit.* 42 Fuerunt hujusmodi conditiones usitatæ, Uxori, Si à liberis, ne nupserit. *l.62. §.2. in fin. ff. de cond. & dem.* mulieri, Si nupserit, quod vidua erit: uxori, si à liberis impuber. ne nupserit. *d.§.2. l.96. ff. de cond. & dem.* uxori cum nupserit. *l. ult. ff. de familiis.* Mæviæ vel mulieri si non nupserit. *l.22. l.72. §.5. ff. de cond. & dem.* mulieri, si non nupserit. *l.65. §.1. ff. ad Treb.* si mulier non nupserit. *l.72. §.2. l.74. ff. de cond. & dem.* si arbitratu Titii Seja nupserit. *d.l.72. §.4.* si filia non nupserit, patri ejus lego: si pater uxorem non duxerit, ejus filio familias lego. *l.79. in fin. ff. de cond. & dem.* uxori si non nupserit. *l.14. ff. de leg. 3.* si uxor post mortem nuptui sese collocaverit. *l. 1. 2. 3. C. de indict. viduit. l. Jul. Misc.* Si vidua erit, Quoties vidua erit, Cum vidua erit, Si amiserit uxorem, Quando ad cœlibatum pervenerit. *l. ult. d. 1. Cod.* Ad quas personas pertinuerit lex Julia Misc. dicam ad *d. l. ult.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

[illegible]

ΚΕΦ. μδ'.

[illegible]

nire, & jurare, *quia [1] ex filiorum causa hoc ageret*. & quod relictum erat, acciperet: & hanc quidem in [2] annum dabat mulieribus licentiam. Eo autem transeunte [3] si vellet accipere relictum, non aliter licebat mulieri hoc accipere, antequam cautionem exponeret, *quod ad secundas non veniret nuptias*. sed hanc quoque adjectionem ipse [4] Julius Miscellus haud invenit, sed Quintus Mutius Scævola hoc præsancive rat [5], super omnibus quippe pendentibus in causarum prohibitionibus hujusmodi adinveniens cautionem [6]. Nos igitur videntes plurimas mulieres desiderio nuptiarum non propter filiorum procreationem, sed propter necessitatem & jurantes & nubentes, & transcendentes morientium voluntates, existimavimus prius interim sacratiorem mederi partem, & perjurium [7] eis cohibere, nec sinere talia subire juramenta, in quibus omnino perjurium promptum est. Nam nec illud incrat legi, ut oporteret sine filiis existentes mulieres hoc jurare sacramentum; sed etiam filios habentibus hoc adjacebat jusjurandum, quod Deum simul, & defuncti animam contristaret: cum utique perjurium quidem esset in promptu: filiorum vero procreatio in fortunæ [8] muneribus jaceret. Quia igitur hac nostra sancimus lege jusjurandum eis auferentes, & talem permittentes relictorum perceptionem, consideravimus (quoniam alterum quoque à nobis prætermissum est) oportere & defuncti animæ mederi. Quapropter præsentem ponimus legem: non enim volumus deficientium nihil illicitum [9] habentes, voluntates frustrari. Si enim [10] diceremus oportere mulierem omnino viro præcipiente non nubere, hoc custodire: pro amaritudine habuisset hoc merito lex: nunc autem cum secundo præsto sit lex, sc. ut si voluerit nubere, accipiat quod relictum est: novissimi sceleris est despicere voluntatem defuncti ita fluctuantem, ut ei detur licentia nubendi, & accipiendi quod relictum est, & per omnia contristandi priorem maritum.

Cap. XLIV.

Unde sancimus: Si quis prohibuerit uxorem ad aliud venire matrimonium, sive etiam uxor [11] maritum: (idem namque est utrinque) & pro hoc aliquid reliquerit: unam [12] ex duabus conditionem habere contrahentium alterum: aut ad nuptias venire, & *abrenuntiare perceptioni* [13], aut si hoc noluerit, sed honorat defunctum, omnino abstinere de cætero nuptiis. §. 1. Sed ut non causa suspensa sit, & post tempora forsitan longa revertatur rursus exactio: propterea bene nobis visum est, hujus rei determinare causam, & usque ad annum [14] quidem non esse penitus petitionem relicti: nisi tamen modus sacerdotii adveniens alteri personarum statim præbeat exceptionem: utpote nequaquam nuptiarum existente spe [15]. §. 2. Si vero transire contigerit annale tempus: damus quidem personæ huic accipere quod relictum est: non absolute tamen, nec simpliciter: sed si quidem immobilis fuerit res, non aliter hanc accipere, nisi juratoriam cautionem expofuerit, & suppofuerit suas res, (hoc quod tacite ex hac lege damus) *ut si ad secundas venerit nuptias, reddat quod datum est, tale quale percepit restituens, & quos accepit in medio fructus* [16]. §. 3. Si vero mobilis fuerit res: si quidem idoneam habeat substantiam persona volens accipere, dari quod relictum est sub eadem cautione & iisdem hypothecis. Sed si quidem aliquid aliud mobilium fuerit: tale restitui, quale recepit, aut diminutionis medeatur partem. §. 4. Si vero pecuniæ [17] fuerint etiam cum usuris [18], quas inde percipere valuerit: jurejurando restituentis hoc judicando. Si vero non mutaverit quidem, sed usus est: tertiæ [19] centesimæ reddat usuras. §. 5. Si vero non [20] valde locuples fuerit: etiam fidejussorem hunc exigi. Si autem non valuerit fidejussorem dare, tunc sub juratoria [21] cautione, & hypotheca (secundum quod dictum est) suarum rerum accipiat quidem quod relictum est. §. 6. Mox autem, ut ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo qui dedit, vindicetur, apud [22] quamcunque apparuerit personam, tanquam si ab initio neque datum fuisse videretur, quod in omni restitutionis casu, sive mobile sive immobile sit quod futurum est, reddi valere sancimus. §. 7. Si vero aurum [23] fuerit quod relinquitur: minus idonee vero se habeat ad fidejussionem: & nec ipse dignus sit cui hoc credatur: manere quidem apud illum à quo relictum est: tertiam [24] vero centesimæ ejus usuram præstari: quam usque tunc solvat, donec aut secundas ille contrahat nuptias (quando & restitutio præstitarum usurarum suscipiet facultatem) aut fiat manifestum nullatenus posse istum ad nuptias pervenire, sive secundum modum sacerdotii (tunc enim ei dabit quod relictum est) sive [25] morte: accipient enim hoc omnino ejus heredes, nihil neque de datis usuris reddentes. §. 8. Hanc ipsam autem introducimus observantiam & eundem intellectum, etiamsi [26] non conjuges alterutris sub tali reliquerint conditione: sed aliquis alius extraneus sive viro sive mulieri sub tali conditione dari quid voluerit, sc. fortuitorum [27] casuum: secundum suam naturam, lege super his tam in præstandis quam in restituendis conservata. Hæc igitur ex jam nuper factis à nobis occasione Juliæ Miscellæ constitutionibus retribuimus: alia vero sint firma secundum terminos & casus secundum quod hæc exposuimus. §. 9. Præfatæ autem à nobis observationes dentur, (si institutionis sit pars [28] aut legatum) heredibus aut substitutis, aut illis à quibus hæc relicta sunt: si quidem mortis causa donatio: omnino heredibus. Si vero ex asse secundum talem conditionem conscribatur quis heres: substitutis si fuerint, aut omnino iis qui ab intestato vocantur ad hereditatem, hujusmodi observationes præstentur, ut undique lex habeat propriam perfectionem: nisi [29] forte testator & hoc præcipiat, dicens licentiam habere eum cui dereliquit, sive per institutionem particularem, sive ex asse, aut per legatum vel fideicommissum, sive per mortis causa donationem, & accipere quod relictum est, & nullam cautelam dare: tunc enim sequenda est defuncti voluntas, studii enim nostri est, defunctorum conservare [30] secundum legem voluntates.

Cap. XLV.

1 De eo dixi ad *l. 130. §. 3. ff. de verb. signif.* [illegible]

2 Hinc Cujacius colligit, Tempore legis Juliæ Miscellæ, luctui nondum annum fuisse præfinitum: quod Roberto displicet 1. *animad. c. 2.* Movetur quod Plutarchus in *Numa* referat Numam (Ovidius 1. *Fastorum* hanc constitutionem tribuit Romulo) luctus diem decem mensibus terminasse. Item quod Halicarnasseus *lib. 5.* luctum annuum ad veteres Romanos retulerit: quod Valerium Publicolam & Brutum mulieres ita luxerint. *Liv. lib. 2.* Mercator 1. *Notar.* in fin. negat hoc superiora pertinere, cum illis locis agatur de 10. mensibus non de anno. Annum luctui præfinitum primo à Gratiano, Valentiniano & Theodosio, *l. 2. C. de secund. nupt.*

3 Anno scil. id est post annum.

4 [illegible] *Haloand. edit.* Julios miscellas. *Scrimg. editio.* Alii legunt Miscellas. Cur ita dicta est? Robertus 1. *animad. 2.* dictam ab ejus auctore Julio Miscello putat, quod Mercatori 1. *Notar. 2.* displicet. Negat enim hic dici, Julium Miscellum, sed Miscellam, initio hujus capitis ita legi, [illegible] à Justiniano Miscellam dici [illegible]. Fore, si id Roberto concedatur ut hæc lex duplex nomen sortiatur, Julii & Miscelli scil. Julius Miscella duorum auctorum nomen non esse: unum Julii, alterum Miscellæ: cum nulla fuerit Romæ gens aut familia Miscella. Ait ergo Miscellam dici à varietate plurium rerum ac personarum utriusque sexus, quod etiam Cujacius hic confirmat, eadem ratione, qua à Siculo Flacco, æs Miscellum, quod lex est vel forma ænea multorum agrorum, multarumque personarum modum comprehendens. & ab Agellio Miscella ductitia confusiones, ut & lex satura [illegible].

5 [illegible] *Scrimg. editio.* [illegible] *Haloand. editio.* Idem Haloander vertit *prospexit.* Ex Haloandri lectione Balduinus colligit Scævolam legi Miscellæ cautionem adjecisse: & ita posteriorem aut contemporanem legi Jul. colligit: eadem opera, legem Miscellam antiquiorem lege Julia & Papia, cum utraque (ut ipse ait) longe post Scævolam lata sit. Nam si post Scævolam fuit lex Julia & Papia: ante Scævolam Miscella, utique & ante legem Juliam & Papiam lex Miscella fuerit. Robertus 1. *animad. 2. Scr. edit. præfert.* Putat itaque Scævolam tempore præcessisse legem Juliam Miscellam, quod ejus cautionem (quæ Muciana) Miscellæ applicatam hic legamus. addit leges Jul. & Papiam præcessisse hanc legem Jul. Miscellam. Superius dixi videri Cujacio hic & Mercatori 1 *Not. 3.* Miscellam & leges Jul. & Pap. easdem esse, ut in eo à Balduino dissentiant, existimante, Miscellam antiquiorem legibus Julia & Papia: & à Roberto existimante leges Jul. & Pap. præcessisse hanc legem Miscellam. 6 Cautio Mutiana, de qua vid. *l. 7. l. 73. l. 77. §. 1. l. 79. §. 2. ff. de cond. & dem.* pertinebat ad legata conditionalia, quæ morte legatariorum finiuntur, *l. 73. ff. de cond.* ut conditiones in non faciendo conceptas, *l. 7. d. tit.* quibus vetatur aliquid fieri. *l. 3. in fin. ff. de leg. 2.* 7 Perjuria cohibenda. 8 Imo Dei, illud Conjugium petimus partumque uxoris: at illi, dum intelligit, norunt qui pueri, qualisque futura sit uxor.

9 Licitæ voluntates morientium servandæ: illicitæ, non servandæ. de quo dixi ad *l. 23. ff. de conditionib. instit.* 10 Ut infertur injuria mulieri si cogitur non nubere mariti mandato. Ita marito injuria infertur, si eo invito uxori matrimonium permittitur. 11 Hoc enim locum etiam habet in prohibitione masculis facta. *l. 3. C. de indicta viduitate.* 12 Decimumtertium genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus constitutæ, quæ tamen primis nuptiis communis esse potest, ut dicetur alibi. Hoc autem jus novum viduitatis indictæ in legatis receptum, abrogat pene titulum Codicis *de indicta viduit.* & omnes leges, quarum superius mentio facta est: quibus remittebatur legatariis conditio viduitatis à defuncto & testatore eis indicta. 13 Et legato.

14 Legatum relictum, sub hac conditione, *Uxor si non nupserit, vel si nuptias non contraxerit*, ante annum peti non potest: nisi legatarius sacerdos fiat. tunc enim nulla spes est in eo nuptiarum, *Jul.* 15 Sacerdoti nulla spes nuptiarum. 16 Qui Mutianæ cautioni non satisfacit: & rem fructus reddit. *l. 76. §. 7. ff. de leg. 2. l. 73. 79. §. 2. ff. de cond. & dem.* & usuras, si quas percepit. *vers. [illegible] eadem.* 17 Mobilium rerum duo genera hic constitui colligo. Unum eorum quæ ita restituuntur ut sunt accepta, *vers. sed si quidem §. eadem.* aliud ut aliter. *ut hic.* 18 Usuræ ob usum debitæ. 19 Id est, trientes usuræ, ut *l. 6. §. 1. C. de secund. nupt.* 20 Non valde locuples, etiam fidejussorem dare tenetur: An minus, jurat. 21 Juratoria cautio, & hypotheca rerum propriarum fidejussionis subsidia. 22 *l. 9. in fin. ff. de rei vindicat.* adde *l. 8. in fin. C. depositi.* 23 Χρυσίον, pecunia numerata, *Julian.* 24 Id est, trientem.

25 Sacerdotium & mors, nuptiis hic obsistere dicuntur. 26 Id est, etiamsi extranei. sensus est, extraneum, id est, alium à marito, extraneæ personæ posse legatum relinquere, sub conditione non contrahendarum nuptiarum, *Jul.* Robertus tamen 1. *animad. 2.* putat viduitatem à nullo alio indici potuisse quam à marito & legem Juliam Miscellam alio non pertinuisse quam ad indictam ab altero conjugum viduitatem. Movetur lege 2. 3. *C. de indicta viduitate*, quæ mentionem tantum facit conditionis adscriptæ conjugum testamento, quo nomine reprehenditur ab Antonio Mercatore, 1. *Not. 2.* & textus hic quoque evidenter aliud sentit, ut & Julianus verus interpres. 27 Id est, sub conditione casuali. 28 Si quis certa parte institutus fuerit sub conditione non faciendi, cavere debebit coheredibus vel substitutis, nemine ex his apparente cavebitur heredibus ab intestato, *Julianus Patricius.* adde *l. 18. ff. de cond. & dem.* 29 Testator cautionis necessitatem legatario remittere potest. At non potest usufructuario, *l. 1. C. de usufr.* Potest, sed non de utendo fruendo boni viri arbitratu. Cujacius aliter distinguit, ut enim negat omnem cautionem fructuariis remitti posse: ita fatetur Mutianam posse remitti. 30 Voluntas defuncti servanda.

Cap. XLV.

De administratione donationis propter nuptias. Idem dictum fuit supra Novell. 2. cap. 4.

ET [1] quia partim antea de cautela rerum ediximus, & Leonis novimus divæ memoriæ constitutionem [2] de secundis nuptiis, si ad eas veniens mulier non valeat dare fidejussionis cautelam, quia filiis restituat res, tertiam partem centesimæ accipere: nos causam adhuc melius ab ea constituimus, illius super hoc statutis competentem adjicientes subdivisionem. §. 1. Et sancimus (hoc quod pridem [3] à nobis in quadam dictum est constitutione) ut si quis [4] offerat [5] res propter antenuptialem donationem: siquidem omnes immobiles constitutæ sunt, maneat earum usus apud matrem ad secundas venientem nuptias: & eadem hæc eligat, & non recuset, neque [6] exigat à filiis pro æstimatione earum usuras: sed diligentiam earum habeat secundum quod lex dat usus dominis constitutis: conservet autem hæc secundum leges filiis superstitibus: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem casu filiorum non existentium, matri reliquo remanentibus filiorum heredibus conservando. §. 2. Si vero universa constituta est forte in pecuniis [7], aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam partem usurarum accipiente matre, cum prius sancita cautela non exigi à filiis aurum, nisi forte sine invidia sit viri facultas, & habeat aurum & argentum, & vestes, & quicquid conscriptum est matri: damus etenim tunc electionem matri, si velit res accipere, & dare fidejussoriam cautionem, sive prædictas accipere usuras: dicimus autem ex tertia parte centesimæ tam secundum anteriores leges, quam etiam secundum nostras. §. 3. Si vero permixtæ sint res, & donatio tam in pecuniis quam in immobilibus rebus sit, immobiles quidem omnino manere apud matrem: propter quod alimenta habeat exinde: in rebus vero mobilibus illa tenere, quæ pridem sancivimus, si contigerit in mobilibus rebus omnia antenuptialis donationis esse constituta: providente muliere quod non negligat immobilia, neque imminuta hæc faciat, sed qualia accepit, restituat.

Cap. XLVI.

De successione [8] matrum in bonis filiorum pro qua parte fiat, & quomodo.

HInc [9] nos alia evocat ratio quæ de filiorum successione est: quam accipient quæ ad secundas veniunt nuptias. Jampridem enim de his scripta est lex à nobis ad Hermogenem [10] gloriosæ memoriæ magistrum sacrorum nostrorum factum officiorum rescripta, Belisarii gloriosi præcedens [11] consulatum, septimo decimo Kal. Aprilis, per quam sancivimus matres ad filii non relinquentis liberos, cum ejus qui mortuus est fratribus, sine cautione vocari successionem: & ejus cum usu etiam proprietatem habere firmam: sive priusquam heres relinquatur, sive postea ad secundas venerit nuptias: auferentes leges quæ de his contrarium quid præcipiebant. †. Hanc autem nostram sanctionem firmam etiam modo manere super solas personas parentum, quæ dudum ad secundum venerint matrimonium, sancimus: & quasdam propriorum accipientes filiorum, firme ei servantes, & secundum deinceps tempus: sive ante nuptias, sive post nuptias hereditatem in eas filii descendisse contigerit. †. De his autem quæ post hæc ad secundum veniunt virum, ita nobis præsens lex disponatur, & sanciatur. Ergo necesse est filio moriente, sive masculo, sive fœmina, sive testatus moriatur, sive etiam sine hoc: interim ea, quæ ex testamento sunt dicentes, ita ad ordinem qui ab intestato est, veniamus. §. 1. Si igitur legitime filius testatus [12] fuerit, & relinquat matri substantiam, sive partem ejus aliquam: hanc illa accipiat per scripturam (quia ubique custodire morientium [13] volumus voluntates) & habeat quod dimissum est, aut datum, & secundum proprietatem, & secundum usum. Sicut enim licebat relinquere alicui extraneorum, & nihil heredi secundæ mulieris nocebant nuptiæ: ita & matri relinquens, sive institutionem [14], sive legatum, recte derelinquat & dominium, & usum, sive [15] ex rebus quæ extrinsecus advenerunt, fuerit facultas, sive ex paternis: nihil ex hoc fratribus contradicere valentibus. §. 2. Si autem intestatus [16] filius moriatur jam ad secundas veniente matre nuptias, aut postea veniente: vocetur [17] quidem & ipsa cum filii aut filiæ fratribus [18] secundum nostram constitutionem ab intestato ad ejus successionem. Sed quanta [19] quidem ex paterna substantia ad filium pervenerunt, eorum solummodo [20] habeat usum ad secundas omnino, sive prius, sive postea veniens nuptias: in residuis vero omnibus rebus, quæ aliunde erant filio præter paternam successionem, veniat secundum vocationem nostram, quam statim dicemus, quadam correctione & ea indigere. Et hæc dicimus in rebus quæ extra [21] nuptialem donationem sunt. Quæ enim in illis sancita sunt à nobis, & à Leonis divæ memoriæ constitutione [22], integra conservamus: in quibus solum mater habeat usumfructum. §. 3. Sed in aliis rebus hæc sancimus, & deinceps ipsi tradimus quæcunque post nuptialem donationem sunt à patre venientia filio, aut ex aliis causis, tam ex testamento, quam ab intestato successionibus: ratione contra [23] ingratos filios undique & super istis rebus servata, quando manifestæ [24] causæ ingratitudinis demonstrantur: aliorum omnium, quæ de successionibus dicta sunt parentum in filiis, aut filiorum in parentibus, intactis manentibus.

§. 4. Ingratitudinem autem hic consideramus, non solum ad matrem secundum pridem à nobis dictum: sed etiam adversus [25] eundem ipsum fratrem defunctum.

Cap. XLVII.

ET quoniam scimus multas fratris [26] ad invicem factas contentiones: illum solum, tanquam [27] ingratum circa fratrem effectum, participari hoc lucrum non concedimus qui [28] mortem voluit fratri, aut criminalem inducere contra eum inscriptionem [29], aut substantiæ ei properavit inferre jacturam: ejus enim portio tam ad reliquos fratres, quam ad matrem veniat. Et hæc lex supra filiorum successionibus, quibus cum matre succedunt filii, maneat, illam quæ à nobis facta est subdivisionem introducens iis, quæ futuro tempore matrimonio secundo sunt socianda viris. Quæ enim jam ad secundum matrimonium pervenerunt, [& beneficio memoratæ nostræ legis potitæ sunt] his liceat successionem, sive per testamentum, sive ab intestato habere firme, & secundum dominium, & secundum usumfructum, & alienare, & testari, & transmittere secundum quem voluerint modum, nihilque sit eis impedimento quolibet tempore ex præsenti constituta lege. §. 1. Illud autem firmum ex primo matrimonio filiis maneat, quod super his per prædictam à nobis constitutum est sanctionem. †. Quod [30] si antenuptialem donationem, quam mater moriente marito lucrabatur, contigerit ad morientem filium pervenire, & propterea partem ei illius fieri hereditatis: matrem neque secundum quod succe-

1 Hinc sumpta est Authentica, *Sed si aurum*, C. *de sec. nupt.*
2 *l. 6. §. 2. C. de sec. nupt.*
3 *Novell.* 2. intelligit *cap.* 4.
4 Maritus scil.
5 Exolvit, id est, dederit.
6 xiv. genus pœnæ secundas nuptias contrahentibus constitutæ.
7 Pecunia mobilium appellatione continetur *hic.* & *l. 79. §. 1. ff. de legat.* 3. De quo non est dubitandum, quando mobilia simpliciter, & per se, non autem tanquam accessoria certæ rei relicta sunt. de quo late Philipp. Corn. *vol.* 2. *consil.* 48. Menoch. *de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 127. Mantic. *de conject. ultim. volunt. lib.* 9. *tit.* 3. Ans.
8 Et quemadmodum mater secundas nuptias contrahens succedat liberis ex testamento, vel ab intestato, vide *Jul. c.* 166.
9 Hinc sumpta est pars authenticæ, *Ex testamento*, *C. de secund. nupt.*
10 *Novell.* 2. *& sed.*
11 Id est, anno 534.
12 Testato filio matres ut succedant secundo nubentes.
13 Morientium voluntates servandæ.
14 Id est, institutionis jure.
15 Sensus est, Matri secundas nuptias contrahenti filius quantum voluerit testamento conferre potest, nulla habita ratione bonorum, cum ea sint à patre non ab aliis personis accepta.
16 Intestato filio ut succedant matres secundo nubentes, adde *Novell.* 48. *c.* 2.
17 Filio mater succedit ab intestato, cum ejus fratribus in capita.
18 Idque in capita.
19 Mater filio succedens in ejus profectitiis, hujusmodi profectitiorum nudum habet usumfructum, in adventitiis proprietatem, quam ideo potest quoquomodo alienare. Julianus hunc locum ita interpretari videtur *c.* 167.
20 xv. pœna secundis nuptiis constituta: cujus hic sensus est: Mater binuba succedens filio ab intestato, cum aliis defuncti fratribus bonorum ejus paternorum solum habet usumfructum: adventitiorum vero in sua rata pro virili etiam proprietatem. Nam jus idem in donatione propter nuptias? dicetur J.
21 In rebus acceptis donatione propter nuptias, uxor solum habet usumfructum. J. *eodem.*
22 *l. 6. C. de sec. nupt.*
23 In gratitudinis causæ quæ sint in liberis. De causis ingratitudinis, vid. *cap.* 28. & 35. *ead. Nov.* 115. *c.* 3.
24 Ingratitudinis manifestas causas esse oportet in liberis, ut possint exheredari.

25 Ingratitudo fratri potest objici: & ob ingratitudinem frater fratrem exheredare potest: adeo ut interpretes existiment eo casu fratri exheredato nullam competere querelam inofficiosi, etiam turpibus personis institutis. 26 Fratres fratribus ut succedant. 27 Ingrati loco habetur, qui mortem fratri procuravit, qui se adversus eum criminaliter inscripsit, qui omnium bonorum litem ei dictavit. 28 Ingratitudinis signa observa. 29 Adde *l. 14. ff. de bon. liber.* olim id minime nocebat. *l. 6. ff. unde cognat.* 30 Hinc sumpta est Authentica, *Et cum C. ad SC. Tert.*

ΚΕΦ. με'.

Περὶ τῆς τῆς διὰ γάμον δωρεᾶς χειρισμοῦ.

ΕΠειδὴ δὲ μικρῷ πρόσθεν τὰ περὶ τῆς φυλακῆς τῶν πραγμάτων ἐλέγομεν, καὶ τὴν Λέοντος ἐπεμνήσθημεν τῆς τῆς θείας λήξεως διατάξεως ἐπὶ τῶν δευτέρων γάμων· εἴπερ ἡ πρὸς τούτους ἐλθοῦσα γυνὴ μὴ δυνηθείη δοῦναι τὴν ἐξ ἐγγύης ἀσφάλειαν, τὴν ἔτι τοῖς παισὶν ἀποκαθιστῶσαν τὰ πράγματα, τὸ τρίτον μέρος τῆς ἑκατοστῆς λαμβάνειν· ἡμεῖς τὸ πρᾶγμα ἔτι κάλλιον ἐπιτάξομεν τοῖς παρ' ὀλίγους, τάχα ἐπὶ τούτῳ, προστιθέντες τὴν προσήκουσαν ὑποδιαίρεσιν. §. α'. Καὶ θεσπίζομεν (τοῦτο ὅπερ ἤδη πρόσθεν ἡμῖν ἐπί τινος εἴρηται διατάξεως) ἵνα εἴ τις ἐπιδοίη πράγματα κατὰ προγαμιαίαν δωρεάν, εἰ μὲν ἀκίνητα ἅπαντα καθεστήκοι, μένοι ἡ τούτων χρῆσις παρὰ τῇ μητρί, πρὸς δευτέρους ἐλθούσῃ γάμους, (καὶ αὐτὴ ταῦτα ἐκλέγοι, καὶ μὴ παραιτοῖτο μηδὲ ἀπαιτοίη τοὺς παῖδας ὑπὲρ τῆς τούτων διατιμήσεως τόκον· ἀλλ' ἐπιμελοῖτο αὐτῶν καθ' ὅσον ὁ νόμος δίδωσι τοῖς τῆς χρήσεως οὖσι κυρίοις, φυλάττοι τε ταῦτα κατὰ τοὺς νόμους τοῖς παισὶ περιοῦσιν ἢ, εἰ πάντες τελευτήσειαν, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, τῷ μὲν ἐξ ἀπαιδίας casu τῇ μητρί, τῷ δὲ λειπομένῳ τοῖς τῶν παίδων κληρονόμοις φυλαττομένων.) §. β'. Εἰ δὲ πᾶσα τυχὸν καθεστήκοι ἐν χρήμασιν ἢ ἄλλοις κινητοῖς πράγμασιν ἡ προγαμιαία δωρεά, τὸ τρίτον δὲ τόκου μέρος λαμβανέτω τὴν μητέρα ἐπὶ τῇ ἤδη νενομοθετημένῃ ἀσφαλείᾳ, μὴ ἀπαιτεῖν παρὰ τῶν παίδων χρυσίον. πλὴν εἰ μὴ ἄφθονος ἡ τοῦ ἀνδρὸς εἴη περιουσία, καὶ ἔχοι καὶ χρυσίον καὶ ἄργυρον, καὶ ἐσθῆτα, καὶ εἴη καταγεγραμμένα ἐν τῇ μητρί. τηνικαῦτα γὰρ τὴν ἐπιλογὴν τῇ μητρὶ δίδομεν, εἰ γε βούλοιτο τὰ πράγματα λαβεῖν, καὶ δοῦναι τὴν ἐξ ἐγγύης ἀσφάλειαν, εἴτε καὶ τὸν εἰρημένον κομίζεσθαι τόκον· λέγομεν δὲ τρίτης φαμὲν ἑκατοστῆς, κατά τε τοὺς ἔμπροσθεν νόμους, κατά τε τὸν ἡμέτερον νόμον. §. γ'. Εἰ δὲ γε ἀναμὶξ εἴη τὰ πράγματα, καὶ ἡ δωρεὰ τὸ μὲν ἐν χρήμασι, τὸ δὲ ἐν ἀκινήτοις εἴη πράγμασι, τὰ μὲν ἀκίνητα πάντως μένειν παρὰ τῇ μητρί, διὰ τὸ τὴν ἀποτροφὴν ἔχειν ἐκεῖθεν· ἐπὶ δὲ τοῖς κινητοῖς ταῦτα κρατεῖν ἅπερ ἐνομοθετήσαμεν ἔμπροσθεν, εἴπερ ἐτύγχανεν ἐν κινητοῖς πᾶσα τὰ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς καθεστῶτα. προνοούσης τῆς γαμετῆς ὥστε μὴ ῥᾳθυμοῦσαν ἢ ἀμελοῦσαν τῶν ἀκινήτων, μηδὲ ἐλάττω ταῦτα ποιοῦσαν, ἀλλ' οἷάπερ ἔλαβεν ἀποδοῦναι.

ΚΕΦ. μς'.

Πῶς καὶ περὶ τί μέρος ἡ τῶν μητέρων διαδοχὴ γίνεται ἐν παίδων περιουσίᾳ.

ΕΝτεῦθεν ἡμᾶς ἕτερος καλεῖ λόγος, ὁ περὶ τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς, ἣν ἂν λάβοιεν αἱ δευτέροις ὁμιλεῖν μέλλουσαι γάμοις. ἤδη μὲν οὖν καὶ περὶ τούτων γέγραπται νόμος ἡμῖν, πρὸς Ἑρμογένην τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης, μάγιστρον τῶν θείων ἡμῶν γενόμενον ὀφφικίων, ἀντιγεγραμμένος, κατὰ τὴν Βελισαρίου τοῦ ἐνδοξοτάτου προελθοῦσαν ὑπατείαν, τὴν πρὸ δεκαεπτὰ καλανδῶν ἀπριλίων, καθ' ὃν ἐθεσπίσαμεν, τὰς μητέρας ἐπὶ τοῦ τῶν παίδος τοῦ μὴ καταλιπόντος παῖδας, μετὰ τῶν αὐτοῦ τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφῶν, ἀπραγμόνως καλεῖσθαι κλῆρον· καὶ τούτῳ μετὰ τῆς χρήσεως καὶ τὴν δεσποτείαν μετιέναι βεβαίως, εἴτε πρὸ τοῦ κλήρου, εἴτε μετὰ τοῦτο δευτέροις ὁμιλήσειαν γάμοις· ἀνελόντες ἐξ ὅπαντος τοὺς νόμους οἳ περὶ τούτων ἐναντίον τι διηγόρευον. †. Ταύτην ἡμῶν τὴν νομοθεσίαν κυρίαν καὶ νῦν μένειν ἐπὶ μόνοις τοῖς ἤδη πρὸς δεύτερον ἐλθοῦσι γάμον θεσπίζομεν, καί τινας τῶν οἰκείων διαδεξαμένας παίδων, ἐν βεβαίῳ τε αὐταῖς φυλάττεσθαι καὶ κατὰ τὸν ἑξῆς χρόνον· εἴτε πρὸ τῶν γάμων, εἴτε μετὰ τοὺς γάμους τὸν κλῆρον εἰς αὐτὰς τῶν παίδων κατενεχθῆναι συνέβη. †. Τὰ δὲ ἐν ταῖς μετὰ ταῦτα εἰς δεύτερα φοιτώσαις ἀνδρὸς οὕτως ἡμῖν ὁ παρὼν νόμος τυπούτω τε καὶ διαθεσμοθετείτω. Οὐκοῦν ἀνάγκη τοῦ παιδὸς τελευτῶντος, εἴτε ἄρρενος, εἴτε θηλείας, ἢ ἐπὶ διαθήκαις τελευτῶν, ἢ τούτων χωρίς. τέως δὲ τὰ ἐν διαθήκαις εἰπόντες, οὕτως ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου τάξιν ἀφιξόμεθα.

§. α'. Εἰ τοίνυν νομίμως ὁ παῖς διαθέμενος, καταλείψει τῇ μητρὶ τὴν οὐσίαν, ἢ καὶ μοῖράν τινα ταύτης, ταύτην ἐκείνη λαμβανέτω διὰ τὴν γραφήν, (ἐπειδὴ πανταχοῦ φυλάττεσθαι τὰς τῶν τελευτώντων βουλόμεθα γνώμας) καὶ ἐχέτω τὸ καταλελειμμένον, ἢ δεδομένον, καὶ κατὰ δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν. ὥσπερ γὰρ ἐξῆν καταλιμπάνειν τινὶ τῶν ἔξωθεν, καὶ οὐδὲν τῷ κληρονόμῳ ὁ δεύτερος ἐκείνης ἔβλαπτε γάμος· οὕτω καὶ τῇ μητρὶ καταλιπὼν ἢ καταλείπων εἴτε ἔνστασιν, εἴτε πρεσβεῖον, ὀρθῶς καταλιμπανέτω καὶ κατὰ δεσποτείαν καὶ χρῆσιν· εἴτε ἐκ τῶν ἔξωθεν αὐτῷ προσγινομένων εἴη πραγμάτων, εἴτε καὶ ἐκ τῶν πατρῴων· οὐδὲν πρὸς τοῦτο τῶν ἀδελφῶν ἀντιλέγειν δυναμένων. §. β'. Εἰ δὲ ἀδιάθετος ὁ παῖς τελευτήσειεν, ἤδη πρὸς δευτέρους ἐλθούσης τῆς μητρὸς γάμους, ἢ καὶ ὕστερον ἐρχομένης, καλείσθω μὲν καὶ αὐτὴ μετὰ τῶν τοῦ παιδὸς ἢ τῆς παιδὸς ἀδελφῶν, in capita, (δηλαδὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν) ἐξ ἀδιαθέτου, πρὸς τὴν ἐκείνου διαδοχήν. ἀλλ' ὅσα μὲν ἐκ πατρῴας οὐσίας εἰς τὸν παῖδα περιῆλθε, τούτων μόνην ἐχέτω τὴν χρῆσιν, εἰς δευτέρους ὅλως ἢ πρότερον ἢ ὕστερον ἀφικομένη γάμους. εἰς δὲ τὰ λοιπὰ πάντα πράγματα ὅσαπερ ἔξωθεν ἦν τῷ παιδὶ πρὸς τὴν τοῦ πατρὸς διαδοχήν, ἐρχέσθω κατὰ τὴν κλῆσιν τὴν ἡμετέραν, ἣν αὐτίκα ἐροῦμεν, τινὸς ἐπανορθώσεως καὶ αὐτὴν δεομένην. καὶ ταῦτά φαμεν ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῖς ἔξω τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς. τὰ γὰρ ἐπ' ἐκείνοις νενομοθετημένα παρ' ἡμῶν καὶ πρός γε παρὰ τοῦ Λέοντος τοῦ τῆς θείας λήξεως διατάξεως, ἀκέραια φυλάττομεν, ἐφ' οἷς μόνη ἡ μήτηρ ἕξει τὴν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν. §. γ'. Ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πράγμασι ταῦτα νομοθετοῦμεν, καὶ τοῦ ἑξῆς παραδίδομεν χρόνου, ὅσα μετὰ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν ἐστιν ἐκ πατρὸς ἀφικνούμενα τῷ παιδί, ἢ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, ἐπί τε τῶν ἐκ διαθήκης, ἐπί τε τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεων· τοῦ καὶ κατὰ τῶν ἀχαρίστων παίδων λόγου πανταχόθεν καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς πράγμασι φυλαττομένου, ὅταν ἀληθεῖς αἰτίαι τῆς ἀχαριστίας δεικνύοιντο· τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὅσαπερ περὶ διαδοχῆς εἴρηται γονέων ἐπὶ τοῖς παισίν, ἢ παίδων ἐπὶ τοῖς γονεῦσιν, ἀκεραίων φυλαττομένων. §. δ'. Τὴν δὲ ἀχαριστίαν ἐνταῦθα σκοποῦμεν οὐ μόνον πρὸς τὴν μητέρα, κατά τε ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν τὸν τελευτήσαντα.

ΚΕΦ. μζ'.

ΕΠειδὴ μέντοιγε ἴσμεν πολλὰς τοῖς ἀδελφοῖς πρὸς ἀλλήλους γενομένας φιλονεικίας, ἐκεῖνον μόνον, ὡς ἀχάριστον περὶ τὸν ἀδελφὸν γενόμενον, μετέχειν τούτου τοῦ κέρδους οὐ συγχωροῦμεν, ὃς ἂν ἢ θάνατον ἐπιβουλεύσῃ τῷ ἀδελφῷ, ἢ ἐγκληματικὴν ἐπινέγκοι καθ' αὐτοῦ γραφήν, ἢ τῆς οὐσίας αὐτοῦ σπουδάσειεν ἐπαγαγεῖν ἀφαίρεσιν. τὸ γὰρ ἐκείνου μέρος εἰς τε τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς καὶ τὴν μητέρα ἐρχέσθω. καὶ οὗτος ὁ νόμος ἐπὶ ταῖς τῶν παίδων διαδοχαῖς, αἷς αἱ μητέρες διαδέχονται τοὺς παῖδας, κείσθω, τὴν παρ' ἡμῶν γενομένην ὑποδιαίρεσιν εἰσαγόμενος ταῖς εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον δευτέροις συνοικεσίοις μελλούσαις ἀνδράσι ταῖς γὰρ ἤδη πρὸς δεύτερον ἐλθούσαις συνοικέσιον, καὶ τῆς εὐεργεσίας τοῦ μνημονευθέντος νόμου ἡμῶν τυχούσαις, ἐξέστω τὰ πρὸς αὐτὰς ἐκ τῆς τῶν παίδων ἰέναι διαδοχῆς, εἴτε ἐκ διαθηκῶν, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου, ἔχειν βεβαίως κατά τε δεσποτείαν καὶ χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν, καὶ ἐκποιεῖν καὶ διατίθεσθαι καὶ παραπέμπειν καθ' ὃν ἐθέλοιεν τρόπον· οὐδὲν αὐταῖς ἐμποδὼν κατά τινα χρόνον τοῦ παρόντος ἐσομένου νόμου. §. α'. Κἀκεῖνο δὲ κύριον τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου μενέτω παισίν, ὅπερ ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἡμῶν διατέτακται νομοθεσίας. †. Εἰ γε τὴν προγαμιαίαν δωρεάν, ἣν ἡ μήτηρ τελευτήσαντος αὐτῇ τοῦ συνοικοῦντος ἐκέρδανε, συμβαίνειεν εἰς τὸν τελευτήσαντα τῶν παίδων περιελθεῖν, καὶ διὰ τοῦτο μέρος τὴν τοῦ ἐκείνου γίνεσθαι κληρονομίας, τὴν μητέρα, μηδὲ καθ' ὅσον κληρονόμος τοῦ πα-

τῷ παιδὶ, τὴν δεσποτείαν τῶν τοιούτων τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς πραγμάτων ἀπολαύειν, μόνην δὲ ἔχειν τὴν τούτων, ἐφ' ὅσον περίεστι, χρῆσίν τε καὶ ἐπικαρπίαν.

†. Καθέστω τοίνυν καὶ τοῦτο τοῖς ἐκ τῶν προτέρων γάμων κεχαρισμένοις παισὶ, πλὴν εἰ μή τις πρὸ τοῦ ῥηθέντος νόμου δικαστικὴ ψῆφος ἢ διάλυσις μεταξὺ τῶν μερῶν γενομένη περὶ τούτων τι διωρίσατο. §. β'. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μήτηρ ἐξεκλείετο μὲν ὑπὸ παιδὸς ἄρρενος, (τοῦ ποιοῦντος τὸ δόγμα ὃ Τερτυλλιανεῖον καλοῦσι) θυγατράσι δὲ συνεκαλεῖτο, ἡμεῖς οὐκ ἐπιζητοῦντες τὸ τῶν παίδων δίκαιον, ἀλλ' αὐτόθεν αὐτῇ legitima δίκαια δόντες, ἐκαλέσαμεν αὐτὴν καὶ μετὰ τῶν ἀρρένων ἀδελφῶν τοῦ τελευτήσαντος, κατὰ τοσοῦτον καθ' ὅσον ἀριθμὸς τῶν παίδων εἴη, ὥστε καὶ αὐτὴν μοῖραν ἔχειν τοσαύτην ὅσην ἕκαστος τῶν ἀδελφῶν. εἰ δὲ καὶ ἀναμὶξ ἄρρενές τε καὶ θήλειαι καταλειφθεῖεν, τοῦτο τοῦτο διατυποῦντες. Εἰ μέντοι μήτηρ καὶ θήλειαι μόναι καταλειφθεῖεν, ἐκεῖνο τὸ δόγμα τὴν μὲν ἡμίσειαν μοῖραν ἐδίδου τῇ μητρὶ, τὴν δὲ λειπομένην ἡμίσειαν ἐδίδου ταῖς ἀδελφαῖς, ὅσαι ἄν ποτε καταλειφθεῖεν. ὅπερ ἐπειδὴ μὴ πρότερον ἐπηνωρθώσαμεν, νῦν ἄγομεν ἐπὶ τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος καλοῦντες αὐτὴν πρὸς ἀναλογίαν τῶν παίδων ὅσον ἂν ἑκάστη τῶν θυγατέρων ἔχῃ, τοσοῦτον μόνον καὶ αὐτὴν κομίζεσθαι, καὶ ἐπὶ παντὸς θέματος εἰς τοῦτο φερομένου, in virilem portionem (τοῦτο δή τι τοῦ νόμου) καὶ ἡ μήτηρ ἀφικνεῖσθαι, εἴτε μόνοι καταλειφθεῖεν ἄρρενες, εἴτε μόναι θήλειαι, εἴτε καὶ ἀναμὶξ ἑκάτερον γένος.

Κ Ε Φ. μζ'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τοὺς γονέας ἰσότητα φυλάττειν τοῖς ἑκατέρου γάμου παισίν.

Ἐκεῖνο δὲ ἔτι προσθεῖναι τῷ νόμῳ δίκαιον ᾠήθημεν. εἰ γὰρ τελευτήσειεν ἢ ἀνὴρ, ἢ γυνὴ παῖδας ἔχοντες ἔκ τε τῶν προτέρων ἔκ τε τῶν δευτέρων γάμων, οὓς μετὰ τόνδε ἡμῶν συναλλάξαιεν τὸν νόμον, (ἐπὶ γὰρ δὴ τούτων τὰ παρόντα διατάττομεν) τὰ μὲν ὅσα ἐπὶ τοῖς κέρδεσι τοῖς ἐκ τῶν γάμων διαφυλάττεσθαι χρὴ, τούτοις ἐνομοθετήσαμεν, καὶ πρός γε διεκελευσάμεθα τὰς μοίρας ἃς ἀνάγκη τοὺς γονέας τοῖς γνησίοις καὶ μὴ ἀχαρίστοις καταλιμπάνειν παισίν· αὐτοὺς δὲ δὴ τοὺς φύσαντας οὐ δίκαιον ἂν εἴη πρὸς τὴν δευτέραν ὅλως ἀποκλίνειν γονὴν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ νόμου μόνον καταλιπόντας τοῖς προτέροις μέρος, τὰ ἄλλα πάντα ἐπὶ τοὺς δευτέρους ἀγαγεῖν, ἀλλά τοι τι καὶ τοῖς προτέροις προσθεῖναι. εἰ μὲν γάρ τινα ἐκ τῶν δευτέρων ἔχοιεν γάμων, ἢ καὶ τῶν προτέρων τυχὸν, οὕτω περισπούδαστον, οὕτως ἀγαπώμενον, ὥστε βούλεσθαι ὑπερφέρειν αὐτὸν τῶν ἄλλων ἐν τῇ κτήσει, δίδομεν ἄδειαν τοῦτο πράττειν· μὴ μέντοι καθάπαξ τοὺς μὲν προτέρους παῖδας ἐλαττοῦν, τοὺς δευτέρους δὲ αὔξειν. ἀλλὰ μηδὲ ἐν σφόδρα μεγάλῃ ποιεῖσθαι τὴν παραύξησιν, μηδὲ καθάπαξ ἐπιλελῆσθαι τῶν ἔμπροσθεν γάμων, μηδὲ βεβαιοῦν τὰ τοῖς πρὸ ἡμῶν περὶ τῶν τοιούτων εἰρημένα· ἀλλὰ προνοεῖν μὲν καὶ τῶν δευτέρων, προνοεῖν δὲ καὶ τῶν προτέρων, ἐνθυμουμένους ὅτι παῖδές εἰσιν ἀμφότεροι, καὶ οὕτω ποιουμένους τὰς τῶν διαδοχῶν ἐν ταῖς διαθήκαις διαιρέσεις. εἰ γὰρ ἀδιαθέτων αὐτῶν τελευτησάντων, ὁ νόμος ἅπαντας ἐξ ἴσου καλεῖ, προσῆκόν ἐστιν αὐτοὺς μιμουμένους τὸν νόμον, μὴ σφόδρα μεγάλαις αὐτοὺς συστέλλειν ταῖς ἐλαττώσεσιν, αἰδουμένους τὸν νόμον. οὕτω γὰρ ἔσονται πατέρες ἀγαθοὶ, καὶ τῆς ἡμετέρας ἄξιοι νομοθεσίας· καὶ δίκαιοι μὲν ἔσονται μόνον τὸν νόμον φυλάττοντες, εἰ δέ τι καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον καταλίποιεν, ἔσονται δίκαιοί τε ἅμα καὶ φιλάνθρωποι πατέρες. καὶ οὐ τοῦτό φαμεν μεταξὺ ἀχαρίστων τε καὶ τῶν εὐχαριστουμένων παίδων, (περὶ γὰρ τῶν ἀχαρίστων ἤδη πολλάκις εἴρηται) ἀλλὰ περὶ τῶν μᾶλλον ἢ ἧττον ἀγαπωμένων, ὡς πολύ τι διαφέρειν ἐστὶν ἀχαριστίας τε καὶ εὐχαριστίας, καὶ τῆς οὐχ ὁμοίας τιμῆς. τοῦτο δὲ δὴ τὸ μέρος τὸ περὶ τῆς ἰσότητος τῶν παίδων τῶν ἐκ προτέρων καὶ δευτέρων συνοικεσίων γενομένων συμβουλεύοντες μᾶλλον ἢ νομοθετοῦντες φαμέν. ἐπεί τοί γε ἅπαξ αὐξήσαντες τὴν ἐξ ἀδιαθέτου μοῖραν τὴν πάντως τοῖς παισὶ καταλειφθησομένην, καὶ ἄχρι μὲν τεσσάρων παίδων τετραούγκιον πάντως ὁρίσαντες, εἰ δὲ ὑπὲρ τοὺς τέσσαρας, ἄχρι τῆς ἡμισείας τῆς οὐσίας πάσης μοίρας, ἱκανὴν ἤδη δεδώκαμεν τοῖς παισὶ παραμυθίαν, οὐκ ὀλίγῳ μέτρῳ τὴν παλαιὰν αὐτοῖς στενοχωρίαν λύσαντες.

§. α'. Ἔστω τοίνυν ὁ παρὼν νόμος τῷ μέλλοντι χρόνῳ νομοθετῶν, καθάπερ πολλάκις εἰπόντες ἔφθημεν, καὶ οὐδὲν τῶν ἔμπροσθεν προσαπτόμενος, ἀλλὰ συνειλεγμένος πανταχόθεν καὶ συμπεπερασμένος ὑπὸ μίαν συνέχειαν, καὶ ἅπαντα σχεδὸν τὰ περὶ δευτέρων ἀποφθεγγόμενος γάμων· καὶ τὰ μὲν πρότερα τοῖς ἔμπροσθεν ἐπὶ τῆς οἰκείας φυλάττων ἰσχύος, τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ διατυπούμενα τοῖς ἐσομένοις δευτέροις ἐναρμόζων γάμοις· καὶ νέαν τινὰ πανταχόθεν καὶ ἀπηκριβωμένην εἰσάγων τοῖς ζητοῦσιν ὠφέλειαν, πασῶν τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις κειμένων διατάξεων, ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον γάμοις, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν συμβαίνουσι σχολαζουσῶν· ταύτης δὴ τῆς μιᾶς διατάξεως τῷ μέλλοντι χρόνῳ, κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν διωρισμένα, ἐπὶ τοῖς περιεχομένοις αὐτῇ θέμασιν ἀντὶ πασῶν ἀρκούσης.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν τελοῦσιν ἀρχὴν τῷ συνήθει τρόπῳ φανερὰ γενέσθαι προσταξάτω· ὥστε ἅπαντας γινώσκοντας ὡς μείζονα πόνον ὑποστάντες ἢ ὅσον ἐχρῆν τῶν βασιλικῶν περιφερόμενοι φροντίδων, ὅμως οὐδὲν ἔμπροσθεν τῆς αὐτῶν ἐποιησάμεθα σωτηρίας, ὡς μὴ πανταχόθεν ἐρανίζεσθαι τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἅπαν ὁρῶντας εἰς ἓν ἠθροισμένον τὸ περὶ τούτου τῆς νομοθεσίας μέρος, γινώσκειν ὡς καὶ τὰ πρότερα τοῖς ἤδη τεθεῖσιν ἐφυλάξαμεν νόμοις, καὶ τῷ μέλλοντι χρόνῳ τὴν προσήκουσαν ἐπεθήκαμεν ἁρμονίαν. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Πατρικίῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Βασιλίδῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων, ἀπὸ ἐπάρχων, ὑπάτῳ καὶ πατρικίῳ. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Στρατηγίῳ τῷ ἐνδοξ. κόμητι τῶν θείων largitionum, ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρ. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Τριβωνιανῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστωρι τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸ ὑπάτων. legi. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Γερμανῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ τῶν θείων πραισέντων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ. legi. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Τζίττᾳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ τῶν θείων πραισέντων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ. legi. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Μαξεντιανῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ τῶν θείων πραισέντων, καὶ ἀπὸ ὑπάτων. legi. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Φλώρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν θείων πριβάτων, καὶ ἀπὸ ὑπάτων. legi. †. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν γινώσκουσα, ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῷ σῷ φανερὰ καταστησάτω τοῖς τε συνηγόροις, τοῖς τε ἄλλοις ὧν ἄρχει, ὥστε κατὰ ταύτην τίθεσθαι τὰς ὑποθέσεις. ὁ μὲν προθεὶς δημοσίᾳ τὴν δι' ἡμῶν τῶν θείων διατάξεων, δεξάμενος τῶν περὶ τούτου παρ' ἡμῶν γεγραμμένων πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ὑπάρχους τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων. Νόμος γραφεὶς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ. Dat. xv. Kal. April. *Constantinopol.* post Belis. V.C. Cons.

dit filio, dominium eorum, scil. antenuptialis donationis rerum perfrui: solum autem habere horum, quamdiu supereſt, uſum & uſumfructum. †. Maneat igitur & hoc his, qui ex prioribus nuptiis ſunt, filiis condonatum: niſi forte ante prædictam conſtitutionem judicialis ſententia & tranſactio inter partes facta de his aliquid ſtatuerit.

§. 2. Et quoniam mater excludebatur [1] quidem à filio maſculo, hoc faciente ſenatuſconſulto quod Tertullianum vocant: filiabus autem commiſcebatur: nos non quærentes filiorum jus, ſed exinde ei legitima jura dantes, vocamus quidem eam [2] etiam cum maſculis fratribus morientis in tantum in quantum [3] numerus filiorum fuerit: quatenus & ea partem habeat tantam quantam unuſquiſque fratrum. Si vero permixti maſculi & fœminæ fuerint: hoc ipſum diſponentes. Si vero mater & filiæ ſolæ conſiſtant, ibi ſenatuſconſultum mediam quidem partem dabat matri: reſiduam vero mediam ſororibus quantæcunque extitiſſent. Quod quoniam non primitus correximus, modo adducimus ad competentem correctionem, & in iſto caſu vocantes eam pro [4] rata filiarum: quatenus quantum unaquæque filiarum habet, tantum ſolummodo & ea accipiat: & in omni caſu hic relato, in virilem portionem (hoc quod legis eſt) etiam mater veniat: ſive conſiſtant ſoli maſculi, ſive ſolæ fœminæ, ſive etiam permixta utraque ſoboles.

Cap. XLVIII.

Ut parentes ſtudeant æqualitatem inter liberos primi & ſecundi matrimonii ſervare.

Illud quoque ſuper hoc adjicere legi juſtum exiſtimavimus. Si enim moriatur vir aut mulier filios habentes & ex prioribus & ex ſecundis nuptiis, quas poſt hanc noſtram contraxerint legem: (in his enim præſentia diſponimus) quæ quidem ſuper lucris ex nuptiis ſervari oportet, hoc ſanximus: inſuper & decrevimus portiones, quas neceſſe eſt parentes legitimis & non ingratis relinquere filiis, ipſos tamen genitores non erit juſtum ad ſecundam omnino declinare prolem, & quod ex lege eſt, tantummodo relinquentes prioribus alia omnia ad ſecundos deducere, ſed aliquid & prioribus adjicere. Nam ſi aliquem ex ſecundis habeant nuptiis, aut etiam ex primis forſan, ita feſtivum, ita dilectum, ut velint præponere eum aliis in poſſeſſione, damus licentiam hoc agendi: non tamen omnino priores quidem filios minuere, ſecundos autem augere: ſed neque vehementer magnificare augmentum, nec omnino obliviſci priorum matrimoniorum, neque infirmare ea quæ à præcedentibus nos de talibus dicta ſunt: ſed providere quidem & ſecundis, providere autem & primis: cogitantes [5], quoniam ambo filii ſunt: & ita facientes ſucceſſionum in teſtamentis diviſionem. Si enim inteſtatis eis mortuis lex omnes ex æquo [6] vocat: competens eſt eos imitantes legem, non vehementer magnis eos abbreviare [7] minutionibus, erubeſcentes legem, ſic enim erunt boni patres, & noſtra digni legiſlatione: & juſti quidem erunt ſolam legem cuſtodientes. Si quid autem etiam ſupra legem reliquerint: erunt juſti ſimul & humani patres: & non hæc dicimus inter gratos & ingratos filios, (de ingratis enim jam ſæpius dictum eſt) ſed de iis qui magis aut minus diliguntur: cum utique multa differentia ſit ingratitudinis, & gratiarum actionis, & diſſimilis honoris. Hanc itaque partem de æquitate filiorum ex priore & ſecundo matrimonio venientium, adhortantes [8] potius [9] quam ſancientes dicimus: alioqui ſemel augentes [10] ab inteſtato partem omnino filiis relinquendam: & uſque [11] ad [12] quatuor quidem filios, quatuor uncias omnino definientes, ſi autem ultra quatuor ſint, uſque ad mediam ſubſtantiæ partem: idoneum jam dedimus filiis ſolatium, non ex parva menſura antiquam eorum anguſtiam reſolventes. §. 1. Sit igitur præſens lex futuro tempori ſanciens, ſicut ſæpius dicentes prævenimus, & nihil priorum tangens, ſed collecta undique & complexa ſub una continuatione: & omnia pene de ſecundis pronuntians nuptiis: & priora quidem prioribus in ſua virtute ſervans, quæ vero ab ea diſpoſita ſunt, futuris ſecundis explanans nuptiis, & novam quandam undique ac ſubtiliſſimam introducens quærentibus utilitatem: omnibus quæ ſuper talibus poſitæ ſunt conſtitutionibus, in futuris poſt hanc noſtram legem nuptiis, & quæ ex his evenerint, vacantibus: hac videlicet una conſtitutione futuro tempori, ſecundum quod à nobis definitum eſt, in iis qui continentur in ea caſibus, pro cunctis ſufficiente.

Epilogus.

†. Hæc igitur tua celſitudo omnibus gentibus quæ ſub tuo ſunt cingulo [13], ſolemni modo manifeſta fieri præcipiat: ut omnes agnoſcentes quia majorem laborem ſuſtinentes quam oportet imperialibus incurrere cogitationibus, tamen nihil prius illorum duximus ſalute, ne undique emendicent quod juſtum eſt, ſed omnes videntes in unum collectam de hac legiſlatione partem, ſciant quia & priorem iis quæ jam poſita ſunt, ſervavimus legem: & futuro tempori competentem poſuimus congruentiam. Datum XV. Kal. Auguſt. Conſtantinop. poſt [14] Beliſarii V. C. Conſ. Scriptum exemplum [15] Patricio glorioſiſſimo præfecto hujus almæ urbis. Scriptum exemplum Baſilidæ glorioſiſſ. magiſtro ſacrorum officiorum expræfecto, exconſule, & patricio. Scriptum exemplum [16] Triboniano glorioſiſſimo quæſtori iterum & exconſule. Scriptum exemplum Germano glorioſiſſimo magiſtro equitum ſacri Præſentis, exconſule & patricio. Scriptum exemplum Tzigæ glorioſiſſimo magiſtro peditum ſacri Præſentis, exconſule & patricio. Scriptum exemplum Floro glorioſiſſ. comiti ſacrarum rerum privatarum & exconſule. †. Tua igitur excellentia cognoſcens ea quæ nobis placuerunt, in judicio tuo inſinuet tam advocatis, quam aliis quibus præes, ſecundum hanc noſtram conſtitutionem ſufficientibus his, quæ hac de re à nobis ſcripta ſunt ad Ioannem glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfectum, iterum exconſulem & patricium. Dat. xv. Kal. April. *Conſtantinop* poſt [17] Belis. V. C. Cons.*.

[1] Novell. 2. c. 3.

[2] §. 3. verſ. ſtatim Inſt. de SC. Tertull. l. 5. C. ad Tertull.

[3] l. 46. §. 1. l. 7. C. ad Tertull.

[4] Id eſt, in capita.

[5] Et ita abrogatur d. l. 7. Fratri ab inteſtato ſuccedunt fratres ac ſorores cum defuncti matre viriliter, id eſt, æquis portionibus. Et hic, mater hodie non excluditur à maſculis fratribus defuncti, ut olim T. eod. nec concurrit cum ſororibus defuncti in meram dimidiam (ut ſcilicet habeat tantum ſola, quantum reliquæ omnes defuncti ſorores,) ut olim T. eod. ſed in virilem.

[6] Æqualitas parentibus ſervanda in inſtituendis liberis: adeo mihi adverſus æquum & bonum facere videntur parentes, integram hereditatem maſculis addicentes, & filias modico contentas eſſe jubentes: adverſus l. pactum 3. Cod. de collat. Goth. Vid. Pecc. de Teſtam. conjug. cap. ult. num. 10. Ans.

[7] Liberi, matri ex æquo ſuccedunt ab inteſtato.

[8] Id eſt, depauperare.

[9] Parentes ſtudere debent filios ſuos, tam ex ſecundo matrimonio natos, quam ex primo procreatos, æquis portionibus heredes ſcribere. Hanc tamen adhortatio neceſſitatem parentibus non imponit.

[10] Legis virtus in hortando nulla pene eſt. vide quæ ſcripſi ad l. 7. ff. de legib.

[11] Legitima pars ab inteſtato, omnino filiis relinquenda.

[12] Novell. 18. c. 1.

[13] Legitima quantitas quæ hodie ſit.

[14] Sub tua juriſdictione.

[15] Id eſt, anno 536.

[16] Talcivrenm.

[17] Id eſt, 536.

Tit. II.

DE APPELLATIONIBUS [18] ET INTRA [19] QUÆ TEMPORA DEBEAT APPELLARI.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

Περὶ τῶν ἐκκλήτων, καὶ ποῖος μέχρι χρόνου δυνατὸν ἐκκαλεῖσθαι.

Hanc legem non habent Scrimgeriana & Haloandrina editiones, ſed ejus tantum argumentum & ſummam: quod argumento eſt hanc vulgarem tranſlationem ex meliore & integriore archetypo deſumptam, quam ullam aliam editionem, ſed & omnes Novellæ Latinæ deſunt in illis novis editionibus.

NOVELLA CONSTIT. XXIII.

Imp. Juſtinianus Aug. Triboniano glorioſiſſ. quæſtori iterum & exconſuli.

PRÆFATIO.

Anteriorum legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maxime hæc circa appellationes facientes in præſenti ad hujuſmodi beneficium pervenire duximus eſſe neceſſarium. Antiquitati [20] etenim cautum erat, *ut ſi quis per ſe litem exercuerit, & fuerit condemnatus: intra duos* [21] *dies tantummodo licentiam appellationis haberet, ſi autem per procuratorem cauſa ventilata ſit, & in triduum* [22] *proximum eam extendi.* Ex rerum autem experientia invenimus hoc ſatis eſſe damnoſum: plures enim homines ignaros legum ſubtilitatis, & putantes in triduum eſſe provocationes porrigendas, in promptum periculum incidiſſe, & biduo tranſacto cauſas perdidiſſe. Unde neceſſarium duximus hujuſmodi rei competenter mederi.

[18] Dixi ad xlix. Huic Novellæ reſpondet conſtitutio 24. apud Julianum. Goth. Adde Novell. 24. 25. 26. 41. 49. 50. 62. 71. 82. 93. 115. 119. 126. Vid. etiam Ritterſhuſ. in expoſit. Nov. part. 10. cap. 1. Ans.

[19] Dixi ad xlix. D. iv.

[20] Id eſt, antiquis legibus, l. 1. §. 5. ff. l. 2. ff. quando appell. l. 6. §. 5. C. de appell.

[21] d. §. 5. 7. d. l. 2. d. §. 5.

[22] d. l. 1. §. 5. l. 5. l. 20. ff. de appell.

1 Hinc sumpta est authentica, Hodie, *C. de app.*

2 Appellare quia potest, per se, vel per procuratorem, vel defensorem, vel curatorem, vel tutorem.

3 A sententia judicis appellandum intra decem dies *sive propria lis*, sive aliena causa, *c. cum dilectus in fin. de civilitatibus cap. 36. de testib. cap. 15. de sententia & re judicata.* alias erunt sententia in rem judicatam, & pro veritate habetur, ut dixi *ff. quando appellandum.*

4 Definitivæ *Justin. c. 43.*

5 A qua non appellatur.

6 *Novell. 20. & conf. Justiniani 90. c. 93.*

7 Quid si ad alios judices causa introducta non fuerit (ex mora judicis) intra annum definita? dabitur temporis restitutio. vid. *leg. ult. §. 4. Cod. de tempor. appell. l. 2. in fin. ff. si quis cautionibus.*

8 Id est, Senatum *Jul.*

9 Si mora imperatoris sententia ferri non potest, judicii præcipitio non objicietur: Mora & cunctatio principis litigatoribus non nocet.

Hinc autem sumpta est Auth. *sed & hic Cod. de temporib. & reparat. appell.* 10 Princeps cogi non potest, ut intra certum tempus sententiam ferat. 11 Senatores *Julian. d. loco.* 12 Magistratuum alii majores, alii medii, alii minores. 13 De provocationibus in Ægyptiaca regione porrectis *Jul. c. 91.* 14 Ne dicas 500. aureorum quantitatem ut Julianus ait *const. 24. c. 91. sed 710.* vid. *Cujac. hic.* 15 Ita ut hodie Princeps vel Imperator in hisce summis non appelletur. 16 De provocationibus in Asiana vel Pontica regione porrectis. *Julian. c. 92.* 17 Hic omittitur Præsides *Novell. 8. c. 15. §. 35. 36.* 18 De provocationibus in orientali regione porrectis. *Jul. c. 93.* 19 Vel ita de appellationibus contra sententias spectabilium porrectis. *Jul. c. 95.*

20 A spectabilibus ad illustrissimum P. Prat. appellatur. 21 In his causa in quibus ipsi principaliter judicant. *Jul.* 22 Proconsules. *Julian.* 23 Appellari non solet à pari ad parem.

24 Par in parem non habet imperium. *l. 3. in fin. l. 4. de arbitris.* 25 De appellationibus contra spectabiles judices introducendis & exercendis. *Jul. c. 95. l. 191.* 26 A minore ad majus tribunal appellatur, vid. *l. 1. l. 2. l. 3. ff. quo & a quo appellatur.* 27 Aut potius non spectabiles, *Jul. bis*, hoc sensu: si non spectabiles sint hi, contra quos appellatio porrecta, & à divina judicia vel ab aliis magistratibus judices constituti, tunc proconsules appellationem audiant. 28 Id est, non illustres, *l. 32. Cod. de appellat.* 29 Gradatim causa procedere debet, & sic omissis mediis judicibus ad summos non est appellandum. 30 Si illustres sint ii à quibus appellatur, provocatio fieri debet in Constantinopolitana civitate. *Julianus.*

DE APPELLATIONIBUS, AD QUEMNAM REMITTANTUR, SI RES OB QUAM APPELLATIO INSTITUITUR, NON SUPRA AURI LIBRAS 31 DECEM VALEAT.

Epitome superiorii.

NOn principalis litigator duntaxat, verumetiam procurator ejus, defensor quoque & curator & tutor intra decem dies à lata sententia provocare potest. †. A prætoriorum præfectis provocare non 32 licet.

CAP. I.

SI dum principi 33 appellationis causam audire non vacat, legitimum tempus decurrat, nullum hinc liti præjudicium gignitur. Quando ad principem ejusque consilium provocatur, si iis ipsis decem libras auri non exsuperet, illam in Ægyptiaco tractu, & adjuncta ei utraque Libya præfectus Augustalis audiet, & cognoscet: in Orientali autem tractu comes Orientis: in Pontico vero, & Asiatico, spectabiles comites, proconsules, prætores, & denique moderatores, si quidem hoc specialiter ipsis injunctum fuerit. Qui omnes sacrum habebunt auditorium, neque quisquam eorum sententiam de appellationis causa latam poterit detrectare.

CAP. II.

QUando à spectabilibus præsidibus provocabitur, sive res litigiosa plus decem libris auri, sive minus valeat, prætoriorum præfectus una cum quæstore, ipsis utraque cohorte ministrante, de illa cognoscito.

32 Supplicare tamen licet, *l. un. C. de sen. præf. prat.*

33 An idem in judice? dixi *Exempl. cap. 2.*

TIT. III.
DE PRÆSIDE 34 PISIDIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XXIV.

Imp. Justin. Augustus. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NUnquam sane credidimus, veteres Romanos ex 35 parvis adeoque minutissimis principiis tam amplam constituere rempublicam, & totum exinde terrarum orbem (pene dixerimus) sibi adjungere, & premere ac tueri imperio potuisse, nisi majoribus in provinciis magistratibus missis, plus ea de re dignitatis sibi comparassent, simulque illis armorum 36 juxta ac legum potestatem fecissent, neque non ad 37 utrumque accommodatos & idoneos habuissent, quos quidem prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quod 38 cæteris omnibus præirent 39 & præponerentur, permissa scilicet eis tam rei bellicæ administratione, quam legum præscriptione. Unde & ea loca in quibus publice magistratus vel jus reddere, vel habitare solebant, *Prætoria* 40 appellare, & ut plerasque in rempublicam leges ex viva prætorum voce inferrentur, constituerunt. Et multi 41 prætores partim Siciliam, partim Sardiniam insulam, partim Hispaniam, partim terra marique alii aliud vel imperio adjecerunt, vel rexerunt.

CAP. I.

HÆc nos in animo reputantes, vetustatem 42 denuo majore cum flore & vetustate quasi postliminio reducentes in rempublicam, Romano præterea nomini dignitatem addentes, & videntes quod duplici in alteriores provincias magistratu ad hunc usque diem destinato neuter ad plenum sua sorte contentus fuerit, sed ex ea causa per quasdam nostras provincias, in quibus tam civilis quam militaris magistratus

34 Περὶ τῆς ἀρχούσης τῶν Πισιδῶν. Πισιδίας. *Steven. περὶ τῶν πρώτων.* Πισιδίας *6. Ecleg. 7.* & apud Julianum *const. 17. de off. prat. Imp.* Pisidiæ, ita quoque appellatur *Nov. 25. cap. 1. Nov. 31. c. 3.*

35 Vid. *Livium 1. Annalium 14.* Florum initio, ubi de ætatibus populi Romani.

36 Armorum & legum potestas olim prætoribus provincialibus commissa, facit *l. 7. 8. ff. de off. proconf. l. 10. 11. ff. de off. præf.* Major itaque erat prætoris provincialis authoritas quam urbani, *arg. d. l. 10.*

37 Id est, tempus belli & pacis.

38 Prætor unde dicatur.

39 Prætores quasi præpositores 9. *Isid. 3.* quasi præceptores civitatis & principes. *Idem 9. Etym. 4.* male à præeundo dicti Tullio teste: hinc Lucilius Prætorium est præire.

40 Dixi ad *l. 14. C. de off. rector. prov.*

41 *l. 2. §. 32. ff. de orig. jur.*

42 Vetustas postliminio reducenda.

Περὶ τῶν ἐκκλήτων ἀφ' ὧν δεῖ ἀναπέμπεσθαι, εἰ μείζων δίκης χρυσίου λιτρῶν ἐστι ἡ ἐκκληθεῖσα ὑπόθεσις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κγ'.

ΟΥ μόνον ὁ αὐτοπρόσωπος, ἀλλὰ καὶ ὁ σύνδικος, καὶ ὁ ἐπίτροπος, καὶ ὁ κηδεστὴς, καὶ ὁ πάτρων, εἰσὶ δίκην ἡμερῶν τῶν ἐνδοτάτω δέκα) ἐκκαλεῖν ἐπιτρέπομεν. †. Τοῖς δὲ ὑπάρχοις τῶν πραιτωρίων ὑφ' ὑμᾶς ἐκκλήτοις.

ΚΕΦ. α'.

ΟΥδὲ οὐ θεμιτὸν ἐστὶν τὸν δίκην χιλίων) ἀφαιρεῖσθαι, οὐδὲ τὸν μὴ γινόμενον τῶν βασιλέων τοῦτο ἀναφανδὸν. Ἡνίκα εἰς αὐτὸν καὶ τὸν σύμβουλον ἀναφέρῃ τὸ τῶν ὑποθέσεων, καὶ ἐκκληθεῖσθαι δίκην μείζονα δίκης χρυσίου λιτρῶν νόμ, ἐπὶ μὲν τῶν Αἰγυπτιακῶν διοικήσεως, καὶ τῶν ἀφεστωσῶν μερίδων ἐκτὸς Λιβύης, ἀναφερέτω ἐξὶ τὸν αὐγουσταλιον ἐπὶ ὃν τῶν ἀνατολικῆς διοικήσεως, τὸν κόμητα τῶν ἀνατολῶν ἐπὶ τὸν τῶν Πανλικῆς καὶ Ἀσιανοῦ, τοὺς σπεκτάβιλις ὀνομάζω, καὶ ἀνθυπάτους καὶ κυρωτῆρας ὡσαύτως ὃν καὶ μεσολαβοῦντας τῶν ἐπιτίμων). πάντων δὲ τῶν ἐπιτιμίων ἀναφερομένων ἐπὶ τὸν ἐξαίρετον τῶν ἐκκλήτων αὐγουστεῶν παρ' αὐτῶν ὑφ' ὑμᾶς ἀναφερέσθω.

ΚΕΦ. β'.

ΤΑς δὲ τῶν ἀναφέρεσθαι τῶν ἀδελφάτων δεχόντων χειροβρίας ἐκκλήτου, εἴτε ὑπερβαίνουσι τὸ ποσὸν τῶν δίκης χρυσίου λιτρῶν, εἴτε καὶ ἐλαττοῦσι) ἀφ' ἑαυτῶν, καὶ ὁ ἔπαρχος τῶν πραιτωρίων ἄμφω τῇ κωμιτίσσῃ ἐξεπέμψατο, ἐκτὸς αὐτοὺς ὑπαρχικοὺς πέμπειν.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ τῆς ἀρχούσης ἔχειν τῆς ἀνθυπάτου Πισιδίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κδ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆς ἐῴας τῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπάτῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑὶ τὰς πάλαι Ῥωμαίους πόσης ὑπερβολῆς ὄντας ἀξίους τοῦ πολιτεύεσθαι ἐκ μικρῶν καὶ ἐλαχίστων ἀρχῶν συμβαίνει, καὶ αὐτὴν τὴν αὐτοκράτορα ἐξουσίαν ἐκ τούτων ἐπιδέξασθαι, ὡς ἔοικεν, ἀφορμὰς τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιδείξασθαι, ἐπειδὴ μὴ μικρόσοις ἄρχουσι τὸ παῖς ἐπαρχίας πεπιστευμένοις σπουδαῖοί τε καὶ ἐπιφανεῖς, καὶ παίζουσι αὐτοὺς ἐξαίρετα ὅπλων τε καὶ νόμων καὶ ἀφ' ὧν ἐκείνων αὐτοὺς ἐπιτηδείους τε καὶ ἀξιοχρέως κεκτῆσθαι. ὃς δὲ καὶ πραιτώρεσι ἐκκλήτων, ὧν δὲ ἀφ' ὧν ἄλλων ἀπάντων ἕνεκα καὶ ἐξαιρετωτάτης, πάντων αὐτοὺς δόντες τὴν αὐτοκράτορα ἐπιτροπὴν αὐτῆς τε αὐτοὺς καὶ τὰ πολλοῦ δεινοῦ, καὶ τὰ ἀφ' ὧν τὰ νόμων ἐκφέρειν ὅθεν καὶ τὰ δικαιώματα κρίνειν πραιτώρεσι κλῆσιν ἔσχεκεν, καὶ πολλοὺς νόμ ὧν τῶν πραιτωρίων ἐξεχύθη φωνὴν πάλαι τε αὐτοὺς, οἱ μὲν Σικελίαν, οἱ δὲ Σαρδὼ τὴν νῆσον, οἱ δὲ Ἱσπανίαν, οἱ δὲ ἄλλα κατεκλήσαντο τε καὶ διοικήσαντο Γαλατίδα τε καὶ γῆν.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα συνοῦντες ἡμεῖς, καὶ τὴν παλαιότητα πάλιν μὲν μείζονα ἄνθρωπος εἰς τὴν πολιτείαν ἐπαναγαγόντες, καὶ τὰ Ῥωμαίων σημαινόμενα ὑπερβαλλόντως ὁρῶντες ὡς ὁ πᾶς τῶν ἐπαρχιῶν πραγμάτων, ὁ πᾶς πρὸς μείζονα τὴν ἀναφορὰν δέχεσθαι, ἐδόκιμα ὡσεὶ τέλειαν αὐτάρκειαν τὴν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἡμῶν, ὃν ὡς ἄρχων τὰ πολιτικὰ ἐκεῖ, καὶ στρατιωτικὰ ἀπὸ ὡσεὶ ἀδελφὰς φιλονεικήσεις, ἀεὶ ὃ μεσολαβοῦσι, καὶ ἀπὸ τὰ σπέρματα τῶν

UAB Ciències Socials

[illegible]

ΚΕΦ. β.

[illegible]

ΚΕΦ. γ.

[illegible]

ΚΕΦ. δ.

[illegible]

existit, semper inter se rixentur [1], semper pugnent, non quo subditis boni aliquid faciant, sed quo eos magis atterant: è re fore putavimus, si [2] utrumque magistratum tam civilem quam militarem in unam [3] formam contrahamus, imponamusque denuo ei qui hanc potestatem habebit, appellationem [4] Prætoris: ut idem & militaribus copiis, quæ per provinciam sunt secundum cognomentum antiquitus illis impositum præeat, & præficiatur legibus: si quidem & hoc initio Prætorum erat proprium: & cum utriusque officii annonas [5] habeat, una tantum cohorte utatur ex centum [6] cohortalibus, (tot enim ei sufficient) quæ Prætoriana cohors appelletur, & per [7] probatorias convenienter hinc procedentes constituatur. Ita enim dignitate [8] plenus erit, ita latrocinia exercentibus terribilis, ita injustis inevitabilis: si majore cum potestate omnia conficiat: & cum lex jampridem à nobis posita jubeat omnes omnino judices puris uti manibus, ei obtemperet, & præstito juramento, secundum hanc res gubernet, tam [9] armis utens [10] quam civilia secundum nostras leges ordinans. Unde tametsi ex gloriosiss. Consulib. aliquis ad hanc administrationem accedat, nihilominus in hoc imitatio quædam priorum eluceat, qua videlicet provincias sortientes Coss. consularesque viri, & non multo [11] illis inferiores Prætores, paulatim Romanorum nomen ita auxerunt, & tam amplum effecerunt, quantum nulli [12] unquam alii reipublicæ seu imperio concessit Deus. Id quod *in Pisidarum regione initium primum sumere volumus: propterea quod* veteres annalium [13] scriptores prodidisse invenimus, olim [14] Pisidarum gentem universæ illius terræ summum tenuisse imperium, & jam nunc majore & vehementiore hanc provinciam magistratu indigere, (nam & maximi [15] in ea pagi sunt, & multi homines, & qui sæpenumero ob [16] ipsa publica tributa seditiones movent) & prædatricibus illis & sanguinariis regionibus, quæ supra voracitatem & quandam insatietatem lupini [17] capitis collocatæ sunt, & Lycocranitarum [18] habitaculum vocantur, hunc magistratum præficiendum credimus, qui jam inde ordine legitimo in eam progrediatur. Ac si hic magistratus sub specie quadam incursionis misceatur, componantur etiam in unum tam militaria, quam præsidalia insignia, & omnes eam militares copiæ sequantur, quæ in provincia sunt. Ad hæc tota civilis cohors venerando jam vocabulo appelletur, & prætoris cognomento honoretur, quis ipsum non abhorreat? quis non revereatur, simul in [19] unum leges & arma coire spectans, & indidem conditione proposita, ut aut legibus obtemperet, si bono esse animo, & servari velit, aut, ut vel primo statim intuitu pereat, armis in proximo leges corroborantibus?

Cap. II.

Oportet igitur, ut qui hunc magistratum suscipit (semper autem gratis [20] eum, & absque ulla donatione pecuniæ ipsi conferimus, ut & ipse per omnia sordibus abstineat, & his solis, quæ ex publico solvuntur, contentus sit, id quod etiam prima [21] nostra lex dicit) juste & pure & cum quadam [22] asperitate humaniter se erga subditos gerat, quemadmodum in priore lege disposuimus, homicidia, adulteria [23], raptus virginum, omne denique maleficium provincia expellat, & qui ea deliquerint, secundum [24] nostras leges puniat, neminem præterea maleficorum revereatur, etsi de potentioribus sit, neque his se submittat, qui nullam de se utilitatem, at bene nefarias de se occasiones præbere possunt: sed per omnia jus ipsum tueatur, & ad nostras leges respiciat, & secundum eas judicet, & ut subditi nostri secundum illas vitam suaque studia instituant, efficiat insuper ad Deum quoque, & nostri timorem respiciat, neque præterea quicquam omnino in animo cogitet. Item ut neque crebro [25] ex provincia huc commeet, neque immodicis literis nos interpellet, sed in omnibus prior ipse audientiam accommodet, eaque disceptet, & memor, quantam illi dignitatis magnitudinem dederimus, ita se hac in re gerat, ut pro gesto magistratu causam dicere necesse non habeat, sciens, quod si quis eo adito jus suum non consequatur, compellaturque hæc ad nos referre, pro eo deinceps certamen illi nobiscum futurum est. Quemadmodum enim jurisdictionis augmento ipsum honoravimus, ita rursus si præter intentionem & opinionem nostram tradita eum administratione abuti deprehenderimus, competenti ipsum animadversione persequemur, tam Deo in hoc subservientes, quam opem ferentes legibus, sive furta [26] eum fecisse, sive gratia forte aut inimicitiis superatum, sive leges nostras transgressum esse deprehenderimus: dum enim subditos iterum exigere, & his malis, quæ usque adhuc extiterunt, mederi volumus: & magnas opes despeximus, & ad hanc dispositionem oculos convertere properavimus.

Cap. III.

Porro non tantum ad hæc eum prospicere oportet, quæ ante à nobis dicta sunt, sed etiam curare ut affluens rerum copia [27] sit in urbibus, ne quid cives deficiat. Inspiciat etiam in civitatibus opera [28], neque in hoc seipsos à se vinci patiatur: sed & aquarum ductus, & pontes, & muros, & itinera publica refici studeat, neque committat, ut exactores [29] qui illuc commeant, in aliquo subditos nostros prægravent: neque jussiones alias, quæ improbato more fieri solitæ, ex thronis excellentiæ tuæ de refectione murorum, de sternendis itineribus publicis, deque aliis, plus mille causis procedunt, suscipiat. Omnium enim horum causa, & si aliud præterea ejus generis, nemini permittet, ut subditos nostros injuriis afficiat, neque prodibit de thronis tuis sententia, quæ tale quid dicat, (jam enim hoc prohibuimus) sed solus ipse omnium curam geret. Si vero ex sacræ nostræ legis sententia pragmaticam aliquam formam [30] dirigamus, quam forte ad tuam emittamus præfecturam, examinabit ille prius, quæ inibi à nobis jubentur. nemini autem alii omnino copia fiet deprædandi subditos, quo magis aliquando provincias iterum refertas hominibus iterum suis civibus efflorescentes, neque undique huc confluentem videamus hominum multitudinem, qui propter improbitatem præsidum in suam patriam reverti non audeant. Ideoque sancimus ne amplius excellentia tua Pisidicæ gentis magistratus pro divisis habeat, sed ut unum sit in ea spectabilis Prætoris officium, quod idem & militare & civile existat: quod similiter & publicarum civiliumque rerum curam gerat, & militibus præeat, ut mutuo [31] auxilio & jurisdictio ex armis vires colligat, & cohors armata condecoretur lege. Neque enim deinceps aliqua per urbes orietur seditio, si talem de cætero virum præfecerimus, qui utroque nobis officio dignus putabitur.

Cap. IV.

Quæcunque igitur fiscus erogaturus est, ea secundum subjectam huic sacræ nostræ legi descriptionem spectabili prætori, circaque ipsum versari solitis præstari jubemus. Unde & sacræ nostræ appellationis notam præponi volumus, & qui Pisidiæ præses erit, is prætor [32] Justinianeus esto. Obtemperet autem illi Prætoriana cohors, ex probatoriis [33] (ut diximus) constituenda, quæ similiter tam civilibus quam militaribus hominibus juxta & rebus occupata sit. †. Ad hæc publicorum quoque tributorum exactio hunc præsidem cohortemque ejus respi-

1 Civiles judices à militaribus sæpe dissentiunt. Præstat itaque præsidem provinciæ munus utrumque sustinere. Unitas enim rixæ seu dissensionis est impatiens.

2 Ut utrique Pisidiæ magistratus, id est, civilis & militaris, in unum misceantur. *Jul. cap. 66.*

3 Id est, si utrumque magistratum uniamus & misceamus.

4 Ut qui ita præsit Pisidiæ, prætor Justinianeus vocetur. *Julian.*

5 Duabus dignitatibus in unum conjunctis, duplices annonæ quoque conjunguntur.

6 Cohors prætoriana, 100. cohortalibus constans.

7 Ut singuli apparitores Pisidiæ per probatorias fiant.

8 Vid. c. 4. J.

9 *Vid. proœm. Inst.*

10 Consuli turpe non fuit prætoriæ provinciæ munus postea sustinere.

11 Prætores suo tempore, non multo inferiores consule, vid. *quæ not. ad Novell. 14. c. 1.* eorum potestas admodum postea degeneravit, Boetius 3. *de consol.* Prætura olim potestas magna, nunc inane nomen & Senatorii census gravis sarcina.

12 Romano Imperio nullum conferendum.

13 *Annales probare & ex annalibus probationem* sumi, hinc colligas, adde *Nov. 2. 5. & l. 1. ff. de off. quæstoris l. 10. ff. de probat.*

14 Pisidarum imperium quale olim fuerit, observa.

15 Provinciæ celebrantur urbium amplitudine.

16 Seditiones ob tributa.

17 *Λύκου κεφαλῆς*, intelligit ut opinor Lyci fluminis capita, cujus fit mentio apud Solinum: agitur enim hic de Pisidia. constabit id etiam magis collatione Ptolemæi etiam. Turpiter: itaque vetus hic interpres hallucinatus est, qui pro Lyci fluminis capite, *lupinum caput* transtulit, & ex Lyco fluvio, lupinum quiddam confecit.

18 *Λυκοκρανῖται. Hal. Λυκοκρανίας. Scring.*

19 Concursus legum & armorum.

20 Venales dignitates esse, non convenit. vid. T. Nov. 8.

21 *Nov. 8. c. 7. Nov. 17.*

22 *Nov. 17. c. 5 §. 1.*

23 *l. 3. 6. 13. ff. de off. præsid.*

24 *Inst. de off. jud.*

25 *l. 15. ff. de off. præsid. adde l. 165. ff. de verb. sig. & 3. Cod. 2.*

26 Avaritia, gratia, inimicitiæ, judicum pestes.

27 *Adde l. 1 §. 11. ff. de off. præf. ur.*

28 *Nov. 17. c. 4. in pr. & §. 1. l. 7. §. 1. ff. de off. procons.*

29 *Nov. 17. c. 6.*

30 *Nov. 4.*

31 Alterius sic altera poscit opem res & conjurat amice, adde *l. qui restituere 68. ff. de rei vind.*

32 Ideo apud Julianum *const. 17.* conceptus est hic titulus, *de officio prætoris Justinianei Pisidiæ.*

33 Ex scriniis lib. Nov. 25. c. 1.

respiciet, & omnia magistratus habebit insignia [1], quæ etiam modo habet, sellam [2] scilicet curulem ex argento, *securim quoque*, & fasces: habebit etiam inter milites Adsessorem [3], adeoque & eo ipso principatum illi inter milites, qui ibi locorum sunt, tribuimus, ut ipsos & pulchre regat, & cogat in ordinem, instruatque ut non solum latrocinantes persequantur, sed etiam subditos inter se mansuetos & modestos reddant. Neque item committat, ut seditiones moveantur in urbibus aut comites quidquam ad fiscum spectans divellant, sed supra [4] omnes potestatem habeat, nemine prorsus excepto. †. Collocatus autem hic magistratus sit in mediis [5] & in numerum spectabilium descriptus. Unde quæcunque in vicariis olim, hodie in comitibus Justinianeis Pacatianæ [6] Phrygiæ & Galatiæ primæ [7], item spectabili comite Orientis [8], spectabilibus proconsulibus sunt, ea & in hoc existant: sitque & ipse spectabilis magistratus, & [9] appellationes quæ apud ipsum interponuntur, mittantur huc, & examinentur: sicut in cæteris spectabilibus fieri solet magistratibus, introducanturque [10] in judicium gloriosissimi præfectorum, in cognitionem causæ, adhibito etiam gloriosissimo quæstore sacri nostri palatii: propterea quod tametsi [11] is magistratus nonnihil in se habet militare, tamen quia prorsus in civilem & legitimam mutatus est formam, ideo necessario eundem tenere ordinem debet, qui pro consuetudine jam olim obtinente in spectabilibus magistratibus observatus est.

Cap. V.

QUoniam vero nuper sacra constitutione conscripta promulgavimus, ut causæ appellationem, *quæ quodam quingentorum aureorum* [12] *summam non excedant*, à spectabilibus præsidibus huc devolutæ, in habitu & ordine sacri auditorii examinentur, sancimus [13], ut si qua ejusmodi causa emergat, scilicet in Pisidia duntaxat, ex delegatione sive nostra, sive alicujus gloriosissimorum nostrorum procerum, nisi qui datus est judex spectabilis sit, ut non ad spectabilem Justinianeum comitem Pacatianæ Phrygiæ (id quod prius lege [14] determinavimus) proficiscatur, sed ad ipsum deferatur in sua provincia interposita appellatio, & ipse de ea cognoscat in habitu sacri auditorii, (cohonestamus [15] etenim magistratum hoc etiam) & perfectam illi formam imponat, non remittendam ad hanc almam urbem. ne forte parvis [16] de causis magnas bonorum suorum perturbationes & damna litigatores sustineant.

Cap. VI.

UT autem qui vel hoc prætoris, vel alia nobis inventa & invenienda officia suscipiunt, cognoscant quo tandem modo provincias eos gubernare conveniat, visum nobis est, non tantum signa [17] eis præbere administrationis in codicillos (ut vocant) sed etiam, modum præscribere, secundum quem provinciam administrent, (quæ quidem, qui nos antecesserunt legislatores, consulta [18] quædam præsidialia appellabant) ut ad hæc intentis oculis propriam dirigant administrationem, perque hanc omni ex parte subditis nostris prosint. Unde & id genus sacra mandata jussimus in sacro laterculo reponi, ut una cum codicillis præbeantur, præsidibus tum jusjurandum, quod in sacra nostra constitutione [19] descripsimus, præstantibus tum omnia alia, ut nos ordinavimus, administrantibus. Subjicietur autem à nobis huic sacræ legi quædam etiam descriptio, quæ exprimat quid ipsum cum deligitur. præbere conveniat occasione codicillorum officii, *sive in sacro laterculo, sive in foro gloriosissimorum præfectorum*, quid rursum illi, item adsessori, & circa ipsum versari solitis porrigatur ex publico: ut omnibus nota facta providentia, quam circa officia gerimus, ille incontaminatum nobis & undique spectatum suum exhibet ministerium. §. 1. Hanc sane legem tum sacrarum nostrarum constitutionum lectio monstrabit, (jussimus enim & hanc inter eas describere) tum ipse ad effectum deduces, ut perpetuo in ipsis factis reluceat conspiciaturque.

Oportet [20] prætori Pisidiæ annonarum, & capitum, ac reliqui solatii titulo præberi solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Rursum pro codicillis administrationis oportet ipsum præbere sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, solidos XLV. ejus adjutori, solidos III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos LX.

Tit. IV.

DE PRÆTORE [21] LYCAONIÆ.

Novella Constit. XXV.

Imp. Justinianus Aug. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

CUm ad prima illa principia, ex quibus Lycaonum gentem, antiquarum rerum scriptores [22] & enarratores constituisse tradiderunt, respicimus & quod maximam cum Romanis affinitatem habeat quodque ex eadem ferme occasione in unum coacta sit, majore, quam hactenus magistratu eam exornare, justum putavimus. Siquidem usu venit, ut olim Lycaon, qui [23] Arcadiæ in Hellade rex fuit, & Romanarum solum incoleret, & assumptis quondam Oenotriis Romano Imperio daret veluti principium (dicimus autem vetera illa, quæ longo ante tempore Æneæ & Romuli ætates præcesserunt) & deducta in hasce partes colonia, Pisidiæ bonam partem adimeret, eique deinde suum nomen inderet, & regionem ex se Lycaoniam appellaret. Inde adeo justum fuerit & ipsam magistratu adornare, cui veteris apud Romanos instituti signa & notæ inscribantur, & illos, qui hoc ipsam tempore regunt (de præside civilis jurisdictionis loquimur, & eo cui armorum cura commissa est) in unum contrahere, & prætoris [24] appellatione decorare. Est enim hoc nomen quasi jure patrio Romani Imperii proprium, & ante [25] ipsos etiam Coss. in ampla Romanorum republica usui habitum. Nam veteres Romani suos imperatores prætores appellabant, simulque illis præbebant, ut militaribus præirent copiis, & descriptis ab illis parebant legibus, & prorsus erat hic magistratus ex ambobus contemperatus, præ se ferens & ostentans tam in instruenda acie robur, quam in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.

Cap. I.

QUoniam igitur propositum nobis est etiam hic utramque administrationem in [26] unam contrahere, propterea [27] optimo illi jure prætoris [28] appellationem imponimus, ut una cum prætoris appellatione audientium animis insonet ipsius quoque magistratus substantia ac natura, & quod non simplex sit, nec ad unam aliquam rem tantummodo (nempe vel arma, vel leges) respiciat, sed simul utrumque ad se munus ex æquo attrahat, quodque per copias militum vehemens & robustus, per legem lenis & mansuetus sit: & per hanc causam maleficis quidem vehementiorem, probioribus vero civiliorem se & moderatiorem exhibeat. Neque hoc sine causa agimus, aut solam appellationem attendimus, sed ex usu ac necessitate magistratus quoque metimur. Nam fortes ea regio viros habet, neque in ullo differt [29] ab

1 Insignia præsidum sella curulis ex argento, securis & fasces, vid. Novell. 30. c. 6. & l. 14. l. 16. ff. de officio proconsulis.
2 Δίφρον ἐξ ἀργύρου. Carrucam argenteam vocat Julianus *hic*.
3 Καὶ ἐκ ἀντίφωνον Hal. ad responsum propter milites, *Julian.* Adsessorius ἀντιφωνητής, responsa dans vice magistri militum. Novell. 25. c. 1. in fin. Nov. 123. cap. 25.
4 Vid. l. 4. ff. de offic. præsidis.
5 Spectabilis dignitas media inter illustrem & clarissimam.
6 Novell. 8. c. 2.
7 d. Nov. cap. 3.
8 d. Nov. c. 5.
9 Si provocatio porrecta fuerit contra sententiam Prætoris Pisidiæ, vel alterius, qui in Pisidia judicavit, Jul. const. 17. c. 67.
10 Ut appelletur à sententia Prætoris Pisidiæ ad P. Præt. & Quæstorem simul.
11 Prætor Pisidiæ nonnihil habet militare, & tamen prorsus in civilem & legitimam mutatus est formam. Ea ratione fit, ut ab eo appelletur ad P. Præt. & ad Quæstorem simul.
12 *Trecentos*, legit Julianus *hic*.
13 Ut si in Pisidia ex Imperatoris jussione datus erit judex, non appelletur ad Comitem Pacatianæ, sed ad Prætorem Pisidiæ: scil. si causa provocationis ultra 300. sit aureos.
14 Novell. 8. c. 2.
15 Ut Prætor Pisidiæ sacrum etiam auditorium habeat.
16 Parvas causas Julianus interpretari videtur 300. aureorum.
17 Τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς, insignia magistratus.
18 Mandata præsidis. *Sering.*
19. Novell. 8.
20 Notitia præsidis Pisidiæ.
21 6. Ecl. de offic. prætor. Lycaoniæ. Jul. const. 18. Præses dicitur 8. c. 13. §. 20.
22 Annales probant. Novell. 24. c. 1.
23 Vide Pausaniam 8. *Arcad.*
24 Qui præses olim Lycaoniæ, hodie prætor.
25 Vid. Festum in prætoria porta.
26 Idem ergo hic constituitur in Lycaonia, quod constitutum fuit in Pisidia. Nov. 24. cap. 1.
27 Prætores igitur ii videntur fuisse, qui civilem simul & militarem potestatem habuerunt.
28 Ut qui antea præses Lycaoniæ prætor nominetur.
29 Ammianus 14. Relicta ora maritima, in Lycaoniam adnexam Isauriæ se contulerunt. Porro Lycaonia magna ex parte campestris, *idem ibid.*

ἀρχῆς παρέξομεν, ἐπείπερ καὶ νῦν ἔχει, δίφρον τε ἐξ ἀργύρου, καὶ πελέκεις, ῥάβδους. ἕξει τε ἐπὶ τοῖς στρατιώταις, καὶ ad responsum ἀντιφωνητὴν καὶ αὐτῷ δίδομεν τὴν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ στρατιωτῶν ἡγεμονίαν ὥστε αὐτοὺς καὶ κοσμεῖν καὶ τάττειν, καὶ παρασκευάζειν ἐπεξιέναι μὲν τοῖς λῃσταῖς, ἠρέμους δὲ καὶ σώφρονας τοὺς ὑπηκόους πρὸς ἀλλήλους ἀποτελεῖν. καὶ μήτε ταῖς πόλεσι στασιάζειν συγχωρεῖν, μήτε τοὺς κόμητας ἀποσυλᾶν τι πρὸς τὸ δημόσιον ἧκον, ἀλλ' ἐφ' ἅπασιν τὴν ἐξουσίαν, ἐξῃρημένου παντελῶς οὐδ' ἑνός. † Εἶναι δὲ καὶ ταύτην τὴν ἀρχὴν ἐν ταῖς μέσαις τελοῦσαν, καὶ ἐν τῷ τῶν περιβλέπτων ἀρχόντων ἀριθμῷ κεχωρισμένην. ὥστε ὅσα ἐπὶ τῶν πάλαι μὲν βικαρίων, νῦν δὲ κομήτων Ἰουστινιανῶν τῆς τε Πακατιανῆς Φρυγίας, τῆς τε πρώτης Γαλατίας ἐστὶ τοῦ περιβλέπτου κόμητος τῆς ἕω, καὶ τῶν περιβλέπτων ἀνθυπάτων, ταῦτα καὶ ἐπ' αὐτοῦ καθεστάναι, καὶ εἶναι αὐτὸν περίβλεπτον ἄρχοντα· καὶ τὰς ἐφέσεις τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ γινομένας, ἐνταῦθα πέμπεσθαί τε καὶ ἐξετάζεσθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν περιβλέπτων ἀρχόντων· εἰσάγεσθαί τε ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, συμπαρεδρεύοντος τοῦ ἐνδοξοτάτου κοιαίστωρος τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου. διότι τὴν ἀρχὴν, εἰ καί τι στρατιωτικὸν ἔχει, ἀλλ' εἰς ὅλον πρὸς τὸ πολιτικώτερόν τε καὶ νομιμώτερον μεταπεπλασμένην σχῆμα, δεῖ ταύτην ἔχειν ἀναγκαίως τὴν τάξιν τὴν μέχρι νῦν ἐπὶ τῶν περιβλέπτων ἀρχόντων πεφυλαγμένην, κατὰ τὸ κεκρατηκὸς ἀνέκαθεν ἔθος.

ΚΕΦ. ε'.

ΕΠειδὴ δὲ ἔναγχος θείαν διάταξιν γράψαντες, τὰς ἄχρι πεντακοσίων νομισμάτων ἐφεσίμους δίκας, ὡς ὑπὸ τῶν περιβλέπτων ἀρχόντων ἐν τῷ θείῳ δικαστηρίῳ κατεξετάζεσθαι προμεμηνύκαμεν θεσπίζομεν, εἰ τοιαύτη τις γένοιτο δίκη, κατὰ τὴν Πισιδίαν μόνην μόνως, εἴτε ἐκ παραπομπῆς ἡμετέρας, εἴτε ἔκ τινος τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων, (εἰ μὴ περίβλεπτος ὁ δοθεὶς εἴη δικαστής) μὴ πρὸς τὸν περίβλεπτον Ἰουστινιανὸν κόμητα τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας (τοῦτο γὰρ πρότερον νενομοθετήκαμεν) φοιτᾶν, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν φέρεσθαι τὴν ἔφεσιν τὴν ἐπαρχίας τῆς αὐτοῦ· αὐτόν τε αὐτῆς ἀκροᾶσθαι κατὰ θεῖον ἀκροατηρίου σχῆμα. (καὶ γὰρ δὴ καὶ τούτῳ σεμνύνομεν τὴν ἀρχὴν) αὐτόν τε αὐτῇ τέλεον ἐπιτιθέναι θεσπίζομεν τύπον, οὐκ ἀναπεμπομένην πρὸς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ὅπως ἂν μὴ μικρῶν ἕνεκεν πραγμάτων μεγάλας οἱ δικαζόμενοι ταραχάς τε καὶ ζημίας ὑπομένοιεν.

ΚΕΦ. ς'.

ΟΠως δὲ ἂν εἰδεῖεν καὶ οἱ παραλαμβάνοντες τήν τε τοῦ πραίτωρος ἀρχὴν, τάς τε ἄλλας τὰς παρ' ἡμῶν ἐξευρημένας τε καὶ ἐξευρησομένας, καθ' ὅνπερ χρὴ τρόπον διακυβερνᾷν τὰς ἀρχὰς, σπουδάζομεν μὴ μόνον αὐτοῖς παρέχειν τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς ἐν τοῖς καλουμένοις κωδικέλλοις, ἀλλὰ καὶ ὑφηγεῖσθαι τὸν τρόπον καθ' ὃν διοικήσειαν τὴν ἀρχὴν, ἅπερ οἱ πρὸ ἡμῶν νομοθέται mandata principis ἐκάλουν, ὥστε αὐτοὺς πρὸς ταῦτα ἀποβλέποντας, τὴν οἰκείαν ἀπευθύνειν ἀρχὴν, καὶ ταύτῃ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους διὰ πάντων ὠφελεῖν. τοιγαροῦν καὶ ἀποτεθῆναι κατὰ τὸ θεῖον ἡμῶν λατερκοῦλον τὰ τοιαῦτα θεῖα μανδάτα διακελευόμεθα· ὅπως ἂν ἅμα τοῖς κωδικέλλοις διδῷτο τοῖς ἄρχουσι, τόν τε ὅρκον παρεχομένοις ὃν ἐπὶ τῆς θείας ἡμῶν διατάξεως ἐγράψαμεν, τά τε ἄλλα πάντα οὕτω διοικουμένοις ὡς ἡμεῖς ἐτάξαμεν. ὑποτίθεται δὲ καί τις ἀπογραφὴ παρ' ἡμῶν τῷδε τῷ θείῳ νόμῳ, δηλοῦσα τί τε χρὴ παρέχειν ἐπὶ τοῦ χειροτονουμένου πρόφασιν τῶν τῆς ἀρχῆς συμβόλων, εἴτε ἐν τῷ θείῳ λατερκούλῳ, εἴτε ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων· τί δὲ τὸ διδόμενον αὐτῷ τε καὶ τῷ παρέδρῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτόν, ὥστε τὴν παρ' ἡμῶν περὶ τὰς ἀρχὰς πρόνοιαν ἅπασι φανερὰν γινομένην, ἐκεῖνον ἡμῖν καθαρὰν καὶ πανταχόθεν ἐλέγχου κρείττω τὴν ἑαυτοῦ παρέχειν ὑπουργίαν. §. α'. Τοῦτον δὲ δὴ τὸν νόμον δείξει μὲν ἅπασιν ἡ τῶν θείων ἡμῶν διατάξεων ἀνάγνωσις, (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτον ἐν αὐταῖς γραφῆναι παρεκελευσάμεθα) αὐτὸς δὲ εἰς ἔργον ἄξεις, ὅπως ἂν μένῃ διὰ παντὸς ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις ἐκλάμπων τε καὶ φαινόμενος. Dat. XV. Kalend. Jun. Constantinop. BELIS. V. C. CONS.

Δεῖ παρέχεσθαι τῷ πραίτωρι Πισιδίας, αὐτῷ μὲν ὑπὲρ ἀννώνων καὶ καπίτων, καὶ λοιπῆς παραψυχῆς, fol. CCC. τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ, fol. LXXI. τῇ αὐτοῦ τάξει, auri lib. II. Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων ὑπὲρ τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, fol. IX. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκουλησίοις, fol. XXV. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, fol. III. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ὑπὲρ προστάγματος, καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας, fol. X.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τοῦ πραίτωρος Λυκαονίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κε'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ Λυκαόνων ἔθνος μείζονι τῆς νῦν οὔσης ἀρχῆς κατακοσμῆσαι δίκαιον ᾠήθημεν, ἀποβλέποντες εἰς τὰς πρώτας ἀρχὰς ὅθεν αὐτὸ συστῆναι παραδοῦσιν ἡμῖν οἱ τὰ παλαιὰ συγγράφοντές τε καὶ διηγούμενοι καὶ ὅτι συγγενέστατόν ἐστι Ρωμαίοις, καὶ σχεδὸν ἐκ τῆς αὐτῆς συνῳκισμένον προφάσεως. Λυκάονι γὰρ τῷ πρώτῳ Ἀρκαδίας τῆς ἐν Ἑλλάδι βεβασιλευκότι, καὶ τὴν Ρωμαίων οἰκῆσαι γῆν συνέβη καὶ τοὺς πρώτους Οἰνώτρους προσλαβόντα, τῇ Ρωμαίων ἀρχῇ δοῦναι προοίμιον, (φαμὲν δὲ ταῦτα δὴ τὰ παλαιά, τὰ πολὺ τῆς Αἰνείου τε καὶ Ρωμύλου χρόνων πρεσβύτερα) καὶ ἀποικίαν ἐπὶ τὰ τῇδε στείλαντι μέρη, μοῖράν τινα τῆς Πισιδίας ἀφελέσθαι, ταύτῃ τε δοῦναι τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν Λυκαονίαν τε ἐξ αὐτοῦ καλέσαι τὴν χώραν. δίκαιον τοίνυν ἂν εἴη καὶ αὐτὴν ἀρχῇ κατακοσμῆσαι, τὰ παλαιὰ τῆς Ρωμαϊκῆς τάξεως ἐπιγραφομένῃ σύμβολα καὶ τοὺς αὐτῆς νῦν ἡγουμένους, (τόν τε ἄρχοντα φαμὲν τὴν πολιτικὴν ἀρχήν, τόν τε ἐφεστῶτα τοῖς ὅπλοις) εἰς ἕν τι συναγαγεῖν, καὶ τῇ τοῦ πραίτωρος κατακοσμῆσαι προσηγορίᾳ. ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο πάτριον τῇ Ρωμαίων ἀρχῇ, καὶ πρὸ αὐτῶν τῶν ὑπάτων κατὰ τὴν μεγάλην τῶν Ρωμαίων πολιτευσάμενον πόλιν. Ρωμαῖοι γὰρ οἱ πάλαι τοὺς σφῶν αὐτῶν στρατηγοὺς, πραίτωρας ἐκάλουν, τῶν στρατευμάτων τε ἡγεῖσθαι παρεῖχον καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῶν γραφομένοις ἐπείθοντο νόμοις· καὶ ἦν ἀρχή τις ἐξ ἀμφοῖν κεκραμένη, καὶ ἐν ἑαυτῇ περιφέρουσά τε καὶ δεικνῦσα τήν τε ἐν ταῖς παρατάξεσιν ἰσχὺν, τήν τε ἐν τοῖς νόμοις εὐκοσμίαν.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ τοίνυν κἀνταῦθα σκοπὸς ἡμῖν εἰς ἕν τι συναγαγεῖν ἀμφοτέρας, διὰ τοῦτο εἰκότως αὐτῇ καὶ τὴν τοῦ πραίτωρος δίδομεν προσηγορίαν, ὅπως ἂν συνενηχοῖτο ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων, ἅμα τῇ προσηγορίᾳ τοῦ πραίτωρος, καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς κατάστασίς τε καὶ φύσις καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῆ τις ἐστιν, οὐδὲ πρὸς ἓν ἀφορῶσα μόνον, ἢ τὰ τῶν ὅπλων, ἢ τὰ τῶν νόμων, ἀλλ' ἑκατέραν συνεφέλκεται τάξιν, καὶ ἔστιν ἐκ μὲν τῶν στρατιωτικῶν σφοδρά τε καὶ ἰσχυρά, διὰ δὲ τῶν νόμων προσηνής τε καὶ ἥμερος καὶ κατὰ τοῦτο τοῖς μὲν ἀδικοῦσι, σφοδροτέρα, τοῖς δὲ ἐπιεικεστέροις, πολιτικωτέρα τε καὶ σωφρονεστέρα. καὶ οὐδὲ ἁπλῶς τοῦτο πράττομεν, οὐδὲ ὀνόματι προσέχομεν μόνον, ἀλλὰ τῇ χρείᾳ καὶ τὰς ἀρχὰς συμμετροῦμεν. ἀνδρῶν γὰρ ἐστιν ἰσχυρῶν ἡ χώρα, καὶ Ἰσαυρίας οὐδενὶ διέστηκε μέρει. ἐπεὶ δὲ μεταξὺ ἐστιν καὶ ἀνάγκη

ἀνειμένη καὶ ἱππόβοτος, πολλοὺς μὲν ἄνδρας, πολλοὺς δὲ ἵππους ἐκτρέφουσα· κωμῶν τε ἔστιν αὐτῇ πλῆθος μεγάλων, καὶ ἀνδρῶν ἐπιτηδείων ἱππάζεσθαί τε καὶ τοξάζεσθαι, καὶ ῥᾳδίως αὐτοὺς πρὸς ταραχώδεις ἀνάστηναι γνώμας, καὶ ὅπλων ἅψασθαι προχείρως· καὶ τῆς μὲν στρατιωτικῆς ἀρχῆς ἴσως ἂν ἐπιστραφεῖσαι, διότι τὴν ἰδιωτικὴν αὐτῶν ἐπιγεγράφθαι τύχην, τὴν μόναις ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὑποκεκλιμένην· αὐτῆς δὲ δὴ πάλιν καταφρονεῖν, διότι τὸ τῷ νόμῳ πειθαρχεῖν μόνῳ, μὴ μετὰ τῆς δραστηρίου τινὸς ἰσχύος, φοβερὸν οὐχ ὁμοίως τοῖς θρασυτέροις ἐστί. Ταῦτα ἡμᾶς ἀνέπεισεν εἰς τὸ καὶ ταύτην μίαν ἀποφῆναι τὴν ἀρχὴν, καθάπερ ἐν Πισίδαις ἐπράξαμεν· καὶ δοῦναι καὶ ταύτῃ τὴν τοῦ πραίτωρος προσηγορίαν, κατὰ τὴν ἐξ ἡμῶν προσθήκην. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτον πραίτωρα Ἰουστινιανὸν Λυκαονίας προσαγορεύεσθαι βουλόμεθα, ὥσπερ δὴ καὶ Πισιδίας τὸν ἐκεῖ, καὶ τῶν ἄλλων. Ἔπειτα ἑκατέραν εἰς ταυτὸ συνάγομεν, ἧς τε ὁ πολιτικὸς ἧς τε ὁ στρατιωτικὸς ἄρχων ἐφειστήκει, πραιτωριανὴν δὲ καὶ ταύτην ὀνομάζομεν, ἐκ προβατωρίας ἐντεῦθεν κατὰ τὸ νενομισμένον προϊοῦσαν ἐκ τοῦ σκρινίου, ἐξ οὗ καὶ πρότερον οἱ δουκικοὶ ταύτης ἐκομίζοντο, τοῦ θείου τῶν λιβέλλων σκρινίου. καὶ εἰς ἀνδρῶν ἑκατὸν τὸν ἀριθμὸν αὐτῇ συμμετροῦμεν, καὶ δίδομεν αὐτῷ τὰς ἑκατέρας ἀρχῆς σιτήσεις, παρέδρῳ τε καὶ τοῖς λοιποῖς. ἅσπερ φανερὰς ποιήσομεν ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀπογραφῶν τῇδε τῇ θείᾳ ἡμῶν διατάξει. ἐχέτω μέντοι καὶ ad responsum, ἤτοι ἀποκρισιαρίους, πρὸς τὴν στρατιωτικὴν εὐκοσμίαν, κἀντεῦθεν καὶ ἄλλοις αὐτὸν ἄρχειν τῶν ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἐπαρχίας ἱδρυμένων στρατιωτῶν θεσπίζομεν.

ΚΕΦ. β'.

Καὶ πέμψομέν γε τὸν τῆς ἀρχῆς ἀντιληψόμενον ταύτης, τῶν παρ' ἡμῖν εὐδοκιμούντων ἕνα, τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων, ὅθεν καὶ τὸ παλαιὸν οἱ πραίτωρες ἐξεφαίνοντο, καὶ τοῖς σφῶν αὐτῶν πόνοις τὴν πολιτείαν ἐκόσμουν, ποτὲ μὲν ἐπὶ τῆς Ἰταλιώτιδος μένοντες γῆς, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὰς ἔξω πόλεις στελλόμενοι. ἔστω γὰρ ὁ τοιοῦτος αὐτὸς ἑαυτοῦ μεμνημένος ἀεὶ, καὶ ὅθεν αὐτῷ ἡ τῆς ἀρχῆς συνέστηκε, σεμνός τε τοῖς ὑπηκόοις, φοβερός τε τοῖς λῃσταῖς καὶ ἀδικοῦσι, καὶ μετὰ πλείονος παρρησίας ἅπαντα πράττων. πρόδηλον γὰρ ὡς καθαραῖς μὲν χρήσεται ταῖς χερσὶν· ἐπεὶ καὶ ἀμισθὶ περιλαμβάνει τὴν ἀρχήν. καὶ ἄλλως ὁ παρ' ἡμῶν τεθεὶς ἐναγχος νόμος ἅπασι ταῖς ἀρχαῖς ταῖς ἐγκαταλεγομέναις αὐτῷ σαφῶς ἐπιτάττει χειρῶν τε κρατεῖν, (ἐφ' ᾧ δὴ καὶ τὸν ὅρκον ὑπέχουσι) καὶ κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους δικάζειν τε, καὶ νέμειν τοῖς ὑπηκόοις ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην. οὕτω καὶ οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τὴν πολιτείαν κατακοσμήσαντες, πάσης ἐτέρας πολιτείας ἐκράτησαν. τίς γὰρ οὐκ ἂν τὴν ἀρχὴν ταύτην αἰδεσθείη τε ἅμα καὶ φρίξειεν, ὁρῶν αὐτὴν ὑπὸ διπλῷ σχήματι φρουρουμένην; καὶ ῥᾳδίως μὲν τὰ ἐκ τῶν νόμων διατιθεῖσαν, εἰ δὲ παραβαθείη ὁ νόμος, τοῦτο τοῖς ὅπλοις ἐπανορθοῦσαν; §. α. Ἀλλὰ δὴ τὸν κατὰ Πισιδίαν προσηγορεύσθαι πραίτωρα, κατὰ τὸν ἐπ' ἐκείνοις γεγραμμένον νόμον. ταύτην καλῶς ἔχειν ᾠήθημεν προσαγορεῦσαι καὶ τοῦτον. δεῖ γὰρ αὐτὸν τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνοντα ταύτην, πανταχόθεν ἀμισθὶ ὄντα, καὶ αὐτὸν ἀδωροδόκητον εἶναι· καὶ ἀρκεῖσθαι μόνοις οἷς τὸ δημόσιον δίδωσι, καθὰ καὶ ὁ περὶ τῶν ἀρχῶν ἤδη τεθειμένος διαλέγεται νόμος, καθαρῶς τε καὶ δικαίως χρῆσθαι τοῖς πράγμασι· καὶ ὥσπερ αὐτῷ μεμιγμένον τὸ τῆς ἀρχῆς ἐστιν, οὕτως αὐτὸν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἁρμονίαν κεκρᾶσθαι, ποτὲ μὲν ὀξυτέροις τε καὶ ἐπιτεταμένοις, ποτὲ δὲ πρᾳοτέροις τε καὶ ἀνειμένοις τοῖς φθόγγοις. §. β'. Καὶ μισείτω μὲν ἅπαν καὶ κολαζέτω μοιχείαν ἅπασαν, καὶ πρός γε ἐκείνοις, ἀνδροφονίαν. καὶ ἔτι σφοδρότερον τὰς τῶν παρθένων ἁρπαγάς. καὶ τοὺς ἀδικοῦντας, εἰ μὲν ἀθεράπευτα νοσοῖεν, καθάπαξ κολαζέτω· εἰ δὲ μετριάτερα, πρὸς τὸ κρεῖττον μεταρρυθμιζέτω. †. Ἐρυθριάτω δὲ τῶν ἀδικούντων μηδένα, κἂν εἰ πλούσιος, κἂν εἴ που ἀξίας ἐπειλημμένος μείζονος. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐκ τῶν σεμνοτέρων αὐτὸν καταλόγων πέμπομεν, ὅπως ἂν οἴκοθεν ἔχοι τὸ μηδενὶ προσέχειν ἑτέρῳ, πλὴν ἡμῖν τε καὶ τοῖς νόμοις καὶ δικάζειν μὲν κατ' ἐκείνους, τὸ ὑπήκοον δὲ ἁρμόζειν εἰς τὸ κατ' αὐτοὺς πολιτεύεσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Καὶ μηδὲ ῥᾳθυμείτω, μήτε ἀδικείτω· ὥστε μή τινας ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἧς ἄρχει, παραλιμπάνοντα μὲν τὴν χώραν, διὰ τὰς ἀδικίας τὰς ἐκεῖσε, συνεχῶς δὲ ἡμῖν ἐνοχλεῖν. †. Ἀλλ' αὐτὸς ἀκροατὴς γινέσθω πρότερον τῶν προσαγγελλομένων, καὶ ταῦτα διακρινέτω, καὶ ἀεὶ μεμνήσθω τῆς περιδεδομένης αὐτῷ παρ' ἡμῶν τιμῆς, καὶ οὕτω χρήσθω τοῖς ἀρχικοῖς πόνοις, ὡς ἐπαινετὴν αὐτῷ καὶ ἀνυπεύθυνον γενέσθαι τὴν ἀρχήν. Ἐκεῖνο σαφῶς ἐπιστάμενος, ὡς εἰ μέν τις ἔλθοι πρὸς ἡμᾶς, μὴ προσαγγείλας αὐτῷ τὰ οἰκεῖα πάθη, καὶ ἀποπειραθεὶς εἶτα τυχὼν τῶν δικαίων, τοῦτον αὐτῷ πέμψομεν, ἀποκρίσεως αὐτῷ μηδεμιᾶς ἀξιώσαντες· εἰ δὲ προσαγγείλας, εἶτα τῶν δικαίων μὴ τυχὼν, εἰς ἡμᾶς καταδράμοι, τότε ἡμεῖς οὐκ ἐκείνῳ τὸ λοιπὸν, ἀλλ' αὐτῷ τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι δικασμοῦ γενησόμεθα· καὶ ὥσπερ αὐτῷ μείζονα πεποιήκαμεν τὴν τιμὴν, οὕτω καὶ εἰ αὐτὸν εὕροιμεν ῥᾳθυμοῦντα, καὶ τοῖς περιδεδομένοις ἀμελῶς χρώμενον, ἀμυνούμεθα τοῖς νόμοις, καὶ προσηκόντως αὐτὸν μετελευσόμεθα. καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος οὔτε τοὺς ἡμετέρους λόγους, οὔτε τοὺς νόμους, οὔτε τὸ τῆς ἀρχῆς ἐρυθριᾷ σχῆμα, οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς αὐτὸν ἐρυθριάσομεν, ἀλλὰ ἀπαντήσομεν αὐτῷ καὶ ἂν αὐτὸς πρέπειν τοῖς τῆς ἀρχῆς πράγμασι χρήσηται. καὶ εἴ τι χερσὶν οὐ καθαραῖς αὐτὸν χρώμενον λάβοιμεν, ἢ πρός τι πάθος ἀποβλέποντα, ἢ τοὺς ἡμετέρους παραβαίνοντα νόμους, ἡμεῖς αὐτὸν κατὰ νόμον ἐπιστήσομεν τὰς εὐθύνας· οὐδὲ φειδόμενοι χρημάτων ἐφεισάμεθα, οὐδὲ ἑτέρου τῶν πάντων οὐδενὸς, ἵνα τὸ ὑπήκοον διασώσωμεν.

ΚΕΦ. δ'.

Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τὸ τῶν πόλεων διορθοῦν καὶ πρῶτον μὲν στάσεως ἀπαλλάττειν τὰς ὑπ' αὐτῷ τεταγμένας πόλεις, τὴν ἰσότητα πανταχῆ διασώζοντα, καὶ τὸ μηδὲν τοῖς ὑπηκόοις ἐνδιδόναι πάσῃ σπουδῇ προνοοῦντα.

§. α. Ἀλλὰ μηδὲ τῶν ἔργων τῶν πόλεων ἀμελεῖν, ὅπως ἂν μηδὲ κατὰ τὴν πρόφασιν ταύτην μήτε αἱ τῶν ὑδάτων ὁλκοὶ, μήτε αἱ τῶν γεφυρῶν πάροδοι, μήτε ἡ τῶν τειχῶν ἀσφάλεια, μήτε ἡ τῶν ὁδῶν ἐπιμέλεια· ἀλλὰ πάντα ἐπανορθοῦν, ἢ καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, ὅπως ἂν τὰ μὲν ἐκ τῶν πολιτικῶν πόρων, τὰ δὲ ἐξ ἡμῶν ἐπανορθοῦν ἰσχύοιεν. §. β'. Παραφυλαττέτω δὲ τὸ μηδὲ τοῖς ἐκεῖσε φοιτῶσιν ἐκ τῶν ἀρχόντων πρακτῆρσιν ἄδειαν εἶναι τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους κατά τι ζημιοῦν ἢ βαρύνειν· μηδὲ τούτους δὴ τοὺς συνειθισμένας ἐπιφερομένους προστάξεις, αἳ πρότερον ἐκ τῶν σῶν προελθοῦσαι θρόνων, ἀνέτρεψαν τοὺς ἐν μετριότητι ζῶντας, καὶ ἐπιτάττουσαι ποτὲ μὲν τειχῶν ἐπισκευὰς, ποτὲ δὲ ὁδῶν ἐπιμελείας, ποτὲ δὲ εἰκόνων τε καὶ γεφυρῶν καὶ λιμένων καὶ ὁλκῶν δημοσίων ἀνανεώσεις, καὶ τόπων δῆθεν δημοσίων ἀφαιρέσεις, καὶ οἰκοδομημάτων, ὡς οὐκ ἐν δέοντι κτισθέντων, καθαιρέσεις, καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἔτι προχειρότερα πρὸς συκοφαντίαν. ἀλλ' αὐτὸς μὲν ταῦτα ποιήσεται φροντίδα, πράττων ἅπαντα ζημίας χωρίς. εἰ δὲ συνείδοιμεν ἡμεῖς καὶ μείζονος ἐπισκέψεως δεῖσθαι τὸ πρᾶγμα, θείῳ πραγματικῷ χρησάμενοι τύπῳ, ὃν δὴ καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀρχὴν, εἰ συνείδοιμεν, καταπέμψομεν, κατ' αὐτόν τε καὶ ἑτέρῳ τινὶ ταύτην ἐπιτάξομεν τὴν ζήτησιν. οὕτως ἀναπνεύσει ποτὲ τὸ ὑπήκοον, οὕτως ἀνθήσουσιν αὖθις αἱ πόλεις, καὶ αὔξησιν τοῖς οἰκοῦσιν αὐτὰς ὡς πλείστην ἕξουσιν, καὶ οὐ τὰς πατρῴας ἀποφεύξονται, καθάπερ τι τῶν φοβερωτάτων, διὰ τὴν τῶν ἀρχόντων κακίαν, οἰκεῖν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀπαγορεύοντες.

Isauria in medio, ut quæ mediterranea, aprica, equorum altrix existens, tum multos viros, tum multos equos enutriat: magnus quoque in ea numerus est magnorum pagorum, & virorum ad equitandum, ad sagittandum, ad animos sine negotio & celeriter excitandos, ad arma prompte tractanda, denique tam ad militare imperium forte aversandum, quia illorum status privatam ipsis fortunam & solis civilibus magistratibus subditam adscribit, quam ad hoc rursus, *civile scilicet*, contemnendum, quia soli obtemperare legi, quæ non item strenuitatem quandam adjunctam habeat, audacioribus formidabile est, idoneorum. Hæc nos permoverunt ut hunc quoque magistratum, quemadmodum apud Pisidas [1] fecimus, coadunatum redderemus, & nostro apposito nomine Prætoris ei appellationem inderemus. Volumus etenim & hunc prætorem [2] Iustinianeum Lycaoniæ appellari, quomodo sane & Pisidiæ, & aliorum. Deinde utramque [3] etiam cohortem in unam contrahimus, *& cui civilis, & cui militaris magistratus præsuit, ac Prætorianam illam appellamus*, constituendam [4], ex probatoriis more solito, ex sacro libellorum scrinio, ex quo olim & duciani eas ferebant procedentibus mensuramque illius ad [5] centum usque virorum numerum extendimus, & utriusque magistratus annonas [6], illi adsignamus, sed & adsessori & reliquis. Quæ quidem ex subjectis sacræ huic nostræ constitutioni descriptionibus clara faciemus. Habeat item Adresponsum [7], *sive apocrisiarios*, ut inter milites omnia recte gerantur atque ordine: adeoque & aliis cum militibus qui per dictam provinciam stationes agunt, imperitare sancimus.

Cap. II.

Mittemus sane, qui id officii suscepturus est, unum aliquem de probatis, & de numero nostrorum procerum, unde [8] & olim prætores procedebant, suisque laboribus adornabant rempub. nunc residentes in solo Italico, nunc proficiscentes ad loca forensia. Ac talis quidem semper sui ipsius memor, & unde illi hæc administratio accesserit, venerandum se præbeat subditis, horrendum latrocinantibus & maleficis, omnia majore cum fiducia peragens. Neque dubium [9] quin puris utetur manibus, quandoquidem & officium gratis suscipit: & alioqui lex nostra nuper à nobis lata, omnibus omnino magistratibus in ipsa descriptis, præcipit ut manus contineant (qua de causa & juramentum [10] præstant) & secundum leges nostras dijudicent, omnemque æquitatem & justitiam subditis impertiant. Eo pacto cum reipub. suæ statum veteres Romani exornarent, omnibus, aliis rebus publ. potiti sunt. Quis enim hunc magistratum non revereatur simul & horreat, videns duplici eum forma excubias agere, tum ut quæ lex jubet, facile ordinet, tum vero, si quid de lege violetur, ut hoc armis corrigat? §. 1. Quibus autem de rebus Prætorem [11] Pisidiæ in lege quæ de ipso conscripta est, appellavimus, de iisdem pulchrum putavimus & hunc appellare. Oportet enim ut cum undique gratuitum hoc officium suscipiat, ab omnibus, & ipse sordibus alienissimus sit, his solis contentus, quæ fiscus præstat, prout jam ante de præsidalibus officiis lata lex differit, ut item in rebus gerendis syncerum & justum se præbeat, ac quo modo administrationis ratio permista est, ita & ipse harmoniam animi sui nunc acutioribus & intentis, nunc lenioribus & remissis sonis contemperet. §. 2. Odio quoque habeat & puniat omne adulterium [12], ad hæc homicidium, sed multo [13] his vehementius raptus virginum. Cæteros etiam maleficos, si quidem incurabili morbo laborant, citra exceptionem puniat: si vero mediocriter, ad meliorem frugem transponat. †. Insuper neminem improbe agentium revereatur, etsi [14] dives, etsi majore aliqua dignitate præditus sit. propterea enim de numero præstantiorum electum ipsum mittimus, ut pro sua potentia necesse non habeat cuiquam alii attendere, quam nobis & legibus secundum [15] quas & ipse judicet, & subditos vitam instituere procuret.

Cap. III.

Sed neque socordiæ se dedat, neque alicui injuriam faciat, ne ejus provinciæ homines cui præest, propter injurias illic acceptas, regionem [16] suam relinquant & continue nobis hic facessant negotia.

†. Quin ipse prius audientiam his quæ ad eum referuntur, præbeat, eaque disceptet: & usque memor honoris quem illi detulimus, ita administrationis laboribus se exerceat, ut laudem inde, & à rationibus gesti magistratus reddendis dicendaque causa immunitatem consequatur. Illud certo sciens, quod si quis nos adeat referens domesticam sibi rem incommodis affectam esse, siquidem expertus apud eum, jus suum obtinuisset, hunc ipsum sine aliquo dato responso remittemus: si vero cum prius ad ipsum retulisset, deinde non obtento jure suo, ad nos decurrat, tunc non illi nos in posterum, sed ei qui magistratu fungitur, judicium constituemus, & quemadmodum ampliorem ei honorem reddidimus, ita & si socordiæ eum se dare, & his quæ in ipsum contulimus, negligentius uti deprehenderimus, opem feremus legibus, & convenienti eum animadversione [17] persequemur: & quemadmodum ille neque verba nostra neque leges, neque formam & gradum magistratus veretur, ita neque nos ipsum verebimur, sed perinde ei obviabimus, ut & ipse rerum administratione utetur: & sive sordidis eum manibus uti, sive ad effectum aliquem respicere, sive leges nostras transgredi deprehenderimus, nos vigore legis ad facti sui rationem reddendam, eum sistemus: neque enim ut subditos servaremus, pecuniis aut quapiam aliarum rerum quæ nobis supperterent, pepercimus

Cap. IV.

Oportet præterea ipsum providere, ut omnia recte atque ordine fiant in civitatibus, & primum quidem ut civitates sub ipso collocatæ, seditionibus [18] careant ex omni parte æquitatem conservans, & summo studio prospiciens ne nimium subditis indulgeat, & frena relaxet. §. 1. Deinde neque *opera* [19] in civitatibus negligat, ne per hanc causam diminuantur, vel aquarum ductus, vel ipsorum pontium [20] transitus, vel murorum munitio, vel cura itinerum, sed omnia reficiat, aut saltem ad nos referat, ut partim ex civilibus ea reditibus, partim nostra liberalitate queant reficere. §. 2. Neque item committat ut exactoribus [21] qui à nostris hinc proceribus commeant, sit in aliquo damnum subditis nostris inferendi licentia, aut ut hi subditos nostros gravent qui consuetas illas jussiones adferunt, quæ olim ad subversionem eorum qui mediocriter vitam instituerant, de thronis tuis procedebant, nunc injungentes murorum reparationes, nunc curam itinerum, nunc imaginum, pontium, portuum, aquæductuum publicorum renovationes, locorum denique publicorum ablationes, & ædium quasi in solo non justo ædificatarum demolitiones, & id genus alia magis ad nectendas calumnias expedita: sed ipsemet hæc ad animi sui curam revocabit, omnia peracturus absque dispendio. Si vero nobis visum fuerit majore eam rem inspectione indigere, sacra pragmatica forma utemur, *quam sane & ad tuum magistratum, si videbitur, mittemus*, qua secundum ipsum alteri quoque hanc inquisitionem injungamus. Ita aliquando respirabunt subditi, ita denuo efflorescent civitates, ita qui eas incolunt, magnum incrementum capient, neque de patriis sedibus diffugient [22] rerum suarum incolatum propter præsidum improbitatem quasi terriculamentum aliquod metuentes.

1 *Novell.* 24. T.
2 Nota de prætore Iustinianeo Lycaoniæ.
3 Ut prætor Lycaoniæ habeat civilia & militaria insignia.
4 Ut Prætoris Lycaoniæ apparitio fiat per probatorias.
5 Ut Prætor Lycaoniæ ad centum usque apparitores habeat.
6 Ut Prætor Lycaoniæ habeat non solum civilia, sed & militaria magistratus annonas.
7 Hνα ἀποκρισιαρίους *Tiring.* lege ἀποκρισιαρίους de apocrisiariis ad *Novell.* 24. *cap.* 4. Iulianus hic, habent autem & Adresponsum, ad. de *Nov.* 123. *c.* 25.
8 Prætores provinciarum olim ex numero procerum electi.
9 Præsumitur gratis judicaturus, qui gratuita administrationem suscepit.
10 *Novell.* 8. *c.* 7.
11 Ita appellatur *Novell.* 31. *c.* 3. alibi Præses, *Novell.* 24. *& seq.*
12 *l.* 13. *ff. de offic. præsid.*
13 Raptus virginis grave crimen, quin videtur id scelus homicidio gravius esse. *ut hic.*
14 *Novell.* 24. *cap.* 2.
15 Iudicandum est ex legibus. *Inst. de offic. jud.*
16 *Novell.* 24. *c.* 3.
17 *d. Novell. c.* 1. *in fin.*
18 *l.* 13 *ff. de offic. præsid.*
19 *Novell.* 24. *c.* 1. *l.* 7. *§.* 1. *ff. de offic. proconsul.*
20 *Novell.* 17. *c.* 4.
21 *d. cap.* 4.
22 *cap.* 5. *& seq. Novell.* 24. *c.* 2.

Cap. V.

Cap. V.

Scire igitur oportet excellentiam tuam, quod unus & simplex hic magistratus, non duplex futurus sit, ut omnia quæ fiscus utrique prius officio præbebat, ea secundum descriptionem sacræ huic nostræ legi subjectam, tam ipsi det, quam circa ipsum versari solitis, & cohorti ejus: quemadmodum & hactenus præbita sunt. §. 1. Et publicorum tributorum exactio ipsi simul & obtemperantibus ei prætorianis cohortalibus incumbet: habebitque utriusque officii insignia, tametsi plurima militaria sunt: tamen & in vehiculo [1] sedebit argenteo, & præcedet ipsum securis, (nam & hoc consularis imperii signum [2] est) similiter & fasces [3] ipsi cum solennitate præibunt: observabitque eum universus exercitus, qui per eam provinciam stationes habet, cui curæ erit, ut & latrocinia resecet, & injuria affectis opituletur, & subditos nostros mansuetos inter se & modestos reddat. §. 2. Sed neque comitibus [4] permittet, ut ad publica tributa annuant, animumve adjiciant. Sed & inter spectabiles ipse collocabitur, tametsi qui eam administrationem susceperit: majoris forte sit dignitatis, si quidem dignatio eorum, qui provincias regunt, talis futura est, qualem nos ad quamque administrationem idoneam fore judicaverimus. Ipsum vero, propter imperium quod gerit, conveniens est inter [5] spectabiles numerari, inter quos & proconsules & comites Orientis, Galatiæ, & Phrygiæ sunt.

§. 3. Unde & ipse causis quæ in ejus moventur provincia, tam pecuniariis, quam civilibus & liberalibus, audientiam præbebit, uti id genus magistratibus licet. †. Appellationes [6] quoque contra ejus sententias interpositas examinabunt hic ex more qui jam pridem in spectabilibus magistratibus obtinuit, tam gloriosissimorum sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti, quam gloriosissimus quæstor, (prout jam inde ab initio traditum est) eo [7] quod alter jam magistratus civilior factus sit admistis legibus, quas [8] etiam in ipsa arma imperium habere volumus.

Cap. VI.

Secundum legem nuper à nobis positam, si quæ causa inter provinciam suam mota, quingentorum [9] aureorum quantitatem non excedat, quæ per provocationem deinde à suo transferatur judice, de hac non Pacatianæ Phrygiæ comes (ut prius [10] diximus) sed ipse cognoscet, etsi ex delegatione, sive [11] nostra, sive alicujus gloriosissimorum nostrorum procerum causa alicui commissa sit, modo propter rationes quas nuper in constitutione de appellationibus lata præscripsimus, spectabilis non sit: & causæ finem imponet, non (ut olim) post etiam huc mittendæ, ne ob parvas occasiones magnorum ea res dispendiorum subditis nostris ansam præbeat. Hæc autem & nos illi manifesta faciemus. Siquidem studio habet potentia nostra, non tantum ut administrationis [12] signa eis ex codicillis (quos vocant) præbeamus, qualia spectabilibus magistratibus attribui solent, sed etiam ex mandatis [13] principalibus, quæ veteres olim principes & legislatores responsa præsidibus edita vocabant: quæ cum nos descripsissemus, jussimus in sacro nostro reponi laterculo, ut inde semper una cum codicillis præbeantur magistratibus: ac hi quidem ipsum conferant officium, illa vero dirigant administrandi officii rationem. Cæterum ex descriptione quæ sacræ huic nostræ legi subjicitur, clarum erit tum quid ipsum, cum deligitur, occasione codicillorum officii præstare conveniat, tum etiam quid ipsi simul & adsessori, ac cohorti ejus è publico erogabitur. Sed & si quos vicinarum ei provinciarum præsides circa tributariam rationem negligentes inveneris, non alium emittes, sed ipsos spectabiles præsides fatigabis, ut vicinarum provinciarum præsidibus si socordiæ se dedant, immineant, & procurent, quo magis ea omnibus in publicum modis inferant.

Epilogus.

†. Præsentem itaque legem nos quidem sacrarum nostrarum constitutionum volumini jussimus inseri: ipse vero ea suscepta, omnia ex illius præscripto agas, immortalem perpetuo beneficii nostri memoriam præ se ferentis.

Oportet [14] Lycaoniæ prætori in hunc modum præberi. Ipsi quidem annonarum capitum & reliqui solatii nomine, solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Rursum oportet eum præbere spectabilibus chartulariis sacri cubiculi per causam codicillorum, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus [15], solidos XXIV. ejus adjutori, solidos III. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos LX.

Tit. V.

DE [16] PRÆTORE [17] THRACIÆ.

Novella Constit. XXVI.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Illud in confesso est, quod si quis Thracum regionem nominet, statim una cum dicto virilitas quædam animum, & militarium copiarum, bellorum [18] ac pugnæ cogitatio subeat. Sunt enim ista ingenita & quasi patrio quodam jure huic regioni attributa. Itaque & prius à nobis suscepta est cogitatio redigendi in meliorem statum ea quæ illa loca concernunt, & hoc tempore de his quæ longo jam agitavimus consilio, præsentem legem tulimus. Duos [19] sane vicarios nomine ad Longum murum [20] sedere omnes scimus, quorum alter militares cohortes regit, (est enim magna vis militum eo in loco) alter præfectus est negotiis civilibus. At cum ambo vices [21], illic impleant, hic [22] quidem gloriosissimorum præfectorum [23], ille vero magnanimorum magistrorum militiæ, nunquam tamen inter se consentiunt: sed tametsi suas unicuique fiscus annonas separatim suppeditat, & alia præbet solatia, nihilominus unum hoc sibi negotii perpetuo & indesinenter sumunt, ut contentiones inter se immortales exerceant.

Cap. I.

Recte igitur atque ordine visum nobis est hic quoque facere, quod apud alias [24] gentes, quanquam non ita efferas, non ita militaris custodiæ indigentes fecimus: & ut non hic quidem civilibus negotiis præsit, ille vero inter milites & solos imperitet, utrumque [25] officium in unum contrahere & præficere ei loco gravem aliquem & reverentia dignum magistratum, qui ex æquo tam civilia illic negotia curet, quam de venusto & decenti ordine militum sollicitus sit. Nam qui provinciam moderatur, is in aliis versatur locis, vix illis sufficiens. §. 1. Si vero horum locorum custodia, omniumque rerum per ea loca administratio, & in bonum ordinem collocatio, tum etiam militia bono aliquo viro indiget, & qui idonee tam milites possit excolere, quam imperitare ex lege: quod tandem illi nomen ex vetustate accommodatum imponemus? aut quam appellationem amplexi, hunc gerenti magistratum aptabimus? an vero re ipsa manifestum non est, quod quem-

1 [illegible] Scring. carrucam argentariam habeat. *Jul. cap.* 68.
2 Securis, & fasces insignia proconsulis.
3 Sive virgæ. *Jul.*
4 *Novell.* 17. *c.* 4.
5 Ut Prætor Lycaoniæ sit inter spectabiles magistratus.
6 Si provocatio porrecta fuerit contra sententiam prætoris Lycaoniæ, vel alterius qui in Lycaonia judicavit, *Jul. cap.* 69.
7 Id est, eo ipso quod Prætor Lycaoniæ civilis factus sit magistratus: similis ratio adfertur *Novell.* 24. *cap.* 4.
8 Leges imperium in ipsa arma habere jubet Imperator: adde *l. digna vox* 4. *Cod. de legibus*.
9 *Ut Nov.* 24. *c.* 5.
10 *Novel.* 8. *c.* 2.
11 Delegare qui olim potuerint.
12 Τὰ σύμβολα τῶν ἀρχόντων.
13 Vid. *Nov.* 17.
14 Notitia prætoris Lycaoniæ.
15 Qui laterculo inserviunt, de laterculo alias dixi.
16 Præsidis meminit *Novell.* 8. *c.* 15. § 28.
17 *b. Ecl.* 9. de officio prætoris Justinianei Thraciæ, & de provocationibus in Thracia porrectis *Jul. const.* 19.
18 Ovidius, *Armiferam Thracen qui negat, alter erit.* Statius, *Mavortia Thrace.*
19 Vicarii duo olim in Longo muro sedebant, quorum unus militaris, alter civilis magistratus vid. *Novel.* 8. *cap.* 1. ubi notitia dignitatum continetur. §. 5.
20 Longus murus, munimentum præsidiumque Thraciarum.
21 Hoc est, sint & appellentur Vicarii.
22 Vicarii igitur ex hoc loco videntur dicti, quod vices præfectorum & magistrorum militum implerent.
23 Præfectis prætorio curæ fuisse negotia civilia hic locus argumento est.
24 Pisidias *Nov.* 24. Lycaonas *Novell.* 25.
25 Ut qui Thraciæ præest Prætor, duorum vicariorum qui in Longo muro sedebant, solus habeat magistratus. Sane mihi suspicio est Justinianum rebus dictantibus deprehendisse, sectiones illas magistratuum in civiles & militares magistratus à Constantino Magno introductas ipsis provinciis noxias esse, atque eo nomine rebus ita postulantibus, utrosque magistratus (qui antea disjuncti ac divisi à Constantino) in unum potestatem conjunxisse. Vide Zosimum de partitione illa Constantiniana *lib.* 2. *adde Nov.* 25. *in pr.* 5. ubi manifeste Justinianus reprehendit has magistratuum distinctiones.

ΚΕΦ. ε'.

Δεῖ τοίνυν τὴν σὴν ὑπεροχὴν εἰδέναι τὴν ἀρχὴν ταύτην μίαν τε ἁπλῆν, ἀλλ' οὐ διπλῆν κατεστήσαμεν, ὥστε ἅπαντα ὅσαπερ τὸ δημόσιον ἐδίδου πρότερον ἑκατέρᾳ τῶν ἀρχῶν, ταῦτα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀπογραφὴν τοῦ θείου ἡμῶν νόμου διδόναι αὐτῷ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτόν, καὶ τῇ γε αὐτοῦ τάξει, καθὰ καὶ μέχρι νῦν ἐδίδοτο. §. α'. Καὶ ἡ τῶν δημοσίων εἴσπραξις αὐτῷ τε ἐπικείσεται καὶ τοῖς πειθομένοις αὐτῷ πραιτωριανοῖς ταξεώταις, τὰ παράσημά τε ἑκατέρας ἀρχῆς ἕξει, καὶ εἰ τὰ μάλιστα στρατιωτικὰ ἐστιν· ἀλλ' ἐπί τε ἀπήνης ἀργυρᾶς καθεδεῖται, καὶ ἡγήσεται πέλεκυς αὐτοῦ, (ὑπατικῆς γὰρ δὴ καὶ τοῦτο σύμβολον ἀρχῆς) ῥάβδοι τε ὁμοίως αὐτοῦ προπομπεύσουσι, προσέξει τε αὐτῷ καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν τὸ κατὰ τὴν χώραν ἱδρυμένον, ᾧ μελήσει καὶ τὰ λῃστρικὰ ἐκκόπτειν, καὶ τοῖς ἀδικουμένοις βοηθεῖν, καὶ σώφρονας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους πρὸς ἀλλήλους ἀποτελεῖν. §. β'. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κομήτισι συγχωρήσει πρὸς τὰς δημοσίας ἀνακύπτειν φοράς. ἐν δὲ τοῖς περιβλέπτοις ἄρχουσι καὶ αὐτὸς τετάξεται· καὶ εἰ τύχοι ὁ παραλαβὼν αὐτὴν ἀξίας εἶναι μείζονος. τὰ μὲν γὰρ τῶν ἡγουμένων ἔσται τοιαῦτα ὁποῖα ἂν ἡμεῖς ἐπιτηδείαν ἔχειν πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐγκρίνωμεν. αὐτὴν δὲ διὰ τὴν ἀρχὴν πρέπον ἐστὶν ἐν τοῖς περιβλέπτοις ἀριθμεῖσθαι, καθάπερ ἀνθύπατοί τε καὶ ὁ τῆς ἕω κόμης καὶ ὁ Γαλατίας τε καὶ ὁ Φρυγίας εἰσίν. §. γ'. Ὥστε καὶ ἀκροάσεται δικῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτοῦ καὶ χρηματικῶν καὶ ἐγκληματικῶν, καὶ τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας, καθάπερ καὶ πάσαις ἔξεστι ταῖς ἀρχαῖς. †. Καὶ τάς γε ἐφέσεις τὰς κατὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ γινομένας ἐξετάσουσιν ἐνταῦθα, κατὰ τὸ πάλαι κεκρατηκός, ἐπὶ τῶν περιβλέπτων ἀρχόντων, οἵ τε ἐνδοξότατοι τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων ὕπαρχοι, ὅ, τε ἐνδοξότατος κυαίστωρ, τοῦτο δὴ ἄνωθεν παραδεδομένον. διότι πολιτικωτέρα ἡ τῆς ἀρχῆς ἤδη γέγονεν, ἁρμοσθεῖσα τοῖς νόμοις, οὓς δὴ καὶ αὐτῶν τῶν ὅπλων ἄρχειν βουλόμεθα.

ΚΕΦ. ς'.

Κατὰ δὲ τὸν ἔναγχος παρ' ἡμῶν τεθέντα νόμον, εἴ τις δίκη πεντακοσίων νομισμάτων οὐχ ὑπερβαίνοι ποσὸν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτοῦ, εἶτα ἐφέσιμος παρὰ τοῦ δικάζοντος γένοιτο ταύτης οὐχ ὁ τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας ἄρχων, καθάπερ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀλλ' αὐτὸς ἀκροάσεται· εἴτε ἐκ παραπομπῆς ἡμετέρας, εἴτε ἐκ τινὸς τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων ἡ δίκη παραδοθείη τινί, μὴ περιβλέπτῳ μέντοι καθεστῶτι· διὰ τὰς λεχθείσας ἐν δὴ τῇ περὶ τῶν ἐκκλήτων ἔναγχος τεθείσῃ προγεγραμμένῃ διατάξει, καὶ ἔστω καὶ [illegible] ἐπιμελές, ὅτι καὶ θεῖον ἀκροατήριον ἔξει, καὶ ἐπιθήσει τῇ δίκῃ πέρας, οὐκ ἔτι κατὰ τὸ παλαιὸν ἐνταῦθα στελλομένη· ὅπως ἂν μὴ διὰ μικρὰς προφάσεις, ζημιῶν μεγάλων τὰ πράγματα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἀφορμὰς παρέχοιτο. Ταῦτα δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτῷ ποιοῦμεν φανερά. διεσπουδάσαμεν γὰρ τῷ ἡμετέρῳ κράτει μὴ μόνον αὐτοῖς παρέχειν τὰ σύμβολα τῶν ἀρχόντων ἐκ τῶν καλουμένων κωδικίλλων, ὁποῖα τοῖς περιβλέπτοις ἄρχουσιν ἐπιδίδοται· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν παραγγελμάτων, ἅπερ mandata principis οἱ πρόσθεν ἐκάλουν βασιλεῖς τε καὶ νομοθέται, ἅπερ γράψαντες ἡμεῖς ἀπεθέμεθα κατὰ τὸ θεῖον ἡμῶν λατερκούλον παρακελευσάμεθα, ὅπως ἂν ἐντεῦθεν ἀεὶ διδῶνται ταῖς ἀρχαῖς ἅμα τοῖς κωδικίλλοις· καὶ οἱ μὲν αὐτοῖς διδῶσι τὴν ἀρχήν, τὰ δὲ τῆς ἐκείνης ῥυθμίζοι τάξιν. Ἐκ δὲ δὴ τῆς ὑποκειμένης ἀπογραφῆς τοῦδε τοῦ θείου ἡμῶν νόμου δῆλον ἔσται τί μὲν προσῆκόν ἐστιν αὐτὸν γινόμενον προφάσει τῶν τῆς ἀρχῆς παρέχειν συμβόλων, τί δὲ αὐτῷ τε καὶ παρέδρῳ, καὶ τῇ περὶ αὐτὸν χορηγεῖσθαι. εἰ δέ τινας ἄρχοντας τῶν πλησίον αὐτοῦ ἐπαρχιῶν ἀμελοῦντας εὕροις περὶ τὸ δημόσιον, οὐχ ἑτέρους ἐκπέμψεις, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς περιβλέπτοις ἄρχουσιν ἐνοχλήσεις, ὥστε αὐτοὺς ἐπιτιθέναι τοῖς ἐκ γειτόνων ἄρχουσιν, εἰ ῥᾳθυμοῖεν, καὶ παρασκευάζειν τοῦτο πᾶσιν εἰσκομίζειν τρόποις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὸν τοίνυν παρόντα νόμον ἡμεῖς μὲν ἀποτεθῆναι τῷ τῶν θείων ἡμῶν διατάξεων παρεσκευάσαμεν βιβλίῳ· αὐτὸς δὲ δεξάμενος, κατ' αὐτὸν ἅπαντα πράξεις, ἀθάνατον ἀεὶ παρέξοντα τῆς ἡμετέρας εὐεργεσίας τὴν μνήμην. Dat. xv. Kal. Jun Constantinopol Belis. V.C. Cons.

Δεῖ παρέχεσθαι τῷ πραίτωρι Λυκαονίας οὕτως. αὐτῷ μὲν ὑπὲρ ἀννώνων καὶ καπιτατιώνων, καὶ λοιπῆς παραψυχῆς, sol. CCC. τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ, sol. LXXII. τῇ αὐτοῦ τάξει, auri lib. II. Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων ὑπὲρ τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τοῦ θείου κουβικουλείου, sol. VIII. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκουλησίοις, sol. XXIV. τῷ αὐτοῦ βοηθῷ, sol. III. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων ὑπὲρ προσταγμάτων, καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας, sol. XL.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Περὶ τοῦ πραίτωρος Θρᾴκης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κς'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐκεῖνο τῶν ὁμολογουμένων ἐστίν, ὅτι εἴπερ τις τὴν Θρᾳκῶν ὀνομάσει χώραν, εὐθὺς συνεισέρχεται τῷ λόγῳ καί τις ἀνδρεία, καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους καὶ πολέμων καὶ μάχης ἔννοια. ταῦτα γὰρ ἴσχουσί τε καὶ πάτρια τῇ χώρᾳ τεθέσπισται ἐκείνῃ. ὥστε ἡμῖν πρότερον γέγονεν ἔννοια, καὶ τὰ περὶ ἐκείνων ἐπανορθῶσαι τῶν τόπων, καὶ νῦν ἐπὶ τοῖς βεβουλευμένοις ἤδη τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον. ἴσμεν γὰρ τοῦ Μακροῦ τείχους δύο τινὰς καθῆσθαι καὶ βικαρίους ὀνομάζεσθαι σύμπαντας ἅπαντες, τὸν μὲν στρατιωτικῶν ἡγούμενον τάξεων, (πολλαὶ γὰρ δὴ περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον δυνάμεις) τὸν δὲ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἐφεστῶτα. ἄμφω δὲ ὄντες τοποτηρηταί, ὁ μὲν τὴν τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ἐκεῖσε τάξιν, ὁ δὲ τὴν τῶν ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν. ὁμονοοῦσι δὲ οὐδέποτε πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸ μὲν δημόσιον ἑκατέρῳ σιτήσεις χορηγεῖ, καὶ τὴν ἄλλην δίδωσι παραψυχήν· οἱ δὲ μίαν ἔχουσι διηνεκῆ τε καὶ ἀπέλευστον πρᾶξιν, τὸ φιλονεικεῖν πρὸς ἀλλήλους ἀθάνατα.

ΚΕΦ. α'.

Ἔδοξε τοίνυν ἡμῖν ἔχειν ὀρθῶς τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐν ἑτέροις πεποιήκαμεν ἔθνεσι, (καίτοιγε οὐχ οὕτω μαχίμοις, οὐδὲ στρατιωτικῆς φρουρᾶς δεομένοις) τοῦτο κἀνταῦθα πρᾶξαι· καὶ τοῦτον δὴ τῶν ἀρχῶν ἑκατέραν εἰς ταὐτὸ συναγαγεῖν, ὥστε μὴ τὸν μὲν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εἶναι πραγμάτων, τὸν δὲ στρατιωτῶν καὶ μόνων ἐξάρχειν· ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν ἐγκαταστῆσαι τῷ τόπῳ σεμνήν τινα καὶ αἰδοῦς ἀξίαν ὥσπερ ὁμοίως τῶν πολιτικῶν ἐκεῖσε πραγμάτων ἐπιμελήσεται, τῆς τε τῶν στρατιωτῶν εὐκοσμίας φροντιεῖ. ὁ μὲν γὰρ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος ἐν ἑτέροις ποιεῖ ἐστὶ τόποις, μόλις ἐκείνοις ἀρκῶν. §. α'. Ἡ δὲ τῶν τοιούτων τόπων φυλακή, καὶ ἡ περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους διοίκησις καὶ εὐταξία, τό τε καὶ στρατηγία δεῖται τινὸς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, καὶ πρὸς ἑκάτερον ἔχοντος ἐπιτηδείως, στρατιώτας τε κοσμεῖν, καὶ νόμιμον ἐξάρχειν. τί ποτε ἂν οὖν ὄνομα τούτῳ προσφορον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος θήσομεν; ἢ ποῖαν λαβόντες ὀνομασίαν τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι ταύτην ἁρμόσωμεν; ἢ οὐκ αὐτόθεν ἐστὶ φανερὸν ὡς καὶ [illegible]

admodum Pifidiæ rector, & fummus Lycaoniæ magiſtratus à nobis nominatus inſtitutuſque eſt, ita & hic prætor [1] nominabitur aſſumpto pietatis noſtræ cognomine? Nam ſi prætor Romanorum Imperatoris ſimul [2] & legiſlatoris locum in ſua republica tenuit: in confeſſo eſt, quod nihil perinde hujus magiſtratus appellationem deceat, quam nomen prætoris. Siquidem & militum copias reget, & paganos ſubditos non paucos habebit, quibus ex noſtris legibus jus reddet. Denique tam civiles res, quam militares in iis locis bono aliquo viro indigent. Nam & anterioribus temporibus ſemper quidam militares viri in ſummis conſtituti dignitatibus, tam militaribus illic copiis præibant, quam cæteris auxilio erant, quamvis non milites, ſed pagani exiſterent. Barbarorum enim excurſiones non mediocri opus habent præſidio. Quæ vero illos concernunt, ea committi debent uni alicui, qui ſecundum leges ipſis præire poſſit, cum multum intereſt inter rectum & perverſum ordinem: & omnibus perſpicuum ſit, quod militaris [3] quidem res ſi ſola & per ſe conſiſtat, ultra quam decet, efferatur audacia: civilis vero, niſi [4] admixtum habeat robur militum, infra mediocritatem auctoritate careat: utrumque vero ſi in idem cum altero concurrat omnium perfectiſſimam & abſolutiſſimum ſit, quodque tam ad gerendam bellum, quam ad tuendam pacem ſufficiat.

1 Nota de prætore Thraciæ.
2 Prætoris Romani authoritas. adde *l. 2. §. 32. ff. de origine juris.*
3 Fortitudo ſine ſapientia res barbara.
4 Vana eſt ſine viribus ira. adde *l. 2. §. 23. ff. de origine juris.*

CAP. II.

IDeoque hujus etiam provinciæ officia copulantor, & Prætor hic Juſtinianeus Thraciæ nuncupator. Signa vero magiſtratus à nobis erunt tam codicilli hinc procedentes in forma cæterorum ſpectabilium magiſtratuum, quam monita quædam Imperialia, tationem explicantia, quæ provinciæ adminiſtrationem perficiat, quæ majores noſtri [5] Mandata [6] Principis nuncuparunt, cum quibus in provincias proficiſcentes, qui eas ſortiti erant, inde quid facto opus eſſet, accipiebant. Atque ea res ſemper & pulchre excellens habita eſt, magnumque nominis ſplendorem prætoribus addidit apud plurimas reipublicæ noſtræ gentes, & maxime Occidentales, à quibus progreſſi Romani totum (pene dixerimus) Septentrionem, & Meridiem, & multo maximam Orientis partem ſuo adjecerunt imperio. Quæ igitur in dicta à nobis lege de provincialibus [7] officiis ſcripta ſunt, quæ item de Prætore Pifidiæ [8] & Lycaoniæ [9] differimus, ut & ipſi gratis hic deſignentur, & gratis ſe viciſſim ſubditorum noſtrorum commodis exponant: omnibus manifeſta ſunt. In univerſam enim jam imperii noſtri ditionem lex prodiit, & apud omnes vulgatiſſima facta eſt. Deſcriptum ſane & jusjurandum [10] eſt, quo magiſtratus noſtros conveniat, cum officia ſuſcipiunt, animam ſuam devovere Deo, & tueri ſubditos noſtros in æquitate & juſtitia, ab omnibus ſordibus, inimiciitiis, & gratia remotiſſimos.

5 Mandata provinciarum rectoribus dabantur ab ipſo Imperatore, ne provinciæ bene regendæ atque adminiſtrandæ, ipſi rectores, inſtitutam præterirent.
6 De quibus vid. *Nov. 17.*
7 *Novell. 8.*
8 *Novell. 24.*
9 *Novell. 25.*
10 *Novell. 17.*

§. 1. Cæterum cohortales ei non ultra centum [11] apparebunt, habebitque tam civilis quam militaris officii inſignia. Inſuper aderit illi etiam Adreſponſum [12] propter copias quæ illic reſident, in quas plenum habebit imperium, & quidvis cum illis ad utilitatem reipub. & attentandi & perficiendi licentiam. §. 2. Publicorum præterea per illa loca tributorum exactio, tum ipſum, cum cohortem ejus reſpiciet: & tota cohors Prætoriana appellabitur, hinc edendis & ex ſacro epiſtolarum ſcrinio prodeuntibus, probatoriis conſtituenda, unde tales olim probatoria Vicariana quoque cohors ferebat.

11 *Cf. Novell. 24. cap. 1. Nov. 25. c. 1. & ſic.*
12 Quid effet adreſponſus, dixi ad *Nov. 24.*

CAP. III.

CUræ autem habebit, primum quidem, ut à [13] donis & muneribus puras conſervet manus: deinde ut omnem æqualitatem ſubditis noſtris tam publice quam privatim exhibeat, *& litigantibus, & inter ſe contrahentibus, quo omnem ab ipſis controverſiam depellat.* †. Item ut milites quidem bellicis exercitationibus meliores & alacriores efficiat, paganos vero per legem componat, ut juſti, & ab omni improbitate & malitia immunes reddantur. quo magis hi quidem ad juſtitiam, illi vero ad virtutem & fortitudinem progreſſus faciant: & ſi belli cauſa aliqua fiat excurſio, facillime hanc expediat, utraque cohorte præſente, illa quidem alteri ſubminiſtrante in iis quæ civiles cohortales decet, copiis vero militaribus citra tergiverſationem hoſtiles inſultus propulſantibus. §. 1. Oportet inſuper, ut etiam in cauſis, ſive hæ pecunias, ſive crimina, ſive aliud quiddam concernant, audientiam [14] præbeat, & recte ſecundum leges noſtras, & abſque omni affectu judicet, ne aliqui inde excurrentes, noſtram inquietent potentiam. Neque enim volumus ut collatores noſtri relicta provincia ſua à provinciæ præſidibus deſpecti, huc adcurrant. Nam ſi poſthac nobis ab his qui ex eo loco commeant, negotium fiet, omnino percontabimur adeuntes, ſi ea re renuntiaverint imperium in provincia gerenti: ac ſi edocti fuerimus, quod iſta non denunciarint: cum ſumma eos increpatione remittemus in provinciam: ſi vero illi denunciaverint quidem, at provinciæ imperium gerens, aut per ſocordiam omiſit, aut turpi aliqua de cauſa legum rationem non habuit, tunc omnem animi noſtri motum in ipſum convertemus. Quemadmodum enim majores in illum (erogationes fecimus, nimirum utriuſque officii) tantæque hominum multitudini eum præfecimus: ita ſi compertum habuerimus, quod indigne in hoc verſetur officio neque remiſſe agemus, neque mediocres pœnas irrogabimus: imo *quanto ipſum altius in ſublime evolumus, ſi probe ſi gerat, tanto ruſſum gravioribus eum percellemus pœnis ſi quid contra leges deliquerit.*

13 Adde *l. 6. §. 3. ff. de offic. proconſ.*
14 Facit *l. 19. §. 1. ff. de offic. præſid.*

†. Ad hæc nemini [15] omnino oportet eum ſuccumbere [16], neque ſi inſigni aliqua dignitate ſit præditus, neque ſi opibus abundet: propterea enim gravioribus viris & auctoritate plenis ejuſmodi tradimus officia: ne quid neceſſe habeant remittere his, qui opibus ſuis freti, aliis velint inferre injuriam.

15 *Nov. 25. cap. 2.*
16 Id eſt, connivere: aut tales ejuſmodi metuere.

CAP. IV.

CUrabit quoque omnia illic *opera* [17] *publica*, neque patietur, ut vel portus, vel muri, vel pontes, vel itinera, vel denique alia vitium contrahant: ſed ipſe, quæcunque ex civilibus reditibus poſſunt refici, ea procuret: ſi quid vero ex his majore [18] cura indiget, id per ſuggeſtionem ad nos referat, & rationes conficiantur, prout jam à nobis lege ſancitum eſt. †. Neque enim volumus, ut qui ſolitas haſce negotiationes, item aquarum perreſtigiationes, & hortorum, murorum, imaginum, aliorumque id genus reparationes (quæ quidem omnia olim abrogari placuit) exerceat, hi à præfectura quam moderaris mittantur in provinciam: ſed ipſe perveſtiget ea quæ fieri debeant, & ſecundum conſtitutionem noſtram rationes illos faciat edere.

17 *L. Nov. cap. 1.* Opera publica, portus, muri, pontes, itinera, & his ſimilia. adde *l. 7. C. de ſacroſ. Eccleſ.*
18 Ut non poſſit ſumptus publicus reſici.

§. 1. Quod ſi nobis placuerit alium ad hoc dirigere: per pragmaticas formas id efficiemus, quæ (ſi ita viſum ſit) ad tuam deferantur præfecturam. Nam ut ſubditos noſtros eripiamus & liberemus diſpendiis, præterea & magnam pecuniæ vim (ut ex parte vel ipſe noſti) deſpicimus, & ita amplis annonis tam præſides, quam cohortes & circa illos verſari ſolitos conſolati ſumus, ne per egeſtatem forte, aut ejuſmodi aliquid, parum decentibus factis occupentur, ſed inſigni dignitate præditi, & de amplo [19] ſenatorum ordine ſint, & ita cum Dei & noſtri memoria verſentur in provincia. Quæ ſi nullo unquam pacto memoria neque hinc exciderint, per omnia ſe ipſo pulchrior futurus eſt. §. 2. Ac ſi [20] veteres Romani conſularibus [21] tantum & prætoriis viris provinciarum

19 Rector Thraciæ, honore ſenatorio inſignitus.
20 Provinciarum adminiſtratio olim à Romanis conſularibus tantum & prætoriis viris demandata.
21 Vid. *tit. de offic. proconſ. & præſid.*

ciarum administrationes demandarunt, neque nos alienum à bonis moribus faciemus, si talibus eas tradamus, qui exactorum hinc in provincias tendentium, & præter rationem collatores nostros damnis involvere tentantium violentias reprimentes, hujusmodi necessitatem queant resolvere. Damus etenim ei & curiosius ista indagandi, & prohibendi, & ad nos per suggestionem nuntiandi facultatem, & ut partim ipse per se ea corrigat, partim celerius ad nostram referat notitiam: ut si qua in re imbecilliores sunt, ibi vires crescant, & suppleantur scientiæ, & jussionis nostræ accessione.

Cap. V.

HÆc etiam in sacris ipsos admonebimus Mandatis, quæ una cum signis magistralibus trademus, ut memores juramentorum quæ præstant, & monitorum quæ illis dabimus, prout nos nostrumque de illis meretur judicium, & propriam exornent vitam, & traditum gubernent officium *secundum nostras leges. Quibus ipsis conditionibus*[1] *magistratum, tradimus*, dantes illis (ut dictum est) omnem potestatem ut tam in pecuniariis, quam criminalibus, & omnibus denique causis judicent, & appellatio apud ipsos interposita ad gloriosissimos nostros præfectos & gloriosissimum decurrat quæstorem, qui causæ communem præbeant audientiam secundum formam earum causarum, quæ in sacrum introducuntur palatium. Si quam [2] vero causam minorem quingentis aureis per ea loca provocatione suspendi contigerit, & si ex delegatione vel nostra vel judiciaria sit, neque is cui ea causa delegata est, spectabilis judex sit, ut ex illis locis appellatio ad ipsum procedat, eamque audiat in forma sacri palatii. Ornamus enim officium ejus hoc etiam modo, & æqualem [3] constituimus spectabili comiti Orientis, & proconsulibus & comitibus Phrygiæ & Galatiæ: ut & *ipsum spectabile* [4] *sit, quemadmodum harum regionum officia sunt, atque in hac forma persistat: ut interim tamen hac nostra lex clariss. provinciæ præsidu officium non minuat, sed illo in aliis provinciis locu conficiente*, quæ quidem propria legum sunt: hoc scilicet demandatam sibi à nobis solicitudinem in illis partibus in quibus consistit, implente. §. 1. Subjicietur item à nobis huic legi descriptio [5], quæ commemoret & quid ipsum erogare pro codicillis magistratus, & quid ipsum circaque ipsum versari solitos rursus auferre ex publico conveniat titulo annonarum, quas etiam solas ipsos omni alio extra hanc causam lucro abstinentes accipere permittimus. *Propterea enim per majores erogationes ampliores eos efficimus, ut & ipsi subditos nostros undique conservantes, & juramentorum quæ præstare solent, memores, ipsi hanc nobis factu remunerationem reddant.* †. Atque hanc sane præsentem legem habebit quidem legum volumen, sed thronus tuus susceptam eam & memoriæ mandatam perpetuo conservet in opere.

†. Oportet autem prætori Thraciæ annonarum, capituum, & reliqui solatii nomine præberi, solidos CCC. ejus adsessori, solidos LXXII. ejus cohorti, aureos LII. Occasione vero codicillorum præbere oportet cum fit: spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, solidos IX. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum, & laterculensibus, solidos XXIV. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus & omni alia causa, solidos XL [6].

1 Ea & quidem tacita conditione magistratui quis præficitur, ut secundum leges judicet.

2 Ut à non spectabilibus judicibus Thraciæ appelletur ad Prætorem ipsum Thraciæ.

3 Prætor Thraciæ æqualis Comiti orientis & proconsulibus.

4 Prætor Thraciæ spectabilis.

5 Id est, notitia.

6 Dat. 15. Kal. Junii Belis. V.C. *Julian.*

Tit. VI.
DE [7] COMITE [8] ISAURIÆ [9].
Novella Constit. XXVII.

Imp. Justin. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUod quibusdam ante nos imperatoribus, ut in Isaurorum regione facerent, per imaginem & figuram in mentem venit, id nos re ipsa jam per ipsam operum efficaciam tam in Galatia [10] prima, quam Pacatiana [11] Phrygia confecimus, *Vicarii officio* (ut prius appellabatur) cum civili adunato, & una utrinque cohorte constituta, & ipsis (ut oportuit) exornatis, neque non utique pro vetere appellatione *Comitis* nomine imposito: ut ille quidem *comes Galatiæ primæ* nuncupetur; is vero nominetur *comes Pacatianæ Phrygiæ*, utrumque horum ipsorum nostro comitante cognomine.

7 *Præsidem vocat Nov.* 20. *c.* 4.
8 6. *Eclog.* 10. De off. prætoris Isauriæ, & de appellationibus in eadem provincia porrectis, vid. *Jul. constit.* 20.
9 De Isauria vid. Ammianum 14. & de Isauriæ criminibus.
10 *Nov.* 8. *c.* 3. *Nov.* 24. *cap.* 4.
11 *d. Nov.* 8. *c.* 2. & *d. cap.* 4.

Cap. I.

IDemque hoc & in Isaurorum provincia præcipimus. Neque enim volumus, ut qui de cætero in hoc consistit officio, duplicibus utatur codicillis, & *sumat quidem civilis officii appellationem, sumat vero etiam militaris potestatis signa* [12], & duplex nomen circumferat, cum res plane sit eadem: sed jam inde ut unitum officium habeat, statuimus, quod ipsum & armis provideat, & publica in se recipiat, omni sub se continens, & una cohorte utens, quæ *Comitiana* [13] appelletur: & suæ militiæ probatorias ferat ex sacro libellorum scrinio. †. Obveniat autem omnino & is magistratus gratis, neque quidquam exhibebit numerabitve pecuniæ. Et ut ipse quoque puris utatur manibus, quemadmodum reliqui, ad ipsum nuper à nobis editam legem transmisimus. †. Sed præter codicillos, qui & ipsum inter spectabiles adscripserunt, dabimus ei sacra etiam præcepta, quæ Mandata [14] principis *à veteribus nuncupantur, & à nobis rursus in rempubl. sunt illata*, ex quibus intelliget quæ singulatim ad ejus pertineant sollicitudinem, tam in publicis omnibus, quam privatis contractibus, quidquid præterea venustum & decorum est, ne quid fiscus sentiat dispendii, & simpliciter quæcunque ipsum facere convenit, ex iis illis manifesta fient.

12 Insignia, *Jul.*

13 Cohors comitiana, *ut hic*: apparitio comitiana.

14 *Novell.* 17.

Cap. II.

HOc unum sciat, quod & ipse inter *Spectabiles* magistratus collocatus est, & appellationes apud illum interpositas gloriosissimorum sacrorum nostrorum prætoriorum Præfecti, tum etiam gloriosissimus Quæstor noster, audient, quemadmodum & Augustalis, & Proconsulis, & trium Prætorum nuper à nobis in Pisidia [15], & Lycaonia [16], Thracia [17], institutorum, *& Comitis Orientis* [18], & insuper Comitis Pacatianæ [19], Phrygiæ & Galatiæ [20] primæ. †. Quod si qua in Isauria causa minor quingentis aureis sit, & postea per provocationem suspendatur, huic & ipse audientiam accommodabit, *in forma sacrorum auditoriorum.* Nam & hoc illi concedimus, dignitatis illi pleniorem magistratum in hac etiam parte efficientes.

15 *Novell.* 24.
16 *Novell.* 25.
17 *Novell.* 26.
18 *Novell.* 8. *c.* 5.
19 *Novell.* 8. *c.* 2.
20 *Novell.* 8. *c.* 3.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia ad prædictorum magistratuum imitationem, ea quoque quæ hunc concernunt, constituat. †. Subjicimus enim & descriptionem huic nostræ legi, declarantes quid ipsum cohortemque ejus, & ejus adsessorem ex publico ferre, quid item nomine codicillorum magistratus dare conveniat. †. Ac noverint qui hosce à nobis nuper ad novam pulchritudinem redactos magistratus suscipiunt, quod & pecunias, quæ continue pro officiis offerebantur omnino recusare, & quæ non provenerant, de nostro tam ipsis

αὐτῆς καὶ τὰς ἐπηρείας ἀναστέλλωσι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν περικλείωσι τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γινομένων, καὶ τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς πειρωμένων ζημίαις περιβάλλειν ἀλόγοις, τὴν τοιαύτης ἀνάγκης ἐκλύσωσιν. καὶ γὰρ δίδομεν αὐτῷ ταῦτά τε πολυπραγμονεῖν, καὶ κωλύειν, καὶ εἰς ἡμᾶς μηνύειν καὶ τὰ μὲν αὐτόθεν ἐπανορθοῦν, τὰ δὲ θᾶττον ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ἀναφέρειν γνῶσιν· ὥστε ἐφ' οἷς ἀσθενέστεροι τῆς προσηκούσης εἰσὶν, ἐπὶ τούτοις αὐξηθῆναί τε καὶ ἀναπληρωθῆναι τῇ τε ἡμετέρας γνώμης τε καὶ κελεύσεως προσθήκῃ.

ΚΕΦ. ε'.

ΤΑῦτα αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς παραγγέλμασιν ὑποθησόμεθα, ἃ μετὰ τῶν συμβόλων αὐτοῖς τῶν ἀρχικῶν ἐπιδώσομεν· ὥστε μεμνημένους τῶν ὅρκων ὧν ὀφείλουσι, καὶ τῶν ὑποθηκῶν ἃς αὐτοῖς δώσομεν, ἡμῶν τε καὶ τῆς ἡμετέρας κρίσεως ἀξίους τὸν οἰκεῖον κατακοσμεῖν βίον, καὶ κυβερνᾷν τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν νόμων τῶν ἡμετέρων. Ταύτην ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς παραδίδομεν τὴν ἀρχὴν, δόντες αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦ δικάζειν ἅπασαν ἐξουσίαν χρηματικαῖς τε καὶ ἐγκληματικαῖς καὶ πάσαις ἁπλῶς ὑποθέσεσι, καὶ τὴν ἔκκλητον τὴν αὐτοῖς ἐπιδιδομένην ἐπὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχους, καὶ τὸν ἐνδοξότατον ἄγειν κυαίστωρα, κοινῇ τῆς ὑποθέσεως ἀκροωμένους, κατὰ τὸ τῶν εἰς τὸ θεῖον τιμώμενον εἰσαγομένων δικῶν σχῆμα. εἰ δέ τις κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐφέσιμος γένοιτο δίκη τῶν πεντακοσίων ἐλάττων χρυσῶν, εἰ καὶ ἐκ παραπομπῆς ἢ βασιλικῆς ἢ δικαστικῆς εἴη, καὶ ὁ τὴν δίκην ἐπιτετραμμένος οὐκ εἴη περίβλεπτος δικαστής, τὴν ἀπ' ἐκείνων τῶν τόπων ἔκκλητον ἐπ' αὐτὸν χωρεῖν, καὶ ἀκούειν αὐτὸν ὡς ἐν θείῳ παλατίῳ. κοσμοῦμεν γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν τῷ τρόπῳ, καὶ ὁμοίαν τίθεμεν τῷ τε περιβλέπτῳ κόμητι τῆς ἕω, τοῖς τε ἀνθυπάτοις, τοῖς τε κόμησι Φρυγίας τε καὶ Γαλατίας· ὥστε καὶ αὐτὴν εἶναι περίβλεπτον, καθάπερ ἐκεῖναι, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ σχήματος ἑστάναι. οὐδὲν τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ τὴν τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος ἐλαττοῦντος ἀρχὴν, ἀλλ' ἐκείνου τε ἐν τοῖς ἄλλοις τῆς ἐπαρχίας τόποις πράττοντος ἅπερ ἴδια τῶν νόμων ἐστί, τούτου τε ἐν οἷς ἵδρυται μέρεσι τὴν ἐπιτετραμμένην αὐτῷ παρ' ἡμῶν πληροῦντος φροντίδα. §. α'. Ὑποτέθειται δὲ παρ' ἡμῶν καὶ ἀπογραφὴ τῷδε τῷ νόμῳ, λέγουσα τί μὲν αὐτὸν προσήκει χορηγεῖν προφάσει τῶν συμβόλων τῆς ἀρχῆς, τί δὲ κομίζεσθαι αὐτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ δημοσίου, κατὰ τὴν τῶν σιτήσεων πρόφασιν. ἅπερ καὶ μόνα λαμβάνειν αὐτοὺς ἐφίεμεν, ἄλλου παντὸς κέρδους ἀπεχομένους. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σεμνοτέρους ποιοῦμεν αὐτοὺς χορηγίαις μείζοσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ τοιαύτην ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων ἀντιδιδοῖεν τὴν ἀμοιβὴν, τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους διὰ παντὸς διασώζοντες, καὶ τῶν ὅρκων οὓς ὀφείλουσι μεμνημένοι. †. Τὸν δὲ δὴ παρόντα νόμον ἕξει μὲν καὶ τὸ τῶν νόμων βιβλίον, ὁ σὸς δὲ θρόνος δεξάμενός τε καὶ μεμαθηκὼς, διηνεκῶς αὐτὸν ἐπ' αὐτῶν φυλαττέτω τῶν ἔργων. Dat. XV. Kal. Jun. *Constantinop.* Belis. V.C. Cons.

†. Δεῖ δὲ παρέχεσθαι τῷ πραίτωρι Θρᾴκης ὑπὲρ ἀννώνων καὶ καπιτίων, καὶ λοιπῆς παραμυθίας, sol. CCC. τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ, sol. XXII. τῇ αὐτοῦ τάξει, auri lib. VII. Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων ὑπὲρ τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, sol. IX. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκουλησίοις, sol. XXIV. τῷ βοηθῷ αὐτοῦ, sol. IV. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ὑπὲρ προστάξεων, καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας, sol. XL.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΙΣΑΥΡΙΑΣ.
ΔΙΑΤΑΞΙΣ κζ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΠερ ποτὲ τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐν εἰκόνι καὶ σχήματι κατὰ τὴν Ἰσαύρων χώραν ἦλθεν ἐπὶ νοῦν πρᾶξαι, τοῦτο ἡμεῖς αὐτοῖς τοῖς πράγμασι δι' αὐτῆς τε τῶν ἔργων ἰσχύος ἐπί τε Γαλατίας ἐπράξαμεν τῆς πρώτης, ἐπί τε τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας, τὴν τοῦ βικαρίου καλουμένην ἀρχὴν ἑνώσαντες ταῖς πολιτικαῖς, καὶ μίαν καταστησάμενοι τάξιν, καὶ διακοσμήσαντες αὐτὰς ὡς ἐχρῆν· καὶ ἑκατέρᾳ δόντες ἀντὶ τῆς βικαρίου προσηγορίας τὸ τοῦ κόμητος ὄνομα, ὥστε τὸν μὲν, κόμητα Γαλατίας, τὸν δὲ, κόμητα Πακατιανῆς ὀνομάζεσθαι Φρυγίας, παρεπομένης ἑκατέρῳ τούτων αὐτῶν καὶ τῆς ἡμετέρας ἐπωνυμίας.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟῦτο δὴ καὶ κατὰ τὴν Ἰσαύρων πράττομεν χώραν. οὐ γὰρ ἔτι βουλόμεθα τὸν ἐπὶ ταύτης γενόμενον τῆς ἀρχῆς διπλοῖς χρῆσθαι συμβόλοις, καὶ λαμβάνειν μὲν καὶ τὴν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς προσηγορίαν, λαμβάνειν δὲ καὶ τὰ τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας σημεῖα, καὶ ὄνομα περιφέρειν διπλοῦν, πράγματος ὄντος ἑνός· ἀλλ' αὐτόθεν μίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τίθεμεν, αὐτὴν μὲν προνοοῦσαν τῶν ὅπλων, αὐτὴν δὲ τὰ δημόσια ἀναλαμβάνουσαν, ἅπαντα δὲ ἔχουσαν ὑφ' ἑαυτῇ, καὶ μιᾷ χρωμένην τάξει, κομητιανῇ τε προσαγορευομένῃ, καὶ κομίζεσθαι τὰ σύμβολα τῆς στρατείας ἐκ τοῦ θείου τῶν λιβέλλων σκρινίου. ἔστω δὲ καὶ αὕτη παντελῶς ἄμισθος, καὶ οὐ παρέξει χρημάτων οὐδεμίαν δόσιν. †. Ἀλλ' αὐτὸς καθαραῖς χρήσεται ταῖς χερσὶ, καθάπερ οἱ λοιποί. καὶ κατεπέμψαμέν τε καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἔναγχος παρ' ἡμῶν πεφοιτηκότα νόμον. †. Δώσομεν δὲ αὐτῷ πρὸς τοῖς κωδικέλλοις (οἵπερ αὐτὸν τοῖς περιβλέπτοις ἐγγράψουσιν ἄρχουσι) καὶ τὰ θεῖα παραγγέλματα, ταῦτα δὴ τὰ mandata principis, ἅπερ τὰ βασιλικὰ ἐντάλματα, παρά τε τοῖς ἀρχαίοις ὀνομαζόμενα, παρ' ἡμῶν τε αὖθις εἰς πολιτείαν εἰσενεχθέντα. ἐξ ὧν μαθήσεται ὅτι προσήκει αὐτῷ καθ' ἕκαστον, καὶ τὴν δημοσίων ἀπαίτησιν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν συμβολαίων, καὶ τῆς εὐκοσμίας τῆς ἄλλης, καὶ τοῦ κατὰ μηδὲν βλάπτεσθαι τὸ δημόσιον καὶ ἁπλῶς ἅπαντα ὅσα προσήκει αὐτὸν ποιεῖν, ἐκεῖθεν αὐτῷ γενήσεται φανερά.

ΚΕΦ. β'.

ΙΣτω δὲ μόνον τοσοῦτον, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς περιβλέπτοις ἀρχαῖς τέτακται καὶ τὰς ἐφέσεις τὰς παρ' ἐκείνῳ γινομένας οἵ τε ἐνδοξότατοι ὕπαρχοι τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀκροάσονται πραιτωρίων, ὅ, τε ἐνδοξότατος ἡμῶν κυαίστωρ, καθάπερ καὶ Αὐγουσταλίου καὶ ἀνθυπάτου, καὶ τῶν τριῶν πραιτόρων τῶν νῦν παρ' ἡμῶν ἐγγεγονότων Πισιδίας τε καὶ Λυκαονίας, καὶ Θρᾴκης, καὶ τοῦ κόμητος τῆς ἕω, καὶ πρός γε τοῦ κόμητος τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας, Γαλατίας τε τῆς πρώτης. †. Εἰ δέ τις ἐν Ἰσαυρίᾳ δίκη ἐλάττων εἴη τῶν πεντακοσίων χρυσῶν, εἶτα ἐφέσιμος γένοιτο, ταύτης αὐτὸς ἀκροάσεται κατὰ τὸ τῶν θείων ἀκροατηρίων σχῆμα. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο δίδομεν αὐτῷ, σεμνοτέραν αὐτῷ καὶ κατὰ τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἀποφαίνοντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ κατὰ μίμησιν τῶν εἰρημένων ἀρχῶν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν διατυπωσάτω. †. Ὑποτέθειμεν γὰρ αὐτῷ καὶ ἀπογραφὴν τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ δηλοῦντες τί μὲν αὐτόν τε καὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν καὶ τὸν αὐτοῦ πάρεδρον ἐκ τοῦ δημοσίου προσήκει κομίζεσθαι, τί δὲ προφάσει τῶν ἀρχικῶν διδόναι συμβόλων.

†. Καὶ ἴστωσαν οἱ παρ' ἡμῶν ταύτας δὴ τὰς ἔναγχος κατακοσμηθείσας ὑφ' ἡμῶν ἀρχὰς παραλαμβάνοντες, ὡς βουλόμεθα χρήματά τε ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς συνήθως προσφερόμενα παντελῶς ἀποσείεσθαι, αὐτοί τε οἴκοθεν, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν

παρέδροις αὐτοῦ ἅπερ οὐκ εἶχεν δίδοσθαι, καὶ ταῖς τάξεσι τὰ παρ' ἑτέρων ἀφῃρημένα φιλοτιμήσασθαι, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἄρχουσι μείζονα παρέσχομεν τὴν παραμυθίαν, ἵνα πανταχόθεν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους φυλάξωμεν ἀπαθεῖς. †. Εἰ δὲ καί τινας ἄρχοντας τῶν πλησίον αὐτοῦ ἐπαρχιῶν ἀμελῶς περὶ τὰς δημοσίους εἰσφορὰς ἔχοντας ἴδοις, οὐχ ἕτερον ἐκπέμψεις, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς περιβλέπτους ἄρχοντας ἐνοχλήσεις, ὥστε αὐτοὺς ἐπιστῆναι τοῖς ἐν γειτόνων ἄρχουσιν, εἰ ῥᾳθυμοῖεν, καὶ παρασκευάζειν ταῦτα πάντα ἐπισημαίνειν πράττειν ὥστε εἶναι τὴν ἀρχὴν καλλίω τε καὶ πολλῷ τῆς προτέρας ἀμείνω. Dat. xv. Kalend. Jun. *Constantinopol.* Belis. V.C. Cons.

Δεῖ παρέχεσθαι τῷ κόμητι τῆς Ἰσαυρίας ὑπὲρ ἀννωνῶν, sol. cc. τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ, sol. xxii. τῇ αὐτοῦ τάξει, auri lib. ii. Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν ἀφορμὴν κωδικίλλων οὕτως· τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβικλείου, sol. xi. τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, καὶ τοῖς λατερκουλησίοις, sol. xxiv. τῷ βοηθῷ αὐτοῦ, sol. iii. τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ὑπὲρ προστάγματος, καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας, sol. xiii.

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

Περὶ τοῦ μοδεράτορος Ἑλενοπόντου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κη'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ καλῶς τε καὶ ἄνωθεν ἁρμοσθέν τε καὶ ἱδρυμένον, καὶ εἰς τὴν οἰκείαν ἰσχὺν συσταθὲν, χωρὶς εὐλόγου πρὸς αἰτίας καινίζειν ἢ διαιρεῖν οὐκ ἂν εἴη διοικήσεως ἐρρωμένης. οὐ γὰρ ἐν ὀνομάτων πλήθει κεῖται τὴν ἰσχὺν, ἀλλ' ἐν ἀληθεῖ πραγμάτων ἀποτελέσματι. ὅπερ δή τι γεγενῆσθαι περὶ τοὺς δύο Πόντους καλουμένους μεμαθήκαμεν· φαμὲν δὴ τόν τε Ἑλενόποντον, τόν τε Πολεμωνιακὸν Πόντον· ὑφ' ἕνα γὰρ πρότερον ἄρχοντα τεταγμένης τῆς χώρας, γεγόνασι δύο, μήτε δημοσίας ἀνάγκης τοῦτο κατεπειγούσης, μήτε ἑτέρας τινὸς προφάσεως εὐλόγου, ἣν ἄν τις καὶ ῥᾳδίως ἐξεύροι. καὶ τοσοῦτον μαρτυροῦντος τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχειν, ὡς εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν ἔτι πρακτῆρι τῶν δημοσίων φόρων τε καὶ διατυπώσεων χρῆσθαι τὰς χώρας ἀμφοτέρας. πόλεις τε εἴ τις ἀριθμοίη τὰς καθ' ἑκατέραν οὔσας, μόλις ἐπαρχίας μιᾶς αὐτάρκεις εὑρήσει μέτρον· εἴ γε ὀκτὼ μὲν πόλεις συμπληροῦσι τὸν Ἑλενόποντον, τουτέστιν Ἀμάσειά τε καὶ Ἴβωρα, καὶ Εὐχάιτα, καὶ πρός γε Ζῆλα καὶ Ἄνδραπα, καὶ αἵ γε πρὸς τοῖς κλίμασι κείμεναι, Σινώπη τε καὶ Ἀμισὸς, πόλεις ἀρχαῖαι, καὶ μὴν καὶ Λεοντόπολιν ἤδη κἀκείνην ἀριθμοῦμεν ἐν πόλεσι. πέντε δὲ ἄλλας ὁ Πολεμωνιακὸς συνέχουσι Πόντον, Νεοκαισάρειά τε καὶ Κόμανα καὶ Τραπεζοῦς καὶ Κερασοῦς καὶ Πολεμώνιον, (Πιτυοῦντα γὰρ δὴ καὶ Σεβαστόπολιν ἐν φρουρίοις μᾶλλον ἀριθμητέον ἢ πόλεσιν) ὥστε μέχρι τούτων ἑκάτερον εἶναι τὸν Πόντον. †. Μεθ' οὓς ἥ τε ἡμετέρα καθέστηκε Λαζική, ἐν ᾗ καὶ ἡ Πετραίων ἐστὶ πόλις, (ὑφ' ἡμῶν τὸ πόλις εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι προσλαβοῦσα, κοσμηθεῖσά τε τῷ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ὀνόματι, καὶ Ἰουστινιανὴ καλουμένη) Ἀρχαιόπολίς τε καὶ Ῥοδόπολις, φρούρια τε μέγιστα καὶ ἀρχαῖα. ἐν οἷς δὴ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἔτι ἐκ Περσῶν ἀναληφθέντα φρούρια, Σκανδίς τε καὶ Σαραπανὶς, καὶ Μουρισός τε καὶ Λυσιρὶς, καὶ εἴ τι ἕτερον ἡμῖν ἐν Λαζοῖς ἐκπεπόνηται.

†. Εἶτα ἡ Τζάνων ἐκδέχεται χώρα, νῦν πρῶτον ἐφ' ἡμῶν ὑπὸ Ῥωμαίων κρατηθεῖσα, καὶ πόλεις τε καὶ αὐτὴ τὰς μὲν ἄρτι γενομένας δεξαμένη, τὰς δὲ ὅσον ἔπω γενησομένας δεξομένη. †. Ἄλλα τε μετ' ἐκείνας ἔθνη καθέστηκε, Σουανοί τε καὶ Σκύμνιοι καὶ Ἀψίλαι καὶ Ἀβασγοὶ, καὶ ἕτερα νῦν, Θεοῦ δόντος, φίλιά τε καὶ ἡμέτερα.

ΚΕΦ. α'.

Ἀλλ' εἰς ταῦτα μὲν ὁ περὶ τοὺς τόπους τούτους ἡμᾶς ἐξήνεγκε λόγος· ἐπανίωμεν δὲ αὖθις ἐπὶ τοὺς Πόντους καὶ τὴν ἕνωσιν τὴν αὐτῶν. τούτους γὰρ νῦν ἀμφοτέρους ταῖς τρισκαίδεκα πόλεσι περιεχομένους εἰς μίαν ἐπαρχίαν αὖθις συνάγομεν, καὶ ἀποδίδομεν αὐτοῖς τῆς μὲν παλαιότητος τὴν ἕνωσιν, τῆς δὲ νεότητος τὴν ἐπωνυμίαν. Ἑλενόποντος γὰρ ὅλος καλείσθω, τοῦτο δὴ τὸ πρῶτον αὐτῷ παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὄνομα, προφάσει τῆς σεμνοτάτης αὐτοῦ μητρός Ἑλένης φαμὲν τῆς εὐσεβοῦς τὴν λῆξιν, ἥπερ ἡμῖν καὶ τὸ θεῖον τῶν Χριστιανῶν ἐξεῦρε σύμβολον. τὸ γὰρ δὴ Πολέμωνος ὄνομα, παλαιοῦ χρονισμένου τῶν ποτὲ ἐκεῖσε ἐν Πόντῳ τυράννων, παυέσθω. πρῶτον μὲν, ὅτι τυράννου προσηγορία· δεύτερον δὲ, ὅτι καὶ πόλιν ἐπώνυμον ἔχει, τὸ Πολεμώνιον φαμέν· καὶ ὅτι κάλλιον ἂν εἴη τὰς χώρας ἐξ ὀνομάτων Χριστιανικῶν τε καὶ βασιλικῶν μᾶλλον ἤπερ ἐκ πολέμων καὶ ταραχῆς γνωριζομένων σημαίνεσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Πᾶσαι δὲ αἱ τρισκαίδεκα πόλεις ἐπαρχίας ἔστωσαν μιᾶς, ἀφαιρουμένης μὲν οὐδετέρας αὐτῶν τῶν μητροπόλεων (Ἀμασείας τε φαμὲν καὶ Νεοκαισαρείας) τοῦ τῆς μητροπόλεως ὀνόματος· τῶν δὲ θεοφιλεστάτων αὐτῶν ἐπισκόπων τῶν μὲν μητροπολιτῶν ἐν ταύταις χειροτονουμένων· τῶν δὲ ὑπ' αὐτοὺς τελουμένων, ὁμοίως ὑπ' αὐτῶν τῶν τὰς μητροπόλεις ἐχόντων (καθὰ καὶ μέχρι νῦν ἦν) χειροτονουμένων. οὐδὲν γὰρ τῶν περὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτῶν καινίζομεν, ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ μιᾶς ἐπαρχίας καὶ ὁ πάλαι χρόνος, καὶ οὗτος ὁ νῦν κοσμηθεὶς ὑφ' ἡμῶν, οἶδε πολλὰς τοιαύτας καινοτομίας ἐν τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τυγχανούσας. ἐφεστάτω δὲ αὐτοῖς ἀνὴρ εἷς, ἄρχων μὲν χώρας ἑκατέρας· μοδεράτωρ δὲ προσαγορευόμενος· ὃν ἄν τις ἁρμοστὴν καλέσειε, τῇ συνήθει χρώμενος γλώττῃ, ἐπειδὴ καὶ τὸ τοῦ μοδεράτορος ὄνομα ἀρχαῖόν τε ἐστὶ καὶ ῥωμαϊκὴν σεμνότητα ἀξιοῖ. καὶ ὅ γε ἁρμοστὴς, ἀρχαῖός τις ἄρχων ἦν, ἐκ Λακεδαίμονος ἐπὶ τὰ ὑπήκοα στελλόμενος.

ΚΕΦ. γ'.

Ὅστις ὁ τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνων ταύτην, ὀνομαζέσθω μοδεράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἑλενοπόντου· ὑπακουέτω δὲ αὐτῷ καὶ τὸ στρατιωτικὸν τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἱδρυμένον. †. Ἐχέτω τε καὶ ad responsum· πάντα τε ὑποκεκλίσθω τύχης λόγου παντὸς προνομίας ἀνεπιδέκτου μὴ δυναμένου. †. Ἀκροάσθω δὲ καὶ δικῶν χρηματικῶν τε καὶ ἐγκληματικῶν, καὶ τῶν ἄλλων, τῶν μὲν ἐλαχίστων, ἀγράφως τε καὶ προῖκα· τῶν δὲ μειζόνων, ἐγγράφως μὲν, μετὰ δὲ τῆς ποσότητος κατὰ τὴν θείαν ἡμῶν διάταξιν δαπάνης. καὶ ὅσα τὴν ἀρχὴν ταύτην παραλαμβάνων, τὰς ἑκατέρας ἀρχῆς κομιζέσθω σιτήσεις, συνιούσας εἰς ἑπτακοσίους εἴκοσι πέντε χρυσοῦς· καὶ τάξει χρήσθω μιᾷ, καὶ ὁ τῶν δημοσίων δρόμος τε καὶ κίνδυνος εἷς καὶ κοινὸς ἔστω κατά τε τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος, κατά τε τῆς τάξεως, εἴπερ εἰς ἓν συνάγονται σχῆμα, καὶ ἁρμοσθήσονται πρὸς ἑαυτὴν, καθάπερ ἂν ὑπὸ τοῦ προεστῶτος τάττηται. †. Καὶ ὁ πάρεδρός γε τῆς ἀρχῆς δύο καὶ ἑβδομήκοντα χρυσοῦς ἐκ τοῦ δημοσίου λήψεται. καὶ ἡ τάξις ἡ ἐξ ἀμφοῖν μία γενομένη τετρακοσίους τεσσαράκοντα ἑπτὰ τε ἔτι κομιείτω χρυσοῦς.

ΚΕΦ. δ'.

Οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων τοποτηρητὰς μὲν κατὰ τὰς πόλεις οὐκ ἐκπέμψει, (τοῦτο γὰρ φυλαχθήσεται, καθὰ καὶ ταῖς θείαις ἡμῶν περιέχεται ἐντολαῖς)

quam ipsorum adsessoribus dare, & cohortibus largiri, quæ ab aliis ablata erant. & ipsis præsidibus majora adsignare solatia sustinuimus, in hoc tantum, ut undique subditos nostros immunes à dispendiis conservemus. †. Quod si quos vicinarum illi provinciarum præsides negligentius agere circa tributa publica deprehendas: non alium emittes, sed ipsos spectabiles magistratus fatigabis, ut vicinarum provinciarum præsidibus si socordiæ se tradant, immineant: & efficiant, ut omnibus hæc modis inferant, quo magistratus multo pulchrior sit & præstantior, quam dudum.

Oportet Isauriæ comiti pro annonis præstari solidos cc. ejus adsessori, sol. xxii. cohorti ejus, aureos lxii. Oportet item ipsum præbere occasione codicillorum sic: Spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi, solidos ix. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, sol. xxiv. cohorti gloriosissimorum præfectorum pro jussionibus, & omni causa, sol. xx.[1]

Tit. VII.

De[2] Moderatore[3] Helenoponti.

Novella Constit. XXVIII.

Imp. Justin. Aug. Ioanni præfecto prætorio.

Præfatio.

Quod pulchre & longo ante tempore concinnatum adunatumque & in sua jam firmitate compositum extitit: id sane novare aut dividere absque rationabili causa, confirmati validique imperii non est. Neque enim in verborum[4] multitudine, sed in vero & justo rerum effectu robur imperii collocandum est. Et tamen circa duos[5] illos (ut vocant) Pontes, nempe *Helenopontum*[6], & *Pontum Polemoniacum*, tale quiddam factum esse didicimus. Cum enim sub unum antea præsidem ordinata esset provincia, duo constituti sunt, neque[7] publica id necessitate exigente: neque alio aliquo rationabili prætextu subsistente, quem expedite aliquis & facile inveniat. Adeoque amplum ejus facti testimonium res ipsa præbet, cum in hodiernum usque diem uno tantum publicorum tributorum & dispositionum tractatore utraque utatur provincia. Ac si quis urbes quæ per utramque sunt, enumeret, vix unius provinciæ justa & sufficiens mensura resultet, si modo *Helenopontum* quidem octo[8] urbes implent, hoc est Amasia, Ibora, Euchaita, insuper & Zela, & Andrapa, quæque ad climacas, hoc est gradus, sitæ sunt, Sinopa, & Amisus, antiquæ urbes, sed & Leontopolis, quæ & ipsa jam inter urbes numeratur: aliæ vero quinque Polemoniacum[9] Pontum continent, Neocæsarea, & Comana, Trapezus, & Cerasus, & Polemonium: Pityus enim & Sebastopolis inter castra potius quam urbes numerandæ sunt: ut inter hosce terminos uterque Pontus consistat. †. Post quos tam nostra constituta est *Lazica*, in qua urbs Petræon est, quæ nostro beneficio & esse & nominari urbs cœpit, quam quæ nostræ pietatis nomine utitur, & *Justinianea* appellatur. Archæopolis quoque & Rhodopolis, maxima & antiqua castra: in quibus plane etiam ea castra sunt, quæ nos à Persis recepimus. Scandis & Sarapanis & Murisius ac Lusiris, & si quid aliud præterea à nobis in Lazis elaboratum est. †. Hæc deinde *Tzanorum*[10] regio excipit, sub nostro nunc primum imperio Romanorum ditioni adjuncta: quæ & ipsa urbes partim nuper factas suscepit, partim mox futuras suscipiet.

†. Post illam aliæ item gentes subsistunt, Suavi, & Scymni, & Apsilæ, & Abasgi, & aliæ, quæ omnes (permittente Deo) vel nostræ, vel sociæ sunt.

Cap. I.

Sed ad ista quidem nos de his locis instituta oratio detulit, nunc autem denuo ad Pontos & illorum unitionem revertamur. Ambos[11] enim illos Pontos, tredecim comprehensos urbibus, iterum nunc in unam provinciam contrahimus, assignamusque ipsis tam veterem unitionem, quam modernam appellationem. Namque ab omnibus *Helenopontus* nuncupatur: quod illi nomen[12] à pientissimo principe Constantino impositum est, occasione honestissimæ suæ matris, Helenæ scilicet pientissimæ mulieris, quæ nobis etiam sacrum Christianorum signum[13] invenit. Vetus enim illud nomen *Polemonis*, quo plerique in Ponto tyranni usi fuerunt, dehinc quiescito: primum, quia[14] tyranni extitit: secundo, quia urbem de suo nomine appellatam habet, scilicet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius[15] fuerit, regiones Christianorum & regum nominibus designare, quam his quæ polemi, hoc est belli, & tumultus præ se notionem ferunt.

Cap. II.

Omnes autem illæ tredecim urbes unius sunto provinciæ, ut tamen neque[16] alterutri in iis metropoli (Amasiæ[17] scilicet & Neocæsareæ[18]) metropolis[19] nomen detrahatur: & Dei amantes earum episcopi, metropolitani[20] quidem in[21] hac urbe: qui vero sub metropolitanis collocati sunt, ab his qui metropoles sub cura sua habent (ut hactenus in more fuit) ordinentur, nihil enim circa sacerdotium illarum innovamus, cum multas ejusmodi institutiones inter Dei amantissimos episcopos *in una etiam provincia* existere, tam vetustum seculum quam quod per nos modo exornatur, noverit. Et cum imperio quidem inducitor illis unus utriusque provinciæ præses, cognomento *Moderator*[22], quem quis vulgari lingua usus *Harmosten* appellet, quandoquidem & moderatoris nomen vetustum est, Romanaque amplitudine dignum: & ipse *Harmostes*[23] quidam olim magistratus erat, qui e Lacedæmone hincinde per omnem ejus ditionem dirigebatur.

Cap. III.

Unde qui id officium suscipit, *Moderator Justinianeus Helenoponti* nominator: obtemperantoque illi per eam provinciam stationem agentes militares copiæ. †. Habeto etiam Adresponsum[24], cujuscunque[25] conditionis homines, omnes se illi submittunto sine ulla prærogativa privilegii. †. Audientiam quoque præbeto in causis tam pecuniariis quam criminalibus, & aliis minimis quidem, sine scripto & gratis: majoribus vero, licet scriptis intervenientibus, eo tamen sumptu quem sacra nostra præscribit constitutio. Item qui hunc magistratum suscipit, is utriusque officii annonas ferto, surgentes usque in septingentos vigintiquinque aureos, unaque utitor cohorte, & publicorum tributorum decursio & periculum idem & commune esto tam contra eum qui officium obtinet, quam contra cohortem, quandoquidem & ipsa in unam coibit formam, & inter se conglutinabitur, quemadmodum is ordinaverit qui supra provinciam positus est.

†. Sed & magistratus Adsessor septuaginta duos ex publico aureos[26] capiet: & cohors ex ambabus prioribus una facta, quadringentos quadraginta septem aureos feret, & tremissem.

Cap. IV.

Insuper[27] qui hoc fungitur officio, neque Vicarios[28] in locum suum per urbes dimittet: (observabitur enim & id quemadmodum in sacris nostris continetur mandatis) sed ipse obeundo urbes

1 Dat. xv. Kal. Jun. Belis. v. Cos. *Julian.*

2 Præsidem vocat *Nov.* 8. *cap.* 15. §. 26.

3 Περὶ τοῦ μοδεράτορος τινὲς ἀρμοστὴν ἑρμηνεύουσι. 6. *Eclog.* 11. *de offi.* moderatoris utriusque Ponti, id est, Helenoponti, *Jul. const.* 27.

4 Imperii robur non consistit ἐν ὀνομάτων πλήθει, ἀλλ' ἐν ἀληθεῖ πραγμάτων, id est, non consistit in verbis, sed in agendo.

5 Duæ provinciæ Helenopontus & Pontus Polemoniacus hac constitutione uniuntur.

6 Pontus duplex, Helenopontus & Pontus Polemoniacus.

7 Reprehendit partitionem illam Constantinianam, cujus meminit Zosimus *lib.* 2.

8 Octo urbes in Helenoponto.

9 Pontus Polemoniacus quinque urbes habuit. vid. *l. ult. Cod. de offic. magistri mil.*

10 De quibus dixi ad *Novel.* 1. E. *ead.*

11 Ut duorum Pontorum unus sit præses, moderatoris appellatione decorandus.

12 Helenopontus unde dicitur.

13 Id est, signum crucis Domini, tribuitur enim Helenæ inventio crucis Domini. vid. *Ruff.* 1. *cap.* 7. 8.

14 Tyranni nomen fugiendum.

15 Pulchra nomina rebus & personis imponenda.

16 In una provincia plerumque duæ metropoles: *ut hic*, sic provincia Syriæ Phœnices, quamvis una sit, duas tamen metropoles habet *l. 1. Cod. de metropoli Beryto*, & provincia Paphlagonia, *Novell.* 28. *c.* 1. *in fin.*

17 Amasia metropolis Helenoponti, de qua vide Eusebium 2. de vita Constantini.

18 *Neocæsarea*, metropolis Ponti Polemoniaci.

19 Metropoles constituere Princeps potest. dixi *Nov.* 11. & *l. unic. C. de metropoli Beryto.*

20 Episcopi metropolitani, episcopi metropoleon.

21 Ut Amasiæ & Neocæsareæ civitatum Episcopi, in Constantinopolitana civitate consecrentur.

22 Moderator Helenoponti.

23 Harmostes quis: hujus etiam meminit Pausanias 2. *Baotic.* & Appianus.

24 Vid. *Nov.* 24. *c.* 4. *Nov.* 25. *c.* 1. *in fin. Nov.* 26. *c.* 2. *in fin.*

25 *l.* 3. *in fin. ff. de off. præsid.*

26 Solidos, *Jul.*

27 *Jul. c.* 105.

28 Τοποτηρητάς.

 lustrabit,

lustrabit, nulla omnino lege aut sacra forte pragmatica forma prohibendus, tametsi præcedens tempus tale quid jusserit. †. Stativaque [1] aget [2] ubicunque illi visum fuerit, vel in una metropoleon, vel in aliis urbibus, si modo ad ejus sustentationem urbs per omnia sufficit. †. Sordium ipse & lucri abstinens, omniaque citra incolarum dispendium gerens. Nam neque ipse, neque cohortalis, neque miles ipsum comitatus à collatoribus aliquid capiet, aut gratis sumptum faciet, aut etiam collatores nostros vel ipse atteret, aut comitantes ipsum milites hoc ipsum agere permittet, hoc etenim & ipsum pars est nostrorum mandatorum. †. Ipse certe sacramenti [3] memor quod præstitit, & quod *gratu officium suscipit*, quodque tam magnum annonarum incrementum meruit, nunquam quidquam ausit accipere, nisi magna id cum pœna velit restituere: neque ut cohors per ejusmodi occasionem tale quid vel exigat, vel oblatum accipiat permittens. Et nisi procuraverit, ut milites ipsum annonis suis contenti sequantur, neque ipse justam indignationem effugiet, irrogatumque ab ipsis damnum compelletur ex eorum annonis exigere, & hoc collatoribus sarcire.

§. 1. Propterea certe majores hosce magistratus auctoritatisque pleniores tam [4] multitudine apparitorum (centum enim illum cohortales habere volumus) quam dignitatis magnitudine [5] (siquidem spectabilem illi magistratum efficimus) esse volumus, ut necessitatis tempore amplioribus utamur magistratibus, & qui nostris subservire possint jussionibus. Quid enim facerent hi qui vetere forma præfuerunt provinciis, qui cum paucos circa se haberent, paucissimis ipsi imperitabant, modicaque admodum ferentes è publico, plurima dantes, rapere cogebantur, & unum hoc habere studio, ut sequentibus & undique ipsis imminentibus creditoribus occasione pro officio datorum nonnihil gratiæ referrent & beneficii? Quibus rebus nostros consueverunt auctionari subditos impios justa & periculi plenos sibi reditus conquirentes. §. 2. Harum nos rerum indignitas permovit, ut non solum exinde provenientibus lucris [6] renunciaremus, sed & de nostro magnos insuper sustineremus sumptus: & si quibus species aliqua magistratus interveniente pretio à decessoribus nostris tradita esset, adhibita id medicina curaremus, atque hoc genere tributi collatores nostros redderemus liberos, & officia suscipientibus de nostro solatium introduceremus, quo magis hos quoque libertatis participes efficeremus. Siquidem in parato nobis est, Deo, (ut apparet) talia largiente, ut non solum Afros, & quæ ibidem gentes sunt libertate donemus, sed etiam ut eos, de quibus in meditullio quodammodo nostræ reipublicæ singulis ferme annis nova actio instituebatur, neque tamen dabatur sub eodem manere *compenatore, sed per modica intervalla nunc hujus, nunc illius potestati subdebantur*, hujusmodi dispendio & turpitudine liberemus. Hanc nos gratiam Deo referendam putavimus, qui Imperii nobis coronam imposuit, qui communi omnium calculo per patrem nostrum purpuram nobis donavit, qui denique tot tantasque in nos liberalitates explicuit, quantas nulli majorum nostrorum unquam dedit.

Cap. V.

OPortet igitur, ut qui ad hoc officii accedit, sciens prudensque quam multis hominibus, quam multis præsideat urbibus, quam venerandus item futurus sit, mutata dignitatis forma ex Consulari & Correctoria in majorem magistratum & spectabilem, per omnia subditis parcat, & indemnes ipsos tueatur, puris etiam ubique utatur manibus, & publicum augeat, ad ejusque commoda omnem referat providentiam: privatim quoque sordibus [7] & muneribus abstineat: & civitatibus publice simul & privatim sua jura decernat, oberrando eas perlustret, & iis medeatur, nihil lucri causa faciat: neque parvum neque magnum, sed bonum & memorabile nomen appetat, & diligenter, sancteque per omnia datum jusjurandum observet, in omnibus denique gratiosum se nobis exhibeat. §. 1. *Cavebit vero etiam, ut quod præcipue in Ponto committi solet, ejus rei cuipiam facultatem det, ut nempe titulos* [8] *imponat prædiis*, vel alienis ædibus, siquidem hoc [9] solummodo fisci proprium est, & regiarum domuum tam nostrarum quam pientissimæ Augustæ. Si vero sub alterius appellatione tabulas sive titulos impositos deprehendat, tam ipsas protinus detrahet [10], quam eum qui illas affixerit, pervestigabit. At siquidem is qui se rei dominum esse dicit, hoc fecerit, extemplo illius [11] rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos ipse apposuit, ad [12] caput ejus impactis confractisque. Si vero alienarum rerum procurator, fuerit, tam titulos (ut diximus) ad [13] ejus caput confringet, quam modicis [14] etiam tormentis eum subjiciet, quo magis hæc perdiscens *u cujus causa id factum fuerit, cognoscat*, quod neque ipse per se, neque per certos satellites, aut per eos qui in hoc assumuntur, ut explendæ ejus avaritiæ satagant, subditos injuriis afficere liceat.

Cap. VI.

COnsimiliter oportet, ut ipse spectabilis Moderator latrocinia exercentes, & habendi studio alios defraudantes, mulieres denique, bona, jumenta, & ejus generis alia rapientes, reprimat, quo incontaminatum jus conservet, & nos recte hoc videamur cepisse consilii: neque quibusdam per provinciam grassantibus, ipsis vero ejus facti vindictam non repetentibus, pœnitentia nos incessat, quod latrunculatores & violentiarum repressores cessare fecerimus [15]: propterea enim illi etiam milites submisimus, ut illorum manu instructus, difficilius queat ab insultantibus expugnari.

Cap. VII.

HÆc nos illi strictim & sub compendio commendata esse voluimus. Nam quæ per partes gerenda sunt, ea manifeste perspiciet tam ex lege, quam [16] cum magistratus ordinaremus, in commune omnibus descripsimus, quam ex mandatis principalibus, quibus illi datis explanabimus quomodo magistratum disponet tractabitque. Atque hæc agens, non solum nobis ingratus non erit, sed etiam Deo simul ac nobis animam suam devovebit, & pro magistratu denique bene gesto bonam remunerationis spem concipiet. †. Subjicietur autem & quædam recensio [17] huic sacræ nostræ legi, per quam clarum fiet, quid ipsum, & adsessorem, cohortemque ejus ex publico percipere, quid item ipsum pro codicillis magistratus præbere conveniat: ut edoctus quanta in ipsum conferatur liberalitas, & ad quantam moderationem impensa pro codicillis ab ipso facienda redacta sit, rebus ut æquum est & recte utatur majorum insuper gentium & plurium hominum imperium sperans, si his quæ in manibus habebit, convenienter utetur.

Cap. VIII.

POrro damus huic quoque, ut appellationis [18] in spectabilium magistratuum forma ab ipso huc transmissæ, tam apud gloriosissimos præfectos, quam gloriosissimum nostrum quæstorem vice sacræ consultationis disceptentur. At si quæ causæ minores quingentis aureis apud aliquos in sua provincia motæ, (tametsi ex delegatione forte) non tamen apud spectabilem actæ per provocationem suspendantur, tunc & in hoc gravior venerabiliorque factus, augmenti nobis in ipsum collati meminerit, & ita in rebus gerendis versetur, ut omnibus subditis & nobis ipsis & ante nos Deo simul ac legi irreprehensibilem se præbeat.

1 Stativa στατίωνα appellant Græci. *Stating. domicilium, sa demeure & sa residence.*
2 Id est, moratur.
3 De quo vide Nov. 8.
4 Magistratus eo honoratur, quo titulum habet digniorem, & majorem cohortalium numerum.
5 Moderatoris honorem habentes inter spectabiles sunt judices. *Jul. cap.* 150.
6 Turpia lucra bonus princeps non admittit. Caligula ex captura prostitutarum redigebat quantum quæque uno concubitu meruisset, *Sueton. in Calig.* 40. contra quam Alexander Severus, qui lenonum vectigal meretricum & exoletorum in sacrum ærarium inferri vetuit, quanquam sumptibus publicis ad instaurationem theatri, circi, amphitheatri & ærarii id deputasse dicitur, *Lampridius in Alexandro Severo.* Vespasianus ex lotio. *Sueton. in Vesp.* 23. alius ex umbra, *Plin.* 2. Michael Paphlago pro aëre λαβὰς ἀερικά. id est, spiritu aërio ac cœlo vectigal exegit. *Cedren.* hinc apud Harmen. *lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 47. περὶ ζημίας ἀερικῆς (quanquam ibi legitur ζεγάριον) & Pescennium Niger *apud Spartianum.* vos terras vestras levari censetis, ego vero aërem vestrum censere vellem. Procopius tamen ἀερικὸν interpretatur φόρον ὥσπερ ἐξ ἀέρος φερόμενον. id est, novam exactionem & de cœlo excogitatam. vide *Cujac.* 10. *observ.* 7.
7 *l.* 6. §. 3. *ff. de off. procons.*
8 *Nov.* 17. *c.* 15.
9 Titulos imponere rusticis prædiis vel ædibus alienis, fisci vel Cæsaris tantum proprium est. *Jul. cap.* 106.
10 Dixi ad *l.* 2. *Cod. ut nemo privat. l.* 1. *C. ut nem. liceat sine judicis auctor.* adde *Novell.* 29. *c.* 4.
11 *d. c.* 15.
12 Εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ προσαράξας.
13 Καταάξει κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς.
14 Πικραῖς. id est, acerbissimis. *Jul.*
15 *Nov.* 8. *c.* 13.
16 *Novell.* 8.
17 Κατάλογος descriptio, quæ & alibi ἀναγραφή, ac notitia: sed & λόγος dicitur.
18 De provocationibus moderatori Helenoponti porrigendis, ut eadem illi moderatores teneant jura, quæ alii spectabiles, de quibus superioribus Nov. dictum.

αὐτὸς δὲ ἀφροντιστῶν τῆς πόλεως, ἐπ' οὐδενὶ νόμῳ τυχὸν ἢ θείᾳ πραγματικῇ κωλυόμενος τοῦτο, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ὁ παρελθὼν ἐπέτρεψε χρόνος. †. Καὶ ἔστω καὶ ἐπὶ τῆς μητροπόλεως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἔνθα ἂν τοῦτο δοκιμάσῃ, (εἴπερ ὅλως ἡ πόλις αὐτάρκης ἐστὶ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τὴν αὐτοῦ.) †. Αὐτὸς μέντοι κέρδους ἀπεχόμενος, καὶ ζημίας ἁπάσης χωρίς. οὔτε μὴν τις γὰρ, οὐ ταξεώτης, οὐ στρατιώτης ἑπόμενος αὐτῷ, λήψεταί τι παρὰ τῶν συντελῶν, ἢ δαπανηρὸς ἔσται, καὶ ἢ τοὺς συντελεῖς τοὺς ἡμετέρους ἐπιτρίψει, ἢ τοῖς ἑπομένοις αὐτῷ στρατιώταις αὐτὸ τοῦτο πράττειν ἐφήσει. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν θείων ἡμῶν παραγγελμάτων ἐστί. †. Αὐτὸς δὲ τόν τε ὅρκον εἰδὼς ὃν ὤμοσε, καὶ ὅτι χάριτι παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, καὶ αὔξησιν τοσαύτην ἔχων σιτήσεων, οὐκ ἂν οὐδὲ τολμήσει τι λαβεῖν, εἰ μὴ μετὰ μεγάλης ἀποδώσει τοῦτο τῆς ποινῆς· ἐπιτρέψει οὐδὲ τῇ τάξει ποιῆσαί τι τοιοῦτον ἢ λαβεῖν τι κατὰ τοιαύτην πρόφασιν ἐφιείς. τοὺς δὲ στρατιώτας, εἰ μὴ ταῖς οἰκείαις σιτήσεσιν ἀρκουμένους ἑπομένους παρασκευάσοι, οὐδὲ αὐτὸς ἔξω δικαίας ἀγανακτήσεως ἔσται· ἀναγκασθήσεταί τε ἐκ τῶν σιτήσεων αὐτῶν εἰσπράξειν τὴν παρ' αὐτῶν γινομένην ζημίαν, καὶ ταύτην τοῖς συντελέσιν ἀποδοῦναι.

§. α'. Διὰ τοῦτο γὰρ βουλόμεθα ταύτας δὴ τὰς ἀρχὰς μείζους τε καὶ σεμνοτέρας εἶναι, πλήθει τε τῶν ὑπηρετούντων, (centum γὰρ αὐτῷ βουλόμεθα ταξεώτας εἶναι) σεμνότητί τε τῆς ἀξίας, (ἐπειδὴ περίβλεπτον αὐτῷ ποιοῦμεν τὴν ἀρχὴν) ἵνα ἐν ταῖς ἀναγκαίαις ἀρχαῖς χρώμεθα σεμνοτέραις, καὶ ταῖς ἡμετέραις κελεύσεσιν ὑπουργεῖν δυναμέναις. τί γὰρ ἂν καὶ πράξειαν ἄνδρες οἱ κατὰ τὸ πρὶν σχῆμα ταῖς ἐπαρχίαις ἐφεστῶτες, ὀλίγοι μὲν ὄντες, ἐλαχίστων δὲ ἐξάρχοντες, κομιζόμενοι τι παρὰ τοῦ δημοσίου σφόδρα μέτρια, διδόντες δὲ πολλὰ, κλέπτειν δὲ ἀναγκαζόμενοι καὶ μίαν ἔχοντες ταύτην σπουδὴν, τὸ τοῖς ἑπομένοις αὐτοῖς δανεισταῖς, προφάσει τῶν περὶ τὴν ἀρχὴν δεδομένων, κατὰ μικρὸν ἀποδιδόναι τὰ χρέα; ἐξ ὧν τοὺς ἡμετέρους συντελεῖς εἰώθασι πωλεῖν, ἀσεβῆ τε ἅμα καὶ κινδυνωδεστάτους ἑαυτοῖς διαπράττοντες πόρους. §. β'. Ταῦτα γὰρ ἡμᾶς ἐδυσώπησεν οὐ μόνον τοῖς ἐντεῦθεν κέρδεσιν ἀπειπεῖν, ἀλλὰ καὶ οἴκοθεν προσδαπανῆσαι μεγάλα· καὶ εἴ τινα που ὤνιον παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν τὸ τῆς ἀρχῆς ἐδέδοτο σχῆμα, τοῦτο ἐξωνήσασθαι, καὶ ἐλευθέρους τοὺς ἡμετέρους ἀφεῖναι συντελεῖς τῆς τοιαύτης δαπάνης, καὶ οἴκοθεν ἀντεισαγαγεῖν τὴν παραψυχὴν τοῖς λαμβάνουσιν, ἵνα καὶ τούτοις μεταδῶμεν ἐλευθερίας. ἀρκοῦν γὰρ ἡμῖν, ὡς ἔοικε, τοῦ θεοῦ τοιαῦτα φιλοτιμουμένου, μὴ μόνον Ἀφροῖς, μηδὲ τοῖς ἐκεῖσε ἔθνεσι χαρίσασθαι τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ μέσον ἡμῶν τὴν πολιτείαν ἔτους ἑκάστου πραγματευομένους, καὶ οὐδὲ ὑπὸ ταυτὸ μένειν συγχωρουμένους πρᾶξιν, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ τῶν ἑτέρων καὶ ἑτέρων ἐξουσίαι ἀεὶ γενομένους, ἐλευθερῶσαι τῆς τοιαύτης ζημίας τε καὶ αἰσχύνης. ταύτην ᾠήθημεν ἡμεῖς τὴν χάριν προσήκειν καὶ ἀναθεῖναι θεῷ, τῷ τε ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ στέφανον ἡμῖν ἐπιθέντι, τῷ τὴν ἁλουργίδα ψήφῳ κοινῇ παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν δωρησαμένῳ, τῷ φιλοτιμησαμένῳ τοιαῦτά τε ἡμῖν καὶ τοσαῦτα ὅσα τῶν ἔμπροσθεν δέδωκεν οὐδενί.

ΚΕΦ. ε'.

ΔΕῖ τοίνυν τὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν παριόντα ταύτην, εἰδότα πόσων μὲν ἀνθρώπων, πόσων δὲ ἡγήσεται πόλεων, ὅπως δὲ ἔσται σεμνὸς, μεταβαλὼν ἐκ ὑπατικῆς τε καὶ ἡγεμονίας εἰς ἀρχὴν μείζονά τε καὶ περίβλεπτον, φείδεσθαι πανταχοῦ τῶν ὑπηκόων, καὶ φυλάττειν αὐτοὺς ἀζημίους, καὶ καθαραῖς χρῆσθαι πανταχοῦ ταῖς χερσὶ καὶ τὸ δημόσιον αὔξειν, καὶ τοῦ συμφέροντος αὐτῷ πᾶσαν τιθέναι πρόνοιαν· καὶ τῶν ἰδίᾳ λημμάτων ἀπέχεσθαι, καὶ ταῖς πόλεσι κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ βραβεύειν τὰ δίκαια. περιϊέναι τε αὐτὰς καὶ ἰᾶσθαι, καὶ κέρδους οὐδενὸς ἕνεκεν πράττειν μήτε ἔλαττον μήτε μεῖζον· ἀλλὰ δόξης τὸ ἀγαθὸν ἐφίεσθαι, καὶ τοῦ διὰ πάντων εὐορκεῖν, καὶ ἡμῖν ἐν ἅπασι χαριζόμενον φαίνεσθαι.

§. α'. Τὸ δὲ μάλιστα ἐπὶ τοῦ Πόντου πληρούμενον φυλάξει, τὸ μηδενὶ δοῦναι παρρησίαν ἢ τίτλους ἐπιτιθέναι χωρίοις, ἢ οἰκήμασιν ἀλλοτρίοις. μόνου γὰρ ἴδιον τοῦτο τοῦ τε δημοσίου τῶν τε βασιλικῶν οἴκων ἐστὶ, τῶν τε ἡμετέρων τῶν τε τῆς εὐσεβεστάτης αὐγούστης. εἰ δὲ εἰς ἑτέρου προσηγορίαν ἐπιγραφὰς ἢ σανίδας εὕροι ἀνατεθείσας, αὐτὰς μὲν εὐθὺς καθαιρήσει, ἀνιχνεύσει δὲ τὸν ταύτας προστεθεικότα· καὶ εἰ μὲν αὐτὸς ὁ λέγων ἑαυτὸν εἶναι δεσπότην τοῦ πράγματος, τοῦτο πράξειε, παραχρῆμα τοῖς οἰκείοις πράγμασι τίτλους ἐπιθήσει δημοσίους, εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ προσαράξας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθέντας τίτλους· εἰ δὲ φροντιστὴς εἴη πραγμάτων ἀλλοτρίων, τούς τε τίτλους, καθάπερ εἰπόντες ἔφημεν, καταάξει κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, βασάνοις τε αὐτὸν ὑποθήσει πικραῖς, ἵνα ταῦτα μανθάνοντες τὸ οὗ πρᾶγμα χάριν γέγονεν, γνῶσιν ὡς οὐκ ἔξεστιν οὔτε δι' ἑαυτοῦ, οὔτε διά τινων δορυφόρων, ἢ πρὸς πλεονεξίαν παραλαμβανομένων, τοὺς ὑπηκόους ἀδικεῖν.

ΚΕΦ. ς'.

ΔΕῖ δὲ αὐτὸν ὁμοίως τὸν περίβλεπτον μοδεράτορα ἀναστέλλειν καὶ τὰς λῃστείας καὶ τὰς πλεονεξίας, καὶ τὰς γυναῖκάς τε καὶ ὑποζύγια καὶ τὰ τοιαῦτα ἁρπάζοντας· ὅπως ἂν καθαρὸν φυλάττοι τὸ δίκαιον, καὶ φαινοίμεθα ὀρθῶς ἐπ' αὐτοῦ βεβουλευμένοι· καὶ μή τις ἡμᾶς εἰσίοι μεταμέλεια, ὅτι λῃστοδιώκτας τε καὶ βιοκωλύτας ἐπαύσαμεν, τῶν μὲν περιτρεχόντων τὴν χώραν, αὐτοῦ δὲ οὐκ ἀμύνοντος. διὰ τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ τοὺς στρατιώτας ὑπεθήκαμεν, ἵνα καὶ τὴν ἐκείνων ἔχων χεῖρα, δυσκαταγώνιστος τοῖς ἐπηρεάζουσιν εἴη.

ΚΕΦ. ζ'.

ΤΑῦτα αὐτῷ συντόμως παραγγέλλομεν. τὰ γὰρ δὴ κατὰ μέρος εἴρηται σαφῶς ἔν τε τῷ πάντων ἐν κοινῷ γεγραμμένῳ νόμῳ, καθάπερ ἐτάξαμεν τὰς ἀρχὰς, ἔν τε τῷ βασιλικῷ παραγγέλματι, ὅπερ αὐτῷ διδόντες, ὑφηγησόμεθα κατὰ τίνα τρόπον διαθήσει τὴν ἀρχήν· καὶ ταῦτα πράττων, οὐχ ἡμῖν τε ἀχάριστος ἔσται, θεῷ τε καὶ τῷ νόμῳ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀναθήσει, καὶ ἀγαθὰς ὑπὲρ ὅλης τῆς διοικήσεως ἕξει τὰς ἐλπίδας. †. Ὑποτεθήσεται δὲ καὶ κατάλογος τῷδε ἡμῶν τῷ θείῳ νόμῳ, δι' οὗ γνώριμον φανερόν τι μὲν αὐτὸν τε καὶ τὸν πάρεδρον καὶ τὴν τάξιν τὴν αὐτοῦ παρὰ τοῦ δημοσίου προσήκει λαμβάνειν, τί δὲ αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἀρχικῶν παρέχειν συμβόλων· ὅπως ἂν ἐπιστάμενος τί, τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐπιδόσεως τῆς εἰς αὐτὸν γινομένης, τό, τε συνεσταλμένον ἐν τῇ αὐτοῦ περὶ τὰ σύμβολα προσηκούσης δαπάνης, χρῷτο κατὰ τὸ προσῆκον τοῖς πράγμασι, μειζόνων τε ἐθνῶν καὶ πλειόνων ἀνθρώπων ἐλπίζων ἄρχειν, εἰ τοῖς ἐν χερσὶ χρήσαιτο προσηκόντως.

ΚΕΦ. η'.

ΔΙδομεν δὲ καὶ τοῦτο, τὰς ἐφέσεις τὰς παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸ τῶν περιβλέπτων σχῆμα, παρά τε τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις, παρά τε τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κοιαίστωρι κατὰ συγκλήτου σχῆμα κρίνεσθαι· εἰ δὲ τὰς ἐλάττους τῶν πεντακοσίων χρυσῶν ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐπαρχίᾳ παρά τισι κινηθείσας, (εἰ καὶ τύχοι ἐκ παραπομπῆς, μὴ μέντοι παρὰ τῷ περιβλέπτῳ κριθείσας) ὅταν ἐφέσεως γένωνται, αὐτὸν ἐν τάξει θείου κοιαίστωρος ἀκροάσασθαι. ὅτι αὐτὸς καὶ κατὰ τοῦτο σεμνότερος ἔστω, μεμνήσθω τῶν παρ' ἡμῶν δεδομένων αὐξήσεων, καὶ οὕτω χρήσθω τοῖς πράγμασιν ὡς ἀμέμπτους ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ πρό γε ἡμῶν θεῷ τε καὶ τῷ νόμῳ παρέχειν.

ΕΠΙΛΟ-

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἡ σὴ ὑπεροχὴ γνωρίσασα, τοσαύτας τε αὐτῷ τὰς σιτήσεις ἐπιδιδότω, ὥστε τὸ αὐτῷ ἴσον περιεῖναι ἀξίωμα ὡς πολλοῖς εἶναι ζηλωτὸν ἀποτελέσθαι, τῆς ἤδη νῦν αὐτῷ δοθείσης παρ' ἡμῶν ἀξίας τε καὶ ἀξιώματος ἐπιθυμίας. Dat. xv. Kal. August. *Constantinop.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΑΙΤΩΡΟΣ ΠΑΦΛΑΓΟΝΙΑΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κθ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ Παφλαγόνων ἔθνος ἀρχαῖόν τε καὶ οὐκ ἀνώνυμον καθεστὼς, ἀλλ' οὕτω γε ὡς καὶ ἀποικίας μεγάλας ἐκπέμψαι, καὶ τὰς ἐν Ἰταλοῖς συνοικίσαι Βενετίας, ἐν αἷς δὴ καὶ Ἀκυληΐα πόλις τῶν ἐπὶ τῆς ἑσπέρας μεγίστη ηὐτρέπισται, καὶ βασιλικὴν πολλάκις διαῖταν δεξαμένη.

ΚΕΦ. α'.

Τὸ τοίνυν Παφλαγόνων ἔθνος ἐπὶ τῆς Ὀνωρίου τῆς τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γεγονὸς ἐλαττωθὲν, καὶ πόλεις ἀποβαλὸν τινὰς, καὶ κατ' οὐδεμίαν χρησίμην πρόφασιν, ὕφεσίν τινα δεξάμενον, αὖθις ἐθήκαμεν χρῆναι πρὸς τὸ πρότερον ἐπαναγαγεῖν σχῆμα, καὶ μίαν πόλιν τὴν Παφλαγονίαν ἀποτελέσαι· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν δύο πεποιήκαμεν Πόντων, τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῆς διαπράξασθαι. ὥστε καὶ τὸν τῶν ἐθνῶν τούτων ἕνα τὴν ἀρχὴν ἡνωμένην τε δὴ καὶ μίαν ἀντὶ δυοῖν τῶν ἔμπροσθεν, (φαμὲν δὲ Παφλαγονίας τε καὶ Ὀνωριάδος) κεκλῆσθαι μὲν πραίτωρα, (Ῥωμαϊκὸν δὲ καὶ τοῦτο ὄνομα, καὶ τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγεμόσιν πρέπον) τάξει δὲ χρῆσθαι μιᾷ, συναρμοσθείσης ἐκ τῶν ἐμπροσθεν δύο τάξεων, ἣν καὶ ἀνδρῶν ἑκατὸν ἀριθμὸς συμπληρώσει. ἐπιστήσεται δὲ καὶ οὗτος τοῖς τε δημοσίοις ἅπασιν, ὅσα τε Παφλαγόνες, ὅσα τε οἱ πρότερον τῆς Ὀνωριάδος οἰκήτορες ἐτέλουν. καὶ προνοήσεται τῶν πόλεων ἁπασῶν ἃς ἑκατέρα πρότερον εἶχεν ἐπαρχία, τουτέστιν ἐν Ὀνωριάδι, Προυσιάδος τε καὶ Κρατείας καὶ Ἀδριανουπόλεως, καὶ Τίου καὶ Κλαυδιουπόλεως καὶ Ἡρακλείας. εἰ γὰρ καί τινες αὐτῶν ἐκ Βιθυνίας ἐλήφθησαν πρότερον, (ὁποῖαι δὴ Προυσία τε καὶ Ἡράκλεια καὶ αὐτή γε ἡ μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας φαμὲν δὲ τὴν Κλαυδιούπολιν) ἀλλ' ὅμως ἐπειδήπερ ἅπαξ μετέστησαν, αὖθις ἐπαναγαγεῖν αὐτὰς εἰς Βιθυνοὺς, καὶ συνδιαταράττειν τὸ σχῆμα, περιττὸν εἶναι τῆς πολυπραγμοσύνης. ὥστε αὗται τε αἱ ῥηθεῖσαι πόλεις ἕξ, πρότερον Ὀνωριάδος οὖσαι, νῦν μέρος καὶ αὐταὶ Παφλαγονίας ἔσονται. ἐν δὲ Παφλαγόσιν αὐτὸς ἕξει δικαιοδοσίαν πόλεων ἑτέρων ἕξ, τῶν ἀνέκαθεν ἐκείνῃ προσηκουσῶν τῇ χώρᾳ· φαμὲν δὲ Γερμανικουπόλεως τε τῆς πρὸς Γάγγραν, καὶ Πομπηϊουπόλεως, καὶ Δαδύβρων, καὶ Σωρῶν, καὶ Ἀμαστρίδος, καὶ πρός γε τῆς Ἰωνοπολιτῶν. δώδεκα τε ἔσονται αἱ πόλεις ἅπασαι τῆς ἐπαρχίας ἁπάσης. καίτοιγε δὲ περὶ μὲν τὰς ἱερωσύνας οὐδὲν καινίζομεν, ἀλλ' οἵ τε μητροπολῖται πρότερον οἱ τὰς ἱερωσύνας ἐκεῖσε δεχόμενοι, μένοιεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς τάξεως, τῆς ἐπ' αὐτοῖς τε γε ἐπὶ τῷ τόπῳ χειροτονίας οὐκ ἀμειβομένης· ἀλλ' ὑπὸ τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης χειροτονούμενοι πόλεως· αὐτοί τε τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς χειροτονοῦντες, ὡς μέχρι νῦν ἐχειροτόνουν, οὐδὲν ἀλλήλοις περὶ τούτων ἢ διαστασιάζοντες, ἢ διαφερόμενοι. καὶ μία τὸ λοιπὸν ἐπαρχία γενήσεται, πλείους ἔχουσα μητροπόλεις· τοῦτο ὅπερ καὶ ἐν ἑτέραις ἡμῶν ἐπαρχίαις ἐστίν.

ΚΕΦ. β'.

Ὁ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων τῆς ἐπαρχίας πάσης, (Παφλαγονία δὲ ἅπασα κεκλήσθω, καθὰ καὶ πρότερον ἦν) τὰς τε πόλεις περιελεύσεται, κωλύοντος οὐδενὸς τῶν ἐμπροσθεν ὥσπερ ἐπὶ κωλύσει τῶν τοιούτων γεγραφότος τύπων τοπηρητὰς μήτε ταῖς πόλεσιν ἐκπέμψων. (τοῦτο γὰρ αὐτὸ παντελῶς ἀπαγορεύομεν. ἐπεὶ τῶν αἰσχρῶν ἐστιν ἕως μὲν αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας χρηματίζει, ἄλλῳ δὲ ἑτέρῳ τὴν αὐτοῦ τάξιν παρὰ τὸν νόμον διδόναι) ἀλλ' αὐτὸς ἅπαντα διοικήσει, καὶ τὰ δημόσια εἰσπράξει σὺν πάσῃ προθυμίᾳ, μήτε ὑπερπράττων, μήτε ἐλαττῶν, ἀλλὰ τὴν κατὰ δικαιοσύνην ἰσότητα ἀντεχόμενος· πρόνοιάν τε ποιούμενος ὥς κἂν εἴ τι βλαβεῖη τὸ δημόσιον, τοῦτο ἐπανορθοῦν· τὰς πόλεις τε φυλάττων ἀζημίους κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ. καὶ σιτήσεις μὲν λαμβάνων ἃς ἑκατέρα πρότερον εἶχεν ἀρχὴ, συνιούσας εἰς χρυσοῦς ἑπτακοσίους εἰκοσιπέντε, ἕξει δὲ καὶ τὸν παρεδρεύοντα ἑβδομήκοντα δύο κομιζόμενον χρυσοῦς· καὶ τὴν τάξιν τὴν μίαν ἐξ ἀμφοῖν συντιθεμένην, καὶ εἰς ἀνδρῶν ἑκατὸν συνιοῦσαν ἀριθμὸν, καὶ τετρακοσίους τεσσαράκοντα ἑπτὰ χρυσοῦς ὑπὲρ τρεμισσίου λαμβάνουσαν παρὰ τοῦ δημοσίου. προῖκα τε δεχόμενος τὴν ἀρχὴν, καὶ προῖκα ταύτην καὶ τὰ κατ' αὐτὴν διάγειν. ἡμεῖς γὰρ κἀνταῦθα τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἐξωνησόμεθα, καὶ τοῖς κομιζομένοις ἐξ ἔθους, προφάσει τῆς καλουμένης σουφραγίου, δώσομεν αὐτοῖς, τοῦτο ἐκ τῶν φόρων αὐτοῖς τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπιδιδόντες διὰ τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ. καὶ οὐ συγχωρήσομεν ὑπὸ σχήματι καὶ προκαλύμματι πράσεως τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους καταδουλοῦσθαι. οὐ γὰρ ὡς οἱ βαρβάρων τοὺς πρότερον ὑποτελεῖς ἀπαλλάξαντες, καὶ τὴν ἀρχαίαν εἰς αὐτοὺς ἐπαναγαγόντες ἐλευθερίαν, τοὺς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς δουλεύειν ἄλλοις συγχωρήσομεν· ἀλλὰ τῷ δι' ἡμῶν πολλοῖς ἔθνεσιν ἐλευθερίαν φιλοτιμησαμένῳ θεῷ, τοῦτο καὶ ἡμεῖς καθ' ὅσον ἐστὶ δυνατὸν, τὴν τῶν ἀεὶ πιπρασκομένων ὑπηκόων ἡμῶν προσοίσομεν ἐλευθερίαν· οὔτε τοὺς λαμβάνοντας καταβλάπτοντες, (ἀντεισάξομεν γὰρ αὐτοῖς τὴν νενομισμένην ἀσφάλειαν) οὔτ' ἐφιέντες τοῖς ἀρχαῖς, ὀνόματι τῆς δόσεως, τοὺς ὑπηκόους τοὺς ἡμετέρους, ὥσπερ τι τῶν ἀνδραπόδων, ὠνεῖσθαι μὲν παρὰ τῶν πιπρασκόντων, πιπράσκειν δὲ τοῖς ἀδικοῦσι. Ἔστω οὖν τοίνυν καὶ αὕτη τῶν τοῦ Ποντικοῦ διαστήματος ἐπαρχιῶν μία, διπλῆ πρότερον (οὐκ ἴσμεν ἀνθ' ὅτου) γενομένη, καὶ καλείσθω μὲν, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, ὁ ἐπὶ ταύτης ἡγούμενος, πραίτωρ Παφλαγονίας Ἰουστινιανός. (ἐξέσται δὲ αὐτὸν ἑλλάδι γλώττῃ καὶ στρατηγὸν καλεῖν.)

ΚΕΦ. γ'.

Τῶν ὅρκων δὲ αὐτὸν ἀναμιμνήσκεις ἀεὶ καθ' οὓς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, ὥστε καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας, καὶ μηδὲ κερδῶν αἰσχροῖς ῥυπαίνεσθαι, ἐφ' ᾧ τὰ δημόσια ἀποδιδόναι τε καὶ αὔξειν δικαίαις τε πανταχόθεν καὶ ἀμέμπτοις προσόδοις, ὥστε νέμειν τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰσότητά τε καὶ δικαιοσύνην ἔν τε τοῖς δημοσίοις, ἔν τε τοῖς συναλλάγμασιν, ἔν τε τοῖς δικαζομένοις πρὸς ἀλλήλους. περιέρχεσθαι δὲ ἀζημίους τὰς πόλεις, ὥστε μήτε αὐτὸν, μήτε τὸν πάρεδρον, μήτε τὴν ἑπομένην αὐτῷ θεραπείαν (εἴτε στρατιωτικὴν, εἴτε ταξεωτικὴν, εἴτε οἰκετικὴν) τι κερδαίνειν, ἢ προῖκα δαπανᾶν. δεῖ γὰρ αὐτοὺς μὲν ἐξ ὧν αὐτοῖς δίδομεν ἐκ τοῦ δημοσίου σιτήσεων, τὰς δαπάνας ποιεῖσθαι, σὺν μετριότητι πρεπούσῃ ζῆν· τοὺς δὲ στρατιώτας αὐτοῖς ἑπομένους γινώσκειν ὡς εἰ μὴ τοῖς οἰκείοις ἀρκούμενοι σιτήσεσιν ὁδοιποροῖεν, ἀλλὰ πειράσονται τοὺς συντελεῖς τοὺς ἡμετέρους ἀδικεῖν, ἢ ποιεῖν αὐτοὺς περιβάλλειν ζημίαις, ἢ προῖκα ποιεῖσθαι τὴν δαπάνην· διὰ τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος τὸ ἀζήμιον ἔσται τοῖς συντελέσιν ἐκ τῶν ἐκείνων σιτήσεων αὐτοῦ μὲν αὐτὰς ἀπαιτοῦντος, οἴκοθεν δὲ κινδύνῳ τοῖς συντελέσι τὰ ἐξ αὐτῶν προσποιοῦντος τὸ ἀζήμιον.

Epilogus.

§. 1. Hæc igitur omnia pernoscens excellentia tua, & tam magnas illi annonas addat, & ita ample eum dignitatis effectum sciat, ut floris & dignitatis jam nunc à nobis illi traditæ cupiditate multis hunc consequi merito affectabile sit [1].

Tit. VIII.

DE PRÆTORE [2] PAPHLAGONIÆ.

Novella Constit. XXIX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni præfecto prætorio.

PRÆFATIO.

Paphlagonum gens & antiqua, neque ignobilis olim exstitit: in tantum quidem, ut & magnas colonias deduxerit; & sedes in Venetiis [3] Italorum fixerit, in quibus & Aquileia omnium sub occidentem urbium maxima [4], & quæ multoties cum ipsis etiam regiis certamen susceperit, condita fuit.

Cap. I.

Hanc sane Paphlagonum gentem Honorii pientissimi principis temporibus diminutionem passam, & aliquot amissis urbibus nulla utili de causa veteris illius contentionis & rigoris remissionem amplexam, nos denuo ad pristinam formam reducendam esse, ipsam quoque Paphlagoniam ad instar unius civitatis redigendam, & quæ in duobus jam Pontis [5] fecimus, eadem putavimus & in ipsa constituenda: ut qui harum gentium adunatum imperium, & unum ex duobus prioribus, nempe Paphlagoniæ & Honoriadis) factum tenet, is prætor nuncupetur (quod nomen & ipsum Romanum est, & provinciarum rectoribus accommodatum) & una utatur cohorte ex duabus prioribus conglutinata, quam & centum virorum numerus supplebit. Imminebit autem omnino hic quoque tributis [6] publicis exigendis, tam quæ Paphlagones, quam quæ Honoriadis olim incolæ pendebant. Præterea omnibus ex æquo urbibus providebit, quas utraque prius habuit provincia, hoc est in Honoriade quidem, Prusiadi, Cratiæ, Hadrianopoli, Tio, Claudiopoli, & Heracleæ. Tametsi enim ex ipsis quædam, ut Prusias [7], Heraclea, & ipsa provinciæ metropolis & caput, Claudiopolis [8] scilicet ex Bithynia prius illi assumptæ sunt, tamen quia semel eo transmigrarunt, magnæ curiositatis [9] esse putavimus, denuo ipsas ad Bithynos reducere, & formam perturbare, adeo ut sex prædictæ urbes, in Honoriade prius existentes, erunt jam nunc & ipsæ pars Paphlagoniæ. Inter ipsos vero Paphlagonas jurisdictionem habebit in alias sex urbes, quæ jam inde ab initio ad eam provinciam pertinent, nempe Germanicopolim, Gangram [10], Pompejopolim [11] Dadrybos, tumulos Amastridis [12], & insuper Jonopolim. Et duodecim omnino totius provinciæ urbes erunt. Cæterum quantum ad præsens institutum circa sacerdotia nihil innovamus, sed Metropolitani qui olim sacerdotia hic suscipiebant, tam in eodem manebunt ordine, ipsorum ordinatione quoad locum non mutanda, sed ab hujus almæ urbis beatissimis Patriarchis ordinandi, quam quos sub se positos hactenus ordinarunt, eos & nunc ordinantes, non de illis inter se diffideant, non confundantur. Et una de cætero fiet provincia, plures [13] habens Metropoles, id quod, & in aliis quibusdam nostris exstitit provinciis.

Cap. II.

Enimvero qui totius provinciæ imperium tenet (appelletur autem tota provincia, quemadmodum & ante, Paphlagonia) etiam oberrando urbes lustrabit, nulla id factum prohibente sacra forma olim forte ad talium prohibitionem composita, sed neque *Vicarios* in locum suum hinc inde per urbes dimittens. Omnino enim hoc ipsum prohibemus, si quidem turpe est, ut quamdiu [14] ipse in provincia jus reddit, interim alteri quoque vices suas contra legem committat. Sed ipse omnia dispensabit, & publica tributa summa cum animi promptitudine profligabit, neque plus neque minus exigens. Justitiæ prætera consentaneam æquabilitatem retinens, simul providentiam adhibebit, ut si quid damni fiscus acceperit, id corrigat: simul urbes illæsas tam publice quam privatim conservet. †. Annonam quoque, quam uterque prius magistratus habebat surgentem in septingentos vigintiquinque aureos capiet: tum adsessorem habebit, qui septuaginta duos ferat aureos: & cohortem unam ex ambabus compositam, procedentem usque ad centum virorum numerum, & quadringentos quadraginta septem aureos & tremissem percipientem è publico. Cumque gratis [15] officium suscipiat, gratis item hoc ipsum obeat. Nos enim in hac quoque parte subditos nostros redimemus, & his qui ex consuetudine per [16] occasionem suffragii (ut vocant) *aliquid percipiunt*, dabimus ipsi, hoc nimirum illis per thronum tuum erogantes ex publicis ejus provinciæ tributis: neque patiemur, ut sub specie & velamento auctionis subditi nostri in servitutem adigantur. Neque enim nos, qui decessorum nostrorum collatores à Barbaris ereptos, ad veterem libertatem reduximus [17], committemus, ut qui nobis ipsis peraddicti fuerunt, aliis serviant: quin potius Deo, qui multis per nos gentibus libertatem clargitus est, subditorum nostrorum usque novis auctionibus oppressorum libertatem (quoad ejus fieri potest) quasi donarium aliquod offeremus: neque oblædentes eos qui jam accipiunt (introducemus enim solitam illis ad hoc securitatem) neque item permittentes, ut datæ pro officio pecuniæ nomine magistratus, quasi mancipium aliquod subditos nostros à vendentibus coëmant, & revendant injuriam inferentibus. Esto igitur inter Pontici tractus provincias & hæc una duplex [18] antea (haud scimus qua de causa) facta appellabuntque (ut diximus) eum qui provinciæ præerit, Prætorem Paphlagoniæ Justinianæum, licebit autem Græca ipsum lingua etiam Strategum [19] appellare.

Cap. III.

Præterea semper illi in memoriam rediges jusjurandum, cujus interventu officium suscipiet, *ut puras manus neque turpi lucro sordidas habeat, ut fisci commoda justis & undique inculpatis accessionibus augeat, ut subditis nostris æquitatem & justitiam impertiat tam in causis publicis, quam privatis*, sive contrahant, sive judicio inter se contendant. Urbes autem absque læsione subditorum lustrabit, ut neque ipse, neque Adsessor, neque quod ipsum sequitur famulitium, sive ex militibus, sive ex cohortalibus, sive ex servis, aliquid lucretur, aut gratis sumptus faciat. Oportet enim ut tam ipsi ex iis annonis quæ porriguntur ipsi è publico, sumptus faciant cum conveniente mediocritate agentes vitam: quam milites, qui ipsos comitantur, cognoscant, quod si non suis contenti annonis iter faciant, sed collatores nostros ausi fuerint tentare injuriis, aut damnis involvere, aut gratis sumptus facere, collatoribus indemnitas futura est ex ipsorum annonis, per eum qui magistratu defungitur, ut ipse tam eas repetat, quam etiam ex illis suo periculo collatoribus indemnitatem afficiat.

1 Dat. 15. Kal. August. Constant. Belis. V.C. Jol. id est, 3. anno 535.
2 Hinc sparsa 6. *Eclog.* 11. de provocatione Prætoris Paphlagoniæ vel Honoriadis porrecta, & de aliis provocationibus in diversis provinciis porrectis. *Jul. const.* 25. *& const.* 18. *de off. præt. Paphlagoniæ.*
3 Solinus, Paphlagonia insignis loco Heneto, à quo (ut Cornelius Nepos perhibet) Paphlagones in Italiam transvecti, mox Veneti sunt nominati. Solinus 6. *as Plin.* 6. *cap.* 2. Quo loco, inquit, Henetos adjecit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Henetorum etiam meminit Liv. 1. *decad.* 1. *in princip.* *Strabo* 5.
4 Ausonius tamen *in claris urbib.* Aquileiam nonam facit. *Non erat iste locus: merito tamen nulla tacenti, Nona inter claras Aquileia cieberis urbes Itala ad Illyricos objecta colonia montes, Mœnibus & portu celeberrima.*
5 *Nov.* 28.
6 *Nov.* 8. *cap.* 8.
7 Prusias metropolis olim Bithyniæ, condita à rege Prusia, eo fil. qui Annibalem recepit: vide *Strabon.* 12.
8 Claudiopolis, metropolis Paphlagoniæ, olim Cythiniis. *Dion. in Adrian.*
9 Id est, non utile esse duximus.
10 6. *Plin.* 2. Inde concilium Gangrense, tempore Sylvestri Papæ. 1. *tom.* 1. *conf. dist.* 17. *c. Annotatis.* unde dicta, vide *Strabon. lib.* 12.
11 Quæ antea Eupatoria dicebatur, condita à Mithridate. *Solin.* 47. *& 2. Plin.* 2.
12 Olim Sesamum oppidum, 6. *Plin.* 2.
13 Dixi ad *Novell.* 28. *cap.* 8.
14 Præfectis, vicario non est opus.
15 *Nov.* 8. *c.* 1. *Nov.* 17. *c.* 1.
16 Προφάσει τοῦ καλουμένου σουφραγίου. *vid. l. unicam Cod. de suffragio.*
17 *Nov.* 28. *c.* 6.
18 Prætor Paphlagoniæ duplicem habet præfecturam, Paphlagoniæ scil. & Helenoponti.
19 Strategum Paphlagoniæ observa.

CAP. IV.

Atque hæc sane lex nobis de Paphlagonibus posita esto, honorationem illis magistratum efficiens, ut qui inter *spectabiles* [1] numeretur, præbens ipsi auctoritatem tam in provinciales milites, (quatenus tamen juste eis præcipiat) quam etiam contra alios, nullis ejus provinciæ hominibus privilegio uti queuntibus, sive majores, sive minores, sive etiam procurationi rerum ad potentes homines pertinentium præfecti sint. Certe quod facile per ea loca admittitur, hujus rei excellenter curam geret, ne committat, ut aliquorum prædiis *Tituli* apponantur, ullum aliud nomen habentes inscriptum, quam vel fisci vel regiarum domuum. Sed si quid tale factum deprehendat, eos quidem titulos evestigio detrahet [2]: fisci vero nomine prorsus alios titulos prædiis ejus qui talia delinquit (si præsens hæc faciat) imponet prius detractis titulis ad illius caput confractis. Si vero absens sit, prædiorum curatore comprehenso tam corpus ejus tormentis subjiciet quam titulos detrahet: & in capite [3] eos curatoris prædiorum comminuet: sciens quod si quid ejusmodi negligat, nos vero didicerimus simul aliorum, ab aliquibus impositos prædiis titulos hærere quam fisci regiarumque domuum tam nostrarum quam pientissimæ Augustæ simul præsidem re ipsa comperta istos per negligentiam omisisse, is qui hunc magistratum obtinet, bonorum suorum publicationem sustinebit, ut qui cum facile pro magnitudine imperii præsens ista prohibere potuisset, debita ea opera neglexerit.

1 Prætor Paphlagoniæ spectabilis.
2 Novell. 18. c. 5. §. 1.
3 Pœnæ genus obscœnæ: titulum injuste adfixum alieni prædio, in caput curatoris ipsius prædii infligi & comminui. adde Nov. 28. c. 5. §.

CAP. V.

Ad hæc diligenter ibi ipsum locorum prospicere volumus, ut omnes qui *latrocinia* [4] *exercent*, qui alienas substantias aut etiam uxores rapiunt, qui alia denique patrant crimina, persequatur, comprehendat, & competentibus suppliciis subdat, & omnem prorsus injustitiam reprimat: neque committat, ut in aliquo probiores & mansuetiores injuriis afficiant, ne aliis denuo talium persecutoribus opus habeamus, cogamurque rursus violentiarum repressores, *latrunculatores* [5] & alia id genus tolerare nomina simul & negotia quæ nos aversati ipsum ad hunc ordinem produximus, & ita amplum dignitatisque plenum magistratum effecimus, ut tam appellationes apud ipsum cum judicat, interpositas ad excellentiam tuam, cuique eundem unquam magistratum suscepturi sunt, & celeberrimum quæstorem sacri nostri palatii, qui in forma consultationis audientiamiis accommodabunt, quam minores causas quingentis solidis, in provincia ejus apud aliquos non spectabiles motas, & si ex delegatione sint, cum per provocationem suspenduntur, ad se deducat in habitu, & ordine sacri auditorii, & ut ipse inter à nobis inventos, & in ampliorem formam redactos magistratus ubique connumeretur. Siquidem & ipsi majores erunt, & in majore quam priores reputatione habebuntur, & facilius nobis vel in majoribus negotiis suum exhibebunt ministerium. Nihil enim in parvo [6] magnum existere, tum à nostris dictum est majoribus, tum nos etiam ex ipsis judicamus probavimusque factis. Subjicietur autem & huic legi descriptio [7] quæ significet, quid è publico tam is qui provinciam regit, quam adsessor & cohors ejus accipiet, quo item dato magistratus codicillos percipiat.

§. 1. Ipsa sane ratio qua magistratum geret, cum hoc loco sub compendio explicata est, tum in lege quæ de omnibus magistratibus, in commune descripta est, simul & ex imperatoriis nostris mandatis, quæ ei dabimus cum administrationis codicillos conferemus, & jusjurandum secundum legem nostram in hoc conscriptam exigemus, manifestabitur.

4 d. Novell. c. 9.
5 Novell. 8. c. 13.
6 Μηδὲν ἐν μικρῷ καθεστάναι μέγα.
7 Ἀντιγραφὴ, notitia.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur omnia perdiscens excellentia tua, & tam magnas illi annonas subministret, & ita ipsum sciat amplæ dignitatis effectum, ut floris & dignitatis hoc à nobis tempore in illum collatæ cupiditate merito multis ipsum consequi sit affectabile.

TIT. IX.

DE PROCONSULE [8] CAPPADOCIÆ [9].

NOVELLA CONSTIT. XXX.

Imper. Justin. Augustus Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Quam amplum nomen [10] Cappadocum gens habeat, & quanta Romanis negotia exhibuerit, priusquam in illorum ditionem redigeretur, non ignorant veteris eruditionis studiosi. Certe olim totius ferme Ponti imperium tenuit, & nominatissimi viri, inque magna apud Romanos reputatione habiti inde *orti valde floruerunt*. Terram præterea habet diffusam admodum, & mirabiliter præstantem, & quæ ita majestati imperatoriæ placuerit, ut etiam possessionibus quas illic habet, peculiarem magistratum præfecerit, non minorem civili, *sed potius majorem*. Siquidem & populosissima est, & urbem maximam præbet ejusdem cognominis tunc charissimis nobis Cæsare [11], qui summo orbis terrarum arbitrio, quod nos obtinemus, bonum dedit principium: qua etiam de causa apud omnes terræ populos nominatissimum Cæsaris nomen est, & nos præter omnes alias imperatoriæ majestatis notas eo gloriamur.

CAP. I.

Hanc sane regionem parvo tradere magistratui contra omne nobis decorum & dignitatem fore visum est, cum alias tum vero maxime, quia semper ipsam adversus magistratum nostris domibus præfectum seditiones movere cernimus, & quia factionibus [12] inter se divisa est civitas, quarum alteram *Tamiacam* [13], quasi fiscalem & ærariam: alteram *Eleuthericam*, hoc est liberam appellant: & cum existat ambitu murorum una, duplex est sententiis. Unde & seditionum & dissensionum occasiones, & si quid omnino mali fatigat homines, id (uti nos arbitramur) ex hac provenit causa: qua sublata, robur simul & concordiam negotio addemus, qua [14] nihil unquam inter homines præclarius exstitit, & præstantius.

§. 1. Ac cum aliis magistratibus, quos nuper inter Pisidas [15], Lycaonas [16], Thracas [17], instituimus administrationis forma & acervus ex duarum rerum congressu constitit: tum vero majore hunc forma adornare cupientes, tertiam etiam potestatem illi adjicimus. Nam is quem huic præficiemus officio non solum præsidebit legibus, & universæ cohorti civili: sed etiam præsidebit militibus tam qui in prædicta regione, quam qui in aliis Pontici tractus provinciis, in quibus Tamiaca existunt prædia, stationes habent, perinde quasi per ea loca super milites cum imperio positus sit. Permittimus etiam illis in homines [18] Tamiacos imperium [19]: & omnes quicunque ad Comitianam [20] prius cohortem pertinebant, sive *Summarii* [21], sive id genus alii fuerunt, hisce obtemperabunt: & triplici [22] forma conflatum habebit magistratum: siquidem & civilis magistratus erit & militaris, neque non Tamiacis quoque rebus præsidebit: utraque illi cohorte, tam Comitiana, quæ & sua conficiet, neque cum civili

8 Præsidem vocat Nov. 8. cap. 15. §. 24. & 25. Nov. 20. c. 2. ubi fit mentio præsidis Cappadociæ primæ & secundæ. Vespasianus Consularem Cappadociæ rectorem imposuit pro equite, & legiones addidit propter assiduos Barbarorum incursus. *Sueton. Vespasiano c. 8.*
9 Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Καππαδοκίας. *Sterin. & S. Bel. l. 5.* De officio proconsulis Cappadociæ, vide *Jul. cap. 85.*
10 *Novell. 20.* Cappadoces suo tempore imperium aliquod habuerunt, Medis postea ac Persis paruerunt. *Herodot. Xenoph.* victi à Philippo. *Justin. Oros.* De regibus Cappadociæ, vid. *Diodor.* 31. adde *Strab.* 12. ubi refert, quam late Cappadoces imperarunt.
11 Cæsaream intelligit, quæ olim Mazacha (à Mesek filio Japheti, ut quidam volunt) mater urbium Cappadociæ, teste Solino c. 47. Cæsaream, de qua nunc agimus nobilitavit suo Episcopatu Basilius cognomento magnus sub Valente.
12 Factiones in Cappadocia erant duæ, Tamiaca & Eleutherica.
13 Tamiaca prædia, possessiones patrimonii principis, vid. *C. de præd. Tamiac.*
14 Concordia civium, nihil inter homines præstantius.
15 *Novell.* 24.
16 *Novell.* 25.
17 *Novell.* 26.
18 Tamiaci homines, qui tractant patrimonium principis.
19 Proconsul Cappadociæ in homines Tamiacos habuit imperium.
20 Id est, comitis domorum, cui suberant Tamiaci, vid. *l. ult. Cod. ubi causæ fiscales.*
21 *Συμπάκτωρ. c. 8. §. 1. J. eod.* ita dicuntur ab æstimationibus & summis rerum faciendis, quarum existimantur periti. adde *Nov 64. Cic. 12. ad Attic.*
22 Proconf. Cappadociæ civilem, & militarem in Tamiacos potestatem habuit.

ΚΕΦ. δ'.

Ἔστω δὲ καὶ οὗτος ὁ νόμος ἡμῖν ἐπὶ Παφλαγόσι κείμενος, τιμιωτέραν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν ἐργαζόμενος καὶ ἐν τοῖς περιβλέπτοις ἀριθμουμένην, καὶ διδοὺς κατὰ τῶν στρατιωτῶν τῶν ἐπιχωρίων ἐξουσίαν, ἐν οἷς ἂν αὐτοῖς γε τὰ δίκαια προστάττῃ, καὶ κατὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς χρῆσθαι προνομίᾳ μὴ δυναμένων· κἂν εἰ μείζονες, κἂν εἰ τυχὸν ἐλάττονες, κἂν εἰ πραγμάτων προεστήκωσι δυνατοῖς προσηκόντων ἀνθρώποις. Καὶ ἐπιμελήσεταί γε διαφερόντως τοῦ κατ' ἐκείνους ῥᾳδίως ἁμαρτανομένου τοὺς τόπους, τὸ μὴ συγχωρεῖν τίτλους ἐπιτιθέναι χωρίοις τισὶν, ἀναγεγραμμένους εἰς πρόσωπον ἕτερον ἄλλον πλὴν τοῦ δημοσίου τε καὶ τῶν βασιλικῶν οἴκων. ἀλλ' εἴ τι τοιοῦτον εὕροι γινόμενον, τοὺς μὲν τίτλους αὐτίκα καθαιρήσει, τοῖς δὲ ἐκείνου χωρίοις τοῦ τοιοῦτο ἁμαρτάνοντος, εἴγε παρὼν ταῦτα πράττοι, τίτλους ἐπιθήσει πάντως ἐκ μέρους τοῦ δημοσίου, πρότερον τοὺς καθαιρεθέντας τίτλους εἰς τὴν ἐκείνου συντρίψας κεφαλήν· εἰ δὲ ἀπὼν εἴη, τὸν τῶν χωρίων προεστῶτα συλλαβὼν, τό τε σῶμα τὸ αὐτοῦ βασάνοις ὑποβαλεῖ, τούς τε τίτλους καθαιρήσει, εἰς κεφαλὴν τοῦ προεστῶτος τῶν χωρίων αὐτοὺς κατεάξας· γινώσκων ὡς εἴ τι τοιοῦτό τι παρίδοι, καὶ μάθοιμεν τίτλους ἐπικειμένους παρά τινων ἐπιτιθεμένους ἄλλων πλὴν τοῦ τε δημοσίου τῶν τε βασιλικῶν οἴκων ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβεστάτης αὐγούστης, τόν τε ἄρχοντα μαθόντες τὸ γινόμενον παριδεῖν, αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ὑποστήσεται δήμευσιν, ὡς παρὸν ταῦτα ῥᾳδίως κωλύειν, τῷ μεγέθει χρώμενος τῆς ἀρχῆς, ὅμως ἐξεπίτηδες τούτων ὑπεριδών.

ΚΕΦ. ε'.

Κελεύομεν δὲ ἤδη προνοεῖν αὐτὸν βουλόμεθα, τοὺς πανταχοῦ λῃστείαις ἐπιχειροῦντας, καὶ τοὺς ἁρπάζοντας τοὺς ἀλλοτρίους βίους ἢ καὶ γυναῖκας, καὶ ἄλλα ἐγκλήματα ἐργαζομένους, συνέχειν τε αὐτοὺς καὶ τιμωρίαις ὑποβάλλειν προσηκούσαις, καὶ πᾶσαν ἀδικίαν ἀναστέλλειν, καὶ μὴ συγχωρεῖν εἶναί τινας τοὺς ἐπιεικεστέρους ἀδικεῖν. ὥστε μὴ πάλιν ἡμᾶς ἑτέρων δεῖσθαι τῶν τοὺς τοιούτους ἐπεξιόντων, καὶ πάλιν ἀνέχεσθαι βιαιοκωλυτῶν, καὶ λῃστοδιωκτῶν, καὶ ἑτέρων τοιούτων ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων, ἅπερ ἡμεῖς ἀποστρεφόμενοι, πρὸς ταύτην αὐτὸν τὴν τάξιν ἠγάγομεν, καὶ οὕτως αὐτοῦ σεμνὴν τὴν ἀρχὴν πεποιήκαμεν, ὥστε καὶ τὰς ἐκκλήτους τὰς αὐτοῦ δικάζοντι διδομένας, πρός τε τὴν σὴν ὑπεροχὴν καὶ τοὺς κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν παραληψομένους ἀρχὴν, πρός τε τὸν ἐνδοξότατον κυαίστωρα τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, οἳ κατὰ τάξιν κοινολογίας αὐτῶν ἀκροάσονται· τὰς δὲ ἐλάττους τῶν πεντακοσίων νομισμάτων οὔσας τὰς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τὴν αὐτοῦ κινουμένας, παρά τισιν ἑτέροις οὐ περιβλέπτοις, εἰ καὶ ἐκ παραπομπῆς εἶεν, ὅταν ἐφέσιμοι γένωνται, πρὸς ἑαυτὸν ἄγοι, ἐν τῷ τοῦ θείου ἀκροατηρίου τάξει· ἵνα πανταχόθεν καὶ αὐτὸς συναριθμοῖτο ταῖς ἀρχαῖς ταῖς παρ' ἡμῶν ἐξηυρημέναις, καὶ εἰς σεμνότερον ἀναχθείσαις σχῆμα. ἔσονται γὰρ δὴ καὶ αὐταὶ μείζους, καὶ τῶν προτέρων ἀξιολογώτεραι, καὶ ῥᾳδίως ἡμῖν πρὸς τὰ μείζονα τῶν πραγμάτων ὑπηρετήσονται. μηδὲν γὰρ ἐν μικρῷ καθεστάναι μέγα, καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν εἴρηται, καὶ ἡμεῖς γε αὐτοῖς ἐπ' αὐτῶν ἐγκεκρίκαμέν τε καὶ δεδοκιμάκαμεν τῶν ἔργων. ὑποτεθήσεται τοίνυν ἀντιγραφὴ καὶ τῷδε τῷ νόμῳ, δηλοῦσα τί μὲν λήψεται παρὰ τοῦ δημοσίου, τοῦτο μὲν ὁ τὴν ἐπαρχίαν ἰθύνων αὐτὸς, τοῦτο δὲ ὁ πάρεδρος, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ· τί δὲ διδοὺς, τὰ τῆς ἀρχῆς παραλήψεται σύμβολα. §. α'. Ὁ δὲ τρόπος καθ' ὃν ἄρξει, κεῖται μὲν ἐν βραχεῖ διηρθρωμένος, φανερὸς δὲ αὐτῷ καὶ παρὰ τοῦ νόμου γενήσεται τοῦ περὶ πασῶν τῶν ἀρχῶν ἐν κοινῷ γραφέντος, καὶ παρὰ τῶν βασιλικῶν ἡμῶν παραγγελμάτων, ἅπερ αὐτῷ δώσομεν ὅτε καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς διδῶμεν σύμβολα, καὶ τὸν ὅρκον ἀπαιτοῖμεν, τοῦτον δή τι κατὰ τὸν νόμον τὸν ἡμέτερον γεγραμμένον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, τοσαύτας τε αὐτῷ τὰς σιτήσεις ἐπιδιδότω, ὥστε τε αὐτὴν ἴσω σεμνὴν γενομένην ὡς πολλοῖς ἐκείνης περισπούδαστον, τῇ τοῦ νῦν αὐτῇ δοθέντος παρ' ἡμῶν ἄνθους τε καὶ ἀξιώματος ἐπιθυμίᾳ. Dat. XV. Kalend. August. *Constantinop.* BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Καππαδοκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῆς Ἕω τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πόσον ἐστὶ τὸ Καππαδοκῶν ὄνομά τε καὶ ἔθνος, καὶ ὅπως τὴν ἀρχὴν ἵνα κλιθείη πρὸ πραγμάτων παρέχει Ῥωμαίοις, οἱ τῶν ἀρχαίων ἐπιμελούμενοι οὐκ ἠγνοήκασιν ἱστορίας. τοῦτο γὰρ Πόντου σχεδὸν παντὸς ἦρξε, καὶ ἄνδρες ὀνομαστότατοί τε καὶ φρονήματος ἄξιοι Ῥωμαίοις γενόμενοι, μεγάλως ἐκεῖθεν ἤνθησαν. γῆν τε αὐτοῖς ἔστι πολλή τε καὶ θαυμαστὴ, καὶ οὕτως ἀρέσκουσα τῇ βασιλείᾳ, ὡς καὶ ἀρχὴν ἐπιστῆσαι ταῖς ἐκεῖσε κτήσεσιν ἰδίαν, τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς οὐκ ἐλάττω, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ μείζω. πολυανθρωποτάτη τε γὰρ καθέστηκε, καὶ πόλιν τε παρέχεται μεγίστην, τὴν τοῦ φιλτάτου Καίσαρος ἡμῶν ἐπώνυμον, ὃς ἄριστος ἀρχὴν ἀγαθὴν τῇ καθ' ἡμᾶς μοναρχίᾳ δέδωκεν· δι' ὃ καὶ ἐν ἅπασι τοῖς τῆς γῆς ἔθνεσιν ὀνομαστότατόν ἐστι τὸ τοῦ Καίσαρος ὄνομα, καὶ φαμὲν ἡμεῖς παρ' ἄλλα πρὸς τὰ τῆς βασιλείας σύμβολα σεμνυνόμεθα.

ΚΕΦ. α'.

Ταύτην δὴ τὴν χώραν ἀρχῇ παραδιδόναι μικρᾷ, σφόδρα ἡμῖν ἔδοξε τοῦ πρέποντος ἀνάξιον. ἄλλως τε καὶ στασιάζουσαν αὐτὴν ἀεὶ πρὸς τὴν ἐφεστῶσαν τοῖς ἡμετέροις οἴκοις θεωροῦμεν ἀρχήν· καὶ μεμερισμένην γε τὰ τῆς πόλεώς ἐστι, καὶ τὸ μέν τι ταμιακόν ἐστιν αὐτῆς, ἐλευθερικὸν δὲ καλοῦσι θάτερον. καὶ μία μέν ἐστιν ἡ πόλις τῷ περιβόλῳ, διπλῆ δὲ ταῖς γνώμαις· ὅθεν καὶ στάσεων ἀφορμαὶ καὶ διχονοίας, καὶ εἴ τι κακὸν ἀνθρώπους ἐνοχλεῖ, παρὰ ταύτης ἐστὶν, ὥς γε οἰόμεθα, τῆς προφάσεως. ἣν ἀνελόντες, ἰσχύν τε ἅμα καὶ ὁμόνοιαν τῷ πράγματι δώσομεν. ἧς οὐ μεῖζόν τι οὐδὲν ἐν ἀνθρώποις ἔφυ καλλίων. §. α'. Ταῖς μὲν οὖν ἄλλαις ἀρχαῖς, ἃς ἔναγχος ἐν Πισίδαις τε καὶ Λυκάοσι καὶ Θρᾳξὶ κατεστήσαμεν, ἐκ διπλῆς πρός τε σύνοδον τὸ σχῆμά τε καὶ ἄθροισμα καθεστήκει· ταύτην δὲ δὴ τὴν Καππαδοκῶν μείζονι κοσμῆσαι σχήματι βουλόμενοι, τρίτην προστίθεμεν αὐτῇ τὴν ἐξουσίαν. ὁ γὰρ κατὰ ταύτην τὴν ἀρχὴν ἐσόμενος οὐ μόνον τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτικῆς ἁπάσης τάξεως, ἡγήσεται δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν, τῶν τε ἐπὶ τῆς εἰρημένης χώρας, τῶν τε ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἱδρυμένων, ἐν αἷς τὰ ταμιακὰ χωρία τεθήκασιν, ὥσπερ ἂν εἰ στρατιωτικῆς αὐτόθεν ἐπέζησεν ἀρχῆς. δίδομεν δὲ αὐτῷ καὶ τῶν ταμιακῶν ἄρχειν ἀνθρώπων· καὶ πάντες ὁπόσοι τῆς κομιτιανῆς ἐτύγχανον πρότερον ὄντες τάξεως, (συμπάκται τε φαμὲν, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον ἦν) πεισθήσονται τούτῳ. καὶ τριπλοῦν ἔσται τὸ σχῆμα τὸ συνάγον αὐτῷ τὴν ἀρχήν. ὁ γὰρ αὐτὸς πολιτικήν τε ἕξει ἀρχὴν, καὶ στρατιωτικὴν, καὶ τῶν ταμιακῶν ἡγήσεται πραγμάτων ὑπουργούσης ἑκατέρας αὐτῷ τάξεως, τῆς τε κομιτιανῆς, (ἥτις καὶ οἰκεία πρᾶξις), καὶ οὐδὲν ἐπικοινωνοῦσα τῇ πολιτικῇ τάξει, τῆς τε τοῦ λαμπροτάτου τοῦ ἐπάρ-

τῆς ὑπαρχικῆς ἀρχόμενος. πάντως δὲ ἀνθυπατικὴν ἔχειν τὴν τάξιν τε καὶ καλεῖσθαι βουλόμεθα, τὴν τάξιν μὲν μίαν ἰσχύουσαν προσηγορίαν, τὴν τῆς ἀνθυπατικῆς φημί, τὰ μέντοι οἰκεῖα διῃρημένως πράττουσαν, τήν τε πρότερον κομητιανὴν, τήν τε πρότερον πολιτικὴν, ὥστε τὴν μὲν πολιτικὴν ἐπιμελεῖσθαι τῶν δημοσίων τε καὶ πολιτικῶν ὅσα εἰς αὐτὴν ἀνήκειν ἄνωθεν ἴσμεν, τὴν δὲ πρότερον κομητιανὴν οὖσαν τάξιν ὑπουργεῖν τῇ τῶν βασιλικῶν πραγμάτων διοικήσει, καὶ τὴν εἴσπραξιν ποιεῖσθαι κατὰ ὅσον νῦν ὑφηγησόμεθα σχῆμα.

ΚΕΦ. β'.

Τὸ μὲν γὰρ τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν πραγματευτῶν ὄνομα οὐδὲ εἶναι παντελῶς βουλόμεθα, πρὸς τὰ ἀρχαιότερα βλέποντες παραδείγματα, καὶ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἐπήρειαν, ἣν τοῖς ἀθλίοις ἐπῆγον συντελεσταῖς. ὀνομάζεσθαι δὲ βουλόμεθα κατ' οἶκον ἕκαστον, κινδύνῳ τῆς ὅλης κομητιανῆς τάξεως, καὶ τῶν δεκατριῶν πρωτευόντων (οὓς δὴ μαγίστρους πρώτους καὶ δευτέρους καλοῦσιν) ἑτέρους τοὺς μετ' αὐτοὺς εὐθὺς ἀποκεκριμένους δεκατρεῖς, ἕνα, ὡς εἴρηται, κατ' οἶκον ἕκαστον. τούτους δὲ δὴ τοὺς μετὰ τοὺς προτέρους δεκατρεῖς ποιεῖσθαι τὴν εἴσπραξιν, καὶ φυλάττειν τὰ οἰκεῖα τῷ δημοσίῳ· προνοεῖν δὲ καὶ τῆς ἀπαθείας τῶν συντελῶν, ἐφ' ᾧ τε μηδένα αὐτοὺς μηδ' ὁτιοῦν ὑφίστασθαι βλάβος, γινώσκοντας ὡς ἡ ἐντεῦθεν ἐπιτιθεμένη ζημία τοῖς ὑποτελέσι, πολλῷ πλέον τὴν αὐτῶν εὐπορίαν περισκοπεῖν, οἷα καὶ τοῦ κινδύνου ἐπ' αὐτοὺς φερομένου πάσης τῆς δημοσίας εἰσπράξεως. Μηδὲ ὅπου δὲ παρέχειν παντελῶς μήτε τοὺς πρότερον καλουμένους πρώτους καὶ τοὺς δευτέρους μαγίστρους, μήτε τοὺς μετ' αὐτοὺς νῦν δεκατρεῖς, (οὓς ἐψηφισάμεθα τὴν ἄνυσιν τῶν δημοσίων ποιεῖσθαι) μήτε ἄλλον μηδένα τῶν τῆς κομητιανῆς τάξεως, τῷ κατὰ καιρὸν περιβλέπτῳ ἀνθυπάτῳ, ἢ προφάσει ὀνομασίας, ἢ ἑτέρας οἱασδήποτε αἰτίας, μόνων ἀνὰ quinquaginta solidorum παρ' ἑκάστου τῶν δεκατριῶν πρακτόρων τοῖς προτέροις τρισκαίδεκα μαγίστροις παρεχομένων.

ΚΕΦ. γ'.

Αὐτοὺς μέντοι τοὺς ἀπαιτητὰς μηδὲ ὅπου κομίζεσθαι πλέον παρὰ τῶν γεωργῶν, ἢ τῶν ὅλως ὑποτελούντων δι' αὐτῶν τὴν εἴσπραξιν, πλὴν τῶν περιεχομένων τοῖς τύποις Νικήτου τοῦ τῆς μεγαλοπρεποῦς μνήμης, καὶ ἀφορισθέντων τοῖς ἀπαιτηταῖς· μὴ δυναμένων αὐτῶν πλάττειν ὀνόματα, καὶ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων τούτων ἐπιτιθέναι ζημίας, ἀποχαστικῶν τε ἕνεκεν, ἢ τρακτευτικῶν, ἢ ἑτέρας οἱασδήποτε προφάσεως, εἴτε εἰς συνήθειάν τινα δῆθεν ἀναφερομένης, εἴτε εἰς οἱανοῦν ἐπήρειαν. τούτων γὰρ πάντων ἐλευθέρους τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς φυλάττεσθαι βουλόμεθα. μάλιστα γὰρ αὐτοὺς ἐλευθεροῦμεν τοῦ πονηροῦ τε καὶ ὀλεθρίου διατιμήματος, ὃ τοῖς κατὰ καιρὸν παρεῖχον τρακτευταῖς, ἐλαττοῦντος περί τε τὸ δημόσιον περί τε τὰς οἰκείας ἀπογραφάς. ἀλλὰ κἂν εἴ τις τύπος ἦν βουλόμενος παρέχεσθαί τι τοῖς τρακτευταῖς, ἢ μακρὰ συνήθεια, καὶ ταύτην ἀναιροῦμεν, αὐτὸ γὰρ δὴ τὸ τῶν τρακτευτῶν περιελόντες ὄνομα, καὶ πᾶν τὸ εἰς αὐτὸ ἀνῆκον εἰκότως συναφαιρούμεθα, ταύτην ἰδικὴν φιλοτιμίαν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι διδόντες. εἰ δέ τις τολμήσειε τῶν πρακτόρων ἕτερόν τι λαβεῖν παρὰ τὰ διωρισμένα τοῖς τύποις Νικήτου τοῦ μακαριωτάτου, (ταῦτα γὰρ μόνα κομίζεσθαι συγχωροῦμεν αὐτοῖς) ἴστω καὶ τῆς στρατείας καὶ τῆς ἀξίας καὶ οὐσίας ἐκπεσούμενος τῆς αὐτοῦ.

ΚΕΦ. δ'.

Ἐπειδὴ δὲ εἰκός ἐστιν ἐν τοῖς δέκα καὶ τρισὶ πράκτορσι (διότι κατὰ βαθμὸν εἰς ταύτην προϊέναι τὴν τάξιν αὐτοὺς θεσπίζομεν) ἕνα εἶναι πρὸς τὸ πρᾶγμα ἀνεπιτήδειον, μένειν μὲν αὐτῷ καὶ οὕτως τὴν ἐκ τοῦ βαθμοῦ πρόσοδον συγχωροῦμεν, θεσπίζομεν δὲ τοὺς δεκατρεῖς τοὺς προτέρους μαγίστρους, καὶ πρός γε τοὺς μετ' αὐτοὺς ἕτερόν τινα βοηθὸν αὐτῷ προσονομάζειν, κινδύνῳ οἰκείῳ καὶ τῶν ὄντων αὐτοῖς πραγμάτων, ὡς τὸ πρᾶγμα χρησίμως ἀνύσοντος. ὥστε μήτε τὸ δημόσιον ἀδικεῖσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου, μήτε ἐκεῖνον ἐκπίπτειν τῆς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ βαθμοῦ παραμυθίας· δηλαδὴ κινδύνῳ τῶν δεκατριῶν μαγίστρων καὶ τῶν ἄλλων τῶν μετ' αὐτούς, τῆς τοῦ βοηθοῦ τοῦ μὴ πρὸς τοῦτ' ἐπιτηδείου προβολῆς γινομένης, ὡς εἴρηται. Καὶ μεγάλην ἡμῖν τοὺς τῶν δημοσίων πράκτορας δίκαιοί γε εἰσιν ὁμολογεῖν χάριν, ἀπαλλαγεῖσιν αὐτοῖς τῶν πολλῶν ἐκείνων ζημιῶν ἃς ὑπέκειντο τοῖς μαγίστροις παρέχειν, καὶ τῷ κατὰ καιρὸν περιβλέπτῳ κόμητι, καὶ τῇ αὐτοῦ τάξει. διὰ τοῦτο δὲ αὐτοὺς τούτων ἁπάντων ἐλευθερώσομεν, ἵνα μηδὲ αὐτοὶ τοὺς ὑποτελεῖς ἀδικοῖεν, μηδὲ τὰς προφάσεις ἐκείνας, ὡς εἰς ἐπήρειαν ἐπινοοῦντες, introitus τε καὶ ἕτερα ὀνομάζοντες, τὰ τῶν γεωργῶν κατεσθίοιεν βίον· ἀλλὰ μόνοις ἀρκούμενοι τοῖς περιεχομένοις τοῖς ἐπιτεταγμένοις, κατὰ τὸν τύπον Νικήτου τοῦ τῆς λαμπρᾶς μνήμης, τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπέχοιντο.

ΚΕΦ. ε'.

Αὐτῷ δὲ τῷ περιβλέπτῳ ἀνθυπάτῳ ἁπάντων ὁμοίως ἔσται φροντίς, εἴτε πολιτικόν τι εἴη, εἴτε εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀρχήν, εἴτε εἰς τὴν ταμιακὴν ἐξουσίαν βλέπον· καὶ οὐδενὸς ἀμελήσει τῶν πάντων, ἐπειδὴ καὶ μείζονα τῶν ἄλλων ἀρχῶν δοῦναι τῷ τόπῳ βουλόμεθα. νενομισμένον γὰρ τοῖς πάλαι Ῥωμαίοις ἢ τοὺς ὑπάτους ἀποκληροῦν ἢ τοὺς γενομένους ὑπάτους, ἢ τοὺς ἀντ' ἐκείνων πεμπομένους (οὓς ἀνθυπάτους ἐκάλουν) διὰ τοῦτο καὶ τὴν Καππαδόκων ἀρχὴν ἀνθυπατείαν εἶναι βουλόμεθα, ᾗ ποτε Ῥωμαῖοι πρότερον τὴν ἐν Ἀφρικῇ κατεκόσμησαν ἀρχήν. ἣν ἡμεῖς εἰς τοσοῦτον ηὐξήσαμεν, ὡς τὸν παραλαμβάνοντα ταύτην τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις τῶν ἱερῶν ἡμῶν συναριθμεῖσθαι πραιτωρίων. καλείσθω τε ὁ ταύτης ἡγούμενος τῇ πατρίῳ φωνῇ, proconsul Justinianus Cappadociæ. ὥστε καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἔχειν ἴδιον, καὶ τὸ ἀρχηγέτην συνονομάζεσθαι τῷ πράγματι. δέξαιτο γὰρ ἂν ὁ τὴν ἀρχὴν κρατῶν τὸ τοιοῦτον σχῆμα ῥᾳδίως. ἐπεὶ καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἐκτεινομένην προφάσει τῆς ταμιακῆς κτήσεως, καὶ εἰς τόπους ἑτέρους· καὶ ὅλως ὅσοις πρᾶγμα, τοσούτοις ἐφεστὼς πράγμασί τε καὶ ἀνθρώποις, καὶ ἀξιώματι καὶ αὐθεντίᾳ περιττεύων, τῆς στρατιωτικῆς αὐτῷ προσαρμοζομένης ἰσχύος. τὰ μὲν γὰρ πολιτικὰ πράξει κατὰ τὸ σύνηθες, τῶν δὲ στρατιωτῶν δὲ ἡγήσεται σφόδρα ῥᾳδίως, οἷα κἀκείνων ὑποτασσομένων αὐτῷ. §. α'. Προσεχέτω δὲ μάλιστα τῇ νῦν τῇ τῶν ταμιακῶν διοικήσει πραγμάτων ἅπαξ εἰς οὕτω δεινὸν καὶ πανταχόθεν καπηλευομένην ἐξολισθήσαντι ἀπορίαν, ὡς μηδενὸς ἀξίαν σχεδὸν αὐτὴν καθεστάναι. τοσαῦτα γὰρ μεμαθήκαμεν ἁμαρτάνεσθαι κατὰ τὴν χώραν, ὅσα μόλις ἀνδρὶ τῷ μεγίστῳ ἔστιν θεραπείαν ῥᾳδίως. αἱ γὰρ τῶν δυνατῶν ἐπιτροπεύοντες κτήσεις ἀλλ' ἔτι καὶ ἐρυθριῶμεν εἰπεῖν μεθ' ὅσης ἀλῶνται τῆς ἀτοπίας, καὶ ὡς δορυφόροις τισὶ αὐτοῖς θεραπεύονται, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων οὐ φορητὸν ἀκολουθεῖ, καὶ λῃστεύουσιν ἅπαντας ἀναιδῶς· καὶ θαυμάζομεν ὅπως ἤρκεσαν οἱ κατ' ἐκεῖνον ὑπήκοοι ἐξαρκεῖν ἀδικούμενοι. τοιγαροῦν καθ' ἡμέραν ἡμᾶς ἐνοχλοῦσί τε ἡμῖν καὶ τὰ κοινὰ πράττουσι πλῆθος προσιόντων Καππαδόκων ἀδικουμένων, καὶ πολλοὶ μὲν ἐν αὐτοῖς ἱερεῖς, γυναῖκες δὲ ὡς πλεῖστος καὶ πάντες ὀδύρονται, καὶ τὴν τῶν οἰκείων ἀφαίρεσιν αὐτῶν πραγμάτων, ἐπεὶ μηδεὶς ἐστὶ πλησίον, ὁ τὰ τοιαῦτα κωλύειν ἰσχύων. ἡ ταμιακὴ δὲ κτῆσις ἤδη σχεδὸν ἰδιωτικὸν γέγονεν ὅλη. διαπεπραγμένη τε καὶ ἀφηρπασμένη σὺν αὐτοῖς τοῖς τῶν ἵππων ἀγέλαις, ἀντιφθεγγομένου παντελῶς οὐδενός, ἀλλὰ τοῦ στόματος αὐτοῖς ἐμφραττομένου χρυσῷ.

ΚΕΦ. ς'.

Διὰ ταῦτα τοίνυν ἕνα τῶν ἡμῖν γνωριμωτάτων ἐπιστῆσαι τῇ χώρᾳ ταύτῃ βουλόμεθα, ὃς δὴ ταύτης τῆς τριπλῆς ἡγήσεται τάξεως, μόνος ἐν αὐτῇ

cohorte habebit commercium, quam clarissimi provinciæ præsidis apparente. Universam vero proconsularem fieri appellarique volumus utraque cohorte, tam quæ Comitiana prius, quam quæ civilis vocabatur, tametsi unam appellationem (nempe proconsularem) obtinet, separatim tamen sua obeunte munera: ut civilis quidem curet tributaria & civilia, quæ initio semper ad ipsam pertinuisse scimus. Quæ vero Comitiana prius cohors erat, imperialium rerum administrationi insistat, & exactionem conficiat, ea scilicet forma quam modo explanabimus.

Cap. II.

Curatorum [1] etenim & tractatorum [2] ne nomen quidem omnino superesse volumus, respicientes ad vetera exempla, & nimiam læsionem quam miseris illi collatoribus induxerunt, sed per singulas domos, & totius Comitianæ cohortis, tredecimque [3] primatium, quos primos [4] & secundos magistros vocant periculo, alios tredecim, qui statim post illos separati sint, nominari volumus, singulos (ut dictum est) ex singulis ædibus: & post priores tredecim exactioni incumbere, & servare fisco quæ sua sunt: prospicere item collatorum indolentiæ, & ne quid ab aliquo ipsorum damni sustineant: scientes quod damnum ex causa collatoribus irrogatum, multo magis ipsorum facultates respiciet, cum totius publicæ exactionis periculum ad ipsos devolvatur. Sed neque eos qui primi & secundi prius magistri vocitabantur, neque tredecim illos qui post ipsos modo separati sunt, quos profligationem [5] tributorum facere sanximus, quidquam omnino spectabili pro tempore Proconsuli præbere vel nominationis titulo, vel quacunque alia de causa: si quinquageni solidi aurei ab unoquoque horum tredecim exactorum primoribus tredecim magistris præbeantur.

Cap. III.

Porro neque ipsos exactores [6] amplius aliquid à rusticis aut denique iis qui ab ipsis exactionem tolerant, accipere, quam quæ *formis* [7] *Nicetæ* magnificæ memoriæ continentur, & exactoribus deputata sunt nequeuntibus ipsis nomina fingere & damna pro hisce nominibus inducere per causam *Apochicam* [8], seu tractatoriarum, vel quocunque alio prætextu, sive ad aliquam consuetudinem, sive ad quamcunque vexationem porrigatur, cum enim ab omnibus illis collatores nostros liberos conservari volumus, tum improbo etiam & pernicioso tributo eos liberamus, quod pendebant tractatoribus, per quod fiebat ut circa publicum, & suas descriptiones idonei non essent, quin & si forma aliqua sit pragmatica, quæ velit tractatoribus aliquid præberi, aut longa consuetudo: etiam hanc tollimus, sublato enim ipso nomine tractatorum merito quidquid ad eam causam pervenit una sustulimus, specialem hanc collatoribus nostris largitatem impartientes. Quod si quis exactorum præter ea quæ forma beatiss. Nicetæ definita sunt, quæ sola ipsos ferre concedimus, aliud quiddam ausus fuerit accipere: sciat tam militia se, quam dignitate & sua substantia casurum.

Cap. IV.

Quoniam vero fieri potest, ut inter tredecim exactores (siquidem ut gradatim [9] ad hunc perveniant ordinem, sancimus,) unus aliquis ad expediendam exactionem idoneus non sit: concedimus, ut sic quoque reditus quidem ex eo gradu salvus illi permaneat. Cæterum sancimus, ut tredecim illi primores magistri, & insuper qui post ipsos sunt proximi proprio bonorum suorum periculo alterum quempiam illi *Adjutorem* adnominent, qui convenienter pro illo exactionem expediat: ut neque per illius imbecillitatem injuria afficiatur fiscus, neque ille temporis & gradus sui solatio defraudetur, promotione videlicet adjutoris ejus, qui ad hoc munus idoneus non est, facienda, periculo (ut dictum est) tredecim primorum magistrorum, & aliorum qui post illos sunt proximi. Ac magnas merito nobis gratias publicorum tributorum exactores [10] habere oportebit, qui ingentibus illis damnis quibus antea tam magistris quam spectabili pro tempore comiti, ejusque cohorti obnoxii erant, eos liberaverimus, propterea autem hisce omnibus eos liberavimus, ut neque ipsi collatores nostros injuriis opprimant, neque [11] prætextus excogitent introitus illos aut aliter nominantes, quibus rusticorum facultates enervent: sed his solis contenti quæ secundum formam Nicetæ claræ memoriæ curatoribus præbebantur, omnibus aliis abstineant.

Cap. V.

Ipsi vero spectabili proconsuli omnium ex æquo rerum cura imminebit, sive civile aliquod sit, sive ad militarem magistratum, sive ad potestatem Tamiacam respiciat, neque quidquam omnium negliget. Ac quoniam majorem huic loco, quam cæteris magistratum attribuere volumus, & veteribus Romanis in more fuit, ut vel designatis consulibus, vel his qui illorum loco proficiscerentur, quos proconsules vocitabant, provincias sortirentur: propterea & Cappadocum magistratum proconsulatum esse volumus, quo in Africa [12] prius Romani imperium suum exornarunt. Et in tantum illum nos magistratum auximus, ut eum qui hunc suscipit, gloriosissimis sacrorum nostrorum prætoriorum præfectis connumeremus. Appellaturque patria [13] lingua is qui huic præsidet, *Proconsul Justinianeus Cappadociæ*, ut & appellationem magistratui propriam habeat, & simul ex re ipsa archegetes [14], quasi primarius magistratus nominetur: susceperit enim is qui hunc magistratum obtinet facile talem formam, quando & potestatem per se magnam, & per causam Tamiacæ possessionis etiam ad alia loca, prætensam habeat. In summa tot rebus hominibusque præsidens dignitate & auctoritate affluet, adjunctisque militaribus copiis omnia disponet minore negotio. Civiles igitur res conficiet more solito: militaribus vero & ipsis commode præibit, nempe & illis se ipsi submittentibus. §. 1. Sed cum primis animum adverito ad rerum Tamiacarum administrationem, quæ in tam gravem & omnium cauponationibus expositam inopiam delapsæ sunt, ut in nullo fere amplius pretio existant. Tot tantaque enim edocti sumus per provinciam delinqui quæ vix amplissimo cuique adhibita medicina curare facile est. Nam qui potentium possessiones procurant (sed pudet nos jam propemodum dicere) quanta cum insolentia passim oberrant, ut stipatores [15] illis inserviant, ut non ferenda hominum multitudo ipsos sequatur, ut impudenter omnes latrocinentur: miramurque sedulo, quomodo eo loci subditi, tot perferendis injuriis suffecerint. Inde adeo quotidie Cappadocum injuriis oppressorum multitudo occupatos nos & rempub. tractantes adit, ex quibus multi sacerdotes, plerumque mulieres, qui omnes lamentantur, queruntur que res suas sibi ablatas esse, quando nemo in proximo sit, qui hujusmodi prohibere valeat. Tamiaca [16] certe possessio jam [17] pene in formam privatæ redacta est, tota convulsa, direptaque una cum suis equitiis [18] nemine omnino reclamante, ore scilicet ipsis auro obstructo.

Cap. VI.

His igitur de rebus unum aliquem ex perspectissimis nobis regioni huic præficere decrevimus, qui triplici [19] huic ordini præsit, solus omne

1 Epitropi & tractatores concilium. *Julian.*
2 Τραχτευτὰς, Tractatores *Novell. 28. cap. 24. in fin. Jul.* Dicuntur etiam tractores, *l. ult. C. de cursu publ. lib. 12.* & πραγματευταὶ glossariis curam eos egisse τῶν ἐν πράξεσι τῶν δημοσίων φόρων loquor. Tractores ergo sunt, qui tractant & administrant prædia fiscalia, *Bissiminius.* Sed tamen Cujacius *ad l. 3. C. de tract. largitional. tit.* tractatores & chartularios pro iisdem dici notat. Quid tractoria, vid. *Cod. de tractoriis & stativis, l. 12.*
3 Tredecim magistri.
4 Primi & secundi magistri.
5 Ἄνυσιν.
6 Canonicarii hi mittebantur a præposito, *Julian. hic in fin. & n. 85. in fin.*
7 Τοῖς τύποις. Formæ sunt velut Edicta vel leges seu præfectorum prætoriar.
8 Ἀποχαστικῶν τε ἕνεκεν ἢ τρακτευτικῶν, ἀποχαὶ sunt solutorum.
9 Gradatim honores deferendi, *ut hic l. ult. gradatim 11. ff. de muneribus.* appellationes quoque gradatim faciendæ, hoc est, ab imis per medios ad eos qui summi sunt, judices. *Nov. 23. c. 4. in fin.* Gradatim ita præstatur, quod familiæ relictum est, *l. fideicommissum 5. C. de verb. sign.*
10 Δημοσίων πράκτορας.
11 Μηδὲ τὰς προφάσεις ἐκείνας ὡς εἰς ἐπήρειαν ἐπινοοῦντες Introitus τε καὶ ἕτερα ὀνομάζοντες, neque occasiones illas in damnum excogitantes introitus, aut simili alio nomine appellent.
12 Id est, Carthagine, quæ, ut Sextus Rufus scribit, prima fuit proconsularis provincia, & simpliciter *proconsularis provincia* cum dicitur, hæc dicitur, & *proconsul* quoque per eminentiam, Africæ proconsul. Vid. *Cujac. hic.*
13 Id est, Latina. *Nov. 22. c. 2.*
14 Hæc verba quæ sequuntur sunt interpretis, ἀρχηγέτης princeps, ἀρχηγετεῖν, ἀρχηγεσία, ἀρχηγετεία.
15 Δορυφόροι.
16 Id est, res patrimoniales principis.
17 Tamiacæ possessiones à forma rerum privatarum differebant.
18 Equitia, ἵππων ἀγέλας, equorum armenta & greges. Cappadocia altrix equorum & provectui equino accommodatissima. Solinus *cap. 47. Jam pascua feminat Cappadocum, vel cornipedes patrias Argeus equorum. Claudianus 2. in Rufinum.* Argæum autem montem præruptum Cappadociæ intelligit, de quo Solinus *d. loc.*
19 Sustinet enim munus duorum olim præsidum Cappadociæ, & comitis domorum in eadem Cappadocia.

omne in se imperium & potestatem circumferens, civilis officii utens insignibus, habens in usu vehiculum [1] ex argento, securim, fasces, & quæcunque olim proconsularis imperii fuerunt insignia: præcipiet autem & militibus & curam geret Tamiacorum redituum, ut sine ullo detrimento & cessatione omnibus ad hoc ordinatis magistratibus obveniant, multoque magis ad nostrum palatium, quemadmodum etiamnum occasione eorum quæ vel nobis, vel sacratissimæ & pientissimæ Augustæ conjugi nostræ inferuntur, tam in auro quam veste ingrediantur: nihil enim illinc volumus decedere. §. 1. Non tamen ut ea forma præbeantur, qua hactenus, ex rapinis scilicet, & ex titulo læsionis dationisque collatorum, (hæc enim omnia tum odio prosequimur, tum è nostra ejicimus republica) sed ex justis legitimisque causis, quas subjici sacræ huic nostræ legi jussimus, ut eas ferens is qui pro tempore hunc gerit magistratum sacratissimæ Augustæ conjugi nostræ *quinquaginta* auri libras, prout dictum est, inferat. Magistratum etenim gratis nos creamus: & ordinationes ejus absque omnibus procedere largitionibus sancimus: neque quisquam erit, qui pro hac quidquam capiet. §. 2. Sed & annonas ipsi quidem ad viginti usque auri libras damus, prout subjicitur: adsessori vero ejus præbemus ad duas auri libras: capiet item utraque cohors id quod usque adhuc è publico suppeditabatur, nullo prorsus modo deminutum: nulla enim re hunc magistratum minuimus: & maxime [2] gloriosissimi præpositi sacri nostri cubiculi [3]: si quidem & hunc & suppositam ipsi devotiss. Palatinorum scholam in Cappadocia simili cum potestate, ordine & figura manere sancimus: non tamen quicquam exinde ferentem vel consuetudinem vel annonarum titulo, vel in auro, vel in veste, vel in aliis speciebus, neque à *spectabili* pro tempore proconsule, neque ab ejus cohorte: nam aliter puritas conservari nequeat, sub unum enim magistratum, quidquid in ea regione geritur, contrahimus, ne convulsione ipsa claudicet.

[1] Ὀχημά τι ἐξ ἀργύρου carrucam argenteam, *Jul. hic*, n. 85. §. 2. *adde* Νεαρ. 24. c. 4.

[2] Cubicularii regum vel principum hæc notanda sunt, nam si quæ privilegia mihi oportebit, cubiculariorum principis privilegia postremo loco minuentur.

[3] Τῶν θείων ἡμῶν κοιτώνων. hoc ideo dicitur, quia deputati erant Tamiaci reditus cubiculo & cellario sacro id quod proprie ταμεῖον est.

CAP. VII.

SAne Tamiacæ possessionis curam [4] & rationem magnam habebit is ipse, qui ad hoc à nobis officium proficiscitur: & circumspiciet, si quid à Tamiaco solo detractum, & frustra ab aliis detentatum sit, sive [5] in pascuis, sive in arvis, sive in locis vitibus consitis, sive in prædiis, sive domibus & vetus solum rebus suis vindicabit, nulla longi [6] temporis præscriptione illi opponenda, neque [7] enim fisco licet tale quid opponere, neque lucrum captans, ut maxime patrimonium suum exinde collocupletet: nam depauperatio [8] potius est, quam locupletatio, si quis sordidis utendo manibus arbitretur ex eo lucrum se facere, quod multifariam postmodum cum impietate & summo probro restituet [9].

§. 1. Sed & ipsam urbem ab omni prorsus perturbatione quietam conservabit: neque committet, ut seditio [10] aliqua ordinem & administrationem reipub. corrumpat. Publica quoque tributa [11] vigilanter & cum justitia exiget, nihil in illis curæ prætermittens, neque concedens, ut aut fiscus, aut privati in aliquo circa res suas damnum sentiant: ut qui ex æquo in omnes imperium obtineat, sive milites sive scriniarii sint, tam gloriosissimorum præfectorum, quam magnanimorum magistrorum militiæ, sive in civili cohorte numerentur, sive cingulum Tamiacum gestent, sive in majoribus sive minoribus dignitatibus consistant, sive inter sacerdotes cooptati sint. Unus enim hic magistratus omnibus præficietur: & tam suæ ipsius existimationis, quam nostrarum legum, & ante omnia Dei memor, ut publica quidem tributa per proconsularem cohortem sine detrimento & cessatione imponentur, curabit: reditus vero Tamiacos per subditas prius illi throno personas inferet, intendens etiam ad ea quæ pro consuetudine præcapiuntur à gloriosissimo præposito sacri nostri cubiculi, neque untibus ipsis canonicariis [12], quam pro tempore à gloriosissimo præposito emittuntur, vel saltem obolo tenus aliquid accipere, vel consuetudinum nomine, vel quacunque alia de causa, vel [13] ab ipso pro tempore summario [14], iisve qui publicas exactiones conficiunt, vel à spectabili proconsule, vel ejus cohorte, vel his qui *Κατασκευασταὶ* [15], quasi instructores, vocantur, vel præpositis, vel quacunque alia persona ad sacrum nostrum pertinente patrimonium. At vero exercitu utrique harum solicitudinum opem feret, sedabitque potentium satellites, neque committet ut loca depopulentur, & latrociniis infesta reddant: neque ipse ea percurret, quemadmodum prius facere solebant comites. Neque item in locum suum dimittet vicarios [16], sed locorum defensoribus & cohortalibus suis ad id ministerium obeundum utetur. §. 2. Sicubi [17] vero & militibus opus erit, ex iis locis milites, ubi necessitas postulat, opitulari jubebit, atque hi propriis ista sumptibus expedient, neque subditos damnis involvent, aut gratis ulla ex parte sumptus facient, sed tam ipse his abstinebit, sumptum de suo faciens, ubicunque tandem erit, quamvis ad aliam ipsum proficisci regionem jubeamus, quam etiam adsessor ejus, & reliquum famulitium, sive ex proconsularibus sive ex militibus, quamvis servile etiam aut subjugale [18] aliquod omnes hosce sequatur, necessitatem habentibus (ut prædiximus) militibus & quicunque alii ibi locorum habitant, scholares forte aut domestici, ut illius jussionibus obtemperent, singuli & substantiæ suæ periculum reveriti: damus enim ei potestatem, ut hæc illis adimat [19] nisi ejus jussis pareant, propterea quod eum qui hunc magistratum obtinet, velimus formidabilem subditis, & venerandum existere. Etenim sive [20] miles, sive proconsularis, sive scholaris, sive domesticus per causam illius jussionum damni aliquid collatori nostro irrogaverit, conveniens est, ut ipse hoc ex illius annonis proprio periculo recepto, injuria affecto medeatur. Postremo neque ulli eorum qui ex hac urbe [21] eo commeant, collatores nostros injuria tentari permittet. §. 3. Sed & cursum [22] publicorum equorum illæsum conservabit. *Nihil enim ab ipsius jurisdictione eximimus.* Et si quis ex quocunque judicio ad eam regionem commeantium injurius erit, & ultra deputatum & constitutum exegerit, hunc persequetur.

[4] Vid. Julian. *hic*. n. 86.

[5] Nota in quibus consistebant prædia Tamiaca.

[6] Temporis prolixitas publico non nocet. *Jul. hic*.

[7] l. 6. C. *de oper. pub.*

[8] Ἐλάττωσις.

[9] Non ita turpe est non locupletari, quam male accepta restituere.

[10] Seditiones à præsidibus provinciarum compescendæ, *l. 13 ff. de off. præsid.*

[11] Ut tributa juste exigantur ad notionem præsidum pertinet.

[12] Id est, exactoribus.

[13] Παρὰ τὸ κατὰ καιρὸν σουμμαρίῳ.

[14] De summariis dixi *cap.* 1. *h. nov.*

[15] Κατασκευασταί.

[16] *Julianus c.* 87.

[17] *Julianus ibid.*

[18] Subjugalium nomine jumenta intelliguntur.

[19] Præsides justa de causa apparitores suo officio possunt privare.

[20] Pœna scholaris & domestici proconsuli non obtemperantis.

[21] Constantinopoli, *Julianus.*

[22] Cursus publici cura ad præsides etiam pertinebat. addit & hoc Julianus de hoc proconsule Cappadociæ, veredorum dispositionem sub juris ejus districtione esse.

CAP. VIII.

CUram autem geret etiam civitatis, & eorum [23] quæ ad frumentationem [24] publicam pertinent, & sitonica appellantur, operumque [25] ejus, & procurabit, ut secundum legem nostram ratiocinia [26] conscribantur, & tam Tamiaca quam civilia insumantur. Et si [27] quem eorum qui solitas illas jussiones insinuare consueverunt, nempe quod aquarum aliquis ductus impediat, & quod quæ muros concernunt diffundantur, aut quia pontes aliqui sint per provinciam, aliave itinera, aut alia denique ejuscemodi existat occasio, prout improbe olim fuit in usu habitum, penitus ipsum provincia expellet, nec permittet ei ut vel jussionem ejusmodi insinuet, vel per hanc causam quidquam omnino lucri capiat. Nam si nobis visum fuerit ejusmodi inspectionem operum celebrari, sacra pragmatica forma usi ad eum qui hunc geret magistratum, communicato præterea de his cum throno tuo consilio, rem ipsam nos disponemus, ne cui facile ad ejus generis pecuniarum exactiones pateat aditus & accessus. Omnia quoque quæ audierit *improba*, prohibebit is qui hoc magistratu defungitur. Quod si vehementiore aliquo & asperiore opus erit, certiorem ea de re faciet tam excellentiam tuam, quam gloriosissimum præpositum, & alios celeberrimos magistratus, quibus ad talem rem conficiendam aliquid adest facultatis: nos denique ipsos, & nos illi, quid facto opus sit, explanabimus.

[23] *Julianus ibid.*

[24] *d. l.* 1. §. 11. *ff. de offic. præf. urb.*

[25] Νεαρ. 34. c. 1. *Nov.* 25. c. 4. §. 1. *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. proconsul.*

[26] Ratiocinia, λογοθεσίαι.

[27] *Julianus c.* 88.

τὴν ἄλλην περιφέρων ἀρχήν τε καὶ ἐξουσίαν, καὶ χρώμενος μὲν τοῖς σχήμασι τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ὀχήματι τε ἐξ ἀργύρου καὶ πελέκεσι καὶ ῥάβδοις ἔχων, καὶ πᾶσιν ὅσα σημεῖα καθέστηκεν ἀρχαῖα τῆς ἀνθυπάτου ἀρχῆς· ἐπιτάξει δὲ καὶ τοῖς στρατιώταις, καὶ ἐπιμελήσεται τῶν ταμιακῶν πόρων, ὥστε φυλάττειν αὐτοὺς ἀνελλιπῶς ἅπασι μὲν ταῖς ἐπὶ τούτῳ τεταγμέναις ἀρχαῖς, καὶ πολλῷ μᾶλλον εἰς τὸ ἡμέτερον βασίλειον, καθάπερ καὶ νῦν προσέρχονται, προφάσει τε τῶν εἰς ἡμᾶς κομιζομένων, τῶν τε εἰς τὴν εὐσεβεστάτην καὶ θεοφιλεστάτην αὐγοῦσταν, τὴν ἡμετέραν σύμβιον, ἔν τε χρυσίῳ καὶ ἐσθῆτι· οὐδὲν γὰρ ἐκεῖθεν ἐλαττοῦσθαι βουλόμεθα. §. α. Οὐ μὴν κατὰ τὸ τοιοῦτον διδόσθαι σχῆμα καθάπερ μέχρι νῦν, ἔκ τε κλοπῶν καὶ ἐκ τῆς τῶν ὑποτελῶν ζημίας καὶ δόσεως ἀνόμου, (ταῦτα γὰρ ἀπεχθόμεθα καὶ μισοῦμεν, καὶ τῆς ἡμετέρας ἐκβάλλομεν πολιτείας) ἀλλ' ἐξ αἰτιῶν δικαίων τε καὶ νομίμων, ἃς καὶ ὑποτεθῆναι τῷ δε τῷ θείῳ ἡμῶν παρεκελευσάμεθα νόμῳ. ὥστε ταύτας κομιζόμενον τὸν κατὰ καιρὸν ἔχοντα τὴν ἀρχὴν, εἰσφέρειν, ὡς εἴρηται, τὰς quinquaginta τοῦ χρυσίου λίτρας τῇ θεοστεφεῖ αὐγούστῃ τῇ ἡμετέρᾳ συμβίῳ. τὴν γὰρ ἀρχὴν προῖκα καθίσταμεν ἡμεῖς. καὶ ἀδωροδοκήτους τὰς χειροτονίας ἐπ' αὐτῇ τίθεμεν. καὶ ἔσται παντελῶς οὐδὲ εἷς ὃς ὑπὲρ ταύτης τι λήψεται.

§. β. Ἀλλὰ καὶ σιτήσεις αὐτῷ μέχρι χρυσίου λιτρῶν viginti δίδομεν, καθὼς ὑποτέτακται. τῷ δὲ αὐτοῦ παρέδρῳ, ἄχρι χρυσίου λιτρῶν δύο παρέχομεν. λήψεται δὲ καὶ ἡ τάξις ἑκατέρα τὸ παρὰ τοῦ δημοσίου μέχρι νῦν χορηγούμενον, κατ' οὐδὲν παντελῶς ἐλαττούμενον. οὐδὲ γὰρ κατά τι τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐλαττοῦμεν, καὶ μάλιστα τοῦ ἐνδοξοτάτου τούτου πραιποσίτου τοῦ θείου ἡμῶν κοιτῶνος. μένειν γὰρ ἐπὶ Καππαδοκίας καὶ αὐτὴν καὶ τὴν ὑπ' αὐτὴν τῶν καθωσιωμένων παλατίνων σχολὴν ἐπὶ τῆς ὁμοίας ἐξουσίας τε καὶ τάξεως καὶ τοιούτου σχήματος θεσπίζομεν· οὐδὲν μέντοι παντελῶς ἐντεῦθεν κομιζομένην, οὔτε λόγῳ συνηθείας, οὔτε σιτήσεων· οὔτε ἐν χρυσίῳ, οὔτε ἐν ἐσθῆτι, οὔτε ἐν ἑτέροις εἴδεσιν· οὔτε παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν ἀνθυπάτου, οὔτε παρὰ τῆς αὐτοῦ τάξεως. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως τὸ καθαρὸν φυλαχθείη. ὑπὸ μίαν γὰρ τὸ πρᾶγμα συνάγομεν ἐπὶ τῆς χώρας ἀρχὴν, ἵνα μὴ τῷ διασπᾶσθαι χωλεύῃ.

ΚΕΦ. ζ.

ΠΡόνοιαν τοίνυν καὶ αὐτὸς ὁ παρ' ἡμῶν στελλόμενος δηλονότι πολλὴν τῆς ταμιακῆς κτήσεως, καὶ ὄψεται τὸ περιῃρημένον τῆς ταμιακῆς γῆς, καὶ κατεχόμενον ὑφ' ἑτέρων κατὰ τὸ ἄδικον, εἴτε ἐν νομαῖς, εἴτε ἐν ἀρουραις, εἴτε ἐν ἀμπελοφύτοις τόποις, εἴτε ἐν χωρίοις, εἴτε ἐν οἴκοις· καὶ ἐκδικήσει τοῖς πράγμασι τὴν ἀρχαίαν γῆν, οὐδεμιᾶς ἀντιτιθεμένης αὐτῷ χρονίας παραγραφῆς. οὐ γὰρ ἂν τῷ δημοσίῳ τοιοῦτό τι ἀντιθεῖναι ἔξεστιν, οὐδὲ πρὸς κέρδος ὁρῶν, οὐδὲ ἵνα τὴν οἰκείαν αὐξήσειεν οὐσίαν. τοῦτο γὰρ ἐλάττωσις μᾶλλον ἤπερ αὔξησίς ἐστι, τὸ χερσὶ ῥυπαραῖς χρώμενον οἴεσθαί τι κερδαίνειν, ὅπερ ὕστερον ἀσεβῶς σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ αἰσχύνῃ πολλαπλάσιον. §. α. Ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν διαφυλάξει παντὸς ἀτάραχον, καὶ οὐδὲν ἡ συγχωρήσει λυμήνασθαι τῷ πολιτεύματι. τοὺς δημοσίους τε φόρους ἀγρύπνως καὶ μετὰ δικαιοσύνης εἰσπράξει, οὐδὲν τῆς περὶ ἐκείνους ἀμελῶν, οὐδὲ συγχωρῶν ἢ τὸ δημόσιον ἢ τοὺς ἰδιώτας κατά τι περὶ τὰ οἰκεῖα ζημιοῦσθαι, ἅτε τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν ἔχων· εἴτε στρατιῶται, εἴτε σκρινιάριοι τῶν τε ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων τῶν τε μεγαλοπρεπεστάτων εἶεν στρατηγῶν, εἴτε πολιτικῇ ἐγκατειλεγμένοι τάξει, εἴτε ταμιακὴν ζώνην, εἴτε ἐπὶ μείζοσιν, εἴτε ἐπ' ἐλάττοσιν ἀξιώμασιν εἶεν, εἴτε ἐν ἱερεῦσι τελοῖεν. εἷς γὰρ οὗτος ἅπασιν ἄρχων ἐπιστήσεται, τῆς τε αὐτὸς αὐτοῦ δόξης, τῶν τε ἡμετέρων νόμων, πρὸ τε θεοῦ πάντων μεμνημένος. ὡς τοὺς μὲν δημοσίους φόρους διὰ τῆς ἀνθυπατικῆς τάξεως ἀζημίους εἰσκομίζεσθαι φροντίσει, τοὺς δὲ ταμιακοὺς πόρους διὰ τῶν ὑποκειμένων ἐκείνῳ τῷ θρόνῳ προσώπων εἰσοίσει· καὶ τοῖς ἐξ ἔθους προλαμβανομένοις παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου πραιποσίτου τοῦ θείου ἡμῶν κοιτῶνος μὴ δυναμένων τῶν κατὰ καιρὸν ἐκπεμπομένων κανονικαρίων ὑπὸ τοῦ ἐνδοξοτάτου πραιποσίτου, μέχρις ὀβολοῦ γοῦν ἑνὸς κομίζεσθαί τι, ἢ ὀνόματι συνηθείας, ἢ ἑτέρας οἱασοῦν αἰτίας, ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν σουμμαρίου, ἢ τῶν τὰς δημοσίας εἰσπράξεις ποιουμένων, ἢ τοῦ περιβλέπτου ἀνθυπάτου, ἢ τῆς τάξεως τῆς αὐτοῦ, ἢ τῶν καλουμένων κατασκευαστῶν, ἢ πραιποσίτων, ἢ ἑτέρου οἱουδήποτε προσώπου ἀνήκοντος τῷ θείῳ ἡμῶν οἴκῳ. Τῷ στρατιωτικῷ δὲ ἑκατέρᾳ τῶν φροντίδων τούτων βοηθήσει, παύσει τε τοὺς τῶν δυνατῶν δορυφόρους, καὶ οὐ συγχωρήσει τὰ χωρία πορθεῖσθαι καὶ λῃστεύεσθαι. οὐδὲ αὐτὸς περιελεύσεται ταῦτα, καθάπερ οἱ πρότερον ἐποίουν κόμητες. οὐ μὴν οὐδὲ τοποτηρητὰς ἐκπέμψει· ἀλλὰ τοῖς τῶν τόπων ἐκδίκοις καὶ τοῖς ἐκ τῆς αὐτοῦ τάξεως πρὸς ὑπηρεσίαν χρήσεται. §. β. Εἰ δέ που καὶ στρατιωτῶν αὐτῷ δεήσει, τοὺς ἐκ τῶν τόπων ἐν οἷς ἡ χρεία καλεῖ, βοηθεῖν προστάξει. καὶ οὗτοι δαπάναις οἰκείαις πάντα πράξουσι, καὶ οὐδὲν ζημιώσουσι τοὺς ὑπηκόους, οὐδὲ προῖκα ἀναλώσουσι παντάπασιν· ἀλλ' αὐτός τε τούτων ἀφέξεται, χρώμενος δαπάναις οἰκείαις ἔνθα ἂν εἴη, (κἂν εἰ πρὸς ἑτέραν αὐτὸν προστάξομεν ἐλθεῖν χώραν) ὅ, τε πάρεδρος αὐτοῦ, καὶ ἡ λοιπὴ θεραπεία ἀνθυπατικήν τε καὶ στρατιωτικὴν, κἂν εἴ τι τούτοις αὐτοῖς οἰκετικόν τε καὶ ἐν ὑποζυγίοις ἕπηται. ἀνάγκην ἐχόντων, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, τῶν στρατιωτῶν, καὶ εἴ τινες κατὰ τοὺς τόπους εἶεν, σχολάριοι τυχὸν ἢ δομέστικοι, τοῖς ἐπιτάγμασι πείθεσθαι τοῖς αὐτοῦ, τὸν ἐπὶ τῇ ζώνῃ καὶ τῇ περιουσίᾳ κίνδυνον δεδιότες. δίδομεν γὰρ αὐτῷ παρρησίαν καὶ ταύτης αὐτοὺς ἀφαιρεῖσθαι, εἰ μὴ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ προστεταγμένοις ὑπακούσειαν. βουλόμεθα γὰρ τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ταύτην, φοβερόν τε καὶ αἰδέσιμον τοῖς ὑπηκόοις καθεστάναι. καὶ γὰρ εἴτε στρατιώτης, ἢ ἀνθυπατικὸς, ἢ σχολάριος, ἢ δομέστικος, προφάσει τῶν ἐπιταγμάτων τῶν αὐτοῦ ζημιώσειέ τι τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν, τοῦτο προσήκει ἐστὶν αὐτὸν ἐκ τῶν ἐκείνου σιτήσεων οἰκείῳ κινδύνῳ λαβόντα θεραπεύσαι τὸν ἀδικηθέντα. οὐ συγχωρήσει τε παντελῶς οὐδενὶ οὐδὲ τῶν ἐντεῦθεν φοιτώντων, ἀδικεῖν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς. §. γ. Ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν δημοσίων ἵππων δρόμον ἀνεπηρέαστον φυλάξει. οὐδὲν γὰρ ἐξαιροῦμεν τῆς δικαιοδοσίας τῆς αὐτοῦ. καὶ εἴ τις τῶν ἐξ οἱουδήποτε δικαστηρίου πρὸς τὴν χώραν φοιτώντων ἀδικοίη καὶ ὑπὲρ τὸ τεταγμένον αἰτοίη, τοῦτον μετελεύσεται.

ΚΕΦ. η.

ΦΡοντιεῖ δὲ καὶ τῆς πόλεως, καὶ τῶν καλουμένων σιτωνικῶν, καὶ τῶν ἔργων τῶν αὐτῆς, καὶ παρασκευάσει κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον συγγράφεσθαι τοὺς λογισμοὺς, καὶ δαπανᾶσθαι καὶ τὰ ταμιακὰ καὶ πολιτικά. Καὶ εἴ τινα λάβοι τῶν τὰς συνήθεις δήπου ἐμφανείας κομιζόντων προστάξεις, ὅτι τι ἀφαιρεῖται τοῦ ὕδατος τὰς ὁλκὰς, ἢ ὅπως τὰ περὶ τὸ τεῖχος διαχέοιτο, ἢ εἴ τινες εἶεν γέφυραι κατὰ τὴν χώραν, ὁδοὶ τε ἄλλαι, καὶ εἴ τις ἄλλη τοιαύτη κατὰ τὸ πάλαι κακῶς πολιτευόμενον καθέστηκε πρόφασις, καὶ τοῦτον ἐπελάσει παντὸς τῆς χώρας. οὐ συγχωρῶν αὐτῷ οὐδὲ ἐμφανεῖ τοιαύτην ἐπιδοῦναι πρόσταξιν, οὐδὲ κέρδος τι παντελῶς ἐκεῖθεν λαβεῖν. εἰ γὰρ ἡμῖν σπουδάσαιμεν ἐκπέμψαι ἐπίσκεψιν, τοιούτων ἔργων, θείῳ πραγματικῷ χρώμενοι τύπῳ, πρὸς τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ταύτην, καὶ τῷ σῷ θρόνῳ κοινωσάμενοι τὸ πρᾶγμα διαθήσομεν, ὥστε μηδενὶ τὰς τοιαύτας ἀργυρικὰς βλαβάς τε καὶ ἐπιβουλὰς ῥᾳδίως γίνεσθαι. ὃ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων, πάντα μὲν οἰκοθεν πάντα κωλύσει, εἰ δέ τινος καὶ σφοδροτέρου δεηθείη, μηνύσει τοῦτο πρός τε τὴν σὴν ὑπεροχὴν, πρός τε τὸν ἐνδοξότατον πραιπόσιτον, πρός τε τὰς ἄλλας περιφανεῖς ἀρχὰς, αἷς τις ἔστι πρὸς τὸ πρᾶξαι τοιοῦτο δύναμις, πρός τε ἡμᾶς αὐτούς· ἡμεῖς τε αὐτῷ τὸ πρακτέον ὑφηγησόμεθα.

§. α. Σαν-

§. α'. Σανίδας δὲ ἀνατιθέναι κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἧς ἄρχει, περιεχούσας ὀνόματα (ἐξῃρημένης τῆς βασιλείας καὶ τοῦ ταμιείου) κωλύσει τοσοῦτον, ὥστε καὶ δημοσίαν ποιεῖν τὴν οὐσίαν τῶν τοιοῦτό τι πράττειν ἐπιχειρούντων, καὶ χειρῶν ἀφαιρεῖσθαι τοὺς τοιαύτας ἐπιτιθέντας, εἰ παρόντες αὐτοὶ τολμήσειαν· εἰ δὲ οἱ τῶν ἀπόντων φροντίζοντες, μεγάλαις αὐτοὺς ὑποθήσει βασάνοις. τὰς μέντοι σανίδας ὅσοις δή ποτε τολμήσειεν, εἴτε παρόντες, εἴτε ὑπὲρ ἀπόντος προστάται, ἀναθεῖναι, καθελὼν εὐθὺς περικλάσει ταῖς τῶν ἀναθέντων κεφαλαῖς· εἰδὼς ὡς εἴ τι τοιοῦτο μαθὼν ἀμελήσειεν, αὐτὸς ἐπὶ ταῖς ἑαυτοῦ περιουσίαις τὴν δημοσίωσιν αἰσθήσεται.

ΚΕΦ. θ'.

Τῶν δικῶν δὲ ἐπιμελήσεται σὺν πάσῃ σπουδῇ, καὶ οὐκ ἐάσει τὸ γεωργικόν, καθάπερ μέχρι νῦν, ἀδικεῖσθαι. οὐδὲ ἐνοχλήσουσιν ἡμᾶς ἔτι Καππαδόκαι, πολλὰ βοῶντές τε καὶ προσκυνοῦντες, καὶ ὀδυρόμενοι, ἀλλ' αὐτοῖς αὐτὸς δικαστής. ἡμεῖς γὰρ εἴ πού τινα ἴδοιμεν ἐλθόντα, ὃς οὐ πρότερον αὐτῷ τὰ αὐτοῦ προσωδύρατο πάθη, τοῦτον αὖθις ἐπὶ τὰς χεῖρας σου ἀποπέμψομεν πλήξαντες, διότι τὴν ἀρχὴν καταλιπών, εὐθὺς ἔδραμεν πρὸς ἡμᾶς. εἰ δὲ οἱ μὲν προσίοιεν, καὶ λέγοιεν τὰς ἀδικίας, αὐτὸς δὲ ἐκδεδιῃτημένος ἤδη καὶ τρυφῶν οὐκ ἐπιστρέφοιτο τῶν λόγων, ἀλλ' οἰμώζειν τοὺς ἱκετεύοντας καταλιμπάνοι, οἱ δὲ ἀναγκάζοιντο τρέχειν εἰς ἡμᾶς, (καὶ μάλιστα εἰ γυναῖκες εἶεν) ἡμεῖς τε μάθοιμεν ὡς οἱ μὲν προσῆλθον, ὁ δὲ οὐκ ἠμύνατο· τὸ πρᾶγμά τε εὐθὺς ὑποπτεύσομεν ὡς ἢ διὰ κέρδος, ἢ διὰ χάριν, ἢ διὰ θεραπείαν τινῶν γινόμενον, ἑαυτούς τε αὐτῷ παντελῶς ἀντιστήσομεν· καὶ τριπλῆς αὐτῷ τῆς ἀρχῆς οὔσης, τριπλασίονα καὶ τὴν ἀντίστασιν ἕξει, πολεμούμενος αὐτῷ τῷ δικαίῳ τε, καὶ ἡμῖν καὶ τοῖς νόμοις.

§. α'. Ἃ δὲ αὐτὸν προσήκει διδόντες, καὶ τῶν ἡμετέρων παραγγελμάτων ἀναμιμνήσκοντες, ἅπερ δώσομεν αὐτῷ σὺν τοῖς τῆς ἀρχῆς συμβόλοις, (ὀνομάζουσι δὲ ταῦτα καὶ οἱ πάλαι mandata principis) πάντα πράττειν κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, γνώμης τε ἰσότητι, καὶ καθαρότητι χειρῶν χρώμενον καὶ δικαιοσύνην τιμῶντα, ἧς οὐδὲν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶν ἰσχυρότερόν τε καὶ κάλλιον, οὐδὲ ἀρέσκειν θεῷ τε καὶ βασιλεῖ μᾶλλον δυνάμενον. ὄντα γὰρ αὐτὸν τοιοῦτον, καὶ ἔτι τῇ ἡμῶν μαρτυρούμενον, μόνον ἅπαντα πράττειν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν βουλόμεθα, οὐδὲ δικῶν ἑτέρῳ τινὶ ἀκροωμένου, οὔτε ἡμῶν ῥᾳδίως αἱρησομένων ἐπιτρέπειν τινὶ περιπέμψαντες αὐτάς, οὔτε ἐκπεμπόντων τινὰς ἐπὶ προφάσει τοῦ βίας κωλύειν, ἢ καθ' ἄλλην οἱανδήποτε αἰτίαν. πρὸς τῷ καὶ εἴ τι τοιοῦτο μέχρι νῦν γέγονεν, ἢ ἐκ θείων ἡμετέρων τύπων, ἢ ἐκ προσταγμάτων ἀρχικῶν, τοῦτο πάντη σχολάζειν τρόποις, αὐτοῦ τὴν ὅλην ἀναλαμβάνοντος τῆς ἐπαρχίας διοίκησιν, καὶ ἑτέρῳ πρόσοδον ἔχειν παντελῶς οὐ συγχωροῦντος.

ΚΕΦ. ι'.

Καὶ ταύτην δὲ δὴ τὴν ἀρχήν, κατὰ τὸ τῶν ἀνθυπάτων ἴδιον, ἐν τοῖς περιβλέπτοις τίθεμεν. καὶ τὰς γε ἐκκλήτους τὰς παρ' αὐτοῦ τὴν σὴν ὑπεροχὴν ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστωρι τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, κατὰ τὸ τῶν consultationum σχῆμα, κρίνειν βουλόμεθα. εἰ δέ τις ἐξ ἑτέρας Καππαδοκίας δίκη πεντακοσίων ἐλάττων χρυσῶν ἐφέσιμος γένοιτο, εἴ τε ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως ὁ δεδομένος εἴη δικαστής, εἴτε ἔκ τινος ἀρχῆς, (ὡς μέντοι μὴ περίβλεπτος αὐτὸς καθεστήκοι) ταύτης αὐτὸς ὁ περίβλεπτος ἀνθύπατος ἀκροάσεται κατὰ τὸ τοῦ θείου δικαστηρίου σχῆμα, καὶ κατὰ τὸ θεῖον ἀκροατήριον· δίκαιον γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο δίδομεν, καὶ προσνέμομεν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν προνομίᾳ τοσαύτῃ, ὅσην οὐδεὶς μέχρι καὶ νῦν ἐν Καππαδόκαις τέθειται. ἔσω τοίνυν δίκαιος καὶ ὑψηλόγνωμος, καὶ εἰς ἡμᾶς τε καὶ τὸν νόμον ὁρῶν. καὶ γινωσκέτω ὡς εἰ μὲν ταῦτα πράξει, μενεῖ τε ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ μακρόν, καὶ διαδέξεταί γε αὐτὸν ἴσως ἑτέρα μείζων ἀρχή· εἰ δὲ τῶν ἡμετέρων ἀμελήσειε κελεύσεων, καί τινας τῶν δυνατῶν, ἀλλ' οὐ τὸν νόμον καὶ ἡμᾶς θεραπεύσειεν, ἀποβαλεῖ τε ἐκπεσεῖται τῶν δοθέντων, καὶ τὸ λοιπὸν ἐν κατεγνωσμένοις ἔσται, τῆς ἡμετέρας φανεὶς ἀνάξιος κρίσεως.

ΚΕΦ. ια'.

Μοιχείας δὲ καὶ παρθένων ἁρπαγὰς καὶ πλεονεξίας καὶ ἀνδροφονίας, καὶ εἴ τι τῶν τοιούτων ἐστὶ πλημμελημάτων, οὕτω κολαζέτω πικρῶς, ὡς ὀλίγων ἀνθρώπων τιμωρίᾳ τὸ λοιπὸν ἅπαν διηνεκῶς σωφρονίσαι. καὶ ἔστω μετὰ τοῦ νόμου σωφρονιστὴς ἀκριβὴς τῶν ἁμαρτανόντων. οὐ γὰρ ἀπανθρωπία τοῦτο, μεγίστη δὲ δὴ μᾶλλον φιλανθρωπία, τὸ τῇ τῶν ὀλίγων ἐπιστροφῇ πολλοὺς σεσῶσθαι. εἰ δὲ ἀνάσχοιτό τινος ἐπὶ τοιούτοις ἐγκαλουμένου, ὃς ζώνην, ἢ ἀξίαν, ἢ ἱερωσύνην, ἢ τι τοιοῦτον προβαλλόμενος, ἐλπίσειεν ἑαυτὸν ἐξαρπάζειν τῶν ἐκείνου χειρῶν, ἴστω τῆς ἡμετέρας οὐκ ἄξιος φανησόμενος γνώμης. οὐδεὶς γὰρ ἔστιν ἰσχὺν οἰκείαν ἢ τὴν ἑτέρωθεν προστασίαν προτεινόμενος ἐπὶ τοιούτοις ἐγκλήμασι, διαφεύξεται τὸν νόμον. ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἐμβάλλειν ἑαυτὸν τοιαύταις θαρρήσειε προστασίαις, καὶ αὐτὸς ὁμοίαν ὑφέξει τῷ πλημμελήσαντι τὴν ποινήν. τοιοῦτον γὰρ ἁμαρτεῖν τε αὐτόν, καὶ τὸν ἁμαρτόντα καὶ πλημμελήσαντα τηλικοῦτον σπουδάζειν ἐξαρπάσαι τῶν τοῦ νόμου χειρῶν. §. α'. Ὑποτεθήσεται δὲ τῷ νόμῳ καὶ ἀπογραφή, δηλοῦσα τί μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δημοσίου λαμβάνειν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν προσήκει, τί δὲ προφάσει διδόναι τῶν συμβόλων, τί δὲ εἰσφέρειν τῷ εὐσεβεῖ οἴκῳ τῆς θειοτάτης αὐγούστης τῆς ἡμετέρας συμβίου, δηλαδὴ τριμερῶς τῶν quinquaginta librarum auri εἰσκομιζομένων, τοῦτο δὴ τὸ καὶ ἄνωθεν καὶ μέχρι νῦν κεκρατηκός.

§. β'. Καὶ καθαρῶς τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις (τοῦτο ὅπερ πολλάκις εἰρήκαμεν) χρήσεται. πρᾶγμα διαπεσπουδασμένον ἡμῖν, καὶ χρημάτων ἀμελήσαντας προσόδων μεγάλων, καίτοιγε ἐν τοσαύταις δαπάναις καὶ πολέμοις μεγάλοις, δι' ὧν δέδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς πρὸς Πέρσας τε ἄγειν εἰρήνην, καὶ Βανδίλους τε καὶ Ἀλανοὺς καὶ Μαυρουσίους χειρώσασθαι, καὶ Ἀφρικὴν ὅλην καὶ πρός γε καὶ Σικελίαν κτήσασθαι· καὶ ἐλπίδας ἔχειν ἀγαθὰς ὅτι καὶ τῶν λοιπῶν ἡμῖν τὴν ἐπικράτειαν νεύσειεν ὁ θεός, ὧνπερ οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι μέχρι τῶν πρὸς ἑκάτερον ὠκεανὸν ὁρίων κρατήσαντες, ταῖς ἐφεξῆς ἀπέβαλον ῥᾳθυμίαις. ἃς ἡμεῖς τῇ παρὰ θεοῦ συμμαχίᾳ θαρροῦντες, ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβάλλειν σπεύδομεν, οὐδὲν παραιτούμενοι τῶν εἰς ἐσχάτην δυσκολίαν ἡκόντων, ἀγρυπνίαις τε καὶ ἀσιτίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι πόνοις ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων διηνεκῶς κεχρημένοι. Ἐντεύξεται δὲ καὶ τοῖς παραγγέλμασιν ἡμῶν, ἅπερ δώσομεν αὐτῷ μετὰ τῶν συμβόλων τῆς ἀρχῆς, καθὰ πρόσθεν εἰρήκαμεν· καὶ εἴπερ κατ' ἐκεῖνα πράξειεν ἅπαντα, θαυμαστός τε ἔσται, καὶ διὰ πάντων ἄξιος τῆς ἡμετέρας φανήσεται ἀρχῆς τε καὶ κρίσεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα τὰ διὰ τοῦδε τοῦ θείου νόμου δηλούμενα ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, τάς τε εἰρημένας σιτήσεις τῷ τῆς ἀρχῆς ταύτης διδότω θρόνῳ, ὥστε τι αὐτὴν ἔσεσθαι σπουδῆς γινομένην, ὡς πολλοὺς εἰκότως ἔσεσθαι ἐραστάς, τῇ τοῦ νῦν αὐτῇ δοθέντος παρ' ἡμῶν ἄνθους τε καὶ ἀξιώματος ἐπιθυμίᾳ.

§. 1. Titulos [1] vero prædiis apponere per provinciam cui præsidet, continentes certorum hominum appellationem, excepto nomine majestatis Imperatoriæ aut Tamii, hoc est ærarii, in tantum prohibebit, ut patrimonium eorum, qui tale quid perpetrare moliantur, in publicum redigat, & [2] manus [3] abscindat eos imponentibus, si præsentes forte id ausi fuerint: si vero procuratores absentium, ingentibus illos tormentis subdet. Titulos certe quicunque tandem affigere ausi fuerint, sive præsentes, sive absentium procuratores, detractos protinus ad [4] capita eorum qui affixerunt, infringet: sciens fore, ut si id factum cognitum neglexerit, ipse bonorum suorum publicationem sentiat.

1 *Nov.* 28. *cap.* 5. adde *Cod. de his qui potent. nom. tit. pra. &c. ut nemo privatus tit. pra. ut vela regalia imponat fine judicia authoritate*, *Jul. cap.* 89.
2 Pœna privatos titulos rebus alienis adponentis.
3 De manus abscissione alias dixi, vid. *Nov.* 17. *cap.* 8. De pedis amputatione dixi *l.* 3. *C. de servis fugitivis*.
4 *Nov.* 28. *cap.* 5. & 29. *cap.* 4.

CAP. IX.

JUri dicundo cum summa animi intentione & cura incumbet, neque (ut hactenus) rustica nos [5] homines finet injuriis opprimi. Neque amplius negotia nobis hic facessent Cappadoces, magno cum clamore supplicantes & lamentantes, sed ipse judicem se illis & disceptatorem præbebit. Nam si quem huc advenientem viderimus, qui non prius apud ipsum calamitates suas lamentando explicuerit, hunc nos denuo cum increpatione mittemus in provinciam, propterea quod relicto [6] magistratu provinciæ, continuo ad nos decurrit. Si vero cum eos qui injuriam intulerunt, convenirent, ipse commessationibus deditus & luxu jam perditus, illorum se orationibus non accommodaverit, sed supplices plorare permiserit, hique ad nos cogantur decurrere, & maxime [7] si mulieres sint, nosque edocti fuerimus, quod hi quidem adierint, ille vero injuriam ultus non est, protinus negotium ut suspectum [8] habebimus, quasi propter lucrum, vel per gratiam, vel aliquorum obsequium factum, & nos ipsos illi prorsus opponemus, & cum triplicem magistratus functionem gerat, tripliciter quoque [9] illi resistetur, tam ipso jure, quam nobis, & legibus eum oppugnantibus.

§. 1. Quæ ipsum reveritum, memoria item repetentem præcepta nostra, quæ illi una cum codicillis magistratus dabimus, (appellabant autem ea majores Mandata [10] Principis) convenit omnia secundum legem nostram agere utentem in cognoscendo æquitate [11] in rebus gerendis puritate, ubique colentem justitiam [12], qua nihil inter homines unquam extitit robustius aut pulchrius, quodve Deum & imperatorem placare conciliareque magis possit. Talis enim ipse cum sit ita nostro quoque testimonio comprobatus: volumus ut solus omnia in provincia conficiat, neque causis audientiam alio quopiam præbente, neque nobis facile vel in eam venturis sententiam, ut alicui alii hasce delegemus, vel occasione cohibendarum violentiarum, seu quacunque alia de causa emissuris aliquos: ultra hoc, quod tametsi tale quiddam vel ex sacris nostris formis, vel magistratuum jussionibus hactenus factum est, omnibus id vacaturum sit modis, ipso totius provinciæ administrationem suscipiente, neque ulli omnino, ut accessum eo habeat, permittente.

5 Rusticorum vita patrocinio præsidum indiget, adde *Authenticam Agricultores Cod. quæ res pignori*.
6 Ordinario relicto, ad extraordinarium judicem ire non oportet.
7 Mulierum causæ favorabiles.
8 Si quis injuriam patitur à suo præside, præses præsumitur corruptus.
9 Triplicem dignitatem obtinens, peccando triplices adversarios sortitur: jus, principem, & leges.
10 De quibus vide *Novell.* 17.
11 Æquitas & puritas judicem decet.
12 De laude justitiæ dicam ad *Nov.* 69.

CAP. X.

POrro [13] autem hunc quoque magistratum, prout [14] proconsulum proprium est, inter [15] spectabiles ponimus, appellationesque [16] ab ipso transmissas, tuam excellentiam volumus una cum gloriosissimo quæstore sacri nostri palatii in forma & habitu consultationum disceptare. Si qua [17] vero alia in Cappadocia causa minor aureis quingentis per provocationem suspendatur, sive nostro sive alicujus magistratus jussu datus judex fuerit, qui tamen non sit spectabilis: huic spectabilis ipse proconsul in forma sacri consistorii & vice sacri auditorii accommodabit audientiam: siquidem & hoc illi jus addimus, decoramusque illi magistratum tam amplo privilegio, quantum nullus in hunc usque diem in Cappadocia obtinere visus est. Esto igitur justus & elato animo, & tam nos [18] quam legem præ oculis habeto: cognoscitoque, quod si strenue ista exequetur, longiore [19] tempore in hoc officio permanebit, & major ipsum alius forte magistratus excipiet. Cæterum si nostris jussionibus neglectis potentiores aliquos, non legem aut nos colat & veneretur: tum primo quoque tempore iis, quæ in ipsum collata fuerunt, excidet [20], tum de cætero inter condemnatos habebitur, indignus nostro visus judicio.

13 Julianus *d. c.* 89.
14 Proconsules omnes, spectabiles.
15 Proconsul Cappadociæ spectabilis.
16 Appellatur à proconsule Cappadociæ ad præfectum prætorio & quæstorem.
17 Julianus *cap.* 90.
18 Objecta magistratuum præcipua.
19 Spes optimi magistratus.
20 Pœnæ judicis injusti.

CAP. XI.

ADulteria [21] vero & raptus virginum, & immoderatas illicitasque [22], & augendæ rei suæ causa comparatas circumscriptiones, neque non homicidia, & si quid ejusmodi delictorum est, ita acerbe punito, ut [23] paucorum hominum supplicio omnes reliquos continue castiges, estoque secundum legem exquisitus delinquentium castigator, neque enim inhumanitas hoc, sed potius summa quædam humanitas est, cum multi paucorum animadversione salvantur. Quod si quem hoc nomine in crimen vocatum sustineat, qui vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotii, vel ejusmodi alio prætextu speret ex illius se manibus ereptum iri: certo sciat quod nostro judicio indignus videbitur. Nemo enim quacunque potentia sua fretus, quodcunque alienum prætendens patrocinium [24] in talibus delictis severitatem legis effugiet. Quin potius si quis talibus se patrociniis ausus fuerit immittere, similem cum delinquente pœnam, & ipse sustinebit: idem cum sit, ipsum aliquem delinquere, & eum qui talia peccavit & deliquit, velle de manu legis eripere [25]. §. 1. Subjicietur autem legi & descriptio [26], quæ significet, quid ipsum, eosve quæ circa ipsum sunt, è publico capere: quid item vel occasione codicillorum dare, vel sacratissimæ Augustæ conjugis nostræ piæ domui inferre conveniat: trifariam videlicet inferendiis iis *quinquaginta libris auri*, prout jam inde ab initio & in hunc usque diem obtinuit. §. 2. Et subditis nostris (id quod sæpe diximus) pure utetur. quæ res summo à nobis studio habita effecit, ut magnas etiam opes despexerimus, quamquam in tot sumptibus & magnis bellis, per quæ Deus nobis dedit, ut non solum pacem ad finem deduxerimus, & Vandalos, Alanos [27], Mauritanos subegerimus, & totam Africam [28], insuper & Siciliam recuperaverimus: sed & bonam spem habeamus, quod Deus nobis annuet, ut & cæteras gentes [29] quas socordia sua Romani amiserunt, cum ad utriusque Oceani terminos tenerent, iterum ditioni nostræ adjungamus, quas nos divino freti auxilio, ad meliorem statum redigere properamus: neque quidquam detrectamus eorum quæ vel ad extremam pertingunt difficultatem: vigiliis simul, & inediis, cæterisque laboribus, jugiter pro subditis nostris, ultra quam humanæ naturæ modus patitur, utentes. Perleget etiam mandata nostra, quæ illi dabimus una cum codicillis magistratus, quemadmodum ante diximus. Et si quidem omnia secundum illa peregerit: & admirabilis futurus est, & undique dignum se nostro exhibebit imperio.

21 *l. ult. ff. de off. præsid. Jul. d. c.* 90.
22 *l.* 6. *ff. de off. præsid.*
23 Finis pœnarum.
24 *d. l.* 6. §. 2. adde *C. ne liceat potentiorib. patrocin.*
25 Facit *titulus ff. ne quis eum qui in jus vocabitur*. *Edictum Justiniani* 13. *cap.* 18. *in fin.*
26 Ἀπογραφή, notitia.
27 Alanicus inde Justinianus.
28 Africanum inde Justinianus se appellat in multis edictorum inscriptionibus.
29 Inter quas erant Galliæ.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur omnia quæ per hanc exprimuntur legem cognoscens excellentia tua, & prædictas annonas hujus officii throno præbeto: & ita ipsum scito amplum effectum, ut collati modo in ipsum floris & dignitatis cupiditate, multi merito hunc consequi affectent [30].

30 Datum Cal. Belis. *Jul.* Bel. *Jul.* id est, anno 535.

TIT. X.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

TIT. X.

DE DESCRIPTIONE[1] QUATUOR[2] PRÆSIDUM ARMENIÆ.

NOVELLA CONSTIT. XXXI.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosissimorum sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PErperam effuseque[3] posita, si ad competentem perveniant ordinem, & belle disponantur: aliæ propemodum res apparent speciose pro turpibus, ornatæ pro incultis, articulatæ distinctæque pro incompositis prius & confusis. Quod cum & in Armenia admissum deprehenderimus, putavimus & ipsam ad congruentiam quandam & unam harmoniam collocari debere: quo magis ex bene constituta ejus moderatione & competens illi robur addamus, & decentem imponamus ordinem.

CAP. I.

UNde quatuor[4] Armenias fecimus: Unam[5] quidem interiorem, cujus metropolis[6] piæ appellationis nostræ cognomine exornata est, prius Bazanis seu Leontopolis dicta, quam etiam proconsulatu honoravimus, cui magnificentissimus Vir Acatius præfuit, magistratu inter spectabiles relato, omnibusque illi traditis, quæ proconsulatum habere convenit. Nam & stola ipsum adornavimus *proconsulari, quæque ad ipsas res pertinent, ea ut habeat, confirmamus*, & urbes[7] illi adsignavimus, Theodosiopolim, quam etiam prius habuit: Satalam, & Nicopolim Colonea quoque ex prima (ut ante vocabatur) Armenia assumpta: item Trapezunte, & Cerasunte[8] ex Polemoniaco prius dicto Ponto: his partim à clarissimo provinciæ præside: partim à spectabili moderatore separatis: in septem omnino urbes, & quæcunque circa ipsas in proximo sunt loca, tota provincia redacta. §. 1. Secundum[9] vero ordinem tenere jussimus eam Armeniam quæ ante prima dicebatur, in qua cæteras præcedit[10] Sebastea urbs, attributa illi, & Sebastopoli, quam prius quoque habuit, & insuper Commana[11] ex Polemoniaco prius Ponto dicto: & Zela ex Helenoponto: neque non Brisa: ut ea provincia quinque[12] contineatur urbibus, officio[13] quod Correctorium est, in pristina forma relicto, neque præside ejus majore aliquo nomine condecorato, sed ipso in eodem quod prius habuit, derelicto.

§. 2. Ad hæc tertiam[14] Armeniam instituimus, eam quæ prius secunda dicebatur, in qua principatum tenet Melitena[15] urbs insignis, in pulchro solo, clementique cœlo posita, neque multum distans à fluentis Euphratis fluvii. Hanc nos in præsentia & augendam, & ad formam spectabilium[16] traducendam putavimus. Præsidem quoque hujus comitem[17] Justinianeum nominandum, dandosque ipsi pro annonis solidos 700. ejus adsessori solidos 72. & cohorti ejus solidos 360. & ut omnia habeant quæ ejusmodi thronorum propria sunt. Et qui prius cohortales nominabantur, tum omnia faciant quæ etiam prius, & maxime circa publicam exactionem occupentur: tum ad Comitianorum appellationem transeant, perinde omnibus eis conservatis ac si cohortales existerent. Urbes[18] vero ei partim Arcam & Arabissum, partim Ariaratheam, & alteram Comanam (quam etiam Chrusam[19] appellant) & Cucusum subdidimus, quas & prius habebat è sex omnimodo consistens urbibus. §. 3. Constituimus autem & quartam[20] Armeniam, quæ prius non in forma provinciæ continebatur, sed è gentibus erat & ex multis barbaricis colligebatur nominibus, Trophaëna[21], Anzethena[22], Ophena[23], Asteanea[24], Balabithenaque dicta[25], & Satrapis subdita. Id vero nomen[26] magistratus neque Romanum, neque majorum nostrorum, sed ex altero imperio introductum fuit: exornavimus igitur & illam civili magistratu & forma tam civili ibi magistratu instituto, quam Martyropolitanorum[27] illi urbe, & Cithariza[28] castro addito. Consistatque ipsa in forma ordinariorum magistratuum Consularis à nobis facta: ut cum quatuor sint Armeniæ, duo quidem magistratus existant spectabiles, nempe alter proconsul, alter comes: & primæ quidem Armeniæ proconsul, tertiæ comes præeat: secundæ vero & quartæ ordinarii[29]. Et quia summo à nobis studio cautum est, ut appellationes intra quingentorum solidorum quantitatem non ad hanc almam deferantur urbem, sed ad proximos spectabiles magistratus: propterea disponimus, ut appellationes quæ quidem ex secunda Armenia procedunt, hoc est, in qua Sebastea urbs est, hæ ad Armeniæ primæ præsidem, hoc est, proconsulem, deferantur: quæ vero ex quarta moventur Armenia, hæ intra dictam quantitatem ad tertiæ Armeniæ *comitem: qui nempe Melitenæ residet*, deveniant.

CAP. II.

HIs ita à nobis ordinatis, insuper illud etiam determinare justum putamus, ut *Primæ Armeniæ* talis vir præficiatur, qui pro amplitudine sua, & spectatissimo jam erga nos ministerio, magistratus hujus tam juramento, quam excellenti majestate dignus sit. At cum Thomam magnificentissimum virum aliquod jam in Armeniorum regione officiis defunctum, & alioqui frugi hominem esse, & nobis *absque*[30] *fuco* semper inservisse, & modo quoque inservire deprehenderimus, promovemus ipsum ad hujus officii administrationem, ut non solum prædicta à nobis forma ad tempus huic provinciæ præsideat, sed etiam aliis provideat, quæcunque ei vel per sacra commonitoria commisimus, sive in provincia quam ei tradidimus, sive in aliis: quod inquam fecimus, sacris ad ipsum compositis commonitoriis de *multis*, & diversis actibus quos ipsum & in aliis regionibus ad effectum deducere æquum est. §. 1. Quæ vero ad sacerdotia[31] spectant, ea (ut sæpe diximus) volumus in pristina manere forma, negotio ipso neque circa jus metropoliticum, neque circa ordinationes vel mutationem vel novationem suscipiente: sed prius ordinatis nunc quoque ex ordinatione auctoritatem obtinentibus, & prioribus item metropolitanis in suo permanentibus ordine: ut quantum ad ipsa nihil penitus innovetur.

CAP. III.

ILlud sane in confesso est, ex quo *tertiæ Armeniæ* Comitem non tantum civilem, sed etiam militarem magistratum fecimus: necesse habere etiam milites qui in ea stationes agunt, ut huic suppositi sint: licentia illi præbita, ut (quemadmodum militaribus permittitur magistratibus) & nomine quemque suo evocet, & inquirat, & de ipsorum annonis dispiciat, & supplicio eos persequatur, si quando injuste egerint: neque committat ut milites in subditos nostros injurii sint.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Περὶ διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λα'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΑ μὲν ἀτάκτως κείμενα καὶ συγκεχυμένως, εἰ πρὸς τὴν προσήκουσαν ἀφίκοιτο τάξιν καὶ διατεθείη καλῶς, ἕτερά τινα ἀνθ' ἑτέρων τὰ πράγματα φαίνοιτο, καλλίω τε ἐκ χειρόνων, ἐξ ἀκόσμων τε κεκοσμημένα, διηρθρωμένα τε καὶ διακεκριμένα ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἀτάκτων τε καὶ συγκεχυμένων· τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Ἀρμενίων χώρας ἡμαρτημένον εὑρόντες, ᾠήθημεν χρῆναι εἰς μίαν ἁρμονίαν τάξαι αὐτήν, καὶ ἐκ τῆς διατάξεως ἰσχύν τε αὐτῇ δοῦναι τὴν προσήκουσαν, τάξιν τε ἐπιθεῖναι τὴν πρέπουσαν.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟιγαροῦν τέσσαρας εἶναι πεποιήκαμεν Ἀρμενίας· τὴν μὲν, ἐνδοτάτω, ἧς ἡ μητρόπολις τῇ τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν προσηγορίας ἐπωνυμίᾳ κεκόσμηται, πρότερον Βαζανὶς, ἤτοι Λεοντόπολις, καλουμένη. ἣν δὴ καὶ ἀνθυπατείᾳ τετιμήκαμεν, ἧς Ἀκάκιος προέστηκεν ὁ μεγαλοπρεπέστατος, περιβλέπτῳ τε ἀποφήναντες τὴν ἀρχὴν, καὶ πάντα δόντες αὐτῇ ὅσαπερ προσήκει ἀνθυπατείαν ἔχειν. στολῇ τε γὰρ αὐτὴν κατεκοσμήσαμεν ἀνθυπάτῳ, καὶ ὅσα ἀκόλουθα τούτοις ἔχειν διετυπώσαμεν· καὶ πόλεις αὐτῇ δεδώκαμεν, Θεοδοσιούπολίν τε, ἣν καὶ πρότερον εἶχε, Σάταλά τε καὶ Νικόπολιν, καὶ Κολώνειαν, ἐκ τῆς σχεδὸν πρώτης Ἀρμενίας καλουμένης λαβόντες· Τραπεζοῦντά τε καὶ Κερασοῦντα ἐκ Πόντου τοῦ πρώην Πολεμωνιακοῦ καλουμένου, χωρίσαντες αὐτὰς τοῦ μὲν τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, τὰς δὲ τοῦ περιβλέπτου μοδεράτορος· ἑπτά τε πόλεσι τὴν ὅλην ἐπαρχίαν περιγράψαντες, καὶ ὅσαπερ τὰ περιοικίδα ἐστὶν αὐτῶν. §. α'. Δευτέραν δὲ ἐτάξαμεν Ἀρμενίαν τὴν ἔμπροσθεν πρώτην καλουμένην, ἧς ἡγεῖται Σεβάστεια πόλις, αὐτῇ προσνείμαντες τήν τε τῶν Σεβαστοπολιτῶν, ἣν καὶ πρότερον εἶχε, καὶ πρός γε Κόμανά τε ἐκ τοῦ καλουμένου πρώην Πολεμωνιακοῦ Πόντου, καὶ Ζῆλαν ἐκ τοῦ Ἑλενοπόντου, καὶ μὴν καὶ Βήρισαν· ὥστε ἐν πέντε πόλεσιν εἶναι τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, καὶ τὴν ἀρχὴν, ἡγεμονικὴν οὖσαν, φυλάξαντες ἐπὶ τοῦ προτέρου σχήματος, καὶ τὸν ἄρχοντα αὐτῆς οὐδενὶ κατακοσμήσαντες ἐνταῦθα μείζονι, ἀλλ' ὃ πρότερον εἶχε, τοῦτο αὐτῷ καταλιπόντες. §. β'. Ἐπὶ τούτοις τε τρίτην Ἀρμενίαν καθεστήσαμεν τὴν πρότερον δευτέραν, ἧς ἡγεῖται Μελιτηνὴ, πόλις ἀρχαία, πόλις ἐπίσημος, ἐν καλῷ τε γῆς καὶ ἀέρος κειμένη, καὶ οὐδὲ πόρρω διεστῶσα τῶν τοῦ Εὐφράτου ῥευμάτων. ταύτην ᾠήθημεν δεῖν κατὰ τὸ παρὸν αὐξῆσαι, καὶ εἰς τὸ τῶν περιβλέπτων μεταστῆσαι σχῆμα, τόν τε ἄρχοντα ταύτης Ἰουστινιανὸν ὀνομάσαι κόμητα, δοῦναί τε αὐτῷ καὶ ὑπὲρ σιτήσεως solidos septingentos, καὶ τῷ γε αὐτοῦ παρέδρῳ sol. septuaginta duos, καὶ τῇ γε αὐτοῦ τάξει sol. sexaginta, ἅπαντά τε ἔχειν ὅσαπερ τῶν τοιούτων ἐστὶν ἴδια θρόνων. τούς τε πρώην ὀνομαζομένους ταξεώτας πάντα μὲν πράττειν ὅσαπερ καὶ πρότερον, καὶ μάλιστα περὶ τὴν δημοσίαν εἴσπραξιν ἠσχολῆσθαι· εἰς δὲ τὴν τῶν κομιτιανῶν προσηγορίαν μεταβαλεῖν, πάντων αὐτοῖς ὄντων φυλαττομένων, ὡς ἂν εἰ καὶ ταξεῶται καθειστήκεσαν. πόλεις δὲ ὑπεκλίναμεν αὐτῇ, τοῦτο μὲν Ἄρκαν καὶ Ἀραβισσὸν, τοῦτο δὲ Ἀριαράθειαν, καὶ Κόμανα ἕτερα, (καλοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ Χρυσῆν) καὶ Κουκουσὸν, ἃς καὶ πρότερον εἶχεν, ἐν ἓξ πόλεσι συνεστῶσα. §. γ'. Συνεστησάμεθα δὲ καὶ τετάρτην Ἀρμενίαν, ἣ πρότερον οὐκ εἰς ἐπαρχίας συνετέλει σχῆμα, ἀλλὰ τῶν τε ἐθνῶν ἦν, καὶ ἐκ διαφόρων συνείλεκτο βαρβαρικῶν ὀνομάτων, Τζοφανηνή τε, καὶ Ἀνζιτηνὴ, ἢ Τζοφηνὴ, καὶ Ἀσθιανηνὴ, ἡ καὶ Βαλαβιτηνὴ καλουμένη, καὶ ὑπὸ σατράπαις οὖσα. ἀρχῆς δὲ ὄνομα τοῦτο ἦν οὔτε Ῥωμαϊκὸν, οὔτε τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας πολιτείας εἰσενηνεγμένον. κἀκείνην τοίνυν ἀρχῆς πολιτικῆς ἐκοσμήσαμεν σχήματι, ἄρχοντά τε πολιτικὸν ἐγκαταστήσαντες, καὶ πόλιν τε αὐτῇ τὴν Μαρτυροπολιτῶν, καὶ τὸ Κιθαρίζων δόντες φρούριον. καὶ αὐτὴ δὲ ἐν τῷ τῶν ὀρδιναρίων ἀρχῶν κατέστη σχήματι, κονσουλαρία παρ' ἡμῶν γενομένη. ὥστε τεσσάρων Ἀρμενιῶν οὐσῶν δύο μὲν εἶναι περιβλέπτους, τήν τε τοῦ ἀνθυπάτου, τήν τε τοῦ κόμητος· καὶ ἀνθύπατον μὲν εἶναι τὸν τῆς πρώτης ὀνομαζομένης Ἀρμενίας, κόμητα δὲ τὸν τῆς τρίτης, τὰς δὲ τῆς δευτέρας καὶ τετάρτης, ὀρδιναρίους καθεστάναι. καὶ ἐπειδήπερ τοῦτο ἡμῖν διεσπούδασται, ὥστε τὰς ἄχρι τῶν πεντακοσίων νομισμάτων ἐκκλήτους μὴ πρὸς τὴν τοιαύτην φέρεσθαι τὴν ἀνωτάτω πόλιν, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς πλησίον περιβλέπτους ἄρχοντας· καὶ τοῦτο διατυποῦμεν, ὥστε τῷ μὲν ἄρχοντι τῆς πρώτης Ἀρμενίας, τουτέστι τῷ ἀνθυπάτῳ, τὰς ἐκ τῆς δευτέρας Ἀρμενίας ἐκκλήτους φέρεσθαι, τουτέστι τὰς κατὰ Σεβάστειαν· τῷ δὲ τῆς τρίτης Ἀρμενίας κόμητι, τῷ κατὰ Μελιτηνὴν φαμὲν, τὰς ἐκ τῆς τετάρτης Ἀρμενίας ἐκκλήτους μέχρι τοῦ ῥηθέντος ἀνήκειν ποσοῦ.

ΚΕΦ. β'.

ΤΟύτων τοίνυν οὕτως ἡμῖν διατετυπωμένων, κἀκεῖνο προσδιορίσαι δίκαιον ἔτι νομίζομεν, ἐφ' ᾧ προεστάναι τῆς πρώτης Ἀρμενίας ἄνδρα τοιοῦτον, ὑπερηκόντα τε ἡμῖν ἤδη, καὶ ἄξιον τῆς ἀρχῆς ὄγκου καὶ προσχήματος. εὑρόντες τοίνυν Θωμᾶν τὸν μεγαλοπρεπέστατον, ἤδη μὲν ἀρχαῖς ἐπὶ τῆς Ἀρμενίων ἐνστάντα χώρας, καὶ τἆλλα δὲ ἄνδρα χρηστὸν, καὶ γνησίως ἡμῖν ὑπηρετησάμενόν τε καὶ ὑπηρετούμενον, αὐτὸν ἐπί τε τῆς ἀρχῆς ταύτης προεβαλόμεθα διοίκησιν, ὥστε τέως μὲν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐγκρατῆ, κατὰ τὸ ῥηθὲν ἡμῖν σχῆμα, πρόνοιαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα ἂν αὐτῷ ἢ διὰ θείων ἐπιστείλωμεν commonitorion, εἴτε ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἣν αὐτῷ παραδεδώκαμεν, εἴτε καὶ ἐπ' ἄλλαις. ὅπερ καὶ πεποιήκαμεν, θεῖα πρὸς αὐτὸν ποιησάμενοι commonitoria περὶ πολλῶν καὶ διαφόρων πράξεων· ἅπερ αὐτὸν καὶ εἰς ἑτέρας χώρας προσῆκόν ἐστιν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν.

§. α'. Τὰ μέντοι περὶ τὰς ἱερωσύνας, καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν, μένειν κατὰ τὸ πρότερον βουλόμεθα σχῆμα, οὐδὲν οὐδὲ περὶ τὸ μητροπολιτικὸν δίκαιον, οὐδὲ περὶ τὰς χειροτονίας τοῦ πράγματος ἀμειβομένου ἢ καινιζομένου, ἀλλὰ τῶν πρότερον χειροτονούντων, καὶ νῦν ἐχόντων τὴν τῆς χειροτονίας ἐξουσίαν, καὶ τῶν προτέρων μητροπολιτῶν ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν μενόντων τάξεως· ὥστε μηδὲν τῶν ἐν αὐτοῖς καινισθῆναι.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΚεῖνο μέντοι τῶν ὁμολογημένων ἐστὶν, ὡς, ἐπειδήπερ τὸν τῆς τρίτης Ἀρμενίας κόμητα, οὐ πολιτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν πεποιήκαμεν ἄρχοντα, ἀναγκαίως ἔχει καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῷ τοὺς περὶ αὐτὴν ἱδρυμένους ὑποτετάχθαι, ἄδειαν ἔχειν (καθὰ τοῖς στρατιωτικοῖς ἄρχουσιν ἐφεῖται) καὶ πρὸς ὄνομα καλεῖν αὐτοὺς, καὶ ἐπιζητεῖν, καὶ προνοεῖν τῶν σιτήσεων αὐτῶν, καὶ ἐπεξιέναι τοῖς περὶ αὐτοὺς, εἴπερ ἀδικοῖεν· καὶ μηδὲ συγχωρεῖν τοῖς στρατιώταις ἀδικεῖν τοὺς ὑπηκόους. εἰ δέ τι πράξαιεν σφοδρότερον, καὶ ἐγκλημάτων ἄξιον, κατὰ τοὺς στρατιώτας καθεστήκαμεν καὶ ἀπαιτεῖν πράττειν ὅσαπερ τοῖς στρατιωτικοῖς δεδώκαμεν ἄρχουσιν. καὶ ὅπως τῷ τε Ἰουστινιανῷ κόμητι, τῷ τε τῆς Πατρι-

1 Περὶ τῆς διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας, *Scring.* & 6. *Ecl.* 14. de Præsidibus Armeniæ, *Index Regiæ apud Cujac.* Quatuor Armeniæ qualibus sint decoratæ judicibus, *Julian. constit.* 39.

2 Quatuor præsides Armeniæ hic constituuntur. Primæ dat proconsulem: secundæ Correctorem: tertiæ, Comitem (de quo vide Julianum constit. 9.) quartæ Consularem. Goth. Ad hanc Novell. vid. Cujac. *lib.* 15. *c.* 29. Anu.

3 Confusionis vituperium.

4 Ex duabus Majore & Minore, *C. de off. mag. mil.* 6. *Plin.* 8. 9.

5 Prima Armenia.

6 Armeniæ primæ & interioris metropolis olim Bazanis ac Leontopolis, hodie Justinianea.

7 Urbes Armeniæ primæ interioris.

8 Ammianus 22. & Cerasus unde advexit hujusmodi poma Lucullus.

9 Secunda Armenia.

10 Sebastea, metropolis Armeniæ secundæ, dicitur & σεβαστία & σεβάστεια. *Stephanus libro de urbibus.*

11 Commana duplex: una, in Polemoniaco: alia, quæ & Chrusa dicitur. J. *eod.*

12 Urbes secundæ Armeniæ.

13 Καὶ τὴν ἀρχὴν, ἡγεμονικὴν οὖσαν καθεστήκαμεν, *Scrimger.* sensus est, Moderatorem Armeniæ secundæ, correctorem, ut olim appellari.

14 Tertia Armenia.

15 Melitena, metropolis tertiæ Armeniæ.

16 Comes tertiæ Armeniæ, inter spectabiles viros hic refertur.

17 Comes Justinianeus Armeniæ tertiæ.

18 Urbes tertiæ Armeniæ.

19 Id est, aureorum.

20 Quarta Armenia.

21 Eusthathius in *Dionys.* hanc divisionem Armeniarum Justino tribuit. vid. *Cujac.* 15. *observ.* 29.

22 Anzitena, *l. ult. Cod. de off. magist. milit.*

23 Sophena, *d. l. ult.*

24 Astyanea, *d. l. ult.*

25 Belabitena, *d. l. ult.*

26 Satrapiæ scil. Vox *Satrapa*, neque Romana, neque Græca sed Persica. *Hesychius.* Hinc Herodot. 3. refert Darium divisisse regnum suum in 20. Satrapias & lib. 1. Satrapem Babylonis vocari tradit, & Suidas lib. 11. scribit Satrapam Armeniæ quotannis 20000. pullorum misisse ad regem Persarum. Hac voce Terentius usus est *Heautontim. act.* 3. *sc.* 1. *Satrapes si siet, sufferre amator nunquam ejus sumptus queat.*

27 De qua vide *d. l. ult.*

28 Τὸ Κιθαρίζων, *Scring.* locus qui Kitharizon appellatur, *Jul.* 29 Ὀρδιναρίως καθεστάναι, sensus est, Primæ Armeniæ Proconsulem, tertiæ Comitem spectabiles esse: secundæ correctorem, quartæ consularem ordinarios esse, id est, clarissimos esse. Tres sunt gradus ordinis senatorii, clarissimi, spectabiles, illustres. Ordinaria dignitas est minor scil. clarissimatus, dixi ad *Nov.* 10. *c.* 2. Sic ordinarius miles Festo est manipularis, is enim est infimus militiæ gradus, *l.* 2. *C. ad l. Jul. repet.* Vopiscus *in Bonoso.* Militavit primum inter ordinarios, deinde inter equites. 30 Ἐγκλήματος. 31 Innovationi provinciarum persæpe non adstringuntur Ecclesiæ. Hinc quoque deprehendimus hodie, non eandem metropolim esse episcopis & provinciarum præsidibus: & Ecclesiam aliam divisionem provinciarum observare: aliam rempub.

πακῆς Φρυγίας, καὶ αὐτοῖς γε τοῖς στρατηγοῖς Λυκαονίας τε καὶ Πισιδίας καὶ Θρᾴκης: καὶ τὰ στρατιωτικὰ ὑπεβάλομεν ὅπως καὶ αὐτὸς μὴ μόνον εἴσῃ τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν στρατιωτικῶν ἐξουσίαν τε καὶ ἀρχὴν. καὶ εἶναι σεμνὸς αὐτοῖς στρατιώταις τε καὶ ἰδιώταις, καλλίονα καὶ πλείονα περιβεβλημένος, ὡς μιᾶς δὴ τῆς ἀρχῆς κηδεμόνος. κατὰ μίαν τάξιν προσέχων τῷ προσήκοντι ἐγκλήματι κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἁμαρτανόμενον, ἀλλὰ καὶ σωφρονισμοῖς ὑποβάλλων τοὺς παρανομοῦντας. ταύτης δὲ δὴ τῆς ἐξουσίας οὐκ ἀφαιρούμεθα παντελῶς αὐτὸν ἐπ' οὐδενὶ προσώπῳ τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ὄντων, εἴτε ἰδιωτικοῦ, εἴτε στρατιωτικοῦ, εἴτε ταμιακοῦ. μίαν γὰρ καὶ συνεχῆ τὴν εἰρήνην ἐν ἅπασι τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις φυλάττεσθαι βουλόμεθα, οὐ τῇ διαφορᾷ τῶν προσώπων τὴν κατὰ τῶν νόμων ὑπεροψίαν καταφέρεσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ κατὰ τὴν τῶν τεσσάρων Ἀρμενιῶν διατύπωσιν, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν τῆς τρίτης, (ἧς κατὰ πρόφασιν τὸν παρόντα θεῖον ἐπεγράψαμεν νόμον) νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον φυλάττειν σπουδασάτω· πάντων προστιθεμένων καὶ ἐκφερομένων τοῖς μερικαῖς διατυπώσεσι τῶν θρόνων τῶν σῶν, ὁπόσα δέδοται καθ' ἕκαστον ἔτος προσετάξαμεν. Dat. xv. Kal. April. *Constantinopol.* post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια.

Περὶ τοῦ, μηδένα δανείζοντα γεωργῷ, κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν. καὶ πόσον ὀφείλουσι λαμβάνειν τόκον ἀπὸ τῶν γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λβ.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἀγεροχίῳ τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι Αἱμιμόντου τῆς Θρᾴκης.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρᾶγμα δεινὸν, καὶ πάσης ἐπέκεινα καὶ ἀσεβείας καὶ πλεονεξίας γενόμενον συνειδόμεν νόμῳ θεραπεῦσαι κοινῷ, οὐκ ἐπὶ τῆς παρούσης μόνον ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον πολιτεύεσθαι δυναμένῳ. ἔγνωμεν γὰρ ὥς τινες ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας τε ἀρχεις, ἐτόλμησαν, ἐπιλαβόμενοι τοῦ καιροῦ τῆς ἀφορίας τοῦ σίτου, δάνεισμα πρᾶξαι πρός τινας ἐπ' ἐλαχίστῳ μέτρῳ τῶν καρπῶν, καὶ τὴν αὐτῶν λαβεῖν γῆν ἅπασαν ἀντ' αὐτοῦ· ὥστε τοὺς μὲν τῶν γεωργῶν φεύγειν, τοὺς δὲ διαφθαρῆναι λιμῷ, δεινὸν τε γενέσθαι φθόρον, οὐδὲν τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐλάττονα.

ΚΕΦ. α.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ἅπαντας τοὺς δανείσαντας ὁπουδήποτε μέτρον τῶν οἱωνδήποτε ξηρῶν καρπῶν, τοῦτο ἀπολαμβάνοντας οὗπερ χρείας τε οἷαστε ὦσι, ἀποδοῦναι τὰ χωρία τοῖς γεωργοῖς. μηδενὸς παντελῶς θαρροῦντος γῆν κατέχειν, προφάσει τῶν εἰρημένων δανεισμάτων, εἴτε ἔγγραφα, εἴτε ἄγραφα εἶεν συναλλάγματα, εἰ μὲν οἱ δανεισθέντες εἶεν καρποὶ, ὀγδόην τοῦ μοδίου μοῖραν ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ εἰς ἐνιαυτὸν ὅλον· εἰ δὲ νομισμάτων τὰ δανεισθέντα εἴη, ἐφ' ἑκάστῳ νομίσματι ἐνιαυσίως κεράτιον ἓν, προφάσει τόκου. τοῦ λοιποῦ δὲ τοὺς δανειστὰς ἀρκουμένους ὀγδόῃ μοδίου μοίρᾳ ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ εἰς ἐνιαυτὸν ἕνα, (ἢ ἐφ' ὅσον μένῃ τὸ δάνεισμα, κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην) ἢ τῷ κερατίῳ, ἀποδιδόναι πάντως, εἴτε γῆν, εἴτε ἄλλο τι λαβόντες τύχοιεν ἐνέχυρον· βόας τυχὸν, ἢ πρόβατα, ἢ ἀνδράποδα. καὶ τοῦτο εἶναι τὸν νόμον κοινὸν ἅπασι, φιλανθρωπίας τε ἅμα καὶ εὐσεβείας, καὶ τὴν τε χρείαν θεραπεύοντα τοῖς δεομένοις, τοῖς τε δανεισταῖς φέροντα μετρίαν παραψυχήν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν ἡ σὴ λαμπρότης ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω, εἰδότος τοῦ δανειστοῦ ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πρᾶξαι θαρρήσοι, τῆς εἰσπράξεως ἐκπεσεῖται· καὶ ὁ λαβὼν, εἴτε ἀδικηθεὶς, ἕξει παραμυθίαν τὸ αὐτὸς μὲν ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, τὸν δανειστὴν δὲ ἰδεῖν ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ζημιούμενον. Dat. xv. Kalend. Jul. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ.

‡ Περὶ τοῦ, μηδένα δανείζοντα γεωργῷ, κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν, εἴτε τρεῖς ἑκάστην, εἴτε ὁπωσδήποτε ἰδιώτην.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λγ.

* * *

Quod si quid flagitiosius perpetrent, ad instar criminalium causarum audientiam præbeat, tametsi milites existant, omnia denique agat, quæcunque militaribus attributa sint magistratibus. Et quemadmodum comiti Isauriæ [1] & Pacatianæ Phrygiæ [2], & insuper Lycaoniæ [3], Pisidiæ [4], ac Thraciæ [5], prætoribus militares etiam copias subdidimus: ut æque & ipse non solum ad res civiles cohortem, sed etiam in copias militum potestatem habeat & imperium, & cum summa auctoritate & amplitudine tam militibus quam paganis facienda præcipiat, omnia agens quasi uno aliquo officio existente. Inque unam hanc rem providentiam conferat, ne quid per provinciam admittatur flagitii, sed & ut admissum competenter coerceat. Neque hanc illi potestatem in ulla omnino persona, quæ in provincia sit, detrahimus, sive paganica sive militaris, sive tamiaca sit: sub æquabili enim & perpetua pace nostros tueri subditos volumus, non pro diversitate personarum inducentes legum contemptum.

EPILOGUS.

Quæ igitur nobis placuerunt, ea secundum descriptionem quatuor Armeniarum, & maxime tertiæ, cujus occasione præsentem sacram legem tulimus, jam inde in omne reliquum tempus excellentia tua custodire studeto: omnibus quæ singulis annis dari jussimus, per particulares descriptiones thronorum tuorum conficiendis [6].

TIT. XI.

NE [7] QUIS [8] MUTUUM DANS AGRICOLÆ, TERRAM EJUS TENEAT, ITEM QUAM MAGNAS USURAS CREDITORES AB AGRICOLIS DEBEANT PERCIPERE.

NOVELLA CONSTIT. XXXII.

Imperator Justinianus Augustus Agerochio [9] clarissimo præsidi Æmi [10] montis Thraciæ.

PRÆFATIO.

Rem duram, & quæ omnem longe impietatem & avaritiam superat, communi lege quasi medicina quadam curare nobis visum est, quæ non in præsenti tantum necessitate, sed per omne deinceps ævum suo in repub. munere defungi queat: comperimus enim nonnullos in provincia, cui præsides, non dubitasse captato ad hoc de industria sterilitatis frumentariæ tempore, sub modica admodum mensura frugum mutui cum aliquibus contractum celebrare, & ex eo universam illorum terram ad se recipere: ut plerique ea occasione rusticorum diffugerint, plerique etiam fame [11] perierint, & tetra quædam lues ac contagio exorta sit, in nullo pene barbarica incursione inferior.

CAP. I.

Sancimus [12] igitur, ut quicunque agricolis quantamcunque mensuram quorumcunque aridorum fructuum crediderint, si ab his receperint, citra ullam exceptionem hæc illis restituant, nemine prorsus audente per causam prædictorum mutuorum, sive scriptura interveniente, sive sine scripto celebrata sint, terram [13] penes se detinere, octavam [14] duntaxat modii partem in singulos modios [15] per integrum annum usurarum nomine ferentes, si fruges mutuo datæ erunt: si vero pecunia numerata, in singulos [16] solidos singulas annuas [17] siliquas. Cæterum de reliquo contenti creditores octava modii parte in singulos modios per annum, aut quantumcunque manet, proportione crediti, aut siliqua: omnino restituant, sive terram, sive aliud quiddam, boves forte aut oves, aut mancipia, pignori ceperint. Atque hæc lex omnibus humanitatis & pietatis de se specimen præbeat, & tam egenorum necessitati medeatur, quam creditoribus nonnihil afferat solatii.

EPILOGUS.

†. Quæ itaque nobis placuerunt, ea claritas tua effectui finique tradere studeto, sciturо creditore, quod si hæc contra facere aliquid ausit, exactione cadet; & qui mutuum accepit, quive injuriam pertulit, ex eo solatium habebit, quod tum ipse à facessendo negotio liberatus sit, tum creditorem in rebus suis jacturam pati videat. Dat. xv. Kalend. Jul. *Constantinop.* Belis. V. C. Cons. *

TIT. XII.

DE HIS QUI MUTUUM DANT AGRICOLIS [18].

NOVELLA CONSTIT. XXXIII.

Imp. Justinianus Augustus Dominico Præfecto prætorio per Illyricum.

Propter avaritiam creditorum qui angustia temporum abutentes, terrulas infelicium agrestium sibi adquirunt, pro pauco frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus, quam primo quidem in Thraciam, & in omnes ejus provincias, in præsenti autem & in Illyricanas provincias direximus. Cujus exemplum subdi etiam præsenti legi præcepimus, ut non solummodo privati homines putent legem contra se esse propositam, sed etiam milites altiore nitentes fastigio, legem contra se esse prolatam existiment. Ut ergo & tua magnitudo sciat, quod communis hæc lex posita est, & provincialibus & militibus, & omni cingulo nulla excusatione cuiquam competente, ideo ad tuam sublimitatem præsentem legem destinavimus, sciturіs militibus, qui præsenti legi non esse obediendum existimant, quod cingulo denudati inter privatos habebuntur, pœnis quas in anteriori lege posuimus, prius nihilominus subjugandi.

TIT. XIII.

NE [19] QUIS QUOD AGRICOLÆ MUTUAM PECUNIAM DEDIT, ILLIUS TERRAM DETINEAT, ET QUEM USURARUM MODUM CREDITORES ACCIPERE DEBENT AB AGRICOLIS.

NOVELLA CONSTIT. XXXIV.

Idem August. Agerochio clariss. præsidi Æmi montis in Thracia.

PRÆFATIO.

Rem duram atque inhumanam, & quæ ultra omnem impietatem & avaritiam fit, perspeximus lege saluberrima sanare, & communem omnibus deponere medicinam, non tantum in præsentis necessitatis tempore, sed etiam in omni ævo futuro. Venit enim ad nostras aures, quosdam in [20] ea ipsa provincia quam tu administras, avare temporum necessitate captata, fœneratorios fecisse contractus, & paucam mensuram dantes, terrulas eorum abstraxisse, & ex hac causa quosdam colonorum fugæ latebras petiisse, alios fame esse necatos, & tristissimam pestem hominis invasisse, incursione barbarica non minorem.

CAP. I.

Sancimus itaque omnes hujusmodi creditores, quantumcunque vel tritici vel hordei, vel in alia specie quæ in fructibus aridis [21] est, dederint: hoc reddito, in præsenti cum parte modii octava per singulos modios in unoquoque anno præstanda, terrulas colonis restituere: nemine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione fœneraticiæ cautionis, sive in scriptis, sive sine scriptis credita sint contracta. Sin autem pecunias dedit, nihil amplius quam siliquam unam pro singulo solido annuam præstare. Et hanc saluberrimam legem in omnes extendimus, in præsenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem ævum modis omnibus observandam, ut si quando fuerit vel triticum, vel hordeum fœneratum, vel alii aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes, quam pro usuris octavam modii partem annuam pro singulis modiis, vel siliquam pro singulo solido, secundum hunc modum in quantum fœnus permanserit, percipientes, sive terrulas sive aliud in pignus acceperunt, boves forte, vel pecora vel mancipia: hæc modis omnibus reddant, & hæc lex communis omnibus sit, humanitate & pietate gaudens, neque non omnibus egenis consulens, creditoribus mediocre solatium afferens.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur, quæ à nobis statuta sunt, charitas tua in omni provincia, quæ tuo moderamine gubernatur, observare festinet. Sciturіs omnibus creditoribus, quod si aliquid præter hoc commiserint: exactione cadent: & cui fœnus ablatum est, hoc habebit solatium, ut ipse quidem securus degat, avarum autem & creditorem videat in suis pecuniis patientem jacturam.

TIT. XIV.

1 *Novell.* 25. 2 *Novell.* 8. *cap.* 3 *Novell.* 24. 4 *Novell.* 24. 5 *Novell.* 26. 6 Dat. xv. Kal. April. Conf. Belis. *Julia*, id est, anno 536. 7 Pertinet hæc constitutio ad agricolas Thraciæ, sequens 33. ad Illyrici. Goth. Ad hanc & seq. duas vid. Ritterhus. *part.* 3. *cap.* 10. Gaspar Roderic. *de reditibus* 1. *quæst.* 13. *num.* 49. putat hos non fuisse in usu, vel quod non diu usitatæ fuerint, post obitum Justiniani afflicto undique Imperio. Anz. 8 De his qui pecuniam credunt agricolis *Index Regiæ apud Cujac.* Porro integra hæc constitutio refertur apud Julianum *in fine.* 9 Agerochii vox tria significat, ἀγέρωχος, ἀγερώχως, &c. vide Hesych. in Ἀγέρωχοι. 10 Αἱμιμόντου. *Scring.* 11 Mortis gravissimum genus, fame perire. *Ammian.* 17. Tiberius Druso adeo subduxit alimenta, ut tomentum ex culcitra tentaverit mandere. *Suet. in Tiber.* 55. De fame ejusque suppliciis vid. Petr. Greg. 3. *Syntagm.* 23. 12 Duo hic constituuntur favore agricolarum: unum de antichresi, de qua vide Cujac. 3. *observ.* 35 alterum, de usuris. 13 Nemo ex lege ab agricolis fundum pignori potest capere, ut fructus omnes percipiat usurarum vice, quod fors oblata vel soluta sit: atque ita ut fructus non imputentur in sortem. ‡ Οὗτος αὕτη ἡ λγ'. ἔστι δὲ ἀριθμεῖν μόνη τῆς λβ'. ἐν τῷ παλαιῷ βιβλίῳ ἀπογράφεται, διὰ τὸ παραλελεῖφθαι, ἐν τοῖς Ἑλλησι τῷ Χαλκοπύλῳ ἐπιγράμματι δεδηλῶσθαι. 14 Id est, sextarios duos. Modius enim 16. sextarios continet: & ita licet octavam fortis à rusticis stipulari rerum aridarum & liquidarum nomine. Pecuniæ nomine, trientes usuras, seu 24. fortis partem. Ea disparitate permotus Molinæus putat hic legendum, non ὀγδόην μοῖραν sed δεκάτην καὶ τετάρτην μοῖραν. eo sensu, Non licere exigi ab agricolis ultra tertiam partem octavam, sive ultra vicesimam quartam partem fortis annuatim, *quæst.* 1. *de usur. num.* 66. 67. 68. quod Contio 2. *lect.* 2. & Cujacio displicet, 3. *obs.* 35. Causam differentiæ reddit, quod pecuniarum sit eadem semper potestas: cæterarum vero rerum pretia incerta & mutabilia, ideoque accessiones frumenti crediti nonnunquam excedere legitimæ usuræ rationem, nonnunquam excedi. Quin, legem 1. C. *Theod. de usur.* pro pecunia centesimas usuras videri permittere: pro cæteris rebus in duos modios modium tertium, quæ usura quatuor centesimas efficit. 15 Hæc est usura centesima, ut vult Cujacius, utque etiam constat ex *Novell.* 136. vide l. 25. *C. de usur.* 16 Ea est usura triens ut constat ex Leone *Nov.* 83. & Ammiano *l.* 2. *C. Theod. de usur.* Ut enim centesima est, cum in singulos aureos stipulamur tres siliquas, id est, octavam partem solidi, ita centesima, cum in centenos stipulamur duodenos & semissem. 17 Ἐνιαυσίως κεράτιον ἕν. *Scring.* annuam siliquam unam. 18 Illyricanis scil. adde *Nov.* 32. T. & *Nov.* 34. T. *eod.* 19 Hæc constitutio exemplum est Latinum *Novell.* 32. T. *eod.* Goth. De Usuris Rusticanis, & ad hanc *Novell.* vid. Hotoman. *lib.* 2. *obs. cap.* 9. Ans. 20 In Mysia secunda, & in provincia quam tu administras, &c. Cujac. hic ita legendum esse monet. 21 Aridi fructus, quibus opponuntur liquidi, dixi ad *l. ult. ff. de jur. fisc. l. ult. Cod. de servit. & aqua, l.* 12. *l.* 23. *C. de usur.* Græci fructus aridos ξηρὰς κάρπους, inde ξηροφαγίας Tertull. adversus Psychicos: Arguunt nos quod xerophagias observemus, siccantes cibum ab omni carne & omni jurulentia & vividioribus quibusque pomis, nequid vinositatis vel edamus vel potemus, lavari quoque abstinentium congruentem arido victui.

TIT. XIV.

DE[1] ADJUTORIBUS[2] QUÆSTORIS.[3]

NOVELLA CONSTIT. XXXV.

Hæc prorsus deest in Græc. justam autem epitomen inveni in Novellis Juliani, quam hic adscripsi.

Viginti sex[4] adjutoribus Quæstoris, quos boethos dicunt Quæstoris, liceat in suo loco alios substituere, idoneos tamen, & quos pro tempore Quæstor elegerit, propositis sacris euangeliis. Hi[5] autem qui fiunt in locum eorum qui suo loco ceciderunt, centum solidis præstitis[6] fiant. Istorum autem trium graduum viri, id est, scrinii memoriæ, & duorum qui proximi futuri sunt, quamvis non ex viginti sex adjutoribus, tamen licentiam habeant surrogare in locum suum. Habeant igitur jus vendendi[7] militiam suam, & non ultra[8] centum solidos, dummodo & is qui subrogatur, electione Quæstoris fiat. Prærogativas autem constitutio dat Theodosio, & Epicteto, & Quirillo, & Sabbatio, & Perigeno. Illo videlicet observando, ut si quis ex viginti sex adjutoribus defunctus fuerit, ab herede ejus centum solidi dentur, & electione Quæstoris militent. Sin autem liberi sint defuncti, idem juris habeant, quamvis heredes parenti suo non extiterint[9]. Dat. C. Belis.

TIT. XV.

DE SUCCESSORIBUS EORUM QUI IN AFRICA DEGUNT.

NOVELLA CONSTIT. XXXVI.

Omne infinitum, &c. Ut Afri ea quæ Vandalorum temporibus vel ipsis, vel propriis parentibus, vel avis utriusque sexus, vel ex transverso cognatis usque ad[10] tertium gradum erepta sunt: intra quinque annorum spatium vindicent, nisi[11] legitimis excludantur præscriptionibus. 2. Ut ad comprobandum genus ambæ[12] partes probationes proferant. 3. Ut omnes Afri[13] Romanis legibus subditi sint.

TIT. XVI.

DE ECCLESIIS CONSTITUTIS IN AFRICA.

NOVELLA CONSTIT. XXXVII.

Venerabilem ecclesiam, &c. Ab Arianis ablata capiunto, sibique habento ecclesiæ Africæ: ut tamen publicas pro illis pensiones[14] conferant, ab iisdem acceptis immobilibus à nemine lædendis. Hæreticus non[15] baptizato, ad[16] rempubl. non accedito. catechumenum[17] non circumcidito[18]. Nulla omnino hæresis domum[19] aut locum orationis habeto. Carthaginiensis[20] Ecclesia privilegia obtineto, quæ in universum de omnibus[21] dicta sunt Ecclesiis in Codice. Qui ad Carthaginiensem Ecclesiam confugerit, is impunitatem habeto, nisi[22] homicidium, aut raptum virginis, aut vim in Christianum admiserit. Ecclesiis Africæ ab aliquo pro sua ipsius salute oblata, à nemine prorsus auferuntor. Hoc ipse generaliter de omnibus Ecclesiis accipito.

TIT. XVII.

DE DECURIONIBUS[23] ET FILIIS EORUM.

NOVELLA CONSTIT. XXXVIII.

Imperator Justin. Aug. Ioanni P. P. per Orientem.

PRÆFATIO.

Qui rempublicam olim nobis disposuerunt, existimaverunt oportere secundum regiæ[24] urbis instar adunare in unaquaque civitate nobiles viros, & unicuique[25] Senatus dare curiam, per quam debuissent agi, quæ[26] publica sunt, atque omnia fieri secundum ordinem. Sic itaque res floruit, sic fuit clara, ut magnæ & populosæ domus curialium essent, multitudine quidem existente curialium, quod autem functionum videbatur esse onus, nulli omnino intolerabile existebat. Nam quod in multitudinem dividitur, onus insensibile propemodum facit eis, qui hoc sustinent. Quando autem per[27] partes quidem cœperunt se eximere albo Curiæ, & occasiones invenire per quas liberi[28] his efficerentur, sic paulatim diminutæ sunt curiæ innumeris excogitatis occasionibus, per quæ potuissent specialia quidem bene habere, communia autem & publica diminui. Propterea ad paucos viros redactæ functiones, & illis facultates commoverunt, & civitates ita diminutæ sunt, ut sub istos perditos conductores, quos *Vindices*[29] vocant, redacta curia, contigerit respublica, plena quidem defectibus, plena vero omni injustitia fieret. §. 1. Hæc nos sæpe perscrutantes æstimavimus oportere medelam rei adhibere, & quantum[30] nos in hoc laboramus, tantum omnem adinvenerunt curiales artem adversus ea quæ recte justeque sancita sunt, & contra fiscum. Dum enim vidissent compelli se omnimodo curiæ servare[31] quartam partem, & hoc vix per nostras leges impositum, cœperunt discerpere proprias facultates, quatenus minus idonei deficerent, & non quartam portionem, sed omnem continuo paupertatem[32] suam curiæ derelinquerent. Denique quoniam ipsis corporibus fraudare curiam voluerunt, rem omnium impiam adinvenerunt, à[33] nuptiis legitimis abstinentes, ut eligerent magis sine filiis, quam sub lege deficere, aut generi suo vel curiæ inutiles[34] apparere. Et rursus egerunt dudum poni legem, quæ præter decretum jubebat eis donare[35] propria, cum quandam venditionem cum decreto fieri ad eam lex volebat, sed hæc ipsa erat mirabilis[36] quæ solam venditionem subjiciebat adjectioni decreti & aliis exinde necessitatibus, alia vero omnia derelinquebat eis agere, secundum quem voluissent modum: hac transtulerunt curialium facultates ad alias & alias personas nihil exinde habente curia. Denique si quis dinumerat nostræ reipub. curias, attenuatas inveniet virorum, neque alias quidem, neque rerum copias habentes, aut paucorum forsan hominum, rerum autem nihil penitus. §. 2. Igitur olim per partes nos protulimus sanctiones[37], volentes & venditiones & donationes simplices[38] & omnem actum alienationem habentem immobilium curialium rerum, subjacere decreto, cum observatione facta quæ in illa lege posita est. Deinde post hæc quia sub falsas[39] causas faciebant donationes, & hoc omnino abrogavimus, donationem simplicem[40] facere curialem in quacunque persona, excepimus autem competenter ante nuptias donationes, eo quod neque[41] donationes omnino sunt, sed contractus species in eis inserta est, & filiorum procreandorum copiam introducunt, quod nobis & maxime in curialibus studii est, post hæc conspicientes de hoc ipso multas circumscriptiones fieri, legem conscripsimus, omnino debere curiam sive cum corpore, sive sine ipso, omnino tres[42] uncias habere, & non minus licere cuidam relinquere curiæ, neque circumscribere, neque diminuere eas sub ullo modo, sive[43] filius sit, qui in curia est, sive ipsa suscepit tres uncias curia. §. 3. Et non usque ad hoc stetimus, sed & fœminas in propria institutione dare

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΦΡΙΚΗ ΔΙΑΔΟΧΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λϛ'.

Omne infinitum, &c. Ὅτι οἱ Ἄφροι ἐκδικείτωσαν τὰ ἀφαιρεθέντα ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς Οὐανδήλων καιροῖς εἴτε παρ' ἑαυτῶν, εἴτε αὐτῶν γονέων, εἴτε τῆς ἰδίας γονέων, ἢ πάππων ἑκατέρας φύσεως, εἴτε τῆς ἐκ πλαγίου ἄχρι τρίτου βαθμοῦ, εἰ μὴ ἄρα νομίμοις παραγραφαῖς ἀποκλείονται. β'. Ἐπὶ πίστει γένους ἄμφω τὰ μέρη προφέρουσιν ἀποδείξεις. γ'. Πάντες οἱ Ἄφροι τοῖς Ῥωμαϊκοῖς νόμοις ὑπόκεινται.

ΤΙΤΛΟΣ ιϛ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΦΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λζ'.

Venerabilem Ecclesiam, &c. Αἱ Ἀφρικῆς ἐκκλησίαι κομιζέσθωσαν τὰ παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἀφαιρεθέντα, δημόσια μέντοιγε ὑπὲρ αὐτῶν ἐκτελοῦσαι, τῶν ἀκινήτων ἐξ αὐτῶν ὑπὸ μηδενὸς βλαπτομένων. Αἱρετικὸς μὴ βαπτιζέτω, μήτε πολιτευέσθω, μήτε κατηχούμενον περιτεμνέτω, μὴ ἐχέτω εἰσδέχεσθαι αἱρέσεως οἶκον ἢ τόπον προσευχῆς. ἡ ἐκκλησία Καρχηδόνος ἐχέτω τὰ εἰρημένα προνόμια περὶ ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῷ Κώδικι. Ὁ καταφεύγων ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν Καρχηδόνος, ἐχέτω ἀσυλίαν, εἰ μὴ ἄρα φόνον, ἢ ἁρπαγὴν παρθένου, ἢ βίαν χριστιανῷ ποιήσῃ. τὰ δοθέντα ἔκ τινος ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ταῖς ἐκκλησίαις Ἀφρικῆς, μὴ ἀφαιρείσθω ὑπὸ τοῦ εἰσδέχοντος. Τοῦτο δὲ οὐ γενικῶς δέξαι ἐπὶ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ βουλευτῶν, ὥστε ἀναγκάζεσθαι καταλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν βουλευταῖς παισί.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λη'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οἱ τὴν πολιτείαν ἡμῶν πάλαι καταστήσαντες ᾠήθησαν χρῆναι, κατὰ τὴν τῆς βασιλευούσης πόλεως μίμησιν, ἀθροῖσαι καθ' ἑκάστην πόλιν τινὰς εὐγενεῖς ἄνδρας, καὶ ἑκάστῃ σύγκλητον δοῦναι βουλήν, δι' ἧς ἔμελλε τὰ τε δημόσια πραχθήσεσθαι, ἅπαντά τε γίνεσθαι κατὰ τάξιν τὴν πρέπουσαν. οὕτω τοίνυν τὸ πρᾶγμα ἤνθησεν, οὕτως ἐφάνη λαμπρόν, ὡς τὰς μεγίστας τε καὶ πολυανθρωποτάτας οἰκίας βουλευτῶν εἶναι, πλήθους μὲν ὄντος τοῦ βουλευτηρίου, τοῦ δὲ δοκοῦντος εἶναι τῶν λειτουργημάτων βάρους οὐδενὶ παντελῶς ἀφόρητα καθισταμένης· τὸ γὰρ εἰς πλῆθος διαιρεῖσθαι τὸ βάρος, ἀναισθήτως σχεδὸν τοῖς τοῦτο ὑπομένουσιν ἦν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ μέρος ἤρξαντό τινες ἑαυτοὺς ἐξαιρεῖν τοῦ βουλευτικοῦ λευκώματος, καὶ ἐξευρίσκειν προφάσεις δι' ὧν τινες ἐλεύθεροι τούτων ἔσονται· οὕτω κατ' ὀλίγον ἠλαττώθη τὰ βουλευτήρια, μυρίων ἐπινοηθεισῶν προφάσεων, ἐξ ὧν ἔμελλε τὰ μὲν ἴδια καλῶς ἕξειν, τὰ δὲ κοινὰ καὶ δημόσια διὰ πάντων ἐλαττοῦσθαι. Διὰ τοῦτο εἰς ἄνδρας ὀλίγους περιέστη τὰ λειτουργήματα, κἀκείνοις τὰς οὐσίας κατέσεισε, καὶ τὰς πόλεις οὕτως ἠλάττωσεν, ὥστε ὑπὸ τούτους εἶναι τοὺς ὀλεθρίους μισθωτάς, οὓς δὴ βίνδικας καλοῦσι, συμβέβηκεν δὲ τὸ πολίτευμα μεστὸν μὲν ἐλαττωμάτων, μεστὸν δὲ πάσης ἀδικίας γενέσθαι. §. α'. Ταῦτα ἡμεῖς πολλάκις ἀναλογισάμενοι, ᾠήθημεν χρῆναι θεραπείαν ἐπαγαγεῖν τῷ πράγματι· καὶ ὅσῳ περὶ τοῦτο ἡμεῖς πονοῦμεν, τοσούτῳ πλείονας ἐξεῦρον οἱ βουλευταὶ τέχνας κατὰ τῶν ὀρθῶς καὶ δικαίως νενομοθετημένων, καὶ κατὰ τοῦ δημοσίου. ἐπειδὴ γὰρ εἶδον ἀναγκαζομένους ἑαυτοὺς πάντως τῇ βουλῇ φυλάττειν τὸ τέταρτον, καὶ τοῦτο μόλις ἐν τοῖς παρ' ἡμῶν νόμοις ἀποτεθέν, ἤρξαντο διασπᾶν τὰς οὐσίας αὐτῶν, ὥστε ἀπόρους τελευτᾶν, καὶ οὐχὶ τὸ τέταρτον μέρος, ἀλλ' ὅλην ἐφεξῆς τὴν ἀπορίαν τῇ βουλῇ καταλιμπάνειν. εἶτα ἐπειδὴ καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἀποστερῆσαι τὰ βουλευτήρια ἔγνωσαν, ἤδη καὶ πρᾶγμα πάντων ἀσεβέστατον ἐπινόησαν, γάμων ἀπεχόμενοι νομίμων· ὥστε αἱρεῖσθαι μᾶλλον ἄπαιδες, τό γε ἐπὶ τῷ νόμῳ, τελευτᾶν, ἢ τῷ γένει καὶ τῇ βουλῇ χρήσιμοι φανῆναι. Καὶ αὖθις κατεπράξαντο τεθῆναι νόμον, ὃς δίχα δεκρέτου χωρὶς ἐπέτρεπεν αὐτοῖς τὰ οἰκεῖα δωρεῖσθαι, καίτοιγε τὴν πρᾶσιν μετὰ δεκρέτου γίνεσθαι τοῦ νόμου βουλομένου. ὁ δὲ οὕτως ἦν θαυμαστός, ὥστε μόνην τὴν πρᾶσιν ὑπάγειν τῇ τοῦ δεκρέτου προσθήκῃ, καὶ ταῖς ἐντεῦθεν ἀνάγκαις, τὰ ἄλλα δὲ πάντα αὐτοῖς ἐφιέναι πράττειν καθ' ὃν ἠβούλοντο τρόπον. ταύτῃ δὲ μετέθηκαν τὰς βουλευτικὰς οὐσίας εἰς ἕτερα καὶ ἕτερα πρόσωπα, οὐδὲν τῆς βουλῆς ἐντεῦθεν ἐχούσης. τοιγαροῦν εἴ τις ἀριθμήσειε τὰ τῆς ἡμετέρας πολιτείας βουλευτήρια, ἐλάχιστα εὑρήσει, τὰ μὲν οὐδὲ ἀνδρῶν εὐποροῦντα, οὐδὲ χρημάτων, τὰ δὲ ὀλίγων μὲν ἴσως ἀνθρώπων, χρημάτων δὲ οὐδαμῶς.

§. β'. Ἤδη μὲν γὰρ κατὰ μέρος ἐθήκαμεν νόμους ἡμεῖς τὰς βουλομένους καὶ τὰς πράσεις καὶ τὰς δωρεὰς τὰς ἁπλῶς καὶ πᾶσαν πρᾶξιν ἐκποίησιν ἔχουσαν βουλευτικῶν ἀκινήτων πραγμάτων, ὑποκεῖσθαι δεκρέτῳ, μετὰ τῆς ἐν ἐκείνῳ τῷ νόμῳ κειμένης παρατηρήσεως γενομένῳ. Εἶτα ὕστερον ἐπειδὴ κατὰ ψευδεῖς αἰτίας ἐποιοῦντο τὰς δωρεάς, καὶ αὐτὸ καθάπαξ ἀνείλομεν τὸ δωρεὰν ἁπλῶς ποιεῖσθαι βουλευτὴν εἰς οἱονδήποτε πρόσωπον. ἐξείλομεν δὲ εἰκότως τὰς πρὸ γάμου δωρεάς, ἐπειδὴ μηδὲ δωρεαὶ καθάπαξ εἰσίν, ἀλλὰ συναλλάγματός τε εἶδος ἐν ταύταις ἔγκειται, καὶ παιδοποιίας εἰσάγουσιν ἀφθονίαν, ὅπερ ἡμῖν καὶ μάλιστα εἰς βουλευτὰς σπουδαζόμενόν ἐστιν. ἔπειτα ὁρῶντες καὶ περὶ αὐτὸ τοῦτο περιγραφὰς πολλὰς γενομένας, νόμον ἐγράψαμεν ὥστε ἐν τρισὶ πάντως τὰς χρῆναι τὴν βουλὴν εἴτε μετὰ σώματος, εἴτε τούτου χωρίς, πάντως τελείως ἔχειν, καὶ μὴ ἔλαττον ἐξεῖναί τινι καταλιμπάνειν τῇ βουλῇ, μηδὲ τεχνάζειν, μηδὲ ἐλαττοῦν αὐτὰ κατὰ μηδένα τρόπον. εἴτε παῖς ὁ βουλευτὴς ᾖ, εἴτε καὶ αὐτὰ δέχοιτο τὰ τελευταῖα ἡ βουλή. §. γ'. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστημεν, ἀλλὰ καὶ τὰς θηλείας τῆς οἰκείας οὐσίας διδόναι τινὰ μοῖραν ἠναγκάσαμεν.

1 Extat hæc constitutio plenior apud Julianum.
2 Vid. constitutionem Juliani 36.
3 Quæstor hodie Cancellarius.
4 *l. 13. l. ult. Cod. de prox. sacr. scrin.* Ex scrinio sc. memoriæ 12. ex scrinio epistolarum 7. ex scrinio libellorum 7.
5 Id est, successores.
6 Pro introitu sc. vid. *l. ult. C. de pignor.*
7 Militiæ transferuntur in heredes sub certa pretii definitione, *d. l. ult.*
8 Pretium militiæ centum aurei.
9 Quid si heredes non sint idonei militiæ subrogandi sunt alii in locum defuncti, & superior summa heredibus defuncti præstanda, *l. 30. C. de inof. l. 7. l. 11. C. de prox. sacr. scri.* quæ præstatio dicitur scholæ placitum, *l. ult. Cod. de pign.* & casus militiæ, *Nov. 53. cap. 5. & 97. cap. 4.*
10 Erepta à Vandalis (dic idem in aliis hostibus) veterum possessorum heredes usque ad tertium gradum vindicare poterunt: intra quinquennium tamen ab hac constitutione: non tamen adversus eos qui bona jam 30. annis præscripserunt. Hac æquitate possumus hodie uti, recuperatis urbibus aut provinciis ex hostium manu. Goth. Vid. *l. 1. C. de offic. præf. prætor. Afric.* & Rittershus. *part. 14. cap. 3.* Ans.
11 Hoc fuit etiam constitutum pulsis Italia Gothis. vid. *pragmaticam sanctionem Justiniani c. 5 & 2. & 6.* J.
12 *l. 1. ff. de prob.*
13 Idem adversus Gothos statutum. *d. pragmatica c. 11.*
14 Ecclesiæ non fuerunt immunes à publicis collationibus. vid. *l. 7. l. 11. C. de sacr. Eccl.*
15 *l. 14. C. de hæret.*
16 Vid. *l. 15. C. de episc. aud. l. ult. C. de postuland. l. 9. C. de divers. off.*
17 Catechumenus leviter initiatus Christo. κατηχούμενος, νεωστὶ κατηχούμενος: Clemens Alexandrinus πρόσφατον κατηχούμενον, Paulus νεόφυτον vocat. adde *1. Cor. 3.* vid. *Nov. Leon. 55.*
18 Vide quæ dixi ad *l. 11. ff. de sicar.*
19 *l. 3. C. de hæret.*
20 Vid. *Nov. 131. cap. 4.*
21 *l. 12. C. de sacros.* Thessalonicensi, *l. 8.* Constantinopolitanæ, *l. 17. l. 24. Cod. de sacros. Eccl.* Romanæ, *l. 8. C. de summa trinitate.* An etiam ratione patriarchici? vid. *Nov. 131. c. 4.* J.
22 Vide quæ notavi ad *l. 5. §. 4. C. de his qui ad Eccles.* hinc constat, non servari jus asyli homicidis, raptoribus, & similibus personis.
23 Dixi ad *L. D. 11.* De decurionibus & eorum filiis, *Jul. hic const.* 25. περὶ βουλευτῶν ὥστε ἀναγκάζεσθαι καταλιμπάνειν τοῖς ἑαυτῶν βουλευταῖς παισί, id est, de decurionibus, ut filiis suis decurionibus dodrantem (id est, 9. uncias) relinquebant.
24 In urbibus regiis Senatores sunt.
25 Decuriones, Senatores minorum civitatum.
26 Nota quæ olim gerebantur per decuriones.
27 Id est, temporis progressu.
28 Id est, immunes, certæ namque dignitates excusant à decurionatu: qua de re vid. *l. ult. Cod. de decur. Nov. 20. 81.*
29 *Nov. 128. c. 5.*
30 Calumniantium hæ sunt iniquitates, quarum meminit Justinianus *proœmio Institutionum.*
31 Decuriones olim cogebantur ab intestato curiæ relinquere quartam partem bonorum, quod ut eluderent vivi bona pene omnia dilapidabant: è contrario ut specie tenus legi satisfacere viderentur quicquid ex suis bonis supererat Curiæ relinquebant.
32 Paupertatem suam relinquere, id est, bona exigua: vid. *l. 78. §. 12. ff. ad Treb.*
33 Cœlibes non sic admittebantur ad decurionatum ut conjuges.
34 Legendum videtur, *Utiles*.
35 Senius est; Olim decuriones poterant donare sua prædia sine decreto: non etiam vendere, *l. 3. C. de præd. decur.*
36 Permittit enim donationem, vetat venditionem, sed tamen id admissum fuit quia faciliores sumus ad vendendum quam donandum.
37 *l. 4. Cod. de præd. decur.* intelligit, quæ tamen illi titulo deest.
38 Id est, mera Donatio, propter nuptias, & dos, non sunt donationes simplices: permittuntur enim contemplatione matrimonio, *l. ult. C. de sec. nupt.* Simplici donationi non inest contractus: propter nuptias inest.
39 In fraudem legum scil.
40 Decurio immobilia donare non potest, nisi propter nuptias vel dotis causa.
41 Donatio, propter nuptias, est contractus.
42 Decurio tres uncias olim cogebatur curiæ relinquere.
43 Et ita abrogatur *l. 2. Cod. quando & quib. quarta pars.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ὁμεῖν, ὥστε κατὰ μηδεμίαν πρόφασιν ἐλαττοῦσθαι τῇ βουλῇ (καθάπερ εἰρήκαμεν) τὸ τεταρτημόριον τῆς πάσης τοῦ βουλευομένου οὐσίας. καὶ τὰς πολλὰς δὲ ταύτας καὶ κεχυμένας φιλοτιμίας ἀνείλομεν, οὐ συγχωροῦντες ἀπαλλάττεσθαι βουλῆς ἄλλως ἢ κατὰ τὴν τῶν μεγίστων ἀξιωμάτων κτῆσιν, πατρικιότητός τε καὶ ὑπατείας καὶ ὑπαρχότητος, εἴτε τῆς ἐν πολιτικοῖς, εἴτε τῆς ἐν στρατιωτικοῖς (πραιφεκτούρας γὰρ εἶναι καὶ τὰς στρατηγίας ὁ νόμος ἐπίσταται). ὥστε εἴ τις πραιφεκτούρας ἀρχὴν ἄρξειεν, αὐτῇ τῇ πράξει γενόμενος, καὶ εἴτε ἄρχων αὐτήν, εἴτε στρατιᾶς, βουλευτικῆς οὗτος ἀπαλλαττέσθω τύχης, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, τῶν ἄλλων πασῶν ἐξαιρέσεων ἀνῃρημένων. τὰς γὰρ διὰ μόνην τιμὴν διδομένας τοιαύτας ἀξίας (τὰς πραιφεκτωρίας φαμέν. τοῦτο δὲ ἐστιν εἰπεῖν καὶ στρατηλασίας) οὐκ ἐξαιρεῖν τοῦ βουλευτικοῦ λευκώματος τοὺς τούτων τυχόντας θεσπίζομεν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν νενομοθέτηται, μεθ' ἑτέρων πολλῶν, ἅπερ ἔξεστιν ἐξ αὐτῶν τῶν ἤδη κειμένων νόμων λαβεῖν. ἀπελύσαμεν δὲ καί τινας βουλευτικῆς τύχης, διαφόρους αὐτοῖς πραγματικοὺς φιλοτιμησάμενοι τύπους, οὓς ἅπαντας κυρίους εἶναι βουλόμεθα. καὶ τὴν παροῦσαν νομοθεσίαν ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης ἐπινεμήσεως τῆς ἄρτι διελθούσης ἄρχεσθαι, ἐξ ἧς ἡμῖν ἐν βουλῇ γέγονεν οὗτος ὁ νόμος.
§. δ'. Ἐπειδὴ δὲ ἑωρῶμεν τινὰς οὕτως ἀπεχθῶς διακειμένους πρὸς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ὥστε αἱρεῖσθαι μᾶλλον ἄλλοις τὰς ἑαυτῶν καταλιμπάνειν οὐσίας, καὶ μόλις τὸ τέταρτον τῇ βουλῇ, καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ᾠήθημεν χρῆναι, ἀπαιδίας οὔσης, τοῦτο τὸ μέρος αὐξῆσαι.

ΚΕΦ. α'.

Εἰ τοίνυν μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον τελευτήσῃ βουλευτής, παῖδας οὐκ ἔχων οὔτε ἄῤῥενας οὔτε θηλείας, οὗτος τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας τὰς τρεῖς μοίρας καταλιμπανέτω τῇ βουλῇ, καὶ τὴν τετάρτην οἷς βούλεται. ἔσται γὰρ αὐτῷ ἀντὶ παιδὸς ἴσως ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων ἡ πᾶσα βουλή, (τουτέστι δ' ἴσον εἰπεῖν) καὶ τὸ τῆς πόλεως πλήρωμα ἐν παίδων τάξει καθεστώς, καὶ εὐφημία διηνεκὴς καὶ ἀθάνατος μνήμη καὶ καρπὸς τοσοῦτος ὅσος οὐκ ἂν αὐτῷ παρὰ τῶν παίδων ὑπῆρχεν. Εἰ δέ τις γνησίους μὲν παῖδας οὐκ ἔχοι, νόθοι δὲ αὐτῷ καθεστήκοιεν, ἐξέστω μετὰ τοῦ τῆς βουλῆς ἄχθους γράφειν αὐτῷ καὶ τούτους κληρονόμους· καὶ ἡ γραφή γε ἀντὶ πάσης ἐπιδόσεως ἔστω, καὶ μὴ δεέσθω τῶν παλαιῶν νόμων ἑτέρας προσθήκης, μηδὲ ἐν ζωῇ περιόντος ἐπιδόσεως· ἀλλ' αὐτόθεν γραφέντες, εἴγε ἐλεύθεροι καθεστῶσι, βουλευταὶ καὶ κληρονόμοι γινέσθωσαν, καὶ ἐχέτωσαν καὶ αὐτοὶ τὰς ἐννέα τῆς οὐσίας οὐγκίας, καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς διανείμῃ. εἰ δὲ καὶ τὰ πάντα αὐτοῖς βουληθείη καταλιπεῖν, ἔτι μᾶλλον πράξει. πλὴν ὅλως μέχρι τῶν ἐννέα οὐγκιῶν καὶ πάντως αὐτοῖς καταλιμπανέτω, γινώσκων ὡς κἂν εἰ καταλείποιεν ἐλάττω, ἀλλ' ἐκ τοῦ νόμου πάντως τὸ εἰς τὰς ἐννέα οὐγκίας αὐτοῖς ἀναπληρωθήσεται τῆς οὐσίας. οἱ δὲ εἴπερ τὸ τῆς οὐσίας ἐπιδόμενοι λαβεῖν, καὶ βουλευταὶ γενέσθωσαν· εἰ δὲ οἱ μὲν τινὲς ἕλοιντο, τινὲς δὲ παραιτήσαιντο, ἐπὶ τοὺς αἱρουμένους τὸ τῶν παραιτουμένων ἐρχέσθω μέρος· εἰ δὲ ἅπαντες ἀπείποιεν, τηνικαῦτα ὡς ἀπαιδίας οὔσης οὕτως ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐρχέσθω τὰ ἐννέα τῆς οὐσίας.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δὲ ὁ μὲν σιγήσειε, παίδων δὲ αὐτῷ γνησίων οὐκ εἴη σπορά, τηνικαῦτα τὸ μὲν τέταρτον ἐπὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμους ἐρχέσθω, οἱ παῖδες δὲ οἱ νόθοι εἰ βούλοιντο ἑαυτοὺς ἐπιδοῦναι τῷ βουλευτηρίῳ, προσδεχέσθωσαν, καθάπερ ἂν βούλοιντο, εἴτε πάντες, εἴτε τινὲς ἐξ αὐτῶν, πάντως τὰς ἐννέα οὐγκίας τῆς οὐσίας εἰς τοὺς βουλευτὰς [illegible]. §. α'. Εἰ δὲ ἐκ δούλης αὐτῷ τεχθέντες εἶεν, εἶτα αὐτοὺς ἐλευθερώσειεν, ἢ ζῶν ἢ ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἐπιδοίη τούτους, καὶ οὗτοι προσδέχοιντο, βουλευταὶ (καθάπερ ὁ διατιθέμενος ἐβούλετο, ἢ καθάπερ ἡ αὐτῶν ἐπιθυμία ποιήσειεν, ἐπιδιδόντων ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ) λαμβανόμενοι, καθάπερ εἴρηται, τὰς ἐννέα οὐγκίας. πανταχοῦ γὰρ βουλόμεθα, κἂν εἰ διαθέμενος, κἂν εἰ μὴ βουλευσάμενος ἀπέλθοι, τοὺς εἰς τὴν βουλὴν ἐρχομένους τὰς ἐννέα οὐγκίας λαμβάνειν. εἰ δὲ ἐλευθερώσῃ μὲν μόνον, οὐ μὴν ἐπιδοίη, ἐκεῖνοι δὲ καὶ οὕτω βούλοιντο, ἢ εἷς ἢ πλείους ἐξ αὐτῶν, πρὸς τὸ βουλευτήριον ἰέναι, κἀκεῖνοι τὰς ἐννέα οὐγκίας τοῖς βουλεύουσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν διδόσθω. εἰ δὲ μηδεὶς τῶν νόθων ἢ βουληθείη ἢ ἐπιδοθείη, τηνικαῦτα τὰς ἐννέα οὐγκίας ἡ βουλὴ λαμβανέτω.

ΚΕΦ. γ'.

Εἰ δὲ γνησίων εἴη παίδων πατήρ, ἐνταῦθα τὸ πρᾶγμα διακριτέον, εἴτε μόνων ἀῤῥένων, εἴτε μόνων θηλειῶν, εἴτε μεμιγμένων ὄντων· ὥστε τὸν νόμον πανταχόθεν ἔχειν τὸ τέλειον, καὶ τῇ βουλῇ συμφέρειν. Εἰ μὲν ἄῤῥενες αὐτῷ μόνοι καθεστήκοιεν παῖδες, ἢ ἔγγονοι τυχὸν ἄῤῥενες ἐκ προτελευτήσαντος υἱοῦ, τὰς ἐννέα οὐγκίας εἰς πάντας, καθάπερ ἂν βουληθείη, μεριζέτω. οὐ μέντοι ὥστε κατὰ μηδὲν ἐλαττοῦσθαι τὸν νόμον τὸν περὶ τῶν ἀκαταθυμίων διαθηκῶν διαλεγόμενον, εἰ μὴ τρόπος ἀχαριστίας τοῦτο ποιοίη· οὐδὲ γὰρ τοὺς ἐπὶ τούτοις τεθειμένους νόμους παντελῶς ἀναιροῦμεν. ἐκείνου μέντοι πάντως φυλαττομένου, ὥστε τὰς ἐννέα οὐγκίας εἰς τοὺς μὴ ἀχαρίστους παῖδας μερίζεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο ἕκαστον ὑπεισιέναι τῇ βουλευτικῇ τοῦ πατρὸς λειτουργίᾳ, καθ' ὅσον αὐτοῖς ὁ πατὴρ διένειμε τὴν οὐσίαν, τὰς τρεῖς οὐγκίας μόνας τῇ τοῦ πατρὸς καταλιμπανομένων γνώμῃ, ἵνα αὐτὰς διαθήσηται βουλή, εἴτε πρὸς τοὺς παῖδας, εἴτε πρὸς ἑτέρους.

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ δὲ πᾶσαι θήλειαι καθεστήκοιεν, εἰ μὲν αὐτῆς τῆς πόλεως γαμηθεῖεν βουλευταῖς, ἄδεια ἔστω τῷ πατρί, εἴπερ γαμηθεῖεν τυγχάνοιεν, (ὡς εἴρηται) βουλευταῖς, διανεῖμαι εἰς αὐτὰς τὴν οὐσίαν, ἢ πάντως γοῦν τὰς ἐννέα οὐγκίας, καθάπερ ἂν βουληθείη, τοῦ νόμου κἀνταῦθα προσέχων τοῦ περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου τεθέντος. εἰ δὲ αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν γαμηθεῖσαι βουλευταῖς, αἱ δὲ οὐ τοιοῦτοι, ταῖς μὲν οὐ πάντως αἱ ἐννέα οὐγκίαι καταλιμπανέσθωσαν παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν βουλευτῶν γυναιξί, διαιρουμένων κἀνταῦθα ὡς ἂν ὁ πατὴρ βουληθείη. τὸ δὲ λοιπὸν ἐκείναις ταῖς μὴ βουλευταῖς τῆς αὐτοῦ πατρίδος γαμηθείσαις, ἢ καὶ ἑτέροις δηλαδή, τῆς νομίμου μοίρας καὶ ταύταις πάντως ἀποσῳζομένης. εἰ δὲ μήπω γάμων τύχοιεν, τηνικαῦτα ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ γράφειν αὐτὰς ἢ πάσας ἢ τινὰς ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς ἐννέα οὐγκίας κληρονόμους, ἐφ' ᾧ πάντως γαμηθῆναι τῆς αὐτῆς πόλεως βουλευταῖς. εἰ δὲ μὴ τοῦτο βουλοῖντο, αὐτὸς ὁ πατὴρ γράψειεν, αἱ δὲ οὐκ ἀνάσχοιντο, τὰς μὲν ἐννέα οὐγκίας ἐπὶ τὸ βουλευτήριον τῆς πόλεως ἐρχέσθω, τὰς δὲ τρεῖς μόνας ἐν αὐταῖς καθ' ὅπερ ὁ νόμος βούλεται μεριζέσθω τρόπον, ἐν λόγῳ καὶ τῶν προικῶν αὐτῶν χωρουσῶν.

ΚΕΦ. ε'.

Εἰ δὲ ἄῤῥενές τε καὶ θήλειαι καθεστήκοιεν, οἱ μὲν ἄῤῥενες πάντως τὴν ἡμίσειαν ἐχέτωσαν μοίραν τῆς οὐσίας, αἱ δὲ θήλειαι τὴν λειπομένην ἡμίσειαν, οὐ πλήρη μέντοι. δώσουσι γὰρ αὐτοὶ τὸ τέταρτον τοῖς βουλευταῖς ἀδελφοῖς, εἰ μὴ βουλευτῶν εἶεν γαμεταί, πᾶσαι, ἢ τινὲς ἐξ αὐτῶν. εἰ γὰρ εἰς τοιούτους ἔλθοιεν γάμους, καὶ βουλευταῖς τῆς οἰκείας πατρίδος ζευχθεῖεν,

quandam partem sancimus, quatenus per nullam occasionem diminueretur curiæ (sicut prædiximus) quarta pars totius substantiæ curialis. Sed & multas istas & diffusas munificentias abrogavimus non concedentes liberari aliter curia, nisi per [1] maximarum dignitatum acceptionem, patriciatus, aut consulatus, aut præfecturæ, sive civilis, sive militaris: præfecturas autem esse & eas quæ principatum agunt exercitus, lex novit [2], itaque si quis præfecturæ dignitatem administraverit, in ipso actu constitutus, & sive administrans eam, sive principatum agens exercitus, curiali iste liberatur à conditione secundum nostram legem aliis omnibus exceptionibus abrogatis. Nam quæ propter solum honorem [3] dantur tales dignitates, (præfectorias dicimus, idem autem est dicere & magistro militatus) non eximere curiæ albo eos qui hæc meruerunt, sancimus. Hæc itaque in anterioribus à nobis sancita sunt, cum aliis multis quæ licebit ex ipsis olim positis legibus advertere, absolvimus autem & quosdam à curiæ conditione diversas his pragmaticas concedentes leges, quas omnes firmas esse volumus, & præsentem sanctionem ab undecima indictione nuper delapsa inchoare, ex qua nobis in consilio venit hæc lex. §. 4. Quoniam autem vidimus quosdam sic adversos esse contra proprias patrias, ut eligant potius aliis suas relinquere substantias, & vix quartam partem curiæ: & hoc per nostram legem existimavimus oportere, ubi filii desunt, hanc partem augere.

CAP. I.

SI [4] igitur post hanc nostram legem defunctus fuerit curialis filios non habens neque masculos neque fœminas, iste propriam substantiam curiæ derelinquat, quartam vero quibus voluerit, erit namque ei pro [5] filio forsan uno vel pro plurimis tota curia, id est & totius civitatis plenitudo in filiorum modo existens, & fama bona perpetua, & immortalis memoria, & fructus tantus quantus nequaquam à filiis esset. Quod si quis legitimos filios non habuerit, naturales [6] autem ei fuerint, liceat cum onere curiæ scribere sibi hos heredes, & scriptura pro omni datione sit, & non indigeat antiquarum legum aut aliis adjectionibus, neque dum adhuc superstes est datione, sed mox scripti, si quidem liberi fuerint curiales & heredes efficiantur, & habeant ipsi novem uncias substantiæ, secundum quod pater eis diviserit, quod si omnia ei relinquere voluerit, adhuc melius faciet, verumtamen usque ad novem uncias modis omnibus eis relinquat, cognoscens quia vel si reliquerit minus, à lege eis omnino usque ad novem uncias supplenda [7] erit substantia: illi vero si quidem desideraverint [substantiam accipere] & curiales efficiantur: quod si quidam voluerint, quidam autem recusaverint, ad eos qui elegerint, recusantium veniant [8] partes, quod si omnes recusaverint, tunc tanquam si nullus filius sit, taliter ad curiam veniant omnes novem unciæ.

CAP. II.

QUod si ille quidem tacuerit [9], filiorum autem legitimorum ei procreatio non fuerit: tunc quarta [10] pars ad heredes, qui [11] sine scriptura sunt, veniat: naturales autem filii, si voluerint se offerre curiæ recipiantur, secundum quod voluerint, sive omnes sive quidam ex eis, modis omnibus novem unciis substantiæ ad eum qui curiæ se dedit, devolutis. Quod si ex ancilla [12] ei progeniti fuerint, deinde ipse eos manumiserit, aut dum superest [13] aut in testamento, & obtulerit eos, & isti suscipiantur & sint curiales, secundum quod testator voluerit, aut secundum quod desiderium eorum fecerit, dantium se curiæ, accepturi, secundum quod dictum est, novem uncias. Ubique enim volumus sive testatus fuerit, sive intestatus decesserit, eos qui ad curiam venerunt, novem [14] uncias accipere, quod si manumiserit quidem tantummodo, non tamen obtulerit, illi autem etiam taliter voluerunt, aut unus aut quidam ex eis ad curiam venire, & tunc novem unciæ ei vel eis, qui in curia sunt, secundum virilem partem dentur. Quod si nullus naturalium voluerit, aut datus non fuerit, tunc [15] novem uncias curia percipiat.

CAP. III.

QUod si legitimorum filiorum fuerit pater, tunc res decernenda est, utrum tantummodo masculi aut tantummodo fœminæ, aut certe permixti sexus sint, quatenus lex undique perfectionem habeat & curiæ utilitatem. Si [16] ergo masculi ei tantummodo fuerint filii, vel forsan nepotes masculi ex prædefuncto filio, novem [17] uncias in omnes filios sicut [18] voluerit dividat, sic tamen ut in nullo diminuatur lex quæ de inofficiosis legitur testamentis, nisi [19] forte ingratitudinis modus hoc fecerit: neque enim quæ in his positæ sunt leges omnino destruimus, illo omnimodo custodito, ut novem unciæ inter non ingratos filios dividantur, & secundum hoc unusquisque subeat curiæ paternæ functionem, secundum quod eis pater diviserit substantiam tribus unciis tantummodo paternæ derelictis voluntati, ubi eas pervenire voluerit sive ad filios sive ad alium.

CAP. IV.

QUod si omnes fœminæ nuptæ fuerint, siquidem ejusdem civitatis [20] curialibus nuptæ fuerint, licentia erit patri, si quidem nuptæ fuerint (sicut dictum est) curialibus dividere inter eas omnem substantiam, aut certe novem uncias secundum quomodo voluerit, respiciens & hic legem quæ de successionibus sine scriptura disposuit. Quod si quædam ex eis nuptæ sunt curialibus, quædam [21] vero non his, talibus [22] quidem novem unciæ omnimodo relinquantur à patre curialium, uxoribus [23] divisæ & hic [24] secundum quod pater voluerit: residuum [25] autem his quæ non curialibus propriæ patriæ nuptæ sunt, vel certe aliis, procul dubio legitima [26] portione & eis omnino reservatis. Quod si [27] necdum nuptæ sint, tunc sub tali definitione [28] scribendum est de his aut quandam aut quasdam ex eis in novem uncias esse heredes, quatenus omnimodo nubant ejusdem civitatis curialibus. Quod si hoc noluerint, aut ipse quidem scripserit, illæ vero non pertulerint, novem unciæ quidem ad curiam civitatis veniant, tres autem unciæ tantummodo inter omnes secundum quod lex vult, dividentur in modum deductis in rationem etiam dotibus earum.

CAP. [29] V.

QUod si masculi [30] & fœminæ fuerint, masculi quidem omnimodo substantiæ mediam habeant portionem: fœminæ vero residuam mediam, non integram quidem, dabunt: namque ipsæ quartam partem curialibus fratribus, si tamen non fuerint curialium uxores omnes aut quædam ex eis: quod si ad tales pervenerint nuptias, & curialibus propriæ patriæ fuerint sociatæ: tunc liberabuntur à quarta parte, curiæ danda,

1 Dignitates quædam liberant à Curia, ut hic. ad. de l. ult. Cod. de decur.

2 Οἶδεν (ὁ νόμος) id est, scit; ut in l. 96. in fin. ff. de solutionib.

3 Honorariæ dignitates (quasi fictæ) non liberant à Curia.

4 Curialis moriens sine liberis legitimis, novem uncias curiæ cogitur relinquere: tres vero reliquas uncias cui voluerit donare potest.

5 Curiali sine liberis mortuo, Curia filii loco est.

6 Puta ex concubinatu. Jul. hic. Decurio liberis naturalibus (non extantibus legitimis) dodrantem potest relinquere, qui alias à parente suo decurione non perciperent, nisi sextantem. Novell. 18.

7 Naturali filio datur actio ad supplementum legitimæ.

8 Quod decrescit heredibus non adeuntibus, in dubio coheredibus adeuntibus adcrescit.

9 Id est, testamentum non fecerit. Jul. cap. 131. si intestatus decesserit.

10 Id est, tres unciæ.

11 Id est, heredes ab intestato.

12 Naturalis filius ex ancilla procreatus testamento potest legitimari, & heres institui, & ita videtur abrogata lex 19. C. de decur.

13 Id est, dum vivit.

14 Legitima curialium liberorum, novem unciæ.

15 Naturalibus filiis decurionum non adeuntibus patris hereditatem, hereditas ad Curiam devolvitur.

16 Julianus cap. 131.

17 Olim quartam. l. 3. C. quando & quibus quarta pars.

18 Decurio minus liberam testandi potestatem habet quam cæteri: idque non favore solo liberorum, sed liberorum Curiæ obnoxiorum; cogitur enim eis relinquere novem uncias. In tribus reliquis potestatem testandi habet ac donandi.

19 Possunt enim ingrati liberi exheredari.

20 De filiabus decurionum. Jul. cap. 133.

21 Non omnes filiæ decurionum nuptæ decurionibus fruuntur privilegio: sed quæ nuptæ sunt decurionibus suæ patriæ.

22 Filiæ decurionum nuptæ Curiali, fruuntur eodem privilegio quo liberi masculi decurionum utrorumque legitima est novem unciarum.

23 Id est, in quæ maritos habent.

24 [illegible] Sensus est: Novem uncias filiabus omnibus uxoribus decurionum parentem cogi relinquere, sed tamen eum posse, inter easdem eorum illas uncias ex animi sui sententia dividere, id est plus uni, alteri minus conferre.

25 Id est, tres unciæ.

26 Perplexa est meo judicio hæc successio: nam cum restent hic tres tantum unciæ substantiæ paternæ, quomodo Novella de triente & semisse, pertinebit ad filias decurionum non nuptas curialibus suis patriæ Novell. 18. Quin si ita sit, adhuc restat hoc perplexum an parens ex tribus illis unciis aliquid delibare possit legati, fideicommissi, vel institutionis nomine, quod si non licet, jam adimetur decurioni integra testandi facultas.

27 Propter nuptias nondum contractas, jus filiarum decurionis manet suspensum.

28 Conditione.

29 De liberis utriusque sexus decurionum.

30 Inter fratres curiales, & sorores curialibus suæ patriæ nuptas, novem unciæ pro dimidia parte dividuntur. Inter eosdem fratres & sorores nuptas non curialibus non pro dimidia, sed inæquali portione: fratribus 9. scil. unciis, sororibus 3. relictis unciis.

1 Ut ex curiali patre & murilegula vel comitica matre curialis filius nascatur. *Jul. cap.* 155.

2 Η τριμοιρία.

3 Tamiacæ vel murilegulæ vel comitivæ mentionis meminit *Sfus. d.c.* 13 quod idem atque hic plane. Nam qui hic sacri ærarii dicuntur, Tamiaci Græco exemplari dicuntur: qui vicanei, comitiacæ: qui purpurariæ conditionis, ταμιακοὶ, qui & murilegoli.

4 Sensus est, Ex curiali, & tamiacæ, vel murilegulæ, vel vicanea natos, patrem sequi: & ita abrogatur *l.* 29. *C. de decurionib. l.* 12. *C. de murileg.*

5 Η κομμερκιαρία, &c. *Scring.* aut comiticæ. *Jul.* id est, dicente quod Tamiacæ, comiticæ aut murilegulæ conditionis fuerit alteruter parentum. κομμερκιαρίαι, hic non sunt comitianæ, id est, officiales comitum privatorum, vel largitionum, vel domorum, ut volt Hal. sed κομμερκιάριοι *J. mod.* vicani, ut *Nov.* 32. *c.* 1. & cæpitationi subjecti.

6 Sed murilegulæ κυριακοὶ ὄντες.

7 Τίκτων. Ars nulla adversus publicum.

8 Ex ταμιακῆς *patric. Scring.*

9 Tamiacæ.

10 Solent imperatores nonnunquam excipere quasdam personas à lege generali, *ut hic: & l.* 42. §. 3. *C. de episc.*

11 *Sirum Scring.* Xifco *Julian.*

12 Ex ταμιακῆς.

13 Belisarii *Scringer. Julian.*

14 Id est, anno 546. hæ duæ voces non legantur apud Jul.

15 De quarum rerum restitutione hic agitur. Ne sic ex *verborum* καὶ πραγμάτων, dotalium sc. & ad donationes ante nuptias pertinentium (ut extat in Scringeri editione) sed hereditatis: seu de præcaria restitutione, &c. 108 *J. de rest.* Ideoque magis probanda inscriptio Juliani de fideicommissariis hereditatibus. *conf.* 105. vel Indicis II regiæ ita concepti, De fidicommissaria hereditate: qua parte quæritur, An is qui hereditatem restituere jussus est, possit ex ea diminuere aliquid & alienare vel obligare. Extat apud eundem Julianum *conf.* 37 his verbis. Si quis unum de liberis vel extraneum heredem scripserit, & rogaverit eum tempore, quo moreretur, hereditatem alii restituere. Goth. Facti speciem, quæ tribuit occasionem hujus Novellæ, vid. apud Rittershuf. *part.* 6. *cap.* 10. num. 2. Auct.

16 Et ita ex *Supro.* Multia enim non videtur jubus partus, si sub finem mensis undecimi edatur.

17 Id est, maxime si. 18 Id est, quædam bona obligata reperiri ejus, &c. 19 Sensus est, Quærebatur, An jussus restituere hereditatem, teneretur eam quam à defuncto accepisset, an vero suam & propriam restituere? 20 Sensus est, Magnam esse differentiam, an quia jubetur hereditatem restituere: vel ἀναβολὴν, id est, omne quod accepit à defuncto, deducta quarta: An vero jubetur restituere quod ex hereditate defuncti ei superfuerit. 21 *Vide l. ult. C. communia de legatis.* 22 §. 7. *Instit. de fideic. hereditat.*

23 Id est, quia. 24 *Isid. C. com. de legat.* 25 Τίκτων, *Scring.* causa *Hal.* 26 Tempus exceptionem parit. 27 Leges nonnunquam lædunt, si nimis leveriter & stricte eas interpretati fuerimus.

28 Quæ? heredibus permitti, docta causa, ex ita bonis, quæ alteri jussi fuerint restituere, quandam alienare: ut ita ex generali fideicommisso deducatur quantum doti sufficiat. *l.* 22. §. 4. *ff. ad Trebel.* & donationis propter nuptias. *J. mod.* sunt enim curiæ favorabiles. 29 *T. dict.* 30 *Isid. Cod. com. de legat.*

31 Nuptiis nihil utilius, *vide Novell. Leonis* 26.

danda, utpote quæ videantur & ipsæ per viros suos, donec supersunt, esse participes functionum. Hæc nos sancire oportere existimavimus, non quo auferamus hominibus propriarum rerum dispensationem: sed ut civitatum non integre desolatæ curiæ remanerent, neque adventionibus quibuslam forsan & impiis diminuerentur curiæ. Denique cognovimus quosdam interdictas lege contrahere nuptias, ut ex hoc non legitimi sed naturales filii procrearentur, & ipsis revera utpote extraneis, relinquere, & sic defraudare curiam debita facultate.

Cap. 1 VI.

Sed & illud etiam ex ipso reperimus experimento, quod adversus curiam sint multi quasi dicentes [3], aut [3] sacri ærarii [4] aut vicaneæ [5], aut purpurariæ [6], aut alterius cujuscunque conditionis esse alterum parentum curialis: & tentant adjudicare seipsos vel sacri ærarii, vel vicaneæ, vel purpurariæ, aut aliis quibuscunque conditionibus & curiam evitare. Sancimus itaque nullam esse talem artem [7] adversus publicum. Sed omnino sive ex [8] sacri ærarii matre, sive ex purpuraria, sive ex vicanea nati fuerint filii curiali, curialem conditionem obtinere volumus. Curiales enim pauciores sunt ubique locorum nostræ reipublicæ: sacri vero [9] ærarii & vicanei & purpurarii in multitudinem effusi, constituti sunt: & congruens est magis amplificare curias civitatum in paucis corporibus angustatas, quam multitudinem multitudini adjicere. Quod si quidam nomine propriæ matris tanquam sacri ærarii vel purpurariæ aut vicaneæ conditionis sit, se subtrahere à curiæ conditione tentaverunt, vel tentaverint à nuper præterita *Decima indictione* & ipsa & ea quæ secundum hunc acta sunt modum, sive à nostra aula, sive aliunde vacua & invalida sint, & hos tales curiales de cætero esse sancimus: nam si quid actum est ante decimam indictionem, hoc firmum & in sua fortitudine permanere volumus.

Exceptio.

†. Excipimus [10] autem ab hac nostra divina constitutione Theodosium & ejus fratres, & filios Ioannis qui cognomen habuit Xescon [11]: qui in [12] sacri ærarii conditione permanserunt, licet decurialibus essent patribus ante decimam indictionem, & omne quidquid actum est in eorum liberatione destruimus. Nihil enim eorum quæ licuerunt frui volumus, sed curiales esse & quæ curialium sunt agere, & ad functiones curiales respicere, nihil sicut prælocuti sumus eis prodesse possibile, sed & si quid elicitum est eis sive ex nostro palatio sive aliunde.

Epilogus.

†. Quæ igitur visa sunt nobis & ad utilitatem civitatum & curiarum complacuerunt, & quæ per hanc indicantur legem, tua excellentia & custodire & optuti radere festinet, imminente pœna xx. *Librarum auri* adversus eum, qui hanc legem nostram prævaricati præsumpserit. Datum xv. *Kal. Matt. Constantinop.* Indictione undecima, post consulatum Basilii [13] anno [14] septimo.

Tit. XVII.

De restitutionibus [15], et ea quæ parit undecimo [16] mense post mortem viri.

Novella Constit. XXXIX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætorium præfecto, iterum exconsuli & patricio.

Præfatio.

Decursio & varietas humanæ naturæ paulatim egens curatione, non aliter ad bene se habendum revocatur: (licet prima ejus gubernentur principia) nisi etiam quod particulariter ei resistit, corrigatur, sicque constituatur sub tranquillitate & quiete, ut legi conveniens est: quale scilicet, quiddam etiam nunc emergens, ad legis nos opus adduxit. Scimus enim quod etiam dudum de restitutionibus dubitabatur [17]: & si contigisset quasdam [18] hypothecas obligari ejus qui restitutione gravabatur, plurimæ contentionis erat negotium, sive [19] oporteret etiam res quæ restitui justa fuerant, periculum pati, sive solas ejus, qui gravabatur restitutione: & multa quædam erat etiam circa ipsam verborum differentiam quæstio: utrum [20] defuncti præcepisset res quæ manerent post mortem ejus qui gravabatur restitutione oportere restitui: an absolute restitui quod relictum erat, post detentionem legitimæ partis juberet: & introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, & ex inopia in [21] rem missiones, & plurimi alii, & varii [22], & insolubiles pœne prædictæ in rem missionis circuli. Sed tanquam [23] nos dudum hoc sanantes, legem [24] scripsimus modis omnibus prohibentes restitutione gravatas res aut alienari aut obligari, sed cum propria ambulare fortuna [25]: & apud quemcunque fuerint, non manete firme, sed reverti ad illum cui dari jussæ fuerunt. Et facta lex jam quodammodo longæva est, & in judicio approbata frequentatur, sed futurum erat quod prædiximus: (ut quod ferre omnia consuevit) tempus [26] offenderet indigere quadam exceptione necessaria legem. Adierunt enim nos viri & mulieres ex his [27] læsi. Moriente namque viro, uxor quidem & dotem exigebat, & donationis ante nuptias factæ partem, seu propter nuptias, quam viri mors ei dabat: defuncti vero frater aliunde vindicabat res, & patris proferebat voluntatem, & trahebat mulieris res, dicens fratrem quidem suum eas expendisse: se vero apud mulierem videre paternas res, quas pater non existentibus filiis restitui præceperat ei: & recipere ex omnibus eas instabat, neque cessabat donec satisfactio legi nostræ per omnia proveniret. Sed ingemiscebat juste mulier, & dicebat injustum esse quasi per deceptionem dominum quidem virum fieri dotis totius: & si præmori mulierem contigisset, lucrum habere secundum pactum: quia vero vir mortuus est se ignorante restitutionem amissionis periculum sustinere. Sed huic quidem data est negotio forma [28] quam bene se habere putavimus. Rursus autem alter supplex apparuit, dicens uxoris patrem substantiam ejus subtrahisse aliis suis filiis: parvamque partem solam apud eam jussisse manere: & magnum sibimet imminere periculum, si suæ quidem subtantiæ periculum pateretur & circa dotis restitutionem, & circa totum ex dotalibus instrumentis super antenuptiali [29] donatione pactum, sibi vero nihil liceret promereri horum propter sublationem & restitutionem. Hæc nos merito commoverunt, & in melius arbitrati sumus nostram [30] corrigere legem, quam subjectos despicere periculum sustinentes, maxime in nuptiis: quarum nihil est hominibus utilius [31], tanquam solis facere homines valentibus.

τὴν ἱκανὴν ἐλλοθιμωθέντος) ἢ πλείστης μοίρας, εἰς δικαίους ἢ αὐτοὺς ἀλλ' ἢ αὐτῶν, ἕως οὗ βέβαιοι, μενόντι ἢ λειτουργήσασι. Τοῦτο ἡμεῖς νομοθετοῦμεν δίκαιον ἀθέμενοι, οὐχ ὅσα ἀφελοῦσι τοὺς ἀνθρώπους ἢ τὰ εἰκαίως διοικήσεως, ἀλλ' ὅσα καὶ πόλεις μὴ τελείως ἐξεργασθείσας βουλῆς, μηδὲ εὐσταθεῖς ποιεῖ ἀλλ' ἀσυστάτους ἐλαττοῦσα τὴν βουλευτικὴν. τοιγαροῦν ἐπειδήπερ τινὰς ἢ ἀπορρώμασι τοῖς νόμοις ἀσυνηθεῖς γάμους, ὥστε ἀστοῖσι μὲ γονεῖας ἀλλὰ νόθους αὐτοὺς πεποιῆσθαι παῖδας, κἀκείνους δέβει ὡς ἐξωτικοὺς, καθολικωτάτους, ἢ ὅτιως ἀλιστρεφῆ τὴν βουλὴν ἢ ἀφελομένους αὐτῆ εὐσεβεῖς.

Κεφ. ς'.

Κανεῖνο χαιρὼ ἐξ αὐτῆς ὁμόρους ἢ πείρας ὡς κ' ἢ βουλευτείων χάρ, ἢ παιδοὶ δέβει λεγόντες, ἢ ταμιακὸς, ἢ κομμέρκιος, ἢ κληρικάτιος, ἢ ἄλλως κεκλεῖσθαι κληρικάτους ἢ ἕτερον ἢ αὐτὸν τρόπον, πειρᾶσι αὐτοὺς μεν ἑαυτοὺς ἢ τοὺς ταμιακοὺς, ἢ τοὺς κομμερκίους, ἢ κληρικάτιος, ἢ ἑτέρους οἱασδήποτε τέχνας, ἢ τὸ βουλευτήριον ἐκκλίνειν. Τοιαύτας μὲν μηχανὰς εἶναι τοιαύτην τέχνην κ' ἢ δημοσίαν ἀλλὰ πάντας εἶπ' ἂν τοὺς ταμιακὰς μοίρας, εἶπ' ἂν κληρικάτιος, εἶπ' ἂν κομμερκίους ἢ τοὺς βουλευτὴ, τῶν βουλευτικῶν τέχνην κεκλεῖσθαι βούλομαι. Βουλευτὴ ἢ ἐξ ἰδιωτῶν παντελῶς ἢ ἀμείτονας εἶσι πολιτείας, παντελῶς ἢ κομμέρκιος ἢ κληρικάτιος, εἶπ' ἂν κληρικάτιος κεκλεῖσθαι. κ' ἀσύστατον ἴσι μᾶλλον τὸ βουλευτήριον ἢ πόλεων αὐξουσῶν, ἐν ὀλίγοις ἀνθρώποις περιγραφόμενον, ἢ πολὺ πολλῷ ἀσυστατώτερον κεκλεῖσθαι. Εἰ δέ τινες, ἐνόμισαν ἢ εἶσεισις μοίρας, ἢ κληρικάτιος, ἢ ταμιακὰς πόρους ἔσης, ἴσωτας βουλευτὰς ἢ βουλευτὰς ἐκκλεισθῆναι ἢ κ' τοιαύτην τέχνης, ἀλλὰ ἢ ἀρὰ διελεύσης ἐνίοτες ἐπιτυχόντες κ' αὐτὸς, τὰ κ' τοῦτο πεφυκότα ἢ τοῦτον, εἶπ' ἂν ἢ ἀπὸ ἀλλὰ ἢ ἀπὸ ἀγαθὸν, ἢ ἀπὸ ἀγαθὸν ἴσα· ἢ τὰς πόλεις, βουλευτὰς τὸ λοιπὸν εἶναι ἀναπέφυκεν. εἰ γάρ τι πάσχομεν) ἀπὸ ἢ δίκης ἐπιτυχόντες, τότ' βούλεσθαι κ' ἐπὶ ἢ ἴσχυρ ἢ ἰσχυτὰ μέρει βουλεύειν.

Εκδοχη.

†. Ἐξαιρῶ μὲ ἢ ἢ παρόντος ἡμῶν θείας Δέσποινας Θεοδόσιον, κ' τοὺς αὐτῆ ἀδελφοὺς, κ' τοὺς υἱοὺς Ἰωάννου ἢ ἐπικλῆν Ξέσκον αἵτινες ἐκτητὲς εἰς παιδικὰς (καὶ τοὺς βουλευτὰς ὄντες πατέρας) ἐγκρίνειν τάξιν, ἀπὸ ἢ δεκάτης ἐκτινώσεως· κ' πᾶν εἴ τι γέγονεν ἐπ' ἐλευθερίᾳ τούτων, ἀκυροῦμεν. κἀνὲς γὰρ αὐτοὺς ἀπολαύσει ἢ πεποιθόσι βουλεύσθαι, ἀλλὰ βουλευτὰς εἶναι, κ' τὰ βουλευτὰ πράττειν, κ' τοῖς λειτουργήσασι τοῖς βουλευτικοῖς ἀγῶσιν, ἀλλὰ καθάπερ εἰπόντες ἐφθέγμεθα, βουλευτὰ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν δυνατῶν, καὶ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις πράγμασι ἐπὶ σὺν ἢ αὐτοῖς εἶπ' ἂν ἢ πόλεως εἶπ' ἂν ἢ αὐτῶν εἶπ' ἂν ἢ ἀλλαθεν ὅθεν.

Επιλογος.

†. Τὰ τοίνυν παρεσκευάσμενα ἡμῖν, κ' ἐπ' ὠφελείᾳ ἢ πόλεων κ' ἢ βουλευτείων δέξασθαι, κ' πρὸς τοῦ θείου ἡμῶν νόμου, ἢ σὴ ὑπεροχὴ κ' φυλαττέτω κ' ὀργὴ παραβαίνειν αὐ διδόντι πεντὴς ἐπικειμένης xx. lib. auri, κ' ἢ πολ ἡμῶν ἢ νόμῳ ὑποβαλόντι ὑπερβαίνειν. Dat. xv. Kal. Martii, *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Τιτλος ιζ'.

Περὶ ἀπαιτήσεως αὐτοκινήτων κ' ἀσωμάτων πραγμάτων. κ' Περὶ ἢ τεσσάρης τῆ ἐνδικτιῶνος μηνὶ μῆ τῶν ἢ ἀνδρὸς τελευτῆ.

Διαταξις λθ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουστῖνος τῆ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ ἢ ἰωάν ἢ ἐν πραιτωρίοις, τὸ δεύτερον ὑπάτου, κ' πατρικίῳ.

Προοιμιον.

Τὸ φιλῶν κ' πανταχοῦθεν ἢ ἀνθρωπίνης φύσεως, κ' ἢ κ' μικρὰν διάβασιν ἡμέρων ἡγεμονείας, εἶπ' ἂν ἅπασι εἰς τὸ κοινὸς ἴχειν ἐπιτήδειον, καὶ ἢ τοὺς αὐτοὺς τῆς αὐτῆ κυβερνήσεως ἄρχας, εἰ μὴ κ' τὸ κ' μέρ αὐτὸ ἐπανορθώμενον ἀμέλειαν, ὕστερ αὐτὸ κρίσιν αὐτῆ ἢ ζωλιῶν τι κ' ἀπόρημα κ' νόμου πτῆναι. ὁπόταν δέ τι κ' τοῦ ἐπελθὸν, εἰς νόμου χρείαν ἡμᾶς κατάγειν. Ἰσμεν γὰρ ὡς κ' ἀρχαῖον ἐπιτήδευμα τὸ αὖξειν ἢ ἀκριβεστάτης, κ' εἰ σωτὴρ τοῖς ἀνθρώποις ὑπαθέσθαι τὰς βαρυτέρας, καλῶς τὸ πρᾶγμα παρηκολούθησεν, εἰπ' ἂν δίκαι κ' τὸ ἀκριβεστάτην κελεύσθαι πράγμασι κινδυνεύειν, εἰπ' μήτε τὸ ἢ βεβαιωτήριον τῆ ἀκριβεστάτου. κ' καλῶς τις ἂν ὁ αὐτὸς τοῦτο ἢ ἀριστοφάνης ζήνωνι, εἰπ' ὁ τελευτὰν Δέσποτον τὸ αὐτὸ τοῦτο ἢ βεβαιωτήριον τῆ ἀκριβεστάτου πραγμάτων δὸν ἀκριβεστάτην, εἰπ' ἢ ἁπλῶς ἀκριβεστάτην τὸ κελευσθῆναι μὴ τὸν παραβαίνοντα ἢ νομίμων μόνης κελεύσεως. κ' εἰσήγητο κ' fideicommissi persecutiones. κ' ἐξ ἀπορίας αὖ in rem missiones, κ' εἰ πολλοὶ κ' ἄπειροι κ' ποικίλοι κ' ἀσύνηθες ἀριθὸν ἢ φηφίσης in rem missionis κύκλοι. Καὶ ὡς ἡμεῖς ἀρχῆθεν ταῦτα ἰώμεθα, νόμον ἐκφάψαμεν, κελεύσαντες καλύπτειν τὸ ἀκριβεστάτου βεβαιωτήριον πράγμασι μὴ ἐκκινεῖσθαι, ἢ ὑποτίθεσθαι, ἀλλὰ μᾶλ' ἢ εἰσιέναι ὀδόντι τύχης κ' πᾶν ἄπαξ ἂν χθόνιον, μὰ χθόνι ἐχόντι, ἀλλ' ἐκπεσόντι ἀφῆς ἢ ἢ δοθῆναι ἀφαιρεθῆναι. κ' ἢ γὰρ νόμου· ὧν πα κ' ἐξ ἀνθρώπων ἴσι, κ' ἐν τοῖς ἀνθρωπείοις ἁδίκημασι διπλάσιον, ἀλλ' ἁμάρτι, ἀπὸ ἐπόντος ἐφθάμεν, ἢ φέρειν ἄπαυστα πιφυκὼς χρόνου· δεκαετῶν δὲν τοῖς ἐξαιρέτοις ἀναλαμβάνειν τὸν νόμον. Προσῆλθον γὰρ ἡμῖν ἄνδρες τὰς γυναῖκας ἐκ τῶν αὐτοκτόνων· τελευτήσαντων· ἢ ἀνδρὸς ἐπὶ πᾶν· κινδύνου ἀπολέσθαι· ὁ ἢ τελευτήσαντος· ἀδελφὸς ἐπέρχεσθαι ἀξιοῦντες ἀφαιρεῖσθαι, ἢ τῶν ἢ πολλῆς ἀγόντος βιαίως ἢ ἀφελῶν ἢ γυναικὸς ἢ ἀφαίρεσιν φάσκων ἢ μὲ ἀδελφὸν ἢ αὐτῆ τοῦτο ἀναπαύσας, ἐωυτὸν ἢ ἀφ' ἢ ἢ ἐπὶ ἀδελφὸν ἢ αὐτῆ τοῦτο ἀναπαύσας, ἐωυτὸν ἢ ἀφ' ἢ ἢ βουλεύσει τὸ πᾶν ἢ πολλῶν πράγματα, ἀλλ' ὁ πατὴς ἐξ ἀπαιτῆς δύναμιν ἐχθῶν ἀφοσίπλεξε αὐτοῦ· κ' ἀπλήκτου ἢ ἀπὸ μοίρας πατὴς αὐτῶν, κ' ἀπὸ ἀναβολὴν ἕως ἂν τὸ ἴκανὸν τοῦ ἡμετέρου νόμου ἀφῆ πάντων ἴχειν. ἀλλ' ἀδίκου ἀπαιτοῦντα γνῶν, κ' ἴφασιν ἢ δίκαιον εἶναι κελεύσαι ἐπ' ἐξαιρέτῳ, κἀμοὶ μὲ ἢ ἀνδρὸς ἴχειν ἢ ἀπὸ ἀπόρου· κ', εἰμὶ ἀποσπάσαι τὸν γυναῖκα παντάπασιν, τὸ κύρ· ἴχειν, κ' τὸ σύμφωνον· ἐπειδὴ ἢ ἀνὴρ ἐπιλείπει, αὐτὸν ἀγνοῦσιν τὸν δικαιοπράσιαν, ἀπολείπειν κινδυνεῖον. ἀλλ' εἰ ἢ ἐν ἢ δίδοται τῆ σχέμματι τὸν· ἐν ἴχειν κρίνεις ἐνομίσαμεν. Λοιπὸν ἢ ἐπὶ ἐκείνης ἀπεφήναντο, λέγων ἢ ἢ γυναικὸς παντέρα τὸν ἴσιον δικαιοπράσιαν τοῖς ἄλλοις οὐσῶν πᾶσιν, ἐλαχίστου ἢ μοῖραν μόνην παρ' αὐτῆ κλῆσιν φέρειν· κ' μέχρι αὐτὸν ἀξιώσεως κινδυνεύειν, εἰμὶ ἢ μ' αὐτὸν παρὰ κληρονόμοις ἀπὸ ἢ τῶν ἢ ἀφαιρεῖς δικαιοπράσιαν, ἀφεῖς τὸ ὀλόκληρον· ἢ τὸ ἢ γαμικὸν συμβολαίων, ἐπεὶ τῆ ἀπὸ γάμου δώρια σύμφωνον· αὐτῆ ἢ ἐξεῖη τυχεῖν τούτου, ἀλλ' τῶν ἐπ' ἢ δικαιοπράσιαν ἢ πραγμάτων. Ταῦτα ἡμεῖς εἰπόντες ἐκάνομεν, κ' ἄμεινον φάθεμεν ἢ ἐμέτερον ἐπανορθῶσαι νόμον ἢ τὰς ἀκαίρως θεωρίας κωλυσθῆναι· κ' μηδὲν ἐν τοῖς μοις. ἀν ἀδὲ ἐστι ἀνθρώπους χρησιμεύειν, εἰπ' τὸ μέσον πάντα ἀθέμενα θαυμάζειν.

ΚΕΦ. α΄.

Εἴ τις τινα τῶν παίδων κληρονόμον ἐποίησε, ἢ τὸ ἀλλότριον πρόσωπον.

Διὰ τοῦτο τοίνυν τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον, τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῆς πρόσθεν παρ' ἡμῶν τεθειμένης διατάξεως κύρια μένειν βουλόμενοι· τοῦτο δὲ καινίζοντες μόνον, ὥστε εἴ τις τὸ λοιπὸν ἀποκατάστασιν ποιοίη τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, πρῶτον μὲν φυλάττειν τῷ παιδὶ τὸ νόμιμον μέρος, οὐ τὸ τέταρτον, (τοῦτο γὰρ ἐπηνωρθώσαμεν, πενίαν αὐτοῦ πολλὴν καταγνόντες) ἀλλὰ τὸ τρίτον πάντως, ἢ τὸ ἥμισυ, κατὰ τὸν τῶν παίδων ἀριθμόν· [illegible]

[illegible]

§. α΄. Ταῦτα δὲ πάντα τῷ μέλλοντι [illegible]

[illegible]

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ γυναικὸς τῆς ἑνδεκάτῳ μηνὶ τεκούσης.

Δεύτερον δὲ ἐκεῖνο τὸ περὶ τῶν γυναικῶν τῶν μετὰ τοὺς προτέρους γάμους πρὸς δευτέρους ἐπειγομένων συνοικέσιον, [illegible]

[illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, κατὰ τὸ σύνηθες, διὰ προγραμμάτων οἰκείων φανερὰ πᾶσι καταστησάτω. Νόμος ἐγράφη Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ. Dat. xv. Kal. Maji. Constantinopol. Belis. V. C. Cons.

Cap. I.

Si quis unum ex liberis suis heredem instituerit, vel extraneam personam. [1]

Quamobrem [2] præsentem ponimus legem, omnia quidem alia prioris à nobis positæ constitutionis rata manere volentes: hoc vero innovantes solummodo: ut si quis de cætero restitutionem fecerit suarum rerum: primum quidem servet filio legitimam [3] partem, non quartam, (hoc enim emendavimus, inopiam ejus plurimam reprehendentes) sed tertiam [4] modis omnibus, aut mediam secundum filiorum numerum, deinde [5] ex reliqua substantiæ parte, si non suffecerit legitima pars ad dotis [6] aut antenuptialis [7] donationis oblationem: honeste [8] & secundum personarum qualitatem & merita excipere [9] etiam hoc ad restitutionem, secundum quod adjectum legitimæ parti, dotem aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim secundum hunc modum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia documenta, & super his factas alienationes, aut hypothecas: & vel si gravata sit persona aut viri, aut mulieris restitutione tali, liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem seu propter nuptias donationem offerre, nihil quantum in illis rebus restitutione valente: & si mulier restitutione gravetur, non impedimentum ad dotis oblationem fieri, *ea enim quæ communiter* [10] *omnibus prosunt, iis quæ specialiter quibusdam utilia sunt, præponimus.* sitque hoc nuptialibus donationibus & harum exactionibus privilegium. Si [11] enim & ante nos ex generalibus [12] hypothecis plurima per præsumptionem exceperunt, (cum utique non ita nobis necessaria consistant) quomodo non nos ex majore & meliore sententia nuptialem lucrorum exceptionem faciemus? §. 1. Hæc [13] igitur omnia futuro conferimus tempori, & faciendis restitutionibus post hanc legem: non enim illam concedimus fieri læsionem, ut si qua mulier parvam habens dotem, deinde legem cognoscens nostram, aut si quis vir mediocrem fecerit antenuptialem donationem, ad circumventionem [14] legis velit augmentum aut dotis, aut antenuptialis donationis facere: & hoc trahere ad insidias restitutionum: hanc enim perimimus circumventionem, nullam utilitatem habere concedentes facientibus augmentum, quantum ad restitutionis læsionem, puram futuro tempori nostram servantes legem. Unum si quidem hoc capitulum est præsentis legis.

Cap. II.

De muliere quæ peperit undecimo mense. [15]

Secundum vero illud de mulieribus, quæ post priores nuptias ad secundum venerunt matrimonium antequam annus expleretur, quem lugubrem [16] leges appellant, quas puniebant constitutiones tres [17] ante nos imperantium [18]: & nos nuper [19] de his scribentes legem, cum quibusdam correctionibus, etiam super his sancita in brevi quadam parte nostræ legislationis tetigimus: sed impudentissimum quoddam nunc accedit, quod in nostris provenire temporibus nolebamus. Quamobrem nobis recte placuit emendatione dignum existimare. Mulier enim ad virum veniens [20], hunc extulit [21], ut apparet [22] etiam superstite eo non caste vivere cogitans [23]: nondum enim completo anno, undecimo mense perfecto [24] peperit, ut non esset possibile dicere, quia de defuncto fuisset partus: neque [25] enim in tantum tempus conceptionis extensum est. Et quoniam etiam hæc una [26] est pœnarum earum, quæ acerbas [27] nuptias faciunt, ut uxor mox cadat antenuptiali donatione à viro data, & repente eam amittat, & neque usum habeat: recte filii sic mirabili matris partu injuriati, antenuptialem patris poscebant accipere donationem, & non lucrari valere mulierem per virum, quem sic velociter [28] dehonestavit. At illa (sed quomodo dicamus verba illius, erubescimus) non dignam se dicebat esse, ut caderet: quia [29] legem nosceret de legitimis loquentem nuptiis: sibi vero non fuisse nuptias nisi primas: porro [30] partum hunc esse opus naturalis concupiscentiæ. Sed quia hæc etiam decies millies aliis subjacere castigationibus committendo stuprum indubitatum est, & pœnis illis eam non privabimus, interim tamen (parcimus enim defuncti filiis) inferimus ei antenuptialis donationis amissionem, & in hoc casu, quam constituit lex super eis, quæ ad legitimas accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si [31] enim illas lex inultas non reliquit licet legitimas nuptias celebrantes, eo quod forte suspicio fuerit, ne qua præextiterit suspicionis malignæ causa ad secundum maritum, eo quod velociter ad nuptias festinavit: quomodo non hic, ubi causa non per suspicionem est solam, sed hoc ipso increpatio manifesta & indubitata præbita est delicto, omnium impiissimus iste partus [32], innoxiam eam relinquemus? §. 1. Unde sancimus, si quid tale contigerit, & ante luctus tempus pepererit mulier circa [33] terminum anni, ut indubitatum sit, sobolem non ex priori consistere matrimonio: modis omnibus eam privari antenuptiali donatione, & secundum proprietatem, & secundum usum: subdendam quoque aliis omnibus pœnis, ac si secundas eam contigisset ante luctus tempus legitimas celebrasse nuptias. Non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria: sed subjiciatur quidem & ipsa pœnis, periculumque sustineat etiam circa spem scripturæ propter stuprum: ut neque nuptias intempestivas desideret, neque legitimas nuptias majore malo circumveniat.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, solenniter per programmata propria, manifesta faciat universis. *Lex scripta est Joanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.* Dat. Kal. Jan. *Constantinop.* præfect. Belis. V. C.

Tit. XIX.

1 Et rogaverit cum quo tempore moreretur, hereditatem aliis restituere.
2 Hinc sumpta est authentica, *res quæ. Cod. com. de legat.*
3 Gravatus restitutione hereditatis, potest ex ea legitimam filiis servare.
4 Trientem vel semissem. *V. Novell.* 18. *cap.* 1.
5 Id est, post legitimam: & ita legitima præfertur doti & donationi propter nuptias: nam legitima hic ante deducitur, postea dos aut donatio propter nuptias.
6 Ex suæ & liberorum.
7 Sibi suisque liberis masculis constituendæ.
8 Exigentibus ne si nimium heredi diminuere liceat dotis vel donationis propter nuptias causa, dedecus sustineat: si immodicum, grave sit fideicommissario.
9 De hac utili quæstione dicam plenius ad Novell. 108.
10 Communiter quæ prosunt, privata utilitate sunt potiora.
11 Argumentum ab hypotheca non favorabili ad favorabilem observa.
12 Ex generali hypotheca quædam excipiuntur tacito intellectu, *l.* 6. *ff. de pign.*
13 Hæc constitutio non habet locum in præteritis substitutionibus sive restitutionibus.
14 Sensus est nullum augmentum dotibus aut donationibus propter nuptias fieri posse ad insidias substitutionis vel restitutionis. *Jul. d. loco.*
15 *Sub.* post solutum matrimonium morte vel alio modo: unde hinc colligunt, partum undecimi mensis defuncto illegitimum esse, hoc est, ei non succedere, sed præsumi alterius esse, quam defuncti, vel ejus, à quo divertit mulier.
16 Πένθιμον.
17 *l.* 15. *Cod. ex quib. caus. in fa. l.* 1. *Cod. de secund. nupt. l.* 1. *Cod. ad Tertull.*
18 Gordiani, *d. l.* 15. Gratiani, Valent. & Theodos. *d. l.* 1. *d. l.* 4.
19 Ἐναγχος, intelligit autem *Novell.* 22.
20 Id est, postquam nupsisset.
21 Id est, maritum amisit.
22 Præsumi de præsenti ad præteritum hinc colligunt, *alii a præsumpt.* 25.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

TIT. XIX.

UT ECCLESIA SANCTÆ RESURRECTIONIS, [1] ALIENARE POSSIT ÆDIFICIA SECUNDUM IPSAM SITA CIVITATEM.

1 Ecclesia hæc sanctæ resurrectionis fuit in urbe Hierosolyma. *Novell.* 120. *cap.* 9. vid. Julianum *constit.* XI. apud quem ita concipitur hujus Novellæ titulus: De rebus immobilibus alienandis, quæ ad Ecclesiam Hierosolymitanam pertinent.

NOVELLA CONSTIT. XL.

Antonio Contio iterum ad verbum interpretante.

Idem Imp. Petro sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo Hierosolymorum.

PRÆFATIO.

2 *Novell.* 7.

3 Hæc verba recitat Albericus Rosatensis in verbo Ecclesiæ sanctæ resurrectionis.

JAm quidem ea quæ de prohibitione ecclesiasticarum alienationum [erant,] lege communi [2] promulgatata sunt à nobis, quam sane & obtinere & ratam in omnibus esse volumus. Quando autem conducentis omnibus ecclesiis [boni] providentiam agere convenit, præcipue autem [3] *Sanctæ resurrectionis, & loci in quo mundi creator dignatus est in humana constitui generatione*, propter hoc existimavimus præsentem scribere legem, non ad subversionem eorum, quæ jam à nobis constituta sunt, sed ad aliquam convenientem & necessariam rebus utilitatem. Omnibus enim est hominibus manifestum hoc, sanctissimam resurrectionem, eos qui ex omni orbe eo confluunt (quorum multitudinem infinitam est dicere) & suscipere, & alere, & facere sumptus immensos & insperatos, his qui illic coacervati sunt sufficientes, secundum miraculorum operationem magni Dei & salvatoris nostri Jesu Christi (qui multitudinem ineffabilem ex paucis enutriit panibus) in dies suscipientem. Itaque ipsi & reditus esse oportet plurimos, & occasiones pias, secundum quas futura sit possibilis constitui, ut multitudini auxilietur tantæ. §. 1. Novimus igitur, quatenus secundum præsens Eusebius Deo amantissimus presbyter & Cymeliarches [4] ejus quæ secundum regiam hanc urbem & sanctissimæ ecclesiæ, profectus in præfatam Hierosolymorum civitatem, & honestos suos & Deo amabiles, & jam nunc indicans mores (per quos multis & maximis & justis augmentis, sanctæ ecclesiæ auxit reditum) potuit trecentis octoginta libris auri comparare reditum triginta (paulo plus [5] minus) auri librarum, quasdam quidem pecunias colligens pie, quasdam vero ut mutuas sumerent, exhortans Deo amabilissimos œconomos præfatæ sanctæ Resurrectionis. Docuit autem & nos, quia & creditores sua accipere quærunt, & quia aliud excogitavit inopinabile lucrum: multis namque confluentibus & accedentibus ad prædictam Hierosolymorum civitatem, desiderio depositorum & dicatorum Deo locorum, concupiscunt comparare habitationes ecclesiasticas auro multo, quatenus utique liceat ipsis, ea quæ secundum dictum locum est habitatione perfrui: non posse autem hæc facere antistites sanctæ resurrectionis metu legis à nobis de ecclesiasticis alienationibus positæ, quamvis tanta existente utilitate hujus inventi, ut in annos quinquaginta velint quidam tabernacula seu cœnacula istiusmodi comparare. Et inde multo & majore quam dici possit commodo futuro, si quidem possessio sanctissimæ ecclesiæ accedat reditus triginta auri librarum (hæc constituente admiratione) vix in tredecim annis cum ædificiorum venditio in ipsis quinquaginta annis fiat, & præsertim cum substantia ipsius resurrectionis in domibus sit constituta, quæ fortuitis omnibus subjacent casibus, repente una pereuntes cum ipsis, nec vestigium vel tantulum servare facile valentes, si quidem ex aliquo (absit autem & hoc ut dicamus) casu cadant, aut alias consumantur.

4 Κειμηλιάρχης. Sacellarium ecclesiæ etiam habuerunt. *l.* 20. §. 1. *C. de agr. & censit.* adde *l. ult. Cod. de bonis auctor. judic. possid.*

5 Hæc emptio redituum ad jus Galliæ proxime accedit, in qua 360. libris 30. librarum reditus emi potest. Parum autem distant 380 libræ, quarum fit hic mentio à 360. & hic quoque dicitur μικρῷ πλείους ἢ ἐλάττους, ut hæc ratio usuræ sit unius pro duodecim. Privatis alias id non licet.

CAP. I.

6 Quæ sita est Hierosolymis, adde *Nov.* 120. *c.* 9.

HÆc nos venire ad præsentem legem fecerunt, quam dedicamus Deo & omnium ecclesiarum sanctiss. Resurrectioni [6], per quam sancimus omnia quidem alia, & in sanctissima resurrectione obtinere occasione prædiorum ecclesiasticorum, (neque enim ipsi omnino permisimus venditionem nullam facere prædiorum) super sane ædificiis laxamus aliquid de rigore legis. Si enim super utilitate sanctissimarum ecclesiarum hanc scripsimus, videmus autem tantam in re utilitatem existentem, quomodo non utique per præsentem legem hoc ipsis permittemus, omnem dantes & vendentibus licentiam & ementibus securitatem: & maxime postquam præsumimus, tempore ipso citius reducturo iterum ædificia ad ipsam, utpote ipsorum emptoribus (qui scilicet propter studium circa Deum emerint ista) ita & postquam obierint, ipsi ea relicturis. Licet igitur ipsi sanctissimæ ecclesiæ facere ædificiorum venditionem [7], nihil verenti legem, in genere de his positam, propterea quod lege recentiore subdivisionem accepit, neque aliqua pœna inde contra quamlibet personam omnino conveniente.

7 Lex de venditionibus immobilium Ecclesiæ Hierosolymitanæ.

§. 1. In sequens vero tempus hoc ipsum facere liceat, sicubi aliqua tanta emerserit utilitas, ut multocuplum bonum pro minimo sanctissimæ accedat per alienationem resurrectioni. Omnem habentibus facultatem eorum emptoribus, nunc & in futurum omne tempus, & nullam ablationem verentibus, non ipsis, non heredibus ipsorum, non successoribus, neque nunc, neque in aliud tempus, propterea quod per præsentem legem ipsos confidentes posse ad emptionem accedere, non sunt jussi aliquam pro hoc sustinere turbam, aut accusationem, aut damnum, aut ablationem. Decreto [8] proculdubio faciendo apud tuam beatitudinem præsentibus qui ex clero venerabili, & demonstrata causa secundum quam alienatio ædificiorum fit, quia majorum causa bonorum eorum venditioni studetur, exiguis quidem rebus venditis existentibus, pluribus autem & in melioribus iis quæ inde adquiruntur. Scilicet secundum præsentem mercedem congregatum ex pensionibus habitantium, venditione in quinquaginta annis facta, & pretio in solutionem debitorum solvendo, quæ creditores dederunt pro præfati reditus adquisitione. Si enim omnium dominus simul & creator Deus dignatus est tantum ipsi dare privilegium [9] præter alias civitates, ut ex ipsa resurgeret secundum carnem, manifestum, quia & nos imitantes dominum Deum, & magnas ejus miraculorum operationes, quantum homini possibile est, privilegium aliquod dedimus ipsi præter cæteras ecclesias, ut ipsa fruatur hac nostra lege, quam velut aliquas primitias ipsi adducimus, ejus commodum per omnia eligentes & venerantes.

8 Permissa est ecclesiæ Hierosolymitanæ domorum venditio cum decreto.

9 Privilegium Hierosolymitanæ ecclesiæ, collatum ab ipsomet Christo.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur à nobis constituta sunt per hanc propriam legem, & ipsam legum inscribendam voluminibus, tua beatitudo cognoscens, manifestam ipsam omnibus ibi constitutis constituat: indicet autem nostram voluntatem, quam pro sanctissima & merito ab omni hominum genere adoranda resurrectione nostrum habet imperium, & domino dedicat Deo, tantis nos & tot bonis, præter alios omnes qui ante nos imperarunt, in re qualibet dignato & dignanti. Specialiter lex scripta Petro sanctissimo & beatissimo archiepiscopo, & patriarchæ Hierosolymitanæ civitatis. Datum XV. Kalend. Jun. C.P. post Belis. V. C. Cons. [10]

10 536.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ΄.

Περὶ τοῦ τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας ἀναστάσεως ἐκποιεῖν οἰκήματα κατὰ τὴν αὐτὴν κείμενα πόλιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ΄.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔη μὲν τὰ περὶ τῆς κωλύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκποιήσεων νόμῳ κοινῷ διηγόρευται παρ' ἡμῶν, ὃν δὴ καὶ κρατεῖν καὶ κύριον ἐφ' ἅπασιν εἶναι βουλόμεθα· ἐπειδὴ δὲ τοῦ συμφέροντος ἁπάσαις ἐκκλησίαις προνοεῖν προσήκει, διαφερόντως δὲ τῆς ἁγίας ἀναστάσεως, καὶ τοῦ τόπου καθ' ὃν ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς ἠξίωσεν ἐν ἀνθρωπίνῃ χρηματίσαι γενέσει· διὰ τοῦτο ᾠήθημεν δεῖν παρόντα γράψαι νόμον, οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων, ἀλλ' ἐπί τινι προσηκούσῃ τε καὶ ἀναγκαίᾳ τοῖς πράγμασιν ὠφελείᾳ. πᾶσι γάρ ἐστιν ἀνθρώποις φανερόν, τὸ τὴν ἁγιωτάτην ἀνάστασιν τοὺς ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐκεῖσε συρρέοντας, (ὧν τὸ πλῆθος ἄπειρον εἰπεῖν) καὶ ὑποδέχεσθαι καὶ τρέφειν, καὶ ποιεῖσθαι δαπάνας ἀμέτρους τε καὶ ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας, τοῖς ἐκεῖσε ἀθροιζομένοις ἀρκούσας, κατὰ τὴν θαυματουργίαν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ πλῆθος ἀμύθητον ἐξ ὀλίγων ἐκθρέψαντος ἄρτων, καθ' ἡμέραν δεχομένην. ὥστε αὐτῇ καὶ πόρους δεῖν πλείους, καὶ προφάσεις ὁσίας, καθ' ἃς μᾶλλον δυνατὴ καθεστήκοι πλήθει βοηθεῖν τοσούτῳ.

§. α΄. Ἐγνώκαμεν τοίνυν ὡς κατὰ τὸ παρὸν Εὐσέβιος ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος, καὶ κειμηλιάρχης τῆς κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, παραγενόμενος ἐν τῇ ῥηθείσῃ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλει, καὶ τοὺς τρόπους αὐτοῦ καλοὺς καὶ θεοφιλεῖς καὶ νῦν ἐνδεικνύμενος τρόπους (δι' ὧν πολλαῖς καὶ μεγάλαις καὶ δικαίαις αὐξήσεσι τὴν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ηὔξησε πρόσοδον) ἴσχυσε τριακοσίων ὀγδοήκοντα χρυσίου λιτρῶν ὠνήσασθαι πρόσοδον τριάκοντα, μικρῷ πλείους ἢ ἐλάττους, χρυσίου λιτρῶν· τὰ μὲν τῶν χρημάτων ἀθροίσας ὁσίως, τὰ δὲ καὶ δανείσασθαι παρακελεύσας τοὺς θεοφιλεστάτους οἰκονόμους τῆς εἰρημένης ἁγίας ἀναστάσεως. ἐδίδαξε δὲ ἡμᾶς ὡς οἱ δανεισταὶ τὰ οἰκεῖα λαβεῖν ἐπιζητοῦσι, καὶ ὡς ἕτερον εὗρε πορισμὸν ἀπροσδόκητον. πολλῶν γὰρ συρρεόντων καὶ ἐπιφοιτώντων τῇ ῥηθείσῃ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλει, πόθῳ τῶν ἀνειμένων τῷ θεῷ τόπων, ἐπιθυμοῦσιν ὠνήσασθαι οἰκήσεις ἐκκλησιαστικὰς χρυσίου πολλοῦ, ὅπως ἂν αὐτοῖς ἐξῇ κατὰ τὸν εἰρημένον τόπον ἀπολαύειν οἰκήσεως· μὴ δύνασθαι δὲ ταῦτα πράττειν τοὺς προεστῶτας τῆς ἁγίας ἀναστάσεως, διὰ τὸν νόμον τὸν παρ' ἡμῶν ἐπὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐκποιήσεσι τεθέντα. καίτοι γε τοσαύτης οὔσης τῆς ὠφελείας, ὥστε εἰς ἐνιαυτοὺς πεντήκοντα βούλεσθαί τινας τὰ ἐργαστήρια ταῦτα ὠνήσασθαι, κἀντεῦθεν πολλῷ τι καὶ οὐδ' εἰπεῖν ὅσῳ διαφέρον τοῦ κέρδους γενομένου, εἴπερ ἡ κτῆσις τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ προσγένοιτο τῆς προσόδου τῶν τριάκοντα χρυσοῦ λιτρῶν, καὶ ταύτης θαυμαστῶς καθεστώσης, μόλις ἐπὶ τρισκαίδεκα ἔτεσιν, ἡ δὲ τῶν οἰκημάτων πρᾶσις ἐπὶ πεντήκοντα ἐν αὐτοῖς γίνεται. καὶ μάλιστα τοῦ πράγματος ἐν οἰκήμασιν ἱσταμένου, ἅπερ τυχηραῖς ἁπάσαις ὑπόκειται περιστάσεσιν, εὐθὺς συναπολλύμενα τούτοις, καὶ ἴχνος οὐδ' ἐπὶ βραχὺ σώζειν ῥᾳδίως δυνάμενα, εἴπερ ἔκ τινος (ἀπείη δὲ τοῦτο καὶ τοῦ λέγειν) περιστάσεως καταπέσοιεν, ἢ ἄλλως ἀναλωθεῖεν.

ΚΕΦ. α΄.

ΤΑῦτα ἡμᾶς ἀφικέσθαι πρὸς τὸν παρόντα νόμον παρεσκεύασεν, ὃν ἀνατίθεμεν τῷ δεσπότῃ θεῷ, καὶ τῇ τῶν πασῶν ἐκκλησιῶν ἁγιωτάτῃ ἀναστάσει· δι' οὗ θεσπίζομεν τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης ἀναστάσεως, ὑπὲρ χωρίων ἐκκλησιαστικῶν, (οὐδὲ γὰρ αὐτῇ παντελῶς ἐφίεμεν πρᾶσιν οὐδεμίαν ποιεῖσθαι χωρίων) ἐπὶ μέντοι τῶν οἰκημάτων χαλᾶσαί τι τῆς ἀκριβείας τοῦ νόμου. εἰ γὰρ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τοῦτον ἐγράψαμεν, ὁρῶμεν δὲ τηλικαύτην ἐν τῷ πράγματι τὴν ὠφέλειαν οὖσαν, πῶς οὐκ ἂν διὰ τοῦ παρόντος νόμου τοῦτο αὐτοῖς ἐφήσομεν, πᾶσαν διδόντες καὶ τοῖς πιπράσκουσιν ἄδειαν, καὶ τοῖς ὠνουμένοις ἀσφάλειαν; καὶ μάλιστα ἐπειδὰν ὑπολάβωμεν τῷ χρόνῳ ἐπανήξειν πάλιν τὰ οἰκήματα πρὸς αὐτήν, οἷα τῶν ταῦτα ὠνουμένων, ὥσπερ διὰ τὴν περὶ τὸ θεῖον σπουδὴν ὠνησαμένων ταῦτα, εἶτα καὶ ἐπειδὰν τελευτῶσιν, αὐτῇ ταῦτα καταλιμπανόντων. Ἐξέστω τοίνυν αὐτῇ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ποιεῖσθαι τὴν τῶν οἰκημάτων πρᾶσιν, μηδὲν δεδιυίᾳ τὸν νόμον τὸν ἐν γένει περὶ τούτων κείμενον, διότι νόμῳ νεωτέρῳ τὴν ὑποδιαίρεσιν ἔσχεν, οὐδὲ ποινῆς τινος ἐκεῖθεν καθ' οἱουδήποτε προσώπου παντελῶς ἁρμοζούσης. §. α΄. Εἰς τὸ τοῦ ἑξῆς δὲ χρόνου αὐτῇ τοῦτο πράττειν, εἴπου τι τηλικοῦτον ἀνακύψει ὄφελος, ὡς πολλαπλάσιον ἀγαθὸν ἀντ' ἐλαχίστου τῇ ἁγιωτάτῃ προσγίνεσθαι διὰ τῆς ἐκποιήσεως ἀναστάσει· πᾶσαν ἐχόντων ἀσφάλειαν τῶν ταῦτα ὠνουμένων, νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον, καὶ οὐδεμίαν ἀφαίρεσιν δεδιότων οὐκ αὐτοί, οὐ κληρονόμοι αὐτῶν, οὐ διάδοχοι, οὔτε νῦν, οὔτε εἰς ἕτερον χρόνον. διὰ τὸ κατὰ τὸν παρόντα νόμον αὐτοὺς θαρρήσαντας ἐπεισελθεῖν τὴν ἀγορασίαν, οὐκ ὀφείλοντας τινὰ ὑποστῆναι περὶ τούτου παρενόχλησιν, ἢ μέμψιν, ἢ ζημίαν, ἢ ἀφαίρεσιν· δέκρετα δηλαδὴ προϊεμένου παρὰ τῇ σῇ μακαριότητι, παρόντων τῶν ἐκ τοῦ εὐαγοῦς κλήρου, καὶ δεικνυμένης τῆς αἰτίας καθ' ἣν ἡ ἐκποίησις τῶν οἰκημάτων γίνεται, ὅτι μειζόνων ἕνεκεν ἀγαθῶν ἡ τούτων πρᾶσις σπουδάζεται· ὀλίγων μὲν τῶν ἐκποιουμένων ὄντων, πλειόνων δὲ καὶ κρειττόνων τῶν ἐντεῦθεν προσγινομένων· δηλαδὴ κατὰ τὸ παρὸν τῶν τιμημάτων τῶν ἀθροιζομένων ἐκ τῶν ἐνοικίων τῆς πράσεως ἐπὶ πεντήκοντα ἔτεσι γινομένης, εἰς διάλυσιν τῶν χρεῶν καταβαλλομένων, ἅπερ οἱ δανεισταὶ δεδώκασιν ἐπὶ τῇ τῆς εἰρημένης προσόδου κτήσει. εἰ γὰρ ὁ πάντων δεσπότης τε ἅμα καὶ δημιουργὸς θεὸς ἠξίωσε τηλικαύτην αὐτῇ δοῦναι προνομίαν παρὰ τὰς ἄλλας πόλεις, ὥστε ἐξ αὐτῆς ἀναστῆναι κατὰ τὴν σάρκα, πρόδηλον ὡς καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦντες τῷ δεσπότῃ θεῷ, καὶ τὰς μεγάλας αὐτοῦ θαυματουργίας καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ δυνατόν, προνομίαν τινὰ δεδώκαμεν αὐτῇ παρὰ τὰς ἐκκλησίας τὰς ἄλλας, ὥστε αὐτὴν ἀπολαύειν τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου, ὃν ὥς τινα ἀπαρχὴν αὐτῇ προσάγομεν, τὸ συμφέρον αὐτῇ διὰ πάντων ἐπιλεγόμενοι καὶ τιμῶντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ ἰδικοῦ νόμου, καὶ αὐτὸν τοῖς τῶν νόμων ἐγγραφησόμενον βιβλίοις, ἡ σὴ μακαριότης γνώσκουσα, φανερὸν αὐτὸν τοῖς αὐτόθι πᾶσι καταστησάτω· δειξάτω τε τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν, ἣν ἐπὶ τῇ ἁγιωτάτῃ καὶ δικαίως παρὰ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους προσκυνουμένῃ ἀναστάσει τὸ κράτος ἡμῶν ἔχει κεκτημένον, καὶ τῷ δεσπότῃ προσοίσει θεῷ, τῷ τοσούτων ἡμᾶς καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν παρὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότας ἐφ' ἅπασιν ἀξιώσαντι καὶ ἀξιοῦντι. Ἰδικὸς νόμος γραφεὶς Πέτρῳ τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Dat. XV. Kalend. Jun. *Constantinopol.* post Belis. V.C. Cons.

Tit. XX.

DE QUÆSTORIBUS, ID[1] EST, PRÆFECTIS INSULARUM.

Novella Constit. XLI.

Hæc constitutio quendam virum magnificum Bonum[2] nomine, Quæstorem exercitui fecit. Nam & more[3] antiquo duplex erat quæstorum magistratus: & unus quidem circa latus Principis erat, alter autem quæstor exercitui præerat. Disposuit autem præsens constitutio etiam annonas quæstoris & consiliarii ejus: adparitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam præf. præt. id est, Scriniarios, & ab Actis, & Præcones, & commentarienses, & Lampadarios[4], & omnem deinceps ordinem. Sed & annonas militum tam comitatensium quam limitatensium disposuit, quomodo distribui debeant. Subjecit autem ei & quinque provincias[5], id est, Scythiam, & Mysiam, & Cariam, & omnes Cycladas[6] insulas, & Cyprum totam, Caularum quoque auditorium habere ei concessit ut non objiciatur ei fori præscriptio. Subjunxit autem & notitiam impensarum. Et est promulgata hæc constitutio Kalend. Jun. Indictione XII. post consulatum Belis. V.C.

ΤΙΤΛΟΣ κα΄.

Περὶ τῆς καθαιρέσεως Ἀνθίμου καὶ Σεβήρου καὶ Πέτρου καὶ Ζωορᾶ, καὶ τῶν λοιπῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μβ΄.

Tit. XXI.

DE DEPOSITIONE[7] ANTHIMI[8] ET SEVERI[9] ET PETRI[10] ET ZOARÆ[11] ET RELIQUORUM.

Novella Constit. XLII.

Versa quidem est ab Haloandro: sed veterem ejus translationem ex tomo Concilii quinti Constantinopolitani restituimus, & mendis quibus scatebat etiam in novissima editione Coloniensi anno 1567. perpurgavimus.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρᾶγμα οὐκ ἀήθες τῇ βασιλείᾳ καὶ ἡμεῖς πράττοντες, ἐπὶ τὴν παροῦσαν ἐληλύθαμεν νομοθεσίαν. ὁσάκις γὰρ ἡ τῶν ἱερέων ψῆφος τινὰς τῶν οὐκ ἀξίων τῆς ἱερωσύνης τῶν ἱερατικῶν κατεβίβασε θρόνων, (ὥσπερ δὴ Νεστόριόν τε καὶ Εὐτυχέα, Ἄρειόν τε καὶ Μακεδόνιον καὶ Εὐνόμιον, καὶ ἄλλους δή τινας εἰς κακίαν οὐκ ἐλάττους ἐκείνων) τοσαυτάκις καὶ ἡ βασιλεία σύμψηφος γέγονε τῇ τῶν ἱερέων αὐθεντίᾳ· ὥστε τῇ θειοτέρᾳ τε καὶ ἀνθρωπίνῃ συνδραμούσῃ μίαν συμφωνίαν ταῖς ὀρθαῖς ποιήσασθαι ψήφοις. Ὅπερ δή τι καὶ ἔναγχος γεγενῆσθαι περὶ Ἄνθιμον ἴσμεν, ἀπελαθέντα μὲν ἐκ τοῦ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως θρόνου παρὰ Ἀγαπητοῦ, (τοῦ τῆς ὁσίας καὶ ἀοιδίμου μνήμης, προέδρου γεγονότος τοῦ κατὰ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην ἁγιωτάτης ἐκκλησίας) οἷα τῷ κατὰ μηδένα τρόπον αὐτῷ προσήκοντι παρὰ πάντας τοὺς θείους κανόνας ἐπιπηδήσαντι θρόνῳ· κοινῇ δὲ ψήφῳ τοῦτε αὐτοῦ τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης ἀνδρὸς πρότερον, καὶ μὴν καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀθροισθείσης ἱερᾶς συνόδου καταδεδικασμένον τε καὶ καθῃρημένον· διότι τῶν ὀρθῶν ἀποστὰς δογμάτων, καὶ εἰς πρότερον τι μᾶλλον ἐφαίνετο στέργειν, ταῦτα ὕστερον διαφόροις ἀπέδραμε προσποιήσεσιν, προσποιούμενος μὲν ταῖς τέτταρσιν ἁγίαις συνόδοις ἀκολουθεῖν (τῇ τε τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων τῇ ἐν Νικαίᾳ, τῇ τε τῶν πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν τῇ ἐν ταύτῃ τῇ εὐδαίμονι πόλει, τῇ τε τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον συναχθέντων διακοσίων, τῇ τε τῶν θεοφιλεστάτων πατέρων τῶν ἐν Χαλκηδόνι ἑξακοσίων τριάκοντα) οὐ μὴν τοῖς τούτων δόγμασιν ἐπηκολούθησεν, οὔτε τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν συγκατάβασιν ἣν διὰ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν ἔχομεν, προσδέξασθαι βουληθείς, οὐδὲ ἀποκηρύξαι καὶ αὐτὸς τοὺς τῶν ἀσεβῶν δογμάτων ἀρχηγούς, τοὺς ὑπὸ τῶν προτέρων ἁγίων ἐκβεβλημένους συνόδων, ἀλλ' οἰόμενος χρῆναι κατὰ ταυτὸν καὶ ἐν ἴσῳ τούς τε καταδεδικασμένους τούς τε καταδικάσαντας ἄγειν. ἅπαξ γὰρ τοῖς ἀλλοτρίοις τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἑαυτὸν ἀπανδραποδίσας, καὶ τῶν ὀρθῶν ἀλλοτριωθεὶς δογμάτων, εἰκότως ἐπανελθεῖν εἰς τὴν αὐτῶν οὐκ ἴσχυσεν ὀρθότητα, καίτοι παρ' ἡμῶν καὶ προτραπεὶς καὶ ὁδηγηθείς, πάσῃ χρησαμένων σπουδῇ πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν αὐτοῦ.

ΚΕΦ. α΄.

Διὰ ταῦτα τοίνυν ἅπαντα, τὴν γενομένην ἐπ' αὐτῷ τῆς καθαιρέσεως ψῆφον παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου, προφάσει τε τῇ οὐ θεμιτῇ οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἁγίων κανόνων μαρτυρουμένῃ τῆς τῶν τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως ἱερατικῶν θρόνων ἁρπαγῆς, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ὀρθῶν τε καὶ ἀληθῶν δογμάτων ἐκτροπῆς, κυρίαν ἡ ἡμετέρα ποιεῖ βασιλεία, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν παρόντα γράφει νόμον. ἀπαγορεύομεν δὲ αὐτῷ καὶ τὴν κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν καὶ τὴν περίοικον αὐτῆς διατριβήν, καὶ πάσης ἑτέρας τῶν ἐπισήμων πόλεων. θεσπίζοντες ἐφησυχάσαι, καὶ τούτοις στέργειν οἷς ἑαυτὸν ἀξίως ὑπέθηκεν· καὶ μήτε τισὶν ἐπικοινωνεῖν, μήτε ἐμβιβάζειν αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν ἀπηγορευμένων δογμάτων ἀπώλειαν. §. α΄. Οὐ μὴν οὐδὲ τὴν δικαίως ἐξενεχθεῖσαν κατὰ Σευήρου ψῆφον, τὴν ἐκ πάντων, ὡς εἰπεῖν, τῶν ἀρχιερατικῶν τε καὶ πατριαρχικῶν μετὰ τῆς μοναχικῆς συναινέσεως προελθοῦσαν θρόνων, τὴν τὸν ἀναθεματισμὸν ἐπάγουσαν αὐτῷ, βασιλικῆς ἔξω καταλιμπάνομεν ἐπικυρώσεως. ὃς πρότερον παρὰ τοὺς ἱεροὺς θεσμοὺς καταλαβὼν τὸν θρόνον τῆς Θεουπολιτῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, οὕτω συνετάραξεν ἅπαντα, οὕτω μεγάλην ταραχὴν συνεκρότησεν, ὡς κοινόν τινα, καὶ ἀκήρυκτον ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἐμβαλεῖν πρὸς ἀλλήλας πόλεμον· καὶ τοῦτο καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν σκήπτροις πρὸς αὐτὸν γεγράφθαι, ποικίλαις μὲν δόγμασι καὶ ἀπηλλοτριωμέναις τῆς ὀρθότητος προνοίαις τε καὶ βλασφημίαις χρησάμενον, ἅπαντα δὲ νῦν συνταράξαντα, καὶ μίαν τινὰ τὴν ἑκατέρων τῶν αἱρεσιαρχῶν πλάνης βδελυράν τε καὶ ἀσεβῆ δογμάτων ἀντεχόμενον, Νεστορίου τε φημὶ καὶ Εὐτυχοῦς, καὶ τῶν ἑκατέρου τούτων καθηγητῶν, ἐξ ἐναντίας μὲν εἶναι δοκούντων ἀλλήλοις, πρὸς ἓν δὲ τέλος τῆς ἀσεβείας ἐπειγομένων, καὶ τοὺς ἐκείνων χαρακτηριστικοὺς ἐκτυπουμένων λόγους. δυεῖν γὰρ ὄντων ἐναντίων ἀλλήλοις δογμάτων, ἃ ἑκάτερον ὁμοίως εἰς ψυχικὴν ἀπώλειαν ἄγει, (τοῦτο Νεστορίου, τοῦτο Εὐτυχοῦς, καθάπερ εἰπόντες ἔφημεν, ἃ ἐκ τῆς Ἀρειανῶν τε καὶ Ἀπολιναρίου συνίσταται μιαρωτάτης) αὐτός τι παράδοξον παθών, ὁμοίως εἰς ἑκάτερον ἐμπέπτωκε. καὶ τῇ μὲν τοῦτο, τῇ δὲ ἐκεῖνο προσέχων, κοινὸν ἔδειξε δοχεῖον ἑαυτόν τε καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους τῶν τηλικούτων πλημμεληθέντων ἐγκλημάτων. §. β΄. Ἔστω τοίνυν καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῷ εἰρημένῳ ἀναθεματισμῷ, ὃν αὐτῷ τὸ πατριαρχικόν τε καὶ ἱερατικὸν καὶ μοναχικὸν τῆς ἡμετέρας πολιτείας, ὡς εἰπεῖν, σύστημα δικαίως ἐπήγαγεν αὐτῷ· τῆς μὲν Θεουπολιτῶν ἐκβεβλημένος, διότι περὶ αὐτὸν ὁ κατ' ἐκεῖνον ἀπετρέπετο θρόνος, οὐκ ὀρθῶς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπειλημμένον· ἀλλ' ἔτι ζῶντός τε καὶ ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἀναστρεφομένου τοῦ πρὸ αὐτοῦ τὴν ἱερωσύνην ἐσχηκότος, καὶ διὰ τοῦτον καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν τῆς ἱερωσύνης ἐκπεπτωκότος· οὐ μέντοι δὲ μέχρι τούτου μόνου, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑπὸ κοινὸν ἀναθεματισμὸν τῆς ὀρθοδόξου καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας γενόμενος, καὶ πολλῶν ἡμῖν βιβλίων βλασφήμων τε καὶ ἀπηγορευμένων ἐμπλήσας τὸ πολίτευμα· ὥστε καὶ ἀπαγορεύομεν ἅπασι τῶν αὐτοῦ τι κεκτῆσθαι βιβλίων. καὶ ὥσπερ οὐκ ἔξεστι τὰ Νεστορίου γράφειν, ἢ κεκτῆσθαι βιβλία, (διότι τοῖς πρὸ ἡμῶν αὐτοκράτορσιν ἐν ταῖς ἑαυτῶν διατάξεσιν ἔδοξε τοῖς παρὰ Πορφυρίου κατὰ Χριστιανῶν εἰρημένοις ὅμοια καθεστάναι) οὕτω μηδὲ τὰ Σευήρου ῥηθέντα τε καὶ γραφέντα μένειν παρά τινι Χριστιανῷ, ἀλλ' εἶναι βέβηλα, καὶ ἀλλότρια τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, πυρί τε φλογίζεσθαι παρὰ τῶν κεκτημένων, εἰ μὴ βούλονται κινδυνεύειν οἱ ταῦτα ἔχοντες. γραφέσθω τε παρὰ μηδενὸς τῶν λοιπῶν μηδὲ τῶν εἰς κάλλος μηδὲ τῶν εἰς τάχος γραφόντων, μηδὲ ἄλλου τῶν πάντων τινός· εἰδότος ὡς ἐκκοπὴ χειρὸς ἔσται τοῖς τὰ ἐκείνου γράφουσιν ἡ ποινή. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα καὶ τῷ λειπομένῳ χρόνῳ τὴν ἐξ ἐκείνων ἐπισύρεσθαι βλασφημίαν. §. γ΄. Ὁμοίως δὲ καὶ τούτῳ παντελῶς ἀπαγορεύομεν, τήν τε βασιλίδα ταύτην πόλιν, ἢ τὴν περίοικον αὐτῆς, ἢ ἄλλας τῶν ἐπισημοτέρων τινάς· ἀλλ' ἐν ἐρημίᾳ τινὶ καὶ ἡσυχίᾳ καθῆσθαι, καὶ μὴ διαφθείρειν ἑτέρους, μηδὲ εἰς βλασφημίαν αὐτοὺς προάγειν, μηδὲ ἀεί τι καινὸν ἐξευρίσκειν κατὰ τῶν ἀληθῶν δογμάτων, δι' οὗ πάλιν ἡμῖν συνταράξαι τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας σπεύσειεν.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imp. Cæsar, Flavius, Justin. Alemannicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victor ac triumphator, semper Augustus, Menæ sanctiss. & beatiss. archiepiscopo & Universali patriarchæ.

PRÆFATIO.

Rem non insolitam imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, (quemadmodum Nestorium[12], Eutychen[13], Arium[14], Macedonium[15] & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis) toties imperium ejusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Sicque divina & humana pariter concurrentia, unam consonantiam rectis sententiis fecere. Quemadmodum & nuper factum esse circa *Anthimum*[16] scimus, qui quidem dejectus est de sede hujus regiæ urbis à sanctæ & gloriosæ memoriæ *Agapeto*[17] sanctiss. ecclesiæ antiquæ Romæ Pontific. eo quod nullo modo sibiipsi convenienti (contra omnes sacros canones) se intruserat sedi, sed & communi sententia ipsius sanctæ memoriæ viri primum, atque etiam sacræ synodi hic celebratæ condemnatus & depositus fuit, eo quod à rectis dogmatibus recessit: & quæ prius multotiens diligere videbatur, hæc demum diversis lustrationibus aufugit, simulans sequi sanctas quatuor synodos (trecentorum videlicet decem & octo patrum in Nicæa, & centum quinquaginta in hac felici civitate, & in Epheso primo congregatorum ducentorum, & sexcentorum triginta venerabilium patrum in Chalcedona.) At quidem nec dogmata sequi, nec nostram clementiam & condescensum, quem propter ipsius salutem habebamus, suscipere voluit, neque ipse abdicare auctores impiorum dogmatum, qui prius à sanctis synodis expulsi fuerant, sed putavit oportere secundum ipsum & in æquali ducere & condemnatos & condemnatores. Nam semel alienis à sanctissima ecclesia intellectibus mancipatus, & à rectis dogmatibus alienatus, merito ad ipsorum rectitudinem reverti non valuit, etiam ad hæc invitatus à nobis & directus, qui omni studio usi sumus ad ipsius salutem.

Cap. I.

Propter hæc igitur omnia, sententiam depositionis in ipsum à sancta synodo factam occasione non liciti neque à sanctis canonibus approbati raptus sacrarum sedium hujus regiæ urbis, & aversionis à rectis & veris dogmatibus Cyriam[18] propriam nostrum facit imperium, & contra istum præsentem scribit legem. Interdicimus autem & ei commorari in hac felici civitate & ejus districtu, ac in quacunque alia insigni civitate, sancientes in quiete esse, & eos diligere, quibus se ipsum digne supposuit, & non aliquibus communicare, neque eos imbuere in perditionem interdictorum dogmatum. §. 1. Nec utique extra imperialem confirmationem relinquimus sententiam juste contra Severum[19] latam, ac ex omnibus (ut ita dicamus) pontificalibus & patriarchalibus (una cum monachicis consensibus) provenientem sedibus, & anathematismum ipsi inferentem, qui prius contra sacras sanctiones, accipiendo sedem sanctissimæ ecclesiæ Theopolitanorum[20], sic universa conturbavit, sicque accumulatas turbationes fecit, quod commune quoddam ac abominabile bellum sanctissimis ecclesiis adinvicem immitteret. Et hoc à sceptris quæ ante nos fuerant contra ipsum scriptum erat variis dogmatum, & à rectitudine alienatis intellectibus ac blasphemiis usum fuisse, ac universa conturbasse, & illum quemcunque errorem abominabilem hæresiarcharum & iniquorum dogmatum recipere, Nestorii dicimus & Eutychis, & cum uterque horum præceptorum contrarii quodammodo adinvicem esse videantur, ad unum vero impietatis finem inferant, etiam illorum divulgatos sermones, eum in unum formavisse: duobus enim existentibus dogmatibus adinvicem repugnantibus, quorum utrumque similiter ad animæ perditionem adducit, Nestorii videlicet & Eutychis (quemadmodum dicendo narravimus) quæ ex Arianorum & Apollinarii contagione consistunt, ipse paradoxum quid perpessus in utrumque similiter incidit, & ibi quidem hoc, ibi quidem illud mittendo seipsum & sermones suos visus est constituisse commune receptaculum tantorum delictorum. §. 2. Sit itaque & ipse sub prædicto anathematismo, quem universus patriarchalis, pontificalis, ac monachicus nostræ (ut ita dicamus) politiæ cœtus, juste in ipsum induxit, de Theopolitana[21] quidem ecclesia ejectus, idcirco quod thronus de illa ipsum removit, eo quod ipsius principatum recte non acceperat, sed adhuc vivente eo & in sanctissimis ecclesiis commorante, qui ante ipsum sacerdotium habebat, & propter eum, qui post ipsum fuit, de sacerdotio exciderat. Nec vero usque adhuc stetit, sed etiam sub communi orthodoxæ ac catholicæ ecclesiæ anathematismo factus multis libris blasphemis & abominationibus nobis politiam implevit, quare universis interdicimus, aliquid de libris ipsius possideri. Et sicut non licet Nestorii libros scribere[22] vel possidere, (quia prædecessoribus nostris imperatoribus in suis constitutionibus visum est statuere similia his, quæ dicta & scripta sunt à Porphyrio[23] in Christianos) sic nec dicta & scripta Severi maneant penes aliquem Christianum, sed sint profana & aliena ab ecclesia catholica, igneque comburantur à possidentibus nisi qui ista habent, velint periculum pati. A nemine ergo scribantur, neque ad pulchritudinem, neque ad velocitatem[24] scribentium, sciendo quia amputatio manus his qui scripta ejus scripserint, pœna erit. Neque enim volumus in futuro tempore ex illis blasphemiam protrahi. §. 3. Similiter autem & huic interdicimus omnino regiam civitatem egredi, aut districtum ejus, nec aliquam aliam de insignibus, sed in aliqua solitudine, & in silentio sedere, & non corrumpere cæteros, neque in blasphemiam ipsos adducere, & non semper aliquid novi invenire contra vera dogmata, per quod rursus nobis conturbare sanctissimas ecclesias festinet.

1 Hæc constitutio sumpta est ex Juliano const. 38. In indice Reginæ apud Cujac. ita conceptus est hic tit. De appellationibus quinque provinciarum: quinque inquam, puta Scythiæ, Mysiæ, Cariæ, Cycladum (quarum caput Rhodus,) Cypri. adde Nov. 50. J. eod. quæ apud Scrimger. quoque exstat. Goth. Per hanc Novell. derogatur pro parte Novell. 50. quæ tempore prior est. vid. Cujac. loc. Ans.

2 Scripta est hæc constitutio ad bonum quæstorem exercitus, quem Procop. 1. de bello Persico [illegible] Nov. 50. quæ tempore prior est, cujus hæc derogat. Alius fuit quæstor palatii, de quo dictum est supra.

3 Quæstores duo antiquitus: unus circa latus principis: alter in exercitu.

4 Lampadariorum fit mentio in l. ult. C. de divers. off. lib. 12. sed alio forte sensu fit & mentio in Edicto Justiniani 8. in fin.

5 Quibus singuli erant præsides attributi.

6 Quarum caput Rhodus. De præside Cycladum est lex 6. C. de naviculariis. & Novell. 163. 41. 50.

7 Περὶ τῆς καθαιρέσεως Ἀνθίμου, &c. De episcopis irregularibus Index Reginæ apud Cujac. Interim nota duo esse pœnarum ecclesiasticarum genera, καθαίρεσιν episcoporum: ἀφορισμὸν plebeiorum & monachorum.

8 In pr. J. adde Evag. 4. cap. 11. & 35.

9 Cap. 1. §. 1. J.

10 Cap. 2. J.

11 Cap. 3. J.

12 Nestorius duas personas in Christo constituebat.

13 Eutyches unam tantum naturam in Christo adserebat.

14 Arius tres naturas in Trinitate adstruebat.

15 Macedonius Spiritum Sanctum Deum esse negabat.

16 Anthimus Constantinopolit. episc. deponitur.

17 In jure inter pontifices numerantur Agapetus, hic: Petrus & Damasus l. 1. Cod. de summa trinitate. Item Papa Joann. 11. l. 8. Cod. eod. in inscript. Papa Vigilius Novell. 131. cap. 4. Ans.

18 Id est propriam vel ratam. Cyria propria hic ita dicitur, ut apud Paulum, Abba pater.

19 Severus deponitur.

20 De Theopoli seu Antiochia dixi ad l. 6. in fin. C. de summ. trinit.

21 Severus episcopus Theopolitanæ deponitur.

22 l. 6. §. 1. C. de hæret.

23 Porphyrius adversus Christianos scripsit. d. l. 6. l. 3. §. 1. C. de summ. trinit. Porphyrii vitam vid. apud Eunapium in vitis Philosophorum & Sophistarum & Suidam in voce Porphyrius.

24 [illegible] in Græco.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Cap. II.

1 Petrus Episcopus Apameæ deponitur.

SEd nec Petrum [1] Episcopum Apameæ, & simul depositum, & simul ab ipsis à quibus Severus, sub prædicto anathemate factum, imperium admittit, sed sint propria contra ipsum sententiata. Et qui sub communi anathematismo ordinatus est, sub ipso esto: & sententia sanctissimorum pontificum, quæ ipsum prævenit, firma permaneto. Neque vero permittimus illi hanc regiam urbem habitare, aut ipsius districtum, vel aliquam de insignibus, sed quorum secutus est errorem, horum imitetur diætam, quam longissime abscedens, & occultans seipsum. Nam talibus occultari quam videri, utilius est: ignoti etenim & existentes, se ipsos lædunt solos, publicantes vero sua dogmata, multis ex simplicioribus occasionem perditionis præbent, quod nullo modo fieri in Christiano ovili Dei & orthodoxo populo justum est, neque ab imperio permissum est.

ΚΕΦ. β'.

ΟΥ μὴν οὐδὲ Πέτρον τὸν Ἀπαμείας γενόμενον ἐπίσκοπον, καὶ ἅμα τε καθῃρημένον, ἅμα δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐφ' οἷς Σευῆρος ὑπὸ τὸν εἰρημένον ἀναθεματισμὸν γενόμενον, ἡ βασιλεία προσίεται· ἀλλ' ἔστω κύρια καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ ψηφισθέντα, καὶ ὑπὸ τὸν κοινὸν ἀχθεὶς ἀναθεματισμὸν, ὑπ' αὐτὸν τελείσθω· ἡ δὲ τῶν ἁγιωτάτων ἀρχιερέων προελθοῦσα ἐπ' αὐτῷ ψῆφος, κυρίως διαμενέτω. οὐκ ἐφίεμεν δὲ οὐδὲ ἐκείνῳ ταύτην οἰκεῖν τὴν βασιλίδα πόλιν, ἢ τὴν αὐτῆς περιοικίδα, ἤ τινα τῶν σημειωτέρων πόλεων· ἀλλ' ὧν ἠκολούθησε τῇ πλάνῃ, τούτων μιμείσθω καὶ τὴν δίαιταν, ἀπῳκισμένος ὅτι πορρωτάτω, καὶ συγκρύπτων ἑαυτόν· ὡς τοῖς γε τοιούτοις τὸ κρύπτεσθαι μᾶλλον ἢ φαίνεσθαι λυσιτελέστερον. ἀφανεῖς μὲν γὰρ ὄντες ἑαυτοὺς καταβλάψουσι μόνους, δημοσιεύοντες δὲ τὰ ἑαυτῶν δόγματα, πολλοῖς τῶν ἀφελεστέρων ἀφορμὴν ἀπωλείας παρέξουσιν· ὅπερ οὐδαμῶς ἐν τῇ Χριστιανικῇ τοῦ θεοῦ ποίμνῃ καὶ τῷ ὀρθοδόξῳ λαῷ δίκαιόν ἐστιν, οὐδὲ παρὰ τῆς βασιλείας συγκεχωρημένον.

Cap. III.

2 Zoaras deponitur. Syrus erat, parabaptismata faciens. act. 1. Synod. 5. Constantinop. Reconventiculans, ebaptizans, parabaptizans, d. act. 1. hoc est, referatur in eum numerum.
3 Id est, propriam magis.

QUoniam vero & Zoaram [2] digne penitus judicarunt sub anathematismo esse reverendissimi & qui justa judicant episcopi, (cum parva quædam talium malorum interpositio sit) & in quibus dehonestatus est, omnia videlicet comprehendendo ex memoria quadam abundanti, sit & Zoaræ interpositio [quædam parva] hujus malæ partis, (Anthimi dicimus & Severi ac Petri) ordineturque & ipse inter anathematizathos, facta sententia ipsum deferente, quam propriam & ipsam in se ipsa existentem, adhuc magis cyrioteran [3] imperium facit, & hunc de hac regia urbe & ejus districtu abjicit, & habitationem in aliis civitatibus ipsi omnino interdicit. Itaque cum illis solis habitet & consulat, qui à nobis ante memorati sunt, qui similia quidem blasphemant, [similia patiuntur] & similiter in exilio ponuntur. Si quid vero aliud in sententia sanctissimorum episcoporum continetur, quæ prædictos deponit & anathematizat, hoc firmius ponimus & diutius, ac imperialibus nostris legibus ipsum corroboramus, ac si ab imperio ipso provenisset. Si vero aliquis ipsorum deprehendatur de cætero facere aliquid præter constituta, sciat incidisse in legibus imperialibus, quæ minores pœnas declinantes, ad majores immittunt indignationes.

4 De quo l. 3. §. 2. 3. & passim. C. de summ. trinit.
5 l. 6. C. de summ. trinit.
6 C. 2. T. eod.

§. 1. Interdicimus autem & omnibus conantibus catholicam Dei ecclesiam divellere, (sive secundum Nestorii [4] hæretici doctrinam, sive secundum insensatam Eutychis [5] traditionem, sive secundum blasphemiam Severi [6], qui & similia illis intellexit, aut eorum qui illos sequuntur) seditionem immittere sanctissimis ecclesiis, & loqui aliquid de fide: sed sancimus quemlibet talium silentium ducere, & non convocare aliquos ad se, neque accedentes recipere aut *parabaptizare* audere, aut *sacram communionem* sordidare, & ipsam aliquibus tradere, aut interdictas doctrinas exponere, sive in hac nostra regia, sive in alia: sed omne supportare periculum, si quid tale faciet. §. 2. Interdicimus etiam omnibus istos suscipere. Abjici ergo ipsos sancimus de civitatibus ab ipsis concitatis, scientes pœnas jam contentas in nostris divinis

7 De ea re alibi dixi Nov. 14. Novell. 58.

constitutionibus, quæ & domos [7] ipsas in quibus tale quid fit, & campos ex quibus nutrimenta præbentur, sanctissimis ecclesiis assignant, & à possidentibus auferunt, quia detrimenti causa fit simplicioribus, sub sanctissimis vero & orthodoxis ecclesiis hæc juste ducunt esse.

§. 3. Hæc pro communi pace sanctissimarum ecclesiarum statuimus, hæc sententiavimus, sequentes sanctorum patrum dogmata, ut omne sacerdotium imperturbatum de cætero nobis permaneat. Quo in pace servato, reliqua nobis exuberabit politia, desuper pacem habens, quam omnibus magnus Deus & Salvator noster Jesus Christus Trinitatis unus, unigenitus Dei filius prædicat ac donat his, qui syncere ipsum & vere glorificare ac donare digni habiti sint.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΠειδὴ δὲ καὶ Ζωορᾶν ἀξίως ὅλως ὑπὸ ἀναθεματισμὸν οἱ ὁσιώτατοι καὶ τὰ δίκαια κρίνοντες ἐπίσκοποι πεποίηνται, τινὰ μικρὰν παρενθήκην τῶν τοιούτων ὄντα κακῶν, καὶ ἐν οἷς ἠτίμωσαν, τὰ πάντα ὅλως τυχεῖν τοῖς ἀνεπιτηδεύτου μνήμης· ἔστω καὶ Ζωορᾶς τῆς πονηρᾶς ταύτης μερίδος (Ἀνθίμου τε καὶ Σευήρου καὶ Πέτρου φαμὲν) παρενθήκη τις ἁπλῶς, καὶ ἐν τοῖς ἀναθεματισμένοις καὶ αὐτὸς τετάχθω· τῆς ἱερατικῆς αὐτὸν καθηγουμένης ψήφου, ἣν κυρίαν οὖσαν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς οὖσαν, κυριωτέραν ἔτι μᾶλλον ἡ βασιλεία ποιεῖ, καὶ τοῦτον συνεξελαύνουσα τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ τῆς ταύτης περιοικίδος, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πόλεων οἴκησιν αὐτῷ πανταχόθεν ἀπαγορεύουσα. ὥστε μετ' ἐκείνων μόνων οἰκείτω καὶ βουλευέσθω τῶν ἤδη πρότερον ἡμῖν εἰρημένων, ὅμοια μὲν βλασφημούντων, ὁμοίως δὲ περιορισθέντων. Εἰ δέ τι καὶ ἕτερον τῇ τῶν ἁγιωτάτων ἐπισκόπων περιέχεται ψήφῳ, τῇ τοὺς προειρημένους καθαιρούσῃ τε καὶ ἀναθεματιζούσῃ, κύριον δὴ καὶ τοῦτο τίθεμεν, καὶ τοῖς βασιλικοῖς ἡμῶν αὐτὸ νόμοις ἐπικυροῦμεν, ὡς ἂν εἰ παρὰ τῆς βασιλείας αὐτῆς προελθὸν ἐτύγχανεν. εἰ δέ τις αὐτῶν ἁλοίη τὸ λοιπὸν πράττων τι παρὰ τὰ διατετυπωμένα, ἴστω καὶ τοῖς πολιτικοῖς ὑποπεπτωκὼς νόμοις, οἳ τοὺς τὰς ἐλάττους τῶν ποινῶν ἐκκλίνοντας εἰς μείζους ἐμβάλλουσι τὰς ἀγανακτήσεις. §. α'. Ἀπαγορεύομεν δὲ καὶ πᾶσι τὸ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ διασπᾶν ἐπιχειροῦσι, (εἴτε κατὰ τὴν Νεστορίου τοῦ φρενοβλαβοῦς ὑφήγησιν, εἴτε κατὰ τὴν ἀνόητον Εὐτυχοῦς παράδοσιν, εἴτε κατὰ τὴν Σευήρου βλασφημίαν, τοῦ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις νενοηκότος, εἴτε τῶν ἐκείνοις ἀκολουθούντων) ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ταραχὰς ἐμβάλλειν, καὶ φθέγγεσθαί τι περὶ πίστεως. ἀλλὰ θεσπίζομεν ἕκαστον τῶν τοιούτων τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ μήτε συνάγειν εἰς ταυτὸ τινὰς, μήτε προσιόντας δέχεσθαι, ἢ παραβαπτίζειν θαρρεῖν, ἢ τὴν ἱερὰν κοινωνίαν ῥυπαίνειν, καὶ ταύτης μεταδιδόναι τισὶν, ἢ τὰς ἀπηγορευμένας διδασκαλίας ὑφηγεῖσθαι, ἢ ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος ἡμῶν πόλεως, ἢ ἐφ' ἑτέρας, ἀλλ' ὑφορᾶσθαι παντοῖον κίνδυνον, εἴ τι τοιοῦτο πράξειεν. §. β'. Ἀπαγορεύομεν δὲ καὶ πᾶσι τούτους ὑποδέχεσθαι. ἀπελαύνεσθαι μὲν οὖν θεσπίζομεν αὐτοὺς τῶν ὑπ' αὐτῶν ταραττομένων πόλεων· εἰδότες τὰς ποινὰς τὰς τοῖς θείοις ἡμῶν ἤδη περιεχομένας διατάξεσιν, αἳ καὶ τοὺς οἴκους αὐτοὺς ἐν οἷς τοιοῦτό τι πράττεται, καὶ τὰ χωρία ἐξ ὧν τὰς τροφὰς χορηγοῦνται, ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις προσκυροῦσι, τῶν δὲ κεκτημένων ἀφαιροῦνται, διότι βλάβης αἴτια τοῖς ἁπλουστέροις γίνεται, ὑπὸ δὲ ταῖς ἁγιωτάταις καὶ ὀρθοδόξοις ἐκκλησίαις ταῦτα δικαίως ἄγεσθαι. §. γ'. Ταῦτα ὑπὲρ τῆς κοινῆς εἰρήνης τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν νομοθετοῦμεν, ταῦτα ψηφιζόμεθα, τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων κατακολουθοῦντες δόγμασιν· ὅπως ἂν τὸ ἱερατικὸν ἅπαν ἀστασίαστον ἡμῖν τὸ λοιπὸν διαμένοι. οὗπερ ἐν εἰρήνῃ φυλαττομένου, καὶ τὸ λοιπὸν ἡμῖν εὐθηνήσει πολίτευμα, τὴν ἄνωθεν ἔχον εἰρήνην. ἣν ἅπασιν ὁ μέγας θεὸς καὶ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τῆς τριάδος εἷς, ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος, κηρύττει τε καὶ χορηγεῖ τοῖς γνησίως αὐτὸν καὶ ἀληθῶς δοξάζειν τε καὶ προσκυνεῖν ἠξιωμένοις.

Epilogus.

8 Id est, imperatoria.
9 XVII. Kal. Augusti. Scring.
10 Anno 536.

†. Custodiat itaque beatitudo tua, quæ recte adnotata sunt, & mittat ipsa per suas Deo dilectas literas omnibus sanctissimis metropolitis sub ipsa existentibus, quorum cuilibet cura erit ipsa manifesta facere sanctissimis ecclesiis sub ipsis ordinatis, ut neminem ex omnibus lateant quæ sacerdotio visa sunt, & ab imperio confirmata. Divina [8] subscriptio. Divinitas te servet per multos annos sancte ac religiose pater. Dat. 8. [9] Id. Aug. *Constantinop.* post consulatum Belis. V. C. [10]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ ὀρθῶς ἡμῖν παρεστάντα φυλαττέτω τε καὶ εἰς ἔργον ἀγέτω, καταπεμπέτω αὐτὰ διὰ θεοφιλῶν αὐτῆς γραμμάτων πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὴν τεταγμένοις ὁσιωτάτοις μητροπολίταις. ὧν ἑκάστῳ φροντὶς ἔσται ταῖς ὑπ' αὐτοὺς τεταγμέναις ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ταῦτα ποιῆσαι φανερά. ὥστε μηδένα τῶν πάντων διαλαθεῖν τά τε τῇ ἱερωσύνῃ δόξαντα, ταῦτα ὑπὸ τῆς βασιλείας κεκυρωμένα. Dat. XVII. Kal. Aug. *Constantinopol.* Belis. V. C. Cons.

Tit. XXII.

DE OFFICINIS SIVE TABERNIS CONSTANTINOPOLITANÆ URBIS: ET UT MILLE [11] TANTUM ET CENTUM [12] OFFICINÆ [13] SACROSANCTÆ MAJORIS ECCLESIÆ EXCUSENTUR: OMNES RELIQUÆ, AD QUEMCUMQUE DOMINUM PERTINEANT, CONSUETA OBEANT MUNIA.

Novella Constit. XLIII.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imp. Cæsar, Flavius, Just. Alemanicus, Gottiucus, Francicus, Germanicus, Laxicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus, Augustus, Longino præfecto urbis.

PRÆFATIO.

11 Vide Julianum const. 13.
12 Major ecclesia Constantinopolitana: quo nomine 1102. officinas in præcipuis foris urbis obtinuerunt, quarum aliæ Vispelliones, aliæ fossarios, aliæ pecunias ecclesiæ præstabant.
13 Ergasteria vocat Julianus, cap. 13. ut & Græci ad hanc Novellam & inf. Novell. 59. & Leo Novell. 12.
14 Novell. 59. Novell. Leonis 12.
15 Constantinopolitanæ scil.
16 Lecticarii decani, & Vispelliones, Novell. 59. Græci hic λεκτικαρίους sive δεκανοὺς.
17 l. 4. C. de sacrosf. eccles.
18 Nov. 59. c. 2.
19 Seu muneribus & in tributionibus.
20 Et hoc jure possidetur etiam hodie à sacerdotibus Mahumetanis.
21 Non quos in usus ecclesiasticæ officinæ inserviunt. adde c. 1. J. eod.
22 Officinæ ecclesiasticæ ad hæreticos pertinentes, orthodoxorum factæ.

QUoniam potentiæ nostræ subditi nostri sive vivant, sive moriantur, curæ sunt: ne vel graves ipsis sepulturæ, vel defuncti cognatis damnosæ existant, propterea & hæc, quæ eorum sepulturam concernunt, quo convenit modo, disposuimus. Et quia tam divæ memoriæ Constantinus [14] amplæ hujus [15] nostræ urbis conditor, quam etiam pientissimus princeps Anastasius, lecticariorum [16] seu decanorum [17] (ut vocat) numerum ad certam mensuram redegerant, mille & centum tantummodo decanis, totidemque officinis definitis ut nullo hæ unquam tempore augmentum reciperent: propterea sane cupientes, ut numerus eorum, quos ex unoquoque collegio convenit esse lecticarios, divæ memoriæ Anastasii formulæ subjaceat, firma ea & fixa manere voluimus. Cæterum quia adeuntes nos almæ hujus & regiæ nostræ urbis collegiati, quorum excellenter & præ cæteris curam gerimus, potentiam nostram edocuerunt, magnam & intolerandam se necessitatem sustinere, Sacrosanctam etenim majorem ecclesiam centum [18] & mille officinas in fructu habere ab omni vectigali [19] liberas [20], quas oppido quam libenter illi concedant, eo quod ad [21] peragendas in commune omnium hominum exequias proficiant: sed cætera se onera ferre non posse. Nam cum plurimæ in alma hac urbe diversarum mercium & negotiationum officinas tabernæque existant, non hasce solas (nempe centum & mille) officinæ prædictis publicis muniis obeundis exemptas esse, sed etiam multas sacrosanctas ecclesias, multa sacra hospitalia, monasteria, & alias sacras ædes, quarum pleræque prius hæreticis mancipatæ [22], deinde ad orthodoxam fidem reversæ sunt, multas quoque regias domus, & insuper magistratuum, ac senatorum, & illustrium, & cubiculariorum à præstatione vectigalium eximi, harumque dominos peculiarem sibi exinde reditum comparare, & oblædere rempublicam, exemptionum multitudine rem

ΤΙΤΛΟΣ κβ'.

Περὶ τῶν ἐργαστηρίων Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε μόνα χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐξκουσσεύειν, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰς κατὰ συνήθειαν λειτουργίας τελεῖν, οἵας ἂν εἶεν δεσποτείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μγ'.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμαννικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, Λογγίνῳ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΠειδὴ μέλει τῷ ἡμετέρῳ κράτει τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων καὶ ζώντων καὶ τελευτώντων, τοῦ μηδὲ τὰς ταφὰς αὐτοῖς βαρείας εἶναι, μηδὲ ἐπιζημίους τοῖς ἐκ τοῦ τετελευτηκότος οἰκείοις· διὰ τοῦτο καὶ τὰ περὶ τῆς ταφῆς αὐτῶν τῷ προσήκοντι διατεθείκαμεν τρόπῳ. καὶ ἐπειδὴ τοῦτο μὲν Κωνσταντῖνος ὁ τῆς θείας μνήμης, ὁ τῆς μεγάλης ἡμῶν ταύτης πόλεως οἰκιστὴς, τοῦτο δὲ Ἀναστάσιος, ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, τὸν τῶν καλουμένων λεκτικαρίων, ἤτοι δεκανῶν, ἀριθμὸν περιέστησαν εἰς ἓν μέτρον, χιλίους ἑκατὸν εἶναι δεκανούς (ἤτοι ἐργαστήρια τοσαῦτα διορίσαντες, ἐφ' ᾧ τε ἐν μηδενὶ χρόνῳ ταῦτα δέχεσθαι προσθήκην· διά τε καὶ ὑποκεῖσθαι τῷ διατυπωθέντι τοῦ τῆς θείας μνήμης Ἀναστασίου μέτρῳ τὸν ἐξ ἑκάστου συστήματος εἶναι προσήκοντα λεκτικαρίων) ἡμεῖς ταῦτα βέβαια μένειν βουλόμεθα. προσελθόντες δὲ οἱ τῶν συστημάτων τῆς εὐδαίμονος ταύτης ἡμῶν καὶ βασιλίδος πόλεως, ὧν διαφερόντως ἡμῖν μέλει, τὸ ἡμέτερον ἐδίδαξαν κράτος, μεγάλην καὶ ἀφόρητον ὑφίστασθαι τὴν ἀνάγκην. τὴν μὲν γὰρ ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια καρποῦσθαι, τέλους παντὸς ἐλεύθερα· ἅπερ καὶ σφόδρα ἀκούειν ἑαυτοὺς ἡδέως, διότι περὶ τὴν κοινὴν ἁπάντων ἀνθρώπων ὁσίαν τὸ πρᾶγμα προσήκει· οὐ μὴν καὶ τὰ λοιπὰ φέρειν ἄχθη δύνασθαι. πολλῶν γὰρ ἐργαστηρίων ὄντων κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ἐμπορίας τε καὶ πραγματείας διαφόρου, οὐ ταῦτα εἶναι μόνα, τὰ χίλια φαμὲν ἑκατὸν ἐργαστήρια, τὰ τῆς εἰρημένης ἐξῃρημένα λειτουργίας, ἀλλὰ πολλὰς μὲν ἁγιωτάτας ἐκκλησίας, πολλοὺς δὲ εὐαγεῖς ξενῶνας καὶ μοναστήρια, καὶ ἑτέρους εὐαγεῖς οἴκους καί τινας προτέρους αἱρετικῶν ὄντας, εἶτα μεταστάντας εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, πολλοὺς δὲ βασιλικοὺς οἴκους καὶ προσέτι γε καὶ ἀρχόντων καὶ συγκλητικῶν καὶ ἰλλουστρίων καὶ κουβικουλαρίων, ἐξῃρῆσθαι τῶν τελῶν· καὶ τοὺς τούτων δεσπότας ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν προσόδους περιποιεῖσθαι, καὶ τὸ κοινὸν ἀδικεῖν, τῷ τῆς ἐξκουσσείας πλήθει εἰς στενὸν τὸ πρᾶγμα συγκλείοντος. ὥστε ἐλαχίστους εἶναι τοὺς λειτουργοῦντας, ἔτι τὰς βαρυνομένας τῇ λειτουργίᾳ.

[illegible]

ΚΕΦ. α΄.

ΚΑΙ [illegible]

§. α΄. [illegible]

§. β΄. [illegible]

§. γ΄. [illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η [illegible]

Dat. xvi. Kal. Jun. *Constantinopol.* Post Belis. V. C. Cons. Ann. 1.

ΤΙΤΛΟΣ κγ΄.

Περὶ τῶν συμβολαιογράφων, καὶ περὶ τοῦ τὰ πρωτόκολλα αὐτοὺς ἐᾶν ἐν τοῖς χάρταις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μδ΄.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ιωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Δ[illegible]

ipsam angustiis admodum terminis concludente, ut paucissimi existant, qui publica agnoscant & sustineant munia, & priores contributiones aliquoties in triplo & quadruplo, hoc tempore etiam decuplo majores factæ sint: quamquam divus princeps Anastasius in statuta ab ipso formula nulli omnino alii immunitatem concedat præter centum & mille officinas, quæ per [1] causam exequiarum sacrosanctæ majori ecclesiæ attributæ sunt: Ea propter & nos putavimus, tum proceribus nostris & insuper beatissimæ hujus almæ urbis archiepiscopo id negotii dandum, ut certo loco convenirent, & rem ipsam examinarent, atque placita ad nos sua referrent, tum ad excellentiam tuam præsenti utendum lege, confirmantes ea quæ Anastasio pientissimo in hoc principi placuerunt.

Cap. I.

Et sancimus, ut [2] centum quidem illæ & mille officinæ, sacrosanctæ majori ecclesiæ occasione decanorum, sive lecticariorum, & ad [3] peragendas defunctorum exequias deputatæ, omnibus modis integro numero & omni præstatione liberæ conserventur: præter ipsam nulla alia queunte decanum exigere, sive ex hæreticis recepta, sive quacunque sacrosancta ecclesia. Sed quod nuper constituimus, valeat, & octingentæ quidem officinæ corpora [4] præstent, trecentæ autem in exactione pecuniarum consistant [5], nam quod exinde corraditur, ad quid proficere conveniat, sacra jam nostra pragmatica forma disposuit. Semperque quod intercidit, restauretur: at qua ratione fieri debeat restauratio, satis per Anastasii piæ memoriæ jussiones expressum est. Hæ igitur ut immunes & ab omni vectigali maneant exemptæ, sancimus: neque his ipsis officinis, neque vectigalia imperantibus collegiis, quæ istas præbent, quidquam damni sustinentibus, aut ullos titulos agnoscentibus. §. 1. Cæteræ vero omnes hujus almæ urbis quatuordecim [6] regionum officinæ, sive sacrosanctæ alicujus sint ecclesiæ, sive hospitalium, sive monasteriorum, sive orphanotrophiorum, sive prochiorum, sive alterius cujuscunque dominii, sive regiarum domuum, sive aliquorum magistratuum, ampla media, minutave officia administrantium, sive gloriosissimorum senatorum, sive magnificentissimorum illustrium, sive spectabilium cubiculariorum, sive aliquorum militiis adscriptorum: hæ inquam omnes publica ipsis imposita præstent vectigalia, & omnia alia tum faciant, tum impleant, quemadmodum quemque in suo collegio facere æquum est, *semperque per collegii præfectos in publicum persolvant*: nemine queunte ea de causa inniti privilegiis aut ejusmodi alia uti excusatione. Neque enim sustinemus aliorum onus ad alios deferri, aut tam immitem proponere formulam [7], ut quotidie vectigalia augeantur, &c. (quemadmodum edocti sumus) quadruplo, aut quintuplo, adeoque etiam decuplo majora irrogentur, cum nihil tam magno studio tamque serio affectemus, quam ne [8] novo quisquam vectigali oneretur. Novum [9] autem fuerit non tantum quod nunc primum impositum est, sed etiam quod primum modum excedit. Sed eadem conditione ac fortuna omnes sunto, & sacra hæc nostra pragmatica forma (quam legem etiam appellare licuerit) contra omnes communis esto, ut omnibus largiatur quo molestia vacent. Neque enim facile eam quis ægre tulerit, si neminem alium præterea exemptum intueatur: nisi quod in centum & mille officinis exequiarum defunctorum ratio habeatur, quæ maxime communis est omnibus & ex æquo universis parata [10] hominibus. §. 2. Si quis vero conetur excusatione aliqua uti, & seipsum à præstanda alleviare contributione, & aut non committere, quo magis ab inquilinis suis exigatur, aut præstare etiam patrocinium, sive militare, sive civile, sive ecclesiasticum, sive quodcunque tandem: in universum officinæ [11] dominio excidito, estoque ipsis publica, toti addicta collegio. Eo enim pacto & cautiores erunt, & vetita non attentabunt. Porro si minutatim [12] & pariter in omnes vectigalia distribuantur: non solum paululum erit quod præstitum fuerit, sed etiam tanto moderatius, levius, tolerabilius, faciliusve quod confertur, existet, quanto à pluribus colligitur. An vero non multo absurdissimum [13] fuerit, homines propriis laborantes manibus, & uxores ac liberos alentes, & reliqua denique vitæ necessaria inde acquirere satagentes, etiamnum majoribus onerare vectigalibus, & quanto plures inter alleviatas referuntur, tanto etiam majores exinde læsiones oboriri? idque onus infinitum sit, neque possit ullum habere terminum. §. 3. Hæc nos omnia prohibentes, sacram hanc pragmaticam formam proponimus, amissionis pœnam similiter omnibus ordine subditis interminantes, si ex quoquo collegio imperitantes solita illa & ab initio statuta vectigalia percipere prohibuerint, aut vectigalia conentur in [14] pensiones privatas convertere: sed quisque pro se quidem pensionem illatione persolvito, officinas autem seu tabernas solito receptoque more contributiones agnoscere concedito. Quemadmodum enim quisque pro se rebus suis prospicit, ita & nos necesse est ei quod amplæ & regiæ huic urbi expedit & confert, nutanti quodammodo & jam lapsuro, manus porrigere, neque enim aliter, quæ publicæ expediunt, progressus habitura sint, *quam si tali onere, quo id hactenus ferre coacta sunt, liberentur.*

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & sacra hac exprimuntur lege, ea excellentia tua, immo non ipse tantum custodies, sed & quicunque post te idem officium suscepturi sunt, & obtemperans tibi cohors, jam inde in omne reliquum tempus custodiet [15].

Tit. XXIII.

DE TABELLIONIBUS [16] ET UT PROTOCOLLA [17] DIMITTANT IN CHARTIS [18].

Novella Constit. XLIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

Præfatio.

Litem paulo ante audivimus præsenti legi præbentem occasionem. Ex persona quidem mulieris cujusdam ferebatur documentum [19], literas quidem ejus non habens [20], (erat autem harum ignara) completum autem à tabellione [21] & tabulario, subscriptionem ejus [22] habens, & testium ostendens præsentiam: deinde dum quædam dubitatio super eo fieret, muliere dicente, non esse à se delegata [23] quæ charta loquebatur: qui litem audiebat, quærebat [24] à tabellione cognoscere negotii veritatem: denique tabellionem deduxit [25]: at ille literas recognoscere dixit completionis [26] tabellionis, non tamen nosse aliquid horum quæ secuta sunt [27], nec enim sibi ab initio penitus delegata, sed commisisse cuidam suorum hoc facere: neque postea venisse ad completionem, sed rursus alii hoc commisisse, & is quidem qui affuit completioni, venit, nihil nec ipse dicens se nosse: etenim neque scriptor fuit

1 Nam ex eorum reditu sumptus funerum fiebant. *Leun. Nov.* 12.
2 *Nov.* 59. *cap.* 1.
3 *In princ. T. eodem.*
4 Id est, Vispelliones ac fossarios.
5 Id est, reditum pecuniarum præstent.
6 Regiones totidem erant Romæ, nempe quatuordecim, quarum bonis singulæ cohortes attributæ, *l.* 3. *ff. de off. præfect. vigil.* potest etiam non incommode eas ad regiones, referri *lex* 1. §. 3. *ff. de offic. præfect. urb.* eo sensu. Licere tamen urbi præfectis interdicere non tantum urbe integra, sed & ejus aliqua regione, *faire defense de demeurer en tel & tel quartier.*
7 Immitis formula, per quam vectigalia augentur.
8 Vid. *tit. C. vectigal. nova institui non posse.*
9 Novum vectigal est, nunc primum inventum, vel excedens modum prioris.
10 Ἐφεστηκυῖα: parata.
11 Ergasteria, *Jul.*
12 Vectigalium distribuendorum rationem optimam nota.
13 Protelarii immunes à vectigalibus.
14 Εἰς ἰδιωτικὰ *[illegible]*. *Scring.*
15 Dat. xv. Kal. Jun. Const. post Belis. V. Cons. anno 1. *Scring.* Dat. xvi. Kal. Jun. &c. *Jul.*
16 Περὶ συμβολαιογράφων καὶ πρωτοκόλλων, 22. *Ecl.* 2. De tabellionibus & eorum fide *Jul. const.* 40. Porro tabelliones sunt publici contractuum transfactores, *l.* 14. §. 3. *C. de sacr. eccles. l.* 17. *Cod. de fid. instrum. l.* 2. *Cod. de Eunuch. l.* 1. *Cod. ut armor. ad summ. pat.* & testamentorum perscriptores, *l.* 24. *C. de testam.* Eorum instrumenta *[illegible]*, *Novell.* 73. adde *l.* 21. *Cod. ad l. Cornel. de fals. l.* 15. *Cod. de decurion.* iidem tabularii *[illegible]*, *[illegible]*.
17 Πρωτόκολλα. Protocollum, non est major & regia charta velut quidam opinantur: nec est scheda negligentius scripta: Non est etiam exemplar formularum, quo tabelliones uti solent: sed brevis adnotatio, quæ declarabat quo Comite largitionum, (sub cujus cura erant chartariæ,) quo tempore & à quo præparatæ fuissent chartæ. Ex eo arguebantur sæpe falsitates, qua & ratione *Cujac.* refert Lutetiæ accidisse, ut Senatus suspectum chirographum arguerit, ex die in eo adscripto quo nondum ejus notæ (Galli *la marque*) charta ulla erat in rerum natura. Et hac ratione vetat Justinianus ex chartis abscindi protocolla. Item instrumenta in aliis chartis scribi, quam in his, quæ protocolla habeant. *Jul. nov.* 175. *& cap.* 2. *T. eod.*
18 In instrumentis, *Index Regius apud Cujac.*
19 Συμβόλαιον.
20 Non perscriptum ejus manu.
21 Alius est συμβολαιογράφος à Tabulario. Instrumentum enim hic profertur completum à tabellione, subscriptum à muliere tabularii manu, *ut Novell.* 73.
22 Αὐτῆς, id est, mulieris.
23 Ἐντεταλθῆναι, id est demandata.
24 Hinc colligunt notarios non sponte, sed ad id rogatos debere instrumentum conficere. arg. *l.* 25. *ff. de procurat. cap.* 12. *nonf. Te igitur. extr. de privileg.* Aux.
25 Ἤγαγεν. id est, in judicium deduxit.
26 Πληρώσεως τοῦ συμβολαίου, id est, perfecti instrumenti.
27 Id est, tabellio fatebatur se nosse instrumentum completum esse, se tamen ignorare, quid inter contrahentes convenisset, allegabat: nec enim se integrum instrumenti initium conscripsisse, sed ejus compositionem demandasse suorum alicui, id est, discipulo vel ministro: vel se alteri ejusdem instrumenti completionem commisisse, *l.* 17. *Cod. de fid. instrum.*

fuit documenti, sed solum docuit, quia præsente se hoc dimissum sit, nec cui ab initio delegatum est, inventus est: unde nisi per testes judex valuisset agnoscere causam pure, periculum patiebatur, undique cadente negotii notitia. Et illud quidem competentem meruit examinationem atque decretum.

Cap. I.

NOs autem credimus oportere universis auxiliari, & communem in omnibus facere legem: quatenus præpositis operi tabellionum, ipsis per se omnibus modis injungatur [1] documentum, ut dum dimittitur [2] intersit: & non aliter imponatur chartæ completio, nisi hæc gerantur: ut habeant unde sciant negotium, & interrogati à judicibus, possint quæ subsecuta sunt cognoscere, & respondere, maxime quando literas sunt ignorantes [3] qui hæc injungunt [4]: quibus facilis est & inconvincibilis denegatio horum quæ pro veritate secuta sunt. §. 1. Ut ergo omnia hæc prohibeamus, propterea præsentem conscripsimus legem: & hæc custodiri modis omnibus volumus à tabellionibus, sive in ipsa felicissima civitate, sive in provinciis sint: scientibus, quia si præter hæc aliquid egerint, cadent [5] omnino iis quæ vocantur stationibus [6]: & qui [7] ab eis dirigitur ad injungendum [8] documentum, & interest, ipse dominus super stationis auctoritate erit [9], & mutabitur causa: & ille quidem de cætero hoc obtinebit officium in statione, quale qui in ea primatum tenebat: ille vero cadet ea: aut unus erit ministrantium illi: quoniam ille quidem dedignatus est hoc agere, quod erat concessum ei: ille vero secundum illius voluntatem hoc egerit, propterea nos hanc intulimus eis pœnam, ut optimi fiant circa documenta, & justi, & cautiores, & non propter suam requiem & delicias corrumpant alienas vitas. §. 2. Si vero indignus sit forte potestatem in stationibus suscipere, is [10] cui documentum extra ea quæ à nobis disposita sunt per præsentem legem, injungitur, tabellio quidem cadat omnibus modis hac causa: alter [11] vero pro eo constituatur: nihil omnino damnificando ex hoc stationis [12] domino quicunque fuerit extraneorum, & non ipse tabellio, neque cadente lucris exinde venientibus: sed illo solo qui talia perpetravit, & dedignatus est suum complere opus, primatu cadente: omnibus quidem aliis super stationis jure integris dominis ejus ab ipsis tabellionibus qui talia peccaverunt, servandis. §. 3. Et non fingant tabelliones occasiones, per ægritudinem forte discedentes, aut occupationes hujusmodi: licebit enim eis, si quid tale fuerit evocare [13] eos qui contrahunt, & per se causam complere: proinde hæc quæ contingunt raro [14], non impedimentum facient universis, eo quod nihil inter homines sic est indubitatum [15], ut non possit (licet aliquid sit valde justissimum) tamen suscipere quandam solicitam dubitationem, sed nec quæstus eorum minores fieri per hoc, propter contrahentium frequentiam occasionem habentes: cum melius sit pauca [16] agere caute, quam multis interesse periculose. §. 4. Ut tamen non vehementer eis dura lex esse videatur, nos conjicientes [17] humanam naturam mediocres [18] etiam eis leges nostras ponimus, propter tales enim eorum forte dubitationes damus eis licentiam singulis unum [19] ad hoc constituere (gestis [20] apud clarissimum [21] magistrum census [22] felicissimæ civitatis [23] solemniter celebratis) & licentiam [24] ei dare, ut delegentur ei ab iis qui veniunt ad ejus stationem & documenta, & dimissis [25] eis interesse: & nulli omnino alteri in statione existenti, licentiam esse, ut aut delegetur ei initium, aut cum dimittuntur, intersit: nisi tabellioni qui auctoritatem habet, aut qui [26] ab eo ad hoc statutus est. Si vero præter hoc fiat, & alter delegetur: tunc subjacet pœnæ tabellio, qui auctoritatem habet à nobis dudum definitam: ipsis tamen documentis propter utilitatem contrahentium non infirmandis. Novimus enim quia legis metu de cætero & ipsi custodient quæ à nobis decreta sunt, & documenta sub cautela facient.

Cap. II.

Ut tabelliones in protocollo describant, idque cum die & consule.

ILlud quoque præsenti adjicimus legi, ut tabelliones non in alia charta pura [27] scribant documenta, nisi in illa quæ in initio (quod vocatur protocollum [28]) per tempora gloriosissimi comitis sacrarum nostrarum largitionum habeat appellationem [29], & tempus quo charta facta est, & quæcunque in talibus scribuntur: & ut protocollum non [30] incidant, sed insertum relinquant: novimus enim multas falsitates ex talibus chartis ostensas & prius, & nunc: ideoque licet aliqua sit charta (nam & hoc sancimus) habens protocollum non ita conscriptum, sed aliam quandam scripturam gerens, neque illam suscipiant, tanquam adulteram, & ad talia non opportunam, sed in sola tali charta, qualem dudum diximus, documenta scribant. Hæc itaque quæ de qualitate talium chartarum à nobis decreta sunt, & de incisione eorum quæ vocantur protocolla, valere in hac felicissima solum [31] civitate volumus, ubi plurima quidem contrahentium multitudo, multa quoque chartarum abundantia est, & licet legali modo interesse negotiis, & non dare occasionem quibusdam falsitatem committere, cui se obnoxios existere demonstrabunt, qui præter hæc aliquid agere præsumserint.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sanctam declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. XIX. [32] Kal. Septemb. *Constantinop.* post Belis. V.C. Cons. anno II. [33]

Tit. XXIV.

UT [34] NON LIBERENTUR CURIALI [35] FORTUNA JUDÆI, NEC SAMARITANI, AUT HÆRETICI, OCCASIONE EORUM RELIGIONIS, SED CURIALIBUS QUIDEM FUNCTIONIBUS SUBJACEANT, PRIVILEGIIS VERO CURIALIUM NON FRUANTUR: POSSE VERO EOS CONTRA ORTHODOXOS QUOD SUBJACEANT CURIALI FORTUNÆ, TESTIMONIUM PERHIBERE, UT QUI ET PRO ORTHODOXA POLITIA RECTE TESTIMONIUM PERHIBEANT.

Novella Constit. XLV.

Idem Imp. Joanni P. P. iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

VErbum quoddam nobis tua retulit eminentia, quosdam inter curiales esse Judæos forte aut Samaritas, aut Montanistas, aut

(καὶ γὰρ οὐδὲ ὁ γραμματεὺς ἦν τοῦ συμβολαίου) ἀλλὰ μόνον ἐδίδαξεν ὅτι παρόντος αὐτοῦ τοῦτο ἀπελύθη, οὐδὲ μὴν ὁ τὴν ἀρχὴν ἐπιταχθεὶς εὑρέθη· ὥστε εἰ μὴ διὰ τῶν μαρτύρων ὁ δικάζων ἴσχυσεν ἐπιγνῶναι τὸ πεπραγμένον, κινδυνεύειν ἀπὸ παντὸς διαπεσεῖν τὴν τοῦ πράγματος γνῶσιν. Ἐκεῖνο μὲν οὖν τῆς προσηκούσης ἔτυχεν ἐξετάσεώς τε καὶ κρίσεως.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς δὲ ᾠήθημεν χρῆναι τῷ παντὶ βοηθῆσαι καὶ κοινὸν ἐφ' ἅπασι τιθέναι νόμον, ὥστε τοὺς προεστῶτας τῆς ἐργασίας συμβολαιογράφους, αὐτοὺς δι' ἑαυτῶν ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιτελεῖν τὸ συμβόλαιον, ἡνίκα τι ἀπολύοιτο παρεῖναι· καὶ μὴ ἄλλως ἐπιτιθέναι τῷ χάρτῃ τὴν πλήρωσιν, πλὴν εἰ μὴ ταῦτα πραχθείη· ὥστε ἔχειν αὐτοὺς εἰδέναι τὴν ὑπόθεσιν, ἐρωτωμένους τε ὑπὸ τῶν δικαζόντων, δύνασθαι τὰ παρακολουθήσαντα γινώσκειν τε καὶ ἀποκρίνεσθαι· καὶ μάλιστα ὅταν γραμμάτων εἶεν ἀνεπιστήμονες οἱ ταῦτα ἐπιτάττοντες, οἷς ῥᾳδία καθέστηκε καὶ ἀνεξέλεγκτος ἡ τῶν τῆς ἀληθείας παρηκολουθηκότων ἄρνησις. §. α'. Ἵνα τοίνυν ἅπαντα ταῦτα κωλύσωμεν, διὰ τοῦτο τὸν παρόντα γράφομεν νόμον, καὶ ταῦτα παραφυλάττεσθαι πάντως βουλόμεθα παρὰ τῶν συμβολαιογράφων, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, εἴτε ἐν ἐπαρχίαις εἶεν, γινωσκόντων ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξαιεν, ἐκπεσοῦνται πάντως τῶν καλουμένων στατιώνων· καὶ ὁ παρ' αὐτῶν σταλεὶς ἐφ' ᾧ τε ἐπιτελέσαι τὸ συμβόλαιον, καὶ παρατυχὼν, αὐτὸς κύριος τῆς ἐπὶ τῷ στατίωνι αὐθεντίας ἔσται, καὶ μεταβληθήσεται τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ μὲν τὸ λοιπὸν ταύτην ἕξει τὴν τάξιν ἐν τῷ στατίωνι ὁποίαν ὁ πρὸ αὐτοῦ πρωτεύων εἶχεν. ὁ δέ γε ἐκπεσεῖται ταύτης, ἢ εἷς ἔσται τῶν ὑπουργούντων ἐκείνῳ, ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν ἀπηξίωσε τοῦτο πράττειν ὅπερ ἦν ἐφειμένον αὐτῷ, ὁ δὲ κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην τοῦτο ἔπραξε, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ταύτην ἐπιτίθεμεν αὐτοῖς τὴν ποινὴν, ἵνα δὴ τούτου χάριν περὶ τὰ συμβόλαια δίκαιοί τε καὶ ἀσφαλέστεροι γένοιντο, καὶ μὴ διὰ τὴν ἑαυτῶν ἄνεσίν τε καὶ τρυφὴν τοὺς ἀλλοτρίους διαφθείρωσι βίους.

§. β'. Εἰ δὲ ἄρα ἀνάξιος τυχὸν εἴη τῆς ἐξουσίας τοῦ στατίωνος παραλαβεῖν ὃς τὸ συμβόλαιον παρὰ τὰ ὑφ' ἡμῶν διατετυπωμένα μετὰ τὸν παρόντα νόμον ἐπιτετέλεκεν, ὁ μὲν συμβολαιογράφος ἐκπιπτέτω τρόπῳ ἅπαντι τούτου, ἕτερος δὲ ἀντ' αὐτοῦ προχειριζέσθω· οὐδὲν ζημιουμένου παντελῶς ἐντεῦθεν τοῦ τῆς στατίωνος κυρίου, (εἴ τις εἴη τῶν ἔξωθεν, ἀλλὰ μὴ συμβολαιογράφος αὐτός) οὐδὲ ἐκπίπτοντος τῶν ἐκεῖθεν πόρων· ἀλλ' αὐτοῦ μόνου τοῦ τὰ τοιαῦτα πλημμελήσαντος, καὶ ἀπαξιώσαντος τὴν ἑαυτοῦ πληροῦν ἐργασίαν, τῆς προεδρίας ἐκπίπτοντος· πάντων μέντοι τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ τῷ στατίωνι δικαίων, ἀκεραίων τοῖς κυρίοις αὐτῆς παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα πλημμελούντων συμβολαιογράφων φυλαττομένων. §. γ'. Καὶ μὴ πλαττέσθωσαν οἱ συμβολαιογράφοι προφάσεις, ἢ ὡς νόσῳ τυχὸν ἀναχωροῦντες, ἢ εἰς ἀσχολίας τοιαύτας. ἔξεστι γὰρ αὐτοῖς, εἴ τι τοιοῦτον εἴη, μεταπέμπεσθαι τοὺς ἐπιτελοῦντας, καὶ δι' ἑαυτῶν τὸ πρᾶγμα πληροῦν. ἄλλως τε ταῦτα δὴ τὰ συμβαίνοντα σπανίως οὐκ ἂν ἐμπόδιον γένοιτο τοῖς καθόλου· διότι μηδὲν ἐν ἀνθρώποις οὕτως ἐστὶν ἀναμφισβήτητον, ὡς μὴ δύνασθαι, κἂν εἴ τι τῶν σφόδρα εἴη δικαιοτάτων, ὅμως δέξασθαί τινα μεμηχανημένην ἀμφισβήτησιν. Ἀλλὰ μηδὲ τοὺς πόρους αὐτοῖς ἐλάττους γίνεσθαι κατὰ τοῦτο διὰ τὴν τῶν ἐπισπευδόντων συνέχειαν, προφασιζέσθωσαν· κρεῖσσον γὰρ ὀλίγα πράττειν ἀσφαλῶς, ἢ πολλοῖς ἐπιτρέχειν ἐπικινδύνως. §. δ'. Ἵνα δὲ ὅμως μὴ σφόδρα αὐτοῖς ἀπηνὴς ὁ νόμος εἶναι δόξειεν, ἡμεῖς ἐπιγνόντες τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, συμμέτρους αὐτῇ καὶ τοὺς νόμους τοὺς ἡμετέρους τίθεμεν. Διὰ γὰρ τὰς τοιαύτας αὐτῶν ἴσως ἀμφισβητήσεις, δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν, ἑκάστῳ ἕνα ἐπὶ τούτῳ προβάλλεσθαι ἐν ὑπομνήμασι, παρὰ τῷ λαμπροτάτῳ μαγίστρῳ τῶν κένσων τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως κατὰ τὰ συνήθη πραττομένοις· καὶ ἄδειαν αὐτῷ δίδοσθαι ἐπιτρέπεσθαι παρὰ τῶν συμβαλλόντων ἐν τῷ κατ' αὐτὸν στατίωνι τὰ συμβόλαια, καὶ ἀπολυομένων αὐτῶν παραγίνεσθαι. καὶ μηδενὶ παντελῶς ἑτέρῳ τῶν ἐπὶ τοῦ στατίωνος ὄντων ἄδειαν εἶναι ἢ ἐπιτρέπεσθαι τὴν ἀρχὴν, ἢ ἀπολυομένοις παραγίνεσθαι, πλὴν ἢ ἀπὸ τοῦ συμβολαιογράφου τοῦ τὴν αὐθεντίαν ἔχοντος, ἢ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ προβληθέντος. εἰ δέ τι παρὰ ταῦτα γένοιτο, καὶ ἕτερος ἐπιταχθείη, τηνικαῦτα ὑποκείσθω τῇ ποινῇ ὁ συμβολαιογράφος ὁ τὴν αὐθεντίαν ἔχων, τῇ παρ' ἡμῶν ἤδη πάλαι διωρισμένῃ· αὐτῶν μέντοι τῶν συμβολαίων διὰ τὸ χρήσιμον τῶν συμβαλλόντων, οὐκ ἀκυρουμένων. Ἴσμεν δὲ ὡς διὰ τὸν τοῦ νόμου φόβον τὸ λοιπὸν αὐτοί τε φυλάξουσι τὰ παρ' ἡμῶν διατεθέντα, τά τε συμβόλαια ἐν ἀσφαλεῖ θήσονται.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τοὺς συμβολαιογράφους ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ γράφειν, καὶ τοῦτο μεθ' ἡμέρας τε καὶ ἄρχοντος.

ΕΚεῖνο μέντοι τῷ παρόντι προστίθεμεν νόμῳ, ὥστε τοὺς συμβολαιογράφους μὴ εἰς ἕτερον χάρτην καθαρὸν γράφειν συμβόλαιον, πλὴν εἰ μὴ εἰς ἐκεῖνον ὃς προκείμενον τὸ καλούμενον πρωτόκολλον ἔχει, φέρον τὴν τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν θείων ἡμῶν largitionum προσηγορίαν, καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ χάρτης γέγονε, καὶ ὅσα ἐπὶ τῶν τοιούτων προγράφεται. καὶ τοῦτο τὸ πρωτόκολλον μὴ ἀποτέμνειν, ἀλλ' ἐγκείμενον ἐᾶν. ἴσμεν γὰρ πολλὰς πλαστότητας ἐκ τῶν τοιούτων χαρτῶν ἐλεγχθείσας πρότερόν τε καὶ νῦν. ὥστε κἂν εἴ τις εἴη χάρτης (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο θεσπίζομεν) ἔχων τὸ πρωτόκολλον οὐχ οὕτω περιγεγραμμένον, ἀλλ' ἑτέραν τινὰ γραφὴν ἔχων, μηδὲ ἐκεῖνον προσιέσθωσαν, ὡς κίβδηλόν τι καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐπιτήδειον· ἀλλὰ μόνῳ τῷ τοιούτῳ χάρτῃ, ὁποῖον ἤδη προειρήκαμεν, τὰ συμβόλαια ἐγγραφέτωσαν. Ταῦτα δὲ τὰ περὶ τῆς ποιότητος τῶν χαρτῶν ἡμῖν διωρισμένα, καὶ τῆς ἀποτομῆς τῶν καλουμένων πρωτοκόλλων, κρατεῖν ἐπὶ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως μόνον βουλόμεθα, ἔνθα πολὺ μὲν τὸ τῶν συναλλαττόντων πλῆθός ἐστι, πολλὴ δὲ ἡ τῶν χαρτῶν ἀφθονία, καὶ πάρεστι τῷ νενομισμένῳ τρόπῳ τοῖς πράγμασι χρῆσθαι, καὶ μὴ διδόναι προφάσεις τοῖς πλαστότητι ἀλωσομένοις, ἧς ἑαυτοὺς ὑπευθύνους ὄντας ἀποδείξουσιν, εἴ τι παρὰ ταῦτα πρᾶξαι θαρρήσαιεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω. Dat. XVI. Kal. Septemb. *Constantinop.* post Belis. V.C. Cons. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ κδ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐλευθεροῦσθαι βουλευτικῆς τύχης Ἰουδαίους τε καὶ Σαμαρείτας, ἢ αἱρετικοὺς, προφάσει τῆς αὐτῶν θρησκείας· ἀλλὰ τοῖς μὲν βουλευτικοῖς λειτουργήμασιν ὑποκεῖσθαι, τῶν δὲ προνομίων αὐτῶν μὴ ἀπολαύειν. δύνασθαι δὲ αὐτοὺς κατὰ ὀρθοδόξων ὡς ὑποκειμένους βουλευτικῇ τύχῃ μαρτυρεῖν, οἷα δὴ καὶ ὑπὲρ ὀρθοδόξου τῆς πολιτείας καλῶς μαρτυροῦντας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ με'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΡΗμά τι πρὸς ἡμᾶς ἤνεγκεν ἡ σὴ μεγαλειοτάτη ὑπεροχὴ, τινὰς ἐν τοῖς βουλευταῖς εἶναι Ἰουδαίους τυχὸν ἢ Σαμαρείτας, ἢ Μοντανιστὰς, ἢ ἄλλως αἱρετικούς

1 Sensus est: Cuilibet contractui tabellionem ipsum per se præesse & interesse debere. Interesse inquam, ab initio ad finem usque, nec ante complementum instrumento adponere, quam norit τὴν ὑπόθεσιν, id est, negotium de quo agitur.
2 Tabelliones ipsi per se convenire debent instrumenta compositari: neque aliter instrumentum absolvere, nisi caussas cognoscant, ut interrogati à judice, id de quo agitur, tuto ac certe referre possint.
3 Id est tunc maxime cum contrahentes literas ignorant, γραμμάτων ἀνεπιστήμονες dicuntur Græcis, literarum legendarum & scribendarum ignari, *qui ne sçavent ni lire ni escrire.*
4 Instrumenti ad substantiam pertinere hinc colligunt, ut tabellarius de eo conficiendo sit rogatus; alias non præsumi rogatum. Idque putat Rolandus à Valle motus communi interpretum opinione l. *cons.* 38. n. 4. & 1. *cons.* 44. n. 25. 32. 33. 34.
5 Pœna tabellionis in hanc legem committentis.
6 Id est munere. Hic enim *statio* pro munere accipi videtur, quod majus est quam officina.
7 Is est qui vocatur à Juliano *cap.* 174. discipulus tabellionis.
8 Ἐφ' ᾧ τε ἐπιτελέσαι τὸ συμβόλαιον, ad perficiendum instrumentum.
9 Pœna tabellionis qui per discipulum aut exceptorem sive notarium, non per se instrumenta format, stationis amissio, cætera hic vide.
10 Tabellio.
11 Discipulus nimirum tabellionis.
12 Interdum alius est stationis dominus, alius tabellio.
13 Tabellio, licet ægrotus sit, per substitutum instrumentum formare non potest: sed ad se contracturos evocare debet, & ab eis caussam integram audire. Possis etiam colligere, non ideo instrumentum reprobari, quod confectum fuerit à tabellione ægroto.
14 Vid. *l.* 3. 4. 5. 6. *ff. de legib.*
15 Nihil ita certum est, ut non possit controverti deque eo quodammodo dubitari.
16 Utilius est pauca tuto agere, quam multa cum periculo.
17 Id est, oculis conjectis intuentes humanam naturam.
18 Id est æquabiles, *συμμέτρους*.
19 Licet tabellioni adjutarem & substitutum habere, & per eum contractus formare absolvereque partibus: in statione tamen.
20 Tabellio, substitutum quidem habere potest, sed unum tantum eumque probatum in urbe à magistro census: ut hinc constet, liberum substituti probandi facultatem tabellionibus fuisse, liberam inquam, hoc est sine confirmatione magistri census: ut in provinciis, apud defensores civitatis. 21 Tabelliones igitur fuere in dispositione & cura magistri census in ipsis urbibus regiis: ut in provinciis sub cura defensoris civitatis. 22 Posterior ætas hunc magistratum *[illegible]* appellavit, auctore Leone 44. & Suida: ut & locum ipsum in quo acta & insinuationes fiebant, quod & Cedrenus in Nicephoro Phoca ταβουλάριον. vid. *Cujac. hic.* 23 In provinciis vero apud defensorem civitatum. 24 Sensus est: Substitutum tabellionis, mandato contrahentium instrumentum posse complere in sua statione, posse etiam ejusdem instrumenti complemento interesse. 25 *Ἀπολυομένοις παραγίνεσθαι*, id est, qui absolvendis interessent. 26 De eo jam dictum est. 27 Solent tabelliones contractus primo referre in schedam, deinde in mundum redigere: in mundum, id est, in chartam puram, *χάρτην καθαρόν*. Hieronymus *adversus Rufinum*. Schedulis nondum ad purum digestis. 28 Protocollum quid esset, dixi in epigraphe hujus tituli. 29 Protocollis continetur nomen Comitis largitionum, & tempus quo charta facta est. *Jul. hic. num.* 175. 30 Cur id jubeatur dixi in epigraphe Tand. 31 Non idem est in primo capite hujus Novellæ. 32 XVI. *Scring. Julian.* 33 Id est, anno 537. 34 De Judæis & Samaritanis & hæreticis curialibus *Julian. const.* 41. De decurionibus hæreticis qui adversus orthodoxos testimonium exhibere possint, *Index Regiæ apud Cujac.* 35 *Βουλευτικῇ τύχῃ*, *Scring.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

περιβαλλομένους ἀνθρώπους, οἷς οὔπω καὶ νῦν ἡ ὀρθὴ καὶ ἀκηλίδωτος ἡμῶν κατέλαμψε πίστις, ἀλλ' ἐν σκότει κάθηνται ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀληθῶν οὐκ αἰσθόμενοι μυστηρίων· καὶ ἐπειδήπερ αἱρετικοὺς μισοῦμεν, οἴονται κατὰ ταύτην τὴν πρόφασιν ἐλεύθεροι βουλευτικῶν εἶναι λειτουργημάτων, καὶ ὡς προσήκει τὰ κατὰ τούτων διαφεύγειν. ἡμεῖς τοίνυν ἐθαυμάσαμεν εἴπερ ἡ σύνεσίς τε καὶ ὀξύτης ἡ σὴ τοὺς τοιούτους αὐτῶν ὑπεδέξατο λόγους, ἀλλὰ μὴ παραχρῆμα τοὺς τὰ τοιαῦτα λέγοντας διέκρουσεν. εἰ γὰρ ἄνθρωποί τινές εἰσιν, οἵπερ οἴονται διὰ τὴν ἐσχάτην ἀτοπίαν ἐκείνων ἀξιοῦσθαι τῶν γερῶν ἅπερ μόνοις τοῖς μεγίστοις ἀξιώμασιν ἐφυλάξαμεν, τίς οὐκ ἂν αὐτῶν μισήσειε τήν τε ἀθλιότητα καὶ ἄνοιαν; ἔστωσαν βουλευταὶ ἡμῖν οἱ τοιοῦτοι πάντες, καὶ μάλα οἰμώζοντες, καὶ ταῖς βουλευτικαῖς ὑποκείσθωσαν λειτουργίαις, ὥσπερ καὶ ταῖς ταξεωτικαῖς, καθὰ προτετύπωται· καὶ μηδεμία θρησκεία τῆς τοιαύτης αὐτοὺς ἐξαιρείσθω τύχης, (τούτων γὰρ οὐδὲν τῶν παλαιῶν τισὶ νόμων οὐδὲ τῶν νέων εἴρηται) ἀνάξιοι μέντοι βουλευτικῆς ἔστωσαν τιμῆς. καὶ ἐπειδήπερ οἱ νόμοι πολλὰ δίδοασι τοῖς βουλευταῖς προνόμια, οἷόν τε τὸ μὴ τύπτεσθαι, οἷόν τε τὸ μὴ παραπέμπεσθαι, μήτε εἰς ἑτέραν ἀπάγεσθαι χώραν, καὶ ἕτερα μυρία, τούτων ἀπολαυέτωσαν μηδενός· ἀλλ' εἴ τι μὲν γέγραπται περὶ βουλευτῶν, οὐ χαριζόμενον αὐτοῖς προνόμιον, τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτοῖς κρατείτω, καὶ πληρούτωσαν σωματικάς τε καὶ χρηματικὰς λειτουργίας, καὶ μηδεὶς τούτων αὐτοὺς ἐξαρπαζέτω νόμος· τιμῆς δὲ ἀπολαυέτωσαν μηδεμιᾶς, ἀλλ' ἔστωσαν ἐν ἀτιμίᾳ τῆς τύχης, ἐν οἵᾳ καὶ τὴν ψυχὴν ἐβουλήθησαν εἶναι. οὕτω τοίνυν αὐτοῖς περὶ τούτου διατετάχθω.

ΚΕΦ. α'.

Κἀκεῖνο μέντοιγε προσήγγειλας ἡμῖν ἄξιον σοὶ ζητήσεως γενόμενον. ἐπειδὴ γὰρ αἱρετικοὺς μαρτυρεῖν εἴρξαμεν ἐφ' ὧν ὀρθόδοξοι πρὸς ἀλλήλους δικάζονται, διδόντες αὐτοῖς κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν, εἰ μὲν ἐν ἀλλήλοις φύροιντό τε καὶ δικάζοιντο, καὶ ἑκάτερος αἱρετικὸς εἴη, ὅ τε ἐνάγων, ὅ τε ἐναγόμενος, δύνασθαι μαρτυρεῖν, ἀξίων ἀλλήλοις ὄντων καὶ τῶν δικαζομένων καὶ τῶν μαρτυρούντων· εἰ δὲ αὐτῶν αἱρετικός τις εἴη καὶ ὀρθόδοξος, κατὰ μὲν αἱρετικῶν καὶ σφόδρα δύνασθαι μαρτυρεῖν ὑπὲρ ὀρθοδόξων, κατὰ ὀρθοδόξων δὲ οὐκ ἔτι. ὀρθοδόξων δὲ ὄντων τῶν δικαζομένων, μηδεμίαν εἶναι παντελῶς πάροδον αὐτοῖς εἰς μαρτυρίαν. ἐδίδαξας τοίνυν ἡμᾶς ὥς τινες ὀρθόδοξοι καθεστῶτες ἀρνοῦνται βουλευτικῆς εἶναι τύχης, καὶ ἀνάγκην περιελθεῖν εἰς μαρτυρίαν τοὺς ἐκ τοῦ γένους συνημμένους αὐτοῖς, ἢ καὶ ἄλλως πως ἐπιγνωσμένους αὐτῶν τὴν τύχην. καὶ ἐπειδήπερ ὁ νόμος εἴργει τὰς ὑπὲρ ὀρθοδόξων μαρτυρίας τῶν αἱρετικῶν, διὰ τοῦτο τοὺς δικαστὰς ὀκνεῖν ταύτας προσίεσθαι, καίτοιγε μάτην δεδοικότας ἀλλήλους τὰς τοιαύτας παραιτουμένους δέχεσθαι μαρτυρίας. πρῶτον μὲν γὰρ ὑπὲρ ὀρθοδόξων γίνονται, (τοῦτο δὲ οὐδὲ νόμοι πράττειν τοὺς αἱρετικοὺς οὐ κωλύουσιν) ἔπειτα εἴ τις ὄντας βουλευτὰς εἶτα πρὸς τὴν τύχην ἀντιτείνοντας, ἕλκει τις εἰς βουλήν, καὶ τοὺς αἱρετικοὺς εἰς μαρτυρίαν καλεῖ, πῶς οὐ τοῦτο ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας πράττει πολιτείας; ὥστε εἶναι τὴν μὲν πολιτείαν τὴν δικαζομένην, ὀρθόδοξον, καὶ μάλιστα ἐξ οὗπερ ἡμᾶς αὐτῆς βασιλεύειν ὁ θεὸς δέδωκε· τοὺς δὲ ὑπὲρ τούτου μαρτυροῦντας, ὑπὲρ ὀρθοδόξων ποιεῖσθαι μαρτυρίαν. τό γε πολίτευμα τὸ ἡμέτερον ὀρθόν τέ ἐστι, καὶ ὅλον μετὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, πάσης αἱρέσεως ἄλλης εἰκότως μεμισημένης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Καὶ τοῦτο τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ διαφυλαττέτω, τήν τε ἡμετέραν γινώσκουσα γνώμην, καὶ τὸ τῇ πολιτείᾳ συμφέρον μανθάνουσα, καὶ ἐπισταμένη διὰ πάντων ὡς ἐκεῖνα ἡμῖν καὶ πράττειν, καὶ νομοθετεῖν διεσπούδασται ὁπόσα τὴν ἡμετέραν ὠφελεῖ πολιτείαν. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinopol.* post Belis. V.C. Cons.

aliter respuendos homines, quibus nondum hactenus recta & immaculata fides illuxit, sed & in tenebris sedent animis vera non sentientes sacramenta: & quoniam haereticos [1] odio habemus, putant per illam occasionem liberi curialium esse functionum, & quae competunt his, declinare. Nos igitur mirati sumus, si sapientia & acumen tuum tales eorum pertulit rationes, & non repente talia dicentes dilacerasti. Si enim homines quidam sunt, qui quidem putant propter novissimam absurditatem illa promereri se praemia, quae solis maximis dignitatibus reservavimus, quis non eorum habeat exosam inverecundiam & stultitiam? Quapropter curiam exerceant [2] hujusmodi homines, & nimis ingemiscentes, & curialibus functionibus; sicut etiam officialibus, ut dudum sancitum est: & nulla [3] religio ab ejusmodi eos excipiat fortuna, (horum enim nihil neque antiquorum qualibet legum, neque Novellarum dictum est) indigni tamen curiali sint honore, & quoniam leges plurima curialibus praebent privilegia, & ut non caedantur [4], neque ad [5] aliam ducantur provinciam, & alia plurima, horum nullo [6] fruantur, sed si quid scriptum est de curialibus, quod non confert privilegium, hoc etiam in his valeat, & compleant corporalia & pecuniaria munera & nulla ab his eripiat eos lex: honore vero fruantur nullo, sed sint in turpitudine [7] fortunae, in qua & animam volunt esse. Sic igitur eis de hoc dispositum sit.

CAP. I.

ILlud quoque nunciasti dignum [8] quaestione tua natum. Quia enim haereticos [9] testimonium [10] perhibere prohibuimus, quando orthodoxi inter alterutros litigant, dantes eis per nostram constitutionem [11], siquidem inter alterutros misceantur illi & litigent, & uterque [12] haereticus sit, actor & reus, posse testimonium perhibere, dignis adinvicem existentibus, & litigantibus, & testimonium perhibentibus: si vero rursus haereticus & orthodoxus, contra haereticos quidem etiam valde dari testimonium orthodoxo, adversus orthodoxum autem nequaquam: orthodoxis quoque existentibus litigatoribus nullum esse penitus accessum illis ad testimonium perhibendum. Docuisti igitur nos quod quidam orthodoxi constituti refugiunt curialis esse fortunae, & necessitatem subire perhibendi testimonii eos qui illi genere juncti sunt, vel qui alias aliquo modo eorum sciunt fortunam. Et quoniam lex eorum suspendit super [13] orthodoxis testimonia, propterea judices piguisse hoc admittere, cumque in vanum metuant invicem, qui hujusmodi dubitant recipere testimonium, primum quidem pro [14] orthodoxis fiunt, (hoc autem leges agere haereticos non prohibent) deinde si existentes curiales postea contra fortunam reluctantes trahit quispiam ad curiam, & haereticos ad testimonium vocat, quomodo non hoc pro nostra agit republica? ut sit quidem respublica litigans orthodoxa, & maxime ex quo nos Deus dedit imperare: qui autem super hoc testantur, pro orthodoxis perhibeant testimonium. Conversatio enim nostra recta est, & plena orthodoxa fide, omni alia haeresi merito constituta sub odio.

EPILOGUS.

†. Et hoc igitur tua eminentia custodiat, nostram cognoscens mentem, & quod reipublicae expedit commemorans, & sciens per omnia, quia illa nobis agere & sancire lege studii est, quaecunque nostrae prosunt reipublicae. Datum xv. Kal. Septemb. *Constantinop.* post Consulatum Belis. V. C. [15]

1 Haeretici odio habendi.
2 *l. 1. C. de haeretic. & l. 12. l. 49. C. de decur.* facit *lex 4. l. 9. C. de Judaeis.*
3 *d. l. 49. l. 3. in fin. ff. de decur.*
4 Τύπτεσθαι, id est, ne ictus fustium eis inferantur. *Hal.* tormentis subjiciantur. *Jul. hic.* Cruciatus & tormenta appellat, *l. 23. Cod. de decur.* corporales injurias, *l. 55. l. 58. C. de decur.* additur à Scrimgero & Haloandro περὶ τὸ τῷ μὴ παραπέμπεσθαι, id est, ne citatur judicio injuriosè.
5 *l. 26. C. de decur.*
6 Et ita haeretici coguntur onera civitatum sustinere, etsi privilegia non sentiant orthodoxis eodem munere fungentibus adtributa.
7 Hinc colligunt nonnulli, Haereticos infames esse, tamen non omnes intelligibiles, *ut J. ead.* Infamis quidem eorum religio, non ideo tamen eorum testimonium passim respuitur, *J. ead.*
8 Id est, dignum tibi visum fuisse quod à nobis quaereres.
9 De testimoniis haereticorum. *Jul. cap. 177.*
10 *l. 21. C. de haeret.*
11 *d. l. 21.*
12 Actore & reo haereticis litigantibus, haereticus testis esse potest, *ut hic.* Orthodoxo, & haeretico litigante, haereticus in haereticum testis esse potest, at non in orthodoxum: pro eodem potest. *J. hic, si vero rursus.* Inter solos orthodoxos nullo modo testari potest, *J. ibi, orthodoxis quoque.* nisi orthodoxus refugiat munus curiae. Potest enim eo speciali casu haereticus audiri deponens orthodoxum curialem, non patre curiali genitum. *Jul. hic. n. 177.*
13 Ἐπ' ὀρθοδόξοις, id est, adversus orthodoxos.
14 Testis, pro privatis orthodoxis qui esse potest, multo magis pro universitate orthodoxorum testimonium ferre poterit.
15 Id est, anno 536.

COLLATIO QUINTA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων ἐκποιήσεως καὶ καταβολῆς, δίχα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μς'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ τὰ περὶ τοὺς νόμους σπουδάσματα καὶ τἄλλα πάντα ἡμῖν διὰ τοῦτο καθ' ἡμέραν ἐκπονεῖται, ἵνα τὸ συμφέρον τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἐξευρίσκωμεν, τὸ μὲν ἐκκεχυμένον καὶ ἄμετρον παύοντες, τὸ δὲ ἄριστόν τε καὶ μεμετρημένον ἀντεισφέροντες. καὶ πολλάκις ἐξ ἐπιτηδεύσεως, διὰ τὴν προτέραν ἀμετρίαν, καὶ πέρα τοῦ μέτρου τοὺς νόμους συνεσφίγξαμεν ἵνα τὸ πρότερον ἐπιρρέον κατέχοντες, οὕτω τὴν ἰσότητα τὸ λοιπὸν εἰσαγάγωμεν. Ἔναγχος τοίνυν ἐγράψαμεν νόμον ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἁπάσαις, μοναστηρίοις τε καὶ λοιποῖς εὐαγέσιν οἴκοις, μηδεμίαν αὐτοῖς εἶναι πραγμάτων ἀκινήτων ἐκποιήσεως ἄδειαν. ἑωρῶμεν γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐκκεχυμένον, καὶ κατὰ μικρὸν εἰς ἑτέρους τὰς ἐκκλησιαστικὰς μεταβαινούσας κτήσεις, οὐδὲ τιμημάτων ἀξίων καταβαλλομένων, οὐδὲ χρείας ἀπαραιτήτου κατεπειγούσης ἐκποιουμένων· ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἤδη τεθειμένων νόμων μυρίας περιγραφὰς γινομένας. ὅθεν τὴν πρώτην ἀνελόντες ὁδόν, πᾶσιν ὁμοίως ἄβατον τὴν κατ' αὐτῶν ἐποιησάμεθα περιγραφήν. Ἀλλ' ἐντεῦθεν κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν αἱ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐαγῶν οἴκων ὠφελοῦνται κτήσεις, οὐδενὸς ταύτας ἐλαττοῦν θαρροῦντος· ἀπήντησε δὲ ὅμως τι καὶ δύσκολον. δανείσματα γὰρ ἢ πάλαι συστάντα, ἢ καὶ ὕστερον ἔκ τινος ἀνάγκης, καὶ μάλιστα κατὰ δημοσίας προφάσεις, αὐτοῖς ἐπισυμβάντα, εἰς ἐκποιήσεως ἀνάγκην τοὺς ἱεροὺς ἀναγκάζει οἴκους. κινητῆς γὰρ οὐχ ὑπούσης περιουσίας αὐτάρκους, ἐκινδύνευον εἰς ἐσχάτην ἐλθεῖν ἀνάγκην οἱ τούτων προεστῶτες, οὔτε ἀποδόσθαι δυνάμενοι, οὔτε ὅθεν τὰ ὀφλήματα λύσωσιν ἔχοντες. ἀλλὰ τὸ μὲν ὑπὲρ τῶν ὀφλημάτων δύνασθαι ἀντὶ καταβολῆς τοῖς δανεισταῖς δίδοσθαι κτήσεις ἐκκλησιαστικάς (μετὰ μέντοι τῆς προσηκούσης ἀκριβείας καὶ παρατηρήσεως γινομένης τῆς καταβολῆς) ἤδη πολλάκις ἐπετρέψαμεν, ὡς οὐδὲ σαφῶς τοῦτο τὸ ἡμέτερον ἀπαγορεύοντος νόμου· εἰ δὲ οὐκ ἰδιωτικός τις εἴη δανειστής, ἀλλ' ἐπίκειται τὸ δημόσιον, καὶ ἀπαιτοίη τὰ ὀφλήματα, εἴη δὲ ἀπορία χρημάτων, λαβεῖν δὲ ἀκίνητον, κτῆσιν οὐ δυνατὸν τὸ δημόσιον, ἐνταῦθα χαλάσαι τι τῆς ἀκριβείας τοῦ νόμου προσήκειν ἡγησάμεθα, καὶ εἴ τις ἀνάγκη τοιαύτη γένοιτο, καὶ ἐκποίησιν ἐφεῖναι συνείδομεν.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, εἴπερ τῶν ἁγιωτάτων τις ἐκκλησιῶν ἢ τῶν λοιπῶν σεβασμίων οἴκων δημοσίας ὀφείλει φόρους, καὶ ὅθεν ποιήσαιτο τὴν τούτων ἀπόδοσιν οὐκ ἔχοι, συνιέναι πάντας εἰς ταυτόν, τούς τε ἐκ τοῦ κλήρου, τόν τε θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον αὐτῆς τε τῆς πόλεως, καὶ πρός γε τὸν τῆς μητροπόλεως, καὶ τῆς

TIT. I.

DE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM [16] ALIENATIONE ET [17] SOLUTIONE. [18]

NOVELLA CONSTIT. XLVI.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem praetoriorum praefecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

ET circa leges studium, & alia omnia à nobis ideo quotidie cum labore aguntur, ut utilitatem nostris subjectis inveniamus: quod effusum quidem immensumque est, removentes, quod autem & optimum & meritum, subrogantes. Saepe quoque ex studio propter priorem immensitatem etiam ultra mensuram legem constrinximus: ut quod primitus effluebat retinentes, ita aequalitatem de caetero introduceremus. Nuper [19] igitur scripsimus legem de sanctissimis ecclesiis omnibus, & monasteriis, & reliquis venerabilibus domibus, nullam [20] esse eis rerum immobilium alienationis licentiam permittentem. Videbamus [21] enim causam effusam, & paulatim ad alios ecclesiasticas migrantes possessiones, neque pretiis solutis dignis, neque opere inevitabili imminente alienatis: sed etiam contra positas jam leges, decies millies circumventiones factas. Quocirca primam perimentes viam, omnibus similiter inaccessibilem contra eorum facimus circumventiones. Sed hinc pleraeque quidem sanctissimarum ecclesiarum aliarumque venerabilium domuum utilitatem habuerunt possessiones, nullo has minuere praesumente. Occurrit tamen etiam aliquid difficile [22], debita enim aut longo tempore constituta, aut etiam postea ex quadam necessitate, & maxime per fiscales occasiones eis accidentia, ad alienationis necessitatem sacras perduxerunt domos. Mobili enim non extante substantia sufficienti, periclitabantur in novissimam venire necessitatem harum praesules, neque vendere potentes, neque unde debita solverent habentes. Sed pro talibus quidem debitis posse pro [23] solutione creditoribus dari possessiones ecclesiasticas: tamen cum competenti subtilitate & observatione facienda solutione, jam saepe permisimus: sicut neque palam hoc nostra prius permisimus lege. Si vero non privatus aliquis est creditor, sed imminet fiscus, & exigit debita, est autem inopia pecuniarum, accipere vero immobilem possessionem impossibile est: fiscum hic relaxare aliquid, subtilitate legis competere judicavimus. Et si qua necessitas hujusmodi fiat, etiam alienationem sinere perspeximus.

CAP. I.

SAncimus igitur, si sanctarum aliqua ecclesiarum aut reliquarum colendarum domuum fiscales debeat functiones, & unde faciat harum redditionem, non habeat: convenire omnes in unum & quae ex clero sunt, & Deo amabilem episcopum ejus civitatis [24], insuper & metropoleos,

16 Rerum soli, vel annonarum civilium, vel rusticorum mancipiorum, *Jul. const. 7.* adde *Nov. 7. J. & eandem Jul. const. 7.*
17 Et aliis contractibus *Jul. const. 7.*
18 Additur in editione Scring. δίχα τῶν ἐν Κωνσταντίνου πόλει, id est, exceptis Constantinopolitanis.
19 Intelligit, *Novell. 7.*
20 Epitome *Novell. 7.*
21 Causa prohibitionis, *Nov. 7.*
22 Exinde fuit.
23 Sensus est, Praedia ecclesiastica (si pecuniae & mobilia desunt) privato creditori in solutum dari: vendi item posse cum praesidis decreto, ita ut pretium solvat emptor & tributa quae debet ecclesia: nec enim fiscus praedia in solutum accipit.
24 De cujus debito ecclesiastico agitur.

poleos, & sacris [1] propositis eloquiis causam examinari: & si non apparuerit ullus [2] quæstus citra alienationem immobilis rei valens solvere fiscale debitum, tunc licentiam eis esse sententia tali procedente, & decreto [3] celebrato apud provinciæ judicem, etiam possessiones immobiles contingere, & eas alienare ad solutionem debiti: ementibus [4] quidem, in fiscum solventibus, & de suscepta [5] inde percipientibus & subeuntibus [6] fiscale debitum, & cautelam inde habentibus, & nihil metuentibus primitus positam legem: constitutis etiam fiscalibus de susceptis insinuatis [7] inter monumenta gestorum, deponentibus iis qui fecerunt ea, ut & apud sanctissimas ecclesias salventur data de suscepta, eo quod fiscalia soluta sint tributa, & omnia secundum nostram legem gesta sint: non potentibus aliquibus fingere fiscale debitum, & ita ad alienationes immobilium rerum accedere. Ideo enim & decreti factionem permisimus [8], ut & fiscale debitum testimonio pandatur, & ex quantis descendit temporibus, & quoniam non pecuniis solutum est, sed in necessitatem alienationis venit, ut veritas undique protestata sit: omnibus coram sacris Euangeliis agendis: scientibus & episcopis, & clericis, & aliis omnibus, quia Deus respiciet quæ geruntur ab eis: & si quid egerint per dolum, aut lucrum, aut machinationem: hoc in suis recipient animabus viventes ac morientes.

Cap. II.

Si vero privatus aliquis creditor fuerit, possit secundum pro soluto [9] schema accipere immobiles possessiones, hic quoque decreto faciendo: pro mensura vero eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si vero fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem immobilium accedere secundum priorem observationem: ut nihil desit neque subtilitatis neque communis utilitatis.

Cap. III.

His autem universis sanctissimam majorum [10] ecclesiam felicissimæ hujus urbis, & ejus confinia, & orationum domos, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis quæ jam de hoc lancita sunt à nobis, in sua virtute durantibus. Si autem & aliqua monasteria sub eadem sanctissima majore ecclesia sint: nec ea sub præsentem facimus legem, forinsecis [11] in provinciis eam constituentes solum, in quibus multa quidem est inopia pecuniarum, per quam sanctissimæ ecclesiæ solvere per pecunias debita non valuerunt.

Epilogus.

†. Tua igitur celsitudo, quæ placuerunt nobis, cognoscens, secundum hæc procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Datum xiv. [12] Kal. Sept. *Constantinop.* post consul. Belis. V. C. anno [13] II.

θείων προκειμένων λογίων τὸ πρᾶγμα ἐξετάζεσθαι, καὶ εἰ μὴ φανείη μηδὲ εἷς πόρος ἐκποιήσεως χωρὶς δυνάμενος λῦσαι τὸ δημόσιον ὄφλημα τηνικαῦτα ἄδειαν αὐτοῖς εἶναι (ψήφου τοιαύτης προϊούσης, καὶ δικαστοῦ γεγραμμένου παρὰ τοῦ ἐπαρχίας ἄρχοντος) καὶ κτήσεων ἀκινήτων ἅπτεσθαι, καὶ ταύτας ἐκποιεῖν εἰς λύσιν τοῦ ὀφλήματος· τῶν μὲν ὠνουμένων, ἐπὶ τὸ δημόσιον καταβαλλόντων, καὶ τὰς ἀποδείξεις ἐκεῖθεν λαμβανόντων, καὶ ὑπεισιόντων τὸ δημόσιον ὄφλημα, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐκεῖθεν ἐχόντων, καὶ οὐδὲν δεδιότων τὸν ἔμπροσθεν τεθέντα νόμον παρ' ἡμῶν. τῶν δὲ τὴν πρᾶσιν ποιουμένων, ἀποδεικνύντων, τῶν αὐτοῖς τοῦ νόμου καθηκόντων, τῶν τε δημοσίων ἀποδείξεων ἐμφανῶν ἐν ὑπομνήμασι γενομένων, καὶ κατατιθεμένων τῶν πεποιηκότων αὐτάς· ἵνα καὶ παρὰ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις σώζοιτο προφανὴς ἀπόδειξις τοῦ καὶ τοὺς δημοσίους καταβεβλῆσθαι φόρους, καὶ τὸ πᾶν κατὰ τὸν ἡμέτερον πεπρᾶχθαι νόμον. οὐ δυναμένων τινῶν πλάττειν δημόσιον ὄφλημα, καὶ οὕτως ἐπὶ τὰς ἐκποιήσεις τῶν ἀκινήτων χωρεῖν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν τοῦ δικαστοῦ ποίησιν ἐπιτρέπομεν, ἵνα καὶ τὸ δημόσιον ὄφλημα μαρτυρῆται, καὶ ἐκ πόσων κατέβη χρόνων, καὶ ὅπως οὐκ ἐκ χρημάτων ἐλύθη, ἀλλ' εἰς ἀνάγκην ἐκποιήσεως ἦλθεν· ὅπως ἂν τὰ τῆς ἀληθείας πανταχόθεν μαρτυροῖτο, πάντων ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων πραττομένων. εἰδότων τῶν τε ἐπισκόπων, τῶν τε κληρικῶν, καὶ πρός γε τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὡς θεὸς ἐπόψεται τὰ γινόμενα παρ' αὐτῶν, καὶ εἴ τι πράξειαν κατὰ δόλον, ἢ κέρδος, ἢ μηχανὴν, τοῦτο ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀπολήψονται ψυχαῖς, ζῶντές τε καὶ τελευτῶντες.

ΚΕΦ. β.

Εἰ μὲν ἰδιώτης τις ὀφειλόμενος εἴη, δυνήσεται, κατὰ τὸ pro soluto σχῆμα, λαμβάνειν ἀκινήτους κτήσεις, κἀνταῦθα δικαστοῦ γινομένου, καὶ πρὸς τὸ μέτρον τῶν τῆς ἀληθείας ὀφειλομένων αὐτῷ, παρεχομένων αὐτῷ τῶν κτήσεων· εἰ δὲ ὄφλημα δημόσιον εἴη, δυναμένων αὐτῶν εἰς ἐκποίησιν ἀκινήτων χωρεῖν, κατὰ τὴν ἔμπροσθεν παρατήρησιν· ὥστε μηδὲν ἐπιλείψειν μηδὲ τῆς ἀκριβείας, μηδὲ τῆς κοινῆς λυσιτελείας.

ΚΕΦ. γ.

Τούτων δὲ ἁπάντων τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς εὐδαιμονεστάτης ταύτης πόλεως, καὶ τὴν αὐτῆς περίοικον, καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους (ὧν αὐτὴ τὴν φροντίδα ἀναδέδεκται) πάντη ἐξαιρούμενοι τρόποις, τῶν ἤδη περὶ τούτου νενομοθετημένων παρ' ἡμῶν, ἐπὶ τῆς οἰκείας μενόντων ἰσχύος. εἰ δὲ καί τινα μοναστήρια ὑπ' αὐτὴν τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν εἴη, οὐδὲ ταῦτα ὑπὸ τὸν παρόντα ποιούμεθα νόμον, ταῖς ἔξω χώραις αὐτὸν ἐφιστῶντες μόναις, ἐν αἷς πολλή τις ἐστὶν ἔνδεια χρημάτων, καθ' ἣν αἱ ἁγιώταται ἐκκλησίαι λύσαι διὰ χρημάτων τὰ ὀφλήματα οὐκ ἂν δυνηθεῖεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν γινώσκουσα, κατὰ τοῦτο τὰς ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς πράγμασιν ἐκποιήσεις παραφυλαττέτω. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinopol.* Post Belis. V. C. Cons.

Tit. II.

UT [14] PRÆPONATUR [15] NOMEN [16] IMPERATORIS [17] DOCUMENTIS [18], ET UT [19] LATINIS LITERIS APERTIUS TEMPORA INSCRIBANTUR.

Novella Constit. XLVII.

Imp. Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Illud omnium honestius esse putandum documentum, & gesta, & quod omnino pro temporis memoria hominibus adinventum est, quod ipsa quoque commemoratione ornatur Imperii. Consules [20] etenim & indictiones, & quodcunque indicium temporum omnino est apud nos, sunt quidem forsan & hæc significativa horum quæ volunt: non tamen nos aliquod horum perimimus, sed majorem adjectionem eis imponimus: ut ex majoribus & perfectioribus eis temporum designetur cursus. Si quis enim respexerit [21] ad vetustissima hominum & antiquæ reipublicæ: *Æneas* [22] nobis Trojanus rex, reipublicæ princeps: & nos quidem *Æneadæ* ab illo vocamur, sive quis etiam ad secunda [23] principia respexerit, ex quo pure Romanorum nomen apud homines coruscavit, reges eam constituerunt Romulus & Numa: ille [24] quidem civitatem ædificans, hic [25] autem eam legibus ordinans & exornans: sive etiam tertiò [26] principia sumat quilibet imperii: Cæsarem maximum, & Augustum Pium: & ita rempublicam nobis inveniet hanc quæ nunc est valentem: sitque immortalis ab illis procedens [27]. Erit ergo absurdum in documentis [28] & iis quæ in judiciis aguntur, & absolute in omnibus, in quibus memoria quædam fit temporum, non imperium his præponi.

Cap. I.

Unde sancimus eos quicunque gestis [29] ministrant, sive in judiciis, sive ubicunque [30] conficiuntur acta, & tabelliones qui omnino qualibet forma documenta conscribunt in hac magna civitate, sive in aliis gentibus omnibus quibus nos præsidere dedit Deus, hoc modo incipere [31] in documentis: *Imperii* [32] *illius sacratissimi Aug. Imperatoris anno tot:* & post illa inferre consulis appellationem, qui in illo anno est: & tertio loco indictionem [33], mensem [34], & diem: sic enim per omnia tempus servabitur & pro imperii memoria, atque consulatus ordine, & reliqua observatione interposita documentis, inadulterata hæc valde constituentur. §. 1. Si qua vero apud Orientis habitatores aut alios homines observatio custodiatur in civitatum temporibus, neque huic invidemus, sed præscribatur quidem imperium: sequatur vero (sicut dictum est) consul & indictio, atque mensis, & dies secundum quam geruntur & conscribuntur quæ aguntur: & tunc inferatur etiam civitatis [35] omnibus modis annus. Nos enim auferimus quidem priorum nihil, imperiali vero additamento causam augemus. Et inchoetur mox auctore Deo à præcedente prima indictione, ita quodammodo eis scribentibus: *Imperii Justiniani sacratissimi Augusti & Imperatoris anno* II. *post consulatum Flavii Belisarii clarissimi viri anno* 2. *die autem tot, & tot, Kal.* sicque in omnibus nominentur imperii anni, & nostri, in quantum eos Deus elongaverit, & de cætero imperatorum. Palam namque est, quia nunc quidem annum xi. nostri scribunt imperii: inchoante vero Aprili mense, & prima [36] die, in qua nos Deus Romanorum superposuit rebus, xii. annum scribent: & ita de cetero donec nostrum Deus imperium extenderit: ut nobis etiam hæc causa super leges, & harum celebrationem continue maneat immortalis [37], dum memoria imperii omnibus simul intersuerit caussis atque temporibus.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ.

Περὶ τοῦ προτάττεσθαι τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα ἐν τοῖς συμβολαίοις καὶ ὑπομνήμασι, καὶ ὥστε διὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν γραμμάτων σημαινομένους τοὺς χρόνους σαφέστερον γράφεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μζ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐκεῖνο πάντων εἶναι σεμνότατον καὶ συμβόλαιον καὶ ὑπόμνημα, καὶ εἴ τι ἄλλως εἰς χρόνου μνήμην ἀνθρώποις ἐξεύρηται, νομίζομεν, ὅπερ καὶ αὐτῇ κοσμεῖται τῇ τῆς βασιλείας μνήμῃ. ὕπατοι μὲν γὰρ, καὶ ἐπινεμήσεις, καὶ εἴ τι ἄλλο δεῖγμα τῶν χρόνων ὅλως ἐστὶ παρ' ἡμῖν, ἔστι μὲν ἴσως καὶ αὐτὰ δηλωτικὰ τούτων ἂν βούλεταί τις· οὐ μὴν ἡμεῖς τι τούτων ἀναιροῦμεν, ἀλλὰ μείζονα προσθήκην αὐτοῖς ἐπιτίθεμεν, ἵνα ἐκ μειζόνων τε καὶ τελειοτέρων αὐτοῖς ὁ τῶν χρόνων δηλῶται δρόμος. εἰ γάρ τις ἀπίδοι πρὸς τὰ παλαιότατα πάντων καὶ ἀρχαῖα τοῦ πολιτεύματος, Αἰνείας ἡμῖν ὁ Τρὼς ὁ βασιλεὺς τῆς πολιτείας ἐξάρχει, Αἰνεάδαι τε ἡμεῖς ἐξ ἐκείνου καλούμεθα. εἴτε τις καὶ εἰς τὰς δευτέρας ἀρχὰς ἴδοι, τὰς ἐξ ὧν καθαρῶς τὸ Ῥωμαϊκὸν ὄνομα παρ' ἀνθρώποις ἐξέλαμψε, βασιλεῖς αὐτὴν κατεστήσαντο, Ῥωμύλος τε καὶ Νουμᾶς, ὁ μὲν τὴν πόλιν οἰκοδομήσας, ὁ δὲ αὐτὴν νόμοις τάξας τε καὶ κατακοσμήσας. εἴτε καὶ τὰ τρίτα προοίμια λάβοι τις τῆς βασιλείας, τὸν Καίσαρα τὸν μέγαν καὶ Αὔγουστον τὸν εὐσεβῆ· καὶ ἔστι τὴν πολιτείαν ἡμῶν ἐξευρήσει τὴν νῦν δὴ ταύτην κρατοῦσαν (εἴη δὲ ἀθάνατος) ἐξ ἐκείνων προϊοῦσαν. ἔσται ἂν ἄτοπον, ἐν τοῖς συμβολαίοις καὶ τοῖς ἐν δικαστηρίοις πραττομένοις, καὶ ἁπλῶς ἐν ἅπασιν ἐν οἷς μνήμη τις γίνεται χρόνου, μὴ τὴν βασιλείαν ἡγεῖσθαι τούτων.

ΚΕΦ. α.

Ὅθεν θεσπίζομεν, τούς τε ὅσοι τοῖς πραττομένοις ὑπηρετοῦνται, εἴτε ἐν δικαστηρίοις, εἴτε ἔνθα ἂν συνίστανται πράξεις, τούς τε συμβολαιογράφους, καὶ τοὺς ὅλως καθ' οἱονδήποτε σχῆμα συμβόλαια γράφοντας, (εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν ὧν ἡμῖν ἐξάρχειν δέδωκεν ὁ θεὸς) οὕτω πως ἄρχεσθαι τῶν συμβολαίων, Βασιλείας τοῦδε τοῦ θειοτάτου αὐγούστου καὶ αὐτοκράτορος ἔτους τοσοῦδε· καὶ μετ' ἐκεῖνο ἐπιφέρειν τὴν τοῦ ὑπάτου προσηγορίαν τοῦ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ὄντος, καὶ τρίτην ἐπινέμησιν παρεντιθέναι τοῦ μηνὸς, καὶ τῆς ἡμέρας. οὕτω γὰρ ἂν διὰ πάντων ὁ χρόνος τηροῖτο, καὶ ὑπὲρ τῆς βασιλείας μνήμη, καὶ ἡ τῆς ὑπατείας τάξις, ἥ τε λοιπὴ παρατήρησις ἐγκειμένη τοῖς συμβολαίοις, ἀνόθευτα ταῦτα κατὰ πολὺ κατασκευάσει. §. α. Εἰ δὲ καί τις παρά τισι τὴν ἰδίαν εἰκότως, ἢ ἄλλοις ἀνθρώποις φυλάττεται παρατήρησις ἐπὶ τοῖς τῶν πόλεων χρόνοις, οὐδὲ τούτῳ βασκαίνομεν· ἀλλὰ προτετάχθω μὲν ἡ βασιλεία, ἔπειτα δὲ, ὡς εἴρηται, ὅ, τε ὕπατος, ἥ τε ἐπινέμησις, ὅ, τε μὴν, ἥ τε ἡμέρα καθ' ἣν πράττεται καὶ γράφεται τὰ γινόμενα· τηνικαῦτα δὲ ἐπαγέσθω καὶ τὸ τῆς πόλεως παρά τισιν ἔτος. ἡμεῖς γὰρ ἀφαιροῦμεν μὲν τῶν ἔμπροσθεν οὐδὲ ἕν, βασιλικῇ δὲ προσθήκῃ τὸ πρᾶγμα αὔξομεν. καὶ ἀρξάσθωσαν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐσομένης θεοῦ προσιούσης ἐπινεμήσεως· οὕτω πως αὐτὸ γράφοντες, Βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ θειοτάτου αὐγούστου καὶ αὐτοκράτορος ἔτους ἑνδεκάτου, μετὰ τὴν ὑπατείαν Φλαβίου Βελισαρίου τοῦ λαμπροτάτου, ἔτους δευτέρου, τῇ πρὸ τοσῶνδε· ὥστε τι ἐν ἅπασιν ὀνομάζεσθαι τὰ τῆς βασιλείας ἔτη, τά τε ἡμέτερα, ἐφ' ὅσον ἂν αὐτὴν ὁ θεὸς μηκύνῃ, τά τε τῶν ἐφεξῆς αὐτοκρατόρων. πρόδηλον οὖν, ὡς νῦν μὲν, ἔτους ἑνδεκάτου τῆς ἡμετέρας γράψουσι βασιλείας· ἀρχομένου δὲ τοῦ ἀπριλλίου μηνὸς, κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἣν ἡμᾶς ὁ θεὸς τοῖς Ῥωμαίων ἐπέστησε πράγμασι, δωδέκατον ἔτος γράψουσι, καὶ ἐφεξῆς οὕτως, ἕως ἡμῖν ὁ θεὸς τὴν βασιλείαν ἐκτείνει· ἵνα ἡμῖν καὶ τοῦτο τὸ πρᾶγμα, πρὸς τοῖς νόμοις καὶ τῇ τούτων ποιήσει, μένοι διηνεκῶς ἀθάνατον, τῆς μνήμης τῆς βασιλείας πᾶσι συμπαρατεινομένης πράγμασί τε καὶ χρόνοις.

ΚΕΦ. β.

1 Καὶ τῶν θείων προκειμένων λογίων.
2 Id est, ulla ratio.
3 Bona ecclesiastica vendi utiliter non possunt sine decreto judicis, ut hic, quod tamen immutatum est Nov. 120.
4 Emptoribus pretium fisco solventibus.
5 Ἀποδείξεις, id est, apochas.
6 Id est, ita ut teneatur fisco ad id exsolvendum quod ecclesia fisco debuit.
7 Insinuati instrumenti exemplum petitur ex actis publicis, l. 4. Cod. de fid. instr. l. 2. Cod. de discussorib.
8 Hodie non requiritur decretum; satis enim est acta confici gratuito apud patriarchas, metropolitanos episcopos, secundum suam jurisdictionem, Nov. 120.
9 Pro soluto schema, est titulus pro soluto, eo sensu: Privatum creditorem posse, titulo pro soluto immobiles ecclesiæ possessiones accipere.
10 Sanctæ Sophiæ.
11 Exteris, ταῖς ἔξω χώραις.
12 xv. Scring.
13 Hæ duæ voces non extant apud Scringerum, lata igitur fuit hæc constitutio anno 536. vel 537.
14 De præfatione instrumentorum. Jul. 8. cap. 178.
15 De præfatione instrumentorum. Jul. const. 42.
16 Huc refer cap. 1. J.
17 Hinc colligitur Nomen Christi necessario quoque præponendum esse instrumentis.
18 Omnibus sive in judicio, apud judicem, sive apud magistrum census, sive apud defensores, sive in urbe, sive in provinciis, Jul. 22. cap. 178.
19 Huc refer c. 2. J.
20 Ideo constitutum fuit: quod tempus instrumentorum initiis, multifariam designaretur, puta Consulibus, indictionibus, mense & die adjectis. Quibusdam in civitatibus conditæ civitatis annos præscribi mos erat, Ægyptii annos numerabant ex suo Augustali, vid. quæ dixi ad tit. C. de off. præfect. Augustalis. Alii civitates per suos consules per lustra seu Olympiadas, vel quinque annos, tempora numerabant, ut Burdegalensis civitas & similia municipia. Quin & Romæ post vastationes Gothorum imperio Byzantium translato (ut Roma municipium potius quam sedes imperii videretur;) per Olympiadas ratio annorum cœpit computari, ut patet ex decreto Tert. Romæ urbis patricii, cujus ultima clausula ita legitur, 2. Kalend. Jul. anno imperii Justiniani V. LVI. Olymp. vid. Scalig. 2. Auson. 23. in fine.

21 Historiæ Romanæ brevis & succincta partitio. 22 Vid. *Liv.* 1. 23 Consules intelligit: tria enim fuerunt præcipua tempora apud Romanos, Regum, Consulum, Imperatorum. 24 Vid. *Plutarch. in Romulo.* 25 Vid. *Plutarch. in Numa.* 26 Id est, Cæsarum: quorum principium lex 2. §. 11. *ff. de orig. jur.* refert vere ad necessitatem, id est, ad vim populo factam. Ammianus, paulo civilius, ad liberum populi arbitrium. Ideo, inquit, urbs venerabilis post superbos efferatarum gentium cervices oppressas, latasque leges fundamenta libertatis & retinacula sempiterna, velut frugi parens, prudens & dives Cæsaribus tanquam liberis suis regendi patrimonii sui jura permisit. 27 Hoc innuit, sub Regibus, Romanos suos annos numerasse per reges, sub consulibus per consules. 28 Id est in instrumentis. Goth. Nomen Principis regnantis in instrumentis adhiberi solet. Vid. Gloss. *in l. 3. Cod. de Tabell. l. penult. §. 1. ff. de pignorib. l. 3. Cod. de divers. rescriptis & ibid. DD.* plures solemnitates vid. apud Wesenbec. *parat. de fide instrument. num.* 5. Ans. 29 Actis publicis. 30 Apud magistrum census apud defensores sive apud tabelliones. 31 Instrumentis actisque omnibus nomen imperatoris præponendum. 32 Βασιλείας τοῦ δεῖνος, καὶ αὐτοκράτορος ἔτους τοσοῦδε. *Scring.* Imperante illo divo Augusto, imperii anno illo, *Jul. c.* 178. 33 Indictio spatium 15. annorum. Is numerandi mos cœpit, non tempore Theodosii magni, ut putat Cedrenus, sed Constantini, ut & fastis Onuphrius prodidit, in quibus sub Constantino II. consulatu & Licinii II. ita est, Ἰνδικτιόνων Κωνσταντινιανῶν ἀρχή. Incipiunt autem Indictiones mense Septembri, *l. ult. in fin. C. de annon. l. 1. C. de militari veste: Nov.* 128. Interim notandum hæc esse paria quinto, indictione quinta, fusione quinta. *l. 6. C. Theod. de indulg. tribut.* vid. *Cujac. Cod. de indictionibus.* 34 Vide quæ scripsi ad *l. 3. ff. de annon.* 35 Quædam enim civitates, ut antea ostendi, conditæ suæ civitatis annos numerabant, à prima institutione municipii. vid. *Scalig. 2. Auson.* 23. 36 Prima die Aprilis Justinianus Imperator inauguratus est. 37 Tempore, quo primis auspiciis in mundanum fulgorem victura dum erunt homines, Roma. *Ammianus* 14.

ΚΕΦ. β'.

*Ωτε τ' τοῖς Ρωμαϊκοῖς δικαιωμασιν ὑπόθεσιν τὰ ἀφ' ἑτέρων γεγραμμένα.

Κἀκεῖνο μάθητε ἀναγκαῖον, ὅτι, ὑπεδεῖ οἱ τ' χρόνοι εἰ τοῖς δικαιοπραξίαις ἐπιγιγνόμενοι, μὴ τ' ἀσαφῆ τὰ ἐκείνων τῷ γεγραμμένα δηλοῦσι αὐτοῖς, ὡ ἐξ φυλάττειν εἰ πάντι δικαιοπραξίᾳ, τὰ μὲν ἐκεῖνα τὰ γεγραμμένα τὰ ἀφ' ἑτέρων ὑπόθεσις, τοῦτα δὲ τὰ χρόνα τὰ ἀπαιτοῦσα σαφῆ, τὰ ἀναγκαῖα παρὰ πάντων ῥᾴδιως διωκάμενα, τὰ δηλονότι τ' τ' περιττὰ ἀφέντα χρόνον· ἵνα μὴ εἰς ἀναγκαῖον ἀναζητοῦντες τ' χρόνον, εἶτα πλανώμενοι μάθωσιν ἀδηφάτα τοῖς ἀδικήμασι τὰ γεγραμμένα· ἐκεῖνα τοῖς ἀληθείαις γειώσκειν δὲ· οἱ μὲ τὰ ἐφεξῆς τὰ μὴ τῶν ἀφ' ἑτέρων ἀσαφῶν γεγραμμένα φανεῖ, γεγραμμένα εἰ ἀδιάφορα ὑποτίθεσθ' τ' χρόνον· οἱ ὁ Ρωμαϊκὸς τὰ ἐκείνοις ὑποτίθεσθ' τ' χρόνον· οἱ ὁ Ρωμαϊκὸς τὰ ἐκείνοις ὑποτίθεσθ' τ' χρόνον· ὑπομνήσεως τοῖς ἀσαφῆσι ἐκείνοις ψυχείοις σαφεστέρα μᾶλλον τ' χρόν· ὑπομνήσεως τοῖς ἀσαφῆσι ἐκείνοις ψυχείοις σαφεστέρα μᾶλλον τὰ τῶν ἔξωθεν γεγραμμένων, τὰ διὰ ἔξωθεν πάντα ἀναγκαιοτάτης τοῖς ὅλοις συνθεσιν Ρωμαϊκοῖς σὺν ἀκριβείᾳ μᾶλλ· ω.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ἀφ' ἑτέρου ἡμῖν τὰ ἀφ' τοῦδε τ' θείᾳ δηλέβρα νόμου, ἐν τι τοῦτ' τῇ μεγάλῃ πόλει, ἐν τι τοῖς ὑπερτάτοις ἀπάντων ὧν ἀρχῇ, φανερὰ κηδεμονίαν· ὥστε μηδένα πλημμέλειαν ἑτέρου ἀγνοεῖν, ἢ τάλλα πραγίζειν, ἀλλ' ὅπου κηδεμονὶ ἐμποδὼν διωκόμενον. Dat. pridie Kal. Sept. Imp. Dn Justin. PP. Aug. ann. post Bellis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ ὅρκου δοθέντος ἀφ' ἑτέρου τ' πλουτοῦντος ἔτεκεν τ' μάτρος τ' ἰδίου ἀδελφοῦ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μά'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰουστῖνος ὑπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντος, τὰ πατρικίου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Αει τοῦτον ἔνα πεπείρασθαι σκοπὸν, τὰ τοῖς ἀληθινοῖς τ' τελευτώντων εἶναι βεβαίως, εἰ μὴ μόνον τ' νόμῳ, τὰ φανερῶς συναίρειν τοῖς ἐκείνῳ δοκοῦσι. Ἰσχυρὸν τοίνυν τὰ ἐν τοῖς προλαβοῦσι κινεῖν τὰ ἀσυμβιβάστου ἡμῖν, ὡς ἀληθέμβολος τὰ σὺν ὀργῇ τὴν ἑαυτῶ βεβαίαν ἀπαντᾶν εἶναι, τὰ ἐπ τοῦτῳ μᾶλλον κυβελιμπάνειν τοῖς αὐτῶ κληρονόμοις. τοὺς ὁ ὕστερον αὐτοῦ τ' κληρονόμων ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἀναιδῶσιν, ὁ δίκαια παίζειν· ὅτι τ' τὰ ἐνίοις κληρονομῶσι, κἀν τούτῳ πείθου τοῖς ὑπ' αὐτῶ ἀληπτηρίοις ὁ ὃν εἶπεν μαθ' ὅρκου, τοῦτο σὺν ἐπ κύρια μένειν, ὧδ' φυλάττειν αὐτὸ κ' τ' ἀφανίσῃ τρόπῳ βάλλ'. καίτοιγε τοῖς ἐμπίστοις δοκοῦ νόμιμα ἐν πᾶς εἶναι ἀφέντων τὰ ἐ κληρονόμῳ τὰ τ' ἐς αὐτὸν παραπέμπειν· τ' κλῆρον. ὥστ σὺν δὲ τὰ αὐτὸν ἑαυτῷ φανὲς ἀληθοῦς, τὰ ὅπῳ εἶπε τὰ ἐπέμενε κύριον εἶναι, τοῦτ μὴ βάλλ' κρίνειν, ἀλλὰ ἀφ' τοῖς εἰκαίοις ἀληθοῦς λόγοις.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ τις ἀπογραφὴν ποιήσηται, εἶτε ἰδιόχειρον, εἴτε δι' ἑτέρου μὲ γραφέως, παρ' αὐτὸ ὁ ὑπομνησθέντων τὰ ἐν τοῖς αὐτῶ ἀληθέσιν τὰ ἀφ' αὐτῶ μάτρου ποιοῦ φανερῶ, (τὰ κληρονόμου ἴσως τὰ ἀλλοτρίου, τὰ ὁ παρόντων, ἃ τὰ παντὸς παρόντος) μὴ ἐξεῖναι τοῖς κληρονόμοις ἀφ' ἑτέρου τὰ βαθύτερα παρὰ τ' πλουτοῦντος. ἀλλ' εἰ ὅρκῳ ὁ τελευτῶν ὑπάρχοι, ἢ διομόσηται κ' τοῖς ἑαυτῶ ἀληθέσιν, ὡς ἐδὲν ἐπὶ ἔπραγε αὐτοῦ παρὰ ταῦτα, τοῦτο τέρπει τοὺς κληρονόμους, εἴτε παῖδες, εἴτε ὁ ἐξαίτοι εἰσὶν, τὰ μὴ πολυπραγμοσύνῃ, μηδὲ συκοφαντεῖν τοῖς ἑαυτῶ συκληρονόμοις μηδὲ ὀστοῦν εἰκαίως τὶ ζητεῖν, τὰ εἰς βάσανον ἄγειν, τὰ ἔπρα τοιαῦτα ἐξεμολὼ τὰ πολυπραγμοσύνῃ, ἀπὸ μόνης ἐκ φιλονεικίας, ἔπρα ὁ παντὸς ἐδενὸς ὡς τ' ἴσως δοκοῦσης ποσοῦτος εἶναι σαῦλα ὁ ἀληθοῦ· ὅ μᾶλλον τὰ τοῦτο μᾶλλον εἰς τοὺς κληρονόμους διαφεβαίως βουλεύεται· §. α'. Ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον εἰς τοὺς κληρονόμους, οὐδὲ ποιοῦσιν δοκῶσι τοῖς τελευτῶσι εἶναι, κρεῖττον βουλεύεσθαι τ' μᾶλλ τοῦτ' κύριον εἶναι τὰ ἀφ' ἑτέρου· διὸν τοῖς ἀφετηρίοις ἐκ' νόμοις, ὅπερ ἂν τις ἐκ τοῦ ἑαυτῶ φανεῖ ὁ χρήσῃ, τοῦτο μηδὲν αὐτὸν ὠφελεῖν, μηδὲ τοῖς διανεῖσθαι ἀφεληθεῖν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀδεία ἔσω παῖδα ἀπολιπεῖν ἐν βάλλ' τρόπῳ, τοὺς κληρονόμους ὁ ἐμβρίειν τοῖς ἀφ' τ' ἀληθοῦς βρέσει. τὰ ἐγὼ μὲν τ' πάντ' τ' πεφυκότ' εἰς τοὺς κληρονόμους, τὰ τ' συκοφάντην τάττειν μὰ δυνικοῦ τ' κωλυτικοῦ αὐτῶ παντελῶς ἀπολαῦσαι ἀνάγκης ἰσχύσης ὁ πείθοῦ πάσαι, ὃ πάντ' ἀληθοῦς· τὰ μὴ τα μὲ αἰρεῖσθ', τοῖς ὁ ἀληθοῦσιν· ἀλλὰ τὸν τ' πλουτοῦντ' βάλλ' τοῦ τ' αὐτῶ ἀληθοῦν ἴσως φιλονεικεῖ, ὡς κ' μηδὲν σκοπεῖσθ' παντὸς ἀφεῖσθ. τοῦτο κεφάλαιον ἐπὶ τὰ ἔξω χρόνῳ παντὸς, ἐπὶ τὰ πάσης ὑποθέσεως ἔπαν κεκαινῶσθαι σὺν δικαιοσύνῃ, ὧδὲ δικαιοπραξῆ ψῆφῳ ἢ φιλικῇ συμβάσει ἀληθελυμένης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ ἀφ' ἑτέρου ἡμῖν τὰ ἀφ' τοῦδε τ' θείᾳ δηλέβρα νόμου γινώσκειν, κ' τὸ σαφῶς, ἀφ' ἑαυτῶ γεγραμμένοις εἰκαίοις φανερὰ τὰ κηδεμονίαν. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinop.* post Bellis. V.C Cons.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τ' εἰσάντων τῶν ἐκκλητὸν ἔμεν. τὰ Περὶ ἰδιοχείρων ἀφηγησαμένων τοῦ τ' σαφεστέρων. τὰ Περὶ τ' ὅρκου τ' ὑποθέσεως, ὡς τὰ συκοφάντου αὐτὸν τὰ τ' calumniae· ἵνα ἅπαξ μόνον ὑπὲρ πάσης ἐπιδείξεως ὁμοίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μά'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουστῖνος ὑπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντος, τὰ πατρικίου.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ο ἰδιώτης δὲ τῶν τὰ ἀνθρώπινα, τὰ μόνον ἐπὶ τοῦτῳ μαθεῖν πάντα δυνάμενον, ἀλλὰ χειρόνων τὰ δεῖ, μόνον ὁ ἐδύνατο, τὰ πῶς νομοθετοῦσιν εἰσαγὰ τοῦ παρόντος· τὰ τὸ δέκα ἔχειν ἰρθοὺς τὰ τὸ βεβαίως κεῖσθ' δοκῶν, τὰ τ' τ' ἀκριβῶν πολυφαλεῖν πολλαχοῦ συμπεσεῖ, πολλαχοῦ σώνειν ὁ τ' ἐπιτυμβίοντων πτωκεῖα πραγμάτων. Ἰσ μὲν γὰρ ὡς ἀφ' ἑαυτῶν ἐπιτυμβίοντων τὰ ἐμοὶ ὁ δοκεῖν ἀφ' ἑαυτῶν ἐφίεσθαι γενόμενον, ἐπ μόνον τοῦ τῶν ἀνθρώπων ἀναγκαίου εἰς διαφόρου οἱ ἐφίεσθαι ἀκούσῃ, τὰ τοῦ ἀφ' αὐτοῦ ποιοῦσθαι τοῦτο ὁ κ' μείων μοῖραν, ὃ τὰ κ' ἀφίστασιν (ἀλλὰ ἀφορᾶν γὰρ δὲ τῶν) κρατεῖν τοῦ ἀνθρώπου. τὰ τοῦτο γυναικῶν πολλοῖς ἐμὲ ἀδικεῖσθαι τὰ ἀφ' ἑαυτῶ μὲ ἀναγκαῖον μᾶλλ' τ' κεκραμένων δικαιοῦσθαι, ἀφ' τοῦ ἐφεῖσ' μᾶλλ' τοῦ ἐφεῖσ' ἐξαπατᾶσθαι πολλαπλάσιον, ἀφ' τοῦ ἀπατᾶσθαι τ' ἐφεῖσ'.

1 In monumentis publicis dixit *Jul. cap.* 179. hoc loco: ut ita qui scribunt tempora in monumentis publicis, utantur illis literis veteribus & obscuris, sed per Græcas literas tempora scribant, si monumenta Græce composita sint: sin Latine, Latinis literis, & quidem clarioribus, ut possint à quocunque Latino literato cognosci.

2 Antiquas vocat literas post Caversam, hoc modo ↄ, ad instar apostrophi & I. & V: hoc modo IV. pro quatuor & e inter se & complectens pro ae.

3 Justinianus jubet numerorum & temporum notationes esse διαγραφάς, & διαγραφάτων δίκην χαρακτῆρας ἔχειν τοὺς συνόλους γράμμασι. Eodem modo repetitis figuris vel literis Justinianus voluit Pandectas esse διαγραφάτους, & ultimis voluminibus inter liberos. *Nov.* 107. Gothofr. *Vid.* Cujac. 12. *observ.* 40. Ant.

4 Id est, anno 537.

5 Vid. quæ notavi ad *l.* 6. *C. de testam.*

6 De eo qui moriens juravit quantum haberet in bonis. Index Regiæ apud Cujacium. adde *l.* 12. *C. de arbitr. tut.*

7 Id est, de modo, de mensura tutoris vel *curat.*

8 Si quis modum substantiæ suæ in scripto declaraverit. *Jul. comp.* 43.

9 Εἰ μὴ μάρτυρ' κόμιν. Gothofr. Vid. Rittershus. *parer.* 6. *cap.* 7. Ant.

10 Ἐστω τοῦτο κύριον ἐπὶ τε τῆς πράξεως κατασκευῆς. id est, si quis de facto agitatum.

11 Declaravit, edixit.

12 Πρὸς τοῦτο ἀναπόδραστον, id est, hanc abnuunt.

13 Absurdum est credere injurato & jurato non credi.

14 Persona quodammodo una est heredis ac defuncti, *l.* 2. §. 2. *ff. de pretor. stipul.* ut & patris & filii. *l.* 1. *ff. Cod. de liberis præterit.*

15 Hinc sumpta est Authentica, *Quod sacramenta Cod. de probat.*

16 Sine testamento solliciet *Jul. hic.* id & adversativa urgetur. *J. eod.* ibi, aut in suis testamentis, sive testamento, non interpretor codicillos, seu quamcunque scripturam defuncti, testibus munitam, & ad id instituta, ut de modo seu quantitate bonorum defuncti testaretur.

17 Pur aliam descriptio bonorum facta, requirit domini subscriptionem.

18 Alias si non juraverit, veritati non officiet patris omissa descriptio, *l.* 10. *Cod. communia de legatis judicii. l.* 1. *C. arbitr. tut. l.* 81. §. 4. *ff. de legat.* 1. *l.* 77. §. 32. *ff. de leg.* 2. *l.* 15. *in fin. ff. ad l. Falc.* nam plerumque testator æstimat sua bona non exquisite, sed in πλάνῃ. At vero qui jusjurandum adjicit, magis deliberate res suas æstimare intelligitur, & ita velle ut æstimationi stetur. Jusjurandum, enim voluntatis preces. *d. l.* 77. §. 23. adde *l.* 3. *ff. de jure fisci.* 19 Id est, in suo testamento. 20 Bonorum descriptio vel taxatio à defuncto facta, licet jurata hæredibus nocerat, non tamen nocet creditoribus. Licet itaque creditoribus perfectarii, & veritatem exquirere & suo commodo uti. *Jul.* 2. 180. 21 Nemo propria confessione, *l.* 11. §. 1. *ff. de interrogat.* vel subnotatione alium sibi obligat, *l.* 6. 7. *C. de probat.* Quid si confessio fuerit? dixi ad *l.* 16. & 17. 22 Heredibus necesse est sequi ea quæ testator dixerit, scripserit, subscripserit, vel quocunque modo declaraverit. *Jul. ibid.* 23 Poena heredis vocem testatoris reprobantis hæc est, ut hereditatem amittat. 24 Julianus hic notat, hanc constitutionem non solum in futuris, sed etiam in causis adhuc pendentibus tenere. 25 Id est, anno 537.

26 Ἀφ' ἑτέρου derivatur vox ἀπόκοπος *Jlian. Reiske.* id est, de reis qui ingrediuntur ad appellandum. De temporibus appellationum. *Jul. comp.* 44. de appellationibus. *Index Regiæ apud Cujac.* vid. *cap.* 1. §. *ult.*

27 Ἴσως ὁ ἀφ' ἑτέρου τοῦτον ἐκκλητὸν *Jlian. Reiske.* id est, de reis qui ingrediuntur ad appellandum. De temporibus appellationum. *Jul. comp.* 44. de appellationibus. *Index Regiæ apud Cujac.* vid. *cap.* 1. §. *ult.* 28 Privatæ. 29 Index Regiæ apud Cujac. περὶ τῶ ἔμεν τὴν ἐνστάσεως. 30 Scrimger. Index Regiæ de jurejurando fit v. 184. De privatis scripturis. *Index Regiæ apud Cujac.* vid. 2. 1. *J. eod.* 31 Additur in Scrimgeri editione & in Indice Regiæ, & ut scripturæ reprobantis hæc est, ut hereditatem amittat. 32 Τὶ ῥεῦμα, id est, fluxus. 33 *l. ult.* §. 4. *C. de temp. appell.* 34 Η κατὰ μίαν μείζων. *Nov.* 53. *cap.* 9. *l. ult. ff. ad Treb.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

§. 1. Hæc nos dudum sancientes contexuimus [1], annum [2] quidem deputantes appellationem offerenti, sive ipsi secundum se ingredienti, sive communiter: quatenus intra hanc litem exequatur, & mereatur quæ justa sunt, & non relinquat ea sine provisione, deinde propter clementiam, si per occasionem judicis appellatio prolongetur, aut per aliam quamlibet causam inevitabilem, etiam alium adjicientes annum: post quem nisi litem compleverint, ratam manere victoris sententiam sancimus. Hæc itaque placuerunt nobis, & communi lege conscripta sunt: & obtinere legem hanc volumus, & observationem illius. §. 2. Sed plurimi interpellaverunt nos, dicentes se quidem denunciasse appellantibus, & voluisse litem examinari: non tamen ab ipsis judicibus impetrare valuisse, propter quasdam forsan inevitabiles occupationes. Alii vero etiam ventorum [3] immensitatem accusaverunt: & quia navigare non licuisset de provincia, contrariis flantibus ventis: per terram vero venire non valentes propter inopiam, aut certe quia in insula commanentes, aliter nisi per mare venire non poterant: & propterea non valuerunt examinare usque ad finem negotium, neque secundo anno: & quidam tempestatum acerbitatem, alii languorem inevitabilem, quæ omnia ex ipsis agnoscimus rebus nobis insinuatis. Unde nos hæc juste moverunt, & legem transcendere nolentes, & iis qui per talem quandam fortunæ circumventionem læduntur, dare præsidium possibile cupientes.

Cap. I.

Ut imminente biennii fine appellationis causa pertractetur.

Quid ergo agere oportebat, nisi ad legem aliam respicere, quæ digne causam juvaret? Observatio si quidem reliqua prædictæ legis nostræ (sicuti prædiximus) per omnia custodiatur. Si vero pro veritate inevitabile quiddam evenerit: & qui appellationis litem exequitur [4], non observet: & licet [5] ingressum & fatalem fecerit, non occurrat: & periclitetur [6] biennii compendio tempus: tunc confirmari [7] victoris sententiam, (quod etiam prior nostra dicit lex) sed cum quadam subdivisione, quam in præsenti adjicimus. Quia enim victores juvimus immensitatem temporis fingentes iis qui appellationem quidem & per [8] fatalem ingrediuntur, non tamen ulterius examinationem subire volunt, aut etiam in mediis certaminibus relinquunt eam, & propterea parvo quodam victores minuentes, consideravimus bene forte quod decet. Volumus etenim eum qui vicit causam, si voluerit pro [9] veritate firmari sententiam: non ex circumventione, nec tempore quodam, sed ex ipsa rerum veritate (etiam deserente eo qui appellationem obtulit) ingredi: & hoc ipsum accusare [10] & quærere desertorem: & [11] sive invenire eum valuerit, sive illi non appareat, suas allegationes deducere ad medium: quippe biennio instante: ad finem tamen, ita ut unus forte superfit negotio mensis: & siquidem apparuerit superior, firmam esse sententiam: si vero inferior circa [12] certamina, etiam eo qui appellationem obtulit, & fatalem ingressus est, non observante causam suscipiat [13] ex jure decretum. Illo tantummodo adjecto, ut sive obtineat causam is qui etiam prius vicit, sive circa eam minor inveniatur, expensas ei modis omnibus post appellationis ingressum factas desertor præstet. Sive namque obtineat causam occasione expensarum: secundum hoc ipsum quod etiam vincit, recte justum est etiam expensas accipere: sive minor inveniatur, eo quod omnino ille deseruit: & contingit eum etiam deserentem vincere: expensas quidem præstet: sententia vero fruatur, gratias agens Deo, & præsenti legi ita justitiam sibi servanti, & tantummodo in expensas damnificanti: quibus non lex, sed ipse absens se damnificavit. Si [14] vero neuter occurrit, neque victor, neque victus, qui etiam secundum fatalem postea ingressus deseruit, sententia victoris maneat firma: omnibus reliquis super appellationibus scriptis legibus, existentibus & in spatiis temporum, & in aliis, hanc enim legem specialiter super iis qui post ingressum fatalis factum deserunt, ponimus nihil aliarum legum aut temporum appellativorum neque perimentes, neque permutantes: firmas igitur eas etiam per hanc ponentes legem. §. 1. Illud quoque determinare optimum est: siquidem victores contingit jam sententiam promereri, firmas declarantem eorum victorias: his eos frui: nihil enim eorum quæ jam determinata sunt, commovemus. Si vero hactenus pendent, biennio instante, & nondum transacto: & nondum decreto firmatæ: etiam istæ eandem mereantur examinationem: & ita potiantur victores sententiis, si eas recte habere monstraverint.

Cap. II.

Ut [15] ex solis documentis publice celebratis comparationes fiant, exceptis privatis, quibus adversarius pro se utitur.

Illud [16] etiam judicavimus huic oportere adjici legi: Quia enim dudum [17] scripsimus legem volentem ex propriæ [18] manus scriptura nullam fieri comparationem [19], sed ex solis documentis publice celebratis: videmus autem causarum experimentum egere competenti correctione in lege: & hoc ex ipso litigantium invenimus experimento: emendare eam secundum hoc volumus schema. Crebro namque proferens quidam cujusdam [20] manus documentum, & ex ea faciens aut conventionem, aut suarum allegationum probationem: cum ejusdem manus adversa pars protulisset literas, & legitimam probationem exinde vellet fieri, ex quibus ipse adversarius illud obtulerat: ille utebatur lege [21], quia oportet ex publice confectis documentis fieri comparationem, & non ex aliis quæ à quoquam scribuntur. §. 1. Sancimus, si quando aliquid tale contigerit, & quispiam voluerit secundum eas quæ ab adversario prolatæ sunt literas, fieri examinationem, non accusetur hoc tamquam non recte sit factum. Cui enim ipse credidit, & quod protulit is contra quem & ex quo suas affirmat allegationes, hoc [22] non accuset: neque prohibeat comparationem literarum ad eum fieri: licet contingat esse documentum manu cujuscunque [23] conscriptum. Neque enim ipse sibi resistit, & quæ affirmavit, hæc accusavit. §. 2. Si vero etiam ex publicis archivis proferatur charta, velut [24] de suscepto descriptio, mensæ gloriosissimorum præfectorum [25]: (novimus enim etiam aliquid tale quæsitum) & quod ex publicis archivis profertur, & publicum habet testimonium, etiam susceptibile hoc esse ad collationes manuum ponimus [26]. Ubique enim falsitatis peccatum odio habentes, & [27] jusjurandum [28] præbere discutientes, & eximen-

§. α'. Ταῦτα ἡμεῖς πάλαι νομοθετήσαντες ἐνιαυτὸν ἐδώκαμεν, ὁριζόμενοι τῷ τὴν ἔφεσιν ἐπιδόντι, εἴτε αὐτῷ καθ' αὑτὸν εἰσελθόντι, εἴτε συνελθεῖν, ἐφ' ᾧ τε εἴσω τούτου τὴν δίκην ἀγωνίσασθαι, καὶ τυχεῖν τῶν δικαίων, καὶ μὴ καταλιπεῖν αὐτὴν ἀπρονόητον· εἶτα διὰ φιλανθρωπίαν, εἰ παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ δικάζοντος τὰ τῆς ἐφέσεως ἐπιταθείη, ἢ καθ' ἄλλην τινὰ πρόφασιν ἀπαραίτητον, καὶ ἕτερον προστιθέντες ἐνιαυτόν, μεθ' ὃν εἰ μὴ τὴν δίκην πληρώσειαν, κυρίαν μένειν τοῦ νενικηκότι τὴν ψῆφον ἐθεσπίσαμεν. Ταῦτα μὲν οὖν ἔδοξέ τε ἡμῖν, καὶ ἐν κοινῷ γέγραπται νόμῳ· καὶ κρατεῖν τὸν νόμον τοῦτον βουλόμεθα, καὶ τὴν ἐκείνου παραφυλακήν. §. β'. Ἀλλὰ πολλοὶ προσῆλθον ἡμῖν, φάσκοντες αὐτοὶ μὲν προσαγγεῖλαι τοῖς ἐφέταις, καὶ βουληθῆναι τὴν δίκην ἐξετασθῆναι, οὐ μὴν αὐτῶν τῶν δικαστῶν τυχεῖν δεδυνημένοι, διά τινας ἴσως ἀπαραιτήτους ἀσχολίας. οἱ δὲ καὶ ἀνέμων ἀμετρίαν ᾐτιάσαντο, καὶ ὅτι πλεῖν οὐκ ἐξῆν ἐκ τῆς χώρας, ἐναντίων ἀποπλεόντων πνευμάτων· πεζῇ δὲ οὐκ ἔχειν διὰ τὴν τῶν ἀναλωμάτων ἀπορίαν· ἢ ὅτι νησιῶται τυγχάνοντες ἄλλως εἰ μὴ θαλάττῃ ἐλθεῖν οὐκ ἠδύναντο, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἴσχυσαν ἀγωνίσασθαι μέχρι πέρατος τὴν ὑπόθεσιν, οὐδὲ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος. καί τινες χειμώνων ἀνάγκην, ἄλλοι νόσους ἀπαραιτήτους· ἅπερ ἅπαντα ἐξ αὐτῶν ἴσμεν τῶν πραγμάτων ἡμῖν προσαγγελθέντα. ὥστε ἡμᾶς ταῦτα δικαίως ἐκίνησε, καὶ τὸν νόμον ὑπερβῆναι μὴ βουληθέντας, καὶ τοῖς κατά τινα τοιαύτην τύχην περιστάσει ἀδικουμένοις δοῦναι βοήθειαν τὴν δυνατὴν ἐπιθυμήσαντας. τί ἂν πρᾶξαι ἔδει, εἰ μὴ πρὸς νόμον ἕτερον ἰδεῖν, τὸν εἰκότα τοῦ πράγματος βοηθοῦντα;

ΚΕΦ. α'.

Ὥστε τῆς διετίας ἐνεστηκυίας πέρατος τὴν τῆς ἐκκλήτου δίκην πραττέσθαι.

Ἡ μὲν οὖν παρατήρησις ἡ λοιπὴ τοῦ ῥηθέντος ἡμῖν νόμου, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήσαμεν, φυλαττέσθω διὰ πάντων. εἰ δέ τις ἀληθείας ἀπαραίτητος χρόνος, καὶ ὁ τὴν ἔφεσιν τὴν δίκην ἀγωνιζόμενος μὴ προσεδρεύσοι, καίτοι τὴν εἴσοδον κατὰ κυρίαν ποιησάμενος οὐκ ἀπαντήσοι, κινδυνεύσοι δὲ ὁ τῆς διετίας ἐξήκειν καιρός, τηνικαῦτα τοῦ νενικηκότι κυροῦσθαι τὴν ψῆφον, (τοῦθ' ὅπερ ὁ πρότερος ἡμῶν λέγει νόμος) ἀλλὰ μετά τινος ὑποδιαιρέσεως, ἣν ἐν τῷ παρόντι προστίθεμεν. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς νενικηκόσι μὲν ἐβοηθήσαμεν, τὴν ἀμετρίαν τοῦ χρόνου σχήσαντες τοῖς ἔφεσιν δοῦσι, καὶ κατὰ κυρίαν εἰσελθοῦσι, οὐ μὴν ἔτι τὴν ἀγωνίαν ὑπελθεῖν βουλομένοις, ἢ καὶ ἐν μέσοις τοῖς ἀγῶσιν ἀπολιποῦσιν αὐτήν, καὶ διὰ τοῦτο σμικρῷ τινι νενικηκότας ἐλαττώσαντες, τεθεωρήκαμεν ἂν καλῶς τὸ προσῆκον. βουλόμεθα γὰρ τὸν κρατήσαντα τῆς δίκης, εἰ βούλοιτο ταῖς ἀληθείαις κυρωθῆναι τὴν ψῆφον, οὐκ ἐξ ἐπιδρομῆς, οὐδὲ ἐκ χρόνου τινός, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας, καὶ ἀπολιμπανομένου τοῦ τὴν ἔφεσιν ἐπιδόντος, εἰσελθεῖν, καὶ αὐτὸ τοῦτο μέμψασθαι, καὶ ζητῆσαι τὸν ἀπολιμπανόμενον· καί, εἴτε εὑρεῖν αὐτὸν ἰσχύσειεν, εἴτε ἐκεῖνος μὴ φανείη, τὰ ἑαυτοῦ δίκαια φέρειν εἰς μέσον, δηλαδὴ τῆς διετίας ἐνεστηκυίας ἔτι, πρὸς τῷ πέρατι μέντοι, ὥστε ἕνα τυχὸν ὑπολιμπάνεσθαι τοῦ πράγματος μῆνα. καὶ εἰ μὲν εὐδόκιμος φανείη, κυρίαν εἶναι τὴν ψῆφον· εἰ δὲ ἐλαττοῖτο περὶ τοὺς ἀγῶνας, καὶ τοῦ τὴν ἔφεσιν ἐπιδόντος καὶ κατὰ κυρίαν εἰσεληλυθότος, μὴ προσεδρεύοντος, τὸ πρᾶγμα τὴν ἐκ τοῦ δικαίου δέχεσθαι ψῆφον. ἐκείνου μέντοι προσκειμένου, τοῦ κἂν εἰ κρατήσῃ τῆς δίκης ὁ καὶ πρότερον νενικηκώς, κἂν εἰ περὶ αὐτὴν ἐλαττωθείη, τὰς δαπάνας αὐτῷ πάντως τὰς μετὰ τὴν ἔφεσιν εἴσοδον τὸν ἀπολελειμμένον δοῦναι. εἴτε γὰρ κρατήσοι τῆς δίκης, προφάσει τῆς δαπάνης, κατ' αὐτὸ τοῦτο καθ' ὃ τι νενίκηκεν ὀρθῶς, δίκαιος ἂν εἴη καὶ τὰς δαπάνας λαβεῖν· εἴτε καὶ ἐλαττωθείη, διότι περ ὅλως ἐκεῖνος ἀπελείφθη, καὶ γέγονεν αὐτῷ καὶ ἀπολελειμμένῳ νικῆσαι, τὰς μὲν δαπάνας κομισάσθω, τῆς ψήφου δὲ ἀπολαυέτω, χάριν εἰδὼς τῷ θεῷ, καὶ τῷ παρόντι νόμῳ, οὕτω τὸ δίκαιον αὐτῷ φυλάξαντι, καὶ μόνῃ ζημιώσαντι τῇ δαπάνῃ, ἣν οὐχ ὁ νόμος, αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν ἀπολιπὼν ἐζημίωσεν. Εἰ μέντοι μηδέτερος ἀπαντήσοι, μήτε ὁ νενικηκώς, μήτε ὁ νενικημένος, (ὅσγε καὶ κατὰ κυρίαν εἰσελθὼν, εἶτα ἀπελείφθη) ἡ ψῆφος τοῦ νενικηκότος μενέτω κυρία· πάντων τῶν λοιπῶν τῶν ἐπὶ ταῖς ἐφέσεσι γεγραμμένων νόμων, κυρίων ὄντων, τῶν τε ἐπὶ ταῖς προθεσμίαις, τῶν τε ἄλλων. τοῦτον γὰρ δὴ τὸν νόμον ῥητῶς ἐπὶ τοῖς μετὰ τὴν εἴσοδον τὴν ἐπὶ τῇ κυρίᾳ γενομένην ἀπολελειμμένοις τίθεμεν· οὐδὲν τῶν ἄλλων νόμων ἢ χρόνων τῶν ἐφεσίμων οὔτε ἀναιροῦντες, οὔτε ἀμείβοντες, κυρίους μὲν ὄντας αὐτοὺς καὶ διὰ τοῦδε τιθέντες τοῦ νόμου.

§. α'. Κἀκεῖνο μέντοι προσδιορίσασθαι καλόν, ὥστε εἰ μὲν οἱ νενικηκότες ἔφθασαν ἤδη ψήφου τυχεῖν κυρίας ἀποφαινούσης αὐτοῖς τὰς νίκας, τούτων αὐτοὺς ἀπολαύειν (οὐδὲν γὰρ τῶν ἤδη πεπερασμένων κινοῦμεν) εἰ δὲ ἔτι μέχρι τοῦ ἐκκρέμαται, τῆς διετίας ἐνεστηκυίας καὶ μήπω παρεληλυθυίας, μήπω δὲ τῆς ψήφου κεκυρωμένης, καὶ αὐτοὺς τῆς αὐτῆς τυγχάνειν ἐξετάσεως, καὶ οὕτως ἀπολαυέτωσαν οἱ νικήσαντες τῆς ψήφου, εἰ ταύτας ὀρθῶς ἔχειν ἀποδείξωσιν.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε οὐ μόνον συμβολαίων τῶν ἐγγράφων γίνεσθαι συγκρίσεις, μηδαμῶς δὲ ἐξ ἰδιωτικῶν οἷς ὁ ἀντιπαρεχόμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ χρῆται.

Κἀκεῖνο δὲ ἐνόμισθα τῷδε χρῆναι προστεθῆναι τῷ νόμῳ. ἐπειδὴ γὰρ ἤδη γεγράφαμεν νόμον βουλόμενοι μὴ ἐξ ἰδιοχείρων μηδεμίαν γίνεσθαι σύγκρισιν, ἀλλ' ἐκ μόνων τῶν ἐγγράφων, ὁρῶμεν δὲ τὴν τῶν πραγμάτων πεῖραν δεομένην προσηκούσης ἐπανορθώσεως ἐν τῷ νόμῳ, καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν δικαζομένων ἐδέξαμεν πείρας· ἐπανορθῶσαι αὐτὸν κατὰ τοῦτο βουλόμεθα τὸ σχῆμα. πολλάκις γὰρ προκομίσας τις ἰδιόχειρον συμβόλαιον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ποιούμενος ἢ τὴν συνάλλαγμα ἢ τὴν τῶν οἰκείων δικαίων ἀπόδειξιν, ἐπειδὴ τῆς αὐτῆς χειρὸς τὸ ἀντίδικον μέρος προκομίσειε γράμματα, εἶτα νόμιμον σύγκρισιν ἐκεῖθεν ἠβουλήθη γενέσθαι, ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ ἀντιπαρεχόμενος αὐτῷ προκεκόμικεν· ὁ δὲ ἀντιτείνει τῷ νόμῳ τῷ δεῖν ἐξ ἐγγράφων συμβολαίων γίνεσθαι τὰς συγκρίσεις, ἀλλ' οὐ τῶν αὐτοσχεδίων. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ ποτε τοιοῦτό τι συμβαίη, καί τις βουληθείη, πρὸς αὐτὰ τὰ παρὰ τοῦ ἀντιδίκου προκομισθέντα γράμματα γίνεσθαι τὴν ἐξέτασιν, μὴ διαβάλλεσθαι τοῦτο ὡς οὐκ ὀρθῶς γινόμενον. ᾧ γὰρ ἂν αὐτὸς πιστεύει, καὶ ὃ προκεκόμικε, καὶ ἐξ οὗ τὰ οἰκεῖα ἐπιφέρει δίκαια, τοῦτο οὐκ ἂν διαβάλλοι, οὐδὲ κωλύσει τὴν σύγκρισιν τῶν γραμμάτων γίνεσθαι πρὸς αὐτό, κἂν εἰ τύχῃ καθαρῶς ἰδιόχειρον. οὐ γὰρ ἂν αὐτὸς ἑαυτῷ πολεμοίη, καὶ ἅπερ ἰσχυρίσατο, ταῦτα διαβάλλοι. §. β'. Εἰ δὲ καὶ ἐκ δημοσίων ἀρχείων προκομισθείη χάρτης, οἷον ἀπόδειξις τῆς τραπέζης τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, (ἴσμεν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο ζητηθὲν) καὶ τὸ ἐκ τῶν δημοσίων προκομιζόμενον, καὶ δημοσίαν ἔχον μαρτυρίαν, καὶ τοῦτο δεκτὸν εἶναι πρὸς τὰς συγκρίσεις τίθεμεν. πανταχοῦ γὰρ τὸ τῆς παραποιήσεως μισοῦντες πλημμέλημα, καὶ τὸν ὅρκον διδόναι τοὺς ἀντεξετάζοντας τὰ γράμ-

ματα

1 d. §. 4.
2 Appellationis causa intra annum finienda.
3 Venti contrarii navigationi, moram excusant. adde l. 2. §. 3. ff. si quis cautionibus.
4 Id est, & si condemnatus priori judicio non comparuerit. Goth. De temporibus appellat. & ad hanc Novell. vid. Rittershus. in exposit. Nov. part. 10. cap. 3. Ans.
5 Κατὰ τὴν κυρίαν, id est, Si neque ingressus fuerit, seu comparuerit ad diem præfixum. Nam quas Græci κυρίας ἡμέρας dixere. XII. tabulæ appellant status dies, status tempora, Gallis jours prefixs, jours d'assignation. Num bene hic fatales dies? Bodinus 3. Reip. 6. non putat. errori causam dedisse censet, quod qui ex Græco Latinas fecerunt has constitutiones, videantur legisse κυρίας ἡμέρας pro κυρίου. vide l. 12. §. 7. Cod. de ædificiis privatis. [illegible] enim fatum significare, [illegible] vero fatalem diem. Demosthenes contra Midiam, [illegible] & contra Stephanum [illegible] & ad Nicostratum, [illegible]. Alii appellant [illegible], statuta tempora, l. 3. Cod. de temp. appell. Hinc Synesius epistola ad Theophilum vocat ultimum vitæ diem κυρίαν. Plura vide apud Bodinum dicto loco. qua in re videtur parum dissentire a Cujacio. adde quæ de fato causarum scripsi ad l. 14. C. de advocat. divers. jud.
6 Id est, & periculum sit, ne biennii tempus effluat.
7 Tacite.
8 Κατὰ κυρίαν, au jour prefix, au propre jour qui a esté prefix.
9 Ταῖς ἀληθείαις, id est, si re vera.
10 Nota, quid victori agendum sit apud Ephetem seu judicem appellationis, victo per biennium non prosequente causam appellationis.
11 Qui per biennium cessat in causa appellationis, litem deseruisse dicitur.
12 Id est, in lite.
13 Id est, condemnabitur, & ita præsens absenti potest condemnari: quoties scilicet jure destituitur, sed tamen cessator & absens semper condemnabitur in expensis, sive vincatur, sive vincat.
14 Tacite confirmatur sententia victoris post biennium.
15 De comparatione literarum sive ex publico instrumento, sive ex chirographo. Jul. cap. 181.
16 Hinc sumpta est Authentica, Ad hæc, C. de fide instrumentorum.

17 Hoc est, quarto Codicis, Julian. cap. 182. Est autem lex pen. Cod. de fide instrum. 18 Id est, privatæ. 19 Nisi trium testium subscriptiones habeant, & ipsi testes profiteantur se subscripsisse: aut si propriam inficiantur manum, ex collatione literarum ab ipsis descriptarum convincantur, vid. l. 16. Cod. de fide instrument. Goth. De comparatione literarum vid. Rittershus. part. 9. cap. 25. Ans. 20 Privati. Hoc tandem constituitur, non modo comparationem literarum fieri ex instrumento publico per tabellionem facto, sed ex chartula sine tabellione composita. Julian. hic, num. 182. dicendum apertius: Petis à me centum ex chirographo nomine meo à Titio conscripto: nego justam esse petitionem, eoque fine profero chartam contrariam, quam profiteor ejusdem Titii manu perscriptam, qua fateris vel nullam à te numerationem factam fuisse vel dicta causa chirographum (quod penes te habes) conscriptum fuisse. Quid juris? actor suum ac meum chirographum recte postulabit comparari cum aliis Titii scripturis, licet privati sit hominis scriptura, neque trium testium subscriptione munita. Quid si talis scriptura ejusdem Titii manu reperiatur conscripta? Actori probationes ad alias decurrendum erit. 21 d. l. 20. 22 Semel probatum, improbari non debet. 23 Privati. 24 Οἷον ἀποδείξεως, puta apocha. 25 Prætorii scilicet. 26 Comparationes literarum non fiunt, nisi juramento præstito, ab his quibus comparatio mandatur. adde l. 20. in fin. Cod. de fide instrum. 27 Sensus est: Apochas ex publica area depromptas valere ad comparationem, licet non habeant subscriptionem trium testium, nec sint à tabellione confectæ, quia publicum testimonium habent. 28 Sensus est. Hominibus peritis & juratis committi onus comparandarum literarum, & earum recitationi stari, l. penult. Cod. de fide instrum. Literarum comparatores vocat Julianus d. num. 182. in fin. ubi male legitur comparationes. ἀντιγραφεῖς τῶν γραμμάτων Græci appellant. Scring. hic.

μετὰ ταῦτα νενομοθετήκαμεν, καὶ τὴν ἐξ ἀγοραίων μόνων συμβολαίων παραβολὴν εἰσηγησάμεθα. ὥστε κρατείτω διὰ πάντων ὁ νόμος ἐκεῖνος, τῇ παρούσῃ ὑποδιαιρέσει ἐπιτιθέμενος αὐτῷ, τοῦ μέντοι ὅρκου τῶν συγκρινόντων ἐκ τρόπου παντὸς διδομένου.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ τὸν τῆς παρούσης ὑποθέσεως ὅρκον τῷ μετὰ τῆς συκοφαντίας ὅρκῳ ζεύγνυσθαι.

Ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς, ὑπὲρ εὐλαβείας τῶν δικαζομένων, ἐβουλήθημεν εὐθὺς ἐν προοιμίοις τῆς δίκης ὀμνύειν, τοὺς μὲν διώκοντας, ὡς οὐ συκοφαντοῦντες ἐπάγουσι τὰς δίκας· τοὺς δὲ φεύγοντας, ὡς οἴονται τὴν ἀπολογίαν μετὰ τοῦ προσήκοντος ποιεῖσθαι, ἀλλ' οὐχ ἕνεκεν φιλονεικίας, καὶ τοῦτον κοινὸν ἐθέμεθα τὸν νόμον κατὰ παντὸς προσώπου, παντελῶς οὐδενὶ τοῦτο συγχωρήσαντες. Κἀκεῖνο μέντοι γε προστεθείκαμεν, ὥστε εἴ τις ἀποδείξεις ἀπαιτοίη τινὰ τῆς οἰκείας λόγων ἢ γραμμάτων, ὀμνύειν πρότερον αὐτὸν ὡς οὐκ ἀναβολῆς ἕνεκεν τοῦτο πράττει. πολλοὶ γὰρ μόνης ὕβρεως ἕνεκεν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν σεμνοτέρων γυναικῶν, εἴτε γραμμάτων ἀπόδειξιν ἀντιθεῖεν, εἴτε ἑτέρας οἱασοῦν αἰτίας, εὐθὺς ἐπὶ τὸν ὅρκον τοῦτον τρέχουσιν, ὥστε ἐπὶ μιᾶς ὑποθέσεως πολλάκις ὅρκους δίδοσθαι. §. α'. Θεσπίζομεν οὖν, ταύτην ἀναιροῦντες τὴν ὕβριν, καὶ οὐ βουλόμενοι πολλάκις ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ὅρκους παρέχεσθαι, ὥστε ἑκάτερον μέρος, ἡνίκα τὸ μὲν τὸν περὶ τῆς calumniae ὅρκον ὀμνύοι, τὸ δὲ τὸν περὶ τοῦ δικαίως νομίζειν τὴν ἀντίρρησιν εἶναι τῆς δίκης προστιθέναι ὡς ἐν ἁπάσῃ τῇ δίκῃ εἴπερ ζητήσειεν ἀποδείξεις τὸν ἀντίδικον τὸν αὐτοῦ, οὐ κατὰ πρόφασιν ὑπερθέσεως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ ταῖς ἀληθείαις ἀναγκαίαν ἑαυτῷ τὴν παρὰ τοῦ οἰκείου ἀντιδίκου δοθησομένην νομίζων ἀπόδειξιν. καὶ εἰ τοῦτον ὀμόσειε τὸν ὅρκον, μηκέτι παντελῶς, κἂν εἰ πολλάκις ἐπιζητήσοιεν ἀποδείξεις παρὰ θατέρου μέρους, ἀπαιτεῖσθαι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ δίδοσθαι τὰς ἀποδείξεις, καὶ μὴ πολλάκις ἀναγκάζεσθαι τινὰς ὅρκους ὑπέχειν, γενικῶς ἅπαξ τοῦ τοιούτου ὅρκου διδομένου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἅπασι ποιησάτω φανερά, ἐδίκτοις παρ' αὐτῆς κεχρημένη προγραμμάτων, ὥστε πάντας γνῶναι τὰ παρ' ἡμῶν νενομοθετημένα. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinop.* post Belis. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Ἡ διάταξις πρὸς Βόνον κυαίστωρα exercitus περὶ τῆς ἐκκλήτου ἀπὸ τῶν πέντε ἐπαρχιῶν, Καρίας, καὶ Κύπρου, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, καὶ Μυσίας, καὶ Σκυθίας, παρ' ᾧτινι δεῖ ταύτας ἐξετάζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ν'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βόνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κυαίστωρι Ἰουστινιανοῦ exercitus.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἴσμεν πρώην θείαν πεποιημένοι διάταξιν, καθ' ἣν τῇ σῇ ἐνδοξότητι παραδεδώκαμεν τὰς πέντε ταύτας ἐπαρχίας, Καρίαν τε καὶ Κύπρον, καὶ τὰς ἐν κύκλῳ κειμένας νήσους, καὶ πρός γε Μυσίαν τε καὶ Σκυθίαν, ἐφ' ᾧ τελεῖν αὐτὰς ὑπὸ τῇ σῇ ἐνδοξότητι· προσθέντες ὥστε καὶ τὰς ἐκκλήτους γινομένας διὰ τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν, μηκέτι πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ὑπάρχους, ἀλλὰ πρὸς τὴν σὴν ἀναπέμπεσθαι μεγαλοπρέπειαν. ἐπειδὴ τοίνυν πολλοὶ προσῆλθον ἡμῖν τῶν ἐκ Καρίας καὶ Ῥόδου καὶ Κύπρου, δυσχεραίνοντες, καὶ φάσκοντες ἀναγκάζεσθαι πολλάκις καὶ χειμῶνος ὥρας γίνεσθαι κατὰ τὴν Σκυθῶν καὶ Μυσῶν ἔνθα διάγεις, κἀκεῖσε τὰς ἐκκλήτους, ἴσως οὐδὲ ὑπὲρ μεγάλων χρημάτων, ἐγγυμνάζειν, καὶ κινδυνεύειν καὶ πελάγη διαπερῶντας μακρά, καὶ προσορμισθέντας εἰς χώρας ὑπὸ βαρβάρων ἐνοχλουμένας· διὰ τοῦτο συνείδομεν τόνδε τὸν νόμον γράψαι πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξότητα, ὥστε τὰς μὲν ἐκ Σκυθίας καὶ Μυσίας δίκας, ὡς ἐκ γειτόνων οὔσας, τὴν σὴν ὑπεροχὴν καθ' ἑαυτὴν ἀκροᾶσθαι· τὰς δὲ ἄλλας, τουτέστι τὰς ἀπὸ Καρίας, καὶ τῶν εἰρημένων νήσων, καὶ Κύπρου, εἴπερ ἐξ ἀρχῆς αὗται παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ὑπάρχοις ἐκινοῦντο, ἐκ θείας κελεύσεως ἡμῶν παραδεδομένας τῇ τῆς ἐπαρχίας ἀρχῇ· εἰ μὲν αὐτὸς ἐνδημοίης ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ αὐτὰς ὑπὸ σοὶ κινεῖσθαι, καὶ ἐξετάζεσθαι, ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ κυαίστωρι τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, ἐν sacro auditorio (καθάπερ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς ἐκκλήτοις κείμενος ὑφηγεῖται νόμος.) §. α'. Εἰ δὲ αὐτὸς ἐπὶ Σκυθίας καὶ Μυσίας διατρίβοις, τῷ τὸν τόπον πληροῦντι τὸν σὸν κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν προσάγεσθαι τὰς ἐφέσεις. πάντως μέντοι γενόμενον αὐτὸν ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κυαίστωρι, τῆς ὑποθέσεως ἀκροᾶσθαι, κατὰ τὸ τῶν τοιούτων ἐξετάσεων σχῆμα, καὶ μὴ τοὺς ἀνθρώπους τὰς εἰρημένας ὑπομένειν δυσκολίας, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῖς κρίνεσθαι, κατὰ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον, κελεύομεν. διὰ τὸ παρεσχῆσθαι ἡμῖν αἰτίαν τάξαι τὸν νόμον. ὥστε μετὰ πλείονός τε καὶ μείζονος ἀκριβείας καὶ αὐθεντίας τὰς ὑποθέσεις ἀγωνίζεσθαι. §. β'. Εἰ δὲ αὐτὸς δοίης τὸν δικαστὴν ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἔμπροσθεν ἐπαρχιῶν, ὁ τὴν τάξιν ἐπέχων τὴν σὴν κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἀκροάσεται, καθὰ καὶ παρὰ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τετύπωται. εἰ μέντοι ἄρχεσθαι παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι συμβαίη τὴν δίκην, εὑρεθῆναι, ὡς εἰκός, ἔπειτα ἐν μέσῳ διὰ τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας ἐκδημήσειας, ταύτην ἀναμφιβόλως πληροῦσθαι παρὰ τῷ τὴν σὴν ἔχοντι τάξιν, καθάπερ αὐτὴν καὶ αὐτὸς ἀκροῷ. Εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς οὐ παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις ἡ ἔφεσις ἔκ τινων ἐπαρχιῶν ἀνεπέμπετο, ἀλλ' εἰς ἕτερον δικαστήριον, τὴν ἀρχαιότητα παντελῶς οὐ καινίζομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι καὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ διηνεκὲς σπουδασάτω. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. xi. post Belis. V.C. Cons. Ind. i.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

Περὶ τοῦ τὰς ἐπὶ σκηνῆς μήτε ἐγγύας μήτε ὅρκον ἀπαιτεῖσθαι προσεδρείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ να'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων τῆς ἕω, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἴσμεν πρώην πεποιημένοι νόμον, ἀπαγορεύοντα μηδενὶ παρρησίαν εἶναι τὰς ἐν σκηνῇ κειμένας γυναῖκας ἐγγυητὰς εἰσπράττειν ὡς προσεδρεύσουσι, καὶ τὴν ἀσεβῆ πληρώσουσιν ἐργασίαν, μεταμελείας καιρὸν οὐκ ἔχουσαι, καὶ ποινὰς ἀπειλήσαντες ἐσχάτας τοῖς τὰς τοιαύτας ἐγγύας ἀπαιτοῦσι· πρός γε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐγγυητὰς ἀνευθύνους ἀπιέναι, καὶ μηδεμίαν ἐπιφέρεσθαι αὐτοῖς ἀνάγκην τῆς παραστάσεως τούτων παρεσχέσθαι. ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος εὕρομεν δεινήν τινα καὶ φορητὴν ὑπερβολῇ κατὰ τῆς ἡμῶν σπουδαζομένης γίνεσθαι σωφροσύνης. ἐπειδὴ γὰρ αὐτὰς ἐγγυητὰς λαμβάνειν ἐκωλύσαμεν, ἐξεῦρεν ἐκεῖνος ἑτέραν ὁδὸν εἰς ἀσέβειαν ἄγουσαν μείζονα. ὅρκον γὰρ αὐτὰς ἀπαιτοῦσιν ὡς οὐδέποτε ποιο-

tes literas sancimus, & ex publicis solummodo documentis comparationem fieri permisimus [1]. Quapropter valeat per omnia lex illa præsenti subdivisione delata [2] ei, jurejurando tamen comparantium [3] modis omnibus prohibendo [4].

Cap. III.

De [5] juramento præsentis hypotheseos cum juramento calumniæ jungendo [6].

Quia [7] igitur nos pro reverentia litigantium volumus mox in principio [8] litis jurare litigantes: actores quidem, *quia [9] non calumniantes inferant lites*: fugientes [10] vero, *quia credunt satisfactionem competenter se facere, & non causa contentionis*: & hanc communem posuimus legem contra omnem personam, modis omnibus hoc nulli concedentes. Illud quoque adjicimus, ut si quis probationem petierit, quanquam suorum sermonum aut literarum: juret prius, *quia [11] non dilationis causa hoc agit*. multi namque sola injuriæ causa, & maxime super nobilibus mulieribus, sive literarum probatio objiciatur, sive alia quælibet causa, ad jusjurandum hoc concurrunt: ut in uno negotio frequenter jusjurandum præbeatur. §. 1. Sancimus igitur, hanc perimentes injuriam, & nolentes crebro [12] in eodem negotio jusjurandum præberi: ut utraque [13] pars, dum una quidem *de calumnia sacramentum* præbuerit, alia vero *quia justam putans reluctationem esse litis*, adjiciat, quia *in tota lite si cubi quæsierit probationes adversarium suum, non per occasionem dilationis hoc faciat, sed pro veritate: necessariam sibi à suo adversario exhibendam putans probationem*: & si hoc juraverit sacramentum, nequaquam [14] penitus (licet crebro requirendæ sint probationes) ab alterutra parte expeti sacramentum: sed, dari probationes, & non crebro cogi quenquam sacramenta subire, generaliter semel hujusmodi sacramento præbito [15].

Epilogus.

†. Quæ igitur visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo omnibus faciat manifesta, edictis à se directis, ut omnes agnoscant quæ nobis sunt placita. Dat. xv. Kal. Septemb. CP. post Cons. Belis. V.C.

Tit. V.

CONSTITUTIO AD BONUM [16] QUÆSTOREM EXERCITUS ORDINAT APPELLATIONES A QUINQUE PROVINCIIS, CARIA, ET CYPRO, ET CYCLADIBUS INSULIS, ET MYSIA, ET SCYTHIA, APUD QUEM OPORTET EAS EXAMINARI.

Novella Constit. L.

Idem Imperator Bono gloriosissimo quæstori Justiniano exercitus.

PRÆFATIO.

Scimus antea divinam facientes constitutionem [17] secundum quam tuæ gloriæ tradidimus quinque has provincias, Cariam & Cyprum, & in circuitu positas insulas, & ad hæc Mysiam, sed & Scythiam, ad hoc ut functiones suscipiant sub tua gloria: addentes & evocatas factas lites per dictas provincias, non amplius ad gloriosissimos nostros præfectos, sed ad tuam remitti magnificentiam. Quoniam igitur multi adierunt nos ex Caria, & Rhodo, & Cypro, moleste ferentes & dicentes cogi sæpe & hyemis [18] tempore fieri secundum Scytharum & Mysorum [terram] ubi degis, & illic appellationes, forte neque [19] super magnis pecuniis exercere & periclitari, & maria peragrantes longa, & appellentes in regiones à Barbaris infestatas: propter hoc perspeximus hanc legem scribere ad tuam gloriam, ut venientes quidem ex Scythia & Mysia lites, tanquam ex propinquis existentes, tua gloria per se audiat: alias vero, id est ex Caria, & prædictis insulis, & Cypro, si quidem ab initio apud gloriosissimos nostros præfectos motæ sunt, ex divina jussione nostra traditæ præfecturæ magistratui, siquidem adveneris in hanc regiam urbem, & ipsas sub te moveri & examinari una cum gloriosissimo Quæstore sacri nostri palatii in sacro auditorio (quemadmodum & super appellationibus, posita introducit lex.) §. 1. Si vero ipse in Scythia & Mysia commoreris, apud eum qui locum implet tuum in hac felici urbe, introduci appellationes. omnino siquidem factum ipsum una cum gloriosissimo nostro Quæstore, hypothesin [20] audire secundum harum examinationum schema, & minime homines dictas sustinere dyscolias [21], sed sub ipsis in communi, secundum à nobis prius dictum, judicari, propterea quod præbuerunt nobis causam, ut ita ordinaremus legem, ut cum majore & grandiore diligentia & auctoritate causæ exerceantur. §. 2. Si autem ipse des judicem in prædictis superius provinciis, is qui officium sustinet tuum in hac felici civitate, audiet, prout & à gloriosissimo præfecto constitutum est. Si enim inchoari apud tuam gloriam contingat litem, hic, ut probabile est, inventam, postea vero in medio propter militares impensas emigrare, ipsam absque mora impleri apud tuum habentem officium, sicut ipsam & ipse audisses. Si vero ab initio non à gloriosissimis præfectis appellatio ex quibusdam provinciis remittatur, sed in aliud judicium, antiquitatem omnino non innovamus.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt, & per hanc sacram manifestata sunt legem, tua gloria operi & fini tradere, & custodire in perpetuum, festinet. Dat. xv. Kal. Septemb. CP. DN. Justin. PP. A. Anno xi. [22] post Belis. V.C. Cons. Indict. 1.

Tit. VI.

SCENICAS [23] NON SOLUM SI FIDEJUSSORES [24] PRÆSTENT, SED ETIAM SI JUSJURANDUM [25] DENT, SINE PERICULO DISCEDERE.

Novella Constit. LI.

Imperator Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Novimus [26] pridem facientes legem [27] interdicentem *nulli licentiam esse in scena detentas [28] mulieres fidejussores [29] exigere, quia observabunt [30] & impiam complebunt operationem*, pœnitentiæ tempus non habentes, & pœnas interminantem novissimas [31] his qui tales fidejussores exigunt: insuper & ipsos fidejussores sine obligatione recedere, & nullam inferri eis necessitatem personarum harum præsentationis. Sed in præsenti comperimus crudelem quandam & importabilem calumniam contra studendam à nobis fieri castitatem. Quia enim eos fidejussores accipere prohibuimus, invenisse illos aliam viam ad impietatem deducentem majorem: jusjurandum [32] enim eas exigere,

1 Non hoc valet hodie: ex solis publicis instrumentis fieri comparationem, esset enim sibi contraria hæc constitutio. Sed quod antea constituit d. l. penult. comparaturus literarum publicarum juratus admitti: nunc etiam jurare cogi, si cubi facienda erit comparatio instrumenti vel chirographi, non publici vel subscriptione trium testium muniti.

2 Adhibita.

3 Id est, ab his qui literas & scripturas aliquas inter se comparant.

4 Præstando, atque ita comparatori literarum non creditur, nisi prius juratus fuerit.

5 Vid. Nov. Leon. 95. & 107.

6 De jurejurando propter calumniam dando, vel propter dilationes petendas aut probationes exigendas. *Jul. c.* 183.

7 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc sacramentum*, Authentica, *In isto*, *Cod. de jurejur. propter calum.*

8 *l. 2. Cod. de jurejur. propter calumn.*

9 *Nov. 75. l. 8. §. 5. ff. qui satisd. l. 9. §. 3. ff. de edendo l. 44. §. 4. ff. familiæ l. 15. ff. ad exhib. l. 34. §. 4. l. 37. ff. de jurejur. l. 11. §. 2. ff. rerum amot. l. 13. §. 3. ff. de damno l. 1. Cod. de jurejur. propter calumn. l. 9. Cod. de reb. credit. l. penult. Cod. quemadmod. testam. aper. l. ult. Cod. de quæst.* Formulas jurisjurandi de calumnia, tum actori, tum reo usitatas mox infra à nobis positas vide.

10 Jurare de calumnia quam ob causam rei cogantur.

11 Jurare debet, qui probationes ab adversario exigit, se citra dilationis causam eas exigere.

12 Jurare in uno negotio pluries nemo cogitur.

13 Jurisjurandi de calumnia sive ab actore, sive à reo præstandi, videtur hæc formula fuisse. Ex quidem actoris hæc. Hanc litem, quam movi, calumniandi animo non movi, sed existimo me bonam habere causam, nec dilationis nec calumniæ causa, nec vexandi adversarii causa probationes in tota hac causa ab adversario meo ullas exigam. Reus vero jurasse sic videtur. Ego meam bonam institiam causæ, ad contradicendum pervenio, nec dilationis nec calumniæ causa, nec vexandi adversarii gratia probationes in tota hac causa ab adversario meo ullas exigam.

14 Jusjurandum unum sufficit.

15 Quia scilicet, præstito, vel præstando, vide *Julian. constit. 84. in fin.* omnes (inquit) comparaturos literarum, prius sacramentum præstent, & tunc deinde faciant comparationem.

16 De bono quæstore exercitus, vide quæ dixi ad *Novell.* 41.

17 *d. Novell.* 41. cui hæc derogat quod ad appellationes. 18 Navigatio hyeme periculosa est. 19 Id est, in causa vilibus & non ita magni momenti. 20 Negotium & causam, litem. 21 Molestias. 22 Id est, anno 553. 23 Ut scenicæ mulieres non coarctentur in eadem turpitudine manere, *Jul. const.* 45. de mulieribus scenicis, *Index Regina apud Cujac.* de scenicis, vid. *l. 4. Cod. de episc. aud.* 24 *Novell.* 14. 25 Eguariam Græci appellant juratoriam cautionem, quæ & ἐγγυητικὴ & ἐνώμοτος ἀσφάλεια, *Nov.* 22. *cap.* 44. §. 1. & *Nov.* 112. *c.* 2. Hujusmodi juramentum subsidium est eorum qui fidejussorem dare non possunt, *Nov.* 134. *c.* 9. vetat autem utrumque hic fieri Justinianus, fidejussorem dari & jurari. Goth. Vid. Rittershus. *part.* 12. *c.* 8. Auth. 26 Hinc sumpta est Authentica, *Quod sic C. de nupt.* 27 *l. 29. C. de nuptiis.* 28 Τὰς ἐν σκηνῇ κειμένας γυναῖκας, hoc est, in scenam descendentes scenicam vitam professas. 29 Cur ita? Contra jus obligantur scortatores mulieres, ergo & ejus nequitiæ fidejussores, vid. *l. 16. ff. de fidejussorib.* 30 Τὴν ἀσεβῆ ἐργασίαν, hoc est, quod illi allicibunt ac vivunt. 31 Id est, extremas. 32 Turpia rei juramentum non obligat, *l. 7. §. 16. ff. de pact. l. 112. §. 4. ff. de legat. 1. l. 5. C. de legib.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

gere, *quia nunquam ab impia illa & turpi operatione cessabunt*: mulieres autem existentes miseras, & sic male seductas, pie agere se putare, si impie egerint: & ut custodiant jusjurandum, propterea suam prostituere castitatem: cum oporteret agnoscere, quia hujusmodi [1] transgressiones magis placent Deo, quam jurisjurandi observationes. Non enim si quis ab aliquo jusjurandum acceperit: *quia [2] occidet forsitan, aut adulterabitur aut aliquid aget tale illicitum*: oportet servari jusjurandum: utpote cum sit ita turpe & illicitum, & ad perditionem ducens. Ideoque liceat mulieri, licet hujusmodi jusjurandum juraverit, recedere à jurisjurandi hujus amaritudine, & caste vivere sine periculo perjurii [3]: magis autem Deo amabiliter pœna perjurii (si qua omnino est pœna) contra eum qui jusjurandum exigit convertenda.

Cap. I.

UNde etiam nos repente inferimus decem librarum auri pœnam [4], exigentes eum qui præsumpserit omnino tale jusjurandum accipere: & hanc scilicet quantitatem ipsi infelici dari mulieri sancimus ad reliquam bonæ figuræ vitam, exigendam per administrationem provincialem, & dandam ei: sciente judice, quia si neglexerit, tenebitur ab ea deponens administrationem, heredesque ejus & successores & ejus substantia, eo quod actionem piam agere neglexerit. §. 1. Si autem ipse provinciæ præses jusjurandum exegerit, ipse etiam memoratam decem librarum auri pœnam exigatur: siquidem militaris judex sit in illa provincia, per illum danda, sicut dictum est mulieri. Si vero non habeat militarem judicem, metropoleos [5] illius provinciæ episcopus hoc provideat, causam etiam ad nos, si probaverit, referens: & insuper ex [6] vicinis majoribus cingulis: & undique hoc agentem, sive judex, sive privatus sit, memorata castigari pœna, & dari hanc ei, quæ quantum ad illum neque caste vivere valeat ulterius: ut non videatur quasi perjurasse.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem sacram declarata sunt legem: tua celsitudo præceptionibus propriis omnibus faciat manifesta: ut cognoscant nostri imperii circa castitatem studium. Dat. Kal. Septemb. Imp. DN. Just. PP. Anno xi. post Belis. V. C. Cons. Anno ii. [7]

Tit. VII.

UT NON FIANT PIGNORATIONES [8] PRO ALIIS PERSONIS: ET UT SICUT PRINCIPUM [9] DONATIONES NON EGENT GESTIS MONUMENTORUM, SIC NEC A PRIVATIS IMPERATORIBUS FACTÆ DONATIONES INDIGEANT.

Novella Constit. LII.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

INhonestas [10] pignorationes, & odibiles [11] super his exactiones, plurimæ quidem & aliæ leges odio habent: præcipue autem à nobis positæ: sed nescimus quemadmodum causa licet tantis castigata legislationibus, adhuc præsumitur, & in republica est, & majorem sui præbet virtutem, quam legum necessitas.

Cap. I.

De pignoratione.

PRopterea [12] sancimus nullam omnino pignorationem in nostra republica prævalere, neque in mercatis [13] (hoc quod maxime ibi præsumptum invenimus) neque in agris, neque in civitatibus, neque in vicis, neque in civibus, neque in vicaneis [14], neque in agricolis, neque alio omnino quocunque modo vel tempore: sed præsumentem alium pro alio secundum pignorationis formam, aurum aut aliquid aliud exigere, hoc reddere in quadruplum violentiam passo: & cadere etiam ab actione quam habuit adversus eum, pro quo exactionem fecit. Non [15] enim habet rationem alium quidem esse debitorem, alium vero exigi: sed nec alteri molestum esse pro altero quodam tanquam invasionem aut injuriam committentem: & alium quasi vicaneum existentem cædi, aut injuriam sustinere, & aliquid pati, quod omnino non competit, pro alio: & absque legitima occasione quamlibet perferre calumniam: & supplicia [16] sustinere in corpore præsidentibus gentium; scientibus quia si non hæc egerint, sed in provinciis quibus præsunt, pignorationes præsumi patiantur: nihil erit tale quod à nostris eos eripiat manibus.

Cap. II.

Ut donationes imperatori à privato homine factæ, non egeant insinuatione.

ILlud [17] quoque perspeximus huic adjicere legi: *Ut sicut [18] ab imperio in alios factæ donationes non egent gestis monumentorum, sed ex hoc ipso habent virtutem, ita neque à privatis imperatoribus factæ* (nisi tantummodo pro veritate fiant in publico à tabellionibus completæ, subscriptionem habentes & ejus qui fecit, & testium [19], & aliam donationum observationem) *non egebunt gestis monumentorum, cujuscunque quantitatis sint.* Non enim consequens [20] est, ut nec his fruatur imperium à privatis, quæ ab eo præbentur illis. Hæc autem inæqualitas facta est ex novitate, quam Zenonis piæ memoriæ introduxit constitutio [21], *ut imperiales donationes non egeant monumentis.* Quia igitur imperfectius causa prius apparuit: propterea nos perfectionem imponentes ei, ex utroque tenere hoc volumus, & in his donationibus quæ ab imperatoribus in privatos fiunt, & quæ à privatis in imperatorem: ut ex æqualitate justitia causæ adjiciatur.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia, quæ per hanc divinam nostram constitutionem sancita sunt, præceptis propriis solenniter manifesta facere studeat universis. Dat. xv. Kal. Septemb. Imper. DN. Justin. PP. A. Anno xi. post Conf. Belis. V. C. Anno secundo [22].

σιν) τ̃ ἀσεβοῦς ἐκείνης καὶ αἰσχρᾶς ἐργασίας· τὰς δὲ γυναῖκας, οὕτως ἀθλίας καὶ οὕτω κακῶς ἐξηπατημένας, εὐσεβεῖν νομίζειν εἰ ἀσεβήσουσιν· καὶ ἵνα φυλάξωσι τὸν ὅρκον, διὰ τοῦτο τὴν ἑαυτῶν σωφροσύνην προΐεσθαι, καίτοι χρῆν γινώσκειν ὡς αἱ τοιαῦται παραβάσεις μᾶλλον ἀρέσκουσι τῷ Θεῷ τῆς τῶν ὅρκων τηρήσεως. οὐ γὰρ εἴ τις παρά του ὅρκον λάβοι ὡς φονεύσει τυχὸν, ἢ μοιχεύσειεν, ἢ τι πράξειε τοιοῦτον ἄτοπον, δεῖ φυλάττεσθαι τὸν ὅρκον οὕτως αἰσχρόν τε καὶ ἄτοπον, καὶ εἰς ἀπώλειαν ἄγοντα. ὥστε ἐξεῖναι τῇ γυναικὶ, κἂν εἰ τὸν τοιοῦτον ὅρκον ὀμόσειεν, ἀναχωρεῖν τῆς τοῦ ὅρκου τούτου πικρίας, καὶ σωφρονεῖν ἀκινδύνως, μᾶλλον δὲ θεοφιλῶς, τῆς ποινῆς τῆς ἐπιορκίας (εἴπερ ὅλως ἐστὶ ποινή) κατὰ τοῦ τὸν ὅρκον ἀπαιτήσαντος τρεπομένης.

ΚΕΦ. α'.

Ὥστε καὶ ἡμεῖς αὐτίκα ἐπάγομεν decem librarum auri ποινὴν, ἀπαιτοῦντες τὸν θαρρήσαντα ὅλως τοιοῦτον ὅρκον λαβεῖν. καὶ τοῦτο δὴ τὸ ποσὸν αὐτῇ τῇ ταλαιπώρῳ δίδοσθαι γυναικὶ θεσπίζομεν εἰς τὴν λοιπὴν εὐσχήμονα τοῦ βίου, ἀπαιτούμενον διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαρχικῆς, καὶ διδόμενον αὐτῇ, γινώσκοντος τοῦ ἄρχοντος ὡς εἰ ῥαθυμήσειεν, ἐνέξεται αὐτῇ, καταθέμενος τὴν ἀρχὴν, κληρονόμοι τε αὐτοῦ, καὶ διάδοχοι, καὶ ἡ τούτου οὐσία· ἀνθ' ὧν πρᾶξιν εὐσεβῆ προΐεσθαι ἠμέλησεν. §. α'. Εἰ δὲ γε αὐτὸς ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος τὸν ὅρκον ἀπαιτήσειεν, αὐτὸς καὶ τὴν εἰρημένην τῶν decem librarum auri ποινὴν ἀποτιέσθω, εἰ μὲν στρατιωτικὸς ἄρχων κατ' ἐκείνην εἴη τὴν ἐπαρχίαν, καὶ δι' ἐκείνου δεδόσθαι μένην, ὡς εἴρηται, τῇ γυναικί· εἰ δὲ οὐκ ἔχει στρατιωτικὸν ἄρχοντα, ὁ τῆς μητροπόλεως τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοπος τούτου φροντιζέτω τοῦ πράγματος· καὶ εἰς ἡμᾶς, εἰ δοκιμάσειεν, ἀναφέρων· καὶ ἔτι γε ὁ ἐκ γειτόνων μείζων ἄρχων. ὥστε πανταχόθεν τὸν τοῦτο πράξαντα, εἴτε ἄρχων, εἴτε ἰδιώτης εἴη, τῇ εἰρημένῃ σωφρονίζεσθαι ποινῇ. καὶ δίδοσθαι ταύτην τῇ, τό γε ἐπ' ἐκεῖνον, μηδὲ σωφρονεῖν ἐπιδεδωκυίᾳ, ἵνα μὴ φανείη δῆθεν ἐπιορκήσασα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ κηρύγμασιν οἰκείοις ἅπασι ποιησάτω φανερὰ, ὅπως ἂν γνοῖεν τὴν τῆς ἡμετέρας βασιλείας περὶ σωφροσύνην σπουδήν. Dat. Kal. Sept. DN. Justin. PP. Aug. Belis. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Περὶ τοῦ μήτε ἐνεχυρασίαν, μήτε πράγματος, μήτε χρεῶν χάριν ἐνεχυράζεσθαι, ἀλλὰ τετραπλάσιον ἀποδίδοσθαι τῷ ἐνεχυρασθέντι. καὶ Περὶ τοῦ ἑτέρου ἀνθ' ἑτέρου, ἢ πλήξαντος ἢ ἄλλως ἐπηρεάσαντος, μήτε τύπτεσθαι, μήτε ἄλλως ἐπηρεάζεσθαι. καὶ Περὶ τοῦ τὴν παρὰ ἰδιώτου γενομένην εἰς τὸν βασιλέα δωρεὰν μὴ δεῖσθαι πράξεως ὑπομνημάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νβ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τοὺς ἀπελευθέρους ἐνεχυριασμοὺς καὶ τὰς μεμισημένας ἐπὶ τούτοις εἰσπράξεις πολλοὶ μὲν καὶ ἕτεροι νόμοι μισοῦσι, διαφερόντως δὲ οἱ παρ' ἡμῶν τεθειμένοι· ἀλλ' οὐκ ἴσμεν ὅπως τὸ πρᾶγμα, καίτοι τοσαύταις κεκολασμένον νομοθεσίαις, ἔτι τολμᾶται καὶ πολιτεύεται, καὶ μείζονα τὴν ἑαυτοῦ παρέχεται δύναμιν τῆς ἐκ τῶν νόμων ἀνάγκης.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ ἐνεχυριασμοῦ.

ΔΙΑ τοῦτο θεσπίζομεν, μηδένα παντελῶς ἐνεχυριασμὸν κατὰ τὴν ἡμετέραν πολιτείαν κρατεῖν, μήτε ἐν πανηγύρεσι (τοῦτο δὴ μάλιστα ἐκεῖσε τολμώμενον εὑρίσκομεν) μήτε ἐν ἀγροῖς, μήτε ἐν πόλεσι, μήτε ἐν κώμαις, μήτε ἐπὶ πολίταις, μήτε ἐπὶ κωμήταις, μήτε ἐπὶ γεωργοῖς, μήτε ἑτέρῳ τῳ τρόπῳ τινὶ, καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον, ἀλλὰ τὸν θαρρήσαντα ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου, κατὰ τὸ τοῦ ἐνεχυριασμοῦ σχῆμα, χρυσίον ἤ τι ἕτερον εἰσπράττειν, τοῦτο ἀποδιδόναι τετραπλάσιον τῷ βιασθέντι· ἐκπίπτειν δὲ καὶ τῆς ἀγωγῆς ἧς εἶχε κατ' ἐκείνου ὑπὲρ οὗ τὴν εἴσπραξιν ἐποιήσατο. οὐ γὰρ ἔχει λόγον, ἕτερον μὲν εἶναι τὸν ὀφειλέτην, ἕτερον δὲ τὸν ἀπαιτούμενον. ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον ἐνοχλεῖσθαι ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς, ὡς ἐφόδου ἀρξαμένου, ἢ ὕβρεως, καὶ οἷα συγκωμήτην ἐκείνου καθεστῶτα, τύπτεσθαι καὶ ὑβρίζεσθαι, καὶ τι πάσχειν τῶν οὐ προσηκόντων. καὶ ὅλως ὑπὲρ ἑτέρου δίχα νομίμου προφάσεως τὴν οἱανοῦν ὑπομένειν ἐπήρειαν. ἀλλὰ καὶ τιμωρίας ὑπομένειν τὰς εἰς σῶμα παρὰ τοῖς ἐφεστῶσι τοῖς ἔθνεσι, γινωσκόντων ὡς εἰ μὴ ταῦτα πράξειεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἧς ἄρχουσιν ἐνεχυριασμοὺς τολμηθῆναι, οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον ὃ ἐξ αὐτοὺς τῶν ἡμετέρων ἐξαρπάσει χειρῶν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ, τὰς εἰς δωρεὰς τῷ βασιλεῖ γινομένας παρὰ τῶν ἰδιωτῶν ἀνθρώπων μὴ δεῖσθαι τῶν ὑπομνημάτων.

ΚΑκεῖνο μέντοι συνείδομεν τῷδε προσθεῖναι τῷ νόμῳ, ὥστε καθάπερ αἱ παρὰ τῆς βασιλείας εἰς ἑτέρους γινόμεναι δωρεαὶ οὐ δέονται πράξεως ὑπομνημάτων, ἀλλ' αὐτόθεν ἔχουσι τὴν ἰσχύν· οὕτω μηδὲ τὰς παρὰ τῶν ἰδιωτῶν εἰς τὴν βασιλείαν γινομένας, εἰ μόνον τῆς ἀληθείας γίνοιντο ἐν ἀγορᾷ παρὰ συμβολαιογράφων συντελεσθεῖσαι, ὑπογραφήν τι ἔχουσαι τοῦ τε πεποιηκότος καὶ μαρτύρων, καὶ τὴν ἄλλην τὴν ἐπὶ τῶν δωρεῶν παρατήρησιν, μὴ δεῖσθαι πράξεως ὑπομνημάτων ἐφ' οἱῳδήποτε ποσῷ. οὐ γὰρ ἂν εἴη τῆς ἀκολουθίας, τὸ μηδὲ αὐτῶν τυγχάνειν τὴν βασιλείαν παρὰ τῶν ἰδιωτῶν, ὧν αὐτὴ δίδωσιν ἐκείνοις. τὸ δὲ ἄνισον τοῦτο γέγονεν ἐκ καινοτομίας ἣν ἡ Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὑφηγήσατο διάταξις, τὸ τὰς βασιλικὰς δωρεὰς μὴ χρῄζειν ὑπομνημάτων. ἐπειδὴ τοίνυν ἀτελῶς τὸ πρᾶγμα πρότερον ἐδείκνυτο, διὰ τοῦτο ἡμεῖς τὸ τέλειον ἐπιθέντες αὐτῷ, ἑκατέρωθεν κρατεῖν αὐτὸ βουλόμεθα, ἐπί τε τῶν παρὰ τῆς βασιλείας εἰς ἰδιώτας γινομένων δωρεῶν, ἐπί τε τῶν παρὰ ἰδιωτῶν εἰς τὴν βασιλείαν, ὥστε τὴν ἐξ ἰσότητος δικαιοσύνην τῷ πράγματι προστεθῆναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ διὰ τῆσδε τῆς θείας ἡμῶν διατάξεως νενομοθετημένα, διὰ κηρυγμάτων οἰκείων, κατὰ τὸ σύνηθες, ποιήσασθαι φανερὰ πᾶσι σπουδασάτω. Dat. xv. Kal. Septemb. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. xi. post Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

1 Fidem in malis promissis non servare, Deo magis gratum est quam servare.

2 Jurata promissio de interficiendo, de adulterio committendo & similibus non obligat.

3 Non committit perjurium, qui ab infami juramento recedit. Ὅτι δὲ ἐπὶ κακοῖς καὶ δεινοῖς [illegible] *Hal. II. Suet. in Tiberio.* Equiti Romano jurisjurandi gratiam fecit, uxorem in stupro generi deprehensam dimittere, quam se nunquam repudiaturum ante juraverat.

4 Pœna exigentis jusjurandum contra bonos mores.

5 Juramenta illicita episcopis curæ esse debent, ne scil. quemquam constringant aut obligent.

6 Ὁ ἐκ γειτόνων μείζων ἄρχων, hoc est, qui in vicinia provinciis major sit militaris judex. hoc sensu, Si præses infame juramentum exegerit à scenica muliere, vel meretrice, eam nimirum in meretricia vita futuram, decem auri libris multabitur: & earum exactio fiet officio militaris judicis. Quod si in ea provincia nullus erit militaris judex, metropolitanus civitatis Episcopus pœnam exiget, eique vicinæ provinciæ præses favere debebit, forsitan imperio majore decoratus, quam ille præses, qui tale flagitium admisit. Idque facile discimus ita esse ex Juliani epitome c. 184. qua ignorata, vetus interpres vertit obscure, ex vicinis majoribus cingulis pro vicino præside, & Ferrandus 2. *Explicationum* 40. perperam etiam id tantum refert ad judicem militarem vicinum. Haloander vertit, vicinos magistratus.

7 Id est, anno 554.

8 Titulus ita conceptus est apud Græcos, περὶ τοῦ μήτε ἐνεχυράζεσθαι [illegible] *Scring.* id est, ne personæ, vel rei, vel pecuniæ pro alio fiant pignorationes: sed pignoratione oblata quadruplum restituatur. Item, ne pro eo qui percussit, vel qui damnum irrogavit, alius percutiatur, aut qualitercunque demum sentiat, ut cives vel vicani pro aliis civibus suis vel vicanis non teneantur, *Julian. const. 46.* ut ne quis pro alio pignoratus satisfacere cogatur, *Index Reginæ apud Cujac.* Hoc pertinet *Novell. 134. cap. 7.* &c. *Scring.* περὶ ἐνεχυριασμῶν. De pignorationibus *l. 25. tit. 3. cap. 5. l. 4. Cod. de execut. l. 1. Cod. ut nullus ex vicis pro alienis vicanorum debitis teneatur: Cassiod. 4. variar. lib. 3. Cod. Longob. de deb.* & constitut. Neapolit. 8. *tit. de cadu.* & *tit. de Represaliis puniendis.* His adde quæ ea de re notavi ad *l. 3. Cod. de obligat.* Pignoratio autem est jus alium pro alio detinendi, Græcis ἀνδροληψία. *Sichinger. hic.* clarigationem etiam alii vocant, & represalias, *c. unic. de injuriis in 6.* Galli *droit de marque*: de quo vide Guidonem Papæ *quæst. 33.* Paponem *3. Notar. 8. cap. des lettres de marque: & 5. Arrest. 3. cap. du droit de marque*: quod in limitibus potissimum exercentur, & eo utantur ad injurias regnicolis ac civibus in alienis regnis illatas vindicandas, erat autem apud Græcos ἀνδροληψίου. Licebat enim civitati interfecti hominis tres capere ex civitate, in quam interfector confugisset, si tamen is non reddebatur, vide Demosthenem *contra Aristocratem*, Julium Pollucem 8. *cap. 1.* De represaliis, plura vid. apud Petrum Gregorium *Syntag. 8.* Gayllus in tractatu de pignorationibus, *cap. 1. num. 5. 6. 7.* scribit. Represalias dari ob justitiam denegatam: pignorationes vero imperiales ob turbatam jurisdictionem vel pollicitationem. Arrestum quoque aliud esse, cum ex obligatione aliqua antecedente officio magistratus, & petente actore interdicitur reo, ne loco excedat. Reliqua de pignoratione & Represaliis vide apud eundem, & apud Bart. in tract. de Represaliis. Illud notandum constitutione Gregoriana clericos liberatos ab hoc jure, *d. c. un. de injur. in 6.* & à Frederico studiosos, *Auth. habita. C. ne filius pro patre.* de represaliis, adde Bartolum Authentica, *Sed omnino, Cod. ne uxor pro marito.* 9 In principibus factæ, *Index Reginæ.* In imperatorem faciendæ, *Julian. const. 45. num. 186.* 10 Et contra jus. vid. tamen 23. *quæst. 2. cap. dominus.* 11 *l. 1. Cod. ut null. ex vic. pro alien.* 12 Hinc sumpta est Authentica, *Sed omnino. Cod. ne uxor pro marito.* Goth. Vid. Ritterhus. *in expos. Novell. part. 3. cap. 7.* Ans. 13 Πανηγύρεσι, *Scring.* Julianus *cap. 185.* Ita si nundinarum gratia degentes in eo vico invenerit. 14 *d. l. 1.* 15 *l. 1. Cod. quando fisc. vel privatus.* Goth. *l. unic. Cod.* Ut nullus ex Vican. *per alter. Novell. cap. 7. Hig. part. 1. quæst. 12.* Ans. 16 Hoc non vult pignorantem alium pro alio corporali supplicio afficiendum, sed ipsum pignorantem injuria adfici. 17 Hinc sumpta est Authentica, *Item & à privatis. Cod. de donationibus.* 18 Privatis facta donatio à Principe excedens summam 500 aureorum, *l. 19. Cod. de sacros. eccles. ult. in fin. Cod. de quadr. præscript. l. 34. vers. exceptis. Cod. de don.* non indiget insinuatione: ut nec facta principi à privatis, *ut hic.* 19 Qui non requirebantur lege Zenonis, *l. 31. Cod. de donat.* 20 Argumentum ab æquitate sumptum observa. 21 *d. l. 31.* 22 Id est, anno 554.

ΤΙΤΛΟΣ ή.

Περὶ τοῦ τὸν ἐν ὑπαρχίαις εἰς ὑπερόριον δικαστήριον παραγόντα, ἐγγύην διδόναι ὡς εἰ μὴ νικήσει τὴν δίκην, δώσει ὅσον ὁ δικάζων ὁρίσει λαβεῖν τὸν συναχθέντα. καὶ Περὶ τοῦ τὸν δεχόμενον βιβλίον, εἴκοσι ἡμερῶν ἔχειν προθεσμίαν ἐπὶ διασκέψει εἰ βούλεται δικάσασθαι, ἢ τὸ δοῦναι αὐτὸν ἀναγκάζεσθαι δικασμόν. καὶ Περὶ τοῦ ἐξωμοσίαν ἀπολαμβανομένου, ὀφείλοντος πάσαν πληρώσαι ζημίαν τῷ συναχθέντι, καὶ ὑπὸ ἔξωθεν τινὰ λοιπὸν λέγειν τὴν δίκην, καὶ ὑποτίθεσθαι. καὶ Περὶ τῆς δίχα προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς συνοικησάσης γυναικὸς ἀπόρου, ὅτ' ἂν καταλιμπάνωνται, εἰς τὸ τέταρτον τῆς περιουσίας, εἴτε ὑπάρχουσι παῖδες, εἴτε μὴ ὑπάρχωσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νγ΄.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων τῆς ἕω, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλοὶ προσιόντες ἡμῖν διδάσκουσι τὸ ἡμέτερον κράτος, ὡς ἀγόμενοί γε ἐνταῦθα τινές, ἢ καὶ εἰς ἑτέρας ἀπάγονται χώρας, ἢ ἐκ θείας ἡμῶν κελεύσεως, ἢ καὶ ἐκ ψήφων δικαστικῶν· ἢ καὶ ταλαιπωροῦνται μὲν τούτοις, ἐκβιάζονται δὲ ὑπὸ τῶν κελεύσεων ἢ τῶν ψήφων ἄγονται. εἶτα οἱ τούτους ἀγαγόντες, καὶ ἀσφαλείας κομισάμενοι ὡς εἴσω ῥητοῦ χρόνου καταλήψονται τὸ ἀφορισθὲν δικαστήριον οἱ παρ' αὐτῶν ἀπαιτηθέντες, αὐτοὶ μένουσιν ἐν τῇ χώρᾳ, τοὺς δὲ ἐπὶ ξένης δαπάναις τῆς παρουσίας ἢ διαχθέντας καταλιμπάνοντες.

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ τοῦ ἐφ' ἑνὸς εἰς ἄλλον τόπον ἐναγομένους ἕλκεσθαι.

Τοῦτο τοίνυν ἐλεοῦντες, θεσπίζομεν, εἰ πλεῖόν τι γένοιτο τοιοῦτον, καὶ ὁ χρόνος πληρωθείη ὃν ἐπὶ τῇ τῆς παρουσίας ἢ τῆς ἀπαγωγῆς ἀσφαλείᾳ αὐτὸς ὁ ἐνάγων ἔταξεν, εἶτα ὁ μὲν ἐναγόμενος παραφυλάξειε τὸ δικαστήριον, ὁ δὲ ἐνάγων ἀπολιμπάνοιτο, καὶ μὴ εἴσω ἡμερῶν δέκα ἀφ' οὗ παραγένοιτο τῇ χώρᾳ, ὁ ἐνάγων ἀπαντήσοι· τὸν μὲν ἐναγόμενον εἰσιόντα παρὰ τῷ δικαστῇ, καὶ τοῦτο διδάσκοντα, παραχρῆμα ἀφεῖσθαι, ὅρκῳ δὲ αὐτοῦ κρίνεσθαι πάσαν δαπάνην ἣν ὑπέστη περί τε τὴν ὁδοιπορίαν, περί τε τὴν ἐν ξένῃ διατριβήν· καὶ ταύτην τὸν δικαστὴν κατακρίνειν τὸν ἐνάγοντα μάτην. καὶ ἐπειδὴ οὐκ εἰώθασιν ἄλλως γίνεσθαι παραγωγαὶ ἢ παρουσίαι, εἰ μὴ οἱ ἐνάγοντες ἐγγυητὰς ἐπὶ ῥητῇ ποσότητι δοῖεν ὡς ἐπεξίασιν τῇ δίκῃ, καὶ κρατήσει τὴν ψῆφον, τοῦτο μὲν τὸ ποσὸν πάντως αὐτοὺς ἀπαιτεῖσθαι, καὶ δίδοσθαι τῷ μάτην συκοφαντηθέντι· εἰ δὲ διὰ τοῦ ὅρκου, καὶ πλέον τι σημάνειεν, (ῥητῆς μέντοι ποσότητος ὁριζομένης παρὰ τοῦ δικάζοντος, ἣν οἱ νόμοι ταξατίωνα καλοῦσι) καὶ τοῦτο προσαπαιτεῖσθαι. ἵνα μάθοιεν μὴ παίζειν εἰς βίους ἀλλοτρίους, ἀλλὰ τὰς κατὰ χώραν αἱρεῖσθαι δικαστήρια, κἀκεῖσε πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἀντιδίκους διακρίνεσθαι.

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ τῆς ἐγγύης τῆς παρὰ τῶν ἑλκυσάντων ἐκ τῶν ἰδίων χωρίων ὑποδίδοσθαι γενομένης.

Ἐπειδὴ δὲ τὰς παρὰ τῶν ἐναγόντων ἐγγύας ὡς ἐπίπαν ἴσμεν ἐνταῦθα διδομένας ἐπὶ ταῖς παραγωγαῖς προσώπων· εἰ δὲ εἰς ἑτέραν ἀπάγονται χώραν, ἴσως διαφυγεῖν τοῦτον τὸν παρατηρησιν· θεσπίζομεν τὸν ἐνταῦθα δικαστήν, ἢ τὸν ἐνδοξότατον ἡμῶν κοιαίστωρα, τὸν ταῖς θείαις ἡμῶν ὑπουργοῦντα γράμμασιν, εἴ τι τοιοῦτο πρᾶξαι κελευσθείη, μὴ ἄλλως εἰς ἑτέραν ἀπαχθῆναι χώραν τὸν ἐναγόμενον, πρὶν ἂν ἐγγυητὴν παρασχοίη ὁ ἐνάγων ἐν τῷ δικαστηρίῳ, καθ' ὃ μέλλει τὸν ἐναγόμενον ἄγειν, ὡς δώσει αὐτῷ τὸ τῶν τόπων διάστημα χρυσίον ὅσον ἂν ὁρισθείη τῷ φεύγοντι, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπεξέλθοι, ἢ ἐπεξελθὼν μὴ κρατήσει τῆς δίκης· κἀκεῖσε πάντα πραχθῆναι ὅσαπερ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ὡρίσαμεν, τοῦ μὲν ὁρισθέντος χρυσίου, παρὰ τῶν ἐγγυητῶν ἀπαιτουμένου, καὶ διδομένου τῷ ἀπαχθέντι· παρεχομένου δὲ παρ' ἐκείνου καὶ τοῦ ὅρκου ἄχρι ταξατίωνος, εἴτε ὀμόσοι καὶ πλέον δεδαπανηκέναι, καὶ τοῦτο λαμβάνοι, καὶ πανταχόθεν φαίνοιτο τέλεια τὰ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας.

ΚΕΦ. γ΄.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τὸν ἐναγόμενον εἰς τὴν δίκην, μετὰ τὴν τοῦ βιβλίου αἴτησιν τὴν εἴκοσι ἡμερῶν προθεσμίαν διδόναι.

Κἀκεῖνο δὲ ἡ μὲν ἀρχαιότης εὖ ποιοῦσα διετύπωσεν, οἱ δὲ νῦν ἐξευρίσκειν τεχνάζουσι, τὴν τῶν ἡμετέρων νόμων φιλανθρωπίαν ἀφορμὴν ποιούμενοι τῆς ἑαυτῶν ἐπηρείας. τῆς γὰρ παλαιότητος βουλομένης τὸν αἰτήσαντα βιβλίον δεξάμενον, ἡμερῶν εἴσω δέκα διάσκεψιν ἔχειν ἐφ' ᾧ καὶ διερευνήσασθαι τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐπιγνῶναι, καὶ ἀπαλλαγῆναι, μετὰ δὲ τὴν τῶν δέκα ἡμερῶν προθεσμίαν τότε καὶ ὑπογράφειν τῷ σταλέντι βιβλίῳ, καὶ τὰς δικαστικὰς πληροῦν ἀσφαλείας· τινὲς δὴ ἀφορῶντες εἰς τοὺς ἡμετέρους νόμους, οἱ μετὰ προκατάρξιν οὐδὲ παραιτεῖσθαι τὸν δικαστήν, οὐδὲ συνδικαστὴν αἰτεῖν συγχωροῦσι, τὸ πρᾶγμα τεχνάζουσι, καὶ μάλιστα τῶν πρακτόρων τὰ τοιαῦτα δολερῶς ἐξευρισκόντων· καὶ ἅμα προσαχθείσης τῆς ὑπομνήσεως, πολλάκις οὐδὲ βιβλίου δεδομένου, οὐδὲ δικαστικῆς ἀσφαλείας, ἄγουσι τὸν ἄνθρωπον ἄκοντα πρὸς τὸν δεδομένον δικαστήν, καὶ οὐδὲν ἐπιστάμενον ἀναγκάζουσι ποιήσασθαι προκατάρξιν. ἵνα ἅπαξ αὐτὸν τῇ προκατάρξει δησάμενοι, ἀφελῶνται, καὶ μηδεμίαν ἔχειν ἄδειαν μήτε παραιτήσασθαι τὸν δικάζοντα, μήτε συνδικαστὴν νῦν αἰτῆσαι, κἂν τύχῃ ὕποπτος ὁ δικαστὴς καθεστώς. ἀλλὰ τὰ προσῆκον ὡς βούλονται, καὶ ὑπὸ ταῖς τέχναις τὸν ἄνθρωπον κατασταθέντες, ὃν βούλονται τρόπον τὰ κατ' αὐτὸν πράττουσι. §. α΄. Θεσπίζομεν τοίνυν, ἐπειδὰν ὑπόμνησις προσαχθείη τινί, πάντως ἐπιδίδοσθαι βιβλίον, καὶ μή, κατὰ τὸ παλαιόν, δέκα μόνων ἡμερῶν ἔχειν τὸν ὑπομνησθέντα προθεσμίαν, ἀλλὰ διπλασίαν, τουτέστιν εἴκοσιν, ὥστε εἴτε παραιτήσασθαι βουληθείη, εἴτε καὶ συνδικαστὴν αἰτῆσαι, ἄδειαν ἔχειν τοῦτο ποιεῖν, ἢ καὶ ἴσως ἐπιγνῶναι τὸ ὄφλημα, καὶ ἀπαλλαγῆναι αὐτὸν τῆς πρὸς τὸν αὐτοῦ φιλικῶς· καὶ μὴ κατ' ἐπήρειαν καὶ ἐπιβουλὴν ὑπὸ δικαστῇ, ἴσως ὑπόπτῳ, ἴσως ἀγνωμονοῦντι, πολλάκις δέ τι καὶ οἰκεῖον ἐπὶ τῷ φεύγοντι διοικουμένῳ· καὶ τοῦ τὴν δίκην ὑπομένοντος, οὐδένα καιρὸν ἔχοντος μαθεῖν ἐφ' οἷς ἐναγόμενος ἀπαιτεῖται. §. β΄. Δεχόμενος δὲ αὐτὸν τὸ βιβλίον, μόνης προσωπικῆς ἐγγύης παρ' αὐτοῦ διδομένης, καὶ τῶν σπορτούλων, ἃς ἡ θεία ἡμῶν παρεχομένων διάταξις, ὑπογράφειν τῷ καλουμένῳ ἀντιρρήσεως βιβλίῳ, δηλοῦντα καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν αὐτῷ τὸ βιβλίον ἐπιδέδοται, ἵνα μὴ καὶ ἐκ τούτου τέχνη τις γένηται. ἐπειδὰν δὲ μέλλοι γίνεσθαι προκατάρξις, παρὰ τῷ δικαστῇ ἐρωτᾶσθαι τὸν φεύγοντα εἰ αἱ εἴκοσι διεληλύθασιν ἡμέραι αἱ τῆς σκέψεως. κἀκεῖνον λέγειν μὲν τἀληθῆ, δείκνυσθαι δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς

TIT. VIII.

DE [1] EXHIBENDIS ET INTRODUCENDIS [2] REIS: ET [3] UT HI QUI CONVENIUNTUR, POST VICESIMUM DIEM PRÆSENTENTUR JUDICIBUS: ET DE IIS QUI JURATORIAM [4] CAUTIONEM EXPONUNT ET ANTE LITIS CONTESTATIONEM ABSENTES FIUNT: ET DE HYPOTHECIS QUÆ APPELLANTUR EX CASU: ET QUÆ PERSONÆ ET QUANDO HOC JUS HABENT: ET DE INDOTATIS [5] UXORIBUS, UT HABEANT QUARTAM PARTEM IN SUBSTANTIA VIRI, ET IPSE VIR IN SUBSTANTIA UXORIS, QUANDO INOPS EST [6] CUI [7] RELINQUITUR. [8]

NOVELLA CONSTIT. LIII.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLurimi adeuntes nostram docent potestatem, quia exhibentur ab aliquibus, aut etiam in alias pertrahuntur provincias ex sacra nostra jussione aut decretis judicialibus: & ad miseriam quidem per hoc aguntur: coacti vero jussionibus aut decretis exhibentur. Proinde qui eos exhibent, etiam cautiones exigentes, *quia intra certum tempus venient ad determinatum judicium ii qui ab eis conventi sunt:* ipsi remaneant in provincia, affligi in peregrinatione sumptibus exhibitum, aut præsentatum relinquentes.

CAP. I.

De reis ab alio loco in alium retrahendis. [9]

HOc [10] igitur miserantes, sancimus si quid fiat tale, & tempus impleatur, quod in cautione exhibitionis aut præsentationis ipse actor constituit, deinde ille quidem observet, in judicio, actor autem desit, & non intra decem [11] dies, postquam reus venerit in provinciam, actor occurrerit: reum quidem ingredientem apud judicem, & hoc docentem, repente dimitti, jurejurando autem ejus judicetur de omnibus expensis, quas pertulit circa viam & circa peregrinam habitationem, & his judices addicant actorem convenientem frustra. Et quoniam [12] mos est non aliter fieri exhibitiones aut præsentationes, nisi actores fidejussores ad certam quantitatem dederint, quia exequentur causam, & suscipient sententiam, hanc quidem quantitatem omnino eos exigi, & dari frustra calumniam passo. Si vero per jusjurandum etiam plus aliquid declaraverit, (certa tamen quantitate definita à judice quam leges taxationem [13] vocant) etiam hoc super exigi, ut cognoscant non illudere vitas alienas, sed in provincia eligere judices, & ibi contra suos adversarios litigare.

CAP. II.

De cautione præstanda ab his qui de proprio territorio sibi obnoxios abstrahunt.

QUia [14] vero ab actoribus fidejussiones plerumque novimus hic datas tanquam [15] in exhibendis personis: si vero in aliam deducantur provinciam, forte declinare hanc observationem: sancimus hic judicem aut gloriosissimum quæstorem nostrum sacris nostris ministrantem literis, si quid tale agere [16] jubeatur: non [17] aliter ad aliam exhibere provinciam reum, antequam fidejussorem præbeat actor in judicio in quod futurus est reum deducere, quia dabit secundum locorum spatium aurum quantumcunque decretum fuerit fugienti [18], si non exequatur, aut exequens non vincat causam: & ibi omnia agi quæcunque in exhibitione decrevimus, definitum vero aurum, à fidejussoribus exigendum, & dandum ei, qui deductus est: præbendo quoque ab illo etiam jurejurando usque ad taxationem: ut si juraverit se etiam amplius expendisse, & hoc recipiat: ut undique videantur perfectæ nostræ legislationes.

CAP. III.

Ut [19] reo in jus vocato post libelli dationem viginti dierum induciæ dentur.

ILlud quoque antiquitas quidem benefaciens disposuit, nunc autem studio machinantur nostrarum legum clementiam [20] occasionem facientes suarum calumniarum. vetustate namque volente conventionis factæ libellum [21] suscipientem, diebus æque decem deliberationem habere, quo possit discutere causam, & forte etiam recognoscere & liberari: post decem autem dierum [22] inducias tunc & subscribere misso libello, & judiciales implere cautiones. Quidam vero respicientes ad nostras leges [23] quæ post [24] litis contestationem neque refutare [25] judicem, neque alium petere judicem permittunt, causam arte machinantur, & maxime executoribus talia dolose adinvenientibus, & mox ut oblata fuerit quælibet admonitio, forte neque libello dato neque judiciali ulla cautione, deducunt hominem invitum ad judicem datum: & nihil scientem compellunt facere litis contestationem, ut semel sub litis contestatione constitutus obligetur, & nullam habeat licentiam neque refutare judicem, neque alium judicem petere, cum forte suspectus judex sit: & sic agunt quæ volunt: & sub suis artibus hominem statuentes, quo volunt modo de eo agunt. §. 1. Sancimus igitur dum admonitio oblata fuerit alicui, modis omnibus offerri libellum: & non secundum antiquitatem decem solummodo dierum habere eum qui admonetur, inducias: sed duplices, hoc est viginti [26], ut sive repudiare voluerit, sive etiam cum eo alium judicem petere, licentiam habeat hoc facere, aut forte cognoscere debitum & liberare se ab adversarii sui contentione amicabiliter, & non per calumniam & circumventionem sub judice constitui forsan suspecto & forsan ingrato, plerunque autem aliquid etiam proprium contra eum dispensante: & eo qui litem sustinet, nullum habente tempus ad agnoscendum ea in quibus conventus occurrit. §. 2. Suscepto vero libello, sola personali [27] fidejussione ab eo data, & sportulis [28] secundum sacram nostram [29] præbitis constitutionem subscribere libello [30], qui appellatur [31] responsionis: & declarare etiam tempus quo ei libellus datus est, ne etiam ob hoc ars quædam fiat: cumque futura est celebrari contestatio litis, apud judicem interrogari fugientem, si viginti dies transierint deliberationis: & illum quidem dicere veritatem: ostendit quoque illud etiam ex die & sub-

1 Hæc sententia titulus hic apud Scrimgerum inscriptus est: Ut qui provincialem hominem extra territorium suum in jus producit, cautionem præbeat, quod nisi litem obtineat præstaturus sit quantum judex eum qui calumniose exhibitus est, capere statuerit. Est & ita conceptus apud Julianum *const.* 47. De reis ab alio loco in alium retrahendis ex divino nutu vel jussu maximæ potestatis, huc pertinet. *c.* 1. *c.* 2. J. *eod.* Est & ita in Indice Reginæ, De exhibendis reis. Goth. Ad materiam hujus Novell. spectat *Novell.* 69. 79. 89. 123. *cap.* 8. Ans.

2 Seu evocandis ex longinquo territorio. unde hic titulus apud Julianum ita concipitur *l.* 187. De reis ab alio loco in alium retrahendis ex divino nutu, vel jussione maximæ potestatis.

3 Ut exhibitiones fiant post 30. dies, *Index Reginæ.* Est & ita apud Julianum *d. loco. n.* 189. de admonitione reorum & in jus vocando. Hæc vero sententia legitur in editione Scring. ut qui libellum suscepit ad deliberandum, an judicio disceptare velit, aut apud datum judicem litigare, viginti dierum spatium habeat, huc refer *cap.* 3. J. *eod.*

4 De juratoriis cautionibus. *Jul. d. loco num.* 190. De his qui juratoriam cautionem præstant. *Index Reginæ.* Quod qui post juratoriam cautionem in judicio non comparet, omnes litis impensas actori persolvat & deinceps causam dicat, datis fidejussoribus. *Scringeriana editionis interpretatio:* huc pertinet *c.* 4. J. *eod.*

5 De casu militiæ. *Index Reg.* huc pertinet *c.* 5. J. *eodem.*

6 De inope muliere, quæ sine dote nupta est, quæ quartam partem defuncti mariti capere debet. *Jul. d. loc. n.* 192. De his qui sine dote aut donatione propter nuptias præmortuo conjuge locupletes, inopes relinquuntur, ut ii sciL quartam partem præmortui conjugis consequantur, sive sint liberi, sive non sint, *Interpres. Scringeriana editionis:* huc pertinet caput sextum. J. *eod.*

7 Persona scil.

8 Id est, quæ superstes manet.

9 *Sub.* sine jussu principis. Quid si retracti vel protracti fuerint ex longinquo? post decimum diem actorem operiri, seu expectare non coguntur: quia jurare in litem eis permittitur de expensis in via & peregrinatione factis.

10 Hinc sumpta est Authentica, *Quod fieri. C. de dilationibus.* 11 Vid. *hic Cujac. & c.* 7. *de præscriptionibus.* 12 *Jul. c.* 187. *in fin.* 13 Reus vocatus in judicium, non comparente actore viatica jurejurando æstimat, quæ tamen judex taxabit moderatione adhibita. 14 *Jul. c.* 188. 15 Id est, in casu, *c.* 1. *J. eod.* 16 Id est, evocari reum ex sua jurisdictione in forum actoris, huc pertinet lex 58. *ff. de jud. c. nostram* 56. *de appellationib.* de evocationibus, vide quædam apud Paponem 1. *arrest.* 5. *n.* 24. 4. *arrest.* 6. *n.* 27. Rebuffum *tom.* 1. *tract. de evocationib.* 17 *Nov.* 112. *c.* 2. id in aliis causibus fieri non solet: & merito: utitur enim quadam via extraordinaria, id est, *rescripto principis*, vel auctoritate præfecti prætorio ad reum extra suum territorium protrahendum. 18 Id est, reo. 19 De admonitione reorum seu in jus vocando *Jul. c.* 189. 20 Clementia nimia calumniam parit, calumniæque occasio est. 21 Βιβλίον ἐντολῆς, admonitionis, libellus citationis. 22 Vid. *c.* 4. *caus.* 3. *quæst.* 3. *Nov.* 56. *c.* 2. *Nov.* 82. *c.* 10. Jure canonico tempus arbitrio judicis relinquitur. *cap. dilectus. De procurator. c. quoniam frequenter §. si vero* ... non conveniunt, Gall. *lib.* 1. *obs.* 73. *n.* 20. Ans. 23 *l.* 14. *in pr. C. de judic. l.* 4. *C. de jurisd. l.* 13. *C. de exceptionib. l.* 52. *ff. de judic.* 24 Post litis contestationem, judex refutari non potest. 25 De refutatione judicis alias dixi, vid. *l.* 4. *C. de in jus vocando. l.* 12. *in pr. C. de jud.* adde Cujac. 9. *obs.* 23. 26 Viginti dierum induciæ dantur reo, ad refutandum judicem. *Nov.* 96. *c.* 2. §. 1. vid. Cujac. ... *præser.* 27 Ὑπομνηστικὴ ἐγγύη, judicio sisti cautionem intelligit, quæ sic dicitur ad differentiam judicatum solvi, quæ de re est, non de persona. 28 Quas tamen, si absolvetur, repetiturus ... *C. de fructib. & lit. expens. l. ult. C. de administr. tutor. l. ult. C. de pr. agent. in reb.* §. 24. *Inst. de act.* An solus reus dat sportulas per conventionem? Placentinus putat. Cui objicitur *Nov.* 86. *c. ult.* lex *ult. C. de* ... *expens. lex ult. C. de agentib. in reb.* quod tamen Cujacio non placet. 29 *Nov.* 17. *c.* 3. *Nov.* 123. *c.* 37. & 28. *Nov.* 82. *c.* 10. 30 Contradictionis sc. *Jul.* 31 Τῆς ἀντιρρήσεως βιβλίον ... *J. eod.* est libellus conventionis qui reo ab actore dari solet, *adjournement.* subscriptio vero ... *J. eod.* non fit ab actore, sed à reo, vid. *Jul. hic, n.* 189. qui ex adverso libelli & ... libelli exemplum se accepisse. ... vero dare, est dare libellum responsionis: Galli, *respondre, fournir de response*, male legitur Haloand. hic ..., exemplum libelli.

& subscriptione [1] libelli, & si dixerit transisse viginti dierum numerum, tunc [2] fieri litis contestationem. In medio [3] autem ei licentiam esse repudiare judicem, & alium petere: aut etiam cum eo judicem percipere, aut certe absolvi amicabiliter: nihil in medio neque damnificando, neque ab executoribus conturbando: sed & judiciariam cautionem exponentem, sicut qui de his judicat, perspexerit: & viginti dierum habentem deliberationem. Si vero hæc non serventur: licet videatur quædam fieri contestatio litis, pro nihilo eam esse, sed licentiam esse, & post hujusmodi contestationem litis intra definitos viginti dies sic omnia agere, tanquam si neque ab initio facta sit quædam contestatio litis.

Cap. IV.

De juratoriis cautionibus.

SI [4] vero semel repudians judicem, alium acceperit: non sinimus [5] ei eum qui petitus est, rursus repudiare. Sicut enim ejus curam habemus, etiam per dilationem [6] agi aliquid adversus actorem, modis omnibus aversamur: si vero etiam quidam jurant quia observabunt: & antequam contestatio litis fiat, ab hac maxima disparent civitate, licentiam esse etiam non facta litis contestatione adire actorem statutum judicem, & hoc denuntiare. Illum vero (siquidem administrator [7] sit) jubere omnimodo exhiberi reum tanquam perjurum [8] & pene sui accusatorem per fugam [9] factum. Si vero non administrat [10], sed datus sit à quodam judice sive ex sacra forma aut jussione, aut etiam ab aliquo administratore: ad illum renuntiare, à quo datus est, ut deducatur ab illo: ne causa maneat actori undique desolato, judice agere aliquid non valente, eo quod nondum apud eum facta sit litis contestatio: illo contemnente legem & juramentum suum manifestatione sua, & actorem extra omne legitimum adjutorium relinquente. §. 1. Igitur ne latente eo, & tardata exhibitione, causa maneat suspensa: examinet [11] ut potuerit judex in quam terram abiisse dicitur: & det inducias certas, ut nisi intra eas occurrerit, (liberam [12] tamen hujus rei fiduciam habens, si non forte studio actoris impediatur, aut venire prohibeatur) tunc secundum unam [13] partem examinet negotium, & in possessionem mittat actorem rerum ejus secundum [14] mensuram declarati debiti: ipsumque in possessionem missum, habere etiam rem debiti servandi [15] causa: & tunc si ille occurrerit [16], omne ei prius salvet [17] damnum: & tunc recipiens res, & fidejussorem præstans, prosequatur causam.

Cap. V.

De hypothecis militiarum [18] ex casu, qua persona & quando hoc jus habeant.

OPtimum [19] quoque etiam hoc propter dubitationum quæstionem lege communi determinare. Primum namque fuerunt dubitationes plurimæ, utrum oporteat [20] militias sub hypotheca [21] deduci vinculis, an etiam his liberas esse: sed hoc quidem jam definitum est lege [22]: & certæ consistunt militiæ quæcunque vendi aut obligari possunt. Nos autem ex majoribus causam considerantes, scimus, quia ex antiquis temporibus non erat in militiis hypotheca, sed quædam nomina omnino antiqua & deficientia in talibus efferebantur. Paulatim vero imperatores interpellantium [23] creditorum miserati: hæc præbebant, cum utique omnis militia publica existeret, nullum quæstum omnino alium quam ex imperiali munificentia habens.

§. 1. Propterea igitur sancimus ea quæ appellantur ex [24] casu, non omnibus prompte subjacere: nisi tamen creditor fuerit, qui *ad hoc ipsum* mutuavit, *ut militia illi emeretur*: alioqui aliis creditoribus non prompte damus hoc: sed si quidem filii fuerint aut uxor defuncti, istos omnibus præponimus [25] modis, ut adeant nos: & secundum jussionem nostram hoc habeant, non [26] tanquam paternam hereditatem, si in aliis inops sit, sed tanquam imperialem munificentiam: ut & substantiam relinquentibus, & non habentibus, merito solatium præbeamus. Si vero nullus eis neque filius neque uxor fuerit, neque creditor qui ad ipsam militiam mutuavit: tunc & aliis creditoribus præbemus hoc, ne videamur inhumanum aliquid facere, & non propter piam & Deo placentem actionem ponere legem. De militia quippe spectabilium Silentiariorum [27] proptie datis & largitis eis privilegiis in sua virtute manentibus.

Cap. VI.

De muliere inope indotata. [28]

QUoniam [29] vero ad clementiam omnis à nobis aptata est lex, videmus autem quosdam cohærentes muneribus indotatis, deinde morientes & filios quidem ex lege vocatos ad paternam hereditatem, mulieres autem licet decies millies in statu legitimæ conjugis manserint, attamen eo quod non sit facta neque dos neque antenuptialis donatio, nihil habere valentes, sed in novissima viventes inopia [30]: propterea sancimus providentiam fieri etiam harum & in successione morientis, & hujusmodi uxorem cum filiis vocari. & sicut scripsimus legem [31] volentem, si sine dote existentem uxorem vir dimiserit, quartam [32] partem ejus substantiæ accipere eam: sic etiam hic, quoniam contingit [33] forte paucos aut plures esse filios, quartam partem ejus substantiæ habere mulierem, sive plures, sive minus filii fuerint. Si tamen legatum aliquod reliquerit ei vir minus quarta parte, compleri [34] hoc: ut sicut læsas eas juvamus, si forte dimissæ fuerint à viris indotatæ consistentes: ita vel si perduraverint semper cum eis, eadem fruantur providentia, scilicet omnibus secundum instar illius nostræ constitutionis quæ quartam decernit eis, etiam hic servandis similiter quidem in viris [35], similiter autem in mulieribus, communem namque etiam hanc super eis ponimus legem, sicut & præcedentem. §. 1. Si vero quasdam res proprias mulier in domo viri aut alibi repositas habuit, harum actionem [36] & retentionem habeat omnibus modis imminutam: subjacere hujusmodi rebus viri creditoribus nullo modo valentibus: nisi forte secundum quod in illius jure ex hac lege heres extiterit. §. 2. Hæc itaque dicimus si conjunctorum alter dotem aut antenuptialem donationem non faciens, inops aut vir aut mulier inveniatur, & moriens quidem aut vir aut mulier locuples sit, ille vero vel illa superstes pauper existat. Nam si aliunde [37] forsan habeat: non offerentem dotem, aut non dantem propter nuptias donationem, non erit justum gravare filios per successionem: quoniam lex alia est nostra dicens dotem non [38] offe-

ἡμέρας τοῦ βιβλίου, καὶ τῆς ὑπογραφῆς τῆς κατὰ τὸ βιβλίον. καὶ εἰ φαίη παρελθεῖν τὸν τῶν εἴκοσι ἡμερῶν ἀριθμόν, τηνικαῦτα γενέσθαι τὴν προκατάρξιν. ἐν μέσῳ δὲ ἄδειαν εἶναι καὶ παραιτεῖσθαι τὸν δικαστὴν καὶ ἕτερον αἰτεῖν, ἢ συνδικαστὴν αὐτῷ λαμβάνειν ἢ καὶ ἀπαλλάττεσθαι φιλικῶς, οὐδὲν ἐν μέσῳ οὐδὲ ζημιούμενον, οὐδὲ παρὰ τῶν πρακτόρων ταραττόμενον ἀλλὰ τήν τε δικαστικὴν ἀσφάλειαν ἐκτιθέμενον, καθάπερ ἂν οἱ ταῦτα κρίνοντες συνίδοιεν· τήν τε τῶν εἴκοσι ἡμερῶν ἔχειν διάσκεψιν. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ διαφυλαχθείη, κἂν δόξειέ τις γενέσθαι προκατάρξις, αὐτὴν μηδεμίαν αὐτὴν εἶναι, ἀλλ' ἄδειαν εἶναι, καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην προκατάρξιν, εἴσω τῶν ὡρισμένων εἴκοσι ἡμερῶν, οὕτως ἅπαντα πράττειν ὡς ἂν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγεγόνει τις προκατάρξις.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῆς μεθ' ὁρκωμοσίας ἐγγύης.

ΕΙ δὲ ἅπαξ παραιτησάμενος τὸν δικαστὴν, ἕτερον λάβοι, οὐ δίδομεν αὐτῷ καὶ τὸν ἐναγόμενον αὖθις παραιτεῖσθαι. ὥσπερ γὰρ αὐτοῦ κηδόμεθα, οὕτω καὶ τὸ δι' ἀναβολῆς πράττεσθαί τι κατὰ τοῦ ἐνάγοντος, παντελῶς ἀποστρεφόμεθα. Εἰ δὲ καί τινες διομόσαιντο μὲν ὡς παρεδρεύσουσι, πρὸ δὲ τῆς προκατάρξεως φύγοιεν, τῆς μεγάλης ταύτης ἀφανεῖς γενόμενοι πόλεως, ἄδειαν εἶναι, καὶ μὴ γενομένης προκατάρξεως, προσιέναι τὸν ἐνάγοντα τῷ ἀφωρισμένῳ δικαστῇ, καὶ ταῦτα προσαγγέλλειν. ἐκεῖνον δὲ, εἰ μὲν ἄρχων εἴη, κελεύειν ἐκ παντὸς τρόπου τοῦτον ἄγεσθαι τὸν ἐναχθέντα, ὡς καὶ ἐπίορκον, καὶ σχεδὸν ἑαυτοῦ κατήγορον τῇ φυγῇ γενόμενον. εἰ δὲ οὐκ ἄρχοι, δοθείη δὲ ἔκ τινος δικαστής, εἴτε ἐκ θείου τύπου τυχὸν, ἢ κελεύσεως, ἢ καὶ παρά τινος ἄρχοντος, ἐπ' ἐκεῖνον ἀναφέρειν, ὥστε ἀχθῆναι παρ' ἐκείνου, καὶ μὴ τὸ πρᾶγμα μένειν τῷ διώκοντι παντάπασιν ἄπορον, οὐκ ἐπὶ τοῦ δικαστοῦ πρᾶξαί τι δυναμένου, διὰ τὸ μήπω γενέσθαι παρ' αὐτῷ προκατάρξιν, ἐκείνου τε καταφρονήσαντος τῶν νόμων καὶ τῆς διωμοσίας τῆς ἑαυτοῦ, καὶ τὸν διώκοντα πάσης ἐννόμου βοηθείας ἀπολιμπάνοντος. §. α'. Ὅπως δ' ἂν ἐκ τοῦ μὴ λανθάνοντος αὐτοῦ, καὶ βραδυνούσης τῆς παραστάσεως, τὸ πρᾶγμα μένοι μετέωρον, ἐξεταζέτω πυνθανόμενος ὁ δικαστὴς ὅποι γῆς ἀποδεδημηκέναι λέγεται, καὶ διδότω προθεσμίαν ῥητὴν, ὥστε εἰ μὴ εἴσω ταύτης ἀπαντήσειε, (ἐλευθέραν μέντοι ταύτης παρρησίαν ἔχων, ἀλλὰ μὴ, ὡς εἰκὸς, ἐξεπίτηδες παρὰ τοῦ διώκοντος κωλυόμενος, ἢ κωλυόμενος ἐλθεῖν) τηνικαῦτα κατὰ μίαν μοῖραν ἐξεταζέτω τὴν ὑπόθεσιν. καὶ ἐπὶ νομὰς πεμπέτω τὸν διώκοντα τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ διαφανέντος χρέους. ὥστε αὐτὸν εἰς νομὴν πεμφθέντα, ἔχειν τὰ πράγματα χρέους ἕνεκεν φυλακῆς. καὶ τηνικαῦτα εἴπερ ἐκεῖνος ἀπαντήσοι, πᾶσαν αὐτῷ πρότερον διαλύσαι τὴν ζημίαν, εἶτα τι ἀπολαμβάνοντα τὰ πράγματα, καὶ ἐγγυητὴν παρεχόμενον, ἀγωνίζεσθαι τὴν ὑπόθεσιν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑποθηκῶν ἐκ τοῦ κάσου, ποῖα πρόσωπα καὶ πότε τοῦτο κράτος ἔχει.

ΚΑλὸν δ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο, περὶ τὴν τῶν ἀμφισβητουμένων ζήτησιν, νόμῳ κοινῷ διορίσασθαι. πρότερον μὲν γὰρ γεγόνασιν ἀμφισβητήσεις πολλαί, πότερον δεῖ τὰς στρατείας ὑπὸ τοὺς τῆς ὑποθήκης ἄγεσθαι δεσμοὺς, ἢ τούτων ἐλευθέρας εἶναι. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἤδη κέκριται νόμῳ, καὶ πρόδηλοι καθεστήκασιν αἱ στρατεῖαι ὁπόσαι, διὰ τὸ πιπράσκεσθαι, καὶ ὑποτίθεσθαι δύνανται. ἡμεῖς δὲ τὸ πρᾶγμα ἐκ μειζόνων θεωροῦντες, ἴσμεν ὡς οὐκ ἐκ τοῦ πλείονος χρόνου οὐκ ἦν ἐπὶ ταῖς στρατείαις ὑποθήκη, ἀλλά τινα ὀνόματα παντελῶς ἀρχαῖα καὶ ἐκλελοιπότα ἐν ταῖς τοιαύταις ἐφέρετο. κατὰ μικρὸν δὲ οἱ αὐτοκράτορες τοὺς προσιόντας τῶν δανειστῶν ἐλεοῦντες, ταῦτα ἐδίδοσαν. καίτοι πάσης στρατείας δημοσίας οὔσης, καὶ οὐδένα πόρον παντελῶς ἕτερον ἢ τὸν ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἐχούσης. §. α'. Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, τὰς ἐκ τοῦ κάσου καλουμένας στρατείας μὴ παντὶ προχείρως ὑποκεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ δανειστὴς εἴη ὁ εἰς αὐτὸ τοῦτο δανείσας, ἐφ' ᾧ τῆς στρατείας ἐκεῖνον τυχεῖν, ἐπεί τοιγε τοῖς ἄλλοις δανεισταῖς οὐ προχείρως δίδομεν τοῦτο. ἀλλ' εἰ μὲν παῖδές εἰσιν ἢ γαμετὴ τῷ τελευτήσαντι, τούτους πᾶσι προτάξομεν τρόποις, ὥστε προσιέναι τε ἡμῖν, καὶ κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν ταῦτα κομίζεσθαι, οὐχ ὡς πατρῴαν κληρονομίαν, εἴγε τις ἄλλως ἄπορος εἴη, ἀλλὰ βασιλικὴν φιλοτιμίαν, ἵνα καὶ τοῖς οὐσίαν καταλιμπάνουσι καὶ τοῖς οὐκ ἔχουσι τὰ εἰκότα βοηθῶμεν. Εἰ μέντοι μηδεὶς αὐτοῖς εἴη παῖς εἴτε γυνὴ καθεστήκοι, μηδὲ δανειστὴς ὁ εἰς αὐτὴν τὴν στρατείαν δανείσας, τηνικαῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις δανεισταῖς μεταδίδομεν τοῦ τοιούτου ἵνα μὴ δόξωμεν ἀπάνθρωπόν τι ποιεῖν, καὶ οὐ δι' εὐσεβῆ καὶ θεῷ ἀρέσκουσαν πρᾶξιν τιθέναι τὸν νόμον. τὸ γὰρ τῆς στρατείας τῶν περιβλέπτων σιλεντιαρίων ἰδίως δεδομένων καὶ πεφιλοτιμημένων αὐτοῖς προνομίων, ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰσχύος μένοντα.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῆς ἐν ἀπορίᾳ ἀπροικίου γυναικός.

ΕΠειδὴ δὲ πρὸς φιλανθρωπίαν ἅπας ἡμῖν ὁ νόμος ἥρμοσται, ὁρῶμεν δέ τινας συνοικοῦντας γυναιξὶ προικῶν χωρὶς, εἶτα τελευτῶντας, καὶ τοὺς μὲν παῖδας ἐκ τοῦ νόμου καλουμένους πρὸς τὸν πατρῷον κλῆρον, τὰς δὲ γυναῖκας, κἂν εἰ μυριάκις ἐν τάξει νομίμων γαμετῶν συνῴκησαν, ἀλλ' οὖν, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι μήτε προῖκα μήτε προγαμιαίαν δωρεὰν, μηδὲν ἔχειν δυναμένας, ἀλλ' ἐν ἐσχάτῃ συζώσας ἀπορίᾳ· διὰ τοῦτο θεσπίζομεν πρόνοιαν γίνεσθαι τούτων, καὶ ἐν τῇ διαδοχῇ τοῦ τελευτήσαντος, καὶ τὴν τοιαύτην γαμετὴν μετὰ τῶν παίδων καλεῖσθαι. καὶ ὥσπερ ἐγράψαμεν νόμον βουλόμενοι, εἴπερ ἄπροικον οὖσαν τὴν γαμετὴν ἀνὴρ ἀποπέμψοιτο, τὸ τέταρτον μέρος τῆς αὐτοῦ περιουσίας λαμβάνειν αὐτὴν, οὕτω κἀνταῦθα, ἐπειδήπερ εἰκὸς ὀλίγους ἢ πλείους εἶναι παῖδας, τὴν τετάρτην τῆς περιουσίας μοῖραν κομίζεσθαι τὴν γυναῖκα, εἴτε πλείους, εἴτε ἐλάττους οἱ παῖδες εἶεν. Εἰ μέντοι πρόσθηκέ τι καταλέλοιπεν αὐτῇ ὁ ἀνὴρ ἔλαττον τῆς τετάρτης μοίρας, ἀναπληροῦσθαι τοῦτο. ἵνα καθάπερ ἀδικουμέναις αὐταῖς βοηθήσωμεν, εἴτε ἀποπεμφθεῖεν παρὰ τῶν ἀνδρῶν ἄπροικοι καθεστῶσαι, οὕτω κἂν εἰ μένοιεν μέχρι παντὸς παρ' αὐτοῖς, τῆς αὐτῆς ἀπολαυέτωσαν προνοίας. δηλαδὴ πάντων κατὰ μίμησιν ἐκείνης ἡμῶν τῆς διατάξεως τῆς τὸ τέταρτον ἀφοριζούσης αὐταῖς, κἀνταῦθα κρατούντων, ὁμοίως μὲν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν. κοινὸν γὰρ καὶ τοῦτον ἐπ' αὐτοῖς τίθεμεν τὸν νόμον, ὥσπερ δὴ καὶ τὸν ἔμπροσθεν.

§. α'. Εἰ μέντοι τινὰ ἰδίᾳ ἡ γυνὴ πράγματα κατὰ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς ἢ ἀλλαχόθι ἀποκείμενα ἔχοι, τούτων τὴν διεκδίκησιν καὶ τὴν ἀντίληψιν ἔχειν πᾶσι τρόποις ἀμείωτον· ὑποκεῖσθαι τούτοις πράγμασι τοῖς τοῦ ἀνδρὸς δανεισταῖς κατ' οὐδὲν δυναμένων, πλὴν εἰ μὴ καθ' ὅσον τῷ ἐκείνου δικαίῳ ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου συγκληρονομοίη. §. β'. Ταῦτα δὲ φαμὲν, εἴπερ τῶν συνοικούντων θάτερος προῖκα ἢ προγαμιαίαν δωρεὰν μὴ ποιησάμενος, ἄπορος ἢ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ διάγοιτο· ἀπὸ τοῦ μὲν πλουτοῦντος ἢ τῆς πλουτούσης, ἀπορίᾳ δὲ τῷ ἐκείνου τελευτήσαντος, τὸν δὲ περιόντα ἢ τὴν περιοῦσαν πένεσθαι. ἐπεί τοιγε εἴπερ ἀλλαχόθεν ἴσως εὐποροίη. τὴν οὐκ ἐπιδοῦσαν προῖκα ἢ τὸν οὐκ ἐπιδόντα τὴν διὰ γάμον δωρεὰν οὐκ ἂν εἴη δίκαιον βαρύνειν τοὺς παῖδας τῇ διαδοχῇ τοῦ

γυναι-

1 Ἐπιγραφῆς τῆς κατὰ βιβλίον ἐντεύξεως.
2 His addi cupio quæ de litis contestatione scripsi ad tit. Cod. de litis contest.
3 Id est, ante viginti dies elapsos.
4 Hinc sumpta est Authentica, *Et qui jurat. C. de bon. auct. jud.*
5 Judex petitus repudiari non potest.
6 Dilationibus nimiis rei conventi actor non est opprimendus.
7 Id est, inter majores magistratus.
8 Qui juravit judicio sisti, nec comparet, ut perjurus, manu injecta, si postea reperitur: prehendi potest.
9 Fugitivus præsumitur jura destitui. Adversus fugitivum præsumitur, adde *l. 15. C. de probat.* Fuga suspectum reddit, eum qui fugit. Fugitivus damnato comparatur. *tit. C. de fugit.*
10 Id est, non sit magistratus.
11 Inquisitio latria domiciliique rei latitantis, judicis officio facienda præsentia in actoris gratiam.
12 Potest enim reus metu potentiæ adversarii non comparere, *l. 1. §. 3. ff. de eo per quem.*
13 Κατὰ μίαν μοῖραν. *Suring.* id est, *principaliter.*
14 Olim in universa bona mittebantur. *l. 1. ff. quib. ex caus. in possess.* Goth. *l. 6. §. sed si Cod. de his qui ad Eccles.*
15 *l. pen. Cod. de pign.* id est, pignoris causa, ut creditor præsens in tantum modum jus habeat pignoris, quantus est debitæ quantitatis modus, & hic quidem fructus est contumaciæ, de quo adde *l. 73. ff. de judic. l. 11. C. de jud. l. 2. in fin. Cod. ubi in rem. l. 8. C. quomodo & quando judex.*
16 Integris omnibus bonis nondum venditis.
17 Servet, restituat. *l. 15. C. de jud.*
18 Τὰς ἐκ κάσου στρατείας vocant Græci, *25. Eclog. 6.* & Julianus hoc loco titulum facit, De casu militiæ *c. 191.*
19 Hæc sumpta est Authentica, *Quod obtinet. Cod. de pignor.*
20 Id est, liceat.
21 *l. ult. C. de pign. l. 5. C. qui milit.*
22 *d. l. ult.* adde *Nov. 35. in fin. T. Nov. 97. c. 4.*
23 Militiarum hypothecæ indulta creditoribus.
24 Qui Titio pecuniam credidit ut militaret, Titio defuncto, scholæ placito fruetur, *Jul. const. 47. num. 191.* id est, ea commoda feret, easque annonas vindicabit jure hypothecæ, quas defunctus à fisco percipiebat, si modo militia, de qua agitur, vendi potuit, *l. 52. § 2. ff. de act. empt.* nam quæ vendi non possunt militiæ pignorantur inutiliter, nec transferuntur in alium. *l. ult. C. de pign. l. 3. §. 7. ff. de minorib.* Militia adjutorum quæstoris. *Nov. 35.* silentiariorum, *l. 30. §. ult. C. de inoff. l. ult. C. de silentiar. Jul. hic.* domesticorum, *arg. l. 6. §. 3. C. de advoc. divers. judic.* vendi potest: ergo & pignorari, *l. 9. §. 1. ff. de pign. l. 1. C. Si aliena res pignor.* Certaminum commoda non possent pignorari, *l. 3. C. quæ res pign. oblig.* possunt tamen ex causa judicati capi, *l. 4. C. de re jud.* ut & stipendia armatorum militum, *l. 4. C. de execut. rei jud.* & eodem modo commoda ecclesiastica, vid. *hic Cujac.*
25 Liberi & uxor percipiunt annonam seu scholæ placitum militiæ defuncti, & creditori defuncti præferuntur: quia & si non fiat heredes defuncti, scholæ placitum ad eos lege defertur, *Jul. hic. l. 11. in fin. Cod. de proxim. sacror. scrin.* Quod si creditor eum in finem pecuniam credidit, ut militia emeretur, eamque specialiter pro debito pignoravit creditori, erit eo casu potior muliere liberisque defuncti, *T. ead.* adde *Anton. Mercatorem 3. Not. 14.*
26 Id est, etsi patri heredes non extiterint.
27 Hujusmodi enim militia pignorari potest & vendi.
28 Et quæ quartam partem bonorum defuncti mariti capere debet, *Jul. c. 192.* vel ita, quæ partem percipit in bonis mariti defuncti: seu de legitima, quæ uxori inopi debetur ac præstatur in bonis mariti mortui.
29 Hinc sumpta est Authentica, *Præterea. C. unde vir & uxor.*
30 Alim non, *l. un. C. unde vir & uxor. l. 3. C. quor. bon. §. 2. J. eod. Jul. hic.*
31 *l. ult. C. de repud. Nov. 22. c. 18.*
32 Si tres liberi defuncto fuerint, & uxor ejus inops, uxor quadrantem accipiet: si plures, virilem usufructu tenus. *Nov. 117. c. 5.* quin, proprietatis jure, ex *Nov. Leon. 106.*
33 *Novell. 74. cap. 5. in fi.*
34 Mulier inops potest agere ad supplementum quartæ sibi debitæ in bonis mariti locupletis.
35 Quartam viro competentem in bonis uxoris locupletis defunctæ observa.
36 Mulier res suas mortuo marito retinere potest ac vindicare: & ita mariti creditores excludere, nisi marito successerint.
37 Dives uxor quartam non habet in bonis mariti.
38 Indotatam uxori maritus donare propter nuptias non potest: ultima tamen voluntate aliquid ei relinquere potest.

συγκαλύπτοιτο, διότι νόμος ἄλλος ἐστὶν ἡμέτερος, τὴν γυναῖκα μὴ εἰσενηνεγκυῖαν προῖκα, μὴ δύνασθαι τὰ τοῦ ἀνδρὸς οἰκειοῦσθαι διὰ προγαμιαίας δωρεᾶς· ὅπερ καὶ ἐνταῦθα βουλόμεθα κρατεῖν. πλὴν εἰ μὴ αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ἢ προσέθηκεν αὐτῇ ἢ τι μέρος τῆς ἐνστάσεως κατέλιπε, γίνεσθαι γὰρ τοῦτο οὐδένα βασκαίνομεν τρόπον, ἵνα διὰ πάντων ἡμῖν σύμφωνα τὰ τῶν νόμων τηροῖτο, καὶ ἡ ἀπορία τοῦ συνοικοῦντος διὰ τῆς εὐπορίας τοῦ θατέρου θεραπεύοιτο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παριστάμενα ἡμῖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ κρατεῖν καὶ πέρας ἐπιθεῖναι σπουδασάτω, διὰ τῶν παρ' αὐτῆς ἐκπεμπομένων κηρυγμάτων ἅπασιν αὐτὰ καταστήσασα φανερά· ὥστε αὐτοὺς κατὰ ταῦτα ζῆν τε καὶ πολιτεύεσθαι. Dat. Kalend. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Περὶ τοῦ τὴν τῶν ἐναπογράφων διάταξιν χώραν ἔχειν ἀφ' οὗ ἐξεφωνήθη. καὶ περὶ τοῦ πάντα εὐαγῆ οἶκον καὶ ἑτέρῳ τοιούτῳ εὐαγεῖ ἐξεῖναι ποιεῖσθαι τὰς ἀμοιβαίας συναλλαγὰς τῶν ἀκινήτων κτήσεων, δεκρέτου προτεθειμένου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νδ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΝ τινι τῶν ἡμετέρων διατάξεων, οὐδὲν ἀσαφὲς ἐχούσῃ, κεκίνηνται ζητήσεις, τινῶν ἐξεπίτηδες καὶ πρὸς τὸν ἑαυτῶν σκοπὸν ἀσάφειαν ἐπαγόντων αὐτῇ. ἐλευθερίας γὰρ ὄντες ἐρασταί, ἔναγχος τεθείκαμεν νόμον ὥστε μή, κατὰ τὸ παλαιόν, εἰ ἐξ ἐναπογράφου καὶ ἐλευθέρου προσώπου προέλθοι γονή, πάντως αὐτὴν ἀκολουθεῖν τῇ ἐναπογράφου τύχῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς δουλικῆς τύχης παρατήρησιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐναπογράφων νομίζεσθαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς γαστρὸς κατάστασιν καὶ τὴν τοῦ τεχθέντος γνωρίζεσθαι τύχην. ἐξ ἐλευθέρας γὰρ μητρὸς προελθεῖν δοῦλον βρέφος ὁ ἡμέτερος εὐεργετῶν οὐκ ἠβουλήθη νόμος. ὥστε εἰρηκότες ἐν τῷ νόμῳ, εἴτε τινὲς συνοικοῦσι γυναιξὶν, εἴτε καὶ συνῳκήκασιν, εἴτε παιδοποιήσαιεν, οὕτω τὸν νόμον ἐπὶ τοῖς τικτομένοις κρατεῖν. τινὲς δὲ οὕτως ἀνοήτως ἢ κακοήθως ἑρμηνεύειν ἐπιχειρήσαιεν τὸν νόμον, ὥστε κἂν εἰ πρὸ τῆς διατάξεως ἐτέχθησάν τινες, κἂν εἰ σφόδρα εἶεν πρεσβῦται, νομίζειν αὐτοὺς ἐλευθεροῦσθαι, ὥσπερ ἄρτι τικτομένους, ἀλλ' οὐ μακρῷ προειληφότας τὸν νόμον. καίτοιγε ἡμεῖς τοιαύτην ἔχομεν ἔννοιαν, ὥστε εἴτε συνοικοῦσιν ἤδη τινὲς γαμεταῖς, εἶτα μετὰ τὸν νόμον παιδοποιοῦσιν, εἴτε μὴ συνοικοῦσι μέν, ὕστερον δὲ γήμαιεν, τοὺς μετὰ τὸν νόμον τικτομένους ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ νόμου δεδομένην ἐλευθερίαν.

ΚΕΦ. α'.

Ὥστε τὸν ἐξ ἐναπογράφου τε καὶ ἐλευθέρας τεχθέντα ἐλεύθερον εἶναι.

ΙΝα μὴ τοίνυν ἐξῇ τεχνάζειν καὶ κακουργεῖν, καὶ τοὺς τῶν χωρίων βλάπτειν δεσπότας ταῖς τοιαύταις ἑρμηνείαις, διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, πάντας τοὺς τεχθέντας ἐκ τοῦ καιροῦ τοῦ νόμου, τούτους καὶ μόνους ἐλευθέρους ἐναπογράφου τύχης εἶναι, εἴπερ ἐξ ἐλευθέρων γεγόνασι μητέρων· παντὸς τοῦ προειληφότος τῷ παλαιῷ πεφυλαγμένου νόμῳ.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ πῶς οἱ τῶν εὐαγῶν τόπων οἰκονόμοι τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀμείβειν δύνανται, ἐξαιρουμένης τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐκκλησίας.

ΕΠειδὴ δὲ ἔναγχος νόμον ἐγράψαμεν, θεραπεύοντες κακά τινα τὰ περὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐκποιήσεις, καὶ θελήσαμεν, εἰ μὲν δημόσιον ὄφλημα εἴη, δύνασθαι αὐτὰς καὶ ἐκποιεῖν, σὺν ἀκριβείᾳ μέντοι πάσῃ, κατὰ τὴν τοῦ νόμου παρατήρησιν· εἰ δὲ ἰδιωτικὸν χρέος, pro soluto δίδοσθαι πρᾶγμα ἀκίνητον, καὶ κατὰ μηδὲν δοκεῖν προσκρούειν τῷ προτεθέντι νόμῳ, τῷ πᾶσαν ἐκποίησιν εἴργοντι· κἀκεῖνο προστίθεμεν, ὥστε εἰ κατά τινα ἀναπόδραστον πρόφασιν, καὶ συμφέρουσαν τῷ τε διδόντι, τῷ τε λαμβάνοντι εὐαγεῖ οἴκῳ, τουτέστιν ἢ ἐκκλησίᾳ πρὸς ἐκκλησίαν, ἢ πτωχείῳ πρὸς πτωχεῖον, ἢ ξενῶνι πρὸς ξενῶνα, καὶ ἁπλῶς εὐαγεῖ οἴκῳ πρὸς ἕτερον σεβάσμιον οἶκον, τουτέστιν ἢ ἐκκλησίᾳ πρὸς πτωχεῖον, ἢ μοναστηρίῳ πρὸς εὐαγῆ οἶκον, ἢ ξενῶνα, ἢ νοσοκομεῖον, ἢ ἐκείνοις πρὸς ἐκκλησίαν, ἢ πρὸς ἄλληλα, ἢ πρὸς ἓν τῶν προειρημένων ἡμῖν ἀριθμηθέντων, ἑτέρῳ οἱῳδήποτε εὐαγεῖ οἴκῳ, ἄδειαν δίδομεν τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν διὰ τοῦδε τοῦ νόμου ἀμείψεις ποιεῖσθαι, καὶ τοῦτο πολιτεύεσθαι· καὶ μὴ μόνον τὴν βασιλείαν, καθάπερ ὁ πρότερος ἔλεγε νόμος, ἄδειαν ἔχειν ἀμείβειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐαγεῖς οἴκους τοὺς τῷ βασιλεῖ πάντων ἀνειμένους θεῷ· οὕτω μέντοι ὥστε καὶ δέκρετον προτίθεσθαι σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ καὶ μεθ' ὅρκου, καὶ παρὰ τῷ τῶν τόπων μητροπολίτῃ ταῦτα σκοπεῖσθαι. καὶ εἴπερ τῆς ἀληθείας ἀποδειχθείη μεθ' ὅρκου ὡς συμφέρον ἐστὶν ἑκατέρῳ μέρει τὸ τοιοῦτο, πεπρᾶχθαί τε αὐτὸ καὶ πολιτεύεσθαι, καὶ κρατεῖν, καὶ μὴ δεῖσθαι μηδὲ ἰδικῆς κελεύσεως, μηδὲ θείου πραγματικοῦ τύπου· ἐχόντων μέντοι τῶν εἰς τοῦτο ἐρχομένων τὴν ἐκ τοῦ μεγάλου θεοῦ κρίσιν, εἴτε παραβαῖεν τὸ προσῆκον, εἴτε τις συμπαιγνία γένοιτο, ἢ τι παρὰ τὸ συμφέρον ἑκατέρου πράττοιτο μέρους. καὶ γὰρ δὴ καὶ ἀραὶ τούτοις ἁπάντων ἐπικείσονται φοβεραί, καὶ ὅσα τὰ θεῖα τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπάγει λόγια, τῶν τε νῦν διατεταγμένων εἴ τι παροφθείη καὶ ὕστερον διελεγχθείη κακοήθως γενόμενον, αὐτὸ μηδὲ γεγενημένον εἶναι. §. α'. Ἐξαιροῦμεν δὲ καὶ τούτου τοῦ νόμου τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, ὥσπερ καὶ τοῦ προτέρου· ἐκείνην γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας κωλύσεως τῶν ἐκποιήσεων ἑστάναι βουλόμεθα, διότι τοῦτο καὶ αὐτοῖς τοῖς προεστῶσιν αὐτῆς ὁσιωτάτοις ἀνδράσι δοκεῖ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ καλῶς ἡμῖν καὶ ὁσίως παριστάμενα, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἐν ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν οἷς ἄρχει, διὰ κηρυγμάτων οἰκείων, κατὰ τὸ σύνηθες, φανερὰ ποιησάτω. Dat. XV. Kal. Septemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Περὶ ἀμείψεως πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἐμφυτεύσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νε'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΝΟμον ἐγράψαμεν ἤδη, τὰς μὲν ἐκκλησιαστικὰς ἐκποιήσεις κωλύοντα, μόνην δὲ ἀμείψιν ἐπιτρέποντα ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ πρός γε τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τῇ κατὰ ταύτην οὖσαν τὴν εὐδαίμονα πόλιν, εἴπερ ἡ βασιλεία λαβεῖν τι παρά τινος τῶν εὐαγῶν οἴκων βουληθείη. ὕστερον μέντοι ἕτερον ἐγράψαμεν νόμον, ὥστε ἐξείλομεν τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, ἐπιτρέψαντες τινὰς ἐκποιήσεις ἅπερ ἐκεῖνος ὁ νόμος λέγει. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωμεν ὥς τινες τὸ τῆς προτέρας διατάξεως κεφάλαιον, ὅπερ ἐπὶ

rentem, non posse res viri acquirere per antenuptialem donationem, quod etiam volumus hic obtinere: nisi tamen ipse vir aut legatum ei, aut aliquam partem institutionis reliquerit, fieri namque hoc nullo invidemus modo: ut omnibus modis concordantiæ legum serventur, & inopia conjugis per divitias salvetur alterius.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo in omnibus valere, effectuique contradere festinet, per præcepta à se conficienda universa faciens manifesta, quatenus ipsi secundum hæc vivant etiam, & conversentur. Dat. x. Kal. Octob. Imper. Dom. Justin. PP. A. anno 21. post Cons. BELIS. V. C. Anno secundo [1].

TIT. IX.

CONSTITUTIONEM [2] QUÆ EX ADSCRIPTITIO [3] ET LIBERA NATOS, LIBEROS ESSE VULT, NON IIS QUI ANTE CONSTITUTIONEM NATI SUNT, SED QUI POST CONSTITUTIONEM PRODESSE. ET UT NE [4] VENERABILES DOMUS COMMUTATIONES FACIANT ADINVICEM IMMOBILIUM RERUM ECCLESIASTICARUM, DECRETO PRIUS INTERPOSITO, EXCEPTA HAC MAJORI ECCLESIA.

NOVELLA CONSTIT. LIV.

Imp. Justinian. August. Ioanni præfecto prætorio, iterum ex consuli & patricio.

PRÆFATIO.

IN quadam [5] nostrarum constitutionum nihil obscuritatis habente, motæ sunt quæstiones ab aliquibus ex studio & ad suam intentionem obscuritatem ei introducentibus. Cum [6] enim *libertatis amatores simus:* nuper posuimus legem [7] *ut non secundum antiquitatem* [8], *si ex adscriptitio & libera persona processisset soboles, omnino eam sequi adscriptitiam fortunam secundum servilis fortunæ observationem: sic etiam super adscriptitiis putari: & secundum ventris statum, ejus etiam qui nascitur considerari fortunam.* Ex libera [9] namque matre procedere servilem partum, nostra benefaciens noluit lex: quoniam diximus in lege, si quidem conjuncti sunt mulieribus, sive etiam conjuncti fuerunt, & filii procreantur: ita legem, in iis qui procreantur, valere. Quidam autem sic fatue aut callide interpretari ausi sunt legem, ut etiam si ante [10] constitutionem nati sunt aliqui, vel si valde sint senes, putent eos liberari tanquam modo natos, & non longe præcedentes legem: cum utique nos hunc habuerimus intellectum, ut si cohærent jam quidem uxoribus, & post legem filii procreati essent, aut non cohærent quidem, postea vero nuptiæ fierent, post legem nati haberent ex lege datam libertatem.

CAP. I.

Ut natus ex adscriptitio & libera sit liber.

NE igitur liceat artibus uti & malignari: & possessionum nocere dominis talibus interpretationibus, propterea sancimus, omnes qui nati sunt à tempore legis [11], hos solutos esse adscriptitia fortuna, si ex liberis nascantur matribus, omne præteritum antiquæ servando legi.

CAP. II.

Ut venerabilium locorum œconomi res ecclesiæ permutari invicem possint, excepta ecclesia Constantinopolitana.

QUia [12] igitur nuper [13] scripsimus legem, medentes iis quæ de ecclesiasticis alienationibus fiunt, & volentes, si quidem publicum debitum sit, posse eas alienare cum omni subtilitate secundum legis observationem. Si vero privatum debitum est, pro [14] soluto dare rem immobilem, & in nullo videri offendere positam legem, quæ omnem alienationem prohibet: etiam illud adjicimus, & per quandam inevitabilem occasionem & utilem danti & accipienti venerandæ domui: hoc est, aut ecclesiæ ad ecclesiam, aut ptochotrophii ad ptochotrophium, aut xenodochii ad xenodochium, aut simpliciter venerabili domui ad aliam reverendam domum: hoc est, aut ecclesiam ad ptochotrophium, aut monasterium ad venerandam domum, aut xenodochium, aut nosocomium, aut illis ad ecclesiam, aut alterutrum, aut unum horum quæ prius à nobis sunt dinumerata, aut alteri cuilibet venerabili domui, licentiam damus præsulibus horum monasteriorum per hanc legem commutationem [15] facere, & hoc valere: & non [16] solum imperium (sicut prior dabat lex) licentiam habere commutare, sed etiam venerabiles domos, quæ [17] regi omnium Deo dedicatæ sunt: sic tamen ut etiam decretum [18] interponatur cum omni subtilitate & jurejurando: & apud locorum metropolitam hoc considerari: & si revera probatum fuerit cum jurejurando, quia utile est utrique parti hoc agi, ratum esse & valere, & non egere neque speciali jussione, neque pragmatico divino typo: habentibus quippe iis qui ad talia conveniunt, magni Dei judicium, siquidem prævaricati fuerint horum quæ competunt, aut quoddam colludium fiat, aut aliquid propter utilitatem utriusque geratur partis. Nam etiam maledicta his omnium terribilia imminebunt, & quæ inferunt eloquia divina peccantibus, & quæ nunc eis disposita sunt, si quid autem prætermittatur, & postea demonstretur maligne factum: pro non facto erit. §. 1. Excipimus [19] etiam hac lege sanctissimam majorem [20] ecclesiam: sicut etiam priori: illam namque in priori prohibitione alienationum stare volumus, quoniam & hoc ipsis gubernatoribus ejus sanctissimis viris videtur.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ nobis bene & sancte visa sunt, & per hanc sanctam declarata sunt legem, in omnibus gentibus quibus præes, per præcepta propria solenniter faciat manifesta. Dat. XV. Kalend. Septemb. CP. Imper. Dom. Justin. Anno XI. [21] post BELIS. V. C. CONS. Anno II.

TIT. X.

UT DE CÆTERO [22] COMMUTATIONES [23] ECCLESIASTICARUM RERUM NON FICTE FIANT AD PIISSIMUM IMPERATOREM, ET HOC MODO AD ALIAS PERSONAS TRANSEANT RES: SED HÆC TANTUMMODO FIANT AD IMPERIALEM DOMUM: ET UT LICEAT PERPETUAS EMPHYTEUSES [24] AGI AB ORATORIIS IN ORATORIA, DECRETO VIDELICET INTERPOSITO: EXCEPTA HAC MAJORE ECCLESIA: NEC TAMEN IN PRIVATAM PERSONAM TRANSEAT EMPHYTEUSIS.

NOVELLA CONSTIT. LV.

Imp. Justin. August. Menna archiepiscopo Constantinopolitano.

PRÆFATIO.

LEgem scripsimus dudum, ecclesiasticas quidem alienationes [25] prohibentem, solam autem commutationem permittentem sanctissimis ecclesiis, necnon sanctissimæ majori ecclesiæ hujus felicissimæ civitatis, dum imperium accipere aliquid ab aliqua venerabilium domuum voluerit, postea siquidem aliam scripsimus legem [26], qua excepimus sanctissimam majorem ecclesiam, permittentes quasdam alienationes quas illa lex dicit. Quia vero cognovimus eo quod aliqui prioris

1 Id est, anno 12.
2 Id est, legem ultimam C. de agric. & censit.
3 Ut constitutio quæ de adscriptitiis agit, locum habeat ex quo publicata est. *Interpret. Scring. edit.* De his qui ex libera matre & adscriptitio patre nati sunt. *Jul. const.* 48. De colonis natis ex liberis personis, *Index Reginæ apud Cujac.* huc pertinet c. 1. J. cod.
4 Ut cuicunque orationis domui, & alii loco sacro cum simili domui aut loco interposito decreto immobilium possessionum commutationes facere liceat, *Interpret. Scr. edit.* Si venerabilis locus cum alio venerabili loco permutationem facere maluerit. *Jul. hic const.* 48. Ut loca sacra prædia invicem commutare possint. *Index Reginæ apud Cujac.* Huc pertinet c. 2. J. cod.
5 Undecimo libro Codicis. *Jul. c.* 193. *l. ult. C. de agricol. & censitis.*
6 Hinc sumpta est Authentica, *Antiqua, C. de infantibus expos.*
7 *d. l. ult.*
8 Olim qui nascebatur ex adscriptitio & libera, erat adscriptitius: hodie ingenuus, ut *hic, & d. l. ult.* Qui sic nascitur in Africa, liber quidem est & res proprias habet: in ordine tamen colonorum est, nec potest prædium dimittere in quo natus est, & alienum excolere. vid. *const. quandam Just. apud Cujac.* 4. *obs.* 28. *eaque extat in Nov.* 162. *c.* 2.
9 Ex libera matre qui nascitur, ingenuus est.
10 Lex non porrigitur ad præteritos casus, nisi nominatim dictum fuerit, vide *l.* 7. *C. de legibus.*
11 Id est, *d. l. ult.*
12 Hinc sumpta est Authentica. *Item C. de sacr. eccl.*
13 *Nov.* 46. adde *Nov.* 7.
14 *d. Nov.* 46.
15 Permutationes bonorum ecclesiasticorum ut fieri possint.
16 Non soli imperatori permutare cum ecclesiis licet res immobiles, sed & ipsis ecclesiis.
17 Argumentum observa: Res principis immobiles cum ecclesia possunt permutari, ergo & ipsius Ecclesiæ: quia Ecclesiæ omnes sanctæ principes, nempe Dei sunt.
18 Dixi ad *Novell.* 46.
19 *Nov.* 46. *c.* 3.
20 Sanctæ Sophiæ.
21 Id est, 537.
22 Ut in posterum.
23 De permutatione rerum ecclesiasticarum, *Interpretatio Beringer.* Ut cum solo principe sacrorum bonorum permutatio fiat, *Index Reginæ.*
24 De emphyteusi rerum ecclesiasticarum, *Bering.* Ut liceat venerabilibus locis perpetuam emphyteusin contrahere inter se factam. *Jul. const.* 49. Ut loca sacra invicem perpetuam emphyteusim contrahere possint, *Index Reginæ.*
25 *Novell.* 7.
26 *Nov.* 46. *cap.* 3. *Nov.* 54. *c.* 2. *in fin.*

constitutionis capitulum, quod de permutatione competentium rerum sanctissimis domibus ad imperium scripsimus, ad atrem legi contrariam converterunt: postulaveruntque nos quidem à sanctissima ecclesia accipere, his autem hæc dare, hinc aggressi sunt multi quidem similibus petitionibus nitentes sacram circumvenire constitutionem. Quæcunque ergo gesta sunt à nobis usque præsentem diem, hæc sub schemate quod nunc est, valere volumus, nullo permutando horum quæ jam à nobis cum sanctissima ecclesia in talibus contractibus gesta sunt, aut cum iis qui hæc à nobis perceperunt.

CAP. I.

De cætero autem sancimus, nulli penitus ullam esse licentiam aliquid tale agere: sed illas solas valere permutationes, quæ ad imperialem domum in hoc factæ sunt, ut perpetuo apud imperium maneant, & non ¹ transferantur ad privatum: neque illarum jus per medium imperium ad eos proficiscatur. Sed si quid tale fiat, licentiam damus reverendissimis œconomis res apprehendere hujusmodi, & trahere eas rursus ad sanctissimam ecclesiam, tanquam si nec ab initio contigisset permutationes harum ad imperium factas: sed servari hoc schema in perpetuum ex præsenti die inchoatum, omnibus, quæ dudum (sicut prædiximus) post priorem legem secundum modum prædictum gesta sunt, ratis manentibus: eo quod illa quidem quæ sic facta sunt, à viris gesta sunt. Nunc autem quidam volunt, illorum exemplo utentes, & nobis esse molesti, & sanctissimam majorem ecclesiam hujus felicissimæ civitatis circumvenire: quod per omne tempus nullo modo fieri volumus. Sed & si fiat quolibet schemate, hoc etiam infirmum esse, & à sanctissima majore ecclesia in perpetuum vindicari: nulla ei temporis præscriptione in hoc objicienda.

CAP. II.

Ut ecclesiis inter se liceat perpetuos contractus emphyteuticos facere.

Illud quoque sancimus, ut aliis omnibus de jure emphyteuseos sanctis, & in sanctissima majore ecclesia, & in aliis omnibus venerabilibus domibus proprium robur habentibus, licentia sit sanctissimis ecclesiis & venerabilibus domibus ad invicem ² & emphyteusim perpetuam agere: decreto quippe hic faciendo: excepta quidem hac sanctissima majore ecclesia in hac celebrata emphyteusi: ut non ad privatam personam extendi omnino possit.

EPILOGUS.

Tua igitur beatitudo, quæ jussa sunt à nobis, custodiat: & iis qui sub ea metropolitanas sedes habent, faciat manifesta, ut & ipsi quæ nobis placuerunt cognoscentes, nihil horum prævaricari præsumant: erit enim universis à Deo judicium & exinde pœna, si quid præter hæc aut ipsi egerint, aut agi permiserint. Dat. III. Non. Novemb. CP. Imperat. DN. JUSTIN. PP. Anno XI. post BELIS. V.C. CONS. Anno II. Indictione prima. ³

TIT. XI.

UT EA QUÆ VOCANTUR INSINUATIVA ⁴ SUPER CLERICIS, IN MAJORE ECCLESIA QUIDEM DENTUR: IN ALIIS AUTEM ECCLESIIS PENITUS NON DENTUR.

NOVELLA CONSTIT. LVI. ⁵

Imperator Justinianus Augustus, Mennæ Archiepiscopo civitatis regiæ Constantinopolitanæ.

PRÆFATIO.

Plurimas aditiones suscipientes, hanc legem dirigere ad tuam beatitudinem justum existimavimus. Qui enim ordinantur à tua reverentia clerici in sanctissimis ecclesiis (absque tamen sanctissima majori ecclesia) omnium patiuntur crudelissima non suscipientibus eos illic ecclesiis, antequam ⁶ quantum voluerint accipiant aurum: & novimus hoc ex frequentibus aditionibus de hoc factis nobis.

CAP. I.

Sancimus igitur, beatitudinem tuam hoc validissime custodire, ut si quidem consuetudo est dare eos, qui ordinantur in sanctissima majore ecclesia, hoc eos præbere: nihil enim de iis quæ dantur in sanctissima majore ecclesia novamus. Præterea vero in aliis omnibus nulli in eis clericorum licentiam esse penitus pro iis quæ vocantur insinuativa ⁷, aliquid ferre. Sed & si quis tale aliquid egerit, illum quidem privari ⁸ sacerdotio: in illius autem officio introire qui missus est: & hanc cum avaritia ferre mercedem: custodire vero hoc etiam Deo amantissimis defensores sanctissimæ majoris ecclesiæ, pœnam formidantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint: sed gratis omnia procedere. Deinde ⁹ etenim defunctiones & ministeria non per venditionem ¹⁰, nec per mercationem fieri aliquam volumus, sed pure & citra redemptionem, sic enim rei digni fient nulla venditione ac mercatione facienda.

EPILOGUS.

†. Tua igitur beatitudo, & qui postea in pontificalibus accesserint sedibus: quæ à nobis ordinata sunt, & per hanc declarata sunt legem, operi effectuique tradere festinet. Dat. III. Kal. Novemb. CP. Imp. DN. JUSTIN. Aug. Anno XI. post BELIS. V.C. CONS. Anno II. ¹¹

TIT. XII.

UT CLERICI QUI RECEDUNT ¹² ALIIS PRO EIS SUBROGATIS, PRÆBEANT SUBROGATIS ¹³ EMOLUMENTA: RECEDENTES AUTEM REMEARE VOLENTES NON SUSCIPI: ET UT SI ¹⁴ QUIS ÆDIFICANS ECCLESIAM, AUT ALITER IN EADEM SERVIENTIBUS MINISTRANS EMOLUMENTA, VOLUERIT ALIQUOS CLERICOS INSTITUERE: NON FORTUITE EOS, SED PROBATIONE SANCTISSIMI PATRIARCHÆ SUSCIPIAT.

NOVELLA CONSTIT. LVII.

Imper. Justin. Aug. Mennæ sanctissimo hujus regiæ urbis archiepiscopo & universali ejus tractus Patriarchæ.

PRÆFATIO.

Plurimi sæpe clerici quibusdam orationis observientes domibus, aut etiam forte ab aliquibus prius instituti, ministrantur eis ab aliquibus solemnes expensæ: deinde separant semetipsos à divinis omnino sacramentis propter quas ipsi noverunt causas, aut pro qualibet occasione recedunt omnino à sanctissima, in qua constituti sunt ecclesia.

CAP. I.

De clericis subrogandis in locum desertorum clericorum.

Sancimus igitur, non ¹⁵ ex hoc fieri prohibitionem sacro ministerio, sed alios subrogari ¹⁶ à Deo amantissimis episcopis, sub quibus ipsæ constitutæ sunt ecclesiæ, & eos hæc accipere. Non enim volumus

---

1 Res ecclesiasticæ delatæ ad imperatorem causa permutationis, privatorum fieri non debent. Sed hoc abrogatum, *Novell.* 119. *c.* 10.

2 Ecclesiæ ad ecclesiam permissa permutatio.

3 Id est, anno 554.

4 Ἐμφανιστικὰ *Scr.* De emphanisticis quæ à clericis exiguntur, *Jul. const.* 50. ut in sola ecclesia Constantinopolitana præbeantur insinuationes. *Index Reginæ.* Insinuativa sunt quæ novi clerici dant veteribus pro suo introitu, *pour leur entrée & bien venue.* Quæ dant Episcopi Enthronistica, *Nov.* 123. *cap.* 3. cathedratica Juliano & Alexandro, *c. Ecclesiæ de consitutione:* adde *Novell.* 123. *cap.* 16. *ubi dicam de Annatis*, Canonica. ℐ. *Nov. Isaac. Comn.*

5 Fit hujus Novellæ mentio in quodam scholio 3. *Eclog.* 1. *cap.* 42.

6 Corruptis moribus clerici, gratis non promovebantur Justiniani seculo.

7 Hinc illud, Gratis accepistis, gratis date.

8 Si hæc constitutio ustitata esset, pauci hodie sacerdotes essent.

9 Τὰς γὰρ τοῦ δεσπότου θεοῦ λειτουργίας τε καὶ ὑπηρεσίας οὐ κατὰ πρᾶσιν, &c. id est, nam domini Dei ministeria & functiones non per venditionem, &c.

10 Simonia est spiritualia sive adnexa emere: à Simone Mago sic dicta, qui primus sceleris hujus detestandi auctor fuit, vid. *l.* 3. *Cod. de Episcop. cap.* 1. & passim *extr. de Simonia.*

11 Id est, anno 554.

12 De clericis, qui à suis destiterunt ecclesiis, *interpret. Scrimgeriana editionis.* Si ecclesiam suam clerici dereliquerint, *Jul. const.* 51. ubi hujusmodi desertores vocat desistores.

13 De subrogatis clericis. *Index Reginæ.* huc pertinet *cap.* 1.

14 De his qui ædificant εὐκτηρίους οἴκους, id est, orationum domos *Scrimger.* De eo qui ecclesias ædificat, vel annonas clericis donat, *Jul. d. l. cap.* 19. ut qui ædificant ædem sacram, ordinent in ea clericos Patriarchæ authoritate, *Index Reginæ*, huc pertinet *c.* 2.

15 *Nov. Leon.* 8.

16 Clericus desertor non privatur clericatu, sed ejus loco alius subrogatur.

ἀμείψεις διαφερόντων τοῖς ἁγίοις οἴκοις πραγμάτων πρὸς τὴν βασιλείαν ἐγγράψαμεν, εἰς τὴν κατὰ τὸν νόμον τύχην ὑπεσχόμεν, ἠτιάσαντο δὲ ὥστε ἡμᾶς μὲν ἐκ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας λαβεῖν, αὐτοῖς δὲ ταῦτα δοῦναι, ἐντεῦθεν δὲ ὁρμώμενοι πολλοί, ταῖς ὁμοίαις αἰτήσεσι χρώμενοι, τὴν θείαν περιγράφειν διάταξιν. τὰ μὲν οὖν πεπραγμένα παρ' ἡμῶν μέχρι τῆς παρούσης ἡμέρας, ταῦτα ἐπὶ τοῦ νῦν μένειν σχήματος βουλόμεθα (οὐδενὸς ἀνατρεπομένου τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν πρὸς τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις συναλλάγμασι πραχθέντων, ἢ πρὸς αὐτοὺς οἳ ταῦτα παρ' ἡμῶν εἰλήφασι.)

ΚΕΦ. α'.

Τοῦ λοιποῦ δὲ θεσπίζομεν μηδενὶ παντελῶς μηδεμίαν εἶναι παρρησίαν τοιοῦτόν τι πράττειν, ἀλλ' ἐκείνας μόνας ἐρρῶσθαι τὰς ἀμείψεις τὰς πρὸς τὴν βασιλικὴν οἰκίαν ἐπὶ τοῦτο γενομένας, ὥστε διηνεκῶς παρὰ τῇ βασιλείᾳ μένειν, καὶ μὴ μεταβαίνειν εἰς ἰδιώτην, μηδὲ τὴν ἐκείνων γενέσθαι δεσποτείαν, διὰ μέσης τῆς βασιλείας ἐπ' αὐτὴν ἐλθούσης· ἀλλ' εἴ τι γένοιτο τοιοῦτον, ἄδειαν δίδομεν τοῖς εὐλαβεστάτοις οἰκονόμοις, τῶν πραγμάτων ἐπιλαμβάνεσθαι τούτων, καὶ ἀφέλκειν αὐτὰ πάλιν εἰς τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, ὡς ἂν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐτύγχανεν ἀμοιβή τις ἐπὶ τούτοις πρὸς τὴν βασιλείαν γενομένη. ἀλλὰ φυλάττεσθαι τοῦτο τὸ σχῆμα εἰς τὸ διηνεκές, ἐκ τῆς παρούσης ἡμέρας ἀρχόμενον πάντων τῶν ἤδη (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) μετὰ τὸν πρότερον νόμον κατὰ τὸν εἰρημένον γενομένων τρόπον, βεβαίων μενόντων· διὰ τὸ ἐκεῖνα μὲν τὰ οὕτω γενόμενα, παρ' ἀνδρῶν γενέσθαι οὔτε τεχνάζοντες οὐδὲ κακουργοῦντες ἐποίουν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τοῦτο προελθόντες ἦλθον. νῦν δὲ τινὰς βούλεσθαι, τῷ ἐκείνων παραδείγματι χρωμένους, ἡμᾶς τε διενοχλεῖν, καὶ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς εὐδαιμονεστάτης ταύτης πόλεως περιγράφειν. ὅπερ εἰς τὸ ἅπαν οὐδὲ χώραν κατ' οὐδένα τρόπον γενέσθαι βουλόμεθα. ἀλλὰ κἂν εἰ καθ' οἱονδήποτε γένοιτο σχῆμα, καὶ τοῦτο ἄκυρον εἶναι, παρὰ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκδικεῖσθαι δυνάμενον, οὐδεμιᾶς αὐτῇ χρόνου παραγραφῆς πρὸς τοῦτο ἀντικειμένης.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τὰς ἐκκλησίας πρὸς ἀλλήλας ἐξεῖναι ποιεῖν τὰς ἐμφυτευτικὰς διηνεκεῖς διαθήκας.

Κἀκεῖνο μέντοι θεσπίζομεν, ὥστε τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν περὶ ἐμφυτεύσεων νενομοθετημένων ἐπί τε τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἐπί τε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἁγίοις οἴκοις, τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἔχειν, ἄδειαν εἶναι ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς ἁγίοις οἴκοις, πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐμφυτεύσεις πράττειν διηνεκεῖς, δεκρέτου δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τούτου γενομένου· ἐξῃρημένης μέντοι κἀνταῦθα τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας· ἐπὶ τούτῳ δὲ γενομένης τῆς ἐμφυτεύσεως, ἐφ' ᾧ μὴ εἰς ἰδιωτικὸν πρόσωπον ἐκτείνεσθαι παντελῶς δυνηθῆναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης τὰ παραστάντα ἡμῖν καὶ φυλαξάτω, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν τοὺς μητροπολιτικοὺς θρόνους ἔχουσι φανερὰ καταστησάτω, ὥστε καὶ αὐτοὺς τὰ ἡμῖν παραστάντα γινώσκοντας, μηδὲν τούτων παραβῆναι θαρρῆσαι. ἔσται γὰρ ἅπασιν ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ κρίσις καὶ ἡ ἐκεῖθεν ποινή, εἴ τι παρὰ ταῦτα ἢ αὐτοὶ πράξαιεν, ἢ πραχθῆναι συγχωρήσαιεν. Dat. XV. Kal. Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Ὥστε τὰ καλούμενα ἐμφανιστικὰ τῶν κληρικῶν ἐπὶ μὲν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας δίδοσθαι, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν μὴ παρέχεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ις'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλὰς πολλῶν προσελεύσεις δεξάμενοι, τόνδε τὸν νόμον πρὸς τὴν σὴν γεγράφαμεν μακαριότητα δίκαιον ἡγησάμενοι. οἱ γὰρ χειροτονούμενοι παρὰ τῆς σῆς θεοφιλίας κληρικοὶ ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις (χωρὶς μέντοι τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας) τὰ πάντων πάσχουσι δεινότατα, μὴ προσδεχομένων αὐτοὺς τῶν ἐκεῖσε κληρικῶν, πρὶν ὅσον ἂν βουληθεῖεν λάβωσι χρυσίον. καὶ ἴσμεν ταῦτα ἐκ συχνῶν προσελεύσεων περὶ τούτου γενομένων ἡμῖν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὴν μακαριότητα τὴν σὴν τοῦτο ἐρρωμενέστατα φυλάξειν, καὶ εἴ τι μὲν σύνηθές ἐστι διδόναι τοὺς καθισταμένους ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τοῦτο αὐτοὺς παρέχειν. (οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν διδομένων εἰς τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν καινίζομεν) χωρὶς δὲ αὐτῆς ἐν ταῖς ἄλλαις πάσαις μηδενὶ τῶν ἐν αὐταῖς κληρικῶν παρρησίαν εἶναι παντελῶς ὑπὲρ τῶν καλουμένων ἐμφανιστικῶν τι κομίζεσθαι, (ἀλλ' εἴ τις τοιοῦτόν τι πράξειεν, ἐκεῖνον μὲν ἀφαιρεῖσθαι τῆς ἱερωσύνης, εἰς δὲ τὴν ἐκείνου τάξιν ἐπιβαίνειν τὸν τελέσαντα, καὶ τοῦτον αὐτῷ τῆς ἀπληστίας κομίζεσθαι τὸν μισθόν. παραφυλάττειν δὲ ταῦτα καὶ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐκδίκους τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ποινὴν ὑφορωμένους decem librarum auri, εἴ τι τούτων παραφυλάξαιεν) ἀλλὰ προῖκα πάντα προϊέναι. τὰς γὰρ τοῦ δεσπότου θεοῦ λειτουργίας τε καὶ ὑπηρεσίας οὐ κατὰ πρᾶσιν οὐδὲ καθ' ἐμπορείαν γίνεσθαι ποτὲ βουλόμεθα, ἀλλὰ καθαρῶς τε καὶ ἀδωροδοκήτως. οὕτω γὰρ ἂν τοῦ πράγματος ἄξιοι γένοιντο, μηδεμιᾶς πράσεως ἢ ἐμπορείας γενομένης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ μακαριότης καὶ οἱ μετ' αὐτὴν ἐπὶ τῶν ἀρχιερατικῶν γενόμενοι θρόνων, τὰ παρ' ἡμῶν διατετυπωμένα, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτωσαν. Dat. III. Kal. Novemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. Aug. Ann. XI. post BELIS. V.C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

Περὶ κληρικῶν ἀποστάντων τῆς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας, καὶ περὶ τῶν οἰκοδομούντων εὐκτηρίους οἴκους.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιζ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλοὶ πολλάκις κληρικοὶ τισὶν εὐκτηρίοις προσεδρεύοντες οἴκοις, ἢ καὶ ἴσως παρά τινων πρότερον ἐγκατασταθέντες, χορηγοῦνται τὴν νενομισμένην χορηγίαν, εἶτα χωρίζουσιν ἑαυτοὺς τῆς ἱερᾶς καθάπαξ λειτουργίας, ἢ δι' ἃς αὐτοὶ γινώσκουσιν αἰτίας ἢ καθ' οἱανοῦν πρόφασιν ἀναχωροῦσι παντελῶς τῆς ἁγιωτάτης ἐν ᾗ κατέστησαν ἐκκλησίας.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ ἐγκαθίστασθαι κληρικοὺς εἰς τὸν τῶν ἀποστάντων κληρικῶν τόπον.

Θεσπίζομεν τοίνυν, μὴ τοῦτο γίνεσθαι κώλυμα τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, ἀλλ' ἑτέρους ἐγκαθίστασθαι παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, ὑφ' οὓς αἱ αὐταὶ τελοῦσιν ἐκκλησίαι, καὶ αὐτοὺς ταῦτα κομίζεσθαι. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τὰ θεῖα [illegible]

κερδαίνειν τὰ ἤδη παρ' αὐτῶν ἢ δι' αὐτῶν χορηγούμενα ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, (ἐπειδήπερ οὐδὲ θεμιτὸν καθ' οἱονδήποτε πρόφασιν κέρδος τινὰς ποιεῖν ἐκ τῆς ἑτέρων ἀποστερήσεως) ἀλλὰ τὰ ἐξ ἀρχῆς χορηγούμενα, μέχρι παντὸς ἐπιδίδοσθαι, καὶ μὴ τὴν ἱερὰν ἐντεῦθεν λειτουργίαν διαφθείρεσθαι. Οὐκ ἔστιν οὐδὲ ἵνα, μετὰ τὸ ἐγκαταστῆναι τινὰς ἀντὶ τῶν προτέρων κληρικῶν, ἢ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἢ παρὰ τῶν ἐπαρχιακῶν ἐπισκόπων, οὗτοι τοὺς ἀναχωρήσαντας, πάλιν ἐπανιέναι βούλεσθαι, καὶ ἐξωθεῖν τοὺς ἐγκαταστάντας, καὶ ἀναγκάζεσθαι διπλᾶ χορηγεῖν τοὺς ποιουμένους τὴν τοιαύτην χορηγίαν, ὥστε διδόναι καὶ τοῖς ἐγκαταστᾶσι καὶ τοῖς πάλιν ἐπανιέναι βουλομένοις· ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἐπανιόντας μὴ προσδέχεσθαι. τοῖς δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν προτέρων ἐγκατασταθεῖσιν, αὐτοῖς δίδοσθαι τὰς σιτήσεις, οὐδενὸς κέρδους ἐντεῦθεν τοῖς χορηγοῦσι προσγινομένου· τῶν δὲ τοιαῦτα κερδαίνειν ἐπιχειρούντων, ἐκ τῆς ἑαυτῶν οὐσίας πάντως παρεχόντων τοῖς παρ' ἑαυτῶν ἐγκατασταθεῖσι τὰς σιτήσεις καὶ πάσας τὰς χορηγίας, κληρονόμων τε αὐτῶν καὶ διαδόχων, εἰδότων ὡς εἰ καὶ μετὰ τοῦτο ἀποστερήσουσι, ῥητὴ κτῆσις ἀφορισθήσεται ἐκ τῆς αὐτῶν οὐσίας ταῖς θείαις ἡμῶν πριβάταις, ὥστε ἐντεῦθεν τὴν χορηγίαν αὐτοῖς γίνεσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε μὴ ἐξεῖναι τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδόμοις κληρικοὺς χειροτονεῖν ἀλλὰ μόνον προσάγειν.

Κἀκεῖνο δέ τοι πρὸς τιμὴν καὶ σέβας τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ διορίζομεν, ὥστε εἴ τις οἰκοδομήσας ἐκκλησίαν, ἢ καὶ ἄλλως χορηγῶν τοῖς ἐν αὐτῇ λειτουργοῦσι σιτήσεις, βούλοιτο τινὰς κληρικοὺς ἐγκαταστῆσαι αὐτῇ, μὴ εἶναι αὐτῷ παρρησίαν, οὓς ἂν βούληται καθ' ἐξουσίαν προσάγειν τῇ σῇ θεοφιλίᾳ, ἐφ' ᾧτε χειροτονεῖν αὐτοὺς ἀκρίτως καὶ ἀνεξετάστως· ἀλλὰ προσαγομένους αὐτοὺς ἐξετάζεσθαι παρὰ τῆς σῆς ἁγιωσύνης, γνώμῃ τε τῇ σῇ καὶ τοῦ τὸν ἱερατικὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντος, ἀεὶ τούτους δέχεσθαι τὴν χειροτονίαν οὓς ἂν τῇ τε σῇ μακαριότητι καὶ τοῖς μετ' αὐτὴν ἐπιτήδειοι δόξωσι καθεστάναι καὶ τῆς τοῦ θεοῦ λειτουργίας ἄξιοι, ὥστε μὴ βεβηλοῦσθαι τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ, (τοῦτο δὴ τὸ τοῖς θείοις διηγορευμένον λογίοις) ἀλλ' ἄδικτά τε αὐτὰ καὶ ἄρρητα καὶ φρικτὰ καθεστῶτα, ὁσίως καὶ θεοφιλῶς καὶ ἀξίως διαχειρίζεσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, τὴν μακαριότητα τὴν σὴν φυλάττειν διηνεκῶς θεσπίζομεν, γινώσκοντες ὡς οὐκ ἔλαττον ἡμῖν μέλει τοῦ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις λυσιτελοῦντος, ἤπερ αὐτῆς τῆς ψυχῆς. Dat. xv. Kal Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. Aug. post BELIS. V. C. CONS. Ann. III.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

Περὶ τοῦ ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις ἱερὰν μυσταγωγίαν μὴ γίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νη'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καὶ τοῖς πάλαι διηγόρευται νόμοις ὥστε μηδενὶ παντελῶς εἶναι παρρησίαν οἴκοι τὰ ἱερώτατα πράττειν, ἀλλὰ δημοσίᾳ [illegible] καὶ τὴν ἀγιστείαν καὶ τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν. (κατὰ τοὺς θεσμοὺς τοὺς περὶ τούτων τοῖς ἱερατικοῖς πράξεσι παραδεδομένους) καὶ ἡμεῖς δὲ τοῦτον ἐπὶ τοῦ παρόντος τίθεμεν τὸν νόμον, ὃν σὺν ἀσφαλείᾳ πάσῃ κρατεῖν βουλόμεθα. πᾶσι γὰρ ἀπαγορεύομεν τοῖς τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως οἰκήτορσι, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς ἁπάσης τῆς ὑπηκόου, ἐν τοῖς οἴκοις τοῖς αὐτῶν ἔχειν τινὰς δῆθεν εὐκτηρίους οἴκους, καὶ ἐν τούτοις τὴν ἱερὰν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν, καὶ ἐντεῦθεν γίνεσθαι τινὰ τῆς καθολικῆς τε καὶ ἀποστολικῆς παραδόσεως ἀλλότρια. ἀλλ' εἰ μὲν οἴκους οὕτως ἁπλῶς τις ἔχειν οἴεται δεῖν ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἱεροῖς, εὐχῆς δὴ καὶ μόνης χάριν, καὶ οὐδενὸς ἐπιτελουμένου παντελῶς τῶν ὅσα τῆς ἱερᾶς καθέστηκε λειτουργίας, τοῦτο αὐτοῖς ἐφίεμεν. φθόνος γὰρ οὐδεὶς εἰ βούλονται τοιαύτην χρείαν ἔχειν οἰκημάτιά τινα, καὶ ἐν αὐτοῖς ὡς ἐν ἱεροῖς εὔχεσθαι, τῶν δὲ ἄλλων πάντων ἀπέχεσθαι. πλὴν εἰ μή τι ἐν αὐτοῖς βουληθεῖεν τινὰς προστρέψαι κληρικούς, ἐνταῦθα μὲν, τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἁγιωτάτων οἴκων γνώμῃ, καὶ δοκιμασίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου πρὸς τοῦτο ἀποστελλομένους. κατὰ χώραν δὲ, γνώμῃ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων· μηδεμιᾶς καινισμοῦ τῷ θρόνῳ τῆς αὐτοῦ μακαριότητος ἐκ τοῦ παρόντος ἡμῶν γεγραμμένου νόμου περὶ τὰ ὄντα αὐτῷ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐπί τε ταῖς χειροτονίαις ἢ διοικήσεσιν ἐντεῦθεν ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δίκαια, ἀλλὰ πάντων τῶν προσηκόντων αὐτῷ καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ χρόνον, κυρίων νυνί τε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον φυλαττομένων. Θεσπίζομεν δὲ τὴν σὴν ταῦτα παραφυλάττειν ἐνδοξότητα, καὶ φανερὰ πᾶσι διὰ γραμμάτων οἰκείων καταστῆσαι, ὥστε κατὰ πάντων κρατῆσαι τὸν νόμον. τοῦτο γὰρ καὶ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ ἐγκελευόμεθα, ὥστε ἔκ τε τῆς πολιτικῆς ἔκ τε τῆς ἱερατικῆς ἰσχύος ταῦτα διηνεκῶς φυλάττεσθαι. ἴστωσαν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν οἰκιῶν κύριοι ὡς εἴπερ μὴ ταῦτα φυλάξωσιν, αὐτοὶ μὲν ὑπὸ βασιλικὴν ἔσονται κίνησιν, αἱ δὲ οἰκίαι ἐν αἷς τοιοῦτό τι πράττεται, δημόσιαί τε ἔσονται, καὶ ὑπὸ τὸ ἱερώτατον ἡμῶν ταμεῖον ἀχθήσονται. εἰ δὲ καί τινες ἔφθησαν τοιοῦτό τι ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἔχειν οἰκίαις, ἴστωσαν ὡς εἰ μὴ τριῶν εἴσω μηνῶν ἐξ ὅτου ἤδη ὁ νόμος ἐμφανὴς γένοιτο, ταῦτα ἐπανορθώσαιεν, καὶ εἰς τὸ παρ' ἡμῶν διατυπούμενον ἀγάγοιεν σχῆμα, ὑπὸ τὴν εἰρημένην ποινὴν ἔσονται. ταῦτα δὲ πράττεσθαι σὺν ἀληθείᾳ, οὐ μὴν κατά τινα συκοφαντίαν, βουλόμεθα. τῶν γὰρ ἀληθῶν μόνων ἐσμὲν ἐρασταί. Ταῦτα θεσπίζομεν τὴν σὴν φυλάττειν ὑπεροχὴν, καὶ μηδὲν τοιοῦτον γίνεσθαι συγχωρεῖν. ἴσθι γὰρ ὡς εἰ μάθοιμεν ὅτι σοὶ τοιοῦτό τι προσαγγελθὲν οὔτε σὺ ἐκώλυσας, οὔτε αὐτός, ἢ οἱ διάδοχοί σου τῆς ἀρχῆς ἐσόμενοι· αὐτὸς μὲν quinquaginta librarum auri κατατεθήσῃ ποινὴν, οἵ τε διάδοχοί σου τῆς ἀρχῆς ἐσόμενοι, ἥ τε πειθομένη σοι τάξις τὴν αὐτὴν ὑποστήσεται ζημίαν· ὅτι πρᾶγμα ἡμῖν ἐσπουδασμένον, καὶ τὴν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας φυλάττον ἕνωσιν, καὶ κωλῦον τὰ φανερῶς ἀπηγορευμένα πράττεσθαι λεληθότως, εἴασαν καταφρονούμενον· αὐτὸν δὲ τὸν τῆς ἀρχῆς κινδυνεύσειν ἄρχοντα, καὶ τὴν οἰκίαν αὐτὴν τὴν ἐν ᾗ τοιοῦτό τι πράττεται, γίνεσθαι δημοσίαν, καὶ ὑπὸ τὸ ἱερώτατον ἔρχεσθαι ταμεῖον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Γέγραπται δὲ παρ' ἡμῶν καὶ πρὸς τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ὥστε καὶ αὐτὸν τούτου θέσθαι πρόνοιαν. Βουλόμεθα γὰρ ἱερατικῶς τε καὶ ἀρχικῶς ταῦτα φυλαττόμενα, μένειν εἰς τὸν ἐφεξῆς χρόνον ἀκαίνιστα. Dat. III. N. Novemb *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιδ'.

Περὶ τῆς ὀφειλούσης γίνεσθαι δαπάνης εἰς τὰς τῶν τελευτώντων κηδείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νθ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἑκάστῳ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἢ παρ' ἡμῶν, βουλήσει θεοῦ, χρὴ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν, ἢ κἂν εἴ τις τοῖς ἀφ' ἑτέρων γενομένοις ἀγαθοῖς ἀκολουθήσῃ παραφθορὰ, ταύτην ἐπανορθοῦσθαι παρ' ἡμῶν, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγεσθαι τάξιν.

aliquibus dari lucra [1] quæ jam eis per ipsos aut propter ipsos expendebantur sanctissimis ecclesiis: quoniam nolumus per quamlibet occasionem lucrum aliquos facere ex aliorum [2] fraudatione: sed quæ ab initio ministrabantur semper dari, & non sacrum ex hoc ministerium corrumpi, non existente licentia, postquam statuti fuerint aliqui pro prioribus clericis aut à sanctissimo patriarcha, aut à provincialibus episcopis, rursus recedentes denuo remeare velle, & expellere subrogatos: & cogi duplicia [3] ministrare eos qui faciunt talem expensam: dare etiam subrogatis: & denuo remeare volentibus: sed illos quidem revertentes non suscipi. Qui vero post decessum priorum statuti sunt, eis dari emolumenta, nullo vero hinc ministrantibus, accessu talia lucrari nitentibus: ex sua substantia omnino præbentibus his qui ab eis statuti sunt emolumenta, & omnes expensas: heredibus eorum & successoribus scientibus, quia si etiam post hæc fraudaverint, certa possessio deputabitur ex eorum substantia sacris nostris privatis, ut hinc ministratio eis fiat.

CAP. II.

Ut fundatoribus ecclesiarum facere in eis clericos non liceat, sed tantum præsentare.

Illud quoque ad honorem, & cultum sedis tuæ decernimus, si quis ædificans ecclesiam, aut etiam aliter expendens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos clericos statuere: non [4] esse ei fiduciam ullam quos vult per potestatem deducere tuæ reverentiæ ad ordinandos eos, sed examinari à tua sanctitate: sententiaque tua, & qui pontificalem sedem rexerit, semper hos suscipere ordinationem, qui tuæ beatitudini & qui postea oportuni videbuntur existere, & Dei ministerio digni: ut [5] non profanentur sancta Dei, (hoc videlicet quod sacris sancitur [6] eloquiis) sed intacta hæc & ineffabilia tremendaque constituta, sancte & Deo amabiliter & venerande tractari.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, beatitudinem tuam servare perpetuo sancimus: cognoscentes, quia non minus nobis curæ est sanctarum ecclesiarum conservare utilitatem, quam ipsius animæ. Dat. III. Non. Novemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. August. Anno XII. post BELIS. V. C. CONS. Anno tertio [7].

TIT. XIII.

UT IN PRIVATIS DOMIBUS SACRA [8] MYSTERIA [9] NON FIANT [10].

NOVELLA CONSTIT. LVIII.

Imperator Justinianus Augustus Menna archiepiscopo regiæ civitatis Constantinopolitanæ.

PRÆFATIO.

Et priscis sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam, domi quæ sacratissima [11] sunt agere: sed publice sinere procedere in crudelitatem, & Dei culturam, secundum sanctionem de his sacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus legem, quam cum omni cautela teneri volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ hujus civitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis in domibus suis habere quasdam quasi orationum domos: & in his sacra celebrare mysteria [12]: & hinc fieri quædam Catholicæ, & Apostolicæ traditioni extranea. Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis [13] videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum quæ sacri sunt mysterii, hoc eis permittimus. Invidia enim nulla est, si volunt circa hæc habere habitacula quædam, & in eis tanquam in sacris orare, aliis autem omnibus abstinere: nisi tamen in eis voluerint aliquos invitare clericos, hic quidem sanctissimæ majoris ecclesiæ, & sub ea sanctissimarum domuum, voluntate ac probatione sanctissimi archiepiscopi ad hoc deputatos: in provincia vero Deo amabilium episcoporum: nulla novitate sedi ejus beatitudinis ex præsenti nostra lege facienda circa existentia ei quolibet modo in ordinationibus aut gubernationibus hic aut in provinciis jura: sed omnibus etiam competentibus ei quolibet modo & tempore, ratis nunc & in omne reliquum tempus servandis: sancimus tuam hæc conservare gloriam, & manifesta omnibus per literas proprias constituere, quatenus per omnia valeat lex. Hæc enim & gloriosissimo præfecto felicis hujus urbis, & sanctissimo archiepiscopo, & universali Patriarchæ præcipimus, ut ex civili & sacerdotali virtute hæc perpetue custodiantur. Sciant & ipsi domuum domini, quia si non hæc custodierint, ipsi quidem sub imperiali fient motu: domus [14] autem in quibus aliquid tale agitur, & publicæ fient, & sub sacratissimum nostrum ærarium deducentur. Si autem & aliquos contingat tale aliquid in suis habere domibus: sciant quod nisi intra tres menses, ex quo hæc lex insinuata fuerit, hæc correxerint, & ad figuram à nobis ordinatam deduxerint, sub prædicta pœna fient. Hæc autem agi cum veritate, non per aliquam calumniam volumus: *Veracium [15] enim solummodo sumus amatores.* Hæc sancimus tuam custodire celsitudinem, & nihil tale fieri concedere. Scito enim quia si didicerimus, quod tibi tale aliquid denunciatum, deinde non prohibuisti aut tu aut successores tui cinguli futuri: ipse quidem quinquaginta librarum auri expones pœnam, & qui successores cinguli tui fuerint: parens autem tibi officium, idem sustinebit damnum, quia rem nobis studiosam, & sanctissimæ ecclesiæ custodientem unitatem, & prohibentem quæ à nobis aperte interdicta sunt agi latenter, passum est despicere commissum: & circa ipsum cingulum periclitabitur: insuper & ipsam domum in qua aliquid tale agitur, fieri publicam & sub sacratissimum venire ærarium.

EPILOGUS.

†. Scriptum autem est à nobis & sanctissimo Patriarcha felicis hujus urbis, ut & ipse hujus ponat rei providentiam. Volumus enim sacerdotaliter & judicialiter hæc servata durare in reliquum tempus immutilata. Dat. III. Non. Novemb. CP. Imp. Dom. JUSTIN. PP. A. Anno XI. post BELIS. V. C. CONS. [16]

TIT. XIV.

DE DEBITA IMPENSA [17] IN EXEQUIIS DEFUNCTORUM.

NOVELLA CONSTIT. LIX.

Idem Imperator Justinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Singula bonorum operum à nobis Dei auxilio oportet accipere principium, aut si qua, ea quæ ab aliis facta sunt bona, secuta est corruptio, hanc emendari à nobis & in antiquum reduci ordinem.

1 Diaria, salaria *Jul.* sportulas *Cypr.* l. *epist.* erogationes annonarum, *Novell.* 6. cibaria, *l.* 21. *ff. de auro & argento leg.* σιτήσεις, χορηγίαν. *J. eod.*

2 Alterius fraudatio, nemini adjumento esse debet.

3 Id est, conduplicatas impensas sustinere.

4 Qui ecclesiam ædificant, aut de suo clericis præbent annonas, jus habent instituendi & substituendi clericos quos voluerint (id vulgo appellatur *jus patronatus*) dummodo prius eos obtulerint & commendaverint episcopo, cui dignos admittere, indignos respuere licet, *Nov.* 123 *cap.* 18. de hoc jure latissime scripsit *Rochus à curte, Tractatu de jure patronatus.*

5 Ὡς μὴ βεβηλῶσθαι τὰ ἅγια τοῦ θεοῦ, *Scring.*

6 *Ezechiel.* 20. τὰ ἅγιά μου ἐβεβήλωσαν.

7 Id est, anno 555. quæ subscriptiones Cujacio non probantur, ut pleraque aliæ harum, *Novell.* 4. *observ.* 28.

8 Et illicita, *l.* 15. *Cod. episc. l.* 3. *l.* 8. *Cod. de hæreticis.*

9 Græci appellant, ἱερὰν μυσταγωγίαν *Scring.* μυσταγωγίαν *J. eod.* ut nè domui fiat communio sacra. *Index Reginæ.* Græci quoque vocant τὰ ἱερώτατα. *J. eod.* sacram Missam. *Jul. hic in fin. c.* 199. ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λειτουργίας. *Nov. Leon.* 4. adde & ἀναίμακτον θυσίαν *Leon. Novell.* 15. *Synops. in Tract. cap.* 31. & 59.

10 Etiamsi in domo sua oratorium habuerit, vide *Jul. const.* 52.

11 Τὰ ἱερώτατα.

12 Μυσταγωγίαν.

13 Christiani propriis in ædibus oratoria habere possunt, & in iis orare.

14 Vid. *Nov.* 14. §. 1. *Nov.* 43. *cap. ult.* §. 2. adde *Novell.* 131. *cap.* 8.

15 Martial. 8. Epigram. 76. *Dic verum mihi Marce, dic, amabo, Nil est quod magis audiam libenter.*

16 Id est, anno 552.

17 De impensis in funera mortuorum faciendis *Jul. const.* 53. De sumptibus funerum 3. C. 44. *Index Reginæ apud Cujac.* adde *Novell.* 43.

UAB

Ut nos aut factione rei aut correctione ad bonos actus studeamus habere semper participium. Quale videlicet aliquid & super exequiis defunctorum factum non recte perspeximus emendare, & donare omnibus, ne duplicem sustineant difficultatem simul quidem ut quæ sua sunt amittant, simul autem ut pro se damnificentur. Sed quod *Constantinus*[1] piæ memoriæ recte cogitans disposuit, & post hæc *Anastasius* piæ memoriæ firmavit, adjiciens etiam reditus causæ, hoc nos ipsi cum periculum patiatur cadere, reparare & dare cum omni cautela & terminis competentibus cogimur, illud facientes manere immortale. Constantino[2] enim piæ memoriæ nongentis[3] octoginta[4] ergasteriis, ex diversis corporibus felicissimæ hujus urbis, sine tributis dante sanctissimæ majori ecclesiæ; Anastasio[5] vero piæ memoriæ non solum ergasteriis illis quinquaginta & centum adjiciente, sed & reditum[6] certum largiente per duas pragmaticas formas, quatenus quod ex ipso reditu colligitur aurum, proficiat ad ea quæ dantur à Deo amabilibus œconomis his qui ad hoc laborant: plurimi plerumque adierunt nos, dicentes non similiter causam procedere, neque sine mercede fieri defunctorum exequias, sed exigi amare, & inveniri plurima foris nomina & corpora quæ etiam invitos exigunt lugentes, & cogunt dare non habentes, hæc omnia justum judicavimus competenti correctione digna facere.

ὥστε ἡμᾶς ἢ τῇ ποιήσει τοῦ πράγματος, ἢ τῇ ἐπανορθώσει, πρὸς τὰς ἀγαθὰς πράξεις συνελθεῖν ἔχειν ἀεὶ μετουσίαν. ἐπειδὴ δέ τι καὶ περὶ τὰς ἐκφορὰς τῶν τελευτώντων γινόμενον οὐκ ὀρθῶς, συνείδομεν ἐπανορθῶσαι, καὶ χαρίσασθαι τοῖς ἀνθρώποις τὸ μὴ διπλῆν ὑφίστασθαι δυσκολίαν, ἅμα μὲν τὰ ἑαυτῶν ἀπολλύντας, ἅμα δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ζημιουμένους. ἀλλ' ὅπερ Κωνσταντῖνος ὁ τῆς θείας λήξεως ὀρθῶς ἐννοήσας διετύπωσε, καὶ ὕστερον Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐβεβαίωσε, προσθεὶς καὶ προσόδων τινὰ ἀφορμήν, τοῦτο ἡμεῖς αὐτοὶ κινδυνεῦον διαπεσεῖν, ἀνακτήσασθαί τε καὶ δοῦναι μετὰ πάσης ἀσφαλείας τε καὶ ὅρων προσηκόντων ἐπειγόμεθα, μένειν αὐτὸ ποιοῦντες ἀθάνατον. Κωνσταντίνου γὰρ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐνακοσίων ὀγδοήκοντα ἐργαστήρια ἐκ διαφόρων σωμάτων τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ἀτελῆ δεδωκότος τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, Ἀναστασίου δὲ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως οὐ μόνον τοῖς ἐργαστηρίοις ἐκείνοις πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν προσθέντος, ἀλλὰ καὶ πρόσοδον ῥητὴν φιλοτιμησαμένου κατὰ δύο πραγματικοὺς τύπους, ἐφ' ᾧ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς προσόδου ἀθροιζόμενον χρυσίον προχωρεῖν εἰς τὰ διδόμενα παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων τοῖς περὶ τοῦτο πονουμένοις· πολλοὶ πολλάκις προσῆλθον ἡμῖν, λέγοντες οὐχ ὁμοίως τὸ πρᾶγμα προϊέναι, οὐδὲ ἀμισθὶ γίνεσθαι τὰς τῶν τελευτώντων κηδείας, ἀλλ' ἀπαιτεῖσθαι πικρῶς, καὶ εὑρίσκεσθαι πολλὰ ἔξωθεν ὀνόματα καὶ σώματα, ἃ καὶ ἄκοντας ἀπαιτεῖ τοὺς πενθοῦντας, καὶ ἀναγκάζει διδόναι τοὺς οὐκ ἔχοντας. Ταῦτα ἅπαντα δίκαιον ᾠήθημεν τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως ἀξιῶσαι.

CAP. I.

PRimum itaque ea quæ per ergasteria plurimam susceperunt læsionem & deminutionem, ad plenum restituimus sanctissimæ majori ecclesiæ sacram propter hoc scribentes formam ad urbis præfecturam, quatenus ipsa cum obediente sibi officio traderet mille[7] centum ergasteria omnibus modis Deo amantissimis ecclesiæ defensoribus & œconomis sanctissimæ dictæ ecclesiæ: octingentis quidem in corporibus ergasteriorum præbendis Deo amantissimis defensoribus, trecentis autem[8] Dei cultoribus œconomis, ut Deo amabiles œconomi habeant quadraginta[9] ergasteria, & reditum ab Anastasio divæ memoriæ donatum, nequaquam querentes tanquam minus sit, sed supplementum ex trecentorum ergasteriorum datione habentes, facere menstruorum expensas, & decanis, & aliis ordinibus, Deo vero amabiles defensores habentes octingenta ergasteria & appellatos lecticarios præbere, & aliud ministerium facere quod defunctorum exequiæ volunt, quatenus per hoc damna auferantur lugentium.

ΚΕΦ. α'.

ΠΡῶτον μὲν οὖν τὰ κατὰ τὰ ἐργαστήρια πολλὴν δεξάμενα ἐπήρειαν καὶ ἐλάττωσιν, εἰς πλῆρες ἀποκαθιστῶμεν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, θεῖον ὑπὲρ τούτου γράψαντες τύπον πρὸς τὴν πολιαρχίαν, ἐφ' ᾧ τε αὐτὴν ἅμα τῇ πειθομένῃ αὐτῇ τάξει παραδοῦναι τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια παντὶ τρόπῳ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐκδίκοις καὶ οἰκονόμοις τῆς εἰρημένης ἁγιωτάτης ἐκκλησίας· ὀκτακόσια μὲν ἐν σώμασιν ἐργαστηρίων παρεχόμενα τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐκδίκοις, τριακόσια δὲ τοῖς θεοσεβεστάτοις οἰκονόμοις· ὥστε τοὺς θεοσεβεστάτους οἰκονόμους ἔχειν τὰ τεσσαράκοντα ἐργαστήρια, καὶ τὴν πρόσοδον τὴν ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως δωρηθεῖσαν, οὐκ ἔτι μεμφομένους ὡς ἐλάττων εἴη, ἀλλὰ τὴν ἀναπλήρωσιν ἐκ τῆς τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων δόσεως ἔχοντας, ποιεῖσθαι τὴν τῶν μηνιαίων χορηγίαν τοῖς τε δεκανοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τάγμασι. τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐκδίκους ἔχοντας τὰ ὀκτακόσια ἐργαστήρια, τούς τε καλουμένους λεκτικαρίους παρέχειν, καὶ τὴν ἄλλην ὑπουργίαν ποιεῖν ἣν ἡ τῶν τελευτώντων ὁσία βούλεται· ὥστε κατὰ τοῦτο τὰς ζημίας ἀφελεῖν τῶν πενθούντων.

CAP. II.

OPortet ergo supradicta mille centum ergasteria custodiri & Deo amabilibus œconomis & defensoribus semper sine tributis & sine diminutione, & supplenda à gloriosissimo præfecto felicis hujus urbis, si quis faciat casus quolibet modo aut mutatio horum faciei aut mercationis, ut Deo amabiles quidem œconomi[10] habentes prædiorum administrationem quæ sepulchris deputata sunt, habentes etiam sine tributis trecenta ergasteria, defensores autem octoginta, circa exequias defunctorum faciant gubernationem, ea quidem quæ ex prædiorum reditu accedunt à Deo amabilibus œconomis dari sepulturis, sicut descendentes diximus, adjecto etiam ex trecentis ergasteriis cremento, quod etiam ipsum in ipso opere percipere petierunt. Quia igitur mille centum ergasteriorum in hac existentium felici urbe plurima ceciderunt, præcipimus secundum præsens tempus repleantur, & horum mille centum ergasteriorum numerum imminutum conservatum & sine tributo, divisum secundum dictum à nobis modum servari & Deo amabilibus œconomis & Dei cultoribus defensoribus, ut tamen non minus sint Decani seu laboratores[11] octingentis deputati Deo amabilibus defensoribus, pro vero trecentis datis Deo amabilibus œconomis, licentiam his esse iisdem Deo amabilibus viris si voluerint, in corporibus accipere trecenta ergasteria, aut omnia aut quædam ex his, aut percipere occasione appellatorum excusatorum, pecunias pro cunctis aut pro aliquibus ergasteriis, ipsasque pecunias, quas hactenus non habebant, (sicut & ipsi nostram docuerunt potestatem) expendere circa defunctorum exequias, ut & ex his pecuniis & ex reditibus prædiorum distributio fiat & decanis[12] & ascetriis[13] & canonicis, [& acolythis[14]] sicut descendentes ordinavimus. Iisdem enim Deo amabilibus œconomis docentibus quia jam impossibile est ex prædiis de cætero eundem reditum servari, recte nos trecentorum ergasteriorum crementum distribuimus huic parti, quatenus, quod inculpabiliter hactenus datum est laborantibus, circa funerum exequias, & deinceps detur, hoc est per singulum mensem quadringentos solidos dividendos Decanis & acolythis & ascetriis, & canonicis[15], secundum eam, quæ hactenus apud eos tenuit consuetudo: hoc est decanis quidem per singulos menses centum octoginta duos solidos, ascetriis autem nonaginta [unum] solidos, & acolythis nonaginta unum solidos, & canonicis triginta & quinque solidos, congregandos quidem ab eisdem Deo amabilibus œconomis, solvendos autem in eis, qui consueverunt accipere, per sex menses.

ΚΕΦ. β'.

ΔΕῖ τοίνυν τὰ εἰρημένα χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια φυλάττεσθαι τοῖς τε θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις καὶ ἐκδίκοις διὰ παντὸς ἀτελῆ τε καὶ ἀμείωτα, καὶ ἀναπληρούμενα παρὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, εἴ τις γένοιτο διὰ πτῶσιν καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ἢ ἐναλλαγὴ τῆς τούτων ὄψεως ἢ ἐμπορείας. ὥστε τοὺς μὲν θεοφιλεστάτους οἰκονόμους, ἔχοντας τὴν τῶν χωρίων διοίκησιν τῶν ταῖς ταφαῖς ἀποτεταγμένων, ἔχοντας δὲ καὶ ἀτελῆ τὰ τριακόσια ἐργαστήρια, τοὺς δὲ ἐκδίκους τὰ ὀκτακόσια, τὴν περὶ τὴν ὁσίαν τῶν τελευτώντων ποιεῖσθαι διοίκησιν. τὰ μὲν οὖν ἐκ τῆς τῶν χωρίων προσόδου προσιόντα παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων ἐπιδίδοσθαι ταῖς ταφαῖς, καθάπερ ὑποκαταβάντες ἐρρήθη, προστιθεμένης καὶ τῆς ἐκ τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων προσθήκης, ἣν καὶ αὐτὴν ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ λαμβάνειν ᾔτησαν. ἐπειδὴ δὲ τῶν χιλίων ἑκατὸν ἐργαστηρίων, τῶν ἐπὶ ταύτης οὔσης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, πλεῖστα διέπεσε, προστάττομεν κατὰ τὸν παρόντα ἀναπληρωθῆναι χρόνον καὶ τὸν τούτων χιλίων ἑκατὸν ἐργαστηρίων ἀριθμὸν διατηρούμενον, ἀμείωτόν τε καὶ ἀτελῆ, κατὰ τὸν εἰρημένον ὑφ' ἡμῶν τρόπον, φυλάττεσθαι τοῖς τε θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις, τοῖς τε θεοσεβεστάτοις ἐκδίκοις. ὥστε μέντοι μὴ ἐλάττους εἶναι τοὺς δεκανούς, ὅσοι κοπιαταί, τῶν ὀκτακοσίων τῶν ἀποτεταγμένων τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐκδίκοις· ἀντὶ δὲ τῶν τριακοσίων τῶν δεδομένων τοῖς θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις, ἄδειαν εἶναι τοῖς αὐτοῖς θεοφιλεστάτοις ἀνδράσιν, εἰ βουληθεῖεν, ἐν σώμασι λαμβάνειν τὰ τριακόσια ἐργαστήρια, ἢ πάντα ἢ τινα ἐξ αὐτῶν, ἢ κομίζεσθαι, προφάσει τῶν καλουμένων ἐξκουσάτων, χρήματα ὑπὲρ πάντων ἢ ὑπὲρ τινῶν ἐργαστηρίων· καὶ αὐτὰ τὰ χρήματα ἅπερ μέχρι νῦν οὐκ εἶχον, (καθάπερ καὶ αὐτοὶ τὸ ἡμέτερον ἐδίδαξαν κράτος) ταῦτα δαπανᾶν περὶ τὴν τῶν τελευτώντων ὁσίαν· ὥστε ἔκ τε τούτων τῶν χρημάτων καὶ ἐκ τῆς προσόδου τῶν χωρίων τὴν διανομὴν γενέσθαι τοῖς τε δεκανοῖς καὶ ἀσκητρίαις καὶ κανονικαῖς καὶ ἀκολούθοις, καθάπερ ὑποκαταβάντες διετάξαμεν. τῶν γὰρ αὐτῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων διδαξάντων ὡς οὐχ οἷόν τέ ἐστιν ἐκ τῶν χωρίων τοῦ λοιποῦ τὴν αὐτὴν πρόσοδον φυλάττεσθαι, εἰκότως ἡμεῖς τὴν τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων προσθήκην ἀπενείμαμεν τούτῳ τῷ μέρει, ὅπως ἀνεπιλήπτως τὸ μέχρι νῦν διδόμενον τοῖς κάμνουσι περὶ τὴν τῶν λειψάνων ἐκφοράν, καὶ ἐφεξῆς δοθείη, τουτέστι per singulum mensem quadringentos solidos, μεριζομένους τοῖς τε δεκανοῖς καὶ ἀκολούθοις καὶ ἀσκητρίαις καὶ κανονικαῖς, κατὰ τὸ μέχρι νῦν παρ' αὐτοῖς κρατῆσαν ἔθος· τουτέστι τοῖς μὲν δεκανοῖς per singulum mensem centum octoginta duos solidos, ταῖς δὲ ἀσκητρίαις ἐνενήκοντα νομ. καὶ τοῖς ἀκολούθοις nonaginta unum solidos, καὶ ταῖς κανονικαῖς triginta sex solidos, ἀθροιζομένους μὲν παρὰ τῶν αὐτῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, καταβαλλομένους δὲ ἐπὶ τοὺς εἰωθότας κομίζεσθαι κατὰ sex menses.

CAP. III.

OPortet autem competentem quidem auri partem reverendissimis ascetriis[16] dari, per Deo amabiles œconomos secundum[17] dictas inducias, Eugenio Deo amabili diacono & xenodocho Sampsonis[18] sanctæ memoriæ Xenonis, & ejus qui per nos constitutus est, & his qui erunt post eum Deo amantissimi xenodochi memoratorum xenodochorum, eo quod ascetriæ ad hoc ministrantes opus sub xenodochiis per tempus memoratorum venerabilium xenodochorum constitutæ sint, quod autem contingit Acolythos & reverendissimas canonicas similiter dari ab eisdem Deo amabilibus œconomis, & qui nunc præsunt eis, & quibus per tempus præsulatus earum committitur, ut per eos distributio fiat prædeclaratis, & sub eis constitutis ascetriis & canonicis, necnon & acolythis: Si vero retro[19] fecerint circa talem solutionem Deo amabiles œconomi: & hoc palam fiat intra sex menses, in secundo semestre veniente, si nullam fecerint solutionem, tunc omne quod post primum semestre debetur, exigi semper à Deo amabilibus œconomis, cum usura tertiæ[20] partis legitimæ centesimæ post semestre tempus, providentiam hujus ponente per tempus sanctissimo archiepiscopo & patriarcha felicis hujus urbis sanctissimæ majoris ecclesiæ.

ΚΕΦ. γ'.

ΔΕῖ δὲ τὸ μὲν ἐπιβάλλον τοῦ χρυσίου μέρος ταῖς εὐλαβεστάταις ἀσκητρίαις δίδοσθαι παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, κατὰ τὰς εἰρημένας προθεσμίας, Εὐγενίῳ τῷ θεοφιλεστάτῳ διακόνῳ καὶ ξενοδόχῳ τοῦ κατὰ Σαμψὼν τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης ξενῶνος, καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν συσταθέντος, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν θεοφιλεστάτοις ξενοδόχοις τῶν εἰρημένων ξενώνων· διὰ τὸ τὰς ἀσκητρίας τὰς εἰς ταύτην ὑπουργούσας τὴν χρείαν, ὑπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν ξενοδόχους τῶν εἰρημένων σεβασμίων ξενώνων τελεῖν· τὸ δὲ αἱροῦν τοῖς τε ἀκολούθοις καὶ ταῖς εὐλαβεστάταις κανονικαῖς, ὡσαύτως δίδοσθαι παρὰ τῶν αὐτῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, τοῖς τε νῦν ἐφεστῶσιν αὐταῖς καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ἐγχειριζομένοις· ὥστε δι' αὐτῶν τὴν διανομὴν γίνεσθαι τοῖς προδηλουμένοις καὶ ὑπ' αὐτοὺς τελούσαις ἀσκητρίαις τε καὶ κανονικαῖς, καὶ προσέτι γε καὶ τοῖς ἀκολούθοις. Εἰ δὲ καθυστερήσειαν περὶ τὴν τοιαύτην καταβολὴν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, καὶ τοῦτο φανερὸν καταστῇ, εἴσω ἓξ μηνῶν κατὰ τὴν δευτέραν ἑξάμηνον διαγενομένην, εἰ μηδεμίαν ποιήσαιεν καταβολήν, τηνικαῦτα πᾶν τὸ μετὰ τὴν πρώτην ἑξάμηνον ὀφληθὲν εἰσπράττεσθαι παρὰ τῶν ἀεὶ θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, μετὰ τόκου τοῦ ἀπὸ τρίτου μέρους τῆς νομίμης ἑκατοστῆς, τοῦ μετὰ τὴν ἑξάμηνον διαστήματος χρόνου· πρόνοιαν τούτου ποιουμένου τοῦ κατὰ καιρὸν ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου τῆς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας.

CAP. IV.

SI autem & alter annus transeat, & neque sic aliquid exolvant Deo amabiles œconomi reverendissimis mulieribus aut memoratis decanis, licentiam esse per tempus sanctissimo patriarchæ, non solum exigere Deo amabiles œconomos debitum cum dicta usura, sed etiam dare eos cogere quæcunque decreta sunt, & (si voluerit sanctissimus Patriarcha) expellere eos à gubernatione prædiorum, & exigere horum faciem puram ab eis qualis est. Horum omnium solicitudinem po-

ΚΕΦ. δ'.

ΕΙ δὲ καὶ ἕτερος ἐνιαυτὸς παρέλθοι, καὶ μηδὲ οὕτως τι καταβάλοιεν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι ταῖς εὐλαβεστάταις γυναιξὶν ἢ τοῖς εἰρημένοις δεκανοῖς, ἄδειαν εἶναι τῷ κατὰ καιρὸν ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, μὴ μόνον ἀπαιτεῖν τοὺς θεοφιλεστάτους οἰκονόμους τὸ ὀφειλόμενον μετὰ τοῦ εἰρημένου τόκου, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζειν αὐτοὺς διδόναι πάντα ὅσα διώρισται· καὶ (εἴπερ βουληθείη ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης) καὶ ἐξωθεῖν αὐτοὺς τῆς φροντίδος τῶν χωρίων, καὶ ἀπαιτεῖν τὴν τούτων ὄψιν καθαρὰν παρ' αὐτοῖς ὡς ἔστι. τούτων ἁπάντων φροντίδα τιθέμενον τοῦ κατὰ καιρὸν κυρί-

ενάτε

---

1 Leon. Νεαρ. 12.
2 l. 4. C. de sacros. eccles. Νεαρ. 43. Nov. Leon. 12.
3 d. l. 4. & d. Nov. 43.
4 Forte quinquaginta, ut l. 4. Cod. de sacr. eccles.
5 d. Novell. 43.
6 l. 18. C. de sacros. eccles.
7 d. Nov. 43.
8 Oeconomi à defensoribus distinguuntur.
9 Τεσσαράκοντα, id est, 300.
10 Oeconomi ad sumptus sepulturæ, habebant prædiorum sepulturæ destinatorum administrationem cum 300. ergasteriis: Defensores vero 800. ergasteriorum administrationem.
11 Κοπιαταί. Decanorum hoc munus erat cadavera mortuorum obvolvere, efferre, sepelire. Epiphanius eos numerat inter vetera Ecclesiæ ministeria.
12 Decani. l. 4. C. de sacr. eccles. l. 1. Cod. de collegiat. lecticarii seu copiatæ, vispelliones, νεκροθάπται Bergomi, adde Novell. 43. & ead.
13 Ascetriæ & Canonicæ sunt monachæ 2. Nicæna 20. Basilius episcop. πρὸς θεοδώραν κανονικὴν περὶ ... Macarius Homilia 27. distant ab invicem sicut Ascetria à monasteriis. Sanctimoniales dicuntur à Juliano hic, earum fuit officium psallere. Sane Julian. hoc loco Ascetcrium unum, ex octo sanctimonialibus psallentibus & tribus acolythis constituit: quod Anastasius singulis cadaveribus sive lectis attribuit.
14 Acolythi, quasi assectæ; eorum officium erat prælucere & funalia deferre. Goth. Vid. cap. clerus. in fin. 21. dist. Duaren. de sacros. lib. 1. cap. 14. Ans.
15 Hinc constat, funerum elationes sumptibus ecclesiæ, non defunctorum fieri solitas non à clericis, sed ab ascetriis mulieribus, acolythis & decanis. Ascetriæ psallebant quasi præficæ olim. Acolythi deferebant funalia: Decani feretrum sive lectum, unde & lecticarii & copiatæ, vispelliones olim. Cujac. lib. de diversf. temporib. cap. 8.
16 Ἀσκητρίαις.
17 Κατὰ τὰς εἰρημένας προθεσμίας. id est, dicto termino.
18 De Xenodochio Sampsonis alibi dixi.
19 Κατόπιν, id est, coram.
20 Ex mora sex mensium œconomis infliguntur usuræ trientes.

... ἐκκλησίας [illegible], καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὑφ' ὃν τελοῦσι καὶ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, καὶ ὁ πᾶς κλῆρος, καὶ ἡ σύμπασα τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας κατάστασις. §. α. Τούτων δὲ οὕτως γενομένων, μηδένα παντελῶς [illegible] κομίζεσθαι ὑπὲρ νεκροῦ σώματος [illegible] μηδὲν ὁτιοῦν. ὥστε δὲ διακεκρίσθαι τὰ πάντα, [illegible] ἑκάστῃ κλίνῃ [illegible] διδομένῃ ἐν ἀσκητήριον [illegible] ἀσκητριῶν ἢ κανονικῶν, μὴ ἔλαττον ὀκτὼ γυναικῶν [illegible] τῆς κλίνης καὶ ψαλλουσῶν, καὶ τριῶν ἀκολούθων, οἳ [illegible] οὐδὲν ὁτιοῦν παντελῶς λήψονται. Εἰ μέντοι τις βούλοιτο τῶν [illegible] τῷ τελευτήσαντι καὶ τὴν ἐκφορὰν ποιουμένων, αὐτὸς ἑκὼν, ἀναγκάζοντος οὐδενὸς, καὶ ἕτερον ἀσκητήριον ἓν ἢ δύο ἢ καὶ πλείω [illegible], τοῦτο ἔσω μὲν τῆς αὐτοῦ φιλοτιμίας· πλὴν οὐδὲ τοῦτο [illegible], καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ μέτρον εἶναι βουλόμεθα τῶν κατὰ φιλοτιμίαν [illegible] ἀσκητριῶν, ἤτοι κανονικῶν καὶ ἀκολούθων, ὅπερ ἀνωτέρω διωρίσαμεν· ὥστε μὴ ἔλαττον ἢ ὀκτὼ ἀσκητρίας ἢ κανονικὰς εἶναι τὰς ἐξ ἑκάστου ἀσκητηρίου [illegible], καὶ τρεῖς ἀκολούθους, καθ' ἕκαστον ἀσκητήριον.

ΚΕΦ. ε'.

Δίδοσθαι δὲ ταῖς ἀσκητρίαις, ἤτοι κανονικαῖς, ταῖς ὑπὲρ τὸ αὐτὸ [illegible] ὑπηρεσίαν [illegible], εἰ μὲν εἴσω τῶν νέων τειχῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως εἴη τὰ τῆς ἐκφορᾶς, ἄχρι trium solidorum. οὐδὲν ἐκ τούτων παντελῶς τῶν ἀκολούθων κομιζομένων, οὐδὲ μεριζομένων ταῦτα μετὰ τῶν εὐλαβεστάτων ἀσκητριῶν ἢ κανονικῶν. Τῶν δὲ ἀκολούθων τῶν μετὰ τοὺς τρεῖς τοὺς [illegible] ὑπηρετοῦντας παραλαμβανομένων, εἰ μὲν ἕτεροι τρεῖς εἶεν, [illegible] κερατίοις τρισίν· εἰ δὲ ἕξ, κερατίοις ἕξ. καὶ ἐφεξῆς κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὰ περὶ αὐτοὺς διοικεῖσθαι. [illegible] δὲ ὡς εἰ καὶ τὸ διάστημα πλεῖον καθεστήκοι, καὶ οἱ τῇ κλίνῃ ὑπηρετούμενοι δεκανοὶ πλείους εἶεν, καὶ τὰ ἀσκητήρια πλείονα, διὰ τὸ ταύτης βάρος, δοθήσεταί τι καὶ αὐταῖς δίδοσθαι, καθ' ὁμοιότητα τῶν [illegible] τὰ ἀσκητήρια τῆς παιδείας πονουμένων· ὥστε τῇ διαφορᾷ τοῦ κόπου δοκεῖν τινὰ καὶ αὐτὰς ἔχειν ἐντεῦθεν παραμυθίαν. δοκεῖν δὲ εἴσω τῶν νέων τειχῶν καὶ τὰ πέραμα Ἰουστινιανῶν, ἤτοι συκῶν, ἐπειδὴ μὴ πόρρω καθέστηκε, μηδὲ δεῖσθαι πλείονος χρόνου ἢ [illegible] τὴν ἄφιξιν τὴν ἐκεῖσε. Εἰ δὲ ἔξω τῶν νέων τειχῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ἐκφορὰ γένοιτο, ἢ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις περάμασι, παρὰ τὰ εἰρημένα, τηνικαῦτα τὰς μὲν ἀσκητρίας, ἤτοι κανονικὰς, dimidiam partem solidi λαμβάνειν· οὐδὲ ἐνταῦθα κοινωνούντων παντελῶς καθ' οὐδὲν αὐταῖς τῶν ἀκολούθων. αὐτῶν δὲ τῶν ἀκολούθων ἐφ' ἑκάστῳ ἀσκητηρίῳ quatuor siliquas κομιζομένων, καὶ πέρα τούτων μηδὲν, κατὰ τὴν εἰρημένην διαίρεσιν· τοῦ ἀσκητηρίου τοῦ [illegible] τῇ προῖκα διδομένῃ κλίνῃ σὺν τοῖς τρισὶν ἀκολούθοις, καὶ αὐτῷ πάντως παραγινομένου διὰ τῶν ὀκτὼ ἀσκητριῶν, ἢ κανονικῶν, καὶ τριῶν, ὡς εἴρηται, ἀκολούθων, καὶ οὐδὲν παντελῶς κομιζομένων, οὐδὲ διὰ κηρῶν δόσεως ἀπαιτούντων, καὶ ἕτερον μέτρον ἐξευρισκόντων ὑφ' ἑτέρῳ προκαλύμματι.

ΚΕΦ. ϛ'.

Ταῦτα μέντοι πάντα διορίζομεν ἐπὶ τῶν μὴ κατὰ φιλοτιμίαν ἐπιζητούντων τὰς δύο μεγάλας ταύτας κλίνας τὰς ἐν τῷ ἁγίῳ κειμηλιοφυλακείῳ κειμένας· φαμὲν δὴ Στουδίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης, καὶ Στεφάνου τοῦ τῆς μεγαλοπρεποῦς μνήμης. εἰ γάρ τις ἐκείνας βουληθείη λαβεῖν, ὡς καὶ ἀνθρώπων πολλῶν δεομένας καὶ φυλακῆς πλείονος, καὶ ἄλλης τινὸς πολυπραγμοσύνης χρῃζούσας, τοῦτο οὐ συνάπτομεν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις, ἀλλ' ὡς φιλότιμον ἐνδεικνύμενος γνώμην, ὁπόσον ἂν ὑπὲρ τοῦ πόνου ἢ τοῖς δεκανοῖς ἢ ταῖς εὐλαβεστάταις ἀσκητρίαις ἢ κανονικαῖς διδόναι συμφωνήσῃ, τοσοῦτον καὶ παρέχειν. οὐ μέντοι δυναμένου ὑπερβαίνειν τὴν τῶν duodecim solidorum ποσότητα, ἐπὶ τῶν δύο κλινῶν τοῦ Στουδίου τε καὶ τοῦ Στεφάνου. ἐπὶ δὲ τοῦ χρυσοπάστου τοῦ κειμένου κατὰ τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν, εἴγε ἑνὸς μόνου τοῦ δι' αὐτοῦ, ὡς εἰκὸς, [illegible], quatuor solidorum. τῶν δὲ ἀσκητριῶν, ἢ κανονικῶν, καὶ ἀκολούθων, διπλασίονα κομιζομένων ὧνπερ ἔμπροσθεν περὶ αὐτῶν ὡρίσαμεν· δηλαδὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀσκητηρίου, ἤτοι κανονικῶν, τοῦ [illegible] ἐπὶ τῶν ἄλλων κλινῶν ἡγουμένου, τὴν αὐτὴν λαμβάνοντος ποσότητα ἣν καὶ τὰ λοιπὰ ἀσκητήρια. τοῦτο τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀκολούθων φυλαττομένου, ὅπερ φθάσαντες εἴπομεν. ὥστε καὶ τούτους διπλάσιον τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν διατυπουμένων κομίζεσθαι. ὅταν μέντοι μία τούτων τῶν τριῶν εἴη κλινῶν, ἐφ' ἧς ἡ κηδεία γίνεται, τοῦτο βουλομένου τοῦ ταύτην ἐπιτελοῦντος, δηλαδὴ τῶν θεοφιλεστάτων ἐκδίκων ἀνάγκην ἐχόντων τὰ σώματα τῶν δεκανῶν παρέχειν, καὶ ἐξ ὧν αὐτοῖς ἀπονενέμηκαμεν ὀκτακοσίων ἐργαστηρίων, καὶ τὰς κλίνας. οὐ μέντοι δαπάνην ποιεῖσθαι τινά. τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων ἀναγκαζομένων ἔκ τε τῆς προσόδου τῆς παρὰ Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως καταλελειμμένης, ἔκ τε τῶν τριακοσίων ἐργαστηρίων τῶν εἰρημένων πᾶσαν δαπάνην ποιεῖσθαι περὶ τὰ εἰρημένα πρόσωπα, κατὰ τὴν ἐφ' ἅπασι τεταγμένην παρ' ἡμῶν διαίρεσιν. οὕτως οὐδὲν ἀόριστον ἔσται, ἀλλὰ καὶ οἱ μετριωτέρας τὰς ταφὰς γίνεσθαι βουλόμενοι, ταύτης ἀπολαύσουσι τῆς διατυπώσεως· καὶ οἱ πρὸς φιλοτιμίαν ὁρῶντες, οὐ μεγάλα ζημιωθήσονται, ἀλλ' ἔσονται μετὰ τοῦ μετρίου φιλότιμοι.

ΚΕΦ. ζ'.

Ταῦτα τοίνυν ἡμεῖς διωρίσαμεν ἐπί τε τοῖς ἐργαστηρίοις, ἐπί τε ταῖς προσόδοις, ἐπί τε ταῖς ἐκφοραῖς ταῖς τε προῖκα ταῖς τε κατὰ φιλοτιμίαν γινομέναις. φύλακας δὲ τίθεμεν τοῦ ἀμείωτον ἀεὶ φυλάττεσθαι τὸν τῶν ἐργαστηρίων ἀριθμὸν, οὐ μόνον τὸν ἐνδοξότατον ὕπαρχον τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ τὴν αὐτῷ πειθομένην τάξιν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὴν σὴν ὑπεροχὴν, καὶ τοὺς ἀεὶ τῆς ἀρχῆς [illegible] τῆς νῦν αὐτῆς ἐφίστασαι. καὶ αὐτῇ γε καὶ ποινὴν ὁρίζομεν κατά τε τῆς τάξεως τῆς σῆς, εἴ τις ῥαθυμήσειε, quinquaginta librarum auri. κατά τε τῶν ἀεὶ [illegible] θρόνον [illegible] ὥστε μὴ συγχωρηθῆναί ποτε τὸν τῶν εἰρημένων χιλίων ἑκατὸν ἐργαστηρίων ἀριθμὸν ἐλλείψειν, κατὰ τὴν εἰρημένην ἡμῖν διαίρεσιν. ἀλλ' εἰ διδαχθείης τοῦτο, ἢ αὐτὸς ἢ οἱ μετὰ σὲ τούτου πάσης τίθεσθαι πρόνοιαν, καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἀμείωτον διὰ πάντων μένειν καὶ ἀδωροδόκητον καὶ ἀνεπινόητον [illegible] τε τῆς σῆς ὑπεροχῆς καὶ παντὸς ἑτέρου προσώπου. ὥστε μὴ ταύτην γενέσθαι πρόφασιν τοῦ παρὰ τὸ διωρισμένον ἡμῖν δίδοσθαί τινὰ μισθὸν ὑπὲρ κηδείας τινὸς προσώπου. οὐδεμιᾶς διακρίσεως γενομένης τῶν προσώπων τῶν τελευτώντων, εἴτε πλούσιοι, εἴτε πένητες· πλὴν εἰ μὴ, καθάπερ ἔμπροσθεν ἔφημεν, μίαν τῶν τριῶν κλινῶν ἕλοιτο, ἐφ' αἷς τὰ [illegible] διετυπώσαμεν. Καὶ βουλόμεθα κἀκεῖνα κρατεῖν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ εἶναι διὰ παντὸς ἀκίνητά τε καὶ ἀθάνατα. τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ νόμου διὰ παντὸς κρατοῦντος, ἕως εἰσὶν ἄνθρωποι, ἕως τὸ μέγα καὶ πολυύμνητον τῶν Χριστιανῶν ὄνομα ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ, καὶ καθ' ἡμέραν διὰ τῆς τοῦ δεσπότου θεοῦ φιλανθρωπίας αὔξεται. προνοοῦντος δηλαδὴ τούτου πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων, αὐτοῦ τοῦ ὁσιωτάτου πατριάρχου ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, ὥστε μετὰ τῆς ἱερατικῆς ἐξουσίας αὐτὸν τῷ πράγματι χρώμενον, μὴ συγχωρεῖν παρὰ μηδενὸς προσώπου, μήτε ἱερατικοῦ, μήτε ἀρχοντικοῦ, μήτε τῶν ἄλλων μηδενὸς παραβαίνεσθαι τὰ παρ' ἡμῶν διατετυπωμένα. ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν καθορκίζομεν, εἰς τὸν μέγαν ἀφορῶντας θεὸν, ὥστε τὸν ἀεὶ τῶν σκήπτρων κύριον ἀγρύπνως τούτου τοῦ πράγματος προνοεῖν. οὐ γὰρ ὑπὲρ μόνων ἐστὶ τούτων τῶν τελευτώντων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ζώντων καὶ μάλιστα τῶν βασιλευόντων σωτηρίας, τὸ τὰς εὐσεβεῖς πράξεις πάντως εἰς ἔργον ἄγεσθαι, καὶ μὴ τὴν τῶν προπεπονηκότων ἀγαθοεργίαν ὑπὸ τῆς τῶν ἐφεξῆς ῥᾳθυμίας ἀπόλλυσθαι. ὥσπερ δὲ τὰ χίλια ἑκατὸν ἐργαστήρια ἀμείωτα καὶ ἀτελῆ φυλάττεσθαι διετυπώσαμεν, οὕτω τὰ λοιπὰ πάντα ἐργαστήρια ὑποτελῆ καθεστάναι θεσπίζομεν, μηδενὸς παντελῶς ἄδειαν ἔχοντος ἐξαιρεῖν αὐτὰ τοῦ τέλους, μήτε τῶν σεβασμίων οἴκων μήτε ξενώνων, μήτε ἀσκητηρίων, ἢ μοναστηρίων, ἢ ἑτέρου τινὸς· ἀλλὰ μηδὲ αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ ἡμῶν οἴκου, ἢ τῶν ἐν ἀρχαῖς, ἢ τῶν ἐν δυνά-

nente pro tempore beatissimo archiepiscopo & universali patriarcha, sub quo sunt & Deo amabiles œconomi & omnis clerus, & universus sanctissimæ majoris ecclesiæ status. §. 1. His ita factis nullum penitus ab invito percipere pro mortuo corpore tutato [1] quicquam, ut autem discreta sint omnia, sancimus singulo lecto gratis dato unum asceterium [2] dari, asceteriarum aut canonicarum non minus octo mulierum præcedentium lectum & psallentium & tribus acolythis, qui nihil penitus accipient. Si tamen quis voluerit competentium defuncto & exequias facientium ipse sponte, cogente nullo & aliud asceterium unum [3] aut duo aut etiam amplius assumere: hoc sit quidem ejus munificentiæ, tamen nec hoc indefinitum relinquimus, & hic eandem mensuram esse volumus harum quæ per munificentiam assumuntur asceteriarum seu canonicarum, & acolythorum, quam superius definivimus, non minus octo asceterias seu canonicas esse, quæ ex unoquoque asceterio assumuntur, & tres acolythos per singulum asceterium.

Cap. V.

Dare autem asceteriis seu canonicis his, quæ circa id gratis ministrare sumuntur, si quidem intra novos [4] muros felicis hujus urbis sint exequiæ, usque ad ternos [5] solidos, nihil ex hoc acolythis penitus recipientibus, neque dividentibus hæc cum reverendissimis asceteriis aut canonicis. Acolythis autem qui præter tres gratis ministrantes sumuntur, siquidem alii tres sint, fieri contentos siliquis tribus: si vero sex, siliquis sex: & deinceps secundum hunc modum etiam de his gubernari. Certum vero est, quia si & spatium plus consistat, & qui [6] lecto ministrant decani plures sint, asceteria plura propter hujus oneris partem, etiam aliquid & ipsis dabitur secundum similitudinem ad asceteria disciplinæ laborantium, ut differentia laboris videantur aliquod & ipsæ habere hinc solatium. Videtur autem intra novos muros & transitus [7] Justinianarum [8] seu Sycorum, quoniam non longe constitutæ (neque) egeret ampliori tempore vel labore ad veniendum ibi. Si vero foris novos muros felicis hujus urbis exequiæ fiant, aut etiam in alios [9] transitus citra quam dictum est, tunc asceterias quidem seu canonicas dimidiam partem solidi accipere, neque hic communicantibus penitus ullo modo eis acolythis. Ipsis autem acolythis in singulo asceterio quatuor accipientibus siliquas, & ultra hæc nihil, secundum memoratam divisionem, asceterio sequente gratis datum lectum cum tribus acolythis, & ipso omnino veniente, per octo asceterias aut canonicas, & tres (sicut dictum est) acolythos, & nihil penitus accipientibus, neque per cereorum [10] dationem exigentibus, & aliam mensuram adinvenientibus sub alio velamine.

Cap. VI.

Hæc itaque omnia definivimus super his, qui non per munificentiam quærunt duos majores lectos in venerabili vasorum [11] custodiario positos. Dicimus autem Studii gloriosæ memoriæ, & Stephani magnificæ memoriæ. Si quis enim illos voluerit accipere, utpote [12] & pluribus hominibus egentes, & custodia potiori & omnimoda curiositate egentes, hoc non conjungimus his quæ prius diximus, sed tanquam magnificam exhibens voluntatem, quantumcunque pro labore decanis aut reverendissimis asceteriis vel canonicis dare placuerit, tantum & præbeat, non tamen valentibus transcendere decem solidorum quantitatem in duobus lectis Studii & Stephani, in [13] deaurato autem posito in sanctissima majore ecclesia, vel uno solido pro eo forsan faciendo quatuor solidorum, asceteriis autem, & canonicis, & acolythis duplicia accipientibus, quam prius de his definivimus, quippe & ipso asceterio seu canonicis gratis in aliis lectis præcedente, eandem accipiente quantitatem, quam & reliqua asceteria. Hoc ipso & supra acolythis observando quod prædiximus, ut & isti duplum horum quæ jam à nobis ordinata sunt, accipiant: quando unus tamen horum trium fuerit lectus, in quo funus agitur, id volente qui hoc celebrat: quippe Deo amabilibus defensoribus necessitatem habentibus corpora decanorum præbere, ex iis deputavimus octingentis ergasteriis & etiam lectos, non tamen expensas facere aliquos, Deo amabilibus œconomis cogendis, vel ex reditu ab Anastasio divæ memoriæ relicto, vel ex trecentis ergasteriis omnem memoratam expensam fieri circa dictas personas secundum in omnibus ordinatam à nobis divisionem. Sic nihil indefinitum erit, sed mediocres [14] sepulturas fieri volentes hac fruentur dispositione, & ad munificentiam respicientes, non magis damnificabuntur, sed erunt cum mediocritate munifici.

Cap. VII.

Hæc igitur nos decrevimus, & super ergasteriis, & super reditibus, & super exequiis, vel quæ gratis, vel quæ per munificentiam fient. Custodes quoque ponimus, ut imminutus semper custodiatur ergasteriorum numerus, non solum gloriosum præfectum hujus urbis, & ei obediens officium, sed multo potius tuam celsitudinem, & qui semper cingulo sunt addendi, cui nunc ipse præsides. Insuper & pœnam definimus & adversus officium tuum, si quis neglexerit, quinquaginta librarum auri, & adversus eos qui semper tuam perceperint sedem, duplicem, ut non concedatur aliquando memoratorum mille centum ergasteriorum numerus deficere, secundum dictam à nobis divisionem: sed si docearis hoc, aut ipse, aut qui post te, hujus omnem ponas providentiam, & procures eum imminutum per omnia perdurare: & inonustum [15] & sine adinventione, & à tua celsitudine & ab omni alia persona, ut non hæc fiat occasio quatenus contra quod definitum est detur aliqua merces pro funere alicujus personæ, nulla [16] discretione facienda personarum defunctarum, sive divites sint, sive pauperes, nisi tantum, sicuti præcedenter diximus, unum trium lectorum elegerint, in quibus competentia disposuimus. Et volumus etiam illa tenere secundum hunc modum, & esse per omnia immutulata & immortalia, hac sacra pragmatica lege per omnia tenente, donec [17] sunt homines, donec magnum & valde laudandum Christianorum nomen in hominibus est, & quotidie per Dei providentiam augetur: providente quippe his, ante alios omnes ipso sanctissimo patriarcha hujus felicis urbis, ut cum pontificali dignitate [18] ipse causa [19] utens, non sinat ab ulla persona neque sacerdotali, neque judiciali, neque aliorum ulla depravari, quæ à nobis ordinata sunt, sed [20] & ipsum imperium conjuramus, ad magnum respicientes Deum, ut semper sceptrorum Dominus vigilanter huic rei provideat. Non enim hoc pro solis mortuis, sed etiam pro viventibus & maxime imperantium salute est, pios actus omnino ad effectum adduci, & non prælaborantium bonum opus à subsequentium desidia perire. Sicut autem ad mille centum ergasteria imminuta & sine tributo servari disposuimus, ita reliqua [21] ergasteria omnia sub tributis constitui sancimus, nullo penitus licentiam habente ea excipere à tributis, neque venerabiles domos, neque ex Xenodochiis, neque ex asceteriis, vel monasteriis, aut alio quolibet, sed neque ipsa imperiali nostra domo, aut qui in principatibus vel potestatibus sunt: sed omnibus

1 Id est, curata.

2 Asceterium unum, octo monialibus & tribus acolythis constans. *Jul. hic.*

3 Duobus aut tribus etiam asisteriis funus defuncti prosequi licuit.

4 Qui à Theodosio juniore constituti sunt, *l. 18. C. de sacros. eccl. l. 18. Cod. de operib. public. l. 7. C. de metatis.*

5 Tressem, *Jul. hic male tremissem.* tressis, tres asses: tremis tertia pars solidi: *tiers d'escu.*

6 Decani lectica ministrabant.

7 Πέραμα. *Novell. 159.* trajectus ille maritimus appellatur hodie *Pera.*

8 Justinianæ vel Sycæ, *Jul. hic:* Sycarum, *Aroshan.* [illegible]

9 Transmarina loca, *Jul.* Constantinopoli erant domus & prædia trans mare, inde cadavera in urbem deferebantur.

10 Κηρῶν, cereorum.

11 Κειμηλιοφυλακείῳ. De thesauro & cimeliis ecclesiæ, adde *l. ult. Cod. de bonis autoris, judic. possidendis: l. 10. Cod. de agricolis.* De Cimeliarcha, *Novell. 40.*

12 Lecti funebres Studii & Stephani pluribus hominibus & custodia potiori & curiositate egebant, ac propterea eorum commodatorum nomine major pecunia exigebatur, non tamen ultra decem solidos.

13 Ἐπὶ δὲ τοῦ χρυσοπάστου, &c. *Boring.* pro eo vero quod auro intertextum est, quodque in sanctissima majore ecclesia ponitur.

14 Id est, mediocris sumptus. *5 Cicer. 2. de leg.*

15 Ἀδωροδόκητον.

16 Quod recte observari humana cupiditas atque socordia vix patitur.

17 Est tamen magnæ quæstionis, an in hujusmodi rebus principes successorem obligent? quod vix est, ut obtineat.

18 Ἐξουσίᾳ, authoritate, potestate.

19 Πράγματι, occasione.

20 Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν καθορκίζομεν εἰς τὸν μέγαν ἀφορῶντας θεὸν, ὥστε τὸν ἀεὶ τῶν σκήπτρων κύριον, &c. *Boring.*

21 Supernumeraria ergasteria ecclesiæ, sumptibus funerum non deputantur, ideoque à tributis non sunt immunia.

omnibus ergasteriis similiter agnoscentibus tributa, nec paulatim singula excusare, & proprium levigare, & reliquis paucis existentibus totum imponere pondus, & ex hoc magnum sustinere dispendium, ferre hoc non valentes.

EPILOGUS.

†. Tua igitur celsitudo, & qui post eandem administrationem acceperit, & parens tibi officium, quæ placuerint nobis per præsentem divinam pragmaticam formam, nunc & in reliquum omne tempus servabunt. Dat. III. Non. Novemb. CP. DN. JUSTIN. PP. A. An. XI. post BELIS. V.C. CONS. AN. II. [1]

TIT. XV.

UT DEFUNCTI [2] SEU FUNERA [3] EORUM NON INJURIENTUR A CREDITORIBUS [4]. ET UT CONSILIARII [5] NON SUSCIPIANT COGNITIONES [6] ABSQUE JUDICIBUS.

NOVELLA CONSTIT. LX.

Imp. Justin. Aug. Joanni glorosiss. sacrorum prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUi varietatem [7] causarum conjiciunt, non facile ad culpam veniunt, si veritatem examinent: quosdam namque verisimile est multitudinem [8] legum, quæ per singula à nobis adjiciuntur, culpare, non considerantes, quia opere [9] semper vocante, consonas causis ponere leges compellimur: cum semper inopinabile emergat, & ab iis quæ jam posita sunt, mederi non valeat: quale quidem nuper est agnitum. Deberi enim [10] sibi quidam dicens ab aliquo, dum hominem in morte cognovisset esse constitutum, milites congregans, & servos alios plurimos, ingressus est super morientem: verum ille anxiatus clamare cœpit, donec eum violentia compressum reliquisset spiritus: at ille etiam signacula [11] imposuit rebus sua potestate, præsente nullo in cingulo constituto, aut quolibet omnino legali & civili officio observato: & neque ita recessit, sed etiam defunctum injuriare eum non piguit, primum quidem insistens [12] non fieri exequias: deinde, cum vix cœpisset de domo deponi mortuum, instabat publice portari lectum non sinens: neque deducendum dicens, nisi debitum perceperit, donec sponsorem accepit: & ita jam defunctum tradi terræ permisit. Negotium siquidem, quo hæc commissa sunt, competenter dispositum est: oportere autem judicamus etiam generali lege hæc emendare: non sinentes hæc rursus committi semper sine legislatione manentia.

CAP. I.

De creditoribus qui mortuis debitoribus imminent, sic Julianus.

SAncimus [13] igitur, si quis illo superstite adhuc quem putat debere sibi, ascendat domum ejus, & molestus sit superstiti homini, aut qui ejus sunt, uxori forte vel filiis, aut domui omnino, aut etiam signacula [14] per propriam potestatem imponere præsumat, non prius decreto & officio legali servato; post ejus qui dicitur debere, mortem, actione quidem modis [15] omnibus cadat [16], sive justam habeat hanc, sive non: quantum vero deberi sibi dicit, tantum aliud super exigatur, & detur injuriati heredibus. Confiscationem [17] quoque in tertiam partem substantiæ sustineat, (sicut [18] & Marcus Philosophus imperator in suis conscripsit legibus) & infamia feriatur. Qui enim hominis naturam non [19] erubuit, dignus est, & pecuniis, & gloria, & aliis omnibus condemnari. §. 1. Si vero etiam moriente quodam, circa funus peccetur aliquid morientis, quod exequias prohibeat [20]: scripta quidem jam lex est, & à nostro patre super hoc: tamen simul etiam ex nostris major sequatur delicti pœna, & iisdem subjaceat, quæ præsens infert lex eis, qui in viventem tale aliquid, quale diximus, committunt: hujus rei providentiam habente præcipue quidem gloriosissimo præfecto hujus felicissimæ civitatis, cui talium emendationum cura est: nihilominus autem & gloriosissimo sacrorum nostrorum prætoriorum præfecto, & gloriosissimo magistro sacrorum officiorum, & semper his obedientibus officiis. Oportet enim communibus [21] existentibus contra naturam injuriis, communem esse judicibus super his prohibitionem atque vindictam: his non in sola hac felicissima civitate valentibus, sed etiam in omnibus gentibus, quarum nobis principatum alium quidem ab initio dedit Deus, alium vero adjecit, & adhuc etiam dabit, sicut ait quidam ante nos: provinciarum quippe judicibus, sive militaribus, sive civilibus, hujus rei providentiam habentibus. Sequitur enim hic quidem judices eorumque officia triginta librarum auri pœna, si quid horum neglexerint: provinciales autem quinque, si neque ipsi ad hoc institerint, denuntiatione qualibet aut hic aut per provincias facta.

CAP. II.

Ne consiliarii sive adsessores suscipiant cognitiones absque magistratibus.

ILlud [22] etiam recte se habere perspeximus, non permittere (sicut Zenonis piæ memoriæ dicit constitutio [23], & nostra quoque) consiliarios judicum ipsos causas per se audire, quæ apud administratores [24] aut datos à nobis [25] judices agitantur. Multo namque melius atque perfectius coram ipsis administratoribus præsentibus illis quorum interest, causæ moventur, terrore imminente exhibitis testibus, & omnino causa propriam habente honestatem, quam si apud pedaneos judices talia decernantur, in nullo consiliariorum officio distante ab illis. Sed quoniam à nobis constituti semper administratores, occupationibus rerum, nostrarumque jussionum comprehensi, ad hanc necessitatem deponuntur: oportet consonam congruamque legem rebus imponere. §. 1. Sancimus igitur contestationes quidem litium omnibus modis apud [26] ipsos fieri administratores [27], sive majores, sive minores sint: sed etiam in mediis litibus introduci rursus apud eos semel moti negotii res, quatenus ea quæ examinantur, agnoscant. cum vero novissima [28] sententia proferenda est, nullo modo præsumere consiliarios absque administratoribus audire, sed eum cum competenti honestate, quam dudum disposuimus, propositis sacrosanctis eloquiis, ipsos administratores [29] & audire quæ examinata sunt omnia consequenter, & judicare eos negotia, & suscipere appellationes, si quis appellaverit, sine ulla dilatione, ubi lex hoc fieri permittit: & rursus appellationis judices modis omnibus per se audire negotia, nullo agere aliter præsumente: sed si quid tale fiat, ipsis quidem admini-

[illegible] ... ἀλλὰ πάντων τῶν ἐργαστηρίων ὁμοίως ... τὰ τέλη ... [illegible] ... φέρειν αὐτὸ ὁ δυνάμενοι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§. α'. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ καὶ ἡ μετὰ σὲ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ... [illegible] ... φυλάξουσι. Dat. III. Novemb. *Constantinopol.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V.C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ τοὺς τελευτῶντας, ἤγουν τὰ λείψανα αὐτῶν, μὴ ἐνυβρίζεσθαι παρὰ τῶν δανειστῶν. καὶ Περὶ τοῦ τοὺς παρέδρους μὴ δέχεσθαι διαγνώσεις χωρὶς τῶν ἀρχόντων, μήτε ... ποιεῖν, μήτε ἀποφάσεις ἐκφέρειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ιωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΙ τὸ ἀληθείας τῶν πραγμάτων ἐξεταζόμενοι οὐκ ἂν ῥᾳδίως εἰς μέμψεις χωροῖεν ... [illegible]

ΚΕΦ. α'.

Περὶ δανειστῶν τῶν τοῖς τελευτῶσι χρεωστοῖς ἐπικειμένων.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, εἴ τις, ἐκείνου περιόντος ... [illegible]

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ βουλεύειν ... τοὺς παρέδρους μήποτε τὴν χωρὶς ἀρχόντων ... γνῶσιν.

ΚΑλῶς τοίνυν ... [illegible]

1 Id est, an. 554.
2 Adde l. 1. §. 4. & 27. ff. de injuriis.
3 Adjunxit Scring. Ne reliquiæ defunctorum à creditoribus injuria afficiantur. Index Reginæ. De reliquiis sive cadaveribus mortuorum alibi, huc refer c. 1. J. eod.
4 De creditoribus qui morientibus debitoribus suis imminent. Julian. const. 54.
5 Ἐπιμέλεια Scring. Ne adsessores causarum cognitionem suscipiant. Index Reginæ.
6 Μήτε ... neque litis contestationem fieri sinant, neque sententiam ferant.
7 Veritatem ... Scring.
8 Multitudo legum multitudini actionum imputatur, non voluntati vel studio legislatoris.
9 Necessitate. ... Scring.
10 3. Harm. 5. §. 72.
11 Vid. tit. C. ut nemini liceat sine judicis auctoritate signacula rebus imponere alienis.
12 Nov. 115. c. 5. l. 38. ff. de relig. l. 3. §. 4. l. 8. ff. de sepulchro: l. ult. Cod. de sepulchro 7. Eclog. 6. ex l. 23. tit. 2. c. 1. fol. 75. Ambrosius lib. de Tobia: adde l. 2. in fin. ff. de in jus vocando.
13 Hinc sumpta est Authentica, Item qui Cod. de sepulchro violato. Goth. De pœna eorum, qui vel ægrotantibus vel animam agentibus vel reliquiis defunctorum, sub prætextu crediti consequendi vid. Rittershus. part. 13. c. 6. Ans Adde Pecc. de jure sistendi cap. 5. n. 23. S.L.
14 d. t. C. ut nemini liceat sine judicis auctoritate signacula, &c.
15 Modis omnibus cadere est ipso jure cadere, quæ de re vide plura apud Mathesilanum singulari 112. & 115. Ludovicum Romanum singulari 1. Franciscum Cremens. singul. 7. qui formulas similes esse notat, quoties quid lege jubetur fieri. Omnium penitus mox illico fiendi-tus, &c.
16 Pœnam creditoris cadaver mortui debitoris inferri prohibentis observa. Est autem hæc pœna legis Juliæ de vi. l. 11. in fin. l. 12. ff. quod met. caus.
17 Confiscationem tertiæ partis bonorum observa. Hæc est pœna legis Juliæ de vi, ut ea damnatus, tertia bonorum parte mulctetur, & fiat infamis. l. pen. ff. de vi priv.
18 Divus Marcus meminit tantum amissione crediti. d. l. 12. l. pen. ff. de vi priv.
19 Pœna Talionis ita solet infligi: Qui non erubuit cadaver defuncti, sit hic infamis. Qui famum aulicum vendiderat, Alexandri Severi jussu, fumo punitum legimus, teste Lamprid. Qui nefaria hortamenta ad corrumpendas virgines & viduas protulerunt, eis meatus oris & faucium liquentis plumbi ingestione, clauduntur, l. 1. C. Theod. de rapt. virg. & delatores congesti in navigia raptim commissi tempestatibus dediti, ut ita abirent fugerentque vastatas delationibus terras. Plin. in Panegyrico: adde quæ notavi ad Nov. 115. c. 3. §. 13. 20 Dixi T. 21 Superflue vel aut paucis scribitur, ubi est causa conctorum. Salvia. ad eccles. Novella Leonis 27. 22 Hinc sumpta est Auth Ad hæc, C. de judiciis. 23 Nostra constitutio hodie extat, facit tamen l. 1. C. de judic. 24 Ἢ μᾶλλον ... , quæ apud magistratus. 25 l. 5. Cod. de judic. 26 Ut Magistratus Constantinopolitanæ civitatis causas in conventionibus certis audiant, & sententiam dicant. Julian. num. 102. 27 Παρ' αὐτοῖς γίνεσθαι τοῖς ἄρχουσι, apud ipsos fieri magistratus. 28 Id est, ultima cognitio, Julian. hic & l. ult. Cod. de præsc. 30. ann. hoc est, definitiva, talis enim est definitiva quæ sine ultima est, sic Novissima pœna quæ ultima. Novissimum judicium, id est, ultima voluntas. l. 9. Cod. de collat. 29 Magistratus hoc autem innuit, Magistratus urbanos seu Constantinopolitanæ urbis causas in conventionibus certis audire & sententiam dicere. Jul. hic num. 102.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

...ρων, αὐτοὺς μὲν τῶν ἀρχόντων ἀνὰ viginti librarum auri ὑφορωμένων ποινήν, τοὺς παρέδρους δὲ τῶν τοιοῦτόν τι τολμησόντων, εἰ μὲν συνήγοροι εἶεν, ἐκβαλλομένους τοῦ λογιωτάτων ῥητόρων καταλόγου· εἰ δὲ μὴ συνήγοροι τυγχάνοιεν, ἀλλ' ἕτεροί τινες, καὶ τῆς ζώνης, εἴ τινα ἔχοιεν, ἀφαιρουμένους, καὶ decem librarum auri ὑποβαλλομένους ποινῇ. οὐδὲ γὰρ δεῖ τοὺς καὶ τὴν Ζήνωνος τῆς εὐσεβοῦς λήξεως παρεωρακότας διάταξιν, καὶ τὴν παροῦσαν τὴν ἡμετέραν, καὶ τὴν πρώτην, οἴεσθαι τὰς τῆς παρανομίας ταύτης διαφεύξεσθαι ποινάς. μελήσει γὰρ τῷ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν θείων ἡμῶν πριβάτων τούτου τε προνοεῖσθαι [illegible], καὶ ἀπαιτεῖν τὰς ποινάς, καὶ εἰσάγειν τοῖς ταμιείοις, ὅπως τι [illegible], γινώσκοντι καὶ αὐτῷ ὡς οἴκοθεν τὸ δημόσιον ἀναπληρώσει, μὴ τούτου πρόνοιαν τὴν προσήκουσαν ποιούμενος. §. β'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ψηφιζόμεθα, οἷς καὶ τὰ περὶ τὰ δημόσια καὶ περὶ τὰς ἡμετέρας κελεύσεις ἀσχολίας τὴν τοῦ μὴ δι' ἑαυτῶν ἀκροᾶσθαι τὰ περὶ δίκας συγχωροῦμεν. τοὺς δέ γε ἄλλους ἅπαντας δικαστάς, ὅσοι μηδεμίαν μὲν ἀρχὴν ἄρχοντες, δίκας δὲ ἐκ κελεύσεως ἡμετέρων ἀκροώμενοι, ἢ ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως ἢ ἐν ἑτέραις τοιοῦτόν τι πράξαιεν, καὶ τοὺς ἐν τάξει παρέδρων συνακροωμένους αὐτοῖς, σφοδροτέραις μετίμεν ποινάς, εἰ μὴ διὰ πάσης ἐφεξῆς τῆς δίκης αὐτοὶ μετὰ τῶν οἰκείων παρέδρων ἀκροάσονται τῆς ὑποθέσεως. καὶ ἀξιωμάτων γὰρ ἔκπτωσιν αὐτοῖς ἀπειλοῦμεν, καὶ ποινὴν ἀνὰ viginti librarum auri. καὶ τοὺς αὐτῶν παρέδρους, τὸ αὐτοὺς ἐξελαύνεσθαι τῆς πόλεως ἐν ᾗ ταῦτα πράξαιεν, καὶ αὐτὸς γε καὶ αὐτοὺς τῆς οἰκείας ἐκπίπτειν ἀξίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἅπασι ποιησάτω φανερά, κατὰ τὸν εἰωθότα τρόπον, κηρύγμασι τοῖς ἐπαρχικοῖς χρωμένη. ὥστε μηδὲν τῶν ἐθνῶν διαλανθάνειν τι τῶν παρ' ἡμῶν θεσπισθέντων. ἐπὶ γὰρ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ὁ ἐνδοξότατος ὕπαρχος ταῦτα προθήσει. Dat. Kal. Decemb. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XI. post BELIS. V. C. CONS. Ann. II.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

Περὶ τοῦ τὰ ἀκίνητα τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς μήτε ὑποτίθεσθαι, μήτε ὅλως ἐκποιεῖσθαι παρὰ τοῦ ἀνδρός, μήτε συναινούσης τῆς γυναικός, πλὴν εἰ μὴ μετὰ ταῦτα τὸ ἱκανὸν γένηται αὐτῇ. τὰ αὐτὰ δὲ κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῆς προικός.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξα'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πράγματος ἐλεεινοῦ γενομένου μαθόντες, ἐφ' ἡμῶν αὐτοῖς τῆς ὑποθέσεως κινηθείσης, ἐκεῖνο μὲν ἐπηνωρθώσαμεν τῷ προσήκοντι τρόπῳ, νόμῳ δὲ γενικῷ μέτιμεν τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις, τοῦτο δὴ τὸ συνειθισμένον ἡμῖν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ τὰ ἀκίνητα τῆς διὰ γάμον δωρεᾶς μήτε ὑποτίθεσθαι, μήτε ὅλως ἐκποιεῖσθαι.

Καὶ θεσπίζομεν, εἴ τις συγγράψειε προγαμιαίαν, ἤγουν τὴν διὰ γάμον δωρεάν, (οὕτω γὰρ αὐτὴν χρῆναι μᾶλλον καλεῖσθαι νενομοθετήκαμεν) εἴτε αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῦτο ποιῶν, εἴτε καὶ ἑτέρου γράφοντος, ἢ πατρὸς ἢ μητρός, ἢ συγγενῶν, ἢ καὶ ξένων τυχόν· εἴ τις τοίνυν τοιοῦτόν τι ποιήσειε, καὶ γράψειε δωρεὰν ἐν ᾗ καί τι τῶν ἀκινήτων ἐστίν, ἀπαγορεύομεν αὐτῷ ἢ ὑποτίθεσθαι τὸ λοιπὸν τὸ πρᾶγμα τὸ καταγεγραμμένον εἰς προγαμιαίαν δωρεάν, ἢ καὶ ἐκποιεῖν ὅλως. τὸ γὰρ ἅπαξ τοῖς δεσμοῖς τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἐνεχόμενον γενόμενον, οὐκ ἂν εἴη πρέπον ἐκποιεῖσθαι· ὥστε τὴν γυναῖκα, ἀποβάντος τυχὸν τοῦ κέρδους ὅπερ αὐτῇ προστίθησι τὴν προγαμιαίαν δωρεάν, δυσχεραίνειν, οὐχ εὑρίσκουσαν τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ τοῦ ἀνδρὸς περιουσίᾳ, ἀλλ' ἢ ἐκποιηθὲν ἄλλοις ἢ ὑποτεθέν. ἐκ δυνατῶν ἴσως προσώπων, ὡς ἐκείνῃ διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας ἢ παντελῶς ἄπορον εἶναι τὴν ἐκδίκησιν, ἢ δύσκολον καὶ δικαστηρίων δεομένην ἐξ ὧν αὐτόθεν ἑαυτῇ βοηθήσει. §. α'. Ὥστε τοῦτο φυλαττέσθω, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα συμβάλλων εἴτε ὡς εἴτε ὠνήν, εἴτε ὑποθήκην ἔχοι, οὐδὲν τούτων ὄφελος ἕξει παντελῶς, ἀλλ' ἐν ἴσῳ τοῖς ἀγράφοις τά τε καὶ ἄρρητα ἔσται τὰ ἐπὶ τούτῳ γεγραμμένα ἢ συμπεφωνημένα. καὶ φυλαττέσθω τῇ γυναικὶ τὸ κέρδος. οὐδὲ γὰρ ἔδοξαν ἡμῖν ἀπὸ τρόπου πεποιηκέναι τινὲς τῶν ἡμετέρων δικαστῶν, οἵπερ καὶ αὐτὴν τὴν in rem ταῖς γυναιξὶ μετὰ τὴν τοῦ γάμου διάλυσιν ἐπὶ τῆς προγαμιαίας δεδώκασι δωρεᾶς. ὅπερ ὀρθῶς ἐγχειρηθέν, εἶτα ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα δικαζόντων ὑπὸ περιεργοτέρας δῆθεν τινὸς ἀκριβείας παρεώραται. Καὶ μὴ τινας ὁδοὺς ἐξευρισκέτωσαν οἱ τὰς [illegible] λαμβάνοντες ὑποθήκας, τὸ παρασκευάζειν τὰς γυναῖκας συναινεῖν, καὶ οὕτως τῶν οἰκείων ἐκπίπτειν δικαίων. συναίνεσις γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἢ εἰς ὑποθήκην, ἢ εἰς ὠνήν, ἢ εἰς ἄλλην ἐκποίησιν γεγραμμένη, τῷ λαμβάνοντι παντελῶς οὐκ ἂν ὀνήσειεν εἰ προσγένοιτο τῆς συναινέσεως χρόνου· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν intercessionων ἐγράψαμεν, τὸ δεῖν διετοῦς ὕστερον χρόνου παρελθόντος, αὖθις ἑτέραν ὁμολογίαν γράφειν, βεβαιοῦσαν τὴν συναίνεσιν, καὶ τότε κύριον εἶναι τὸ γενόμενον· οὕτω κἀνταῦθα γενέσθαι. §. β'. Καὶ εἰ συναινέσειεν ἡ γυνὴ κατὰ τὸ τῶν intercessionων σχῆμα, ἔστω παντελῶς ἀζήμιος, εἰ μὴ καὶ δευτέραν (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) ποιήσαιτο συναίνεσιν. πολλὰ γὰρ ἂν ἐκ πρώτης εὐθὺς ἀκοῆς ἁμαρτηθείη, τῆς γυναικὸς ἢ διὰ τοῦ συνοικοῦντος, ἢ ἀπάταις ῥᾳδίως ὑπαγομένης, καὶ τῶν οἰκείων ἀμελούσης δικαίων· κατασκεψαμένη δὲ ἐν πλείονι χρόνῳ τὴν ὑπόθεσιν, γένοιτ' ἂν ἑαυτῆς ἀσφαλεστέρα.

§. γ'. Πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἁπλῶς δίδομεν, ἀλλὰ τηνικαῦτα τὴν γυναῖκα ὑπὸ τῆς ἐκ τῆς δευτέρας συναινέσεως ἄγομεν ζημίας, ἡνίκα ἂν ἕτερα πράγματα ἔξει δυνατὸν αὐτῇ τὸ ἱκανὸν γίνεσθαι τοῦ ἐκποιηθέντος τῇ προγαμιαίᾳ δωρεᾷ πράγματος, ἢ πραγμάτων ἀκινήτων ὑφ' ἑτέρου κατεχομένων, διὰ τὸν τῆς ἐκποιήσεως ἢ ὑποθήκης τρόπον. ἐπεὶ τοίνυν εἰ μηδὲν ἕτερον περιλείποιτο, οὐδὲ οὕτω βλάβην ὑπομένειν τὴν γυναῖκα συγχωροῦμεν, ἀλλὰ κἂν εἰ δὶς, κἂν εἰ πολλάκις συναινέσειε, τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν τῆς intercessionος φερέσθω λόγον, καὶ ἔστω πανταχοῦ ταύτῃ τὸ κέρδος ἐν ἀσφαλεῖ κείμενον, εἰ φανείη μηδὲν ὑπολελειμμένον ἕτερον, ἀρκοῦν αὐτῇ τὴν τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ποσότητα. καὶ ταῦτα φαμὲν οὐ μόνον κηδόμενοι τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον τῶν ἀνδρῶν τῶν ταῦτα ποιούντων· εἴγε ἐν πολλαῖς καὶ σχεδὸν τῶν πλείστων [illegible] τοῖς κοινοῖς παισὶ τὰ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς φυλάττεται πράγματα, καὶ αὖθις ταῦτα μένει παρὰ τῇ οὐσίᾳ τοῦ ἀνδρός, καὶ τῆς ἐκείνου διαδοχῆς, καὶ ταύτης τῆς παρατηρήσεως. ὥστε συμφέρων ὁ νόμος τῇ τε γυναικὶ τῷ τε ἀνδρὶ κατὰ ταύτας τοὺς λογισμοὺς καθέστηκε. καὶ πολλῷ μᾶλλον ταῦτα ἐπὶ τῆς προικὸς κρατείτω, εἴπερ τι τῆς προικὸς ἢ ἐκποιηθείη ἢ ὑποτεθείη· ἤδη γὰρ τὰ τοιαῦτα ἱκανῶς περιείργασται καὶ τεθέσπισται. §. δ'. Ἀλλ' οὐδὲ αὐτῶν τῶν συμβαλλόντων καθάπαξ ἀμελοῦμεν. εἰ γὰρ καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις ἐνοχὴν ὅσον πρὸς τὰς γυναῖκας ἄρρητόν τε καὶ ἄγραφον εἶναι βουλόμεθα, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν πράγμασιν ἐνέχεσθαι θεσπίζομεν, προφάσει τῆς ἐκποιήσεως, ἢ τῆς ὑποθήκης, ταῖς μὲν γυναιξὶ φυλάττοντες τὸ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἀκινήτοις πράγμασι τῆς προγαμιαίας

stratoribus viginti librarum auri formidantibus pœnam: consiliariis autem qui tale aliquid agere præsumpserint, si quidem advocati sunt, expellendis ab eloquentissimorum advocatorum collegio: si vero advocati non sunt, sed alii quidam: etiam cingulo (siquidem habent) privandis, & decem librarum auri castigandis pœna. Non enim oportet eos qui Zenonis [1] piæ memoriæ contempserint legem, & dudum nostram & præsentem, arbitrari ut unquam falsitatis hujus fugiant pœnas. Erit enim curæ per tempus gloriosissimi comitis sacrorum nostrorum privatorum [2], hujus rei habere providentiam & exigere pœnam, & inferre ærario, dum tale aliquid commissum fuerit: cognoscente etiam ipso, quia de suo fisco complere debeat, nisi hujus rei habuerit competentem providentiam. §. 2. Sed hoc quidem in administratoribus [3] decernimus: quibus publicæ & circa nostras jussiones occupationes, ut non per se audiant causas, concedunt veniam. Alios autem omnes qui nullam administrationem habent, causas autem ex jussionibus nostris audiunt, aut in hac felicissima civitate, aut in aliis, si tale aliquid egerint, & eos qui in officio consiliariorum cum eis audierint, adhuc vehementioribus affligimus pœnis, nisi per omnem consequentes litem, ipsi cum suis consiliariis audiant causam. nam & dignitatum casum eis interminamur, & pœnam vicenarum librarum auri: & eorum consiliarios ex ipsa pelli civitate in qua hoc egerint: insuper etiam ipsos proprio cadere honore.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc divinam declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum edictis per provincias utens: ut nullam gentium lateat aliquid quod à nobis sancitur. in hac enim felicissima civitate gloriosissimus præfectus urbis hoc proponet. Dat. Kal. Decemb. CP. Imp. Dom. JUSTIN. PP. Aug. Anno XI. post BELIS. V. C. CONS. Anno II.

Tit. XVI.

UT IMMOBILIA ANTENUPTIALIS [4] DONATIONIS NEQUE HYPOTHECÆ DENTUR, NEQUE OMNINO ALIENENTUR A VIRO, NEC CONSENTIENTE UXORE, NISI POSTEA SATIS FIERI POSSIT UXORI: HÆC VERO ETIAM IN DOTE VALERE.

Novella Constit. LXI.

Imp. Justin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Causam miserandam fieri cognoscentes, coram nobis ipsis negotio moto: illud quidem correximus competenti modo, lege autem generali emendamus hujusmodi negotia (hoc quod moris est nostri.)

Cap. I.

Ut immobilia propter nuptias donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur.

Et sancimus, si quis conscripserit antenuptialem aut propter nuptias donationem, (sic enim eam oportere magis vocari decrevimus [5]) sive ipse pro se hoc faciens, sive etiam altero scribente, aut patre, aut matre, aut cognatis, aut extraneis forte: Si quis [6] igitur tale aliquid fecerit, & scripserit donationem, in qua etiam aliquid immobilium est: interdicimus [7] ei aut de cætero supponere rem conscriptam in antenuptiali donatione, aut alienare omnino. Quod enim semel vinculis sponsalitiæ largitatis obligatum est, non erit conveniens alienari: ut mulier eveniente forsitan lucro, quod ei confert antenuptialis donatio, difficultatem patiatur, non inveniens [8] rem in viri substantia, cum sit alienata aliis aut supposita, ut potentibus forte personis, quatenus illi propter hujusmodi causas aut sit omnibus modis inadibilis vindicatio aut difficilis, & litibus egeat, dum ex hoc ipso sit adjuvanda. §. 1. Quapropter hoc observetur, & qui post hac contraxerit, sciat, quia sive emptionem, sive hypothecam habeat, nihil horum utilitatis habebit omnino, sed æqualia erunt non scriptis, nec dictis, quæ super hoc scripta sunt, aut convenerunt: ut servetur uxori lucrum. Non enim videntur nobis immoderate fecisse quidam nostrorum judicum, qui etiam ipsam in rem actionem mulieribus post matrimonii transactionem in sponsalitia largitate dederunt, quod recte inchoatum, deinde à posteris judicibus quasi pro supervacanea quadam subtilitate conceptum est, & non qualibet vias & artificiosas inveniant, sumentes hypothecas præparando mulieres consentire, & ita proprio cadere jure. Consensus [9] etenim in talibus aut in hypothecam, aut in venditionem, aut in aliam alienationem conscriptus, percipienti omnino non proderit, si semel consensus fiat: sed sicut in intercessionibus scripsimus, ut oporteat biennii [10] tempore existente [11] & rursus aliam professionem scribi confirmantem consensum: & tunc ratum [12] esse quod factum est: sic & in hoc fiat. §. 2. Et si consentiat mulier secundum speciem in intercessionibus, sit omnino indemnis, nisi etiam secundum (sicuti prædiximus) celebraverit consensum: plura namque ex primo mox auditu delinquuntur: muliere quippe mariti seductionibus [13] facile decepta, & propria negligente jura. Cum vero in plurimo tempore cogitaverit pro negotio, fiet forsan cautior. §. 3. Verum tamen neque hoc simpliciter damus, sed tunc mulierem ex secundo consensu damno submittimus, dum sunt aliæ res, ex quibus possibile est ei satisfieri pro re vel rebus immobilibus, quæ in antenuptiali donatione continentur, & quæ ab alio detinentur, propter alienationis aut suppositionis modum: alioquin [14] si nihil aliud supersit, neque sic læsionem sustinere mulierem permittimus: sed licet secundo vel frequenter consentiat, causa ad intercessionis feratur rationem, & sit omnino ei lucrum sub cautela positum: nisi apparuerit relictum aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quantitatem. Et hæc dicimus non [15] solum parentes mulieribus, sed multo potius viris talia facientibus: siquidem & multis & pene pluribus casibus communibus filiis antenuptialis donationis servantur res: & rursus hæ remanent apud substantiam viri, ejusque successionem, ex hac observatione: ideoque utilis est lex uxori & marito secundum has ratiocinationes. Et multo [16] potius hæc in dote [17] valebunt, si quid dotis aut alienetur, aut supponatur: jam enim hæc sufficienter delimata atque sancita sunt. §. 4. Sed neque ipsos contrahentes omnino negleximus: nam si etiam super his obligationem quantum ad mulieres neque dictam neque scriptam esse volumus: tamen ipsos viros in aliis earum rebus obligari volumus occasione alienationis aut hypothecæ, mulieribus quidem servantes in ipsis immobilibus rebus sponsalitiæ largitatis jus innovatum: illis autem competens jus ex documentis quantum in aliis ejus rebus: omnibus privile-

1 Dixi superius hanc constitutionem non extare.
2 Vide tit. Cod. de off. com. rer. priv.
3 Ἐν τοῖς ἄρχουσιν, id est, in magistratibus.
4 Id est, anno 534.
5 De jure propter nuptias donationum, *Jul. const.* 55. ut ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur prædia donationis propter nuptias: *Index Regina apud Cujac.* Huc pertinet *cap.* 1. Goth. Ad hanc Novell. vid. Gudelin. *de jure noviss. lib.* 2. c. 8. n. 5. Rittershus. *in exposit. Nov. part.* 3. *cap.* 4. Ans.
6 Vide Nov. 119. c. 1. *l.* 20. C. *de donat. ante nupt.*
7 Hinc sumpta est Authentica, *Sive à me*, C. *ad Velleian.* & Authentica, *permissa*, *Cod. de don. ante nupt.*
8 Rei propter nuptias donatæ, non consistit obligatio aut pignus, aut alienatio, *l.* 8. *C. de don. ante nupt.* Atqui nondum est ea uxoris? Potest esse. Si ita est, cur non mulier restitutione potius juvatur? Et utilius est ipso jure obligationem à principio non substitisse quam valuisse & rescindi. Quid si mulier semel consentiat pignori aut alienationi? Creditori consensus mulieris non prodest, §. 1. *vers. consensus* T. *eodem.* Nunquam igitur proderit? Imo recte videlicet mulier iterum consenserit. *d. vers. consensus.*
9 Vide *Inst. quib. alienare.*
10 Consensu etiam uxoris maritus obligare non potest aut vendere rem propter nuptias ei donatam.
11 Præsumitur certa animi scientia & perseverantia confirmatum, quod post biennium confirmamus.
12 Consensus mulieris intra biennium inutilis, post biennium novo consensu firmari potest, *l.* 1. §. 15. *C. de rei uxor. act.* et ita emptori rei propter nuptias donatæ consulatur, si modo mulieri ex rebus aliis mariti cautum fuerit. §. 3. T. *eod.* An idem est de dote? negat Joannes. *arg. d.* §. 15 Julianus vero antecessor, ait *const.* 55. §. *hæc autem dicimus*, facit § 3. *vers. & multo potius* §. 4. *in fin.* ibi, omnibus privilegiis jam doti datis. T. *eod.*
13 Nota regulam.
14 Mulier est fragilis naturæ, *d.* §. 15. & facile seduci potest, *ut hic.* Nisi tamen aliud occurrat, iniquum fuerit dicere, omnem contractum mulieris initum mariti authoritate, præsumi factum instigatione & seductione mariti.
15 Exceptio regulæ superioris.
16 Causa exceptionis.
17 Argumentum à donatione propter nuptias ad dotem, sumptum à minore ad majus nota; Quid valet in donatione propter nuptias, hoc multo magis in dote valere oportet.

privilegiis [1] jam doti datis à nobis in sua firmitate manentibus, quando mulier moverit, aliis enim omnibus præter [2] mulierem, hujusmodi privilegia, nec ex antiquo dedimus, neque nunc damus.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum edictis præceptis per provincias utens, ut nullam gentium lateant, quæ à nobis sancita sunt, in hac enim felicissima civitate gloriosissimus præfectus urbis hæc proponet.

δωρεᾶς δίκαιον ἀκαταστάμενον, ἐκείνοις δὲ τὰ προνόμια [illegible] ἐν ταῖς ἄλλοις αὐτῶν [illegible] ἤδη παρ' ἡμῶν [illegible], ἐπὶ τῇ ἑαυτῆς [illegible] γυναικί, [illegible] τοῖς γὰρ ἄλλοις ἅπασι, πλὴν τῆς γυναικός, τὰ τοιαῦτα [illegible] ἀρχῆς δεδώκαμεν, οὐδὲ νῦν δίδομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρισάμενα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἅπασι ποιησάτω φανερά, κατὰ τὸν νενομισμένον τρόπον, κεχρημένη κατὰ τὰς ἐπαρχίας [illegible] ὥστε μηδένα τὰ ἡμῖν διατυπωθέντα παρ' ἡμῶν [illegible], ἐπὶ γὰρ τῆς εὐδαιμονεστάτης ταύτης πόλεως ὁ ἐνδοξότατος ἔπαρχος τούτων προθήσει. Dat. Kal. Decemb. *Constantinop.* PP. Aug. Ann. 21. post Belis. V. C. Cons.

Tit. XVII.
DE CONSULTATIONIBUS.
Novella Constit. LXII.

ΤΙΤΛΟΣ ζ.
Περὶ συγκλητικῶν [3].
ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξβ.

DE ORDINE [3] SENATORUM (ut in quibusdam libris inscribitur) seu DE CONSULTATIONIBUS [4], (ut in Contii manuscriptis Novellis) seu, (ut Anton. Augustinus ex Florentino Codice refert) DE SENATORIBUS [5]. Epitome partim ex Haloandri, partim ex Juliani epitomis collecta per Antonium Contium, nam apud Scrimgerum nihil ejus extat præter nudum [6] Titulum.

Antiquis Temporibus. Al. Ante de his ipsis.

Fuit ergo Latina lingua edita hac Novella, cujus omissa præfationis sententia hæc est apud Julianum & Haloandrum.

HÆc [7] constitutio jubet provocationes in consultationibus, non tantum in amplissimis magistratibus, sed etiam omnibus [8] Senatoribus induci, ut totus Senatus causas [9] appellationum audiat & conveniat, quamvis silentium [10] tantum sine conventu Senatoribus denunciatum fuerit. Silentio enim conventum inesse [11] videri. Audiant itaque provocationes sanctis Evangeliis propositis, & quod sibi visum fuerit, Imperatori referatur, ut ex divina sententia ejus, Senatus calculus confirmetur [12]. §. 1. Agat autem Senatus conventus in Hippodromis [13]. §. 2. Urbicaria [14] præfectura omnibus aliis præsidet [15] dignitatibus, id est, ante sedeat [16]. Et post præfectum cæteri patricii numerentur: & consules quidem, & qui inter eos consularibus insignibus decorantur, secundum consularem ordinem & prærogativas consulatus sui sedeant, ut tamen anteponantur ordinarii [17] consulares honorariis consularibus. Et post [18] hos præfectorum & magistrorum militum & illustrium virorum ordo ponatur. Omnes autem isti habeant facultatem in Senatu sententiam dicere. Qui autem propter cingulum magistratus à Senatoribus honoratur, etiam post depositionem cinguli sui, inter Senatores connumeretur. Liceat autem illustribus viris patriciatus codicillos accipere, quamvis [19] neque consulares, neque præfecti facti sunt. Quod non solum in futuro tempore, sed etiam in præterito constitutio relaxavit. §. 3. Illud autem certum est, quod tertiam partem sportularum in ingressu dignitatis dare compellantur, omnibus aliis ex consuetudine sportulis dandis in quavis promotione in sua firmitate durantibus. Qui autem præsentem constitutionem non observaverint, pœna quinquaginta librarum auri plectentur. Quæ pœna non solum ipsis violatoribus constitutionis imminebit, sed etiam aliis, qui eam violari concesserint. Dat. CP. post consulatum Belisarii iterum Cons. Al. in editione Haloand. PP. Mense Januario post consulatum Belisarii V. C. Anno secundo [20].

Tit. XVIII.
DE NOVI [21] OPERIS NUNCIATIONE MARITIMI [22] ASPECTUS.
Novella Constit. LXIII.

Imp. Justin. Aug. Longino hujus almæ urbis [23] præfecto.

PRÆFATIO.

CAusam quæ dolose fit in hac regia civitate circa domuum ædificia, cohibere & emendare justum credimus. Quia enim *certo mensuris distare domos abinvicem, Zenonis piæ memoriæ constitutio [24] dicit:* nos etiam aliquid tale [sancivimus. Sequitur autem] *in hac regia urbe non posse aliquid [25] ultra centum pedes prohibere maris aspectum, rem omnium gratissimam.* Oportebat quidem forsan & exemplari mensura aspectus ejus partem, & non eos prohibere. Sed tamen hoc inopinabili quadam machinatur arte. Quidam [26] enim centum pedum relinquentes mensuram, aut etiam parum aliquid huic addentes, deinde ædificant: nihil aliud habentes, sed tanquam aliquod velum tetenderint: & cum abstulerint maris aspectum per omnem potestatem, & non repugnantes legi propter centum pedum spatium, interim ædificant sine prohibitione: & dum quod quærunt potiuntur, deponunt illud quod propter utilitatem ab eis injunctum est. Sed ita schema circumvenientes omni voluntate, extraneas possessorum constituunt domos: quod de cætero fieri nullo modo volumus inventum.

Cap. I.

SEd si quis voluerit tale aliquid excogitare & malignari, non taliter ludat: sed si hoc egerit, pro veritate domum totam ædificet: & usque ad spatium totum (centum dicimus pedum) tendat, ædificia faciens tanquam necessaria sibi, & inevitabilia futura, non autem propter [27] vicini læsionem construat parietes, & velut ex quadam pictura talem extendens machinationem, privationem aspectus arripiat. Sicut [28] enim eis qui aliena diripiunt, directe adversamur, & pœnis dignos putamus: ita & hæc molientes nihilominus in malitiam eorum qui alienas res abripiunt, æstimavimus. Unde si parvam [29] aliquam rem per modum abreptionis auferre præsument, beneficio [30], vi bonorum raptorum conquadruplatur pœna: quomodo non huic necesse est qui tale aliquid agit, & cogit quod ab eo factum est, alia majori pœna mulctari? hoc est decem librarum auri inferendarum theatralibus [31] tuæ celsitudinis, ut non malus [32] vicinus (hoc quod in sermone) constitutus vadat deridens legem, tanquam non valentem eum propriis inhibere dispositionibus.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo in hac felicissima civitate operi terminoque contradere, & in perpetuum una cum obedienti officio servari festinet, eadem decem librarum [33] imminente pœna contra hæc prævaricantes, aut prævaricari sinentes. Dat. VII. Id. Mart. CP. Imp. Domin. Justin. PP. August. Anno XI. Ioan. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιη.
Περὶ κατασκευασμάτων τῆς ἐπὶ θάλασσαν ἀπόψεως.
ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξγ.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Λογγίνῳ ἐπάρχῳ τῆς εὐδαιμονος ταύτης πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡᾶγμα δολερῶς γινόμενον ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως περὶ τὰς τῶν οἴκων οἰκοδομίας, ἀνασταλῆναι καὶ ἐπανορθώσασθαι δίκαιον ἡγησάμεθα. ἐπειδὴ γὰρ ῥητοῖς μέτροις διεστάναι τοὺς οἴκους ἀλλήλων ὁ Ζήνωνος τῆς θείας λήξεως διάταξις λέγει, καὶ ἡμεῖς δὲ τοιοῦτό τι νενομοθετήκαμεν [illegible] ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως μὴ δύνασθαι τινα ἐντὸς ἑκατὸν ποδῶν [illegible] θαλάττης ἄποψιν, πράγματος χαριεστάτου [illegible] [illegible] τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἀπολαύειν, καὶ μὴ τούτους κωλύειν, πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο [illegible] τέχνῃ. τινὲς γὰρ τὸ τῶν ἑκατὸν ποδῶν ἀπολιπόντες μέτρον, ἢ καὶ βραχύ τι τούτῳ [illegible], εἶτα οἰκοδομοῦσιν [illegible] [illegible] [illegible], ἐπειδὰν ἀφέλωνται τὴν τῆς θαλάττης ἄποψιν, κατὰ πᾶσαν ἐξουσίαν, καὶ οὐ μαχόμενοι τῷ νόμῳ, διὰ τὸ τῶν ἑκατὸν ποδῶν διάστημα, ἔπειτα οἰκοδομοῦσιν ἀκωλύτως καὶ ἐπειδὰν [illegible] τοίχον, καθαιροῦσιν ὅπερ διὰ τὴν χρείαν αὐτοῖς [illegible] [illegible]. καὶ οὕτω τὸ σχῆμα σοφιζόμενοι, πάσης [illegible] [illegible] οἰκίας. [illegible] λοιποῦ γενέσθαι [illegible] βουλόμεθα τρόπον.

ΚΕΦ. α.

ΑΛλ' εἴ τις βούλοιτο τοιοῦτό τι [illegible], μὴ τοιαῦτα παιζέτω, ἀλλ' εἰ [illegible] δέον [illegible] ἀληθείας, οἶκον ὅλον οἰκοδομείτω, καὶ μέχρι τοῦ διαστήματος παντὸς, τοῦ τῶν ἑκατὸν φαμὲν ποδῶν, χωρείτω, τὰς οἰκοδομίας ποιῶν, ὡς ἀναγκαίας αὐτῷ καὶ ἀπαραιτήτους ἐσομένας [illegible] διὰ τὴν τοῦ γείτονος ἐπήρειαν, [illegible] τοίχους, καὶ ὥσπερ ἐπὶ ζωγραφῆς τὴν τοιαύτην ἐκτείνας σκηνογραφίαν, τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀπόψεως ἁρπαζέτω. ὥσπερ γὰρ τοὺς τὰ ἀλλότρια ἁρπάζοντας [illegible], καὶ ποινῆς ἀξίους νομίζομεν: οὕτω καὶ τοὺς τοῦτο [illegible], οὐδὲν ἐλάττους εἰς κακίαν [illegible] τὰ ἀλλότρια πράγματα ἁρπαζόντων νομίζομεν. ὅτε εἰ καὶ τὸ σμικρόν τι πρᾶγμα λαβεῖν κατὰ τρόπον ἁρπαγῆς [illegible] vi bonorum raptorum [illegible] πῶς οὐχὶ καὶ τοῦτο [illegible] τοιοῦτό τι πράξαντα, καὶ [illegible] τὸ παρ' αὐτοῦ [illegible], καὶ [illegible] μείζονι ποινῇ [illegible]; τουτέστι decem librarum auri, [illegible] τῇ [illegible] τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἵνα μὴ κακὸς γείτων (τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον) [illegible], [illegible] τὸν νόμον, ὡς οὐκ ἰσχύοντα [illegible] τοῖς οἰκείοις [illegible] διατυπώσεσι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ κατὰ ταύτην τὴν εὐδαιμονεστάτην πόλιν ἔργῳ καὶ τέλει παραδότω, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς [illegible], ἅμα τῇ πειθομένῃ αὐτῇ τάξει, [illegible] αὐτῆς (τουτέστι τῶν decem librarum auri) ἐπικειμένης ποινῆς καὶ κατὰ τῶν ταῦτα παραβαινόντων, ἢ παραβαίνειν [illegible] συγχωρούντων. Dat. VII. Idus Mart. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. XI. Johanne V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ.

1 Ac si dicerent donata propter nuptias, certa lege possint obligari & alienari. §. 1. *T. ead.* & dos quoque, *ut his. Jul. hic. §. hæc autem dicimus.* Igitur ea parte dos & donatio propter nuptias comparantur. An in omnibus aliis? Minime. Dotis actio, privilegiata: donatio propter nuptias non æque. *Novell. 97. l. 12. §. 2. ff. qui potior. Theophil. in §. fuerat. Instit. de act.*

2 Ἄνευ ἢ [illegible] [illegible].

3 Dotis privilegium personale, quia non transfertur in heredem extraneum, *l. 1. C. de privileg. dot.* in filium transmittitur, *Novell. 91.*

3 *Julianus const. 59. num. 20.* Huc referre possis Lucium 4. *Plactor. tit. de Curia in publ. procedent. & tit. 6. de ordin. sedendi.*

4 *Jul. ibid. n. 204.*

5 Περὶ συγκλητικῶν. *Scrimg.* de senatu. *Index Regiæ.*

6 Contextum enim Novellæ non habet.

7 Julianus *const. 56. in princ.* quæ inscripta est, *de consultationibus.*

8 De numero Senatorum ad Senatusconsultum faciendum necessario, vide Paulum Manutium *lib. de senatu, Cod. de senatusc. 11. quæst. 4.*

9 Quibus rebus cognosceret Senatus, vide Manutium, *d. lib. cap. de jure referendi 8.*

10 Dupliciter Senatusconsultum confirmatur: conventu, vel silentio sine conventu. Conventu quoties singulorum senatorum sententiæ exquisitæ sunt: silentio, quoties senatores quidem interfuerunt, eumque totam audierunt, sed discesserunt, aut manus porrigendo aut pedibus in sententiam eundo: & ita senatusconsulta fiebant, non tantum conquisitis singulorum sententiis, sed per discessionem tacito consensu. Vide Paulum Manutium *lib. de Senat. cap. de ordine rogandi sententias 19. & de dicenda sententia 10. & præcipue cap. de senatusconsultis.*

11 Id est, qui silet nec contradicit, approbare & consentire videtur.

12 Si princeps præsens aut res magni momenti fuerit, quicquid decrevit senatus, non aliter valet, quam si id ipse princeps ratum habuerit. Huc refer Manutium, *d. l. cap. de senatusconsf. quæst. 5.*

13 Hippodromus locus fuit Constantinopoli. Romæ semper habebatur senatus in sacris locis ac ædibus, ut in templo Vulcani sub Romulo: in Curia Hostilia, sub Hostilio, post exactos reges, modo in Jovis, Apollinis, Martis, Bellonæ, Castoris, Concordiæ, Virtutis, Fidei: modo in curia Hostilia, Pompeia, Julia conveniebat senatus. Extra urbem duabus tantum de causis habebatur, in æde Bellonæ ut legati exterarum gentium audiri possent: quibus in urbe Senatum dari mos non fuit, præsertim si ab hostibus venirent, *Livius 41. Festus in Senaculum. Gell. 17.* deinde ut duces exercitus audirentur, quos Romam ingredientes imperium deponere oportebat, *Festus.* Idem ex Nicostrato refert, olim tria tantum conventicula fuisse Senatus, unum ædem Bellonæ, de qua T. ædem Concordiæ inter Capitolium & forum: tertium ad portam Capenam. Festus in Senacula tria, adde Manutium *in lib. de senat. c. de locis habendi senatus.* 14 Urbicariam præfecturam Augustus instituit, teste Suetonio & Victore Aurelio. 15 *l. 3. Cod. de off. præfect. urb.* 16 Ex ita abrogatur lex tertia *Cod. de consulibus patric. omnibus antepon.* 17 Ordinarii consulares qui ordinarium consulatum re ipsa gesserunt. 18 Ordinem serva, quo quisque in Senatu Constantinopolitano sententiam dixerit. 19 In eo quoque abrogatur *d. lex* [illegible] *C. de consulibus.* 20 Id est, anno 554. 21 Dixi *ff. 39. tit. 1.* 22 De prospectu maris *Jul. const. 57. 2. Harm. 4. c.* περὶ [illegible] θαλάσσης: adde *Nov. 165. & l. 11. l. 14. l. 15. l. 16. ff.* [illegible] 23 *l. 12. §. 2. C. de ædif. privat. & 2. Harm 4. §. 59.* 24 Pertinet etiam hæc constitutio ad provinciales, *Instit. C. de ædif. privat.* 25 *Tota.* 26 Sensus est, Potest quisque vicino prospectum maris tollere: si tamen ædificando 100 pedum spatium à domo vicini reliquerit. Titius vicino volens nocere hanc fraudem excogitavit: murum enim duxit altissimum extra spatium 100 pedum, maris prospectus ita vicinus ablatus est. Hoc cum ita esset, intra spatium 100 pedum, postea domum ædificavit, quasi nullam jam maris conspectionem habente vicino, paulo post murum deposuit, ut ex sua ædificia maris haberet prospectum: id ne ei liceat? Minime. Vetat enim hæc constitutio quenquam ædificare ultra centum pedes aliud quiddam quam ædificium, & si ita ædificatum sit, ædificium deponi jubet. 27 Non licet ultro, id est, sine causa in vicini læsionem ædificare. 28 Non licet alienum rapere, ergo nec prospectum qui ei competit. 29 *Inst. vi bonor. in pr. l. 2. §. 24. in fin. ff. vi bon.* 30 Actionis sc. 31 Id est, arcæ theatrali Præfecti urbis *Jul. hic. f.* 32 Vicinus malus leges ædificiis posita facile decidet & adversus eas calumnias & fraudes facile excogitat. Plautus in *Rudent.* Nunc ergo verum illud verbum esse experior vetus, aliquid mali esse propter vicinum malum. Inde colligunt, Rem minoris valere propter malum vicinum, ideoque teneri venditorem, si confessus celaverit, *l. 35. §. 8. ff. de contr. empt. l. 1. §. 15. ff. si quid in fraudem patroni.* Et res ita est: cum filii malam fortunam fecere qui nequam vicinum suis nummis parat: quo nomine etiam multi præmiserant cum penatibus & propter injurias vicinorum è sede sua profugere. E contrario, [illegible] [illegible] *1. Col. 3.* Plutarchus etiam refert, Themistoclem prædium vendentem per præconem proclamari jussisse, quod præditum haberet bonum vicinum. Noti sunt etiam illi versus Hesiodi in libro qui ἔργα inscribitur, *vers. 344. 345.* [illegible] Ex superioribus quoque colligunt, nemini licere ad vicini æmulationem aut invidiam quidquam facere: ideoque, fratrem partem suam castri, in potentiorem, verbi gratia, principem, nulla ratione alienare posse, *l. 2. Cod. ne fiscus vel respub.* Neminem turrim vel castrum jure ædificare aut nundinas instituere, intra alterum milliare urbis maxime: idque prodictionem mente, quod tamen privilegii loco quasdam imperatorias civitates obtinuisse Gayllus refert 2. *obs. 69. n. 23. 24. & sequentibus.* Memini cum Lutetiæ duo hinc & inde novas ædes easque splendide ædificasset, ita ut intermediæ deformes apparerent, vicinum intermedium suas quoque ædificasse, supremæ tamen ædificii parti sive faciei viam publicam spectanti hanc inscriptionem apposuisse, [illegible] *antiquam, sed vicinum meram coegit ædificare domum.* eoque nomine injuriarum actione à vicinis conventum fuisse, quod superior illa inscriptio fidem eorum labefaceret, quorum interesset apud omnes salvam sartamque servare. Quæ sententia sit inde secuta non liquet. Scio tamen integram inscriptionem adhuc extare. Quod de hujusmodi ædificiis ad æmulationem & invidiam vicinorum factis dictum est, quidam referunt ad eos, qui jus molendini, inferioribus citra necessitatem minuant, vide *Cicer. 1. off.* 32 Julianus hic adjicit cogi etiam fictum ædificium deponere, id est, in fraudem legis factum. *August. Hom. 30.* Plerumque homines de usu solis, & luminis in ædificiis suis lites injustissimas concitant, ut & fenestris suis radii liberiores aliquanto largius infundantur, domus alienas dejicere sæpe moliuntur. adde quæ scripsi ad *l. ult. in fin. Cod. de servit.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΗΠΟΥΡΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξδ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Λογγίνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῆς εὐδαίμονος καὶ βασιλίδος ταύτης πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλαὶ πανταχόθεν ἡμῖν μέμψεις ἐκ χρόνου πολλοῦ κατὰ τῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς προαστείων κηπουρῶν προσηνέχθησαν, δυσχεραινόντων ἁπάντων πρὸς τὴν αὐτῶν κακουργίαν. τὰ δὲ προσαγγελθέντα, τοιαῦτά πώς ἐστι.

ΚΕΦ. α'.

[illegible]

ΚΕΦ. β'.

[illegible] quinque librarum auri [illegible]

Dat. xvi. Kal. Aug. Constantinop. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. xi. Johanne V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κ'.

† Περὶ τοῦ τὰ γήδια, ἢ οἴκους, ἢ ἀμπέλους τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ Μυσίας εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων ἢ εἰς διατροφὴν πτωχῶν καταλιμπανόμενα, δύνασθαι ἐκποιεῖσθαι, κατὰ τὴν περιεχομένην τῇ διατάξει διάκρισιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξε'.

* * *

Tit. XIX.

DE [1] HORTULANIS [2] CONSTANTINOPOLITANÆ [3] CIVITATIS.

Novella Constit. LXIV.

Antonio Contio interprete.

Idem Imp. Longino gloriosiss. præfecto felicis & regiæ hujus urbis.

PRÆFATIO.

Multæ undique nobis accusationes ex tempore multo contra felicis hujus urbis & ejus proastiorum [4] hortulanos deferuntur, indignantibus cunctis de ipsorum malitia. Quæ autem delata sunt, talia quodammodo sunt.

Cap. I.

Ajunt ex corpore hortulanorum etiam pretiorum æstimatores [5] (seu censitores) ut plurimum esse, & rem facere gravem. Quando enim horti dominus ipsum tradit hortulano mercedem subeunti, nihil aliud quam plantatum in ipso olus æstimant, & ejus æstimationem taxant, accipienti hortulano seu conductori. Cum redditurus est post implementum temporis conductor, tunc facere eos subtilissimam oleris æstimationem, ipsam vero in sextuplum & multiplex offerre: & siquidem ipsi quinquaginta aureorum sit olus, non minus trecentis, interdum etiam & pluris, hoc æstimare: & non usque ad hoc solum rei constituere inexplebilitatem, sed & majorem illam facere, ut plurimum, dicentes quod stercolinum [6] injecerunt terræ, & quædam inde habeant emponemata, & inde extollunt utique quoad possunt æstimationem, & super hæc pro æstimatione plantarum, (forte) arborum alias pretii accessiones facere, tametsi quando à dominis accipiunt, nulla talis expensa imputata sit, etiam hæc utplurimum in pactis, confitentibus hortulanis, quod & custodient implantatas arbores, & alias [7] plantabunt. Sed æstimator, etiam in se ipso similem [8] rem paulo post fore putans, revera pro se ipso talem inexplebilitatem infert, ita ut si quidem miser sustineat dominus ex imperitia tantum sibi inferri damnum & sua recipere, alteri autem tradat hortulano ipsum hortum, & rursum sub illo idem patiatur, & ad hæc plus tertia forte aut quarta parte tanta, patiatur illius avaritiam, periclitetur & ipso penitus excidere horti dominio, & à suis rebus abalienetur, fiat autem & ipsi major quædam improbitatis accessio. Nam si post hæc adveniens hortulanus addat quid priori reditui, & ipse ab hujusmodi conductione desinens exigat æstimationem, tanquam ex emponematibus [9] ipsius factam, quamvis nulla penitus accessio ex illius sedulitate facta sit, sed forte ab initio vel per temeritatem eorum qui tradiderunt, vel per desidiam, minoris quam par erat, locantium. quæ quidem nobis omnia supra omnem videntur esse malitiam & audaciam, quam reprimi volumus à tua excellentia, divinæ huic nostræ legi attendente, & ut quemadmodum [10] hortulanus accipit hortum à possessore, ita & ipsum reddere debeat. Et siquidem olus habeat quando hortulanus ipsum accipit, & æstimatio fit ejus, similiter & in restitutione, subtilem æstimationem oleris solius accipiat. Si vero non habeat, sed nudum accipiat hortum, sive habentem stercus, sive non, sic & restitutionem fieri oportet: & simpliciter sic observari rei ordinem in tradente seu reddente hortulano, qualis fuit quando ipse accepit, nullo alio contingente domino damno: æstimationem autem olerum, non solum ab hortulanis fieri, sed à vocatis *Summariis* [11], & ipsis horum peritiam habentibus, divinis nimirum propositis [12] Euangeliis. Non enim volumus possessoribus inutiles esse possessiones propter conductorum malitiam & inexplebilitatem. Propter hæc igitur congregatis his definies, neque permittes fraudem aliquam inferri possessoribus, sed undique ipsos innoxios & indemnes custodies. Volumus enim in pari [13] mensura & conditionem dominorum erga hortulanos, & hortulanorum erga dominos esse, propterea quod undique paritas nobis curæ est, & ne alterutra pars injuria afficiatur.

Cap. II.

Si vero quis terram spinosam [14] squalidam locaverit, hic vero eam excoluerit, culturæ mercedem accipiat, & veram oleris quod ibi erit æstimationem, atque ita sine negotio recedat, nulla avaritia, neque callide excogitata arte in ea re admissa: ut per hanc divinam nostram pragmaticam legem, & futuram ex ea dispositionem à tua excellentia, de cætero maneamus ab hujusmodi rebus immolestati, & non reliquis nostris super republica curis, etiam tales superveniant curæ. Quandoquidem nobis non parva, non magna nostræ reipublicæ pars extra sollicitudinem constituta est, omnia lustrantibus ipsis mentis oculis, & nihil inornatum, neque inordinatum, neque ambiguum manere volentibus. Comminaberis autem, & pœnam quinque librarum auri contra eos qui posthac tale quid facient aut facere permittent. Dat. [15] CP. † Johanne Consule.

Tit. XX.

UT TERRULÆ [16] AUT DOMUS, AUT VINEÆ SANCTISSIMÆ ECCLESIÆ MYSIÆ [17], IN REDEMPTIONEM CAPTIVORUM AUT ALIMONIAM PAUPERUM RELICTÆ, POSSINT ALIENARI SECUNDUM COMPREHENSAM HAC LEGE DISTINCTIONEM.

Novella Constit. LXV.

1 Vide Julian. const. 58.

2 Hortulani eadem conditione hortos reddere debent qua acceperunt.

3 Hæc verba desunt in edit. Scr.

4 Id est, suburbiorum, locorum suburbanorum. Jul. hic, agrorum insulana. Merill. 7. obs. 1. §. 2. l. 198. ff. de verb. sign. quæ ante urbana. P. f. Galli, fauxbourgs.

5 Διαλυτάς.

6 Ita legitur apud Julianum, stercolinum, ut & alibi sterquilinium, vel sterculinum, l. 17. §. 2. ff. f. servit. vind. l. 17. §. 2. ff. de act. empt. stercora, l. 5. §. 3. ff. ad exhib. Græci κόπρον.

7 Facit l. 18. ff. de usufructu.

8 Æstimatores rerum æstimandis quibus velut peritia in arte credendum est, vide quæ dixi ad l. 3. §. ult. ff. de Bon. & legitim. Sic ad æstimationem horti locati faciendam, alii hortulani plerumque adsumi solent ut hic, & ita censitur vilissimo pretio hortum æstimare posse, cum accipitur: magno, cum redditur: ut in locatoris detrimentum, sic & conductoris vel hortulani lucrum.

9 Meliorationibus quas solent coloni repetere, l. 55. §. 1. l. 61. ff. loc.

10 Notanda est hæc sententia adversus hortulanos.

11 Summarius summæ faciendæ atque rationis ineundæ peritus. Novell. 30. Galli priseurs.

12 Id commune est omnium æstimatorum. Nov. 49. quos ea de causa Galli vocant. Jurés.

13 Claudicare contractus locationis non debet.

14 Χέρσον: terra est squalida, inculta, Terre en friche.

15 Dat. xvi. Kal. Aug. Imp. DN. Justin. NI. Johanne V.C. Cons. Jul. Contius & Cujac. hujus Joannis consulatum referunt ad annum xii. qui est Christi 538.

† Καὶ αὕτη ἡ ξγ'. διάταξις ἐκεῖτο.

16 Τὰ γήδια.

17 De rebus immobilibus ad ecclesiam Mysiæ pertinentibus. Julian. const. 59. De relicta ecclesiæ Mysiæ. Index Reginæ quod accedit editioni Haloandri.

Integra deest apud Scrimgerum præter superiorem titulum. Ea primitus Latina fuit. Ejus epitome Græca apud Haloandrum. Latina apud Julianum extat.

Scimus antea promulgasse legem. Hæc constitutio localis est, nam promulgata est de ecclesia Mysiæ, & jubet, ut si quis rem immobilem eidem ecclesiæ dederit, vel reliquerit certum reditum habentem: & adjecerit, ut in continentia pauperum reditus administretur, (addit Haloander, vel ad redemptionem captivorum [18]) hujusmodi legatum vel hereditas vel donatio nullo modo alienetur. Quod si incertus reditus eorum sit, domus autem relicta vel vinea procul à civitate fuerit in qua ecclesia sita est, cui legatum vel donatio facta sit, tunc liceat tales possessiones vendere. Sin autem domus vel agri aut intra civitatem aut circa muros ejus fuerint, testator autem voluerit venundari ea, & ex pretio eorum redemptiones vel alimonias fieri, tunc secundum tenorem verborum testatoris, & in his venditio celebretur. Talis enim rei actus firmissimus est. Qui judicio conventus fuerit, si destiterit, condemnator, quippe malam [19] causam habens, & prius in jus vocatus, & contestatus, & vocatus legitime, & non obtemperans. Emissa mense Aprili xxv. Anno imperii Justiniani sub Ioanne (Cons.)

DE ALIENATIONE RERUM ECCLESIÆ MYSIÆ RELICTARUM PRO CAPTIVORUM REDEMPTIONE ET ALIMENTIS PAUPERUM.

Scimus [20] antea legem promulgasse, per quam omnes alienationes ecclesiasticas inhibuimus. Sed postea alia lege prospeximus, quatenus liceat pro solutione ecclesias, vel alias quæ piis domibus deputatæ sunt, persolvere. Sed & hoc in nostra venit memoria, quod Martino viro sanctissimo, Episcopo Clinate civitatis, firmam & ante legem nostram dedimus prohibentem eum ecclesiasticas res vendere, neque ex potentioribus necessitatem ei imponant secundum suum propositum res ecclesiasticas alienare. Sed & in nostra venit memoria alia res, quam pro divinis fecimus vasis, pro quibus omnibus abdicavimus, ne cui liceat sacrosancta vasa vel venundare, vel obligare, nisi tantummodo in redemptionem captivorum: quia

18 Nov. 120. c. 9. vid. l. 1. C. de sacr. eccles. vid. Cujac. in hunc locum.

19 Contumax itaque demum condemnandus si malam causam habuerit. l. 73. §. 3. ff. de judiciis l. 13. §. 3. C. de judic. adde l. 53. ff. de re judic.

20 Hanc constitutionem integram, ut extat, edidit P. Pithœus.

quia animæ redemptio aliis omnibus rebus pretiosior est. Sed hæc quidem antea. Subsecuta sunt quæ * nam ratione necessaria nobis fuit ad præsentis legis memoriam. Venit etenim in præsenti memoratus sanctissimus vir in hanc sanctissimam civitatem, & edocuit nos, multas terras sine reditu, vel domunculas, vel vineas relinquere ad redemptionem captivorum, vel pauperum alimonias, & alienatione prohibita memoratos actus, licet piissimi sint, attamen inhiberi, competens sibi, permitti legem hoc facere. Sancimus itaque, si quis reliquerit ad redemptionem captivorum, vel pauperum alimonia, res immobiles, siquidem certus reditus est ex relictis rebus colligendus, manere legatum vel hereditatem, vel donationem, nulla alienatione mutilanda, cum possit ex reditibus redemptio vel sustentatio fieri. Si autem vel certus reditus non est, vel domus pene diruta, & longe ab ecclesia posita, vel vineæ, quarum fructus non semper similes sed varii, colliguntur, & incursionibus forsitan Barbaricis dediti, in his tantummodo speciebus permittimus venditionem hac speciali lege in memorata provincia fieri, si tamen domus intra fines ecclesiæ vel vineæ juxta muros civitatis minime positæ sint: ita ut in venditionis instrumento ipsa verba testatoris exprimantur, ut ei placuit venditionem fieri, & redemptionem ex his captivorum vel alimonias pauperum celebrari. Et si hoc ita subsecutum fuerit, habeat venditio firmitatem, liceat sine metu alterius legis, & OEconomis ecclesiasticis, & viro sanctissimo Episcopo vendere, & emptoribus habere easdem res firmo jure. Habebunt autem Dei omnipotentis crimen OEconomi ecclesiæ, si pretia quæ acceperint in aliam causam consumpserint, licet piissima sit, & non in prædictas duas tantummodo causas, ad imitationem legis quæ super sacrosanctis vasis alienandis lata est. Sic enim venditio necessaria procedat, nec actus piissimi exinde fraudentur, & animæ hominum inde pereant, cum & terrarum possessio & rerum immobilium non talem habeat curam, nec ita sit necessaria ut captivorum redemptio & vita egentium, quæ & animas salvant. & Deo omnipotenti placabiles sunt. Gravitas itaque tua quæ per hanc specialem legem nostra decrevit æternitas, tam effectu mancipare quam observare procuret. *

Tit. XXI.

UT FACTÆ NOVÆ CONSTITUTIONES POST [1] INSINUATIONES[2] EARUM, POST[3] DUOS MENSES VALEANT. PARCIT AUTEM NON CUSTODIENTIBUS SUBTILITATEM CONSTITUTIONUM SUPER [4] TESTAMENTIS IN RELINQUENDO QUADRANTE, AUT NON SUBSCRIBENDO NOMEN HEREDIS, AUT NON DICENDO.

Novella Constit. LXVI.

Idem Imp. Aug. Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

Præfatio.

SEmper legum nobis occasiones motorum negotiorum præbuerunt causæ. Pluribus enim nobis aditionibus factis occasione nostrarum constitutionum, quas super successionibus scripsimus: (quale est, *ut oporteat testatorem propria* [5] *manu heredis scribere nomen, & ex quantis* [6] *unciis reputare oporteat Falcidiam, quam filiis parentes relinquunt, sive ex tribus, sive ex quatuor, sive etiam ex pluribus*) & multis propter hoc periclitantibus testamentis cadere, ne complerentur quæ in eis scripta sunt: quia licet factæ sint leges, tamen non sunt cognitæ aut provincialibus, aut etiam hic nondum forte propositæ: nullique manifestatæ: necessarium existimavimus talia lege brevi corrigere.

Cap. I.

SAncimus igitur ex illo nostras constitutiones, quæ pro testamentis sunt, valere, ex quo in commune factæ sunt manifestæ. In provinciis autem, ex quo discretæ [7] per Metropolitas palam factæ sunt, vel postea factæ fuerint: ne legum [8] ignorantia (secundum quod dudum tenuit) testamenta homines facientes, videantur prævaricari legem. Ut autem apertius adhuc causa declaretur, sancimus, *si scripta fuerit hujusmodi lex, hanc post duos* [9] *menses datæ ei temporis valere*, & in republica tractari, sive in hac felicissima civitate, sive in provinciis, post insinuationem sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere, & tabellionibus [10] ejus cognoscentibus virtutem, & subjectis agnoscentibus, legemque servantibus. Sic nulli omnino erit declinatio, ut nostram custodiat legem. Non enim volumus deficientium infringi voluntates, omnibus siquidem studemus modis ratas eas constituere. Cur enim culpabimus [11] eos qui positas nostras ignoraverint constitutiones: vel si post paululum forte quam scripta lex est, & adhuc ignorata, decesserint testatores, & propterea in testamentis aut non scripserint propria manu heredum nomina, aut etiam tres uncias solum reliquerint filio, & non quatuor: in quo legem aut non positam esse contingit, aut positam [12], & eo quod nondum proposita fuerit, juste ignoratam? §. 1. Igitur etiam hactenus, licet antiqua constitutio sit, & in cognominis nostri posita constitutionum Codice [13], quæ scribi propria manu heredis nomen disposuit, tamen plurimi præter ejus testati sunt virtutem, ignorantes ejus legislationem: & hactenus talia prætermissa denuntiantur nostræ potestati & omnibus semper talia poscentibus, veniam dedimus, quoniam nondum fieri has manifestas evenerat: & sacras super his fecimus formas justam eis largientes veniam. Ne igitur importunitatem patiamur de his per singulos & dies & formas scribere cogamur: propterea sancimus (sicuti dictum est) seniorem quidem in Justinianeo positam Cod. legem [14] valere, hic quidem ex quo insinuata est: in provinciis autem ex quo directa & palam facta est in unaquaque metropoli aut alia civitate. Tempore namque plurimo transeunte, & nostro Codice ubique directo, non recte ignorabitur. §. 2. Alteram vero novellam [15], quæ inter Constitutiones post Codicem posita est, decernentem quod filiis relinquatur, valere & in hac felicissima civitate, & in provinciis post duos menses insinuationis, sicuti prædiximus: eo quod factis à nobis uniformibus [16] constitutionibus de mensura institutionis filiorum, alia quidem Græcorum lingua conscripta: propter multitudinis frequentiam, alia vero Latina, quæ etiam firmissima [17] propter reipublicæ figuram [18] est: illa quidem Kalendarum Martiarum habet conscriptionis tunc diem: non autem tunc insinuata est: alia vero est Latina voce conscripta ad Salomonem gloriosissimum apud Afros sacrum præsulem [19] tunc prætoriorum Kalendis Aprilis. §. 3. Quia vero neque Græca lingua conscripta, mox palam facta est & directa, denique etiam quæ hic ad gloriosissimos Præfectos sacrorum nostrorum prætoriorum conscripta est, id est, Græca lingua, Majo mense insinuata est in eadem sede atque directa: ideo sancimus oportere ejus legislationem [20] quæ de mensura institutionis filiorum eloquitur, valere hic quidem ex Kalendis Majis, ut duos menses ei servemus: in provinciis autem ex quo hæc palam facta est, etiam ibi duobus mensibus post insinuationem servandis. Si vero nondum hactenus in omnibus provinciis destinata est: velociter & eam & alias, quæ forte non missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante Deo à nobis faciendas mitti nunc vel mittendas esse: quatenus nostræ constitutiones in metropolitanis civitatibus fiant vel faciendæ sint manifestæ. Provinciarum vero præsides ipsos mittere eas, & missuros esse per omnes civitates sub unaquaque provincia constitutas: ut nullus de cætero occasionem sumat cujuslibet ignorationis. §. 4. Unde præteritum omne justam habeat veniam, valeantque defunctorum voluntates & dispositiones, vel si nuper factæ sunt, sicut eas illi reliquerunt: vel si secundum prius tenentem legislationem literis [21] propriis non scripserunt heredum appellationes, aut testibus eas non fecerunt manifestas, aut tres uncias & non amplius reliquerunt filiis. Non enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorum volumus dispositiones: sed ratas esse per omnia declaramus: ut si vel proxime [22] scripta sint testamenta post positionem legis, nondum vero contigerit constitutiones factas innotuisse: & supervi-

1 Vide l. 29. Cod. de testamentis.
2 Id est, non statim ab ipsa insinuatione, sed duobus mensibus post insinuationem. Insinuantur autem in urbibus regiis, in metropoli & civitatibus cujusque provinciæ.
3 De legibus quas noster imperator de ordinatione testamentorum posuit. Jul. const. 60. de successionibus Ïndiæ Reginæ.
4 l. 29. C. de test. & Novell. 18.
5 d. l. 29.
6 d. Novell. 18.
7 Καθ᾽ ἑκάστην, id est, evulgatæ.
8 Tabellio, juris peritus esse debet. In tabellione requiritur peritia juris, ut hic & Novell. Leonis quadam.
9 Novæ constitutiones post duos menses insinuationis obligant. De duobus mensibus adde Cujac. l. 13. C. de præscr. Goth. Adde Ant. Merend. contr. lib. 2. cap. 8. Ans.
10 Idque contractuum seu instrumentorum recte, seu ex legibus concipiendorum causa.
11 Non affectata constitutionum novarum ignorantia excusatur, l. 9. Cod. de testam.
12 §. 4. J. eod.
13 l. 29. C. de testam.
14 d. l. 29.
15 Novell. 18.
16 Ἰσοτύπων, id est, æqualis formæ.
17 Κυριωτάτη, id est, propria, vel quæ authoritate polleat.
18 Seu statim.
19 Præfectum.
20 d. Novella 18.
21 Nov. 107. c. 1. Id abrogatur Novell. 119. c. 9.
22 In pr. T. eod. Præsumptionem observa. Quod sit illico post legem de novo introductam præsumitur factum non in contemptum legis, ejusve fraudem, sed per ejus ignorantiam.

ΤΙΤΛΟΣ κα´.

Περὶ τοῦ τὰς γενομένας νέας διατάξεις, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν μετὰ δύο μῆνας ἰσχὺν κρατεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξϛ´.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΕὶ τῶν νόμων ἡμῖν ἀφορμὰς αἱ τῶν κινουμένων ὑποθέσεις παρέχουσιν αἰτίας. πολλῶν γὰρ ἡμῖν ἀναφερόντων γενομένων ἀφορμῇ τῶν ἡμετέρων διατάξεων, ἃς ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς ἐγράψαμεν, (ὁποῖον δή τι τὸ δεῖν οἰκείᾳ χειρὶ τὸν διατιθέμενον τὸ τῶν κληρονόμων γράφειν ὄνομα, καὶ ὅπως ἐκ πόσων οὐγκιῶν λογίζεσθαι χρὴ τὴν φαλκιδίαν, ἣν τοῖς παισὶν οἱ γονεῖς καταλιμπάνουσιν εἴτε ἐκ τριῶν, εἴτε καὶ ἐκ τεσσάρων, εἴτε ἐκ πλειόνων. καὶ πολλῶν διὰ τοῦτο κινδυνευουσῶν διαθηκῶν ἐκπεσεῖν εἰς τὸ μὴ πληροῦσθαι τὰ ἐν αὐταῖς γεγραμμένα, διὰ τὸ καὶ εἰ γεγόνασιν οἱ νόμοι, πολλοὺς μὴ γινώσκειν ἢ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ καὶ ἐνθάδε, ἅτε τυχὸν ἀρτιτελεῖς, οὐδὲ γενομένους φανερούς) ἀναγκαῖον ᾠήθημεν τὰ τοιαῦτα νόμῳ βραχεῖ διορθώσασθαι.

ΚΕΦ. α´.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, ἐξ ἐκείνου τὰς ἡμετέρας διατάξεις τὰς ὑπὲρ διαθηκῶν κρατεῖν, ἐξ οὗπερ καταφανεῖς ἐν κοινῷ γεγόνασι, καὶ τὸν χρόνον ἐνθένδε αὐταῖς συλλογίζεσθαι, τουτέστιν, ἐνταῦθα μὲν, ἐξ οὗπερ πᾶσι κατέστησαν ἢ γεγόνασι φανεραί· ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ, ἐξ οὗπερ πεμφθεῖσαι, καθ᾽ ἑκάστην ταῖς μητροπόλεσι γεγόνασι, ἢ καὶ ὕστερον δῆλαι) ἵνα μὴ τῇ τῶν νόμων ἀγνοίᾳ, κατὰ τὸ παλαιὸν παρανομοῦντες, τὰς διαθήκας ποιούμενοι πάντες καὶ πολιτευόμενοι, δόξωσι παραβαίνειν τὸν νόμον. Ὅπως δὲ ἂν σαφέστερον ἔτι τὸ πρᾶγμα δηλωθείη, θεσπίζομεν, εἰ γραφείη τοιοῦτος νόμος, τοῦτον μετὰ μῆνας δύο τοῦ δοθέντος αὐτῷ χρόνου κρατεῖν καὶ πολιτεύεσθαι, εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μετὰ τὴν ἐμφάνισιν ἀρκοῦντος τούτου τοῦ χρόνου πᾶσι φανερὰν αὐτὴν καταστῆσαι· τῶν τε συμβολαιογράφων τὴν αὐτοῦ μανθανόντων δύναμιν, τῶν τε ὑπηκόων γινωσκόντων, καὶ τὸν νόμον τηρούντων. οὕτω γὰρ οὐδεὶς παντελῶς ἕξει πρόφασιν τοῦ μὴ τὸν ἡμέτερον νόμον φυλάττειν. Οὐ γὰρ βουλόμεθα τὰς τῶν τελευτώντων ἀνατρέπεσθαι βουλὰς, πᾶσι μὲν ἂν σπουδάζομεν τρόποις βεβαίας αὐτὰς καθιστᾶν. τί γὰρ ἂν καὶ ἐγκαλοῖμεν τοῖς τὴν θέσιν τῶν ἡμετέρων ἀγνοοῦσι διατάξεων, κἂν εἰ τυχὸν μετὰ βραχὺ τοῦ γραφῆναι τὸν νόμον, τέως γε ἀγνοούμενον ἔτι, ἀπέθανον οἱ διαθέμενοι καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς διαθήκαις ἢ μὴ γεγράφασιν οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τῶν κληρονόμων ὄνομα, ἢ τριούγκιον μόνον καταλελοίπασι τῷ παιδὶ, εἴθ᾽ ἡ μὴ τετράουγκιον· ἐν ᾧ τὸν νόμον ἢ μὴ τεθῆναι συμβέβηκεν, ἢ καὶ κείμενον, διὰ τὸ μήπω προτεθεῖσθαι, δικαίως ἀγνοεῖσθαι.

§. α´. Τοιγαροῦν καὶ μέχρι νῦν, καίτοι πάλαι ἤδη τῆς διατάξεως οὔσης, καὶ ἐν τῷ ἐπωνύμῳ ἡμῶν κειμένης τῶν διατάξεων βιβλίῳ, ἥ τις γράφειν οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τοῦ κληρονομοῦντος ὄνομα διετύπωσεν· ὅμως πολλοὶ παρ᾽ ὅτι τὴν αὐτῆς δύναμιν διοικοῦσιν, ἀγνοοῦντες αὐτῆς τὴν νομοθεσίαν· καὶ μέχρι νῦν τὰ τοιαῦτα παροφθέντα προσαγγέλλεται τῷ ἡμετέρῳ κράτει· καὶ πᾶσιν ἀεὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα δεηθεῖσι συνεχωρήσαμεν, ἐπειδὴ μήπω γνωσθῆναι ταύτας καταφανεῖς συνέβαινε· καὶ θείους ὑπὲρ τούτων ἐπεγράψαμεν τύπους, δικαίαν αὐτοῖς φιλανθρωπίαν τὴν συγγνώμην. Ἵνα τοίνυν μὴ ἐνοχλώμεθα περὶ τούτων καθ᾽ ἑκάστην, καὶ τύπους γράφειν αἰτώμεθα, διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ὡς εἴρηται, τὴν μὲν πρεσβυτέραν τὴν ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ κειμένην κώδικι κρατεῖν· ἐνθάδε μὲν, ἐξ οὗ γέγονεν ἐμφανὴς· ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ, ἐξ οὗπερ κατεπέμφθη, καὶ φανερὰ γέγονεν ἐν ἑκάστῃ τῶν μητροπόλεων ἢ καὶ τῶν ἄλλων πόλεων. (χρόνου γὰρ συχνοῦ διελθόντος ἤδη, καὶ τοῦ ἡμετέρου κώδικος πανταχοῦ πεμφθέντος, οὐκ ἂν εἰκότως ἀγνοεῖν.)

§. β´. Τὴν δὲ ἑτέραν τὴν νεαρὰν, ἥ τις ἐν ταῖς μετὰ τὸν κώδικα διατάξεσι κεῖται, τὴν ὁρίζουσαν τὸ τοῖς παισὶ καταλιμπανόμενον, κρατεῖν ἐπί τε τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἔν τε ταῖς ἐπαρχίαις μετὰ δύο μῆνας τῆς ἐμφανίσεως, καθάπερ εἰρήκαμεν· διότι γενομένων ἡμῖν ἰσοτύπων διατάξεων περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἐνστάσεως τῶν παίδων, ἡ μὲν τῇ Ἑλλήνων φωνῇ γεγραμμένη, διὰ τὸ τοῦ πλήθους κατάλληλον· ἡ δὲ τῇ Ῥωμαίων, ἥπερ ἐστὶ καὶ κυριωτάτη, διὰ τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα· ἡ μὲν καλάνδαις Μαρτίαις ἔχει γεγράφθαι μὲν τότε, οὐκ ἐμφανισθεῖσα δὲ τηνικαῦτα εὐθύς· ἡ δὲ τῇ Ῥωμαίων φωνῇ γεγραμμένη, πρὸς Σολομῶντα τὸν ἐνδοξότατον τὸν ἐν Ἀφρικῇ ἱερῶν ἡγούμενον πραιτωρίων, καλάνδαις Ἀπριλίαις προσγεγραμμένη ἐστί.

§. γ´. Διὰ τὸ οὐδὲ ἡ τῇ Ἑλλάδι φωνῇ γραφεῖσα γέγονε παραχρῆμα καταφανής, ἕως καὶ ἡ τῇ Ῥωμαίων συντεθεῖσα γλώττῃ γέγονέ τε καὶ ἐξεπέμφθη, ἀμέλει δὲ καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἐνθάδε ἐνδοξοτάτους ὑπάρχους τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων γεγραμμένη (φωνὴν δὲ τὴν Ἑλλάδα) μετὰ τὸν Μάϊον μῆνα ἐνεφανίσθη τε τῷ αὐτῷ δικαστηρίῳ, καὶ ἐξεπέμφθη. Θεσπίζομεν τοίνυν ἐπὶ τὴν αὐτῆς νομοθεσίαν, τὴν περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἐνστάσεως τῶν παίδων διαλεγομένην, κρατεῖν ἐνταῦθα μὲν ἀπὸ τῶν τότε καλανδῶν Μαΐων, ἵνα τὴν διμηνίαν αὐτῇ φυλάξωμεν· ἐν δὲ δὴ ταῖς ἐπαρχίαις, ἐξ οὗπερ γέγονεν αὐτὴ καταφανὴς, κἀκεῖ τῆς διμηνίας μετὰ τὴν ἐμφάνισιν φυλαττομένης. εἰ δὲ οὔπω καὶ νῦν ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις ἐξεπέμφθη, ὅτι τάχιστα αὐτήν τε καὶ τὰς ἄλλας, ὅσας ἴσως οὐκ ἐξεπέμφθησαν ἔτι, ἢ καὶ ὕστερον γενομένας θεῷ παρ᾽ ἡμῶν τεθῆναι, ἐκπεμφθῆναί τε καὶ ἐκπεμφθήσεσθαι· ἐφ᾽ ᾧ τε τὰς ἡμετέρας διατάξεις ἐν ταῖς μητροπόλεσι τῶν ἐθνῶν γίνεσθαί τε καὶ γενέσθαι καταφανεῖς· τοὺς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους πέμπειν τε αὐτὰς καὶ πέμψειν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι ταῖς ὑφ᾽ ἑκάστην ἐπαρχίαν τεταγμέναις· ὥστε μηδένα τὸ λοιπὸν προφασίζεσθαι μηδεμίαν ἄγνοιαν.

§. δ´. Ὡς τό γε παρεληλυθὸς ἅπαν δικαίαν ἔχει συγγνώμην, καὶ κρατείτωσαν αἱ τῶν τετελευτηκότων διατυπώσεις, κἂν εἰ ἐν ἀρχῇ γεγόνασι, καθάπερ αὐτοῖς ἐνεποιήθη, κἂν εἰ κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν κρατήσασαν νομοθεσίαν γράμμασιν οἰκείοις οὐκ ἐγράψαν τὰς τῶν κληρονόμων προσηγορίας, ἢ ταῖς μάρτυσιν οὐκ ἐποιήσαντο καταφανεῖς, ἢ τριούγκιον ἀλλ᾽ οὐ πλέον καταλελοίπασι τοῖς παισίν. οὐ γὰρ ἀνατρέπεσθαι, καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν, τὰς τῶν τελευτώντων βουλόμεθα διατυπώσεις, ἀλλὰ καὶ κυρίας ταύτας διὰ πάντων ἀποφαίνο-

μεν·

[illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

[illegible] Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Anno xi. JOHANNE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κβ'.

Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον οἶκον, χωρὶς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου. καὶ Περὶ τοῦ ἀφορίζειν πρότερον τὰ περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κατάστασιν τοῦ κτιζομένου εὐκτηρίου. καὶ Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους μὴ ἀπολιμπάνεσθαι τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν. καὶ Περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξζ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

[illegible]

ΚΕΦ. α'.

[illegible]

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τοὺς τὰς ἐκκλησίας οἰκοδομοῦντας ὁρίζειν πρότερον τὰ περὶ τὴν ἐκείνων κατάστασίν τε καὶ διαμονὴν συντείνοντα.

[illegible]

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἐπισκόπων τῶν ταῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις μὴ προσκαρτερούντων.

[illegible]

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ τῶν ἀκινήτων τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἐκποιήσεως.

[illegible]

ventibus forte testatoribus non sunt mutata: maneant etiam sic institutiones, quæ ab initio secundum tunc certas extantes factæ sunt leges, propriam virtutem habentes, & non accusandæ eo quod tempore quo [1] supervixerunt illi, eas non mutaverunt. Non enim omnia sunt in nobis, nec semper quibusdam tempus fit testandi repente, plerumque enim incidant hominibus mortes, testandi eis potestatem auferentes. Quamobrem ab initio factum recte, eo quod non fuerit mutatum, non arbitramur postea mutari, aut aliquo modo infringi: sed immortalitam manere quæ tunc placuit testatoribus sententiam, valideque servari. Erit namque absurdum, ut quod factum[2] est recte ex eo quod tunc non erat factum, postea mutetur. §. 5. Collective igitur dicendum, percipiant filii relictas sibi (si ita contigerit) à patribus tres uncias ex testamentis ita factis, aut ante legis positionem, aut post positionem legis, antequam hæc tamen apud judices innotescerent. Si vero adjectum sit testamentis, oportere quod reliquum est, eis impleri, secundum quod tunc legibus debebatur: hoc percipiendum secundum antiquas leges: ut si quid deest tribus unciis, secundum illas supplementum fiat, non in quadruncio, quod postea quidem sancitum est, nondum tamen tunc agnitum.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: præceptis propriis tua eminentia omnibus faciat manifesta, & qui in hac maxima civitate, & qui foris inhabitant: quatenus omnibus fiant palam quæ à nobis pro omnium cautela sancita sunt. Dat. Kal. Mart. *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. August. Anno xi. [3] IOAN. V. C. CONS.

TIT. XXII.

UT NULLUS [4] FABRICET ORATORII DOMOS PRÆTER VOLUNTATEM EPISCOPI. ET UT DEPUTET PRIUS QUÆ CIRCA DILIGENTIAM ET STATUM FABRICATI ORATORII SUFFICIANT. ET UT EPISCOPI[5] NON DESINT SUIS ECCLESIIS. ET DE ALIENATIONE ECCLESIASTICARUM RERUM IMMOBILIUM[6].

NOVELLA CONSTIT. LXVII.

Idem Imp. Justinianus August. Menna sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constantinopolitano, & universi ejus tractus patriarchæ.

PRÆFATIO.

EA quæ de sanctissimis ecclesiis sunt, multis comprehendentes legibus, adhuc etiam alia lege egemus, ad exorta negotia, & rursus emergentia sufficiente. Plurimi namque nominis[7] causa, non ad opus sanctissimarum ecclesiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, ut expensas quoque eis deponant decentes, & ad luminaria[8] & ad observantium alimenta, & ad sacra[9] ministeria: sed deserunt eas etiam in nudis ædificiis constitutas, & aut destruendas, aut omnino sacro ministerio defraudandas.

CAP. I.

SAncimus igitur præ omnibus quidem illud fieri, & nulli licentiam esse, neque monasterium, neque ecclesiam, neque orationis domum incipere ædificare, antequam civitatis Deo amabilis episcopus orationem[10] in loco faciat, & crucem[11] figat, publicum[12] processum ibi faciens, & causam manifestam omnibus statuens. Multi enim simulantes fabricare quasi orationis domos, suis medentur languoribus[13], non orthodoxarum ecclesiarum ædificatores facti, sed speluncarum[14] illicitarum.

CAP. II.

Ut[15] qui ecclesias ædificant, prius definiant quæ ad curam & constitutionem ejus & conservationem pertinent.

DEinde non aliter quempiam ecclesiam ex novo ædificare, priusquam loquatur ad Deo amabilem episcopum, & definiat mensuram quam deputat & ad luminaria[16] & ad sacrum ministerium, & ad incorrumpendæ[17] domus custodiam, & observantium[18] alimenta: & si sufficienter habere videtur, faciat prius[19] donationem eorum quæ futura sunt deputari: & ita domus ædificetur. Si autem non sufficiat quidem aliquis ad hoc nomen[20] forte desiderans, quo & ipse fabricator ecclesiæ vocetur, & vult aliquid tale facere (multæ enim & in hac regia civitate, & in provinciis ecclesiæ sunt, in quibus competenti quidem administratur modo, periculum vero ruinæ patiuntur per vetustatem aut etiam parvæ constitutæ sunt, & inordinatæ secundum desiderium eorum qui in eis deputati sunt) licebit ei unam[21] talium ecclesiarum accipienti hanc ædificare: & hic voluntate Deo amabilis orthodoxorum episcopi res agenda est: sic enim poterit & sacræ domus fabricator vocari, & nihil de suo superexpendere: deputatis jam circa hoc expensis oblatis ab eis, qui etiam prius has expendebant.

CAP. III.

De episcopis non residentibus in propriis ecclesiis, sic[22] Julianus epitomator.

ILlud quoque sancimus, quatenus secundum jam à nobis prolatam legem[23], Deo amabiles episcopi in suis ecclesiis maneant, & non relinquant quidem eas, tempus vero multum hic[24] morentur, & cogant per provincias œconomos expensas[25] sibi transmittere, & sanctissima ecclesia expendat, quod & ipse inde ei observare non patiatur. Sancimus igitur jam à nobis positam legem in sua manere virtute. Si vero defuerit Deo amabilis Episcopus ecclesiæ suæ amplius tempus, nullam ei mitti expensam de provincia: sed illam quidem circa actus pios & sanctissimam ecclesiam expendi: ipsum vero hic errantem[26] non expensis sanctissimam ecclesiam prægravare: cum certum sit, quod si plurimo tempore defuerit, quæ jam à nobis super eisdem sancita sunt, valebunt.

CAP. IV.

De alienatione rerum ecclesiasticarum immobilium.

QUoniam vero contigit jam nos sanxisse[27], ut si qua in provinciis alienatio rei immobilis Ecclesiasticæ facienda est, secundum decretum hanc procedere, sicuti dudum prolata à nobis constitutio dicit: agi vero decretum[28] non solum præsente Deo amabili episcopo civitatis, ejusque clero, sed etiam metropoleos episcopo: nec non & illud insuper est sancitum, ut si metropoleos sanctissimus episcopus futurus est vendere, sive ejus ecclesiæ sanctissimi œconomi, quid oporteat fieri: etiam hoc adjicimus, ut duo ex synodo quæ sub eo est, Deo amabilium episcoporum, quoscunque elegerit, ipsi intersint, & alia omni observatione custodita quæ jam sancita est, præsentia duorum Deo

1 Ignorantia novarum constitutionum non supina, excusat omissionem solennitatis nova constitutione introductæ.

2 Quod recte factum est toleratur, si is qui fecit, ignoravit melius fieri posse.

3 Legendum videtur XII. ut Novella superiori id est, anno 538.

4 De his qui ecclesiam vel oratorium ædificare volunt. *Jul. const.* 61. De his qui templa ædificant, *Index Reginæ.* huc pertinet c. 1. & 2. h. nov. adde Novell. 120. c. 11. & 7. h. nov.

5 Si episcopus multum tempus ab ecclesia sua defuerit. *Jul. ibid.* const. 211. Ne episcopi, ecclesiis suis aberrent *Index Reginæ.* huc pertinet c. 3. h. nov.

6 *Jul. ibid.* c. 212. prædiorum, *Index Reginæ.* huc pertinet c. 4. h. nov.

7 Id est, ut nomen aliquod sibi compararent.

8 Vide c. 2. h. nov.

9 Ἱερὰς λειτουργίας, de qua dixi *ad Novell.* 58. Gal. *la Messe.*

10 Auspicia futuræ orationis domus, orationes & vota.

11 *Σταυρὸν πηξάτω*, hinc σταυροπήγια, Nov. 131. c. 7. adde Nov. Leon. 14.

12 *Δημοσίαν λιτανείαν*, Scrive[?]. litanias l. 3. C. de hæret. supplicationum *processionem*, adde Novell. 123. c. 3. & 32.

13 [illegible], id est, suis ut inserviant morbis hoc faciunt, id est, multi ædificant templa ad illicitos & hæreticos conventus, & est re vera hæresis, animi morbus.

14 Hæreticorum templa speluncæ illicitæ.

15 Nov. 123. c. 18.

16 Λυχνικόν[?] usitatum erat in Oriente cereos in ecclesiis accendi, præsertim dum legebantur Scripturæ, Hieronymo teste. Cerei quoque & funalia præferebantur in funeribus ab acolythis, Nov. 59. c. 2. c. 5. in fin.

17 Ἀδιάφθορον διατήρησιν.

18 Τῶν προσεδρευόντων. Eorum qui ibi deserviunt. *Julian.* Galli, *qui deserviunt.*

19 Quæstio de domo ecclesiastica modo ac quantitate, templi ædificandi quæstionum præcedit.

20 *In pr. h. nov.* adde *l. ult. in fin. ff. de oper. publ.*

21 Oratoria vetera ac prope destituta, arbitrio episcopi, privatus suo adjecto nomine potest reparare.

22 Imo ita, si episcopus multum tempus ab ecclesia sua defuerit.

23 Novell. 6. c. 2.

24 Id est, in comitatu principis.

25 Redituum ecclesiasticorum curam penes œconomos fuisse hinc colligas.

26 Vagus & aberrans episcopus, expensis ecclesiæ non est alendus.

27 *Novell.* 46.

28 *Nov. 7. cap. 9.* Præsidia &c. quod hodie remissum est. *Novell.* 120.

amabilium episcoporum adjiciatur: ut secundum se videatur cum sua synodo rem agere: & sicut ipse rem facit credibilem [1] & sufficientem ei qui sub eo constitutus est, dum præsens est: ita & ipsi quæ sub eo est synodus præsens, per duos Deo amabilium episcoporum videbitur rem præbere cautissimam, sumentem ex hujusmodi synodo testimonium.

Epilogus.

†. Hanc itaque nostram legem, & ad sedem tuæ beatitudinis, & ad cæteros sanctissimos patriarchas missam, ipsi per literas proprias sub vos metropolitis facietis manifestam, ut illi palam faciant sub se constitutis episcopis: ut nullum lateant quæ à nobis constituta sunt. Dat. Kal. Maji CP. Imp. DN. Justin. PP. A. Ann. xii. Joanne V. C. Cons. [2].

Tit. XXIII.

UT CONSTITUTIO SACRATISSIMI IMPERATORIS DE SUCCESSIONIBUS NUPTIALIUM [3] LUCRORUM, QUÆ ἈΠΑΙΔΙΑΣ, ID EST NON EXSTANTIUM LIBERORUM, LUCRA INTRODUCIT, OBTINEAT IN HIS FACTIS, QUÆ ACCIDERUNT POST CONSTITUTIONEM: IN HIS AUTEM FACTIS, QUÆ IPSAM PRÆCESSERUNT, LEONIS CONSTITUTIO LOCUM HABEAT.

Novella Constit. LXVIII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

SCimus Leonis [4] piæ memoriæ constitutionem de his scriptam, qui ad secundas perveniunt nuptias, sive viri sint, sive fœminæ, & nuptiale lucrum procreatis ex illo matrimonio liberis sanctè custodientem, & eum qui ita lucratur solius usufructus dominum facientem: dominium autem illis conservantem, & jubentem ut si quidem filii vel nepotes moriantur nullo superstite, per quem, qui ad secundas nuptias transiit, dominio privetur: tunc immota & solida apud lucrantem etiam perveniat dominii utilitas.

Cap. I.

IPsam nos nuper [5] correximus, alia quidem statuentes, volentesque ut heredes mortuorum liberorum vel nepotum, sive parentes sive alii quicunque sint, habeant inde aliquod subsidium, lucrenturque etiam jure dominii per eorum mortem quantum ex pacto non existentium liberorum erant lucraturi: reliqua vero pars ad heredes filiorum vel nepotum qui mortui fuerunt, perveniat: nihil enim à nobis occasione ususfructus immutatum est. §. 1. Hæc itaque & nunc, & in omne tempus obtinere volumus, præterquam in his filiis qui mortui fuerint ante nostram constitutionem. Postquam enim prævenit lucrum solidum jam adjectum ei qui ad secundas pervenit nuptias, liberis ante legem mortuis, nequicquam laboraverit nostra lex circa ea quæ lex [6] piæ memoriæ Leonis antevertens sub suam redegit potestatem. itaque non solum filiis aut nepotibus non existentibus secure habebunt, quæ lucrati fuerunt, sed & si quid eorum apud alios est, secundum jus quod dominis competit, evincent. Hæc igitur brevi lege comprehendentes, hujusmodi dubitationes tollimus, ne assidue super causis molestiam patiamur: sed lege hæc communi recolentes, his liberemur turbis, volentes servari formam quæ nostram legislationem præcessit, ei qui ante eam beneficio affici meruit.

Epilogus.

†. Tua itaque excellentia quæ à nobis hac de re constituta sunt in hunc modum omnibus manifesta propriis præconiis & programmatis efficere studeto. Dat. viii. Kalend. Jun. Imp. Dom. Justin. PP. A. Anno xii. [7] Joanne V. C. Cons.

Tit. XXIV.

UT OMNES OBEDIANT JUDICIBUS [8] PROVINCIARUM [9] ET IN CRIMINALIBUS, ET IN PECUNIARIIS, ET IBI NEGOTIA EXAMINENTUR, NULLO EXCEPTO PER PRIVILEGIUM: NEC HUC CONVENTI DEDUCANTUR, NISI SACRA PRAGMATICA FORMA EXHIBERI QUEMPIAM JUSSERIT.

Novella Constit. LXIX.

Imp. Just. Aug. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

UNam quidem esse omnium perfectissimam [10] virtutem arbitrandum est hominibus, quæ jura omnibus distribuit: hæc est ex causa cognominata justitia [11]. Etenim unamquamque aliarum virtutum nisi [12] subsequantur hujus bona, fiet nihil horum quæ competunt: itaque nec fortitudinem [13] quæ non est cum justitia, laudabimus: cum scilicet patria [14] lingua fortitudinem [15] in armis, virtutem appellet [16] solum: & si quis ab ea justitiam subtrahat delictorum solummodo, non quorundam bonorum fiet occasio. quam in nostris provinciis intuentes contemni, lege placenti Deo eam corroborare, & ad fortitudinem decentem reducere judicavimus oportere. Plurimorum namque alii quidem literas sacras, alii privilegia, alii pragmaticas formas, alii præcepta judicum, quidam alias ex aliis adinvenientes occasiones sibi peragunt peccandi: quidam in provinciis & extra eas litigare simulant. Qui enim in quolibet loco male patitur, aut aliquod suorum amittit, aut de terminis terræ litigat, aut de proprietate [17], aut de possessione, aut de hypotheca, aut de alio quocunque [18]: quomodo valebit in alio loco probationes horum quæ pertulit exhibere? hæc enim agentes, ostendentesque potentiam solam & fortitudinem, ita juste credentes talia machinantur: & hæc homines perpetrant tanquam perpetuam virtutem habituros se confidentes, & non respiciunt ad millia & decies millia exempla, quia sero tandem & in personis numerabilibus ex potentibus videmus potentes procedere, & ex divitibus divites: in omne autem ævum pene ex [19] potentibus processerunt inanes, ex divitibus autem pauperes: dum patrum injustitiam soboles est secuta: & non cogitant neque reputant, quoniam quod ipsi quasi per se machinantur potestatibus utentes: hoc forsan contra eos qui ex eis procreantur, agunt: non eadem potentia sequente sobolem, quæ illos sequitur.

Cap. I.

HÆc [20] considerantes, præsentem ponere legem existimavimus oportere: & præcipimus omnibus in provinciis judicibus quicunque nostris obediunt sceptris in universa ditione, & quæ ascendentem videt: & quæ occidentem Solem, & quæ ex utroque est latere: ut unusquisque in [21] qua provincia deliquit, aut in qua pecuniarum aut criminum reus fit, sive de terra & [22] de terminis, sive de proprietate,

1 Quod fit ab episcopo præsente metropolitano vel duobus episcopis à metropolitano transmissis, idoneo fieri censetur.
2 Id est, anno Christi 538.
3 De constitutione Imperatoria, quæ lata est de lucro ex morte liberorum contingente per pacta dotalia, *Jul. const.* 62. De constitutione successionum in lucra nuptialia, *Index Reginæ.*
4 *l.* 6. §. 1. *C. de secund. nupt.*
5 *Novell.* 2. *c.* 3.
6 *d. l.* 6.
7 Id est, anno 538.
8 Judices hic sunt provinciarum rectores & præsides. *Goth.* Vid. in hanc Novell. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 16. Adde *auth. qua in provincia. Cod. Ubi de Crimine ag. oport. l.* 6. *ff. de Evict.* Ans.
9 De jurisdictione præsidum provinciarum, *Jul. const.* 63.
10 Τελειοτάτην *Ἀρετὴν.* eandem Justitiam Aristoteles vocat *κρατίστην τῶν ἀρετῶν καὶ τελείαν μάλιστα ἀρετήν*, 5. *Ethicor.*
11 *Nov.* 30. *c.* 9. §. 1.
12 Honestum nihil esse potest, quod justitia vacat. *Cic.* 1. *de off.*
13 Elatio animi, si justitia vacat, immanitas: scientia remota à justitia, calliditas potius quam sapientia est appellanda. vid. *Cic.* 1. *de off.*
14 Lingua patria hic est lingua Latina. *Nov.* 12. *c.* 2. *Nov.* 30. *c.* 5. adde *Plut. in Coriolano. Cic.* 2. *Tuscul.* vide *Petr. Fabr.* 1. *semest.* 16.
15 *Ἰσχὺν* *Ering.* quæ eadem est cum *ἀνδρείᾳ.*
16 Virtutis vocabulo apud Romanos frequentissime significatur fortitudo hinc virtus militaris, id est, fortitudo, *l.* 1. §. 6. *ff. de postuland. l.* 4. *ff. de his qui not. l.* 21. *ff. de captivis: l.* 12. *Cod. de captivis.* virtutis ornatus, id est, belli. *Mamertinus in Panegyrico ad Maximianum.* Plura & prope innumera hujus rei exempla vide apud Petrum Fabrum *d. loco.* ubi inter cætera monet ex Apuleio & Marcellino & aliis Grammaticis *ἀρετὴν* dici *ἀπὸ τοῦ Ἄρεος* id est, à Marte: adde *Arist.* 1. *Polit.* 9.
17 Res nobis utilitatem præbet vel proprietate, vel possessione, vel hypotheca, vel jure.
18 Jure scil. ut sunt servitutes.
19 Vid. *Hesiodum vers.* 5. & 6. libro Opera & dies.
20 Hinc sumpta est Authentica, *Qua in provincia, C. ubi de criminib.*
21 Forum sortitur reus ubi delinquit. *l.* 3. *in fin. ff. de offic. præsid. l.* 14. *in fin. ff. de procurat. l.* 1. §. 4. *l.* 10. §. 2. *l.* 38. *in fin. l.* 45. *ff. de jud. l.* 2. *C. ubi de ratiociniis: & toto tit. ubi de crim. N.* 8. *c.* 8. *in fin. l.* 7. §. 4. *ff. de accus. l.* 28. §. 15. *ff. de pœn. l.* 3. *ff. de re mil.*
22 Separari vindicationem finium à vindicatione dominii hinc collige, ut *l.* 10. *C. de evict.*

ῥήσεως φυλαττομένης τῆς ἤδη παρ' ἡμῶν περιεχομένης, τὸ τῆς παρουσίας τῶν δύο θεοφιλῶν ἐπισκόπων προστεθῆναι, ἵνα καθ' αὐτὸν δοκοίη μετὰ τῆς ἑαυτοῦ συνόδου τὸ πρᾶγμα πράττειν· καὶ ὥσπερ αὐτὸς τὸ πρᾶγμα ποιεῖ πιστὸν καὶ αὐτάρκη τῷ ὑπ' αὐτὸν τεταγμένῳ παραγενόμενος, οὕτω καὶ αὐτῷ ἡ ὑπ' αὐτὸν τεταγμένη σύνοδος διὰ δύο τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων δόξειεν τὸ πρᾶγμα ποιεῖν ἀσφαλὲς, τὴν ἐκ τῆς ἱερᾶς ταύτης συνόδου προσλαμβάνων μαρτυρίαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τοῦτον δὲ ἡμῶν τὸν νόμον πρός τε τὸν θρόνον τῆς σῆς μακαριότητος, πρός τε τοὺς λοιποὺς ἁγιωτάτους πατριάρχας κομισθησόμενον αὐτοὶ διὰ γραμμάτων οἰκείων τοῖς ὑφ' ὑμᾶς μητροπολίταις ποιήσετε φανερὸν· οἱ δὲ δῆλον καταστήσουσι τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόποις, ὥστε μηδένα διαλαθεῖν τῶν παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. XII. Johanne V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κγ΄.

Ὥστε τὴν διάταξιν τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως, τὴν ἐπὶ ταῖς διαδοχαῖς τῶν γαμικῶν κερδῶν τὰ ἐξ ἀπαιδίας εἰσάγουσαν κέρδη, κρατεῖν ἐν τοῖς μετὰ τὴν διάταξιν συμβεβηκόσι φάκτοις, ἐπὶ δὲ τοῖς πρὸ αὐτῆς τὴν Λέοντος διάταξιν χώραν ἔχειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξη΄.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΣμεν τὴν Λέοντος τῆς τῆς εὐσεβοῦς μνήμης διάταξιν, τὴν γεγραμμένην ὑπὲρ τῶν εἰς δευτέρους ἀφικνουμένους γάμους εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ γάμου κέρδος τοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ γάμου παισὶν ὁσίως φυλάττουσαν, καὶ μόνης τῆς χρήσεως τὸν κερδαίνοντα κύριον ἀποτελοῦσαν, τὴν δεσποτείαν δὲ ἐκείνοις τηροῦσαν· ὡς εἴγε οἱ παῖδες καὶ ἔγγονοι τελευτήσαιεν, οὐκ ὄντος τινὸς λοιπὸν αὐτοῖς, δι' ὃν ὁ τοῖς δευτέροις ὁμιλήσας γάμοις τῆς δεσποτείας ἐστέρηται, μένειν βεβαίαν ἀναφαίρετόν τε καὶ ὁλόκληρον παρὰ τῷ κερδαίνοντι καὶ τὴν ἐκ τῆς δεσποτείας ὠφέλειαν.

ΚΕΦ. α΄.

ΤΑύτην ἡμεῖς ἔναγχος ἐπηνωρθώσαμεν, ἄλλα τε διατυπώσαντες, καὶ βουλόμενοι τὰς κληρονόμους τῶν τελευτησάντων παίδων ἢ ἐγγόνων (εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἕτεροί τινες) ἔχειν ἐντεῦθεν τινὰ βοήθειαν, μόνον τοῦ ἀπὸ τελευτῆς ἐξ ἀπαιδίας συμφώνου μέρους καὶ κατὰ δεσποτείαν παρὰ τοῦ κερδαίνοντος· τοῦ λοιποῦ δὲ ἐπὶ τὰς κληρονόμους τῶν τελευτησάντων παίδων ἢ ἐγγόνων ἰόντος, κατ' οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν δὲ τῆς χρήσεως λόγου καινισθέντος. §. α΄. Ταῦτα τοίνυν καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον κρατεῖν βουλόμεθα, πλὴν εἰ μὴ ἔτυχον οἱ παῖδες, πρὶν τεθῆναι τὴν ἡμετέραν διάταξιν, τετελευτηκότες. ἐπειδὴ γὰρ ἔφθη τὸ κέρδος ὁλόκληρον ἤδη προσκτηθὲν τῷ τοῖς δευτέροις ὁμιλήσαντι γάμοις, τῶν παίδων πρὸ τοῦ νόμου τελευτησάντων, οὐκ ἂν ὁ ἡμέτερος νόμος ἐκεῖνα περιεργάζοιτο ἅπερ ὁ προλαβὼν νόμος Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πεποίηκεν ἐξουσίαν· ὥστε οὐ μόνον παίδων ἢ ἐγγόνων οὐχ ὑπόντων ἀσφαλῶς ἕξειν ἅπερ ἐκέρδανον, ἀλλ' ἤδη καὶ εἴ τι τούτων παρ' ἑτέροις εἴη, κατὰ τὸν δεσπόταις πρέποντα τρόπον ἐκδικήσουσι. §. β΄. Ταῦτα τοίνυν νόμῳ βραχεῖ περιλαβόντες, τὰς τοιαύτας ἀμφισβητήσεις ἀναιροῦμεν, ἵνα μὴ διηνεκῶς ὑπὲρ τῶν αἰτίων ἐνοχλοίμεθα, ἀλλὰ νόμῳ ταῦτα ἀναπεμπόμενοι κοινῷ, τῶν τοιούτων ἀπαλλαγείημεν ὄχλων, τὸ πρὸ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας σχῆμα φυλάττεσθαι βουλόμενοι τῷ πρὸ ταύτης εὐεργετηθέντι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ κατὰ τὸν ἡμῶν παραστάντα τὸν τρόπον ἅπασι φανερὰ δι' οἰκείων κηρυγμάτων καὶ προγραμμάτων κατασκευασάτω. Dat. viii. Kal. Jun. Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. xii. Johanne V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κδ΄.

Περὶ τοῦ πάντας ὑπακούειν καὶ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐπὶ ἐγκλήμασι καὶ ἐπὶ χρήμασι κἀκεῖ τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι, μηδενὸς ἐξαιρουμένου διὰ προνομίαν τινὸς, χωρὶς θείου πραγματικοῦ τύπου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξθ΄.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινουπολίταις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΙαν εἶναι πασῶν τελεωτάτην ἀρετὴν ὑποληπτέον ἐν ἀνθρώποις τὴν τὰ δίκαια πᾶσι βραβεύουσαν, φαμὲν δὴ τὴν ἐκ τοῦ πράγματος ἐπονομαζομένην δικαιοσύνην. καὶ γὰρ ἑκάστη τῶν ἄλλων ἀρετῶν εἰ μὴ παρακολουθοίη τὰ ταύτης ἀγαθὰ, γένοιτ' ἂν οὐδὲν τῶν προσηκόντων. τοιγαροῦν οὐδὲ ἀνδρείαν τὴν μὴ μετὰ δικαιοσύνης ἐπαινεσόμεθα, καίτοιγε ὁ πάτριος φωνὴ τὴν ἐν ὅπλοις ἰσχὺν ἀρετὴν ὀνομάζει μόνην· εἰ δέ τις αὐτῆς τὸ δίκαιον ἀφέλοιτο, πλημμελημάτων ἀφορμὴ μόνον, οὐ μὴν τινὸς γένοιτ' ἂν τῶν βελτιόνων. ταύτην ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ὁρῶντες παρορωμένην, νόμῳ κρατῦναι τῷ θεῷ, ἀναβιβάσαι καὶ πρὸς ἰσχὺν πρέπουσαν ἀναγαγεῖν ᾠήθημεν χρῆναι. πολλοὶ γὰρ οἱ μὲν γράμματα θεῖα, οἱ δὲ προνόμια, οἱ δὲ πραγματικοὺς τύπους, οἱ δὲ προστάξεις ἀρχόντων, οἱ δὲ ἄλλας ἐξ ἄλλων ἐξευρίσκοντες προφάσεις, ἑαυτοῖς χρηματίζουσι τὸ πλημμελεῖν· οἱ δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἔξω δὲ τούτων δικάζεσθαι προσποιοῦνται. ὁ γὰρ ἐπί τινος τόπου πάσχων κακῶς, ἢ τι τῶν οἰκείων ἀποβάλλων, ἢ περὶ ὅρων γῆς δικαζόμενος ἢ περὶ δεσποτείας, ἢ περὶ νομῆς, ἢ περὶ ὑποθήκης, ἢ περὶ τινος ἄλλου, πῶς ἂν ἰσχύσειεν ἑτέρωθι τὰς ἀποδείξεις ὧν ὑπέστη παρασχεῖν; οἱ γὰρ ταῦτα πράττοντες, δύναμιν ἐνδεικνύμενοι μόνον καὶ ἰσχὺν ὡς τὸ δίκαιον προδιδόντες, τὰ τοιαῦτα τεχνάζουσι. καὶ ταῦτα ἄνθρωποι δρῶσιν, ὡς διηνεκῆ τὴν δύναμιν ἕξειν πιστεύοντες, καὶ οὐκ ἀποβλέπουσιν εἰς τὰ πολλὰ καὶ μυρία παραδείγματα· ὅτι μετὰ ὀψὲ καὶ μόλις καὶ ἐν ἀριθμηταῖς [illegible] ἐκ δυνατῶν εἴδομεν γεγονότας δυνατοὺς, καὶ ἐκ πλουσίων πλουσίους, τὸ δὲ ἐπίπαν σχεδὸν ἐκ τῶν δυνατῶν γεγονότας ἀσθενεῖς, ἐκ πλουσίων δὲ πένητας, τῆς τῶν πατέρων ἀδικίας τοῖς ἐξ αὐτῶν παρακολουθούσης. καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν οὐδὲ λογίζονται ὡς ὅπερ αὐτοὶ δοκοῦσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν μηχανᾶσθαι ταῖς δυνάμεσι χρώμενοι, τοῦτο ἴσως κατὰ τῶν γενομένων ἐξ αὐτῶν πράττουσιν, οὐ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἐπακολουθούσης δυνάμεως.

ΚΕΦ. α΄.

ΤΑῦτα ἐννοήσαντες, τὸν παρόντα θεῖναι νόμον ᾠήθημεν χρῆναι· καὶ προαγορεύομεν πᾶσι τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις οἰκοῦσιν, ὅσοι τῶν ἡμετέρων σκήπτρων ὑπακούουσιν ἐπὶ τῆς ὑπηκόου πάσης, τῆς τε εἰς ἀνίσχοντα βλεπούσης, τῆς πρὸς δυόμενον ἥλιον, τῆς τε ἑκατέρωθεν οὔσης. ὥστε ἕκαστον ἐφ' ἧς ἐπαρχίας πλημμελεῖ, ἢ ἐφ' ἧς χρημάτων ἢ ἐγκλημάτων ὑπεύθυνος γένηται, (εἴτε περὶ γῆς ὁρίων, εἴτε περὶ δεσποτείας, εἴτε περὶ νομῆς, ἢ ὑποθήκης, ἢ περὶ ἑτέρας [illegible]

δέχεσθαι προφάσεως) ἐκεῖσε καὶ τοῖς δικαίοις ὑπέχειν τοῦτο δὴ τὸ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν νομοθέταις ποικίλως μὲν, εἰρημένον δὲ ὅμως, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς καὶ ὡς ἡμεῖς αὐτὸ διενοήθημεν, ἀλλὰ μηδὲ ζητεῖν ὑπερορίαν δικαιολογίαν. εἴτε γὰρ μεγάλα τὰ ἁμαρτήματα εἴη, εἴτε συναλλάγματα καθεστήκοι, χρὴ πάσι τρόποις ἐπ᾽ αὐτοῖς καὶ συναλλάγματα εἶναι καὶ γραφὴν, εἰ δεήσειεν, καὶ ἐξέτασιν ἐπαρχιακὴν, διὰ τὸ εὐχερὲς τοῦ ἐλέγχειν. εἴτε ἐπὶ σμικρῷ τις ἁμαρτίας πλημμελοίη, μεῖζον ἔτι τὸ ἁμάρτημα γίνεται εἰ μηδὲ ἐπὶ τοῖς βραχέσι τοῦ δικαίου ἀπολαύσειεν, ἀλλ᾽ ἀναμένοι δραμεῖν ἐπὶ ἀλλοδαπῆς χώρας ἐκεῖσε τὸ αὐτὸν ἄγειν, καὶ ἐκεῖ τοῦτον δικάζεσθαι, ὅν γε οὐδὲ παρόντα, οὐδὲ ἐπὶ τῆς χώρας ὄντα, διὰ τὴν ἰσχὺν τὴν ἐκείνου ἢ διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν αὐτοῦ, μετελθεῖν δυνατὸν ὑπῆρχε. τί γὰρ ἂν εἴη χαλεπώτερον, ἢ τὸν ἀδικηθέντα περὶ ἀφαίρεσιν βοὸς, ἢ ἵππου, ἢ τῶν ὑποζυγίων τινὸς, ἢ βοσκημάτων, ἢ (ἵνα τι λέγωμεν ἐλάχιστον) κατοικιδίας ὄρνιθος, τοῦτον ἀναγκάζεσθαι μὴ καθ᾽ ἣν ἀφῄρηται χώραν δικάζεσθαι, ἀλλ᾽ ἀλλαχόσε τρέχειν, κἀκεῖσε τὰς ἀποδείξεις ὧν ἔπαθεν ἀπαιτεῖσθαι, καὶ ἢ πολλαπλασίονα ὑπομένειν τὴν δαπάνην τῆς τοῦ πράγματος ἀποτιμήσεως, ἢ τὴν ἀπορίαν στενάζοντα φέρειν; ὅθεν ἡμῖν πλῆθος πολὺ τῶν προσιόντων ἐφ᾽ ἑκάστης ἐστὶ, καὶ πολλάκις ἐπὶ τοιαύταις αἰτίαις ἐνοχλούμεθα μικρῶν ἕνεκα προφάσεων, αὐτοί τε πολλὰς ὑπομένοντες ὀχλήσεις, ὁρῶντές τε πολὺ μὲν πλῆθος ἀνδρῶν, πολὺ δὲ γυναικῶν ἐκ τῶν οἰκείων τόπων ἐξανισταμένων, καὶ εἰς ταύτην ἀφικνουμένων τὴν εὐδαίμονα πόλιν· ὧν οἱ πλείους καὶ μεταιτοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι τὸν πρᾶτον ... ἔστι δὲ ὅτε καὶ τελευτῶσιν ἐνταῦθα.

ΚΕΦ. β´.

Περὶ τῶν παρόντων ῥέων.

Εἰ μὲν οὖν ἐνδημοῖεν ἄμφω τῇ χώρᾳ, ὅ, τε ἐνάγων, ὅ, τε ἐναγόμενος, μηδαμῶς εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν τὸ πρᾶγμα ἑλκέσθω, μηδὲ εἰς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, μήτε ἐκ προνομίας τινὸς, μήτε ἐκ κελεύσεως, ἀλλ᾽ αὐτόθι τεμνέσθω. Εἰ δὲ ὁ μὲν παρείη, ὁ δὲ ἀπείη, ὁ δὲ παρὼν ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ μὴ παρόντος ἀδικοῖτο· ἐν αἰτίαις γενέσθω πάσι τρόποις αὐτὸς ὁ τὴν ἀδικίαν πεποιηκὼς, εἴτε φροντιστὴς, εἴτε μισθωτὴς, εἴτε ὁστισοῦν τοῦ αὐτοῦ εἴη. ἐξέστω δὲ αὐτῷ πρὸς τὸ τῆς ἐπαρχίας διάστημα (κατὰ τὸν νόμον τὸν κοινὸν, τὸν πάλαι κείμενον) προθεσμίαν λαμβάνοντι, μηνύειν τὰ περὶ τούτων ἐκείνῳ πρὸς ὃν τὸ πρᾶγμα ἀναφέρεται. § α´. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν πλησιόχωρος ἡ ἐπαρχία καθέστηκεν ἐν ᾗ τοῦτο πράττεται, μιᾶς ἢ δύο μόνων ἐπαρχιῶν ἐν μέσῳ κειμένων, τεττάρων αὐτῷ μηνῶν διδόσθω προθεσμία· εἰ δὲ μεῖζον εἴη τὸ διάστημα, ἕξ. εἰ δὲ ἐκ Παλαιστίνης τυχὸν ἢ Αἰγύπτου, ἢ ἔκ τινος τῶν ἐθνῶν τῶν πορρωτέρω, μῆνες ὀκτὼ πρὸς τοῦτο ἀρκέσουσιν. εἰ δὲ ἐκ τῶν ἑσπερίων ἐθνῶν, ἢ τῶν ἀρκτῴων, ἢ τῶν ἐπὶ Λιβύης, τηνικαῦτα ὁ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν νομοθέταις αὐτάρκης δόξας εἶναι χρόνος ὁριζέσθω· φαμὲν δὲ ὁ τῶν ἐννέα μηνῶν. ὥστε ἐκεῖνον, εἰ μὲν αὐτῷ τῷ μηνύοντι πιστεύοι, τὴν δίκην ἐκείνῳ ταύτην ἐπιτρέπειν· εἰ δὲ ἀλλοιότερόν τι περὶ ἐκείνου φρονεῖ, ἕτερον γοῦν ἐντέλλεσθαι τὸν ὑποδεξόμενον πᾶσι τρόποις τὴν ἐναγωγὴν, καὶ πληρώσοντα πάντας τὰ ψηφιζόμενα, εἰ μὴ ἔφεσις ἀκολουθήσειεν εἴτε ἐπὶ μείζονος, εἴτε ἐπὶ ἐλάττονος αἰτίας. § β´. Εἰ δὲ ὁ μὲν μηνύσειεν, ὁ δὲ οὐκ ἐπιστείλειε, καὶ ὁ ταχθεὶς παρέλθοι χρόνος, ὡς δὴ κυρίως πράττοντα τὸν ἐναγόμενον, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος προσώπου, καὶ ἄκοντα παραστησάσθω ὁ τῆς ὑποθέσεως ἀκροώμενος ἐπὶ τὸ οἰκεῖον δικαστήριον, καὶ τὴν δίκην ἐξετάζων, ὡς παρόντος τοῦ τὴν ἐναγωγὴν ὑφισταμένου, καταδικαζέτω καὶ αὐτὸν, εἴπερ ὑπεύθυνος φανείη· καὶ πρός γε ἐκεῖνον τὸν μετὰ τὴν τοιαύτην ὑπόμνησιν ἐκπέμπειν πρὸς τὴν χώραν μὴ βουληθέντα, εἴπερ ὅλως ὑπεύθυνος φανείη. καὶ εἰ μὲν εὔπορος εἴη, αὐτὸς ἐκτιννύτω τὰ ἐκ τῆς ψήφου· εἰ δὲ ἀπόρως ἔχοι, καὶ μὴ ἀρκεῖ πρὸς τὸ πᾶν τῆς καταδίκης, τηνικαῦτα καὶ ἐκ τῶν τοῦ ἀπόντος ἀναπληρούσθω τῷ νενικηκότι ἡ ἐπὶ τούτῳ ζημία.

ΚΕΦ. γ´.

Περὶ τῶν ἀπόντων ῥέων.

Εἰ δὲ οὐδὲ αὐτὸς φανείη ὁ τὸν κύριον τῆς δίκης παραστῆσαι κελευσθεὶς, ἢ ὁ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ νομίμως πράττοντα, τότε καλείσθω μὲν τῇ τοῦ νόμου φωνῇ, μὴ ὑπακούων δὲ, καταδικαζέσθω καὶ ἀπὼν, κατὰ τὸ καλούμενον τῆς ἐρημοδικίας σχῆμα. ὁ γὰρ κατ᾽ αὐθάδειαν ἀπολιμπανόμενος, κατ᾽ οὐδὲν ἂν ἐλάττων τοῦ παρόντος νομισθείη. Εἰ μέντοι ὁ μὲν ἴσως παραγένοιτο, ἢ στείλειε τινά, ὁ δὲ κατήγορος ἀπολειφθείη, τότε καὶ ἀφιέτω τὸν ἐναγόμενον, καὶ τὰς ζημίας αὐτοῦ θεραπεύσαι τὸν συκοφάντην καταναγκαζέτω. οὕτω γὰρ ἔσονται μετριώτεροι πάντες, οὕτω τοῦ πλημμελεῖν παύσονται, οὕτως οὐχ ἡγήσονται δύνασθαι τὸ πλουτεῖν τῶν δικαίων κρατεῖν. § α´. Καὶ οὐ λέληθεν ἡμᾶς ὡς ἴσως οὐδὲ τοῦτ᾽ ἀρκεῖ πρὸς τελεωτάτην τοῦ πράγματος θεραπείαν, τῶν δικαζόντων τοῖς δυνατωτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς τὰ δικαιότερα βουλομένοις καὶ ἐπὶ χώρας παραγινομένοις χαριζομένων. ἀλλ᾽ ὅμως ἴσμεν τό γε πλεῖστον τῶν ἀδικημάτων θεραπευθήσονται τῇ νομοθεσίᾳ ταύτῃ, κἂν ἦ τό γε ἐφ᾽ ἡμῖν, τὸ πᾶν ἔσται τεθεραπευμένον. οὐ γὰρ οὐκ ἄλλως παραδίδοντες τὰς ἀρχὰς εἰ μὴ πρότερον ὅρκον ὑπόσχοιεν οἱ ταύτας παραλαμβάνοντες, ἦ τὸ δίκαιον ἅπασι κρίνειν, καὶ καθαρὰς φυλάττειν τὰς χεῖρας, οὐδεμιᾶς οἶμαι μετὰ τὸν παρόντα νόμον ἑτέρας τινὸς δεησόμεθα προσθήκης· εἴγε οἱ μὲν δίκαια δικάζοιεν, πρός τε τὸν νόμον τὸν ἡμέτερον καὶ τὸν ὅρκον βλέποντες.

ΚΕΦ. δ´.

Περὶ τῆς ἀρχαίας παραγραφῆς ἀφαιρουμένης.

Ἐξαρπαζέτω δὲ τῶν ἐπαρχιωτῶν ἀρχόντων τὰς ἀδικοῦντας οὐδὲ εἷς, κεχρημένος ἢ προνομίᾳ, ἢ δυνάμει, ἢ τύπῳ· πλὴν εἰ μὴ θεῖος ἡμέτερος πραγματικὸς τύπος, προφάσει δημοσίας αἰτίας προελθὼν, ἀγαγεῖν ἐνταῦθα τινὰ κελεύσειε, προστάξειεν, ἢ ὁ νόμος ποιοίη· ὁποῖον ἐπὶ τῶν ἐκκλήτων. καίτοι γε καὶ τοῦτο κατὰ τὸ πολὺ μέρος ἐθεραπεύσαμεν, πολλὰς τῶν μειζόνων ἀρχόντων τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐφέσεις καταστήσαντες, ἵνα παρ᾽ ἐκείνοις μᾶλλον αἱ ἐφέσεις (ὅταν μὴ περὶ μεγίστου τινὸς εἴη τὸ ζητούμενον) ἢ κατὰ ταύτην ἐξετάζοιντο τὴν εὐδαίμονα πόλιν. § α´. Τοῦτον οὖν ἀναθέντες δικαιοσύνης τὸν νόμον, ἔτι μᾶλλον ποιήσομεν αὐτὸν δικαιότερον, εἰ μηδενὶ συγχωρήσαιμεν ἔχειν κατ᾽ αὐτοῦ τινὰ προνομίαν, μηδὲ ἐξαιρεῖσθαι τοῦ νόμου τούτου μηδ᾽ ὁπωσοῦν προνομίᾳ, μηδὲ εἴ τινι τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν πεφιλοτίμηται, ἢ τινι τῶν εὐαγῶν ξενώνων, ἢ ὅλως τῶν σεβασμιωτάτων οἴκων, ἢ τινι τῶν αὐτῆς τῆς βασιλείας οἴκων, ἢ τῆς θείας πατριμονίας, ἢ τῶν θείων πριβάτων, (αἵπερ εἰκότως μετὰ τὴν ἀνωτάτω εἰσὶ τιμὴν δεύτεραι τεταγμέναι) μήτε εἴ τισι τῶν ἀρχόντων,

sive de possessione, aut hypotheca, vel de qualibet alia occasione: illic etiam juri subjaceat: (hoc enim apud legislatores præcedentes varie quidem dictum est, licet non pure, & sicut nos illud consideravimus) ut ultra terminos litigare non quærat. §. 1. Sive enim magna delicta sint, sive contractus consistant, oportet omnibus modis super eis & conventiones esse, & scripturam, si opus fuerit, & examinationem provincialem propter facilem probationem: sive quidem in parvo quispiam similiter delinquat: sive majus adhuc peccatum fiat: quale est si nec in parvis jure potiatur, sed expectet venire in extraneæ terræ provinciam: ibique eum convenire, & de talibus litigare: quem neque præsentem, neque in provincia forsan, propter virtutem illius, aut infirmitatem suam convenire poterat competenter. Quid enim erit durius, quam læsum circa sublationem bovis, aut equi, aut jumentorum alicujus, aut pecudum, aut (ut exiguum dicamus) domesticæ gallinæ [1], hunc cogi non [2] in qua aufertur provincia litigare, sed alibi currere, & ibi probationes horum quæ pertulit exigi: & aut plures expensas pati, quam rei æstimatio est, aut inopiam ingemiscentem ferre? Hinc nobis multitudo plurima est interpellantium quotidie: & crebro in talibus causis inquietamur parvarum gratia occasionum: & ipsi multas sustinentes importunitates, & videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimamque mulierum ex propriis locis agitatas, & ad hanc venientes felicissimam civitatem: quorum plurimi etiam mendicantes & afflicti hic agunt: interdum quoque hic moriuntur.

Cap. II.

De præsentibus reis [3].

Si igitur fuerint ambo in provincia & actor & reus, nequaquam ad aliam provinciam causa trahatur, neque ad hanc felicissimam civitatem, neque ex privilegio cujuspiam, neque ex jussione: sed illic decidatur. Si vero alter quidem adest, alter autem abest: qui vero præsens est, ex domo absentis injustitiam patiatur: conveniatur omnibus modis ipse qui injustitiam egit, sive curator [4], sive conductor, sive quicunque sit ejus: & liceat ei secundum provinciæ spatium, & secundum legem communem antiquitus positam inducias accipientem, nuntiare quæ de his gesta sunt, illi ad quem causa refertur. §. 1. Sed si quidem vicina provincia est in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus [5] in medio provinciarum constitutis: quatuor ei mensium dare inducias: si vero majus sit spatium, sex. Si vero ex Palæstina forsan, aut ex Ægypto, aut ex spatio gentium longinquarum, menses octo ad hoc sufficient. Si vero ex Hesperiis gentibus, aut Septentrionalibus, aut è Lybia: tunc quod etiam præcedentibus legislatoribus sufficiens visum est esse tempus determinatum, hoc est novem mensium: ut ille (si quidem ipsi nuntianti credat) litem illi eam committat. Si vero aliquid aliud de illo sapit, alium dirigat suscepturum modis omnibus actionem, & completurum omnino quæ decernenda sunt: nisi appellatio fuerit subsecuta, sive in majori, sive in minori causa. Si autem ille [6] quidem nuntiet [7], ille [8] vero non ordinet [9], & statutum transeat tempus: tanquam [10] firme agentem eum qui conventus est, & pro absente persona, etiam invitum repræsentet negotii judex apud suum tribunal, & causam examinans præsente eo [11] qui conventionem suscepit, condemnet etiam eum [12] in quo obnoxius apparuerit, & insuper illum post hujusmodi admonitionem mittere in provinciam non volentem: si tamen omnino obnoxius [13] apparuerit, & si quidem locuples sit: ipse exigatur quæ decreta sunt, si vero minus sit quod habet, ut non sufficiat in ista condemnatione: tunc & de absentis rebus compleatur [14] victori damnum hujusmodi.

Cap. III.

De absentibus reis [15].

Si vero neque ipse [16] apparuerit, qui dominum litis præsentare jussus est, aut [17] qui pro eo legitime cogatur: tunc vocetur quidem legitima [18] voce, non autem obediens condemnetur & absens, secundum schema quod appellatur eremodicium [19], id est, desertæ causæ. Nam qui per contumaciam deserit, in nullo minor [20] præsente putabitur. Si vero ille quidem forsan advenerit, aut miserit quempiam, accusator autem desit, tunc & absolvere eum, & damna [21] ejus mederi calumniatorem cogat, sic erunt temperatiores: sic peccare cessabunt: sic non putabunt potentiam [22] divitiarum justitiæ prævalere. §. 1. Nec latet nos, quia forsan nec sufficiat hoc ad perfectissimam causæ medelam: cum judicantes potentioribus magis quam justiora volentibus & ad provincias venientibus præstent. Sed tamen novimus plurima injustitiarum curata ab hac legislatione, magis autem quantum ad nos est, totum erit sanatum. namque non aliter tradimus cingula, nisi [23] prius jusjurandum subierint hæc accipientes, juste omnibus judicare, & puras servare manus. Non puto post præsentem legem altero quolibet egebimus augmento, si illi quidem juste judicent ad legem simul & jusjurandum respicientes.

Cap. IV.

De fori præscriptione [24] tollenda.

Arripiat [25] autem nullus provincialibus cingulis violentos, nullo utens privilegio, aut potestate, aut forma: nisi [26] forte sacra nostra pragmatica forma occasione publicæ causæ præcedens, exhibitum hic quempiam inferri præcipiat: aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus: licet etiam hoc ex multa parte curavimus, plurimos majorum judicum in provinciis appellationum constituentes, ut apud illos magis appellatio, quando non de maximo negotio fuerit quæstio, quam in hac examinetur maxima civitate. §. 1. Hanc [27] dicentes justitiæ legem, adhuc potius faciemus eam justiorem, si nulli [28] permittamus habere contra eam quædam privilegia: neque excipi ab hac lege quolibet privilegio [29]: nec si cuilibet sanctarum ecclesiarum largitum sit, aut alicui venerabilium xenodochiorum, aut aliis venerabilibus domibus, aut alii cuilibet ipsarum domuum imperialium, aut sacro patrimonio [30], aut sacris privatis, quæ merito post [31] supremum honorem secundo loco sunt posita: nec si aliquibus judicibus, aut

1 Ut eo loci quisque conveniatur, ubi aliquid egerit vel admiserit, sive de maxima, sive de minima re, veluti si de gallina agatur. Quamvis enim minima hæc res videtur, attamen justitiæ ratio non ex quantitate, sed ex suis regulis æstimanda est. Nam quod aliis vilissimum videtur, hoc aliis etiam quam pretiosissimum est, cum & alioqui probationum copia, in extraneis locis non sit similis agentibus, *Jul. const. 63. sen numero 214.*

2 Reus in loco ubi delinquit forum sortitur, *l. 1. C. ubi de crim.* nec potest igitur excipere forum judicis in cujus territorio deliquit. Dices tamen rescripto principis actorem posse suum ad forum reum evocare, *Novell. 53.* Melior est ea parte actoris conditio, quam rei. Cur? quia actori probationum copia similis esse non potest aliis in locis extraneis, atque in loco delicti admissi. *Jul. hic.*

3 *Julian. numero 215.*

4 Absente reo criminis accusatio seu causa denuncianda est ejus inquilinis, conductoribus, procuratoribus vel domesticis.

5 Ἢ δύο μόνων ἐπαρχιῶν ἐν μέσῳ κειμένων, id est, duabus provinciis in medio constitutis. Porro quid veteribus mansio fuerit, dixi ad *l. 18. §. 10. ff. de muneribus.*

6 Id est, curator, procurator, conductor, quive possidet nomine absentis.

7 Locatori & rerum domino. Solet enim possessoribus rerum alienarum tempus indulgeri ad certiorandum & evocandum dominum, idque fit pro locorum distantia, *l. 2. Cod. ubi in rem l. ult. Cod. de dilationib. l. 3. Cod. Th. de jure fisci.*

8 Dominus proprietarius, seu reus.

9 Aliquem à quo defendatur.

10 Ὡς δὴ κυρίως πράττοντα τὸν ἐναγόμενον, & J. κυρίως πράττοντα, id est, procurator, sic loqui Galli, *Faire pour autruy.* Hoc igitur innuit reo neque veniente neque procuratorem mittente, litem agi cum eo, qui absentis prædium possidet, quasi cum vero & legitimo procuratore absentis, *ἐκείνῳ* perinde ac si specialiter constitutus esset ac faceret pro absente.

11 Conductore, curatore, procuratore, eove qui possidet nomine absentis.

11 Contumacem locatorem id rei dominium. 13 Si tamen vere reus fuerit. 14 Textus meo judicio depravatus est & inversus. Idoque ne putes actorem quo casu vicerit, cogi, relictis bonis condemnati, quæ in provincia, in qua delictum est & sententia lata est, habet, absentis rei forum sequi, ut sententiam exequatur. sed hoc dixi, Ex bonis absentis in ea provincia in qua deliquit sitis, victori id quod judicatum erit, solvi æquum esse. Possumus & sic interpretari, Si victori satisfieri non possit ex bonis præsentibus condemnati, potest victor complementum quantitatis sibi adjudicatæ petere in eo quoque foro in quo condemnatus degit. 15 *Jul. num. 216.* adde *Novell. Leon. 108.* 16 Id est, conductor. 17 Ἢ τὸν ἴσως ὑπὲρ αὐτοῦ νομίμως πράττοντα. Id est, procuratorem legitime constitutum. 18 Τῇ τοῦ νόμου φωνῇ. voce præconia per præconem, *Jul. hic num. 216.* Porro *vox legis* dicitur eadem forma, qua Synesio *in epist.* Carnifex, manus legum. Præco etiam dicitur vox judicis: *Edicto Justiniani 8. cap. 3. §. 4.* ut qui verba judicis pronuntiet. & scribitur tamen in gestis, judicem dixisse, non præconem: ut Augustinus scribit 3. *de moribus: & de verbis Domini serm. 16.* adde *Novell. 15. in fin.* 19 Eremodicium, non est desertio vadimonii, seu promissionis *judicio sisti*, sed litis contestatæ. Qui litem deserit, litis damno coercetur, nec appellat. 20 Contumax atque desertor, habetur pro absente. Judicatur efficaciter adversus præsentem, ergo & adversus desertorem litis, vid. *Nov. 90. c. 9.* 21 Vid. *Nov. 53. c. 1.* 22 Τὸ πλουτεῖν τῶν δικαίων κρατεῖν. *Eorum.* Divitiæ justitiæ cedere debent. 23 *Novell. 8. cap. 7.* 24 Evocationibus. 25 Id est, nullus eripiat cognitioni judicum provincialium reos per vim. *l. 4. ff. ad l. Jul. de vi privata:* vel per rescriptum, *ut hic.* 26 Reus conveniri potest in ea provincia in qua deliquit, potest tamen rescripto principis ex justa causa impetrare, ut causam foro provinciali, & causa agatur in urbe, vel eo loco, in quo domicilium habet, vid. *Jul. hic num. 217.* eoque pacto reum ad se actorem rescripto potest evocare. *ut hic:* ut actor à contrario, *Novell. 53.* 27 Fori quibus præscriptio denegatur. *Jul. num. 218.* 28 Quilibet judex in sua provincia potest tam de criminalibus quam civilibus causis cognoscere. *6. Ecl. 21.* 29 Non continuo ecclesiæ, aut fisco evocationem permitti oportet quod sit ecclesia vel fiscus: sed tunc tantum cum id specialiter & pragmatica aliqua sanctione a principe impetraverint, *T. ad. sup. hujus capitis.* adde *Jul. hic num. 218.* 30 Evocationes causarum reis conceduntur non tantum in criminalibus causis, *ut c. 1. T. ad.* sed & in civilibus, *ut hic.* 31 Sacrum patrimonium principis, resque ejus privatæ, post res sacras & divinas privilegiatæ, & ita potentius est privilegium ecclesiæ quam principis.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

aut in potentatu positis, aut omnino sub nos constitutis hominibus, sed obediant omnes legi, & succumbentes justitiæ sanctioni, honorent [1] eam, & per omnia habeant fortem: non solum in semetipsos respicientes, sed etiam in futuras successiones: & scientes quia nihil pene in semetipso manet, sed currit [2] natura, semper multas evolvens mutationes, quas neque prævidere facile est, neque prædicere: solummodo Deo, & imperatore sequente Deum, hæc gubernare mediocriter & mansuete valente. §. 2. Si vero quisquam utatur aliquibus sacris formis, sive pragmaticis, sive aliis, de tali quodammodo sibi largitis [3]: erunt omnino infirmæ, judicibus maximam [4] solventibus pœnam, si omnino susceperint: & non hoc quod [5] fit, solummodo meditabuntur, sed quod etiam faciendum est: etenim si posthac tale aliquid impetretur ab aliquibus nostrorum subjectorum, aut ab alio quolibet, quibus prius interdiximus, inter quos complectimur (sicut dictum est) ecclesias, & venerabilia monasteria, & sacras nostras domos, & sacra privata, & sacrum patrimonium: neque hoc omnino valebit. Erit [6] autem hæc lex ubique suam juste extendens virtutem, & simul quidem futura caute constituens, simul autem quod præteriit curans.

§. 3. Scitote [7] igitur omnes subjecti, quos Deus nostris progenitoribus & nobis donavit, quoniam hanc vobis damus legislationem, omnem vobis cautelam conferentes: & neque itinere fatigabimini longiore, neque adversus maximos lacrimabitis: neque nos culpabitis tanquam hæc non corrigentes: sed unusquisque de proximo respiciens pœnam, in quibus forte damnificatur atque læditur, & hanc curam videns, magnum & bonum laudabit Deum, qui hæc nos sancire bene & juste illuminavit. Sit ergo pœna talia committentibus aut suscipientibus judicibus & cinguli casus, & decem librarum auri damnum.

EPILOGUS.

†. Gloriosissimi igitur præfecti nostrorum sacrorum prætoriorum, qui per omnem subjectam terram consistunt, legem hanc cognoscentes proponant, & per diœceses sub se constitutas, & in omni [8] Italia, & Libya, & insulis, & Oriente, & quodcunque in Illyrico est: ut sciant omnes, quomodo eorum curam habemus, Deo qui tanta nobis contulit offerentes legem: qui magnam nobis pro eis recompensationem dabit, dum talia pro causa subjectorum salutis sanciverimus: proponatur Constantinop. civibus nostris Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. Justin. PP. Aug. Anno XII. Joan. V. C. Cons. [9]

TIT. XXV.

UT ORDINARIÆ PRÆFECTURÆ URBANÆ [10] ET PRÆTORIANÆ DUÆ [11] ET PRÆFECTURÆ QUÆ IN CINGULO ET QUÆ [12] IN ACTU SUNT, SOLÆ, NON ETIAM HONORARIÆ LIBERENT [13] A CURIALI FORTUNA.

NOVELLA CONSTIT. LXX.

Imp. Justin. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

PLurima horum quæ olim sancita sunt, neglecta, & non facile in republica tractata, omnino visa sunt absque lege & sine legislatione consistere. Novimus enim quia antiquitus erat quædam præfecturæ figura [14], quam honorariam [15] vocabant, codicillis ab imperio super ea collatis: hanc autem ita nominabant, ut nihil aliud nisi purum honorem iis, quibus præbebatur, conferret, quæ curiales non liberabat à fortuna curiali, nisi quis eam ipso [16] opere ministrasset: & sicut de gloriosissimis magistris militum videbimus, quia nullus ex magisterio armorum eripitur fortuna curiali, nisi cum opere gesserit, (nam & magisterium militiæ præfecturam esse nostræ dicunt leges: puri vero magistrorum militiæ codicilli solam præbent dignitatem, fortuna non liberantes,) sic etiam in ipsa præfectura si futurus sit aliquis liber hujusmodi fieri fortuna, necesse est in ipso cingulo [17] designatum, ab ea curiæ vinculis liberari.

CAP. I.

REnovamus igitur hujusmodi legem, sancientes, si quando visum fuerit imperio honorare curialem, ut etiam liberet fortuna, dare ei codicillos administrationis, & præparare eum in talibus constitui sedibus aut cingulis urbanæ præfecturæ senioris Romæ, & novæ videlicet hujus nostræ, aut in prætorianis tribunalibus, & Orientis, & Hesperiæ [18], & Libyæ nec non & Illyrici: quos omnes sub nobis fecit Deus: & ita libertate frui, quatenus magno promeriti honore, & in carpentis [19] vecti, & clamores præconum audientes, insuper judiciales conscendentes sedes, hujusmodi fortuna liberi constituantur. Si vero solo eos participare voluerit honore, fieri quidem codicillos, & his dari: tantum vero valere hujusmodi imperialem largitatem, ut ille honoratus quidem sit, & maximæ curiæ pars esse videatur: non tamen neque provinciali curia, neque ejus albo liberetur: sed maneat sub antiqua fortuna, solum lucratus honorem: & ita gratias agens Deo & imperio, quia migravit, cum ad meliora prioris tranquillitatis educens. Sitque etiam hoc additamentum imperialium præmiorum, quod neque publicum minuit, neque fortuna, neque consuetis ei functionibus privans curialem: & ei qui hanc promeruerit, etiam præsentem addens fortunam, & ostendens honoratiorem, & aliis curialibus dignitate solummodo præcedentem.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo servare festinet: sciens quia neque curiales minuimus, & honoratiores eos omnibus demonstravimus: ut sciant hæ civitates per tua præcepta, quatenus imperio datur. Dat. Kal. Julii CP. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XII. Joanne V. C. Cons. [20]

TIT. XXVI.

UT [21] AB ILLUSTRIBUS, ET QUI SUPER EAM DIGNITATEM [22] SUNT, OMNIMODO SUPER PECUNIARIIS CAUSIS, SED ET INJURIARUM [23] CRIMINALITER PER PROCURATOREM DICANTUR: CLARISSIMIS AUTEM IN PECUNIARIIS LICERE EIS ET PER PROCURATOREM ET PER SE LITIGARE.

NOVELLA CONSTIT. LXXI.

Idem Imp. Justinian. Aug. Ioanni gloriosiss. prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

QUæcunque procedunt quidem quasi honoris causa, schematis melioris sunt: quod autem hinc evenit, non honorem, sed forsan etiam quandam læsionem inferens, hoc bene habere judicamus brevi mederi lege. Fertur enim quibusdam constitutioni-

1 Honor justitiæ tribuendus.
2 Natura novas quotidie formas procreat: curritque semper multas evolvens mutationes.
3 Olim scilicet, ut sit sensus: Privilegia evocationum hactenus concessa, etiam pragmaticis formis, hodie esse inutilia. Nullum hodie uti jure evocationis, nisi pragmatica forma hoc specialiter, id est in causa de qua agitur, à principe impetraverit, *in prin. hujus n. T. end.*
4 Maxima pœna quænam est? an arbitrio principis finienda?
5 Exempla non est judicandum, sed legibus, *l. nemo 13. C. de sent.*
6 De vi & potestate hujus constitutionis, *Jul. n. 219.*
7 Si quis præsentem constitutionem neglexerit, *Jul. n. 120.*
8 *Nov. 79. c. 2.*
9 Id est, ann. 538.
10 Urbanæ præfecturæ sunt præfectura urbis Romæ, vel urbis Constantinopolitanæ.
11 Orientis sc. & Occidentis, id est, Italiæ, Africæ vel Illyrici. *c. 1. J. eod.* & magistri militum. *Jul. hic.*
12 *Cumpulios* vero appellat in actu dignitatem, cui opponitur honoraria. sic apud *Harm. lib. 1. tit. 17. §. 12.* Ἐμπρακτῶς ἄρχοντες in actu præfectura: & apud authorem *Bas. 43. tit. 7. c. 3.* Ἐμπράκτως τῶν ἐμπράκτως ἀρχόντων in actu constituti provinciarum præsides. quibus opponuntur apud eundem authorem 60. *t. 21. c. 68.* οἱ μόνῃ τῇ ἀξίᾳ τετιμημένοι, dignitate tantum honorati.
13 Ut præfectoria dignitas Curialem liberet *Jul. constit. 64.* De liberationibus decurionum. *Index Reginæ.*
14 Vide *Nov. 38.*
15 Honoraria dignitas dicitur, quoties aliquis codicillos accipit ab imperatore: quoties ei dignitas præstatur, quasi prætorii præfectus fuisset, sive magister militum *Jul. hic.*
16 Ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ ut sit sensus: In ipso gestu positus videtur, qui revera præfectus vel magister militum factus est. *Jul. hic.*
17 Τῇ ἀρχῇ. Hoc præcipue dicitur de iis qui actu magistratu funguntur: nam honorarium cingulum non habent.
18 Italiæ; quatuor enim sunt præfecturæ prætorio Orientis, cujus sedes Constantinopolis, Italiæ, Illyrici & Africæ.
19 Ἀπήνη, Carpentum. Vopiscus vocat judiciale carpentum.
20 Id est, ann. 538.
21 Hujus Novellæ sensus hic est: Præfecturæ honorariæ dignitas non liberat nexu Curiæ, sed ea tantum quæ actu & reipsa administrata est.
22 De litibus eorum qui in dignitate positi sunt, *Index Reginæ.* De privilegiis dignitatum sive de procuratoribus, vide *Julian. constit. 121.*
23 Injuriarum actione civili & criminali illustres personæ per procuratores agere possunt.

ἢ ἐν δυνάμεσιν ὄντων, ἢ ὅλως τῶν ὑφ' ἡμᾶς τεταγμένων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπακούοντες τῷ νόμῳ, καὶ ὑποκεκλιμένοι τῷ τῆς δικαιοσύνης θεσμῷ, τιμῶσί τε αὐτόν, καὶ διὰ πάντων ἀγαπῶσιν ἔχοντες· μὴ μόνον εἰς ἑαυτοὺς βλέποντες, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐφεξῆς διαδοχάς· καὶ εἰδότες ὡς οὐδὲν σχεδὸν τῶν ἐπὶ γῆς ἐπὶ ταυτοῦ μένει, ῥεῖ δὲ ἡ φύσις ἀεί, εἰς πολλὰς καὶ ἀμηχάνους ἐξαλλαττομένη τροπάς, ἃς οὔτε προϊδεῖν ῥᾴδιον, οὔτε προειπεῖν· θεῷ μόνῳ, καὶ βασιλεῖ ἀκολουθοῦντι θεῷ, ταύτας κυβερνᾶν μετρίως τε καὶ ἐπιεικῶς δυναμένοις. §. β'. Εἰ δὲ καί τις χρήσαιτο τισὶ θείοις τύποις, εἴτε πραγματικοῖς, εἴτε ἄλλοις, πρὸς τοῦτο αὐτῷ πεπορισμένοις, ἔσονται παντελῶς ἄκυροι, τῶν ἀρχόντων μεγίστην ὑφισταμένων ποινήν, εἴπερ ὅλως προσδέξοιντο. καὶ οὐ τὸ γινόμενον μόνον θεσπίζομεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐσόμενον. καὶ γὰρ εἰ μετὰ ταῦτα τοιοῦτό τι παραληφθείη παρά του τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων, ἢ ἑτέρου τινὸς τῶν ἔμπροσθεν ἀπηγορευμένων, (ἐν οἷς περιλαμβάνομεν, ὡς εἴρηται, καὶ ἐκκλησίας καὶ σεβασμία μοναστήρια, καὶ τοὺς θείους ἡμῶν οἴκους, καὶ τὰ θεῖα πριβάτα, καὶ τὸ θεῖον πατριμώνιον) οὐδὲ οὕτω παντελῶς κρατήσει. ἔσται δὲ ὁ νόμος οὗτος πανταχοῦ τὴν ἑαυτοῦ δικαίως ἐκτείνων ἰσχύν, καὶ ἅμα μὲν τὰ μέλλοντα ἀσφαλῶς καθιστῶν, ἅμα δὲ τὸ παρελθὸν θεραπεύων.

§. γ'. Ἴστε τοίνυν ἅπαντες ὑπήκοοι, ὅσους ὁ θεὸς τοῖς τε ἡμετέροις προγόνοις καὶ ἡμῖν δέδωκεν, ὡς τοιαύτην ὑμῖν δίδομεν τὴν νομοθεσίαν, πᾶσαν ὑμῖν ἀσφάλειαν χαριζόμενοι· καὶ οὔτε ὁδοιπορίαις μακραῖς, οὔτε κατὰ τῶν μεγίστων δακρύσετε, οὔτε ἡμᾶς μέμψεσθε ὡς ταῦτα μὴ θεραπεύσασιν. ἀλλ' ἕκαστος ἐγγύθεν ὁρῶν τὴν ἐφ' οἷς ἂν ζημιωθείη τυχὸν ἢ βλαβείη ποινήν, καὶ ταύτην θεραπευομένην βλέπων, τὸν μέγαν τε καὶ ἀγαθὸν ἀνυμνήσει θεόν, τὸν ταῦτα ἡμᾶς νομοθετῆσαι καλῶς τε καὶ δικαίως ἐλλάμψαντα. ἔστω δὲ ποινὴ τοῖς ταῦτα ἁμαρτάνουσιν ἢ προσιεμένοις ἄρχουσιν, ἥ τε τῆς ἀρχῆς ἔκπτωσις καὶ decem librarum auri ζημία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Οἱ τοίνυν ἐνδοξότατοι ὕπαρχοι τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων, οἱ πᾶσαν ἐπέχοντες τὴν ὑπήκοον καθεστῶτες, τὸν νόμον τοῦτον γνωρίσαντες, προθήσουσιν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς διοικήσεσιν, ἐπί τε Ἰταλίας ἁπάσης, ἐπί τε Λιβύης, ἐπί τε τῶν νήσων, ἐπί τε τῆς ἕω, καὶ ὅσον ἐν Ἰλλυριοῖς ἐστι. καὶ εἴσονται πάντες ὅπως αὐτῶν κηδόμεθα, τῷ τοσαῦτα ἡμῖν παρασχόντι θεῷ προσκομίζοντες τὸν νόμον, ὃς μεγάλην ἡμῖν τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀντιδόσιν δώσει, τοιαῦτα προφάσει τῆς τῶν ὑπηκόων σωτηρίας νομοθετήσασι. Proponatur *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XII. Johanne V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κε'.

Περὶ βουλευτῶν, ὥστε αὐτοὺς τότε τιμῆς praefectorias ἐπιλαβομένους ἐλευθεροῦσθαι βουλῆς, ὅτε ἐμπράκτως ταύτην λάβοιεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ο'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλὰ τῶν ἤδη νομοθετηθέντων καταρραθυμηθέντα τε καὶ οὐ ῥᾳδίως πολιτευόμενα, παντελῶς ἔδοξεν ἀνομοθέτητα καθεστάναι. ἴσμεν γὰρ ὡς τὸ ἀρχαῖον ἦν τις ὑπαρχότητος σχῆμα, ἣν honorariam ἐκάλουν, κωδικίλλων ἐκ τῆς βασιλείας ἐπ' αὐτῇ παρεχομένων. ταύτην δὲ οὕτως ὠνόμαζον ὡς οὐδενὸς ἑτέρου πλὴν ἢ ψιλῆς τιμῆς τοῖς ταύτης ἠξιωμένοις παρεχομένης, ὅτι τοὺς βουλευτὰς οὐκ ἀπήλλαττε τύχης βουλευτικῆς, εἰ μή τις αὐτὴν ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ διοικήσειεν. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων στρατηλατῶν ὁρῶμεν ὡς οὐκ ἄν τις οὐδὲ ἐκ στρατηγίας ἀπαλλαγείη τύχης βουλευτικῆς, εἰ μὴ ταύτην ἔργῳ πράξειεν· (καὶ γὰρ δὴ καὶ τὰς στρατηλασίας, praefectorias εἶναι οἱ ἡμέτεροι λέγουσι νόμοι· οἱ δὲ ψιλοὶ τῆς στρατηλασίας κωδίκελλοι μόνην παρέχουσιν ἀξίαν, τύχης οὐκ ἐλευθεροῦντες) οὕτω καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς ὑπαρχότητος, εἰ μέλλοι τις ἐλεύθερος τοιαύτης γενέσθαι τύχης, ἀνάγκη τοῦτον αὐτῇ τῇ ἀρχῇ παραγενόμενον, τῶν τῆς βουλῆς δεσμῶν παρ' ἐκείνης ἐκλυθῆναι.

ΚΕΦ. α'.

ΑΝανεούμενοι τοίνυν τὸν τοιοῦτον νόμον, θεσπίζομεν, εἴποτε δόξει τῇ βασιλείᾳ τιμῆσαι βουλευτήν, εἰ μὲν ὥστε καὶ ἀπαλλάξαι τῆς τύχης, διδόναι αὐτῷ σύμβολα τῆς ἀρχῆς, καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἐπὶ τῶν τοιούτων γενέσθαι θρόνων, (ἢ τῆς πολιαρχίας τῆς ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ καὶ τῇ νέᾳ δὴ ταύτῃ τῇ καθ' ἡμᾶς, εἴτε ἐπὶ τῶν πραιτωριανῶν βημάτων, τῶν τε τῆς ἕω, τῶν τε τῆς ἑσπέρας, τῶν τε τῆς Λιβύης, καὶ μὴν καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἰλλυριοῦ. ἅπερ ἅπαντα ὑφ' ἡμᾶς πεποίηκεν ὁ θεός) καὶ οὕτω τῆς ἐλευθερίας ἀπολαύειν. ὥστε μεγάλης αὐτοὺς ἠξιωμένους τιμῆς, ἀπήνῃ τε ἐποχουμένους, καὶ βοώντων κηρύκων ἀκούοντας, καὶ προσέτι γε τῶν δικαστικῶν ἐπιβαίνοντας θρόνων, τῆς τοιαύτης τύχης ἐλευθέρους καθεστάναι. Εἰ δὲ μόνης αὐτοὺς μεταδοῦναι βουληθείη τιμῆς, ποιεῖσθαι μὲν κωδικέλλους, καὶ τούτους ἐπιδιδόναι· τοσοῦτον δὲ ἰσχύειν τὴν τοιαύτην τοῦ βασιλέως δόσιν, ὥστε αὐτὸν τετιμημένον μέν, καὶ τῆς μεγάλης βουλῆς μέρος εἶναι δοκεῖν· οὐ μὴν οὐδὲ τῆς ἐπιχωρίου βουλῆς, οὐδὲ τοῦ κατ' αὐτὴν λευκώματος ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ μένειν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας τύχης, κἀκεῖνο κερδάναντα τὴν τιμήν· καὶ οὕτω χάριν εἰδέναι θεῷ τε καὶ βασιλεῖ, ὅτι μετέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, τῆς ἔμπροσθεν ἡσυχίας ἀπαλλάξαντα. καὶ ἔστω καὶ τοῦτο προσθήκη τῶν βασιλικῶν γερῶν, οὐδὲ τὸ δημόσιον ἐλαττοῦσα, οὐδὲ τύχης, οὐδὲ τῶν συνήθων αὐτῇ λειτουργημάτων ἀποστεροῦσα τὸν βουλευτήν, καὶ τῷ ταύτης ἠξιωμένῳ τὴν τότε παροῦσαν αὔξουσα τύχην, καὶ ἀποφαίνουσα σεμνότερον, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν κατὰ τὴν ἀξίαν προέχειν μόνην.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φυλάττειν σπουδασάτω, εἰδυῖα ὡς οὔτε τοὺς βουλευτὰς ἐλαττώσαμεν, καὶ σεμνοτέρους αὐτοὺς τοῖς ὅλοις ἀπεφήναμεν. ὥστε εἴσονται πᾶσαι αἱ πόλεις διὰ κηρυγμάτων τῶν σῶν, ὥστε τοὺς ἐν αὐταῖς βουλευτάς, ταῦτα γινώσκοντας, τὴν ἡμετέραν εἰκότως εὐφημεῖν βασιλείαν. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. XII. Johanne V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κϛ'.

Ὥστε τοὺς ἰλλουστρίους ἐν τοῖς χρηματικοῖς δι' ἐντολέων πάντως λέγειν τὰς δίκας, καὶ ἐπὶ ταῖς injuriarum δὲ ἐγκληματικῶς, κατὰ τὰ δεδομένα αὐτοῖς προνόμια· τοῖς δὲ λαμπροτάτοις ἐξεῖναι καὶ δι' ἑαυτῶν καὶ δι' ἐντολέων λέγειν τὰς χρηματικὰς δίκας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οα'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΠόσα προΐασι μὲν δῆθεν τιμῆς ἕνεκεν καὶ σχήματός ἐστι κρείττονος, τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἐκβαῖνον, οὐ τιμὴν ἀλλ' ἴσως τινὰ ζημίαν ἐπάγει, ταῦτα καλῶς ἔχειν ἡγούμεθα βραχεῖ θεραπεῦσαι νόμῳ. εἴρηται γάρ που τῶν διατάξεων, ὥστε μηδενὶ τῶν λαμπροτάτων ἐξεῖναι δι' ἑαυτοῦ δίκην ἀγωνίζεσθαι, δι' ἐν-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

δι' ἐντολέως δὲ πάντως. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡ παλαιότης ἐπὶ τῇ τῶν ἀξιωμάτων ἔγραψε τιμῇ· πολλοὺς δὲ ὁρῶμεν ἀξιωμάτων μὲν τυχόντας καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἐγγεγραμμένους, ἢ κόμητας, ἢ τριβούνους, ἢ εἴ τινες ἄλλοι καθεστᾶσι τοιοῦτοι· οὐσίας δὲ μετρίας κυρίους, ὡς παντελῶς μὴ ἰσχύειν πρὸς ἐντολέας προβολὴν, καὶ τὴν διὰ τοῦτο δαπάνην.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, ἄχρι μὲν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἰλλουστρίων τοῦτο κρατεῖν, καὶ πάντας αὐτοὺς δι' ἐντολέως τὰς χρηματικὰς ἀγωνίζεσθαι δίκας, καὶ μὴν καὶ τὴν injuriarum δι' ἐντολέως κατὰ τὸν ἐγκληματικὸν τρόπον κινεῖν, κατὰ τὸ δεδομένον αὐτοῖς ἐπὶ ταύτης προνόμιον· ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι ἢ συγκαθῆσθαι τοῖς ἄρχουσιν ἐν ᾧ δικάζουσιν, ἢ παρεστάναι πάλιν, οἷα δικαζομένους, δοκοῦντος ὑπὲρ ἀμφοτέρων τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐπισφαλὲς, ἢ τῶν ἀξιωμάτων ὑβριζομένων, ἢ τοῦ δικαστικοῦ σχήματος ἀναξίως προϊόντος. ἐπέκεινα μέντοι τοὺς μεγαλοπρεπεστάτους ἰλλουστρίους ἅπασιν ἄδειαν εἶναι βουλομένοις καὶ ἐντολέας προβάλλεσθαι, καὶ δι' ἑαυτῶν ἀγωνίζεσθαι, οὐδεμιᾶς ἐντεῦθεν οὐδὲ κωλύσεως, οὐδὲ ζημίας, οὐδὲ ποινῆς παρὰ τῶν ἐπηρτημένης αὐτοῖς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἅπασι ποιησάτω φανερὰ, τὰ συνειθισμένα ἐπὶ τούτοις πράττουσα. Dat. Kal Jun, *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. xii. Johanne V. C. Cons.

bus [1]. *Ut nulli clarissimorum liceat per se litem exercere, sed per procuratorem omnino.* Sed hanc quidem antiquitas pro dignitatum honore scripsit: multos autem conspicimus dignitates quidem adeptos, & inter clarissimos inscriptos, aut comites, aut tribunos, vel si qui alii consistunt hujusmodi: substantiæ vero minoris dominos, ut penitus non sufficiant ad procuratores ordinandos, & propter hoc agendas expensas.

Cap. I.

Sancimus [2] igitur usque ad magnificentissimos Illustres hæc valere, & modis omnibus eos per procuratores pecuniarias exercere causas: nec non etiam injuriarum per procuratorem criminali modo movere, secundum quod datum est eis super hoc privilegium: ne [3] cogantur aut sedere [4] cum judicibus cum judicant: aut stare [5] rursus tanquam litigantes: ex utroque enim causa videtur incauta, aut dignitatibus injuriam sustinentibus, aut judiciali schemate indigne procedente. Post magnificentissimos igitur illustres, omnibus licentia sit volentibus procuratores ordinare, & per se lites exercere, nulla ex hoc neque prohibitione, neque damno, neque pœna inferenda eis.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, quæ moris sunt super his agens. Dat. prid. Non. Jun. *Constantinop.* PP. Imper. DN. Justin. Aug. Anno xii. Joanna V.C. Cons.

1 *l. 25. C. de procuratoribus.*
2 VII. *Kal. 8. c. 28.*
3 Causa hujus constitutionis.
4 Non est honestum ut qui judicatur cum judicibus sedeat. Econtra, Honestatis esse non videtur, ut dignitate major, stet coram judice inferiore. Hanc-[illegible] igitur constitutum, ut personæ illustres, & quæ supra eas sunt in pecuniaria causa (& actione injuriarum quantumvis criminaliter mota) per procuratorem omnino agant: clarissimi vero agant si voluerint.
5 Dixi ad *l. 3. C. ubi senatores.*

COLLATIO SEXTA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ κουρατόρων καὶ κηδεμόνων, καὶ τῆς τῶν νέων φροντίδος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οβ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πάντα μὲν τῷ νομοθέτῃ τὰ τῆς πολιτείας ἐν μεγάλῃ φροντίδι καθέστηκεν ὅπως ἂν ἄριστα ἔχοι, καὶ ἁμαρτάνοιτο μηδέν· διαφερόντως δὲ τὰ συμβόλαια τῶν νέων, καὶ ἡ περὶ αὐτοὺς φροντὶς, πραγματεία σπουδαιοτάτη τοῖς τὸ νομοθετεῖν παρὰ θεοῦ τὴν ἐξουσίαν λαχοῦσι. φαμὲν δὲ τῷ βασιλεύοντι. πολλῶν γὰρ ἠκούσαμεν δικῶν, ἔνθα εἰ διοικοῦσι κηδεμόνες ἐκχωροῦνται κατὰ τῶν νέων, εἴτε ἀνήβων, εἴτε ἐφήβων μὲν, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡλικίας ὄντων· καὶ εὐθὺς κύριοι τῆς ἐκείνων γίνονται περιουσίας, ἢ τὰ οὐκ ὄντα ἴσως ὑποκειμένους χρέα, ἢ ὀλίγου τιμήματος ἐκχωρούμενοι τὰ πανταχόθεν σαθρά· ἢ καὶ ἀποκρύπτοντες ἀποδείξεις τῶν χρεῶν ὅσας ἐν τοῖς τῶν νέων πράγμασι, καὶ οὕτω τὰς ἐκχωρήσεις λαμβάνοντες, καὶ κατὰ πολλὰς ἄλλας προφάσεις (τί δὲ οὐκ ἄνθρωπος πρὸς κακίαν ἅπαξ ἐνδοὺς ἐξεύροι;) τὰ τῶν νέων οἰκειοῦνται πράγματα.

ΚΕΦ. α'.

Ποῖοι τύτορες ἢ κηδεμόνες εἶναι τῷ πουπίλλῳ ἢ νεανίσκῳ δύνανται.

Ταῦτα ἅπαντα νόμῳ διορθῶσαι βουλόμεθα, καὶ πρός γε ἐκεῖνο, τὸ, εἴ τις ὑπόχρεων ἔχει τὸν νέον, ἢ τὰ αὐτοῦ πράγματα, τοῦτον μηδὲ προσιέναι παντελῶς εἰς τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν, κἂν εἰ παρὰ τῶν νόμων καλοῖτο. τί γὰρ ἂν ὁ πράξειεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, κύριος ἑαυτοῦ τι ὢν καὶ τῶν τοῦ ἀντιδίκου πραγμάτων χειρῶν; διὰ ταῦτα γὰρ κἀκεῖνο νομοθετοῦμεν, ὥστε εἰ περιφανέστατα δῆλος εἴη ὁ γενόμενος κηδεμὼν, αὐτοῖς ὑπεύθυνος ὢν τοῖς τοῦ νέου δικαίοις, οὐδὲ ἐκεῖνος κηδεμὼν ἔσται· μήποτε ἢ χειρογράφων ἐκκλέψειεν, ἢ ἄλλας ἀποδείξεις οὕτως ἀφανίσῃ τοῦ νέου, καὶ ἡ κηδεμονία γένοιτο τούτῳ τῆς οἰκείας πραγματείας ἐλάττωμα. Τοῦτό τε ἂν ἀσφαλεῖ κατασφαλίζεσθαι νόμῳ, τὸ μηδένα τῶν ὑποδίκων λεγομένων ἔχειν τὰ πράγματα τοῦ πλειστομένου, καὶ τὸν νέον αὐτὸν καὶ τὰ τούτου πράγματα, ἢ καὶ περιφανῶς ὑπεύθυνον ὄντα, προσιέναι πρὸς τὴν κηδεμονίαν τὴν αὐτοῦ, μηδὲ ἔχειν παρρησίαν τοιοῦτό τι πράττειν.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τόπον τῷ τοῦ πουπίλλου χρεώστῃ ἢ δανειστῇ γενομένῳ τὸν παραζεύγνυσθαι κουράτωρα.

Καὶ τί συμβαίη, εἴ τις ἤδη τῆς κηδεμονίας ἐχόμενος, ὑπεύθυνον αὐτοῦ κληρονομήσειε τὸν νέον, κλήρῳ τυχὸν εἰς αὐτὸν καταντήσαντος τινὸς, ὡς ὑπεύθυνον ἔχει τὸν νέον, ἢ ἄλλης τοιαύτης προφάσεως· μηκέτι μόνον αὐτὸν εἶναι πιστὸν πρὸς τὴν τῶν ἀνήβων ἢ τῶν νέων κηδεμονίαν, ἀλλὰ παραζεύγνυσθαι ἐπίτροπον ἕτερον ἢ κηδεμόνα, (τοῦτο ὅπερ ἐν πολλοῖς θέμασι τῶν νόμων εὑρίσκομεν) ὥστε φυλάττειν ἐκεῖνον μή τι γένοιτο κατὰ τοῦ νέου ἢ τῆς αὐτοῦ περιουσίας, παρὰ τοῦ κληρονόμου τοῦτον ὑπεύθυνον, ἐν μέσῳ κακούργημα. ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο παρατηρεῖν, ὅρκον τε ὀμνὺς ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ ὡς τοῦτο φυλάξει, καὶ τὴν ἐκ τῆς πρὸς τὸν συγκηδεμόνα προδοσίας ποινὴν δεδιευόμενος.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ μηδένα χρέους ἕνεκεν ἐπιτροπῆς ἢ κηδεμονίας παραιτεῖσθαι, εἰ μὴ πρότερον ἀποδείξει.

Ἵνα δὲ μὴ δῶμεν παραίτησιν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιτροπῆς ἢ κηδεμονίας, εἰ λέγοιεν ὡς ὑπεύθυνα ἔχουσι τὰ πράγματα τῶν νέων, ἢ περιφανῶς ὑπεύθυνοι τυγχάνουσι· θεσπίζομεν, εἴ τις φαίη ὑπεύθυνον ἔχειν τὸν νέον, ἢ τὰ αὐτοῦ πράγματα, ἢ τοὺς γε τοῦ νέου γονεῖς εὐθὺς ἐντεῦθεν δεικνύναι τοῦτο παρὰ τῷ τῆς παραιτήσεως καιρῷ, ὑπὸ τῷ διδόντι τὸν κηδεμόνα, καὶ ἀπηλλάχθαι. εἰ δὲ ἄδηλον εἴη τοῦτο, ὅρκον πρὸς τῶν ἁγίων λογίων ὑπέχειν ὡς ταῖς ἀληθείαις ὑπεύθυνον αὐτὸν ἔχειν πιστεύων, παραιτεῖται, καὶ εἰ τοῦτο γένοιτο, τῆς ἐπιτροπῆς μὴ προσάπτεσθαι, μήτε τῆς κηδεμονίας, ἀλλ' ὡς πορρωτάτω τούτου ἀπελαύνεσθαι τοῦ πράγματος, ἵνα μὴ αὐτόθεν πολέμιον ἀλλ' οὐ κηδεμόνα δῶμεν τῷ νέῳ.

Tit. I.

Ut hi qui obligatas se habere perhibent res minorum [1] aut obligati sunt eis, ad eorum gubernationem penitus non [2] accedant: & curatores nullo [3] modo suscipiant cessiones adversus eos: quorum curationem agunt, aut egerunt: hæc autem generaliter valebunt in omni curatione, in quibus personis leges curatores præbent: & de gubernatione pecuniarum competentium eis, quorum negotia administrantur: & quando eas recondi aut mutuari oportet, aut ex eis reditus comparari.

Novella Constit. LXXII.

Imper. Justin. Aug. Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriarum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Omnia quidem legislatori reipublicæ in magna cura sunt, quemadmodum optime se habeant, & peccati nihil relinquatur: præcipue autem instrumenta minorum, & quæ circa eos curatio est, studiosa [4] cura est eis qui proferendi leges à Deo licentiam perceperunt: dicimus autem de eo qui imperat. Multas itaque causas audivimus, ubi administrantibus curatoribus cessiones factæ sunt adversus minores, sive puberes, sive impuberes quidem, in secunda [5] tamen ætate constitutos: & mox efficiuntur eorum domini facultatum, aut non existentia forsitan debita subeuntes, aut parvo pretio cessiones [6] accipientes, eorum quæ sunt undique fragiles [7]: aut etiam celantes *de suscepta* [8] existentia in minorum rebus, & ita cessiones accipientes secundum multas & plures occasiones. Quid enim homo ad malitiam semel [9] deditus non adinveniat, ut minorum res proprias faciat?

Cap. I.

Qui tutores vel curatores pupillo vel adolescenti esse non possunt [10].

Hæc omnia lege corrigere volumus, præcipue illud, ut si quis obligatum [11] habuerit minorem, aut ejus res: hunc non omnino ad curatorem ejus, vel si à legibus vocetur, accedere, quid enim non agat pro se dominus ejusdem existens, & adversarii rerum detentator nuper effectus? Propter hoc enim & illud sancimus, ut si apertissime manifestum est, quia is qui fit administrator, ipse est juri [12] minoris obnoxius: neque [13] ipse curator erit, necubi [14] aut cautionem [15] furetur, aut alias probationes [16] quæ erant minoris, corrumpat: & curatio fiat ei rerum interitus propriarum. Hoc itaque lege [17] tutissima colligetur, ut nullus eorum qui obligatas perhibent habere res defuncti, ipsumque minorem & ejus res, aut etiam qui aperte obligatus existit, ad curationem ejus accedat: neque habeat licentiam tale aliquid agere.

Cap. II.

Ut [18] tutori qui factus est pupilli debitor aut creditor curator adjungatur.

Sed [19] & si quis jam curam [20] gerens, obligatum sibi effectum habeat minorem, in se forsan hereditate [21] perlata cujuspiam, qui minorem habuit obligatum, aut alia hujusmodi occasione: non jam solum eum esse fidelem ad impuberum aut adolescentium curam, sed conjungi tutorem alterum aut curatorem, (hoc quod in plurimis legum casibus invenimus) ut [22] custodiat ille, ne fiat adversus adolescentem, aut ejus substantiam, ab eo, qui eum habet obligatum, in medio [23] ulla malignitas: sed hoc ipsum observet, ejusque jusjurandum [24], jurans in ordinatione, quia hoc custodiet, etiam eam, quæ ex proditione [25] ad concuratorem pœna est, reformidans.

Cap. III. [26]

Ut à tutela vel cura nullus debiti prætextu excusetur nisi hoc probaverit.

Ut autem non demus recusationem omnibus hominibus tutelæ vel curæ, si dicant quia obligatas habent res adolescentium, aut aperte obligati sunt, sancimus, si quis dixerit obligatum se habere minorem, aut ejus res, aut etiam minoris parentes, mox ostendere hoc ipsum recusationis tempore apud eum qui dedit curatorem, & absolvi: aut si incertum est hoc, præbeat ad sancta eloquia jusjurandum, quia ex veritate obligatum eum se habere credens [27] recusat: & si hoc factum fuerit, tutelam non contingere, neque curam: sed eum ab ea re procul expelli, ne ex hoc ipso hostem [28], & non curatorem adolescentulo præbeamus.

Cap. IV.

1 De tutoribus, *Index Regiæ*; adde *Julianum const.* 65.
2 Et ita abrogatur *l. 8. C. qui dare tutores*, *hac 7. C. de excusf. tut.*
3 Et ita abrogatur *l. 12. ff. de reb. cor. qui sub tut.* & merito id abrogatum est: poterant enim tutores redimere actiones revera inutiles adversus pupillos ab aliquo, quas tamen utiles poterant reddere subtractis pupillo apochis.
4 Id est, exacta.
5 Ætatum variæ species: alia prima, alia secunda, ut hic.
6 Tutori vel curatori non licet nomina contra pupillum vel adultum jure cessionis adquirere: sive pretium dedit, sive non. *Jul. n.* 222.
7 Legendum *fragilia*. Intelligit autem nomina seu obligationes, quibus vel præscriptio vel quid tale potest objici.
8 De suscepta ἀποδοχῇ τῶν χρεῶν. *Scrimg.*
9 Semel malus præsumitur deinceps malus: dicam ad *l. Semel malus* ff. *de reg. in* 6.
10 *Jul. const.* 65. num. 222.
11 Is cui pupillus obligatus est, tutor aut curator pupillo esse non potest, quamvis lex eum vocat ad legitimam tutelam. *Jul. d. loco num.* 223. facit *l. 8. C. qui dare tutores*. Goth. Vid. Joann. Sande *decis. Frisic. lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 1. Ans.
12 Debitor minoris, ejus tutor aut curator esse non potest.
13 Et ita abrogatur lex 7. *C. de excusf. tut. l. 8. C. qui dare tut.*
14 Causa hujus constitutionis.
15 Γραμματεῖον *Scrimg.* Kal. Hal.
16 Ἀποδείξεις, id est, apochas.
17 *Jul. n.* 223.
18 *Julian.* 224.
19 Hinc sumpta est Authentica, *minoris*, *Cod. qui dare tutores*.
20 Idem in tutela. *Jul. ibid. n.* 224. *Roland. à Vall.* 1. *cons.* 83. n. 6. Goth. Vid. Rittershus. *expositi. Nov. part.* 8. c. 3. & c. 5. 6. Ans.
21 Tutor vel curator ex postfacto, (puta delatione hereditaria aliqua) creditor vel debitor pupillorum factus, non removendus est à tutela, sed ei adjungendus est alius tutor, qui eum custodiat ac observet, *Jul. hic.*
22 Jurare concurator datus tutori vel curatori pupillorum seu minorum facto creditori quid debeat.
23 Id est, in ipsa actu tutelæ vel curæ.
24 Vid. *Roland. ibid. n.* 6.
25 Προδοσίας vocabulo intelligit, pœnam constitutam tutoribus & curatoribus male administrantibus.
26 *Jul. ibid. n.* 225.
27 Jurari ex opinione potest. Qualiscunque igitur sit lis pecuniaria tutor excusari potest: eum olim oportuit capitalem esse, vel status, *l. 6. §. 18. ff. de excusf.* vel omnium bonorum, *l. 20. ff. de excusf.*
28 Præsumitur hostis pupilli, qui litem adversus eum habiturus est.

Cap. IV.

Si tutor vel curator se debitorem vel creditorem esse ab initio tacuerit.

SI vero tacuerit [1] in initio hoc, & factus fuerit curator: sciat omni actione adversus minorem, si vera fuerit, se casurum, propter hoc quod ex studio adversus hanc nostram legem firmetur. Sed si quis aperte obligatus existens tacuerit, sciat etiam iste, quia sustinebit pœnam, quod non possit redhibitionibus [2] aut aliis solutionibus debiti se miscere tempore curationis forsan arte compositis.

Cap. V.

Ut curatores nullo modo cessiones suscipiant adversus minores.

QUod si quis (sicuti dictum est) factus curator, deinde minoris res fuerit perscrutatus, & cessiones in [3] semetipso, aut per donationem, aut per venditionem, aut alio quolibet egerit modo: sciat omnino infirmum [4] esse quod ab eo fuerit factum: & neque per se, neque per interpositam personam tale aliquid agi: sed undique invalida hæc talia fieri, tanquam si neque ab initio facta fuerint. Manifestum est namque, quia si in talem cogitationem inciderit, omnia agi & disponi ad interitum suæ animæ, & ad rerum, quæ ejus quasi videntur, utilitatem §. 1. Et non solum donec fuerit curator, prohibemus eum ab hujusmodi cessione: sed neque [5] postea gerere concedimus: ne forsan hoc considerans, abscondat rem, & præordinans illud male, postmodum dum à cura cessaverit, & latere fecerit quod maligne egerit, forte jam nunc non curator existens cessionem accipiat, & rem maligne disponat. Tunc enim infirmam esse volumus quod agitur, & non posse ullam actionem valere cessam adversus eum, cujus prius curam administraverat, sed pro non facto id esse, & lucrum fieri adolescentis: licet hæc cessio pro veris causis facta sit: non ut remeet rursus ad eum qui cessit, tanquam si nihil quasi in medium contra legem visum fuerit actum: sed cadat [6] ab eis, quæ ex hoc sunt quæsita propter transgressionem nostræ legis, & hæc minorem lucrari. Nam si non hanc imposuerimus pœnam: facilia erunt ea quæ sunt malignitatis, & eum qui cessit, faciet iterum movere: & per medium ea quæ sunt cessionis, recipiet, legem per suam malignitatem circumveniens. Et hæc [7] dicimus [8] in omni curatore, in quibus omnino curas aliquorum introducunt leges, prodigorum forte, aut furiosorum, aut amentium, aut si quid aliud jam lex dixit, aut si quid inopinabile natura adinvenerit.

Cap. VI.

De administratione pecuniæ pupilli vel minorum.

QUoniam [9] autem videmus curatores, quicunque Dei memoriam habent [10], ad curam difficulter accedere [11] (nam plurimis volentibus ea quæ minorum sunt impie in se vertere, amabilis [12] est res & appetibilis) videmus autem præcipue difficilem esse curatorum causam propter fœneratorum necessitatem: sancimus nullam [13] necessitatem ex legibus esse curatoribus minorum pecunias [14] fœnerare, sed caute [15] reponere [16] & reservare: quoniam melius [17] est eis in antiquis tutamen manere, quam usurarum appetitione etiam antiqua [18] pecunia cadere, & periclitari quidem curatorem, si non mutuaverit, rursus autem si mutuaverit, periculum sustinere, facto forsan in debitis detrimento. Si vero ipse sponte mutuare voluerit, sub [19] obligatione forte pignorum, aut sub aliis, quæ putantur indubitatæ, cautelis: tunc habeat quidem duorum mensium per singulos annos [20] inducias, hoc quod leges laxamentum [21] vocant: sciat autem mutui periculum omnino ad se venturum.

Cap. VII.

SI [22] vero habeat [23] reditus sufficientes [24], is cujus cura administratur, eos expendat. Si vero plus sint, quam sufficiat, quod plus est, reponat [25]. Quod si mobilis forte ejus cujus cura administratur, substantia est: tunc [26] illud solum mutuare curator cogatur, quantum ad dispensationem sufficiet adolescenti, ejusque rebus: quod vero plus est, caute recondatur. Licebit [27] autem ei cum omni subtilitate perscrutari, si aliquos forsan invenire caute potuerit reditus [28], & comparare minori ex abundantibus [29] pecuniis, modicis functionibus publicis obligatos: venditorem vero habentes idoneum, & opulentos reditus existentes: damus enim ei licentiam & hoc agere: scienti quia si quid horum neglexerit, hujusmodi emptionis ipsum respiciet [30] periculum.

Cap. [31] VIII.

SI [32] vero tantum solummodo sit minoris aurum cujus [33] usuræ vix eum & qui ejus sunt pascere, & aliquam aliam ei præbere vitæ dispensationem sufficiant: tunc necessitatis ratio nos etiam ad hoc vocat, ut curatores respicientes [34] ad Deum, ita faciant gubernationem tanquam in suis rebus. Etenim volumus dum [35] celebratur decretum quod tradit curam ei qui ad eam accedit, etiam jusjurandum eum dicere sacrosancta Dei Euangelia tangentem: quia per omnem pergens viam, utilitatem adolescentis aget, quod tamen non excipiet eum à ratiociniis [36], neque à legis ordine, sed cautiorem [37] faciet ad rerum gubernationem, timentem semper circa eas, propter jurisjurandi memoriam factam. Hæc lex à nobis pro cautela sit posita horum qui curatoribus indigent. Si quid vero & aliud adinvenerimus, neque hoc lege complecti pigebit: ut per omnia patres [38] eorum, qui sibi auxiliari nequeunt, existamus.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, edictis per provincias quibus præes, utens, omnibus faciat manifesta: ut nullum lateant, quæ à nobis pie & pro subjectorum providentia sancita sunt. Dat. Kal. Jun. CP. Imper. DN. Justin. PP. Aug. Anno XII. Joanne V. C. Cons. [39]

ΚΕΦ. δ΄.

Εἰ τύχοι ὁ κηδεμὼν τὴν ἀρχὴν ἑαυτὸν εἶναι χρεώστην ἢ δανειστὴν σιγήσας.

ΕΙ δὲ σιωπήσειε τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ γένοιτο κηδεμὼν, ἴστω πάντως ἀγωγῆς τῆς κατὰ τοῦ νέου, εἰ καὶ ἀληθὴς εἴη, ἐκπεσούμενος, διὰ τὴν ἐξεπίτηδες ὡς πρὸς τὸν νόμον τοῦτον παρασιώπησιν. Εἰ δὲ καί τις φανερῶς ὑπεύθυνος ὢν σιωπήσειεν, ἴστω καὶ αὐτὸς ὡς ὑφέξει ποινὴν, τὸ μὴ δύνασθαι ἀποδόσεσιν ἢ ἄλλαις λύσεσι τοῦ χρέους ἑαυτὸν ἐκλύσασθαι, ἴσως ἐν τῷ καιρῷ τῆς κηδεμονίας τετεχνασμέναις.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ τοῦ μηδαμῶς τοὺς κουράτορας τὰς κατὰ τῶν νέων ἐκχωρήσεις ὑπολαμβάνειν.

ΕΙ δέ τις, ὡς εἴρηται, γενόμενος κηδεμὼν, εἶτα περιεργάζοιτο τὰ τοῦ νέου πράγματα, καὶ ἐκχωρήσεις εἰς ἑαυτὸν ἢ κατὰ δωρεὰν, ἢ κατὰ πρᾶσιν, ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον πράττοι, ἴστω παντοίως ἄκυρον εἶναι τὸ παρ' αὐτοῦ γενόμενον, καὶ μήτε δι' ἑαυτοῦ μήτε διὰ παρενθέτου προσώπου τοιοῦτό τι πράττεσθαι, ἀλλὰ πανταχόθεν ἀνίσχυρα τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι, ὥσπερ εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν γενόμενα. πρόδηλον γὰρ ὡς εἰ ἅπαξ εἰς τοιαύτην ἔννοιαν ἐμπέσοι, πάντα πράξει καὶ διοικήσει πρὸς ὄλεθρον μὲν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, τῶν δὲ φαινομένων αὐτοῦ πραγμάτων δῆθεν ὠφέλειαν. §. α΄. Καὶ οὐ μόνον ἕως ἂν ᾖ κηδεμὼν, εἴργομεν αὐτὸν τῆς τοιαύτης ἐκχωρήσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα μή ποτε τοῦτο ἐνεργεῖν συγχωροῦμεν, ἵνα μὴ τοῦτο ἐννοήσας ἀποκρύψῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ προδιαθεὶς αὐτὸ κακῶς, ἐπειδὰν ἐπαύσατο τῆς κηδεμονίας, καὶ λάθοι τὸ κακουργηθὲν, ἴσως τηνικαῦτα οὐκέτι ὢν κηδεμὼν, τὴν ἐκχώρησιν λάβοι, καὶ τὸ πρᾶγμα κακουργήσῃ. καὶ τηνικαῦτα γὰρ ἄκυρον εἶναι βουλόμεθα τὸ γενόμενον, καὶ μὴ δύνασθαι μηδεμίαν ἀγωγὴν κρατεῖν κατὰ τοῦ κηδεμονευθέντος ἐκχωρηθεῖσαν ἀλλ' ἀντὶ μηδὲ γεγονότος εἶναι, καὶ κέρδος γίνεσθαι τῷ νέῳ, κἂν εἰ τὰ τῆς ἐκχωρήσεως ἐπ' ἀληθέσιν αἰτίαις γένοιτο, οὐχ ὥστε ἐπανελθεῖν πάλιν ἐπὶ τὸν ἐκχωρήσαντα, (ὡς μηδενὸς δῆθεν ἐν μέσῳ παρὰ τὸν νόμον δοκοῦντος γενέσθαι) ἀλλ' ὥστε ἐκπίπτειν αὐτὸν τῶν ἐντεῦθεν κτηθέντων, διὰ τὴν παράβασιν τοῦ ἡμετέρου νόμου, καὶ ταῦτα τὸν νέον κερδαίνειν. εἰ γὰρ μὴ ταύτην ἐπιθείημεν τὴν ποινὴν, ῥᾳδίως τὰ τῆς κακουργίας ἔσται, καὶ τὸν ἐκχωρήσαντα παρασκευάσει πάλιν κινεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦ μέσου τὰ τῆς ἐκχωρήσεως λήψεται, τὸν νόμον διὰ τῆς ἑαυτοῦ κακουργίας καταστρατηγούμενος. καὶ ταῦτα φαμὲν ἐπὶ κηδεμόνος παντὸς, ἐφ' ὧν ὅλως κηδεμονίας τινὰς εἰσάγουσιν οἱ νόμοι, ἀσώτων τυχὸν, ἢ μαινομένων, ἢ παραφρονούντων, ἢ εἴ τι ἕτερον ὁ νόμος εἶπεν ἤδη, ἢ καί τι παράδοξον ἡ φύσις ἐξεύροι.

ΚΕΦ. ς΄.

Περὶ τῆς κηδεμονίας τῶν τοῦ νέου χρημάτων.

ΕΠειδὴ δὲ ὁρῶμεν τοὺς κηδεμόνας, ὅσοι Θεοῦ μνήμην ἔχουσι, πρὸς κηδεμονίας δυσκόλως ἰόντας, (τοῖς γὰρ πολλοῖς ἐστὶ βουλητὸν τὰ τῶν κηδεμονευομένων ἀσεβῶς εἰς ἑαυτοὺς τρέψαι, τὸ πρᾶγμα ἐράσμιον τε καὶ ἐπίδοξον ἐστιν) ὁρῶμεν δὲ μάλιστα τὸ τῶν κηδεμόνων δύσκολον εἶναι πρᾶγμα, διὰ τὴν τῶν δανειζομένων ἀνάγκην· θεσπίζομεν μηδεμίαν ἀνάγκην ἐκ νόμου κηδεμόσι τοῖς κηδεμόσι τῶν νέων χρήματα δανείζειν, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀποτίθεσθαι, καὶ φυλάττειν αὐτά. κάλλιον γὰρ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀρχαίοις αὐτοῖς ἀσφάλειαν μένειν, ἢ τῇ τῶν τόκων ἐφέσει καὶ τῶν ἀρχαίων ἐκπίπτειν, καὶ κινδυνεύειν μὲν τὸν κηδεμόνα, εἰ μὴ δανείσειεν· αὖθις δὲ εἰ δανείσειε, κινδυνεύειν, ἀποτυχίας ἴσως ἐπὶ τοῖς χρέεσι γενομένης. εἰ μέντοι αὐτὸς ἑκὼν δανεῖσαι βουληθείη, ἴσως ἐπὶ ὑποθήκῃ ἐνεχύρων, ἢ ἐπ' ἄλλαις ταῖς αὐτὸν νομιζομέναις ἀναμφισβητήτοις ἀσφαλείαις, τηνικαῦτα ἐχέτω μὲν τὰ τῶν δύο μηνῶν καθ' ἕκαστον ἔτος ἐνδόσιμα, (τοῦτο ὅπερ οἱ νόμοι laxamentum καλοῦσιν) ἴστω δὲ τὸν τοῦ δανεισμάτος κίνδυνον ἐφ' ἑαυτὸν πάντως ἐλευσόμενον.

ΚΕΦ. ζ΄.

ΕΙ μὲν ἂν ἔχοι προσόδους αὐτάρκεις ὁ κηδεμονευόμενος, ταύτας δαπανάτω· εἰ δὲ πλείους εἶεν τῶν αὐταρκῶν, τὸ πλέον ἀποτιθέσθω. Εἰ δὲ κινητὴ τυχὸν εἴη ἡ τοῦ κηδεμονευομένου περιουσία τυγχάνοι, τηνικαῦτα ἐκεῖνο μόνον δανείζειν ὁ κηδεμὼν ἀναγκαζέσθω, ὅσον πρὸς τὴν διοίκησιν ἀρκεῖ τῷ νέῳ καὶ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, τὸ δὲ περιττὸν ἀσφαλῶς ἀποτιθέσθω. Ἐξέστω δὲ αὐτῷ σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ περιεργάζεσθαι, εἴ τινα, ὡς εἰκὸς, εὕροι ἀσφαλῶς δυνηθεὶς προσόδους, ὠνήσασθαι τῷ νέῳ ἐκ τῶν περιττευόντων χρημάτων, ὀλίγαις μὲν δημοσίαις φοραῖς ὑποκειμένας, πράτην δὲ ἔχοντας εὔπορον, καὶ ἀκολουθεῖν τὴν πρόσοδον οὖσαν. δίδομεν γὰρ αὐτῷ παρρησίαν καὶ τοῦτο πράττειν, ἐπιστάμενος ὡς εἴ τι τούτων ἀμελήσειεν, ὁ τῆς ἀγορασίας ταύτης αὐτὸν ὄψεται κίνδυνος.

ΚΕΦ. η΄.

ΕΙ δὲ τοσοῦτον μόνον εἴη τὸ τοῦ νέου χρυσίον, ὁπόσου τόκος μόλις αὐτόν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ τρέφειν, καὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ παρέχειν τοῦ βίου διοίκησιν ἀρκεῖ, τηνικαῦτα ὁ τῆς ἀνάγκης λόγος ἡμᾶς καὶ πρὸς τοῦτο καλεῖ, τῶν κηδεμόνων ἀφορώντων εἰς Θεὸν, καὶ οὕτω ποιουμένων τὰς διοικήσεις ὡς ἂν ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν πράγμασι. καὶ γὰρ βουλόμεθα, ἡνίκα κηρύττοιτο ψήφισμα παραδιδοῦσαν τὴν κηδεμονίαν τῷ πρὸς ταύτην παριόντι, καὶ ὅρκον αὐτὸν προστιθέναι, τῶν θείων ἁπτόμενον λογίων, ὡς διὰ πάσης ἰὼν ὁδοῦ τὸ συμφέρον τῷ νέῳ πράξει· ὅπερ οὐκ ἐξαιρεῖ τῶν λογισμῶν αὐτὸν, οὐδὲ τῆς τοῦ νόμου ἀκολουθίας, ἀλλ' ἀσφαλέστερόν τε ποιεῖ πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν, δεδοικότα ἀεὶ περὶ αὐτὰ, διὰ τὴν τοῦ ὅρκου μνήμην γενομένην. Οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος ὑπὲρ ἀσφαλείας κείσθω τῶν κηδεμονίας δεομένων. εἰ δέ τι καὶ ἕτερον προσεξεύροιμεν, οὐδὲ τοῦτο νόμῳ περιλαβεῖν ὀκνήσομεν, ἵνα διὰ πάντων πατέρες τοῖς ἑαυτοῖς βοηθεῖν οὐ δυναμένοις γενώμεθα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, κηρύγμασι κατὰ τὰς ἐπαρχίας τὰς ὑφ' ἑαυτῇ χρωμένη, πᾶσι ποιησάτω φανερὰ, ὥστε μηδένα λαθεῖν τὰ παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς τε καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ὑπηκόων προνοίας νενομοθετημένα. Dat. Kal. Jun. *Constantinop*. Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. XII. Johanne V.C. Cons.

---

1 Pœna dissimulantis pupillum sibi obligatum, & tamen ejus curam vel tutelam suscipientis. adde *Jul. ibid. c.* 226.

2 Solutionibus vel commentitiis (*al. conventitiis*) liberationibus actione solutum est. *Jul. num.* 226. Porro quas *redhibitiones* hic vocat vetus interpres, *solutiones* Julianus, Græcus appellat hic ἀποδόσεις.

3 *Jul. ibid. n.* 222. 227. olim id tutoribus licebat, & ita abrogatur lex 12. *ff. de reb. eorum.*

4 Pro infecto habendum, *Jul. n.* 227. ubi paulo post ℣.

5 Tutor etiam deposita tutela actiones in pupillum quondam suum adquirere non potest. Cur ita? vid. ℣. *eod.*

6 Pœnam nota tutoris aut curatoris finita tutela vel cura actionem ementis in pupillum.

7 *Jul. num.* 228.

8 Argumentum docitur & extensio fit à curatore minoris ad curatorem prodigi, furiosi, amentis, & similium.

9 Hine sumpta est authentica, *Novissime. C. de adm. tut.* vid. *Jul. hic, n.* 228.

10 Religiosas personas tutelæ vel curæ officio fungi non posse hinc colligunt, nisi superioris licentia accedat. vide *Alc. 3. præsumpt.* 18.

11 Boni raro tutelas ambiunt.

12 Præsumuntur lucro potius suo, quam benefaciendi animo duci, qui tutelam alicujus ambiunt. De qua præsumptione vid. *Alc. 3. præsumpt.* 18.

13 Olim cogebantur fœnori dare: & ita abrogatur lex 13. §. 1. lex 15. lex 58. §. 3. *ff. de adm. & peric. tut. l.* 24. *C. de adm. tut.*

14 *Subaudi*, steriles, *Jul. n.* 229.

15 Id est, in tuto. *Jul.*

16 Ἀποτίθεσθαι ἀσφαλῶς καὶ φυλάττειν. *Sering.* Licet tutori aut curatori pecuniam pupilli in tuto deponere, non fœnori occupare.

17 Melius est sortem impuberis vel adolescentis conservari, quam usurarum cupiditate etiam sortem amittere.

18 Id est, sorte. Usurarum cupiditate, sors plerumque amittitur.

19 Id est, sub pignoribus.

20 Usuras annuatim datas fuisse, non ad menses: denique usuras annuas, Justiniani seculo fuisse non menstruas hinc colligunt.

21 Ita appellat Græc. author & Jul. hic. Olim Tutores cogebantur nummos pupillares fœnori dare intra sex primos menses adeptæ tutelæ. *l.* 15. *ff. de admin. tut.* sequentibus annis, intra menses duos. *l.* 7. §. 11. *ff. de adm. tut.* Hodie tutor aut curator non cogitur pecuniam pupillorum fœnori dare, nisi universa pupilli substantia sit mobilis, *l.* 7. ℣. *eod.* Sed si semel dederit (puta ad tempus communiter receptum, id est, unius anni) puto optime ex hoc loco colligi ad eam perpetuo fœnerandam teneri. Perpetuo: & tamen cum laxamento duorum mensium, ut quolibet anno duorum mensium spatium habeat, ad idoneos debitores perquirendos. Quid si pecunia illa usus sit? nullum laxamentum ei datur, vid. ℣. *Harmenop.* Id tamen paulo aliter explicat *Cujac.* 1. *obs.* 12. *& cap.* 13. *de præscr. num.* 4. quem vide. Duo hinc collige, Tutorem semel fœnerantem pupilli pecuniam teneri perpetuo eam fœnori occupare, & ita eas ante redditas rationes) præstare, laxamento tamen ei dato duorum mensium singulis annis, semel ea utentem, quandiu non erunt redditæ rationes, usurarum nomine pupillo obstringi. vid. *l. qui sine* 38. *ff. de negotiis*, qui si alias neque fœnori dedisset, neque usus ea fuisset, non teneretur usuras præstare ℣. *eod.* Quid si tutor eo casu pecuniam pupillarem coram testibus aut judice postea repræsentavit, eamque restitam signis obsignatam postea recepit: puto laxamentum ei dari duorum mensium ad eam fœnori reponendam, ut idem sit in casu quod in aliena custodiat. Usus autem pecuniæ pupillaris facile deprehenditur ex circumstantiis, velut si novum recensque genus monetæ, hoc est incognitum patri pupilli, aut cognitum quidem, sed non multo rationes ante redditas casum pupillo repræsentet.

22 *Jul. num.* 230.

23 Notandum est hoc tutoribus & pupillis.

24 Ex reditibus (si sint sufficientes) pupilli alendi, ideoque pecunia (si quæ sit pupillo) tutori fœnori non debet, potest tamen eam fœnori occupare, *c.* 6. ℣. *eod.*

25 Nota de pecunia pupillari ex reditibus ejus redacta, per tutorem conservanda vel impendenda.

26 Nota rursus. De pecunia pupillari fœneranda.

27 Nota tertio. De pecunia pupillari & minorum in emptionem aliquam collocanda.

28 Reditus annui in pecunia & fructibus consistentes, possunt licite emi, nec contractus hujusmodi emptionis illicitus est. *Novell.* 160. *c.* 1. *ubi dixi.*

29 Ex superflua pecunia. *Jul. d. loco.*

30 Periculum nominum contractorum spectat ad tutorem.

31 *Jul. num.* 231.

32 Hinc sumpta est Authentica, *Quod nunc, Cod. de curat. fur.*

33 Nota casum singularem, Pupillus rem suam habens in solis mobilibus, si ex eorum reditibus ali non potest, tutor ex sorte bona fide aliquid deminuere poterit, *ut hic*: Si potest ali, sortem non attinget. Si plusquam ali, superfluum deponet. *c.* 1. ℣. *eod.* At si pupillus mobilia & immobilia habuerit, tutor mobilia tempore peritura distrahet. *l.* 22. *C. de adm. tut.* Ex reditibus vero & usuris pupillum alet. *c.* 7. neutram sortem attinget, nisi utrinque reditus usuræ pupillo alendo non sufficiant *l. c.* 7. tunc enim ex alterutro poterit deminuere & magis ex sorte mobilium quam immobilium *arg. d. l.* 22. Si plus quam ali potest, superfluum deponet, ut casu superiore.

34 Cum cogitatione cœlestis judicii. *Jul. d. loc.*

35 Antequam se administrationi immisceat. *Jul. n.* 232.

36 Tutor ratione jurisjurandi non est ἀνυπεύθυνος.

37 Al. *cautiorem.* Rittershus. *expos. Novell. part.* 8. *cap.* 9. *num.* 4. Annuatim

38 Princeps pupillorum pater. Ideoque solent fisci principis ac regis advocati & procuratores pupillis quoties eorum causa tractatur & agitur, facile se conjungere, ut eos videlicet defendant.

39 Id est, anno 538.

UAB Biblioteques Digitals

ΤΙΤΛΟΣ β'.

Περὶ τοῦ πῶς χρὴ ἐπιτίθεσθαι τὰ πιστὰ τοῖς παρὰ δικασταῖς ἐμφανιζομένοις συμβολαίοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ογ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἴσμεν τοὺς ἡμετέρους νόμους, οἳ βούλονται καὶ ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν γραμμάτων τὰς πίστεις δίδοσθαι τοῖς συμβολαίοις, καὶ ὅτι τινὲς τῶν αὐτοκρατόρων, ἐπιπλεονάσης ἤδη τῆς κακίας τοῖς νοθεύουσι τὰ συμβόλαια, τὰ τοιαῦτα ἐκώλυσαν, ἐκεῖνο συνιδόντες τοῖς παραποιοῦσιν εἶναι πιστεύοντες, τὸ αὐτοὺς τὴν μίμησιν τῶν γραμμάτων ἑαυτοὺς ὅτι μάλιστα ἐγγυμνάζειν, διότι μηδὲν ἕτερόν ἐστι παραποίησις εἰ μὴ τῶν ἀληθῶν μίμησις. ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τούτοις δὴ τοῖς χρόνοις μυρίας εὕρομεν παραποιήσεις ἐν δίκαις πολλαῖς ὧν ἠκροασάμεθα, καί τι παράδοξον ἡμῖν ἐξ Ἀρμενίας ἀνέστη. προκομισθέντος γὰρ ἀμείψεως συμβολαίου, καὶ τῶν γραμμάτων ἀνομοίων κριθέντων, ὕστερον ἐπειδὴ εὑρέθησαν οἱ τῷ συμβολαίῳ μαρτυρήσαντες, καὶ γράμματα ὑποθέντες, καὶ ταῦτα ἐπιγνόντες, πίστιν ἔδοξεν τὸ συμβόλαιον καί τι παράδοξον ἐντεῦθεν ἀπέβη, ὅτι τὰ μὲν γράμματα ἄπιστα ὤφθη, καίτοιγε ἐξετασθέντα, τὰ δὲ παρὰ τῶν μαρτύρων ἀπαντήσαντα ἀληθείᾳ καὶ ταῦτα, τὴν παρὰ τῶν μαρτύρων πίστιν δοκοῦσαν εἶναι πως ἐπισφαλῆ. ὁρῶμεν μέντοι τὴν φύσιν αὐτὴν πολλάκις διαμείβουσαν τὰ τοῦ πράγματος ἐξετάσεως ὅπου γε τὴν τῶν γραμμάτων ἀνομοιότητα πολλάκις μὲν χρόνος ποιεῖ, (οὐ γὰρ ἂν οὕτω γράψειέ τις νεάζων καὶ σφριγῶν, καὶ γεγηρακὼς ἴσως καὶ τρέμων) πολλάκις δὲ καὶ νόσος τοῦτο ποιοῦσα. καίτοι τί τοῦτό φαμεν, ὅπου γε καλάμου τε καὶ μέλανος ἐναλλαγή τι τῆς ὁμοιότητος διὰ πάντων ἀκριβοῦς ἀφείλετο. καὶ οὐκ ἂν εὕροιμεν ἐφεξῆς εἰπεῖν ὁπόσα ἡ φύσις πλεῖστα καινουργεῖ, τοῖς νομοθετοῦσιν ἡμῖν παρέχουσα πράγματα. §. α'. Ἐπειδὴ τοίνυν βασιλείαν διὰ τοῦτο ὁ θεὸς ἐξ οὐρανοῦ καθῆκεν, ἵνα τοῖς δυσκόλοις ἐπιτιθῇ τὰ παρ' ἑαυτῆς ἀγαθά, καὶ τοὺς νόμους ἁρμόζῃ πρὸς τὴν τῆς φύσεως ποικιλίαν, διὰ τοῦτο ᾠήθημεν χρῆναι καὶ τοῦτον γράψαι τὸν νόμον, καὶ δοῦναι ἐν κοινῷ τοῖς ὑπηκόοις, ὅνπερ ἡμῖν ὁ θεὸς πρότερόν τε παρέδωκε καὶ κατὰ μικρὸν ἀεὶ προστίθησι. καί τι καὶ περὶ παρακαταθήκης ἐκ γραμμάτων ἀμφισβητηθέν τι καὶ ἀντιλεγόμενον εὕρομεν· καὶ δεῖ καὶ τούτων πάντων ποιήσασθαι πρόνοιαν. τοιγαροῦν ἄρξεται ἡμῖν ἐκ τῆς παρακαταθήκης ἀρχόμενοι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ τῶν συμβολαίων ἀσφαλείας τε καὶ πίστεως, καὶ πρῶτον περὶ τῆς παρακαταθήκης, πῶς ἀσφαλῶς δίδοται.

Εἴ τις τοίνυν ἀσφαλῶς παρακατατίθεσθαι βούλεται, μὴ μόνοις πιστευέτω τοῖς τοῦ λαμβάνοντος γράμμασι, (τοῦτο ὅπερ ἐν τῇ δίκῃ ζητηθέν, ἐπειδήπερ ὁ ὁμολογήσας ὁ γεγραφὼς λεγόμενος αὐτὰ καθεστάναι τὰ γράμματα, μεγάλην ἔσχε ταραχὴν καὶ γράψαι ἕτερα κατηναγκασμένος, ἅπερ ἔδοξε παρόμοια μέν, οὐ μὴν διὰ πάντων παρομοιωθῆναι, καίτοιγε ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἀόριστα τοῦ πράγματος μεμενηκότος) ἀλλ' ὁ τὴν παρακαταθήκην διδούς, προσκαλείσθω καὶ μάρτυρας ὡς οἷόν τε σεμνοὺς καὶ πίστεως ἀξίους καὶ οὐκ ἐλάττους τριῶν, ἵνα μὴ ἐπὶ μόνοις ἠρτήμεθα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τούτων ἀντεξετάσεως, ἀλλ' ᾖ τοῖς δικάζουσι καὶ ἡ παρὰ τῶν μαρτύρων βοήθεια. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοιούτους μαρτυρίας προσιέμεθα, ὅπου παρελθόντες μάρτυρες λέγουσιν ὡς αὐτῶν παρόντων ὑπέγραψεν ὁ τὸ συμβόλαιον ποιησάμενος, καὶ τοῦτον ἴσασιν. εἰ γὰρ εὕροιμεν καὶ τοιούτους τινὰς μάρτυρας, οὐκ ἐλάττους τῶν τριῶν, ἀξιοπίστους καθεστῶτας, οὐδὲ τὴν τοιαύτην ἀπαγορεύομεν πίστιν. οὐ γὰρ ἵνα συντέμωμεν τὰς ἀποδείξεις, τίθεμεν τὸν νόμον, ἀλλ' ἵνα καὶ εἶναι αὐτὰς ποιῶμεν, καὶ ἀσφαλῶς εἶναι.

ΚΕΦ. β'.

Πῶς χωρὶς συμβολαιογράφου τὸ δάνεισμα ἢ παρακαταθήκη δύναται ἀσφαλῶς γίνεσθαι.

Ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἢ δανείσματος συμβόλαιον ἢ ἄλλο τι πρὸς πράττοι, καὶ μὴ βούλεται τοῦτο ἐπ' ἀγορᾶς συνθεῖναι, (ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς παρακαταθήκης ὁρίζομεν) μὴ αὐτόθεν δοκείτω πιστὸν τὸ γραφόμενον ἐν τῷ δανείσματι συμβολαίῳ, πλὴν εἰ μὴ καὶ μαρτύρων ἔχῃ παρουσίαν ἀξιοπίστων, οὐκ ἐλαττόνων τῶν τριῶν· ἵνα εἴτε αὐτοὶ παραγίνοιντο καὶ τοῖς οἰκείοις μαρτυρήσοιεν γράμμασιν, εἴτε ἕτεροί τινες, μαρτυρήσαντες ὡς παρόντων αὐτῶν τὸ συμβόλαιον συνετέθη, λαμβάνοι τὸ πρᾶγμα τὴν πίστιν ἑκατέρωθεν, οὐκ ἀποβλητῆς παντελῶς, καὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἐξετάσεως οὔσης, ἀλλὰ μόνης οὐκ ἀρκούσης, τῇ δὲ προσθήκῃ τῶν μαρτύρων βεβαιουμένης.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐὰν ἡ τῶν γραμμάτων πίστις τῆς διὰ τῶν μαρτύρων φωνῆς διαφέρει.

Εἰ μέντοι τοιοῦτό τι συμβαίη ὁποῖον ἐπ' Ἀρμενίας ἐγένετο, καὶ ἕτερον μὲν ἡ παράθεσις τῶν γραμμάτων ποιεῖ, ἕτερον δὲ αἱ μαρτυρίαι, τηνικαῦτα ἡμεῖς μὲν εἰήμεθα τὰ παρὰ ζώσης λεγόμενα φωνῆς καὶ μεθ' ὅρκου, ταῦτα ἀξιοπιστότερα τῆς γραφῆς αὐτῆς καθ' αὐτὴν τυγχάνειν. πλὴν ἀλλ' ἔστω τοῦτο τοῦ δικάζοντος ἀγχινοίας τε ὁμοῦ καὶ θεοφιλίας, τὸ τοῖς ἀληθέσι μᾶλλον αὐτὸν τῶν τοιούτων πιστεῦσαι. καὶ ἡμεῖς μὲν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον οἰόμεθα δεῖν ἀποδείκνυσθαι πιστὰ τὰ συμβόλαια.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν οὐκ ἀσφαλῶς παρακατατεθειμένων συμβολαίων.

Εἰ μέντοι τις ἢ παρακατατιθέμενος, ἢ δανείζων, ἢ ἄλλως συμβάλλων, ἀρκεσθείη τοῖς γράμμασι μόνοις τοῦ πρὸς αὐτὸν συμβαλόντος, ἐπ' αὐτῷ κείσθω τὸ γινώσκειν ὡς τῇ ἐκείνου πίστει τὸ πᾶν αὐτὸς ἀνηρτήσατο, καὶ ἔσται μὲν ἐκ τῆς γραφῆς, οὐκ ἂν αὐτάρκης δόξειε, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, τῷ συμβολαίῳ προστίθεσθαι πίστις· εἰ δὲ ἡ παρουσία τῶν μαρτύρων, ἐφ' ὧν τὸ συνάλλαγμα γέγονεν, ἢ ἴσως ἡ τελευταία τοῦ πράγματος καταφυγὴ βοηθήσειεν αὐτῷ. (φαμὲν δὲ τὴν ἐξ ὅρκου) οὐκ ἀκυροῦμεν τὸ γενόμενον. τὰς γὰρ παραποιήσεις καὶ τὰς μιμήσεις δεδοικότες, καὶ γυμνοῖς οὖσιν αὐτοῖς οὐ πιστεύοντες, τὴν τοιαύτην ἀκρίβειαν τῷ πράγματι προστίθεμεν· οὐχ ἵνα τοὺς πιστεύοντας ἀφελοίμεθα τῆς ἑαυτῶν περὶ τοὺς φίλους πίστεως, ἀλλ' ἵνα ὡς οἷόν τε τὴν ἀγνωμοσύνην τε καὶ ἄρνησιν πολλοῖς ἐλέγχοιμεν τρόποις.

ΚΕΦ. ε'.

Πῶς οἱ συμβολαιογράφοι τὰ συμβόλαια ὀφείλουσιν ἀσφαλῶς συντελεῖν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ συμβόλαια τὰ ἐπ' ἀγορᾶς συντελούμενα, εἰ καὶ τὴν τῶν συμβολαιογράφων ἔχοι πλήρωσιν, προσλαμβανέτω, καὶ αὐτὰ πρὸ τοῦ πληρώματος, τὴν ἐν γράμμασι τῶν μαρτύρων, ὡς εἴρηται, παρουσίαν.

TIT. II.

De instrumentorum [1] cautela & fide, & primum de deposito [2], & mutuo, & [3] aliis documentis private quidem scriptis, habentibus autem testes, & de non habentibus testes: & de instrumentis publice confectis: & de collationibus manus propriæ scripturæ: & de expositis instrumentis ab illiteratis, aut paucas literas scientibus, & de non scriptis contractibus: & de contractibus usque ad unam libram auri: & de contractibus qui in agris fiunt: & ut in documentis & contractibus futuris locum habeat lex.

NOVELLA CONSTIT. LXXIII.

Idem Imp. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Novimus nostras leges [4] quæ volunt ex collatione literarum fidem dari documentis, & quia quidem imperatorum super excrescente jam malitia eorum qui adulterantur documenta, hæc talia prohibuerunt: illud studium falsatoribus esse credentes, ut ad imitationem literarum semetipsos maxime exercerent, eo quod *nihil est aliud falsitas* [5], *nisi veritatis imitatio*. Quoniam igitur in his temporibus innumeras invenimus falsitates in judiciis multis, quorum fuimus auditores, & quoddam inopinabile ex Armenia nobis exortum est. Oblato namque commutationis [6] documento, & literis dissimilibus judicatis, quoniam postea inventi sunt ii qui de documento testati sunt, subscriptionem subdentes, & eam recognoscentes, fidem suscepit documentum, & quoddam hinc inopinabile occurrit, eo quod litteræ quidem sine fide visæ sunt, licet examinata responsa verorum testium cum veritate concordaverunt: & hoc per fidem testium, quæ videtur quodammodo esse cauta. videmus tamen naturam ejus crebro egentem rei examinatione, quando literarum dissimilitudinem sæpe quidem tempus [7] facit, non [8] enim ita quis scribit juvenis & robustus, ac senex & forte tremens, sæpe autem & languor hoc facit: & quidem hoc dicimus, quando calami & atramenti immutatio, similitudinis per omnia aufert paritatem, & nec invenimus de reliquo dicere quanta natura [9] generans innovat, & legislatoribus nobis præbet causas. §. 1. Quia igitur imperium propterea Deus de [10] cœlo constituit, ut [11] difficilibus imponat quæ apud eum sunt bona, & leges aptet secundum naturæ varietatem: propterea existimavimus oportere & hanc scribere sanctionem, & dare in commune subjectis, quos nobis Deus & prius tradidit, & paulatim semper adjiciet. Etenim quiddam de deposito in scripto dubitatum & ad contentionem deductum invenimus, & oportet etiam omnino horum prospicere: itaque illico nobis est à deposito inchoandum.

CAP. I [12].

De instrumentorum cautela & fide: & primum de deposito, quemadmodum caute dari potest.

Si [13] quis igitur vult caute deponere [14], non soli [15] credat accipientis scripturæ, (hoc quod etiam in judicio quæsitum est, quia enim non [16] professus est is qui scripsisse dicebatur, *suam esse scripturam*: magnum res habuit tumultum & scribere alia coactus [17] est, quæ visa sunt veluti similia quidem, non tamen per omnia similia, & quantum ad illam scripturam sine termino causa permansit) sed is qui depositum dat, advocet [18] etiam testes, ut possibile est [19] honestos & fide dignos, & non minus tribus [20]: ut non in sola scriptura & ejus examinatione pendamus: sed sit judicantibus etiam testium solatium. Etenim tales testificationes suscipimus, quas præsentes testes dicant: *quia his præsentibus subscripsit qui documentum fecit, & hunc noverunt.* Nam si invenerimus & tales quosdam testes non minus quam tres dignos fide existentes: neque [21] talem interdicimus fidem: neque enim ut abbreviemus probationes, ponimus legem: sed ut esse eas & caute esse faciamus.

CAP. II.

Quemadmodum sine tabellione instrumentum mutui vel depositi caute fieri potest.

Sed & si quis aut mutui instrumentum, aut alterius cujuspiam faciat, & noluerit hoc in publico confiteri, quod & in deposito definivimus, non ex ipso videatur credibile quod scribitur super mutuo documentum, nisi etiam testium habeat præsentiam fide dignorum non minus trium [22]: ut sive veniant, & propriis subscriptionibus attestentur: sive [23] alii quidam testificentur, *quia præsentibus eis confectum est documentum*: fidem causa ex utroque percipiat, etiam literarum examinatione penitus non repulsa, sed sola non sufficiente, augmento autem testium confirmanda.

CAP. III.

Si [24] literarum fides à voce testium discrepet.

Si vero tale aliquid contigerit quale in Armenia factum est, ut aliud quidem faciat collatio literarum, aliud vero testimonia: tunc nos quidem existimavimus ea quæ viva [25] dicuntur voce, & cum jurejurando: hæc digniora [26] fide quam scripturam ipsam secundum se subsistere. Veruntamen sit hoc judicantis prudentiæ [27] simul atque religionis, ut veracibus potius pro talibus credat: & nos quidem secundum hunc modum existimavimus oportere probari fidelia documenta.

CAP. IV.

De instrumentis incaute [28] compositis.

Si tamen quisquam aut deponens, aut mutuans, aut aliter contrahens, contentus sit scriptura sola ejus cum quo contrahit: in ipso erit ut sciat quia in illius fide totum ipse suspendit [29], & quidem quantum ex scriptura non sufficiens videbitur fides, nisi [30] secundum nostram legem adjiciatur documento credulitas, aut præsentia testium coram quibus contractus est factus: aut forsitan novissimum [31] ejus rei refugium invenerit: dicimus autem quod ex jurejurando est, nam non infirmamus quod factum est: nam falsitates & imitationes metuentes, & nudis eis existentibus non credentes, hujusmodi subtilitatem causæ addimus: non [32] ut credentes privemus fide sua circa amicos, sed ut quantum possibile est, & perfidiam & negationem multis reconvincamus modis.

CAP. V.

Quomodo tabelliones caute debeant instrumenta componere.

Sed & si instrumenta publice confecta sint: licet tabellionum habeant supplementum [33], adjiciatur & eis antequam [34] compleantur (sicut dictum est) testium ex scripto præsentia.

CAP. VI.

1 De instrumentis, Indicatione ada de Jul. const. 66. Quomodo depositum caute possit seu dari potest, adde 4. c. 1.

2 Huc refer c. 1. 2. J.

3 Huc refer c. 3. J. eod.

4 Nov. 49. c. 2.

5 Adde 1. Harmen. 5. §. 10. l. 23. ff. ad l. Corn. de falsis.

6 Permutationis.

7 Tempus efficit, ut unius ejusdemque hominis diversæ quodammodo videantur scripturæ.

8 Quæ res efficiunt, ut unius ejusdemque hominis scriptura, diversorum videatur hominum.

9 Natura generans multa innovat, Nov. 74. c. 1.

10 Magistratus à Deo.

11 Scopus magistratuum.

12 Jul. num. 233.

13 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis vult C. qui potior.* adde 22. Ecl. 4. c. 1. & 3. Harm. 2.

14 Id est, alieni depositum tradere, vel rem custodiendam committere.

15 Cur ita? vid. J. eod.

16 Id est, quia noluit agnoscere suam esse scripturam: quia suam denegavit.

17 Negans cautionem aliquam à se scriptam, scribere cogitur, ut ex nova ejus scriptura veritas antiquioris arguatur.

18 Cautio deponenti observanda.

19 Quid si nolit depositum evulgare? vid. c. 2. J. eod.

20 Vid. Jul. c. 66. n. 233. hoc necessitatis causa non datur, sed majoris probationis gratia, v. num. ff. J. eod.

21 Depositi probari non potest paucioribus testibus quam tribus: alia tamen probatur ratione quam testibus c. 4. in fin. J. eod.

22 l. 20. C. de fid. instrum. Imo quinque: 1. Harm. 6. §. 3.

23 Nihil interest, utrum subscripserint testes, an præsentibus ipsis instrumentum depositi fuerit compositum, Jul. const. 66. n. 234.

24 1. Harm. 6. §. 4.

25 Deest hæc particula apud Scrimgerum.

26 Viva vox cum jurejurando scripturam superat, *testimonia passi literæ*: dixi ad l. 15. C. de fide instrum. 1. Harmenop. 6. c. περὶ ἀγράφ.

27 Vid. l. 3. C. de testib.

28 Id est, nuda suscipientis scriptura.

29 Ideoque incaute facturus est. Jul. hic, num. 236.

30 Interpretatio est corrupta: sensus hic est: Deponentem, accepta depositarii nuda scriptura, pendere pene ex sola fide depositarii, cum is possit facile scripturam negare: eamque scripturam esse, difficillimum sit (propter varietatem quæ in scripturis accidit supr. J. eod.) probare, superesse tamen vel hoc divinum remedium, ut jusjurandum depositario deferatur.

31 l. 1. ff. de jurejur. l. 25. §. 3. ff. de prob. l. 3. C. de reb. credit.

32 c. 1. in fin. J. eod.

33 Id est, impletionem.

34 Instrumentum non dicitur completum, priusquam subscriptum à testibus sit: adeo ut sola tabellionis subscriptio non sufficiat, nec credatur scripturæ tabellionis sine testibus. In judiciis tamen acta sine testibus valent: l. 31. C. de donation. ideoque Rolandus à Valle, vide consil. 38. num. 5. 6. refert ad instrumenti necessaria subscriptionem, ut & sequentia, tabellionem rogari à contrahentibus; locum contractus inseri, n. 4. & 7. adde Jul. hic n. 238.

Cap. VI.
De comparatione notarum.

Oportet autem judicantes, & si qua signa [1] invenerint adscripta chartis, etiam hæc requirere, & legere niti. Plurima namque novimus & ex aliis apparuisse, non facile fidem ex literarum aliarum collatione recipere, propter dudum dictas à nobis causas.

Cap. VII.
De comparatione literarum.

Si vero moriantur omnes testes, aut forsan absint, aut aliter non facile sit fidem ex testium subscriptionibus invenire, neque tabellio superest qui complevit: (si quidem publice sit confectum) quatenus testimonium perhibeat pro se, aut non est in civitate: sed necesse est omnino collationem literarum suppletiones eorum qui subscripserint, assumere: tunc [2] competens est properare quidem ad comparationes, (neque enim eas modis omnibus interdicimus) per omnem autem subtilitatem procedere, & omnino, (si putaverit eis judex oportere credi,) etiam jusjurandum [3] injicere proferenti: *Quia* [4] *nihil maligni conscius in eo quod à se profertur, nec quandam artem circa collationem fieri praeparans, sic utitur eo, quatenus neque perimatur quicquam omnino, & per omnia munitio in rebus fiat.* §. 1. In his vero quæ conficiuntur publice [5] documentis, si tabellio venerit, & testimonium perhibuerit cum jurejurando, si quidem non per se scripserit, sed per [6] alium ministrantem sibi, & ille [7], si vivit, si quidem possibile omnino est eum venire, & nulla causa prohibet ejus adventum, ægritudo forte valida, aut quælibet aliarum necessitatum quæ hominibus accidunt. Quod si etiam adnumeratorem [8] habuerit instrumentum, & ipse [9] adveniat: ut tres sint testificantes, & non unus. Si vero neque adnumerator [10] assumptus est, & instrumentum ipse tabellio totum per se conscripsit, atque supplevit, aut si etiam qui hoc conscripsit [11], non est, aut aliter ipse venire non valet: tamen cum jurejurando propriæ [12] completioni attestetur [13], ut comparationi non fiat locus, sint etiam sic credibilia documenta, testimonium enim & ex voce complentis factum, & jusjurandum habens adjectum, præbuit quoddam causæ monimentum [14]. §. 2. Quod si tabellio defunctus est, & testimonium perhibeatur suppletioni ex alia collatione: si quidem etiam sic habeat cum, qui conscripsit instrumentum, viventem, & adnumeratorem: adveniant [15] & illi, si quidem præsentes sunt, & habeat ex collatione adimpletionum & ex testibus causa fidem. Si vero nullus horum sit, tunc fiat quidem completionum collatio: non autem sola hæc ad hoc sufficiat, sed & aliorum subscribentium forte aut contrahentium scripturæ examinentur: ut ex plurimis comparationibus, tam completionis quam subscribentium forte aut etiam contrahentium, una quædam colligatur undique & efficiatur fides. §. 3. Si vero nihil aliud inveniatur præter collationem instrumentorum: quod hactenus valuit, fiat: ut qui profert ad [16] collationis documentum juret solemniter [17]. Ut autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad majorem negotii fidem: & ipse qui [18] hoc petit fieri, juret: *quia non aliam idoneam habens fidem, ad collationem instrumentorum venit: nec quicquam circa eam egit aut machinatur est quod possit forte veritatem abscondere:* de quibus [19] licebit sese liberare contrahentes, si consenserint utrique ad hoc venire, ut insinuent [20] instrumenta: & profiteantur ea sub gestis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus priventur nequitia & corruptione & falsitatibus: & quæcunque alia mala corrigentes, præsentem promulgamus legem: iis quæ dudum à nobis in collationibus literarum factarum, per scripturam propriæ manus sancita sunt, in sua virtute manentibus: proculdubio & in iis qui literas [21] nesciunt, quæ olim valent in judiciis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex judiciali forma acceperunt examinationem hæc talia competentem.

Cap. VIII.
Imperiti literarum quomodo caute contrahant.

Oportet vero in iis qui literas [22] nesciunt, & testes & omnino [23] tabularios [24] adhiberi, in quibus locis sunt tabularii, maxime autem testes [25] non ignotos [26] contrahentibus: ut quidam scribant pro illiterato, aut paucas literas sciente: alii vero attestentur, *quia etiam præsentibus eis hæc gesta sunt, & sciverunt eum:* & ita talium instrumentorum suscipiatur fides, manifestum existens, quia non minus quam quinque [27] testes in his talibus adhibendi sunt, inter quos erit & qui scribit pro [28] contrahente, aut totum [aut post ea quæ] post paucas [29] literas illius posita sunt: quatenus nihil omittant de summa subtilitate. Et hæc dicimus super instrumentis ex [30] scripto confectis: nam si quis facere quemlibet contractum ex [31] non scripto voluerit, hoc manifestum est, quia aut per testes, aut per jusjurandum [32] fidem percipiet: actore quidem testes deducente, pulsato autem jurante aut referente, sicuti judex negotium disposuerit. Ut [33] autem nihil sit neque horum inemendatum: illud quoque adjicere legi bonum est, ut si usque ad [34] *unam* auri [35] libram fuerit contractus: hujusmodi observationem in hoc minime custodiri: sed secundum hoc quod tunc actum est, causam fieri, ut non de rebus [36] exiguis maximas attritiones homines sustineant.

Cap. IX.
De contractibus sine scripto compositis.

Hæc autem omnia tenere in [37] civitatibus volumus, nam in agris (ubi multa simplicitas [38] est, & neque scribentium aut testium multorum copia est) quæ hactenus apud eos valuerunt, & nunc sint etiam firma: hoc enim & in ipsis testamentis quibus maxime studemus, jam à nobis sancitum [39] est. Valeat itaque lex in omnibus quæ [40] post [41] hæc facienda sunt instrumentis & contractibus: quod enim jam transivit, cur quispiam sanciat? Hanc autem legem peperit contentionum multitudo factarum quidem in litibus, apud nos autem introductarum quatenus quotidie inter sese contendere homines compescamus, præauferentes eis altercationes per legislationis subtilitatem.

Epilogus.

†. Quapropter convenit tuam eminentiam hæc cognoscentem, manifesta omnibus facere subjectis, & qui hic sunt, & qui in gentibus:

ΚΕΦ. ϛ.
Περὶ τῆς τῶν σημείων παραθέσεως.

Δεῖ μέντοι τοὺς δικάζοντας, καὶ εἴ τινα σημεῖα εὕροιεν προσγεγραμμένα τοῖς χάρταις, καὶ ταῦτα ἀναζητεῖν, καὶ ἀναγινώσκειν πειρᾶσθαι (πολλὰ γὰρ ἴσμεν καὶ ἐξ ἐκείνων διαφανέντα) καὶ μὴ προχείρως τὰς πίστεις τῶν γραμμάτων ἐκ παραθέσεως ἑτέρων προσίεσθαι, διὰ τὰς ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένας αἰτίας.

ΚΕΦ. ζ.
Περὶ τῆς τῶν γραμμάτων συγκρίσεως.

Εἰ μέντοιγε τελευτήσειαν ἅπαντες οἱ μάρτυρες, ἢ καὶ ἀπεῖεν τυχὸν, ἢ καὶ ἄλλως οὐ ῥᾴδιον εἴη τὴν ἐκ τῶν μαρτύρων τῶν ὑπογεγραφότων πίστιν ἐπελθεῖν, μηδὲ ὁ συμβολαιογράφος περιείη ὁ τελειώσας (εἴγε δημόσιον εἴη) ὥστε μαρτυρῆσαι τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ μηδὲ ἐνδημοίη, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως τὴν ἀντιπαράθεσιν τῶν γραμμάτων, ἢ τῶν τελεσμάτων, ἢ τῶν ὑπογεγραφότων παραλαβεῖν [illegible]

[illegible]

ΚΕΦ. η.
[illegible]

ΚΕΦ. θ.
[illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.
[illegible]

1 Σημεῖα, notas *Julianus*. Comparatione non tantum literarum, sed etiam notarum falsitas arguitur. *Jul. hic num.* 238. Notæ non sine literis, *l.* 6. *in fin. ff. de bon. possess.* sed literarum compendia.
2 Testibus & Tabellione absentibus aut mortuis, is qui jus ex testamento prætendit, comparationem ejus cum aliis scripturis notarii fieri, potest petere.
3 Postulans comparationem instrumentorum fieri, jurare debet de calumnia.
4 Jurisjurandi formulam observa.
5 Ἐν ἀγοραίοις. *Scrim*. id est, in forensibus instrumentis.
6 Notarius per substitutum potest subscribere.
7 Minister ac substitutus notarii, amanuensis.
8 Ἀριθμητὴν, argentarium, numeratorem pecuniæ. Fingamus enim teneri in instrumento pecuniam numeratam fuisse per Titium, vide *Julianum hic n.* 239.
9 Puta tabellio, ejus amanuensis & argentarius pro tribus testibus habentur.
10 Ἀριθμητής, id est, argentarius.
11 Amanuensis scil.
12 Confecto à se operi.
13 Solus tabellio, scil. μεθ᾽ ὅρκου, testimonium ipsius probabile sit, *Julianus hic* 1. *Harm.* 6. *ibi.* [illegible] sed tamen Cujacius hic ex hujus Novellæ sententia requirit duorum testium præsentiam aut subscriptionem, alias forensis instrumentum fidem non habere ex solius notarii fide: aliud esse in instrumento actis insinuato apud magistrum census, vel magistratus municipales, vel defensores plebis. vide *l. publicati* 2. *C. de testam.*
14 *Al.* momentum.
15 Mortui tabellionis instrumentum falsi per duos testes potest argui: eo tamen ordine: Primo per tabellionis substitutum & eum qui creditoris nomine pecuniam numeravit: his demortuis, per testes qui instrumento subscripserunt: his rursus mortuis, eorum scripturæ cum aliis eorundem scripturis comparantur.
16 Id est, ut qui instrumentum petit proferri, juret solemniter.
17 Quid jurabit? se nulla malitia usum. vide *Jul. hic num.* 239.
18 Id est, qui petit comparationem literarum fieri.
19 Id est, qui contrahunt, scrupulo & onere eorum quæ dicta sunt, possint facile se liberare, si consenserint, &c.

20 Instrumentum insinuatum magnæ authoritatis est: ei namque creditur omnimodo. 21 Vid. *Jul. hic. num.* 240. 22 Hoc est, qui imperiti scribendi. *Nov.* 44. *c.* 1. 23 *Alii vertunt* [illegible] *Scrim.* [illegible] *Cujac.* 24 *Jul. ibid. num.* 241. 25 Quinque. *Ibid.* 26 Testis instrumentarius potest reprobari, si ignotus sit contrahentibus. 27 Tabellio scil. tabularius [illegible] & tres testes. 28 Sensus est obscurus, quem ita ex *Juliano hic. n.* 241. collige. Pro imperito literarum tertius potest subscribere. Nemo tamen scribendi sic imperitus est, quin inducta illi manu ab uno testium, *sanctam crucem* facere possit, & paucas literas scribere. Hoc ita perfecto, quinque testes subscribere debent, quod præsentibus eis imperitum scribendi cognoscentibus, res omnis ita processerint, *Jul. dicto loco.* vide quæ scripsi ad *Novell. Leonis* 72. & ita literarum imperiti debent instrumenta componere. Sic in acceptatione pro literarum imperito scribi potest, *l.* 5. §. 2. *ff. de accept.* 29 Signum crucis intelligit. *Nov.* 90. *in fin.* vide *l. ult.* §. 2. *C. de jure delib.* 30 De quibus convenit, ut in scriptis fierent. 31 Contractus ex non scripto per testes aut jusjurandum probari potest, *Jul. num.* 242. 32 Jusjurandum genus esse probationis hinc colligere possumus. 33 Hinc sumpta est Authentica, *At si contractus C. de fide instrum.* 34 De vi & potestate hujus constitutionis in quantitate, *Jul. hic.* 35 Id est, 72. solidos, adde *l. ult. C. si certum.* 36 Non hoc ait, Rerum vilium non admitti petitionem, cum & pallium *Nov.* 89. *c.* 1. §. 1. & 16. *Inst. de rerum divis.* & quinque pedum admittatur petitio, vide *l.* 5. *C. fin. regund.* sed æquum negat esse scrupulosas nimis & curiosas solemnitates in contractibus, non ita magnæ quantitatis habendis, requiri. 37 De vi & potestate hujus constitutionis in loco, *Julian. hic.* 38 Rusticorum simplicitas summa est: ideoque rusticitas dicitur innocens & quieta, *l.* 3. *Cod. de dignit.* [illegible] Remittitur rusticitati solennitas ex actu testamenti faciendi, *ut hic: & l.* 31. *C. de testam.* ut & in nuptiis, *c.* 4. *in fin. Ibid.* Volunt etiam ignosci rusticis, propter ignorantiam intellectum [illegible] tempus statuto definitum non petenti. *l.* 24. §. 1. *ff. de liberis & postumis.* Alio sensu dicitur rusticitas, id est, imperitia, quæ potest etiam in urbanis hominibus esse, ea non excusat semper à [illegible] *l.* 6. §. 19. *ff. de excus.* nunquam vero à pœna edicti de in jus vocando, *l.* 2. *C. de in jus vocand.* 39 De testamento ruri facto. vide *l.* 31. *C. de testam.* 40 De vi & potestate hujus constitutionis in tempore. *Julian. hic.* 41 Vid. *l.* 7. *C. de legibus.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

τοὺς ἄλλους ἐνδοξοτάτους ὑπάρχους, τούς τε ἐπὶ τῆς ἑσπέρας, τούς τε ἐπὶ Λιβύης, τούς τε ἐπὶ τοῖς ἀρκτῴοις, (φαμὲν δὲ τοὺς ἐν Ἰλλυριοῖς) γεγράφαμεν. ἵνα πᾶσα ἡμῖν ἡ πολιτεία μεστὴ γένηται τοῦ νόμου, τοὺς τῶν ὑπηκόων θεραπεύοντος συκοφαντίας. Dat. Pridie Nonas Junii. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XII. JOHANNE. V.C. CONS.

etenim ad alios gloriosissimos præfectos, & qui in Hesperia sunt [1], & in Libya, & qui in Septentrionalibus (dicimus autem in Illyrico) scripsimus, ut omnis nobis respublica plena fiat hac lege subjectorum medente concussionibus. Dat. prid. Non. Jun. CP. Imper. DN. JUSTIN. PP. A. ANNO XII. JOHANNE V.C. CONS. [2]

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ τῶν παίδων, πῶς χρὴ ποιεῖν αὐτοὺς γνησίους ἢ νόθους. καὶ Περὶ ἀπροικῶν συνοικεσίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οδ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὀρθῶς εἴρηται τοῖς πρὸ ἡμῶν, καὶ πρό γε ἁπάντων Ἰουλιανῷ τῷ σοφωτάτῳ, τὸ μηδένα νόμον, μηδὲ δόγμα τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίων τεθὲν, δόξαι καὶ αὐτὸ τὸ πᾶν αὐτάρκως ἐξ ἀρχῆς νενομοθετῆσθαι, ἀλλὰ πολλῆς δεῖσθαι τῆς ἐπανορθώσεως, ἵνα πρὸς τὴν τῆς φύσεως ποικιλίαν καὶ τὰς ἐκείνης ἐπιτεχνήσεις ἀρκέσοι. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐκ νοθείας ἀφικνουμένων εἰς γνησίους, πολλοὺς ἐγράψαμεν καὶ ποικίλους νόμους· ὧν δὲ τῶν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῆς φύσεως τεχναζομένων εὑρόντες τι τοῖς ἤδη νενομοθετημένοις ἐλλεῖπον, τοῦτο κατὰ τὸ παρὸν ἐπανορθοῦμεν. νενομοθέτηται γὰρ ὡς εἴ τις ἔχων γυναῖκα κατὰ ψιλὴν αὐτοῦ διάθεσιν ἐγνωσμένην, εἶτα παιδοποιήσοιτο, ὕστερον δὲ αὐτῇ καὶ γαμικὰ ποιήσοιτο συμβόλαια, καὶ γνησίους ἐξ αὐτῆς τέκοι παῖδας, οὐδὲ οἱ πρότερον γενόμενοι μένουσι νόθοι, ἀλλὰ κἀκεῖνοι τοῖς γνησίοις συναριθμοῦνται, διότι καὶ πρόφασις ὅλως αὐτοῖς ἐδόθη τῆς γενέσεως. Ἀλλ' εἶχε καὶ οὗτος ἐπανόρθωσιν ὁ νόμος. ἐπειδὴ γὰρ οἱ δεύτεροί τε καὶ μετὰ τὰ προικῷα τεχθέντες ἐτελεύτησαν, οὐκ ἠξίουν τινὲς μηκέτι τοὺς προτέρους ὑπὸ τῶν δευτέρων οὐκ ὄντων βοηθεῖσθαι· καὶ τοῦτο ἐπηνωρθώσαμεν, καὶ δεδώκαμεν αὐτοῖς καὶ οὕτω, κἂν εἰ τετελευτήκασιν οἱ δεύτεροι γεγονότες ἀδελφοί, τὰ νόμιμα ἔχειν δίκαια. προστιθέντες, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἠμφισβητήθη, ὡς κἂν εἴ τινες μετὰ τὰ προικῷα μὴ γένοιντο παῖδες, ἀλλ' οὖν τοὺς προειληφότας, κἂν εἰ πρὸ τῶν προικῴων ἐτέχθησαν, τοῖς γνησίοις ἐγγράφεσθαι τοῦ πατρὸς ὅλως εἰς τοῦτο ἐπειγομένου. §. α'. Ἀλλ' ἕτερόν τι τοιοῦτον ἀπήντησεν. ἐκ γὰρ δὴ τοιαύτης συνηθείας γενόμενοι παῖδες ὑπῆρχόν τινι· ὁ δὲ αὐτοὺς ἐβούλετο τῷ παρ' ἡμῶν ἐπινοηθέντι τρόπῳ ποιῆσαι γνησίους, τῇ τῶν γαμικῶν ποιήσει συμβολαίων. βουλευομένου δὲ τοῦτο τοῦ πατρὸς τετελεύτηκεν ἡ γυνή, καὶ ὁ τῆς διατάξεως αὐτὸν ἐπέλιπε τρόπος· οὐ γὰρ ἦν πρὸς ἣν ἔμελλε γαμικὴν συντάξαι συμβόλαιον. καὶ νόθοι μεμενήκασιν οἱ παῖδες ἄκοντος τοῦ πατρός. Καί τι καὶ δεύτερον εὑρέθη τοιοῦτον ἐν ἀνθρώποις οὐδὲ ἀγνῶσιν ἡμῶν. ἐπαιδοποιήσατο μὲν γάρ τις οὐ νομίμως, καὶ τοὺς μὲν παῖδας ὑπερηγάπα, καὶ γνησίους αὐτοῦ γενέσθαι κατὰ τὸν νόμον ἐβούλετο, τὴν δὲ γυναῖκα οὐκ ἦν αὐτοῦ παντελῶς ἀναμάρτητον, οὐδὲ ἀξίαν αὐτὴν ᾤετο νομίμου τινὸς ὀνόματος, τήν γε ἑαυτὴν ὑβρίσασαν. ἀρκεῖ γὰρ τοῦτο εἰπεῖν. ὥστε δεύτερος οὗτος τρόπος, ὁ τοὺς παῖδας ἀδικῶν, ἐν μὲν δὴ τῷ προτέρῳ διὰ τὴν τελευτὴν τῆς μητρός· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, δι' ὧν ἐξήμαρτεν ἐκείνη. §. β'. Ἴσμεν δὲ καί τι τρίτον ἕτερον κινηθέν. ὁ μὲν γὰρ πατὴρ γνησίους ἐβούλετο ποιῆσαι τοὺς παῖδας, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς προικῴοις νομοθετηθέντα παρ' ἡμῶν ἐσκόπει· οἱ μέντοι παῖδες αἰσθόμενοι τούτου, ἐπειδήπερ τις ἀπροσδόκητος ἦλθεν εἰς τὴν τεκοῦσαν αὐτοὺς (καίτοιγε οὐ νόμιμον αὐτοῦ γαμετὴν οὖσαν) παρά τινος συγγενοῦς διαδοχὴ, κακοήθως ἅμα καὶ δολερῶς προσθέντες, τὴν μητέρα ἀπέκρυψαν, ἵνα μὴ γένηται δυνατὸν τῷ πατρὶ ποιήσασθαι γνησίους αὐτοὺς, καὶ τελευτησάσης ἴσως τῆς μητρὸς, τὴν τῶν μητρῴων πραγμάτων ἀπολαύσειαν χρῆσιν· τοῦτο ὅπερ τοῖς πατράσι δίδωσι διδοὺς ὁ νόμος. ταῖς τοιαύταις οὖν ἀντιτάξασθαι τέχναις, νόμου καθέστηκεν ἴδιον ἀκριβοῦς, ὃν ἐν τῷ παρόντι τίθεμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ποικίλων τῶν τοὺς παῖδας γνησίους ποιούντων τρόπων, καὶ περὶ τοῦ διὰ γάμου γνησιότητος, ἢ περὶ συγγραφῆς τῆς μετὰ τὴν τῶν γνησίων παίδων μητρὸς γάμου παρ' αὐτοῦ τοῦ γνησίου πατρός.

Εἴ τις ἂν οὐκ ἔχων παῖδας νομίμους, νόθους δὲ μόνον, αὐτοὺς μὲν γνησίους ἀποφῆναι βούλεται, τὴν γυναῖκα δὲ ἢ οὐκ ἔχει παντελῶς, ἢ οὐκ ἀναμάρτητον, ἢ οὐ φαινομένην ἔχει, ἢ κατά τι νόμιμον πρὸς τὸ συνοικέσιον ἐμποδιζομένην· δίδομεν αὐτῷ παρρησίαν, ξένῃ τινὶ καὶ νῦν ἐξευρημένῃ παρ' ἡμῶν ὁδῷ πρὸς γνησίους ἀναγαγεῖν τοὺς νόθους, δηλαδὴ γνησίων ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων οὐκ ὄντων. ὥσπερ γὰρ ἐπί τις τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐξευρημένος τρόπος, ὁ τοὺς ἀπελευθέρους εἰς εὐγένειαν ἄγων, προχαρισάμενος μὲν αὐτοὺς ἑτέρᾳ τινὶ πράξει, καὶ διδοὺς αὐτοῖς τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων δίκαιον, ὕστερον δὲ εἰς αὐτὴν ἐπανάγων τὴν φύσιν, τὴν δοῦλόν τε καὶ ἐλεύθερον ἐξ ἀρχῆς μὴ διακρίνουσαν, ἀλλ' ἐλευθέραν τὴν ἀνθρώπου ποιησαμένην γονήν· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἐπινοοῦμεν τῷ πράγματι. καὶ ἐξέσται τῷ πατρὶ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένων τρόπων, ἢ καὶ εἴ τις ἕτερος ἀπαντήσει τοιοῦτος· πολλὰ γὰρ, καθάπερ ἔφθημεν εἰπόντες, τὰ τῆς φύσεως καινουργήματα· ἐξέστω τοίνυν, καθάπερ ἔφαμεν, τῷ πατρὶ, εἴπερ γνησίαν οὐκ ἐκπονοίη γονήν, τοὺς παῖδας ἀποκαταστῆσαι τῇ φύσει, καὶ τῇ ἄνωθεν εὐγενείᾳ, εἴπερ ἐξ ἐλευθέρας αὐτῷ γένοιντο, καὶ γνησίους τὸ λοιπὸν καὶ ὑπεξουσίους ἔχειν. οὐδὲ γὰρ ἀρχῆθεν, ὅτε ἡ φύσις ἐνομοθέτει τοῖς ἀνθρώποις μόνη, πρὶν τοὺς γραπτοὺς εἰσφοιτῆσαι νόμους, ἦν τις διαφορὰ νόθου τε καὶ γνησίου. ἀλλὰ τοῖς ἀρχαίοις γονεῦσιν οἱ ἀρχαῖοι παῖδες ἅμα τῷ προελθεῖν γεγόνασι γνήσιοι, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων ἡ μὲν φύσις ἐλευθέρους πεποίηκεν ἅπαντας, οἱ πόλεμοι δὲ τὴν δουλείαν ἐξεῦρον· οὕτω κἀνταῦθα ἡ μὲν φύσις γνησίαν προήγαγε τὴν γονὴν, ἡ δὲ εἰς ἐπιθυμίαν ἐκτροπὴ τὰ νόθα αὐτοῖς προσανεμίξατο. ὁμοίων οὖν τῶν παθῶν γινομένων, δεῖ καὶ τὴν θεραπείαν ἐκ τῶν ἴσων ἐξευρεθῆναι, τὴν μὲν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν, τὴν δὲ ὑφ' ἡμῶν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ ἐκ διαθήκης γνησιότητος.

Ἔστω τοίνυν ἄδεια τῷ πατρὶ, τὴν μητέρα ἐπὶ τοῦ προτέρου καταλιμπάνοντι σχήματος, εἴπερ ταῖς ἀληθείαις ἁμαρτάνουσά τι περὶ τὴν εὐνὴν φανείη (ἄλλως γὰρ γενέσθαι τοῦτο ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων οὐκ ἐφίεμεν), ἢ εἴπερ κακοήθειά τις ἐστὶν, ἢ οὐκ ἔστιν, ἢ λανθάνει, ἢ τι ἕτερον γένοιτο περὶ αὐτὴν, ὃ κωλύει τὴν ἐπὶ τὰ προικῷα φέρουσαν ὁδὸν ἐλθεῖν) καὶ οὕτως αὐτοῖς προνοήσειν τῶν παίδων, καὶ ἐπιδοῦναι τῇ βασιλείᾳ δέησιν, αὐτὸ τοῦτο λέγουσαν, ὡς βούλεται τοὺς νόθους αὐτοῦ παῖδας ἀποκαταστῆσαι τῇ φύσει, καὶ τῇ ἄνωθεν εὐγενείᾳ τε καὶ γνησιότητι. ὥστε ὑπεξουσίους αὐτοῦ καθεστάναι, μηδὲν τῶν νομίμων παίδων διαλλάττοντας. καὶ τούτου γινομένου, ἐντεῦθεν τοὺς παῖδας ἀπολαύειν τῆς τοιαύτης βοηθείας· καὶ μηδὲ πανουργεῖν δύνασθαι τὸν πατέρα, καὶ ἀποκρύψαντας τὴν μητέρα, διαδιδράσκειν τὴν γνησιότητα. ἓν γὰρ δὴ τοῦτο τῷ τρόπῳ πάσας τὰς τοιαύτας τῆς φύσεως παρεκβάσεις τε καὶ ἐπινοίας ἐπὶ τῶν νομίμους οὐκ ἐχόντων παῖδας θεραπεύομεν, οὕτω συντόμῳ συμμαχίᾳ ποσῶς τὴν ὁρμὴν ἐπανορθώσαντες τῆς φύσεως. §. α'. Εἰ μέντοιγε ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατὴρ, τοῦτο μὲν διά τινος

TIT. III.

QUIBUS MODIS NATURALES FILII EFFICIANTUR LEGITIMI [3] ET SUI [4], SUPRA ILLOS MODOS QUI IN SUPERIORIBUS CONSTITUTIONIBUS CONTINENTUR.

NOVELLA CONSTIT. LXXIV.

Imp. Justin. August. Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Recte dictum est à prædecessoribus nostris, & ante omnes à Juliano [5] sapientissimo, quia nulla lex [6] neque senatusconsultum prolatum in republica Romanorum, videtur ad omnia sufficienter ab initio promulgatum, sed multa indigere correctione, ut ad naturæ varietatem & ejus machinationes sufficiat. Igitur de iis qui ex naturalibus ad suorum [7] jus perveniunt, & multas & varias conscripsimus leges. Ex his autem quæ à natura rerum per singula moliuntur, invenientes aliquid deesse iis quæ jam statuta sunt: hoc in præsenti corrigimus. Sancitum [8] namque est, ut si quis habens mulierem puro sibi affectu consternatam [9], deinde filios procreaverit, & postea etiam nuptialia fecerit instrumenta [10], & legitimos ex ea procreaverit filios: neque ii qui prius nati sunt, maneant naturales: sed & illi connumerentur suis, eo quod occasio omnino eis sunt nasci legitimis. Sed habuit etiam ista lex correctionem [11]: nam quia secundi & post dotem nati mortui sunt, ideo volebant quidam nequaquam priores à non existentibus adjuvari: & hoc emendavimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt ii qui secundi fuerunt fratres, habere jura legitima. Illud quoque adjicientes, (quoniam & hoc dubitatum est) ut vel si aliqui filii post dotalia non nascantur, attamen præcedentes licet ante dotalia nati sunt inter suos adscribi, patre quippe ad hoc festinante. §. 1. Sed [12] & aliud quiddam tale occurrit: ex hujusmodi namque consuetudine nati filii erant alicui: at ille eos volebat à nobis adinvento modo facere suos, nuptialium confectione documentorum, deliberante autem hoc patre, mortua est mulier, & constitutionis eum deseruit modus. Non enim erat ad quam oporteret nuptiale confici documentum, & naturales manebant filii invito patre. Et quiddam etiam secundum tale exortum est apud viros neque nobis cognitos. Procreavit enim quidam filios non legitime, & filios quidem ultra quam diligebat, & legitimos sibi fieri secundum legem volebat. Ea autem quæ sunt mulieris, non erant omnino sine peccato, neque dignam eam existimavit legitimo quodam nomine, quæ etiam semetipsam injuriaverat, sufficit [13] enim hoc tantum dicere. Quapropter secundus iste modus est, qui filios gravat: in priori quidem post mortem matris: in secundo vero, per id quod illa peccavit. §. 2. Novimus autem etiam quendam tertium modum: Pater namque volebat legitimos facere filios: & ad ea quæ dotibus sancita sunt à nobis, respiciebat: filii vero sentientes, quoniam quædam inopinate evenissent ad matrem eorum (licet uxorem non legitimam existentem, à quodam cognato divite) maligne simul & dolose agentes, matrem occultaverunt, ne eos facere legitimos esset patri possibile, & moriente forte matre, maternarum rerum fruerentur usufructu: hoc quod patribus dat benefaciens lex. Talibus itaque resistens artibus, legis est proprium subtilis, quam in præsenti sancimus.

CAP. I.

De variis modis legitimandorum filiorum naturalium, & de legitimatione per matrimonium, *seu de contracto cum matre naturalium liberorum matrimonio ab ipso patre naturali.*

SI [14] quis sane non habens filios legitimos, naturales autem tantummodo, ipsos quidem suos facere voluerit, mulierem vero aut non habet penitus, aut quæ non sine delicto sit, aut quæ non appareat, habeat autem secundum quandam legem ad matrimonium præpeditam: damus ei fiduciam nova quadam & nunc adinventa à nobis via ad legitimorum jus perducere naturales, procul dubio suis in talibus casibus non existentibus filiis. Sicut [15] enim quidam à præcedentibus nos adinventus modus est, qui libertos ad ingenuitatem deducit, præmandans [16] quidem eos alio quodam actu, & dans eis aureorum jus annulorum, postea [17] vero ad ipsam deducens naturam [18], quæ servum & liberum ab initio non discrevit, sed liberam hominis fecit prolem: sic & nos hunc modum adinvenimus causæ: & licebit id patri, ut iis qui dudum à nobis dicti sunt modis, vel etiam si quis alter occurrerit talis: multæ namque, sicut prædiximus, naturæ [19] sunt novitates. Liceat igitur, (sicuti prædiximus) patri, si [20] legitimam non habeat sobolem, filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, si ex libera ei fiant, & suos de cætero, & sub potestate habere: neque enim à principio, quando sola natura sanciebat, hominis (antequam [21] scriptæ provenirent leges) fuit quædam differentia naturalis atque legitimi, sed antiquis parentibus antiqui filii mox ut procedant, fiebant legitimi. Et sicut in liberis [22] natura quidem liberos fecit omnes, bella [23] vero servitutem adinvenerunt: sic etiam hinc natura quidem legitimas produxit soboles: attamen ad concupiscentiam diversio [24] naturales eis immiscuit: tanquam ergo similibus passionibus factis, oportet etiam medelam ex qualitatibus inveniri: illam quidem à prædecessoribus nostris, hanc vero à nobis.

CAP. II.

De legitimatione ex testamento.

SIt [25] igitur licentia patri matrem in priori statu relinquenti, si ex veritate aliquid circa [26] thorum [27] apparuerit deliquisse, (aliter namque fieri hoc in talibus casibus non permittimus) & si quædam circumventio est, aut non est, aut lateat, aut *aliquid etiam aliud* fiat circa eam, aut quod prohibeat venire ad viam ducentem ad dotalia: etiam sic providere filiis, & offerre imperatori precem hoc ipsum dicentem, quia vult naturales suos filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, & legitimorum juri, ut sub potestate ejus consistant, nihil à [28] legitimis filiis differentes: & hoc facto exinde filios frui tali solatio: & neque fraudare posse patrem, & celantes matrem, & jus legitimorum abjicere. Uno enim hoc modo omnibus hujusmodi naturæ excessibus & adinventionibus, in iis qui legitimos non habent filios, medemur, ita brevi solatio tantum naturæ impetum corrigentes. §. 1. Si vero solummodo

1 Italia.

2 Id est, anno 538.

3 Adde Papæ-nem 3. Novar. 6. c. de legitimation de bastards: & 5. Aresti. 5. c. de legitimatione. Goth. De liberorum differentia & legitimatione vid. Kirchenhof. *in expl. Novell part. 4. c. 12. & part. 7. cap. 4. & 17.* Ans.

4 *Julian const. 67.* De statu liberorum & de nuptiis, *Indus Regina*, Græci vero ita: *περὶ τῶν παίδων πῶς χρὴ ποιεῖν αὐτοὺς γνησίους ἢ νόθους, καὶ περὶ ἀπροίκων συνοικεσίων.* Possis ergo huic titulo recte conjungere *Novell. 89. de modis quibus naturales efficiuntur sui, & de eorum successione ab intestato*, adde §. ult. *Inst. de nuptiis: & Nov 12. c. 4. & 5. C. 27.*

5 *l. 10. 11. 12. ff. de legib.*

6 *d. l. 11. 12.*

7 Qui efficiuntur sui legitimi, justi.

8 *l. 10. C. de naturalibus liberis.*

9 *Ἐγνωσμένην*, cognitam.

10 Pater non habens legitimos liberos, si concubinatum in matrimonium convertit, liberos naturales legitimos efficit, (lege Constantini & Zenonis *l. 5. C. de naturalibus liber.* Hodie autem & ex Novella Justiniani 18. requiruntur, præter matrimonium dotalia instrumenta) non eos tantum quos suscepit ex ejusmodi matrimonio, sed & antea natos, eosque in potestatem suam redigit. *l. 10. C. de naturalibus.*) (Idem dicendum est de eo, qui conceptus est in concubinatu, natus est autem in matrimonio, *arg. l. 5. §. 2. ff. de statu.*) sive postea nati filii vivant, sive mortui sint liberi. quod & obtinet, licet si omnino nullus alius procreatus sit, *verosi. sed habuit J. eadem. l. 11. Cod. de natural. liberis. Jul. hic.* Quid si nuptias cum matre naturalium liberorum non contraxit, aut ei dotalia non fecit instrumenta, damus enim eam mortuam esse: denuo matrem pudicitiam vulgasse, susceptos tamen ex ea liberos à patre diligi? pater rescripto principis legitimare eos potest. §. 2. J. *eadem Jul. hic.* Potestne invitos legitimare? potest. §. 2. J. *eod.*

11 Vid. *Jul. hic.*

12 Per *l. 11. C. de naturalib. liberis.*

13 Hinc sumpta est Authentica, *Præterea C. de naturalibus liberis.*

14 *Jul. num. 145.*

15 Argumentum ducto à jure aureorum annulorum concesso libertis, ad legitimationem liberorum naturalium.

16 Προχαρισάμενος, id est, repurgans.

17 Intelligit restitutionem natalium. 18 Omnes homines natura liberi, nullus servus. 19 Natura multa innovat. *Novell. 73.* 20 Habens legitimos liberos, naturales legitimare non potest, nisi contracto cum ipsorum matre matrimonio. 21 Ante scriptas leges, omnes liberi ex æquo legitimi. 22 Omnes liberi (id est, omnes filii) natura liberi. *Nov. 89. c. 1. & 9.* 23 §. 3. *Inst. de jure personarum. l. 4. ff. de stat. l. 64. ff. de cond. indeb.* 24 Ἐκτροπή, hoc vult: Naturales liberos carnalis esse concupiscentiæ. 25 Hinc sumpta est Authentica, *Item C. de naturalib.* 26 Puto hic quæri, Num patri liceat ex adultera & in adulterio susceptos liberos legitimare? 27 Quia in corpus suum peccavit. *Jul. hic.* 28 Effectus legitimationis.

submodo naturalium filiorum pater hoc [1] quidem propter quasdam fortuitas circumstantias non agat: moriens vero sub quodam prædictorum casuum scripserit testamento [2], *velle sibi eos legitimos esse filios successores*: etiam hujus rei damus licentiam: supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & heredibus existentibus, in quantum pater eos scripserit: & ab imperio hoc percipientibus: ut in uno eodemque hoc quod agitur, sit donum patris & principis: id est, dicere, naturæ [3] simul & legis: & hoc dicimus nullum anteriorem legitimum perimentes modum: sed etiam hunc addentes, in quibus illos accipere non licet, omnino enim suis existentibus deinde naturalibus procreatis, aut primitus natis, nequaquam legitimorum jus eis adjicitur: nisi forsitan per constitutiones nostras, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

[illegible]

Cap. III.

De legitimatione per adoptionem.

ET nos non latuit, quia etiam adoptionis [4] modus erat antiquitus ante nos imperatoribus super naturales ad legitimos transferendos non improbabilis existimatus: sed æque piæ memoriæ noster pater [5], & constitutio ab illo prolata talia reprehendit [6]. Manere ergo & illam in suis terminis volumus: quoniam castitatem diligenter consideravit: & incompetens est, quæ bene exclusa sunt, rursus ad rempublicam revocare.

ΚΕΦ. γ'.

Πεϱὶ τ̃ διὰ ϑέσεως γνησιότητ☉.

Καὶ ἐ λέληϑεν ἡμᾶς ὅτι καὶ ὁ τ̃ ϑέσεως τρόπ☉ ... [illegible]

Cap. IV.

Qui sine dotalibus instrumentis contrahere non possunt Julianus hic num. 243.

ILlud quoque melius arbitramur constituere competenter, quod ex plurimo causarum experimento cognovimus: multæ quidem & continuæ lites nuntiatæ nostræ majestati, ad opus nos deduxerunt hujus legis. Quia enim & antiquis promulgatum est legibus, & à nobis ipsis sunt hæc eadem constituta, *ut etiam nuptiæ extra dotalia documenta ex solo [7] affectu valeant & rata sint*: sed falsatis contractibus nostra ex hoc est completa respublica: (nam introeuntes testes sine periculo mentientes, quia vir vocabat [8] *Dominam* cohærentem, & ista illum similiter nominabat: & sic eis finguntur matrimonia non pro veritate confecta) hoc existimavimus oportere secundum naturales definire leges. Novimus etenim, etsi castitatis [9] sumus amatores, & hoc nostris sancimus subjectis, sed nihil esse furore [10] amoris vehementius: quem retinere philosophiæ [11] est perfectæ, monentis etiam & insilientem atque inhærentem concupiscentiam refrænantis, ut si qui hoc tali detinentur, si abstinebunt sermone ad eas quas amant, quæ eis non per blandimenta conferunt: denique in tantum etiam ante nos legislatores tales sciebant animorum affectus, ut etiam donationes [12] constante matrimonio prohiberent: ut non concupiscentiæ magnitudine victi, latenter paulatim conjuges semetipsos privarent sua substantia. Hæc ergo casta lege sancire bene se habere credidimus. §. 1. In majoribus [13] itaque dignitatibus, & quæcunque usque ad nos [14] & senatores, & magnificentissimos Illustres, neque fieri hæc omnino patimur: sed sit omnino & dos, & antenuptialis donatio: & ad omnia quæ honestiora decet nomina. Quantum vero in militiis honestioribus & negotiis, & omnino professionibus dignioribus est: si voluerit legitime uxori copulari, & non facere nuptialia documenta: non sic quomodocunque & sine cautela effuse, & sine probatione hoc agat, sed veniat ad quandam [15] orationis domum, & fateatur sanctissimæ illius ecclesiæ defensori [16]: ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem [17] conficiat declarantem [18], *quia sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo imperii nostri anno, consule illo, venerunt apud eum in illam orationis domum ille, & illa, & conjuncti sunt alterutri*: & hujusmodi protestationem, si quidem accipere volunt aut ambo convenientes, aut alteruter eorum, & hoc agant, & subscribant ei, & sanctissimæ ecclesiæ defensor, & reliqui tres, aut quantoscunque voluerint: non tamen minus trium literis hoc significantibus. §. 2. Si vero etiam hoc illi non egerint: ille tamen talem reponat [19] chartam venerabilis illius ecclesiæ defensor in ejusdem sanctissimæ ecclesiæ archivis [20] (hoc est, ubi [21] venerabilia vasa servantur) prædictas subscriptiones habentem: ut reconditum sit omnibus ex hoc munimen. & non aliter videatur nuptiali affectu eosdem convenisse, nisi tale aliquid agatur, & omnino ex literis causa testimonium habeat: his ita gestis, & nuptias, & ex eis sobolem esse legitimam. Hæc autem dicimus, ubi non dotis, aut antenuptialis donationis sit documentum: fidem enim in solis testibus suspectam [22] habentes, ad præsentem venimus dispositionem. §. 3. Quisquis autem in abjecta [23] degit vita, parvæ quidem substantiæ dominus consistens, in [24] novissima vero vitæ parte jacens, habeat etiam in his licentiam. Sed neque agricolas aut milites armatos, & quos lex Caligatos appellat, (hoc [25] est viliores [26] & obscuriores) perscrutamur, quibus civilium causarum ignorantia [27] est, & solius circa terram operationis, & circa bella concupiscentiæ causa est studiosa, & juste laudabilis: sic ut in vilibus personis, & in militibus armatis obscuris & agricolis licentia [28] sit eis & ex non scripto convenire, & matrimonia celebrare inter alterutros: sintque filii legitimi qui patrum mediocritatem, aut militares, vel rusticas occupationes & ignorantias adjuvent.

ΚΕΦ. δ'.

Τίνες χωρὶς πϱοικώων συνϑηκῶν συμϐολαίων γάμϵιν δύναν).

Κἀκεῖνο δὲ ... [illegible]

§. α'. [illegible]

§. β'. [illegible]

§. γ'. [illegible]

Cap. V.

Si divinis tactis Evangeliis juraverit quis in domo privata aliquam uxorem fore.

QUoniam autem interpellationibus quæ nobis fiunt semper, omnium tamen assidue mulieres audivimus ingemiscentes & dicentes, quia quidam earum concupiscentia detenti, ducant eos in domibus suis sacra tangentes eloquia aut [29] in orationis domibus jurantes *habituros* [30] *se eas legitimas uxores*: taliter eas habentes [31] tempore multo, & forte suscipientes filios, deinde dum se satiaverint earum desiderio, aut extra filios, aut cum filiis, eas projicientes de suis domibus: judicavimus etiam hoc oportere sancire: Ut si [32] mulier ostendere potuerit modis legitimis, quia secundum hanc figuram [33] vir eam acceperit domi, ut eam uxorem legitimam haberet, & filiorum legitimorum matrem, nequaquam penitus licentiam esse ei hanc de domo præter ordinem [34] legis expellere: sed habere eam legitimam, & filios suos esse ei: & il-

ΚΕΦ. ε'.

Ἐάν τις Εὐαγγέλιον ἁπτόμεν☉ ὀμόσῃ τὴν ἐν ἰδίῳ ἕξειν γυναῖκα.

ἘΠειδὴ δὲ ἐκ τ̃ ... [illegible]

---

1 Hoc est, si justa causa dotalia instrumenta impediat. *Jul. hic.*

2 Patris testamento, quomodo legitimari possunt naturales liberi.

3 Naturæ, si ad patrem referas: legis, si ad principem.

4 Dixi ad *tit. C. de adopt.*

5 Subaudi, Justinus. adde *Nov.* 89. c. 11. §. 2.

6 Ut cum patribus filios naturales legitimos per adoptionem facere liceat. adde *Jul. hic n.* 243.

7 Ἀμοιβαίᾳ διαθέσει mutua affectione, dixi ad *l.* 30. *ff. de reg. jur.*

8 Vide quæ notavi ad *l.* 19. §. 1. *ff. de annuis.* his adde illud Epicteti in Enchirid. [illegible] Hieronymus *adversus Jovinianum*, vocanda Domina, celebrandus natalis ejus.

9 Castitas famica legibus.

10 Furore amoris nihil violentius, [illegible] *Stering.* [illegible] Euripid. in Antigone. [illegible] Theophrastus. Plato quoque amorem vocat furorem in *Phædro*, & Plutarchus apud Stobæum *serm.* 163. ea ob causas quærit Clarus 5. *sent.* 60. An amor excuset à delicto, puta receptatione rerum furtivarum, sortilegio amoris causa facto, injuria illata & similibus: furor enim verus excusat *l.* 14. *ff. de off. præsid.* huc tandem redit, Amorem nimium à pœna non excusare, sed tamen eam elevare: qua in re subsisto. Nam si nimius amor pœnam in delictis elevat, & nimium quoque odium, capitalesque inimicitiæ pœnam elevabunt. Et tamen punitur qui ad adulterium committendum amico domum præbuit, *l.* 9. *ff. de adult.* punitur quoque, qui affinem vel cognatum latronem conservavit, quamvis mitius, nec enim par est delictum eorum, qui nihil ad se pertinentes recipiunt, *l.* 2. *ff. de recept.*

11 Philosophorum est, ac perfectorum, amorem refrænare.

12 Donationes constante matrimonio vetitæ, ob nimium inter conjuges amorem.

13 In senatoriis nuptiis, dotalia instrumenta & donatio propter nuptias requiritur: in aliis vero qui honestiore militia funguntur, scriptura sufficit, *Jul. const.* 67. *n.* 245. Derogat tamen huic legi *Nov.* 117. *cap.* 4.

14 Ἡμετέρων καὶ συγκλητικῶν. *Scring.* id est, nostros senatores.

15 Matrimonium est contractus ecclesiasticus, unde & in templo coram ecclesia celebratur, & ecclesiæ conspectum, solemnitatem & fidem requirit. Placet illud summopere: Præter matrimonium, nuptias requiri: id est, præter nudam conjugii conventionem, requiri solemnitatem, ritum & sacram benedictionem in ecclesia Christiana usitatam. Sed de ea re dicam plenius, ad *Nov. Leonis* 89. ut & de clandestinis nuptiis ad *l.* 7. *Cod. de Repud.* 16 Qui ἐκδικος. 17 Attestatio nuptiarum initarum petitur à ministris ecclesiæ. 18 Forma attestationis ecclesiasticæ nuptiarum initarum. adde *Jul. hic n.* 247. 19 *Registres des mariages.* Huc refer Rebuffum *tom.* 2. *tractat. de registris seu libris baptismi, sepulturæ, & aliorum actuum*: facit *l.* 3. *ff. de censibus.* 20 De archivo alias dixi ad *l.* 9. §. 6. *ff. de pœn.* adde *l.* 30. *Cod. de episcop. audient.* 21 Τουτέστιν ἐν τῷ ἁγιῳ κειμηλιοφυλακίῳ. Ita legunt hic Græci. *Jul. hic num.* 265. in sancto oratorio. 22 Major igitur hic scripturæ quam testium fides est. vide tamen *l.* 15. *C. de fide instrument.* 23 Hi vilissimi homines dicuntur. *Jul. n.* 265. *in fin.* 24 Ἐν ἐσχάτῳ δὲ τῷ βίῳ μέρει ἀπερριμμένος. Græci hic. 25 Τουτέστιν ἀσημοτέροις [illegible] Græci hoc loco. sic ἀσημοτέρας *Nov.* 17. *c.* 3. & apud *Harm. l.* 1. *tit.* 6. §. 35. *lib.* 5. *tit.* 8. §. 107. vilia & abjectiora. Alias cohortalis 5. *Eclog.* 26 *c.* 52. Caligati, id est viliores. dixi ad *l.* 9. *in fin. ff. de off.* [illegible] *l. a caligato milite* 21. *Cod. de Nuptiis*, hinc caligata militia, *l.* 10. *ff. de excusat. tut.* 27 Milites & rustici jus civile ignorant. 28 Scriptura non exigitur in nuptiis militum & agricolarum. de quibus causis non requiratur scriptura dixi ad *l.* 17. *C. de pactis.* 29 Sponsalia non caruisse benedictione ecclesiastica hic locus ostendit. 30 In futuro hoc enim differunt sponsalia à nuptiis. 31 Julianus hanc qualitatem non adjicit, sed simpliciter ait, Si quis divinis tactis scripturis juravit mulieri, legitimam se uxorem habiturum, vel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit ea legitima uxor. *Jul. hic, num.* 266. & merito, cum testem Deum habuerit, cui velle illudere sacrilegium est, §. 1. *in fin. J.* 32 Præsumptio contra mulierem fiet alias, nec sola ex cohabitatione nuptiæ præsumentur, *Aillat.* 2. *præsumpt.* 5. quod tamen olim non fuit, *l.* 24. *Cod. de rit.* 33 Id est, sub hac promissione. 34 Id est, legitimas causas repudii, de quibus vide *Nov.* 22. *c.* 15.

UAB de Ciències Socials

συμβιῶσαι· καὶ ἐκείνην μὲν, εἴπερ ἄπροικος εἴη, τὸ ἐκ τῆς ἡμετέρας διατάξεως διαλαμβάνειν ἀγαθὸν, τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας τοῦ ἀνδρὸς λαμβάνουσαν, εἴτε ἐκβάλοι, εἴτε καὶ προτελευτήσαι ὁ ἀνήρ· οὐ περιεργαζομένων ἡμῶν εἴτε διαζυγίῳ χρησάμενος ἀποπέμψειε ταύτην, εἴτε καὶ τούτου χωρίς· οὐδὲ γὰρ εἰκὸς αὐτὸν πέμψαι ταύτῃ ῥεπούδιον, τόν γε αὐτὸν τὸν γάμον ἐξαρνούμενον. ἀλλ' εἴπερ ταύτην ἀλόγως ἐκβάλοι τῆς οἰκίας, αὐτὸ τοῦτο ἔστω κατὰ τοῦ ἀνδρὸς αἰτία, καὶ ἡ γυνὴ, τούτου γενομένου, ῥεπούδιόν τε αὐτῷ πεμπέτω, καὶ ἀπαιτείτω τὸ τέταρτον, εἰ δεικνύοιτο γαμετὴ καθεστῶσα, κἂν εἰ προικὸς χωρὶς συνῆλθε, τοῖς ὅρκοις πιστευομένη. τί γὰρ ἂν πράξειεν ἄλλο ἡ προικὸς οὐκ εὐποροῦσα, ἢ τὸ ἑαυτὴν ἀντὶ πάσης ἐπιδοῦναι προικός; §. α'. Ἔστω δὲ καὶ ἡ γονὴ γνησία καὶ ἄκοντος τοῦ πατρός. ὁ γὰρ ἐπὶ τούτῳ γήμας τε καὶ παιδοποιησάμενος ἐφ' ᾧ γνησίων αὐτοῦ παίδων τὴν γυναῖκα γενέσθαι μητέρα, οὐκ ἂν ἔχοι δύναμιν τοὺς ἐκ τοιούτου τεχθέντας γάμου αὖθις εἰς νόθους ἐμβάλλειν, οὐδὲ τινας ὕστερον ἴσως γάμους, μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς γαμετῆς ἢ τὸ ῥεπούδιον, συναλλάττων, τοὺς ἐξ ἐκείνων βούλεσθαι τῶν γάμων μόνους εἶναι γνησίους, ἀλλὰ μὴ καὶ τοὺς προτέρους. συζευχθείησαν γὰρ ἂν καὶ ὑπὸ τοῖς δευτέροις, καὶ ἔστιν ἀμφοῖν ὁμοίως πατήρ, μάρτυρος ὄντος τῶν γάμων, τοῖς μὲν προτέροις θεοῦ, τοῖς δὲ δευτέροις τοῦ νόμου. οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος ὑπὲρ ἀσφαλείας κείσθω τῶν γάμους συμβαλλόντων. καὶ οἱ παῖδες οἱ μὲν ἐκ τοιούτων προελθόντες γάμων, ἔστωσαν γνήσιοι, καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς γνησίοις κειμένων ἀπολαυέτωσαν νόμων.

ΚΕΦ. ϛ'.

Τίνες εἰσὶν οἱ νόμιμοι παῖδες, γνήσιοι, καὶ ὀλέθριοι, τοῦτ' ἔστιν ἐκ τῆς ἀνομίμου συνοικεσίας.

Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένοιτο, μὴ μέντοι ἐκ κατεγγεγραμμένης προέλθοιεν συναφείας, ἔσονται νόθοι καὶ τῶν παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντων τοῖς νόθοις, εἴτε ἐκ διαθήκης, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου, τεύξονται. τοὺς γὰρ ἀπὸ τῶν καθάπαξ παρ' ἡμῶν μεμισημένων τε καὶ διὰ τοῦτο κεκωλυμένων γάμων προϊόντας, οὐδὲ νόθους καλεῖσθαι, οὐδὲ μεταδοτέον αὐτοῖς οὐδεμιᾶς φιλανθρωπίας. ἀλλ' ἔστω καὶ τοῦτο τιμωρία τῶν πατέρων, τὸ γινώσκειν ὡς οὐδὲν ὄναιντο οἱ τῆς ἁμαρτητικωτάτης ἐπιθυμίας αὐτῶν ἔσονται παῖδες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ παριστάμενα τοίνυν ἡμῖν, καὶ εἰς ἀνθρώπων θεραπείαν καὶ τῆς φύσεως ἀναπλήρωσιν διὰ τοῦδε τοῦ νόμου διηγορευμένα, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ πᾶσι ποιησάτω, προγραμμάτων τιθεμένων, δι' ὧν ἅπασιν ὁ νόμος ἔσται σαφὴς, γινώσκουσι καθ' ὃν περὶ τῶν τοιούτων πολιτεύσονται τρόπον· καὶ τὴν ἡμετέραν ἐννοοῦσι πρόνοιαν, ὅτι πάσης ἀσχολίας ἑτέρας τὴν αὐτῶν ὠφέλειαν προτιθέμεθα. Dat. Nonis Junii, *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. xv. JOHANNE V. C. CONS. Ind. τῆς θ. μ. α. ἔτους.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τῶν ἐκκλήτων Σικελίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οε'. †

Τὰς Σικελίας ἐκκλήτους δεχέσθω ὁ κοιαίστωρ. καὶ τὰ τῶν ἐκδίκων, καὶ τὰ τῶν πατέρων αὐτῆς περιέστω ψηφίσματα.

* * *

lam, si quidem indotata sit, nostræ constitutionis uti bonis, quartam [1] substantiæ viri percipientem, sive expellatur, sive prius moriatur vir: non perscrutantibus nobis sive repudio utens dimittat eam, sive etiam sine hoc: neque enim verisimile est eum mittere repudium, qui[2] & ipsas nuptias denegat: sed si eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit adversus virum justa causatio [3], & mulier hoc facto repudium ei mittat, & exigat quartam [4], si uxor ostensa fuerit extitisse: licet extra [5] dotem convenerit, jurijurando credens. Quid [6] enim agat aliud, quæ ad dotem non est idonea, quam ut semetipsam pro omni dote contradat? §. 1. Sit autem & soboles legitima etiam invito [7] patre. Qui enim ad hoc nuptias fecit, & filios procreavit, ut mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germine, rursus ut naturales [8] abjicere: neque quasdam postea forte nuptias post mortem uxoris, aut repudium contrahens, eos qui ex illis nascuntur nuptiis, velle habere eos solos esse legitimos: nisi eis etiam illi priores fuerint copulati, quorum similiter pater est, teste [9] existente nuptiarum priorum quidem Deo, secundarum autem lege. Eadem nobis lex pro cautela sit nuptias contrahentium promulgata: & si filii quidem ex talibus processerint nuptiis, erunt sui: & his legibus quæ sunt de suis positæ, fruentur.

CAP. VI.

Qui sint filii legitimi, naturales, & nefarium, id est, ex damnato coitu.

SI quid autem præter hæc fiat, non tamen ex conscripta procedat copulatione, erunt naturales [10]: & quæ à nobis largita sunt naturalibus, sive ex testamento, sive ab intestato, potientur. Eos enim qui semel ex odibilibus [11] nobis, & propterea prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque participanda eis [12] ulla clementia est: sed sit supplicium etiam hoc patrum, ut agnoscant, quia neque quicquam peccatricis concupiscentiæ eorum habebunt filii.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam, & naturæ plenitudinem per hanc legem statuta sunt, tua celsitudo manifesta faciat universis, programmatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus secundum quem circa talia conversentur modum, & nostram considerantibus providentiam: quia omni occupationi alteri eorum utilitatem præponimus. Dat. Nonis Jun. *Constantinop.* Imper. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno xv. JOANNE V. C. CONS. Indict. τῆς θ. μ. α. ἔτους. [13]

TIT. IV.

DE APPELLATIONIBUS SICILIÆ [14].

NOVELLA CONSTIT. LXXV.

SIciliæ appellationes suscipiat Quæstor [15] & interveniant psephismata tam ecdicorum quam patrum.

* * *

EPITOME EJUSDEM EX JULIANO.

DE APPELLATIONIBUS IN SICILIA PORRECTIS.

APpellationes [16] quæ in Sicilia porriguntur [17] adversus sententias prætoris vel ducis vel cujusvis alterius judicis in Sicilia constituti, apud quæstorem in hac regia urbe exerceri præcipimus, ut ipse discutiat causas provocationis & sententiam dicat, & nostro imperio referat, ut nostra auctoritate sententia ejus roboretur. Sed & si aliud civile emergat, veluti defensoris [18] confirmatio, vel decretum patris [19] civitatis Siciliæ: similiter ad quæstorem referatur, & calculo ipsius confirmetur, nostra scilicet auctoritate suggerente quæstore sequenda.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Ἡ διάταξις ἑρμηνεύει τὴν προτέραν διάταξιν τὴν περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν καθιερούντων, ἐκ ποίου χρόνου δεῖ αὐτὴν κρατεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ος'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρᾶγμα τοιοῦτον εἰς ἡμᾶς ἀφίκετο, ὅπερ οἰόμεθα χρῆναι τῆς προσηκούσης ἀπολαῦσαι παρ' ἡμῶν ἑρμηνείας τε ἅμα καὶ βοηθείας. ἔγνωμεν γὰρ ὡς γυνή τις ἔχουσα παῖδα ἐκ γάμων αὐτῇ γενόμενον νομίμων, ἐβουλήθη χωρίσαι μὲν ἑαυτὴν τῆς κοινῆς ταύτης διαίτης, ἐν δέ τινι γυναικῶν ἀσκητηρίῳ προσμεῖναι, πολλὰ δὴ εἰς τὰς ἐκεῖ συνειλεγμένας εὐλαβεστάτας γυναῖκας ἀγαθὰ ποιουμένη. καὶ ἐπειδήπερ ὁ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας βούλεται νόμος τοὺς εἰς ἀσκητήριον ἑαυτοὺς καθιεροῦντας, ἢ ἄνδρας, ἢ γυναῖκας, πρὸ τῆς εἰς μοναστήριον εἰσόδου διατίθεσθαι τὰ οἰκεῖα καθ' ὃν βούλονται τρόπον, μὴ δύνασθαι δὲ μετὰ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὸ ἀσκητήριον, ἔτι πράττειν τι περὶ τῶν οἰκείων, οἷα κυρίους οὐκ ἔτι τυγχάνοντας τῶν πραγμάτων, (διὰ τὸ νομοθετῆσαι ἡμᾶς, τοὺς τοιούτους ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας μετὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, αὐτῇ τῇ εἰσόδῳ τῇ εἰς τὸ μοναστήριον, καθιεροῦν ἑαυτοὺς καὶ τὰς ἑαυτῶν περιουσίας ἐν τῷ μοναστηρίῳ, διότι κύριοι τούτων οὐκ ἔτι καθεστᾶσι) καὶ ἐντεῦθεν δεδιέναι μή ποτε (καίτοι τῆς ἡμετέρας διατάξεως πολλῷ μεταγενεστέρας οὔσης τῆς εἰς τὸ εἰρημένον ἀσκητήριον αὐτῆς εἰσόδου) τινὲς ἀποστερήσωσιν αὐτὴν τοῦ οἰκείῳ προνοήσασθαι παιδί. χρῆναί τε τὰ εἰρημένα διὰ τοῦτο ἑρμηνευθῆναι, καὶ νόμῳ ἡμετέρῳ δηλωθῆναι σαφῶς ὡς οὐδὲν βλάπτεται ἡ αὐτὴ, ἢ ὁ παῖς περὶ τὴν αὐτῆς διαδοχὴν, ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴ τις μοναστήριον ᾤκησεν ἀνὴρ, ἢ γυνὴ, πρὸ τῆς ῥηθείσης ἡμῶν διατάξεως, ἢ καὶ μέχρι νῦν οἰκεῖ, καὶ μάλιστα παίδων ὄντων, μηδεμίαν ἔχειν ἀνάγκην νῦν τὴν αὐτῶν περιουσίαν εἰσάγειν εἰς τὸ μοναστήριον, ἀλλὰ τῷ παιδὶ ἢ ταῖς παισὶ παραπέμπειν εἴτε τὸ πᾶν, εἴτε καὶ μέρος τῆς οἰκείας περιουσίας, ἢ καὶ ὃν βούλονται τρόπον τὰ οἰκεῖα διατίθεσθαι πραττομένοις. εἰ καὶ τὸν πρότερον ἐκεῖνον νόμον ἑτέρᾳ ἡμῶν ταύτῃ διατάξει ἑρμηνευόντων (τοὺς γὰρ ἅπαξ πρὸ τοῦ εἰρημένου ἔμπροσθεν ἡμῶν νόμου μοναστήριον καταλαβόντας οὐδὲν ἂν ὁ μετὰ ταῦτα τεθεὶς νόμος λυπήσειεν, ἢ ἀφέλοιτό τι τῶν ἔμπροσθεν αὐτοῖς εἰς ἄδειαν διδομένων) οὐδὲ τῷ προτέρῳ ἡμετέρῳ νόμῳ παντελῶς ἐμποδὼν ἱσταμένων· διότι οὐδὲ τῷ ἐνδεχομένῳ ἐστὶ τοῦτο γενέσθαι, ἔδει γὰρ πρότερον διατάξασθαι, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον. εἰ δὲ οὐδενός τινι τοιούτου νόμου κειμένου, εἰς τὸ μοναστήριον εἰσῆλθε, πῶς ἂν γένοιτο δυνατὸν ἀντιστραφῆναι τὴν τάξιν τοῦ νόμου, καὶ ἀπαιτῆσαι, τοὺς πρότερον εἰσελθόντας ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκεῖνα ποιῆσαι ἅπερ πρότερον ἠγνοημένα, παρὰ τῆς θείας ἡμῶν ὕστερον ἐκαινίσθη διατάξεως. ἀλλ' ἕκαστον πρέπει κατὰ τοὺς ἑαυτοῦ καιροὺς ἐκδέξασθαι, καὶ τὰ μὲν μετὰ τὸν νόμον οὕτως ζητεῖν γίνεσθαι ὡς ὁ νόμος βούλεται· εἰ δέ τι πρὸ τοῦ νόμου παρηκολούθησε, τοῦτο μὴ κινεῖν, μηδὲ ἀναζητεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προτέρου καταλιμπάνειν σχήματος.

TIT. V.

HÆC CONSTITUTIO INTERPRETATUR PRIOREM CONSTITUTIONEM, DE IIS QUI INGREDIUNTUR MONASTERIUM [20] ET DE SUBSTANTIIS [21] EORUM, ET EX QUO TEMPORE OPORTEAT EAM VALERE.

NOVELLA CONSTIT. LXXVI.

Idem Imp. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

CAusa talis ad nos pervenit, quam existimavimus oportere competenti uti à nobis interpretatione, simul & adjutorio. Cognovimus etenim, quia mulier quædam habens filium sibi ex nuptiis legitimis procreatum, voluit quidem segregare se à communi [22] ista conversatione, & in quodam mulierum monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reverendissimis ibidem congregatis. Et quoniam nostræ pietatis lex [23] vult eos qui se monasteriis dederint, seu viros, seu mulieres, antequam ingrediantur monasteriuss, eo quo voluerint modo quæ sua sunt disponere, nec posse postquam ingrediuntur monasterium, ulterius agere quicquam de propriis, utpote domini [24] rerum non existentes ulterius, eo quod sanciverimus nos hujusmodi viros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se [25] suasque substantias, & si quidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterium, eo quod domini harum ulterius non existunt: hinc autem metuere, ne forte quamvis nostra constitutio multo posterior sit, quam quod in prædictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberent eam prospicere suo filio: & oportere propter prædictum metum hæc interpretari & lege nostra fieri manifesta, quia nihil læsa sit, aut ipsa aut filius ejus circa ejus successionem ex memorata constitutione.

CAP. I.

PRopterea sancimus, si quis monasterium habitaverit vir aut mulier ante prædictam [26] nostram constitutionem, aut hactenus habitat, & maxime filiis existentibus, nullam habere necessitatem nunc eorum substantiam in monasterium, sed filio aut filiæ transmittere aut totam, aut etiam partem suæ substantiæ: aut etiam quo voluerit modo res suas disponere: utpote primam illam legem alia nostra hac constitutione interpretante, (eos enim qui semel ante memoratam dudum nostram legem monasteria intraverint, in nullo postea posita lex contristatura est, aut ablatura eorum quæ prius eis ut liceat, data sunt) neque prius nostræ legi impedimentum penitus faciente, eo quod neque possibile sit hoc fieri, ut oportuisset prius disponere, & ita ingredi in monasterium. Si vero nulla tunc tali lege posita, in monasterium ingressa est: quomodo fieri potuerit converti ordinem legis, & exigere eos qui prius ingressi sunt monasterium, illa facere quæ prius ignorata, postea per sacram nostram constitutionem sunt innovata? Sed unumquemque competit secundum sua tempora expectare, & ea quidem quæ post legem sunt ita quærere fieri, sicut lex vult: si quid autem ante legem subsecutum est, hoc non commovere, neque perscrutari, sed in priori figura relinquere.

1 Quartam uxori competentem in bonis mariti asserva. de qua vide *Nov.* 53. *cap.* 6. *Nov.* 22. *cap.* 18. *Nov.* 117. *c.* 5.
2 Negans nuptam, repudium ei mittere dici non potest: privatio namque habitum præsumit.
3 Querela, accusatio.
4 De qua supra.
5 Id est, licet dotem nullam marito attulerit.
6 Indotata omnino non intelligitur venisse, quæ seipsam, dotis loco marito tradidit. vide *l.* 22. *Cod. qui potiores.*
7 Invito filius legitimus esse potest.
8 Tantum scil.
9 Deus testis est omnium quæ geruntur, maxime vero eorum, quæ in domo ejus, templo, ac ecclesia aguntur.
10 Νόθοι, *Græcè his.*
11 Qui ex damnato concubitu nascuntur, neque naturales sunt neque patri succedunt. *Jul. const.* 67. *n.* 267. adde *Novell.* 89. *c. ult. Authenticam. Ex complexu C. de incest.*
12 Eorumve liberis. Nam si damnati ex coitu illicito, parentibus non succedunt, nec iis succedunt, qui ex illis descendunt, vid. *Roland. à Valle* 1. *consil.* 74. *n.* 1. & nati naturum, & qui nascuntur ab illis.
13 Id est, anno 541.
† [illegible]
14 Id est, in Sicilia porrectis. *Jul. constit.* 69. adde *Nov.* 104. de Sicilia notanda Theodorici regis verba sunt: Novimus, inquit, testante Tullio Siculorum naturam quam sit facilis ad querelas, ubi solita consuetudine possunt judices etiam de suspicionibus accusare, vid. *Cassiodorum* 1. *Var.* 3.
15 Quæ olim referebantur ad præfectum prætorio, *l.* 27. *C. Theod. de appellat.*
16 *Jul. d. loc.*
17 A consulari scil. vel prætore Siciliæ. Consularem enim prius habuit Sicilia: deinde prætorem, *Novell.* 104.
18 Alii defensores confirmantur auctoritate præfecti prætorio.
19 Patres civitatum fuere in singulis Siciliæ urbibus.
20 De monachis *Index Regiae.*
21 De constitutione imperatoris, quæ loquitur de substantiis monachorum vel asceteriarium. *Julian. const.* 70.
22 Cui opponitur monachismus.
23 *Novell.* 5. *c.* 5.
24 Monachismi professione, dominus ejurat rerum suarum proprietatem.
25 Vid. Authent. *Ingressi C. de sacr. eccl.*
26 *Novell.* 5.

§. 1. Hæc

§. 1. Hæc igitur lex pro interpretatione utili posita sit prioris nostræ illius constitutionis: ut illa in [1] posterioribus temporibus ex quo facta est, locum habeat: & iis qui postea convertentur viris ac mulieribus posita sit: sibique potestatem in illis custodiat: nihil horum quæ antea fuerint, perscrutando, cum licentia sit prioribus viris ac mulieribus qui habitaverunt aut etiam hactenus habitant in monasteriis, & maxime filiis existentibus, suas res quo volunt disponere modo.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, solenniter per programmata sua omnibus facere manifesta festinet. Dat. Idib. Octob. Imper. DN. JUSTIN. PP. A. Anno XII. JOANNE V.C. CONS. Indictione II. [a]

TIT. VI.

UT NON LUXURIENTUR HOMINES CONTRA [3] NATURAM, NEC JURENT [4] PER CAPILLOS DEI, AUT ALIQUID [5] HUJUSMODI: NEQUE BLASPHEMENTUR [6] IN DEUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXVII.

Imp. Justinianus August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

Omnibus hominibus qui recte sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium & oratio ut crediti nobis à domino Deo bene vivant, & ejus inveniant placationem: quoniam & *Dei misericordia non perditionem, sed [7] conversionem & salutem vult: & delinquentes qui corriguntur, suscipit Deus:* propter quod nos omnes invitamus Dei timorem in sensibus accipere & invocare ejus placationem: & novimus, quia omnes qui dominum diligunt, & misericordiam ejus sustinent, hoc faciunt.

CAP. I.

Igitur quoniam quidem diabolica instigatione comprehensi, & gravissimis luxuriis semetipsos inserunt, & ipsi naturæ contraria agunt: istis injungimus in sensibus accipere Dei timorem, & futurum judicium, & abstinere ab hujusmodi diabolicis & illicitis luxuriis, ut non propter hujusmodi impios actus ab ira Dei justa inveniantur, & civitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim à divinis scripturis, quia ex hujusmodi impiis actibus & civitates [8] cum hominibus pariter perierunt. §. 1. Et quoniam quidam ad hæc quæ diximus, & blasphema verba, & sacramenta de Deo jurant, Deum ad iracundiam provocantes: istis injungimus abstinere ab hujusmodi, & aliis blasphemis verbis, & non jurare *per capillos [9] & caput, & his proxima verba.* Si [10] enim contra homines [11] factæ blasphemiæ [12] impunitæ non relinquuntur: multo magis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus hujusmodi præcipimus à prædictis delictis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos qui bene vivunt. Propter [13] talia enim delicta, & fames, & terræ motus, & pestilentiæ fiunt: & propterea admonemus abstinere ab hujusmodi prædictis illicitis, ut non suas perdant animas. Sin autem & post hujusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primum quidem indignos semetipsos faciunt Dei misericordia: post hæc autem & legibus constitutis subjiciuntur tormentis. §. 2. Præcipimus enim gloriosissimo præfecto regiæ civitatis, permanentes in prædictis illicitis & impiis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, & ultimis [14] subdere suppliciis, ut non ex contemptu talium inveniatur & civitas & respublica per hos impios actus lædi. Si enim & post hanc nostram suasionem quidam tales invenientes, hoc subtercelaverint: similiter à Domino Deo condemnabuntur. Ipse etenim gloriosissimus præfectus si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges: primum quidem obligatus erit Dei judicio: post hæc autem & nostram indignationem sustinebit.

TIT. VII.

UT LIBERTI DE CÆTERO AUREO NON [15] INDIGEANT [16] ANNULO: ET UT PRISTINIS RESTITUANTUR [17] NATALIBUS. ET DE CELEBRATIONE DOTALIUM INSTRUMENTORUM IN LIBERTIS MULIERIBUS FACTA, ET HOC IPSO ETIAM NUPTIAS LEGITIMAS FIERI, ET FILIOS SUOS: SI NUPER ETIAM ANCILLA FUERIT, ET IPSAM LIBERAM ESSE CELEBRATIONE DOTIS, ET NUPTIAS LEGITIMAS: ET QUI EX EA PROCESSERINT FILIOS SUOS.

NOVELLA CONSTIT. LXXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosissimo Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Perfectis nobis omnibus bonis à magno Deo datis, existimavimus oportere & ipsas servorum libertates, (cum à priore conditione à dominis liberantur) eis omnino puras & infucatas & perfectas efficere: & propterea etiam dedititiorum [18] injuria liberavimus libertates: & Latinitates [19] velut imperfectas exclusimus: & iterationes [20] superfluas demonstravimus: & Juniam [21] legem & Largianum [22] odivimus senatusconsultum, utpote in initio inaniter introductum, & recte postmodum reprobatum: solamque [23] valere Romanam civitatem in libertatibus voluimus, non locis, non ætatibus [24], non alio quodam causam discernentes. Quoniam autem semper aliquid melius de nostris subjectis tractamus, etiam ipsum quod perfectius datum est à majoribus existimavimus oportere adjectionibus ampliare.

§. α'. Ὁ δὲ τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ ἑρμηνείᾳ χρησίμῃ κείσθω τῆς προτέρας ἡμῶν ἐκείνης διατάξεως, ὥστε αὐτὴν ἐν τοῖς μεθ' αὐτὴν χρόνοις ἀφ' οὗ γέγονε, χώραν ἔχειν, καὶ τοῖς μετ' αὐτὴν ἀποταττομένοις ἀνδράσιν ἢ γυναιξὶ κεῖσθαι, καὶ ἑαυτῇ τὴν ἐξουσίαν ἐπ' ἐκείνοις φυλαττέτω, μηδὲν τῶν πρὸ αὐτῆς πολυπραγμονοῦσα· ἀδείας οὔσης τοῖς ἔμπροσθεν ἀνδράσιν ἢ γυναιξὶ κατοικήσασιν ἢ μονάζουσιν εἰσέτι μοναστηρίοις, καὶ μάλιστα παίδων ὄντων, τὰ ἑαυτῶν πράγματα ὃν βούλονται διατιθέναι τρόπον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, κατὰ τὸ σύνηθες διὰ προσγραμμάτων οἰκείων ἅπασι ποιῆσαι φανερὰ σπουδασάτω. Dat. Id. Octobris. Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. XI. JOHANNE V. C. CONS. Ind. II.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

Ἡ διάταξις περὶ τοῦ τοὺς ὀμνύοντας κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς βλασφημοῦντας τιμωρεῖσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οζ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσι πρόδηλον εἶναι νομίζομεν ὅτι πᾶσα ἡμῖν ἐστι σπουδὴ καὶ εὐχὴ τοὺς πιστευθέντας ἡμῖν παρὰ τοῦ δεσπότου θεοῦ, καλῶς βιοῦν, καὶ τὴν αὐτοῦ εὑρεῖν εὐμένειαν· ἐπειδὴ καὶ ἡ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία οὐ τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν σωτηρίαν βούλεται, καὶ τοὺς πλημμελοῦντας καὶ διορθουμένους δέχεται ὁ θεός. διὸ πάντας προτρεπόμεθα, τὸν τοῦ θεοῦ φόβον κατὰ νοῦν λαμβάνειν, καὶ τὴν αὐτοῦ εὐμένειαν ἐπικαλεῖσθαι· καὶ ἴσμεν ὅτι πάντες οἱ τὸν θεὸν ἀγαπῶντες, καὶ τὸν αὐτοῦ ἔλεον περιμένοντες, τοῦτο ποιοῦσι.

ΚΕΦ. α'.

Ἐπειδὴ δέ τινες ὑπὸ τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας συσχεθέντες, καὶ ταῖς βαρυτάταις ἀσελγείαις ἑαυτοὺς ἐνέβαλον, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τἀναντία πράττουσι· καὶ τούτοις παρεγγυῶμεν λαβεῖν κατὰ νοῦν τόν τε τοῦ θεοῦ φόβον καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν, καὶ ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων διαβολικῶν καὶ ἀθέσμων ἀσελγειῶν, ἵνα μὴ διὰ τῶν τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ δικαίας ὀργῆς εὑρεθῶσι, καὶ αἱ πόλεις μετὰ τῶν οἰκητόρων ἐν αὐταῖς ἀπολλύμεναι. διδασκόμεθα γὰρ διὰ τῆς ἁγίας γραφῆς ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων καὶ πόλεις τοῖς ἀνθρώποις συναπώλοντο.

§. α'. Ἐπειδὴ δέ τινες, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, καὶ βλάσφημα ῥήματα καὶ ὅρκους περὶ θεοῦ ὀμνύουσι, τὸν θεὸν παροργίζοντες, καὶ τούτοις ὁμοίως παρεγγυῶμεν ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων βλασφήμων ῥημάτων, καὶ τοῦ ὀμνύναι κατὰ τριχός τι καὶ κεφαλῆς, καὶ τῶν τούτοις παραπλησίων ῥημάτων. εἰ γὰρ αἱ κατ' ἀνθρώπων γινόμεναι βλασφημίαι, ἀνεκδίκητοι οὐ καταλιμπάνονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον βλασφημῶν, ἄξιός ἐστι τιμωρίας ὑποστῆναι. διὰ τοῦτο οὖν πάντας τοὺς τοιούτους προτρεπόμεθα, ἐκ τῶν εἰρημένων πλημμελημάτων ἀπέχεσθαι, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ φόβον κατὰ νοῦν λαμβάνειν, καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς καλῶς βιοῦσι. διὰ γὰρ τὰ τοιαῦτα πλημμελήματα καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ λοιμοὶ γίνονται. καὶ διὰ τοῦτο παραινοῦμεν τοῖς τοιούτοις ἀπέχεσθαι τῶν εἰρημένων ἀτοπημάτων, ὥστε μὴ τὰς αὐτῶν ἀπολέσαι ψυχάς. εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἡμῶν νουθεσίαν εὑρεθῶσί τινες τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντες πλημμελήμασι, πρῶτον μὲν ἀναξίους ἑαυτοὺς ποιοῦσι τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ἔπειτα δὲ καὶ ταῖς ἐκ τῶν νόμων ὑποστήσονται τιμωρίαις.

§. β'. Ἐπετρέψαμεν γὰρ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς βασιλίδος πόλεως, τοὺς ἐπιμένοντας τοῖς εἰρημένοις ἀτόποις καὶ ἀσεβέσι πράξεσι καὶ μετὰ ταύτην ἡμῶν τὴν νουθεσίαν, συνέχειν, καὶ ταῖς ἐσχάταις ὑποβάλλειν τιμωρίαις, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ περιφρονῆσαι τὰς τοιαύτας ἁμαρτίας, εὑρεθῇ καὶ ἡ πόλις καὶ ἡ πολιτεία διὰ τῶν τοιούτων ἀσεβῶν πράξεων ἀδικουμένη. εἰ γὰρ καὶ μετὰ ταύτην ἡμῶν τὴν παραίνεσιν, τινὲς τοὺς τοιούτους εὑρίσκοντες, συγκρύψωσιν αὐτούς, ὁμοίως παρὰ τοῦ δεσπότου θεοῦ κατακριθήσονται. καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ ἐνδοξότατος ἔπαρχος ἐὰν εὕρῃ τινὰς τοιοῦτό τι πλημμελοῦντας, καὶ τὴν ἐκδίκησιν εἰς αὐτοὺς μὴ ἐπαγάγῃ κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, πρῶτον μὲν ἔνοχος ἔσται τῇ τοῦ θεοῦ κρίσει, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἀγανάκτησιν ὑποστήσεται.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Ὥστε τοὺς ἀπελευθέρους τοῦ λοιποῦ μὴ δεῖσθαι δικαίου χρυσῶν δακτυλίων, καὶ παλιγγενεσίας. καὶ ὥστε τὴν ποίησιν τῶν προικῴων συμβολαίων ἐπὶ τῶν ἀπελευθέρων γυναικῶν, αὐτόθεν ἤδη καὶ τὸν γάμον νόμιμον ποιεῖν καὶ τοὺς παῖδας γνησίους. εἰ δὲ καὶ δούλη ἐτύγχανε, καὶ αὐτὴν ἐλευθέραν εἶναι τῇ ποιήσει τῆς προικός, καὶ τὸν γάμον νόμιμον, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς, γνησίους.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οη'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τελείων ἡμῖν ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν παρὰ τοῦ μεγάλου θεοῦ δεδομένων, ᾠήθημεν χρῆναι καὶ αὐτὰς τὰς τῶν οἰκετῶν ἐλευθερίας, (ἐπειδὰν παρὰ τῶν δεσποτῶν τῆς προτέρας ἀπαλλάττωνται τύχης) πάντως αὐτὰς καθαράς τε καὶ ἀνυποβλήτους καὶ τελείας ἀποτελέσαι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ τῶν dedititiorum ὄνομα τῆς ἐλευθερίας ἀπηλλάξαμεν, καὶ τὰς λατινότητας ὡς ἀτελεῖς ἐξεβάλομεν, καὶ τὰς iterationes περιττὰς ἀπεφήναμεν, καὶ τὸν Ἰούνιον νόμον καὶ τὸ Largitianum ἐμισήσαμεν δόγμα, ὡς ματαίως καὶ τὴν ἀρχὴν εἰσαχθὲν, καὶ ὀρθῶς ὕστερον ἐκβληθέν, καὶ μόνην κρατεῖν τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν ἐπὶ τῶν ἐλευθεριῶν ἐβουλήθημεν, οὐ τόποις, οὐχ ἡλικίαις, οὐχ ἑτέρῳ τινὶ τὸ πρᾶγμα διακρίναντες. ἐπειδὴ δὲ ἀεί τι κρεῖττον περὶ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων βουλευόμεθα, καὶ αὐτὸ τὸ τελειότερον δεδομένον μείζοσιν ᾠήθημεν δεῖν ταῖς προσθήκαις αὐξῆσαι.

ΚΕΦ. α'.

1 Nov. 22. c. 1. & 2. Novell. 54. & 68.

a Id est, anno 538.

3 De impudicitia dictum ad Novellam 141. nec enim fit hic mentio τῆς ἀσελγείας.

4 Jul. const. 21. 22. quæst. 1. c. si quem, adde 5. decret. 26. de maledicis.

5 Aut per ejus membra vel per creaturas vide c. 26. de jurejur.

6 Blasphemia in Deum prohibita, de qua vide Petrum Gregorium 33. syntag. 12. Clarum 5. sent. §. blasphemia. Tomum 4. Ordinationum Gallicarum 6. de la punition ordonnée contre les blasphemateurs. Porro βλασφημία dicitur ἐκ τοῦ βλάπτειν τὴν φήμην, id est, ex eo quod alterius famam lædat, estque idem quod κακηγορία, λοιδορία. Committitur autem vel in Deum ejusve doctrinam, ut hic: vel in homines c. 1. §. 1. J. Priori sensu peccat, qui Deo capillos & caput tribuit: qui Dei beneficia in execrationem convertit, ut qui concepta formula jurat per passionem & sanguinem Christi. Et breviter quoties negatur de Deo id, quod in eo est, aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id quod in eo est sacrum (ut nomen ejus ac verbum) ab hominibus vulgare fit ac profanum, blasphemia est, Levitic. 24. & 2. Reg. 19. Esaiæ 52. Rom. 2. vers. 24. Apoc. 16. vers. 21. Id autem quod in eo est, aut non est, opinione hominum non est metiendum, sed ipsius rei veritate. Ideoque Christus remittens peccata Matth. 9. promittens adventum suum ex nubibus, Matth. 26. vers. 64. Marc. 2. vers. 7. filium Dei se asserens. Joann. 10. v. 36. Stephanus, prænuncians mutationem legis Mosaicæ, Act. 6. vers. 11. 13. à nequissimis Judæis dicti sunt blasphemasse. Exempla atrocia hujusmodi blasphemiarum vide apud Clarum 5. sent. §. blasph. 4. in princ. Goth. In hanc Novell. vid. Rittershus. part. 12. c. 2. Ans.

7 Deus non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat. Ezech. 33. v. 11. Nov. 14. & 141.

8 Genes. 19. vers. 1. & 2. Pet. 3. vers. 6.

9 Κατὰ τριχὸς τινὸς καὶ κεφαλῆς. Freing.

10 Argumentum à minori ad majus: seu à pœnis delictorum in homines commissorum ad ea quæ committuntur in Deum. Sic proximum sacrilegio crimen majestatis dicitur *l. 1. ff. ad l. Juliam majest.*
11 Puta magistratum, *l. un. Cod. si quis imperat. maledix.* parentum, *l. 1. §. 3. ff. de obseq.* servos Dei *Exod. 5. 1. Reg. 18. 3. Reg. 21. 1. Paralip. 20. Hierem. 24. Luc. 7. Act. 2. 5. 6. 7. 16. 21. 22. 1. Corinth. 4. vers. 13. 2. Pet. 2. vers. 2. Apocalyps. 2. vers. 9.* Polycarpo causam suam agenti turba conclamavit, αἶρε τοὺς ἀθέους. *Just. martyr.* adde *Tertull. c. 9. Apolog. Minutium Felicem in Octavio sive Octavium Arnobii.* 12 Ut sunt convicia, injuriæ, execrationes, libelli famosi. 13 Blasphemiæ effectus. 14 Pœna blasphemi, ultimum supplicium: id etiam jure divino constitutum fuit, *Lev. 24.* Gregorius pœnam mitigavit, blasphemis sex dominicis diebus pro foribus templi stare jussis, dum aguntur missarum solennia. Septimo vero, nudis & quidem corrigia in collum injecta, &c. *statuimus de maledicis.* Qua tamen pœna comprehendi clericos (ne ob id eorum ordo vilescat) idem Gregorius noluit, quem sequuntur canonistæ, vid. *Clarum 5. sent. §. blasphemia 3. vers. sed quæro.* ita paucissimis ut locis legitima pœna servetur. quod *Clarus eo loco.* juste deplorat. *Lege tom. 4. ordinat. Gal. 6.* sub Philippo Valesio Francorum rege, blasphemum à prima hora ad nonam usque, ferreum ad collare publice stetisse: iterantem vero ad eundem torquem die nundinarum ligatum, eique superius labrum ferro candente fic discissum, dentes ut conspicui fierent: tertia vice, labrum inferius, quarta utrumque: quinta, linguam abscissam: ut qua parte peccasset, eadem & puniretur. vid. plura apud *Pet. Gregor. 33. syntagm. 12.* Quid ira, ebrietas delinquentis & consuetudo universæ provinciæ, excusatne blasphemum à pœna? Duobus prioribus casibus, Clarus vult pœnam mitigari: postremo, pene excusari. Placet in eo tamen quod refert, non admissos à Senatu articulos & exceptiones blasphemorum, suum delictum consuetudine vel usu totius provinciæ elevantium *d. loco, in fin.* An blasphemiæ damnatus non capitaliter, fiat infamis, aliter dijudicari non potest, quam ex tenore sententiæ & provinciarum statutis, *l. 13. §. 6. ff. de his qui notantur.* 15 Olim indigebant *ff. & Cod. de jure aureor. annul.* 16 Vid. *tit. C. de dedititia libert. tolle.* fiebant autem *Dedititii* ex lege Ælia Sentia. *§. 3. Inst. de liber.* 17 Παλιγγενεσίαν Græci hic & alibi vocant, quam Latini appellant natalium restitutionem. 18 Vid. *tit. C. de dedititia lib. tollenda.*
19 Quod reliquos homines, non quod patrimonium attinet: nisi patronus manumittendo jus suum remiserit. *l. pen. l. ult. C. de bon. libert.* 20 Latini fiebant inter veteres iteratione, quod et fieret, vide *Ulpianum 3. in princ. & §. 3.* 21 Norbanum scil. qua libertini fierent Latini *§. 3. Inst. de libert.* 22 Largiano senatusconsulto cautum fuerat, ut liberi manumissoris (nominatim exheredati) extraneis heredibus eorum, in bonis Latinorum præponerentur, *§. 4. Inst. de success. lib.* & ita Senatusconsultum Largianum erat appendix legis Juliæ Norbanæ de libertinis Latinis latæ, *l. 1. in prin. Cod. de Latina libert. tolland.* 23 Vid. *tit. C. de Latina libert. tolland. & per certos modos in civitatem Romanam translata.* 24 Vid. *Ulp. tit. 2. §. 2. §. 3.*

UAB

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ δικαίου τῶν δακτυλίων χρυσῶν τοῖς πᾶσιν ἀπελευθέροις γενικῶς διδομένου.

Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴ τις ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ θεράπαιναν αὐτοῦ, πολίτας αὐτοὺς ἀποφήνειε Ῥωμαίους, (οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἔξεστι) ἴσω παρὰ τοῦδε τοῦ νόμου ὡς ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἕξει παρεπόμενον εὐθὺς καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἰτήσει τοῦτο παρὰ τῆς βασιλείας ἔτι, οὐδὲ δεήσεται παντελῶς οὐδεμιᾶς πολυπραγμοσύνης· ἀλλὰ τῇ τῆς ἐλευθερίας ἰσχύι πάντα ταῦτα συνεισελεύσεται, τοῦδε ἡμῶν τοῦ νομοθετήματος ἐκ τῆς παρούσης ἡμέρας ἀρχομένου. οὐ γάρ τι τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀνερευνῶμεν, βεβαιοῦμεν δὲ μᾶλλον ἅπαντα τὰ προειλημμένα, ὥστε κρατεῖν αὐτὰ καθ' οὓς ἐγένοντο τρόπους. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὕτως ἔχειν θεσπίζομεν.

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ τῆς εὐσεβείας τε καὶ ὑπακοῆς τοῖς ἐλευθερωταῖς παρὰ τῶν παίδων γινομένης.

Ἐκεῖνο δὲ προστιθέαμεν, ὥστε μηδὲν μηδὲ μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον ἐλαττοῦσθαι τὰ πατρωνικὰ δίκαια, ταῦτα ἅπερ ἡμεῖς ἐνομοθετήσαμεν, ἐφ' ὧνπερ ὅλως αὐτὰ προσώπων ἐφυλάξαμεν, πλὴν εἰ μὴ καὶ τούτων τὸν ἀπελεύθερον ἀπαλλάξειεν ὁ τὴν ἐλευθερίαν δωρησάμενος, ἢ κατὰ φιδεικομμισσάριον τοῦτο καταλιπὼν, ἢ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν τοῦτο προσθείς. εἰ γὰρ καὶ τοῦτο δοίη, παντελῶς ὁ ἐλευθερούμενος ἀφείσθω καὶ τῶν πατρωνικῶν δικαίων, διότι τοῦτο αὐτὸς ἐπιστέλλει. ἐχέτωσαν μὲν οὖν ἅπαντα ταῦτα οἱ τῆς ἐλευθερίας ἀξιούμενοι· φυλαττέτωσαν μέντοι καὶ μετὰ τοῦτον ἡμῶν τὸν θεῖον διάταξιν, τοῖς εἰς τοιαύτην αὐτοὺς ἄγουσι τιμὴν, πᾶσαν αἰδῶ, καὶ τό γε καλούμενον obsequium, καὶ τὴν ἐκ τῶν νόμων ὀρθῶς εἰσενηνεγμένην reverentiam. καὶ μὴν καὶ ἀπεχέσθωσαν ἢ χειρῶν, ἢ ἐπιβουλῆς, ἢ τῶν ἄλλων ἐξ ὧν ἀπελεύθεροι, τοιοῦτόν τι πράττοντες, ἀναδύονται καὶ τοὺς περὶ τούτων γεγραμμένους ὑφίστανται νόμους, καὶ ἀποκαθίστανται τῇ προτέρᾳ τύχῃ. εἰ γὰρ μηδένα παντελῶς ἀχάριστον εἶναι περὶ τὸν δωρησάμενον συνεχωρήσαμεν, (κἂν εἰ τῶν εὐγενεστάτων εἴη) ἀλλὰ τὰς δωρεὰς ἀκύρους ἀπεφήναμεν ἐν τοῖς παρ' ἡμῶν ἤδη γραφεῖσι νόμοις, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν παρ' ἡμῶν καλουμένοις· πῶς ἂν ἀνασχοίμεθα τὸν ἐλευθερωτὴν τὸν ἐν ἴσῳ πατρὸς περὶ τὸν ἀπελεύθερον διακείμενον, παρ' αὐτοῦ τι παθεῖν πονηρόν; ἢ ὕβρεις τινὰς τραχείας καὶ ἀπρεπεῖς, ἢ πληγὰς, ἢ μεγάλην καὶ ἀφόρητον ὑπομεῖναι ζημίαν, ἀλλ' εἴπερ τούτων νομίμοις ἀποδείξεσιν ἐλέγξει παθὼν ὁ τὴν ἐλευθερίαν δοὺς ἢ καὶ οἱ τούτου παῖδες, μετὰ τοὺς εἰρημένους ἐλέγχους τὸν ἀπελεύθερον τῇ προτέρᾳ δουλείᾳ χρήσομεν· τὸ μὲν τῶν ὀνομάτων περιεργασίας καὶ τῆς διὰ ταῦτα ζημίας ἅπαντας ἀπαλλάττοντες, τὸ δίκαιον δὲ πανταχοῦ καὶ ἴσον, καὶ νομοθέτῃ πρέπον καὶ ἀρέσκον θεῷ, τῷ τε ἀπελευθέρῳ τῷ τε πάλαι δεσπότῃ φυλάξαντες.

§. α΄. Ὥστε ἔσονται μὲν καὶ ἀπελεύθεροι καὶ εὐγενεῖς, εἴ τε οἱ πάλαι ἐλευθερωθέντες, (ὥσπερ ῥητῶς αὐτοῖς τοῦτο πεφιλοτίμηται) εἴ τε οἱ μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον εἰς ἐλευθερίαν ἀφικνούμενοι ὡς εὐγενεῖς δὲ ἤδη γενόμενοι, βιώσονται, καὶ τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τοῖς ἐλευθερωταῖς ἀποδιδόντες. ὥστε μὴ πάλιν αὐτοὺς καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐγενείας ἐκπεσεῖν, ὡς ἀγνώμονας καὶ ἀχαρίστους ἐληλεγμένους, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων καταδεδικασμένους. ἔσονται γὰρ οὕτω διηνεκῶς ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς, εἰ τοῖς ἐλευθερωταῖς καὶ τοῖς τούτων παισὶν ἀσύγχυτόν τε καὶ ἐλευθέραν τὴν ἑαυτῶν αἰδῶ τε καὶ reverentiam καὶ εὐγνωμοσύνην φυλάξαιεν. ὧν δὴ τηρουμένων, οὐ μή ποτε εἰς τὴν ἔμπροσθεν καταπεσοῦνται τύχην.

ΚΕΦ. γ΄.

Εἰ τὴν ἀπελευθέραν ὁ πάτρων γυναῖκα ἀγαγέσθαι βουληθείη.

Εἰ δέ τις ἀπελευθέραν ἀγαγέσθαι βουληθείη, καὶ γνησίαν ποιήσασθαι γαμετὴν, ὁποιασοῦν ἀξίας ὤν, γαμικὰ συντιθέτω συμβόλαια, ταύτην γὰρ μόνην ἀπαιτοῦμεν, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν παρατήρησιν. καὶ ἔσονται καὶ οἱ προλαβόντες παῖδες καὶ οἱ μετὰ τὰ προικῷα τεχθέντες, ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς, καὶ γνήσιοι γαμετῇ τοῦ πατρὸς διάδοχοι· καὶ τῆς αἰτήσεως τῶν χρυσῶν δακτυλίων, καὶ τῶν δικαίων τῆς παλιγγενεσίας ἀπηλλαγμένοι, καὶ οὐδεμίαν παντελῶς ἔχοντες διαφορὰν πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν εὐγενῶν συνοικέσια. ἐλευθερίαν γὰρ τῆς μητρὸς καὶ πρός γε συμβόλαια γαμικὰ τὴν γονὴν ἐλευθέραν τε καὶ εὐγενῆ καὶ τῷ πατρὶ διάδοχον ἀποδείξει.

ΚΕΦ. δ΄.

Εἴ τις ἐκ θεραπαίνης ἑαυτοῦ σχῇ παῖδας.

Καὶ οὕτω τοῖς πράγμασι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὅλοι γινόμεθα, ὥστε, εἴ τινι καὶ δουλευούσης τῆς γυναικὸς, ἐξ αὐτῆς γένοιντο παῖδες. βουληθείη δὲ ἐκεῖνος ὕστερον τὴν γαμετὴν ἐλευθερῶσαι, καὶ προικῷα συντάξαι συμβόλαια, ἅμα τῇ τῶν προικῴων γραφῇ καὶ τοῖς παισὶν ἁρμόσει τό τε τῆς ἐλευθερίας ὁμοῦ καὶ τὸ τῆς γνησιότητος δίκαιον. οὐκ ἐπιζητούντων ἡμῶν ἰδιαζούσης ἐλευθερίας ἐπὶ τοῖς παισὶ γενέσθαι· ὥστε ἢ συνελευθερωθῆναι τῇ μητρί, ἢ καὶ μετ' αὐτὴν ἢ καὶ πρὸ αὐτῆς ἴσως τὴν ἐλευθερίαν λαβεῖν· ἀλλ' ἅμα τῇ γραφῇ τῶν γαμικῶν συμβολαίων, εὐθὺς αὐτοῖς καὶ τὴν ἐλευθερίαν χαριζόμεθα. τί γὰρ ἂν μεῖζον δείξειεν ὁ πατὴρ ἐλευθερίας τῶν παίδων σημεῖον, ἢ τὸ τὴν γαμετὴν ἀποφῆναι ἐλευθέραν ὁμοῦ καὶ γνησίαν τῇ τῶν γαμικῶν συμβολαίων γραφῇ; εἰ γὰρ στρατιώτης καταλιπὼν πρεσβεῖον τῶν οἰκείων τινὶ θεραπόντων, αὐτῇ τῇ δόσει τοῦ πρεσβείου, καὶ τὴν ἐλευθερίαν διδόναι δοκεῖ· πῶς οὐκ ἂν πολλῷ μᾶλλον ὁ πατὴρ, εἰ γράψειε συμβόλαιον γαμικὸν, ἕξει τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἐξ αὐτοῦ δὴ τούτου καὶ μόνου καὶ ἐλευθέρους καὶ γνησίους διαδόχους; οὐ γὰρ ἄν τις αὐτὸν εἰκότως βουληθῆναι τὴν μὲν τῶν παίδων μητέρα, γνησίαν εἶναι, καὶ τηλικοῦτον αὐτῇ χαρίσασθαι πάρεργον ἡδονῆς· τοὺς ἑαυτοῦ δὲ παῖδας, τοὺς ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως τεχθέντας, ἔτι καταλιμπάνειν δουλεύοντας. §. α΄. Ταῦτα ὁμοίως μὲν ὑπὲρ τῶν ἐλευθερωτῶν, ὁμοίως δὲ ὑπὲρ τῶν ἀπελευθέρων ἐνομοθετήσαμεν. εἰ γὰρ μὴ τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα τοῖς ἐλευθερωταῖς φυλάξομεν, ὀκνηροτέρους ἴσως τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὴν τῆς ἐλευθερίας φιλοτιμίαν ἀποτελέσομεν. ἡμῖν δὲ πᾶσαν σπουδὴν ἐνδέχεται περὶ τὸ τὰς ἐλευθερίας κρατεῖν τε καὶ ἰσχύειν, καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀνθεῖν τε καὶ αὐξάνεσθαι πολιτείᾳ. καὶ γὰρ δὴ ταύτης ἕνεκα τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἐπὶ Λιβύης καὶ ἐπὶ τῆς ἑσπέρας τηλικούτους ἠράμεθα πολέμους, ὑπέρ τε τῆς ὀρθῆς περὶ θεοῦ δόξης, ὑπέρ τε τῆς τῶν ὑπηκόων ἐλευθερίας.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ [illegible].

Ποιοῦμεν δὲ ξένον οὐδὲν, ἀλλὰ τοῖς ἴχνεσι τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἀκολουθοῦντες. ὥσπερ γὰρ Ἀντωνῖνος ὁ τῆς εὐσεβείας ἐπώνυμος (ἐξ οὗπερ καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ τῆς προσηγορίας ταύτης κατῆλθε) τὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας δίκαιον πρότερον παρ' ἑκάστου τῶν ὑπηκόων αἰτούμενον, καὶ οὕτως ἐκ τῶν καλουμένων peregrinos εἰς Ῥωμαϊκὴν εὐγένειαν ἄγων ἐκεῖνος, ἅπασιν ἐν κοινῷ τοῖς ὑπηκόοις δέδωκεν. καὶ ἄρα Θεοδόσιος ὁ νέος μετὰ Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν, τὸν

Cap. I.[1]

De jure annulorum aureorum omnibus libertis generaliter concesso.

Propterea [2] sancimus, si quis manumittens servum aut ancillam suam, *cives* [3] *denunciaverit Romanos*, (neque [4] enim aliter licet) sciat ex hac lege, quia qui libertatem acceperit, habebit subsequens mox, & aureorum annulorum & regenerationis [5] jus, & non jam ex necessitate hoc à principibus [6] postulabit: neque indigebit omnino ulla scrupulositate: sed libertatis virtute hæc omnia subsequentur: hac nostra lege ex præsenti die inchoante. Non enim aliquid horum quæ prius facta sunt, perscrutamur. Firmamus igitur omnia præcedentia: ut valeant secundum eos, per quos facta sunt modos: sed hæc quidem sic habere sancimus.

Cap. II.

De reverentia & obsequio patronis à libertis præstandis, &c.

Illud vero adjicimus, ut nihil neque post hanc legem nostram lædantur patronatus jura, illa vero quæ nos sancimus, in quibuscunque omnino hæc personis servabimus, nisi [7] tamen etiam ab his libertum qui libertatem donavit, absolverit, aut per fideicommissum hoc relinquens, aut in ipsa libertate hoc adjiciens, nam si hoc ille dederit, omnino qui manumittitur, absolvetur etiam à patronatus jure, eo quod ille hoc expresserit. Habeant itaque hæc omnia qui libertatem meruerunt: veruntamen servent etiam post hanc nostram constitutionem eis qui ad talem eos perduxerunt honorem [8], omnem reverentiam, & hoc quod vocatur obsequium & reverentiam recte legibus introductam: quinetiam abstineant aut manibus [9], aut insidiis, aut aliis ex quibus liberti tale aliquid agentes rursus, & servitutem sustinent secundum de his scriptas leges, & restituuntur priori conditioni. Nam [10] si nullum penitus ingratum [11] esse circa donatorem permisimus, licet fuerit bene [12] natus, sed donationes infirmas pronunciavimus in iis, quæ dudum à nobis scriptæ sunt legibus, & in iis quæ à nobis quotidie præcipiuntur: quomodo patiemur manumissorem, qui æqualis patri [13] circa libertum factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut injurias forsitan asperas & indecentes, seu plagas, aut maxime intolerabilia sustinere dispendia: Sed si quid horum legitimis probationibus convicerit passum se, qui libertatem dedit, vel ejus filios: post prædictas probationes libertum in priori restituimus habitu: nominum quidem perscrutatione, & propter hoc dispendiis, omnes eripientes, justitiam autem ubique & æquitatem: & quod legislatorem decet, & quod placet Deo & liberto, & dudum domino conservantes. §. 1. Quapropter sint quidem & liberti & ingenui, sive ii qui dudum manumissi sunt, & evidenter eis hoc largitum est: sive illi qui post hanc legem nostram ad ingenuitatem venientes, tanquam bene [14] nati jam facti vivant, & debitum honorem manumissoribus reddant: ut non denuo & libertate & benenatione [15] cadant, tanquam indevoti ingratique convicti, & à lege damnati. Erunt namque ita perpetue liberi & ingenui, si manumissoribus eorumque filiis [16] inconfusam & liberam suam venerationem & reverentiam devotionemque servaverint: quibus videlicet conservatis nunquam ad priorem relabentur fortunam.

Cap. III.[17]

Si libertam suam patronus uxorem habere maluerit.

Si [18] quis autem libertam ducere voluerit, aut legitimam facere conjugem, cujuslibet [19] dignitatis existens, nuptialia conficiat documenta, (hanc enim solam post manumissionem observationem adjicimus) & sint etiam præcedentes filii, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris successores, & à postulatione annulorum aureorum & pristinorum natalium liberati [20], nullamque penitus habentes differentiam ad cætera ingenuorum matrimonia. Libertas enim matris insuper & documentum nuptiale, sobolem liberam & ingenuam & patri succedentem demonstrabunt.

Cap. IV.[21]

Si quis ex ancilla sua liberos habuerit.

Et ita rebus & veritate toti efficimur, ut si [22] cui etiam ex serviente muliere procreentur filii, & voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotalia conficere documenta: mox cum ipsa dotis inscriptione & filiis competet libertatis simul & suorum [23] jus: non requirentibus nobis specialem libertatem in filiis fieri, & simul manumitti cum matre aut postea vel ante eam forte libertatem accipere: sed conscriptione sola nuptialium documentorum mox eis etiam libertatem donamus. Quod enim majus utique ostensurus est pater libertatis filiorum indicium [24], quam uxorem ostendere, liberamque simul & legitimam nuptialium documentorum conscriptione? Si [25] enim miles [26] relinquens legatum alicui suorum servorum, ipsa donatione legati & libertatem dare videatur: quomodo non multo magis pater si documentum nuptiale conscripserit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores! Neque enim quilibet eum putaturus erit voluisse filiorum quidem matrem, legitimam esse, & hoc tam magnum ei donasse opus [27] libidinis, proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere servituros. §. 1. Hoc similiter quidem pro manumissoribus, similiter autem & pro manumissis sancimus. Nam si ea quæ in præcedentibus dicta sunt, manumissoribus non servamus: segniores forsan homines circa libertatis largitatem efficiemus. Nobis autem omne extat studium subsistere libertates atque valere, & in nostra florere & augeri republica: etenim hujus causæ desiderio & in Libya & in Hesperia [28] tanta suscepimus bella, pro recta scilicet ad Deum religione, & pro subjectorum pariter libertate.

Cap. V.[29]

Ratio constitutionis.

Facimus autem novum nihil, sed egregios ante nos imperatores sequimur. Sicut enim Antoninus [30] Pius cognominatus (ex quo etiam ad nos appellatio hæc pervenit) jus [31] Romanæ civitatis prius ab unoquoque subjectorum petitus [32] & taliter ex iis, qui vocantur peregrini [33], ad Romanam ingenuitatem deducens, hoc ille omnibus in commune subjectis donavit, & Theodosius [34] Junior post Constantinum

1 Jul. num. 262.
2 Hinc sumpta est Authent. *sed hodie, C. de jur. aureor.*
3 Qui à domino manumissus est ea formula, *ut civis Romanus fiat*, ingenui jus habet.
4 Quotquot enim manumittuntur, cives fiunt Romani. Hinc colligas, privato cuique licere per obliquum civem Romanum facere, & jus civitatis Romanæ conferre. Manumittens enim manumisso jus civitatis confert, lege videlicet id permittente.
5 Παλιγγενεσίας, id est, natalium, non erit ut libertinus, erit ut ingenuus, *Nov.* 18. *cap.* 11.
6 Natalium restitutio olim à solo principe dabatur. *l. 3. ff. de natalibus restituendis.*
7 Servus ingenuus factus à domino, omnibus ingenuus est, at non manumissori, nisi jus patroni nominatim remissum ei fuerit. *arg. penult. §. ult. C. de bon. lib.* Potest enim manumissor patronatus prærogativæ, vel cum manumittit, vel testamento renunciare. *Julian. const.* 751. *num.* 261. Jus patronatus remittitur, at non obsequium & honor. *d. eod.*
8 Jure patronatus remisso, obsequium remissum non intelligitur.
9 Nota quibus modis manumissi recidant in servitutem, vid. *l. ult. in fin. C. de bon. liber. l. 2. C. de libert.*
10 Argumentum à pecuniariis donationibus ad donationem libertatis observa. Illæ propter ingratitudinem ut possunt revocari: ita & hæc potest.
11 Donatio revocari, potest ob ingratitudinem. *vid. l. ult. C. de revoc. don.*
12 Καθ' ἑκάστην ἡμέραν. *Scr.*
13 Manumissor manumisso patris loco est.
14 Ὡς εὐγενεῖς.
15 Εὐγενείας.
16 *l. 5. C. de obseq. l. 3. C. de liber.*
17 Adde *Julian. num.* 261.
18 Hinc sumpta est Authentica, *Sed novo jure, C. de nupt.* & Authent. *Nova. C. de jure aureor.*
19 Olim dignitatum præcipuarum patroni non poterant suas libertas ducere, & ita abrogatur *l. 5. ff. de senatoribus. l. 16. 23. cap. 44. ff. de ritu, l. 7. in fin. C. de incest. Novell.* 12. *cap.* 10.
20 Olim non erant liberati. *Novell.* 18. *cap.* 11.
21 *Jul. num.* 263.
22 *l. 3. C. comm. de success.*
23 [illegible], id est, suitatis.
24 Non præsumitur pater velle ancillam suam liberam facere, filios vero ex ea susceptos relinquere in servitute.
25 Argumentum à milite aliquid servis legante, ad eum qui suorum naturalium liberorum matrem uxorem ducit, observa.

26 Aliud in pagano. *l. 29. ff. de probat. l. 2. Cod. de necessar. serv. hered.* 27 Κὰ τελευτῶν αὐτῇ χαρίζεσθαι πάρεργον ἡδονῆς. *Scring.* ob nihili voluptatem tanto donare munere. *Hal.* & tantum illi voluptatis auctarium largiri. *Agylæus.* alii πάρεργον accessionem vocant. 28 Id est, Italia. 29 *Jul. num.* 264. 30 *l. 17. ff. de statu.* 31 Ab Antonino Pio omnibus ingenuis qui in orbe Romano, concessum est τὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας: à Theodosio τὸ τῶν παίδων δίκαιον: à Justiniano hic, τὸ τῆς παλιγγενεσίας τῶν χρυσῶν δακτυλίων. Ita effectum est tandem ut sine specialis impetrationis necessitate, cives omnes facti fuerint omnes jus liberorum habuerint: omnes liberti, jus aureorum annulorum & natalium fuerint adsecuti. Sic solent plerumque boni principes alii alios, in subditis æquo jure regendis & beneficio afficiendis, superare. 32 Pretium ἐδέησαν. 33 Omnes ingenui Quirites facti ab Antonino. Rutilius Numatianus, Fecisti patriam diversis gentibus unam. Profuit injustis, te dominante, capi. Dumque offers victis proprii consortia juris, Urbem fecisti, quæ prius orbis erat. 34 *l. 1. Cod. jure liberorum.*

num maximum sanctissimæ hujus civitatis conditorem, filiorum [1] prius jus petitum [2] in commune dedit [3] subjectis: sic etiam nos hoc videlicet regenerationis [4] & aureorum annulorum jus, unicuique petentium datum, & damni & scrupulositatis præbens occasionem, & manumissorum indigens auctoritate: omnibus similiter subjectis ex hac lege damus. restituimus enim naturæ, ingenuitate dignos, non per singulos de cætero [5], sed omnes deinceps qui libertatem à dominis meruerint: ut hanc magnam quandam & generalem largitatem nostris subjectis adjiciamus.

Epilogus.

†. Quæ igitur pro indulgentia subjectorum nostræ placuerunt clementiæ per hanc legem, hæc tua celsitudo cognoscens, nostris subjectis faciat manifesta per programmata propria & hic, & in provinciis: ut discant quia nostrorum subjectorum per omnia curam habemus, ea quæ pro utilitate eorum sunt, sancientes. Valebit [6] autem hæc lex in subsequentibus omnibus & eis, qui postea emerserint casibus: quod enim recessit, non perscrutamur. Datum XV. Kal. Febr. CP. Imper. DN. Justin. PP. A. Anno XV. [7] Arione [8] V.C. Cons.

Tit. VIII.

APUD QUOS OPORTEAT CAUSAS [9] DICERE MONACHOS ET ASCETRIAS [10].

Novella Constit. LXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Menna archiepiscopo Constantinopolitano, & universali patriarchæ.

PRÆFATIO.

REm cognoscentes non rectam fieri in hac regia civitate, communi lege existimavimus hoc mederi: inchoantes quidem ab hac felicissima civitate: in omnia vero loca ea quæ subjecta sunt distendentes. Quidam enim volentes corrumpere orthodoxæ fidei honestatem, si quidem litem habuerint, quasi cum monachis aut ascetriis, civiles judices interpellant: at illi mittunt executores, præsumentes accedere intra loca sancta, & monachos trahere, atque monastrias vel ascetrias inquietare, forsan etiam eas quæ non videntur: & hinc injuriam & confusionem non parvam adorabilibus fieri locis.

Cap. I.

Si quis in jus vocare monachum vel sanctimonialem conatus sit [11].

PRopterea [12] igitur sancimus, si quis quamcumque habuerit causam cum aliquibus venerabilibus sanctimonialibus, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in monasteriis consistentibus, Deo amabilem civitatis illius episcopum [13] interpellet: ille vero mittat, & cum omni honestate quæ sunt de personarum præsentia disponat: sive oportet per [14] abbates [15], sive per responsales [16], sive per alios quoslibet hoc fieri. ipsi vero cum omni veneratione sacerdotali causam examinent & judicent, & civiles non sint penitus eis judices, neque confundant eorum honestatem cum idonei sint Deo amabiles singularum civitatum episcopi, & quæ de lite sunt, & de cautela judiciorum disponere & judicare honeste atque sacerdotaliter [17], & secundum leges nostras [18], & sacratissimas regulas [19]. Sic enim & qui aliquam rationem habere putantur, merebuntur Justitiam, & honestas sacratorum [20] inviolata integraque servabitur.

Cap. II.

Cura [21] *& custodia constitutionis, & ut lites monachorum citius dirimantur.*

COmmunis igitur sit lex, habeatque custodiam & à gloriosissimis præfectis, qui per cunctas existunt diœceses [22], & Illyrici dicimus, & Libyæ, Italiæque [23], & Occidentis totius, & à gloriosissimis præfectis utriusque Romæ, & magnificentissimo prætore populorum [24] & judicibus [25] gentium, eorumque officiis: & nulla ejus fiat omnino corruptio, sed integra ad honorem reverendissimorum monachorum custodiatur. Hæc autem etiam tua celsitudo cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicissima civitate, & [26] ejus confiniis. utatur autem ad Deo amabiles civitatum metropolitanos (quorum ipse suscepisti [27] ordinationem) proponens propriis literis hanc nostram sacram legem. Verum illi sub [28] se constitutis episcopis hæc nuntient, ut ex paucis literis una continuatio legis ad omnem perveniat ditionem. Sed etiam *accelerari lites sancimus monachis illatas*, ut non mens eorum occupetur [29] circa litis solicitudinem: sed velociter liberati, sacris [30] operibus obsecundent.

Cap. III.

De [31] *temeratoribus hujus constitutionis.*

SCiant igitur qui præter hæc aliquid egerint: si quidem judex sit qui talem proferre sententiam præsumpserit, quia ab administratione repelletur tanquam divinitati contumeliam faciens, & pœna X. librarum auri una cum officio suo multabitur, sacratissimo nostro danda ærario: executores [32] autem præsumentes offerre omnino admonitionem, ab ipsis Deo amabilibus episcopis prohibeantur, & retrudantur in locis quæ decaneta [33] nuncupantur, pœnas competentes passuri: exactionem nullam de cætero agere permittendi.

Epilogus.

†. Hac [34] valente lege si quis cum aliquo reverendissimorum monachorum aut virginum aut mulierum omnino sacrarum & in venerabilibus monasteriis habitantium habuerit causam. De clericis etenim & ordine conventionis eorum jam leges conscripsimus, quas valere & firmas esse omni volumus modo. Scriptum exemplar viro clarissimo Joanni præfecto sacrorum Orientis prætorio, iterum exconsuli ordinario, & patricio. Scriptum exemplar Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum. Scriptum exemplar Longino gloriosissimo præfecto urbis. Dat. VI. Id. Mart. CP. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XV. [35] Arione V. C. Cons.

τὸν ἱερὸν ταύτης πόλεως οἰκιστήν, τὸ τῶν παίδων δίκαιον πρότερον αἰτηθὲν ἐν κοινῷ δέδωκε τοῖς ὑπηκόοις· οὕτω καὶ ἡμεῖς τοῦτο δὴ τὸ τῆς παλιγγενεσίας καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων ἑκάστῳ τῶν αἰτούντων διδόμενον, καὶ ζημίας παρεχόμενον ἀφορμὴν καὶ πολυπραγμοσύνης, καὶ τῆς παρὰ τῶν ἠλευθερωκότων δεόμενον αὐθεντίας, ἅπασιν ὁμοίως τοῖς ὑπηκόοις αὐτόθεν δίδομεν. ἀποκαθίσταμεν γὰρ τῇ φύσει τοὺς τῆς εὐγενείας ἀξίους, οὐ καθ' ἕνα τὸ λοιπόν, ἀλλὰ πάντας ἐφεξῆς τοὺς ἐλευθερίας παρὰ τῶν κεκτημένων ἀξιουμένους· ἵνα καὶ ταύτην μεγάλην τινὰ καὶ γενικὴν φιλοτιμίαν τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις προσθείημεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὅσα τοίνυν ὑπὲρ τῆς τῶν ὑπηκόων φιλανθρωπίας παρέστη τῷ ἡμετέρῳ κράτει κατὰ τόνδε τὸν νόμον, ταῦτα ἡ σὴ ὑπεροχὴ μαθοῦσα, τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν δῆλα ποιησάτω διὰ προγραμμάτων οἰκείων, ἐνταῦθά τε καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὥστε μαθεῖν ὅτι τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐφ' ἑκάστης κηδόμεθα, τὰ πρὸς λυσιτέλειαν αὐτῶν νομοθετοῦντες. κρατήσει δὲ ὁ νόμος ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἅπασι καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀνακύψασι πράγμασι· τὰ γὰρ φθάσαντα οὐ περιεργαζόμεθα. Dat. XV. Kal. Febr. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. XV. Arione V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Παρὰ τίσι χρὴ δικάζεσθαι μοναχοὺς καὶ ἀσκητρίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οθ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡᾶγμα μαθόντες ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως οὐκ ὀρθῶς γινόμενον, ᾠήθημεν κοινῷ νόμῳ τοῦτο θεραπεῦσαι· ἀρξάμενοι μὲν ἀπὸ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, εἰς ἅπασαν δὲ αὐτὸν τὴν ὑπήκοον ἐκτείνοντες. τινὲς γὰρ τὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως σεμνότητα βουλόμενοι διαφθείρειν, εἴ ποτε δίκην ἔχοιεν δῆθεν ἢ πρὸς μοναχοὺς ἢ πρὸς ἀσκητρίας, προσίασι τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσιν· οἱ δὲ ἐκπέμπουσι πραίκτορας, ἀξιοῦντας ἔνδον τε χωρεῖν τῶν ἱερῶν τόπων, καὶ μοναχοὺς ἐξέλκειν, καὶ μονατρίας, ἤτοι ἀσκητρίας, ἐνοχλεῖν, ἴσως καὶ ἀθεάτους οὔσας. κἀντεῦθεν ὕβριν τε καὶ σύγχυσιν οὐ μικρὰν τοῖς προσκυνητοῖς γίνεσθαι τόποις.

ΚΕΦ. α'.

Ἐάν τις εἰς τὴν δίκην καλέσῃ τὸν μοναχὸν ἢ τὴν παρθένον ἐπιχειρῶν.

ΔΙὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, εἴ τις οἱανοῦν ἔχοι δίκην πρός τινας τῶν εὐλαβεστάτων ἀσκητῶν, ἢ τῶν ἱερωμένων παρθένων, ἢ γυναικῶν ἐν μοναστηρίοις ὅλως οὐσῶν, τὸν θεοφιλέστατον τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπίσκοπον προσιέναι· τὸν δὲ πέμπειν, καὶ μετὰ πάσης σεμνότητός τε καὶ εὐσχημοσύνης τὰ περὶ τὴν τῶν προσώπων παρουσίαν διατιθέναι, εἴτε δέοι διὰ τῶν ἡγουμένων, εἴτε διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων, εἴτε δι' ἑτέρων τινῶν παραγίνεσθαι. αὐτὸν δὲ μετὰ τῆς ἱερατικῆς σεμνότητος τὸ πρᾶγμα ἐξετάζειν καὶ κρίνειν, καὶ πολιτικοὺς μὴ εἶναι παντελῶς αὐτοῖς δικαστάς, μηδὲ καταισχύνειν τὴν αὐτῶν σεμνότητα. ἱκανῶν ὄντων τῶν θεοφιλεστάτων ἑκάστης πόλεως ἐπισκόπων καὶ τὰ περὶ τῆς δίκης καὶ τὰ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν δικῶν διατυποῦν, καὶ κρίνειν αὐτοὺς σεμνῶς τε καὶ ἱερατικῶς, κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἡμετέρους, καὶ τοὺς θείους κανόνας. οὕτω γὰρ καὶ οἱ τινὰ λόγον ἔχειν οἰόμενοι τεύξονται τοῦ δικαίου, καὶ ἡ σεμνότης τῶν ἱερῶν ἄθικτός τε καὶ ἀκέραιος φυλαχθήσεται.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῆς κατασχέσεως φυλακῆς, καὶ ἵνα αἱ τῶν μοναχῶν δίκαι ταχέως γίνωνται.

ΚΟινὸς τοίνυν ὁ νόμος ἔστω, καὶ ἐχέτω τὴν φυλακὴν παρά τε τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων τῶν ἐν ἁπάσαις οὖσι ταῖς διοικήσεσι, τοῦ τε Ἰλλυρικοῦ φαμὲν καὶ Λιβύης, Ἰταλίας τε καὶ τῆς δύσεως ὅλης, τῶν τε ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τοῦτο μεγαλοπρεπεστάτου πραίτωρος τῶν δήμων, καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν αὐτῶν τάξεων· ὥστε μηδεμίαν αὐτοῦ γίνεσθαι παντελῶς παραφθοράν, ἀλλὰ ἀκέραιον αὐτὸν πρὸς τιμὴν τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν φυλάττεσθαι. Ταῦτα δὲ καὶ ἡ σὴ μεγαλειότης μαθοῦσα, αὐτή τε παραφυλαξάτω ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς προαστείων, χρησάσθω τε γράμμασι πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς τῶν πόλεων μητροπολίτας, ὧν αὐτὴ ἀνεδέξω τὴν χειροτονίαν, προτιθεῖσα τῶν οἰκείων γραμμάτων τόνδε ἡμῶν τὸν θεῖον νόμον. οἱ δὲ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόποις ταῦτα μηνυέτωσαν· ὥστε ἐξ ὀλίγων τούτων τῶν χαραγμάτων μίαν συνέχειαν τὸν νόμον ἐφ' ἅπασαν προσελθεῖν τὴν ὑπήκοον. Ἀλλὰ καὶ ἐπιταχύνεσθαι τὰς δίκας θεσπίζομεν, τὰς μοναχοῖς ἐπαγομένας, ὥς γε μὴ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀπασχολεῖσθαι περὶ τὰς τῆς δίκης φροντίδας, ἀλλὰ θᾶττον ἀπαλλαχθέντας, τῶν θειοτέρων ἔργων ἀντέχεσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν τῆς αὐτῆς διατάξεως παραβατῶν.

ΙΣτω τοίνυν ὁ παρὰ ταῦτα τι πράττων, εἰ μὲν ἄρχων εἴη ὁ τοιαύτην ἐνεγκεῖν ψῆφον θαρρήσας, ὡς τῆς τε ἀρχῆς ἀπελαθήσεται, οἷα εἰς τὸ θεῖον ἐξυβρίσας, ποινῇ τε decem librarum auri ἅμα τῇ αὐτοῦ τάξει ζημιωθήσεται, τῷ ἱερωτάτῳ ἡμῶν ἀποδοθησομένῃ ταμιείῳ. εἰ δέ γε πράκτορες οἱ τολμήσοντες προσαγαγεῖν ὅλως ὑπόμνησιν, ὑπ' αὐτῶν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων κωλυέσθωσαν, καὶ καθειργέσθωσαν ἐν τοῖς καλουμένοις δεκανικοῖς, ποινὰς τὰς προσηκούσας ὑφέξοντες, καὶ εἴσπραξιν μηδεμίαν τὸ λοιπὸν προσπραγματεύεσθαι συγχωρούμενοι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τούτου κρατοῦντος τοῦ νόμου, εἴ τις πρός τινα τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν, ἢ παρθένων, ἢ γυναικῶν ὅλως ἱερωμένων, καὶ ἐν σεβασμίοις μοναστηρίοις οἰκούντων, ἔχοι. περὶ γὰρ δὴ κληρικῶν καὶ τῆς τάξεως τῆς συναγωγῆς τῆς αὐτῶν ἤδη νόμους ἐγράψαμεν, οὓς κρατεῖν καὶ κυρίους εἶναι κατὰ πάντα βουλόμεθα τρόπον. Dat. VI. Idus Martii, *Constantinop.* Imp. DN. Justin. Aug. Ann. XV. Arione V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

---

1 Id est, liberorum.
2 Id est, peti solium.
3 Theodosius Junior omnibus ingenuis jus trium liberorum dedit. vid. *l. 1 Cod. de jure liberorum.*
4 Omnibus ingenuis jus Quiritium ab Antonino & sed. liberorum à Theodosio: omnibus manumissis jus ingenuitatis, seu natalium & aureorum annulorum à Justiniano datum est. *ut hic.*
5 Ut olim fiebat. *l. 1. Cod. de jure aureor. annul.*
6 De potestate hujus constitutionis in tempore. *Jul. num.* 265.
7 XIII. vid. *Cujac. 4. obs.* 28. & ita anno 539.
8 Apione. *Cujac. ibid.* error nasci potuit ex litera R Latina, quæ Græcis est P, id est, p. adde quæ scripsi ad *l. 6. C. de off. rector. provinc.*
9 De monachis legislatoribus. *Index Reginæ.*
10 Sanctimoniales. *Jul. Const.* 73.
11 *Jul. num.* 266.
12 Hinc sumpta est Authentica, *Cassa* 33. *C. de sacros. eccles.*
13 Forum monachi, episcopale, *ut hic*: olim præsidis vel præfecti prætorio, & ita abrogatur lex 33. *C. de episcop.*
14 Monachus ab aliquo conventus, respondere potest per abbatem, vel per actorem, vel per syndicum communem, qui & Apocrisiarius.
15 Ἡγουμένων. *Scrimg. Julian. hic.*
16 Ἀποκρισιαρίων. *Scr. Jul.* iidem responsarii *Nov.* 123. *cap.* 25. *Novell.* 133. *cap.* 5.
17 Ἱερατικῶς. *Scrimg.*
18 Episcopi judicare debent secundum leges imperatoris & sacros canones.
19 Κατὰ θείους κανόνας. *Scrimger. Julian.*
20 Ἱερῶν. *Scrimg.*
21 Ut hæc constitutio ad curam magistratuum & episcoporum pertineat. *Julianus num.* 267.
22 Diœceses episcopales ad instar diœceseon imperialium institutas fuisse verisimile est: adde *Novell.* 11.
23 Præfectus prætorio Italiæ, ut & totius Orientis fuit sub Justiniano. adde *Novell. 69. in fin.*
24 Legendum δήμων, *ut Novell.* 13. Prætor populi, Præfectus olim vigilum.
25 Τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν. *Scrimg.* provinciarum præsides vertit Julian. *hic.*
26 Urbis & ejus confinium cura ad Archiepiscopum pertinet.
27 Metropolitani ordinantur ab archiepiscopo.
28 Episcopi subsunt metropolitanis.
29 Monacho litigare indecorum.
30 Monachorum exercitia, vocare orationi, precibus, lectioni sacrorum librorum, & quibusdam artificiis manuariis, *Novell.* 133. *cap.* 6. vid. Hieronymum, tractatu de opere monachorum: Facito, inquit, aliquid operis ut semper te diabolus inveniat occupatum, &c. locus est lectu dignissimus. Vide de consecratione *distinct. 5. c. nunquam.* 31 *Jul. num.* 268. 32 Pœna executoris diem dicenti monacho apud laicum judicem. 33 Δεκανικοῖς, *Scring.* decanicis. *Jul. hic:* decaneta, *ut hic* decanica. *Jul.* decanonica. *l. 30. Cod. Theod. 16. tit. 5.* diaconica. vid. *l. 3. C. de hæreticis.* Cancelli *Balsamo ad Photium* 9. *cap.* 1. secretaria *act. 1. Concil. Chalcedonens.* quæ & aliis … , & … genus aliquod carceris vel custodiarum fuisse puto: adde *Julianum hic*: unde & interpretes Græci, … , in decanicis ecclesiarum recludantur. Decanicis non absimilia loca existimo, quæ Galli vocant, *le Chapitre*: & hic quoque executores dicuntur recludi in decanicis competentes pœnas luituri. possis hinc etiam colligere, Monasteriis fuisse hoc casu jus prehendendi, recludendi, adde & coërcendi, addatur decanicis monasteriorum illud de decade Spartanorum, quo loci damnatos solebant strangulare. *Plutarch. in Agide.* 34 Quorum hæc constitutio interest. Ita conceptus est hujus epilogi titulus apud *Julianum num.* 269.
35 Lege XIII. ut F. *Novell.* 1. anno 539.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Περὶ τάξεως κυαισίτωρος, καὶ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀντιγραφέων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἀεὶ μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας πᾶσαν ποιούμεθα πρόνοιαν [illegible]

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν εἰς Κωνσταντίνου πόλιν ἐλθόντων.

Ταῦτα ἡμᾶς εἰς τὸν παρόντα νόμον ἰδεῖν παρεσκεύασε [illegible]

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν γεωργῶν.

Εἰ δέ τινες εἶεν γεωργοὶ [illegible]

ΚΕΦ. γ'.

Εἰ δὲ μὴ γεωργικὸν εἴη τὸ ἐπιδημοῦν [illegible]

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ δὲ βίου προφάσει τινὲς ἢ δίκας αἰτίαν οὐκ ἔχοντες [illegible]

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ πτωχῶν ἐρρωμένων.

Εἰ δὲ αὐτόχθονες εἶεν [illegible]

TIT. IX.

DE[1] QUÆSTORE[2].

NOVELLA CONSTIT. LXXX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SEmper cum Dei auxilio omnem facimus providentiam, ut subjecti sub ejus clementia traditi nobis illæsi serventur. Itaque & leges ponimus omnem eis curantes justitiam: & quod paulatim labitur, reparare festinavimus: insuper etiam administrationes invenimus, quæ castigantes quod inhonoratum est, mediocria faciunt delicta, quale videlicet aliquid *Prætore*[4] *populi* in hac felicissima magna urbe, utilissimo ex ipso rerum experimento omnibus regiam hanc civitatem nostram habitantibus approbatum. Ex hoc igitur experimento & aliud quiddam medela egens moliri & adinvenire, legi & cingulo justum existimavimus. Invenimus enim quia paulatim provinciæ quidem suis habitatoribus spoliantur: magna vero hæc civitas nostra populosa est turbis diversorum hominum, & maxime agricolarum suas civitates & culturas relinquentium.

CAP. I.

De his qui Constantinopolim veniunt.

HÆc ad præsentem legem nos respicere procuraverunt, & ad cingulum[5] quod nunc à nobis pene novatum est: cui non piget nos de publico & annonas dare, & sufficiens etiam officium construere, & ex negligentia ejus periculum relevare. Cingulo etenim & hoc accipienti, quæstoris imponimus nomen. sic enim & in initio, cum invenientes, (dicimus autem priscis temporibus) *Ereunadas*[6], vocabant inquisitores ad hoc venientes officium. Volumus autem cingulum habentes hoc, respicientes ad Deum, nostrumque timorem, & legem, requirere ad magnam hanc civitatem venientes, ex quacunque provincia sint, viros, sive mulieres, aut clericos, seu monachos, vel monachas, sive externarum civitatum advocatos[7], aut alterius cujuscunque fortunæ vel dignitatis existant, & perscrutari[8] qui sint, aut unde venerint, & qua occasione, & si quidem agricolæ[9] sint, intendere quibus nostrorum judicum horum competunt lites, & his imminere, velociterque eos eripere difficultatibus propter quas huc venerunt, & festinanter, unde venerunt, eos remittere, competentia fruentes.

CAP. II.

De agricolis.

SI vero aliqui sint agricolæ constituti[10] sub dominis, & egentes[11] eis ad hanc venerunt regiam civitatem: præparare[12] possessores, citius eas discernere pro quibus venerunt causas, & remittere merentes mox quæ justa sunt. Si vero forsitan ad[13] refultationem possessorum venerunt, & adversus eos dicant causas: si quidem multitudo sit, plures quidem remittere continuo ad provinciam, duobus aut tribus relictis, qui secundum[14] colitigantium schema litem exerceant: & ita eum imminere litis auditori[15], & procurare citius incidi negotia, ut non longitudo eis fiat temporis, & maxime agricolis: quorum[16] & hic præsentia superflua, & agriculturæ vacatio damnum & ipsis & possessoribus facit.

CAP. III.

SI[17] vero neque agricolarum sit adveniens multitudo, sed quidam forsitan alii, aut etiam litigaturi adversus alios & hic tardent, non quiescere, sed cum omni instantia judices urgere cum festinatione eos contentionibus absolvere, & litibus liberatos remittere in suas civitates & provincias habitare. Si[18] vero forsan cum institerint auditores[19] litis, aut agricolarum domini[20], qui à nobis sunt judices statuti, ut litigantes aut observantes liberent, ipsi adhuc differant, & non citius eos à litis observatione liberaverint, tunc ipsum qui à nobis in hoc cingulo constitutus est, deducere ad se litigantes, aut agentes aliquo jure à possessoribus, proinde non merentes examinare, & citius disponere, pro quibus illi huic magnæ observant civitati, ad suas remittere patrias, aut omnino ex quibus venerunt locis omnibus perempto ad hoc privilegio, & fori præscriptione.

CAP. IV.

SI vero vitæ occasionem aliqui aut lites non habentes, in hac sunt nostra civitate, ut propter[21] victum, aut eo quod hic ad eorum desideria non sufficiat, jam etiam peccent, corporum eorum statum, qualis quis est inspicere: & si quidem valeant eis corpora, potentes autem sufficere ad laborem sunt: si quidem servilia fuerint, cognoscere quorum sunt, & hos etiam invitos possessoribus[22] transmittere. Si vero liberi fortuna & ex aliquibus civitatibus aut provinciis orti, hos transmittere ad provincias ex quibus orti sunt.

CAP. V.

De mendicantibus validis.

SI vero hujus[23] terræ fuerint, & corporibus quidem validis utantur, vitæ autem eis decens non est occasio: hos non frustra esse *terræ*[24] *onus* permittere, sed tradere citius eos operum publicorum attinet artificibus, ad ministerium, & præpositis[25] panificantium stationum, & hortos operantibus[26], aliisque diversis artibus, aut operibus, in quibus valent simul quidem laborare: simul autem ali: & segnem[27] ita ad meliorem mutare vitam. §. 1. Si vero aliqui noluerint observire operibus quibus traditi sunt, hos sectari[28] hac regia civitate: parcentes enim eis, hoc sancimus: ut non segnitie eos ad[29] illicitos actus impellente, leges eos abripiant ad pœnas[30], nostris[31] tradentes judicibus. Læsos

1 Adde hanc Novellæ tit. Codicis 25. lib. 11. de mendicantibus validis.

2 De officio quæstoris *Jul. const.* 74. [illegible] id est, de cohorte quæstoris ejusque adjutoribus & receptoribus, [illegible] scribis, contrascriptoribus, ut in hac inscriptione antiqua, Servatus Cæs. XI. Fur. contrascriptori rationis summi chorographi vide *Cujac.* 20. *observation.* 33. Galli *Controlleur.*

3 Quæstor de quo hic agitur, non palatii, de quo *Novell.* 35. vel exercitus, de quo *Novell.* 41. & 50. sed destinatus ad coercendos homines otiosos, peregrinos, vagantes cujuscunque conditionis, etiam ecclesiasticæ, fuerint. Ideoque huc referri potest titulus de mendicantibus validis 11. tit. 25. adde *Petrum Gregor.* 39. *syntag.* 6. ubi tractat, de Otii crimine. Huic quæstori similes prope sunt, quos Galli vocant *Prevosts des mareschaux*, de quibus vide *Papon.* 4. *Arrest.* 12. & 2. *Notar.* 1. c. *des Prevosts des mareschaux.* Harm. *l.* 6. *tit. de dignitat.* §. 4. hunc quæstorem [illegible] appellari, hoc est, inquisitorem refert, quod ob eam rem constitutus sit, ut in [illegible], in regia, vel regia civitate pauperes inquirat, & scrutetur, & juniores ac valentes corpore, mancipibus & olitoribus & aliis id genus artificibus tradat, imbecilles ac senes fovet, iniuria affectis jus reddi procuret, & iis qui auxilio egent, operam suam accommodet, & peregrinos in sua loca remittat.

4 De quibus dictum est *Nov.* 13.

5 Ἀρχὴν appellant Græci: Julianus *const.* 74. c. 270. magistratum.

6 Ereunadæ, inquisitores, quæsitores.

7 [illegible] Scholasticos aliarum civitatum vocat *Jul. d. loco.*

8 Quodnam munus sit hujus quæstoris.

9 Coloni, *Julian.*

10 Hoc est qui ad privatos dominos suos pertinent. *Jul.* [illegible] Græci hic.

11 Hoc est, ut supplicent dominis. *Julian.*

12 [illegible] Hæc verba satis obscure reddita sunt ab interprete.

Haloander ea refert ad ipsum Quæstorem, de quo hoc Novella agitur, cui mandat hac Novella Justinianus, diligenter considerare, ad quos magistratus pertineant colonorum seu agricolarum Constantinopolim venientium controversiæ. Julianus Patricius *c.* 27. hoc ita exprimit: Quæstor cogat dominos, agricolas suos citius dimittere quod & apertius est. Nam [illegible] appellat agricolarum, rusticorum, colonorum dominos. 13 [illegible] *Bering.* si contra dominum nituntur. *Jul. hic. c.* 271. si cum dominis in disceptationem venerint. *Hal.* 14 Κατὰ τὸ [illegible] *Bering.* id est, more syndicorum litem propugnant. *Jul. hic.* Sic vasallis licet litigare adversus dominos per syndicum. 15 Id est, judici. 16 *Agricolarum præsentia*, in urbe superflua; absentia ab agris, damnosa. 17 Neque hoc quoque loco vetus interpres hunc locum satis assecutus est, ita se in gyrum vertit, ut hunc locum reddat. Sensus autem est: Quod si non unius agricolæ, sed multitudo rusticorum sit aliqua, quæ litem adversus dominum motura in urbem venerit, Quæstor multitudinem illam continuo urbe excedere jubeat: ex ea tamen multitudine duos tresve seligat, [illegible] id est, qui more syndicorum litem absentis multitudinis & quasi universitatis nomine peragant, dum tamen & sic citius lis dirimatur. 18 *Jul. c.* 271. 19 [illegible] Græci qui & Judices, *Julian. hic num.* 272. 20 Jurisdictionem tempore Justiniani, dominos habuisse in suos domesticos, & agricolas & causis illis finiendis in prima instantia cognitores quosdam delegasse, quidam hinc colligunt. 21 [illegible] *Bering.* i. victum sibi quærant aut mendicant, aut etiam (si mendicitas non sufficit ad eorum aviditatem) peccandi licentiam quærunt, id est, dominia. 22 [illegible] Græci, id est, indigenæ. adde *Julian. num.* 273. 23 [illegible] Otiosus, terræ pondus inutile. 24 [illegible] 25 Id est, pistrinariorum. *Jul. hic.* huc refer historiam Cleanthis, de qua mox dicam. 26 Senatusconsulto Parisiensi anno 1552. mendicantes validi fustis urbium vitisque purgandis addici jubentur. 27 [illegible] 28 [illegible], id est, expellant. 29 Mendicando homines ad delicta proniores fiunt, *Jul. hic. n.* 273. 30 Otii & ignaviæ hæc pœna est [illegible] c. 19. J. [illegible] ignavia vetita est lege divina Genes. c. 3. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Iob. 5. &c. *qui non potest* 13. *c.* 4. Homo nascitur ad laborem & avis ad volatum. David *Psal.* 128. Laborem manuum tuarum manducabis. *Eccles. c.* 7. non oderis laboriosa opera. *Eccles.* 5. comedat quisque & bibat e labore suo. Paul. 2. *Timoth.* 3. Qui noluerit operari non manducet. Ea ratione quisque apud Ægyptios, ut & apud Sardinos *Ælian.* 1. cogebatur apud præsides edere, unde viveret: id si non fecisset, aut non legitime vixisset, morte plectebatur. *Herod.* 2. Idem Draco statuit, *Plutarchus in Solon.* Solon deinde legis rigorem mitigavit, infamia otiosis indicta & bonorum publicatione, si ter otii convicti fuissent *Pollux* 8. In hujusmodi otium & ignaviam Areopagitæ diligenter inquirebant. *Valer.* 2. c. 1. c. de Areopag. & extat exemplum Cleanthis apud Laertium 7. c. *Cleanth. Jurispr.* Pertractus enim ad judicium & rogatus unde viveret, hortulano apud quem operas locabat, ac muliere, apud quam farinam pinsebat, testibus productis absolutus est. adde Athenæum 4. c. 10. & 5. c. 2. *Kiestam apud Suidam.* 31 Otiosos & ignavos Græci cœno ac palude mergebant crate injecta. *Tacitus lib. de moribus German.* Hinc illa Francorum lex apud Beatum Rhenanum 2. *rerum German. fol.* 118. *legum Francicarum.* Mendici vagari per regiones non permittuntur. Suos pauperes quælibet civitas alito: illis, nisi manibus operantur, nullus quidquam dato. Aliam legem in mendicum severissimam vide apud *Platon.* 11. *de legibus.* & Caroli magni constitutionem in *Capitularib.* [illegible]

Læsos [1] autem aut læsas corpore, aut canicie graves, hos sine molestia esse jubemus in hac nostra civitate [2], aut pie agere volentibus adscribendos: & aliorum singulos interrogare qua venerint gratia: & inquisitis quæ digna sunt super eis agere, ut non pigri hic sedeant, sed competentia [3] agentes, ad proprias revertantur provincias.

Cap. VI.
De sportulis.

Si vero aliqui aut in hac habitantium civitate, aut etiam de foris venientium, inculpent [4] aliquos tanquam ab eis damnificati per occasionem forte eorum quæ dicuntur sportulæ [5] aut etiam ex hoc læsionum: & dicant eos aut prævaricari pro his nostras leges, aut etiam sine judiciali præcepto admonitionem eis offerre: quærere subtiliter hæc delinquentes, cujuscunque fuerint dignitatis aut militiæ, & sub quo constituti sunt cingulo: eosque simul quidem comprehendere: simul autem post probationes interminatas secundum nostras leges exigere pœnas: nullo competentium eis judicum defendere eos valente: & tam illæsos servare eos qui injustitiam passi sunt, recipientes quæ contra legem exacti sunt, quam pœnas nostris definitas constitutionibus superexigere: ac de eis referre, ubi perspeximus dandas.

Cap. VII.
De falsis.

Super hoc autem quicunque [6] querelam suscipiunt falsitatis, seu quæ vocatur falsa [7] scriptura: in quocunque collegio [8] hoc requirere, & qui super his denunciantur, comprehendere, & post inscriptiones & probationes punire: sic enim hujusmodi audientiæ damus potestatem ei. Si vero aliquis taliter læsorum adierit ordinatum secundum præsentem legem judicem, & [9] non justam impetraverit providentiam, ut cogatur ad nos & ad semper imperium hoc denunciare: sciat aperte qui cingulum hoc assumit, quia ipse de [10] suo reddet ea, ei qui ab eo neglectus est male, quæ decuerat eum à delinquente accipere, insuper & majorem indignationem nostram experietur juste, utpote nostras jussiones transcendere præsumens.

Cap. VIII. [11]
De salario Quæstoris & ejus officialium.

Maxime autem omnium, qui hanc administrationem habet, & perpetue hoc ponet studium puris manibus omnia agere, & administratores [12] habere non sordidos, neque turpi acceptioni paratos, sed pure & libere administrare: & si tale aliquid super ministris peccatum invenerit, hoc etiam punire, & ex ipsis prius ostendere suam firmitatem simul, & castitatem. Propterea enim & decem [13] libras auri occasione expensarum decernimus ei & ejus consiliario solidos centum, & ministrantibus ad expensarum causam solidos trecentos triginta damus annonæ, quorum etiam descriptionem huic legi apponi præcipimus, ut de fisci largitate contenti, alienis abstineant: eruntque Dei & nostri subtiles cultores, & è cœlo hanc nostram fruentes providentiam & administrationem, causis facilius & legalius utentes.

Cap. IX.
De magistratibus & præsidibus.

Damus autem administrationem habenti fiduciam & judicibus [14] insistere [15], & ad nos referre, & ex se agere competentia: ut neque infirmitate, neque alio omnino culpatus, nostro super eo judicio minor appareat. Licentiam [16] vero similiter ei damus publicis epistolis uti ad provinciarum præsides, ut ii qui remittuntur ab eo, mittant ad suas provincias sine lite ibi ducturos: & si quo egent legitimo auxilio hoc percepturos: Illud maxime providere, non de iisdem secundo molestari (quod sæpe) eos qui hic vane commorantur: deinde transmissos ab eo, rursus remanere: & mox reversos, secundarum ei causarum præbere occasiones. Si enim denuo in hac felicissima civitate inveniat quosdam nidificantes [17] frustra, qui liberati & ad propriam provinciam transmissi sunt: his & castigationem imponat decentem, & vehementius iterum transmittat. Sic nobis etiam foris civitates habitabuntur, & magna civitas hac confusione liberabitur. Si vero aliquos perspexerit sui officii in transmarinis [18] partibus collocare, qui etiam de foris convenientes inquirant [19], & hinc destinatos suscipientes, ad provincias dirigant: & hoc agat, quod utile est reipublicæ per omnia venatus.

Cap. X.

Hæc omnia sancimus nostrorum subjectorum curam habentes: ut non suas provincias deserentes hic atterantur, & moriantur forsan propriis privati, & neque paternis [20] fruentes sepulturis: eo quod & ante nos ponentibus leges, & rempublicam constituentibus, hæc non transitorio studio fuerunt: sed & pigritiæ fuit quædam scriptura [21], & peregrinos omnes perscrutabantur, & neque novum, neque leve hoc causis studium, bonum quidem & antiquum, neglectum vero in medio ab universa lædente negligentia, paulatim periclitatum est corrumpi & perimi: donec nos prodesse hoc, & utilissimum invenientes, rursus in rempublicam introducimus. Sicut [22] enim præbemus incorruptum eum, & ejus officium esse volumus, & nihil extra quæ à nobis dicta sunt accipere: ita & indemnes eos servari jubemus, ut neque occasione codicillorum, neque per occasionem annonarum, neque per aliam quamlibet causarum, aut in sacrum nostrum palatium, aut in forum tuæ celsitudinis occasione codicillorum aut præceptorum aliquid dare nunc aut in futuro tempore immensæ tuæ celsitudinis occasione emolumentorum quæ per eos impenduntur ei aut consiliario, aut ejus officio: sed undique eis pura servari quæ nostra largitate dantur, sufficiet enim omnibus pro medela decenti germane eum gubernantem cingulum universis utilissimum esse.

Epilogus.

†. Quæ igitur nostræ placuerunt potestati, cognoscens tua celsitudo, omnia ad effectum perducere festinet, approbetque nostram providentiam: quia & novum cingulum adjecimus, & nostrorum subjectorum per omnia curam habemus. Dat. VII. Id. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. A. Ann. XII. [23] Arione [24] V. C. Cons.

Tit. X.
DE EMANCIPATIONE.

Constitutio quæ dignitatibus & episcopatu (filium) liberat patria [25] potestate [26].

Novella Constit. LXXXI.

Imperator Justinianus Aug. sacro senatui hujus regiæ civitatis.

PRÆFATIO.

Quicquid ad utilitatem & ornatum respicit à Deo traditæ nobis reipublicæ, hoc semper cogitantes ad effectum deducere festi-

---

Τοὺς δέ γε βεβλαμμένους ἢ βεβλαμμένας τὸ σῶμα, ἢ τῷ πολιῷ βαρεῖς, τούτους ἀνενοχλήτους εἶναι κελεύομεν ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως, ἢ παρὰ τῶν εὐσεβεῖν βουλομένων ἀποτρεφομένους. καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἀνερωτᾶν περὶ τῆς παρουσίας χρείαν· καὶ πυνθανόμενον, τὰ εἰκότα ἐπ' αὐτοῖς πράττειν ὥστε μὴ ἀργοὺς ἐνταῦθα καθῆσθαι, ἀλλὰ τὰ προσήκοντα πράξαντας, εἰς τὰς οἰκείας ἐπανελθεῖν χώρας.

ΚΕΦ. ϛʹ.
Περὶ σπορτούλων.

Εἰ δέ τινες ἢ τῶν ἐπὶ ταύτης οἰκούντων τῆς πόλεως, ἢ καὶ τῶν ἔξωθεν παραγινομένων, μέμφοιντό τισιν ὡς παρ' αὐτῶν ζημιωθέντες, κατὰ πρόφασιν τυχὸν τῶν λεγομένων σπορτούλων, ἢ καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἀδικιῶν· καὶ φάσκοιεν αὐτοὺς ἢ παραβαίνειν τοὺς ὑπὲρ τούτων ἡμῶν νόμους, ἢ καὶ χωρὶς ἀρχικῆς προστάξεως ὑπομνήσεις αὐτοῖς προσάγειν· ζητεῖν ἀκριβῶς τοὺς ταῦτα πλημμελοῦντας, ὁποίας οἷον ἂν ἀξίας τε καὶ στρατείας, καὶ ὑφ' οἵαν τελοῖεν ἀρχήν· καὶ τούτους ἅμα μὲν συλλαμβάνειν, ἅμα δὲ μετ' ἐλέγχους τὰς ἀπειλημμένας κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους εἰσπράττειν ποινάς. οὐδενὸς τῶν προσφόρων αὐτοῖς ἀρχόντων ἀντιποιεῖσθαι τούτων δυναμένου. καὶ τοὺς μὲν ἀζημίους φυλάττειν τοὺς ἀδικουμένους, ἀπολαμβάνοντας ὅσαπερ παρὰ τὸν νόμον ἀπῃτήθησαν· τοὺς δὲ, τὰς ποινὰς τὰς παρὰ τῶν ἡμετέρων ὡρισμένας διατάξεων προσεπιτιμᾶν, καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ περὶ αὐτῶν ἀναφέρειν, ἔνθα ἂν καὶ συνειδείημεν δεδωσομένας.

ΚΕΦ. ζʹ.
Περὶ πλαστογραφίας.

Πρὸς τούτοις δὲ, καὶ ὅσοι μέμψεις λαμβάνοιεν παραποιήσεως, ἤτοι τῆς καλουμένης πλαστογραφίας, ἐν οἱῳδήποτε συστήματι, ταύτην ἀναζητεῖν καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις προσαγγελλομένους συνέχειν, καὶ μετὰ γραφὰς καὶ ἐλέγχους, τιμωρεῖσθαι τούτους. καὶ γὰρ τῆς τοιαύτης ἀκροάσεως δίδομεν ἐξουσίαν αὐτῷ. Εἰ δέ τις τῶν οὕτως ἠδικημένων προσέλθοι τούτῳ τῷ παρ' ἡμῶν προβληθέντι κατὰ τὸν παρόντα νόμον ἄρχοντι, καὶ μὴ δικαίας τύχῃ προνοίας, ὡς ἀναγκασθῆναι καὶ εἰς ἡμᾶς, ἤτοι τὴν ἀεὶ βασιλείαν, ταῦτα προσαγγέλλειν· ἴστω σαφῶς ὁ τὴν ἀρχὴν ταύτην παραλαβὼν, ὡς αὐτὸς οἴκοθεν ἀποδώσει ταῦτα τῷ παρ' αὐτοῦ ῥᾳθυμηθέντι κακῶς, ἅπερ ἐχρῆν αὐτὸν παρὰ τοῦ πλημμελήσαντος λαβεῖν. πρὸς τῷ καὶ μείζονος ἀγανακτήσεως ἡμετέρας πειραθῆναι δικαίως, οἷα τὰς ἡμετέρας κελεύσεις ὑπερβαίνειν θαῤῥήσαντα.

ΚΕΦ. ηʹ.
Περὶ σαλαρίου τοῦ Κοιαίστωρος καὶ τῶν αὐτοῦ ὀφφικιαλίων.

Μέγιστον δὲ πάντων ὁ τήνδε τὴν ἀρχὴν ἔχων καὶ διηνεκὲς τοῦτο θήσεται σπούδασμα, τὸ καθαραῖς ταῖς χερσὶν ἅπαντα πράττειν, καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας ἔχειν μὴ ῥυπῶντας μηδὲν, μηδὲ αἰσχροῦ λήμματος ἥττους· ἀλλ' αὐτὸν τε καθαρῶς καὶ ἐλευθέρως ἄρχειν, καὶ εἴ τι τοιοῦτο παρὰ τῶν ὑπηρετουμένων πλημμελούμενον εὕροι, τοῦτο καὶ κολάζειν, καὶ ἐξ αὐτῶν πρότερον δεικνύειν τὴν ἑαυτοῦ στεῤῥότητα ὁμοῦ καὶ σωφροσύνην. Διὰ τοῦτο γὰρ ἤδη καὶ decem libras auri προφάσει δαπάνης ὁρίζομεν αὐτῷ, καὶ τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ solidos centum, καὶ τοῖς γε ὑπηρετουμένοις αὐτῷ κατὰ τὴν τῆς δαπάνης αἰτίαν, solidorum centum triginta δίδομεν σίτησιν. ὧν καὶ ἀπογραφὴν ὑποτεθῆναι τῷδε τῷ νόμῳ προσετάξαμεν, ἵνα ταῖς ἐκ τῆς δημοσίας φιλοτιμίας ἀρκούμενοι, τῶν ἀλλοτρίων ἀπέχωνται. οὕτως ἔσονται θεοῦ τε καὶ ἡμῶν ἀκριβεῖς θεραπευταί, καὶ τῆς ἐξ οὐρανοῦ τε καὶ ἡμῶν ἀπολαύοντες προνοίας, καὶ τοῖς τῆς ἀρχῆς πράγμασιν ἀνεγκλητότερόν τε καὶ νομιμώτερον χρώμενοι.

ΚΕΦ. θʹ.
Περὶ ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων.

Δίδομεν δὲ τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι παῤῥησίαν καὶ ἄρχουσιν ἐνοχλεῖν, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, καὶ οἴκοθεν πράττειν τὰ προσήκοντα· ἵνα μήτε ἀσθενείᾳ, μήτε ἄλλῳ τῳ παντελῶς αἰτιώμενος, τῆς ἡμετέρας ἐπ' αὐτῷ κρίσεως ἐλάττων φανείη. ἄδειαν δὲ ὁμοίως αὐτῷ δίδομεν δημοσίαις ἐπιστολαῖς χρῆσθαι πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους, ὥστε τοὺς ἐκπεμπομένους παρ' αὐτοῦ, παραπέμπειν εἰς τὰς αὐτῶν χώρας, ἀπραγμόνως ἐκεῖσε διάξοντας· καὶ εἴ του δέοιντο βοηθείας νομίμου, ταύτην ληψομένους. κἀκεῖνο μάλιστα προνοεῖν, ὥστε μὴ παρὰ τῶν αὐτῶν δὶς ἐνοχλεῖσθαι (ὃ πολλάκις) τοὺς ἐνταῦθα μάτην ἐμφιλοχωροῦντας· εἶτα ἀποπεμφθέντας παρ' αὐτοῦ, πάλιν ἐπανιέναι· καὶ εὐθὺς ὑποστρέψαντας, δευτέρων αὐτῷ πραγμάτων παρέχειν ἀφορμάς. Εἰ γὰρ πάλιν ἐπὶ τῆς εὐδαίμονος ταύτης λάβοι πόλεως ἐμφωλεύοντας μάτην τοὺς ἀπηλλαγμένους, καὶ ἐπὶ τὴν οἰκείαν χώραν ἀποπεμφθέντας, τούτοις καὶ σωφρονισμὸν ἐπιθείη πρέποντα, καὶ σφοδρότερον αὖθις ἐκπέμψει. οὕτως ἡμῖν καὶ αἱ ἔξω πόλεις οἰκηθήσονται, καὶ ἡ μεγάλη πόλις αὕτη συγχύσεως ἐλευθερωθήσεται. Εἰ δὲ καί τινας συνίδοι τῆς αὐτοῦ τάξεως ἐν τοῖς πέραν ὁρμητηρίοις ἱδρῦσαι, ὥστε καὶ τοὺς ἔξωθεν ἀφικνουμένους ἐκδέξασθαι, καὶ τοὺς ἐντεῦθεν πεμπομένους δεχόμενοι, εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκπέμψωσι· καὶ τοῦτο πράξει, τὸ συμφέρον τῷ πολιτεύματι διὰ πάντων θηρῶν.

ΚΕΦ. ιʹ.

Ταῦτα ἅπαντα νομοθετοῦμεν, τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων κηδόμενοι, καὶ ὥστε μὴ τὰς οἰκείας ἀπολιμπανομένους πατρίδας, ἐνταῦθα ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ τελευτᾷν ἴσως, τῶν οἰκείων ἐστερημένους, καὶ μηδὲ πατρῴων ἀπολαύοντας τάφων. διότι καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν τεθεικόσι τοὺς νόμους, καὶ πολιτείας συγκροτήμασιν, τοῦτο οὐ πάρεργον ἐσπουδάσθη. ἀλλὰ καὶ ἀργίας ἦν τις γραφὴ, καὶ τὸ ξενικὸν ἅπαν περιειργάζοντο. καὶ οὐ καινὸν οὐδὲ ἁπλῶς τοῦτο τοῖς πράγμασιν ἐστὶ τὸ σπούδασμα, ἀλλὰ καλὸν μὲν καὶ ἀρχαῖον, ἀμεληθὲν δὲ ἐν μέσῳ παρὰ τῆς ἅπαντα λυμαινομένης ῥᾳθυμίας, κατὰ μικρὸν ἐκινδύνευσε διαφθαρῆναί τε καὶ ἀφανισθῆναι· ἕως ἡμεῖς χρήσιμον αὐτὸ καὶ λυσιτελέστατον εὑρόντες, πάλιν εἰς τὴν πολιτείαν εἰσηγάγομεν. Ὥσπερ δὲ αὐτὸν ἀδωροδόκητον καὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν εἶναι βουλόμεθα, καὶ μηδὲν ὑπὲρ ἔξω τῶν παρ' ἡμῶν ὡρισμένων λαμβάνειν· οὕτω καὶ ἀζημίους αὐτοὺς φυλάττεσθαι κελεύομεν· καὶ μήτε προφάσει τῶν συμβόλων, μήτε κατὰ τὴν τῶν σιτήσεων πρόφασιν, μήτε κατ' ἄλλην οἱανοῦν αἰτίαν, ἢ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ, ἢ ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, προφάσει συμβόλων ἢ προστάξεων, τι διδόναι νῦν ἢ εἰς τὸν ἑπόμενον χρόνον, ἢ τοῖς προσφόροις τῆς σῆς ὑπεροχῆς, προφάσει σιτήσεων τῶν δι' αὐτῶν χορηγουμένων αὐτῷ τι, ἢ παρέδρῳ, ἢ τῇ αὐτοῦ τάξει· ἀλλὰ πανταχόθεν αὐτοῖς καθαρὰ φυλάττεσθαι τὰ παρὰ τῆς ἡμῶν φιλοτιμίας διδόμενα. ἀρκέσει γὰρ ἅπασιν ἀντὶ θεραπείας πρεπούσης, τὸ γνησίως αὐτὸν κυβερνῶντα τὴν ἀρχὴν, ἅπασιν ὠφελιμώτατον εἶναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν τῷ ἡμετέρῳ παραστάντα κράτει γινώσκουσα ἡ σὴ ὑπεροχὴ, ἅπαντα εἰς ἔργον ἀγαγεῖν σπουδασάτω. ἀποδεχέσθω τε τὴν ἡμῶν πρόνοιαν. ὅτι καὶ νέαν ἀρχὴν προστεθείκαμεν, καὶ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων διὰ πάντων κηδόμεθα.
Dat. VII. Id. Maji, *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. XII. Arione V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιʹ.
ΠΕΡΙ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΤΗΤΟΣ.

Ἡ διάταξις ἡ διὰ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἐλευθεροῦσα τὸν παῖδα τῆς ὑπεξουσιότητος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ παʹ.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος τῇ ἱερᾷ συγκλήτῳ τῆς βασιλίδος πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εἴ τι πρὸς ὠφέλειαν καὶ κόσμον ὁρᾷ τῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ παραδοθείσης ἡμῖν πολιτείας, τοῦτ' ἀεὶ βουλόμενοι, πρὸς ἔργον ἄγειν σπεύδομεν. πεπείσμεθα
καὶ γὰρ

---

1 Apud Athenienses invalidi corpore & mutilati, si à Senatu quingentorum tales probati fuissent, diebus singulis, ut quidam referunt, binos: ut alii, singulos obolos ex ærario capiebant: & Philochoro authore, novenas drachmas in mensem, ut legimus apud Suidam in verbo ἀδύνατοι. Adde *Petrum Greg.* 15. *syntag.* 28.

2 Civitate παρὰ τῶν εὐσεβεῖν βουλομένων ἀποτρεφομένους. *Scring.* id est, ab iis alendis qui pie volunt agere. Julianus, si misericordia Christianorum alantur.

3 Προσήκοντα.

4 *Jul. num.* 274.

5 Quæstor (de quo hic agitur,) cognovit de superexactionibus executorum.

6 Ὅσοι, id est, quæcunque.

7 Quæstor de crimine falsitatis judicet. adde *Jul. num.* 275.

8 Ἐν οἱῳδήποτε συστήματι, ταύτην ἀναζητεῖν, *Græci*: id est, in quocunque negotio ea requirere Quæstor de crimine falsitatis judicabat. *Jul. hic, num.* 275.

9 Quæstoris pœna adeuntes contemnentis, *Jul. num.* 267.

10 *Jul. num.* 276.

11 *Jul. num.* 277.

12 Ὑπηρετουμένους, id est, officiales, *Jul. hic num.* 277.

13 Id est, 720. aureos.

14 Judices inquietare dixit, *Jul. num.* 277.

15 Ἄρχουσιν ἐνοχλεῖν.

16 *Jul. num.* 278.

17 Ἐμφωλεύοντας, nidulantes.

18 Ἐν τοῖς πέραν ὁρμητηρίοις ἱδρῦσαι, *Scring.* in ultra marinis navium stationibus collocare. *Hal.* in portubus. *Julian. eis num.* 289. Quidam intelligunt partem illam civitatis Constantinopolitanæ, quæ ex Asia Constantinopolim respicit.

19 Qui sint, seu unde veniant, & quam ob causam. *Jul. d. loco.*

20 Est enim grave paternis sepulchris carere, ut & domo paterna. *l.* 22. *C. de adm. tut.*

21 Ἀργίας γραφή, *Scring.* cessationis. *Julian. num.* 290. id est, actio moræ & lentitudinis, de qua dixi ad *cap.* 5. Refert *Gellius* 4. *cap.* 20. Apud censores deliberatum fuisse de nota alicujus qui ad censorem advocatus, stans in jure, clare nimis & sonore oscitasset, tanquam illud indicium vagi animi foret & hallucinantis, fluxæ atque apertæ securitatis.

22 *Jul. num.* 291.

23 XIII. ut sit annus 539.

24 Lege, Apione.

25 Ex servili & adscriptitia. adde *Nov.* 123. *cap.* 4. & 1. *Cujac.* 6. & 2. *Paul. sent.* 25.

26 Περὶ αὐτεξουσιότητος. *Scring.* id est, de libera sui potestate & emancipatione, quomodo jus potestatis dissolvatur. *Julian. const.* 75. adde 1. *Instit.* 12. & 8. *C.* 49 de solutione patriæ potestatis. *Index Regiæ.* Porro hinc sumpta est *Authent. Sed episcopale C. de episcop.*

ὡς νόμον ἐγράψαμεν ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν πατρικίων, τὸ ἐλευθέρους αὐτοὺς τῇ τῆς ἀξίας δόσει, τῆς ὑπεξουσιότητος τῶν πατέρων ἀποφαίνοντα. οὐ πρέπον ἐνομίσαμεν εἶναι, τούτους οὓς ἡμεῖς ἐν τάξει πατέρων ἄγομεν ἡμετέρων, τούτους ὑφ' ἑτέραν τελεῖν ἐξουσίαν. εἰ γὰρ ἡ τῆς emancipationος πρᾶξις πάλαι μὲν ὑπὸ τὰς καλουμένας legis actionας γινομένη, μεθ' ὕβρεων καὶ ῥαπισμάτων ἀπήλλαττεν αὐτοὺς τῶν τοιούτων δεσμῶν· πῶς οὐκ ἔμελλε τὰ σύμβολα, τὰ παρὰ τοῦ πάντων ἀνθρώπων σεμνοτέρου, διδόμενα παρὰ τοῦ ἐφεστῶτος τοῖς ὅλοις βασιλέως, μὴ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοὺς ἐλευθεροῦν; νῦν δὲ φιλανθρωπότερόν τι καὶ σεμνότερον τῇ πολιτείᾳ διανοούμενοι, καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάτων, (οἵπερ τὸ κύριον ὄνομα τοῦ χρόνου μετὰ τὴν βασιλείαν διδόασι) καὶ τῶν γε μόνοις τοῖς ὑπατικοῖς συμβόλοις τετιμημένων, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐλευθερουσῶν βουλῆς δυναμένων, τουτέστιν ἐπαρχότητός τε καὶ στρατηγίας, (φαμὲν δὲ τῶν ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις γνωριζομένων) αὐτὸ τοῦτο νομοθετοῦμεν· ἵνα πᾶσι τοιαύταις καὶ τοῖς ἔργοις ... ἀξίωμα καὶ ἀρχὴ τοιαύτη περιγενομένη πάσιν, οἷς ἂν ἡμεῖς δοκιμάσαιμεν ... αὐτοὺς ἀπαλλάττειν καὶ βουλῆς, τοῦτο ἰσχύοι καὶ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοὺς ἐλευθεροῦν τῶν πατέρων ἢ πάππων. εἰ γὰρ ἐνομοθετήσαμεν ὡς εἴ τις οἰκέτης εἰδότος δεσπότου στρατείας, ἢ ποίου ἀξίας τύχοι παρὰ τῆς βασιλείας, εὐθὺς ἐλευθεροῦται καὶ εἰς αὐτὴν ἀναρπάζεται τὴν εὐγένειαν· πῶς ἂν ὄντως δίκαιον τὸν τηλικούτων ἠξιωμένον συμβόλων, μὴ καὶ τῆς ὑπεξουσιότητος ἐλεύθερον γενέσθαι;

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τοῦτο τοίνυν, τῷδε τῷ σεμνοτάτῳ χρώμενοι νόμῳ, θεσπίζομεν, τούς τε ὀρδιναρίους ὑπάτους, εἴπερ ἐν ὑπεξουσίοις τελοῖεν, ἅμα τῷ ῥήματι τῷ τοῦτο αὐτοῖς χαριζομένῳ τὴν τάξιν, εἰς αὐτεξουσιότητα φέρεσθαι. καὶ τοὺς γε τοῖς τιμωμένοις παρὰ τῆς βασιλείας ὑπατικοῖς συμβόλοις, εἴπερ ὑπὸ τὴν τῶν πατέρων τελοῖεν χεῖρα, γενέσθαι τὰ σύμβολα αὐτεξουσιότητος ἀφορμήν. καὶ εἰ γε τινὰς ἡμεῖς ἐπὶ πάσαις τῶν διοικήσεων τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων ἐπιστήσαιμεν, ἢ ἐπὶ τὴν πολιαρχίαν ἑκατέρας Ῥώμης ἀγάγοιμεν, ἢ ἐπί τινα στρατηγίαν· τούτους εὐθὺς καὶ αὐτεξουσίους γενέσθαι. τὸν γὰρ τοσούτων ἄρχοντα, καὶ τοσαύτας ἐπιτάττοντα, μένειν ἐπὶ τῆς ὑπεξουσιότητος ἔτι, καὶ μὴ τοῖς αὐτεξουσίοις ἐγγράφεσθαι, τῶν ἡμετέρων ἀνάξιον ἡγησάμεθα νόμων τε ἅμα καὶ χρόνων. §. α. Ἐν ὅλῳ δέ, καθάπερ εἴρηται, νομοθετοῦμεν, ὥστε πᾶν ἀξίωμα καὶ ἀρχὴν πάσαν βουλῆς ἐλευθεροῦν δυναμένην, τοῦτο καὶ αὐτεξουσιότητος γέρας τοῖς τετιμημένοις παρέχειν. τοῦτο γὰρ καὶ σεμνοτέρους ἐπὶ τοὺς πατέρας ἀποφαίνει, εἴ γε τῶν ὑπὸ παρὰ τῆς βασιλείας τετιμημένων καθεστῶσι πατέρες. οἳ γὰρ ἄν, εἰ μὴ τοῦτο καὶ αὐτοὶ συνεσπούδαζον, τὴν βασιλείαν ὑπὲρ τούτων ᾔτουν. ὥστε εἴτε ἐστί τις νῦν ἐν ὑπεξουσίοις τούτων ἀπολαύων τῶν τιμῶν ἢ ἀρχῶν ἃς ἀπηριθμήσαμεν, εἴτε ὕστερον ἔσται, καὶ τούτοις αὐτεξουσιότης ἀκολουθείτω, τό, τε peculium αὐτοῖς χαριζομένη, καὶ τὸ αὐτογνώμονα εἶναι διδοῦσα, καὶ ἀξίως πράττειν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐκ τῆς βασιλείας γενομένης κρίσεως. οὕτως γὰρ πολλῷ μείζων τοῖς πατράσιν ἔπαινος ἔσται, καὶ εὐφροσύνης ἀφορμὴν παρέξει μεγάλης.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τοὺς τῆς πατρῴας διὰ τὴν ἀξίαν δυνάμεως ἐλευθερωθέντας, τὰ νόμιμα ἀλώβητα δίκαια ἔχειν.

Ἐκεῖνο δὲ τῷ νόμῳ προσεπισημαινόμεθα, ὥστε μὴ τὰς τοιαύτας αὐτεξουσιότητας ὅμοια χαρίζεσθαι ταῖς ἄλλαις, αἳ διὰ τῆς emancipationος γίνονται, ἀλλ' ἐξαίρετόν τι τὴν βασιλείαν δῶρον ταῖς τοιαύταις αὐτεξουσιότησι παρέχειν. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τὸν οὕτως αὐτεξούσιον γινόμενον, ἢ γενόμενον ἀπολλύναι τι τῶν legitimων δικαίων· ἀλλ' ἔχειν καὶ τὰ πρὸς τὸ γένος πρὸς αὐτοὺς καὶ αὐτοῖς πρὸς τὸ γένος ἀλώβητα τὰ legitima καὶ ἐκ τῆς φύσεως φυλαττόμενα δίκαια. καὶ εἴ γε παῖδες αὐτῶν, μετὰ τελευτὴν τῶν πάππων, εἰς τὴν αὐτῶν μεταπεσεῖσθαι ὑπεξουσιότητα, ὥσπερ ἂν εἰ ἔτυχεν οἱ τούτων γονεῖς τελευτῇ τῶν οἰκείων πατέρων, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ παρόντος νόμου αὐτεξούσιοι γινόμενοι καὶ εἰκότως τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν μετὰ τελευτὴν τῶν οἰκείων πατέρων ὑπεξουσίους ἔχοντες. ἵνα μηδὲν τῶν ἐκ τῆς βασιλείας προσγινομένων περιαιρεῖσθαι τι δόξειεν αὐτῶν· διότι πᾶν ὅπερ ἐστὶν ἐκ Θεοῦ προσγίνεσθαι ἀνθρώποις, εἴτε ἐκ βασιλείας τῷ Θεῷ κατηκολουθηκυίας, ἀγαθὸν ὂν ἀκέραιον μένειν, ὡς καὶ πάσης κακίας τε καὶ ἐλαττώσεως ἀμιγὲς καθεστάναι.

ΚΕΦ. γ'.

Ὥστε διὰ τὴν ἐπισκοπὴν ὁ παῖς τῆς πατρῴας ἐλευθερωθῇ δυνάμεως.

Πρόδηλον δὲ ὡς οὐκ ἔστιν ὃς ἀγνοεῖ πρὸς γε ἁπάντων τοὺς ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, ἅμα τῇ χειροτονίᾳ καὶ τὴν αὐτεξουσιότητα προσγενέσθαι. οἱ γὰρ πάντων ὄντες πνευματικοὶ πατέρες πῶς ἂν ὑπὸ τὴν ἑτέρων ἐξουσίαν τελοῖεν; ἀλλὰ πρέπει καὶ αὐτοὺς τῆς τοιαύτης ἀπολαύειν τιμῆς, καὶ τοῦτο ἐκ τῆσδε ἡμῶν τῆς νομοθεσίας καρποῦσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν εἰς ὑμετέραν αἰδῶ τε καὶ τιμήν, ὦ σεβασμιώτατοι πατέρες, βουλόμεθα εἰς τὸ διηνεκὲς ἐμπρέπειν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ· ἅμα μὲν εἰς κόσμον ἡμέτερον, ἅμα δὲ εἰς τὴν τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας ἀπόδειξιν, ἣν τοῖς ἡμετέροις πατράσι καὶ ὑπάτοις καὶ ἱερεῦσι δεδώκαμεν. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Arione V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Περὶ τῶν δικαστῶν, καὶ ὥστε μεθ' ὅρκου μὴ αἱρεῖσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πβ'.

Imperat. Justinianus August. Joanni P.P. per Orientem, exconsuli ac patricio.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ζήνωνι τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γέγραπται διάταξις περὶ τῆς τῶν δικῶν τάξεως, πολλὰς μὲν παραλλαγὰς ἐκ τῶν ἐφεξῆς δεξαμένη χρόνων, εἰς τοῦτο δὲ ἀφικομένη, ὥστε κατὰ μικρὸν σχεδὸν καὶ παντελῶς ἐκλιπεῖν. οἵ τε γὰρ ἐν αὐτῇ γεγραμμένοι διαιτηταὶ τὸν μετ' ἀνθρώπων ἅπαντες ἀπέλιπον βίον, πολλά τε τῶν ὁρισθέντων δικαίων σεσίγηται, ῥητῶς τε οὐκ ἔτυχε μνήμης· ἀλλ' ἡ χρῆσις ταῦτα παραλαβοῦσα πρὸς ἄλλο μετέστησε σχῆμα. ἡμεῖς τοίνυν ὁρῶντες συγκεχυμένον καθάπαξ τὸ τῶν δικαστῶν σχῆμα, ᾠήθημεν χρῆναι νόμῳ τοῦτο διορθώσασθαι, ὡς τὴν πρέπουσαν τάξιν ἐπιθεῖναι τῷ πράγματι. οὐδὲ γὰρ ᾠήθημεν χρῆναι ἔχειν δικαστῶν τινας ὀνόματα, μάλιστα μὲν νόμων ἀνεπιστήμονας, ἔπειτα δὲ οὐδὲ πραγμάτων ἐντυχόντας πεῖραν. τοῖς μὲν γὰρ ἡμετέροις ἄρχουσι πάρεισι πάντως καὶ πάρεδροι, τά τε τῶν νόμων ὑφηγούμενοι, καὶ τὰς ἀσχολίας ἀναπληροῦντες τὰς αὐτῶν. ἐπειδὴ δὲ πολλαῖς συνεχόμενοι φροντίσι, ἃς ὑφ' ἡμῶν ἔχουσιν, εἰκότως τὰ δικαστικὰ ἀναπληροῦσι μέρος τῇ τῶν οἰκείων παρέδρων παρουσίᾳ. οἱ δὲ οὔτε ἀρχὴν ἔχοντες, οὔτε κρίσει ὑπηρετούμενοι, εἰ μὴ μάλιστα οἴκοθεν

namus. Igitur etiam dudum legem [1] scripsimus super gloriosissimis nostris *patriciis*: quæ liberos eos, dignitatis collatione, paterna potestate demonstrat. Non enim decens putavimus, ut hos quos nos in officium patrum provehimus nostrorum, hi sub aliena sint potestate. Nam si emancipationis actio dudum quidem & per eas quæ nuncupantur legis actiones, facta cum injuriis [2] & alapis [3] liberabat eos hujusmodi vinculis: quomodo futuri essent codicilli omnium honestissimi dati à præsidente universis imperio, non eos posse paterna potestate liberare? Nunc autem clementius aut etiam honestius in republica cogitantes: sed super gloriosissimis consulibus, qui proprium nomen ipsi post [4] imperium præbent: & solis consularibus codicillis honorantur: & super cingulis quæ liberare à curia possunt, hoc est præfecturæ & magistri militum: dicimus autem in ipsis sedibus & operibus agnitis hoc ipsum sancimus esse, ut omnis talis dignitas, aut etiam cingulum hujusmodi acquisitum aliquibus quoscunque nos probaverimus quod eos liberet à curia [5], hoc valeat, & ut potestate eos liberet patrum atque avorum. Nam si sancivimus, ut si quis servus [6] sciente domino mereatur militiam, aut quamlibet dignitatem adipiscatur, repente ab imperio liberetur, & in ipsam rapiatur ingenuitatem: quomodo non est justum, tantos promerentem codicillos, non etiam paterna potestate liberum fieri?

Cap. I.

Propterea igitur hac honestissima utentes lege, sancimus & ordinarios consules [7], si sub potestate consistant, una cum ipso verbo, quo hoc his donatur officium, suæ potestatis fieri: nec non & iis qui honorantur [8] ab imperio per consulares codicillos, si sub patris sunt manu, fieri codicillos eorum suæ potestatis occasionem. Et si quos nos per universas diœceses gloriosissimos Præfectos sacrorum nostrorum prætoriorum instituamus, aut in præfectura civitatis utriusque Romæ provexerimus, aut in quolibet magisterio militari: hos repente etiam suæ potestatis fieri. Eum namque qui [9] tantorum judex est, & tantis jubet manere sub potestate alterius, & non inter eos qui suæ potestatis sunt, scribi, nostrarum indignum judicavimus legum simul & temporum. §. 1. Generaliter autem, sicuti dictum est, sancimus: Ut omnis dignitas & omne cingulum à [10] curia liberare valens, hoc etiam suæ potestatis præmium honoratis præstet, & nobiliores [11] adhuc patres ostendat. Si ergo ab imperio sic honoratorum aliqui sint patres: qui si non hoc esset, etiam ipsi pariter studerent imperium pro istis petentes: quapropter sive est aliquis nunc quidem sub potestate iis fruens honoribus aut cingulis, quos in primis enumeravimus, sive postea erit, etiam hunc jus potestatis suæ sequatur, & [12] peculium ei donans, & arbitrii liberi esse præbens: ac digne agere honore & judicio super his ab imperio habito. hoc enim multo major patribus laus erit, & lætitiæ occasionem præbebit magnæ.

Cap. II.

Ut liberati per dignitatem patria potestate, legitima jura intacta habeant.

Illud quoque lege cavemus, ut [13] non has tales suas potestates similia præbere, qualia aliæ quæ per emancipationes fiunt, sed præcipuum quoddam præmium imperium conferre talibus suis potestatibus. Non enim volumus eum qui ita suæ potestatis fit, perdere aliquod legitimorum jus, sed sint & generi ad eos, & ipsis ad genus intacta legitima, & ex natura servata jura: & filii [14] eorum post mortem avorum sub eorum recidant potestatem, ac si contigisset eorum parentes morte suorum patrum, & non ex præsenti lege, suæ potestatis fieri: & merito filios post mortem suorum patrum sub potestate habere, ut nihil horum quæ ab imperio conferuntur, eis deesse videatur: quoniam *omne bonum, sive à Deo* [15] *acquiritur hominibus, sive ab imperio sequente Deum, decet esse mansurum* [16], *& omnis malitiæ ac diminutionis extraneum.*

Cap. III.

Ut per [17] *episcopatum liberetur filius patria potestate.*

Palam vero est nullum esse qui nesciat, præ omnibus sanctissimis episcopis ipsa ordinatione [18] etiam suam potestatem [19] acquiri. Qui enim omnium sunt spirituales [20] patres, quomodo sub aliorum potestate consistant? Sed convenit [21] etiam eos hujusmodi potiri honore, & hoc etiam ex hac nostra legislatione frui.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis visa sunt ad vestram reverentiam & honorem, ô colendissimi patres, volumus in perpetuum splendere nostræ Reipublicæ tam ad nostrum ornatum quam ad nostræ largitatis probationem: quam nostris patribus, & consulibus, sacerdotibusque contulimus. Dat. xv. Kal. April. CP. DN. Justin. PP. A. Arione V.C. Cons. [22]

Tit. XI.

DE JUDICIBUS [23], ET UT NULLATENUS CUM JUREJURANDO ELIGATUR ALIQUIS JUDEX QUOD PERMANEAT EI: ET UT APPELLATIONES ACCIPIANT MODIS OMNIBUS JUDICES: ET UT IN MEDIA LITE FACTÆ FORMÆ QUOMODO OPORTEAT DECIDI COGNITIONEM, NON ATTENDANT JUDICES.

Novella Constit. LXXXII.

Idem Imperator Augustus Joanni gloriosissimo prætoriorum Orientis præfecto, iterum exconsuli & patricio.

Præfatio.

A Zenone piæ memoriæ scripta est lex [24] *de judiciorum ordine*, multas quidem mutationes subsequentibus suscipiens temporibus: nam ad hoc autem pervenit, ut paulatim pene omnino caderet, nam & qui in ea conscripti sunt *Pedanei* [25] *judices* humanam omnes reliquerunt vitam, & plurima definiti juris tacita sunt, & certam non meruerunt memoriam: sed usus hæc percipiens, in aliam transtulit figuram. Nos igitur videntes omnino confusum judicum schema, existimavimus oportere hac lege determinare quæ decentem ordinem imponat causæ. Non enim existimavimus oportere habere judicum quorundam nomina, maxime legum [26] ineruditorum, deinde neque causarum habentium experimentum. Nostris enim administratoribus adsunt modis omnibus etiam Assessores [27], & [28] ea [29] quæ legum sunt explicantes, & occupationes adimplentes eorum: quoniam multi detenti curis quas apud nos habent, merito judiciorum complent partem per suorum præsentiam Assessorum. Illi autem neque

1 Patriciorum dignitas patria potestate liberat. vide *de l. ult. C. de consul.* de collata patriciatus dignitate Cassiodoro à Theodorico rege. vid. *Cassiodorum lib. 1. Var. 3. & 4.* vid. *l. ult. C. de consulib.*

2 Μεθ' ὕβρεων καὶ ῥαπισμάτων. *Scrim.* injuriosi rapismata, quæ hic appellantur, *l. 6. C. de emancip.* Claudianus *l. de consulatu Honorii*, vocat gratum ictum, felicem injuriam. Hinc manumissio dicta, quod manus immitteretur manumisso. Ambrosius *2. epist.* Libertus, quam manumissus accipit & palma lictoris donatus adquirit. Cornut. *in Pers.* Quoties manumittebant eos alapa percussos circumagebant. Seneca *1. epist.* Qui se Philosophiæ subjecit, & tradidit statim circumagitur, id est, fit liber. adde *Cujac. 5. obs. 13.* sed præstat dici *festucam* esse virga cædere, non manu; *nam* enim Hesychio, virga est.

3 Symbolum erat aliquod in omni fere actu legitimo, quemadmodum in emancipatione alapa, *ut hic*: in mancipatione æs & libra, *Ulp. 19. §. 2.* in cretione digitorum crepitus, vid. *Cujac. hic.* adde quæ scripsi de symbolis ad *l. 1. in fin. ff. de verb. oblig.*

4 Vid. *Nov. 47.*

5 Sensus est, Non modo consulatum, *l. ult. C. de consulib.* sed & omnes dignitates quæ Curia liberant (de quibus vid. *Novell. 38. & 70.*) patria potestate liberare.

6 Servus sciente domino militiam adeptus, intelligitur manumitti tacite *§. 4. Inst. quib. mod. jus patr.*

7 Consularis dignitas patria potestate liberat. *c. 3. J. eod.* adde *l. ult. Cod. de consulibus. l. ult. C. de decurionibus.*

8 De honorariis consulibus alias dixi.

9 Absurdum est, esse in potestate patria aliquem, qui tot hominum sit judex, eisque negotiis imperet.

10 Vid. *Nov. 38. & 70.*

11 Parentum favore hæc etiam constitutio lata est. Feudum autem nobilitare hinc colligas, & filii dignitatem ad patres etiam pervenire; *ut hic*. An ad matres? vid. *l. 1. in fin. ff. de senatorib.*

12 Effectus emancipationis.

13 Grandiseus hic est, ut sic sensus: lege cavemus, & ne sint potestates modi per hac Novellam introducti: ea jura tantum præstent quæ alii emancipationum modi præstant, sed majora.

14 Paterfamilias dignitate factus seu emancipatus legitima jura intacta in familia sua habet, ideoque liberi ejus (quos habuit dum filiusfamil. esset) post mortem patris ejus in ipsius transeunt potestatem. *Jul. num. 293.* alias emancipati, seu alio modo quam per dignitatem emancipati, patre mortuo, non obtinent jus potestatis in liberos suos, quos filiifamilias susceperunt, hoc est, ante emancipationem & tum cum in potestate patris essent, est igitur hic locus exceptio ad *leg. 5. ff. de his qui sunt sui vel alieni juris.*

15 Dona Dei ... 16 *Nov. 10. §. 1. & c. 15. de reg. jur. in 6.* 17 *Jul. num. 294.* 18 Ἅμα τῇ χειροτονίᾳ. *Scring.* ex ipsa consecratione. *Jul. const. 75. n. 294.* 19 Liberatur etiam Curia episcopi, *Novell. 123.* 20 Episcopi patres spirituales, *ut hic 1. Paul. ad Galatas c. 4. 19.* Filioli mei adde Basilium in *Psal. 34.* 21 Autem non obtinuerant, *l. 34. C. de episcop.* 22 Id est, anno 529. 23 Pedaneis scil. cuique urbanis. *Jul. const. 76.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *part. 9. c. 6.* Ans. 24 Vid. quæ adscripta sunt *l. 5. C. de pedan. judic.* 25 Ἀνάκριοι Græcis & Juliano dicuntur, qui hic pedanei judices, consultis commissarii judices. 26 Imperiti legum, & usu rerum destituti, indigni sunt munere judicandi. vid. *l. 2. ff. quod quisque juris.* 27 Πάρεδροι assessores, qui *vide Agyllas ...* *Ecl. 1. cap. 1.* 28 Adsessor magistratus, ea quæ sunt legum explicat, & occupationes magistratuum ipsorum adimplet. vide quæ scripsi ad *l. 2. ff. quod quisque jud.* 29 In adsessoribus peritia juris requiritur. *l. 1. T. de offi. adsess. l. 1. Cod. de adsessor.*

que cingulum [1] habentes, neque nobis ministrantes, nisi potuerint per se nosse quod justum est, sed aliunde emendicare judicandi honestatem: quomodo non maximum vitium erit reipublicæ [2], non eis qui ex se quod agendum sit sciant, lites tradere, sed finere eos quærere alios, à quibus liceat discere, quæ ipsos in judicando eloqui decet? Hæc nos merito ad præsentem erexerunt, nostrorum subjectorum curam agentes & volentes eis etiam quæ de judiciis sunt in promptu esse atque facilia, & absque omni dilatione transigenda.

CAP. I.

De judicibus à Justiniano electis.

VEtus igitur schema Zenonis constitutionis [3] piæ memoriæ quæ unicuique Prætorio [4] certos definivit judices [5], omnino peremimus: eligere vero perspeximus in rebus utilibus habentes attestationem qui communes omnium erunt judices, tamquam undique electi. & hoc quidem gestum est: & electi sunt à nobis judices, *Anatolius* vit spectabilis jam advocatione [6] dudum completa, & inter spectabiles fisci advocatos deputatus: ac *Flavianus*, qui nunc advocatus [7] fisci consistit: & *Alexander*, & *Stephanus*, & *Mennas*, eloquentissimi advocati, & pedanei judices tui fori: & *Alexander* [8] alter, quem pedaneum [9] judicem esse prætorii gloriosissimi Magistri sacrorum officiorum cognovimus: & duo subsequentes alii advocati [10] tui fori [11], *Victor*, & ex Quizico [12] *Theodorus*. Ex advocatis itaque isti judices præponantur.

§. 1. Quia vero competens est esse etiam majores judices aliquos dignitate provectos, experimento causarum multarum, aut plurimi temporis exercitatos magnis cingulis, aut multitudine horum exercitatos, qui etiam nostræ observent pietati: ideo perspeximus ex gloriosissimis quidem patriciis *Platonem* gloriosissimum [patricium] longum qui in urbana præfectura obtinuit tempus, & secundo in illis sedibus constitutus est, & *Victorem* gloriosissimum & ipsum, qui tam in magna Hellade, quam in nobili Alexandrinorum civitate administravit, & præfecturæ urbanæ tenuit præsulatum, & neque legum inexpertum, & *Focam* [13] gloriosissimum inter nostros annumerandum judices, virum quæcunque sedes noverit laudatum, quam sibi præstantem, insuper & quæ legum sunt scientem. Inter hos *Marcellum* quoque magnificentissimum, semper quidem eum nobis præsentem & circa justitiæ miramur observationem, & ab omnibus pene nos adeuntibus propter hoc petitum scimus, & consiliario utentem laudabili, quatenus disponere quæ ex legibus sunt, possit. id est *Appione* [14] viro spectabili, & fisci advocato, & in aliis habente testimonium optimum tam apud alios, quam à nobis ipsis.

CAP. II.

Ut judicibus tantum hac lege datis delegare causas liceat.

JUdices itaque post nostros administratores [15] hos esse volumus: & his omnibus negotia secundum quod nobis visum fuerit, delegamus. Si quis autem nostrorum judicum deputare [16] voluerit causas, iis qui definiti sunt à nobis pedaneis judicibus tradat, & alteri omnino nulli, nisi consiliariis suis commiserit particulares [17] examinationes: ipse [18] pro omni negotio judicum portaturus.

CAP. III.

De ordine & tempore quo judices sedere debent.

SEdebunt [19] autem hi *Pedanei* judices continue, & nunc in regia *Basilica* [20] in quibus & nunc domunculis judicant, matutino mox & meridie [21] & vespere audientes causas, non solum quæ post legem movendæ sunt apud eos [22], sed etiam alias quæcunque apud alios [23] quidem sunt secundum antiquum motæ schema, nunc autem à nobis ad eos mutari præceptæ sunt.

CAP. IV.

De provocationibus.

ILlo custodiendo: Ut si sub [24] appellatione à pedaneis judicibus aut gloriosissimis viris fiant causæ, & ipsæ quidem à nobis ipsis delegatæ sint secundum quantitatem aut in commune [25]: apud gloriosissimos judices nostros examinabuntur: aut aliis secundum consuetudinem sacratum consultationum delegabuntur. Si qui tamen gloriosissimorum nostrorum judicum causas eis delegaverint: ad eos qui hos miserunt, eis audientibus appellatio remeabit: ab illis autem rursus secundum prædictum modum talia judicabuntur.

CAP. V.

De jurisdictione judicum pedaneorum.

AUdient igitur omnes quidem litem usque ad trecentos solidos existentem sub schemate annotationis [26]. Sic enim volocius lites judicabuntur, & circulis cognitionalibus ac temporis contritione omnes litigantes liberabuntur. Palam vero est, quia etsi *per* [27] *annotationem* audient causas: veruntamen dabunt terminum per scripturam, qui eorum manifestet sententiam: appellationibus in his nulli penitus perimendis: nisi forte tertio [28] appellare voluerit [29], aut per [30] contumaciam defuerit, talibus [31] enim etiam appellationum perimitur ratio.

CAP. VI.

De appellationibus, ut cursum duorum mensium habeant nullaque amplius concedatur reparatio.

APpellationes autem ex hac magna civitate à pedaneis judicibus non ultra duos menses habere inducias in cursu fatalium [32] volumus: post quos necesse est fatales [33] suum inchoare cursum: ea quæ vocatur à legibus reparatio [34] locum in his nullum habente.

CAP. VII.

Ut sportularum modus lege [35] Justiniani introductus servetur.

NUllo quoque præsumente transcendere quæ in sportulis, aut in litis expensis à nobis disposita [36] sunt: sed omnibus his contentis, & formidantibus pœnam quam in talibus sacra nostra constitutio terminavit. §. 1. His qui causas præparant, sic existentibus, sicut & militiæ figura hactenus definivit, unoquoque tamen judice duobus quidem exceptoribus utente, & duobus causas præparantibus [37] & complentibus: non valentibus eis pluribus quam duobus omnino ministrare judicibus. hos autem omnino locupletes, & probatos esse: ut neque ab eis aliquid peccetur, neque prodatur, neque maligne agatur: sed periculo officiorum [38], aut scholarum, aut scriniorum præbentium eis super eos electionem simul & ministerium: & vel si quid ab eis peccatur, ad illos qui deputant eos, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum causa factum iis, qui ab eis læsi sunt, curabunt. Necessitatem habentibus etiam competentibus [39] judicibus, si eis interpellatio fiat præparare modis omnibus eos qui ex officiis suis aut scholis aut scriniis eligunt ministrantes, hinc læsis damnum curare. Si vero judex aliquam senserit malignitatem ab aliquo ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos qui non cum utili opinione causis utuntur: alios autem instituat, sententia & electione eorum quibus hoc (sicuti prædiximus) periculi est.

1 Cingulum habere est ἀρχὴν ἔχειν.
2 Vitium est reipublicæ peritis legum causas dijudicandas non tradere.
3 De qua vid. *l. 3. C. de pedan.*
4 Δικαστηρίῳ, id est, judicio.
5 Iidem διαιτηταὶ dicebantur. *Jul. ibid.*
6 Fisci sc. *Jul. ibid.*
7 Τῶ ταμείῳ συνήγορος.
8 Ἀλέξανδρός τε ἕτερος. *Scring.* Alexander alter. *Jul.*
9 Pedaneos judices apud magistratus fuisse, hic locus argumento est.
10 Scholastici viri. *Jul. ibid.*
11 Daniel & Victor. *Hal.*
12 Quizicenus, *Jul. ibid.*
13 Φωκᾶν *Scring.* Focatem, *Jul. ibid.*
14 Appione scholastico consiliario. *Jul.*
15 Ἄρχοντας magistratus populi Romani. *Julian. n. 296.*
16 Παραπέμπειν δίκας, deputare causas, ut *ibi.* delegare, ut apud *Julian. d. loco.*
17 Τὰς κατὰ μέρος ἐξετάσεις.
18 Hoc est, ipse sententiam dicat. *Jul.*
19 Sententiam non valere, nisi feratur à judice stante, hinc colligunt, vid. *Rol. à Valle, consil. 41. n. 14.*
20 Ἐπὶ τῆς βασιλικῆς στοᾶς. *Scringer.* In Basilica, *Jul. ibid. n. 297.* in porticu regia, in foro. *Synesius in epist.* τὴν στοὰν τὴν βασίλειον τὰ πολλὰ ἀργοῦσαν. In eadem porticu Agathias 3. scribit se à mane ad occasum libellis litigantium dedisse operam: quibus ostendit ex pedaneorum notariis se fuisse.
21 Pedanei, à mane usque ad vesperam sedent, hinc colligunt noctu judicari posse, de quo alias dixi ad *l. 2. §. 31. ff. de orig. jur.*
22 Apud dictatos. *Jul.*
23 Id est, apud abrogatos dictatos. *Jul. ibid.*
24 Ἐφέσιμοι λίτας, causæ in quibus appellatum est.
25 In commune procerum. *Jul.* ἐς τὸ κοινὸν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων.
26 Ἐν σχήματι ὑπομνηστικῶν. *Scr.* more quidem ὑπομνηστικῶν. *Jul. n. 299.* ὑπομνηστικῶς complectitur, τὰ μικρότερα τῶν λιβέλλων ὡς ἐν βραχεῖ καὶ ὀλίγων. hoc contraria ἐγκάλησις, quæ minuta complectitur judicii, ὑπογραφαὶ vero subscriptio libellorum.
27 Κατὰ ὑπομνηστικόν.
28 *l. un. C. ne liceat in una & eadem causa.*
29 Maloeris. *Jul. num. 299.*
30 *l. 1. Cod. quor. appellat.*
31 Hoc est, Tertia provocatio illicita est, & contumaces condemnati appellare non possunt. *Jul.*
32 Τῶν προθεσμιῶν. de fatalibus diebus dixi alias.
33 Τὰς προθεσμίας. *Scring.* statutos legibus dies. *Jul. ibid. n. 300.*
34 Ἀποκατάστασις. *Scring.* ut ex hoc loco suspicio sit apud Græcos legendum, ἀποκατάστασις, non ἀναστάσις. Nam & reparatæ hic apud veterem interpretem & Julianum legitur *n. 300.*
35 *Nov. 17. c. 3.* Goth. De Jure Canonic. datur tantum viatica, *cap. cum ab omni. extr. de vit. & honestat. cleric. & statutum. §. insuper De rescript. in 6.* Ans.
36 *Nov. 8. & 17. c. 3.*
37 Hos Julian. vocat exceptores eo sensu, Unusquisque judex habeat duos exceptores fideles & probatos, &c.
38 Τάξεων ἢ σχολῶν ἢ σκρινίων.
39 Id est, magistratibus.

γὰρ ἐπίστασθαι τὰ δίκαια, ἀλλ' ἑτέρωθεν ἐρανίζεσθαι τὴν τῶν δικάζειν εὐπρέπειαν· πῶς οὐ μέγιστον τοῦτο ἐλάττωμα πολιτείας ἂν εἴη, τὸ μὴ τοῖς αὐτόθεν τὰ πρακτέα ἐπισταμένοις παραδίδοσθαι τὰς δίκας, ἀλλ' ἐᾶν αὐτοὺς ζητεῖν ἑτέρους παρ' ὧν ἔξεστι μανθάνειν ἅπερ αὐτοὺς ἐν τῷ κρίνειν φθέγγεσθαι δεῖ; ταῦτα πρὸς εἰκότως εἰς τὸν παρόντα νόμον ἀνέστησε, τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων κηδομένους, καὶ βουλομένους αὐτοῖς καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς δίκαις εὔκολά τε εἶναι καὶ ῥᾴδια, καὶ χωρὶς ἁπάσης ἀναβολῆς διαλύεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν δικαστῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ιουστινιανοῦ ἐπιλελεγμένων.

TO μὲν οὖν πάλαι σχῆμα τῆς διατάξεως Ζήνωνος τῆς τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, ὅπερ ἑκάστῳ δικαστηρίῳ ῥητοὺς ἀφώρισε δικαστὰς, παντελῶς ἀνῃρήκαμεν. ἐπιλέγεσθαι δὲ συνείδομεν δικαστὰς τοὺς τὴν μαρτυρίαν ἐπὶ χρηστοῖς ἔργοις ἔχοντας, οἵπερ κοινοὶ πάντων ἔσονται δικασταὶ, οἷα πανταχόθεν ἐπιλελεγμένοι. καὶ δὴ τοῦτο πέπρακται, καὶ ᾕρηνται παρ' ἡμῶν δικασταὶ, Ἀνατόλιός τε ὁ περιβλεπτότατος, ἤδη τῆς συνηγορίας τελέως πεπαυμένος, καὶ ἐν τοῖς περιβλεπτοῖς τῶν δημοσίων συνηγόροις ταχθεὶς· Φλαβιανός τε ὁ λαμπρότατος, ὃς συνήγορος τῶν δημοσίων καθέστηκε νῦν· καὶ πρός γε Ἀλέξανδρος, καὶ Στέφανος, καὶ Μηνᾶς, οἱ λογιώτατοι συνήγοροί τε καὶ διαιτηταὶ τῆς σῆς ἀρχῆς, Ἀλέξανδρός τε ἕτερος (καὶ διαιτητὴν δὲ εἶναι αὐτὸν τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐνδοξοτάτου μαγίστρου τῶν θείων ὀφφικίων μεμαθήκαμεν) καὶ δύο ἐφεξῆς ἄλλοι συνήγοροι τῆς σῆς ἀρχῆς, Βίκτωρ, καὶ ὁ ἐκ Κυζίκου Θεόδωρος. ἐκ μὲν οὖν συνηγόρων οὗτοι δικασταὶ προκεχειρίσθωσαν.

§. α'. Ἐπειδὴ δὲ προσήκειν ᾤηθημεν εἶναι καὶ μείζους δικαστὰς, τοὺς μὲν ἀξιώμασι προήκοντας, καὶ πρός γε ἐκ πείρας πραγμάτων πολλῶν ἢ πολὺ χρόνον τελέσαντας μεγάλων ἀρχῶν, ἢ πλῆθος τούτων ἐξητασμένους, καὶ τῇ γε ἡμετέρᾳ προσκαρτεροῦντας εὐσεβείᾳ· διὰ τοῦτο συνείδομεν, ἐκ μὲν τῶν ἐνδοξοτάτων πατρικίων Πλάτωνα τὸν ἐνδοξότατον, μακρὸν ἐπὶ τῆς πολιαρχίας διαπρέψαντα χρόνον, καὶ δὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκείνου ἱδρυμένον. Βίκτωρά τε τὸν ἐνδοξότατον, καὶ αὐτὸν ἐπί τε τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ἐπί τε τῆς σεμνῆς τῶν Ἀλεξανδρέων ἄρξαντα πόλεως, καὶ πρός γε τὴν πολιαρχίαν ἐγκεχειρισμένον, καὶ οὐδὲ νόμων ἀνήκοον· καὶ Φωκᾶν τὸν ἐνδοξότατον ἐν τοῖς ἡμετέροις καταλέξαι δικασταῖς, ἄνδρα ὃν ὁ, τι περ ἐπίσχοι θρόνος ἐπαινούμενος αὐτοῦ προσῆκον, καὶ πρός γε τὰ ἐκ νόμων εἰδότα· καὶ ἐπὶ τούτοις Μάρκελλον τὸν μεγαλοπρεπέστατον, ἀεὶ μὲν ἡμῖν παρόντα, καὶ περὶ τὴν τῶν δικαίων θαυμαζόμενον τήρησιν, καὶ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἡμῖν προσιόντων διὰ τοῦτο αἰτούμενον, παρέδρῳ τε χρώμενον ἐπαινουμένως διατιθέναι τὰ ἐκ τῶν νόμων δυνάμενον. φαμὲν δὲ Ἀππίωνα τὸν περιβλεπτον, τοῦ δημοσίου τε συνήγορον, καὶ πάσαν μαρτυρίαν ἀγαθὴν παρά τε τῶν ἄλλων παρά τε ἡμῶν αὐτῶν ἐξιούμενον.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τοῖς ἐξεῖναι μόνοις δικασταῖς τοῖς κατὰ τοῦτον τὸν νόμον δεδομένοις δίκας παραπέμπειν.

TOὺς μὲν οὖν δικαστὰς, μετὰ τοὺς ἡμετέρους ἄρχοντας, τούτους εἶναι βουλόμεθα· καὶ ἅπασι τούτοις ἅπασι τὰς ὑποθέσεις κατὰ τὸ δοκοῦν ἡμῖν παραδίδομεν. Εἰ δέ τις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων παραπέμπειν βούλοιτο δίκας, τούτοις δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὡρισμένοις παρ' ἡμῶν διαιτηταῖς ταύτας παραδιδότω, καὶ ἑτέρῳ παντελῶς οὐδενὶ, πλὴν εἰ μὴ τοῖς παρέδροις τοῖς ἑαυτοῦ παραδοίη τὰς κατὰ μέρος ἐξετάσεις, αὐτὸς τὴν ὑπὲρ τοῦ παντὸς κρίσιν ἐξοίσων.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ ποῦ οἱ δικασταὶ καθεδοῦνται.

KAθεδοῦνται δὲ οἱ διαιτηταὶ διηνεκῶς ἐπὶ τῆς βασιλείου στοᾶς, ἐν οἷς καὶ νῦν οἰκίσκοις δικάζουσιν, ὄρθρου τε εὐθὺς καὶ εἰς δείλην ὀψίαν. καὶ ἀκροάσονται τῶν δικῶν οὐ μόνον τῶν μετὰ τὸν νόμον τοῦτον κινηθησομένων παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσαι παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐκινήθησαν σχῆμα, νυνὶ δὲ παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς μετενεχθῆναι προσετάχθησαν.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἐφέσεων.

EΚεῖνο φυλαττομένου ὡς εἴπερ ἐφέσιμοι παρὰ τῶν διαιτητῶν ἢ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀνδρῶν γένοιντο δίκαι αὐτοὶ, εἰ μὲν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν παραπεμφθεῖεν, κατὰ τὸ ποσὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων ἐξετασθήσονται, ἢ ἑτέροις κατὰ τὸ ἔθος τῶν θείων consultationum παραπεμφθήσονται. εἰ μέντοι τινὲς τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων δίκας αὐτοῖς παραπέμψειαν, ἐπ' αὐτοὺς τοὺς παραδόντας αὐτοῖς τὰς ἀκροάσεις ἡ ἔφεσις ἥξει· ἐξ ἐκείνων δὲ αὖθις, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τὰ τοιαῦτα κριθήσεται.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ δικαίας τῶν διαιτητῶν.

AΚροάσονται δὲ πάντες τῆς μὲν δίκης ἄχρι τριακοσίων οὔσης νομισμάτων, ἐν σχήματι ὑπομνηστικῶν, οὕτω γὰρ θᾶττον αἱ δίκαι κριθήσονται, καὶ τῆς ἐπὶ ταῖς διαγνώσεσι κύκλων, καὶ τῆς τοῦ χρόνου τριβῆς τὸ δικαζόμενον ἅπαν ἀπαλλαγήσεται. πρόδηλον δὲ ὡς εἰ καὶ κατὰ ὑπομνηστικὸν ἀκροάσονται τῶν δικῶν, ἀλλὰ δώσουσιν ὅρον ἐν γράμμασι τὴν αὐτῶν δηλοῦντα γνώμην, τῆς ἐπὶ τούτοις ἐφέσεως οὐδενὶ παντελῶς ἀνῃρημένης· πλὴν εἰ μὴ τρίτον ἐκκαλεῖσθαί τις βούλοιτο, ἢ κατὰ προσποίησιν ἀπολειφθείη. τοῖς γὰρ τοιούτοις καὶ ὁ τῆς ἐφέσεως ἀνῄρηται λόγος.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῶν ἐφέσεων, ὥστε μὴ πλειοτέραν δύο μηνῶν αὐτὰς ἔχειν προθεσμίαν.

TΑς δὲ ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ἀπὸ τῶν διαιτητῶν ἐφέσεις εἰς τὰς δίκας, οὐ περαιτέρω δύο μηνῶν ἔχειν προθεσμίαν ἐν τῷ δρόμῳ τῶν κυρίων βουλόμεθα. μεθ' οὓς ἀνάγκη τὰς κυρίας τὸν ἑαυτῶν ἄρξασθαι δρόμον, τῆς καλουμένης παρὰ τῶν νόμων separationος χώραν ἐπὶ τούτων οὐδεμίαν ἐχούσης.

ΚΕΦ. ζ'.

Ὥστε τὸ τῶν σπορτούλων μέτρον τοῦ Ιουστινιανοῦ νόμου εἰσηγμένον φυλάττεσθαι.

OΥδενὸς θαρροῦντος ἐκβαίνειν τὰ ἐπὶ ταῖς sportulae ἢ ταῖς δικαστικαῖς δαπάναις παρ' ἡμῶν διατεταγμένα· ἀλλὰ πάντων τοῖς αὐτοῖς ἀρκουμένων, καὶ εὐλαβουμένων τὴν ποινὴν ἣν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἡ θεία ἡμῶν διάταξις ὥρισεν.

§. β'. Τῶν τὰς δίκας παρασκευαζόντων, οὕτως ὄντων, ὥσπερ κατὰ τὸ τῆς στρατείας σχῆμα, ὡς μέχρι νῦν ὡρίσθησαν, ἑκάστου μέντοι δικαστοῦ δύο μὲν τοῖς ὑπογραφεῦσι χρωμένου, δύο δὲ τοῖς τὰς δίκας παρασκευάζουσί τε καὶ ἐπάγουσιν· οὐ δυναμένων τῶν αὐτῶν πλείοσιν ἢ δύο γοῦν ὅλως ὑπηρετεῖσθαι δικασταῖς. τούτους δὲ πανταχῶς πιστούς τε καὶ δεδοκιμασμένους εἶναι, ὥστε μηδὲν παρ' αὐτῶν ἁμαρτάνεσθαι, μήτε προδίδοσθαι, μήτε κακουργεῖσθαι· ἀλλὰ κινδύνῳ τῶν τάξεων, ἢ σχολῶν, ἢ σκρινίων τῶν παρεχόντων αὐτοῖς τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἐκλογήν τε ἅμα καὶ ὑπηρεσίαν εἶναι, καὶ κἂν εἴ τι παρ' αὐτῶν πλημμελεῖν, πρὸς τοὺς ἀφορίζοντας αὐτοὺς φέρεσθαι τὸν ἐκεῖθεν κίνδυνον, οἵπερ πᾶσαν ζημίαν παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν γενομένην τοῖς παρ' ἐκείνων βλαβεῖσι θεραπεύσουσιν. ἀνάγκην ἐχόντων καὶ τῶν προσηκόντων ἀρχόντων, εἰ προσκληθεῖεν, παρασκευάζειν πάντως τοὺς ἐκ τῶν οἰκείων τάξεων ἢ σχολῶν ἢ σκρινίων προχειριζομένους, τοὺς ὑπουργοῦντας τὴν ἐντεῦθεν τοῖς βλαβεῖσι θεραπεύειν ζημίαν. Εἰ δὲ ὁ δικαστὴς αἴσθοιτό τι πονηρὸν πραττόμενον παρά τινος τῶν ὑπουργούντων γινόμενον, ἀπελάσει μὲν τοῦ ἀκροατηρίου τοὺς μὴ μετὰ χρηστῆς δόξης πραγμάτων χρωμένους· ἑτέρους δὲ ἐγκαταστήσει, γνώμῃ καὶ ἐκλογῇ τῶν εἰς τοῦτο, καθάπερ εἰρήκαμεν, κινδυνευόντων.

ΚΕΦ. η'.

ΚΕΦ. η'.

[illegible]

ΚΕΦ. θ'.

[illegible]

ΚΕΦ. ι'.

[illegible]

ΚΕΦ. ια'.

[illegible]

ΚΕΦ. ιβ'.

[illegible]

ΚΕΦ. ιγ'.

[illegible]

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ [illegible]

[illegible]

Cap. VIII.[1]

Ut in locum remoti judicis alius à principe subrogetur.

SI quis autem aut gloriosissimorum, aut eloquentissimorum judicum removeatur judicare pro qualibet causa vel necessitate: non aliter alter in ejus succedat auditorium, nisi hoc nos [2] decernentes, alii tradiderimus pro eo causarum examinationem.

Cap. IX.

Ut [3] duos in exordio & duos in fine litis aureos accipiant pedanei judices.

NE autem circa hæc labor sine mercede nostris fiat pedaneis, sancimus eos in unaquaque dicta apud eos causa, vel si divinitus fuerit deputata, duos [4] quidem aureos ab utraque parte in contestatione litis accipere, & duos in fine negotii, & ultra hoc nihil, (quod etiam prædecessores nostri definierunt) sed his contentos esse solis: privilegiis [5] quippe quæ in diminutione sumptuum quibusdam concessa sunt, omnibus integris secundum suum ordinem conservandis. Hoc autem dicimus in litibus transcendentibus quantitatem aureorum centum. Si enim usque ad hoc mensura fuerit litium: nihil eos audientiæ [6] causa volumus exigi, qui enim ita parvæ quantitatis exactionem facit, pro maxima parte victoria sic pauperem fraudat. Et neque in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsi largimur. Volumus enim unumquemque istiusmodi pedaneorum, annis singulis à mensa tuæ celsitudinis percipere duas [7] libras auri, & his esse contentum solis, & neque redimi: & aurum omnino despicere. Propterea enim eligimus fiscum [8] munere, quatenus horum unusquisque contentus nostra largitate & quaternis aureis, puras Deo & nobis & legi custodiat manus, cogitans quæ à prioribus legislatoribus de his definita sunt.

Cap. X.

Ut judex rationem expensarum examinet [9].

OPortet [10] autem expensarum rationem judices omnino examinare [11]. (Et quia hoc bene Zenonis piæ memoriæ decrevit sententia & auctoritas: & nos non dedignati sumus partem etiam hoc nostrarum facere dispositionum.) Maneat ergo etiam nunc in eodem schemate custoditum: illo solo adjecto, si jusjurandum intulerit de expensis judex victori, scilicet cum quantitate quæ visa erit ei recte se habere: (quam taxationem vocant leges) deinde ille juraverit: non habere licentiam judicem minus quam juratum est, condemnare, neque videri clementiorem [12] lege quæ hæc disponit. si tamen perspexerit neutrum sumptuum subdere rationi: & propter negotii forte varietatem, hoc ipsum decernat sua sententia [13]. Omnibus aliis super appellationibus [14], sicut prædiximus, & excusationibus, & ut non prompte, & cum necessitate fiant litis contestationes, sed habeant viginti dierum inducias [15], & quidquid aliud judiciale decrevimus: in propria virtute manentibus.

Cap. XI.

Ut arbitri per compromissum non per sacramentum assumantur.

QUia [16] vero multæ quædam nobis fiunt interpellationes, eligentibus quibusdam judices penitus ignorantes [17] leges, & experimentum, & prone jurant judicibus se contentos, quibus nequaquam quispiam quodlibet credat: deinde suadent forsan etiam judicibus quasi sibi præbere jusjurandum juris, neque quid sit justum, neque ejus observationes scientibus: & merito læsi ipsi rursus volunt examinari negotium, obliti jurisjurandi quod juraverunt: causa nobis subversione digna visa est. §.1. Et quia cognovimus ex rerum experimento incautum hoc esse, sancimus de cætero nullum [18] fieri omnino judicem [19] arbitralem, & cum jurisjurandi cautione judicare: ne ex hoc in perjurium invitum incidant homines propter judicum ignorantiam pejerare compulsi: sed omnino qui judicem aut judices eligunt, cum pœna [20] eligant eos, quatenus partes ad invicem coëant, & necessitatem habeant aut contentæ esse judicio, aut si retractare voluerit alter, det multam, & sic licentiam habeat discedere reus ab iis quæ judicata sunt, & ad aliud venire auditorium: nostris judicibus si aditi fuerint, exigentibus mulctam: & iis qui eam jussi sunt accipere, restitui præparantibus [21]. Scientibus iis qui judices eligunt, quia si hoc non egerint, neque stipulati fuerint pœnam, sed existimaverint [22] sufficere sibi ex jurejurando cautionem: deinde judices sic electi noceant eis, si quidem ex studio [23], à domino Deo [24] pœnas perjurii sustinebunt: si autem ex ignorantia hoc passi fuerint, nihil præter jusjurandum erit eis amplius: quia neque perjurium volumus ab aliquo inferri, neque rursus litigantes sustinere damnum magnum propter judicantium ignorantiam citra jurisjurandi reverentiam permittimus. Omnibus ante sancitis sive ex antiqua legislatione, sive à nobis de compromissariis judicibus, aut arbitris, extra tamen necessitatem jurisjurandi, in propria virtute manentibus, & nequaquam ex hac nostra lege novandis.

Cap. XII.

De [25] appellationibus, & ne cui eas non recipere liceat.

NOstros tamen judices omnibus modis suscipere appellationes sancimus, & nulli licentiam esse penitus hoc repellere præter solam tuam eminentiam: cui hoc ab initio largitur imperium, retractationis [26] introducens auxilium.

Cap. XIII.

De diversis rescriptis [27] ad judices directis.

OMnis autem judex sive cingulum habens, sive aliter judicans [28] custodiat leges, & secundum eas proferat sententias: & vel si contingat jussionem nostram in [29] medium, vel si sacram formam, vel si pragmaticam procedere [sanctionem] dicentem aliter agi, sequatur legem. nos enim volumus obtinere quod nostræ volunt leges. Si enim sub appellatione lis fiat, judex quidem suscipiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet appellare: auxilium vero circa appellationes omnibus adjacet: per quod licet læso & queri, & mereri correctionem aut ab iis qui de appellatione judicant: aut à nobis ipsis, si ad nos sententia referatur.

Cap. XIV.

De relationibus [30].

SI quid autem audientes judices putaverint esse dubium: damus [31] eis licentiam de his nuntiare nobis, & consulere nos, ut discant quæ necessaria sunt, & ita quod agendum est explicent, & faciant justa simul & rationabilia judicia.

Epilo-

1 Jul. num. 302.
2 Princeps judices pedaneos urbanos eligit.
3 De salariis judicum. Julian. n. 303. Gesn. Dignus est operarius sua mercede. 1. Timoth. cap. 5. 1. Corinth. cap. 9. cap. charitatem. 12. quæst. 2. Aucto labore muneris augetur stipendium. Menoch. de arbitr. jud. cas. 514. & cas. 223. Felin. ad cap. cum olim. n. 1. extr. de re judic. Ans.
4 Pedaneis dantur δικαστικὰ sive sportulæ: magistratibus non dantur, quia ampla salaria habent. Pedaneis permodica, duarum scil. librarum auri, neque in omnibus causis, sed in iis tantum quæ excedunt summam 100. solidorum J. ead. extr. hæc autem.
5 Privilegia sumptuum judiciariorum nonnullis data sunt.
6 [illegible] Judicum δικαστικὰ, quatuor aurei. Majora sunt apud Gallos: apud quos δικαστικὰ, Espices, de quibus vid. Paponem 18. Arrest. 1. 2. des espices. Lucius δικαστικὰ etiam appellat aurum sportularium & Tragemata 5. Plac. 5. de Tragematis n. 2. Verisimile est enim Gallos (judicia tum minus corrupta) judicibus dedisse numerarias quasdam species: ac procedente tunc demum tempore mutatum id genus sportularum in pecuniam numeratam. Qua de re merito conquerebatur Michael Hospitalius Francicus Cancellarius in oratione Rothomagi habita 1563. tom. 2. ardie. 1. fol. 836.
7 Id est, 144. aureos.
8 Fisci causa sub bono principe pessima.
9 Et rationem expensarum habeat in definitiva sententia. Jul. n. 304.
10 Hinc sumpta est authentica, Post jusjurandum. Cod. de judiciis.
11 Expensæ à judicibus pedaneis taxabuntur: aut ex officio, vel delato parti jurejurando: interdum fiebat condemnatio exceptis expensis. vid. Jul. hic n. 304. sans despens.
12 Symmachus epist. Corruptæ esse videntur sententiæ, si sint legibus mitiores. adde l. 12. §. 1. ff. qui & à quibus manumiss. adde l. 11 ff. de pœn.
13 Arbitrio. Jul. n. 304. [illegible]
14 Vel recusationibus, Iul. n. 307.
15 Jure Canonico arbitrarium est cap. dilectus. extr. de procurat. cap. quoniam frequenter. §. si vero extr. ut lit. non contestat. cap. cum sit. extr. de appellat. Ans.
16 Hinc sumpta est authentica, Decernit C. de jurejurando propter calumn.
17 Ἀνεπιστήμονας καὶ νόμων καὶ πείρας. Scrim. Pedaneos peritos esse oportet νόμων καὶ πείρας. Merito laudatur Alexander Severus, quod cum de jure aut de negotiis tractaret, silos doctos & disertos adhiberet: si de re militari, militum veteres, & senes, & benemeritos, & locorum peritos ac bellorum & castrorum, & omnes literatos, & maxime eos, qui historiam norunt. Lampr. in Severo. Idem etiam sæpe dicebat eos esse promovendos, qui per se rempublicam gubernarent, non per assessores, ibid.
18 Et ita abrogatur lex 4. C. de arbitr. ut nemo judex cum jurejurando à litigatore possit accipi.
19 Δικαστὴν αἱρετὸν, Scring. judicem. Iul. n. 306.
20 Arbitri cum pœna eligi possunt, olim non poterant, & ita abrogatur lex 27. in fi. ff. de arbitr.
21 Id est, nubentibus ordinantibus.
22 Olim sufficiebat jurasse, l. 4. §. 1. C. de receptis.
23 Dolo malo.
24 Perjurii vindex Deus, l. 2. C. de reb. cred.
25 De provocationibus & retractationibus, Iul. n. 307.
26 Ἀναψηλαφήσεως. Scring. retractatio, l. ult. in fin. C. de fide instrum. l. ult. C. de temp. appell. Retractatio, id est, supplicatio. l. 1. C. de sent. præf. præt.
27 Et de provocationibus. Iul. n. 308.
28 Instit. de off. jud. Novell. 24. c. 2.
29 Vid. Novell. 113.
30 Iul. n. 309.
31 Abrogatur. J. Novell. 125.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & propter nostrorum subjectorum utilitatem gesta sunt, hic & in imperiali proponat basilica, & in aliis partibus nostræ regiæ civitatis, ut universis hæc fiant manifesta, & discant quia per omnia nobis cura est eorum utilitatis pariter & æqualitatis. Dat. ARIONE[1] V. C. CONSULE.

1 Apione, id est, anno 539.

TIT. XII.

UT CLERICI[2] APUD PROPRIOS EPISCOPOS PRIMUM CONVENIANTUR, ET POST HOC APUD CIVILES JUDICES.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIII.

Idem Augustus Joanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

2 Vid. *Jul. constant.* 77. de clericis litigatoribus. *Ind. Reg.* Hujus Novellæ Latinam interpretationem integriorem vide apud *Ægylium hic.*

PRÆFATIO.

PLurimas sacras scribentes leges & de Deo amabilibus episcopis, & reliquo omni sacerdotio necnon de reverendissimis monachis, & nuper hoc agentes in quibus volumus reverendissimos monachos, apud solos[3] civitatis episcopos, sub quibus sunt monasteria, conventiones suscipere: petiti sumus à Menna Deo amabili archiepiscopo hujus felicissimæ civitatis, & universali patriarcha, reverendissimis clericis hoc dare privilegium[4], ut si quis habet adversus eos quamlibet pecuniariam causam, prius ad Deo amabilem archiepiscopum pergat sub quo constitutus est, & interpellet eum, &[5] ex[6] non scripto judicium mereatur. Et, si hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria civilia, neque à sacro[7] eum vocare faciat ministerio, sed ex non[8] scripto examinetur negotium sine damnis, & accipiat formam forsan etiam scriptam, si hoc quoque partes voluerint & poposcerint, & liberentur alterutro[9] certamine. §. 1. Si vero aut propter causæ naturam, aut propter quandam forte difficultatem non fuerit possibile Deo amabili episcopo decidere[10] negotium, tunc licentiam esse & ad civiles judices pergere, & privilegiis omnibus custoditis, quæ reverendissimis clericis sacræ præstant constitutiones, & litigare & examinationem fieri, & terminum imponi liti, & ita liberam fieri causam clarissimis judicibus secundum nostras constitutiones vel leges studentibus cum magnanimitate & velociter lites decidere, ut non propter hujusmodi causas sacris amoveantur obsequiis, & cum oporteat Deum placari & decentia sacerdotibus agi, auditoriis detineantur & illis turbis, atque inhærente tumultu litigantium animabus. §. 2. Si tamen de criminibus conveniantur, si quidem civilibus, hic quidem competentes judices[11], in provinciis autem earum præsides sive judices, non transcendente lite mensium duorum spatium ex quo litis contestatio sit, quatenus brevis imponatur causæ terminus. Illud palam est, si reum esse putaverit eum, qui convenitur, provinciæ præses, & pœna judicaverit dignum: prius hunc spoliari à Deo amabili episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu.

3 Non ut olim apud provinciarum præsides, *l.* 33. *C. de episc.*
4 Hinc sumpta est authentica *Clericus. C. de episc.*
5 Hinc sumpta est Authentica, *Nisi breviter, C. de sent. ex peric.*
6 Καὶ ἐγγράφου κρίσεως. *Scrimger.* & male, quod ex sequentibus partim, partim ex Juliano potest colligi. Ubi autem episcopus (inquit) causam dirimere vult sine scriptura omnia producantur, & definitiva sententia sine scriptis ab eo producatur, nisi partes aliud voluerint.
7 Episcopi à sacro ministerio non sunt abducendi.
8 *Nov.* 18. *c.* 2.
9 Id est, exceptionibus & dilationibus nimiis. *Nov.* 17. *c.* 3.
10 *Nov.* 123. *c.* 21.
11 Hodie episcopi: *Fridericus Auth. Statuimus l.* 33. *C. de episc.*

CAP. I.

SI vero ecclesiasticum[12] sit delictum, egens castigatione ecclesiastica & multa, Deo amabilis episcopus hoc discernat, nihil communicantibus clarissimis provinciæ judicibus. neque enim volumus talia negotia omnino scire civiles judices: cum oporteat talia ecclesiastice examinari, & emendari animas delinquentium per ecclesiasticam mulctam secundum[13] sacras & divinas regulas, quas etiam nostræ sequi non[14] dedignantur leges. Si[15] vero quædam prius contestatæ sunt lites, hæ maneant in ipso schemate, velocem accipientes finem: omnibus quæ jam à nobis sancita sunt, sive super sanctissimis ecclesiis, sive super Deo amabilibus episcopis, sive super clericis, sive super monachis, propriam virtutem habentibus.

12 Delictum aliud ecclesiasticum, aliud seculare.
13 Delicta ecclesiastica puniuntur sacris canonibus. vid. *Nov.* 23.
14 Leges civiles non dedignantur sequi sacros canones; *l.* 45. *C. de episc. Nov.* 5. Princeps recte subsequitur decreta Pontificum, vide *auream bullam Nicetæ Imperatoris.*
15 De judiciis. *Jul. const.* 37. *in fin.*

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, per programmata propria manifesta faciat universis, & in perpetuum studeat custodiri. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS.[16]

16 Id est, anno 539.

TIT. XIII.

DE[17] CONSANGUINEIS[18] ET UTERINIS[19] FRATRIBUS[20].

NOVELLA CONSTIT. LXXXIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

17 De fratribus. *Index Reginæ.* de successionibus, quæ ab intestato fratribus deferuntur. *Jul. const.* 78. vide hujus Novellæ pleniorem interpretationem Latinam *Ægylii hic.*
18 Περὶ τῶν ὁμοπατρίων. *Scrimg.* qui scilicet nati sunt ex eodem patre: vel ex eodem patre & matre simul.
19 Περὶ τῶν ὁμομητρίων. *Scrimger.* qui nati sunt ex eadem matre. Uterini enim sunt diverso patre nati, *Ambros. epist.* 66. Atque ita liberorum alios constituit hæc Novell. *πρῶτον ὁμοπατρίους ἢ ὁμομητρίους & ὁμοπατρίους τὸ ἅμα καὶ ὁμομητρίους.*
20 Frater fratri ab intestato ut succedat.

PRÆFATIO.

MUltis undique natura[21] novitatibus utens (dictum jam est in legibus hoc sæpe proœmium, dicitur autem & iterum donec illa quæ sua sunt operatur) ad opus multarum nos pertrahit legum. Legitimas enim & cognativas[22] successiones dicunt[23] quidem nobis & veteres, & qui ex antiquissimo jure hæc sumentes, descenderunt usque ad nos, qui plurima horum correximus, pervenit autem ad nos aliquid tale. §. 1. Duxit[24] quidam uxorem, & filii ex eadem sunt nati: deinde moriente illa duxit rursus aliam, ex qua nati sunt filii ei, prioribus consanguinei solum, non autem uterini: deinde etiam tertium introduxit matrimonium: fecitque filios ex eo: post mortem vero ejus ad secundum mulier descendit virum: ex quo alios fecit filios, iis qui ex priore viro fuerant uterinos solum, non tamen consanguineos: moriente igitur matre, postea mori[25] unum fratrum ex tertio matrimonio contigit sine filiis & sine testamento, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autem uterinos, alios vero simul & consanguineos, & uterinos. Et quæ quidem adinventa est naturæ novitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo & alios quosdam opinari casus tale aliquid proferre volentes, sive morte viri, sive morte mulieris, sive alia legitima separatione nuptiis diversis hoc facientibus. Quæstio igitur illa erat, si ad mortui fratris hereditatem oporteret omnes vocari, & consanguineos, & uterinos & simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres.

21 Multas formas edere natura properat, *l.* 2. *Cod. de veter. jur.*
22 Καὶ τὰς Cognaticas, *Scrimg.*
23 Id est, explicant.
24 Facti narratio.
25 Quæstio. Fratria sine liberis mortui hereditas ad quem pertineat.

CAP. I.

QUia[26] igitur considerantes leges omnes quas congregravimus, & veteres omnes, & nostras hujusmodi non invenimus emersisse quæstionem: congruum est eam sero tandem refrenare lege, & considerare quia fratribus sunt ad defunctum aliis quidem cognationis jura, quæ nos legitimis copulavimus: aliis autem hoc ipso legitima: communicabant enim aliquid ei circa paternam prolem, sicut alii circa maternam: alii autem illud pure habebant, & lege & natura juvante se, eo quod ex iisdem erant procedentes matrum finibus, eratque eis patris semen unum: & undique veluti quoddam signum eis germanitatis resplendebat. Si igitur hujusmodi frater litibus liberare & legem & dubitantes voluisset, ad testamentum venerat: & suam sententiam fe-

26 Hinc sumpta est Authentica, *Itaque Cod. Comm. de successionibus.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τῆσδε τῆς ἱερωτάτης ὑπηκόων ὠφελείας πεπραγμένα, ταῦτα ἐπί τε τῆς βασιλικῆς προθήσει στοᾶς, ἐπί τε τῶν ἄλλων μερῶν τῆς μεγάλης ταύτης ἡμῶν πόλεως, ὥστε ἅπασι ταῦτα γνώριμα φανῆναι. καὶ μαθεῖν ὅτι διὰ πάντων ἡμῖν μέλει τῆς αὐτῶν ἀσφαλείας τε καὶ ἀπραγμοσύνης.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς τοῖς ἐπισκόποις ἀποκρίνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πγ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλοὺς ἱεροὺς γεγραφότες νόμους περί τε τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τῆς ἐφεξῆς ἱερωσύνης ἁπάσης, καὶ μὴν καὶ περὶ τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν, καὶ ἔναγχος τοῦτο πεπραχότες, ἐν οἷς ἠβουλήθημεν τοὺς εὐλαβεστάτους μοναχοὺς παρὰ μόνοις τοῖς τῆς πόλεως ἐπισκόποις, ὑφ' οὓς ἐστι τὰ μοναστήρια, τὰς ἐναγωγὰς ὑπομένειν· ἠξιώθημεν παρὰ Μηνᾶ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς εὐδαιμονεστάτης ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς ταύτην δοῦναι τὴν προνομίαν, ὥστε εἴ τις ἔχοι τινὰ πρὸς αὐτοὺς χρηματικὴν δίκην, πρότερον παρὰ τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ ἰέναι ὑφ' ὃν τελεῖ, καὶ ἐντυγχάνειν αὐτῷ, καὶ ἐγγράφου κρίσεως ἀπολαύειν. καὶ, εἰ τοῦτο γένοιτο, μήτε ἐνοχλεῖν αὐτῷ, μήτε ἕλκειν εἰς δικαστήρια πολιτικὰ μηδὲ τῆς ἱερᾶς αὐτὸν ἀποκαλεῖν λειτουργίας· ἀλλ' ἀγράφως ἐξετάζεσθαι τὴν ὑπόθεσιν ζημίας χωρίς· καὶ λαμβάνειν τύπον ἴσως καὶ ἔγγραφον, εἰ τοῦτο τὰ μέρη βουληθεῖεν τε καὶ αἰτήσαιεν, καὶ ἀπηλλάχθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔριδος. §. α. Εἰ δὲ ἢ διὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν, ἢ διά τινα ἴσως δυσκολίαν, οὐ γένοιτο δυνατὸν τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τεμεῖν τὴν ὑπόθεσιν, τότε ἄδειαν εἶναι καὶ παρὰ τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας ἰέναι, καὶ τῶν προνομίων ἁπάντων φυλαττομένων, ὅσαπερ τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς αἱ θεῖαι διατάξεις δεδώκασι, καὶ ἀγωνίζεσθαι, καὶ πέρας ἐπιτίθεσθαι τῇ δίκῃ. καὶ οὕτως ἐλευθέραν γίνεσθαι προσηκόντως τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους σπουδαζόντων σὺν πάσῃ μεγαλοψυχίᾳ καὶ ταχέως τὰς δίκας τεμεῖν· ὥστε μὴ διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας τῶν ἱερῶν αὐτοὺς ἀπαγαγέσθαι πράξεων, καὶ δέον τὸν θεὸν ἱλεοῦσθαι, καὶ τὰ ἱερεῦσι πρέποντα πράττειν, δικαστηρίοις ἀσχολεῖσθαι καὶ τῷ ἐκεῖθεν θορύβῳ, καὶ τῇ ἐγκειμένῃ ταραχῇ ταῖς τῶν δικαζομένων ψυχαῖς. §. β. Εἰ μέντοι περὶ ἐγκλημάτων ἐνάγοιντο, εἰ μὲν πολιτικῶν, ἐνταῦθα μὲν οἱ προσφόροι ἄρχοντες, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ταύτης ἡγούμενοι ἤγουν δικασταί, μὴ ὑπερβαινούσης τῆς δίκης μηνῶν δύο προθεσμίαν, ἀφ' οὗ προκατάρξεως γένοιτο, ὥστε συντόμως ἐπιτίθεσθαι τῷ πράγματι πέρας. ἐκεῖνο δῆλον ὄντος, ὡς εἴγε ὑπεύθυνον εἶναι τὸν ἐναγόμενον νομίσειεν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος, καὶ ποινῆς ἄξιον κρίνειε, πρότερον γυμνοῦσθαι τοῦτον παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, οὕτω τε ὑπὸ τὰς τῶν νόμων γίνεσθαι χεῖρας.

ΚΕΦ. α'.

EΙ μέντοι ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἁμάρτημα, δεόμενον σωφρονισμοῦ καὶ ἐπιτιμίων ἐκκλησιαστικῶν, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τοῦτο κρινέτω, μηδὲν ἐπικοινωνούντων τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τοιαύτας ὑποθέσεις ὅλως οὐδὲ γινώσκεσθαι τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσιν, δέον τὰ τοιαῦτα καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἐξετάζεσθαι, καὶ ἐπανορθοῦσθαι ψυχὰς τῶν ἁμαρτανόντων διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας, οἷς καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀκολουθεῖν οὐκ ἀπαξιοῦσι νόμοι. Εἰ δέ τινες ἤδη προκατήρχθησαν δίκαι, αὗται μενέτωσαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος, συντόμως λαμβάνουσαι πέρας· πάντων τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων, εἴτε ἐπὶ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις εἴτε ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, εἴτε ἐπὶ κληρικοῖς, εἴτε ἐπὶ μοναχοῖς, τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἐχόντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, διὰ προγραμμάτων οἰκείων φανερὰ πᾶσι καταστησάτω, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς παραφυλάττεσθαι σπευδέτω. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

Περὶ τῶν ὁμοπατρίων καὶ ὁμομητρίων ἀδελφῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλοῖς ποικιλλομένη ἡ φύσις καινουργήμασιν ἐν τοῖς πράγμασι χρωμένη (εἴρηται μὲν ἤδη τοῦτο πολλάκις ἐν τοῖς νόμοις τὸ προοίμιον, εἰρήσεται δὲ καὶ αὖθις, ἕως ἂν ἐκείνη τὰ ἑαυτῆς πράττῃ) πολλῶν ἡμᾶς εἰς χρείαν καθίστησι νόμων. τὰς γὰρ legitimas καὶ τὰς cognaticas διαδοχὰς λέγουσι μὲν ἡμῖν καὶ οἱ πάλαι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ τῶν νόμων ἀρχαιοτάτου ταῦτα λαβόντες κατιόντες μέχρι καὶ εἰς ἡμᾶς, οἳ πολλὰ καὶ τούτων ἐπηνωρθώσαμεν· ἦλθε δὲ εἰς ἡμᾶς τι τοιοῦτον.

§. α'. Ἠγάγετό τις γαμετήν, καὶ παῖδες αὐτῷ γεγόνασιν ἐξ αὐτῆς· εἶτα ἀπελθούσης ἐκείνης, ἄγεται πάλιν ἑτέραν, ἐξ ἧς τίκτονται παῖδες αὐτῷ, τοῖς προτέροις ὁμοπάτριοι μόνον, οὐ μὴν ὁμομήτριοι· εἶτα καὶ τρίτον ἐπεισάγεται γάμον, καὶ ποιεῖται παῖδας κἀντεῦθεν· μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἐπὶ δεύτερον ἡ γυνὴ χωρεῖ συνοικέσιον, ἐξ οὗ ἑτέρους ἐποιήσατο παῖδας, τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς ὁμομητρίους μόνον, οὐ μὴν καὶ ὁμοπατρίους. τελευτησάσης τοίνυν τῆς μητρός, συνέβη ἐπιτελευτῆσαι καὶ τὸν ἕνα τῶν ἀδελφῶν, παίδων τε καὶ διαθήκης χωρίς, πολλοὺς ἀδελφοὺς καταλελοιπότα, τοὺς μὲν ὁμομητρίους, τοὺς δὲ ὁμοπατρίους, τοὺς δὲ ὁμομητρίους τε ἅμα καὶ ὁμοπατρίους. Καὶ ἡ μὲν ἐξευρεθεῖσα τῇ φύσει καινουργία, τοιοῦτό πως ἦν. ἐξέσται δὲ, τοιαύτης ἀρχῆς δεδομένης ἡμῖν παρ' αὐτῆς, καὶ ἑτέρας συμπτώσεις θέσθαι, τοιοῦτό τι φέρειν δυναμένας, εἴτε τελευτῇ τοῦ ἀνδρός, εἴτε τελευτῇ τῆς γυναικός, εἴτε ἄλλου νομίμου γάμους διαφέρειν τοῦτο ποιούντων. τὸ ζητούμενον τοίνυν ἐκεῖνο ἦν, εἴπερ εἰς τὴν τοῦ τετελευτηκότος ἀδελφοῦ κλῆρον δεῖ πάντας καλεῖν, τούς τε ὁμομητρίους τούς τε ὁμοπατρίους, τούς τε ἅμα μὲν ὁμομητρίους, ἅμα δὲ ὁμοπατρίους.

ΚΕΦ. α'.

EΠειδὴ τοίνυν περιεσκοπήσαμεν τοὺς νόμους ἅπαντας οὓς ἠθροίσαμεν, τούς τε παλαιούς, τούς τε ἡμετέρους, τοιαύτην οὐχ εὕρομεν ἀναφυεῖσαν ζήτησιν· πρέπον ἐστὶν αὐτὴν ὀψὲ ποτὲ χαλινῶσαι νόμῳ, καὶ σκοπῆσαι ὅτι τοῖς ἀδελφοῖς ἐπὶ πρὸς τὸν τελευτήσαντα τοῖς μὲν τὰ cognatica δίκαια, (ἅπερ ἡμεῖς τοῖς legitimois συνήψαμεν) τοῖς δὲ αὐτόθεν τὰ legitima. ἐκοινώνουν γὰρ αὐτῷ περὶ τὴν πατρῴαν γονήν, ὥσπερ ἐκεῖνοι περὶ τὴν μητρῴαν. οἱ δὲ αὐτόθεν καθαρὸν εἶχον καὶ τὸν νόμον, καὶ τὴν φύσιν βοηθοῦσαν αὐτοῖς· διότι καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἦσαν προϊόντες μητρῴων κόλπων, καὶ ἦν αὐτοῖς ἡ ἐκ τοῦ πατρὸς σπορὰ μία· καὶ τι πανταχόθεν γνήσιον, ὥσπερ τι σύμβολον, αὐτοῖς ἐνέλαμπεν. Εἰ μὲν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀδελφὸς πραγμάτων ἀπαλλάξαι καὶ τὸν νόμον καὶ τοὺς ἀμφισβητοῦντας ἠβουλήθη,

αὐτὸ

σοῖς διαδέχεσθαι ἐθέλειν αὐτὸν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐπὶ τούτοις φανερὰν, καὶ οἱ τῇ γραφῇ τετιμημένοι αὐτοὺς ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐκάλεσαν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο πρᾶξαι οὐκ ἠβουλήθη, ἢ οὐκ ἠδυνήθη, (πολλαὶ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀσχολίαι μυρίαι, καὶ αἰφνίδιοι θάνατοι) οὐδὲ ἡμῶν ὁ νόμος τὴν προκειμένην διαιρεῖται. §. α. Βούλεται δὲ οὗτος ὁ νόμος ἀπὸ τῆς ἑκατέρωθεν κεκοινωνημένους, καὶ ἅμα μὲν ὁμοπατρίους, ἅμα δὲ ὁμομητρίους ἀδελφοὺς, εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ τελευτήσαντος κρείττους εἶναι τῶν ἢ μόνον ὁμοπατρίων, ἢ μόνον ὁμομητρίων. καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς μὴ ποιείτω ἐνδοιάζειν ἡ τῆς φύσεως ποικιλία, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτὰς τὰς τοιαύτας ἐφευρέσεις ἀποδείξαντες νομίμους, καὶ κρίνομεν, τοῖς τελειοτέροις ἀποδιδόντες τὰ κρείττω, καὶ τοὺς ἐλάττους ἐξισοῦν αὐτοῖς οὐκ ἀνεχόμενοι. §. β. Καὶ πολλὰ γε ἡμᾶς εἰς τοῦτο προὔτρεψεν. πρότερον μὲν γὰρ ἕτερος ἡμῶν νόμος, εἰ παῖδας τελευτήσας παῖδας οὐκ ἔχων, ἢ εἰς τὰ οὕτως αὐτῷ μητρῷα τυχὸν ἢ καὶ ἀπὸ γαμικῆς ἢ καὶ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀπροσπορίστως προκειμένων, πρότερον τοὺς ἐκ τῶν αὐτῶν γάμων ἀδελφοὺς εἰς τὸν κλῆρον καλεῖ, εἶτα τοὺς ἐξ ἑτέρων, καὶ μετ' ἐκείνους τὸν πατέρα. ὅπερ ἀπόδειξις ἦν τοῦ πάλαι ταύτην τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν ἀρέσκειν. εἰ γὰρ καὶ πατρὸς ὄντος, αὐτῷ τε τῷ πατρὶ καὶ τῶν ἐξ ἑτέρων γάμων προτιμᾶσθαι τοὺς ὁμομητρίους καὶ ὁμοπατρίους ἀδελφοὺς συμβαίνειν ἀκόλουθον ἐστὶ, κἂν εἰ μὴ πατὴρ ὑπάρχῃ, ἀλλ' ἀδελφοὶ μόνοι, προτιμᾶσθαι τῶν ἐξ ἑνὸς τῶν γονέων μόνον συνημμένων τῷ τελευτήσαντι τοὺς ὁμοίως μὲν ὁμοπατρίους, ὁμοίως δὲ ὁμομητρίους ὄντας. καὶ τούτοις συμβαίνειν ἂν εἴη, τὸ πάλαι ἐπί τε τοῖς μητρῴοις καὶ τοῖς ἀπὸ γαμικῆς αἰτίας ἢ καὶ ἄλλως ἀπροσπορίστως νενομοθετημένον, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῖς λοιποῖς τοῦ τελευτήσαντος πράγμασι κρατεῖν τε καὶ πολιτεύεσθαι. Οὗτος τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ ταύτης τῆς δοθείσης αὐτῷ τὴν ἀφορμὴν, ὡς εἴρηται, κείσθω τεθείς. καὶ ἐπειδὴ ἐκ τριῶν συνοικεσίων αὐτῷ προῆλθεν ἡ καινοτομία τῆς φύσεως, οὐδὲν κωλύει, κἂν εἴ τις ὑπόθοιτο καὶ ἐκ δύο μόνων γάμων τοὺς μὲν εἶναι μόνον ὁμομητρίους ἢ ὁμοπατρίους, τοὺς δὲ ὁμομητρίους τε ἅμα καὶ ὁμοπατρίους· κἂν εἴ τις ἐκτείνῃ δεῖν τὰ συνοικέσια, καὶ ἔτι μᾶλλον τοιοῦτόν τι γίνεσθαι. καὶ οὕτως εἰς τὰ τοιαῦτα τῶν θεμάτων, ἔνθα τοιαῦται τινες εἰσάγονται τάξεις ἀδελφῶν, ὁ νόμος ἐχέτω τὴν οἰκείαν ἰσχὺν, καὶ ἀποκλειέτωσαν οἱ διπλοῖς χρώμενοι δικαίοις τοὺς ἑνὶ μόνῳ χρῆσθαι δυναμένους.

ΚΕΦ. β.

Εἰ δὲ μὴ τοιοῦτον εἴη τὸ θέμα, ἀλλ' ἢ μόνον καθεστᾶσιν ὁμομήτριοι, ἢ ὁμοπάτριοι, καὶ τελευτήσειέ τις τῶν ἀδελφῶν· τηνικαῦτα τοῖς προτέροις ἀνακείσθω νόμοις, οἵπερ αὐτῶν ἤδη τὰς διαδοχὰς διετύπωσαν. χώραν μέντοι οὗτος ὁ νόμος ἐχέτω μὴ μόνον ἐπὶ τοῦ τὴν ζήτησιν κινήσαντος θέματος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἐσομένοις, ἢ ἔτι καὶ νῦν ἐρτημένοις. ὥστε τὰ πρότερα, εἴπερ ἢ δικαστοῦ ψήφῳ ἢ συμφωνητικοῖς ἀπήλλακται τύποις, ἐχέτω τὴν οἰκείαν τομὴν, τῆς ἐκ τοῦδε τοῦ νόμου μὴ δεόμενα κρίσεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, διὰ προσγραμμάτων οἰκείων φανερὰ πᾶσι καταστησάτω, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς παραφυλάττειν σπουδασάτω. Dat. xv. Kal. Junii, *Constantinop.* Imp. DN. Justin. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ ιδ΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΠΛΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πε΄.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Βασιλείδῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸν μέγαν θεὸν καὶ σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν διὰ παντὸς ἐπικαλούμενοι, σπουδάζομεν πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ὧν τὴν διοίκησιν ὁ θεὸς ἡμῖν ἐπίστευσεν, ἀβλαβεῖς καὶ ἀσυκοφαντήτους φυλάττειν καὶ κωλύειν τοὺς πολέμους, οὓς ἐκ τῆς ἑαυτῶν ἀβουλίας αἱρούμενοι, τοὺς κατ' ἀλλήλων ἐργάζονται φόνους. διπλῆν ἐκ τούτου καθ' ἑαυτῶν τὴν τιμωρίαν ἐπάγοντες, τὴν μὲν, ἣν ἑαυτοῖς ἐπιφέρουσι, τὴν δὲ, ἣν ἐκ τῶν νόμων τῶν κατ' αὐτῶν κολαζόντων ὑφίστανται.

ΚΕΦ. α΄.

Βουλόμενοι τοίνυν τῶν τοιούτων θανάτων τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθερῶσαι, συνείδομεν, τὸ τῆς ὁπλοποιίας ἔργον μηδένα μὲν ἰδιώτην ἐργάζεσθαι, μόνους δὲ ἐκείνους τὰ ὅπλα κατασκευάζειν τοὺς ἐν ταῖς δημοσίαις καταλεγομένους ὁπλοποιΐαις, ἢ τοὺς λεγομένους φαβρικησίους. τοὺς δὲ ἐργαζομένους τὰ ὅπλα μηδενὶ πιπράσκειν ἰδιώτῃ. ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐν τοῖς ἀριθμοῖς συγκαταλεγομένους (οὓς ὁπλοποιοὺς καὶ δηποτάτους καλοῦσι, τοὺς παρὰ τοῦ δημοσίου κομιζομένους σιτήσεις) συγχωροῦμεν ἐργάζεσθαι ἢ τινι πιπράσκειν ὅπλα. ἀλλὰ μόνον ἐπιμελεῖσθαι τῶν ὅπλων τῶν φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς καταλεγομένων ἐν οἷς στρατεύονται. εἰ δέ τι νέον κατασκευάζουσι, τοῦτο ἀφαιρεῖσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν εἰσφέρεσθαι ἀρμαμέντῳ, προστιθέμενον τοῖς ἐκεῖσε ἀποκειμένοις δημοσίοις ὅπλοις.

ΚΕΦ. β΄.

Ἀλλὰ δὲ τοῦτο φυλάττειν βουλόμεθα καὶ τοὺς ἐν τοῖς τάγμασι τῶν βαλλιστραρίων, οὓς κατὰ διαφόρους συνεστησάμεθα πόλεις, τάξαντες ἐν αὐτοῖς καὶ τοὺς ὅπλα κατασκευάζειν εἰδότας. ὥστε καὶ αὐτοὺς μόνα τὰ δημόσια ὅπλα τὰ ἐν ταῖς δημοσίαις ὁπλοθήκαις ἑκάστης πόλεως ἀποκείμενα ἐπανορθοῦν τε καὶ ἀνανεοῦν. Εἰ δὲ καί τι νέον ὅπλον κατασκευάσωσι, τοῦτο ὁμοίως καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν τῶν δημοσίων ὅπλων παρεχέτωσαν φυλακὴν, καὶ μηδενὶ ἑτέρῳ παντελῶς πιπρασκέτωσαν.

ΚΕΦ. γ΄.

Τοῦτο δὲ παραφυλάξουσιν οἱ ἐν τοῖς βαλλιστραρίοις καταλεγόμενοι, κινδύνῳ τῶν πατέρων τῶν πόλεων, ὑφ' οὓς αὐτούς τε τοὺς βαλλιστραρίους ἐτάξαμεν, καὶ τὴν τῶν δημοσίων ὁπλοθηκῶν ἐπιμέλειάν τε καὶ παραφυλακὴν κατεστήσαμεν. ὥστε εἴ τινες φανεῖεν ἢ δηποτάτοι ἢ φαβρικήσιοι διαπιπράσκοντες ὅπλα, προνοείτωσαν οἱ κατὰ τόπους ἄρχοντες τιμωρίαις τοὺς τοιούτους ὑποβάλλειν· πρὸς τῷ καὶ τὰ ὅπλα παρὰ τῶν τοιούτων ὠνουμένων, τιμημάτων χωρὶς, ἀφαιρεῖσθαι, καὶ ἐκδικεῖσθαι τῷ δημοσίῳ. Ταύτην τοίνυν παρὰ τοῦ διακυβερνῶντος ἡμᾶς θεοῦ λαβόντες τὴν ἔννοιαν, διὰ τοῦ παρόντος θεσπίζομεν νόμου, κατὰ μηδεμίαν πόλιν ἢ χώραν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐξεῖναι τοὺς ἰδιώτας ἢ ἕτερόν τινα, ὅπλα ποιεῖν ἢ πιπράσκειν, ἢ καθ' οἱονοῦν ἐμπορεύεσθαι τρόπον. ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐν τοῖς φαβρικαῖς ἀναφερομένους ταῦτα κατασκευάζειν, καὶ εἰσκομίζειν εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν ἀρμαμέντον. καὶ τοῦτο παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς καὶ τῶν μετὰ σε παραλαμβανόντων τὴν ἀρχὴν, φυλάττεσθαι θεσπίζομεν· ἀφορίζοντων δὲ ἡμῶν τινας τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ὑπεροχὴν χαρτουλαρίων, ἐν τῷ σκρινίῳ τεταγμένους τῶν φαβρικησίων κινδύνῳ τῶν πέντε τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτευόντων, εὖ ὑπολήψεως ἐχόντων καὶ ἐπιτηδείους, οἵτινες κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν τούς τε ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς ἡμετέρας πολιτείας ὁπλοποιοὺς ἀναζητούμενοι, διακωλύσουσιν ἰδιώτας καὶ ἑτέρους τινὰς, πλὴν τῶν καταλεγομένων ἐν ταῖς ἱεραῖς φαβρικαῖς, τὸ τῆς ὁπλοποιίας μεταχειρίζεσθαι πρᾶγμα. καὶ ἐν οἷς ἂν εὕρωσι τόποις τινὰς ἰδιώτας τοῦτο τολμῶντας, ταῦτα ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τῷ δημοσίῳ προσκομίζειν ἀρμαμέντῳ. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἐργαζομένοις

cerat manifestam: & per scripturam honorati ad hereditatem vocarentur. Quia vero hoc agere noluit, aut non potuit, (multæ namque sunt homini & anxietates innumeræ, & repentinæ mortes) hæc nostra lex causam determinet. §. 1. Vult autem hæc lex, ex utroque [1] decoratos, & simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres, ad successionem morientis meliores esse quam illos qui solummodo consanguinei, aut solummodo uterini sunt, & nos non faciat hæsitare naturæ varietas: sed nos hujusmodi adinventiones ostendimus legitimas, atque decernimus, perfectioribus distribuentes quæ meliora sunt, & minores exæquari eis non patientes. §. 2. Plurima namque ad hoc nos invitaverunt. Primum quidem altera nostra lex [2] si filius moriatur non habens filios: deinde existentibus ita forte maternis [3] rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa quæ non acquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hereditatem vocari: deinde ex aliis, & post [4] hos patrem, quod probatio erat eo quod dudum talia nostra legislatio concessisset. Nam si etiam patre existente, suo patri, & iis qui sunt ex aliis nuptiis, præponi consanguineos & uterinos fratres contingit: consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, præponi iis qui ex uno parentum solummodo copulantur morienti, eos qui similiter quidem consanguinei, similiter autem uterini sunt, & his conveniens erit illud quod dudum & in maternis, & in iis quæ ex nuptiali causa, aut aliter non acquirantur, sancitum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Hæc igitur lex in isto casu data sibi occasione, sicuti dictum est, posita sit. Et quia ex tribus matrimoniis hoc processit, novitas naturæ nihil prohibet, vel si quis proponat & in duobus solummodo matrimoniis alios quidem esse solum uterinos, alios autem consanguineos simul & uterinos, vel si quis extendi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in hujusmodi casibus ubi tales quidam introducuntur ordines fratrum lex habeat suam virtutem: & excludant [5] duplici utentes jure eos qui uno solo uti possunt.

Cap. II.

Si vero non talis est casus, sed solummodo constituti sunt uterini aut consanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hæc prioribus subjaceant legibus quæ eorum successiones disposuerunt. Locum tamen hæc lex habeat non solum in hoc casu, qui quæstionem movit: sed etiam in iis, qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut judicis sententia, aut pactionum expedita sunt formis, habeant propriam decisionem, hujus legis judicio non egentia.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram manifestata sunt legem, per literas proprias declarare cunctis & in perpetuum observare festinet. Dat. xv. Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. Dom. Justin. Aug. Anno xv. [6] Apione V. C. Cons.

Tit. XIV.

DE ARMIS. [7]

Novella Constit. LXXXV.

Imperator Justinianus Augustus Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum.

PRÆFATIO.

Magnum Deum & salvatorem nostrum Jesum Christum & ejus auxilium semper invocantes, studemus omnes subjectos nostros, quorum regimen credidit nobis Deus, illæsos [8] & sine calumnia [9] custodire & inhibere bella, quæ per suam considerationem suscipientes adversus alterutros operantur dolores, duplex ex hoc contra se supplicium inferentes, tam quod sibimet inferunt, quam quod ex legibus vesaniam eorum punientibus patiuntur.

Cap. I.

Volentes igitur hujusmodi mortibus homines liberare, prospeximus armifacturæ [10] opus nullum privatum operari, solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armificatoriis [11], aut qui dicuntur fabricensii [12]: eos autem qui operantur arma, nulli vendere privato [13]. Sed neque qui in [14] numeris constituti sunt armifactores, quos etiam deputatos appellant qui de fisco annonas accipiunt, permittimus operari, aut alicui vendere arma: sed solum diligentiam habere armorum militum in numero constitutorum, in quibus militant. Si vero novum aliquid faciunt, hoc auferri ab eis, & in sacro nostro inferri armamento [15] adjiciendum ibi repositis publicis armis.

Cap. II.

Hoc autem observare volumus & eos, qui in ordinibus ballistariorum [16] sunt, quos per diversas statuimus civitates, ordinantes eos & arma facere: sancientes, ut & ipsi sola publica arma in armamentis [17] publicis uniuscujusque civitatis recondita corrigant, atque renovent. Si qui vero unum aliquid armorum instruxerint, hoc similiter & ipsis inter publica arma præstent, & nulli alteri penitus vendant.

Cap. III.

Hoc quoque custodiant, qui in ballistariis deputati sunt, periculo [18] patrum [19] civitatum, sub quibus & ipsos ballistarios statuimus, & publicorum armamentorum [20] diligentiam atque custodiam constituimus: quatenus si qui visi fuerint aut deputati aut fabricensii [21] vendentes arma, provideant per loca judices [22] eos suppliciis subdere, insuper etiam arma ab iis qui ea comparant, sine pretio auferre, & publico vindicare. Hanc igitur gubernante nos Deo cogitationem, per præsentem sancimus legem, *In nulla civitate aut provincia nostræ reipublicæ habere licentiam privatos aut alium quempiam arma facere aut vendere, aut qualibet mercari modo:* sed *solos eos qui inter fabricenses referuntur, hæc instruere, & deferre ad sacrum nostrum armamentum:* & hoc à tua celsitudine, & qui post te susceperint cingulum custodiri sancimus: deputantibus nobis aliquos [23] chartulariorum, qui sub tua celsitudine in scrinio sunt constituti fabricensium, periculo quinque inter eos priorum [24] bonam opinionem habentes, & opportunos, qui & eos qui in hac felicissima civitate, & in aliis civitatibus nostræ reipublicæ arma faciunt, requirentes, prohibeant privatos, aut etiam alios quosdam citra eos qui deputati sunt inter fabricenses, armifacturæ agere causam: & in quibuscunque compererint locis aliquos privatos hoc audentes, hæc auferre, & fisci applicare armamento. Si autem inter operarios privatos artifices oportunos [25] invenire potuerint: hos, si voluerint, in militiis statuere,

1 Olim ita non fuit *l. 1. C. de legitimis heredibus.* Unde constat hodie, consanguineos & uterinos simul præferri consanguineis tantum vel uterinis tantum.

2 *l. ult. C. comm. de successionib.*

3 Decisio hujus Novellæ, Fratris sine liberis mortui hereditas defertur ad fratres ejus consanguineos, id est, ad fratres ex utroque parente conjunctos, non eos, qui tantum sunt ei uterini, vel ex eodem patre: in rebus ejus paternis, fratres paterni succedunt ex regula, Paterna paternis, materna maternis, de qua vid. *l. 13. C. de legit. hered.* In rebus aliunde quæsitis iidem consanguinei paternos vel uterinos excludunt: sunt enim conjunctiores, §. 1. *h. nd.* consanguineis deficientibus paterni, & uterini æqualiter succedunt in aliunde quæsitis: vid. quæ dicam ad *l. 13. in fin. C. de legitim. hered.*

4 Hodie pater vocatur in virilem proprietatis, *Nov. 118. c. 2.*

5 Duplici utentes jure, iis, qui uno tantum utuntur, sunt potiores.

6 xiii. id est, anno 539.

7 Περὶ ὅπλων, *Scr.* περὶ ὅπλων καὶ ὁπλοποιῶν. *7. Ecl. 9.* de armis & fabricensibus. *l. 7. §. 1. C. de fabricensibus & qui arma gerere possint, Jul. const. 79. Goth.* Vid. Rittershus. *part. 13. cap. 4. Ans.*

8 De jure principis dicam ad *Novellam 105. c. 2. in fin.*

9 Ut injustis litibus non vexentur.

10 Τῆς ὁπλοποιΐας ἔργον.

11 Ὁπλοποιΐαις, publicis fabricis, *Jul.* armamentis, *arcenaulx.*

12 Φαβρικησίους, id est, fabricis.

13 Arma privatis vendere non licet, *ut hic*, multo minus licet arma ad barbaros exportare vel eis vendere, *l. 2. C. quæ res exportari.*

14 Ἐν τοῖς ἀριθμοῖς, id est, matriculis, *Julian. hic.* Numerorum fabricensibus nova arma fabricare non licet, licet tamen ea curare.

15 Ἀρμαμέντῳ, *Scrim.*

16 Βαλλιστραρίων.

17 Ἐν ταῖς δημοσίαις ὁπλοθήκαις, *Scr.*

18 Οἱ βαλλιστράριοι τῶν πατέρων κινδύνῳ τῶν πόλεων. *Basil.* vid. *Cujac. hic.*

19 Patres Civitatum hodie videntur esse qui Gallis dicuntur *Prevosts des Marchands & Eschevins*, sub eorum cura ballistarii erant ut ex hac Novella apparet.

20 Ὁπλοθηκῶν.

21 Φαβρικήσιοι, qui & fabricenses.

22 Ἄρχοντες, præsides provinciæ, *Jul. hic. n. 304.*

23 Quinque scil. *Jul. n. 304.*

24 Πρωτεύοντες, Primates scrinii appellat, *Jul. hic.*

25 Id est, idoneos.

UAB Biblioteca ... Socials

tuere, & in descriptione [1] nomina eorum facere, & destinare nobis descriptionem artificum: ut per sacrum nostrum rescriptum in illis statuantur locis, in quibus sunt publicæ fabricæ, quatenus ipsi operantes arma, & de fisco annonas accipiant: hoc enim facto & subtiliter observato à prædictis personis, licentia penitus nulli dabitur, neque civitates inhabitantibus privatis, neque villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alterutros, necesque præsumere, & ex hoc plurimos homines occidi, publicas vero perire functiones, dum terræ cultores vitam amittere metuentes, fuga propter timorem utuntur. §. 1. Oportet ergo eos qui diriguntur à tua celsitudine ex memorato fabricensium scrinio ad prohibendos privatos armorum factores confessionem [2] accipere etiam per loca judicum, & subjectorum eis officiorum, & civitatum defensores, & patres, quia nihil valebunt de cætero horum quæ à nobis prohibita sunt aliquid agere: sed quæ per præsentem sancita sunt legem, custodient, pœnam & in pecuniis, & in ipsum formidantes caput. Sancimus enim magnæ quidem Alexandriæ judicem negligentem quæ à nobis sancita sunt viginti auri librarum exsolvere pœnam, & cingulo cadere: & hujus officium similiter auri librarum viginti dare pœnam, & capitale subire supplicium: aliarum vero provinciarum judices, damnum quidem decem librarum auri sustinere, similiter autem & ipsos casui cinguli subjacere, & eorum officia. Defensores autem, & patres civitatum trium librarum auri multari pœna, & in capite sustinere periculum, si quod tale factum comperientes non punierint, aut hoc agere valentibus non nuntient, sed latere permiserint.

1 Matriculam vocat *Julian. hic*. quam & patricula *l. 5. C. Theod. de domesticis & protectoribus*.

2 Κατάθεσιν depositionem, *Julian. hic*.

Cap. IV.

Ut autem palam fiant quæ à nobis prohibita sunt à privatis, & aliis quibusdam, citra eos qui in sacris nostris fabricensibus referuntur, fieri, aut privatis vendi arma: & hoc per præsentem legem significare curavimus. Prohibemus enim [3] privatos operari & emere arcus [4], & sagittas, & spathas, & enses, quæ vocare consueverunt semispathia [5], & quæ vocantur Zabæ [6], sive loricæ, & contos [7], & quolibet modo vel figura factas lanceas, & quæ apud Isauros nominantur monocopia [8], & appellatos sitinnos [9], seu missilia insuper & aspidas, sive scuta, & galeas, seu cassides: non enim ista alii cuidam instruere sinimus, præter eos qui deputati sunt in sacris nostris fabricensibus. solos autem fieri & vendi à privatis, & privatis vendi permittimus cultellos minores, quibus nullus in præliis utitur. Præsentem igitur legem generalem tua celsitudo in hac proponat regia civitate, nec non & per alias civitates nostræ reipublicæ ut omnes agnoscentes quæ placuerunt nobis, hæc observent.

3 Arma portare prohibitum, vide *Bocianum regula* 30.

4 *Edictio Justiniani* 8. *cap.* 3. Armorum genera observa.

5 Ἅπερ καλεῖν εἰώθασι σημισπάθια. *Scring.* quæ parameria vocant *Julian. hic*, *n.* 300. Cedrenus τὰ παραμήρια τῶν παραμηρίων αὐτὰ ξίφη. Porro παραμήρια dicuntur quod femori accingantur. Semispathia quæ hic appellantur, Vegetius 2. vocat Semispathas, eadem forma quæ *Isid.* 3. *de legibus*, Semilicus dixit.

6 Zabæ, loricæ, *Jul. Isid. in verbo* ζαβάριον.

7 Καὶ Κοντὰς Κοντὸς· Hesych.

8 Μονοκόπια. *Scr.* monocontia, *Jul.*

9 Ζιβύννους. *Scr.* Zibynnos, quos missilia vocant. *Jul. hic*. Ennius sibinas. vid. *Cujac. hic*. Hesychio ζιβύνια sunt λογχίδια μικρά. Glossis vero ζιβύνη est venabulum.

Cap. V.

Denunciamus autem futuris præesse hujusmodi custodiæ chartulariis ex memorato fabricensium scrinio, quia ex negligentia non solum pecuniarias sustinebunt pœnas, sed etiam in corpore supplicia patientur, & militia cadent. insuper nec ipsum ulterius permitti à nobis scrinium in hujusmodi adesse solicitudine, sed aliis committi fabricensium curam.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, tua celsitudo, & qui post te in cingulo fuerint, operi terminoque contradere festinent: indignationem nostram & ipsi metuentes, nisi rem sic utilem reipublicæ custodierint.

Tit. XV.

UT [10] DIFFERENTES JUDICES AUDIRE INTERPELLANTIUM ALLEGATIONES, COGANTUR AB EPISCOPIS HOC AGERE: ET UT QUANDO IN SUSPICIONEM [11] HABUERINT JUDICEM, PARITER AUDIAT CAUSAM ET CIVITATIS EPISCOPUS: ET DE CAUTELA ALIA QUAM OMNINO OPORTET EPISCOPUM AGERE.

10 Ut præsidi suspecto in audiendis litibus adjungatur episcopus, *Index Reg.*

11 Vid. *Jul. constit.* 69. *num.* 260. & 250. & *sequentibus*.

Novella Constit. LXXXVI.

Imperatoris Justiniani Augusti edictum.

PRÆFATIO.

Ex quo nos Deus Romanorum præposuit imperio omne habemus studium universa agere ad utilitatem subjectorum commissæ nobis à Deo reipublicæ, & illa facere quæ omni difficultate & læsione atque contritione privent: ne occasione litium, & aliorum quorundam discedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi.

Cap. I.

Propterea igitur & in præsenti prospeximus præsens edictum ad omnes dirigere subjectos, & palam facere omnium civitatum & vicorum habitatoribus, quatenus si quis habuerit contentionem adversus alium, sive [12] de pecuniaria causa, sive de sublatione rerum mobilium & immobilium, seseque moventium, sive de criminalibus, prius interpellet clarissimum provinciæ judicem, & ut ipse secundum nostras leges examinet ea, quæ proponuntur, & unicuique justitiam servet. Si vero dum aliquis adierit judicem provinciæ, non meruerit justitiam tunc jubemus eum adire [13] suum sanctissimum episcopum, & ipsum mittere ad clarissimum provinciæ judicem, aut per se venire ad eum, & præparare eum ut omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni justitia secundum nostras leges, ut non cogatur peregre de sua patria proficisci: Si vero etiam sanctissimo archiepiscopo compellente judicem cum justitia determinare interpellantium causas, judex differat discernere negotium, & non servet litigantibus justitiam: jubemus sanctissimum civitatis illius episcopum dare ad nos literas ei qui non meruerit quod justum est, insinuantes quia coactus ab eo judex distulit audire interpellantem, & judicare inter eum & qui ab eo conventus est: ut hoc cognoscentes nos supplicia inferamus judici provinciæ, qui interpellatus ab eo qui injustitiam passus est, & coactus à sanctissimo archiepiscopo, non judicaverit quæ in dubitationem venerunt.

12 Lis est aut de pecunia, aut de re mobili, immobili, vel movente se, aut de crimine.

13 Si præses provinciæ preces provincialium contempserit, provincialibus licet de ea re conqueri apud Episcopum. *Jul. d. n.* 269.

Cap. II.

Si [14] vero contigerit quendam nostrorum subjectorum in dubitationem habere judicem, jubemus sanctissimum archiepiscopum audire cum clarissimo judice: ut ambo [15] per amicabilem conventum dissolvantur quæ dubia sunt: ut aut per annotationem [16] scriptis factam, aut cognitionaliter [17] judicetur inter litigantes: & forma [18] detur justitiæ legibusque conveniens: ut non cogantur nostri subjecti propter hujusmodi causas recedere [19] à propria patria.

14 Hinc sumpta est authentica, *Si vero*, *C. de jud.*

15 Episcopo scil. cum præside considente, *Jul. n.* 250.

16 Vel more παραγραφικῶς, con audiant, *Jul. hic*. adde *Nov.* 82. *c.* 4.

17 Sive scriptura.

18 Sententia.

19 *c.* 6. *in fin. J. eod.*

ἰδιώταις τεχνίταις ἐπιτηδείους ὄντας διανυθείη, τούτους εἰσαχθῆναι, ματρικίοις ἐμβληθῆναι, ἐν ἀπογραφῇ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν ποιεῖν, καὶ ἐκπέμπειν ἡμῖν τὴν ἀπογραφὴν τῶν τεχνιτῶν, ὥστε διὰ θείας ἡμῶν ἀντιγραφῆς ἐν ἐκείνοις αὐτοὺς καταστῆναι τοῖς τόποις, ἐν οἷς εἰσὶ δημόσιαι φαβρικαί· ἐφ᾽ ᾧ δημόσια αὐτοὺς ἐργαζομένους ὅπλα, καὶ τὰς ἐκ τοῦ δημοσίου σιτήσεις κομίζεσθαι. τούτου γὰρ γενομένου καὶ ἀκριβῶς φυλαττομένου παρὰ τῶν προειρημένων προσώπων, ἄδεια παντελῶς οὐδενὶ δοθήσεται, οὔτε τοῖς τὰς πόλεις οἰκοῦσιν ἰδιώταις, οὔτε τοῖς τὰ χωρία γεωργοῦσιν ἀγροίκοις, ὅπλοις κεχρῆσθαι κατ᾽ ἀλλήλων, καὶ φόνους τολμᾶν, καὶ ἐντεῦθεν πολλοὺς ἀνθρώπους φονεύεσθαι, τοὺς δὲ δημοσίους ἀπόλλυσθαι φόρους τῶν τὴν γῆν γεωργούντων, τὸ ζῆν ἀπολιμπανόντων, ἢ δρασμῷ διὰ τὸν φόβον χρωμένων. §. α'. Δεῖ δὲ τοὺς πεμπομένους παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐκ τοῦ εἰρημένου τῶν φαβρικησίων σκρινίου, μετὰ τὸ κωλῦσαι τοὺς ἰδιώτας τοῦ ὅπλα ποιεῖν, κατάθεσιν λαβεῖν τῶν τε κατὰ τόπον ἀρχόντων, καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ τῶν τὰς πόλεις ἐκδικούντων, καὶ πατέρων, ὡς οὐδενὶ συγχωρήσουσι τοῦ λοιποῦ τῶν ὑφ᾽ ἡμῶν τι κεκωλυμένων πρᾶξαι, ἀλλὰ τὰ διὰ τοῦ παρόντος θεσπισθέντα νόμου φυλάξουσι ποινὴν τήν τε ἐν χρήμασι, τήν τε εἰς αὐτὴν ὑφορώμενοι τὴν κεφαλήν. θεσπίζομεν γὰρ τὸν μὲν τῆς μεγάλης τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἄρχοντα, παραβάντα τὰ παρ᾽ ἡμῶν νενομοθετημένα, εἴκοσι χρυσίου λιτρῶν καταβαλεῖν ποινήν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτειν· καὶ τὴν τούτου τάξιν ὁμοίως εἴκοσι χρυσίου λιτρῶν ὑπέχειν ποινήν, καὶ κεφαλικὴν ὑπέχειν τιμωρίαν· τοὺς δὲ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ἄρχοντας ζημίαν μὲν δέκα λιτρῶν χρυσίου ὑφίστασθαι, ὁμοίως δὲ καὶ αὐτοὺς ἐκπτώσει τῆς ἀρχῆς ὑποκεῖσθαι, καὶ τὰς τούτων τάξεις. τοὺς δὲ ἐκδίκους καὶ πατέρας τῶν πόλεων, τριῶν τε χρυσίου λιτρῶν ζημιοῦσθαι προστίμῳ, καὶ τὸν εἰς κεφαλὴν ὑπομένειν κίνδυνον, εἴ τι τοιοῦτο γενόμενον εὑρόντες μὴ τιμωρήσωνται, ἢ τοῖς τοῦτο πρᾶξαι δυναμένοις μὴ μηνύσωσιν, ἀλλὰ λαθεῖν συγχωρήσωσιν.

ΚΕΦ. δ'.

Ὅπως δὲ δῆλα καταστείη τὰ παρ᾽ ἡμῶν κεκωλυμένα παρὰ τῶν ἰδιωτῶν ἢ καὶ ἑτέρων τινῶν, πλὴν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν φαβρικαῖς ἀναφερομένων, γενέσθαι ἢ ἰδιώταις πεπρᾶσθαι ὅπλα· καὶ τοῦτο διὰ τοῦ παρόντος νόμου σημαίνειν συνείδομεν. κωλύομεν γὰρ τοὺς ἰδιώτας ἐργάζεσθαι καὶ ὠνεῖσθαι τόξα καὶ βέλη, σπάθας τε καὶ ξίφη, (ἅπερ καλεῖν εἰώθασι σημισπάθια) καὶ τὰς λεγομένας ζάβας, ἤτοι λωρίκια, καὶ κοντούς, καὶ τὰς καθ᾽ οἱονδήποτε τρόπον ἢ σχῆμα γενομένας λόγχας, καὶ τὰ παρὰ Ἰσαύροις ὀνομαζόμενα μονοκόπια, καὶ τοὺς τε καλουμένους ζιβύννους, ἤτοι μισσίλια· πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἀσπίδας, ἤτοι σκουτάρια, καὶ περικεφαλαίας, ἤτοι κασσίδας· οὐδὲ τοιαῦτα γὰρ ἑτέρῳ τινὶ κατασκευάζειν ἐφίεμεν πλὴν τῶν καταλεγομένων ἐν ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν φαβρικαῖς. μόνας δὲ γενέσθαι παρὰ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἰδιώταις πεπρᾶσθαι συγχωροῦμεν μαχαίρας μικράς, αἷς οὐκ ἄν τις εἰς πόλεμον χρήσαιτο χρείαν. Τὸν παρόντα τοίνυν γενικὸν ἡμῶν νόμον ἡ σὴ ὑπεροχὴ κατὰ ταύτην προθήσει τὴν βασιλίδα πόλιν, καὶ μὴν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς ἡμετέρας πολιτείας· ὥστε πάντας γινώσκοντας τὰ παραστάντα ἡμῖν, ταῦτα φυλάττειν.

ΚΕΦ. ε'.

Παραγγέλλομεν δὲ τοῖς μέλλουσιν ἐφεστάναι τῇ τοιαύτῃ παραφυλακῇ χαρτουλαρίοις ἐκ τοῦ εἰρημένου τῶν φαβρικησίων σκρινίου, ὡς ἐξ ἀμελείας οὐ μόνον χρηματικὰς ὑποστήσονται ποινάς, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς σῶμα τιμωρίας ὑφέξουσι καὶ τῆς στρατείας ἐκπεσοῦνται· πρὸς τὸ μηδὲ αὐτὸ τὸ σκρίνιον ἔτι συγχωρεῖσθαι παρ᾽ ἡμῶν πρὸς τὸ τοιοῦτο παρεῖναι φρόντισμα, ἀλλ᾽ ἑτέροις ἐπιτρέψομεν τὴν τῶν φαβρικῶν ἐπιμέλειαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ νόμου δηλούμενα, ἡ σὴ ὑπεροχὴ καὶ οἱ μετά σε τὴν ἀρχὴν ἕξοντες ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδάσουσιν, ἀγανάκτησιν ἡμετέραν καὶ αὐτοὶ δεδιότες, εἰ μὴ πρᾶγμα οὕτω λυσιτελὲς τῇ πολιτείᾳ φυλάξουσιν.

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

Ὥστε ὑπερτιθεμένους τοὺς ἄρχοντας ἀκούειν τῶν τοῦ προσιόντος δικαίων, συναναγκάζεσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων τοῦτο πράττειν. καὶ ὥστε, ἐάν τις ἐν ὑποψίᾳ ἔχῃ τὸν ἄρχοντα, συνακροατὴν τῆς δίκης λαβεῖν τὸν τῆς πόλεως ἐπίσκοπον. καὶ περὶ τῆς ἐπιτρεπομένης ὑπὸ ἄρχοντος τῷ ἐπισκόπῳ προστασίας. καὶ περὶ ἑτέρας παραφυλακῆς ὑπὸ ἐπισκόπων ὀφειλούσης πάντως κρατεῖσθαι, παρὰ ἀρχόντων γενέσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πϛ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος ἔδικτον.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐξ οὗπερ ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ Ῥωμαίων ἐπέστησε βασιλείᾳ, πᾶσαν τίθεμεν σπουδὴν πάντα πράττειν ἀεὶ τὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπηκόων τῆς ἐμπιστευθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ πολιτείας, κἀκεῖνα πράττειν ἅπερ πάσης αὐτοὺς δυσχερείας καὶ βλάβης καὶ συντριβῆς ἀπαλλάξει, ἵνα μὴ προφάσει δικῶν καὶ ἑτέρων τινῶν ἀποδημεῖν ἀναγκάζωνται τῆς ἰδίας πατρίδος, καὶ ἐπὶ ξένης ταλαιπωρεῖσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος συνείδομεν τὸ παρὸν ἔδικτον εἰς ἅπαν καταπέμψαι τὸ ὑπήκοον, καὶ δῆλον ποιῆσαι τοῖς πᾶσι τῶν πόλεων καὶ τῶν κωμῶν οἰκήτορσιν· ἐφ᾽ ὧτε εἴπερ ἔχοι τις ἀμφισβήτησιν πρὸς ἕτερον, εἴτε περὶ χρηματικῆς αἰτίας, εἴτε περὶ ἀφαιρέσεως πραγμάτων κινητῶν ἢ ἀκινήτων ἢ αὐτοκινήτων, εἴτε περὶ ἐγκλημάτων, πρότερον προσιέναι τῷ λαμπροτάτῳ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, ἐφ᾽ ὧτε αὐτὸν κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐξετάσαι τὰ προτεινόμενα, καὶ ἑκάστῳ τὸ δίκαιον φυλάττειν. Εἰ δὲ προσιών τις τῷ ἄρχοντι τῆς χώρας μὴ τύχῃ τοῦ δικαίου, τότε κελεύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ κατὰ τὸν τόπον ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ, καὶ αὐτὸν πέμψαι πρὸς τὸν λαμπρότατον τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντα, ἢ καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ παραγενέσθαι πρὸς αὐτόν, καὶ παρασκευάσαι αὐτὸν ἐν παντὶ τρόπῳ ἀκοῦσαι τοῦ προσιόντος, καὶ ἀπαλλάξαι αὐτὸν μετὰ τοῦ δικαίου κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὥστε μὴ ἀναγκασθῆναι αὐτὸν ἀποδημεῖν τῆς ἰδίας πατρίδος. Εἰ δὲ καὶ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου ἐπεγείροντος τὸν ἄρχοντα μετὰ τοῦ δικαίου διαλῦσαι τὰ τῶν προσιόντων πράγματα, ὁ ἄρχων διαναβάλλοιτο, ἢ καθόλου τὴν ὑπόθεσιν μὴ φυλάξῃ δὲ τοῖς κρινομένοις τὸ δίκαιον, ἐπιτρέπομεν τῷ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ ἐκείνης τῆς πόλεως δοῦναι πρὸς ἡμᾶς γράμματα τῷ μὴ τυχόντι τοῦ δικαίου, δηλοῦντα ὅτι ἐπειχθεὶς παρ᾽ αὐτοῦ ὁ ἄρχων ἀνεβάλετο ἀκοῦσαι τοῦ προσιόντος, καὶ διακρῖναι τὰ μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ παρ᾽ αὐτοῦ ἐναγομένου· ἵνα ταῦτα γνόντες ἡμεῖς τιμωρίας ἐπαγάγωμεν τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, ἐφ᾽ οἷς προσελθόντος παρὰ τοῦ ἀδικουμένου, καὶ ἐπειχθεὶς παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, οὐ διέκρινε τὰ ἀμφισβητούμενα.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δὲ συμβαίη τινὰ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἐν ὑποψίᾳ ἔχειν τὸν ἄρχοντα, κελεύομεν τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον συνακροᾶσθαι τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι, ὥστε ἀμφοτέρους ἢ κατὰ φιλικὴν συμβίβασιν διαλῦσαι τὰ ἀμφισβητούμενα, ἢ ἐξ ὑπομνημάτων ἐγγράφων ἢ διαγνωστικῶς διακρῖναι τὰ μεταξὺ τῶν δικαζομένων, καὶ τύπον δοῦναι τῷ τε δικαίῳ καὶ τοῖς νόμοις συμβαίνοντα· ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας ἀποδημεῖν τῆς ἰδίας πατρίδος.

ΚΕΦ. γ'.

Εἰ δέ τις οἰόμενος ἔχειν κατά τινος ἀγωγὴν οἱανδήποτε, μήτε τῷ λαμπροτάτῳ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι προσέλθοι, μηδὲ τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ ἐντύχῃ, καὶ οὕτως ἔλθῃ ἐνταῦθα χωρὶς γραμμάτων τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου. ἴστω ὅτι τοιαύτας καὶ αὐτὸς ὑποστήσεται τιμωρίας οἵας ἔμελλεν ὑπομένειν ὁ ἄρχων εἴγε προσελθόντος παρ' αὐτὸν, οὐκ ἐσπούδασεν αὐτῷ φυλάξαι τὸ δίκαιον. Ταῦτα δὲ πάντα θεσπίζειν σπουδάζομεν δι' ὠφέλειαν τῶν οἰκούντων τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας, ἵνα μὴ ἀπολιμπανόμενοι τῶν ἰδίων πατρίδων, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ ξένης κακοπαθῶσι, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν βλάπτηται. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς ἄρχοντας προῖκα ποιοῦμεν, καὶ ὅρκον αὐτοὺς ὑπεισιέναι παρασκευαζόμεθα, ἵνα ἑκάστῳ προσιόντι αὐτοῖς τὰ δίκαια φυλάξωσι, κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους.

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ μέντοι συμβῇ τινὰ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων παρ' αὐτοῦ τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος ἀδικηθῆναι, κελεύομεν αὐτὸν προσελθεῖν τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπισκόπῳ, καὶ αὐτὸν διακρῖναι μεταξὺ τοῦ λαμπροτάτου ἄρχοντος καὶ τοῦ οἰομένου ἀδικεῖσθαι παρ' αὐτοῦ. καὶ εἰ μὲν συμβῇ τὸν ἄρχοντα νομίμως καὶ δικαίως καταδικασθῆναι παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, τὸ ἱκανὸν αὐτὸν ποιεῖν παντὶ τρόπῳ τῷ ἐντυχόντι κατ' αὐτοῦ. εἰ δὲ παραιτήσεται ὁ ἄρχων τοῦτο ποιῆσαι, καὶ ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς ἡ αὐτὴ δίκη, εἰ μὲν εὕρωμεν ὅτι δικαίως καὶ κατὰ τοὺς νόμους κατεκρίθη παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, τὰ κριθέντα οὐκ ἐποίησε, ταῖς ἐσχάταις ὑποβληθῆναι τιμωρίαις τοῦτον κελεύομεν, ἐφ' οἷς ὀφείλων ἐκδικεῖν τοὺς ἀδικουμένους, αὐτὸς ἀδικῶν εὑρίσκεται.

ΚΕΦ. ε'.

Καὶ τὴν ὑποτεταγμένην δὲ αὐτοῖς τάξιν κελεύομεν μετὰ πάσης σπουδῆς καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας τοῖς λαμπροτάτοις ἄρχουσι τοὺς προσιόντας ἀπαλλάττειν, μηδὲν κομιζομένους ἔξω τῶν ἐγκειμένων ταῖς ἡμετέραις διατάξεσιν. εἰ δὲ μὴ ταῦτα φυλάξωσι, ταῖς ἐσχάταις αὐτοὺς ὑποβληθῆναι τιμωρίαις κελεύομεν, ἤτοι τῇ τοῦ τετραπλασίου λύσει καὶ ποινῇ.

ΚΕΦ. ς'.

Εἰ μέντοι εὕρωμεν τινὰ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων χάριτός τινος προδόντα τὸ δίκαιον, κανονικὴν αὐτῷ σωφρονισμὸν ἐπαχθῆναι κελεύομεν ἵνα σπουδάσωσι μετὰ τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ τὰ δίκαια κρίνειν. ἵνα μὴ, διὰ τὸ μὴ τυγχάνειν τῶν δικαίων, ἀναγκάζωνται οἱ ἄνθρωποι καταλιμπάνειν τὰς ἰδίας πόλεις καὶ χώρας καὶ τόπους, καὶ προστρέχειν ἐνθάδε.

ΚΕΦ. ζ'.

Ἐν δὲ ταῖς πόλεσιν ἐν αἷς οὐκ ἐνδημοῦσιν ἄρχοντες, κελεύομεν τοὺς ἔχοντας πράγματα, προσιέναι τῷ ἐκδίκῳ, καὶ αὐτὸν διακρίνειν τὰ μεταξὺ αὐτῶν. εἰ δὲ οἱ τὴν δίκην ἔχοντες μετὰ βουληθῶσι τοῦ ἐκδίκου, ἀλλὰ τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου δικάσαι, καὶ τοῦτο κελεύομεν γίνεσθαι.

ΚΕΦ. η'.

Οὔτε δὲ μοναχὸν, οὔτε κληρικὸν, οὔτε ἐπίσκοπον κελεύομεν ἔρχεσθαι ἐνθάδε ἄνευ γραμμάτων τοῦ ὁσιωτάτου αὐτῶν πατριάρχου· ἢ εἰδέτωσαν ὡς ἀναξίους ἑαυτοὺς τοῦ σχήματος ποιοῦσιν.

ΚΕΦ. θ'.

Εἰ δέ τις μαγιστριανὸς, ἢ ἐπαρχικὸς, οἱασδήποτε τύχης ὢν, λάβῃ πλείονα σπόρτουλα τῶν ὡρισμένων ταῖς θείαις ἡμῶν διατάξεσι· κελεύομεν παντὶ τρόπῳ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐπαρχίας, κινδύνῳ ἰδίῳ, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, τοῦτον ἐκδικεῖν, καὶ σωφρονισμὸν ἐπάγειν τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν. εἰ δὲ μὴ ἐκδικήσῃ ταῦτα ὁ ἄρχων, ἄδειαν δίδομεν τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπισκόπῳ, μηνῦσαι ἡμῖν τὰ περὶ τούτων, καὶ οἵαν ἔχει στρατείαν ἢ ἀξίαν ὁ ταῦτα πλημμελῶν· ἵνα καὶ τῷ ἄρχοντι τὸν κίνδυνον ἐπαγάγωμεν, τῷ συγχωρήσαντι καὶ παριδόντι τὴν ἡμετέραν κέλευσιν, καὶ αὐτὸν δὲ κελεύσωμεν τιμωρηθῆναι τὸν τὰ τοιαῦτα τολμήσαντα.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

Περὶ mortis causa δωρεᾶς ἐκ βουλευτῶν γενομένης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πζ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὰς τῶν βουλευτῶν κακουργίας μηδὲν δυνήσεσθαι φέρειν βλάβος τῷ δημοσίῳ, ἀλλ' ἀνατρέπεσθαι τὸν νόμον ταῖς τοιαύταις βουλαῖς κατὰ πάντα βουλόμεθα τρόπον. ἔγνωμεν γὰρ ὡς ἐπειδήπερ ἀπείπομεν τοῖς βουλευταῖς τὸν τῶν δωρεῶν τρόπον, οὐ συγχωροῦντες αὐτοῖς κτῆσιν ἀκίνητον δωρεῖσθαι, οὐδὲ ἐν διαθήκῃ καταλιμπάνειν πλέον τῶν τριῶν οὐγκιῶν, ἀλλὰ τὸ ἐνναούγκιον πάντως τῇ βουλῇ φυλάττειν· ἐκεῖνοι σοφιζόμενοι τὸν νόμον, ἐξεῦρον τινὰς τοιαύτας πανουργίας κατὰ τοῦ νόμου. εἰδότες γὰρ ὡς ἡμεῖς εὑρόντες τοὺς παλαιοὺς νομοθέτας ἀμφισβητοῦντας περὶ τῆς mortis causa δωρεᾶς, πότερον δωρεὰ ἢ ληγάτον ἐστί· καὶ τοὺς μὲν συναριθμοῦντας αὐτὴν ταῖς δωρεαῖς, τοὺς δὲ ταῖς [illegible] τὰ τοῖς ἀρίστοις νομοθέταις δοκοῦντα ἐκλεξάμενοι, ληγάτον αὐτὴν εἶναι παντελῶς ἀπεφηνάμεθα, καὶ μὴ πράξεως ὑπομνημάτων δεῖσθαι, ἀλλ' ἄδειαν ἔχειν ποιεῖσθαι αὐτὴν, καὶ ἐντιθέναι αὐτῇ καί τινας ὅρους, οὓς ἂν ὁ δωρησάμενος βουληθῇ· καὶ εἰ τοῦτο πράξει, ἄδειαν ἔχειν ἀποτάττεσθαι καὶ αὐτῷ τῷ δύνασθαι τῷ μεταμέλειν τῷ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις δωρεαῖς ἀνακαλεῖσθαι· καὶ οὓς ἂν βουληθεῖεν ὅρους ἐντιθέναι ταῖς mortis causa δωρεαῖς, καθάπερ Ἰουλιανὸς ὁ σοφώτατος ἐνομοθέτησε. τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ λθ'. βιβλίῳ τῶν ἡμετέρων διγέστων ἐγράψαμεν· ἅπαντα γὰρ συνελάβομεν ἐν βραχεῖ, τά τε τοῖς παλαιοῖς τά τε ἡμῖν ἀρεσκόμενα. τοῦτο τοίνυν εἰδότες, ᾠήθησαν χρῆναι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ποιεῖσθαι τινὰς mortis causa δωρεὰς, καὶ ἐντιθέναι σύμφωνα κατὰ τὸν νόμον, τὸ ἀφαιρεῖν ἑαυτοῖς τὸ δύνασθαι τῷ ἐπὶ τῇ δωρεᾷ μεταμελεῖν ἀνακαλεῖσθαι· ἄλλον δὲ ὅρον αὐτοῖς δοκοῦντα προστιθέναι ταύταις ταῖς δωρεαῖς, ἵνα αὐτόθεν αὐτοῖς δῆθεν ἐξῇ ποιεῖσθαι δωρεὰς τῆς ἀνακλήσεως ἐλευθέρας, καὶ οὕτω τὰς ἑαυτῶν ἐλαττοῦν οὐσίας.

ΚΕΦ. α'.

Καίτοιγε ἐξ ὧν ἤδη νενομοθετήκαμεν, πάσης αἰτίας ἀφῃρημένης αὐτοῖς τοῦ πλέον τι δύνασθαι τοῦ τετραουγκίου ἢ ἐν διαθήκῃ καταλιμπάνειν, ἢ κατὰ δωρεᾶς τρόπον ἐκποιεῖσθαι· ὅμως ἵνα ἔτι καὶ μᾶλλον αὐτῶν τὴν κακουργίαν παύσωμεν, διὰ τοῦτο καὶ νῦν θεσπίζομεν, μηδενὶ βουλευτῇ, μηδὲ κατὰ mortis causa δωρεὰν, ἐξεῖναι δωρεῖσθαί τι πλὴν ἢ μόνον κατὰ προγαμιαίας δωρεᾶς τρόπον, ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ἢ τῶν οἰκείων παίδων γενομένης, ἢ κατὰ προικὸς πρόφασιν, καθ' ἃ ἡ ἡμετέρα λέγει διάταξις, καὶ θυγατράσιν ἐκδιδομέναις γαμουμέναις. ἐπειδήπερ ἄλλως αὐτοὺς μὴ δύνασθαι δωρεῖσθαι πράγματα ἀκίνητα, ἀλλὰ ταῦτα μένειν ἀεὶ παρ' αὐτοῖς ταῖς βουλευτικαῖς ὑποκειμένα λειτουργίαις, μόνης αὐτοῖς πράσεως συγκεχωρημένης, καὶ ταύτης κατὰ τὴν τῆς νεαρᾶς ἡμῶν διατάξεως παρατήρησιν. τῶν mortis causa δωρεῶν ἐχουσῶν τὴν ἰδίαν ἰσχὺν, καὶ δυναμένων τῶν ἄλλων παρὰ τοὺς βουλευτὰς ποιεῖσθαι τὰς εἰρημένας mortis causa δωρεὰς εἰς οὓς ἂν βουληθεῖεν προσώπους, καὶ ὅρους αὐταῖς ἐντιθέναι καὶ ἀποτάττεσθαι,

CAP. III.

SI quis vero existimans habere se adversus aliquem quamlibet actionem, neque clarissimum provinciæ judicem interpellet, neque sanctissimum civitatis episcopum adeat, & ita [1] veniat huc absque literis Deo amabilis episcopi civitatis: sciat quoniam & ipse tales sustinebit pœnas, quales futurus esset sustinere judex, si interpellatus ab eo non studuisset ei servare justitiam. Hæc autem omnia sancire perspeximus propter utilitatem eorum qui habitant per civitates & vicos: ne privati propriis provinciis, & ipsi in peregrinis affligantur, & res eorum lædantur. Propterea enim judices gratis facimus, & jusjurandum eos jubemus subire, ut unicuique interpellanti justitiam servent secundum nostras leges.

1 *Jul. num.* 251.

CAP. IV.

SI tamen contigerit quendam nostrorum subjectorum ab ipso clarissimo provinciæ judice lædi, jubemus eum adire [2] sanctissimum illius civitatis episcopum: & ipsum judicare inter clarissimum illius provinciæ judicem, & eum qui putatur lædi ab eo. Et si quidem contigerit judicem legitime & juste judicari à sanctimo episcopo: satisfacere eum omnibus modis ei qui interpellavit adversus eum. Si vero refutaverit judex hoc agere, & pervenerit ad nos ipsa lis: si quidem invenerimus quia juste & secundum leges aditus à sanctissimo episcopo, ea quæ condemnatus est, non fecit: novissimis [3] eum suppliciis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum ipsum opprimere repetitur.

2 *Adde l.* 4. *C. ad l. Jul. repetund.*

3 Id est, ultimis suppliciis. Ultimum supplicium mors, *l.* 21. *ff. de pœnis.*

CAP. V.

SEd etiam subjectum ei officium [4] jubemus cum omni studio & administrantes clarissimis judicibus interpellantes absolvere, nihil [5] accipientes præter illa quæ nostris constituta sunt legibus. Si vero hæc non custodiant, subdi jubemus suppliciis [6].

4 Id est, officiales ministros apparitores.

5 *Jul. hic. n.* 253.

6 Ultimis *Jul.* aut quadrupli pœnæ & exolutioni illus subdi, *Strin.*

CAP. VI.

SI tamen invenerimus quendam sanctissimorum episcoporum pro gratia cujuspiam prodere justitiam, regularem [7] ei castigationem inferri jubemus: ut studeant cum timore Dei juste judicare: ne non imperantes justitiam, cogantur homines relinquere proprias civitates atque provincias, & in [8] loca quælibet alia iniqua concurrere.

7 Id est, ex sacris regulis pœna subjicitur, *Julian. num.* 254.

8 *Vid. c.* 2. *in fin.*

CAP. VII.

IN civitatibus autem in quibus non sunt judices [9], jubemus eos qui habent causas, adire [10] defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si vero litem habentes voluerint defensorem una cum sanctissimo episcopo judicare, & hoc agi præcipimus.

9 Præsides provinciæ.

10 *Jul. num.* 255.

CAP. VIII.

NEque autem monachum, neque clericum, neque episcopum jubemus venire huc absque [11] literis sanctissimi sui patriarchæ. Si vero hoc fecerint, sciant quia semetipsos schemate faciunt indignos.

11 *Jul. num.* 256. *Novell.* 6. *c.* 8.

CAP. IX.

SI quis autem magisterianus, aut præfectianus [12], aut cujuscunque fortunæ existens acceperit amplius sportularum quam definitum est sacris nostris constitutionibus: jubemus omnibus modis judicem provinciæ periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare, & vindictam inferre hoc præsumentibus. Si vero non vindicaverit hoc ipse judex, licentiam damus sanctissimo uniuscujusque civitatis episcopo nunciare nobis quæ de eis aguntur, & qualem habet militiam, aut dignitatem, qui hoc præsumpserit: ut & judici periculum inferamus permittenti & despicienti nostram jussionem, & ipsum quoque jubeamus puniri talia præsumentem.

12 Ἡ ἐπαρχικὸς *Strin.* agens in rebus, *Julian. hic, n.* 257.

TIT. XVI.

DE MORTIS CAUSA DONATIONE [13] CURIALIUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

CUrialium fraudes nihil posse ferre damni Reipublicæ, sed resistere legem talibus curiis [vel consiliis] omni volumus modo. Cognovimus enim quemadmodum, postquam interdiximus curialibus donationum modum, non concedentes ipsis possessionem immobilem donare [14], neque in testamento relinquere ultra [15] tres uncias, sed dodrantem omni modo Curiæ servare, illi calumniantes legem, excogitaverunt tales aliquas fraudes contra ipsam legem. Scientes enim quod nos invenientes vetustos legum latores, dubitantes de mortis causa donatione utrum donatio an legatum sit, & illos quidem connumerantes ipsam donationi, quosdam vero legatis, ea quæ pluribus [16] & optimis legislatoribus visa sunt eligentes, legatum [17] ipsam esse omnimodo decidimus, nec [18] confectione monumentorum egere, sed licentiam habere facere ipsam & inferere ipsi etiam certos fines quos donator voluerit, & si hoc fecerit, licentiam habere renunciare etiam huic ipsi facultati, qua possit pœnitere super talibus donationibus, revocare [19], & quos utique voluerit terminos inferere mortis causa donationibus, sicuti *Julianus* sapientissimus constituit, quod quidem nos in trigesimo nono [20] nostrorum Digestorum scripsimus. Omnia enim comprehendimus in brevi & quæ vetustis & quæ nobis placita sunt. Hoc igitur scientes putaverunt oportere secundum modum hunc facere quasdam mortis causa donationes & inferere pacta secundum legem ad auferendum potestatem sibi ipsi super donatione pœnitenti, eam revocandi. Alium vero terminum ipsis placentem addere ipsis donationibus, ut inde ipsis nimirum liceat facere donationes à revocatione liberas, & ita suas minuere substantias.

13 De diversis donationibus à curialibus faciendis *Julian. const.* 80. de donationibus factis à decurionibus. *Index Reg.*

14 Inter vivos *Novell.* 38.

15 *Novell.* 46.

16 Id semper sequendum est, quod pluribus & optimis videtur.

17 Mortis causa donatio legatis comparatur, *l.* 4. *C. de mort. caus.*

18 Mortis causa donatio non eget insinuatione *l. ult. C. de mortis caus. l.* 15. *in fin. l.* 37. *ff. de mort. caus.* §. 1. *Inst. de don.*

19 Mortis causa donatio revocari potest.

20 *tit.* 6. *l.* 16. 17. 18. *ff. de mort. caus.*

CAP. I.

ETsi autem ex his quæ jam lege sancivimus adempta est omnis illis occasio plus dodrante relinquere queundi, vel in testamento relinquendi, vel per donationis modum alienandi, tamen ut adhuc etiam magis ipsorum fraudem compescamus, idcirco & nunc *Sancimus* nemini [21] curiali neque per mortis causa donationem licere donare quid, præterquam tantummodo per antenuptialis donationis modum pro seipsis aut propriis liberis factæ aut per dotis occasionem, quatenus ipsa nostra constitutio dicit, etiam filiabus donare nubentibus: siquidem aliter ipsos non posse donare certum est res immobiles, sed ipsas manere semper apud ipsos curialibus obnoxias functionibus, sola ipsis venditione concessa, & ipsa secundum Novellæ nostræ constitutionis observationem. Mortis causa donationibus suam vim habentibus, & valentibus cæteris hominibus, exceptis [22] curialibus facere dictas mortis causa donationes in quascunque voluerint personas, & conditiones ipsis imponere, & renuntiare (siquidem hoc voluerint) pœnitudini

21 Nota regulam.

22 Decurio donare non potest etiam mortis causa. Donare tamen potest, dotis aut donationis propter nuptias causa.

concessæ circa pactionis revocationem: manere quippe oportet rem etiam sic in mortis causa donationis conditionibus, (hoc enim insuper sancimus) & tales donationes firmas esse & stabiles, quod quidem non nunc primum lege statuimus, sed jam lege statutum, & nunc per nostram interpretamur & corroboramus vocem in omnibus aliis personis, præter solos, ut dictum est, curiales: idque propter ipsam nostram erga rempublicam curam & studium.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & hac lege manifestata sunt, tua gloria custodire studeto, in primis utilitati Reipublicæ providentiam impertiens.

Tit. XVII.

DE DEPOSITO[1], ET DENUNCIATIONIBUS INQUILINORUM, ET DE[2] SUSPENDENDA ADMINISTRATIONE[3] PANUM.

Novella Constit. LXXXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Litem nuper audientibus nobis (hoc quod in imperio publice sedentes multotiens agimus) orta est aliqua quæstio, quam resolvimus statim: hujusmodi vero discentes contingere multa communi & generali lege definire hoc justum esse arbitrati sumus.

Cap. I.

SI[4] enim quis ab aliquo capiat aurum aut res aliquas depositi causa in quibusdam conditionibus, deinde illi agant: necessitatem habeat omne restituere aurum, aut res, conditionibus semel impletis: & nulla omnino licentia sit aliquibus[5] extrinsecus interdictionibus uti, & retinere depositi restitutionem: cum & alia multa privilegia[6] tam à præcedentibus legislatoribus, quam à nobisipsis data sunt: licentia enim est prohibenti redditionem, eum quidem, cui creditum est depositum, non molestare: cum vero de rebus quæ in quæstione sunt, qui aurum, aut res aliquas accepturus est, litem sortiri, & justitiam & legem promereri: sed ne per hanc causam damnis magnis subjiciat eum qui interdictionem suscepit, & compellatur aut defensiones expetere, aut res habere, & non possit voluntarie cum deponente benigne agere: quod si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitione: sed[7] etiam timorem inferre justum transgressoribus) sive perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, sive alium quemcunque casum fortuitum ipsum respicere qui contestationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est hujusmodi contestatio, usuras pecuniarum usque ad tertiam[8] centesimæ agnoscere prohibentem accipere propria: non solum si aurum fuerit quod depositum est, restitui vero prohibitum: sed & si aliæ res sint: ut hoc timore stultorum simul, & perversorum maligne versandi, in depositionibus homines cessent.

Cap. II.

De his qui denunciant ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur[9].

SEd & totum hoc quod de mandatis est, & aspicere, & constituere secundum legem providimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac præcipue civitate, & aliquos interdicentes eis qui ministrant publicas[10] annonas, & tesseras[11] accipiunt ab annonarum præfecto, volentes suspendi administrationem: & eos qui ex hoc solummodo forsan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitæ occasio. Huic autem rei severius & difficilius illud est: multis[12] enim domos possidentibus in hac felicissima civitate[13], qui imbanchiti[14] non videntur, mox futuris pensiones ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, ut non inferant eis. Illi[15] vero ultra[16] eas suscipientes, quidam propter inopiam forsan comedunt eas: quidam vero & exules à magna hac fiunt civitate, & decidit omnino pensionum administratio iis qui ex hoc forsan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in civilibus annonis diximus.

§. 1. Nemini[17] igitur damus hujusmodi licentiam: sed unusquisque si aliquam habeat causam ad obnoxium sibi, non obdormiat: in liberalibus[18] autem perversitate omni plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem ejus ceciderit aut administratio panum, aut pensionum datio ex hoc accidens ipse sustinebit periculum, mox quod interdictionem[19] inquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspenderit annonam: nihil enim horum agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnum sarcire domino rerum: super hoc & usuram & tertiam centesimæ agnoscere pecuniarum, aut rerum quas non accipere per eum is qui secundum hunc modum læsus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones, quia qui præsens est ei exactionis domino danti defensionem aut in deposito, aut in aliis recipere rem propriam, non enim omnibus[20] est facile fidejussorem præbere nostris legibus, nullam defensionem omnino ratam esse ponentibus, nisi[21] cum fidejussione fiat, fidejussorem enim omnino dandum idoneum non facile neque possibile passim est. Et propterea igitur ad securitatem nostrorum subjectorum volumus hoc custodiri à modo, & de cætero omni tempore, ut immortale sit hujus nostræ sanctionis juvamen Reipublicæ, quæ judicantibus quidem nobis in mentem venit, præsentem vero legem commune juvamen nostris peperit subjectis.

Epilogus.

†. Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, operi effectuique tradere, & in perpetuum observare festinet.

1 De rebus depositis, & de his qui denunciant, ut deposita non reddantur. *Jul. const.* 81.
2 De suspensione erogationis annonarum. *Index Reg.* De his qui denunciant ut civiles annonæ vel pensiones non solvantur. *Julian. hic*, *num.* 310.
3 Χορηγία ἄρτων administratio panum, *ut hic*. Julianus est, civilium annonarum vel pensionum solutio.
4 Hinc sumpta est Authentica, *Sed jam cautum C. depos.* Goth. Vid. Rittershus. *part. 2. cap. 1. n. 2. & 10.* Ans.
5 Puta creditoribus. Creditor denunciare quidem potest depositario ne depositum reddat *l. ult. ff. de lege commissoria*, potest tamen eo invito depositarius depositum reddere, exacta cautione, quod hac Novella non tollitur. Ad hæc, cùm hic dicitur aliquibus ne intelligas ipsum rei dominum, cui jus competit rei suæ vindicandæ, *l. 9. in fin. ff. de rei vind. l. 31. ff. depos.* Hac enim Novella repellitur denunciatio creditoris, non domini: prohibetur denique denunciatio non vindicatio.
6 Deposito non opponitur compensatio *l. ult. C. de compensat.* Depositum anteponitur privilegiis, *l. 7. in fin. ff. depos.* Chirographo deposito acceptæ rei, non opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ. *l. 14. C. de non num.*
7 Pene nihil est delicta prohiberi, nisi puniantur, *l. 2. § 13. ff. de orig. juris.*
8 Id est, trientes.
9 *Jul. hic*, *n.* 310.
10 Τὸ δημόσιον σιτηρέσιον ἢ καὶ ψήφους πορισαμένους.
11 Tesseræ annonarum accipiebantur ab annonarum præfecto.
12 Græcus textus ita habet, πολλοὶ γὰρ τοῖς οἰκίας κεκτημένοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν βασκαίνοντες, ἡνίκα μέλλουσι τὰ ἐνοίκια παρὰ τῶν οἰκούντων λαμβάνειν ἐπηρεάζουσι διαμαρτυρίας τοῖς ἐνοικοῦσι στέλλοντες ὥστε μὴ καταβάλλειν ἐπ' αὐτούς: id est, multi enim domos possidentibus in hac felicissima civitate invidentes, ut pensiones domorum ab inquilinis accipiant, denunciant testatione facta, ut ne inquilini pensiones solvant proprietario seu ædium domino.
13 Sensus est corruptus, quem ita restituo: Illud omnium incommodius est, quod plerique dominis ædium *invidentes*, die pensionis cedente, inquilinis denunciant, testato, ne pensionem solvant. 14 Mirum unde vox hæc, imbanchiti, irrepserit: nisi si stupidus & ignarus interpres ex βασκαίνοντες, quod in Græco texto est, in hanc vocem nullius sensus commutarit. 15 Inquilini. 16 Id est, ultro ac libenter. 17 Denunciatione injusta creditoris; si quod detrimentum debitoris deposito fuerit illatum, creditor debitori damnum refarcire tenebitur. 18 Hic locus valde depravatus est: lege itaque: *illiberalibus autem & omni perversitate plenis abstineat interdictionib.* 19 Vid. *l. ult. ff. de lege commissoria.* 20 Fidejussorem invenire vel dare non est omnibus facile, *l. 33. §. 1. C. de episc.* vide quæ dixi ad *l. 3. Cod. de verb. sign. l. 5. §. 1. ff. ut legatorum seu fid.* 21 Defensio nulla est sine fidejussore.

εἴη τοῦτο βουληθεῖεν, τὴν μεταμέλειαν τὴν περὶ τὸ συμφωνηθὲν τὸ ἀναλύεσθαι· μένειν μέντοι τὸ πρᾶγμα καὶ ἔστιν ἐν τοῖς τῆς mortis causa δωρεᾶς ὅροις (τοῦτο γὰρ προσνομοθετοῦμεν) καὶ τὰς τοιαύτας δωρεὰς ἰσχυράς τε εἶναι καὶ βεβαίας. ὅπερ οὐ νῦν πρῶτον νομοθετοῦμεν, ἀλλὰ τὸ νομοθετηθὲν ἤδη καὶ νῦν δι' ἡμετέρας ἑρμηνεύοντές τε καὶ βεβαιοῦμεν φωνῆς ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων προσώπων δίχα μέντοι μόνων, ὡς εἴρηται, βουλευτῶν. καὶ τοῦτο διὰ τὴν περὶ τὸ δημόσιον σπουδήν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ τῷδε τῷ νόμῳ δηλούμενα ἡ σὴ ἐνδοξότης φυλάξαι σπευσάτω, μάλιστα πάντων τῆς ἀσφαλείας τοῦ δημοσίου προνοουμένη.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

Περὶ παρακαταθήκης καὶ διαμαρτυρίας ἐνοίκων, καὶ περὶ ἀναρτήσεως χορηγίας ἄρτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πη'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Δίκης ἔναγχος ἀκροωμένων ἡμῶν (τοῦτο ὅπερ ἐπὶ τῆς βασιλείας δημοσίᾳ καθήμενοι πολλάκις πράττομεν) ἀνεφύη τις ζήτησις, ἣν διελύσαμεν αὐτίκα. τοιαῦτα δὲ μαθόντες ἐπισυμβαίνειν πολλά, κοινῷ καὶ γενικῷ νόμῳ διορίσαι τοῦτο δίκαιον ὑπελάβομεν.

ΚΕΦ. α'.

Εἰ γάρ τις παρά τινος λάβοι χρυσίον ἢ πράγματά τινα ἕτερα παρακαταθήκης λόγῳ, ἐπί τισιν ὅροις, εἶτα ἔτι πραχθεῖεν ἀνάγκην ἐχέτω πάντως ἀποκαταστῆσαι τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα, τῶν ὅρων ἅπαξ πληρωθέντων, ἐξουσίας παντελῶς οὐδεμιᾶς οὔσης τισὶν ἔξωθεν παραγγελίαις χρῆσθαι, καὶ ἐπέχειν τὴν τῆς παρακαταθήκης ἀποκατάστασιν· ὅπου καὶ ἄλλα πολλὰ προνόμια παρά τε τῶν πρὸ ἡμῶν νομοθετῶν, παρά τε ἡμῶν αὐτῶν δέδοται. ἄδεια γάρ ἐστι τῷ κωλύοντι τὴν ἀπόδοσιν, τὸν μὲν πιστευθέντα τὴν παρακαταθήκην μὴ διενοχλεῖν, αὐτῷ δὲ περὶ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀμφιβόλων τοῦ χρυσίου ἢ τὰ πράγματα λαμβάνειν μέλλοντι τὴν δίκην λαγχάνειν, καὶ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ νόμου τυγχάνειν· ἀλλὰ μὴ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ζημίαις μεγάλαις ὑπάγειν τὸν τὴν διαμαρτυρίαν δεξάμενον, καὶ ἀναγκάζεσθαι ἢ defensionas αἰτεῖν, ἢ πράγματα ἔχειν καὶ μηδὲ ἑκόντα δύνασθαι πρὸς τὸν παρακαταθέμενον εὐγνωμονεῖν. εἰ δέ τι τοιοῦτον πράξειεν ὅλως (δεῖ γὰρ μὴ μόνῃ τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἀρκεῖσθαι κωλύσει, ἀλλὰ καὶ δέος ἐπιστῆσαι δίκαιον τοῖς παραβαίνουσιν) εἴτε ἀπώλειαν συμβαίη τῶν πραγμάτων ἢ τῶν χρημάτων γενέσθαι, καὶ τοῦτο δειχθείη, εἴτε ἄλλην οἱανοῦν τυχηρὰν περίστασιν· αὐτὸν ὁρᾶν τὸν τὴν διαμαρτυρίαν στείλαντα· καὶ πρός γε καὶ ἀφ' οὗ γέγονεν ἡ τοιαύτη διαμαρτυρία, τόκον τῶν χρημάτων τὸν ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς ἐπιγινώσκειν τῷ λαβεῖν τὰ οἰκεῖα κωλυθέντι· οὐ μόνον εἰ χρυσίον εἴη τὸ παρακατατεθειμένον μέν, ἀποδοθῆναι δὲ κεκωλυμένον, ἀλλὰ κἂν εἰ ἕτερα πράγματα· ἵνα τούτῳ τῷ δέει τῶν ματαίων τε ἅμα καὶ βασκαίνειν τὰ ἐγχειρήσεις ἐπιχειρούντων ἄνθρωποι παύσωνται.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν παραγγελλόντων μὴ τελεῖσθαι τὰς ἀννώνας καὶ ἐνοίκια.

Ἀλλὰ καὶ ὅλον δὴ τοῦτο τὸ περὶ τῶν παραγγελιῶν καὶ θεωρῆσαι καὶ τάξαι κατὰ νόμον συνείδομεν. ἑωρῶμεν γὰρ σφόδρα συχνάζον τοῦτο ἐπὶ τῆς βασιλίδος ταύτης μάλιστα πόλεως· καί τινας παραγγέλλοντας τοῖς χορηγοῦσι τὸ δημόσιον σιτηρέσιον, ἢ καὶ ψήφους πορισαμένους παρὰ τοῦ τῶν ἀννωνῶν ὑπάρχου, βουλομένους ἀναρτηθῆναι τὴν χορηγίαν, καὶ τοὺς ἐντεῦθεν μόνον, ὡς εἰκός, τρεφομένους ἀποστερῆσαι τῆς χορηγίας, δι' ἧς αὐτοῖς πᾶσα πρόφασις τοῦ βίου πορίζεται. Τὸ δὲ ἔτι τούτου χαλεπώτερον καὶ δυσκολώτερον, ἐκεῖνό ἐστι· πολλοὶ γὰρ τοῖς οἰκίας κεκτημένοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν βασκαίνοντες, ἡνίκα μέλλουσι τὰ ἐνοίκια παρὰ τῶν οἰκούντων λαμβάνειν, ἐπηρεάζουσι, διαμαρτυρίας τοῖς ἐνοικοῦσι στέλλοντες, ὥστε μὴ καταβάλλειν ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ ἄσμενοι ταύτας δεχόμενοι, οἱ μὲν δι' ἀπορίαν ἴσως κατεσθίουσιν αὐτά, οἱ δὲ καὶ ἐκδημοῦσι τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως, καὶ διαπίπτει παντελῶς ἡ τῶν ἐνοικίων χορηγία τοῖς ἐντεῦθεν, ὡς εἰκός, καὶ μόνον ἀποτρεφομένοις· καθάπερ φθάσαντες ἐπὶ τῶν πολιτικῶν σιτηρεσίων εἰρήκαμεν. §. α'. Οὐδενὶ τοίνυν τοῦτο δίδομεν ἄδειαν, ἀλλ' ἕκαστος εἴ τινα ἔχει λόγον πρὸς τὸν ὑπεύθυνον τὸν αὐτῷ, μὴ τούτῳ μὲν ἐπικαθευδέτω, ταῖς δὲ ἀνελευθέροις καὶ βασκανίας ἀνάπλεως ματαίως ἐπιτιθέσθω διαμαρτυρίαις. γινωσκέτω ὡς εἴ τι τοιοῦτον πράξειε, καὶ παρὰ τὴν αἰτίαν τὴν αὐτοῦ διαπέσοι ἢ τὰ τῆς χορηγίας τῶν ἄρτων, ἢ τὰ τῆς τῶν ἐνοικίων δόσεως, τὸν ἐντεῦθεν αὐτὸς ὑποστήσεται κίνδυνον, ἡνίκα διαμαρτυρίαν τοῖς ἐνοικοῦσιν ἢ τοῖς χορηγοῦσι τοὺς ἄρτους στείλειεν, ἢ ἀναρτήσειε τὸ σιτηρέσιον. οὐδὲν γὰρ τούτων πραχθῆναι βουλόμεθα. ἀλλ' ἐξ οὗ τὰς τῆς διαμαρτυρίας πράξειε, θεσπίζομεν αὐτὸν πᾶσαν ζημίαν ἀνατιθέναι τῷ κυρίῳ τῶν πραγμάτων, καὶ πρός γε καὶ τόκον τὸν ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς ἐπιγινώσκειν τῶν χρημάτων, ἢ πραγμάτων ἅπερ ἂν μὴ λαβεῖν δι' αὐτὸν ὁ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἠδικημένος ἴσχυσεν. καὶ μή τις ἀντιτιθέτω τὰς defensionas, ὅτι πάρεστιν αὐτῷ τῷ τῆς ἀπαιτήσεως κυρίῳ, δόντι defensiona, ἢ ἐπὶ τῆς παρακαταθήκης, ἢ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἀναλαβεῖν τὰ οἰκεῖα. οὐ γὰρ ἅπασίν ἐστι ῥᾴδιον ἐγγυητὴν ἐπὶ τῇ defensioni παρέχειν, τῶν ἡμετέρων νόμων μηδεμίαν defensiona παντελῶς ἀξιόλογον εἶναι τιθέντων, εἰ μὴ μετ' ἐγγυητοῦ γένοιτο. ἐγγυητὴν δὲ πάντως ἀξιόχρεων, οὐ τῶν ῥᾳδίων οὐδὲ τῶν δυνατῶν ἁπανταχοῦ ἐστι. διὰ τοῦτο τοίνυν, ἐπ' ἀσφαλείᾳ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων, βουλόμεθα τοῦτο παραφυλαχθῆναι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον, ὥστε ἀθάνατον εἶναι ταύτης ἡμῶν τῆς νομοθεσίας τὴν ὠφέλειαν τῇ πολιτείᾳ, ἣν ἐνθυμηθῆναι μὲν ἡμῖν ἐν τῷ δικάζειν συνέβη, ὁ δὲ παρὼν νόμος κοινὴν ὠφέλειαν τοῖς ἡμετέροις τέτοκεν ὑπηκόοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς παραφυλάττειν σπευσάτω.

COLLA-

COLLATIO SEPTIMA.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΟΘΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πθ'.

[illegible]

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

[illegible]

ΚΕΦ. α'.

[illegible]

ΚΕΦ. β'.

[illegible]

Tit. I.

QUIBUS MODIS NATURALES¹ EFFICIUNTUR SUI, ET DE EORUM EX TESTAMENTO SIVE AB INTESTATO SUCCESSIONE.

Novella Constit. LXXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

Naturalium nomen Romanæ legislationi dudum non erat in studium, nec qualibet circa hoc fuerat humanitas, sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum à republica putabatur: à *Constantini* vero piæ memoriæ temporibus in constitutionum scriptum est libris². Deinde paulatim in mediocritatem clementemque sententiam Imperatores transeuntes, leges posuerunt: alii quidem & dari & relinqui aliquid eis à patribus concedentes: aliqui autem etiam adinvenientes modum per quem naturali jure priore³ liberati legitimi fierent, & paternæ substantiæ successores: paulatimque etiam ad nepotes⁴ processerunt hujusmodi legislationes: & quoniam in nostra tempora venerunt, & eorum qui paulo ante nos fuerunt, multam varietatem causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere homines ex priore servitute, & ex naturalibus ad legitimos elevare: non enim ultio & interdictio despicienda est: sed quod est in necessitate, curandum est: & diffugiendum, quidem quod malum est, inveniendum⁵ vero undique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in constitutionum Codice⁶, quem ex omni priorum imperatorum legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis: quædam vero in⁷ libro Institutionum: de his autem nos constituimus, aut jam perfecta comperimus, & nos ipsi plurimas fecimus de his constitutiones, alias quidem in prædictarum collectione constitutionum, alias autem etiam postea: ne causa sit dispersa, bene se habere credidimus, in una constitutione totum colligere, quæ pro omnibus sufficiat ea quæ de naturalibus sunt, corrigere atque sancire.

Cap. I.

De liberis naturalibus.

Palam namque est, quia hominum alii⁸ quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos sunt: alii vero hoc prius non habentes, postea fiunt, & ex servis ad liberos ascendunt, & ex naturalibus ad legitimos. Alii vero ex ipso hoc naturales sunt, & quædam eis successiones existunt: alios autem neque naturales esse decet, sed etiam hoc monstrantur indigni⁹. Oportet igitur nos ita facere constitutionem, ut nullus ignoret quæ possunt in naturalibus valere: dicimus autem inchoantes legem, qui consistunt naturales, quibusque modis procedunt ad legitimos, (quorum plurimos invenimus nos) & quæ sunt horum successiones, & quomodo quidem vetustas usa est his amare, quomodo nos humane. Nec illud quoque relinquitur, qui nec naturalium digni sint, sicuti diximus appellatione. Natura¹⁰ siquidem ab initio, dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus omnes similiter quidem liberos, similiter autem produxit ingenuos. Primis namque parentibus primi filii, similiter quidem liberi, similiter autem legitimi à¹¹ creatura fiebant: bella vero & lites, atque libidines & concupiscentiæ causam deposuerunt ad aliud schema. Servitutem namque invenit bellum¹²: naturales autem castitatis¹³ casus: lex autem rursus hujusmodi delicta curans libertatem¹⁴ servis molita est, & multum de his tractavit, modos introducens dena millia, imperatoriæ vero constitutiones aperuerunt eis¹⁵ quæ non recte facta sunt, ad jus legitimum vias quod non transitorie neque nos sancimus, neque subjectos hanc legem negligenter audire præcipimus. §. 1. Legitimi siquidem successores procedunt hominibus ex nuptiis¹⁶, quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut etiam absque eis, sic ad fœminas masculis convenientibus, ut ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum affectum¹⁷. Et hoc enim in calumnia positum nos respicientes, lege decrevimus, quid in¹⁸ iis quidem, qui fortunæ dignitate provecti sunt, quid autem in medioeri hominum statu agendum sit ad demonstrationem¹⁹ legitimarum nuptiarum: quid vero deinceps permissum est plebi²⁰. Quapropter nuptiis²¹ procedentibus, ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos²² connumerentur, mox lex introducit successionum modos, plurimum de his tractans. Legitimum igitur jus sic se habet. Quod vero non est hujusmodi, sed liberum quidem, non²³ tamen ex nuptiis procedens legitimis, aut etiam in servitute natum: si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale: hoc modi varii ad jus legitimum ferunt, quos enumerantes, sic etiam reliqua sanciemus.

Cap. II.

De primo (hoc est per oblationem curiæ) modo legitimationis.

Primus itaque modus est legitimi juris existens civitatibus mox utilis, quem Theodosius piæ & novæ introduxit memoriæ. Sancitum namque est ab eo, *ut possit naturales filios, aut omnes, aut aliquos offerre curiæ, aut filias curialibus*²⁴ *copulare*: & quoniam modus iste non simplicem habuit legislationem, sed varie & de oblationibus dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorum heredes existant, & qui rursus ad jus eorum hereditarium accedant: justum credimus hoc primum legislationis disponentes capitulum, ita ad reliquos modos qui ad legitimorum jus ferunt, accedere: quæ enim inde sunt facile omnino est dicere. §. 1. Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, sive curialis existens, sive liberà curia, licentiam habebit, omnes, aut quosdam ex eis, sive legitimorum sit filiorum pater, sive etiam non sed solummodo naturalium, offerre curiæ²⁵, licet forte illustris dignitatis sint filii suscepti: nisi tamen dignitas intercesserit talis, quæ homines, licet curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autem modus sive fiat à patre adhuc superstite, cum quispiam in commune filium offerret, (hoc namque gestum est in Philocalo naturali filio, curiali à patre in Bostrenorum²⁶ civitate) & hoc ipsum dicit secundum inspectionem ibi factam, & ita cum offert, sicut à Leone piæ memoriæ scripta dicit constitutio: sive ergo secundum hunc modum fiat aliquis à patre pronunciatus curialis, sive cum pater sub gestis monumentorum offerat, sive moriens in testamento conscribat oportere fieri curialem: deinde ille amplectatur scripturam: legitimus mox fiet, naturalium jure omnino liberatus: sive etiam mortuo patre semetipsum filius aut filii offerant: non existente quidem legitima sobole, etiam sic erunt legitimi & curiales. Proinde patre quidem etiam existentibus legitimis

offert

1 Περὶ τῶν νόθων. De liberis naturalibus, vide *Julian. const.* 82. de filiis naturalibus, *Indice Regina.* adde *Novell.* 74. 4. C. Th. 6. 2. *l.* 1. 5. *Cod.* 27. *de natural. lib.* Goth. Vid. in hanc Novell. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 1. *c.* 16. *& lib.* 2. *c.* 10. Rittershus. *part.* 4. *cap.* 12. *& part.* 7. *cap.* 6. Ans.

3 Id est, pristino naturalium jure.

4 Nepotes, ut & filii legitimari possunt.

5 Bono melius inveniri potest.

6 *d. tit. de natur. lib.*

7 Ἐν τῷ τῶν εἰσαγωγῶν βιβλ. &c. id est, in tractatu de tutoribus, intelligit autem legem ultimam C. *de confirmand. tutor. leg. ult. Cod. quando mulier tutelæ officio fung.*

8 Personarum divisionem observa. Hominum alii liberi, alii liberti-ni, alii servi, adde *l.* 4. *in fin. ff. de just. & jure*, alii legitimi, alii naturales tantum, alii legitimati, alii ne naturalium quidem nomine digni sunt. *Goth.* Vid. Gudelin. *de Jure Noviss. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 2. Ans.

9 Incestuoso concubitu natos intelligit.

10 *l.* 9. *§. ead. Novell.* 74. *n.* 1.

11 Παρὰ τῆς δημιουργίας, id est, ab ipsa procreatione.

12 Primæ servitutis bello inventæ *d. l.* 4. *ff. de justitia l.* 4. *l.* 5. *ff. de statu hominum.*

13 Σωφροσύνης lapsus.

14 Manumissionis beneficium.

15 Τοῖς ἐκ λοξῶν γενομένοις, id est, his, qui recte nati non sunt. Naturales enim ex obliquo descendunt.

16 Nati ex legitimis nuptiis, legitimi sunt parentum successores.

17 Nam citra affectum nuptiarum, conjunctio nuptias non efficit. Coniunctio non probat nuptias, sed affectus.

18 Hominum alii in dignitate positi, alii in mediocri statu, alii plebeji.

19 Probationes aliæ requiruntur ad nuptias clarissimorum arguendas, aliæ ad reliquorum hominum demonstrandas.

20 Vid. *Nov.* 74. *cap.* 4. 5.

21 Justis nuptiis suscepti, certum jus succedendi habent.

22 Legitimi liberi, jus certum succedendi habent.

23 Liberi quæsiti extra nuptias legitimas, vel in servitute, jus certum succedendi non habent.

24 Vid. §. 1. *J. eod.*

25 Oblatione Curiæ filii legitimantur *in pr. J. eod. §.* 13. *Inst. de nupt. l.* 3. *l.* 4. *C. de nat. lib.*

26 Ex hoc loco legendum est in *l.* 4. *C. de nat. lib.* Bostra, non nostra. Bostra autem est civitas Arabiæ, *Novell.* 102.

offert curiæ non legitimos filios: qui vero per semetipsum ad hoc procedit, tunc solummodo auditur, cum nullus legitimorum filiorum existit. Hoc itaque de oblationibus sit, quod indifferenter sancitum est à nobis, in hac præsenti lege reconditum: non autem simpliciter neque fortunæ oblatione: oportet enim & modos facere manifestos secundum quos offerantur. §. 2. Si quis igitur ex qualibet oriatur civitate, sive curialis, sive etiam liber hujusmodi sit fortuna: licebit ei suum naturalem offerre filium curiæ illius unde oritur civitatis. Si vero [1] nec civis ipse consistat, sed ex villa quadam aut vico sit oriundus: illi à patre offeratur civitati, aut semetipsum offerat, sub qua civitate villa aut vicus tributa persolvit [2]. Palam vero est, quia siquidem pater eum, aut avus offerat, aut aliquis ascendentium parentum, & liberos habens filios: hoc agere poterit: si [3] vero ipse quispiam semetipsum offerat, hoc permittimus, cum [4] non alii legitimi sunt fratres.

§. 3. Si tamen aliquis offerre volentium suos naturales curiis, aut ex maxima hac oriatur civitate, aut ex seniore Roma, huic damus licentiam, in quam voluerit metropolim oblationem celebrare: & hanc esse regulam etiam in filiabus, ut jungat [5] eas curialibus aut ex civitate ipsa ex qua orti sunt, aut sub qua villa aut vicus tributa persolvit, aut si quis liber simul & Romanus, aut Byzantius fuerit, cuicunque curialium alterius cujuspiam, metropolis [6] tamen. Sic itaque nobis curialium diligentia est, & iste modus placet juris legitimi, quia damus curialium naturalium existenti solummodo filiorum patri, licet ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ secundum quod prædictum est. Et adhuc amplius sancimus de causa, ut vel si non pater offerat, liber autem semel filius fiat: possit & semetipsum offerre curiæ, etiam hic legitima non existente prole.

Cap. III.

De successione curialium.

Et quoniam varie etiam de hujusmodi personarum successione sancitum est: non videtur absurdum nobis & de successione, sicut prædiximus, terminare. Si quis igitur naturalis secundum hoc schema, (id est oblationis) fiat curialis: erit patri & ab intestato [7] successor & ex voluntate: nihil dissimilis legitimis, & ex donatione [8] percipere poterit patris: ita tamen, ut non amplius habeat uno horum qui ab initio legitimi sunt, & inter omnes minus habente. Cum semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad jus legitimorum ascenderint: non sinimus eos abstinere se patrum hereditate, aut videri quasi donationem in se factam, & ratam habitam ab eis, relinquere, & fortuna recedere. Manentes itaque curiales, relictam aut donatam (sicuti dudum à nobis dictum est) habebunt mensuram. §. 1. Si vero ab initio refutaverint oblationem, manere liberi præponentes, licet naturales quam fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea aut in totum, aut ex parte possidere res donatas, aut relictas sibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino, curiali fortuna etiam inviti [9] ut non adulterari nobis videantur legislationem & lucra quidem venentur, quæ occasione oblationis sint: repellant autem fortunam propter quam lucra promeruerunt. Et hoc similiter sancimus & in masculis oblatis curiæ, & in filiabus nubentibus curialibus: nulla existente differentia sive per masculos quispiam curiæ munera agat, sive per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorum filios novos adjicere prioribus curialibus filios eorum.

Cap. IV.

Filium vero per hujusmodi causam factum legitimum, ipsi soli [10] genitori legitimum facimus, non etiam extraneæ cognationi patris, (dicimus autem & ex quibus ille natus est, & qui ex utroque sunt, & qui ex eo processerunt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sancimus enim oblatum curiæ naturalem filium solummodo patri legitimum fieri successorem, nullum tamen habere participium ad ascendentes, aut descendentes, aut ex latere agnatos vel cognatos patris: aut illos aliquod habere participium ad illorum successiones: æquum etiam ei dantes privilegium, ut sicut nec cognatis patris sit iste successor, sic nec illi ad ejus vocentur successionem, nisi forte scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur. soli enim patri fiunt legitimi, & cognati esse creduntur.

Cap. V.

Ergo sanciendum est qui factis ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios qui talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos uxoribus & merito etiam curiales constitutos: modis omnibus ei [11] succedant: quid enim legalius [12] est proprio filio ad paternam successionem? si vero filios habuerit non curiales quandoque sibi progenitos, tunc legitima mensura veniat ad fiscum & curiam: reliquum vero quantumcunque fuerit, ad illos filios qui curiales non sunt, accedat. Si vero etiam generaliter nulla [13] ei sit proles, & moriatur intestatus: novem quidem uncias curia & fiscus habeat: secundum quod dudum à nobis sancitum est: in reliquis autem tribus unciis, qui ex lege vocantur omnibus modis venient: aut si testatus fuerit, ad scriptos descendent heredes. Semel autem factum curialem lex suscipiens, & inscribens curiæ, & successiones, & aliam omnem ordinatam dedit vitæ successionem & quæstum. Si quis autem vel ex genere, vel extraneus, scriptus forsan, aut etiam non scriptus, voluerit adire imperium, & semetipsum offerre curiæ: licentiam habeat hoc agendi, & distributam curiæ partem accipiens, fieri curialis, & tam fortunæ quam functionum successor, si hoc imperium annuerit.

Cap. VI.

Si quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales [14] autem ei solummodo sint: liceat ei curiæ honore scribere eos heredes: & scriptura pro omni oblatione consistat, & non egeat hoc antiquarum legum alia adjectione, neque oblatione, dum superstites essent: sed ex [15] hoc ipso scripti si liberi sint, curiales simul & heredes fiant, & habeant ipsi substantiæ *novem uncias*, sicut pater eis distribuerit: sin autem etiam totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: verumtamen usque ad novem uncias omnimodo eis relinquat, sciens quia si reliquerit minus, à lege modis omnibus supplementum [16] substantiæ fiet: illi vero si voluerint, curiales fiant. Si vero aliqui quidem eligant, aliqui vero refutent: ad eos qui eligunt refutantium veniant portiones. Si vero omnes renuerint, tunc tanquam filiis non existentibus, ita ad curiam veniant novem unciæ omnes. Si vero ille quidem tacuerit, filiorum vero legitimorum ei non sit proles: tunc legitima quidem pars ad heredes ab intestato veniat: filii vero naturales si voluerint, semetipsos offerre curiæ, hoc faciant sicuti voluerint, sive omnes, sive quidam ex eis: & modis omnibus novem unciæ substantiæ ad curiales aut curialem perveniant. Si vero etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut vivens, aut in testamento obtulerit eos, etiam sic suscipiantur, & sint curiales sicut testator voluit, aut sicut eorum desiderium fuit, offerentes enim semetipsos curiæ, percipient (sicuti dictum est) novem uncias: undique enim volumus, vel

1 Nati ex vico aut villa fiunt naturales oblatione Curiæ.
2 Id est, cujus in territorio vicus est. *Jul. hic.* Probatur ita territorium civitatis alicujus, jure in eo exigendi vectigalis, *l. 4. §. 2. ff. de censibus.*
3 Liberi naturales offerri Curiæ possunt vel à patre, vel ab avo & ascendentibus, vel à seipsis.
4 Naturales non fiunt legitimi oblatione Curiæ, legitimis liberis existentibus, §. 3. *in fin. J. eod.*
5 Julianus id ita explicat. Ubi quidem parens dat, non impediunt legitimi filii: ubi filius sese dare voluit, impeditur filiis legitimis superstitibus. adde *l. 9. C. de natur. & legitim. lib.*
6 Byzantium ac Roma, sedes imperii, senatum habent non Curiam. Quæritur ergo qua ratione oblatione curiæ naturales suos filios legitimos possint facere? Permissum est Romanis ac Byzantinis tali casu Curiæ alicujus metropoleos liberos suos naturales offerre. Plures enim metropoles sub regiis urbibus erant constitutæ.
7 Naturalis legitimatus oblatione Curiæ succedit patri ab intestato.
8 Legitimato parens donare potest, quantum legitimo.
9 Legitimatus oblatione Curiæ, munus Curiæ non potest effugere, etiamsi patris, per quem legitimatus est, successione abstineat.
10 Oblatione Curiæ, filius fit legitimus, sed tamen ei soli per quem oblatus est, fit legitimus, non autem aliis personis ascendentibus, descendentibus, aut collateralibus, etiamsi possit heres ab his institui.
11 Legitimato parenti liberi ac nepotes curiales succedant. Non curiales certa parte succedunt: pars reliqua ad Curiam defertur, si partim curiales, partim non curiales parens reliquit: illi novem uncias, hi tres consequentur.
12 Νομιμώτερον, id est, cuinam lex magis defert patris successionem, quam filio? Filius, ergo heres. Hoc utitur argumento Paulus Apostolus epistola ad Galatas c. 4. *vers. 7.* vide *l. 11. C. de natur. & legitimis. l. 7. ff. de bonis damnat.*
13 Curiali sine liberis mortuo, quomodo succedatur.
14 Quomodo liberi naturales succedant legitimato parenti.
15 Naturalis filius à parente Curiali scriptus heres, tacite intelligitur oblatus curiæ, & ita legitimatus.
16 Supplementum legitimæ datur legitimato, & sic lex omnimodo *C. de inoffic. testament.* pertinet etiam ad legitimatos liberos.

ὅτι πατὴρ μὲν, ὑπόντων γνησίων, ἐπιδίδωσι τῇ βουλῇ τὸν ἐξ ... γνησίως παῖδα· ὁ δὲ αὐτοπρόσωπος εἰς τοῦτο ἰὼν, τηνικαῦτα μόνον ἀκολουθεῖ, ἡνίκα ἂν οὐδεὶς ᾖ γνησίων παίδων ὑπόστασις. τοῦτο μὲν οὖν τὸ τῆς ἐπιδόσεως ἴσον, τὸ διαφόρως τεθὲν ἡμῖν εἰς τὸν παρόντα νόμον ἀνατεθειμένον. οὐχ ἁπλῶς δὲ οὐδὲ ὡς ἔτυχεν ἐπιδόσεις ἔσονται. δεῖ γὰρ καὶ τοὺς τρόπους ποιῆσαι φανερούς, καθ' οὓς ἐπιδίδονται.

§ β'. Εἰ μὲν οὖν τις ἔκ τινος ὁρμῷτο πόλεως, εἴτε βουλευτὴς, εἴτε ἐλεύθερος, ἢ τοιαύτης οὖν τύχης, ἔξεστι τὸν ἑαυτοῦ νόθον ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ τῆς πόλεως ἐκείνης ὅθεν ὁρμᾶται. εἰ δὲ ὁ πολίτης οὐδὲ αὐτὸς καθέστηκεν, ἐκ δέ τινος ἐλευθέρου ἢ κώμης ὁρμᾶται, ἐκείνῃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπιδιδόσθω, ἢ ἑαυτὸν ἐπιδιδότω, ὑφ' ἣν τὸ χωρίον ἢ τὰ τῆς κώμης τελεῖται. πρόδηλον μὲν ὡς ὁ πατὴρ αὐτὸν ἢ πάππος ἐπιδιδοίη, ἢ καί τις τῶν ἀνωτέρω προγόνων, καὶ γνησίους ἔχων παῖδας, τοῦτο πράττειν ἰσχύει. εἰ δὲ αὐτός τις ἑαυτὸν ἐπιδιδοίη, τοῦτο ἐφίεμεν, ἡνίκα μὴ ἕτεροι γνήσιοι καθεστᾶσιν ἀδελφοί. Εἰ μέντοι τις τῶν ἐθελόντων δυναμένων τοὺς ἑαυτοῦ νόθους τοῖς βουλευτηρίοις, ἢ ἐκ ταύτης τῆς μεγάλης ὁρμῷτο πόλεως, ἢ ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης· τούτῳ δίδομεν ἄδειαν εἰς ἣν ἂν βούληται μητρόπολιν τὴν ἐπίδοσιν ποιήσασθαι. καὶ τοῦτον εἶναι τὸν κανόνα καὶ ἐπὶ θυγατέρων, ὥστε ἁρμόζειν αὐτὰς βουλευταῖς ἢ ἐκ τῆς πόλεως αὐτῆς ὅθεν ὁρμῶνται, ἢ ὑφ' ἣν τὸ χωρίον ἢ ἡ κώμη τελεῖ, ἢ, εἴ τις ἐλεύθερος ἅμα καὶ Ῥωμαῖος ἢ Βυζάντιος εἴη, τινὶ τῶν βουλευτηρίων ἑτέρας οἱασδήποτε, μητροπόλεως μέντοι. καὶ οὕτως ἡμῖν τῶν βουλευτηρίων μέλει, καὶ οὕτως ὁ τρόπος ἀρέσκει τοῦ νομίμου, ὅτι δίδομεν τῷ βουλευτῇ, νόθων ὄντι μόνων παίδων πατρί, κἂν ἐκ δούλης αὐτοὺς ἔχοι, καὶ ἐλευθεροῦν καὶ ἐπιδιδόναι τῇ βουλῇ, κατὰ τὸ εἰρημένον. καὶ ἔτι μείζονας τὸ πρᾶγμα νομοθετοῦμεν, ὥστε κἂν μὴ ὁ πατὴρ ἐπιδιδοίη, ἐλεύθερος δὲ ἅπαξ ὁ παῖς γένηται, δύνασθαι καὶ ἑαυτὸν ἐπιδιδόναι τῷ βουλευτηρίῳ, δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα γνησίας οὐχ ὑπούσης γονῆς.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ βουλευτῶν διαδοχῆς.

Καὶ ἐπειδὴ καὶ ποικίλως καὶ τὰ ἐπὶ τῶν τοιούτων προσώπων διαδοχῆς νενομοθέτηται, οὐκ ἄτοπον δοκεῖ εἶναι ἡμῖν καὶ τὰ περὶ τῆς διαδοχῆς, καθάπερ ἔφθημεν, διορίσασθαι. Εἰ τοίνυν τις νόθος κατὰ τοῦτο τὸ σχῆμα (τὸ ἐκ τῆς ἐπιδόσεως φαμὲν) γένοιτο βουλευτής, ἔσται τοῦ πατρὸς καὶ ἐξ ἀδιαθέτου διάδοχος καὶ ἐκ βουλήσεως, οὐδὲν ἀπεοικὼς τῶν γνησίων, καὶ ἐκ δωρεᾶς λαμβάνειν δυνάμενος τοῦ πατρός. οὕτω μέντοι, ὥστε μὴ πλέον ἔχειν τοῦ ἐξ ἀρχῆς γνησίων ἑνός, τοῦ τὸ ἐλάχιστον ἔχοντος. ἅπαξ δὲ προσδεξάμενος ἐκεῖνος τὴν ἐπίδοσιν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς γνησίους ἀναβάντες οὐκ ἐφίεμεν abstinatatione τῆς πατρῴας κληρονομίας, ἢ δοκεῖν δῆθεν τὴν δωρεὰν τὴν εἰς αὐτοὺς γενομένην καὶ στερχθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν ἀφιέναι, καὶ τῆς τύχης ἀναχωρεῖν. μένοντες μὲν οὖν βουλευταί, τὸ καταλελειμμένον ἢ δεδωρημένον, κατὰ τὸ ἤδη πρότερον ἡμῖν εἰρημένον, ἕξουσι μέτρον. § α'. Εἰ μέντοιγε ἐξ ἀρχῆς παραιτοῖντο τὴν δόσιν, τὸ μένειν ἐλεύθεροι, καὶ ἐν νόθοις, τοῦ πλουσιώτεροι καὶ βουλευταὶ προκρίναντες, εἶτα φανεῖεν ὕστερον ἢ εἰς ὁλόκληρον ἢ ἐκ μέρους νεμόμενοι τὰ δωρηθέντα ἢ καταλειφθέντα αὐτοῖς πράγματα, ἢ καὶ ἐκποιήσαντες, ἐνέξονται πάντως τῇ βουλευτικῇ τύχῃ καὶ ἄκοντες. ἵνα μὴ νοθεύοντες ἡμῖν φαίνοιντο τὴν νομοθεσίαν, καὶ τὰ μὲν κέρδη θηρώμενοι τὰ ἐκ προφάσεως τῆς ἐπιδόσεως, ἀποσειόμενοι δὲ τὴν τύχην, δι' ἣν τῶν κερδῶν ἠξιώθησαν. καὶ ταῦτα ὁμοίως νομοθετοῦμεν ἐπί τε τῶν ἀρρένων ἐπιδιδομένων τῇ βουλῇ, ἐπί τε τῶν γαμουμένων βουλευταῖς θυγατέρων. οὐδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς, εἴτε δι' ἀρρένων τις βουλεύοι παίδων, εἴτε διὰ τῶν ἐπὶ ταῖς θυγατράσι γαμβρῶν τὸ βουλευτήριον αὔξειν βούλοιτο, καὶ, τάχα ἐπ' αὐτοῦ, διὰ τῶν ἐκείνων παίδων καινοὺς προστιθέναι τοῖς προτέροις βουλευταῖς, τοὺς ἐκείνων υἱούς.

ΚΕΦ. δ'.

Τὸν δὲ κατὰ τοιαύτην αἰτίαν εἰσποιούμενον τῇ γνησιότητι παῖδα, αὐτῷ μόνῳ τῷ φύσαντι νόμιμον ἀποτελοῦμεν, οὐ μὴν καὶ τῇ τρίτῃ ταύτῃ συγγενείᾳ τοῦ πατρὸς (φαμὲν δὲ τῶν τε ἐξ ὧν ἐκεῖνος γέγονε, τῶν τε ἑκατέρωθεν, τῶν τε ἐξ αὐτοῦ προελθόντων) ποιοῦμεν αὐτὸν ὡς ἐκ τινος μηχανήματος, συγγενῆ. ἀπεκρινόμεθα γὰρ ὥστε τὸν ἐπιδιδόμενον τῷ βουλευτηρίῳ φυσικὸν υἱὸν μόνῳ τῷ πατρὶ γνήσιον γίνεσθαι διάδοχον, μηδεμίαν μέντοι μετουσίαν ἔχειν εἰς τοὺς ἀνιόντας, ἢ κατιόντας, ἢ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς agnatas ἢ cognatas τοῦ πατρός, ἢ ταῖς ἐκ μετουσίας εἰς τὴν ἐκείνων διαδοχήν. τὴν ἴσην καὶ αὐτῷ διδόντες προνομίαν· ὥσπερ καθάπερ αὐτὸς ἐκείνοις οὐ γίνεται διάδοχος, οὕτω μηδὲ ἐκείνους εἰς τὴν τούτου καλεῖσθαι διαδοχήν. πλὴν εἰ μὴ γράψειεν ἢ αὐτὸς ἐκείνους, ἢ παρ' ἐκείνων γραφείη. μόνῳ γὰρ τῷ πατρὶ γίνονται γνήσιοι, καὶ συγγενεῖς εἶναι πιστεύονται.

ΚΕΦ. ε'.

Νομοθετητέον δὲ τίνες τοῖς οὕτω γεγενημένοις γνησίοις ἀποτελοῦνται διάδοχοι. εἰ μὲν γὰρ ἔχοιεν παῖδας ὁ τοιοῦτος, ἢ ἐγγόνους ἀπὸ γνησίων αὐτῷ γεγενημένους γαμετῶν, καὶ εἰκότως καὶ βουλευτὰς καθεστῶτας, πάντως αὐτὸν διαδεχέσθωσαν (τί γὰρ νομιμώτερον γνησίῳ παιδὶ πρὸς πατρῴαν διαδοχήν;) εἰ δὲ παῖδας ἔχοι μὴ βουλευτὰς, ὁπηνίκαποτε γεγενημένους αὐτῷ, τηνικαῦτα τὸ νόμιμον μέτρον εἰς τὴν βουλήν τε καὶ τὸ δημόσιον ἀφικνείσθω· τὸ λοιπὸν δὲ, ὅσον ἂν εἴη, εἰς τοὺς παῖδας τοὺς μὴ βουλεύοντας ἡκέτω. Εἰ δὲ καθόλου μηδεμία καθεστήκοι γονή, τελευτήσοι δὲ ἀδιάθετος, τὸ μὲν ἐννεαούγκιον ἡ βουλὴ καὶ τὸ δημόσιον ἐχέτωσαν, κατὰ τὸ πρότερον δὴ τοῦτο παρ' ἡμῶν νενομοθετημένον· τὰς δὲ λειπομένας τρεῖς οὐγκίας οἱ ἐκ τοῦ νόμου καλούμενοι πάντως ἕξουσιν. ἢ, εἰ διαθοῖτο, ἐπὶ τοὺς γραφέντας ἐλεύσεται κληρονόμους. ἅπαξ γὰρ αὐτὸν γενόμενον βουλευτὴν ὁ νόμος λαβών, καὶ ἐγγράψας τῷ βουλευτηρίῳ, καὶ τὰς διαδοχὰς καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν τεταγμένην ἔδωκε τοῦ βίου διαδοχήν τε καὶ πορισμόν. Εἰ δέ τις ἢ τῶν ἐκ τοῦ γένους ἢ καὶ ἔξωθεν, ἢ καὶ γεγραμμένος τυχὸν ἢ καὶ μὴ γεγραμμένος, βουληθείη προσελθεῖν τῇ βασιλείᾳ, καὶ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ, ἀδειαν ἐχέτω τοῦτο πράττειν, καὶ τὸ ἀφωρισμένον τῷ βουλευτηρίῳ μέρος λαμβάνων, γίνεσθαι βουλευτής, καὶ τῆς τε τύχης τῆς τε λειτουργημάτων διάδοχος, εἰ τοῦτο ἡ βασιλεία ἐπινεύσειεν.

ΚΕΦ. ς'.

Εἰ δέ τις γνησίους μὲν παῖδας οὐκ ἔχοι, νόθοι δὲ αὐτῷ καὶ μόνοι καθεστήκοιεν, ἐξέστω μετὰ τῆς τῆς βουλῆς ἀξίας αὐτῷ γράφειν τούτους κληρονόμους· καὶ ἡ γραφὴ γε ἀντὶ πάσης ἐπιδόσεως ἔστω, καὶ μὴ δεῖσθαι τοῦτο τῆς τῶν παλαιῶν νόμων ἑτέρας προσθήκης, μηδὲ τῆς ἐκ τοῦ περιόντος ἐπιδόσεως, ἀλλ' αὐτόθεν γραφέντας, ἐλεύθεροι καθεστῶσι, βουλευταὶ ἅμα καὶ κληρονόμοι γινέσθωσαν, καὶ ἐχέτωσαν καὶ αὐτοὶ τὸ τῆς οὐσίας ἐννεαούγκιον, καθάπερ ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς διανείμῃ· εἰ δὲ καὶ τὸ πᾶν βουληθείη καταλιπεῖν, ἔτι πράξειεν κάλλιον. πλὴν ἀλλὰ τὸ ἐννεαούγκιον πάντως αὐτοῖς καταλιμπανέτω, γινώσκων ὡς κἂν αὐτὸς ἔλαττον καταλίπῃ, ἀλλ' ἐκ τοῦ νόμου πάντως ἡ ἀναπλήρωσις τῆς οὐσίας ἔσται. οἱ δὲ, εἰ ἕλοιντο, βουλευταὶ γινέσθωσαν· εἰ δὲ οἱ μὲν ἕλοιντο, τοῖς δὲ παραιτουμένοις τὰ τῶν παραιτησαμένων ἀφικνείσθω μέρη. εἰ δὲ ἅπαντες ἀπείποιεν, τηνικαῦτα ὡς ἀπαιδίας οὔσης, οὕτως ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐρχέσθω τὸ ἐννεαούγκιον. Εἰ δὲ ὁ μὲν σιωπήσειε, παίδων δὲ αὐτῷ γνησίων οὐκ εἴη γονή, τηνικαῦτα τὸ μὲν νόμιμον μέρος ἐπὶ τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμους ἐρχέσθω· οἱ νόθοι δὲ, εἰ βούλοιντο, ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες τῷ βουλευτηρίῳ, τοῦτο ποιείτωσαν καθὰ βούλοιντο, εἴτε πάντες, εἴτε τινὲς ἐξ αὐτῶν· καὶ πάντως τὸ ἐννεαούγκιον εἰς τοὺς βουλεύοντας ἢ τὸν βουλεύοντα ἀφικνείσθω. Εἰ δὲ καὶ ἐκ δούλης αὐτῷ γεγόνασιν, εἴτε αὐτοὺς ἐλευθερώσειεν, ἢ ζῶν ἢ ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ προσενέγκοι, καὶ οὕτω προσδεχέσθωσαν, καὶ ἔστωσαν βουλευταί, καθάπερ ὁ διαθέμενος ἠβουλήθη ἢ καθάπερ ἡ αὐτῶν ἐπιθυμία γέγονεν· ἐπιδόντες γὰρ ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ, λήψονται ...

[illegible]

ΚΕΦ. ζ.

[illegible]

ΚΕΦ. η.

Περὶ δευτέρου λεγιτιματίονος τοῦ διὰ προικῴων συμβολαίων τρόπου.

Ὑπόλοιποι τοίνυν εἰσὶν οἱ παρ' ἡμῶν ἐξευρεθέντες τρόποι, οὓς διαλαμβάνομεν [illegible]

ΚΕΦ. θ.

[illegible]

si testetur, vel si non facta voluntate decesserit, eos qui ad curiam veniunt, novem uncias accipere. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc novem unciæ curiam agenti vel agentibus secundum quantitatem dentur. Si vero nullus naturalium aut velit, aut offeratur, tunc novem uncias curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur ubique fiscus secundum constitutionem de hoc à nobis positam. De naturalibus itaque qui per transitum [1] ad curiam fiunt legitimi, & de modo secundum quem offeruntur, & successionibus, hæc à nobis pure sancita sunt.

[1] Oblationem.

CAP. VII.

TRibus [2] autem aliis constitutionibus scriptis Zeno quidem piæ memoriæ, non [3] de futuris aliquid plene sancivit, sed de jam præteritis: quam scribi ideo solummodo permisimus, ut eos quibus illa forte constitutio prodest, quod descendit eorum exinde proles, non hac utilitate privaremus: sicut etiam Anastasii piæ memoriæ, quæ naturales adoptare contribuit, non esse importunam de cætero nostris subjectis permittimus, nisi ad hoc positam solummodo finimus, ut si qua utilitas aliquibus exinde reposita est, hanc non videamur per nostras amputare leges. Oportet enim semper aliquod inchoare bonum, non ea quæ à quibusdam præexistunt, destruere: nostri enim patris [4] approbamus constitutionem, temperate quidem introductam, & ordinate positam: quæ [5] adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes, & indiscrete velut advenas quosdam legitimis naturales superinducentes.

[2] Quarum una Zenonis. *l. 5. C. de naturalib. liberis*, alia Anastasii, *l. 6. d. tit.* alia Justini. *l. 7. d. tit.*

[3] *d. l. 7.*

[4] *Justin. d. l. 7.*

[5] *Vid. Jul. hic n. 317.* & ita adoptio non est modus legitimandi liberos.

CAP. VIII.

De secundo legitimationis modo per instrumenta Dotalia. [6]

REliqui igitur sunt modi, qui à nobis inventi sunt, quos percurremus, legitimum jus præbentes eis qui erant primitus naturales: circa quorum successionem non laboravimus: semel enim eos efficientes legitimos, damus habere etiam successiones illas, quas habent ii qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur dotalia [7] scripserit ad liberam in principio, sive ad libertam mulierem, cui omnino licet copulari, in concubinæ schemate sibi, aut legitimorum filiorum jam pater existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, & filios vel [8] præcedentes, vel conceptos, legitimos ei esse sancimus. & licet [9] postea non nascantur filii ei, aut etiam nati moriantur, nihilominus prior soboles legitima consistit. Affectus enim circa filios ita ei procedens, qui eum etiam ad dotale provocavit instrumentum, ipse dedit secundis filiis occasionem, qui postea nati sunt, legitimi juris. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem, quam posteri sibi filii invenerunt ex prioribus sumentes: eam non etiam prioribus legitimum jus simul & sine calumnia circa patrum dare successiones. Palam enim est, quia juniores filii ex lege facti sunt sui, hoc initium dotalibus præbentibus. Quapropter unum amborum fecimus ordinem, & de cætero calumnias plurimis abstulimus constitutionibus: illud dicentes: Ut vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suos habeat filios. Ut enim nascerentur ei filii alii, casus quidem forte potestatem & licentiam habuit: sicut etiam natos auferre [10]: affectionis vero probationem quæ in prioribus fuit natis, hoc est ante dotalia instrumenta, præbentem legitimum jus, nihil tale fuit quod auferre omnino potuerit.

§. 1. Insuper etiam ex rationalibus, hoc adjectum est causis, quod si ante dotalia conceptus [11] quidem est filius, natus autem post dotalia: auxiliator sui fit: qui etiam ex prioribus constitutionibus hoc facere potuit, & quædam à nobis inventa est ratio regularis optime narrans de ordine nascentium. Cum enim dubitaretur utrum oporteat conceptus, an partus respici tempus, sancimus, ut non tempus conceptus, sed partus inspiciatur, propter filiorum utilitatem. Si vero contigerit tales aliquas excogitari circumstantias casuum, in quibus est utilius conceptionis tempus quam partus: tempus illud valere magis præcipimus quod [12] utilius sit nascenti.

[6] *Nov. 12. c. 4.*

[7] *l. 5. C. de naturalib. lib. Nov. 117. c. 2. §. ult. Instit. de nupt.*

[8] *l. 10. C. de naturalib. lib.*

[9] *l. 11. C. de naturalib. lib.*

[10] Id est, eripere.

[11] Conceptus ante dotalia instrumenta, natus post eadem, fit legitimus, adde *l. 5. §. 2. l. 15. ff. de statu.*

[12] Tempus quod nascenti utilius est, semper considerari oportet: sive sit conceptionis tempus, sive partus.

CAP. IX.

De Tertio modo legitimationis per Principis Rescriptum.

ILlud tamen à nobis sancitum est: Ut si quis voluerit legitimam suam facere sobolem, & non habuerit uxorem talium filiorum matrem, aut filios quidem valde diligat, mulier autem non sine peccato sit apud eum, neque digna [13] sit quolibet legitimo nomine: & propterea aut moriente muliere aut legitimo jure non digna in matrimonio putanda, aut causâ à filiis maligne tractata aut ex studio muliere celata, aut à filiis, aut forte aliter ei divitiis accedentibus, ne jure legitimorum usum pater & fructum defuncta matre tanquam sub potestate filiis constitutis habeat. Si [14] quis ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem vero in promptu non habeat omnino, aut habeat quidem, non tamen sine peccato [15], aut si non appareat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem: (quid enim si ad sacerdotium [16] alter eorum ascendat?) damus [17] ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimum jus filios educere naturales, legitimis, sicuti prædiximus, non existentibus, per quandam hujusmodi viam. Sicut enim sunt modi, qui servos ad libertatem simul & ad ingenuitatem deducunt, & naturæ restituunt: ita si pater non habuerit legitimam prolem, & voluerit eos restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, sive ex ingenua nascantur ei, sive ex liberta, & legitimos de cætero & sub potestate habere: hoc agat per nostrum rescriptum, non enim fuit in principio, quando natura hominibus sanciebat sola, antequam scriptæ procederent leges, quædam differentia naturalis atque legitimi: sed primis parentibus primi filii (sicut præsentem inchoantes diximus legem) etiam ipso processu [18] nati, legitimi fiebant. & sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella vero servitutem adinvenerunt: sic etiam hinc nobis natura legitimas protulit soboles: ad [19] concupiscentiam vero facta conversio, naturale jus eis inseruit. Quapropter similibus passionibus exortis convenit curam ex æqualibus invenire, aliam quidem à prioribus nostris, aliam vero à nobis. §. 1. Sit igitur licentia patri in prædictis casibus matrem in priore [20] schemate relinquenti, imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, & juri legitimo: ut sub potestate ejus consistant, nihil à legitimis filiis differentes: quo facto, ex hoc filios frui hujusmodi adjutorio. una namque hoc modo omnes hujusmodi naturæ digressiones & opiniones in his qui legitimos non habent filios, curamus: sic brevi solatio tantum imperium naturæ corrigentes.

[13] Vide *Jul. hic nov. 82. n. 319.*

[14] Nota quemadmodum liberi naturales, non existentibus aliis liberis legitimis, legitimari possint à patre rescripto principis.

[15] Non sine peccato uxorem habet, qui eam duxit, quam leges duci vetant. vide *l. 7. C. de incestis.*

[16] Sacerdos dotalium instrumentorum confectione liberos non potest legitimare.

[17] Et ita abrogatur *l. 1. C. de natur. liber.* abrogatur quoque lex Julia de Senatorum & libertinarum nuptiis.

[18] Ipsa generatione.

[19] Sensus est: Quemadmodum bello, contra jus naturale, servitus orta est: ita ex concupiscentia depravata naturales tantum liberi procreati sunt.

[20] Id est, utrumque cum non ducat uxorem.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

CAP. X.

De quarto modo legitimationis per testamentum patris à principe confirmatum.

SI vero is qui solummodo naturalium filiorum est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quodam prædictorum casuum scripserit testamentum [1], volens sibi legitimos esse filios successores: & in hoc damus ei licentiam & fiduciam, supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & heredibus existentibus secundum legem: hoc quoque donum habeant patris & principis, id est dicere, naturæ [2] simul & legis [3].

CAP. XI.

GEneraliter autem in omnibus qui per prædictos modos deducuntur ad legitimum jus, tunc hoc volumus obtinere, dum & filii hoc ratum habuerint. Nam si solvere [4] jus patriæ potestatis invitis filiis non permissum est patribus, multo magis sub potestatem redigere invitum filium & nolentem, sive per oblationem ad curiam, sive per instrumentorum celebrationem, sive per aliam quamlibet machinationem, tanquam sortem [5] metuentem paternam, justum non est: neque imperii & legislatoris [6] ponimus proprium [7]. §. 1. Si vero plurimis existentibus filiis, alii quidem eligant, alii respuant: hi qui volunt legitimi fieri, fiant, aliis in jure naturali manentibus: & hoc dicimus, nullum priorum legitimorum perimentes modum, sed hunc adjicientes aliis, in quibus illos accipere non licet. omnino enim legitimis [8] existentibus, deinde naturalibus provenientibus, nequaquam jus legitimorum eis adjicitur, nisi omnino aut per curiam aut per nostras constitutiones, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum. §. 2. Adoptionis [9] autem modum, qui fuit olim à quibusdam [10] ante nos imperatoribus super naturalibus putatus non improbus, invenientes: secundum [11] paternæ [12] constitutionis virtutem & nos (sicuti dictum est,) excludimus, quoniam castitatem non perfecte consideravit. Et non erit decens, ut quæ bene [13] exclusa sunt, in rempublicam rursus introducantur. Quapropter his à nobis sancitis atque manifestatis quo conveniat modo ad civitatem Romanam legitimorumque jus transire: nihil de successione super talibus est dicendum. Nam sicut in cæteris ab initio legitimis oportet etiam in his fieri successiones.

CAP. XII.

De successione omnium naturalium [14] filiorum.

DIscretis igitur & iis qui facti sunt legitimi, & iis qui manserunt naturales: ordinandum est jam etiam de successionibus eorum. Valenti siquidem & Valentiniano, & Gratiano [15] divæ memoriæ primis placuit humanum aliquid agere circa naturales. Et siquidem sit naturalium patri legitima soboles, una [16] uncia eos dignos esse fecerunt, & hanc cum sua matre non donari, neque ex ultima dari voluntate ulterius aliquid permittentes: si vero filii quidem non sint naturales, concubinæ vero solummodo iis qui non habeant utique conjugem (hoc etenim tantum concubinam [17] habentibus est conscriptum) mediam unciam solam donantes. Si vero filiorum legitimorum non sint parentes, & neque patrem neque matrem habeant, usque ad tres uncias relinquere eis aut donare permissi sunt, & hoc cum matre: & si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo: quod autem plus est, ad eos qui vocantur ex lege venire, hoc quod Theodosii senatoris filii, licet non perfecte, sanciverunt. §. 1. Nos igitur etsi prius humana usi lege, pro tribus unciis, sex [18] uncias eis, filiis legitimis non extantibus, per patrum magnificentiam dedimus: sed tamen ex iis quæ subinde proveniunt causis perfectius simul clementiusque considerantes, præsentem ponimus legem. Plurima utique sunt, & prius commissa, & nostris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus. Quidam enim non habentes licentiam quantum volunt suis naturalibus filiis relinquendi, eligunt [19] quasi viros [20], & scribunt heredes, quatenus restituant filiis. At illi aut ex hoc impie agunt, & prævaricantur voluntatem scribentium, aut (quod omnium levissimum putant) pejerant: & tacemus ea, quæ tradita sunt ex memoria nobis in personis gloriosissimis talia delinquentibus priscis temporibus. §. 2. Ne [21] igitur semper tale fieri delictum sinamus: neque quod agere licet in extraneis & ignotis, hoc in propriis filiis naturalibus homines agere prohibeamus, propterea præsenti lege sancimus, ut siquidem quispiam habuerit filios legitimos, non possit filiis eorumque matri ultra [22] unam relinquere unciam, aut donare naturalibus aut concubinæ: (hoc enim proprium prioris judicamus esse constitutionis) sed & si quid amplius dare tentaverit quolibet modo, hoc fieri filiorum legitimorum: vel si filii non sint, concubina vero solummodo, huic mediam unciam relinqui aut donari concedimus.

§. 3. Si [23] vero filios non habuerit quispiam legitimos, aut quenquam ascendentium quibus necessitas [24] est legis relinquere partem propriæ substantiæ competentem: testatori licentia sit etiam [25] in duodecim uncias scribere filios naturales heredes, & dividere inter eos quocunque voluerit modo res, & per donationes aut simplices, aut antenuptiales, aut per dotes: aut per alium quemlibet modum legitimum suas in illos substantias transponere. sic enim nequaquam egebunt, quibusdam ad impietatem aut perjurium præparatis: sed ex ipso suam disponent pure sententiam. Si vero habuerint hi quos prædiximus, aliquos ascendentium: legitimam eis relinquant partem, quam lex & nos constituimus: reliquam vero totam in naturales filios habeant relinquendi licentiam. Et hæc dicimus super iis, qui in scriptis & legitimis voluntatibus disponunt suam substantiam. §. 4. Si quis autem defunctus fuerit, legitima ei omnino sobole non extante, (filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps successionis) neque [26] legitima conjuge, deinde moriatur non disponens de substantia sua, & veniat cognatio [27] forsan aut etiam manumissor [28], utpote bonorum possessionem movens & insurgens, aut etiam nostrum ærarium [29], (nam nec illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei donec vixerit, libera mulier in schemate concubinæ sociata, & filii ex ea: (talibus enim solummodo hoc sancimus, ubi omnino indubitatus est & concubinæ in domo affectus, & filiorum ibidem proles) & alimentum damus eis, & intestatis parentibus defunctis duas [30] paternæ substantiæ uncias habere, cum matre partiendas, quanticunque fuerint filii: ut unius filii portionem mater accipiat. Et hoc dicimus si uni concubinæ societur, aut filios ex ea habeat, aut etiam præcedente concubina, morte forsitan, aut separatione filii ei domi sint: tunc enim damus eis ab intestato ad duas uncias vocationem. §. 5. Si vero effusa concupiscentia ei fuerit, & alias superinduxerit priori concubinas, & multitudi-

1 Utcunque testamento patris, liberi fieri possint legitimi: ejusdem tamen legitimatio à principe confirmanda est. adde Julian. num. 320.
2 Id est, testamento patris.
3 Et confirmatione imperatoris: & ita legis nomen hic pro imperatore sumitur.
4 Argumentum à minore ad majus. Invitus nemo emancipatur, multo igitur minus quis invitus, in potestatem redigitur, l. ult. ff. de his qui sunt sui. Paul. 2. sent. 25. §. ult. ut enim cui plus licet, eidem minus permissum est: ita cui minus non licet, & majus quoque ei denegandum est, vid. quæ scripsi ad l. 21. ff. de reg. jur. adde etiam quæ de invito dixi, ad l. 69. l. 156. ff. de reg. jur.
5 Timor, sensus est: patria potestas res est maxima, sed ea tamen tanti non est, ut ejus habita ratione, invitum filium lex aut imperator in patris potestatem redigat, vid. tamen l. 12. ff. de adoptionibus l. unicam in C. de ingratis lib.
6 Καὶ νομοθεσίας, id est, legislationis. neque imperatori, neque legibus potestas ea data est, nec mirum, cum omnia principi non sint permissa. vide quæ dicam ad Nov. 105. c. 2. in fin.
7 Extantibus legitimis parens naturales legitimare non potest nisi vel contracto matrimonio cum eorum matre vel eos curiæ offerendo, vide Jul. const. 82. n. 321.
8 c. 7. T. eod.
9 Ab Anastasio l. 6. C. de natur. lib.
10 Id est, invitati constitutione lata à Justino patre, quæ vetabat legitimari filios adoptione. l. 7. C. de natur. lib.
11 Id est Justini.
12 Et ita abrogatur d. Nov. 74. c. 6. & dicta lex 6. confirmatur vero dicta lex 7. Tentari tamen possit, adoptionem reduci per Nov. 117. c. 2. Nam si sola nominatione filius naturalis suus fit, & adoptione multo magis: majori namque cum solennitate fit: quin & alias tantum præstat nominatio, quantum adoptio, §. ult. Instit. de adopt. & adoptione quis nominatur filius.
13 Bene exclusa non sunt rursus admittenda.
14 Vid. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 2. c. 10. n. 6. Ans.
15 Authoribus legis 1. C. Theod. de naturalib. liberis.
16 d. l. 1.
17 Unicam scil. §. 5. T. eod.
18 Nov. 18. c. 5.
19 In fraudem legis.
20 Legati & institutionis capaces.
21 Hinc sumpta est Authentica, nunc licet C. de naturalib. lib.
22 Sensus est, Parentibus permitti unciam naturalibus liberis non legitimatis & eorum matri, etiam existentibus legitimis liberis, vel inter vivos, vel testamento donare: soli concubinæ, semunciam: non existentibus vero liberis legitimis, parentem posse eos in asses instituere, nisi & ipse moriens parentes reliquerit, quibus legitimam servare debet. Concubinam eam dicimus, intellige, non quamvis mulierem, sed eam tantum quæ consueverit ei, qui uxorem tunc non habuit, l. unic. C. de concub. 23 Hinc sumpta est Authentica, licet. C. de natur. lib. 24 Novell. 1. 25 Olim in semisse, Novell. 18. cap. 5.
26 Novell. 18. cap. 5. 27 Id est, veniant cognati legitimi. 28 Quod fit, quoties agitur de successione liberti. 29 Id est, fiscus. 30 Naturales nunquam legitimati à patre, una cum sua matre patri ab intestato, nullis relictis legitimis liberis, succedunt in duabus unciis.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τετάρτου τρόπου λεγιτιμευομένου τοῦ κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς διαθήκην παρὰ τοῦ ἄρχοντος βεβαιουμένου.

ΕΙ μέντοιγε ὁ μόνων φυσικῶν παίδων πατὴρ διά τινας τυχηρὰς αἰτίας οὐκ ἴσχυσεν τοῦτο πρᾶξαι, τελευτῶν δὲ ἐπί τινι τῶν ἐκ τῶν εἰρημένων θεμάτων γράψειε διαθήκην, βουλόμενος αὐτῷ γνησίους εἶναι τοὺς παῖδας διαδόχους· καὶ τοῦτο δίδομεν αὐτῷ παρρησίαν, δεομένων μέντοι καὶ οὕτω τῶν παίδων μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦτο διδασκόντων, καὶ δεικνύντων τὰς τοῦ πατρὸς διαθήκας, καὶ κληρονομούντων κατὰ τὸν νόμον, καὶ τὴν δωρεὰν ἐχόντων πατρός τε καὶ βασιλείας. τουτέστιν ἐκ τε φύσεώς τε καὶ νόμου.

ΚΕΦ. ια'.

ΚΑθόλου δὲ ἐφ' ἁπάντων τῶν διὰ τῶν ἐπιόντων εἰρημένων τρόπων ἀγομένων εἰς γνησιότητα, τότε τοῦτο κρατεῖν βουλόμεθα, ὅταν καὶ οἱ παῖδες τοῦτο στέρξωσιν. εἰ γὰρ λύειν τῆς ὑπεξουσιότητος ἀκόντων τῶν παίδων, οὐκ ἐφειμένον ἐστὶ τοῖς πατράσι, πολὺ μᾶλλον τὸ εἰς ὑπεξουσιότητα φέρειν ἄκοντα τὸν παῖδα καὶ μὴ βουλόμενον, (εἴτε διὰ τῆς εἰς βουλὴν ἐπιδόσεως, εἴτε διὰ τῆς τῶν προικῴων συμβολαίων ποιήσεως, εἴτε δι' ἑτέρας οἱασδήποτε μηχανῆς, ὥσπερ καὶ τύχην δεδιότα πατρῴαν) οὐ δίκαιον, οὐδὲ βασιλείας τε καὶ νομοθεσίας τίθεμεν ἴδιον. §. α'. Εἰ δὲ πλειόνων ὄντων τῶν παίδων, οἱ μὲν ἕλοιντο, οἱ δὲ παραιτήσαιντο, τοὺς ἑλομένους γίνεσθαι γνησίους, τῶν ἄλλων ἐν τῇ νόθου μενόντων, καὶ τοῦτό φαμεν, οὐδένα τῶν προτέρων νομίμων ἀναιροῦντες τρόπων, ἀλλὰ καὶ τοῦτον προστιθέντες τοῖς ἄλλοις, ἐφ' ὧν ἐκείνους λαβεῖν οὐκ ἔστιν. ὅλως γὰρ γνησίων ὑπόντων, εἶτα νόθων ἐπιγινομένων, ἢ προγινομένων, οὐκ ἂν ἡ γνησιότης αὐτοῖς προστεθείη· εἰ μὴ πάντως ἢ διὰ τῆς βουλῆς, ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων διατάξεων, αἳ τὸν τῶν προικῴων συμβολαίων εἰσηγήσαντο τρόπον. §. β'. Τὸν δὲ τῆς ἐσποιήσεως τρόπον, ὃς ἦν πάλαι παρά τινων πρὸ ἡμῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῶν νόθων νομισθεὶς οὐκ ἀδόκιμος, ἄτοπον εὑρόντες, κατὰ τὴν τῆς πατρῴας διατάξεως δύναμιν, καὶ ἡμεῖς, καθὰ εἴρηται, ἐκβάλλομεν· ἐπειδὴ σωφροσύνης ἀκριβοῦς ἐστέρηται· καὶ οὐκ ἂν εἴη πρέπον, τὰ καλῶς ἐκβεβλημένα πάλιν εἰς πολιτείαν κατάγειν. ἀλλὰ τούτων ὑφ' ἡμῶν νομοθετηθέντων, καὶ φανερῶν γενομένων, ὃν προσήκει τρόπον εἰς πολιτείαν τε καὶ γνησιότητα μεταχωρεῖν, οὐδὲν εὕρομεν δεῖν τῆς διαδοχῆς τῆς ἐπὶ τῶν τοιούτων λεκτέον· ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἄνωθεν γνησίων, δεῖ καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς γίνεσθαι διαδοχάς.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ διαδοχῆς τῶν ἁπάντων νόθων παίδων.

ΔΙακεκριμένων τοίνυν τῶν τε γινομένων γνησίων, τῶν τε μεινάντων νόθων, σκεπτέον ἤδη καὶ τὰ περὶ τὰς κατ' αὐτοὺς διαδοχάς. Βάλεντι μὲν οὖν καὶ Βαλεντινιανῷ καὶ Γρατιανῷ, τοῖς τῆς θείας λήξεως γεγονόσιν, ἐπῆλθε φιλανθρωπεύσασθαί τι περὶ τοὺς νόθους. καὶ εἰ μὲν εἴη τῷ τῶν νόθων πατρὶ γνησία γονή, μόνης οὐγκίας αὐτοὺς ἠξίωσαν, καὶ ταύτης μετὰ τῆς ἑαυτῶν μητρός. οὐδὲ περαιτέρω οὐδὲ ἐκ τελευταίας διδόναι βουλήσεως περαιτέρω τι συγχωρήσαντες. εἰ μέντοι παῖδες μὲν οὐκ εἶεν νόθοι, παλλακὴ δὲ καὶ μόνη, δηλαδὴ τοῖς οὐκ ἔχουσι γνησίαν γαμετήν, (τούτοις γὰρ δὴ καὶ μόνοις παλλακὴν ἔχειν ἐπιτέτραπται) τὸ ἡμιούγκιον μόνον χαριζόμενοι. Εἰ μέντοι παίδων γνησίων οὐκ εἶεν γονεῖς, ἀλλ' οὐδὲ πατέρα ἢ μητέρα ἔχοιεν, μέχρι τριουγκίου καταλιμπάνειν αὐτοῖς ἢ δωρεῖσθαι συνεχώρησαν, καὶ τούτοις μετὰ τῆς μητρός. καὶ εἰ καθ' οἱονδήποτε τρόπον λάβοιέν τι, εἰς τοῦτο συναριθμεῖσθαι καὶ μόνον· τὸ πλεῖον ἐπὶ τοὺς ἐκ τοῦ νόμου καλουμένους ἰέναι, τοῦτο ὅπερ καὶ οἱ Θεοδοσίου τοῦ πρεσβυτέρου παῖδες, εἰ καὶ οὐ τελείως, ἐνομοθέτησαν. §. α'. Ἡμεῖς τοίνυν, εἰ καὶ πρόσθεν φιλανθρωποτέρῳ χρησάμενοι νόμῳ, ἀντὶ τῆς τριουγκίου τὸ ἑξαούγκιον αὐτοῖς, παίδων γνησίων οὐχ ὑπόντων, κατὰ τὴν τῶν πατέρων φιλοτιμίαν δεδώκαμεν· ἀλλ' οὖν ἐκ τῶν ἐφεξῆς συμβεβηκότων τὰ πράγματα τελεώτερόν τε ἅμα καὶ φιλανθρωπότερον σκεψάμενοι τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον. πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καὶ πρόσθεν ἡμαρτήθη, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων καιρῶν πλημμελεῖται, διορθώσεως ἄξια· καὶ ἀσεβείας ἀνθρώπους ἀπαλλάττομεν. τινὲς γὰρ οὐκ ἔχοντες ἄδειαν (ὅσα βούλονται) τοῖς ἑαυτῶν φυσικοῖς καταλιμπάνειν παισίν, ἐπιλέγονται δῆθεν ἄνδρας καὶ γράφουσι κληρονόμους, ἐφ' ᾧ τι ἀποκαταστήσουσι τοῖς παισίν· οἱ δὲ ἢ αὐτοὶ ἀσεβοῦσι, καὶ παραβαίνουσι τὰ βεβουλευμένα τοῖς γράψασιν· ἢ, τὸ γοῦν πάντων ἐλαφρότατον, ἐπιορκοῦσι. καὶ σιγῶμεν τὰ παραδεδομένα παρὰ τῆς μνήμης ἡμῖν ἐπὶ ἐνδοξοτάτων ἀνδρῶν ἁμαρτηθέντα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τοιαῦτα. §. β'. Ἵνα μὴ τοίνυν μέχρι παντὸς τοιοῦτον γίνεσθαι πλημμέλημα συγχωρῶμεν, μηδὲ ὃ πρᾶξαι ἔξεστιν ἐπὶ ξένοις καὶ μηδαμόθεν γνωρίμοις, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ φυσικῶν παίδων τοὺς ἀνθρώπους πράττειν κωλύοιμεν· διὰ τοῦτο θεσπίζομεν τῷ παρόντι νόμῳ, ὥστε εἰ μέν τις ἔχοι παῖδας νομίμους, μὴ δύνασθαι τοῖς παισὶ καὶ τῇ τούτων μητρὶ περαιτέρω μιᾶς καταλιμπάνειν οὐγκίας, ἢ δωρεῖσθαι τοῖς φυσικοῖς παισίν, ἢ τῇ παλλακῇ. τοῦτο γὰρ ἴδιον τῆς προτέρας ἐγνώκαμεν διατάξεως. ἀλλὰ καὶ εἴ τι πλέον ἐπιχειρήσῃ ὁπωσοῦν καθ' οἱονδήποτε τρόπον, τοῦτο τῶν παίδων γίνεσθαι τῶν γνησίων. καὶ εἰ παῖδες δὲ οὐκ εἶεν, παλλακὴ δὲ μόνη, ταύτῃ τὸ ἡμιούγκιον καταλιμπάνεσθαι ἢ δωρεῖσθαι συγχωροῦμεν.

§. γ'. Εἰ μέντοι παῖδας οὐκ ἔχοι γνησίους, ἢ τινα τῶν ἀνιόντων, οἷς ἀνάγκη νόμου καταλιμπάνειν μέρος τῆς οἰκείας οὐσίας προσήκει τὸν διατιθέμενον, ἄδεια ἔστω καὶ εἰς τὰς δώδεκα οὐγκίας γράφειν τοὺς φυσικοὺς παῖδας κληρονόμους, καὶ διανέμειν εἰς αὐτοὺς καθ' ὃν ἂν βούλοιτο τρόπον τὰ πράγματα, ἢ διὰ δωρεᾶς ἁπλῶς ἢ προγαμιαίας, ἢ διὰ προικὸς, ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον νόμιμον τὰς ἑαυτοῦ εἰς ἐκείνους μετάγειν οὐσίας. οὕτω γὰρ οὐκ ἀπορήσουσι πρὸς ἀσέβειαν ἢ πρὸς ἐπιορκίαν ἑτοίμων· ἀλλ' αὐτόθεν τὴν ἑαυτοῦ καθαρῶς διαθήσεται γνώμην. εἰ δὲ ἔχοιεν τινὰς τῶν ἀνιόντων, τὴν νόμιμον καταλιπέτωσαν αὐτοῖς μοῖραν, ἣν ὁ νόμος καὶ ἡμεῖς ἐτάξαμεν· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν εἰς τοὺς φυσικοὺς παῖδας ἄδειαν ἐχέτωσαν παραπέμπειν. καὶ ταῦτά φαμεν ἐπὶ τῶν ἐγγράφως ἢ νομίμως βουλήσεσι διατιθεμένων τὴν ἑαυτοῦ γνώμην. §. δ'. Εἰ μέντοι τελευτήσειέ τις, γνησίας αὐτῷ παντελῶς γονῆς οὐχ ὑπούσης, (παίδων φαμὲν, ἢ ἐγγόνων, ἢ τῆς ἐφεξῆς διαδοχῆς) οὐδὲ νομίμου γαμετῆς, εἶτα τελευτήσοι μὴ διαθέμενος τῶν ὄντων, καὶ συγγένειαν τυχὸν, ἢ καὶ ἐλευθερωτὰς ἴσως, τὴν διακατοχὴν κινοῦντάς τε καὶ ἐπανισταμένους, ἢ καὶ τὸ ἡμέτερον ταμιεῖον, (οὐδὲ γὰρ ἐκείνου ἐπὶ τούτῳ φεισόμεθα) εἴη δὲ αὐτῷ κατὰ τὸν οἶκον, ἕως ἔζη, ἐλευθέρα γυνὴ ἐν παλλακῆς σχήματι συνοῦσα, καὶ παῖδες ἐξ αὐτῆς, (τοῖς γὰρ τοιούτοις μόνοις ταῦτα νομοθετοῦμεν, ἔνθα παντελῶς ἀναμφισβήτητος ἐστὶ καὶ ἡ τῆς παλλακῆς κατὰ τὸν οἶκον διάθεσις, καὶ ἡ τῶν παίδων ἐκεῖσε γονή) καὶ τροφὴν δίδομεν αὐτοῖς, καὶ ἀδιαθέτων τῶν γονέων τελευτώντων, δύο τῆς πατρῴας οὐσίας ἔχειν οὐγκίας, ἅμα τῇ μητρὶ μεριζομένας, ὅσοι ποτ' ἂν εἶεν οἱ παῖδες· ὥστε ἑνὸς παιδὸς ἀναλογίαν καὶ τὴν μητέρα λαμβάνειν. καὶ ταῦτά φαμεν εἰ μιᾷ παλλακῇ συνοικοίη, καὶ παῖδας ἐξ ἐκείνης ἔχοι, ἢ καὶ προαποθανούσης τῆς παλλακῆς, θανάτῳ τυχὸν ἢ χωρισμῷ, οἱ παῖδες αὐτοῦ κατὰ τὴν οἰκίαν εἶεν. τότε γὰρ δίδομεν αὐτοῖς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου πρὸς τὰς δύο οὐγκίας κλῆσιν.

§. ε'. Εἰ δὲ ἐκκεχυμένῃ τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ χρῷτο, καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἐπεισαγάγοι τῇ προτέρᾳ παλλακῇ, καὶ πλῆθος ἔχοι γυναικῶν παρακειμένων, (ἐπεὶ

(ὅταν γὰρ εἰπεῖν κρεῖττον) καὶ ἐξ αὐτῆς παιδοποιούμενος τελευτήσῃ, πολλὰς ὁμοῦ ἐπιφερόμενος παλλακὰς μισητὸς μὲν ὁ τοιοῦτος, πόῤῥω δὲ τοῦ νόμου κωλυέσθω μετὰ τῶν τοιούτων παίδων καὶ παλλακῶν ἀπελαυνέσθω. ὥσπερ γὰρ εἴ τις νομίμῃ συνοικεῖ γυναικί, ἄλλως ἐπεισάγειν οὐκ ἂν δύναιτο, τοῦ συνοικεσίου συνεστῶτος, καὶ ἐξ αὐτῶν νομίμους παιδοποιεῖσθαι· οὕτως οὐδὲ μετὰ τὴν γνωριζομένην ὡς εἰρήκαμεν τρόπον παλλακήν, καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνης παῖδας, δώσομεν, εἴ τι καὶ παρέργου εἴδους ἄλλο πεποίηκεν, καὶ τοῦτ' εἰς τὴν διαδοχὴν εἰσάγεσθαι τὴν αὐτοῦ, εἰ γε τελευτήσειεν ἀδιάθετος. εἰ γὰρ μὴ τοῦτ' νομοθετήσαιμεν, ἀδιάκριτα μὲν ἔσται τὰ τῶν γυναικῶν, τίνος μᾶλλον ἢ τίνος ἔλαττον ἐρασθείη· ἀδιάκριτα δὲ τὰ τῶν παίδων· καὶ ἡμεῖς οὐ δίδομεν τοῖς ἀσελγαίνουσιν, ἀλλὰ τοῖς σωφρονοῦσι τοὺς νόμους. Οὐ διαφερόμεθα δὲ περὶ τῶν παίδων, εἴτε ἄῤῥενες, εἴτε θήλεις ὑπάρχοιεν. ὥσπερ γὰρ ἡ φύσις οὐδὲν περὶ τὰ τοιαῦτα τεχνολογεῖ, οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς ἄλλον ἐπ' ἄῤῥεσι καὶ ἄλλον ἐπὶ θηλείαις κατὰ τοῦτ' τίθεμεν νόμον. § ς'. Εἰ μέντοι (δεῖ γὰρ διὰ πάσης ὁδοῦ ἀκριβείας τε ὁμοῦ καὶ εὐσεβείας ἐλθεῖν) ἔχων τις παῖδας γνησίους, καταλίποι καὶ νόθους ἐξ ἀδιαθέτου μὲν οὐδὲν αὐτοῖς ὑπάρχειν παντελῶς βουλόμεθα, ἀποτρέφεσθαι δὲ τοὺς νόθους παρὰ τῶν γνησίων θεσπίζομεν, κατὰ τὸ πρέπον τι καὶ περὶ τὸ τῆς οὐσίας μέτρον παρὰ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμαζόμενον τοῦτ' ὅπερ παρὰ τοῖς ἡμετέροις νόμοις boni viri arbitratu λεγόμενον. τουτὶ τοῦτο φυλαττομένου κἂν εἰ γαμετὴν μὲν ἔχοι, παῖδας δὲ νόθους ἐκ τῆς τετελευτηκυίας παλλακῆς αὐτῷ γενομένους· ὑπὸ κἀκείνης ἀποτρέφεσθαι παρὰ τῶν αὐτοῦ διαδόχων. περὶ γὰρ ἐγγόνων νόθων τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν ῥητῶς περὶ αὐτῶν διατετυπωμένα κρατείτω.

ΚΕΦ. ιγ'.

Ἐφ' ὧν δὲ θεσπίζομεν τοὺς νόθους παῖδας ἐκκαλεῖσθαι εἰς τὴν διαδοχήν, ἐπὶ τούτων καὶ αὐτοὶ τὴν πρέπουσαν τοῖς φυσικοῖς πατράσιν εὐγνωμοσύνην ἀποσώζοιεν καὶ αὐτῷ τῷ μέτρῳ ὥσπερ οἱ γονεῖς προνοοῦσι τῶν φυσικῶν παίδων, κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, καὶ αὐτοὶ τοὺς γονεῖς ἀμειβέσθωσαν, εἴτε εἰς τὰς διαδοχάς, εἴτε εἰς τὰς ἀποτροφάς, καθάπερ ἐπ' αὐτῶν νενομοθετήκαμεν.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἔμπροσθεν ἔν τισι τῶν διατάξεων εἴρηται δεῖν εἰς ἅπερ οἱ πατέρες δωροῦνται τοῖς παισὶν, ἢ καταλιμπάνουσιν, εἰς ταῦτα καὶ κηδεμόνας αὐτοῖς παρέχειν, confirmate ὀνομαζομένους· μέντοι τοῦτο κύριον εἶναι καὶ νῦν τίθεμεν, διδόντες καὶ τῇ μητρί, κατὰ τὰ ἤδη περὶ τούτων διατετυπωμένα, καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιτροπεύειν παίδων, πάντα πραττούσῃ ὅσα ἐπὶ γνησίων ὥρισται παίδων.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τοῦ μηδὲ τροφὴν παρὰ τῶν γονέων λαβεῖν τοὺς ἐξ ἀθεμίτων συνοικεσίων τεχθέντας παῖδας.

Τελευταῖον δὲ ἡμῖν τοῦ νόμου μέρος ἐνδέχεται, ὥστε καὶ αὐτὸ τὴν προσήκουσαν τάξιν λαχεῖν, καὶ ἐξαριθμήσασθαι τινὰς οὐδὲ αὐτοῦ γε τοῦ νόθων ἀξίους χρηματίσαι ὀνόματος. πρότερον μὲν γὰρ πᾶς ὁ ἐκ συμπλοκῶν, (οὐ γὰρ καλέσαιμεν γάμους) ἢ νεφαρίων, ἢ ἰγκέστων, ἢ δαμνατῶν προελθών, οὗτος οὐδὲ φυσικὸς ὀνομάζεται, οὐδὲ ἀποτρέφεται παρὰ τῶν γονέων, οὐδὲ ἕξει τινὰ πρὸς τὸν παρόντα νόμον μετουσίαν. ὅτι εἰ καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐν τῇ πρὸς Γρηγόριον γραφείσῃ διατάξει τινὰ περὶ τοιούτων εἴρηται παίδων, ταῦτα οὐ προσιέμεθα ἐπειδὴ καὶ διὰ τῆς ἀχρηστίας ἀνῄρηται. φοινικαρχῶν γὰρ καὶ συριαρχῶν καὶ ἀρχῶν καὶ διασημοτάτων μέμνηται καὶ λαμπροτάτων, καὶ οὐδὲ φυσικοὺς εἶναι βούλεται τοὺς ἐξ αὐτῶν προελθόντας, κωλύων αὐτοῖς καὶ τὴν ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἡμερότητα. ἣν δὴ διάταξιν καὶ παντελῶς ἀναιροῦμεν. § α'. Ταῦτα ἡμῖν νενομοθετήσθω, καὶ οὐδεμία παντελῶς ἄγνοια τῶν ἡμετέρων ἔσται νόμων οὐδὲ τινες μὴ εἰδῶσιν, τίνες δὲ νόθοι· οὐδὲ ὅπως αὐτοῖς τὰ περὶ τῶν γνησιότητος δίδοται· ὅπως καὶ νόθοι μένοντες ἀξιοῦνται φιλανθρωπίας καὶ ὅπως καὶ αὐτοὶ προσηκόντως τετίμηνται, τῶν δὲ μηδὲ νόθους ἀξιωθέντας εἶναι κοινωνίας ἀποχωρισθέντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ παραστάντα τοίνυν ἡμῖν, καὶ εἰς ἀνθρώπων θεραπείαν καὶ τῆς φύσεως ἀναπλήρωσιν διὰ τοῦδε τοῦ νόμου θεσπισθέντα, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φανερὰ πᾶσι ποιησάτω, προγράμμασι χρωμένη, δι' ὧν ἅπασιν ὁ νόμος ἔσται σαφὴς γινώσκουσι καθ' ὃν περὶ τῶν τοιούτων πολιτεύσονται τρόπον, καὶ τὴν ἡμετέραν ὁρῶσι πρόνοιαν, ὅτι πάσης ἀσχολίας ἑτέρας τὴν αὐτῶν ὠφέλειαν προτιθέμεθα.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΥΡΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ π'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἡ τῶν μαρτύρων πρὸς τὰς ἀποδείξεις χρεία ἐξεύρηται μὲν πάλαι, διὰ τὸ μὴ λανθάνειν τι ῥᾳδίως τῶν πραττομένων· πονηρίας δὲ πολλῆς ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπιχεομένης ψυχαῖς, κινδυνεύει μεταπεσεῖν εἰς τοὐναντίον ἡ τῶν πραγμάτων τάξις. οὐ γὰρ ὅπως ἂν φανερὰ τὰ πεπραγμένα μαρτυροῦσιν οἱ πολλοί, ἀλλ' ὅπως ἂν ἔτι μᾶλλον κρυβείη. οἱ γὰρ ἕτερα μὲν εἰδότες, ἕτερα δὲ ἀπαγγέλλοντες, ἢ ἅπερ οὐκ ἔστιν, λέγοντες, αὐτόθεν ὁμολογοῦσιν ὡς τὰ τοῖς ἀληθείαις γενόμενα οὐδὲ βούλονται γενέσθαι φανερά, οὐδὲ κατ' αὐτὰ προάγειν τὰς κρίσεις· ἀλλὰ τὰ μηδαμοῦ γενόμενα, ταῦτα καὶ ἀπαγγέλλουσι καὶ εἰς κρίσιν ἄγεσθαι ζητοῦσι. Τὸ μὲν οὖν καθόλου ἀναιρεῖν τὰς μαρτυρίας, τῇ τῶν πραγμάτων χρείᾳ σφαλερόν (πολλῶν ὄντων πρὸς ἃ οὐκ ἂν ἄλλως καταφανῆ γένοιτο, μὴ μαρτύρων ταῦτα διαγγελλόντων) τὸ δὲ ἐφεῖναι πᾶσι καὶ τοῖς σφόδρα εὐτε-

nem [1] habueris mulierum fornicantium, (sic [2], enim dicere melius est) & ex eis filios habens moriatur, multas simul deferens concubinas: odibilis quidem est iste talis: procul autem hac lege modis omnibus cum talibus filiis [3] & concubinis excludatur. Sicut enim si quis legitimæ copulatus uxori, alias [4] superinducere non poterit matrimonio consistente, & ex his legitimos procreare: ita neque post agnitam quo diximus modo concubinam, & ex illa filios, dabimus, si etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hoc ad successionem ejus introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non sanciverimus: indiscreta quidem erunt quæ mulierum sunt quam potius aut quam minus amaverit: indiscreta quidem & quæ filiorum sunt, & nos non damus luxuriantibus, sed pudicis legem. Non autem differentiam facimus [5] de filiis sive masculi sint sive fœminæ. Sicut enim natura nil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis, & aliam in fœminis secundum hoc ponimus legem. §. 6. Si quis autem (oportet enim per omnem viam subtilitatem [6] simulque pietatem transire) habens filios legitimos, relinquat & naturales, ab intestato quidem nihil eis existere omninò volumus: pasci [7] vero naturales à legitimis sancimus, ut decet eos secundum substantiæ mensuram à bono viro arbitratam: quod videlicet apud nostras leges viri boni arbitratu dicitur, hoc ipso custodiendo, vel si conjugem quidem habet, filios autem naturales, & ex defuncta concubina sibi natos, & illi aluntur ab eis successoribus. De nepotibus enim naturalibus, quæ jam à nobis specialiter etiam de ipsis disposita sunt [8], obtineant.

Cap. XIII.

In quibus autem casibus naturales filios vocavimus ad successionem, in iis quoque & ipsi decentem naturalibus patribus devotionem servent: eademque mensura sicut parentes prospiciunt naturalibus filiis secundum nostram legem, & ipsi parentibus compensent [9] sive in successionibus, sive in alimentis, sicut superius sancivimus [10].

Cap. XIV.

Quoniam vero & dudum in quibusdam constitutionibus dictum est oportere, in quibus patres donant filiis aut relinquunt, in his etiam curatores [11] eis præbere confirmandos: tamen hoc ratum esse etiam nunc ponimus dantes & matri [12] (secundum quod jam de his dispositum est) & naturalium tutelam agere filiorum, omnia agenti quæcunque in legitimis definita sint filiis.

Cap. XV.

Ut filii ex damnato coitu nati, nec [13] alimenta à parentibus consequantur.

Ultima [14] siquidem nos pars legis expectat, ut ipsa competentem suscipiat ordinem, & enumeremus qui neque ipso naturalium nomine digni sunt. Primum quidem *omnis qui ex complexibus* (non enim hoc vocamus nuptias) *aut nefariis, aut incestis [15] aut damnatis processerit, iste neque naturalis nominatur, neque [16] alendus est à parentibus, neque habebit quoddam ad præsentem legem participium.* Unde etsi certa à Constantino piæ memoriæ in constitutione [17] ad Gregorium scripta, quædam de talibus dicta sunt filiis: hæc non recipimus: quoniam & non [18] utendo perempta est. *Phœniarcharum* enim, & *Syriarcharum* [19], & magistratuum, & insignium meminit, & clarissimorum: & neque naturales esse vult ex his procedentes: amovens eis etiam imperialis munificentiæ mansuetudinem. Quam videlicet constitutionem omnino perimimus. [20] §. 1. Hæc à nobis sancita sint, & nulla penitus ignorantia nostrarum erit legum, nec qui sint legitimi, qui vero naturales, nec quomodo eis legitima jura dantur: aut quomodo etiam naturales permanentes promerentur humanitatem: & quomodo etiam ipsi competenter honorati sunt, ab eorum qui neque naturales dici digni sunt, communione segregati.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam atque naturæ supplementum per hanc legem decreta sunt, tua sublimitas faciat omnibus manifesta, programmatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus quomodo in talibus conversentur, & nostram considerantibus providentiam, qui omni alii occupationi eorum præponimus utilitatem. Dat. Kal. Septemb. CP. Imp. Domin. Justinian. PP. Aug. XIII. [21] Appione V. C. Consule.

Tit. II.

DE TESTIBUS. [22]

Novella Constit. XC.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. prætoriorum Orientis præfecto, iterum exconsuli, ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Testium, propter probationes, utilitas [23] adinventa quidem dudum est, ne quid lateat facile actorem: at calliditate plurima hominum adveniente animis periclitatur migrare in contrarium ordo causæ. Non enim ut pateant quæ gesta sunt, testantur plurimi: sed quatenus adhuc amplius occultentur. nam alia quidem scientes, alia vero pronunciantes, aut quæ non sunt, dicentes: hoc ipso confitentur, quia ea quæ vere sciunt, neque volunt patefieri, neque secundum ea proferri judicia: sed quæ nunquam facta sunt, hæc & pronuntiant, & ad judicium deduci quærunt. Omnino itaque perimere testimonia usui rerum incautum est, plurimis existentibus, quæ non [24] aliter patefiunt, nisi testibus pronunciantibus. Licere autem omnibus etiam valde vilissimis [25] testimonium perhibere, & ante nos prohibuerunt legisla-

1 Plures concubinas Romanis habere non licuit, Novell. 18. cap. 5. de quo scripsi ad l. 7. C. de Jud. & l. unic. C. de concub.
2 Concubinam qui concubitu superducit, scortum verius quam concubinam habere intelligitur.
3 Poteritne ei testamento aliquid relinqui? Guido Papæ negat relinqui posse: sic ita judicatum refert quæst. 480.
4 d. l. 7.
5 Aliud jure feudali.
6 Ἀκριβείας καὶ εὐσεβείας, subtilitatis & pietatis.
7 Naturalibus liberis debentur alimenta ab intestato: suntque eis præstanda à legitimis.
8 l. 12. C. de naturalib. lib.
9 Liberi naturales parentibus vicissitudinem debent & in alimentis, & in successionibus, Jul. hic, num. 323.
10 Aliud lege Solonis, quæ non vult spurium cogi patrem alere.
11 l. ult. C. de confirmando tutore.
12 Mater naturalis filiorum tutelam gerere potest l. ult. C. quando mulier off. tut.
13 vi. Harm. 6. §. 69.
14 Hinc sumpta est Authentica, Ex complexu, C. de incest. nupt. & para Authenticæ, Ibid. C. de natural. liber.
15 Nefariæ nuptiæ Harmenopulus d. loco § 78. & sequentib. definit, quæ cum asserria aut rapta. Incestæ, quæ cum ea quæ nos sanguine attingit, contractæ: Damnatæ, quæ vetitæ sunt, ut tutoris cum pupilla: liberti cum patrona. Eidem authori d. loco §. 65. [illegible], seu incestæ nuptiæ dicuntur, quæ inter ascendentes contrahuntur.
16 Vid. Ritterh. part. 4. c. 2. Ant. Sed jam tempus est ut aliquid dicamus de obliqua nothorum successione. Nothi sunt vel ex incestu suscepti, vel spurii, patre scil. incerto, vel naturales: & hi quidem vel legitimati vel non legitimati. Incestu suscepti dicuntur, qui nascuntur ex Titio, & muliere Sempronium maritum habente, c. 12. §. 5. F. eod. Nov. 154. c. 12. vel qui suscipiuntur ex Mævia & Titio uxorem Seiam vel plures concubinas habente. d. c. 12. in princ. & §. 5. Item qui ex nefariis & incestis nuptiis nascuntur, ut hic. Hujusmodi liberis nulla pars

successionis ab intestato defertur, *ut hic*. Jure tamen canonico sunt alendi *c. 4. de eo qui duxit uxorem, quam polluit per adulterium*. Spuriis vero sive vulgo quæsitis datur querela ad versus inofficiosum matris testamentum. *l. 29 §. 1. ff. de inoffic.* multo magis legitima specialiter eis relinqui testamento potest. Naturales legitimati (legitimantur autem multis modis, puta oblatione Curiæ *c. 2. F. eod.* matrimonio contracto cum eorum matre. *c. 8. F. eod.* aut, eo non contracto, principis rescripto, *c. 9. F. eod.* si à patre filii sint nominati in aliquo solenni instrumento. *Nov. 117. c. 2.* potest etiam & hoc defendi, si adoptati ab eodem *c. 11. in fin. F. eod.*) à legitimis non differunt, *c. 2. c. 9. in fin. F. eod.* ideoque a parente vel inter vivos vel testamento donari eis potest integra quidem hereditas, si nulli extent legitimi *c. 12. §. 3. F. eod.* aut iis extantibus non amplius, quam qui legitimus constitutus minimam habuerit portionem. *d. c. 3. F. eod. Jul. const. 83. n. 313.* Ab intestato vero legitimati per matrimonium [illegible] legitimatis per adoptionem alibi dicemus, de his autem qui legitimantur per oblationem curiæ, hoc tenendum est, eos patri tantum legitimos, *c. 4. F. eod.* quin & talem legitimationem ab usu recessisse. *Michael Grassus l. sent. §. successio quæst. 19. n. 19.* Legitimatum vero per rescriptum principis aut ejus beneficio qui potestatem legitimandi habet, interpretes volunt ad feuda admitti nisi & ad ea specialiter legitimatus sit. *Graff. ad num. 15.*) cum legitimis concurrunt: sunt enim sui heredes, iisque deficientibus soli succedunt: Nam ita patri succedunt, quemadmodum & nuptiis legitimis procreati patribus suis succedebant. *Jul. hic n. 322. §. 2. Inst. de hered. ab intestat.* ideoque præteriti rumpunt testamentum, *l. 8. ff. de injusto §. 1. Inst. quib. mod. testam.* injuste exheredatis, querela inofficiosi competit. *§. 2. Inst. de inoffic.* instituti in minore parte, actio ad supplementum ex *l. 30. C. de inoffic. arg. d. c. 2.* ibi, *si nulli alii sint.* Et hæc ita vera sunt, ut masculi legitimati per matrimonium præcedant sororem ex legitimis nuptiis procreatam in feudis. *Graff. ex communi d. l. n. 6. 7.* (etiamsi investitura facta sit pro filio Titii, ejusque liberis legitime natis. *ibid. d. n. 7.*) & excludant jure primogenituræ, secundo genitum fratrem legitimis nuptiis natum, *Graff. ibid. n. 8.* idque defendi potest. *l. 10. in fin. C. de naturalib. lib.* ut non eum qui ex legitimo matrimonio ante natus fuerit, quantum ad ætate inferiorem (potuit enim Titio nasci ex Mævia concubinatus tempore Sempronius. Eidem Titio paulo post nasci ex legitimo Cajæ matrimonio Cajus. Idem Titius potuit mortua uxore Mæviam quondam concubinam ducere) & merito, jus enim quodammodo videtur quæsitum priori. Naturales vero non legitimati, legitimis existentibus testamento patris una plus uncia cum sua matre portionis non possunt accipere, *c. 12. in princ. §. 1. & §. 2.* non extantibus in infinitum. *d. c. 12. §. 3.* non ut olim tres uncias tantum, *d. c. 12. in princ.* servata tamen ascendentibus (si qui supersint) legitima, *d. c. 12. §. 3.* Qui ab intestato? a legitimis liberis si qui fuerint, alendi sunt boni viri arbitratu, *d. c. 12. §. 6.* Idem dicendum, si qui ascendentes, vel si qua uxor heres defuncto fuerit. *d. c. 12. p. 4. in princ.* At si defuncto agnatus, vel cognatus aliquis succedat, vel manumissor, vel fiscus, naturales liberi cum sua matre duas uncias ex bonis defuncti patris percipiant, *d. c. 12. §. 4. Jul. const. 82. num. 222.* Duæ igitur unciæ sunt eorum legitima. Quid si pater eorum se testatus, & tamen nullam eorum mentionem fecerit, nullamve partem eis adscripserit? Idem hic quod in [illegible] dicendum est. Quid si post donationem omnium bonorum pater naturales liberos susceperit? dixi ad *l. 8. C. de revoc. donat.* 17 *l. 1. C. de naturalib. liber.* 18 Lex, non utendo abrogatur. *& sic desuetudo legis*, legem perimit. Plus tamen ex hac lege colligas, desuetudinem scilicet, legem non tollere, nisi princeps desuetudinem confirmaverit, *ut hic.* liberi qui jure communi legitimi fieri non possunt, lege vel rescripto principis possunt fieri legitimi, si princeps legi vel rescripto clausulam *non obstante* tali lege (verbi gratia: non obstante *l. 1. C. de naturalib. liberis*) adjecerit Bald. *Authentica, præterea C. de natur. lib.* Quinimo putat idem Baldus sufficere si Princeps rescripto suo generalem clausulam tantum inseruerit, hanc videlicet non obstante aliqua lege *Bald. d. l. 1.* 19 De Phœniarchis & Syriarchis dixi ad *l. 18. ff. de muneribus.* 20 Abrogatur *d. loco*. 21 Id est, anno 539. 22 *Julian. const. 83. d. xx1 ad xx11. D. 5.* adde *d. quæst. 3.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Ritterhus. *in exposit. Novell. part. 9. cap. 22.* Ans. 23 Testium usus in multis necessarius, *l. 1. ff. eod.* 24 Testibus solis quædam probantur. 25 Εὐτελεστάτοις. Viles sunt quos vitæ vilitas infamavit, *Paul. 5. sent. 15. §. 2.* vitæ, id est, morum, *l. 2. ff. eod.* ut sunt infames, *l. 1. ff. de his qui not. inf.* J. Berberius in defensorio jur. *c. 5. n. 34.* Per viles autem non solum servos [illegible] perarum & ganeorum mancipia intelligit, sed & eos qui vilia officia administrant, *d. 1. vers. Et non quisdam J. eod.*

legislatores[1], scilicet multas exceptiones facientes[2] & plurimos excludentes etiam ipso testium nomine[3], vel schemate[4]. Quia vero neque post has prohibitiones adhuc purum est testium opus: existimavimus oportere & nos adjicere aliquid causæ subtilitati, & falsa testimonia, quantum est possibile, minorare. Tale enim quiddam etiam nunc apud clarissimum Bithyniæ provinciæ judicem gestum invenimus in testamento, ostensa testium falsitate pessima aperte convictorum, & novissime confessorum, quia cum testamentum fieret, & fuisset defuncta testatrix, testium quidam tenentes jam mortuæ manum, ita per chartam[5] virgam factam & ex latere ductam traxerunt, & signum venerabile crucis videri scripsisse defunctam præparaverunt. Nos igitur ad hoc respicientes, alia quidem de modo testium, alia vero de eorum statu existimavimus oportere decernere. Quæ itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horum, quos suspenderant testimonium perhibere, rata omnia ponimus.

Cap. I.

Ut testes nonnisi illæsæ existimationis recipiantur, seu de testibus judiciariis.

Sancimus autem, & præcipue in hac maxima & felicissima civitate, ubi plurima consistit (Deo favente sermoni) multorum bonorumque copia virorum, bonæ[6] opinionis esse oportere testes, & aut[7] carentes hujusmodi derogatione per dignitatis[8] aut militiæ[9], aut divitiarum[10], aut officii[11], causam: aut si non tales consistant, ex utroque tamen quia fide digni sunt, testimonium perhibere. Et non quosdam artifices[12] ignobiles, neque vilissimos, neque nimis obscuros[13] ad testimonium procedere. sed ut si qua de eis dubitatio fuerit, possit facile demonstrari testium vita, quia inculpabilis atque moderata est. §. 1. Si vero ignoti[14] quidam fuerint undique, & aliquid apparuerint circa testimonii veritatem corrumpere[15] festinantes: posse eos etiam verberibus[16] subjacere. Et judices siquidem administratores[17] fuerint, hoc ipsi agant. Si vero alii præter eos sunt, qui administrationes habent, ipsi quidem assumant apparitorem magnificentissimi prætoris plebis, in provincia vero locorum defensorem: & per eos inferant eis verberum experimentum: quatenus propter hoc nihil celent veritatis, aut etiam capiantur per hanc viam pecuniis testimonium perhibere, aut aliter circa hoc malignantes.

Cap. II.

Ut instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati non fortuiti adhibeantur, seu de testibus instrumentariis.

Et[18] licet dudum nullam in debitis ex scripto factis non scriptarum solutionum probationem per testes suscipi sanciverimus, nisi secundum observationem ibi[19] dictam, quam scilicet valere præcepimus: & tamen etiam nunc hoc renovamus. Si enim scriptum sit debitum, & non scripta proferatur solutionis à litigantibus per testes probatio: tunc susceptibilem eam apud judices esse, dum ad hoc ipsum assumantur[20] testes, ut pro facienda solutione aut memoria factæ alicui jam solutionis, & confessione ejus qui pecunias, accepit testimonium perhibeant viri fide digni constituti[21]: aut etiam causam testimonii forte faciant manifestam. Hæc autem inania & ex transitu[22] perhibita testimonia, nulla modis omnibus valere ratione, & hujusmodi quædam fingere testimonia, ut propter aliud quoddam opus adveniens, audiat aliquos dicentes accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui. Hæc namque aperte nobis suspecta sunt, & nulla digna ratione dum quando & tale aliquid in judicando invenimus, eo quod cum multæ pecuniæ dicantur solutæ, tabularii duo[23] tantummodo hoc dixerunt *audisse se, teste præsente nullo, & debitum in scriptis constitutum,* & fatente scribere ex hoc sciente & valente per proprias literas hæc manifesta facere. quod ex illo odio habentes occasionem præsentis accepimus legis. Et iterum adductus est aliquis[24] alius similis calumnianti, & præsentibus testibus ad hoc, & coram tabulario deposuit *apud semetipsum debita esse.* & is quidem qui mercede hoc egit, decessit, alius autem exactus est debitum, quod ab alio quodam tanquam ab eo scilicet confessum est, Deo hujusmodi omnino non indulgente occultari.

Cap. III.

Ut testimonia scriptu redigantur, & quorsum.

Neque igitur hujusmodi credimus testimoniis, aut tabulariorum (sicut prædiximus) depositionibus, eo quod literis eruditi sint, qui confiteri volunt, apud quem, & scribere, aut in judicio confiteri, & dare rei fidem indubiam: neque manere eas veracibus pestiferas concedimus: neque si tale aliquid factum est, recipimus: sed exigimus quod deprecatum est ab eo, qui deduxit testes in hoc ipsum: & hoc per testationes demonstrare necesse est eos (hoc quod in[25] testamentis) rogatos[26], & bonæ opinionis constitutos, & ita cautam suscipere ab eis probationem, & neque[27] attestationem deinceps, neque testium habentem præsentiam, & depositionem, & subscriptionem, tenere. Si vero non hujusmodi constituti testes sint, quales pridem ediximus, & suppliciis[28] subdi eos præcipimus. Si[29] vero quidam aperte contraria[30] dicant sibi, aut alterutris testificentur, maxime judices hoc animadvertere: & si veraciora[31] testificatis adversitates[32] invenerint, ejiciant quidem ejusmodi testationes: ea autem quæ à dignioribus[33] fide & plurimis dicta fuerint, confiderent. Si vero

[Greek text, column 2:]

λεγάτοις μαρτυρεῖν, καὶ οἱ ... [illegible] ... τὸ χρήματος. Ἐπειδὴ δὲ ... [illegible] ... ἐπὶ κωλύσει τούτων ἐς ἐξείργουσι μαρτυρίας, πάντα κύρια τίθεμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ μόνους μάρτυρας αἱρεῖσθαι ἀσήμους ἢ ἀγνώστους, ἢ περὶ τῶν κριτικῶν μαρτύρων.

Θεσπίζομεν δὲ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς μεγάλης ταύτης καὶ εὐδαίμονος πόλεως, ἔνθα πλείστη καθέστηκε (Θεοῦ δ' εὐμενείᾳ τοῦ λόγου) πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν εὐπορία, ... [illegible]

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τοὺς διαθήκας ... [illegible] ... μαρτύρων.

... [illegible]

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ ἐγγράφους εἶναι τὰς μαρτυρίας, καὶ διὰ τί.

... [illegible]

[Margin notes:]

1 *l. 8. C. eod.*
2 Eorum scilicet, qui non possunt testes esse: & ita ferre testimonium possunt, qui nominatim non prohibentur.
3 Ut quia parens vel filius, domesticus, vel (ita conjunctæ personæ) impubes, infamis, furiosus.
4 Ut quia sunt infames, aut vilissimi artifices.
5 Οὕτω κατὰ τοῦ χάρτου ... [illegible] ... &c. *Scrimg.* id est, & tam in transversum, quam recta lineæ ducta effecisse, ut defunctæ venerandum signum *Crucis* adscripsisse videretur. *Hal.* Moris fuit apud Constantinopolitanos *Crucis* signum præfigere testamentis & instrumentis. *Nov. 73. c. 8. l. ult. §. 1. C. de jure delib.* Hinc constat testibus licuisse manum ducere contrahentis literarum imperiti, ad pingendum crucis Christi signum. vide quæ scripsi ad *Nov. Leon. 72.*
6 *l. 3. ff. eod.* cui derogatur multis modis, de quibus *J. eodem.* Goth. Ad hoc caput vid. Desider. Gerald. *de rer. jud. auctorit. lib. 1. cap. 5.* Ans.
7 Καὶ ... [illegible]
8 Nimia dignitas, nimiæ divitiæ, nimium officium, seu nimia conjunctio, testibus fidem derogat.
9 Puto id ostendi, ducem pro milite, militem pro duce testem facile non admitti.
10 Divitiæ tamen testimonio fidem videntur addere. Diviti namque quam pauperi major fides adhibenda, vid. *l. 3. ff. eod.* Homo tamen licet pauper fidelis esse potest. *§. 11. Inst. de suspect. tut. l. 17. §. 4. ff. de adopt.* quod etiam in criminalibus locum habere dixeris, nisi nimia paupertas, & dolus perspicuus sit: & ita accipe *l. 3. ff. eod.* Poterit itaque pauper pro paupere vel divite vel in pauperem aut divitem recte testimonium dicere: de locuplete adde Rolandum à Valle *1. Consil. 16. n. 18.* Quid creditor? pro debitore suo non facile videtur admittendus, ut nec debitor pro creditore?
11 ... [illegible] Puto etiam id significari. Amicum amico, *l. 5. C. eod.* liberos parentibus, *l. 6. d. tit.*

[Footnotes:]

uxores maritis, libertos patronis, *l. 12. d. tit.* clientes, servos, *l. 8. d. tit.* domesticos, *l. 3. d. tit.* dominis: ... [illegible] testes idoneos non esse. Contra, uxor in virum, servi in dominum, filii in patrem, & econtra, testes esse possunt ... [illegible] sedentarios aut humi repentes, *Halo and.* carrucarios itaque intellige & latrinarum stercoratores, *l. 15. §. 1. ff.* ... [illegible] Testem commendare debet artis laudabilis titulus, *Jul. hic n. 326.* Ita apud Harmenopulum legimus *lib. 1. tit. 6.* ... [illegible] Eadem ratione *Harm. 6. tit. 2. §. 22.* mulieres viles & abjectas ... [illegible] ignoti actori vel reo: sed vel vilissimos: *de quib. T.* vel omnibus bonis ignotos, vel eos de quorum honestate & ... [illegible] invidia fuerit ignotis, id est, nondum nobis notis testibus, uti non posse. Et tamen verum est quod dicitur ... [illegible] cujus persona, nomen, domicilium, urbs, ætas, mores, officium, vel artificium sciri poterit. Quid ... [illegible] agnoscat se posse solum idque officio judicis, *l. 3. §. 7. ff. ad exhib. l. 3. in fin. ff. de public. l. 2. C. ad exhib.* ... [illegible] *de transf.* At in inventario notus heredi testis admittendus, *l. 22. §. 2. C. de jure delib.* Cæterum quibus casibus ... [illegible] *tit. 5. §. 1.* Goth. Intellectum hujus §. vid. apud Bellon. *lib. 4. supputat. cap. 13.* Ans. 15 Id est, ... [illegible] merito rejiciendi. 16 Obscuriorum & obscurarum personarum testimoniis non creditur sine tormentis ... [illegible] se fateri: quibus non propositis in honestarum personarum capita securi grassarentur facile. 17 ... [illegible] apud authorem *lib. 22. tit. 1. c. 44.* 19 *l. 18. C. de testib.* 20 ... [illegible] id est, rogentur ... [illegible] testes solutionis essent, *c. 3. ff. eod. Jul. hic ibi, & ad hoc ipsum rogatis, & d. auth. Rogati.* ... [illegible] auditur: & ita Harmenop. accipit *l. 1. tit 6. § 38. l. 11. ff. de testib.* Idem dicendum est in iis, quæ fieri ... [illegible] In conventionibus rogati esse debent, *Harm. ibi*, & in testamentis, vid. *l. 21. §. 2. ff. qui testam.* & matrimonio ... [illegible] *ff. de testib.* & in Specie *Novell. 117. c. 15.* In iis ergo casibus in quibus requiritur specialis testium rogatio ... [illegible] Scriptura: quamvis in dubio præsumantur rogati, *arg. l. 11. ff. eod.* quam legem possis ita quoque sumere ... [illegible] *Scrimg. 1. Harm. 6. §. 37.* per transennam. In solutione pecuniæ non admittuntur testimonia eorum, qui ... [illegible] aliud accidere potest, nec enim rogari testes in hujusmodi negotiis moris est. Cum enim, ut sæpius fit ... [illegible] situ servi manumitti possunt, *l. 7. ff. de manumiss. vindict.* Quid si in judicio creditor confessus est sibi ... [illegible] in eum audientur qui judicio tum interfuerint, licet non rogati. 23 Duo tabularii sine testibus ... [illegible] mercede conductum à Sempronio, apud notarios præsentibus testibus fatetur se Cajum (nomen Caji ... [illegible] prunio. His ita peractis Cajus exactus est. 25 *l. 21. §. 1. ff. qui testam.* 26 Dixi T. ... [illegible] 27 ... [illegible] & ipsa persona principalis, si literas sciat. 28 Id est, quæstioni, *c. 1. F. eod.* 29 De testibus ... [illegible] quin puniatur. Contrarius est, qui vacillat, *arg. 2. l. 16. ff. eod.* 31 Καὶ ... [illegible] totam causam continent. *Jul. hic 326. in fin.* id est, in his cardo totius litis versatur. 32 Id est, ... [illegible] dignioribus fide, adde *l. 3. §. 2. ff. eod.* Quid si pares? adhuc non pareant testimonia, sed spectanda erit ... [illegible] bus contrariis pro libertate judicabitur, *l. 24. in fin. ff. de manum.* Quid si testes digniores, non vincent ... [illegible] bus, ut ita stetur majoris authoritatis testibus, rejecto minori numero. *Host. Joann. And. Anton. in c.* ... [illegible] superatos audiri, *arg. c. si quando 9. de testib. in 6.* ibi *dupla majore numero.*

[illegible]

ΚΕΦ. δ'.

[illegible]

ΚΕΦ. ε'.

[illegible]

ΚΕΦ. ς'.

[illegible]

ΚΕΦ. ζ'.

[illegible]

ΚΕΦ. η'.

[illegible]

astu [1] apparuerint malignantes, & ex hoc incidentes in contrarietatem: neque immunes eos derelinqui, nisi secundum aliquem errorem fortuitum, & non astu contraria dicentes demonstrentur.

Cap. IV.

Ut cognitis testimoniis quartæ productioni testium locus non sit: vel, Quot & quomodo testes producuntur.

Quia [2] vero [3] multi sæpe testes producunt, & tertio hoc agentes, postea mox ut concluserint, & excepta fuerint testimonia, tentantes interpellationibus nobis importuni esse, & velle etiam quarto [4] deducere testes, sancimus nostros judices hoc maxime considerare: & si tertio producti jam sint testes: & ab eo qui testes deduxit, concludente & editum accipiente, iterum petantur testes: hos omnino non adesse: utpote suspicione habita, ne forte [5] relictis quidem prioribus, & dudum manifestis propter eorum testimonia factis, ille non productionem testium, sed de præcedentibus aut non testificatis additamentum, aut eorum depositionibus emendationem desideret. Si vero deducens quidem testes, editionem nondum acceperit, neque perlegerit testationes, neque ipse, neque aliquis advocatorum [6] ejus: adversarius autem ejus acceperit solus, & fecerit [7] disputationem, non tamen eam dederit ei, qui tertio dudum fecit testium productionem, neque per [8] dispositionem edoctus sit is qui eos produxerat, quæ testimoniis desunt, hæc adjici: tunc dandam esse & quartam productionem testium ei qui hoc petierit, primitus sacramento dando ab eo, quod neque subtraxit, neque percunctatus est testationes, neque ipse, neque aliquis advocatorum ejus, aut omnino pro eo agens: neque per aliquem dolum aut machinationem vel artem, quartam productionem petit fieri testium: sed propterea quod non valuit primitus uti denunciatis testimoniis. & si hoc factum fuerit: neque jussione pro talibus imperiali egere sicut pridem erat: sed ex hac lege sufficiant eis hæc quæ permissa sunt: & usque ad quartam testium productionem licentiam esse testimoniis uti, non tamen per longum intervallum: ut non ex hoc protrahantur lites: sed oportere omnino velocitatem eis imponere, secundum quod judex existimaverit hoc fieri. §. 1. Illud tamen indubium est, quia etsi semel producens testes, aut bis, aut testificationes tractaverit, aut adversario hoc faciente, ipse disputationem [9] acceperit, & ex hoc didicerit testificata, non habebit omnino licentiam ullam ulterius uti testium productione, neque si divina hoc jussio præceperit.

Cap. V.

Ut testes in propria provincia examinentur: & quæ ex loco trahantur.

Et [10] quoniam scimus dudum factam legem [11], ut si quis hic [12] litem exerceat, oporteat autem in provinciæ [13] parte aliqua approbari: licentiam habere, judice hoc decernente, & sufficiens spatium temporis definiente, deducere [14] intra provinciam testes, & huc transmittere litem gestis perlatis: & ab eodem judicari judice. Multæ autem hujusmodi interpellationes nobis fiunt, volentibus aliquibus, qui in provinciis quidem litigant, hic vero testes habent, ut teneantur hujusmodi lege: & licentiam esse in provinciam judicanti dirigere huc ut præsententur testes, aut testificationes omnino dentur, & iterum ad eum referri lites. Et si [15] de provincia in provinciam hæc petantur fieri: sancimus propter probationum abundantiam & hoc valere, & posse etiam à provincia huc ab eo qui judex est in provincia destinari: & ab uno (qui à nobis definitus fuerit) eloquentissimorum judicum, interlocutione de eo à judice facta testationes dari: & à provincia alia in [16] aliam provinciam, aut apud defensorem, aut apud præsidem testificationibus ex interlocutione judicantis datis: illic videlicet definitiva sententia danda, ubi [17] & lis contestata est: ut quemadmodum hinc in provinciam apud judices aut defensores de productione testium agi sancita sunt, ita & à provincia in provinciam, & à provincia huc teneant: & perfecta per omnia sit probationum omnibus facultas: testimoniis quidem non editis, neque in provinciis, sed gestis datis eis à quibus producuntur, aut eorum adversariis sub gestis monumentorum signa percipientibus, & ita huc, aut in provincias destinandis à judicibus: ne quando forsan & aliis egeat testibus causæ natura, & excludatur propter editionem testium adjectio. Hæc omnia in pecuniariis quæstionibus intelligentes: in criminalibus [18] enim in quibus de magnis est periculum omnibus modis apud judices præsentari testes: & quæ sunt eis cognita, edocere: ubi & tormentorum forsan erit opus, & aliis omnibus observationibus.

Cap. VI.

Ut testimonium recipiatur ejus qui servus esse dicitur: & de testium statu.

Si [19] vero dicatur servilis [20] esse fortunæ qui testari voluerit, is vero *liber affirmetur constitutus*: si quidem ex nativitate, impleatur quidem testimonium: disputationum vero de statu servetur ratio: ut si apparuerit fortunæ servilis esse, ejus testimonium, ac si neque datum fuerit, ita sit. Si vero *libertum se dicat*, compellatur demonstrare primum instrumentum, in quo libertatem percepit: & sic testetur. Si vero *in alia provincia libertatem dicat perceptam, aut non esse in promptu sibi probationes*, & hoc evidenter juraverit: testatio quidem scribatur, non monstrato vero manumissionis instrumento, is qui deduxit eum, non utetur ejus testimonio.

Cap. VII.

Ut testes propter inimicitiam à dicendo testimonio repellantur, & de Testibus inimicis.

Si vero quis dicat *odiosum* [21] præsentem ad testimonium sibi constitutum, & approbaverit statim quoniam criminalis [22] inter eos lis movetur: non adsit ad testimonium qui usque adeo infestus est, donec de crimine judicetur. Si vero aliter [23] odiosus esse dicatur, aut conventus pecuniariæ: procedat quidem testatio, tempore vero disputationum [24] serventur hujusmodi quæstiones.

Cap. VIII.

Ut mediatores non nisi de partium consensu testimonium ferant, & de testimonio proxenetarum.

Quoniam vero legem [25] proposuimus in pecuniariis causis nolentes testificari, illos non compellendos [26] testimonium dare, qui ante *mediatores* [27] facti sunt ipsis, & quidam abutuntur hoc, & testimonio no-

1 Testis partes contrarias vel astutia, vel per errorem deponere. Prince casu, tormentis potest subjici, *Jul. hic n. 126. in fin.* id est, puniri, *l. 16. ff. de test.* Altero, cum venia dimitti. Adsi contraria potest dicere, si eo contraria sit, nec parlat pro accusatore, vel è contra. Quæ pœna ponatur? utique falsi, *l. 1. §. 1. ff. de falsis.* de qua vide *l. 1. in fin. & Nov. Leon. 77.*

2 Hinc sumpta est Authentica, *At qui semel C. de prob.*

3 Adde *21. Ecl. 1. c. 44. 1. Harmen. 6. §. 36.*

4 Post cognitas testium depositiones, testium productio peti non potest. vide ad hunc locum Odofred. *cap. 3. de test. nov. 11. in fin.* & decem exceptiones sequentes.

5 Testis interrogari super uno & eodem facto, plus quam tertio vel quarto, non potest. Cursius vide.

6 Advocato sciente testium depositionem eam & posse clientes ipsius advocati intelligunt.

7 Lege dispositionem, *l. eodem.* [illegible] Ibid. exceperit præscriptionis adversarii sui, *Jul. hic num. 327. in fin.*

8 [illegible]

9 [illegible] id est, disputatio. *Tond.* dispositio. *V. cod.* præscriptio adversarii, *Jul. hic num. 327.* Contradita de testimoniis, *Gall.*

10 *Hinc sumpta est Authentica apud C. de testib.*

11 *l. 18. C. de testib. l. 3. §. 6. in fin. ff. de testib.*

12 In urbe respectu provinciæ, vel in provincia respectu urbis, vel in provincia alterius provinciarum respectu.

13 Testes producti ex provincia quemadmodum debeant.

14 [illegible] Sensus est: Quotiescunque in causa pecuniaria testes in provincia degunt, litigatores vel eorum procuratores judicis mandato mitti in provinciam, & apud judices provinciales testes citari, dictisque quid de negotio aut facto eis proposito sciverint. Post hæc, testimonia in urbem transmitti, ut judex urbanus sententiam proferat.

15 *1 Harmenop. 6. §. 4.*

16 *Nov. 134. cap. 1.*

17 Ubi lis contestata, ibi sententia definitiva ferenda est, sicuti in accipit, & ubi accepit, *l. 30. l. 34. ff. de judiciis. & quibus rit. & quib. causis ad eundem judicem.*

18 In criminalibus causis testes non interrogantur in sui domicilii loco (quod sit tamen in causa pecuniaria, *V. cod.*) sed in locum litis

sed judicii venire compelluntur. Tacitus *libro de oratore.* Testimonia in judiciis publicis, nec absentes, nec per tabellam dare, sed coram & præsentes dicere coguntur. & ita imperator Adrianus dixit [illegible] ipsæ personæ testimonium necessariæ, ut sint in præsentia. *Jul. const. 83. n. 328. in fin.* 19 Hinc sumpta est Authentica, *C. de testib.* 20 Servus testis esse non potest, *ut hic, & Nov. Leonis 45. 49.* aliud in eo, qui se ingenuum vel libertum dicit, si tamen talis esse detegitur, perit ejus testimonium. 21 Amicus inimicum. *Jul. n. 330.* 22 [illegible] id est, accusatio criminalis. Qui aliquem de crimine accusat, testis in accusatum esse nullo modo potest, *ut hic*, [illegible] dicere quidem testimonium potest, sed præscriptio ei opponitur. *ut hic Jul. loc. n. 330.* adde *l. 2. ff. eod.* [illegible] causa prohibeat *1 Harm. 6.* 23 Alia occasione *Jul.* 24 [illegible], id est, exceptionum, *Jul. n. 330.* In pecuniariis & criminalibus causis testimonium dicere coguntur, excepta certa persona, *l. 4. l. 19. ff. eod. The. 3. Ec.* [illegible] 26 Olim [illegible] testes in criminalibus causis testimonium dicere, [illegible] Quinam inviti non coguntur testimonium dicere, *vid. Od. l. 2. de testib.* 27 *Jul. hic n. 331.* [illegible] vel hic locus ostendit sequestrem pacis & honorarium arbitrum intelligi potius, quam sequestrem depositarium.

nio nolunt uti: sancimus, si utraque pars consentiat quod & mediator eorum fiat testificator, (componantur enim ea quæ ab eo dicuntur) compellere eum etiam nolentem testimonium perhibere: prohibitione propter quam eum nolentem testificari penitus nostra voluit lex, propter consensum utriusque partis sublata.

Cap. IX.

Ut testium productio non nisi præsente fiat adversaria: & quo tempore testes in testimonium admittantur.

ET [1] hoc [2] vero quia multoties actum scimus, quod quidam aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos provinciarum præsides, aut forte (ut assolet) hic apud virum clarissimum magistrum census ingrediuntur, & queruntur tanquam ab aliquo sustinentes aliquid contra leges, aut aliter læsi, aut damnificati, testes volentes producere, ut non in posterum opponantur eis, quæ ab una parte gesta sunt: oportet etiam illum in ea civitate constitutum, in qua testationes dantur, admonitum à judice, sive à defensore, præsentem [3] esse, & audire [4] attestationes. Si vero noluerit advenire, sed respuerit, ut ex hoc ab una [5] parte testimonia dentur, ut secundum hoc ipsum inutilia essent: sancimus hujusmodi attestationes ita tenere, ac si non ex una parte constitutæ sint, sed tanquam eo præsente factæ sint. Si enim recusaverit, & advenire noluerit, & audire depositiones, (etenim publicabuntur) & nisi per inexcusabilem aliquam necessitatem [6] deduci non possit [7], similis [8] advenienti erit: & nullum juvamen ex sua protervitate [9] ei efficietur: sed videantur quidem probationes factæ: quæcunque vero competierint ei ad disputandum de eis, licebit his uti solummodo quod videntur esse ex una parte [10]: propter ejus proterviam [11], propterque audaciam minime advenientis, testationibus opponere non valente. Omnibus [12] aliis quæ de testibus & ab iis qui ante nos & à nobis ipsis dicta sunt & sancita, fixis manentibus, & à nostris judicibus observandis: sive majores, sive minores sint: & sive in hac magna civitate, sive foris in provinciis: ut ea quæ de testibus sunt, quantum possibile nobis est, corrigentes, adhuc purius & sanctius lites agi præparemus: propter quas & cognitiones fieri à judicibus omnibus divinis [13] propositis Euangeliis sancimus, & jusjurandum subire & pulsantes & pulsatos & advocatos præcipimus, ubique Deum inspectorem & eorum qui judicant & quibus judicatur, & qui testimonium præbent animabus: ut perennis Dei commemoratio & præsentia, mundalitium [14] & citra suspicionem litigantibus fiat, quam legem tenere volumus de cætero omni tempore.

Epilogus,

seu promulgatio.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, tua eminentia operi effectuique tradere festinet. Dat. v. Kal. Octob. Imp. D.N. Justin. PP. Aug. Anno xiii. [15] Apione V.C. Consule.

Tit. III.

UT [16] EXACTIONE INSTANTE DOTIS PRIMÆ [17] ET SECUNDÆ, VIRO AD SECUNDA VOTA MIGRANTI PRÆPONATUR UXOR PRIMA, VEL EX PRIORI MATRIMONIO FILII: ET SI VOLUERIT UXOR, AUT IS QUI PRO EA DOTEM SCRIPSERIT, DARE VIRO QUÆ SCRIPTA SUNT, DISTULERIT AUTEM VIR SUSCIPERE: SOLUTO MATRIMONIO EXIGI EUM AB EA ETIAM CONSCRIPTAM ANTENUPTIALEM DONATIONEM.

Novella Constit. XCI.

Imperator Justin. August. Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

Ut dos primæ uxoris præferatur doti secundæ uxoris, sive ipsa sive liberi ejus agant.

Præfatio.

DUdum judicantibus nobis in dubitationem venit causa multa correctione digna, & legislatione clariori non indigna. Etenim quidam prioris factus uxoris vir, cum eam extulisset, deinde secundæ dotem suscipiens, & filios ex priore relinquens, obiit adhuc secunda superstite. volebat igitur secunda uxor dotem à se datam exigere, privilegio utens à nobis dato: contradicebant autem ex priori matrimonio filii, & ipsi maternam objicientes dotem. Et dubium erat, utrum etiam non superstite uxore priori, oporteret suscipi filios contra secundæ dotem litigantes. Non enim aliis dedimus [18] dudum & damus hoc privilegium, aut heredibus, aut creditoribus, sed solis filiis. Plurimæ siquidem dubitationes extiterunt in hac causa, dicente secunda, quoniam expendisset antequam ad ejus venisset matrimonium prioris uxoris dotem: & non esse justum, suam quidem, quod tantum inventus est reliquisse vir, quantum sufficeret soli secundæ, dotem eam perdere: illos autem expensam jam dotem percipere. Sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus [19] morienti hypothecæ seniores potiores quam secundæ essent.

Cap. I.

HIs [20] igitur in dubitationem venientibus, illud certum etiam à nobis sancitum est, quia si [21] aliquid appareat rerum prioris [22] aut secundæ dotis hoc necessarium filios prioris aut secundæ habere: aut si moriatur etiam illa, filios ejus singulos, quod proprie habendum suum ostenderint. Hinc enim & in rem quæ de proprietate est, competit pure, & unumquemque quod suum est habere, nullo privilegio indigens. Si vero nihil appareat utriusque rerum, aut aliqua quidem appareant, aliqua vero desint: sive superstites sint mulieres, repudio forsan prior matrimonio dissoluto: competere mulieri dotem: sive defunctæ sint filiis existentibus ambæ, aut etiam una harum: in iis quæ desunt, superiorem esse priorem, & filios ex ea, antiquiorem dotem præponentes, id est dicere nepotes & pronepotes, & deinceps successores, cujuscunque naturæ fuerint. Sicut enim si duo [23] debita publica [24] fuissent, necessario antiquum præponeretur posteriori: ita & hic privilegia necessarium est priori doti dare priora: & ita secundæ: & dotem non præponere doti, nec hypothecam hypothecis: sed quod antiquius [25] est tempore, amplius manere proprium robur habens & privilegium. Tempora namque hypothecarum permutare, aut interimere vel minuere, nullo modo patimur. Et hoc dicimus non ignorantes, quoniam jam & in alia quadam nostra legislatione hoc decrevimus, sed quoniam omnino motum est apud nos, & quasdam habuit diversas causa quæstiones: & propterea ad præsentis legis opus accessimus: ut non nunc aliquid prius sanciremus, sed ut clariorem eam omnibus constitueremus.

1 Hinc sumpta est Authentica, *Sed & si quis C. de test.*
2 Ut testium productio apud judices vel defensores vel magistrum census non aliter valeat, nisi præsente quoque adversaria parte vel contumaciter non veniente: scilicet ut & hic falsa præscriptio ei competat, quam opponendam existimaverit, *Jul. n.322.*
3 Testimonia eorum, qui non vocata parte recepti fuerunt, fide carent nulliusque momenti sunt. Interest enim adversarii personas testium, & utrum juraverint nosse.
4 Ne hinc colligas, Reum præsentem esse oportere quo tempore testes interrogantur: Interrogandi sunt enim in secreto judicis loco, *l.14. C. eod.* ne testimonii libertas testibus adimatur, sed publicatas testationes legi parti adversæ. vid. *Oldend. c.5. de test. n.3. adde l.27. §.7. ff. de adult.*
5 Parte absente per contumaciam testium productio fit μονομερῶς, *l. 19. in fin. c. eod.* alias aliter fieri non potest productio testium, nisi parte præsente.
6 Contumaciter non videtur abesse, qui ex necessitate abfuit, forte enim intra septa sanctorum fuerat. Julianus ita hunc locum interpretari videtur.
7 Ut si intra septa sanctorum fuerit. Is non videtur contumaciter abfuisse, qui ex necessitate abfuit, *Jul. hic.*
8 Absens contumax habetur pro præsente.
9 Ex delicto suo nemo juvatur.
10 Μονομερῶς ἄγειν.
11 Προπέτειαν temeritatem.
12 Confirmatio antiquarum legum.
13 *l.2. Cod. de jurejur. propter calum.*
14 Græcus textus ita habet, ἵνα διὰ πάντων τῇ τοῦ θεοῦ μνήμῃ τε καὶ παρουσίᾳ καθαρὰ τὰ τῶν δικῶν, καὶ ἀνύποπτα τοῖς δικαζομένοις γένωνται. hoc est, ut per omnia lites Dei memoria & præsentia, puras & litigantibus à suspicione reddamus liberas.
15 Id est, anno 539.
16 Ut dos prioris uxoris præferatur doti secundæ, sive ipsa, sive liberis ejus agentibus, *Jul. const. 84.* De duarum dotium debito, & de eo, qui dotem accipere non vult, *Bodre Regina.*
17 Mortuæ scilicet, *Goth.* Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *part.5. c.7.* Ans.
18 *l. ult. Cod. qui potior.*
19 Id est, quoties debitori res aliquæ supersunt, cui jus hypothecæ antiquius est, præferri debet.
20 Hinc sumpta est Auth. *Et quid C. qui potior.*
21 Sensus est, si duæ sint mulieres, quæ de dote sua agant, suas quæque mulier res extantes vindicabit *l.30. Cod. de jur. dot.* Si non extant, antiquior causa dotis præfertur, *l. ult. C. qui potior.* & ita prima uxor ejusve liberi, secundæ præferentur. Præfertur socrus nurui *in declamat. Quint.* 360.
22 *ἐν Harm. 6. §.19.*
23 *Subaudi,* ex duabus stationibus, ut in *l. 2. Cod. de stationibus.*
24 Ex duabus fisci stationibus, ea præfertur quæ prærogativam habet temporis.
25 Prior tempore, prior jure, *l. 11. ff. qui potiores.*

μεν θεσπίζομεν, εἰ μὴ ἑκάτερον μέρος συναινοίη τὸν μεσίτην αὐτῶν γενόμενον μαρτυρῆσαι, καὶ ἑρμηνεύσαντα τοὺς παρ' αὐτῶν λεγομένους ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν καὶ ἄκοντα τὴν μαρτυρίαν νέμειν τὸ κωλῦον (ὅπερ αὐτὸν ἄκοντα μαρτυρεῖν ὁ ἡμέτερος οὐκ ἐβούλετο νόμος) διὰ τῆς συναινέσεως ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀνῃρημένον.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι τὴν τῶν μαρτύρων εἰσαγωγὴν εἰ μὴ παρόντος ἀντιδίκου καὶ πότε οἱ μάρτυρες εἰς τὴν μαρτυρίαν εἶναι δύνανται.

ΚΑὶ τοῦτο δὲ πολλάκις πραττόμενον ἴσμεν, ὡς τινες ἢ παρὰ τοῖς τῶν τόπων ἐκδίκοις, ἢ παρὰ τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσιν, ἢ καὶ, ὡς εἰκὸς, ἐνταῦθα παρὰ τῷ λαμπροτάτῳ μαγίστρῳ τῶν κήνσων εἰσιόντες, καὶ μεμφόμενοι ὡς παρά τινος πεπονθότες τι παράνομον, ἢ ἄλλως ἀδικούμενοι ἢ ζημιούμενοι, μάρτυρας βούλονται παραγαγεῖν· καὶ ἵνα μὴ ὕστερον ἀντιτιθῶνται αὐτοῖς ὡς κατὰ μίαν μοῖραν τὰ πεπραγμένα συμβῇ, δεῖ κἀκεῖνον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καθεστῶτα ἔνθα αἱ μαρτυρίαι δίδονται, ὑπομιμνησκόμενον παρά τε ἄρχοντος ἢ τοῦ ἐκδίκου, παραγενέσθαι καὶ ἀκοῦσαι τῶν μαρτυριῶν· εἰ δὲ μὴ βουληθείη παραγενέσθαι, ἀλλὰ διαπτύσειεν, ὥστε ἐκ τοῦ κατὰ μίαν μοῖραν δίδοσθαι τὰς μαρτυρίας, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀχρήστους εἶναι· θεσπίζομεν, τὰς τοιαύτας μαρτυρίας οὕτω κρατεῖν, ὡς ἂν εἰ μὴ μονομερεῖς ἐτύγχανον οὖσαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ παρόντος ἐγεγόνεισαν. εἰ γὰρ παραιτήσοιτο, καὶ ἐλθεῖν μὴ βουληθείη, καὶ ἀκοῦσαι τῶν κατατιθεμένων, καίτοι δημοσιευθήσεσθαι τούτων μελλόντων, καὶ εἰ μὴ ἐξ ἀπαραιτήτου τινὸς ἀνάγκης ἀφικέσθαι μὴ δυνάμενος, ἐν ἴσῳ τοῖς παραγενομένοις ἔσται, καὶ οὐδὲν ὄφελος ἐκ τῆς αὐτοῦ προπετείας αὐτῷ γενήσεται· ἀλλὰ δοκείτωσαν μὲν συστῆναι μαρτυρίαι, ὅσα δὲ ἂν ἁρμόσῃ αὐτῷ παραγραφῆναι περὶ αὐτῶν, ἐξέσται τούτοις χρῆσθαι, μόνον τὸ δοκεῖν αὐτὰς εἶναι μονομερεῖς (διὰ τὴν αὐτοῦ προπέτειαν, οἷα δὴ καὶ αὐθαδείας μὴ παραγενομένου) ταῖς μαρτυρίαις ἀντιθεῖναι μὴ δυνάμενος· τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσαπερ περὶ μαρτύρων παρά τε τῶν πρὸ ἡμῶν ἢ καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν εἴρηταί τε καὶ νενομοθέτηται, κυρίων μενόντων, καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων δικαστῶν φυλαττομένων εἴτε μείζους, εἴτε ἐλάττους εἶεν· εἴτε ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐν ταῖς ἔξω χώραις· ἵνα καὶ τὰ τῶν μαρτύρων, ὁπόσον δυνατὸν ἡμῖν, ἐπανορθώσαντες, ἔτι καθαρώτερόν τε καὶ ὁσιώτερον τὰς δίκας πράττεσθαι παρασκευάσωμεν· δι' ἃς καὶ τὰς ἀκροάσεις γίνεσθαι παρὰ τοῖς δικασταῖς ἁπάσι τῶν θείων προκειμένων λογίων ἐνομοθετήσαμεν, καὶ ὅρκον ὑπέχειν καὶ τοὺς ἐνάγοντας καὶ τοὺς ἐναγομένους, καὶ τοὺς συνηγόρους παρασκευάζομεν, πανταχοῦ τὸν θεὸν ἐφορῶντας τοῖς τῶν δικαζομένων τε καὶ δικαζόντων καὶ τῶν μαρτυρούντων ψυχαῖς. ἵνα διὰ πάντων τῇ τοῦ θεοῦ μνήμῃ τε καὶ παρουσίᾳ καθαρὰ τὰ τῶν δικῶν καὶ ἀνύποπτα τοῖς δικαζομένοις γίνωνται. ὃν δὴ νόμον κρατεῖν βουλόμεθα εἰς τὸν ἐφεξῆς ἅπαντα χρόνον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω. Dat. xv. Kal. Septemb. *Constantinop.*

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Ὥστε ἀπαιτήσεως οὔσης προικὸς πρώτης τε καὶ δευτέρας, ὡς τοῦ ἀνδρὸς δευτερογαμήσαντος, προτιμᾶσθαι τὴν προτέραν γυναῖκα, ἢ τοὺς ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παῖδας. καὶ ὥστε, εἰ βουληθείσης τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν προῖκα συγγραψαμένου, τὴν προῖκα δοῦναι τῷ ἀνδρὶ, τὰ συγγραφέντα ἀναβάλλοιτο ὁ ἀνὴρ ὑποδέξασθαι, λυθέντος τοῦ γάμου ἀπαιτεῖσθαι αὐτὸν τὴν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφεῖσαν προγαμιαίαν δωρεάν· μὴ ὑποδεξάμενον δὲ προῖκα, μηδὲ προγαμιαίαν δίδοσθαι δωρεάν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟα'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡάγμα δικαζόντων ἡμῶν ἀμφισβητηθὲν πράγματα πολλάκις, ἄξιον ἐπανορθώσεως, καὶ σαφεστέρας νομοθεσίας οὐκ ἀνάξιον. καὶ γάρ τις προτέρας γενόμενος γαμετῆς ἀνὴρ, καὶ ταύτην ἀποθάψας, εἶτα δευτέρας, προῖκά τε ὑποδεξάμενος παρ' ἑκατέρας, καὶ παῖδας ἐκ τῆς προτέρας καταλιπὼν, ἀπῆλθε τῆς δευτέρας ἔτι περιούσης. ἐβούλετο τοίνυν ἡ δευτέρα γαμετὴ τὴν προῖκα τὴν παρ' αὐτῆς δεδομένην ἀπαιτεῖν, τῷ προνομίῳ χρωμένη τῷ παρ' ἡμῶν δεδομένῳ. ἀντέλεγον δὲ οἱ ἐκ τοῦ προτέρου γάμου παῖδες, καὶ αὐτοὶ μητρῴαν προϊσχόμενοι προῖκα, καὶ ἀμφισβητήσιμον ἦν, εἰ, καὶ μὴ περιούσης τῆς προτέρας γαμετῆς, δεῖ δέχεσθαι τοὺς ἐκείνης παῖδας κατὰ τῆς δευτέρας προικὸς ἀμφισβητοῦντας. οὐ γὰρ ἑτέροις δεδώκαμέν τι τοιοῦτον καὶ δίδομεν τοῦτο τὸ προνόμιον, ἢ κληρονόμοις, ἢ δανεισταῖς, ἀλλὰ μόνοις παισί. πολλαὶ μὲν οὖν ἀμφισβητήσεις γεγόνασιν ἐν τῷ πράγματι, λεγούσης τῆς δευτέρας γαμετῆς, ὡς ἐξαναλώσειεν ἤδη, καὶ πρὶν ἐπὶ τὸν πρὸς αὐτὴν ἐλθεῖν γάμον, ὁ ἀνὴρ τὴν τῆς προτέρας γαμετῆς προῖκα· καὶ οὐ δίκαιον εἶναι τὴν μὲν αὐτῆς προῖκα, διότι τοσαῦτα εὑρέθη καταλιπὼν ὁ ἀνὴρ ὅσον ἀρκεῖ μόνῃ τῇ δευτέρᾳ προικὶ, αὐτὴν ἀπολέσαι· τοὺς δὲ τὴν ἐξαναλωθεῖσαν ἤδη προῖκα λαβεῖν. ἀλλ' οἱ παῖδες τὰς ὑποθήκας προῆγον, ὅτι πάντως πραγμάτων ὄντων τοῦ τελευτήσαντος, αἱ τῶν τελευτησάντων ὑποθῆκαι πρεσβύτεραι τῆς δευτέρας εἰσί.

ΚΕΦ. α'.

ΤΟύτων τοίνυν ἀμφισβητουμένων, ἐκεῖνο τὸ ἀναμφιλογημένον τε ἤδη καὶ νενομοθετημένον παρ' ἡμῶν ἐστὶν, ὡς εἰ μέν τι φαίνοιτο ἐκ τῶν πραγμάτων τῆς προτέρας ἢ τῆς δευτέρας προικὸς, τοῦτο ἀνάγκη ἢ τοὺς παῖδας τῆς προτέρας ἢ τὴν δευτέραν ἔχειν ἢ, εἰ τελευτήσειε κἀκείνη, τοὺς παῖδας αὐτῆς ἕκαστον, ὅπερ ἂν οἰκεῖον ἔχειν δυνηθῶσιν ἀποδεῖξαι. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἡ in rem ἡ περὶ δεσποτείας ἁρμόζει καθαρῶς, καὶ ἕκαστον δεῖ τὸ οἰκεῖον ἔχειν, μηδὲν προνομίου δεόμενον. εἰ δὲ μὴ φαίνοιτο τῶν ἑκατέρας πραγμάτων μηδὲν, ἢ τινὰ μὲν φαίνοιτο, τινὰ δὲ ἐλλείποι, εἴτε περίεισιν αἱ γυναῖκες, (ἐκπεσόντος τυχὸν τοῦ προτέρου γάμου διαλυθέντος, καὶ ἁρμοζούσης τῇ γυναικὶ τῆς προικὸς) εἴτε τετελευτήκασιν ἐπὶ παισὶν ἄμφω, ἢ καὶ μία τούτων, ἐπὶ τοῖς λείπουσι κυριωτέραν εἶναι τὴν προτέραν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς παῖδας πρεσβυτέραν προῖκα προτιθεμένους· τοῦτο δ' ἐστὶν ἐγγόνους καὶ ἐκγόνους καὶ ἀπογόνους, καὶ τὴν ἐφεξῆς διαδοχὴν, ὁποιασδήποτε φύσεως εἶεν. ὥσπερ γὰρ εἰ δύο δημόσια ὀφλήματα εἴη, ἀνάγκη τὸ πρεσβύτερον κυριώτερον τοῦ μετὰ ταῦτα γενέσθαι· οὕτω κἀνταῦθα τὰ πρεσβεῖα ἀνάγκη τῇ προτέρᾳ προικὶ δίδοσθαι πρότερα, εἶτα τῇ δευτέρᾳ· καὶ προῖκα μὴ προτιθέναι προικὶ, μηδὲ ὑποθήκην ὑποθήκης, ἀλλὰ τὸ πρεσβύτερον τῷ χρόνῳ μόνον τὴν οἰκείαν ἔχειν ἰσχύν τε καὶ προνομίαν. τοὺς γὰρ χρόνους τῶν ὑποθηκῶν ἀμείβειν ἢ ἀναιρεῖν ἢ ἐλαττοῦν οὐδένα τρόπον ἀνεχόμεθα. καὶ ταῦτά φαμεν, οὐκ ἀγνοοῦντες ὡς ἤδη καὶ ἑτέρᾳ τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ ταῦτα διωρίσαμεν. ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλως κεκίνηται παρ' ἡμῖν καί τινας ἔσχεν ἀμφισβητήσεις τὸ πρᾶγμα ζητήσεως, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν τοῦ παρόντος νόμου χρείαν ἀφικόμεθα, οὐχ ἵνα νῦν τι πρῶτον νομοθετήσωμεν, ἀλλ' ἵνα σαφέστερον αὐτὸ πᾶσι καταστήσωμεν.

ΚΕΦ. β'.

UAB ...a de Ciències Socials

ΚΕΦ. β'.

Ἐὰν ὁ γαμβρὸς κωλύσῃ τὴν αὐτοῦ πληρωθῆναι προῖκα.

Κἀκεῖνο μέντοι προσθεῖναι τῷ νόμῳ καλὸν, ὅπερ κινηθεῖσα ζήτησις ὁμοίως κατασκευάζειν ἡμῖν εἰς νομοθεσίαν ἐποίησεν. εἰ γὰρ ὀφείλοι προῖκα γυνὴ, καὶ ἡ μὲν δοῦναι βούλοιτο, αὐτὴ τυχὸν, ἢ ὁ ὑπὲρ αὐτῆς παρεχόμενος αὐτὴν, ὅς ποτε ἂν εἴη ἢ τῶν ἐγγύθεν ἢ τῶν ἔξωθεν (ὥστε ἢ profectitiam ἢ adventitiam εἶναι τὴν προῖκα, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ νόμου ῥημάτιον) ὁ δὲ ἀνὴρ, ἢ ὁ τούτου πατὴρ τυχὸν ἢ ὁ πάππος ὑποδέξασθαι ταύτην μὴ βουληθεῖεν· τὸ δὲ τῆς γυναικὸς ἐκμαρτυροῖτο μέρος, καὶ ἑτοίμως ἔχοι ταύτην καταβαλεῖν, ἢ καί τι μεῖζον πράξει, καὶ προσπαρέχοι τυχὸν· καὶ, εἰ μὲν κινητὴ καθεστήκοι, σφραγῖδας ἐπιθεῖεν, καὶ κατὰ τοὺς νόμους ἀποθεῖτο· ἢ κατὰ μίαν μερίδα, εἰσελθὼν εἰς δικαστήριον, ἀξιοῖ ταῦτα γενέσθαι· καὶ διαβάντες ἐκ τοῦ δικαστηρίου τινὲς ἀπαγγείλωσι ταῦτα πρὸς τὸ τοῦ ἀνδρὸς μέρος, ἐπιμένοι δὲ καὶ οὕτως ἀναβαλλόμενος μὴ δύνασθαι διαλυθέντος τοῦ γάμου τὴν τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἀπαίτησιν ἐκκλίνειν, ὡς δὴ προικὸς οὐκ ἐπιδοθείσης. ὁ γὰρ δοῦναι βουληθεὶς, ἐν ᾧ τὴν λῆψιν ὁ λαμβάνειν ἀξιούμενος παραιτοῖτο, παραπλήσιος ἐστι τῷ δεδωκότι. καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐπὶ τῆς προικὸς κρατείτω. ὥσπερ γὰρ εἰ μὴ δοίη καθ' ὑπέρθεσιν τὴν προῖκα, ἀρνούμεθα αὐτῇ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἐπαγωγὴν, οὕτω κἂν εἰ βουληθείη δοῦναι, καὶ ὁ λαμβάνειν ἐξεπίτηδες παραιτοῖτο τὴν λῆψιν, δίδομεν αὐτῇ τὴν τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, τοῦ συνοικεσίου λυθέντος, ἀπαίτησιν, καίτοι τὴν προῖκα διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς αἰτίαν οὐκ εἰσενεγκούσῃ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τῶν εἰς τοὺς παῖδας ἀμέτρων δωρεῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟβ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἤδη μὲν περὶ τοῦ Φαλκιδίου καὶ τῆς ἐκείνου μοίρας διωρίσαμεν αὐξήσαντες αὐτὴν οὐκ ἀγεννεῖ προσθήκῃ. τὸ γὰρ λίαν ἄνισον οὐ σφόδρα ἡμᾶς ἤρεσεν, ἀλλὰ δεῖν μὲν προκρίνεσθαι τῶν παίδων οὓς ἂν ὁ πατὴρ βούληται, οὐ τοσοῦτον δὲ ἐλαττοῦσθαι τοὺς ἄλλους, ὥστε αὐτοῖς ἀφόρητον εἶναι τὴν ἐλάττωσιν.

ΚΕΦ. α'.

Τοῦ τοίνυν παρ' ἡμῶν τεθέντος νόμου μένοντος ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰσχύος, ἐκεῖνο βουλόμεθα, ὥστε εἴ τις δωρεὰν ἄμετρον εἰς τινα ἢ τινας τῶν παίδων ποιήσειεν, ἀνάγκην ἔχειν ἐν τῇ διανομῇ τοῦ κλήρου, τοσοῦτον ἑκάστῳ τῶν παίδων φυλάττειν τι ἐκ τοῦ νόμου μέρος, ὅσον ἦν πρὶν τὴν δωρεὰν ὁ πατὴρ εἰς τὸν παῖδα ἢ τοὺς παῖδας τοὺς ταύτῃ τετιμημένους ποιήσασθαι. οὕτω γὰρ οὐδὲν ἔτι ταῖς δωρεαῖς ἐγκαλέσουσιν, ἔχοντες μὲν ἐπὶ πάσῃ τῇ οὐσίᾳ τοῦ πατρὸς τὸ ἀπὸ τῶν νόμων· κατὰ τοσοῦτον δὲ αὐξομένου τούτου τοῦ μέρους καθ' ὅσον καὶ τὰ πράγματα εἶχε τοῦ πατρὸς, πρὶν ταῖς δωρεαῖς ἐξαντληθῆναι. οὐ δυναμένων τῶν ταῖς δωρεαῖς τετιμημένων παίδων φάσκειν ἀρκεῖσθαι μὲν ταῖς ἀμέτροις ταύταις δωρεαῖς, δοκεῖν δὲ ἀφίστασθαι τοῦ πατρῴου κλήρου· ἀλλ' οὐκ ἀναγκαζομένων μὲν, εἰ ἀρκοῦνται ταῖς δωρεαῖς, προσίεσθαι τὸν κλῆρον, ἀνάγκην δὲ ἐχόντων πάσῃ προνοίᾳ ἐπαναπληροῦν τοῖς ἀδελφοῖς τὸ ἐνδέον διαφέρον, καθ' ὅπερ εἰρήκαμεν μέτρον· ὥστε μὴ ἔλαττον αὐτοὺς ἔχειν τὸ ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς ὀφειλόμενον, διὰ τὴν γενομένην ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς ἀμετρίαν. ὅπου γε ἔξεστι τῷ πατρὶ μετρίως φρονοῦντι περὶ τὴν πᾶσαν γονὴν, καὶ τοῖς παρ' αὐτῷ μᾶλλον ἀγαπωμένοις χαρίσασθαί τι πλέον, καὶ μὴ τοὺς λοιποὺς παῖδας διὰ τῆς εἰς ἐκείνους γενομένης ἀμετρίας βλάψαι, καὶ τὴν ἡμετέραν παρελθεῖν σκοπόν. καὶ τοῦτο ἐβουλόμεθα μὲν καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἀναβαλλόμενοι δὲ αὐτὸ πρότερον, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πειρώμενοι ψυχῶν, ἐπειδήπερ ἑωρῶμεν αὐτοὺς εἰς τὰς τοιαύτας προσπαθείας ἐξολισθαίνοντάς τε καὶ καταφερομένους, διὰ τοῦτο νῦν προσθήκην ἐκείνῳ τῷ νόμῳ ταύτην ποιούμεθα. §. α. Ταῦτα μέντοι φαμὲν περὶ παίδων κεχαρισμένων ὄντων αὐτοῖς, οὐ μὴν περὶ τῶν ἀχαρίστων, καὶ οἷς ὁ πατὴρ δικαίαν τε καὶ νόμιμον ἀχαριστίαν ἐπάγει. εἰ γὰρ τοῦτο οὕτως ἔχειν φανείη, καὶ ἀποδειχθεῖεν αἱ τῆς ἀχαριστίας αἰτίαι, ἔστω τὰ τοῦ νόμου τοῦ ἐπὶ τοῖς ἀχαρίστοις κειμένου κύρια, οὐδὲν ἐκ τοῦδε ἡμῶν τῆς νομοθεσίας ἐλαττουμένου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε δηλούμενα θείου ἡμῶν νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Περὶ ἐφέσεως. ὥστε εἰ κινηθείσης δίκης παρὰ ἐφέτῃ, ἐπὶ αἱρετοὺς ἔλθοιεν οἱ litigatores, καὶ ἐν τοσούτῳ διαδράμοι ἡ διετία, καὶ συμβῇ ἐπὶ τὸν ἐφέσιμον αὖθις τὴν δίκην ἐπανελθεῖν, μὴ ἀντιθεῖναι τὴν τῆς διετίας παραδρομὴν ἀπὸ τοῦ νικηθέντος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Αἱ τῶν ὑπηκόων τῶν ἡμετέρων προσαγγελίαι νόμων ἡμῖν παρέχουσιν ἀφορμὰς, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ὑπηκόων συγγραφομένων. προσήγγειλε γὰρ ἡμῖν τις ἐπισκέψεως, ὡς τοῦ νόμου βουλομένου τὸν ἐφέσιμον ἐπὶ διετίαν σιγήσαντα, ἢ καὶ ἀγωνισάμενον μὲν, οὐκ ἐπεξελθόντα δὲ, τῶν ἐφεσιμῶν ἐκπίπτειν ἀγώνων, καὶ βεβαιωθείσης τῆς ψήφου, μηκέτι δύνασθαι περαιτέρω προϊέναι, ἀλλὰ κυρίαν γενέσθαι τὴν κατ' αὐτοῦ· Ἡσύχιον δὲ καὶ τὸν ἀντίδικον τὸν αὐτοῦ τὴν δίκην ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἀγωνιζομένους, ἀποστῆναι μὲν τῶν ἀγώνων τῶν παρά σοι, διαιτητὰς δὲ ἑλέσθαι κοινοὺς ἐγγράφως, καὶ παρ' ἐκείνοις συνελθεῖν, καί τινα καὶ ἀγωνίσασθαι, ὕστερον ἀμελῆσαι μὲν τῶν αἱρετῶν δικαστῶν, οὐκ ἐπεξελθεῖν δὲ τῇ παρ' αὐτοῖς κινηθείσῃ δίκῃ, ἀλλὰ διαδραμούσης τῆς διετίας, ἀντιλέγειν τὸν ἀντίδικον ὡς μηκέτι δυνατὸν εἶναι τὸν ἡττηθέντα κινεῖν τὴν τοιαύτην δίκην, ἀλλὰ δεῖν αὐτὴν βεβαιωθῆναι, ἅπαξ τῆς διετίας παρερχομένης· ἐκεῖνον δὲ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξελθεῖν παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι, διὰ τὸ τὴν δίκην παρὰ τοῖς αἱρετοῖς λέγεσθαι δικασταῖς.

Cap. II.

Si per maritum steterit quo minus dos ei solveretur.

Illud [1] quoque adjicere legi bonum est, quod mota quæstio similiter necessarium nobis ad legislationem fecit. Si [2] enim debeat dotem mulier, & illa quidem dare voluerit ipsa forsan, aut qui pro ea promisit illam, quicunque fuerit aut proximorum, aut extraneorum: aut *profectitia* aut *adventitia* sit dos: (hæc enim verba legis sunt) vir autem, aut ejus pater [3] forsan aut avus suscipere eam nolit: pars autem mulieris contestetur [4], & parata sit hoc solvere, aut etiam aliquid majus peragere, & offerat forsan, & si mobilis sit, signacula [5] etiam imponat, & secundum leges recondat: aut secundum unam [6] partem ingrediens in judicium, petat hoc fieri: & pergentes ex judicio quidam denuncient hæc ad partem viri: at ille permaneat ita differens: non poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactionem declinare, tanquam dote non data. Qui enim dare voluit: dum perceptionem recusat is, qui suscipere postulatur, proximus [7] est danti, & hoc cum aliis in dote valeat. Sicut enim nisi dederit, per dilationem dotis, negationem ei antenuptialis donationis inferimus: ita vel si voluerit dare, & percepturus est studio recusaverit perceptionem, damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem: licet [8] dotem propter viri causam non intulerit.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, eminentia tua operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XIII. [9] Apione V. C. Cons.

Tit. IV.

DE IMMENSIS [10] DONATIONIBUS IN FILIOS FACTIS.

Novella Constit. XCII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Dudum [11] de Falcidia & illius parte decrevimus, augentes eam non [12] ignobili incremento, quod enim nimis inæquale est, non valde placet nobis, sed oportere quidem præponi filios, quos pater voluerit, non tamen in tantum minui aliis, ut [13] importabilis sit eis imminutio.

Cap. I.

Posita [14] igitur à nobis lege in sua virtute manente, illud volumus, Ut si quis donationem immensam in aliquem aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat in distributione hereditatis, tantam [15] unicuique filiorum servare ex lege partem, quanta fuit priusquam donationem pater in filium aut filios, quos ea honoravit, faceret. Sic enim nihil ulterius in donationibus querentur, qui habent quidem in omni substantia patris, quod legitimum est: in tantum [16] autem aucta quantitate, quantum habuit substantia patris antequam donationibus exhauriretur: non [17] valentibus filiis qui donationibus honorati sunt, dicere contentos se quidem esse immensis his donationibus, videri autem abstinere paterna hereditate: sed neque [18] cogendis quidem si contenti sunt donationibus, suscipere hereditatem: necessitatem autem habentibus omnibus modis complere fratribus quod hæc defert secundum quam scripsimus mensuram, ut non minus habeant illi quam quod ex legibus eis debetur, propter factam in donationibus immensitatem: dum liceat patri mediocriter sapienti [19] circa omnem prolem, etiam iis qui ab eo potius diliguntur, donare aliquid amplius [20], & non cæteros filios per immensitatem in illos factam lædere, & nostram transcendere intentionem. Et hæc quidem nostra ab initio cogitatio fuit, differentes autem illud dudum, & humanarum experti animarum, quoniam videbamus eos in hujusmodi passionibus labefactari, atque descendere, propterea nunc augmentum illi legi hoc facimus.

§. 1. Hæc itaque dicimus de filiis gratis [21] existentibus eis, non de ingratis, & quibus pater justam & legitimam ingratitudinem infert. nam si hoc ita se habere apparuerit, & approbentur ingratitudinis causæ, sint ea quæ in lege de ingratis posita sunt, rata: nihil hac nostra legislatione minuenda.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram nostram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet.

Tit. V.

DE APPELLATIONIBUS.

Novella Constit. XCIII.

Ut si mota apud appellationis [22] judicem causa litigatores ad arbitros deveniant, intereaque temporis biennium [23] decurrat, & contingat denuo causam ad appellationis redire judicem, ne biennii decursus objiciatur.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

Subjectorum nostrorum interpellationes legum nobis præbent occasiones pro salute subditorum conscribendarum. Aditionem namque nobis quidam [patronus] fecit: quia lege volente *appellantem* [24], *& per biennium tacentem, aut certe exercentem quidem, non tamen per exequentem appellationum cadere certaminibus, & confirmata sententia, non posse ulterius procedere, sed ratam* [25] *fieri utrique sententiam.* Hesychium autem & adversarium ejus exercuisse quidem litem apud pedaneum judicem: addictum [26] autem eundem Hesychium appellasse: & causam contigit recurrere ad tuam cognitionem: & dum lis in judicio tuæ celsitudinis exerceretur, recessisse quidem à certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse communes ex conscripto, & apud illos concurrisse, & quædam exercuisse, postea vero neglexisse quidem electos arbitros, non autem persecutos apud eos motam litem, sed transacto biennio uti [27] adversarios ejus, quia non possit à condemnato [28] exerceri in tuo judicio talis lis, sed oportet eam confirmari semel biennio transacto: illam [29] vero propterea non persecutum apud tuam gloriam, eo quod litem apud electos diceret arbitros.

Cap. I.

1 Hinc sumpta est Auth. *Dos data Cod. de donat. ante nupt.*
2 Vid. IV. *Harm.* 9. §. 12.
3 *Nov.* 2. *cap.* 3.
4 Debitor rei dotalis immobilis, testato eam offerre marito debet.
5 Extra judicium dos quomodo sit offerenda marito recusanti eam recipere.
6 Quemadmodum in jure dos marito offerri possit.
7 Dedisse videtur, cujus adversarius fecit quominus daretur. Paria sunt dedisse & obtulisse legitime, *l. acceptam* 19. *C. de usuris.*
8 Mulier interdum dotem petit, quam nunquam re vera numeravit, sufficit autem eo casu, legis fictione marito dotem numeratam: veluti si marito dotem legitimis modis obtulit & eam maritus accipere noluit.
9 Id est, anno 539.
10 III. *Cod.* 29. de inmodicis & inofficiosis donationibus, *Julian. const.* 85. de immensis donationibus collatis in lib. *Index Reginæ.*
11 Vid. *Nov.* 18. *Goth.* Adde Ritterhus. *part.* 5. *cap.* 13. Ans.
12 Producta est enim ad trientem, & certis casibus ad semissem.
13 Legitimæ liberorum per leges non ita multum imminutæ sunt ut sit enormis, &, ut quidam loquuntur, importabilis earum diminutio.
14 Hinc sumpta est Authentica, *Unde C. de inoff.*
15 Donationes fiunt à parentibus vel post liberos susceptos vel ante. *Priore casu* donationes factæ à parentibus vel extraneo, vel uni liberorum à reliquis liberis defuncti non rescinduntur, nisi pro modo eorum Falcidiæ tantum. Et ita parens pro numero liberorum semissem, vel etiam bessem *donare* poterit, *Novell.* 18. ut hinc colligas, liberos ex donationibus inter vivos factis a patre suam Falcidiam revocare, *ut hic*: extraneos vero non detrahere *l.* 17. 42. *in fin. ff. de mor. caus.* Itaque liberi legitimam suam petentes, res patris, uti tempore donationis ab eo factæ fuerunt, spectant, ut si eo tempore 1200 solidorum fuerint, parens non possit ultra semissem vel bessem donare, habita scil. ratione numeri liberorum *Nov.* 18. Quid si donavit 900 & postea 300 adquisivit? nihil habent liberi quod possint conqueri: cum lex summa reliquis bonis paternis addita 600 efficiat: id est, verum dimidium 1200 solidorum, quas parens tempore collatæ donationis habuit. *vers. sic enim.* Ibi *In tantum aucta*

quantitate T. eodem. Quoties vero donationes factæ sunt à patre ante susceptos liberos, revocatur tota donatio, de quo vid. *l.* 8. *C. de revoc. donat.* 16 Id ut intelligendum esset, T. *d.* 21. 17 Ab inutilibus donatariis, detrahitur legitima liberorum. 18 Liberi donatarii patris, non coguntur hereditatem adire, *at hic*, coguntur tamen supplere fratribus legitimam T. *eodem.* 19 Σωφρονῶν, id est, affecto. 20 Parens potest aliquid amplius donare prædilecto filio, quam reliquis: at non ita donare ut reliquos legitima defraudet. 21 Ingrati liberi non revocant donationes factas à parente. 22 Si appellatione introducta compromissarium arbitrium litigatores elegerint. 23 *Jul. const.* 86. 24 Appellans si per biennium tacuerit & appellationem suam per id tempus exequutus non fuerit, dicta adversus eum sententia in rem judicatam transierit. 25 Αὐλὰ *ψήφου* ... id est, sententiam in suo robore durare *l. ult.* §. 4. *C. de temp. appell.* alii, abire in rem judicatam. Cujacius redire vertit: eo sensu, biennii cursu redire causam ad condemnationem hoc modo. Prioris judicis pronunciationes res transit in rem judicatam *l.* 15. §. 6. *ff. de pig.* judicatum extinguit appellatio *l.* 1. *in fin. ff. ad Turpill.* appellatione circumscripta (non prosecuta) redit causa ad condemnationem, sensus est itaque, Præscriptionem biennii non nocere appellationi, si interim dum de re transigenda cum adversario tractatur, vel compromissa per arbitrium compromissarium, labatur biennium. Est igitur hæc Novell. exceptio à *lege ult.* §. 4. *Cod. de temp. appellat.* 26 Condemnatum. 27 Dicere. 28 Hesychio. 29 Hesychium.

CAP. I.

SAncimus [1] igitur memoratum quidem negotium ex quo hæc nobis sunt nunciata, nihil lædi ex cursu temporis, neque ratam esse judicis sententiam semel appellatione data: sed & exerceri apud tuam gloriam, & terminum legitimum suscipere: etiamsi decies millies plusquam biennii tempus excesserit aut excedat. Deinceps autem in omni negotio in quo tale aliquid agitur, & in medio motæ causæ apud judicem appellationis, aut non motæ, si aliqui eligantur alii, & propterea biennium [2] transeat, intra quod oporteat appellationis judices litem decidere: & per quamlibet circumstantiam rursus revertatur ad judices appellationis causa: aliis quidem omnibus liceat uti partibus, tanquam si eos non contigisset deserere quidem appellationis judicium, ad electos autem venisse: non tamen posse uti, quod biennium præteriit. Nam qui semel judices alios elegit, non est justum ut taciturnitatem culpet ejus, qui propterea læsus est, quia iis quæ gesta sunt, de electione judicum credidit: & ideo non est executus, neque complevit litem illic, eo quod apud judices illos sit exercitum negotium.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur in omni negotio servari apud tuum forum volumus, & in omni alio, ubi secundum appellationis judicatur schema: quatenus nihil injuste circa nostros subjectos agatur. Si vero etiam postquam deseruerint electos judices biennii transeat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundum constitutiones de hoc factas à nobis, quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotiis valere volumus. aliis omnibus quæ de appellativis certaminibus priscis dicta sunt legibus, & à nobis in legum conscripta sunt codicibus, in propria virtute manentibus.

TIT. VI.

UT SINE PROHIBITIONE MATRES [3] DEBITRICES [4] ET CREDITRICES TUTELAM [5] GERANT MINORUM NEQUE JUSJURANDUM PRÆSTENT, QUOD NON VENIENT AD SECUNDA VOTA.

NOVELLA CONSTIT. XCIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NUper [6] scripsimus legem super cura minorum (malignitates quæ circa eos fiunt ex frequentibus litibus, quæ apud nos agitantur invenientes) quatenus nullus obligatus existens minoribus aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat: ne forsan in potestate rerum factus, agat aliquid circa minorem malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit, & ex præsenti firmata.

CAP. I.

QUia vero matribus volentibus curam habere minorum, & petentibus secundum veteres & nostras leges curam subire, objecta est contra nostram intentionem ab aliquibus non recte hujusmodi [7] constitutio: volumus in legem hoc dicentem, matrum excipi personas. Primum quidem causam introductam pro minoribus semper [8] prohibere, nunc ineptissimum existimavimus: deinde nullus eandem constitutionem objiciat matri & aliis, cum illam namque naturæ [9] amor pius circa filios, sine [10] suspicione faciat quamplurimum, illis nullam habentibus ad filios favoris necessitatem: recte non est matribus derogandum, ideoque licentia fit matribus secundum antiquam [11] observationem abrenunciantibus & obligantibus suas res, sicuti prius schema fuit, & tueri filios, & talem præscriptionem non formidare: sed ita super his esse ac si nec ab initio contigisset legem in hoc scribi. Quapropter sive dotes, sive sponsalitias largitates exiguntur, sive alia debita habeant sive matres ad minores, sive minores ad matres, ex paternis forsan occasionibus, aut etiam ex propriis: (multa namque quilibet cogitans & considerans adinveniet) sint hæc integra utrique, secundum priores constitutiones judicanda & tractanda, sive legitimorum sive naturalium mater filiorum tutelam gerat.

CAP. II.

QUia vero multam habemus formidinem, ne facile jusjurandum per magnum Deum detur, & hoc prævaricetur: propterea credimus oportere & hanc emendare [12] legem [13], quæ vult matres [14], dum suorum filiorum [15] curam gesturæ sunt, jusjurandum jurare, quod ad secundas nuptias non venient: & toties [16] scimus prævaricatam legem & jusjurandum perjurum datum, quoties pene datum est: ut peccatum apertissimum esset, quia hoc intulimus jusjurandum ad prævaricandum: non enim eo quod aliquæ [17] servaverunt jusjurandum, propterea oportet & eas quæ exhonorant eum, habere occasionem impietatis in Deum. Nam quod [18] rato fit (sicut etiam vetus sapientia docet) non observant legislatores: sed quod fit plerumque, & respiciunt & medentur. Propterea [19] igitur sancimus aliam quidem observationem quam in matribus observamus, valere secundum schema, & abrenunciare [20] eas & Vellejano [21] SC. & omni [22] auxilio, & omnia agere, quæ prius decreta sunt: jusjurandum vero non [23] præberi, sed sufficere abrenunciationem solam Vellejani, & aliorum omnium: & de secundis nuptiis nullo [24] jurejurando de hoc dando: mox tamen ut secundas contraxerit nuptias, repente expelli [25] à tutela, & ea agi, quæ si eam jurare contigisset, perferret, semel in judicium mentita, & præponens propriæ confessioni & depositioni secundas concupiscentias.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur lex super pietate sit posita: ut enim non injurietur in aliquo honor in Deum, hæc à nobis sancita sunt: ut ex nunc valeant, tua celsitudine manifestam faciente hanc legem in provinciis omnibus. Hinc enim gloriosissimo præfecto hujus felicissimæ civitatis, cui hæc curæ sunt, de his transmisimus legem: ut providentia ejus, & viri clarissimi prætoris, cui hujus partis cura est omni tempore servari, & ex nunc teneat: quatenus in omni pupillari substantia omnis cautela [26] fiat circa res minorum custodiæ, & præcipue, ut cum subtilitate descriptiones [27] fiant, præsente [28] quoque clarissimo scriba, cui de talibus cura commissa est, & aliis qui consuere [29] talibus interveniunt: subtiliter & fidejussionibus dandis & omnibus agendis, sicut nostris decernitur legibus, providentia clarissimi prætoris, cui hujus partis cura est: proponatque eam ipse in hac regia civitate, ut omnibus fit manifesta, & nullum lateant quæ à nobis sancita sunt. De hoc enim legem sicut oportet in provinciis servari, gloriosissimis præfectis sacrorum nostrorum prætoriorum destinavimus. Dat. v. Idus Octob. DN. JUSTIN. PP. A. ANNO XIII. [30] APPIONE V. C. CONS.

1 Hinc sumpta est Auth. *Si tamen C. de tempor. appell.*
2 Si quis appellaverit: & appellatione introducta arbitrum compromissarium elegerit cum adversario suo, non excluditur venire iterum ad appellatorium judicium, quamvis biennium fuerit transactum. *Jul. hic.*
3 An & aviæ? utique. quod enim constitutum est de matre, id trahitur ad aviam *l. 2. §. 28. ff. ad Tert.*
4 Et ita restringe *Nov. 72. c. 1. 2. 3.*
5 Si mater filiorum suorum tutelam suscipere maluerit, *Jul. const. 87.* De tutela matrum *Inden Reg.*
6 *Nov. 7. c. 1. 2. 3.*
7 Dicta Novel. 7. quæ vetat creditorem minoris ejus tutelam gerere vel curare.
8 In quibuscunque casibus.
9 Mater, ipsa natura liberos amat.
10 Liberi sine suspicione vivunt apud matrem: tollitur enim sinistra suspicio ob nimium amorem, qui matribus inesse præsumitur.
11 *l. 2. Cod. quando mulier tutel.*
12 Emendatur hic *d. lex 2.* ea scilicet parte, qua jusjurandum à matribus exigebat. *Gothof.* Vid. in hanc Novell. Gudel. *de jure Noviss. lib. 1. c. 17.* Rittershul. *in expos. Novell. part. 8. cap. 2. & 3.* Ans.
13 *d. l. 2.*
14 Et aviæ. *Authent. matri & aviæ. C. quando mulier.*
15 Liberorum.
16 Sensus est: Frustra exigi id juramentum, quod præstitum mox servari communiter non soleat.
17 Argumentum à quorundam hominum observantia recte non ducitur ad necessitatem & coactionem omnium.
18 Vid. *leg. 64. ff. de reg. jur.*
19 Hinc sumpta est Authentica, *Sacramentum. C. quando mulier tut.*
20 Matribus tutelam filiorum ambientibus suorum id est observandum, ut obligent res suas liberis, ut renuncient Velleiano, ut promittant in judicio se non venturas ad secundas nuptias: ut inventarium ab eisdem fiat. *J. ead. Jul. hic.*
21 Mulier, renunciare Velleiani privilegio certis casibus potest.
22 Renunciationem omni legum auxilio observa.
23 Hoc abrogatur *Novell. 118. c. 5.*
24 Et ita derogatur *d. l. 2.*
25 Mater privatur tutela filiorum ob secundas nuptias ab ea contractas.
26 Satisdatione rem pupilli salvam fore.
27 Inventarium.
28 Inventarium privatim factum non valet, debet enim præsentibus publicis personis fieri, *vid. l. 24. C. de administ. tut.*
29 Solennitates sumendæ sunt ex consuetudine loci, in quo res & actus geritur.
30 Id est, anno 539.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὴν μὲν εἰρημένην ὑπόθεσιν, ἐξ ἧς ταῦτα ἡμῖν ἀπηγγέλθη, μηδὲν βλάπτεσθαι τῇ τοῦ χρόνου παραδρομῇ, μηδὲ κυρίαν εἶναι τὴν τοῦ δικαστοῦ ψῆφον ἅπαξ ἐκκληθεῖσαν· ἀλλὰ καὶ ἀνακρίνεσθαι παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι, καὶ πέρας νόμιμον δέξασθαι, κἂν εἰ μυριάκις τῆς διετίας χρόνος παραδράμοι, ἢ καὶ παραδράμοι. τοῦ λοιποῦ δὲ, ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως, ἐφ᾽ ᾗ τοιοῦτόν τι γένηται, καὶ ἐν μέσῳ κινουμένης τῆς δίκης παρὰ τὸν ἐφέσιμον δικαστὴν, ἢ καὶ μὴ κινουμένης, τινὲς αἱρεθῶσιν ἕτεροι, καὶ διὰ τοῦτο ἡ διετία παρέλθοι ἐντὸς ἧς χρὴ τοὺς ἐφεσίμους τὴν δίκην τεμεῖν, καὶ καθ᾽ οἱανδήποτε περίστασιν ἐπανέλθοι πάλιν ἐπὶ τοὺς ἐφεσίμους ἡ δίκη· τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσιν ἐξεῖναι χρῆσθαι τοῖς μέρεσιν, ὡς ἂν εἰ μὴ ἔτυχον ἀπολιπόντες μὲν τὸ ἐφετικὸν δικαστήριον, ἐπὶ δὲ τοὺς αἱρετοὺς ἐλθόντες· μὴ μέντοι δύνασθαι χρῆσθαι τῷ τὴν διετίαν παραδραμεῖν, ὁ γὰρ ἅπαξ δικαστὰς ἄλλους ἑλόμενος, οὐκ ἂν εἴη δίκαιος ἐπὶ τὴν σιωπὴν ἐγκαλεῖν τῷ διὰ τοῦτο ἀδικηθέντι, διότι τοῖς παρὰ τῆς αἱρέσεως τῶν δικαστῶν γινομένοις ἐπίστευσε, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπεξῆλθεν, οὐδὲ ἐπλήρωσε τὴν δίκην ἐκεῖσε, διὰ τὸ παρὰ τοῖς δικασταῖς ἐκείνοις ἀγωνίσασθαι τὴν ὑπόθεσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως φυλάττεσθαι παρὰ τῷ σῷ δικαστηρίῳ βουλόμεθα, καὶ παρὰ παντὸς ἑτέρου κατὰ τὸ ἐφετικὸν δικάζοντος σχῆμα· ὥστε μηδὲν ἄδικον περὶ τοὺς ὑπηκόους τοὺς ἡμετέρους πράττεσθαι. Εἰ μέντοι καὶ μετὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τῶν αἱρετῶν δικαστῶν διετὴς παρέλθοι χρόνος, τηνικαῦτα ἐρρῶσθαι τὴν ψῆφον, κατὰ τὰς περὶ τούτου γεγραμμένας παρ᾽ ἡμῶν διατάξεις, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς συμβαινουσῶν τοιουτοτρόπων ὑποθέσεων κρατεῖν βουλόμεθα. τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσα περὶ τῶν ἐφετικῶν ἀγώνων τοῖς ἀρχαιοτέροις εἴρηται νόμοις, καὶ παρ᾽ ἡμῶν ἐν τοῖς τῶν νόμων ἀναγέγραπται βιβλίοις, ἐπὶ τῆς οἰκείας μενόντων ἰσχύος.

ΤΙΤΛΟΣ ς'.

Ὥστε ἀκωλύτως ἐπιτροπεύειν τὰς μητέρας τῶν παίδων, εἰ καὶ ὑπευθύνους αὐτοὺς ἔχοιεν, ἢ καὶ ἐὰν αὐτοῖς ὑπεύθυνοι, καὶ μηδὲ ὅρκον ὑπεχούσας ὡς οὐ δευτερογαμήσει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟδ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἔναγχος ἐγράψαμεν νόμον ἐπὶ τῇ τῶν νέων κηδεμονίᾳ. (τὰ περὶ αὐτοὺς γινόμενα κακουργήματα ἐκ τῆς συχνῆς τῶν δικῶν τῶν παρ᾽ ἡμῖν κεκινημένων διδαχθέντες) ὅπως ἂν μηδεὶς τῶν ὑπευθύνων ὄντων τοῖς νέοις, ἢ ἔχειν αὐτοὺς ὑπευθύνους λεγόντων κηδεμονίαν ἐχῇ· μήποτε ἐπὶ τῆς ἐξουσίας τῶν πραγμάτων γενόμενος, πράξειέ τι περὶ τῶν νέων κακούργημα. καὶ ἔσται ὁ νόμος αὐτὸς κύριος ἡμῖν ἔσω, καὶ ἐκ τοῦ παρόντος βεβαιούμενος.

ΚΕΦ. α'.

Ἐπειδὴ δὲ μητράσι βουλομέναις κήδεσθαι τῶν παίδων, καὶ αἰτούσαις, κατὰ τοὺς παλαιούς τε καὶ ἡμετέρους νόμους, τὴν κηδεμονίαν ὑπελθεῖν, ἀντετέθη πρὸς τὸν ἡμέτερον σκοπὸν ὑπό τινων οὐκ ὀρθῶς ἡ τοιαύτη διάταξις· βουλόμεθα τὸν νόμον τὸν ταῦτα λέγοντα τῶν μητέρων ἐξαιρεῖσθαι τὰ πρόσωπα. πρῶτον μὲν γὰρ πρᾶγμα εἰσενεχθὲν ὑπὲρ τῶν νέων ἀεὶ, κωλύειν νῦν, τῶν ἀπιθανωτάτων ἡγούμεθα. ἔπειτα οὐκ ἄν τις τὴν αὐτὴν θείη τάξιν τῇ τε μητρὶ τοῖς τε ἄλλοις. τὴν μὲν γὰρ φύσεως ἔρως εὐσεβὴς περὶ τοὺς παῖδας ἀνύποπτον ἀποτελεῖ τὰ πολλὰ, τοῖς δὲ οὐδεμίαν ἔχουσι περὶ τοὺς παῖδας ἀναγκαίαν εὔνοιαν, εἰκότως ἡ παραίτησις τὰ τῶν μητέρων ἔχει. ὥστε ἄδειαν εἶναι ταῖς μητράσι, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παρατήρησιν, ἀποταττομέναις, καὶ ὑποτιθεμέναις τὰ ἑαυτῶν πράγματα, καθάπερ ἀρχαῖον σχῆμα ἦν, καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν παίδων, καὶ τὴν τοιαύτην παραγραφὴν μὴ δεδιέναι, ἀλλ᾽ οὕτω τὰ ἐπ᾽ αὐταῖς εἶναι, ὡς ἂν εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐτύγχανεν ὁ νόμος ἐπὶ τούτῳ γεγραμμένος. ὥστε εἴτε προῖκας, εἴτε προγαμιαίας ἀπαιτοῦσι δωρεάς, εἴτε ἕτερον ὀφλημάτων ἔχουσιν, εἴτε αἱ μητέρες πρὸς τοὺς υἱοὺς, εἴτε οἱ υἱοὶ πρὸς τὰς μητέρας, ἐκ πατρῴων ἴσως προφάσεων, ἢ καὶ ἐξ οἰκείων, (πολλὰ δ᾽ ἄν τις μεριμνῶν καὶ περισκοπῶν εὕροιεν) ἔσω ταῦτα ἑκατέρωθεν ἀκέραια, κατὰ τὰς ἀρχαιοτέρας διατάξεις κρινόμενά τε καὶ πολιτευόμενα, εἴτε γνησίων, εἴτε φυσικῶν ἡ μήτηρ παίδων ἐπιτροπεύοι.

ΚΕΦ. β'.

Ἐπειδὴ δὲ πολλὴν ἔχομεν εὐλάβειαν τοῦ μὴ ῥᾳδίως ὅρκους κατὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ δίδοσθαι, καὶ τούτους παραβαίνεσθαι· διὰ τοῦτο ᾠήθημεν χρῆναι καὶ τοῦτον ἐπανορθῶσαι τὸν νόμον, ὃς βούλεται τὰς μητέρας, ἐπειδὰν τῶν οἰκείων παίδων κηδεμονεύειν μέλλωσιν, ὅρκον ὀμνύναι ὡς ἐπὶ δευτέρους οὐκ ἀφίξονται γάμους. καὶ τοσαυτάκις ἴσμεν παραβαθέντα τὸν νόμον, καὶ ὅρκον ἐπὶ ὅρκῳ διδόμενον, ὁσάκις σχεδὸν καὶ δίδοται· ὥστε ἁμάρτημα σαφέστατον εἶναι, ὅτι τοῦτο ἐπηγάγομεν τὸν ὅρκον, ὃς, ἐπειδὰν δοθῇ, παραβαίνεται. οὐ γὰρ ἐπειδή τινες ἐφύλαξαν τὸν ὅρκον, διὰ τοῦτο δεῖ καὶ τὰς ἀτιμαζούσας αὐτὸν ἔχειν πρόφασιν τῆς εἰς Θεὸν ἀσεβείας. τὸ γὰρ σπανίως γινόμενον (καθὰ καὶ ἡ παλαιὰ λέγει σοφία) οὐ τηροῦσιν οἱ νομοθέται, ἀλλὰ τὸ γινόμενον ὡς ἐπίπαν καὶ ὁρῶσι καὶ θεραπεύουσι. Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν παρατήρησιν, ἣν ἐπὶ τῶν μητέρων φυλάττομεν, κρατεῖν κατὰ τὸ πρότερον σχῆμα, καὶ ἀποτάττεσθαι αὐτὰς καὶ τῷ Βελλιανείῳ δόγματι, καὶ ἁπάσῃ βοηθείᾳ, καὶ ἅπαντα πράττειν ὅσαπερ ἔμπροσθεν διώρισται· τὸν δὲ ὅρκον μὴ παρέχεσθαι, ἀλλ᾽ ἀρκεῖσθαι τῇ ἀποτάξει μόνῃ τῇ τε ἄλλων ἁπάντων καὶ τῇ περὶ τῶν δευτέρων γάμων, οὐδενὸς ὅρκου περὶ τούτου διδομένου· ἅμα μέντοι τῷ δευτέροις αὐτὴν ὁμιλῆσαι γάμοις, εὐθὺς ἐξωθεῖσθαι τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ταῦτα πράττεσθαι ἅπερ, εἰ καὶ ἔτυχεν ὀμωμοκυῖα, ὑπέμεινεν, ἅπαξ ἐν δικαστηρίῳ ψευσαμένη, καὶ προσεπιμαρτυρήσασα τῇ οἰκείᾳ ἐξομολογήσει τε καὶ καταθέσει τὰς δευτέρας ἐπιθυμίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Οὗτος τοίνυν ὁ νόμος ἐπ᾽ εὐσεβείᾳ κείσθω. διὰ γὰρ τὸ μὴ ὑβρίζεσθαι κατά τι τὴν εἰς Θεὸν τιμὴν, ταῦτα ἡμῖν νενομοθέτηται, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κρατείτω, τῆς σῆς ὑπεροχῆς φανερὸν ποιούσης τοῦτον τὸν νόμον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἁπάσαις. ἐστάλη γὰρ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς εὐδαιμονεστάτης ταύτης πόλεως, ᾧ τὰ τοιαῦτα μέλει, ὁ περὶ τούτων καθάπερ ἐκπεπομφότες νόμον· ὥστε πρόνοιαν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ λαμπροτάτου πραίτωρος, ᾧ τοῦτο μέλει τὸ μέρος, εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον φυλάττεσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κρατεῖσθαι· ὥστε ἐπὶ πάσης ἀφηλικικῆς οὐσίας πᾶσαν ἀσφάλειαν γίνεσθαι περὶ τὰ πράγματα τῆς τῶν νέων φυλακῆς, καὶ μάλιστα τοῦ σὺν ἀκριβείᾳ τὰς ἀπογραφὰς γίνεσθαι, παρόντος καὶ τοῦ λαμπροτάτου σκρίβα, ᾧ περὶ τῶν τοιούτων φροντὶς ἐπιτέτραπται, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐξ ἔθους τοῖς τοιούτοις παραγινομένων ἀκριβῶς, τῶν τε ἱκανῶν διδομένων, καὶ πάντων πραττομένων καθὰ τοῖς ἡμετέροις διηγόρευται νόμοις, προνοίᾳ τοῦ λαμπροτάτου πραίτωρος, ᾧ τοῦτο μέλει τὸ μέρος. προθήσει τε αὐτὸν αὐτὸς ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι φανερὸν, καὶ μηδένα λαθεῖν τὰ παρ᾽ ἡμῶν νενομοθετημένα. τὸν γὰρ περὶ τούτου νόμον, καθάπερ δεῖ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φυλάττεσθαι, ταῖς ἐνδοξοτάταις ὑπαρχίαις τῶν ἱερῶν ἑῴων πραιτωρίων κατεπέμψαμεν.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

Ὥστε τοὺς ἄρχοντας πεντήκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀρχὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διατελεῖν, εἴτε στρατιωτικὴν εἴτε πολιτικὴν ἔχοιεν ἀρχήν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϙε'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἤδη μὲν ἴσμεν κειμένου νόμου τοῦ βουλομένου τοὺς ἐν ἀρχαῖς γενομένους εἴτε πολιτικαῖς, εἴτε στρατιωτικαῖς, μηδὲ εἰ παύσαιντο τῆς ἀρχῆς, ἀναχωρεῖν ἐκεῖθεν δύνασθαι, πρὶν ἂν ἡμέρας πεντήκοντα ἐπὶ τῆς μητροπόλεως διατελέσωσι δημοσίᾳ φαινόμενοι, καὶ τοῖς ἐνάγειν βουλομένοις ἀπολογούμενοι· καὶ ὥστε μηδὲ κατὰ πρόφασιν τῆς ἐντεῦθεν κλήσεως δύνασθαι τῆς ἐπαρχίας ἀναχωρεῖν· ἀλλὰ κἂν εἴ τι πράξειαν τοιοῦτον, αὖθις ἐπὶ τὴν χώραν ἐκπέμπεσθαι. εὕρομεν δέ τινας οὕτως ὄντας θρασεῖς, ὥστε καὶ τούτου κειμένου τοῦ νόμου, πρὶν παύσασθαι, τολμᾶν ἀπολιμπάνειν τὰς χώρας, καὶ εἰς ταύτην ἀφικνεῖσθαι τὴν βασιλεύουσαν πόλιν, διὰ τοῦ παρ' αὐτῶν πεπραγμένου, καὶ ἵνα μὴ δίκας ὑπόσχοιεν ὧν ἐπλημμέλησαν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν μηδενὶ παντελῶς ἄδειαν εἶναι τῶν οἱασοῦν ἐπαρχίας ἀρχόντων, τῶν τε ἑῴων, τῶν τε ἑσπερίων, τῶν τε ἑκατέρωθεν, ταύτην ἀπολιμπάνειν, πρὶν ἂν κατάθοιντο τὴν ἀρχήν. ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην (ἀνανεούμεθα γὰρ τὸ παλαιὸν) τὰς πεντήκοντα διατελεῖν ἡμέρας δημοσίᾳ φαινομένους κατὰ τὴν χώραν ἐν ᾗ ἦρξε, πράξεις τε ὑπομνημάτων ποιουμένους, καθ' ἃς ἀπεφοίτησε τῆς χώρας ἡμέρας· ἵνα καθεστήκοι δῆλος εἴτε θαρρεῖ τοῖς ἑαυτοῦ πεπραγμένοις, εἴτε μή.

§. α'. Εἰ δέ τις ἢ ἀρχὴν ἔχων τινὰ στρατιωτικήν, ἢ πολιτικήν, ἢ καὶ παυσάμενος ταύτης, ἀπολίποι τὴν χώραν, ὁ μὲν ἄρχων ὁ ταύτην ἀπολιπὼν χωρὶς ἡμετέρας κελεύσεως, αὐτὸς μὲν καθοσιώσεως ἔνοχος ἔστω· εἰς δὲ τὴν ἐπαρχίαν αὖθις ἐκπεμφθείς, κατὰ τὰ τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἀπολογησάσθω, τηνικαῦτα τῆς καθοσιώσεως τὰς εἰς ἔσχατον ὑπεχέτω ποινάς. Εἰ δὲ κατατιθέμενος τὴν ἀρχήν, εἶτα μὴ διατελέσειε τὰς νενομισμένας ἡμέρας δημοσίᾳ πᾶσιν ἑαυτὸν ἐπιδεικνύς, ἀλλὰ δραπετεύσῃ τῆς χώρας τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν περὶ τούτου νενομοθετημένα κρατείτω.

§. β'. Ἐκεῖνο δὲ ἅπασι προαγορεύομεν, ὥστε, ἐπειδὰν τινὰ παραλάβωσιν ἀρχήν, ἀντέχεσθαι ταύτης· τοὺς δὲ διαδόχους αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς γενομένους, μὴ ὑπερορίους πέμπειν τὰ καλούμενα διατάγματα, μηδὲ παύειν μὲν τοὺς ἡγεμόνας, αὐτοὺς δὲ κατὰ σχολὴν ἢ τὰς ὁδοιπορίας ποιεῖσθαι, ἢ ἐνταῦθα διατελεῖν, ἢ ἐπί τινας ἑτέρας πρότερον ἰέναι χώρας, πατρίδας τε ὀψομένους, καὶ ὅσα τοῖς ἀτυχοῦσί τε καὶ κολακευομένοις ἀνθρώποις σύνηθες ἁμαρτάνειν· ἀλλὰ θᾶττον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἰέναι ἧς τὰς ἡνίας παρέλαβον· ὥστε μὴ τοὺς μὲν παύεσθαι, τοὺς δὲ οὐκ εἶναι, καὶ τὴν χώραν ἀνάρχον μένειν. ἀλλὰ πρὸ δύο μόνων ἡμερῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπιβάσεως, καθ' ἣν ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἐστί, στέλλειν πρὸς αὐτὸν φιλικὴν ἐπιστολήν, βουλομένην τὴν τάξιν ἐκπεμφθῆναι πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ· καὶ μέχρι τότε τὰς σιτήσεις κομίζεσθαι τὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὄντα, καὶ διοικοῦντα ταύτην· καὶ μὴ τοῖς συμβόλοις τῆς ἀρχῆς κρίνεσθαι τὸν χρόνον, μηδὲ τοῖς προστάγμασι τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ, ἀλλ' ἀφ' οὗπερ ἄν, ὡς εἴρηται, τῆς χώρας αὐτὸς ἐπιβαίη, ἐξ ἐκείνου λαμβάνειν τὰς δημοσίας σιτήσεις· μέχρι δὲ τότε τὸν ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὄντα ταύτας κομίζεσθαι, καὶ ἕτερον μηδένα τῶν πάντων. οὐ γὰρ ἀνεκτὸν οὐδὲ φορητόν, ὅλως ἀνάρχον καταλιμπάνεσθαι τὴν χώραν, παραδιδομένην μὲν τινὶ δῆθεν ὑπὸ τοῦ παρ' ἡμῶν χειροτονηθέντος, ὡς αὐτοῦ πληρώσοι τὸν τόπον, ἀνθρώπῳ ἴσως πραγμάτων ἀπείρῳ· τοῦ δὲ ἐν αὐτοῖς ὄντος τοῖς ἔργοις, καὶ ἀποχωροῦντος τῆς χώρας, πρὶν ἐπιβαίη ὁ χρόνος, καὶ ἀποστερουμένου τῶν σιτήσεων ἃς αὐτὸν κομίζεσθαι χρὴ ἕως ἂν κατάθοιτο τὴν ἀρχήν. καταθήσεται δὲ αὐτὴν ἡνίκα ὁ διάδοχος ἐπιβαίη τῇ χώρᾳ, δύο μόνας ἡμέρας προπέμψας τῆς τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπιβάσεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἅπερ ἅπαντα παραφυλάττεσθαι παρὰ τοῦ θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς εἰς τὸ διηνεκὲς βουλόμεθα, καὶ ἡνίκα ἂν μάθοις ἐπιστάντα αὐτὸν τῇ χώρᾳ, ἐξ ἐκείνου μεταθεῖναι τὰς σιτήσεις εἰς τὸν διάδοχον· ἐπεὶ τοίγε χορηγεῖν αὐτὰς τῷ προτέρῳ κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν διατετυπωμένον, ἕως ἂν ἐπὶ τῆς χώρας ὁ διάδοχος ἐλθὼν ἑαυτὸν τοῖς ὑπηκόοις ἐπιδείξῃ. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

Περὶ τῶν ἐκβιβαστῶν, καὶ τῶν αἰτουμένων καὶ ἀντεισαχθέντων, καὶ δικαζομένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϙϛ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδιναρίων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐπειδὴ τὰς συκοφαντίας μισοῦμεν, καὶ πᾶσαν πολυπραγμοσύνην ἀποστρεφόμεθα, διὰ τοῦτο τὰς τοιαύτας πράξεις τῶν ἐν νόμοις ἰάσεως προσηκούσης ᾠήθημεν. ἐδιδάχθημεν γὰρ ὡς τινες οὐκ ἔχοντες παντελῶς οὐδεμίαν ἐνοχήν, ἀλλὰ μίαν ἑλόμενοι γνώμην μετὰ τῶν τὰς ὑποθέσεις πληρούντων, ἐνάγονταί τινας, εἶτα καὶ βιβλία πέμπουσι· καὶ ἐπειδὰν ζημίαν ὑποστῶσιν οἱ φεύγοντες, καταλιμπάνουσιν αὐτούς, καὶ ἐκδημοῦσιν, ἀθεράπευτον αὐτοῖς δόντες τὴν βλάβην· καὶ τοῦτ' εἴπερ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἁμαρτάνεται, κοινωνίας τῶν κερδῶν αὐτοῖς τε τοῖς αἰτουμένοις καὶ τοῖς τῶν ὑποθέσεων πληρωταῖς γινομένης.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ εἰς δίκην ἄγειν, ἢ περὶ τοῦ τὴν ἐνάγοντα ὁρᾶν τὴν δίκην προκατάρχεσθαι εἴσω μηνῶν δύο.

Ἵνα μὴ τοίνυν ταῦτα μέχρι παντὸς πλημμελῆται, θεσπίζομεν μὴ ἄλλως τοὺς ἐνάγοντας πέμπειν βιβλίον, καὶ ζημίας ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς ἐναγομένοις, πρὶν ἂν ἀσφάλειαν ἐκθεῖεν εἴς τε τὸν φεύγοντα καὶ τὸν τῆς ὑποθέσεως πληρωτήν, ὡς μηνῶν εἴσω δύο πάσῃ τρόπῳ προκατάρξονται παρὰ τῷ δικαστῇ· ἢ εἰ μὴ τοῦτο πράξειεν, πᾶσαν ζημίαν προσγενομένην τῷ αἰτηθέντι ἀποδιδόναι ἐν διπλασίονι, οὐχ ὑπερβαινούσης τῆς ἀσφαλείας ἓξ καὶ τριάκοντα χρυσούς.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ αἰτουμένων τε καὶ ἀντεισαχθέντων.

Κἀκεῖνο μέντοι τῆς προσηκούσης τυχεῖν ἐπανορθώσεως δεῖ. προσῆλθε γάρ τις διδάσκων ἡμᾶς ὡς ἐν αἰτίαις ἐποιήσατο τὸν ὑπεύθυνον τῷ αὐτῷ παρά τινι τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων, εἶτα ὁ γενόμενος ἐν ἐνοχαῖς, ὡς δὴ καὶ αὐτὸς τὸν ἐνάγοντα ὑπεύθυνον ἔχων, παρ' ἑτέρῳ τοῦτον εἵλκυσε δικαστῇ· καί τι παράδοξον ἐγίνετο. ἐπειδὴ γὰρ ἑκάτερος ἰδίαν τὴν τοῦ ἐνάγοντος ἐπεῖχε τάξιν, ἐλεεινόν τι καὶ γελοῖον κατὰ τοῦτο συνέβαινεν. ἅμα γὰρ ἐβουλήθη τις τὴν οἰκείαν κινῆσαι δίκην, εὐθὺς ὁ ἀντεισαχθεὶς πρὸς ἑτέρου τῶν δικαστῶν εἷλκεν αὐτόν, παρ' ᾧ αὐτὸς ἐκληρώσατο δικαστῇ, ἀλλήλους τε παρέλκοντες, ἀθάνατα διέμενον δικαζόμενοι. §. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ τις ὑπεύθυνον αὐτὸν ἔχειν τὸν κατ' αὐτοῦ τὴν αἰτίασιν ἀποθέμενον, μὴ παρ' ἑτέρῳ δικαστῇ ἀλλὰ παρ' αὐτῷ ἄλλον ἐξ ἀρχῆς αἰτιᾶσθαι, καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι δικαστὴν ἐφ' ἑκατέρας ὑποθέσεως.

Tit. VII.

DE[1] ADMINISTRATORIBUS[2].

Novella Constit. XCV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

JAm quidem novimus positam legem volentem eos qui in cingulis fuerint, sive civilibus, sive militaribus, neque si removeantur ab administratione, discedere inde non posse, antequam dies quinquaginta[3] in metropolibus commorentur, publice apparentes, & convenire volentibus satisfacientes: ut nec per occasionem hinc evocationis, possint à provincia discedere: & vel si quid egerint tale, rursus eos ad provinciam destinari. Invenimus autem aliquos sic existentes audaces, ut etiam hac posita lege, antequam discingerentur præsumerent derelinquere provincias, & ad hanc felicissimam civitatem venire timore à se gestorum, & ne justa perferrent horum quæ deliquerunt.

Cap. I.

SAncimus igitur nulli penitus licentiam esse cujuscunque provinciæ judici. & Orientalium, & Occidentalium, & ex utroque, eam relinquere antequam deponat cingulum: sed etiam postea (renovamus enim vetustatem) quinquaginta[4] commorari dies, publice apparentem in provincia in qua administravit: gesta quoque monumentorum conficere, secundum quæ advenit provinciæ: ut sit palam sive fiduciam habeat in suis actibus, sive etiam non. §. 1. Si quis autem administrationem administrans aliquam militarem, vel civilem, aut etiam remotus ab ea, relinquat provinciam: administrans quidem adhuc eam dum relinquit citra nostram jussionem, ipse quidem majestatis[5] reus sit: in provinciam vero denuo destinatus, postquam accusantibus satisfecerit, tunc majestatis novissimas sustineat pœnas. Si vero deponens cingulum, deinde non moretur, tunc legitimis diebus publice cunctis semetipsum ostendens, & fugiat de provincia: quæ dudum à nobis de hoc sancita sunt, valere. §. 2. Illud autem omnibus prædicimus, ut dum aliqui acceperint cingulum, tueantur illud: successores autem eis cinguli factos, solere non ultra terminos[6] mittere quæ vocantur interdicta[7], neque removere quidem præsides, ipsos autem aut morose iter agere: aut hic degere: aut [ad] aliquas alias prius ire provincias patriam visuros: & quæcunque fortuitis & blandientibus hominibus consueta sunt: sed velociter ad administrationem ire, cujus regimina susceperunt, ut non alii quidem removeantur, alii vero non sint, & provincia sine judice maneat: sed ante duos[8] solum dies quam ad provinciam accedant, in qua qui cingulum habet, est: mittere ad eum amicabilem epistolam volentem officium[9] destinari ad occursionem ejus: & usque tunc annonas accipere in cingulo existentem & gubernantem eum: & non ex codicillis cinguli judicare tempus, neque præceptis tuæ sedis: sed ex quo (sicuti dictum est) in provinciam ipsam accesserint, illius accipere reipublicæ emolumenta[10]: usque tunc eum qui in rebus extitit, ea percipere, & alium omnium nullum. Non enim possibile neque portabile est omnino, sine[11] judice relinqui provinciam, statuto quidem quasi aliquo ab eo qui à nobis ordinatus est, ut ejus impleat locum, homine forsan rerum non habente experimentum: illum vero qui in ipsis operibus est, & discedente de provincia antequam adveniat tempus, & fraudando emolumentis quæ eum accipere oportet, donec deponat cingulum. Deponet autem id, dum successor accesserit in provinciam, ante dúos solum dies quam provinciam ille ingrediatur.

Epilogus.

†. Quæ omnia custodiri à sede tuæ celsitudinis in perpetuum volumus: & mox, ut cognoveris adstitisse eum provinciæ, ex illo transponere emolumenta in successorem: alioqui ministrare ea priori, secundum quod à nobis dispositum est, donec in provinciam successor veniens semetipsum subjectis ostendat. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Novemb. CP. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XIV.[12] Appione V. C. Cons.

Tit. VIII.

DE EXECUTORIBUS[13], ET DE[14] IIS QUI CONVENIUNTUR[15] ET RECONVENIUNTUR.[16]

Novella Constit. XCVI.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

QUoniam calumniam odimus, & omnem tergiversationem aversamur, propterea hujusmodi actus egere legitimis medelis existimavimus. Didicimus enim quia quidam non habentes ullam obligationem, sed unam statuentes voluntatem[17] cum iis qui causas exequuntur, conveniunt quosdam: deinde libellos dirigunt, & dum damnum pertulerint fugientes, deserunt eos, & proficiscuntur: incurabile eis dantes dispendium: & hoc adhuc amplius in provinciis committitur, communione lucrorum ipsis convenientibus, & causarum executoribus proficiente.

Cap. I.

De[18] in jus vocando: vel ut actor caveat de contestanda lite intra duos menses.

NE[19] igitur hæc jugiter committantur: sancimus non aliter actores libellos[20] dirigere[21] & damni occasionem præbere conventis, antequam cautionem exponant & in fugientem, & in negotii executorem, *quia intra duos menses omnibus modis litis contestationem facient apud judicem: aut si non egerint, omne[22] damnum eveniens convento restituent duplum,* non transcendente cautione triginta & sex aureos.

Cap. II.

De his qui conveniuntur & reconveniuntur[23].

ILlud quoque promereri competentem correctionem decet. Adiit nos quidam docens, quia in conventionem fecit obligatum sibi apud quendam gloriosissimorum nostrorum judicum: deinde qui factus est in conventione[24] tanquam & ipse actorem obligatum habens, eum apud alium traxit[25] judicem: & aliquid inopinabile fiebat: quia enim uterque seorsum actoris obtinet officium[26], miserandum quiddam & risibile inde veniebat: mox enim eum voluisset aliquis propriam movere litem: repente qui ex diverso convenerat, apud alium judicem trahebat eum, apud quem ipse sortitus fuerat judicem: & alterutros protrahentes, immortaliter permanserunt litigantes. §. 1. Sancimus[27] igitur si quis obnoxium arbitratur habere[28] cum qui contra se conventionem exposuit, non apud alium judicem,

---

1 De officio omnium magistratuum provincialium, & de 50. diebus, *Jul. const.* 88. De præsidibus & ut depositio magistratu 50. dies in provincia sua morentur, sive militarem sive civilem gesserint administrationem, *Index Regina.*

2 Ἄρχοντας vocant Græci hoc loco: magistratus provinciales, *Jul. const.* 88.

3 Vid. *l.* 1. *J. eod. Nov.* 8. *c.* 9. *l.* 1. *Cod. ut omnes judices.*

4 *In pr. T. eod.*

5 Magistratus relinquens provinciam injussu Principis, reus fit majestatis, *ut hic*, novissimas pœnas sustinet. *J. eod.* Id est, ultimo supplicio punitur. *Jul. hic*: vide tamen. *l.* 15. *ff. de offic. præsid.*

6 Id est, fines provinciæ.

7 Διατάγματα. *Ita* olim edicta ante adventum suum mittere præsides solebant, & ita abrogatur *l.* 4. §. 3. *ff. de offic. proconf.*

8 De biduo, vid. *Cujac.* 4. *de præscript.*

9 Idest, officialem. Solebant enim in provincia esse perpetui, vid. *l.* 34. *ff. de reb. cred.* & singulis præsidibus obtemperare, *l.* 59 *Cod. Theod. de appell.*

10 Id est, annonas, *l.* 11. *C. de annonis.*

11 Præsidi, antequam successor mittatur, decedere à provincia non licet, *adde l.* 15. *ff. de off. præsid. l.* 10. *ff. de off. proconf. l. unic. ff. de off. præfect. Aug. Dion.* 39.

12 XIV. id est, anno 539.

13 Περὶ τῶν ἐκβιβαστῶν, Græci hoc loco. Ita quoque appellantur executores apud Harmenopulum 1. *tit.* 4. §. 15. & 7. *Eclog.* 4. *cap.* περὶ ἐκδίκων quibus adjunguntur ἐκβολεῖς compulsores 9. *Eclog.* 3. *cap.* 10. Goth. Vid. Ritterhus. *part.* 9. *cap.* 11.

14 Et de mutuis petitionibus. *Index Reginæ*: quod proprie pertinet ad *cap.* 1. *J. eod.* de in jus vocando, *Jul. const.* 88. quod præcipue pertinet ad *cap.* 1. *J. eod.*

15 Hi αἰτούμενοι.

16 Hi ἀντεισαχθέντες.

17 Id est, sed colludentes cum executore.

18 *Jul. Constit.* 89.

19 Hinc sumpta est Authentica, *Libellum Cod. de litis contestatione*, Goth. Non observantur hæc in praxi. vid. *Bart. ad A. auth. libellum* & confer. §. 6. *Instit. de satisdat.* potest etiam dici abrogata, *A. auth. per Nov.* 112. *cap.* 2. Quæ tamen emendata est in *c.* 4. *vers. libellum* 1. 3. *causa* 2. Ans.

20 Accusatorem. *Jul. hic.*

21 Adversus reum.

22 *Nov.* 112. *c.* 2.

23 Et de mutuis petitionibus adde *leg.* 1. *l.* 2. *ff. de quib. rebus ad eundem judicem eatur.*

24 Id est, deinde reus.

25 Et ita actorem reconvenit.

26 In diversis tamen judiciis.

27 Hinc sumpta est Authentica, *Et consequenter Cod. de sent. & interlocution.*

28 Id est, reconvenire.

cem, sed apud eum mox à principio convenire: & eundem [1] esse judicem in utroque negotio. Si vero forsan displicuerit apud quem litem sortitus est judex, licet ei etiam hoc emendare, viginti [2] enim dierum inducias dantibus nobis post libelli transmissionem, postquam oporteret litem contestari: licet intra prædictam suspensionem refutare quidem illum: alium vero mereri, apud quem iterum similiter utramque exerceri competit litem: & ejusmodi artes in nullo fieri, sed unumquemque proprio jure uti. Si itaque tacuerit, deinde postea voluerit causam apud alium judicem movere: necessitatem eum habere sustinere terminum ejus litis illatæ sibi ab eo qui eum in judicium traxit: & dum finem lis acceperit, tunc eum suam causam apud alium judicem proponere: ut ita tales eorum auferamus artes, & in alterutros calumnias.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Novemb. CP. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno XIII. [3] Apione V. C. Consule.

Tit. IX.

DE ÆQUALITATE [4] DOTIS, ET PROPTER NUPTIAS DONATIONIS: ET AUGMENTO DOTIS, ET ANTE NUPTIAS DONATIONIS: ET DE PRIVILEGIO DOTIS, QUIA ALIIS PRÆPONETUR PRIVILEGIIS: ET UT EXCIPIANTUR HOC PRIVILEGIO CREDITORES IN EMPTIONE MILITIÆ: ET DE DOTE REMEANTE AD PATREM, ET RURSUS DATA PRO EADEM FILIO SECUNDO VIRO: ET DE DOTIS COLLATIONE, INOPE MARITO MORIENTE.

Novella Constit. XCVII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Quoniam plurimas in legibus quæstiones videmus & circa primas [5] nostras nativitates, (id est nuptias, & filiorum procreationes) motas, & circa novissima [6], quale est aliquid voluntatum & testamentorum: cogitatio facta est nobis nuper perscrutari & agnoscere, quid volens nobis antiqua lex super dotis instrumentis, mensuram quidem pactionum nuptialium inter alterutros æquam esse & masculos & fœminas vult, & æqualitatem pensat eorum, qui ad invicem copulantur: non alii quidem mediam forte dat stipulari partem, alteri vero tertiam, aut quartam: sed ex medio trahens, æquale utrinque exigit fieri pactum, aut mediam, dicimus, in utroque constituens, aut tertiam, aut quartam, aut quantamcunque contrahentes voluerint: hoc autem non multo prius quæsivit, ut & ipsorum quæ dantur, æquæ sint mensuræ: sed aliis quidem permisit in mille forsan, aut in duobus millibus aureis facere rationem, aut in quantuncunque voluerint: aliis autem non [in] tantum, sed in minus: ut æqualitas in verbis solis, & literis puris, sed non in rebus ipsis quæreretur.

Cap. I.

De exequatione dotis & propter nuptias donationis.

Hoc [7] igitur ante alia universa corrigimus [8], æqualia [9] in dotibus esse & propter nuptias donationibus, & ea quæ offeruntur, & ea quæ in stipulationem deducuntur pacta, & tantam quidem quantitatem conscribere virum, quantam & mulierem: tantum quoque lucrum stipulari, & ex tanta parte, ex quanta voluerit, æqualis tamen mensuræ. Non enim aliter justitiæ & æquitatis servabitur ratio, si negotiatione [10] alterutros circumveniant [11], & videantur quidem æquas facere stipulationes, pro [12] vero autem inæqualis maneat effectus, non prius quantitate datorum eadem consistente. Irrideri videatur undique lex, si ille quidem conscribat duo millia aureos: mulier autem lex millia forte in dotem offerat: & stipulentur alterutros quartam conscriptæ in lucro percipere, proinde illo eveniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur, nisi quingentos aureos ex quarta: ille autem quingentos & mille ex eadem quarta: & tanquam in [13] ænigmate multo videbitur quarta unius alterius quarta minor: ex suspecta namque vel æqualitate, quanta inæqualitas ex hoc ipso procedit. Quæ igitur prius exposita sunt dotalia, secundum quem constituta sunt modum habeantur: quod enim factum [14] est, infectum manere impossibile est. De cætero autem, in omni datione sancimus [15] æquas quidem esse oblationes [16]: ipsos autem mediocria [17] lucra pacisci: ut per omnia justitiam æquitatemque honoremus. Si enim aliquis amplius alio dives est, licet ei per alium modum, legitimum tamen & agnitum nostris legibus, clementiam præbere alii: non per inæqualitatem [18] redigens ad æqualitatem, lucrum majus alteri acquirere: & hæc quidem de hoc lex ita quodammodo habeat, suam justitiam universis ostendens.

Cap. II.

De augmento dotis & donationis propter nuptias. [19]

Aliud [20] quoque quod circa nuptiales oblationes fit, inspeximus atque consideravimus: dicimus autem de augmento. Quia etiam & ab ante nos legislatoribus, & à nobis ipsis, de augmentis dictum [21] est: plurima autem à nobis & non facile enumeranda, etiam in his super [22] antiquitate philosophata sunt, adinventas ab aliquibus circumscriptiones perimentes, & puram justitiam servari volentes, etiam illud corrigimus. Privilegium enim dedimus dotibus, ut contra [23] antiquiores hypothecas habeant honorabiliora [24] jura, utpote dum contrahentes cum viris eorum credant substantiis, & non mulierum: & quæ forte tunc neque competebant iis qui prius contraxerunt. Dedimus autem licentiam (hoc videlicet quod antiquitus) & augmenta facere permittentes & viro & mulieri, sive ambo voluerint, sive etiam horum alter celebrare augmentum. Primum quidem illud sancimus, ne [25] aliqua fiat circumscriptio: sive augere voluerit dotem aut propter nuptias donationem, non [26] licere alii quidem facere, alii autem in prioribus manere: sed utramque [27] celebrare omnino augmentum: & non in electione, sicuti prius, sed in necessitate causam consistere, omnino tamen quantitate æquali: hoc quod etiam nostri patris dicit constitutio [28]. Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate, sed schematicum [29], & maxime in parte mulieris, & ne viri creditores circumscribat, privilegio utens: si [30] quidem habuerit uterque immobiles res, melius est in immobilibus fieri oblationem [31]: quatenus sit palam & indubitatum: quod quidem ab initio fuit, quod autem postea additum est. Si autem non utrinque immobiles res fuerint: mulierem omnino per immobiles res celebrare augmentum, ut & dos & augmentum similiter habeat adversus antiquiores creditores privilegium, undique indubitato augmento existente: vir autem in rebus immobilibus faciat augmentum: nulla enim hinc oritur læsio: si autem mulier immobilium habens rerum substantiam, in rebus mobilibus scribat augmentum: sciat privilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in figurato existente augmento. Quod enim

[illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω.

ΤΙΤΛΟΣ θ΄.

Περὶ ἰσότητος προικὸς τε καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλα κεφάλαια.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟζ΄.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

[illegible]

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ τῆς ἰσότητος τῆς προικὸς, καὶ τῆς διὰ γάμον δωρεᾶς.

[illegible]

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ αὐξήσεως τῆς προικὸς, καὶ τῆς διὰ γάμον δωρεᾶς.

[illegible]

---

1 Novell. 123. cap. 25. l. 12. ff. de judiciis, l. 4. Cod. de fini. & inventionibus.
2 Vid. Novell. 53. cap. 3. §. 1.
3 Id est, anno 539.
4 De exequatione dotis & propter nuptias donationis, Jul. const. 90. huc pertinet cap. 1. J. eod. De jure dotis Index Regina, adde Novell. Leonis 20.
5 Procreandi hominis modus, nuptiæ: dissolvendi, mors. Novell. 22. cap. 20.
6 Mors ultima linea rerum est.
7 Hinc sumpta est Authentica, Æqualitas Cod. de pactis convent.
8 Lex 9. Cod. de pactis convent. Novell. 22. cap. 20. in princip. cap. 23. 24. 25. 26.
9 Æqualis ut esse debet qualitas dotis & donationis propter nuptias: ita æqualia quoque esse debent pacta.
10 Ἐμπορευομένως, ut in promerciis solet fieri.
11 Circumscriptio, (modica tamen,) in contractibus permissa. vid. l. 8. in fin. C. de rescindenda vendit. hic nimirum est animus omnium (ut Mimus quidam dicebat) ut velint vili emere, caro vendere.
12 Id est, re ipsa.
13 In ænigmate dicta causa.
14 Facta infecta esse non possunt, vid. l. un. in princ. Cod. de raptu virg.
15 Nota regulam.
16 Ἐνδόσεις, hoc est, Doti mulieri par quantitate donatio propter nuptias esse debet. Quin & facta & stipulatio in dote & propter nuptias donatione, modo pari componi debent. Jul. const. 90.
17 Ἴσα, hoc est, æqualia.
18 Ἀλλὰ μὴ διὰ τῆς ἀνισότητος ἐπιφανῶς ἰσότητα, id est, sed per inæqualitatem quæ occulte æqualitatem.
19 Subaudi, in fraudem creditorum non faciendo.
20 Hinc sumpta est Authentica, Sed jam necesse, & Authentica, Nunc inhibetur. C. de donat. ante nupt.
21 Vid. §. 1. Instit. quibus alien. licet, vel non.
22 Id est, olim philosophati sumus.
23 Dos præfertur antiquioribus hypothecis. vid l. 12. Cod. qui potior. dixi ad Novell. 109. cap. 1.
24 Potiora.
25 Dos quidem augeri potest matrimonio constante, non tamen in creditorum fraudem.
26 Quando licet mulieri dotem suam augere, Jul. num. 342.
27 Et ita tollitur lex 19. C. de donat. ante nupt.
28 l. 19. C. de donat. ante.
29 Id est, coloratum.
30 Si quo tempore maritus dotem auget, ære alieno non laborat, dotem potest augere: si laborat, dotem augere potest immobilibus, datis est enim immobilium ἐμπράγματα; mobilium, ἄπρακτα non mobilibus.
31 Incrementum.

[illegible]

ΚΕΦ. γ΄.

Περὶ προνομίας προικὸς καὶ τῶν δανειστῶν τῆς στρατείας [illegible]

[illegible]

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ [illegible]

[illegible]

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ [illegible]

[illegible]

ab initio factum est, in toto sine suspicione est: quod autem postea machinatum est contra creditores, hoc ipso introducit meditationem: & lædi homines ex dato à nobis dotibus privilegio, nullo volumus modo. Si vero non fuerit debitum contra virum ullum, neque suspicio contra creditores circumventionis, tunc & pecuniis, & ut volunt, augmentum fiat ab eis: utrique tamen augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, ut æqualitatem servemus. Quæ enim erit circumventionis suspicio, viro obligato nulli existente, & præterea augmentis sine tergiversatione factis?

Cap. III.

De privilegio dotis, & creditorum ex causa militia empta.

His[1] consequens est illud decernere, quod in casibus hujusmodi dubitatum est. Novimus & antiquioribus creditoribus aliquas hypothecas præponere juniores[2] existentes, ex privilegiis à legibus datis: quale est quando aliquis propriis pecuniis procuraverit navem[3] comparare[4], aut fabricare[5], aut reparare[6], aut domum[7] forsan ædificare, aut etiam emi[8] agrum, aut aliquid horum: in his enim omnibus priores existunt posteriores creditores, quorum pecuniis empta[9] aut renovata res est, iis qui etiam multo antiquiores sunt. Quæsitum est igitur, si mulier prætendens privilegium super antiqua dote, & augmentum, in[10] quo etiam hoc servatur privilegium, (sicuti prædictum est) prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat autem & alter creditor posterior[11] quidem, prætendens autem pecuniis suis emptam[12] aut reparatam navem, aut domum, aut agrum, aut competere, cum in his rebus quæ ejus pecuniis emptæ aut reparatæ sunt, habere prædictum privilegium: utrum[13] oporteat dotem etiam talibus præponi: in aliis quidem prævalere creditoribus, quicunque non talia prætendunt: his autem cedere, quoniam[14] ex eorum substantia res acquisita est. Plurimum igitur super his cogitantes, non invenimus mulierem juste existentem[15] cedere alicui tali privilegio. Videbamus enim (quæ causæ absurditas est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore advenit quæstus, & vivunt ex hoc quæstu: adversantibus autem, & quæ semetipsas atque substantiam ad virum introducunt, non solum nullus sit quæstus à viris male degentibus, sed etiam minuantur, & spes eis nulla sit. Volumus igitur secundum hoc, ut si quis domum renovasset[16], aut etiam agrum emisset, non possit talia privilegia mulieribus opponere. infirmitatem namque muliebris naturæ satis novimus, & quia facile circumventiones fiunt adversus eas. minui autem eis dotem nullo sinimus modo. sufficit enim quod à lucris cadunt, si priora antenuptiali donatione inveniantur, & sufficiens quoddam exter eis ex hoc damnum: non etiam eas volumus & circa ipsam dotem periculum sustinere.

Cap. IV.

Ut[17] excipiantur hoc privilegio creditores in emptione militia.

Quia vero & hujusmodi quædam aditiones nobis factæ sunt, eo quod quidam aliorum militant pecuniis, & oportet eos qui in has crediderunt causas[18] præponi: sancimus, si quis crediderit aurum occasione militiæ, sive statutum fieri, vel pro aliis quibusdam talibus causis: & expressim[19] hoc ipsum scribatur in instrumento: & in hoc fiat pactum, *ut casu proveniente, prior sit solus, qui ad hoc credidit*: [&] huic solo[20] casui cedere mulierem: neque facile credendum, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto, & testium habente subscriptiones, & ipso opere procedente: tunc enim, si per omnem hujusmodi viam causa procedat, suspicionem non habeat, & competit contrahentes propriis non privari: aliis omnibus prævalere mulierem, secundum quod jam à nobis eis datum est privilegium.

Cap. V.

De dote remeante ad patrem, & rursus data pro eadem filia secundo viro.[21]

Quia[22] vero jam legem scripsimus, ut patres semel offerentes dotem pro filia sub potestate, aut suæ quidem potestatis, reversionem autem in semetipsos facientes: quæsitum est apud aliquos, si competens est moriente genero, & remeante ad patrem dote, quæ ab eo data est, hanc patrem semel offerentem, posse ad secundas veniente nuptias filia, minuere, aut hoc non facere, cogitantem, quia semel alienata est ab ejus substantia: sed ipsa mensura ei nubenti rursus dare, tanquam si nec contigisset viduatam: hoc[23] enim nobis nunciatum est, quia triginta librarum auri quidem pater existens obtulit dotem: deinde filia viduata, & ad secundas veniente nuptias, non jam triginta libras ipse obtulit, sed quinque & decem solas: quoniam contigerat mulierem, lucratam mediam antenuptialis donationis partem, in quinque & decem auri libras existentem: & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinque quidem & decem ipse, quindecim vero ex lucro mulieris. Non justum igitur existimavimus hoc esse: sed similiter in divisione habere quidem eam præcipuum antenuptialis donationis lucrum, ex paternis autem quinque & decem percipere reliquas: tanquam studuerit pater lædere filiam. Quid enim egisset, si non contigisset secundis eam nuptiis copulari, sed manere eundem generum vivum? Aut quomodo futurus erat minuere dotem jam à se datam, aut proprium illius lucrum, suum facere, & in dotem secundi viri deducere? cum utique oporteret eam in paraphernis hæc habere, & forsan propter hanc causam ditiori nubere viro: non solum triginta librarum auri dominam factam, scilicet quindecim antenuptialis donationis, & quindecim à patre oblatis: sed quadraginta & quinque, lucrum quidem in paraphernis ei constitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatum est, manente integro. Hæc autem sancimus, si & patris substantia manserit in ipsa figura in qua prius fuit. Sin autem fortuita quædam clades imminuerit ejus substantiam, ut neque volenti sit possibile æquæ mensuræ qua prius dare rursus dotem,

1 Hinc sumpta est Authentica, *Sed jure*, C. *qui potior*. Goth. Vid. Rittershus. *part*. 5. c. 3. Ans.

2 Posteriores hypothecæ interdum prioribus præferuntur, *ut* T. *eod*. l. 5 l. 6 ff. *qui potior*.

3 Ut l. 5 l. 6 ff. *qui potior*. *in pign*.

4 Creditor, cujus pecunia, navis, domus, ager emitur, anterioribus creditoribus præfertur.

5 Qui credit pecuniam ut navis fabricetur, licet tempore posterior, in ea tamen navi priorem habet hypothecam.

6 Privilegium nota credentis ad reparationem navis.

7 Nota de privilegio credentis in ædificationem domus.

8 Nota de privilegio credentis in emptionem agri.

9 Nota de privilegio credentis in emptionem aut renovationem rei.

10 Privilegium dotis ab initio constitutum, porrigitur ad augmentum dotis postea factum; licet privilegia stricti juris sint: quinimo porrigitur quoque cum jure prælationis, vid. Novell. 2. *de pignor* 4. n. 46. & seq.

11 Quid si prior? Antonius Mercator 3. *not*. 14. negat mulierem ei præferri, sed eo casu inter ejusmodi creditores & mulierem ordinem servari.

12 Qui pecuniam credidit in emptionem vel reparationem navis, domus, vel agri, prioribus creditoribus est potior, *ut hic*, si modo nominatim in eum casum vel finem pecunia numerata, & si in ea causa conversa est, vid. *Mynsinger*. 1. *obs*. 60.

13 Dos præfertur ei, qui credidit marito ad rem aliquam comparandam, vel renovandam, vel aliquid faciendum. adde *Harm*. 8. §. 27.

14 Quoties alicujus pecunia res empta est, is in ea privilegium ante priores creditores habet.

15 Justum non est ut dos mulieris illis creditoribus cedat, quorum pecunia res empta est aut reparata, etiam si ex eorum substantia res marito adquisita est vel ab eo reparata: cum possit ita fraus fieri dotibus mulierum & ex consequentia dos minui.

16 Qui credidit pecuniam ut domus renovaretur, *ut hic*, vel emeretur, T. *eod*. ibi, *aut agrum aut aliquid horum*: & ibi, *emptam domum*, vel ædificaretur, T. *eod*. ibi: *ædificare*: vel repararetur, *ibi*, *reparata sunt*. Item qui pecuniam credidit ut navis compararetur, vel fabricaretur, vel repararetur, §. *eod*. armaretur, reficeretur, *l*. 5. ff. *qui potior*. Item qui pecuniam credidit, ut ager T. *eod*. vel prædium emeretur, *l*. 7. *C*. *qui potior*. in ea re, & ad concurrentem quantitatem sui crediti, cæteris aliis creditoribus licet anterioribus expressam vel tacitam, generalem vel specialem hypothecam habentibus, præfertur. Si talis creditor anteriores excludit, multo magis & sequentes, minus enim habent privilegii sequentes, quam anteriores. Domus post pecuniam ita creditam mulierem marito dotem afferre, num præferetur hujusmodi creditor mulieri? præferri quibusdam videtur, quia, singulari privilegio dos præfertur creditoribus anterioribus. Singulari, inquam, contra regulam generalem, Qui prior est tempore, prior est jure, *l*. 4. *Cod*. *qui potior*. *l*. 11. ff. *qui potiores*. Non tamen ita est hoc casu: ut hujus constitutionis sententia à contrario sensu arguit, his ex verbis desumpta, *veniat autem & alter creditor posterior*, T. *eod*. Quid si post dotem mulieri constitutam, in causas superiores sit creditum? mulier præfertur: ne aliquin marito dolo malo minuere dotem uxoris liceat. Quid si creditor post dotem mulieri constitutam pecuniam marito credidit, ut ipsi emeretur militia? Hic utique muliere potior fungitur jure, T. *eod*. An mulier præferatur omnibus creditoribus anteriorem hypothecam etiam expressam habentibus, dicam ad Novellam 109. *cap*. 1. & *l*. 12. *Cod*. *qui potior*. 17 Novell. 53. *cap*. 5. §. 1. Goth. Adde Novell. 35. & Rittershus. *part*. 2. *cap*. 8. & *part*. 5. *cap*. 3. 4. 5. Ans. 18 Emendæ scilicet militiæ. 19 Id est, specialiter. Nov. 53. *c*. 5. *Nov*. 136. *c*. 3. *l*. 12. *C*. *de pign*. *l*. 7. *C*. *qui potior*. 20 *l*. 3. *C*. *de primipilo* & ita mulier licet tempore prior, cedit ei, qui posterior tempore credidit ad emendam militiam casum & ubi specialiter *ibi expressim*. jus pignoris & privilegii in eam stipulatus est, ibi, *ut prior sit solus*: instrumento in eum finem facto ibi, *neque facile credendum neque per testes, sed negotio ex scripto gesto*. T. *eodem* Novell. 136. *cap*. 3. non quidem leviter aut tumultuario, sed habente testium subscriptiones, *ibi*, *testium habente subscriptiones*, T. *eod*. ut eo pacto nemo præferatur mulieri antiquiori, ex excepto, qui credidit militiæ emendæ causa, quique in eam jus hypothecæ stipulatus est, & instrumentum de ea re confecit, subscriptum à testibus, quod Galli possunt ad eum referre qui emendi officii regii causa mutuum dedit. 21 Et ut dos eadem quantitate filiæ a patre constituatur secundo nubenti, quæ primis in nuptiis ei constituta fuerit, adde *Scholiasten Harmen*. 4. *tit*. 8. §. 50. & 51. 22 Hinc sumpta est Authentica, *Sed quamvis C*. *de rei uxor*. *act*. 23 Hoc mandatur, ut eadem quantitas dotis, filiæ in secundis nuptiis à patre servetur, nisi pater probaverit fortuito quodam casu substantiam suam diminutam esse. Quid si 30. solidorum dos fuerit & filia 15. ex antenuptiali donatione lucrata fuerit, utraque summa filiæ sunt relinquendæ, *Julian*. *hic num*. 341. sed in casu filia lucrum in paraphernis habet non in dote, vid. *Cujac*. *hic*. Quo jure superiora sic constituta sunt? quod dos mulieris sit patrimonium, licet in patris sui potestate sit, *l*. 3. §. 5. *in fin*. ff. *de minorib*. *l*. 16. ff. *de relegatis*. *l*. 34. ff. *ad leg*. *Falc*. *l*. 4. ff. *de collationibus*.

dotem, & probetur à patre fortuita deminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dare secundo filiam jungentem nisi in quantum substantiæ virtus est: sed lucrum quidem prioris antenuptialis donationis habere integrum, tantam vero percipere à patre in secundo ordine dotem, quantum substantiæ ejus mensura susceperit. palam enim est, quia hoc lucrum quod ex antenuptiali dicimus donatione, (cujus solum ei usum damus) ex omni necessitate moriens restituet filiæ, proprietatis antenuptialis donationis dominæ omnibus modis factæ.

Cap. VI.

De [1] collatione dotis inope moriente marito.

ILlud [2] quoque sancire necessarium existimavimus, in plurimis videlicet & innumeris rebus quæsitum: obtulit enim pater dotem, aut forte mater pro filia sua. hanc autem illa obtulit marito: & defunctus est vir inops, deinde patre & matre mortuis, exigitur quæ nupsit, conferre suam dotem, aut minus [3] tanto accipere. Si [4] quidem vir idoneus est: causa undique absoluta est. Si vero nullius alterius domina consistit illa, nisi actionum quæ contra maritum sunt, at illæ minus idoneæ sunt: & objiciatur mulieri: quod jam data sit dos pro ea: illa vero actionem conferat, nullum habentem penitus effectum legis: causa nobis digna putata est. Et novimus quidem jam in plurimis judiciis duritiam postea sic judicatam, & mulierem coactam conferre dotem: aut certe reputare pro se datam, ex qua nullum ei omnino contigit effectum in ipsis rebus recipere. Nos autem ex aliis nostris legibus juvamus causam. Quia enim dedimus [5] mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si male res maritus gubernet, & accipere eas, & gubernare, & secundum decentem modum, & sicuti nostra constitutio [6] dicit: si [7] quidem suæ potestatis, & perfectæ ætatis mulier est, sibimet [8] culpam inferat, cur mox viro inchoante male substantia uti non percepit, & non auxiliata est sibi: (sic enim habitura erat in collationis ratione proprias res undique, & sine deminutione, & in ea minus tanto collationem facere.) §. 1. Sin autem sub potestate est, & sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit, & contestata est ut consentiret ei, & res percipere etiam constante adhuc matrimonio, & secundis temporibus eas servare, & hoc egit pater, etiam rursus hic integra habebit sua jura, rebus ei suis servatis: cum etiam antenuptialis donationis res vindicare etiam constante matrimonio dederimus ei, & posteriori periculo omni liberari. Sin autem illa quidem hæc contestata [9] est patrem, ille autem, neque movit, neque consensit, & neque dedit licentiam filiæ hoc agere, non eam periculum pati, sed & conferri nudam actionem contra inopis mariti res, & fortunam esse communem, & ipsi, & ejus fratribus: non tamen ex collatione damnificari: sed competentem ei partem dari ex paternis rebus: actionem illa quidem conferente: ab omnibus autem movendam fratribus, & hoc proficiendo universis ipsis, quod fortunæ eventus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, & de ejus substantia sperari futura est collatio, hoc valere. Si vero major forte oblatio fuerit, & collatio circa illam vertitur spem [10] ex patris inobedientia neque movere volentis, neque permittentis ei movere: tunc etiam per semetipsam filiam movere, & non habere occasionem, eo quod non potuerit movere, & sibimet auxiliari, & futuræ læsionis ex inopia viri adimere metum. Et novimus Ulpianum [11] sapientissimum talia quæsisse: & inope viro comperto, juvisse mulierem, & in [12] quantum vir idoneus est collationem ei fieri voluisse. §. 2. Sed quoniam in multitudine legum existentium antequam eas constitueremus, & ad conspicuum perduceremus ordinem, plurima & necessaria ignorabantur: & decreta quæ contraria vellent, à judicibus posita sunt: ne ulla seductio circa hoc fiat, propterea necessarium putavimus: proinde etiam in medio nostræ positæ constitutionis [13], quæ etiam constantibus matrimoniis mulieri auxiliatur, ad meliorem & magis consequentem viam venientes præsentem ponere legem. Ut autem non per partes enumeremus personas, in quibus valere eam oportet, generali sermone decernimus. Quapropter in quibus est collationis ratio, in his & constitutionem valere, sive pater, sive avus, sive mater, sive avia, aut ascendentium aliqua sit persona.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo per programmata propria, manifesta facere universis solenniter procuret, & in perpetuum servare festinet. Dat. xv. Kal. Decemb. CP. DN. Justin. PP. Aug. Anno XIII. [14] Arione [15] V. C. Cons.

[1] Nov. 18. c. 6.
[2] Hinc sumpta est Authentica, *De causa. Cod. de jure dot.* & Authentica, *Quod locum. Cod. de collat.*
[3] Ἢ παρὰ τοσοῦτον λαβεῖν. J. *eod.* ἢ τὸ παρὰ τοσοῦτον τὴν συνεισφορὰν ποιεῖσθαι. hinc illud Gallis usitatum, *Rapporter ou moins prendre l. 5. Cod. de collat.* adde 4. *Harmenop.* 9. §. 13.
[4] Filia quæ se rebus patris immiscet, conferre fratribus dotem debet, aut tantum de bonis paternis remittere, *l. 5. C. de collat.* Quid si filia dotem integram à suo marito recuperare non potuit, eo sc. non existente *solvendo?* ne dicas id tantum conferre, quod à marito potest consequi, ut jure veteri, *l. 1. §. 6. l. 2. ff. de dotis collat.* sed ita, si sui juris fuit, aut si cum excessisset 25. annum in potestate posita, dotem amplam habuit, potuitque viro ad inopiam vergente, dotem repetere, nec repetiit, tunc enim integram dotem conferet, nec liberabitur inanem actionem coheredibus suis conferendo. Si non ampla fuit dos, id est, si minor centum, liberabitur, *Novell.* 22. quod eo casu sine voluntate patris agere non poterit utique si pater ejus dotem non petierit, liberabitur nudam actionem dotis conferendo.
[5] *l.* 24. *ff. solut. l. 29. l. 30. in fin. C. de jure dot.*
[6] *d. l.* 29. *l.* 30. *in fin.*
[7] Hæc distinctio per hanc Novellam inventa est.
[8] Negligentia admittenti nocet.
[9] Contestatio moram purgat.
[10] Non paternorum bonorum, sed collationis, vide *l. 1. §. 21. ff. de collat.*
[11] In *l. 1. §. 6. ff. de collat.*
[12] *d.* §. 6.
[13] *d. l. 29. C. de jure dot.*
[14] Id est, anno 519.
[15] Appione.

Tit. X.

NEQUE VIRUM QUOD EX DOTE EST, NEQUE MULIEREM EX SPONSALITIA LARGITATE LUCRUM PROPRIUM HABERE: SED SERVARE DOMINIUM [16] SUIS FILIIS, VEL SI AD SECUNDAS NUPTIAS NON VENIANT, USU SOLO IN LUCRO [17] CONSISTENTE: ET UT EX REPUDIO TRANSIGENTES NUPTIAS, LUCRANTES AUT DOTEM, AUT ANTE NUPTIAS DONATIONEM, ET IPSIS SIMILITER DOMINIUM SERVENT FILIIS: USUM HABENTE PERSONA COGENDA FILIOS ALERE. SI VERO BONA [18] GRATIA SOLVANTUR NUPTIÆ: ET VIDEANTUR OCCASIONE DAMNI DETINERI QUÆDAM: ET HAC ARTE PERIMENDA QUÆ DETINENTUR, ET FILIIS SERVENTUR.

Novella Constit. XCVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

EA quidem quæ semper idem se habent, legibus non egent variis, simplicitatem, & quod sine ullius diversitatis mixtura est, continue possidentia, & utentia legibus sempiternis ac sacris nulla correctione egentibus. Quod autem secundum nos est in redundationis comprehensum tumultu, *gubernativa* [19] indiget sapientia, ex legibus superveniente negotiis. Unde quoniam nos neque ad judicia segnes, multis interpellantium causis, singulis quidem medemur: comprehendentes autem unamquamque quæstionem dubitatam à nobis & judicibus nostris, per legislationem quæ oporteat agi, generaliter in unaquaque quæstione exponimus. Itaque illud ante omnia visum quidem est forsan esse priscis legislatoribus non sine quadam divisione: nobis autem putatum est bene se habere temperata lege ad simplicitatem causam transponere, & nunc inchoante, & nihil perscrutante horum quæ prius terminata sunt: quoniam & nobis ipsis pridem non displicentibus de hoc ipso legibus, visa sunt meliora secunda. Nuptialibus namque lucris si quidem aliquis conjunctorum servaverit pudicitiam manentibus apud ipsos valide, & eorum substantiis infixis: si vero veniat ad alterius personæ conjunctionem ex prioribus nuptiis

[16] Ut proprietas dotis vel antenuptialis donationis filiis communibus conservetur, mortua alterutra persona, *Jul. Constit.* 9. huc refer *cap.* 1. *Goth.* Adde *Novell.* 127. *cap.* 3. Rittershus. *part.* 5. *cap.* 14. *Ans.*
[17] De lucris nuptialibus, *Index Regina.*
[18] Huc refer *c.* 2. J. *eod.*
[19] Quæ hæc κυβερνητικὴ σοφία? Jurisprudentia quæ legibus consistit, ab Aristotele sic appellatur, à Jurisconsultis vero Vera sapientia.

δύναιτο πάλιν προῖκα, καὶ ἀποδεικνύοιτο σαφῶς ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς ἐλαττώσεως τῆς οὐσίας τοῦ πατρός· τηνικαῦτα μὴ πάλιν ἀναγκάζεσθαι διδόναι τὸν πατέρα δεύτερον ζευγνύντα, εἰ μὴ καθ᾽ ὅσον ἡ τῆς οὐσίας αὐτῷ δύναται δύναμις. ἀλλὰ τὸ μὲν κέρδος τῆς προτέρας προγαμιαίας δωρεᾶς ἔχειν ἀκέραιον, τοσοῦτον δὲ λαμβάνειν παρὰ τοῦ πατρὸς κατὰ δευτέραν τάξιν προῖκα, ὁπόσον ἂν τὸ τῆς οὐσίας αὐτῷ μέτρον συγχωρήσειε. πρόδηλον γὰρ ὡς τοῦτο τὸ κέρδος (τὸ ἐκ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς φαμεν, οὗπερ μόνην αὐτῷ τὴν χρῆσιν δίδομεν) ἐκ πάσης ἀνάγκης τελευτῶν ἀποκαθίστησι τῇ παιδί, τῇ καὶ τῆς δεσποτείας τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς κυρίᾳ πάντα τρόπον γινομένῃ.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ προικῴας ἐπιδόσεως ἀπόρου τελευτῶντος ἀνδρός.

ΚΑκεῖνο δὲ νομοθετῆσαι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἡγησάμεθα, ἐν πολλοῖς καὶ ἀμυθήτοις πράγμασι ζητούμενον. ἐπιδέδωκε γὰρ πατὴρ προῖκα ἢ μήτηρ τυχὸν ὑπὲρ παιδὸς οἰκείας, ἡ δὲ ταύτην ἐπιδέδωκε τῷ ἀνδρί, καὶ ἐτελεύτησεν ὁ ἀνὴρ ἄπορος· εἶτα τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς τελευτησάντων, ἀπαιτεῖται καὶ ἡ γήμασα συνεισενεγκεῖν τὴν ἑαυτῆς προῖκα, ἢ παρὰ τοσοῦτον λαβεῖν. εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ εὐπόρως ἔχει, τὸ πρᾶγμα πανταχόθεν ἄλυτόν ἐστιν· εἰ δὲ οὐδενὸς ἑτέρου κυρία καθέστηκεν ἐκείνη πλὴν ἢ τῶν ἀγωγῶν τῶν κατὰ τοῦ ἀνδρός, αἱ δὲ ἄποροι τυγχάνουσι, καὶ ἀντιτίθεται τῇ γυναικὶ ὡς ἤδη ἐπιδέδοται προὶξ ὑπὲρ αὐτῆς, ἡ δὲ τὴν ἀγωγὴν συνεισφέρει μηδὲν ἔχουσαν παντελῶς ἀποτέλεσμα· νόμου τὸ πρᾶγμα ἡμῖν ἄξιον ἐνομίσθη. καὶ ἴσμεν ἤδη ἐν πολλαῖς κρίσεσιν ἀπηνέστερον αὐτὸ κριθέν, καὶ τὴν γυναῖκα ἀναγκασθεῖσαν συνεισενεγκεῖν τὴν προῖκα, ἢ λογίσασθαι τὴν ὑπὲρ αὐτῆς δεδομένην, ἐξ ἧς οὐδὲν αὐτῇ γέγονε παντελὲς ἀποτέλεσμα, ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἀπολαβεῖν. ἡμεῖς δὲ ἐξ ἑτέρων νόμων βοηθοῦμεν τῷ πράγματι. ἐπειδὴ γὰρ δεδώκαμεν ταῖς γυναιξὶν αἵρεσιν, καὶ συνεστῶτος τοῦ γάμου, εἰ κακῶς τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ διοικοίη, λαμβάνειν αὐτά, καὶ διοικεῖν κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον, καὶ καθάπερ ἡ ἡμετέρα λέγει διάταξις· εἰ μὲν αὐτεξούσιος καὶ τελείαν τὴν ἡλικίαν ἡ γυνὴ καθεστήκοι, ἑαυτῇ μέμψεται, τί δήποτε, ἀρχὴν τοῦ ἀνδρὸς λαβόντος κακῶς τῇ οὐσίᾳ χρῆσθαι, μὴ ἀντελάβετο καὶ ἐβοήθησεν ἑαυτῇ (οὕτω γὰρ ἂν ἠδυνήθη ἔχειν ἐν τῷ τῆς συνεισφορᾶς λόγῳ τὰ οἰκεῖα πράγματα πανταχόθεν ἀμείωτα, καὶ ἐν τῷ παρὰ τοσοῦτον τὴν συνεισφορὰν ποιεῖσθαι.) §. α'. Εἰ δὲ ὑπεξούσιος καθεστήκοι, καὶ γνώμης τοῦ πατρὸς χωρὶς τοῦτο πράττειν οὐ δύναιτο, εἰ μὲν προσελθοῦσα τῷ πατρὶ ταῦτα εἴποι, καὶ ἐξεμαρτύρατο, ὥστε συναινέσαι αὐτῇ καὶ τὰ πράγματα λαβεῖν καὶ συνεστῶτος ἔτι τοῦ γάμου, καὶ τοῖς δευτέροις αὐτὰ καιροῖς φυλάξαι, καὶ τοῦτο ἔπραξεν ὁ πατήρ, πάλιν κἀνταῦθα ἀκέραια τὰ οἰκεῖα ἕξει δίκαια, τῶν πραγμάτων αὐτῇ πεφυλαγμένων. ὅπου γε καὶ τὰ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς πράγματα ἐκδικεῖν καὶ ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ δεδώκαμεν αὐτῇ, καὶ τοῦ μετὰ ταῦτα κινδύνου παντὸς ἀπαλλάττεσθαι. εἰ δὲ ἡ μὲν ταῦτα ἐξεμαρτύρατο τὸν πατέρα, ὁ δὲ οὔτε ἐκίνησεν, οὔτε συνῄνεσεν, καὶ οὐδὲ δέδωκεν ἄδειαν τῇ θυγατρὶ πρᾶξαι ταῦτα, μὴ κινδυνεύειν αὐτήν, ἀλλὰ συνεισφέρειν γυμνὴν τὴν ἀγωγὴν τὴν κατὰ τῶν τοῦ ἀπόρου ἀνδρὸς πραγμάτων, καὶ τὴν τύχην εἶναι κοινὴν αὐτῇ τε καὶ τοῖς αὐτῆς ἀδελφοῖς, μὴ μέντοι ἐκ τῆς συνεισφορᾶς ζημιοῦσθαι, ἀλλὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐτῇ μοῖραν δίδοσθαι ἐκ τῶν πατρῴων πραγμάτων, τῆς ἀγωγῆς ἐκείνης συνεισφερομένης μέν, παρὰ πάντων δὲ κινουμένης τῶν ἀδελφῶν· καὶ τοῦτο προχωρεῖν ἅπασιν αὐτοῖς, ὅπερ ἂν ἡ τύχη δοίη. ἀλλ᾽ εἰ μὲν ὁ πατὴρ ἐπὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων ἐπιδοίη τὴν προῖκα, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ οὐσίας ἐλπίζοιτο τὰ τῆς συνεισφορᾶς μέλλειν, τοῦτο κρατεῖν· εἰ δὲ μείζων τυχὸν ἡ ἐπίδοσις εἴη, καὶ ἡ συνεισφορὰ περὶ ἐκείνην φέρηται τὴν ἐλπίδα, ἐκ δὲ τῆς τοῦ πατρὸς ἀπειθείας, τοῦ μήτε κινῆσαι βουληθέντος μήτε ἐπιτρέψαι αὐτῇ κινῆσαι, τηνικαῦτα αὐτὴν τὴν θυγατέρα κινεῖν, καὶ μὴ ἔχειν πρόφασιν τὸ μὴ δυνηθῆναι κινῆσαι, ἀλλ᾽ ἑαυτῇ τε βοηθῆσαι, καὶ τὸ ἐσόμενον ἐκ τῆς ἀπορίας τοῦ ἀνδρὸς ἀποτέμνεσθαι δέος. καὶ ἴσμεν καὶ Οὐλπιανὸν τὸν σοφώτατον τὰ τοιαῦτα ζητήσαντα, καὶ ἀπόρου τοῦ ἀνδρὸς εὑρεθέντος, βοηθοῦντα τῇ γυναικί, καὶ εἰς ὅσον ὁ ἀνὴρ εὐπορεῖ, τὴν συνεισφορὰν αὐτῇ γενέσθαι βουλόμενον.

§. β'. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ περὶ ἐν πλήθει τῶν νόμων ὄντων, πρὶν αὐτοὺς καθιστήσαμεν, καὶ εἰς εὐσύνοπτον ἀγάγοιμεν τάξιν, πολλὰ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἠγνοεῖτο, καὶ ψῆφοι τετύχηκαν βουλόμεναι παρὰ τῶν δικαστῶν ἐπιδοθεῖσαι, ἵνα μή τις ἐξαπατᾶτο περὶ ταῦτα ζήτησις, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον ἐνομίσαμεν, ἄλλως τε καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἡμετέρας τεθείσης διατάξεως, ἣ καὶ συνεστῶτος τοῦ γάμου τῇ γυναικὶ βοηθεῖ, ἐπὶ βελτίονα καὶ μᾶλλον ἀκόλουθον ὁδὸν ἐλθόντες, τὸν παρόντα θεῖναι νόμον. ἵνα δὲ μὴ κατὰ μέρος ἐξαριθμησώμεθα τὰ πρόσωπα ἐφ᾽ ὧν κρατεῖν αὐτὸν δεῖ, γενικῷ λόγῳ διορίζομεν ὥστε ἐφ᾽ ὧν ἐστὶν ὁ τῆς συνεισφορᾶς λόγος, ἐπὶ τούτων καὶ τὴν διάταξιν κρατεῖν, εἴτε πατήρ, εἴτε πάππος, εἴτε μήτηρ, εἴτε μάμμη, εἴτε τῶν ἀνιόντων τις καθεστήκοι πρόσωπον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ διὰ προσταγμάτων οἰκείων φανερὰ πᾶσι γενέσθαι κατὰ τὸ σύνηθες παρασκευασάτω, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς παραφυλάττεσθαι σπουδασάτω. Dat. XV Kal. Decemb. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. XIII. Arione V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Η διάταξις, ὥστε μηδὲ τὸν ἄνδρα τὰ ἐκ τῆς προικός, μηδὲ τὴν γυναῖκα τὰ ἐκ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς κέρδος οἰκειοῦσθαι, ἀλλὰ φυλάττειν τὴν δεσποτείαν τοῖς ἑαυτῶν παισί, κἂν εἰς δευτέρους μὴ ἀφίκωνται γάμους.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟη'.

Ἐγράφη Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΑ μὲν ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα, νόμων οὐ δεῖται ποικίλων, τὸ ἁπλοῦν τε καὶ πάσης ποικιλίας ἀμιγὲς διηνεκῶς κεκτημένα, καὶ χρώμενα νόμοις αἰωνίοις τε καὶ θείοις, καὶ οὐδεμιᾶς ἐπανορθώσεως δεόμενα· τὰ δὲ καθ᾽ ἡμᾶς ἐν τῷ τῆς πλημμυρίας ἀπειλημμένα ταραχῇ, κυβερνητικῆς δεῖται σοφίας, ἐκ τῶν νόμων ἐπιγινομένης τοῖς πράγμασιν. ὥστε ἐπειδὴ ἡμεῖς οὐδὲ δικάζειν ἀργοῦντες, πολλαῖς ἐντυγχανόντων δίκαις, τὰ μὲν καθ᾽ ἕκαστον ἰώμεθα, ἀπολαμβάνοντες δὲ ἕκαστον ζήτημα, ἀμφισβητούμενον ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς δικασταῖς τοῖς ἡμετέροις, διὰ νομοθεσίας, ὃ χρὴ πράττειν γενικῶς ἐφ᾽ ἑκάστῃ τῶν ζητήσεων ἀποτιθέμεθα. τοιγαροῦν ἐκεῖνο πρὸ τῶν ἄλλων ἔδοξε μὲν ἴσως εἶναι τοῖς πάλαι νομοθέταις οὐκ ἄνευ τινὸς διαιρέσεως· ἡμῖν δὲ ἐνομίσθη καλῶς ἔχειν συμμέτρῳ νόμῳ ἐπὶ ἁπλούστερον τὸ πρᾶγμα μεθαρμόσαι, νῦν τε ἀρξαμένοις, καὶ οὐδὲν ἐξεταζομένων τῶν ἔμπροσθεν ὡρισμένων· διότι καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πρότερον οὐκ ἀπαρεσκόμενοι τοῖς περὶ τούτου νόμοις ἔδοξε τὰ δεύτερα κρείττω. τῶν γὰρ γαμικῶν κερδῶν, εἰ μέν τις τῶν συνοικησάντων φυλάξοιτο τὴν σωφροσύνην, μενόντων παρ᾽ αὐτοῖς ἰσχυρῶς καὶ ταῖς ἑαυτῶν οὐσίαις ἐμπεπλεγμένων· εἰ δὲ καὶ ἔλθοιεν εἰς ἑτέρου προσώπου συνάφειαν, τοῖς ἐκ τῶν προτέρων γάμων παισὶ φυλαττομένων, ἀρχαῖοι μέν τινες καὶ παλαιοὶ νόμοι τὴν διαίρεσιν τούτων ἔδοξαν εἰσαγαγεῖν. εἰ γὰρ δευτέροις ὁμιλήσειε γάμοις

γάμοις γυνή, ἢ καὶ ἀνὴρ τυχὸν, εἰς δεύτερον ἰδὼν συνοικέσιον, τὰ ἐκ τελευτῆς κερδανθέντα καὶ τὰ ἐκ ῥεπουδίου φυλάττῃ τοῖς παισί, (καὶ ἑτέρων ἴσως ἐσομένων αὐτοῖς παίδων ἐκ τοῦ ἑπομένου γάμου) πῶς δίκαιον ἐπὶ τοῖς ἐπὶ μόνοις τοῖς παισὶ τοῖς ἐκ τοῦ νόμου σωζομένοις, μὴ φυλάττειν αὐτοῖς τὰ κέρδη τὰ ἐκ τῶν τετελευτηκότων αὐτῶν γονέων, ἀλλ' ἑτέροις αὐτὰ παραπέμπειν; καίτοι τί ἂν γένοιτο τιμιώτερον παισὶν παρὰ γονέων οὐκ ἀχαρίστων;

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι παισὶ τὴν δεσποτείαν τῆς τε προικὸς καὶ τῆς διὰ γάμον δωρεᾶς κυρίαν.

Διὰ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, εἰ γυνὴ τελευτήσειε, καὶ συμβαίη κέρδος γενέσθαι τῷ ἀνδρὶ, τὴν προῖκα ταύτην πάντως φυλάττεσθαι τοῖς παισίν, εἴτε δευτέροις ὁμιλήσειε γάμοις, εἴτε καὶ μή. καὶ τοὐναντίον, εἰ τελευτήσειεν ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνὴ δὲ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἀπολαύσειε, καὶ αὐτὴν πάσι τρόποις φυλάττειν τὰ ἐκ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς κέρδη τοῖς οἰκείοις παισὶ πᾶσι, τῆς μὲν χρήσεως τῶν ἐκ τοῦ γάμου κερδῶν παρ' αὐτοῖς καθεστώσης, τῆς δὲ δεσποτείας τοῖς αὐτῶν παισὶν ἐκ παντὸς τρόπου φυλαττομένης· τῶν ἐπὶ τοῖς γονεῦσι τοῖς εἰς δευτέρους ἰοῦσι γάμους νενομοθετημένων, ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν τάξεως φυλαττομένων. καὶ τοῦτο κρατεῖν ἐπὶ τῶν συνοικεσίων τῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον διαλυομένων, ἐκ τῆς σήμερον ἡμέρας καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἅπαν. καὶ τῶν ἤδη διαλελυμένων μὲν συνοικεσίων, εἴτε τελευτῇ, εἴτε καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον, ἔτι δὲ ἠρτημένων, τῷ ἕνα γοῦν περιεῖναι. εἰ γὰρ ἔφθησαν ἄμφω τετελευτηκότες, τοῦτο κληρονόμοις οὐ δίδομεν, ἀλλ' ὡς ἅπαξ πεπερασμένον τοῖς παλαιοῖς καταλιμπάνομεν νόμοις· ἐκεῖνο δῆλον ὄντος, ὡς ἐπειδὰν ἅπαξ γένοιτο τῶν παίδων, καὶ τὴν δεσποτείαν ὁ νόμος ἄγοι αὐτοῖς δοῦναι, τηνικαῦτα τὰ ἐπὶ τῶν διαδοχῶν καὶ τῶν ἄλλων προσκτήσεων οὕτω καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἔσται ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων νενομοθέτηται παίδων, τῶν διὰ τοὺς δευτέρους γάμους τῶν γονέων κέρδους τινὸς παρὰ τῶν νόμων ἠξιωμένων.

ΚΕΦ. β'.

Ὥστε τὰ ῥεπουδίῳ, ἢ bona gratia λυθέντος γάμου, τὰ ἑκατέρωθεν φυλαττόμενα, τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι, καὶ περὶ τοῦ τρέφεσθαι παῖδας παρὰ τῶν γονέων.

Κἀκεῖνο μέντοι, ἐκ τινος δίκης προσαγγελθείσης ἡμῖν, εἰς νομοθεσίαν ἀγαγεῖν ᾠήθημεν χρῆναι. ἐπειδὴ γὰρ διαλέλυνται μὲν πρὸς ἀλλήλους ὅ, τε ἀνὴρ ἥ τε συνοικοῦσα, παῖδες δὲ αὐτοῖς ἦσαν ἐκ τοῦ γάμου, περιεῖδον αὐτοὺς οἱ γονεῖς ἄμφω, καὶ περιῄεσαν ἐρανιζόμενοι. διὰ τοῦτο ᾠήθημεν σφοδροτέρῳ μὲν ἴσως, ἐπιπρέποντι δὲ πρὸς τὸ καλῶς ἔχειν χρήσασθαι νόμῳ, ἵνα διὰ γοῦν τὸν τῶν ποινῶν φόβον ἠρεμήσωσιν, ἢ κερδῶν ἕνεκεν ἀδίκων τὰ συνοικέσια διασπῶντες, ἢ καὶ τῶν ἰδίων ἀμελοῦντες παίδων. §. α'. Εἰ γὰρ ὅλως ἢ κατὰ διάλυσιν ἢ κατὰ τρόπον ἄλλον διασπασθείη συνοικέσιον, εἰ μὲν μηδένες εἶεν παῖδες, μένειν τὰ προτεθέντα ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν τάξεως· εἰ δὲ παίδων ὑπόντων γένοιτο τοῦτο, καὶ μηδὲ τοὺς παῖδας ἐρυθριῶντες, δοῖεν ὅμως ἀφορμὴν ἑκουσίας διαλύσεως καὶ κατὰ συναίνεσιν γενομένης, ἢ καὶ ἀκουσίου τυχὸν, ἢ τοῦ ἀνδρὸς πλημμελήσαντος ἀξίως τῆς ἀπωλείας τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἢ τῆς γυναικὸς ἀξίας τῆς ἐκπτώσεως τῆς προικός· μήτε ὁ ἀνὴρ τὴν προῖκα κερδαινέτω, μήτε ἡ γυνὴ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν, ἀλλ' αὐτίκα τῆς ἐκπτώσεως γενομένης ἢ τῆς προικὸς ἢ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, τὸ ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ κέρδος εὐθὺς εἰς τοὺς κοινοὺς ἐρχέσθω παῖδας, καὶ αὐτῶν γινέσθω, τῆς χρήσεως μόνης παρὰ τοῖς διαλυομένοις μενούσης. ἀναγκαζομένου μέντοι τοῦ τὴν χρῆσιν κερδαίνοντος, τοὺς παῖδας τοὺς ἐκ τοῦ γάμου καὶ διατρέφειν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα χορηγεῖν αὐτοῖς κατὰ τὸ τῆς κερδανθείσης περιουσίας μέτρον.

§. β'. Ἴσμεν δέ τι καὶ τοιοῦτον γενόμενον, ὅτι bona gratia δόξαντος διαλελύσθαι τοῦ γάμου, καὶ ἀναχωρήσαντος τὴν μὲν πρὸ γάμου δωρεὰν εἰς τὸν γράψαντα, τὴν δὲ προῖκα εἰς τὴν ἐπιδοῦσαν· ὅμως προφάσει δῆθεν ζημίας καὶ ἄλλων αἰτιῶν, χρυσίου ποσότης οὐ μετρία θατέρῳ δέδοται μέρει, ὥστε μὴ δοκεῖν εἶναι τοῦτο γαμικὸν κέρδος, μήτε φυλάττεσθαι τοῖς παισί, κατὰ τοὺς περὶ τούτου νόμους, ἀλλ' ἔξωθεν προσγενόμενον, ὡς ἐξ ἑτέρας αἰτίας, κέρδος γίνεσθαι τοῦ λαβεῖν αὐτὸ πραγματευσάμενον. ὥστε καὶ τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης τέχνης γενομένην θεραπεύοντες βλάβην, θεσπίζομεν, κἂν εἴ τι τοιοῦτον γένοιτο, καὶ προσέλθοι τι θατέρῳ κέρδος, καὶ τοῦτο ὁμοίως φυλάττεσθαι τοῖς παισί. τῆς μὲν δεσποτείας εὐθὺς ἀφικνουμένης εἰς αὐτούς, τῆς χρήσεως δὲ μόνης παρὰ τῷ κερδαίνοντι καθεστώσης· οὕτως ἀφέξονται πάσης ἐλαττώσεως, οὕτω πάσης ἐπιθυμίας ἀλόγου· οὔτε οὐδὲ ἄκοντες οὐδὲ ἑκόντες τοὺς ἑαυτῶν βλάψουσι παῖδας· ἀλλ' ἔσονται μετριώτεροι, μάλιστα μὲν περὶ τὴν ἑαυτῶν σωφροσύνην, ἔπειτα καὶ περὶ τὴν γαμικὴν διάθεσιν, ἣν προσήκει μὲν ἐκ τῶν ἔχειν τοὺς ἅπαξ συναφθέντας πρὸς ἀλλήλους. πρᾶγμα καὶ σωφροσύνης μεστὸν, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἤθεσι συμβαῖνον, καὶ πατρικῆς τε καὶ μητρικῆς διαθέσεως πλῆρες. ἵνα ὅπερ αὐτοῖς οἱ γονεῖς ἑκόντες οὐ φυλάττουσι, τοῦτο ὁ μετὰ θεὸν κοινὸς ἁπάντων πατὴρ (φαμὲν δὲ ὁ τὴν βασιλείαν ἔχων) διὰ τοῦ νόμου τοῖς παρὰ τῶν γονέων ἠδικημένοις τηρήσῃ. κἀνταῦθα δὲ τὰ περὶ τῶν κερδῶν, καὶ τῶν διαδοχῶν τῶν ἔμπροσθεν διατετυπωμένων κρατείτω. οὐδὲν γὰρ αὐτῶν καινίζομεν, πλὴν ἢ ἐκεῖνο μόνον ὅπερ ῥητῶς ἐν τούτῳ τῷ νόμῳ γεγράφαμεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω. Dat. xv Kal Januar Constantinop. Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno xii. Justin. V.C.Cons.

filiis servandis, simplici quadam & meliori lege duplicem hanc placuit interimere. Si enim secundis mixta nuptiis mulier, aut etiam vir forte ad secundam respiciens conjugem: quæ ex morte lucrata sunt aut etiam ex repudio forte servat filiis, (cum utique forsan & alii erunt eis filii ex nuptiis sequentibus) quomodo justum est eos, qui in solis filiis legitimis moriuntur, non servare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius filiis parentibus non ingratis?

Cap. I.

Ut proprietas dotis & propter nuptias donationis servetur filiis.

PRopterea [1] igitur sancimus, si mulier moriatur, & eveniat lucrum fieri viro, dotem hanc omnino servare [2] filiis, sive ad secundas veniat nuptias, sive etiam non. Et ex diverso si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra propriis filiis servare: usum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutum, proprietatem vero eorum filiis omnino servandam: his quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancita sunt, in suo ordine servandis: & hoc valere, matrimoniis quocunque modo solutis, ab hodierna die, & in omne quod sequitur: & his matrimoniis quæ jam soluta sunt quidem sive morte, sive quolibet alio modo, adhuc autem pendente, eo quod unus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint, hoc heredibus non damus: sed tanquam semel terminatum, veteribus relinquimus legibus: illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in successionibus & aliis accessionibus, ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt potiti.

Cap. II.

Ut repudio vel bona gratia soluto matrimonio, id quod alterutri personæ cautum est, filiis suo conservet, & de alendis liberis à parentibus.

ILlud quoque ex quadam causa denunciatum nobis ad legislationem deducere existimavimus oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutros & vir & uxor, filios autem qui eis erant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, & circumibant mendicantes: propterea judicavimus vehementiori quidem forte, sed convenienti ad melius se habens, uti lege: ut timore scilicet pœnarum quiescant, aut lucrorum causa injustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. §. 1. Si enim omnino aut per transactionem, aut per modum alium separetur matrimonium: si quidem non sunt filii, maneant priora in suo ordine. Si vero filiis existentibus fiat hoc: & neque filios erubescentes, dent tamen occasionem spontaneam & transactionis, & per consensum factæ, aut etiam invitæ, forsan peccante viro, aut committente digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis: neque vir dotem lucretur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repente casu procedente aut dotis, aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, & eorum fiat: usu solo apud transigentes manente: cogendo tamen eo qui usum [4] lucretur, filios ex eo matrimonio & alere [5], & alia omnia ministrare eis secundum lucratæ substantiæ mensuram. §. 2. Novimus autem aliquid etiam tale factum, & quia *bona gratia* [6] viso dissolvi matrimonio, & recedere quidem antenuptialem donationem ad eum qui conscripsit, dotem vero ad eam quæ obtulit: tamen occasione quasi damni, & aliarum causarum, auri quantitas non mediocris utrique data est, parti, ut non videretur hoc nuptiale lucrum, neque servaretur filiis secundum de hoc leges: sed extrinsecus accedens, quasi ex alia causa lucrum fieret ejus qui accipere hoc egit. Ideoque ex hac arte factam curantes læsionem, sancimus, ut vel si quid tale fiat, & adveniat alteri aliquod lucrum: & hoc similiter servari filiis: proprietate quidem mox veniente ad eos, usu vero solo apud lucrantem constituto. Sic abstinebunt omni vitio, sic omni desiderio irrationabili: sic nec inviti, nec sponte, suis nocebunt filiis: sed erunt temperati, maxime quidem circa suam castitatem: deinde etiam circa matrimonii affectum, quem competens est habere eos qui semel conjuncti sunt alterutris. Res enim est & castitate plena, & bonis moribus congrua, & paterno, maternoque affectu plena, ut quod eis parentes sponte non servant, hoc post Deum (qui est communis [7] omnibus pater, dicimus autem qui imperium habet) per legem iis, qui à parentibus læsi sunt, servet: ut hic quoque ea quæ de lucris & successionibus pridem disposita sunt, teneant: nihil enim eorum innovamus, præter illa sola quæ expressim in hac lege conscripsimus.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. xv. Kal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. Justinian. PP. Aug. Anno xii. [8] Just. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

ΠΕΡΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϙθ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἴσμεν πρώην τεθεικότες νόμον περὶ ἐκλογῆς μανδατώρων τε καὶ ἐγγυητῶν καὶ ἀντιφωνητῶν, πολλὰς ἔχοντα καὶ κοινωφελεῖς τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις νομοθεσίας. ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος, καὶ ἑτέρας ἡμῖν ἔδοξε δεῖσθαι τινὸς ἐπεξεργασίας τε καὶ προσθήκης οὐκ ἀχρειῶς, οὐδὲ τῇ χρείᾳ τοῦ πολιτεύματος ἀλυσιτελῶς κειμένης.

ΚΕΦ. α'.

Εἰ γάρ τις ἀλληλεγγύους ὑποδεξάμενος λάβοι τινάς, εἰ μὲν μὴ προσθείη τὸ δεῖν καὶ ἕνα τούτων εἰς ὁλόκληρον ἐνέχεσθαι, πάντας ἐξ ἴσου τὴν ἀγωγὴν ὑφίστασθαι. εἰ δὲ καί τι τοιοῦτον προστεθείη, φυλάττεσθαι μὲν τὸ σύμφωνον, οὐκ εὐθὺς μέντοι τὴν ἀρχὴν ἕκαστον ὁλόκληρον ἀπαιτεῖσθαι, ἀλλὰ τέως μὲν κατὰ τὴν μερίδα καθ' ἣν ἕκαστος ἐνέχεται. χωρεῖν δὲ αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν ὑπολοίπων, εἴγε καὶ εὔποροι καθεστᾶσι καὶ ἐνδημοῦσι· καὶ εἰ τοῦτο οὕτως ἔχειν φανείη, εἰ μὲν εὐπόρως ἔχουσι καὶ παρόντες τύχοιεν, ἐκείνους κινδυνεύειν συμπληρῶσαι (ἕκαστον εἰς τὸ οἰκεῖον μέρος) τὸ ἀλληλεγγύως δανεισθέν. ἐξ ὅλου δὲ ὅλως ἔνοχοι γεγόνασι καὶ μὴ τὸ κοινὸν χρέος ἴδιον τινὸς γενέσθαι βάρος. εἰ δὲ ἀπόρως ἔχοντες οἱ λοιποὶ φανεῖεν, (εἴτε πάντες, εἴτε τινές· εἴτε εἰς μέρος, εἴτε εἰς ὁλόκληρον) ἢ καὶ ἀπόντες τυχὸν καὶ εἰς ἐκεῖνο ἐνέχεσθαι ὅπερ λαβεῖν παρὰ τῶν ἄλλων οὐκ ἠδυνήθη. οὕτω γὰρ κἀκεῖνοι φυλαχθήσονται ὁ τοῦ συμφώνου τρόπος, καὶ οὐδεμίαν ὑπομενεῖ ζημίαν ὁ δανειστής.

Tit. XI.

DE [9] REIS [10] PROMITTENDI.

Novella Constit. XCIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus pridem ponentes legem [11] de electione mandatorum, & fidejussorum, & sponsorum, multas habentem & in commune utiles nostris subjectis legislationes. In præsenti vero & aliud nobis visum est egere quadam explanatione & incremento, non ex genere, neque usu imperfecto & inutili consistente.

Cap. I.

SI quis [12] enim alterna fidejussione obligatos sumat aliquos: si [13] quidem non adjecerit oportere & unum horum in solidum teneri: omnes ex æquo conventionem sustinere. Si vero aliquid etiam tale adjiciatur, servari quidem pactum: non [14] tamen mox ab initio unumquemque in solidum exigi: sed interim secundum partem qua unusquisque obligatus est: cedere autem eum & contra reliquos actionem, si & idonei sunt, & in eo loco, & si hoc ita se habere videatur: si quidem idonei [15] sint, & præsentes inveniantur, illos periclitari complere, (singulos in propria parte) quod sub alterna promissione creditum est, aut ex quo omnino obligati sunt, & non commune debitum, proprium cujuspiam fieri onus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur, sive omnes, sive quidam: sive in partem, sive in solidum, sive absentes forte: in illud tenere, quod accipere ab aliis non potuit. Sic enim

Yy 3 & illis

1 Hinc sumpta est Authentica, *Unaeri Cod. de secundis nupt.*
2 Et ita habet usumfructum, olim jure proprietatis, quam & alienare poterat. & ita abrogatur *Novell.* 22. *cap.* 20. §. 1. *l.* 5. *in fin. l.* 6. *in fin. l.* 8. *in fin. Cod. de secund. nuptiis.* Hodie proprietatis jure virilem tantum habet. *Novell.* 127. *cap.* 3.
3 Id quod ab alterutra persona lucrata est, filiis suis conferat, &c. vid. *Jul. consti.* 91. *num.* 348.
4 Ut qui usum lucri nuptialis lucretur, divortio facto, liberos alat. Goth. Vid. Gudelin. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 3. Ans.
5 Parens qui propter nuptias donationis usumfructum habet, liberos alere tenetur. *Novell.* 127. *cap.* 7.
6 Si bona gratia matrimonium solvitur, & quasi transactionis nomine alterutra persona aliquid acceperit: nihilominus ejus proprietatem liberi habent: parens autem usumfructum. Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Novissimo lib.* 1. *cap.* 11. Ans.
7 Deus communis omnium pater.
8 Id est, anno 539.

9 Περὶ ἀλληλεγγύων. Græci hic & 7. *Basilic. ex lib.* 26. *tit.* 2. *cap.* 2. Sunt autem mutuo vice fidejussores. Sic ἀλληλέγγυοι δανειζόμενοι μετὰ ταύτης γνώμης apud Harmenop. 3. *tit.* 6. §. 11. dicitur, quis cum aliquo alio mutuum accipit, & vicissim pro eodem fidejubet. Eadem ratione in aegris ἀλληλέγγυοι constitutione Basilii Porphyrogenetæ, *cap.* 1. cujus meminit quoque Cedrenus. Goth. Appendix hæc est *Novell.* 4. & est quinquennio posterior. *d. Novell.* 4. vid. Goedd. *de contrah. stipulat. c.* 5. *num.* 160. *& cap.* 9. *num.* 131. & 133. Rittershus. *part.* 3. *cap.* 6. Ans.
10 De duobus reis, *Index Reginæ de duobus reis promittendi Julianus const.* 92. dixi XLV. D. 11.
11 *Novell.* 4.
12 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc ita, Cod. de duobus reis.*
13 Duobus simul obligatis, si non fuerit adjectum ut in solidum tenerentur, tacite intelliguntur teneri ex æquo, *l.* 11. *in fin. ff. eod.*
14 Qui in solidum cum alio obligatus est, correo idoneo & præsente in solidum conveniri non potest: non idoneo vel absente conveniri potest, *leg.* 26. *l.* 28. *ff. de fidejuss. l.* 10. *Cod. de fidejuss.* §. 3. *Instit. de fidejuss.* & ita abrogatur lex 47. *in fin. ff. locati, l.* 2. 3. §. 1. *ff. de duob. reis, l.* 2. 3. *Cod. eod.*
15 Beneficium est epistolæ D. Adriani, quod hic extenditur ad correos principales, de quo vid. *l. ult. C. de constit. l.* 26. *ff. de fidejuss.* §. 4. *Instit. de fidejussor.* adde Paulum 1. *sent.* 20. *cap. unic.*

& illis servabitur pactionis modus, & nullum sustinebit damnum actor, licet aliquid inter se illi pepigerint ignorante isto qui habet eos obligatos: & unusquisque tenebitur in id quod ab initio scripserit, artibus aut dolis, aut transactionibus prævaricari quæ constituta sunt, non sinendus. §. 1. Sin autem in iisdem commorentur utrique aut omnes locis: sancimus negotii judicem deducere illos mox, & communiter examinare negotium, communiter autem inferre sententiam. Sic enim & rei omnes obligabuntur: & substantiæ eorum qualitas examinabitur: & debitum similiter quidem secundum justitiæ, similiter autem secundum legum ordinem procedet. §. 2. Si autem non administrator sit causæ judex, sed alter aliquis, damus licentiam aut hic competenti judici interpellationem suscipienti, aut in provinciis, his denunciatis clarissimo præsidi, aut competenti judici cogere per suum officium & illos interesse liti, & partem ejus fieri: ut nullum impedimentum huic nostræ legi fiat. his omnibus incipientibus in contractibus sequentis temporis, & ab hujus legis dispositione: quod autem ante eam præteriit, positis pro his relinquimus legibus.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua quoque celsitudo operi effectuique contradere festinet. Dat. xv. Kal. Jan. CP. Dom. Justin. PP. August. Anno xiii. Arione V. C. Cons.

κἂν εἴ τι πρὸς ἀλλήλους ἐκεῖνοι συμφωνήσωσιν, ἀγνοοῦντος τοῦ τούτους ἔχοντος ὑπευθύνους, καὶ ἕκαστος ἐχέσθω, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς συνεγράψατο, τέχναις ἢ δόλοις ἢ διαλύσεσιν ὑπερβαίνειν τὰ συγκείμενα μὴ συγχωρούμενος.

§. α'. Εἰ μέντοι τοῖς αὐτοῖς ἐνδιατρίβοιεν ἑκάτεροι ἢ καὶ ἅπαντες τόποις, θεσπίζομεν, τὸν τῆς ὑποθέσεως ἀκροώμενον ἄρχοντα καλεῖν εὐθὺς, καὶ κοινῇ μὲν ἐξετάζειν τὴν ὑπόθεσιν, κοινὴν δὲ ἐπάγειν ψῆφον. οὕτω γὰρ καὶ οἱ ὑπεύθυνοι πάντες ἐνεχυρασθήσονται, καὶ ἡ τῆς οὐσίας αὐτῶν ποιότης ἐξετασθήσεται· καὶ τὸ χρέος ὁμοίως μὲν κατὰ τὴν τοῦ δικαίου, ὁμοίως δὲ κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν προβήσεται. §. β'. Εἰ δὲ οὐκ ἄρχων εἴη ὁ τῆς δίκης ἀκροώμενος, ἀλλ' ἕτερός τις, δίδομεν ἄδειαν, ἢ ἐνταῦθα τῷ προσφόρῳ δικαστῇ προσελθοῦσι δεχομένῳ, ἢ ἐν ἐπαρχίαις, τούτων προσαγγελθησομένων τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι, ἢ καὶ τῷ ἁρμοδίῳ δικαστῇ, ἀναγκάζειν διὰ τῆς αὐτοῦ τάξεως κἀκείνους παραγίνεσθαι τῇ δίκῃ, καὶ μέρος αὐτῆς γίνεσθαι· ὥστε μηδὲν ἐμπόδιον γενέσθαι τῷδε ἡμῶν τῷ θείῳ νόμῳ. τούτων ἁπάντων κρατεῖν ἐπὶ τῶν συναλλαγμάτων τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦδε τοῦ νόμου θέσεως. τὰ γὰρ παρῳχηκότα τοῖς πρὸ αὐτοῦ τεθειμένοις ὑπὲρ τούτων καταλιμπάνομεν νόμοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω. Dat. xv. Kal. Januar. Constantinop. DN. Justin. P.P. Aug. Arione V.C. Cons.

COLLATIO OCTAVA.

TIT. I.

DE[1] TEMPORE NON SOLUTÆ PECUNIÆ SUPER DOTE.[2]

NOVELLA CONSTIT. C.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

OMnes pecuniæ non numeratæ replicationes[3] subjectas[4] in aliquibus casibus non[5] examinatas nostræ reliquerunt leges: sed prolixitatem earum & effusionem abbreviavimus, ne sua negligentia aut calliditate forsan negotiis[6] fruantur homines, & causas præbeant aliis: non enim sub æqualitate semper probationes erunt eas exhibere volentibus: multa quoque tempus refutat. Quapropter benefacientes abbreviavimus in quibusdam casibus pecuniæ non numeratæ querelas, quas licet ex iis quæ à nobis jam sancita sunt, colligere. Quia enim omne[7] tempus matrimonii dabatur viris, donec matrimonium constaret, queri de non data dote: interpositio quoque major facta est etiam post mortem virorum, ut & post repudium intra[8] annum daretur querela: ideo existimavimus brevi & compendiosa lege velocem facere & pecuniæ non numeratæ super dote querelam, & liberare à probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

CAP. I.

De[9] dote non numerata.

SI ergo annis duobus[10] solummodo habeat aliquis uxorem, aut etiam his temporibus minus, & non accipiat dotem: nihil ex taciturnitate vir lædatur: neque heredes viri, licet tacuerit ille, sed intra[11] annum alium querela moveatur. brevitas enim matrimonii ad hanc nos legislationem vocat. Si vero majus biennio tempus, minus autem decennio matrimonium protendatur: damus marito queri, & dicere non illatam sibi dotem aut in partem aut in solidum: & si hoc fecerit transmittere querelam, semel marito querente, & muliere quia dedit non probante. Si autem neque intra decennium[12] queratur, taciturnitate mariti auferimus querelam: neque ei post decennium hoc agere sinemus, nec annum dantes ulterius heredibus ejus. sitque in hoc non nostra adversus aliquos pœna, sed libertatis subjectorum diligentia. Ubi enim licet in prolixo[13] sic tempore (decennii dicimus) proponere querelam: si tacere elegerit, palam est voluisse, vel si non accepit dotem, omnino eum, aut suos reddere heredes: his valentibus & si repudio solvi contingat matrimonium: in nullo discernentibus nobis, sive mulier tanquam dotem offerens conscribat, sive pater, sive alter quispiam pro ea: tempore in omni casu tali, sicuti prædiximus, extendente suos effectus, & dante vel perimente querelam. Contestationem[14] vero dicimus non in sermonibus solum: (sæpe enim indignationis, aut alterius incidens occasio, talia quædam virum præparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, testes autem redempti hoc mentiuntur) sed oportet contestationem[15] in literis esse. Si autem etiam in judicio eam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino innotescere mulieri, aut ei qui dotem omnino offerre conscripsit. nam nihil est quod prohibeat maritum in semetipsum hoc agere, & queri, & quasi partem quidem mulieris quod agitur, ignorare: providentiam vero sui etiam ponere nullo valere modo: & quia vel ab eo querela facta est, nescire.

CAP. II.

GEneraliter[16] igitur dicendum est, intra biennium quidem matrimonio soluto sive morte, sive repudio, & ipsi marito, de non numerata pecunia licere queri & heredi ejus intra alium annum. Si vero ultra biennium usque ad decem annos matrimonium extendatur, marito damus querelam & heredi ejus intra menses tres[17]. Si vero transcurrerit decennium: tunc neque marito, neque heredibus ejus querela erit, tempore ad omnia sufficiente mulieri. Et si quidem intra ætatem[18] maritus sit, & non queratur: tantum ad in integrum restitutionem ei damus tempus, ut non transcendat duodecim annos à tempore nuptiarum. Novimus enim eos qui vehementer citius contrahunt nuptias, non[19] minus quindecim annorum ad hoc procedentes. qua de re transit quintum & vicesimum annum: & erit possibile intra vicesimum septimum annum queri de non numerata pecunia dotis: moriente quoque eo intra prædictum tempus, heredes habere annum ad querelam. §. 1. Si autem minores sint non querentis heredes, sive majoris, sive minoris: quinquennium habeant solummodo ad movendam querelam non numeratæ pecuniæ, sufficiente tempore, & non expectante exitum omnium minorum temporum: quod nos ad præsentem legem movit. muliere namque conjuncta quarto & decimo anno post vicesimum annum mortis patris, abutens minori ætate, movebat quidem contra matrem non numeratæ pecuniæ objiciens rationem post quartum & vicesimum nuptiarum annum, quod nos judicantes curavimus: & propter has circumstantias, & ætatem minorum in

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐπὶ τῇ προικὶ ἀναργυρίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΑΙ τὰς ἀναργυρίας τὰς ἀντιτιθεμένας ἐπί τισι θέμασιν οὐκ ἀνεξετάστους οἱ ἡμέτεροι καταλελοίπασι νόμοι· ἀλλὰ τὸ μακρὸν αὐτῶν καὶ ἐκκεχυμένον συνεστείλαμεν, ἵνα μὴ τῆς ἑαυτῶν ῥᾳθυμίας ἢ κακουργίας ἴσως [illegible] ἀπολαύωσιν ἄνθρωποι, καὶ πράγματα παρέχωσιν ἑτέροις. οὐ γὰρ ἐν ἴσῳ διὰ παντὸς αἱ τῶν ἀποδείξεων ἐπὶ τοὺς δεῖξαι ταύτας βουλομένους· πολλὰς δὲ ὁ χρόνος παραιτεῖται. διόπερ εὖ ποιοῦντες συνεστείλαμεν ἐπί τισι θέμασι τὰς ὑπὲρ τῆς ἀναργυρίας μέμψεις, ἅσπερ ἔξεστιν ἐκ τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων λαβεῖν. ὁποῖον δή τι καὶ τὸ παρὸν καὶ ἐπὶ τῆς προικὸς προστάττομεν. ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ χρόνος τοῦ συνοικεσίου ἐδίδοτο τοῖς ἀνδράσιν, ἕως ὁ γάμος συνίστατο, μέμφεσθαι τῷ μὴ δεδωκέναι τὴν προῖκα, προσετέθη δὲ μᾶλλον ἐξεῖναι τὸ καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τῶν ἀνδρῶν, ὥσπερ καὶ μετὰ ῥεπούδιον, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ δίδοσθαι τὴν μέμψιν· διὰ τοῦτο ᾠήθημεν βραχεῖ καὶ συντόμῳ νόμῳ ταχεῖαν ποιήσασθαι καὶ τὴν ἐπὶ τῇ τῆς προικὸς ἀναργυρίᾳ μέμψιν, καὶ ἀπαλλάξαι τὰς γυναῖκας τῆς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις μετὰ μακρὸν χρόνον ἀποδείξεως.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἀναργυρίας προικός.

ΕΙ μὲν ἐν ἐνιαυτοῖς δύο μόνοις συνοικήσοι τις τῇ γαμετῇ, ἢ καὶ τούτου τοῦ χρόνου ἐλάττω, καὶ μὴ λάβῃ τὴν προῖκα, μηδὲν ἐκ τῆς σιγῆς ὁ ἀνὴρ ἀδικείσθω, μηδὲ οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀνδρὸς, κἂν εἰ σιγήσειεν ἐκεῖνος· ἀλλ' ἔσω ἑτέρου ἐνιαυτοῦ τὰ τῆς μέμψεως κινείσθω. τὸ γὰρ βραχὺ τοῦ συνοικεσίου πρὸς ταύτην ἡμᾶς τὴν νομοθεσίαν καλεῖ. Εἰ δὲ εἰς πλείονα τῆς διετίας χρόνον, ἐλάττονα δὲ δεκαετίας, τὸ συνοικέσιον ἐκταθείη, δίδομεν τῷ ἀνδρὶ μέμφεσθαι, καὶ λέγειν μὴ εἰσκεκομίσθαι αὐτῷ τὴν προῖκα, εἰς μέρος ἢ εἰς ὁλόκληρον· καὶ, εἰ τοῦτο ποιοίη, παραπέμπεσθαι τὴν μέμψιν, ἅπαξ τοῦ ἀνδρὸς μεμψαμένου, καὶ τῆς γυναικὸς ὅτι δέδωκεν οὐκ ἀποδεικνυούσης. §. α'. Εἰ δὲ μηδὲ τῆς δεκαετίας ἐντὸς μέμψαιτο, τῇ σιωπῇ τοῦ ἀνδρὸς ἀναιροῦμεν τὴν μέμψιν, οὐδὲ αὐτῷ μετὰ τὴν δεκαετίαν τοῦτο πράττειν συγχωροῦντες, οὐδὲ ἐνιαυτὸν διδόντες ἔτι τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις. καὶ ἔστω καὶ τοῦτο οὐχ ἡμετέρα κατά τινων ποινὴ, ἀλλὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν ὑπηκόων ἐπιμέλεια. εἰ γὰρ ἔξεστιν ἐπὶ μακρῷ οὕτω χρόνῳ (τῷ τῆς δεκαετίας φαμὲν) προθεῖναι τὴν μέμψιν, εἰ τὸ σιγᾶν ἕλοιτο, πρόδηλός ἐστι βουλόμενος, κἂν εἰ μὴ λάβοι τὴν προῖκα, ταύτην πάντως τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις διδόναι. τούτων κρατούντων καὶ εἰ ῥεπουδίῳ διαλυθῆναι συμβαίη τὸν γάμον, μηδὲν διαφερομένων ἡμῶν εἴτε ἡ γυνὴ ὡς τὴν προῖκα ἐπιδοῦσα καθυπογράψειεν, εἴτε πατὴρ, εἴτε ἕτερός τις ὑπὲρ αὐτῆς· τοῦ χρόνου ἐπὶ παντὸς θέματος τοιούτου (καθάπερ εἰρήκαμεν) τὰ οἰκεῖα ἐνεργοῦντος ἀποτελέσματα, καὶ ἢ διδόντος ἢ ἀναιροῦντος τὴν μέμψιν. Διαμαρτυρίαν δὲ φαμὲν οὐ τὴν ἐν ῥήμασι μόνον, (πολλάκις γὰρ ἤ τις ὀργὴ, ἢ ἄλλη παρεμπεσοῦσα πρόφασις τοιαῦτά τινα τὸν ἄνδρα παρασκευάζει λέγειν· ἢ καὶ ὁ μὲν εἶπεν οὐδὲν, μάρτυρες δὲ ἐωνημένοι ταῦτα καταψεύδονται) ἀλλὰ δεῖ τὴν διαμαρτυρίαν ἐν γράμμασιν εἶναι. Εἰ δὲ καὶ ἐν δικαστηρίῳ ταύτην ποιήσασθαί τις αὐτῶν βουληθείη, δεῖ πάντως γνωσθῆναι τῇ γυναικὶ, ἢ τῷ τὴν προῖκα ὅλως ἐπιδοῦναι καθυπογράψαντι. ἐπεί τοι γε οὐδὲν ἔστι τὸ κωλῦον τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦτο πρᾶξαι, καὶ μέμψασθαι δῆθεν· καὶ τὸ μὲν μέρος τῆς γυναικὸς τὸ πραττόμενον ἀγνοεῖν, πρόνοιαν δὲ ἑαυτοῦ θέσθαι μηδενὶ δύνασθαι τρόπῳ, τοῦ γε καὶ ὅτι μέμψις αὐτῷ γέγονεν ἀγνοεῖν.

ΚΕΦ. β'.

ΣΥνελόντα τοίνυν εἰπεῖν, ἐντὸς μὲν διετίας τοῦ γάμου διαλυθέντος, εἴτε θανάτῳ, εἴτε ῥεπουδίῳ, καὶ αὐτῷ τῷ ἀνδρὶ τὰ περὶ τῆς ἀναργυρίας ἔξεστι μέμφεσθαι, καὶ τῷ γε αὐτοῦ κληρονόμῳ ἐντὸς ἑτέρου ἐνιαυτοῦ. εἰ δὲ ὑπὲρ διετίας ἄχρι δεκαετίας ἐνιαυτῶν ὁ γάμος ἐκταθείη, τῷ ἀνδρὶ δίδομεν τὴν μέμψιν καὶ τῷ γε αὐτοῦ κληρονόμῳ μηνῶν ἐντὸς τριῶν. εἰ δὲ παρέλθοι ἡ δεκαετία, οὔτε τῷ ἀνδρὶ οὐδὲ κληρονόμοις αὐτοῦ τὰ τῆς μέμψεως ἔστω, τοῦ χρόνου πρὸς πάντα ἐξαρκοῦντος τῇ γυναικί. Εἰ μὲν οὖν ἀφῆλιξ ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ μὴ μέμψηται, τοσοῦτον εἰς ἀποκατάστασιν αὐτῷ δίδομεν χρόνον, ὥστε μὴ ὑπερβῆναι δωδεκαετίαν ἐκ τοῦ καιροῦ τοῦ γάμου. ἴσμεν γὰρ, τοὺς σφόδρα ταχέως συναλλάττοντας γάμους, οὐκ ἐλάττους τοῦ πεντεκαίδεκα ἐνιαυτῶν πρὸς τοῦτο ἰόντας· ὥστε καὶ ὑπερβαίνει τὸν πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἐνιαυτὸν, καὶ ἔστιν δυνατὸς εἶναι τοῦ εἰκοστοῦ ἑβδόμου μέμφεσθαι τῇ τῆς προικὸς ἀναργυρίᾳ. τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ῥηθέντος χρόνου, τοὺς κληρονόμους ἔχειν τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὴν μέμψιν. §. α'. Εἰ δὲ ἀφήλικες εἶεν οἱ τοῦ μὴ μεμψαμένου κληρονόμοι, εἴτε τελείου, εἴτε ἀτελοῦς, πενταετίαν ἐχέτωσαν μόνην εἰς τὸ κινῆσαι τὴν μέμψιν ἐπὶ τῇ ἀναργυρίᾳ· ἀρκοῦντος τοῦ χρόνου, καὶ μὴ ἀναμένοντος τὴν διέξοδον ἁπάντων τῶν ἐλαττόνων χρόνων. ὅπερ ἡμᾶς πρὸς τὸν παρόντα νόμον ἐκίνησεν. τῆς γὰρ γυναικὸς συνοικησάσης τεσσαρεσκαιδέκατον ἐνιαυτὸν, μετὰ εἰκοστὸν ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς, ἀποχρωμένη τῇ ἀφηλικιότητι ἐκίνει τις κατὰ τῆς μητρὸς, τὴν τῆς ἀναργυρίας αἰτίαν [illegible] μετὰ τετάρτου καὶ εἰκοστοῦ τοῦ συνοικεσίου χρόνον. ὅπερ ἡμεῖς δικάζοντες [illegible], καὶ διὰ ταύτας τὰς περιστάσεις καὶ τὴν τῶν ἀφηλίκων χρόνων [illegible]

1 Nov. 2. cap. 5.
2 De non numerata dote, Index Reginæ. de dote cauta vel adscripta, non numerata, Julian. const. 95. adde 5. C. 15.
3 Exceptiones.
4 Quæ proponebantur & allegabantur.
5 Lege, non inexaminatæ, id est, non inexcussas.
6 Id est, minus negotiatione fruantur homines.
7 Hoc abrogatur J. eod. cap. 2.
8 Hoc etiam abrogatur. J. eod.
9 Περὶ ἀναργυρίας προικός. 23. Eclog. ex lib. 29. tit. 3. c. 1. §. 3. & 3. Harmenop. 5. §. 11.
10 Id est, si duobus annis durat matrimonium.
11 Si biennio tantum duravit matrimonium exceptio non numeratæ dotis anno post finietur, l. ult. Cod. de dot. caut. si plus biennio, non plus tamen decennii tempore, tribus post mensibus infra. Si plus decennio, maritus nunquam queri potest de dote.
12 Decennio præscribitur omnis querela dotis non numeratæ, ut sit sensus: Potest vir defuncta uxore exigere sibi promissam dotem: intra decennium duntaxat. 4. Harmenop. 9. §. 7.
13 Decennium prolixum tempus.
14 Querelam non numeratæ dotis contestandam esse non nuda denunciatione, sed literis: in judicium vocata muliere, vel eo qui pro ea dotem capit. l. 14. §. 4. C. de non num. pecun. Contestatio perpetuat exceptionem & transfert onus probandi in actorem l. 3. C. de non num. nisi ex chirographo in quo sit adscripta debiti causa, agatur, l. 13. Cod. de non num.
15 Hinc sumpta est Authentica, Si minor. C. de tempor. in integr. restitut. & Authent. Quod locum. C. de dote cauta & non num.
16 Nota regulam.
17 De tribus mensibus vid. Cujac. c. 14. de divers. temp.
18 Id est, initio 25. annorum. Ætas enim id significat, & Græci, ἀπὸ ἡλικίας.
19 Pubertas in nuptiis contrahendis finitur anno 14. in masculis: 12. in fœminis, non affecto, sed expleto, vid. Novell. Leon. 74.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

πεπεῖσθαι ἐπὶ τῷ παρόντι ὡρίσαμεν νόμῳ· ἐκείνης δηλαδὴ τὴν ἀναργυρίαν ἀντιτιθέντος, ὃς ἂν γεγραμμένος εἴη τὴν προῖκα ὑποδέξασθαι, καὶ κατὰ τοὺς οἰκείους χρόνους, εἴτε τέλειος εἴη, εἴτε ἀτελὴς, ἢ περιγραμμένος κεκωλυμένος. ὁ δὲ νόμος ἐπὶ τῶν ὕστερον ἐσομένων γάμων. ἐπὶ γὰρ τῶν συνεστώτων, εἰ μὲν ὑπολειπόμενος ἐστιν ἡ δεκαετία, ἢ οὐκ ἐλάττων διετίας, τοῦτον ἐχέτω τὸν χρόνον ἐπὶ τῇ ἀναργυρίᾳ, ὅντις αὐτῷ καὶ τὴν παρεντεῦθεν δίδωσιν· εἰ δὲ ἢ ἐλάττων αὐτῷ τῆς διετίας ὑπολείπηται χρόνος, ἢ καὶ ἐξῆκεν ὁ σύμπας τῆς δεκαετίας καιρὸς, τηνικαῦτα αὐτοῖς μὲν διετίαν δίδομεν εἰς τὸ μέμψασθαι τὴν ἀναργυρίαν, τοῖς δὲ αὐτῶν κληρονόμοις μετὰ διάλυσιν τοῦ γάμου εἴσω τῶν τριμήνων· ἵνα διὰ πάντων αὐτοῖς τὸ δίκαιον φυλάξωμεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω. Dat. XIII. Kal. Januar. Constantinop. DN. Justin. PP. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ β'.

ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρα'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καλῶς ἡμῖν νομοθεσίας ἀφορμὴν παρέσχηκεν ἡ τινῶν ἔντευξις βουλευτῶν, καὶ τόνδε ποιούμεθα τὸν νόμον οὐκ ἐπί τινων βουλευτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις πᾶσι. λέγομεν δὲ ὅσον τε πρὸς ἕω ἐστὶ, καὶ ὅσον ἥλιος δύνων ἐφορᾷ, καὶ ὅσον ἐν τοῖς πλαγίοις ἑκατέρωθεν ἐστι. ἐπειδὴ γὰρ ἐσπούδαστο τοῖς πρὸ ἡμῶν τὰ περὶ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἐπιδόσεων τῶν εἰς τὰς βουλὰς, καὶ τινὲς μὲν ἕλκονται πρὸς τὴν τύχην βουλευτικὴν, τινὲς δὲ ἐλευθεροῦνται· ἐκεῖνο θεσπίζομεν, τὸ ἐξεῖναι εἶναι τοῖς βουλευταῖς, οὐ μόνον τοὺς τῆς αὐτῆς πόλεως βουλευτὰς ἐνστήσασθαι κληρονόμους, (τοῦτο δὴ τὸ καὶ μέχρι νῦν ἐφειμένον) ἀλλὰ καὶ εἴ τινας βουλῆς ἐλευθέρους ἐνστήσασθαι βούλοιντο κληρονόμους, τοῦτο πράττειν· ἐπὶ τούτῳ μέντοι τῷ ὅρῳ ἐφ' ᾧ τε προσαγαγεῖν πάντως ἑαυτὸν τὸν κληρονόμον ἢ τοὺς κληρονόμους τῇ βουλευτικῇ τύχῃ τοῦ διατεθεμένου, (τοῦτ' ἔστιν ἐξ ἧς ἐκεῖνος ὥρμηται) καὶ τῷ βουλευτικῷ μετέχειν λειτουργήματι, καὶ τὸν κλῆρον λαμβάνειν, ἐμποδίζοντος οὐδενός. ἐπιστάμενοι γὰρ ὡς τοῦ πράγματος ὄντος τοῦ παρόντος ἐπανορθώσεως ἐν νῷ μὲν προστίθεται τῇ βουλῇ ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου ἡ ἐν χρήμασιν ὠφέλεια, ἐκ δὲ τῆς ἐσομένης νομοθεσίας καὶ ὁ βουλευτὴς, καὶ ἡ οὐσία προσέξουσι, καὶ αὐθήσει τὰ βουλευτήρια σώμασί τε πλείοσι, καὶ ταῖς οὐσίαις ἕξει τὰς αὐτῶν.

ΚΕΦ. α'.

Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ἄδειαν εἶναι τοῖς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ διατεθειμένοις χρῆσθαι κληρονόμοις, εἴτε βουλευταῖς τῆς αὐτῆς πόλεως βούλοιντο, (τοῦτο δὴ τὸ τοῦ νόμου) εἴτε τισὶ τῶν ἐκ γένους, εἴτε τῶν ἔξωθεν· εἴτε βουλευταῖς οὖσιν, εἴτε καὶ μὴ· εἴτε εἰς μέρος οὐκ ἔλαττον τῶν ἐννέα οὐγκιῶν, εἴτε εἰς ὁλόκληρον· ἐπιδιδόντων μέντοι τῇ βουλῇ καὶ ἐκπληρούντων τῷ ταύτης σώματι, καὶ πληρούντων ἀμέμπτως τὰ λειτουργήματα. Τοῦτο κρατείτω ἐπ' αὐτῶν τε καὶ παίδων καὶ ἐγγόνων, καὶ εἰς τὰς ἐφεξῆς διαδοχάς· οὐ μὴν κατὰ τὸ σχῆμα καθ' ὅπερ ἡ μικρῷ πρόσθεν τεθεῖσα διάταξις ἐπὶ τῶν ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντων ταῖς βουλευτηρίοις παρακελεύεται, τὴν γονὴν τῶν ἐπιδιδομένων οὐχ ὑπάγουσα τύχῃ· ἀλλ' ὥσπερ εἰ τὴν ἀρχὴν συνίσταντο βουλευταί, οὕτω καὶ αὐτοὶ σὺν τῇ οἰκείᾳ γονῇ τοῦ τῆς βουλῆς ἐνωθεῖεν λευκώματί τε καὶ σώματι. οὐ γὰρ ἂν τι διαφέροι ἢ τὸν ὄντα βουλευτὴν τῆς αὐτῆς πόλεως γράψαι κληρονόμον, ἢ τὸν αὐτίκα ἐσόμενον.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ δὲ καί τις συγγενὴς βουλευτὴς ὢν, ἢ καὶ ἄλλως τῆς τοιαύτης τύχης ἐλεύθερος, ἐπὶ τὸν κλῆρον καλοῖτο τοῦ τελευτήσαντος βουλευτοῦ, οἷα διαθήκας οὐ γράψαντος, βούλοιτο δὲ κἀκεῖνος ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ· ἐξεῖναι αὐτῷ τοῦτο πράττειν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐν ὑπομνήμασι δηλοῦν εἴσω μηνῶν ἕξ, καὶ ἅμα μὲν βουλεύειν σὺν τῇ οἰκείᾳ διαδοχῇ καὶ οὐσίᾳ, ἅμα δὲ γίνεσθαι κληρονόμον. οὐδὲν παντελῶς τῆς οὐσίας ἀπαιτουμένης προφάσει τῶν ἐννέα οὐγκιῶν· ἅπαξ τοῦ διαδεξαμένου τὸν κλῆρον ἢ βουλευτοῦ ὑπάρχοντος ἤδη, ἢ αὐτίκα γενησομένου καὶ τοῦ πράγματος αὖθις εἰς τὴν βουλὴν ἀφικνουμένου. Εἰ δὲ καί τις δωρεῖται πράγματα τῆς αὐτοῦ οὐσίας, ἢ τὰ πλεῖστα, ἢ πάντως οὐκ ἐλάττονα τῶν ἐννέα οὐγκιῶν, ἢ τῷ τῶν πολιτευομένων τῆς αὐτῆς πόλεως ὄντι, ἢ καὶ ἑτέρῳ τινὶ, (προσάγοντι μέντοι ἑαυτόν τε καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν γονὴν, τὴν οὖσαν εἴτε ἐσομένην, καὶ τὴν ἐφεξῆς διαδοχὴν τῇ βουλῇ, ἧς ἐστιν ὁ τὴν δωρεὰν ποιούμενος) θεσπίζομεν τὴν ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἱρέσει γινομένην ἐρρῶσθαι δωρεάν. πάντως γὰρ ἡμῖν σπουδάσματος ἄξιον εἶναι δοκεῖ τὸ τὰς οὐσίας τῶν βουλευτῶν κατ' οὐδένα τρόπον ἀλλοτριοῦσθαι τῆς βουλῆς τῆς πόλεως ἐκείνης ἧς εἰσὶ βουλευταί.

ΚΕΦ. γ'.

Ὅπως δὲ ἂν μὴ ἐξαπάτη ταῦτα δόξειε γίνεσθαι, καί τινες κύριοι γινόμενοι τῶν βουλευτικῶν κλήρων ἢ κατὰ δωρεᾶς τρόπον, ἢ κατὰ διαθήκας, (ὡς ἤδη εἰρήκαμεν) ἢ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου, διαφυλάττοιντο καὶ περιέλκοιεν τὴν ἐπίδοσιν, καὶ τῶν μὲν πραγμάτων ἐθέλοιεν ἀπολαύειν, τὴν δὲ ἐπίδοσιν ἑαυτῶν μὴ ποιοῖεν. θεσπίζομεν, εἰ μὲν κατὰ δωρεὰν (τοῦτο δὴ τὸ προσθεν εἰρημένον) ἐπιδιδοίη, μὴ πρότερον τὴν παράδοσιν γίνεσθαι τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐπὶ μένειν παρὰ τῷ δωρησαμένῳ, ἕως ἂν ὁ τὴν δωρεὰν λαμβάνων, ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, πραττομένης παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένῳ, προῖκα καὶ χωρὶς πάσης δόσεως, (κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον) ἐπιδοθείη τῇ βουλῇ, καὶ ἐγγραφείη τῷ λευκώματι. τηνικαῦτα γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ πράγματα δίδοσθαι βουλόμεθα. Εἰ δὲ ὁ δωρησάμενος παραδοίη τὰ πράγματα, καὶ μηδὲ τῆς καταθέσεως γινομένης τῆς λαβόντος ὑπαγωγῆς τῇ βουλῇ· καὶ οὕτως ἐκδικεῖσθαι τὰ δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ βουλευτηρίου, μέχρι τῶν ἐννέα οὐγκιῶν, ἐφ' αἷς πάντως τὸ βουλευτήριον καλεῖσθαι βουλόμεθα. §. α'. Εἰ δὲ ἐκ διαθήκης ἢ κλήσεως νόμου ἐπὶ τὸν κλῆρον ἀφίκοιτο τοῦ βουλευτοῦ ὁ μὴ βουλευτὴς ὢν, τηνικαῦτα εὐθὺς ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ βουλευτοῦ συνιέναι τὸ βουλευτήριον, καὶ ἅμα τῷ τῆς πόλεως ἐκδίκῳ, πάσης χωρὶς ἐπιβουλῆς κατὰ τῶν τοῦ τελευτήσαντος πραγμάτων ἐσομένης, καὶ ἀπογραφὴν ποιεῖσθαι τῶν πραγμάτων, (παρόντος καὶ αὐτοῦ τοῦ πρὸς τοῦτο καλουμένου) καὶ τὰ πράγματα παραδίδοσθαι τῇ βουλῇ, ὑπὸ σημάντρῳ γινομένῳ τοῦτο ἐκδίκου τοῦτο σφραγίσαντος τοῦ τιμίου ἐπισκόπου. καὶ ἐπειδὰν ἡ προειρημένη πρᾶξις τῶν ὑπομνημάτων γένοιτο παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένῳ, καὶ ἐπιδοθείη τῷ βουλευτηρίῳ (τοῦτο δὴ τὸ πολλάκις ῥηθὲν) σὺν οὐσίᾳ καὶ γονῇ οὔσῃ τε καὶ ἐσομένῃ, τηνικαῦτα αὐτὸν καὶ τὰ πράγματα παραλαμβάνειν, καὶ εἶναι αὐτῶν κύριον καθάπερ ὁ πρότερος βουλευτὴς ἦν, οὐδὲν ἐκείνου διαλλάττειν δοκοῦντα. τῆς τοιαύτης πράξεως δηλαδὴ παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένῳ κέρδους παντὸς καὶ ζημίας ἀπάσης χωρὶς γινομένης. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἐξαπάτῃ οὐδὲ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς βουλῆς, ἀλλ' ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦτον τίθεμεν τὸν νόμον, ὥστε διηνεκῶς αὐτὸν κρατεῖν, αὔξοντα καὶ χρήμασι καὶ σώμασι τὰς τῶν βουλευτῶν οὐσίας τε καὶ συνόδους. Εἰ μέντοι γε ὁ ἐξ ἀδιαθέτου καλούμενος τοῦ βουλευτοῦ κληρονόμος, οὐκ ἂν μέντοι καὶ αὐτὸς βουλευτὴς, μὴ βουληθείη προσελθεῖν καὶ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ, ἡ μὲν βουλὴ κατεχέτω τὰς ἐννέα οὐγκίας, μόνον δὲ αὐτὸς κύριος γινέσθω τῶν τριῶν οὐγκιῶν, ἅσπερ αὐτῷ δίδωσι καὶ ὁ πρότερος νόμος, εἰ καὶ μὴ τύχοι βουλευτής. Εἰ μέντοι πλείους εἶεν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ καλούμενοι

quinquennium in præsenti decernimus lege, illo videlicet non numeratam pecuniam objiciente, qui scriptus fuerit dotem suscepisse, & secundum sua tempora, sive perfectæ ætatis sit, sive minoris causa judicanda. Valente hac lege super iis quæ postea futuræ sunt nuptiis: super iis enim quæ constant, siquidem residuum est decennium aut non minus biennio, hoc habeat tempus in non numerata pecunia, quod ei etiam post transmissionem dabit. Si vero aut minus ei biennio reliquum est tempus, aut etiam excessit totum decennii tempus: tunc ipsis quidem biennium damus ad querelam non numeratæ pecuniæ: eorum autem heredibus, & post solutionem matrimonii intra tres menses: ut per omnia eis justitiam servemus.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo effectui & fini contradere festinet. Dat. XIII. Kal. Jan. CP. Dom. Justin. PP. Aug. Anno XIII. Arione V.C. Cons.

Tit. II.

DE DONATIONIBUS A CURIALIBUS[1] FACTIS, SIVE AB INTESTATO VEL TESTAMENTO, EORUM SUCCESSORIBUS.

Novella Constit. CI.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Bonæ nobis sanctionis occasionem interpellatio quorundam curialium dedit. Et hanc legem facimus non ad quosdam curiales, sed ad omnes qui nobis obediunt: dicimus autem quantum quidem ad Orientem est, & quantum Occidens sol respicit, & quantum ex utrisque lateribus est. Quoniam enim solicitudo fuit eis qui ante nos fuerunt de curialibus & de collationibus in curias, quidam autem sunt qui trahuntur ad curiam, quidam vero liberantur, illud sancimus licentiam esse curialibus non solum ejusdem civitatis curiales heredes instituere, (hoc enim hactenus licitum fuit) sed etiam quosdam liberos à curia, si voluerint instituere heredes, hoc agere sub hac videlicet conditione ut offerat modis omnibus se heres, sive heredes conditione curiæ defuncti, id est, ex qua ille progressus est, & curialis fit particeps functionis, & hereditatem nullo impediente percipiat. Scientes enim quia hæc res erit in præsenti correctio, quoniam nunc quidem adjicitur curiæ ex istis modis in pecunia utilitas, ex futura vero legislatione, & curialis, & substantia proficiet, & florebit curia corporibus pluribus & substantias habebit eorum.

Cap. I.

Propterea sancimus licentiam esse eis qui curiales sunt, dum testamenta[2] condent, uti heredibus sive curialibus ejusdem civitatis voluerint (hoc lege permittentes) sive quibusvis ex suo genere, sive extraneis: sive curiales fuerint, sive non, sive in portionem non minus novem unciarum, vel certe in integrum, dantibus se tamen curiæ & unitis ejus corpori & explentibus inculpabiliter functiones. Hoc valente circa ipsos filios & nepotes & residuos successores. non tamen secundum modum, secundum quem ante paulutum constitutio promulgata circa eos, qui se curiæ offerunt, præceperat prolem eorum, qui se obtulerunt ad conditionem non trahens, sed tanquam si ab initio fuissent constituti curiales. ita & ipsi cum propria prole curiæ uniti & albo & corpori. Neque[3] enim quicquam differt, aut eum qui est curialis ejusdem civitatis scribere heredem, aut eum qui mox erit.

Cap. II.

Sed & si quis consanguineus curialis existens, vel aliter ab eadem conditione liber ad successionem curialis defuncti fuerit vocatus tanquam ejus qui non[4] scripserit testamentum, voluerit autem & ille seipsum dare curiæ, licere ipsi hoc agere, & suam voluntatem in actis indicare intra[5] menses sex: & pariter curialem cum suis successoribus atque substantia pariter, & fieri heredem nihil omnino ex eadem substantia expetendo occasione quattæ portionis seu novem unciarum, semel eo qui successerit in hereditatem aut curiali existente, aut mox exituro, & re ac substantia rursus ad curiam veniente. Sed & si quis donaverit res propriæ facultatis, aut multas, aut omnino non minus novem[6] unciarum vel curiali ejusdem civitatis existenti, vel alii cuidam, offerens tamen se & propriam substantiam atque prolem sive quæ est, sive quæ erit, & residuam successionem curiæ, cujus est qui donationem fecit, sancimus valere[7] factam sub hac conditione largitatem. omnimodo enim nobis studii dignum est videre, ut nullo modo substantiæ curialium alienentur a curia illius civitatis cujus sunt curiales.

Cap. III.

Ut autem non ad collusionem hæc fieri videantur, & quidam domini effecti hereditatum curialium aut per donationes, aut per testamentum, (secundum quod prædiximus) aut ab intestato deferantur, & propter hanc oblationem, & rebus quidem frui velint, oblationem autem suam non faciant: Sancimus si quidem per donationem, hoc quod prædictum est, dederit, non prius traditionem fieri rerum, sed hoc manere apud donatorem, donec is qui donationem accepit, inter gesta[8] confecta apud judicem provinciæ, gratis & citra omnem dationem secundum prædictum modum, datus fuerit curiæ, & mox conscriptus albo[9], tunc enim etiam res ei dari volumus. Quod si donator tradiderit res, & necdum confessione facta quæ accipientem societ curiæ, etiam sic defendi quæ donata sunt curiæ, usque ad novem uncias, in quibus omnino vocari curiam censemus. §. 1. Quod si ex testamento, aut per vocationem[10] legis, qui non est curialis, ad successionem perveniat curialis, tunc mox à morte curialis concurrere curiam, & una cum defensore civitatis, præter[11] læsionem futuram rerum defuncti, descriptionem fieri rerum[12] præsente etiam eo qui ad hæc vocatur, & res tradi curiæ sub facto signaculo[13] tam defensoris quam[14] Deo amatoris episcopi, & dum prædicta actio gestorum facta fuerit apud judicem provinciæ, & data fuerit curiæ, secundum quod frequenter dictum est, cum substantia, & prole quæ est & quæ fuerit, tunc eum, & res percipere & esse eum dominum secundum quod & prior ille curialis fuit, nihil ab eo differre visus. His gestis sine dubio apud judicem provinciæ habitis præter omne lucrum & dispendium. Neque enim ad illusionem vel ad dispendium curiæ, sed ad utilitatem hanc proferimus sanctionem, ut in perpetuum valeat, augens & corporibus & pecuniis curialium facultates, atque substantias. Si vero is qui ab intestato vocatur curialis heres, non tamen existens & ipse curialis, noluerit adire & se dare curiæ, curia quidem teneat novem uncias, tantummodo autem ipse dominus efficietur trium unciarum, quas ei dat & anterior lex vel si non fuerit curialis. Quod si plures fuerint ejusdem gradus qui vocantur ad curialis hereditatem, & quidam dederint se, quidam recusaverint, novem quidem

1 Περὶ βουλευτῶν Græci in hoc loco. De curialibus Julian. const. 93. de decurionibus, Index Regiae. adde Novell. 34. & 74.

2 Curialis moriens, dodrantem debet Curiæ, vel suis liberis curialibus, vel ultro se dantibus curiæ, qua de re dictum est Novell. 34. & 74.

3 Nihil interest utrum aliquis curiali suæ civitatis propriam substantiam det, an ejusdem civitatis curiali futuro, Jul. num. 353.

4 Curiali intestato mortuo, is ei cognatus succedit, qui muneribus curiæ se obtulerit.

5 Vid. Jul. const. 93. cap. 353. in fin.

6 Jul. ibid. in pr.

7 Nihil enim interest, ut antea diximus curiali suæ civitatis aliquis propriam substantiam dederit, an ejusdem civitatis curiali futuro, Jul. ibid.

8 Donatio à curiali facta non curiali, requirit solennitatem scripturæ, Jul. hic num. 354.

9 Albo, τῷ λευκώματι, Foring.

10 Id est, ab intestato, vocantur enim hujusmodi heredes à lege non à testatore, Jul. hic num. 355.

11 Inventarium sine fraude fieri oportet.

12 Id est, inventarium bonorum defuncti.

13 Fiscus quoties ejus interest rebus defuncti, facto bonorum ejus inventario, signaculum potest imponere.

14 Signa, id est, sigilla sua Episcopi, vel alios, Justiniani tempore habuerunt, fidemque rei gestæ fecerunt.

dem uncias accipere eum vel eos qui se dederint curiæ, tres autem uncias residuos, qui ex lege vocantur, accipere heredes. Studium enim nobis est omnimodo novem uncias ad curiales ejusdem civitatis pervenire.

CAP. IV.

Sin autem defunctus fuerit quidam superstite filia, si nupta[1] quidem fuerit curiali ejusdem civitatis, dubium non est, quin præter calumniam habebit paternas res, aut in integro, aut omnimodo novem uncias, si forte ad alium quendam pater voluerit tres uncias pervenire: sed & si non ab initio existenti curiali nupta fuerit, accesserit autem quidam ad ejus nuptias, volens eam ad hoc accipere, ut sit curialis & dare se curiæ, & stabiles ei nuptiæ fuerint: etiam sic habere novem uncias sine calumnia occasione bonæ circa curiam voluntatis: & qui curialis offertur rebus & gubernabit eas, propter quod & omnimodo mulieri dari eas volumus. Quod si plures fuerint filiæ, & quædam ex his nuptæ fuerint curialibus aut existentibus aut per oblationem factis, novem unciæ quidem inter eas dividendæ sunt: ad residuas autem tres unciæ quidem venient, illi autem qui uxores eas acceperint, usuri sunt rebus ipsis ad curiales causas, licet in dominio sint uxoris. propterea enim eis dedimus res patris, ut exinde conjuges earum impleant curiæ functiones. Quod si contigerit deficere eam quæ nupta fuerit illi, qui se curiæ tradidit, si quidem filios masculos de eo habuerit, apud filios erunt res, & ipsi erunt in curia, & nulla tergiversatione res indigebit.

§. 1. Quod si fœminæ fuerint quæ natæ sunt, & si ipsæ quibusdam nuptæ fuerint, aut curialibus ejusdem civitatis, aut qui se ipsos dederint curiæ ejusdem civitatis, similiter & ipsæ eas habebunt sine ulla molestia, subjectas curiæ functionibus per proprios viros. Quod si non nuptæ fuerint, curialibus, aut qui sunt aut fuerint, tunc secundum datam olim divisionem, nuptæ quidem curialibus novem uncias habebunt, propter quas functiones curiæ compleantur, residuis autem sufficient[2] tres unciæ. Quod si neque masculi neque fœminæ eis erunt, quousque vir superest, habeat earum usum, explens in eis curiæ functiones, & si quidem ad secundas venerit nuptias & filiorum fuerit effectus pater masculorum seu fœminarum, & has conjunxerit curialibus, rursus similiter curiæ servabuntur corpori: quod si mortuus fuerit aut ad secundas nuptias non venerit, aut filias non procreans, eas non sociaverit curialibus vel qui sunt vel qui fuerint, tunc recto ordine curia has res accipiet, neque enim unquam hanc partem curialium copiarum & functionum alienari concedimus: vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes, hac linea descendentes sive per masculos liberos curialium, sive per generos dantes se curiis, novem unciæ curiæ salvæ sint. Quam legem valere volumus in omni deinceps tempore, & in causis adhuc etiam nunc pendentibus, & quæ consecutæ non sunt judiciali sententia aut amicabili interventu absolutionem.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur visa nobis sunt, & hac sacra lege declarata, tua excellentia custodire festinet, maxime omnium utilitatis publicæ providentiam omnem faciens. Dat. Kal. Aprilis, CP. DN. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS.

TIT. III.

DE[3] MODERATORE ARABIÆ.[4]

NOVELLA CONSTIT. CII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

Cum plerosque alios provinciarum magistratus ad meliorem jam formam traduximus, qui humiles abjectique prius existentes, neque ulli rei convenienter agendæ idonei, postquam in ampliorem constituimus ordinem, & valentiores per omnia facti sunt, & ita rerum administrationem capessere cœperunt ut universa in melius commutarentur: tum vero a nobis etiam proconsules & prætores, & moderatores, & veterum horum nominum amplitudo inventa est, auctæque ipsis annonæ, & summa[5] potestas data, & ante omnia interdictum illis fuit, ne perniciem inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos utantur manibus, juramentis quoque rem munivimus omnium horrendissimis[6]: neque aliter eis officia tradimus, quam præstitis juramentis, ita codicillis magistratus digni sunt habiti. Convertimus igitur & ad Arabum regionem oculos, & requisita causa, quamobrem & publicum laboret inopia, quamquam regio florentissima[7] sit, & tam magnus nos interpellantium numerus iis locis excedat, & omnes lamententur, alii furta & rapinas, alii injurias, alii alia damna in querelam deferentes: occasionem & causam hujus mali ex imbecillitate & impotentia eorum qui magistratum ibi gerunt, provenire deprehendimus. Erat ita enim tenui potestate præditus is qui civili magistratu defungebatur, ut[8] ei qui præesset armis, servili propemodum more manciparetur, & in illius arbitrio hujus salus esset posita, aut ut ne esset quidem omnino hic magistratus. Inde adeo & longum tempus est, ex quo is desierit, & militaris ea quæ civilem magistratum concernunt, peragat. *Cum tamen neque sit, neque ipsi per omnia sufficiat. In hoc enim est, non ut utilitatem aliquam subditis afferat, sed ut utrinque lucrum capiat.*

CAP. I.

Hæc nos ad suscipiendum præsens consilium excitarunt: & præsenti utentes lege, magistratum ad pulchriorem formam transponimus, benigneque & ipsi Moderatoris appellationem largimur, (id quod etiam in Ponto fecimus[9]) & spectabilium magistratuum jus concedimus, ut in nullo sit Duciano[10] inferior[11]. Sed & publicis[12] exactionibus cum summa vehementia adhærescito, adhærescito etiam privatorum utilitati, neque committito, ut vel spectabilis dux, vel tribunus, vel aliqua potentiorum domuum, vel etiam sacrum patrimonium, vel sacræ nostræ res privatæ, vel ipsa sacra nostra domus, qualecunque subditis nostris damnum irroget: neque facile succumbito, neque formidinem[13] contrahito: sed viriliter subditis præito, & ante omnia Deo pariter ac nobis, & legi puras conservato manus si quidem iisdem juramentis[14] & hunc submitti volumus, quibus & cæteros magistratus submisimus. Deinde cum codicillis percipito etiam Imperialia mandata: quæ tam ante nos legumlatores, quam vetus illa reipublicæ forma novit, & nos cum pene obsolevissent, denuo reparavimus, & in rempublicam reduximus: ut ea semper adhibeat veluti in colloquium, & jussiones nostras custodiat. Nam si illas sane secutus fuerit, non est causa, quamobrem non omnia illi præclare & ex animi sententia occurrant, & legum beneficio ad summam ipse in rebus gerendis facilitatem & justam facultatem perveniat.

CAP. II.

Principio igitur (ut diximus) studio sit illi publicorum tributorum exactio, devotis quidem humano paternoque se affectu exhibens,

1 Vid. Julian. his num. 356.

2 Legitimam liberorum statuto minui posse hinc colligas, qua de re memini me alias dixisse. Ex breviter, quantitas legitimæ augeri vel minui potest, tolli non potest, nisi certis parentum criminibus, l. 5. C. ad legem Juliam majestat.

3 vi. Eclog. 15. de officio moderatoris Arabiæ, Julian. const. 95.

4 Quam Trajanus obtemperare Regibus Romanis compulit, provinciæ nomine imposito, rectoribusque attributo. Ammian. 14.

5 Καὶ ἐξουσία δίδοται πᾶσα.

6 Φοβερωτάτοις.

7 Arabiæ locus. vid. Ammian. lib. 14.

8 Civiles magistratus regionum non ita sunt negligendi, ut eorum dignitas præ militaribus vilescat, & fiat militarium veluti servi.

9 T. de moderatore Helenoponti Novell. 28.

10 Id est, duci militari, Jul. hic.

11 Ducianus dignitas magistratus civilis Arabum.

12 Objecta moderatoris Arabiæ.

13 Julianus ita præfert, si Justinianum secum habeat, non timeat neque ducem, neque Phylarchum, id est, Saracenorum ducem, neque potentium domus, &c. hac ille. Phylarchi ergo, Justiniano teste, Saracenorum duces seu optionum. Procopius 1. de bello Persico, […], & post, […]. Theodorus Anagnostes 2. […]. vid. Cujac. ad l. 1. 7. Cod. de excus. tribut. Sextus Rufus Phylarchi Saracenorum in Osroënam cessisse superati. Jornandes, in Osroëne, Saracenorum Phylarchi devicti Romaniæ se dediderunt. Idem ad Novell. 22. adde & illud ex Ammiano 24. Malechus Podosaces nomine, Phylarchus Saracenorum Assanitarum, famosi nominis latro. De Phylarchis Arabiæ & Emesenorum dixi 15. Epistolarum familiarium Ciceronis 1. adde Strabonem 16.

14 Nov. 8. tit. 3.

αὐτῆς τοῦ ὅλου βουλευτοῦ κλήρου, καὶ εἰ μὲν ἐπιδέδωκεν ἑαυτόν, εἰ δὲ παρελθὼν τὸ ἐννεαούγκιον λαμβάνοι τὸν ἐπιδιδόντα ἢ τοὺς ἐπιδεδωκότας ἑαυτοὺς τῇ βουλῇ, τὸ τριούγκιον τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐκ τοῦ νόμου καλουμένους κληρονόμους. σπουδάζομεν ὅμως πάντως τὸ ἐννεαούγκιον εἰς βουλευτὰς τῆς αὐτῆς ἐλθεῖν πόλεως.

ΚΕΦ. δ'.

Εἰ μέντοι τελευτήσοι τις ἐπὶ θυγατρί, εἰ μὲν γαμηθείη βουλευτῇ τῆς αὐτῆς πόλεως, πρόδηλον ὡς ἀσυκοφαντητότατα ἕξει τὰ πατρῷα πράγματα, ἢ εἰς ὁλόκληρον, ἢ πάντως τὰ τοῦ ἐννεαουγκίου, εἴγε τυχὸν τὸ τριούγκιον εἰς ἕτερον ὁ πατὴρ ἐλθεῖν βουληθείη. Εἰ δὲ καὶ μὴ βουλευτῇ μὲν ἐξ ἀρχῆς καθεστῶτι γαμηθείη, προσέλθοι δέ τις τῷ γάμῳ αὐτῆς βουλόμενος ἐπὶ τούτῳ λαβεῖν ἐφ' ᾧ βουλεύειν καὶ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ βουλῇ, καὶ μόνιμος αὐτῇ ὁ γάμος φανείη, καὶ οὕτως ἔχειν αὐτὴν καὶ τὸ ἐννεαούγκιον ἀσυκοφαντήτως, προφάσει τῆς περὶ τὴν βουλὴν εὐνοίας· καὶ ὁ βουλευτὴς ἐπιδίδοται τοῖς πράγμασι, καὶ διοικήσει ταῦτα· διόπερ καὶ πάντως τῇ γυναικὶ ταῦτα δίδοσθαι βουλόμεθα. Εἰ δὲ πλείους εἶεν θυγατέρες, καί τινες αὐτῶν γαμηθεῖεν βουλευταῖς ἢ οὖσιν, ἢ διὰ τῆς ἐπιδόσεως γενομένοις, τὸ μὲν ἐννεαούγκιον εἰς αὐτὰς διαιρεθήσεται, εἰς δὲ τὰς λειπομένας τὸ τριούγκιον ἥξει. οἱ δὲ γήμαντες χρήσονται τοῖς πράγμασιν εἰς τὰς βουλευτικὰς αἰτίας, εἰ καὶ δεσποτεία ἐστὶ τῆς γυναικός. διὰ τοῦτο γὰρ αὐταῖς δεδώκαμεν τὰ πράγματα τοῦ πατρός, ἵνα ἐντεῦθεν οἱ συνοικοῦντες αὐταῖς τὰ βουλευτικὰ πληρώσαιεν λειτουργήματα. Εἰ δὲ συμβαίη τελευτῆσαι τὴν γεγαμημένην τῷ ἑαυτὸν ἐπιδεδωκότι βουλευτῇ, εἰ μὲν παῖδας ἄρρενας ἐξ αὐτοῦ σχοίη, παρὰ τοῖς παισὶν ἔσται τὰ πράγματα, καὶ βουλεύσουσιν ἐκεῖνοι, καὶ οὐδεμιᾶς δεήσεται περιπραγματείας τὰ πράγματα. § α'. Εἰ δὲ θήλειαι καθεστήκοιεν αἱ τεχθεῖσαι, εἰ μὲν καὶ αὐταί ποτε γαμηθεῖεν ἢ βουλευταῖς τῆς αὐτῆς πόλεως, ἢ οἳ ἂν σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδοῖεν ταῖς βουλαῖς τῆς αὐτῆς πόλεως· ὁμοίως καὶ αὐταὶ ταῦτα ἕξουσιν ἀπραγμόνως, ὑποκείμενα ταῖς βουλευτικαῖς λειτουργίαις διὰ τῶν οἰκείων ἀνδρῶν. Εἰ δὲ τινες γαμηθεῖεν βουλευταῖς τῆς αὐτῆς πόλεως, τινὲς δὲ μὴ γαμηθεῖεν βουλευταῖς, τηνικαῦτα κατὰ τὴν ἤδη διαίρεσιν, αἱ μὲν γαμηθεῖσαι βουλευταῖς τὸ ἐννεαούγκιον ἕξουσι, διὰ τὰς βουλευτικὰς λειτουργίας, αἱ λοιπαὶ δὲ ἀρκεσθήσονται τῷ τριουγκίῳ. Εἰ δὲ μήτε ἄρρενες μήτε θήλειαι αὐταῖς εἶεν, ἕως μὲν ὁ ἀνὴρ περίεστιν, ἐχέτω τούτων τὴν χρῆσιν, τὰ βουλευτικὰ ἐν αὐτοῖς πληρῶν λειτουργήματα· καὶ εἰ μὲν εἰς δευτέρους ἀφίκοιτο γάμους, καὶ παίδων γένοιτο πατὴρ ἀρρένων ἢ θηλειῶν, καὶ ταύτας ἁρμόσει βουλευταῖς, πάλιν ὁμοίως τῷ βουλευτικῷ σώματι φυλαχθήσεται τὰ πράγματα· εἰ δὲ τελευτήσειεν ἢ ἐπὶ δευτέρους οὐκ ἔλθοι γάμους, ἢ παιδοποιησάμενος θυγατέρας, καὶ ταύτας οὐχ ἁρμόσει βουλευταῖς ἢ οὖσιν ἢ γενησομένοις, τηνικαῦτα ἐξ ὀρθοῦ ἡ βουλὴ ταῦτα τὰ πράγματα λήψεται, οὐδὲ γὰρ ξενωθῆναί ποτε τοῦτο τὸ μέρος τῶν βουλευτικῶν ἀποριῶν τε καὶ λειτουργημάτων συγχωροῦμεν. κἂν εἰς πολλοὺς ἀφίκοιτο ἡ διαδοχή, ὥστε διὰ πάντων τῆς τοιαύτης σειρᾶς κατιούσης ἀεὶ τῇ βουλῇ, εἴτε δι' ἀρρένων παίδων βουλευτῶν, εἴτε διὰ γαμβρῶν ἐπιδιδόντων ἑαυτοὺς ταῖς βουλαῖς, τὸ ἐννεαούγκιον σώζεσθαι. Ὃν δὴ νόμον κρατεῖν βουλόμεθα εἰς τε τὸν ἐφεξῆς ἅπαντα χρόνον, καὶ ἐπὶ τῶν ἔτι καὶ νῦν ἠρτημένων, καὶ μὴ τυχόντων δικαστικῆς κρίσεως ἢ φιλίας πρὸς ἀπαλλαγῆς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ φυλάξαι σπευσάτω, μάλιστα πάντων τῆς ὠφελείας τοῦ δημοσίου πᾶσαν ποιουμένη πρόνοιαν. Dat. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΟΔΕΡΑΤΩΡΟΣ ΑΡΑΒΙΑΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβ'.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλὰς μὲν καὶ ἑτέρας ἀρχὰς ἐπαρχιῶν ἤδη πρὸς τὸ κρεῖττον μετεσχηματίσαμεν, χθαμαλάς τε καὶ εὐτελεῖς ἔμπροσθεν οὔσας, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀξίας τῶν δεόντων· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς αὐτὰς εἰς μείζω κατεστήσαμεν τάξιν, ἰσχυρότεραι τῷ παντὶ γενόμεναι, καὶ οὕτως ἀντιλαβόμεναι τῶν πραγμάτων ὡς ἅπαντα ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβεβλῆσθαι. ἀνθύπατοι γὰρ ἡμῖν καὶ πραίτωρες καὶ μοδεράτωρες, καὶ τὸ τῶν παλαιῶν τούτων ὀνομάτων ἀξίωμα ἐξεύρηται, καὶ ηὔξηται καὶ τὰ τῆς σιτήσεως αὐτοῖς, καὶ ἐξουσία δέδοται πᾶσα, καὶ πρὸ πάντων ἀπηγόρευται τὸ τοὺς ὑπηκόους λυμαίνεσθαι, καὶ χερσὶ πολλαῖς κατ' αὐτῶν χρῆσθαι. ὅρκοις τε τὸ πρᾶγμα κατησφαλισάμεθα τοῖς πάντων φοβερωτάτοις· καὶ οὐκ ἄλλως αὐτοῖς παραδίδομεν τὰς ἀρχάς, εἰ μὴ τοὺς ὅρκους ὑποσχοῖεν, οὕτω τῶν συμβόλων ἀξιοῦνται τῆς ἀρχῆς. Εἴδομεν οὖν καὶ ἐπὶ τὴν Ἀράβων χώραν, καὶ τὴν αἰτίαν ἀναζητοῦντες δι' ἣν καὶ τὸ δημόσιον ἀπορεῖ, (καίτοιγε τῆς χώρας εὐθαλεστάτης οὔσης) καὶ πλῆθος ἡμᾶς τῶν προσιόντων [illegible], καὶ ὀδύρονται πάντες, οἱ μὲν κλοπάς, οἱ δὲ ἀδικίας, οἱ δὲ ἄλλας προσαγγέλλοντες ζημίας· τὴν πρόφασιν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ζημίας εὕρομεν ἐκ τῆς περὶ τὴν ἀρχὴν ἀσθενείας γινομένην. οὕτω γὰρ οὕτως εὐτελὴς ὁ τὴν πολιτικὴν καταζωσάμενος ἀρχήν, ὥστε καθυπηρετῆσαι τῷ τῶν ὅπλων ἡγουμένῳ, καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκείνου βουλαῖς κεῖσθαι τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ἢ μηδὲ ὅλως εἶναι τὴν ἀρχὴν ταύτην. τοιγαροῦν καὶ ὁ χρόνος ἤδη συχνὸς ἐξ οὗ καὶ ἐκλέλοιπε, καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς ἡ στρατιωτικὴ πράττει, μηδὲ ἑαυτῇ μηδὲ ἐκείνῃ παντελῶς ἀρκοῦσα. ἀμέλει γὰρ οὐχ ὅπως ἄν τι τοὺς ὑπηκόους ὠφελήσῃ, ἀλλ' ὅπως ἂν ἀμφοτέρωθεν κερδαίνοι.

ΚΕΦ. α'.

Ταῦτα ἡμᾶς πρὸς τὴν παροῦσαν ἀνέστησε βουλήν, καὶ τῷ παρόντι νόμῳ χρώμενοι, μεθιστῶμεν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ καλλίονα σχῆμα. καὶ φιλοτιμούμεθα καὶ αὐτῇ τὴν τοῦ μοδεράτορος, ὥσπερ ἁρμοστῇ, προσηγορίαν, (τοῦτο γὰρ κἀν τῷ Πόντῳ πεποιήκαμεν) καὶ τὸ τῶν spectabilium αὐτῇ δίκαιον δίδομεν ἀρχῶν· ὥστε κατὰ μηδὲν ἐλάττονα τῆς δουκικῆς καθεστάναι. ἀλλ' ἀνθέξεται μὲν καὶ τῶν δημοσίων εἰσπράξεων σὺν σφοδρότητι πάσῃ, ἀνθέξεται δὲ καὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ὠφελείας. καὶ μὴ συγχωρείτω μήτε τῷ περιβλέπτῳ δουκί, μήτε τῷ φυλάρχῳ, μήτε τινὶ τῶν δυνατῶν οἴκων, ἀλλὰ μήτε τῷ θείῳ πατριμονίῳ, ἢ ταῖς θείαις ἡμῶν πριβάταις, ἢ αὐτῷ τῷ θείῳ ἡμῶν οἴκῳ, τὴν οἱανοῦν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι ζημίαν· μηδὲ καταπίπτειν ῥᾳδίως, μηδὲ τρέμειν, ἀλλ' ἀνδρείως τῶν ὑπηκόων ἐξηγεῖσθαι· καὶ πρὸ πάντων μὲν καθαρὰς φυλάττειν θεῷ τε καὶ ἡμῖν καὶ τῷ νόμῳ τὰς χεῖρας, (ὑπὸ γὰρ τοῖς αὐτοῖς ὅρκοις, ὑφ' οἷς τὰς ἄλλας ἀρχάς, καὶ ταύτην εἶναι βουλόμεθα) ἔπειτα κομιζέσθω μετὰ τῶν συμβόλων καὶ τὰ βασιλικὰ παραγγέλματα, ἅπερ οἱ μὲν πρὸ ἡμῶν νομοθέται, καὶ τὸ παλαιὸν τῆς πολιτείας ἠπίστατο σχῆμα. ἡμεῖς δὲ καὶ ἐκλελοιπότα πάλιν ἀνενεωσάμεθα, καὶ εἰς πολιτείαν κατηγάγομεν, ὥστε καὶ τούτοις ἐντυγχάνειν ἀεί, καὶ τὰς ἡμετέρας φυλάττειν κελεύσεις. εἰ γὰρ δὴ τούτοις κατακολουθήσειεν, οὐκ ἔστιν ὅπως μὴ πάντα καλῶς ἀπαντήσοι αὐτῷ, καὶ μετὰ τῶν νόμων πρὸς [illegible] καὶ δικαίαν ῥαστώνην ἀφίκοιτο.

ΚΕΦ. β'.

Πρῶτον μὲν οὖν αὐτῷ σπούδασμα γινέσθω (καθάπερ εἰρήκαμεν) ἡ τῶν δημοσίων εἰσπράξις, τοῖς μὲν εὐγνώμοσι φιλανθρώπως τε καὶ πατρικῶς χρώμενος,

γνωσθῆναι, τοῖς δὲ ἀγνωμονεστέροις σφοδρός τε καὶ ἀπαραίτητος. Ἔπειτα ἐπιμελείσθω καὶ τῆς δημοσίας, καὶ τῆς εὐταξίας τῆς αὐτῆς καὶ τοῦ μὴ θορύβοις καὶ στάσεσιν ἐκδίδοσθαι μήτε Βοστρηνοὺς, μήτε τοὺς ἄλλους· μήτε τὰ ἐκ παλαιοῦ συγκεχωρημένα πρὸς τέρψιν, ταῦτα εἰς μανίαν τε καὶ φόνους τρέπεσθαι. Ἕξει δὲ ὑπακούοντας αὐτῷ στρατιώτας, κατὰ τὰ θεῖα ἡμῶν παραγγέλματα (καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν λαβεῖν) οὐδενός τε ἀμελήσει παντελῶς τῶν εὐθετούντων. Καθάπερ γὰρ τὸν ἐν Πόντῳ πεποιήκαμεν μοδεράτορα, οὕτω καὶ αὐτὸν τοῖς αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς ταύτης ἴχνεσιν ἐμβιβάζομεν ἕπεσθαι· καὶ ἔσται καὶ αὐτὸς spectabilis, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκκλήτων καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἄλλων αὐτοῦ διοικήσεται, καὶ οὐδὲ μέχρι τῆς πρότερον ἀργίας ἱστάμενοι. Βουλόμεθα γὰρ αὐτὸν μὲν ἐκ τῆς αἰτίας τῶν ἀννωνῶν καὶ τῶν ἄλλων παραμυθίας κομίζεσθαι quindecim χρυσίου λίτρας, τὸν δέ γε πάρεδρον αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς duas λίτρας, καὶ τὴν τε αὐτοῦ τάξιν duas χρυσίου λίτρας. Εἰ δὲ καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐντολῶν (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) ἤδη τοῖς στρατιώταις ἐφέστηκεν, ἀλλ' ἔσται φροντὶς ἡμῶν τῶν καταλόγων τῶν ἱδρυμένων ἐκεῖσε τινὰ τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἀρχὴν ὑποταλλίεσθαι, ἐφ' ᾧ τε αὐτῷ ὑπακούειν μόνον καὶ ταῖς αὐτοῦ διατυπώσεσιν εἴκειν τε καὶ πείθεσθαι. Οὐκ ἐπικοινωνήσει δὲ παντελῶς οὔτε ὁ περίβλεπτος δοὺξ οὔτε εἰς ἂν φανῇ αὐτοῦ δίκαιον στρατιώτας, οὔτε ἰδιώτῃ οὐδενὶ, οὐδὲ ταῖς ἐκείνων δίκαις, ὅταν ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους, οὔτε εἴ τῶν ἰδιωτῶν τις ὁ ἐναγόμενος εἴη, οὐδὲ τὴν ἐκείνων ἕξει μετουσίαν πρὸς ἰδιωτικὰς αἰτίας. Ἐπεὶ πολὺ τὸ μέσον ἐπὶ στρατιωτικῆς τε φροντίδος καὶ πολιτικῆς διοικήσεως, καὶ διακεκρίσθω ταῦτα καθάπερ οἱ πατέρες ἡμῶν τῇ πολιτείᾳ ἔταξάν τε καὶ κατεστήσαντο. Εἰδότος τοῦ περιβλέπτου δουκὸς, ὡς εἰ ἐμβαλὼν ἑαυτὸν θαρρήσει πράγμασι πολιτικοῖς, οὐδὲ τῶν στρατιωτικῶν ἀντιλήψεται, ἀλλὰ κἀκείνων ἀφαιρεθεὶς, ἰδιώτης ἔσται, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν ταύτην γένοιτο.

ΚΕΦ. γ'.

ΤΑῦτα καὶ ἡμῖν νενομοθετήσθω καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν τῶν Ἀράβων χώραν ἀρχῆς. Πεπείσμεθα γὰρ καὶ βουλῇ θεοῦ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἐπιδώσει πρὸς τὸ κάλλιον. Ἐξ ὧν γὰρ οὐκ ἐφεισάμεθα χρημάτων, ἀλλ' ηὐξήσαμεν αὐτοῦ τὰς σιτήσεις, ἀλλ' ἴσμεν ὡς καὶ ὁ ταύτην ἔχων τὴν ἀρχὴν τοιοῦτος φανεῖται περὶ τὰς ἀληθεῖς τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράξεις, ὡς μὴ ζημίαν ἐντεῦθεν, ἀλλὰ δίκαιον κέρδος τῷ δημοσίῳ προσαγαγεῖν. Ἐκεῖνο μέντοι γενέσθαι τε καὶ κρατεῖν βουλόμεθα, τὸ τὰς σιτήσεις τὸν περίβλεπτον δοῦκα ἐκεῖθεν αὐτὸν κομίζεσθαι, ὅθεν ἂν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος κελεύσειε. Προδήλου ὄντος ὡς εἰ μετὰ τοσαύτης ἀδρανείας προσοίσει τοῖς πράγμασιν, ὡς μηδὲ τὰς οἰκείας σιτήσεις ἀπαιτεῖν ἰσχύειν, εἰδὼς ὡς εἴ παρὰ ταῦτα τι πράξει, ποινῇ quinque χρυσίου λιτρῶν ζημιωθήσεται.

Dat. vi. Kal. Jun. *Constantinop.* DN. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Παλαιστίνης.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ'.

Ἐγράφη Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΔΗ μὲν καὶ ἄλλας ἐθνῶν ἡγεμονίας μείζους κατεστήσαμεν, χθαμαλάς τε πρότερον οὔσας, καὶ πρᾶττειν οὐδ' ὁτιοῦν τῶν ἐρρωμενεστέρων δυναμένας, καὶ τὰς μὲν spectabilium κατεστήσαμεν, ταῖς δὲ αὐταῖς ηὐξήσαμεν τὰς σιτήσεις, παρέδροις τε καὶ τάξει. Καὶ τὰ ἄλλα πλεῖστα ἐφιλοτιμησάμεθα, ἐφέσεις τε ἀκούειν δεδώκαμεν· καὶ τὰς μὲν ταῖς τῶν ἀνθυπάτων ἐπικοσμήσαμεν τιμαῖς, τὰς δὲ τῶν καλουμένων κομήτων, καὶ ἑτέρας πραιτώρων, καὶ μοδερατόρων ἄλλας· καὶ ἀεί τι προσεξευρίσκοντες λαμπρὸν, τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ νέον δεδώκαμεν ἄνθος. Εἰς νοῦν δὲ ἡμῖν ἦλθε καὶ ἡ Καισαρέων μητρόπολις ἡ Παλαιστίνης ἡγεμονία τῆς πρώτης, ἣν ἔχειν καὶ πρὸ τῶν ἄλλων μείζονος ἀπολαύσαι τιμῆς, διότι καὶ πρότερον ἀνθύπατος αὐτὴν εἶχε, καὶ ἐφεστήκει τῇ αὐτῇ τοιαύτη τις ἀρχὴ· καὶ ἐκ τιμιωτέρας εἰς ἐλάττω μετέβαλε, μιᾶς μέντοι πρότερον οὔσης τῆς ὅλης ὡς Παλαιστίνης, εἰς τρεῖς δὲ διαιρεθείσης μοίρας· καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθυπατείας αὐτῆς μεινάσης, ἀλλ' εἰς ἀρχὴν ταύτην δὴ τὴν ὀρδιναρίαν καλουμένην κατενεχθείσης, καίτοιγε ἀρχαία τε οὖσα, καὶ ἀεὶ σεμνοῦ ὀνόματος· Στράτωνα τε αὐτὴν ἱδρύσατο πρότερον, ὃς ἐξ Ἑλλάδος ἀναστὰς, γέγονεν αὐτῆς οἰκιστής· ἡνίκα τε Οὐεσπασιανὸς, ὁ τῆς θείας μνήμης, ὁ τῶν αὐτοκρατόρων ἀοιδιμώτατος, ὁ Τίτου πατὴρ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης (ὅπερ αὐτῷ καὶ μόνον πρὸς τὴν τῆς ἀξίας εὐκλείαν) εἰς τὴν τῶν Καισάρων αὐτὴν ὀνομασίαν μετήγαγε, (πρότερον Στράτωνος πύργον καλουμένην) ταύτην αὐτῇ χαρισάμενος τὴν τιμὴν, διότι καὶ αὐτὴν ἐπὶ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς νίκαις εἰς αὐτοκράτορας ἀνεγράφη. §. α'. Ὁρῶμεν δὲ αὐτὴν χώρας ἄρχουσαν μεγάλης τε καὶ θαυμαστῆς, καὶ αἴσθησιν ὅτι μάλιστα πλείστην τῇ καθ' ἡμᾶς παρεχομένην πολιτείᾳ, φόρων τε μεγέθει καὶ εὐγνωμοσύνης ὑπερβολῇ, καὶ παρεχομένην πόλεις σεμνὰς, καὶ πολίτας ἐκτρέφουσαν ἀγαθοὺς καὶ λόγων μεστοὺς καὶ ἐν ἱερεῦσιν εὐδοκιμοῦντας· καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον, ὅτι δὴ καὶ αὐτὴν ὁ τοῦ παντὸς δημιουργὸς, ὁ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ τοῦ παντὸς ἀνθρώπων σωτὴρ γένους, ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ ἠξίωσεν οἰκειώσασθαι τὰ ἡμέτερα.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑύτην τοίνυν πῶς οὐκ ἂν τιμήσαιμεν, καὶ ἐπαναξαίμεν αὐτὴν πρὸς τὸ τῆς ἀνθυπατείας αὐτῆς σχῆμα· καὶ δώσομεν τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι ταύτην, ἀνθύπατόν τε εἶναι καὶ καλεῖσθαι, ὅπερ πράττομεν διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ τύπου. Καλεῖσθαι δὲ αὐτὸ καὶ ἰδικὸν βουλόμεθα Καισαρέων νόμον. Ἀνθύπατόν τε ἀποκαλοῦμεν τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα, καὶ δίδομεν αὐτῷ τὸ τοῖς περιβλέπτοις ἐγγράφεσθαι, καὶ ἔχειν ἅπαντα ὅσαπερ ἴδια τῆς τοιαύτης ἐστὶν ἀρχῆς· ἀκούειν τε τῶν ἐφεσίμων δικῶν ἄχρι decem librarum auri, ἐξ ἑκατέρας Παλαιστίνης εἰς αὐτὸν φερομένων. Ἰσχυρόν τε τὸ παντὶ κεκτῆσθαι, ὥστε καὶ τὰς ἡμετέρας προστάξεις δύνασθαι κάλλιον καὶ ἐρρωμενέστερον ἐκτελεῖν. Χρήσεται δὲ καὶ τῇ σεμνῇ καὶ ἀρχαίᾳ πρότερον (φαμὲν δὲ τῇ περιπορφύρῳ στολῇ) ἐν ταῖς ἑορταζομέναις αὐτὴν περιεπόμενος· καὶ ἐγκαλλωπιζέσθω τοσαύτῃ περιτεθεὶς τιμῇ· καὶ πολέμοις ἐξορχήτω, στρατιωτῶν τε τεταγμένων· καὶ πᾶν εἴ τι συμφέρον ἐστὶ καὶ τῷ δημοσίῳ καὶ τοῖς ὑπηκόοις ὑποτελέσαι, πραττέτω. Κατὰ πρόφασιν δὲ σιτήσεων vigintiduas libras auri αὐτῷ δίδομεν, ὥστε εἰς ἑαυτόν τε καὶ τὸν αὐτοῦ πάρεδρον καὶ τὴν πειθομένην αὐτῷ τάξιν ταύτας διελεῖν, καθ' ὃν ἂν αὐτὸς βουληθείη τρόπον, καὶ ταῦτα εἰς ἡμᾶς μηνύσαι, ὥστε ἐκ θείου πραγματικοῦ τύπου καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις διαίρεσιν ἡμᾶς ἐπικυρῶσαι. Οὐδὲ γὰρ ὑπομένομεν αὐτόν τε καὶ τὸν πάρεδρον ἐν τῇ παλαιᾷ εὐτελείᾳ τῶν σιτήσεων ὁρᾶν τὰς κομιζομένας· οὐδὲ τὴν αὐτοῦ τάξιν παντελῶς ἀβοήθητον εἶναι, καίτοιγε ἐπὶ τοσαύταις εἰσφοραῖς κάμνουσάν τε καὶ κινδυνεύουσαν, ὥστε αὐτὴν εὐνοϊκῶς τε ὑπουργεῖν αὐτῷ, καὶ τοὺς δημοσίους εἰσπράττειν φόρους, καὶ ἀπέχεσθαι λημμάτων ἀδίκων.

ΚΕΦ. β'.

ΕΠικοινωνήσει δὲ οὐδ' ὁπωσοῦν ταῖς πολιτικαῖς αἰτίαις, καὶ ταῖς τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράξεσιν ὁ κατὰ καιρὸν περίβλεπτος τῆς τάξεως δοὺξ, ἀλλ' αὐτὸς

indevotis vero vehementem & severum. Deinde curam geret etiam reipublicæ, & ut recte in ea atque ordine omnia fiant, neve tumultibus & ne seditionibus dediti sint vel Bostreni [1], vel alii, & quæ à vetustate permissa sunt ad delectationem, ea convertant in furorem & cædes. Habebit item secundum mandata nostra dicto suo audientes milites (siquidem & hoc inde licebit desumere) neque ullam omnino rem negliget quæ commoditatem aliquam in se habeat. Quemadmodum enim in Ponto [2] cum Moderatore egimus, ita & ipsum per eadem ejus magistratus vestigia ingredi facimus. Eritque & ipse spectabilis, & consimiliter cum alia multa, tum etiam ea quæ appellationes concernunt, administrabit. Sed neque ad modum prioris, duntaxat solatii resistemus. Volumus enim, ut ipse quidem per causam annonarum & reliqui solatii percipiat quindecim auri libras, adsessor vero ejus magistratus duas libras, & cohors ejus novem auri libras habeat. Et quamquam (ut diximus) ex Imperialibus mandatis jam etiam militibus præest: erit tamen vobis curæ, ut nonnullos illic stativa agentes militares numeros & ei subdamus qui in hos magistratum gerit, ut illi soli obediant, ejusque formulis ac præscriptis cedant & obtemperent. Non igitur communionem omnino habebit aliquam spectabilis Dux, neque cum militibus quos expresse huic assignabimus, neque cum pagano aliquo, neque cum illorum litibus, si quas inter se habent: neque si paganorum aliquis in jus producatur. Nullum denique habeat cum paganicis causis commercium: quandoquidem magnum [3] in medio intervallum est inter civilem & militarem administrationem: discernuntorque ea inter se, quemadmodum patres nostri in republica ista ordinarunt & instituerunt, sciturо spectabili duce, quod si rebus se civilibus immittere ausit: neque militaria retinebit, sed & illis spoliatus privatum aget, & hujus magistratus imperio subditus erit.

Cap. III.

ATque hæc nobis item de magistratu regionis Arabicæ sancita sunto. Persuasum enim habemus voluntate Dei, quod ea res ad melius profectura sit. Ex quo enim neque pecuniis pepercimus, & annonas illi auximus, inde adeo certo scimus, quod & is qui hunc magistratum gerit, talem se circa vere publicorum tributorum exactiones præbere studebit, ut non damnum exinde, sed justum lucrum fisco adducat. Illud sane fieri obtinereque volumus, ut spectabilis dux inde annonas suas percipiat, unde provinciæ præses jusserit, cum manifestarium sit, non cum tanta cum ignavia his rebus admoturum animum, ut suas ipse annonas exigere nequeat: sciens, quod si quis hæc contra fecerit, quindecim librarum auri pœna multabitur. Datum vi. Kalend. Jun. CP. DN. Belis. V. C. Cons. [4]

Tit. IV.

DE PROCONSULE PALÆSTINÆ. [5]

Novella Constit. CIII.

Scripta Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

JAm quidem & alios gentium præsidatus majores reddidimus, qui prius humiles pariter erant, & ad aliquid fortiter agendum impotentes: & tam inter spectabiles ipsos constituimus, quam etiam annonas ipsis, adsessoribusque & cohorti auximus: & inter alia omnia, quæ benigne illis elargiti sumus, ut item de appellationibus cognoscerent, præbuimus, aliosque honore proconsulum exornavimus, alios (ut appellant) comitum, alios prætorum, alios denique moderatorum: & semper præclaro aliquo adinveniendo, novum veluti florem nostræ addimus reipublicæ. Venit autem nobis in mentem & metropolis [6] Cæsarea, quæ in prima Palæstina principatum tenet, quam præ cæteris majore etiam honore perfrui oportebat: propterea quod & quondam proconsul ipsam tenuit, & præfectus illi talis magistratus fuit, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem transierit: nimirum cum una prius tota Palæstina esset, ea deinde in tres divisa partes, & neque proconsularum retinente, sed ad magistratum hunc (ut appellant) ordinarium delata. Quanquam sane & vetusta urbs sit, & semper ampli nominis fuerit, tam cum Strato [7] primus eam in formam urbis redegit, qui mutatis sedibus excedens Græcia hujus conditor extitit: quam quum divæ memoriæ Vespasianus [8] celebratissimus ille Imperator, qui piæ memoriæ Titi pater fuit, quod illi ad summam gloriam vel solum potuit sufficere, ipsorum Cæsarum appellatione eam nominavit, cum antea *Stratonis* [9] *turris* vocaretur: hoc illi honore impenso, eo quod in ea post [10] Judaicas victorias inter Imperatores adscriptus esset. §. 1. Cernimus autem, quod & magnæ admirandæque regionis imperium habeat ea provincia, & quam maximam reipublicæ nostræ gratiam & sensum exhibeat, tam tributorum magnitudine, quam devotionis exuperantia, præbeatque ampli [11] nominis civitates, ac bonos cives enutriat, & omni doctrinarum genere refertos, neque non inter sacerdotes celebres, & (quod omnium maximum est) quia universi conditor dominus noster Jesus Christus [12], verbum illud Dei, & totius humani generis salus, in ea [13] comparuerit, dignatusque sit assumere nostra.

Cap. I.

HAnc igitur quomodo non honore afficiemus, & provehamus ad formam proconsularem, concedamusque illi qui in ea defungitur magistratu, ut proconsul pariter sit & vocetur? id quod facimus per hanc pragmaticam formam. Appellari autem eam volumus & Cæsariensium [14] privilegium. Et qui eum magistratum gerit, proconsulem [15] efficimus: præbemusque ei, ut inter spectabiles adscribatur: & omnia habeat quæ ejusmodi magistratus sunt propria: audiat etiam provocatione suspensas lites usque ad decem auri libras, quæ ex utraque ad ipsum Palæstina devolvuntur: valeatque omnino tales existere, ut jussiones nostras præclarius & majoribus cum viribus queat ad effectum deducere. Utetur autem & veneranda illa atque antiqua Veneta [16], (de purpurea plane stola loquimur) in [17] sacris eam mensium festis induens, venustumque se præbeto tanto redimitus honore, & multis imperato militibus ac tantis: & quicquid denique vel publico, vel nostris utile est subjectis, facito. Cæterum per occasionem annonarum [18] præbemus illi viginti [19] libras auri, quas tam inter se, quam adsessorem suum & obtemperantem sibi cohortem dividat, quo ipse voluerit modo, per suggestionem nos de iis certiores reddens, ut sacra pragmatica forma eam divisionem corroboremus. Neque enim sustinuerimus videre, aut ut ipse adsessorque ejus sub pristina tenuitate annonas percipiant, aut ut cohortem ejus, quanquam circa tot tributorum illationes laborantem periclitantemque, omni destitutam auxilio non sublevemus, quo majore cum benevolentia, & illi appareant, & publica tributa exigant, & injustis rapinis abstineant.

Cap. II.

INsuper nullam omnino cum civilibus causis publicorumque tributorum profligationibus communionem habebit pro tempore spectabilis

1 Bostra est urbs Arabiæ, de qua supra dixi, Ammianus 14. præcipuas Arabiæ civitates facit Bostram, Gerasam atque Philadelphiam.

2 Sed Helenoponto.

3 Magnum intervallum est inter civilem & militarem administrationem.

4 Id est, anno 535.

5 11. Eclog. 16. de off. praesid. Palæstinæ, Jul. const. 96. quam Pompejus Judæis domitis & Hierosolymis capsis in provinciæ speciem redactam delata jurisdictione firmavit. Ammian. 14. Ea olim terra Chanaan Scripturis cognita.

6 Cæsarea, metropolis Palæstinæ primæ, colonia Vespasiani, l. 1. §. 6. l. ult. §. 7. ff. de censibus, à qua Cæsariensis advocatio, l. ult. Cod. de advoc. id est Palatina. l. pen. Cod. de [illegible]. Cæsarienses quondam supra 20000. Judæorum apud se habitantium una die trucidarunt. [illegible] 19.

7 Strato fundator Cæsareæ.

8 Id tamen communiter ab omnibus historicis tribuitur Herodi regi Judææ qui in honorem Augusti Cæsaream nuncupavit, Ammian. lib. 14. Joseph. 19. Antiquit. 7.

9 Turris Stratonis, Cæsarea Straboni. Hieronymus refert vocatam etiam fuisse Acaron.

10 Vid. Ammianum, d. loco.

11 Et quasi ad perpendiculum æmulas, ita ut nulla alii cedat. Præter Cæsaream autem enumerat Eleutheropolim, Nicopolim, Ascalonem, Gazam. Ammianus d. loco.

12 Ejusque Apostoli & quidem Cæsareæ fit mentio Act. 8. Act. 9. 11. 18. 21.

13 Id est, Palæstina, quæ terra Chanaan, ut dixi, eam occuparent Hiræltæ, anno 1399. ante Christi adventum: ante Titi tempora 1469. In eadem Palæstina, fuit Judæa, cujus metropolis Hierosolymæ, fuerunt etiam, Galilæa, Samaria, præsentia Christi illustratæ.

14 Cæsariensium privilegium, id est, forma pragmatica ad Cæsarienses.

15 Proconsul Palæstinæ.

16 [illegible] indutur [illegible] Julius, [illegible] cujus fit etiam mentio à Plutarcho: est trabea Romuli, Pollucii & Themistio [illegible], cujus inventor Timenus Attæus. Stola proconsularis Novell. 31. Eunapius [illegible] Dionysius Halicarnaſ. 6. [illegible] Polyb. 10. [illegible] vide Cujac. hic.

17 [illegible] Hesychio, [illegible] Eisdem ipsis, [illegible] Glossa [illegible] facti mensis.

18 Annonæ proconsularis Palæstinæ.

19 Id est, [illegible]

bilis eorum locorum Dux: sed ipse omnes [1] publicas privatasque causas (prout dictum est) disceptabit, & maxime omnium providebit, ut publica tributa sine retardatione detrimentoque inferantur, & puris ipse utatur manibus. Quæ quidem te diligenter observata, cum & spectabilis vir Stephanus, qui nunc primus in ea versatur, magnam laudem consecutus sit: prorsus in eam opinionem venimus, sumpta [2] videlicet ex antecedentibus conjectura, quod rursus hoc faciet. Maxime omnium vero curam geret, ut quæque suo ordine fiant in civitatibus, neque popularis aliquis tumultus excitetur in urbibus. Si quidem & hoc ejus, cum in magistratu esset, proprium fuit: qui cum provinciam tum ex aliis occasionibus, tam vero maxime ex diversitate [3] religionum seditionibus laborantem suscepisset: evidenter pacatam eam reddidit, & omni motu ac turba liberavit: quod sane nunc illi quoque, ut faciat, injungimus. Et si quando res ita ferat, ut etiam in secundam [4] Palæstinam excurrat, & ibi tumultus sedet, neque committat ut incommode aliquid in illa geratur, & præsertim in illa: quandoquidem & multos illic tumultus existere cernimus, neque leves horum eventus.

Cap. III.

Quod si etiam militibus indigeat, qui in provincia stationes habent: adjungimus & hos illi ex quo militarium numerorum strenuitatem compertam habemus, tam in tuenda dignitate urbium, quam conservanda moderatione in iis qui tuti habitant, & exigendis tributis publicis. Sacra pragmatica forma, quæ ad eam illi rem prius data est, nunc quoque rata manente, quæ non vult, ut vel spectabilis dux, vel gloriosissimus magister militum licentiam habeat, militum præsidia quæ apud illum constituta sunt, ab illo abstrahendi, ne quis exinde in civitatibus oriatur motus ac turba: id quod nunquam eventurum est, si ille & civilem magistratum gubernet, & inter publicorum tributorum collatores rectæ disciplinæ providentiam accommodet, tam in auxilium paratos habens milites, quam si quid indecore vel ab ipsis, vel ab aliis per ipsos geratur corripiens. §. 1. Eruntque omnino inter se distincti [5] officiis spectabilis locorum Dux, & is qui proconsularem gerit magistratum. Nam ille quidem militibus, & limitaneis, ac fœderatis, & quicquid omnino in provincia armatæ militiæ adscriptum est, præibit, exceptis his militibus qui proconsuli deputati sunt: hic vero tam pro civilibus personis, quam rebus, & præsidiis militum illi adhærentibus providentiam adhibebit & custodiam. Certe publicorum [6] tributorum nomine, aut per causam motæ in populo seditionis nemo prorsus à spectabilis proconsulis jurisdictione eximetur. Sed omnibus imperabit, omnibus præcipiet, neque quisquam ejus resistet formulis ac dispositionibus, aut ullum habebit prætextum vel defraudandi publicum, vel civibus inferendæ injuriæ, publicæ seditionis auctor factus: aut etiam utetur vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotii, vel cujuslibet alterius causæ prærogativa: sed eo solo seipsum noxa liberabit & supplicio, si nullam noxam contrahat. §. 2. Hæc igitur (ut diximus) & huic magistratui concedimus, & conservare perpetuo per hanc sacram pragmaticam legem volumus. Sed & ut excellentia tua perpetuo ipsam conservet, & eo modo particularibus thronorum tuorum dispositionibus ac formulis adscribat, sancimus: neque non ut omnes Palæstini, qui in sequenti futuri sunt tempore, cognoscant, quod denuo proconsulare ipsis jus restitutum sit, summusque in prima [7] Palæstina magistratus proconsul rursum sit, ut olim qui liberatus pristino fastu, nunc in honore quam qui civitati debeatur, futurus sit majore, & priore liberata supercilio, in majore nunc honore erit, nempe civitati debito.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

πάντων ἰδιωτικήν τε καὶ δημοσίαν, κατὰ τὸ ῥηθὲν, αὐτίκα διαγνώσεται. καὶ μάλιστα πάντων προνοήσει τό τε ἀνελλιπὲς τῆς δημοσίων εἰσπράξεως, καὶ τὸ καθαραῖς χρῆσθαι ταῖς χερσί. (τοῦτο γὰρ καὶ Στέφανος ὁ περίβλεπτος, ὁ νῦν πρῶτος ἐπ' αὐτῆς γενόμενος, οὐδέ τε φυλάξας εὐδοκίμησε, καὶ αὖθις ἐπὶ τοῦτο πράξειν, διὰ τῶν ἤδη φθασάντων πεπείσμεθα) μάλιστα δὲ πάντων φροντιεῖ τῆς τῶν πόλεων εὐταξίας, καὶ τοῦ μηδένα εἶναι ταῖς πόλεσι δημοτικὸν θόρυβον. καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς ἴδιον, ὡς δὴ παραλαβὼν στασιάζουσαν τὴν χώραν ἔκ τε προφάσεων ἑτέρων, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν θρησκευμάτων, εἰρηνικήν τε ἀπέδειξε καὶ πάσης ἀπήλλαξε ταραχῆς. ὃ δὴ καὶ νῦν αὐτῷ ποιεῖν ἐπιτρέπομεν, καὶ εἴ ποτε τοιοῦτό τι γένοιτο, καὶ τὴν δευτέραν τε ἐπιφοιτᾶν Παλαιστίνην, καὶ κωλύειν τὸ ταραττόμενον, καὶ μὴ συγχωρεῖν μηδὲν ὅπερ πρέποι περὶ ἐκείνην ἀτόπως, καὶ μάλιστα δὴ κατ' ἐκείνην. ἐπειδὴ καὶ θορύβους πολλοὺς ἐκεῖσε φυομένους ἴσμεν, καὶ οὐ μικρὰ τούτων ἀποτελούμενα συμβαίνοντα.

ΚΕΦ. γʹ.

Εἰ δὲ δέοιτο καὶ στρατιωτῶν τῶν ἐγκαθημένων τῇ χώρᾳ, καὶ τούτους αὐτῷ παρέχομεν ἐξ ὧνπερ ἂν ἡμεῖς συνίδωμεν ἀριθμῶν εὐδοκιμοῦντα στρατιωτικὸν κατάλογον, πρός τε τὴν τῶν πόλεων διαφύλαξιν, καὶ εὐταξίαν τῶν τὰς ἀρχὰς οἰκούντων, πρός τε τὴν τῶν δημοσίων εἰσπράξεων. τοῦ θείου πραγματικοῦ τύπου τοῦ ἐπὶ τούτοις αὐτῷ δεδομένου πρότερον, κυρίου καὶ νῦν μένοντος· ὃς οὐ βούλεται οὐδὲ τὸν περίβλεπτον δοῦκα, οὐδὲ τὸν ἐνδοξότατον στρατηγὸν ἄδειαν ἔχειν ἀφέλκειν τοὺς προσκαθημένους αὐτῷ στρατιώτας. ἵνα μή τις ἐντεῦθεν γένηται ταῖς πόλεσι ταραχή. τοῦτο γὰρ οὐκ ἄν ποτε πραχθείη, διοικοῦντος μὲν αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, προνοοῦντος δὲ καὶ τῆς τῶν δημοσίων ὑποτελῶν εὐταξίας, τήν τε ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἔχοντος συμμαχίαν, καὶ τὸ ἀσχημονοῦν ἔν τε αὐτοῖς τοῖς στρατιώταις ἔν τε τοῖς ἄλλοις δι' ἐκείνων παιδεύοντος. §. αʹ. Ἔσονται δὲ διακεκριμένοι ταῖς ὅλαις ὅ, τε περίβλεπτος τῶν τόπων δοὺξ καὶ ὁ τὴν ἀνθύπατον ἔχων ἀρχήν. καὶ ὁ μὲν ἡγήσεται στρατιωτῶν τε καὶ λιμιτανέων καὶ φοιδεράτων, καὶ εἴ τι κατὰ τὴν χώραν ὁπλιτικὸν ὅλως ἐστὶ, πλὴν τῶν ἀφωρισμένων τῷ ἀνθυπάτῳ στρατιωτῶν· ὁ δὲ τὴν ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν προσώπων τε καὶ πραγμάτων καὶ προσεδρευόντων αὐτῷ στρατιωτῶν ἕξει πρόνοιαν τε καὶ φυλακήν. δημοσίων μέντοι φόρων ἕνεκεν ἢ στάσεως δημοτικῆς οὐδεὶς ἐξαιρεθήσεται παντελῶς τῆς τοῦ περιβλέπτου ἀνθυπάτου δικαιοδοσίας, ἀλλὰ πάντων ἄρξει, πᾶσιν ἐπιτάξει, καὶ οὐδεὶς ἀντιστήσεται τοῖς διατυπώσεσι τοῖς αὐτοῦ. οὐδὲ ἕξει πρόφασιν οὐδεμίαν ἢ τὰ δημόσια ἀποστερεῖν, ἢ τοὺς πολίτας ἀδικεῖν, δημοσίας στάσεως ἐξάρχων. οὐδὲ χρήσεται ἢ ζώνης, ἢ ἀξίας, ἢ ἱερωσύνης, ἢ ἑτέρας τινὸς αἰτίας προνομίᾳ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐξαιρήσεται μόνον τῷ ἀδικεῖν τοῦ ἀνεύθυνος εἶναι.

§. βʹ. Ταῦτα τοίνυν δίδομεν καὶ ταύτῃ (καθάπερ εἰρήκαμεν) τῇ ἀρχῇ, καὶ φυλάττειν διηνεκῶς διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ βουλόμεθα νόμου. καὶ τὴν σὴν δὲ ὑπεροχὴν φυλάττειν αὐτὴν διηνεκῶς θεσπίζομεν· καὶ κατὰ τοῦτο ἐγγράφειν τὸν τρόπον ταῖς μερικαῖς διατυπώσεσι τῶν θρόνων τῶν σῶν, καὶ γινώσκειν ἅπαντας εἰς τὸν ἐφεξῆς χρόνον Παλαιστινοὺς, ὅτι πάλιν αὐτοῖς τὸ τῆς ἀνθυπατείας ἀποδέδοται δίκαιον, καὶ ὁ τῆς πρώτης Παλαιστίνης ἐξάρχων, ἀνθύπατος ἐστὶν αὐτοῖς ὡς πρότερον· καὶ τῆς ἔμπροσθεν ἀπηλλαγμένος ὀφρύος, νῦν ἐπὶ μείζονος ἔσται τιμῆς ὀφειλομένης τῇ πόλει.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ καὶ ἰδικοῦ δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ πέρατι παραδοθῆναι σπευσάτω.
Dat. Kal. Junii Constantinop. DN. Justin. PP. August. Belis. V. C. Cons.

Novella 104. (quæ Latina fuit) epitome partim ex Haloandro, partim ex Juliano.

Tit. V.

DE PRÆTORE [8] SICILIÆ.

Novella Constit. CIV.

ΤΙΤΛΟΣ εʹ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΑΙΤΩΡΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΣ. ‡

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρδʹ.

* * *

Habeto Sicilia Prætorem, qui & res civiles tractet, & curam gerat militaris impensæ. §. 2. Publica tributa Siciliæ non pertinent ad sollicitudinem prætoris, sed censentur sub comite patrimonii Italiæ [9]. §. 3. Provocationes à Sicilia in hanc civitatem venientes apud excellentissimum Quæstorem ventilentur. Et si defensorem civitatis vel patrum [10] creandorum decreta opus sit celebrari, apud eundem illustrissimum virum celebrentur.

Tit. VI.

DE CONSULIBUS. [11]

Novella Constit. CV.

Idem Augustus Strategio comiti sacrarum largitionum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Consulatus nomen [12] & causa [13] priscis [14] quidem Romanis adversus [15] hostium adinventum est utilitatem: & in decretis quæ eis ordinatio communis dabat reipublicæ figura, sortiebantur repente provincias, in quibus Romani bellum habebant: & secundum has sortiebantur fasces [16], sequens [17] vero tempus in [18] imperatorum piissimorum transponens bellandi & [19] pacificandi potestatem, ad largitatem solam causam consulibus mutavit, & hanc temperatam & ordinatam, mensuramque non excedentem, paulatim vero quidam ita sumptuose causam aggressi sunt, ut suam quidem ederent magnanimitatem, non tamen cogitarent, quia exemplum aliud non haberent, non enim ad plurimos venit substantiæ magnitudo, transcendens etiam magnificentiam animæ, non mensura rei, sed propria magnitudine proveniens. Quia igitur videmus periclitari consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis, & ad millesimum prope annum veniens, cum Romanorum republica pullulavit: propterea credimus oportere causam comprehendere, & immensitatem ejus recidentes, ad beneplacitas consulares statuere expensas, quatenus continua sit Romanis, omnibus autem bonis viris existat accessibilis quoscunque hujusmodi nos dignos esse honore decreverimus. Cuncta siquidem perscrutantes, perspeximus quantum esse conveniat quod datur. A Marciano [20] itaque imperatore eximio scripta lex est, quæ volebat *non spargere pecunias consules*, & ipsa ejus constitutionum prima fuit. Igitur & post prædictam constitutionem, quoniam invenimus quod quidam hanc sequentes, nihil spargere populo passi sunt, alii autem & ultra legem agere hæc petentes: & promerentes quæ petiverunt, deinde ad sui animi respicientes mensuram circa aspersionem largitatem ultra terminum celebraverunt: quidam vero medium [21] bene eligentes mediocribus pro plurimis contenti fuerunt: quoniam etiam nos præcedentibus, quod [22] medium est, optimum visum est esse, tanquam ex utroque summis periclitantibus, mox ad immensitatem procedere: propterea existimavimus & nos de hoc definire quod decet: ut nihil nec immensum nec inordinatum sit, neque nostrorum temporum indignum.

ΤΙΤΛΟΣ ϛʹ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΠΑΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρεʹ.

Ἔγραφη Στρατηγίῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κόμητι τῶν θείων largitionum, ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ τῆς ὑπατείας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα τοῖς μὲν πάλαι Ῥωμαίοις ἐπὶ τὴν τῶν πολεμίων ἐπινοηθὲν χρείαν, καὶ ταῖς ψήφοις ἃς αὐτοῖς ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τὸ κοινὸν ἐδίδου τῆς πολιτείας σχῆμα (διελάγχανον γὰρ εὐθὺς τὰς ἐπαρχίας ἐν αἷς Ῥωμαίοις πόλεμος ἦν, καὶ κατ' αὐτὰς ἐκληροῦντο τὰς ῥάβδους) ὕστερον δὲ ὁ χρόνος εἰς τοὺς εὐσεβεστάτους αὐτοκράτορας μεταθεὶς τὴν τοῦ πολεμεῖν τε καὶ εἰρήνην ἄγειν ἐξουσίαν, εἰς φιλοτιμίαν μόνην τὸ πρᾶγμα τοῖς ὑπάτοις μετέστησε, καὶ ταύτην σώφρονα καὶ τεταγμένην, καὶ τὸ μέτρον οὐκ ὑπερβαίνουσαν. κατὰ μικρὸν δέ τινες οὕτω δαψιλῶς τῷ πράγματι προσενηνέχθησαν, ὥστε τὴν ἑαυτῶν μὲν ἐνδείξασθαι μεγαλοφροσύνην. οὐ μὴν ἀγνοεῖν ἐν παραδείγματι ἕτερον οὐκ ἔχοντα. οὐ γὰρ εἰς πολλοὺς συνέρχεται περιουσίας τὸ μέγεθος ὑπερβάλλον, καὶ φιλοτιμίας ψυχῆς, οὐ τῷ μέτρῳ τοῦ πράγματος, τῷ δὲ οἰκείῳ συμπαραμετρουμένη μεγέθει. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁρῶμεν κινδυνεῦον διαπεσεῖν τὸ τῶν ὑπάτων ὄνομα, ὅπερ ἐν χρόνοις οὕτω μακροῖς καὶ εἰς χιλιοστὸν σχεδὸν ἔτος ἐλθὸν, τῇ τῶν Ῥωμαίων συνήκμασε πολιτείᾳ· διὰ τοῦτο ᾠήθημεν χρῆναι τὸ πρᾶγμα περιλαβεῖν, καὶ τὴν ἀμετρίαν ταύτην περικόψαντες, ὡς ἀρεσκόντως τὴν ὑπατικὴν περιστῆσαι δαπάνην· ὅπως ἂν διηνεκὴς μένοι Ῥωμαίοις, ἅπασι δὲ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ὑπάρχῃ βατὴ, ὅσους ποτὲ ἡμεῖς ἀξίους εἶναι τιμῆς ἐγκρίνοιμεν. καὶ δὴ πάντα ἀνερευνησάμενοι, συνείδομεν ὁπόσον εἶναι πρέπει τὸ διδόμενον. Μαρκιανῷ μὲν οὖν τῷ τῆς αὐτοκράτορος ἀρετῆς γέγραπται νόμος, ὃς ἐβούλετο μὴ διασπείρειν χρήματα τοὺς ὑπατεύοντας· καὶ αὕτη γε αὐτοῦ τῶν διατάξεων πρώτη καθέστηκε. τοιγαροῦν καὶ μετὰ τὴν εἰρημένην διάταξιν εὑρηκότες ὡς τινὲς μὲν ταύτῃ κατακολουθήσαντες, οὐδὲν ὅπερ ῥῖψαι τῷ δήμῳ ἀνεχόμενοι· οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον πράξειν τοῦτο αἰτήσαντές τε, καὶ τυχόντες ὧν ᾔτησαν, εἶτα πρὸς τὸ τῆς ἑαυτῶν μέτρον ἀπιδόντες ψυχῆς, τὴν περὶ τὸ ῥίπτειν φιλοτιμίαν ὑπερβαλεῖν ἐποιήσαντο. ἔνιοι δὲ τὴν μεσότητα καλῶς ἑλόμενοι, μετρίοις ἀντὶ πολλῶν ἠρκέσθησαν. καὶ ἐπειδὴ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον ἔδοξεν εἶναι, ὡς τῶν ἐφ' ἑκατέρων ἄκρων κινδυνευσάντων εὐθὺς εἰς ἀμετρίαν ἐκβῆναι, ᾠήθημεν καὶ ἡμεῖς περὶ τούτου διορίσασθαι τὸ πρέπον, ὥστε μηδὲ ἄμετρον μηδὲ ἄτακτον εἶναι, μηδὲ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἀνάξιον.

ΚΕΦ. αʹ.

1 Objecta Proconsulis Palæstinæ.
2 Præsumitur diligens in aliqua re futurus, qui semel in ea diligens fuerit.
3 Regiones seditionibus obnoxias propter diversitatem religionum, adde Nov. 17. c. 11. Edictum 2. Justin.
4 Nov. 8. c. 15. §. 7.
5 Dux militum Palæstinæ distinctus à proconsule Palæstinæ.
6 Duo solent præcipue commendari præsidibus provinciarum, quies regionis cap. 2. & tributorum exactio, ut hic.
7 Palæstinæ duæ, Prima & secunda, Nov. 8. c. 14. §. 6. & 7. quin & tertia d. Nov. 8. c. 14. §. 38.
8 vi. Eclog. 12. De officio quæstoris, Jul. constit. 97. adde Nov. 75. & eod. quæ est de appellationibus Siciliæ.
9 Comes patrimonii Italiæ, Comes largitionum Italicarum.
10 Jul. hic. vid. Novell. 75. alii legunt, primorum.
11 11. Cod. 11. Jul. constit. 98. adde Nov. Leon. 94. Goth. Intellectum hujus Novell. vid. apud Joann. Zang. de Except. part. 2. c. 1. n. 166. Ans.
12 Consul à consulendo dictus. Hinc illud, Consul fiat qui recte consulet.
13 Ob tyrannidem Tarquinii.
14 Sed tamen post reges exactos, l. 2. §. exactis 16. ff. de orig. jur. Liv. 1. & alii. ut mirum mihi videatur, quod Harm. lib. 1. tit. 1. §. 1. scripserit, Romæ initio non fuisse dominationem regiam, sed per consules, eosque binos & annuos Rempubl. fuisse administratam, verum, ut opinor, fortis illo loco ostendi, Harmenopulum in historia lapsum vel corruptum esse.
‡ Ἐγράφη ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις, κατὰ τὸ ῥητὸν, ἀλλ' οὐ κατὰ πλάτος.
15 Id ita ne intelligas, quasi consules tantum electi fuerint cum bellum futurum esset, ne rursus intelligas, bella solis à consulibus gesta. Nam eo fine plerumque dictator creabatur, l. 2. §. 18. ff. de origine jur. §. 6. Inst. de jure naturali l. 1. §. 7. C. de veteri jure. sed quod consularis potestas adversus tyrannidem Regum sit inventa, & videtur Justinianus hostium vocabulo, Reges tyrannos intelligere. De consulum potestate, vid. l. 2. §. 16. ff. de origine juris. Cic. 3. de legib.
16 Duodecim. Halicarn. 4.
17 Lex Regia, qua principi & in principem jus omne suum transtulit, l. 1. ff. de constit. princip.
18 Nov. 47. l. 2. §. 11. ff. de orig. jur. Ammian. lib. 14.
19 Princeps jus belli & pacis habet.
20 l. 2. C. de consulibus & non spargend. ab his pecun.
21 Virtus est, medium vitiorum utrinque reductum. Horat. 1. Epist. 18.
22 Ἐν μεσότητι τὸ βέλτιστον, In mediocritate optimum consistit.

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ ἑπτὰ προόδων ὑπατικῶν.

[illegible]

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ γαμετῆς καὶ μητρὸς τοῦ ὑπάτου.

[illegible] ... centum librarum auri [illegible]

Cap. I.

De septem processionibus consulum.

QUantumcunque ergo competens est dari ab eo qui à [1] nobis eligitur per annum [2] consul, occasione sportularum omnium, & distributionum & expensarum: hæc omnia competenti scriptione huic nostræ interponi facta jussimus legi. In legis enim hoc ponimus schemate, transcendenti etiam pœna quædam infertur competens. Processiones [3] autem eorum esse volumus septem. Si enim ad hoc adinventum est, ut spectacula ad [4] animi voluptatem [5] agantur populo, hæc autem à nobis determinantur in Circensibus [6], & bestiarum [7] spectaculis, & thymeles [8] delectatione, nullo horum noster privabitur populus: sed erit quidem ei processus primus [9] quo suscipiet consulatum, & hujus possidebit codicillos, Kalendis [10] Januariis. Post [11] illum vero secundum aget spectaculum certantium equorum, (quam mappam [12] vocant.) Et tertium [13] qui theatroquinegium [14] dicitur, non bis, sed semel exhibendum, & post [15] illud, quod dicitur totius [16] diei, multa delectatione implebit populum: hoc quod vocatur Græce πανκάρπιον [17], & cum bestiis pugnantes homines, & vincentes audacia, insuper & interemptæ bestiæ. Quintum [18] quoque faciet processum, qui ad theatrum ducit, quem [19] adornavocant: ubi in scena ridiculorum [20] est locus, tragœdis & thymelicis choris, & spectaculis universis, & audibilibus [21] apertum est theatrum. Rursus [22] quidem spectaculum equorum certantium edit, seu quæ vocatur [23] hippomachia [24]. Sextum agens hunc conventum. Ex [25] hoc deponit annalem hunc honorem, in depositione agens solemnem editionem [26]. Et ita septem noctium [27] & processuum complebitur cursus: nullam specierum antiquitus statutarum derelinquens. Unam si quidem aliam adinvenire mappam [28], duoque continuare, quæ vocantur theatroquinegia [29], & non priorum horum contentos esse: palam est, quia nihil novi ultra id quod prius agitur, habet. Sufficere itaque rite causa putabitur: & singulæ dantur clare & non in tantum, ut jam populo etiam odibile sit: in iis enim quæ raro [30] fiunt, miraculum est. Hæc itaque de consularibus à nobis scripta & determinata sunt expensis.

Cap. II.

De uxore & matre Consulis.

SI autem etiam uxorem consul habeat: definita est à nobis & circa illam expensarum mensura [31], decet enim frui [32] eas & conjugis claritate. Si vero non copulatus est uxori, his satis est, nisi mater ejus consistat jam consulatu digna & prius honorata, & velit eam una frui secum schemate, & hoc in sola [33] matre præbemus: alia vero non decorabitur mulier penitus, præter conjugem [34] & matrem, & istæ quidem omnibus modis: quoniam uxores [35] coruscant radiis maritorum, hoc lege dante: matres vero, si consul hoc voluerit, nam neque filia, neque soror forte neque uxor filii: & multo magis si nec pertinens ad genus sit: hoc enim pure illicitum existebat. §. 1. Quid autem oporteat spargere [36] in septem his processionibus populo consulem, melius nos designavimus, quam sicut Marciani divæ memoriæ constitutio [37] dicit. Illa quidem abnegavit omnino munificentiam: nos autem corrigimus eam causam, voluntate ejus, qui consulatus habet honorem, disponentes, sive enim nihil voluerit, spargere, non cogimus: sive rursus venire ad hoc voluerit, & ex argento muneribus honorare populum, nec hoc interdicimus, non tamen aurum spargere sinimus, non minoris alicujus, non majoris omnino, non medii characteris aut ponderis: sed argentum, sicut prædiximus. Soli [38] enim aurum spargere damus imperio, cui soli [39] etiam aurum contemnere præstat fortunæ fastigium, argentum vero quod mox post [40] aurum [41] pretiosissimum fiet, & aliis consulibus largimur decens: & hæc sinimus eos spargere [42] in his quæ vocantur missilia [43], thymelicis [44], & caveis [45], & in quadrangulis [46] & talibus. Quanto enim minora sunt quæ sparguntur, tanto plures suscipientes erunt, sitque rei mensura dantis virtus [47], & voluntas, sive nihil, sive mediocre, aut transcendens populo erogandi, hoc enim in consulatu definimus, neque invitos spargere cogentes, neque volentes prohibentes. Sed de argento quidem spargendo ita à nobis sancitum sit, & si omnino ad hoc accesserit, licentiam habeat distribuendi argenti munificentiam in suis processionibus, sicut ipse recte se habere putaverit: solo prohibito aurum omnino jaculari: quod imperatori tantum tributum est contingere. §. 2. Aliorum autem quæ à nobis decreta sunt & conscripta in descriptione quæ hac continetur lege, transcendi [48] aliquid omnino aut addi nos nullo permittimus modo. Quod itaque infinitum est (dicimus autem spargere) in dantis ponimus voluntate, omnino propriæ potestatis hoc ejus qui dat, facientes, quod vero à nobis definitum est semel & ordinatum, transcendi hoc nostra lex prohibet. Sed si quis præsumpserit, quod definitum est, egredi, centum [49] librarum auri persolvet pœnam, utpote nostra

1 Consules olim eligebantur à populo, postea ab Imperatore. Ausonius *in Gratiarum actione*. Nunc autem quod dies hujus proprium, de consulatu gratias agam, *& post*, obnoxiam tibi uni fuisse fieri mei consulatus dignitatem, quem omnibus prætulisti. Quod quidem & ipse sibi inveniat gradus, cum clarissimo viro collega meo honore conjunctus, nuncupatione prælatus Consul ego, imperator Auguste, munere tuo, non passus septa, neque campum, non suffragia, non puncta, non loculos; qui non prensaverim manus, nec consilutantium (sic enim lego, non *cum salutantium*) confusus occursu, aut sua amicis nomina non reddiderim, aut aliena non imposuerim: qui tribus non circumivi, centurias non advocavi, vocatis classibus non intremui, nihil cum sequestre deposui: cum diribitore nihil pepigi. Romanus populus, Martius campus, equester ordo, rostra, ovilia, Senatus, Curia, unus mihi omnia Gratianus, *& post*, Fecisti autem & facies alios quoque consules, pilsime Gratiane, sed non & causa pari.

2 Consulatus erat olim magistratus annuus, qui, nisi decem intervallissent anni, nemini deferebatur: Cicero 3. *de legib.* Eundem magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito, civitatem annali lege servanto. Lege annali intelligit, ut opinor, imperium annuum. Hæc postea vel necessitate vel ambitione, vel vi deleta, id enim ostendunt sex Valerii Corvini, septem Caji Marii, tredecim Augusti, septemdecim Domitiani consulatus, vid. *Auson. in gratiar. action.*

3 Πομπὰς. *Græci hoc loco*, Theophilo πομπεύσεις καὶ [illegible] §. 46. *Inst. de rer. divis.* ubi perperam interpres *adventus* vertit, ut ibidem notavi. Non licet pronunciatione hujusmodi processionum, sex plus nummis [illegible]

[illegible] *l.* 26. §. 2. *C. de episcop. audien.* Constitutum est etiam, ut uxor marito ad istiusmodi processum donare possit, *l.* 41. *ff. de donat. inter virum.* Puto hujusmodi processionem vocari transitum: neque sensu tradi, servum manumitti posse in transitu, dum ludorum gratia procedit prætor, aut proconsul, legatusve Cæsaris, *l.* 7. *ff. de manum. vind.* 4 Spectaculorum finis. 5 [illegible] vocat, ut & *Harmen.* 2. *tit.* 4. §. 60. 6 [illegible] 7 [illegible] 8 De thymelicis alias dixi *ad l.* 10. *ff. de pollicit.* 9 Primus consulum processus Kalend. Januariis fiebat. 10 Kal. Januariis consules inire solebant magistratum, *l.* 38. *ff. de vind. & demonstr.* & prætores *arg. l.* 5. *ff. de feriis.* 11 Secundus consulum processus. 12 Mappa, Circensis ludus, cujus rationem Cedrenus exposuit, & Cassiodor. 3. *epist.* 51. ad Faustum præfectum prætorio. De mappa hoc addendum. Quintil. 1. *cap.* 5. Mappam usitatam Circo nomen Pœni sibi vendicant. Martial. 12. *Epigr.* 29. Cretatam prætor vellet cum mittere mappam, Prætori mappam surripit Hermogenes. Tertull. *cap.* 16. *de Spectacul.* Cognoscite dementiam de vanitate: *Missi* dicunt, & mittunt invicem, quod simul omnibus visum est. Teneo testimonium cæcitatis: non vident missum quid sit, & *mappam* putant: sed est diaboli ab alto præcipitati figura. His adde quæ de mappa notat ex Græcis Josephus Scaliger ad 2. Manilii *ibi*, Mittunt in tempore signum. Sed & his adjice Juvenalem, *Satyr.* 11. Interea Megalesiacæ spectacula mappæ. Suetonius *in Neron. cap.* 12. universorum se oculis in circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente *mappam* unde magistratus solent. Hinc apud Tertullianum *libro adversus Valentinianos*, mappa missa est, ut hinc constet mappam initium judicem & promissionem Circensium futurorum fuisse. Post vero, [illegible], vocatam. 13 Tertius Consulum processus. 14 [illegible] *Scring.* Venatio est theatrica. 15 Quartus Consulum processus. 16 [illegible] extat epigramma Leonis philosophi, [illegible] 17 Pancarpum *Jul. hic.* [illegible] *Scring.* [illegible] sylva, vetus interpres, & ideo sylvam appellat Capitolinus Gordian. Sylva est quæ ex variis generibus arborum constat, & Augustinus ad Simmachum, testatur pancarpum dici propter omnium generum, quæ inerant, herbas. Hinc Festo pancarpiæ coronæ, ex vario genere florum. sic Neleus jussis statuam erigere, [illegible], erexit e querceu in qua offendebat multos variosque suspensos fructus, ut interpres Callimachi scribit. Appellatur & à Sophocle *in Œdipo.* laurus [illegible] Reliqua vide apud Cujacium. his addatur & hoc ex Tertulliano *adversus Valentinian.* Igitur ex ære collaticio quod ajunt, in honorem & gloriam patris pulcherrimum Pleromatis sydus, fructumque perfectum compingunt Jesum. Eum cognominant Soterem, & Christum, & Sermonem, de patruitis, jam & omnia jam, ut ex omnium defloratione constructum graculum Æsopi, Pandoram Hesiodi, Acci patinam, Nestoris Coctum, *Miscellaneam Ptolemæi.* Quam propius fuit de Atticis historiis, Pancarpiam vocari à tam otiosis authoribus nominum. Quod si eam lectionem defendes, adde quæ de Pancratio scripsi ad *l.* 7. §. 4. *ff. ad l. Aquil.* 18 Quintus processus Consulum. 19 [illegible] *Scringerus.* In quinta id faciat consul quod porna dicitur. *Jul. hic:* [illegible], productio meretricum. Seneca *primo epistolarum* 98. adde Isidorum 18. Florales jocos nudandarum meretricum, Tertullianus *cap.* 10. *de Spectac.* Ipsa prostibula publicæ libidinis in scenam proferunt. Verum Alciatus vulgatam lectionem retinet, aut hac potius vera lectione non cognita, eam quam solam noverat, cujusmodi incrustare nititur. Putat enim in *l. unica de Athletis*, Adorna locum fuisse quod in eo Cantores spectarentur, [illegible] quod est cano, & [illegible] quod est cerno. 20 Ridiculos [illegible] vocavit, vide Severum *Epist.* 122. Atellanas videtur intelligere. Galli *Farces*: ut & Atellanum gesticulatorem, [illegible] formet: sicut Italorum *Zani.* 21 [illegible] id est, ubi nihil, nisi risu dignum, neque videtur, neque auditur. 22 Sextus Consulum processus. 23 [illegible] *Scringer.* superius dixi de mappa. 24 Hic duplex est error, nec enim legendum hippomachia *ut T. dixi.* & aliter finienda est hæc sententia, hoc scilicet modo, seu quæ vocatur mappa. Sextum agens hunc conventum. Ex hoc, &c. 25 Septimus processus Consulum. 26 [illegible] *Scring.* 27 Sic Germani, non dierum numerum, sed noctium computabant, vid. Tacitum. 28 De quadriga superius. 29 De venatione theatrali supra dixi. 30 [illegible] Raro quæ accidunt magis miramur: quotidiana negligimus. Juvenalis *Satyr.* 11. [illegible] facere hoc non possis quinque diebus continuis, quia sunt talis quoque tædia vitæ, Magna voluptates commendat rarior usus. 31 Notitia: quæ tamen periit. 32 Consularis fœmina, uxor consularis viri. *leg.* 1. *in fin. ff. de senatorib.* 33 Vide quæ scripsi in epitome Feudorum, titulo de his quibus ut indignis. 34 Id enim deberi videtur, nonnisi magnis affectionibus. 35 *l.* 10. *C. de nupt.* vid. *l. ult. C. de incolis*: *l.* 8. *ff. de senator.* Quid viduæ? idem jus ei competit *Novell.* 22. *c.* 36. 36 Moris fuit Consulibus missilia in vulgus jactare, §. 46. *Inst. de rer. divis.* 37 *l.* 2. *Cod. de consulibus.* 38 Aurum spargere soli principi permissum. 39 Soli principi aurum contemnere licet. 40 Horatius, Vilius argentum est auro, virtutibus aurum, 1. *epist.* 1. *vers.* 52. 41 Pindarus 1. *Stroph.* 1. [illegible] adde de auro *Plin.* 33. *cap.* 1. 2. 3. 4. 5. 42 Enumerat Imperator, quæ missilium genera permittat Consulibus. 43 [illegible] *Scring.* Eadem pene leguntur *T. ead.* §. 3. Locus est perelegans & tamen neglectus ab interprete, vertit enim satis generaliter *missilia*, pro miliarensibus. Miliarenses porro nummorum genus est, qui militibus erogabantur. Epiphanius, *libro de mensuris & ponderibus* [illegible] & Miliarenses dici quasi militares, & hi quidem decimam solidi partem faciunt authore Suida, [illegible] Idem Cedrenum scripsit, & Miliarenses dici quasi militares, [illegible] *Novell. Leonis Ironomachic. cap.* 3. 44 [illegible], ut *T.* [illegible] dicuntur quod rotundi ut interpreta perperam ex his verbis [illegible], fecerit, thymelicis. 45 [illegible] ut *T. ead.* [illegible] dicuntur à forma quod sint paululum cavi, cujusmodi nummos minutos Germania habet. 46 [illegible] nummi dicti qui quadrati. 47 [illegible], id est, facultas. id est, Cuique consuli tantum spargere licebit, quantum voluerit, quantum denique facultas ejus patietur. 48 [illegible], id est, transcendendi. 49 Multa consulum spargentium missilia in vulgus præter leges.

nostra prævaricatus præcepta, & omnem hujus legis corrumpens, quantum in se est, intentionem. Si enim pro hac tantummodo posita est lex occasione, ne dandorum immensitate consulatus desint, & propterea nos superfluas illas donationes [1] & expensas abbreviavimus, & in populum effusas processiones, & spectacula ad bene se habentem deduximus mensuram: rite aliquid decentius de numeris considerantes, id est spargere argentum, & neque quicquam dare, eorundem consulum dimittentes voluntatibus, ut nobis sint amplius [2] & semper ex suo vocabulo [3] tempus adornent: qui quod dispositum est, transcendit, rite, utpote nostram prævaricatus legem, dignus est pœna: sic enim nobis erunt jugiter consules, causæ immensitatem non formidantes: nec tanquam certissimum periculum consulatum refugientes & aversantes. & propterea sancimus legem hanc sub firmitate servari.

§. 1. Nullus igitur eam egredi præsumat, nec si vehementer idoneus sit, nec si nostrorum sit judicum, nec si maximæ curiæ: aut nulli administrationi præsit. Hæc enim omnia nos considerantes, omnibus proposuimus super donationibus æqualitatem, nulli penitus licentiam dantes exire mensuram quæ hac continetur lege, nisi in solo argento in processionibus spargendo, aut neque hoc faciendo: quod in eorundem consulum posuimus (sicut sæpe diximus) voluntatibus. Ipsis quoque qui hoc accipere consueverunt, maximæ gratiæ in hac nostra repositæ sunt lege: si enim periculum erat deficientibus consulibus, neque quicquam accipere, nunc autem accipient mediocriter, multam habebunt rite huic legi gratiam, quod sufficiat pro nihil offerente: & hoc enim ipsum non permittere nos gloriosissimis consulibus aut aurum spargere, aut [4] vasa majora, sed in miliaresiis [5], & melis [6] & caveis [7] & quadrangulis mediocribus & hujusmodi facere donationem: sanctio ad humanitatem à nobis adinventa est, & populo medelam præbens. Si enim hoc egerint, qui consulatum edent munificentiam, & his solis concilient populares, nequaquam de maximis lucris decertantes seditiones exercebunt ad invicem, & venient usque ad alternas plagas, quas per [8] fustes, & gladios, & lapides egerant frequenter, rem omnino nobis odibilem. Videbamus enim eos contendentes quidem, & malis innumeris implentes alterutros occasione sparsorum, & ab eis arreptorum, domum vero referentes omnino nihil: sed ea die in ebrietatibus [9] & potationibus omnia expendentes. Si vero forsitan spe lucri majoris etiam præexpendisse contigerit, postea vero aut nihil aut minus accipiat: etiam damnum & debitum habebit, & plagis & vulneribus & ex hoc malis incurrere cogetur. Si autem mediocre sit quod spargitur, nec [10] vehementer contendent: nec quæstus expectantes, abundantia vulnera aut plagas alterutris ultra mensuram dabunt. Ideoque communem providentiam introduximus ex hac lege & communi reipublicæ figuræ, quatenus tempus habeat post [11] imperium, & consulis jugem memoriam, atque vocabulum in gloriosissimis nostris judicibus, & qui ex maxima curia sunt (eo quod honorare nobis placet dignos non expendentes immense) decentem damus consolationem & nostro populo, & aliis omnibus, licet desperantibus jam causam: propterea quod superfluum est offerentes, ut consulatum immortalem reipublicæ statuamus. §. 4. Subjaceat igitur (sicuti prædiximus) nostra dispositio huic legi: cujus exemplaria recondentur in foro tuæ celsitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus. Per tempora tamen gloriosissimos consules sancimus ex solo tuo foro exemplar descriptionis accipere huic subditæ legi, ut secundum eam omnia dentur. Descriptionem namque ideo à sede tua dari volumus, ut nec ipsis liceat prævaricari, nec his qui vocantur breviatores [12], adulterari aliquid horum quæ à nobis disposita sunt: sed periculo custodientium hanc descriptionem in foro tuæ gloriæ, dari exemplar ejus cum subscriptione cingulum habentis hoc, cui nunc ipse præsides: ut per omnia inadulterata maneant quæ à nobis disposita sunt. Difficultatem vero nullus habebit horum qui ad consulatus veniunt honorem, si mediocrem ita faciens expensam in omni tempore fiet: Etenim omne quicquid hactenus consulatus habentes honorem, & ex foro tuæ celsitudinis, & ex gloriosissimis præfectis nostris, aut etiam aliunde per munificentiam nostram percipiebant, & nunc eis dabimus: ab eis quidem faciendas expensas abbreviantes: à nobis autem largitatem non minorantes. Omnibus autem à nobis dictis, imperatoris excipiatur fortuna: *cui & ipsas Deus leges* [13] *subjecit* [14], *legem animatam* [15] *eum mittens hominibus*, eo quod imperatori quidem jugis [16] & indesinens consulatus omnibus civitatibus & populis, & gentibus, in singulis quæ placent distribuenti [17], advenit: aut cum ipse [18] annuerit trabea: ideoque & imperii consulatus per omnia sit sequens [19] sceptra.

EPILOGUS.

†. Tua igitur celsitudo hanc nostram suscipiens legem perpetuo eam in sua manere fortitudine procuret secundum omnem quæ in ea continetur virtutem. Lege: Scriptum exemplum Joanni gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio. Scriptum exemplar Longino prudentissimo & gloriosissimo præfecto hujus almæ urbis. Dat. v. Kal. Jul. *Constantinop.* post [20] Conf. BELIS. V. C.

TIT. VII.

DE [21] USURIS NAUTICIS [22].

NOVELLA CONSTIT. CVI.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum.

PRÆFATIO.

Nuntium audivimus à tua celsitudine, cui occasionem nos ipsi præbuimus. Duos enim istos Petrum & Eulogium supplicasse nostræ sacræ potestati, & per se explanasse dicentes quod consueverunt naucleris seu negotiatoribus mutuare, & maxime in mari negotia facientibus, & hanc vitæ habere occasionem. Ipsa vero marina credita vocare nostra consuevit lex trajectitia [23] & metuere eos, utpote dubitationibus hinc eis extortis, oportere propterea fieri manifestum quæ valeat super his consuetudo, ut & sacra nostra in hæc procederet jussio,

διαφθείρων, τό γε ἐφ' ἑαυτῷ, κολαστέος. εἰ γὰρ κατὰ ταύτην δὴ μόνην τέθειται τὴν πρόφασιν, ἵνα μὴ τῇ τῶν διδομένων ἀμετρίᾳ τὸ τῶν ὑπάτων ἐκλείπῃ, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς τὰς περιττὰς ἐκείνας δόσεις τε καὶ δαπάνας συνεστείλαμεν, καὶ τὰς εἰς τὸ πλῆθος ἐκκεχυμένας πομπάς τε καὶ θέας εἰς σύμμετρον ἠγάγομεν μέτρον, καί τινα καὶ τῶν γλαφυρωτέρων περὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἐννοήσαντες ὥστε τὸ μὲν ἀργύριον ῥιπτεῖν, ἢ μηδὲ ὅπως διδόναι, ταῖς αὐτῶν τῶν ὑπάτων ἀνατιθέντες γνώμαις, ὅπως ἡμῖν ὦσι πλείους, καὶ τῇ παρ' ἑαυτῶν προσηγορίᾳ τὸν χρόνον κοσμῶσιν, ὁ τὸ διατετυπωμένον ἐκβαίνων, οἷα τὸν ἡμέτερον παραβαίνων νόμον, ἄξιος ἂν εἴη ποινῆς. οὕτω γὰρ ἡμῖν ἔσονται διηνεκεῖς ὕπατοι, τὴν δὲ περὶ τὸ πρᾶγμα ἀμετρίαν οὐ φοβούμενοι, οὐδέ, ὡς τινα φανερώτατον κίνδυνον, τὴν ὑπατείαν ἀποφεύγοντες καὶ ἐκτρεπόμενοι. Καὶ διὰ τοῦτο θεσπίζομεν τὸν νόμον ἐν βεβαίῳ φυλάττεσθαι τοῦτον. §. α'. Μηδεὶς τοίνυν αὐτὸν παρεξιέναι τολμάτω, μηδὲ εἰ σφόδρα πλούσιος, μηδὲ εἰ τῶν ἡμετέρων δικαστῶν εἴη, μηδὲ εἰ τῆς μεγάλης βουλῆς, ἢ μηδεμιᾶς ἀρχῆς ἄρχοι. ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἡμεῖς σκοποῦντες, πᾶσιν ἐπεθήκαμεν ἐπὶ ταῖς δόσεσι τὴν ἰσότητα. οὐδενὶ παντελῶς ἄδειαν διδόντες παρεκβῆναι τὸ μέτρον τὸ τῷδε περιεχόμενον τῷ νόμῳ, πλὴν εἰ μὴ μόνον τὸ ἀργύριον ἐν ταῖς προόδοις ῥιπτεῖν, ἢ μηδὲ τοῦτο ποιεῖν· ὃ ταῖς αὐτῶν τῶν ὑπάτων ἀνεθήκαμεν (καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν) γνώμαις. Καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς ταῦτα λαμβάνειν εἰωθόσι μεγίστη χάρις ἐν τῷδε ἡμῶν ἀποκείσεται τῷ νόμῳ. εἰ γὰρ ὁ κίνδυνος ἦν, ἐκλειπόντων τῶν ὑπάτων, μηδὲ ὁτιοῦν λαμβάνειν, νῦν δὲ λήψονται μέτριον· πολλὴν ἂν εἰδεῖεν εἰκότως τῷδε τῷ νόμῳ χάριν, τὸ αὔταρκες ἀντὶ τοῦ μηδενὸς κομιζόμενοι. καὶ αὐτὸ γὰρ δὴ τὸ μὴ συγχωρεῖν ἐξεῖναι τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑπάτοις χρυσίον ῥιπτεῖν, ἢ καὶ μείζω, ἀλλ' ἐν μιλιαρησίοις τε καὶ μήλοις καὶ κωνικίοις καὶ τετραγώνοις συμμέτροις καὶ τοῖς τοιούτοις ποιεῖσθαι τὰς δόσεις, παρρησίας, αὐτὸς φιλανθρωπίαν ἡμῶν ἐξεῦρεν, καὶ θεραπείαν τῷ δήμῳ. εἰ γὰρ τοῦτο πράττοιεν οἱ τὴν ὑπατείαν δόσει φιλοτιμούμενοι, καὶ τούτοις δὴ μόνοις προσποιοῖεν τοὺς δημότας, οὐκέτι, ἅτε ὑπὲρ μεγάλων κερδῶν ἀγωνιῶντες, στασιάσουσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐλεύσονται μέχρι τῶν κατ' ἀλλήλων πληγῶν, ἃς δὴ καὶ διὰ ῥοπάλων καὶ ξύλων καὶ λίθων ἐπιφέρουσι πολλάκις, πρᾶγμα ἡμῖν παντελῶς ἀπευκτόμενον. ἑωρῶμεν γὰρ αὐτοὺς στασιάζοντας μέν, καὶ κακῶν ἀμυθήτων ἐμπιπλῶντας ἀλλήλους, προφάσει τῶν ῥιπτομένων τε καὶ ὑπ' αὐτῶν διαρπαζομένων, οἴκαδε δὲ ἐπανάγοντας παντελῶς οὐδέν, ἀλλ' αὐθημερὸν ἐν μέθαις καὶ πότοις ἅπαντα δαπανῶντας. εἰ δέ τι πολλάκις ἐλπίδι κέρδους μείζονος καὶ προδαπανήσαντες τύχοιεν, ὕστερον δὲ ἢ οὐδὲν ἢ ἔλαττον λάβοιεν, καὶ ζημίαν προσοφλισκάνειν, καὶ πληγαῖς τε καὶ τραύμασι καὶ τοῖς ἐντεῦθεν κακοῖς περιπίπτειν. εἰ δὲ μέτριον εἴη τὸ ῥιπτόμενον, οὐ σφόδρα φιλονεικήσουσιν, οὐδὲ τὸ κέρδος περισκοποῦντες ἀφθόνους πληγάς τε καὶ τραύματα ἀλλήλοις ὑπὲρ μέτρον παρέξουσιν. ὥστε κοινὴν τὴν πρόνοιαν εἰσάγομεν ἐν τῷδε τῷ νόμῳ καὶ τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας σχήματι, ὅπως ἂν ὁ χρόνος ἔχοι, μετὰ τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν τῶν ὑπάτων διηνεκῆ μνήμην τε καὶ προσηγορίαν ἐν τοῖς ἐνδόξοις ἡμῶν ἄρχουσι καὶ τοῖς ἐκ τῆς μεγάλης βουλῆς, οἷς πρέπον ἐξ αὐτῶν τιμᾶν τοὺς ἀξίους, μὴ δαπανῶντας ἀμέτρως· παραμυθίαν τε διδόναι τῷ ἡμετέρῳ δήμῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καὶ τοῖς ἀπεγνωκόσιν ἤδη τὸ πρᾶγμα· διὰ τοῦτο τὸ περιττὸν ἀφελόντες, ἵνα τὴν ὑπατείαν ἀθάνατον τῷ πολιτεύματι κατασκευάσωμεν. §. δ'. Υποκείσθω τοίνυν (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) ἡ ἡμετέρα διατύπωσις τῷδε ἡμῶν τῷ νόμῳ, ἧς τὰ ἰσότυπα ἀποκείσεται ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἅμα δὲ τῷ νόμῳ πρὸς αὐτὴν καταπεμπόμενα. Τοὺς μέντοι κατὰ καιροὺς ἐνδοξοτάτους ὑπάτους θεσπίζομεν ἐκ μόνου τοῦ σοῦ δικαστηρίου τὰ ἰσότυπα τῆς ἀπογραφῆς λαμβάνειν τῆς τῷδε ὑποτεταγμένης τῷ νόμῳ, ὥστε κατ' αὐτὴν ἅπαντα δίδοσθαι. τὴν γὰρ ἀπογραφὴν διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ δίδοσθαι βουλόμεθα, ἵνα μηδὲ αὐτοῖς ἐξῇ παραβαίνειν, μηδὲ τοῖς καλουμένοις βρεβιάτορσι νοθεύειν τι τῶν παρ' ἡμῶν διατετυπωμένων· ἀλλὰ κινδύνῳ τῶν φυλαττόντων ταύτην τὴν ἀπογραφὴν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ἐνδοξότητος δίδοσθαι τὰ ἰσότυπα αὐτῆς μεθ' ὑποσημειώσεως τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος ταύτην ἧς νῦν αὐτὸς ἐφέστηκας· ἵνα διὰ πάντων ἀνόθευτα μένῃ τὰ παρ' ἡμῶν διατετυπωμένα. Δυσχεραινέτω δὲ μηδεὶς ἐκ τῶν εἰς τὴν ὑπάτων παριόντων τιμήν, εἰ μεμετρημένην οὕτω ποιούμενος δαπάνην, ἅπαντα τὸν χρόνον κοσμήσεται. καὶ γὰρ δὴ πᾶν ὅσον μέχρι τοῦ νῦν οἱ τὴν ὑπάτων ἔχοντες τιμήν, ἔκ τε τοῦ δικαστηρίου τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἔκ τε τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων, καὶ ἀλλαχόθεν ποθὲν κατὰ φιλοτιμίαν ἡμετέραν ἐκομίζοντο, τοῦτο καὶ νῦν αὐτοῖς ἐπιδώσομεν· τὴν μὲν παρ' αὐτῶν γενομένην δαπάνην συστέλλοντες, τὴν δὲ παρ' ἡμῶν φιλοτιμίαν οὐκ ἐλαττώσαντες. Πάντων δὲ δὴ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἡ βασιλέως ἐξῃρήσθω τύχη. ᾗ γε καὶ αὐτοὺς ὁ θεὸς τοὺς νόμους ὑπέθηκε, νόμον αὐτὴν ἔμψυχον καταπέμψας ἀνθρώποις. διότι τῷ μὲν βασιλεῖ διηνεκὴς ἕπεται ὑπατεία, πάσαις πόλεσί τε καὶ δήμοις καὶ ἔθνεσι καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τὰ δοκοῦντα διανέμοντι προσήκει δέ, ἡνίκα αὐτοῖς δόξειεν ἡ τραβέα· ὡς καὶ ἡ τῆς βασιλείας ὑπατεία διὰ πάντων ἕπηται ἀκολουθοῦσα τοῖς σκήπτροις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὸν ἡμῶν παραλαβοῦσα τὸν νόμον, διηνεκῶς αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ μένειν ἰσχύος παρασκευαζέτω, κατὰ πᾶσαν τὴν αὐτῷ περιεχομένην δύναμιν. Legatur: Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων. Ἐγράφη τὸ ἰσότυπον Λογγίνῳ τῷ λαμπροτάτῳ, καὶ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως.

ΤΙΤΛΟΣ ζ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρς'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μηνύσεως ἠκούσαμεν τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἧς τὴν πρόφασιν ἡμεῖς αὐτοὶ παρεσχόμεθα. ἐδίδαξεν γάρ, Πέτρος καὶ Εὐλόγιος ἱκετεύσαντες τὸ θεῖον ἡμῶν κράτος, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς ἀφηγησάμενοι, εἰπόντες ὡς εἰώθασι ναυκλήροις, ἤτοι ἐμπόροις, δανείζειν χρυσίον, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν θαλάττῃ τὰς πραγματείας ποιουμένοις, καὶ τούτων ἔχειν τοῦ βίου τὴν πρόφασιν, τὰ τοῖς θαλαττίοις ταῦτα δανείσματα, ἃ καλεῖ ὁ καθ' ἡμᾶς νόμος trajectitia. δεδοικέναι δὲ αὐτούς, ὡς ἀμφισβητήσεων ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἀνισταμένων, καὶ δεῖν διὰ τοῦτο γενέσθαι φανερὸν τί κρατεῖ καὶ ἐπὶ τούτοις ἔθος· ὥστε καὶ θείαν ἡμῶν ἐπὶ τοῦτο

1 Largitiones.
2 Πλείους, plures.
3 Καὶ τῇ παρ' ἑαυτῶν προσηγορίᾳ χρόνον κοσμῶσιν, id est, ex sua appellatione tempus exornent, §. 3. J. eod. vide Nov. 47. c. 1. ut anni per Consules numerentur.
4 Ἢ τὰ μείζω. *Scring.* aut majorem monetam, *Hal.*
5 Vide §. 1. T. eod.
6 Vid. d. §. 1.
7 Κωνικίοις *Scring.* ex T. eod. §. 1. Haloander his verbis intelligit monetam ære ac cyatho signatam.
8 Rixæ ob missilia colligenda.
9 Eadem de causa apud Gallos edicto Regis Francisci, collegia artificum (*confrarias vocant*) sublata sunt.
10 Villium rerum causa raro plerumque certatur.
11 §. 2. T. eod. Novell. 47. cap. 1.
12 Breviatores βρεβιάτορες, id est, brevium proscriptores, breves, brevia, breviculi, chartæ sive libelli breves. Zonaras in Carthag. concil. βρέβιον ἡ ἐπίσημος λέγεται, ἡ σύντομος γραφή.
13 Principi Deus leges subjecit, ut hic, & corpora subditorum, *Theophil. ad §. 7. Instit. de jur. naturali.* eorumque bona omnia, *l. 3. Cod. de quadrien. præscripti.* sed ea tantum imperio possidet, non dominio, *Seneca 7. de benef. 5.* ideoque vel sine justa causa, verbi gratia, delicti, bona subditis Princeps auferre non potest, *l. 5. C. ad l. Jul. majest. & tiaul. de bonis damn.* vel sine pretio, *l. 13. ff. com. præd.* adde quæ dixi ad *l. 14. §. 2. ff. de rei vindic. l. 11. ff. de evictionib.* adde *3. Reg. 21. ubi de vinea Naboth.* Notandum est, quod à Gregorio Papa *Reg. 10. epist. 4.* refertur Jus regium, cujus fit in libris regum mentio, non ad historiam præcipi, sed ostendi quid acturi sint reges improbi, quid vitaturi sint boni. Alioquin si permissa sunt omnia principi, quid erit Deo? *Tertull. in lib. de Idololatria:* & recte, pieque Iason ad *l. 5. in princ. num. 12. 13. ff. de condict. causa data.* Licet Deus (inquit) subjecerit leges principibus, non tamen subjecit contractus, qui sunt juris gentium, alias nemo cum principe contraheret. Placet etiam quod Baldus *cap. 1. de pace Constantiæ, vers. si vero,* scribit, omnes contractus qui alioqui sua natura stricti juris sunt, bonæ fidei existere si cum principe initi fuerint.
14 §. 6. *Instit. de jur. nat. l. 31. ff. de legib. l. 2. §. 3. ff. de orig. jur. l. 3. Cod. de testam. l. 34. Cod. de donat.* Principes λέλυνται τῶν νόμων. *Dion. 53.* τῶν νόμων ἐκτὸς, *Chrysostomus*, κατὰ νόμον ὁ ἀνεύθυνος. *Plato.* Jura negant sibi data: alias nata *Horatius lib. de arte Poëtica.* sic lex regia apud Persas (teste Herodoto in Thalia) regi id quod facere vellet, permittebat. Hinc Julia noverca & uxor Antonini Caracallæ, An nescis te imperatorem esse, & leges dare, non accipere? *Spartian. in Antonino Caracalla.* Superiora si Judaice & ad literam intelligemus, nihil principe forocius fuerit: In id itaque magis propendemus, Principem legibus solutum non esse, sed eas subesse potius, *l. 4. Cod. de legibus:* magis solutum legibus videri quam esse, *leg. 23. ff. de leg. 3.* Hoc etiam Gentiles passi sunt sibi dici. Apollonius Thyaneus ad Domitianum, *teste Philostrato 8.* Hæc mihi dicta sint de legibus, quas si tibi imperare non putaveris, ipse non imperabis. Plinius *in Panegyrico ad Trajanum.* In rostris simili tu religione ipse te legibus subjecisti, Cæsar, quas nemo principi scripsit, sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis. Quod nunc primum audio, nunc primum disco, *Non est princeps supra leges, sed leges supra principem*, adde Plutarchum in τῷ πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδευτον, Agapetum diaconum, in admonitionibus ad Justinianum: adde exempla duo Levinii Consulis ex Livio 26. & Gelonis regis Syracusii ex Diodoro 11. Inde fit ut multis casibus eodem cum cæteris jure princeps utatur, *Nov. 89. c. 11. l. 31. ff. qui testam. l. pen. ff. de hered. inst. l. 15. ff. de condit. instit. l. 23. ff. de legat. 3. l. 60. ff. de conditionibus & demonstrationibus: l. 6. 22. §. 2. ff. de jure fisci: l. 2. 3. Cod. ne fiscum vel Rempubl.* utut sit, Nihil potest princeps contra pietatem vel bonos mores, *l. 15. ff. de conditionibus instit. Novell. 9. l. 1. Cod. si adversus vend. l. 3. C. si minor si major & Cod. si contra jus.* Et is dolo errare non dicitur, qui respondet contra fiscum, *l. 10. ff. de jure fisci.* Fruitur tamen princeps singularibus privilegiis, puta ut censeatur major ante alios, vide quæ notavi ad *l. 8. ff. de muneri.* ut in contrahendis nuptiis non sic observet gradus prohibitos (exceptis tamen ascendentibus, descendentibus, & collateralibus proximi gradus, *vide constitutionem Isaaci Angeli c. x.* facit etiam gratiam jurisjurandi, *l. ultim. ff. ad municipalem*, ubi tamen agitur de jure suo, & ubi manifesta deceptio jurantis, non ubi legitime juratum *Novella 9. l. 1. Cod. si adversus vendit. l. 3. Cod. si minor. si major.* Indulgent etiam nonnunquam pœnas legibus constitutas, vide *Cod. de abolitionibus & de gener. abolit.* His adde Bossium *in tractatu de Principe & privilegiis ejus tit. 100. Cujac. 15. obs. 13.* 15 Principem νόμον ἔμψυχον, lex animata: lex, mutus princeps. 16 Imperatoris munus est, perpetuo subditis consulere: vel statim atque Princeps sceptra stolamque imperii, id est, regia ornamenta insigneque sumpsit, perpetuum init geritque consulatum: quia Reipublicæ indesinenter consulit. 17 Παρέχοντι ἡνίκα αὐτοῖς δόξειεν ἡ τραβέα. *Scringer.* sensus est, Voluntatem eam esse principis, ut interdum privatis, nutu quodam conferat stolam, id est dignitatem consularem. 18 Cujacius, post Petrum Fabrum legit, ἀεί. 19 Sensus est, Consulatum imperatoriam dignitatem sequi. 20 Id est, anno 536. 21 Dixi ad *l. 22. ff. de naut. fœnere. Jul. const. 59.* 22 Hæc Novella abrogatur per Novellam centesimam decimam. 23 Creditum maritimum, trajectitium.

ἐπὶ τούτῳ συνελθεῖν κελεύσαι, τὴν τὸ ἔθος εἰς ἀκριβεστέραν ἄγοντας τύπον. παρακαλοῦν ἡμᾶς ἐξετασθῆναι πως τὴν τῆς ἀμφισβητήσεως φύσιν μαθεῖν, καὶ ταύτην εἰς ἡμᾶς ἀγαγεῖν ὥστε φανερᾶς ἡμῖν γενομένης, τὸ δοκοῦν νόμῳ περιλαβεῖν διηνεκεῖ. καὶ τὴν σὴν ἐνδοξότητα ταῦτα πρᾶξαι παρ' ἡμῶν κελευσθεῖσαν, συναγαγεῖν τοὺς ναυκλήρους εἰς οὓς δὴ τὰ τοιαῦτα τῶν δανεισμάτων μάλιστα, καὶ πυθέσθαι ποῖον πάλαι τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἦν. τοὺς δὲ καὶ ὅρκον προστεθεικότας, μαρτυρεῖν τρόπους εἶναι ποικίλους τῶν τοιούτων δανεισμάτων. καὶ εἰ μὲν δόξειε τοῖς δανεισταῖς ἐφ' ἑκάστῳ νομίσματι τῶν χρημάτων ὧν ἂν δῶσιν, ἕνα σίτου μόδιον ἢ κριθῆς ἐμβαλεῖν τῇ νηΐ καὶ μηδὲν μίσθωμα τοῖς δημοσίοις παρέχειν ὑπὲρ αὐτῶν τελώναις, ἀλλά τι καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἀτελῶς πλεῖν τὰ σκάφη, καὶ τοῦτο ἔχειν κέρδος ὧν ἐδάνεισαν χρημάτων. καὶ προσέτι καὶ κατὰ δέκα χρυσοῦς ἕνα κομίζεσθαι μόνον ὑπὲρ τόκου, καθ' ἑκάστην δεκάδα χρυσῶν, αὐτοὺς δὲ τοὺς δανειστὰς ὑφορᾶσθαι τὸν ἐκ τῶν ἀποβησομένων κίνδυνον. εἰ δὲ μὴ ἕλοιντο τὴν ὁδὸν ταύτην οἱ δανείζοντες, τὴν ὀγδόην μοῖραν λαμβάνειν ὑπὲρ ἑκάστου νομίσματος ὀνόματι τόκων, οὐκ εἰς χρόνον τινὰ ῥητὸν ἀριθμουμένην, ἀλλ' ἕως ἂν ἡ ναῦς ἐπανέλθοι σωζομένη. κατὰ τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα συμβαίνει ἴσως καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ἐκτείνεσθαι τὸν χρόνον, εἰ περ τοσοῦτον ἔξω διατρίψειεν ἡ ναῦς, ὡς καὶ τὸν ἐνιαυτὸν ἢ τέρμα λαβεῖν ἢ καὶ ὑπερβαλεῖν. [illegible]

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν καὶ αὐτοῖς ἐντυχόντες τοῖς πεπραγμένοις, καὶ τὸ πρᾶγμα διδαχθέντες, θεσπίζομεν, κατὰ τὰ μεμαρτυρημένα ἐπὶ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, οὕτω νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον τὰ τοιαῦτα κρατεῖν, διότι μηδὲ τοῖς ἤδη τεθειμένοις μάχεται νόμοις. [illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, ἡ σὴ ὑπεροχὴ εἰς τὸ διηνεκὲς διαφυλάττειν σπουδασάτω. Dat. XIV. Kal. Sept. Constantinop. DN JUSTIN. PP. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ βουλήσεων τῶν εἰς τοὺς παῖδας γενομένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρζ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ κόμητι τῶν καθωσιωμένων δομεστίκων, ἐπέχοντι τὸν τόπον Ἰωάννου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Κωνσταντίνῳ τῷ τῆς θείας λήξεως νόμος γέγραπται τῆς παλαιᾶς ἐχόμενος ἁπλότητος· ἡ δὲ τῶν πραγμάτων ποικιλία καὶ ἡ φύσις ταῦτα συχνῶς μεταβάλλουσα, δεῖσθαι τοὺς νόμους ἐκείνους ἐπανορθώσεως ἡμετέρας παρεσκεύασε. λέγει γοῦν ὁ νόμος, δεῖν τὰς τῶν τελευτώντων βουλήσεις, ὅταν ὦσι γονεῖς, πάσῃ τρόπῳ μεταξὺ παίδων κρατεῖν. καὶ τοσοῦτον αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι γονεῖς ὄντας, ὅτι καὶ αὐτοῖς καὶ τὴν ἀσαφῆ τῶν πραγμάτων συγχωρεῖ δήλωσιν λέγων, εἰ καὶ μὴ ἐναργεῖς εἶεν αἱ αὐτῶν διατυπώσεις, [illegible] καὶ ὅπως τοῦτο κρατεῖν. [illegible] καὶ Θεοδόσιος [illegible], οὐκ ἐπὶ πατέρων μόνων τοῦτο διατυπώσας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μητέρων, καὶ ἐπὶ ἀνιόντων ἑκατέρας φύσεως. Ταύτης ἐπιλαβόμενοι τῆς ἀδείας ἄνθρωποι, εἰς τοσαύτην ἀσάφειαν ἐξῆλθον, ὥστε μαντείας μᾶλλον ἢ ἑρμηνείας ταῦτα προσδεῖσθαι. [illegible]

ΚΕΦ. α'.

Περὶ βουλήσεως τῶν γονέων ἐν τῇ ἑαυτῶν περιουσίας διαιρέσει.

Ἡμεῖς τοίνυν πάντα σαφῆ τε καὶ ἀναμφισβήτητα καθεστάναι βουλόμενοι (οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον νόμων ὡς σαφήνεια, μάλιστα ἐπὶ ταῖς τῶν τελευτώντων διατυπώσεσι) βουλόμεθα, εἴ τις γραμμάτων ἐπιστήμων, μεταξὺ τῶν αὐτοῦ παίδων βούλοιτο ποιήσασθαι διατύπωσιν, πρῶτον μὲν αὐτοὺς προγράφειν τὸν χρόνον, [illegible] Εἰ δὲ καὶ πραγμάτων βούλοιτο ποιήσασθαι διαίρεσιν, [illegible] Εἰ μέντοι γε γαμετῇ ἢ ἐξωτικοῖς τισὶ προσώποις βούλοιτο καταλιπεῖν legata ἢ fideicommissa, ἢ καὶ ἐλευθερίας, καὶ ταῦτα οἰκείᾳ χειρὶ γραφόμενα, λεγόμενά τε παρὰ τῶν διατιθεμένων ἐπὶ τῶν μαρτύρων, [illegible] παραπεμπόμενα.

Quæ consuetudinem ad certissimam duceret formam. Itaque nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere, & hanc ad nos deducere: quatenus manifesta nobis facta, quod videretur, lege comprehenderetur perpetua, tuamque gloriam hoc à nobis agere jussam, convocasse naucleros quibus hæc mutua curæ sunt, & interrogasse quæ aliquando antiqua consuetudo fuit. Illos autem & jusjurandum adjicientes testimonio, perhibuisse modos esse varios talium mutuorum: & si quidem placuerit creditoribus in singulis solidis pecuniarum quas dederint, unum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis præberent teloniariis, sed quantum ad ipsos sine telonio navigare naves, & hunc habere fructum & harum quas crediderint pecuniarum, & insuper etiam pro [1] decem aureis unum percipere solidum pro usuris: in ipsos autem creditores respicere ex eventibus periculum. Si vero non erumpant hanc viam creditores: octavam partem percipere pro singulis solidis nomine usurarum, non in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naves revertantur salvæ. Secundum hoc autem schema contingit forsan & in annum extendi tempus, si tantum foris moretur navis, ut annum aut terminos suos sumat, aut etiam transcendat: citius autem ea remeante, tempus in unum solum aut duos trahi menses: & ex tribus [2] siliquis utilitatem habere: vel si ita breve sit tempus, vel si apud alteram extra debitorem maneat debitum, hoc idem valere: aliam rursus negotiatoribus profectionem assumentibus, & per unumquodque onus definiri schema, secundum quod competit mutuum aut manere aut permutare secundum pactum quod ob hoc convenerit partibus. Si tamen post reversionem navis salvæ nequaquam navigare propter tempus valentes revertantur: triginta solum dierum inducias dari à creditoribus debitoribus, & nihil pro debitis usurarum causa exigere, donec vendi contingat onus, parentes apud alium esse debitum non reddendum, duas partes centesimæ dominis pecuniarum dare usuras, & mutuare [3], & mox mutuum in terrenum transponere modum: nequaquam maritimis periculis creditoribus molestandis: & hæc omnes dixisse cum jurejurando perhibentes testimonium quæ ad nos nuntiasti, ut nos sanciremus quod nobis videretur, & super his dicebas hæc nostræ nuntiare potestati.

Cap. I.

Nos igitur & ipsa legentes gesta, & causam edocti, sancimus, secundum quod testatum est coram tua celsitudine, ita nunc & deinceps in omne tempus tenere, eo quod neque jam positis repugnet legibus, ut oporteat nunc & de cætero secundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super talium causarum hæc servari litibus, & secundum dictum modum prædictarum pactionum ita fieri etiam eventus, & alia omnia, quæcunque in prioribus testata sunt apud sedem tuam, unde secundum propriam legem teneant in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis [4] ita servatum est temporibus & tenuit immutabiliter, sicut testimonia apud tuam gloriam definierunt: quomodo non est justum & in aliis omnibus valere, quæ postea erunt, & esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege valentem, & altera quadam dispositione non egentem: sed in naucleriis seu negotiatoriis occasionibus in omne tempus valentem, ut puta generalem existentem legislationem, & naucleris seu negotiatoribus & eorum contractibus expositam? Quæ debet etiam pars fieri jam à nobis positarum legum, & judicantes ad hanc respicientes proferre sententiam.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo jugiter servare festinet.

Tit. VIII.

DE TESTAMENTIS [5] IMPERFECTIS A [6] PARENTIBUS IN FILIOS FACTIS: ET DE DIVISIONE RERUM A FILIIS CORAM PARENTE, ET DE EJUS FACULTATIBUS FACTA ET SUBSCRIPTA.

Novella Constit. CVII.

Imperator Justinianus Augustus Basso magnificentissimo comiti devotiss. domesticorum locum obtinenti Joannis gloriosiss. prætoriorum præfecti, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

A Constantino [7] divæ memoriæ lex scripta est per antiquæ conjecturæ simplicitatem: porro causarum varietas & natura eas frequenter mutans, egere leges illas emendatione nostra præparavit. Dicit itaque lex, oportere morientium voluntates, quando sunt parentes omnibus modis inter filios tenere, & tamen eos erubescit parentes existentes, quia eis & claram rerum concedit significationem, dicens & si non manifestæ sint eorum dispositiones, apparuerint autem ex quibusdam indiciis [8] & conjecturis, & qualibet scriptura: & sic eas valere & hoc in suis & emancipatis filiis. Insuper & Theodosius [9] decrevit non in patribus solum hoc disponens, sed etiam in matribus & ascendentibus utriusque naturæ [10]. Hanc apprehendentes licentiam homines in tantam ingressi sunt obscuritatem ut divinantibus [11] magis quam interpretantibus hæc egerent. Itaque neque personas scribentes, neque rerum dicentes notitiam, & forte nec quantitatem, tamen dignantur conjecturis & verisimilium ratione talia permittere.

Cap. I.

De voluntatibus parentum in distributione patrimonii facienda.

Nos [12] igitur omnia clara & aperta consistere volentes, (quid enim sic proprium [13] est legum, sicut claritas maxime super defunctorum dispositionibus) volumus siquis literas sciens, inter suos filios voluerit facere dispositionem, primum [14] quidem ejus subscriptione tempus [15] declaret: deinde quoque filiorum nomina propria [16] manu [17]: ad hoc uncias in quibus scripsit eos heredes, non signis [18] numerorum significandas, sed per totas [19] literas declarandas: ut undique claræ & indubitatæ consistant. Si vero etiam rerum voluerit facere divisionem, aut in quibusdam rebus certis aut omnes aut quasdam institutiones statuere, & harum inscribat significationes: ut ejus literis omnia declarata, nullam ulterius contentionem filiis derelinquant. Si tamen aut uxori aut extraneis [20] personis aliquibus voluerit relinquere legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hæc propria scripta manu, dictaque à testatoribus coram testibus, quoniam omnia consequenter in dispositione posita ipsi & scripserunt, & volunt valere, sint firma: nihilo minuenda eo quod videantur in charta scripta, reliquam observationem testamentorum non [21] suscipientia: sed hoc solum intimetur, quod ejus manus & lingua habet omnem virtutem chartæ præbitam.

Cap. II.

1 Usura decima est, dixi ad l. nov. 26. §. 1. C. de usuris. *Au denier dix.*

2 Comprobatur hic conventio recepta, Ut creditor in singulos solidos capiat tres siliquas, quæ usura est centesima.

3 Lege, mutare.

4 Argumentum à more diu recepto licet sumere. vide Everardum, Topicis, loco ab usitato seu solito 104.

5 De testamentis inter liberos factis, *Index Reg.* De voluntatibus parentum in distributione patrimonii facienda *Jul. const.* 100. περὶ βουλήσεως τῶν εἰς τοὺς παῖδας γενομένων, *Græci hoc loco.*

6 Vid. *l. 21. §. 1. C. de testam.* Goth. Ad hanc Nov. vid. Gudelin *de jure noviss. lib. 2. c. 6.* Rittershus. *in exposit. Nov. part. 6. cap. 1.* Ans.

7 *l. 26. C. fam. ercisc. l. 1. Cod. Theod. fam. ercisc.*

8 Lege Constantini parentum voluntates, quibuscunque indiciis, conjecturis, quæcunque scriptura manifestæ, inter liberos valent, adde *l. 21. §. 1. Cod. de testam.*

9 *l. 21. §. 1. C. de testam.*

10 Sexus.

11 Divinare & interpretari differunt.

12 Hinc sumpta est Authent. *Quod sine C. de testam.*

13 Obscuritas legibus inimica: perspicuitas contra, eis amica.

14 Nota formam, secundum quam parentes literas scientes, scripto testari debent inter liberos.

15 Facti seu testamenti.

16 Hinc nonnulli colligunt, non valere testamentum inter liberos, nisi sua manu suisque liberis parens scripserit nomina liberorum, tempus & unciarum modum, cum potius mens Justiniani hæc sit, Ut sive scribat testamentum parens, sive alius pro eo, illud literis perscribatur non notis: alioquin, testamentum non valere.

17 Vid. *Nov. 66. c. 1. §. 4. & 119. c. 9.*

18 Μὴ τοῖς σημείοις τῶν ἀριθμῶν σημαινομένας. Scribantur non deletæ numerorum notæ. Galli, *Chiffres*, vocant, vide *Cujac. 3. obs. 3. & 12. obs. ult.* vide *l. 6. in fin. ff. de bonor. possess.* Goth. Adde Pancirolli *rer. memorabil. lib. 2. tit. 14.* Ans.

19 Δι' ὅλων γραμμάτων, scriptio inter liberos testatio mentis nostræ, debet esse ὁλογράμματος, adde *Nov. Basilii c. 2.* plenis atque prorsus integris literis perscripta.

20 Extranei sunt, non liberi, hinc colligunt, Testamentum imperfectum inter liberos favore extraneorum non sustineri *l. 21. §. 1. C. de testam.* vide Clar. 3. *sent. §. testam. quæst. 10* id est, extraneos nihil ex eo capere posse, & ita utile non vitiari per inutile. Goth. Vid. Gudelin. *de jure noviss. lib. 2. c. 4. n. 11.* Ans. 21 Extraneis legari aut fideicommitti potest in testamento inter liberos minus solenni. Minus solenne hic intellige non qualecunque sed tamen scriptum à testatore lectumque testibus, *V. ad. ibi, coram testib.* licet nullæ aliæ solennitates fuerint servatæ. Testibus, inquam, saltem duobus. Numero enim plurium duo saltem intelliguntur, *l. 12. ff. de testib.* Cum dicimus legari vel fideicommitti posse, satis intelligitur aliud dicendum fore si instituantur heredes. Nec enim possunt extranei in imperfecto testamento heredes scribi. sic itaque, Ex imperfecto testamento extraneis liberi relicta legata vel fideicommissa præstabunt, si modo holographum & testibus ipsis nuncupatum fuerit testamentum.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Cap. II.

ET [1] si quidem usque ad mortem maneat hoc schema, nullus postea deducit testes, quia voluit forte talem voluntatem commutare, aut convertere, aut aliquid tale facere, cui licuit rumpere quod factum est, & aliam facere voluntatem, declarantem perfectam ejus sententiam quam competit valere, hoc enim concedimus ei agere, hoc ipsum expressim significantem sub præsentia testium septem [2], quia & si fecerit quandam talem voluntatem, non tamen eam valere ulterius vult, sed rursus vult aliam facere: & hanc aut in testamento perfecto [3] faciat, omnia testamentorum habente signa, aut in non scripta perfecta voluntate: videri eum defunctum esse prioribus infirmis factis ex secunda ejus secundum perfectum testamentum aut voluntatem dispositione.

Cap. III.

QUia vero novimus aliquos divisiones facientes inter proprios filios, & præparantes eos his subscribere: & hoc schema suscepimus. Si quis enim dividat proprias res, & ipsos filios evocans faciat [4] subscribere divisionibus ipsis, & ratas eas judicare, & profiteri filios hoc secundum hunc habere modum: sit & hoc firmum in hujusmodi rerum divisione [5] secundum nostram constitutionem quam ob hoc posuimus: quam in omnibus, quæ in ea continentur, firmam esse per hanc legem sancimus. Si autem & in divisione ipse subscripserit, & clara omnia per subscriptionem suam fecerit, sit & hoc ratum: quoniam & hoc jam nostra legislatione continetur. Palam vero est, quia in talibus casibus valebit hæc lex, quoscunque postea moveri contigerit.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua gloria cognoscens, omnibus faciat manifesta: ut nullum lateant quæ recte & providenter pro nostris subjectis sancita sunt. Dat. Kal. Januar. *Constantinop.* Dom. Justin. PP. Aug. Imperii Anno XIII. Basilio, V. C. Cons.

Tit. IX.

De [6] Restitutionibus. [7]

Novella Constit. CVIII.

Imp. Justin. Aug. Basso magnificentiss. comiti devotiss. domesticorum, locum tenenti Joannis gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecti.

Præfatio.

NEgotium audivimus pro testamento dubitato, quod etiam interpretari justum existimavimus, & lege comprehendere certissima: hoc quod nostræ consuetudinis est, in negotiis motis ex legibus optimis accipere occasiones. §. 1. Filios enim quidam suos instituens heredes, deinde alterutris eos, filiis non existentibus, substituere volens, jussit, *si contigerit aliquem ejus filiorum, & heredem futurorum, sine filiis humanam solvere vitam post exceptionem harum quæ ex lege debentur ei, ex eis quæ ab eo relinquebuntur ei rebus, reliquas omnes res, & jura quæcumque apud eum in tempore mortis invenirentur, venire & restitui ex his superstiti, aut ejus filiis, si etiam ipse moreretur: omni cessante inter eos propter memoratam substitutionem cautione & fidejussione in his.* Eo moriente, & uno quidem ejus filiorum & heredum filios habente, alio vero manente sine filiis, prohibet eum qui sine filiis est, is qui filios habet, uti rebus, utpote eas deterentem: at ille utens verbis testamenti, quia quidquid inveniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum restituere jussit: secundum hoc vult schema licentiam habere uti rebus sicut voluerit, nulla prohibitione de eorum gubernatione illata ei. §. 2. Nos igitur sumentes ex hoc occasionem, existimavimus oportere & antiquam definitionem, & deinceps discretionem hanc quidem definire, hanc autem putam hominibus reponere, & propterea lege causam comprehendere, ut discant homines omnem legis ordinem, cum quo competit talia & discere, & judicare. Novimus igitur apud Papinianum sapientissimum, dictum in decimo nono [8] libro ejus quæstionum, ubi permittit alienationes in tali casu: illud solum velut ex studio in ænigmate proponens, ut tunc oporteret prohiberi alienationes, cum ad solvendum fideicommissum, ex studio [9] qui hoc oneratus est, ad alienationem venit. Et tanquam philosophatus inter Imperatores Marcus, tali quodam proposito casu, viri boni arbitratum videri inesse talibus verbis disposuit.

Cap. I.

NObis [10] ergo recte visum est, hanc ita disponere legislationem, ut si quidem universaliter aliquis dicat restitutionem fideicommissi: hæc tenere quæ in talibus decreta sunt & à nobis jam sancita. Sin vero tale sit, fideicommissum, quale subjacet: & ea quæ inveniuntur seu remanent in tempore mortis, testator submittat sola in fideicommissum: tunc indefinite dictum prioribus, sub quadam legitima deducere divisione & ordine. Si quis enim hæc, aut etiam aliquid aliud tale dixerit: sancimus usque [11] ad Falcidiam solum suæ institutionis necessitatem habere servare eum qui oneratus est fideicommissi restitutione, & non posse aliquid penitus ex illa minuere sufficiens existens: sed heredi quidem supersint tres partes, illi autem quartæ solius relinquatur ratio. Non enim concedimus ei qui gravatus est, etiam donationibus [12] uti aliquibus, & forsan ex studio (quod Papinianus [13] dicebat) intervertendi fideicommissi causa, ut etiam quarta minuatur institutionis ejus: sed hoc omnino relinquere fideicommissum: aliis omnibus in eis positis potestate: & licentiam habere eum his sicut voluerit uti, quemadmodum perfectis dominis competit. Si vero & ipsam quartam is qui gravatus est, contingat: necessarium est perscrutari causam secundum quam hoc egit: & si quidem aut dotem [14] voluerit dare, aut sponsalitiam largitatem, aliam non habens substantiam: oportet ei hoc permitti agere, hoc videlicet quod nostra continetur jam lege, in qua ei omnino non negavimus talem deminutionem. Si vero & in captivorum redemptionem (hanc enim excipimus, & dicamus Deo causam) & hoc licentiam eum habere facere, & minuere etiam quartam pietatis ratione: quod omnium nobis pretiosius videtur.

Cap. II.

SI vero contigerit neque ipsum habere ex aliquibus causis unde faciat expensas, ex tali restitutione, etiam has facere: damus ei licentiam (hoc quod & testator permisit) quod relinquetur, omnino hoc volens ad restitutionem trahi, & quasi aliquis dicat, ex hoc quod remaneret, ei restitutionem fieri. Si autem nulla talis subjacet occasio, necessitatem habere omnino quartam partem propriæ institutionis servare,

Κεφ. β'.

ΚΑΙ εἰ μὲν μέχρι τελευτῆς μείνοι τοῦτο τὸ σχῆμα, οὐδεὶς ὕστερον παράξει μάρτυρας, ὡς ἐβουλήθη τυχὸν τὴν τοιαύτην γνώμην ἀμεῖψαι, ἢ ἀνατρέψαι, ἢ τι τοιοῦτο ποιῆσαι, ᾧ γε ἐξῆν διαρρῆξαι τὸ γενόμενον, καὶ ἑτέραν ποιήσασθαι βούλησιν, δηλοῦσαν τὴν τελευταίαν αὐτοῦ γνώμην ἣν ἀκριβῶς ἀρκεῖν· τοῦτο γὰρ ἐφίεμεν αὐτῷ πράττειν, αὐτὸ τοῦτο ῥητῶς ἐπισημαινόμενον ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων ἑπτά, ὡς καὶ ποιήσαιτο τινὰ τοιαύτην βούλησιν, οὐ μὴν ἀρκεῖν αὐτὴν ἔτι βούλεται, ἀλλ' ἑτέραν ποιήσασθαι. καὶ τοῦτο ἢ ἐν τελείᾳ διαθήκῃ ποιείτω, πάντα τὰ τῶν διαθηκῶν ἐχούσῃ σύμβολα, ἢ ἐν ἀγράφῳ τελείᾳ βουλήσει. ὥστε ἐπ' ἐγγράφῳ ἢ ἀγράφῳ βουλήσει δοκεῖν αὐτὸν τελευτῆσαι, τῶν προτέρων ἀκύρων ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ κατὰ τὴν τελείαν διαθήκην ἢ βούλησιν διατυπώσεως γινομένων.

Κεφ. γ'.

ΕΠειδὴ δὲ ἴσμεν τινὰς νεμήσεις ποιουμένους μεταξὺ τῶν οἰκείων παίδων, καὶ παρασκευάζοντας αὐτοὺς ταύταις ὑπογράφειν, καὶ τὸ τοιοῦτο σχῆμα ἐσκεψάμεθα. εἰ γὰρ διανέμοι τις τὰ οἰκεῖα πράγματα, καὶ αὐτοὺς τοὺς παῖδας προσκαλεσάμενος, ποιήσειεν ὑπογράψαι ταῖς νεμήσεσιν αὐτούς, καὶ κυρίας ταύτας ἡγήσασθαι, καὶ ὁμολογήσειν τοὺς παῖδας κατὰ τοῦτο ἔχειν τὸν τρόπον· ἔσται καὶ τοῦτο κύριον ἐπὶ τοιαύτης πραγμάτων διαιρέσεως, κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν, ἣν ὑπὲρ τούτου τεθείκαμεν· ἣν ἐπὶ πᾶσι τοῖς αὐτῇ περιεχομένοις κυρίαν εἶναι καὶ διὰ τοῦδε τοῦ νόμου θεσπίζομεν. εἰ μέντοιγε καὶ ἐπὶ διαιρέσεσιν αὐτὸς ὑπογράψει, καὶ σαφῆ πάντα διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῆς αὐτοῦ ποιεῖται, ἔσται καὶ τοῦτο κύριον, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἤδη τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ περιείχετο. πρόδηλον δὲ ὡς ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων ὅδε ὁ νόμος κρατήσει, ὁπόσα μετ' αὐτὸν κινηθῆναι συμβαίη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης γνωρίσασα, ἅπασι ποιησάτω φανερά· ὥστε μηδὲν διαλαθεῖν τῶν ὀρθῶς καὶ προνοητικῶς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων νενομοθετημένων. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρη'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ κόμητι τῶν καθωσιωμένων δομεστίκων, ἐπέχοντι τὸν τόπον Ἰωάννου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΥΠοθέσεως ἠκούσαμεν περὶ διαθήκην ἀμφισβητουμένης, ἣν καὶ ἑρμηνεῦσαι δίκαιον ἡγησάμεθα, καὶ νόμῳ περιλαβεῖν ἀκριβεῖ. τοῦτο δὴ τὸ καὶ ἡμῖν εἰωθός, ἐκ τῶν ἐν ταῖς ὑποθέσεσι κειμένων ζητήσεων, νόμων χρηστῶν λαμβάνειν ἀφορμάς. §. α'. Παῖδας γάρ τις οἰκείους ἐνστησάμενος κληρονόμους, εἶτα καὶ ἀλλήλοις αὐτοὺς ἐξ ἀπαιδίας ὑποκαταστῆσαι βουλόμενος, ἐκέλευσεν, εἰ συμβῇ τινα τῶν αὐτοῦ παίδων καὶ κληρονόμων μέλλοντα ἄπαιδα τὸν ἀνθρώπινον καταλύειν βίον, μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ἐκ τοῦ νόμου ὀφειλομένων αὐτῷ, ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ καταλιμπανομένων αὐτῷ πραγμάτων, τὰ λοιπὰ πάντα πράγματα καὶ δίκαια, ὅσα παρ' αὐτῷ ἐν καιρῷ τελευτῆς εὑρεθείη, ἔρχεσθαι καὶ ἀποκαθίστασθαι τῷ ἐξ αὐτῶν περιόντι, ἢ τοῖς αὐτοῦ παισίν, εἴγε αὐτὸς τελευτήσειε, πάσης ἐγγύης μεταξὺ αὐτῶν διὰ τὴν εἰρημένην ἀποκατάστασιν ἀσφαλείας τε καὶ ἐξώμης. ἐπὶ τούτοις αὐτοῦ τελευτήσαντος, καὶ τοῦ μὲν ἑνὸς τῶν αὐτοῦ παίδων καὶ κληρονόμων παῖδας ἔχοντος, τοῦ δὲ μείναντος ἀπαίδος, κωλύει τὸν ἄπαιδα ὁ τοὺς παῖδας ἔχων κεχρῆσθαι τοῖς πράγμασιν, ὡς ταῦτα ἐλαττοῦντα. ὁ δὲ ἀποκεχρημένος τοῖς ῥήμασι τῆς διαθήκης, καὶ ὅτι εἴ τι εὑρεθείη ἐν καιρῷ τελευτῆς παρ' αὐτῷ, τοῦτο αὐτὸν ἀποκαθιστᾶν ἐκέλευσεν· κατὰ τοῦτο βούλεται τὸ σχῆμα παρρησίαν ἔχειν χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὡς ἂν βουληθείη, μηδεμιᾶς κωλύσεως περὶ τῆς αὐτῶν διοικήσεως ἐπαγομένης αὐτῷ. §. β'. Ἡμεῖς τοίνυν λαβόντες ἐκ τούτου πρόφασιν, ᾠήθημεν χρῆναι καὶ τὴν παλαιὰν ἀρχαίαν, καὶ τὴν ἐφεξῆς διάκρισιν, τὴν μὲν ὁρίσαι, τὴν δὲ καθάπερ ἐν ἀνθρώποις ἀποθέσθαι, καὶ διὰ τοῦ νόμου τὸ πρᾶγμα περιλαβεῖν, ὅπως ἂν μάθοιεν ἄνθρωποι τὴν πᾶσαν τοῦ νόμου τάξιν, μεθ' ἧς προσήκει τὰ τοιαῦτα καὶ μανθάνειν καὶ κρίνειν. Παπιανὸν τὸν σοφώτατον ῥηθέντα ἐν τῷ ιθ' τῶν ἑαυτοῦ quæstionum, ἔνθα ἐπιτρέπει τὰς ἐκποιήσεις ἐπὶ τοιούτου θέματος· ἐκεῖνο μόνον ὥσπερ ἐξεπίτηδες ἐν αἰνιγμῷ προθείς, τὸ τηνικαῦτα δεῖν κεκωλῦσθαι τὰς ἐκποιήσεις, ἡνίκα ἐπὶ τῷ ἀπολῦσαι τὸ φιδεικόμμισσον ἐξεπίτηδες ὁ τούτῳ βεβαρημένος ἐπὶ τὴν ἐκποίησιν ἔλθοι. καὶ ὁ φιλόσοφος ἐν βασιλεῦσι Μάρκος, τοιούτου τινὸς ὑποτεθέντος θέματος, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μεσιτείαν δοκεῖν εἶναι τοῖς τοιούτοις ῥήμασι διετύπωσεν.

Κεφ. α'.

ΗΜῖν οὖν ὀρθῶς ἔδοξεν ἔχειν, οὕτω διατυπῶσαι τὴν νομοθεσίαν, ὥστε εἰ μὲν γενικῶς τις εἴποι ἀποκατάστασιν τοῦ φιδεικομμίσσου, ταῦτα κρατεῖν ὅσα ἐπὶ τῶν τοιούτων διώρισται, καὶ παρ' ἡμῶν ἤδη νενομοθέτηται. εἰ δὲ τοιοῦτόν τι φιδεικόμμισσον εἴποι ὑπόκειται, καὶ τὰ εὑρισκόμενα ἔτι περιλιμπανόμενα ἐν καιρῷ τελευτῆς, ὁ διαθέμενος ὑπάγοι μόνα τῷ φιδεικομμίσσῳ· τηνικαῦτα τὸ ἀορίστως εἰρημένον τοῖς προτέροις ὑπό τινα νενομισμένην ἄγειν διαίρεσίν τε καὶ τάξιν. εἰ γάρ τις ταῦτα ἢ καί τι τοιοῦτον ἕτερον φαίη, θεσπίζομεν ὥστε μέχρι τοῦ Φαλκιδίου μόνου τῆς οἰκείας ἐνστάσεως ἀνάγκην ἔχειν φυλάττειν τὸν βεβαρημένον τοῦ φιδεικομμίσσου τῇ ἀποκαταστάσει, καὶ μὴ δύνασθαί τι παντελῶς ἐξ ἐκείνου ἐλαττοῦν ἱκανὸν ὄντα· εἰ τῷ μὲν κληρονόμῳ περίεστι τὰ τρία μέρη, τῷ δὲ ὁ τοῦ τετάρτου μόνου περιλειφθείη λόγος. οὐδὲ γὰρ ἐῶμεν τῷ βεβαρημένῳ καὶ δωρεαῖς χρήσασθαί τισι, καὶ ἴσως ἐξεπίτηδες, ὅπερ ὁ Παπιανὸς ἔλεγεν intervertendi fideicommissi causa, ὥστε καὶ τὸ τέταρτον ἀπομειοῦν τῆς ἐνστάσεως τῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῦτο πάντως καταλιμπάνειν τὸ φιδεικόμμισσον, τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐπὶ τῇ αὐτοῦ κειμένων ἐξουσίᾳ· ὥστε ἄδειαν ἔχειν αὐτὸν τούτοις ὡς βούλεται χρήσασθαι, καθὰ τελείοις δεσπόταις προσήκει. Εἰ μέντοι καὶ αὐτοῦ τοῦ τετάρτου ὁ βεβαρημένος προσάψαιτο, ἀναγκαῖόν ἐστι πολυπραγμονῆσαι τὴν αἰτίαν καθ' ἣν τοῦτο πέπραχε. καὶ εἰ μὲν ἢ προῖκα βούλοιτο δοῦναι ἢ προγαμιαίαν δωρεάν, ἑτέραν οὐκ ἔχων οὐσίαν, δεῖν αὐτῷ τοῦτο συγχωρεῖσθαι πράττειν, κατὰ τοῦτο δὴ τὸ τῷ ἡμετέρῳ περιεχόμενον ἤδη νόμῳ, ἐν ᾧ οὐδὲ αὐτὴν παντελῶς οὐκ ἠρνησάμεθα τὴν τοιαύτην ἀπομείωσιν. Εἰ δὲ καὶ εἰς αἰχμαλώτων λύτρα, (ταύτην γὰρ ἐξαιρούμεθά τε καὶ ἀνατιθέμεθα τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν) καὶ τοῦτο ἄδειαν αὐτὸν ἔχειν ποιεῖν, καὶ ἐλαττοῦν καὶ τὸ τέταρτον τῷ τῆς εὐσεβείας λόγῳ πάντων ἡμῖν τιμιώτερον φαινόμενον.

Κεφ. β'.

ΕΙ δὲ συμβαίνοι μηδὲ αὐτὸν ἔκ τινων αἰτιῶν ἔχειν ὅθεν ποιοῖτο δαπάνας, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀποκαταστάσεως καὶ ταύτας ποιεῖσθαι, δίδομεν αὐτῷ παρρησίαν (τοῦτο ὅπερ καὶ ὁ διαθέμενος ἐπέτρεψε), τὸ καταλιμπανόμενον ὅλως τοῦτο βουλόμενος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἕλκεσθαι, καὶ (ὡς ἄν τις εἴποι) ἐκ τοῦ περιόντος αὐτῷ τὴν ἀποκατάστασιν γίνεσθαι. Εἰ δὲ μηδεμία τοιαύτη τις ὑπόκειται πρόφασις, ἀνάγκην ἔχειν πάντως τὸ τέταρτον μέρος τῆς οἰκείας ἐνστάσεως φυλάττειν, καὶ τῇ τοιαύτῃ ἀποκαταστάσει χαρίζεσθαι. Εἰ μέντοι τι δαπανήσοι, ἔχοι ἄδειαν ἀποκα-

1 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc inter C. de testam.*

2 Ἑπτὰ ἢ καὶ πέντε, *Hal. edit. Græca Harmen. 5. tit. 1. §. 37.* quæ verba ἢ καὶ πέντε vetus interpres hic non agnoscit, nec Scringeri editio Græca, nec Julianus interpres, hoc igitur innuit, Testamentum imperfectum, quod inter liberos valere potest, alio testamento imperfecto revocari aut rumpi non posse: sed ut coram septem testibus testamentum revocetur exigi. Ratio dubitandi nasci videbatur ex eo quod naturale sit, unumquodque eo genere dissolvi, quo ligatum est, *l. 35. ff. de regulis.* Possumus & hoc adjicere, sufficere præsentiam quinque testium in revocando eo testamento, quod quinque testibus perfici potest, *l. ult. C. de testam.* vid. *Cujac. 3. observ. 3. in fin.* Aliud est in testamento militis, cujus imperfectum testamentum alio imperfecto, intra annum tamen missionis revocari potest, *l. 34. in fin. ff. de testam. milit.* & ita facilius imperfectum militis testamentum, quam patris inter liberos rumpitur.

3 Imperfecta inter liberos dispositio non potest, nisi solemniter revocari, *35. Eclog. 3. ex tit. 20. cap. 2. & 5. Harmenop. 1. §. 37.*

4 *Nov. 18. cap. 7.*

5 Divisio bonorum facta a patre confirmatur, vel ejus subscriptione, *Jul. ibi, Sin autem & in divisione subscripserit,* vel liberorum ejus, *ut hic.* unde colligunt interpretes teste Claro 3. *sentent. §. testament. quæst. 14. vers. sed pone.* Schedulam a patre non scriptam vel subscriptam, sed tamen subscriptam à liberis, valere. Valere, inquam, non jure testamenti, sed contractus.

6 De fideicommissariis hereditatibus *Jul. const. 101.*

7 Hinc rudit constitutionis hujusce quæstio, An & quatenus jussus restituere, quod ex bonis superfuerit, possit deminuere. adde *Novell. 39.* Z.

8 *l. 54. ff. ad Treb.* vicesimo, *l. 3. §. 2. ff. de usuris.* Goth. Ad hanc Nov vid. Rittershus. *part. 6. cap. 9. & seq. & Novell. 39.* Ans.

9 Ultro non coactus.

10 Hinc sumpta est Authentica, *Contra C. ad senatusconsl. Trebell.*

11 Rogatus restituere quod ex hereditate defuncti ei superierit, potest diminuere ad novem usque uncias, triuncia servato fideicommissario generali. Numquam igitur deminuere poterit ex tribus illis unciis? Imo poterit, certis tamen casibus *versic. si vero* J. *ead.*

12 Rogatus restituere, quidquid ei superierit ex hereditate defuncti, donare quicquam ex iis bonis non potest: excipe tamen quædam genera donationum, de quibus dictum est *Novell.* 39.

l. 21. §. 16. ff. de hered. petit. l. 14. in fin. l. 15. l. 16. ff. ad Treb.

13 *l. 3. §. 2. ff. de usuris.* adde

14 Rogatus restituere *quicquid ei superierit ex hereditate defuncti*, non tantum novem uncias ex quavis causa, sed ex tribus reliquis unciis, certis de causis, diminuere potest.

ἀναπληρώσειεν παράσχοιτο), ἐξ ἐκείνης καὶ ἀναπληρῶσαι τὸ τέταρτον, καὶ κατὰ μηδεμίαν αἰτίαν αὐτὸ μειῶσαι. Εἰ δὲ ἀναλώσειεν τὸ τέταρτον, καὶ οὐκ ἔχοι ἑτέραν οὐσίαν, τηνικαῦτα δίδομεν καὶ κατὰ τῶν ἠγορακότων ἢ ἄλλως λαβόντων πραγμάτων, in rem, καὶ ὑποθήκας, ἐκ τῆς αὐθεντίας ταυτησὶ τοῦ νόμου, ὥστε ἐξεῖναι ἀναπληροῦν τὸ φιδεικομμισσάριον ἑαυτοῦ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκδικήσεως. τοῦτο ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ληγάτων ἤδη δεδώκαμεν, καὶ τὴν ἐκ τῆς διατάξεως in rem αὐτοῖς χαρισάμενοι καὶ τὴν τοῦ φιδεικομμίσσου persecutiona. ὥστε καὶ ἀσφάλειαν ὁ φιδεικομμισσάριος δώσει τοῦ μὴ ἔλαττον τοῦ τετάρτου φυλάττειν, εἰ μὴ καὶ αὐτὴν ὁ διατιθέμενος συγχωρήσειεν ἀπαιτεῖν ἐπὶ τοῦ προτεθέντος ἡμῖν φαίνεται. αὐτοῦ γὰρ τοῦ διατιθεμένου πᾶσαν οὐκ ἐγγύην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσφάλειαν συγχωρήσαντος, ἡμᾶς ἀλλοιότερον αὐτὸ διατιθέναι οὐκ ἂν εἴη, τῆς τοῦ τελευτήσαντος ἐξηγουμένους γνώμης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Καινὴ ταῦτα τοίνυν ἔστω τοῖς πράγμασι τομή, αὐτῷ τε τούτῳ τῷ παρενεγκόντι τὴν ζήτησιν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐφ' οἷς ἠρτῆσθαι συμβαίνει τὰ ζητήματα, τῶν διαθηκῶν ἤδη γενομένων, καὶ τῶν διατιθεμένων ἤδη τελευτησάντων, οὔπω δὲ τοῦ τοιούτου χώραν λαβόντος φιδεικομμίσσου, ἀλλ' ἔτι τοῦ βεβαρημένου περιόντος. καὶ ταῦτα φαμὲν οὐκ ἐπὶ παίδων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν, καὶ τῶν ἔξω τοῦ γένους, ἐφ' ὧν ὅλως τοιοῦτον φιδεικομμίσσον καταλειφθῆναι συμβαίη. Η τοίνυν σὴ ἐνδοξότης ἅπασι ταῦτα φανερὰ ποιείτω τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις, ὥστε εἰδέναι καθ' ὅνπερ τρόπον προσήκει καὶ ζῆν αὐτοὺς καὶ τελευτᾶν καὶ διατίθεσθαι, φιδεικομμισσά τε καταλιμπάνειν, καὶ τὰ ἄλλα πράττειν ἅπερ ἐπὶ τῶν τοιούτων κεκύρωται. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ί.
Περὶ αἱρετικῶν τῇ προικὶ γυναικῶν.
ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ'.
Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΙΑΝ ἡμῖν οὖσαν βοήθειαν ἐπὶ πάσῃ τῇ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τε καὶ βασιλείας βίῳ, τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα πιστεύομεν, εἰδότες ὅτι τοῦτο ἡμῖν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν τῆς βασιλείας δίδωσι σωτηρίαν. ὥστε καὶ τὰς νομοθεσίας τὰς ἡμετέρας ἐκεῖθεν ἠρτῆσθαι προσήκει, καὶ εἰς αὐτὴν ἀφορᾶν, καὶ ταύτην αὐταῖς ἀρχὴν εἶναι καὶ μέσα καὶ πέρας. Ἴσασι τοίνυν ἅπαντες ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότες, καὶ μάλιστα Λέων ὁ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης, καὶ Ἰουστῖνος ὁ τῆς θείας λήξεως ἡμῶν πατήρ, ἐν ταῖς ἑαυτῶν διατάξεσι, τοῖς αἱρετικοῖς ἅπασιν ἀπηγόρευσαν ὥστε μηδεμιᾶς αὐτοὺς μετιέναι στρατείας, μήτε δὲ τῶν οἱασοῦν ἐπὶ ἀρχαῖς φροντίδι μετουσίαν ἔχειν· ὅπως ἂν μὴ προφάσει τῆς στρατείας τῆς τε δημοσίων συστημάτων, τὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας μέλη φανεῖεν λυμαινόμενοι, καὶ ἡμεῖς δὲ αὐτὸ τοῦτο πεπράχαμεν, ἡμετέραις διατάξεσι ταῦτα κυρώσαντες. Αἱρετικοὺς δὲ καὶ ἐκεῖνοι εἰρήκασι καὶ ἡμεῖς λέγομεν τὰς διαφόρους ὄντας αἱρέσεων· οἷς συναπτόμεθά τε καὶ συναριθμοῦμεν καὶ τοὺς τὴν Νεστορίου Ἰουδαϊκὴν ἀκολουθοῦντας μανίαν, καὶ Εὐτυχιανιστάς, καὶ Ἀκεφάλους, καὶ οἳ τὰς τῶν Διοσκόρου καὶ Σευήρου κακοδοξίας νοσοῦσι, τῶν τε Μανιχαίων καὶ Ἀπολιναρίου ἀνανεουμένων δυσσέβειαν· καὶ πρὸς γε πάντων, τοὺς μὴ ὄντας μέλος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ πάντες ὁμοφρόνως οἱ ἁγιώτατοι πάσης τῆς οἰκουμένης πατριάρχαι, ὅ, τε τῆς ἑσπερίας Ῥώμης καὶ ὁ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ πάντες οἱ ὑπ' αὐτοὺς τεταγμένοι ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τὴν ἀποστολικὴν κηρύττουσι πίστιν τε καὶ παράδοσιν. Τοὺς τοίνυν τῆς ἀχράντου κοινωνίας κατὰ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν οὐ μεταλαμβάνοντας παρὰ τῶν ταύτης θεοφιλεστάτων ἱερέων, αἱρετικοὺς δικαίως καλοῦμεν. κἂν γὰρ ὄνομα Χριστιανῶν ἑαυτοῖς ἐπιθῶσι, τῆς ἀληθοῦς ἑαυτοὺς τῶν Χριστιανῶν πίστεώς τε καὶ κοινωνίας χωρίζοντες, τῇ τοῦ Θεοῦ κρίσει ἑαυτοὺς ὑπάγειν γινώσκονται.

ΚΕΦ. α'.

ΟἹ μὲν οὖν περὶ τῶν αἱρετικῶν φοιτήσαντες νόμοι, πᾶσιν εἰσὶ φανεροί. ἡμεῖς δὲ βουλόμενοι τοὺς τὴν ὀρθόδοξον ἀσπαζομένους πίστιν καὶ ταύτης ἀντεχομένους, ἔχειν τι πλέον προνόμιον τῶν ἀλλοτριούντων ἑαυτοὺς τῆς τοῦ Θεοῦ ποίμνης, (ἐπειδὴ μηδὲ δίκαιόν ἐστιν ἴσων τοῖς ὀρθοδόξοις τοὺς αἱρετικοὺς ἀξιοῦσθαι προνομίων) διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἐπὶ τὸν παρόντα ἐβλέψαμεν νόμον. ἐπειδὴ γὰρ δεδώκαμεν προνόμιον ταῖς γυναιξὶ τῶν προικῶν, ὥστε καὶ πρεσβυτέρων δανειστῶν προτερεῖν, καὶ βελτίω τάξιν ἔχειν αὐτάς, καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ χρόνου νικωμένας. ἐπὶ δὲ τῶν διὰ τοὺς γάμους δωρεῶν, κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἂν γένοιντο, τὰς ὑποθήκας ἔχειν ταύτας ἐπὶ τοῦ παρόντος ποιοῦμεν φανερὸν διὰ τοῦδε τοῦ θείου ἡμῶν νόμου, ὅτι καὶ ταύτην τὴν προνομίαν καὶ τὰς σιωπηρὰς ὑποθήκας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα ταῖς γυναιξὶν ἐν διαφόροις προνομίοις παρὰ τῶν ἡμετέρων δέδοται νόμων, ἐκείναις δίδομεν μόναις (ἐφ' ᾧ τούτων ἀπολαύειν τε καὶ χρῆσθαι ταῖς ἐξ αὐτῶν ἀπεργασίαις) αἷς ἐπιμελές ἐστι τὴν ὀρθὴν καὶ προσκυνουμένην ἡμῶν πίστιν κρατεῖν, (τὴν τῆς καθολικῆς φαμὲν καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας) καὶ μετέχειν τῆς ἐν αὐτῇ σωτηριώδους κοινωνίας. τὰς γὰρ χωριζούσας ἑαυτὰς τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἀχράντου κατ' αὐτὴν κοινωνίας μεταλαμβάνειν οὐκ ἀνεχομένας παρὰ τῶν ταύτης θεοφιλεστάτων ἱερέων, οὐ βουλόμεθα παντελῶς τῶν τοιούτων ἀπολαύειν προνομίων. εἰ γὰρ ἑαυτὰς χωρίζουσι τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ τῆς ἁγίας καὶ ἀχράντου κοινωνίας ἀλλοτρίας ποιοῦσι, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἡμεῖς οὐκ ἂν αὐτὰς ἀξιώσαιμεν προνομίων, καὶ τὸ ἐκ τῶν ἡμετέρων νόμων ἀπολαύειν συγχωρήσαιμεν συνεχῶς· ἀλλ' ἔστωσαν αὐταῖς ἄβατοι παντάπασιν αἱ παρὰ τῶν νόμων εὐεργεσίαι, καὶ παντὸς προνομίου ἐκ τῶν ἡμετέρων διατάξεων αὐταῖς διδομένου στερέσθωσαν.

ΚΕΦ. β'.

ΕΞέστω δὲ αὐταῖς, τῆς βελτίονος γενομέναις γνώμης, καὶ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀληθινὴν ἀσπαζομέναις πίστιν, καὶ ταύτης μέχρι παντὸς ἀντεχομέναις, τῶν τοιούτων ἀπολαύειν δωρεῶν τε καὶ προνομίων. τούτων ἐν ἁπάσῃ τῇ ὑπηκόῳ κρατούντων, καὶ παραφυλαττομένων, προηγουμένως μὲν παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων ἱερέων, ἔπειτα δὲ καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων καὶ δικαστῶν, εἴτε μείζους εἴτε ἐλάττους

& tali & aliis restitutionem donare. Si [1] tamen aliquid expenderit, habens unde supplementum faciat: ex illo suppleri quartam, & per nullam causam hanc minui. Si vero contigerit quartam, & non habeat ad supplementum aliam substantiam: tunc damus ei & contra emptores, aut aliter accipientes res in rem & hypothecas ex authoritate hujus legis, ut liceat complere sibi fideicommissum ex rerum vindicatione, hoc quod in legatis jam dedimus, & ex constitutione in rem ei donantes, & fideicommissi persecutionem. unde & cautionem fideicommissarius [2] dabit [3] non minus quartam servare: nisi & ipsam testator, sicut in pronunciato nobis facto, prohibuit, cum enim ipse testator omnem non fidejussionem solum, sed etiam cautionem relaxaverit, nos aliter disponere, non est morientis conjicere voluntatem.

EPILOGUS.

†. Hæc igitur, sit causis decisio, ipsi qui præbuit quæstionem, & aliis omnibus, in quibus pendere contigerit casus testamentorum quidem factorum, & testatorum quippe defunctorum: nondum autem tali locum accipiente fideicommisso, sed adhuc eo qui gravatus est, superstite. Et hæc dicimus non in filiis solum, sed etiam in aliis cognatis & extraneis agere. in quibus omnino tale fideicommissum relinqui contigerit. Tua igitur gloria omnibus hæc manifesta faciat nostris subjectis, ut sciant quemadmodum competat & vivere eos, & mori, & testari, & fideicommissa relinquere, & alia agere quæ in talibus sunt sancita. Dat. Kalend. Feb. CP. Dom. JUSTIN. PP. Aug. ANNO XIV. [4] BASIL. V. C. CONSULE.

TIT. X.
DE PRIVILEGIIS DOTIS [5] HÆRETICIS [6] MULIERIBUS NON PRÆSTANDIS.
NOVELLA CONSTIT. CIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

UNam nobis esse in omni nostræ reipublicæ & imperii vita, in Deo spem credimus, scientes quia hæc nobis & animæ & imperii dat salutem, unde & legislationes nostras inde pendere competit, & in eam respicere: & hoc eis principium [7] esse, & medium, & terminum. Sciunt igitur universi qui ante nos imperantes, & maxime Leo [8] piæ memoriæ, & Justinus [9] piæ memoriæ noster pater in suis constitutionibus, hæreticis omnibus interdixerunt, ut neque ulla ipsi participarentur militia [10], neque quodlibet in publicis curis participium haberent, uti ne occasione militarium & publicorum collegiorum sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra viderentur vastare: ita & nos ipsi hoc egimus, nostris constitutionibus hoc roborantes. Hæreticos [11] vero & illi dixerunt, & nos dicimus eos qui diversarum sunt hæresium: quibus conjungimus & connumeramus & qui Nestorii Judaicam [12] sequuntur vesaniam, & Eutychianistas [13], & Acephalos [14] qui Dioscori [15] & Severi [16] mala secta languent, & Manichæi [17] & Apollinaris renovantium impietatem: & ad hoc omnes qui non sunt membrum sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, in qua omnes concorditer sanctissimi episcopi, & totius orbis terrarum patriarchæ [18], & Hesperiæ [19], & Romæ, & hujus regiæ civitatis, & Alexandriæ, & Theopoleos [20], & Hierosolymorum, & omnes qui sub eis constituti sunt sanctissimi episcopi, Apostolicam prædicant fidem, atque traditionem. Igitur sacram [21] communionem [22] in Catholica Ecclesia non percipientes à Deo amabilibus sacerdotibus hæreticos juste vocamus. Nam licet nomen [23] Christianorum sibimet imposuerint: attamen à Christianorum se fide & communione separant, Dei judicio semetipsos subdi agnoscentes.

CAP. I.

QUæ igitur de hæreticis prolata sunt lege omnibus sunt manifesta. Nos autem volentes orthodoxam amplectentes fidem, & eam defendentes, habere aliquod amplius privilegium iis qui alienant semetipsos à Dei ovili (quoniam neque [24] justum est æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri privilegiis) propterea & nunc ad præsentem respeximus legem. Quia [25] enim dedimus privilegium mulieribus dotium, ut etiam prioribus [26] creditoribus præponantur, & meliorem ordinem eas habere, & nec à tempore superatas: in donationibus autem propter nuptias secundum tempora per quæ fiunt, hypothecas [27] habere omnibus in præsenti facimus manifestum per hanc sacram nostram legem, quia & hoc privilegium & tacitas hypothecas, & omnia alia quæ mulieribus omnibus in diversis privilegiis à nostris legibus data sunt, illis damus solis quatenus his fruantur, & utantur, & quæ diligentiam habent rectam, & adorandam nostram fidem tenere (Catholicæ dicimus & [28] *Apostolicæ Ecclesiæ*) & participare in ejus salutari communione. Quæ enim separant se à sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & sacrosanctam in ea communionem percipere non patiuntur à Deo amabilibus sacerdotibus, nolumus omnino talibus frui privilegiis. Si enim se separant à Dei muneribus, & à sacra communione alienas faciunt: multo potius & nos non eas dignas fieri privilegiis, neque ex nostris legibus frui permittimus continentia: sed sint eis inaggressibilia [29] omnino ex legibus beneficia: & omni privilegio ex nostris constitutionibus eis dato privabuntur.

CAP. II.

LIcebit autem eis melioris [30] sententiæ factis, & rectam veramque amplectentibus fidem, & hac semper contentas talibus perfrui muneribus & privilegiis: his in omni ditione valentibus, atque servandis, principaliter quidem à Deo amabilibus *episcopis & sacerdotibus*, deinde à nostris administratoribus & judicibus, sive sint majores sive minores:

1 Nota remedia fideicommissario generali competentia, si tremissum ejus diminutum fuit citra causam ab herede & is alia bona habeat. nec enim cum fideicommissarius agere in ejus bona, ad supplementum triantis, ut hic: si non habet, res alienatas possidentibus vindicatur. *vers. si vero contigerit.* J. vid.
2 Id est, heres, ut in *l. 51. ff. de judic.*
3 *l. 54 in fin. ff. ad Treb.* Imo, non dabit, *l. 6. C. ad Treb.* Res ita est: dabit si restituere jussus est frugi, non si liberis suis: nisi jussus sit cavere, vel ad secundas nuptias transierit, vid. *Cujac. ad Novell. 57.*
4 XV. ut sit annus Christi 541.
5 Quorum fit mentio 7. *Cod. 74.*
6 De hæreticis, vid. *Jul. const. 102.* περὶ αἱρετικῶν τῇ προικὶ γυναικῶν. *Scring.* id est, de mulieribus fide hæreticis.
7 Orpheus de Deo loquens, ἀρχὴ μέσον τελευτή.
8 *l. 9. C. de divers. off.*
9 Hæc desiderantur in titulo Codicis *de episcopali audientia*, sed extant in lib. 57. Basilicon. *Cujac. hic.* possis tamen dicere hic intelligi legem 12. *C. de hæret.* Huc & potest referri *l. 20. Cod. de episc. aud.*
10 *d. l. 20. d. l. 12.*
11 Quinam hæretici, vid. *l. 2. in fin. Cod. de hæreticis.*
12 Id est, rebellem.
13 Eutyches Constantinopolitanus monachus senex, hæresim suam inchoavit, *Leo epist. 10. 11. 19. 70.*
14 Acephali dicti fuerunt, quod quis factionis eorum author fuerit, ignoratur. *Marian.* vel quod præfectos ecclesiasticos non admiserint, vid. *Rusticum Diaconum adversus Acephalos*, & nullos conventus, nullos presbyteros, nullos Episcopos habuerint, dixi in *Auth. Item est, C. de hæret.*
15 Dioscorus D. Cyrilli Alexandriæ episcopi, *l. 8. C. de hæret.* de quo vide 2. *Evagrii 10.* & 2. c. 2. 4. *Liberatum in Breviario cap. 10.* damnatus fuit in concilio Chalcedonensi.
16 Severus fuit episcopus Antiochenus, fautor Acephalorum 3. *Evagr. 13.* & 4. c. 4.
17 Manes genere Persa, ut doctrina infamis, ita & morte. Nam cum filio regis Persarum liberationem morbi fuisset pollicitus, isque postmodum moreretur, in carcerem Manes conjicitur: ex quo cum evasisset, retractus arundine vivus excoriatus est, ejusque corium excoriatum paleis ex-

stum Persæ multis annis adservarunt, vide Suidam & Epiphanium. 18 Patriarchæ qui dicantur: nota & speciatim de Romano, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano, ale, de episcopo Justinianeæ Primæ *Novell. 131. cap. 3.* Justinianeæ Carthaginis *cap. 4.* quibus idem jus suis in provinciis fuit quod superioribus. 19 Id est, Italiæ. 20 *Id est*, Antiochiæ. 21 Hæretici qui dicantur *l. 2. l. 12. C. de hæret.* 22 Fidei sol. 23 Augustinus *tom 4. de fide.* Nullum genus exortum est errorum, quod ita sit repertum Christianæ religioni adversari, quod non affectaverit atque maluerit Christi nomine gloriari 24 Privilegia Christianorum non extenduntur ad hæreticos. vid. *l. 1. C. de hæret. Nov. 45.* T. vid. 25 Hinc sumpta est Authentica, *Item præ-vileg. C. de hæret.* 26 Dotis privilegia duo hic enumerantur: Unum, tacitam hypothecam, *ibi & tacit. hypothec.* J. vid. Alterum, ut ex hac tacita hypotheca dos prioribus creditoribus omnibus præferatur, ut sic, *Nov. 97. c. 3. l. 12. C. qui potior. l. 30. C. de jure dot.* An expressam habentibus? Bulgarus, cujus opinio communiter est recepta, negat mulierem hypothecam expressam habentibus præferri. Putat enim Bulgarus mulierem præferri tantum creditoribus actionem personalem & tacitam tantum hypothecam, non etiam expressam habentibus, etiamsi mulier expressam habeat hypothecam, vid. *Harmen. 2. præst. 17.* Hostiens & alij. 13. Contra Martinus, cujus opinionem veteres Galli sunt sequuti existimat mulierem tacitæ suæ hypothecæ privilegio antiquioribus, expressam etiam habentibus præferri. Eandem opinionem Robertus defendit ut Justiniani verbis & menti magis consentaneam. 3. *animadv.* 14. Movetur, quod jus privilegii datum sit mulieri adversus omnes mariti creditores, licet anteriores sint temporis privilegio vallari, *l. 12. §. 1. C. qui potior.* Ergo & contra expressam habentes: lex enim non distinguit. Movetur etiam quod mulier præferatur creditori, cujus pecunia res empta est, cuique nominatim expressa hypotheca competit. *Nov. 97. c. 3.* Qui Bulgari opinionem tuentur, volunt mulieri competere privilegium contra omnes creditores mariti anteriores. Omnes, inquam, tacitam tantum hypothecam habentes. Moventur autem his rationibus: quod fiscus creditor cedat anterioribus creditoribus expressam habentibus *l. 3. ff. qui potior. l. 4. C. qui potior.* ergo & mulier cum sit in causa pignoris eadem sit & mulieris ratio. *l. 2. Cod. de privil. fisci* Ad hæc, Privilegio tacitæ hypothecæ mulier dicitur præferri creditoribus posterioribus expressam habentibus, *l. 29. C. de jure dotium.* Ergo a contrario, non præfertur anterioribus. Moventur quoque quod privilegio Principis jus alteri semel quæsitum minui non possit, *l. 2. §. 10. §. 16. ff. ne quid in loco publ. 2. C. de precib. imper. l. 4. C. de emancip. liber.* ergo nec anteriorum creditorum expressam habentium jus, posteriore mulieris hypotheca minui poterit. Postremo, non obstare *Novell. 97. cap. 3.* quæ non id dicit mulierem præferri creditoribus anterioribus in supplementum agri mutuam pecuniam dantibus, sed posterioribus tantum, *d. cap. 3. ibi, omnis creditor posterior quidem.* Casum autem, de quo hic agitur, diversum esse, cum in ea quæstio sit: An mulier præferatur anterioribus creditoribus expressam habentibus. 27 Tacitæ sc. Tacita dotis hypotheca tacitis prioribus & posterioribus præfertur: sed & posterioribus expressis, eo excepto, qui militiæ emendæ causa credidit. *Novell. 97. cap. 4.* Expressa, ut posteriores tacitas & expressas excludit (est enim prior tempore) ita cedit anterioribus expressis. *Novell. 97. cap. 3.* Et interdum soli tacitæ potioris anterioris hypothecæ, vid. *Novell. 91. cap. 1.* 28 Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ epitheta observa. 29 Ἀνεπιχείρητα, *Scring.* id est, ad privilegia orthodoxæ ecclesiæ, hæretici adipisci non possunt. 30 Pœnitentibus hæreticis indulgetur, adde *Novell. 17. cap. 8. l. ult. in fin. Cod. de sum. trin.*

minores: & insuper à tua celsitudine, apud quam & præsentem facimus legem. Unde competens est, & judices apud quos aliquæ moventur contra mulieres causæ, aut à mulieribus quædam privilegia sibi vindicare volentibus, respicere ad præsentis nostræ legis subtilitatem: & si non invenerint eas orthoxæ fidei existentes, & percipientes sacrosanctam, & adorabilem communionem in sanctissima catholica ecclesia & apostolica à venerandissimis ejus sacerdotibus, non permittere frui ex nostris constitutionibus privilegiis.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, causis apud eam motis servare, & operi effectuique tradere curet, & per solennia edicta & præcepta propria omnibus faciat manifesta, & in hac felicissima civitate, & in provinciis ut cognoscant omnes quanta & quæ nobis cura est & veræ circa dominum Christum verum Deum fidei, & nostrorum subjectorum salutis. Dat. 11. Kal. Maji, *Constantinop.* Dom. Justin. PP. Aug. Anno xiv. [1] Basilio V. C. Cons.

Tit. XI.

DE NAUTICIS [2] USURIS. [3]

Novella Constit. CX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

NOvimus ex denuntiatione tuæ celsitudinis, legem fecisse jam [4] nos de trajectitiis pecuniis, quæ manifesta facta est foro tuo.

Cap. I.

SEd quoniam postea aditionibus nobis factis, percepimus legem illam non valere, rescindi [5] eam sperantes ex foro tuo: cognovimus autem eam & in quibuslibet provinciis, jam insinuatam: propterea sancimus talem legem omnino vacare, & si contigerit etiam per provincias eam destinari, nec ibi valere, sed invalidam esse. Sicque non volumus causam procedere, tanquam si nec scripta fuisset memorata lex: sed secundum de talibus positas leges à nobis negotia & æstimatione & sententia potiantur.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Dat. vi. Kal. Maji, CP. Dom. Justin. PP. Aug. Belisario V. C. Cons. [6]

Tit. XII.

HÆC CONSTITUTIO INNOVAT [7] CONSTITUTIONEM, QUÆ PRÆSCRIPTIONEM CENTUM [8] ANNORUM VENERABILIBUS LOCIS DEDERAT.

Novella Constit. CXI.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

QUod medicamenta [9] *morbis, hoc exhibent jura negotiis.* Unde consequitur, ut nonnunquam à judicio [10] discordet effectus, & quod credebat conjectura prodesse, experimento inveniatur inutile. Probat igitur hoc præsentis etiam necessitas sanctionis, in qua privilegium ex religioso [11] proposito sacrosanctis ecclesiis Dei, & monasteriis, aliisque religiosis locis constitutione nostra nuper indultum, necessaria correctione distinguimus. Dudum [12] siquidem jusseramus ad centum illis annos exceptionis propagari curricula, per cujus licentiam sanctionis negotia quidem multa commota sunt, & velut antiquorum vulnerum obductæ patuerunt iterum cicatrices: sed eorum sanitas provenire non potuit, probationum scilicet difficultatibus impedita: quoniam *per tantum sæculi* [13] *magis quam temporis spatium, nec documentis integritas, nec actis fides, nec ætas valet testibus suffragari.*

Cap. I.

UNde quia largitati nostræ causarum non occurrit angustia: cum ratione simul ac religione tractantes prædictum privilegium, usque ad possibilem modum deducere experimento tentavimus & jubemus in negotiis quæ antehac triginta annorum removebat exceptio, nunc venerabilibus ecclesiis, monasteriis, & xenodochiis, nec non orphanotrophiis, & brephotrophiis, & ptochotrophiis quadraginta [14] annorum protelatio conferatur: salva scilicet circa alias personas & causas virtute, quam semper tricennalis [15] sibi præscriptio vindicabat: quoniam hanc decem annorum adjectionem solis (ut dictum est) religiosis locis, eorumque juri vel contractibus indulgemus: ut sopitæ hoc temporis spatio tam personales quam hypothecariæ actiones in perpetuum conquiescant: nihil penitus aliis exceptionibus derogantes: sed tam in aliis quam triennio vim roburque tenentibus, in illis namque (ut dictum est) negotiis religiosos contractus memorato quadraginta annorum privilegio volumus perfrui, in quibus eis centum annorum prærogativam constitutio [16] nostra contulerat. Si quas plane causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesiis cæterisque sacris locis ubicunque commotas, judicialis sententia aut transactionum conventio terminavit, nolumus refricari, sed in reliquum illis hanc objici sanctionem, quas antehac sopitas octo [17] lustrorum silentio moveri hactenus, aut motas terminari non contigit.

Epilogus.

†. Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, quæ per hanc generalem legem nostra statuit æternitas, edictis propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Kal. Jun. CP. imperii DN. Justin. perpetuo Aug. Anno xv. Basilio V. C. Cons. [18]

Tit. XIII.

DE LITIGIOSIS [19] ET DE DECIMA [20] PARTE LITIS [21] AB ACTORE CAUTELA PRÆSTANDA.

Novella Constit. CXII.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

MUlta quidem de litigiosis tam antiqua [22] legislatorum prudentia quam imperialis dispositio promulgavit, sed in præsenti quidem judices à nostra clementia petierunt, ut dubietatem discernamus, quæ adhuc pro hujusmodi causis in judiciis commovetur, & leges nec non constitutiones super his positas apertius explanemus: ut jam manifestissimum sit quas res vocari litigiosas oporteat.

1 XV. ut sit anno 541.
2 De nauticis fœnoribus. *Jul. const.* 103. περὶ τῶν τόκων. Græci hic.
3 Hæc constitutio abrogat Novellam 106. Vult enim in nautica pecunia non licere centesimam excedere. Per Novellam centesimam sextam, licebat in singulos solidos denos capere, quæ usura erat dextans, & hoc amplius imponere in singulos solidos singulos modios tritici vel hordei, pro quibus vectigal debitor navicularius sive negotiator expendebat: quo adjecto excedebatur ea conventione legitimæ usuræ modus.
4 Id est, *Nov.* 106.
5 Ἀναλαμβάνεσθαι, quidam vertunt *resumi.* Haloander vertit *recipi.* Cujacius *revocari.*
6 Id est, an. 541.
7 De tempore actionum sacris locis competentium. *Index Reginæ.* de præscriptione centum annorum sublata, quæ sanctis ecclesiis locisve aliis venerabilibus competebat. *Jul. const.* 103. competebat inquam ex *Novell.* 9. *T. & l. ult. C. de sacrosanctis ecclesiis*, hoc modo abrogantur reducto veteri jure *l. ult. C. de fundis patrimon.* In antiquis legibus Caroli & Ludovici ita est scriptum. Ne X. anni vel XX. vel XXX. annorum præscriptio religiosis domibus opponatur, sed sola XL. annorum currenda: & non solum in cæteris rebus, sed etiam in legatis & hereditatibus. Porro hæc Novella extat inter edicta Justiniani quinto loco, Harmenopulus eam *lib.* 1. *tit.* 3. appellat Novellam non Edictum.
8 Actiones ecclesiis competentes 40. annis præscribuntur, ut *Novell.* 131. *cap.* 6. adversus ecclesiam autem ad summum 40. annis excluduntur, vid. *Cujac. hic & 5. obs. 5. & cap. 31. de præscript.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *part.* 11. *c.* 1. Ans.
9 Negotia, morbi; jura, medicamenta & remedia. *Lex in proœmio Novell.* 9.
10 Ab opinione, spe, existimatione, conjectura.
11 Bona intentio & religiosum propositum, interdum nocet. Bona intentio peccatum non excusat.
12 Id est, *Nov.* 9.
13 Sæculum à tempore separandum.
14 Locis religiosis & ecclesiis actiones pereunt annis 40. Quacunque actione experiatur ecclesia, excluditur quadraginta annorum præscriptione & ita revocatur jus antiquum *l. ult. C. de fund. patrimon.*
15 Quæ privatis competunt in ecclesiam actiones, excluduntur præscriptione annorum 30. vid. *Cujac.* 5. *obs.* 5.
16 Id est, *Nov.* 9.
17 Id est, quadraginta annorum. Lustrum enim annos quinque continet. 18 Id est, anno 541.
19 *Jul. const.* 105 & 44. ff. 6. & 8. C. 39. Hodie hic titulus parum est in usu; cum cuivis litigiosa res cedi possit, & cessione facta, cessionarii possint agere: si tamen à rege literas impetraverint, judicis mandantes, cessionarium admitti ad litis persecutionem & in locum cedentis subrogari, vitio litigii cessionario remisso, vid. *Imbert. in Enchirid.* 20 C. L. J. Goth. Adde Georg. de Cabedo *de decima litis decis.* 18. & conciliationem hujus Novell. cum *auth. hoc si debitor. C. de pignor.* & cum *Nov.* 4. vid. Rittershus. *part.* 3. *cap.* 2. *num.* 34. & *part.* 9. *cap.* 11. Ans. 21 *Subaudi* præstanda à temere litigantibus. 22 *l.* 3. *ff. eod. l.* 4. *C. eod.*

καθίστασθαι καὶ αὐτάς γε παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, παρ' ἧς δὴ καὶ ὁ παρὼν ἡμῖν ἐκφωνεῖται νόμος. Ὥστε προσήκειν ἐπὶ τοὺς δικαστάς, παρ' οἷς τινες κινοῦνται καὶ γυναικῶν δίκαι, ἢ παρὰ γυναικῶν τινὰ προνόμια ἑαυτοῖς ἐκδικεῖν βουλομένων, ἀποβλέπειν εἰς τὴν τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου δύναμιν. καὶ εἰ μὴ εὕροιεν αὐτὰς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οὔσας, καὶ μεταλαμβανούσας τῆς ἀχράντου καὶ προσκυνητῆς κοινωνίας ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν ὁσιωτάτων ταύτης ἱερέων, ταύτας μὴ συγχωρεῖν ἀπολαύειν τῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων διατάξεων προνομίων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα, ἐν ταῖς παρ' αὐτῇ κινουμέναις δίκαις παραφυλάττειν, καὶ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι φροντισάτω, διά τε τῶν εἰωθότων ἰδίκτων καὶ προσταγμάτων οἰκείων πᾶσι ποιησάτω φανερά, ἔν τε τῇ εὐδαίμονι ταύτῃ πόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πάσαις. ὥστε γινώσκειν πάντας ὁπόση τις ἡμῖν ἐστι φροντὶς καὶ τῆς ἀληθοῦς περὶ τὸν δεσπότην Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν πίστεως καὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων σωτηρίας. Dat. 11. Kal. Maji *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΚΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρι'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΣμεν ἐκ μηνύσεως τῆς σῆς ὑπεροχῆς νόμον ἤδη πεποιηκότες περὶ τῶν trajectitiων χρημάτων, ὃς ἐμφανὴς γέγονε τῷ δικαστηρίῳ τῷ σῷ.

ΚΕΦ. α'.

ΑΛλ' ἐπειδήπερ ὕστερον προσελθόντων ἡμῖν γνωρίζομεν, προσεπιλέξαμεν τὸν νόμον ἐκεῖνον μὴ κρατεῖν, ἀναληφθῆναι αὐτὸν προσδοκῶντες ἐκ τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ. ἔγνωμεν δὲ αὐτὸν καὶ ἔν τισι τῶν ἐπαρχιῶν ἤδη καταφανῆ γενέσθαι. διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, τὸν τοιοῦτον νόμον παντάπασιν ἀργεῖν, καὶ εἰ συμβαίη κατὰ ἐπαρχίαν αὐτὸν πεμφθῆναι, μηδὲ ἐκεῖσε κρατεῖν, ἀλλ' ἀνίσχυρον εἶναι. καὶ οὕτω βουλόμεθα τὸ πρᾶγμα προϊέναι ὡς εἰ μηδὲ γραφεὶς ἐτύγχανεν ὁ εἰρημένος νόμος, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἤδη περὶ τῶν τοιούτων τεθέντας νόμους παρ' ἡμῶν, τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι καὶ κρίσεως ἀξιοῦσθαι.

ΕΠΓΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω. Dat. vi. Kal. Maji *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Belis. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

Περὶ τοῦ χρόνου τῶν ἁρμοζουσῶν ἀγωγῶν τοῖς εὐαγέσι τόποις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρια'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΠερ τὰ φάρμακα τοῖς νόσοις, τοῦτο παρέχεται τὰ νόμιμα τοῖς πράγμασιν. ὅθεν συνήλυθεν ἐστι γενέσθαι ὅτι πολλάκις τὰ δικαιωθέντα παρά τινος, ἐναντίον ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα· καὶ ὅπερ ἐνόμιζε παρά τινος ἐσόμενον ἐπωφελὲς εἶναι, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας εὑρέθη ἄχρηστον. δεικνύει τοῦτο καὶ ἡ τῆς παρούσης νομοθεσίας ἀνάγκη, ἐφ' ἧς τὸ περὶ βραχέος χρόνου προνόμιον τὸ παρασχεθὲν εὐαγῶς ἐξ ὁσίου σκοποῦ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς μοναστηρίοις, καὶ τοῖς ἄλλοις σεβασμίοις τόποις, ἐκ τῆς ἡμετέρας διατάξεως, ἀναγκαίας τινὸς διορθώσεως διασφαλιζόμεθα. Εἰ γὰρ καὶ ἤδη πάλαι ἐκελεύσαμεν ἐπὶ ἑκατὸν ἐνιαυτοὺς τοῖς σεβασμίοις τόποις τοὺς τῆς παραγραφῆς δρόμους ἐκτείνεσθαι, καθ' ἣν ἄδειαν τῆς τοιαύτης νομοθεσίας, πολλαὶ μὲν ἤδη κεκίνηνται ὑποθέσεις, καὶ ὥσπερ ἀρχαίων τραυμάτων αἱ ἐπικαλυφθεῖσαι οὐλαὶ πάλιν ἀνεπλάσθησαν, καὶ ἡ τούτων θεραπεία προσελθεῖν οὐκ ἠδυνήθη, δηλαδὴ ταῖς δυσκολίαις τῶν ἀποδείξεων ἐμποδισθεῖσα. ἐπειδὴ δὲ διὰ τοσούτου διαστήματος τοῦ αἰῶνος μᾶλλον ἤπερ τοῦ χρόνου, οὔτε ἡ ἀκεραιότης τῶν ἀποδείξεων οὔτε ἡ πίστις τῶν πεπραγμένων, οὐδὲ ἡ ἡλικία ἰσχύει βοηθῆσαι τοῖς μάρτυσιν.

ΚΕΦ. α'.

ΟΘεν ἐπειδὴ τῇ ἡμετέρᾳ φιλοτιμίᾳ οὐ συνεθλίβημεν ἡ τῶν ὑποθέσεων στενότης, μετὰ λογισμοῦ ἅμα δὲ καὶ ὁσιότητος τὸ πρᾶγμα ἐξετάζοντες τὸ εἰρημένον προνόμιον μέχρι τοῦ δυνατοῦ μέτρου ἀγαγεῖν ἐκ τῆς πείρας αὐτῆς ἐπειράθημεν. καὶ κελεύομεν ὥστε ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων ὧν περ τέως ἡ τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἀπῄτει παραγραφή, νῦν ταῖς ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις καὶ μοναστηρίοις καὶ ξενῶσιν, ἔτι γε μὴν καὶ ὀρφανοτροφείοις καὶ βρεφοτροφείοις καὶ πτωχείοις, ἡ τῶν τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν ἐπίταξις ἐπιτηρεῖσθαι. σῳζομένης δηλαδὴ περὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα τε καὶ πράγματα τῆς ἰσχύος μόνης, ἥν τινα δὴ ἡ τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἐξεδίκει παραγραφή. ἐπειδὴ ταύτην τὴν τῶν δέκα ἐνιαυτῶν προσθήκην μόνοις, ὡς εἴρηται, τοῖς σεβασμίοις τόποις καὶ τῷ δικαίῳ αὐτῶν, καὶ τοῖς συναλλάγμασι χαριζόμεθα· ἵνα κοιμηθέντος τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος, τοῦτο μὲν αἱ προσωπικαί, τοῦτο δὲ καὶ αἱ ὑποθηκάριαι ἀγωγαὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἡσυχάζωσιν· οὐδὲν παντελῶς τῶν ἄλλων παραγραφῶν ἀναιρουμένων. ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῇ ἐνιαυσιαίᾳ καὶ τῇ τῆς τριετίας παραγραφῇ, καὶ ταῖς ἄλλαις, αἵ τινες εἰς μείζονας ἢ ἐλάττονας ἐλήγοντο χρόνους, τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ τὸ κράτος ἐχόντων. καὶ τὰ ὡς εἴρηται, ἐν μόναις ταῖς ὑποθέσεσι τῶν σεπτῶν τόπων τὰ θεῖα συναλλάγματα τῷ μνημονευθέντι προνομίῳ τῶν μ' ἐνιαυτῶν βουλόμεθα συμπεριλαβεῖν, ἐφ' ὧν αὐτοῖς τὸ τῶν ρ' ἐνιαυτῶν προνόμιον ἡ διάταξις ἡμῶν ἔδωκεν. ὁμολογούμενον δὲ, εἴ τινες ὑποθέσεις πρὸ ταύτης ἡμῶν τῆς διατάξεως, ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν τόπων ὁπουδήποτε κινηθεῖσαι, δικαστικὴ ψῆφος ἢ σύμφωνος διαλύσεως ἐπεράνωσεν, οὐ βουλόμεθα ἀνακαινίζεσθαι, ἀλλ' εἰς τὸν ὑπόλοιπον χρόνον αὐταῖς ταύτην ἐπιτίθεσθαι τὴν νομοθεσίαν, ἃς πρὸ τούτου κοιμηθείσας τῇ σιωπῇ τῶν ὀκτὼ πενταετηρίδων, κινηθῆναι μέχρι τοῦ νῦν, ἢ κινηθείσας περανθῆναι οὐ συνέβη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ ἔνδοξος τοίνυν καὶ μεγαλοπρεπὴς σου αὐθεντία, ἅ τινα διὰ τούτου τοῦ γενικοῦ νόμου κεκύρωκεν ἡ ἡμετέρα γαληνότης, ἰδίκτων προτεθέντων εἰς τὴν πάντων γνῶσιν ἐλθεῖν ποιησάτω.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

Περὶ τῶν litigiosων. καὶ Περὶ τῆς ὀφειλούσης δίδοσθαι παρὰ τῶν ἐναγόντων ἀσφαλείας, περὶ τοῦ τῶν ἐναγομένων ὑπομνήσεως. καὶ Πόσῳ ὁ δεῖται ὁ actor ἀποκαθίστασθαι τῷ προνομίῳ τοῦ μὴ ἐνάγειν αὐτὸν μὴ βουλόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριβ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟΛΛΑ μὲν περὶ τῶν litigiosων τοῖς τε σοφοῖς τῶν παλαιῶν νομοθετῶν ταῖς τε βασιλικαῖς εἴρηται διατάξεσιν· ἐπεὶ δὲ τὸ παρὸν οἱ τοῖς τῶν δικαστῶν τὴν ἡμετέραν ᾔτησαν γαληνότητα ὥστε τὴν ἀμφιβολίαν διαλῦσαι, τὴν ἔτι καὶ νῦν ὑπὲρ τῶν τοιούτων αἰτιῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις κινουμένην, καὶ τούς τε νόμους τάς τε διατάξεις τὰς περὶ τούτων κειμένας φανερώτερον σαφηνίσαι· ὥστε λοιπὸν ἀναμφίβολον εἶναι ποῖα πρέπει πράγματα litigiosa καλεῖσθαι.

ΚΕΦ. α'.

UAB ... de Ciències Socials

ΚΕΦ. α.

Τί τὸ λιτιγιόσιον πρᾶγμα.

Διὰ τοι τοῦτο θεσπίζομεν, litigioson λέγεσθαί τε καὶ νοεῖσθαι πρᾶγμα (κινητὸν, ἢ ἀκίνητον, ἢ αὐτοκίνητον) ὑπὲρ οὗ περὶ τῆς δεσποτείας ζήτησις μεταξὺ τοῦ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου κινεῖται, ἢ δι' ἀρχικῆς ὑπομνήσεως, ἢ διὰ δεήσεων βασιλεῖ προσενεχθεισῶν καὶ τῷ δικαστῇ ἐμφανισθεισῶν, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ ἀντιδίκῳ τοῦ προσελθόντος γνωσθεισῶν. ἐπὶ τούτοις γὰρ τῆς θεσπίσεως καὶ τὴν πρότερον τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος διάταξιν μετὰ ταῦτα κρατεῖν βουλόμεθα, ἐν ᾗ τοὺς εἰδότας καὶ ἀγνοοῦντας ἀγοραστὰς διεκρίναμεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο προσθεῖναι ἐσκέψαμεν, ὥστε εἰ τῆς δίκης περὶ litigiosu ἐκκρεμοῦς, συμβῇ τὸν ἐναγόμενον τελευτῆσαι, τοὺς δὲ αὐτοῦ κληρονόμους βούλεσθαι διελεῖν τὰ πράγματα, ἀνεμποδίστως ἐξεῖναι αὐτοῖς τοῦτο διαπράττεσθαι. ἐπειδὰν γὰρ litigiosa πράγματα κατὰ διαδοχὴν εἰς κληρονόμους περιέρχηται, οὐκ ὀφείλει ἐκποίησις νοεῖσθαι ἡ τούτων μεταξὺ τῶν συγκληρονόμων διαίρεσις. Καὶ τοῦτο δὲ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου θεσπίζομεν, ὥστε εἰ συμβαίη ἕνα τῶν περὶ τοιούτων πραγμάτων δικαζομένων, τῆς ἀνθρωπίνης ἀπελθεῖν συναφείας, διὰ τελευταίας βουλήσεως πράγματα τινὰ περὶ ὧν δεσποτείας ἀμφισβήτησις κινεῖται, ὀνόματι ληγάτου τινὶ καταλιπεῖν· εἰ μὲν ὁ κληρονόμος κατὰ δικαστικὴν ψῆφον δεσπότης αὐτῶν ἀποδειχθείη, τηνικαῦτα τὸν ληγατάριον ὅπερ αὐτῷ καταλέλειπται πάσῃ τρόπῳ κομίζεσθαι· εἰ δὲ ὁ κληρονόμος ἐν δικαστηρίῳ τὴν ἥττονα ψῆφον ἀπενέγκοι, μὴ ἔχειν χώραν τὸν ληγατάριον ἕτερον πρᾶγμα ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ληγάτου τὸν κληρονόμον ἀπαιτεῖν. ἐπειδήπερ εἰδὼς ὁ διαθέμενος τὸ πρᾶγμα litigioson εἶναι, τὴν τῆς δίκης ἔκβασιν τῷ ληγαταρίῳ καταλέλοιπεν. ὅθεν δίδομεν ἄδειαν τῷ ληγαταρίῳ, εἰ τοῦτο συμφέρειν ἑαυτῷ ἡγήσοιτο, μέτοχον γενέσθαι τῆς δίκης· ὥστε μή τινα τυχὸν ἀμέλειαν ἢ προδοσίαν αὐτὸν δύνασθαι τῷ κληρονόμῳ ἀντιτιθέναι. ἐκ ταύτης δὲ τῆς τοῦ litigiosu προσηγορίας τὰς ὑποθήκας χωρισθῆναι θεσπίζομεν, καὶ ἐν ταύταις τοιαύτην κρατεῖν τὴν διάταξιν, ὥστε εἰ μὲν ἰδικῶς πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα ὀνομαστὶ ταῖς ὑποθήκαις ὑποκέοιντο, ἐξεῖναι μὲν τῷ χρεώστῃ ταῦτα ᾧ δὴ καὶ ὅτε ἂν βουληθείη πιπράσκειν· οὕτω μέντοι ὥστε ἐκ τοῦ τιμήματος τούτων, μέχρι τῆς τοῦ χρέους ποσότητος τὸ ἱκανὸν αὐτὸν ποιῆσαι τῷ δανειστῇ. εἰ δὲ τοῦτο μὴ πράξειεν ὁ χρεώστης, δίδομεν ἄδειαν τῷ δανειστῇ τῷ ἔχοντι τὴν ὑποθήκην τὸ διαπραθὲν πρᾶγμα ἐκδικεῖν, μέχρις ὅτου τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ χρέους γένηται. Ταῦτα δὲ προστάττομεν παραφυλάττεσθαι εἰ μὴ τυχὸν πρότερον ἢ διὰ ἰδικῆς ὀνομαστὶ ἢ διὰ γενικῆς ὑποθήκης τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔτυχεν ἄλλοις δανεισταῖς ὑποτεθειμένον. τότε γὰρ κατὰ τὴν τῶν ἡμετέρων νόμων διάταξιν, τὰ προνόμια τῶν χρόνων ἑκάστῳ τῶν δανειστῶν φυλαχθῆναι θεσπίζομεν. ὅθεν σαφὲς καθέστηκεν ὅτι τὰς γενικὰς ὑποθήκας πολλῷ μᾶλλον τῇ τοῦ litigiosu προσηγορίᾳ οὐ βουλόμεθα περιέχεσθαι, ἀλλὰ τὰς τούτων ἐναγωγὰς κατὰ τοὺς τῶν παλαιῶν νόμων ὅρους ἐξετάζεσθαι, καὶ τὴν ἰδίαν δύναμιν ἔχειν παρακελευόμεθα. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν litigiosōn, καὶ τῆς ἰδικῆς οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γενικῆς ὑποθήκης διετυπώσαμεν ὥστε λοιπὸν μηδεμίαν περὶ τούτων ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀμφισβήτησιν τίκτεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰρημένην διαίρεσιν τοὺς τοιούτους ἀγῶνας πέρας ἐπιδέξασθαι.

ΚΕΦ. β.

Περὶ τοῦ παρέχειν ἐνάγοντα τὴν ἐκδόσεως πρὸ τῆς ῥέου κλήσεως.

Πρὸς δὲ τὸ ἀποκλεῖσαι τὰς τῶν κατὰ συκοφαντίαν κινούντων ἐναγωγὰς, καὶ τὰς τῶν ἐκβιβαστῶν δόλους, καὶ ἄλλην εὗρεν ἡ ἡμετέρα πρόνοια θεραπείαν. Θεσπίζομεν γὰρ, πάντας τοὺς δικαστὰς, εἴποτέ τινας συσχεθῆναι ἢ γοῦν μετακινηθῆναι βουληθεῖεν, ταύτην τὴν αἵρεσιν ταῖς ἑαυτῶν διαλαλιαῖς προστιθέναι, ὥστε μὴ ἄλλως τὰ τῶν αἰτιάσεων βιβλία τοῖς ἐναγομένοις ἐπιδίδοσθαι, ἢ σπόρτουλα τοῖς ἐκβιβασταῖς παρέχεσθαι, εἰ μὴ πρότερον καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ ὁ ἐνάγων ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ ταβουλαρίου ὑπογράψοι, καὶ πραχθέντων ὑπομνημάτων συνισταμένης, ἐγγυητὴν ἀξιόπιστον παράσχοι, κινδύνῳ τῆς ἁρμοζούσης τάξεως, ὁμολογοῦντα ὅτι καὶ μέχρι πέρατος τῆς δίκης παραμένει, καὶ τὰς ἰδίας ἐναγωγὰς ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ νομίμου ἐντολέως ἐγγυμνάζει. καὶ εἰ μετὰ ταῦτα δειχθείη ἀδίκως τὴν δίκην κινήσας, ὀνόματι ἀναλωμάτων καὶ δαπανημάτων, δέκατον μέρος τῆς ἐν τῷ βιβλίῳ ποσότητος ἀποκαταστήσει τῷ αἰτιαθέντι· εἰ δὲ εἴποι μὴ δύνασθαι ἐγγυητὴν δοῦναι τηνικαῦτα παρὰ τῷ δικαστῇ παρ' ᾧ ἡ ὑπόθεσις μέλλει ἐξετάζεσθαι, τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προκειμένων, δι' ὅρκου τοῦτο αὐτὸ διαβεβαιούσθω. καὶ οὕτως ἐνώμοτον αὐτὸν ἐκτίθεσθαι ὁμολογίαν, καὶ δι' αὐτῆς περὶ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ὁμολογήσει. §. α. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα ἅπαντα κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον πραχθείη, ἀπόκρισιν τὸν ἐναγόμενον ποιήσασθαι τῷ ἐκβιβαστῇ παντελῶς οὐ συγχωροῦμεν. εἰ δὲ παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν διατύπωσιν, ἢ τῶν δικαστῶν τις, ἢ ἡ τάξις αὐτοῦ, ἢ ὅστις δήποτε τῶν ἐκβιβαστῶν ὑπομνῆσαί τινα τολμήσει, ὁ μὲν δικαστὴς καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ ἀνὰ δέκα χρυσοῦ λίτρας ποινὴν εἰσπραχθήσονται· αὐτὸς δὲ ὁ ἐκβιβαστὴς τῆς ὑποστάσεως καὶ δημεύσει ὑποβληθήσεται, καὶ ἐξορίᾳ πενταετεῖ κατακριθήσεται, τῆς ποινῆς δηλονότι τῆς ἐκ τοῦ νόμου ἁρμοζούσης, κινδύνῳ τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν θείων ἡμῶν πριβάτων εἰσπραττομένης, καὶ τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ εἰσκομιζομένης. πᾶσα δὲ ζημία, ἣν ὁ αἰτιαθεὶς ἐκ ταύτης τῆς παρὰ τὴν δύναμιν τοῦ παρόντος νόμου μεθοδείας ὑπομείνοι, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἐνάγοντος τῷ ἐναχθέντι θεραπευθήσεται, κινδύνῳ τοῦ δικαστοῦ, ὑφ' οὗ ὁ ἐκβιβαστὴς συνεχωρήθη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς τάξεως τῆς αὐτῷ πειθομένης. ὥστε πανταχόθεν τοὺς τῷ ἡμετέρῳ κράτει ὑπὸ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς πιστευθέντας, ἀζημίους φυλαχθῆναι. Τὰς δὲ δίκας τὰς κατὰ συναίνεσιν ἑκατέρου μέρους ἐν δικαστηρίοις κινουμένας, τῆς ποινῆς τῆς τῇ παρούσῃ διατάξει ἐγκειμένης ἐλευθέρας εἶναι θεσπίζομεν, καὶ καθὰ ταῖς ἄλλαις ἡμῶν διατάξεσι περιέχεται, διατυποῦσθαι.

ΚΕΦ. γ.

Περὶ τοῦ λέγεσθαι γινομένην κατὰ τοῦ ἐνάγοντος αὐθάδους μετὰ τὸ ἔτος καὶ τρία ἐδίκτα.

Πασῶν δὲ τῶν ὑποθέσεων τὸ πέρας βουλόμενοι συντόμως προελθεῖν, καὶ τὴν ἐκείνων πανουργίαν ἐπεκτείνασθαι, οἳ τὰς ἐναγωγὰς μόνας προτιθέασιν, οὐ βούλονται δὲ μέχρι πέρατος τῆς δίκης ταύτας ἐπεξιέναι, λέγοντες νόμον εἶναι τὸν διαγορεύοντα, μηδένα τὰς οἰκείας ἐναγωγὰς ἀναγκάζεσθαι ἄκοντα γυμνάζειν. καὶ ταύτην τοίνυν τὴν πανουργίαν ἀποσβέσαι σπουδάζοντες, κελεύομεν, τῇ τοῦ μνημονευθέντος νόμου βοηθείᾳ μὴ κεχρῆσθαι τοὺς κατά τινος τὰς

CAP. I.

Quae res litigiosa sit.

Ideoque[1] sancimus litigiosam dici & intelligi[2] rem mobilem, & immobilem, seseque moventem, de cujus dominio causa inter petitorem & possidentem movetur, aut per judiciariam[3] conventionem, aut per preces principi oblatas, & insinuatas[4] judici, ac per eum adversario[5] interpellatoris cognitas: in his enim casibus etiam praeteritam constitutionem mansuetudinis nostrae posthac volumus obtinere: in qua scientes & ignorantes emptores discrevimus. Et hoc adjiciendum esse perspeximus, ut si lite de re litigiosa pendente, pulsatum contigerit ab hac luce recedere, heredes autem ejus velle divisionem[6] rerum facere, sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quando enim res litigiosae per successionem ad heredes perveniunt, non[7] debet alienatio intelligi earum inter coheredes divisio. Et[8] hoc autem praesenti nostra lege decernimus, ut si contigerit unum pro tali causa litigantem, ab humano consortio recedentem, per ultimam voluntatem res aliquas de quibus dominii dubitatio vertitur, legati[9] nomine cuicunque relinquere: si quidem heres judiciali sententia dominus earum fuerit demonstratus, tunc legatarius quod ei relictum est, modis omnibus consequatur. Si vero heres in judicio victus[10] extiterit, non[11] habeat legatarius licentiam aliam rem pro eodem legato heredem exigere: quoniam sciens testator rem litigiosam esse, litis eventum[12] legatario dereliquit. Unde damus licentiam legatario (si hoc prodesse sibi putaverit) litis participem fieri: ut ne aliquam forte negligentiam seu proditionem heredi possit objicere. Ab[13] hoc autem litigiosi vocabulo hypothecas separari[14] decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: ut siquidem speciales res mobiles, vel immobiles, aut se moventes nominatim[15] fuerint hypothecae suppositae[16], liceat quidem debitori eas, cui & quando voluerit vendere: sic tamen ut ex pretio earum usque ad debiti quantitatem satisfaciat creditori. Si[17] autem hoc debitor non fecerit: damus licentiam creditori, qui rem venditam suppositam habet, eandem rem vindicare, donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem praecipimus observari, si[18] non forte ante, aut per generalem aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus obligata: tunc enim secundum sacratarum nostrarum legum tenorem temporum[19] privilegia unicuique creditorum servari decernimus. Ex quo jam claret quod generales hypothecas multo[20] magis litigiosi vocabulo nolumus contineri: sed earum actiones secundum veterum legum constituta examinari, & inde vim praecipimus obtinere. Et haec quidem de litigiosis, & speciali nec non generali hypotheca disposuimus, ut jam nulla de his in judiciis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem hujusmodi certamina terminentur.

CAP. II.

De cautione quae ante reorum citationem praestari debet ab actore.

Ad excludendas autem calumniose moventium intentiones, & executorum fraudes, aliud invenit providentia nostra remedium. Sancimus[21] enim omnes judices, si quando aliquos teneri[22] vel[23] amoveri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus[24] adjicere, *ut non aliter conventionales libelli pulsatis porrigantur, aut sportula[25] executoribus dentur, nisi prius & in libello actor per se, aut per[26] tabularios subscripserit[27]: & actis intervenientibus fidejussorem[28] idoneum periculo competentis officii praestiterit, confitentemquod[29] usque ad finem litis permaneat, & suas intentiones aut per se aut per legitimum procuratorem exerceat: & si postea fuerit approbatus injuste litem movisse sumptuum, & expensarum nomine decimam[30] partem ejus quantitatis, quae in libello continetur, pulsato restituat.* Si[31] autem dixerit non valere fidejussorem dare: tunc apud judicem a quo causa examinanda est sanctis propositis Evangeliis per sacramentum hoc ipsum affirmet, & sic[32] juratoriam[33] cautionem exponat, & per eam haec quae superius dicta sunt, profiteatur. §. 1. Si vero non haec omnia quae praediximus, secundum ante latum modum processerint, nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. nam si citra memoratam dispositionem, aut aliquis judicum, aut officium ejus, vel quilibet executor negotii aliquem convenire praesumpserit: judex quidem & officium ejus denarum[34] librarum auri poenam sustinebit: ipse autem executor negotii & confiscationem suae substantiae patietur, & exilio quinquennali damnabitur: poena videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnifici pro tempore comitis rerum privatarum exigenda, & nostri fisci juribus[35] inferenda. Omne autem dispendium quod pulsatus ex hac conventione praeter tenorem nostrae legis factum perpessus fuerit, ex petitoris substantia pulsato sarciatur periculo judicis, cujus ab executore detentus est, necnon & officii, quod ejus jussionibus obsecundat, ut undique nostro imperio superna majestate ac divinitate crediti, pro sua indemnitate laetentur. Causas vero quae ex consensu utriusque partis in judicio moventur, a poena hujus constitutionis liberas esse decernimus: & sicut aliis nostris continetur constitutionibus terminari.

CAP. III.

Ut[36] post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur.[37]

Omnem vero causarum finem volentes celeriter pervenire, illorum malignitatibus obviamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem usque ad finem exercere judicium, dicentes legem[38] esse, quae decernit *neminem[39] actiones suas exercere nolentem compelli.* Et hanc igitur pravitatem extinguere festinantes, jubemus memoratae

1 Hinc sumpta est Authentica *Sive ignorante* Cod. de litigios.
2 Litigiosa res quando dicatur vid. *l. 1. ff. eod. l. 1. Cod. eod.*
3 Seu judicialem admonitionem. *Jul. hic.*
4 Intimatas. *Jul.* *ἐμφανισθείσας τῷ δικαστῇ* Graeci hic, sic *ἐμφανιστικὰ διαλαλιάς*. *Nov. 151. cap. 121.* Insinuatio testamenti & *ἐμφανιστικὰ* insinuativa. *Novell. 50. & 123.* hoc est honoraria pro insinuatione dari solita.
5 Id est, reo.
6 Litigiosae res dividi possunt inter heredes, *l. 4. in fin. Cod. eod.*
7 Divisio inter coheredes, alienatio proprie non est, nec enim alienat qui dividit, *Jul. hic.* Nam qui alienat, rem suam transfert: is autem qui accipit, rem quae fuit alterius nec antea suam, accipit. At qui ex divisione accipit, rem suam recipere videtur.
8 Hinc sumpta est Authentica, *Nam si heres.* C. *de litigios.*
9 Litigiosa res legari potest.
10 Ordo litigandi hic esse potest, Re litigiosa legata (dic idem si donata sit aut si titulo aliquo lucrativo translata est,) si eousdem ea legatario tradita est, sed penes heredem extat, heres conveniendus est, potest tamen legatarius adesse judicio, ut nulla negligentia vel collusio ab herede committatur, *ut hic.* Si jam tradita est & heres & legatarius sint actori praesentes, aequum videtur discutiendum primo heredem *Auth. hoc si debitor, C. de pignorib.* multo magis si litem cum eo actor fecerit contestatam: adeo ut iniquum videatur dimisso aut relicto herede, in legatarium experiri, *l. 30. ff. de judic.* nisi forte actori rei vindicatio, *l. 9. in fin. ff. de rei vind.* aut hypotheca specialis competat, *vers. Si autem hoc debitor. J. eod.* Quid si possidens ex causa legati conveniatur? auctoris sui heredes laudare non poterit, *l. 2. Cod. de evictionib.* & sententia secundum actorem lata, jus non habebit rem aliam ab heredibus petendi, *ut hic*, quod olim non fuit ut J. *dicam.*
11 Olim litis aestimatio praestanda erat legatario, *l. 3. 4. Cod. eod.*
12 Litigiosam rem qui sciens legat, litis eventum legare intelligitur, non autem id velle, ut ea evicta ab heredibus, res alia legatario praestetur.

13 Nec cogitur eo casu actor aut heres denuntiare litem legatario, potest etiam legatarius eo casu condemnato herede appellare. 14 Hinc sumpta est Authentica, *Hoc si C. de pignorib.* 14 *Ὀνομαστί.* Nominatim res obligari dicitur, quae specialiter obligatur, non quae traditur. 15 Aliud est, rem hypothecae subjectam, aliud litigiosam esse. Litigiosam enim rem non facit de hypotheca quaestio. *Jul. hic.* 16 Pignus speciale debitor potest vendere, *l. 6. ff. de pign.* Si tamen ex ejus pretio non satisfit creditori, non cogitur creditor debitorem discutere, licet enim ei pignus vindicare a possessore, & hunc sensum puto veriorem esse, quanquam alii haec verba alio referant, ad eum scilicet casum quo discussis bonis debitoris creditori non fuerit satisfactum, & male: cum hic permittatur creditori hypothecaria, quo casu res specialiter ei obligatae venditae alteri fuerint, nec earum ex pretio satisfactum ei fuerit, *non dicitur autem ex aliarum pretio.* Et in eo differre specialem hypothecam a generali dixeris; quod certis casibus, jure prioris ac specialis hypothecae, protinus possessorem sequi possis, etiam non discusso principali, ex generali autem semper sit discutiendus principalis prius quam possessor: idque non tantum natura specialis hypothecae, sed & superiora illa verba a Triboniano intercisa & detruncata *in hac hanc distinctionem tenere* T. *eod.* evidenter ostendant. 17 Specialis hypotheca prior tempore alii speciali, tempore posteriori, praefertur *ut hic*: ut & specialis prior tempore, generali posteriori, *ut hic.* Generalis vero anterior generali vel speciali posteriori praefertur. *leg. 2. ff. qui potior. l. 6. Cod. qui potior.* etiam si res specialiter post constitutionem generalis hypothecae obligata, a debitore fuerit adquisita, producitur enim ad res futuras jus generalis hypothecae, *l. ult. C. quae res pign.* Quid si generalis creditor anterior tempore, pignus speciale creditori speciali evincat? Generalis creditor cogetur antea discutere caetera bona debitoris, *c. Authent. hoc si debitor. Cod. de pign.* nec beneficium pignoris specialis speciali creditori auferendum, ut illud vel non persequatur, vel non retineat. Pignoris specialis utilitas in eo maxime versatur: Quinimo rei specialiter mihi obligatae emptor, discussionis beneficium creditoribus generalem hypothecam habentibus obiicere poterit. Eodem quoque jure posteriores creditores pignus speciale vel possidentes vel persequentes utantur. Beneficium denique discussionis, emptoribus & creditoribus (quibus jus est specialis hypothecae) competet: nunquam tamen in anteriorum creditorum fraudem vel damnum quibus haec subsidiaria, discusso reo principali datur. 18 *leg. 3. C. qui potior.* 19 Specialis hypotheca si rem litigiosam non facit, multo minus generalis faciet. 20 Hinc sumpta est Authentica, *Generaliter, C. de episc. & cler.* 21 *Συσχεθῆναι*, comprehendi. 22 *Ἢ μετακινηθῆναι*, vel admoneri, citari. *Hal.* 23 *Διαλαλιάς*, Graeci hic & 7. *Ecl. 4. c. 2.* Graeci vocant interlocutiones. 24 *Σπόρτουλα*, *Eclog. l. hoc σπορτουλῶν.* Graeci hic. 25 Subscribere per tabularium actor potest. 26 Libello accusatorio scilicet, vide *Jul. hic num. 369.* 27 *Novell. 53. c. 2. & §. 2. Inst. de satisdat.* 28 Cautio de lite prosequenda & permanendo ad finem usque litis. 29 Poena temere litigantis §. 1. *Inst. de poena tem. litig. Nov. 53. c. 1. Nov. 69. c. 1.* adde *Cujac. 7. obs. 5.* adde quae scripsi de decima ad *l. 2. §. 2. ff. de pollicitationibus.* 30 Libellus in causa criminali, antea reo dari non debet, quam accusator ei se subscripserit, quam fidejussorem de lite prosequenda dederit & decima quantitatis in libello comprehensa praestanda, quo casu litem male movisse dictus fuerit. Si fidejussorem dare non poterit, juratoriae cautioni committetur. 31 *Ἐνώμοτον ὁμολογίαν.* Juratoriam cautionem hic appellant, de qua dixi ad Harmenopulum, *l. 1. tit. 2. §. 16. & 17.* quae eidem *ἐξωμοσία*, adde *Novell. 22. cap. 44. Novell. 53. & 134. cap. 9.* Dicitur quoque *ἐνώμοτος.* *Novell. 112. cap. 2.* 32 Juratoriae cautioni committitur, qui fidejussorem reperire non potest, vid. *l. 16. C. de episc. & cleric. l. 14. C. de prox. sacr. scrin.* 33 Poena denarum librarum injuste executori imposita. 34 *Fisci* viribus, vid. quae scripsi *Novell. 124. in fin.* 35 Si admonito reo, judicium deseruerit actor. 36 Vide Novell. Leon. 108. 37 Hinc sumpta est Authentica, *Qui semel, C. quomodo & quando judex.* 38 *l. un. C. ut nemo invitus agere.* 39 Invitus nemo agere cogitur: *ut hic.* vid. tamen finem hujus capitis & *l. diffamari 5. C. de ingenuis manumiss.*

moratæ legis auxilio non [1] eos uti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones: sive per judiciariam conventionem, sive per preces principi oblatas, & judici insinuatas, & per eum ad scientiam adversarii deductas, vel sub legitimi judicis cœptas examine. Injuste enim agere recusat, qui paratus [2] adversarium suum ad judicium vocavit: cum excusatio hæc pulsato magis quam actori conveniat. Quamobrem sancimus *actorem* [3] *cœptum negotium usque ad finem litis exercere.* Si vero causam prosequi distulerit: damus pulsato licentiam, judicem apud quem lis cœpta est postulandi: ut ab eodem judice actor ad judicium aut per se aut per legitimum procuratorem venire moneatur: & si hoc minime fecerit propositis tribus vocetur edictis: unaquaque cautione non minus quam triginta [4] dierum spatio concludenda. Jubemus enim ordinarios [5] judices non solum præconum [6] vocibus, sed etiam edictis [7] propositis quamcunque litigatorum partem absentem in judicium vocare. Vocem enim præconum pauci possunt qui præsentes inveniuntur, audire: edicta vero per multos dies sic posita possunt pene omnes agnoscere. Aliis autem omnibus judicibus qui per imperialem jussionem causas examinant, ex præsenti lege permittimus partes quæ in judicio non permanent, propositis edictis vocare, ne causæ infinitæ permaneant. §. 1. Si vero apud judicem initium [8] lis non acceperit, sed tantum conventionali libello quicunque pulsatus est, aut precibus nostræ oblatis clementiæ: jussio nostra super hoc prolata, sive scriptis, sive per mandata judici fuerit intimata, & ea adversario per eum cognita: etiam sic licebit pulsato ire ad competentem judicem & per eum suum adversarium simili modo vocare: ut siquidem sui præsentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata finem legitimum sortiatur. §. 2. Si vero propositis edictis vocatus ad judicium venire, & suas intentiones aut per se aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem proponere noluerit: tunc & aliud unius [9] anni spatium ei concedimus: intra quod, nisi suam intentionem fuerit prosecutus, damus licentiam judici, & absente adversario, partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare: & veritate subtilius requisita, legitimam [10] proferre sententiam. Si vero intra prædictum anni spatium venerit: & suas intentiones exercere voluerit: jubemus judicem modis omnibus expensas vel sumptus quas propter litem pulsatus permanens in judicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, & pulsato dare: & sic actorem permanere: donec causa finem secundum leges accipiat. Nam si tantummodo venerit, & expensis sive sumptibus datis solum annale tempus interrumpere voluerit, & iterum à judicio recedens, usque ad exitum causæ non permanserit: jubemus eum post prædictas edictorum & annalis spatii observationes ab omni cadere actione, quam sibi competere contra pulsatum existimabat. *Deterior namque dolus ejus agnoscitur, qui interruptam iterum litem deserit, quam qui semel acceptam dereliquit.* Legis autem privilegio, quæ nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones movere: illis [11] tantummodo uti concedimus, qui nullam secundum prædictos modos adversario moverint quæstionem.

EPILOGUS.

†. Hæc autem omnia obtinere decernimus in causis quæ necdum vel judiciali sententia, vel amicabili conventione, vel alia juri cognita decisione finitæ sunt, Theodore [12] parens charissime atque amantissime. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua præsentem nostri numinis legem in perpetuo valituram edictis in hac regia urbe propositis, & præceptionibus in universis provinciis sub tua constitutis jurisdictione directis faciat manifestam: ut omnes ea quæ pro utilitate eorum sancimus, à se custodienda cognoscant. Dat. IV. Idus Septemb. CP. Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. [13] BASILIO V. C. CONS.

TIT. XIV.

IN [14] MEDIO [15] LITIS NON FIERI [16] SACRAS [17] FORMAS AUT SACRAS JUSSIONES: SED SECUNDUM ANTIQUAS LEGES GENERALES LITES DECIDI.

NOVELLA CONSTIT. CXIII.

Imp. Justin. Aug. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Omnia secundum [18] nostras leges agi volentes, & harum virtutem servari studentes, perspeximus præsentem scribere legem, ad ipsarum legum observationem. Agnovimus enim quoniam quidam judicum volentes eis qui causas dicunt, tergiversari, & celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes quod sacræ formæ aut sacræ jussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum insinuatæ eis sunt, tanquam disponentes; quemadmodum oporteat negotium examinari aut judicari.

CAP. I.

Et propterea sancimus, ut dum lis examinatur, sive in pecuniariis, sive in criminalibus, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud judices, sive hic, sive in provinciis, neque [19] pragmaticum typum, neque aliam præscriptionem, neque sacram nostram quamlibet ex scripto aut non scripto jussionem aut dispositionem in hac regia civitate spectabilium nostrorum referendariorum [20], aut alterius cujuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatum examinare aut judicare negotium: insinuare judicantibus, aut insinuatam valere: sed secundum generales [21] nostras leges causas examinari & decidi. Quod [22] enim in legum positum [23] est potestate, non egebit aliqua extrinsecus [24] dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud judicem jam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum judicium disponere & dicere: hoc nequaquam alterius judicis egebit judicio. Sicut enim à nobis per sacrum (sicut dictum est) judicium disposita aut decisa, non [25] egebunt aliorum examinatione, aut judicio, aut refractatione [26] aliqua: sic nos (quibus Deus sanciendi, potestatem donavit) si aliquod judicium in quolibet negotio protulerimus, non alii judici hoc committimus sive per formas, sive per dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujuslibet, quomodo convenit hoc negotium examinari aut judicari: utpote quia à nobis semel judicatum est, quod retractari à nullo valeat: his videlicet tenentibus, quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si [27] vero aliqua dubitatio judici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & à nobis expectet causæ scriptam declarationem aut interpretationem, & secundum eam decidat litem. §. 1. Si vero dum causa dicitur, pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cujuslibet, aut aliud aliquid horum quæ dicta sunt omnium, judi-

οἰκείας ἐναγωγὰς προτεθείκασιν, εἴτε διὰ δικαστικῆς μεθόδου, εἴτε διὰ δεήσεως βασιλεῖ προσφερομένης, καὶ τῷ δικαστῇ ἐμφανιζομένης, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς γνῶσιν τοῦ ἀντιδίκου φερομένης, καὶ ὑπὸ νομίμου τοῦ δικαστοῦ ἐξετάσει ἀρχομένης. Ἀδίκως γὰρ ἐνάγειν παραιτεῖται ὁ ὡς ἕτοιμος τὸν αὐτοῦ ἀντίδικον εἰς δίκην ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη παραίτησις τῷ ἐναγομένῳ μᾶλλον ἢ τῷ ἐνάγοντι ἁρμόζει. διὸ θεσπίζομεν, τὸν ἐνάγοντα τὸ ἀρχθὲν πρᾶγμα μέχρι πέρατος τῆς δίκης ἐγγυμνάζειν. Εἰ δὲ ἐπεξελθεῖν τῷ πράγματι ὑπερθῆται, δίδομεν ἄδειαν τῷ ἐναχθέντι τὸν δικαστὴν αἰτεῖν παρ' ᾧ ἡ δίκη προκατήρχθη, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν ἐνάγοντα ὑπομιμνήσκεσθαι εἰς τὸ δικαστήριον ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ νομίμου ἐντολέως παραγενέσθαι. καὶ εἰ τοῦτο μηδαμῶς ποιήσει, προτεθειμένων τριῶν ἐδίκτων, αὐτὸν καλεῖσθαι, μιᾶς ἑκάστης κλήσεως οὐκ ἐλάττονι ἢ τριάκοντα ἡμερῶν διαστήματι περικλειομένης. κελεύομεν γὰρ τοὺς ὀρδιναρίους δικαστὰς, οὐχὶ τοὺς ἐμφανεῖς, μὴ μόνον ταῖς τῶν κηρύκων φωναῖς, ἀλλὰ καὶ μὴν καὶ ἐδίκτων προτεθειμένων, οἱονδήποτε τῶν δικαζομένων μέρος ἀπολιμπανόμενον καλεῖν εἰς τὸ δικαστήριον. τὰς γὰρ τῶν κηρύκων φωνὰς ὀλίγοι παρόντες δύνανται ἀκούειν, τὰ μέντοιγε ἐδίκτα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας προτεθειμένα πάντες σχεδὸν γινώσκειν δύνανται. πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις δικασταῖς τοῖς κατὰ βασιλικὴν κέλευσιν τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζουσιν, ἐκ τοῦ παρόντος νόμου ἐπιτρέπομεν τὰ μέρη τὰ μὴ τῷ δικαστηρίῳ προσεδρεύοντα προτεθειμένοις ἐδίκτοις καλεῖν, ἵνα μὴ ἀπέραντα διαμένῃ τὰ πράγματα. §. α'. Εἰ δὲ παρὰ δικαστῇ προοίμιον ἡ δίκη οὐκ ἐδέξατο, ἀλλὰ μόνον διὰ βιβλίου ὑπομνηστικοῦ ἐνεχθῇ τις, ἢ διὰ δεήσεως τῇ ἡμετέρᾳ γαληνότητι προσκομισθείσης, κέλευσις ἡμῶν περὶ τούτου προῆλθεν, εἴτε ἐγγράφως, εἴτε διὰ μανδάτων, καὶ τῷ δικαστῇ γένηται ἐμφανής, καὶ τῷ ἀντιδίκῳ ἐγνώσθη, καὶ οὕτως ἐξέσται τῷ ἐναχθέντι παρὰ τὸν ἁρμόδιον ἰέναι δικαστὴν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἴδιον ἀντίδικον κατὰ τὸν ὅμοιον καλεῖν τρόπον. ὥστε εἰ μὲν τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν ὁ ἐνάγων ποιήσει, τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν ἐξεταζόμενον, πέρας νόμιμον δέξασθαι. §. β'. Εἰ δὲ προτεθειμένων τῶν ἐδίκτων κληθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον, ἐλθεῖν, καὶ τὰς ἰδίας ἐναγωγὰς ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ νομίμου (καθάπερ εἴρηται) ἐντολέως προθεῖναι, μὴ βουληθείη· τηνικαῦτα ἑτέραν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ προθεσμίαν αὐτῷ συγχωροῦμεν. ᾗ ἐντὸς εἰ μὴ τῇ ἰδίᾳ ἐπεξέλθοι ἐναγωγῇ, δίδομεν ἄδειαν τῷ δικαστῇ καὶ ἀπόντος τοῦ ἀντιδίκου, τὰς τοῦ προσεδρεύοντος μέρους δικαιολογίας κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐξετάζειν, καὶ τῆς ἀληθείας ἀκριβῶς ζητουμένης, νόμιμον προφέρειν ψῆφον. Εἰ δὲ ἐντὸς τῆς εἰρημένης τοῦ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ προθεσμίας παραγένοιτο, καὶ τὰς ἰδίας ἐναγωγὰς ἐγγυμνάσασθαι βουληθείη, κελεύομεν, τὸν δικαστὴν πάσῃ τέχνῃ τὰ ἀναλώματα, ἤγουν δαπανήματα, ἅπερ διὰ τὴν δίκην ὁ ἐναχθεὶς προσεδρεύων τῷ δικαστηρίῳ ὑπέμεινε, πρὸ πάντων εἰσπράξαι τὸν ἐνάγοντα, καὶ τῷ ἐναχθέντι παρασχεῖν. καὶ οὕτω τὸν ἐνάγοντα προσεδρεύειν μέχρις ὅτου τὸ πρᾶγμα πέρας δέξηται κατὰ τοὺς νόμους. εἰ γὰρ μόνον παραγένηται, καὶ τῶν δαπανημάτων εἴτε ζημιωμάτων διδομένων, μόνον τὸν ἐνιαύσιον χρόνον διακόψαι βουληθείη, καὶ πάλιν ἀναχωρῶν τοῦ δικαστηρίου, μέχρι πέρατος τῆς ὑποθέσεως μὴ παραμείνῃ· κελεύομεν αὐτὸν μετὰ τὰς εἰρημένας τῶν ἐδίκτων καὶ τῆς ἐνιαυσιαίας διαστήματος παρατηρήσεις, πάσης ἀγωγῆς ἐκπίπτειν, ἣν ἁρμόζειν αὐτῷ κατὰ τοῦ ἐναχθέντος ὑπελάμβανεν. χείρων γὰρ ὁ ἐκείνου δόλος γινώσκεται ὅτις ἐγκοπεῖσαν αὖθις τὴν δίκην καταλιμπάνει, ἤπερ ὅστις ἅπαξ τὴν προκατηρχθεῖσαν δίκας ἀπέστη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τῷ δὲ τοῦ νόμου προνομίῳ τοῦ μὴ ἐπιτιθέντος ἀνάγκην τοῖς μὴ βουλομένοις τὰς ἰδίας ἐναγωγὰς κινεῖν, ἐκείνοις καὶ μόνοις συγχωροῦμεν κεχρῆσθαι, τοῖς οὐδεμίαν ζήτησιν, κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους, κατὰ τοῦ ἀντιδίκου κινοῦσι. Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν θεσπίζομεν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν μήπω ἢ κατὰ δικαστικὴν ψῆφον ἢ κατὰ φιλικὸν σύμφωνον, ἢ καθ' ἕτερον τῷ νόμῳ ἐγνωσμένον τρόπον πέρας δεξαμένων.

ΤΙΤΛΟΣ ιδ'.

Ὥστε ἐν μέσῳ δίκης μὴ γίνεσθαι θείους τύπους, ἢ θείας κελεύσεις· ἀλλὰ κατὰ τοὺς γενικοὺς νόμους τέμνεσθαι τὰς ὑποθέσεις. καὶ ὥστε τὴν παροῦσαν διάταξιν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων διαθηκῶν τοὺς ἐνστάσεις τὰς προτεθειμένας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΑΝΤΑ κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους πράττεσθαι βουλόμενοι, καὶ τὴν τούτων δύναμιν φυλάττεσθαι σπουδάζοντες, συνείδομεν τὸν παρόντα γράψαι νόμον εἰς τὴν αὐτῶν τῶν νόμων τήρησιν. ἔγνωμεν γὰρ ὡς τινὲς τῶν δικαστῶν βουλόμενοι τοὺς τὰς δίκας λέγοντας διαστρέφειν, καὶ ἐπικρύπτειν τὰς ἑαυτῶν σπουδαζούσας ἀναβολὰς, προφασίζονται πολλάκις λέγοντες ὡς θεῖοι τύποι ἢ θεῖαι κελεύσεις ἢ κατατάξεις τῶν περιβλέπτων ἡμῶν ῥεφερενδαρίων ἐμφανεῖς αὐτοῖς γίνονται, ὡς δὴ διατυποῦσαι ὅπως δέοι τὰς ὑποθέσεις αὐτοὺς ἐξετάζειν, ἢ κρίνειν.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑΙ διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ὥστε δίκης ἐξεταζομένης, εἴτε ἐπὶ χρηματικαῖς ἢ ἐγκληματικαῖς ἢ ἑτέραις οἱαισοῦν ἀναφυομέναις αἰτίαις παρὰ δικασταῖς, εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε ἐν ἐπαρχίαις, μήτε πραγματικὸν τύπον, μήτε ἑτέραν ἀντιγραφὴν, μήτε θείαν ἡμῶν τινὰ ἔγγραφον ἢ ἄγραφον κέλευσιν ἢ κατάταξιν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, παρὰ τῶν περιβλέπτων ἡμῶν ῥεφερενδαρίων ἢ ἑτέρου τινὸς, διατυποῦσαν αὐτοῖς ὅπως δέοι τὴν ἀρχθεῖσαν ἐξετάζειν ἢ κρίνειν ὑπόθεσιν, ἐμφανῆ γίνεσθαι τοῖς δικάζουσιν, ἢ ἐμφανισθεῖσαν ἐρρῶσθαι κρατεῖν· ἀλλὰ κατὰ τοὺς γενικοὺς ἡμῶν νόμους τὰς δίκας ἐξετάζεσθαι τε καὶ τέμνεσθαι. τὸ γὰρ ἐπὶ τῇ τῶν νόμων κειμένῃ ἐξουσίᾳ, οὐκ ἂν δεηθείη τινὸς ἔξωθεν διατυπώσεως. εἰ γάρ τις εἰς ἡμᾶς ὑπόθεσις ἔλθοι, ἢ παρὰ δικαστῇ ἤδη λεγομένη, ἢ πρὸ τοῦ τοῦτο προοίμιον λαβεῖν, καὶ σπουδάσομεν ταύτην ἡμεῖς δι' οἰκείας ἡμῶν κρίσεως διατυπῶσαι καὶ τεμεῖν, τοῦτο οὐκ ἔτι τῆς ἑτέρου δικαστοῦ δεῖται κρίσεως. τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν διὰ θείας, ὡς εἴρηται, κρίσεως διατυπούμενα, ἢ τεμνόμενα, οὐ προσδεῖται τῆς ἑτέρων ἐξετάσεως ἢ κρίσεως, ἢ ἀναψηλαφήσεως τινός. ἡμεῖς γὰρ, οἷς ὁ Θεὸς καὶ τὴν τοῦ νομοθετεῖν ἐξουσίαν ἐδωρήσατο, εἴ τινα κρίσιν ἐπὶ τινι ὑποθέσει προενεγκοίμεθα, οὐχ ἑτέρῳ δικαστῇ ταύτην ἐπιτρέπομεν, εἴτε διὰ τύπων, εἴτε διὰ κατατάξεων τῶν περιβλέπτων ἡμῶν ῥεφερενδαρίων, ἢ ἑτέρου τινὸς, ὅπως δέοι ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάζεσθαι ἢ κρίνεσθαι, οἷα παρ' ἡμῶν ἅπαξ κεκριμένην, καὶ ἀναψηλαφᾶσθαι παρ' οὐδενὸς δυναμένην. τούτων δηλονότι κρατούντων ὅτε ἐγγράφως τοιαύτη τις ἡμῶν προέλθῃ κρίσις. εἰ μέντοιγε τις ἀμφισβήτησις τῷ δικαστῇ περί τινος γένηται νόμου, μηνυέτω πρὸς τὸ ἡμέτερον κράτος, καὶ τὴν ἐξ ἡμῶν ἐκδεχέσθω τοῦ πράγματος ἔγγραφον σαφήνειαν ἢ ἑρμηνείαν, καὶ κατ' αὐτὴν τεμνέτω τὴν δίκην. §. α'. Εἰ δὲ δίκης λεγομένης, ἢ πραγματικὸς ἡμῶν τύπος, ἢ κατάταξις τῶν περιβλέπτων ἡμῶν ῥεφερενδαρίων ἢ ἑτέρου τινὸς, ἢ ἄλλο τι τῶν εἰρημένων πάντων τῷ δικάζοντι ἐμφανισθείη

2 Est enim in arbitrio actoris agere, velit, necne: Necessitate vero, in reo excipere.

3 Actor cœptum negotium ad finem usque litis exercere debet.

4 Olim x. dierum *l. 69. ff. de judiciis: l. 1. Cod. de judiciis.*

5 Ὀρδιναρίους δικαστὰς, ἤγουν τοὺς ἐμφανεῖς. Græci hic, *& Reb. dict. loc.* sunt igitur ἐμφανεῖς judices ordinarii.

6 Absentes vocantur in jus aut præconis voce, aut per edicta publice proposita. Præconis voce τῶν κηρύκων φωναῖς, ut hic: & quidem dupliciter, vel in ipso judicio per præconem, id est, apparitorem *leg. 7. ff. de in integ. rest.* Par un huissier vel extra, *voce præconis*, *Novell. 134. c. 5.* Galli, *A son de trompe & cry publics: adde leg. 10. ff. de public. l. 2. §. 3. l. 15. §. 2. l. 42. §. 1. ff. de jure fisci.* Per edicta vocantur, id est, programmata, προγράμματα προτεθειμένοις ἐδίκτοις, vide quæ notavi ad *l. 1. §. 2. ff. de requirendis reis*: sive libellis affixis ad domicilium absentium, *l. 4. §. 6. ff. de damno l. 2. Cod. de annali præscr.* vel ad judicii locum *par affiches*. Porro citatio quæ fit *per buccinam* raro fieri solet, sed certis tantum casibus: puta, quoties reus efficit, ne citatio ad se perveniat: quando in eo loco est, ubi tuto conveniri non potest: quoties reus habet incertum & vagum domicilium: quoties contradictor est incertus, tunc enim omnes citandi sunt quorum interesse potest, puta creditores defuncti, *l. 6. C. de remiss. pignor.* vide *Ægidium* 1. *obser. 57.*

7 Quæ Græcis προγράμματα.

8 Contestata non fuerit. Initium litis, contestatio.

9 Si lis nondum est contestata, tribus edictis reus fit contumax, ab his, anni spatium etiam habet, intra quod comparere potest, solutis tamen prius adversario expensis, *ver. Si vero §. sed.* Si comparuerit, & rursus in parem contumaciam incidit, repellendus est, *ver. Nam si tantummodo §. sed.*

10 Definitivam.

11 Non erat pater Justiniani, sed honoris causa eum ita appellat. Puparat. in *final. C. de edendo* Aut.

12 Nemo invitus agere compellitur re integra *l. unica Cod. ut nemo invitus agere.* Res non est integra lite cum adversario contestata aut eo prehenso. vid. *Jul. hic num. 370.*

13 Id est, an. 541.

14 De pragmaticis sanctionibus & diversis jussionibus principis & officio judicum & ordine *Jul. const. 106.* 15 l. C. 31. *Nov.* 82. *c.* 13. *l.* 13. *C. de appell.* 16 Exceptio novaturum hinc oritur, de qua vide Oldend. *c. 4. de except.* 17 Ne sacræ formæ fiant in medio litis *Julia Regina*, adde *Julian. const. 105.* adde 2. *Ecloge 6. cap. 12.* θείους τύπους Græci hic appellant, quas interpres vertit sacras formas. 18 Ex legibus judicandum est. *Novella 15. cap. in fin. & 82. cap. 13. l. 2. C. de pœna judicis l. 40. ff. de judiciis & Instit. de offic. judic.* 19 Non ex jussione principis, pendente lite, impetrata, judicandum est. 20 Referendarii interdum nunciabant judicibus quemadmodum litem finiri vellet princeps. 21 Γενικοὺς νόμους appellant Græci. *Sic & 2. E. Ecloq. ut & Harmenop. 1. tit. 1. §. 47.* τὰ κοινὰ ... *adde Novell. 82. & l. ult. Cod. si contra jus vel utilitatem publicam.* ubi dixi. 22 *l. 1. §. 4. ff. ad Turpill.* 23 Κειμένων *Synops. ibid.* quod ex legum authoritate decretum est. 24 Id est, aliunde petita. 25 Appellari à sententia principis non potest nec ab ea fit retractatio, interdum tamen princeps minoribus indulget restitutionem adversus eam sententiam, quam ipse dixit *l. 18. ff. de minoribus* Potest & quod vulgo dici consuevit, A principe dormiente ad ipsum vigilantem appellari, qua de re vide exemplum, apud Plutarch. in Apophtheg. ubi de Philippo rege. 26 Ἀναψηλαφήσεως, *Novell. 82. cap. 12. in fin.* 27 Hoc abrogatur *Novell. 125.*

[illegible]

ΚΕΦ. β´.

Περὶ τούτοις δὲ κἀκεῖνο τοὺς δικάζοντας εἰδέναι χρεών [illegible]

ΚΕΦ. γ´.

Ὥστε δὲ πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους [illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου [illegible] Dat. x. Kal. Decemb. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Ann. xv. Basil. V. C. Cons.

cantibus insinuetur, ordinans in his examinationem, aut sententiam, jubemus judicem quidem omnino non respicere: sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem secundum generales nostras leges causam examinare, & legitimo fini contradere. Si autem hoc non custodierit judex, decem librarum auri eum subjacere pœnæ: ut etiam aliam nostram majorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subjecto & eo, qui præsumet talem aliquam dictare formam, & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referendariis. Et hæc dicimus sive [1] ex sacra nostra sanctione judicare quispiam deputatus est, sive ex præcepto judiciali, sive secundum arbitrium, aut compromissariorum schema quæstionem audit: sive scripto, sive sine literis. Sed vel si quis judicum propriam despiciens salutem ex aliquo tali præsumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam [2] esse volumus, ut neque appellatione indigeat, neque ex compromisso inferatur pœna. Nos enim omnes judices secundum generales nostras leges examinationes & sententias ferre volumus. Illud quoque indubitatum erit, quia neque judicialis qualibet valebit jussio extra quod ordinatum est hac nostra lege.

Cap. II.

Super hoc autem & illud judices nosse opus est, quia competens est eos, & quæ [3] adhuc & nunc moventur quæstiones, secundum generales determinare leges, vel si quispiam præcessit impetrans [4] sanctionem, disponentem judicantis examinationem, aut sententiam. Ei enim qui tale aliquid impetravit jam, sententiamque definitivam nondum promeruit, nihil ex iis quæ impetravit, prodesse volumus. Si enim semel pervenit sententia definitiva [5] data: nequaquam hanc ex nostra hac perscrutari lege jubemus: licet appellatio subsecuta sit, aut retractationis est aliqua species contra sententiam. Eam autem jussionem, quæ non disponit quidem judicantem, aut judicare futurum, quomodo oporteat quæstionem fieri, aut judicium inferri: causam vero fini [6] studiose tradi legitimo vult: aut actorum imponet editionem, aut judicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul [7] alium judicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto & sine scriptura non prohibemus.

Cap. III.

Ut autem omnes nostri subjecti & maxime qui litibus atteruntur, nostram pro se noverint providentiam, & nullus hanc sacram nostram circumveniat legem, neque ignorantiam in ea proponat: sancimus in unoquoque negotio initium apud judicem accipere ex prooemiis [8] mox, & ante ipsam personarum firmationem [9] inscribi eam, & monumentorum fieri partem: sic enim gestis præfulgens prohibebit ea quæ præter ejus virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsan personarum firmationem [10]: & prævaricari eam nitentibus per multa interminata retrenabit à talibus eos præsumptionibus, & propriis tempus non finet fieri pœnis. Ut enim iniquitatem simul & injustitiam per omnia expellamus, propterea præsentem posuimus legem, undique eam, & per eam alias cautas & incircumveniendas custodientes reipublicæ leges, secundum quas & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire, nostramque rempublicam ab his legibus muniri semper optamus.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo servare quidem studeat, omnibus autem palam faciat, proponens quidem eam in hac felicissima civitate, præceptis autem solennibus utens ad provinciarum præsides, ut omnes homines sciant eam quam super eos habemus providentiam. Dat. x. Kal. Decemb. CP. DN. Justin. PP. Aug. Anno xv. [11] Basilio V. C. Cons.

Tit. XV.

UT [12] DIVINÆ [13] JUSSIONES SUBSCRIPTIONEM [14] HABEANT GLORIOSISSIMI QUÆSTORIS.

Novella Constit. CXIV.

Imperator Justinianus Augustus Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Nostræ serenitatis solicitudo remediis invigilat subjectorum, nec cessamus inquirere, si quid sit in nostra republica corrigendum. ideo namque voluntarios labores appetimus, ut quietem aliis præparemus. Unde ad universorum utilitatem pertinere perspeximus, si sacras etiam jussiones cum competenti jubeamus cautela procedere, ne aliquibus liceat eas pro sua voluntate profiteri.

CAP. I.

Nam [15] præsenti lege decernimus, nullam divinam jussionem neque per viri magnifici quæstoris adjutores, neque per aliam cujuslibet militiæ aut dignitatis aut officii personam, cuicunque judici confectam, à quolibet suscipi cognitore, cui magnifici viri quæstoris [16] annotatio subjecta non fuerit, qua contineatur *& inter quos, & ad quem judicem* [17], *vel per quam fuerit directa personam*: quatenus omni posthac ambiguitate submota, nulla cuilibet excusationis relinquatur occasio: scientibus judicibus vel administratoribus universis, quod si in quolibet negotio sacram susceperint jussionem, nisi cui quæstoris viri magnificentissimi fuerit subjecta annotatio, mulcta viginti librarum auri, & officium eorum simili pœna plectetur: quibus jubemus si qua talis jussio ad eos pervenerit, mox ad prædictum virum magnificum quæstorem referre, aut cum illo qui hæc ingerit, destinare: ut in eum vindicta procedat, quam in falsarios jura nostra constituerunt, Theodote, parens [18] charissime, atque amantissime.

EPILOGUS.

†. Quam legem perpetuo valituram celsitudo tua ad universorum faciat pervenire notitiam.

Τῆς αὐτῆς βραχεῖα ὑπόθεσις.

Πᾶσα θεία κέλευσις ὑπογραφὴν ἐχέτω τοῦ κοιαίστωρος [illegible]

Ejusdem breve argumentum.

Omnis sacra jussio quæstoris subscriptionem [19] habeto: & quibus de rebus publicetur qualemque judicem det, manifestator. Non repugnat quod jubetur, omne principis rescriptum principis manu omnino subsignari debere. Nam præsens constitutio non tollit & abrogat quod in Cod. [20] dictum est, sed addit quod hic statuitur, videlicet quæ à principe subsignari non oportet [21].

ΤΙΤΛΟΣ ιϛ´.

ΠΕΡΙ ΘΕΙΩΝ ΚΕΛΕΥΣΕΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριε´.

Η διάταξις ριε´. ἓξ κεφάλαια ἔχει. [illegible]

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Θεοδότῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ηλθεν εἰς γνῶσιν τῆς ἡμετέρας γαληνότητος, ὡς δίκης κινηθείσης μεταξὺ Εὐσταθίου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς Τλώ πόλεως, καὶ Πίστου [illegible]

Tit. XVI.

UT [22] CUM DE APPELLATIONE COGNOSCITUR, SECUNDUM ILLAS LEGES DEBEAT JUDICARI, QUÆ TEMPORE [23] LATÆ SENTENTIÆ OBTINEBANT: NON SECUNDUM EAS QUÆ POSTEA PROMULGATÆ SUNT: ET DE ALIIS CAPITULIS.

Novella Constit. CXV.

1. Ut cum de appellationibus, & retractationibus, & relationibus judicum cognoscitur, secundum illas leges controversiæ decidantur, quæ tempore latæ sententiæ & suggestionis obtinebant, non quæ postea promulgatæ sunt. 2. Si altera litigantium pars renunciet se allegationibus contentam fore, altera vero differat, quasi non contenta, judex dato unius, & item alterius, & tertii mensis dilationem, his autem præteritis non amplius expectato, sed proferto sententiam. 3. Quæ causæ ingratitudinis rationabiliter filiis objici possint à parentibus. 4. Quæ rursum causæ ingratitudinis, rationabiliter possint parentibus objici à filiis. 5. Ut lugentes, & qui genere illis proximi sunt, nulla de causa intra nonum diem prehendantur vocenturque in jus. 6. De constitutæ pecuniæ obligatione & sponsionibus, si quis ita pecuniam constituat aut spondeat, satis tibi facio, aut satis tibi fiet à me, & hoc & illo: aut satis tibi fiet à me, aut hoc aut illo.

Imp. Justin. Aug. Theodoto Orientalium sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Pervenit ad scientiam nostræ serenitatis, quod cum inter Eustathium virum reverendissimum Tholonæ [24] civitatis Episcopum, & Pistum,

1 Judices danturs vel à principe vel à magistratibus, vel à litigantibus.
2 Sententia ex rescripto lata non ex legibus, ipso jure nulla est: & ex compromisso, pœnæ promissio non est, *l. 20. 22. C. de judiciis.*
3 Leges interdum formam dant pendentibus negotiis.
4 Ambitiosa ex rescriptionibus non judicatur. *Jul. hic.* Ambitiosa sunt ad gratiam composita: amatoria adulatoria, per adulationem impetrata.
5 Finita negotia rescripto non sunt revocanda. Finitum dicitur, quoties definitiva sententia lata est: quamvis appellatio aut retractatio in eam superetur. *Jul. hic.*
6 Etiamsi hæc lex vetet rescripta à principe impetrari: non tamen vetat id genus rescripti, quo jubentur judices sine dilatione vel mora causas dirimere, vel secundum leges judicare, vel acta litigantibus edere, vel cum aliis judicare, *l. un. C. de mand. princ. l. 2. C. ut lite pendente.*
7 *d. l. 2.*
8 Id est, ab initio.
9 Firmatio personarum, satisdatio, § 3. *Inst. de satisd.*
10 Id est, satisdationem, *T. ead.*
11 Id est, an. 541.
12 Fuit hæc constitutio Latina, ut & *Nov.* 61. *&* 143.
13 De sacri jussionibus, *Indea Regum divinas*, intellige imperatorias, hoc enim titulo Justinianus sibi blanditur, ut & quidam Episcopi, sanctitatis nomine. Sic divina beneficia *l. 9. in fin. C. de divers. rescr.* sacri afflatus: *l. 5. d. tit.* oracula *l. 7. d. tit.*
14 De his verbis [illegible] *legi*, vide constitutionem Justini de filiis liberorum, *T. ead.*
15 Hinc sumpta est Auth. *Gloriosissimi, C. de div. rescr.*
16 Cancellarius apud Gallos appellatur.
17 Forma divinæ seu Imperatoriæ jussionis.
18 Solent Galliæ reges hac formula uti ad judices, *A nostre aimé & féal*, vid. *l. 17. ff. de jure patron.* adde *Papon.* 3. *Notar.* 5. *des termes ou rescriptes d'aimé & féal.*
19 Subscriptio quæstoris his verbis fiebat, [illegible] *legi.* ut T. *dixi.*
20 *l. 3. l. pen. C. de divers. rescript.*
21 Cujacius hanc subscriptionem addit, Dat. Kal. Novell. CP Just. P.P. August. anno xvi Basil. V. Cos. Is est annus 542.
22 *Jul. const.* 107.
23 Punitur tamen reus ea pœna, quæ obtinebat tempore delicti commissi, non sententiæ, *leg. 1. ff. de pœnis.* In æstimatione Falcidiæ in bonæ fidei judiciis tempus rei judicatæ: in stricti juris judiciis, litis contestatæ tempus spectamus, *l. 3. § 1. ff. commod.*
24 Τλῶ πόλεως, est autem Tlos civitas Lyciæ *t. Plin.* 27. & *Ptol.* à Tlo Tremili & Praxidicis Nymphæ filio vid. *Stephan. lib. de urbibus in* Τλώς.

& Pistum diaconum ecclesiæ Thelmissensis [1] fuisset causa commota, processit à rectore provinciæ definitiva sententia, contra quam appellatio est porrecta. Judices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes, ad nostram clementiam retulerunt, an secundum leges quæ obtinebant, quando processit definitiva sententia, an secundum tenorem illius legis, quæ post definitivam sententiam à nobis promulgata est, eandem causam examinare deberent. Nos itaque justum esse perspeximus, secundum leges quæ obtinebant tempore latæ sententiæ prædictam appellationis causam examinari, & terminum secundum ipsas accipere. Prævidimus autem & post hanc si quandocunque dubitatio talis emerserit, eam simili ordine terminare.

Cap. I. [2]

Ut causæ appellationum dirimantur ex iis legibus quæ tempore latæ sententiæ [3] obtinebant.

IDeoque sancimus, Si quando de aliqua causa processerit definitiva sententia, & provocatio fuerit subsequuta: appellationis examinatores secundum leges quæ tempore definitivæ sententiæ obtinebant, terminum dare negotio: hoc eodem videlicet observando & in retractandis [4] amplissimæ prætorianæ sententiis, & in suggestionibus [5] judicum, quando [6] utræque partes *omnibus allegationibus suis renunciaverint*, & judices per suas relationes, quid disponi debeat, interrogaverint. In omnibus enim prædictis casibus illas leges à cognitoribus [7] servari decernimus, quæ [8] tempore sententiæ, aut certæ relationis obtinebant: tametsi contigerit postea legem promulgari novi aliquid disponentem, & tenorem suum ad [9] præterita quoque negotia referentem.

Cap. II.

De his qui post renunciationem adversariorum se allegationes habere dicunt. [10]

SEd [11] & hoc præsenti addimus sanctioni. Quia inter litigatores aliquando contingit unam quidem partem suis allegationibus renunciare, aliam vero scientem se malas causas habere, post cognitionalia [12] certamina, & dilationes [13], quas [14] probationum causa leges concedunt, nolle confiteri allegationes sibi sufficere, ne cito causæ qualitas agnoscatur: jubemus [15], ut quando una pars *allegationibus renunciaverit*, alia vero pars dixerit *se habere aliquid quod proponat*; judex negotii modis omnibus eam partem quæ utitur dilatione [16], compellat *intra triginta dies postquam altera pars renunciaverit, quidquid velit, sine aliqua intermissione proponere*: quod si non fecerit, tunc ad ejus malitiam convincendam alius unus mensis indulgeatur à judice. Si vero & sic distulerit, alterius unius mensis ei dilatio præbeatur: ita ut si usque ad prædictos tres menses quos litigatoribus protrahentibus concessimus, suas non proposuerit allegationes: tunc cognitor causæ non [17] amplius expectans modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit, referat, ne litigatoribus male certantibus liceat causarum exitum ultra protrahere.

Cap. III.

Quæ [18] sint justæ exheredationis liberorum causæ. [19]

ALiud [20] quoque capitulum præsenti legi addendum esse perspeximus. Sancimus igitur non [21] licere penitus patri vel matri, avo, vel aviæ, proavo vel proaviæ suum filium vel filiam, vel cæteros liberos præterire, aut exheredes in suo facere testamento, nec [22] si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicommissum, vel alium quemcunque modum eis dederit legibus, debitam portionem: nisi forsan probabuntur ingrati: & ipsas nominatim [23] ingratitudinis causas [24] parentes suo inseruerint testamento. Sed quia causas ex quibus ingrati liberi debeant judicari, in diversis legibus dispersas, & non aperte declaratas invenimus: quarum aliquæ nec *dignæ* nobis ad ingratitudinem visæ sunt: aliquæ vero cum essent dignæ, prætermissæ sunt: ideo necessarium esse perspeximus eas nominatim præsenti lege comprehendere: ut præter [25] ipsas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis causas opponere, nisi quæ in hujus constitutionis serie continentur. Causas autem justas ingratitudinis has esse decernimus. §. 1. Si quis parentibus suis manus [26] intulerit. §. 2. Si gravem [27] & inhonestam injuriam [28] eis ingesserit. §. 3. Si eos in criminalibus causis accusaverit, quæ non sunt adversus [29] principem, sive rempublicam.

§. 4. Si cum maleficis hominibus ut [30] maleficus conversatur.

§. 5. Vel vitæ [31] parentum suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit. §. 6. Si novercæ [32] suæ, aut concubinæ [33] patris, filius sese immiscuerit. §. 7. Si delator [34] contra parentes filius extiterit, & per suam dilationem gravia eos dispendia fecerit sustinere.

§. 8. Si quemlibet de prædictis parentibus [35] inclusum [36] esse contigerit, & liberi qui possint ab intestato ad ejus successionem venire, petiti ab eo vel unus ex his in sua eum noluerit fidejussione suscipere, vel [37] pro persona, vel pro debito, in quantum esse qui petitur, probatur idoneus. hoc tamen quod de fidejussione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere. §. 9. Si convictus fuerit aliquis liberorum ex eo quia prohibuerit [38] parentes suos condere [39] testamentum: ut si quidem postea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exheredandi licentia [40]. Si autem in ipsa prohibitione, sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & alii sive qui ab intestato ad hereditatem defuncti, aut cum ipso filio qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, sive illi quos heredes, aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbaverint: secundum alias leges super hoc positas talia negotia terminentur. §. 10. Si præter voluntatem parentum inter [41] arenarios vel mimos sese filius sociaverit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes ejusdem professionis [42] fuerint. §. 11. Si alicui ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non [43] consenserit, sed luxuriosam

1 Telmessus urbs maritima Lyciæ. Plin. & Ptol. Strabo. aliis Cariæ. Stephanus in Τελμησσός.
2 Jul. prioris.
3 De appellationibus, hinc Reg. Si qua nova lex per porrectam provocationem promulgetur. Jul. ibid. Goth. Vid. Ritterhus. part. 10. cap. 5. Ans.
4 Retractiones vocat. Jul. hic. alii tamen perperam legitur retractationes. Est vero retractatio ἀναψηλάφησις Græcis.
5 Relationes vertit Julianus: quas Græci hic ἀναφορὰς appellant.
6 Renunciatio hæc notanda practicis usitata: in qua litigatores renunciant omnibus allegationibus suis: ἀποταγὴν Græci hic appellant.
7 Qui διαγνώμονες.
8 Novell. 73. c. 4. l. 7. C. de legib. l. 27. C. de usur.
9 Lex quotiescunque ad præterita negotia porrigitur, negotium jam finitum, transactionem vel sententia non comprehendit l. 22. §. 1. C. de sacros. eccles. l. 1. in fin. Cod. de contr. jud.
10 Jul. const. 107. num. 373.
11 Hinc sumpta est Authentica, judicantes C. de judiciis.
12 Διαγνωστικοὺς ἀγῶνας.
13 Dilationes, novas allegationes causantibus, dantur, causa cognita.
14 Tempora probationum.
15 Nota regulam.
16 Probationis & instrumentorum proferendorum causa, dilatio danda est, l. 99. in fin. ff. de verb. sign.
17 l. 5. C. de judic.
18 5. Harm. 9. §. 31. & seq.
19 Jul. hic n. 374.
20 Hinc sumpta est Authentica, Non licet & Authentica, Ex causa. Cod. de lib. præt. Goth. Intellectum hujus cap. 3. vid. apud Decher. lib. 1. dissert. 8. num. 23. 24. 25. Ans.
21 Nemo ascendentium, descendentium aliquem præterire, vel sine causa exheredare potest, l. 30. ff. de liber. & posthum. l. 3. ff. de injusto. Instit. de exhered. lib.
22 Quarta liberis relinquenda est institutionis, non donationis, legati, vel fideicommissi titulo. Jus ita vetus abrogatur, cujus fit mentio in §. 6. Instit. de inoff. quo supplementum quartæ jure legati relinqui poterat. Pone, Pater reliquit filiæ centum pro sua legitima vel pro sua Falcidia. quæro utrum his verbis filia censeatur instituta? Bartolus in Auth. si parens C. de inoff. ita putat, Mathesilanus autem

Τελμισσέων ἐκκλησίας, ψῆφος αὐτοτελὴς προῆλθε παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένου, καθ' ἧς ἔκκλητος ἐπιδόθη. οἱ δικασταὶ τοίνυν παρ' οἷς ἡ ἔκκλητος ἐξητάζετο, ἀμφιβάλλοντες, πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀνήνεγκαν ἡμερότητα, πότερον ἄρα κατὰ τοὺς κρατοῦντας νόμους ἡνίκα προῆλθεν ἡ αὐτοτελὴς ψῆφος, ἢ κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ νόμου τοῦ μετὰ τὴν αὐτοτελῆ ψῆφον παρ' ἡμῶν φοιτήσαντος, τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ὤφειλον ἐξετάσαι. Ἡμεῖς τοίνυν δίκαιον εἶναι συνείδομεν, κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τῆς δοθείσης ψήφου κρατοῦντας, τὴν προλεχθεῖσαν τῆς ἐκκλήτου αἰτίαν ἐξετασθῆναι, καὶ κατ' αὐτοὺς πέρας λαβεῖν. συνείδομεν δὲ καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα, ἡνίκα τοιαύτη τις ἀμφισβήτησις ἀναφυῇ, κατὰ τὴν ὁμοίαν τάξιν ταύτην περαιοῦσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ συντελεῖσθαι τὰς ἐκκλήτους δίκας διὰ νόμων τῶν κατὰ χρόνον ψήφου κρατούντων.

ΚΑΙ διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴ ποτε περί τινος ὑποθέσεως προέλθοι ψῆφος αὐτοτελὴς, καὶ ἔκκλητος ἐπακολουθήσοι, τοὺς τὴν ἔκκλητον ἐξετάζοντας, κατὰ τοὺς νόμους οἳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτοτελοῦς ψήφου ἐκράτουν, πέρας διδόναι τῷ πράγματι. τοῦτο αὐτὸ δηλονότι παραφυλαττομένου καὶ ἐν τῷ ἀναψηλαφᾶσθαι τὰς τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ψήφους, καὶ ἐπὶ ταῖς ἀναφοραῖς τῶν δικαστῶν, ὅτε ἀμφότερα τὰ μέρη παύσωσι ταῖς ἰδίαις ἀποταξάμενα δικαιολογίαις, καὶ οἱ δικασταὶ δι' οἰκείων ἀναφορῶν ἐρωτήσωσι τί ἄρα ὀφείλει διατυπωθῆναι. ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς εἰρημένοις θέμασιν ἐκείνους τοὺς νόμους παρὰ τῶν διαγνωμόνων φυλάττεσθαι θεσπίζομεν, οἳ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ψήφου ἢ δηλαδὴ τῆς ἀναφορᾶς ἐκράτουν· κἂν εἰ συμβαίη μετὰ ταῦτα νόμον φοιτῆσαι νέον τι διατυποῦντα, καὶ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ εἰς τὰ παρεληλυθότα πράγματα ἀναφέροντα.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ μετ' ἀπόρρησιν τοῦ ἀντιδίκου δικαιολογίας ἔχειν λέγοντος.

ΑΛλὰ καὶ τοῦτο τῷ παρόντι προστίθεμεν νόμῳ. ἐπειδὴ γὰρ μεταξὺ τῶν διαφερομένων ἔσθ' ὅτε συμβαίνει θάτερον μὲν τῶν μερῶν ταῖς ἰδίαις ἀποτάξασθαι δικαιολογίαις, τὸ δὲ ἄλλο γινῶσκον ἑαυτὸ κακὴν ἔχειν πρόφασιν, μετὰ τοὺς διαγνωστικοὺς ἀγῶνας, καὶ τὰς προθεσμίας ἃς οἱ νόμοι τῶν ἀποδείξεων ἕνεκεν συγχωροῦσι, μὴ βούλεσθαι ὁμολογεῖν ἀρκεῖν ἑαυτῷ τὰς δικαιολογίας, πρὸς τὸ μὴ ταχέως τὴν τοῦ πράγματος γνωσθῆναι ποιότητα· κελεύομεν ἐπειδὰν τὸ ἓν τῶν μερῶν ταῖς ἰδίαις ἀποτάξηται δικαιολογίαις, τὸ δὲ ἄλλο μέρος εἴποι ἔχειν τι ὅπερ ὀφείλει προθεῖναι, τὸν τοῦ πράγματος δικαστὴν πάσῃ τρόπῳ τὸ μέρος τὸ χρώμενον τῇ ὑπερθέσει καταναγκάζειν, ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀποτάξασθαι τὸ ἕτερον μέρος, ὅπερ ἂν βούληται δίχα πάσης ὑπερθέσεως προθεῖναι. ὅπερ εἰ μὴ ποιήσοι, τηνικαῦτα, πρὸς τὸ ἐλέγξαι τὴν αὐτοῦ πανουργίαν, ἄλλον ἕνα μῆνα παρὰ τοῦ δικαστοῦ φιλοτιμεῖσθαι. εἰ δὲ καὶ οὕτως ὑπερθῆται, ἑτέρου ἑνὸς μηνὸς προθεσμίαν αὐτῷ παρέχεσθαι. ὥστε μέχρι τῶν εἰρημένων τριῶν μηνῶν, οὓς τοῖς ὑπερτιθεμένοις litigatoribus συνεχωρήσαμεν, τὰς ἰδίας δικαιολογίας μὴ προθῶσι· τηνικαῦτα τὸν δικαστὴν μὴ πλέον ἀναμένοντα, πάσῃ τρόπῳ ψῆφον προφέρειν τοῖς νόμοις συμβαίνουσαν, ἤ, εἴπερ βούλοιτο, ἀναφέρειν· πρὸς τὸ μὴ τοῖς διαφερομένοις κακῶς φιλονεικοῦσιν ἐξεῖναι τὰς τῶν δικῶν ἐκβάσεις περαιτέρω παρέλκειν.

ΚΕΦ. γ'.

Τίνες εἰσὶν αἰτίαι δίκαιαι τῆς τῶν παίδων ἀποκληρονομίας.

ΑΛλο πρὸς τούτοις κεφάλαιον τῷ παρόντι νόμῳ προσθεῖναι συνείδομεν. Θεσπίζομεν τοίνυν μὴ ἐξεῖναι παντελῶς πατρὶ ἢ μητρί, πάππῳ ἢ μάμμῃ, ἢ προπάππῳ ἢ προμάμμῃ, τὸν ἴδιον υἱὸν ἢ θυγατέρα ἢ τοὺς λοιποὺς παῖδας præteritos καταλιμπάνειν, ἢ ἀποκληρονόμους ἐν τῇ ἰδίᾳ ποιεῖν διαθήκῃ, (κἂν εἰ δι' οἱασδήποτε δωρεᾶς, ἢ ληγάτου, ἢ φιδεικομμίσσου, ἢ ἄλλου οἱουδήποτε τρόπου τὴν ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς ὀφειλομένην μοῖραν παράσχωσιν) εἰ μὴ τύχοι ἀχάριστοι ἀποδειχθεῖεν, καὶ αὐτὰς ὀνομαστὶ τὰς τῆς ἀχαριστίας αἰτίας οἱ γονεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράψωσι διαθήκῃ. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰς αἰτίας ἐξ ὧν οἱ παῖδες ἀχάριστοι ὀφείλουσι κρίνεσθαι, ἐν διαφόροις νόμοις διεσπαρμένας καὶ οὐ φανερῶς εἰρημένας εὕρομεν, (ὧν αἱ μὲν οὐδὲ ἄξιαι ἡμῖν πρὸς ἀχαριστίαν ἔδοξαν, ἄλλαι δέ, καίτοι ἄξιαι οὖσαι, παρελείφθησαν) διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι συνείδομεν ταύτας ὀνομαστὶ τῷ παρόντι νόμῳ περιλαβεῖν, ὥστε παρὰ ταύτας μηδενὶ ἐξεῖναι ἐξ ἑτέρου νόμου ἀχαριστίας αἰτίαν ἀντιθεῖναι, εἰ μὴ τὰς τῷ ὕφει τῆς παρούσης διατάξεως περιεχομένας. αἰτίας δὲ δικαίας τῆς ἀχαριστίας ταύτας εἶναι ψηφιζόμεθα.

§. α'. Εἴ τις τοῖς ἰδίοις γονεῦσι χεῖρας ἐπιβάλλοι. §. β'. Εἰ βαρεῖαν καὶ ἀσχήμονα ὕβριν αὐτοῖς ἐπαγάγοι. §. γ'. Εἰ ἐπὶ ἐγκληματικαῖς αἰτίαις αὐτῶν κατηγορήσοι, ταῖς μὴ οὔσαις κατὰ βασιλέως ἢ πολιτείας. §. δ'. Εἰ μετὰ φαρμακῶν ὡς φαρμακὸς συναναστρέφοιτο. §. ε'. Εἰ τῇ ζωῇ τῶν γονέων διὰ φαρμακείας ἢ ἄλλῳ τρόπῳ ἐπιβουλεῦσαι πειραθείη. §. ς'. Εἰ τῇ ἰδίᾳ μητρυιᾷ ἢ τῇ τοῦ πατρὸς παλλακίδι ὁ υἱὸς ἑαυτὸν συμμίξοι. §. ζ'. Εἰ συκοφάντης κατὰ τῶν γονέων ὁ υἱὸς γένοιτο, καὶ διὰ τῆς ἰδίας καταμηνύσεως βαρείας αὐτοὺς ζημίας ὑπομεῖναι παρασκευάσοι. §. η'. Εἰ συμβαίη τινὰ τῶν ἰδίων γονέων ἐγκλεισθῆναι, οἱ δὲ παῖδες οἱ δυνάμενοι ἐξ ἀδιαθέτου ἐπὶ τὴν τούτου διαδοχὴν ἐλθεῖν, αἰτηθέντες παρ' αὐτοῦ, ἢ γοῦν ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν, μὴ βουληθεῖεν εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐγγύην τοῦτον ἀναδέξασθαι, ἢ ὑπὲρ προσώπου ἢ τοῦ χρέους, εἰς ὅσον ἐπιτήδειος εἶναι ὁ αἰτηθεὶς ἀποδειχθείη. τοῦτο μέντοι ὅπερ περὶ τῆς ἐγγύης ἐθεσπίσαμεν, εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ μόνους ἀνήκειν παῖδας βουλόμεθα. §. θ'. Εἰ ἐλεγχθείη τις τῶν παίδων ἐπικωλύσας τοὺς ἰδίους γονεῖς ποιήσασθαι διαθήκην· ὥστε εἰ μὲν μετὰ ταῦτα διαθήκην ποιήσασθαι δυνηθεῖεν, ἄδειαν αὐτοῖς εἶναι ὑπὲρ τῆς τοιαύτης αἰτίας τὸν παῖδα ἀποκληρονόμον ποιεῖν. εἰ δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κωλύσει δίχα διαθήκης τῶν γονέων τις τελευτήσοι, καὶ ἄλλοι εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν τοῦ τελευτήσαντος κληρονομίαν, ἢ μετ' αὐτοῦ τοῦ παιδὸς τοῦ τὴν διαθήκην γενέσθαι κωλύσαντος, ἢ μετ' αὐτὸν καλούμενοι, εἴτε οὓς κληρονόμους ἢ ληγαταρίους ἔχειν ἐβούλετο· εἴτε οἱ βλάβην τινὰ ἐκ τῆς κωλύσεως τῆς διαθήκης ὑπομείναντες, τοῦτο αὐτὸ ἀποδείξωσι, κατὰ τοὺς ἄλλους νόμους τοὺς περὶ τούτου κειμένους τὰ τοιαῦτα πράγματα περαιοῦσθαι.

§. ι'. Εἰ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μεταξὺ κυνηγῶν ἢ μίμων ἑαυτὸν ὁ υἱὸς ἐγκαταλέξοι, καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἐπιτηδεύματι διαμείνοι· εἰ μὴ τύχοι καὶ οἱ γονεῖς τοιαύτης ἐπιτηδεύσεως γεγόνασιν. §. ια'. Εἴ τινι ἐκ τῶν εἰρημένων γονέων βουλομένῳ τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἢ ἐγγόνῃ ἄνδρα δοῦναι, καὶ προῖκα κατὰ τὴν δύναμιν τῆς ἰδίας περιουσίας ὑπὲρ αὐτῆς παρασχεῖν, ἐκείνη μὴ συναινέσῃ, ἀλλ' αἰσχρὸν βίον ἐπιλέξηται.

singul. 159. non admittit his verbis institutionem, etiam implicitam includi arg. l. cogi. 16. ff. ad Trebell. Cur? Hæc enim verba nimis generalia esse præsumi quidem in omni actu solennitatem intrinsecam, modo verba per se, suaque vi ad solennitatem hujusmodi arguendam vel demonstrandam apta sint. Cujusmodi verba in contractibus quædam solemnia occurrunt, ut est fidejubeo, promitto, l. sciendum 30. ff. de verb. oblig. minus autem solemne esse verbum, Convenit. l. lecta 40. ff. de rebus credit. Item quæro, An testamentum in quo liberis legitima titulo legati sit relicta, valeat saltem favore Ecclesiæ & piæ causæ? Tiraquellus ita putat 14. privil. piæ causæ. 23 Viglius ad §. ult. Inst. de exhered. lib. ait, Exheredationem valere interdum non expressa causa exheredationis, veluti si bona mente facta fuerit exheredatio, ut exheredato prodesset, l. 18. ff. de liber. & posth. si voluntate ejus qui exheredatur fiat, leg. 8. §. 6. ff. de bon. possess. contra tabul. vel à milite si filia quæ ab intestato non potest succedere exheredatur, vid. Vigl. ibid. 24 Hinc possumus colligere Posthumum exheredari non posse, l. 33. C. de inoff. l. 55. in fin. ff. de fideicom. libert. & ita abrogari videntur l. 2. 4. C. de posth. lib. §. 2. Inst. de exher. lib. adde l. ult. C. de lib. præterit. 25 Præter quatuordecim causas, J. enumeratas, exheredationis justæ causæ nullæ sunt. Interpretes tamen similes gravioresque communi opinione admiserunt, ut hodie non sint tantum 14. causæ, sed infinitæ prope ac innumerabiles: quod tamen Viglio displicet, d. l. 26 l. 1. §. 2. ff. de obs. 27 Ut si sine patris consensu inhonestam uxorem duxerit. Plerique hæc verba ad quamcunque injuriam gravem extendunt. 28 d. l. in fin. 2. Feud. 1. §. ver. porro. 29 Liberi parentes accusare possunt læsæ majestatis 1. Harm. 6. cap. περὶ ὑπολήψεων, ut & uxor maritum. Harm. ibid. servus dominum, libertus patronum, l. 7. §. 2. ff. ad l. Jul. majest. 30 Non continuo damnandus est, qui inter maleficos in itinere vel hospitio repertus fuerit, cum eo nomine, nisi societas latrocinii sit, puniri nemo debeat. Novell. 22. cap. 15. l. 39. §. 4. ff. de adult. 31 Vid. tit. de leg. Pomp. de parricid. 32 Privigni cum noverca consuetudo incestuosa l. 17. C. de nupt. adde l. 5. ff. de parricid. 33 Concubina patris ejusque consuetudine filius abstinere debet, etiamsi eam uxorem velit ducere l. 4. C. de nupt. 34 Si calumniatur Jul. hic, ἀνασυκοφαντεῖ κατὰ τῶν γονέων. Scring. 35 Idem in patrono 2. Feud. 24. §. 2. vid. item §. 36 Ingratus in parentem censetur qui pro eo carcere incluso fidejubere noluit. Alias filius non cogitur æs alienum patris exsolvere, l. 5. §. 16. ff. de agn. & alend. l. 1. 2. 3. C. ne filius pro patre. Illud de Cimone fertur, eum patrem ob crimen peculatus in carcerem conjectum, ibique defunctum, translatis in se vinculis ad sepulturam redemisse Justin. 2. Valer. 5. cap. 3. qui & hæc de cujusdam filiæ ergo patrem pietate refert, Filiam quandam extitisse, quæ patrem suum consimili fortuna cum Cimone affectum, & pari custodiæ traditum, jam ultimæ senectutis infantem, pectori suo admotum uberibus aluerit, adde Festum in verb. pietatis. 37 Fidejubetur vel pro persona, vel pro debito.
38 l. 23. C. de inoff. 39 Condere, id est, facere. 40 Quid si non exheredaverit? potest hereditas ei velut ingrato auferri, l. 1. ff. si quis aliquem l. 2. C. si quis aliquem Paul. 5. sent. 12. §. 3.
41 Daturne filio arenario querela inofficiosi? vid. l. 11. C. de inoff. 42 Pater non potest improbare mores quos ipse liberis præfert l. in arenam. C. de inoffic. testam. Ans. 43 Potest quidem filia impune, justa tamen de causa detrectare nuptias sibi à parente oblatas, arg. l. 18. l. 20. C. de inoff. Si tamen eas detrectaverit, ut luxuriosam vitam eligeret, velut ingrata à parente potest exheredari, l. 19. C. de inoff. Goth. Videtur improbari jure Canonico cap. 1. De despons. impub. Ans.

[illegible]

degere vitam elegerit. Si [1] vero usque [2] ad vigintiquinque annorum ætatem pervenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc contigerit in suum [3] corpus eam peccare, aut sine [4] consensu parentum marito se libero [5] tamen, conjungere: hoc ad ingratitudinem filiæ nolumus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id commisisse cognoscitur. §. 12. Si [6] quis de prædictis parentibus furiosus [7] fuerit, & ejus liberi vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus, alii ejus cognati, qui ab intestato [8] ad ejus hereditatem vocantur, obsequium ei & curam competentem non præbuerint: siquidem à tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas utrum velit negligentem filium vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit à suis neglectum liberis vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis heredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestationem eis qui ab intestato, vel ex testamento jam facto ad furiosi hereditatem vocantur, scriptis dirigere, ut eum procurare festinent. Si autem post hujusmodi attestationem neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis usque ad finem vitæ ipsius procurasse monstratus fuerit: eum qui obsequium ac diligentiam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad ejus successionem pervenire decernimus, evacuata institutione eorum, utpote indignorum, qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: ita tamen ut cætera testamenti capitula in sua maneant firmitate.

§. 13. Si unum de prædictis parentibus *in captivitate* [9] *detineri contigerit*, & ejus liberi, sive omnes, sive unus, non [10] festinaverint eum redimere: siquidem valuerit calamitatem captivitatis evadere: in ejus sit potestate: utrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam [11] vel contemptum non fuerit liberatus, & in captivitate decesserit, illos ad successionem ejus venire non patimur, quia non festinaverunt ejus redemptionem citius procurare: sed omnibus liberis in hoc negligentibus res universas ab eodem relictas, ecclesiæ civitatis ex qua oritur, applicari, inventario scilicet sub publica attestatione celebrando, ne quid ex ejus facultatibus pereat: ita ut quicquid exinde ad ecclesiam pervenerit, captivorum redemptioni proficiat. Sed hæc quidem quantum ad personas dicta sunt, quas exheredare non licet, nisi ingratitudinis causas ubique approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtulisse. Sed universaliter jubemus, ut si ille qui in captivitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & aliis qui ad ejus hereditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captivitate defunctus fuerit: nullus ex iis qui neglexerit, ad hereditatem ejus perveniat, licet ante captivitatem testamentum forsan ab eo fuisset conscriptum, in quo memoratas personas scripsit heredes: sed hac quoque institutione heredum infirmata, & cæteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus substantiæ talium personarum simili modo ecclesiis civitatum ex quibus orti sunt, applicentur, & nullis aliis causis, quam in captivorum redemptionibus expendantur: ut unde [12] illi à suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa piissima sublevantur. Hoc eodem observando & si aliam extraneam personam ante captivitatem scripsit heredem: & illa sciens se ab eo heredem scriptam, eum redimere à captivitate neglexerit. Hanc autem pœnam contra illos valere jubemus, qui octavum [13] & decimum suæ ætatis annum compleverint. In hujusmodi [14] vero causis quando pro captivorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias, si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memoratæ sit ætatis, mutuandi pecunias, & res mobiles vel immobiles supponendi, sive propriæ ipsius sint, sive illius [15] qui in captivitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro [16] captivorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus hujusmodi tanquam à persona suæ potestatis & legitimæ ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis qui cum hujusmodi personis in memoratis causis quo prædictum est modo contraxerint, præjudicio generando: necessitatem scilicet habente eo qui ex captivitate redierit, tales contractus ratos habere, & eis tanquam suis debitis obligari. §. 14. Si quis [17] de prædictis parentibus orthodoxus constitutus senserit suum filium vel liberos [18] non esse catholicæ fidei, nec in sacrosancta ecclesia communicare, in qua omnes [19] beatissimi patriarchæ una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor [20] synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur: licentiam habeant pro hac maxime causa ingratos eos & exheredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causis decernimus. Generalem autem [21] providentiam liberis catholicis deferentes, jubemus salvis legibus quæ jam de aliis hæreticis sunt prolatæ & circa Nestorianos & Acephalos, hæc observari, ut si quando parentes inventi fuerint sive Judaico Nestorii furori dediti, sive Acephalorum amplectentes insaniam, & ideo ab Ecclesiæ catholicæ communione separati, non liceat eis alios heredes sibi instituere [22] nisi [23] liberos orthodoxos [24] & Ecclesiæ catholicæ communicantes, vel liberis non existentibus agnatos, vel cognatos, qui scilicet catholici sint. Quod si forte ex filiis alii quidem sunt orthodoxi, & Ecclesiæ catholicæ communicantes, alii vero ab ea separati, omnem parentum substantiam ad [25] filios tantum catholicos pervenire sancimus: licet ultimas voluntates hujusmodi personæ fecerint contra tenorem hujus nostræ constitutionis aliquid disponentes. Si vero posthac fratres ab ecclesia separati, ad eam conversi [26] fuerint, pars eis competens, in statu in quo inventa fuerit tempore quo redditur, eis præbeatur, ut nullam de fructibus aut gubernatione medii temporis inquietudinem vel molestiam catholici patiantur qui ante prædictas res detinebant: quoniam hujusmodi rerum, quas ex fratrum parte non communicantium catholici possidebant, sicut alienationem vetamus, ita præteritorum temporum fructus aut gubernationem nullatenus ab his à quibus detenti sunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem usque ad finem vitæ suæ in eodem errore non communicantes permanserint: tunc catholicos fratres, vel heredes ipsorum, plenissimo jure dominii easdem res possidere decernimus: quod si filii quidem omnes perversi, & ab Ecclesiæ catholicæ communione alieni inventi fuerint, alii autem propinqui

1 Hinc sumpta est Authentica, *Sed si post. C. de inoff.*
2 Aliud itaque in minorem 25. annis.
3 *In corpus peccare* hic, aliud nihil esse puto, quam meretricio more vivere. Eo igitur adducor, ut credam filiam majorem 25. an. patre cessante ei conditionem quærere, non ob id exheredari posse, quod in corpus suum peccaverit, forte semel, aut aliquoties, clam tamen, aliud vero fore, si palam turpiter vivat & flagitiose. *l. 19. Cod. de inoff.*
4 Hic quæri merito potest, An filia ob nuptias sine consensu parentum contractas exheredari possit? filia minor 25. annis nuptias contrahere sine patris consensu non potest, *ut hic*, sine consensu etiam matris, idque metu ingrati, *l. 18. l. 20. Cod. de inof. l. 1. l. 18. l. 20. C. de nupt.* major 25. annis potest, *ut hic*. Masculi emancipati sine consensu possunt uxorem ducere, *l. 25. ff. de ritu.* non tamen propudiosam: possunt alioquin exheredari, *l. 3. §. 5. ff. de bon. possess. contra tab.* In potestate positi, tum demum possunt, cum eis conditio à patre de ea re interpellato, non quæritur, *l. 19. ff. de ritu.*
5 Utcunque filia major 25. annis possit sine consensu patris nuptias contrahere, non potest tamen servi nuptias eligere, *ut hic*.
6 Hinc sumpta est Authentica, *Liberi C. de episc. aud.*
7 Furiosi parentes a liberis impune non negliguntur; retinent enim matrimonium & potestatem patriam furiosi, *l. 8. ff. de his qui sunt sui.* Etiamsi propter furorem in cura liberorum suorum esse possint, vid. *l. 1. l. 2. l. 4. ff. de curat. furios.*
8 Vel ex testamento, *l. 3. ff. de his quib. ut indig.*
9 Hinc sumpta est Authent. *Si captivi Cod. de episc. & cler.*
10 Hac impietate laboravit Gallienus Imperator, de quo vid. Treb. Pollionem *in Gall.*
11 Pœna liberorum parentem captivum non liberantium.
12 Qui major 18. annis (ignoscitur enim ætati minoris, seu non exephebi qui redemptionem patris non procuravit) parentem captivum redimere neglexit, quod alioquin poterit testamento capere, id amittit & captivis redimendis cedit. Est hoc in pœnis irrogandis, quoad ejus fieri potest, servandum ut pœna delicto similis imponatur, quæ delinquentis animo speciem delicti maxime repræsentet, ut per ea quisque puniatur, per quæ vel in quibus peccaverit.

13 Hæc est plena pubertas. 14 Minor 25 annis, major 18. possunt mutuo accipere pecuniam resque sua pignori dare liberandi patris captivi causa. 15 Filius res parentis obligare potest ejus ab hostibus redimendi causa. 16 Redemptio captivorum favorabilis, adde *Nov. 120. c. 10.* dixi ad *l. sancimus 21. in fin. C. de sacr. eccl.* 17 *5 Harm. 5. §. 12. περὶ ἀχαρισ.* 18 Liberi hæretici non succedunt patri vel ex testamento vel ab intestato, *l. 19. C. de hæreticis.* 19 Non dicit omnes homines, sed omnes patriarchas beatissimos, nec enim omnes homines in veram & orthodoxam fidem conspirant. 20 Vid. *l. 7. §. 4. Cod. de summa trinit.* 21 Hinc sumpta est Authentica, *Idem est C. de hæret.* 22 Hæretici parentes testari inter liberos possunt. 23 *Novell. 118. cap. 6. Novell. 144. cap. 1. l. 18. Cod. de hæret.* 24 Hoc quidam volunt, abrogari per *Authenticam Gazaros C. de hæret.* quæ jubet bona hæreticorum publicari, & consequenter vetat orthodoxos liberos hæreticis parentibus succedere. 25 Hæreticis quod non defertur, fratribus orthodoxis adcrescit. 26 Hæreticorum liberorum jus in suspenso est: Quamdiu sunt hæretici, fratres eorum orthodoxi vel cognati eis præferuntur, fructus etiam lucrantur: non tamen proprietatem fratri hæretico debitam alienare possunt. Hæretico namque resipiscente, proprietatem ei restituere coguntur, non tamen fructus.

pinqui agnati vel cognati religionem catholicam colentes, & communicatores esse fuerint approbati eos liberis [1] hæreticis anteponi, & eorum hereditati succedere. Si vero liberi & propinqui agnati vel cognati ab orthodoxæ religionis communione sunt extranei: tunc siquidem schema clericorum parentes eorum habuerint: ad [2] ecclesiam civitatis ubi [3] domicilium habebant, res eorum volumus pertinere: ita ut si ecclesiastici intra annale spacium hujusmodi personarum vindicare res neglexerint: earum dominium nostri fisci juribus vindicetur. Si autem laici sunt, sine aliqua distinctione substantias eorum ad res privatas nostras similiter pervenire sancimus. Quæ obtinere decernimus etiamsi testamento non facto tales personæ decesserint: omnibus quæ contra cæteros hæreticos in aliis constitutionibus disposita sunt, & contra Nestorianos & Acephalos, & alios [4] omnes qui catholicæ ecclesiæ (in qua prædictæ quatuor synodi, & patriarchæ recitantur) non communicant, & successiones eorum, similiter observandis. Si enim pro causis corporalibus cogitamus: quanto [5] magis pro animarum salute providentia est nostræ solicitudinis adhibenda? Sive [6] igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, sive certas ex his, sive unam [7] quamlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti heredes nominatam, vel nominatas causas, vel unam ex his veram esse monstraverint [8], testamentum suam habere firmitatem decernimus. Si autem hæc observata [9] non fuerint, nullum exheredatis liberis præjudicium generari: sed quantum [10] ad institutionem heredum pertinet, testamento evacuato, ad parentum hereditatem liberos tanquam ab intestato ex æqua parte pervenire, ne liberi falsis [11] accusationibus condemnentur, vel aliquam circumscriptionem in parentum substantiis patiantur. Si vero contigerit in quibusdam talibus testamentis quædam legata [12] vel fideicommissa, aut libertates, aut tutorum donationes relinqui, vel qualibet alia capitula concessa legibus nominari: ea omnia jubemus adimpleri, & dari illis quibus fuerint derelicta, & tanquam in hoc non rescissum obtineat testamentum. Et hæc quidem de parentum ordinavimus testamentis.

Cap. IV.

Quæ sint justæ causæ parentum [13] exhæredationis [14].

JUstum autem perspeximus, & è contrario de liberorum testamentis hæc eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus [15] itaque non [16] licere liberis parentes suos præterire, aut quolibet modo à rebus propriis, in quibus habent testandi licentiam, eos omnino alienare: nisi causas quas enumeravimus, in suis testamentis specialiter nominaverint. Has autem esse decernimus. §. 1. Si parentes ad interitum [17] vitæ liberos suos tradiderint: citra causam tamen quæ ad [18] majestatem pertinere cognoscitur. §. 2. Si venenis [19] aut maleficiis, aut alio modo parentes filiorum vitæ insidiari probabuntur.

§. 3. Si pater nurui [20] suæ, aut concubinæ filii sui sese immiscuerit.

§. 4. Si parentes filios suos testamentum [21] condere prohibuerint in rebus, in quibus habent testandi licentiam: omnibus videlicet, in hujusmodi testamentorum prohibitione servandis quæ in parentum persona distinximus [22]. §. 5. Si contigerit autem virum [23] uxori suæ ad interitum, aut alienationem [24] mentis dare venenum, aut uxorem marito, vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari: tale quidem utpote publicum crimen constitutum, secundum leges examinari, & vindictam legitimam promereri decernimus: liberis autem esse licentiam, nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere, quæ tale scelus noscitur commisisse. §. 6. Si liberis, vel uno ex his in furore [25] constituto, parentes eos curare neglexerint: omnia & hic observari præcipimus, quæ de parentibus furiosis superius disposuimus [26].

§. 7. His casibus etiam cladem captivitatis [27] adjungimus: in qua si liberos detineri, & per parentum contemptum vel negligentiam non redemptos ab hac luce transire contigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates perveniant liberorum, de quibus filii testari potuerant: sed omnia in hoc quoque capitulo serventur, quæ & de parentibus vel cognatis atque agnatis qui ab intestato ad talium personarum jura vocantur, aut de extraneis scriptis heredibus supra censuimus [28].

§. 8. Si quis de prædictis liberis orthodoxis constitutus senserit suum parentem vel parentes non [29] esse catholicæ fidei: hæc & in eorum persona tenere, quæ supra de parentibus jussimus [30]. Si tales igitur causas, vel certas, aut unam ex his liberi suis testamentis inscripserint, & scripti ab eisdem heredes, aut omnes, aut certas, aut unam ex his probaverint, testamentum in sua firmitate manere præcipimus. Si autem hæc omnia non fuerint observata, nullam vim hujusmodi testamentum quantum ad institutionem heredum habere sancimus: sed rescisso testamento, eis qui ab intestato ad hereditatem defuncti vocantur, res ejus dari disponimus: legatis videlicet vel fideicommissis & libertatibus & tutorum dationibus, seu aliis capitulis, sicut superius [31] dictum est, suam obtinentibus firmitatem. Si quid autem pro legatis sive fideicommissis & libertatibus, & tutorum dationibus, aut quibuslibet aliis capitulis, in aliis legibus inventum fuerit huic constitutioni contrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. Et hæ quidem exheredationis aut præteritionis pœnæ, quantum ad ingratitudinis causas contra prædictas personas statuendæ sunt: si quæ autem ex his inter crimina reputantur, earum authores etiam alias [32] pœnas sentiant legibus definitas.

Cap. V.

Ut [33] non liceat creditori heredes defuncti pro debito molestare ante novem [34] dies.

HÆc autem disposuimus, ut & parentes & filios à testamentorum injuria [35] liberos reddamus. Cæterum si qui heredes fuerint nominati: etiam [36] si certis rebus jussi fuerint esse contenti, hoc casu testamentum quidem nullatenus solvi præcipimus: quicquid autem minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias [37] leges ab heredibus impleri [38]. Sola enim est nostræ serenitatis intentio, à parentibus & liberis injuriam præteritionis, & exheredationis auferre: *Considerare namque debent parentes, quia [39] & ipsi filii fuerunt, & eadem à suis parentibus speraverunt. Et similiter qui nunc filii sunt debent studere parentum animos sanare: quia [40] & ipsi parentes fieri desiderant, & à suis filiis optant honorari.* Unde & constat ad utriusque partis utilitatem atque cautelam præsentem legem fuisse prolatam: quam ex hac occasione promulgandam esse perspeximus. In aliquo autem negotio disceptantes, invenimus Pulcheriam filiam gratam quidem à sua genetrice fuisse dictam, exheredatam autem testamento nominatam tam in paternis, quam in maternis facultatibus: & talem quidem scripturam, quia dolo eam, &

1 Observa casum, in quo agnati & cognati defuncti excludunt defuncti liberos. hinc interea notandum, Jure Romano non tantum orthodoxos liberos hæretici parentis fiscum excludere, sed & ejus agnatos.

2 Ecclesia in bonis clerici hæretici fiscum excludit J. eod. ibi, ita ut si, &c. quod hodie non servatur. Clarus 5. sent. §. Hæresis, vers. item bona, refert, in ducatu Mediolanensi bona dividi æquis portionibus inter fiscum ducalem & episcopos & inquisitores. In Hispania, omnia bona hæretici, etiam clerici, vel beneficium ecclesiasticum habentis fisco Regio cedunt, quantumvis hæretici parentis liberi sint orthodoxi, arg. Authentica Gazaros, C. de hæret. cujus sententia prævaluit quod vehementer repugnat huic Novellæ T. eod. ibi, non liceat eis alios heredes instituere, nisi liberos orthodoxos.

3 Non ecclesiam quandam generalem.

4 Pœnæ hæreticorum ad similes extenduntur.

5 Animarum major quam corporum habenda est ratio. Animas etiam quibuscunque rebus præferri oportet, l. 21. in fin. Cod. de sacr. eccl.

6 De inofficioso testamento, Jul. hic const. 107. cap. 375. ad 5. Harm. 9. §. 15.

7 Ingratitudinis vel unica causa ad exheredandos liberos sufficit.

8 Præsumuntur alioqui liberi ipsi meriti, nisi probentur immeriti.

9 Id est, probata.

10 Hinc sumpta est Authentica, ex causa. Cod. de liberis præteritis.

11 Falsis parentum accusationibus temere non credendum, l. 4. ff. de inoff.

12 Injusta exheredatio liberorum testamento adscripta testamentum non vitiat, sed sola institutiones, non legata, non fideicommissa, non libertates: quod olim non fuit, l. 8. §. 16. l. 25. ff. de inoff.

13 v. Harm. 9. §. 56. 57. & seq.

14 Jul. const. 107. num. 376.

15 Hinc sumpta est Authentica, In testam. C. ad Tert.

16 Novell. 1. adde l. 15. ff. de inoff. l. 7. ff. unde liberi. Goth. Etiam ante hanc Novell. non licuit filiis parentes præterire l. 17. C. de inoff. testam. l. 14. l. 15. d. 2. l. 25. ff. eod. Donell. 6. comment. 14. Cujac. 8. obs. 23. Ans.

17 l. 4. ff. de agnosc.

18 Vitæ liberorum insidiari permissum in causa majestatis. id est, Permissum est parenti liberos majestatis accusare, adde c. 3. §. 3. adde l. 35. ff. de religiosis.

19 d. c. 3. §. 5.

20 d. c. 3. §. 6.

21 d. c. 3. §. 9.

22 d. §. 9.

23 Interfectorum matris exheredare possumus, etiam parentem, dissimulatam, ideo pœnam ejus legimus quæ pro vindicta liberorum matrem suam interfecit, cum illa nepotes suos veneno sustulisset. vid. quæ notavi. adde 5. ff. de parricid. 24 [illegible]. 25 c. 3. §. 12. & eod. 26 d. §. 12. 27 d. c. 3. § 13. 28 d. §. 13. 29 d. c. 3. §. 14. 30 d. §. 14. 31 d. c. 14. in fin. 32 Præter exheredationem.

33 Ut non liceat creditori ante luctuosos novem dies, debitore suo mortuo, aliquem molestare, propter hoc quod defunctus debet. Jul. const. 107. n. 377. 34 Nov. 60. c. 1. 35 Exheredatio injuriæ species. 36 Institutus alias in re certa pro legatario habetur, l. 13. Cod. de heret. instituend.

37 Adde Novell. 15. 5 Harm. 9. §. 17. l. 14. l. 15. ff. de inoff. testam. 38 Actionem ad supplementum legitimæ observa, de quo vide l. 30. C. de inoff. 39 Senes alioqui parentes, ex sua libidine moderantur, qui nunc est, non qui olim fuit. Terent. in Heautont. act. 3. scen. 1. 40 Laudat quisque facile quod optat.

adgnati ἢ cognati τῆς κοινωνίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ξένοι τυγχάνουσι, τηνικαῦτα, εἰ μὲν σχῆμα κληρικῶν οἱ γονεῖς αὐτῶν ἔχουσι, τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἐν ᾗ τὴν οἴκησιν εἶχον, τὰ αὐτῶν πράγματα βουλόμεθα διαφέρειν. οὕτω μέντοι, ὥστε εἰ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ προθεσμίας εἰς τὰ τῶν τοιούτων προσώπων πράγματα ἐκδικῆσαι ἀμελήσωσι, τὴν αὐτῶν δεσποτείαν τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ ἐκδικεῖσθαι. εἰ δὲ λαϊκοὶ εἶεν, δίχα τινὸς διακρίσεως τὰς αὐτῶν οὐσίας εἰς τὰ ἴδια ἡμῶν πράγματα ὁμοίως προσέρχεσθαι. ἅπερ κρατεῖν θεσπίζομεν, κἂν εἰ χωρὶς διαθήκης τὰ τοιαῦτα πρόσωπα τελευτήσοι. πάντων τῶν κατὰ τῶν λοιπῶν αἱρετικῶν ἐν ταῖς ἄλλαις διατάξεσι διατυπωθέντων, καὶ κατὰ τῶν Νεστοριανῶν καὶ Ἀκεφάλων καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν μὴ κοινωνούντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, (ἐν ᾗ αἱ προειρημέναι ἅγιαι τέσσαρες σύνοδοι καὶ πατριάρχαι ἀναφέρονται) καὶ κατὰ τῶν κληρονόμων αὐτῶν ὁμοίως φυλαττομένων. εἰ γὰρ ὑπὲρ κοσμικῶν αἰτιῶν μεριμνῶμεν, πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας προσηκόντως τὴν φροντίδα δεῖ εἰσφέρειν; Εἰ τοίνυν πάσας τὰς εἰρημένας τῆς ἀχαριστίας αἰτίας, εἴτε φανερὰς ἐξ αὐτῶν, εἴτε μίαν οἱανδήποτε οἱ γονεῖς τῇ ἰδίᾳ ἐγγράψωσι διαθήκῃ, καὶ οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι τὴν ὀνομασθεῖσαν ἢ ὀνομασθείσας αἰτίας ἢ μίαν ἐξ αὐτῶν ἀληθῆ εἶναι δείξωσι, τὴν διαθήκην τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν προσηκόντως θεσπίζομεν. εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλαχθείη, μηδὲν γίνεσθαι πρόκριμα τοῖς ἀποκληρονομουμένοις γονεῦσι, ἀλλ' ὅσον εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν κληρονόμων ἀνήκει, τῆς διαθήκης ἀναιρουμένης, εἰς τὴν τῶν γονέων κληρονομίαν τοὺς παῖδας ἐξ ἀδιαθέτου ἐξ ἴσης μοίρας ἔρχεσθαι. ὥστε μὴ τοὺς παῖδας ψευδέσι κατηγορίαις καταδικάζεσθαι, ἢ τινα περιγραφὴν ἐν ταῖς τῶν γονέων περιουσίαις ὑπομένειν. Εἰ μέντοι γε συμβαίη ἔν τισι τοιαύταις διαθήκαις ληγάτα τινὰ ἢ φιδεικομμίσσα ἢ ἐλευθερίας ἢ ἐπιτρόπων τινὰς δόσεις καταλειφθῆναι, ἢ ἄλλα οἱαδήποτε κεφάλαια τοῖς νόμοις ἐγκεχωρημένα ὀνομασθῆναι· ταῦτα πάντα κελεύομεν πληροῦσθαι, καὶ δίδοσθαι ἐκείνοις οἷς κατελείφθη, ὡς εἰ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος μὴ ἀνατραπείη ἡ διαθήκη ἐκείνη. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν διαθηκῶν τῶν γονέων διετυπώσαμεν.

ΚΕΦ. δ'.

Τίνες εἰσὶν αἰτίαι δίκαιαι τῆς τῶν γονέων ἀποκληρονομίας.

ΔΙκαιον δὲ εἶναι ἐνομίσαμεν, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου περὶ τῶν διαθηκῶν τῶν παίδων τὰ αὐτὰ μετά τινος διακρίσεως διατυπῶσαι. Θεσπίζομεν τοίνυν μὴ ἐξεῖναι τοῖς παισὶ τοὺς ἰδίους γονεῖς praeterire, ἤγουν παραλιμπάνειν, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον τῶν ἰδίων πραγμάτων, ἐν οἷς ἐξουσίαν ἔχουσι διατίθεσθαι, τούτους παντελῶς ἀλλοτρίους ποιεῖσθαι· εἰ μὴ τὰς αἰτίας ἃς ἀριθμήσομεν, ἐν ταῖς ἰδίαις ἰδικῶς ἐγγράψωσι διαθήκαις· ταύτας δὲ εἶναι κελεύομεν.

§. α'. Εἰ οἱ γονεῖς εἰς ἀναίρεσιν ζωῆς τοὺς ἰδίους παῖδας παραδοῖεν, δίχα μέντοιγε αἰτίας εἰς καθοσίωσιν ἀναφερομένης. §. β'. Εἰ φαρμακείαις, ἢ γοητείαις, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ οἱ γονεῖς τῇ τῶν παίδων ζωῇ ἐπιβουλεύοντες ἀποδειχθεῖεν. §. γ'. Εἰ ὁ πατὴρ τῇ ἰδίᾳ νύμφῃ, ἢ τῇ παλλακίδι τοῦ οἰκείου παιδὸς συμμιγείη. §. δ'. Εἰ οἱ γονεῖς τοὺς ἰδίους παῖδας διαθήκας ποιῆσαι κωλύσειαν ἐν τοῖς πράγμασιν ἐν οἷς ἔχουσιν ἄδειαν τοῦ διατίθεσθαι· πάντων δηλαδὴ τῶν ἐπὶ τῇ κωλύσει τῶν τοιούτων διαθηκῶν φυλαττομένων, ἅπερ ἐπὶ τῷ τῶν γονέων προσώπῳ διωρίσαμεν. §. ε'. Εἰ συμβαίη τὸν ἄνδρα τῇ ἑαυτοῦ γαμετῇ εἰς ἀναίρεσιν ἢ ἔκστασιν τῆς διανοίας δοῦναι φάρμακον, ἢ τὴν γαμετὴν τῷ ἀνδρί, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ τὸν ἕτερον τῇ τοῦ ἑτέρου ζωῇ ἐπιβουλεῦσαι, τὸ μὲν τοιοῦτο ἔγκλημα, οἷα publicον ὑπάρχον, κατὰ τοὺς νόμους ἐξετάζεσθαι καὶ νομίμως ἐκδικήσεως ἀξιοῦσθαι θεσπίζομεν· τοῖς δὲ παισὶν ἄδειαν εἶναι ἐν ταῖς ἰδίαις διαθήκαις μηδὲν ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας ἐκείνῳ τῷ προσώπῳ καταλιμπάνειν, τῷ τοιοῦτο μύσος ἐπιτολμῆσαι γνωσθέντι. §. ς'. Εἰ τῶν παίδων ἢ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἐν μανίᾳ τυγχάνοντος οἱ γονεῖς φροντίσαι αὐτοῦ ἀμελήσωσι, πάντα καὶ ἐνταῦθα παραφυλάττεσθαι προστάττομεν ἅπερ περὶ τῶν μαινομένων γονέων ἀνωτέρω ἐθεσπίσαμεν. §. ζ'. Τούτοις τοῖς θέμασι καὶ τὴν τῆς αἰχμαλωσίας συμφορὰν προστίθεμεν, ἐν ᾗ εἰ τοὺς παῖδας κρατεῖσθαι, καὶ διὰ τὴν τῶν γονέων καταφρόνησιν ἢ ἀμέλειαν μὴ ἀναρρυσθέντας, τελευτῆσαι συμβαίη, μηδαμῶς τοὺς τούτων γονεῖς εἰς τὰς περιουσίας ἔρχεσθαι τῶν παίδων ὧν διατίθεσθαι οἱ παῖδες ἠδύναντο· ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ φυλάττεσθαι, ἅπερ καὶ περὶ γονέων καὶ κογνάτων καὶ ἀδγνάτων τῶν ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὰ τούτων δίκαια καλουμένων, ἢ περὶ τῶν ἐξωτικῶν γεγραμμένων κληρονόμων ἀνωτέρω διετυπώσαμεν. §. η'. Εἴ τις ἐκ τῶν μνημονευθέντων παίδων ὀρθόδοξος τυγχάνων, αἴσθηται τὸν ἴδιον γονέα ἢ γονεῖς μὴ εἶναι καθολικῆς πίστεως, καὶ ἐπὶ τῶν ἐκείνων προσώπων κρατεῖν, ἅπερ ἀνωτέρω περὶ τῶν γονέων διετυπώσαμεν. §. θ'. Εἰ τὰς τοιαύτας τοίνυν αἰτίας, ἢ φανερὰς ἐξ αὐτῶν, ἢ μίαν οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἰδίαις γράψωσι διαθήκαις, καὶ οἱ γεγραμμένοι παρ' αὐτῶν κληρονόμοι, ἢ πάσας φανερὰς ἢ μίαν ἐκ τούτων ἀποδείξωσι, τὴν διαθήκην ἐν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ διαμένειν προστάττομεν. εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλαχθείη, μηδεμίαν δύναμιν τὴν τοιαύτην διαθήκην, τό γε εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν κληρονόμων, ἔχειν θεσπίζομεν· ἀλλὰ ἀνατρεπομένης τῆς διαθήκης, τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν τοῦ τελευτήσαντος κληρονομίαν καλοῦμεν, καὶ πρὸς αὐτοὺς τὰ ἐκείνου πράγματα δίδοσθαι διατυποῦμεν· τῶν ληγάτων δηλονότι φιδεικομμίσσων καὶ ἐλευθεριῶν, καὶ τῶν δόσεων τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἄλλων κεφαλαίων (καθάπερ ἀνωτέρω εἴρηται) τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἐχόντων. εἰ τι δὲ ἢ περὶ ληγάτων ἢ φιδεικομμίσσων ἢ ἐλευθεριῶν, ἢ ἄλλων οἱωνδήποτε κεφαλαίων, ἐν ἄλλοις νόμοις εὑρεθείη ταύτῃ τῇ διατάξει ἐναντίον, τοῦτο κρατεῖν οὐδαμῶς βουλόμεθα τρόπῳ. Καὶ αὗται μὲν τῶν exhæredationes ἢ præteritiones αἱ ποιναί, τουτέστι τῆς ἀχαριστίας αἰτίαι, κατὰ τῶν εἰρημένων προσώπων διετυπώθησαν. εἴ τινες δὲ ἐξ αὐτῶν εἰς ἐγκλήματα ἀναφέρονται, τοὺς τούτων πράξαντας καὶ τὰς ἄλλας ὑπομένειν ποινὰς τὰς τοῖς νόμοις διωρισμένας.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τῷ δανειστῇ τοῦ τελευτήσαντος κληρονόμους τοῦ χρέους ἕνεκα πρὸ τῶν ἐννέα ἡμερῶν λυπηθῆναι.

ΤΑῦτα δὲ διετυπώσαμεν ἵνα καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς παῖδας ἀπὸ τῆς τῶν διαθηκῶν ὕβρεως ἐλευθερώσωμεν. Εἰ δέ τινες κληρονόμοι ὀνομασθεῖεν, εἰ καὶ ῥητοῖς πράγμασιν ἀρκεσθῆναι προσταχθεῖεν, ἐν τούτῳ τὴν μὲν διαθήκην μὴ ἀνατρέπεσθαι προστάττομεν, ὅσον δ' ἂν ὑπολείπηται αὐτοῖς τῆς ἐκ τῶν νόμων μοίρας καταλειφθῆναι, τοῦτο κατὰ τοὺς ἄλλους ἡμῶν νόμους παρὰ τῶν κληρονόμων ἀναπληροῦσθαι. μία γάρ ἐστι τῆς ἡμετέρας γαληνότητος φροντίς, τὰς ὕβρεις τῶν præteritiones καὶ exhæredationes τῶν γονέων καὶ τῶν παίδων ἀφελεῖν. ἐννοεῖν γὰρ ὀφείλουσιν οἱ γονεῖς ὅτι καὶ αὐτοὶ παῖδες γεγόνασι, καὶ τὰ αὐτὰ παρὰ τῶν οἰκείων γονέων ἤλπιζον· καὶ παραπλησίως οἱ νῦν ὄντες παῖδες ὀφείλουσι τοὺς τῶν γονέων λογισμοὺς θεραπεύειν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ γονεῖς ἐπιθυμοῦσι γενέσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων εὔχονται τιμηθῆναι παίδων. ὅθεν δῆλον καθέστηκεν, εἰς τὴν ἀμφοτέρων ὠφέλειαν καὶ ἀσφάλειαν τὸν παρόντα ἐκφέρεσθαι νόμον. ὃν ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας προφανῶς γενομένης, συνείδομεν προθεῖναι. εὕρομεν γὰρ Πουλχερίαν εὐχάριστον μὲν θυγατέρα παρὰ τῆς ἰδίας μητρὸς λεχθεῖσαν ἀποκληρονόμον δὲ κατὰ τὴν διαθήκην ὀνομασθεῖσαν, τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῖς πατρῴοις, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς μητρῴοις πράγμασι. καὶ τὸ μὲν τοιοῦτον χάρτην, ἐπειδὴ δόλῳ καὶ μομφῇ

μηχανῇ συντεθεῖσαν ἔγνωμεν, κατ' οὐδένα τρόπον κρατεῖν συνεχωρήσαμεν. τὴν δὲ θυγατέρα, κληρονόμον τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς γενέσθαι παρεκελευσάμεθα, καθάπερ καὶ ὁ ἐγγράφως ἐκφωνηθεὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἡμέτερος κρίσις δηλοῖ. §. α'. Μεμνήμεθα πρὸς τούτοις, νόμον παρ' ἡμῶν φοιτήσαντα, δι' οὗ παρεκελευσάμεθα, μηδενὶ παντελῶς ἐξεῖναι τὰ τῶν τελευτώντων σώματα χρέους ἕνεκεν κατέχειν, ἢ ἐμπόδιον γίνεσθαι τῇ τούτων ταφῇ. ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔγνωμέν τινα, τελευτήσαντός τινος, τὸν πατέρα ἐκ τῆς ταφῆς τοῦ οἰκείου παιδὸς ἀναλύοντα ὀνόματι χρέους κρατηθῆναι. καὶ διὰ τοῦτο εὐσεβὲς καὶ φιλάνθρωπον εἶναι συνείδομεν, τὴν τοιαύτην ὠμότητα τῷ παρόντι εὐσεβεστάτῳ νόμῳ κωλῦσαι. Θεσπίζομεν τοίνυν, μηδενὶ παντελῶς ἐξεῖναι τοὺς κληρονόμους τοῦ τελευτῶντος, ἢ τοὺς γονεῖς, ἢ τοὺς παῖδας, ἢ γαμετὴν, ἢ adgnatos, ἢ cognatos, ἢ ἄλλους αὐτοῦ προσήκοντας, ἢ ἐγγυητὰς, πρὸ τῆς τῶν ἐννέα ἡμερῶν προθεσμίας, ἐν αἷς πενθεῖν δοκοῦσιν, ἐνάγειν, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον παρενοχλεῖν, ἢ τινα ὑπόμνησιν αὐτοῖς ἐπιφέρειν, ἢ ἐν δικαστηρίῳ αὐτοὺς καλεῖν· εἴτε ὀνόματι χρέους παρὰ τοῦ τελευτήσαντος καταγομένου, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν εἰς τὰ μνημονευθέντα ἰδικῶς πρόσωπα ἁρμοζούσης. εἰ δὲ ἐντὸς τῶν ἐννέα ἡμερῶν τολμήσοι τις παρά τινος τῶν εἰρημένων προσώπων, ἢ μαθεῖν, ἢ τινα ὁμολογίαν ἢ ὑπόσχεσιν ἢ ἐγγύην παρ' αὐτοῦ κομίσασθαι, ταῦτα πάντα ἄκυρα εἶναι θεσπίζομεν. μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐννέα ἡμερῶν παραδρομὴν, εἴ τις κατὰ τῶν τοιούτων προσώπων τινὰς ἔχειν νομίσειεν ἀγωγὰς, ταύτας κατὰ τοὺς νόμους ἐγυμναζέτω· μηδενὸς δηλαδὴ τοῖς ἐνάγουσι προκρίματος ἐκ τούτου τοῦ διαστήματος περὶ χρονίαν παραγραφὴν, ἢ ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε νομίμῳ δικαιολογίᾳ παντελῶς γινομένου.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τοῦ χρήματος ἀντιφωνήσεως.

ΠΡὸς τούτοις καὶ ἄλλο κεφάλαιον, πρὸς τὰς ἀντιφωνήσεις, ἤγουν ὑποσχέσεις, ἀποβλέπον, τῷ παρόντι νόμῳ συνείδομεν διατυπῶσαι. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴποτέ τις ἢ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἢ ὑπὲρ ἄλλου προσώπου ἀντιφωνήσοι, λέγων τυχὸν τινὶ, τὸ ἱκανόν σοι ποιῶ· τοῦτον ἐπὶ τῇ ποσότητι ἣν ἂν εἴποι τρόπῳ παντὶ ὑποκεῖσθαι, καὶ τὴν ἀντιφώνησιν τὴν ἰδίαν πληροῦν καὶ τὸ χρέος ἀναγκάζεσθαι καταβάλλειν. Εἰ τις δὲ εἴποι, τὸ ἱκανόν σοι γενήσεται· τούτων (ὑπὸ τοῦ τοιούτου λόγου ἀπὸ προσώπων εἰρημένων) ἀπαιτεῖ μηδὲν εἰσπράξει, ὥστε ἐκ πίστεως εἰσπράξεως ἐλευθέρους φυλάττεσθαι. Εἰ δέ τις εἴποι, γενήσεταί σοι τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ, καὶ παρὰ τοῦδε καὶ τοῦδε· ἐκείνοις μὲν ὡς ἂν ὀνομάσοιεν, εἰ μὴ συναινέσοιεν, μηδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης φωνῆς γίνεσθαι πρόκριμα· ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸν τὸν τοῦτο εἰπόντα, ὑπὲρ ἐκείνων τῶν προσώπων ἅπερ ὠνόμασε, ἀπαιτεῖσθαί τινα ὑπομένειν· ὑπὲρ ἑαυτοῦ δὲ ὅσον ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς νόμους ἀποδεικνυμένου χρέους ἐπωφείλων φανείη, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος μόνον καταβάλλειν. Εἰ δὲ εἴποι, γενήσεταί σοι τὸ ἱκανὸν παρ' ἐμοῦ, ἢ παρὰ τοῦδε ἢ τοῦδε· τηνικαῦτα τοῖς μὲν ὀνομασθεῖσι προσώποις κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον μὴ συναινοῦσι μηδὲν ἐντεῦθεν πρόκριμα, αὐτὸν δὲ τὸν τὴν ἀντιφώνησιν ποιησάμενον, ἀκέραιον μὲν τὸ χρέος ἀναγκάζεσθαι καταβάλλειν· εἰ τινα δὲ κατὰ τῶν ὀνομασθέντων προσώπων νομίσοι ἑαυτῷ ἁρμόζειν ἀγωγὴν, ταύτην κατὰ τοὺς νόμους κατ' αὐτῶν προτιθέναι, καὶ τῆς τῶν νόμων βοηθείας ἀπολαύειν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἀπερ δὲ ταῦτα κρατεῖν θεσπίζομεν ἐπὶ ταῖς ὑποθέσεσιν ἁπάσαις, ὅσαι μήπω δικαστικῇ ψήφῳ ἢ φιλικῇ συμβάσει πέρας ἔλαβον. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὸν παρόντα ἡμῶν γενικὸν νομοθεσίαν, προγράμμασι μὲν κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν, κατὰ τὸ σύνηθες προτιθεμένοις, προστάξεσι δὲ πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας πεμπομένοις, εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευασάτω. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Basil. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ'.

ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριϛ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΕΤΑ τὴν τοῦ δεσπότου Θεοῦ εὐμένειαν ἀσφάλεια τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἡ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἀρχὴ καὶ καθέστασις. τούτων γὰρ προνοίᾳ Θεοῦ συνισταμένων, ἡ μὲν τῶν βαρβάρων προπέτεια χαλινοῦται, τὰ δὲ τῆς πολιτείας αὔξει πράγματα. Ἐπεὶ οὖν τινες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας οὐδένα ποιούμενοι λόγον, τοὺς στρατιώτας καὶ φοιδεράτους, ὀφείλοντας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγωνίζεσθαι, τολμῶσιν ὑποσπᾶν καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἀπασχολεῖν χρείας. συνείδομεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου πᾶσι προαγορεῦσαι, ὥστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τολμῆσαι στρατιώτην, ἐν οἱῳδήποτε ἀναφερόμενον ἀριθμῷ, ἢ φοιδεράτον ὑποσπᾶν, ἢ εἰς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον ἔχειν, ἢ εἰς τὰς ἰδίας ἔχειν κτήσεις· περὶ ὧν ἡμεῖς πολλοὺς ὑφιστάμεθα πόνους, γυμνάζοντες καὶ στρατεύοντες, ὥστε τοῖς κοινοῖς αὐτοὺς χρησίμους εἶναι πράγμασι.

ΚΕΦ. α'.

ΕΣτωσαν τοίνυν πάντες εἰδότες, ὅσοι στρατιώτας ἢ φοιδεράτους τινὰς ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἔχουσιν οἴκοις ἢ κτήσεσιν ὁπωσοῦν παρατηροῦντες, καὶ τινὰς αὐτοῖς ἰδιωτικὰς πληροῦντες χρείας· ὡς εἰ μὴ ἐντὸς triginta dierum προθεσμίας (ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς κατὰ τοὺς τόπους ἐμφανείας τῆς παρούσης ἡμῶν διατάξεως) τούτους ἀποδιώξωσι, αἱ μὲν αὐτῶν τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ἢ κατεχόντων οὐσίαι δημοσίᾳ ὑποβληθεῖσαι, τῷ δημοσίῳ προσκυρωθήσονται· αὐτοὶ δὲ καὶ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν στρατειῶν ὅσας ἔχουσιν ἐκβληθήσονται. οἱ δὲ στρατιῶται καὶ φοιδεράτοι οἱ τούτοις μετὰ τὴν προθεσμίαν παραμένοντες, οὐ μόνον τῆς ζώνης ἀφαιρεθήσονται, ἀλλὰ καὶ ταῖς εἰς ἔσχατον ὑποβληθήσονται τιμωρίαις. εἰδότων καὶ τῶν ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων, ὡς εἴ τινες εὑρεθεῖεν ἐν τοῖς τόποις τοῖς παρ' αὐτοῖς ἰδιωτικοῖς, ἢ ὑπὸ τούτοις τισὶν, ἢ προσώποις, ἢ οἴκοις, ἢ δεσπόταις, ἢ κτήσεσιν, ἢ ταῖς οἱαισοῦν ἰδιωτικαῖς χρείαις προσκαρτεροῦντες, καὶ μὴ συντόμως τούτους συλλαβόντες καὶ τιμωρίαις ὑποβάλλωσι, καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἐκπέμψωσιν ἐν οἷς στρατεύονται, τοὺς δὲ φοιδεράτους πρὸς τοὺς ἰδίους ὀπτίονας· καὶ αὐτοὶ ποινὴν decem librarum auri ποινὴν εἰσπραχθήσονται, καὶ πρὸς τούτοις ἐξορίᾳ παραδοθήσονται, ὡς τῶν ἡμετέρων κελεύσεων τολμήσαντες ἀμελῆσαι. Μηδεὶς τοίνυν μηδὲ θείῳ τινὶ τύπῳ περὶ τούτου, ὡς εἰκὸς, γινομένῳ μηδὲ προστάξεσιν ἀρχόντων χρήσηται, μηδὲ τοιούτους τινὰς τύπους ἢ προστάξεις ἀρχικὰς προσδεξάσθω· ἀλλὰ μετὰ πάσης ταχυτῆτος οἱ μὲν στρατιῶται εἰς τοὺς ἰδίους ἀριθμοὺς, οἱ δὲ φοιδεράτοι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ὀπτίονας ἐπανελθέτωσαν, καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγωνιζέσθωσαν πραγμάτων. κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον τοῦ λοιποῦ συγχωροῦμεν τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας ἢ φοιδεράτους ἔν τισι παντελῶς ἰδιωτικαῖς ἀπασχολεῖσθαι χρείαις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ γνωρίσασα, κατὰ μὲν τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν, ἐδίκτοις κατὰ τὸ σύνηθες προτιθεμένοις, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, προστάξεσι πεμπομένοις, πᾶσι δῆλα καταστῆσαι σπευσάτω. Dat. v. Idib. Aprilis, Belis. Viro Clarissimo Cons.

machinatione quorundam compositam fuisse comperimus, nullo modo permisimus obtinere: filiam autem hæredem patris ac matris jussimus fieri: sicut & in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. §. 1. Meminimus [1] insuper legem [2] à nobis fuisse prolatam, per quam jussimus *nulli penitus esse licentiam corpora defunctorum debiti gratia detinere, aut impedimentum eorum facere sepulturæ.* Sed in præsenti quendam cognovimus cujusdam mortui genitorem à sepultura sui filii redeuntem, nomine debiti tenuisse: ideoque pium, & humanum esse perspeximus talem crudelitatem hac lege piissima coercere. Sancimus itaque nulli penitus esse licentiam, aut heredes, aut parentes, aut liberos, aut conjugem, aut agnatos, vel cognatos, aut alios affines ejus, aut fidejussores, ante [3] novem dierum spatium, in quibus videntur lugere, conveniendi, aut quocunque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis offerendi, aut in judicium [4] eos vocandi, sive debiti gratia quod à defuncto descendit, sive alterius cujuscunque causæ nomine ad memoratas personas specialiter pertinentis. Si vero intra novem dierum spatium aliquis ausus fuerit quamlibet de prædictis personis aut aliquam cautionem seu promissionem vel fidejussionem exigere ab ea: hæc omnia invalida esse decernimus. Post novem autem dierum excursum, si quis contra tales personas aliquas habere putaverit actiones, eas secundum leges exerceat, nullo videlicet præjudicio actoribus ex hoc intervallo circa temporalem præscriptionem, aut in alia quacunque legitima allegatione penitus generando.

CAP. VI.

De [5] constituta pecunia [6].

AD [7] hoc, aliud capitulum ad pecuniæ constitutionem seu promissionem respiciens, hac lege prævidimus definire. Sancimus igitur, si quando aliquis aut pro [8] se, aut pro alia persona pecuniam constituerit, vel spoponderit, dicens forte cuicunque; *Satis [9] tibi facio:* eum in quantitatem quam dicit, modis omnibus obligari, atque promissionem seu sponsionem suam adimplere, & debitum compelli persolvere. Si quis autem dixerit, *Fiet tibi satis à me, & ab illo, & illo:* illis quidem quos nominaverit, non consentientibus, nullum ex tali voce fieri præjudicium: sed nec ipsum qui hoc dixerit, pro illis personis quas nominavit, aliquam exactionem sustinere: pro se autem, quod secundum leges debere monstratus fuerit, pro rata tantum portione persolvere. Si autem dixerit, *Fiet tibi satis aut à me aut ab illo & illo:* tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri præjudicium: ipsum autem qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persolvere. Si quis autem dixerit, *Fiet tibi satis*, cum tali verbo, ut impersonaliter [10] dicto, tanquam si nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum servari. Si quam autem contra nominatas personas putaverit sibi actionem competere, eam secundum leges adversus eos proponere, & legis auxilio perpotiri.

EPILOGUS.

†. Hæc autem obtinere sancimus in causis omnibus quæ nondum judiciali sententia, vel amicabili conventione sopitæ sunt, parens charissime atque amantissime. Celsitudo itaque tua præsentem nostri numinis generalem constitutionem edictis quidem in hac regia civitate more solito proponendis, præceptionibus autem ad provinciarum rectores dirigendis, ad omnium notitiam faciat pervenire. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno xv. [11] Basil. V.C. Cons.

TIT. XVII.

UT NEQUE MILES [12], NEQUE FOEDERATUS [13] OBSERVETUR [14] DOMUI PRIVATÆ [15] AUT POSSESSIONI ALICUJUS.

NOVELLA CONSTIT. CXVI.

Imp. Justin. August. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

CUm domini Dei benevolentia ad custodiam nostrorum subjectorum militarium rerum incipit ordinatio. His enim providentia Dei dispositis, Barbarorum quidem incontinentia refrenatur, reipublicæ vero res augetur. Et quoniam aliqui propriæ salutis pro nihilo facientes rationem, milites & fœderatos, qui debent pro libertate reipublicæ contra inimicos certare, præsumunt subtrahere, & in privatas suas occupare utilitates: prævidimus per præsentem legem nostram omnibus interdicere, ut nullum de cætero præsumant militem in quocunque relatum numero, aut fœderatum subtrahere, & in sua domo aut in propriis habere possessionibus, pro quibus nos multos sustinemus labores: exercentur enim & militant, ut communibus utiles sint rebus.

CAP. I.

SInt igitur omnes scientes, qui milites aut fœderatos aliquos in suis habent domibus [16] aut possessionibus, aut qualitercunque observantes, & quasdam eis proprias implentes utilitates: quod nisi intra triginta dierum dilationem, computandorum ab insinuatione per loca præsentis nostræ dispositionis, eos expulerint: substantiæ quidem habentium eos, aut retinentium publicationi subjectæ, fisco applicabuntur: ipsi vero & dignitatibus & militiis, quas habent, expellentur: milites vero & fœderati qui eis post dilationem observaverint, non solum militia spoliabuntur, sed etiam ultima [17] sustinebunt supplicia: scientibus etiam uniuscujusque provinciæ judicibus, quia si aliqui inveniantur in locis [18] quæ sub his sunt exactoribus, aut convictoribus, aut personis aliquibus aut [19] dominiis, aut possessionibus, aut quibuslibet propriis utilitatibus permanentes, & non celeriter istos comprehenderint, & suppliciis subdiderint, & milites quidem ad numeros suos transmittant in quibus militant, fœderatos [20] vero ad proprias [21] optiones: ipsi decem librarum auri pœnam exigentur, & insuper exilio tradentur, utpote nostras jussiones præsumentes negligere. Nemo igitur neque divino quodam typo de hoc forsan facto, neque præceptis judicum utatur, neque aliquis nostrorum judicum hujusmodi aliquos typos aut præceptiones judicum suscipiat, sed cum omni celeritate militantes quidem ad proprios numeros [22], fœderati vero ad suas optiones revertantur, & pro communibus certent rebus: nullo enim modo de cætero concedimus nostros milites aut fœderatos in quibusdam omnino privatis utilitatibus occupari.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem manifestata sunt legem, tua eminentia præcognoscens, in hac quidem felicissima civitate edictis secundum morem propositis, in provinciis vero præceptionibus destinatis [23], omnibus manifesta constituere festinet. Dat. Id. Apr. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. PP. Aug. Anno xv. [24] Basil. V.C. Cons.

TIT. XVIII.

1 Hinc sumpta est Authent. *Sed novo jure* C. *de sepul. violato.*

2 *Novell.* 60. c. 1. adde *l. ult. Cod. de sepulchro violato. l. 2. ff. de in jus vocando.* Goth. Vid. *Petr. de Jure sistendi cap. 5. n. 23.* & l.

3 Solebant enim in nonum a funere diem justa defunctis & parentalia persolvi, *Nov.* 133. *cap. 3. in fin.* Gregor. S. [Greek] qui mox ex paganis manavit: Don. *in Adelphis.* [Greek] Augusti. *in qu. super Gen.* Nescio, utrum inveniatur, alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum 9. dierum, quod apud Latinos Novendial. appellant, unde mihi videtur ab hac consuetudine prohibendi si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum servant, qui magis est in Gentilium consuetudine. Donatus in Phormione. In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere novem dies, qui parentalia concludunt, vid. Cujac. hic & cap. 6. de præscript. Hinc Novendialis cœna apud Tacitum 6. Annalium. Virg. 5. Æneidos. Præterea si nona dies mortalibus almum Aurora extulerit. Statius Thebaidos 6. ver. 238. In Archemori funere, Roscida jam novies cœlo demiserat astra Lucifer. Glossa Novendialia [Greek]. Eodem die cœnæ funebres & epulæ fiebant. Juvenal. Obsequens, adde Festum in Novendiales feriæ.

4 l. 2. l. 3. ff. de in jus vocando.

5 Actio de constituta pecunia illa quæ vid. § 9 Instit. de actionib. Græcis, [Greek] Harmen. 6. 5. 5.

6 Vid. Jul. const. 107. num. 378.

7 Hinc sumpta est Authentica, *Si quando, Cod. de constituta.* Goth. Vid. Ritershus. part. 2. cap. 5. Ans.

8 Constituimus aut pro nobis, aut pro alio.

9 Formulas quatuor constituendi hic observa. Satis tibi facio, Fiet tibi satis à me & ab illo, & illo. Fiet tibi satis aut à me, aut ab illo & illo, Fiet tibi satis. Priore & tertia formula constituentem, in solidum obligari, secunda viriliter tantum: Quarta nullo modo obligari.

10 Impersonalis enunciatio non obligat loquentem.

11 Id est, anno 541.

12 [Greek] Scring. de militibus Index Reg.

13 Fœderati qui ... sunt, vid. cap. 1. ... sed.

14 Id est, recipiatur in domo vel possessione alicujus privati.

15 [Greek] 57. Ecl. 8.

16 Milites privatis negotiis occupari non debent, vid. l. 31. Cod. de locat.

17 Id est, mortem.

18 H dicuntur, ... Scringer.

19 Hæc verba quæ sub his sunt exactoribus, aut convictoribus, desunt in Scringer. editione.

20 Fœderati. l. ult. Cod. de locat. Julian. const. 108. num. 388. sub optionibus sive Phylarchis erant, ut scholares sub primiceriis scholarum, milites sub magistris militum, vel ducibus, vel tribunis. Duces optionum, Phylarchi appellantur. vide quæ notavi ad Novell. 102. cap. 1. Hic ergo fœderati ad optiones suas; milites, ad numeros suos, relictis privatorum negotiis redire jubentur, his adde quæ dixi ad l. 31. Cod. de locat.

21 [Greek] Scringer.

22 Numeri militum, optiones fœderatorum.

23 Ad præsides.

24 Id est, anno 541.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

TIT. XVIII.

UT [1] LICEAT MATRI [2] ET AVIÆ, ET ALIIS PARENTIBUS POST LEGITIMAM PARTEM LIBERIS [3] DERELICTAM, QUOMODO VOLUERINT RESIDUAM FACULTATEM SUAM DISPONERE, ET ALIA CAPITULA PLURA.

NOVELLA CONSTIT. CXVII.

Imp. Just. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

DIversis capitulis ad nos relatis, necessarium esse perspeximus generali hac lege disponere.

CAP. I.

Si quis filiumfamilias heredem instituerit, ut pater ipsius usumfructum hereditatis non habeat. [3]

SAncimus [4] igitur licentiam esse & matri & aviæ, aliisque parentibus, postquam reliquerint filiis partem, quæ lege [5] debetur: quod reliquum [6] est suæ substantiæ sive in solidum voluerint, sive in partem, filio vel filiæ, nepoti vel nepti, & deinceps descendentibus donare, aut etiam per ultimam relinquere voluntatem, sub hac definitione atque conditione, si voluerint [7] *ut pater aut qui omnino eos habent in potestate, in his rebus neque usumfructum, neque quodlibet penitus habeant participium.* Hæc enim, & extraneis relinquere poterant, unde nulla parentibus utilitas nasceretur. Hoc itaque non solum parentibus, sed etiam omni personæ licere præcipimus. §. 1. Res autem ita relictas sive donatas positis sub potestate personis, si quidem perfectæ [8] sint ætatis: licet [9] sub potestate sint, licentiam habeant quo volunt modo disponere. Si vero ætate minores sint: per quem perspexerit testator, aut donator, hæc gubernentur, donec illi quibus donata sunt aut relicta, ad perfectam ætatem veniant: licentiam [10] habente testatore, vel donatore, & matri & aviæ horum quibus res collatæ sunt, ipsarum rerum si voluerint gubernationem committere, licet maritis junctæ sint memoratæ mulieres: ita tamen, si & ipsæ hujusmodi gubernationem suscipere voluerint. Si vero forsan is qui relinquit, aut donat, nullum his dispensatorem ordinaverit, aut ab eo datus hujusmodi gubernationem subire noluerit, aut non potuerit, aut moriatur antequam illi perfectæ [11] fiant ætatis, tunc jubemus judicem [12] competentem curatorem fide dignum cum legitima fidejussione [13] rebus talibus ordinare, qui debeat relictam talibus personis substantiam gubernare atque custodire, donec [14] illi ad perfectam (sicut dictum est) ætatem perveniant. In illis enim casibus legem quæ usum [15] parentibus præbet, volumus custodiri, quibus non inest specialiter hujusmodi conditio.

CAP. II.

De eo qui in aliquo instrumento nominatus est filius. [16]

AD [17] hoc autem & illud sancire perspeximus: ut si quis filium aut filiam habens de libera muliere cum qua nuptiæ consistere possunt, dicat in instrumento, sive publica sive propria manu conscripto, & habente subscriptionem trium [18] testium fide dignorum, sive in testamento sive in gestis monumentorum, *hunc aut hanc filium suum esse* [19], *aut filiam*, & non adjecerit naturalem: hujusmodi filios esse legitimos, & nullam aliam probationem ab iis quæri, sed omni frui eos jure quod legitimis filiis nostræ conferunt leges: utpote ipso patre (sicut dictum est) filios proprios eos vocante, ex hoc enim & cum eorum matre monstratur legitimum habuisse matrimonium: ut neque ab ea pro nuptiarum fide alia probatio requiratur. Si autem pater ex ipsa muliere multos filios habens, uni ex eis testimonium quolibet ex prædictis præbuerit modis: sufficere ex eadem muliere natis, ad legitimorum jura patris testimonium uni datum.

CAP. III.

De muliere quæ sine dotalibus instrumentis nupsit. [20]

HOc quoque præsenti constitutioni perspeximus adjiciendum: ut si quis ex non scripto per affectum nuptialem uxorem acceperit, & ex ea filios procreaverit: soluto autem matrimonio contingat eum etiam aliam ducere conjugem cum dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procreare nullum circa paternam hereditatem aliis filiis ex indotata [21] conjuge natis præjudicium fieri: sed cum aliis filiis ex secunda natis uxore, quæ cum dotalibus instrumentis copulata est, ad patris etiam illos hereditatem vocari, cum etiam ex solo affectu possit consistere matrimonium: quod similiter valere volumus; etiam si prius quidem cum dotalibus instrumentis jungatur aliquis uxori, post illam vero alteram ducat solo nuptiali affectu.

CAP. IV.

De nuptiis [22] *illustrium, ut cum dotalibus instrumentis fiant.*

QUia [23] vero legem [24] dudum protulimus jubentem aut dotalia fieri documenta, aut alias probationes procedere factas apud ecclesiæ defensores, per quas nuptias competat confirmari, aut certe sacramenta præberi: in præsenti perspeximus melius disponere ea quæ de his pridem sancita sunt. Et propterea jubemus eos [25] qui maximis dignitatibus decorati sunt, usque [26] ad illustres, non aliter nuptias celebrare, nisi dotalia scribantur instrumenta: nisi tamen aliquis antequam mereretur hujusmodi dignitates, ex affectu solo duxit uxorem. Tales [27] enim nuptias ante dignitates factas, & post dignitates, legitimas manere præcipimus, & ex his natos legitimos esse filios. Postquam vero honorati fuerint aliqui hujusmodi dignitatibus: non aliter ducere uxores, nisi cum dotalibus instrumentis. Hanc autem legis subtilitatem concedimus [28] subjectis nostræ reipublicæ Barbaris [29], licet dignitatibus hujusmodi decorati sint, ut etiam sub affectu [30] possint ipsi volentes contrahere nuptias. Reliquos autem omnes præter eos qui maximis (sicut dictum est) dignitatibus decorati sunt, cujuslibet sint dignitatis, aut militiæ, aut studii, si quidem voluerint, aut potuerint, non prohibemus eos cum dotalibus instrumentis ducere uxores. Si autem etiam hoc non custodierint, & ex solo [31] affectu celebratas nuptias firmas esse sancimus, & ex eis natos, legitimos esse filios jubemus.

CAP. V.

Ut cum matrimonium est sine dote, & conjunx superstes inops, mortui quartam [32] *partem accipiat.*

QUia [33] vero legem [34] dudum posuimus præcipientem, *Ut si quis uxorem aliquando sine dotalibus acceperit, cum affectu solum nuptiali, & hanc sine causa legibus agnita projecerit* [35]: *accipere eam quartam* [36] *partem substantiæ ejus.* & aliam [37] post hanc fecimus legem decernentem: *si quis indotatam uxorem per affectum solum acceperit, & usque ad mortem cum ea vivens, præmoriatur, accipere similiter & eam quartam illius substantiæ portionem: ita tamen, ut non transcendat hoc centum* [38] *librarum auri quantitatem.*

1 De divortiis & aliis capitulis, *Index Regin.* adde *Jul. const.* 108.
2 Hoc refer c. 1. *J. eod.*
3 *Jul. hic, n.* 379.
4 Hinc sumpta est Authent. *Excipitur. Cod. de bonis quæ liberis.* Goth. Vid. *Cod. de verb. significat. cap.* 7. num. 44. Rittershus. *in exposit. Novell. part.* 4. *cap.* 7. *& part.* 5. *cap.* 15. *Ans.*
5 Liberis relinquenda est, ut minimum, legitima.
6 Potest parens uni liberorum plus aliis relinquere.
7 Ea lege ascendentes & extranei bona alicui relinquere possunt, ne ususfructus eorum patri adquiratur.
8 Id est, 25. annorum.
9 Vid. quæ scripsi ad *l.* 3. *C. qui testam.*
10 *l.* 3. *§.* 3. *ff. de usufr. l.* 4. *C. de confirmando tutore: l.* 32. *vers. similis, ff. de excus. tut.*
11 Id est, 25 annorum.
12 Vid. *tit. ff. de tutoribus datis.*
13 Rem pupilli salvam fore scil.
14 Major 25 ann. in cura esse desinit.
15 Usumfructum *Jul. hic.*
16 *Jul. hic, n.* 380.
17 Hinc sumpta est Auth. *Si quis liber. C. de natur. lib.*
18 Instrumentum patris manu scriptum, subscriptionem trium testium habens, pro filio fidem facit.
19 Justa uxor videtur, cujus liberos in instrumento publico, vel privato tribus testibus munito, vel in testamento, vel apud acta, filios suos nominaverit: unde possis colligere, Adoptione filios suos fieri, nisi plus aliquanto dare libuerit nominationi quam adoptioni. vide quæ dixi ad *Novell.* 89. *c.* 10. adde *l.* 6. *l.* 7. *C. de nat. lib. Novell.* 74. *cap.* 2. *in fin.*
20 Et de filiis ex tali matrimonio natis, *Jul. const.* 381.
21 Indotatæ uxoris liberi cum dotatæ liberis æqualiter succedunt, ut ita exæquentur liberi primarum & secundarum nuptiarum, licet non in utrisque intervenerint dotalia instrumenta.
22 *Jul. hic n.* 381.
23 Hinc sumpta est Auth. *Maximis C. de nupt.* & Auth. *Sed novo jure Cod. de nat. lib.*
24 *Nov.* 89. *c.* 8.
25 Nota quando, & quorum in nuptiis, exigantur nuptialia instrumenta.
26 *Mixes Dancipium Græci hic, μέχρι καὶ τῶν πρωτοσπαθαρίων.* 4. *Harm.* 4. *§.* 16. *περὶ ἰλλουστρίων.*
27 Sine instrumentis.
28 Extranei melius tractantur. Non ita exacte agitur cum extraneis incolis: quam cum civibus ac vere subditis.
‡ Μετὰ τὸ [illegible]
29 Puta Gothis, Vandalis & similibus, qui frequentes in comitatu & aula Justiniani fuere. 30 Sine titulo scil. 31 Citra instrumenta scil. & ita hac constitutione confirmantur leges, quæ sanciunt nuptias contrahi solo affectu, juxta *Nov.* 22. solos illustres Romanos excipit ut & *Novell.* 74. Emendatur hic quoque *Novell.* 74. *cap.* 4. qua non illustres cogebantur profiteri nuptias apud episcopum, exceptis servis, militibus, agricolis & abjectis personis.
32 *Nov.* 53. *c.* 6. *Novell. Leo.* 106. *&* 5. *Harm.* 8. *§.* 94. 95. 33 Hinc sumpta est Auth. *præterea C. unde vir & uxor.* 34 *Nov.* 53. *c.* 6. 35 Id est, ab ea diverterit. 36 Vid. *Jul. hic n.* 382. *Nov.* 22. *c.* 18. *Novell.* 53. *cap.* 6. *Novell.* 74. *cap.* 5. *Novell.* 134. *in fin. l.* 11. *Cod. de repud.* 37 *Novell.* 74. 38 Dotis maximæ quantitas quæ fuerit veteribus, *Novell.* 22. *cap.* 18.

ΤΙΤΛΟΣ ιη'.

Περὶ διαφόρων κεφαλαίων, καὶ λύσεως γάμου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριζ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰουστ. Αὐγ. Θεοδότῳ τῷ πραιτωρίων ἐπάρχῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΔΙαφόρων κεφαλαίων εἰς ἡμᾶς ἀνενεχθέντων, ἀναγκαῖον εἶναι συνείδομεν γενικῷ ταῦτα διατυπῶσαι νόμῳ.

ΚΕΦ. α'.

Εἴ τις παῖδα familias κληρονόμον ποιήσῃ, ἵνα μὴ ὁ πατὴρ αὐτοῦ τῆς κληρονομίας ἀπόλαυσιν ἔχῃ.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν ἄδειαν εἶναι καὶ μητρὶ καὶ μάμμῃ καὶ τοῖς ἄλλοις γονεῦσι, μετὰ τὸ καταλιπεῖν τοῖς παισὶ τὸ ἐκ τῶν νόμων ὀφειλόμενον μέρος, τὸ ὑπόλοιπον τῆς αὐτῶν περιουσίας, εἴτε εἰς ὁλόκληρον βουληθεῖεν, εἴτε ἐν μέρει, υἱῷ ἢ τῇ θυγατρί, ἢ ἐγγόνῳ, ἢ ἐγγόνῃ, ἢ τοῖς ἐφεξῆς κατιοῦσι, δωρεῖσθαι, ἢ καὶ διὰ τελευταίας βουλήσεως καταλιμπάνειν ἐπὶ τούτῳ ὅρῳ τε καὶ αἱρέσει, εἴγε βουληθεῖεν, ὥστε τὸν πατέρα ἢ τὸν ὅλως ἔχοντα τούτους ὑπεξουσίους, ἐν τούτοις τοῖς πράγμασι μηδὲ usumfructum, μηδὲ τὴν οἱανοῦν παντελῶς μετουσίαν ἔχειν. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐξωτικοῖς ἐδύναντο καταλιμπάνειν, ὅθεν οὐδεμία τοῖς γονεῦσιν ὠφέλεια προσεγίνετο. τοῦτο δὲ οὐ μόνον τοῖς γονεῦσιν, ἀλλὰ παντὶ προσώπῳ ἐξεῖναι παρακελευόμεθα. §. α'. Τὰ δὲ πράγματα τὰ οὕτω καταλιμπανόμενα ἢ δωρούμενα τοῖς ὑπεξουσίοις προσώποις, εἰ μὲν τελείας εἶεν ἡλικίας, κἂν ὑπεξούσιοι ὦσιν, ἄδειαν ἐχέτωσαν καθ' ὃν βούλονται τρόπον διοικεῖν. εἰ δὲ τὴν ἡλικίαν ὦσιν ἀτελεῖς, δι' οὗ ἂν συνίδῃ ὁ testator ἢ ὁ δωρούμενος, αὐτὰ διοικεῖσθαι, μέχρις ὅτε ἐκεῖνοι οἷς ἐδωρήθη ἢ κατελείφθη, εἰς τελείαν ἔλθωσιν ἡλικίαν. ἄδειαν ἔχοντος τοῦ διατιθεμένου ἢ δωρουμένου, καὶ τῇ μητρὶ καὶ τῇ μάμμῃ τούτων οἷς τὰ πράγματα παρεσχέθη, τὴν τῶν αὐτῶν πραγμάτων, εἰ βούλονται, διοίκησιν καταπιστεῦσαι· κἂν συνοικῶσιν ἀνδράσιν αἱ εἰρημέναι γυναῖκες, οὕτω μέντοι εἴπερ καὶ αὐταὶ τὴν τοιαύτην διοίκησιν καταδέξασθαι βουληθῶσιν. Εἰ δέ, ὡς εἰκός, ὁ καταλιμπάνων ἢ δωρούμενος μηδένα τούτοις διοικητὴν ὁρίσοι, ἢ ὁ παρ' αὐτοῦ δεδομένος τὴν τοιαύτην διοίκησιν ὑπελθεῖν ἢ μὴ βουληθείη, ἢ μὴ δυνηθείη, ἢ τελευτήσῃ πρὶν ἐκείνους τελείας ἡλικίας γενέσθαι, τηνικαῦτα κελεύομεν τὸν ἁρμόδιον ἄρχοντα κουράτορα ἀξιόπιστον μετὰ νομίμου ἐγγύης τοῖς τοιούτοις πράγμασι προβαλέσθαι, ὀφείλοντα τὴν καταλειφθεῖσαν τοῖς τοιούτοις προσώποις περιουσίαν διοικῆσαί τε καὶ φυλάξαι, μέχρις ἂν ἐκεῖνοι, ὡς εἴρηται, εἰς τελείαν ἡλικίαν ἔλθωσιν. ἐν ἐκείναις γὰρ ταῖς ὑποθέσεσι τὸν νόμον τὸν τὴν χρῆσιν τοῖς γονεῦσι παρέχοντα βουλόμεθα παραφυλάττεσθαι, ἐν αἷς οὐκ ἔγκειται ἰδικῶς τοιαύτη αἵρεσις.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τοῦ ἔν τινι συμβολαίῳ παῖδας τοιαύτη αἵρεσις.

ΠΡὸς τούτοις δὲ κἀκεῖνο νομοθετῆσαι συνείδομεν, ὥστε εἴ τις υἱὸν ἢ θυγατέρα ἔχων ἐξ ἐλευθέρας γυναικός, μεθ' ἧς γάμος συνίστασθαι δύναται, εἴποι ἐν συμβολαίῳ, εἴτε δημοσίῳ, εἴτε ἰδίᾳ χειρὶ συγγεγραμμένῳ, καὶ ἔχοντι ὑπογραφὰς τριῶν μαρτύρων ἀξιοπίστων, εἴτε ἐν διαθήκῃ, εἴτε ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, τοῦτον ἢ ταύτην υἱὸν αὐτοῦ εἶναι ἢ θυγατέρα, καὶ μὴ προσθῇ καὶ φυσικὸν ἢ φυσικήν, τοὺς τοιούτους παῖδας γνησίους εἶναι, καὶ μηδεμίαν ἑτέραν ἀπόδειξιν παρ' αὐτῶν ζητεῖσθαι, ἀλλὰ πάντων ἀπολαύειν αὐτοὺς τῶν δικαίων ὅσα τοῖς γνησίοις παισὶν οἱ ἡμέτεροι παρέχουσι νόμοι, εἴπερ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, παῖδας ἰδίους αὐτοὺς ἀποκαλοῦντος. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ μετὰ τῆς αὐτῶν μητρὸς δείκνυται νόμιμον ἐσχηκέναι γάμον, ὥστε μηδὲ παρ' αὐτῆς περὶ τὴν τοῦ γάμου πίστιν ἑτέραν ἀπόδειξιν ἐπιζητεῖσθαι. Εἰ δὲ ὁ πατὴρ ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς πολλοὺς παῖδας ἔχων ἑνὶ ἐξ αὐτῶν μαρτυρίαν καθ' οἱονδήποτε τῶν εἰρημένων παράσχοι τρόπων, ἀρκεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς τεχθεῖσι πρὸς τὰ τῶν νομίμων δίκαια τὴν τῷ ἑνὶ δεδομένην τοῦ πατρὸς μαρτυρίαν.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῆς γυναικὸς χωρὶς προικῴων συμβολαίων συνοικησάσης.

ΚΑὶ τοῦτο δὲ τῇ παρούσῃ διατάξει συνείδομεν προσθεῖναι, ὥστε εἴ τις ἀγράφως κατὰ διάθεσιν γαμικὴν γυναῖκα λάβοι, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς ποιήσοι, λυθέντος δὲ τοῦ πρὸς αὐτὴν γάμου, συμβῇ αὐτὸν καὶ ἑτέραν ἀγαγέσθαι γυναῖκα μετὰ προικῴων συμβολαίων, καὶ ἐξ αὐτῆς ὁμοίως ποιήσασθαι παῖδας, μηδὲν περὶ τὴν πατρῴαν κληρονομίαν τοῖς ἐκ τῆς ἀπροικίου γαμετῆς τεχθεῖσι παισὶ πρόκριμα γενέσθαι, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων παίδων τῶν ἐκ τῆς δευτέρας γαμετῆς τεχθέντων τῆς μετὰ προικῴων συμβολαίων συνοικησάσης, εἰς τὸν τοῦ πατρὸς κἀκείνους καλεῖσθαι κλῆρον, εἴπερ καὶ ἐκ μόνης διαθέσεως δύναται ὁ γάμος συνίστασθαι. ὅπερ ὁμοίως κρατεῖν βουλόμεθα, εἰ καὶ πρότερον μὲν μετὰ προικῴων συμβολαίων συναφθείη τις γαμετῇ, μετ' ἐκείνην δέ, ἑτέραν ἀγάγηται μόνῃ γαμικῇ διαθέσει.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ γίνεσθαι τῶν ἰλλουστρίων γάμους μετὰ προικῴων συμβολαίων.

ΕΠειδὴ δὲ νόμον πρώην ἐξεφωνήσαμεν, κελεύοντα ἢ προικῷα γίνεσθαι συμβόλαια, ἢ ἄλλως συστάσεις προελθεῖν, γινομένας παρὰ τοῖς ἐκκλησιῶν ἐκδίκοις, δι' ὧν τοὺς γάμους προσήκει βεβαιοῦσθαι, ἤγουν ὅρκους παρέχεσθαι· ἐπὶ τοῦ παρόντος συνείδομεν κάλλιον διατυπῶσαι τὰ περὶ τούτων πρώην νομοθετηθέντα. καὶ διὰ τοῦτο κελεύομεν, τοὺς μεγάλαις ἀξιώμασι κεκοσμημένους, μέχρις ἰλλουστρίων, μὴ ἄλλως γάμους προσομιλεῖν εἰ μὴ προικῷα συγγράφοιεν συμβόλαια. πλὴν εἰ μή τις πρὸ τοῦ τυχεῖν τῶν τοιούτων ἀξιωμάτων, ἐκ μόνης διαθέσεως ἠγάγετο γαμετήν. τοὺς γὰρ τοιούτους γάμους πρὸ τῶν ἀξιῶν γεγενημένους, καὶ μετὰ τὰς ἀξίας νομίμους μένειν κελεύομεν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν τεχθέντας νομίμους εἶναι παῖδας. μετὰ μέντοι τὸ τιμηθῆναί τινας τοιαύταις ἀξίαις, μὴ ἄλλως ἀγαγέσθαι γαμετὰς πλὴν εἰ μὴ μετὰ προικῴων συμβολαίων. Ταύτην δὲ τὴν τοῦ νόμου ἀκρίβειαν συγχωροῦμεν τοῖς ὑποτεταγμένοις τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ βαρβάροις, κἂν ἀξιώμασι τοιούτοις ὑπάρχωσι κεκοσμημένοι, ὥστε καὶ διαθέσει ψιλῇ δύνασθαι αὐτοὺς βουλομένους συναλλάττειν γάμους. τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας (παρὰ τοὺς ταῖς μεγάλαις, ὡς εἴρηται, ἀξίαις κεκοσμημένους) οἱασδήποτε εἶεν ἀξίας, ἢ στρατείας, ἢ ἐπιτηδεύσεως, εἰ μὲν βουληθεῖεν, ἢ δυνηθεῖεν, οὐ κωλύομεν μετὰ προικῴων συμβολαίων ἄγεσθαι γαμετάς. εἰ δὲ καὶ τοῦτο μὴ παραφυλάξωσι, καὶ τοὺς ἐκ μόνης διαθέσεως συνισταμένους γάμους, βεβαίους εἶναι θεσπίζομεν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν τεχθέντας νομίμους εἶναι παῖδας κελεύομεν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τοῦ γαμετὴν ἄπορον ἐκβαλόντος, ὅτι γαμετὴ ἀπροίκιος ἐστὶ τοῦ τελευτήσαντος τέταρτον μέρος λαβεῖν.

‡ ΕΠειδὴ δὲ νόμον ἤδη τεθείκαμεν, προστάττοντα ὥστε, εἰ ποτέ τις γυναῖκα δίχα προικῴων λάβοι μετὰ διαθέσεως γαμικῆς, καὶ ταύτην χωρὶς αἰτίας γνωριζομένης τοῖς νόμοις ἐκβάλλῃ, λαμβάνειν αὐτὴν τὸ τέταρτον μέρος τῆς αὐτοῦ περιουσίας· καὶ ἕτερον μετὰ ταῦτα πεποιήκαμεν νόμον, τὸν διαγορεύοντα, εἴ τις ἄπορον γυναῖκα κατὰ διάθεσιν μόνον λάβοι, καὶ μέχρι τελευτῆς τῆς αὐτοῦ ζωῆς προτελευτήσῃ, λαμβάνειν ὁμοίως καὶ αὐτὴν τὸ τέταρτον μέρος τῆς ἐκείνου περιουσίας (οὕτω μέντοιγε ὥστε μὴ ὑπερβαίνειν αὐτὸ τὴν τῶν ἑκατὸν

χρυσοῦ

[illegible] ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον ἑκάτερον νόμον διατυπῶντες, θεσπίζομεν ἐφ' ἑκατέρου θέματος, τοὺς ἐκ τῶν τοιούτων συνοικεσίων τεχθέντας παῖδας νομίμους εἶναι, καὶ εἰς τὴν πατρῴαν καλεῖσθαι κληρονομίαν, τὴν δὲ γυναῖκα ἐφ' ἑκατέρου τούτων τῶν θεμάτων, εἰ μὲν ἄχρι τριῶν ἔχει παῖδας ὁ αὐτῆς ἀνὴρ, εἴτε ἐξ αὐτῆς εἴτε καὶ ἐξ ἑτέρου συνοικεσίου, τὸ τέταρτον μέρος τῆς οὐσίας τοῦ ἀνδρὸς λαμβάνειν· εἰ δὲ πλείονες εἶησαν οἱ παῖδες, τοσοῦτον ἐφ' ἑκατέρου [illegible] θέματος λαμβάνειν κελεύομεν τὴν γυναῖκα, ὅσον ἑνὶ τῶν παίδων ἁρμόζει· οὕτω δηλαδὴ ὥστε χρῆσιν μόνην ἐπὶ τοῖς τοιούτοις πράγμασι τὴν γυναῖκα ἔχειν, τὴν δεσποτείαν δὲ ἐκείνοις τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι, οὓς ἐξ αὐτοῦ τοῦ γάμου ἔσχεν. εἰ δὲ ἡ τοιαύτη γυνὴ παῖδας ἐξ αὐτοῦ μὴ ἔχοι, κελεύομεν καὶ δεσποτείας δικαίῳ ἔχειν αὐτὴν τὰ πράγματα, ἅπερ ἐκ τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὐσίας εἰς αὐτὴν ἐλθεῖν διὰ τοῦ παρόντος ἐκελεύσαμεν νόμου. τὴν μέντοι ἀλόγως ἐκβληθεῖσαν, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ἐκβολῆς τὸ μέρος κελεύομεν λαβεῖν τὸ περιεχόμενον τῷδε τῷ νόμῳ. τοῦ ἀνδρὸς γὰρ, ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων, τὸ τέταρτον μέρος, κατὰ τὸν πρότερον ἡμῶν νόμον, ἐκ τῆς οὐσίας λαμβάνειν τῆς γυναικὸς πάσῃ τρόπῳ κωλύομεν.

ΚΕΦ. ϛʹ.

Περὶ τῆς Λέοντός τε καὶ Κωνσταντίνου διατάξεως.

[4] Ἐκείνου ἀναμφιβόλως παραφυλαττομένου, ὥστε τὴν Λέοντος τῆς εὐσεβοῦς μνήμης διάταξιν ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων θεμάτων τῶν μὴ περιεχομένων τῷ παρόντι νόμῳ, τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχύν. τὸν δὲ Κωνσταντίνου τῆς εὐσεβοῦς λήξεως νόμον τὸν πρὸς Γρηγόριον γεγραμμένον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ γεγενημένην ἑρμηνείαν ὑπὸ Μαρκιανοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως (δι' ὧν αἱ τῶν γυναικῶν συζυγίαι, ἃς ὁ Κωνσταντίνου νόμος εὐτελεῖς ἐκάλεσε, πρὸς τινας ἀξιώμασι κεκοσμημένους κωλύονται) οὐδενὶ παντελῶς τρόπῳ κρατεῖν συγχωροῦμεν· ἀλλ' ἄδειαν τοῖς βουλομένοις παρέχομεν, εἰ καὶ οἱωσδήποτε μεγάλοις ἀξιώμασι κοσμοῖντο, τὰς τοιαύτας γυναῖκας μετὰ προικῴων συμβολαίων ἑαυτοῖς συνάπτεσθαι. οἱ δὲ λοιποὶ παρὰ τοὺς τοῖς μεγάλοις ἀξιώμασι κεκοσμημένους, ἄδειαν ἐχέτωσαν τὰς τοιαύτας γυναῖκας λαμβάνειν, εἴτε ἐγγράφως βουληθεῖεν, εἴτε μόνῃ διαθέσει γάμου· εἰ μέντοιγε ἐλεύθεραι εἶησαν, καὶ μεθ' ὧν ἔξεστι γάμον ἐπιτελεῖσθαι.

ΚΕΦ. ζʹ.

Πῶς καὶ παρὰ τίνι παῖδες τρέφονται διαλυθέντος διὰ ῥεπουδίου γάμου.

Κἀκεῖνο δὲ διατυπῶσαι συνείδομεν, ἵνα εἴποτε τὸ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γάμον λυθῆναι συμβαίη, οἱ ἐκ τοῦ τοιούτου γάμου γεννηθέντες παῖδες μηδενὶ τρόπῳ βλάπτωνται ἐκ τῆς διαζεύξεως τοῦ γάμου, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν γονέων κληρονομίαν καλείσθωσαν, ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας ἀναμφιβόλως τρεφόμενοι. καὶ εἰ μὲν ὁ πατὴρ τὴν πρόφασιν τῆς διαζεύξεως παρέχοι, καὶ ἡ μήτηρ εἰς δεύτερον οὐκ ἔλθοι γάμον, παρὰ τῇ μητρὶ τρεφέσθωσαν, τὰς δαπάνας τοῦ πατρὸς παρέχοντος· εἰ δὲ παρὰ αἰτίαν τῆς μητρὸς δείκνυται λελύσθαι τὸν γάμον, τότε παρὰ τῷ πατρὶ καὶ οἰκείτωσαν οἱ παῖδες καὶ τρεφέσθωσαν. Εἰ δὲ συμβῇ τὸν μὲν πατέρα ἄπορον εἶναι, τὴν δὲ μητέρα εὔπορον, παρ' αὐτῇ ποτεμένας τοὺς παῖδας μένειν, καὶ παρ' αὐτῆς τρέφεσθαι παρακελευόμεθα. ὃν γὰρ τρόπον οἱ παῖδες εὐπορῶντες ἀναγκάζονται τὴν μητέρα ἀποροῦσαν τρέφειν, οὕτω δίκαιον κρίνομεν καὶ παρὰ τῆς μητρὸς εὐπορούσης τοὺς παῖδας ἀποτρέφεσθαι. Ὅπερ δὲ περὶ τοῦ τρέφεσθαι τὴν μητέρα καὶ τοὺς παῖδας διωρισάμεθα ἀπορουμένους, τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων προσώπων ἑκατέρας φύσεως κρατεῖν κελεύομεν.

ΚΕΦ. ηʹ.

Περὶ δικαίων τῶν ἐκβληθεῖσαν αἰτιῶν τῷ ἀνδρὶ συγκεχωρημένων.

Ἐπειδὴ δὲ πολλὰς ἐν τοῖς παλαιοῖς καὶ ἡμετέροις εὕρομεν νόμοις αἰτίας, ἐξ ὧν ῥᾳδίως αἱ τῶν γάμων διαλύσεις γίνονται, τούτου ἕνεκεν συνείδομεν ἐκ τούτων ἐκκόψαι τινάς, ὅσαι ἡμῖν ἀνάξιαι πρὸς τὸ διαλύειν γάμους ἐφάνησαν, καὶ ταύτας μόνας ὀνομαστὶ τῷ παρόντι ἐντάξαι νόμῳ, ὑπὲρ ὧν εὐλόγως δύναται ἢ ἀνὴρ ἢ γυνὴ ῥεπούδιον πέμπειν. Τὰς τοίνυν αἰτίας ἐξ ὧν ὁ ἀνὴρ ῥεπούδιον ἀκινδύνως πέμπειν δύναται, καὶ τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς ἀποκερδαίνειν, (φυλαττομένης τῆς ἐπ' αὐτῇ δεσποτείας τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισίν· ἢ, παίδων οὐκ ὄντων, ἀπολαύειν αὐτὸν καὶ τῆς δεσποτείας) ταύτας εἶναι διατυπούμεθα.

§. αʹ. Εἰ κατὰ τῆς βασιλείας βουλευομένοις τισὶ συνειδείη ἡ γυνή, καὶ τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ μὴ φανερώσῃ. εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ τοῦτο παρὰ τῆς γυναικὸς ἀπαγγελθὲν σιωπήσῃ, ἐξέστω τῇ γυναικὶ δι' οἱουδήποτε προσώπου τοῦτο προσαγγέλλειν τῇ βασιλείᾳ, ὥστε τὸν ἄνδρα μηδεμίαν ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας ῥεπουδίου εὑρεῖν πρόφασιν.

§. βʹ. Εἰ περὶ μοιχείας ὁ ἀνὴρ νομίσοι δύνασθαι τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν ἐλέγχειν, προσήκει τὸν ἄνδρα πρότερον ἐγγράφεσθαι τὴν γυναῖκα, ἢ καὶ τὸν μοιχόν, καὶ εἰ ἡ τοιαύτη κατηγορία ἀληθὴς ἀποδειχθῇ, τηνικαῦτα ῥεπουδίου πεμπομένου, ἔχειν τὸν ἄνδρα πρὸς τῇ πρὸ γάμου δωρεᾷ καὶ τὴν προῖκα. καὶ πρὸς τούτοις, εἰ παῖδας μὴ ἔχοι, τοσοῦτον λαμβάνειν ἐκ τῆς ἄλλης τῆς γυναικὸς οὐσίας, ὅσον τῆς προικὸς τὸ τρίτον μέρος εἶναι γινώσκεται· ὥστε τῇ αὐτῇ δίκῃ ὑπόκεισθαι καὶ τὴν προῖκα καὶ τὴν παρ' ἡμῶν ὁρισθεῖσαν ποινὴν προσχωρεῖσθαι. εἰ γὰρ παῖδας ἔχοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ συνοικεσίου, κελεύομεν καὶ τὴν προῖκα, κατὰ τοὺς περὶ τούτου νόμους, καὶ τὴν ἄλλην τῆς γυναικὸς περιουσίαν τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι· καὶ οὕτως τὸν μοιχὸν νομίμως ἐλεγχθέντα, ἅμα τῇ γυναικὶ τιμωρεῖσθαι. καὶ εἰ μὲν ἔχοι ὁ μοιχὸς γυναῖκα, λαμβάνειν αὐτὴν τήν τε ἰδίαν προῖκα, καὶ τὴν διὰ τοὺς γάμους δωρεάν, ὥστε εἰ παῖδας ἔχοιεν, μόνης τὴν γυναῖκα τῆς χρήσεως ἀπολαύειν τῆς δωρεᾶς, τῆς δεσποτείας κατὰ τοὺς νόμους τοῖς παισὶ φυλαττομένης· τὴν δὲ ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς περιουσίαν τοῖς αὐτοῦ παισὶν ἐξ ἡμετέρας φιλοτιμίας δωρούμεθα. παίδων δὲ μὴ ὄντων, τῆς μὲν προγαμιαίας δωρεᾶς τὴν δεσποτείαν τῇ γυναικὶ διαφέρειν θεσπίζομεν, τὴν δὲ ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς πᾶσαν περιουσίαν τῷ φίσκῳ κατὰ τοὺς παλαιοὺς προσχωρεῖσθαι νόμους. §. γʹ. * Ἐὰν οἱῳδήποτε τρόπῳ ἡ γυνὴ τῇ ζωῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιβουλεύσῃ, ἢ ἄλλοις τοῦτο ποιοῦσι συνειδυῖα, τῷ ἀνδρὶ μὴ φανερώσῃ. §. δʹ. Ἐὰν ἀνδράσιν, μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρός, ἐξωτικοῖς συμποσιάζῃ ἢ συλλούηται. §. εʹ. Ἐάν, μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρός, ἔξω τῆς οἰκίας μένῃ, εἰ μὴ τυχὸν παρὰ τοῖς ἰδίοις γονεῦσιν. §. ϛʹ. Ἐὰν ἱπποδρομίοις ἢ θεάτροις ἢ κυνηγίοις παραγένηται ἐπὶ τῷ θεωρῆσαι, ἀγνοοῦντος ἢ καὶ κωλύοντος τοῦ ἀνδρός. §. ζʹ. Εἰ μέντοιγε συμβῇ τινα δίχα μιᾶς τῶν προειρημένων αἰτιῶν τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν τῆς ἰδίας οἰκίας ἐξωθεῖσθαι, ὥστε ἐκείνην μὴ ἔχουσαν γονεῖς παρ' οἷς δύναται μένειν, ἐξ ἀνάγκης ἔξω τὴν νύκτα διάγειν· κελεύομεν μηδεμίαν εἶναι τῷ ἀνδρὶ ἄδειαν διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ῥεπούδιον πέμπειν τῇ γυναικί· διότι περὶ αὐτῆς τούτου αἴτιος γίνεται.

In præsenti melius utramque legem disponentes, sancimus in utroque casu ex talibus matrimoniis natos filios, legitimos esse, & ad paternam vocari hereditatem: uxorem autem ex utroque horum casuum, siquidem usque ad tres habuerit filios ejus vir sive ex ea, sive ex alio matrimonio, quartam partem ex substantia viri accipere. Si autem amplius fuerint filii: tantum in utroque similiter casu accipere jubemus mulierem quantum uni competit filiorum: ita quippe, ut usum solum [1] in talibus rebus mulier habeat: dominium autem illis filiis servetur, quos ex ipsis nuptiis habuerit. Si vero talis mulier filios ex eo non habuerit, jubemus etiam dominii jure habere eam res, quas ex viri facultatibus ad eam venire per præsentem jussimus legem. Quæ tamen irrationabiliter [2] exclusa [3] est: in ipso tempore expulsionis partem jubemus accipere, quæ continetur hac lege. Virum enim in talibus casibus quartam secundum priorem nostram legem, ex substantia mulieris accipere, modis omnibus prohibemus.

Cap. VI.

De Leoniana [4] & Constantiniana constitutione. [5]

Illo indubitanter observando, ut Leonis piæ memoriæ constitutio [6] in omnibus aliis casibus qui non continentur præsenti lege, propriam habeat fortitudinem. Constantini vero piæ memoriæ legem [7] ad Gregorium scriptam, & super ea factam interpretationem à Martiano [8] piæ memoriæ, per quam mulierum conjunctiones (quas Constantini lex [9] abjectas vocavit) ad quosdam dignitatibus decoratos prohibentur, nullo penitus modo valere permittimus: sed licentiam [10] volentibus præbemus, etsi quibuslibet magnis dignitatibus decorentur, hujusmodi mulieres cum dotalibus instrumentis sibimet copulare. Reliqui vero citra eos qui majoribus dignitatibus decorati sunt, licentiam habeant hujusmodi mulieres accipere, sive scripto voluerint, sive solo affectu nuptiali: si tamen liberæ sint, & cum quibus liceat nuptias celebrare.

Cap. VII.

Soluto per repudium matrimonio quomodo & [11] apud quem liberi alantur. [12]

Illud [13] quoque disponendum esse perspeximus, ut si quando inter maritum & uxorem nuptias solvi contigerit: ex hujusmodi nati filii, nullo modo lædantur ex separatione nuptiarum, sed ad parentum hereditatem vocentur, ex patris substantia indubitanter alendi. Et si [14] quidem pater occasionem [15] separationis præbeat, & mater ad secundas non venerit nuptias: apud [16] matrem nutriantur, expensas patre præbente. Si vero per causam matris ostendatur solutum matrimonium: tunc apud patrem maneant filii, & alantur. Si autem contigerit patrem quidem minus idoneum esse, matrem [17] vero locupletem: apud eam pauperes filios manere & ab ea nutriri jubemus. Quemadmodum [18] enim filii [19] locupletes coguntur matrem egentem alere: ita justum esse decernimus & à [20] matre locuplete filios pasci. Quod autem de alenda matre, & filiis indigentibus definivimus, hoc quoque in omnibus ascendentibus descendentibusque personis utriusque naturæ valere præcipimus.

Cap. VIII.

De justis [21] divortiorum causis marito permissis. [22]

Quia [23] vero plurimas in veteribus & nostris legibus invenimus causas ex quibus facile nuptiarum solutiones fiunt: ea causa perspeximus ex his abscindere aliquas, quæ nobis indignæ ad solvendas nuptias visæ sunt: & eas solummodo nominatim præsenti inserere legi, pro quibus rationabiliter potest sive vir sive mulier repudium mittere. Nunc autem causas ex quibus maritus repudium mittere sine periculo potest, & dotem [24] uxoris lucrari, servato in ea dominio ex eodem matrimonio filiis aut filiabus, quibus non exstantibus, frui etiam proprietate: has esse decernimus. §. 1. Si [25] contra imperium [26] cogitantibus aliquibus conscia est mulier, aut etiam viro suo non indicet [27]. Si autem vir hoc à muliere denunciatum tacuerit, liceat mulieri per quancunque personam hoc declarare imperio: ut vir nullam ex hac causa repudii inveniat occasionem. §. 2. Si de adulterio maritus putaverit posse suam uxorem convinci: oportet virum prius [28] inscribere [29] mulierem, aut etiam adulterum: & si hujusmodi accusatio verax esse ostenditur, tunc [30] repudio misso habere virum super ante nuptias donationem, etiam dotem: & [31] ad hoc, si filios non habeat, tantum accipere ex alia uxoris substantia, quantum dotis tertia pars esse cognoscitur: ut ejus proprietati & dos, & à nobis definita pœna applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem matrimonio, jubemus etiam dotem (secundum quod de hoc censent leges) aliamque mulieris substantiam filiis conservari: & ita adulterum legitime convictum, una cum uxore puniri: & si quidem habeat uxorem adulter [32], accipere eam & dotem propriam & propter nuptias donationem, & si filios habeat, solo usu mulier fruatur donationis, proprietate secundum leges filiis servanda, aliam vero mariti substantiam ejus filiis ex nostra largitate donamus, filiis autem non existentibus, antenuptialis quidem donationis proprietatem mulieri competere sancimus: aliam vero mariti substantiam omnem fisco [33] secundum [34] antiquas applicamus leges. §. 3. Si quolibet modo mulier vitæ viri fuerit insidiata: aut aliis hoc facientibus consentiens, viro non [35] indicaverit.

§. 4. Si cum viris extraneis [36] nolente marito convivatur, aut cum eis lavatur [37]. §. 5. Si nolente viro foris [38] domum manserit: nisi forsan apud proprios [39] parentes. §. 6. Si Circensibus [40] aut theatris aut amphitheatris interfuit ad spectandum, ignorante aut prohibente viro.

§. 7. Si vero contigerit aliquem citra [41] unam prædictarum causarum uxorem suam à domo propria expellere, & illa non habens parentes apud quos possit manere, ex necessitate foris habitet nocte: jubemus nullam esse marito licentiam propter causam hanc repudium mittere uxori, eo [42] quod ipse hujus rei auctor existat.

Cap. IX.

1 Hoc abrogatur *Novell. Leon.* 106. 2 Sine justa causa. 3 Repudiata. 4 *Jul. lib. n.* 385. 5 Viles personæ illustribus possint nubere. 6 Lex 9. *C. de pactis conventis*, hic confirmatur. 7 *l. 1. C. de natural.* hic abrogatur. 8 Martiani Novella *de matrimonio senatorum*, hic abrogatur. 9 *l. 7. C. de incest.* * Μετὰ τὸ κεφάλαιον. 79. Εἰ μὲν ... [illegible] 10 Viles mulieres duci possunt à viris non positis in magna dignitate, dotalibus etiam instrumentis non confectis, & ab aliis magna dignitate præditis, si tamen dotalia instrumenta componantur, & ita hodie senator libertinam ducere, senatoris filia, liberto nubere potest, abrogata *l. 16. 23. 43. in fin. l. 44. ff. de ritu.* quin quæ palam quæstum corpore faciunt duci possunt ab illustribus, abrogata *l. 41. ff. de ritu. l. 7. C. de incest.* Eâque hæc Novella plenior *Novell.* 78. *cap.* 3. quæ in nuptiis libertinæ abesse requirebat nuptialia instrumenta: hoc refer *l. ult. Cod. de agricol.* 11 *Nov.* 98. *c.* 2. 12 Vid. *Jul. lib. num.* 384. 13 Hinc sumpta est Auth. *Si pater C. de divortio facto*, *apud quem liberi morari vel educari debeant*: adde *Harm.* 7. §. 4. 14 Olim erat positum in judicum potestate, statuere apud quem educarentur, *l. un. C. de divortio facto*. 15 Pœna occasionem præbentis injusto divortio. 16 Apud matrem potius, quam apud patrem liberi aluntur, *l. 1. §. 3. ff. de lib. exhib.* 17 *l. 3. §. 4. ff. de lib. exhib.* 18 Argumentum à relatis, vid. *l. 41. ff. de reg. jur.* 19 Est enim iniquum matrem egere, cum filius sit in facultatibus *l. 5. §. 13. ff. de agnosc. vel al. liber.* 20 *d. l.* 5. 21 De repudiis à marito mittendis *Jul. lib. num.* 385. * Μετὰ τὸ κεφάλαιον 79. [illegible] 22 Vid. *Nov.* 22. *cap.* 15. & 4. *Harm.* 12. An propter furorem dirimatur matrimonium, vid. *Novell. Leon.* 111. 112. 23 Hinc sumpta est Auth. *Sed novo jure Cod. ad l. Jul. de adult.* Goth.

Vid. Rittershus. *part.* 4. *cap.* 8. *n.* 7. Ans. 24 Adultera uxore, dotis proprietatem maritus lucratur, si uxori nulli sint liberi: si ei liberi sint, solum usumfructum, *ut hic*. Quid si adulterium in secundo matrimonio sit commissum? maritus nihil percipiet in dotalibus bonis prioris matrimonii. Cur? proprietas eorum ad prioris matrimonii liberos pertinet, *l. 6. C. de secund. nupt.* Idemque hoc casu marito actio in dotem secundi matrimonii dabatur, vid. *Pap.* 22. *arrest.* 9. *n.* 5. Quid si uxor secundo marito solam dotem prioris matrimonii & nihil plus attulit? Putat Papo *ibid.* eo casu viisum marito adjudicari in hujusmodi dote. Num usufructu solo, an vero & proprietate? prior sententia magis probanda, ut quod vero patri adversus liberos denegatur, *ut hic*: hoc multo magis extraneo seu vitrico denegetur. Videtur tamen huic pœnæ quodammodo derogari per *Nov.* 134. *cap.* 10. quæ vult adulteratam detrudi in monasterium ejusque liberis bessem, quatuor reliquas uncias monasterio adjudicari: quod si ascendentes habeat, vult bessem monasterio, reliquas quatuor uncias ascendentibus addici, sin vero nulli sint ei liberi vel ascendentes, totum allem monasterio adjudicari, adde *Nov. Leonis* 32. 25 Repudiorum causas observa. 26 Repudiare vir uxorem potest propter crimen majestatis, & è contra *cap.* 9. [illegible] 4. *Harm.* 12. *cap.* [illegible] ... eadem, idem ob crimen, testis etiam maritus esse potest, & è contra, 1 *Harm.* 6. *cap.* [illegible] 27 Crimen est majestatis, reos majestatis non indicare. Interdum non indicare, est delictum, *ut hic & vers. Si qualibet mod.* [illegible] *& cap.* 9. [illegible] *& l.* 5. §. 6. *Cod. ad leg. Jul. majest. l.* 1. *Cod. de falsa moneta. leg. ult. Cod. de malefic. l.* 2. *ff. ad l. Pomp. de parricid.* facit *l.* 46. §. 8. *ff. de furtis*: & scientia dolosi contrahendi punitur, *l.* 6. *l.* 17. *ff. ad l. Pomp.* quin & is qui potuit prohibere, nec prohibuit, *l.* 9. §. 1. *ff. de falsis. l.* 50. *ff. de reg. jur.* adde Bellovisum 2. *pract.* 8. *num.* 30. 28 Ordinem accusandi de adulterio observa. 29 6. *Harm.* 2. & ita abrogatur pars leg. 30. *Cod. de adult.* 30 Pœna adulteræ. 31 Adulteræ uxoris maritus non tantum dotem lucratur, si ex ea non susceperit liberos, sed etiam in aliis ejus bonis tantum lucratur, quantum tertia pars dotis fuerit: lucratur, inquam, ex omnia etiam proprietate. Quid si liberos ex ea susceperit? solam dotem lucratur, quam etiam filiis ex eo matrimonio susceptis servare cogitur. 32 Pœna adulteri mariti. Adulter autem dicitur, non qui uxori fidem semel aut secundo fallit, *cap.* 9. [illegible] sed qui cum alterius uxore rem habuit, *ut hic*. 33 Adulteri bona olim confiscabantur *Novell.* 134. *cap. ult.* 4. *Harm.* 12. *d. loco, & 6. tit.* 2. 34 *d. cap. ult.* 35 De delicto non judicantis, dixi T. *col. cap.* 36 Extraneorum voce num etiam intelligimus ejus agnatos & cognatos proximos? 37 Si uxor invito marito cum masculis extraneis convivatur aut lavat, repudiari potest, vid. *Nov.* 22. *c.* 15. §. 2. 38 *Nov. Leon.* 31. 39 Apud quos nihil injustæ suspicionis esse potest, & ita, nolente etiam viro, potest uxor impune extra domum mariti apud parentes manere. 40 Ludis scilicet. 41 Omisit causam exheredationis, cujus sit mentio *Novell. Leonis* 30. 31. 42 Nemo potest id ponire, cujus admittendi causa fuerit, *l.* 13. *ff. de adult.*

Aaa

Cap. IX.

De justis [1] divortii causis mulieri [2] concessis.

CAusas [3] autem pro quibus rationabiliter potest viro à muliere mitti repudium, ex quibus potest & dotem recipere, & propter nuptias donationem exigere, similiter filiis servanda donationis proprietate, aut, filiis non extantibus, habere etiam hujusmodi dominium, has esse solas disponimus. §. 1. Si contra [4] imperium aut ipse cogitaverit aliquid, aut cogitantibus conscius non [5] indicaverit imperio, aut per se aut per quancunque personam. §. 2. Si quolibet modo vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut aliis hoc volentibus sciens non manifestaverit uxori, & studuerit secundum leges ulcisci [6]. §. 3. Si maritus uxoris castitati insidiatus [7], aliis etiam eam adulterandam tentaverit tradere. §. 4. Si vir de adulterio inscripserit uxorem & adulterium non [8] probaverit, licere mulieri volenti, etiam pro hac causa repudium destinare viro, & recipere quidem propriam dotem, lucrari autem & antenuptialem donationem: & pro hujusmodi calumnia, si filios non habuerit ex eodem matrimonio, tantum secundum proprietatem accipere mulierem ex alia viri substantia, quantum antenuptialis donationis tertia pars esse cognoscitur. Si autem filios habuerit, jubemus omnem viri substantiam filiis conservari: firmis manentibus, quæ de antenuptiali donatione aliis legibus continentur: ita tamen, ut etiam propter illatam adulterii accusationem & non probatam, illis quoque maritus subdatur suppliciis, quæ esset passura mulier, si hujusmodi fuisset accusatio comprobata. §. 5. Si quis in ea domo in qua cum sua conjuge commanet, contemnens eam, cum alia inveniatur [9] in ea domo manens: aut in eadem civitate degens, in alia domo cum alia muliere frequenter manere convincitur, & semel & secundo [10] culpatus, aut per suos, aut per mulieris parentes: aut per alias aliquas fide dignas personas hujusmodi luxuria non abstinuerit: licere mulieri pro hac causa solvere matrimonium, & recipere datam dotem, & antenuptialem donationem, & pro tali injuria tertiam partem æstimationis, quam antenuptialis facit donatio, ex ejus substantia percipere: ita tamen ut si filios habuerit, usu solo mulier potiatur rerum, quas ex antenuptiali donatione, & pœna tertiæ portionis, mariti substantiæ acceperit, dominio communibus filiis conservando. Si autem filios non habuerit ex eodem matrimonio, habere eam talium rerum etiam proprietatem præcipimus.

Cap. X.

Ut non liceat consensu matrimonium dissolvere, nisi ex causa probabili. [11]

QUia [12] vero ex consensu aliqui [13] usque ad præsens alterna matrimonia solvebant, hoc de cætero fieri nullo sinimus modo, nisi forte quidam castitatis concupiscentia hoc fecerint. Si autem hujusmodi personæ filios habuerint: tam dotem quam antenuptialem donationem eorum filiis conservari disponimus. Si quis autem horum aut maritus forsan aut uxor, postquam propter castitatem ex consensu solverit matrimonium, inveniatur alias contrahens nuptias, aut luxuriose vivens: jubemus, si quidem (sicuti dictum est [14]) filii fuerint ex memorato conjugio, super dotem & propter nuptias donationem, eis tradi & proprietatem pene substantiæ illius quæ convincitur deliquisse personæ. Si vero filii minoris sint ætatis: gubernari eos & pacisci ab illo parente præcipimus, qui nihil præsenti legi contrarium egerit. Si autem ambo parentes in hujusmodi vitium [15] incidant, tunc utriusque parentis substantiam filiis applicari: dispensatorem [16] autem eis, qui in minori sunt ætate constituti ordinari providentia competentis judicis & aliorum quibus hæc ex nostris legibus sunt commissa. Si autem filii non sint, utriusque personæ substantiam fisci rationibus applicari [17], & eos qui talia deliquerunt legitimis subdi suppliciis. Aliter enim separationem matrimoniorum fieri ex consensu, nulla ratione permittimus.

Cap. XI.

Quod tempus exspectare maritum in expeditione [18] degentem debeat mulier.

QUod [19] autem à nobis sancitum est [20] de iis qui in expeditionibus sunt & in militiis constituti, sive milites sint, sive fœderati [21], sive scholares, sive alii quidam sub alia quacunque militia armata constituti: melius ordinare perspeximus, & jubemus, quantoscunque [22] annos in expeditione manserint, sustinere eorum uxores: licet nec literas nec responsum aliquod à suis maritis susceperint. Si qua vero ex hujusmodi mulieribus suum maritum audierit [23] esse mortuum, neque tunc ad alias eam venire nuptias sinimus, nisi prius accesserit mulier aut per se aut per suos parentes, aut per aliam quamcunque personam, ad priores numeri [24] chartularios, in quo hujusmodi maritus militabat: & eos, seu tribunum (si tamen adest) interrogaverit, si pro veritate mortuus est ejus conjux: ut illi sacris Evangeliis propositis sub gestis monumentorum deponant, si pro veritate vir mortuus est. Et postquam hæc gesta monumentorum confecta mulier pro suo testimonio perceperit, etiam post hoc jubemus manere eam per unius anni spatium, ut etiam post hunc decursum liceat legitimas contrahere nuptias. Si autem præter hanc observationem mulier præsumpserit ad aliud venire matrimonium: & ipsa, & qui ducit eam uxorem, velut adulteri puniantur. Si autem qui sub gestis monumentorum cum jurejurando testati sunt, convincantur etiam falsum postea deposuisse testimonium: ipsi quidem militia denudati, decem auri librarum pœnam compellantur exolvere illi quem mentiti [25] sunt mortuum esse: ipse vero licentiam habeat, si voluerit, suam [26] uxorem recipere. Si vero scholaris fuerit ille de cujus morte dubitatio est, à primis scholæ & actuario: si autem fœderatus, ab optione ejus memoratam depositionem accipere ejus uxorem, his observandis, & circa alios omnes, qui in armata militia referuntur.

ΚΕΦ. θʹ.

Περὶ δικαίων τοῦ divortii αἰτιῶν τῇ γυναικὶ συγκεχωρημένων.

ΤΑΣ δὲ αἰτίας [illegible] … ([illegible]) … §. αʹ. [illegible] … §. βʹ. [illegible] … §. γʹ. [illegible] … §. δʹ. [illegible] … §. εʹ. [illegible]

ΚΕΦ. ιʹ.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι συναινέσει διαλύεσθαι γάμον, εἰ μὴ ἐκ τῆς ἀποδεικτικῆς αἰτίας.

ΕΠειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ συναινέσεως τινὲς μέχρι τοῦ παρόντος τοὺς πρὸς ἀλλήλους ἔλυον γάμους, [illegible]

ΚΕΦ. ιαʹ.

Ὅσον χρόνον ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα ἐν ἐξπεδίτῳ ὄντα [illegible] ὀφείλει.

ΤΟ μέντοι παρ᾽ ἡμῶν νομοθετηθὲν περὶ τῶν ἐν ἐξπεδίτῳ ὄντων, [illegible]

ΚΕΦ. ιβʹ.

1 De repudiis, vid. Nov. 22. c. 15.
2 Nov. 22. c. 15. §. 1. & 4. Harm. 12. cap. [illegible]. & Jul. const. 168. num. 386.
3 Hinc sumpta est Authentica, *Sed hodie* Cod. de repud.
4 Uxor virum majestatis reum deferre potest, & in eum testis esse, 1. Harm. 6. cap. [illegible].
5 d. c. 15. §. eod.
6 Maritus injuriam uxoris tenetur propulsare: uxores enim à maritis defendi jus est §. 2. in fin. Inst. de injur.
7 Si maritus lenocinium uxoris procuravit, divertere ab eo uxor potest.
8 Maritus falso uxorem de adulterio impune non accuset.
9 Quod maxime castas uxores exasperat. Novell. 22. cap. 15. §. 1.
10 Non temere à marito scortatore uxor potest discedere & ideo bina saltem admonitio prius requiritur. Ex hoc loco posse colligi puto eum proprie non esse adulterum, qui cum muliere soluta rem habet, ut hic, sed eum tantum qui cum alterius uxore, ut cap. 8. §. eod. Priori resipiscenti pœna non infertur, ut hic: sed neque capitalis pœna hic statuitur. Posterioris pœna capitalis est Novell. 134. cap. 10.
11 Julian. hic. num. 367.
12 Hinc sumpta est Authent. *Quod hodie* C. de repud.
13 Et ita abrogatur lex 60. ff. de donationibus inter virum, lex 9. Cod. de repud. & Novell. 22. cap. 4. quibus licuit mutuo consensu matrimonium dissolvere. Verum hæc Novella postea abrogatur per Novellam 140. qua repudium fieri mutuo consensu permittitur.
14 Cap. 8. cap. 9. §. eod.
‡ Μετὰ τὸ [illegible] 74. [illegible]
15 Ut scilicet scortentur. Quid si nuptias redintegrant? aliud dixeris.
16 Casum observa quo parentibus adimuntur bona, ut eorum liberis dentur, ipsis liberis dispensatore seu curatore constituto.
17 Pœnam scortantium post matrimonium castitatis causa solutum observa.
18 De uxoribus militum, vid. Jul. num. 388.
19 Hinc sumpta est Authentica, *Hodie*, Cod. de repud.
20 Nov 22. c. 14.
21 Fœderati & scholares qui essent diximus Novell. 116. cap. 1.
22 Lege Constantini, uxor si quadriennio nullum sospitatis mariti indicium accepisset, certa solennitate præeunte poterat impune nubere l. 7. C. de repud. lege Justiniani, quadriennium Constantini ad decennium prorogatum fuit Novell. 22. cap. 14. quod decennium hic in incertum tempus mutatur. 23 Ob quantumvis longam absentiam mariti, uxor alteri nubere non potest, nisi audiverit eum certo mortuum, ut hic. unde, vel qua causæ cognitione habita, petenda sit hujusmodi certitudo, ut §. eod. 24 Chartularii numerorum militum in acta referebant nomina militantium, & qui eorum essent mortui, ut hic.
25 Pœna mentientis aliquem mortuum esse. 26 Eadem verba leguntur in Auth. *Hodie non* C. de repud. Nov. Leon. 33. Porro cum hæc quæstio, de redintegratione matrimonii sit utilis his, qui in foro Ecclesiastico & consistoriis versantur, & de paucis abhinc annis fuerim rogatus, cum forte Titius aliquis post xxx. annum ad uxorem rediisset, visum est ea de re aliquid hic dicere. Primum illud sit hodie non licere uxori (dic idem in marito) propter quantumvis longam mariti absentiam (rejecto quadriennio Constantini l. 7. Cod. de repud. & biennio Justiniani Nov. 22. c. 6.) alteri prius nubere quam de morte penitus certior facta fuerit, ut hic. Secundum ex cap. 44. extra de sent. excommun. Mulierem vere comperta prioris mariti absentis sospitate marito secundo præsenti debitam conjugii fidem præstare impune posse, præsertim si maritus secundus eam exigat: fore aliud si rumor incertus sospitatis prioris mariti fuerit, ne alioquin vel contra legem conjugii, vel contra conscientiam offensæ committantur. Tertium, priori marito reverso jus esse uxorem suam recipiendi, ut hic. Quam sententiam olim antiquus & Leo Pontifex 34. quæst. 1. cap. per bellicam, confirmavit, dignitate nuptiarum motus quæ Deum authorem & vitam individuam continent. Movetur eo amplius, quod res absentium & captivorum usucaptæ vel non utendo amissæ, postea reversis, magistratus beneficio, restituantur l. 1. ff. ex quib. caus. major. Æquissimum esse, ut si jus id in rebus inanimatis admittatur, idem quoque inter animata & quidem ratione prædita, probetur. Jubet itaque eamam marito restitui, idque fidem olim datam exposcere; ad opprobrium enim malæ voluntatis contrahendum quod conditio necessitatis & captivitatis extorserit. Id ipsum (usu invalescente) confirmavit Innoc. c. ursa. q. 34. c. 12. Lucius Tertius quoque in epist. ad capitres sed in c. dominus extra de secundis nuptiis. in eadem etiam sententia est, adeo ut si mulier posteriorem præferat, adulterium committat. Sic error verum matrimonium vitiare non poterit arg. l. 6. §. 1 ff. de off. præsid. Est & illud elegans quod Alexander 3. in c. Lator 7. extra de sent. & re judicata. & ibidem interpretes docent, sententiam latam adversus matrimonium nunquam in rem judicatam transire: ideoque semper revocandam, quoties de errore constiterit. Dices si jus ita sit, consequens esse, ut intermedio tempore uxor adulterium commiserit, & suscepti ex hujusmodi copulatione liberi sint illegitimi? Sed collectio hæc vitiosa est, l. 11. §. 12. ff. de adult. Putativum enim matrimonium ad legitimationem filiorum prodesse dicitur l. 4. C. de incestis: & errori communi, opinioni, l. 2. C. si servus aut libertus 10. tit. 32. necessitati, & utilitati publicæ aliquid indulgeri æquum est, & usitatum, ut ex iis causis gesta bona fide ac simpliciter summa teneant, vid. quæ notavi ad l. 1. ff. de off. prætor. l. 3. ff. de SC. Macedon. etiam si status posterioris mariti redeat ad causam extranei & non mariti arg. l. 11. l. 38. C. de liberali.

ΚΕΦ. ιβ'.

Τίνων ἐξ αἰτιῶν ὁ γάμος δίχα ποινῆς λύεται.

Ταῖς δὲ εἰρημέναις αἰτίαις συνείδομεν καὶ ταύτας ὀνομαστὶ προσθεῖναι, ἐξ ὧν τοὺς γάμους δίχα ποινῆς ἔξεστι διαλύειν· τουτέστι τὴν τε περὶ τῶν μὴ δυναμένων ἐξ ἀρχῆς τοῦ γάμου μίγνυσθαι ταῖς ἑαυτῶν γαμεταῖς, καὶ τὸ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι διδόμενον πράττειν, καὶ πρός γε τὴν περὶ τῶν ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ σώφρονα βίον καὶ τὴν ἐν μοναστηρίοις οἴκησιν ἐπιλεγομένων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, καὶ τὴν περὶ τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐπί τινα χρόνον διακαρτερούντων προσώπων. ἐπὶ τούτοις γὰρ τοῖς τρισὶ θέμασι τὰ περὶ αὐτῶν τοῖς προτέροις ἡμῶν νόμοις προσγεγραμμένα, βέβαια εἶναι θεσπίζομεν. Τὰς εἰρημένας τοίνυν ἁπάσας αἰτίας, τὰς τῷ παρόντι ἡμῶν νόμῳ προσγεγραμμένας, μόνας ἀρκεῖν κελεύομεν πρὸς τὴν διάλυσιν τοῦ νομίμου συνοικεσίου. τὰς δὲ λοιπὰς αἰτίας ἀργεῖν παρακελευόμεθα, καὶ μηδεμίαν ἄλλην αἰτίαν πλὴν τῶν ὀνομαστὶ ἐγκειμένων τούτῳ τῷ νόμῳ δύνασθαι διαλύειν νόμιμον γάμον· εἴτε ἡμετέροις, εἴτε παλαιοτέροις προσέχεται νόμοις.

ΚΕΦ. ιγ'.

Εἰ γυνὴ χωρὶς αἰτίας δικαίας τῷ ἀνδρὶ ῥεπούδιον πέμψῃ.

Ἐπειδὴ δέ τινας γυναῖκας ἢ ἄνδρας ἀσέμνως βουλομένους ζῆν, σπουδάζοντας τοὺς ἰδίους διαλύειν γάμους θεσπίζομεν, εἴ ποτέ τις γυνὴ δίχα τινὸς τῶν προειρημένων ὑφ' ἡμῶν αἰτιῶν βουληθείη τὸ πρὸς τὸν συνοικοῦντα διαλῦσαι γάμον, ἄδειαν μὲν αὐτὴν μὴ ἔχειν τοῦτο πράττειν· εἰ δὲ ἐπιμείνῃ τῇ τοιαύτῃ ἀσεβεῖ προαιρέσει, καὶ ῥεπούδιον πέμψῃ τῷ ἀνδρί, κελεύομεν τὴν μὲν προῖκα τῷ ἀνδρὶ δοθῆναι, τοῖς κοινοῖς παισὶ κατὰ τοὺς νόμους φυλαχθησομένην (εἰ δὲ παῖδας μὴ ἔχοιεν, κέρδος γίνεσθαι τῷ ἀνδρί) τὴν δὲ γυναῖκα κινδύνῳ τοῦ δικαστοῦ τῆς ὑποθέσεως ἀκροωμένου, παραδίδοσθαι τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, καθ' ἣν κοινὴν τὴν οἴκησιν εἶχον, ὥστε τῇ ἐκείνου προνοίᾳ ἐν μοναστηρίῳ αὐτὴν ἐμβληθῆναι, ὀφείλουσαν μέχρι τῆς ἰδίας ζωῆς ἐκεῖσε προσκαρτερεῖν. καὶ εἰ μὲν παῖδας ἔχοι ἡ τοιαύτη γυνή, τὸ δίμοιρον μέρος τῆς ἰδικῆς αὐτῆς περιουσίας δοθῆναι τοῖς παισί, τὸ δὲ τρίτον μέρος τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ ἐμβάλλεται προσκυρωθῆναι, δεσποτείας δικαίῳ· εἰ δὲ παῖδας μὴ ἔχοι, εἰσὶ δὲ αὐτῇ γονεῖς, τὸ μὲν δίμοιρον μέρος τῆς οὔσης αὐτῇ περιουσίας τῷ μοναστηρίῳ παρέχεσθαι ἔνθα ἐμβάλλεται, τὸ δὲ τρίτον μέρος τοῖς ἐκείνης γονεῦσι δίδοσθαι. πλὴν εἰ μὴ ὑπεξούσιον αὐτὴν ἔχοντες, τῷ ἀλόγῳ συνῄνεσαν ῥεπουδίῳ. τούτοις γὰρ συναινέσασιν οὐδὲν αὐτοὺς παντελῶς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς θυγατρὸς ἔχειν συγχωροῦμεν, ἀλλὰ πάντα τῷ εὐαγεῖ μοναστηρίῳ προσκυροῦσθαι βουλόμεθα. μήτε δὲ παίδων, μήτε γονέων ὄντων αὐτῇ, πᾶσαν ὁμοίως τὴν αὐτῆς περιουσίαν τῷ μοναστηρίῳ προσήκειν. Εἰ δὲ ὁ δικαστὴς ὁ τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσας, τοῦτο μὴ ποιήσῃ, καὶ παραδώσῃ τὴν εἰς τοῦτο καλουμένην τῷ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, ὀφείλουσαν ἐμβληθῆναι ἐν μοναστηρίῳ· εἰ μὲν κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν εἴη ὁ ἄρχων, αὐτὸς μὲν εἴκοσι χρυσίου λιτρῶν ποινὴν ἀπαιτηθήσεται, ἡ δὲ τάξις αὐτοῦ ἑτέρας δέκα· εἰ δὲ κατὰ χώραν εἴη ὁ τοιοῦτος ἄρχων, καὶ μὴ πράξῃ τὰ ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ τούτῳ διατεταγμένα, δέκα χρυσίου λιτρῶν καταβαλέτω ποινήν, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ ἑτέρας πέντε. εἰ δὲ δικαστὴς εἴη μὴ ζώνην ἔχων, αὐτὸς μὲν δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινὴν ἀπαιτηθήσεται, οἱ δὲ ὑπουργοῦντες αὐτῷ, πέντε. ὥστε τὰ ἐντεῦθεν ἁρμόζοντα πρόστιμα κατὰ τῶν εἰρημένων προσώπων διὰ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων καὶ τῆς τῶν παλατίνων σχολῆς ἀπαιτεῖσθαι, καὶ τῷ ἡμετέρῳ προσκυροῦσθαι ταμιείῳ. Εἰ δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τὸν πρὸς τὴν γυναῖκα διαλῦσαι γάμον σπουδάσῃ, καὶ ἀλόγως ῥεπούδιον πέμψῃ, κελεύομεν ἀποδοῦναι μὲν αὐτὸν ἣν ὑπεδέξατο προῖκα, ἅμα τῇ πρὸ γάμου δωρεᾷ· καὶ τοσοῦτον ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περιουσίας παρέχεσθαι τῇ γυναικί, ὅσον τὸ τρίτον μέρος τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ποιεῖ. καὶ εἰ μὲν εἰσὶν αὐτῷ παῖδες, μόνην τὴν χρῆσιν τῆς τε προγαμιαίας δωρεᾶς καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν προστεθέντος τρίτου μέρους ἔχειν τὴν γυναῖκα, τὴν δὲ δεσποτείαν τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι. παίδων δὲ μὴ ὑπόντων, ἔχειν τὴν γυναῖκα πρὸς τῇ χρήσει, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πράγμασι δεσποτείαν. Καὶ τὰς εἰρημένας μὲν διατυπώσεις περὶ τῶν εὐλόγως ἢ ἀλόγως διαλυομένων γάμων διετυπώσαμεν, καὶ πάντα τὰ περὶ τῶν εἰρημένων θεμάτων κατὰ ταύτην ἡμῶν τὴν διάταξιν κρίνεσθαί τε καὶ τέμνεσθαι διορίζομεν.

ΚΕΦ. ιδ'.

Εἴ τις τὴν ἰδίαν γαμετὴν μάστιξι τυπτήσῃ.

Εἰ δέ τις τὴν ἰδίαν γαμετὴν μάστιξιν ἢ ξύλοις τυπτήσῃ, χωρὶς τινὸς τῶν αἰτιῶν ἃς κατὰ τῶν γυναικῶν πρὸς τὴν τοῦ γάμου διάλυσιν ἀρκεῖν παρεκελεύσαμεν, γάμου μὲν διάλυσιν ἐκ τούτου γίνεσθαι οὐ βουλόμεθα, τὸν δὲ ἄνδρα τὸν δεικνύμενον χωρὶς τοιαύτης αἰτίας μάστιξιν ἢ ξύλοις τύψαντα τὴν ἑαυτοῦ γαμετήν, τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ὕβρεως ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ διδόναι περιουσίας τῇ γυναικί, καὶ συνεστῶτος τοῦ γάμου, ὅσον τὸ τρίτον τῆς πρὸ γάμου ποιεῖ δωρεᾶς.

ΚΕΦ. ιε'.

Εἴ τις ὑποπτεύσῃ τινὰ βούλεσθαι τῇ τῆς ἰδίας γαμετῆς συμπαῖξαι σωφροσύνῃ.

Πρὸς τούτοις δὲ κἀκεῖνο προστίθεμεν, ὥστε εἴπερ τις, ὡς εἰκός, ὑποπτεύσῃ τινὰ βούλεσθαι τῇ τῆς ἰδίας γαμετῆς συμπαῖξαι σωφροσύνῃ, καὶ διαμαρτυρίας αὐτῷ ἐγγράφους τρεῖς ἐκπέμψῃ, ἐχούσας μαρτυρίας ἀνδρῶν ἀξιοπίστων, καὶ μετὰ ταύτας τὰς τρεῖς ἐγγράφους διαμαρτυρίας εὕρῃ αὐτὸν συνοτιζόμενον τῇ ἑαυτοῦ γαμετῇ· εἰ μὲν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, ἢ τὸν αὐτῆς τῆς γυναικός, ἢ τὸν τοῦ μοιχοῦ, ἢ ἐν καπηλείοις, ἢ ἐν προαστείοις, εἶναι ἄδειαν τῷ ἀνδρὶ ταῖς οἰκείαις χερσὶ τὸν τοιοῦτον ἀνελεῖν, οὐδένα κίνδυνον ἐντεῦθεν δεδιότα· εἰ δὲ ἐν ἄλλῳ τόπῳ τὸν τοιοῦτον εὕρῃ μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς διαλεγόμενον, οὐκ ἔλαττον τριῶν μαρτύρων ἀξιοπίστων συγκαλουμένων, (δι' ὧν ἀποδεῖξαι δυνηθῇ ὅτι εὗρε αὐτὸν μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς) τῷ ἄρχοντι παραδιδόναι τὰ ἐγκλήματα ἐξετάζοντι. ἐκεῖνον δὲ τῆς ἀληθείας γινώσκοντα μετὰ τὰς τρεῖς ἐγγράφους διαμαρτυρίας τῇ τοιαύτῃ γυναικὶ τοῦτον συνομιλοῦντα, τὸν μὲν τοιοῦτον ὡς ἐκ μόνου τούτου τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι ὑποκείμενον, μηδεμιᾶς ἄλλης ζητουμένης ἀποδείξεως, τιμωρεῖσθαι. ἄδειαν δὲ εἶναι τῷ ἀνδρὶ ὡς ἂν βούληται τῆς ἰδίας γαμετῆς κατηγορεῖν, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῷ ἐγκλήματι ἐπεξιέναι. §. α. Ἐπειδὴ δὲ οὕτως εὑρίσκονταί τινες ἀσεβεῖς, ὥστε καὶ ἐν σεβασμίοις οἴκοις τολμᾶν εἰς τοιαῦτα ἑαυτοὺς ἐμπλέκειν μύση, κἀκεῖ περὶ ἁμαρτημάτων βουλεύεσθαι, ἔνθα εἰώθασιν οἱ τὸν Θεὸν φοβούμενοι τὴν τῶν ἁμαρτημάτων συγχώρησιν ἐξαιτεῖν. κελεύομεν ὥστε εἴ τις τοιοῦτος εὑρεθείη ἐν τόποις εὐαγέσιν ἀλλοτρίᾳ γαμετῇ, ἧς ἦν ὑποπτευόμενος, κατὰ τρεῖς, ὡς εἴρηται, διαμαρτυρίας διαλεγόμενος, ἄδειαν εἶναι τῷ ταύτης ἀνδρὶ ἀμφότερα τὰ πρόσωπα τῷ ἐκδίκῳ τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῖς ἄλλοις κληρικοῖς παραδιδόναι, ὥστε τῷ αὐτῶν κινδύνῳ κεχωρισμένως τούτους φυλάττεσθαι, μέχρις ὅτου ὁ τὸ ἔργον τοῦτο γινώσκων πέμψῃ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ὥστε αὐτῷ τούτους παραδοθῆναι, τιμωρίας ὀφείλοντας ὑποστῆναι κατὰ τοὺς νόμους οἳ ἀπαγορεύουσι τοὺς μοιχοὺς ἐκ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἐκδικεῖσθαι. μηδεμίαν μηδὲ ἐνταῦθα ἑτέραν τοῦ δικαστοῦ ζητοῦντος περὶ τῆς

CAP. XII.

Ex quibus [1] *causis matrimonium sine pœna solvatur.* [2]

Prædictis itaque causis prospeximus etiam has nominatim adjicere, ex quibus matrimonia sine pœna licet transigere: hoc est, de iis qui [3] non potuerunt [4] ab initio nuptiarum misceri suis uxoribus, & quæ per naturam viris concessa sunt, agere: insuper de iis viris ac fœminis, qui consistente matrimonio sanctimonialem [5] conversationem & monasterii habitationem elegerint, & de iis personis quæ in captivitate [6] aliquanto tempore detinentur: in his enim tribus casibus quæ de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur omnes causas, quæ in præsenti nostra lege continentur, solas sufficere jubemus ad transactionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare præcipimus, nullamque aliam causam citra eas quæ nominatim insertæ sunt huic legi posse solvere legitimum matrimonium, sive nostris sive veteribus legibus continentur.

CAP. XIII.

Si mulier sine justa causa marito suo repudium miserit. [8]

Quia vero quædam mulieres inhoneste volentes vivere festinant propria matrimonia solvere: sancimus si quando mulier citra aliquam prædictarum à nobis causarum voluerit matrimonium solvere, licentiam quidem eam non habere hoc agere: si vero permanserit in hujusmodi impia voluntate, & repudium marito transmiserit: jubemus [9] dotem quidem viro dari, communibus filiis secundum legem servandam: si autem filios non habuerit, lucrum fieri marito, mulierem vero periculo judicis negotium audientis tradi episcopo civitatis, in qua communiter domicilium habuerint, quatenus illius providentia in [10] monasterium ipsa mittatur, ut quoad vixerit, debeat ibi consistere: & si quidem filios habuerit hujusmodi mulier, duas partes propriæ ejus substantiæ dare filiis: tertiam vero monasterio [11] in quod mittitur, applicare jure proprietatis. Si vero filios non habuerit, sint autem ei parentes: duas partes quidem ipsius substantiæ monasterio præberi ubi mittitur, tertiam vero partem illius parentibus dari: nisi tamen sub potestate eam habentes, irrationabili repudio consenserunt [12]: in hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiæ habere permittimus: sed hæc omnia venerabili monasterio volumus applicari. Porro neque filiis, neque parentibus existentibus ei omnem similiter ejus substantiam competere monasterio. Si vero judex qui negotium examinat, hoc non fecerit, id est, tradiderit in hoc deprehensam civitatis episcopo, ut debeat in [13] monasterium mitti: siquidem in hac felicissima civitate sit judex, ipse quidem vigintiquinque librarum auri pœnam exigatur: officium autem ejus alias decem. Si vero in provincia sit hujusmodi judex, & non egerit quæ à nobis in hac jussa sunt, decem librarum auri persolvat pœnam, & officium ejus alias quinque. Si vero judex fuerit non [14] habens cingulum, ipse quidem pœnam decem librarum auri exigatur, ministrantes autem ei quinque, quatenus multa quæ hinc accedit à memoratis personis, per comitem [15] rerum privatarum, & palatinorum scholam exigatur: & nostro assignetur ærario. Si [16] autem & vir circa mulierem transfigere [17] studuerit matrimonium, & irrationabiliter [18] repudium destinarit: jubemus reddere quidem eum, quam susceperit dotem una cum sponsalitia largitate, & tantum ex alia ejus substantia præberi mulieri, quantum tertiam partem sponsalitiæ faciat largitatis, & si quidem ei filii sunt: solum usum & antenuptialis donationis, & à nobis additæ tertiæ partis mulierem habere: proprietatem vero filiis conservare, filiis autem non existentibus, habere mulierem super [19] usum in ipsis rebus etiam proprietatem, & prædictas quidem dispositiones dissolutis rationabiliter aut etiam irrationabiliter nuptiis ordinamus: & omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram constitutionem judicari & decidi decernimus.

CAP. XIV.

Si quis uxorem suam flagellis castigaverit. [20]

Si quis autem propriam uxorem flagellis [21] aut fustibus [22] cæciderit sine aliqua causarum, quas contra uxores ad matrimonii solutionem sufficere jussimus, matrimonii quidem solutionem ex hoc fieri nolumus [23]: virum autem qui monstratur sine hujusmodi causa vel flagellis vel fustibus cæcidisse uxorem suam, tantum [24] pro hujusmodi injuria ex alia sua dare substantia uxori etiam constante matrimonio, quantum tertia pars antenuptialis facit largitatis.

CAP. XV.

Si quis suspicatus fuerit de aliquo, velle eum pudori uxoris suæ illudere. [25]

His [26] quoque etiam illud adjicimus, ut si quis forsan suspicatur aliquem velle suæ uxoris illudere castitati, & *contestationes ei ex scripto* [27] *tres destinaverit*, habentes testimonia trium virorum fide dignorum, & post has tres ex scripto contestationes invenerit eum convenientem suæ uxori: siquidem in sua [28] domo, aut ipsius uxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse licentiam marito propriis manibus talem perimere [29] nullum periculum ex hoc formidanti. Si vero in alio loco talem invenerit cum sua uxore loquentem: non minus tribus testibus fide dignis convocatis [30] per quos probare possit, quod eum cum sua uxore comperit: judici tradere crimina examinanti. Illum vero pro veritate cognoscentem post tres ex scripto contestationes cum tali muliere eum inventum: talem quidem tanquam ex [31] hoc solo adulterii crimini subjacentem, nulla alia ratione quæsita punire: licentiam autem exequi crimen. §. 1. Quia vero ita competiuntur aliqui impii, ut etiam in [32] venerandis domibus præsumant in talibus se miscere sceleribus, & ibi [33] de peccatis tractare, ubi consueverunt Deum timentes, peccatorum veniam postulare: jubemus, ut si quis talis inveniatur in [34] locis venerabilibus alienæ uxori, de qua in suspicione est, post tres (sicut dictum est) contestationes loqui, licentiam esse ejus marito utrasque personas defensori ecclesiæ aut aliis clericis tradere [35]: ut ad eorum periculum divisim [36] illi serventur [37], donec judex hoc cognoscens mittat ad episcopum civitatis, quatenus ei isti tradantur, ut debeant sustinere tormentum secundum leges quæ interdicunt adulteros [38] à sanctissimis ecclesiis vindicari [39]: nullam neque in hoc aliam judice quærente de adulterio probationem, nisi tres (sicuti jam supra diximus) contestationes, his enim tribus contestationibus ostensis, omnibus modis illi sicuti adulteri punientur.

Non

1 Dic ex tribus. 2 Vid. *Jul. const.* 108. *cap.* 189. 3 Vid. *Nov.* 22. *c.* 6. *l.* 10. *C. de repud.* 4 Impedimentum potest esse vel in viro, *ut hic*: vel in uxore *l.* 14. §. 7. *ff. de adultiis.* 5 *Novell.* 22. *cap.* 5. *Novell.* 123. *cap.* 39. *l.* 60. *ff. de donat. int. vir.* *l.* 53. *in fin.* *l.* 56. *C. de episc.* 6 Vid. *l. dominus certo de jecund. nupt. Novell.* 22. *c.* 7. 7 *Nov.* 22. *cap.* 18. 19. 8 Vid. *Jul. hic num.* 340. 9 Pœna conjugis injuste repudium mittentis. 10 *l.* 1. *l.* 2. *Cod. Th. de repud.* adde *verf. Si tam judex*, *J. sed.* Pœna ecclesiastica, detrusio in monasterium perpetuum ob injustam repudii causam, *ut hic*: ob adulterium, *Novell.* 134. *cap.* 10. de detrusione in carcerem, vid. Petrum Gregorium 31. *Syntag.* 32. De perpetui carceris pœna dixi ad *l.* 8. §. 9. *ff. de pœnis*, dicam & ad Novellam Emanuelis *cap.* 8. 11 Tertia bonorum ingredientis monasterium mulieris, hic adjungitur monasterio: at hæc, *verf. si vero J.* & in integer *verf. porro. J. sed.* 12 Pœna consentientis illegitimo matrimonio. 13 Vid. *verf. si autem, T. autem.* 14 Id est, non magistratus, *Jul. hic.* 15 Vide *tit. Cod. de offic. comit. rer. privatar.* 16 Hinc sumpta est Authentica, *sed novo C. de repudiis.* 17 Dissolvere, est enim transactio litigiosæ rei solutio. *Malè ἀλλ' ἐν Ἰουλιανῷ ...* 18 Pœna mariti injuste repudium mittentis. 19 Id est, præter usum. 20 *Jul. hic. num.* 391. De condictione ex hac lege pro honestis uxoribus adversus maritos, vide Oldendorpium *class.* 7. *act.* 22. agitur autem hic de pœna mariti flagellis verberantis uxorem. 21 Flagellis cædi injuria, *l.* 11. §. 7. *ff. de injuriis.* 22 Lignis. *Jul. hic.* 23 Et ita restringitur lex 8. §. 2. *C. de repud.* 24 In quibus causis vir potest uxorem repudiare, in illis omnibus potest uxorem acriter verberare & domo exigere. In aliis casibus volunt interpretes, marito modicam uxoris castigationem permitti *arg. l.* 17. §. 1. *ff. de ædil.* *l.* 5. *in fin.* *l.* 6. *ff. ad leg. Aquil.* *l.* 13. §. 4. *ff. locati*: *l.* 2. *in fin. ff. de obsequiis.* *l.* 1. *Cod. de emendat. propinq.* si tamen id acciderit, volunt eo casu jurari vel cautionem à marito præstari, nunquam uxorem in posterum sic verberatum iri, *arg.*

l. 5. *in fin. C. de his qui ad eccles. confug.* adde *Bellovisian.* 1. *pract.* 9. *n.* 16. 17. 25 Vid. *Jul. hic n.* 392. 26 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis C. de adult.* adde 6. *Harm.* 2. 27 Eodem modo sacerdotes, presbyteri, diaconi, subdiaconi, & similes, si post primam, secundam & tertiam denunciationem perrexerint cum alterius uxore confabulari, & conversari, excommunicentur *cap.* 2. *extra de cohibit. cleric.* 28 Adulterum uxoris quemadmodum maritus possit occidere. Goth. Vid. *Censur. forens. nostram lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 9. S.L. 29 Vid. *l.* 24. *ff. de adult.* 30 Testes in quibus causis rogandi sint *Novell.* 90. *cap.* 2. 31 Præsumitur adulter, qui ter & solemniter monitus non desiit cum uxore alterius loqui. 32 *Prop.* 2. *Reg.* 14. Illic (id est, rure) te multi potuerunt corrumpere ludi, Fanaque peccatis plurima causa tuis. 33 Magnum scelus ibi de peccatis tractare, ubi Deum timentes consueverunt peccatorum veniam postulare. Crescit delictum qualitate loci. Hinc Juvenalis 9. *vers.* 24. quo non prostat fœmina templo. 34 Protestatio fieri potest in Ecclesia, vide *l.* 2. *Cod. de sacrosanct. eccles.* 35 Non licet marito adulterum in templo occidere: licet tamen adprehendere. 36 Id est, locis & diætis separatis. 37 Episcopi jus est ex causa reos deprehensos custodire. 38 Adulteri jure asyli non fruuntur, vid. *l.* 6. *in fin. Cod. de his qui ad Eccles.* 39 Ἐκδικεῖσθαι *Scring.* immunitatem sperare *Hal.*

UAB Biblioteca ... Socials

Non enim debent hujusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quem [1] ipsi per scelus proprium despexerunt: nam si eos qui alibi rapinas mulierum, aut adulteria committunt, & ad orationum domos confugiunt, ab eis vindicari [2] nostræ leges non sinunt: quomodo [3] illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studuerint perpetrare, permittimus aliquod auxilium ex ecclesiasticis terminis invenire? sed omnibus modis judicibus eos tradi, & pœnam sustinere qua digni sunt, qui sanctissima loca violare præsumunt. Quis enim [4] ibi delinquit, ubi salutem petat? Et generaliter disponimus, ut si quis invenerit suam uxorem aut filiam aut neptem, aut sponsam [5] in venerandis locis cum aliquo loquentem, & suspicatus [6] fuerit turpis gratia causæ eos colloqui: tradat eos defensori, aut aliis sanctissimæ ejus ecclesiæ clericis, ut ipsi suo periculo utrasque personas divisim tandiu custodiant, donec judex eos accipiat, & secundum leges causas decernat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur per præsentem & in perpetuum valituram legem nostra definivit tranquillitas, in omnibus prædictis casibus valere volumus: nisi tamen nondum [7] aut judiciali decreto, aut amicabili conventione decisa sunt: quæ suum robur habere sancimus. Gloriosa igitur & eminentissima auctoritas tua in hac quidem inclyta civitate edictis propositis ad notitiam perducat universorum: in provinciis autem per præcepta ad clarissimos provinciarum judices destinata hæc omnibus facere manifesta festinet: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamen, ut omnibus per propria præcepta pronuntiet: quatenus sine quolibet injusto dispendio nostris collatoribus præsentis legis fiat insinuatio. Dat. xv. Kal. Jan. Dom. Just. PP. August. Anno xv. [8] Basil. V. C. Cons.

1 Quod quis despicit eo non juvatur.
2 Id est, excusari.
3 Argumentum à minori ad majus: Asyli jure non fruitur adulter qui ad Ecclesiam confugit: multo minus, qui in ipsa ecclesia de adulterio tractavit.
4 Inversa videtur oratio, ut sit sensus. Ne quis ibi salutem speret, ubi deliquit.
5 Quod de uxore dicitur, interdum ad sponsam extenditur, ut hic.
6 De sola suspicione potest quis adulterii causa prehendi.
7 Leges non porriguntur ad casus sententia vel transactione decisos.
8 Id est, anno 541.

μοιχείας ἀπόδειξιν, εἰ μὴ τοὺς τρεῖς, ὡς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, διαμαρτυρίας· τούτων γὰρ τῶν τριῶν διαμαρτυριῶν ἀποδεδειγμένων, ταῖς προγεγραμμέναις ποιναῖς μοιχοὶ τιμωρείσθωσαν. οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τοιαῦτα πρόσωπα ἐν σεβασμίοις τόποις ἔχειν ἀσφάλειαν, ἣν δι' αὐτῶν διὰ τοῦ ἰδίου μύσους κατεφρόνησαν (εἰ γὰρ τοὺς ἀλλαχόθι ἁρπαγὰς γυναικῶν καὶ μοιχείας πλημμελοῦντας, εἰς εὐκτηρίους οἴκους προσφεύγοντας, ὑπ' αὐτῶν ἐκδικεῖσθαι οἱ ἡμέτεροι νόμοι οὐ συγχωροῦσι· τοὺς ὁποίους τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοιαῦτα μύση κατεργάζεσθαι διαπραττομένους συγχωρήσομέν τινα βοήθειαν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὅρων εὑρεῖν;) ἀλλὰ πάντως τούτους τοῖς ἄρχουσι παραδίδοσθαι, καὶ τιμωρίας ὑπομένειν ἧς ἄξιοι εἰσὶ τυχεῖν οἱ τοὺς ἁγίους τόπους μιαίνειν τολμῶντες. τίς γὰρ ἐκεῖσε πλημμελῶν, τὴν σωτηρίαν αἰτήσει; Καὶ γενικῶς δὲ διατυποῦμεν, ἵνα εἴ τις εὕροι τὴν ἰδίαν γαμετήν, ἢ θυγατέρα, ἢ ἐγγόνην, ἢ νυμφίαν ἐν ἁγίοις τόποις μετά τινος διαλεγομένην, καὶ ὑποπτεύσει αἰσχρᾶς χάριν αὐτοὺς αὐτῷ συνομιλεῖν, παραδίδωσιν αὐτοὺς τῷ ἐκδίκῳ, ἢ τοῖς ἄλλοις τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας κληρικοῖς, ὥστε τούτους τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ ἑκάτερα πρόσωπα κεχωρισμένως φυλάξαι, ἄχρις ἂν ὁ τοῦ τόπου ἄρχων τούτους παραλάβοι, καὶ τοὺς νόμους τὸ πρᾶγμα ἐξετάσῃ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἃ τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος νόμου ἡ ἡμετέρα διετύπωσε γαληνότης, ἐν πᾶσι τοῖς προειρημένοις θέμασι κρατεῖν βουλόμεθα, πλὴν εἰ μή που ἢ δικαστικὴ ψῆφος ἢ φιλικὴ συμβίβασις διετίθεντο· ἃ δὴ καὶ τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν θεσπίζομεν. Ἡ ἔνδοξος τοίνυν καὶ μεγαλοφυὴς σου ἐξουσία ἐν ταύτῃ μὲν τῇ ἐνδόξῳ πόλει ἐδίκτοις προτιθεμένοις πρὸς εἴδησιν πάντων ἀγαγεῖν· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις διὰ προσταγμάτων πρὸς τοὺς λαμπροτάτους τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας πεμπομένων, ταῦτα πᾶσι κατάδηλα ποιῆσαι σπευσάτω, ὥστε μηδένα παντελῶς ἀγνοεῖν τὰ ὑπὲρ τῆς λυσιτελείας τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα. οὕτω μέντοι ὥστε πᾶσιν ἀποσημαίνεσθαι δι' οἰκείων προσταγμάτων, ἵνα δίχα τινὸς παρεχομένης ζημίας τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι τὴν ἐμφάνειαν ὁ παρὼν νόμος δέξαιτο. Dat. xv. Kal. Januar. DN. Justin. Aug. Ann. xv. Basil. V. C. Cons.

COLLATIO NONA.

TIT. I.

DE HEREDIBUS AB INTESTATO [1] VENIENTIBUS [2], ET DE AGNATORUM [3] JURE SUBLATO.

NOVELLA CONSTIT. CXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum Orientis.

PRÆFATIO.

PLurimas & diversas leges veteribus temporibus prolatas invenientes, per quas non juste differentia [4] ab intestato successionis inter cognatos ex masculis & fœminis introducta est, necessarium esse perspeximus, omnes simul ab intestato cognationum successiones per præsentem legem clara compendiosaque divisione disponere: itaque prioribus legibus pro hac causa positis vacantibus, de cætero ea sola servari, quæ nunc constituimus. Quia igitur omnis generis ab intestato successio tribus [5] cognoscitur gradibus, hoc est, ascendentium, & descendentium, & ex latere: (quæ in agnatos cognatosque dividitur) primam [6] esse disponimus descendentium successionem.

CAP. I.

De descendentium [7] successione.

SI [8] quis igitur descendentium [9] fuerit ei qui intestatus moritur, cujuslibet naturæ [10] aut gradus, sive ex masculorum genere, sive ex fœminarum [11] descendens, & sive suæ potestatis, sive sub potestate sit: omnibus ascendentibus & ex latere cognatis præponatur [12]. Licet enim defunctus sub alterius potestate fuerit: tamen ejus filii, cujuslibet sexus sint aut gradus, etiam ipsis [13] parentibus præponi præcipimus quorum sub potestate fuerit, qui defunctus est, in illis [14] videlicet rebus, quæ secundum nostras alias leges patribus non acquiruntur. Nam in usu [15] harum rerum qui debet acquiri, aut servari nostras de his omnibus leges parentibus custodimus: sic tamen, ut si quem horum descendentium filios relinquentem mori contigerit, illius filios aut filias, aut alios descendentes, in [16] proprii parentis locum succedere, sive sub potestate defuncti, sive suæ potestatis inveniantur: tantam de hereditate morientis accipientes partem, quanticumque sint, quantam [17] eorum parens si viveret, habuisset: quam successionem in [18] stirpes vocavit antiquitas. In hoc enim ordine gradum quæri nolumus: sed cum filiis & filiabus ex præmortuo filio aut filia, nepotes vocari sancimus: nulla introducenda differentia sive masculi, sive fœminæ sint, & seu ex masculorum seu [19] fœminarum prole descendant, sive suæ potestatis sive [20] sub potestate sint constituti. Et hæc quidem de successionibus descendentium disposuimus. Consequens [21] autem esse perspeximus & de ascendentibus constituere, quomodo ad descendentium successionem vocentur.

CAP. II.

De ascendentium [22] successione.

SI igitur defunctus descendentes quidem non relinquat heredes, pater [23] autem aut mater, aut alii parentes, ei supersint, omnibus ex latere cognatis hos præponi sancimus, exceptis solis fratribus ex utroque [24] parente conjunctis defuncto, sicut per subsequentia declarabitur. Si autem plurimi ascendentium [25] vivunt, hos præponi jubemus, qui [26] proximi gradu reperiuntur, masculos & fœminas, sive paterni, sive materni sint. Si autem eundem [27] habeant gradum, ex [28] æquo [29] inter eos hereditas dividatur: ut medietatem [30] quidem accipiant omnes à patre ascendentes quanticunque fuerint: medietatem vero reliquam à matre ascendentes, quantoscunque eos inveniri contigerit. Si [31] vero cum ascendentibus inveniantur fratres aut sorores ex utrisque [32] parentibus conjuncti defuncto: cum proximis gradu ascendentibus vocabuntur: si & pater aut mater fuerint, dividenda inter eos quippe hereditate secundum [33] personarum numerum, uti & ascendentium & fratrum singuli æqualem habeant portionem: nullum [34] usum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare, quoniam pro hac usus portione, heredita-

1 Ulp. 26. Paul. 4. sent. 8. & 3. Inst. 1. ad fin. 13. & 38. ff. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 16. 17. & 6. Cod. 54. 55. 56. 57. ad 61. & 45. Eclog. 1. & 4. Harm. 7. Pucro hæc constitutio definit τὰς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεις. Scring.
2 Jul. const. 109.
3 Ἀναιροῦσα ἀναιροῦσα τὰ adgnatica δίκαια, Scring. De æqualitate agnatici & cognatici juris. Index Reginæ apud Cujacium. Jus agnationum dicitur in lege ultima Cod. de legit. hered.
4 Olim differentia fuit: quoad jus succedendi inter cognatos & agnatos §. 3. Inst. de legit. agnat. success. l. 4. §. 2. ff. de gradib.
5 Tres gradus succedentium ab intestato, Ascendentium, descendentium, cognatorum ex latere.
6 Julian. d. const. num. 109.
7 Hinc sumpta est Auth. In successionem C. de suis.
8 l. 1. ff. unde lib.
9 Descendentes (sive masculi, sive fœminæ sint) præferuntur in successionibus parentum, ascendentibus defuncti omnibus ejusque cognatis ex transverso.
10 Φύσεως, id est, sexus.
11 l. 3. Cod. unde legit. l. 4. C. de legit. heredib.
12 Dixi ad l. 11. C. de suis.
13 Liberi, patri suo (etiam in potestate posito) succedunt, & avum cæterosque ascendentes excludunt, quod proprietatem bonorum defuncti attinet, salvo jure ususfructus ascendentibus defuncti, si quod eis lege competit.
14 l. ult. C. de collat. l. 6. Cod. de bonis quæ liberis §. 2. Inst. per quas personas.
15 Ususfructu.
16 Nepos patrem repræsentat.
17 Id est, in stirpes concurrunt cum suis patruis aut amitis, non in capita.
18 Successio in stirpes, de qua vide §. 6. Inst. de heredit. ab intestato: 2. Gajum 8. §. 7. eadem ex stirpibus dicitur l. 2. C. de suis.
19 Novell. 18. cap. 4. l. ult. C. de suis: & ita abrogatur lex 9. C. de suis. §. 13. Inst. de heredit. ab intestato. l. 4. Cod. Theod. de legitimis hered.
20 Emancipati à suis hodie non distinguntur in succedendo.
21 Hinc sumpta est Authentica, Defuncto C. ad Tert.
22 Jul. d. l. num. 391.
23 Liberis defuncto non extantibus parentes defuncti succedunt.
24 Hi Græcis ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοί 5. Harm. 8. §. 15. & 17. ut ὁμομήτριοι uterini: ὁμοπάτριοι germani & consanguinei apud eundem authorem.
25 Potest enim defuncto pater esse avus, proavus, abavus, &c. paternus vel maternus.
26 Ascendentes proximiores excludunt ulteriores.
27 Potest enim esse defuncto pater, avus, &c. cum paternus tum maternus.
28 Ascendentes qui sunt æquo gradu constituti æqualiter succedunt.
29 Æquali gradu positi æqualiter succedunt, facit l. 8. ff. de legit. tutorib. Pari gradu pariter succedunt.
30 Cur non ait, paterna paternis, materna maternis ascendentibus deferri? ut in lege 13. Cod. de legit. hered. Aliud est enim accipere medietatem bonorum, aliud materna maternis, paterna paternis deferri, vid. d. l. 13. & adquisita æqualiter postea dividi.
31 Hinc sumpta est Authentica, Idem hered. C. de bon. quæ liber.
32 Fratres consanguinei defuncti, concurrunt in ejus successionem cum defuncti parentibus propinquioribus.
33 Inter ascendentes proximos & fratres defuncti, dividitur hereditas in capita.
34 Olim parentes defuncti solidum usumfructum bonorum consequebantur: fratres defuncti, proprietatem: hodie parentes & fratres defuncti viriliter succedunt: & ita abrogatur lex 13. C. de legitim. hered. lex ultima in fin. C. com. success.

ΤΙΤΛΟΣ α'.

Διάταξις ἀναιροῦσα τὰ adgnatica δίκαια, καὶ τυποῦσα τὰς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριη'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΟλλοὺς καὶ διαφόρους νόμους ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις ἐκπεφωνημένους εὑρίσκοντες, δι' ὧν οὐ δικαίως διαφορὰ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς μεταξὺ τῶν συγγενῶν ἐξ ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν εἰσήχθη, ἀναγκαῖον εἶναι συνείδομεν πάσας ὁμοῦ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου τῶν συγγενειῶν διαδοχὰς διὰ τοῦ παρόντος νόμου σαφεῖ καὶ συντόμῳ διαιρέσει διατυπῶσαι, ὥστε τῶν προτέρων νόμων τῶν ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας κειμένων ἀργούντων, τὰ λοιπὰ ταῦτα μόνα παραφυλάττεσθαι ἃ νῦν διατυποῦμεν. Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα ἡ τοῦ γένους ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ τρισὶ γνωρίζεται τάξεσι, τουτέστι τῇ τῶν ἀνιόντων καὶ τῇ τῶν κατιόντων καὶ τῇ τῶν ἐκ πλαγίου, ἥτις εἰς adgnatus καὶ cognatus διαιρεῖται· πρώτην εἶναι διατυποῦμεν τὴν τῶν κατιόντων διαδοχήν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ διαδοχῆς τῶν κατιόντων.

ΕΙ' τις τοίνυν τῶν κατιόντων ὑπείη τῷ ἀδιαθέτῳ τελευτήσαντι, οἱασδήποτε φύσεως ἢ βαθμοῦ, εἴτε ἐξ ἀρρενογονίας, εἴτε ἐκ θηλυγονίας καταγόμενος, καὶ εἴτε αὐτεξούσιος εἴτε ὑπεξούσιος εἴη· πάντων τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν προτιμάσθω. κἂν γὰρ ὁ τελευτήσας ἑτέρῳ ὑπεξούσιος ᾖ, ὅμως τοὺς αὐτοῦ παῖδας, οἱασδήποτε ἂν ὦσι φύσεως ἢ βαθμοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν γονέων προτιμᾶσθαι κελεύομεν, ὧν ὑπεξούσιος ἦν ὁ τελευτήσας· ἐπ' ἐκείνοις δηλαδὴ τοῖς πράγμασιν, ἅπερ κατὰ τοὺς ἄλλους ἡμῶν νόμους τοῖς πατράσιν οὐ προσπορίζεται. ἐπὶ γὰρ τῇ χρήσει τῶν πραγμάτων τούτων ὀφειλούσῃ προσπορίζεσθαι ἢ φυλάττεσθαι, τοὺς περὶ τούτων ἡμῶν νόμους τοῖς γονεῦσι φυλάττομεν. οὕτω μέντοι γε, ὥστε εἴ τινα τούτων τῶν κατιόντων παῖδας καταλιπόντα τελευτῆσαι συμβαίη, τοὺς ἐκείνου υἱοὺς ἢ θυγατέρας ἢ τοὺς ἄλλους κατιόντας εἰς τὸν τοῦ ἰδίου γονέως τόπον ὑπεισιέναι, εἴτε ὑπεξούσιοι τῷ τελευτήσαντι εἴτε αὐτεξούσιοι εὑρεθεῖεν· τοσοῦτον ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ τελευτήσαντος λαμβάνοντας μέρος, ὅσοι δή ποτε ἂν ὦσιν, ὅσον ὁ αὐτῶν γονεὺς, εἰ περιῆν, ἐκομίζετο· ἥν τινα διαδοχὴν in stirpes ἡ ἀρχαιότης ἐκάλεσεν. ἐπὶ ταύτης γὰρ τῆς τάξεως τὸν βαθμὸν ζητεῖσθαι οὐ βουλόμεθα, ἀλλὰ μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων τοὺς ἐκ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἢ θυγατρὸς ἐγγόνους καλεῖσθαι θεσπίζομεν (οὐδεμιᾶς εἰσαγομένης διαφορᾶς εἴτε ἄρρενες εἴτε θήλειαι ὦσι, καὶ εἴτε ἐξ ἀρρενογονίας εἴτε ἐκ θηλυγονίας κατάγονται), εἴτε ὑπεξούσιοι εἴτε καὶ αὐτεξούσιοι εἶεν. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς τῶν κατιόντων διαδοχῆς ἐνομοθετήσαμεν. Ἀκόλουθον δὲ εἶναι συνείδομεν καὶ περὶ τῶν ἀνιόντων διατάξασθαι, ὅπως ἂν εἰς τὴν τῶν κατιόντων κληθεῖεν διαδοχήν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν ἀνιόντων διαδοχῆς.

ΕΙ' τοίνυν ὁ τελευτήσας κατιόντας μὲν μὴ καταλίποι κληρονόμους, πατὴρ δὲ ἢ μήτηρ ἢ ἄλλοι γονεῖς αὐτῷ ἐπιζήσωσι, πάντων τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν τούτους προτιμᾶσθαι θεσπίζομεν, ἐξῃρημένων μόνων ἀδελφῶν ἐξ ἑκατέρου γονέως συναπτομένων τῷ τελευτήσαντι, ὡς διὰ τῶν ἑξῆς δηλωθήσεται. Εἰ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνιόντων περίεισι, τούτους προτιμᾶσθαι κελεύομεν οἵ τινες ἐγγύτεροι τοῦ βαθμοῦ εὑρεθεῖεν, ἄρρενάς τε καὶ θηλείας, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶεν. Εἰ δὲ τὸν αὐτὸν ἔχουσι βαθμόν, ἐξ ἴσου εἰς αὐτοὺς ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται, ὥστε τὸ μὲν ἥμισυ λαμβάνειν πάντας τοὺς πρὸς πατρὸς ἀνιόντας, ὅσοι δήποτε ἂν ὦσι, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἥμισυ, τοὺς πρὸς μητρὸς ἀνιόντας, ὅσους δήποτε ἂν αὐτοὺς εὑρεθῆναι συμβαίη. Εἰ δὲ μετὰ τῶν ἀνιόντων εὑρεθῶσιν ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφαὶ ἐξ ἑκατέρων γονέων συναπτόμενοι τῷ τελευτήσαντι, μετὰ τῶν ἐγγυτέρων τοῦ βαθμοῦ ἀνιόντων κληθήσονται, εἰ καὶ πατὴρ ἢ μήτηρ εἶεν· διαιρουμένης εἰς αὐτοὺς δηλαδὴ τῆς κληρονομίας κατὰ τὸν τῶν προσώπων ἀριθμόν, ἵνα καὶ τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἀδελφῶν ἕκαστος ἴσην ἔχοι μοῖραν, οὐδεμίαν χρῆσιν ἐκ τῆς τῶν υἱῶν ἢ θυγατέρων μοίρας ἐν τούτῳ τῷ θέματι δυναμένου τοῦ πατρὸς ἑαυτῷ παντελῶς ἐκδικεῖν, ἐπειδὴ ἀντὶ ταύτης τῆς χρήσεως μέρος αὐτῷ τῆς κληρονο-

κληρονομίας τὰ κατὰ ἀναλογίαν δίκαια διὰ τοῦ παρόντος διαλέγομεν νόμου. οὐδεμιᾶς φυλαττομένης διαφορᾶς μεταξὺ τῶν προσώπων τούτων, εἴτε θήλειαι εἴτε ἄρρενες εἶεν οἱ πρὸς τὴν κληρονομίαν καλούμενοι, καὶ εἴτε δι' ἄρρενος ἢ θηλείας προσώπου συνάπτοιντο, καὶ εἴτε αὐτεξούσιος εἴτε ὑπεξούσιος ἦν ὁ διαδεχθείς. Λειπόμενόν ἐστιν ἵνα καὶ τὴν τρίτην ὁρίσωμεν τάξιν, ἥτις ἐκ πλαγίου καλεῖται, καὶ εἰς adgnatus καὶ cognatus διαιρεῖται. ἵνα καὶ τούτου τοῦ μέρους διατυπωθέντος, πανταχόθεν ὁ νόμος τέλειος εὑρεθείη.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ διαδοχῆς τῶν ἐκ πλαγίου καλουμένων.

Εἰ τοίνυν ὁ τελευτήσας μηδὲ κατιόντας μηδὲ ἀνιόντας καταλείψῃ, πρώτους πρὸς τὴν κληρονομίαν καλοῦμεν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς τεχθέντας· οὓς καὶ μετὰ τῶν πατέρων πρὸς τὴν κληρονομίαν ἐκαλέσαμεν. τούτων δὲ μὴ ὄντων, ἐν δευτέρᾳ τάξει ἐκείνους τοὺς ἀδελφοὺς πρὸς τὴν κληρονομίαν καλοῦμεν, οἵτινες ἐξ ἑνὸς γονέως συνάπτονται τῷ τελευτήσαντι, εἴτε διὰ τοῦ πατρὸς μόνου, εἴτε διὰ τῆς μητρός. Εἰ δὲ τῷ τελευτήσαντι ἀδελφοὶ ὑπεῖεν, καὶ ἑτέρου ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς προτελευτησάντων παῖδες, κληθήσονται πρὸς τὴν κληρονομίαν οὗτοι μετὰ τῶν πρὸς πατρὸς καὶ πρὸς μητρὸς θείων, ἄρρενές τε καὶ θήλειαι· καὶ ὅσοι δὴ ποτε ἂν ὦσι, τοσοῦτον ἐκ τῆς κληρονομίας λήψονται μέρος, ὅσον ὁ αὐτῶν γονεὺς ἔμελλε λαμβάνειν εἰ ἐπέζησεν. Ὅθεν ἀκόλουθόν ἐστιν ἵνα εἰ τύχοι ὁ προτελευτήσας ἀδελφός, οὗ οἱ παῖδες περίεισι, δι' ἑκατέρου γονέως τῷ νῦν τελευτήσαντι προσήκων συνήπτετο, οἱ δὲ περιόντες ἀδελφοὶ διὰ τοῦ πατρὸς μόνου τυχὸν ἢ τῆς μητρὸς αὐτῷ συνήπτοντο, προλαμβάνωσιν οἱ τούτου παῖδες τῶν ἰδίων θείων, εἰ καὶ τρίτου εἰσὶ βαθμοῦ, (εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶναι οἱ θεῖοι, καὶ εἴτε ἄρρενες εἴτε θήλειαι) ὥσπερ ὁ αὐτῶν γονεὺς προελαμβάνετο, εἰ περιῆν. Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, εἰ ὁ μὲν περιὼν ἀδελφὸς ἐξ ἑκατέρου γονέως συνάπτεται τῷ τελευτήσαντι, ὁ δὲ προτελευτήσας δι' ἑνὸς γονέως συνήπτετο· τοὺς τούτου παῖδας ἐκ τῆς κληρονομίας ἀποκλείομεν, ὥσπερ καὶ αὐτός, εἰ περιῆν, ἐξεκλείετο. Τὸ δὲ τοιοῦτον προνόμιον ἐν ταύτῃ τῇ τάξει τῆς συγγενείας μόνοις παρέχομεν τοῖς τῶν ἀδελφῶν ἄρρεσιν ἢ θηλείαις υἱοῖς ἢ θυγατράσιν, ἵνα εἰς τὰ τῶν ἰδίων γονέων δίκαια ὑπεισέλθωσιν. οὐδενὶ δὲ ἄλλῳ παντελῶς προσώπῳ ἐκ ταύτης τῆς τάξεως ἐρχομένῳ τοῦτο τὸ δίκαιον συγχωροῦμεν. ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς τῶν ἀδελφῶν παισὶ τότε ταύτην τὴν εὐεργεσίαν παρέχομεν, ὅτε μετὰ τῶν ἰδίων κρίνονται θείων, ἄρρενες τε καὶ θήλειαι, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶεν. Εἰ δὲ μετὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ τελευτήσαντος, καὶ ἀνιόντες, ὡς ἤδη προείπομεν, πρὸς τὴν κληρονομίαν καλοῦνται, οὐδενὶ τρόπῳ πρὸς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴν τοὺς τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς παῖδας καλεῖσθαι συγχωροῦμεν· οὐδὲ εἰ ἐξ ἑκατέρου γονέως ὁ αὐτῶν πατὴρ ἢ μήτηρ συνήπτετο τῷ τελευτήσαντι. Ὁπότε τοίνυν τοῖς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς παισὶ τοιοῦτο προνόμιον δεδώκαμεν, ἵνα εἰς τὸν τῶν γονέων ὑπεισιόντες τόπον, μόνοι τρίτου ὄντες βαθμοῦ μετὰ τῶν ἐν δευτέρῳ βαθμῷ πρὸς τὴν κληρονομίαν καλῶνται, ἐκεῖνο πρόδηλόν ἐστιν, ὅτι τῶν θείων τοῦ τελευτήσαντος, ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς εἶεν, προτιμῶνται, εἰ καὶ ἐκεῖνοι τρίτον ὁμοίως συγγενείας βαθμὸν ἔχουσιν. §. α'. Εἰ δὲ μήτε ἀδελφοὺς μήτε παῖδας ἀδελφῶν, ὡς εἰρήκαμεν, ὁ τελευτήσας καταλείψῃ, πάντας τοὺς ἐφεξῆς ἐκ πλαγίου συγγενεῖς πρὸς τὴν κληρονομίαν καλοῦμεν, κατὰ τὴν ἑνὸς ἑκάστου βαθμοῦ προτίμησιν, ἵνα οἱ ἐγγύτεροι τῷ βαθμῷ, αὐτοὶ τῶν λοιπῶν προτιμῶνται. εἰ δὲ πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ εὑρεθῶσι, κατὰ τὸν τῶν προσώπων ἀριθμὸν μεταξὺ αὐτῶν ἡ κληρονομία διαιρείσθω· ὅπερ in capita οἱ ἡμέτεροι λέγουσι νόμοι.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ δικαίου τῶν adgnatorum ἐν τῇ κληρονομίᾳ ἀφαιρεθέντος.

Οὐδεμίαν δὲ εἶναι βουλόμεθα διαφορὰν ἐν οἱαδήποτε διαδοχῇ ἢ κληρονομίᾳ, μεταξὺ τῶν πρὸς τὴν κληρονομίαν καλουμένων ἀρρένων ἢ θηλειῶν, οὓς πρὸς τὴν κληρονομίαν κοινῶς ὡρίσαμεν καλεῖσθαι, εἴτε δι' ἄρρενος εἴτε διὰ θηλείας προσώπου συνήπτοντο τῷ τελευτήσαντι· ἀλλ' ἐπὶ πασῶν τῶν διαδοχῶν τὴν τῶν adgnatων τε καὶ cognatων διαφορὰν σχολάζειν κελεύομεν, εἴτε διὰ θηλείας προσώπου, εἴτε δι' ἐμαγκιπατίωνα, ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ τοῖς προτέροις ἐπραγματεύετο νόμοις, καὶ πάντας δίχα τινὸς τοιαύτης διαφορᾶς, κατὰ τὸν ἴδιον τῆς συγγενείας βαθμόν, εἰς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου τῶν συγγενῶν διαδοχὴν ἐλθεῖν κελεύομεν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ νομίμου τῶν παίδων ἐπιτροπῆς, καὶ περὶ μητρὸς, καὶ μάμμης.

Ἐξ ὧν δὲ περὶ τῆς κληρονομίας εἰρήκαμέν τε καὶ διετυπώσαμεν, καὶ τὰ περὶ τῆς ἐπιτροπῆς δῆλα καθέστηκε. θεσπίζομεν γὰρ ἕκαστον κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν τάξιν καθ' ἣν πρὸς τὴν κληρονομίαν καλεῖται, ἢ μόνον ἢ μεθ' ἑτέρων, καὶ τὸ λειτούργημα τῆς ἐπιτροπῆς ὑπελθεῖν, οὐδεμιᾶς οὐδὲ ἐν τούτῳ τῷ μέρει διαφορᾶς εἰσαγομένης ἐκ τῶν adgnaticῶν ἢ cognaticῶν δικαίων, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως εἰς τὴν ἐπιτροπὴν καλουμένων τῶν τε δι' ἀρρενογονίας τῶν τε διὰ θηλυγονίας τῷ ἀνήβῳ συναπτομένων. Ταῦτα δὲ λέγομεν εἰ ἄρρενες καὶ τέλειοι τὴν ἡλικίαν εἶησαν, καὶ ὑπὸ μηδενὸς νόμου κωλύονται τὴν ἐπιτροπὴν ὑπελθεῖν, μηδὲ ἐξκουσεύονται

tis jus & secundum proprietatem per præsentem dedimus legem: differentia nulla servanda inter personas istas, sive fœminæ, sive masculi fuerint, qui ad hereditatem vocantur: & sive per masculi, sive per fœminæ personam copulantur: & sive suæ potestatis, sive sub potestate fuerit is, cui succedunt. Reliquum est ut tertium [1] ordinem decernamus, qui vocatur ex latere, & in agnatos & cognatos dividitur: ut etiam hac parte disposita, undique perfecta lex inveniatur.

Cap. III.

De successione ex latere [2] *venientium.*

Si igitur defunctus neque descendentes neque ascendentes reliquerit, primos ad hereditatem vocamus [3] fratres & sorores ex eodem [4] patre [5] & ex eadem matre natos: quos etiam cum [6] patribus ad hereditatem vocavimus. His [7] autem non existentibus, in secundo ordine illos fratres ad hereditatem vocamus, qui ex uno parente conjuncti sunt defuncto, sive [8] per patrem solum, sive per [9] matrem. Si autem defuncto fratres fuerint, & alterius [10] fratris aut sororis [11] præmortuorum filii, vocabuntur ad hereditatem isti cum de patre & matre thiis masculis & fœminis: & quanticunque fuerint, tantam ex hereditate percipient portionem, quantam [12] eorum parens futurus esset accipere, si superstes esset. Unde consequens est, ut si forte præmortuus frater, cujus filii vivunt, per utrunque parentem nunc defunctæ personæ jungebatur, superstites autem fratres per patrem solum forsan, aut matrem ei jungebantur: præponantur [13] istius filii propriis thiis, licet in tertio [14] sint gradu, (sive à patre, sive à matre sint thii, & sive masculi, sive fœminæ) sicut eorum parens præponeretur si viveret. Et ex diverso [15] siquidem superstes frater, ex utroque parente conjungitur defuncto, præmortuus autem per unum parentem jungebatur: hujus filios ab hereditate excludimus sicut ipse, si viveret, ab hereditate excludebatur. Hujusmodi vero privilegium in hoc ordine cognationis solis [16] præbemus fratrum masculorum & fœminarum filiis aut filiabus, ut in suorum parentum jura succedant. Nulli enim alii omnino personæ [17] ex hoc ordine venienti, hoc jus largimur. Sed & ipsis fratrum filiis tunc [18] hoc beneficium conferimus, quando cum propriis [19] judicantur thiis masculis & fœminis, sive paterni, sive materni sint. Si autem cum fratribus defuncti etiam ascendentes (sicut jam diximus) ad hereditatem vocantur: nullo [20] modo ad successionem ab intestato fratris aut sororis filios vocari permittimus: neque si ex utroque parente eorum pater aut mater defuncto jungebatur. Quandoquidem igitur fratris & sororis filiis tale privilegium dedimus, ut in propriorum parentum succedentes locum, soli in tertio constituti gradu, cum iis qui in secundo gradu sunt, ad hereditatem vocentur, illud palam [21] est, quia thiis defuncti masculis & fœminis, sive à patre sive à matre, præponuntur, si etiam illi tertium cognationis similiter obtineant gradum. §. 1. Si [22] vero neque fratres, neque filios fratrum (sicut diximus) defunctus reliquerit, omnes [23] deinceps à latere cognatos ad hereditatem vocamus, secundum uniuscujusque gradus prærogativam, ut viciniores [24] gradu ipsi reliquis præponantur. si autem plurimi ejusdem gradus inveniantur, secundum [25] personarum numerum inter eos hereditas dividatur: quod in [26] capita nostræ leges appellant.

Cap. IV.

De agnatorum jure in hereditate sublato. [27]

Nullam verò volumus esse differentiam in quacunque successione aut hereditate inter eos, qui ad hereditatem vocantur, masculos ac fœminas, quos ad hereditatem communiter definivimus vocari [28] sive per masculi, sive per fœminæ personam defuncto jungebantur: sed in omnibus successionibus agnatorum cognatorumque differentiam vacare [29] præcipimus, sive per fœmineam personam, sive per emancipationem, sive per alium quemlibet modum prioribus legibus tractabatur, & omnes sine qualibet hujusmodi differentia, secundum proprium cognationis gradum ad cognatorum successionem ab intestato venire præcipimus.

Tit. V.

De legitima tutela liberorum, & de matre & avia [30].

Ex [31] his autem quæ de hereditate diximus & disposuimus: & quæ de tutela sunt, manifesta consistunt. Sancimus enim unumquemque secundum [32] gradum & ordinem, quo ad hereditatem vocatur, aut solum, aut cum aliis, etiam functionem tutelæ suscipere: nulla [33] neque in hac parte differentia introducenda de agnatorum seu cognatorum jure: sed omnibus similiter ad tutelam vocandis, quique ex masculorum, quique ex fœminarum prole descendunt minori conjuncti. Hæc autem dicimus si [34] masculi & perfectæ [35] ætatis sint, & nulla

1 Hinc sumpta est Authentica *Cessante C. de legitimis heredib.*
2 Vid. *Jul. const.* 398. huc refer titulum *ff. unde legitimi. unde agnati.*
3 Æqualiter sc.
4 Fratres igitur quicunque præferuntur post liberos, quia & patruo, vid. Theoph. §. 6. *Instit. de jure natur.*
5 Fratres & sorores æqualiter admittuntur ad successionem fratris vel sororis sine liberis præmortuæ, vid. *Roland. à Valle 1. consil. 55 n. 1.*
6 Olim præferebantur *l. ult. C. de success.*
7 Fratres consanguinei succedunt defuncto sine liberis mortuo. Utque concurrant illi parentibus defuncti, sic fratres uterinos excludit, *Novell.* 84. c. 1. §. 1. vel ejusdem patris tantum. Quod ut melius intelligamus rem ita fingamus esse: Ex Titio & Caja nascitur Sempronius & Mævius: mortuo Titio, Caja nubit Aurelio, ex eo Paulum suscipit, postea nubit Proculo, exque eo suscepit Plautium, mortuo Sempronio succedet Mævius, exclusis Paulo & Plautio, quia consanguineus frater excludit fratres non consanguineos. Quid si Mævius moriatur? Cum Plautio concurret Paulus: sunt enim illi duo uterini. Dicamus ita, Titio ex Caja nascitur Sempronius & Mævius: eidem Titio ex alia uxore nascitur Paulus, ex tertia Plautius. Mortuo Sempronio Mævius solus succedet quia frater consanguineus excludit non consanguineos fratres in bonis scilicet paternis. Solent enim bona paterna paternis deferri: ut materna maternis, *Novell.* 84. c. 1. §. 1. *l.* 13. *in fin. Cod. de legit. liber.* Mævio mortuo, Paulus & Plautius concurrent singulis fratris filium mori, quia ei succedet? An qui patri defuncti sint ex utroque parente conjuncti? an & qui ex patre sint? uterque, id est patruus, & avunculus admittatur, & inter eos hereditas in capita non in stirpes dividetur, *Bartol.* l. 2. *unde consanguineorum.*

§. *legitimo 4. ff. de suis, quæ de re vide Cujac.* 4. An id juris sit, quæri possit: siquidem, nepos ex consanguineo fratre mihi succedit, exclusis fratribus meis uterinis aut paternis, *verf. unde consanguineorum,* J. *eod.* Ergo à contrario frater mei patris consanguineus mihi succedet, patris mei vel matris meæ fratre excluso? Responsio est facilis, nempe prærogativam consanguineorum certis tantum personis concessam esse, & ita stricte accipiendum *verf. hujusmodi vero privilegium,* J. ideoque avunculum cum patruo consanguineo defuncti concurrere, ex quo patruus consanguineus hac constitutione præcise non anteponitur. Vult enim Justinianus hac Novella, privilegia stricte intelligi, *d. verf. hujusmodi privil.* J. *& versic. nulli enim personæ,* J. *eod.* 8 Hinc sumpta est Auth. *Post fratres C. de legitim. hered.* 9 Ponamus rem ita esse, Titio ex Caja nasci Sempronium: ex Julia Paulum: ex Mævia Plautium. Hi sunt inter se per patrem tantum conjuncti. 10 Titio ex Caja nascitur Sempronius: ex eadem Caja & Julio nascitur Paulus. Post ex eadem & Mævio nascitur Plautius; & illi omnes inter se sunt uterini. 11 Fratrum filii succedunt cum suis patruis in stirpes non in capita. Sorores defuncti excludunt defuncti patruos. Multo magis igitur filiæ defuncti excludunt defuncti fratres. Unde colligunt, Filiabus statuto exclusis ab hereditate patris, stantibus fratribus, eo casu filias defuncti præferri fratribus defuncti. Nam statutum excludens fœmina extante fratre, de fratre primi, non autem secundi gradus intelligi debet, vid. *Roland. à Valle cons. 55. num. 18.* 12 Id est, in stirpes succedunt, non in capita. 13 Esto hæc hypothesis: Titio Cajus frater esto uterinus: eidem Titio Sempronius esto consanguineus: eidem Sempronio nascitur Plautius. Demus Sempronium mori, & paulo post Titium sine liberis; ecquis succedet Titio? num Cajus defuncti frater uterinus. An vero Plautius nepos ex fratre defuncti consanguineo? Plautius præfertur, & ita consanguineorum filii parentes ita repræsentant, ut præferantur uterinis fratribus ejus de cujus successione agitur, quantumvis uterini sint seu ex gradu seu proximiores: nepotes ex fratre tertio, *verf. quandoquidem in fin.* J. *eod. ibi, illud palam est.* vide *Grassum* l. *fuccess.* §. *Successio ab intestato quæst.* 31. ut eo casu, Cujus parens uterinus vel patruus tantum excludit, ejus filius eosdem uterinos vel patruos excludit. Hinc constat, fratris consanguinei filios cum fratribus consanguineis defuncti concurrere, *Novell.* 127. *cap.* 1. 14 Fratrum filii tertio gradu sunt. Graduum dinumerandorum rationem à Justiniano servatam nota: non eandem enim servant Canonistæ. 15 Consanguinei fratres mihi succedunt, & præferuntur fratribus meis paternis tantum vel uterinis, *& per consequens patruorum fratrum filiis.* Nam qui patrem excludit, & ejus liberis anteponitur. 16 Privilegia consanguineis data certis duntaxat casibus & personis prosunt, *verf. nulli,* J. *eod.* Cæterum paucis hoc notandum est de repræsentatione, Eam locum habere semper ac in infinitum in descendentibus, in ascendentibus nunquam: In collateralibus ultra fratrum filios non extendi, vid. *Ecmoldenum ad tit. Instit. de hereditatibus ab intestato,* ibi, *de tertio ordine succedendi, n.* 12. Ut mirum plane mihi videatur, à quibusdam dici, Repræsentationem nepotis jure civili in infinitum etiam in linea collaterali extendi, ideoque pronepotes & abnepotes propinquiores esse patruo, aliud enim esse, locus hic evincit. Constat etiam hoc jure civili novo solis fratrum filiis repræsentationis jus datum esse & veteri jure civili, fratrem filium exclusisse, *l. consanguineis* 3. *l.* 14. *in fin. C. de legitim. heredib.* Minus itaque probandum est dici, Jus repræsentationis ex jure civili esse. At forte juris naturalis est? Hoc idem ita putant, quod vix probo. Nec enim natura idem pater & filius, sed fictione civili tantum. At ex feudali consuetudine jus hoc repræsentationis introductum? sic sane, si fratris filium ponas. Jure enim feudali defuncto filiis nepotibus & deinceps non existentibus, in feudo paterno succedunt fratres defuncti cum fratrum præmortuorum filiis 1. *Feud.* 14. §. 1. *&* 2. *tit.* 11. cum & alias in successionibus feudorum de feudo ordo legum Romanarum servetur, ubi nihil contrarium jure feudali constitutum est, 2. *Feud.* 37. Sed et jure feudali primogenitus filium atque ita nepos præferatur patruo, & sic fratris filius, ut est ex aliis reperias: Imo contrarium plane jure feudorum receptum, nimirum, ut patris intestato mortui feudum æqualiter inter fratres dividatur 1. *Feud.* 1. §. 2. *& tit.* 8. §. 1. *& lib.* 2. *tit.* 11. §. 2. *& tit.* 10. Nullum, inquam, jus primogenituræ, jure feudali datur ad primogeniti filium nisi forte feudum sit natura sua indivisibile 1. *Feud.* 14. non etiam ferendum est dici, Repræsentationem nepotis, ad patruum excludendum, juris feudalis ratione niti, quod juri civili conforme non sit, *l. inter filios* 11. *C. Familiæ ercisc. l.* 1. *C. unde liber. l. penult. C. comm. dividund.* 17 Personalia privilegia non egrediuntur personas privilegio honoratas. 18 Hoc abrogatur per Novellam 127. *c.* 1. 19 Et filiis. 20 Hoc abrogatur per Novellam 127. *c.* 1. 21 De eo dixi adverf. *unde consanguin.* J. *eod.* 22 Hinc sumpta est Authentica, *Post fratres. C. de legit. hered.* 23 Liberis, fratribus aut ascendentibus defuncto non extantibus, defuncto succedunt cognati proximiores. 24 Vicinior gradu, ulteriorem excludit. 25 Id est, in capita, J. *eod. l.* 11. *C. familiæ.* 26 Patruo mihi liberis, parentibus, fratribus, aut sororibus destituto: succedunt fratrum ac sororum liberi in capita ex lege 1. *in fin. ff. si pars hered. l.* 2. §. 1. *ff. de suis & legitimis* : *Ulpian. tit.* 26. §. 3. Caji *Inst.* 2. *tit.* 8. §. 6. & Azonis sententia, & Accursii, *in l.* 14. *& l. ult.* §. 3. *C. de legitim. heredib.* probata à Zasio 1. *Respons.* 7. & à Carolo Quinto in Comitiis Spirensibus anno 1529. *vide Mynsing.* 5. *observ.* 94. & Curiæ Parisiensis Arrestis, *vide Papon* 21. *Arrest.* 11. *n.* 1. 12. 13. *Imbertum in Enchirid. in verbo, Les nepueux,* explosa Bartoli opinione ad *leg.* 2. §. 1. *ff. de suis* : atque ita, In capita successio plures inter fratrum filios, eosque solos, locum habet. Quid si cum nepotibus meis ex fratre vel sorore concurrant patrui, vel avunculi mei? Hi omnes æqualiter à me distant, tertio scilicet gradu. Ideoque secundum numerum personarum hereditas mea inter eos dividitur, ut his quibusdam tamen locis *Patruele excitato le nepueux,* id est, meus patruus mihi potius succedit, quam nepos meus ex fratre. 27 Et ita tollitur differentia succedendi 1. *Gayl.* 8. §. *ult.* 28 *Novell.* 18. *cap.* 4. 29 Agnati in succedendo non sunt cognatis potiores, & ita abrogatur lex 5. *C. de legit. hered.* 30 Vid. *Jul. hic, n.* 167. 31 Hinc sumpta est Authentica, *Sicut hered. C. de legit. tutel.* & Authentica, *Matri C. quando mulier tutelæ officio.* 32 Argumentum ab ordine succedendi, ad ordinem suscipiendæ tutelæ observa. huc facit lex 73. *ff. de reg. jur.* 33 Olim agnati præferebantur. *Inst. de legit. agnat. tut. l.* 1. *C. de legit. tut.* 34 Nam tutela non defertur fœminis, quantumvis proximæ, licet ad eam deferatur hereditas, *Inst. de legitim. patron. in fin. l. ult. ff. de tut. l.* 3. §. 4. *ff. de legit.* 35 Est enim absurdum, ut alterius tutelam quis gerat, qui ipse tutore indiget, *l. ult. in fin. C. de legit. tut.* § 13. *in fin. Inst. de excusat. Inst. de fiduciar. tut. in fin.*

UAB Ciències Socials

nulla lege prohibeantur tutelam suscipere, neque excusatione competente sibimet utantur. Mulieribus enim etiam nos interdicimus tutelæ subire officium, nisi [1] mater aut avia fuerit. His enim solis secundum hereditatis ordinem & tutelam subire permittimus, si [2] inter gesta & nuptiis [3] aliis & auxilio Vellejani senatusconsulti renunciant. Hæc enim servantes, omnibus à latere cognatis quo ad tutelam præponuntur, testamentariis [4] solis tutoribus præcedentibus eas. defuncti namque voluntatem & electionem præponi [5] volumus. Si autem plurimi eundem cognationis gradum habentes ad tutelam vocantur: jubemus communiter [6] convenientibus apud judicem, cui [7] hujus partis solicitudo est, unum [8] aut plures, quanti ad gubernationem substantiæ sufficiant, ex ipsis eligi, & denunciari, & eum vel eos minoris res gubernare: tutelæ periculo [9] omnibus imminente qui ad tutelam vocantur, & substantiis eorum minori ætate taciræ [10] subjacentibus pro hujusmodi gubernatione.

C A P. VI.

De vi & potestate hujus constitutionis in personis & in rebus.

HÆc autem omnia quæ de successionibus generis sancivimus, obtinere in illis volumus qui catholicæ fidei sunt: in hæreticis [11] enim jam à nobis positas leges firmas esse præcipimus, nullam novitatem aut immutationem ex præsenti introducentes lege. Quæ igitur per hanc constitutionem in perpetuum observandam sancivit nostra tranquillitas, in illis volumus obtinere casibus, qui à principiis Julii mensis præsentis sextæ indictionis [12] seu evenerunt, seu posthac emerserint. Præcedentes namque casus qui usque ad memoratum tempus pertransierunt, secundum veteres leges decidi præcipimus.

E P I L O G U S.

†. Tua igitur gloria, per præsentem legem à nobis disposita, ad omnium cognitionem venire procuret: in hac quidem regia civitate edictis consuete propositis: in provinciis autem præceptis dirigendis ad clarissimos præsides earum: ut nulli nostri imperii subjectorum sit ignota nostræ circa eos mansuetudinis providentia: ita tamen, ut sine omni dispendio civium, aut provincialium, in omni loco præsentis legis fiat insinuatio. Dat. VII. Kal. Aug. Septimiliario [13] in novo palatio DN. JUSTIN. PP. Aug. Imperii ejus Anno XVIII. [14] post consulatum BASILII V. C. Anno tertio [15].

T I T. II.

UT SPONSALITIA [16] LARGITAS SPECIALIS [17] SIT CONTRACTUS: ET DE DIVERSIS CAPITULIS.

N O V E L L A   C O N S T I T. CXIX.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo Orientalium prætoriorum præfecto.

C A P. I.

Donatio propter nuptias insinuanda non est.

SPonsalitiam [18] largitatem contractum specialem [19] esse, & judicari, & non [20] aliis donationibus eam connumerari per præsentem sancimus legem: quoniam pro ea æqualitas dotis offertur. Sive igitur fiat sub gestis monumentorum ejus insinuatio, sive etiam non: jubemus eam per omnia suum robur habere tam apud mulierem, quam [21] apud virum sive ab ipso viro, sive ab altero aliquo mulieri detur seu conscribatur, vel in viri personam donatio fiat quatenus ipsas res in nuptialem donationem conscribat. Et hoc valere præcipimus cujuscunque sit donatio quantitatis, vel [22] si non [23] (sicuti dictum est) insinuetur.

C A P. II.

Minor in testamento servos manumittere potest. [24]

ET [25] hoc quoque præsenti constitutione sancimus: ut licentia sit minoribus in ipso tempore, in quo [26] licet eis testari de alia substantia, etiam [27] suos servos in ultimis voluntatibus manumittere, nullo eis impedimento ætatis [28] faciendo: sed vacante lege quæ hoc primitus [29] prohibebat.

C A P. III.

Ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento facienti mentionem, quam si idipsum proferatur [30].

ET [31] hoc insuper jubemus, ut [32] si quis in aliquo documento alterius faciat [33] mentionem documenti: nullam [34] ex hac memoria fieri exactionem, nisi [35] aliud documentum cujus memoria in secundo facta est, proferatur: aut alia secundum leges probatio exhibeatur: quia & quantitas cujus memoria facta est, pro veritate debetur: hoc enim etiam in veteribus legibus invenitur.

C A P. IV.

De appellationibus. [36]

HOc [37] quoque sancimus: ut si quando appellatione sequuta, in novissima [38] induciarum [39] die, aut pars utraque, aut solus qui appellatione usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit judici, futuro appellationis examinare judicium, aut consiliariis ejus, aut qui lites intromittunt, & judex eum in definitis diebus suscipere differat: nullum præjudicium partibus aut uni earum ex hoc penitus fieri, sed & post hoc examinari appellationes hujusmodi, & sententia legitima terminari.

C A P. V.

De retractationibus sententiarum P. Prætorio. [40]

ALiud [41] ad hoc capitulum nostra indigens providentia prospeximus emendare. quia enim nostræ leges decernunt, *si quando gloriosissimi præfecti sacrorum prætoriorum sententiam protulerint, nullam* [42] *appellationem adversus eam offerri:* sancimus, quoties sententia gloriosissimorum præfectorum cujuscunque regionis proferatur, & unus forsan litigantium putaverit se gravari, habere eum licentiam petitionem [43] offerre gloriosissimis præfectis qui sententiam protulerunt, aut eorum consiliariis, aut causas introducentibus, intra decem dierum inducias post prolatam sententiam: ut hoc subsecuto, non aliter executioni sententia contradatur, nisi prius fidejussiones dignas præbuerit victrix pars, *tantæ quantitatis, quanta fuit condemnatio: ut si post hanc retractationem modo*

ἁρμόζουσαν αὐτοῖς κέχρηνται. ταῖς γὰρ γυναιξὶ καὶ ἡμεῖς ἀπαγορεύομεν τῆς ἐπιτροπῆς ὑπελθεῖν λειτουργήματι, εἰ μὴ μήτηρ ἢ μάμμη εἶεν. ταύταις γὰρ μόναις κατὰ τὴν τῆς κληρονομίας τάξιν, καὶ τὴν ἐπιτροπὴν ὑπελθεῖν ἐφίεμεν, εἴπερ ἐν ὑπομνήμασι καὶ γάμοις ἑτέροις καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Βελλιανείου δόγματος ἀποταξάμεναι. ταῦτα γὰρ φυλάττουσαι, πάντων τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν προτιμηθήσονται, τῶν testamentarίων μόνων ἐπιτρόπων προλαμβανόντων αὐτάς. τὴν γὰρ τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν τε καὶ ἐπιλογὴν προτιμᾶσθαι βουλόμεθα. Εἰ δὲ πολλοὶ τὸν αὐτὸν τῆς συγγενείας ἔχοντες βαθμὸν καλοῦνται πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν, κελεύομεν αὐτοὺς κοινῇ συνελθόντας, παρὰ τῷ ἄρχοντι ᾧ τούτου μέλει τοῦ μέρους, ἕνα ἢ καὶ πλείονας, ὅσοι πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς οὐσίας ἀρκέσουσιν, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι καὶ ὀνομάσαι, καὶ τοῦτον ἢ τούτους τὰ τοῦ ἀνήβου πράγματα διοικεῖν, τοῦ τῆς ἐπιτροπῆς κινδύνου πᾶσιν ἐπικειμένου τοῖς πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν καλουμένοις, καὶ τῶν οὐσιῶν αὐτῶν σιωπηρῶς ὑποκειμένων τῷ ἀνήβῳ, ὑπὲρ ταύτης τῆς διοικήσεως.

Κ Ε Φ. ϛ.

Περὶ δυνάμεως ταύτης τῆς διατάξεως ἐν προσώποις καὶ πράγμασι.

ΤΑῦτα δὲ πάντα ὅσα περὶ διαδοχῆς τοῦ γένους ἐθεσπίσαμεν, ἐπ' ἐκείνοις βουλόμεθα κρατεῖν ὅσοι τῆς καθολικῆς ὑπάρχουσι πίστεως. ἐπὶ γὰρ τῶν αἱρετικῶν τοὺς ἤδη παρ' ἡμῶν τεθέντας νόμους βεβαίους εἶναι κελεύομεν, μηδεμίαν καινότητα ἢ ἐναλλαγὴν ἐκ τοῦ παρόντος ὁριζομένους νόμου. Ἀλλὰ τοίνυν διὰ ταύτης τῆς διατάξεως τὰ εἰς τὸ διηνεκὲς φυλαχθησόμενα ἡ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληνότης, ἐπ' ἐκείνοις βουλόμεθα κρατεῖν τοῖς θέμασιν, ἃ τινα ἐκ προοιμίων τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς παρούσης ἕκτης ἐπινεμήσεως συνέβη, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα συμβήσεται. τὰ γὰρ προλαβόντα θέματα, τὰ μέχρι τοῦ μνημονευθέντος χρόνου διαβάντα, κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους τέμνεσθαι παρακελευόμεθα.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ.

†. Η ἐνδοξότης τοίνυν ἡ σὴ τὰ διὰ τοῦ παρόντος νόμου παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευασάτω. ἐπὶ ταύτης μὲν τῆς βασιλίδος πόλεως, ἐδίκτων κατὰ τὸ σύνηθες προτιθεμένων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, προσταγμάτων πεμπομένων πρὸς τοὺς λαμπροτάτους τούτων ἡγεμόνας. ὥστε μηδένα τῶν τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ ὑποκειμένων ἀγνοεῖν συμβῆναι τὴν τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος περὶ τούτους πρόνοιαν. οὕτω μέντοι ὥστε δίχα πάσης ζημίας τῶν πολιτῶν καὶ ἐπαρχιωτῶν ἐν παντὶ τόπῳ τὴν τοῦ παρόντος νόμου ἐμφάνισιν γενέσθαι.
Dat. * * Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. BELIS. V. C. CONS.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ β.

Ὥστε τὴν διὰ τοὺς γάμους δωρεὰν ἰδικὸν συνάλλαγμα εἶναι.
καὶ Περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

Δ Ι Α Τ Α Ξ Ι Σ ρμθ.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Κ Ε Φ. α.

Περὶ τοῦ μὴ ἐμφανισθῆναι χρείαν τὴν διὰ γάμον δωρεάν.

ΤΗΝ διὰ τοὺς γάμους δωρεὰν συνάλλαγμα ἰδικὸν εἶναί τε καὶ κρίνεσθαι, καὶ μὴ ταῖς ἄλλαις δωρεαῖς αὐτὴν συναριθμεῖσθαι, διὰ τοῦ παρόντος νόμου θεσπίζομεν· ἐπειδὴ ἀντ' αὐτῆς ἰσότης προικὸς ἐπιδίδοται. εἴτε τοίνυν γένοιτο ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἐμφανείας, εἴτε καὶ μὴ, κελεύομεν αὐτὴν διὰ πάντων τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν, τοῦτο μὲν πρὸς τὴν γυναῖκα, τοῦτο δὲ πρὸς τὸν ἄνδρα· εἴτε παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε παρ' ἑτέρου τινὸς τῇ γυναικὶ ἐπιδίδοται, ἤτοι καταγράφηται· εἴγε εἰς τὸ τοῦ ἀνδρὸς πρόσωπον ἡ δωρεὰ γίνηται, ἐφ' ᾧ τὰ αὐτὰ πράγματα εἰς γαμικὴν καταγράψαι δωρεάν. καὶ ταῦτα κρατεῖν κελεύομεν, ὅσης ἂν εἴη ποσότητος ἡ δωρεὰ· κἂν μὴ γένηται, καθὼς εἴρηται, ἐμφανής.

Κ Ε Φ. β.

Ο νέος ἐν τῇ διαθήκῃ τοὺς δούλους ἐλευθεροῦν δύναται.

ΚΑΙ τοῦτο δὲ διὰ τῆς παρούσης θεσπίζομεν διατάξεως, ὥστε ἄδειαν εἶναι τοῖς νέοις, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἐν ᾧ περὶ ἐξεῖναι αὐτοῖς διατίθεσθαι περὶ τῆς ἄλλης αὐτῶν περιουσίας, καὶ τοὺς ἰδίους οἰκέτας ἐν τελευταίαις βουλήσεσιν ἐλευθεροῦν. μηδένα τούτοις ἐμποδισμὸν τῆς ἡλικίας ποιούσης, ἀλλὰ σχολάζοντος τοῦ νόμου τοῦ πρότερον κωλύοντος.

Κ Ε Φ. γ.

Περὶ τοῦ μὴ ἄλλως πιστεύεσθαι τῷ συμβολαίῳ τοῦ ἄλλου συμβολαίου τὴν μνήμην ποιοῦντος, ἢ εἰ τοῦτο προκομισθείη.

ΚΑΙ τοῦτο πρὸς τούτοις παρακελευόμεθα, ὥστε εἴ τις ἔν τινι συμβολαίῳ ἑτέρου ποιῆται μνήμην συμβολαίου, μηδεμίαν ἐκ ταύτης τῆς μνήμης ἀπαίτησιν γενέσθαι πλὴν εἰ μὴ καὶ τὸ ἕτερον συμβόλαιον, οὗ περὶ μνεία κατὰ τὸ δεύτερον γέγονε, προκομισθείη, ἢ ἑτέρα παρασχεθείη κατὰ τοὺς νόμους ἀπόδειξις, ἐπειδὴ καὶ ἡ ποσότης, ἧς μνήμη γέγονε, ταῖς ἀληθείαις ὀφείλεται. τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εὑρίσκομεν νόμοις.

Κ Ε Φ. δ.

Περὶ ἐκκλήτων.

ΚΑΙ τοῦτο δὲ θεσπίζομεν, ὥστε εἴποτε ἐκκλήτου παρακολουθησάσης, ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμερῶν τῶν προθεσμιῶν ἡμέρᾳ ἢ μέρος ἑκάτερον ἢ μόνος ὁ τῇ ἐκκλήτῳ χρησάμενος φθάσοι, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν φανερώσοι τῷ ἄρχοντι, τῷ μέλλοντι τὴν τῆς ἐκκλήτου ὑπόθεσιν ἐξετάζειν, ἢ τοῖς αὐτοῦ συνέδροις, ἢ τοῖς τὰς δίκας εἰσάγουσι, καὶ ὁ δικαστὴς τοῦτον ἐν ταῖς ὡρισμέναις ἡμέραις δέξασθαι ἀναβάλληται· μηδὲν προκρίμα τοῖς μέρεσιν ἢ ἑνὶ τούτων ἐκ τούτου παντελῶς γενέσθαι· ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐξετάζεσθαι τὰς τοιαύτας ἐκκλήτους, καὶ ψήφῳ περατοῦσθαι νομίμῳ.

Κ Ε Φ. ε.

Περὶ τῶν ἀναψηλαφήσεων τῶν ἐπάρχων πραιτωρίων.

ΕΤερον πρὸς τούτοις κεφάλαιον τῆς ἡμετέρας δεόμενον κηδεμονίας ἐπανορθώσασθαι. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἡμέτεροι νόμοι διαγορεύουσιν, εἴποτε οἱ ἐνδοξότατοι ἔπαρχοι τῶν ἱερῶν πραιτωρίων ψῆφον προενέγκωσι, μηδεμίαν ἔκκλητον κατ' αὐτῆς ἐπιδίδοσθαι· θεσπίζομεν, ὁσάκις ψῆφος τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων οἱασδήποτε κλίματος προενεχθείη, καὶ εἷς, ὡς εἰκὸς, τῶν δικαζομένων νομίσοι ἑαυτὸν βεβαρῆσθαι, ἔχειν τοῦτον ἄδειαν διδασκαλικὸν προσάγειν τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις τοῖς τὴν ψῆφον προαγαγοῦσιν, ἢ τοῖς τούτων συμβούλοις, ἢ τοῖς τὰς δίκας εἰσάγουσιν, ἐντὸς δέκα ἡμερῶν προθεσμίας μετὰ τὸ προενεχθῆναι τὴν ψῆφον· ὥστε τούτου παρακολουθήσαντος, μὴ ἄλλως ἐκβιβάζεσθαι τὴν ψῆφον, εἰ μὴ πρότερον ἱκανὰς ἀξιοπίστους παράσχοι τὸ νικῆσαν μέρος, τοσαύτης ποσότητος ὅσης ἂν εἴη ἡ καταδίκη· ὡς εἰ μετὰ ταύτην ...

1 Mulieres (excepta matre vel avia) removentur à tutela alicujus gerenda.
2 Tutela filiarum, vel nepotum quibus conditionibus matri vel aviæ deferatur, nota. Adde Nov. 22. c. 40. Nov. 94. cap. 1. l. 2. l. 3. Cod. quando mulier tut.
3 Nov. 155 J. abrogatur Novell. 94. cap. 2.
4 Legitimo tutori non est locus, existente testamentario.
5 Causa testati, quam intestati potior.
6 Id est, proximi Pupillis proximus cognatus petere tutorem à judice tenetur, vid. ff. & Cod. qui petant tut.
7 Id est, apud judicem domicilii pupilli, l. 1. in fin. ff. de tutoribus datis. Quid si pupillus in urbe & provincia facultates habeat? urbanus prætor, urbicis: provincialibus, præses tutorem dabit, l. 27. ff. de tutorib. datis. & ita habenti tutorum tutor datur, non earundem, sed aliarum rerum ratione, l. 21. in fin. ff. de excusationibus.
8 Adde l. 3. §. 8. ff. de administr. tut.
9 Vid. Cod. de periculo tut.
10 Pupillus in bonis tutoris tacitam habet hypothecam, ut hic, & l. 20. Cod. de administr. tut.
11 Vid. Nov. 115. cap. 3.
12 Indictio sexta de decima, vid. Novell. 142. cap. 2.
13 De septimiliario, ac septimo miliario dixi ad l. 22. in fin. Cod. de sacr. eccl.
14 Id est, anno 544.
15 Aut legendum est anno VII. aut supra legendum est XIV. non XVIII. id est, anno 540. Error nasci potuit ex affinitate duorum illorum numerorum XIV & XVIII.
15 Donatio propter nuptias, Jul. constit. 110. & Indus Reg. quam Græci, διὰ τὰς γάμους δωρεὰν appellant, hic.
17 19. Eclog. 1. cap. περὶ γαμικῶν.
18 Hinc sumpta est Authentica, Ex accursum. C. de donat. ante nupt.
19 Adde Nov. 61. c. 1. l. 20. C. de donat. ante nupt §. 3. vers. sed nos. Inst. de don.
20 Et ita non indiget insinuatione, quamvis summam quingentorum aureorum excedat, quod in aliis donationibus non est: hoc tamen ut obtineat, dicam ad Novell. 127. cap. 2.
21 Hoc immutatur d. cap. 2.
22 Id est, etiamsi non.
23 Insinuatione non indiget donatio propter nuptias.
24 Jul. num. 400.
25 Hinc sumpta est Authent. Sed hodie C. qui manum.
26 Quo tempore quis testari potest, eo potest manumittere, & ita abrogatur §. 7. vers. sed cum libertas Inst. quibus ex causis manumit. quo permittebatur manumissio, anno 18. incipiente. Lex etiam Ælia Sentia vetuerat quemquam ante 20. annum manumittere posse. dict. vers. Hodie XIV. anno ætatis impleto masculus testari potest: femina XII. ergo & eodem tempore manumittere. 27 Argumentum nota, ab ultima voluntate ad actum inter vivos; seu à manumissione testamentaria, ad eam quæ fit inter vivos. 28 Adde l. 102. ff. de legat. 1. l. 4. Cod. qui manumit. 29 Prius. 30 Jul. num. 401. 31 Hinc sumpta est Authent. Si quis in aliquo Cod. de edendo. 32 22. Eclog. 4. in fin. 1. Harmen. 8. cap. 5. 33 Id accidere potest sæpius, ut l. 5. ff. fam. l. 2. C. de fid. instr. l. 7. Cod. de edendo. 34 Imo aliud est. l. 37. §. 1. ff. de leg. 3. 35 l. ult. ff. de probat. 36 Vid. Jul. num. 402. 37 Hinc sumpta est Authentica, Si appellatione. C. de temporibus & reparationibus. 38 Ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, ultimo fatali die, Jul. hic. 39 Ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμερῶν τῶν προθεσμιῶν ἡμέρᾳ, Græci hoc loco: in novissima induciarum die, vetus interpres hic. in ultimo fatali die Jul. hic. cap. 401. Diem novissimum exeuntium induciarum vertit Haloander. 40 Jul. hic. num. 403. 41 Hinc sumpta est Authent. Sive supplicatio, Cod. de precibus imperatori off. 42 Appellatio nulla est à sententia præfecti prætorio, l. unic. ff. de off. præfecti prætorio: l. 17. ff. de minoribus, l. un. C. de sent. præf. præt. l. 16. C. Theod. de appellat. 43 Libellos Jul. hic admonitorium, Hal. διδασκαλικὸν Scrimg. hic. Novell. 22. διδασκαλία. Requeste civile & proposition d'erreur: vid. Cujac. c. 7. de præscript. adde l. 5. C. de precib. imperat.

[illegible]

ΚΕΦ. ς'.

[illegible]

Πρὸς τούτοις θεσπίζομεν [illegible]

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ παραγραφῶν [illegible]

Ἔτι θεσπίζομεν [illegible]

ΚΕΦ. η'.

Περὶ ἀπόντων καὶ παρόντων ἐν τῇ τῆς δεκαετίας παραγραφῇ.

Περὶ δὲ τῆς παραγραφῆς [illegible]

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τὸν διατιθέμενον τὰ τῶν κληρονόμων ὀνόματα ἰδίᾳ χειρὶ ὑπογράφειν.

Ἐπειδὴ δὲ [illegible]

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ πραγμάτων ἀκινήτων τῶν εἰς θείους οἴκους [illegible]

Τὸν δὲ νόμον [illegible]

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τοῦ Φαλκιδίου νόμου [illegible]

Εἰ ποτε δὲ τις διαθήκην [illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ ὑπεροχὴ τοίνυν ἡ σὴ [illegible]

Dat. XIII. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ γ'.

Περὶ ἐκποιήσεως καὶ ἐμφυτεύσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πολλῶν καὶ διαφόρων νόμων ἐπὶ ταῖς ἐκποιήσεσι καὶ ἐμφυτεύσεσι καὶ μισθώσεσι καὶ τῇ λοιπῇ διοικήσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων φοιτησάντων, συνείδομεν πάντας τῷ παρόντι περιλαβεῖν νόμῳ.

---

legitimo procedente sententia resolvatur[1], *res ei cum augmento legitimo restituatur*. Si vero intra memoratas decem dierum inducias post prolatam sententiam non obtulerit libellum is qui putat se læsum: jubemus causæ executionem sine fidejussore procedere, retractationis jure servando illi qui se gravatum putaverit.

Cap. VI.

Si minor vigintiquinque annis restitutionem adversus aditionem hereditatis petere voluerit[2].

Ad[3] hæc quoque sancimus: ut si contigerit minores velle se abstinere[4] ab hereditate in se devoluta, & à se suscepta: si quidem omnes creditores præsentes fuerint in illis locis, in quibus in integrum restitutio postulatur, vocentur[5] à judice creditores: & præsentibus omnibus, ab hujusmodi hereditate se minores abstineant. Si vero omnes aut aliqui creditorum absentes fuerint: jubemus minores volentes hoc agere, locorum judicem, in quibus ipsi degunt, adire: illum vero per consuetas[6] citationes vocare creditores: & si intra spatium trium mensium nusquam appareant creditores, licere minoribus sine periculo ab hujusmodi hereditate abscedere: judice providente, apud quem agitur in integrum restitutio, ubi debeant hereditariæ res mobiles & immobiles custodiri[7]: quantitate quippe, harum, publica[8] descriptione sub gestis monumentorum manifestanda.

Cap. VII.

De præscriptionibus, alias, De mala[9] *fide possessoris rei alienantis.*

Rursus[10] sancimus ut si quis mala fide rem possidens, aut per venditionem, aut per donationem, aut aliter hanc rem alienet: qui vero putat easdem res competere sibi, hoc agnoscens, intra decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes, non contestatus fuerit secundum leges emptorem, aut donationem accipientem, aut illum ad quem res alio quolibet modo translatæ sunt: eum qui tales res habet, firme eas habere, post decennii videlicet inter præsentes, & vicennii inter absentes decursum. Si autem ignorat verus alienatarum rerum dominus, & quia res ei competunt, & quia alienatio facta est: non aliter hunc excludi, nisi per tricennalem[11] præscriptionem: non valente dicere eo qui res hoc modo possidet, quia ipse bona fide possidet, quando ipse à[12] mala fide possidente hoc accepit.

Cap. VIII.

De absentibus & præsentibus in decennii præscriptione.[13]

De[14] præscriptione vero decennii hoc ordinare prospeximus, ut si quando quispiam in prædicta decennii temporali præscriptione in quibusdam quidem annis præsens sit, in quibusdam vero absens: alios tantos ei annos super decennium adjici, quantos ex ipso decennio absens fuit. Hæc autem omnia quæ de temporali præscriptione decrevimus, non in præteritis, sed in futuris, & tantum post præsentem legem negotiis atque causis valere præcipimus.

Cap. IX.

De testatore non cogendo propria manu nomina heredum scribere.[15]

Quia[16] vero ante[17] hanc legem protulimus, *ut testator aut manu*[18] *propria, aut per testes, nomina heredum scribat in testamento*: agnovimus autem ex hujusmodi subtilitate plurima testamenta destructa, testatoribus non valentibus[19] hujusmodi custodire subtilitatem aut forsan nolentibus[20] scire aliquos suam voluntatem: jubemus licentiam quidem esse volentibus hoc servare in propriis testamentis: si enim hoc non observant, sed secundum priscam consuetudinem testentur, etiam sic firmum testamentum esse sancimus, sive per se aliquis, sive per[21] alterius[22] personam nomen heredis inscripserit: si omnino reliquam legitimam observationem[23] in testamento testator observaverit.

Cap. X.

De rebus immobilibus quæ locis venerabilibus pertinent.[24]

Legem[25] vero per quam sanximus non transferri ad alios res quæ ad nostram domum ex venerabili ecclesia pervenerunt, vacare[26] sancimus tam in iis, quæ jam ad nostram domum legitime pervenerunt, quam quæ postea pervenire futura sunt.

Cap. XI.

De lege Falcidia in rebus alienari prohibitis cessante.[27]

Si[28] quando autem aliquis testamentum faciat, & aliquam rem immobilem suæ familiæ aut alteri cuicunque personæ nomine legati reliquerit, & specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed aut apud heredes, aut apud successores illius cui relicta est, permanere: in hoc legato jubemus Falcidiam legem locum penitus non[29] *habere*: quoniam alienationem ejus testator ipse prohibuit. Hæc autem obtinere præcipimus in illis casibus, qui nondum judiciali decreto aut per amicabilem conventum, aut quolibet modo legitimo decisi sunt.

Epilogus.

†. Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, edictis quidem in hac regia civitate propositis, præceptis autem ad omnium provinciarum judices destinatis, ad omnium notitiam venire procuret. Dat. XIII. Kal. Febr. CP. Dom. Justin. PP. Aug. Anno[30] 1° Basil. Cons.

Tit. III.

DE ALIENATIONE, ET EMPHYTEUSI[31] ET LOCATIONE, ET HYPOTHECIS, ET ALIIS[32] DIVERSIS CONTRACTIBUS IN UNIVERSIS LOCIS RERUM[33] SACRARUM.[34]

Novella Constit. CXX.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Multis & diversis legibus super alienationibus, & emphyteusibus, & locationibus, & reliquis administrationibus ecclesiasticarum rerum plantantibus[35] prævidimus omnes præsenti comprehendere lege.

Cap. I.

1 *l. 1. ff. de appellationib.*
2 *Jul. num. 405.*
3 Hinc sumpta est Authentica, *Si minores, C. si minor ab hered.*
4 *l. 7. §. 5. l. 29. §. 2. ff. de minorib. l. 57. ff. de acquir. hered.*
5 Edictis publicis scil.
6 Citandi seu citationum modi varii sunt.
7 Deponi, sequestrari.
8 Publico inventario.
9 *Jul. hic, n. 405.*
10 Hinc sumpta est Authentica, *Mala fide, Cod. de præscript. long. temp.*
11 Usuras non præscribi, nonnulli hinc colligunt, quod tamen Molinæus negat, q. 17. *de usur. num. 190.*
12 Quandiu mala fides est in auctore, non procedit usucapio in successore, nisi dominus sciverit rem suam esse venditam, & multis annis tacuerit, nisi primus emptor rem alteri vendiderit, nisi res sit præscripta 40. annis, nisi heres vitia defuncti purgaverit: nisi defuncti fides fuerit non omnino mala: nisi res mala fide comparata sit ab antidote, tunc enim Zasius negat malam fidem auctoris nocere sequenti antidoti, vid. *Zas. ad l. Pomp.*
13 *§. cum quo 1. ff. de acq. poss.*
13 *Jul. hic n. 406.*
14 Hinc sumpta est Authent. *Quod si quis Cod. de præscrip. long. temp.*
15 *Jul. hic num. 407.*
16 Hinc sumpta est Authent. *Et non obs. C. de testam.*
17 *l. 29. l. 30. C. de testam. adde Novell. 60. c. 1. §. 4. Instit. de testam. Novell. 107. cap. 1.*
18 Nemo cogitur in testamento propria manu, vel testis, nomina heredum scribere. *Jul. const. 110. num. 407.*
19 Quod cæcis accidit, *Novell. Leonis 69.* & ignaris scribis.
20 Tunc sufficit scribi nomen heredis, non nuncupari.
21 Nomen heredis, vel per testatorem, vel per testes adhibitos testamento scribi, olim erat necesse, hodie per qualemcunque personam nomen heredis potest scribi & ita abrogatur d. lex 9. d. lex 30. *Nov. 66. cap. 1. §. 1. § 4. Inst. de testam.*
22 Quam testatoris aut testium.
23 Testamentum non valet si sit solennibus destitutum.
24 *Jul. hic. num. 408.*
25 Vid. *Nov. 55. cap. 1.*
26 Abrogatur d. cap. 1.
27 Julianus ita hoc caput contrahit num. 409. Si quis familiæ suæ legaverit, vel alii personæ aut rei legatæ alienationem prohibuerit. Huic referenda est etiam lex ultima *C. de ss. eccl. non alienand.*
28 Hinc sumpta est Authent. *Sed & in ea. C. ad l. Falcid.*

29 Falcidia multis casibus cessat: nec enim detrahitur ex re, ea conditione legata, ne alienetur, *ut hic*: non detrahitur ex legatis ad pias causas *Novell. 131. cap. 12.* vid. *Mich. Grassum §. Falcidia quæst. 3. num. 9.* quoties heres solida legata quibusdam solvit *Novell. 1. cap. 3.* Si inventarium heres non fecit *Novell. 1. cap. 2. §. 2.* quoties testator expressim vetuit detrahi, *Novell. 1. cap. 2. in fine.* Possitne etiam tacite prohiberi Falcidia? *Mich. Grassus §. Falcidia. quæst. 10. num. 2. 3. 4.* refert ex communi opinione, tacite prohiberi posse, veluti si testator legatum solvi vel præstari jusserit integrum, sine diminutione, vel si executores jussi fuerint distribuere usque ad integram summam legatorum. Idem fore, si pleno jure restitui testator jusserit, quamvis & hanc cautam ab omnibus non approbari scribat, alias generaliter haberet locum lex 2. *Cod. ad l. Falc.* 30 Id est, anno 541. 31 *Cap. 1. cap. 8. J. eod.* 32 *Jul. const. 111.* ubi *cap. 2. J.* pign. *cap. 4. J.* hypothecas *cap. 5. J.* permutatione *cap. 7. J. eod.* 33 Puta immobilium, annonarum civilium, rusticorum mancipiorum, *Jul. ib.* adde *l. 14. C. de sacr. eccl.* 34 Constantinopoli existentium, *cap. 1. 2. 3. 4. 5. J.* & extra Constantinopolim *cap. 6.* 35 *Φοιτησάντων. Scrimg.* id est, cum nullæ leges promulgentur de rebus ecclesiasticis.

Cap. I.

De alienatione[1] & emphyteusi rerum ecclesiæ.

SAncimus itaque nullam habere licentiam ordinatores rerum hujus regiæ civitatis, sanctissimæ majoris ecclesiæ, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut xenodochii, aut prochotrophii, aut alterius venerabilis domus in hac regia civitate, sive in ejus finibus constitutæ exceptis venerabilibus monasteriis, aut vendere, aut donare, aut commutare, aut [2] subalterno dono dare, aut alio quolibet modo alienare rem immobilem, aut civilem [3] annonam, aut rusticum [4] mancipium: nisi [5] ad imperialem domum commutatio sola facta est: Sed neque (de [6] colonis jaste) dari quidem concedimus. Emphyteuses [7] vero à prædicta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, & commemoratorum locorum fieri jubemus in personam ejus, qui accepit, & aliis duobus deinceps heredibus, & non amplius de sexta parte instantis canonis dimittimus ei qui emphyteusis jure acceperit. De competentibus vero proastiis [8] ipsi sanctissimæ majori ecclesiæ, & nominatis venerabilibus domibus in hac regia civitate, aut in ejus regione [9] aut mansione constitutis: jubemus, siquidem hæc reditus habeant integro canone, ab iis ordinatoribus, qui regunt ipsa venerabilia loca, in emphyteusim secundum prædictum modum accipienti, & aliis duabus successionibus dari, & nullam omnino relevationem, sed augmentum fieri. Si vero non habeant ipsa proastia aliquos omnino reditus: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum in aliq quantitate [10] hoc (sicut prædictum est) in emphyteusim dare. §. 1. Si vero contigerit quamlibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphyteutico jure datam, aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum ærarium, aut in civitatem alienam, aut in curiam, aut in aliquam venerabilem aliam domum pervenire: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum à quibus à principio emphyteusis facta est, mox ut pervenerit in unam prædictarum personarum ipsa emphyteusis, manifestare suam voluntatem intra biennium [11], & aut ab iis derelinqui eandem rem ad quos pervenit, & annuam pensionem, quæ pacto continetur, inferri, aut hoc recipere emphyteusi soluta, eo quod hoc sibi prodesse existimant. §. 2. Si [12] vero quædam sunt loca aut ipsi sanctissimæ ecclesiæ majori, aut alicui venerabilium domorum competentia, in quibus antiquæ habitationes depositæ sunt, & ex quibus [13] nullus præbetur reditus: prædictæ vero venerabiles domus quibus competunt hæc loca, reædificare non possunt, licentiam damus ipsis ordinatoribus earum in emphyteuses perpetuo jure tradere ipsa loca: ita tamen ut emphyteusis in tertia parte pensionum quæ ex habitationibus adhuc stantibus colligebantur, ex principiis temporis emphyteuseos procedat: aut si emphyteuta maluerit, magis sub isto pacto accipiat loca, ut primitus ædificet, & ex adjectis illic per æstimationem pensionibus medietatem partis dati venerabili domui, à qua ipsa loca accepit: & hoc fieri concedimus: utatur ergo hujusmodi emphyteuta, & illic inventa de depositis habitationibus materia.

Cap. II.

Si quis usus nomine rem ecclesiæ habere voluerit.

SI [14] vero aliquis voluerit quamlibet rem immobilem nomine [15] usus accipere à sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, aut unius memoratarum venerabilium domorum, non aliter hoc accipiat, nisi aliam rem mox dominii jure præbuerit, ex quo eandem rem accepit, tantum habentem reditum, quantum habeat res quæ ei datur: & non majoribus fisci præstationibus prægravatam: & post ejus mortem, aut post tempus in quo datio usus convenit, non transcendentem videlicet accipientis vitam, utraque res integra & in dominium & in usum in eandem venerabilem domum perveniat.

Cap. III.

Ut liceat usque ad xxx.[16] annos res ecclesiasticas locare.

LOcationes vero ab ipsis venerabilibus domibus fieri concedimus in quantoscunque contrahentibus annos placuerit, non transcendentibus videlicet xxx.[17] annorum temporibus.

Cap. IV.

Ut liceat res ecclesiæ immobiles pignori obligare.

SI vero contigerit aliquam prædictarum venerabilium domorum nomine fiscalium [18] tributorum, aut alterius cujuslibet supervenientis necessitatis venerabili domui, pecuniis egere: liceat ejus ordinatoribus immobilem rem aut supponere aut dare in speciale pignus, & creditor possideat eandem rem, & [19] ejus fructus colligat, & reputet sibi tam in his creditis pecuniis quam in usuris, non autem majoribus quam quartam partem centesimæ. Si vero persolverint debitum præpositi ejusdem venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleatur creditum: redeat iterum res ad venerabilem domum ex qua data est.

Cap. V.

De emphyteusi & hypotheca rerum ecclesiæ.

EMphyteuseis vero & hypothecas, & ultra quinquennium volumus [20] fieri à sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, conscientia & consensu beatissimi hujus civitatis episcopi & patriarchæ: jurantibus præsentibus Deo amabilibus œconomis & chartulariis [21] ejusdem sanctissimæ majoris ecclesiæ, quod non ad præscriptionem juris ejus contractus efficiatur. In aliis vero venerabilibus domibus, siquidem sint chartularii, ipsos æquali modo jurare præsente eo qui præest venerabili domui. Si vero non sint chartularii, ab his qui præsunt venerabilibus domibus, propositis sanctis evangeliis contractum fieri in scriptis cum jurejurando addito hujusmodi instrumentis, quod non ad læsionem aut præscriptionem venerabilis domus contractus efficitur.

§. 1. Oeconomis [22] vero & Orphanotrophis, & reliquis venerabilium domorum ordinatoribus [23], nec non omnibus chartulariis, & parentibus eorum, & filiis, & aliis qui per genus eis, vel nuptiarum jure conjuncti sunt, interdicimus [24] emphyteusim & locationes sive hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere: scientibus eis, quod si tale aliquid fiat, & hoc invalidum erit: & omnem instantiam tam eorum qui accipiunt, quam œconomorum & chartulariorum & ordinatorum, quibus secundum prædictum modum conjuncti sunt, in venerabilem domum, de qua rem accipiunt, post obitum eorum pervenire jubemus.

Cap. VI.

De rebus aliarum ecclesiarum extra civitatem [25] Constantinopolitanam.

ET hoc quidem super iis qui majoris ecclesiæ sunt, & prædictarum venerabilium domorum, quæ sunt in hac regia civitate, vel ejus cir-

1 Jul. c. 410. & 3. Eclog. 1. ex lib. 5. tit. 2. cap. 2.
2 Ἢ ἐπὶ ἀντιδόσει ἐκδόσει, Scring. id est, vel in pacti donatione, Jul. leg. remunerandæ donationis gratia dare, Hal.
3 Πολιτικὴν σίτησιν. Scring.
4 Γεωργικὸν ἀνδράποδον. Scring.
5 Nov. 7. cap. 2.
6 Ἀπὸ [illegible] Scring. sed neque parœcorum jure dari Jul. & male, lege parœcicon. Jus emphyteuticum colonarium, seu libellarium, de quo dixi ad Novell. 7. circa fin. prin. & l. 14. §. 1. Cod. de sacr. eccles.
7 3 Harm. 4. §. 1.
8 Suburbana ædificia.
9 Regio, mansio, [illegible]
10 Ἐπὶ ποσῇ ποσότητι, Scrimger. sub quadam quantitate, de hac quantitate, vid. Novell. 7.
11 Nota jus singulare attributum ecclesiæ: ut scilicet, post contractam emphyteusim cum fisco, vel imperatore, vel reipub. et Curia, vel cum alio venerabili loco pœnitere intra biennium possit. De biennio vid. Cujacium cap. 21. de præscr.
12 Hinc sumpta est Authentica, Si quas C. de sacr. eccl.
13 Novell. 7. c. 3.
14 Hinc sumpta est Authent. Hac nisi C. de sacr. eccl.
15 Nov. 7. cap. 4.
16 4 Eclog. 1. ex lib. 5. tit. 2. cap. 6.
17 Locationes rerum majoris ecclesiæ Constantinopolitanæ, non excedunt annos triginta, licet privatarum & publicarum fiat in centenos, ut Hyginus scribit lib. de limitib. alias in plures annos l. 24. in fin. l. 32. l. 60. ff. locati. plures inquam, quam quinque. Siculus Flaccus. Alii per singula lustra locare soliti: alii in plures annos.
18 Major ecclesia Constantinopolitana hoc habet præceptum, ne possessionem immobilem & publicis oneribus prægravatam alienare possit, pignori tamen dare possit creditore fructus in sortem imputante.
19 Hoc pignorum lex vocatur ἀντίχρησις.
20 Nov. 67. c. 4.
21 Chartularii ecclesiæ.
22 Hinc sumpta est Auth. quibuscunque C. de sacrosanct. eccles.
23 Œconomi, administratores Ecclesiæ eorumque cognati vel affines, non possunt conducere vel in emphyteusim vel ἀντίχρησιν res ecclesiasticas capere.
24 Præsumitur enim hujusmodi alienatio nocere ecclesiæ, de qua præsumpt. vid. Alciat. 1. præsumpt. 29. & Wesenber. 1. præs. 39. cap. 6.
25 Vid. Jul. his. num. 411.

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ ἐκποιήσεως καὶ ἐμφυτεύσεως τῶν τῇ ἐκκλησίᾳ προσηκόντων.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς διοικητὰς τῶν πραγμάτων τῆς κατὰ τήνδε τὴν βασιλίδα πόλιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, ἢ ὀρφανοτροφείου, ἢ ξενοδοχείου, ἢ πτωχοτροφείου, ἢ νοσοκομείου, ἢ ἄλλου εὐαγοῦς οἴκου ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἢ ἐν τῇ ταύτης ἐνορίᾳ τυγχάνοντος (ἐξῃρημένων δηλαδὴ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων) πωλεῖν, ἢ δωρεῖσθαι, ἢ ἀντικαταλλάττειν, ἢ ἐπὶ ἀντιδόσει διδόναι, ἢ κατ᾽ ἄλλον τρόπον ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον, ἢ πολιτικὴν σίτησιν, ἢ γεωργικὸν ἀνδράποδον· εἰ μὴ πρὸς βασιλικὸν οἶκον ἡ ἀντικαταλλαγὴ γένηται μόνον. [illegible] Τὰς δὲ ἐμφυτεύσεις παρὰ τῆς εἰρημένης ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι κελεύομεν ἐπί τε τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τοῦ λαμβάνοντος, καὶ ἄλλων δύο ἐφεξῆς κληρονόμων, μὴ πλέον ἕκτης μοίρας τοῦ ὡρισμένου κανόνος συγχωρουμένου τῷ τὴν ἐμφύτευσιν κομιζομένῳ. Περὶ δὲ [illegible] τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ, καὶ τοῖς εἰρημένοις εὐαγέσιν οἴκοις τοῖς ἐπὶ τῆς βασιλίδος πόλεως ἢ τῆς αὐτῆς περιοικίδος [illegible] κελεύομεν, εἰ μὲν τὰ τοιαῦτα προάστεια πρόσοδον ἔχει ἐπὶ ὁλοκλήρῳ τῷ κανόνι, παρὰ τῶν διοικούντων τοὺς αὐτοὺς εὐαγεῖς τόπους, εἰς ἐμφύτευσιν ταῦτα, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τῷ λαμβάνοντι καὶ ἄλλοις δυσὶ διαδόχοις δίδοσθαι, καὶ μηδένα παντελῶς κουφισμόν, ἀλλὰ καὶ προσθήκην γίνεσθαι. Εἰ δὲ μὴ ἔχει τὰ τοιαῦτα προάστεια τινὰ παντελῶς πρόσοδον, ἄδειαν παρέχομεν τοῖς διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν τόπων ἐπί τινι ποσότητι ταῦτα, ὡς εἴρηται, εἰς ἐμφύτευσιν διδόναι.

§. α΄. Εἰ δὲ συμβαίη οἱονδήποτε πρᾶγμα ἔκ τινος τῶν εἰρημένων εὐαγῶν τόπων ἐμφυτευτικῷ δικαίῳ δεδομένον ἢ εἰς βασιλικὸν οἶκον, ἢ εἰς τὸ θεῖον ἡμῶν ταμιεῖον, ἢ εἰς πόλιν τινά, ἢ βουλευτήριον, ἢ εἰς ἄλλον τινὰ εὐαγῆ οἶκον ἐπανελθεῖν, ἄδειαν παρέχομεν τοῖς διοικηταῖς τῶν εὐαγῶν τόπων, ὑφ᾽ ὧν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐμφύτευσις γέγονεν, ἡνίκα περιέλθῃ εἰς ἓν τῶν εἰρημένων προσώπων ἡ αὐτὴ ἐμφύτευσις, φανερὰν τὴν ἑαυτῶν γνώμην εἴσω διετίας, [illegible] ἐμφυτεύσεως λυομένης, εἰ [illegible] αὐτοῖς [illegible]. §. β΄. Εἰ δέ τινες εἰσὶ τόποι ἢ τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τινὶ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων προσήκοντες, ἐν οἷς παλαιαὶ οἰκήσεις τυγχάνουσι καταπεπτωκυῖαι, καὶ ἐξ ὧν οὐδεμία παρέχεται πρόσοδος, οἱ δὲ μνημονευθέντες εὐαγεῖς οἶκοι, οἷς διαφέρουσιν οἱ τόποι, τούτους ἀνοικοδομῆσαι μὴ δύνανται, ἄδειαν δίδομεν τοῖς τούτων διοικηταῖς [illegible] διηνεκῶς τοὺς αὐτοὺς τόπους, ὥστε [illegible] τῆς ἐμφυτεύσεως προϊέναι· ἢ, εἴπερ ὁ ἐμφυτευτὴς βούλοιτο μᾶλλον ἐπὶ τούτῳ τῷ σχήματι λαβεῖν τοὺς τόπους, ὥστε αὐτὸν [illegible] ἀνοικοδομῆσαι, καὶ ἐκ τῶν προσγενομένων [illegible] τὸ ἥμισυ μέρος δίδοσθαι τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ τοὺς αὐτοὺς τόπους λαμβάνει· καὶ τοῦτο γίνεσθαι συγχωροῦμεν· [illegible] ἐμφυτευτὴν καὶ ταῖς ἐκεῖσε [illegible] ὕλαις.

ΚΕΦ. β΄.

Εἴ τις ὀνόματι χρήσεως τὸ τῆς ἐκκλησίας πρᾶγμα βούλεται λαβεῖν.

ΕΙ δέ τις βούλεται οἱονδήποτε πρᾶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν παρὰ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, ἢ ἑνὸς τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων, μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβανέτω, εἰ μὴ ἕτερον εὐθὺς πρᾶγμα δεσποτείας δικαίῳ παράσχῃ τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λαμβάνει, τοσαύτην ἔχον πρόσοδον, ὁπόσην ἔχει τὸ πρᾶγμα ὅπερ αὐτῷ δίδοται, καὶ μὴ πλείοσι δημοσίοις τελέσμασι βεβαρημένον. ὥστε μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτήν, ἢ μετὰ τὸν χρόνον ἐφ᾽ ὃν ἡ δόσις τῆς χρήσεως συνεφωνήθη, μὴ ὑπερβαίνοντα δηλαδὴ τὴν τοῦ λαμβάνοντος ζωήν, ἑκάτερον πρᾶγμα ἐπ᾽ ἀκεραίῳ καὶ κατὰ δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν εἰς τὸν αὐτὸν εὐαγῆ οἶκον ἐπανελθεῖν.

ΚΕΦ. γ΄.

Περὶ τοῦ ἐξεῖναι μέχρι τριακονταετοῦς χρόνου τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα μισθοῦν.

ΤΑΣ μισθώσεις δὲ παρ᾽ αὐτῶν τῶν εὐαγῶν οἴκων γίνεσθαι συγχωροῦμεν, εἰς ὅσους ἂν τοῖς συναλλάττουσιν ἐνιαυτοὺς συναρέσῃ, μὴ ὑπερβαινούσας δηλαδὴ τὸν τριακονταετῆ χρόνον.

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀκίνητα πράγματα εἰς ἐνέχυρον δοῦναι.

ΕΙ δὲ συμβαίη τινὰ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, ὀνόματι δημοσίων συντελειῶν ἢ ἄλλης οἱασοῦν ἐπιγινομένης ἀνάγκης τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, χρημάτων δεηθῆναι, ἐξεῖναι τοῖς τούτων διοικηταῖς ἀκίνητον πρᾶγμα ὑποτιθέναι, καὶ δοῦναι εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον, ἵνα ὁ δανειστὴς νέμηται τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, καὶ τοὺς τούτου καρποὺς ἀναλέγηται, καὶ λογίζηται [illegible] χρήματα, [illegible] εἰς τόκους, μὴ πλείους τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἑκατοστῆς. εἰ δὲ καταβάλλοιεν τὸ χρέος οἱ προεστῶτες τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου, ἢ ἐκ τῶν καρπῶν πληρωθῇ ὁ δανειστής, ἐπανελθεῖν πάλιν τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τὸν εὐαγῆ οἶκον ἐξ οὗ καὶ δέδοται.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ ἐμφυτεύσεως καὶ ὑποθήκης τῶν ἐκκλησίᾳ προσηκόντων.

ΤΑΣ δὲ ἐμφυτεύσεις καὶ ὑποθήκας, καὶ τὰς ὑπὲρ πενταετίαν μισθώσεις βουλόμεθα γίνεσθαι παρὰ μὲν τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, γνώμῃ καὶ συναινέσει τοῦ μακαριωτάτου ταύτης ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου ὀμνυόντων, παρόντος αὐτοῦ, τῶν τε θεοφιλεστάτων οἰκονόμων καὶ τῶν χαρτουλαρίων τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς [illegible] τῆς ταύτης δικαίων τὸ συνάλλαγμα γίνεται· ἐπὶ δὲ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις, εἰ μὲν εἰσὶ χαρτουλάριοι, αὐτοὺς τὸν ἴσον τρόπον ὀμνύειν, παρόντος τοῦ προεστῶτος τοῦ εὐαγοῦς οἴκου· εἰ δὲ μὴ εἰσὶ χαρτουλάριοι, αὐτοὺς τοὺς προεστῶτας τῶν εὐαγῶν οἴκων, προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, τὸ συνάλλαγμα ποιεῖσθαι, ἐγγραφομένης μεθ᾽ ὅρκου τοῖς τοιούτοις συμβολαίοις, ὡς οὐκ ἐπὶ βλάβῃ ἢ παραγραφῇ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου γίνεται τὸ συνάλλαγμα. §. α΄. Τοῖς δὲ οἰκονόμοις καὶ ὀρφανοτρόφοις καὶ τοῖς τῶν λοιπῶν εὐαγῶν οἴκων διοικηταῖς, ἔτι γε μὴν καὶ τοῖς πᾶσι χαρτουλαρίοις, καὶ τοῖς τούτων γονεῦσί τε καὶ παισί, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ γένος αὐτοῖς ἢ ἐκ γαμικοῦ δικαίου συναπτομένοις, ἀπαγορεύομεν ἐμφυτεύσεις τε καὶ μισθώσεις (ἤγουν ὑποθήκας) πραγμάτων τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις προσηκόντων, δι᾽ ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτου προσώπου λαμβάνειν, γινωσκόντων αὐτῶν ὡς εἰ τοιοῦτό τι γένηται, καὶ τοῦτο ἄκυρον ἔσται, καὶ πᾶσαν τὴν [illegible] αὐτῶν τῶν λαμβανόντων καὶ τῶν οἰκονόμων καὶ χαρτουλαρίων καὶ διοικητῶν, οἷς κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον συνάπτονται, εἰς τὸν εὐαγῆ οἶκον, ἐξ οὗ τὸ πρᾶγμα λαμβάνουσι, μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν ἐπανελθεῖν κελεύομεν.

ΚΕΦ. ς΄.

Περὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τῶν ἔξω Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΑΙ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς περιοικίδι τυγχανόντων,

κεῖσθαι, διετυπώσαμεν. Ἐπὶ δὲ ταῖς ἄλλαις ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ μοναστηρίοις, καὶ ξενῶσι, καὶ νοσοκομείοις, καὶ λοιποῖς εὐαγέσιν οἴκοις τοῖς ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστηρίοις ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς περιοικίδι τελοῦσιν, ἀκολούθως διορίσαι συνείδομεν. §. α'. Ἄδειαν τοίνυν δίδομεν τοῖς εἰρημένοις εὐαγέσιν οἴκοις, μὴ μόνον πρόσκαιρον ἐμφύτευσιν ποιεῖσθαι τῶν ἀκινήτων πραγμάτων τῶν αὐτοῖς προσηκόντων, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς ταῦτα ἐμφυτευτικῷ δικαίῳ τοῖς βουλομένοις διδόναι. Καὶ εἰ μὲν ἁγιωτάτη εἴη ἐκκλησία, ἢ ἕτεροι εὐαγεῖς οἶκοι, ὧν τὴν διοίκησιν ὁ κατὰ τόπον ὁσιώτατος ἐπίσκοπος, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τοῦ εὐαγοῦς αὐτοῦ κλήρου ποιεῖται, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ συναίνεσιν γίνεσθαι τὸ τοιοῦτο συνάλλαγμα, ὀμνυόντων παρόντων αὐτῷ τῶν οἰκονόμων καὶ διοικητῶν καὶ χαρτουλαρίων τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου, ὡς ἐκ ταύτης τῆς ἐμφυτεύσεως οὐδεμίαν ζημίαν τῷ αὐτῷ εὐαγεῖ οἴκῳ ἐπάγεσθαι. Εἰ δὲ πτωχεῖα, ἢ ξενῶνες, ἢ νοσοκομεῖα, ἢ ἕτεροι εὐαγεῖς οἶκοι εἶεν, ἰδίαν διοίκησιν ἔχοντες· εἰ μὲν ἁγίους εὐκτηρίους οἴκους εἶναι συμβαίη, κατὰ γνώμην τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων κληρικῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ οἰκονόμου· εἰ δὲ ξενὼν, ἢ πτωχεῖον, ἢ νοσοκομεῖον, ἢ ἕτερος εὐαγὴς οἶκος εἴη, τὸν προεστῶτα τούτου τὸ συνάλλαγμα ποιεῖσθαι, ὀμνυόντων τῶν διοικητῶν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, παρ' οὗ προβάλλονται ἢ χειροτονοῦνται, ὡς οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ παραγραφὴν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων ἐπὶ τῷ τοιούτῳ συναλλάγματι γίνεται.

§. β'. Ἐπὶ δὲ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων, τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν μετὰ τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων μοναχῶν τὸ συνάλλαγμα ποιεῖσθαι. Καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων δὲ πάντων κελεύομεν ἐγγράφεσθαι τῷ συμβολαίῳ μεθ' ὅρκου, ὡς οὐ πρὸς βλάβην ἢ παραγραφὴν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων τὸ πρᾶγμα πράττεται. Καὶ ταύτης δὲ τῆς παραφυλακῆς οὕτω προϊούσης, κουφισμὸν μὴ πλείονα γίνεσθαι τοῦ ἕκτου μέρους τῆς προσόδου, ἣν ἔχει τὸ εἰς ἐμφύτευσιν διδόμενον πρᾶγμα. Ὅσα δὲ περὶ τῶν ἀκινήτων τῶν προσηκόντων τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις τοῖς ἐν τῇ βασιλίδι πόλει κειμένοις, ἀνωτέρω διετυπώσαμεν, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων κρατεῖν παρακελευόμεθα. Καὶ τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων διατυπῶσαι συνείδομεν, ὥστε εἴ τινες ἐξ αὐτῶν, εἴτε ὑπὲρ δημοσίων συντελειῶν, εἴτε ὑπὲρ ἄλλης ἀναγκαίας αἰτίας τοῦ αὐτοῦ οἴκου, χρέεσιν ἔνοχοι γένωνται, καὶ οὐκ ἔστι δυνατὸν ἐκ πραγμάτων κινητῶν τὸ αὐτὸ διαλυθῆναι χρέος· κατὰ πρώτην μὲν τάξιν ἐν ἰδικῇ ὑποθήκῃ δίδοσθαι ἀκίνητον πρᾶγμα τῷ δανειστῇ, ἵνα τοὺς τούτου καρποὺς ἀναλεγόμενος, καταλογίζηται ἑαυτῷ, τὰ μὲν εἰς αὐτὸ τὸ δανεισθὲν χρέος, τὰ δὲ εἰς τόκους, οὐ πλείονας τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἑκατοστῆς. Εἰ δὲ μὴ βουληθείη τούτῳ τῷ τρόπῳ διαλύσασθαι τὸ χρέος, κελεύομεν τοὺς μὲν ὑπὸ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν χειροτονουμένους, (εἴτε μητροπολῖται, εἴτε ἐπίσκοποι εἶεν, εἴτε ἀρχιμανδρῖται, εἴτε ὀρφανοτρόφοι, ἢ πτωχοτρόφοι, ἢ ξενοδόχοι, ἢ νοσοκόμοι, ἢ ἄλλων εὐαγῶν οἴκων διοικηταί) παρ' αὐτοῖς τοῖς ἁγιωτάτοις πατριάρχαις ὑφ' ὧν χειροτονοῦνται ἢ προβάλλονται, ὑπομνήματα ποιεῖσθαι, καὶ μεθ' ὅρκου τῶν διοικητῶν, καὶ συναινέσεως τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς λειτουργούντων, τὸ χρέος γίνεσθαι φανερὸν, καὶ ὅτι οὐκ ἔστι δυνατὸν ἐκ πραγμάτων κινητῶν τοῦτο διαλυθῆναι· τοὺς δὲ ὑπὸ μητροπολιτῶν ἢ ἐπισκόπων χειροτονουμένους (εἴτε ἐπίσκοποι εἶεν, εἴτε ἀρχιμανδρῖται, εἴτε ὀρφανοτρόφοι, εἴτε πτωχοτρόφοι, ἢ ἄλλων εὐαγῶν οἴκων διοικηταί) παρ' αὐτοῖς ὁμοίως τοῖς μητροπολίταις ἢ ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα συντάττεσθαι. Παρ' ἐκείνοις δὲ τοῖς ἐπισκόποις, οἵ τινες ἢ παρὰ πατριαρχῶν ἢ παρὰ μητροπολιτῶν ἐπίσκοποι χειροτονοῦνται, καὶ ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἰδίαν δικαιοδοσίαν, ἢ μοναστήρια, ἢ πτωχεῖα, ἢ ξενῶνας, ἢ νοσοκομεῖα, ἢ ἄλλους εὐαγεῖς οἴκους, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὰ ὑπομνήματα γίνεσθαι· οὕτω μέντοι γε, ὥστε εἴτε παρὰ πατριάρχαις, εἴτε παρὰ μητροπολίταις, εἴτε παρ' ἄλλοις ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα πράττεται, μηδεμίαν ὑπὲρ αὐτῶν ζημίαν ἢ δαπάνην τοὺς εὐαγεῖς οἴκους ὑφίστασθαι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ βουλόμεθα τοῦ λοιποῦ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν ἢ τοῖς ἐκδίκοις τῶν τόπων τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα παρὰ τῶν μνημονευθέντων προσώπων ἤγουν εὐαγῶν οἴκων πράττεσθαι, ἵνα μηδεμίαν ζημίαν ὑφίστωνται. Μετὰ δὲ τὸ ἐφεξῆς ταῦτα παρακολουθῆσαι παρὰ τοῖς μνημονευθεῖσιν ἁγιωτάτοις πατριάρχαις, ἢ μητροπολίταις, ἢ ἄλλοις ἐπισκόποις, τηνικαῦτα τοὺς εἰρημένους διοικητὰς τοῦ ὀφειλέτου εὐαγοῦς οἴκου ἐγγράφως ἐν δημοσίῳ τῆς πόλεως τόπῳ προτιθέναι ἐπὶ εἴκοσιν ἡμέρας, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ προτρέπειν τοὺς ἀγοράσαι βουλομένους τὸ ἀκίνητον πρᾶγμα, ἵνα ὁ τὸ πλεῖον παρέχων τῶν ἄλλων προτιμηθῇ. Τούτων δὲ πάντων προϊόντων, τὴν πρᾶσιν γίνεσθαι, τοῦ τιμήματος πάντι τρόπῳ ὑπὲρ τοῦ ὀφλήματος διδομένου· ὥστε μὴ ἄλλως ἔχειν ὁ ἀγοραστὴς τὸ ἀσφαλὲς, εἰ μὴ τὸ τίμημα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ χρέους καταβάλλῃ, καὶ τοῦτο ῥητῶς ἐγγραφῇ μεθ' ὅρκου τῇ ὠνῇ [illegible], καὶ ὅτι οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ παραγραφὴν τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου γίνεται. Εἰ δὲ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ἀγοραστὴς τοιούτου πράγματος μὴ εὑρεθῇ, κελεύομεν τὸν ὀφειλόμενον ἐκ τινὸς τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, τῷ δικαίῳ ὅπερ pro soluto λέγεται, τὴν αὐτὴν λαμβάνειν κτῆσιν, δικαίας καὶ ἀκριβοῦς διατιμήσεως γενομένης, καὶ προστιθεμένης τῷ τιμήματι τοῦ δεκάτου μέρους τοῦ παντὸς τιμήματος εἰς αὐτὴν τὴν ποσότητα· καὶ λαμβάνειν τὸ πρᾶγμα τὸν δανειστὴν ἀντὶ καταβολῆς βεβαίᾳ δεσποτείᾳ κεκτημένον. Οὕτω μέντοι γε ὥστε τοὺς διοικητὰς τοῦ ὑποφείλοντος εὐαγοῦς οἴκου, καὶ τὸ πλεῖον μέρος τῶν ἐν αὐτῷ λειτουργούντων, ταῖς τοιαύταις πράσεσι συναινεῖν. Τὸ δὲ παρεχόμενον ἐπὶ τούτῳ ἀκίνητον πρᾶγμα, μὴ κατ' ἐπιλογὴν τοῦ δανειστοῦ δίδοσθαι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰσότητα, τοῦτο μὲν τῶν εὐφόρων, τοῦτο δὲ, καὶ ἀφόρων κτήσεων τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου, κατὰ τὴν τῶν προσόδων, καὶ δημοσίων, καὶ τῆς λοιπῆς καταστάσεως. §. γ'. Εἰ δέ τις ἢ ἐπισκόπῳ, ἢ οἰκονόμῳ, ἢ διοικητῇ οἱουδήποτε εὐαγοῦς οἴκου, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένου, χρήματα ἐδάνεισεν, ἢ μετὰ ταῦτα δανείσοι· κελεύομεν μηδὲ αὐτοῖς ταῦτα καταλογίζεσθαι ὑπὲρ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου, εἰ μὴ πρότερον δείξωσιν ὅτι εἰς χρείας τοῦ εἰρημένου εὐαγοῦς οἴκου ταῦτα προεχώρησαν· μήτε αὐτὸν τὸν δανειστὴν ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ κατὰ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου ἔχειν τινὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωγὴν, εἰ μὴ δείξωσιν ὡς εἰς αἰτίας τοῦ εὐαγοῦς οἴκου προσηκούσας τὰ χρήματα προεχώρησαν· ἀλλὰ κατὰ τοῦ δανεισαμένου τὰ χρήματα καὶ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων τὰς ἰδίας κινεῖν ἀγωγάς.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ ἀνταλλάξεως πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν.

ΚΑΙ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε ἐξῃρημένης τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ τῶν εὐαγῶν ὀρφανοτροφείων, καὶ ξενώνων καὶ πτωχείων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτῆς ὄντων οἰκονομίαν, ἐξεῖναι πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστηρίοις ἔν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις κειμένοις, ἀνταλλαγὰς πρὸς ἀλλήλους ποιεῖσθαι, ὅταν ἑκατέρῳ εὐαγεῖ οἴκῳ φυλάττεται τὸ ἀζήμιον· συναινούντων ἐγγράφως ἢ διὰ καταθέσεως τῷ τοιούτῳ συναλλάγματι οὐ μόνον τῶν διοικητῶν ἑκατέρου εὐαγοῦς οἴκου, ἀλλὰ καὶ τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτοῖς λειτουργούντων. Τὰ δὲ ἀπὸ βασιλικοῦ οἴκου εἰς οἱονδήποτε εὐαγῆ τόπον ἐλθόντα, ἢ μετὰ ταῦτα ἐλευσόμενα, κατ' οὐδένα τρόπον πιπράσκεσθαι,

cuitu adhærentium disposuimus. In aliis vero sanctissimis ecclesiis, & monasteriis, & xenodochiis, & nosocomiis, seu reliquis venerabilibus domibus, quæ in omnibus provinciis nostræ reipublicæ positæ sunt, verum etiam monasteriis in hac regia civitate, & ejus circuitu adhærentibus, consequenter definire prævidimus. §. 1. Licentiam [1] igitur damus prædictis venerabilibus domibus non solum ad tempus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetue hæc eis emphyteutico jure volentibus dari. Et si quidem sanctissimæ ecclesiæ sint, vel aliæ venerabiles domus, quarum gubernationem loci sanctissimus episcopus aut per se, aut per venerabilem [2] chorum clericorum faceret, cum voluntate eorum & consensu fieri hujusmodi contractum jurantibus præsentibus [3] œconomis & administratoribus, & chartulariis ipsius venerabilis domus, quod ex hac emphyteusi nullum damnum eidem venerabili domui infertur. Si vero prochia, aut xenones, aut nosocomia, aut reliquæ venerabiles domus sint propriam administrationem habentes: si quidem venerabilia oratoria esse contigerit, cum voluntate majoris [4] partis ibidem ordinantium [5] clericorum, necnon & œconomi. Si vero xenones, aut prochium, aut nosocomium, aut alia sit venerabilis domus, apud [6] præpositum ipsius fieri contractum, jurantibus ordinatoribus earundem venerabilium domorum in præsentia Deo amabilis episcopi, à quo præponuntur aut ordinantur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem ipsarum venerabilium domorum de hujusmodi contractu efficitur. §. 2. In venerabilibus vero monasteriis primates [7] eorum cum ampliore & majore [8] parte ibidem deservientium [9] monachorum contractum efficiant. In prædictis vero omnibus jubemus inscribi instrumentum cum jurejurando, quod non ad læsionem aut præscriptionem earundem res agitur. Hac vero observatione, hujusmodi præcedente, relevationem non amplius fieri à sexta parte reditus quem habet res quæ in emphyteusim datur. Quæcunque vero de ipsis domibus competentibus venerabilibus domibus quæ in regia sunt positæ civitate, superius, disposuimus: hæc in his venerabilibus domibus valere præcipimus. Hoc [10] etiam super ipsis venerabilibus domibus definire prævidimus, ut si quædam ex eis sive pro publicis collationibus, sive pro alia necessaria causa ejusdem domus debitis obnoxiæ fiant, & non est possibile de rebus mobilibus eadem persolvi debita: primo [11] quidem ordine in speciali pignore dari rem immobilem creditori, ut ejus fructus colligens, reputet sibi tam in [12] ipsis debitis mutuis pecuniis, quam in usuris non amplius quarta parte centesimæ. Si vero noluerit isto modo debitum transigere, jubemus per eos quidem qui à sanctissimo patriarcha ordinantur, sive metropolitæ, sive alii episcopi sint, sive archimandritæ, sive orphanotrophi, aut nosocomi, aut xenodochi, aut aliarum venerabilium domorum ordinatores, apud sanctissimos patriarchas, à quibus ordinantur, aut præponuntur, monumenta fieri, & cum jurejurando ordinatorum, & consensu amplioris [13] partis in eis deservientium debitum manifestari, & quia non est possibile de rebus mobilibus istud persolvi: per eos vero qui à metropolitis ordinantur, sive episcopi sint, sive archimandritæ, sive orphanotrophi, sive prochotrophi, aut aliorum venerabilium locorum ordinatores apud eos similiter metropolitas episcopos hujusmodi monumenta conscribi, ab illis vero episcopis qui aut à patriarchis, aut à metropolitis episcopis ordinantur, & habent sub propria jurisdictione aut monasteria, aut ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut alias venerabiles domos, sub similem modum fieri gesta: ita tamen, ut sive apud patriarchas, sive apud metropolitas, sive apud episcopos alios hujusmodi gesta fiant, nullum [14] pro his dispendium aut expensam venerabiles domos sustinere. Propterea enim volumus de cætero apud judices provinciarum, aut defensores locorum hujusmodi monumenta à memoratis personis sive domibus agi, ut nullum dispendium sentiant [15]. Postquam vero ista subsecuta fuerint apud memoratos sanctissimos patriarchas, apud metropolitas, aut alios episcopos, tunc per prædictos ordinatores debitricis domus venerabilis in scriptis in [16] publico civitatis loco proponantur per viginti [17] dies: & isto modo hortentur eos qui emere voluerint immobilem rem: ut qui plus [18] præbet, aliis præponatur. His vero omnibus præcedentibus, venditionem fieri, pretio modis omnibus pro debito dando: ut non aliter habeat emptor munitionem [19], nisi pretium pro ipso debito persolvatur, & hoc evidenter inscribatur, quod nihil ad læsionem aut præscriptionem ejusdem venerabilis domus efficitur. Si vero secundum prædictum modum emptor hujusmodi rei non inveniatur: jubemus creditorem ex jure prædictarum venerabilium domorum, quod pro [20] soluto dicitur, eandem accipere possessionem, justa & districta [21] æstimatione facta: & addita in pretio decima parte universæ æstimationis, in ipsa quantitate accipere rem creditorem pro solutione, certo [22] dominio possessurum: ita tamen, ut ordinatores [23] debitricis venerabilis domus, & amplior [24] pars deservientium, hujusmodi venditionibus consentiant. Quod autem præbetur in hoc immobilis res, non per electionem creditoris detur, sed secundum æquitatem: aliud quidem fructiferarum, aliud vero possessionum sterilium [25] ejusdem venerabilis domus, & in reditu [26] earum, & in fiscali solutione & reliquæ ordinationis. §. 3. Si vero quis aut episcopo, aut œconomo, aut ordinatori cujuslibet venerabilis domus, sive in regia civitate, sive in provinciis constitutæ pecunias credidit, aut posthac crediderit: jubemus neque eis hoc reputari [27] pro venerabili domo, nisi primitus ostenderint, quod in utilitates prædictæ venerabilis domus ista profecerunt, neque ipsum creditorem, aut heredes ejus contra venerabilem domum habere aliquam pro ipsis actionem, nisi [28] monstraverint quod in utilitatibus venerabilis domus competentibus pecuniæ profecerunt: sed contra mutuas accipientem pecunias, aut heredes ejus, proprias moveant actiones.

Cap. VII.

De permutatione rerum ecclesiasticarum.

HOc [29] vero jubemus, ut excepta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis, & venerabilibus orphanotrophiis, xenonibus, & prochiis, quæ sunt in regia civitate sub ejus constitutis ordinatione, licentiam esse omnibus sanctissimis ecclesiis, & venerabilibus domibus, necnon & monasteriis, tam in hac regia civitate, quam in diversis provinciis constitutis permutationes [30] ad invicem facere, quando utrique venerabili domui servatur indemnitas, consentientibus in scriptis aut per depositiones hujusmodi contractui non solum ordinatoribus utriusque venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis deservientium. Ea vero quæ ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum pervenerunt, aut postea pervenerint, nullo modo vendi, aut pignori supponi, aut permutari,

1 Hinc sumpta est Auth. Perpetua. C. de sacros. eccl.

2 [illegible] Scring. per [illegible] Jul. hic adde Novell. 67. cap. 4.

3 [illegible] Græci hic. hoc est jurantibus eo (id est, episcopo) præsente, œconomis, &c.

4 Majori parti consentientium multum defertur.

5 [illegible]

6 Τὸν προεστῶτα. Scring. hoc est propositum ipsius contractum facere. Verum hæc interpretatio in idem recidit.

7 Ἡγουμένους. Scr. certa male, neque apud Julianum hoc legimus.

8 Major pars quod facit, cæteri omnes facere videntur.

9 Λειτουργούντων. Scring. qui ibi ministerium faciunt debitum. Jul. hic.

10 Hinc sumpta est Authentica, Hoc jus. C. de sacr. eccl. & Eclog. 5. ex lib. 5. tit. 2. cap. 10.

11 Quo ordine, quibus ex causis immobilia ecclesiastica vendi possint. Nov. 46. c. 1. Nov. 54. c. 2. Nov. 67. cap. 4.

12 Hoc est in sortem seu capitale & ut author Eclogæ illo loco scribit, εἰς κεφάλαιον.

13 Majoris partis consensus universitatem integram repræsentat, idemque cum consensu sequi solent judices. T. mil. adde l. 7. in fin. ff. de pact. l. 3. ff. quod cujusque l. 14. ff. depositi l. 3. §. 7. ff. de admin. tut. l. 15. ff. de rebus auctor. jud. l. 2. ff. de [illegible] l. 3. ff. de decretis ab ordin. l. 41. C. de decurionib. §. 1. Inst. satisdat. tut.

14 Ita ut gratuito & nulla mercede accepta acta ecclesiastica fiant.

15 Emptores præsertim.

16 *Affiches & proclamations se doivent mettre au lieu les plus apparens de la ville*, adde l. penult. ff. de div. temp. præscript. vid. l. pen. C. de defensor. civit. l. 2. Cod. de annali.

17 De xx. diebus vide Cujac. c. 9. de præscr.

18 *Au plus offrant & dernier encherisseur*, hinc possis colligere, Formam auctionum eam fuisse apud veteres, ut a minima quantitate ad majorem, plures licitantes pervenirent, l. 35. ff. de minor. Audio quibusdam in foris, rem quam plurimo subhastari: cumque, qui primus ex ea quantitate aliquid detraxerit emptioni seu emptorem se abtulerit, licitatione vincere & rem obtinere.

19 Τὸ ἀσφαλές. Scring. ut non aliter habeant cautionem, Jul. hic.

20 Jus pro soluto. Ita Græcia hic & apud Julianum cap. 411. appellatur Author Eclogæ 5. tit. 1. ex lib. 4. tit. 2. cap. 10. [illegible] dixit, hoc est, accipere ipso jure dominii. Res ecclesiasticæ in solutum dari possunt, prius tamen exacte æstimandæ, & ultra æstimationem adjicere debet creditor decimam pretii: ut ita raro vel nunquam ecclesia lædatur. Bald. tamen ad Authentic. Hoc jus porrectum, Cod. de sacros. eccles. negat hoc servandum esse jure etiam poli & conscientiæ: adde Novell. 46. Verum Accursius in d. glossa Authenticæ. Hoc jus porrectum vi additæ accipit, pro remissa, ut scilicet decima pars pretii remittatur emptori: ut cum in uno gravetur, quod scilicet invitus rem ecclesiasticam in solutum accipiat, in alio relevetur.

21 Subtili. Julian. [illegible] Scring. 22 Firmo. Julian. [illegible] Scringer. 23 Διοικητὰς: Scringer. administratores. Julian. hic. 24 De quo dixi T. 25 Quænam res ecclesiasticæ in solutum dari debeant creditori: mediæ inter fertiles & steriles, vid. Julian. hic. 26 Æstimatio rei ex ejus reditu, & publicarum tributionum functione & reliquo statu facienda est. Julian. hic. 27 Non omne quod mutuo accipit administrator ecclesiæ, imputatur rationibus ecclesiasticis, sed id tantum quod mutuum in utilitatem ecclesiæ versum est. Novell. 123. cap. 6. in fin. 28 Creditor ecclesiasticus probare tenetur pecunias mutuo datas in usum & utilitatem ecclesiæ conversas fuisse. 29 Hinc etiam sumpta est Authentica, Hoc jus. Cod. de sacrosanct. eccles.

30 Ecclesiæ permutationes ad invicem facere possunt. Novell. 54. cap. 2.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

permutari, aut omnino alienari concedimus, neque si ad alteras venerabiles domos tale aliquid egerint. §. 1. Et quoniam cognovimus ab aliquibus fieri alienationes [1] monasteriorum, ut hæc à sacra figura in privatorum conversationem transferantur, & hoc omnibus modis prohibemus. Si vero tale aliquid factum deprehendatur: licentiam præbemus sanctissimo loci episcopo hoc monasteriis vindicare, & in antiquam figuram reducere. Si [2] vero quis de prædictis venerabilibus domibus quæ in hac regia civitate, sive in aliis provinciis, sunt, (excepta sanctissima majore ecclesia regiæ civitatis) prædium habeat plurimis fiscalibus tributis gravatum, ex quo nullus inferatur reditus venerabili domui: licentiam [3] præbemus ejusdem venerabilis domus ordinatoribus tale prædium alienare quolibet modo voluerint, ad perfectam securitatem ejusdem venerabilis domus, gestis monumentorum videlicet in hujusmodi alienatione conficiendis ab illis à quibus ordinatores talium locorum præponuntur sive ordinantur, & jurantibus in sanctis scripturis præsente antistite ejusdem venerabilis domus, & ampliore parte in ea deservientium, quod neque per proditionem, neque per gratiam, aut quamlibet præscriptionem alienatio fiat, sed ut servetur immunitas eidem venerabili domui. Oeconomis vero & ordinatoribus clericorum, & chartulariis ubicumque venerabilium domorum constitutarum, aut parentibus eorum & filiis, & quibus secundum genus aut secundum matrimonii jura conjunguntur, locationes, aut emphyteuseis, aut emptiones, aut hypothecas rerum immobilium ipsis venerabilibus domibus competentium subire aut per se, aut per interpositam personam, secundum quod & iis qui in regia civitate sunt, prohibemus.

Cap. VIII. [4]

Si emphyteuta ecclesiæ per biennium in solvendo canone cessaverit.

Si [5] vero quis aut locator aut emphyteuta alicujus rei competentis aut sanctissimæ majori ecclesiæ, aut alteri venerabili domui in quolibet loco nostræ reipublicæ constitutæ, aut deteriorem faciat rem, quam quidem aut accepit, aut post hoc acceperit, aut per biennium [6] non intulerit quod ab eo promissum est emphyteuticum aut locationis canonem: damus licentiam venerabili domui ex qua locatio aut emphyteusis facta est, & quæ debentur solum pro præcedente tempore, & antiquum statum locatæ sive emphyteuticæ rei exigere, & ejicere de emphyteusi, sive de locatione, non [7] valentem de emponematis actionem aliquam contra venerabiles domos movere. Si vero noluerint prædicti ordinatores expellere eum, exigi quidem eum præcipimus quæ pro locatione sive emphyteusi debere cognoscitur: usque ad definitum vero tempus completum, sibi datam rem tenere eum, & quæ placita sunt dare. Si vero refugiat, licentiam præbemus præpositis eorundem venerabilium locorum indemnitatem venerabilibus domibus de ejusdem rebus fieri, non valente neque hic de emponematis [8] aliquid prætendere.

Cap. IX.

Ut liceat pro redemptione captivorum res immobiles ecclesiæ alienare.

Sanctissimas vero ecclesias [9] [omnes seu œconomos] civitatum præcipimus alienare res immobiles pro captivorum [10] redemptione: nisi [11] sub hac conditione possessiones aliqui eis dederint: ut nullo modo has alienent. Hoc autem concedimus, ut Hierosolymorum [12] sanctissima ecclesia licentiam habeat domos competentes ei non positas in eadem sancta civitate vendere, non minori pretio quam de pensionibus ejus in quinquaginta [13] annis colligitur: ut ex earum pretio reditus meliores emat. Si vero quidam cuilibet venerabili domui, sive in hac regia civitate, sive in provinciis positæ steriles [14] possessiones donaverint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint, aut dereliquerint: jubemus pro talibus rebus nullam læsionem sustinere venerabilem domum in quam hujusmodi possessiones pervenerint: aut fiscalium nomine, aut alterius cujuslibet causæ gratia prægravari: sed omne hujusmodi onus in dantes & eorum heredes recurrere: necessitatem habentibus recipere datas hujusmodi possessiones, & restituere de propria facultate venerabili domui omne damnum quod ex hujusmodi occasione ei contigerit. Si vero [15] etiam talis dolus in re subsecutus est, ut aliquæ pecuniæ pro hoc venerabili domui darentur, & eas jubemus in proprium lucrum venerabilem domum habere, steriles vero res ei, qui dedit & heredibus eis omnino restitui. §. 1. Ad hæc jubemus, ut nulla [16] necessitas sanctissimis ecclesiis, vel aliis venerabilibus locis tam in regia civitate, quam in omnibus reipublicæ nostræ provinciis positis inferatur, possessiones steriles aut frugiferas ubilibet constitutas emere: ut non inveniantur per hanc occasionem, & quas habent perdere, aut debitis obnoxiare. Si vero quis voluerit rem immobilem nomine [17] usus accipere ab aliqua prædictarum venerabilium domorum (secundum [18] quod superius de venerabilibus domibus, quæ in regia civitate sunt positæ disposuimus) non aliter hoc accipiat, nisi aliam mox rem dominii jure præstiterit venerabili domui, à qua eandem rem acceperit, tantum habentem reditum, quantum habet res quæ ei datur, & non majoribus tributis gravatam: quatenus post ejus transitum, aut tempus in quo datio usus est placita, non transcendens scilicet ejus qui acceperit vitæ tempus: utramque rem integro jure, & secundum dominium & secundum usum in ipsam venerabilem domum pervenire. Et hocquidem de immobilibus rebus jubemus.

Cap. X.

De sacris vasis cujusque ecclesiæ vel oratorii.

De sacris autem [19] vasis competentibus sanctissimæ majori ecclesiæ regiæ civitatis, aut aliis venerabilibus oratorii domibus, in qualicunque loco nostræ reipublicæ positis, generaliter constituimus, ut non aliter hæc vendantur, aut supponantur, nisi pro captivorum redemptione. Si [20] vero sunt plura vasa in aliqua memoratarum venerabilium domorum, nullum necessarium usum facientia, & contigerit hujusmodi venerabilem locum debitis aggravari, & non sint aliæ manifestæ res immobiles de quibus debeant debita reddi: licentiam ei damus gestis monumentorum (sicuti superius dictum est) constitutis prædicta superflua vasa [21] aut aliis venerabilibus locis necessaria [non [22]] habentibus vendere, aut conflare, & similiter vendere, & eorum pretium in debitum præbere: ut [23] non immobiles res alienentur.

Cap. XI.

Quibus pœnis subjiciantur qui præsentem constitutionem violaverint. [24]

Si [25] vero præter hæc quæ inserta sunt præsenti legi, contractus fiat super competentibus rebus mobilibus & immobilibus uni memoratarum venerabilium domorum reddi quidem eidem sanctissimæ ecclesiæ sive venerabili domui rem super quam tale aliquid subsecutum

ἢ ὑποτίθεσθαι, ἢ ἀντικαταλλάττεσθαι, ἢ ἄλλως ὑποκεῖσθαι συγχωροῦμεν· οὐδὲ εἰ πρὸς ἀλλήλους οἱ εὐαγεῖς οἶκοι τοιοῦτό τι πράξωσιν. §. α'. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωμεν παρά τινων γίνεσθαι καὶ ἐκποιήσεις μοναστηρίων, ὥστε τὰ ταῦτα ἀπὸ ἱεροῦ σχήματος εἰς ἰδιωτικὴν διαγωγὴν μεθαρμόζεσθαι, καὶ τοῦτο πάσῃ τρόπῳ κωλύομεν. εἰ δέ τι τοιοῦτο γινόμενον εὑρεθείη, ἄδειαν παρέχομεν τῷ κατὰ τὸν τόπον ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τὰ τοιαῦτα μοναστήρια ἐκδικεῖν, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα ἐπανάγειν. Εἰ δέ τις ἐκ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, τῶν τε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει τῶν τε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄντων, (ἐξῃρημένης τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας τῆς βασιλίδος πόλεως) κέκτηται χωρίον πολλαῖς δημοσίοις τελέσμασι βεβαρημένον, ἐξ οὗ οὐδεμία εἰσάγεται πρόσοδος τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ· ἄδειαν παρέχομεν τοῖς τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου διοικηταῖς τὴν τοιαύτην κτῆσιν ἐκποιεῖν, ἐν οἷῳδήποτε τρόπῳ βουληθεῖεν, πρὸς τὸ λυσιτελοῦν τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου· ὑπομνημάτων δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐκποιήσει πραττομένων παρ' ἐκείνοις ἀφ' ὧν οἱ διοικηταὶ τῶν τοιούτων τόπων προβάλλονται, ἢ χειροτονοῦνται, καὶ ὀμνυόντων ἐπὶ τῶν ἁγίων γραφῶν τοῦ προεστῶτος τοῦ τοιούτου εὐαγοῦς οἴκου, καὶ τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτῷ λειτουργούντων, ὡς οὐδὲ κατὰ προδοσίαν, οὐδὲ πρὸς χάριν, ἢ οἱανδήποτε ὑπογραφὴν, ἡ ἐκποίησις γίνεται, ἀλλὰ διὰ τὸ φυλαχθῆναι τὸ ἀζήμιον τῷ αὐτῷ εὐαγεῖ οἴκῳ. Τοῖς δὲ οἰκονόμοις καὶ διοικηταῖς καὶ χαρτουλαρίοις τῶν ὁπουδήποτε ὄντων εὐαγῶν οἴκων, καὶ τοῖς αὐτῶν γονεῦσί τε καὶ παισὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἢ κατὰ γένος ἢ κατὰ γαμικὸν δίκαιον αὐτοῖς συναπτομένοις, μισθώσεις, ἢ ἐμφυτεύσεις, ἢ ἀγορασίας, ἢ ὑποθήκας πραγμάτων ἀκινήτων τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις διαφερόντων ὑπεισιέναι, ἢ δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτου προσώπου, καθὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ βασιλίδι πόλει οὖσιν, ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς ἀπαγορεύομεν.

ΚΕΦ. η'.

Εἰ ὁ ἐκκλησίας ἐμφυτευτὴς ἐπὶ διετίαν τὸ κανόνα διαλάθοι παρέχειν.

Εἰ δέ τις ἢ μισθωτὴς ἢ ἐμφυτευτὴς πράγματος διαφέροντος ἢ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ ἑτέρῳ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένῳ, ἢ χεῖρον ποιήσῃ τὸ πρᾶγμα ὅπερ ἢ ἔλαβεν ἢ μετὰ ταῦτα λάβοι, ἢ ἐπὶ διετίαν μὴ καταβάλλῃ τὸ παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθέντα ἐμφυτευτικὸν ἢ μισθωτικὸν κανόνα· δίδομεν ἄδειαν τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ ἡ μίσθωσις ἢ ἡ ἐμφύτευσις γέγονε, καὶ τὰ ὀφειλόμενα τούτῳ ὑπὲρ τοῦ προλαβόντος χρόνου, καὶ τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν τοῦ μισθωθέντος ἤτοι ἐμφυτευθέντος πράγματος ἀπαιτεῖν, καὶ ἐκβάλλειν τῆς ἐμφυτεύσεως, ἤτοι μισθώσεως, μὴ δυναμένου αὐτοῦ ἐμπονημάτων ἀγωγήν τινα κατὰ τῶν εὐαγῶν οἴκων κινεῖν. Εἰ δὲ μὴ βούλοιντο οἱ τούτων διοικηταὶ ἐκβάλλειν τοῦτον, ἀπαιτεῖσθαι μὲν αὐτὸν παρακελευόμεθα ὅσα ἐκ τῆς μισθώσεως, ἤτοι ἐμφυτεύσεως, ὀφείλειν γνωσθείη· μέχρι δὲ τοῦ ὁρισθέντος χρόνου πληρωθῇ, τὸ δοθὲν αὐτῷ πρᾶγμα κατέχειν αὐτὸν, καὶ τὰ συμφωνηθέντα διδόναι. Εἰ δὲ ἀποφύγοι, ἄδειαν παρέχομεν τοῖς προεστῶσι τῶν αὐτῶν εὐαγῶν τόπων, τὸ ἀζήμιον τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων ποιεῖν· μὴ δυναμένου μηδὲ ἐνταῦθα περὶ ἐμπονημάτων τι προτείνειν.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ τοῦ ἐξεῖναι ὑπὲρ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀναρρύσεως τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀκίνητα πράγματα ἐκποιεῖν.

Ταῖς δὲ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις Ὀδήσσου καὶ Τομέως τῆς πόλεως ἐπιτρέπομεν ἐκποιεῖν πράγματα ἀκίνητα, ὑπὲρ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀναρρύσεως· πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἱρέσει κτήσεις τινὲς αὐταῖς ἐδόθησαν, ἐφ' ᾧ κατὰ μηδένα τρόπον ταύτας ἐκποιηθῆναι. Καὶ τοῦτο δὲ συγχωροῦμεν, ὥστε τὴν κατὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς οἴκους τοὺς αὐτῇ προσήκοντας καὶ κειμένους ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ πόλει πιπράσκειν, μὴ ἐπ' ἐλάττονι τιμήματι ὅσον ἐκ τῶν ἐνοικίων αὐτῶν ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς συνάγεται· ὥστε ἐκ τοῦ τούτων τιμῆς ἄλλας προσόδους κρείττονας ὠνεῖσθαι. Εἰ δέ τινες οἱῳδήποτε εὐαγεῖ οἴκῳ, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένῳ, ἀπόρους κτήσεις δωρήσωνται, ἢ πωλήσωσιν, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ παραχωρήσωσιν, ἢ καταλείψωσι· κελεύομεν ὑπὲρ τῶν τοιούτων πραγμάτων μηδεμίαν βλάβην ὑπομένειν τὸν εὐαγῆ οἶκον, εἰς ὃν ἡ τοιαύτη κτῆσις περιῆλθεν, ἢ δημοσίων ὀνόματι, ἢ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας χάριν βαρύνεσθαι, ἀλλ' ἅπαν τὸ τοιοῦτο βάρος εἰς τοὺς δεδωκότας καὶ τοὺς αὐτῶν κληρονόμους ἐπανιέναι, ἀναγκαζομένους ἀναλαβεῖν τὰς δεδομένας τοιαύτας κτήσεις, καὶ ἀποκαθιστᾶν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ πᾶσαν ζημίαν, ἐκ τοιαύτης αἰτίας αὐτῷ συμβαίνουσαν. Εἰ δὲ καὶ τοιοῦτος δόλος ἐν τῷ πράγματι παρηκολούθησεν, ὥστε καί τινα χρήματα ὑπὲρ τούτου τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ δοθῆναι, καὶ ταῦτα κελεύομεν εἰς ἴδιον κέρδος αὐτὸν τὸν εὐαγῆ οἶκον ἔχειν· τὰ ἄπορα δὲ πράγματα τῷ δεδωκότι καὶ τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις παντὶ τρόπῳ ἀποκαθίστασθαι. §. α'. Πρὸς τούτοις κελεύομεν ὥστε μηδεμίαν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσι τόποις (ἔν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐπαρχίαις κειμένοις) ἀνάγκην ἐπάγεσθαι κτήσεις ἀπόρους ἢ εὐπόρους ὁπουδήποτε κειμένας ὠνεῖσθαι, ἵνα μὴ εὑρεθεῖεν διὰ ταύτην τὴν πρόφασιν καὶ ἃς ἔχουσιν ἀπολλύντες, ἢ χρέεσιν ὑποβαλλόμενοι. Εἰ δέ τις βουληθείη πρᾶγμα ἀκίνητον ὀνόματι χρήσεως λαβεῖν παρά τινος τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, (καθὰ καὶ ἀνωτέρω περὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων τῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει κειμένων διετυπώσαμεν) μὴ ἄλλως τοῦτο λαμβανέτω, εἰ μὴ ἕτερον εὐθὺς πρᾶγμα δεσποτείας δικαίῳ παράσχοι τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἐξ οὗ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα λαμβάνει, τοσαύτην ἔχον πρόσοδον ὅσην ἔχει τὸ πρᾶγμα ὅπερ αὐτῷ δίδοται, καὶ μὴ πλείοσι τελέσμασι βεβαρημένον· ὥστε μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, ἢ τὸν χρόνον ἐφ' ὃν ἡ δόσις τῆς χρήσεως συνωμολογήθη, (μὴ ὑπερβαίνοντα δηλαδὴ τὴν τοῦ λαμβάνοντος ζωὴν) ἑκάτερον πρᾶγμα ἐπ' ἀκεραίῳ κατὰ δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν εἰς τὸν αὐτὸν εὐαγῆ οἶκον ἐπανελθεῖν· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀκινήτων πραγμάτων κελεύομεν.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ ἱερῶν σκευῶν τῆς οἰασοῦν ἐκκλησίας ἢ τόπου εὐκτηρίου.

Περὶ δὲ τῶν ἱερῶν σκευῶν τῶν διαφερόντων τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς βασιλίδος πόλεως, ἢ τοῖς ἄλλοις εὐκτηρίοις οἴκοις ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένοις, γενικῶς διατυποῦμεν, ὥστε μὴ ἄλλως ταῦτα πιπράσκεσθαι ἢ ὑποτίθεσθαι, εἰ μὴ ὑπὲρ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀναρρύσεως. εἰ δὲ πλείονα σκεύη ὦσιν τινι τῶν μνημονευθέντων εὐαγῶν οἴκων εἰς μηδεμίαν ἀναγκαίαν χρῆσιν ποιοῦντα, καὶ συμβῇ τὸν τοιοῦτον εὐαγῆ τόπον χρέεσι βαρεῖσθαι, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλα κινητὰ πράγματα ἐξ ὧν ὀφείλει τὰ χρέα ἀποδοθῆναι· ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν, πραχθέντων ὑπομνημάτων (ὡς ἀνωτέρω εἴρηται) συνισταμένης, τὰ εἰρημένα περιττὰ σκεύη ἢ ἄλλοις εὐαγέσι τόποις χρείαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωνεύειν, καὶ ὁμοίως πιπράσκειν, καὶ τὴν αὐτῶν τιμὴν εἰς τὸ χρέος παρέχειν· ὥστε μὴ τὰ ἀκίνητα πράγματα ἐκποιεῖσθαι.

ΚΕΦ. ια'.

Τίσι ποιναῖς ὑπόκεινται οἱ τὴν παροῦσαν διάταξιν παραβαίνοντες.

Εἰ δὲ παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν τῷ παρόντι νόμῳ συνάλλαγμά τι γένηται ἐπὶ τοῖς διαφέρουσι πράγμασι κινητοῖς τε καὶ ἀκινήτοις ἑνὶ τῶν εἰρημένων εὐαγῶν οἴκων, ἀποδίδοσθαι μὲν τῇ αὐτῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, ἤτοι τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, τὸ πρᾶγμα ἐφ' ᾧ τοιοῦτό τι παρηκολούθησε, μετὰ τῶν ἐν μέσῳ χρόνων

1 Hinc sumpta est Authent. *Multo magis. C. de sacr. eccles.* vid. *Julian. hic. num.* 412. *Novell.* 7. *cap.* 10.
2 Hinc sumpta est Authent. *Hoc prædium. C. de sacr. eccles.*
3 Res ecclesiæ (non tamen majoris quæ est Constantinopoli) onerosa distrahi potest, vid. *cap.* 4. *P. sed.*
4 Vid. *Julian. hic num.* 413.
5 Hinc sumpta est Authentica *Qui rem, C. de sacr. eccl.*
6 Vid. *l.* 2. *Cod. de jure emph.*
7 *Nov.* 7. *cap.* 3.
8 Emponemata, meliorationes.
9 Pro his inclusis ita legito ex Græcis ταῖς δὲ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις Ὀδήσσου, καὶ Τομέως τῆς πόλεως. *Scribe,* ecclesiis Odessi & Thomeos. *Jul. hic,* n. 414. Utramque Tomos, scil. & Odesson Ptolemæus ponit in Mysia inferiori. Claudianus *in Epithalamio Palladii*, veteresque Tomi, Mavortia matris Nobilitas.
10 *Novell.* 65.
11 Quid si possessiones eas tantum habeat? Archidiaconus negat prohiberi alienationem captivorum redimendorum causa: & recte: quia videtur testator hunc casum non prævidisse, cum sub ea conditione, *Ne alienaretur*, rem ecclesiæ legaret.
12 Vid. *Nov.* 40.
13 Adde quæ scripsi ad *l.* 35. §. 3. *C. de don. Nov.* 131. *c.* 13. *in fin.* Goth. In locis tamen ubi fundi viliores sunt propter incommoditatem limitaneorum & periculum incursionum non minoris æstimantur fundi quam sit cumulus fructuum 20. annorum. vid. Gloss. *in l. fin. verb. statu. Cod. de sacros. eccles.* Tiraquel. *de retractu, lib.* 1. §. 1. *gloss.* 6. *n.* 19. Garf. *de expens. c.* 9. *n.* 79. Covarruv. *lib.* 3. *var. resolut. n.* 5. Joann. Baptist. Lup. *de usur. Commentar.* 2. *n.* 77. alibi ad rationem 30. alibi ad rationem 25. pro uno, alibi quantum cumulus fructuum in 40. annos adscendit. Ans.
14 Ἀπόρους penuria laborantes. *Jul. hic. num.* 415.
15 Non est rata traditio prædiorum sterilium & defectorum facta ecclesiæ, etiamsi ut illa acciperet ecclesia, eidem fuerit certa pecunia adnumerata, quod etiam cautum est, *Novell.* 7.
16 Ecclesia non cogitur ex pecunia, quam in numerato habet possessiones, quantumvis fertiles ei occurrentes, emere.
17 Ὀνόματι χρήσεως.
18 Quo jure accipitur res urbana ecclesiastici usus nomine, eodem & provincialis. adde *Jul. hic n.* 416. ut videatur duci argumentum ab urbanis rebus ad provinciales.
19 Transit à venditione rerum immobilium, ad mobiles, adde *Jul. hic n.* 417. & hoc interim paucis tradicur. Qualiscumque vasa ecclesiæ, redimendorum captivorum causa, posse distrahi: debiti causa, superflua tantum, adde *l.* 21. *C. de sacr. eccl.* 20 Hinc sumpta est Authentica, *Præterea, C. de sacros. eccles.* 21 Vasa ecclesiastica superflua aliis ecclesiis vendi possunt, aut conflari, *ut hic.*
22 Hæc negativa superest. 23 Superflua vasa ecclesiæ, rebus immobilibus ejusdem hic opponuntur.
24 *Jul. hic, num.* 418. 25 Hinc sumpta est Authentica, *Qui res Cod. de sacr. eccles.*

γραμμάτων γίνεται δὲ παρ' αὐτῇ καὶ τὸ τίμημα, ἢ τὸ ἀντίδωρον, ἢ τὸ ὑπὲρ ἀμείψεως ἢ ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας αὐτῇ δεδομένον. Εἰ δὲ ἐμφύτευσις πραχθείη παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν, ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἢ τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κελεύομεν, καὶ τὸν ἐμφυτευτὴν τὸ πᾶσαν τελείως κατὰ τὴν δύναμιν τῶν ἐμφυτευτικῶν συμβολαίων. Εἰ δὲ δωρεὰ πραχθείη πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, ἢ ἑτέρου εὐαγοῦς οἴκου, καὶ αὐτὸ ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσι τόποις, μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν, καὶ ποσὸν ἕτερον ὅσου ἄξιόν ἐστι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Εἰ δὲ ὑποθῆκαι παρὰ ταῦτα δοθεῖεν, ὁ δανειστὴς τὸ ἐπιοφειλόμενον ἀπολλύτω, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τῷ εὐαγεῖ τόπῳ ἀποδιδότω. τῶν συμβολαιογράφων τῶν ὑπερβάντων παρὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον ταῖς τοιαύταις ὑπουργεῖν συμβολαίοις, διηνεκεῖ ἐξορίᾳ κατακρινομένων. Εἰ δέ τι πρὸ τούτου τοῦ νόμου κατὰ τὰς παλαιὰς διατάξεις γέγονε, κελεύομεν τοῦτο πάντως τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχύν. ὅσα δὲ παρὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους γέγονεν, ἀναιρεῖσθαι θεσπίζομεν, καὶ τὰ πράγματα τὰ παρὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν διδόμενα, τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις ἀναδίδοσθαι. τὰ δὲ λοιπὰ κατὰ τὸν παρόντα νόμον πάντα γίνεσθαι διατυποῦμεν. σχολαζουσῶν μετὰ ταῦτα πασῶν τῶν ἄλλων διατάξεων τῶν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ἀσαφῶς φθεγγομένων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν ὑπεροχὴ ἡ σὴ, ἅπερ διὰ τοῦ παρόντος νόμου εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος ἡ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληνότης, ἀσείστως παραφυλάξαι σπευσάτω, ἐδίκτοις ἐν τοῖς ἐπισήμοις καὶ νομίμοις μόνοις τόποις ἐπὶ δέκα ἡμέρας προτιθεμένοις, καὶ μηδενὸς ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις στελλομένου. ἡμεῖς γὰρ προνοοῦμεν ποίῳ τρόπῳ δίχα τῆς τῶν ὑπηκόων συντελεστῶν βλάβης πᾶσιν ὁ παρὼν ἡμῶν γενικὴ διάταξις ἐμφανὴς καταστῇ. Dat. VII. Idib. Maji, *Constantinop.* JUSTIN. PP. Aug. BASIL. V. C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ δ'.

Περὶ τοῦ τὰς μερικὰς καταβολὰς τῶν τόκων εἰς τὸ διπλάσιον λογίζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκα'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Βασιλείῳ ἄρχοντι Ταρσοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Βουλευτὰς δεομένους ὁρῶντες, φειδόμενοί τι αὐτῶν, εἰκότως τὰς κατὰ τῶν ἡμετέρων νόμων τέχνας καὶ σεσοφισμένας ὁμολογίας κρατεῖν οὐ συγχωροῦμεν.

ΚΕΦ. α'.

Ἐδίδαξεν γὰρ Εὐσέβιος καὶ Ἀφθόνιος τὸ ἡμέτερον κράτος, ἔγγονοι Δημητρίου γενόμενοι, τεχθέντες ὑπὸ Παλλαδίου τοῦ Δημητρίου παιδός· ἐπειδὴ ὁ δὲ Δημήτριος Ἀρτεμιδώρῳ πεντακοσίους χρυσοῦς κατὰ δανεισμοῦ ὀφείλων καὶ ἐπερωτηθέντα καὶ τόκον, καὶ ἔναγχος θεῖον προέθηκε τύπον, τὸ βουλόμενον, εἰ διπλάσιον καταβληθῇ τὸ ὄφλημα, μηδεμίαν εἶναι κατ' αὐτῶν εἴσπραξιν, κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους. τοὺς δὲ Ἀρτεμιδώρου τοῦ δανειστοῦ διαδόχους Ἐπίμαχόν τε καὶ Ἀρτέμωνα φάσκειν ψεύδεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ δεήσει, καὶ μὴ δεῖν τῆς ἡμετέρας τυχεῖν βοηθείας· οὐδὲ γὰρ πεπληρῶσθαι τὸ ὄφλημα, ἀλλὰ μόνους 949. καταβεβλῆσθαι χρυσοῦς. Παλλάδιον γὰρ οἱ ἱκέται φασὶ τὸν αὐτῶν πατέρα ἅμα Παύλῳ καὶ Δημητρίῳ τῷ αὐτοῦ παιδὶ ωξζ' καταβαλεῖν χρυσοῦς. Ἀρτέμωνα δὲ καὶ Πρισκιανὸν τοὺς Ἀρτεμιδώρου παῖδας, πρόγονός τε Ἐπιμάχου καὶ Ἀρτέμωνος, φάσκειν τὴν κατὰ μέρος καταβολὴν μὴ προστίθεσθαι τοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ πάντα εἰς τόκον λογίζεσθαι βούλεσθαι. ταύτην δὲ καὶ ψῆφον τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος λέγειν. καὶ διὰ τοῦτο ἀπαιτῆσαι Παλλάδιον ἀντὶ τοῦ προτέρου τῶν πεντακοσίων νομισμάτων δανειακὰς συγγραφὰς ἑτέρων χρυσῶν ἑξακοσίων. καταβαλεῖν δὲ καὶ αὐτοὶ φασὶ διαφόροις Παλλάδιον μὲν οβ' χρυσοὺς, Εὐσέβιον δὲ καὶ Ἀφθόνιον δέκα, ὡς ἐντεῦθεν συνάγεσθαι τὴν τῶν 949. νομισμάτων ποσότητα. τὸν δὲ τὴν ὑπόθεσιν ἀκροασάμενον, οὐκ ἐνθυμηθέντα μίαν οὖσαν τοῦ παντὸς ἐγκλήματος αἰτίαν, μὴ προσδέξασθαι αὐτοὺς, ἀλλὰ βουληθῆναι καταδικάσαι αὐτοὺς τοὺς ἑξακοσίους χρυσοὺς τοῦ κεφαλαίου. καὶ ᾔτησαν ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀνάγκης. καὶ συλλογιζομένου τοῦ παντὸς ὀφλήματος τῶν πεντακοσίων χρυσῶν, εἰ καταβάλλοιεν τοὺς πεντήκοντα καὶ ἕνα, τοὺς λειπομένους εἰς τὴν τῶν χιλίων νομισμάτων ποσότητα, τότε παντὸς ὀφλήματος ἀπαλλάττεσθαι, ἀναλαβεῖν τε τὴν δανειακὴν συγγραφὴν τῶν χ' χρυσῶν.

ΚΕΦ. β'.

Τῶν τοίνυν ἡμετέρων νόμων μηδὲν ὑπὲρ τὸ διπλάσιον καταβάλλεσθαι βουλομένων, καὶ ταύτην ἐχόντων πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν διαφορὰν, ὅτι οἱ μὲν ἐκεῖνοι μέχρι τοῦ διπλασίονος τὸ χρέος, εἰ μηδεμία γένοιτο καταβολή· ἡμεῖς δὲ καὶ τὰς μερικὰς καταβολὰς λύειν τὸ ὄφλημα δεξάμενοι, εἴπερ ἄχρι τοῦ διπλασίονος φθάνοιεν θεσπίζομεν κατὰ τοῦτο γενέσθαι τὸν συλλογισμὸν, καὶ ὅσον ἂν εἰς τοὺς χιλίους ἐλλείποι χρυσοὺς, τοὺς αὐτοὺς καταβαλόντας, ἀναλαβεῖν καὶ τὴν τῶν χ' νομισμάτων δανειακὴν συγγραφὴν, ὥστε μὴ πολλαπλάσιον ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας εὑρεθῆναι τὸ χρέος ἀπαιτούμενον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ μεγαλοπρέπεια τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ δηλούμενα τύπου, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω· τῆς τε παρὰ ταύτην γενομένης ἑρμηνείας, ἐν ταῖς ψήφοις ἃς οἱ ἱκέται μεμνήκασι, σχολαζούσης, πάντων τε τῶν κατὰ συναρπαγὴν καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας παρὰ τὸν νόμον πεπραγμένων ἢ πραχθησομένων, ἀργούντων. Divinitas te servet per multos annos, frater jucundissime. Dat. XVII. Kal. Maji. *Constantinop.* BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ε'.

Ἔδικτον τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότου Ἰουστινιανοῦ.

Περὶ διατυπώσεως τεχνιτῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκβ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἔγνωμεν ὡς μετὰ τὴν παίδευσιν τὴν κατὰ φιλανθρωπίαν τοῦ δεσπότου Θεοῦ ἐπενεχθεῖσαν, οἱ τὰς πραγματείας, καὶ τὰς μεθοδείας μετερχόμενοι, καὶ οἱ διαφόρων τεχνῶν καὶ οἱ περὶ τὴν γῆν ἐργάται, ἔτι γε μὴν καὶ οἱ ναῦται, ὀφείλοντες μᾶλλον καλλίονες γενέσθαι, εἰς πλεονεξίαν ἐδόθησαν, καὶ διπλασίονας καὶ τριπλασίονας τιμάς τε καὶ μισθοὺς παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐπιζητοῦσιν.

ΚΕΦ. α'.

Συνείδομεν τοίνυν διὰ θείου ἐδίκτου πᾶσιν ἀπαγορεῦσαι τὴν τοιαύτην πλεονεξίαν, καὶ μηδένα τοῦ λοιποῦ τολμᾶν πραγματευτὴν, ἢ ἐργάτην ἢ τεχνίτην ἐξ οἱασδήποτε μεθόδου, ἢ ἐμπορίας, ἢ γεωργίας, πλείονα τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἐπιζητεῖν τιμήματα, ἢ μισθούς. κελεύομεν δὲ καὶ τοὺς τὰς μετρήσεις τῶν οἰκοδομικῶν καὶ γεωργικῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ποιοῦντας, μηδὲν πλέον λογίζεσθαι τοῖς ἐργαζομένοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν φυλάττειν. Ταῦτα δὲ παραφυλάττειν κελεύομεν, καὶ τοὺς ἐκμισθοῦντας οἱαδήποτε ἔργα, ἢ καὶ ποιεῖν ἤδη ὠνουμένους. οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς ἐξεῖναι πλεῖον τοῦ ἔθους τοῦ διατετυπωμένου παρέχειν συγχωροῦμεν· γινωσκόντων τῶν πλέον τι τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἐπιζητούντων, ὡς τριπλασίονα ποσότητα εἰσκομίσαι τῷ δημοσίῳ ἀναγκασθήσονται, εἰ παρὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς διατετυπωμένον λαβόντες ἢ δεδωκότες φανεῖεν.

est, cum medii temporis fructibus: maneat autem apud eam, & pretium aut antidorum[1], aut quod pro permutatione, aut alia qualibet occasione datum est ei. Si vero emphyteusis agatur præter hæc quæ disposita sunt à nobis, reddi sanctissimæ ecclesiæ, sive venerabilibus domibus vel locis eandem rem jubemus & emphyteuticum, secundum quod[2] placitum est, dare, & pactum finiri secundum virtutem emphyteuticalium instrumentorum. Si vero donetur res ecclesiastica, aut alterius venerabilis domus, & hanc reddi sanctissimæ majori ecclesiæ, aut aliis venerabilibus domibus cum medii temporis fructibus, & tantum aliud quantum valebat ipsa res. Si vero hypothecæ contra hæc dentur, creditor quod ei debetur, perdat, & res venerabili loco reddatur: tabellionibus[3] præsumentibus præter hanc nostram legem talibus ministrare instrumentis, perpetuo exilio condemnandis. Si vero aliquid ante hanc nostram legem secundum antiquas constitutiones factum est: hoc jubemus omnibus modis propriam virtutem habere. Omnia vero quæ contra antiquas leges facta sunt, revocari sancimus, & res quæ contra virtutem earum data est, venerabilibus domibus reddatur, & de cætero secundum præsentem legem omnia fieri disponimus: vacantibus posthac aliis omnibus constitutionibus quæ super talibus casibus dudum loquebantur.

EPILOGUS.

†. Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, inconvulsa observare festinet: edicto in solennibus & legitimis locis per decem dies proposito[4]: & nullo pro tali occasione in provincias destinando. Nos enim providemus quali modo sine collatorum læsione omnibus præsens nostra generalis constitutio manifesta fiat. Dat. VII. Id. Maji, *Constantinop.* D. N. JUSTINIAN. P.P. Aug.[5] BASILIO[6] V.C. CONS.

1 *Antidorum* id quod remunerationis gratia datum est, vid. *Nov. 7. in princ. l. 14. §. 1. C. de sacros. eccl. l. 10. §. 11. ff. de hered. pet.*

2 Καὶ ὁ ἐμφυτευτικὸν τὸ σύμφωνον, *Scrimg.* pactum, canonem, vid. *l. 3. C. de usuris.* pactionem & apud *Jul. hic.* pactio emphyteuticaria: & alibi sæpe suffragium, & [illegible] sumitur pro eo quod datur suffragii & locationis causa.

3 Pœna tabellionis vetitum instrumentum, ecclesiæ causa, facientis.

4 Δημοσίᾳ ἐξῆς, *Scrimg.*

5 Id est, anno 19. *Jul. hic.* anno Christi 541.

6 Id est, anno 541.

TIT. IV.

UT PARTICULARES[7] USURARUM SOLUTIONES IN[8] DUPLUM COMPUTENTUR.

NOVELLA CONSTIT. CXXI.

Imp. Justin. August. Basilio præsidi Tarsi.

PRÆFATIO.

Cum decuriones videamus nobis instare precibus, & libenter iis indulgeamus: merito sane legibus contrarias artes, & per fraudem excogitatas confessiones valere non concedimus.

CAP. I.

Docuerunt enim potentiam nostram Eusebius, & Aphthonius, qui Demetrio nepotes extiterunt, nati ex Palladio Demetrii filio: quod is Demetrius Artemidoro per causam mutui quingentos aureos debuerit, in quam summam etiam usuras stipulatus sit. Nuper[9] vero sacram prodiisse formam, quæ voluerit, *si duplum debiti solvatur, ut nulla contra ipsos secundum leges nostras supersit exactio.* Artemidori autem creditoris successores Epimachum, & Artemonem dixisse, *mentitos[10] ipsos in precibus neque nostro dignandos auxilio: cum debito plene satisfactum non fuerit, sed soli[11] nongenti quadraginta novem aurei persoluti sint.* Ajunt enim supplices, patrem suum Palladium una cum Demetrio patre ejus & Paulo octingentos sexaginta septem solvisse aureos. Sed Artemonem & Priscianam Artemidori filios, qui Epimachi & Artemonis illius alterius avus fuit, dixisse *particularem si solutionem sorti non adjungere, sed omnia velle reputari in usuras, hac item innuere sententiam provinciæ præsidis, & propterea exegisse Palladium pro priore quingentorum aureorum fœneratitia syngrapha alteram aureorum sexingentorum.* Solvisse autem ipsi (inquiunt) diversis temporibus, & Palladium aureos septuaginta duos, & Eusebium atque Aphthonium decem, ut inde colligatur nongentorum quadraginta novem aureorum summa. Eum vero qui controversiæ audientiam præbuerat, cum in animo non revolveret, quod totius accusationis eadem causa esset: non admisisse ipsos, sed voluisse in sexingentos eos aureos sortis condemnare. Petieruntque, ut hac necessitate eximerentur: & collecto universo debito quingentorum aureorum, si quinquaginta unum adhuc solverent, qui reliqui essent ad mille solidorum quantitatem, tam universo debito liberarentur, quam fœneratitiam sexingentorum aureorum syngrapham reciperent.

CAP. II.

Cum igitur leges[12] nostræ nihil ultra[13] duplum solvi velint: & nos in hoc tantum differentiam habeamus cum prioribus, quod illæ quidem debita constituant usque ad duplum, si nulla particularis facta fuisset solutio: nos vero recipiamus, ut particulares etiam solutiones debita dissolvant, si usque ad duplum pertingant: sancimus ut secundum hoc fiat computatio: & si tantum hi persolverint, quantum adhuc ad mille aureos deest, recuperent etiam fœneratitiam sexingentorum aureorum syngrapham, ne debitum ex hac causa multipliciter exigi deprehendatur.

EPILOGUS.

†. Quæ itaque nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, ea studeto magnificentia tua effectui & fini tradere, tam ea interpretatione, quæ de hac causa in sententiis, quorum supplices meminerunt, facta est, abolita: quam omnibus quæ per obreptionem & ex una tantum parte confecta sunt, aut conficientur, vacantibus. Divinitas te servet per multos annos, frater jucundissime. Dat. XVII. Kal. Maji, *Constantinop.* BELIS. V.[14] C. CONS.

7 Μερικαὶ καταβολαὶ τῶν τόκων appellantur à Græcis hic. Author *Eclog. 23. tit. 3. c. 72. & 73.* κατὰ μέρος καὶ κατὰ μέρος καταβαλλομένας vocat.

8 Adde *Nov. 138. & Nov. 160. l. 10. l. pen. Cod. de usur. l. 10. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 4. in fin. ff. de nautico fœnore. Edict. Justiniani 9.* idque sint etiam receptum apud Ægyptios certa lege, de qua vide Diodorum Siculum 2. & *Cujac. 5. obs. 38.*

9 *l. pen. Cod. de usur.*

10 Mendax postulator non juvatur rescripto, *l. 7. C. de divers. rescr.*

11 Hypothesim hujus Novellæ *vid. hic apud Cujac.*

12 Vid. *l. pen. C. de usuris: Eclog. 2. cap. 72. & 73.*

13 Id uti fieret, vide apud Molinæum *tractat. de usur. n. 47.* ibi, Ex prædictis generaliter sequitur, quod quanquam usuræ lapsu temporis sortem æquaverint, quod tunc sive fuerint solutæ, sive non, statim ipso jure desinunt currere. Et si de facto continuetur solutio, quidquid deinceps solvitur, sorti imputatur, & cum iterum summam sortis, & sic ejus duplum æquaverint, ipso jure liberatur debitor & à sorte & ab usuris. Idem, si postquam supra sortis quantitatem solvi cœperint, debitor sortis residuum repræsentare & offerre velit. Hæc ille.

14 Id est, anno 541.

TIT. V.

EDICTUM[15] PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI JUSTINIANI DE FORMULA[16] ARTIFICUM.

NOVELLA CONSTIT. CXXII.

PRÆFATIO.

Cognovimus, quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes & ludos literarios[17] exercent, diversi etiam generis artifices & agricolæ, insuper & nautæ, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, & duplicia tripliciaque ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

Visum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam ejusmodi avaritiam, & ne quis in posterum cujuscunque disciplinæ aut artis magister, qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agriculturæ agricola, quam vetus consuetudo ferat, plus pretii mercedisve nomine exigat, jubemus vero etiam ut[18] ædificiorum, & colendæ terræ, aliorumque onerum mensores nihil amplius operariis imputent, & illis antiquam consuetudinem conservent. Hæc autem observare jubemus & eos qui qualicunque opera demandant, & eos qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero qui quicquam amplius, quam pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscum inferre cogentur, si supra id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit.

15 Vide 6. *Edict. Justinian.* Goth. Vid. ad hanc Novell. Rittershus. *part. 3. c. 12.* Aux.

16 De dispositione artificum, *sedes Regina.*

17 *Μεθοδείας*, quo nomine intellige, conventus hominum, & mercatus.

18 Vetat Justinianus, agricolas, nautas, artifices, negotiatores, precii mercedisve nomine plus more veteri exigere: quin imo vetat ut locent operas κατὰ τὰς παλαιὰς διατυπώσεις, sic enim legendum, non ut Haloander ex epitome Theodori κατὰ τὰς ὁρίσεις διατυπώσεως, id est, secundum actionis formulam.

EPILO-

EPILOGUS.

†. Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab excellentia tua & à gloriosiss. felicis hujus urbis præfecto. Volumus enim per vos ab hujus nostri edicti transgressoribus constitutam multam exigi, pœnisque illos subdi: ita ut quæ vobis parent cohortibus, quinque librarum auri multa incubitura sit, si quid ex iis quæ à nobis constituta sunt, neglectum fuerit. Dat. 11. Kal. Apr. *Constantinop.* D.N. JUSTIN. PP. Aug. post [1] BELIS. V.C. CONS.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα δὲ ζητεῖσθαι καὶ ἐκδικεῖσθαι κελεύομεν παρά τε τῆς σῆς ὑπεροχῆς καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως. βουλόμεθα γὰρ δι' ὑμῶν τοὺς παραβαίνοντας ταύτην ἡμῶν τὴν διατύπωσιν, ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὁρισθεῖσαν ποινὴν, καὶ τιμωρίαις ὑποβάλλεσθαι. πέντε ἐπικειμένης ποινῆς χρυσίου λιτρῶν ταῖς πειθομέναις ὑμῖν τάξεσιν, εἴ τι τῶν παρ' ἡμῶν διατυπωμένων ἀμεληθείη. Dat. 11. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. post BELIS. V.C. CONS.

TIT. VI.

DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS [2] ET DEO AMABILIBUS ET REVERENDISSIMIS CLERICIS, ET MONACHIS.

NOVELLA CONSTIT. CXXIII.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosiss. magistro sacrorum nostrorum officiorum.

ΤΙΤΛΟΣ ϛ'.

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφόρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

PRÆFATIO.

DE gubernatione, & privilegiis, aliisque diversis capitulis ad sanctissimas ecclesias, & alias venerabiles domos pertinentibus, jam quædam disposuimus: [3] super sanctissimis autem episcopis, & clericis, & monachis dudum in diversis constitutionibus disposita cum competenti correctione hac comprehendere lege prospeximus.

In editionibus Haloandrinis duæ hic paginæ infarciuntur, quæ nec in Scrimgeriana editione, nec in meis manuscriptis reperiuntur. Contius.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΕΡΙ διοικήσεως, καὶ προνομίων, καὶ ἄλλων διαφόρων κεφαλαίων εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄλλους εὐαγεῖς οἴκους ἀνηκόντων, ἤδη τινὰ διετυπώσαμεν· ἐπεὶ δὲ τῶν παρόντων τινὰ περὶ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν πάλαι ἐν διαφόροις διατάξεσι διατυπωθέντα, μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως τῷδε περιλαβεῖν τῷ νόμῳ ἐσπουδάσαμεν.

CAP. I.

De ordinatione episcoporum. [4]

SAncimus igitur quoties opus fuerit episcopum ordinari, clericos & [5] primates civitatis cujus futurus est episcopus ordinari, mox in tribus [6] personis decreta facere, propositis eis sacrosanctis euangeliis, *periculo suarum animarum* dicentes in ipsis decretis: *quia neque propter aliquam donationem* [7], *neque propter aliquam promissionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eos rectæ & catholicæ fidei* [8], *& honestæ* [9] *esse vitæ, & literas* [10] *nosse, hos elegerunt: & quia neque* [11] *uxorem, neque* [12] *filios* [13] *aliquis eorum habent, neque concubinam* [14] *aut filios naturales* [15] *cognoscunt eos habuisse* [16], *aut habere:* sed & si prius *uxorem aliquam ex eis habuit ipsam & unam* [17], *& primam* [18], *& neque viduam* [19], *neque viro conjunctam* [20], *neque legibus* [21] *aut sacris constitutionibus* [22] *interdictam, sed & quod neque curialem* [23] *aut officialem hunc esse cognoscunt, aut si curiali vel officiali subjacet fortunæ, sciunt eum in monasterio non minus quindecim* [24] *annis monasticam conversationem implevisse.* §. 1. Hoc quoque decretis oportet inseri, *quia non minus quam trigintaquinque* [25] *ætatis annos habet is, qui eligitur ab eis qui cognoscunt personam:* ut ex trium personarum pro quibus talia decreta facta sunt, melior ordinetur electione & periculo ordinantis. Curialem vero vel officialem, qui, sicut dictum est, quindecim [26] annis in monasterio conversatus est, & ad episcopatum provocatus, liberum esse propria fortuna: ita tamen, ut liberatus à curia, quartam partem suæ substantiæ sibi retineat: reliquis ejus rebus secundum nostram legem curiæ & fisco vindicandis. §. 2. Damus autem licentiam decreta facientibus, si quempiam laicorum præter curialem & officialem [27], dignum memorata electione esse putent: hunc cum aliis duobus clericis aut monachis eligere: ut si laicus [28] hoc modo ad episcopatum eligatur, non repente episcopus ordinetur, sed primo clericis non minus tribus mensibus connumeretur, & [29] ita sanctas regulas & cotidianum ecclesiæ ministerium edoctus, episcopus ordinetur. qui enim alios debet docere [30], post ordinationem ab aliis doceri non debet. Si vero (ut evenit in quibusdam locis) non inveniantur tres personæ ad talem electionem opportunæ, liceat decreta facientibus in duabus & in una persona decretum facere: eos tamen omnes jam dictas à nobis habentes testationes. Si vero qui debent episcopum eligere, citius ipsa decreta intra [31] sex menses non faciant: tunc periculo propriæ animæ ille, quem competit ordinare episcopum, ordinet, omnibus aliis quæ diximus observandis. Si quis autem citra memoratam observationem episcopus ordinetur, jubemus hunc omnibus modis episcopatu depelli [32]. Sed etiam illum qui præter hoc præsumpserit ordinare, segregari [33] uno anno à sacro ministerio, & omnem ejus substantiam, quæ quolibet tempore aut modo in ejus dominium deducta est, propter culpam quam fecit, dominio ecclesiæ cujus episcopus est, vindicari.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, ὁσάκις ἂν χρεία γένοιτο ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως ἧς μέλλει ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι, ἐπὶ τρισὶ προσώποις ψηφίσματα ποιεῖν, κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς, καὶ ὀμνύειν αὐτοὺς κατὰ τῶν θείων λογίων, καὶ ἐγγράφειν ἐν αὐτοῖς, λέγοντας ἐν αὐτοῖς τοῖς ψηφίσμασιν, ὅτι οὔτε διὰ δόσιν τινά, οὔτε διὰ ὑπόσχεσιν, ἢ φιλίαν, ἢ δι' ἄλλην οἱανδήποτε αἰτίαν, ἀλλ' εἰδότες αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως καὶ σεμνοῦ εἶναι βίου, καὶ ὑπὲρ τὸ τριακοστὸν ἔτος, καὶ γράμματα εἰδέναι, τούτους ἐπελέξαντο. καὶ ὅτι οὐδὲ γαμετὴν οὐδὲ παῖδας τις ἐξ αὐτῶν ἔχει, οὐδὲ παλλακὴν, ἢ παῖδας φυσικοὺς γινώσκουσιν αὐτὸν ἐσχηκέναι ἢ ἔχειν· ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον γαμετήν τις ἐξ αὐτῶν ἔσχε, καὶ αὐτὴν μίαν καὶ πρώτην, καὶ οὐ χήραν, οὐδὲ ἀνδρὸς διαζευχθεῖσαν, οὐδὲ τοῖς νόμοις, οὐδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην. ἀλλ' οὐδὲ βουλευτὴν ἢ ταξεώτην τοῦτον εἶναι γινώσκουσιν, ἢ εἴπερ βουλευτικῇ ἢ ταξεωτικῇ ὑπέκειτο τύχῃ, ἴσασιν αὐτὸν ἐν μοναστηρίῳ οὐχ ἧττον δεκαπέντε ἐνιαυτῶν μοναχικὸν βίον ἐκτελέσαντα. §. α'. Καὶ τοῦτο δὲ τοῖς ψηφίσμασι δεῖ ἐντίθεσθαι, ὅτι οὐκ ἔλαττον ἢ τριάκοντα πέντε τῆς ἡλικίας ἐνιαυτοὺς ἔχειν τὸν ἐπιλεγέντα παρ' αὐτῶν πρόσωπον γινώσκουσιν. ἵνα ἐκ τῶν τριῶν προσώπων, ὑπὲρ ὧν τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα γέγονεν, ὁ βελτίων χειροτονηθῇ τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κινδύνῳ τοῦ χειροτονοῦντος. τὸν δὲ βουλευτὴν ἢ τὸν ταξεώτην, τὸν, ὡς εἴρηται, ἐπὶ δεκαπέντε ἐνιαυτοὺς ἐν μοναστηρίῳ διαγαγόντα, καὶ εἰς ἐπισκοπὴν προαχθέντα, ἐλεύθερον εἶναι τῆς ἰδίας τύχης· οὕτω μέντοι ἵνα ἐλευθερωθεὶς τῆς βουλῆς, τὸ τέταρτον μέρος τῆς ἰδίας περιουσίας ἑαυτῷ παρακατάσχῃ, τῶν ὑπολοίπων αὐτοῦ πραγμάτων κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ ἐκδικουμένων. §. β'. Δίδομεν δὲ ἄδειαν τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιουμένοις, εἴ τινα κοσμικὸν, δίχα βουλευτοῦ ἢ ταξεώτου, ἄξιον τῆς προειρημένης ἐπιλογῆς εἶναι νομίσωσι, τὸν τοιοῦτον ἅμα ἄλλοις δύο κληρικοῖς ἢ μοναχοῖς ἐπιλέξασθαι· οὕτω μέντοι ἵνα ὁ κοσμικὸς ὁ τούτῳ τῷ τρόπῳ εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιλεγεὶς, μὴ εὐθὺς ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, ἀλλὰ πρότερον τοῖς κληρικοῖς οὐκ ἔλαττον τριῶν μηνῶν συναριθμηθῇ, καὶ οὕτω τοὺς θείους κανόνας καὶ τὴν ἱερὰν τῆς ἐκκλησίας λειτουργίαν διδαχθεὶς, ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ· ὁ γὰρ ἄλλους ὀφείλων διδάσκειν, παρ' ἑτέρων μετὰ τὴν χειροτονίαν διδάσκεσθαι οὐκ ὀφείλει. Εἰ δὲ, ὡς εἰκὸς, ἔν τισι τόποις μὴ εὑρεθῶσι τρία πρόσωπα πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιλογὴν ἐπιτήδεια, ἐξεῖναι τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιουμένοις, ἐπὶ δύο ἢ καὶ ἑνὶ προσώπῳ ψηφίσματα ποιεῖσθαι, πάντως μέντοι τὰς εἰρημένας ἡμῖν ἔχειν μαρτυρίας. Εἰ δὲ οἱ ὀφείλοντες τὸν ἐπίσκοπον ἐπιλέξασθαι, τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα ἐντὸς ἓξ μηνῶν μὴ ποιήσωσι, τηνικαῦτα τῷ κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς ἐκεῖνος ὁ ἁρμόζων χειροτονῆσαι τὸν ἐπίσκοπον, χειροτονείτω, πάντων τῶν ἄλλων ὧν εἰρήκαμεν παραφυλαττομένων. Εἰ δέ τις παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὴν ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, κελεύομεν τοῦτον πάντι τρόπῳ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι· ἀλλὰ κἀκεῖνον ὅστις παρὰ ταῦτα ἐτόλμησε χειροτονῆσαι, χωρίζεσθαι ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτὸν τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἥ τις καθ' οἱονδήποτε χρόνον ἢ τρόπον εἰς τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν εἰσῆλθε, διὰ τὸ πταῖσμα ὃ ἐποίησε, τῇ δεσποτείᾳ τῆς ἐκκλησίας ἧς ἐπίσκοπός ἐστιν ἐκδικεῖσθαι.

CAP. II.

De accusatoribus episcoporum. [34]

SI quis autem electum ad ordinationem episcopatus accusaverit in qualibet causa quæ possit secundum leges [35] aut canones ejus impedire ordinationem, differatur hujusmodi ordinatio: & prius contra eum propositam causam sive præsente accusatore [36], & ab eo propositam causam exequente, sive etiam deficiente per tres menses suam accusationem implere: diligenter examinari ab illo à quo futurus erat episcopus ordinari: & si quidem obnoxium eum accusator invenerit, prohibeatur ordinatio. Si vero obnoxius non ostendatur, ordinatio quidem non impediatur: accusator autem, sive non probaverit, sive etiam fugit propositam à se accusationem, à provincia in qua habitat abjiciatur. Si quis autem ante examinationem accusatum ordinaverit, ordinatus quidem à sacerdotio repellatur: qui vero talem ordinare festinaverit, superius dictæ subjaceat pœnæ, tam annali [37] prohibitioni sacri ministerii, quam etiam ut omnes ejus res ecclesiæ vindicentur. §. 1. Præ [38] omnibus illud servari sancimus, ut nullus per suffragium [39] auri, aut aliarum rerum, episcopus ordinetur. Si quid autem tale committatur, ipsi semetipsos, & [40] dantes [41] & accipientes [42], & mediatores [43] eorum, secundum sacras scripturas & sanctas regulas damnationi subjiciunt: & propterea qui dat, & qui accipit, & mediator ejus factus, sacerdotii aut cleri honore removeatur: quod autem pro hac causa datum est, ecclesiæ illi vindicetur, cujus voluit sacerdotium comparare. Si vero laicus [44] forte pro hac causa aliquid accipiat, aut

ΚΕΦ. β'.

Περὶ κατηγόρων τῶν ἐπισκόπων.

ΕΙ δέ τις τὸν πρὸς τὴν χειροτονίαν ἐπιλεχθέντα ἐπισκόπου κατηγορήσει, ἐφ' οἱᾳδήποτε αἰτίᾳ δυναμένῃ κατὰ τοὺς νόμους ἢ τοὺς κανόνας τὴν αὐτοῦ ἐμποδίσαι χειροτονίαν, ὑπερτίθεσθαι ταύτην τὴν χειροτονίαν· καὶ πρότερον τὴν κατ' αὐτοῦ προτεθεῖσαν αἰτίαν, (εἴτε παρόντος τοῦ κατηγόρου, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ προτεθεῖσαν αἰτίαν ἐπεξιόντος, εἴτε καὶ ἀναχωρήσαντος ἐντὸς τριῶν μηνῶν τὴν ἰδίαν κατηγορίαν πληρῶσαι) ἀκριβῶς ἐξετάζεσθαι παρ' ἐκείνου ὑφ' οὗ ἔμελλεν ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι· καὶ εἰ μὲν ὑπεύθυνον αὐτὸν ἡ κατηγορία εὕρῃ, κωλύεσθαι τὴν χειροτονίαν· εἰ δὲ ὑπεύθυνος μὴ φανείη, τὴν μὲν χειροτονίαν μὴ ἐμποδίζεσθαι, τὸν δὲ κατήγορον εἴτε μὴ ἀποδείξει, εἴτε καὶ ἀποφύγοι τὴν προτεθεῖσαν παρ' αὐτοῦ κατηγορίαν, ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἐν ᾗ οἰκεῖ ἐκβάλλεσθαι. Εἰ δέ τις πρὸ ἐξετάσεως τὸν κατηγορηθέντα χειροτονήσῃ, ὁ μὲν χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐκβαλλέσθω, ὁ δὲ τὸν τοιοῦτον τολμήσας χειροτονῆσαι, τῇ ἀνωτέρω εἰρημένῃ ὑποκείσθω ποινῇ, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ τῇ ἐνιαυσιαίᾳ κωλύσει τῆς θείας λειτουργίας, τοῦτο δὲ, καὶ ἐπὶ τῷ πάντα αὐτοῦ τὰ πράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικεῖσθαι. §. α'. Πρὸ δὲ πάντων ἐκεῖνο φυλαχθῆναι θεσπίζομεν, ἵνα μηδεὶς διὰ δόσεως χρυσίου ἢ ἄλλων πραγμάτων ἐπίσκοπος χειροτονῆται. εἰ δέ τι τοιοῦτον ἁμαρτηθῇ, αὐτοὶ ἑαυτοὺς οἱ διδόντες, καὶ οἱ λαμβάνοντες, καὶ οἱ μέσοι αὐτῶν, κατὰ τὰς θείας γραφὰς καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, καταγνώσει ὑποβάλλουσι· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ διδοὺς καὶ ὁ λαμβάνων, καὶ ὁ μεσίτης γενόμενος, τῆς ἱερωσύνης ἢ τῆς τοῦ κλήρου τιμῆς ἀποκινείσθω. τὸ δὲ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας δοθὲν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ ἐκδικείσθω ἧς ἐβουλήθη τὴν ἱερωσύνην ὠνήσασθαι. Εἰ δὲ κοσμικὸς εἴη ὁ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας τι λαμβάνων, ἢ μεσ-

1 Id est, anno 541.

2 De episcopis & clericis. *Index Regiae*, vid. *l.* 1. *Cod. Theod.* 3. Hæc constitutio de ecclesiasticis diversis capitulis loquitur, *Jul. const.* 115. *περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφόρων κεφαλαίων. Scring.* Goth. In cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ 10. *extr. de constit.* anfertur laicis omnis facultas disponendi de rebus Ecclesiasticis. Quapropter quæ in hac *Nov.* 123. *& tit. Cod. de summ. Trinit. Episcop. & clericis.* Rursus quæ sub *tit. de Episcop. aud.* statuuntur sunt contra Jus Canonicum. Ans.

3 *Novell.* 6.

4 De episcopi consecratione. *Jul. hic num.* 429. adde *Nov.* 137. J. Goth. Diversa circa electionem episcopi forma præscribitur *cap. quia propter. extr. de elect.* Ans.

5 Καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως. Laici proinde jus habent suffragii in nominandis seu eligendis episcopis, adde *Nov.* 6. *c.* 1. quod est notandum, qua de re dicemus alibi plenius.

6 Quid si tres non reperientur? duos sufficiet nominasse, *cap.* 2. J. *l.* 42. *Cod. de episc.* Est ergo hoc notandum, tres aut saltem duos probatæ vitæ & morum nominari à clericis & primatibus civitatis, ut ex eis eligatur episcopus, adde quæ scripsi ad *l.* 1. *C. de tutorib. & curatoribus illustrium.* vid. Sidon. 4. Epist. 25.

7 Testis eo nomine potest recusari, si dicatur ad testimonium dicendum donatione, promissione, amicitia, aut causa non absimili perductus.

8 Hoc abrogatur Novella Leonis. Doctrina fidei orthodoxæ in episcopo esse debet & ut apostolus jubet, Episcopum oportet ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου. *ad Tit.* 1. *versf.* 9. *Iabanrevite.* 1. *ad Tim.* 3. *versf.* 2. *in fin.* & idem diaconos vult ἔχειν τὸ μυστήριον τῆς πίστεως. *ibid. versf.* 9.

9 Oportet eundem habere testimonium ab extraneis fidei. 1. *Tim. cap.* 7. adde *l.* 42. *Cod. de episc.*

10 Γραμματικός, ita ut non sit ignarus. *d.* 38. *Novell.* 63. *versf.* 1. §. 2. Linguarum cognitione instructos esse oportet beneficiarios, vid. *Duar.* 1. *de sacris.* 2.

11 Uxorem habens vetatur hic Episcopus fieri.

12 Liberos habens Episcopus eligi non debet, vid. *epist.* 1. *ad Tim.* 3. *versf.* 4. *cap. & tit.* 1. *versf.* 6. *Novell.* 6. *cap.* 1. §. 4.

13 Concubina est quasi uxor, vide quæ dixi ad *l.* 3. *in fin. ff. de concubinis.*

14 Nascuntur enim illi ex concupiscentia. *Nov.* 74. *c.* 1.

15 Nota est, non tantum habere, sed habuisse concubinam aut liberos naturales. *Nov.* 6. *c.* 1. §. 4.

16 Loquitur de primo bigamiæ genere, quoties uno eodemque tempore duas vel plures quis habet uxores, vid. *epist.* 1. *ad Tim.* 3. *versf.* 2. *ad Titum* 1. *versic.* 6. adde 26. *dist. Nov.* 6. *c.* 1. §. 3.

17 Loquitur de secundo genere bigamiæ, quoties mortua priore uxore, alteram quis ducit.

18 Cur primam dixit? forte minus honesta existimatur, quæ secundo nubat. Hæc tamen ratione inspectio, minus honesta est.

19 Separatam à viro.

20 Vid. *Cod. de incest. nupt.*

21 Canonibus, forte fratriam intelligit. *Jul. hic.*

22 Vid. *dist.* 51. 52. 53.

23 Curialis 15 annis purgatus monastica conversatione f. fieri potest episcopus, *ut hic, & §.* 1. J. alias episcopatus est incapax *l.* 4. *l.* 12. *Cod. de episc.*

24 *l.* 2. *Cod. de episc.*

25 Anno 35. ætatis ordinari quis episcopus potest, hodie 30. ut *Nov.* 137. *cap.* 2. adde *dist.* 78.

26 Dixi §.

27 Taxeotam, *Jul. hic.*

28 Ex laico fieri quis episcopus potest, si tamen trimestre prius inter clericos fuerit.

29 Nota, ignarum sanctarum regularum quotidianique ministerii, episcopum eligi posse, si modo spes in eo sit, ut brevi Canones & regulas Ecclesiasticas addiscat.

30 Instituendus ab aliis instituere non potest alios.

31 Sedes episcopalis ultra sex menses vacare non debet. De collegio ecclesiastico, vacante sede episcopali, vid. *Duar.* 5. *de sacr.* 6. Viglium 3. *method. juris Pontif.* 1.

32 Illegitime electus non fruitur episcopatu.

33 Pœna episcopi, alium illegitime ordinantis.

34 Vid. *Jul. hic. n.* 430. *& J. Reg.* 1. *c.* 2. *Nov.* 137. *cap.* 3.

35 Removetur quis ab adipiscendo episcopatu legibus, aut canonibus.

36 *Nov.* 6. *cap.* 1. §. 10. Forte petitum est ex illo loco 1. *Tim.* 5. *versic.* 19. κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων.

37 Τῇ ἐνιαυσιαίᾳ κωλύσει τῆς θείας λειτουργίας. *Scring.*

38 *Jul. hic. num.* 241. ut nulla pecunia data episcopi consecrentur.

39 Vid. *Novell.* 6. *cap.* 1. *dicam de eo plenius ad cap.* 16. J. *ead.*

40 Relatorum eadem natura, vetatur aliquis dare, ergo & accipere, vid. *l. ult. in fin. C. ad l. Jul. repet.* prohibitum est docere ergo & discere *l.* 8. *C. de malefic.*

41 Pœna ementis episcopatum.

42 Pœna vendentis episcopatum.

43 Καὶ ὁ μεσίτης. Pœna proxenetæ episcopatus vendit. Et hoc quidem notandum est adversus proxenetas rerum turpium. Proxenetæ sacerdotiorum Galli *courratiers & maquignons de benefices.* de proxenetis rerum illicitarum, adde *l. ult. ff. de proxeneticis.*

44 Κοσμικός, id est, mundanus: perinde ac si diceret, clericorum vitam coelestem esse. Iidem mundani laici *Nov.* 6. *cap.* 1. quasi ex plebe, ut eorum intuitu, clerici quasi patricii quidam vel senatores esse videantur: unde & laicorum vita secularis conversatio dicitur *l.* 36. *C. de episc.*

UAB Ciències Socials

ἢ μίσθωμα τῶν πραγμάτων γινόμενον τὰ δοθέντα πράγματα ἐν διπλῷ αὐτὸν ἀπαιτεῖσθαι κελεύομεν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικηθησόμενα. Οὐ μόνον δὲ τὰ κατὰ τοῦτον δοθέντα τὸν τρόπον ἐκδικεῖσθαι προστάττομεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀσφάλειαν ὑπὲρ τούτου καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐκτιθεῖσαν καὶ τὴν τῶν ἐνεχύρων ἢ τὴν τῶν ἐγγυητῶν ἐποχὴν, καὶ πᾶσαν ἄλλην οἱανδήποτε ἀσφάλειαν ἄκυρον εἶναι θεσπίζομεν. καὶ τοὺς τούτους, ὁ τὴν ὑπόσχεσιν λαμβάνων, μὴ μόνον τὴν ὁμολογίαν ἀποδιδόναι, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τοσοῦτον ὅσον ἡ ὁμολογία περιέχει, ἀπαιτεῖσθαι, ὀφείλον τῇ ἐκκλησίᾳ δοθῆναι.

ΚΕΦ. γ΄.

Εἴ τις τῶν ἐπισκόπων πρὸ τῆς ἰδίας χειροτονίας, ἢ μετὰ χειροτονίαν τὰ ἴδια πράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ προσκομίσαι βουληθείη· καὶ τί ὑπὲρ τοῦ ἐνθρονιστικοῦ δίδοσθαι προσήκει.

Εἴ τις μέντοι ἐκ τῶν ἐπισκόπων, εἴτε πρὸ τῆς ἰδίας χειροτονίας, εἴτε μετὰ τὴν χειροτονίαν, βουληθῇ τὰ ἴδια πράγματα ἢ μέρος ἐξ αὐτῶν προσκομίσαι τῇ ἐκκλησίᾳ ἧς τὴν ἱερωσύνην λαμβάνει, οὐ μόνον οὐ κωλύομεν, καὶ πάσης κατακρίσεως καὶ ποινῆς τοῦ παρόντος νόμου ἐλεύθερον αὐτὸν εἶναι θεσπίζομεν, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐπαίνου ἄξιον κρίνομεν· ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀγορασία, ἀλλὰ προσφορά. Ὑπὲρ συνηθειῶν δὲ ἐκεῖνα μόνα συγχωροῦμεν παρέχεσθαι παρὰ τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων, ἅπερ ἐφεξῆς τῷ παρόντι νόμῳ ἐμφέρεται. κελεύομεν τοίνυν τοὺς μὲν μακαριωτάτους ἀρχιεπισκόπους καὶ πατριάρχας, τουτέστι τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων, εἰ μὲν ἡ συνήθεια ἔχει ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς ἐν τῇ αὐτῶν χειροτονίᾳ ἔλαττον ὑπὲρ κ΄ χρυσίου λιτρῶν διδόναι, ταῦτα μόνα παρέχειν ἅπερ ἡ συνήθεια γνωρίζει· εἰ δὲ πλεῖον ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου παρεῖχον, μηδὲν ὑπὲρ τὰς κ΄ τοῦ χρυσίου λίτρας διδόναι. τοὺς δὲ μητροπολίτας τοὺς ὑπὸ τῆς ἰδίας συνόδου ἢ ὑπὸ τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν χειροτονουμένους, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐπισκόπους τοὺς ἢ ὑπὸ πατριαρχῶν ἢ ὑπὸ μητροπολιτῶν χειροτονουμένους, εἰ μὲν μὴ ἔλαττον λ΄ χρυσίου λιτρῶν πρόσοδον ἔχει ἡ ἐκκλησία τοῦ χειροτονουμένου, διδόναι ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν μὲν νομίσ. ρ΄. νοταρίοις δὲ τοῦ χειροτονοῦντος καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ, καὶ ἐξ ἔθους λαμβάνουσι, νομίσ. τ΄. εἰ δὲ αἱ τῆς ἐκκλησίας πρόσοδοι ἔλαττον μὲν τῶν λ΄ χρυσίου λιτρῶν κατ' ἐνιαυτὸν συντελῶσιν, οὐχ ἧττον δὲ ἢ δέκα, ὑπὲρ μὲν ἐνθρονιαστικῶν διδόναι νομίσ. ρ΄. τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασι τοῖς ἐκ συνηθείας λαμβάνουσι, νομίσ. σ΄. Εἰ δὲ ἔλαττον μὲν τῶν δέκα, οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν πέντε χρυσίου λιτρῶν τὰς τῆς ἐκκλησίας εἶναι προσόδους συμβῇ, διδόναι ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν μὲν νομ. ν΄. πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι, νομ. σ΄. Εἰ δὲ ἔλαττον μὲν τῶν πέντε, οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν τριῶν τοῦ χρυσίου λιτρῶν πρόσοδον ἡ ἐκκλησία ἔχει, παρέχειν ὑπὲρ μὲν ἐνθρονιαστικῶν νομίσ. ιη΄. πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι, νομ. κδ΄. Εἰ δὲ ἔλαττον μὲν τῶν τριῶν, οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν δύο τοῦ χρυσίου λιτρῶν ἡ ποσότης τῆς προσόδου τῆς ἐκκλησίας εὑρεθείη, διδόναι ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν μὲν νομ. ιβ΄. ὑπὲρ δὲ πάσης ἄλλης συνηθείας, νομ. ϛ΄. ἐπισκόπου δὲ ἐκκλησίας ἔλαττον δύο χρυσίου λιτρῶν πρόσοδον ἐχούσης, οὔτε ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν, οὔτε ὑπὲρ ἄλλης οἱασδήποτε συνηθείας δοῦναί τι συγχωροῦμεν. ταῦτα δὲ ἅπερ παρέχεσθαι διετυπώσαμεν, ὁ πρῶτος πρεσβύτερος τοῦ χειροτονοῦντος ἐπισκόπου καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος ὑποδεχόμενοι, τοῖς ἐξ ἔθους λαμβάνουσι διαμεριζέτωσαν. Ταῦτα τοίνυν κελεύομεν παντὶ τρόπῳ παραφυλάττεσθαι, ἵνα μὴ ἐκ τῶν τοιούτων προφάσεων αἱ ἐκκλησίαι χρέεσι βαρῶνται, καὶ αἱ ἱερωσύναι πράσιμοι γίνωνται. Εἰ δέ τις ὑπὲρ τὴν παρ' ἡμῶν ὁρισθεῖσαν ποσότητα ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν ἢ συνηθειῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον τολμήσῃ λαβεῖν, κελεύομεν, εἴ τι πλέον λάβοι, τριπλάσιον ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ἐκδικεῖσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δεδωκότος. καὶ ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας εἴρηται.

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ τοῦ ἐλευθεροῦσθαι τὴν ἐπισκοπὴν τῆς δουλικῆς τε καὶ ἐναπογράφου τύχης.

Μετὰ δὲ τὴν χειροτονίαν, καὶ δουλικῆς καὶ ἐναπογράφου τύχης τοὺς ἐπισκόπους ἐλευθέρους εἶναι κελεύομεν, εἰ μὴ βουλευτὴς ἢ ταξεώτης παρὰ τὴν προειρημένην παρατήρησιν χειροτονηθείη. τοὺς γὰρ τοιούτους τῆς ἐπισκοπῆς ἀποκινουμένους, τῇ βουλῇ ἢ τῇ τάξει ἀποκαθίστασθαι κελεύομεν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς τοιαύτης τύχης τῇ ἱερωσύνῃ ὕβρις γένηται. Ἐκείνους δὲ οἳ πρὸ τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου ἀπὸ βουλευτικῆς τύχης εὑρεθεῖεν ἐπίσκοποι χειροτονηθέντες, τῆς μὲν τοιαύτης τύχης ἐλευθέρους εἶναι θεσπίζομεν, τὸ δὲ νόμιμον μέρος, τουτέστι τὸ δ΄, ἐκ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ διδόναι. οὕτω μέντοι γε ὥστε μηδεμίαν ἐλάττωσιν τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια ὑπομένειν ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἅπερ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἐπεκτήσατο, τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν διαφέρειν διετυπώσαμεν. εἰ δὲ συμβῇ τὸν χειροτονούμενον ἐπίσκοπον ὑπὸ τὴν τοῦ ἰδίου γονέως ἐξουσίαν εἶναι, ἐξ αὐτῆς τῆς χειροτονίας αὐτεξούσιος ἔσω.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ πρεσβυτέρων, διακόνων, καὶ ὑποδιακόνων τῷ τῆς συγγενείας δικαίῳ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν καλουμένων.

Τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ μοναχοὺς ἐκ μηδενὸς νόμου ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας οἱουδήποτε προσώπου γίνεσθαι συγχωροῦμεν. τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους τῷ δικαίῳ καὶ νόμῳ τῆς συγγενείας εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν καλουμένους, τὴν τοιαύτην λειτουργίαν ὑποδέχεσθαι συγχωροῦμεν· εἰ μέντοι γε ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν ἀριθμουμένων ἐξ οὗ ἐκλήθησαν, παρὰ τῷ ἁρμοδίῳ δικαστῇ ἐγγράφως φανερώσωσι τὸ τοιοῦτο λειτούργημα οἰκείᾳ προαιρέσει καταδέξασθαι. καὶ εἴ τις, ὡς εἰκός, αὐτῶν τοῦτο ποιήσῃ, μηδὲν ἐκ τούτου περὶ ἄλλην ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν προκρίματος ὑπομενέτω.

ΚΕΦ. ϛ΄.

Περὶ τοῦ κληρικοὺς ἀπέχειν τῶν προσωπικῶν λειτουργιῶν καὶ κοσμικῶν πραγμάτων.

Ἀλλ' οὐδὲ ἐκλήπτορα ἢ ἀπαιτητὴν δημοσίων συντελειῶν, ἢ μισθωτὴν τελῶν, ἢ ἀλλοτρίων κτήσεων, ἢ κουράτωρα οἴκου, ἢ διοικητὴν, ἢ ἐντολέα

mediator rerum factus est: datas res in duplum eum exigi jubemus, ecclesiæ vindicandas. Non solum autem quæ secundum hunc modum dantur, vindicari præcipimus: sed etiam omnem cautionem [1] pro hoc quolibet modo expositam, & pignorum vel fidejussorum dationem, vel oblationem, & omnem quamlibet aliam cautionem vacare sancimus. Et qui super hoc promissionem accepit, non solum professionem [2] reddat: sed etiam aliud tantum quantum professio continet, exigatur, quod debet ecclesiæ dari.

CAP. III.

Si quis episcopus ante ordinationem [3] vel postea ecclesiæ res suas obtulerit: & quid pro cathedratico dari conveniat.

Si quis autem episcoporum sive ante suam ordinationem, sive post ordinationem voluerit proprias res, aut partem earum ecclesiæ offerre cujus sacerdotium accepit, non prohibemus, & omni condemnatione & pœna præsentis legis liberum eum esse sancimus: sed etiam omni laude dignum judicamus: quoniam hoc non est emptio, sed oblatio [4]. Pro consuetudinibus autem illa sola permittimus præberi ab ordinatis episcopis, quæ subsequenter præsenti legi inserta sunt. Jubemus igitur beatissimos archiepiscopos & patriarchas, hoc est [5] seniores Romæ, & Constantinopoleos, & Alexandriæ, & Theopoleos [6], & Hierosolymorum, siquidem consuetudo [7] habet episcopis [8] & clericis [9] in eorum ordinatione, non minus quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo præberi, quæ consuetudo [10] recognoscit: plus autem ab hac quantitate nihil supra viginti auri libras præberi, metropolitas autem à [11] propria synodo [12], aut à beatissimis patriarchis ordinatos, & alios omnes episcopos, qui aut à [13] patriarchis aut à metropolitis ordinantur dare [14] pro inthronisticis [15] quidem solidos centum: notariis autem ordinantis, & aliis ministrantibus ei, & solenniter accipientibus solidos trecentos. Si vero ecclesiæ reditus minus quidem quam triginta [16] auri libras per annum [17] reddant, non minus autem quam decem: dari pro inthronisticis [18] solidos centum: aliis autem omnibus, qui ex more capiunt, solidos cc. Si vero minus quidem quam decem, non minus autem quinque auri libras ecclesiæ reditus esse contigerit: pro inthronisticis [19] quidem dari solidos quinquaginta: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus, solidos ducentos. Si autem minus quam quinque, non minus autem duas auri libras ecclesiæ reditus habeat, pro inthronisticis [20] solidos decem & octo: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus solidos xxiv. Si autem minus tres, non autem quam duas auri libras quantitas redituum ecclesiæ comperiatur, dare pro inthronisticis [21] quidem solidos duodecim, pro omni vero alia consuetudine solidos sex. Episcopum enim ecclesiæ minus [22] duas, auri libras reditus habentem, neque pro inthronisticis [23], neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permittimus. Hæc autem quæ præberi disposuimus [24], primus presbyter [25] ordinantis episcopi & archidiaconus [26] suscipientes, ex consuetudine percipientibus dividant hæc. Igitur jubemus hæc omnibus modis observari: ut non ex talibus occasionibus ecclesiæ debitis prægraventur, & sacerdotia venalia [27] fiant. Si quis autem ultra quantitatem à nobis definitam pro inthronisticis [28] aut consuetudinibus quolibet modo præsumat accipere: jubemus quicquid plus acceperit, triplum [29] ex rebus ejus vindicari ecclesiæ dantis. Sed hæc quidem pro episcoporum ordinatione dicta sint.

CAP. IV.

Ut episcopatus à servili, & adscriptitia [30] fortuna [31] hominem liberet.

Post [32] ordinationem vero servili & adscriptitia fortuna episcopos liberos esse præcipimus, nisi curiales aut officiales citra prædictam observationem ordinentur: tales enim episcopatu remotos, curiæ aut officio restitui jubemus: ut non ex tali fortuna sacerdotio fiat injuria. Illos autem qui ante hanc nostram legem ex curiali fortuna inveniuntur episcopi ordinati, hujusmodi quidem fortuna liberos esse sancimus: legitimam vero partem ex propriis rebus curiæ, & fisco dare: sic tamen, ut nullam imminutionem ecclesiastica jura sustineant in rebus, quas in episcopatu acquisitas, ecclesiæ eorum competere disposuimus. Si vero contigerit ordinatum episcopum sub proprii parentis potestate esse: ex ipsa ordinatione suæ potestatis fit.

CAP. V.

De presbyteris, & diaconis, & subdiaconis cognationis jure ad tutelam vel curam vocatis [33].

Deo [34] autem amabiles episcopos [35] & monachos, ex nulla lege tutores, aut curatores cujuscunque personæ fieri permittimus: presbyteros [36] autem, & diaconos, & subdiaconos jure & lege cognationis tutelam aut curam suscipere hereditatis permittimus, proprio & solo gradu cognationis [37] ad tutelam & curam vocatis, hujusmodi suscipere administrationem permittimus: si tamen intra quatuor menses ex quo vocati sunt, apud competentem judicem scripto declarent talem administrationem propria [38] voluntate suscepisse. & si quis eorum forsan hoc fecerit, nullum ex hoc in [39] alia tutela aut cura præjudicium patiatur.

CAP. VI.

Ut clerici à muneribus personalibus & negotiis secularibus [40] abstineant.

Sed neque fieri susceptorem [41] aut exactorem fiscalium functionum, aut conductorem [42] publicarum aut alienarum possessionum, aut curato-

1 Venders prohibitus, in fraudem venditionis cautionem, fidejussorem vel pignus, jure accipere non potest, fraus enim fit legibus, quoties ab uno contractu prohibito, ad alium pervenitur, dixi ad l. 5. C. de legibus.
2 Ὁμολογίαν. scr. cautionem, Jul. hic.
3 Consecrationem. vid. Jul. hic num. 431.
4 Cur ita? quia quod datur ab episcopo vel electo episcopo, datur ipsi ecclesiæ, non alicui privato.
5 Ita legitur apud Julian. hic, id est, Papam Romanum, & Constantinopolitanum, & Alexandrinum, Theopolitanum, id est, Antiochenum & Hierosolymitanum, ut hinc possis colligere, Papæ appellationem Episcopis primarum sedium tributam fuisse, adde quæ dixi ad l. 7. C. de sum. trin.
6 Id est, Antiochiæ, Jul. hic. dixi ad l. 6. in fin. C. de sum. trin.
7 Notitia hæc diligenter est servanda continens ea quæ dantur à Papa seu patriarchis, à metropolitanis, ab episcopo, & à clericis pro suæ promotionis vel ordinationis gratia. Papæ seu Patriarchæ episcopis & clericis à quibus eliguntur consuetudinis nomine, id est consecrationis quasi remunerandæ causa, dant non plus xx. auri libris, ut hic, id est, 1440, dant aureos. Metropolitani non dant Patriarchæ solidis plus centum: ejus notariis, non plus 300. J. Episcopi totidem suo metropolitano præstant, nisi reditus eorum ecclesiæ minor sit tribus libris auri, J. eadem. Clerici quantum præstent vid. c. 16. J.
8 Papæ ordinantur & consecrantur à clericis & episcopis.
9 Res est notanda, Papam ne quidem eximi à consuetudinibus præstandis pro sua consecratione.
10 Opinor hujusmodi dationes pecuniæ magis niti consuetudine, quam ulla lege divina expressa, ac si diceret: Quæ dantur ab ordinato episcopo, dantur potius ex consuetudine, quam lege: ut hinc possis colligere, Censuræ esse juris positivi non divini.
11 Nota à quibus ordinentur metropolitani.
12 Nota à quibus ordinentur episcopi.
13 Synodus potest ordinare metropolitanum & episcopum. An concilium œcumenicum beneficia conferat, & an subsit ei Romanus Pontifex. vide Duarenum 3. de sacris 2. 14 Tota res eo redit. Papas seu patriarchas inthronistica dare iis episcopis à quibus eliguntur: metropolitanos, patriarchis aut Synodo: episcopos metropolitanis. Et ita, non ad unam & eandem personam deferri jus inthronistici, aut cathedratici. puto tamen ea potius omnia distributa à primo presbytero vel archidiacono. in fin. J. eod. distributa, inquam, in usum ecclesiasticum & pauperum, id enim erat munus diaconi. 15 Τοῖς ἐνθρονιστικοῖς. Scrimg. pro cathedratico Jul. hic, & passim, J. eod. 16 Id est, 4320. aureorum. 17 Quantitas cathedratici in divitibus admodum ecclesiis ad annuum reditum non redigitur, in aliis redigitur, ut hic. 18 Pro cathedratico. Jul. hic. 19 Cathedratico. Jul. hic. 20 Cathedratico. Jul. hic. 21 Id est, pro cathedratico, Jul. d. loco. 22 Duæ auri libræ 144. aurei, & hic quidem erat episcopatuum minimus reditus. 23 Cathedratici. Jul. hic.
24 Id est, inthronistica, cathedratica, consuetudinea, adde & insinuativa & ἐμφανιστικὰ ex Nov. 56. 25 Πρῶτος πρεσβύτερος de archipresbytero, vide Petrum Gregorium 15. syntag. 21. & præsertim num. 13. ubi ex Capitulari Caroli Magni, de pace const. 25. refert, ad archipresbyterum notionem de incantatoribus & maleficis pertinuisse, adde quæ de primo presbytero dicam, J. eod. & Vigilium 3. meth. juris Pontif. 11. fol. 616. c. de archipresbytero, &c. 26 Ἀρχιδιάκονος. Primi presbyteri & archidiaconi officium inter cætera fuit, in ecclesia pecuniam distribuere, & ob id Novella Majoriani de episcopali judicio. Archidiaconus multam jubet ei inferre, quem fecerit clericum invitum episcopus. & Prudentius Laurentium, quem primum è septem viris vocat, & archidiaconum. Hieronymus Evagrio: Diaconi eligunt de se, quem industrium noverint, & archidiaconum vocent. Sidonius Domnulo 4. Epist. 25. Joannes Archidiaconus in quo se gradu, seu ministerio retentus propter industriam, vid. hic Cujac. De aliis muneribus archidiaconi, vide extra de offic. archidiaconi Petrum Gregorium 15. syntag. 20. Vigilium 3. meth. juris Pont. 11. C. de archidiaconis fol. 612. 27 Res divini juris emi non possunt. §. 8. Inst. de rer. divis. & §. 2. Inst. de inutil. stip. l. 6. ff. de contrahend. empt. l. 83. §. 5. ff. de verb. obl. l. 1. ff. de ambitu. 28 Pro cathedratico. 29 Pœna plus æquo accipientis cathedratici nomine. J. eod. adde Jul. hic num. 433. 32 Hinc sumpta est Authentica, Episcopalis. Cod. de episc. & cleric. 30 Patria potestate dignitas episcopatus filium liberat. Nov. 81. 31 Et patria potestate, in fin. J. eod. non tamen curia. 33 Jul. hic num. 434. 3. Eccl. 1. c. 2. 34 Hinc sumpta est Authentica, Presbyteros. C. de episc. 35 Episcopi & monachi tutores esse non possunt. 36 Presbyteri, diaconi, subdiaconi unam legitimam tutelam suscipere possunt, non in-Vid. Gudelin. de Jure Novis. lib. 1. cap. 17. num. 9. & de tutel. cleric. Rittershus. part. 8. cap. 2. Ans. 37 Clerici legitima tutela fungi possunt. Testamento tutores possuntne dari? Concilia id vetant ut scribit Cyprianus 1. epist. 38 Non invitus d. l. 52. vili tamen, J. eod. l. 51. C. de episc. 39 Id est, unam tantum legitimam tutelam administrare possunt. 40 Puta ne exceptores, vel exactores publicarum tributionum fiant, aut adjutores vectigalium aut alienarum possessionum, vel curatores aut fidejussores in talibus causis fiant, Julian. hic num. 435. adde Nov. Leonis 68. 41 Ἐκλήπτορα ἢ ἀπαιτητήν. 3. Eclog. 1. cap. 1. 3. Eccl. 1. c. 2. adde l. 17. C. de episc.
42 Μισθωτὴν τελῶν conductorem vectigalium. Jul. num. 435.

curatorem [1] domus, aut procuratorem litis, aut fidejussorem [2] pro talibus causis episcopum, aut œconomum [3], aut alium clericum cujuslibet gradus, aut monachum proprio nomine, aut ecclesiæ, aut monasterii sinimus: ut non per hanc occasionem & sanctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impediantur [4]. Si autem ecclesiis aut monasteriis possessiones quædam adjacentes [5] inveniantur, & voluerint dispensatores ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut emphyteusim has accipere: tunc omnibus clericis & monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumentorum consentientibus & manifestantibus pro utilitate venerabilium domorum hoc fieri: talem conductionem & emphyteusim procedere sinimus. Sed etiam ipsis sanctissimis ecclesiis & aliis venerabilibus domibus damus licentiam conductiones & emphyteuses facere ad [6] invicem: & clericis [7] similiter propriarum [8] ecclesiarum possessiones conducere & gubernare, cum voluntate [9] tamen episcopi & œconomi permittimus: exceptis personis quas per aliam legem hoc facere prohibuimus. Si quis autem contra ea quæ dicta sunt, aliquid fecerit si quidem episcopus fuerit, omnes ejus res ex qualibet causa vel persona sive ante episcopatum, sive post hoc fuerint ad eum venientes, ejus ecclesiæ [10] vindicari sancimus. Si autem œconomi, aut alii clerici fuerint hoc delinquentes: pecuniariam eos pœnam, qualem episcopus eorum probaverit, exigi ecclesiæ vindicandam: cum etiam conductionem teloniorum, aut cujuslibet possessionis, aut publicarum collationum perceptionem, aut exactionem, aut solicitudinem domus eis credentes, aut fidejussores eos pro memoratis causis suscipientes: nullam contra ecclesiam, aut monasterium, aut res ejus, aut gubernantium, aut contra illas personas quibus crediderint, aut contra facultates aut fidejussores eorum habeant actionem. Illi vero qui publicarum collationum aut tributorum susceptionem, aut conductionem, aut exactionem memoratis personis crediderint, aut fidejussores eos acceperint: si quod publico damnum contingat, hoc ex [11] propria facultate restituere compelluntur.

Cap. VII.

Ne episcopus dicendi testimonii causa evocetur. [12]

NUlli vero judicum [13] licebit, Deo amabiles episcopos cogere ad judicium venire pro exhibendo testimonio [14]: sed judex mittat [15] ad eos quosdam ex personis ministrantium sibi: ut propositis sanctis euangeliis secundum quod decet sacerdotes, dicant quæ noverint.

Cap. VIII.

Ne propter quamlibet causam episcopus ad secularem judicem trahatur [16].

SEd [17] neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminali episcopum ad judicem civilem aut militarem, invitum producere aut exhibere citra [18] imperialem jussionem permittimus: sed judicem qui tale aliquid sive ex scripto sive ex non scripto præsumpserit imperare, post cinguli privationem, viginti librarum auri pœnam exsolvere jubemus ecclesiæ, cujus episcopus produci aut exhiberi jussus est: executorem similiter post cinguli privationem, & verberibus subdendum, & in exilium deportandum.

Cap. IX.

Ne episcopi proprias ecclesias relinquant [19].

INterdicimus autem Deo amabilibus episcopis proprias relinquere [20] ecclesias, & ad alias regiones venire. Si vero necessitas faciendi hoc contigerit: non aliter, nisi cum literis [21] beatissimorum patriarchæ aut metropolitæ, aut per imperialem videlicet jussionem hoc faciant: ita tamen ut nec illis episcopis qui sub beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos & patriarcha fuerint, liceat citra permissionem ejus, aut nostræ jussionis, ad regiam civitatem venire. Si vero etiam secundum hunc modum episcopus cujuscunque loci profectus fuerit, non amplius uno [22] anno suam relinquat ecclesiam. Episcopos autem in regiam civitatem, sicut dictum est, venientes, cujuslibet fuerint diœcesis, præ omnibus ire ad beatissimum archiepiscopum Constantinopoleos, & ad patriarcham, & ita per [23] eum ad nostram introire tranquillitatem. Citra autem hanc nostram dispositionem aut proficiscentibus, aut ultra definitum unius anni tempus extra suam ecclesiam facientibus moram, primum quidem non [24] ministrari ab œconomis propriæ ecclesiæ expensas: deinde admonere eos per literas [25] sacerdotum sub quibus agunt, ut revertantur ad suas ecclesias: differentes autem reverti secundum sanctas revocari regulas: & nisi intra definitum à sacris canonibus tempus revertantur ad suas ecclesias, ipsos quidem ab episcopatu expelli [26], alios autem pro eis meliores ordinari secundum præsentis legis virtutem: hoc ipso & super clericis valituro cujuscunque ordinis fuerint aut ministerii.

Cap. X.

Ut archiepiscopi & patriarchæ sæpius in annis [27] *singulis concilia & synodos celebrent.*

UT autem omnis ecclesiasticus status, & sacræ regulæ diligenter custodiantur: jubemus unumquemque beatum archiepiscopum [28], & patriarcham & metropolitam sanctissimos episcopos sub [29] se constitutos in eadem provincia semel [30] aut secundo per singulos annos ad se convocare, & omnes causas subtiliter examinare, quas [31] episcopi aut clerici aut monachi adinvicem habeant: easque disponere: & super hoc quidquid extra regulas à quacunque persona delinquitur, emendare. Interdicimus [32] autem sanctissimis episcopis, presbyteris, & diaconis, & subdiaconis, lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet venerandi collegii aut schematis constitutis, ad tabulas [33] ludere [34], aut aliis ludentibus participes ac inspectatores [35] fieri, aut ad quodlibet [36] spectaculorum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit, jubemus hunc in tribus [37] annis à venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi. Si autem in medio tempore ostenderit dignam sui vitii pœnitentiam [38], liceat & sacerdoti sub quo constitutus est minuere tempus & hunc rursus proprio reddere [39] mini-

δίκης, ἢ ἐγγυητὴν ὑπὲρ τούτων τὸν αὐτῶν ἐπίσκοπον, ἢ οἰκονόμον, ἢ ἄλλον κληρικὸν οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχὸν ἰδίῳ ὀνόματι, ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἢ τὸ μοναστήριον ὑποκεῖσθαι συγχωροῦμεν· ὥστε μὴ διὰ ταύτης τῆς προφάσεως καὶ τοῖς ἁγίοις οἴκοις ζημίαν γίνεσθαι, καὶ τὰς θείας ὑπηρεσίας ἐμποδίζεσθαι. Εἰ μέντοι ἐκκλησίαις ἢ μοναστηρίοις κτήσεις τινὲς παρακείμεναι εὑρεθεῖεν, καὶ βουληθεῖεν οἱ διοικηταὶ τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων εἰς μίσθωσιν ἢ ἐμφύτευσιν ταύτας λαβεῖν· τηνικαῦτα πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν ὑπὲρ τῶν τοιούτων αἰτιῶν, ἢ ἐν αὐτῷ τῷ συμβολαίῳ, ἢ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, καὶ συναινούντων, καὶ φανερούντων ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις τοῦτο γίνεσθαι, τὴν τοιαύτην μίσθωσιν καὶ ἐμφύτευσιν προϊέναι συγχωροῦμεν. Ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς ἄλλοις σεπτοῖς οἴκοις δίδομεν ἄδειαν μισθώσεις καὶ ἐμφυτεύσεις πρὸς ἀλλήλους ποιεῖν· καὶ τοῖς κληρικοῖς ὁμοίως τὰς τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν κτήσεις μισθοῦσθαι καὶ διοικεῖν (γνώμῃ μέντοι τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου) συγχωροῦμεν. ἐξῃρημένων τῶν προσώπων ἅπερ δι' ἑτέρου νόμου τοῦτο ποιεῖν ἐκωλύσαμεν. Εἰ δέ τις παρὰ τὰ εἰρημένα τι ποιήσει, εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη, πάντα αὐτοῦ τὰ πράγματα τὰ ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας ἢ προσώπου, εἴτε πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς, εἴτε μετὰ ταύτην εἰς αὐτὸν περιελθόντα, τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἐκδικεῖσθαι θεσπίζομεν. Εἰ δὲ οἰκονόμοι ἢ ἄλλοι κληρικοὶ εἶεν οἱ τοῦτο πλημμελήσαντες, ποινὴν αὐτοὺς χρηματικὴν, ἣν ἂν ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν δοκιμάσει, εἰσπραχθῆναι, τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκδικουμένην προστάττομεν. ὁπότε καὶ οἱ τὴν μίσθωσιν τῶν τελῶν ἢ οἱασδήποτε κτήσεως, ἢ δημοσίων φόρων ἔκληψιν, ἢ ἀπαίτησιν, ἢ φροντίδα οἴκων αὐτοῖς πιστεύσαντες, ἢ ἐγγυητὰς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν μνημονευθεισῶν αἰτιῶν δεξάμενοι, μηδεμίαν κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ μοναστηρίου, ἢ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἢ διοικητῶν, ἢ κατ' ἐκείνων τῶν προσώπων οἷς πεπιστεύκασιν, ἢ κατὰ τῶν οὐσιῶν, ἢ ἐγγυητῶν αὐτῶν ἐχέτωσαν ἀγωγήν. ἐκεῖνοι δὲ οἱ τὰς δημοσίων συντελειῶν ἢ τελῶν ἔκληψιν ἢ μίσθωσιν ἢ ἀπαίτησιν τοῖς μνημονευθεῖσι προσώποις πιστεύσαντες, ἢ ἐγγυητὰς αὐτοὺς δεξάμενοι, εἴ τις τῷ δημοσίῳ ζημία συμβαίη, ταύτην ἐκ τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἀποκαθιστᾷν ἀναγκασθήσονται.

ΚΕΦ. ζ.

Ἵνα μὴ ὑπὲρ τοῦ ῥῆσαι μαρτυρίαν ὁ ἐπίσκοπος ἀναγκασθῇ.

ΟὐΔενὶ δὲ τῶν ἀρχόντων ἐξέσται τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀναγκάζειν εἰς δικαστήριον παραγενέσθαι ὑπὲρ τοῦ ῥῆσαι μαρτυρίαν. ἀλλ' ὁ δικαστὴς πεμπέτω πρὸς αὐτοὺς τινὰς ἐκ τῶν προσώπων τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ, ἵνα προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, κατὰ τὸ πρέπον ἱερεῦσιν, εἴπωσιν ἅπερ γινώσκουσιν.

ΚΕΦ. η.

Περὶ τοῦ μὴ ἄκοντα ἀχθῆναι τὸν ἐπίσκοπον ὑπὲρ τινὸς αἰτίας πρὸς ἄρχοντα πολιτικόν.

ΑΛλ' οὐδὲ ὑπὲρ τινὸς χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα ἢ ἀχθῆναι ἢ παρασταθῆναι, δίχα βασιλικῆς κελεύσεως, συγχωροῦμεν· ἀλλὰ τὸν ἄρχοντα τὸν τοῦτο εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως προστάξαι τολμήσαντα, μετὰ τὴν τῆς ζώνης ἀφαίρεσιν κʹ χρυσίου λιτρῶν ποινὴν καταβαλεῖν κελεύομεν, τῇ ἐκκλησίᾳ ἧς ὁ ἐπίσκοπος ἀχθῆναι ἢ παρασχεθῆναι προσετάχθη, δωρησομένην· καὶ τὸν ἐκβιβαστὴν ὁμοίως, μετὰ τὴν τῆς ζώνης ἀφαίρεσιν, καὶ βασάνοις ὑποβαλλόμενον, καὶ ἐν ἐξορίᾳ πεμπόμενον.

ΚΕΦ. θ.

Περὶ τοῦ μὴ καταλιμπάνειν ἐπισκόπους τὰς ἰδίας ἐκκλησίας.

ΑΠαγορεύομεν δὲ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰς οἰκείας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας παραγενέσθαι. εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη τις τοῦ ποιῆσαι τοῦτο συμβῇ, μὴ ἄλλως εἰ μὴ μετὰ γραμμάτων τοῦ μακαριωτάτου αὐτῶν πατριάρχου, ἢ μητροπολίτου, ἢ κατὰ βασιλικὴν δηλαδὴ κέλευσιν τοῦτο ποιείτωσαν· ὥστε μέντοι ἵνα μηδὲ ἐκείνοις τοῖς ἐπισκόποις, οἵ τινες ὑπὸ τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχην εἰσὶν, ἐξείη, δίχα ἐπιτροπῆς αὐτοῦ ἢ ἡμετέρας κελεύσεως, εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν ἐλθεῖν. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπίσκοπος οἱουδήποτε τόπου ἀποδημήσῃ, μὴ πλέον ἑνὸς ἐνιαυτοῦ τὴν ἰδίαν καταλιμπανέτω ἐκκλησίαν. τοὺς δὲ ἐπισκόπους τοὺς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν, ὡς εἴρηται, παραγινομένους, οἱασδήποτε εἶεν διοικήσεως, πρὸ πάντων ἀπιέναι πρὸς τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχην, καὶ οὕτως δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰσιέναι γαληνότητα. Τοὺς δὲ παρὰ ταύτην ἡμῶν τὴν διάταξιν ἢ ἀποδημοῦντας, ἢ ὑπὲρ τὸν ὡρισμένον τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον ἔξω τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ποιοῦντας διατριβὴν, πρῶτον μὲν μὴ χορηγεῖσθαι παρὰ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἰδίας ἐκκλησίας δαπάνας, ἔπειτα δὲ ὑπομιμνήσκεσθαι αὐτοὺς διὰ γραμμάτων τῶν ἱερέων ὑφ' οὓς τελοῦσιν, ὥστε ἐπανελθεῖν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας· ὑπερτιθεμένους δὲ ὑποστρέψαι, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κωλύεσθαι κανόνας. καὶ εἰ μὴ ἐντὸς τοῦ ὁρισθέντος παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων χρόνου ὑποστρέψωσιν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας, αὐτοὺς μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, ἑτέρους δὲ ἀντ' αὐτῶν κρείττονας χειροτονεῖσθαι, κατὰ τὴν τοῦ παρόντος νόμου δύναμιν. τούτου αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς κληρικοῖς κρατοῦντος, οἱουδήποτε βαθμοῦ εἶεν ἢ ὑπηρεσίας.

ΚΕΦ. ι.

Περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπους ἢ πατριάρχας ἅπαξ ἢ δὶς καθ' ἕκαστον ἔτος τὰς συνόδους τελεῖν.

‡ ἽΝα δὲ πάντα ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις καὶ οἱ θεῖοι κανόνες ἐπιμελῶς φυλάττωνται, κελεύομεν ἕνα ἕκαστον μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχην καὶ μητροπολίτην, τοὺς ὁσιωτάτους ἐπισκόπους τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν ἅπαξ ἢ δὶς καθ' ἕκαστον ἔτος πρὸς ἑαυτὸν συγκαλεῖν, καὶ πάσας τὰς αἰτίας ἀκριβῶς ἐξετάζειν, ἅς τινας οἱ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι, καὶ ταύτας διατιθέναι κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας. καὶ πρὸς τούτοις, εἴ τι παρὰ τοὺς κανόνας ἐξ οἱουδήποτε προσώπου ἡμάρτηται, διορθοῦσθαι. Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ ὑποδιακόνοις καὶ ἀναγνώσταις, καὶ παντὶ ἄλλῳ οἱουδήποτε εὐαγοῦς τάγματος ἢ σχήματος καθεστῶτι, ταβλίζειν, ἢ τῶν τὸ τοιοῦτο παιζόντων κοινωνοὺς ἢ θεωροὺς γίνεσθαι, ἢ εἰς οἱανδήποτε θέαν τοῦ θεωρῆσαι χάριν παραγίνεσθαι. εἰ δέ τις ἐξ αὐτῶν τοῦτο ἁμάρτοι, κελεύομεν τοῦτον ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς ἀπὸ πάσης εὐαγοῦς ὑπηρεσίας κωλύεσθαι, καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι. εἰ δὲ ἐν τῷ μέσῳ χρόνῳ δείξῃ ἀξίαν τοῦ ἰδίου πλημμελήματος μετάνοιαν, ἐξέσται

1 Κηδέστορα [illegible], id est, actorem aut procuratorem, idque congruit capitulo 3. Chalcedonensis synodi, & cap. 6. Carthaginiensis synodi & Novellæ Leon. 86. forte militum exemplo. Nov. 116. sacris enim rebus militant clerici.
2 Nov. Leonis 86. Canon. Apost. 19.
3 OEconomi, dispensatores pauperum.
4 Quod est iniquum, decet enim sacerdotes sacris vacare, l. 32. §. 4. ff. de arbitris. l. 52. §. 1. in fin. C. de episc.
5 Ecclesiæ conducere possunt possessiones sibi adjacentes.
6 Ecclesia conductionem aut emphyteusim facere cum alia ecclesia potest.
7 Clericis propriarum ecclesiarum possessiones conducere licet.
8 Singulis ecclesiis clerici certo numero adtributi.
9 Clericus conducere possessionem ecclesiæ non potest, nisi voluntate episcopi vel œconomi.
10 Pœna episcopi tutelam gerentis, prædiave publica & privata conducentis.
11 Pœna judicis, qui clericum fidejussorem vel creditorem vectigalium publicorum adprobaverit.
12 Jul. hic n. 436.
13 Hinc sumpta est Authentica, *Sed judex C. de episc.*
14 Episcopus dicit etiam invitus testimonium: id itaque cum cæteris commune habet, *l. ult. vers. nobilissimi. Cod. de fide instr. l. 4. l. 5. ff. de testib. l. 7. Cod. de testib.* id tamen ut dicat, in judicium trahi non potest: & consequenter hoc speciale à reliquis habet *l. 7. l. 8. C. de episc.*
15 Vid. *l. 2. §. 1. Cod. de jurejur. propter calum.* 30. *Ecclog. 4. l. 13.*
16 De episcopis in judicium non vocandis. *Jul. hic num. 437.*
17 Hinc sumpta est Authentica, *Nullus episcopus. C. de episc. & cler. d. loc.*
18 Rescripto Principis episcopus evocari potest litis causa ad judicem civilem vel militarem, *ut hic*, & hoc quidem receptum est posse justa de causa rescripto Principis causam evocari ab actore. *Nov. 53. c. 2. vel rec. Novell. 69. cap. 4.*
‡ Μετὰ τὰ [illegible] Ἐκλογὴ [illegible]
19 De episcoporum profectione. *Jul. hic num. 438.* dic melius de episcopis vagantibus, & deserentibus suas ecclesias, & ut ne sine systaticis literis discedant; *Nov. 6. cap. 3.* adde 1. legem Francicarum *cap. 131.* de stabilitate episcopi vel clerici.
20 *l. 3. Ecl. 3. cap. 14.*
21 Episcopi literis Imperatoris aut patriarchæ, possunt in omnes regiones excurrere necessitatis causa, solis literis metropolitani in vicinas tantum possunt, excepta regia urbe. Nullibi vero sine literis metropolitani, vel patriarchæ, vel imperatoris.
22 Episcopis supra annum abesse extra episcopen suam non licet, *ut hic: & Nov. 6. c. 2.* adde *Nov. 67. c. 3.*
23 Episcopi intromittuntur ad imperatorem per patriarcham Constantinopolitanum, *Nov. 6. c. 3.*
24 Reditus ecclesiastici episcopales Justiniani tempore administrati fuerunt ab œconomo non ab episcopo.
25 Sacerdotes literis monere possunt suam episcopum diu oberrantem, ut redeat.
26 Synesius [illegible]
27 Vid. *Jul. hic n. 438.*
28 Synodos annuas cogere, quibus olim jus fuerit. *Goth.* Antiquitus Impp. id sibi adrogaverant, ut patet ex *l. 4. Cod. de summ. trinit. Ans.*
29 Quinam cogebantur ad synodos annuas.
30 Nota de synodis annuis.
31 Quibus de rebus ageretur in synodis annuis.
32 Hinc sumpta est Authentica, *Interdicimus. C. de episc. & cler.*
33 Vid. 3. *Ecl. 1. c.* περὶ ταβλιζόντων κληρικῶν [illegible]. de episcopis & aliis religiosis viris tablizantibus. *Jul. hic num. 440.* adde *l. 34. §. 1. Cod. de episc. aud.* aleatorum susceptor ταβλιστής. Moschopulus [illegible] Suidas [illegible] vid. *Cujac. hic.* adde *Novell. Leonis 87.*
34 Adde *Ecl. 4. lib. tit. 2.* [illegible] possis & huc referre titulum de clerico venatore extra, & capitulum Esau 86. *dist. & cap.* Episcopus. *dist. 34. dist. 86. cap.* qui venatoribus, cum sequent. *Clem. & §. Porro. §. Si quis autem, ver. si quis vero, de statu monac.*
35 Spectare otiose res inanes & vetitas, peccatum *l. 34. §. 1. C. de episc. aud. 3. Ecl. 1. c.* περὶ ταβλιζόντων.
36 Spectacula præsertim alearum interdicta episcopis *dist. 23. c.* [illegible] *dist. 35. c. 1. dist. 44. c.* nullus presbyterorum *in fin. 11. c. 15. §. minus §. ad aleas de vita & honestate clericorum de consecratione dist. 5. c. non oportet. c. 41. Apost.*
37 Pœna episcopi & clerici tabulis ludentis.
38 Pœnitenti ignoscitur.
39 Ministerium culpa amissum pœnitenti potest restitui.

ἄξιον εἶναι τοῦ ἱερέως ὑφ' ὃν τέτακται, καὶ ἐλάττω τοῦ χρόνου, καὶ τοῦτον πάλιν τῇ ἰδίᾳ ἀποδίδοσθαι ὑπηρεσίᾳ, εἰδότων καὶ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τῶν ὀφειλόντων τοῦτο ἐκδικεῖν, ὡς εἴ τι τοιοῦτο μαθόντες μὴ ἐκδικήσωσιν, αὐτοὶ λόγον τῷ θεῷ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας ὑφέξουσι. Μηδένα δὲ ἐπίσκοπον ἄκοντα καταναγκάζεσθαι οἱονδήποτε κληρικὸν ὑπ' αὐτὸν ὄντα τοῦ ἰδίου κλήρου ἀπολύειν.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τοῦ μηδένα πρὸ τοῦ τῆς αἰτίας τέλους ἀποκοινωνεῖσθαι.

Πᾶσι δὲ τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις ἀπαγορεύομεν ἀφορίζειν τινὰ τῆς ἁγίας κοινωνίας, πρὶν ἡ αἰτία δειχθῇ δι' ἣν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τοῦτο γίνεσθαι κελεύουσιν. εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα τῆς ἁγίας κοινωνίας τινὰ χωρίσει, ἐκεῖνος μὲν ὁ ἀδίκως ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἐχωρίσθη, λυομένου τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως, τῆς ἁγίας ἀξιούσθω κοινωνίας· ὁ δὲ ἀδίκως τινὰ τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίσαι τολμήσας, παντὶ τρόπῳ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὑφ' ὃν τέτακται, χωριζέσθω τῆς κοινωνίας, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκεῖνος κρίνει, ἵνα ὅπερ ἀδίκως ἐποίησε, δικαίως ὑπομείνῃ. Ἀλλ' οὐδὲ οἰκείαις χερσὶν ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ τινὰ πλήττειν· τοῦτο γὰρ ἀλλότριόν ἐστιν ἱερέων. Εἰ τις δὲ ἐπίσκοπος κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τῆς ἱερωσύνης ἐκβληθεὶς, τολμήσει ἐπελθεῖν τῇ πόλει ἐξ ἧς ἐξεβλήθη, ἢ καταλιπεῖν τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐκελεύσθη διάγειν, κελεύομεν τοῦτον μοναστηρίῳ ἐν ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ κειμένῳ παραδίδοσθαι, ἵνα ὅπερ ἐν τῇ ἱερωσύνῃ ἥμαρτε, διάγων ἐν τῷ μοναστηρίῳ διορθώσηται.

ΚΕΦ. ιβ'.

Ποίους εἶναι προσήκει τοὺς εἰς κληρικοὺς χειροτονουμένους.

Κληρικοὺς δὲ οὐκ ἄλλως χειροτονεῖσθαι συγχωροῦμεν, εἰ μὴ γράμματα ἐπίστανται, καὶ ὀρθὴν πίστιν, καὶ βίον σεμνὸν ἔχουσι, καὶ οὐδὲ παλλακὴν οὐδὲ φυσικοὺς ἔσχον ἢ ἔχουσι παῖδας· ἀλλ' ἢ σωφρόνως βιοῦσιν, ἢ γαμετὴν νόμιμον καὶ αὐτὴν μίαν καὶ πρώτην ἐσχηκότες, καὶ μήτε χήραν μήτε διαζευχθεῖσαν ἀνδρὸς, μήτε ἄλλως τοῖς νόμοις ἢ καὶ τοῖς θείοις κανόσιν ἀπηγορευμένην.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ ἡλικίας πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν.

Πρεσβύτερον δὲ ἐλάττονα τῶν τριάκοντα πέντε ἐνιαυτῶν γίνεσθαι οὐκ ἐπιτρέπομεν. ἀλλ' οὐδὲ διάκονον ἢ ὑποδιάκονον, ἥττονα τῶν εἰκοσιπέντε, οὔτε δὲ ἀναγνώστην, ἐλάττονα τῶν ὀκτὼ καὶ δέκα ἐνιαυτῶν. Διακόνισσαν δὲ ἐν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ χειροτονεῖσθαι, ἥ τις ἐλάττων ἐστὶ τῶν μ' ἐνιαυτῶν, ἢ εἰς δευτέρους ἦλθε γάμους.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ γαμετῶν τῶν κληρικῶν.

Εἰ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας τοῦ κληρικοῦ οἱουδήποτε τάγματος ἢ βαθμοῦ, κατήγορός τις ἀναφανῇ, λέγων αὐτὸν ἀνάξιον εἶναι τῆς χειροτονίας, ὑπερτιθέσθω ἡ χειροτονία, καὶ πάντα πραττέσθωσαν (τοῦτο μὲν ὑπὲρ τῆς ἐξετάσεως, τοῦτο δὲ ὑπὲρ τῆς ἐπιτιμίας) ἅπερ ἐν ταῖς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίαις ἀνωτέρω διετυπώσαμεν. Εἰ δὲ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι διάκονος μὴ ἔχει γυναῖκα (καθὰ ἀνωτέρω εἴρηται) ζευχθεῖσαν αὐτῷ, μὴ ἄλλως χειροτονείσθω εἰ μὴ πρότερον ὑπὸ τοῦ χειροτονοῦντος αὐτὸν ἐρωτηθεὶς, ἐπαγγείληται δύνασθαι μετὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ χωρὶς νομίμης γαμετῆς σεμνῶς βιῶναι. μὴ δυναμένου τοῦ χειροτονοῦντος ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας ἐπιτρέψαι τῷ διακόνῳ μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμετὴν λαμβάνειν. εἰ δὲ τοῦτο γένηται, ὁ ἐπιτρέψας ἐπίσκοπος τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω. Εἰ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος ἀγάγηται γαμετὴν, ἐκβαλλέσθω τοῦ κλήρου, καὶ τῇ βουλῇ καὶ τάξει τῆς πόλεως ἐν ᾗ κληρικὸς ἦν, μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων παραδιδόσθω. Εἰ δὲ ἀναγνώστης δευτέραν γαμετὴν ἀγάγηται, ἢ πρώτην μὲν, χήραν δὲ, ἢ διαζευχθεῖσαν ἀνδρὸς, ἢ τοῖς νόμοις ἢ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην, μηκέτι εἰς ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν προαγέσθω· εἰ δὲ οἱῳδήποτε τρόπῳ εἰς μείζονα βαθμὸν προαχθείη, ἐκβαλλέσθω αὐτοῦ, καὶ τῷ προτέρῳ ἀποκαθιστάσθω.

ΚΕΦ. ιε'.

Τίσιν ἐν θέμασιν οἱ βουλευταὶ κληρικοὶ χειροτονεῖσθαι δύνανται.

Ἀλλὰ μηδὲ βουλευτὰς ἢ ταξεώτας, κληρικοὺς γίνεσθαι, ἵνα μή τις ἐκ τούτου τῷ σεβασμίῳ κλήρῳ ὕβρις προστεθῇ. εἰ δὲ τις τοιοῦτος προστεθῇ ἐν κλήρῳ καταλεγῇ, ὡς μὴ χειροτονηθεὶς, τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποκαθιστάσθω, πλὴν εἰ μὴ, ὡς εἰκὸς, μοναχικὸν βίον τις ἐξ αὐτῶν οὐκ ἐλάττονα διανύσει ἐνιαυτῶν δεκαπέντε· τοὺς τοιούτους γὰρ χειροτονεῖσθαι κελεύομεν, τὸ νόμιμον δηλονότι μέρος ἀπὸ τῆς βουλευτικῆς τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ διδόντας, εἴπερ καὶ οἱ ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγόμενοι μοναχικῶς σεμνὸν βίον ἐκτελέσωσιν. εἰ γὰρ μετὰ τὸν τοῦ κλήρου τιμὴν γυναῖκά τις ἐξ αὐτῶν ἀγάγηται, ἢ παλλακὴν σχοίη, τῇ βουλῇ ἢ τῇ τάξει ἢ τῇ τύχῃ ᾗ ὑπέκειτο ἀποδιδόσθω. εἰ καὶ τὸν μάλιστα τοιοῦτον ἐκκλησιαστικοῦ βαθμοῦ ἐγκαταλέγῃ, ἐν ᾧ τις τεταγμένος οὐ κωλύεται ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν νόμων γαμετὴν λαμβάνειν. Ταῦτα δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι μοναχοῖς κρατεῖν θεσπίζομεν τοῖς ἀπὸ μοναστηρίων εἰς οἱονδήποτε ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν μεταφερομένοις, εἰ καὶ μηδεμιᾷ τύχῃ ὑποκείμενοι εἶεν. Καὶ γενικῶς νομοθετοῦμεν, μηδενὶ ἐξεῖναι ἐν οἱῳδήποτε ἐκκλησιαστικῷ βαθμῷ τεθέντι, ἀναχωρεῖν ἐξ αὐτοῦ, καὶ κοσμικὸν γίνεσθαι· ἐπισταμένων τῶν ταῦτα ποιούντων, ὅτι καὶ τῆς, ὡς εἰκὸς, ἐπικειμένης αὐτοῖς ζώνης ἢ ἀξίας ἢ στρατείας γυμνωθήσονται, καὶ τῇ βουλευτικῇ τύχῃ καὶ τάξει τῆς ἰδίας πόλεως παραδοθήσονται. τοὺς δὲ πρὸ τοῦ ἡμετέρου νόμου κληρικοὺς χειροτονηθέντας ἀπὸ βουλευτικῆς τύχης, διὰ ὑποκαθισταμένων προσώπων τὰς χρηματικὰς λειτουργίας πληροῦν, ἀπὸ δὲ τῶν σωματικῶν ἐλευθέρους φυλάττεσθαι.

ΚΕΦ. ις'.

Περὶ τοῦ χωρὶς δώρων γίνεσθαι χειροτονίας.

Ἀλλ' οὐδὲ κληρικὸν οἱουδήποτε βαθμοῦ διδόναι τι ἐκείνῳ ὑφ' οὗ χειροτονεῖται, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε προσώπῳ συγχωροῦμεν, μόνας δὲ παρέχειν αὐτὸν τὰς συνηθείας τοῖς τὴν χειροτονίαν ὑπηρετουμένοις, καὶ ἐξ ἔθους κομιζομένοις, ὡς ἐνιαυτοῦ διάδοσιν μὴ ὑπερβαινούσας. ἐν δὲ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐν ᾗ

sterio: scientibus quoque sanctissimis episcopis debentibus hoc vindicare, quia si tale aliquid agnoscentes non vindicaverint, ipsi rationem Deo pro tali causa persolvent. Nullum autem episcopum invitum cogi quemlibet clericum sub se constitutum de proprio clero dimittere [1].

Cap. XI.

Ne quis ante [2] causæ exitum excommunicetur.

Omnibus autem episcopis & presbyteris interdicimus segregare aliquem à sacra communione, antequam causa monstretur propter quam sanctæ regulæ hoc fieri jubent. Si quis autem præter hoc à sancta communione quemquam segregaverit: ille quidem qui injuste à communione segregatus est, solutus [3] excommunicatione à majore sacerdote, sanctam mereatur communionem. Qui vero aliquem à sancta communione segregare præsumpserit: modis omnibus à sacerdote, sub [4] quo constitutus est separabitur [5] à communione quanto tempore ille perspexerit: ut quod injuste fecit, juste sustineat. Sed neque propriis manibus liceat episcopum aliquem percutere [6], hoc enim extraneum sacerdoti est. Si [7] quis autem episcopus secundum ecclesiasticas regulas sacerdotio pulsus, præsumpserit [8] ingredi civitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum in quo jussus est degere: jubemus hunc in [9] monasterio in alia regione constituto tradi: ut quod in sacerdotio deliquit, degens in monasterio corrigat.

Cap. XII.

Quales [10] esse debent qui in clericos ordinantur.

Clericos autem non aliter ordinari permittimus, nisi literas [11] sciant, & rectam [12] fidem, vitamque habeant honestam: & neque concubinam [13] aut naturales habuerint aut habeant filios, sed caste [14] viventes, aut uxorem [15] legitimam, & ipsam unam & primam habentes, neque viduam, neque separatam à viro, neque aliter legibus aut sacris canonibus interdictam.

Cap. XIII.

De ætate [16] presbyterorum [17] & cæterorum clericorum.

Presbyterum autem minorem [18] trigintaquinque [19] annorum fieri non permittimus. Sed neque diaconum aut subdiaconum minorem [20] vigintiquinque, aut neque minorem lectorem decem & octo annorum. Diaconissam [21] vero non ordinari in sancta ecclesia, quæ minor [22] est annorum quadraginta, aut ad secundas [23] venerit nuptias.

Cap. XIV.

De uxoribus [24] clericorum.

Si autem tempore ordinationis clerici cujuscunque collegii aut ordinis, accusator [25] aliquis apparuerit, dicens *eum indignum ordinatione esse*: differatur ordinatio, & universa procedant tam pro examinatione, quam pro multis causis, quas in episcoporum ordinationibus sancivimus. Si vero futurus ordinari diaconus non [26] habuerit uxorem (sicut prius dictum est) conjunctam sibi: non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit *posse post ordinationem & sine legitima uxore honeste vivere*: non valente eo qui ordinat, in tempore ordinationis permittere diaconum aut subdiaconum post [27] ordinationem uxorem accipere. Is autem qui permittit [28] episcopus, expellatur ab episcopatu. Si vero post ordinationem presbyter aut diaconus aut subdiaconus uxorem duxerit: expellatur [29] à clero, & curiæ civitatis illius in qua clericus erat, cum propriis rebus tradatur. Si vero lector secundam [30] ducat uxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut legibus vel sacris canonibus interdictam [31], nequaquam ad alium ecclesiasticum ordinem provehatur: sed & si quolibet modo ad majorem ordinem perducatur, expellatur eo, & priori restituatur.

Cap. XV.

Quibus casibus Curiales [32] clerici ordinari possunt.

Sed [33] neque curialem [34] aut officialem clericum fieri permittimus: ut non ex hoc venerabili clero injuria fiat. Si vero tales personæ in clero constituantur, tanquam nec ad ordinem perducti, propriæ fortunæ restituantur, nisi forsan monasticam vitam aliquis eorum non minus quindecim annis implevit. tales enim ordinari præcipimus, legitima videlicet parte curiæ & fisco danda, si in clero constituti, monacho condecentem vitam impleverint. Si vero post clericatus honorem aliquis eorum uxorem duxerit, aut concubinam habuerit curiæ & officio, cujus fortunæ subjacebat, reddatur: etiam si maxime tali ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus non prohibetur sacris canonibus & legibus uxorem accipere. Hoc autem & super aliis omnibus monachis [35] tenere sancimus, qui de monasteriis ad quemlibet ecclesiasticum transferuntur gradum, etiam si nulli fortunæ subjecti fuerint. Et generaliter sancimus, nulli [36] licere in quolibet ecclesiastico gradu constituto, discedere ab eo, & secularem fieri, scientibus tale aliquid facientibus, quia & quasi apposito sibi cingulo aut dignitate aut militia nudabuntur, & curiali fortunæ propriæ civitatis tradentur. Qui autem ante [37] nostram legem clerici ordinati sunt ex [38] curiali fortuna: per substitutas personas pecuniaria munera complere, à corporalibus autem liberos servari.

Cap. XVI.

Ut ordinationes gratis [39] fiant.

Sed neque clericum cujuscunque gradus dare aliquid ei à quo ordinatur, aut alii cuilibet personæ permittimus: solas autem præbere cum consuetudines [40] iis, qui ordinantium ministrantes sunt, ex consuetudine accipientibus, unius [41] anni emolumenta [42] non transcendentem.

1 Jul. hic n. 441.
2 De his qui sine causa excommunicantur. Jul. hic num. 441. Goth. Vid. Rittershus. in exposit. nov. part. 13. cap. 7. Ans.
3 Major magistratus restituit adversus ea, quæ gesta sunt à minore.
4 Injusta excommunicatio non tenet, sed rescinditur.
5 Pœna injuste excommunicantis sumpta de lege talionis; adde Novell. Leonis 61.
6 Vid. Jul. hic num. 443. De episcopo percussore, vid. 3. Eclog. 1. c. 23. An liceat prælatis verberibus corrigere clericos: vid. cap. cum beatus, dist. 45. c. aut omnino dist. 38. & c. circumcellionum & 23. quæst. 5. c. c. & 24. quæst. 5. de clerico percussore, vide c. sine persuasione 43. dist. & c. si rector 44. dist.
7 Hinc sumpta est Authentica, Si quis episcopus C. de episc.
8 Exulis deportati & relegati refugæ pœna, facta l. 8. §. 7. ff. de pœnis. l. 4. C. de episc. adde Jul. hic n. 444.
9 Pœna ecclesiastica, in monasterium detrudi.
10 Jul. hic n. 445. 3. Eclog. Goth. Vid. tit. de ætat. & qualit. præfic. in 6. & in Clement. Ans.
11 Clericos literas scientes esse oportet. Jul. c. 419. & 3. Ecl. 1. c. 21. Vid. Nov. 6. cap. 4. Nov. 137. c. 1. vers. exigimus, & dist. 37. & 38. An jurisprudentiæ vel medicinæ vide titulum, Ne clerici vel monachi secularibus se immisceant, extra, & in sexto.
12 De hæreticis non ordinandis in clerum vid. Vigilium 3. method. 4. n. 18. 19. 20. 21. de officio clericorum, vide omnino eundem 3. Methodo juris Pontificii 5.
13 Ne concubinas alant Vigil. ibi n. 60. ne cum mulieribus conversentur vel confabulentur n. 57. ne eas osculentur 58. ne secum habeant mulieres 59. ne uxores ducant 61. 62. ne soli ad feminæ tabernaculum accedant 63. ne cum mulieribus lavacra habeant communia 65. ne moniales monasteria ingrediantur 65. ad num. 62.
14 Vid. Vigil. ibi num. 56.
15 Vid. Vigil. ibid. num. 61. 62.
16 Jul. hic n. 445. tit. de ætat. ordin. apud Vigilium 3. method. juris Pontificii 4. num. 37.
17 Adde cap. 14. synodi sextæ in Trullo.
18 Hinc sumpta est Authentica, Presbyterum, de episcop. & cler. quæ subjecta est l. 9.

19 Hæc omnia Clemens immutavit c. ult. de ætate & qualitate & ordine, anno quippe 25. ætatis presbyterum ordinari posse permittit. 20. diaconum. 18 subdiaconum. 20 Id mutatum, Novell. Leonis 16. 75. & c. 15. synodi in Trullo. 21 Hinc sumpta est Authentica Diaconissam, C. de episcopis, 22 Magna quoque hic diversitas occurrit, nam præcepto Apostoli 1. Tim. 5. Diaconissæ jubentur eligi non minores annis 60. postea ut anno 50. eligi possent indultum fuit, l. 9. C. de episc. Nov. 6. cap. 6. 23 Diaconissa fieri non potest, quæ secundas nuptias contraxit. 24 Clerici conjuges esse potuerunt, c. 12. T. eod. 25 De accusatoribus clericorum Jul. hic num. 447. 26 Quid si habuerit: potest ordinari ut & quivis clericus c. 12. T. eod. ibi, aut ord. non uxorem legitimam, quo nomine non episcopos, sed presbyteros, diacones aut subdiacones intellige. 27 Post ordinationem diaconus uxorem ducere hic vetatur. Si tamen duxerit, uxorem non dimittit, privatur tamen diaconatu. 28 Novell. Leonis 3. & ita derogatur c. 10. Ancyranæ Synodi. 29 Notandum est hoc, Non retrahi ab uxore ad clerum, presbyterum, diaconum, vel subdiaconum, qui post ordinationem susceptam uxorem duxerit. Nov. 6. quod dictum ad Nov. 22. c. 42. 30 Vid. d. c. 42. 31 Nov. 6. c. 5. 32 De curialibus & taxeotis ad clericatum venientibus, Jul. hic n. 449. 33 Hinc sumpta est Authentica, Sed neque C. de episc. 34 l. 13. C. de episc. 35 Vid. Jul. hic n. 450. 36 Nov. 5. c. 7. 37 Vid. Jul. hic n. 451. 38 Vid. l. 21. C. de episc. & cler. 39 Jul. hic num. 452. in fin. adde Nov. 56. c. 1. Nov. 137. c. 2. l. 1. ff. de ambitu. c. 28. Anth. & 3. Ecl. 1. c. 31. 40 Vid. cap. 3. T. eod. 41 Et si quædam ejus pene generis dicta sint, cap. 3. T. eod. non puto tamen alibi jure civili manifestius Annatarum originem, quam ex hoc loco ostendi: quam tamen nonnulli referunt ad Bonifacium IX. alii ad Joannem XXII. teste Platina. Id genus vectigalis Concilio Basiliensi Sessione 21. & in Gallia, damnatum fuit, ut ex edicto Caroli VI. & Parisiensi senatusconsulto anni 1406. 1407. apparet, cui Notas [illegible] Molinæus adludit. videbis itaque Tractatum ejus de Annatis. Movebantur autem Galli loco illo Scripturæ & Samuelis 1. Reg. 12. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus: utrum bovem alicujus tulerim vel asinum: si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi: & restituam vobis. & dixerunt. Non es calumniatus, neque oppressisti nos, &c. Movebantur etiam dicto Pauli Actor. 20. Argentum & aurum nullius concupivi, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Ego scio (inquit Apostolus) quoniam post discessum meum intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Movebantur & illo Ezechielis 34. Facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem, eo quod non erat pastor. Neque enim quæsierunt pastores gregem meum: sed pascebant pastores semetipsos, &c. Moveri etiam poterant aurea lege 31. C. de episc. Movebantur quoque constitutione D. Ludovici, lata anno 1267. qua cavebatur beneficiarios eligi nihilque dari electionis causa. Superiora edicta Galli confirmarunt Pragmatica sanctione (quam constitutionem per eminentiam vocant Galli, La Pragmatique sanction) lata sub Carolo VII. anno 1438. Biturigibus, authoritate Synodi Constantiensis & Basiliensis permota. vide Duarenum in Defensione libertatis Gallicæ, num. 14. 15. Cui sanctissimæ constitutioni multum derogatum est à Francisco, concordia quadam his in rebus inita cum Leone X. Pontifice Romano, quam constitutionem Galli Concordat nuncupant. De annatis adde Duarenum l. de benefic. 1. 42 Annuæ, Fering. hic 3. Ecl. 1. c. 31. dona Jul. hic n. 452. ut videatur legisse Papa.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

tem. In sancta vero ecclesia in qua constituitur, sacrum complere ministerium, & nulla penitus propriis clericis [1] dare pro sua insinuatione: nec ob hanc causam propriis emolumentis aut aliis portionibus hunc privari. Sed neque [2] xenodochum, aut nosocomum, aut prochotrophum, aut alium quemlibet venerabilis domus gubernatorem, aut quamcunque ecclesiasticam solicitudinem agentem, dare aliquid illi à quo constituitur, aut alii cuicunque personæ pro commissa sibi gubernatione. Qui vero præter hæc quæ disposuimus, aut dat, aut accipit, aut mediator [3] fit, sacerdotio aut clero hujusmodi commissæ sibi cujuscunque gubernationis [4] nudabitur, iis quæ accipiuntur vindicandis venerabili loco, cujus talis persona ordinationem aut solicitudinem aut gubernationem accipit. Si autem secularis [5] sit qui accipit, aut mediator factus est: quod datum est, duplum repetitur, & venerabili loco in quo talis persona ordinationem aut gubernationem aut solicitudinem susceperit, præbeatur. Si quis autem clericus cujuslibet gradus, sive gubernator cujuslibet venerabilis domus, aut ante ordinationem commissam sibi cujuscunque gubernationis aut solicitudinis, aut postea aliquid voluerit suarum rerum offerre [6] ecclesiæ in qua ordinatur, aut loco cujus gubernationem aut solicitudinem suscepit, non solum non prohibemus hoc fieri, sed etiam magis invitamus eos talia pro salute animæ suæ facere. Nos enim illa solum dari prohibemus, quæ propriis personis quibusdam præbentur, non [7] quæ sanctis ecclesiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur.

C a p. XVII.

Quomodo servus [8] ordinari possit, aut adscriptitius.

SI servus [9] sciente [10] & non contradicente domino in clero ordinatus fuerit: ex hoc ipso quod constitutus est, liber & ingenuus erit. Si vero ignorante domino ordinatio fiat: licet domino intra [11] spatium unius anni & servilem fortunam probare, & suum servum recipere [12]. Si vero servus sciente domino sive insciente (sicut diximus) eo quod in clero constitutus est, liber factus ecclesiasticum ministerium reliquerit, & ad secularem transierit vitam: suo domino ad servitium tradatur. Adscriptitios [13] autem in ipsis possessionibus, quarum sunt adscriptitii, clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, ut clerici facti impositam sibi agriculturam adimpleant.

C a p. XVIII.

De ædificatoribus ecclesiarum [14].

SI quis oratorii domum fabricaverit, & voluerit in ea clericos ordinare aut ipse, aut ejus heredes: si expensas ipsis clericis ministrant, & dignos denominant [15], denominatos ordinari. Si vero qui ab eis eliguntur, tanquam indignos prohibent sacræ regulæ ordinari: tunc sanctissimus episcopus quoscunque putaverit meliores, ordinari procuret. Sancimus autem reverendissimos clericos suis ecclesiis obsecundare, & omne eis competens ecclesiasticum ministerium [16] adimplere: hoc requirente uniuscujusque civitatis sanctissimo episcopo, & cujuscunque ordinis ecclesiastici primatibus, eos qui hoc non custodiunt regulari multæ subdentibus.

C a p. XIX.

Ut omnes Clerici res suas in sua potestate habeant.

PResbyteros [17] autem & diaconos & subdiaconos, cantores & lectores, quos omnes [18] *clericos* appellamus, res quolibet modo ad eorum dominium venientes habere sub sua potestate præcipimus, ad similitudinem castrensium peculiorum [19] & donare secundum leges, & in his testari, licet sub parentum sint potestate: sic tamen, ut horum filii, aut his non existentibus, parentes eorum legitimam partem ferant.

C a p. XX.

Quibus pœnis subjiciantur Clerici, qui falsum tulerint testimonium.

REverendissimis [20] autem presbyteris aut diaconis etiam si inventi fuerint pro [21] pecuniaria causa falsum [22] perhibuisse testimonium: sufficiat pro verberibus, tribus [23] annis separari à sacro ministerio, & monasteriis [24] tradi. Pro criminalibus autem causis si falsum testimonium dixerint: clero nudatos, legitimis subdi pœnis præcipimus: reliquos autem omnes in aliis etiam ecclesiasticis ordinibus constitutos, si falsum testimonium cujuslibet causæ, sive pecuniariæ, sive criminalis dixisse convincantur, non solum ecclesiastico officio repelli, sed etiam verberibus subdi.

C a p. XXI.

Ut Clerici [25] apud proprium conveniantur episcopum [26].

SI quis contra aliquem clericum aut monachum, aut diaconissam, aut monastriam, aut ascetriam habeat aliquam actionem, adeat prius sanctissimum episcopum, cui horum unusquisque subjaceat: ille vero causam inter eos judicet: & si quidem utraque pars iis quæ judicata sunt, acquieverit: jubemus per [27] loci judicem hoc executioni perfectæ contradi [28]. Si quis autem litigantium intra decem dies contradicat [29] iis quæ judicata sunt, tunc locorum judex causam examinet: & si invenerit judicium recte factum, etiam per sententiam propriam hoc confirmet, & executioni propriæ tradat, quæ judicata sunt: & non liceat secundo [30] in tali causa victo appellare. Si vero judicis sententia contraria [31] fuerit iis, quæ à Deo amabili episcopo judicata sunt: tunc locum habere appellationem contra sententiam judicis, & hanc secundum legum ordinem referri & exerceri. Si tamen ex imperiali jussione [32], aut judiciali præcepto episcopus judicat inter quascunque personas: appellatio ad imperium, aut ad eum qui transmisit negotium, referatur. §. 1. Si vero crimen fuerit quod adversus quamlibet memoratarum reverendissimarum personarum inferatur, si quidem apud episcopum aliquis accusatur, & ipse veritatem invenire potuerit: ab honore aut gradu [33] hunc secundum ecclesiasticas regulas dejiciat, & tunc [34] competens judex hunc comprehendat, & secundum leges litem examinans causæ finem imponat. Si vero prius civilem judicem adeat accusator, & crimen per legitimam examinationem potuerit approbare, tunc episcopo locorum gesta monumentorum palam faciat: &

1 Ἐμφανείας, Græcè hic, conciericis, Jul. hic.
2 Ut locorum venerabilium administratores sine pecunia fiant, vid. Jul. hic n. 453.
3 Dixi ad ca. 2. sup.
4 Διοικήσεως Græcè hic. Inde nomen diœcesis usitatum.
5 Κοσμικὸς, Sec. laicus Jul. c. 453.
6 De administratoribus venerabilium locorum res suas offerentibus, vid. Jul. hic num. 454.
7 Adde d. c. 3. in pr.
8 Si servus clericus fiat, Jul. hic num. 454. Goth. Vid Petr. Gudelin. de jure novissimo lib. 1. cap. 4. n. 2. & 6. Ans.
9 Hinc sumpta est Authentica, Si servus, C. de episcop.
10 Adde l. 4. C. de præpos. sacri cubiculi, l. 6. l. 7. C. qui militare.
11 Novella Leonis non fit liber, si episcopatum adipiscitur ignorante domino: retrahitur enim in servitutem Novell. Leonis 11. adde Nov. ejusdem 9. & 10.
12 Paulus eodem modo Onesimum ad Philemonem remittit, vide epistolam Pauli ad Philemonem. Clementem c. 82. adde Cujac. 20. de præscript. ibi. Decimum.
13 Si adscriptitius clericus fiat, Jul. hic num. 456. adde l. 16. Cod. de episcopis. hinc sumpta est Authentica, Adscriptitios Cod. de episc.
14 De clericis electis ab ædificatoribus venerabilium locorum vel heredibus eorum, Jul. hic n. 457.
15 De jure patronatus ecclesiastici dictum Novell. 57. c. 2. quibus adde Duarenum 5. de sacris ecclesiæ ministeriis, ubi fusius docet, quale sit nominationis aut præsentationis jus & ut competat iis, qui patroni ecclesiarum dicuntur, adde Pegilum 5. methodi juris Pontificii 14. ubi tradit quot juris patronatus causæ sint, quibus competat, quod sit jus patronatus. Possis & ejusdem Duareni tractatum de nominatione Regia in ordinandis antistitibus adjungere 5. de benefic. 12. Possis etiam ex eodem addere, de scholastica nominatione in Gallia admodum usitata c. 13. quis nominari possit 14. quomodo sit concipienda nominatio 15. apud quos nominari oporteat 16. de prohibitione ac denunciatione quam insinuationem vocant 5. de effectu nominationis 6. sed nemo fusius de Nominationibus scripsit Rebuffo in suo nominationum tractatu, quem vide. adde Fachin. reg. 117.
16 De clericis ministerium adimplentibus. Jul. hic num. 458.

κατασταθῇ, τὴν θείαν πληροῦν λειτουργίαν καὶ μηδὲν ἀπαιτεῖσθαι τοὺς ἰδίους συγκληρικοὺς διδόναι ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐμφανείας, μηδὲ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν τῆς ἰδίας παραμυθίας ἢ τῶν ἄλλων μερικῶν αὐτοῦ ἀποστερεῖσθαι. Ἀλλὰ μηδὲ ξενοδόχον, ἢ πτωχοτρόφον, ἢ νοσοκόμον, ἢ ἄλλον οἱονδήποτε εὐαγοῦς οἴκου διοικητὴν, ἢ οἱανδήποτε ἐκκλησιαστικὴν φροντίδα μεταχειριζόμενον, διδόναι τι ἐκείνῳ ὑφ' οὗ προβάλλεται, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε προσώπῳ, ὑπὲρ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ διοικήσεως. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ἅπερ διετυπώσαμεν, ἢ διδοὺς, ἢ λαμβάνων, ἢ μεσίτης γενόμενος τῆς ἱερωσύνης, ἤτοι τοῦ κλήρου, ἢ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ οἱασδήποτε διοικήσεως γυμνούσθω· τῶν διδομένων ἐκδικουμένων τῷ εὐαγεῖ τόπῳ, ἐν ᾧ παρὰ τοιοῦτο πρόσωπον τὴν χειροτονίαν ἢ φροντίδα ἢ διοίκησιν ἔλαβεν. Εἰ δὲ κοσμικὸς εἴη ὁ λαμβάνων ἢ μεσίτης γενόμενος, τὸ δοθὲν διπλοῦν ἀπαιτηθήσεται, καὶ τῷ εὐαγεῖ τόπῳ ἐν ᾧ τὸ τοιοῦτο πρόσωπον τὴν διοίκησιν ἢ τὴν χειροτονίαν ἢ τὴν φροντίδα ἔλαβε, παρεχέσθω. Εἰ δέ τις κληρικὸς οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἢ διοικητὴς οἱουδήποτε εὐαγοῦς οἴκου, ἢ πρὸ τῆς χειροτονίας, ἢ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ οἱασδήποτε διοικήσεως ἢ φροντίδος, ἢ μετὰ ταῦτα βουληθῇ τι τῶν ἰδίων πραγμάτων προσενεγκεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν ᾗ χειροτονεῖται, ἢ τῷ τόπῳ ἐν ᾧ τινος τὴν διοίκησιν ἢ τὴν φροντίδα ἀναδέχεται· οὐ μόνον οὐ κωλύομεν τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προτρέπομεν αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἰδίας ψυχῆς ποιεῖν. ἡμεῖς γὰρ ἐκεῖνα μόνον δίδοσθαι κωλύομεν, ἅπερ ἰδικοῖς προσώποις τισὶ παρέχεται, οὐ μὴν τὰ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις προσφερόμενα.

Κ Ε Φ. ιζ΄.

Πῶς ὁ δοῦλος ἢ ἐναπόγραφος χειροτονεῖσθαι δύναται.

ΕΑν δοῦλος εἰδότος καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου ἐν κλήρῳ καταλεγῇ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταλεγῆναι ἐλεύθερος καὶ εὐγενὴς ἔσται. εἰ δὲ ἀγνοοῦντος τοῦ δεσπότου ἡ χειροτονία γένηται, ἐξεῖναι τῷ δεσπότῃ εἴσω προθεσμίας ἐνιαυτοῦ καὶ μόνῃ τὴν τύχην ἀποδεικνύειν, καὶ τὸν ἴδιον δοῦλον ἀναλαμβάνειν. Εἰ δὲ δοῦλος, εἴτε εἰδότος, εἴτε ἀγνοοῦντος τοῦ δεσπότου (καθάπερ εἰρήκαμεν) ἐκ τοῦ καταλεγῆναι τῷ κλήρῳ ἐλεύθερος γενόμενος, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν καταλίποι, καὶ εἰς τὸν κοσμικὸν μετέλθοι βίον, τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ εἰς δουλείαν παραδίδοσθαι. Τοὺς δὲ ἐναπογράφους, ἐν αὐταῖς μόναις ταῖς κτήσεσιν ἐν αἷς εἰσιν ἐναπόγραφοι, κληρικοὺς καὶ παρὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν γίνεσθαι συγχωροῦμεν· ἐφ' ᾧ μέντοιγε ὥστε κληρικοὺς αὐτοὺς γινομένους τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς γεωργίαν πληροῦν.

Κ Ε Φ. ιη΄.

Περὶ τῶν ἐκκλησίας οἰκοδομούντων.

ΕΙ τις εὐκτήριον οἶκον κατασκευάσῃ, καὶ βουληθείη ἐν αὐτῷ κληρικοὺς προβάλλεσθαι, ἢ αὐτὸς ἢ οἱ τούτου κληρονόμοι· εἰ τὰς δαπάνας αὐτοὶ τοῖς κληρικοῖς χορηγήσουσι, καὶ ἀξίους ὀνομάσουσι, τοὺς ὀνομασθέντας χειροτονεῖσθαι. εἰ δὲ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπιλεχθέντας, ὡς ἀναξίους κωλύουσιν οἱ θεῖοι κανόνες χειροτονηθῆναι, τηνικαῦτα ὁ τοῦ τόπου θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος, οὓς ἂν νομίσοι καλλίονας, προβάλλεσθαι φροντιζέτω. Θεσπίζομεν δὲ, τοὺς εὐλαβεστάτους κληρικοὺς ταῖς ἰδίαις ἐκκλησίαις προσεδρεύειν, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς ἁρμόζουσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν πληροῦν· τοῦτο πάντως ζητοῦντος τοῦ ἑκάστης πόλεως ὁσιωτάτου ἐπισκόπου, καὶ τῶν ἐν ἑκάστῳ βαθμῷ ἐκκλησιαστικῷ προεστώτων, καὶ τοὺς τοῦτο μὴ παραφυλάττοντας κανονικῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλόντων.

Κ Ε Φ. ιθ΄.

Περὶ τοῦ κληρικοὺς ἅπαντας τὰ αὐτῶν πράγματα ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν ἔχειν.

ΤΟὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας καὶ ψάλτας, (οὓς πάντας κληρικοὺς καλοῦμεν) τὰ πράγματα τὰ ἀφ' οἱουδήποτε τρόπου εἰς τὴν αὐτῶν δεσποτείαν ἐλθόντα, ἔχειν ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν προστάττομεν, καθ' ὁμοιότητα τῶν καστρενσίων πεκουλίων, καὶ δωρεῖσθαι κατὰ τοὺς νόμους, καὶ ἐπ' αὐτοῖς διατίθεσθαι· εἰ καὶ ὑπὸ τὴν τῶν γονέων εἶεν ἐξουσίαν. οὕτω μέντοιγε ὥστε τοὺς τούτων παῖδας, ἢ τούτων μὴ ὄντων, τοὺς γονεῖς αὐτῶν τὸ νόμιμον μέρος κομίζεσθαι.

Κ Ε Φ. κ΄.

Τίσι ποιναῖς ὑπόκεινται κληρικοὶ οἱ ψευδομαρτυρήσαντες.

ΤΟὺς εὐλαβεστάτους πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, εἰ εὑρεθεῖεν ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας ψευδομαρτυρήσαντες, ἀρκεῖσθαι ἀντὶ βασάνων ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς χωρίζεσθαι τῆς θείας ὑπηρεσίας, καὶ μοναστηρίοις παραδίδοσθαι. ὑπὲρ δὲ ἐγκληματικῶν αἰτιῶν εἰ ψευδομαρτυρίαν εἴποιεν, τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ἀξιώματος γυμνουμένους, ταῖς νομίμαις ὑποβάλλεσθαι ποιναῖς προστάττομεν. Τοὺς δὲ λοιποὺς τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησιαστικαῖς τάξεσιν ἀναφερομένους, εἰ ψευδομαρτυρίαν ἐν οἱῳδήποτε πράγματι, εἴτε χρηματικῷ εἴτε ἐγκληματικῷ, εἰρηκέναι διελεγχθείησαν, μὴ μόνον τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐκβάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ βασάνοις ὑποβάλλεσθαι.

Κ Ε Φ. κα΄.

Περὶ τοῦ κληρικοὺς εἰς ἴδιον ἐνάγεσθαι ἐπίσκοπον.

ΕΙ τις κατά τινος κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ ἢ διακονίσσης ἢ μοναστρίας ἢ ἀσκητρίας ἔχει τινὰ ἀγωγὴν, διδασκέτω πρότερον τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, ᾧ τινι τούτων ἕκαστος ὑπόκειται· ὁ δὲ τὸ πρᾶγμα μεταξὺ αὐτῶν διακρινέτω. καὶ εἰ μὲν ἑκάτερον μέρος τοῖς κρινομένοις ἐφησυχάσῃ, κελεύομεν διὰ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντος ταῦτα ἐκβιβασμῷ τελείῳ παραδίδοσθαι. εἰ δέ τις τῶν διαφερομένων ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀντείποι τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ τοῦ τόπου ἄρχων τὸ πρᾶγμα ἐξεταζέτω· καὶ εἰ εὕροι τὴν κρίσιν ὀρθῶς γενομένην, καὶ διὰ ψήφου ἰδίας ταύτην βεβαιούτω, καὶ ἐκβιβασμῷ παραδιδότω τὰ κριθέντα. καὶ μὴ ἐξέστω τὸ δεύτερον ἐν τῷ τοιούτῳ πράγματι ἡττηθέντι ἐκκαλεῖσθαι. Εἰ δὲ ἡ τοῦ ἄρχοντος ψῆφος ἐναντία εἴη τοῖς παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου κεκριμένοις, τηνικαῦτα χώραν ἔχειν τὴν ἔκκλητον κατὰ τῆς ψήφου τοῦ ἄρχοντος, καὶ ταύτην κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν ἀναφέρεσθαί τε καὶ γυμνάζεσθαι. Εἰ μέντοιγε ἐκ βασιλικῆς κελεύσεως ἢ δικαστικῆς προστάξεως ἐπίσκοπος κρίνῃ μεταξὺ οἱωνδήποτε προσώπων, ἡ ἔκκλητος ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἢ ἐπὶ τὸν παραπέμψαντα τὴν ὑπόθεσιν ἀναφερέσθω. §. α΄. Εἰ δὲ τὸ ἔγκλημα εἴη τὸ καθ' οἱουδήποτε τῶν μνημονευθέντων εὐλαβεστάτων προσώπων ἐπιφερόμενον, εἰ μὲν παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τις κατηγορηθῇ, καὶ αὐτὸς τὴν ἀλήθειαν εὑρεῖν δυνηθῇ, ἀπὸ τῆς τιμῆς, ὅσον τοῦ βαθμοῦ, τοῦτον κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἐκβαλλέτω, καὶ τηνικαῦτα ὁ πρόσφορος δικαστὴς τοῦτον συνεχέτω, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τὴν δίκην ἐξεταζέτω, καὶ τὸ πέρας αὐτῇ ἐπιτιθέτω. Εἰ δὲ πρότερον τῷ πολιτικῷ ἄρχοντι προσέλθῃ ὁ κατήγορος, καὶ τὸ ἔγκλημα διὰ νομίμου ἐξετάσεως δυνηθείη ἀποδειχθῆναι, τότε τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ τόπου τὰ ὑπομνήματα φανερούσθω· καὶ εἰ ἐξ αὐτῶν

γνωσθῇ

17 Hinc sumpta est Authentica, *Presbyteri. C. de episc.* 18 Clericorum nomen generale, *l. 34. C. de episc. & cleric.* 19 De peculio quasi castrensi, & significatione clericorum *Jul. hic n. 459.* adde *l. 52. C. de episc. & cleric. l. 2. C. Theod. de episc. 16. quæst. 1. de monachis.* 20 Hinc sumpta est Authentica, *presbyteri, C. de episc.* 21 Hujus constitutionis meminit Leo *Novell. 75.* 22 De testimoniis clericorum *Jul. hic num. 460. 3. Eclog. 1. 4. περὶ ψευδομαρτύρων*, id est, qua pœna puniendi sint clerici, si falsum testimonium dixerint, & in hoc capite de foro ecclesiastico tractatur. 23 Nota de triennali privatione ministerii, seu potius suspensione ministerii. De pœna suspensionis beneficii, vide *Clar. 5. sent. §. ult. quæst. 75. l. 8. ff. de pœn.* 24 De detrusione in monasterium alibi dicam. 25 Adde, & Monachi, & diaconi, & ascetriæ. *Jul. hic num. 461.* Forum itaque Clericorum observa. 26 Cum in civili, tum criminali causa, *Jul. ibid.* 27 Judex civilis mandat executioni sententias probatas ab episcopo. 28 Hinc sumpta est Authentica, *Si quis litigantium. C. de episc. aud.* 29 Et appellet. Nota, Justiniani tempore appellationes à sententia episcopi ad judicem civilem receptas fuisse. 30 Nota casum in quo secundo appellari non potest. 31 Judex civilis cognoscens de sententia episcopi, potest eam comprobare vel infirmare. 32 A delegato Principis, Princeps ipse appellatur. 33 Clericus criminum reus degradatur ab episcopo. Eodem modo criminum causa, degradari possunt senatores & decuriones, non à quovis tamen, *l. 1. C. de privileg. schol.* & miles etiam degradatur, cum gradu movetur. vide quæ notavi ad *l. 12. in fin. pr. ff. de custod.* adde *Nov. 47. quæ est ex indice Regn.* De episcopis degradatis, adde *Clar. 5. sent. §. ult. quæst. 74. ubi de pœna forma & aliis adjunctis degradationis tractat. & Petrum Gregorium 31. syntagm. 30.* 34 Clericus degradatus, id est, spoliatus honore clericali, mox traditur judici civili.

γενέσθαι τοῦ προστεθέντος ἐγκλήματος πλημμελήσας αὐτόν, τότε αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος [illegible]

ΚΕΦ. κβʹ.

Περὶ τοῦ ἐνάγεσθαι ἐπισκόπους παρὰ τοῖς μητροπολίταις, καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ τῆς δίκης ἐγγύην ἀπαιτεῖσθαι.

Εἰ τινὲς δὲ ὁποτασοῦν ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου [illegible]

ΚΕΦ. κγʹ.

Περὶ τοῦ οἰκονόμους καὶ ὁμοίους παρὰ τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις ἐνάγεσθαι.

Τοὺς δὲ οἰκονόμους καὶ ὀρφανοτρόφους καὶ ξενοδόχους καὶ νοσοκόμους [illegible]

ΚΕΦ. κδʹ.

Περὶ τοῦ ἐνάγεσθαι ἐπισκόπους ὅπου ἥμαρτον.

Εἰ τις ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἐξ οἱασδήποτε ἐπαρχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρεθείη [illegible]

ΚΕΦ. κεʹ.

Περὶ ἀποκρισιαρίων.

Οἱ δὲ εὐλαβέστατοι ἀποκρισιάριοι οἱασδήποτε ἁγιωτάτης ἐκκλησίας [illegible]

ΚΕΦ. κϛʹ.

Περὶ τοῦ μὴ ἐνάγεσθαι ἐπισκόπους τῷ τῆς πρεσβείας χρόνῳ.

Εἰ δὲ καὶ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως [illegible]

ΚΕΦ. κζʹ.

Περὶ τοῦ μοναχοὺς δι' ἐντολέως ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν, καὶ περὶ σπορτούλων ποσότητος.

Εἰ ποτε δὲ αἰτία τις ἀναφυῇ [illegible] Τοῖς δὲ μοναχοῖς ἐξέστω εἴτε δι' ἑαυτῶν, εἴτε δι' ἐντολέων,

si ex his agnoscatur proposita crimina commisisse eum, tunc ipse episcopus hunc secundum regulas ab honore sive gradu quem habet, separet: judex autem ultionem ei inferat legibus congruentem. Si vero episcopus putaverit gesta non juste confecta: tunc liceat ei deferre [1], & nudare honore seu gradu accusatam personam: ita tamen, ut hujusmodi persona sub legitima cautela fiat [2], & ita ad nos negotium tam ab episcopo quam à judice, referatur, ut nos hoc cognoscentes, quæ nobis videntur, jubeamus. §. 2. Si quis autem pro pecuniaria causa contra aliquem omnium memoratarum personarum habuerit actionem aliquam, & episcopus distulerit inter eos judicare: licentiam habeat actor [3] civilem judicem adire: ita tamen ut accusata persona nullo modo cogatur fidejussorem dare, sed solam [4] cautionem sine jurejurando cum hypotheca suarum rerum exponere. Si vero pro criminali causa accusatio contra aliquam memoratarum personarum proponatur, sub legitima cautela accusata fiat persona. Si autem [5] ecclesiastica [6] causa est, nullam communionem habeant judices civiles circa talem examinationem, sed sanctissimus episcopus secundum sacras regulas causæ finem imponat.

Cap. XXII.

Ut Episcopi apud proprium conveniantur metropolitanum: & ne cavere pro lite non teneantur.

Si quis vero sanctissimorum episcoporum ejusdem synodi dubitationem [7] aliquam adinvicem habeat, sive pro ecclesiastico jure, sive pro aliis quibusdam rebus: prius metropolita [8] eorum cum aliis de sua synodo episcopis causam examinet & judicet: & si non rata habuerit utraque pars quæ judicata sunt, tunc [9] beatissimus patriarcha diœceseos illius inter eos audiat, & illa determinet quæ ecclesiasticis canonibus & legibus consonant: nulla parte ejus sententiæ contradicere valente. Si autem & à clero, aut alio quocunque aditio contra [10] episcopum fiat propter quamlibet causam: apud sanctissimum ejus metropolitam secundum sacras regulas & nostras leges causa judicetur: & si quis judicatis contradixerit, ad [11] beatissimum archiepiscopum & patriarcham diœceseos illius referatur causa, & ille secundum canones & leges huic præbeat finem. Si vero contra metropolitam [12] talis aditio fiat ab episcopo, aut clero, aut alia quacunque persona: diœceseos illius beatissimus patriarcha simili modo causam judicet. Pro omnibus autem causis, pro quibus apud proprium metropolitam, aut patriarcham, sive apud alios quoscunque [13] judices episcopi conveniantur, nullam fidejussionem aut cautionem pro lite exigantur: sic tamen, ut isti studeant illatis sibi causis semetipsos absolvere.

Cap. XXIII.

Ut Oeconomi & similes apud proprium episcopum conveniantur.

Oeconomos [14] autem, & xenodochos, nosocomos, ptochotrophos, & aliorum venerabilium locorum gubernatores, & alios omnes clericos, jubemus pro creditis sibi gubernationibus apud [15] proprium episcopum cui subjacent, conveniri, & rationem suæ gubernationis facere, & exigi quod ex ipsis debentes ostenduntur illi venerabili reddendum domui, ex cujus ordinatione debitum apparuerit. Si vero putaverint se gravari: post repetitionem [16] metropolita [17] causam examinet. Si vero metropolita fuerit contra quampiam prædictarum personarum hujusmodi causas examinans, & debitum exegerit, & exactus putaverit se gravatum [18]: diœceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet: non enim concedimus prædictis personis pro memoratis causis ante examinationem & exactionem debiti proprios episcopos declinare, & ad alia venire judicia. Si quis autem ex ecclesiasticis cui aliqua talis dispensatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem moriatur, jubemus ejus heredes [19] simili modo & rationibus & exactionibus subjacere.

Cap. XXIV.

Ut episcopi illic ubi deliquerint [20], conveniantur.

Si quis episcopus aut clericus ex quacunque provincia in Constantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis adversus eum actionem proponere: si quidem litis contestatio in provincia pro ipso negotio facta est, ibi litem compleri. Si vero nondum inchoata est: apud gloriosissimum præfectum Orientis prætoriorum, aut apud eos qui à nobis fuerint deputati judices, convenientibus eum respondere.

Cap. XXV.

De Apocrisariis. [21]

Reverendissimi vero apocrisarii [22] cujuscunque sanctissimæ ecclesiæ, qui in regia civitate degunt, aut ad beatissimos patriarchas, aut ad metropolitas à suis episcopis ordinati & destinati, neque pro suis episcopis, neque pro causa ecclesiæ, aut pro debito publico aut privato aliquam conventionem sustineant nisi mandatum habuerint à suis episcopis, aut œconomis, ut aliquos conveniant. Tunc enim solis illis, qui ab eis conveniuntur, damus licentiam si quam obligationem habent contra ecclesiam aut contra episcopos eorum, proponere. Si vero & in quibusdam causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint, in tempore in quo responsa faciunt, pro his conventiones [23] suscipiant.

Cap. XXVI.

Ne episcopi legationis tempore conveniantur.

Si vero episcopi vel clerici pro [24] civitate aut pro suis ecclesiis propter suam legationem [25], aut ordinationem episcopi, ad regiam civitatem, vel ad alium quemlibet locum proficiscantur, jubemus eos nullam molestiam aut importunitatem à qualibet persona sustinere: licentia existente iis, qui obligatos eos putant se habere, postquam ad provinciam revertuntur, convenire eos, nullo in iis quæ se putant habere, eis faciendo præjudicio de temporalibus præscriptionibus, propter tempus quod in tali causa protraxerint.

Cap. XXVII.

Ut monachi per procuratorem se defendant: & de quantitate sportularum.

Si quando autem causa emerserit, ut admonitio aut executio [26] inferatur pro qualibet pecuniaria causa sive publica, sive privata: clerico aut monacho, aut monastriæ, aut cuicunque monasterio, & maxime fœminarum: jubemus sine injuria, & cum competenti honore admonitionem fieri, non tamen monastriam aut asceteriam monasterio [27] abstrahi: sed procuratorem ab eis ordinari, qui pro causa respondeat. Mona-

1 Honoris spoliationem [illegible] Jul. hic.
2 Et ita tamen ut legitime custodiatur.
3 Leges de foro clericorum nonnihil variant. Quapropter sciendum in actoris potestate fuisse clericum eorum Episcopo seu judice seculari in jus vocare. l. 25. Cod. de Episcop. & cleric. l. 13. Cod. de Episcop. aud. Hoc autem Imp. correxit l. 51. Cod. de Episcop. & cleric. l. 29. Cod. de pact. Nov. 79. & auth. causa quæ Cod. de Episcop. & Cleric. Novell. 83. Aux.
4 l. 25. l. 23. Cod. de Episc. & Cleric.
5 Causarum mere ecclesiasticarum notio, non pertinet ad judicem civilem.
6 Canonica causa, Jul. hic n. 462. negotium ecclesiasticum, ibid.
7 De rebus dubiis in conciliis episcoporum emergentibus. Jul. hic num. 463.
8 Synodum observa ex metropolitano & episcopis ei subjectis.
9 Appellari potest à synodo provinciali ad patriarcham.
10 Forum episcopi observa. Episcopus conveniendus est apud metropolitanum, adde Jul. hic n. 464.
11 A metropolitano appellatur ad patriarcham.
12 Forum metropolitani nota. Metropolitanus conveniendus est apud suum Patriarcham. adde Jul. hic num. 465.
13 De episcopis ad judicem vocatis, Jul. hic n. 466.
14 Forum nota eorum qui administrant venerabilia loca. Huc refer Jul. hic n. 467.
15 Administratores venerabilium locorum conveniendi apud suos episcopos. Atqui orphanotrophi non sunt obnoxii reddendis rationibus, Nov. 131. c. 5. l. 32. C. episc. vide quæ dixi ibid.
16 Μετὰ τὴν ἀπαίτησιν, post exactionem, Jul. hic, in exigendo. Hal.
17 Ab episcopo ad metropolitanum appellatur.
18 Appellatur à metropolitano ad patriarcham seu archiepiscopum.
19 Heredes rationibus obnoxiorum, de iis reddendis etiam tenentur, adde Jul. hic num. 468.
20 Dic potius, si reperti fuerint Constantinopoli, ut sit sensus, Episcopos & clericos (si lis nondum contestata est in provincia) Constantinopoli repertos ibi conveniri posse, adde Jul. hic num. 469.
21 Jul. hic n. 470.
22 Jul. hic n. 471. Apocrisarii, qui res agunt Ecclesiarum, Nov. 6. c. 2. responsales, vide responsarii cap. 42. §. 5. Nov. 133. c. 2. & 3. Unde & iidem apocrisarii causa extra ea monasteria possunt l. 29. C. de episc. & qui dicitur apocrisiarius, Nov. 2[illegible] c. 1. in fin. responsarius nuncupatur à Juliano ibid. id est, dans responsum vice monasterii c. 36. §. seu monachorum c. 42. §. eod. ut & alias vice magistratuum, Nov. 24. c. 4. & in judicibus, monasteriis, & episcopis fuerunt sui apocrisiarii, de apocrisiariis adde c. conveniente 1. 5. 7. c. significasti de elect. ubi apocrisarii sedis Apostolicæ legati, Suidas in voce [illegible] ἐκ τῶν ἀποκρίσεων. qui fuit à responsis seu divinis libellis, adde Petr. Greg. 49. synt. 5. n. 4.
23 Nov. 96. c. 2.
24 Episcopi officio legati fungi possunt: legati, inquam, vel pro sua civitate vel pro suis ecclesiis, vel pro ordinando Episcopo, §. eod.
25 Vid. l. 3. ff. de judiciis.
26 De executione religiosis personæ, Jul. hic num. 42.
27 Nov. 134. cap. 9.

Monachis autem liceat sive per se, sive per procuratorem monasterii causas agere: sciente qui hoc prævaricatur judice, vel executore, quia & cingulo spoliabitur, & pœnam quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum comitem privatarum rerum: executore videlicet super hoc verberando, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis episcopis provisuris, ut nihil his contrarium fiat: aut si aliquid committatur, memorata ultio procedat. judicem vero vindictam differentem imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

Cap. XXVIII.

De modo sportularum [1] in persona clericorum.

Sportularum [2] vero nomine omnem personam in quocumque ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc diaconissam & monacham, aut asceteriam aut monastriam pro omni criminali, & pecuniaria causa, cujuscunque fanctitatis sit, sive à clerico: sive à quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant aut in regia civitate, aut in provinciis quibus degunt: nec amplius quatuor siliquis dare permittimus. Si vero ex nostra jussione aut ad judicem, aut ad beatissimum patriarcham missus executor in alias provincias, admonitionem offerat alicui memoratarum personarum: non ultra unum solidum accipiat. Si vero pro una eademque causa multas ex memoratis personis admoneri contingat, unam & solam personam pro omnibus sportulas dare sancimus. Episcopus vero pro [3] rebus ecclesiæ suæ nullam exactionem molestiamque sustineat sportularum, si pro talibus causis admoveatur exactio: actiones videlicet contra ecclesiam propositas œconomis suscipientibus, aut illis qui in eam causam ordinati sunt. Qui vero contra hæc exigere [4] sportulas præsumpserit: in duplum quod accepit, exactæ personæ reddere compellatur: &, si quidem militat, cingulum perdat: si vero clericus fuerit, à clero removeatur.

Cap. XXIX.

Ne clerici mulieres superinductas in [5] propriis domibus habeant, episcopi vero nullas.

Presbyteris autem & diaconis, & subdiaconis, & omnibus in clero conscriptis, non [6] habentibus uxores secundum sacros canones, interdicimus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo superinductam [7] habere: tamen citra matrem, aut sororem [8], aut filiam, & alias personas quæ omnem suspicionem [9] effugiunt. Si quis autem absque hac observatione mulierem in sua domo habet quæ potest ei suspicionem inferre, & semel & secundo à suo episcopo aut à suis clericis admonitus ne cum tali muliere habitaret, ejicere eam de sua domo noluerit: aut accusatore apparente approbetur inhoneste cum muliere conversari: tunc episcopus ejus secundum ecclesiasticos canones de clero eum amoveat, curiæ civitatis cujus clericus erat, tradendo. Episcopum [10] vero nullam penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc custodiens, episcopatu projiciatur, ipse enim se ostendit indignum sacerdotio.

Cap. XXX.

De Diaconissis. [11]

Diaconissam vero nullo modo cum viro ex quo potest inhonestæ vitæ emergere suspicio, habitare permittimus. Si vero hæc non observet: sacerdos sub quo subjacet, admoneat eam, ut omnibus modis talem virum ejiciat e sua domo, si vero hoc distulerit agere, ecclesiastico ministerio, & propriis [12] emolumentis alienata, monasterio tradatur [13], & ibi omni suæ vitæ tempore degat: rebus [14] ejus, si quidem filios habeat, inter se & illos secundum numerum personarum dividendis: ut competentem ipsi mulieri partem monasterium accipiens, eam alat, & regat. Si autem non habuerit filios, omnis ejus substantia inter monasterium ubi mittitur, & ecclesiam [15] in qua prius erat constituta, æqua portione dividatur.

Cap. XXXI.

De his qui in ecclesia episcopo aut aliis clericis injuriam inferunt. [16]

Si [17] quis cum sacra ministeria celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens, episcopo aut clericis, aut ministris aliis ecclesiæ [18] injuriam aliquam inferat: jubemus hunc verbera sustinere, & in exilium mitti. Si vero hæc sacra [19] ministeria conturbaverit, aut celebrare prohibuerit: capitaliter puniatur: hoc ipso & [20] in litaniis [21], in quibus episcopi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem injuriam solum fecerit, is verberibus exilioque tradatur. Si vero etiam litaniam [22] concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare jubemus non solum civiles, sed etiam militares judices.

Cap. XXXII.

Ne laici [23] faciant litanias sine episcopo & clericis, & crucibus.

Omnibus autem laicis interdicimus litanias [24] facere sine sanctis episcopis, & qui sub eis sunt reverendissimis clericis. Qualis enim est litania [25], in qua sacerdotes non inveniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas [26] cruces (cum quibus & in litaniis ingrediuntur) non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi: & si quando opus vocaverit ad litanias celebrandas, tunc solum ipsas sanctas cruces accipere eos qui consuete eas portare solent, & cum episcopo & clericis litanias celebrare: hoc custodientibus sanctissimis locorum episcopis, aut etiam eorum clericis, & per loca judicibus. Si quis autem in hoc capitulo præsentis nostræ legis virtutem aut transcenderit, aut non vindicaverit: prædictas pœnas patietur, monasteriorum & reverendissimorum monachorum dispositione.

Cap. XXXIII.

Reliquum nobis est & de venerabilibus monasteriis & reverendissimis monachis formam dare. Illud igitur ante cætera dicendum, &c.

Transcribitur hic in Græco totum primum caput Novellæ quintæ supra [27].

Cap. XXXIV.

Ut abbas non tam antiquitate quam bona existimatione censendus sit & eligendus.

Jubemus igitur, abbatem [28] aut archimandritam in unoquoque monasterio ordinari, non [29] omnino secundum gradum [30] monachorum: sed omnes [31] monachi melioris opinionis existentes eum eligant propositis sacrosanctis euangeliis: dicentes quia neque propter amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eum & fide [32] rectum, & vita castum, & gubernatione dignum, & qui possit monachorum disciplinam, & omnem monasterii statum utiliter custodire, eum elegerunt: & sanctissimum episcopum sub quo monasterium constitutum est, eum qui ita electus est, modis omnibus abbatem ordinare. Hæc autem omnia quæ à nobis disposita sunt pro ordinatione abbatum, valere præcipimus & [33] in venerabilibus fœminarum monasteriis & asceteriis.

1 De sportulis religiosæ personæ *Jul. hic num.* 473.
2 Hinc sumpta est Authentica, *Sed hodie C. de episc. & cler.*
3 De episcopis, pro rebus Ecclesiæ non conveniendis *Jul. hic n.* 474.
4 De his qui sportulas exigunt ultra modum statutum *Jul. hic n.* 475.
5 *Jul. hic numer.* 476. Goth. Vid. *decis. Cur. Ultrajett.* 58. *n.* 13. *& seq.* Adde *Novell.* 137. *cap.* 1. *in fin. & l.* 19. *Cod. de Episcop. & Cleric.* Ans.
6 Vid. *Novell.* 5. *cap.* 8.
7 Ἐπεισάκτην.
8 Vid. tamen *l.* 19. *C. de episc.*
9 Mater cum filio, soror cum fratre, filia cum parente clerico (non Episcopo) citra suspicionem potest habitare.
10 Episcopi cum nulla muliere vetantur hic habitare. *Jul. n.* 477.
11 Quæ scil. cum masculis habitant, & de liberis earum *Jul. hic num.* 478. *Ecl.* 1. *c.* 42.
12 Quæ διανομὰς hic Græci appellant, Julianus, beneficia & salaria.
13 Diaconissas alias fuisse à monialibus hinc deprehenditur, quod pœnæ nomine diaconissæ in monasterium detrudatur.
14 Diaconissæ retinebant administrationem bonorum suorum.
15 Diaconissæ certo numero ecclesiis adsignabantur.
16 Si quis inter celebranda mysteria, ministris Dei injuriam fecerit. *Jul. hic n.* 475.
17 Hinc sumpta est Authentica, *Sed novo jure Cod. de episc. & cler.*
18 *l.* 19. *Cod. de episc. l.* 8. *C. de his qui ad ecclesias confugiunt.*
19 Αὐτὰ τὰ μυστήρια καὶ τὰς θείας λειτουργίας ταράξει. Julianus videtur legisse αὐτὰ τὰ σκεύη καὶ λειτουργίας; dum vertit, *sed si ipsa sancta vasa*.
20 Argumentum à perturbatore mysterii sacri, ad eum qui litanias perturbat.
21 Litaniæ, supplicationes.
22 Λιτήν.
23 Λιτάς. *Scrim.* quas *Nov.* 67. vocat λιτανείας *supplicationes aut processiones publicas*.
24 De litaniis laicorum *Jul. hic n.* 480.
25 Litaniæ sine sacerdotibus non fiebant. In iisdem fiebant orationes & cruces præferebantur, *ut hic*, nocte & die celebratæ *l.* 3. §. 1. *C. de hæreticis*.
26 Vide quæ scripsi ad Novellam Leonis 72.
27 Jul. etiam hoc caput ignorat.
‡ Μετὰ τὰ διατυπῶσαι, γρ. ἐκεῖνο γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων ῥητέον, ὅπερ κ. τ. λ. χωρὶς τὰ ἴσα μέχρι τὸ μοναχ. ποιήσασθαι. Ἐστὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ε' διατάξεως.
28 Τὸν ἀββᾶν ἢ τὸν ἀρχιμανδρίτην. *Scr.* ἡγούμενον vocat *Eclog.* 4. *tit.* 1. *cap.* 2.
29 *Jul. hic n.* 481. *4. Eclog.* 1. *c.* 1.
30 Οὐ κατὰ βαθμὸν, id est, non ejus qui ordine primus, secundus, tertius, & sic deinceps: sed qui optimus.
31 Abbates eligebantur à monachis.
32 Abbatis dotes.
33 Ut scil. Abbatissæ eligantur à monialibus.

τὰς ἰδίας, ἢ τὰς τῶν μοναστηρίων δίκας πράττειν. εἰδότος τοῦ τοῦτο παραβαίνοντος ἄρχοντος, ἐκβιβαστοῦ, ὡς καὶ τῆς ζώνης γυμνωθήσεται, καὶ ποινὴν πέντε χρυσίου λιτρῶν εἰσπραχθήσεται παρὰ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος τῶν πριβάτων. τοῦ ἐκβιβαστοῦ δηλονότι αὐτοῖς τούτοις καὶ βασάνοις ὑποβαλλομένου, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμπομένου. τῶν κατὰ τόπους ὁσιωτάτων ἐπισκόπων προνοούντων ἵνα μηδὲν τούτων ἐναντίον γένηται, ἢ εἴπερ τι ἁμαρτηθῇ, ἵνα ἡ εἰρημένη ἐκδίκησις προέλθοι. τοῦ δὲ ἄρχοντος τὴν ἐκδίκησιν ἀναβαλλομένου ἐπιθεῖναι, εἰς ἡμετέραν εἴδησιν ὁ ἐπίσκοπος ἀναφερέτω.

ΚΕΦ. κη'.

Περὶ μέτρου σπορτούλων ἐν προσώπῳ κληρικῶν.

Σπορτούλων δὲ ὀνόματι πᾶν πρόσωπον ἐν οἱῳδήποτε ἐκκλησιαστικῷ τάγματι καταλεγόμενον, καὶ πρὸς τούτοις διακόνισσαν καὶ μοναχὴν καὶ ἀσκήτριαν ἢ μονάστριαν, ὑπὲρ πάσης ἐγκληματικῆς καὶ χρηματικῆς αἰτίας, ἧστινος ἂν ᾖ ποσότητος, (εἴτε ἀπὸ κληρικοῦ, εἴτε ἀπό τινος ἐν στρατείᾳ καταλεγομένου ὑπομνηστικὸν δέξαιτο), ἢ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐν αἷς διάγουσι, μὴ πλέον τεσσάρων κερατίων διδόναι συγχωροῦμεν. Εἰ δέ τις ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως, ἢ ἄρχοντος, ἢ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου, ἐκβιβαστὴς εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ὑπομνηστικὸν προσκομίσοι τινὶ τῶν μνημονευθέντων προσώπων, μὴ πλέον ἑνὸς νομίσματος κομιζέσθω. εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας πολλοῖς ἐκ τῶν μνημονευθέντων προσώπων ὑπομνηστικὸν δοθῆναι συμβαίη, ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου ὑπὲρ πάντων σπόρτουλα κομίζεσθαι θεσπίζομεν. Ἐπίσκοπος δὲ ὑπὲρ τῶν πραγμάτων τῆς ἰδίας ἐκκλησίας μηδεμίαν μηδαμόθεν ὄχλησιν ὑπομενέτω. σπόρτουλα δὲ μηδὲ εἰ ὑπὲρ τῶν τοιούτων πραγμάτων ὑπομνησθείη, ἀπαιτείσθω· τὰς ἀγωγὰς δηλαδὴ τὰς κατὰ τῆς ἐκκλησίας προτεθειμένας τῶν οἰκονόμων ὑποδεχομένων, ἢ ἐκείνων οἳ πρὸς ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ προεβλήθησαν. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα εἰσπράξαι σπόρτουλα τολμῶν, ἐν διπλῷ ὅπερ ἔλαβε τῷ ἀπαιτηθέντι προσώπῳ ἀποδοῦναι ἀναγκαζέσθω. καὶ εἰ μὲν στρατεύοιτο, καὶ τὴν ζώνην ἀπολλύτω· εἰ δὲ κληρικὸς εἴη, τοῦ κλήρου ἐκβαλλέσθω.

ΚΕΦ. κθ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐν ἰδίοις οἴκοις ἐπεισάκτους ἔχειν γυναῖκας κληρικοὺς μὲν, ἐπισκόπους δὲ οὔ τινας.

Τοῖς δὲ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ ὑποδιακόνοις, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν κλήρῳ τεταγμένοις, μὴ ἔχουσι γαμετὰς, κατὰ τοὺς θείους κανόνας, ἀπαγορεύομεν καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων κανόνων δύναμιν, γυναῖκά τινα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπείσακτον ἔχειν, δίχα μέντοιγε μητρὸς καὶ θυγατρὸς καὶ ἀδελφῆς καὶ τῶν ἄλλων προσώπων ἅπερ πᾶσαν ὑποψίαν ἐκφεύγει. Εἰ δέ τις δίχα τῆς παρατηρήσεως ταύτης γυναῖκα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ κατέχει, ἥτις δύναται αὐτῷ ὑποψίαν ἐπαγαγεῖν, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἢ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἢ ὑπὸ τῶν ἰδίων συγκληρικῶν ὑπομνησθεὶς ὥστε μετὰ τοιαύτης γυναικὸς μὴ οἰκεῖν, ἐκβαλεῖν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου μὴ θελήσοι, ἢ κατηγόρου φανέντος ἀποδειχθῇ ἀσέμνως μετὰ τοιαύτης γυναικὸς ἀναστρεφόμενος, τηνικαῦτα ὁ ἐπίσκοπος αὐτοῦ, κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοῦ κλήρου αὐτὸν ἐκβαλλέτω, τῇ βουλῇ τῆς πόλεως ἧς κληρικὸς ἦν παραδιδοὺς. Ἐπισκόπους δὲ μηδεμίαν παντελῶς γυναῖκα ἔχειν ἢ μετ' αὐτῆς οἰκεῖν συγχωροῦμεν. εἰ δὲ ἀποδειχθείη τοῦτο μηδαμῶς παραφυλάξας, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω, αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἀνάξιον δείκνυσι τῆς ἱερωσύνης.

ΚΕΦ. λ'.

Περὶ διακονισσῶν.

Διακόνισσαν δὲ οὐδενὶ τρόπῳ μετ' ἀνδρὸς ἐξ οὗ δύναται ἀσέμνως βίου ἀναφύναι ὑποψία, οἰκεῖν συγχωροῦμεν. εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλάξει, ὁ ἱερεὺς ὑφ' ὃν τέτακται, ὑπομιμνησκέτω ταύτην ἵνα παντὶ τρόπῳ τὸν τοιοῦτον ἄνδρα ἐκβάλλῃ τοῦ ἰδίου οἴκου. εἰ δὲ τοῦτο ὑπερθῆται πρᾶξαι, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπουργίας, καὶ τῶν ἰδίων διανομῶν ἀλλοτριουμένη, ἐν μοναστηρίῳ παραδιδόσθω, κἀκεῖ πάντα τὸν τῆς ἰδίας ζωῆς χρόνον διατελείτω. τῶν πραγμάτων αὐτῆς, εἰ μὲν παῖδας ἔχει, μεταξὺ αὐτῆς κἀκείνων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων διαιρουμένων (ὥστε τὸ ἁρμόζον τῇ αὐτῇ γυναικὶ μέρος τὸ μοναστήριον λαμβάνον, ταύτην ἀποτρέφοι)· εἰ δὲ μὴ ἔχει παῖδας, πάσης ἡ αὐτῆς οὐσία μεταξὺ τοῦ μοναστηρίου εἰς ὃ ἐμβάλλεται, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐν ᾗ πρότερον ἐτέτακτο, ἐξ ἴσης μοίρας διαιρείσθω.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς ἀδικούντων.

Εἴ τις τῶν θείων μυστηρίων, ἢ τῶν ἄλλων ἁγίων λειτουργιῶν ἐπιτελουμένων, ἐν ἁγίᾳ εἰσελθὼν ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ τοῖς κληρικοῖς, ἢ τοῖς ἄλλοις ὑπηρέταις τῆς ἐκκλησίας ὕβριν τινὰ ἐπαγάγοι, κελεύομεν τοῦτον βασάνοις ὑποβάλλεσθαι, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμφθῆναι. εἰ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ θεῖα μυστήρια καὶ τὰς θείας λειτουργίας ταράξει, ἢ ἐπιτελεσθῆναι κωλύσει, κεφαλικῶς τιμωρείσθω. Ταυτὸ τοῦτο καὶ ἐπὶ ταῖς λιταῖς ἐν αἷς οἱ ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ διάγουσι, φυλαττομένου· ἵνα εἰ μὲν ὕβριν μόνον ποιήσῃ, βασάνοις καὶ ἐξορίᾳ παραδοθῇ· εἰ δὲ καὶ τὴν λιτὴν διασκεδάσῃ, κεφαλικῷ κινδύνῳ ὑποκείσθω. καὶ ταῦτα ἐκδικεῖν κελεύομεν οὐ μόνον τοὺς πολιτικοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς ἄρχοντας.

ΚΕΦ. λβ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι λαϊκοῖς λιτὰς ποιεῖν χωρὶς ἐπισκόπου καὶ κληρικῶν καὶ σταυρῶν.

Πᾶσι δὲ τοῖς λαϊκοῖς ἀπαγορεύομεν λιτὰς ποιεῖν δίχα τῶν ὁσιωτάτων τῶν τόπων ἐπισκόπων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς εὐλαβεστάτων κληρικῶν. ποία γάρ ἐστι λιτὴ ἐν ᾗ ἱερεῖς οὐχ εὑρίσκονται, καὶ τὰς συνήθεις ποιοῦσιν εὐχάς; ἀλλὰ καὶ τοὺς τιμίους σταυροὺς, μεθ' ὧν ἐν ταῖς λιταῖς εἰσέρχονται, μὴ ἀλλαχοῦ τιθέναι εἰ μὴ ἐν σεβασμίοις τόποις ἀποτίθεσθαι. καὶ εἴποτε χρεία καλέσοι τὰς λιτὰς ἐπιτελέσαι, τότε μόνον τοὺς αὐτοὺς ἁγίους σταυροὺς λαμβάνειν τοὺς εἰωθότας αὐτοὺς βαστάζειν, καὶ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν τὰς λιτὰς ἐπιτελεῖν. ταῦτα παραφυλαττόντων τῶν ὁσιωτάτων τῶν τόπων ἐπισκόπων, καὶ τῶν αὐτῶν κληρικῶν, καὶ τῶν κατὰ τόπους ἀρχόντων. Εἰ δέ τις ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ τὴν τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου δύναμιν ἢ παραβῇ ἢ μὴ ἐκδικήσῃ, ταῖς εἰρημέναις ποιναῖς ὑποκείσεται.

ΚΕΦ. λγ'.

Ὑπόλοιπον ἡμῖν ἐστι καὶ περὶ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων καὶ τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν διατυπῶσαι. ‡

ΚΕΦ. λδ'.

Περὶ τοῦ μὴ προβάλλεσθαι ἀββᾶν κατὰ βαθμὸν, ἀλλὰ κρείττονος ὑπολήψεως ὄντα.

Κελεύομεν τοίνυν τὸν ἀββᾶν ἢ τὸν ἀρχιμανδρίτην τὸν ἐν ἑκάστῳ μοναστηρίῳ προβάλλεσθαι μὴ πάντως κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν μοναχῶν, ἀλλ' ὃν πάντες οἱ μοναχοὶ ἢ οἱ κρείττονος ὑπολήψεως ὄντες ἐπιλέξονται, προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, λέγοντες ὡς οὐδὲ διὰ φιλίαν ἢ δι' ἄλλην οἱανδήποτε χάριν, ἀλλὰ γινώσκοντες αὐτὸν καὶ τῇ πίστει ὀρθὸν καὶ τῷ βίῳ σώφρονα, καὶ τῆς διοικήσεως ἄξιον, καὶ δυνάμενον τὴν τῶν μοναχῶν ἐπιστήμην καὶ πᾶσαν τὴν τοῦ μοναστηρίου κατάστασιν χρησίμως φυλάξαι, αὐτὸν ἐπιλέξαντο. τὸν δὲ ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, ὑφ' ὃν τὸ μοναστήριον τέτακται, τὸν οὕτως ἐπιλεγόμενον παντὶ τρόπῳ προβάλλεσθαι. Ταῦτα δὲ πάντα τὰ παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα διὰ τὴν προβολὴν τῶν ἡγουμένων, κρατεῖν παρακελευόμεθα καὶ ἐπὶ τοῖς εὐαγέσι τῶν γυναικῶν μοναστηρίοις καὶ ἀσκητηρίοις.

ΚΕΦ. λε'.

ΚΕΦ. λε'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξαίφνης μοναχοὺς ἱματίζειν.

Εἰ τις δὲ εἰς μοναχικὸν βίον ἐλθεῖν βουληθείη, κελεύομεν ἵνα εἰ μὲν γνώριμος εἴη ὅτι μηδεμιᾷ δουλικῇ τύχῃ ὑπόκειται, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου ὅτι αὐτοῦ παράσχοι· εἰ δὲ μὴ γνωρίζεται, οἱᾳδήποτε ὑπόκειται τύχῃ, ἐντὸς τριῶν ἐνιαυτῶν μὴ λαμβανέτω αὐτὸν τὸ σχῆμα τὸ μοναχικόν, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ εἰρημένου χρόνου δοκιμαζέσθω τὴν τούτου ἀναστροφὴν ὁ τοῦ μοναστηρίου ἡγούμενος. καὶ εἰ ἐντὸς τριετίας ἀναφυῇ τις λέγων ἢ δοῦλον ἢ κολωνὸν ἢ ἐναπόγραφον ἴδιον τοῦτον εἶναι, ἢ καὶ ὡς φεύγοντα τὴν γεωργίαν, ἢ ὡς τι κλέψαντα, ἢ διά τι πταῖσμα εἰς τὸ μοναστήριον αὐτὸν εἰσεληλυθέναι, καὶ τοῦτο ἀποδειχθείη, τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ τοῦτον ἀποκαθίστασθαι, μετὰ τῶν πραγμάτων ὧν αὐτὸς δειχθείη εἰς τὸ μοναστήριον εἰσαγαγεῖν· λόγῳ πρότερον ὡς οὐδὲν δεινὸν ὑπομενεῖ παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου λαμβανόμενος. Εἰ δὲ ἐντὸς τριετίας μηδεὶς ἐναγάγῃ τῶν εἰρημένων προσώπων, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου μετὰ τὴν παραδρομὴν τοῦ τριετοῦς χρόνου, εἰ τὸν τοιοῦτον ἄνδρα ἄξιον κρίνοι, τότε διδότω αὐτῷ τὸ σχῆμα, καὶ μηδεὶς αὐτῷ μετὰ ταῦτα ὀχλείτω ὑπὲρ τύχης ἐπιφερόμενος, ἐν ὅσῳ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγει. τὰ δὲ πράγματα ἅπερ εἰς τὸ μοναστήριον εἰσάγειν φαίνεται, τῷ δεικνυμένῳ δεσπότῃ ἀποδιδόσθω. Εἰ δέ τις τῶν εἰρημένων καταλείψῃ τὸ μοναστήριον, καὶ εἰς κοσμικὸν ἔλθοι βίον, ἢ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ ἐν ἀγροῖς περιέρχηται, τῇ ἰδίᾳ τύχῃ παραδιδόσθω.

ΚΕΦ. λϛ'.

Περὶ τοῦ μοναχοὺς ἐν ἑνὶ κοινοβίῳ μένειν.

Ἐν πᾶσι δὲ τοῖς μοναστηρίοις, ἅπερ κοινόβια καλεῖται, κελεύομεν, κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας οἰκεῖν, καὶ κοινῶς τρέφεσθαι, καὶ κατ' ὀλίγον ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας κεχωρισμένους καθεύδειν· ὥστε ἀμφοτέρους ἀλλήλοις μαρτυρίαν τῆς σώφρονος διαγωγῆς παρέχειν αὐτούς. πλὴν εἰ μή τινες διὰ τὴν χρονίαν ἐν μοναστηρίῳ ἄσκησιν ἡσύχως βουλόμενοι ζῆν, ἢ γήρως ἢ σωματικῆς ἀσθενείας χάριν, ἐν ἰδιαζούσαις κελλίοις ἔνδον τοῦ μοναστηρίου τυγχάνουσι διάγωσι. τοῦτο δὲ μετὰ εἰδήσεως καὶ γνώμης τοῦ ἡγουμένου γίνεσθαι. τούτων ἐπὶ πᾶσι τοῖς μοναστηρίοις καὶ ἀσκητηρίοις τῶν γυναικῶν παραφυλαττομένων. Κατ' οὐδένα δὲ τόπον τῆς ἡμετέρας πολιτείας, ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ μοναχοὺς καὶ μοναστρίας οἰκεῖν, ἢ τὰ λεγόμενα διπλᾶ εἶναι μοναστήρια συγχωροῦμεν. ὅπου δὲ τοιοῦτον μοναστήριον εὑρεθείη, πάσῃ τέχνῃ κελεύομεν τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τῶν γυναικῶν χωρίζεσθαι, καὶ τὰς μὲν γυναῖκας ἐν ᾧ εἰσι μοναστηρίῳ κατοικεῖν, τοὺς δὲ ἄνδρας ἄλλο μοναστήριον ἑαυτοῖς ποιεῖν. εἰ δὲ πλείονα εἴη τὰ τοιαῦτα μοναστήρια, ἵνα μηδὲ ἀναγκασθῶσι νέα μοναστήρια οἰκοδομεῖσθαι, ὁ τῶν τόπων ὁσιώτατος ἐπίσκοπος τοὺς μοναχοὺς μετὰ τῶν μοναχῶν, καὶ τὰς γυναῖκας μετὰ τῶν γυναικῶν χωρίζων, ἐν ἄλλοις καὶ ἄλλοις μοναστηρίοις συναγαγεῖν φροντιζέτω. τὰ δὲ πράγματα ὅσα ἔχουσι κοινά, μεταξὺ αὐτῶν, κατὰ τὸ ἁρμόζον αὐτοῖς δίκαιον, διαιρείσθω. ταῖς δὲ γυναιξίν, ὃν ἂν αὐταὶ ἐπιλέξωνται εἴτε πρεσβύτερον εἴτε διάκονον, εἰς τὸ ποιεῖν αὐταῖς τὰς ἀποκρίσεις, ἢ τὴν ἁγίαν αὐταῖς κοινωνίαν φέρειν, ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος, ὑφ' ὃν εἰσίν, ἀποκληρούτω, εἰ ὀρθῆς πίστεως καὶ βίου καλοῦ τοῦτον εἶναι γνοίη. Εἰ δὲ ὁ παρ' αὐτῶν ἐπιλεγεὶς μὴ εἴη πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἄξιον δὲ αὐτὸν τῆς τοιαύτης ὑπηρεσίας ὁ ἐπίσκοπος κρίνῃ, χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτιθεὶς ὡς ἄξιος εἶναι φαίνεται, τὰς ἀποκρίσεις (ὡς εἴρηται) τοῖς μοναστηρίοις ἀποκρινέτω. οὕτω μέντοι ἵνα μηδὲ ὁ οὕτως ἐπιλεγεὶς πρὸς τὰς τῶν γυναικῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ μένῃ.

ΚΕΦ. λζ'.

Περὶ τοῦ μὴ ὑπάρχειν αἵρεσιν τῶν γάμων ἢ παίδων, εἴ τις εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ.

Εἴ τις ἐπὶ αἱρέσει γάμου ἢ παιδοποιΐας, ἢ χάριν προικὸς ἢ γαμικῆς δωρεᾶς, δωρήσηταί τι ἢ καταλείψῃ τοῖς ἰδίοις παισίν, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε προσώπῳ, ἢ κληρονομίαν ἢ λεγάτον ἐξ ἀρχῆς καθαρῶς καταλιμπάνων αὐτοῖς, βαρύνει αὐτοὺς ὑποκαταστάσει, ἢ ἀποκαταστάσει, ὑπὸ μίαν τῶν προειρημένων αἱρέσεων καταλείψοι, κελεύομεν, ὥστε εἰ οἱ ταῖς τοιαύταις αἱρέσεσιν ὑποκείμενοι, ἄρρενες ἢ θήλειαι, εἰς μοναστήριον εἰσέλθωσιν, ἢ κληρικοὶ ἢ διακόνισσαι ἢ ἀσκήτριαι γένωνται, τὰς τοιαύτας αἱρέσεις ἀνισχύρους καὶ ἀντὶ μηδὲ γεγραμμένων εἶναι. τούτου δὲ βοηθείας καὶ κληρικοὶ καὶ διακόνισσαι τῶν ἐκκλησιῶν ἀπολαυέτωσαν, εἰ μέχρι τῆς ἰδίας ζωῆς τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοιεν, καὶ τὰ πράγματα τὰ ὑπὸ τὴν τοιαύτην αἵρεσιν δεδωρημένα ἢ καταλελειμμένα εἰς εὐσεβεῖς χρείας δαπανήσωσιν. ἐπὶ γὰρ τοῖς προσώποις ἅπερ εἰς μοναστήριον ἢ ἀσκητήριον εἰσέλθωσι, καὶ καταλείψωσι τὴν τοιαύτην σώφρονα ἀναστροφήν, τῷ μοναστηρίῳ ὅπερ τὴν ἀρχὴν ἦν εἰσελθόντα, τὰ πράγματα τὰ ὑπὸ τὴν τοιαύτην αἵρεσιν δωρηθέντα ἢ καταλειφθέντα, μετὰ τῆς ἄλλης αὐτῶν ὑποστάσεως διαφέρειν κελεύομεν. Εἰ μέντοι ἐπὶ ἀναρρύσει αἰχμαλώτων, ἢ πτωχῶν ἀποτροφῇ, ὑπὸ ταῖς εἰρημέναις αἱρέσεσιν ὑποκατάστασις ἢ ἀποκατάστασις γένηται, κατ' οὐδένα τρόπον ταύτην ἀποκλείεσθαι συγχωροῦμεν.

ΚΕΦ. λη'.

Ὥστε τοὺς εἰς μοναστήρια εἰσελθόντας ἑαυτούς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν τῷ μοναστηρίῳ προσφέρειν.

Εἰ δὲ γυνὴ ἢ ἀνὴρ τὸν μοναχικὸν ἐπιλέξηται βίον, καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον, παίδων οὐχ ὑπόντων, τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ εἰσῆλθε τὰ πράγματα αὐτοῦ διαφέρειν κελεύομεν. εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον πρόσωπον παῖδας ἔχει, καὶ μὴ πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον, περὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων ποιήσῃ διατύπωσιν, καὶ τὸ νόμιμον μέρος τοῖς παισὶν ἀφορίσῃ· καὶ οὕτως ἐξεῖναι αὐτῷ καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον, τὴν ἰδίαν οὐσίαν εἰς τοὺς ἰδίους διελεῖν παῖδας· οὕτω μέντοι ὥστε μηδὲ ἑνὶ τῶν ἑαυτοῦ παίδων ἐλαττῶσαι τὸ νόμιμον μέρος. τὸ δὲ μὴ δοθὲν τοῖς παισὶ μέρος τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω. Εἰ δὲ πᾶσαν τὴν ἰδίαν οὐσίαν μεταξὺ τῶν παίδων διελεῖν βουληθείη, τοῦ οἰκείου αὐτοῦ προσώπου τοῖς παισὶ συναριθμουμένου, ἓν ἑαυτοῦ μέρος πάσῃ τρόπῳ ὑποκρατείτω, ὀφεῖλον τῷ δικαίῳ τοῦ μοναστηρίου διαφέρειν. Εἰ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγων τελευτήσοι, πρὶν μεταξὺ τῶν οἰκείων παίδων τὰ ἴδια διανείμῃ πράγματα, τὸ μὲν νόμιμον μέρος οἱ παῖδες λήψονται, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς οὐσίας τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω.

ΚΕΦ. λθ'.

Περὶ τοῦ διαλυθεισῶν τῶν μνηστειῶν διὰ τῆς εἰς μοναστήριον εἰσόδου μόνους ἀρραβῶνας δίδοσθαι.

Μνηστείας δὲ μεταξύ τινων κατὰ τοὺς νόμους γενομένης, εἴτε ὁ μνηστὴρ εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ, ἀναλαμβανέτω τὰ ὑπὲρ τῆς μνηστείας ἀρραβῶνα δοθέντα· εἴτε ἡ μνηστὴ τὸν μοναχικὸν βίον ἐπιλέξηται, ἐκεῖνα μόνον ἀποδιδότω ἅπερ ἀρραβώνων ὀνόματι ἔλαβε, τῆς ποινῆς ἑκατέρῳ μέρει συγχωρουμένης.

ΚΕΦ. μ'.

Ἐὰν ἀνὴρ ἢ γαμετὴ εἰς τὸ μοναστήριον εἰσέλθῃ.

Εἰ δὲ συνεστῶτος ἔτι τοῦ γάμου ὁ ἀνὴρ μόνος ἢ ἡ γυνὴ μόνη εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον, διαλυέσθω ὁ γάμος καὶ δίχα ῥεπουδίου, μεθ' ὃ μέντοι τὸ πρόσωπον εἰσερχόμενον εἰς μοναστήριον τὸ μοναχικὸν σχῆμα λάβοι. καὶ εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ τὸν μοναχικὸν ἐπιλέξηται βίον, ἀποκαθιστάτω τῇ γυναικὶ καὶ τὴν προῖκα, καὶ εἴ τι ἄλλο παρ' αὐτῆς ἔλαβε· καὶ πρὸς τούτοις ἐκ τῆς γαμικῆς δωρεᾶς τοσοῦτον μέρος, ὅσον ἐκ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀνδρὸς ἥρμοζε τῇ γυναικί, κατὰ τὸ σύμφωνον τοῖς προικῴοις συμβολαίοις ἐμφερόμενον. εἰ δὲ γυνὴ εἴη ἡ εἰς τὸ μοναστήριον εἰσελθοῦσα, τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ παρακατεχέτω ὁ ἀνὴρ τὴν γαμικὴν δωρεάν,

CAP. XXXV.

De monachis non [1] statim vestiendis.

SI quis autem ad monasticam vitam venire voluerit: jubemus, si quidem notus est quia nulli fortunæ subjacet, abbas monasterii si perspexerit, schema ei præbeat. si vero non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subjaceat: intra tres [2] annos non accipere eum schema [3] monasticum: ut intra memoratum tempus experiatur [4] hujus hominis conversationem monasterii præsul. Et si intra triennium aliquis emerserit dicens aut servum, aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut etiam tanquam fugientem agriculturam, aut quasi aliquid rapientem, aut propter aliquam culpam in monasterium eum ingressum: proprio domino hunc restitui cum rebus quas probatur in monasterium introduxisse: jurando [5] primum, quia [6] nihil patietur à suo domino percipiente. Si autem intra triennium nullus convenerit, aut inquietaverit, aut contra aliquam memoratarum personarum quæstionem fecerit, abbas monasterii post transcursionem triennalis temporis, si talem virum dignum judicaverit: tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem quas in monasterium introduxisse videtur, illæsæ domino reddantur. Si quis autem memoratarum personarum reliquerit monasterium, & ad sæcularem venerit vitam, aut in civitatibus, aut in agris circumiens, propriæ fortunæ reddatur.

CAP. XXXVI.

Ut monachi in uno conclavi habitent. [7]

IN omnibus autem monasteriis, quæ [8] cœnobia dicuntur, jubemus secundum canones monachos in uno habitaculo [9] omnes separatim dormire, ut mutuum alterutris testimonium castæ conversationis præbeant: nisi quidam tamen ex eis aut propter longævam in monasterio conversationem quiete volentes vivere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis [10] intra monasterium constitutis degant: & hoc cum conscientia & voluntate Abbatis [11] fieri. Hæc omnia in monasteriis & asceteriis fœminarum servantibus, in nullo loco nostræ reipublicæ esse [12] monasteria permittimus aliter. Ubi autem monasterium invenitur, omnibus modis jubemus viros à fœminis separari, & fœminas quidem in quo sunt monasterio remanere: viros autem aliud monasterium sibimet facere. Si vero plura sunt monasteria, ut necesse non sit nova monasteria ædificare: locorum sanctissimus Episcopus monachos cum monachis, & fœminas cum fœminis separare [13], & in aliis monasteriis congregare procuret. quæcunque vero habentur communia, inter eos secundum competens eis jus dividere. Fœminis autem quemcunque ipsæ elegerint [14] sive presbyterum, sive diaconum, ad faciendum eis responsum [15], aut sanctam eis communionem portandam [16]: sanctissimus episcopus sub quo sunt, deputet, quem rectæ fidei, & vitæ bonæ esse cognoverit. Si vero qui ab eis electus est, non sit presbyter aut diaconus, dignum tamen eum hujusmodi ministerio episcopus judicaverit: ordinationem ei imponat, qui dignus esse videbitur, ut responsa (sicut dictum est) monasteriis distribuat: ita tamen, ut neque sic electus ad responsa fœminarum, in monasterio maneat.

CAP. XXXVII.

Conditionum nuptiarum vel liberorum non extare si quis monasterium ingrediatur.

SI quis sub [17] conditione nuptiarum sive liberorum, sive dotis causa, sive antenuptialis donationis donaverit sive reliquerit suis liberis, sive alii cuicunque personæ hereditatem, sive legatum, aut ab initio pure relinquens eis, oneret eos substitutione, aut restitutione, aut sub una prædictarum conditionum reliquerit, vel donaverit: substitutiones vero vel restitutiones eis fecerit adjectis conditionibus quibuscunque ex iis quæ superius enumeratæ sunt: sancimus, si personæ talibus conditionibus subjectæ, sive masculi, sive fœminæ, monasteria ingrediantur, aut clerici, aut diaconissæ, aut ascetriæ fiant: tales conditiones [18] invalidas & pro non scriptis esse, hoc autem solatio & clerici & diaconissæ ecclesiarum fruantur, si usque ad suam vitam in his perseveraverint, ut res sub tali conditione donatas aut relictas, ad pia opera expendant aut relinquant. In personis enim quæ in monasterium vel asceterium ingrediuntur & relinquunt hujusmodi conversationem castam: monasterio aut asceterio ubi à principio ingrediuntur, res sub tali conditione donatas aut relictas, cum alia eorum substantia competere volumus. Si tamen in redemptionem [19] captivorum, aut egentium alimenta sub prædictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat: ex nullo memoratorum modo eam excludi permittimus [20].

CAP. XXXVIII.

Ut qui monasteria ingrediuntur, se suaque [21] dedicent monasterio.

SI [22] qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, & intraverit monasterium: filiis non extantibus, monasterio quod ingreditur, res ejus competere [23] jubemus. Si vero talis persona filios habeat, & non antequam intret monasterium, de suis rebus fecerit dispositionem; & legitimam partem filiis deputaverit: etiam sic liceat ei postquam monasterium [24] ingreditur, suam facultatem in proprios dividere filios: ita tamen, ut nulli filiorum suorum minuat [25] legitimam partem, quam vero non dederit filiis partem, monasterio competat. Si vero omnem substantiam inter filios dividere voluerit, propria sua persona filiis connumerata, unam sibi partem omnibus modis retineat, quæ debeat juri monasterii competere. Si vero in monasterio degens moriatur antequam inter filios suos proprias distribuat res, legitimam partem filii percipiant: reliqua vero substantiæ pars monasterio competat.

CAP. XXXIX.

Ut solutis sponsalibus per monasterii ingressum simpla tantum arrha reddantur.

SPonsalibus [26] quoque secundum leges factis inter aliquos, sive sponsus monasterium ingrediatur, recipiat quæ pro sponsalibus arrharum nomine sunt data: sive sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat quæ similiter arrharum nomine accepit: pœna utrique parti concedenda.

CAP. XL.

Si vir aut uxor ingrediatur monasterium.

SI vero constante [27] adhuc matrimonio, aut vir solus, aut uxor sola intraverit monasterium, solvatur matrimonium, & citra repudium, postquam tamen persona pergens ad monasterium schema perceperit. Et si quidem vir elegerit monasticam vitam, restituat prius mulieri dotem, & si quid aliud ab ea receperit, & super hoc ex nuptiali donatione tantam partem quanta ex morte viri competebat mulieri, secundum pactum dotalibus instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit monasterium ingressa, simili modo retineat vir nuptialem donatio-

nem,

1 Nov. 5. c. 2. Jul. hic n. 483. 4. Ecl. 1. c. 3.
2 d. c. 2. d. c. 3.
3 Schema seu habitum monachi observa: erant autem diversi à laicis habitu: diversi, inquam, veste & tonsura. Nov. 5. c. 2. in pr.
4 Triennium præfinitum probandis iis, qui ad monachismum affectant.
5 Ἀλγῶν λαμβάνειν Græci hic, [illegible] in parvis. vid. Nov. 5. c. 2. §. 1.
6 Novell. 5. c. 2. Novell. 17. c. 14. l. 6. §. 5. C. de his qui ad eccl. confug.
7 Hoc verbo intelligunt Græci τὰ κοινόβια, [illegible] 4. Ecl. 8. c. 4. adde Jul. hic num. 483.
8 Monasteria videntur quondam fuisse, non ascetica, in quibus in communione non vivebatur.
9 Olim Nov. 5. c. 3.
10 Κελλίοις. adde 4. Ecl. 1. cap. 18. de cellulis monachorum dicam ad Novell. 133. c. 1.
11 Τοῦ ἡγουμένου. Scr. Egumeni Jul. hic.
12 Ita Græci legunt, κατ' οὐδένα δὲ τόπον τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ μοναχοὺς καὶ μοναστρίας οἰκεῖν ἢ τὰ λεγόμενα διπλᾶ εἶναι μοναστήρια συγχωροῦμεν. Scrib. id est, In nullo nostræ reipublicæ loco concedimus, ut in uno monasterio monachi sint, & monastriæ habitent: & ut appellantur, duplicia sint monasteria. Hal. sed nec ea quæ duplicia vocantur. Julian. hic. Id etiam constitutum fuit Nicen. synodo 2. c. 20. & epistola quadam Cypriani. adde l. 44. C. de episc.
13 Jul. hic n. 484.
14 Monastriæ sibi eligebant unum diaconum vel presbyterum, quo utebantur distributore sacræ communionis, & ad responsa.
15 Εἰς τὸ ποιεῖν αὐταῖς τὰς ἀποκρίσεις. l. 44. apocrisiarium intellige. Julian. hic. de quo dixi ad c. 25. h. eod.
16 Αὐταῖς ἁγίαν κοινωνίαν φέρειν. Scr. videtur ergo communio sacra interdum ad communicaturos deportata.
17 Hinc sumpta est Authentica, Nisi Cod. ad Trebell. adde Jul. hic n. 485. 4. Ecl. 1. c. 5.
18 Conditio legati, institutionis, donationis ita facta, Si sine liberis decesserit, vel, Si nuptias non contraxerit, sacerdotio vel clericatu impletur aut potius remittitur.
19 l. 49. C. de episc.
20 Jul. hic n. 486.
21 Alaudia scil. ut hic, & Novell. 76. Quid feuda? vide 2. Feudorum 21.
22 Hinc sumpta est Authentica, Si qua C. de sacr. eccl.
23 Ipso scilicet ingressu Nov. 5. c. 5.
24 Parens etiam post ingressum monasterii, testari potest & hereditatem dividere inter filios. adde quæ dicam ad Novell. Leonis 5.
25 Parens, quantumvis monasterium ingressus, legitimam tamen cogitur liberis relinquere.
26 Jul. hic n. 487. & 4. Eclog. 1. c. 8. ad 11.
27 Jul. hic n. 488.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

nem [1], & casum dotis ex morte mulieris placitum: reliquum vero dotis mulieri restitui præcipimus, & si quid aliud ex rebus mulieris apud eum inveniatur. Ambobus autem monasticam vitam eligentibus, jubemus vacantibus dotalibus placitis, virum retinere donationem antenuptialem, & mulierem propriam accipere dotem, & quicquid aliud viro dedisse probetur: ut unusquisque citra damnum suis fruatur rebus: nisi forte sponsus sponsæ, aut sponsa sponso, aut maritus uxori, aut uxor marito aliquid donare aut cedere voluerit: quoniam neque ex pactis nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

Cap. XLI.

Ne liceat parentibus exheredare filios qui ingrediuntur monasteria, velut ingratos.

NUllam vero licentiam damus aut parentibus filios aut filiis parentes, secularem vitam relinquentes, velut ingratos [2] à sua excludere hereditate, monasterium aut monasticam vitam subsequutos. Interdicimus autem parentibus filios suos monasticam vitam eligentes, ex venerabilibus monasteriis abstrahere [3].

Cap. XLII.

De monacho monasterium deserente.

SI monachus reliquerit suum monasterium, & in aliud [4] ingrediatur: quascunque res tempore quo monasterium dereliquerit habere videbitur: proprio monasterio in quod ab initio ingressus est, eas competere jubemus. Providere autem sanctiss. locorum episcopos, ut neque monachi neque monachæ circumeant [5] civitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios responsarios [6] hoc agant in suis manentes monasteriis. Si monachus reliquerit [7] monasterium, & ad secularem vitam migraverit: hunc militia, & honore, si quem habet, prius spoliatum, ab episcopo locorum & provinciæ judice in monasterium mitti, & res quas postea habuisse probatus fuerit, monasterio, in quod mittitur, competere. Si vero rursus reliquerit monasterium: tunc eum judex provinciæ in qua inventus fuerit, teneat, & subdito sibi officio commoneat [8].

Cap. XLIII.

De raptoribus sanctimonialium.

SI quis rapuerit [9] aut solicitaverit, aut corruperit ascetriam, aut diaconissam, aut monastriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, hujus res ex talis sceleris participio jubemus venerabili loco in quo talis fœmina habitat, per locorum sanctissimos episcopos & œconomos eorum, nec non etiam cujuslibet provinciæ judices & eorum officia vindicari. Eos autem qui talia deliquerint, & participes eorum sceleris fuerint, capitale [10] periculum sustinere: talem vero mulierem ubicunque est, cum propriis rebus in monasterio recondi, in quo cautius custodiri possit, ut non rursus in eodem crimine reperiatur. Si vero diaconissa fuerit, & filios habuerit legitimos: legitimam partem dari filiis. Si autem intra unum annum postquam cognoscitur tale facinus commisisse, tales res juri venerabilium domorum non vindicentur: jubemus omnibus modis comitem [11] privatarum fisco nostro has assignare, locorum judice qui neglexerit easdem res vindicare, cingulo privando, & mulctam quinque librarum auri à comite privatarum exigendo.

Cap. XLIV.

Ne liceat laicis & scenicis uti monachi schemate.

OMnibus itaque generaliter in seculari vita conversantibus, & maxime theatralia [12] exercentibus viris ac mulieribus, nec non & prostantibus interdicimus uti [13] schemate monachi, aut monastriæ, aut ascetriæ, aut cujuscunque personæ hujusmodi imitari schema: scientibus universis præsumentibus aut uti tali schemate, aut imitari, aut illudere in quacunque ecclesiastica disciplina: quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur: providentibus huic rei non solum locorum episcopis, & qui sub eis sunt clericis, sed etiam militaribus civilibusque judicibus, & quæ sub eis sunt officiis, & locorum defensoribus. Pœnas autem præsenti legi insertas, quæ etiam ex prioribus legibus sunt notæ, non solum in futuris, sed etiam in præcedentibus casibus seu delictis valere, & omnibus modis vindicari sancimus. Per præsentem enim legem nuper dispositas videlicet pœnas in solis futuris temporibus servari jubemus.

Epilogus.

†. Tua igitur gloria, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, per omnia custodiri provideat. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Justin. PP. Aug. Basil. [14] V.C. Cons. missa Petro præfecto prætorio.

Tit. VII.

UT LITIGANTES [15] JURENT IN EXORDIO LITIS, QUIA NEQUE PROMISERUNT DARE JUDICIBUS, NEQUE DABUNT: ET DE SPORTULIS [16], ET UT QUÆ JUBENTUR, REFERENDARII COMPLEANT, ET NON MISCEANT SEMETIPSOS CAUSÆ, ET PER SE EXEQUANTUR.

Novella Constit. CXXIV.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

PRæsentem legem proferimus, ut & judicum puritas appareat, & non valeat litigantium suffragium circumvenire leges.

Cap. I.

JUbemus [17] igitur, quoties apud quoscunque judicantes [18] aut administratores, lites aut appellationes examinantur: præ omnibus principales [19] litigantium personas, aut illos ad quos in medium negotium forte migraverit, in præsentia judicum tangentes sancta euangelia, jurare [20], quod nihil penitus judicibus, aut patrocinii [21] causa ipsis vel alii cuicunque personæ pro hac causa quolibet modo dederunt, aut promiserunt, aut postea dabunt vel per se, vel per aliam quamcunque mediam personam: exceptis iis quæ propriis advocatis pro patrocinio [22] præstant, aliisque personis quibus nostræ leges dari disposuerunt. Hæc autem servari præcipimus & in sacro nostro consistorio, quando consultationes intromittuntur, ut sub præsentia sacri senatus memorata sacramenta præstentur. Si autem (ut contingit) aliqui litigantium nequeunt ad judices venire, tunc jubemus præsentes quidem jurare prædictum jusjurandum: ad absentes [23] autem dirigi ex officiis ministrantibus aliquos cum adversa parte, ut eis præsentibus memorata sacramenta similiter præbeantur. Si vero mulier fuerit, quæ propter honestatem vitæ extraneis viris se monstrare non consuevit: tunc & absente adversario, ex officio missos memorata suscipere sacra-

1 Vid. Roland. à Valle *de lucro dotis quæst.* 95. Boer. *decis.* 1. *num.* 39. Jas. *consil.* 135. *vol.* 1. Nicol. van den Hoog *sing.* 7. *n.* 7. Ans.

2 Monachi non possunt exheredari, quamvis dum laici essent, in causam ingratitudinis inciderint *l.* 55. 56. §. 1. *C. de episcop.* forte militum exemplo, jure namque antiquo non potuerunt exheredari, *l.* 26. *ff. de lib.* ut certissimum sit, monachum non posse exheredari ex causa ingratitudinis, quæ monachismum antecesserit. vid. *Cujac.* 12. *observ.* 16. *in fin.* quod & à Gratiano relatum 19. *quæst.* 3. *c. mo.* 23. *q.* 1. *non licet*. Idem omnino extat apud *Harmenop.* 5. *tit.* 9. *in fin.* Atque ita fallitur Accurs. *Nov.* 5. & *Alciat.* 4. *parerg.* 23. negans hoc jure civili constitutum. His adde quæ scripsi ad *l.* 56. § 1. *C. de episc.* Idem adversus Alciatum tenet Emanuel à Costa in *repetitione l. Gallus* & *Aquilius* 29. §. & *quid si tantum* 5. *num.* 195. 196. 197. 198. *ff. de lib. & posth.* Et ita monachismo deletur ingratitudo erga parentes: & è contrario.

3 *d. l.* 56. §. 1. *Jul. hic n.* 490.

4 *Novell.* 5. *c.* 4. *Jul. hic num.* 491. 4. *Ecl.* 1. *c.* 13.

5 Vid. *Jul. hic num.* 492.

6 Διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων. *Scr.* per apocrisiarios *Jul. hic.*

7 *Jul. num.* 493. *Eclog. cap.* 15.

8 Videtur legendum, *communiter*. Nam hic Græci legunt, *κοινωφελῶς*, ut pœna desertoris, de qua *Nov.* 5. *c.* 2. fit & in secundo desertore.

9 *Jul. hic n.* 494.

10 Stuprum vel incestum cum moniali pœna capitis puniri hinc colligunt. vid *Clar.* 5. *sent.* 5 §. *fornicatio, vers. cum moniali.* & tamen idem *ibid. vers. cum presbytero.* sentit mulieri non esse sacrilegium aut capitale, si cum presbytero rem habuerit.

11 Vid. *C. de off. comm. rer. privat.*

12 Τοῖς τὰ σκηνικὰ μεταχειριζομένοις. *Scring.* & 4. *Ecl.* 1. *cap.* 17. adde *Jul. num.* 495.

13 *l.* 4. *Cod. de episcop. aud. l.* 9 *ff. de injur.* & *d. c.* 17. *Jul. hic.*

14 Id est, junno 14.

‡ Μετὰ τὴν ὑπατείαν ... Βασιλείου ... [illegible]

15 *Jul. const.* 122. de litigantibus *Index Regina.* περὶ τῶν δικαζομένων Græci hic.

16 Huc refer c. 9.

17 Hinc sumpta est Authent. *Principales*, *C. de jurejur. propter calumn.*

18 Quinimo & hoc in consistorio Principis sit. *J. eod.*

19 Id est, ante omnia.

20 Vid. *Plin.* 5. *epist.* 7. *Eclog.* 307. *tit.* 4. *cap.* 6.

21 Προστασίας χάριν.

22 Id est, exceptis honorariis advocatorum.

23 Id est, qui in forum non venerunt.

καὶ τὸ κέρδος τῆς προικὸς τὸ διὰ τὴν τελευτὴν τῆς γυναικὸς συμφωνηθὲν, τὸ λοιπὸν τῆς προικὸς τῇ γυναικὶ ἀποκαθίστασθαι προστάττομεν, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐκ τῶν πραγμάτων τῆς γυναικὸς παρ' αὐτῷ εὑρεθείη. Ἀμφοτέρων δὲ τὸν μοναχικὸν βίον ἐπιλεξαμένων, κελεύομεν, ἀργούντων τῶν προικιμαίων συμφώνων, τὸν ἄνδρα κατέχειν τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν, καὶ τὴν γυναῖκα τὴν ἰδίαν λαμβάνειν προῖκα, καὶ εἴ τι ἄλλο τῷ ἀνδρὶ δέδωκεν δειχθείη· ἵνα ἕκαστος δίχα ζημίας τὴν ἰδίαν ἀπολαύσῃ περιουσίαν· εἰ μὴ, ὡς εἰκὸς, ὁ μνηστὴρ τῇ μνηστῇ, ἢ ἡ μνηστὴ τῷ μνηστῆρι, ἢ ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικὶ, ἢ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ δωρήσασθαι τι ἢ συγχωρῆσαι βουληθείη.

ΚΕΦ. μα΄.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γονεῦσι παῖδας ὡς ἀχαρίστους εἰς τὰ μοναστήρια εἰσελθόντας, τῆς ἰδίας κληρονομίας ἀποκλείειν.

ΟΥδεμίαν δὲ ἄδειαν δίδομεν ἢ τοῖς γονεῦσι τοὺς παῖδας, ἢ τοῖς παισὶ τοὺς γονέας, τὴν κοσμικὴν διαγωγὴν καταλιμπάνοντας, ὡς ἀχαρίστους ἀποκλείειν τῆς ἰδίας κληρονομίας, ὑπὲρ αὐτοὺς ἐπὶ τὸν μοναχικὸν βίον παρεληλυθότας. Ἀπαγορεύομεν δὲ καὶ τοῖς γονεῦσι τοὺς ἰδίους παῖδας μοναχικὸν βίον ἐπιλεξαμένους τῶν σεβασμίων μοναστηρίων ἀφέλκειν.

ΚΕΦ. μβ΄.

Περὶ μοναχοῦ τὸ ἴδιον μοναστήριον καταλείποντος.

ΕΑν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ ἴδιον μοναστήριον, καὶ εἰς ἄλλο εἰσέλθῃ, ὅσα πράγματα ἐν τῷ καιρῷ καθ' ὃν τὸ μοναστήριον καταλέλοιπεν, ἔχων φανείη, τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐξ ἀρχῆς εἰσῆλθε, ταῦτα διαφέρειν κελεύομεν. Προνοεῖν δὲ τοὺς ὁσιωτάτους τῶν τόπων ἐπισκόπους ἵνα μήτε μοναχοὶ μήτε μονάστριαι εἰς τὰς πόλεις περιέρχωνται· ἀλλ' εἴ τινα ἀναγκαίαν ἀπόκρισιν ἔχοιεν, διὰ τῶν ἰδίων ἀποκρισιαρίων ταύτην πραττέτωσαν, ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοὶ μένοντες μοναστηρίοις. Ἐὰν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ μοναστήριον, καὶ εἰς κοσμικὸν βίον μετέλθῃ, τοῦτον τῆς στρατείας καὶ τῆς τιμῆς, εἴπερ ἂν ἔχῃ, πρότερον γυμνωθέντα ἐκ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων καὶ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, εἰς μοναστήριον βάλλεσθαι, καὶ τὰ πράγματα ὅσα μετὰ ταῦτα ἔχων δειχθείη, τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ ἐμβάλλεται διαφέρειν. Εἰ δὲ καὶ πάλιν καταλείψῃ τὸ μοναστήριον, τότε αὐτὸν ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας ἐν ᾗ ἂν εὑρεθῇ κρατείτω, καὶ τῇ ὑποκειμένῃ αὐτῷ τάξει κοινωφελῶς [illegible].

ΚΕΦ. μγ΄.

Περὶ ἁρπακτόρων τῶν μοναστριῶν.

ΕΙ τις ἁρπάσῃ, ἢ ὑποσυλήσῃ, ἢ διαφθείρῃ ἀσκήτριαν, ἢ διακόνισσαν, ἢ μονάστριαν, ἢ ἄλλην οἱανοῦν γυναῖκα σεβάσμιον βίον ἢ σχῆμα ἔχουσαν· τὰ τούτου πράγματα καὶ τῶν τοιούτων μετόχων αὐτῷ μαρτυρηθεῖεν, κελεύομεν τῷ εὐαγεῖ τόπῳ, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη γυνὴ οἰκεῖ, διὰ τῶν κατὰ τόπους ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων καὶ τῶν αὐτῶν τάξεων ἐκδικεῖσθαι. Τοὺς δὲ τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦντας, καὶ τοὺς μετασχόντας αὐτοῖς, τῷ εἰς κεφαλὴν κινδύνῳ ὑποκεῖσθαι. Τὴν δὲ τοιαύτην γυναῖκα πανταχοῦ ἀναζητεῖσθαι, καὶ μετὰ τῆς ἰδίας περιουσίας ἐν μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι, ἐν ᾧ ἀσφαλέστερον φυλάττεσθαι δύναται· ἵνα μὴ καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι εὑρεθείη. Εἰ μέντοι γε διακόνισσα εἴη, καὶ παῖδας ἔχει νομίμους, τὸ νόμιμον μέρος δίδοσθαι τοῖς παισίν· εἰ δὲ ἐντὸς ἐνιαυτοῦ μετὰ τὸ γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτον μύσος, τὰ τοιαῦτα πράγματα ὑπὲρ τῶν εὐαγῶν οἴκων μὴ ἐκδικηθείη, κελεύομεν πάσῃ τρόπῳ τὸν κόμητα τῶν πριβάτων τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ ταῦτα προσκυροῦν· τοῦ τῶν τόπων ἄρχοντος τοῦ ἀμελήσαντος τὰ αὐτὰ πράγματα ἐκδικηθῆναι, τῆς ζώνης ἀφαιρουμένου, καὶ πρόστιμον χρυσίου λιτρῶν πέντε ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων εἰσπραττομένου.

ΚΕΦ. μδ΄.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι κοσμικοῖς καὶ σκηνικοῖς μοναχικῷ χρῆσθαι σχήματι.

ΠΑσι δὲ καθόλου τοῖς ἐν κοσμικῷ βίῳ ἀναστρεφομένοις, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ σκηνικὰ μεταχειριζομένοις, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ, καὶ μὴν καὶ ταῖς πορνευομέναις, ἀπαγορεύομεν κεχρῆσθαι σχήματι μοναχοῦ ἢ ἀσκητρίας, ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ τοῦτο μιμεῖσθαι. Ἐπισταμένων πάντων τῶν τολμώντων ἢ χρήσασθαι τῷ τοιούτῳ σχήματι, ἢ μιμήσασθαι, ἢ ἐμπαῖξαι εἰς οἱανδήποτε ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ὅτι καὶ σωματικαῖς τιμωρίαις ὑποστήσονται, καὶ ἐξορίᾳ παραδοθήσονται· προνοούντων ἐπὶ τούτῳ οὐ μόνων τῶν κατὰ τόπον ὁσιωτάτων ἐπισκόπων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν, καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς τάξεων, καὶ τῶν κατὰ τόπον ἐκδίκων. Τὰς δὲ ποινὰς τὰς τῷ παρόντι νόμῳ ἐγκειμένας, αἵτινες καὶ τοῖς προτέροις νόμοις εἰσὶν ἐγνωσμέναι, οὐ μόνον ἐν τοῖς μέλλουσιν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι θέμασιν, ἤτοι ἁμαρτήμασι, κρατεῖν, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐκδικεῖσθαι θεσπίζομεν· τὰς δὲ διὰ τοῦ παρόντος νόμου νυνὶ διατυπωθείσας, ἐπὶ μόνοις τοῖς μέλλουσι χρόνοις παραφυλάττεσθαι κελεύομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. ‡ Η σὴ τοίνυν ἐνδοξότης ἅπαντα διὰ τοῦ παρόντος νόμου, τοῦ εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύσοντος, ἡ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληνότης, κατὰ πάντα φυλαχθῆναι προνοησάτω, καὶ εἰς τὴν ἄπειρον γνῶσιν, κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν προτεθῆναι ἐδίκτων, ἀχράντως. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons. κατεπέμφθη Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΤΙΤΛΟΣ ζ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΖΟΜΕΝΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκδ΄.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟΝ παρόντα νόμον προφέρομεν, ἵνα καὶ ἡ τῶν δικαστῶν καθαρότης φανερωθῇ, καὶ οἱ δικαζόμενοι μὴ ἰσχύωσι διὰ δόσεως τοὺς νόμους περιγράψαι.

ΚΕΦ. α΄.

ΚΕλεύομεν τοίνυν, ὁσάκις παρ' οἱοισδήποτε δικασταῖς ἢ ἄρχουσι δίκαι, ἢ ἐκκλήτοι ἐξετάζωνται, πρὸ πάντων τὰ πρωτότυπα τῶν δικαζομένων πρόσωπα, ἢ ἐκείνους εἰς οὓς, ὡς εἰκὸς, ἐν μέσῳ ἡ ὑπόθεσις μετηνέχθη, ἐν παρουσίᾳ τῶν δικαστῶν, ἁπτομένους τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, ὀμνύναι ὅτι οὐδὲν παντελῶς τοῖς δικασταῖς προστασίας χάριν, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε προσώπῳ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας καθ' οἱονδήποτε τρόπον δεδώκασιν, ἢ ὑπέσχοντο, ἢ μετὰ ταῦτα δώσουσιν, ἢ δι' ἑαυτῶν, ἢ δι' ἄλλου οἱουδήποτε μέσου προσώπου. Ἐξῃρημένων τούτων ἅπερ τοῖς ἰδίοις συνηγόροις ὑπὲρ τῆς συνηγορίας παρέχουσι, ἢ τοῖς ἄλλοις προσώποις οἷς οἱ ἡμέτεροι νόμοι δίδοσθαι διετύπωσαν. Ταῦτα δὲ παραφυλάττεσθαι προστάττομεν καὶ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν consistorio, ὅταν consultationes εἰσάγωνται, ἵνα ἐν παρουσίᾳ τῆς ἱερᾶς συγκλήτου τοὺς μνημονευθέντας ὅρκους παρέχωνται. Εἰ δὲ, ὡς εἰκὸς, τινὲς τῶν δικαζομένων μὴ δύνανται πρὸς τοὺς δικαστὰς παραγίνεσθαι, τότε κελεύομεν τοὺς παρόντας μὲν ὀμνύναι τὸν προειρημένον ὅρκον, πέμπεσθαι δὲ πρὸς τοὺς ἀπόντας ἐκ τῶν ὑπηρετουμένων τάξεων τινὰς μετὰ τοῦ ἐξ ἐναντίας μέρους, ἵνα παρόντων αὐτῶν τοὺς εἰρημένους ὅρκους ὁμοίως παρέχωνται. Εἰ δὲ γυνὴ εἴη τις, διὰ τὴν σεμνότητα τοῦ βίου ἐξωτικοῖς ἀνδράσιν ἑαυτὴν δεικνύναι οὐκ εἰωθυῖα,

τηνικαῦτα

παρασχέσθω καὶ ὁ ἕτερος τῶν ἀντιδίκων, τοὺς ἐν τῇ τάξει παρισταμένους, τοὺς μνημονευθέντας δέχεσθαι ὅρκους. Εἰ δὲ ἀπῶσιν αἱ μοῖραι ἐν ἄλλοις τόποις συμβαίνει, ἕνα ἐξ αὐτῶν, κελεύομεν τὸν ἀπόντα, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐν ᾗ διάγει, τοὺς ὅρκους, κατὰ τὸν εἰρημένον παρ' ἡμῶν τρόπον, ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας, ἢ παρὰ τῷ τῶν τόπων ἐκδίκῳ, παρασχεῖν. Ἐκείνου δηλονότι γενικῶς παραφυλαττομένου, ὥστε εἴ τις τῶν δικαζομένων ἀπὼν ἢ παρὼν τὸν τοιοῦτον ὅρκον παρασχεῖν μὴ θελήσῃ, καὶ τοῦτο φανερωθῇ τῷ δικαστῇ, κατὰ ψῆφον αὐτοῦ, ὁ μὲν ἐνάγων τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἀγωγῆς, ὁ δὲ ἐναγόμενος καταδίκην ὑπομενέτω.

ΚΕΦ. β'.

Εἰ μεταμελείᾳ δικαζόμενος ἀγόμενος τὸ πρόσωπον ᾧ τι δέδωκε προαγάγοι.

ΕΙ δέ τις ἐκ τῶν δικαζομένων εἴπῃ δεδωκέναι τι ἢ ὑποσχέσθαι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐξείπῃ, καὶ τοῦτο ἀποδείξῃ· αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῇ τῆς δίκης ἐκβάσει συγγνώμης ἀξιούσθω· ὁ δὲ ἢ λαβὼν ἢ ὑπόσχεσιν καταδεξάμενος δεικνύμενος, εἰ μὲν χρηματικὴ εἴη ἡ ὑπόθεσις, τὸ μὲν διδόμενον, τριπλοῦν, τὸ δὲ ὑποσχεθὲν, διπλοῦν ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων εἰσπραττέσθω, καὶ τὴν ἀξίαν, ἤτοι ζώνην, ἣν ἔχει, ἐφ' ἑκατέρῳ θέματι ἀποβαλέτω. εἰ δὲ ἐγκληματικὴ εἴη ἡ κατηγορία, δήμευσιν τῆς ἰδίας οὐσίας ὑπομενέτω, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμπέσθω, ὅτι διὰ λῆψιν ἀλλότριον ἔγκλημα εἰς ἑαυτὸν ἐσπούδασε μετατεθῆναι. Εἰ δὲ τὴν δόσιν ἢ τὴν ὑπόσχεσιν ὁ λιτιγάτωρ μὴ δυνηθῇ δεῖξαι, ὀμνύτω τὸ πρόσωπον τὸ τὴν δόσιν ἤτοι ὑπόσχεσιν λεγόμενον καταδέξασθαι, ὅτι οὐδὲ δι' ἑαυτοῦ οὐδὲ δι' ἄλλου προσώπου ἔλαβέ τι, ἢ ὑπόσχεσιν ἔχει· καὶ τοῦ τοιούτου ὅρκου παρεχομένου, αὐτὸς μὲν ἐλεύθερος ἔστω· ὁ δὲ λιτιγάτωρ ὁ μὴ δυνηθεὶς δεῖξαι, ἐπὶ μὲν ταῖς χρηματικαῖς αἰτίαις, τὴν διατίμησιν τῆς δίκης ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων εἰσπραττέσθω, τῆς δίκης δηλονότι τὴν ἰδίαν ἔκβασιν ἀναμενούσης· ἐπὶ δὲ ταῖς ἐγκληματικαῖς, δήμευσιν τῶν οἰκείων πραγμάτων ὑπομενέτω, καὶ τὰ πράγματα παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις δικασταῖς, κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν, περαιούσθω. Εἰ δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ δικαζομένου φανερωθὲν πρόσωπον τὸν μνημονευθέντα παραιτήσηται ὅρκον, τοῦτο μὲν ἐπὶ ταῖς ἐγκληματικαῖς, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς αἰτίαις ταῖς μνημονευθείσαις ὑποκείσθω ποιναῖς. Εἰ δέ τις τῶν δικαζομένων ὀμόσῃ μὴ δεδωκέναι, ἢ ἐπαγγείλασθαι, ἐντὸς δὲ τεσσάρων μηνῶν, μετὰ τὸ προενεχθῆναι τὴν ψῆφον ἀριθμουμένων, δειχθῇ δοὺς τι ἢ ὑποσχεθεὶς· αἱ εἰρημέναι ποιναὶ κατά τε τῶν διδόντων κατά τε τῶν λαμβανόντων χώραν ἐχέτωσαν. Ἐν δὲ ταῖς δίκαις ταῖς δι' ἐπιτρόπων ἢ κουρατόρων πραττομέναις, τοὺς μὲν ὅρκους οἱ ἐπίτροποι ἤτοι κουράτορες παρεχέτωσαν· εἰ δέ τις ἐκ τῶν εἰρημένων ποινῶν χώραν λάβοι διὰ τῶν τοιούτων ὅρκων, ταύτην οἱ ἐπίτροποι ἤτοι κουράτορες ὑπομενέτωσαν, μηδενὸς ἐκ τούτου προκρίματος γινομένου τοῖς ὑπὸ ἐπιτροπὴν ἤτοι κουρατωρείαν εἶναι γινωσκομένοις.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ κωλύεσθαι τὰ ἀθέμιτα σπόρτουλα.

ΚΑΙ τοῦτο δὲ κελεύομεν παρὰ πάντων τῶν δικαστῶν, τῶν μὲν στρατιωτικῶν, τῶν δὲ πολιτικῶν, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας παραφυλάττεσθαι, ἵνα μηδὲ τοῖς μαγιστριανοῖς, μηδὲ τοῖς ἐπαρχικοῖς, μηδὲ ἄλλῳ οἱῳδήποτε ἐκβιβαστῇ συγχωρῶσι πλέον τι παρ' οἱουδήποτε προσώπου σπορτούλων ὀνόματι λαμβάνειν, τῶν τοῖς ἡμετέροις διηγορευμένων νόμοις· οὐδὲ εἰ θεῖαν τοῦ ἡμετέρου κράτους προφέρωσι κέλευσιν. ἀλλ' εἴ τινα εὕροιεν πλέον τι ἀπαιτοῦντα, ἄδειαν ἐχέτωσαν καὶ συνέχειν καὶ ἐγκλείειν τοῦτον, καὶ τετραπλάσιον ἀπαιτεῖν ὅπερ πλέον λάβοι· ἵνα τὸ μὲν ἁπλοῦν τῷ τὴν ζημίαν ὑπομείναντι ἀποδιδῶται, τὸ δὲ τριπλοῦν τῷ φίσκῳ εἰσφέρηται. Εἰ δὲ ὁ πολιτικὸς ἢ στρατιωτικὸς ἄρχων, εἴτε προσελευσθεὶς, εἴτε οἱῳδήποτε τρόπῳ, γνωσκῶν τοῦτο, ἀμελήσῃ τὸν βλαπτόμενον, καθὼς εἴρηται, ἐκδικῆσαι, ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας τὸ τετραπλάσιον κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον εἰσπραχθήσεται. Τὴν δὲ αὐτὴν ποινὴν εἰσπράττεσθαι κελεύομεν διὰ τοῦ κόμητος τῶν ἡμετέρων πριβάτων· καὶ τοὺς ἁρμοδίους ἄρχοντας, εἰ γνοῖέν τινας ἐκ τῶν ἰδίων τάξεων ἐκβιβαστὰς σπορτούλων ὀνόματι παρὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους εἰσπράξαντάς τι, καὶ τοῦτο ἀμελήσαντας ἐκδικῆσαι. Δίδομεν δὲ ἄδειαν καὶ τοῖς ἐναγομένοις, μηδὲν πλέον τοῖς ἐκβιβασταῖς διδόναι τῶν διωρισμένων παρὰ τῆς ἡμετέρας διατάξεως· καὶ εἴ τι πλέον αὐτοὺς εἰσπρᾶξαι βουληθεῖεν, ἐχέτωσαν ἄδειαν αὐτοῖς ἀντιστῆναι.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ μὴ δικαστὴν ἀναγκάζειν τινὰς πρὸς τὸ συμβιβαστικὰ γράφειν.

ΕΠειδὴ δὲ νόμος, τοῦ μὲν τῆς θείας λήξεως πατρὸς ἡμῶν, τοῦ δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας γαληνότητος, διετύπωσε, μηδενὶ τρόπῳ τοὺς δικαστὰς ταῖς ἰδίαις ψήφοις ἐγγράφειν, ὥστε βασιλικοῦ ῥήματος ἀγράφως προενεχθέντος κελευσθῆναι τινὰς διαχθῆναι, ἤτοι παραγγελῆναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιβλέπτους ῥεφερενδαρίους τὰς ἡμετέρας κελεύσεις κατὰ τὸ προσῆκον ποιεῖν φανεράς· τὸν αὐτὸν νόμον βεβαιοῦντες, κελεύομεν τοὺς περιβλέπτους ῥεφερενδαρίους ἐπὶ ταῖς αἰτίαις ἃς διδάσκουσιν, ἤτοι ἀναφέρουσι πρὸς τὴν ἡμετέραν γαληνότητα, μηδεμίαν ἔχειν ἄδειαν ἢ αὐτοὺς ἢ τοὺς αὐτῶν βοηθοὺς, δι' ἑαυτῶν ἢ δι' ἄλλου οἱουδήποτε προσώπου, κρατεῖν τινὰ, ἢ ὑπὸ ἐγγυητὰς ποιεῖν, ἢ τι εἰσπράττειν, ἢ ἀναγκάζειν διαλύσεις ἢ σύμφωνα τινὰ μετὰ τῶν ἰδίων ἀντιδίκων τίθεσθαι, ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐν οἱῳδήποτε πράγματι ἑαυτοὺς ἐμμιγνύναι. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ποιεῖν αὐτοῖς συγχωροῦμεν, εἰ μὴ μόνας τὰς ἡμετέρας κελεύσεις ἐφ' οἱᾳδήποτε ὑποθέσει ἐγγράφως ἢ ἀγράφως προφερομένας, τοῖς ἁρμοδίοις ἢ τοῖς ἀφωρισμένοις δικασταῖς ἐμφανίζειν. Εἰ δέ τι τοῦ παρόντος νόμου ἐναντίον τις ἐξ αὐτῶν τολμήσειε διαπράξασθαι, ὁ μὲν ζημίαν τινὰ ἢ περιγραφὴν ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πράγμασιν ὑπομεμενηκὼς, οὐδὲν πρόκριμα παντελῶς περὶ τὸ ἴδιον δίκαιον ὑπομενεῖ· ὁ δέ τι τοιοῦτο πράξας, ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας τὴν ζημίαν τὴν τῷ βλαβέντι προσώπῳ ἐπενεχθεῖσαν διὰ τοῦ ἁρμοδίου ἄρχοντος ἀναγκασθήσεται ἀποκαταστῆσαι, καὶ πρὸς τούτοις τὴν τῆς ζώνης καὶ ἀξίας ἀποβολὴν ὑποστήσεται. Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν κελεύομεν μὴ μόνον ἐν τοῖς μέλλουσι πράγμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἤδη ἀρχθεῖσιν, οὔπω δὲ περατωθεῖσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

† Ἡ σὴ τοίνυν ὑπεροχὴ τὸν παρόντα νόμον εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντα, ἐδίκτοις κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐν τῇ βασιλίδι πόλει προτιθεμένοις, εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν παρασκευασάτω, ὥστε πάντας γνῶναι τὰ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν κοινῆς εὐεργεσίας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα. Dat. Basil. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΣΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκε'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Γαβριήλῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΠειδὴ τοὺς τῶν δικαστῶν, μετὰ πολλοὺς τῆς δίκης ἀγῶνας, καὶ πλείστας ζημίας τοῖς δικαζομένοις γενομένας ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς κινουμέναις ὑποθέσεσι, μανθάνομεν (ἃ κέχρηνται) πρὸς τὴν ἡμετέραν γαληνότητα· καὶ τοῦτο τῷ παρόντι γενικῷ νόμῳ συνείδομεν διορθώσασθαι, ὥστε μὴ ὑπερθέσεις ταῖς ὑποθέσεσιν ἐκ τούτου γίνεσθαι, καὶ ἄλλην πάλιν ἀρχὴν τὰς ἐξετάσεις λαμβάνειν.

ΚΕΦ. α'.

ΚΕλεύομεν τοίνυν, μηδένα τῶν δικαστῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἢ χρόνον ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῖς προτιθεμέναις δίκαις, μηνύειν πρὸς τὴν ἡμετέραν

menta. Si autem abesse partes in aliis locis contingat [1], aut unam earum: præcipimus absentem in provincia in qua degit, jusjurandum modo à nobis dicto sub gestis monumentorum apud judicem provinciæ, aut apud locorum defensorem præbere. Illo videlicet generaliter observando, ut si quis litigantium absens vel præsens hujusmodi jusjurandum præbere noluerit, & hoc manifestetur judici: per sententiam ejus actor quidem casum actionis, reus autem condemnationem sustineat.

CAP. II.

Si pœnitentia ductus litigator personam cui aliquid dedit, proferat.

SI [2] quis autem ex litigatoribus dixerit se dedisse alicui aut promisisse, & personam declaraverit, & hoc probaverit: ipse quidem in eventu litis veniam mereatur: qui vero accepit, aut promissionem suscepit, aut ei probetur: si quidem pecuniaria sit causa, quicquid datur, triplum [3]: quod vero promittitur, duplum à comite rerum privatarum exigatur, & dignitatem seu cingulum quod habet, in utroque casu amittat. Si autem criminalis sit accusatio, confiscationem propriæ substantiæ patiatur, & mittatur in exilium, qui propter acceptionem alienum crimen in se transponi festinavit. Si autem datum aut promissum litigator probare nequiverit: juret persona, quæ datum aut promissum dicitur suscepisse, quia neque per se, neque per aliam personam aut accepit aut promissionem habuit: & hoc præbito sacramento, ipse quidem liber sit, litigator autem qui non potuit ostendere, in pecuniariis quidem causis æstimationem litis à comite rerum privatarum exigatur: lite quippe eventum proprium sustinente, in criminalibus autem causis confiscationem suarum rerum sustineat, & causæ apud competentes judices secundum ordinem legum terminentur. Si autem à litigatore manifestetur persona, quæ memoratum refutaverit jusjurandum, tam in criminalibus quam in pecuniariis causis, memoratis subjaceat pœnis. Si quis autem litigantium juraverit non dedisse, aut non promisisse, intra decem [4] vero menses post prolatam sententiam numerandos ostendatur dedisse: memoratæ pœnæ & contra dantes [5] & contra accipientes habeant locum. In causis autem quæ per tutores aut curatores aguntur, sacramenta [6] quidem tutores aut curatores præstent. Si qua vero memoratarum pœnarum locum habuerit per talia sacramenta, hanc tutores aut curatores sustineant, nullo [7] ex hoc præjudicio generando iis, qui sub tutela aut cura esse noscuntur.

CAP. III.

De [8] illicitis sportulis prohibendis.

ET hoc quoque præcipimus ab omnibus judicibus tam militaribus [9] quam civilibus in omni loco nostræ reipublicæ custodiri, ut neque magisterianis, neque præfectianis, neque alii cuicunque executori concedant aliquid amplius à quacunque persona sportularum nomine percipere quam nostris legibus declaratum est, nec si sacram nostræ tranquillitatis proferant jussionem. Sed si quidem invenerint aliquid amplius exigentem: licentiam habeant & comprehendere hunc, & includere, & quadruplum exigere quod plus acceperit: ut simplum quidem damnum passo reddatur, triplum vero inferatur ærario. Si autem civilis aut militaris judex sive interpelletur, seu quolibet modo neglexerit læsum (sicut diximus) vindicare: ex sua substantia quadruplum secundum prædictum exigetur modum. Ipsam vero pœnam exigi jubemus per comitem [10] nostrarum rerum privatarum. Et competentes judices si cognoverint aliquos ex suis officiis executores sportularum nomine contra nostras leges aliquid exigere: & hoc neglexerint vindicare, damus licentiam exactis nihil amplius exigentibus quam ex nostra constitutione definitum est, dare: & si quid amplius exigere eos voluerint, licentiam habeant eis resistendi [11].

CAP. IV.

Ne judex [12] aliquos ad transigendum compellat.

QUia vero lex tam piæ memoriæ patris nostri, quam etiam nostræ [13] tranquillitatis disposuit nullo modo judices suis sententiis inscribere, tanquam ex imperiali verbo ex non scripto procedente jussum sit aliquos adhiberi, aut præsentari, sed etiam spectabiles referendarios nostras jussiones secundum quod competit, facere manifestas, easdem leges firmantes, jubemus spectabiles referendarios [14], in causis quas docent, seu referunt ad nostram tranquillitatem, nullam [15] habere licentiam eos, aut adjutores eorum, vel per se, vel per aliam quamcunque personam tenere aliquem, aut sub fidejussoribus facere, aut aliquid exigere, aut cogere transactiones, aut pacta quædam cum suis adversariis exponere, aut quolibet modo in quacunque causa se permiscere. Nihil enim aliud facere eos concedimus, nisi solas nostras jussiones in quocunque negotio, aut ex scripto aut non scripto prolatas, competentibus aut deputatis insinuare judicibus. Si quid autem præsenti legi contrarium aliquis eorum præsumpserit agere: is quidem qui damnum aliquod aut circumventionem in suis rebus pertulerit, nullum præjudicium penitus circa jus proprium sustinebit. Qui vero tale aliquid egerit, ex sua substantia damnum læsæ personæ delatum, per competentem judicem restituere compelletur: & super hoc cinguli & dignitatis sustinebit amissionem. Hæc autem omnia jubemus non solum in futuris causis, sed etiam in his quæ jam inchoatæ, nondum tamen sunt terminatæ, servari.

EPILOGUS.

†. Tua igitur eminentia præsentem legem in perpetuum valituram edictis solemnibus in regia civitate propositis, ad omnium notitiam venire procuret: ut omnes agnoscant quæ pro communi eorum beneficio à nobis disposita sunt. Datum * Basilio [16] Cons.

TIT. VIII.

UT JUDICES [17] NON EXPECTENT SACRAS JUSSIONES, SED QUÆ VIDENTUR EIS DECERNANT.

NOVELLA CONSTIT. CXXV.

Imp. Justin. Aug. Gabrieli gloriosiss. prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

QUoniam quidem judicantium, post multa litis certamina, & plurima à litigantibus facta dispendia in negotiis apud eos motis, suggestionibus utuntur ad nostram tranquillitatem: præsenti generali lege hoc perspeximus emendare, ne dilationes negotiis ex hoc fiant, & aliud rursus principium examinationis accipiant.

CAP. I.

JUbemus [18] igitur nulli [19] judicantium quolibet modo vel tempore pro causis apud se propositis nuntiare ad nostram tranquillitatem, sed

1 Mittitur nunquam ad domum litigatoris ut juret, vid. l. 15. ff. de jurejur. propter calum. vide Nov. 137. c. 1.

2 Hinc sumpta est Authentica, Novo jure C. de pœn. judicis qui male judicavit.

3 Pœnam judicum observa qui quid judicandi causa acceperint.

4 Ecris: ῑ τεσσάρων μηνῶν. Scrib. intra 4. menses, vid. Cujac. c. 6. de præscr. in fin.

5 Dantes & accipientes æque puniuntur l. 31. C. de episcop.

6 Tutores & curatores jurare possunt pupillorum & adolescentum nomine l. 2. §. 1. C. de jurejur. propter calum. Jurant autem de calumnia, de non data pecunia judicibus, id est, de conscientia sua. Possuntne pupillorum nomine jurare in litem? possunt, vid. l. 4. ff. de in litem jur.

7 Pejeratio tutoris aut curatoris, non nocet pupillo vel adolescenti.

8 Ut inhibeant judices supra dictum modum sportulas exigi. Jul. c. 519.

9 vii. Ecl. 4. t. 8. §. 4. Jul. hic n. 519.

10 Vid. Cod. de off. com. rer. privat.

11 Executori injusto licet resistere, adde Jul. hic n. 520. adde Nov. 8. 17. 86.

12 Referendarius scil. J. red.

13 l. 2. C. de mandatis principum.

14 Jul. hic n. 532.

15 Referendarii munus est, referre desideria supplicantium ad Principem, & inferre judicibus sacram jussionem, non immiscere se causis, multo minus prehendere, satisdationem exigere, adigere eos ad pactionem aut transactionem aliquam si ita est, Referendariis similes erunt, quos Galli vocant, Maistres des requestes de l'hostel du Roy. huc refer Nov. 10. quæ est de referendar. Palat. Novell. 113. c. 1.

16 Id est, anno 541.

17 Ut judices nulla relatione utantur ad Principem, Jul. const. 112. de Judicibus. Judex Regnae. Goth. Vid. Rittershus. expos. nov. part. 9. cap. 7. Ans.

18 Hinc sumpta est Authentica, Novo jure. C. de relat.

19 Hac Novella tolluntur relationes judicum, quæ superioribus constit. prolatæ sunt Novell. 82. c. 14. Novell. 113. c. 1. Novell. 115.

sed examinare perfecte causam: & quod eis justum legitimumque videtur, decernere: & si quidem partes cessaverint in iis, quæ decreta sunt, executioni tradi sententiam secundum legum virtutem. Si autem aliquis putaverit ex prolata novissima sententia se læsum, appellatione utatur legitima: & hoc secundum ordinem legibus definitum examinetur, & perfectum suscipiat terminum. Si autem duo vel amplius fuerint cognitores litis, & aliqua inter eos emergat dissonantia: etiam sic jubemus unumquemque eorum secundum quod videtur ei, dare suam sententiam.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra tranquillitas definivit, tam tua celsitudo, quam omnes alii judices majores & minores custodire festinent: ut nullus penitus ignoret, quæ pro utilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamen, ut universis interdicatis proprio præcepto, quatenus sine ullo injusto dispendio nostris collatoribus insinuatio legis præsentis fiat. Dat. Id. Octobr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. BASILIO [1] V.C. CONS.

TIT. IX.

EXEMPLUM [2] SACRÆ [3] FORMÆ DE APPELLATIONIBUS. [4]

NOVELLA CONSTIT. CXXVI.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Manifeste Theodosius & Valentinianus sacratissimi principes lege [5] expresserunt, ut causas appellationum quæstor sacri palatii una cum præfecto Orientalium prætoriorum, qui pro tempore thronum regat excellentiæ tuæ, secundum formam [6] sacrarum consultationum examinaret. Invenimus autem in hujusmodi examinationibus aliquid evenire, quod & repub. & nostro indignum sit imperio. Litigatores enim & procuratores, & horum advocati, & omnes, qui in hujusmodi causis ministerium suum adhibent, quasi nobis ipsis præsidentibus & audientiam præbentibus, tam veste [7], quam calceamentis [8], & verbis [9] apud nostros magistratus utuntur, quibus solummodo uti convenit eos qui ad majestatem ingrediuntur Imperatoriam. Quin & ipsi judices non ex propria persona, sed quasi nobis ipsis præsentibus & interloquentibus, ita suas proferunt sententias.

CAP. I.

Quod de cætero in quocunque judicio fieri prohibemus, sancientes, ut sacri quidem nostri palatii pro tempore quæstor quidem una cum tua excellentia, sive pro tempore sacrorum prætoriorum præfecto hujusmodi causas examinet: non autem ex nostra, sed ex propriis personis interlocutorias proferant, & legibus cognitam edant sententiam: solitis videlicet scriniis in hujusmodi cognitionibus suum adhibentibus ministerium: scientibus quoque magistratibus, qui id genus causas dijudicant, quod si quid hæc contra quocunque modo de cætero delicti fuerit admissum, crimini perduellionis subjacebunt.

CAP. II.

In [10] omnibus præterea appellationibus hoc valere jubemus, ut quotiescunque appellatione interposita, intra præfinitum tempus utraque pars fatalem diem observaverit, absque omni dilatione judices tum acta causæ, tum judicata examinare studeant, & legi ac juri consentaneam depromere sententiam. Sin vero solus is qui provocavit fatali die ingressus fuerit: jubemus, ut judices sub extremum fatalem diem, si vel requisitus victor non inventus fuerit, examinatis actis causæ legitimum adsignent terminum. Si solus is qui victricem retulit sententiam, ingrediatur: qui vero provocavit, requisitus inventus non fuerit: præstolentur judices non solum ad extremum usque fatalem diem, sed etiam per tempus reparationis, hoc est, tres menses. Quod si ne tunc quidem inventus fuerit, qui provocavit, non amplius decursu temporis corroboretur sententia, sed vel una tantum parte præsente judices actitata in causa, & judicata examinent. Et si quidem recte prolatam sententiam invenerint, eam confirment. Si quid in ea per negligentiam omissum est, id corrigant, & legitimam edant sententiam. Simulatque [11] vero semel appellationis causa inter eos dies, qui dilationis causa præfiniti sunt, sive ab utraque parte, sive ab una tantum introducta fuerit: non amplius biennii decursu firmitatem de cætero capiat sententia, sed attentis oculis veritate ac jure considerato, terminum hujusmodi causis legitimum adhibeant, sive una, sive utraque parte præsente. Ac propterea [12] jubemus, ut in hoc genere causarum non amplius, quemadmodum in præsentem usque diem obtinuit, in primam appellationem omnes cognitiones conferantur, sed unaquæque cognitio suum diem præscriptum habeat.

CAP. III.

Ad hæc sancimus, ut omnes judices appellationem quidem, quæ intra deputatos dies offertur, neque interdicta [13] est legibus, omnibus modis suscipiant [14]. Intra triginta vero dies quam oblata fuit appellatio, actitata [15] in causa cum propria [16] subscriptione præbeant litigatoribus, ut illi pro suo hæc auxilio competenti possint insinuare magistratui. Quod si quis judicum hoc facere supersederit: sententia quidem temporis decursu confirmabitur, ipse vero judex, qui ista non observavit, quique huic apparent, omne damnum, quod per causam non editorum actorum litigator sustinuerit, ex propriis facultatibus ei resarcire compellentur, & denarum librarum auri pœnam nostris inferendam rebus privatis persolvent.

EPILOGUS.

†. Gloriosa igitur, & magnis rebus gerendis nata auctoritas tua præsentem legem & in regia urbe proponere studeto, *& alibi manifestam facere procurato*, ut omnes cognoscant, quid observare debeant.

TIT. X.

UT FRATRUM [17] FILII SUCCEDANT [18] PARITER AD [19] IMITATIONEM FRATRUM ETIAM ASCENDENTIBUS EXTANTIBUS. ET UT MULIERES NON INSINUATA [20] ANTENUPTIALI DONATIONE NON LÆDANTUR: NON INSINUANS AUTEM VIR, VEL SI COMPETAT NUPTIALE LUCRUM, EO NON FRUATUR. ET RURSUS UT MULIERES NON SECUNDO NUBENTES, DOMINÆ SINT PARTIS SPONSALITIÆ LARGITATIS, QUANTUM [21] PARS FACIT UNIUS FILII. ET UT SIMILES SINT POENÆ UTRIUSQUE SEXUS, DUM SINE [22] CAUSA RATIONABILI REPUDIUM MITTITUR.

NOVELLA CONSTIT. CXXVII.

Idem August. Basso præfecto prætoriorum.

PRÆFATIO.

Nostras leges emendare [23] nos non piget, ubique utilitatem subjectis invenire volentes. Meminimus igitur scripsisse legem [24], per quam jussimus, ut si quis moriatur relinquens fratres, & alte-

1 Id est, anno 541.
2 Græci Ἴσον appellant.
3 Julianus hanc hujus Novell. inscriptionem habet. *Quomodo sacrum auditorium celebrari oportet* & post *cap. 42. de appellationibus.* Goth. Vide ad hanc Nov. Rittershus. *in expolit. Nov. part. 10. cap. 6.* ANS.
4 Vid. *Jul. constit.* 113. adde *Novell.* 20. & 23. c. 2.
5 *l. 32. C. de appell.*
6 Id est, servata forma & observatione, & iisdem temporibus, quibus in sacro consistorio lites finiuntur.
7 Id est, vestitu eodem omnes utebantur, quo tantum apud principem uti licet.
8 Id est, *campagis*, ut Julianus interpres ait, qua voce utuntur Capitolinus & Pollio, pro calceamento regio, de qua re vide hic Cujacium, Petrum Pithœum *adversar.* 16. ubi etiam monet legi *Campares.* his adde quæ scripsi de calceis senatorum ad *l. 100. ff. de verb. sign.* mullei dicebantur, quibus primi reges Albanorum utebantur. *Festus in mulleus:* Cæterum ut de Campagis hoc addam, vox Campagi in Decretis reperitur apud Greg. *epist. ad Joannem Syracusanum in cap. pervenit & cap. Illud distinct.* 93. ubi vetat, diaconos absque Apostolica licentia uti campagis & mappulis.
9 Præfecti prætorio & quæstores ita pronunciabant, *Nostra serenitas, nostra pietas, nostra mansuetudo.* & advocati iisdem vocibus ad eos utebantur. *Julian. const.* 113. Qui mos hodie etiam in usu promiscuo, his appellationibus repertis, *Altesse, Excellence, Grace,* & similibus.
10 Vid. *Julianum* 422. 9 *Ecl.* 1. *ex tit.* 2. *c.* 13.
11 *Eclog. dict. loco cap.* 12.
12 Vid. *Cujac.* 18. *obs.* 36.
13 *Jul. hic n.* 422.
14 *Nov* 82. *c.* 13.
15 *Nov.* 134. *c.* 3. *l.* 34. *Cod. de appell.*
16 Cum sua relatione *l. 24. C. de appellat.* Subscriptiones non erant nudæ nominis appositiones: sed qui subscribebant adnotabant cui rei subscriberent.
17 De successione, quæ ab intestato defertur fratribus & parentibus & filiis fratrum, *Jul. const.* 114.
18 *Et ita abrogatur lex* 3. *l.* 14. *in fin. C. de legitimis.*
19 *c.* 1. J.
20 *c.* 2. J.
21 *c.* 3. J.
22 *c.* 4. J.
23 Variare interdum Principi licet: sed tamen in melius. *Goth.* Vid. in hanc Nov. Rittershus. *part.* 5. *cap.* 10. & *part.* 17. *cap.* 17. ANS.
24 *Nov.* 118.

χαλλιώτητα, ἀλλ' ἐξετάζειν τελείως τὸ πρᾶγμα, καὶ ἅπερ αὐτοῖς δίκαιον, καὶ ἔννομον φαίνεται κρίνειν, καὶ εἰ μὲν τὰ μέρη ἐφησυχάσῃ τοῖς κεκριμένοις, τὴν ψῆφον καὶ ἐκβιβασμῷ παραδίδοσθαι, κατὰ τὴν τῶν νόμων δύναμιν. εἰ δέ τις νομίσειεν ἐκ τῆς αὐτοτελοῦς ψήφου ἑαυτὸν βεβλάφθαι, ἐκκλήτῳ νομίμῳ κεχρῆσθαι, καὶ αὐτὴν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν νόμων διωρισμένην ἐξετάζεσθαι τάξιν, καὶ τέλους τυγχάνειν. Εἰ δὲ δύο καὶ πλείους εἶεν τῆς δίκης διαγνώμονες, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀναφυῇ διαφωνία, καὶ οὕτω κελεύομεν ἕνα ἕκαστον τούτων κατὰ τὸ φαινόμενον αὐτῷ τὴν ἰδίαν διδόναι ψῆφον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος νόμου, τοῦ εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος, παρὰ τῆς ἡμετέρας γαληνότητος ὁρισθέντα, τοῦτο μὲν ἡ σὴ ὑπεροχή, τοῦτο δὲ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι δικασταί, μείζονές τε καὶ ἐλάττονες, παραφυλάξαι σπευδέτωσαν. ἰδίκτων μὲν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, κατὰ τὸ σύνηθες, παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς προτιθεμένων, προστάξεων δὲ αὐτῆς τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν λαμπροτάτοις ἄρχουσι καταπεμπομένων· ὥστε πάντας γνῶναι τὰ ὑπὲρ τῆς τῶν δικαζομένων ἀσφαλείας παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα. Dat. Idib. Octobr. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ θ'.

Ἴσον θείου τύπου περὶ ἐκκλήτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκϛ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς, οἱ τῆς θείας λήξεως, νόμῳ διετύπωσαν, φανερῶς ἐκκλήτων ὑποθέσεις τὸν κοιαίστωρα τοῦ θείου παλατίου, ἅμα τῷ ὑπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῷ κατὰ καιρὸν τὸν θρόνον τῆς σῆς ὑπεροχῆς διέποντι, κατὰ τὸ σχῆμα τῶν σακρῶν ἐξετάζειν. εὕρομεν δὲ ἐν ταῖς τοιαύταις ἐξετάσεσι πρᾶγμα γινόμενον καὶ τῆς πολιτείας καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας ἀνάξιον. οἵ τε γὰρ δικαζόμενοι, καὶ οἱ ἐντολεῖς καὶ οἱ τούτων συνήγοροι, καὶ πάντες οἱ ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ὑπηρετοῦντες, ὡς ἡμῶν αὐτῶν καθημένων καὶ ἀκροωμένων, τοῦτο μὲν ἐσθῆτι, τοῦτο δὲ ὑποδήμασι καὶ ῥήμασι παρὰ τοῖς ἡμετέροις ἄρχουσιν κέχρηνται, οἷς μόνοις κεχρῆσθαι προσήκει τοὺς εἰς τὴν βασίλειον εἰσιόντας· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δικασταὶ οὐκ ἐξ ἰδίου προσώπου, ἀλλ' ὡς ἡμῶν αὐτῶν παρόντων, καὶ διαλαλούντων, τὰς οἰκείας προφέρουσι ψήφους.

ΚΕΦ. α'.

Ὅπερ τοῦ λοιποῦ ἐν οἱῳδήποτε δικαστηρίῳ γίνεσθαι κωλύομεν, θεσπίζοντες τὸν μὲν κατὰ καιρὸν κοιαίστωρα τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, ἅμα τῇ αὐτοῦ ὑπεροχῇ, ἤτοι τῷ κατὰ καιρὸν ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων, τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ἐξετάζειν μὴ ἐξ ἡμετέρου δὲ, ἀλλ' ἐξ ἰδίων προσώπων τὰς διαλαλιὰς προφέρειν, καὶ νόμοις ἐγνωσμένην διδόναι ψῆφον. τῶν εἰωθότων δηλαδὴ σκρινίων ἐν ταῖς τοιαύταις δίκαις τὴν ἰδίαν παρεχόντων ὑπηρεσίαν, καὶ εἰδότων τῶν ἀρχόντων τῶν τὰς τοιαύτας δίκας κρινόντων, ὡς εἴ τι παρὰ ταῦτα τοῦ λοιποῦ καθ' οἱονδήποτε τρόπον πλημμεληθείη, τῷ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματι ὑποκείσονται.

ΚΕΦ. β'.

Ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐκκλήτοις τοῦτο κρατεῖν κελεύομεν, ἵνα ὁσάκις ἐκκλήτου γενομένης, ἐντὸς τοῦ ὡρισμένου χρόνου ἑκάτερον μέρος τὴν κυρίαν ἡμέραν παραφυλάξῃ, ἀνυπερθέτως οἱ δικασταὶ τοῦτο μὲν τὰ πεπραγμένα, τοῦτο δὲ τὰ κεκριμένα ἐξετάζειν σπουδάσωσι, καὶ κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιον ψῆφον διδόναι. Εἰ δὲ μόνος ὁ ἐκκαλεσάμενος εἰσέλθοι, κελεύομεν τοὺς δικαστὰς ἀναμένειν μέχρι τῆς τελευταίας κυρίας, καὶ εἰ ἀναζητηθεὶς ὁ νικήσας μὴ εὑρεθείη, ἐξεταζομένων τῶν πεπραγμένων, νόμιμον δοῦναι πέρας. Εἰ δὲ μόνος ὁ τὴν νικητικὴν ψῆφον λαβὼν εἰσέλθοι, καὶ ἐπιζητηθεὶς ὁ ἐκκαλεσάμενος μὴ εὑρεθείη, ἀναμένειν τοὺς δικαστὰς μὴ μόνον τὴν τελευταίαν κυρίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς reparationος χρόνον, τουτέστι τοὺς τρεῖς μῆνας. καὶ εἰ μηδὲ τηνικαῦτα ὁ ἐκκαλεσάμενος εὑρεθείη, μηκέτι τῇ τοῦ χρόνου παραδρομῇ κρατῦναι τὴν ψῆφον, ἀλλὰ καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας τοὺς δικαστὰς ἐξετάζειν, τοῦτο μὲν τὰ πεπραγμένα, τοῦτο δὲ τὰ κεκριμένα. καὶ εἰ μὲν ὀρθῶς τὴν ψῆφον δεδομένην εὕροιεν, ταύτην βεβαιοῦν· εἰ δέ τι παρῶπται, τοῦτο διορθοῦσθαι, καὶ νόμιμον διδόναι ψῆφον. ἅπαξ δὲ τῆς ἐφεσίμου δίκης ἐν ταῖς ἐμπροθέσμοις ἡμέραις, εἴτε παρ' ἑκατέρου μέρους, εἴτε παρὰ τοῦ ἑνὸς εἰσαχθείσης, μηκέτι τῇ τοῦ διετοῦς χρόνου παραδρομῇ τοῦ λοιποῦ βεβαιοῦσθαι τὴν ψῆφον· ἀλλὰ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου σκοπουμένου, πέρας ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσι δίδοσθαι νόμιμον, εἴτε τοῦ ἑνὸς, εἴτε ἑκατέρου μέρους παρόντος. καὶ διὰ τοῦτο κελεύομεν, ἐν ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσι, μηκέτι (καθὰ μέχρι τοῦ παρόντος ἐκράτει) εἰς τὴν πρώτην ἔκκλητον πάσας τὰς διαγνώσεις ἀναφέρεσθαι, ἀλλὰ μίαν ἑκάστην τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔχειν προγεγραμμένην.

ΚΕΦ. γ'.

Πρὸς τούτοις θεσπίζομεν, ὥστε πάντας τοὺς δικαστὰς τὴν μὲν ἔκκλητον τὴν ἐν ταῖς ὡρισμέναις ἡμέραις προσαγομένην, καὶ τοῖς νόμοις οὐκ ἀπηγορευμένην, παντὶ τρόπῳ δέχεσθαι· ἐντὸς δὲ λ' ἡμερῶν μετὰ τὸ ἐπιδοθῆναι τὴν ἔκκλητον, τὰ πεπραγμένα μετὰ τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς παρέχειν τοῖς δικαζομένοις, ἵνα ἐκεῖνοι ὑπὲρ τῆς ἰδίας βοηθείας τῷ ἁρμοδίῳ ἄρχοντι ταῦτα δυνηθεῖεν ἐμφανίζειν. Εἰ δέ τις τῶν δικαστῶν τοῦτο ποιῆσαι ὑπερθοῖτο, ἡ μὲν ψῆφος τῇ τοῦ χρόνου παραδρομῇ βεβαιωθήσεται, αὐτὸς δὲ ὁ δικαστὴς ὁ ταῦτα μὴ παραφυλάξας, καὶ οἱ τούτῳ ὑπηρετοῦντες, πᾶσαν ζημίαν ἣν ὑπομένει ὁ δικαζόμενος διὰ τὸ μὴ δοθῆναι αὐτῷ τὰ πεπραγμένα, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῷ ἀποδοῦναι ἀναγκασθήσονται, καὶ εἰς δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινὴν καταδικασθῶσι, τοῖς ἡμετέροις εἰσκομισθησομένην πριβάτοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ ἔνδοξος τοίνυν καὶ μεγαλοπρεπὴς αὐθεντία σου τὸν παρόντα νόμον, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει προθεῖναι σπουδασάτω, ἵνα πάντες γνῶσι τὰ ὀφείλοντα παραφυλάττεσθαι.

ΤΙΤΛΟΣ ι'.

Περὶ ἀδελφοπαίδων κληρονομούντων ἅμα τοῖς ἀνιοῦσι, καὶ περὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκζ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τοὺς ἡμετέρους νόμους ἐπανορθοῦν ἡμεῖς οὐκ ὀκνοῦμεν, πανταχοῦ τὸ συμφέρον τοῖς ὑπηκόοις εὑρίσκειν βουλόμενοι. μεμνήμεθα τοίνυν γεγραφότες νόμον δι' οὗ παρεκελευσάμεθα ὥστε εἴ τις τελευτήσειε κατα-

λιπὼν

λειπὼν ἀδελφοὺς καὶ παῖδας, ἑτέρου προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ παῖδας πρὸς τὴν κληρονομίαν καλῶνται, τὴν πατρῴαν ὑπεισιόντες τάξιν, καὶ τὴν ἐκείνῳ κομισόμενοι μοῖραν. εἰ δὲ ὁ τελευτήσας καταλίποι τῶν ἀνιόντων τινὰ, καὶ ἀδελφοὺς ἐξ ἀμφοτέρων γονέων συναπτομένους αὐτῷ, καὶ παῖδας ἐκ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ· τοὺς μὲν ἀδελφοὺς ἐκαλέσαμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου μετὰ τῶν γονέων καλεῖσθαι, τοὺς δὲ ἀδελφόπαιδας ἀπεκλείσαμεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ κληρονομεῖν λοιπὸν ἀδελφῶν παῖδας, ὑπόντων καὶ τῶν πρώτου βαθμοῦ ἀνιόντων.

ΤΑῦτα τοίνυν δικαίως ἐπανορθοῦντες, θεσπίζομεν, ἵνα, εἴ τις τελευτήσας καταλείψοι τῶν ἀνιόντων τινὰ, καὶ ἀδελφοὺς δυναμένους μετὰ τῶν γονέων καλεῖσθαι, καὶ ἑτέρου ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος παῖδας, μετὰ τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἀδελφῶν καλῶνται καὶ οἱ τοῦ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ παῖδες, καὶ τοσαύτην λαμβάνωσι μοῖραν ὅσην ἤμελλεν ὁ αὐτῶν πατὴρ κομίζεσθαι εἰ ἔζησε. ταῦτα δὲ θεσπίζομεν περὶ ἐκείνων τῶν ἀδελφοπαίδων, ὧν ὁ πατὴρ ἐξ ἀμφοτέρων γονέων συνήπτετο τῷ τελευτήσαντι· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, οἵαν αὐτοῖς ἐδώκαμεν τάξιν ὅτε μετὰ μόνων καλοῦνται τῶν ἀδελφῶν, ταύτην αὐτοὺς ἔχειν κελεύομεν καὶ ὅτε μετὰ τῶν ἀδελφῶν καλοῦνται τῶν ἀνιόντων τινὲς πρὸς τὸν κλῆρον.

ΚΕΦ. β'.

Πότε ἡ διὰ γάμον δωρεὰ ἐμφανισθῆναι ὑπόκειται.

ΚΑκεῖνο γὰρ μὲν ἄξιον ἐπανορθώσεως τινὸς εἶναι νομίζοντες, μέρος αὐτὸ τοῦ παρόντος ποιούμεθα νόμου. ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς τῶν πραγμάτων εὑρίσκοντες πείρας ἀναγκαῖον εἶναι ταῖς γυναιξὶ, πραττομένων ὑπομνημάτων, τὰς πρὸ τοῦ γάμου δωρεὰς ἐμφανίζεσθαι, ἵνα κἂν εἰ τὰ πρωτότυπα συμβόλαια ἐκπέσοιεν, πρόχειρος διὰ τῶν ὑπομνημάτων αὐτοῖς ᾖ περὶ τοῦ γάμου ἡ ἀπόδειξις· ὑπάρχειν θεσπίζομεν ἀνάγκην ἔχειν τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς, ἢ καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν τὴν πρὸ γάμου, ἤτοι διὰ γάμον, δωρεὰν καταγράφοντας, ἐὰν φ' χρυσῶν ὑπερβαίνῃ ποσότητα, ἐμφανίζειν ταύτην, πραττομένων ὑπομνημάτων, ἐπὶ μὲν τῆς βασιλίδος πόλεως, παρὰ τῷ μαγίστρῳ τοῦ κήνσου· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, παρὰ τῷ τῆς πόλεως ἑκάστης ἐκδίκῳ, ἢ παρ' οἷς ἄλλοις τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα συνίστασθαι δύναται. Εἰ δὲ μὴ ἐμφανίσωσι ταύτας, ὅσον μὲν πρὸς τὸ μέρος τῆς γυναικὸς, καὶ οὕτως αὐτὰς ἐρρῶσθαι κελεύομεν, εἰ καιρὸς γένοιτο τῆς ἀπαιτήσεως τῆς δωρεᾶς, ἢ καὶ μέρους αὐτῆς, μὴ ἀντιτίθεσθαι τῇ γυναικὶ τὸ μὴ ἐμφανισθῆναι τὴν δωρεάν. Εἰ δὲ τὰ τῶν προικώων σύμφωνα καὶ αἱ τούτων ἀποβάσεις τῷ μέρει τοῦ ἀνδρὸς διδῶσι τὴν ἀπαίτησιν τῆς προικὸς, ἢ καὶ μέρους αὐτῆς, οὐδεμίαν αὐτὸν ἔχειν κελεύομεν ἀγωγὴν, ἐὰν μὴ τὴν δωρεὰν ἐνεφάνισε, πραττομένων ὑπομνημάτων, ὡς εἴρηται. τὸ γὰρ, τῶν ἀνδρῶν ἐχόντων ἐξουσίαν τοῦ ἐμφανίζειν τὰς δωρεὰς, τὸν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐμφανισθῆναι κίνδυνον ταῖς γυναιξὶν ἐπικεῖσθαι, ἄτοπον ἡμῖν εἶναι δοκεῖ.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῆς γυναικὸς εἰς δεύτερον γάμον μὴ ἐρχομένης, τόσον ἔχειν, ὅσον εἷς τῶν παίδων.

ΕΠειδὴ δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς εἰς δεύτερον γάμον οὐκ ἐρχομένας, προτιμήσεώς τινος ἀξίας παρὰ τὰς δευτερογαμούσας εἶναι νομίζομεν, θεσπίζομεν, εἴ τις ἀποβαλλομένη τὸν ἄνδρα, ἑτέρου ἀπόσχοιτο γάμου, ἔχειν μὲν αὐτὴν τὴν χρῆσιν τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, (καθὰ καὶ πρότερον ἐθεσπίσαμεν) ἔχειν δὲ αὐτὴν καὶ * δεσποτείας λόγῳ ἑνὸς καὶ αὐτῇ παιδὸς πρόσωπον ἔχειν δοκεῖ. Ταῦτα δὲ κρατεῖν οὐκ ἐπὶ μητέρων μόνων κελεύομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πατέρων καὶ τῶν ἄλλων ἀνιόντων βουλόμεθα, τῶν εἰς δευτέρους γάμους οὐκ ἐρχομένων.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τοῦ μὴ χωρὶς αἰτίας διαλύειν γάμον.

ΕΠειδὴ δὲ ἀπηγορεύσαμεν πρώην διὰ ἡμετέρου νόμου τοῖς τε ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ ῥεπούδια πέμπειν, καὶ διαλύειν τοὺς γάμους, πλὴν εἰ μή τις εἴη αἰτία τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ γνωριζομένη, καὶ ποινὰς τοῖς τοῦτο τολμῶσι ποιεῖν ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν ἐπεθήκαμεν, παραλλαγήν τινα περὶ τὰς ποινὰς τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ποιησάμενοι πρὸς τὸ κρεῖττον τοῦτο μεταποιοῦντες, θεσπίζομεν μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν, τό γε ἐπὶ ταῖς ποιναῖς, μεταξὺ ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς τῶν τολμώντων· ἀλλὰ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς ταῖς κατὰ τῶν γυναικῶν παρ' ἡμῶν ὁρισθείσαις, ἐπειδὰν χωρὶς αἰτίας τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ γνωριζομένης τὰ συνοικέσια λύωσι, τοὺς ἄνδρας ὑπάγεσθαι τοὺς τοῦτο τολμῶντας, καὶ ὁμοίας εἶναι τὰς ποινὰς ἐπί τε ἀνδρὸς καὶ γυναικός. ἐπὶ γὰρ ἁμαρτήματος ἴσου δίκαιον αὐτοῖς ἐπικεῖσθαι καὶ τὰς ποινὰς ὁμοίας εἶναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὸν παρόντα τοίνυν γενικὸν ἡμῶν νόμον, δῆλον ἡ σὴ ἐνδοξότης ποιήσει διὰ τῶν συνήθων προγραμμάτων, τοῖς τε τὴν μεγάλην ταύτην οἰκοῦσι πόλιν τοῖς τε τὰς ἐπαρχίας οἰκοῦσιν, ὥστε μηδένα τῶν πάντων τὰ ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ νομοθετηθέντα παρ' ἡμῶν ἀγνοῆσαι. Dat. v. Kal. Septembr. *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ια'.

Περὶ τῶν δημοσίων ἀνύσεως καὶ καταβολῆς, καὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκη'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΚΕΦ. α'.

ΟΣΑ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ὁρᾷ σπουδάζοντες διαπράξασθαι, καὶ τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον δι' οὗ θεσπίζομεν, κατὰ τὸν Ἰούλιον ἤτοι αὔγουστον μῆνα, μιᾶς ἑκάστης ἐπινεμήσεως, τὰς μερικὰς διατυπώσεις τῶν συντελειῶν τῆς μελλούσης ἐπινεμήσεως, ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἑκάστης διοικήσεως ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ὑπάρχων, πραττομένων ὑπομνημάτων, φανερωθῆναι, σημαίνοντας τὸ ὁπόσον ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, ἤτοι πόλει, ὑπὲρ ἑκάστου ἰούγου, ἢ ἰουλίων, ἢ κεντουρίων, ἢ ἄλλου οἱουδήποτε ὀνόματος, τοῦτο μὲν ἐν εἴδει, τοῦτο δὲ ἐν χρυσῷ, δημοσίων ἕνεκεν ἐπίκειται· φανερώσαντας δὲ καὶ τῶν εἰδῶν τὴν διατίμησιν, καθ' ἣν πιπράσκεσθαι καὶ τὴν ἐν ἑκάστῳ τόπῳ κρατοῦσαν συνήθειαν, καὶ τί ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀρκὰν εἰσφέρεσθαι, ἢ ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ δίδοσθαι ἢ δαπανᾶσθαι προσήκει. οὕτω δὲ συντιθεμένας τὰς τοιαύτας διατυπώσεις τοῖς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι δίδοσθαι πέμπεσθαι, ἐν προοιμίοις ἑκάστης ἐπινεμήσεως, καὶ δι' αὐτῶν προτίθεσθαι ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς καθεστώσαις πόλεσιν ἐντὸς τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς ἢ ὀκτωβρίου. ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλομένους τὰ ἴσα τούτων ἐκ τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων ἀνυπερθέτως δίδοσθαι, ὥστε τοὺς συντελεστὰς γινώσκειν καθ' ὃν τρόπον ὀφείλουσι τὰς συντελείας εἰσφέρειν. Εἰ δὲ πρὸ τῆς ἐμφανείας εἰς ἑτέρους τίτλους παρὰ τὰς

rius fratris filios præmortui: ad similitudinem fratrum, & præmortui fratris filii [1] ad hereditatem vocentur, paternum adingredientes gradum, & illius ferentes portionem. Si vero moriens relinquat ascendentium aliquos, & fratres ex utrisque parentibus conjunctos sibi, & filios ex præmortuo fratre: fratres quidem jussimus per ipsam legem cum parentibus vocari: fratris vero filios exclusimus.

Cap. I.

Ut fratrum filii succedant etiam ascendentibus primi gradus extantibus.

HOc [2] itaque juste corrigentes [3], sancimus, ut si quis moriens relinquat ascendentium aliquem, & fratres qui possint cum parentibus vocari, & alterius præmortui fratris filios: cum ascendentibus & fratribus vocentur etiam præmortui fratris filii: & tantam accipiant portionem, quantam eorum futurus erat pater accipere si vixisset. Hoc vero sancimus de illis filiis fratris, quorum pater ex utroque parente jungebatur defuncto, & absolute dicimus: ordinem, quando cum solis vocantur fratribus, eundem eos habere jubemus, & quando cum fratribus vocantur aliqui ascendentium ad hereditatem, [hoc [4] jubentes ex Kal. Jan. præsentis indictionis undecimæ.]

Cap. II.

Quando donatio propter [5] nuptias insinuationi [6] subjaceat.

ILlud [7] quoque dignum correctione aliqua esse judicantes, partem hoc præsentis facimus legis: ex ipso enim rerum invenientes experimento, necessarium esse mulieribus, actis monumentorum antenuptiales donationes insinuari, ut [8] vel si principalia instrumenta [9] pereant, (quod facile est,) per monumenta matrimonii ejus probatio maneat: sancimus necessitatem habere viros ipsos, aut etiam qui pro eis antenuptiales donationes scribunt, si quingentorum [10] solidorum transcendit quantitatem, insinuare eam in actis monumentorum, in regia [11] quidem civitate apud [12] magistrum census: in provinciis autem apud uniuscujusque civitatis defensorem, aut apud quos omnino talia documenta confici possunt. Si vero non insinuent eas: quantum [13] quidem ad partem mulieris, etiam sic eas valere jubemus, & si tempus fiat exactionis, donationis, & partis ejus: non opponi mulieri non insinuatam fuisse donationem. Si vero dotalium pacta & horum eventus parti [14] viri concedunt actionem dotis, aut etiam ejus partis: nullam eum habere jubemus actionem, si non donationem insinuavit in actis monumentorum, sicut dictum est, viris enim habentibus potestatem insinuare donationes, pro non insinuatis periculum mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur.

Cap. III.

Ut mulier quæ ad secundas [15] non transit nuptias, tantum habeat, quantum unus filiorum

QUia [16] vero mulieres ad secundas nuptias non venientes, portione aliqua dignas ultra eas quæ secundo nubunt esse putamus: si qua amisso viro, alterius abstineat nuptiis, habere quidem eam usum antenuptialis donationis, sicut prius sancimus: habere vero eam & proprietatis [17] tantum, quantum filiorum quantitas faciat: ut secundum proprietatis rationem unius & ipsa filii personam obtinere videatur. Hæc vero valere non in matribus solis jubemus, sed etiam in patribus, & aliis ascendentibus volumus, ad secundas nuptias non venientibus.

Cap. IV.

Matrimonium sine [18] causa dissolvendum non esse.

QUia vero interdiximus dudum per nostram legem & viris & mulieribus repudia mittere, & transigere matrimonia, (nisi tamen quædam sit causa nostræ legi cognita) & pœnas hoc facientibus & viris & mulieribus imposuimus: mutationem quandam circa pœnas viri ac mulieris facientes, & ad melius hoc transformantes, sancimus nullam esse differentiam quantum ad pœnam inter virum & mulierem hoc præsumentes: sed iisdem [19] pœnis quæ contra mulieres à nobis definitæ sunt, si sine causa nostræ legi cognita matrimonia distrahant, etiam viros subdi hoc præsumentes, & similes pœnas esse in viro, & in muliere, in delicto [20] enim æquali similes eis imminere pœnas justum esse putamus.

Epilogus.

†. Præsentem igitur generalem legem nostram manifestam tua gloria faciat per edicta solennia & iis qui hanc maximam civitatem, & qui provincias habitant: ut nullus hominum quæ ad salutem communem sancita sunt à nobis, ignoret. Dat. v. Kal. Septemb. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Anno xxii. [21] post Conf. Basilii V.C. Anno vii.

Tit. XI.

DE [22] COLLATORIBUS, ET ALIIS CAPITULIS.

Novella Constit. CXXVIII.

Imp. Just. Aug. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Cap. I.

QUæcunque ad utilitatem nostrorum collatorum respiciunt, studentes adimplere, & hanc præsentem ponimus legem: per quam sancimus per Julium vel Augustum mensem uniuscujusque indictionis, particulares dispositiones collationum futuræ indictionis in foro uniuscujusque diœcesis gloriosissimorum nostrorum præfectorum sub confectione monumentorum manifestari: declarantes quantum unicuique provinciæ sive civitati pro unoquoque jugo [23], aut villis, aut centuriis [24], aut alio quolibet, tam in specie quam in auro, fiscalium causa imminet: indicantes quoque specierum æstimationem secundum mensuram in unoquoque loco tenentem, & quicquid ex his in arcam inferri, aut in unaquaque dari aut expendi oportet. Sic igitur compositas tales dispositiones provinciarum judicibus mox destinari in prooemiis [25] uniuscujusque indictionis, & per eos proponi in civitatibus sub eis constitutis intra Septembrem aut Octobrem menses. Sed & volumus exemplaria eorum ex foro gloriosissimorum præfectorum sine dilatione dari: ut collatores cognoscant quemadmodum debent collationes inferre. Si vero ante insinuationem in alios titulos, præter

1 Hoc prohibitum erat Nov. 118. cap. 3. vers. si autem. Quod tamen non extenditur ad præmortui fratris Nepotes. *Auth. post fratres Cod. de legit. hered.* Vide Gudelin. *de Jure Noviss. lib. 1. cap. 8. n. 8.* Ans.

2 Hinc sumpta est Authentica, *Cessante, C. de legit. hereditibus.*

3 Cum parentibus & fratribus defuncti concurrunt ejusdem defuncti nepotes ex fratre vel sorore, quod postremum vetabat, Nov. 118. c. 3. *versic. sed & ipsis fratrum filiis.*

4 Inclusa desunt in Scringeri editione, leguntur autem apud Haloandrum.

5 Quid donationum insinuanda. *l. ult. C. de jure dot.* licet à veteribus nominata interdonationes *l. ult. §. 1. C. de donationibus ante nupt.* Ex constitutionibus regni Galliæ, & dos & omnes contractus insinuantur, ut falsitatis nulla sit occasio: longe melius, quam Leonis Novell. 50. qua donationibus scripta insinuationem remittit.

6 Intimationi *Julianus hic n. 415.*

7 Hinc sumpta est Authentica, *Et decursum Cod. de donationibus ante nupt.*

8 Utilitas insinuationis.

9 *l. 6. in fin. l. 7. ff. de edendo.*

10 Quotæ quantitatis donationes insinuandæ sint.

11 Qua in urbe, seu quo in loco donationes propter nuptias insinuandæ.

12 Apud quem judicem donationes propter nuptias insinuandæ.

13 Insinuatio donationis propter nuptias, valet ex parte uxoris: ex parte viri, non valet, cum donatio non insinuata ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis exoris, vel injusti repudii.

14 Ex ita abrogatur *Nov. 119. c. 1.* quæ remittebat viro insinuationis necessitatem, abrogantur eodem modo leges aliæ, quæ volebant donationes propter nuptias omnimodo insinuandas, etiam ex parte mulieris, nisi donatio collata fuisset in matrem familias minorem vigintiquinque annis, vid. *l. 17. C. de donat. ante nupt.*

15 De his qui secundas contrahunt nuptias, *Jul. hic num. 406.* Goth. Adde Novell. 98. & Rittershus. *part. 5. cap. 14.* Ans.

16 Hinc sumpta est Authent. *Si tamen. C. de secund. nupt.*

17 Abstinens secundis nuptiis donationis antenuptialis usu fruitur: in virilem vero proprietatis bonorum concurrit cum liberis mariti defuncti, adde Novell. 22. c. 30. & abrogatur ita Novell. 98. c. 1. quæ vult, ut proprietas propter nuptias donationis

servatur filiis. Sed huic Novellæ derogatur per *Novellam Leonis* 22. 18 *Jul. num.* 417. 19 Pœna quæ mulieribus, eadem maritis dissidium ac divortium facientibus est imposita, abrogantur itaque leges, quæ gravioribus pœnis mulieres coërcebant, vid. *Julianum hic num.* 417. hic enim uterque sine causa repudium mittens, in monasterium detruditur. adde *Nov.* 134. *c.* 11. vide *Cujac. ad Nov.* 22. *fol.* 78. 20 Paribus delictis, par imponenda est pœna. 21 Id est, anno 548. 22 De exactionibus sive delegationibus tributorum, *Julianus const.* 124. de exactione publicorum tributorum, *Index Regius*: περὶ τῆς τῶν δημοσίων ἀνύσεως καὶ καταβολῆς καὶ ἑτέρων κεφαλαίων. *Scring.* de publicis tributis exigendis, & solvendis neque non aliis capitulis *Haloand.*

23 Τοῦ ἰούγου ἤγουν ἰουλίου ἢ κεντουρίων. *Scring. & c. 3. J. cod.* ut *Nov.* 17. *in Basilicis*, ἰουλίων, ἰογαλίων legit *Cujac. ad l. pen. C. ut nemini liceat in emption.* hoc vocabulo intelligit ζευγάριον, id est, jugationem & capitationem simul, quam nonnulli præstant: aliis solam jugationem præstantibus. *Goth.* Vid. Rittershus. *part.* 2. *cap.* 1. *num.* 22. adde *Nov.* 17. 95. & 130. Ans. 24 Centuriæ *Jul. hic*: Centuria hic, ut in *l. 1. C. Theod. de annonis & tributis lib.* 11. ducenta jugera, *Varro 4. de lingua*; *Siculus Flaccus de cond. agr. Hyginus lib. de limitib.* hinc centuriatio apud eundem Flaccum.

25 Indictionum initia erant mense Septembri ut *J. cod. & l. ult. C. de annonis & tributis*: *l. 1. C. de milit. veste.*

præter eos, qui continentur particulari dispositione anni, collatores fiscalia exolvant, aut in provincia expendant: jubemus eis in ejusdem indictionis collationes hoc reputari: ut nullum ipsi patiantur damnum. Si vero secundum a nobis definitum tempus non dirigantur hujusmodi particulares dispositiones: qui quidem per tempus gubernant nostrum prætorium, triginta librarum auri pœnam persolvant: uniuscujusque vero provinciæ contractæ quinque & viginti librarum auri pœnam exigantur. Si autem judex missas easdem particulares dispositiones, in provinciis non proposuerit, decem librarum auri pœna damnabitur, & spoliationem cinguli sustinebit: ejus quoque officium quinque libras auri exigetur.

Cap. II.

Jubemus vero specierum quidem illationem mox ex principiis [1] uniuscujusque indictionis incipere: argenti vero illationis titulum secundum definita tempora.

Cap. III. [2]

Pro fiscalibus autem collationibus de suscepta [3] sive securitates particulares aut plenarias [4], omnibus ab iis qui fiscalia suscipiunt, fieri definivimus, manifestantes & solidorum qualitatem [5], & specierum, necnon & jugorum [6], sive villarum, sive centuriarum [7] & nomina possessionum, pro quibus functiones suscipiunt. Si vero secundum prædictum modum desuscepta [8] sive securitates non fecerint: jubemus eos & pœnam x. librarum auri exigi, & tormentis subdi: similiter judicem provinciæ decem librarum auri exigi pœnam, si de hoc interpellatus non judicaverit, & compulerit desuscepta sive securitates secundum quem definivimus ordinem scribi.

Cap. IV.

Hoc autem jubemus observari, si quis forsan collatorum dubitat [9] de possessione pro qua fiscalia exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitate: omnibus modis fiscalium [10] descriptionum custodes cogi a provinciæ judice, aut illo negligente a locorum sanctiss. episcopo eas proferre & fiscalium ostendere quantitatem, & servitutem publicæ descriptionis exigi possessorem.

Cap. V.

Et in hoc quoque adjuvare nostros collatores perspeximus, ut non necessitas inferatur possessoribus [11] sub hypothecis decimationes nominare in auro collationis, ut non aliquam ex hoc ipsi patiantur læsionem, sed eos quibus in unaquaque provincia aut civitate periculum fiscalium exactionum imminet, sive [12] vindices [13] sint, sive curiales, sive exactores, aut canonicarii [14]: aut alii quidam: proprio periculo & suscipere pecunias & transmittere, & expendere in quibus deputatæ sunt utilitatibus.

Cap. VI.

Et hoc custodiri jubemus, canonicarium [15] talem in provinciam destinari, qui possit periculo ordinantium [16] eum exigere fiscalia tributa, & per nullam [17] occasionem impulsorem [18] post eum mitti, & damnum subjectis inferri impulsionis: & ipsum vocabulum [19] de cætero perimimus. Si vero non opportunus inveniatur canonicarius: non impulsor mittatur, sed illo remoto alter dirigatur canonicarius. Ipsum quoque canonicarium contentum esse jubemus deputatis consuetudinibus [20], & nullam subjectis inferre læsionem.

Cap. VII. [21]

Sin autem aliquando contigerit superindictionem [22] cujuslibet possessionis conservæ [23] aut contributariæ fieri: ex illo tempore jubemus superindictum suscipientem, exigi pro eo fiscali [24] ex quo tradita est ei superindicta possessio. Non aliter autem superindictum [25] fieri: nisi ex rescripto de hoc examinatio fiat apud provinciæ judicem, & sententia ejus procedat, definiens eum qui debet superindictum suscipere. Si quis autem putaverit se lædi, liceat ei provocare: ut in foro gloriosiss. præfectorum appellatio examinetur, & secundum leges terminum suscipiat.

Cap. VIII.

Si vero aliquando contigerit dominum cujuscunque possessionis aut [26] non apparere, aut ad fiscalium solutionem non sufficere, ut ex hoc superindictionis necessitas suscipiatur: jubemus hanc repente tradi iis qui conserva [27] aut contributaria prædia possident, cum omnibus, qui in ea inveniuntur agricolis, & peculiis eorum, & enthecis [28], & fructibus, & animalibus, & omni alio instrumento ibi invento. Si vero aut persona quæ debeat eam secundum legem suscipere, non inveniatur, aut alio quocunque modo differri superindictum [29] contigerit, jubemus gesta confici apud provinciæ judicem, significantia & qualitatem & statum ejus possessionis, & omnia in ea inventa, ut sic eam curiales aut exactores [30] aut officiales suscipiant: & si postea inveniatur, qui debeat eam secundum leges suscipere, non aliter fieri, nisi ut quod per occasionem exactorum, aut curialium, aut judicum, aut officialium ejus pejus aut minus factum est, ei qui suscipit, restituatur.

Cap. IX.

Hoc quoque jubemus, ut pro pecuniis aut speciebus in provinciis expensis non exigantur collatores ea quæ dicuntur transmissoria [31]: pro iis autem quæ transmittuntur, non amplius præberi horum, quæ ex initio in unaquaque provincia deputata sunt.

Cap. X.

Eos quidem qui in in provincias pro quibuscunque publicis exactionibus diriguntur, non aliter inchoare exactionem, nisi prius provinciali judicio insinuaverint [32] impositas sibi de hoc jussiones: ut exolventes fiscalia tributa, nulli pro his periculo aut damno subjiciantur, hoc ipso & super privatis negotiis observando [33].

Cap. XI.

Hoc quoque jubemus eis quibus fiscalium exactio injungitur, nullam [34] privatarum causarum executionem committi: sed & si quid eis tale injungatur, nullo modo præsumere eos hoc agere: ne occasione publicarum functionum nostri subjecti lædantur.

ἐγκεχωρισμένας τῇ μερικῇ διατυπώσει δι' αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ αἱ συντελεσταὶ τὰ δημόσια καταβάλλωσιν, ἢ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν δαπανήσωσι· κελεύομεν αὐτοὺς εἰς τὰς τῆς αὐτῆς ἰνδικτιῶνος συντελείας ταῦτα λογίζεσθαι, ὥστε μηδεμίαν αὐτοὺς ὑπομένειν ζημίαν. Εἰ δὲ κατὰ τὸν παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα καιρὸν μὴ ἐκπεμφθῶσιν αἱ τοιαῦται μερικαὶ διατυπώσεις, οἱ μὲν κατὰ καιρὸν διοικοῦντες τὰ ἡμέτερα πραιτώρια, λ' χρυσίου λιτρῶν ποινὴν καταβαλοῦσιν, εἰ δὲ ἑκάστης ἐπαρχίας τάξις κε' χρυσίου λιτρῶν ποινὴν εἰσπραχθήσεται. Εἰ δὲ ὁ ἄρχων πεμφθείσας τὰς αὐτὰς μερικὰς διατυπώσεις τῇ ἐπαρχίᾳ μὴ προθήσει, ι' χρυσίου λιτρῶν ποινὴν ζημιωθήσεται, καὶ ἐκπτώσει τῆς ζώνης ὑποκείσεται, τῆς αὐτοῦ τάξεως ι' χρυσίου λιτρῶν ποινὴν εἰσπραττομένης.

ΚΕΦ. β'.

Κελεύομεν δὲ τὴν μὲν τῶν εἰδῶν εἰσκομιδὴν εὐθέως ἐκ προοιμίων ἑκάστης ἐπινεμήσεως ἄρχεσθαι, τοὺς δὲ ἀργυρικοὺς τίτλους κατὰ τοὺς καιροὺς τοὺς ὡρισμένους.

ΚΕΦ. γ'.

Ὑπὲρ δὲ τῶν δημοσίων συντελειῶν τὰς ἀποχάς, ἤτοι ἀμεριμνίας, μερικάς τε καὶ πληρωτικάς, πᾶσι τρόποις παρὰ τῶν τὰ δημόσια ὑποδεχομένων γίνεσθαι διορίζομεν, σημαινούσας τὴν τῶν χρημάτων ποσότητα, καὶ τῶν εἰδῶν, ἢ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἰουγῶν, ἤτοι τῶν βιλλῶν, ἤγουν κεντυριῶν, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κτήσεων ὑπὲρ ὧν τὰς συντελείας ὑποδέχονται. Εἰ δὲ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον τὰς ἀποχάς, ἤγουν ἀμεριμνίας, μὴ ποιήσωσι, κελεύομεν αὐτοὺς καὶ ποινὴν δέκα χρυσίου λιτρῶν ἀπαιτεῖσθαι, καὶ βασάνοις ὑποκεῖσθαι· τὸν δὲ ἄρχοντα ὁμοίως τῆς ἐπαρχίας ι' χρυσίου λιτρῶν ποινὴν εἰσπραττόμενον, εἰ ὑπὲρ τούτου προσελθόντος μὴ ἐκδικήσει, καὶ συναναγκάσει τὰς ἀποχάς, ἤτοι ἀμεριμνίας καθ' ἣν διωρισάμεθα τάξιν συγγράφεσθαι.

ΚΕΦ. δ'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν παραφυλαχθῆναι, ὥστε εἴ τις, ὡς εἰκός, τῶν συντελεστῶν ἀμφιβάλλοι περὶ κτήσεως ὑπὲρ ἧς δημόσια εἰσπράττεται, ἢ ὑπὲρ τῆς τῶν δημοσίων ποσότητος, πάντα τρόπον τοὺς τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας ἀναγκάζεσθαι ὑπὸ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος (ἢ, ἐκείνου ἀμελοῦντος, παρὰ τοῦ τῶν τόπων ὁσιωτάτου ἐπισκόπου) ταύτας προφέρειν, καὶ τὴν τῶν δημοσίων ἀποδεικνύναι ποσότητα, κατὰ τὴν δικαίαν τῆς δημοσίας ἀπογραφῆς καὶ ὕψους εἰσπράττεσθαι τὸν κεκτημένον.

ΚΕΦ. ε'.

Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τοῖς ἡμετέροις συντελεσταῖς βοηθῆσαι συνείδομεν, ὥστε μὴ ἀνάγκην ἐπάγεσθαι τοῖς κτήτορσιν ὑποθήκας δεκατεύειν τὰς ἐν χρυσῷ συντελείας, ὥστε τι μηδὲ ἐκ τούτου ὑπομένειν αὐτοὺς βλάβην· ἀλλά τινας οἷς ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἢ πόλει ὁ κίνδυνος τῆς τῶν δημοσίων ἀπαιτήσεως ἐπίκειται, (εἴτε ἄρχοντες εἶεν, εἴτε πολιτευόμενοι, εἴτε ἐξάκτορες, εἴτε βίνδικες, εἴτε κανονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινὲς) τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ ὑποδέχεσθαι τὰ χρήματα, καὶ ἐκπέμπειν, ἢ καὶ ἀναλίσκειν εἰς ἃς ἀφωρίσθησαν χρείας.

ΚΕΦ. ς'.

Καὶ τοῦτο δὲ παραφυλαχθῆναι κελεύομεν, ὥστε κανονικάριον τοιοῦτον εἰς τὴν ἐπαρχίαν στέλλεσθαι, ὅς τις δύναται τῷ κινδύνῳ τῶν προβαλλομένων αὐτὸν εἰσπράττειν τὰ δημόσια τέλη· ὥστε κατὰ μηδεμίαν πρόφασιν ἐξπελλευτὴν μετ' αὐτὸν ἐκπέμπεσθαι, καὶ ζημίαν τοῖς ὑποτελέσιν ἐπάγειν. Τὸ γὰρ ἐξπελλευτοῦ καὶ αὐτὴν τὴν προσηγορίαν τοῦ λοιποῦ ἀναιροῦμεν. Εἰ δὲ ἀνεπιτήδειος εὑρεθῇ ὁ κανονικάριος, μὴ ἐξπελλευτὴς πεμπέσθω, ἀλλ' ἐκείνου ἀποκινουμένου, ἄλλος πεμπέσθω κανονικάριος. Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν κανονικάριον ἀρκεῖσθαι κελεύομεν ταῖς ὡρισμέναις συνηθείαις, καὶ μηδεμίαν τοῖς ὑποτελέσιν ἐπάγειν βλάβην.

ΚΕΦ. ζ'.

Εἴ ποτε δὲ συμβαίη ἐπιβολὴν οἱασδήποτε κτήσεως ὁμοδούλου ἢ ὁμοκήνσου γενέσθαι, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου κελεύομεν τὸν τὴν ἐπιβολὴν δεχόμενον ἀπαιτεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῆς τὰ δημόσια, ἐξ οὗ παρεδόθη αὐτῷ ἡ ἐπιβαλλομένη κτῆσις. μὴ ἄλλως δὲ τὴν ἐπιβολὴν γίνεσθαι εἰ μὴ ἐγγράφως περὶ τούτου ἐξετάσεως γενομένης παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, καὶ ψήφου αὐτοῦ προελθούσης, διοριζούσης τὸν ὀφείλοντα δέξασθαι τὴν ἐπιβολήν. Εἰ δέ τις νομίσῃ βλάπτεσθαι, ἔξεστιν αὐτῷ ἐκκαλεῖσθαι· ἵνα ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ἡ ἔκκλητος γυμνάζηται, καὶ κατὰ τοὺς νόμους πέρας δέχηται.

ΚΕΦ. η'.

Εἴ ποτε δὲ συμβαίη δεσπότην οἱασδήποτε κτήσεως ἢ μὴ φαίνεσθαι ἢ πρὸς τὴν τῶν δημοσίων καταβολὴν μὴ ἀρκεῖν, ὥστε διὰ τοῦτο τὴν τῆς ἐπιβολῆς ἀνάγκην γίνεσθαι· κελεύομεν παραχρῆμα ταύτην παραδίδοσθαι τοῖς ὁμόδουλα ἢ ὁμόκηνσα χωρία κεκτημένοις, μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ διαγινομένων γεωργῶν, καὶ πεκουλίων αὐτῶν καὶ ἐνθηκῶν καὶ καρπῶν καὶ ζώων, καὶ παντὸς ἄλλου εὑρεθέντος, καὶ instrumentu τοῦ ἐκεῖσε διαγινομένου. Εἰ δὲ ἢ τὸ πρόσωπον τὸ ὀφεῖλον αὐτὴν κατὰ τοὺς νόμους ὑποδέξασθαι μὴ φανείη, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ ὑπερτίθεσθαι τὴν ἐπιβολὴν συμβαίη· κελεύομεν ὑπομνήματα γίνεσθαι παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, δηλοῦντα τὴν ποσότητα καὶ κατάστασιν τῆς αὐτῆς κτήσεως, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ διαγινόμενα· καὶ οὕτως αὐτὴν οἱ πολιτευόμενοι, ἤγουν ἐξάκτορες, ἢ βίνδικες ἢ ταξεῶται, παραλαμβανέτωσαν. ὥστε εἰ μετὰ ταῦτα εὑρεθεῖεν οἱ ὀφείλοντες αὐτὴν κατὰ τοὺς νόμους δέξασθαι, μὴ ἄλλως τοῦτο γίνεσθαι εἰ μὴ τὸ διὰ τῆς προφάσεως τῶν ἐξακτόρων ἢ βουλευτῶν ἢ βινδίκων ἢ ταξεωτῶν, χεῖρον ἢ ἧττον γενόμενον, τῷ παραλαμβάνοντι ἀποκατασταθείη.

ΚΕΦ. θ'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε ὑπὲρ τῶν χρημάτων ἢ εἰδῶν τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δαπανωμένων μὴ εἰσπράττεσθαι τοὺς συντελεστὰς τὰ λεγόμενα παραπομπικά· καὶ ὑπὲρ τῶν ἐκπεμπομένων δὲ μὴ πλέον παρέχειν τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ διατυπωθέντων.

ΚΕΦ. ι'.

Τοὺς δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὑπὲρ οἱασοῦν δημοσίων εἰσπράξεως στελλομένους, μὴ ἄλλως ἄρχεσθαι τῆς ἀπαιτήσεως, εἰ μὴ πρότερον ἐν τῷ κατὰ χώραν δικαστηρίῳ ἐμφανίσωσι τὰς ἐπιτεθείσας αὐτοῖς περὶ τούτου κελεύσεις· ὥστε τοὺς καταβάλλοντας τὰ δημόσια τέλη, μηδενὶ ὑπὲρ τούτων κινδύνῳ ἢ ζημίᾳ ὑποκεῖσθαι. τούτου αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ταῖς ἰδιωτικαῖς ὑποθέσεσι φυλαττομένου.

ΚΕΦ. ια'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν, ὥστε τοῖς δημοσίων ἀπαίτησιν ἐγκεχειρισμένοις μηδεμίαν ἰδιωτικῶν πραγμάτων ἐκβιβασμὸν καταπιστεύεσθαι· ἀλλὰ καὶ εἴ τι αὐτοῖς τοιοῦτον ἐγχειρισθείη, μηδενὶ τρόπῳ τολμᾷν αὐτοὺς τοῦτο πράττειν· ὥστε μὴ τῇ προφάσει τῶν δημοσίων συντελειῶν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους καταβλάπτεσθαι.

ΚΕΦ. ιβ'.

1 Id est, initio, ex ordine cujusque indictionis Jul. hic num. 543.
2 De apochis publicis Jul. n. 544.
3 Ἀποχὰς ἤγουν ἀμεριμνίας.
4 Πληρωτικάς. Scring. Plenariæ apochæ, sunt totius debiti apochæ generales. Eodem forte sensu dicuntur in edicto de Alexandrinis cap. 23. §. 1. Gregorius, plenariam minutionem dixit 4. epist.
5 En quelle espece de payement a esté fait.
6 Τῶν ἰουγῶν ἤτοι τῶν ζυγῶν. Scring. hic ut T. eod. in pr.
7 Dixi T. in pr.
8 Ἀποχὰς ἤγουν ἀμεριμνίας. Scring.
9 Jul. hic n. 545.
10 Τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας. Scring. id est, censuales Nov. 17. cap. 8.
11 Sic legunt Græci, ὥστε μὴ ἀνάγκην ἐπάγεσθαι τοῖς κτήτορσιν ὑποθήκας δεκατεύειν τὰς ἐν χρυσῷ συντελείας. Scring. id est, ne qua possessoribus inducatur necessitas, ut aurariæ contributionis susceptores nominent.
12 Græci ita legunt, εἴτε ἄρχοντες εἶεν, εἴτε πολιτευόμενοι, εἴτε ἐξάκτορες, εἴτε βίνδικες, εἴτε κανονικάριοι, ἢ ἄλλοι τινές. Scring.
13 Vindices ab Anastasio creati Niceph. 16. c. 44. ita dicti, quod iniquis exactionibus curialium essent oppositi, adempta curialibus exigendi facultate, ut Evagrius scribit, de quibus Nov. 38. in pr. & 134. c. 2. ubi plenius dicam de vindicibus.
14 Vid. c. 6.
15 Canonicarii Palatini mittuntur in provincias ex scrinio canonum ad exigendos solemnes titulos fiscales seu canones: mittuntur autem vel a comite domorum vel præposito sacri cubiculi Novell. 30. vel a comite privatarum, ut est in formula Cassiodori, Canonicarios dirige. Iidem, scriniarii dicuntur Novell. 124. cap. 2. 147. Novella Majoriani de indulg. rel. Canonicarios autoritate terribiles & in provincialium viscera & damna furientes. post. Canonicariorum venalis improbitas, ut differant a vindicibus, vide quæ dicam ad Novell. 134. cap. 2. adde Cujac. hic, his adde Julian. hic num. 547.
16 Nominatorum. Jul. d. loco.
17 Et ita abrogatur lex ultima Cod. de exact. trib.
18 Ἐξπελλευτήν. Hal. ἐξπελλευτὴν. Scring. expellentem. Jul. hic. expulsorem. Agylæus.
19 Impulsoris sc. seu compulsoris.
20 Solatiis. Jul. hic.
21 Quando steriles agri fertilibus imponuntur. Jul. hic num. 548. περιττεύσαι quod onus fuisse τῶν ἀπόρων καὶ ἐρήμων χωρίων, & Justiniani tempore invaluisse scribit Suidas. qua de causa multæ constitutiones Justiniani novæ latæ sunt, ut 17. 166. 168.
22 Ἐπιβολή, ἐπιβολὴ, est superindictio, sive superindictum. J. hic intelligitur, fieri, quoties defecti agri onus fertili imponitur.
23 Ὁμοδούλου κτήσεως ἢ ὁμοκήνσου. Scring. agri ὁμόδουλοι sunt in censum relati cum aliis, qui postea facti sunt deserti ἄποροι, simul censiti quidem, sed quorum pars una sterilis est, ὁμόδουλα & ὁμόκηνσα agrorum onus pertinet ad fertilium agrorum possessores, & possessorem ditiorem vel præsentem cap. 8. J. eod. ne quid alioquin fisco deperеat. Eadem ratione agrorum defectorum & desertorum onus ad ὁμοχώρους, id est, ejusdem territorii possessores, pertinet. Nov. 17.
24 Τὰ δημόσια.
25 Sive superindictio T. eod.
26 Julian. hic num. 549.
27 Ὁμόδουλα ἢ ὁμόκηνσα. Scring.
28 Καὶ ἐνθηκῶν enthecæ dotem prædiorum Hal. instructum Jul. hic. l. 34. §. 1. ff. de leg. 2. l. 2. ff. de instructo. Dotes prædiorum, sunt instrumenta & ferramenta agri causa reposita l. 92. in fin. ff. de leg. 3. & 1. Columell. 8.
29 Superindictum quid esset dixi T. c. 7.
30 Græci ita legunt. οἱ πολιτευόμενοι ἢ βίνδικες ἢ ταξεῶται.
31 Παραπομπικά. Scring. Jul. hic n. 550. l. ult. C. de discussori. eadem ἐγγαρεία. Sunt autem species a provincialibus illatæ & eorundem sumptibus transmitti solitæ.
32 l. ult. Cod. de executoribus & exactoribus, Jul. hic n. 551.
33 Fuit hæc Placentini sententia. de qua disputat Accurs. in l. 39. §. 1. ff. de procur. Procuratorem scil. creatum exigendi debiti causa, non prius admitti quam si judici mandatum insinuaverit, nisi reus contentus sit cautione de rato: vel nisi procurator ex proximis personis sit. l. 12. C. de procuratoribus.
34 Jul. hic num. 552.

ΚΕΦ. ιβʹ.

Εἰ δὲ καί τις ταῖς ἀληθείαις δημοσίας ὑποφείλων συντελείας, εἴποι τῷ ἐκβιβαστῇ εἶναι αὐτῷ ἕτερον χρεώστην, μὴ ἐξεῖναι τῷ ἐκβιβαστῇ ὄχλησίν τινα τῷ ὀνομασθέντι ἐπάγειν, εἰ μὴ ὁ πρότερος χρεώστης ἀποδειχθῇ κατὰ μηδένα τρόπον παντελῶς δυνάμενος τὰς δημοσίας συντελείας καταβαλεῖν. καὶ τοῦτο μέντοι πρότερον ζητεῖσθαι παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας, εἰ ταῖς ἀληθείαις χρεώστης ἐστὶν ὁ ὀνομασθείς· καὶ οὕτω γενομένης γενέσθαι ἡ εἴσπραξις ἐν ἑκατέρῳ θέματι. Εἰ δέ τις ἐκβιβάσαι ἢ ἀπαιτῆσαι παρὰ τὰ παρ' ἡμῶν διατεταγμένα τολμήσοι, καὶ τῆς ζώνης γυμνοῦσθαι, καὶ δημευθεὶς ἐξορίᾳ παραδίδοσθαι. ὁ δὲ ἐγκελευσάμενος ἢ ἐπιτρέψας ἄρχων, δέκα χρυσίου λιτρῶν εἰσπραττέσθω ποινήν, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ πέντε χρυσίου λιτρῶν ὑποκείσθω ποινῇ.

ΚΕΦ. ιγʹ.

Μηδενὶ δὲ παντελῶς ἐξεῖναι τῶν τὰ δημόσια τέλη εἰσπραττόντων, μήτε δὲ κηνσουαλίοις ἢ λογογράφοις, ἢ ἄλλοις τισὶ τῷ δημοσίῳ ὑπηρετουμένοις, λόγῳ ἀσυλίας κεχρῆσθαι πρὸς τοὺς λέγοντας βεβλάφθαι παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῇ τῶν δημοσίων εἰσπράξει.

ΚΕΦ. ιδʹ.

Μηδεὶς δὲ τὸ σύνολον ἐνοχλείσθω ὑπὲρ συντελείας γηΐνων ὧν οὐ κέκτηται· ἀλλὰ καὶ εἰ συμβαίη γεωργοὺς τινὶ προσήκοντας ἢ ἐναπογράφους ἰδίαν ἔχειν κτῆσιν, ἐκείνους ὑπὲρ αὐτῆς τὰς δημοσίας εἰσπράττεσθαι συντελείας· τὸν δὲ δεσπότην αὐτῶν μηδεμίαν ὄχλησιν ὑπὲρ αὐτῶν ὑπομένειν, εἰ μή, ὡς εἰκός, αὐτὸς ἰδίᾳ προαιρέσει τῇ τοιαύτῃ συντελείᾳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον ἐποίησεν.

ΚΕΦ. ιεʹ.

Τοὺς δὲ τὰ δημόσια τέλη εἰσπράττοντας, δικαίοις σταθμοῖς τε καὶ μέτροις κεχρῆσθαι κελεύομεν· ἵνα μηδὲ ἐν τούτῳ τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἀδικῶσιν. εἰ δὲ οἱ συντελεσταὶ νομίσωσι βαρεῖσθαι εἴτε ἐν σταθμοῖς εἴτε ἐν μέτροις, ἐχέτωσαν ἄδειαν τὰ μὲν τῶν εἰδῶν μέτρα τε καὶ σταθμὰ παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, τὰ δὲ τοῦ χρυσίου καὶ τοῦ ἀργυρίου καὶ τῶν λοιπῶν μετάλλων σταθμὰ παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν θείων λαργιτιώνων λαμβάνειν. καὶ τὰ αὐτὰ μέτρα καὶ σταθμὰ ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ἑκάστης πόλεως ἐκκλησίᾳ φυλάττεσθαι· ἵνα καὶ κατὰ ταῦτα δίχα βάρους τῶν συντελεστῶν, καὶ ἡ τῶν δημοσίων εἰσκομιδή, καὶ αἱ στρατιωτικαὶ καὶ αἱ ἄλλαι δαπάναι γίνωνται.

ΚΕΦ. ιςʹ.

Τῶν δὲ πόλεων τῆς ἡμετέρας πολιτείας καὶ τῶν οἰκούντων αὐτὰς τελέως προνοοῦντες, κελεύομεν μηδεμίαν παντελῶς εἶναι ἄδειαν τοῖς τῶν δημοσίων ἀπαιτηταῖς, ἐπικοινωνεῖν τοῖς χρήμασιν ἅπερ τοῖς ἔργοις καὶ σιτωνικοῖς τῶν πόλεων, ἢ τοῖς ἀγωγοῖς, ἢ ἄλλαις οἱαισδήποτε σολεμνίοις ἢ σαλαρίοις ἀφωρίσθη, ἢ παρακατέχειν, ἤ τι ἐξ αὐτῶν εἰς ἴδιον κέρδος ἀποφέρεσθαι· ἀλλὰ δίχα πάσης ἀναβολῆς ἢ μειώσεως ταῦτα παρέχειν, ὥστε προχωρεῖν εἰς ἃς ἐξ ἀρχῆς ἀφωρίσθησαν χρείας. ἀλλὰ μηδὲ τοὺς κτήτορας τῶν πόλεων ἢ οἰκήτορας τολμᾶν οἱῳδήποτε τρόπῳ ἀφαιρεῖσθαί τι ἐξ αὐτῶν τῶν χρημάτων ὀνόματι διαγραφῶν, ἢ ὑπὲρ σπορτούλων δίδοσθαί τι ἐκ τούτων, ἢ ἀναλίσκειν. Εἰ δέ τις ἢ δοῦναι ἢ λαβεῖν ἐξ αὐτῶν τολμήσοι, κελεύομεν αὐτὸν οἴκοθεν ἐν διπλῇ ποσότητι τοῦτο τῇ πόλει ἀποδιδόναι. ἀλλὰ μηδὲ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, ἢ τὰς τούτων τάξεις, ἢ ἄλλον οἱονδήποτε, παντελῶς μετουσίαν ἔχειν τινὰ πρὸς τὰ εἰρημένα χρήματα, ἢ τῇ τούτων διοικήσει ἑαυτὸν παρεμβάλλειν· ἀλλὰ τὸν ἁγιώτατον τῆς πόλεως ἐπίσκοπον, καὶ τοὺς πρωτεύοντας τῆς πόλεως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτῆς κτήτορας, προβάλλεσθαι μὲν τὸν πατέρα τῆς πόλεως καὶ τὸν σιτώνην, καὶ ἄλλους τοιούτους διοικητάς· ἑκάστου δὲ ἐνιαυτοῦ πληρουμένου, τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον μετὰ πέντε πρωτευόντων τῆς πόλεως τοὺς λογισμοὺς ἀπαιτεῖν τοὺς παρ' αὐτῶν προβληθέντας. καὶ εἴ τι ἐκ τῶν τοιούτων λογισμῶν φανείη ὑποφειλόμενον ἢ ἀπομεῖναν, εἰσπράττεσθαι τοὺς τοιούτους διοικητάς, τῷ κινδύνῳ τῶν αὐτοὺς προβαλλομένων, καὶ ταῖς χρείαις αἷς ἀφώρισται φυλάττεσθαι. Εἰ δέ τις ἐκ τῶν εἰρημένων διοικητῶν ἀνεπιτήδειος εὑρεθείη, παραχρῆμα τοῦτον ἀποκινεῖσθαι κελεύομεν, καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ ὑπό τε τοῦ ἁγιωτάτου τῆς πόλεως ἐπισκόπου, ὑπό τε τῶν λοιπῶν κτητόρων (καθὼς εἴρηται) προβάλλεσθαι. εἰδότων τῶν ὀνομαζόντων αὐτούς, ὡς εἴ τις ζημία τῇ πόλει συμβαίη, ἐκ τῶν ἰδίων ὑπὲρ τούτων θεραπεύσουσι.

ΚΕΦ. ιζʹ.

Μηδενὶ δὲ ἐξεῖναι ἢ ἐν τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ἢ ἐν ἄλλῃ τάξει ἢ ἐν σχολῇ ἀναφερομένων, τὰ τοιαῦτα λογοθέσια ἐπιτρέπεσθαι, μηδὲ ἐκ προστάξεως τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, ἢ ἄλλου ἄρχοντος· μηδὲ εἰ πραγματικὸν ἢ ἄλλον τύπον, ἢ θεῖον κομμονιτώριον λάβοι, ἐπιτρέπον αὐτῷ τι τοιοῦτον. ἀλλ' εἴ τι τοιοῦτον γένηται, ἄδειαν ἔχειν τὸν ἁγιώτατον τῆς πόλεως ἐπίσκοπον, καὶ τοὺς ταύτης πρωτεύοντας, μὴ ἀποκρίνεσθαι ὑπὲρ τῶν εἰρημένων κεφαλαίων τοῖς τοιούτοις προσώποις, ἀναφέρειν δὲ εἰς ἡμᾶς ἵνα τοῦτο γνόντες, καὶ τὴν ἐπαχθεῖσαν ταῖς πόλεσι ζημίαν ἐκ τῶν αὐτῶν οὐσίας ἀποκαταστῆναι κελεύσωμεν, καὶ τὴν προσήκουσαν ἐκδίκησιν τοῖς τοιούτοις ἐπαγάγωμεν.

ΚΕΦ. ιηʹ.

Πρὸς τούτοις κελεύομεν, τοὺς σκρινιαρίους τῶν ἔργων τοὺς ὑπὸ τοὺς ὑπάρχους τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τελοῦντας, μηδεμίαν μετουσίαν πρὸς τὰ τοιαῦτα λογοθέσια παντελῶς ἔχειν· σχολαζόντων ἁπάντων δι' ὧν αὐτοῖς εἴτε γενικῶς εἴτε ἰδικῶς τι τοιοῦτο πρότερον ἐπετέτραπτο, ἢ μετὰ ταῦτα πορισθείη. τοὺς γὰρ ὑπὲρ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν λογισμοὺς οὐδενὶ ἐπιτρέπεσθαι βουλόμεθα, εἰ μὴ ἡμεῖς συμφέρειν ταῖς πόλεσιν ἡγησάμενοι, ἄνδρα εὐυπόληπτόν τε, καὶ ἀξίᾳ κεκοσμημένον ἐπιλεξόμεθα, τὸν ὀφείλοντα παρ' ἡμῶν ἔγγραφον θείαν κέλευσιν λαβεῖν, περιέχουσαν διὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβοῦς ὑποσημειώσεως καὶ τὸ ἐκείνου ὄνομά τε καὶ ἀξίαν, καὶ τὰς αἰτίας καὶ τοὺς χρόνους ὧν αὐτῷ τοὺς λογισμοὺς ἐπιτρέπομεν. τοὺς δὲ ὑπὸ τῶν τοιούτων προσώπων λογοθετουμένους, πᾶσαν ἔχειν ἀσφάλειαν παρακελευόμεθα, ἑτέραν ζήτησιν μηδεμίαν ὑπομένοντας.

ΚΕΦ. ιθʹ.

Πρὸς τούτοις θεσπίζομεν, μηδενὶ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τόπῳ τὸν αὐτὸν καὶ ἄρχοντα εἶναι καὶ τοποτηρητὴν τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ἢ στρατηγοῦ ἀρχῆς· ἀλλὰ μηδὲ τινα εἴσπραξιν δημοσίων συντελειῶν χειρίζοντα, τοποτηρητὴν εἶναι τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, καὶ στρατηγοῦ· καί, ἁπλῶς εἰπεῖν, μηδένα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γίνεσθαι τοποτηρητὴν ὑπάρχων, εἰ μὴ ἐξ ἡμετέρας ἐγγράφου κελεύσεως ἐν ταῖς ἐξπεδίτοις, ὅταν χρεία ἐστὶ καὶ τοποτηρητὴν ὑπάρχων πεμφθῆναι τῆς αὐτῆς ὑπαρχότητος, ὃς ὀφείλοι προνοεῖν τῶν στρατιωτικῶν δαπανημάτων. Εἰ δέ τι παρὰ ταῦτα πλημμεληθείη, ὁ μὲν τοποτηρητὴν ἑαυτὸν ποιήσας, λʹ λιτρῶν χρυσίου ποινὴν εἰσπραχθήσεται, ἀποκαθιστῶν καὶ πᾶσαν διαφέρουσαν ζημίαν, ἣν ἂν διὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ σταλέντος τις ὑπομείνειεν· ὁ δὲ τοῦτο ἐπιτρέψας, καὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς καὶ ζώνης καὶ στρατείας ἐξαιρεθήσεται, καὶ δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινῇ ζημιωθήσεται.

ΚΕΦ. κʹ.

Κωλύομεν δὲ πρὸς τούτοις, καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὄντας ἄρχοντας πολιτικούς τε καὶ στρατιωτικούς, ἐν ταῖς πόλεσιν, ἤτοι κάστροις, τοποτηρητὰς ἐν ταῖς ἐγχειρισθείσαις αὐτοῖς ἐπαρχίαις ποιεῖν, ἐξ οὗ δηλαδὴ εἰς τὴν ἐπαρχίαν παραγένωνται, καὶ ἐν ὅσῳ ἐν αὐτῇ ἄρχουσι· πέντε χρυσίου λιτρῶν ποινῆς ἐπικειμένης, τῷ μὲν τῷ ποιοῦντι τοποτηρητὴν ἄρχοντι, τῷ δὲ τῷ γενέσθαι

CAP. XII.

Si autem aliquis pro veritate publica debens tributa dicat executori esse sibi alium debitorem: non licere executori molestiam aliquam denominato inferre, nisi [1] prius debitor probetur nullo omnino modo posse publica tributa persolvere. Hoc tamen prius requiri apud judicem provinciæ si pro veritate debitor est is, qui denominatus est, & ita fiat exactio: in utroque vero casu si quis aut exequi aut exigere citra ea quæ à nobis disposita sunt præsumpserit: & cingulo nudabitur & confiscabitur, & exilio tradetur. Qui autem injunxerit aut præceperit judex: decem librarum auri exigatur pœnam, & officium ejus quinque librarum auri subjaceat pœnæ.

CAP. XIII.

Nulli vero penitus liceat publica tributa exigentium, neque censualibus, aut rationum scriptoribus, aut aliis quibusdam publice ministrantibus, excusatione uti, *quod in [2] sacro loco resideant*, contra eos, qui dicunt se læsos ab eis in fiscalium exactione.

CAP. XIV.

Nullus autem penitus molestetur pro [3] tributis terrarum quas non possidet, sed etiam si contingat agricultores alicui competentes, aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos molestiam sustinere, nisi forte [4] propria voluntate tali functioni se fecit obnoxium.

CAP. XV.

Eos autem qui publica tributa exigunt, justis [5] ponderibus [6] & mensuris [7] uti præcipimus: ut neque in hoc nostros tributarios lædant. Si autem collatores putant gravari se sive in mensuris, sive in ponderibus: habeant licentiam specierum [8] quidem mensuras & pondera à gloriosissimis præfectis: auri [9] vero & argenti & reliquorum metallorum pondera à gloriosissimo per tempora comite sacrarum largitionum accipere: & has mensuras & pondera in sanctissima uniuscujusque civitatis ecclesia [10] servari, ut secundum ea & gravamen collatorum, & fiscalium illatio, & militares & aliæ expensæ fiant.

CAP. XVI.

Civitatum vero nostræ reipublicæ & habitantium eas perfecte prospicientes, jubemus nullam omnino esse licentiam fiscalium [11] exactoribus communicare pecuniis, quæ [12] operibus [13] & frumentis civitatum, & aquæductibus, aut aliis quibuslibet solemnitatibus, aut salariis [14] deputatæ sunt: aut retinere aliquid ex iis, aut ad proprium lucrum redigere: sed sine [15] aliqua dilatione aut imminutione has præbere, ut proficiant ab initio in quibus deputatæ sunt operibus: sed neque possessores aut habitatores civitatum præsumere quolibet modo auferre aliquid ex ipsis pecuniis aut nomine descriptionum, aut pro sportulis dare aliquid ex his aut expendere. Si quis autem dare aut accipere ex his præsumpserit: jubemus eum de suo in duplici quantitate hoc civitati reddere. Sed neque provinciarum judices, aut eorum officia, aut alium quemlibet omnino participium habere aliquod ad prædictas pecunias, aut eorum dispensationi semetipsum miscere, sed civitatis sanctissimum episcopum & primates [16], nec non & ejus possessores constituere quidem patrem [17] civitatis, & frumentarios, & alios hujusmodi dispensatores. Singulis autem annis impletis, sanctissimum episcopum cum quinque primatibus civitatis rationes exigere eos qui ab ipsis ordinati sunt: & si quid ex talibus ratiociniis apparuerit debitum, aut remansisse: exigi hujusmodi dispensatores periculo eos constituentium: & utilitatibus quibus deputata sunt, reservari. Si quis autem ex prædictis dispensatoribus inefficax inveniatur: repente hunc removeri jubemus, aliumque pro eo à sanctissimo civitatis episcopo, & reliquis possessoribus (sicut prædictum est) ordinari: scientibus iis qui denominant eos, quia si quod damnum civitati contigerit, ex propriis substantiis hoc medebuntur.

CAP. XVII.

Nulli vero liceat eorum qui in officio sunt gloriosissimorum præfectorum [18] aut in alio officio, aut in schola constitutorum talia ratiocinia committi, neque ex præcepto cujusdam administratoris, aut alterius judicis scriptis, nec si pragmaticam, aut aliam sanctionem, aut sacrum commonitorium accipiat, præcipiens ei aliquid tale. Sed si quid fiat hujusmodi, licentiam habere uniuscujusque civitatis sanctissimum episcopum, & ejus primates, non respondere pro memoratis capitulis talibus personis: referre autem ad nos, ut hoc agnoscentes, & illarum civitatibus damnum ex eorum substantia restitui jubeamus, & competentem vindictam talibus inferamus.

CAP. XVIII.

Super hoc jubemus, scriniarios [19] operum sub præfecto sacrorum prætoriorum constitutos, nullum participium ad [20] talia ratiocinia omnino habere: vacantibus omnibus, per quæ eis sive generaliter, sive specialiter aliquid tale pridem concessum est, aut postea impetretur, pro prædictis enim causis rationes nulli committi volumus, nisi nos prodesse civitatibus existimantes virum opinionis bonæ, & dignitate ornatum elegerimus, qui debeat à nobis in scriptura divinam jussionem percipere continentem nostram piam subscriptionem, & illius nomen & dignitatem, & causas & tempora, quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem qui à talibus personis rationes exiguntur, omnem habere tutelam jubemus, aliquam quæstionem nullatenus sustinentes.

CAP. XIX.

Ad hæc sancimus in [21] nullo nostræ reipublicæ loco eundem [22] episcopum [23] & judicem esse, & loci servatorem gloriosissimorum præfectorum aut magistrorum militaris cinguli: sed nec aliquam exactionem fiscalium tributorum agentem loci servatorem esse gloriosissimorum præfectorum aut magistrorum militum, & simpliciter dicendum est nullum in provinciis fieri loci servatorem præfectorum, nisi per nostram jussionem in expeditionibus, ubi utilitas capit loci servatorem mitti ejusdem præfecturæ qui debeat providere militaribus expensis. Si quid autem extra hoc delinquatur & committatur: qui quidem loci servatorem suum fecit, triginta librarum auri pœnam exigetur, restituturus omne damnum quod per eum qui ab eo directus est, aliquis pertulerit: qui vero fieri præsumpserit, proprio cingulo & dignitate & militia privabitur, & decem librarum auri pœna mulctabitur.

CAP. XX.

Ad hæc prohibemus [24] & in provinciis existentes judices civiles & militares, in civitatibus aut castris *loci servatores* [25] in commissis sibi provinciis facere, ex quo videlicet in provinciam accesserint, & in quantum in ea administrant: quinque auri librarum pœna imminente tam facienti loci servatorem judici, quam fieri præsumenti. Antequam

1 Exactor publicorum tributorum debitorem sui debitoris aliter convenire prius non potest, quam si debitor publicus solvendo non sit. *Jul. hic n. 553. l. 3. §. 8. ff. de Jur. fisc. l. 4. Cod. quando fiscus vel privatum.*

2 [illegible] *Nov. 17. c. 6.* Exactor tributorum, censualis, logographus, & similes personæ, si quem provincialium læserint, & postea confugerint in ecclesiam jure asyli non fruuntur: tributorum debitoribus jus asyli denegatur *Nov. 17. c. 17.*

3 *Jul. hic n. 555.* & ita prohibentur clarigationes *l. 4. C. de execut. & exact. l. 16. C. de omni agro. Nov. 52.*

4 Dominus scil. alias dominus pro colono adscriptitio non est conveniendus *l. 4. C. de agricolis & censitis.*

5 *Jul. hic n. 556. l. 9. C. de susceptor. l. pen. C. de defensor. civitat.*

6 De ponderibus falsis. vid. *l. 32. §. 12. ff. de furtis. l. 6. §. 1. ff. de extraord. crim. l. pen. ult. in fin. ff. de falsis.* Goth. Vid. Rittershus. *part. 3. c. 13.* Ans.

7 De falsis mensuris vid. *l. 6. in fin. ff. de extraord. criminib.*

8 Mensuræ specierum tradebantur à præfecto prætorio.

9 Pondera auri, argenti & æris à largitionum Comite tradebantur.

10 Depoui. vide *d. leg. pen.*

11 Tributorum, *Jul. hic num. 557.*

12 Exactores tributorum tractabant pecunias civiles destinatas annonis civilibus operibus publicis, vel salariis professorum. Nam principes eas quodammodo sibi vindicabant. *l. 2. C. de militar. ves.* sed non boni.

13 *Possis huic executori comparare, quem Galli vocant Receveur des fortifications ou bastimens.*

14 Puta professorum.

15 *l. ult. C. de publica lætitia.*

16 [illegible], id est, locupletiores, *l. ult. C. ut nemini liceat in empt.*

17 [illegible] Pater civitatis, curator reipublicæ.

18 Id est, nulli præfectiano neque scriniario, *Jul. hic num. 558.*

19 Scriniarii operum qui, adde *l. ult. C.* [illegible]

20 Ἤδη τὰ τοιαῦτα λογοθέσια.

21 Ut idem non sit judex & loci servator.

22 *Jul. hic n. 559.*

23 Hæc vox, *episcopum*, superest, nec legitur à Græcis, vult itaque ut nullo Reipublicæ Romanæ loco idem & præses & vicarius sit præfecti prætorio vel militaris cujuslibet magistratus.

24 *Jul. hic n. 560.*

25 Τοποτηρητὰς, de quibus vid. *Novell. 8. c. 4.* Agylæus vertit *vicarios.*

vero in provinciis veniant judices damus eis licentiam vices agentes suos instituere, qui debeant omnia usque ad ad sui præsentiam agere, quæ possunt ipsi judices facere: citra tamen novissimum supplicium, aut membri incisionem. Sed si quis ex judicibus secundum jussionem nostram in aliam regionem mittatur, liceat ei per similem modum loci servatorem suum facere.

Cap. XXI.

Jubemus[1] autem omnes judices tam militares, quam civiles per se requirere eos, qui latrocinia, aut violentias, aut rapinas rerum, aut fœminarum, aut alia qualibet in provinciis illicita committunt, & supplicia eis legitima inferre, neque pro his causis accipere aliquid consuetudinis nomine: ut omnes undique nostri collatores illæsi serventur, non enim permittimus cuilibet majori aut minori militari judici, aut latronum insecutores[2], aut violentiarum inhibitores, aut tribunos pro talibus causis in provinciis ordinare, aut qui debeant aliquos examinare[3]: ut non per tales occasiones ampliores violentiæ inferantur provincialibus. Si quis autem judicum hoc non custodierit: cognoscat non solum se commisso sibi cingulo spoliandum, sed decem librarum auri pœnam exolvere, eo quod præsumpserit talem causam assumere: post tormenta vero & confiscationem substantiæ in exilium redigendum & relegandum.

Cap. XXII.

Ad hoc jubemus provinciarum judices, & officia eorum, si quando[4] de civitate ad civitatem veniunt, neque[5] angariis neque descriptionibus, aut aliis expensis collatores gravare: sed ex deputatis sibi de fisco annonis expensas facere.

Cap. XXIII.

Super hoc sancimus provinciarum judices omnibus modis post depositionem cinguli quinquaginta[6] dies in provinciis commorari, & conventiones aliquas contra se moventibus respondere. Si vero contigerit aliquem ex eis ante completos quinquaginta dies deserere provinciam: jubemus omnes ab eo damnum aliquod passos simul ingredi apud sanctissimum metropoleos episcopum ejusdem provinciæ & sub gestis monumentorum unumquemque tangentem sancta euangelia palam facere illata dispendia: & ex illius substantia, contra quem talia facta sunt monumenta omne damnum læsis restitui providentia & periculo per tempus præfectorum ejusdem provinciæ: scientibus quia si hoc complere neglexerint, ipsi de propriis facultatibus omnia damna læsis restituere compellentur.

Cap. XXIV.

Si quis autem ex judicibus provinciarum aut evocetur ad aliam administrationem, aut opus ad aliam provinciam ei credatur: jubemus eum legitimo[7] procuratore constituto conventiones pro damnis proponentibus respondere: quod nisi fecerit, sancimus monumenta apud sanctissimum episcopum (sicut superius dictum est) agi, & pro damnis illatis eis jurantibus secundum gestorum virtutem omne damnum reddi: provincia similiter & periculo per tempus præfectorum & uniuscujusque provinciæ tractatorum[8].

Cap. XXVI.

Omnes[9] autem pecuniarias pœnas, quæ præsenti lege continentur, à comite[10] per tempus privatarum exigi eos qui præsentem legem non servant, & nostro fisco vindicari sancimus: qui nisi eas vindicaverit, ipse cum ministrante sibi schola ex propria facultate hujusmodi quantitatem solvere cogatur.

Epilogus.

†. Quæ igitur per præsentem legem nostram salutarem, in perpetuum valituram, pro utilitate & statu nostrorum collatorum disposuimus, tua gloria inviolata & immota per omnia servare festinet, & ad omnium notitiam pervenire faciat: edictis quidem in hac regia civitate solenniter propositis: præceptis autem ad clarissimos provinciarum judices directis, ut per eos omnibus collatoribus manifesta fiant. Dat. Id. Jun. Dom. Justin. PP. Aug. * Basil. V. [11] C. Cons.

Tit. XII.

DE SAMARITIS.[12]

Novella Constit. CXXIX.

Idem Augustus Areobindæ PP.

PRÆFATIO.

Nullum ita magnum subjectorum nostrorum delictum est, quod non nostra clementia medeatur. Licet enim eorum facta odio habentes ad vindictam pro eis insurgamus, tamen tempus medentes[13] & commonentes modis competentibus delinquentes, rursus ad nostram clementiam remeamus justitiam iracundiæ, benignitates reconciliantes rationibus, quale quiddam & præsens nostra celebrat lex. Samaritas[14] enim pridem atroces & elatos contra Christianos & in omnium velut novissimam superbiam excedentes plurimis quidem pœnis afflictimus, una[15] vero maxime, *quod neque testamenta ipsi possunt conscribere, neque hi defuncti absque testamento, cognatis qui ab intestato vocantur, hereditatem transmittere, nisi ad hereditatem ex utraque causa*[16] *vocatos recta Christianorum fidei esse contingeret.* Interdiximus autem eis *& legata dare & donationes scribere, aut aliquam omnino alienationem in suis ponere rebus, nisi forsan orthodoxa fide percipiens persona esset.* Licet autem lege generali hæc comprehendentes tunc meminerimus, tamen non eandem in operibus[17] quam in literis[18] subtilitatem reservavimus. Nam neque[19] nostrum fiscum, nec aliquam publici partem ex his quicquam accipere passi sumus, licet hoc expressim lex daret.

Cap. I.

Nunc itaque ad moderationem reductos videntes eos, & nobisipsis indignum esse putantes in eisdem permanere terminis, contra eos qui non similia prioribus languent, præstantes maxime omnium Sergii sanctiss. Cæsariensium metropolis episcopi justis petitionibus[20], quas pro eis facit, testimonium quidem perhibentis meliores eos factos: quietem vero eorum futuro tempore promittentis, ad præsentem sacram nostram venimus legem, per[21] quam sancimus, licentiam[22] esse Samaritis jam scribere testamenta, & suas proprias dispensare substantias, sicut & aliæ præbent leges, & per præsentem nos decernimus, & sine testamentis morientes, ab intestato vocatos secundum imitationem aliorum hominum heredes habere eos præter ea quæ per præsentem nostram transponimus legem. Sed & donationes eis permittimus scribere & legata dare & accipere, & hujusmodi contractus facere cum omni licentia. Qui enim testari[23] dedimus eis & omnem dispensare substantiam, quomodo de particulari dispensatione negabimus.

1 Jul. hic n. 561.

2 Ληστοδιῶκται ἢ βιοκωλύται, de quibus vid. Novell. 8. cap. 13.

3 Exarmare ἀφοπλίζειν. Scring. de aphoplistis vide d. c. 13.

4 Jul. hic n. 562.

5 Nov. 17.

6 Jul. hic n. 563. vid. Novell. 8. Novell. 95. Novell. 161. l. 1. C. ut omnes judices. l. 3. Cod. de assessorib. de diebus 50. vid. Cujac. c. 12. de praescript.

7 Jul. hic n. 560.

8 Τρακτευτῶν tractatorum Jul. hic. de quibus dixi ad Nov. 30 c. 2.

9 De mulctis & pœnis exigendis per Comitem rerum privatarum.

10 Comes privatarum rerum pœnam hujus legis exigit. Julian. hic n. 565.

11 Id est, anno 541.

12 Samaritæ, Nov. 144. Julian. const. 116. l. 12. l. 17. l. 21. C. de hæret. l. 2. C. ne Christian. mancip. Edict. 9. Justinian. 2. & 1. Evag. c. 1. περὶ αἱρέσεων. Epiphan. 1. tom. 1. hæres. 9. qui & Samaritani.

13 Id est, tempus hoc medendi præsentibus captantes, & convenienti modo castigatis iis qui deliquerunt.

14 Samaritæ, paganis dicuntur non absimiles in l. 21. C. de hæret. unde & exprobrantur ei sabbatha Nov. 144.

15 l. 17. C. de hæretic.

16 Ἐφ' ἑκατέρῳ θέματι, id est, ex utroque themate, id est, ab intestato vel testato. ut l. 17. C. de hæret.

17 Exequutione.

18 Legibus.

19 Hæreticos punientes leges, non semper stricte observatæ fuerunt ab Imperatoribus.

20 Hæreticos quietos tolerari & pœnis legum solvi, sanctissimi interdum episcopi à Christianis Imperatoribus petierunt.

21 Hæreticis Samaritis licentia datur testari, & ab intestato hereditates deferre: ut & donare, ut hic Julianus const. 116. mentionem tantum facit juris inter se donandi, contrahendi, & ab intestato successionis deferendæ.

22 Et ita abrogatur d. lex 17. sed hæc constitutio mox abrogatur Nov. 144.

23 Argumentum nota, qui testamentum facere potest idem & donare vel legare potest. est autem à testamento & ultima voluntate ad contractum & donationem.

τολμώμενα. Πρὶν δὲ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις παραγένωνται οἱ ἄρχοντες, δίδομεν αὐτοῖς ἄδειαν τοποτηρητὰς ἑαυτῶν προβάλλεσθαι, ὀφείλοντας μέχρι τῆς αὐτῶν παρουσίας διαπράττεσθαι, ἅπερ δύνανται οἱ αὐτοὶ ἄρχοντες ποιεῖν, δίχα μέντοιγε ἐσχάτης τιμωρίας ἢ μέλους ἀποκοπῆς. Ἀλλ' εἰ καί τις ἐκ τῶν ἀρχόντων κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν ἐκπεμφθῇ, ἐξέστω αὐτῷ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τοποτηρητὴν ἑαυτοῦ ποιεῖν.

ΚΕΦ. κα'.

Κελεύομεν δὲ πάντας τοὺς ἄρχοντας, τούς τε στρατιωτικοὺς, τούς τε καὶ πολιτικοὺς, δι' ἑαυτῶν ἀναζητεῖν τοὺς λῃστείας ἢ βίας, ἢ ἁρπαγὰς πραγμάτων ἢ γυναικῶν, ἢ ἄλλα οἱαδήποτε ἀθέμιτα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πλημμελοῦντας, καὶ τιμωρίας αὐτοῖς νομίμους ἐπάγειν, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τούτου τῆς αἰτίας κομίζεσθαί τι συνηθείας ὀνόματι, ὥστε πανταχόθεν τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἀβλαβεῖς φυλαχθῆναι. Οὐδὲ γὰρ συγχωροῦμεν οἱῳδήποτε μείζονι ἢ ἐλάττονι στρατιωτικῷ ἢ πολιτικῷ ἄρχοντι, ἢ λῃστοδιώκτας ἢ βιοκωλύτας ἢ τριβούνους ὑπὲρ τοιούτων αἰτιῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις προβάλλεσθαι, ἢ τοὺς ὀφείλοντας τινὰς ἀφοπλίζειν, ὥστε μὴ διὰ τῶν τοιούτων προφάσεων πλείονας βίας ἐπάγεσθαι τοῖς ἐπαρχιώταις. Εἰ δέ τις τῶν ἀρχόντων τοῦτο μὴ διαφυλάξει, γινωσκέτω μὴ μόνον τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ ἀρχῆς ἀφαιρεθήσεσθαι, ἀλλὰ καὶ δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινὴν καταβάλλειν ὑπὲρ τοῦ τολμῆσαι τοιαύτην πρόφασιν παραλαβεῖν, μετὰ βασάνους καὶ τὴν τῆς οὐσίας δήμευσιν, εἰς ἐξορίαν πεμπόμενον.

ΚΕΦ. κβ'.

Πρὸς τούτοις κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ τὰς αὐτῶν τάξεις, εἴποτε ἐκ πόλεως εἰς πόλιν παραγένωνται, μηδὲ ἀγγαρείαις, μηδὲ διαγραφαῖς, ἢ ἄλλοις δαπανήμασι τοὺς ὑποτελεῖς βαρύνειν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀφορισμένων αὐτοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου ἀννώνων τὰς δαπάνας ποιεῖν.

ΚΕΦ. κγ'.

Πρὸς τούτοις θεσπίζομεν, τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας πάσῃ τέχνῃ μετὰ τὸ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, πεντήκοντα ἡμέρας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διατρίβειν, καὶ τοῖς ἐναγωγάς τινας κατ' αὐτῶν κινοῦσιν ἀποκρίνεσθαι. Εἰ δὲ συμβαίη τινὰς ἐξ αὐτῶν, πρὸ τοῦ πληρῶσαι τὰς ν' ἡμέρας, καταλιπεῖν τὴν χώραν, κελεύομεν πάντας τοὺς παρ' αὐτῶν ζημίαν τινὰ ὑπομείναντας συνιέναι παρὰ τῷ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἕνα ἕκαστον ἁπτόμενον τῶν ἁγίων εὐαγγελίων φανερῶσαι τὰς ἐπαχθείσας αὐτῷ ζημίας, καὶ ἐκ τῆς ἐκείνου περιουσίας, καθ' οὗ τὰ τοιαῦτα γέγονεν ὑπομνήματα, πᾶσαν ζημίαν τοῖς βλαβεῖσιν ἀποκαθίστασθαι, προνοίᾳ καὶ κινδύνῳ τῶν κατὰ καιρὸν ὑπάρχων καὶ τρακτευτῶν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. εἰδότων ὡς εἰ τοῦτο πληρῶσαι ἀμελήσοιεν, αὐτοὶ ἐκ τῶν ἰδίων περιουσιῶν πάσας τὰς ζημίας τοῖς βλαβεῖσιν ἀποκαταστῆσαι ἀναγκασθήσονται.

ΚΕΦ. κδ'.

Εἰ δέ τις τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν ἢ μετακληθείη, ἢ ἄλλην ἀρχὴν ἢ χρείαν εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν ἐγχειρισθείη, κελεύομεν αὐτὸν, νομίμως ἐντολέα προβαλλόμενον, τοῖς τὰς ἐναγωγὰς ὑπὲρ ζημιῶν προτιθεῖσιν ἀποκρίνεσθαι· ὅπερ εἰ μὴ πράξοι, θεσπίζομεν καὶ ὑπομνήματα παρὰ τῷ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ, (καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται) πράττεσθαι, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῶν ζημιῶν τῶν ἐπαχθεισῶν αὐτοῖς ὀμνύουσι κατὰ τὴν τῶν πεπραγμένων δύναμιν πᾶσαν ζημίαν ἀποδίδοσθαι, προνοίᾳ ὁμοίως καὶ κινδύνῳ τῶν κατὰ καιρὸν ὑπάρχων, καὶ τῶν ἑκάστης ἐπαρχίας τρακτευτῶν.

ΚΕΦ. κε'.

Πάσας δὲ τὰς χρηματικὰς ποινὰς τὰς τῷ παρόντι νόμῳ περιεχομένας ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν κόμητος τῶν πριβάτων εἰσπράττεσθαι τοὺς τὸν παρόντα νόμον μὴ φυλάττοντας, καὶ τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ ἐκδικεῖσθαι θεσπίζομεν· ὅστις εἰ μὴ ταύτας ἐκδικήσοι, αὐτὸς μετὰ τῆς ὑπηρετούσης αὐτῷ σχολῆς, ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας τὴν τούτων ποσότητα καταβαλεῖν ἀναγκασθήσεται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἅπερ τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος συντεταγμένου νόμου τοῦ εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος ὑπὲρ τῆς ὠφελείας καὶ καταστάσεως τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν διετυπώσαμεν, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἄτρεπτα καὶ ἀσάλευτα διὰ πάντων παραφυλαχθῆναι σπευσάτω καὶ εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν ποιησάτω, ἰδίκτων κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν προτεθειμένων, ἵνα δι' αὐτῶν πᾶσι δῆλα γένηται. Dat. Id. Jun. DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιβ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρκθ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οὐδὲν οὕτω μέγα τῶν ὑπηκόων πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐστὶν ἁμάρτημα, ὡς μὴ τῆς ἐξ ἡμῶν ἀξιωθῆναι φιλανθρωπίας. Κἂν γὰρ ἐν τῷ παρ' αὐτῶν γεγονότα μισήσαντες πρὸς τὴν ὑπὲρ αὐτῶν διαναστῶμεν ἐκδίκησιν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν θεραπεύοντες, καὶ τοῖς προσήκουσι τοὺς ἁμαρτάνοντας νουθετήσαντες τρόποις, πάλιν πρὸς τὴν ἡμῶν αὐτῶν φιλανθρωπίαν ἐπανίομεν, τὸ δίκαιον τῆς ὀργῆς ἀγαθότητι καταλλάσσοντες λογισμοῖς. Ὁποῖον δή τι καὶ ὁ παρὼν ἡμῶν πραγματεύεται νόμος. Σαμαρείτας γὰρ πρώην θρασυνομένους καὶ κατεπαιρομένους Χριστιανῶν, καὶ πρὸς τὴν ἁπάντων ὥσπερ ἐσχάτην ἀπόνοιαν ἐξοκέλλοντας, πολλοῖς μὲν ἐπιτιμίοις ἐσωφρονίσαμεν, ἑνὶ δὲ μάλιστα, τῷ μήτε διαθήκας αὐτοὺς δύνασθαι γράφειν, μήτε, τούτων τελευτησάντων διαθήκης χωρὶς, τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου κεκλημένοις συγγενέσι παραπέμπειν τὸν κλῆρον, πλὴν εἰ μὴ τοὺς πρὸς τὰς κλήσεις ἐφ' ἑκατέρῳ θέματι κεκλημένους τῆς ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν εἶναι πίστεως συμβαίη. Ἀπηγορεύσαμεν δὲ αὐτοῖς καὶ ληγάτα διδόναι, καὶ δωρεὰς γράφειν, ἢ τὰς ἄλλας ἐκποιήσεις ἐπὶ τοῖς οἰκείοις τίθεσθαι πράγμασιν, εἰ μὴ ἄρα τὸν ὀρθοδοξίᾳ πιστὸν τὸ λαμβάνον πρόσωπον εἴη. Ταῦτα μὲν οὖν νόμῳ γενικῷ διαλαβόντες τότε μεμνήμεθα· πλὴν ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς ἔργοις τὴν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀκρίβειαν ἐφυλάξαμεν. Οὐδὲ γὰρ τὸν ἡμέτερον φίσκον οὐδέ τινα τοῦ δημοσίου μοῖραν ἑτέραν τῶν ἐκείνων τι λαβεῖν ἠνεσχόμεθα, καίτοι τοῦτο ῥητῶς ὁ νόμος ἐδίδου.

ΚΕΦ. α'.

Νῦν δὲ δὴ πρὸς τὸ μέτριον ἐπαναχθέντας αὐτοὺς ἰδόντες, ἡμῶν τε αὐτῶν ἀνάξιον εἶναι νομίσαντες ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς μένειν ὅροις κατὰ τῶν οὐ τοιούτων τοῖς προτέροις ἐνδόντες τε μάλιστα πάντων ταῖς Σεργίου τοῦ ὁσιωτάτου τῶν Καισαρέων μητροπόλεως ἐπισκόπου δικαίαις αἰτήσεσιν, ἃς ὑπὲρ αὐτῶν ἐποιήσατο, (μαρτυρῶν μέντοι βελτίους αὐτοὺς γεγενῆσθαι, τὴν ἡσυχίαν δὲ τὴν αὐτῶν τοῦ ἐπιόντος χρόνου αὐτῶν ἐγγυώμενος) ἐπὶ τὸν παρόντα θεῖον ἡμῶν ἐληλύθαμεν νόμον· δι' οὗ θεσπίζομεν ἄδειαν εἶναι Σαμαρείταις λοιπὸν γράφειν διαθήκας, καὶ τὰς σφῶν αὐτῶν διοικεῖν οὐσίας, ὥσπερ οἱ ἄλλοι παρέχουσι νόμοι. Διὰ δὲ τοῦ παρόντος διορίζομεν, διαθηκῶν τελευτῶντας χωρὶς, ἐκ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένων κατὰ μίμησιν κληρονομεῖσθαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων αὐτοὺς, πλὴν ὧν διὰ τοῦ παρόντος ἡμεῖς μεθαρμόζομεν νόμου. καὶ δωρεὰς δὲ αὐτοῖς ἐπιτρέπομεν γράφειν, καὶ ληγάτα διδόναι τε καὶ λαμβάνειν, καὶ τὰ τοιαῦτα συναλλάττειν μετὰ ἀδείας ἁπάσης. οἷς γὰρ δὴ διατίθεσθαι δεδώκαμεν καὶ πᾶσαν διοικεῖσθαι τὴν οὐσίαν αὐτοὺς, πῶς ἂν περὶ μερικῆς διοικήσεως δυσχεράνοιμεν.

ΚΕΦ. β'.

ΚΕΦ. β'.

Πάλιν μέντοι οὐ τὴν αὐτὴν ἀποδίδομεν τάξιν Χριστιανοῖς τε διαδόχοις καὶ Σαμαρείταις, [illegible] καὶ παῖδας τὰ πρὸς Θεὸν διηρημένους καταλίποι, μόνοι κληθήσονται πρὸς τὴν τούτου κληρονομίαν οἱ τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν πρεσβεύοντες πίστιν, τῶν ἄλλων ἀποκλειομένων ὅσοι τῆς αὐτῆς ἔχονται τῷ τελευτήσαντι πλάνης. [illegible]

ΚΕΦ. γ'.

Πλὴν ἀλλ' οὐχ ὥστε καὶ ἀμεταμελήτους εἶναι τὸ παράπαν τοὺς ἀποκλειομένους ἐκ τούτου. [illegible] de inofficioso [illegible]

ΚΕΦ. δ'.

Δίδομεν δὲ αὐτοῖς καὶ δωρεὰς διδόναι τε καὶ προσδέχεσθαι [illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὴν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς ἐπιδεδειγμένην φιλανθρωπίαν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου γνωσομένη, [illegible] Dat. XVII. Kal. Jul. *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Ann. XXV. Basil. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιγ'.

ΠΕΡΙ ΠΑΡΟΔΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρώτην καὶ μεγίστην ἡγούμεθα σύστασιν εἶναι τῆς ἡμετέρας πολιτείας, τὸ καὶ ἀμέμπτως τὸ ἡμέτερον στράτευμα ἐν ταῖς παρόδοις ἀναστρέφεσθαι, καὶ τὸ ἀβλαβὲς καὶ ἀζήμιον τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι φυλάττεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Κελεύομεν τοίνυν, ὁσάκις πάροδος γίνεται τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων τε καὶ στρατευμάτων delegatoras συνεῖναι αὐτοῖς, [illegible] recauta [illegible] delegatorων, [illegible] introitων [illegible]

ΚΕΦ. β'.

Τὰ δὲ εἴδη τὰ εὑρισκόμενα ἐν ἑκάστῳ τόπῳ, αὐτὰ λαμβάνειν τοὺς στρατιώτας, καὶ μὴ ἕτερα ἐπιζητεῖν ἅπερ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ οὐχ εὑρίσκονται. καὶ ἐκ τούτου διαστροφὴν ἢ ζημίαν ἐπάγεσθαι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι.

ΚΕΦ. γ'.

Τὴν δὲ γινομένην παρὰ τῶν κτητόρων δαπάνην, καὶ δηλουμένην διὰ τῶν recautων, κελεύομεν λογίζεσθαι αὐτοῖς [illegible]

CAP. II.

SEd tamen non eundem reddimus ordinem & Christianis successoribus & Samaritis. Iterum vero & merito, meliora [1] sectantibus privilegium præstamus. Unde si quis eorum sine testamentis moriatur, & filios ad Deum discretos reliquerit, soli vocabuntur ad hujusmodi hereditatem, qui rectam Christianorum allegant fidem aliis exclusis, quicunque ipso detinentur quo defunctus errore. Hæc autem dicimus non super filiis solis, sed etiam aliis cognatis ex quacunque sint linea, ut recta sectantes, illis qui non proxima colunt, præponantur, tamen si eundem, qui vocantur, omnes gradum accipiant, aut unum ad hereditatem habeant vocationem [2]. Non enim his qui ex longiore gradu sunt, & à viciniotibus excluduntur, licet meliora sectantibus, proximorum damus prælationem aut privilegium.

CAP. III.

NEc tamen pœnitentiæ [3] locum in causa exclusis, auferimus & ex hoc. Nam si voluerint & postea ad rectam fidem Christianorum reverti, qui pro hoc hereditate exclusi sunt, suas recipient portiones, ita vocandi ad hereditatem tanquam si rectæ hujus religionis extitissent, solis fraudati medii temporis fructibus. Si vero & testamenta scripserit aliquis eorum, valere quidem ea quantum ad religionem jubemus. Si autem pater aut etiam aliquis descendentium [aut etiam ascendentium] sit, qui testamenta conscribit, si quidem omnes ex ordine qui ad hereditatem vocantur, ejusdem quo pater erroris sint, his non relinquat ultra [4] duas substantiæ uncias, reliquis ad eos qui recte colunt deferendis. Tamen nisi aliquis forte Christianus ex ipsis reliquerit legata, servanda etiam hic pœnitendi loco volentibus, ut possint æqualitate frui cum eis qui ab initio Christiani fuerint, sicut ab intestato decrevimus. Ad hunc itaque ordinem & partem, & de inofficioso damus ascendentibus & descendentibus & recta sectantibus dogmata, & forte læsis per celebratas in testamentis rerum divisiones.

CAP. IV.

COncedimus autem eis & donationes dare, & accipere, & legata relinquere, & libertatibus servos honorare, contrahere quoque ad invicem, nihil ea quæ à nobis pridem [5] posita est, prohibente lege: nostrum enim fiscum & aliam omnem publici partem excludimus [6] omnino nullum ex illa lege ad eorum hereditates eorumque substantias aut documenta participium habere valentibus. Hæc autem dicimus non in futuris solum, sed etiam in [7] præteritis [8], ut neque pro his quæ tunc facta sunt, aut noster fiscus aut alter omnium, substantias perscrutetur eorum. Qui enim in [9] futuris clementiam dedimus, quomodo de præteritis subtilem tractatum haberemus? ut omni modo præsentem nostram clementiam promerentes, gratias Deo profiteantur, & nobis & Sergio [10] sanctissimo ad hanc nos quam maxime circa eos provocanti clementiam.

EPILOGUS.

†. Tua igitur gloria nostram in eis declaratam humanitatem per præsentem nostram legem cognoscens, manifesta per provincias solennibus edictis, quæ nunc nobis placuerunt, faciat, ut perpetuo hoc ipsi fruantur auxilio. Dat. XVII. Kal. Jul. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Anno XXV. [11] Basilio V. C. Cons.

TIT. XIII.

QUOMODO OPORTEAT MILITES TRANSITUM [12] IN CIVITATIBUS FACERE, ET DE INTROITU.

NOVELLA CONSTIT. CXXX.

Idem August. Petro prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

PRimum & maximum arbitramur statum esse nostræ reipublicæ, ut inculpabiliter noster exercitus in itineribus conversetur, & innoxietas atque indemnitas nostris collatoribus custodiatur.

CAP. I.

JUbemus igitur quoties transitus fit nostrorum judicum & exercituum, delegatores [13] simul esse cum eis qui curam habeant eorum alimenti, & singularum provinciarum judices per quas transitus fit, præparationem facere expensarum, ut nostri exercitus in unamquamque provinciam adscendentes, inculpabiliter conversentur, & uniuscujusque numeri optiones [14] suscipere species sine qualibet tergiversatione, & erogare magistris militum & militibus in specie præbitas annonas, habere autem eosdem optiones deputatam ipsis occasione emolumenti quintam decimam [15] portionem. Ex consuetudine autem & recauta [16] fieri ab optionibus, collatoribus pro his quæ ab his expenduntur, periculo eorum qui cum eis sunt judicum & tribunorum, & comitum & diasostarum [17] & delegatorum & uniuscujusque numeri primatum [18], & nullo modo gratis expendere [19] milites à collatoribus, aut occasione [20] non factæ forsan præparationis, aut *introitorum* [21] nomine, quorum etiam ipsum vocabulum omnino perimimus, ut undique illæsi & indemnes custodiantur nostri subjecti.

CAP. II.

SPecies autem quæ [22] inveniuntur in unoquoque loco ipsos accipere milites, & non alias quærere quæ in ipsa regione non inveniuntur, & propter hoc tergiversationem aut damnum inferri nostris collatoribus.

CAP. III.

EAm vero quæ fit à nostris possessoribus expensam, & declaratur per recauta [23], jubemus reputari eis à sede tuæ celsitudinis sine qualibet tergiversatione aut damno aut injunctione in collationem eam, quam ab eis fiscus capit pro indictione illa in qua expensa fit. Si vero amplius quam *professiones* [24] sunt ab his qui dant species, inveniantur expensæ, jubemus ex omni corpore fiscalium ejusdem provinciæ compleri eos qui ultra functiones suas exhibuerunt. Si vero non habeat ipsa provincia sufficientia ad expensam factam, compleri eos qui hanc expensam fecerunt ex generali mensa quæ regitur à tua gloria, aut retinere hæc eos ex his quæ ab his inferenda sunt secundum sequentem indictionem, & hæc reputari eis ex omni modo ab his qui fiscalia exigunt: his omnibus admittendis & observandis periculo tuæ gloriæ & singularum provinciarum tractatorum [25] & judicum & obsequentium eis officiorum & *susceptorum* [26], & curialium, & omnium fiscalia tractantium.

1 Adde *Nov.* 115.
2 Id est, eundem ordinem habent.
3 Pœnitentibus hæreticis ignoscendum, *ut hic*. Samaritæ in successione quæ ex testamento venit, si pœnitentiam egerint, nullam patiuntur læsionem.
4 Ut Christiani de inofficioso querelam habeant contra Samaritanorum testamenta ad duas usque uncias.
5 *l.* 17. *C. de hæreticis*.
6 Hæsis non excluditur *Nov.* 144.
7 Lex extenditur ad præteritos interdum casus, si nominatim eorum facta est mentio. *vid. l.* 7. *C. de legibus*.
8 Retrorsum vires suas extendit hæc constitutio, id est, etiam in præteritum. *Jul. constit.* 118. *in fin.*
9 Quod in futurum indulgetur, videtur non indulgeri præteriti ratione (quod tamen hic cessat) E contrario, quod lex indulget in præteritum, in futurum vetat *l.* 22. *ff. de legibus*.
10 Episcopo Cæsariensi scil. *s.* 1. *E. ead.*
11 Legend. XV. id est, anno 541.
12 Περὶ παρόδου στρατιωτῶν. *De transitu militum Iulus Regina.* adde *Jul. const.* 123. adde quæ scripsi ad *l.* 27. §. 3. *ff. de usufruct.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 2. *cap.* 2. *n.* 23. *& part.* 14. *cap.* 6. Ans.
13 Delegatores qui & legatarii *Harmenop. l.* 1. *tit.* 14. *ad finem quarti lib.* & Eparchicum libris providentes annonæ militari. *Commissaires des vivres.* Annonæ per optiones exigebantur *l.* 9. *C. de exact. trib.*
14 Optiones erogant annonam *l.* 1. 9. *l.* 3. *C. de erogat. militar. annon. pub.* & in Basilicis ad *l.* 1. *ff. de muner. & honorib.* optio militum pro divisione annonæ sumitur. vid. *Cujac. hic.*
15 Plerumque susceptoribus certa pars datur rerum susceptarum pro salario. *ut hic.* & *l.* 9. *C. de suscept.*
16 Ita quoque Græci legunt *& c.* 3. *J. eod. Jul. hic.* apochas sive recauta facientes. Porro recautum idem est quod desusceptum *l.* 4. *Cod. de collat. fund. patrimon.* species apochæ *Suidas*, ubi esset recautum. Augustinus *de cura pro mortuis*. Recavere est cautionem dissolvere. Recautio dissolutio. Est enim cautio, obligatio. Recavere eadem forma dicitur, qua repignorare, pignus dissolvere.
17 Διασωστῶν. vide c. 5. *J. eod.*
18 Πρωτεύοντες præpositorum.
19 Id est, accipere.
20 Id est, etiamsi eis apparatus non sint annonæ.
21 Εἰσιτικῶν. *Jur.*
22 *Jul. hic c.* 514.
23 Dixi *J. cap.* 5. adde *Jul. c.* 521.
24 Professionem annonæ vocat *Julianus hic.*
25 Τρακτευτῶν.
26 Ὑποδεκτῶν, *susceptorum Jul. hic.*

Cap. IV.

Hoc quoque jubemus servari, nullum judicum aut militum occasione transitus, aut à civitatibus aut prædiis in [1] minimo aliquid accipere. Si autem inventus fuerit quis pro transitu annonam [2] accipere, jubemus tale aliquid agentem exigi duplum totum, quod accipere pro hoc præsumpserit.

Cap. V.

Si [3] quis vero nostrorum judicum aut militum aut optionum ipsorum non recauta fecerit factæ ab iis expensæ, jubemus expensas facientes collatores gesta monumentorum conficere, siquidem inveniatur judex in illis locis, apud eum & sanctissimum civitatis episcopum. Si vero non inveniatur judex in locis illis, apud sanctissimum civitatis episcopum, aut defensores locorum, sub quibus possessio jacet, ex qua facta est expensa, & per talia gesta palam facere qui nostrorum judicum & cum quali exercitu transitum facientes non fecerunt recauta [4], & quantam quantitatem expenderunt, & talia gesta mitti ad tuam gloriam: tuam vero celsitudinem utpote recautis factis, collatoribus quidem præbere aut etiam reputare quæ ab eis facta expensa, sicuti superius diximus: retinere autem hanc quantitatem quæ ex gestis declaratur, ex his quæ delegata sunt de fisco principalibus militiæ, & militibus qui expensam fecerunt.

Cap. VI.

Ad hæc jubemus principes militiæ nostros, sive eos *qui deducunt* [5] *exercitum*, & delegatores, in transitibus *præmittere* [6] ad illum locum in quo futurus est noster exercitus applicare, & præparationem facere expensarum, & non mittere ad alias civitates aut possessiones, aut prædia quasi debeat exercitus ibi manere, & ex hoc pecunias accipere de possessionibus & villis. Si autem accipere aliquid pro hoc præsumpserint, jubemus etiam sic quidem gesta fieri, significantia & unde & cui datum est, & reputari damnificatis à tua gloria, aut præberi secundum prædictum modum omnia, quæ ex talibus gestis significantur, principes autem militiæ, & quocunque modo diasostas [7] nostri exercitus & delegatores & in duplici quantitate dare quæ accipere præsumpserint: prometatores vero etiam supplicium & exilium sustinere.

Cap. VII.

Si qui vero judicum provinciarum colludentes [8] forte cum diasostis [9] nostri exercitus, non præparaverint expensas, & ex hoc per diversas civitates & villas eos perducant, jubemus eos cingulo remotos confiscationi & exilio cum obedientibus eis officiis subdi: nostros autem collatores & ita indemnes servari ex recautorum datione aut ex gestis, quæ secundum prædictum modum debent fieri.

Cap. VIII.

Hæc autem ipsa servari præcipimus non solum in transitibus nostrorum judicum & militum, sed etiam aliorum, qui [10] ex qualibet gente in auxilium nostræ reipublicæ nobis mittuntur.

Cap. IX.

Ut autem non occasione metatorum [11] damnationis injurietur nostrorum collatorum libertas, jubemus nulli penitus licere nostrorum militum in *authenticas* [12] habitationes, in quibus domini dominuum inveniuntur manentes accipere, sibi metata, sed illas quidem sine molestia servare propriis dominis, accipere autem milites in aliis diætis metata.

Epilogus.

†. Quæ igitur placuerunt nobis, & per præsentem declarata sunt legem, tua gloria in regia civitate & per loca sanctissimis episcopis, clarissimisque judicibus & omnibus nostris subjectis in unaquaque provincia & civitate palam faciet, ut sciant nostri subjecti quæ à nobis pro eorum indemnitate disposita sunt, & agnoscant, quia si contra hæc aliquid agatur, & qui læduntur taciturnitati causam tradiderint, ipsi hujusmodi læsionis sibi auctores fient. Dat. Kal. Mart. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Anno xix. [13] Post consulatum Basil. V.C. Anno quatto, indictione octava. Proposita in civitate Constantinopolitana.

Tit. XIV.

De Ecclesiasticis titulis [14], et privilegiis, aliisque capitulis. [15]

Novella Constit. CXXXI.

Imp. Justin. Aug. Petro gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum.

Præfatio.

De regulis ecclesiasticis & privilegiis, aliisque capitulis ad sacrosanctas ecclesias & reliquas venerabiles domos pertinentibus, præsentem proferimus legem.

Cap. I.

De quatuor sanctis Ecclesiis.

Sancimus igitur vicem [16] legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor conciliis expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in Nicæna trecentorum decem & octo & in Constantinopolitana sanctorum centum quinquaginta patrum, & in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, & in Chalcedonia in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus.

Cap. II.

De ordine [17] sedendi patriarcharum.

Ideoque sancimus secundum earum definitiones sanctissimum senioris Romæ papam [18], primum [19] esse omnium sacerdotum: beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos novæ Romæ, secundum habere locum [20] post sanctam Apostolicam senioris Romæ sedem: aliis [21] autem omnibus sedibus præponatur.

Cap. III.

De archiepiscopo primæ Justinianæ. [22]

Per tempus autem beatissimum primæ [23] Justinianæ, nostræ patriæ archiepiscopum habere semper sub sua jurisdictione episcopos provinciarum Daciæ mediterraneæ, & Daciæ Ripensis, & Privalis [24], & Dardaniæ, & Mysiæ superioris, atque Pannoniæ, & ab eo hos ordinari: ipsum vero à proprio [25] ordinari concilio, & in subjectis sibi provinciis locum [26] obtinere eum sedis [27] Apostolicæ Romæ, secundum ea quæ definita sunt à sanctissimo Papa Vigilio.

1 Ἐν ἀναγκαστικῷ, ut J. vid. adde *Jul. num.* 538.
2 Ἐν ἀναγκαστικῷ, ut T. *vide & Nov.* 43. *in* ἀναγκαστικῷ λαμβάνειν non est simpliciter per concussionem exigere pecuniam, sed pretium pro annonis. *l.* 7 *Cod. de erog. milit. ann.* ea est adæratio.
3 *Jul. hic n.* 537.
4 Recautum est species Apochæ, & inter se opponuntur *cautum* & *recautum*, quemadmodum *signare*, & *resignare*, id est signum lucre. Ans.
5 Τοὺς διαγωγεύοντας τὸ στράτευμα. Ii sunt ductores exercitus c. 7. J. *Jul. n.* 538. *de quib.* J. *vid.* & T. *c.* 2. *in fin.*
6 Qui ita præmittuntur, Julian. vocat prometatores. *Fourriers, mareschaux des logis.*
7 Διαγωγεύοντας τὸ ἡμέτερον στράτευμα, ut T. *vid.*
8 *Jul. num.* 539.
9 Dias T. *cap.* 6.
10 *Jul. num.* 540.
11 Metata sunt hospitia militibus destinata. *vid. l.* 2. *C. de metat.* Ans.
12 Εἰς τὰς αὐθεντικὰς οἰκήσεις. *Scr.* Authent ea habitatio, in qua paterfamilias habitare solet. *Jul. hic n.* 541. cara principalis ædium, *l.* 2. *C. de metatis.* primaria habitatio: adde *l.* 6. § 5. *ff. de off. præsid.* adde *Novell.* 134. *cap.* 1. *Novell.* 17. *cap.* 10. dominica.
13 Anno 545.
14 Canonibus *Iudex Regina.* adde *Jul. const.* 119.
15 De fideicommissis & orphanotrophis *Iudex Regina.*
16 Canones quatuor sanctorum conciliorum pro legibus habentur, *Jul. hic num.* 507. adde *l.* 4. *l.* 12. § 1. *C. de sacros. ecclesiis.* addes *Harm.* 2. § 3. *ubi dixi.*
17 *Jul. hic n.* 507. *de patriarchis.*
18 Vid. quæ not. ad *l.* 26. *C. de sacr. eccl.* Goth. Vid. A. Barbos. de patriarch. eccl. *tit.* 3. *cap.* 1. *vers. de primatu.* Rittershus. *expos. nov. part.* 11. *cap.* 1. Ans.
19 Id est, priorem sedere, *Jul. hic.*
20 Τάξιν appellant Græci hic post vires.
21 Hierosolymitano, (de quo *Novell.* 40 & 110. *c.* 9.) Antiocheno, Alexandrino, primæ Justinianæ, (*ut hic c.* 3. & *Nov.* 11. *ubi patriarchatum se erigere dicit prætextu & imitatione præfecturæ*) Carthaginensi episcopo. ut & *Nov.* 137.
22 *Jul. hic n.* 509. adde *Nov.* 11.
23 *Nov.* 11.
24 Τριβαλλίας *d. Nov.* 11. Triballeæ *Jul. hic.*
25 Id est, ab ipsius episcopis provinciarum, adde *Greg.* 4. *registr.* 59.
26 Hoc est ut eadem super eas jura habeat, quæ Romanus supra episcopos sibi suppositos *Jul. hic n.* 509.
27 Θρόνου appellant Græci.

ΚΕΦ. δ'.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν παραφυλάττεσθαι, ὥστε μηδένα τῶν ἐξάρχων ἢ τῶν στρατιωτῶν, προφάσει παρόδου, ἢ ἀπὸ τῶν πόλεων ἢ χωρίων ἐν ἀναγκαστικῷ τι λαμβάνειν. Εἰ δὲ εὑρεθείη τις ὑπὲρ παρόδου ἐν ἀναγκαστικῷ λαμβάνων, κελεύομεν τὸν τοιοῦτό τι πράττοντα, ἀπαιτεῖσθαι διπλάσιον πᾶν ὅπερ λαβεῖν ὑπὲρ τούτου τολμήσει.

ΚΕΦ. ε'.

Εἰ δέ τινες τῶν ἡμετέρων ἐξάρχων, ἢ τῶν στρατευομένων, ἢ τῶν ὀπτιόνων αὐτῶν, μὴ recauta ποιήσωσι τῆς χορηγηθείσης παρ' αὐτοῖς δαπάνης, κελεύομεν τοὺς τὴν δαπάνην χορηγήσαντας συντελεστὰς πρᾶξιν ὑπομνημάτων συνιστᾶν, (εἰ μὲν εὑρεθείη ὁ ἄρχων ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, παρ' αὐτῷ καὶ τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ· εἰ δὲ μὴ εὑρεθείη ὁ ἄρχων ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, παρὰ τῷ ὁσιωτάτῳ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, ἢ τοῖς ἐκδίκοις τῶν τόπων ὑφ' οὓς ἡ κτῆσις διάκειται ἐξ ἧς γέγονεν ἡ δαπάνη) καὶ διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως δῆλα ποιεῖν τίνες τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων ἢ μετὰ ποίου στρατεύματος τὴν πάροδον ποιησάμενοι, οὐκ ἐποίησαν recauta, καὶ πόσην ποσότητα ἐδαπάνησαν καὶ τὴν τοιαύτην πρᾶξιν πέμπεσθαι πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξότητα. τὴν δὲ σὴν ὑπεροχὴν, ὡσανεὶ recautων γενομένων, τοῖς μὲν ὑποτελέσι παρέχειν ἢ καὶ λογίζεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν γενομένην δαπάνην, (καθάπερ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν) παρακατέχειν δὲ αὐτὴν τὴν ποσότητα τὴν διὰ τῆς πράξεως δηλουμένην ἐκ τῶν δελεγατευομένων ἀπὸ τοῦ δημοσίου τοῖς ἐξάρχοις καὶ τοῖς στρατιώταις τοῖς τὴν δαπάνην πεποιημένοις.

ΚΕΦ. ς'.

Πρὸς τούτοις κελεύομεν, τοὺς ἡμετέρους ἐξάρχους, εἴτε καὶ τοὺς διαγωγεύοντας τὸ στράτευμα, καὶ delegatoras ἐν ταῖς παρόδοις προπέμπειν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐν ᾧ μέλλει τὸ ἡμέτερον στράτευμα καταντᾶν, καὶ ἑτοιμασίαν ποιεῖν τῶν δαπανημάτων· καὶ μὴ πέμπειν εἰς ἑτέρας πόλεις, ἢ κτήσεις, ἢ χωρία, ὡς δὴ ὀφείλοντος τοῦ στρατεύματος ἐκεῖσε μένειν, καὶ ἐκ τούτου [illegible] τὰς κτήσεις καὶ τὰ χωρία. εἰ δὲ λαβεῖν τι ὑπὲρ τούτου τολμήσειεν, κελεύομεν καὶ οὕτω μὲν τὴν εἰρημένην πρᾶξιν γίνεσθαι, δηλοῦσαν τί, τε ὅθεν καὶ τίνι ἐδόθη· λογίζεσθαι δὲ τοῖς ζημιωθεῖσι παρὰ τῆς σῆς ἐνδοξότητος, ἢ παρέχεσθαι (κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἡμῖν εἰρημένον τρόπον) πάντα ὅσα διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως δηλωθείη. τοὺς δὲ ἐξάρχους καὶ τοὺς ὁπωσοῦν διαγωγεύοντας τὸ ἡμέτερον στράτευμα, καὶ τοὺς delegatoras ἐν διπλασίονι ποσότητι δοῦναι ἅπερ λαβεῖν τολμήσειεν ὑπὲρ τούτου· τοὺς δὲ προμητάτορας καὶ τιμωρίας καὶ ἐξορίαν ὑπομένειν.

ΚΕΦ. ζ'.

Εἰ δέ τινες τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν συνυποκρινόμενοι πολλάκις τοῖς διαγωγεῦσι τὸ ἡμέτερον στράτευμα, μὴ ἑτοιμάσωσι τὰς δαπάνας, καὶ ἐκ τούτου εἰς διαφόρους πόλεις τε καὶ χωρία τούτους περιαγάγωσι· κελεύομεν τοὺς τοιούτους τῆς ἀρχῆς παυομένους, δημεύσει καὶ ἐξορίᾳ μετὰ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων ὑποβάλλεσθαι· τοὺς δὲ ἡμετέρους ὑποτελεῖς, καὶ οὕτως ἀζημίους φυλάττεσθαι, ἢ ἐκ τῆς recautων δόσεως, ἢ ἐκ τῆς κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον ὀφειλούσης γίνεσθαι πράξεως.

ΚΕΦ. η'.

Ταῦτα δὲ φυλάττεσθαι παρακελευόμεθα οὐ μόνον ἐν ταῖς παρόδοις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐξ οἱουδήποτε ἔθνους εἰς συμμαχίαν τῆς ἡμετέρας πολιτείας παρ' ἡμῖν πεμπομένων.

ΚΕΦ. θ'.

Ὥστε μὴ προφάσει τῆς τῶν μητάτων δόσεως ἐνυβρίζεσθαι τὴν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἐλευθερίαν. θεσπίζομεν δὲ μηδενὶ ἐξεῖναι παντελῶς τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν εἰς τὰς αὐθεντικὰς οἰκήσεις, ἐν αἷς οἱ δεσπόται τῶν οἰκημάτων [illegible] εὑρίσκονται, λαμβάνειν ἑαυτοῖς μητάτα· ἀλλ' ἐκείνας μὲν ἀνενοχλήτους φυλάττεσθαι τοῖς ἰδίοις δεσπόταις, λαμβάνειν δὲ τοὺς στρατιώτας ἐν ἑτέραις διαίταις μητάτα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἔν τε τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τοῖς κατὰ τόπον ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις, τοῖς τε λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι, καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσιν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει δῆλα καταστησάτω. ὥστε εἰδέναι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς τὰ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἀβλαβείας διατυπωθέντα, καὶ γινώσκειν ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πραχθείη, καὶ οἱ ἀδικούμενοι σιωπῇ τὸ πρᾶγμα παραδώσουσιν, αὐτοὶ τῆς τοιαύτης βλάβης ἑαυτοῖς αἴτιοι γένωνται. Dat. Kal. Mart. *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ ιδ'.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ προνομίων τῶν εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλα'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων, καὶ ἄλλων κεφαλαίων εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας καὶ τοὺς λοιποὺς σεβασμίους τόπους καὶ οἴκους ὁρώντων, τὸν παρόντα νόμον προφέρομεν.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τεσσάρων ἁγίων συνόδων.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας, τουτέστι τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη', καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἁγίων ρν' πατέρων, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης, ἐν ᾗ Νεστόριος κατεκρίθη, καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι, καθ' ἣν Εὐτυχὴς μετὰ Νεστορίου ἀνεθεματίσθη. τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων συνόδων καὶ τὰ δόγματα καθάπερ τὰς θείας γραφὰς δεχόμεθα, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τάξεως θρόνων τῶν πατριαρχῶν.

Καὶ διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, κατὰ τοὺς αὐτῶν ὅρους τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τῆς νέας Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν, μετὰ τὸν ἁγιώτατον ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἀρχιεπισκόπου πρώτης Ἰουστινιανῆς.

Τὸν δὲ κατὰ καιρὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ἔχειν ἀεὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας μεσογείας καὶ Δακίας ῥιπησίας, Τριβαλλίας, Δαρδανίας, καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας, καὶ Παννονίας, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτους χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχειν αὐτὸν τοῦ ἀποστολικοῦ Ῥώμης θρόνου, κατὰ τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Βιγιλίου.

ΚΕΦ. δ'.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἐπισκόπου Καρχηδόνος.

Κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὰ δίκαια τῆς ἀρχιερωσύνης, ἅπερ τῷ ἐπισκόπῳ Ἰουστινιανῆς Καρχηδόνος τῆς Ἀφρικανῆς διοικήσεως δεδώκαμεν, ἐξ οὗ ὁ Θεὸς ταύτην ἡμῶν ἀποκατέστησε, φυλάττεσθαι κελεύομεν. Καὶ αἱ ἄλλαι δὲ πόλεις, καὶ οἱ τούτων ἐπίσκοποι, οἷς ἐν διαφόροις τόποις μητροπολιτικὸν δίκαιον παρεσχέθη, τῆς τοιαύτης προνομίας εἰς τὸ διηνεκὲς ἀπολαυέτωσαν. πάντα δὲ τὰ προνόμια (?) καὶ αἱ παραμυθίαι, ἅπερ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἢ καθ' ἕτερον τρόπον ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ἢ ἑτέροις σεβασμίοις τόποις παρέσχηται, βεβαίως αὐτοῖς διὰ πάντων φυλαττέσθω.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ προνομίων κτήσεων ἐκκλησιαστικῶν.

Πρὸς τούτοις θεσπίζομεν, καὶ πασῶν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων σεβασμίων οἴκων τὰς κτήσεις, μηδὲ ῥυπαρὰς λειτουργίας μήτε extraordinarias διαγραφὰς ὑπομένειν. Εἰ μέντοι ὁδοστρωσίας, ἢ γεφυρῶν οἰκοδομῆς, ἢ ἀνανεώσεως χρεία γένηται, κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων κτητόρων, τὸ τοιοῦτον ἔργον καὶ τὰς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄλλους σεβασμίους οἴκους πληροῦν βούλομεν, ὑφ' ἐκείνην κέκτηνται τὴν πόλιν, ὑφ' ἣν τὸ τοιοῦτον γίνεται ἔργον. Εἰ τινα δὲ πράγματα ἀπὸ βουλευτικῶν ὑποστάσεων εἰς οἱανδήποτε ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἢ ἄλλον σεβάσμιον οἶκον κατὰ τοὺς νόμους ἐληλύθασιν, ἢ μετὰ ταῦτα ἔλθοιεν, ἐλεύθερα εἶναι ταῦτα θεσπίζομεν τῆς lucrativων διαγραφῆς.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ παραγραφῆς τεσσαρακονταετοῦς εἰς τοὺς σεβασμίους οἴκους ἁρμοζούσης.

Ἀντὶ δὲ τῆς χρονίας παραγραφῆς τῶν δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα ἐνιαυτῶν, ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις τόποις μόνην τὴν τεσσαρακονταετῆ ἐνιαυτῶν παραγραφὴν ἀντιτίθεσθαι προστάττομεν, τούτου αὐτοῦ φυλαττομένου καὶ ἐν τῇ ἀπαιτήσει τῶν ληγάτων, καὶ τῶν κληρονομιῶν τῶν εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλελειμμένων.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ οἰκοδομήσεως τῶν ἐκκλησιῶν.

Εἴ τις δὲ βουληθείη οἰκοδομῆσαι σεβάσμιον εὐκτήριον, ἢ μοναστήριον, μὴ ἄλλως ἄρχεσθαι τοῦ οἰκοδομήματος, εἰ μὴ ὁ τοῦ τόπου ὁσιώτατος ἐπίσκοπος εὐχὴν ἐκεῖσε ποιήσει, καὶ τὸν τίμιον πήξει σταυρόν, ὁ δὲ ἀπαρξάμενος εὐκτήριον, ἢ παλαιὸν ἀνανεῶν, τρόποις ἅπασιν ἀναγκαζέσθω παρὰ τοῦ μακαριωτάτου τοῦ τόπου ἐπισκόπου, καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἄρχοντος (ἢ αὐτός, εἰ περίεστιν, ἢ, τούτου τελευτήσαντος, οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ) τὸ ἀρχθὲν ἔργον πληροῦν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τοῦ μὴ συντελεῖσθαι τὰς ἱερουργίας ἐπὶ τῶν προαστείων, ἢ οἴκων, ἢ χωρίων, ἢ οἰκείων τόπων.

Εἴ τις ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, ἢ προαστείῳ, ἢ χωρίῳ ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν ἐπιτελέσοι, ἢ ἄλλοις ἐπιτελέσαι συγχωρήσει, δίχα κληρικῶν τῷ ὁσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τοῦ τόπου ὑποκειμένων· κελεύομεν τὸν οἶκον τοῦτον, ἢ προάστειον, ἢ χωρίον, ὅπου τοιοῦτό τι ἁμαρτηθείη, τῇ κατὰ τὸν τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐκδικεῖσθαι διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ οἰκονόμου αὐτῆς, καὶ τοῦ πολιτικοῦ τοῦ τόπου ἄρχοντος. Εἰ δὲ ἀγνοοῦντος τοῦ δεσπότου τοῦ τόπου, οἱ αὐτοῦ φροντισταὶ ἢ μισθωταὶ ἢ ἐμφυτευταὶ ἐναντίον τι πράττεσθαι συγχωρήσωσι, τὸν μὲν δεσπότην τοῦ τόπου μηδὲν πρόκριμα ἢ ζημίαν ὑπομένειν· τοὺς δὲ ταῦτα ποιήσαντας ἢ γενέσθαι συγχωρήσαντας, ἐκ τῆς ἐπαρχίας ὅπου τὸ ἁμαρτηθείη, ἐκβάλλεσθαι, τῶν πραγμάτων αὐτῶν τῇ κατὰ τὸν τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐκδικουμένων.

ΚΕΦ. θ'.

Ὅτι τὸ ληγάτον Θεοῦ καταλειφθὲν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ δίδοται ἐν ᾗ ὁ διαθέμενος ἔμενε.

Εἴ τις εἰς ὄνομα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κληρονομίαν ἢ ληγάτον καταλείψῃ, κελεύομεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ τόπου ἐν ᾧ ὁ διαθέμενος τὴν οἴκησιν εἶχε, λαμβάνειν τὸ καταλελειμμένον. Εἰ δέ τις ἕνα τῶν ἁγίων κληρονόμον γράψει, ἢ ληγάτον αὐτῷ καταλείπει, καὶ μὴ ἰδικῶς ὀνομάσει τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐστιν ὁ σεβάσμιος οἶκος, εὑρεθείησαν δὲ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἢ τῇ πόλει πλείονα εὐκτήρια τοῦ αὐτοῦ ἁγίου, ἐκείνῳ μᾶλλον τῷ πενεστέρῳ τὸ καταλειφθὲν παρέχεσθαι. Εἰ δὲ μὴ ἐστιν ἐν τῇ πόλει ὀνομασθέντος ἁγίου, εὑρίσκεται δὲ ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς, ἐκείνῳ διδόσθω. Εἰ δὲ μηδὲ ἐν τῇ ἐνορίᾳ εὑρίσκεται τοιοῦτος οἶκος, τότε τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως ἐν ᾗ ὁ διαθέμενος τὴν οἴκησιν εἶχε, τὸ καταλειφθὲν παρέχεσθαι.

ΚΕΦ. ι'.

Ἐάν τις εὐκτήριον οἰκοδομεῖσθαι κελεύσῃ.

Εἴ τις κατασκευὴν σεβασμίου εὐκτηρίου, ἢ ξενῶνος, ἢ πτωχείου, ἢ ὀρφανοτροφείου, ἢ νοσοκομείου, ἢ ἄλλου σεβασμίου οἴκου, ἐν τελευταίᾳ βουλήσει γενέσθαι διατυπώσει· τὸ εὐκτήριον μὲν ἐντὸς πέντε ἐνιαυτῶν πληροῦσθαι κελεύομεν, προνοίᾳ τοῦ τόπου ἐπισκόπου καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἄρχοντος· τὸν δὲ ξενῶνα, ἢ τὸν ἄλλον σεβάσμιον οἶκον, εἴσω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ γίνεσθαι. Εἰ δὲ ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ μὴ ποιήσουσιν οἱ κληρονόμοι τὸν ξενῶνα, ἢ οἱονδήποτε σεβάσμιον οἶκον ἀπὸ τοῦ διαθεμένου διατυπωθέντα γενέσθαι, κελεύομεν τούτους οἴκους ἢ ἀγοράζειν, ἢ μισθοῦσθαι, ὅπου δύνανται τὰ κελευσθέντα πληρῶσαι, ἕως ἂν ὁ τοιοῦτος σεβάσμιος οἶκος πληρωθείη. Καὶ εἰ μὲν αὐτὸς ὁ διαθέμενος ὁρίσει τοὺς ὀφείλοντας ξενοδόχους γενέσθαι, ἢ πτωχοτρόφους ἢ ἄλλους τοιούτους διοικητάς, εἴτε τοῖς ἰδίοις κληρονόμοις τὴν τοιαύτην ἐκλογὴν ἐπέτρεψε, κελεύομεν πάντως τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ τὰ παρ' αὐτοῦ διατυπωθέντα πληροῦν, τῶν τόπων μακαριωτάτων ἐπισκόπων ἐπισκοπούντων εἰ καλῶς ἡ διοίκησις προέρχεται· καὶ εἰ εὕρωσι μὴ χρησίμους ὄντας τοὺς διοικητάς, ἄδειαν ἐχόντων ἀζημίως ἄλλους ἀντὶ τούτων ἐπιτηδείους ποιεῖν.

ΚΕΦ. ια'.

Ὥστε τὰ ὑπὲρ ἀναρρύσεως λειφθέντα ληγάτα παρ' ἐπισκόπων παρέχεσθαι.

Εἰ δέ τις ὑπὲρ ἀναρρύσεως αἰχμαλώτων, ἢ διατροφῆς πενήτων, κληρονομίαν ἢ ληγάτον καταλείπει ἐν πράγμασι κινητοῖς ἢ ἀκινήτοις, εἴτε ἅπαξ εἴτε ἐτήσιον, καὶ τοῦτο τρόποις ἅπασι κατὰ τὴν τοῦ διαθεμένου γνώμην δεῖ τὴν ποίησιν πληροῦσθαι. Εἰ δὲ μὴ ἰδικῶς εἴποι πῶς τοῖς πένησι καταλείπει, κελεύομεν τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ἐν ᾗ ὁ διαθέμενος οἴκησιν εἶχε, ὑπολαμβάνειν τὰ αὐτὰ πράγματα, καὶ τοῖς τῆς πόλεως πένησι διανέμειν. Εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀναρρύσεως τῶν αἰχμαλώτων καταλείποιτο, καὶ μὴ ὀνομαστὶ ὁ διαθέμενος εἴποι διὰ τίνος χρὴ τὴν ἀνάρρυσιν γενέσθαι, καὶ οὕτως κελεύομεν τὰ πράγματα τὰ ἐπὶ τούτῳ καταλειφθέντα παρὰ τοῦ τόπου ἐπισκόπου καὶ τοῦ τούτου οἰκονόμου λαμβάνεσθαι,

Cap. IV.

De episcopo Carthaginensi [1].

SImili quoque modo jus [2] pontificis quod episcopo Justinianæ Carthaginis [3] Africanæ civitatis [4] dedimus ex quo Deus hanc nobis restituit, servari jubemus. Sed & aliæ civitates, & earum episcopi, quibus in diversis locis metropoliticum [5] jus præstitum est, hujusmodi privilegio in perpetuum potiantur. Omnia autem privilegia [6] vel solatia quæ ex imperiali munificentia, aut etiam alio quolibet modo sanctissimis ecclesiis aut aliis venerabilibus domibus & locis collata sunt, firme eis per omnia conservemus.

Cap. V.

De privilegiis possessionum ecclesiasticarum [7].

AD hæc sancimus omnium sanctarum ecclesiarum & omnium venerabilium domorum possessiones, neque [8] sordidas functiones, neque extraordinarias descriptiones sustinere. Si tamen itineris [9] sternendi, aut pontium ædificii, vel reparationis opus fuerit, ad instar aliorum possessorum: hujusmodi opus & sanctas ecclesias & venerabiles domos complere, dum sub illa possident civitate, sub qua tale fit opus. Si quæ vero res ex curialium substantiis ad quamlibet sacrosanctam ecclesiam, aut aliam venerabilem domum secundum leges venerunt, aut postea venerint: liberas eas esse sancimus descriptione [10] lucrativorum.

Cap. VI.

De [11] *præscriptione 40. annorum ad venerabilia loca pertinente.*

PRo [12] temporalibus [13] autem præscriptionibus decem & viginti, & triginta annorum, sacrosanctis ecclesiis & aliis universis venerabilibus locis solam quadraginta [14] annorum præscriptionem opponi præcipimus: hoc ipso servando & in exactione legatorum & hereditatum, quæ ad pias causas relicta sunt.

Cap. VII.

De [15] *ædificatione ecclesiarum.* [16]

SI quis autem voluerit fabricare venerabile oratorium aut monasterium, præcipimus non [17] aliter inchoandam fabricam, nisi locorum sanctissimus episcopus orationem ibi fecerit, & venerabilem fixerit crucem [18]. Si vero semel [19] cœperit aut novam ædificare basilicam, aut veterem renovare: modis omnibus compellatur à beatissimo locorum episcopo, & œconomis ejus, & civili judice, eam explere, & si is distulerit, hoc moriente heredes ejus opus inchoatum adimpleant.

Cap. VIII.

Ne in [20] *proastiis vel domibus, vel fundis, vel privatis locis sacra ministeria fiant.*

SI quis in sua domo, aut in [21] suburbano ecclesiasticum [22] ministerium ministrare præsumpserit, aut aliis celebrare concesserit sine clericis sanctissimo locorum episcopo subjacentibus: jubemus hanc domum, aut suburbanum, aut prædium, ubi tale aliquid delinquitur, loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicari [23] per Deo amabilem episcopum, & œconomum ejus, & civilem judicem locorum. Si vero nesciente locorum domino, ejus curatores [24], aut conductores, aut emphyteutæ contrarium aliquid exerceri permiserint: dominum quidem loci nullum præjudicium aut dispendium sustinere: eos autem qui hoc fecerint, aut fieri permiserint, ex provincia ubi hoc commissum est, expelli, rebus eorum loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicandis.

Cap. IX.

Ut legatum Deo relictum, illi ecclesiæ deputetur, ubi testator domicilium [25] *habet.*

SI quis in nomine magni Dei [26], & salvatoris nostri Jesu Christi hereditatem aut legatum reliquerit, jubemus ecclesiam loci [27] illius in quo testator domicilium habuerit accipere, quod dimissum [28] est. Si quis autem *unum sanctorum* [29] heredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominaverit locum in quo est venerabilis domus, inveniantur autem in eodem loco aut civitate plura oratoria ejusdem sancti: illi magis domui quæ pauperior [30] est, quod relictum est, præbeatur. Si [31] autem non est in civitate basilica nominati sancti, inveniatur autem in territorio ejus, illi detur. Si autem neque in territorio ejus reperitur hujusmodi domus, tunc ecclesiæ civitatis in qua testator domicilium habuerit, quod dimissum est, præbeatur.

Cap. X.

Si quis [32] *oratorium ædificari* [33] *jusserit.*

SI quis ædificationem [34] venerabilis oratorii, aut xenodochii, aut ptochii, aut orphanotrophii, aut nosocomii, aut alterius reverendæ domus, in novissima voluntate fieri disposuerit: oratorium quidem intra quinque [35] annos compleri jubemus providentia locorum episcopi, & civilis judicis: xenodochium [36] autem aut ptochium, aut aliam venerabilem domum intra unum [37] fieri annum. Si autem intra annum non fecerint heredes xenodochium, aut quamlibet venerabilem domum à testatore dispositam fieri: jubemus eos domum aut comparare aut locare, ubi possint quæ jussa sunt adimplere, donec hujusmodi domus venerabilis expleatur. Et si quidem ipse testator decreverit qui debeant xenodochi fieri, aut ptochotrophi, aut alteri tales gubernatores, sive suis heredibus hujusmodi electionem commiserit: jubemus modis omnibus heredes ejus, quæ ab eo definita sunt, adimplere, locorum beatissimis episcopis inspicientibus si gubernatio recte procedit: & si invenerint non utiles existentes rectores, licentiam habentibus sine damno alios pro eis importunos efficere.

Cap. XI.

Ut [38] *legata pro redemptione captivorum relicta, præstentur ab episcopis, &c.*

SI quis autem pro [39] redemptione captivorum aut alimentis pauperum hereditatem aut legatum reliquerit in rebus mobilibus, aut immobilibus, sive semel, sive annale, & hoc modis omnibus secundum testatoris voluntatem ab iis quibus [40] jussum est hoc facere, compleri. Si autem specialiter dixerit quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus sanctissimum episcopum civitatis in qua testator habuit domicilium, percipere easdem res, & ejus civitatis pauperibus erogare. Si autem pro redemptione captivorum aliquid relinquatur, & non nominatim testator dixerit per quem oporteat fieri redemptionem captivorum, etiam sic jubemus res ad hoc relictas, locorum

1 Jul. hic n. 510.
2 Ἀρχιερωσύνης appellant hic Græci.
3 Nov. 37.
4 Ἀποκατέστησε Græci hic.
5 Μητροπολιτικὸν δίκαιον.
6 l. 22. §. 1. C. de episcop.
7 Jul. n. 512.
8 l. 5. Cod. de sacros. eccles.
9 l. 7. C. de sacros. eccl. l. pen. C. de privil. dom. Aug.
10 l. 22. C. de sacros. eccl. l. un. C. de imponenda lucrativa descriptione.
11 Jul. num. 512. 3. Reg. 3. ex cit. 2. c. 23. & 1. Mar. 3. §. [illegible]
12 1. Mar. 3. §. 53.
13 Hinc sumpta est Auth. Quas actiones C. de sacr. eccl.
14 Nov. 111. c. 1. & ita videtur abrogari centum annorum præscriptio, Nov. 10. & l. 23. C. de sacr. eccl.
15 Nov. 5. cap. 1. Nov. 77. c. 1. Goth. Vid. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 2. cap. 9. n. 7. Ans.
16 Venerabilium Jul. n. 513.
17 Loca ecclesiastica quomodo consecranda. Nov. 5. c. 1. Nov. 67. c. 1. in fin. Nov. 123. c. 34.
18 De Cruce alibi diximus.
19 Ædificationem ecclesiæ nemo potest inchoare, quin cogatur eam perficere.
20 Novell. 58. Novell. Leon. 4.
21 Ἢ προαστείῳ ἢ χωρίῳ.
22 Ecclesiastica munera facere: Jul. n. 514. [illegible] vid. Nov. 8.
23 Domus privatæ Ecclesiæ vindicantur in quibus sacra ministeria fiunt. vid. Nov. 58. adde l. 3. l. 8. §. 3. Cod. de hæreticis.
24 Pœna eorum qui quid illicitum faciunt in domo aliena, ignorante domino proprietario, quod si eo sciente factum fuisset, domus confiscaretur.
25 Jul. hic n. 515. Goth. Vid. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 2. c. 12. n. 7. & Rittershus. cap. nov. part. 6. cap. 14. Ans.
26 Dei vel Christi nomine qui quid reliquit, domicilii sui, ecclesiæ videtur reliquisse l. 26. C. de sacr. eccles.
27 l. 39. §. ult. ff. de cond. & demonst. l. 49. C. de episc.
28 Relictum aut legatum.
29 Si quis in nomine sancti Martyris. Jul. n. 516.
30 In dubio favendum pauperitati. d. l. 27. in fin. l. 49. §. 5. C. de episc. & pauperiori ecclesiæ.
31 Res ita habet: Legatur D. Petro urbano: primum Petri templo legatum debebitur: si alia sint ejus cognominis templa, pauperiori præstabitur: quod si nullum urbanum fuerit, extraurbano debebitur. Si nullum extraurbanum, ecclesiæ in qua domicilium testator habuit, legatum præstabitur, etiamsi Petri nomine nuncupata non fuerit.
32 1. Reg. 1. c. 7.
33 Potest heres damnari, ædificare domum Paul. 3. sent. 5. §. 10. oratorium, xenodochium, templum & his similia quid, ut hic.
34 Domum religiosam Jul. n. 519. [illegible] vocant Græci hic.
35 Intra quod tempus heredes defuncti gravati, ædificare domus sacras debent.
36 [illegible] Xenones Jul.
37 De anno, vid. Cujac. 10. observ.
38 v. Reg. 1. c. 8. & 9. Goth. Vid. Gudelin. de Jure Noviss. lib. 2. c. 12. n. 8. & Rittersh. part. 5. c. 12. Ans.
39 l. 28. C. de episc. adde Julian. num. 518.
40 Id est, ab executoribus, licet enim defuncto eligere ministrum executorem seu dispensatorem quem voluerit. Id sæpenumero testamenti exequendi causa fieri consuevit. Nov. Leonis 68.

locorum [1] episcopum & ejus œconomos accipere, & hujusmodi pium opus implere: in omnibus enim talibus piis voluntatibus sanctissimos locorum episcopos volumus providere, ut secundum defuncti voluntatem, universa procedant: licet [2] præcipue à testatoribus aut donatoribus interdictum sit eis habere ad hoc aliquod participium. Si [3] autem qui hoc facere jussi sunt, semel & secundo à beatissimo locorum episcopo aut ejus œconomis per publicas personas admoniti distulerint quæ disposita sunt, adimplere: jubemus eos omne lucrum [4] relictum eis ab eo qui hoc præceperit, amittere: & locorum episcopos omnes res cunctis (sicuti dictum est) piis causis distributas, cum [5] fructibus & augmentis medii temporis & memorato lucro vindicare: & quæ testator disposuit adimplere, scientes, quia si neglexerint, pro his omnibus rationem Deo persolvent. Si [6] autem sanctissimus locorum episcopus reliquerit aliquid horum quæ à nobis dicta sunt: liceat sanctissimo ejus metropolitæ hæc omnia exigere, & complere: & omni alii licentia sit hujusmodi movere quæstionem, & studere ut modis omnibus causæ piæ compleantur.

Cap. XII.

Ut [7] in piis legatis cesset Falcidia.

SI [8] autem heres quæ ad pias causas relicta sunt, non impleverit dicens relictam sibi substantiam non sufficere [9] ad ista: præcipimus omni Falcidia [10] vacante, quicquid invenitur in tali substantia, proficere provisione sanctissimi locorum episcopi ad causas quibus relictum est. Si autem legatum ab aliquo ad pias relinquitur causas: jubemus intra sex [11] menses ab insinuatione testamenti numerandos, hoc modis omnibus præberi quibus relictum est. Si autem distulerint qui in hoc onerati sunt, hujusmodi præbere legatum: & fructus, & usuræ, & omne legitimum exigatur augmentum à tempore mortis ejus qui hoc reliquit. Si autem annale [12] legatum cuilibet venerabili domui relinquatur: si quidem qui hoc dare jussi sunt, aut locus ex quo jussum est hoc præberi, in ipsa, aut vicina provincia fuerit: jubemus nullo modo legatum alienari. Si vero loca aut personæ ex quibus hoc dari præceptum est, longius fuerint: tunc liceat illis quibus hoc relictum est, si etiam pars obligata consentit, commutare legatum, & pro eo percipere reditus idoneos, & cum augmento non minus quartæ partis relictæ quantitatis, & neque plurimis tributis fiscalibus prægravatos: aut vendere, si voluerint, hujusmodi legatum, & non minus pro pretio percipere, quam ex tali legato intra viginti quinque [13] annos colligitur: ita tamen, ut hujusmodi pretium ad utilitatem prædictæ venerabilis domus ubi relictum est, proficiat.

Cap. XIII.

Ut de iis quæ post episcopatum adquisierint episcopi testari non possint.

INterdicimus autem sanctissimis episcopis res mobiles aut immobiles sesesque moventes, quæcunque post [14] episcopatum ad eos quoquo modo pervenerint, in proprios cognatos aut in alias quascunque transferri personas. In captivorum vero redemptionem, & egentium pabula, & alias pias causas, aut pro utilitate propriæ ecclesiæ, ex his expendere licentiam habeant: & quicquid ex hujusmodi rebus post obitum eorum in ipsorum facultate remanserit, jubemus hoc ad proprietatem ecclesiarum, quarum sacerdotium habuerunt, competere. In illis enim solummodo rebus licentiam eis alienandi aut relinquendi quibus voluerint, damus, quas ante episcopatum probantur habuisse: post episcopatum vero, quæ ex genere sibi conjuncto ad eos devolutæ sunt, quibus ab intestato usque ad quartum [15] gradum succedere potestunt. Hæc autem omnia quæ diximus de rebus quæ post episcopatum devolutæ sunt ad sanctissimos episcopos, & in reverendissimis orphanotrophis, & ptochotrophis, & nosocomis, & xenodochis, & gerontocomis, & omnibus aliis rectoribus venerabilium domorum, valere sancimus, in rebus quæ in tempore propriæ administrationis secundum prædictum modum ad eos pervenerunt. Si quis autem Episcopus, aut clericus aut cujuslibet ecclesiastici gradus minister aut ecclesiæ Diaconissæ moriantur sine testamentis & legitimis successoribus, horum successio ecclesiæ [16] competat in qua constituti fuerint.

Cap. XIV.

Ne hæretici ab ecclesiis vel privatis res immobiles quoquo titulo accipiant: & ne speluncam fidei suæ ædificent.

JUbemus autem nullum hæreticorum, neque [17] per conductionem, neque per emphyteusim, neque per emptionem, aut alio quolibet modo res immobiles accipere à qualibet sancta ecclesia, aut alio venerabili loco. si quid vero hæreticus pro tali causa præbuerit, amittat: hujusmodi [18] vero res venerabili loco à quo etiam datæ sunt, vindicentur: rector autem domus qui ipsas res dedit hæretico, omni gubernatione removeatur, & in monasterio recludatur, & uno anno à sancta communione segregetur: cum hæreticis prodiderit Christianos. Si autem orthodoxus possessionem habens in qua est & sancta ecclesia, alienaverit aut reliquerit, aut per emphyteusim, aut per conductionem, aut quamlibet gubernationem hanc dederit Judæo, aut Samaritano [19], aut Ariano, aut alii hæretico: sancta [20] ecclesia ejusdem vici hujusmodi vindicet proprietatem alienationis. Si quis autem hæreticorum (quibus etiam connumeramus Nestorianos, & Acephalos, & Eutychianistas) præsumpserit speluncam [21] suæ incredulitatis ædificare, aut Judæi novam synagogam constituere, locorum sancta ecclesia ædificia suæ proprietati defendat. Si vero quis per emphyteusim, aut conductionem, aut etiam per quamcunque aliam gubernationem dederit possessionem hujusmodi personæ: si quidem sciebat dominus possessionis ejus, quia hæretico hanc commisit, omnes reditus illius temporis quod in contractu transiit, ecclesiæ civitatis, sub qua possessio constituta est, vindicari. si vero ignorabat dominus possessionis, quia hæreticus erat cui hæc commissa est, ipsum quidem dominum propter ignorantiam indemnem servari: hæreticum vero in utroque casu expelli de possessionibus, & ejus substantiam applicari fisco.

Cap. XV.

Ut orphanotrophi sint tutoribus similes & ad instar eorum inventarium conficiant.

ORphanotrophi [22] vero, tutorum & curatorum fungantur officio: ita tamen, ut etiam sine satisdatione & conveniant, & conveniantur de rebus orphanotrophiis, & ipsis propriis orphanis competentibus. Res autem competentes alicui orphanorum, publicis præsentibus tabulariis, aut sub gestis monumentorum in hac quidem regia civitate apud magistrum census habitis: in provinciis autem apud judices earum, aut defensores locorum, orphanotrophis accipere & custodire: & si necessarium putaverint, etiam alienare, & pretia earum orphanis con-

1 Executore redemptionis captivorum non expresso à testatore, onus redimendi defertur ad episcopos & eorum œconomos.

2 Hinc sumpta est Auth. *Licet C. de episc.* Hujus autem loci sententia hæc est: Episcoporum interesse omnia ad pietatem pertinentia fieri, quamvis testator vel donator verba contrariæ voluntatis expresserit. *Jul. hic.*

3 Heredes si piam dispositionem implere noluerint quemadmodum puniendi sint, *Jul. hic num. 519.*

4 Etiam Falcidiam. Alias quidam volunt heredem non frustratorem voluntatis defuncti, deducere Falcidiam ex piis legatis, *l. 1. §. 5. ff. ad l. Falc.* Cujac. eam sententiam Balsamonis fuisse refert ad *c. 12. T.* adde quæ scripsi ad *Nov. 119. c. ult.*

5 *l. 46. §. 4. Cod. de episc.*

6 Dormiente Episcopo, vigilat ejus Metropolitanus.

7 *v. Ecl. 1. c. 8. & 9.* de quo dixi ad *Authent. similiter C. ad leg. Falcid.*

8 Hinc sumpta est Autent. *similiter C. ad l. Falc.*

9 Si heredes testatoris substantiam non sufficere dixerunt. *Jul. hic num. 520.*

10 *l. 49. C. de episc.* vid. *c. 11. T. ad Nov. 119. cap. ult.* Falcidia privatur heres hic, non quivis, sed morosus: ut ita Falcidia locum etiam habeat in legatis ad pias causas *l. 1. §. 5. ff. ad l. Falc. Paul. 4. sent. 3. §. 3.* Cæterum an & quo modo Falcidia locum habeat in legatis ad pias causas, vid. *Tiraq. 26. privilegia piæ causæ*, ubi notat quinque casibus Falcidiam detrahi ex legato, ad pias causas. & 27. ubi notat, Trebellianicam non deduci ex fideicommisso universali ad pias causas, adde *Grassum §. Falc. q. 3. & §. Treb. q. 6.* Goth. Adde Ant. Merend. *contr. lib. 2. c. 32. & 33.* Ans.

11 Si sex intra menses pia voluntas defuncti impleta non fuerit. *Jul. num. 521.* de sex mensibus vide *Cujac. c. 18. de præs.*

12 De legatis annalibus ad loca religiosa relictis *num. 523.*

13 Ita legit Julianus hic, Græci vero, 35. vide quæ notavi ad *l. 35. §. 3. C. de donationibus. Nov. 120. c. 9.* adde *Molinæum tractatu de usuris q. 1. n. 119.*

14 Hinc sumpta est auth. *Licentiam Cod. de episc.* adde *Jul. num. 523.* hoc interim vult, Episcopum res adquisitas (successiones à cognatis ad quartum usque gradum ei delatas excipe, *vers. in illis in fin. T. eadem. l. 42. §. 2. Cod. de episc.*) post adeptum Episcopatum, nemini donare testamento posse: quod res hujusmodi præsumantur ex bonis Ecclesiæ & occasione ecclesiæ ei quæsitæ.

15 *d. l. 42. §. 2. C. de episc.*

16 Ecclesiasticis personis mortuis sine testamentariis aut legitimis heredibus ecclesia succedit: olim fiscus, *l. 20. C. de episc.* adde *Jul. hic. n. 524.*

17 *l. 10. C. de hæreticis.*

18 Vide quæ scripsi ad *l. 16. C. de hæreticis.*

19 Dixi de Samaritanis *Nov. 129.*

20 Olim fiscus eam vindicabat *l. 10. C. hæreticis.* nec id mirum. Novæ siquidem constitutiones ecclesiæ plerumque tribuunt, id quod veteres fisco dederunt, *ut hic & c. 13. in fin. T. eod.*

21 Templa hæreticorum, speluncæ.

22 Vide quæ dixi *l. 32. C. de episc.* adde *5. Ecl. 3. c. 12.* περὶ ὀρφανοτρόφων.

καὶ τὸ τοιοῦτον εὐσεβὲς ἔργον πληροῦν. ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς τοιούτοις εὐσεβέσι βουλήμασι τοὺς ὁσιωτάτους ἐπισκόπους τῶν τόπων βουλόμεθα προνοεῖν, ὥστε πάντα κατὰ τὴν τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν προβαίνειν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα παρὰ τῶν διατιθεμένων ἢ τῶν δωρησαμένων ἀπηγορεύθη αὐτοῖς ἔχειν τινὰ τούτων μετουσίαν. Εἰ δὲ οἱ ταῦτα ποιῆσαι κελευσθέντες, ἅπαξ καὶ δὶς παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου τῶν τόπων ἐπισκόπου καὶ τῶν τούτου οἰκονόμων διὰ δημοσίων προσώπων ὑπομνησθέντες, ὑπερθῶνται τὰ διατυπωθέντα πληρῶσαι, κελεύομεν τούτους ἅπαν κέρδος καταλειφθὲν αὐτοῖς παρὰ τοῦ ταῦτα κελεύσαντος ἀποβάλλειν· τοὺς δὲ ὁσιωτάτους τῶν τόπων ἐπισκόπους πάντα τὰ πράγματα τὰ πᾶσιν (ὡς εἴρηται) ταῖς εὐσεβέσιν αἰτίαις ἀφορισθέντα, μετὰ καρπῶν καὶ ἐπαυξήσεων τοῦ μέσου χρόνου καὶ τοῦ μνημονευθέντος κέρδους, ἐκδικεῖν, καὶ ἅπερ ὁ διαθέμενος διετύπωσε πληροῦν· εἰδότας ὡς εἰ ῥᾳθυμήσουσιν, ὑπὲρ τούτων πάντων λόγον τῷ θεῷ παρέξουσιν. Εἰ μέντοι ὁ ὁσιώτατος τῶν τόπων ἐπίσκοπος παραλίποι τι τῶν ἡμῖν εἰρημένων, ἐξέστω καὶ τῷ ὁσιωτάτῳ αὐτοῦ μητροπολίτῃ ταῦτα ἀπαιτεῖν, καὶ πληροῦν, καὶ παντὶ δὲ ἑτέρῳ ἄδεια ἔστω τὴν τοιαύτην ζήτησιν κινεῖν, καὶ σπουδάζειν ἵνα παντὶ τρόπῳ ἅπασαι αἱ τοιαῦται εὐσεβεῖς αἰτίαι πληρωθῶσι.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τοῦ σχολάζειν τὸ φαλκίδιον ἐν εὐσεβέσι ληγάτοις.

ΕΙ δὲ ὁ κληρονόμος τὰ εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλειφθέντα μὴ πληροίη, λέγων τὴν καταλειφθεῖσαν αὐτῷ περιουσίαν μὴ ἀρκεῖν εἰς ταῦτα, κελεύομεν, παντὸς τοῦ ἐκ τοῦ φαλκιδίου κέρδους σχολάζοντος, ὅσον δή ποτε εὑρεθείη ἐν τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ, προχωρεῖν, προνοίᾳ τοῦ ὁσιωτάτου τῶν τόπων ἐπισκόπου, εἰς τὰς αἰτίας εἰς ἃς κατελέλειπτο. Εἰ δὲ ληγάτον παρά τινος εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλειφθείη, κελεύομεν εἴσω μηνῶν ἕξ, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς διαθήκης ἀριθμουμένων, τοῦτο πᾶσι τρόποις παρέχεσθαι οἷς καταλέλειπται. εἰ δὲ ὑπερθοῖντο οἱ τούτῳ βεβαρημένοι, τὸ τοιοῦτον ληγάτον παρέχειν καὶ καρποὺς καὶ τόκους καὶ πᾶσαν νόμιμον ἐπαύξησιν ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς τελευτῆς τοῦ τοῦτο καταλιπόντος. Εἰ δὲ ληγάτον ἐτήσιον οἱῳδήποτε σεβασμίῳ οἴκῳ καταλειφθῇ, εἰ μὲν οἱ τοῦτο δοῦναι κελευσθέντες, ἢ ὁ τόπος ἐξ οὗ ἐκελεύσθη τοῦτο παρέχεσθαι, ἐν τῇ αὐτῇ ἢ τῇ γείτονι ἐπαρχίᾳ εἶεν, κελεύομεν μηδενὶ τρόπῳ τὸ τοιοῦτον ληγάτον ἐκποιεῖσθαι. εἰ δὲ οἱ τόποι ἢ τὰ πρόσωπα ἐξ ὧν τοῦτο δοθῆναι προσετάχθη, πόρρωθεν εἶεν, τηνικαῦτα ἐξεῖναι ἐκείνοις οἷς τοῦτο καταλέλειπται, εἰ καὶ τὸ ἐνεχόμενον μέρος συναινεῖ, ἀμείβειν τὸ ληγάτον, καὶ πλησίον λαμβάνειν ὑπὲρ τούτου πρόσοδον ἐπαρκῆ, καὶ μετὰ προσθήκης οὐκ ἐλάττονος τοῦ τετάρτου μέρους τῆς καταλειφθείσης ποσότητος, καὶ μηδὲ πολλοῖς δημοσίοις τελέσμασι βεβαρημένην. εἰ δὲ καὶ πωλῆσαι βούλοιντο τὸ τοιοῦτον ληγάτον, μὴ ἔλαττον τίμημα λαμβάνειν τοῦ ὅσου ὑπὲρ τοῦ τοιούτου ληγάτου ἐπὶ κε' ἐνιαυτοὺς συνάγεται. οὕτω μέντοι ὥστε τὸ τοιοῦτον τίμημα εἰς τὸ συμφέρον τοῦ προειρημένου σεβασμίου οἴκου, ὅπου κατελείφθη, προχωρεῖν.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ τοῦ μὴ διατίθεσθαι ἐπισκόπους τὰ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν εἰς αὐτοὺς περιελθόντα.

ΑΠαγορεύομεν δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα, ὅσα μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν εἰς αὐτοὺς οἱῳδήποτε τρόπῳ περιῆλθε, εἰς ἰδίους συγγενεῖς ἢ ἄλλα οἱαδήποτε πρόσωπα οἱῳδήποτε τρόπῳ μεταφέρειν. Εἰς αἰχμαλώτων δὲ ἀναρρύσεις, καὶ πτωχῶν διατροφάς, καὶ εἰς ἄλλας εὐσεβεῖς αἰτίας, ἢ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἐκ τούτων δαπανᾶν ἄδειαν ἐχέτωσαν. καὶ εἴ τι ἐκ τῶν τοιούτων πραγμάτων μετὰ τελευτὴν αὐτῶν εἰς τὴν αὐτῶν περιουσίαν μείνῃ, κελεύομεν τοῦτο τῇ δεσποτείᾳ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὧν τὴν ἱερωσύνην εἶχον, διαφέρειν. ἐν ἐκείνοις γὰρ μόνοις τοῖς πράγμασιν ἄδειαν αὐτοῖς τοῦ ἐκποιεῖν, ἢ καταλιμπάνειν οἷς ἂν βουληθεῖεν, συγχωροῦμεν, ἅπερ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀποδειχθῶσιν ἐσχηκότες, ἢ, μετὰ τὴν ἐπισκοπήν, ἀπὸ τοῦ κατὰ γένος αὐτοῖς συναπτομένου εἰς αὐτοὺς περιελθεῖν οἷς ἐξ ἀδιαθέτου δύνανται μέχρι τετάρτου βαθμοῦ διαδέχεσθαι. Ταῦτα δὲ ἅπαντα ἅπερ εἰρήκαμεν περὶ τῶν πραγμάτων τῶν μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν περιερχομένων εἰς τοὺς ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, καὶ ἐπὶ τῶν εὐλαβεστάτων ὀρφανοτρόφων καὶ πτωχοτρόφων καὶ νοσοκόμων καὶ γηροκόμων καὶ ξενοδόχων, καὶ πάντων τῶν ἄλλων διοικητῶν τῶν σεβασμίων οἴκων κρατεῖν θεσπίζομεν, ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῖς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἰδίας διοικήσεως κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον εἰς αὐτοὺς περιερχομένοις. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος, ἢ κληρικός, ἢ οἱουδήποτε ἐκκλησιαστικοῦ βαθμοῦ ὑπηρέτης, ἢ ἐκκλησίας διακόνισσα, τελευτήσει ἄνευ διαθηκῶν καὶ νομίμων διαδόχων, ἡ τούτων διαδοχὴ τῇ ἐκκλησίᾳ διαφερέτω ἐν ᾗ ἔτυχον κεχειροτονημένοι.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀπ' ἐκκλησιῶν ἢ εὐαγῶν οἴκων ἀκίνητα πράγματα οἱῳδήποτε τρόπῳ λαμβάνειν, καὶ ἵνα μὴ σπήλαιον τῆς ἰδίας ἀπιστίας οἰκοδομῶσι.

ΚΕλεύομεν δὲ μηδένα αἱρετικόν, μηδὲ κατὰ μίσθωσιν, μηδὲ κατ' ἐμφύτευσιν, μηδὲ κατ' ἀγορασίαν, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ πράγματα ἀκίνητα λαμβάνειν ἀφ' οἱασδήποτε ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, ἢ ἄλλου σεβασμίου τόπου. εἰ δὲ τι τοιοῦτον ἁμαρτηθείη, ὁ μὲν αἱρετικός, ὅ τι ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας παράσχῃ, τοῦτο ἀπολλύσει· τὰ δὲ τοιαῦτα πράγματα τῷ σεβασμίῳ τόπῳ, ἀφ' οὗ καὶ ἐδόθησαν, ἐκδικείσθω. ὁ δὲ διοικητὴς τοῦ οἴκου ὁ τὰ αὐτὰ πράγματα τῷ αἱρετικῷ δεδωκώς, πάσης ἀποκινείσθω διοικήσεως, καὶ εἰς μοναστήριον ἐμβαλλέσθω, καὶ ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτὸν τῆς ἁγίας κοινωνίας χωριζέσθω, ὡς αἱρετικοῖς Χριστιανοὺς προδεδωκώς. Εἰ δὲ ὀρθόδοξός τις κτῆσιν ἔχων ἐν ᾗ ἐστιν ἁγία ἐκκλησία, ἐκποιήσῃ, ἢ καταλείψῃ, ἢ κατ' ἐμφύτευσιν ἢ μίσθωσιν, ἢ κατ' οἱανδήποτε διοίκησιν ταύτην δεδωκὼς Ἰουδαίῳ, ἢ Σαμαρείτῃ, ἢ Ἕλληνι, ἢ Μοντανιστῇ, ἢ Ἀρειανῷ, ἢ ἄλλῳ αἱρετικῷ, ἡ ἁγιωτάτη ἐκκλησία τῆς αὐτῆς κώμης τὴν τούτων δεσποτείαν ἐκδικείτω. Εἰ δέ τις τῶν αἱρετικῶν (οἷς συναριθμοῦμεν καὶ τοὺς Νεστοριανούς, καὶ τοὺς Ἀκεφάλους, καὶ τοὺς Εὐτυχιανιστὰς) τολμήσῃ σπήλαιον τῆς ἰδίας ἀπιστίας οἰκοδομῆσαι, ἢ Ἰουδαῖοι νέαν συναγωγὴν κατασκευάσωσιν, ἡ τῶν τόπων ἁγία ἐκκλησία τὰς οἰκοδομὰς τῇ ἰδίᾳ δεσποτείᾳ ἐκδικείτω. Εἰ δέ τις κατ' ἐμφύτευσιν ἢ μίσθωσιν ἢ ἑτέραν οἱανδήποτε διοίκησιν τὴν ἰδίαν δέδωκε κτῆσιν τῷ τοιούτῳ προσώπῳ, εἰ μὲν ἐγίνωσκεν ὁ δεσπότης τῆς κτήσεως ὅτι αἱρετικῷ ταύτην κατεπίστευσε, πάσας τὰς προσόδους ἐκείνου τοῦ χρόνου τοῦ περιεχομένου τῷ συναλλάγματι, τὴν ἐκκλησίαν τῆς πόλεως, ὑφ' ἣν ἡ κτῆσις διάκειται, ἐκδικεῖν. εἰ δὲ ἠγνόει ὁ δεσπότης τῆς κτήσεως ὅτι αἱρετικὸς ἦν ὁ ταύτην ἐμπιστευθείς, αὐτὸν μὲν τὸν δεσπότην διὰ τὴν ἄγνοιαν ἀζήμιον φυλάττεσθαι, τὸν δὲ αἱρετικὸν ἐν ἑκατέρῳ θέματι καὶ ἐκβάλλεσθαι τῆς κτήσεως, καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ προσκυροῦσθαι.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ τοῦ ὀρφανοτρόφους [illegible] εἶναι ὁμοίους, καὶ [illegible] αὐτῶν [illegible].

ΟΙ δὲ ὀρφανοτρόφοι ἐπιτρόπων καὶ κουρατόρων τάξιν ἐχέτωσαν· οὕτω μέντοι ἵνα καὶ χωρὶς ἱκανοδοσίας καὶ ἐνάγωσι καὶ ἐνάγωνται περὶ τῶν πραγμάτων τῶν τοῖς ὀρφανοῖς κυρίως, καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀρφανοτροφείοις ἁρμοζόντων. τὰ δὲ πράγματα ἅπερ ἔτυχέ τισι τῶν ὀρφανῶν διαφέρειν, δημοσίων παρόντων ταβουλαρίων, ἢ ὑπομνημάτων πραττομένων (ἐν μὲν τῇ βασιλίδι πόλει, παρὰ τῷ μαγίστρῳ τοῦ κήνσου· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, παρὰ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, ἢ τοῖς ἐκδίκοις τῶν τόπων) λαμβάνειν τοὺς ὀρφανοτρόφους καὶ φυλάττειν· καὶ, εἰ ἀναγκαῖον νομίσωσι, καὶ ἐκποιεῖν, καὶ τὸ τούτων τίμημα τοῖς ὀρφανοῖς φυλάττειν, ἢ πραγ-

UMB Biblioteca de Ciències Socials

περιγίνεσθαι αὐτῇ ἐκείνων ἀγοράζειν· μὴ ὑποκεῖσθαι δὲ ἐπιτροπικοῖς ἢ κουρατορικοῖς λογισμοῖς. φυλάττεσθαι δὲ κελεύομεν τῷ δικαίῳ ὀρφανοτροφείῳ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, καὶ τῷ ξενῶνι τῷ καλουμένῳ τῆς ὁσίας μνήμης Σαμψὼν, καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν αὐτῶν διοίκησιν καθεστῶσιν εὐκτηρίοις ἢ ξενοδοχείοις, ἢ ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις, πάντα τὰ προνόμια ἅπερ ἔχει ἡ ἁγιωτάτη μεγάλη ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

† Ἅπερ τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος νόμου εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντος ἡ ἡμετέρα ἐθέσπισε γαληνότης, ἡ σὴ ὑπεροχὴ, ἐδίκτων κατὰ τὸ σύνηθες κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν προτιθεμένων, εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐλθεῖν σπουδασάτω. ἡμεῖς γὰρ προενοησάμεθα ὅπως ἄνευ πάσης τῆς τῶν ὑποτελῶν ζημίας καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φανερωθείη. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιε'.

Ἔδικτον περὶ πίστεως, Κωνσταντινουπολίταις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλβ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΡῶτον εἶναι καὶ μέγιστον ἀγαθὸν πᾶσιν ἀνθρώποις πεπιστεύκαμεν τὴν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀμωμήτου τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὀρθὴν ὁμολογίαν, εἰς τὸ διὰ πάντων αὐτὴν κρατυνθῆναι, καὶ πάντας τοὺς τῆς οἰκουμένης ὁσιωτάτους ἱερέας εἰς ὁμόνοιαν συναφθῆναι, καὶ ὁμοφώνως τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ὁμολογεῖν τε καὶ κηρύττειν, καὶ πᾶσαν πρόφασιν παρὰ τῶν αἱρετικῶν ἐφευρισκομένην ἀφαιρεθῆναι. ὅπερ δείκνυται ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν διαφόρως γραφέντων λόγων τε καὶ ἐδίκτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ αἱρετικοὶ μηδὲ τὸν τοῦ θεοῦ ἐννοοῦντες φόβον, μηδὲ τὰς ἀπειλουμένας τοῖς τοιούτοις ποινὰς ἐκ τῆς τῶν νόμων αὐστηρίας ἐνθυμούμενοι, τὰ τοῦ διαβόλου ἔργα πληροῦσι, καί τινας τῶν ἀπλουστέρων ἀπατῶντες, τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας παρασυνάξεις καὶ παραβαπτίσματα λαθραίως ποιοῦσιν· εὐσεβὲς ἡγησάμεθα διὰ τοῦ παρ' ἡμῶν ἐδίκτου παραινέσαι τοῖς τοιούτοις ἐφ' ᾧ καὶ αὐτοὺς ἀποστῆναι τῆς αἱρετικῆς μανίας, καὶ μηδὲ τὰς ἑτέρων ψυχὰς δι' ἀπάτης ἀπολλύειν, ἀλλὰ μᾶλλον προστρέχειν τῇ ἁγίᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ τὰ ὀρθὰ πρεσβεύεται δόγματα, καὶ πᾶσαι αἱ αἱρέσεις μετὰ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ἀναθεματίζονται. γινώσκειν γὰρ ἅπαντας βουλόμεθα ὡς εἰ τοῦ λοιποῦ τινὲς εὑρεθῶσιν ἢ παρασυνάγοντες ἢ παρ' ἑαυτοῖς συναγόμενοι, οὐκ ἔτι παντελῶς τούτων ἀνεξόμεθα, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἴκους ἔνθα τι τοιοῦτον ἁμαρτάνεται, τῇ ἁγίᾳ προσκυροῦσθαι ἐκκλησίᾳ· τοὺς δὲ παρασυνάγοντας ἢ παρ' ἑαυτοῖς συναγομένους τὰς ἐκ τῶν διατάξεων ποινὰς ἐπαχθῆναι παντὶ τρόπῳ κελεύομεν. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

Περὶ μοναχῶν, καὶ ἀσκητριῶν, καὶ διαγωγῆς αὐτῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλγ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΜονήρης βίος καὶ ἡ κατ' αὐτὸν θεωρία πρᾶγμά ἐστιν ἱερόν, καὶ ἀνάγων αὐτόθεν τὰς ψυχὰς εἰς θεόν· καὶ οὐ μόνον ὠφελῶν αὐτοὺς τοὺς εἰς τοῦτον παρελθόντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι διὰ τῆς αὐτοῦ καθαρότητος καὶ τῆς πρὸς θεὸν ἱκετείας παρεχόμενος τὴν πρέπουσαν ὠφέλειαν. ὅθεν τοῖς τε πρόσθεν αὐτοκράτορσι τοῦτο διεσπουδάσθη, καὶ ἡμῖν οὐ μέτρια νενομοθέτηται περὶ τῆς αὐτῶν σεμνότητος. ἀκολουθοῦμεν γὰρ τοῖς θείοις κανόσι, καὶ τοῖς ἁγιωτάτοις πατράσιν, οἳ ταῦτα ἐνομοθέτησαν. ἐπειδὴ μηδὲν ἀζήτητόν ἐστιν εἰς ζήτησιν τῇ βασιλείᾳ, κοινὴν πάντων ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν ἐκ θεοῦ παραλαβούσῃ. Ἤδη μὲν οὖν ἐγράψαμεν διάταξιν βουλομένην τοὺς εἰς πλῆθος ὄντας μοναχοὺς ἐν κοινῷ διαιτᾶσθαι, κατὰ τὸ τῶν καλουμένων κοινοβίων σχῆμα· καὶ μήτε ἰδίας ἔχειν οἰκήσεις, μήτε οὐσίαν ἀθροίζειν, μήτε βίον ἔχειν ἀμάρτυρον· ἀλλὰ κοινῇ μὲν αὐτοὺς σιτεῖσθαι, καθεύδειν δὲ αὐτοὺς ἐν κοινῷ, καὶ τὸν σύγκοσμον μεταδιώκειν βίον, καὶ μάρτυρας εἶναι τῆς ἀλλήλων κοσμιότητος, καὶ τοὺς νεωτέρους αἰδεῖσθαι τὴν πολιὰν τῶν πρεσβυτῶν ἐπιτηδεύοντας καὶ ἐξεπίτηδες καὶ ἀγρυπνίαν προσλαμβάνειν, ἵνα μή τι πάρεργον μηδὲ ἐξ ὕπνου γένηται, μηδὲ ἀσχήμων δόξῃ τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ κοσμιότητα καὶ ἐν τῷ καθεύδειν φυλάττοι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΙνῶν δὲ ἡμῖν προσαγγελθέντων, ἅπερ καὶ μείζονος καὶ ἀσφαλεστέρας νόμου προσεδεῖτο, εἰκότως ἐπὶ τὴν παροῦσαν ἀφικνούμεθα νομοθεσίαν, εἰς ἐκείνης τελείωσίν τε καὶ ἀναπλήρωσιν· δι' ἧς θεσπίζομεν μηδένα παντελῶς ἰδίαν ἔχειν οἴκησιν, μηδὲ τὸ καλούμενον κελλίον εἶναι κατὰ τὸ μοναστήριον· εἰ δὲ τυχὸν ἡ δύο κεχωρισμένους ὑπηρέταις κατὰ τὴν ἐν θεωρίᾳ τε καὶ ἡσυχίᾳ διάγειν βίον, ἀλλ' ὅλως ὄντων πλειόνων ἀνδρῶν, μίαν εἶναι τὴν αὐτῶν συνέλευσιν καὶ εὐχομένων, καὶ τὰ τῆς φύσεως ἔργα πραττόντων, ὁπόσα ἀμέμπτως τε καὶ ἀδιαβλήτως καθέστηκε· καὶ κοινῇ μὲν, ὡς εἴρηται, σιτεῖσθαι, κοινῇ δὲ καθεύδειν· εἰ μέντοι τοσοῦτον εἴη τὸ πλῆθος ὥστε εἰς ἕνα οἶκον χωρεῖσθαι, ἐπεὶ τοίνυν τυχὸν δύο ἢ τρεῖς οἴκους εἶναι τοὺς δεχομένους αὐτούς. Μηδένα δὲ παντελῶς ἰδίαν ἔχειν μηδὲν, ἀλλ' ἐν κοινῷ ζῆν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν· ἵνα αἱ νύκτες αὐτοῖς τὴν αὐτὴν ταῖς ἡμέραις ἔχοιεν παρατήρησιν. οὐ γὰρ καθεύδουσιν ἅπαντες ἀεὶ, ἀλλὰ πρόδηλον ὡς οἱ μὲν ἐν τῷ καθεύδειν εἰσὶν, οἱ δὲ ἐγρηγόρασι, καὶ πάντως ἔσονται τινὲς οἱ τοὺς καθεύδοντας ἐποπτεύοντες. Εἰ δέ τινα οἰκήματά ἐστιν ἐν οἱῳδήποτε μοναστηρίῳ τῶν ὑπὸ τὴν οἰκουμενικὴν πατριαρχίαν ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως, ἢ τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ὄντων ἀρχιεπισκοπὴν, εἴτε ἐπὶ τῆς περιοικίδος, εἴτε παρ' ἡμῶν αὐτῶν οἰκοδομηθέντα, εἴτε παρ' ἑτέρων ταῦτα πάντα καθαιρεθῆναι τρόπῳ ἅπαντι, ἀνοίξεις τε αὐτοῖς τὴν ἀλλήλων θέαν, καὶ ὄψονται πάντες τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. τί γὰρ δὴ καὶ δεδιέναι τοῦτο πράττειν, ἅπαξ ἑαυτοὺς ἀναθέντας θεῷ, καὶ ἀποταξαμένους τῇ πάσῃ δημοσίᾳ διαίτῃ; Καὶ τοῦτο μὲν ἰσχύειν καὶ νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα βουλόμεθα χρόνον, οὐδενὸς, ὡς εἴρηται, ἔχοντος οἴκησιν ἰδίαν, ἀλλὰ συναθροιζομένων ἁπάντων καὶ θεωρούντων τὰ παρ' ἀλλήλων πραττόμενα. πρόδηλον γὰρ ὅτι τὰ τοιαῦτα σπουδάσουσιν αὐτοὶ καθιστᾶν οἷα παντελῶς ἀνεπίληπτα μένει. Εἰ δέ τις ὀφθείη τοσοῦτον ἀναιδὴς, ὥστε τολμῆσαι ἐπιχειρεῖν παραβαίνειν τι τῶν νενομοθετημένων, ὁ τῆς μονῆς ἡγούμενος ταῦτα ἐξεταζέτω. Βουλόμεθα γὰρ τὴν νῦν σφοδροτέραν γενέσθαι παρατήρησιν, καὶ πρῶτον μὲν μὴ πολλοὺς ἔχειν τὰς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσόδους, ἀλλὰ μίαν ἢ δύο τυχόν· ἐφεστάναι τε ταῖς πύλαις ἄνδρας γεγηρακότας, καὶ σώφρονας, καὶ μεμαρτυρημένους ἐξ ἁπάντων, οἳ ἐπὶ τοῖς εὐλαβεστάτοις μοναχοῖς συγχωρήσουσι χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου γνώμης ἐξιέναι τοῦ μοναστηρίου (ἀλλ' εἴσω τούτους καθέξουσι, τὰ πρὸς θεὸν ζηλοῦντας, καὶ μὴ διασπῶντας ἑαυτοὺς, μήτε ταῖς πράξεσι, μήτε ταῖς ἐπιτηδεύσεσιν) ὑπὸ ἑτέρους τινὰς εἰσιέναι κατὰ τὸ μοναστήριον νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐάσουσιν, οἳ οὐκ ὀρθὴν τὴν τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν παραφυλάσσουσι δόξαν. Ἔστω δὲ ἀκριβεῖ θριγκίῳ περιπεφραγμένον τὸ μοναστήριον ὥστε μηδεμίαν ἔξοδον ἀλλαχόθεν ἄλλην ἢ διὰ τῶν πυλῶν εἶναι.

servare, aut alias res pro illis emere: non autem subjacere tutelaribus aut curatoriis rationibus: servari autem jubemus venerabili orphanotrophio hujus regiæ urbis, & xenodochio quod vocatur sanctæ Mariæ Sanso [1], & sub ejus gubernatione constitutis oratoriis aut xenonibus, aut venerabilibus domibus omnia privilegia quæcumque habet major sanctissima ecclesia Constantinopolitana.

1 v. *Rel.* 3. c. 13. §. 2. περὶ τῶ ξενο-νῶν τῶ ἐπὶ Σαμψὼν. hujus meminit *Nov.* 59. c. 3. & Procopius *l.* 1. περὶ τῶν ἰουστινιανοῦ κτισμάτων. adde *Cujac.* 1. *obs.* 12.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, tua celsitudo edictis solenniter in hac regia urbe propositis, ad omnium studeat pervenire notitiam. Nos enim providebimus quatenus sine collatorum dispendio fiat etiam in provinciis manifesta. Dat. xv. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. * BASILIO V. [2] C. CONS.

2 Id est, 541.

TIT. XV.

DE INTERDICTIS [3] COLLEGIIS HÆRETICORUM [4].

NOVELLA CONSTIT. CXXXII.

Imperator Flavius Justinianus, felix, inclytus, victor ac triumphator semper Augustus, Episcopo Constantinopolitano.

3 *l.* 3. *C. de hæret. Nov.* 37.

4 De hæreticis *Index Regina* ἔδικτον περὶ πίστεως Κωνσταντινουπολίταις *Scring.* adde *Nov.* 45. 109.

PRÆFATIO.

PRimum esse & maximum bonum omnibus hominibus credimus, veræ & immaculatæ Christianorum fidei rectam confessionem: ut per omnia hæc roboretur, & omnis orbis terrarum sanctissimi sacerdotes ad concordiam copulentur, & consone immaculatam Christianorum confessionem prædicent, & omnem occasionem, quæ ab hæreticis invenitur, auferant, quod ostenditur ex diversis conscriptis à nobis libris & edictis. Sed quoniam hæretici neque Dei cogitant timorem, neque interminatas talibus pœnas ex legum severitate considerantes, diaboli opus implent, & quosdam simplicium seducentes sanctæ fidei catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, adulteras [5] collectas, & [6] adultera baptismata latenter faciunt: pietatis existimavimus, per præsens nostrum edictum monere eos, qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant ab hæretica vesania, & nec aliorum animas per simplicitatem perdant, sed magis concurrant ad sanctam Dei ecclesiam, in qua recta prædicantur dogmata, & omnes hæreses cum principibus suis anathematizantur. Nosse enim volumus omnes, quia si de cætero aliqui inveniantur aut [7] contrarias collectas facientes, aut apud semetipsos collectionem: nequaquam omnino eos ferimus, sed domos [8] quidem ubi aliquid delinquitur, sanctæ assignamus ecclesiæ: his autem qui colligunt, aut apud se colliguntur, ex constitutionibus pœnas inferri omnibus modis jubemus. Dat. Prid. Non. April. *Constantinop.* Dom. JUST. PP. Aug. * BASIL. CONS.

5 Ἡ παρασυνάξεις. *Scring.* vid. *l.* 8. §. 3. *leg.* 14. *C. de hæreticis.*

6 Παραβαπτίσματα. d. *l.* 14.

7 Ἡ παρασυνάγοντες ἢ παρ' ἑαυτοῖς συναγόμενοι. *Scr.*

8 Quæ ob causas domus confiscentur, dixi ad *Novella* 14. §. 1.

TIT. XVI.

QUOMODO OPORTEAT MONACHOS [9] VIVERE.

NOVELLA CONSTIT. CXXXIII.

Idem August. Menna beatissimo Archiepiscopo.

9 De monachis & ascetriis & eorum conversatione, *Scr. Hal.* de vita monachorum. *Index Reg.* vid. *Novella* 5.

PRÆFATIO.

SIngularis [10] vita hujusque contemplatio res [11] est sacra, & ex hoc evehens animas ad Deum, & non solum juvans eos qui ad hanc accedunt, sed etiam aliis omnibus pro ejus puritate & supplicatione ad Deum, præbens inspectam utilitatem. Unde & priscis imperatoribus studii fuit & à nobis non pauca sancita sunt de eorum honestate & ornatu. Sequimur etenim sacras regulas & antiquos patres qui hæc sanxerunt, quia *nihil* [12] *sine via ad quæstionem est imperio*, communem omnium hominum solicitudinem ex Deo accipienti. Dudum [13] quidem scripsimus constitutionem volentem *in multitudine existentes monachos in commune* [14] *degere secundum quod vocatur cœnobiorum schema: & neque propria habere habitacula* [15], *neque substantias* [16] *congregare, neque vitam* [17] *habere sine testimonio: sed communiter quidem ipsos comedere* [18]*: dormire* [19] *vero omnes in commune, & honestam sectari vitam, & testes esse ornatus alterutrum, & juvenes* [20] *quidem veteri canitiem hoc respicientium, & ex studio etiam vigilias* [21] *assumere*, ut ne quid facinoris velut per somnum fiat, neque turpis videatur aliis, sed unusquisque suam honestatem etiam dormiendo custodiat.

10 Ὁ μονήρης βίος.

11 Laus vitæ monachalis, de qua vide plura apud Cedrenum in vita Claudii.

12 Princeps omnium solicitudinem gerit, id est, nihil quidquam est, de quo princeps non sit solicitus. adde *l.* 5. *ff. de off. præf. vigilum* μηδὲν ἀζήτητόν ἐστιν εἰς ζήτησιν τῇ βασιλείᾳ.

13 *Nov.* 5. *cap.* 3. *Nov.* 123. *cap.* 36.

14 Monachi in commune degunt.

15 Κτήσεις. *Scr.* possessiones: eo sensu, vetari scil. monachos propriis habere possessiones.

16 De bonis.

17 De vita.

18 De victu.

19 De somno.

20 De mutuo inter se honore.

21 De vigiliis & otio vitando.

CAP. I.

QUibusdam vero nobis nunciatis, quæ digna & majori cautela legis egebant; recte ad præsentem venimus sanctionem ad illius perfectionem & supplementum, per quam sancimus nullam penitus habere licentiam separatim habitandi, neque appellatam cellulam [22] nisi solus fuerit, & monasterium duobus utens ministris, & continentem & quietam degant vitam, sed omnino cum sint plurimi viri, una sit eorum conversatio & orantium & quæ naturæ sunt opera [23] facientium, quatenus inculpabiles & inaccusabiles consistant: & communiter quidem sicut dictum est, comedere, communiter quoque dormire, & siquidem tanta sit multitudo, quanta in uno habitaculo capiatur, alioquin duo forsan aut tria habitacula esse quæ capiant eos. Nullum tamen omnino proprium habere, sed in commune vivere diebus & noctibus, ut noctes eis eandem habeant quam dies observationem. Non enim dormiunt omnes semper, sed palam est, quia alii quidem in somno sunt, alii vero vigilant, & omnino erunt quidam dormientes inspicientes. Si autem aliqua habitacula sint in quolibet monasteriorum sub tua constitutorum sanctitate, sive in hac magna civitate, sive in ejus per circuitum habitaculis, sive à nobis ipsis ædificatis, sive ab aliis seorsum habitata, hæc omnibus modis depones [24], aperiesque eis alterutra ubi celebrent: quid enim formidabunt hoc agentes semetipsos dicantes Deo & abrenunciantes publicæ conversationi: & hoc quidem ita valere nunc & in futurum omne volumus tempus, nullo ut dictum est, habente habitaculum seorsum, sed congregandis omnibus & inspicientibus quæ ab alterutris aguntur. Certum est enim quia talia studebunt ea constituere, qualia omnino inculpabilia manent. Si quis autem apparuerit tantum impudens, ut audeat tentare prævaricari quod sancitum est, monasterii præsul hæc examinet. Volumus enim vehementiorem quam nunc est, fieri observationem, & quidem primum non plurimos [25] esse in monasterium ingressus, sed unum, aut secundum forte, & adstare januæ [26] viros senes & castos & testimonii boni ex omnibus, qui quidem neque reverendissimis monachis concedant sine [27] abbatis voluntate exire monasterium, (sed inter eos detineant, quæ Dei sunt zelantes, nec semetipsos lacerantes, nec actus, nec studia) nec alios quosdam introire monasterium noctibus, & diebus sinant, qui non rectam manere procurent venerabilium monachorum voluntatem. Sitque cautissima maceria munitum monasterium, ut nullus exitus aliunde, nisi per januas, sit.

22 Μηδὲ τὸ καλούμενον κελλίον. *Scr.* ἀλλ' ἰδίαν ἔχειν οἴκησιν μοναχούς, quod & Laura. *Nyr.* Nicephor. κελλία καὶ τὰς καλουμένας λαύρας & ἐρήμους ἀνεῖλεν. & Suidæ λαύρα ἡ στενὴ ἀγυιὰ κατὰ παραγωγὴν. secretum *l.* 26. *Cod. de donat.* *leg. ult. C. de metallariis.* adde *Novella* 123. c. 41. 36.

23 Victum & somnum intellige.

24 Ædificia illicita possunt deponi.

25 Plures ad monasterium ingressus esse non debent.

26 Janitores monasteriorum quales esse debeant.

27 *cap.* 6. J. *Novell.* 134. *cap.* 4.

Cap. II.

DEinde vel si ulla ecclesia in monasterio sit, neque sic occasione ecclesiarum, ingredi [1] & deambulationes licite illic facere, & confabulari cum quibus non convenit, sed venire quidem tempore sacri ministerii, cum Abba suisque prioribus & senibus, sacrificioque completo omnes monachi rursus ad cœnobium revertantur, ibique sedeant, magnumque Deum honorent, & sacris [2] scripturis incumbant. Plurimus itaque est horum librorum chorus [3], & possibile est unicuique animum corrigere, atque rigare sacris scripturis, quas si [4] frequenter legent, nunquam decipientur, nec ad humanas descendent solicitudines. Quatuor autem vel quinque seniores [5] ex ipso monasterio esse in constituta ecclesia, quibus jam omnis exercitatio est expleta in continentia, & qui ordinationem habere meruerunt in clero presbyterorum forsan aut diaconorum aut deinceps habentium schema. Dicti enim & supervenientes alloquentur, & de divinis eloquiis disputabunt [6], & putari omnes esse tales procurabunt, & custodient sacram domum, juventutem autem exardescentem, & suos terminos exilire volentem in continentia detinebunt.

Cap. III.

NOn ingredientur autem neque mulieres in [7] virile monasterium, neque viri in fœmineum occasione [8] mortui, & ibi sepulti memoriam, vel per aliam causam, & maxime si quis fratrem forte vel sororem aut aliquem ex genere habere in monasterio dicat: cognatio enim monachis in terra non est, cœlestem zelantibus vitam: quid enim volentes tales ingressus faciant, nisi voluerint aliquid agere interdictorum? cum liceat & viris convenientia in monasteriis virilibus celebrare, & mulieribus similiter distributa in muliebribus monasteriis facere mulieres, nullo permixto alterutri, neque si forte frater esse dicatur: aut soror [9] aut cognatus alter. Neque enim per hanc occasionem ingredi sinemus aliquem. Si enim ipsa principia [10] abscindamus, & per ipsum aspectum insitam animabus delinitionem, & ex hoc lapsum prohibeamus, erit multo possibilis ac facilior sacris [11] decertatoribus melioris vitæ status. Omnes ergo huic legi obediant, & neque viri recondant in muliebri monasterio sepulchra, neque mulieres in virilibus asceteriis fodiant. *Neque enim viros mulierum* [12] *studia decent, neque rursus virilium mulierum collegiis conveniunt.* Neque ex hoc propter defunctos turpes & mali principii tales permixtiones agi volumus, ut non iter ex hoc fiat naturæ apud se inhoneste grassari [13], & ludere, & divinas confundere causas, & pietatis quasi velamine, & cognationis schemate hæc agere, quæ neque dicere neque cogitare singularem vitam eligentibus est bonum. Illo existente manifesto, quia necessarium est sepulturæ ministrantes & maxime lectis [14], & fodientes non ingredi monasteria, sed in virilibus quidem monasteriis causa facilis est: in muliebribus autem non ita, propter memoratam interdictionem. §. 1. *Sancimus igitur*, si quando aliquid futurum sit tale fieri, & sepeliri mulier in muliebri monasterio, (virum namque non sinimus) reverendissimas quidem fœminas in suo manere habitaculo, solam vero ostiariam [15] & abbatissam forte ipsam, si voluerit interesse his quæ aguntur: & ipsos celerius illa agentes, quæ circa funus solennia sunt, & sepulchrum fodientes, & corpus obvelantes [16] repente discedere, neque videntes aliquas reverendissimarum mulierum, neque ab aliqua earum visos. Sed neque aliquam excogitent occasionem aut viri ad muliebria monasteria ingrediendi, aut mulieres viris deputata occasione horum quæ circa funus aguntur (quas utique memorias [17] vocant) in tertiam & nonam [18] convenientes diem, aut dum quadraginta compleantur, aut etiam annus, cum liceat, siquidem muliebre sit monasterium, mulieres omnia agere: si vero virorum viros: & non occasione talium observationum inhonestatem quandam venerabilibus monasteriis imponere.

Cap. IV.

QUia vero nihil quod sancitur, nisi [19] custodiam habeat competentem, poterit servari decenter, sancimus per tempus uniuscujusque monasterii præsulem [20] frequenter inspicere & perscrutari uniuscujusque conversationem & disciplinam: & sicubi aliquid parvum fiat contra quam decet, hoc repente corrigere, & non sinere majus fieri lapsum, & perire animam ad salutem conversationis confugientem. Monasteriorum autem exarchus [21], si quis fuerit per loca, sicut in hac felicissima civitate hæc solicite curet, & mittat eos qui appellantur responsarii [22] ejus per monasteria, & requirat etiam vicinos [23], ne forte aliquid nequam in aliquo monasteriorum proximo fiat, & hæc universa castiget, & competenti digna faciat providentia. Sed etiam uniuscujusque civitatis episcopus [24] hujus rei providentiam habeat sive patriarcha, sive metropolita sive singuli sunt episcoporum, & reverendissimos defensores, qui mittant hæc requirentes & servantes, & non sinentes quicquam fieri extra quam decet: sed & si quid fiat, velociter hoc emendare. Sanctissimus autem patriarcha felicissimæ hujus urbis de monasteriis hic positis similiter examinet & custodes rei Deo amabiles ecclesiæ defensores sanctissimæ majoris ecclesiæ, & quos putaverit perfectos & honestissimos esse, constituat, ut per plures custodia facta, adhuc amplior observatio & super peccatis vindicta fiat.

Cap. V.

OPortet autem unumquodque monasterium sub abbate [25] constitutum habere (sicut prædiximus) eos, qui vocantur *Responsarii* [26], viros senes & monachicum certamen superantes, & non facile corporales injurias passuros, qui eorum rebus & eorum occupentur utilitatibus, & non solum si virorum sit monasterium, sed etiam si mulierum contingant, esse duos aut tres viros, aut vel eunuchos [27], si possibile est, esse, aut senes & castitatis testimonium habentes, qui causas agant, & ineffabilem eis præbeant communionem [28], cum hujus tempus fuerit. Si vero de alia monasterii utilitate, aut ad unam reverendissimarum ascetriarum pertinente, dicere aliquid necessariorum voluerint, loquentur abbatissæ, & alteri penitus nulli fœminarum quæ in monasterio sunt hæc per reverendissimas [29] ostiarias agentes. Oportet enim tales aliquas ad januas ordinari, quæ similiter ingressus & egressus in monasterium inspiciant & egressus prohibeant, & inaccessibiles viris ingressus præterquam apocrisiariis constituant. Illi vero ad ostiariam loquentur, & dicent suum adventum: abbatissæ vero per eas agnoscentes & descendentes his loquentur, & illi referent ad illas de earum gubernatione aut utilitate pro qua venerint, & ita & quæ humana sunt, agentur bene, & castitas permanebit undique à nullo tentata malo. Si quis autem deliquerit, (nam multa sunt humana: & nullus [30] potest naturam sic retinere, ut non peccet nihil, hoc enim proprium est solum Dei) hunc, si [31] quidem mediocre peccatum est, & monere &

1 Quemadmodum monachi in templum se conferant.
2 Monachorum opus est, sacris scripturis incumbere.
3 Bibliothecas suas monachi habuerunt.
4 *Scripturarum* sacrarum utilitas.
5 Responsarii Monachorum sunt velut eorum procuratores & professores, de quibus vid. *cap. 5. §. eod.* eorum muneris inter cætera fuit, radiores instituere, & cum eis conferre ac disputare de rebus sacris. Erant ergo reliquis quasi lectores & professores.
6 Disputationes & disputationum præsides monachi in suis monasteriis habuerunt.
7 *Nov. 123. c. 29. l. 19. C. de episc.* Goth. Facit *l. 44. Cod. de episc. & cler.* Ans.
8 Hoc enim prætextu & colore lex potest circumveniri.
9 *d. l. 19.*
10 Principiis obsta. Principia delinquendi abscindenda. adde *l. 6. §. 9. ff. de injust.*
11 Agonistæ sacri, monachi, velut in sacro certamine currentes, alludit autem ad veterum sacra certamina (de quibus vide *l. 4. in pr. ff. de his qui notantur infamia.*) Olympia, Isthmia, Pythia, Nemea.
12 Mulierum studia viris indecora: ut & virorum mulieribus.
13 Τρυφᾶν.
14 Id est, & maxime eos qui feretra deportant, quique defodiunt.
15 Μόνην δὲ τὴν θυρωρὸν ἢ καὶ τὴν ἡγουμένην. *Græci hic.* Janitrices & ostiariæ fuerunt quædam monialium. de qua *c. 5. §. eod.*
16 Vid. Tertul. *lib. de velandis virg.*
17 Ἃς δὴ μνήμας καλοῦσι. Memorias & preces solennes defunctorum nomine tunc fieri solitas intelligit.
18 Novendiale sacrum mortuorum quid esset dixi ad *Novell. 115. c. 5. §. 1.*
19 Parum est leges promulgari, nisi aliquis earum vindex & custos constituatur. *Novell. 16. cap. 1. l. 2. §. 13. ff. de orig. jur.*
20 Ἡγούμενον.
21 Ἔξαρχος μοναστηρίων. Exarchi monasteriorum: *les Priours.*
22 De quibus vide *c. 5. §. eod.*
23 Vicinus enim præsumitur scire factum vicini, *l. 9. C. de nuptiis.*
24 Episcopis cura monasteriorum incumbit.
25 Τοῖς ἡγουμένοις. *Græci hic.*
26 Τοὺς λεγομένους ἀποκρισιαρίους. *c. 2. c. 4. §. eod.* de apocrisiariis dixi ad *Nov. 123. c. 25.*
27 Minus enim suspicionis est in eunucho, quam in alio. Ideoque regio cubiculo ut sæpius ministrabant Eunuchi, unde & Eunuchi dicti: quod *εὐνὴ* sit cubile: *ἔχω* custodio. Ex re factum, ut Eunuchi servi pretium veteribus inter omnia mancipia summum esset. *l. 1. §. 5. vers. Sin vero C. de communi servo manumiss.* 28 Τὴν ἄρρητον αὐταῖς διαδώσουσι κοινωνίαν. *Scr. ἁγίαν. l. 44. §. 1. C. de episc. Nov. 125. c. 36.* Sacram itaque communionem moniales sumebant ut plurimum à senibus & Eunuchis monachis. 29 Janitrices monialium, ingressus & egressus monasterii observabant, & cum advenientibus loquebantur. *l. 3. §. 1. ff.* 30 Nihil est omni ex parte beatum, vid. *constitutionem de conceptione Digest. §. 14.* 31 Gradus delictorum monachorum.

ΚΕΦ. β'.

ΕΠειδὴ κἂν εἴ τις ἐκκλησία κατὰ τὸ μοναστήριον εἴη, μηδὲ οὕτως προφάσει τῆς ἐκκλησίας ἐμφοιτᾶν ἀδεῶς, ἢ καὶ περιπάτους ἐκεῖσε ποιεῖσθαι, καὶ συντυγχάνειν τοῖς εἰς οὐδὲν προσήκουσιν. ἀλλὰ παραγίνεσθαι μὲν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ἅμα τῷ ἡγουμένῳ, ἢ τοῖς αὐτοῦ προεστῶσί τε καὶ γεγηρακόσι· τῆς δὲ λειτουργίας πληρωθείσης, τὸ μὲν μοναχικὸν ἅπαν αὖθις εἰς τὸ κοινόβιον χωρεῖν, κἀκεῖσε καθῆσθαι, καὶ τόν τε μέγαν ἱλάσκεσθαι Θεὸν, ταῖς τε θείαις ἐντυγχάνειν γραφαῖς. πολὺς γὰρ ὁ ἱερὸς τῶν τοιούτων βιβλίων χορὸς, καὶ δυνατὸς ἐστιν ἑκάστου τὴν ψυχὴν ἐπανορθοῦν, καὶ ἐπάρδειν τοῖς ἱεροῖς λογίοις. αὐτοῖς εἰ συνεχῶς ἀναγινώσκοιεν, οὐκ ἄν ποτε σφαλεῖεν, οὐδὲ εἰς ἀνθρωπίνας καταπεσοῦνται μερίμνας. Τέσσαρες δὲ ἢ πέντε προεστῶτες ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς εἶναι, κατὰ τὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ καθεστῶσαν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, οἷς ἤδη πᾶς αὐτῶν βίος κατὰ τὴν ἄσκησιν, καὶ αὐτοὺς χειροτονίας ἠξιῶσθαι τῆς ἐν τῷ κλήρῳ, πρεσβυτέρων τυχὸν ἢ διακόνων ἢ τῶν ἐφεξῆς ἐχόντων σχῆμα. οὗτοι γὰρ καὶ τοῖς ἀφικνουμένοις ἐντεύξονται, καὶ τὰ ἐκ τῶν θείων διαλέξονται γραφῶν. καὶ νομίζεσθαι πάντας εἶναι τοιούτους παρασκευάσουσι, καὶ φυλάξουσι τὸν ἱερὸν οἶκον· τὴν νεότητα δὲ θερμαινομένην, καὶ τῶν οἰκείων ὅρων ἐξιέναι βουλομένην, ἐπὶ τῆς καρτερίας ἐπισχοῦσι.

ΚΕΦ. γ'.

ΟΥκ εἰσελεύσεται δὲ οὔτε γυνὴ παντελῶς εἰς ἀνδρῷον μοναστήριον, οὐδὲ ἀνὴρ εἰς γυναικεῖον, ἢ προφάσει τελευτήσαντός τινος κἀκεῖσε κειμένου μνήμης, ἢ κατ' ἄλλην αἰτίαν. καὶ μάλιστα εἴ τις ἀδελφὸν τυχὸν, ἢ ἀδελφὴν, ἤ τινα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἔχειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ φαίη. συγγένεια γὰρ τοῖς μοναχοῖς ἐπὶ γῆς οὐκ ἔστι, τοῖς γε τὸν ἐν οὐρανῷ ζηλώσασι βίον. τί γὰρ δεῖ καὶ βουλομένους τὰς τοιαύτας εἰσόδους ποιεῖσθαι, εἰ μὴ βούλονταί τι πράττειν τῶν ἀπηγορευμένων; ἐξὸν καὶ τὰ ἀνδράσι πρέποντα ἐν τοῖς ἀνδρῴοις μοναστηρίοις ἄνδρας ποιεῖν, καὶ τὰ γυναιξὶν ὁμοίως ἀποτεταγμένα ἐν τοῖς γυναικείοις μοναστηρίοις πράττειν γυναῖκας· οὐδενὸς ἐπιμιγνυμένου θατέρου, οὐδὲ εἴ τις τυχὸν ἀδελφὸς εἶναι λέγοιτο, ἢ ἀδελφὴ, ἢ συγγενὴς ἄλλος. οὐδὲ γὰρ κατὰ ταύτην τὴν πρόφασιν εἰσιτητέον εἶναί ποτε συγχωροῦμεν. εἰ γὰρ αὐτὰς τὰς ἀρχὰς ἐκκόψοιμεν, καὶ τὴν δι' αὐτῆς τῆς ὄψεως εἰσκρινομένην ταῖς ψυχαῖς ἀπάτην, καὶ τὸν ἐντεῦθεν ὄλισθον κωλύσαιμεν, ἔσται πολλῷ ῥᾴδιός τε καὶ εὐκολωτέρα τοῖς ἱεροῖς ἀγωνισταῖς ἡ τοῦ κρείττονος βίου κατόρθωσις. πειθέσθωσαν τοίνυν τῷδε τῷ νόμῳ πάντες, καὶ μήτε ἄνδρες ἀποτιθέσθωσαν ἐν γυναικείων μοναστηρίων τάφοις, μήτε γυναῖκες ἐν ἀνδρῴοις ἀσκητηρίοις κατορυττέσθωσαν. οὐδὲ γὰρ ἀνδράσι γυναικωνίτιδος πρέπουσιν, ἢ αὖθις ἀνδρῶν ταῖς γυναικῶν κοινολογίαις· οὐδὲ ἐντεῦθεν διὰ τοὺς τελευτήσαντας τοῖς αἰσχροῖς καὶ τῆς ἀρχῆς πονηρᾶς ταύτας ἐπιμιξίας γίνεσθαι βουλόμεθα, ἵνα μὴ πρόσοδος ἐντεῦθεν γένοιτο τῇ φύσει πρὸς ἑαυτὴν ἃ μὴ θέμις στρέφειν τι καὶ παίζειν, καὶ τὰ θεῖα καταμιγνύειν πράγματα, καὶ εὐσεβείας ὀνόματι προκαλύπτεσθαι, καὶ τῷ τῆς οἰκειότητος σχήματι, ταῦτα πράττειν ἃ οὐδὲ λέγειν οὐδὲ ἐννοεῖν τοῖς τὸν μονήρη βίον ἀσπαζομένοις καλόν. ἐκείνου δὴ ὄντος φανεροῦ, ὅτι ἀνάγκη καὶ ἀναγκαῖον τοὺς ταῖς ταφαῖς ὑπηρετουμένους, καὶ μάλιστα τοὺς τὴν κλίνην φέροντας, τούς τε ὀρύττοντας, εἰσφοιτᾶν εἰς τὰ μοναστήρια. καὶ ἐν μὲν τοῖς ἀνδρῴοις μοναστηρίοις τὸ πρᾶγμα εὔκολόν ἐστιν· ἐν δὲ τοῖς γυναικείοις οὐχ οὕτως, διὰ τὴν εἰρημένην ἀπαγόρευσιν.

§. α'. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴπερ μέλλοι τοιοῦτό τι γενέσθαι, καὶ θάπτεσθαί τε γυνὴ ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ, (ἄνδρα γὰρ οὐκ ἐφίεμεν), τὰς μὲν εὐλαβεστάτας γυναῖκας ἐν τῷ οἰκείῳ μένειν καταγωγίῳ, μόνην δὲ τὴν θυρωρὸν ἢ τὴν ἡγουμένην, καὶ τὴν ἡγουμένην ἴσως αὐτὴν, εἰ βουληθείη, παρεῖναι τοῖς γινομένοις· καὶ θᾶττον ἐκείνους πράξαντας τὰ περὶ τὴν ὁσίαν νενομισμένα, καὶ τὸν τάφον ὀρύξαντας, καὶ τὸ σῶμα καλύψαντας, εὐθὺς ἀποχωρεῖν, μὴ τεθεαμένους τινὰς τῶν εὐλαβεστάτων γυναικῶν, μήτε παρά τινος αὐτῶν θεαθέντας. Ἀλλὰ μηδὲ ἄλλην ἐπινοείτωσαν πρόφασιν ἢ ἄνδρες τοῦ εἰς γυναικεῖα μοναστήρια παριέναι, ἢ γυναῖκες τοῦ ἀνδράσιν ἀφωρισμένοις, καὶ προφάσει τῶν περὶ τὴν ὁσίαν περιττουμένων, (ἃς δὴ μνήμας καλοῦσι) εἰς τρίτην καὶ ἐνάτην συνιόντες ἡμέραν, καὶ ἕως τεσσαρακοστῆς ἐξήκοντες, ἢ καὶ ἐνιαυτὸς, ἐξὸν, εἰ μὲν γυναικεῖον εἴη τὸ μοναστήριον, γυναῖκας ἅπαντα πράττειν· εἰ δὲ ἀνδρεῖον, ἄνδρας. καὶ μὴ προφάσει τῶν τοιούτων παρατηρήσεων ἀδοξίαν τινὰ τοῖς σεβασμίοις μοναστηρίοις περιάψαι.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΠειδὴ δὲ οὐδὲν τῶν νομοθετουμένων, εἰ μὴ φυλακὴν ἔχοι τὴν προσήκουσαν, δύναται τηρεῖσθαι προσηκόντως· θεσπίζομεν τὸν κατὰ καιρὸν ἑκάστου μοναστηρίου προεστῶτα, συνεχῶς ἐπισκέπτεσθαι αὐτοὺς, καὶ διερευνᾶσθαι τὴν ἑκάστου πολιτείαν τε καὶ κατάστασιν· καὶ εἴ πού τι βραχὺ γίνοιτο παρὰ τὸ πρέπον, τοῦτο εὐθὺς ἐπανορθοῦν, καὶ μὴ συγχωρεῖν μεῖζον γενέσθαι τὸ ὀλισθεῖν, μηδὲ ἀπολέσαι ψυχὴν πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἀσκήσεως σωτηρίαν καταφεύγουσαν. Ὁ δὲ τῶν μοναστηρίων ἔξαρχος (εἴ γε εἴη κατὰ τὸν τόπον, ὥσπερ ἐπὶ ταύτης ἐστὶ τῆς εὐδαίμονος πόλεως) ταῦτα περιεργαζέσθω, καὶ πεμπέτω τοὺς καλουμένους ἀποκρισιαρίους τοὺς αὐτοῦ κατὰ τὰ μοναστήρια, καὶ πυνθανέσθω καὶ ἐκ τῶν γειτόνων μή πού τι πονηρὸν ἐπί τινος τῶν μοναστηρίων τῶν ἐγγύθεν γίνοιτο, καὶ ταῦτα ἅπαντα σωφρονιζέτω, καὶ τῆς προσηκούσης ἀξιούτω προνοίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ πόλεως ἑκάστης ἐπίσκοπος ταύτην πρόνοιαν ἐχέτω, εἴτε πατριάρχης, εἴτε μητροπολίτης, εἴτε καὶ τῶν καθ' ἕκαστον εἴη· καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους ἐκδίκους τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς πεμπέτω ταῦτα ἀναζητοῦντας, καὶ παραφυλάττοντας, καὶ μὴ συγχωροῦντας μηδ' ὁτιοῦν γενέσθαι ἔξω τοῦ προσήκοντος· ἀλλὰ κἂν εἴ τι γένοιτο, θᾶττον τοῦτο ἐπανορθοῦν. Ὁ δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως τὰ περὶ τῶν ἐνταῦθα μοναστηρίων ὁμοίως ἐξεταζέτω, καὶ φύλακας τοῦ πράγματος τοὺς θεοφιλεστάτους ἐκκλησιεκδίκους τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ οὓς ἂν νομίσειεν ἀκριβεῖς καὶ σεμνοτάτους εἶναι, καθιστάσθω, ἵνα, διὰ πλειόνων τῆς φυλακῆς γινομένης, ἔτι μείζων ἡ τήρησις, καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐκδίκησις γένηται.

ΚΕΦ. ε'.

ΔΕῖ δὲ ἕκαστον μοναστήριον, ὑπὸ ἡγουμένῳ τελοῦν ἔχειν (καθάπερ εἰρήκαμεν) τοὺς λεγομένους ἀποκρισιαρίους, ἄνδρας γεγηρακότας, ἢ τὸ μοναχικὸν ἀγωνισαμένους, καὶ οὐ ῥᾳδίως τὰς σωματικὰς ἐπηρείας ὑφισταμένους, οἳ τοῖς πράγμασι καὶ ταῖς αὐτῶν ἀσχοληθήσονται χρείαις· καὶ οὐ μόνον εἰ ἀνδρῶν εἴη τὸ μοναστήριον, ἀλλ' εἰ καὶ γυναικῶν τύχοι, εἶναι δύο τινὰς ἢ τρεῖς ἄνδρας, ἢ εὐνούχους, ἢ, εἰ δυνατὸν, μαρτυρουμένους· οἳ τὰ πράγματα αὐτῶν πράξουσι, καὶ τὴν ἄρρητον αὐταῖς διαδώσουσι κοινωνίαν, ἡνίκα τοῦτο καιρός. Εἰ δὲ περί τινος τῶν μοναστηρίου χρειῶν, ἢ εἰς μίαν τῶν εὐλαβεστάτων ἀσκητριῶν ἀναφερομένης, εἰπεῖν τι τῶν ἀναγκαίων βούλοιντο, ἐντεύξονται τῇ ἡγουμένῃ μόνῃ, ἑτέρᾳ δὲ παντελῶς οὐδεμιᾷ τῶν γυναικῶν τῶν εἰς τὸ μοναστήριον τελουσῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν εὐλαβεστάτων θυρωρῶν πράττοντες. δεῖ γὰρ τοιαύτας τινὰς καὶ ἐπὶ ταῖς θύραις τετάχθαι, αἳ ὁμοίως τὰς εἰσόδους καὶ ἐξόδους τὰς εἰς τὸ μοναστήριον ἐπιβλέψονται, καὶ τὰς ἐξόδους κωλύσουσι, καὶ ἀβάτους ἀνδράσι τὰς εἰσόδους, πλὴν τῶν ἀποκρισιαρίων, καταστήσουσιν. οἱ δὲ ταῖς θυρωροῖς ἐντεύξονται, καὶ ἐροῦσι τὴν ἑαυτῶν ἄφιξιν· αἱ δὲ ἡγούμεναι μανθάνουσαι μὲν καὶ κατιοῦσαι τούτοις ἐντεύξονται, αὐτοὶ δὲ ἀνοίσουσιν ἐπ' ἐκείνας τὰ περὶ τῆς ἑαυτῶν διοικήσεως ἢ τῆς χρείας ἐφ' ᾗ παραγίνονται. καὶ οὕτως καὶ τὰ ἀνθρώπινα πραχθήσεται καλῶς, καὶ ἡ σωφροσύνη διαμενεῖ πανταχόθεν ὑπ' οὐδενὸς πειραζομένη κακοῦ. Εἰ δέ τις ἁμάρτοι (πολλὰ γὰρ τὰ ἀνθρώπινα· καὶ οὐκ ἄν τις δύναιτο τὴν φύσιν οὕτως ἐπισχεῖν ὡς ἁμαρτάνειν μηδέν. τοῦτο γὰρ ἐστι μόνου Θεοῦ) τοῦτον, μέτριον μὲν ὄντος τοῦ πλημμελήματος, καὶ νουθετεῖν καὶ καθείργειν, καὶ μετανοίας αὐτῷ διδόναι καιρὸν ἵνα [illegible]

[illegible]

ΚΕΦ. ϛ.

[illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου γνωρίσασα, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω. Dat. XVII. Kalend. April. *Constantinop.* ARIONE V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιζ.

Περὶ τοποτηρητῶν, καὶ μοιχευομένων γυναικῶν, καὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλδ.

Περὶ τοποτηρητῶν.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμανικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀντικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, Μουσωνίῳ ἐπάρχῳ πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

[illegible]

ΚΕΦ. α.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἄρχουσι τοποτηρητὰς καθιστᾷν.

[illegible]

suspendere & pœnitentiæ ei dare tempus, ut meliorem ordinem sumens mox revertatur ad semetipsum, & non quos jam posuit, amittat labores. Si vero major culpa sit modus secundum commissum & medelam correctionis esse & rursus admonitionem vehementiorem & pœnitentiam fortem exigere: & si quidem valuerit istis modis amovere lapsum, & corrumpi cœptum (hoc autem & in mulieribus conversis & viris dicimus) grates agere magno Deo, cum & in cœlo fiat magnum gaudium angelicis virtutibus, quando aliquis salvus fit peccatorum. Si vero potiores ultra medicinam causæ fiant, tunc etiam expelli [1] eum à monasterio quatenus dans semetipsum ea melioribus ad pejora, ipse suis malis potiatur solus, & non per ejus malum etiam alii violentur, sicut morbosorum [2] & inexcusabiliter languentium jumentorum. Neque enim imperium despiciet hos negligi, neque retinebit indignationem adversus abbatem, neque contra loci episcopum & sub eo positos defensores ecclesiæ, si non hæc observaverint tanquam necessaria sit etiam imperio rei diligentia. Si [3] enim illi puris manibus & nudis animabus pro republica supplicent Deo, manifestum quod & exercitus habebunt bene, & civitates bene disponentur. Deo quoque placato & propitio existente, quomodo non universa plena totius pacis & devotionis? sed & terra nobis feret fructus, & mare quæ sua sunt dabit, illorum oratione propitiationem Dei ad omnem rempublicam deducente. Sed & ipsum commune schema hominum reverentius erit, & vivet melius, illorum erubescens *perduratanem* [4], ideoque una pariter conspiratio erit, omnibus simul ad hoc concurrentibus, & in exilium missa quantum possibile est, malitia omni & melioribus & sanctioribus studiis introductis, & rebus ipsis decentibus, quod nos requirentes, causam agimus, ut putamus, utilem.

1 Pœna monachica, expelli à monasterio, ut c. 6. *J. eod.*

2 Morbosi monachi pœna, ab aliis separari, Cato c. 2. ferramenta vetera, servum senem, servum morbosum, & si quid supersit, vendat.

3 Operæ Dei ministrorum quænam sint, *l. 42. Cod. de episc.*

4 Καθαρότης, id est, puritatem.

CAP. VI.

ILlud quoque omnibus servari volumus modis. Si visus fuerit aliquis reverendissimorum monachorum & in aliqua tabernarum [5] conversari, hunc repente dari locorum defensoribus, aut hic *gloriosissimis præfectis sacrorum Prætoriorum*, & castigari convictum, & nuntiari hoc *Abbæ*, quatenus eum expellat [6] monasterio qui talia deliquit, utpote in confusionem vitæ angelicam hanc conversationem mutantem. Oportet enim duplex [7] hoc opus monachis esse, aut divinis vacare scripturis, aut quæ monachos decent (quæ vocant manuum [8] opera) meditari & operari. Mens enim frustra [9] vacans nihil bonorum parit. Pro his hanc ponimus legem & in hac regia civitate valentem & in gentibus omnibus. Utique ad singulos patriarcharum dirigimus eam ad cautelam observationemque competentem: illi vero sub se constitutis metropolitis mittent. Illi quoque aliis omnibus innotescent episcopis & per episcopos omnia hæc reverendissimis monachis & abbatibus eorum fient manifesta. Damus autem causæ observationem non solum abbatibus monasteriorum singulorum, nec solum Deo amabilibus episcopis, nec sanctissimis metropolitanis, neque sanctissimis patriarchis, sed hic quidem & tuæ [10] excellentiæ, ut si cujus causa egeat vehementioris correctionis, discentes à Deo amabilibus viris exequantur. In provinciis autem earum judicibus, primitus à Deo amabilibus episcopis quod agitur agnoscentibus, & ut sint per omnia & personis sacratis & magistratibus innoxia ea quæ ad Deum & præ cunctis imperio, tanquam nihil sit sanctius custodiri rempublicam magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi clementia frui per reverendissimorum virorum puritatem. quam custodient quoque clerici & monachi & episcopi majores & minores, sacrorum memores canonum sacrarumque legum & constitutionum de hoc scriptarum, quas & valere & gratas esse etiam per præsentem sancimus legem.

5 Εἰς τι καπηλεῖον ἀναστρεφόμενος. *Scr.* in cauponam, frustra hoc non dicit, nam & tabernarii inter abjectas personas numerantur *l. 7. C. de incestis.* solentque vulgo prostitui *l. 4. §. 2. ff. de his qui not. inf.* In tabernis etiam assolent quæstuaria mancipia esse, *l. 43. §. 9. ff. de ritu nupt.*

6 Expelluntur interdum monasterio monachi, ut *hic. & c. 5. ¶. eod.* tantum abest ut illic perpetua custodia detineantur.

7 Duplicia monachorum opera c. 1. ¶. *l. 24. Cod. de episc. audient.*

8 Ἐργόχειρα *Aug. in Psalm. 99. & lib. de opere monach. c. 16. vers. 341.* [illegible] dicuntur Euchitæ opinari, monachis non licere sustentandæ suæ vitæ causa aliquid operari, atque ita seipsos monachos profiteri, ut omnino ab operibus vacent. *Aug. ad Quod vult deum de hæresib.* hujusmodi ignaviæ sectatores leges detestantur atque puniunt, *l. 26. C. de decur.*

9 Id est, otio.

10 *l. 44. §. 3. Cod. de episc.*

EPILOGUS.

†. Tua igitur beatitudo quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem cognoscens, operi effectuique tradere festinet. Dat. XVII. Kal. April. *Constantinop.* ARIONE [11] V.C. CONS.

11 Apione, id est, anno 539.

TIT. XVII.

UT NULLI JUDICUM LICEAT HABERE LOCI [12] SERVATOREM [13], NISI CERTIS EX CAUSIS DIVINA CONCESSERIT JUSSIO. [14]

NOVELLA CONSTIT. CXXXIV.

De Vicariis.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri, Imperator Cæsar, Flavius, Justinianus, Alemannicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, felix, pius, gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus Augustus, Musonio præfecto urbis.

12 Et vicarios *Nov. 8. c. 4.*

13 Περὶ τοποτηρητῶν. *Scring.* de vicariis, seu locum tenentibus, *Jul. const. 126.* de quibus dicam plenius c. 2. ¶.

14 Sunt & alia capita de quibus hic tractatur.

PRÆFATIO.

QUæcunque ad utilitatem nostrorum subjectorum, intentionem habentes semper, invenimus diversas læsiones nostris subjectis inferri ab emissis vicariis in provincias ab aliquibus civilibus & militaribus judicibus: & de hoc dudum legem scripsimus, particularem aliquam facientes rei emendationem.

CAP. I.

Ne ulli magistratuum liceat constituere vicarios.

NUnc vero perfecte juvare nostros subjectos studentes, sancimus nullam licentiam habere pro tempore præfectos tam Orientis quam Illyrici prætoriorum aut comitem largitionum, aut comitem privatarum, locorum [15] servatores destinare in provincias, aut ipsos provinciarum judices facere, & proprii cinguli loci servatores emittere. Sed neque vicaneos judices in creditis eis provinciis loci servatores emittere in qualibet civitate. Solum vero jubemus esse loci servatores præfecturæ in Hosdruma [16], & in Mesopotamia, & si necessitas vocaverit: in aliis locis tempore expeditionis pro nutrimento eis destinato: & hoc quidem per nostram jussionem. His insuper jubemus, ut neque magistri militum, neque duces in provinciis, in quibus administrare jussi sunt, loci servatores, aut biocolitas [17], aut latronum expulsores habeant. Si vero contigerit, necessitate faciente, sive magistros militum, sive duces destinari per nostram jussionem in aliis locis, tunc fieri loci servatores absentes, & hoc secundum nostram præceptionem. Nulli vero liceat civili aut militari judici circumire provinciam sine causa necessaria. Si vero aliqua necessitas vocaverit tale aliquid fieri: expensis propriis hoc facere jubemus tam judices quam competens & obediens eis officium. Neque vero angariis [18], aut iis quæ vocantur epidemiticis [19], aut alio quolibet dispendio gravare nostros subjectos: neque consuetudines nominare, aut quærere, quas forsitan aliqui prædictorum in proprium lucrum injuste adinvenerunt. Male enim adinventa, malaque consuetudines, neque ex longo tempore, neque ex longa [20] consuetudine confirmantur: scientibus omnibus prædictis judicibus civilibus & militaribus,

15 De ea re dixi ad *Nov. 8. 17. 128. 130.*

16 Ὀσδροηνῇ Osdroena.

17 Vid. *Nov. 8. c. 13.*

18 *Nov. 17.*

19 Ἐπιδημητικὰ, sunt pretia, quibus se provinciales ab onere hospitum suscipiendorum redimunt. *Jul. C. de metallo & epidem. lib. 11. adde Nov. 129.*

20 Consuetudo prava non est toleranda, & ita argumentum à prava consuetudine non subsistit.

militaribus, quod si aliquid præter hoc fiat, & qui facit, si loci servator est, viginti librarum auri inferet pœnam, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquievit, eadem propria substantia exilio subjicietur.

Cap. II.

AD majorem autem nostræ dispositionis cautelam, jubemus per loca episcopos, & provinciarum rectores, & eos qui civitates habitant, nullum contra præsentem nostram dispositionem suscipere biocolytam [1], aut latronum persecutores: omnino enim nullum judicum civilium aut militarium constitutum in provincia, habere loci servatorem concedimus. Præcipue quidem jubemus provinciarum rectores sic recte conversari, aut res gubernare, ut non necessitas fiat de qualibet re debente queri, aut gubernari, ad provincias aliquem destinari. Si vero opus fuerit transmitti aliquos in provincias occasione publicarum exactionum, aut quarumlibet emergentium querelarum, neque ordinem, neque nomen habere loci servatoris. Destinatus vero in provinciam nullum subjectis inferat dispendium: creditum vero sibi opus adimpleat, judice provinciæ eum & ejus officium adjuvante. Si vero contra ipsum judicem forte accusatum transmittatur; tunc jubemus & provinciale officium obedire ei. Quemadmodum enim prohibemus loci [2] servatores fieri: ita omne periculum jubemus habere judices provinciarum, & eorum officium: ut sollicitudinem faciant tam publicarum exactionum, quam locorum quietem: & ut omnis injustitia & læsio suspendatur. In quibus vero provinciis aut judices [3], aut exactores sunt fiscalium, & opus habuerint aliquo adjutorio: jubemus judices provinciarum & officia eorum omne solatium & studium eis conferre, ut sine impedimento fiscalium exactio procedat. Et omnes quæ motæ fuerint sive civiles sive criminales causæ, & competentes provinciarum judices ipsos jubemus inquirere, ut illi proprio periculo has discutiant, & legitimum finem eis imponant. Super hoc autem jubemus provinciarum judices mox qui futuri sunt cingula suscipere, sive præsentes, sive absentes sint, cautelam impendere, tam præfecturæ, quam nostris largitionibus, & comiti privatarum pro inferendis pecuniis unicuique prædictarum dignitatum: cum etsi non caveant, tanquam facientes cautelam, ita jubemus eos & eorum officia subjacere prædictis dignitatibus. In illis vero civitatibus & provinciis volumus judices periclitari pro fiscalibus, & exigi, in quibus neque scriniarii [4], neque judices [5], neque alii quidam proprio periculo exactionem faciunt.

Cap. III.

ET hoc pervenit ad nos, quod quidam provinciarum judices ita inique agunt, occasione vilium lucrorum, ut neque testamenta [6] concedant facere, neque facta insinuare [7], neque nuptias [8] aliquas facere, aut super nuptialibus donationibus monumenta [9] componere, neque defunctorum [10] corpora sepulturæ tradi: neque rerum descriptionem [11] concedunt fieri, aut aliud quid hujusmodi agi aut ex gestis aut ex testimoniis. Propterea interdicimus omnibus judicibus tam civilibus quam militaribus & eorum officiis aut alii cuilibet tale aliquid præsumere. Si vero quidam hujusmodi odibilem rem in quolibet loco nostræ reipublicæ præsumpserit agere, aut ministrare ei qui hoc præsumpserit facere: jubemus hujusmodi extra cingulum factos in exilium destinari: & de substantia eorum eveniens dispendium, læsis in duplum restitui: non sublato ab eis neque alio quidem ex legibus adjutorio. Omnem vero damus licentiam locorum sanctissimis episcopis, & primatibus civitatum, hujusmodi præsumptiones prohibere: & studere, ut hæc omnia sine impedimento & sine dispendio secundum legum virtutem procedant, & de his nobis nuntiare. Illas vero quæ secundum leges offeruntur appellationes [12] suscipere volumus omnino judices, & eos qui secundum nostram jussionem specialiter (quia & à divinis licet appellare judicibus) audiunt, sive majores, sive minores sint: & edere gesta [13] sine aliqua dilatione [14] litigantibus, ut quæstio legitima de his procedat. Super hoc jubemus appellatione [15] porrecta secundum leges, neque exactionem fieri [16], neque possessiones rerum transferri, usque ad definitum super ea judicium.

Cap. IV.

QUoniam vero [17] contingit adulteria, aut raptus mulierum, aut homicidia, aut alia qualibet crimina in provinciis committi: jubemus provinciarum judices omnia secundum leges vindicare, & peccantes tenere, & non alios pro aliis, aut ex quibus nati sunt vicis qui crimina præsumpserunt, alium pro [18] alio comprehendere, aut damnum eorum inferre vicis, sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprii lucri causa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex legibus pœnas sustinere volumus: damna vero subjectis nostris, aut lucrum ex hoc judicibus aut eorum hominibus sive officialibus fieri nullatenus concedimus, ut ne propter rerum desiderium inveniantur injuste aliquos castigantes, aut peccantes vendere. Si enim præter hæc fiat: ipse provinciæ judex omne ex hoc accidens damnum læsis medebitur: & suppliciis subjectus, exilio tradetur: & consiliarius eis simile sustinebit supplicium, si factis à judice contra leges, in scriptis consentiat. Officium vero ejus, & alii qui circa hoc propter lucrum proprium ei obsecundant: non solum damna læsis compellentur restituere: sed culpabiliores eorum legalibus suppliciis subjecti, exilio tradentur.

Cap. V.

Ut rei criminum edictis legitimis evocentur.

SI [19] vero quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit provinciam illam [20] in qua crimina deliquit, jubemus legitimis [21] edictis [22] à judice evocari [23] eum: & si non obediat, illa in eum procedere quæ nostris legibus definita sunt. Si vero cognoscatur quod in alia [24] provincia degit, jubemus provinciæ illius judicem in qua peccati quid hujusmodi contigerit, epistola publica [25] uti ad provinciæ illius judicem, in qua delinquens persona degit, illum vero qui publicas [26] susceperit literas, & periculo [27] suo & officii sui comprehendere hujusmodi & ad judicem provinciæ transmittere in qua peccavit, suppliciis legitimis subjiciendum. Si vero qui publicam epistolam susceperit, neglexerit hoc facere, aut officium ejus tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum judicem tres auri libras, & officium ejus alias tres pro pœna inferre jubemus. Si vero judex aut aliquis

[Greek column:] στρατιωτικῶν, ὡς εἴ τι παρὰ ταῦτα γένηται, [illegible] ἔξορίᾳ ὑποβληθήσεται.

ΚΕΦ. β.

ΠΡὸς πλείονα δὲ τῆς ἡμετέρας διατυπώσεως ἀσφάλειαν, κελεύομεν τοὺς κατὰ τόπον ἐπισκόπους, καὶ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, καὶ αὐτοὺς τοὺς κατὰ πόλεις οἰκοῦντας, μηδένα παρὰ τὴν παροῦσαν ἡμῶν διάταξιν δέχεσθαι ἢ βιοκωλύτην ἢ ληστοδιώκτην. [illegible] μηδὲ βινδικας, μηδὲ ἕτερόν τινα εἰς ἴδιον κίνδυνον τὴν ἀπαίτησιν ποιούμενον.

ΚΕΦ. γ.

ΚΑὶ τοῦτο δὲ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὥς τινες τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀρχόντων, [illegible]

ΚΕΦ. δ.

ΕΠειδὴ δὲ συμβαίνει μοιχείας, ἢ ἁρπαγὰς γυναικῶν, ἢ φόνους, ἢ ἕτερα οἱαδήποτε ἐγκλήματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἁμαρτάνεσθαι, κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας [illegible]

ΚΕΦ. ε.

Περὶ τοῦ νομίμοις κηρύγμασι προσάγεσθαι τοὺς τοῖς ἐγκλήμασιν ἐνεχομένους.

ΕΙ δέ τις τῶν ἐνεχομένων ἐγκλήμασι διαλάθοι, ἢ καταλίποι τὴν ἐπαρχίαν [illegible]

---

1 *Nov.* 8. *c.* 13.
2 Τοποτηρητὰς *Scr.* τοποτηρητὰς, sunt loci servatores. *Novell.* 8. *c.* 4. & 17. *c.* 10. & 128. *c.* 20. defensores civitatum seu plebis, *l.* 1. *C. de off. judic. Alexand.* non sunt vindices *ut* J. *dicuntur*, τοποτηρητὰς ὄντες ἐξουσίᾳ. *Suidas.* loci servator Paulo Monacho 6. *hist. Longobard.* & in *l.* 27. *de furtis*, *C. Longobard.* loci judex *l.* 2. *C. de exhib. reis*, vicarius & locum tenens *Jul. hic const.* 126. mittebatur autem à præfectis Prætorio, vel Comitibus, vel præsidibus juris dicendi causa. vid. *Cujac.* 3. *obs.* 14. adde quæ de iis notavi ad *Nov.* 8. *c.* 4.
3 Ἢ βινδικας ἢ ἐκλήπτορας. *Scring.* illi est, vindices. de vindicibus quædam dixi ad *Novell.* 128. *c.* 8. *in fin.* Sunt exactores tributorum instituti in singulis civitatibus ab Anastasio *teste Nicephoro* 16. *cap.* 44. ita dicti, quod oppositi sint decurionum iniquis exactionibus. His sunt affines canonicarii, de quibus dixi *Nov.* 128. *c.* 6. ita dicti exigendis canonibus præfecti, differunt tamen ab iis, qui hic dicuntur τοποτηρηταί, *de quib. T. dixi.* Vindices, alia significatione sunt defensores civitatum, *l.* 1. *C. Theod. si quamis præditus potest.*
4 Iidem qui & canonicarii, dixi ad *Nov.* 128. *c.* 6.
5 Μήτε βίνδικας.
6 Testamentum inter liberos actus numeratur *l.* 1. *C. de sacr. eccles.*
7 Ἐμφανίζεσθαι. Testamenta insinuantur.
8 Nuptiæ inter liberos actus referuntur *l.* 134. *ff. de verb. oblig. l.* 14. *C. de nuptiis.*
9 Ταῖς προγαμιαίαις δωρεαῖς, donationem insinuare ante nuptias, *Jul.* indulget enim ex parte viri insinuationem *Nov.* 127.
10 Vid. *Nov.* 60.
11 Ἀναγραφὴν inventarium fieri *Jul. hic.*
12 *Nov.* 82. *c.* 13.
13 Et apocham tribuere *Jul. hic.*
14 Frustratoria scil. *l.* 1. *C. de relationib. l.* 6. *in fin. C. de appell.* alias 30. dies dantur in edendis actibus, *Nov.* 126. *c.* 3. adde *l.* 24. *C. de appell.*
15 Interposita appellatione, nihil innovandum. *l.* 3. *C. quando provoc. non est necess. l.* 7. *in fin. ff. de muneribus & hon. leg.* 1. *ff. nihil innovari.*
16 Id est, interposita appellatione sententiæ executio & translatio possessionis suspenditur. Idem fit postulata restitutione in integrum *leg.* 1. *C. in integ. postulat.* non etiam postulata retractatione.
17 Vid. Rittershus. *part.* 3. *cap.* 7. Ans.
18 Ex causa criminali alius pro alio teneri non potest, licet sit concivis, aut contribulis, *ut hic*: licet propinquus *l.* 22. *C. de pœnis.* Idem est in causa civili. *Nov.* 52. 128.
19 Hinc sumpta est Authentica, *Si vero C. de adulter.* Goth. Ad intellectum hujus loci vid. *Zanger. de Except. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 201. Ans.
20 Ex ea sorum sortitur. Ἡγουν 60. *cap.* 1. *l.* 1. *C. ubi de criminib.*
21 Per triduum scil. vid. *l.* 10. *ff. de publicis judiciis.*
22 Νομίμοις κηρύγμασι. *Scring.* vid. *l.* 1. §. 2. *ff. de requirend. reis.* Galli adjournement à son de trompe & cri public.
23 Adnotari *leg.* 6. *Cod. de accusationibus.* citari *d. l.* 10. adde *leg.* 3. *ff. de custod. reor.*
24 Quid agendum sit judici, reo criminis agente in alia provincia, nec comparente ad edictum.
25 Epistola publica ἐπιστολὴ δημοσίᾳ. *Scring.* de hujusmodi litteris dixi ad *Novell.* 17. *c.* 14. vid. *Edict.* 13. *c.* 23. Judex criminis admissi, vel rei, litteras mittere solet ad judicem alterius territorii, in quo citandus domicilium habet, ut futuram litem illi significet, & proinde admoneat citandum, ut responsurus veniat libello actoris, vid. *Gayll* 1. *obs.* 56. *num.* 5. Plura vide apud Rebuffum *tom.* 2. *tract. de literis requisitoriis seu rogatoriis.* Hujusmodi litteris utimur in sententiis extra territorium exequendis, *l.* 13. §. 3. *Cod. de judiciis l.* 15. §. 1. *ff. de re judicata.* adde Montanum 2. *obs.* 1. *n.* 6. & in evocandis plerumque testibus *l.* 3. *in fin. ff. de testibus.*
26 Ἐπιστολὰς δημοσίας.
27 Pœnam judicis non deferentis literis requisitoriis aut compulsoriis observa-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

τρέψαι ὑπὲρ ταύτης παραβάλλεσθαι κελεύομεν. Εἰ δέ τι δὲ ὁ ἄρχων, ἢ τις τῆς τάξεως αὐτοῦ, διὰ κέρδος τὸ τοιοῦτον πρόσωπον μὴ συλλάβοι, ἢ συλλαβὼν μὴ παραπέμψῃ, καὶ τοῦτο πραχθὲν ἐλεγχθῇ, γυμνωθεὶς τῆς ζώνης, ἐξορίᾳ παραδιδόσθω.

ΚΕΦ. ϛʹ.

Περὶ τοῦ πληροῦν ἄρχοντα τὸ τυπωθὲν κελευσθέν.

Καὶ τοῦτο δὲ κελεύομεν παραφυλάττεσθαι παρὰ πάσης ἀρχῆς, ἵνα, ἐὰν συμβῇ ὑπογραφεῖσαν ἡμετέραν κέλευσιν ἁρμόσαι πρός τινα τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ οὗτος παύσηται τῆς ἀρχῆς, ὁ μετ' ἐκεῖνον παραλαμβάνων τὴν ἀρχὴν, δέχεσθαι ταύτην καὶ ἐμφανίζειν· καὶ εἰ μὲν ἰδιωτικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, καὶ πληροῦν αὐτὸ καὶ ἐπεξιέναι ὡς ἂν εἰ πρὸς αὐτὸν ὑπῆρχε γεγραμμένη· εἰ δὲ ἡ τοιαύτη ὑπογραφεῖσα κέλευσις εἰς τὸ δημόσιον ὁρᾷ, ἐξετάζειν ταύτην· καὶ εἰ μὲν μὴ βλάπτοιτο τὸ δημόσιον, τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα πληροῦν· εἰ δὲ πρὸς βλάβην εἴη τοῦ δημοσίου, μηδὲν ἐπ' αὐτῇ παντελῶς πράττεσθαι, μηνύειν δὲ εἰς ἡμᾶς πρότερον, ὥστε δευτέραν ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κέλευσιν. Εἰ δὲ καὶ προστάξεις οἱουδήποτε ἄρχοντος εἶεν, καὶ πρὶν ἐμφανισθῆναι ταύτας, ἢ τὸν προστάξαντα ἢ πρὸς ὃν αἱ προστάξεις γεγόνασι συμβῇ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀρχῆς, καὶ οὕτως ὁ γενόμενος ἄρχων ταύτας δεχέσθω, καὶ ἐκβιβαζέτω, εἰ νομίμως γεγόνασιν. Εἰ δὲ παρὰ τὸν νόμον ἢ κατὰ τοῦ δημοσίου εἴησαν, ταύτας ἀντὶ μηδὲ γεγραμμένας εἶναι κελεύομεν.

ΚΕΦ. ζʹ.

Περὶ τοῦ μὴ τολμᾶν δανειστὴν τὰ χρεωστοῦντος τέκνα κατέχειν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοιαύτην ἀδικίαν ἐν διαφόροις τόποις τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἔγνωμεν πλημμελεῖσθαι, ὅτι οἱ δανεισταὶ τὰ τέκνα τῶν χρεωστούντων τολμῶσι κατέχειν ἢ εἰς ἐνέχυρον ἢ εἰς δουλικὴν ὑπουργίαν, ἢ μισθοῦν· τοῦτο πάσῃ προφάσει κωλύομεν, καὶ κελεύομεν, εἴ τις τοιοῦτό τι πλημμελήσοι, μὴ μόνον ἐκπίπτειν αὐτὸν τοῦ χρέους, ἀλλὰ καὶ τοσαύτην ἄλλην ποσότητα προσκαταβάλλειν δίδοσθαι τῷ κατασχεθέντι παρ' αὐτοῦ, ἢ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ σωματικαῖς ποιναῖς αὐτὸν καθυποβάλλεσθαι παρὰ τοῦ κατὰ τόπον ἄρχοντος, ἐπειδὴ πρόσωπον ἐλεύθερον ὑπὲρ χρέους ἐτόλμησε κατασχεῖν, ἢ μισθῶσαι, ἢ ἐνεχυράσαι.

ΚΕΦ. ηʹ.

Περὶ συναινέσεων τῶν γυναικῶν.

Κἀκεῖνο δὲ προείδομεν ὑπὲρ τῆς τῶν ὑπηκόων ὠφελείας ἐπανορθῶσαι, ἵνα εἴ τις γυνὴ ἐν δανειστικῷ γραμματείῳ συναινέσῃ τῷ οἰκείῳ ἀνδρὶ, ἢ ὑπογράψῃ καὶ τὴν οἰκείαν περιουσίαν ἢ καὶ ἑαυτὴν ἔνοχον ποιήσῃ, κελεύομεν μηδὲ τὸ τοιοῦτον ἰσχύειν ἢ κρατεῖν, εἴτε ἅπαξ εἴτε πολλάκις τοιοῦτό τι ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ πράγματος γένηται, εἴτε ἰδιωτικὸν εἴτε δημόσιον εἴη τὸ ὄφλημα, ἀλλ' οὕτως εἶναι ὡς ἂν εἰ μηδὲ γεγραμμένον ἦν· εἰ μὴ φανερῶς ἀποδειχθείη ὅτι τὰ χρήματα εἰς ἰδίαν αὐτῆς τῆς γυναικὸς χρείαν ἐδαπανήθη.

ΚΕΦ. θʹ.

Περὶ τοῦ μὴ φυλακῇ ἐγκλείεσθαι τὰς γυναῖκας.

Ἀναγκαῖον δὲ νομίζομεν κἀκεῖνο προσηκούσῃ βοηθείᾳ ἐπανορθῶσαι, ἵνα μηδεμία γυνὴ περὶ οἱουδήποτε πράγματος χρηματικοῦ ἐξ οἱουδήποτε ἄρχοντος ἐγκλείηται ἢ φυλάττηται. ἀλλ' εἰ μὲν ὑπὲρ δημοσίων χρεῶν ἢ ἰδιωτικῶν ἐνοχλεῖται κατὰ τοὺς νόμους ἡ γυνὴ, ἢ διὰ τοῦ ἀνδρὸς ἢ δι' ἑαυτῆς, ἢ δι' οὗ ἂν βούληται προσώπου, νομίμως ἀποκρινέσθω, καὶ διοικείτω τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ χήρα εἴη, ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἀνδρὶ γαμηθεῖσα, ἐξέστω ὁμοίως τῇ γυναικὶ, ἢ δι' ἑαυτῆς, ἢ δι' ὧν ἂν βουληθείη, τὰ οἰκεῖα προτιθέναι δίκαια, κατὰ τοὺς νόμους. Τὸν δὲ παρὰ ταῦτα τολμῶντα πρᾶξαί τι τῶν προειρημένων, κελεύομεν, εἰ μὲν μείζων ἄρχων εἴη, κʹ χρυσίου λιτρῶν, εἰ δὲ ἥττων, δέκα χρυσίου λιτρῶν ποινῇ ὑποβάλλεσθαι, τοὺς δὲ ὑπηρετήσαντας αὐτοῖς ἐπὶ ταῖς προειρημέναις αἰτίαις, γυμνουμένους τῆς ζώνης, βασάνοις ὑποβάλλεσθαι καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ δὲ ἡ γυνὴ μετὰ νόμιμον ὑπόμνησιν μὴ βουληθείη προβάλλεσθαί τινα τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀποκρινόμενον, ἢ καὶ δικαζομένη καταλειφθῇ, μηδὲ οὕτως ἐγκλειέσθω ἢ φυλαττέσθω αὐτὴν, ἀλλὰ τὰ νόμιμα ἐπὶ τοῖς προσήκουσιν αὐτῇ πράγμασι προϊέτω. Εἰ δὲ ἔγκλημα εἴη τὸ ἐπιφερόμενον τῇ γυναικὶ ἐφ' ᾧ ἀνάγκη τὴν αὐτὴν φυλαχθῆναι, εἰ μὲν ἐγγυητὴν προσώπου δυνηθείη παρασχεῖν, αὐτῇ πιστευέσθω· εἰ δὲ ὀμόσῃ μὴ δύνασθαι δοῦναι ἐγγυητὴν, ἐξωμοσίαν ποιείτω περὶ τοῦ εἰς τὸ δικαστήριον παρουσίας. Εἰ δὲ βαρύτατον εὑρεθείη τὸ ἔγκλημα ἐφ' ᾧ κατηγορεῖται, εἰς μοναστήριον ἢ εἰς ἀσκητήριον ἐμβαλλέσθω, ἢ γυναιξὶ παραδιδόσθω αὐτὴν, δι' ὧν δύναται δημοσίως καὶ ἐλευθέρως αὐτὴν φυλαχθῆναι, ἕως ἂν τὸ πρᾶγμα αὐτῆς φανερωθῇ· τότε δὲ ἐκείνας προσάγειν ἐπ' αὐτῇ τὰ τοῖς νόμοις διωρισμένα. οὐδεμίαν γὰρ γυναῖκα ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς, ἢ ὑπὲρ ἐγκλήματος οἱουδήποτε, ἢ εἰς φρουρὰν βάλλεσθαι συγχωροῦμεν, ἢ δι' ἀνδρῶν φυλάττεσθαι, ἵνα μὴ διὰ τῆς τοιαύτης ἀφορμῆς εὑρεθῶσι περὶ τὴν σωφροσύνην ὑβριζόμεναι. Μονάστριαν μέντοι ἢ ἀσκήτριαν δι' οὐδεμίαν ἐναγωγὴν ἀφέλκεσθαι συγχωροῦμεν ἐκ τοῦ οἰκείου μοναστηρίου ἢ ἀσκητηρίου.

ΚΕΦ. ιʹ.

Τίνες αἱ τῶν μοιχευομένων γυναικῶν ποιναί.

Εἴποτε δὲ μοιχείας ἔγκλημα φανερῶς ἀποδειχθείη, κελεύομεν ἐκείνας τὰς ἐπιτιμίας τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπάγεσθαι, ἃς Κωνσταντῖνος ὁ τῆς θείας λήξεως διετάξατο· κολάζεσθαι ταῖς ὁμοίαις ὑποκειμένους ποιναῖς οἵτινες μέσοι ἢ ὑπουργοὶ τῷ τοιούτῳ ἀσεβεῖ ἐγκλήματι γεγόνασιν. ἐκ τῆς οὐσίας δὲ τοῦ μοιχοῦ, εἰ ἔχει γαμετὴν, τὴν προῖκα καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν αὐτῇ φυλάττεσθαι, ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου νόμου μοῖραν, εἰ προικῷα συμβόλαια παρηκολούθησαν. τὴν δὲ λοιπὴν αὐτοῦ περιουσίαν, εἰ μὲν εἰσὶ κατιόντες ἢ ἀνιόντες ἕως τρίτου βαθμοῦ, λαμβάνειν αὐτοὺς κατὰ τὰς τάξεις καὶ τοὺς βαθμούς· εἰ δὲ μὴ εἰσὶ τοιοῦτοί τινες, τῷ φίσκῳ προσκυροῦσθαι ταύτην κελεύομεν. τὴν δὲ μοιχευθεῖσαν γυναῖκα ταῖς προσηκούσαις ποιναῖς ὑποβαλλομένην, ἐν μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι· καὶ εἰ μὲν ἐντὸς διετίας ἀναλαβεῖν αὐτὴν ὁ ἀνὴρ βουληθείη, ἐξουσίαν αὐτῷ δίδομεν τοῦτο ποιεῖν, καὶ συνοικεῖν αὐτῇ, μηδένα κίνδυνον ἐντεῦθεν δεδιότι, μήτε διὰ τῶν ἐν μέσῳ γεγενημένων καταβλαπτομένου τοῦ γάμου. Εἰ δὲ ὁ προειρημένος χρόνος παρέλθῃ, ἢ ὁ ἀνὴρ πρὶν ἀναλαβεῖν τὴν γυναῖκα τελευτήσει, κελεύομεν καρῆναι αὐτὴν, καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, καὶ οἰκεῖν ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ ἐπὶ ὅλον τὸν χρόνον τῆς οἰκείας ζωῆς. καὶ εἰ μὲν ἔχει κατιόντας, τὰ δύο μέρη λαμβάνειν αὐτοὺς τῆς περιουσίας αὐτῆς, κατὰ τὴν τῶν νόμων διαιρούμενα τάξιν,

officii ejus propter lucrum hujusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat, & hoc agens convincatur: spoliatus cingulo, exilio tradatur.

Cap. VI.

Ut judex compleat quod decessori mandatum est.

Et hoc vero jubemus observari ab omni administratore, ut si contigerit in scriptis nostram jussionem fieri ad aliquem judicem, & interea iste quiescat ab administratione: is qui post illum susceperit dignitatem, accipiat [1] eam, & insinuet, & siquidem privata est causa: & implere eam, & assequi quemadmodum ad eum promeruit rescriptum. Si vero hujusmodi in scriptis jussio publicum respicit, inquirat eam, & siquidem non lædatur fiscus, quæ in ea comprehensa sunt, adimpleat. Si vero ad læsionem est fisci, nihil super ea omnino agi: nuntiare vero nobis primum, ut secunda nostra fiat de hoc jussio. Si vero & præcepta cujuslibet judicis sint, & priusquam insinuentur hæc, aut præcipientem, aut ad quem præcepta facta sunt, contigerit removeri de cingulo: sic qui factus fuerit judex, hæc suscipiat & exigat, si legitime facta sunt: si vero contra legem, aut contra publicum facta sunt, hæc pro non scriptis esse jubemus.

Cap. VII.

Ne quis creditor filium [2] debitoris pro debito retinere præsumat.

Quia [3] vero & hujusmodi iniquitatem in diversis locis nostræ reipublicæ cognovimus admitti, quia creditores filios debitorum præsumunt [4] retinere aut in pignus, aut in servile [5] ministerium, aut in [6] conductionem [7]: hoc modis omnibus prohibemus: & jubemus, ut si quis hujusmodi aliquid deliquerit, non [8] solum debito cadat, sed tantam aliam quantitatem adjiciat dandam ei qui retentus est ab eo, aut parentibus ejus, & post hoc etiam corporalibus [9] pœnis ipsum subdi à loci judice: quia personam liberam pro debito præsumpserit retinere, aut locare, aut pignorare.

Cap. VIII.

De intercessionibus mulierum.

Et illud vero prævidimus pro subjectorum utilitate corrigere, ut si [10] qua mulier crediti instrumento consentiat proprio viro, aut scribat, & propriam substantiam aut seipsam obligatam faciat: jubemus nullatenus [11] hujusmodi valere aut tenere, sive semel, sive multoties hujusmodi aliquid pro eadem re fiat: sive privatum sive publicum sit debitum: sed ita esse ac si neque scriptum esset: nisi manifeste probetur, quia pecuniæ in propriam ipsius mulieris utilitatem expensæ sunt.

Cap. IX.

Ne mulieres in carceribus includantur.

Necessarium [12] vero credimus & illud competenti adjutorio emendare [13], ut nulla mulier [14] de [15] qualibet re [16] includatur [17], aut custodiatur: sed si quidem pro fiscalibus debitis aut privatis pulsetur, secundam legem mulier aut per [18] virum suum, aut per se, aut per quam voluerit personam legitime respondeat, & transigat rem. Si vero vidua sit, aut non [19] à principio viro conjuncta: liceat similiter mulieri aut per se aut per quos voluerit propria jura proponere secundum legem. Eum vero qui præter hæc præsumpserit agere aliquid prædictorum, jubemus siquidem majores judices sint, viginti auri librarum: si vero minores sint, decem librarum auri pœnæ subjacere: obedientes autem eis in prædictis causis, spoliatos cingulo, pœnis subjici, & in exilium destinari. Si vero mulier post legitimam admonitionem noluerit instituere aliquem, qui pro ea respondeat, aut litigans addicta sit, nec sic includi aut custodiri eam, sed legitima jura in competentibus ei rebus procedere. Si vero crimen sit quod infertur mulieri, in quo necessarium est ipsam custodiri: siquidem fidejussorem personæ præstare potest, ipsi credatur. Si vero juraverit *non posse se dare fidejussorem*, juratoriam [20] cautionem faciat, de observatione judicii. Si vero gravissimum inveniatur crimen in quo accusatur, in monasterium [21] aut in asceterium mittatur: aut mulieribus tradatur, per quas potest publice & libere custodiri, donec causa ejus manifestetur: tunc autem illa procedant in eam, quæ legibus definita sunt. Nullam enim mulierem pro pecunia fiscali sive privata causa, aut pro criminali quolibet modo, aut in carcerem mitti concedimus, aut à viris custodiri: ut non per hujusmodi occasiones inveniantur circa castitatem injuriatæ. Monastriam quidem aut ascetriam per nullam actionem trahi [22] concedimus de propriis monasteriis aut asceteriis.

Cap. X.

Quæ sit mulieris adulteræ pœna.

Si [23] quando vero adulterii crimen probetur; jubemus illas pœnas peccantibus inferri, quas Constantinus [24] divæ memoriæ disposuit [25]: & illis similibus subjiciendis pœnis, qui medii [26] ministri hujusmodi impio crimini facti sunt. De substantia vero adulteri, si habeat uxorem, dotem & propter nuptias donationem ei salvari: aut partem à nostra lege datam, si dotalia instrumenta non subsequuta sunt. residuam vero ejus substantiam, siquidem sint ascendentes aut descendentes usque ad tertium gradum, accipiant hi secundum ordines & gradus. Si vero non sunt hujusmodi aliqui, fisco [27] applicari hæc jubemus. Adulteram [28] vero mulierem competentibus vulneribus subactam, in [29] monasterium mitti: & si quidem intra biennium recipere [30] eam vir suus voluerit, potestatem ei damus hoc facere, & copulari ei nullum periculum ex hoc metuens: & nullatenus [31] propter ea quæ in medio tempore facta sunt, nuptias lædi. Si vero prædictum tempus transierit, aut vir, priusquam recipiat mulierem, moriatur, tonderi eam, & monachicum habitum accipere, & habitare in ipso monasterio in omni propriæ vitæ tempore: & si quidem habeat descendentes, duas partes [32] accipere eos substantiæ, secundum legum ordinem divisas,

reliquam

1 Et mortuo eum licet mittere præses, idem tamen judicium manet atque tribunal, l. 10. ff. de off. procons. leg. 76. ff. de jud.

2 Nov. 52. adde tit. C. ne filius pro patre. 7. Ecl. in l. 23. tit. 2. c. 2. fol. 76.

3 Hinc sumpta est Authentica, Ita à debito. C. de oblig.

4 l. 12. C. de oblig.

5 d. l. 12.

6 Græci ita legunt μισθὸν, hoc est, elocationem pro mercede.

7 Vid. quæ not. ad leg. 1. ff. ad leg. Fab. de plag.

8 d. Authentica, Ita à debito.

9 In exilium mittitur. Sic Julianus patricius const. 125. c. 2. adde d. l. 1. in pr. ibi, liberum hominem.

10 Hinc sumpta est Authentica, Si qua mulier C. ad Vellejan. Goth. Vid. Rittershus. Expos. part. 2. c. 9. num. 12. Ans.

11 Uxor pro viro obligari nullo modo potest, etiamsi intercessionem sæpius confirmat: nisi pecunia accepta in rem ejus propriam versa sit, in fin.] cod. Nisi statuto, vel consuetudine aliud sit receptum. Hinc fit ut in Gallia mulier pro marito possit fidejubere, si prius tamen Vellejano renuntiaverit, vid. Papinon in Arrest. 3. Gaylius 2. obs. 90. refert in Germania receptum esse, ut uxores mercatorum quasi sociæ pro maritis teneantur. Quid si pro alio obligantur, juvantur tamen Vellejano, nisi post biennium obligationem confirmaverint, leg. 22. C. ad Vellejan. adde Nov. 61. c. 1. §. 2. l. 2. ff. ad Vellejan. An maritus pro uxore obligari possit, vid. Gaylium d. loco.

12 Hinc sumpta est Authentica; Hodie, C. de custod. reor. adde 6. Ecl. 2. περὶ γυναικῶν. ibid. in fin. καὶ περὶ τοῦ μὴ ἐγκλείεσθαι.

13 Et ita abrogatur lex 3. C. de custod. reor.

14 Aliud in maribus l. 1. C. qui bon. cedere.

15 Id est, ob quamlibet rem civilem vel fiscalem.

16 Etiam criminali vers. si vero crimen].

17 Invitæ etiam, domo abstrahi non possunt, & in publicum educi, l. 1. Cod. de off. divers. jud.

18 Uxor in jus vocata per maritum suum vel alium respondere & rem legitime transigere potest.

19 Id est, si virgo sit.

20 Juratoria cautio, subsidium fidejussionis, Novell. 112. cap. 2.

21 Utcunque causa sit criminalis, & quidem a-

tur, mulier tamen non conjicitur in carcerem jure civili, sed vel monasterio vel custodiæ mulierum datur, ne pudori ejus insidietur, quod hodie paucis vel etiam nullis locis servatur.

22 Monastriæ & ascetriæ ob quodvis delictum ex suis monasteriis non trahuntur. 23 Hinc sumpta est Authentica, Sed hodie, C. de adult. 24 Imo Constantinus & Constantius l. 4. C. Theod. quorum appellationes non recipiantur. 25 Nempe capitales l. 30. Cod. de adult. 26 Οἱ ταύτης μέσοι ἢ ὑπουργοὶ, ut hic. & Nov. 123. c. 2. §. 1. Minister delicti punitur, Mediator sceleris existimatur, qui delictum quique scientiam delicti habet, nec indicat, leg. 16. ff. de pœn. l. 2. l. 6. leg. 7. ff. de parricid. qui mandat, l. 15. in fin. ff. de sicar. leg. 24. ff. de jure fisci. vel jubet, l. 157. ff. de reg. jur. qui delictum commissum ratum habet, l. 25. §. 5. ff. de petit. hered. leg. 5. Cod. de accus. qui suadet, leg. 16. ff. de pœn. qui dat consilium, leg. 50. §. 2. leg. 52. ff. de furtis. opem, ministerium, adjutorium, leg. 50. §. 1. 2. 3. 4. ff. de furtis. qui homines ad delictum cogit, l. 2. §. 2. ff. vi bonor. raptor. aut congregat, l. 1. ff. de vi privat. qui comitem se adjungit, l. 5. ff. expilat. ac sociam, l. 39. §. 4. de adult. l. 6. §. 2. ff. de plagiar. qui recipit partem pretii rei furtivæ, l. 1. ff. de receptatoribus, qui furem domo recipit, ff. de recept. qui rem furtivam alio defert in gratiam furis, l. 35. ff. de furtis. qui lignum furanti præbuit, l. 6. in fin. ff. peculatus. qui domum locat ac concedit gratis, ad maleficium. vid. Nov. 14. §. 1. Nov. 42. c. ult. §. 2. Nov. 38. l. 8. 9. ff. de adult. qui concedit ferramentum ad ostium alterius effringendum, & scalas ad ascendendum, l. 54. §. 4. ff. de furtis. & pecuniam administrat delictum commissuris, l. 7. ff. de sicariis. qui conducit delinquentem, l. 11. §. 4. ff. de injuriis. qui concitat, qui submittit, l. 11. l. 15. §. 8. ff. de injuriis. qui in gratiam alterius scribit, qui componit, qui edit famosum libellum, l. 5. §. 9. ff. de injuriis. facit Nov. 42. c. 1. §. 2. in fin. Nonnunquam etiam delinquit, qui aures & oculos delicto præbet, Nov. 123. c. 10. veluti si quis prohibitas artes discat, l. 8. C. de maleficiis. non idem in eo qui fugitivo iter monstravit, l. 62. ff. de furtis. 27 Et ita maritus ex bonis adulteri nihil lucratur. 28 Vid. 4. Harm. 6. §. 56. aut potius scholiastem Harmenopuli, quam ipsum Harmenopulum. 29 Res ita habet, Adulter olim deportatione, l. 5. ff. de quæstionib. post gladio punitus lege Constantini, l. 30. in fin. C. de adult. de qua ibid. latius dicam. Ex ejus bonis dos & donatio propter nuptias, aut quarta uxori ejus debita detrahitur. In reliquis ejus bonis descendentes & ascendentes succedunt ad tertium usque gradum: non extantibus iis, adultero succedit fiscus. Adultera vero hic, gladio non punitur, sed verberata in monasterium ad tempus mittitur, interdum in perpetuum, verbi gratia, si maritus intra biennium mortuus sit, aut si intra id tempus eam recipere noluerit: ut hic. adde 6. Harmenop. 2. Et ita mitius hic (aliud est in injusto repudio, cum mulier viro, quod ad pœnam, exæquatur Nov. 117.) agitur cum adultera, quam cum adultero. Sed Leo const. 32. voluit tam adultero tum adulteræ nasum præcidi, l. ult. Cod. de adulteriis. maritum vero dotem lucrari 6. Harm. 1. de bonis adulteræ, vid. vers. si vero. ibi si quidem habeat] cod. 30 Redintegrari potest matrimonium cum adultera, quod olim non licuit. l. 27. in fin. ff. de minor. 31 Redintegrati matrimonii effectus. 32 Hinc & ex sequentibus possis colligere, Maritum nihil lucrari ex bonis uxoris adulteræ: ut quæ descendentibus & ascendentibus & monasterio certo gradu atque ordine distribuantur; de ea re dixi ad Nov. 117. c. 13. addo 6. Harm. 2. de jure in ea re veteri vide Cuj. 6. §. 12.

reliquam vero tertiam partem monasterio, in quod mittitur, dari. Si vero descendentes non fuerint, sed adscendentes inveniantur non consentientes hujusmodi iniquitati: quatuor uncias eos secundum leges divisas accipere: octo vero uncias dari monasterio in quo includitur hujusmodi mulier. Si vero neque descendentes neque ascendentes habeat, aut ascendentes consenserint hujusmodi iniquitati: omnem ejus substantiam accipere monasterium illi conservandam: ut per omnes casus viro pacta dotalibus illata instrumentis serventur.

Cap. XI.

Pœna injusti repudii.

Quia [1] vero aliqui nostram legem [2] transcendere student, in qua evidenter causas enumeravimus, ex quibus solum repudia possunt transmitti aut à viro, aut à muliere, jubemus præter illas causas nullo modo repudia fieri, aut per consensum [3] nuptias solvi, & concedere invicem delictis. Si [4] vero præter à nobis definitas causas præsumpserint aliqui solvere matrimonium: jubemus si quidem descendentes habuerint sive ex ipso, sive ex alio matrimonio, substantiam eorum illis dari secundum legam ordinem, & tam virum quam mulierem in monasterium [5] mitti in omnibus vitæ suæ temporibus & de singulorum facultatibus quaternas uncias monasteriis, in quibus mittuntur, separari: viro nihilominus neque [6] usum habente datæ partis filiis: quoniam pater rerum filii in potestate positi non habet usumfructum. Si vero descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur: tertiam partem substantiæ accipere eos, si non iniquitati solutionis matrimonii consenserint, duas vero partes monasteriis, in quibus unusquisque mittitur, separari. Si vero neque descendentes neque ascendentes inveniantur, & ascendentes consenserint facto: jubemus omnem substantiam monasteriis, in quibus missi sunt, dari: ut non propter hunc contemptum, & Dei judicium contemnatur, & nostra lex transgrediatur. Sed & ministros talis solutionis nuptiarum, aut qui hujusmodi infanda instrumenta composuerint [7], corporalibus pœnis subjici jubemus, & in exilium destinari. Si vero ii qui matrimonium solvere præsumpserunt, voluerint iterum [8] sibi conjungi priusquam mittantur in monasterium: licentiam eis damus hoc facere, & prædictas pœnas concedimus eis, & proprias habere substantias, & ita adinvicem vivere, tanquam si nihil delictum fuisset. Uno vero volente matrimonium revocare: si non consentiat alia persona: contra [9] eum qui noluerit teneant pœnæ. Hæc vero omnia servari tam in regia hac civitate quàm in provinciis, tam à comite privatarum, quam à Palatinorum schola, & provinciarum judicibus & officiis eorum: scientibus quod si neglexerint hujusmodi alicujus delicti, & non omnia hæc custodierint, & exilium & proscriptionem bonorum sustinebunt. Hæc vero jubemus servare locorum sanctissimos episcopos [10], ut providentia eorum traditæ personæ in monasteriis mittantur: & de rebus earum quod à nobis definitum est, monasteriis vindicetur.

Cap. XII.

Si quis vero accusatus de adulterio, per proditionem judicum, aut alio quolibet modo à legibus pœnas effugerit, & post hoc inveniatur cum muliere, de qua accusatus est, turpiter conversatus, aut in matrimonium accipere eam, & hoc fiat vivente marito, aut post [11] ejus mortem: neque matrimonium valere jubemus: sed eum qui hoc delinquere præsumpserit: & si prius profugerit, attamen licentiam damus omni judici & comprehendere eum, & post tormenta ultimis suppliciis subjicere: nulla alia excusatione aut probatione facienda: & mulierem castigatam, & detrusam monasterio immitti jubemus: & ibi manere in omne tempus propriæ vitæ: utriusque vero substantiam secundum prædictum ordinem dividi periculo (sicut prædiximus) tam comitis privatarum quam judicis loci.

Cap. XIII.

De pœnarum omnium moderatione.

Quia [12] vero nos oportet humani generis infirmitatem protegere: corporales pœnas secundum aliquas partes imminuentes, interdicimus alterutras [13] manus aut pedes [14] abscindi, aut hujusmodi quædam inferri supplicia, per quæ articuli [15] dissolvuntur: quia membrorum dissolutio gravior est utriusque manus abscissione. Propter quod jubemus, si quidem tale aliquid delinquatur, unde leges mortem delinquentibus inferunt secundum legum virtutem sustinere eum pœnas. Si vero tale fuerit crimen quod morte dignum non sit, ipse aut castigetur aut in exilium transmittatur. Si vero criminis qualitas membri abscissionem exigat fieri: unam solam [16] manum [17] abscindi. Pro furto [18] autem nolumus omnino quodlibet [19] membrum abscindi, aut mori, sed aliter eum castigari. Fures [20] autem vocamus, qui occulte & sine armis hujusmodi delinquunt. Eos vero qui violenter [21] aggrediuntur aut cum armis, aut sine armis, in domibus aut itineribus [22], aut in mari [23], pœnis eos legalibus subdi jubemus. Ut autem non solum corporales pœnæ, sed etiam pecuniariæ mediocres fiant, sancimus eos, qui in criminibus accusantur, in quibus leges mortem [24] aut proscriptionem definiunt: si convincantur, aut condemnentur, eorum substantias non fieri lucrum judicibus aut eorum officiis, sed neque secundum veteres leges fisco [25] eas applicari, sed si quidem habeant descendentes & ascendentes usque ad tertium gradum, eos habere [26]. Si vero mulieres [27] habeant qui condemnati sunt: omnibus modis jubemus istas & dotem & antenuptialem donationem accipere. Si vero sine dote talibus personis conjunctæ fuerint: à legibus definitam [28] partem de tota substantia condemnati eas accipere: sive filios habeant, sive non. Si vero neminem prædictorum habeat qui deliquit: tunc fisco sociari ejus substantiam. In majestatis [29] vero crimine condemnatis, veteres leges servari jubemus.

Epilogus.

†. Providentiam igitur adhibeto gloria tua, ut præsentem sacram legem nostram, & in alma hac urbe proponat, & per provincias mittat insinuetque harum præsidibus, quo magis omnes subditi intelligant, quantam pro ipsis geramus providentiam. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* Dom. Justin. PP. Aug. * Basil. [30] V. C. Cons.

τὸ δὲ λοιπὸν τρίτον μέρος τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ ἐμβάλλεται δίδοσθαι. εἰ δὲ κατιόντες μὴ εἶεν, ἀλλὰ ἀνιόντες εὑρεθεῖεν, μὴ συμπράξαντες τῇ τοιαύτῃ ἀσεβείᾳ, τετράγγιαν αὐτοὺς, κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν διαιρουμένην, λαμβάνειν· τὰς δὲ ὀκτὼ οὐγγίας δίδοσθαι τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ εἴσκλειεται ἡ τοιαύτη γυνή. εἰ δὲ μήτε κατιόντας μήτε ἀνιόντας ἔχει, ἢ καὶ ἀνιόντες συνέπραξαν τῇ τοιαύτῃ ἀσεβείᾳ, πᾶσαν αὐτῆς τὴν οὐσίαν λαμβάνειν τὸ μοναστήριον ἐκείνῃ παραφυλαττομένην, ὥστε ἐν ὅλαις ταῖς περιπτώσεσι τῷ ἀνδρὶ τὰ σύμφωνα, τὰ τοῖς προικῴοις ἐμφερόμενα συμβολαίοις, φυλάττεσθαι.

ΚΕΦ. ια'.

Τίς ἡ ἀδίκου ῥεπουδίου ποινή.

Ἐπειδὴ δέ τινες τὸν ἡμέτερον νόμον παραβαίνειν σπουδάζουσιν, ἐν ᾧ σαφῶς τὰς αἰτίας ἀπηριθμησάμεθα ἐξ ὧν μόνων ῥεπούδια δύναται πέμπεσθαι ἢ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἢ ἐκ τῆς γυναικὸς, κελεύομεν παρ' ἐκείνας τὰς αἰτίας μηδενὶ τρόπῳ ῥεπούδια γίνεσθαι, ἢ ἐρρῶσθαι τοὺς γενομένους, ἢ κατὰ συναίνεσιν τοὺς γάμους διαλύεσθαι, καὶ συγχωρεῖν ἀλλήλοις τὰ ἁμαρτήματα. εἰ δὲ παρὰ τὰς ἀφ' ἡμῶν ὁρισθείσας αἰτίας τολμήσωσί τινες διαλῦσαι τὸν γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲν κατιόντας ἔχοιεν εἴτε ἐξ αὐτοῦ εἴτε ἐξ ἄλλου γάμου, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐκείνοις δίδοσθαι κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν, καὶ τόν τε ἄνδρα τήν τε γυναῖκα εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι, ἐπὶ παντὶ τῷ τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνῳ· καὶ ἐκ τῆς ἑκατέρου περιουσίας ἀνὰ τέσσαρας οὐγγίας τοῖς μοναστηρίοις ἐν οἷς ἐμβάλλονται ἀφορίζεσθαι, τοῦ ἀνδρὸς δηλονότι μηδὲ χρῆσιν ἔχοντος τοῦ δοθέντος τοῖς παισὶ μέρους. Εἰ δὲ κατιόντας μὴ ἔχοιεν, ἀλλὰ ἀνιόντες εὑρίσκονται, τὸ τρίτον μέρος τῆς οὐσίας λαμβάνειν αὐτοὺς, εἰ μὴ τῇ ἀσεβείᾳ τῆς λύσεως τοῦ γάμου συναίνεσαν· τὰ δὲ δύο μέρη τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἕκαστος ἐμβάλλεται, ἀφορίζεσθαι. Εἰ δὲ μήτε κατιόντες μήτε ἀνιόντες εἶεν, ἢ καὶ ἀνιόντες συναίνεσαν τῷ γενομένῳ, κελεύομεν πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς εἰσελήλυθασιν, δίδοσθαι, ἵνα μὴ διὰ ταύτης τῆς καταφρονήσεως καὶ τὸ τοῦ θεοῦ κρίμα καταφρονηθῇ, καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος παραβαθῇ. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπουργήσαντας ταῖς τοιαύταις λύσεσι τῶν γάμων, ἢ τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα συμβόλαια συντιθέντας, ταῖς σωματικαῖς ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι κελεύομεν, καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. Εἰ δὲ οἱ τὸν γάμον λῦσαι ἐπιχειρήσαντες βουληθῶσι πάλιν ἑαυτοῖς συζευχθῆναι, πρὶν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν τοῦτο ποιεῖν, καὶ τὰς προειρημένας ποινὰς συγχωροῦμεν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἰδίας περιουσίας ἔχειν, καὶ οὕτως πρὸς ἀλλήλους ζῇν ὡς ἂν εἰ μηδὲν τοιοῦτον ἡμαρτημένον ἐτύγχανε, τοῦ ἑνὸς δὲ βουλομένου τὸν γάμον ἀνακαλέσασθαι, εἰ μὴ συναινέσῃ τὸ ἕτερον πρόσωπον, κατὰ τοῦ μὴ βουλομένου κρατεῖν τὰς ποινάς. Ταῦτα δὲ πάντα φυλάττεσθαι κελεύομεν ἔν τε τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλει, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, διά τε τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων καὶ τῆς τῶν παλατίνων σχολῆς, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων, καὶ τῆς τάξεως αὐτῶν, εἰδότων αὐτῶν ὡς εἰ ῥαθυμήσουσι τοιούτου τινὸς ἁμαρτανομένου, καὶ μὴ ταῦτα πάντα διαφυλάξωσι, καὶ ἐξορίαν καὶ δήμευσιν ὑποστήσονται. ταῦτα δὲ αὐτὰ διαφυλάττειν κελεύομεν καὶ τοὺς κατὰ τόπον ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, ὥστε προνοίᾳ αὐτῶν τὰ παραδιδόμενα πρόσωπα ἐν μοναστηρίοις ἐμβάλλεσθαι, καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τὰ παρ' ἡμῶν διορισθέντα τοῖς μοναστηρίοις παρέχεσθαι.

ΚΕΦ. ιβ'.

Εἰ τις δὲ κατηγορηθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ, προδοσίᾳ τῶν δικαστῶν ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου ποινὰς ἀποφύγοι, καὶ μετὰ ταῦτα εὑρεθείη τῇ γυναικὶ, ἐφ' ᾗ κατηγορήθη, αἰσχρῶς συναναστρεφόμενος, ἢ εἰς γάμον λαμβάνων αὐτὴν, καὶ τοῦτο γένηται ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, ἢ καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, οὔτε τὸν γάμον ἐρρῶσθαι κελεύομεν, ἀλλὰ καὶ τὸν τοιοῦτο πλημμελῆσαι τολμήσαντα, εἰ καὶ τὸ πρότερον διέφυγεν, ὅμως ἄδειαν δίδομεν παντὶ δικαστῇ καὶ συσχεῖν αὐτὸν, καὶ μετὰ βασάνους ταῖς ἐσχάταις τιμωρίαις ὑποβάλλειν, μηδεμιᾶς ἄλλης παραγραφῆς ἢ ἀποδείξεως δεομένης, τὴν δὲ γυναῖκα σωφρονισθεῖσαν καὶ κουρευθεῖσαν μοναστηρίῳ ἐμβληθῆναι κελεύομεν, κἀκεῖ μένειν ἐπὶ ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς, τὴν ἑκατέρου δὲ περιουσίαν κατὰ τὴν προειρημένην τάξιν διαιρεῖσθαι, κινδύνῳ, καθὼς προείπομεν, τοῦ τε κόμητος τῶν πριβάτων καὶ τοῦ κατὰ τόπον ἄρχοντος.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ μέτρου τιμωριῶν.

Ἐπειδὴ δὲ δεῖ ἡμᾶς τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀσθένειαν σκοπεῖν, τὰς εἰς σῶμα ποινὰς κατά τι μέρος ἐλαττοῦντες, ἀπαγορεύομεν ἑκατέρας τὰς χεῖρας ἢ καὶ πόδας τέμνεσθαι, ἢ τοιαύτας τινὰς ἐπάγεσθαι τιμωρίας, δι' ὧν τὰ ἄρθρα διαλύονται, ἐπειδὴ ἡ τῶν ἄρθρων διάλυσις βαρυτέρα ἐστὶ τῆς ἑκατέρων τῶν χειρῶν ἐκκοπῆς. διὸ κελεύομεν, εἰ μὲν τοιοῦτό τι ἁμαρτηθείη ἐξ οὗ οἱ νόμοι θάνατον τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπάγουσιν, κατὰ τὴν τῶν νόμων δύναμιν ὑπέχειν αὐτὸν τὰς ποινάς· εἰ δὲ τοιοῦτον εἴη τὸ ἔγκλημα, ὥστε θανάτου ἄξιον μὴ εἶναι, ἀλλὰ αὐτὸν σωφρονίζεσθαι, ἢ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. εἰ δὲ ἡ τοῦ ἐγκλήματος ποιότης μέλους ἀποτομὴν ἀπαιτεῖ γίνεσθαι, μίαν μόνην χεῖρα τέμνεσθαι. Τοὺς κλέπτας δὲ οὐ βουλόμεθα παντελῶς οἱονδήποτε μέλος τέμνεσθαι, ἢ ἀποθνῄσκειν, ἀλλ' ἑτέρως αὐτοὺς σωφρονίζεσθαι. κλέπτας δὲ καλοῦμεν τοὺς λάθρᾳ, καὶ ἄνευ ὅπλων τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦντας. τοὺς γὰρ βιαίως ἐπιχειροῦντας, ἢ μετὰ ὅπλων ἢ χωρὶς ὅπλων, ἐν οἴκῳ ἢ ἐν ὁδῷ ἢ ἐν θαλάσσῃ, ταῖς ἀπὸ τῶν νόμων κελεύομεν ὑποκεῖσθαι ποιναῖς. Ὥστε δὲ μὴ μόνον τὰς εἰς σῶμα ποινὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς χρήματα μετριωτέρας γίνεσθαι, θεσπίζομεν, τοὺς ἐπὶ ἐγκλήμασι κατηγορουμένους ἐφ' οἷς οἱ νόμοι θάνατον ἢ δήμευσιν ὁρίζουσιν, ἐὰν ἐλεγχθῶσιν ἢ καταδικασθῶσιν, τὰς αὐτῶν οὐσίας μὴ γίνεσθαι κέρδος τοῖς ἄρχουσιν ἢ ταῖς αὐτῶν τάξεσιν, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους τῷ δημοσίῳ αὐτὰς προσκυροῦσθαι· ἀλλ' εἰ μὲν ἔχοιεν κατιόντας, αὐτοὺς ἔχειν τὴν οὐσίαν, χωρὶς τῶν διὰ τὸ τοιοῦτο ἁμάρτημα αὐτοῖς προσηγορευμένων· εἰ δὲ μὴ ὑπάρχοι κατιόντες, ἀλλ' ἀνιόντες ἄχρι τρίτου βαθμοῦ, αὐτοὺς ἔχειν. Εἰ δὲ γαμετὰς ἔχουσιν οἱ οὕτως καταδικασθέντες, πάντι τρόπῳ κελεύομεν ταύτας καὶ τὴν προῖκα καὶ τὴν γαμικὴν δωρεὰν λαμβάνειν. εἰ δὲ καὶ δίχα προικὸς τοῖς τοιούτοις προσώποις συνῴκησαν, τὴν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων νόμων ὁρισθεῖσαν μοῖραν ἐκ τῆς ὅλης οὐσίας τοῦ καταδικασθέντος ταύτας λαμβάνειν, εἴτε τέκνα ἔχοιεν, εἴτε καὶ μή. Εἰ δὲ μηδένα τῶν προειρημένων ἔχοι ὁ πλημμελήσας, τότε τῷ φίσκῳ προσκυροῦσθαι τὴν ἐκείνου περιουσίαν βουλόμεθα. Ἐπὶ μέντοι τῶν ἐπὶ καθοσιώσει καταδικαζομένους τοὺς παλαιοὺς νόμους φυλάττεσθαι κελεύομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Προσηκέτω τοίνυν ἡ σὴ ἐνδοξότης τὸν παρόντα θεῖον ἡμῶν νόμον κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν προθεῖναι, καὶ στεῖλαι κατὰ τὰς ἐπαρχίας, καὶ προσφωνῆσαι πᾶσι τοῖς ταύτης ἡγουμένοις, ἐφ' ᾧ πάντας τοὺς ὑπηκόους μαθεῖν ὅσην αὐτῶν ποιούμεθα πρόνοιαν. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ η'.

---

1 Hinc sumpta est Authentica, *Idem est C. de bon. quæ lib.* Goth. Vide Ritterah. *part.* 12. *cap.* 6. Ans.

2 *Nov.* 117. *c.* 9. 10.

3 Consensu mutuo nuptiæ non dissolvuntur, etiam si naturale sit, unumquodque eo genere dissolvi, quo contractum est, *l.* 35. *ff. de reg. jur.* & ita abrogatur *Nov.* 22. *c.* 4.

4 Pœna injusti repudii *Nov.* 127. *c. ult.*

5 Pœna est in monasterium conjici vel ei addici.

6 Auth. *Idem est Cod. de bonis quæ liber.*

7 Pœna notarii conficientis instrumentum injusti repudii.

8 Redintegrari potest matrimonium.

9 Ne alterius delicto puniatur.

10 Cura episcopalis ad quæ porrigatur.

11 Nemo potest eam uxorem ducere cum qua adulterium commiserit. hoc refer tit. *de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium* adde *l.* 11. *ff. de adult. l.* 28. *l.* 34. *C. de adult.* Martial. 1. *Epig.* 75. *Mœchus erat, poteras tamen hoc tu Paula negare. Ecce vir est: numquid, Paula, negare potes?* & alio loco. 6. *Epigr.* 22. *Quod nubis Proculina concubino. Et Mœchum modo, nunc facis maritum. Ne lex Julia te notare possit. Non nubis Proculina, sed fateris.* vid. *Cujac. hic.*

12 Hinc sumpta est Authentica *Sed novo jure C. de servis fugit.* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 13. *c.* 2. Ans.

13 Nemo potest ita damnari, ut utraque manus ei, vel uterque pes abscindatur, vel ut solvantur artus. Fugitivo pes unus amputatur, *l.* 3. *C. de servis fugit.* falsario manus una, *Nov.* 17. *Nov.* 42.

14 Pedis abscissio, de qua dicam ad *l.* 3. *C. de servis fugit.*

15 Τὰ ἄρθρα διαλύονται. *Scrimger.* Nulli judici liceat exarthrare in quocunque delicto, *Jul. hic versio antiq.* Exarthrandi verbo, opinor, intelligit incisionem nervorum, quo supplicii genere falsi reos punitos fuit Alexandri decreto, *teste Lamprid.* nec enim puto crurifragium, hic intelligi, cujus fit mentio apud Johann. 19. v. 32. 33. Apulejum 9. *Asini.* Ammianum 14. apud Gallicanum *in Cassio.* Suetonium *in Octavio c.* 67. à quo non multum differt rotæ supplicium, quo nunc passim judices utuntur adversus latrones seu grassatores: nam rota veterum dissimilis fuit: de qua vide Demosthenem 3. *in Aphobum.* Ciceronem 5. *Tusc.* Suidam, Lucianum *in epist. ad Katscharum* 3. Apuleium 3. & 10. Nicephorum 3. *c.* 14. Cujacium 3. *obs.* 28. *in fin.*

16 *vi. Marm.* 10. 7.

17 Manus non amputatur furi, *ut hic.* Lege divina amputabatur mulieri quæ vereuda certantis cum marito prehendisset. *Deut.* 25. & Galba, nummulario non ex fide versanti pecuniam, manus amputari jussit, mensæque ejus affigi. *Suet. in Galba c.* 9. Exactori publico res susceptas non ex fide describenti manus etiam amputatur. vid. quæ dixi *Nov.* 17. *c.* 8 ut & electinois improbanti libros scribenti. *Nov.* 42. *c.* 1. §. 2. *in fin.* Jure Insubrum eandem pœnam subibant qui contractum falsum feudi seu prædii clientelaris conscripserunt 2. *Feud.* 55. *de prohibita feudi alienatione vers. Scriba vero* quique contra pacis statutum aliquem vulneraverunt §. *si quis aliam* 2. *Feud.* 27. *de pace tenenda, & ejus violatorib. in prin. vers. Si quis alium.* Quædam alia vide apud Cujac. 7. *obs.* 13. Petrum Gregorium 31. *sinc.* 16. *n.* 6. amputatur etiam manus raptori. *Nov. Leonis* 35.

18 Aliud pro latrocinio, nam latroni vita adimitur. vid. 2. *Feud.* 28. *tit. de pace tenenda* §. 5. & §. *si quis quinque solidos l.* 28 §. 15 *ff. de pœnis.* Fures tamen interdum capitaliter puniti sunt *l. pen. ff. de cond. causa data.*

19 Pota linguam (quæ tamen perjuro Nov. Leonis abscinditur. vid. quæ dixi *Nov.* 77. & *cod.*) nares (quæ tamen amputantur furibus lege Longobardorum *l. de latronib. l. si quis latro C. de Longobard. de furtis.* vid. *Nov. Leon.* 32.) aures (quo supplicio Persarum reges affecerunt: quosdam captivos Græcorum *Diod. lib.* 17. *anno* 6. *Alexandri.*) oculos (de Excæcatione dicam ad *Nov. Leonis* 92.) manus ita testiculos: dic idem in castratione. vid. *Nov. Leonis* 60.

20 Fures qui dicantur.

21 Latrones hi dicuntur.

22 Ii sunt grassatores *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis Nov. Leonis* 70.

23 Ii sunt piratæ, de quibus *l.* 3. §. 1. *ff. de nauta, caupon. l.* 18. *ff. commodati.*

24 Bona ad mortem damnati vel proscripti non confiscantur *Nov.* 17. *c.* 12.

25 Hinc sumpta est Authentica, *Bona damnatorum lege* 17. *Cod. de bonis proscript.*

26 *Confiscations n'ont point de lieu en pays de droict escrit. Nov.* 17. *c.* 12. & ita abrogatur *lex* 1. *ff. de bon. damn. l.* 4. *C. de bon. proscript.* quosdam casus excipe, puta crimen majestatis *l.* 5. *C. ad l. Jul. majest.* incestarum nuptiarum *Nov.* 112. Dic idem si quis castitatem non servaverit, post solutum castitatis causa matrimonium *Nov.* 117. Sed ea de re dicam plenius *ad tit. C. de bon. proscript.*

27 *l.* 9. *C. de bon. proscript.* Conciliationem hujus §. cum *Nov.* 17. *c.* 12. & *auth. bona damnatorum. Cod. de bon. proscript.* vid. apud Rittershus. *part.* 4. *cap.* 2. *num.* 35. Ans.

28 Id est, quartam *Nov.* 117. *c.* 5.

29 Vid. *l.* 5. *C. ad l. Jul. majestatis.*

30 Anno 30. post consulatum Basilii V. C. anno 15. *Cujac. hic.* id est, anno 541.

ΤΙΤΛΟΣ ιη'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τινὰς ἐκστασίῳ χρήσασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλε'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΣΑ τὸ θεῖον ἐξευμενίζεσθαι ὑφ᾽ ἡμῶν πιστεύεται, ταῦτα ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις αὐξάνεσθαί τε καὶ διαλάμπειν φιλονεικοῦμεν. Ζωσάριός τις ἐκ τῆς Μυσῶν ἐπαρχίας ὁρμώμενος, σὺν δάκρυσι δεήσεις ἡμῖν, ἐδίδαξεν ὡς ἐπὶ χρήμασι δημοσίοις τε καὶ ἰδιωτικοῖς μεθοδευθεὶς ὑπομεμένηκεν ὑπὸ τοῦ τῆς χώρας λαμπροτάτου ἄρχοντος, ἐπὶ ὕβρει καὶ μόνῃ· οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων αἰτίᾳ προστακτικὸν ἐπιδίδοσθαι λιβέλλους τῆς οἰκείας πραγμάτων αὐτῷ ἀδικώτατον, καὶ τῶν ἐν κεφαλαίοις λυπηρῶν καθέστηκε. τὸ γὰρ δίκαιον, τὸν ἅπαξ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος, καὶ οὐ ῥᾳθυμίᾳ προέσθαι τὰ αὐτοῦ χρήματα, αὖθις ἀνάγκῃ τὸν βίον ἑαυτοῦ ἀτιμότατον, καὶ τῆς ἐφημέρου τροφῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς τε τοῦ σώματος σκέπης ἔξω βιαίως ἐμπεσεῖν;

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα μαθόντες, καὶ τῷ κρείττονι τὰ χείρονα διορθώσασθαι, σπεύδοντες θεσπίζομεν [illegible] τὸ ἀγαθὸν τῶν ἁπάντων θεὸν, καὶ τὸ μή τι θλιβερὸν παρ᾽ ἡμῶν πολιτεύεσθαι σπουδάζοντες, θεσπίζομεν, μηδενὶ ἐξεῖναι τῶν ἐνδοξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων, ἐκστασίου πράγματος χάριν ἀνάγκην ἐπαγαγεῖν τινὶ τῶν τὰς δίκας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις χρείαις ἐπὶ χρήμασι τυχὸν δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς ὑπομενόντων, ἢ τοιαύτης ὕβρεως ἀνεκτῶς κεχρῆσθαι προφάσεσιν. ὡς ἂν αὐτοὺς τῆς τοῦ σώματος φειδομένους τιμωρίας, αἱρεῖσθαι μᾶλλον τὴν τῶν ἰδίων στέρησιν δέχεσθαι, καὶ μὴ σὺν τῷ τῆς ἀπορίας ζυγῷ, καὶ τῇ τῆς ἀτιμίας ἀτιμώσεως πιέζεσθαι μέχρι θανάτου ἐνυβρισμοῦ. ὅρκον δὲ αὐτοὺς τὸν προσκυνητὸν παρέχειν λογίων ὡς οὔτε αὐτῷ πρόφασις πραγμάτων χάριν ὑπολέλειπται, ἢ χρυσίον ὅθεν τὴν τοῦ χρέους ποιήσεται πλήρωσιν. Εἰ δὲ δίκαια αὐτῷ τινα ὁ νόμος ἢ ἐκ κληρονομίας ἢ δωρεᾶς συγγενῶν δίδωσι, κινητῶν, ἢ ἀκινήτων πραγμάτων. καὶ τούτων ἔτι ἐν τοῖς μὴ κατέχῃ, ἁρμόζειν δὲ αὐτῷ φαίνεται καὶ δύνανται μέρος ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ τὸ ὅλον τοῖς ὀφειλομένοις συναγέσθαι. (δίχα μέντοι τῶν τῆς γαμετῆς πραγμάτων τῇ ἀληθείᾳ, εἰ περ διαφέρειν αὐτῇ) τοῦτο γενέσθαι, καὶ ἄδειαν εἶναι τοῖς ὀφειλομένοις οἰκειοῦσθαι τὰς τοιαύτας ἀγωγὰς, καὶ εἰς πρόσωπον τοῦ ποτὲ τῶν δικαίων κυρίου τὰς ἐναγωγὰς ποιεῖσθαι, εἴτε παρεῖη ὁ ὀφειλέτης, εἴτε καὶ μὴ, καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ, ἁπλῶς εἰπεῖν, τοῦ ὑποκειμένου, ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐναγωγῇ ἢ ἐκδικήσει τῶν πραγμάτων καθεστάναι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η σὴ τοιγαροῦν ἐπιμελὴς καὶ φιλάρετος μεγαλοπρέπεια τὰ ὥστε ἡμῖν εὐσεβῶς παραστάντα παραφυλαξάτω· δέκα χρυσίου λιτρῶν ἐπιτίμιον τοῖς παραβαίνουσι τι τῶν ἐπὶ τούτοις παρ᾽ ἡμῶν θεσπισθέντων ὁρίζουσα. οὐδὲ γὰρ κινδύνου χωρὶς, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτὸς ἐπαχθήσεται τοῖς ἕως ἐνθυμήσεως ψιλῆς παραβαλοῦσι τὰ δικαίως παρ᾽ ἡμῶν διὰ τοῦδε τοῦ θείου νόμου τυπωθέντα ἐπιχειρεῖν. Dat. Kal. Junii, *Constantinop.* BELIS. Viro Clarissimo CONS.

ΤΙΤΛΟΣ ιθ'.

Περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλς'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΙ ἐν τῷ συστήματι τῶν ἀργυροπρατῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, ἱκέται γεγονότες τοῦ ἡμετέρου κράτους, περὶ πολλῶν ἡμᾶς ᾔτησαν κεφαλαίων, βοηθείας αὐτοῖς τυχεῖν, οἷα καὶ αὐτοὶ πολλοῖς ἑαυτοὺς παρέχοντες χρησίμους, ἐξ ὧν ἀντιφωνήσεις καὶ δανεισμοὶ κινδύνων ὑποπλέοι εἰσάγονται. Θείας γὰρ ἡμῶν οὔσης διατάξεως τῆς βουλομένης κατὰ τάξιν γίνεσθαι τὰς ἀπαιτήσεις, καὶ πρότερον μὲν τοὺς ὑποκειμένους ἐλθεῖν καὶ τὰ αὐτῶν πράγματα, ὕστερον δὲ ἐγγυητὰς καὶ μανδάτωρας καὶ ἀντιφωνητάς· ἐξῃρῆσθαι ταύτης τῆς νομοθεσίας τό γε κατ᾽ αὐτοὺς σύστημα, καὶ πάσχειν τὰ πάντων δεινότατα, εἰ μέλλοιεν αὐτοὶ μὲν μὴ δύνασθαι χρῆσθαι τῇ τῆς διατάξεως βοηθείᾳ, ἀλλ᾽ εὐθὺς ἀπαιτεῖσθαι. εἰ δὲ ἀντιφωνήσεις παρ᾽ ἑτέρων λάβοιεν, μὴ ποιεῖν αὐτοὺς τὰ ἱκανὰ τοὺς ἀντιφωνήσαντας, ἢ τοὺς τούτων μανδάτωρας ἢ ἐγγυητάς. καὶ προσήκειν καὶ αὐτοὺς ἢ μετέχειν τῶν κοινῶν νόμων, ἢ μηδὲ αὐτοῖς ἀντικεῖσθαι τὴν ἡμετέραν διάταξιν.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, ἐπειδάν τινες τῶν ἀργυρᾶς τραπέζης προεστώτων δανείσωσί τινι, καὶ ἢ ἀντιφωνητὰς λάβωσιν ἢ ἐγγυητὰς ἢ μανδάτωρας, ἀντιτίθηται δὲ αὐτοῖς ἡ διάταξις καὶ ἡ ἐξ ἐκείνης εἰσαχθεῖσα τάξις· τότε κρατεῖν καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν τὴν διάταξιν εἰ μὴ σύμφωνον ἰδικὸν ποιήσωνται ὥστε ἀδεῆ εἶναι τῷ δανείσαντι χωρεῖν, ἢ κατὰ τοῦ πρωτοτύπου καὶ μανδάτωρος καὶ τοῦ ἐγγυητοῦ, μὴ ἀναμένοντα τοὺς τῆς διατάξεως βαθμούς· διὰ γὰρ τὴν τῶν ἀργυροπρατῶν περὶ τὰ κοινὰ συμβόλαια σπουδὴν τὰ τοιαῦτα προσιέμεθα σύμφωνα, ὡς δηλονότι παρὰ τὸν νόμον εἶναι· διότι ἔξεστιν ἑκάστῳ τῶν δεδομένων αὐτῷ παρὰ τοῦ νόμου καταφρονεῖν· ἀλλ᾽ εἴ τι γένοιτο τοιοῦτο σύμφωνον, ἐξεῖναι αὐτοῖς καὶ κατὰ τοῦ πρωτοτύπου καὶ μανδάτωρος καὶ κατὰ τοῦ πρωτοτύπου ἐγγυητοῦ καὶ κατὰ τῶν ἄλλων προσώπων χωρεῖν. ὥστε, εἰ μὲν μὴ γέγραπται σύμφωνον, πάντως κρατεῖν καὶ ἐπ᾽ αὐτοῖς τὴν διάταξιν· εἰ δὲ γέγραπται τὸ σύμφωνον εἶναι τὸ χαρακτηρίζον τὸ συνάλλαγμα, κἀκεῖθεν τὰς εἰσπράξεις ἐπάγεσθαι.

ΚΕΦ. β'.

ΔΕύτερον δὲ αὐτοῖς κεφάλαιον ἦν τὸ τῆς ἄλλης ἐξαιρέσεως ἣν πρώην ἐποιησάμεθα, ἐπειδάν τις προεστὼς ἀργυρᾶς τραπέζης στρατεύηται, ἢ τοὺς οἰκείους παῖδας στρατεύσειεν, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀποχρῆσθαι τοὺς στρατευομένους

TIT. XVIII.

NE QUIS COGATUR BONIS[1] CEDERE.

NOVELLA CONSTIT. CXXXV.

PRÆFATIO.

QUibus maxime rebus divinum à nobis numen placari perhibetur, ea sane inter subditos jugiter incrementum accipere, atque elucescere contendimus. Zosarius quispiam ex Mysis oriundus[2] cum[3] lacrymis porrectis precibus nos edocuit, quod cum pecuniarum publicarum pariter & privatarum nomine conveniretur à clarissimo provinciæ præside per contumeliam, & quidem solam. Neque enim credidit de iis pecuniis propriarum rerum suarum persecutionis libellos oblatum iri, id quod injustissimum habetur, & inter ea capitula quæ cum primis adferunt molestiam. Ubi enim locorum justum est, ut is qui in universum ex accidenti[4], non supina negligentia res suas amisisse traditus esset, denuo per vim ad ignominiosam[5] vitam transponatur, & ad quotidiani victus, neque non (ut licet conjicere) amictus corporis inopiam adigatur?

CAP. I.

DE his edocti, alacriterque cupientes id, quod deterius est, per melius corrigere, quo magis ea re omnium optimus Deus concilietur neque[6] calamitosi aliquid nostris geratur, inque usu habeatur temporibus: sancimus[7], ut nemini gloriosissimorum aut magnificentissimorum magistratuum liceat rei causa cessionis bonorum necessitatem alicui eorum inferre, qui de prædictis causis *propter*[8] *pecunias publicas forte, aut etiam privatas* judicium sustinent, aut hujusmodi contumeliis uti, ac prætextibus, perinde quasi dum corporis[9] supplicium ipsi remittitur, maluerit rerum suarum amissionem capessere potius, quam cum inopiæ jugo itidem ad mortem usque premi opprobrio ignominiæ[10]. Jusjurandum[11] tamen per adoranda præbeat eloquia, *quod nullam rerum causa occasionem aut aurum reliquum*[12] *habeat, unde æri alieni supplementum faciat.* Præterea, si qua ipsi jura lex vel ex hereditate, vel cognatorum donatione in rebus mobilibus præstet, in quarum possessione nondum constitutus sit, competere tamen ipsi videantur, possintque[13] creditores vel partem ex iis, vel etiam totum colligere, extra tamen res uxoris, *siquidem revera ad illam pertineant*, hoc fiat, creditoribusque hujusmodi actionum vindicandi, & in personam ejus, qui aliquando jurium futurus sit dominus, actiones instituendi, sive præsens debitor est, sive non, & (ut simpliciter dicamus) quo ad actionem & vindicationem rerum consistendi in persona ejus, qui ita fuerit obnoxius, licentia sit.

EPILOGUS.

†. Diligens itaque & virtutis amans magnificentia tua, ea, quæ tam pie nobis placuerunt, observato: decem librarum auri mulctam ei, qui ex iis aliquid, quæ de his à nobis sancita sunt, transgredi præsumpserit, irrogans. Neque enim absque periculo erit, sed & vitæ periculum inferetur iis, qui vel sola cogitatione tenus ea quæ juste à nobis per hanc sacram exprimuntur legem, transilire attentaverint. Dat. Kal. Jun. *Constantinop.* BELIS. V.[14] C. CONS.

TIT. XIX.

DE ARGENTARIORUM[15] CONTRACTIBUS.[16]

NOVELLA CONSTIT. CXXXVI.

PRÆFATIO.

QUi in corpore ac collegio consistunt argentariorum hujus almæ urbis, hi supplices apud potentiam nostram facti, de multis nos capitulis petierunt, potiri cupientes auxilio, ut qui in multis[17] se utiles præbeant, *unde*[18] *sponsiones & mutui obligationes periculo plena accedunt.* Nam cum sacra nostra existat constitutio[19], quæ vult, *ut exactiones ordine fiant, ac primum quidem principales rei, & res eorum excutiantur, deinde vero & fidejussores & mandatores neque non constitutæ pecuniæ rei:* ab hac legislatione ipsorum eximi consortium, & pati omnium gravissima, si ipsi quidem constitutionis auxilio uti nequeant, sed protinus exigantur: cum vero constitutæ pecuniæ obligationes ab aliis percipiant, non item ipsis satisfaciant, qui pecuniam constituerint mandatoresve in eam rem aut fidejussores extiterint, & convenire, ut ipsi communium legum participes sint, aut sibi constitutio nostra non adversetur.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut cum aliqui ex his qui argentariæ mensæ præpositi sunt, mutuam alicui pecuniam dederint[20], & vel constitutæ pecuniæ reos, vel fidejussores, vel mandatores in eam rem acceperint, opponaturque ipsis constitutio, & ordo per eam introductus: nihilominus & in ipsis constitutio obtineat, nisi[21] speciale pactum fecerint, *ut creditori securum sit, tam principalem debitorem quam mandatorem atque fidejussorem, & constitutæ pecuniæ reum conveniendi, non expectato*[22] *constitutionis gradu.* Propter ingens enim illud studium, quod argentarii circa publicos contractus adhibent, hujusmodi pacta conventa admittimus: cum non videantur contra legem esse, propterea quod *unicuique integrum est ius, quæ ipsi a lege data & concessa sunt, renunciare*[23]. Proinde sicubi tale pactum fiat: licitum ipsis esto, tam principalem debitorem, quam mandatorem & fidejussorem, atque alias porro personas convenire. Ut quidem si nullum pactum adscriptum sit, penitus & in ipsis valeat constitutio[24]. Si pacta vero adscripta sint: simul formam ac regulam[25] addant contractui, simul exinde inferatur exactio.

CAP. II.

SEcundum vero ipsis capitulum de altera illa exceptione erat, quam pridem[26] fecimus, cum quis argentariæ mensæ præpositus militet, aut filios suos militare faciat, ut nequeant eo militantes ipsorum filii uti,

1 Cedere bonis nemo cogitur, ut hic: de cessione bonorum adde 41. *ff.* 3. & 7. *Cod.* 71. vide Paponem 10. *Arr.* 10. *de cession de bien.* Petrum Gregorium 12. *Synt.* 5. ubi tractat de cessione bonorum *c.* 9. de personis & qui cedere bonis possint *c.* 10. quibus & pro quibus debitis, cessio fieri non possit *c.* 11. de præscripta cedendi bonis formula *c.* 12. cessionis bonorum auxilium non porrigi ad fidejussores cedentium *c.* 13. de fine præcipuo cessionis *c.* 14. de ratione inducendi beneficium cessionis *c.* 15. num hoc beneficium cessionis locum habeat, quoties quis debiti causa se carceribus teneri obstringit: & an expresse ei renunciare possit debitor: ubi tandem probat debitorum ad cessionem faciendam admitti, sive nude sive jurisjurando cessionis beneficio renuntiet, id confirmatum legimus Arresto cujus meminit Papo 10. *Arrest.* 10 *num.* 3.

2 Et ita ex territorio imperatoris, Legis Juliæ beneficium ad solos cives pertinebat, *Cas. de bell. Gall. Suet. c.* 41. *in Jul. Tacit.* 5. *Annal.* postea indultum extraneis *l.* 4. *Cod. qui bon. ced.* In Gallia, extranei non fruuntur hoc beneficio. Pap. 10. *Arrest.* 10. *n.* 12. Contra, apud Flandros indigenæ non juvantur beneficio cessionis, nisi id beneficii à Principe magnis conditionibus impetraverint ex Caroli quinti sanctione lata anno 1541. vide Petrum Gregorium 12. *Arr.* 9. *num.* 16.

3 Cedere bonis non potest, qui voluntate sua inops factus est. *Barrigarius.* Cur? cessio non admittitur nisi urgentibus creditoribus. vide Petrum Greg. 12. *Syntagm.* 9. *n.* 16.

4 Ex τῶ συμβεβηκότος, ἢ ῥαθυμία. recte, nam qui ex negligentia sua, non ex aliquo casu fortuito decoquunt, non procul ab infamia sunt. Lex Roscia cum cavisset ut equites in XIV. ordinibus sederent, decoctorum excepit. *Cicero Philip.* 2. *Plin.* 33. *cap.* 2. *Florus Epitom.* 99. Hujus etiam conditionis homines Adrianus in Amphitheatro catamidiari jussit, Galli, *Ælius Spartianus in ejus vita*, ut plerisque locis hodie fit in foro: & Bœotis eadem lex fuit: *Nicolaus apud Stobæum c.* 42. ut & Solonis, *Laertius* 1. alias, cessio bonorum non infamat ut J. *ex Arr.*

5 [illegible] id genus infamiæ pertinere posse ad decoctores, non ad quosvis bonis cedentes *l.* 11. *C. ex quibus caus. infam. l.* 5. *l.* 5. *ff. de cess. bonor. l.* 2. *l.* 4. *C. qui bon. cedere.* adde *Nov.* 4. *c.* 3 *in fin.* adde *Theophil. Instit. quibus ex causis manumittere.* In utique cujus bona venduntur videtur infamia adfici. dixi *l.* 2. *ff. de obsequiis.* 6 Fuit hæc introducendæ bonorum cessionis ratio [illegible], de qua vide Petrum Gregorium 12. *Syntagm.* 14. 7 Res ita habet, Qui suo vitio ad inopiam sunt redacti debitores, carcerem, vincula, & verbera patiuntur. J. *ead.* [illegible] corporis supplicium ipsis remittitur. *l.* 1. & *l. ult. C. qui bon. cedere*, *l.* 1. *C. Theod. eod. tit.* nisi maluerint cedendo bonis infamiam experiri, ut T. Qui vero non suo vitio, sed casu sunt ad id redacti, carcerem non patiuntur, non vincula, non verbera, non coguntur etiam bonis cedere, vel eam speciem infamiæ subire propositam iis, qui bonis cedunt: sed cum primum bonorum copiam ejuraverint, id est, cum primum probaverint inopiam proprio vitio sibi non accidisse, sed casu, liberantur carcere, cruciatuque omni corporis. *Bœcm.* 24. *Illust. in fin.* 8 Hinc constat, Debitoribus ad inopiam redactis non suo vitio, beneficium cessionis etiam adversus fiscum superfluum esse: Superfluum, inquam, quia non coguntur bonis cedere, & tamen carcerem evitant. Effectu quidem bonis cedunt: quia bonorum omnium venditionem patiuntur: sed ea formula (quæ speciem habet ignominiæ) bonis cedere non coguntur. 9 Decoctores corporis supplicium evitasse bonis cedendo hinc colligunt. corporis, inquam, at non omnino famæ. T. *ead.* & J. *ead.* 10 Καὶ τῇ τῆς ἀτιμίας [illegible]. 11 Cessionis bonorum faciendæ varias variarum gentium formas vide apud Petrum Gregorium 12. *Syntagm. c.* 12. & *cap.* 8. *n.* 5. ubi notat inter cætera, symbolum cessionis hoc usitatum veteribus fuisse, debitori nonam solvi ex 15. *Gellii* 12. ex *Horatio* 2. *epist.*

12 Quid si bonis cedens fidejussorem idoneum dederit? eo casu beneficium cessionis factæ reo non prodest fidejussori, vid. *Gregor. l.* 1. *c.* 12. admittis tamen ex sua persona, si forte contigerit eundem vitio aliquo non suo, factum fuisse non solvendo. 13 Cedens bonis non ipso jure omni debito liberatur: alioquin bona ab eo quæsita postea non essent creditoribus obnoxia, conveniatur namque in ea bona, sed quatenus tantum facere potest *l.* 4. *ff. eod.* nec enim fraudandus alimentis quotidianis est *l.* 5. *d. tit.* Quid si debitori cessionem bonorum facienti, partem tamen debiti ex præstanti, pactum fuerit à creditoribus de non petenda alia quota debiti, & is postea meliorem ad fortunam pervenerit? Si creditores dolo perducti quantum remiserint, negant interpretes debitorem exceptione [illegible] tueri. vide Petrum Gregor. 12. *Syntagm.* 13. *num.* 2. 14 Id est, anno 541. 15 Adde *Nov.* 4. *in fin.* & *l.* 2. *in fin. C. de constit. pecunia.* Goth. Vid. Gudelin. *de Jure Novissimo lib.* 2. *cap.* 3 *num.* 19. Ans. 16 *Edict.* 9. *Justinianum* 23. *Eclog.* 4. De argenti distractoribus qui & argyroprati vocantur *Jul. const.* 117. 17 Argentariorum officium publicum eadem habet *cap.* 2 J. *ead.* 18 Intercedunt enim pro aliis *Edict.* 9. & *l. pen. C. de const. pecun.* Intercedunt enim suo modo, recipiendo scilicet ut cæteri constituendo. 19 *Novell.* 4. *cap.* 2. *in fin.*

20 Per argentarios credebantur pecuniæ. 21 Argentariis stipulari licet, ut fidejussorem prius quam reum principalem convenire possint. 22 Id est, non servato ordine discussionis. 23 Vid. *l.* 29. *C. de pactis.* 24 Id est *Nov.* 4. 25 Τὸ χαρακτηρίζον τὸ συνάλλαγμα. Pacta informant contractum, & legem dant contractui *l.* 1. §. 6. *ff. depositi.* vid. *l.* 72. *ff. de verb. oblig.*

26 Id est, anno 528. Ea est autem lex ultima *C. de pignorib.*

uti, quasi non ex paternis, aut aliunde quæsitis pecuniis militent, sed creditorum: & petierunt, ut aut neque in ipsis hujusmodi locum haberet præsumptio [1], aut ipsis quoque eadem supperterent, ut si quis mutuo ab ipsis sumpto militet, aut etiam ejus filii, neque debitum possit aliunde dissolvi, vel ex istiusmodi militiæ ejus, aut filiorum venditione, satis ipsis fiat. Nos igitur cum neque simpliciter legem [2] proposuerimus, sed cum convenienti observatione neque facile subverti ipsam sustineamus: sancimus, ut sacra constitutione valente, neque hac præsumptione, quæ secundum sacram constitutionem contra ipsos protenditur, sublata, quandoquidem multi, cum contrahunt, non suis omnia pecuniis facere videantur: habeant & ipsi hoc privilegii [3], ut si quis militet, aut ejus filii, ipsius quidem militia omnibus modis obnoxia teneatur, si de numero earum sit, quæ [4] vendi solent. Consimiliter autem & filiorum nisi manifestissime ab ipsis comprobetur, quod vel ex maternis filiorum bonis vel ex principali largitate militiæ ipsis accesserit. Nam si debitum aliunde dissolvere nequeant: tunc argentariæ mensæ præpositis etiam ex filiorum militia satisfiat: siquidem ipsorum gratia hanc legem proponimus, opponentes eam præsumptioni, quæ ex constitutione nata est. Et quemadmodum [5] illa prædictam contra ipsos præsumptionem effecit: ita & nos contrarium ipsi remedium addentes, his solummodo, qui de prædicto consortio sunt liberalitatem nostram explicamus propter communem [6] ipsorum utilitatem, quam in contractibus exhibent, dum multis se periculis immiscent, ut ingruentibus aliorum necessitatibus medeantur.

CAP. III.

PORro neque illud abs re dicere visi sunt, si cuipiam mutuentur, aut etiam præterito tempore mutuati sint ad nonnullarum [7] mobilium aut immobilium rerum emptionem, & certam auri summam dederint, *& mutuata pecunia res empta sit*, ut prorsus ipsi ea in re potiora jura habeant, neque distorsione aliqua tententur: sed simul ac ostenderint suis pecuniis eam rem comparatam [8] esse, neque possint debitores pecunia ipsis numerata satisfacere: res istiusmodi pecuniis empta perinde ipsis addicatur, quasi revera ab ipsis emptio celebrata foret, & nuda [9] emptoris appellatio fuisset apposita. Neque enim justum est, ut qui [10] tam largiter pecunias suas profundunt, non item primum [11] & extra omnem controversiam positum ordinem in rebus sua pecunia [12] comparatis teneant: dumtaxat si in contractibus scriptura interveniente celebratis hypothecæ aliqua facta sit mentio. hoc namque si observaverint: totum habituri sunt, quod à nobis petierunt: imo vero etiam amplius quam petierunt: si quidem omnibus præstantiora ipsis jura in iis rebus concedimus, quæ ipsorum pecuniis emptæ probantur. Si tamen contractus factus sit, aut fiat, nulla scriptura interveniente, ipsique vel pecuniam numeratam dederint, vel (quod maxime apud argentariæ mensæ præpositos fieri consuevit) species [13] aliquot mundi forte muliebris, aut argenti, quod ob ejusmodi datur vendituve, pro quo tamen pretium [14] nondum perceperint: tunc liceat ipsis hæc tanquam sua vindicare, etsi hypothecarum jus in iis non habeant. Neque enim illi possidebunt aliena: & cum aurum pro pretio non solverint, frustra detinebunt ea, quæ ipsis ab aliis tradita sunt: sed sive ad heredes transmiserint, heredes eorum pro ipsis, vel ipsa data reddent: sive ad heredes non pervenerint, licebit hæc ipsis vindicare, nulla contra ipsos hypotheca in eorum rebus, quæ per alios forte quæsitæ sunt, valitura.

CAP. IV.

QUia vero legem tulimus, ne argentariæ mensæ præpositi ultra [15] besses usuras fœnerarentur, docuerunt autem nos, quod cum sine scripto fœnerari soleant: hi deinde illiberales se circa usuras præbeant, propterea quod & mutuum sine scripto contractum, neque stipulatio interposita sit: scilicet juxta illud quod vulgo dicitur, *non convenire, ut usuræ citra [16] interpositam currant stipulationem*: quamquam multi [17] casus sint, in quibus vel sine stipulatione & ex pacto nascatur usurarum obligatio: nonnunquam etiam hæ, tametsi non ex pactis, sed suapte [18] sponte introducantur, tamen exigantur: propterea sancimus, ut usuræ ipsis non solum ex stipulatione, sed etiam absque scripto præbeantur, nimirum tales quales ipsos lex stipulari permittit, hoc est usque ad bessem [19] centesimæ. Nam qui omnibus propemodum indigentibus opem ferre parati sunt, hos utique per hujusmodi minutias injuriam perpeti, justum non fuerit.

CAP. V.

INsuper de hoc [20] quoque nos instruxerunt, quod hi qui cum ipsis contrahunt, cum instrumenta contractus & ratiocinia conficiunt, partim publice ea in foro componunt, partim ipsi propria manu conscribunt, partim ab aliis conscriptis subscribunt: petieruntque, ut si quid ejus generis conscribant, ii qui cum ipsis contrahunt, teneantur obnoxii & ipsis satisfaciant, neque possint hoc in usum assumere & dicere, quod tametsi instrumenta, sive confessiones, sive ratiocinia omnia manu sua conscripserint, aut aliis scribentibus his subsignarint, aurum tamen, quod in iis comprehenditur, datum non sit: & ut exinde hypothecas habeant, & besses usuras, quamvis scriptæ non sint, tamen percipiant. Nos itaque, quoniam ejusmodi communia, ac publica sunt & majore consideratione indigent: respondemus ad hæc, uti conveniens est. Et quidem si quis publicum instrumentum confecerit, aut totum propria manu conscripserit, aut etiam instrumentis, vel ratiociniis ab aliis conscriptis subscripserit: ut omnibus modis tam ipse, quam heredes ejus personalibus scilicet actionibus teneantur obnoxii, sancimus. Neque enim temere hypothecam dederimus his qui de ea pactum non fecerint, nisi omnino in scriptura eorum quæ in bonis sint comprobetur facta esse mentio, aut ipsi bona sua pignori opposuerint, aut saltem hoc simpliciter adjecerint periculo eorum quæ in bonis habeant, aut denique aliquid proloquuti fuerint, aut conscripserint ejusmodi, quod intellectum quendam hypothecæ adferat. Tunc enim ipsis etiam hypothecam præbemus, ut neque legum nostrarum in universum naturam perturbemus, neque ipsos tolerabili defraudemus auxilio. Usuræ sane siquidem certas pepigerint, pactæ præstentur. Si vero dumtaxat scriptum fuit, quod fœneratitium creditum extiterit: nequeant contrahentes dicere, quod ex quo usuræ finitæ non sunt, propterea & debitum sterile haberi debeat, sed ex præsumptione [21] ita celebretur exactio, quasi besses usuræ expressis verbis nominatæ sint, atque hoc quidem de cætero observetur: in ratiociniis vero, quæ jam confecta sunt, & si nulla usurarum habita sit mentio: tamen quia manifestarium est, quod apud argentariæ mensæ propositum solummodo contractus sub usuris ineatur, cum non possit, qui ipse usuras dependit, sine usuris dare impendia: liceat ipsis besses usuras expetere, ut tamen de cætero observent ea, quæ præsens ipsis sacra lex largitur.

1 Quod emitur ab argentario, censetur ac præsumitur emptum eorum nomine, a quibus idem argentarius pecuniam accepit, ideoque licet argentarius sibi, liberis vel cognatis suis (hæc enim postrema particula recte additur a *Jul. n. 502.*) militiam aliquam emerit, ea tamen militia, tacito jure hypothecæ, præsumitur creditori argentarii obligata. Vicissim si argentarius credidit alicui pecuniam, & is postea sibi, vel suis libertis vel cognatis militiam comparaverit, talis militia, tacito jure, argentario erit obligata. id autem privilegio singulari concessum est argentariis. *J. ead. ibi, hoc privilegii.*

2 Id est, *d. l. ult. C. de pignor.*

3 Privilegium argentariorum observa, de quo E.

4 Nec enim quælibet militia vendi potest.

5 Æquitatis via ea est, ut idem jus creditori argentario tribuatur, quod in eundem debitorem creditoribus datur. Eodem modo, si debitor Titio speciali beneficio cogere possit debitores suos ut solvant sine exceptione. Titio agenti debitor nullam poterit exceptionem opponere, *l. 3. §. 3. ff. quod quisque juris.* huc refer *l. 5. in fin. ff. mandat. l. 46. ff. de verb. sign. l. 7. C. de rescind.*

6 *leg. 10. §. 1. ff. de edendo.* & necessarium usum *l. 8. ff. depositi.*

7 Argentarii hoc commune habent cum reliquis creditoribus *Nov. 97. c. 7. C. qui potior.*

8 Præsumitur alioquin res non ex argentarii pecunia empta, nisi probetur: quod in militia tamen empta non servatur *c. 2. ead.*

9 Id est, ut qui rem emit, nudum nomen emptioni accommodasse videatur, fructum vero omnem emptionis in creditorem ejus argentarium retulisse.

10 Argentarii.

11 Argentarii primum & extra omnem controversiam positum ordinem in rebus sua pecunia comparatis obtinent, si scriptura interveniente hypothecam sibi fuerint stipulati.

12 Qui jure principalis hypothecæ uti desiderat, creditum de scripto probare tenetur. adde *Nov. 90. c. 3.* in quibus contractibus scriptura requiratur, dixi ad *l. 17. C. de pactis.*

13 Argentarius si loco pecuniæ credidit aut vendidit monilia, nec ei satisfiat, potest argentarius eo casu monilia vindicare: quod in reliquis venditoribus non est, quibus jus tantum retinendi pignoris. *l. 22. ff. de hered. vend. l. 13. §. 8. ff. de action. emp. l. 31. §. 8. ff. de ædilitio edict. l. 14. §. 1. ff. de furtis.* non jus vindicandi competit.

14 Seu æstimationem earum. *Julian. hic n. 504.* id est, valoris rei æstimato datum.

15 Argentarii besses usuras accipiunt. 23. *Eclog. 4. cap. 4. in fin.* 16 *l. 1. C. de usur.* 17 Usuras citra stipulationem non deberi, non perpetuo verum est. nam interdum usuræ sine stipulatione, etiam ex nudo pacto debentur, dixi ad *l. 30. ff. de usuris.* 18 Αὐτομάτως *l. 1. §. 2. in fin. ff. de usur. l. ult. §. 2. C. de jure de*[…] 19 Argentariis stipulari besses usuras licet *l. 26. §. 1. C. de usuris.* Usuræ besses, *huict pour cent.* 20 Vid. Rittershus. *part. 3. cap. 12.* Ans. 21 Usuræ modum licet ab argentario […]tus non fuit, besses tamen usuras stipulatus præsumitur: alioqui non sufficit usuras stipulari, nisi & modum usuris adjecerit, *l. 31. ff. de usur.*

αὐτῶν παῖδας, εἰς μὴ ἐκ πατρῴων στρατευομένους χρημάτων ἢ ἑτέρως αὐτοῖς πεπορισμένων, ἀλλ' ἐκ τῶν δανεισάντων. καὶ ᾐτήσαντο καὶ αὐτοῖς ἐπ' αὐτοῖς χώραν ἔχειν τὴν τοιαύτην πρόληψιν, ἢ καὶ αὐτοῖς τὰ αὐτὰ ὑπάρξειν· ὥστε εἴ τις δανεισάμενος παρ' αὐτῶν στρατεύοιτο, ἢ καὶ αὐτοῦ παῖδες, καὶ μὴ δυνηθείη ἑτέρωθεν λῦσαι τὸ ὄφλημα, καὶ ἐκ διαπράσεως αὐτοῦ ἢ τῆς τῶν παίδων στρατείας τὸ ἱκανὸν αὐτοῖς γίνεσθαι. Ἡμεῖς τοίνυν οὐχ ἁπλῶς τὸν νόμον τεθείκαμεν, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης παρατηρήσεως, καὶ οὐ ῥᾳδίως ἀνατραπῆναι αὐτὸν βουλόμενοι ὑπομένομεν· ἀλλὰ θεσπίζομεν, κρατούσης τῆς θείας διατάξεως, καὶ τῆς προλήψεως ταύτης, τῆς κατ' αὐτῶν φερομένης κατὰ τὴν θείαν διάταξιν, οὐκ ἀνῃρημένης, διότι δὴ πολλοὶ συμβάλλοντες οὐκ ἐξ οἰκείων ἅπαντα πράττειν χρημάτων, ἔχειν καὶ αὐτοὺς τὴν αὐτὴν προνομίαν, ὥστε εἴ τις στρατεύοιτο ἢ οἱ αὐτοῦ παῖδες, τὴν μὲν αὐτοῦ στρατείαν ὑποκεῖσθαι πάντως, εἴγε τῶν πιπρασκομένων εἴη· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν τῶν παίδων, πλὴν εἰ μὴ δειχθείη καὶ ἀποφανθείη παρ' αὐτῶν ὡς ἢ ἐκ μητρῴας τῶν παίδων οὐσίας, ἢ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἡ στρατεία προσεγένετο αὐτοῖς. εἰ γὰρ οὐκ ἔχοιεν λύειν ἑτέρως τὸ ὀφληθέν, τηνικαῦτα ἐκ τῆς στρατείας τῶν παίδων τὸ ἱκανὸν γίνεσθαι τοῖς ἀργυρικῆς προεστῶσι τραπέζης· ἐπεὶ δὴ τοῦτον τέθειμεν τὸν νόμον, ἀντιτιθέντες τοῦτο τῇ παρὰ τῆς διατάξεως προλήψει. καὶ ὥσπερ ἐκείνη τὴν εἰρημένην πρόληψιν κατ' αὐτῶν εἰσήγαγεν, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν ἀντίθετον αὐτοῖς θεραπείαν διδόντες, μόνοις τοῖς τοῦ εἰρημένου συστήματος φιλοτιμούμεθα διὰ τὸ κοινὸν τῆς αὐτῶν λυσιτελείας, ὃ παρέχονται τοῖς συναλλάγμασι, πολλοῖς ἐμπίπτοντες κινδύνοις, ἵνα τὰς ἑτέρων θεραπεύσωσι χρείας.

ΚΕΦ. γ'.

ΚΑκεῖνο μέντοι οὐκ ἄπο τρόπου λέγειν ἔδοξαν, ὡς εἰ δανείσαιέν τισι, καὶ φθάσαντες ἐδάνεισαν, εἰς ἀγορασίαν πραγμάτων τινῶν κινητῶν ἢ ἀκινήτων, καὶ ῥητὸν χρυσίον δοῖεν, καὶ ἐκ τῶν δανεισθέντων χρημάτων κτηθείη τὸ πρᾶγμα, πάντως αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος κρείττονα ἔχειν δίκαια, καὶ μὴ παρελκεῖν μηδαμῶς διαστροφαῖς· ἀλλ' εὐθὺς δειχθέντος ὅλως ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν τὸ κτῆμα, καὶ μὴ δυναμένων τὸ ἱκανὸν διὰ χρημάτων ποιῆσαι αὐτοῖς τῶν δανεισαμένων, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν ὠνηθὲν προσκυροῦσθαι αὐτοῖς, ὥσπερ παρὰ ἀληθείας παρ' αὐτῶν ἀγορασθέν, ψιλῆς δὲ προσηγορίας ἐντεθείσης τοῦ ὠνησαμένου. οὐδὲ γὰρ δίκαιον ἐστι τοὺς τὰ οἰκεῖα χρήματα προϊεμένους, μὴ καὶ πρώτην καὶ ἀναμφισβήτητον τάξιν ἐπὶ τοῖς ὠνηθεῖσι πράγμασιν ἔχειν, μόνον εἰ ὑποθήκης ἐν τοῖς ἐγγράφοις συναλλάγμασι μνήμη τούτων γένοιτο. εἰ γὰρ παραφυλάξαιεν, ἅπαν ἕξουσιν ὅσον ἡμᾶς ᾔτησαν· μᾶλλον δὲ καὶ μεῖζον ἢ ὃ ᾐτήσαντο, εἴγε τιμιώτερα δίδομεν αὐτοῖς ἁπάντων δίκαια ἐπὶ τοῖς πράγμασι τοῖς δεικνυμένοις ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν ὠνηθεῖσιν. Εἰ μέντοι ἀγράφως γέγονεν ἢ γένοιτο τὸ συνάλλαγμα, καὶ αὐτοὶ δοῖεν τὰ χρήματα, ἢ εἴδη τινά, (ὅπερ μάλιστα εἴωθεν ὑπὸ τῶν προεστώτων τραπέζης ἀργυρικῆς γίνεσθαι), κόσμου γυναικείου ἢ ἀργύρου ἐπὶ τῷ τοιούτῳ διδομένου, ἢ καὶ πιπρασκομένου, μὴ μέντοι τὸ τίμημα λάβοιεν· τηνικαῦτα ἐξεῖναι αὐτοῖς ὡς οἰκεῖα ταῦτα ἐκδικεῖν, κἂν ὑποθήκας οὐκ ἔχοιεν. οὐ γὰρ ἐκεῖνοι κτήσονται τὰ ἀλλότρια, χρυσίον μὴ καταβαλόντες, τὰ παρ' ἑτέρων δὲ αὐτοῖς δεδομένα κατέχοντες μάταιον· ἀλλ' εἴτε κληρονομοῖντο, οἱ αὐτῶν κληρονόμοι ἢ ἀποδώσουσι τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἢ αὐτὰ τὰ δεδομένα· ἢ, κἂν εἰ μὴ κληρονομηθεῖεν, ἐξέσται αὐτοῖς ταῦτα ἐκδικεῖν, μηδεμιᾶς ὑποθήκης κατ' αὐτῶν, ἐπὶ τοῖς αὐτῶν πράγμασι παρ' ἄλλων προσπορισθεῖσι, κρατούσης.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΠειδὴ δὲ νόμον ἐθέμεθα, μὴ περαιτέρω τοὺς ἀργυρικῆς τραπέζης προεστῶτας διμοιριαίων τόκων δανείζειν, ἐδίδαξαν δὲ ὅτι καὶ ἀγράφως δανείζουσι, ἀγνωμονοῦνται δὲ περὶ τὸν τόκον, ὡς μὴ ἐγγράφου γενομένου τοῦ δανεισμοῦ, μηδὲ ἐπερωτήσεως παρεντεθείσης (τοῦτο δὴ τὸ δημῶδες, τὸ μὴ προσήκειν ἀνεπερωτήτως τρέχειν τόκους· καίτοιγε πολλῶν ὄντων θεμάτων ἐφ' ὧν καὶ αὐτομάτως τόκοι καὶ ἐκ συμφώνου χρεῶν τίκτονται, ἔστι δὲ ὅτε καὶ οὐκ ἐκ συμφώνων, ἀλλ' αὐτομάτως εἰσαγόμενοι ὅμως ἀπαιτοῦνται) καὶ διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, μὴ μόνον τοὺς ἐξ ἐπερωτήσεως αὐτοῖς δίδοσθαι τόκους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἀγράφου, ποίους ὁπόσους ὁ νόμος αὐτοῖς δίδωσιν ἐπερωτᾷν, τουτέστι τὸν ἐκ διμοιρίας τῆς ἑκατοστῆς. τοὺς γὰρ πᾶσι σχεδὸν τοῖς δεομένοις ἑτοίμους ὄντας βοηθεῖν οὐκ ἂν εἴη δίκαιον ὑπὸ τοιαύτης ἀδικεῖσθαι λεπτότητος.

ΚΕΦ. ε'.

ΚΑΙ τοῦτο δὲ ἡμᾶς ἐδίδαξαν, ὡς τινες συναλλάττοντες αὐτοῖς, αὐτοὶ γραμματεῖα καὶ λογοθέσια ποιοῦνται, καὶ τὰ μὲν ἐπ' ἀγορᾶς τίθενται, τὰ δὲ αὐτοὶ συγγράφουσι τῇ οἰκείᾳ χειρί, τισὶ δὲ ὑπογράφουσιν, ἑτέρων ταῦτα καταγραψάντων· καὶ ᾐτήσαντο ὥστε εἴ τι τοιοῦτο γράψοιεν οἱ αὐτοῖς συναλλάττοντες, ἐνέχεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἱκανὸν αὐτοῖς παρ' αὐτῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ ἀποκεχρῆσθαι, καὶ λέγειν ὡς τὰ μὲν συμβόλαια ἢ τὰς ὁμολογίας ἢ τὰ λογοθέσια ἅπαντα συνεγράψαν τῇ αὐτῶν χειρί, ἢ ἑτέρων γραψάντων τούτοις ὑπεσημήναντο, οὐ μὴν τὸ περιεχόμενον αὐτοῖς χρυσίον δέδοται· ὥστε ἐντεῦθεν ὑποθήκας ἔχειν καὶ τόκους, κἂν εἰ μὴ γέγραπται, διμοιριαίους λαμβάνειν. Ἡμεῖς τοίνυν, ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα κοινὰ καθέστηκε καὶ πολλῆς τῆς ἐπισκέψεως δεόμενα, μετὰ τοῦ προσήκοντος ἀποκρινόμεθα πρὸς ταῦτα. εἰ μὲν γάρ τις συμβόλαιον ἀγοραῖον ποιήσαιτο, κατὰ ὅλον οἰκείᾳ γράψει χειρί, ἢ καὶ ὑπογράψειεν ἐν τοῖς παρ' ἑτέρων γραφεῖσιν ἢ γραμματείοις ἢ λογοθεσίοις, ἐνέχεσθαι αὐτὸν καὶ κληρονόμους αὐτοῦ πάσῃ προσωπικῇ θεσπίζομεν τρόπῳ δηλαδὴ τῶν προσωπικῶν. οὐ γὰρ ἂν προχείρως δοίημεν ὑποθήκην τοῖς τοῦτο μὴ συμφωνήσασι, πλὴν εἰ μὴ δειχθείη ἐν τοῖς γράμμασιν ὅλως ὑπαρχόντων μνήμη γενομένη, ἢ ὑποθεῖεν τὰ ἑαυτῶν, ἢ τοῦτο γοῦν τὸ ἁπλοῦν προσθεῖεν, κινδύνῳ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ἢ ὅλως τι φθέγξονται ἢ γράψειεν τοιοῦτον ἔννοιαν εἰς ὑποθήκας φέρον. τότε γὰρ καὶ τὴν ὑποθήκην αὐτοῖς παρέχομεν ὡς μήτε τὴν καθόλου φύσιν τῶν νόμων τῶν ἡμετέρων συνταράξαι, μήτε αὐτοὺς ἀποστερῆσαι τῆς δυνατῆς βοηθείας. §. α'. Τόκοι δὲ εἰ μὲν ῥητοὶ συμφωνηθεῖεν, τὰ συμπεφωνημένα κρατείτω. εἰ δὲ τοῦτο μόνον γέγραπται, ὡς ἐπὶ τόκῳ τὸ δάνεισμα συνέστη, μὴ δυνάσθωσαν οἱ συμβάλλοντες λέγειν, ὡς ἐπειδὴ οὐκ ἀφωρίσθη τὸ ποσὸν διὰ τοῦτο ἄτοκόν ἐστι τὸ χρέος, ἀλλὰ κατὰ πρόληψιν, ὡς τῶν διμοιριαίων κατὰ ῥητὸν ὀνομασθέντων, οὕτω τὴν εἴσπραξιν γίνεσθαι· καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τῶν λοιπῶν παραφυλαττέσθω. ἐπὶ δὲ τοῖς ἤδη γεγενημένοις λογοθεσίοις, εἰ καὶ μὴ μνήμη γέγονε τόκων, (ἐπειδὴ πρόδηλον ἐστιν ὡς ἐπὶ τούτοις ἀργυρικῆς τραπέζης προεστῶτος ἐπὶ τόκοις συμβάλλουσι, καὶ αὐτοὺς τόκους τελοῦντας οὐκ ἂν δύναιντο πρὸς ἐκεῖνον ἀτοκίαν διδόναι) ἐξεῖναι τοὺς τόκους αὐτοῖς τοὺς διμοιριαίους ἀπαιτεῖν, μέντοι λοιπῶν ταῦτα παρατηρουμένους, ἅπερ ὁ παρὼν θεῖος νόμος δίδωσιν αὐτοῖς.

ΚΕΦ. ϛ'.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ΚΕΦ. ϛʹ.

Εἰς ἐκεῖνο μέντοι καὶ σφόδρα αὐτοῖς βοηθοῦμεν, ὥστε εἰ λογοθέσια προφέροιεν ἔχοντα ῥητῶς ἑκάστου αἰτίαν γεγραμμένην εἰς ἣν ἐδόθη τὸ χρυσίον, ὁ δὲ ὑπογράψειεν ἐν τοῖς αὐτοῖς λογοθεσίοις· εἰ καὶ ἑκάστην αὐτοῖς οἰκείᾳ χειρὶ τὴν αἰτίαν οὐ γράψειεν ἢ καὶ ὁμολογίαν τινὰ ὑπὲρ τούτου ποιήσειεν, εἴτε ἐν δανείσματος σχήματι, εἴτε ἐν διαλύσεως, εἴτε καὶ ἄλλως, μηκέτι δύνασθαι τὸν τοῦτο πράξαντα τὰς κατὰ μέρος αἰτιῶν ἀπαιτεῖν τὰς ἀποδείξεις, πλὴν εἰ μὴ κατὰ περιουσίαν ὅρκον ἐπαγαγεῖν βούλοιτο ἢ αὐτοῖς ἢ κληρονόμοις τοῦ δανειστοῦ. τοῦτο γὰρ μόνον αὐτοῖς παρέχομεν, ἐντὸς μέντοι τῶν τῇ ἀναργυρίᾳ παρεχομένων χρόνων· εἰ γὰρ καὶ αὐτοὺς φθάσοι παρελθεῖν ὁ χρόνος, οὐδὲ ὅρκῳ βαρυνοῦμεν αὐτούς· τοῦτο ὅπερ καὶ ἐν τοῖς καθόλου νόμοις ἐγράψαμεν, καίτοιγε οὐδὲ τοῦτο ἐχρῆν. τὸν γὰρ οἰκείᾳ χειρὶ γράψαντα ἢ καὶ δόντα λογοθέσιον, πῶς δίκαιον ἦν οὕτως ἐκμελῆ γεγενῆσθαι καὶ νομίζειν, ὡς τὰ μὴ δοθέντα γράφειν;

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ δηλούμενα τύπου, ἥ τε σὴ ἐνδοξότης καὶ πᾶς ἕτερος τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἄρχων ἀκέραια φυλάττειν εἰς τὸ διηνεκὲς σπουδασάτω. ποινῆς librarum auri decem ἐπικειμένης κατὰ τῶν ταῦτα παραβαινόντων ἢ παραβαίνεσθαι συγχωρούντων. Dat. Kalend. Aprilis, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ κʹ.

Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλζʹ.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Πέτρῳ μαγίστρῳ ὀφφικίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εἰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, ὧν τὴν ἐξουσίαν ἡμῖν ὁ θεὸς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπίστευσε, βεβαίως διὰ πάντων φυλάττεσθαι πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ὑπηκόων σπουδάζομεν, πόσῳ μᾶλλον πλείονα σπουδὴν ὀφείλομεν θέσθαι περὶ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θείων νόμων παραφυλακήν, τῶν ὑπὲρ τῆς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν σωτηρίας ὁρισθέντων; οἱ γὰρ τοὺς ἱεροὺς κανόνας φυλάττοντες, τῆς δεσπότου θεοῦ βοηθείας ἀξιοῦνται· καὶ οἱ τούτους παραβαίνοντες, αὐτοὶ ἑαυτοὺς τῇ κατακρίσει ὑποβάλλουσι. μείζονι δὲ ὑπόκεινται κατακρίσει οἱ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι, οἷς πεπίστευται καὶ ζητεῖν τοὺς κανόνας, καὶ φυλάττειν, εἴ τι τούτων παραβαινόμενον, ἀνεκδίκητον καταλειφθείη. Τῶν οὖν θείων κανόνων μὴ παραφυλαχθέντων, διαφόρους προσελεύσεις ἐδεξάμεθα κατὰ κληρικῶν τε καὶ μοναχῶν, καί τινων ἐπισκόπων, ὡς μὴ κατὰ τοὺς θείους κανόνας βιούντων. καὶ ἄλλοι δὲ εὑρέθησαν μήτε αὐτὴν τὴν τῆς ἁγίας προσκομιδῆς ἢ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος προσευχὴν ἐπιστάμενοι.

ΚΕΦ. αʹ.

Τὸ δὲ θεοῦ τοίνυν συνιέντες κρίμα, τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν προσαγγελθέντων ζήτησίν τε καὶ διόρθωσιν ἐδικαιώσαμεν κανονικῶς προελθεῖν. εἰ γὰρ καὶ τὰ παρὰ τῶν λαϊκῶν ἁμαρτανόμενα οἱ πολιτικοὶ νόμοι οὐ συγχωροῦσι δίχα ζητήσεως καὶ ἐκδικήσεως καταλιμπάνεσθαι, πῶς τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ πατέρων ὑπὲρ τῆς πάντων τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας κανονικῶς διατυπωθέντα περιφρονεῖσθαι ἀνεχόμεθα; Πολλοὺς δὲ ἐκ τούτου μάλιστα τοῖς ἁμαρτήμασιν εὕρομεν περιπεσεῖν, διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι τὰς συνόδους τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων κατὰ τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων. εἰ γὰρ τοῦτο παρεφυλάχθη, ἕκαστος εὐλαβούμενος τὸν ἐπὶ τῆς συνόδου ἔλεγχον, ἐσπούδαζεν ἂν καὶ τὰς θείας ἐκμανθάνειν λειτουργίας, καὶ σωφρόνως βιοῦν ἵνα μὴ τῇ κατακρίσει τῶν θείων κανόνων ὑποβληθείη. Καὶ τοῦτο δὲ οὐδὲν ἧττον τισὶ ἁμαρτημάτων γέγονεν ἀφορμή, ὅτι χωρὶς ἐξετάσεως καὶ τῆς ἐπὶ τῇ ὀρθῇ πίστει καὶ σεμνοτάτῳ βίῳ μαρτυρίας, χειροτονοῦνται ἐπίσκοποί τε καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ λοιποὶ κληρικοί. εἰ γὰρ οἱ ἐπιτεταγμένοι εὔχεσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀνάξιοι τῆς τοῦ θεοῦ ὑπηρεσίας εὑρεθεῖεν, πῶς ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ πλημμελημάτων ἐξιλεοῦσθαι δυνήσονται τὸν θεόν; Ὅτι δὲ τὰς χειροτονίας τῶν ἱερέων μετὰ πάσης ἀκριβείας προσήκει γίνεσθαι, διδάσκει ἡμᾶς καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ἑπόμενος τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ θείοις κανόσι. λέγει γὰρ ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ οὕτως, Τίς δὲ τοῖς τοῦ Παύλου κανόσι καὶ ὅροις ἑαυτὸν παρεκτείνων, οὓς περὶ ἐπισκόπων ἔταξε καὶ πρεσβυτέρων, νηφαλίους, σώφρονας εἶναι, μὴ παροίνους, μὴ πλήκτας, διδακτικούς, ἀνεπιλήπτους ἐν ἅπασι, καὶ ἀνεπιβάτους τοῖς πονηροῖς, οὐ πολὺ τὸ διαφεύγειν εὑρήσει πρὸς τὴν τῶν κανόνων εὐθύτητα; Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει οὕτως, Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθᾶραι· σοφισθῆναι, καὶ οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι· ἐγγίσαι θεῷ, καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους· ἁγιασθῆναι, καὶ ἁγιάσαι· χειραγωγῆσαι μετὰ χειρῶν, συμβουλεῦσαι μετὰ συνέσεως. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἁγίοις Γρηγόριος περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τοῦτο γράφει, Τίς ὁ πλάττων, ὥσπερ αὐθημερὸν τοὺς πηλίνους, τὸν τῆς ἀληθείας λειτουργίας προστάτην, τὸν μετὰ ἀγγέλων στησόμενον, καὶ μετὰ ἀρχαγγέλων δοξάσοντα, καὶ Χριστῷ συνιερουργήσοντα. Καὶ διὰ τούτων μὲν ἐδίδαξεν ὁ θεολόγος ὁποίους δεῖ πρὸς τὴν ἱερωσύνην προσάγεσθαι. περὶ δὲ τῶν ἀναξίως χειροτονουμένων ὁ αὐτὸς τάδε λέγει ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ, Οἱ μηδὲν τῇ ἱερωσύνῃ προσενηνοχότες, μηδὲ τοῦ καλοῦ προκαταπεπονηκότες, ὁμοῦ τε μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας ἀναδείκνυνται, καὶ πρὶν καθαρθῆναι καθαίρουσι· χθὲς ἱερόσυλοι, καὶ σήμερον ἱερεῖς· χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ σήμερον μυσταγωγοί· παλαιοὶ τὴν κακίαν, καὶ νέοι τὴν εὐσέβειαν, ἔργον χάριτος ἀνθρωπίνης, οὐ τῆς τοῦ πνεύματος. Ὅτι δὲ οἱ θεῖοι κανόνες κωλύουσι κληρικοὺς εἶναι τοὺς δευτέρων γαμετὴν λαβόντας, καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος διδάσκων, οὕτως λέγει. Τοὺς διγάμους ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε, καὶ τοὺς πατέρας ἐκ τούτων. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐν ἁγίοις Βασίλειος. τοσοῦτον δὲ οἱ ἅγιοι πατέρες τῆς ἱερωσύνης ἐφρόντισαν, ὅτι οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες, κανόνα ἐξέθεντο οὕτως ἔχοντα, Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τινὶ ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα ἢ ἀδελφὴν ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα ὑποψίαν διαφεύγει.

ΚΕΦ. βʹ.

Τοῖς οὖν ὑπὸ τῶν θείων κανόνων ὁρισθεῖσιν ἀκολουθοῦντες, τὸν παρόντα θεσπίζομεν νόμον, δι' οὗ θεσπίζομεν, ὁσάκις χρεία ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, συνιέναι τοὺς κληρικοὺς, καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως ἧς μέλλει ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι, καὶ προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, ἐπὶ τρισὶ προσώποις ψηφίσ-

Cap. VI.

In illo utrique casu nimis quam ipsis opem ferimus, ut si ratiocinia proferantur, quæ expresse quamque causam [1] habeant adscriptam, in quam aurum datum est, atque hic ratiociniis ipsis subscripserit: etsi [2] singulas in ipsis causas propria manu non scripserit, aut etiam confessionem de hoc aliquam sive sub specie mutui, sive ex acceptilatione, sive etiam aliter non confecerit: nequeat amplius ab eo qui hoc fecit, singularum causarum particularim probationes exigere: nisi forte ex abundanti velit vel ipsi, vel creditoris heredibus jusjurandum [3] deferre. hoc enim solum ei concedimus: intra tamen ea tempora [4], quæ exceptioni non solutæ pecuniæ attributa sunt. Nam si id quoque tempus præterire contigerit, neque jurejurando ipsos gravamus: id quod etiam in generalibus legibus descripsimus, quamquam ne hoc quidem ex usu erat: nam eum qui propria manu vel scripsit, vel tradidit ratiocinia, quomodo justum fuerit putare ita dissolutum extitisse, ut quæ data non essent, pro datis scriberet?

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea tam gloria tua, quam quicunque præterea reipub. nostræ magistratus, inviolata custodire in perpetuum studeto: decem librarum auri pœna imminente his, qui hæc vel transgrediantur, vel transgredi patiantur. Dat. Kal. Apri. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Basil. V.C. [5] Cons.

Tit. XX.

DE ORDINATIONE [6] EPISCOPORUM [7] ET CLERICORUM.

Novella Constit. CXXXVII.

Antonio Contio Interprete.

Imperator Justinianus Augustus Petro magistro officiorum.

PRÆFATIO.

Si civiles leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum & divinarum legum custodiam, quæ super salute nostrarum animarum definitæ sunt? Qui enim sacros canones [8] custodiunt, domini Dei adjutorio digni sunt: qui autem eos transgrediuntur, ipsi semetipsos judicio reddunt obnoxios. Majori [9] igitur condemnationi subjacent sanctissimi episcopi, quibus concreditum & commissum est & canones inquirere & conservare, si quod eorum prætermissum fuerit, indemnatum atque impunitum reliquerint. Sane cum hactenus canones observati non recte fuerint, diversas ex eo passi sumus interpellationes contra clericos & monachos, & quosdam episcopos, ut qui secundum divinos canones non viverent, & quidam etiam inter eos invenirentur, qui nec ipsam quidem vel sanctæ oblationis [10] vel sancti baptismatis orationem tenerent aut scirent. [11]

Cap. I.

Dei igitur intelligentes & animo insigentes judicium, singulorum quæ nobis delata sunt, inquisitionem simul & correctionem jussimus canonice procedere. Si [12] enim illa quæ à laicis peccantur, generales leges non concedunt extra inquisitionem & vindictam manere, quomodo à sanctis apostolis & patribus super omnium hominum salute canonice statuta despici patiemur? Sane multos ex eo maxime deprehendimus in peccata fuisse prolapsos, quod [13] non sunt factæ synodi sanctissimorum sacerdotum, juxta ea quæ à sanctis apostolis & patribus definita sunt. Si enim hoc fuisset observatum, quilibet metuens gravem in synodo accusationem, studuisset utique, *& sacras ediscere* [14] *liturgias* [15], *& temperanter vivere*, ne condemnationi divinorum canonum subjaceret: illud quoque nihilominus quibusdam peccandi occasio fuit, quod absque [16] examinatione, & rectæ fidei atque honestatis vitæ testimonio ordinantur episcopi, presbyteri, diaconi, & cæteri clerici. Nam si ad orandum pro populo destinati, indigni divino ministerio inveniantur, quomodo pro transgressionibus & delictis populi Deum propitiare poterunt? Plane ordinationes sacerdotum *cum omni diligentia & rigore* [17] *fieri oportere*, docet nos & qui inter sanctos censetur Gregorius Theologus, sequutus sanctos Apostolos & divinos canones. Sic enim in magno Apologetico [18]: *Quis* autem (inquit) secundum Pauli canones & definitiones seipsum dirigens, quas de episcopis & presbyteris constituit ut sicci sive sobrii sint, modesti, non vinolenti, non percussores, ad docendum idonei, irreprehensibiles in omnibus non conversantes malis: non multum aberrare se inveniet ab illa canonum rectitudine? Idemque rursum loquitur [19] in hæc verba: *Mundari* (inquit) *oportet* [20] *primum, ac deinde mundare: sapere, ac deinde sapientiam docere: lucem fieri, & postea illuminare: propinquari Deo, tum alios adducere: sanctificari, tum sanctificare: manu ducere cum manibus, consultare cum consilio*. Et rursus idem sanctis connumeratus Gregorius, de iisdem in eadem oratione istud scribit: *Quis instar figuli qui ipso die fictilia sua tornantis, ita repente fingat veri cultus antistitem, cum angelicis stantem, & cum archangelis laudes canentem, & Christo consacrificantem.* Et per hæc quidem indicat ille Theologus, qualesnam oporteat ad sacerdotium promoveri. De his autem qui ordinantur indigni, idem hæc dicit in eadem oratione. *Qui cum nihil* (inquit) *ad sacrum Dei altare & sacerdotium attulerint, nec in virtute & pulchro prius insudarint & elaborarint, simul* [21] *discipuli & præceptores pietatis ostenduntur: & priusquam purgati sint, purgant, heri* [22] *sacrilegi, hodie sacerdotes: heri extra sacra, hodie præsules mysteriorum: veterani in malitia, novitii pietate, quæ sunt opus atque fabrica humanæ gratiæ, non Spiritus sancti.* Quod autem divini canones prohibent *clericos esse, qui secundam uxorem duxerunt*, & inter sanctos Basilius [23] docens, sic ait: Digamos canon ministerio exclusit (inquit) & ex iis progenitos. Et hæc quidem sanctus Basilius. In tantum autem patribus sacerdotum cura fuit, ut qui Niceæ convenerunt, canonem [24] ediderint ita habentem: interdixit per omnia magna Synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam [25] habere mulierem, nisi forte aut matrem aut sororem aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt.

Cap. II.

His igitur quæ sacris canonibus definita sunt, insistentes, præsentem sancimus legem, per quam sancimus ut quoties usu venerit episcopum ordinari [26], conveniant clerici & primores [27] civitatis qui ordinandus est episcopus, & propositis [28] sanctis euangeliis super tribus

---

1 [illegible] *l. 4. ff. de fide instr.*
2 Argentarii debitorem se esse qui scripsit, obligatur etiamsi causam non expresserit: forte quia præsumitur mutuum accepisse, ducta præsumptione a consuetudine, hinc, & officio creditoris, seu argentarii: non poterit itaque juris ob hanc præsumptionem, debitor argentario exceptionem non numeratæ pecuniæ objicere.
3 *l. 14. §. 3. Cod. de non num.*
4 Id est, intra biennium. *d. l. 14.*
5 Id est, anno 541.
6 Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.
7 De episcopis & clericis *Index Regius.*
8 Canones servandi.
9 Crescit delictum ex persona delinquentis.
10 Τῆς ἁγίας προσκομιδῆς.
11 Nota quosdam clericos, monachos, imo & episcopos Justiniani seculo, rudes & imperitos sic fuisse, ut orationem sanctæ oblationis & sancti baptismatis nescirent.
12 Habenda est ratio eorum quæ committuntur adversus leges humanas, multo magis & eorum, quæ in divinas committuntur. *Goth.* De Synodis Episcoporum provincialibus celebrandis vid. *Novell. 123. cap. 10. can. 36. Can. Apost. Can. Syn. Nicæn. dist. 14.* Ans.
13 Synodorum intermissio causa malorum in ecclesia fuit. Synodos autem annuas intelligit, de quibus vide *Novell. 123. c. 10.* adde *l. 36. Can. Apost.*
14 Liturgiæ cognitio in clericis requiritur: hoc est, ut sciant solemnes liturgias sacras legere adde *Novell. 123. c. 12. Julianus cap. 429.* [illegible]
15 Λειτουργίας.
16 Corruptela electionis episcoporum Justiniani observa: Nonnulli quippe tum eligebantur, sine examine, sine rectæ fidei vitæque honestatis testimonio.
17 Episcoporum ordinationes cum omni rigore & diligentia fieri debent.
18 De fuga sua in Pontum.
19 In oratione funebri Athanasii Alexandriæ episcopi.
20 Sed præstat Græca verba adscribi. Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθᾶραι· σοφισθῆναι, καὶ οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι· ἐγγίσαι θεῷ, καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους· ἁγιασθῆναι, καὶ ἁγιάσαι· χειραγωγῆσαι μετὰ χειρῶν, συμβουλεῦσαι μετὰ συνέσεως.
21 Simul discipuli & præceptores.

22 Χθὲς ἱερόσυλοι καὶ σήμερον ἱερεῖς. Χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ σήμερον μυσταγωγοί. Sic Aristides in Encomio Romæ, [illegible]. Cedrenus [illegible]. Tertul. *lib. de præscr. adversus hæreticos*: Ante sunt præfecti cathecumeni, heri servus hodie libertus, vid. *l. 7. §. 2. in fin. ff. de injuriis.* modo tonsoria & bulesta, mox sacerdos *l. 23. Cod. de episc.* [illegible] hodie diaconus qui erat lector: hodie presbyter, qui erat laicus: heri cathecumenus, hodie pontifex: heri in amphitheatro, hodie in ecclesia: vespere in circo, mane in altari. Hieron. ad Oceanum, [illegible] *Novell. 6. cap. 1. §. 2.* 23 *Canone 12.* ad Amphilochium: adde *c. 16. Apost.* 24 *Nicæn. Synod. c. 3.* 25 *Συνείσακτον, Sororiam.* vid. *Nov. 123. c. 29. Nov. 133. c. 3.* vide quæ not. ad *l. 19. Cod. de episc.* 26 Χειροτονεῖσθαι. 27 Clerici & primores civitatis eligunt episcopum ut hic & [illegible] ibi, *ipsis eligentibus.* Et ita, si non plebs tota, priores tamen plebis ad electionem episcoporum fuerant admissi, *d. Nov. 123. c. 1. Goth.* Male hinc colligunt laicos cum clericis habere jus eligendi sive nominandi episcopum, *primores* enim hic sunt primores ecclesiastici, qui sunt Archidiaconi, Archipresbyteri. *Gloss. in Nov. 123. cap. 1. in pr. & Nov. 123.* [illegible] Ans. 28 Euangeliis sacrosanctis propositis multa in jure fieri jubentur, verbi gratia, electio episcopi, *ut hic & Nov. 123. cap. 1.* [illegible] *C. de jud.* alienationes ecclesiasticæ & similes actus. *l. 17. §. 2. C. de sacr. eccl.*

tribus [1] personis psephismata fieri, & quemque ipsorum jurare secundum divina eloquia, & ipsis psephismatibus inscribi, *quod neque* [2] *per dationem, neque promissionem vel amicitiam vel gratiam, vel aliam qualemcunque affectionem, sed quod sciunt ipsos rectæ* [3] *& catholicæ fidei, & honestæ* [4] *vitæ* [5], *& excedere* [6] *trigesimum ætatis annum, ipsos elegerint, & quod* [7], *neque uxorem* [8], *neque liberos* [9] *sciunt aliquem ex ipsis habere, nec pellicem* [10] *aut filios naturales sciant ipsos habere vel habuisse, sed si quis eorum prius uxorem habuit, & illam solam* [11], *& neque* [12] *viduam* [13], *neque à viro separatam, neque sacris canonibus aut legibus interdictam, sed nec muneribus* [14] *publicis addictum, aut curialem aut taxeotam, sive cohortalem aliquem eorum qui electi sunt esse cognoscunt*, præterquam si in monasterio non minus quindecim [15] annis monachicam vitam sine ulla calumnia exegerit: ea sane observatione quæ antea à nobis dicta est, & in talibus personis earumque electione observanda, ut ex tribus ita electis personis melior [16] eligatur electione & judicio ordinantis. Exigi etiam ante omnia ab eo qui ordinandus est, libellum [17] ejus propria subscriptione complectentem quæ ad rectam ejus fidem pertinet. Enunciari [18] etiam ab ipso & sanctam oblationis formulam, quæ in sancta communione fit, & eam quæ in baptismate precationem, & reliquas deprecationes. Jusjurandum [19] autem suscipere eum qui ordinatur, per divinas scripturas, *quod neque* [20] *per seipsum neque per aliam personam dedit quid, aut promisit, neque posthac dabit vel ordinanti ipsum, vel his qui sacra pro eo suffragia fecerunt, vel alii cuiquam ordinationis de ipso faciendæ nomine.* Si quis autem præter memoratam observationem episcopus ordinetur, jubemus & ipsum omnibus modis episcopatu dejici [21], & eum qui contra talem observationem eum ordinare ausus fuerit.

Cap. III. [22]

SI quis autem accusationem [23] instituet contra ordinandos in episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel alium clericum, vel etiam abbatem ex quacunque causa, differatur talis ordinatio, & fiat [24] prius inquisitio accusationis præsente etiam accusatore, & ea quæ ab ipso delata sunt, usque ad finem prosequente. Si vero desistat & comperendinet accusator, nihilominus is qui ordinationem facturus est, inquisitionem diligentissimam faciat intra tres menses: & si quidem obnoxium invenerit eum qui accusationem sustinet, sive contra divinos canones, sive secundum nostras leges, prohibeatur ordinatio, si vero accusator aut præsens non probaverit, aut se absentaverit, siquidem clericus sit, proprio gradu depellitor; si vero laicus, competentem coërcitionem sustineat. Si autem quis ante examinationem causæ ordinaverit accusatum: tam ordinator quam ordinatus sacerdotio exuuntor.

Cap. IV.

QUando autem quod in canonibus cautum est de synodis sanctissimorum episcoporum per [25] singulas provincias congregandis, hucusque minime observatum est: illud in primis corrigere est necessarium. Sancti igitur Apostoli & patres definierunt, *bis* [26] *in unaquaque anno fieri debere synodos sanctissimorum sacerdotum in unaquaque provincia, & emergentes causas excuti, & competentem accipere correctionem*, hoc est, *unam quidem in* [27] *quarta* [28] *septimana sanctæ Pentecostes, alteram vero Octobris mense.* Nos autem invenientes quod ex hujusmodi negligentia [29] multi diversis peccatis impliciti sunt, jubemus omnibus modis unam [30] synodum fieri singulis annis in singulis provinciis mense [31] vel Junio, vel Septembri: & convenire quidem apud [32] beatissimos patriarchas, illos qui ab ipsis ordinati sunt, & qui non habent jus alios episcopos ordinandi: at apud sanctissimos metropolitas cujusque provinciæ, eos qui ab eis sunt ordinati. Quo in loco motas lites & interpellationes vel pro [33] fide, vel canonicis quæstionibus vel administratione rerum ecclesiasticarum, vel de episcopis & presbyteris, vel diaconis aut aliis clericis, vel de abbatibus, vel monachis, vel de accusata vita, vel de aliarum rerum correctione, moveri quidem & agitari, & convenienter examinari, & eorum correctionem secundum sacros canones procedere, & secundum nostras leges.

Cap. V.

NOn solum autem in anniversariis synodis ista quæri volumus, sed etiam quoties quidam sacerdotum vel clericorum, vel abbatum, vel monachorum accusabuntur, vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliquid aliud contra sacros canones admissum. Et si quidem episcopus est is qui accusatus est, ejus metropolitanus examinet ea quæ dicta sunt: si vero metropolitanus sit, ejus beatiss. archiepiscopus sub quo degit. Si [34] vero presbyter vel diaconus vel alius clericus vel abbas, vel monachus, tunc sanctissimus episcopus cui subsunt, examinet delatas hujusmodi querelas: & cum veritas probata fuerit, unusquisque pro qualitate delicti canonicis pœnis subdatur examinantis arbitrio. Hæc autem omnia obtinere volumus non solum in ordinandis posthac episcopis & clericis & abbatibus, sed etiam in his qui nunc sunt, & qui ex quibuscunque causis per canones, & nostras leges interdictis accusantur. Si enim hæc ita observata fuerint & laici maximum hinc & ad rectam fidem & ad vitæ honestatem profectum promerebuntur & percipient.

Cap. VI.

AD hæc jubemus *omnes episcopos & presbyteros non in secreto* [35], *sed cum ea voce quæ à fidelissimo populo exaudiatur* [36], *divinam oblationem* [37] *& precationem quæ fit in sancto baptismate, facere*, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferantur. Sic enim & divinus Apostolus docet, dicens in priore ad Corinthios epistola [39]. *Cæterum* (inquit) *si solum benedicis spiritu, is qui idiotæ* [39] *locum implet, quomodo tuæ gratiarum actioni subjiciet Deo sanctum illud Amen? si quidem quid dicas, non novit: tu autem pulchre gratias agis, sed alius non ædificatur.* Et rursus in ea quæ est ad Romanos [40], sic dicit: *Corde quidem creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Idcirco igitur convenit, ut ea precatio quæ in sancta *oblatione* [41] dicitur, & aliæ orationes cum voce à sanctissimis episcopis & presbyteris proferantur Domino nostro Jesu Christo Deo nostro cum Patre & Spiritu sancto, scituris religiosissimis sacerdotibus, quod si quid horum contempserint, & hor-

προσώπων ποιεῖν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν ὀμνύειν κατὰ τῶν θείων λογίων καὶ ἐγγράφειν ἐν αὐτοῖς ὅτι οὔτε διὰ δόσιν, οὔτε διὰ ὑπόσχεσιν, ἢ φιλίαν, ἢ χάριν, ἢ ἄλλην οἱανδήποτε προσπάθειαν, ἀλλ' εἰδότες αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως, καὶ σεμνοῦ βίου, καὶ ὑπὲρ τὸ τριακοστὸν ἔτος εἶναι τούτους ἐπελέξαντο, καὶ ὅτι οὐδὲ γαμετὴν οὐδὲ παῖδας ἴσασί τινα ἐξ αὐτῶν ἔχειν ἢ παλλακήν, ἢ παῖδας φυσικοὺς γινώσκουσιν αὐτοὺς ἐσχηκέναι ἢ ἔχειν· ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον τις ἐξ αὐτῶν γαμετὴν ἔσχε, καὶ αὐτὴν μίαν, καὶ οὐδὲ χήραν, οὐδὲ ἀνδρὸς διαζευχθεῖσαν, οὐδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ νόμοις ἀπηγορευμένην. ἀλλ' οὐδὲ πολιτευόμενον, ἢ βουλευτὴν, ἢ ταξεώτην τινὰ τὸν ψηφιζόμενον εἶναι γινώσκουσι. πλὴν εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ οὐχ ἧττον δεκαπέντε ἐνιαυτῶν μοναχικὸν ὁ πολιτευόμενος ἢ ὁ ταξεώτης βίον ἀκαταγνώστως ἐξετέλεσε, δηλαδὴ τῆς προειρημένης ἡμῖν παρατηρήσεως ἐπὶ τούτοις τῶν προσώπων ἐν τοῖς γινομένοις περὶ αὐτῶν ψηφίσμασι φυλαττομένης· ἵνα ἐκ τῶν οὕτως ψηφιζομένων τριῶν προσώπων ὁ βελτίων χειροτονηθῇ τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κρίματι τοῦ χειροτονοῦντος. Ἀπαιτείσθω δὲ πρότερον τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι παρὰ τοῦ χειροτονοῦντος λίβελλον μεθ' ὑπογραφῆς ἰδίας, περιέχοντα τὰ περὶ τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ πίστεως. ἀπαγγελλέτω δὲ οὗτος καὶ τὴν θείαν προσκομιδὴν τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ κοινωνίᾳ γινομένην, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι εὐχήν, καὶ τὰς λοιπὰς προσευχάς. Ὅρκον δὲ ὑπεχέτω καὶ αὐτὸς ὁ χειροτονούμενος κατὰ τῶν θείων γραφῶν, ὡς οὔτε δι' ἑαυτοῦ οὔτε δι' ἑτέρου προσώπου δέδωκέ τι ἢ ὑπέσχετο, οὔτε μετὰ ταῦτα δώσει, ἢ αὐτῷ τῷ χειροτονοῦντι αὐτόν, ἢ τοῖς τὰ ψηφίσματα εἰς αὐτὸν πεποιημένοις, ἢ ἑτέρῳ τῷ παντοίῳ τινί, ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν γινομένης χειροτονίας. Εἰ δέ τις παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραφυλακὴν ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ, κελεύομεν καὶ αὐτὸν παντὶ τρόπῳ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι, καὶ τὸν παρὰ ταῦτα τολμήσαντα χειροτονῆσαι.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΙ δέ τις κατηγορίαν τινὰ ποιεῖται κατὰ τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἢ ἄλλου κληρικοῦ, ἢ καὶ ἡγουμένου, ἐφ' οἱᾳδήποτε αἰτίᾳ· ἀναβαλλέσθω ἡ τοιαύτη χειροτονία, καὶ γινέσθω πρότερον ἐξέτασις τῆς κατηγορίας, παρόντος καὶ τοῦ κατηγόρου, καὶ ἐπεξιόντος τοῖς παρ' αὐτοῦ προσαγγελθεῖσιν. Εἰ δὲ καὶ ἀπολιμπάνοιτο ἢ ἀποδιδράσκοι ὁ κατήγορος, καὶ οὕτως ὁ τὴν χειροτονίαν μέλλων ποιεῖσθαι, ζήτησιν ἀκριβεστάτην ποιείσθω μηνῶν ἐντὸς τριῶν· καὶ εἰ μὲν ὑπεύθυνον εὕροι τὸν τὴν κατηγορίαν ὑπομείναντα, εἴτε κατὰ τοὺς θείους κανόνας, εἴτε κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, κωλυέσθω ἡ χειροτονία· εἰ δὲ ἀνεύθυνος φανείη, εἴτε παρόντος τοῦ κατηγόρου εἴτε καὶ ἀπόντος γινέσθω ἡ χειροτονία. ὁ δὲ κατήγορος, εἴτε παρὼν μὴ ἀποδείξῃ, εἴτε ἀποφύγῃ, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, ἐξωθείσθω τοῦ οἰκείου βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, τῷ προσήκοντι σωφρονισμῷ ὑποβαλλέσθω. Εἰ δέ τις πρὸ ἐξετάσεως τὸν κατηγορηθέντα χειροτονήσοι, ὅ, τε χειροτονήσας, καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐξωθείσθω.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΠειδὴ δὲ τὰ τοῖς κανόσιν εἰρημένα περὶ τῶν συνόδων τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων, τῶν ὀφειλουσῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν γίνεσθαι, μέχρι τοῦ νῦν μὴ παραφυλαχθέντα, τῆς ἀναγκαιοτάτης ἐστὶν ἐπανορθώσεως. οἱ μὲν οὖν ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ πατέρες ὥρισαν δὶς τοῦ ἔτους ἑκάστου γίνεσθαι συνόδους τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων, ἤτοι ἐπισκόπων, ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, καὶ τὰ ἀναφυόμενα ἐξετάζεσθαι, καὶ τῆς προσηκούσης ἀξιοῦσθαι διορθώσεως, τούτων μίαν μὲν τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς, τὴν δὲ ἄλλην κατὰ τὸν ὀκτώβριον μῆνα. ἡμεῖς δὲ εὑρηκότες ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμελείας πολλοὺς καὶ διαφόροις ἁμαρτήμασι περιπεπλέχθαι, κελεύομεν παντὶ τρόπῳ μίαν σύνοδον γίνεσθαι καθ' ἕκαστον ἔτος ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, ἢ τῷ ἰουνίῳ ἢ τῷ σεπτεμβρίῳ μηνί. καὶ συνιέναι παρὰ μὲν τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις ἐκείνους τοὺς παρ' αὐτῶν μὲν χειροτονουμένους, μὴ ἔχοντας δὲ δίκαιον ἄλλους ἐπισκόπους χειροτονεῖν, παρὰ δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις μητροπολίταις ἑκάστης ἐπαρχίας, τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονουμένους· ἐφ' ᾧ τὰς κινουμένας αἰτίας, ἢ τὰ παρά τινων προσαγγελλόμενα (ἢ περὶ πίστεως, ἢ κανονικῶν ζητημάτων, ἢ διοικήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἢ περὶ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ ἄλλων κληρικῶν, ἢ περὶ ἡγουμένων, ἢ μοναχῶν, ἢ περὶ κατηγορουμένου βίου, ἢ καὶ ἄλλων τινῶν δεομένων ἐπανορθώσεως) κινεῖσθαί τε καὶ προσηκόντως ἐξετάζεσθαι, καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς διόρθωσιν ἁρμόζουσαν τοῖς θείοις κανόσι καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις συμβαίνουσαν.

ΚΕΦ. ε'.

ΜΗ μόνον δὲ ἐν ταῖς καθ' ἕκαστον ἔτος γινομέναις συνόδοις ταῦτα ζητεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἄν τινες κατηγορηθεῖεν τῶν ἱερέων ἢ κληρικῶν ἢ ἡγουμένων ἢ μοναχῶν, ἢ περὶ πίστεως ἢ περὶ αἰσχροῦ βίου, ἢ ὡς παρὰ τοὺς θείους κανόνας τι διαπραττόμενοι. καὶ εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη ὁ κατηγορούμενος, τὸν τούτου μητροπολίτην ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα· εἰ δὲ μητροπολίτης εἴη, τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον ὑφ' ὃν τελεῖ· εἰ δὲ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἄλλος κληρικὸς ἢ ἡγούμενος, ἢ μοναχός, τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον ὑφ' ὃν ἐστι τελῶν, ἐξετάζειν τὰ προσαγγελλόμενα· καὶ τῆς ἀληθείας ἀποδεικνυμένης, ἕκαστον κατὰ τὸ πλημμέλημα κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι τῇ κρίσει τοῦ ἐξετάζοντος. Ταῦτα δὲ πάντα κρατεῖν οὐ μόνον ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα χειροτονουμένων ἐπισκόπων τε καὶ κληρικῶν καὶ ἡγουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν νῦν ὄντων, καὶ ὑπέρ τινων, ὡς εἴρηται, ἐπί τισιν αἰτίαις ἀπηγορευμέναις τοῖς θείοις κανόσι καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις κατηγορουμένων. τούτων γὰρ οὕτω φυλαττομένων καὶ οἱ λαϊκοὶ πάντες ἐντεῦθεν περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ τὸν σεμνὸν βίον προκοπῆς τε καὶ ἐπανορθώσεως ἀξιωθήσονται.

ΚΕΦ. ς'.

ΠΡὸς τούτοις κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους, μὴ κατὰ τὸ σιωπώμενον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης τὴν θείαν προσκομιδὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιεῖσθαι, πρὸς τὸ καὶ τὰς τῶν ἀκουόντων ψυχὰς εἰς πλείονα κατάνυξιν ἐκ τούτου καὶ τὴν πρὸς τὸν δεσπότην θεὸν διανίστασθαι δοξολογίαν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκει, λέγων ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ ἐπιστολῇ, Ἐπεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ οἶδε. σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται. Καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους οὕτως λέγει, Καρδίᾳ μὲν γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Διὰ ταῦτα τοίνυν προσήκει τὴν ἐν τῇ ἁγίᾳ προσκομιδῇ καὶ τὰς ἄλλας προσευχὰς μετὰ φωνῆς παρὰ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων προσφέρεσθαι τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν, σὺν τῷ πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, γινωσκόντων τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων, ὡς εἰ

1 Tres proponebantur ex quibus eligeretur Episcopus. Nov. 123. c. 1. Tacitus 4. Annalium anno 776. urbis. refert, mortuo Flamine diali, moris fuisse patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex queis unus legeretur vetusto more. Hæc ille. Constat utique in locum Judæ Apostolos, duos tantum statuisse, ut in quem eorum sors cecidisset, is apostolatu fungeretur. Act. 1. vers. 11. & seq.

2 d. c. 1.

3 Fides episcopi.

4 Julianus c. 428. honestæ vitæ esse, & literas scire, eos elegerunt: & auctor Eclog. 5. tit. 2. c. 25. ὁ μὴ γράμματα εἰδώς.

5 Vita Episcopi.

6 Ætas episcopi, & ita abrogatur Nov. 123. c. 1. §. 1. qua vetatur episcopus eligi, nisi 35. annum excesserit.

7 Familia episcopi.

8 Cœlibatus episcopi.

9 d. c. 1. d. l. 42. §. 1. C. de Episc. & c. 16. Apostolicorum canonum.

10 Castitas episcopi canon apostolorum 16.

11 Sic apud Gentiles, Fortunæ muliebri coronam non imponebat nisi univira: sicut nec matri Matutæ Pontifex Maximus, & Flaminica nubebant, semel. Ceteris sacerdotes viventibus etiam viris & consentientibus amici separatione viduabantur. Tertul. lib. de Monogamia.

12 Can. Apostolorum 17.

13 Gradus observa: Removetur enim hic ab episcopatu adipiscendo is, qui justam uxorem habet, aut pellicem: quique semel viduam & à viro separatam aut sacris canonibus interdictam semel duxerit.

14 Quemadmodum muneribus publicis addicti curiæ, ordini & cohorti, eligi possint, adde l. 3. C. de episc.

15 Purgationis genus observa.

16 Nov. 123. c. 1. §. 1.

17 Ordinandus episcopus libellum fidei suæ de scripto offerre tenetur; ut hinc colligi possit, Episcopum scribendi peritum esse debere. facit Novell. 123. c. 12.

18 Ordinandus Episcopus recitat formulam sanctæ oblationis ac communionis, baptismi, & similes hujusmodi orationes.

19 111. Eclog. 1. c. 9. §. 2. Ordinandus jurat se nullo pretio dato aut promisso eligi.

20 Merito, cum non pretio, sed precibus ordinetur Antistes, quæratur cogendus, rogatus recedere debeat, invitatus effugere. l. 31. C. de episc. Sic Alexander Severus Imperator, Præfectum prætorio fecit, qui ne fieret, fugerat: dicens, *Invitos, non ambientes, in republica collocandos.*

21 Multi sunt igitur hoc tempore suo episcopatu dejiciendi. Nov. 123. c. 1. Eclog. 1. c. 9. [illegible]

22 Nov. 123. c. 2. 23 Ad eundem modum Alex. Sever. rectores provinciis daturus præpositos facturus vel procuratores, id est, rationales ordinaturus, eorum nomina publice proponere solebat, monens populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, pœnam capitis subiret: dicebatque grave esse, cum id Christiani & Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi essent, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunæ hominum committerentur & capita. *Spartian. in Severo.* 24 Nov. 123. cap. 2. 25 Synodi provinciales, quæ per singulas provincias habentur. 26 Synodi semestres, id est, semestribus singulis & sic bis annuatim olim, celebrari solitæ, vid. cap. 36. Can. Apost. 27 Synodi anniversariæ, seu annuæ quo tempore anni habendæ. 28 Quarta septimana, dies Mercurii, vid. *l. 22. §. 1. Cod. de episc. aud.* 29 Vilescunt enim atque negliguntur, quæ fiunt sæpissime, contra, quæ rara chara. 30 Nota de synodis annuis, seu annuatim faciendis. 31 Quibus temporibus synodi annuæ cogantur. Vestigia hujus antiquitatis etiam durant. Galli synodos ejusmodi *Sennes* vocant. adde Nov. 123. c. 10. 32 Ut apud Patriarcham & Metropolitanum synodi anniversariæ cogantur. 33 Materia synodorum, seu quibus de rebus agitetur vel disceptabitur in synodis annuis. adde c. 5. J. 34 Nota ordinem, De presbyteris, diaconis, clericis, abbatibus, monachis cognoscit episcopus: de episcopo metropolitanus: de metropolitano archiepiscopus. 35 Secreto pronunciare, est apud se pronunciare, id autem vetatur. 36 Et intelligatur. Vulgari itaque lingua preces divinæ oblationis & baptismi olim factæ, ut inde audientium animi in majorem devotionem & Dei laudationem & benedictionem efferrentur, ut hic. 37 Προσκομιδὴ. 38 c. 14. vers. 16. 39 Nov. 6. cap. 1. §. 2. Idiotam laicum vocat Chrysostomus. 40 cap. 10. vers. 10. 41 Προσκομιδῇ: oblatione. Justinianus superius dixerat ad se perlatum, episcopos quosdam electos fuisse qui sacræ communionis, seu oblationis, & sacri baptismatis, & similes orationes ignorent, hac Nov. in fin. prin. ideoque ut huic occurrat morbo, jubet, ordinandum episcopum eas orationes prius recitare cap. 2. V. eod. Jubet etiam, ut sive baptismus, sive communio celebretur, utraque oratio palam, & audiente & intelligente populo recitetur, eoque c. 14. Epist. 1. ad Corinth. refert.

πέρ τι τούτων παραλίπωσι, κ) τῷ φοβερῷ κρίσει τ̃ μεγάλου Θεοῦ κ) σωτῆρ⊕ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολογήσονται, κ) οὐδὲ ἡμεῖς ταῦτα γινώσκοντες ἐφησυχάσομεν, ἢ ἀνεκδίκητα καταλείψομεν. §. α'. Κελεύομεν δὲ καὶ τοὺς τ̃ ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, εἴπερ ἀμελούμενόν τι τ̃ παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων ἴδοιεν, πρότερον μὲν καταναγκάζειν τοὺς μητροπολίτας κ) τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τὰς εἰρημένας συνόδους ποιεῖσθαι, κ) πάντα πληροῦν ὅσα περὶ τ̃ συνόδων διὰ τ̃ παρόντ⊕ περιειλήφαμεν νόμου· εἰ δὲ ἀναβαλλομένους αὐτοὺς ἴδοιεν, τηνικαῦτα μηνύειν ἡμῖν, ὥστε τὰ ἐξ ἡμῶν τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν προσάγειν, κ) κατὰ τ̃ ὑπερτιθεμένων τὰς συνόδους ποιεῖν. ἐπισταμένων αὐτῶν τε τ̃ ἀρχόντων κ) τ̃ πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, ὡς εἴπερ μὴ ταῦτα διαφυλάξωσιν, ἐσχάταις ὑποβληθήσονται τιμωρίαις. Βεβαιοῦμεν δὲ κ) διὰ τ̃ παρόντ⊕ νόμου ἅπαντα τὰ παρ' ἡμῶν ἐν διαφόροις διατάξεσι νενομοθετημένα περί τε ἐπισκόπων κ) πρεσβυτέρων, κ) λοιπῶν κληρικῶν, κ) πρός γε ξενοδόχων κ) ὀρφανοτρόφων, κ) τ̃ λοιπῶν ὅσοι διαφόρων οἴκων προΐστανται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, κ) διὰ τοῦδε τ̃ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης διὰ προγραμμάτων κατὰ τοὺς συνήθεις τόπους τ̃ βασιλίδ⊕ πόλεως προτιθεμένων, εἰς γνῶσιν πάντων ἀγαγεῖν σπευσάτω κ) καταφανῆ ποιῆσαι πᾶσι τ̃ ἐπαρχιῶν ἡγουμένοις. Dat. xv. Kal. Martii, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C. Cons.

TIT. XXI.

DE USURIS SUPRA DUPLUM NON COMPUTANDIS.

NOVELLA CONSTIT. CXXXVIII.

Imperator Justinianus PP. August. Hermogeni Magistro officiorum.

MAnifestissima ‡ est nostri nominis constitutio, quæ usque ad dupli quantitatem exactionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus consecuti sunt. Hi quidem qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus te inquietudinem proponere concedantur: alii autem si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compellantur. Et si debita subsecuti fuerint, fœneratitias cautiones recuperare, vel si remanserint, suis viribus vacare, si preces veræ sunt, præsentis oraculi sanctione decernimus.

ΤΙΤΛΟΣ κβ'.

Συγχώρησις ποινῆς περὶ τ̃ ἀθεμίτων γάμων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρλθ'.

Ἐν ὀνόματι τ̃ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τ̃ Θεοῦ ἡμῶν. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβι⊕ Ἰουστινιανὸς, Φλώρῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΝήγαγεν ἡμῖν ἡ σὴ ἐνδοξότης τοὺς ἀπὸ Συνδίου κώμης, κ) τοὺς Ἑβραίους τ̃ ἐν Τύρῳ νήσῳ γάμους ἀθεμίτους συμβεβληκότας, ὑπὸ τὴν θείαν ἡμῶν πεσεῖν διάταξιν, κ) οὐδὲ τὴν τεταγμένην μοῖραν τ̃ αὐτῶν εἰσενεγκεῖν οὐσίας κατὰ τὰ περὶ τούτου προστεταγμένα, ἤδη δὲ καί τινας ἐξ αὐτῶν τρίτης ἡλικίας καθεστάναι, κ) παίδων εἶναι πατέρας, κ) διὰ τοῦτο μετὰ δακρύων ἱκετεῦσαι, μὴ ἂν ἀναγκασθῆναι νῦν ἀποπέμψασθαι τὰς γαμετὰς, ἀλλὰ κ) ἔχειν αὐτὰς, κ) τοὺς ἐξ αὐτῶν γεννωμένους ἢ γεννησομένους παῖδας διαδόχους αὐτῶν καθεστάναι, κ) μηδεμίαν αὐτοὺς ἐντεῦθεν δεδιέναι ποινήν.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν ὑπὲρ τ̃ τοιαύτης συγχωρήσεως αὐτοὺς δοῦναι ἀνὰ δέκα λίτρας χρυσίου διὰ τὰς ἐμπροσθεν εἰρημένας αἰτίας, αὐτοῖς δὲ κ) μόνοις συγχωρεῖσθαι κ) τὴν μείζονα ποινὴν, ἔχειν τε αὐτὰς, κ) τὰς συνοικούσας κ) τοὺς ἐντεῦθεν τεχθέντας τε κ) τεχθησομένους (ὡς εἰκὸς) αὐτοῖς, κ) διαδόχους, οὐκ εἰς παράδειγμα ἑτέροις τοῦτο παρ' ἡμῶν θεσπισθὲν, ἀλλ' εἰδότ⊕ ἑτέρου παντὸς, ὡς εἰ τοιοῦτον αἰτήσει, αὐτὸς τοῦ μηδενὸς τυγχάνειν τ̃ αἰτουμένων, τὴν τε οὐσίαν ἀποβαλεῖ, κ) πρός γε ταῖς εἰς τὸ σῶμα ποιναῖς ὑποστὰς, ἐξορίαν αἰωνίαν οἰκήσει. Οὐδεὶς δὲ παρενοχλήσει τοῖς παρ' ἡμῶν ἀξιωθεῖσι τῆς φιλοτιμίας, ἢ ταῖς γυναιξὶν αὐτῶν, ἢ παισὶν οὖσιν ἢ ἐσομένοις, ἢ οὐσίαις, οὔτε ἐκ ψήφου τ̃ δικαστικῆς, οὔτε καθ' ἕτερον οἱονδήποτε τρόπον.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ἐνδοξότης τὰ παραστάντα ἡμῖν, κ) διὰ τοῦδε τ̃ θείου ἡμῶν δηλούμενα προσταγματικοῦ τύπου, δύναμιν ἔχοντ⊕ κ) εἰδικῆς ἡμῶν φιλοτιμίας, ἔργῳ κ) πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

ΤΙΤΛΟΣ κγ'.

Ὥστε διαλύεσθαι κατὰ συναίνεσιν λύσει τ̃ γάμου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΓΑΜΟΥ σεμνότερον ἀνθρώποις οὐδέν ἐστιν, ἐξ οὗ παῖδες κ) τ̃ ἐφεξῆς γονῆς διαδοχαὶ, χωρῶν τε καὶ πόλεων οἰκισμὸς, καὶ πολιτείας ἀρίστης σύστασις. διὸ τοὺς γάμους εὐτυχεῖς εἶναι τοῖς συμβαλοῦσιν οὕτως εὐχόμεθα, ὡς μή ποτε σκαιοῦ δαίμον⊕ ἔργον τούτους νομίζεσθαι, μηδὲ τοὺς γήμαντας ἀπ' ἀλλήλων χωρίζεσθαι, δικαίαν τ̃ τ̃ γάμου λύσεως οὐκ ἔχοντας πρόφασιν. ἀλλ' ἐπειδήπερ δύσκολον εἰς πάντας ἀνθρώπους τοῦτο φυλάττεσθαι, (ἐν γὰρ πλήθει τοσούτῳ μὴ καί τινας περιπεσεῖν ἀλόγοις δυσμενείαις, τ̃ ἀμηχάνων καθέστηκε) ᾠήθημεν εὐρεῖν τι τούτου θεραπευτικὸν, κ) μάλιστα ἔνθα τὰ τ̃ μικροψυχίας εἰς τοσοῦτον ἐλθεῖν, ὡς καὶ μῖσ⊕ ἀδιάλλακτον ἐγγενέσθαι τοῖς συνοικοῦσι. Τὸ μὲν οὖν παλαιὸν ἐξῆν ἀκινδύνως τοὺς τοιούτους ἀπ' ἀλλήλων χωρίζεσθαι, κατὰ κοινὴν γνώμην τε κ) συναίνεσιν τοῦτο πράττοντας· ὥστε κ) νόμους κεῖσθαι πολλοὺς τοῦτο λέγοντάς τε, κ) διατάττοντας, κ) bona gratia τὴν οὕτω προϊοῦσαν λύσιν τ̃ γάμου τῇ πατρίῳ καλοῦντας φωνῇ. ὕστερον δὲ τὸ τ̃ θείας λήξεως γενομένου ἡμῶν πατρὸς, εὐσεβείᾳ τε καὶ σωφροσύνῃ τοὺς πώποτε βεβασιλευκότας ἅπαντας ὑπερβαλλομένου, πρός τε τὴν ἑαυτοῦ χρηστήν τε κ) βεβαίαν ἀποβλέψαντι προαίρεσιν, ἢ μὴν κ) τ̃ ἄλλων ταλαιπωρῶν τε καὶ μικροψύχω γνώμης πρυτανευόμενον, ἐγράφη νόμ⊕, εἴργων κατὰ συναίνεσιν λύεσθαι τοὺς γάμους· ὃν ἠβουλόμεθα καὶ ἡμεῖς σφόδρα κρατεῖν, κ) μένειν ἐφ' ἑαυτοῦ. πολλοὶ δὲ προσῆλθον ἡμῖν τ̃ πρὸς ἀλλήλους γάμου μισοῦντές τε καὶ ἀποστρεφόμενοι, πολέμους τε καὶ μάχας οἴκοι διὰ τοῦτο γενομένους αἰτιώμενοι, (τοῦτο ὅπερ λίαν ἐπώδυνον κ) ἄλλως ἀνιαρὸν καθέστηκεν) διαλύεσθαί τε τοῦτον δεόμενοι, καὶ αἰτίας οὐκ ἔχοντες λέγειν ἐξ ὧν ἀδεῶς ὁ νόμ⊕ ἐδίδου τοῦτο ποιεῖν αὐτοῖς. τὴν δὲ περὶ τούτου τοῦ ἐπιθυμίαν τε κ) σπουδὴν ἐπί τινα χρόνον ἀνεβαλλόμεθα, ποτὲ μὲν παραινοῦντες, ποτὲ δὲ καὶ ἀπειλοῦντες παύσασθαι τ̃ κατ' ἀλλήλων ἀλόγου μίσους, πρὸς ὁμόνοιάν τε χωρεῖν καὶ τ̃ ἠπιώτερ⊕ γενέσθαι γνώμης. ἐπειράθημεν δὲ πλέον οὐδὲν ἐπεὶ δύσκολον διαλλάξαι τοὺς ἅπαξ ἀλλοτρίῳ πάθει τε κ) μίσει κεκρατημένους. ὅθεν γὰρ τούτων συμβέβηκε κ) πρὸς ἐπιβουλὰς χω-

rendo Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi judicio rationem reddituri sunt, & nos ista cognoscentes non relinquemus quieta, & inulta.

§. 1. Jubemus autem & provinciarum præsides [1] si quid neglectum ex his quæ statuimus invenerint, primum quidem cogant metropolitas & alios episcopos dictas synodos congregare, & omnia implere quæcunque de synodis per præsentem legem jussimus. si vero eos morantes noverint & remissos, tunc nobis indicent, ut ad competentem protinus correctionem procedamus contra detrectantes synodos celebrare: scituris vero ipsis præsidibus & obedientibus ipsis officiis, quod si quidem ista non servaverint, extremis subjicientur suppliciis. Confirmamus autem & per præsentem legem omnia a nobis diversis legibus sancita de episcopis & presbyteris & cæteris clericis, ad hæc & xenodochis & orphanotrophis, & cæteris quicunque venerabilibus locis præsunt.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem manifestata sunt legem, tua claritudo per prothemata in consuetis locis regiæ civitatis affixa in cognitionem omnium perducere festinet, & manifesta facere omnibus qui provinciis præsunt. Dat. x. Kal. Mart. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Basil. V. [2] C. Cons.

TIT. XXI.

DE [3] USURIS SUPRA [4] DUPLUM NON COMPUTANDIS.

NOVELLA CONSTIT. CXXXVIII.

Imp. Just. PP. Aug. Hermogeni Magistro officiorum.

MAnifestissima est nostri numinis constitutio [5] quæ usque ad dupli quantitatem & actionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alii adhuc minus consecuti sunt: hi quidem qui in duplum ex usurarum quantitate per diversa tempora consecuti sunt, nullam adversus te inquietudinem proponere concedantur: alii autem si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compellantur. Et si debita subsecuti fuerint, fœneratitias cautiones recuperare, vel si remanserint, suis viribus vacare, si [6] preces veræ sunt, præsentis oraculi sanctione decernimus.

TIT. XXII.

INDULGENTIA ILLICITE CONTRACTARUM NUPTIARUM.

NOVELLA CONSTIT. CXXXIX.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri. Imp. Cæsar, Flavius, Justin. August. Floro.

PRÆFATIO.

REtulit ad nos gloria tua incolas Syndios pagi, neque non Hebræos in Tyro insula, illicitis contractis nuptiis, in sacram nostram incidisse constitutionem [7], nec secundum ea quæ de hoc constituta sunt, quartam bonorum suorum partem inferre: jamque [8] ex iis nonnullos in tertia ætate consistere & filiorum patres esse, ac propterea cum lacrymis supplicasse, ne nunc tandem uxores à se dimittere [9] compellantur; sed ut tam ipsas retineant: quam qui [10] ex ipsis procreati sunt filii, aut procreabuntur, successores eorum existant, neque ullam exinde revereantur pœnam.

CAP. I.

SAncimus igitur ut pro hujusmodi indulgentia propter præfatas causas singuli denas auri libras præbeant, ipsisque vel solis major illa pœna remittatur, & tam uxores, quam qui exinde nati sunt, & (ut potest fieri) postea nascentur, successores habeant, neque id à nobis in exemplum [11] aliis sancitum intelligatur: sed quocunque alio scituro, quod si quid tale petierit: ultra hoc quod petitis non potietur, etiam facultates amittet [12] atque insuper corporalibus pœnis exceptus, perpetuum incolet exilium. Nemo autem his qui à nobis nostra dignati sunt indulgentia, aut eorum uxoribus existentibusve vel futuris filiis, aut bonis, sive ex judiciaria sententia, sive alio quocunque modo inquietudinem inferat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, quæ & vigorem habet specialis nostri indulti, ea studeto gloria tua effectui & fini tradere.

TIT. XXIII.

UT CONSENSU MATRIMONIUM SOLVI POSSIT. [13]

NOVELLA CONSTIT. CXL.

PRÆFATIO.

NIhil in rebus mortalium perinde [14] venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque civitates frequentes reddat, unde denique optimæ reipublicæ coagmentatio fiat. Quocirca conjugibus matrimonia adeo fortunata optamus, ut nunquam adverso numine inita esse videri queant, neque illi citra justam dissolvendi matrimonii causam à se invicem recedant. Verum, quoniam ut in omnibus hoc servetur, perquam id difficile est, (ut enim in tanta multitudine non aliquæ atroces irreconciliabilesque inimicitiæ incidant, prorsus impossibile est) par esse putavimus, ut hujus rei remedium aliquod comminisceremur: præcipue vero, ubi pusillanimitas eo progressa sit, ut, quod odium inter conjuges obortum fuerit, mitigari & componi nequeat. Pro veteri [15] sane juris ratione fas atque licitum fuit, ut istiusmodi à se invicem recederent, dummodo id communi [16] voluntate atque consensu facerent. Adeo vero, ut multæ leges essent, quæ hac de re & agerent & constituerent: tum etiam talem matrimonii dissolutionem bona gratia [17] fieri patria [18] lingua dicerent. At postmodum à patre [19] nostro sacratissimo principe, (qui pietate atque sapientia omnes quotquot unquam imperarunt, superavit) dum ad benignum suum atque firmum propositum respiceret, nec non ad aliorum etiam miserum & pusillanime consilium oculos converteret, scripta lex [20] est, quæ consensu matrimonia solvi vetat. Quam sane nos etiam obtinere, atque in suo vigore manere magnopere velimus. Verum permulti nos adierunt, qui matrimonium quo inter se nexi essent, mutuo odissent atque aversarentur, & (id quod dolendum valde, ac alioqui molestia mœroreque plenum est) propterea belligeratum domi pugnatumque esse per criminationem exponerent, ideoque matrimonium solvi peterent, tametsi [21] causas, ob quas tuto id illis facere lex concederet, nullas afferre possent: nos vero alias monendo, alias minis terrendo, ut à mutuo inter se, coque citra causam suscepto odio desisterent, & ad concordiam proclinarent, animisque inter se pacatis essent, illorum in his desiderium festinatio-

1 Provinciarum præsides, episcopos, metropolitanos & archiepiscopos negligentes, suum munus ut impleant possunt cogere.
2 Id est, anno 541.
3 Hanc constitutionem restituit P. Pithœus. Extat autem, sed alia forma, apud Haloandrum, apud quem hoc secundum caput ita legitur, *ἔτι μέντοι ὅσα καὶ διατακτικῶς* ipsemet igitur καὶ ετ... quod convenit *l. 45. ff. de vulgari.* Goth. Vid. *Nov. 121. & 160.* & Rittersh. *part. 3. c. 9.* Ans.
4 Adde *Nov. 158.*
‡ *Hanc constitutionem restituit P. Pithœus vir diligens & eruditus, quam Latinam editam jussi fecimus.*
5 d. *Nov. 21.*
6 Clausula, si preces veritate nituntur, rescriptis solet inseri: de qua vid. *l. 7. Cod. de divers. rescript. prim.*

7 *Nov. 12. cap. 1.* Goth. Ad hanc Novell. vid. Rittershus. *part. 12. cap. 10.* Ans.
8 Adde *l. 57. ff. de ritu. & Nov. 154.*
9 Separatio uxoris a marito dura est, *l. 6. l. 7. l. 8. ff. de pign.*
10 Multum tribuitur precibus parentum numerosam prolem habentium: adeo ut eorum nomine parentes nuptias suas retineant, illicitas alioquin. *d. l. 57.* bonorum etiam publicatio eis interdum prædictam ob causam remittitur. *l. 7. §. 3. ff. de bon. damnator.*
11 Indulgentiæ non trahuntur in exemplum. *l. 1. in fin. ff. de const. princ.*
12 Pœna postulantis jus retinendi illiciti conjugii, quod multis locis hodie non servatur, cum dispensationes ad matrimonia contrahenda gradus intra prohibitos indulgeri vel etiam vendi soleant. Quod probari hac Nov. nullo modo potest. Nam si puniuntur qui rescripta postulant ad retinendas hujusmodi nuptias, multo magis puniendi qui ad contrahendas. Favetur enim semper magis retentioni, quam novis petitionibus.

13 Reducitur jus vetus legis 60. 61. 62. *ff. de donat. inter vir. Nov. 22. c. 4.* abrogata *Nov. 117. c. 10.* Est tamen hæc Novell. Justini, non Justiniani. Eadem extat J. inter constitutiones Justini, quam non possis nisi injustam & injustissimam dicere. *l. 8. C. de repudiis.*
14 Laus matrimonii.
15 Jus vetus repudiorum & divortiorum.
16 Non altero invito.
17 Bona gratia dicitur matrimonium dissolvi, quoties dissolvitur volentibus conjugibus. Titianus, ignara stultitia cupidinis, petunt consilium bona gratia, ut partifacianir. Bona gratia, ut ad rem redeam,

tis, idem est quod apud Tertullianum *in libro de Monogamia*, amica separatione viduari. Ut ad rem redeam, dissolvitur matrimonium bona gratia, interdum ex causa, *ut d. l. 60. 61. 62.* interdum sine justa causa, ut hic.
18 Id est, Romana, *Nov. 7. c. 1. Nov. 22. c. 2. Nov. 30. c. 5. Nov. 69.* 19 Id est, Justinianum.
20 *Nov. 22. c. 4.* 21 Id est, etiam sine justa causa, mutuo tamen consensu potest matrimonium dissolvi.

nationemque ad tempus suspendimus. Sed nihil profecimus. *Eos siquidem qui violento affectu edisque semel correpti fuerint, perquam est difficile* [1] *reconciliare.* Contigit enim ut ex his nonnulli ad mutuas insidias procederent, veneniſque, & aliis quibusdam quæ lethalia essent, uterentur in tantum, ut sæpe neque liberi, qui ipsis communiter nati essent, illos in unam eandemque voluntatem conjungere potuerint.

Cap. I.

QUum itaque hæc à nostris temporibus aliena judicaremus, ad præsentem sacram legem respeximus, per quam statuimus, ut prout olim[2] juris fuit, matrimoniorum solutiones ex consensu fieri liceat[3], & ne amplius patris nostri sanctione in eos qui consensu matrimonia dirimunt, constitutæ pœnæ in usu sint. Si[4] namque mutua affectio matrimonia conficit, merito[5] diversa voluntas eadem per consensum dirimit, modo hanc missi repudii libelli satis declarent. Cæterum illud manifestum sit, quod alia omnia quæ legibus, & præcipue sacris nostris patris nostri constitutionibus de matrimoniis liberis, & causis per quas dirimere matrimonium permissum est, aut de iis etiam qui nulla de causa (non tamen ex communi voluntate, & consensu, quomodo præsens nostra lex constituit) matrimonium solvunt, & de constitutis in illos pœnis cauta sunt, ex præsenti etiam nostra lege obtinebunt, suamque per omnia vim habebunt.

Epilogus.

†. Proinde quæ à nobis in publicum usum producta sunt, & per præsentem sacram declarantur legem, gloria tua consueto modo per regiam hanc urbem omnibus manifesta reddi jubeto. Dat. XVII. Kal. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. Just. PP. Aug. Anno I.[6]

Tit. XXIV.
EDICTUM DE HIS QUI LUXURIANTUR CONTRA[7] NATURAM.

Novella Constit. CXLI.

Imp. Justin. August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CUm semper omnes benignitate, ac bonitate Dei indigeamus: tum vero maxime hoc tempore, cum propter peccatorum nostrorum multitudinem variis ipsum modis ad iracundiam provocavimus. Et quanquam minitatus est, & clare ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tempus rejecit, nostram expectans pœnitentiam *ut qui nolit* [8] *mortem nostram peccatorum, sed conversionem & vitam.* Quapropter justum non fuerit, ut omnes nos opulentiam bonitatis, ac tolerantiæ, & longanimitatis benigni Dei contemnamus, ne in obduratum & pœnitentiam refugiens cor nostrum, iram nobis in die iræ accumulemus, sed cum omnes improbis studiis, & actionibus abstineamus, tum vero maxime, qui abominabilia illa, & merito Deo exosa atque impia actione computruerunt. Loquimur autem de stupro masculorum, quod nulli mares sacrilego & impio ausu præsumunt, cum[9] masculis perpetrantes turpitudinem.

Cap. I.

SCimus etenim sacris scripturis edocti, quam justum Deus supplicium his, qui olim in Sodomis[10] habitabant, propter hunc ipsum in commistione furorem intulerit, ut in hunc usque diem ea terra igni conflagret inextinguibili: Deo per hoc nos erudiente, ut legibus contrariam hanc actionem aversemur. Rursum scimus, qualia de hujusmodi divus dicat Apostolus[11], qualiaque reipublicæ nostræ leges promulgent. Unde omnes, qui timori Dei intenti sunt, convenit, ut à tam impia & scelesta actione abstineant, quam ne[12] in brutis quidem animantibus admissam reperire est. Et qui quidem nihil tale sibi conscii sunt, hi & in posterum eo se pacto conservent. Qui vero hoc morbi genere contabuerunt: illi non solum de cætero peccare desinant, sed etiam rite agant pœnitentiam, & coram Deo procidant, & morbum beatissimo patriarchæ renuntient[13], rationemque curationis percipiant, & (prout scriptum est) fructus producant pœnitentiæ, ut benignus Deus pro opulentia miserationum suarum dignetur nos quoque benignitate: & omnes illi agamus gratias de pœnitentium salute, quos modo jussimus, ut etiam magistratus persequerentur, conciliantes sibi Deum, qui merito nobis irascitur. Et quidem scientes prudentesque ad sanctorum dierum reverentiam benignum Deum obsecramus, ut ita hi, qui impiæ hujus actionis cœno coinquinati sunt, pœnitentiam capessant, ne alia nobis persequendi ejus flagitii præbeatur occasio. Prædicimus autem omnibus deinceps, qui hujusmodi alicujus sibi peccati conscii sunt, nisi peccare desierint: & seipsos renunciantes[14] beatissimo patriarchæ, salutis suæ curam gesserint, pro tam impiis actionibus Deum intra sanctum festum placantes: quod acerbiora[15] sibi accersent supplicia, nimirum qui nulla de cætero venia digni habebuntur. Neque enim de ejus rei inquisitione ac correctione quidquam relaxabitur, negligentiusve tractabitur contra eos, qui intra sanctum festum se non detulerint, aut in tam impia actione perstiterint: ne si omisso circa id animo simus, Deum contra nos irritemus: quod excurientibus oculis transmiserimus actionem tam impiam, ac prohibitam, & quæ maxime idonea sit, ut bonum illum Deum in omnium perniciem ad iram provocet. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. Id. Martii, *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Anno XXXII. post Basil. V. C. Cons. Anno XVIII.[16]

Tit. XXV.
DE[17] HIS, QUI EUNUCHOS FACIUNT[18].

Novella Constit. CXLII.

Imp. Just. Aug. Marthanæ.

PRÆFATIO.

SUpplicia, quæ ab aliquot retro[19] principibus contra eos, qui eunuchos facere auderent, constituta sunt, omnia sane manifesta existunt. Ex quo enim nonnulli rationem salutis suæ non habentes, ante parvum admodum tempus ausi sunt tam impium in se delictum admittere: propterea & nonnulli meritas de se dederunt pœnas, alii post irrogata supplicia[20] etiam in exilium missi sunt. Verum enimvero quia ne sic quidem à tam impia actione temperatur, sed in tantam multitudinem hoc flagitii genus excurrit, ut sæpenumero è multis vix pauci evadant incolumes, usque adeo, ut quidam ex his, qui

ἕνεκεν κατ' ἀλλήλων, δηλητήριά τε καὶ ποικίλως εἰς θάνατον ἄγοντα χορηγοῦσιν· ὥστε μηδὲ παῖδας αὐτοῖς γενομένους πολλάκις ἰσχύειν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τούτους γνώμην συνάπτειν.

ΚΕΦ. αʹ.

ΤΑῦτα τοίνυν ἀλλότρια τῶν ἡμετέρων εἶναι κρίναντες χρόνων, ἐπὶ τὸν παρόντα θεῖον ἤλθομεν νόμον· δι' οὗ θεσπίζομεν, ἐξεῖναι, κατὰ τὸ παλαιὸν, τὰς ἐκ συναινέσεως διαλύσεις ἐπὶ τῶν γάμων ποιεῖσθαι· κρατεῖν δὲ μηκέτι τὰς τεθειμένας ποινὰς τῇ διατάξει τοῦ ἡμετέρου πατρὸς ἐπὶ τοῖς κατὰ συναίνεσιν τοὺς γάμους διαλύουσιν. εἰ γὰρ ἀμοιβαία διάθεσις τοὺς γάμους συνίστησιν, εἰκότως ἐναντία γνώμη τούτους κατὰ συναίνεσιν διαλύει, [illegible] διαζύγιον. Πρόδηλον δὲ ὡς τὰ ἄλλα πάντα ὅποσα τοῖς νόμοις, καὶ διαφερόντως ταῖς θείαις ἡμῶν διατάξεσι τοῦ ἡμετέρου πατρὸς, διωρίσθη περί τε τῶν γάμων, καὶ τῶν παίδων, καὶ τῶν αἰτιῶν ἐξ ὧν ἐπιτέτραπται διαλύειν τὸν γάμον, (ἢ καὶ λόγου χωρὶς, εἰ καὶ κοινῇ μήπω γνώμῃ, καθάπερ ὁ παρὼν ἡμῶν διατάττει νόμος, τοῦτο πραττόντων, καὶ τῶν διωρισμένων ποινῶν) κρατήσει καὶ ἐκ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου, καὶ διὰ πάντων ἕξει τὴν ἰδίαν ἰσχύν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ παρόντος θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης τῷ συνήθει τρόπῳ φανερὰ πᾶσι γενέσθαι παρασκευασάτω κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν. Dat. XVII. Kal. Octobr. *Constantinop.* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. I.

ΤΙΤΛΟΣ κδʹ.

Ἔδικτον Κωνσταντινουπολίταις Ἰουστινιανοῦ περὶ ἀσελγαινόντων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμαʹ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΣ μὲν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ ἀγαθότητος ἀεὶ μὲν πάντες δεόμεθα, μάλιστα δὲ νῦν, ὅτε διά τι πλῆθος τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν πολυτρόπως αὐτὸν παρωργίσαμεν· καὶ ἠπείλησε μὲν καὶ ἔδειξεν ὧν ἄξιοι κατὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἦμεν, ἐφιλανθρωπεύσατο δὲ καὶ ἀνεβάλετο τὴν ὀργὴν, ἀναμένων τὴν ἡμετέραν μετάνοιαν, ὡς μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ζωήν. οὐ δίκαιον οὖν πάντας ἡμᾶς καταφρονῆσαι τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ· ἵνα μὴ κατὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἀμετανόητον ἡμῶν καρδίαν θησαυρίσωμεν ἑαυτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς· ἀλλὰ πάσης μὲν τῆς πονηρᾶς ἐπιτηδεύσεως καὶ πράξεως ἀπέχεσθαι, μάλιστα δὲ τοὺς τῇ μυσαρᾷ καὶ θεῷ μεμισημένῃ δικαίως ἀσεβεῖ πράξει συντακέντας· λέγομεν δὲ τὴν τῶν ἀρρένων φθορὰν, ἣν ἀθέως τολμῶσί τινες, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι.

ΚΕΦ. αʹ.

ΙΣμεν γὰρ ἐκ τῶν θείων γραφῶν διδασκόμενοι ποίαν ὁ θεὸς κόλασιν δικαίαν ἐπήγαγε τοῖς ἐν Σοδόμοις πρότερον οἰκήσασι, διὰ τὴν περὶ τὴν μίξιν ταύτην μανίαν, ὥστε μέχρι νῦν ἐκείνην τὴν γῆν ἀσβέστῳ πυρὶ καταφλέγεσθαι, τοῦ θεοῦ διὰ τούτου παιδαγωγοῦντος ἡμᾶς, ὥστε τὴν ἀθέσμιον ταύτην ἀποστρέφεσθαι πρᾶξιν. ἴσμεν δὲ πάλιν οἷα περὶ τῶν τοιούτων ὁ θεῖος ἀπόστολος λέγει, οἷα τε οἱ τῆς πολιτείας διαγορεύουσι νόμοι. ὅθεν πάντας ὀφείλειν, τοὺς τὸν θεὸν φοβουμένους, ἀπέχεσθαι τῆς τοιαύτης αἰσχρᾶς καὶ ἀσεβοῦς πράξεως, ἣν οὐδὲ ἐν ἀλόγοις ἁμαρτανομένην ἔστιν εὑρεῖν· καὶ τοὺς μὲν μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότας τοιοῦτον, φυλάττειν ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τὸν ἑξῆς χρόνον· τοὺς δὲ ἤδη συντακέντας τούτῳ τῷ πάθει, μὴ μόνον παύσασθαι τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ καὶ μετανοῆσαι δικαίως, καὶ τῷ θεῷ προσπεσεῖν, καὶ ἐξαγγεῖλαι τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ τὴν νόσον, καὶ τρόπον θεραπείας λαβεῖν, καὶ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καρποὺς ἐνεγκεῖν μετανοίας· ἵνα ὁ φιλάνθρωπος θεὸς κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἰδίων οἰκτιρμῶν ἀξιώσῃ φιλανθρωπίας καὶ ἡμᾶς, καὶ πάντες εὐχαριστήσωμεν ἐπὶ τῇ τῶν μετανοησάντων σωτηρίᾳ· οἷς καὶ νῦν τοὺς ἄρχοντας ἐπεξελθεῖν ἐκελεύσαμεν, τὸν θεὸν ἐξιλεούμενοι τὸν δικαίως ἡμῖν ὀργιζόμενον. Καὶ νῦν μὲν πρὸς τὸ τῶν ἁγίων ἡμερῶν σέβας ἰδόντες, παρακαλοῦμεν τὸν φιλάνθρωπον θεὸν ἔτι μετανοῆσαι τοὺς τῷ τοιούτῳ τῆς αἰσχρᾶς ταύτης πράξεως ἐγκυλισθέντας βορβόρῳ, ὡς μηδὲ ἑτέραν ἡμᾶς ἐπεξελεύσεως αὐτῶν δέεσθαι καιρόν. προαγορεύομεν δὲ πᾶσιν ἐφεξῆς τοῖς τοιοῦτό τι συνειδόσιν ἑαυτοῖς ἁμάρτημα, ὡς εἰ καὶ μὴ παύσονται, καὶ προσαγγείλαντες ἑαυτοὺς τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ, τῆς οἰκείας ἐπιμελήσονται σωτηρίας, ὥστε τὸν ἐπὶ τοιαύταις ἀσεβέσι πράξεσι τὸν θεὸν ἐξιλεούμενοι, εἴσω τῆς ἁγίας ἑορτῆς, πικροτέρας ἑαυτοῖς ἐπάξουσι τιμωρίας, ὡς οὐδεμιᾶς τοῦ λοιποῦ συγγνώμης ἄξιοι. οὐδὲ γὰρ ἐνδοθήσεται οὐδὲ ἀμεληθήσεται ἡ τοῦ πράγματος ζήτησις καὶ διόρθωσις, εἰς τοὺς μὴ προσαγγείλαντας ἑαυτοὺς εἴσω τῆς ἁγίας ἑορτῆς, ἢ καὶ ἐμμείναντας αὐτῇ τῇ ἀσεβεῖ πράξει· ἵνα μὴ διὰ τὴν περὶ τοῦτο ῥαθυμίαν καθ' ἡμῶν τὸν θεὸν παροργίσωμεν, πρᾶξιν παρορῶντες οὕτως ἀσεβῆ καὶ ἀπηγορευμένην, καὶ ἱκανὴν ὥστε τὸν ἀγαθὸν παροργίσαι θεὸν εἰς τὴν ἁπάντων ἀπώλειαν. Proponatur Constantinopolitanis civibus nostris. Dat. Idib. Martii, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Ann. XXXII. Post Basil. V.C. Cons. Ann. XVIII.

ΤΙΤΛΟΣ κεʹ.
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΥΝΟΥΧΙΖΟΝΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμβʹ.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Μαρθάνῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΙ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων ὁρισθεῖσαι τιμωρίαι κατὰ τῶν εὐνουχίζειν τολμώντων, πᾶσι δῆλαι τυγχάνουσι. ἐπειδὴ δέ τινες καταφρονοῦντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἐτόλμησαν ὅλως πρὸ βραχέος χρόνου τὸ τοιοῦτον ἀσεβὲς ἁμάρτημα διαπράξασθαι· διὰ τοῦτο τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἀξίας δεδώκασι ποινὰς, ἕτεροι δὲ μετὰ τὸ τιμωρηθῆναι καὶ ἐν ἐξορίᾳ ἐπέμφθησαν. ἐπειδὴ τοίνυν οὐδὲ οὕτως τῆς ἀσεβοῦς ἀπέχονται πράξεως, ἀλλ' εἰς πλῆθος ἐξῆλθε τὸ τοιοῦτον μύσος, ὡς διαφθειρομένων ἀπὸ πολλῶν ὀλίγους περισωθῆναι· καὶ τοσοῦτον ὅτι καί τινες ἐξ αὐτῶν τῶν περισωθέντων ἐπ' ὄψεσι μετρίας κατέθεντο ὅτι δι' ἐκεί-

---

1 Nov. 22.
2 Jure veteri inter volentes, quavis de causa, permissum repudium.
3 Id est, mutuo consensu matrimonia possunt dissolvi constitutione hac Justiniani.
4 Causa dubitandi sumitur ex his quæ dicuntur in lege 35. ff. de reg. jur.
5 Imo non recte l. 8. C. de repud.
6 Id est, anno 556.
7 Περὶ ἀσελγαινόντων. Scrimg. adde Nov. 77. 10. Leonis 13. Emend. 12. περὶ ἀσελγῶν ἢ τῶν ἀρρενομανούντων. 60. Ecl. 39. §. 4. Instit. de public. jud. l. 31. C. de adult. Collatio legum Mosaicarum titul. 5. de stupratoribus. & ita quoque hic titulus conceptus est in Indice Reginæ. 6. Harm. 4. 2. περὶ ἀσελγῶν, &c. περὶ ἀρρενομανούντων. Clar. 5. §. Sodomia. Bassan 23. 4. Petrus Gregor. 36. syn. 10. Goth. Vid. Rittershus. part. 12. cap. 9. Ans.
8 Deus non vult mortem peccatorum. Nov. 14. & 77. Ezech. 33. vers. 11.
9 Ἀρρενοκοίταις. Scrimg. Epistola ad Roman. 1. vers. 27.
10 XIX. Genes. 24. 25. Deut. 29. 23. Esai. 19. 40. Jerem. 50. 40. Ezechiel. 49. 4. Amos 11. 17. Lucæ 29. 2. Petr. 2. vers. 6. Idem vers. 7. adde Nov. 77. c. 1.
11 Rom 1. vers. 27. 28. 29.
12 De abbreviescentibus, vid. 6. Harm. 4. 2. περὶ ἀρρενομανούντων. adde quæ dixi ad Novell. 77. Petrum Gregorium 36. cap. 14. Lev. 20. Exod. 23. 1. mulier 15. 5. 1. a bo [illegible] 13. 5. 2. Rolandum à Valle 1. cons. 71. Clar. 5. sent. §. fornicatio, vers. cum animali bruto.
13 Vid. J. eod. Confessionis auricularis aut certe tacitæ quoddam genus innuit.
14 Dic ut J. eod. Notari tamen hic obiter poterit, Magistratum supremos interdum jus commutandarum pœnarum in atrocissimis etiam delictis sibi vindicasse, ut hic. Commutandarum, inquam, cum remittant confitenti pœnam Sodomitis debitam, ut hic.
15 Quæ morte puniuntur lege divina Levit. 20. gladio §. 4. Inst. de publicis judiciis l. 31. C. de adulteriis. quod etiam receptum apud Athenienses fuit Æschin. contra Timarchum apud Gothos castrabantur leg. 8. C. Wisigoth. de incestis l. 3. tit. 5. Valentinianus, Theodosius & Arcadius jubent comburi l. 6. C. Theod. de adult. ex qua emendandum est fragmentum collationis legum Mosaicarum tit 5. Hanc pœnam usus tandem recepit, vid. Clar. 5. sent. §. Sodomia vers. sed quæro. In id genus delicti lex Scantinia vel Scatinia Romanis quondam fuit. Cælius apud Ciceronem 8. epist. 12. infelicissimi homines, postulandum me lege Scantinia curant, Cicero 5. Philippica. hinc Scantiniæ leges, Suetonius in Domitiano c. 8. Quosdam ex utroque ordine lege Scatinia condemnavit. Tertullianus lib. de monogamia. Utricensis ille vultur nec Scantiniam timuit. Juvenalis Satir. 2. citari arte omnes debet Scatinia. Ausonius Epigr. 88. semivir ipse Scantiniam memens non metuit Titiam. Tribuni plebis Caji Scantinii meminit Valerius 6. c. 1. cui diem à Marcello dictam refert, quod filium Marcelli de stupro appellasset: eumque tandem sub uno teste damnatum refert. Pœna legis Scantiniæ non erat capitalis, sed decem millium. Quint. 4. c. 2. 7. c. 5. in fin. de hac lege vide quædam apud Plutarchum in Marcello. nec mirum temporibus illis (tempore corruptis) hoc crimen pecunia multatum. Refert enim Seneca 4. Controvers. ex sententia cujusdam, impudicitiam illam in ingenuo crimen esse, in servo necessitatem, in liberto officium.
16 Id est, anno 544.
17 Fit mentio hujus Novellæ apud Scholiasten. 19. Ecl. 1. ex lib. 33. tit. 1. cap. 52.
18 IV. C. [illegible] Domitianus castrari mares vetuit, Suetonius in Domitian. c. 7. eoque Martialis illud pertinet Epigr. 6. ad Domitianum, Lusus erat sacræ connubia fallere tædæ, Lusus & immeritos execuisse mares. Utraque tu prohibes Cæsar. Leo Novell. 60. hanc pœnam abrogavit. Goth. Vid. Rittershus. part. 12. c. 12. Ans.
19 Extant etiam Senatusconsulta adversus castratores l. 3. §. 4. l. 6. ff. de sicariis. Extant & edicta Domitiani. Suet. in Domitiano c. 7. Dion. in Domitiano. Nervæ. Adriani l. 4. §. 2. l. 5. ff. de sicariis.
20 Dicam de pœnis J.

ἐκπέμψωμεν μηδὲ τῆς αἰσχίστης ταύτης καὶ ἀνόσιον φθορᾶς τὸ ἰδίωμα κατηγορίας ἐπὶ τοὺς ἐν τῇ ἑκάστου πατρίδι τὰ πρωτεῖα φερομένους ἐνδύεσθαι, μὴ ἔχοντας ἀπαραίτητον ἀνάγκην τοιαύτης ἀπονοίας, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις χαριζομένους φύσιν, καὶ πρόφασιν χαριζόμενοι ἐκείνοις τὸ δοκεῖν καὶ τὸ ἡμέτερον νόμον, ἀναγκαίως ἐν ὑποψίᾳ ποιῆς τοῦ τὰ τοιαῦτα τολμῶσι λέληθεν ὄφος καὶ τιμωρίαν ἀκριβεστέραν ἐπιζητῶν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τοὺς ἐν εἰρήνῃ τέως τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ διαγηράσειν πολιτικῶς ἢ πολεμικοῖς αἰσθήσεσι σεσωκότας, εἰ δὲ ἄνδρες εἶεν οἱ τὴν πολιορκίαν, ἢ τὴν πολιόρκησιν, τουτέστι τὴν πολεῖν ἢ πολεμεῖσθαι καὶ οἱ σεσωκότες, τὰ περὶ μνήμης αὐτοῦ τῇ δημοσίᾳ σεσωφρονῆσθαι, ἀφῆ δὲ καὶ ἐμοῦ τοῦ τῆς εὐδοξίας ἀνάσσοντος ἄρχειν μὲν γὰρ πάντας ἐκεῖνοι εἰσὶν, ἐφέλκονται δὲ ἀπάντων τὰ ζῶντα αὐτοὺς χάριτος εἶναι εἶναι. εἰ δὲ γυναῖκες εἶεν αἱ τὴν πολιορκίαν, καὶ τοιαύτης πολιορκίας, καὶ τὰ περὶ μνήμης αὐτοῦ ἀφῆ δὲ καὶ καιρὸν τοῦ αὐτοῦ ἀνάσσοντος ἄρχειν τῇ δημοσίᾳ σεσωφρονῆσθαι, εἰς ἐξουσίαν πέμπειν· ἵνα εἰς οὐσίαν ἢ νομίζεται ἀσέβειαν κἀμὲ ἰωνται σέβεσθαι, εἰς αὐτὰς πρωτοβίας καὶ ἐπιπτώσεις τὰ ἴδια περὶ μνήμης τοιοῦσι. Τὰς ῥίψεις ἐπιπλέωσιν, καὶ ἐπὶ τούτῳ αὐθωπτα τῷ ζῷδε διαίνεις ἢ καὶ ἀνὰ ἢ τέτοι πνὰ ἐπὶ τούτῳ παραγγέλλεις ἢ καὶ πατρῴους εἶεν ἄνδρες εἶεν, εἴτε γυναῖκες, τὰς αὐτὰς κλήσομεν τοιαύτας πρωτοβίας, ὡς σωτῆρας Νομάρχης τὰ αἴτια τοιοῦτος ἐπιζητῶν.

ΚΕΦ. β'.

Αγεις ἢ τὰς δωδεκατιάδας ἐχούσι μὲ λόγῳ πολιτοτήμασι χρόνοις, πολὺ κλήσομεν ἀπὸ τὰς λόγῳ τῆ duodecimæ indictionis ἢ τοῦ παρελθόντος πάλαι δωδεκατιάδος πολὺ ὑπορρέοντος τοῖς τοῦτοις τῆ ἡμετέρας πολιτείας, ἐλαθέντες εἶναι, καὶ κατὰ μοῖραν τοῦτον εἰσάγεται εἰς ἐνιαυτὸν καθίλκοις, μηδὲ συμβαλλόμενοι ἐπ' αὐτοῖς ἀγορᾶσαι ἢ ἐπιλογῆσαι, καὶ εἰσάγεται ἢ κατὰ αἰσθήσεως ἡδόμενον ἢ κτησάμενον, κρατεῖν ἀδικαμοῦ τοῖς λεγομένοις ἀπαραίτητος ἐπὶ τοῖς τοιούτοις χρόνοις αἰσθήσεως, ἢ χθαμένοις κρατεῖν. ἀδικαμοῦ καὶ πάσῃ τῶν τοιούτων σωμάτων μένοντα λυπῆσαι ὑπερνάγκλος τοῖς ἀνωτέρω τεθεμένοις κελεύομεν ὑποτεθῆναι ποινῇ. Εἰ μέντοι ἀφῆ καὶ σωφρονῆ ἄλλον δίκαιον ἀναγκαῖον, κάκεῖνον κελεύομεν ἐλεύθερος τυγχάνειν. εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὄντες ἐλεύθεροι, παῖδες, ὡς ἐκεῖνος, τοιοῦτον αἰσθάνεσθαι, ἐοικότως ἔχειν ἐξεῖναι, διὰ τὸν ἦθος ἰσοτιμίαν ἐοικότως αἰσθάνεσθαι. τοὺς δὲ ἀναγκαίους τοίνυν λόγῳ ἢ μεταμφιέσεσθαι· χρόνῳ, ὃν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ κρατεῖν πᾶσι ὑπάρχοντες ὄντες, κελεύομεν ἀναζητεῖσθαι, ὡς ἐλευθέρους εἶναι, καὶ μηδένα εἰς δουλείαν τούτοις καθίλκοις. Εἰ ῥίψει γεγραμμένοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἢ δουλεύοντας τινὰς μὴ ἢ παρόντος ἡμῶν ἐπιτρόπου νόμου· δίδομεν ἄδειαν καὶ αὐτοῖς τοῖς δουλεύουσιν, ὡς ἀπὸ ἐλευθερίας ὄντας ἢ παρόντος ἡμῶν τυχεῖν νόμου, εἰσάγεσθαι μὲ τῇ τε βασιλείᾳ αἰσθάνεσθαι, καὶ τι κατὰ κύριον ἀγωνίσασθαι παντελῶς καὶ τοῖς ἐναντίοις ἡμῶν ἐπιτρόποις ἀκούειν αἰσθησόμενον· ὃ γὰρ τοῖς ἐπιτρόποις, τοῖς κατὰ τῶνδε ὁπωσοῦν ἐπιτρέπειν ἐκείνοις καὶ τοῖς τοῦτον ἀρχικοῖς, ἵνα ἢ αἰσθάνεσθαι πάντων ἢ ἡμετέρων δίκαιον καὶ κυδωνίων ἢ πολεμίων αὐτοῖς πέλειν, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε ἐν ἑτέρᾳ οἰκείᾳ τόπῳ ἢ ἡμετέρας πολιτείας, τάττομεν ὁπόσοις, καὶ φυλάττεσθαι τοῦ ὁπ' ἢ παρόντος ἡμῶν νόμου ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐλαθέντας. πειθέσθω γὰρ φόνος τοιούτοις χαριζόμενος κατὰ αἰσθάνεσθαι ἢ τὰ τοιαῦτα τολμῶντων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ, ἀδικαμοῦ ἀναζητεῖσθαι. εἰ γὰρ βαρβάροις ἀλλοτρίοις ἢ ἡμετέραν αἰσθάνεσθαι τέτοι παραγγέλλειν, τίνος ἂν ἡμεῖς ὑπόχρεοι γενόμεθα, μὴ τοιούτοις ἢ αἰσθάνεσθαι ἡμῶν βασιλεύουσιν τοιοῦτοις, τοῦτο τὸ ἀκριβεστέρας, ἢ ἀναδίκητον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ κατηλλαγμένοις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραγγέλματα ἡμῶν, ἢ ἀφῆ τοῦτ' ἢ ἴσοις ἤθοικὴ δηλώματα νόμου, ἐν τῇ εὐδοξίας εὐβουλίᾳ σου ἢ κατὰ χάριν πεφῆ καὶ παραφυλαχῆ. Dat. XV. Kalend. Decemb. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P. P. Aug. BASIL. V. C. CONS.

servati fuerunt, siab nostro aspectu depulserint è nonaginta ægre [1] tres servatos esse, quis obsecro in tantum salutis suæ contemptor existit, ut hæc despiciat, & inultra relinquat? Nam si leges nostræ eos etiam, qui gladium contra aliquem distringant [2], suppliciis subdunt, quomodo impune conniventibus præterire oculis possimus tot perpetratas cædes, & factum contra Deum patitur, & leges nostras præsumptum? Inde adeo necessarium duximus eos, qui hujusmodi facere ausunt, exquisitius per hanc legem persequi.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut qui in quocunque [3] reipublicæ nostræ loco, quamcunque personam castrare præsumunt, aut etiam præsumpserint [4], liquidem viri sint, qui hoc facere præsumpserint, aut etiam præsumunt: idem [5] hoc, quod aliis fecerunt, & ipsi patiantur: & si incolumes evaserint, tam bona eorum addicantur [6] fisco per eum qui pro tempore magistratum obit gloriæ tuæ: quam ipsi mittantur in Gypsum [7], ubi locorum per omne vitæ suæ tempus esse debebunt. Sin vero mulieres sint, quæ id egerint, afficiantur & ipsæ supplicio, & bona earum per eum qui pro tempore gerit magistratum tuum, addicantur fisco, mittantunque in exilium: ut [8] ex quo putaverint, aut putant impium se lucrum assecuturas, ex eo supplicia simul & bonorum suorum amissionem sustineant. Porro & eos qui ad hoc mandatum [9] dedentint obtulerintve personas, aut etiam domos [10], vel locum aliquem ad hoc præbuerint, aut præbent, sive viri sint, sive mulieres, eadem subire supplicia jubemus, utpote qui injustæ hujus actionis testes facti sunt.

CAP. II.

VErum ipsos castratos tamesi à vetustioribus temporibus liberos esse oportebat: jubemus tamen, ut qui jam inde à decima [11] indictione nunc ineuntis mensis per quemcunque in locis nostris reipublicæ castrati fuerint, liberi [12] sint, neque ullo modo aut quovis genere contractus in servitutem retrahantur: neque [13] item instrumentum de ipsis vel publicum, vel privata manu conscriptum quocunque tandem modo aut per fraudem factum aut fiendum valeat. Sed neque inquirendi illorum status causa cognitiones, quæ anacrises [14] dicuntur, de istiusmodi personis interponantur, aut interpositæ valeant. Sed & omnes eos qui tali contractui in posterum ministerium [15] præbent, superius traditas subire pœnas jubemus. Præterea si usveniat, ut servus propter morbum [16] castretur: jubemus, ut & ille libertatem nancisatur. Qui enim initio liberi erant, eos publica est, cum in hoc genus morbi inciderint, sui potestatem habuisse, ut quod vellent, sibi remedium adhiberent. Jubemus igitur, ut in nostra republica castrati jam inde à memorato tempore apud quamcunque personam sint, liberali causa adsentantur manu, & liberi sint, neque unquam in servitutem retrahantur. Cæterum si qui eorum post præsentem nostram legem aliquos detinere apud se castratos præsumpserint: damus etiam ipsis castratis licentiam, nimirum qui semel ex præsente nostra lege libertatem promeruerint: ut hic quidem majestatem Imperatoriam, & sanctissimum pro tempore patriarcham adeant, neque non apud gloriosissimos Imperii nostri proceres relationem ea de re instituant, in provinciis vero apud religiosissimos locorum episcopos & harum præsides [17]: quo magis providentia omnium nostrorum magistratuum, & periculo obtemperantium ipsis cohortium (sive Constantinopoli, sive alibicunque locorum nostræ reipublicæ) his secundum libertatem dentur vindiciæ [18], libertasque ex præsente nostra lege ipsis largita conservetur. Nam tot cædes conniventibus oculis accipere per causam eorum, qui talia [19] in nostra præsumunt republica neutiquam sustinuerimus. Si enim *Barbari* [20], simulatque nostra de hoc audierunt mandata, hæc castodierunt: quomodo tandem permittemus, ut post tot retro principum sanctiones tale quid denuo delinquatur, & inultum relinquatur in nostra republica?

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sactam generalem declarantur legem, ea tam hic, quam in provinciis gloria tua manifesta pariter faciet & conservabit. Dat. XV. Kal. Decembr. Domino JUST. PP. Aug. BASIL. [21] V. C. CONS.

TIT. XXVI.

DE MULIERE RAPTUM [22] PASSA.

NOVELLA [23] CONSTIT. CXLIII.

Imperator Justinianus Augustus Areobindo gloriosissimo prætorium præfecto, expræfecto almæ urbis, & exmagistro militum.

PRÆFATIO.

LEgis interpretationem [24] culmini tantum principali competere, nomini venit in dubium: cum promulgandæ quoque legis auctoritatem fortunæ sibi vindicet eminentia. Meminimus itaque pro raptu mulierum, sive jam desponsatæ fuerint, vel maritis conjunctæ, sive non, vel etiam si viduæ sint, legem antea potuisse: & capitis [25] subjecisse supplicio non tantum raptores, verum etiam comites eorum: nec non alios, qui eis auxilium tempore invasionis contulisse noscuntur: & non tantum parentibus mulierum, verum etiam consanguineis, & tutoribus & curatoribus hujusmodi dedisse per eandem legem vindictam & præscriptis pœnis locum dedisse, si jam nuptæ vel desponsatæ mulieres rapiantur: cum non solum raptus mulieris, verum etiam adulterium per hujusmodi temeritatem committitur. Et super alias pœnas raptoris etiam, necnon aliorum qui cum eo fuerint, patrimonium raptæ mulieri vindicari, per eandem legem præcipimus, ut dotis etiam marito legitimo dandæ copia per raptoris ei ministretur substantiam. Illo quoque specialiter adjecto: Ut [26] nulla sit mulieri vel virgini raptæ licentia, raptoris eligere [27] matrimonium, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licentia mulieri raptæ permissa, raptoris se conjungere matrimonio. Sed parentes etiam, si tali consenserint matrimonio, deportari [28] præcipimus. Sed mirati sumus, quod conati sunt aliqui dicere raptam mulierem sive volentem sive nolentem, & si raptoris matrimonium contra nostræ constitutionis tenorem amplexa sit, debere tamen eam raptoris habere substantiam, vel quasi legis præmium, vel ex testamento forte, si hoc etiam factum esse contigerit. Qui enim talis dicere præsumpserunt, hi prædictæ legis seriem intelligere non potuerunt. Qui enim tale stare matrimonium, & si rapta voluerit, prohibuimus, & ob hoc parentes raptæ mulieris deportationis subjecimus pœnæ. si hujusmodi consenserint matrimonio: quomodo [29] raptas mulieres, raptorum eligentes connubium, præmiis honorassemus raptæ datis mulieri? Superfluum igitur eorum dubitationem vel in posterum resecantes, priorem per præsentem legem interpretari censuimus. Sancimus itaque si rapta mulier cujuscunque sit conditionis vel ætatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parentibus præterea non consentientibus: nec [29] ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hereditatem suscipere, vel quocunque modo substantiam vindicare: sed præmium, quod per legem nostram raptæ mulieri datum est, ut raptoris, & eorum qui ei auxilium tempore invasionis præbuerint, bona [30] vindicet: hoc ad parentes, si ambo vel unus supersit, qui nuptiis specialiter non probantur consensisse, ex tempore raptus ipso jure transferri, & patrimonium raptoris non raptam jam habere mulierem, quæ conjugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri, quas superius nominavimus raptoris non raptam jam habere mulierem, quæ conjugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri, quas superius nominavimus, ei non consentientes conjugio. Nam nefarios hujusmodi coitus pœnis corrigi, non [31] præmiis honorari convenit. Quod si parentes jam desierunt, vel hujusmodi sceleri consenserunt: substantia raptoris, nec non & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fisci jutibus [32] vindicetur. cesserunt, vel hujusmodi sceleri consenserunt: substantia raptoris, nec non & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fisci jutibus [32] vindicetur. Quam interpretationem non in futuris tantummodo casibus, verum in præteritis etiam valere sancimus, tanquam si nostra lex ab initio cum interpretatione tali à nobis promulgata fuisset, præfecte charissime atque amantissime. §. 1. Quæ igitur per hanc legem nostra statuit æternitas, tua celsitudo effectui mancipari, observarique præcipiat [33].

TIT. XXVII.

---

1 Perinde in quod consequitur, si quis dimittat.

2 Nemo distringere gladium in aliquem impune potest.

3 Barbaris enim licebat suos Barbaros castrare, vide *l. Nomocanon.* tit. 14.

4 Castrabant autem et plurimum servos *d. l. 6.* idque libidinis aut promerendi causa *l. 3. §. 1. Pand. ſ. fenſ. §. §. 24.* facieboratione castrandos prohibitorem *l. 27. §. 28. §. ad l. Cornel.*

5 Castratur qui alium castravit, ut hic, hinc est talionis pœna. Sic Gallienus eum quidam gemmas vitreas ejus uxori pro veris vendidisset, scripsi quasi ad leonem vendidorem jussit, deinde cavea exponem emisit: mirantibus cunctis rem tam ridiculam, per curiosum dici jussit, *Suppetiæ ſunt & paſſor eſt.* His adde quæ scripsi de talione *Novell Leo. c. 1. in fin.* locum elegantem ex Galeni *6. de Hippocratis & Platonis placitis* relatum a Cuiacio *7. obſ. 14. in fin.* Sed hanc pœnam castratorum sustulit *Leo Novell. 6. ubi dicam de pœna castratorum.*

6 Vide quæ dicam ad *Novellam Leonis 60.*

7 Gypsus insula *Nov. 22. c. 8.*

8 Avarum animum spoliatione bonorum omnium hic privatur.

9 Mandator scelaris punitur *l. 15. §. de ſicariis. l. 24. §. de pœn. ſſſil.*

10 Domum præbens ad delictum committendum, punitur. vid. *l. 1. C. de Eunuchis l. 8. l. 9. §. de adult. Nov. 14. §. 1. Nov. 42. c. ult. Nov. 58.*

11 Indictio decima sexta, vide *Nov. 148. in fin.* de prima, vid. *Novell. 127. cap. 2.*

12 Huic victimæ est quod quæri solet, An castratus testari possit, de quo dicam ad *l. 5. C. qui teſtam.*

13 Quinimo Tebellio quoque qui hujusmodi instrumentum conscripsit, punitendus est, *l. 2. C. de Eunuchis.*

14 Anacrisis *hic & l. 6. §. de ſuſpect.* Interrogatio rei vel de re facta. *Interrogationes, inquiſitiones, informationes.* Libellus rei dicitur in *l. 6. §. 9. §. de injuſtis.* Sic Fedus ad Agrippam *Actor. 25. verſ. 6.* de quo (id est, de Paulo) quod fieribam dominio (id est Cæsari) non habeo, quapropter produxi eum ad vos & maxime ad te rex Agrippa, *ἵνα τῆς ἀνακρίσεως γενομένης σχῶ τί γράψω.* Pulla tamen dicere, *ἀνακρίσεως* hic esse cognitionem de facto.

15 Ministri delictorum puniuntur.

16 Qui servum castrat, liberum facit hic.

17 *Sit ab ſcient matrimonia ex poſſeſſione de liberi liberali, similiter, matrimonia ex recreſcent.* Huic contrarium

---

vindicia abdicere, *l. 2. §. 24. ff. de origine juris.* 18 Qui alios castrant. 19 De Abassis hoc intelligendum est, de quibus vide Enegrum 2. 20 Id est, anno 542. 21 Addit *Novell. 150.* de ea quæ raptori suo nubit, *l. un. Cod. de raptu v. 58. 17.* vide eumdem *Novell. Lemnæ 35. Goth.* Vid. Rittershus. *part. 12. cap. 11. Auct.* 22 Hæc constitutio est Latina. 23 *l. 1. Cod. de legib.* 24 Poena raptus, capitalis *d. l. un. §. 2.* adde *Clarum 5. ſent. §. raptus 15.* 25 *l. unica Cod. de raptu virg. 4. Harmenop. 6. §. 64.* 26 Rapta raptori nubere prohibetur. addunt quidam exceptionem, nisi prior dissidia in locumdum consensum transierit. *Cod. pœnit. cap. ult. extra de raptoribus. l. 2. Cod. de his quæ vi met.* vid. *Gothof. 2. obſerv.* 28. 27 Parens consensum præstans filiæ ut raptori nubat, deportatur. 28 Ex illicito matrimonio nullus contingam potest fructum sperare, vid. *l. 6. Cod. de inceſtis.* 29 Pœna mulieris nonbenis raptori. 30 Bona raptoris cui cedant, vid. *leg. unic. C. de rapt.* 31 Delictis pœnæ, non præmia proponuntur. & contra virtuti præmia non pœnæ *l. ult. Cod. de fortuit.* 32 *Al.* vindicetur. 33 Dat. Kal. Jun. CP. Imper. DN. Just. PP. Augusto. Iun: 537. *l. 2. Cod. ne filius pro patr. Novell. 112. cap. 2. §. 1. & Jul. anteceſſor conſtit.* 32. & 107. *l. 2. Cod. de Judiciis*, vid. *Cujac. 18. obſerv. 2.* anno 36. post Cons. Basil. V. C. anno 22. *Cujac. hic.* Id est, anno 548.

TIT. XXVII.
DE SAMARITANIS.[1]
NOVELLA CONSTIT.[2] CXLIV.
Justinus Imperator Diomedi PP.

PRÆFATIO.

Ut impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam ad meliorem frugem perduceremus, neque non ipsorum animas, quo detinentur morbo, liberaremus: sæpenumero tam pientissimus princeps pater[3] noster, quam etiam nos ipsi studio habuimus. Sed in plerisque horum non potuimus id, in quod longo studio incubuimus, effectui tradere; Evaserunt enim in tantam nonnulli eorum vesaniam, ut vel salutari baptismo dignati denuo ad id mali, unde discesserant, redierint, & eadem cum Samaritanis habere in pretio, eodem cum ipsis agitati furore dignoscantur. Præclarum igitur nobis visum est veterem illam & prius contra ipsos propositam patris nostri legem renovare.

CAP. I.

Ac propterea sancimus, ut ipsi neque[4] ex testamenti tabulis, neque absque iis heredes fiant legatave capiant, aut donationis titulo rem aliquam nanciscantur. Sed neque Samaritani, aut in universum hæretici, quive rectam se Christianorum fidem amplecti simulant, cum revera neque ita sentiant, neque huic consentanea faciant: ad hereditatem ab intestato vocati, successionem habeant. Item neque[5] testamenta conscribant, neque legata relinquant, aut donent: nisi qui ea percepturi sunt, & recte de fide sentiant, & fideles sint operibus. Nam si nemo horum sit: jubemus, ut post ipsorum mortem horum bona ad sacratissimum pertineant ærarium. Unde & sacra illa forma, per indulgentiam ipsis à patre nostro concessa, quæ legis vicem obtinens, largitur ipsis, ut[6] hereditatem pariter adire & transmittere, item legatis honorari & legata relinquere possint: in posterum vacabit, neque prorsus ullam firmitatem habebit. Nam si hujus se clementia indignos esse perhibuerint, qui Samaritanorum agitantur vesania: neminem alium, quam seipsos accusabunt, cum à benignitate Dei, & Servatoris nostri Jesu Christi alieni sint: liberalitates autem ab Imperatoria olim majestate ipsis concessas amittunt in hoc, ut ad meliorem mentem redeant, non ut perpetuo in perversa hac opinione sua permaneant.

CAP. II.

Excipimus autem à præsente lege rusticos, qui Samaritanorum opinionibus honorem habent: idque non ipsorum gratia, sed propter constitutionem prædiorum, quæ ab ipsis coluntur[7], propterque reditus & tributa, quæ exinde inferuntur publico, ut[8] qui rusticitate seducantur. His etenim permittimus, ut tam ascendentes, quam descendentes, & ex transverso cognatos suos heredes legatariosve scribant, tametsi Samaritanorum errore detineantur: ut tamen fundos recte colant, quo magis & uberior exinde proventus ad prædiorum dominos deferatur, & per ipsos ad fiscum. Sed & sine testamentis prædicti alter ad alterius hereditatem pervenient propter eandem causam. Quandoquidem & si nemo horum inveniatur: nihilominus tamen volumus, ut prædii dominus[9], in quo rusticus defunctus est, ab illo relicta capiat, & fisci locum teneat, utpote qui & pro illo publicis satisfacit tributis. Præterea Samaritanum omnino neque militiam[10] capescere concedimus, neque ad civilem administrationem accedere, neque postulare[11] in judicio, neque postremo in consortium disertissimorum assumi rhetorum[12], neque adolescentes instituere. Sed & si qui ex iis salutari dignati baptismo, ad pristinum denuo errorem reversi, observare[13] sabbata aut etiam alia quædam agere videantur, quæ coarguant per simulationem ipsos sanctum baptisma assumpsisse: eos proscribi jubemus, & in perpetuum tradi exilium. Iisdem quoque pœnis eos subdimus, qui contra rectam Christianorum fidem impium istis patrocinium præstiterint. Perpulchrum vero nobis videtur, ut ad in contaminatum accurrentes baptisma non temere suscipiantur, sed cum quadam observatione, & instructione, quæ initiationis tempore fieri solet. Dicimus autem, ut qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, per duos primum annos in[14] fide instituantur[15], & pro viribus scripturas edifcant: tuncque demum sacro redemptionis offerantur baptismati, tam longi temporis pœnitentia prorsus redemptionis fructum assecuti. Pueros autem admodum, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac observatione sacro dignari baptismate admittimus. Porro nullus Samaritanus Christianum[16] habebit mancipium: sed simulatque emptum fuerit, protinus in libertatem[17] rapiatur[18]. Quod si æque perversa opinione mancipium, ut ipse dominus, fuerit, licitum ei esto, si[19] Christianorum de fide sententiam exosculetur, illico & Romana ipsum libertate potiri.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem declarantur legem: ea proponens gloria tua solennibus locis effectui, & fini contradi præcipito.

TIT. XXVIII.
UT DE CÆTERO NULLAM LICENTIAM HABEAT DUX AUT BIOCOLYTA[20] LYDIÆ ET LYCAONIÆ IN PHRYGIAM UTRAMQUE ET PISIDIAM ADVENIRE.
NOVELLA CONSTIT. CXLV.
Idem Augustus Areobindo gloriosissimo PP.

PRÆFATIO.

His quæ semper incidunt, competentem singulis medicinam invenientes, postquam quæ utilitatis sunt prætererierint, iterum prioris efficimur ordinis usque ad solum dolentem medicinam sustinentes. quod tale aliud præsens nostra sacra vult lex. Modice enim prius aliud quiddam indisciplinationes populares, aliud vero latronum incursus in Phrygiam atque Pisidiam fieri discentes, eo quod civilem gubernationem scindat rei solicitudo, tam his quam Lycaoniæ & Lydiæ militarem administrationem præposuimus, *Ducem* seu *Biocolytam* nominantes eum qui super hanc ordinatus est partem, sed nunc adiere nos, qui Phrygiam utramque & Pisidiam habitant, ut ea quæ pridem commissa sunt in eis, compescantur, dicentes neque latrocinia in locis illis compescita, neque enim in hominibus enutriri provincias[21], bonus vero non ferri à nobis inventi cinguli, quod ministrantes ei continuo invadant provincias & comprehendant aliquos & damnis afficiant, & quod turbis militaribus impleta sint loca illa, & omnino inhabitabiles esse eis provincias, etenim & ipsis per se civilibus judicibus copio-

1 Vid. *Nov.* 129. hæc constitutio est Justini non Justiniani ut J. dicemus.
2 Justini est hæc Novella successoris Justiniani, ut paulo post apparet.
3 Justinus scil. quæ verba ostendunt hanc constitutionem alterius esse, quam Justiniani.
4 *l.* 3. *C. de apostatis.*
5 Hæretici testari non possunt, nisi inter liberos orthodoxos. *l.* 17. *C. de hæret. & ita abrogatur Nov.* 129. *cap.* 1.
6 *Nov.* 129. *cap.* 1.
7 Id est, ne agrorum cultura cesset.
8 Rusticitas elevat pœnam hæreseos. adde aliquid tale de rusticitate ex *Nov.* 154. *c.* 1.
9 In successione coloni præfertur dominus fisco, ut qui pro eo soleat fisco tributa solvere. *l.* 4. *C. de agricolis & censit.*
10 Samaritani removentur ab omni militia, administratione civili, & jure postulandi, puerosque instituendi: quod commune est omnibus hæreticis. *Nov.* 109.
11 *l.* 8. *C. de postulando.*
12 Julianus eadem adversus Christianos constituerat. *Ammian.* 25. Inter quæ, inquit, erat inclemens, quod docere vetuit magistros, Rhetoras & Grammaticos ne transirent à numinum cultu.
13 Samaritani sabbatha observabant. alibi dicuntur non absimiles paganis. *l.* 11. *Cod. de hæret.* vid. *l.* 9. *C. de divers. off.*
14 Samaritani natu majores non admittuntur ad baptisma, nisi catechumeni fuerint per duos annos.
15 Catechumeni partes.
16 *l.* 1. *C. ne Christianum mancipium.*
17 Novus adipiscendæ libertatis modus.
18 Idem de vendito servo Christiano Judæis præsanciverat Constantinus, auctore Eusebio, Constantinus fisco vindicari voluerat, auctore Hermia & Cedreno & extat utriusque lex in Codice Theodosiano. *lib.* 2. *C. Theod.* Ne Christianum mancipium Judæus habeat.
19 Nota alium modum adipiscendæ libertatis.
20 Vid. *Nov.* B. Goth. Vid ad hanc Novell. Rittersh. *part.* 12. *c.* 13. *Ans.*
21 Locus est corruptissimus, hoc vult tamen Phrygas & Pisidas conquestos apud Justinianum fuisse, utramque provinciam non sufficere alendis officialibus ducis, seu Biocolytæ, in illis regionibus jam pridem à Justiniano constituti: eaque maxime de causa, quod homines, id est, officiales ac ministri ducis utriusque solebant hinc & inde grassari per provinciam, nunc hos nunc illos adprehendendo aut verberando: ita ut inde tumultus oriretur, & provincia utraque fieret deserta: ad hæc, politicos seu civiles utriusque provinciæ magistratus, latrociniis comprehendendis posse sufficere, & eo magis calamitati utriusque provinciæ succurrendum, quod non tantum ipsi Biocolytæ, eorumque ministri grassarentur, sed & nonnulli ex ipsis provincialibus ejusmodi ministris se admiscerent, iisque conductis persæpe privatas ad vindictas abuterentur.

ΤΙΤΛΟΣ κζ'.
ΠΕΡΙ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.
ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμδ'.
Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Διομήδει ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ ἀσεβῆ τῶν Σαμαρειτῶν αἵρεσιν καὶ τὴν παράλογον τούτων μανίαν πολλάκις ὅ, τε τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἡμῶν πατὴρ, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ διὰ σπουδῆς ἐθέμεθα αὐτήν τε πρὸς τὸ κρεῖττον μεταγαγεῖν, καὶ τὰς αὐτῶν ἐλευθερῶσαι ψυχὰς τῆς ἐπικρατούσης αὐτὰς νόσου. ἀλλ' οὐκ ἰσχύσαμεν ἐπὶ τοῖς πολλοῖς τούτων τὸ ἐσπουδασμένον ἡμῖν καὶ τὸ τῆς πάλαι πρᾶξαι. κεχωρήκασι γὰρ εἰς τοσοῦτον τινὲς αὐτῶν μανίας, ὥστε δὴ καὶ τοῦ σωτηριώδους τυχόντες βαπτίσματος, πάλιν ἐπανελθεῖν ὅθεν ἐξῆλθον κακοῦ. ταῦτα Σαμαρείταις πράττοντες καὶ λυττῶντες διελέγχονται. Ἔδοξε τοίνυν ἡμῖν ὀρθῶς ἔχειν, τὸν πάλαι, καὶ πρότερον κατ' αὐτῶν τεθέντα παρὰ τοῦ ἡμετέρου πατρὸς νόμον ἀνανεώσασθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΚΑὶ διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, μὴ κληρονομεῖν αὐτοὺς ἐκ διαθηκῶν, ἢ τούτων χωρὶς, μηδὲ πρεσβεῖα λαμβάνειν, ἢ κατὰ δωρεᾶς τρόπον ἐκποιεῖσθαι πρᾶγμα, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν. * ἀδιαδόχους Σαμαρείτας ἢ ὅλως αἱρετικοὺς, μηδὲ χρηματιζομένους τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν προσδέχεσθαι πίστιν, ταῖς δὲ ἀληθείαις οὐχ οὕτω φρονοῦντας, ἢ πράττοντας ταῦτα συμβαίνοντα, μηδὲ μὴν διαθήκας εἰς αὐτοὺς γράφειν, ἢ ληγάτα καταλιμπάνειν, ἢ δωρεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ ὀρθόδοξοι εἶεν, καὶ πιστοὶ καὶ ἔργοις λαμβάνοντες. εἰ γὰρ μηδεὶς τούτων ᾖ, τοῖς ἱερωτάτοις ταμιείοις τὰς τούτων περιουσίας μετὰ τελευτὴν προσήκειν κελεύομεν. ὥστε καὶ ὁ θεῖος τύπος φιλοτιμηθεὶς τούτοις παρὰ τοῦ ἡμετέρου πατρὸς θείου τύπου, νόμου τάξιν ἐπέχων, διδοὺς αὐτοῖς κληρονομεῖν τε καὶ κληρονομεῖσθαι, καὶ πρεσβεύεσθαι ληγάτοις, ἢ καταλιμπάνειν πρεσβεῖα, σχολάσει τὸ λοιπὸν παντάπασιν, ἰσχὺν οὐδεμίαν ἕξει. εἰ γὰρ ἐκ τούτου φιλανθρωπίας ἀναξίους ἑαυτοὺς ἀποδείξαντες εἶεν οἱ τὴν Σαμαρειτῶν μεμηνότες, οὐχ ἕτερον ἢ σφᾶς αὐτοὺς ἐπιμέμψονται, ἀλλοτριούμενοι μὲν τῆς ἐκ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλανθρωπίας, ἐκπίπτοντες δὲ καὶ τῆς παρ' αὐτοῖς ἐκ τῆς ἡμετέρας δοθείσης βασιλείας φιλοτιμίας, πρὸς τὸ τῆς ἀμείνονος γνώμης ἐπιθυμῆσαι, καὶ μὴ ἵνα μένοιεν πάντως ἐπὶ τῆς οἰκείας διαμένοιεν κακοδοξίας.

ΚΕΦ. β'.

Ἐξαιροῦμεν δὲ τοῦ παρόντος νόμου τοὺς τὴν Σαμαρειτῶν πρεσβεύοντας γεωργοὺς, οὐκ αὐτῶν χάριν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν παρ' αὐτῶν γεωργουμένων χωρίων σύστασιν, καὶ διὰ τὰς ἐκεῖθεν εἰσκομιζομένας φόρους τε καὶ προσόδους, ἐξ ἀγροικίας τε πλανωμένους. τούτοις γὰρ γράφειν ἐφίεμεν κληρονόμους τε καὶ ληγαταρίους τοὺς αὐτῶν ἀνιόντας τε καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου αὐτῶν συγγενεῖς, κἂν ἡ Σαμαρειτικὴ πλάνη κρατῇ. τοὺς γεωργοῦντας μέντοι τὰ χωρία, ὡς τῆς ἐντεῦθεν εὐπορίας εἰς τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους φερομένης, καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸ δημόσιον. καὶ διαθηκῶν δὲ χωρὶς οἱ προειρημένοι ἐπὶ τὴν ἀλλήλων ἥξουσι κλῆρον, διὰ τὴν αὐτὴν πρόφασιν. ἐπεὶ καὶ μηδενὸς τούτων εὑρισκομένου, τὸν κύριον τοῦ χωρίου ἐν ᾧ γεωργὸς ἦν ὁ τελευτήσας, τὰ παρ' ἐκείνου καταλειφθέντα λαμβάνειν βουλόμεθα, καὶ τὴν τοῦ ταμιείου τάξιν ἔχειν αὐτὸν, εἴπερ δὴ καὶ τὰς δημοσίας φόρους ὑπὲρ ἐκείνου πληροῖ. Σαμαρείτην δὲ στρατεύεσθαι παντελῶς οὐ συγχωροῦμεν, ἀλλ' οὐδὲ πολιτικὴν μετιέναι φροντίδα. οὐδὲ μὴν συνηγορεῖν, ἢ συνεδρεύειν, ἢ τοῖς λογιωτάτοις συνεῖναι ῥήτορσιν ὅλως ἢ τῶν παιδεύειν. Εἰ δέ τινες ἐκ τούτων τυχόντες τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος, φανεῖεν ἐπὶ τὴν προτέραν πλάνην ἐπανελθόντες, τὰ σάββατα παραφυλαττόμενοι, ἢ καὶ πράττοντες τὰ διελέγχοντα αὐτοὺς ὑποκρίσει τὸ ἅγιον παρειληφότας βάπτισμα, δημεύεσθαι τούτους κελεύομεν, καὶ πρὸς ἐξορίαν διηνεκῆ παραπέμπεσθαι. Ταῖς δὲ αὐταῖς ὑπάγομεν ποιναῖς καὶ τοὺς ἀσεβῆ προστασίαν κατὰ τῆς ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως τοῖς τοιούτοις ἀπονέμοντας. Καλῶς δὲ ἔχειν δοκεῖ τὸ μηδὲ προχείρως αὐτοὺς εἰσδέχεσθαι τῷ ἀχράντῳ προσιόντας βαπτίσματι, ἀλλὰ μετά τινος παραφυλακῆς καὶ κατηχήσεως, ἐν δέοντι χρόνῳ γενομένης. φαμὲν δὴ τοὺς μετὰ χρηστῆς διδασκαλίας ὅλως αἰσθανομένους, ἐπὶ συνεχεῖς δύο κατηχεῖσθαι, μανθάνειν τε τὰς γραφὰς κατὰ τὸ δυνατὸν, καὶ τότε προσφέρεσθαι τῷ τῆς ἀπολυτρώσεως βαπτίσματι, τῇ μετανοίᾳ τοῦ τοσούτου χρόνου καρπουμένους τὴν ὡς ἀληθῶς ἀπολύτρωσιν. τοὺς δὲ νέους σφόδρα καὶ διδασκαλίας οὐ συνιέντας, ἐφίεμεν καὶ τῆς παρατηρήσεως ταύτης χωρὶς ἀξιοῦσθαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Σαμαρείτης δὲ μηδεὶς οἰκέτην Χριστιανὸν ἐξέστω, ἀλλ' ἅμα τῷ κτήσασθαι τοῦτον, εὐθέως εἰς ἐλευθερίαν ἁρπάζεσθαι. Εἰ δὲ καὶ τῆς ὁμοίας αὐτῷ κακοδοξίας ὁ οἰκέτης εἴη, ἐξέστω αὐτῷ, τὴν τῶν Χριστιανῶν κατασπαζομένῳ δόξαν, εὐθὺς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπολαύειν ἐλευθερίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης προτιθεῖσα κατὰ τοὺς συνήθεις τόπους, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοθῆναι προσταξάτω. Dat. xv Kal. Jun. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. P.P. Aug. Ann. VII. post Conf. ejusd. Ann. III.

ΤΙΤΛΟΣ κη'.

Ὥστε τὸν λοιπὸν μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τὸν δοῦκα, ἤτοι βιοκωλύτην, κατὰ Φρυγίαν ἑκατέραν παραγίνεσθαι, ἢ τινας τῶν αὐτοῦ προσηκόντων στέλλειν, καὶ συνεχῶς ... ἀλλὰ μηδὲ τοὺς τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας πρὸς τὰς τῆς ... ἀρχὰς ἐχέτωσαν ἐπί τε Λυκαονίας καὶ Λυδίας, καί τινας παρ' αὐτοῦ ὑπο... πέμπεσθαι τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἱκανῶν καθεστώτων ταῖς ἀναφερομέναις ὑποθέσεσιν ἐπεξιέναι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμε'.
Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων, καὶ ἀπὸ ἐπάρχων τῆς εὐδαίμονος πόλεως, καὶ στρατηλάτῃ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟΙΣ ἀεὶ παρεμπίπτουσι τὴν προσήκουσαν ἑκάστῳ θεραπείαν ἐξευρόντες, ἐπειδὰν τὰ τῆς χρείας παρέλθῃ, πάλιν τῆς προτέρας γινόμεθα τάξεως, μέχρι μόνου τοῦ πεπονθότος τὴν ἰατρείαν ἰόντες. ὁποῖον δή τι καὶ ὁ παρὼν ἡμῶν θεῖος βούλεται νόμος. ὀλίγῳ γὰρ πρόσθεν τοῦτο μὲν ἀταξίας δημώδεις, τοῦτο δὲ λῃστῶν ἐπιδρομὰς κατὰ Φρυγίαν ἑκατέραν καὶ Πισιδίαν γίνεσθαι μαθόντες, ὡς πολιτικὴν διοίκησιν ἐκβαίνειν τὴν τοῦ πράγματος ἐπιμέλειαν, τούτοις τε καὶ πρός γε Λυκαονίᾳ καὶ Λυδίᾳ στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἐπεστήσαμεν, δοῦκα, ἤτοι βιοκωλύτην, ὀνομάσαντες τὸν ἐπὶ τούτῳ τοῦ μέρους τεταγμένον. ἀλλὰ καὶ νῦν προσῆλθον ἡμῖν οἱ Φρυγίαν ἑκατέραν καὶ Πισιδίαν οἰκοῦντες, τὰ μὲν πρότερον ἁμαρτανόμενα κατ' αὐτοὺς πεπαῦσθαι λέγοντες, καὶ οὐδὲ λῃστείας κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους συνίστασθαι, οὐδ' εἰς ἀνθρώπους ἐκτρέφεσθαι τὰς ἐπαρχίας· τὸ δὲ βάρος οὐ φέρειν τῆς παρ' ἡμῶν ἐπινενοημένης ἀρχῆς, τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῇ συνεχῶς ἐπιφοιτώντων ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ συλλαμβανόντων τινὰς καὶ ζημίαις ἐπιτιθέντων, καὶ στρατιωτικῶν θορύβων ἐμπιπλαμένων τῶν τόπων ἐκείνων καὶ ὅλως ἀοικήτους αὐτοῖς τὰς ἐπαρχίας εἶναι, κρατοῦντα καὶ αὐτοῖς καθ' ἑαυτοὺς τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἱκανῶν πρὸς τὴν τοῦ πράγματος ἐπιμέλειαν ὄντων.

ἔχουσι. καὶ γὰρ δὴ καὶ αὐτοὺς τῆς ἐπαρχίας οἰκοῦντας πολλάκις τὴν ἑτέρων ἐπιτείνοντας εἰρήνην παρεῖναι, τῇ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπαιτήσει περιβολῇ, καὶ συνέχεσθαι τοὺς ἀδικοῦντας, καὶ ταύτῃ τοι μὴ δίκαια σφίσιν αὐτοῖς καταπραγματεύεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

ΤΑῦτα πολλάκις εἰπόντες αὐτοὺς ἐλεήσοντες, ἐπὶ τὸν παρόντα θεῖον ἡμῶν ἐλθόμεν νόμον· δι' οὗ θεσπίζομεν ἐξῃρῆσθαι τὸ λοιπὸν τὰς εἰρημένας ἡμῖν ἐπαρχίας (φαμὲν δὴ Φρυγίαν Σαλουταρίαν, καὶ Φρυγίαν Πακατιανήν, καὶ Πισιδίαν) τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἣν αὐτοῖς τε καὶ πρὸς γε τῇ Λυκαόνων καὶ τῇ Λυδῶν ἐπεστήσαμεν πρότερον· καὶ μηδεμίαν ἄδειαν ἐκ τοῦ παρόντος εἶναι τοῖς ἐκείνων ἔχουσι τὴν ἀρχήν, ἢ ἐν αὐταῖς γίνεσθαι ταῖς ἐπαρχίαις, ὡς ἀρχὴν ἔχουσι τινὰ πρὸς αὐτὰς μετουσίαν, ἢ στέλλειν τινὰ τῆς τάξεως τῆς αὐτοῦ ἢ καὶ τῶν ἄλλως αὐτοῖς προσηκόντων, καὶ συνέχειν τινάς. ἀλλὰ μηδὲ αὐτοῖς ἄδειαν εἶναι τοῖς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων τρέχειν πρὸς τὰς ἐχούσας ταύτην τὴν ἀρχήν, καὶ μέμψεις ἀντιτιθέναι κατ' ἀλλήλων, εἴτε ὑπὲρ χρημάτων, εἴτε ὑπὲρ ἐγκλήματος τὸ κινούμενον εἴη· ποινὴν ὑφορωμένοις triginta librarum auri, ὡς ἡμῶν πᾶσαν πάροδον πρὸς τὰς εἰρημένας ἡμῖν ἐπαρχίας ἀποκλειόντων τοῖς κατὰ καιρὸν ἔχουσι τὴν ἀρχήν, ἢ τοῖς ὅλως εἰς τὴν τάξιν τὴν αὐτῶν ἀναφερομένοις. ὥστε οὐδὲ προστάξεις ἐπ' ἐκείνας ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ τοῖς κατ' αὐτὰς οἰκοῦσι ποιήσονται, οὐδὲ ἄλλως οἰκειώσονται τι τῶν εἰς αὐτὰς φερομένων· ἀλλ' ἀρκεσθήσονται τῇ τε Λυκαόνων τῇ τε Λυδῶν, κατ' αὐτὰς κελεύοντες μόνας, ὡς ἂν εἰ τὴν ἀρχὴν ταῖς δύο ταύταις ἐπαρχίαις περιεκλείσαμεν τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτῶν, οὐδεμίαν μετουσίαν εἰς Φρυγίαν ἑκατέραν ἢ Πισιδίαν διδόντες αὐτῇ. πάσης γὰρ ἐντεῦθεν δυσκολίας ἐλευθεροῦμεν τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας, τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐπαξίων ὄντων ἅπασι τοῖς τε εἰς χρήματα τοῖς τε εἰς ἐγκλήματα βλέπουσιν· εἰδότων αὐτῶν ὡς εἴ τινος γινομένης λῃστείας ἢ ἐφόδου κατ' αὐτοὺς τοὺς τόπους, ἢ ἀφαιρέσεως πραγμάτων, εἰ μὴ ἐπεξέλθοιεν, καὶ τὸ ἀφαιρεθὲν ἐκδικήσουσιν, ἐκ τῆς σφῶν αὐτῶν περιουσίας τὴν ἐντεῦθεν ζημίαν θεραπεύειν ἀναγκασθήσονται, τοῦτο μὲν ἔχοντες τὴν ἀρχήν, τοῦτο δὲ καὶ ἀποθέμενοι ταύτην· ὥστε κἂν εἰ πειραθείη πρὸς τὸ ἐντεῦθεν χρόνου ὁ τὴν ἐπὶ Λυκαονίας καὶ Λυδίας στρατιωτικὴν ἔχων ἀρχήν, ἢ αὐτὸς γίνεσθαι κατὰ τὰς εἰρημένας ἡμῖν ἐπαρχίας, ἢ στέλλειν τινὰ τῶν ἐκ τῆς τάξεως τῆς αὐτοῦ, παρρησίαν δίδομεν τοῖς τῶν πόλεων ἐπισκόποις εἴργειν αὐτούς, ἢ τοὺς παρ' αὐτοῦ στελλομένους ἐπιέναι βουλομένους, καὶ ἀπελαύνειν τῶν τόπων αὐτούς, ὡς ἅπαξ διὰ τοῦ παρόντος θείου κεκωλυμένους νόμου. πρὸς τῷ καὶ ποινὴν triginta librarum auri ἐπικεῖσθαι τῷ τε κατὰ καιρὸν ἔχοντι τὴν ἀρχὴν τοῖς τε ὑπακούειν αὐτῷ τεταγμένοις, εἴτε τι τοιοῦτον ἐκέλευσεν ὁ κελεύοι ἢ αὐτοὶ θαρρήσειαν ὑπουργεῖν· καὶ πρὸς γε τῆς ἀρχῆς ἐκπτῶσι, κινδυνεύειν τι περὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η σὴ τοίνυν ἐνδοξότης τὰ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν θείου νόμου θεσπισθέντα γινώσκουσα, ποιήσεται μὲν ψήφους ἀκολούθους αὐτοῖς, ἐδίκτοις δὲ χρήσεται, καὶ προστάξεσι πρὸς τοὺς τὰς ἐπαρχίας ἰθύνοντας, καὶ τοὺς τῶν πόλεων ἐπισκόπους, ὥστε καὶ προτεθῆναι τοῦτον κατὰ τὰς πόλεις τὸν νόμον, καὶ πᾶσι δῆλα γενέσθαι τὰ κατ' αὐτὸν ἡμῖν παρεστῶτα τὴν πρόφασιν. Dat. VI. Idib. Septemb. *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BELIS. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ κθ'.

ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμϛ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΧΡΗΝ μὲν Ἑβραίους τῶν ἱερῶν ἀκούοντας βιβλίων, μὴ ψιλοῖς προσανέχειν τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐναποκειμένας αὐτοῖς προφητείας ὁρᾶν, δι' ὧν τὸν μέγαν Θεόν, καὶ σωτῆρα τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσι. πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ ἀλόγοις σφᾶς αὐτοὺς ἑρμηνείαις ἐπιδιδόντες, τῆς ὀρθῆς ἄχρι καὶ νῦν ἀποπεπλάνηνται δόξης, ὅμως ἀμφισβητοῦντας πρὸς ἀλλήλους μαθόντες αὐτούς, οὐκ ἐκαρτερήσαμεν ἄκριτον αὐτοῖς καταλιπεῖν ταραχήν. δι' αὐτῶν γὰρ τῶν προσενεχθεισῶν ἡμῖν προσελεύσεων ἠγγέλθημεν, ὡς οἱ μὲν μόνης ἔχονται τῆς Ἑβραΐδος φωνῆς, καὶ αὐτῇ κεχρῆσθαι περὶ τὴν τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν βούλονται, οἱ δὲ καὶ τὴν Ἑλληνίδα προσλαμβάνειν ἀξιοῦσι· καὶ πολὺν ἤδη χρόνον ὑπὲρ τούτου πρὸς σφᾶς αὐτοὺς στασιάζουσι. Ἡμεῖς τοίνυν τὰ περὶ τούτου μαθόντες, κρείττους ἐκρίναμεν εἶναι τοὺς καὶ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν πρὸς τὴν τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀνάγνωσιν παραλαμβάνειν ἐθέλοντας, καὶ φωνὴν πᾶσαν ἁπλῶς ἣν ὁ τόπος ἐπιτηδειοτέραν καὶ μᾶλλον γνώριμον τοῖς ἀκούουσιν εἶναι ποιεῖ.

ΚΕΦ. α'.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, ἄδειαν εἶναι τοῖς βουλομένοις Ἑβραίοις, κατὰ τὰς συναγωγὰς τὰς αὐτῶν, καθ' ὃν Ἑβραῖοι ὅλως τόπον εἰσί, διὰ τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς τὰς ἱερὰς βίβλους ἀναγινώσκειν τοῖς συνιοῦσιν, ἢ καὶ τῆς πατρίου τυχὸν (τῆς Ἰταλικῆς ταύτης φαμὲν) ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἁπλῶς τοῖς τόποις συμμεταβαλλομένης τῆς γλώττης, καὶ τῆς δι' αὐτῶν ἀναγνώσεως. ἐφ' ᾧ σαφῆ τε εἶναι τὰ λεγόμενα τοῖς συνιοῦσιν ἅπασιν ἐφεξῆς, καὶ κατὰ ταῦτα ζῆν τε καὶ πολιτεύεσθαι. καὶ μὴ παρρησίαν εἶναι τοῖς παρ' αὐτοῖς ἐξηγηταῖς, μόνην τὴν Ἑβραΐδα παραλαμβάνουσι, κακουργεῖν ταύτην, ὡς ἂν ἐθελήσειαν τῇ τῶν πολλῶν ἀγνοίᾳ τὴν σφῶν αὐτῶν περικαλύπτοντας κακοήθειαν. Πλὴν οἱ διὰ τῆς Ἑλληνίδος ἀναγινώσκοντες, τῇ τῶν ἑβδομήκοντα χρήσονται παραδόσει, πάντων ἀκριβεστέρᾳ καὶ παρὰ τὰς ἄλλας ἐγκεκριμένῃ. διὰ τὸ μάλιστα περὶ τὴν ἑρμηνείαν συμβεβηκός, ὅτι κατὰ δύο διαιρεθέντες, καὶ κατὰ διαφόρους ἑρμηνεύσαντες τόπους, ὅμως μίαν ἅπαντες ἐναπεδώκασι σύνθεσιν.

§. α'. Πρὸς δὲ γε τούτοις, τίς οὐκ ἂν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων θαυμάσειεν, ὅτι πολλῷ πρεσβύτεροι τῆς σωτηριώδους ἐπιφανείας τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγονότες, ὅμως, ἐκείνην μέλλουσαν ὥσπερ ὁρῶντες, τὴν τῶν ἱερῶν βιβλίων παράδοσιν πεποιήκασι, προφητικῆς ὥσπερ χάριτος περιλαμψάσης αὐτούς; καὶ ταύτῃ μὲν χρήσονται μάλιστα πάντες. πλὴν ἀλλ' ὡς ἂν μὴ τὰς λοιπὰς αὐτοῖς ἀποκλείειν νομισθείημεν ἑρμηνείας, ἄδειαν δίδομεν καὶ τῇ Ἀκύλου κεχρῆσθαι, κἂν εἰ ἀλλόφυλος ἐκεῖνος, καὶ οὐ μετρίαν ἐπί τινων λέξεων ἔχῃ πρὸς τοὺς ἑβδομήκοντα τὴν διαφωνίαν. τὴν δὲ παρ' αὐτοῖς λεγομένην δευτέρωσιν ἀπαγορεύομεν παντελῶς, ὡς ταῖς μὲν ἱεραῖς οὐ συνανα-

sis ad rei correctionem constitutis, & eorum qui provincias habitant multos aliorum quietem inventum facientes quo cinguli hujus abutantur περιβολῇ [1] & comprehendant innocentes, & quæ non sunt justa in eis agi.

CAP. I.

HÆc sæpius dicentes eos misereri ad præsentem nostram sacram venimus legem, per quam *sancimus*, auferri [2] de cætero, quæ dictæ sunt à nobis provinciæ (dicimus Phrygiam Salutarem [3] & Phrygiam Pacatianam [4] & Pisidiam) de cingulo illo quod tam ipsis quam Lycaonis, & Lydis imposuimus olim, & nullum licentiam ex præsenti esse eis, qui tam habent administrationem, ita in eis fieri provinciis tanquam dignitates, habentes aliquod cum eis participium, aut transmittere aliquem de officio suo aut aliter eis competentibus, & comprehendere aliquos. Sed neque eis licentiam esse, eis, qui ex illis provinciis sunt, confugere ad unumquemque hanc habentem [dignitatem] & querelam insinuare adversus invicem, sive pro pecuniariis, sive pro criminalibus fuerit quod movetur, pœnam metuentibus *triginta librarum auri*, utpote nobis omnem transitum ad dictas nobis provincias excludentibus his, qui per tempus habuerint dignitatem, aut his omnino qui in eorum ordinem relati fuerint, ut neque præcepta in illis provinciis aut contra eos qui in eis habitant, faciant, neque aliter sibi aliquid vindicabunt eorum quæ in his feruntur, sed contenti sint tam Lycaoniorum quam Lydorum [provincia] in ipsis jubentes solis, tanquam si in principio istis duabus provinciis conclusissemus dignitatem eorum, nullum participium in Phrygiam utramque aut Pisidiam dantes ei. Omni enim ex hoc difficultate provincias liberamus, illas civilium judicum dignas in omnibus, tam pecuniariis quam criminalibus respicientium, scientibus his quod si quodlibet factum latrocinium aut invasionem in illis locis aut ablationem rerum persequantur, & ablatum vindicent, ex ipsis suis facultatibus ex hoc datum dispendium curare necessitatem habebunt, tam in cingulo constituti, quam etiam post depositum illud. Itaque si vel tentaverit post præsens tempus qui Lycaoniæ & Lydiæ militarem habet dignitatem, aut ipse ire ad prædictas nobis provincias aut dirigere aliquos de suo officio, fiduciam damus episcopis civitatum prohibere, cum aut eos qui ab eo destinati fuerunt irruere volentes & expellere de locis eos, utpote semel per præsentem sacram prohibitos legem, super quod & pœnam XXX. librarum auri impositam tam ei qui pro tempore habet cingulum, quam his qui ei obedire deputati sunt, sive tale aliquid jubeat, aut ipsi præsumpserint ministrare: & super hoc cinguli amissione periclitabunt & ipsius substantiæ.

EPILOGUS.

†. Tua igitur gloria quæ per præsentem nobis divinam legem sancita sunt, cognoscens, faciet quidem decreta consequentia ipsis, edictis vero utetur & præceptis ad eos qui provincias moderantur, & civitatum episcopos, ut & hanc per civitates proponant legem, & omnibus manifesta faciant quæ per eam nobis placuerunt occupationem. [Datum VI. Id. Febr. *Constantinop.* D.N. JUSTIN. PP. Aug. Anno XV. post consulatum BASIL. V.C. CONS. ANNO XII [5].]

TIT. XXIX.

UT [6] LICEAT HEBRÆIS [7] SECUNDUM TRADITAM LEGEM SACRAS SCRIPTURAS LATINE VEL GRÆCE VEL ALIA [8] LINGUA [LEGERE] ET, UT DE LOCIS SUIS EXPELLANTUR NON [9] CREDENTES JUDICIUM VEL RESURRECTIONEM [10] AUT DICENTES ANGELOS [11] SUBSISTERE CREATURAM DEI.

NOVELLA CONSTIT. CXLVI.

Idem Augustus Areobindo PP.

PRÆFATIO.

NEcessarium quidem Hebræos sacros audientes libros non solis literis [12] adhærere, sed ad reconditas eis prophetias respicere, per quas magnum Deum & Salvatorem generis humani *Jesum Christum* annunciant. Sed etiam si insensaria semetipsos interpretationibus tradentes à recta usque nunc aberraverunt gloria [13], tamen certare ad invicem discentes ipsos, non sustinuimus sine judicio eis relinquere tumultum. Per has enim ipsorum quæ nobis adductæ sunt προσελεύσεις [14] dicimus, quod quidem solam habentes Hebraicam vocem, & ipsa uti in sacrorum librorum lectione volunt, nec Græcam tradere dignantur, & multum dudum tempus pro hoc ad invicem commoventur. Nos igitur hujusmodi discentes meliores judicavimus esse [15] & Græcam vocem ad sacrorum librorum lectionem tradere volentes, & vocem omnem simpliciter, quam locus aptiorem & magis cognitam audientibus facit.

CAP. I.

SAncimus igitur licentiam esse volentibus Hebræis per Synagogas [16] suas in quocunque Hebræi omnino loco sunt per Græcam vocem sacros libros legere convenientibus, vel etiam patria [17] forte (Italica hac diximus) lingua, vel etiam aliorum simpliciter, una scilicet cum locis etiam lingua commutata, & per ipsorum lectionem, per quam clara sunt quæ dicuntur convenientibus omnibus deinceps, & secundum hæc vivere & conversari, neque fiduciam esse his qui apud eos sunt expositoribus, solam Hebraicam tradentibus, malignari hanc quemadmodum voluerint, multorum ignorantia suam ipsorum abscondentes malam consuetudinem. Verum tamen hi qui per Græcam legunt, *Septuaginta* [18] utantur traditione, quæ omnibus certior est, & præ aliis melior judicata, præcipue propter quod circa interpretationem contigit, quia & per duos divisi, & per diversa interpretantes loca, tamen unam tradiderunt omnes compositionem. §. 1. Ad hæc vero quis non horum virorum & illud admiretur, quia multo antiquiores salutari apparitione magni Dei & Salvatoris nostri *Jesu Christi* constituti, tamen illam futuram, tanquam videntes, sacrorum librorum traditionem fecerunt tanquam propheticæ gratia circumfulgente eos? & hac quidem utantur præcipue omnes. Sed, non tamen tanquam eis residuas excludere sanciverimus interpretationes, licentiam damus & *Aquilæ* [19] uti, etsi alienæ [20] tribus ille, & non competentem in aliquibus sermonibus habet cum Septuaginta interpretatione dissonantiam [21]. Eam vero

1 Id est, fascilitio, ope, adjumento.
2 Abrogatur imperium ducis aut Biocolytæ Lydiæ atque Lycaoniæ, eo videlicet vetito in utramque Phrygiam & Pisidiam excurrere.
3 Duplex Phrygia.
4 Metropolis Phrygiæ Pacatianæ Laodicea, vide subscriptionem epistolæ 1. *ad Tim.* quam Cujacius hic refert recentiorem esse ut Apostolicis temporibus possit tribui.
5 Id est, anno 549.
6 Abrogatur hæc constitutio, *Novella Leonis 55.*
7 Seu Judæis. Tertullian. 18 *Apologet. in fin.* Hebræi retro, qui nunc Judæi 1. C. 9. adde constitutionem Leonis Isaurici, quæ Judæos ad baptismum adigit.
8 Non tantum Hebraica. huc refer *c.* 1. & *c.* 3. J.
9 Id est, negantes.
10 Huc refer *c.* 2. J.
11 Vid. *c.* 2. J.
12 Quæ occidunt.
13 Ἀλέξει, id est, sententia.
14 Interpellationum. προσελεύσεις interpellatio.
15 Eos scil. qui Græcam etiam assumendam putarunt.
16 Synagogæ Hebræis permissæ.
17 De quo sæpius dixi *Novell.* 7. *c.* 1. *Novell.* 22. *cap.* 2. *Novell.* 30. *cap.* 5. *Nov.* 69. *Nov.* 140.
18 Translatio Bibliorum facta à 70. interpretibus de qua J. omnes alias Græcas facile antecedit. Cæterum brevitatis causa 70. interpretatio dicitur, cum 72. fuerint. *Epiphanius in libro de mensuris. Tertull.* 18 *Apologet.* eadem ratione qua Centumviri appellabantur, qui tamen erant 105. ex singulis tribubus terni. *Festus in voce Centumviralia judicia.*
19 Dicendum est aliquid de Græcis versionibus. Prima quæ dicitur 72. interpretum, ut J. *ead.* composita fuit à viris 72. Ptolemæo Philadelpho Ægypti regi missis ab Hierosolymitanis. Joseph. 12. *Antiq.* Tertull. *cap.* 18. 19. *Apologet.* Epiphan. *lib. de mensura.* Euseb. 8. *de præparat.* 1. Philo *de vita Mosis & legibus divinis.* Composita, inquam, in Pharia insula, repositaque primum in Bibliotheca Bruchio: postremo in Serapio, idque longe ante Christum natum. vid. Epiphanium *libro de mensuris & ponderibus*, ubi inter cætera refert, septuaginta duos electos imitatione quadam Mosis cui præceptum fuerat, ut assumeret septuaginta viros, & ascenderet in montem. Hanc interpretationem sequuta est interpretatio Aquilæ, de qua hic, facta sub Hadriano Imperatore. *Epiphan. dicto loco.* Tertia est Symmachi Samaritæ. *Epiphan. d. loco*, vel Ebionei. *Euseb.* 6. *cap.* 71. Quarta Theodotionis Ephesii Marcionitæ sub Commodo, *Epiphan. d. loco.* Quinta editio interpretem certum non habet: fuit tamen reperta anno septimo Antonini Caracallæ in Hiericho doliis occultata cum aliis libris Hebraicis & Græcis. *Epiphan. d. loco.* Sexta authorem etiam non habet, atque superior reperta fuit doliis inclusa, in Nicopoli ad Orientem sita, seu in Actiaco littore, sub Alexandro Severo. *Epiph. d. loco.* Has interpretationes adeptus Origenes curavit sic integra Biblia describi ut Hebraico textui, literis Hebræis in una columna descripto, columnam adjungeret alteram Hebraicam quidem: sed tamen literis & characteribus Græcis descriptam, ut Græci, literis suis etiam & characteribus Græcis Hebraicum textum legere possent. Duabus istis columnis quatuor alias adjecit ex opposito, interpretationem scilicet Aquilæ, Septuaginta, Symmachi, Theodotionis, eamque editionem Hexapla vocavit: quibus vero addidit quintam & sextam interpretationes anonymas (*de quibus superius diximus*) Octapla vocavit. vid. *Epiphan. d. loco.* Sed ut eo revertar unde sum digressus, Justinianus hic non probat quamlibet translationem Græcam, sed Septuaginta tantum vel Aquilæ, quod maxime notandum, quod D. Hieronymus *in præfat. in lib. Iob.* hæreticos Judaizantes vocet Aquilam, Symmachum & Theodotionem, his adde Eusebium 6. *cap.* 16. ubi etiam de tetrapla. De Latinis versionibus alio dicemus loco. 20 Κἂν εἰ ἀλλόφυλος ἐκεῖνος, id est, tametsi etiam diversæ nationis fuerit. 21 Aquila ex Græco Christianus factus, cum Astronomiæ curiosis quæstionibus plus æquo deditus esset, ejectus ecclesia transit ad Judæos, atque Christianis noceret, cœpit 70. interpretationem & testimonia de Christo in Scripturis prolata corrumpere. vid. *Epiphan. d. loco.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

1 Τὴν λεγομένην δευτέρωσιν. Vocabulo δευτερώσεως, non intelligit prædictarum traductionum aliquam, sed traditiones & observationes tantum Judaicas, quas Hebræi vocant *Misna Torah*, id est, legem secundariam in unum velut Corpus (ut nonnulli volunt) à Judæis post Christi adventum, partim ex Caballisticis seu anagogicis, partim ex allegoricis quibusdam interpretationibus compositam, quarum originem & successum usque ad tempora Mosis & 70. ejus assessorum Judæi repetunt. Addunt Judæos deinceps ex superiori syntagmate & aliis postea natis opinionibus, *primum Talmud*, seu *Hierosolymitanum* (sic appellatum ob Judæos doctores undique Hierosolymis in eum finem coactos) composuisse anno Christi 300. Anno vero 70. post *secundum Talmud* edidisse, conctis in Babylone Judæis: eoque nunc Talmud uti Cabalisticis somniis refertum. vid. *Postel. c. 3. de orbis concordia n. 12.*

2 Ἐξεύρεσιν, id est, commentum.

3 Ἀναγινωσκέτωσαν, sensus, si Judæis est animus sacras scripturas legendi, sacros Codices evolvant, non eos in quibus meræ tantum fabulæ continentur.

4 Ἀρχιφερεκῖται vox est hybrida, Græca partim, partim Hebræa. Horum munus erat legere & interpretari illas legis seu prophetarum sectiones, quas Hebræi *Parsioth*, & *Perakim* appellant, & ad eas accommodare subdistinctionum tractatuum majorum Talmudis, quas iidem Judæi Perakim vocant. Nam quod nostris libri 50. Pandectarum sunt, hoc Talmudicis 60. tractatus majores facere: quod tituli, hoc Peraklim. Igitur ἀρχιφερεκῖται, quasi particularii, quibus ad unguem noti Talmudis Tituli. id ita esse Cornelius Bertramus sacræ linguæ apud nostros professor dignissimus, nec minus Jurisconsultus quam Theologus amice commonuit.

5 Id est, seniores.

6 Περινοίαις τισὶ, id est, commentis quibusdam.

7 Apud eos κενοφωνίας ἀθέους, &c. id est, apud eos flavas vocum novitates & impias. vid. 1. *Timoth.* 6. *vers.* 20.

8 Resurrectionem quidam hæretici negarunt, quam tamen ex gentilibus quidam agnovere, Plin. 7. c. 55 similis est, inquit, de asservandis corporibus hominum ac reviviscendi promissa à Democrito vanitas, qui non revixit ipse. Agnoverunt multa, haud dubie Ethnici, sive docti naturæ, sive institutione Christianæ legi consentanea, quale illud di...

vero quæ ab eis dicitur *secunda editio* [1], interdicimus omnimodo, utpote sacris non conjunctam libris, neque desuper traditam de prophetis, sed inventionem [2] constitutam virorum ex sola loquentium terra, & divinum in ipsis habentium nihil. Et ipsas ergo sacras voces legant, codices ipsos *reserantes* [3], sed non abscondentes quidem quæ per eos dicta sunt: exterioribus vero traditis sine scriptis vanæ vocis utentes, ad simpliciorum per ipsos excogitatis perditionem. Ut hac data à nobis licentia, neque damnis aliquibus subjiciantur omnino qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi qui ab eis majores omnibus *Archipheretæ* [4] aut presbyteri [5], forsitan, vel magistri appellantur, perinœis [6] aliquibus aut anathematismis hoc prohibere, nisi velint propter hos castigari corporis pœnis, & insuper privationem facultatum nolentes sustinere, meliora vero & Deo amabiliora volentibus nobis & jubentibus.

C a p. II.

SI quidam vero apud eos [7] *atheas* vanæ novæ vocis eloquia inferre præsumpserint, aut *resurrectionem* [8] & *judicium* [9] negare, aut [10] *facturam Dei, & creaturam angelos subsistere*: hos & expelli volumus loco omni & non relinqui vocem blasphemiæ, & ita a Dei simul lapsam notitia: præsumentes enim eos affari aliquid hujusmodi ultimis subdantur suppliciis, illato errore ex hoc Judæorum emendantes gentem.

C a p. III.

ORamus vero eos, aut per istam [11] aut per illam linguam sacros libros audientes, servare quidem interpretantium malignitatem, non solas vero considerare literas, sed rebus refici, & divinum veraciter intellectum excipere, ut & redoceri quod melius est, & quiescere aliquando errantes, & in hoc ipso quod est omnium *κυριώτατον* [12] peccantes, in Deum spem dicimus. Propterea enim omnem eis vocem aperimus ad sacrorum librorum lectionem, *ut omnes de cætero eorum accipientes scientiam doctiores ad meliora fiant*, re confessa constituta paratiorem multo ad discretionem esse, & ad melioris intentionem, sacris innutritum libris, & parum quod desit habentem ad emendationem, quam scientem quidem horum nihil, solo vero cultus inchoatum nomine, & tanquam anchora [13] retentum sacra, & doctrinam [14] piam, hæresis appellationem esse putantes.

E p i l o g u s.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc præsentem piam legem declarata sunt, custodiet quidem tua gloria, & quod tibi obtemperat officium. Servabit & pro tempore, qui in eodem cingulo ordinabitur, & non permittet omnino Hebræos præter hæc facere, sed insistentes & prohibere omnino nitentes, corporalibus primum pœnis subjiciens exilium incolere compellet, auferens & bona, ut non simul ipsi contra Deum, sed & imperium audacter insurgant. utetur autem & præceptionibus ad provinciarum præsides, præcipiens ipsis nostram legem ut & ipsi hanc discentes, proponant per civitatem unamquamque: scientes, quod hæc observari utile erit his, qui nostram indignationem veriti fuerint. Dat. [15] vi. Id. Febr. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Anno xxv. post Basil. V. C. Consulatum Anno xii. [16]

T i t. XXX.

DE RELIQUIS [17] PUBLICIS NON EXIGENDIS [18], ET DE DISCUSSIONE DIVERSARUM ACTIONUM.

N o v e l l a C o n s t i t. CXLVII.

Idem Augustus Areobindo PP.

P R Æ F A T I O.

ET si expensam multam nunc supra quam aliquando reipublicæ esse oportet, tantam magnitudinis præbitionem benignitate accipienti Dei, & ad augmenti rationem super impositos expugnanti barbaros, omnem tamen providemus viam, ut & expensarum non prohibita fiant, & nulla misericordiæ species circa subjectos nostros relinquatur. Quanta igitur singulis interpellantibus nobis & debita prætendentibus publica & inopiam redditionis, præparare remuneramus, & qualiter nullus misericordiam petens sine actu a nostra recessit facie, hoc dicere non nostrum est, his quæ pro his scripta sunt & ipsis qui remunerationes acceperunt, attestantibus nobis. Sed quia modicum & imperio indignum est de singulis interpellantibus proprias aliquorum munerationes facere, aut etiam usque ad villas aut civitates solas aut in solas provincias nostram extendere misericordiam, & non magnum aliquid & commune de omnibus subjectis facere.

C a p. I.

PRopter hoc ad præsentes nostras venimus donationes, per quas *sancimus* dimitti omnibus nostris subjectis reliqua omnino debita à præterito circulo primæ indictionis & ejus, & in quam præcedentes nostras conclusimus donationes usque adhuc currentem septimam [19] indictionem & ipsam: ut sint viginti duo anni continui in nostros subjectos à nobis factæ largitatis, & nulla reliqua exigi ex illo relata tempore. Hæc vero dicimus non in his quæ in auro solum, sed etiam si argentum aut triticum, aut quædam alia species debita sit, & hoc quidem sive quod à subjectis debitum sit, sive ab Illyrica præfectura aut sacrorum nostrorum thesaurorum, sive pro fructibus [20], sive pro residuis titulis quomodocunque inferendis ab eis. In commune enim omnibus nostris subjectis hanc nostram largitatem concedimus, ut nemo pro [21] temporibus illis super eos reliquum inducat, qualemcunque faciens reliquorum exactionem, sive ab ipsis destinatus cingulis, aut qualitercunque publicam personam sibi vindicans, sive aliqua inferens præcepta aut deputationes [22]: quoniam quidem & his qui hujusmodi quid acceperint, & tanto continue non exigere tempore, contra subjectos nostros auferimus exactionem. Insuper & contra ipsum publicum, qui enim debet continue tantum, vel negligens, vel sportulis magis & non principalibus factus, & neque ab eis neque à publico accipiens, non in tempore deinde memoratur deputationum, aut exinde exactionem inferre tentat. E contrario autem, eum qui hujusmodi aliquid facere se præsumpserit, tanquam nostris pestiferum repellimus donationibus, ut omnem de cætero repetitionis occasionem aut peri-

παραλαμβανομένην βίβλοις, οὐδὲ ἄνωθεν παραδεδομένην ἐκ τῶν προφητῶν, ἐξεύρεσιν δὲ οὖσαν ἀνδρῶν ἐκ μόνης λαλησάντων τῆς γῆς, καὶ θεῖον ἐν αὐτοῖς ἐχόντων οὐδέν. καὶ αὐτὰς δὲ δὴ τὰς ἱερὰς φωνὰς ἀναγινωσκέτωσαν, τὰς βίβλους αὐτὰς ἀναπτύσσοντες, ἀλλὰ μὴ κατακρύπτοντες μὲν τὰ παρ' αὐτοῖς εἰρημένα, τὰς ἔξωθεν δὲ παραλαμβάνοντες ἀγράφους κενοφωνίας, πρὸς τὴν τῶν ἁπλουστέρων αὐτοῖς ἐπινενοημένας ἀπώλειαν. ὥστε ταύτης δεδομένης παρ' ἡμῶν τῆς ἀδείας, οὐδὲ ζημίαις τισὶν ὑπαχθήσονται παντελῶς οἱ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν καὶ τὰς ἄλλας παραλαμβάνοντες, οὐδὲ παρ' ἑτέρου κωλυθήσονται. οὐδὲ ἄδειαν ἕξουσιν οἱ παρ' αὐτοῖς ἀρχιφερεκῖται ἢ πρεσβύτεροι τυχὸν ἢ διδάσκαλοι προσαγορευόμενοι, περινοίαις τισὶν ἢ ἀναθεματισμοῖς τοῦτο κωλύειν, εἰ μὴ βούλοιντο δι' αὐτὸ σωφρονιζόμενοι τὴν εἰς σῶμα ποινήν, καὶ προσέτι ἀφαιρεθῆναι τῶν ὄντων, ἄκοντες ὑποδέχεσθαι, κρείττονά τε καὶ θεοφιλέστερα βουλομένοις τε ἡμῖν καὶ κελεύουσι.

Κ Ε Φ. β´.

EΙ τινὲς δὲ παρ' αὐτοῖς κενοφωνίας ἀθέους ἐπεισάγειν ἐγχειρήσοιεν, ἢ ἀνάστασιν ἢ κρίσιν ἀρνούμενοι, ἢ τὸ ποίημα τοῦ θεοῦ καὶ κτίσμα τοὺς ἀγγέλους ὑπάρχειν, τούτους καὶ ἀπελαύνεσθαι βουλόμεθα τόπου παντός, καὶ μὴ ἀφίεσθαι φωνὴν βλάσφημον οὕτω, καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ θεοῦ κραδαινομένης ἐξολισθαίνουσαν γνώσεως· ἐγχειροῦντας γὰρ αὐτοὺς παραφθέγξασθαί τι τοιοῦτον, ταῖς πανυστάταις ὑποβαλοῦμεν τιμωρίαις, τῆς ἐπεισαγομένης πλάνης ἐκ τούτου τὸ τῶν Ἑβραίων ἀποκαθαίροντες ἔθνος.

Κ Ε Φ. γ´.

EΥχόμεθα δὲ αὐτοὺς διὰ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς γλώττης τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀκούοντας, φυλάξασθαι μὲν τὴν τῶν ἑρμηνευσάντων κακίαν, μὴ ψιλαῖς δὲ προσέχειν τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ τῶν πραγμάτων γίνεσθαι, καὶ θειοτέρας οὕτως ἐννοίας λαβεῖν, ὥστε καὶ μεταμανθάνειν τὸ κρεῖττον, καὶ παύσασθαί ποτε πλανωμένους, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ πάντων κυριώτατον ἁμαρτάνοντας, τὴν εἰς θεὸν ἐλπίδα φαμέν. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ πᾶσαν αὐτοῖς φωνὴν ἀνεῴξαμεν πρὸς τὴν τῶν ἱερῶν βίβλων ἀνάγνωσιν, ὥστε πάντας ἐφεξῆς τὴν αὐτῶν λαμβάνοντας εἴδησιν, εὐμαθεστέρους πρὸς τὸ κρεῖττον γενέσθαι, τοῦ ὁμολογουμένου ὑπάρχοντος, ἐπιμαθέστερον πολὺ πρὸς διάκρισιν εἶναι καὶ πρὸς τὴν τοῦ βελτίονος αἵρεσιν τὸν ἐν ἱεραῖς ἐντεθραμμένον βίβλοις, καὶ μικρόν τι λεῖπον ἔχοντα πρὸς διόρθωσιν, ἢ τὸν εἰδότα μὲν τούτων οὐδέν, μόνου δὲ τοῦ τῆς θρησκείας ἐξηρτημένον ὀνόματος, καὶ ὥσπερ ἀγκύρας ἀντεχόμενον ἱερᾶς, καὶ καθαρὸν θεῖον τὴν ψιλὴν τῆς αἱρέσεως προσηγορίαν εἶναι νομίζοντα.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ παρόντος θείου νόμου δηλωθέντα, παραφυλάξει μὲν ἡ σὴ ἐνδοξότης καὶ ἡ πειθομένη σοι τάξις, παραφυλάξει δὲ καὶ ὁ κατὰ καιρὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς γενησόμενος, καὶ οὐ συγχωρήσει παντελῶς Ἑβραίους παρὰ ταῦτα ποιεῖν· ἀλλὰ τοὺς ἐνισταμένους καὶ κωλύειν ὅλως ἐπιχειροῦντας, ταῖς εἰς σῶμα πρῶτον ποιναῖς ὑποβαλεῖ, ἐξορίαν οἰκεῖν ἀναγκάσει, ἀφαιρουμένους καὶ τῆς οὐσίας, ὡς μὴ κατὰ τοῦτο αὐτοὺς θεοῦ τε καὶ βασιλείας καταθρασύνεσθαι. χρήσεται δὲ καὶ προστάξεσι πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἡγουμένους, προστάττων αὐτοῖς τὸν ἡμέτερον νόμον· ὥστε καὶ αὐτοὺς τοῦτον μεμαθηκότας, προθεῖναι κατὰ πόλιν ἑκάστην, εἰδότας ὡς τοῦτο παραφυλάττειν χρεών, ἡμετέραν ἀγανάκτησιν δεδιότας. Dat. Idib. Februar. *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Basil. V.C Cons.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ λ´.

Ὥστε τὰς ὀφειλομένας λοιπάδας τοῖς ἐπάρχοις, ἢ ταῖς λαργιτιῶσιν, ἢ τῷ πριβάτῳ, ἢ τῷ θειοτάτῳ ταμιείῳ, συγχωρεῖσθαι ἐν παντὶ εἴδει, ἄχρι τῆς παρελθούσης ἑβδόμης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς ὀφειλομένας.

Δ Ι Α Τ Α Ξ Ι Σ ρμζ´.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ β´, καὶ ἀπὸ ἐπάρχων τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ στρατηλάτῃ.

Π Ρ Ο Ο Ι Μ Ι Ο Ν.

EΙ καὶ δαπάνας νῦν πολλὰς, ὑπὲρ ἃς ἤδη ποτὲ, τῷ πολιτεύματι δεῖ, τοσαύτης μεγέθους ἐπίδοσιν φιλοτιμίας λαβόντι θεοῦ, καὶ πρὸς τὴν τῆς αὐξήσεως ἀναλογίαν τοῖς ἐπικειμένοις πολεμοῦντι βαρβάροις· πᾶσαν ὅμως ἐπινοοῦμεν ὁδὸν ὡς ἂν καὶ τὰ τῆς χορηγίας ἀκώλυτα γίνοιτο, καὶ μηδὲν φιλανθρωπίας εἶδος περὶ τοὺς ὑπηκόους τοὺς ἡμετέρους παραλιμπάνοιτο. ὅσα μὲν οὖν τοῖς ἑκάστοτε προσιοῦσιν ἡμῖν, καὶ χρέα προτεινομένοις δημόσια, καὶ ἀπορίαν τῆς ἀποδόσεως, ἐπιεικῶς φιλοτιμούμεθα, καὶ ὡς οὐδεὶς φιλανθρωπίας ἄμοιρος ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνεχώρησεν ὄψεως, τοῦτο λέγειν οὐχ ἡμέτερον εἶναι, τῶν ὑπὲρ τούτων γεγενημένων γραμμάτων, καὶ αὐτῶν τῶν τῆς φιλοτιμίας λαβόντων ἐπιμαρτυρούντων ἡμῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὸν καὶ βασιλείας ἀνάξιον εἶναι νομίζομεν, τὸ κατὰ τοὺς ἑκάστοτε προσιόντας ἰδικάς τινας φιλοτιμίας ποιεῖσθαι, ἢ καὶ μέχρι χωρίων ἢ πόλεων μόνων ἢ καὶ ὅλων ἐπαρχιῶν τὴν ἡμετέραν ἐκτείνειν φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ μὴ μέγα τι καὶ κοινὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ποιεῖσθαι.

Κ Ε Φ. α´.

TΟύτου χάριν ἐπὶ τὰς παρούσας θείας ἡμῶν ἤλθομεν δωρεάς, δι' ὧν θεσπίζομεν ἀφεῖσθαι πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι λείψανα πάντα ὀφειλόμενα παρ' αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος κύκλου πρώτης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς, εἰς ἣν τὰς προτέρας ἡμῶν συνεκλείσαμεν δωρεάς, μέχρι τῆς νῦν διαδραμούσης ζ´ ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς· ὡς εἶναι κβ´ ἐνιαυτοὺς ἐφεξῆς τοὺς εἰς τοὺς ὑποτελεῖς παρ' ἡμῶν γενομένης φιλοτιμίας, καὶ μηδὲν λείψανον εἰσπράττεσθαι πρὸς ἐκείνους ἀναγόμενον τοὺς χρόνους. ταῦτα δὲ φαμὲν οὐ περὶ τῶν ἐν χρυσίῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀργύριον, ἢ σῖτος, ἢ ἕτερον εἶδος τι χρεωστούμενον εἴη. καὶ τοῦτο μὲν εἰ τοῦ φόρου τοῦ παρὰ τῶν ὑποτελῶν ὀφειλόμενον εἴη, τοῦτο δὲ εἰ τῆς παρὰ Ἰλλυριοῖς ἐπαρχότητος, ἢ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν, εἴτε ὑπὲρ φόρων, εἴτε ὑπὲρ ἑτέρων τιτλῶν ὁπωσοῦν εἰσπραττομένων αὐτοῖς. κοινὴν γὰρ δὴ πᾶσιν ἐφεξῆς τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι ταύτην ἡμῶν τὴν φιλοτιμίαν παρέχομεν, ὥστε οὐδεὶς ὑπὲρ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπ' αὐτοὺς λοιπάδας ἐπάξει, τὴν οἱανοῦν λειψανομάτων ποιούμενος εἴσπραξιν, εἴτε παρ' αὐτῶν στελλόμενος τῶν ἀρχῶν, εἴτε καὶ ὁπωσοῦν τὸ τοῦ δημοσίου περιτιθέμενος πρόσωπον, εἴτε τινὰς ἐπιφερόμενος προστάξεις, ἢ ὀνομασίας, ἐπειδήπερ καὶ τοῖς τοιοῦτόν τι λαμβάνουσι, καὶ τοσοῦτον ἐφεξῆς οὐκ εἰσπράξασι χρόνον, τὴν κατὰ τῶν ὑποτελῶν ἀναιροῦμεν ἀπαίτησιν, καὶ πρός γε τὴν κατ' αὐτὸ τὸ δημόσιον. ὁ γὰρ χρεωστούμενος ἐφεξῆς τοσοῦτον, ἢ ῥαθυμήσας, ἢ σπορτούλαις μᾶλλον ἀλλ' οὐ τοῖς προηγουμένοις χρώμενος, καὶ μὴ παρ' ἐκείνων, μηδὲ παρὰ τοῦ δημοσίου λαβών, οὐκ ἐν καιρῷ λοιπὸν μέμνηται τῆς ὀνομασίας, ἢ τὴν ἐκεῖθεν ἀπαίτησιν ἐπαγαγεῖν πειρᾶται. τὸν τοίνυν μέντοι τοιοῦτόν τι ποιεῖν ἐγχειροῦντα, ὡς ταῖς ἡμετέραις λυμαινόμενον ἀποπεμπόμεθα δωρεαῖς.

8 ... di ceris: Quæsivi, viveretne ipse pater Paulus, & alii quos nos extinctos arbitramur, Immo vero, inquit, vivit. Cicero *de Somnio*, & alibi Tusculan. Pherecydes Syrus primus dixit animos hominum esse sempiternos, vide libros Anteorum nostros ad Senecam in Theologicis, in quibus de animorum immortalitate, extremo judicio, fine mundi per ignem & resurrectione diximus. 9 Hæresim negantem judicium ultimum observa. 10 Ἢ τὸ ποίημα τοῦ θεοῦ καὶ κτίσμα τοὺς ἀγγέλους ὑπάρχειν Haloander ita vertit, affirmare quod figmentum & creatura Dei per angelos subsistat: quasi diceret, Hæresim esse, si quis rerum istarum aspectabilium authores faciat angelos non Deum ipsum. Possimus etiam hac sententia relatam ad verbum ἀρνούμενοι, colligere quosdam ex Judæis, eam opinionem habuisse, ut negarent Angelos à Deo creatos. 11 Græcam & Hebraicam. 12 Opportunissimum. 13 Anchora sacræ retineri, id est, maxima & validissima. Hanc nautæ demittebant in magno periculo constituti, vid. *Lucianum in Jove Tragœdo, & Trapetis Apologia, Euripidem in Helena, & Aristidem in Translatis.* 14 Aliud est vera de Deo scientia, aliud secta. 15 Id est, anno 548. sed Scrimg. ita legit: Dat Id. Feb. CP. DN. Just. PP. A. Basil. V. C. Cons. 16 Id est, anno 541. 17 Adde *Nov.* 148. *Nov.* 163. *l. 6. C. de jure fisci.* 18 De indulgentia reliquorum publicorum, *Index Rerum.* Ammian. 16. loquens de Juliano id eum adusque imperii finem & vitæ scimus utiliter observasse, ne per indulgentias, quas appellant, tributariæ rei concederet aliqua, & lib. 25 loquens de eodem, liberalis hujus testimonia plurima sunt, & verissima, inter quæ indicia sunt tributa admodum lenia, coronarium indultum. 19 Id est, annum 7. indictionis, cui si 15. addideris, efficies 22. annos, ut Jacob. ut hinc possis colligere, Circulum indictionalem esse 15. annorum. 20 Τοὺς φόρους, id est, tributis. 21 Indulgentia dicitur quoties præterita tributa remittuntur: relevatio quoties futura. 22 Ἀγωγίων. vid. *l. 13. C. de annon. l. ult. & annona. C. de exact. trib.*

[illegible] ... δημοσίῳ ... λαμβάνειν, ἀλλ' ἰδιωτικὸν ἑτέρων κέρδος γίνεσθαι.

ΚΕΦ. β'.

Ταύτης δὲ ἡμῶν τῆς φιλοτιμίας [illegible] ... Τὰς δὲ θείας ταύτης φιλοτιμίας ἐξαιροῦμεν τάς τε στρατιωτικὰς καὶ φοιδερατικὰς discussionas ... [illegible] ... ἃς δὴ τὸν διάφορον ... discussionas ... [illegible] ... τὴν sedecim ... annis ... [illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

✝. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ σπουδασάτω εἰς ἔργον ἀχθῆναι, καὶ παραφυλαχθῆναι σπουδασάτω. Dat. XVII. Kalend. Maji, *Constantinop.* DN. JUSTIN. P.P. Aug. BASIL. V.C. CONS.

ΤΙΤΛΟΣ λα'.

Περὶ συγχωρήσεως λειψάνων δημοσίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμη'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΣΗΝ περὶ τὰ κοινὰ τῶν πραγμάτων εὐθὺς ἐκ προοιμίων τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἐποιησάμεθα πρόνοιάν τε καὶ σπουδήν ... [illegible]

ΚΕΦ. α'.

Κοινὴν τοίνυν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν εὐεργεσίαν εἰς ἅπαντας ἐπεκτείνοντες ... μέχρι τῆς octavas ἐπινεμήσεως ... [illegible]

ΚΕΦ. β'.

Ἐξαιροῦμεν δὲ ταύτης ἡμῶν τῆς φιλοτιμίας τάς τε στρατιωτικὰς καὶ φοιδερατικὰς διακουσσίωνας ... [illegible]

---

otecam [1] auferri, tam contra subjectos, quam contra publicum & majorem prævalere, & ex hoc *ἀπραγμοσύνην* nostris subjectis. Quoniam autem & his perfruentur donationibus, & quæ sacris nostris privatis aut divino nostro patrimonio competunt possessiones, & neque contra colonos neque contra locatores aut emphyteutas exactio fiscalium pro prædictis à nobis fiet temporibus, aut ab his qui publicum exigunt, aut palatinis ipsis manifestum est. Hæc vero dicimus de his quæ debentur adhuc, & apud nostros sunt subjectos. Si enim aliquid contigerit illis date & hoc apud curiales forsan aut officiales aut hypodectas [2] aut delegatores, aut apud hos qui provinciarum sunt numerarii [3] remansit, hoc non comprehendimus neque partem facimus præsentis nostræ donationis, sed servabitur publico. Inutilissimo [4] constituto, ut quod à subjectis datum est, non fiscus accipiat, sed proprium aliorum lucrum fiat.

CAP. II.

HAc vero nostra largitate excludimus, & quæ cauta sunt forsitan, aut fidejussa publico à numerariis [5] aut arcariis [6] aut scriniariis [7], nihil enim neque his de æqua conferimus donatione, quia semel propria fecit, & pene habet hæc accipiens fiscus. De sacra vero hac largitate excipimus tam militares, quam fœderaticas [8] discussiones: ipsæ enim non contingunt quidem nostros subjectos: justam vero exactionem contra illos inferunt, qui non competenter de publico accipiunt, quanquam si occasione militaris vel fœderaticæ expensæ contigerunt accipientes, tamen proprium hoc lucrum facientium: & multo magis hoc nostra excepimus donatione civilium pecuniarum inquisitiones, & insuper operum discussiones [9] tam quæ in hac felicissima civitate quam in aliis provinciis, quoniam non est justum tanto à nobis emisso auro pro occasione munitionis reipublicæ, administrantes quidem lucrum injustum habere, fraudari vero loca nostra largitate, aut debita eis munitione, aut civitates pecuniis quæ ad ornatum earum divisæ sunt, defraudari. Quia vero etsi malignantes omnino odimus, sed nostras tamen humanitates [10] oblivisci nullo possumus modo: propterea sancimus quæ à nobis in quibusdam capitulis facta exceptio est, locum habere super his quæ nuper transiit, primæ [11] indictionis temporibus, hanc vero dicimus sexdecim pridem annis factam. De his enim quæ præcedunt temporibus, simplicem & generalem omnibus continue nostram humanitatem concedimus, nullam exceptionem in ea facientes, ut communem omnes homines perfruantur securitatem, & nullam reliquorum exactionem ex qualibet occasione ex illis procedere temporibus. Hanc nos quidem subjectis humanitatem concedentes Deo magno offerre actum existimavimus oportere, ut omnes his perfruentes bonis, gratias pro imperio confiteantur magno Deo, qui & hunc nobis in mentem actum immiserit.

EPILOGUS.

✝. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto tua excellentia ad opus adduci, & servari festinet. Datum [12] prid. Kal. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. Anno XXVIII. [13] post consulatum BASIL. V.C. Anno III. [14]

[1] Διοίκησιν, id est, commentum, *Nov.* 146. c. 1. in fin.
[2] Id est, susceptores.
[3] Τραπεζίτην.
[4] Id est, cui sit mens absurdissima.
[5] Hoc est τραπεζιτῶν.
[6] Ἐκλήπτορες. Arcarii sunt præpositi his exigendis quæ in arcam præf. prætorio inferuntur ut *tit. de susceptorib. & arcariis.* Alias, arcarii sunt servi dispensatores & œconomi. Idem vetus interpres Epist. ad *Romanos* 16. vers 23. œconomum vertit arcarium, quem alii civitatis procuratorem exponunt: alii, quæstorem ærarium civitatis.
[7] Id est, cancellariis.
[8] *Nov.* 148. c. 2.
[9] Id est, si quid civilibus commodis deputatur, nec erogatum sit.
[10] Nihil est quod Imperatores melius commendet gentibus quam clementia, vide *Vulcatium Gallicanum in Cassio;* & Julia. apud *Ammianum* 16. Haltenus inculcant jura clementiam. adde *Senecæ libros de Clementia.*
[11] Indictio prima, ut sic. de sexta & decima, vide *Nov.* 142. c. 2. de octava, vid. *Novell.* 148. c. 1.
[12] Dat. XVI Kal. Maji *Constant.* DN. JUST. PP. August. BASIL. V.C. CONS. 1. anno 541. & male ut J.
[13] Id est, 544.
[14] Contius legit XI.

TIT. XXXI.

DE INDULGENTIA [15] RELIQUORUM PUBLICORUM.

NOVELLA CONSTIT. CXLVIII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

QUantam circa communia rerum statim ex proœmiis [16] nostri imperii fecimus providentiam & studium, traditæ nobis ex Deo reipublicæ curam gerentes ex his quæ jam fecimus, manifestum fecimus universis. Nam publicum debitis multis prægravatum invenientes, & ad ultimam penuriam repulsum in nosmetipsos suscepimus debitum, onere simul & difficultate multa sublevantes illud & rem militarem diffluentem jam necessariorum penuria, ita ut respublica barbarorum insultibus & incursibus immensis pessum daretur, secundum quod nobis fuit possibile, competenti correctione sumus dignati: quin nec usque ad hæc & sola oportere existimavimus circa subjectos stare auxilium, sed & cujusdam alterius participes facere humanioris sententiæ subditos, lege jussimus opus esse, liberos ipsos his quæ ab ipsis debebantur debitis publicis facientes.

[15] *Nov.* 147. T. An hæc constitutio sit Justini Curopalatæ dicam J.
[16] Id est, initio.

CAP. I.

COmmunem igitur & hanc nostram benificentiam in omnes subjectos extendentes, indulgemus superioris temporis usque ad octavam [17] indictionem, & ipsam præsentis cycli, debita à subjectis publico: & sancimus nullam exactionem fieri eorum quæ in reliquis debentur usque ad dictam indictionem, sive generalem, sive specialem mensam tuæ gloriæ hæc respiciant, sive cingulum sacrorum apud Illyricos prætoriorum, sive gloriosissimi Justiniani præfecti eorum, qui in Mysia & Scythia sunt militares numeri, sive sacrorum nostrorum thesaurorum, sive sacratissimi nostri ærarii, sive sacri patrimonii, sive magnificentissimi curatoris domorum [18]. Sed omne quicquid tam in auro quam argento & cæteris speciebus debitum sit, id omnibus debentibus indulgeatur. ita ut neque coloni neque conductores, neque emphyteutæ, neque etiam possessores exigantur debita publico reliqua eorum quæ à prædicta indictione fluxerunt & ipsa temporum.

[17] De indictione prima, sexta, decima dixi *Nov.* 147. c. 1. J.
[18] Rerum privatarum. *Hal.*

CAP. II.

EXcipimus autem ab hac nostra largitate militares [19] & fœderaticas [20] discussiones. Ipsas enim subjectos neque omnino contingere accidit, præter eos & quidem solos, qui sibi ex publico pecunias erogatas, in lucrum proprium conferunt. Item ea quæ militaribus ordinibus vel fœderaticis deputata sunt à publico, & quæ apud dictos hypodectas [21] vel exactores aut delegatores, sive in auro sive in argento & in aliis quæ in specie conferuntur, inveniantur à subjectis soluta, exigentur & ipsa, & solventur quibus competens est prædictorum nostrorum cingulorum. Ad eundem vero modum & alios omnes qui acceperunt à nostris subjectis aurum vel aliud quid ex dictis à nobis indictionibus, & hoc non deposuerunt in publicum, (si deponi competens erat) excipimus à præsenti nostra donatione, ut illud in publicum aut his quibus congruit, solvatur. Subjectorum enim miserescentes, præsenti eos dignati sumus humanitate. Sed neque eos, qui apud se publicas susceperunt pecunias, privare vero publicum volunt, sive illos ad quos destinati erant. Perspicuum autem est, quod si quidam hanc nostram præsentientes munificentiam super indultis reliquis, per aliquam *σκευωρίαν* [22], id est, machinationem, à subjectis cautiones aut fidejussiones acceperint, aut in propria transtulerint debita, vel aliud quid in fraudem hujusmodi meditati esse aut fecisse deprehendantur, nihil ex his utilitatis habebunt, reddent vero cautiones his à quibus receperant ipsas. Omnes autem gratias Deo & nobis confitebuntur: alii quidem quia debentes reliqua, indulgentia & humanitate dignati sunt, alii

vero

[19] Id est, si quid commodis militiæ deputatum est nec erogatum.
[20] De quibus *Nov.* 147. c. 2.
[21] Id est, susceptores.
[22] Ut *Nov.* 146. c. 1. *Nov.* 147.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

vero quia nihil reliquorum nomine debentes, liberati sunt solicitudine, susceptorum gratia custodiæ, ne hi quibus accidit sæpe, pro iisdem inquietari temporibus, rursus tanquam quibus furto propria jugatio intercideris, ad solvendum præsto esse debeant, usque ad octavam indictionem habentes securitatem, ut in omnes revera præsens nostra distribuatur donatio.

1 Hæc verba indicant hanc constitutionem esse Justiniani, non Justini Curopalatæ.

Epilogus.

†. Quæ igitur sancita sunt à nobis & per hanc nostram pragmaticam legem manifestata: tua gloria literis usa per hanc regiam urbem omnibus manifesta constituet. Dat. *Constantinop.* DN. N. Justin.[1] P.P. Aug. Anno XIX.[2] post consulatum Basil. V.C. Anno IV.

2 Id est, anno 545.

Tit. XXXII.

3 Cujacius notat hanc Novellam esse Justini.
4 Indigenæ ad præsidis officium promovendi.
5 De præsidibus, *Index Regiæ.*

UT[3] DEI AMANTISS. EPISCOPI CUM PROVINCIARUM INDIGENIS[4] ET INCOLIS, QUOS SIBI PRÆSIDES[5] ESSE VELINT, EOS SIBI A SACRATISSIMO PRINCIPE CONCEDI PETANT, IIQUE GRATIS PRÆSIDES FIANT: UT TAMEN QUI IN PRÆSIDEM PETITUR, IDONEE FISCO CAVEAT: SI VERO PRÆSIDEM PETERE DISTULERINT, UT TUM ADVERSUS EUM QUI IPSIS PRÆSES MISSUS FUERIT, QUODCUNQUE ETIAM OCCASIONE PUBLICORUM TRIBUTORUM FECERIT, QUERELAM INSTITUERE NEQUEANT.

Novella Constit. CXLIX.

PRÆFATIO.

Dum reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus, simulque ut subditi nostri in omnibus justitiæ bono fruantur, operam damus, hoc unum nobis inde ab initio proposuimus, ut quicquid antea imperfectum, & confusum fuisset, id & corrigeremus & undique perfectum exhiberemus. Anxia itaque reputatione habita, quomodo & fiscus & subditi illæsi & indemnes permaneant, animadvertimus nos facile id consecuturos, si efficeremus ut provinciarum præsides, ubi magistratu gratis[6] suscepto, rite fisco cavissent, in omnibus recte ac legitime magistratu fungerentur: ita ut ab omni injustitia, quæstu, alioquique turpitudine atque re vetita abstinerent.

6 Nov. 8.

Cap. I.

7 Peregrini remoti ab adipiscendo provinciarum aliarum præsidatu. Huc refer regiam apud Gallos constitutionem, qua vetantur peregrini ad beneficia & eorum possessionem admitti, nisi naturalitatis (ut loquuntur) literas à Rege prius impetraverint: id est, nisi jure civitatis Galliæ donati à Rege fuerint, arg. l. sed. si accepta 22. ff. de jure fisci. vid. Papon. 2. Arrest. 3. arresto 14.
8 Judex secundum leges judicare debet. Nov. 24. c. 1. Nov. 82. c. 13. & Instit. de off. jud.
9 Vid. l. 13. C. de judiciis.

Ne igitur peregrini[7] aliqui in provincias se ingerentes, illas injuria afficiant, nosque crebris adversus illos interpellationibus instituendis molestias sustineamus: hortamur cujusque provinciæ sanctissimos episcopos, eosque, qui ex indigenis & incolis primas tenent, ut per communem libellum supplicem de iis ad nostram potentiam referant, quos idoneos esse ad provinciæ suæ gubernationem existiment. His enim magistratus insignia gratis tradituri sumus: tamen ut publicum & fiscalem canonem se illaturos caveant, atque nihil contra leges se exacturos, neque cuiquam collatorum vim illaturos, illis datis sponsoribus promittant, se annonis contentos publicorum tributorum exactioni invigilaturos, iisque qui in sacris illationibus probi & prompti fint, mites simul & paterno affectu exhibituros, cum improbis vero atque refractariis acerbius in actionibus acturos, neque inde quidquam lucri ablaturos. Oportebit vero etiam nihilominus illos, conjectis[8] in leges oculis quibuscunque litigatoribus æqualitatem atque justitiam tribuere, &, ne sumptibus ac longinquitate temporis atterantur, cito[9] illos dirimere: tum & eos qui deliquerint, in jus rapere, & secundum legem pœnas illis infligere: denique in omnibus justitiam exhibere.

Cap. II.

10 Exceptio loci non tuti, de qua vide *Clementinam pastoralis* 2. *de sent. & rejudicat.* c. 17. *tractatus exceptionum* adde l. 10. ff. de vi.
11 Pecuniæ, nervi reipublicæ. Nov. 8. c. 10. §. 2.
12 Laus, necessitas atque utilitas rei militaris: maxime vero Tributorum.

Ac sane non hisce solis hæc præcipimus, verum etiam cujusque magistratus assessoribus, aliisque quicunque magistratibus subserviunt. Nam si quis illorum aut in publicorum tributorum exactione negligenter se gesserit, aut collatores nostros damnis contumeliosisve oblationibus involverit, simul bonis excidet, simul summo subjicietur supplicio. Etenim Deo auspice *hoc unum nobis studio est, ut provinciæ bonis legibus regantur, eæque*[10] *habitentur, atque præsidum justitia fruantur: & vero publica tributa citra querelam inferantur. Impossibile enim est, ut sacro tributo non illato, alioqui*[11] *respublica conservetur. Milites*[12] *namque copia assignato sibi salario inde percepto, hostibus resistunt, & collatores à barbarorum incursionibus & truculentia vindicant: denique agros atque civitates à latronum aliaque modo incompositam vitam sectantium, vi & irruptionibus, agendis excubiis defendunt:* ex illis etiam reliquæ cohortes ea quæ ipsis attributa sunt, accipiunt: muri atque civitates indidem instaurantur: publicarum balnearum hinc calefactiones procedunt: postremo spectacula, aliaque omnia quæ ad delectationem subditorum inventa sunt, ex iisdem curantur: ut quæ ab illis contribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos insumantur & impendantur: nobis autem prorsus nihil inde præter istarum rerum curas habere contingit, non tamen eas mercede vacuas, quum magnus ille Deus & Servator noster Jesus Christus, magnitudine clementiæ suæ permultis propter hoc nos bonis remuneretur.

Cap. III.

13 Legum omnium hic scopus est, Salus populi suprema lex esto. Erat & illa formula solemnis in auspiciis magistratuum, *ut consulerent ne quid detrimenti Respublica pateretur.*
14 Electio mala eligenti imputanda.
15 Adde Nov. 38. l. 7. C. de sacrosanct. eccles.
16 Susceptores.
17 Publica utilitas bonis Principis, & fiscalibus commodis anteponuntur, adde l. nem. puto. 10. ff. de jure fisci.
18 Id est, anno 544.

His itaque omnibus provincialibus hominibus velut præconio à nobis denunciatis, & quanta nostra sit erga subditos benevolentia & liberalitas per hoc ostenso, magis propitium ac benignum Deum habituri sumus, qui tantopere ne quid[13] detrimenti subditi capiant curemus. Si vero hoc nostrum beneficium consecuti, in præsidum electione, opinione atque spe frustrentur, neminem[14] præter seipsos culpare poterunt. Neque etiam, si hos eligere, & ad nos referre distulerint, ullo amplius jure de iis qui hinc in provincias emittentur, si propter publicorum tributorum collectionem nihil non fecerint, querimoniam instituent: neque vero nos ut de his nos adeant, eosque deferant, dehinc sustinemus. Qui enim facultatem eligendi præsides à nobis ceperunt, ut illi gratis magistratibus susceptis publica tributa inferrent, ipsique ab illis nulla injuria afficerentur, si hi in illorum electione negligenter versati fuerint, permittendum illis nullo modo erit ut de ipsis conquerantur, nosque illos delaturi adeant, atque molestiam exhibeant. Ceterum nullus omnino in persolvendis quæ ipsi incumbunt publicis tributis, ulla dilatione uti poterit, non[15] sacra domus, non sanctissima ecclesia, non pium pauperum receptaculum aut monasterium, non denique clarus aut obscurus quisquam. Neque vero eos qui rempublicam administrant, neque quos ὀκλήπτορας[16] vocant, neque etiam alios, quibus publicarum contributionum cura incumbit, periculo, quod hinc existere possit, eximimus. Quæ enim in commune omnibus conducunt, illorum qui in fiscum improbi esse velint, injusto proposito anteferimus[17].

Epilogus.

†. Ut autem quæ pulchre à nobis proponuntur, omnibus manifesta fiant: jubemus, ut tua excellentia hoc præsens sacrum edictum per felicem hanc urbem & in provinciis, conspicuis in quaque civitate locis proponat, quo neminem ratio, qua fisci subditorumque indemnitati consulatur, à nobis serenissime adinventa lateat. Dat. xv. Kalend. Febr. *Constantinop.* Imp. DN. Just. PP. Aug. Anno VIII. post Conf. ejusdem Anno III.[18]

χορηγηθεὶς τε καὶ φιλανθρωπίας ἀξιωθέντες, οἱ δὲ οὐδὲν ὑπὲρ ἐλλειμμάτων ὀφείλοντες, ἀπηλλαγμένοι φροντίδος τῆς τῶν ἀποδεξαμένων ἕνεκα παραφυλακῆς, καὶ μὴ τούτους εἰς παρρησίαν τὸ πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖσθαι χρόνων, πάλιν δὲ ζητηθησομένους παρέχεσθαι ἄχρι τῆς ὀγδόης ἐπινεμήσεως, ἔχοντες τὸ ἀμέριμνον, ὡς εἰς πάντας εἶναι τὴν παροῦσαν ἡμῶν διηρημένην δωρεάν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου ἡμῶν πραγματικοῦ νόμου δηλούμενα, ἡ σὴ ἐνδοξότης γράμμασι χρωμένη, κατὰ τήνδε τὴν βασιλίδα πόλιν ἅπασι φανερὰ καταστήσει. Dat. *Constantinop* DN. N. Justin. P.P. Aug. Anno XIX. Post Consulat. Basil. V.C. Anno IV.

ΤΙΤΛΟΣ λβ'.

Περὶ τοῦ προσήκειν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας γίνεσθαι ἐκ δεήσεως τῶν τε θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ κτητόρων, καὶ οἰκητόρων τῶν ἐπαρχιῶν, παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως· ἐφ' ᾧ τὸν ἀναγορευόμενον τὸ δημόσιον ἀσφαλίζεσθαι. εἰ δὲ ὑπέρθωνται, τοῦτο πρᾶξαι, μηδεμίαν ἔχειν μέμψιν κατὰ τοῦ ἄρχοντος ὁτιοῦν πράττοντος, προφάσει τῶν δημοσίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμθ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ΤΗΣ παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένης ἡμῖν πολιτείας ἀντεχόμενοι, καὶ ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους σπουδάζοντες ὑπηκόους, ἓν σκοπὸν ἐξ ἀρχῆς τοῦτον ἐθέμεθα, ὥστε εἴ τι πρότερον ἀτελὲς ἦν καὶ συγκεχυμένον ὑπῆρχε, τοῦτο καὶ ἐπανορθῶσαι καὶ τέλειον ἀποφῆναι. Μεριμνήσαντες τοίνυν ὅπως τό, τε δημόσιον τό, τε ὑπήκοον ἀβλαβές τε καὶ ἀζήμιον διατελοίη, διενοήθημεν ὅτι δὴ τοῦτο ῥᾳδίως ἕξομεν εἰ τοὺς ἐγχωρίους τῶν ἐπαρχιῶν, προῖκα τὰς ἀρχὰς παραλαμβάνοντας, καὶ τὸ δημόσιον ἀσφαλιζομένους, ὀρθῶς τε καὶ νομίμως ἅπασι χρῆσθαι παρασκευάζοιμεν, παντὸς ἀπεχομένους τοῦ μὲν ἀδικήματος, τοῦ δὲ καὶ λήμματος, αἰσχροῦ τε καὶ ἄλλως ἀπηγορευμένου.

ΚΕΦ. α'.

ΙΝΑ τοίνυν μὴ ξένοι τινὲς ἐπεισπηδῶντες ταῖς ἐπαρχίαις, ἀδικοῖεν αὐτάς, ἡμεῖς τε συχνῶς ταῖς κατ' αὐτῶν ἐνοχλοίμεθα προσελεύσεσι, προτρέπομεν τοὺς ἑκάστης ἐπαρχίας ὁσιωτάτους ἐπισκόπους, κτήτοράς τε καὶ οἰκήτορας τὰ πρωτεῖα ἔχοντας, διὰ κοινῆς δεήσεως ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον κράτος τοὺς αὐτοῖς ἐπιτηδείους εἶναι πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτῶν ἐπαρχίας νομιζομένους. τούτοις γὰρ τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς δίχα χρημάτων παρέξομεν, ἀσφαλιζομένους δὲ δημόσιον εἰσοίσειν κανόνα, παρεγγυῶντες αὐτοῖς τῶν νόμων ἐναντίον μηδὲν διαπράξασθαι, ἢ μηδὲ τινα βιάζεσθαι περὶ τῶν ὑποτελῶν. * ἀρκούμενοι σιτήσεσιν, ἐπαγρυπνεῖν τῇ τῶν δημοσίων φόρων εἰσπράξει, καὶ τοῖς μὲν περὶ τὰς ὁσίας εἰσφορὰς εὐγνωμονοῦσι πρᾴως τε ἅμα καὶ πατρικῶς προσφέρεσθαι, τοῖς δὲ ἀγνωμονοῦσιν εἰσπράττειν σφοδρότερον, μηδὲν ὑπὲρ τούτου κέρδος οἴκαδε παντελῶς ἀποφερομένους. Δεήσει δὲ αὐτοὺς οὐδὲν ἧττον καὶ τοῖς δικαζομένοις ἅπασι τὸ ἴσον τε καὶ δίκαιον νέμειν, ὥστε ταχέως τε τούτους ἀπαλλάττειν, βλέποντας πρὸς τοὺς νόμους, ὡς μὴ καὶ δαπάναις, καὶ χρόνοις μακροῖς αὐτοὺς ἐπιτρίβεσθαι. ἐπεξιέναι δὲ καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἐπάγειν τὰς τιμωρίας αὐτοῖς, καὶ πάντα ἐπιδείκνυσθαι δικαιοσύνην.

ΚΕΦ. β'.

ΟΥ μόνον δὲ αὐτοῖς ταῦτα παραγγέλλομεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχῆς ἑκάστης παρέδροις, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπηρετουμένοις αὐτοῖς. εἰ γάρ τις αὐτῶν ἢ περὶ τὴν τῶν δημοσίων εἴσπραξιν ῥᾳθυμίᾳ χρήσηται, ἢ ζημίαις ἢ ἐπηρείαις περιβάλοι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς, τῆς τε οὐσίας ἐκπεσεῖται, καὶ μεγίσταις ὑπαχθήσεται τιμωρίαις. ἡμῖν γὰρ, ἐπινεύσει θεοῦ, μία τίς ἐστιν αὕτη σπουδή, τὰς ἐπαρχίας εὐνομεῖσθαί τε καὶ ἀσφαλῶς οἰκεῖσθαι, καὶ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀπολαύειν δικαιοσύνης, τούς τε δημοσίους ἀμέμπτως εἰσάγεσθαι φόρους. οὐ γὰρ ἄλλως ἐστὶ τό τε πολίτευμα διασώζεσθαι, μὴ τῶν ὁσίων εἰσπραττομένων τελεσμάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲν στρατιωτικόν, τὰ σιτηρέσια ταῦτα κομιζόμενον, τοῖς τε πολεμίοις ἀντικαθίσταται, καὶ ἐκ τῶν τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῶν τε καὶ ὠμότητος ἐξαιρεῖται τοὺς ὑποτελεῖς, φρουρεῖ δὲ καὶ τοὺς ἀγρούς, καὶ τὰς πόλεις ἐκ τῶν λῃστῶν καὶ τῶν ἄλλως ἄτακτον βίον ἐπανῃρημένων ἐπηρείας τε καὶ ἐφόδου. ἀπολαυεῖ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ταγμάτων τῶν αὐτοῖς ἀπονεμηθέντων, τείχη τε καὶ πόλεις ἐπανορθοῦται, δημοσίων τε βαλανείων ἐκπυρώσεις προΐασι, θεάτρων τε ἐπιμέλεια, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα πρὸς θυμηδίαν τῶν ὑπηκόων ἐξεύρηται. ὥστε τὰ παρ' αὐτῶν συντελούμενα, τὰ μὲν εἰς αὐτούς, τὰ δὲ καὶ δι' αὐτοὺς δαπανᾶσθαί τε καὶ ἐπιδίδοσθαι, ἡμῖν δὲ καθάπαξ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἢ τὰς ὑπὲρ τούτων ἔχειν συμβαίνει φροντίδας. πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ταύτας ἀμισθίους, τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ μεγέθει τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας πολλοῖς ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀγαθοῖς ἀμειβομένου.

ΚΕΦ. γ'.

ΤΑῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἅπασιν προκηρύξαντες, καὶ ταύτῃ δεικνύντες ὅση τίς ἡμῖν ἐστι περὶ τοὺς ὑπηκόους φιλανθρωπία, ἵλεώ τε καὶ εὐμενῆ τὸν θεὸν μᾶλλον ἕξομεν, τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείας τοσαύτην ποιούμενοι πρόνοιαν. Εἰ δὲ ταύτης ἡμῶν τῆς καλοκαγαθίας ἐπιτυχόντες, ὑπὲρ τὴν τῶν ἀρχόντων αἵρεσιν διαμαρτάνοιεν, οὐδένα παντελῶς ἢ σφᾶς αὐτοὺς αἰτιάσονται. εἰ δὲ καὶ ἀναβάλλοιντο τούτους ἐπιλέγεσθαι, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, οὐκ ἔτι δικαίως τοὺς ἐντεῦθεν ἐκπεμπομένους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, διὰ τὴν τῶν δημοσίων συλλογὴν ἅπαντα πράττειν προαιρουμένους ἐπιμέμψονται, τοῦ λοιποῦ ἀνεξόμεθα προσιόντων αὐτῶν, καὶ τούτους αἰτιωμένων. οἱ γὰρ τὴν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν λαβόντες τὴν τῶν ἀρχόντων ἐπιλογῆς, ἵνα τὰς ἀρχὰς προῖκα λαμβάνοντες, τὰς δημοσίας εἰσάγωσι φόρους, αὐτοί τε παρ' αὐτῶν μηδαμῶς ἀδικῶνται, ῥᾳθυμοῦντες ἔπειτα περὶ τὴν τούτων ἐπιλογήν, ἀνεπιτρεπτοί καθάπαξ ἐσονται, μεμφόμενοι τούτοις, καὶ τὴν κατ' αὐτῶν προσέλευσιν ἡμῖν ἐνοχλοῦντες. Ἀναβολῇ δὲ χρήσεται καθάπαξ οὐδεὶς περὶ τὴν τῶν ἐπιτεταγμένων αὐτῷ δημοσίων φόρων καταβολήν, ἢ θεῖος οἶκος, ἢ ἁγιωτάτη ἐκκλησία, ἢ εὐαγὲς πτωχεῖον ἢ μοναστήριον, ἀλλ' οὐδὲ μείζων ἢ ἐλάττων προσώπων. ἔτι δὲ πολιτευομένους, οὐδὲ τοὺς λεγομένους ἐκλήπτορας, ἢ τοὺς ἄλλως εἰς οὓς ἀνήκει ἡ τῶν δημοσίων φόρων φροντίς, ἐξαιρούμεθα τοῦ ἐντεῦθεν κινδύνου. τὰ γὰρ κοινῇ πᾶσι λυσιτελοῦντα προκρίνομεν τῆς ἀδίκου προαιρέσεως τῶν εἰς τὸ δημόσιον ἀγνωμονεῖν ἐθελόντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ὥστε δὲ τὰ καλῶς ἡμῖν παραστάντα, φανερὰ πᾶσι γενέσθαι, κελεύομεν τὴν σὴν ὑπεροχὴν κατά τε τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν, καὶ μὴν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τὸ παρὸν θεῖον ἔδικτον προθεῖναι εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς ἑκάστης πόλεως τόπους· ὥστε μηδένα διαλαθεῖν τὴν ἐξευρημένην πρόνοιαν τῆς γαληνότητος ἡμῶν ὑπέρ τε τοῦ δημοσίου, καὶ τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείας. Dat. xv. Kal. Februar. *Constantinop* Imp. DN. Justin. P.P. Aug. Ann. VIII. Post Consulat. ejusdem Anno III.

ΤΙΤΛΟΣ λγ'.

ΤΙΤΛΟΣ λγ'.

Περὶ γαμηθείσης τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρν'.

Η Παροῦσα διάταξις βεβαιοῖ τὰς ὁρισθείσας ποινὰς ἐν τῇ περὶ αὐτῆς διατάξει. κελεύει γὰρ, ἵνα μὴ ἡ ἁρπαγεῖσα κόρη γαμηθῇ τῷ τὴν αὐτὴν ἁρπάσαντι. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσῃ, οὐ διαδέχεται αὐτὴν, κἂν οἱασδήποτε αἱρέσεως, ἢ ἡλικίας εἴη. Ἐὰν γὰρ μὴ συναφθῇ αὐτῷ, λήψεται τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. Ἐὰν γονεὺς συναινέσῃ τῇ ἁρπαγείσῃ αὐτοῦ κόρῃ, ἵνα συναφθῇ τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν, ἐξορίζεται. Εἰ δὲ ἐτελεύτησε, μὴ συναινέσας, τότε φισκεύεται τὰ τοῦ ἅρπαγος πράγματα. δηλονότι συναφθείσης πάλιν αὐτῆς τῆς κόρης ὁ τοιοῦτος γάμος ἀθέμιτός ἐστι.

ΤΙΤΛΟΣ λδ'.

Περὶ τοῦ μὴ παραστηθῆναι ἢ διαχθῆναι βουλευτὴν ἢ ταξεώτην δίχα βασιλικῆς κελεύσεως, ἐμφανιζομένης τοῖς ὑπάρχοις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνα'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Μ Ηνύσεις ἡμῖν ἔπεμψεν ἡ σὴ ὑπεροχὴ, λέγουσα μὴ χρῆναι ἐν διαφόροις δικαστηρίοις βουλευτὰς ἢ ταξεώτας ἢ πρὸς ταύτην ἄγεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν δικαζομένους, ἢ εἰς ἑτέρας πέμπεσθαι· πολλάκις δὲ καὶ θείας ἡμῶν προσάγεσθαι κελεύσεις τῶν βουλομένων. καὶ ἤτησας θείῳ πραγματικῷ τύπῳ τοῦτο κωλυθῆναι, ὥστε μηδένα μήτε ταξεώτην ἢ βουλευτὴν μήτε ἐξ ἑτέρας εἰς ἑτέραν ἄγεσθαι χώραν, μηδὲ εἰς ταύτην ἕλκεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν. εἰ δὲ θεῖαι γένωνται συλλαβαὶ περὶ τούτου, ταύτας ἐμφανεῖς γίνεσθαι τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, καὶ ψήφους ἀκολούθους λαμβάνειν.

ΚΕΦ. α'.

Η Μεῖς τοίνυν πᾶσαν μὲν ἀγωγὴν καὶ παράστασιν ἀποστρεφόμεθα, εἰ δὲ ἀνάγκη γένοιτο τοιοῦτό τι πραχθῆναι, οὐδενὶ τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων, πλὴν ἢ τῷ θρόνῳ τῷ σῷ, συγχωροῦμεν ταξεώτην ἢ βουλευτὴν εἰς ταύτην ἀγώγιμον ποιεῖν τὴν εὐδαίμονα πόλιν· πλὴν εἰ μὴ θεία κέλευσις ἐπιτρέψειε τοῦτο ῥητῶς [illegible] ἣν προσήκει καὶ τὴν σὴν μανθάνειν ὑπεροχὴν, καὶ μὴ παρὰ τὴν σὴν ψῆφον ἀγώγιμον γίνεσθαι αὐτὸν, διὰ τὸ λυσιτελὲς τῷ δημοσίῳ. μήποτε ἐν οἷς οἱ τὰ δημόσια πράττοντες ἀφελκόμενοι, ταύτην λάβωσιν ἀφορμὴν τῆς κατὰ τοῦ δημοσίου ἐπηρείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ ἡμῶν δηλούμενα τύπου, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

ΤΙΤΛΟΣ λε'.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐπὶ δημοσίοις αἰτίοις θείους τύπους, μὴ ἄλλως ἐρρῶσθαι, εἰ μὴ ἐγένοντο ἢ γένοιντο καταφανεῖς τοῖς τῶν πραιτωρίων ἐνδοξοτάτοις ὑπάρχοις, καὶ ἐκεῖθεν κυρωθεῖεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνβ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Σ Πεύδοντες μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας σὺν ἐπιμελείᾳ διοικεῖν τὰ τῆς ἐμπιστευθείσης ἡμῖν πολιτείας παρὰ τοῦ δεσπότου Θεοῦ πράγματα. κελεύομεν μὴ ἄλλως ἰσχύειν τύπον περὶ δημοσίων γενόμενον πρὸς τὸν μεγαλοπρεπέστατον δοῦκα, ἢ καὶ αὐγουστάλιον, ἢ πρὸς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν λαμπροτάτους ἄρχοντας, εἰ μὴ πρότερον ἐμφανισθῇ τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς· τοὺς δὲ μὴ γενομένους καταφανεῖς μηδεμίαν ἰσχὺν ἔχειν. ἄτοπον γὰρ, προφάσει δημοσίων γενόμενον θεῖον τύπον, μὴ πρότερον τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐμφανῆ τοῦτον καταστῆναι, εἶτα οὕτω καταπέμπεσθαι πρὸς τὸν μεγαλοπρεπέστατον δοῦκα, ἢ αὐγουστάλιον, ἢ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας. δεῖ γὰρ ἐμφανεῖς γενομένους τοὺς τοιούτους θείους τύπους τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, οὕτως καταπέμπεσθαι εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ πέρατι παραδίδοσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Ε Ἴ τι τοίνυν πρὸς βλάβην τοῦ δημοσίου γέγονε, τοῦτο ἄκυρον εἶναι κελεύομεν θεσπίζοντες, τοῦ λοιποῦ ἕκαστον θεῖον πραγματικὸν τύπον (εἴτε πρὸς τὸν αὐγουστάλιον, εἴτε πρὸς τὸν δοῦκα, εἴτε πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας γένοιτο, προφάσει δημοσίων, καθὰ εἴρηται) πάντως ἐμφανίζεσθαι τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, καὶ οὕτως εἰς τὰς ἐπαρχίας πέμπεσθαι, προστιθεμένων μετὰ προσταγμάτων, καθὰ εἴρηται, τῆς σῆς ὑπεροχῆς. ὥστε ὅσοι μὲν μὴ πρὸς βλάβην γένοιντο τοῦ δημοσίου θεῖοι τύποι, τούτους καὶ δέχεσθαι, καὶ προστιθέναι ἐπὶ προστάγματα, καὶ πέμπεσθαι παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐφ' ᾧ πέρατι παραδίδοσθαι· ὅσοι δὲ πρὸς βλάβην τοῦ δημοσίου κατὰ συναρπαγὴν γένωνται, δέχεσθαι μὲν τὴν σὴν ὑπεροχὴν τοὺς τοιούτους θείους τύπους, μὴ πρότερον δέ τι ἐν αὐτοῖς ἐγκείμενα ποιεῖν ἢ πρότερον εἰς ἡμᾶς ἀνενέγκαι· ἵνα εἴ τι, ὡς εἰκὸς, πρὸς βλάβην τοῦ δημοσίου γέγονε, τοῦτο ἐπανορθωθῇ. Οἱοσδήποτε τοίνυν θεῖος πραγματικὸς τύπος προφάσει δημοσίων γενόμενος, μὴ ἐμφανὴς γένηται τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, τοῦτον ἐν οὐδενὶ χρόνῳ κρατεῖν βουλόμεθα.

Dat. Kal. Junii. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ λς'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΑΜΕΥΡΕΤΩΝ ΒΡΕΦΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνγ'.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ε Γκλημα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης ἀλλότριον, καὶ ὅτι παρὰ πάντων βαρβάρων ἀξιόπιστον Ἀνδρέας ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ ἀποκρισιάριος τῆς Θεσσαλονικέων ἁγιωτάτης ἐκκλησίας προσήγγειλεν. ὡς τινες τὰ γεννηθέντα εὐθὺς ἐκ κοιλίας ἀπορρίπτονται βρέφη, καὶ ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτὰ καταλιμπάνοντες ἐκκλησίαις, μετὰ τὸ ταῦτα παρὰ τῶν εὐσεβούντων ἀνθρώπων ἀναχθῆναι, καὶ τροφῆς ἀξιωθῆναι, ἐκδικοῦσι, καὶ δούλους προσαγγέλλουσι· καὶ ἐπιθυμοῦσι τῇ οἰκείᾳ ὠμότητι τοῦτο προσθεῖναι, ὥστε ἐν αὐτοῖς τοῖς τῆς ζωῆς προοιμίοις θανάτῳ παραδεδωκότες, αὐξηθέντας στερεῖν τῆς ἐλευθερίας. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τοιοῦτον ἁμάρτημα πολλὰ κατὰ ταὐτὸ ἄτοπα ἐγκλήματα, φόνον τε καὶ συκοφαντίαν, καὶ ὅσα ἄν τις ἐν τῇ τοιαύτῃ πράξει ἀριθμήσειεν, ἀπαριθμήσαιτο, δίκαιον ἦν τοὺς τὰ τοιαῦτα διαπραττομένους μὴ διαφυγεῖν ἐκδικίαν, ἀλλ', ὥστε τοὺς ἄλλους σωφρονεστέρους γενέσθαι, ταῖς ἐσχάταις αὐτοὺς ὑποβάλλεσθαι ποιναῖς, οἷα ἐκ τῆς ἀναιδείας τῆς ἀναγωγῆς ἴδια ἐγκλήματα προσαγγείλαντες. ὅπερ τοῦ λοιποῦ φυλάττεσθαι θεσπίζομεν.

CAP. XXXIII.

DE [1] EA QUÆ RAPTORI SUO NUBIT.

NOVELLA CONSTIT. CL.

PRæsens constitutio confirmat pœnas in constitutione ipsam præcedente prædictas. Jubet enim, ne puella raptum passa, raptori suo nubat. Sin vero hoc fecerit: non succedit ei, cujuscunque tandem sectæ aut ætatis sit. Nam si ipsi conjuncta non fuerit: capiet omnia bona ejus. Si parens consenserit raptum passæ filiæ suæ, ut raptori suo copuletur, mittetur in exilium. Si mortuus est non præbito consensu, tunc raptoris bona confiscantur, videlicet, cum nefariæ sint ejusmodi nuptiæ, si denuo raptori suo raptum passa puella copuletur.

1 Dixi ad Novell. 143.

TIT. XXXIV.

NE DECURIO AUT COHORTALIS [2] PERDUCATUR IN JUS, SISTATURVE JUDICIO [3] CITRA JUSSIONEM PRINCIPIS, QUÆ INSINUETUR PRÆFECTIS.

NOVELLA CONSTIT. CLI.

Imperator Justin. August. Areobindo prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

SUggestio nobis per epistolam gloriæ tuæ facta est, quæ dicit, non [4] ex usu esse, ut decuriones aut cohortales, cum publico privatove cum ipsis jure agendum est, ad diversa judicia, vel ad hanc almam perducantur urbem, vel in alias mittantur provincias. sæpenumero autem sacras nostras præberi jussiones, quæ id velint: petiistique ut sacra pragmatica forma prohiberetur, ne quis cohortalium aut decurionum judicii causa, vel ex alia in aliam provinciam duceretur, vel ad hanc usque regiam pertraheretur urbem. si vero sacræ de hoc componantur formæ: ut hæ prius insinuentur [5] judicio excellentiæ tuæ, & decreta, uti æquum est, suscipiant.

2 Cohortales officiales præsidum qui sunt ex cohorte præsidis. *titul. de cohortalibus*, Augustinus *in Exang. Juliani*. Cohors non Judæorum, sed militum fuit.

3 Extra suam provinciam scil. *Novell.* 41.

4 Ἐντεῦθεν γέγραπται ἐν τῷ παλαιῷ ἀντιγράφῳ. Ἄξια ὑμῖν ὁ ἐπαρχ... ... βιβλίω.

4 Privilegium probatur consuetudine.

5 Evocationum formulæ impetratæ adversus decuriones aut cohortales, insinuandæ sunt apud præfectum prætorio.

CAP. I.

NOs igitur tametsi omnem productionem in jus exhibitionemque in judicio aversamur: si tamen necessitas incidat ut hujusmodi aliquid agatur, nulli nostrorum magistratuum, excepto throno tuo, concedimus, ut cohortalem aut decurionem ad hanc almam urbem judicii causa perduci faciat: nisi sacra aliqua interveniat jussio, quæ expressis verbis id præcipiat, quam ipsam convenit ut & excellentia tua perdiscat, neque citra decretum tuum ipse huc in jus perducatur, cum ita fieri id expediat publico: ne si ex iis locis ubi [6] publicas tractant pecunias, abstrahantur, hanc ansam arripiant nocumentum inferendi contra rempublicam.

6 Hoc referri potest titulus Codicis, *ubi de ratiociniis.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram pragmaticam declarantur formam, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

CAP. XXXV.

NE SACRÆ FORMÆ [7] QUÆ DE CAUSIS PROCEDUNT PUBLICIS [8], ALITER ROBUR ACCIPIANT, QUAM SI GLORIOSISS. PRÆTORIORUM PRÆFECTIS INSINUATÆ SINT, VEL FUERINT, ILLICQUE HABEANTUR RATÆ.

NOVELLA CONSTIT. CLII.

Imperator Justin. August. Joanni gloriosiss. prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

DAntes operam, ut divino cooperante auxilio, cum summa diligentia res Imperii, à Domino Deo nobis concrediti gubernentur: jubemus ne aliter forma de publicis confecta causis ad magnificentiss. ducem, aut etiam Augustalem, aut clarissimos provinciarum præsides valeat, nisi prius insinuata fuerit judicio excellentiæ tuæ: quæ vero insinuatæ non fuerint, nullam firmitatem habeant. Absurdum etenim fuerit, sacram formam pro publicis confectam causis, non prius insinuari throno excellentiæ tuæ, atque ita transmitti in provincias, finique contradi.

7 Seu jussiones. *Index Reginæ*, sacri typi. Θεῖοι τύποι *Estring. Basil.* ... *Eclog.* 19.

8 Puta de publicis operibus.

9 Reipublicæ ad detrimentum quæ fiunt, inutilia sunt, nec tenent.

10 Obreptitia rescripta nullius momenti, *vid. l.* 29. *ff. de falsis.* Augustinus *ad Johannem*: Juris est forensis, ut qui in precibus mentitus fuerit, non illi prosit quod impetravit.

CAP. I.

SI quid igitur hucusque ad detrimentum [9] reipublicæ factum est, jubemus hoc irritum esse: sancientes, ut quævis de cætero sacræ formæ pragmaticæ, sive ad Augustalem, sive ad ducem, sive ad reliquos provinciarum præsides conficiantur, occasione (ut dictum est) causarum publicarum omnino insinuentur judicio excellentiæ tuæ, eoque pacto (uti dictum est) cum jussionibus excellentiæ tuæ mittantur in provinciam: ut quæ quidem sacræ formæ ad detrimentum reipublicæ factæ non sunt, hæ & suscipiantur, conjiciunturque in præceptiones, & ab excellentia tua mittantur in provincias, quatenus certo fini tradantur. quæ vero ad detrimentum reipublicæ per obreptionem [10] fiunt, has quidem sacras formas tua suscipiat excellentia: non tamen prius quæ inibi sunt reposita faciat, quam ad nos relationem ea de re pertulerit: quo magis si quid (ut potest fieri) ad detrimentum factum est reipublicæ, id corrigamus. Quæcunque enim sacra pragmatica forma publicarum causarum nomine facta throno excellentiæ tuæ insinuata non fuerit, hanc nullo valere tempore volumus.

11 Vid. 8. C. 72. περὶ τῶν χαμευρέτων βρεφῶν. *Estring. Eutrapag.* 11. adde quæ notavi *ad l.* 1. *C. de patribus qui filios distraxerunt*, & 1. *Harmenop. ...* Goth. Vid. Rittershus. *part.* 12. *cap.* 14. Ans.

12 Apocrisiarii, pro varietate personarum cui adjuncti sunt, quasi legati ecclesiarum, episcoporum, monasteriorum, judicum, vide quæ scripsi ad *Nov.* 123. *cap.* 25.

TIT. XXXVI.

DE INFANTIBUS EXPOSITIS [11].

NOVELLA CONSTIT. CLIII.

Imperator Justinianus Augustus Menna gloriosissimo præfecto prætoriorum Illyrici.

PRÆFATIO.

CRimen à sensu humano alienum, & quod ne ab ullis quidem barbaris admitti credibile est, Dei amantissimus Thessalonicensis ecclesiæ apocrisiarius [12] Andreas ad nos retulit, quod quidem vix ex utero progressos infantes abjiciant, inque sanctis eos relinquant ecclesiis: & postquam educationem atque alimoniam ab hominibus pietatis studia exercentibus promeruerint, hos vindicent, & servos [13] suos esse pronuncient, cupientes crudelitati suæ hoc etiam apponere, ut quos in ipsis vitæ primordiis ad mortem exposuerint, eos postquam adoleverint, defraudent libertate. Ex quo igitur hujus generis factum multa simul in se absurda complectitur, cædem [14] videlicet ac calumniam, & quæcunque aliquis in tali actione facile enumeraverit: æquum sane erat, ut qui talia perpetrarent, vindictam quæ proficiscitur ex legibus non effugerent, sed quo magis alii exemplo horum temperantiores fierent, extremis pœnis subjicerentur: ut qui per actionis impudentiam [15] sua detulerint flagitia. id quod in posterum custodiri jubemus.

13 Expositum & ab alio educatum, dominus in servitutem vindicare non potest, adde *l.* 1. *C. de infantib. expositis*, *l. un.* § 3. *Cod. de Latina libertate*.

14 Homicidii species infantem exponere. Negat enim alimenta, qui exponit: qui negat alimenta, necare intelligitur, *l.* 4. *ff. de agnoscend. lib.*

15 Turpitudinem suam allegans, idest, postulans lucrum ex sua turpitudine & impudentia nemo audiendus est *l. transactionem* 30. *l. cum proficiscitur.* 5. *C. de transact. l. si creditoris.* 5. *Cod. de pignori dato ... cap. inter dilectos extr. de donat.*

Cap. I.

QUi itaque ad eum modum in ecclesia, aut vicis publicis, aut aliis locis projecti fuisse comprobati erunt: hos omnibus modis liberos[1] esse præcipimus, licet ei qui præjudicio contendit ad hoc, manifesta existat probatio, & possit ejusmodi personam ad suum pertinere dominium ostendere. Nam[2] si nostris præcipitur legibus, ut ægrotantes[3] servi à dominis suis pro derelicto[4] habiti, & quasi desperata jam valetudine, cura dominica non dignati, prorsus ad libertatem rapiantur, quanto[5] magis eos qui in ipso vitæ principio aliorum hominum pietati relicti, & ab ipsis enutriti fuerunt, non sustinebimus in injustam servitutem pertrahi? Quin sancimus, ut tam religiosissimus Thessalonicensium archiepiscopus, quam sancta Dei sub ipso constituta ecclesia, & gloria tua his opem ferat: neutiquam illis qui hæc patiant, legibus nostris constitutas pœnas effugientibus: nimirum qui omni inhumanitate & crudelitate referti sint, tanto deteriores homicidio pollutis, quanto calamitosioribus id inferant.

1 Infantes expositi, ipsa expositione liberi fiunt & liberi censentur.
2 Argumentum sumptum à domino servum exponente ad patrem infantem filium exponentem observa. Aliud in eo, qui servum capitali forte judicio expulsit. *l. 23. ff. de stat.*
3 Vide *l. 2. ff. qui sine manumiss.* adde *l. 3. §. 1. C. de bon. liber. l. un. §. 3. Cod. de Latina libert. tolland.*
4 Adde *l. 8. ff. pro derelicto.*
5 Infantem qui exponit, magis peccat quam qui grandem jam natu exponit.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, ea tam gloria tua, quam qui eundem pro tempore magistratum suscepturi sunt, & obtemperans vobis cohors, effectui ac fini tradere & observare studento. Quinque etenim librarum auri pœna imminebit tam his qui hæc transgredi pertentaverint, quam qui alios transgredi permiserint.

Tit. XXXVII.

DE HIS QUI IN OSDROENA ILLICITAS[6] CONTRAHUNT NUPTIAS.

Novella Constit. CLIV.

Imperator Just. August. Floro comiti sacrarum rerum privatarum.

PRÆFATIO.

PRæter opinionem incertus ad nos rumor pervenit: quod hi qui Mesopotamiam & Osdroenam provincias incolunt, illicitis se jungere ausint nuptiis: & Romanas leges, neque non interminatas in iis pœnas veteres simul & novas transgrediantur, in illicitas ac prohibitas incidentes nuptias, dum vicinis[7] & adjacentibus[8] populis morem gerunt. Cæterum nos nihil quicquam horum credidimus. neque enim arbitramur homines esse, qui quidem, cum portio sint nostræ reipublicæ, tale quid facere audeant, quo facto & progeniem suam dehonestent, & confundant[9] nomina.

6 Hæc refer Novell. 139. de indulgentia illicite contractarum nuptiarum. *Goth.* Adde *Nov. 12. & Nov. 82. c. ult.* Rittershus. *part. 4. c. 2. Ans.*
7 Puta Persis.
8 Et mala vicini pecoris contagia lædunt, *Virgilius Ecloga 1.*
9 *Novell. 12.*

Cap. I.

UNde & pervestigare ea volumus, & si omnino hujus generis aliquid factum sit, extremum delinquentibus inferre supplicium. Sed quia & longum tempus est, neque credimus hujusmodi aliquid delicti admissum esse, ut maxime hujusmodi quid contigerit, tamen quod præteriit, quocunque se modo habeat, his qui Osdroenam & Mesopotamiam provincias incolunt, propter diversas hostium irruptiones, quæ quotidie in ipsis fiunt, indulgemus[10], maxime vero quia agrestis[11] ut plurimum multitudo hæc fertur delinquere: sinimusque ea manere sub præsente forma, haud scrupulosius nimisque anxie hæc inquirentes, quæ usque ad novellam sacram de hoc nostram (ut potuit fieri) constitutionem perperam admissa fuerunt: sed omnem hujusmodi de hoc inquisitionem contra personas, & res ad earum provinciarum incolas pertinentes prohiberi sancientes. Post[12] nostram vero legem quæ nuper[13] de hoc fuit proposita, si quis præsumpsit, aut etiam præsumpserit tale quid facere: volumus, ut is extremis subdatur pœnis, sciturus, quod non intra pecuniarias pœnas resistemus, sed tam ipsum, quam uxorem, & liberos ex illicitis procreatos nuptiis post nostram constitutionem digna animadversione persequemur, & periculum[14] capitis simul atque bonorum ademptionem irrogabimus: nulli parcentes, sive majoris, sive minoris status, aut conditionis, aut (quod multo etiam difficilius est) sacerdotii sit, sed omnibus plectendis solennem & Romanis legibus decentem ordinem conservabimus, non tantummodo partem bonorum ablaturi, sed & cum toto patrimonio partem corporis: & si importunius illicitas contractas nuptias deprehenderimus, ne ipsam etiam vitam quoquam salvare queunte: ut per omnia pœnæ consectaneæ sint delictis. Oportet enim recta pariter ac convenientia sapere, & alios ad earundem rerum æmulationem excitare: non vero ipsos perpetrare legibus contraria, & ex mutua[15] vitiorum imitatione refugium quærere. Hæc igitur conservari in prædictis provinciis volumus: tam civilibus, quam militaribus magistratibus idipsum custodientibus, & ut pœnæ delinquentibus imponantur procurantibus. Atque hoc mandatu tuo volumus ibi locorum programmatis per proprios magistratus manifestum fieri: nisi & ipsi extremis subdi velint suppliciis, simul & magistratuum ac bonorum amissionibus, si quid horum per negligentiam omiserint.

10 Principes justa nonnunquam de causa, indulgere possunt illicitas nuptias, adde *leg. 57. ff. de ritu.*
11 Rusticis magis parcitur, quam aliis, in iis quæ fiunt ignorantia juris. adde *Nov. 144. c. 1.*
12 Lex quoties in præteritum aliquid indulget, in futurum vetat. *l. 22. ff. de legib. Nov. 117. c. 4.*
13 *Novell. 139.*
14 Pœna incestarum nuptiarum, alia fuit olim. *l. 6. C. de incestis.*
15 Exempla delictorum non excusant.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, ea studeto gloria tua effectui & fini tradere.

Tit. XXXVIII.

UT[16] MATRES ETIAM TUTELÆ RATIONIBUS OBNOXIÆ[17] SINT.

Novella Constit. CLV.

Imperator Justin. August. Belisario.

PRÆFATIO.

POrrexit potentiæ nostræ supplicationem Martha clarissima fœmina, qua continebatur, quod magnificæ memoriæ Sergius, qui pater ejus fuit, cum obiisset mortem, tenera admodum ætate ipsam reliquerit: quodque clarissima mater ejus Auxentia, testatione apud actorum monumenta deposita, non[18] se ad secundas perventuram nuptias, tutelam ejus subierit: & legibus nostris de hoc definito jurejurando[19] præstito, res administraverit. His ita ab ea gestis, quasi neque jusjurandum ab ipsa præstitum, & despicabile patrimonium relictum esset: paucula[20] quædam in inventario ab ea confecto designasse, postea etiam secundas elegisse nuptias, cum[21] tutorem ipsi nominasset Petrum. Item è secundo matrimonio duos habuisse filios, & cum recte erga ipsam[22] affecta non esset: institutum quidem ab ea tutorem administratione destitisse, cum ipsa vix decimum tertium apprehendisset annum: periisseque, *ut secunda ætatis curatorem quæreret*, mox etiam persuasisse, ut pro se acceptilationes conscriberet, & omni actioni, quæ secundum leges ipsi posset competere per causam tutelarium rationum, in hujusmodi acceptilationibus renunciaret: cum in cubiculo per id tempus esset, neque quicquam sciret eorum quæ gererentur. Neque enim[23] possibile fuit, ut ea, quæ apud illam educaretur, neque in ullo contradicere posset his quæ adversus ipsam gererentur, ut maxime inferri sibi detrimentum sensisset: aliquid ageret eorum, quæ prohibere

16 Ne matres tutelæ rationibus obnoxiæ sint. *Index Regina.* Goth. Vide in hanc *Novell.* Rittershus. *part. 8. c. 7.* Ans.
17 Maxime si nubant. *Nov. 22.*
18 *Novell. 118. cap. 5.*
19 *Nov. 22. c. 40. l. 2. C. quando mul. tut. off.*
20 Et ita inventarium illegitimum fuit.
21 Mater ob secundas nuptias privatur tutela liberorum, potest tamen eis tutorem nominare: quod ut fiat, vid. c. 1.
22 *Novell. 6. de qua T.*
23 Justum matri non contradicendi metum habet filia minor annis quæ matris in domo versatur.

ΚΕΦ. α'.

ΟΣοι τοίνυν οὕτως ἐν ἐκκλησίαις ἢ ῥύμαις ἢ ἄλλοις τισὶ τόποις ἀπορριφθέντες ἀποδειχθῶσι, τούτους πάντῃ τρόπῳ ἐλευθέρους εἶναι παρακελευόμεθα, κἂν εἰ ἀκριβὴς τις ἀπόδειξις ὑπάρχοι τῷ ἐναγομένῳ εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τῇ αὐτοῦ διαφέρειν δεσποτείᾳ. εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέροις ἐπιτέτακται νόμοις ὥστε τοὺς νοσοῦντας οἰκέτας παρὰ τῶν δεσποτῶν καταφρονηθέντας, καὶ τῆς αὐτῶν ὑγείας ἀπελπισθέντας, ὡς ἐκ τῆς κεκληρωμένης ἐπιμελείας μὴ ἀξιωθέντας, πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀναρπάζεσθαι· πόσῳ μᾶλλον τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ τῆς ζωῆς ἀρχῇ τῷ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καταλειφθέντας ἐλέῳ, καὶ παρ' αὐτῶν ἀνατραφέντας, ἀνεξόμεθα εἰς ἄδικον δουλείαν ἀφέλκεσθαι; Ἀλλὰ τοῦτον τόν τε ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Θεσσαλονικέων καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν ἁγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν, καὶ τὴν σὴν ἐνδοξότητα βοηθεῖν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐκδικεῖν φιλονεικεῖν, μήτε τοὺς ἐκ τῶν ἡμετέρων νόμων τὰς τοιαύτας προσηκούσας διαφευγόντων ποινὰς, οἷα πάσης ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος πεπληρωμένους, καὶ τοσούτῳ πάσης μιαιφονίας χείρονας, ὅσῳ τοιαύτην τοῖς ἀθλιωτέροις ἐπάγουσι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἥ τε σὴ ἐνδοξότης, καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν παραληψόμενος ἀρχὴν, καὶ ἡ πειθομένη ὑμῖν τάξις ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι καὶ παραφυλαχθῆναι σπουδασάτω, καὶ ποινὴ γὰρ ἐπικείσεται ε'. χρυσίου λιτρῶν κατὰ τῶν τοιοῦτο παραβαίνειν ἐπιχειρούντων, ἢ παραβαίνειν συγχωρούντων. Dat. Prid. Id. Decemb. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Basil. V. C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ λζ'.

Περὶ τῶν ἐν Ὀσροηνῇ ἀθεμίτως συναλλαττόντων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνδ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Φλώρῳ κόμητι τῶν θείων πριβάτων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΠΑράδοξός τις ἦλθεν εἰς ἡμᾶς λόγος, ὡς οἱ κατὰ τὴν μέσην τῶν ποταμῶν καὶ τὴν Ὀσροηνῶν ἐπαρχίαν, τολμῶσι γάμοις ἀθεμίτοις ὁμιλεῖν, καὶ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς παραβαίνουσι νόμους, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ὑπειλημμένας ποινὰς τάς τε παλαιὰς καὶ νέας τοῖς μὲν ἐκ γειτόνων συντρέχοντες, εἰς ἀθεμίτους δὲ καὶ κεκωλυμένους ἐμπίπτοντες γάμους. Ἡμεῖς τοίνυν τούτων μὲν οὐδὲν παντελῶς ἐπιστεύσαμεν. οὐ γὰρ ἡγούμεθα ἀνθρώπους, μέρος ὄντας τῆς ἡμετέρας πολιτείας, τοιοῦτό τι πρᾶξαι θαρρεῖν, καὶ τὴν γονὴν τὴν ἑαυτῶν καταισχύνειν, καὶ τὰ ὀνόματα συγχέειν.

ΚΕΦ. α'.

ΩΣτε καὶ ἐξερευνῆσαι ταῦτα βουλόμεθα, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ὅλως πέπρακται, τοὺς ἁμαρτάνοντας αὐτοὺς ἐσχάτην ἄγειν τιμωρίαν. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ χρόνος ἐστὶ μακρὸς, καὶ οὐδὲ πιστεύομεν τοιοῦτό τι γεγονέναι πλημμέλημα, εἰ ἄρα καὶ τοιοῦτό τι συμβέβηκε, τὸ μὲν παρῳχηκὸς, ὅπως δή ποτε ἂν ἔχοι, συγχωροῦμεν τοῖς τὴν Ὀσροηνῶν καὶ τὴν μέσην τῶν ποταμῶν τὰς ἐπαρχίας οἰκοῦσι, προφάσει τῶν ἐν αὐτοῖς γινομένων διαφόρων ἐφόδων· καὶ μάλιστα ἀγροικικοῦ πλήθους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄντος τοῦ ταῦτα ἐξαμαρτάνειν λεγομένου· καὶ ἐπὶ τοῦ νῦν σχήματος ἐᾶσαι εἶναι, οὐδὲν πολυπραγμονοῦντες τῶν ἄχρι τῆς νεαρᾶς ἡμῶν θείας διατάξεως περὶ τούτου, ὡς εἰκὸς, πλημμεληθέντων· ἀλλὰ θεσπίζοντες, πᾶσαν κωλυθῆναι περὶ τούτου ζήτησιν τοιαύτην κατὰ προσώπων ἢ πραγμάτων διαφερόντων τοῖς ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπαρχίαις οἰκοῦσι. μετὰ δὲ τὸν ἡμέτερον νόμον τὸν ἔναγχος περὶ τούτου τεθέντα, εἴ τις ἐτόλμησεν ἢ καὶ τολμήσει τοιοῦτό τι πρᾶξαι, βουλόμεθα τοῦτον ὑπὸ ποινὰς ἐσχάτας καταστῆναι· εἰδότα ὡς οὐ μέχρι χρηματικῶν στησόμεθα ποινῶν, ἀλλ' αὐτόν τε καὶ γυναῖκα, καὶ παῖδας ἐξ ἀθεμίτων γενομένους γάμων, μετὰ τὴν ἡμετέραν, ὡς εἴρηται, θείαν διάταξιν, μετελευσόμεθα, καὶ τὸν εἰς κεφαλὴν κίνδυνον, καὶ τὴν εἰς δημεύσιν αὐτοῖς ποινὴν ἐπιθήσομεν· οὐδενὸς φειδόμενοι, οὔτε εἰ μείζονος οὔτε εἰ ἐλάττονος εἴη καθεστῶτος, ἢ τύχης, ἢ ἱερωσύνης, (τοῦτο γὰρ ἔτι μᾶλλον ἐστὶ δυσχερέστερον) ἀλλὰ πᾶσιν ὁμοίως ἐπεξιόντες, τὴν νενομισμένην καὶ τοῖς Ῥωμαϊκοῖς πρέπουσαν νόμοις φυλάξομεν ἀκολουθίαν· οὐ μέρος μόνον τῆς οὐσίας ἀφαιρούμενοι, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν ὅλην, καὶ μέρος τοῦ σώματος, καὶ (εἰ καὶ δυσκολώτερον εὕρωμεν τὴν ἀθεμιτογαμίαν) καὶ αὐτὴν ἴσως τὴν ψυχὴν οὐδενὸς ἀποφυγεῖν δυναμένου, ἐκ τοῦ τὰς ποινὰς ἐν τοῖς πλημμελήμασιν ἀκολουθεῖν. χρὴ γὰρ τὰ ὀρθά τε καὶ προσήκοντα φρονεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους ἀνιστᾶν εἰς τὸν τοιοῦτον ζῆλον, ἀλλ' οὐκ αὐτοὺς πράττειν παράνομα, καὶ εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους καταφεύγειν μίμησιν. Ταῦτα τοίνυν φυλάττεσθαι βουλόμεθα ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν, τῶν τε πολιτικῶν τῶν τε στρατιωτικῶν ἀρχόντων τοῦτο φυλαττόντων, καὶ τὰς ποινὰς ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἁμαρτάνουσι παρασκευαζόντων. τοῦτο δὲ αὐτὸ τοῖς τῇδε χωρίοις κατὰ πρόσταξιν σὴν, διὰ προγραμμάτων, παρὰ τῶν οἰκείων ἀρχόντων γενέσθαι βουλόμεθα φανερόν. εἰ μὴ βούλοιντο καὶ αὐτοὶ ταῖς ἐσχάταις ὑποπεσεῖν ποιναῖς, καὶ ταῖς ἐκπτώσεσι τῆς ἀρχῆς, καὶ τῆς οὐσίας, εἴ τι τούτων ἀμελήσειαν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα πραγματικοῦ τύπου, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

ΤΙΤΛΟΣ λη'.

Περὶ τοῦ δεῖν τὰς μητέρας ὑποκεῖσθαι ἐπιτροπικοῖς λογισμοῖς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνε'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Βελισαρίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΙΚετηρίαν ἀνέτεινε Μάρθα ἡ λαμπροτάτη τῷ ἡμετέρῳ κράτει, διδάσκουσα, Σεργίου, τοῦ τῆς μεγαλοπρεποῦς μνήμης, τοῦ αὐτῆς γενομένου πατρὸς, τετελευτηκότος, καταλειφθῆναι μὲν αὐτὴν κομιδῆ νέαν τὴν ἡλικίαν, τὴν δὲ αὐτῆς κηδεμονίαν ὑπελθεῖν Αὐξεντίαν τὴν λαμπροτάτην αὐτῆς μητέρα, καταθεμένην μὲν ἐν ὑπομνήμασιν, ὡς οὐ προσελεύσεται δευτέροις γάμοις, καὶ τὸν ὅρκον τὸν διωρισμένον τοῖς ἡμετέροις νόμοις ὅρκον παρεσχημένην, διοικῆσαι τὰ πράγματα. τούτων δὲ παρ' αὐτῆς πεπραγμένων, ὥσπερ οὐδὲ ὅρκου παρ' αὐτῆς δοθέντος, καὶ εὐκαταφρονήτου τῆς καταλελειμμένης ὑπαρχούσης οὐσίας, καὶ τὴν ὑπ' αὐτῆς γενομένην ἀπογραφὴν μετρίαν τινὰ δηλῶσαι, μετὰ δὲ ταῦτα γάμοις ἑλέσθαι δευτέροις, καλέσασαν Πέτρον αὐτῇ ἐπίτροπον, καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου συνοικεσίου δύο μὲν ἐσχηκέναι παῖδας, οὐχ ὑγιῶς δὲ πρὸς αὐτὴν ἐσχηκέναι, τὸν μὲν καταστάντα παρ' αὐτῆς ἐπίτροπον τῆς διοικήσεως ἀποστῆναι, τὸν τρισκαιδέκατον μόλις αὐτῆς ἐπιλαμβανομένης ἐνιαυτόν· πεῖσαι δὲ κουράτορα τῆς δευτέρας ἡλικίας αἰτῆσαι, καὶ παραυτίκα πεῖσαι διαλύσεις συγγράψαι πρὸς αὐτὴν, καὶ παντὶ λόγῳ δυναμένῳ κατὰ νόμους ἁρμόττειν αὐτῇ προφάσει τῆς τῶν ἐπιτροπικῶν λογισμῶν, κατὰ τὰς τοιαύτας ἀποτάξασθαι διαλύσεις, ἐν κοιτῶνί τε ὥσπερ τηνικαῦτα καὶ τῶν πραττομένων οὐδὲν ἐπισταμένην. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν τὴν παρ' αὐτῇ τρεφομένην, καὶ πρὸς οὐδὲν εἰπεῖν τι δυναμένην τῶν κατ' αὐτῆς γινομένων, εἰ καὶ τὴν ἐπιγινομένην αὐτῇ βλάβην ᾔσθετο, πρᾶξαί τι τῶν κωλυ-

καὶ διωκομένην κωλύοντα τὰ περὶ τὴν αὐτῆς ἐπιτροπὴν μελετώμενα. τῷ δὲ χρόνῳ παρακολουθήσαντος ἔγνω τε καὶ τὰ μελετηθέντα κατ᾽ αὐτῆς αἰσθάνεται, πρὸς μὲν τὴν μητέρα παρακλήσεσι διαλεχθεῖσα, ὡς μηδὲν τῶν κατ᾽ αὐτῆς πραχθέντων ἀποχρήσασθαι, τὰ δὲ πρέποντα μητρὶ περὶ αὐτὴν ἐπιδείξασθαι, καὶ τὴν τῶν πατρῴων αὐτῇ πραγμάτων ἀποκατάστασιν ποιήσασθαι, καθὰ τῷ νόμῳ δοκεῖ. τὴν δὲ, τοῖς ἐκ τῶν δευτέρων γάμων γενομένοις παισὶν ἑαυτὴν ὅλην ἐκδοῦσαν, οὐδὲ τοὺς τοιούτους προτεινομένους λόγους· τοὐναντίον μὲν ἐν τὴν θείαν ἡμῶν προφασιζομένην νομοθεσίαν, προσέχεσθαι, μὴ δύνασθαι κατ᾽ αὐτῆς τοῖς τῆς ἀποκαταστάσεως χρήσασθαι δικαίοις· οὐδὲν μὲν τοιοῦτον περὶ τῶν μητέρων τῶν ἀναδεξαμένων τὴν τῶν οἰκείων παίδων κηδεμονίαν καὶ δευτέρους ἀσπαζομένων γάμους θεσπιζούσης, ἐπ᾽ ἄλλαις δὲ ποτε ἀρχαῖς τε καὶ προφάσεις ταύτας ἑκατέρας διατάξεως ἐκφωνηθείσης. καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἱκετηρίαν ἡμῖν ἐπιδοῦσα, ἐφ᾽ ᾧτε καὶ τὴν διάνοιαν τῆς θείας νομοθεσίας σαφῆ τε καὶ ἀναμφισβήτητον καταστῆσαι, καὶ μὴ ταῖς αὐτῇ προσαχθείσαις ἀποχρωμένην Αὐξεντίαν τὴν αὐτῆς μητέρα τὰ καταλειφθέντα ἐκ τῶν πατρῴων πραγμάτων κέρδος οἰκεῖον ποιήσασθαι.

ΚΕΦ. α´.

ΤΑύτης τοίνυν τῆς ἱκετηρίας ἐχούσης, εἰκότως πρὸς τόνδε τὸν θεῖον πραγματικὸν εἴδομεν τύπον, δι᾽ οὗ θεσπίζομεν, τῆς θείας ἡμῶν νομοθεσίας οὐδεμίαν ποιουμένης μνήμην περὶ τῶν ἀναδεξαμένων ἐπιτροπὴν τῶν οἰκείων παίδων, καὶ δευτέρους ἀσπαζομένων γάμους· μὴ ἐξεῖναι Αὐξεντίᾳ τῇ λαμπροτάτῃ κεχρῆσθαι τῇ αὐτῇ θείᾳ ἡμῶν νομοθεσίᾳ. διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας, καὶ τὴν τῶν ὑπομνημάτων πρᾶξιν, καθ᾽ ἣν τὴν ἐπιτροπὴν Μάρθας τῆς αὐτῆς θυγατρὸς ἀνεδέξατο, δεικνύουσαν τὸν τοῖς νόμοις διωρισμένον αὐτὴν παρέχειν ὅρκον, ὡς δευτέροις οὐχ ὁμιλήσει γάμοις, καὶ ὡς τὸν ὅρκον παραφρονήσασα συνώκησεν μὲν ἀνδρὶ δευτέρῳ, καὶ παῖδας ἐξ αὐτοῦ ποιησαμένη, διαλύσεις ὑπὲρ τῶν πραγμάτων ἀποκαταστάσεως παρασκευάσασα εἰς ἑαυτὴν ἐκδέσθαι Μάρθαν τὴν λαμπροτάτην αὐτῆς θυγατέρα. δύνασθαι δὲ πᾶσαν ἔχειν ἄδειαν θεσπίζομεν Μάρθαν τὴν λαμπροτάτην τῷ δικαίῳ τῆς ἀποκαταστάσεως χρήσασθαι, φασκούσῃ ἔτι καὶ νῦν εἴκοσι ἑαυτὴν ἐπιβῆναι τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος. κατ᾽ οὐδὲν ἀντικειμένης αὐτῇ τῆς θείας νομοθεσίας τῆς παρ᾽ ἡμῶν ἐκ τεθείσης, θεσπιζούσης δὲ τοὺς παῖδας μὴ δύνασθαι κατὰ τῶν οἰκείων γονέων τῷ τῆς ἀποκαταστάσεως χρήσασθαι δικαίῳ, μηδὲ τοὺς ἀπελευθέρους κατὰ τῶν οἰκείων πατρώνων· διὰ τὸ περὶ τῶν ἀναδεδεγμένων τὴν τῶν οἰκείων παίδων ἐπιτροπὴν τὸν νόμον μηδὲν διαλαμβάνεσθαι. τοὐναντίον δὲ καὶ ἑτέραν θείαν ἡμῶν νομοθεσίαν μετὰ ταύτην φοιτήσασαν, θεσπίζουσαν, τοὺς κηδεμόνας ἐπιτρόπους μὴ ἄλλως τὰς τῶν νέων ἐπιτροπὰς ἀναδέχεσθαι, πρὶν ἂν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἑαυτῶν προβολῆς καταθῶνται, μὴ τοὺς νέους καταλιμπάνειν ἀδιαφυλάκτους· καὶ εἰ συμβαίνοι καὶ μητέρα τῶν οἰκείων παίδων ἐπιτροπὴν ἀναδέξασθαι, καὶ αὐτὴν τοῦτο πράττειν, καὶ πᾶσιν ἐνέχεσθαι τοῖς ἐπιτροπικοῖς λόγοις· κἂν εἴπερ ἕτερον βουληθείη τοῖς ἑαυτῆς προβάλλεσθαι παισὶν, οἰκείῳ κινδύνῳ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῇ πραγμάτων τοῦτο ποιεῖν. Ὥστε κἀνταῦθα πρέπειν ἀπαιτεῖ ἀποδείξασαν Μάρθαν τὴν λαμπροτάτην, (εἴπερ δείξει μὴ παρῳχηκέναι τοὺς χρόνους ἐν οἷς αἱ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως ἁρμόττουσιν αὐτῇ λόγοι) καὶ τῇ ἀποκαταστάσει χρήσασθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οἷς οἱ ἡμέτεροι νόμοι τοῖς ἐπ᾽ ἀτελεῖ ἡλικίας οὖσι παρέχουσι παραμυθίαν τε καὶ βοήθειαν. φυλάττεσθαι μὲν γὰρ καὶ τὸ ἡμέτερον θεσπίζει κράτος τὴν ὀφειλομένην τοῖς γονεῦσι παρὰ τῶν παίδων αἰδῶ, καὶ πᾶσαν τιμήν τε καὶ θεραπείαν, ἐν ᾧ μηδεμία βλάβη παρ᾽ αὐτῶν κατ᾽ ἐκείνων γίνοιτο· τοὺς δὲ τῶν ἐκ τῶν προτέρων γάμων παίδων ὑπερορᾶν, οὔτε ὅσιον εἶναι νομίζομεν, οὔτε ἄλλως προσῆκον τὰ ἐκ τῆς πατρῴας περιουσίας εἰς αὐτοὺς περιελθόντα πράγματα τὰς τοιαύτας μητέρας δύνασθαι κέρδος οἰκεῖον, ἢ τῶν κατὰ δευτέρου γάμου αὐταῖς συνοικούντων, καὶ τῶν ἐκ τοῦ τοιούτου γενομένων συνοικεσίου παίδων, ποιεῖσθαι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα πραγματικοῦ τύπου, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἅμα τῷ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς Θεουπολιτῶν, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοθῆναι σπευσάτω. Dat. Kal. Februar. *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ λθ´.

Περὶ τῆς μεριζομένης γονῆς τῶν γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρϛ´.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

‡ ΟΙ τὰ πράγματα πράττοντες τῆς κατὰ Ἀπάμειαν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐδίδαξαν, γεωργοὺς τινὰς ἑτέροις προσήκοντας γεωργίσσαις αὐτῶν συναφθῆναι, καὶ παιδοποιήσασθαι· καὶ ᾔτησαν δοθῆναι αὐτοῖς καὶ τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς τούτων παῖδας, τῇ μητρὶ κατακολουθοῦντας. Ἀλλὰ ἐοίκασι, τοῦτο αἰτοῦντες, μὴ εἰδέναι τὴν ἡμετέραν διάταξιν τὴν ἔναγχος φοιτήσασαν ὅ, τι βούλεται.

ΚΕΦ. α´.

ΕΙ μὲν γὰρ ἐλεύθεροί τινες ἐναπογράφοις συνοικήσουσιν, κατὰ τοὺς τῇ διατάξει περιεχομένους λογισμοὺς, ἀκολουθεῖν τὰ βρέφη τῇ μητρὶ, ἔνθα εἰς ἐλευθερίαν οὐκ ἔρχεται· εἰ δὲ γεωργοὶ εἶεν, οὐκ ἔτι τῇ διατάξει παντελῶς ἐνδέχεται χώραν, ἀλλὰ (καθάπερ ἔναγχος ἐψηφισάμεθα καὶ ἐνομοθετήσαμεν) ὁ γόνος μερίζεται· καὶ εἰ μὲν ἴσος εἴη ὁ τῶν τεχθέντων ἀριθμὸς, εἰς δύο μερίζεται· εἰ δὲ ἄνισος, ἢ καὶ εἷς μόνος ὁ τεχθεὶς, τὸ πλεονάζον ἡ γαστὴρ ἔχει τὸ πλέον, διότι καὶ μᾶλλον ἐμόχθησε, καὶ εἰ μὲν εἷς ὁ παῖς, ἀκολουθεῖ τῇ μητρί. τριῶν δὲ ὄντων τῶν τεχθέντων, εἰ δύο ἢ αἱ δύο τῇ μητρὶ ἕπονται, ὁ εἷς δὲ τῇ τοῦ δεσπότου τοῦ πατρὸς ἀκολουθεῖ δεσποτείᾳ· καὶ οὕτως ἀεὶ τὸ περιττὸν (καθάπερ εἰρήκαμεν) ἡ γαστὴρ ἕξει. Καὶ κατὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἀπαμεῖς μεριζέσθωσαν τὴν γονὴν γινωσκέτωσαν, ἵνα τὸ ἐν πολλοῖς ἀμφιβαλλόμενον χρόνοις μάθωσιν ὡς ὑφ᾽ ἡμετέραν ἤχθη νομοθεσίαν.

ΤΙΤΛΟΣ μ´.

Περὶ τῶν ἐν ἀλλοτρίοις χωρίοις γαμούντων γεωργῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρζ´.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Λαζάρῳ κόμητι τῆς ἕω.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΕΚ τῶν εἰς ἡμᾶς διαφόρως ἀνενεχθέντων, πλημμελεῖσθαί τι κατὰ τὴν μέσην τῶν ποταμῶν καὶ πρός γε τὴν Ὀσροηνῶν ἐπαρχίαν ἐμάθομεν τῶν ἡμετέρων ἀνάξιον χρόνων. συνήθειαν μὲν γὰρ αὐτοῖς τοὺς ἐκ διαφόρων ἑλκομένους χωρίων γάμους πρὸς ἀλλήλους συμβάλλειν· νῦν δὲ δὴ πειρᾶσθαι τοὺς δεσπότας τοὺς γάμους διαλύειν ἤδη πραχθέντας, ἢ τοὺς γενομένους παῖδας τῶν γονέων ἀφέλκειν, κἀντεῦθεν ὅλον τε τὸν τόπον ἐκεῖνον ταλαιπωρεῖσθαι γεωργικῶν, διασπωμένων ἐκ θατέρου ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἀφαιρουμένης δὲ γονῆς ἐκ τῶν παρελθόντων εἰς φῶς· καὶ μόνης ἡμετέρας δεῖσθαι τὸ πρᾶγμα προνοίας.

ΚΕΦ. α´.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, τοῦ λοιποῦ μὲν τοὺς τῶν χωρίων κεκτημένους, ὡς ἂν ἐθέλωσι παραφυλάττειν τοὺς γεωργοὺς, ἑαυτοῖς κατὰ τὸν νόμον προσήκοντας,

potuissent ad ipsius attenuata jacturam. Postquam vero tempus effecerit, ut quæ adversus ipsam agitata essent consilia, persentisceret: se quidem apud matrem usam exhortationibus, ne his, quæ in fraudem suam gesta essent perperam uteretur: sed uti matrem deceret, se ostenderet: & quas primum res in bonis habuisse nosceretur, sibi restitueret. Ipsam vero cum se totam filiis ex secundo matrimonio procreatis exposuisset [1], neutiquam istiusmodi rationes edidisse, quin è contrario sacram nostram prætendisse sanctionem, qua continetur non posse restitutionis contra [2] ipsam jura in usum assumi: tametsi [3] ea nihil ejus generis de matribus, quæ filiorum tutelam suscepissent, & secundas exosculatæ essent nuptias, sanciret. Atque ea de causa supplicationem nobis porrexit: quo magis & mentem sacræ constitutionis redderemus manifestam, & extra controversiam positam: neque si perperam in ea contentis uteretur Auxentia mater ejus, res à patre relictas in lucrum proprium converteret.

CAP. I.

CUm igitur hæc in se contineret supplicatio: merito ad sacram hanc pragmaticam formam respeximus. Per quam sancimus, ut quoniam [4] sacra nostra sanctio nullam mentionem facit earum mulierum, quæ suscepta filiorum suorum tutela, secundas amplexæ sunt nuptias: non liceat Auxentiæ clarissimæ fœminæ eam sacram nostram sanctionem perperam in usum desumere. Propter causas autem prædictas, & quia monumenta actorum, sub quibus Marthæ filiæ suæ tutelam suscepit, ostendunt legibus definitum ipsam jusjurandum [5] præstitisse non se ad secundas perventuram nuptias, & quod jusjurandum aspernata, in matrimonium secundo se marito junxit, & susceptis ex eo liberis, effecit, ut clarissima filia ejus Martha pro rerum restitutione acceptilationes in ipsam exponeret: summam utique licentiam habere Martham clarissimam fœminam posse sancimus, ut restitutionis [6] in integrum jure utatur, præsertim cum nondum se vicesimum quintum ætatis suæ annum excessisse profiteatur. sacra sanctione à nobis proposita, quæ sancit, ne [7] filii contra parentes suos, aut liberti contra patronos suos possint restitutionis in integrum jure uti: neutiquam ipsi objicienda, propterea quod nihil lex de his disputet, quæ filiorum suorum tutelam susceperunt, quin contra, eo quod altera [8] post hæc sacra nostra processerit sanctio, quæ sancit: *Ne qui tutores constituantur, aliter filiorum suorum tutelam suscipiant, quam si designationis suæ tempore apud* [9] *acta deposuerint, quod pupillos indefensos non relinquent: & si contingat etiam matrem filiorum suorum tutelam suscipere: ut & ipsa hoc faciat, tutelaribusque rationibus* [10] *obnoxia fit: & si alium pro se designare tutorem velit, ut suo* [11] *& substantiæ illi rerum periculo id faciat.* Unde omnibus modis hoc etiam casu convenit, ut si Martha clarissima fœmina comprobaverit, non præteriisse ea [12] tempora in quibus restitutoriæ ipsi actiones competunt: tam restitutione in integrum utatur, quam omnibus aliis, per quæ leges nostræ minoribus ætate opem & auxilium præbent. Sancit etenim nostra potentia, ut omnis reverentia [13], quæ parentibus debetur à liberis, item honor, atque obsequium parentibus conservetur: dum tamen nihil ab ipsis in illorum detrimentum fiat. Ut vero ex prioribus nuptiis filios despiciamus, neque religioni putamus consentaneum: neque alioqui convenire, ut res, quæ ex paterna ad ipsos pervenerunt substantia, hujusmodi matres possint vel sibi, vel his, qui secunda vice ipsas habent in matrimonio, vel ex istiusmodi matrimonio procreatis liberis, lucrifacere.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam, ea studeto gloria tua una cum beatissimo archiepiscopo Theopolitanæ [14] ecclesiæ, effectui & fini tradere. Dat. Kal. Febr. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. V.C. Cons.

TIT. XXXIX.

DE PROLE [15] PARTIENDA INTER RUSTICOS [16].

NOVELLA CONSTIT. CLVI.

PRÆFATIO.

DOcuerunt nos, qui sacrosanctæ Apamiensis ecclesiæ negotia gerunt, quod ad alios quosdam pertinentes rustici cum rusticanis mulieribus suis se conjunxerint, exindeque procreaverint filios: petieruntque, ut & rusticos ipsis adsignarent, & horum filios maternum [17] sequentes uterum. Sed qui hæc petunt, hi sane constitutionem nostram, quæ nuper prodiit, intelligere non videntur, quid ea sibi velit.

CAP. I.

NAm si liberi aliqui se adscriptitiis [18] conjungant: secundum rationes constitutione comprehensas, infantes matrem sequentur, unde ad libertatem non pervenjunt. Si vero rustici sint, non amplius constitutioni illi per omnia locus sit: sed quemadmodum nuper [19] decrevimus, & lege cavimus, proles dividitur [20] in partes. Et si quidem æqualis sit [21] natorum numerus: in duas partes dividitur: si inæqualis, aut etiam unus tantum natus sit: tunc quod redundat, venter [22] habet, propterea quod & amplius laboraverit: & unus quidem si sit, matrem sequetur, si vero tres nati fuerint: duo quidem duæve matrem sequentur, unus autem ad proprietatem paterni dominii perventurus est, atque ita semper (ut prædiximus) id quod impar [23] est, habebit venter. Et secundum hæc Apamienses quoque prolem partiendam esse cognoscunto: ut quod multis retro temporibus in controversia fuit positum, intelligant denuo sub nostram redactum sanctionem.

TIT. XL.

DE RUSTICIS [24] QUI IN ALIENIS PRÆDIIS NUPTIAS CONTRAHUNT [25].

NOVELLA CONSTIT. CLVII.

Imp. Just. Aug. Lazaro Comiti Orientis.

PRÆFATIO.

EX his quæ diverso modo ad nos relata sunt, didicimus in Mesopotamia & Osdroena provinciis quidpiam delinqui, nostris plane temporibus indignum. Consuetudinem [26] etenim apud ipsos esse, ut qui ex diversis [27] originem trahant prædiis, nuptias inter se contrahant. Inde sane conari [28] dominos, de facto jam contractas nuptias dissolvere, aut procreatos filios à parentibus abstrahere, exindeque totum illum locum misere affligi, dum & rusticani viri & mulieres ex una parte distrahuntur, & proles his adimitur, qui in lucem produxerunt, & sola nostra opus esse providentia.

CAP. I.

SAncimus igitur, ut prædiorum domini de cætero rusticos suos, prout voluerint, conservent: neque quisquam eos qui jam conjuncti sunt,

1 Contra voluntatem legum. *Nov.* 2.
2 Id est, negabatur filiam posse restitui adversus matrem.
3 Lex quæ negat liberos adversus parentes restitui, non prodest illis parentibus, qui ad secundas nuptias convolarunt. *c.* 1. §.
4 Dic ut *V. sol.*
5 *leg.* 2. *Cod. quando mul. Novell.* 118. *cap.* 5.
6 Filia restitui adversus matrem secundo nubentem potest, & acceptilationem seu apocham rerum gestarum ab ea rescindere.
7 *l.* 1. *l.* 2. *C. qui & advers. quos in integr. restit. non poss. l.* 11. *ff. de dolo l.* 17. *in fin. ff. de minoribus.*
8 *l. ult.* §. 2. *Cod. de admin. tut.*
9 *d.* §. 2.
10 Et residuis subeundis.
11 *d.* §. 2.
12 Vide *Cod. de tempor. in integr. restit.*
13 Tria hic conjungit: αἰδῶ, τιμὴν, θεραπείαν. *l.* 1. *ff. de obseq. parentibus & patro. præst.*
14 Id est, Antiochiæ.
15 De sobole cum colonis partienda. *Index Regiæ.* hæc constitutio confirmat Novellam 162. quæ hac tempore posterior est.
16 Adscriptitia ex meo est & tuo adscriptitio qui nascuntur, uno dominio subjiciuntur: si duo nascuntur, secundus tui fit dominii: si tertius, mei: & sic deinceps, ut quoties impar fuerit numerus, impar matrem sequatur, *Nov.* 162.
17 Partus ventrem sequitur, *vid. l.* 19. *ff. de statu hominum.*
18 Mulieribus.
19 *Novell.* 162. quæ hac est posterior.
‡ Ἐκ τῶν γεγραμμένων τὰ ἐν ἐπὶ τὰ παλαιὰ ἀναγέγραπται, Alias ex τῆς ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἐκκλησίας.
20 Dividunt est enim aliquid matri propter puerperii difficultatem, vide *l.* 12. §. 1. *Cod. qui potior.*
21 Quid si duo simul nascuntur, quis eliget? forte res dirimetur, ut & quibusdam in aliis causis fit. *leg. ult. in pr. Cod. comm. de legat.*
22 In pari lure, partus ventrem sequitur.
23 Inter conjuges adscriptitios, filii impares ventri cedunt, id est, conditionem, & dominium matris sequuntur.
24 De colonis, &c. *Index Regiæ.*
25 In Mesopotamia scil. & Osdroena. *Index Regiæ.*
26 Consuetudo in nuptiis attenditur.
27 Personæ adscriptitiæ diversorum dominorum inter se possunt nuptias contrahere.
28 Domini non possunt adscriptitiorum matrimonia dissolvere.

sunt, possit secundum consuetudinem prius obtinentem divellere, aut compellere ut terram ad ipsos pertinentem colant, abstrahereve à [1] parentibus filios prætextu conditionis colonariæ. Sed & si quid hujusmodi forte jam factum est: corrigi hoc simul, & restitui efficies, sive filios abstrahi contigerit, sive etiam mulieres, nempe vel à parentibus, vel contubernii consortibus: eo, qui reliquo deinceps tempore hujusmodi aliquid facere præsumpserit, etiam de ipso prædio in periculum vocando. Quare libera sunto contubernia metu, qui dudum ipsis immittitur, & parentes habento ex hac jussione filios suos: nequeuntibus prædiorum dominis subtilibus contendere rationibus, & vel nuptias contrahentes, vel filios abstrahere. Qui enim tale quid facere præsumpserit: etiam de ipso prædio in periculum veniet, cui eos vindicare rusticos attentat.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam, eam providentiam habeto magnificentia tua, tibique obtemperans cohors, & qui pro tempore eundem magistratum geret, ut ad effectum deducantur conserventurque, trium librarum auri pœna imminente ei, qui ullo unquam tempore hæc transgredi attentaverit. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* DN. Justin. PP. Aug. Belis. [2] V.C. Cons.

Tit. XLI.

UT [3] DELIBERANDI JUS ETIAM AD IMPUBERES TRANSMITTATUR.

Novella Constit. CLVIII.

PRÆFATIO.

Oblatæ nobis à Thecla, quæ & Manno appellatur, preces sunt, quæ declarant, Theclam quandam è vita decessisse, relicta Sergia filia impuberem ætatem agente: cumque vix sedecim dies matri supervixisset filia, obiisse & ipsam mortem in contagione illa, quæ nuperrime homines invaserat. Eam vero quæ nobis preces porrexerit, inquit Sergiæ patri [4] sororem extitisse. Cosmam autem Theclæ fratrem Sergiæ hereditatem vindicasse, dictasseque eo nomine judicium. Rursum hanc, ne non recte contentiones sereret, abiisse ad Joannem provincialis fori advocatum, percontatum [5] de legibus, quæ hanc causam concernerent. Illumque responsum in scriptis [6] edidisse eo ipso significantem, quod Sergiæ ad ipsam delata esset hereditas. Atque ea sane de causa controversiæ judicem delegisse [7] ipsum Joannem, Cosmæ partes agente Æsculapio quodam scriniario per Orientem magisterii militum. Sed Joannem contrariam edidisse sententiam his quæ in scriptis responderat, usurpata ad hoc in sententia lege [8] justissimi Principis Theodosii, quæ dicit non posse eum, qui nondum septem [9] annorum natus sit, maternam vindicare hereditatem, nisi tutorem habeat: sed ut ad illos ea deferatur, quibus competitura esset, & si defunctus impubes ad hereditatem legibus vocatus non esset. Neque hæc tantum protulisse in sententia, sed & effecisse [10], ut quæ nobis supplicaret, consequenter secundum sententiam pacta iniret. & eadem denuo dictaret Æsculapio, qui pro Cosma causam egerat. Petiitque nos ut ipsam tam misere affectam injuria respiceremus: & maxime cum lex [11] in Codice, qui de nostro nomine cognomen accepit, posita sit, quæ innuat recte maternam hereditatem vindicare eum, qui fari possit: & rursus alia [12] nobis lege proposita, quæ vult, ut si quis hereditate ad ipsum delata antequam eam vindicet, aut contrariam ea in re sententiam suam ostendat, ex hac vita emigret: super ea hereditate deliberandi jus ad heredes suos transmittat. Porro eam legem, quæ nuper [13] à nobis proposita sit, qua idem in hereditatibus ordo adgnatis [14] pariter & cognatis tribuitur, locum in hac controversia non habere, cum antiquior sit nostra [15], cujus occasione lex illa valere jussa est.

Cap. I.

Sancimus igitur, ut gloria tua, si [16] hæc ita se habere compererit: opem ferat supplicanti, & legem nostram illi conservet, quæ deliberandi jus ei tribuit, nimirum Sergia ante excessum anni post matrem suam demortua, volentique maternam Sergiæ hereditatem vindicare, ejus agendi copiam præbeat. Neque enim pugnare inter se aliquis Theodosii pientissimi Principis [17] & nostram [18] legem dixerit: cum in eodem utraque volumine sit posita, & nos per constitutionem, quam pro eo posuimus, obfirmaverimus, nihil in eo residere contrarii. Sed obtineto quidem lex nostra in præsenti controversia, & omnibus casibus in quæstionem deducto assimilibus: obtineto autem Theodosii sacratissimi Principis lex, in quibus [19] annum præterire contigit, & deliberandi tempus elapsum est. Pacta enim post sententiam conscripta cum altero inita, qui obligationem adquirere non potuit: manifestum est, quod nullam actionem Cosmæ de his, quæ inibi confessa fuerunt, dederint. Datum pridie Idus Julii. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug.

Tit. XLII.

UT [20] RESTITUTIONES FIDEICOMMISSI USQUE AD UNUM [21] GRADUM CONSISTANT.

Novella Constit. CLIX.

Imperator Justinianus Augustus Petro gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

Tantum nobis benignitatis adest, ut ne privatas quidem causas, quæ judicum nobis inquisitionem superare videntur, legibus nostris definire indignum putemus, ne si quando privata causa audientiam in judicium deferri solitam excedat, longa mora eos, qui in jure controverso hærent, atterat. Aliquoties igitur gloriosissimus vir Alexander ad nos retulit, gloriosæ memoriæ patrem suum Hierium, cum testamenti tabulas conscriberet, hisce verbis usum esse: *Volo* [22] *ac jubeo ut heredes mei, Constantinus quidem clarissimus vir deputatam sibi domum cum omnibus (ut præscriptum est) cohærentibus illis juribus, & suburbanum in Coparis appellatum, item cum omnibus (ut præscriptum est) juribus ad ipsum pertinentibus, & domum Antiochiæ sitam, emptam ab Ammiano: Anthemius vero dulcissimus suburbium in Blachernis* [23] *dictum, redemptum à gloriosæ memoriæ viris Eugenio & Juliano, & suburbium in promontorio sinus* [24] *Sosthenii,*

ὡς μὴ ζημίας ἕνεκα τὰς ἐξ ἑτέρων ἁρμοζομένας χωρίων συμβαλόντα· τοὺς δὲ μέχρι νῦν γενομένους γάμους, εἴτε κυρίους, καὶ μηδένα δυνηθῆναι διασπᾶν τοὺς ἤδη συναφθέντας, κατὰ τὸ κρατῆσαν πρότερον ἔθος, ἢ γεωργεῖν ἀναγκάζειν αὐτοὺς τὴν αὐτοῖς προσήκουσαν γῆν· ἀλλὰ μηδὲ τῷ σχήματι ἀφαιρεῖσθαι τοὺς παῖδας ἀπὸ τῆς τύχης γεωργικῆς. Ἀλλὰ καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἤδη γενόμενον ἔτυχεν, ἐπανορθώσεις τι καὶ τοῦτο, καὶ ἀποδοθῆναι παρασκευάσεις, εἴτε παῖδας ἀφαιρεθῆναι συμβέβηκεν εἴτε καὶ γυναῖκας, τοῖς τε γονεῦσιν, ἢ καὶ τοῖς συνοικοῦσι φαμέν. τοῦ ποιῆσαί τι τοιοῦτον ἐπὶ τὸ λοιπὸν χρόνου τολμήσοντος, καὶ περὶ αὐτοῦ κινδυνεύσοντος τοῦ χωρίου. Ἀλλ' ἀπηλλάχθωσαν τοῦ συνοικεσίου τὸ νῦν ἐπικείμενον δέος, καὶ οἱ γονεῖς τοὺς παῖδας ἐχέτωσαν ἐκ ταύτης ἡμῶν τῆς κελεύσεως, οὐ δυναμένων ἀκριβολογεῖσθαι τῶν τὰ χωρία κεκτημένων, καὶ ἀφέλκειν ἢ τοὺς συναλλάττοντας ἢ τοὺς παῖδας. ὁ γὰρ δὴ τοιοῦτό τι ποιῆσαι τολμῶν, καὶ περὶ αὐτοῦ κινδυνεύσει τοῦ χωρίου οὗ δεῖν προσποιεῖται τοὺς γεωργοὺς ἐκδικεῖν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τῆσδε τῆς θείας πραγματικῆς δηλούμενα τύπου, ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ πειθομένη σοι τάξις, καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἡγησόμενος, εἰς ἔργον ἀχθῆναι, καὶ διαφυλαχθῆναι σπουδασάτω· trium librarum auri (ἤτοι τριῶν λιτρῶν χρυσίου) ποινῆς ἐπικειμένης κατὰ παντὸς τοῦ ταῦτα παραβαίνειν ἐπιχειροῦντος. Dat. Kal. Maji, *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Belis. V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ μα'.

Περὶ τοῦ διαπέμπεσθαι τὸ τῆς διασκέψεως δίκαιον καὶ ἐπὶ ἀνήβων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνη'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Δέησις ἡμῖν ἀνεγνώσθη Θέκλας τῆς καὶ Μαννοῦς, διδάσκουσα Θέκλαν τινὰ τετελευτηκέναι τὸν βίον ἐπὶ Σεργίᾳ θυγατρὶ τὴν ἄνηβον ἡλικίαν ἀγούσῃ, ἑκκαίδεκά τε μόλις ἡμέρας ἐπιζήσασαν τῇ μητρὶ τὴν παῖδα τελευτῆσαι, ἐπὶ τῆς ἔναγχος συμβάσης τῶν ἀνθρώπων φθορᾶς. καὶ ἀδελφὴν μὲν τὴν ἡμῖν δεηθεῖσαν καθεστάναι φησὶ τοῦ Σεργίας πατρός. Κοσμᾶν δὲ τῆς Θέκλας ἀδελφὸν ἀντιποιήσασθαι τοῦ Σεργίας κλήρου, καὶ δίκην αὐτῇ ὑπὲρ τούτου λαχεῖν. τὴν δὲ, ὡς ἂν γε μὴ περὶ τῶν οὐκ ὀρθῶς ἐχόντων φιλονεικοίη, γενέσθαι πρὸς Ἰωάννην συνήγορον τῆς ἐπὶ χώρας ἀγορᾶς, καὶ πυθέσθαι τούτου περὶ τῶν νόμων τῶν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὁρώντων. κἀκεῖνον ἐν γράμμασιν δοῦναι ταύτῃ αὐτῇ παραγγεῖλαι, δηλοῦντα δι' αὐτῆς ὡς ἐπ' αὐτὴν ὁ Σεργίας φέρεται κλῆρος. διὰ ταῦτα τοίνυν Ἰωάννην αὐτὸν ἑλέσθαι τῆς ὑποθέσεως δικαστήν, πράξαντος ὑπὲρ Κοσμᾶ Ἀσκληπιοῦ τινὸς σκρινιαρίου τῆς κατὰ τὴν ἕω στρατηγίδος ἀρχῆς. καὶ ψῆφον Ἰωάννην παρασχεῖν ἐναντίαν οἷς ἐν γράμμασιν ἀπεκρίνατο, χρησάμενον εἰς τὴν ψῆφον τῷ Θεοδοσίου τοῦ τῆς θείας λήξεως νόμῳ, τῷ λέγοντι τὸν ἑπτὰ ἐνιαυτῶν οὔπω γενόμενον, μὴ δύνασθαι τὸν μητρῷον οἰκειοῦσθαι κλῆρον, εἰ μὴ ἐπίτροπον ἔχοι· ἀλλ' ἐπ' ἐκείνους φέρεσθαι τοῦτον, οἷς ἁρμόζειν ἔμελλεν εἰ μὴ πρὸς τὸν κλῆρον ὁ τελευτήσας ἄνηβος ὑπὸ τῶν νόμων ἐκαλεῖτο. καὶ οὐκ εἰπεῖν ταῦτα μόνον ἐπὶ τῆς ψήφου, ἀλλὰ καὶ παρασκευάσαι τὴν ἡμῶν δεομένην συνθήκας ἀκολούθους θέσθαι τῇ ψήφῳ, καὶ ὑπαγορεῦσαι ταύτας αὐτὰς πάλιν πρὸς Ἀσκληπιὸν τὸν ὑπὲρ Κοσμᾶ τὴν δίκην ἀγωνισάμενον, ᾐτεῖτό τε ἡμᾶς μὴ περιιδεῖν αὐτὴν οὕτως ἀδικουμένην, μάλιστα μὲν ὡς καὶ νόμου κατὰ τὸν ἐπώνυμον ἡμῶν κώδικα κειμένου, κελεύοντος τὸν λαλεῖν δυνάμενον, καὶ τὸν μητρῷον κλῆρον καλῶς οἰκειοῦσθαι· καὶ αὖθις ἑτέρου ἡμῶν τεθειμένου νόμου, βουλομένου, ἐπειδάν τις, κληρονομίας εἰς αὐτὸν κατενεχθείσης, πρὶν οἰκειώσασθαι αὐτήν, ἢ τὴν ἐναντίαν ὑπὲρ αὐτῆς δεῖξαι γνώμην, καταλύσῃ τὸν βίον, παραπέμπειν τοῖς κληρονόμοις τοῖς αὐτοῦ ἐπὶ ταύτῃ τοῦ κλήρου τὸ τῆς διασκέψεως δίκαιον. τὸν γὰρ δὴ παρ' ἡμῶν ἔναγχος τεθειμένον νόμον, μίαν ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν ἀγνάτοις τε καὶ κογνάτοις παρέχοντα τάξιν, μὴ χώραν ἔχειν ἐπὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, πρεσβυτέρας οὔσης τῆς ἡμετέρας, ἐξ ἧς ὁ νόμος ἐκελεύσθη κρατεῖν.

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, τὴν ἐνδοξότητα τὴν σήν, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχοντα εὕροις, βοηθῆσαι τῇ δεηθείσῃ, καὶ φυλάξαι τὸν νόμον αὐτῇ τὸν ἡμέτερον, τὸ τῆς διασκέψεως αὐτῇ παρέχοντα δίκαιον, ὡς Σεργίας, πρὸ ἐνιαυτοῦ παρελθεῖν, ἐπιτελευτησάσης τῇ οἰκείᾳ μητρί, βουλομένῃ τε τὸν τῆς μητρὸς Σεργίας οἰκειώσασθαι κλῆρον παρασχεῖν. οὐδὲ γὰρ ἄν τις ἐναντίον εἴποι τόν τε Θεοδοσίου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως τόν τε ἡμέτερον νόμον, κατ' αὐτὸ μὲν κειμένους τὸ βιβλίον ἡμῶν δὲ μηδὲν ἐναντίον ἐν αὐτῷ κεῖσθαι, δι' ἧς ὑπὲρ αὐτοῦ τεθείκαμεν διατάξεως, ἰσχυρισαμένων. Ἀλλὰ κρατείτω μὲν ὁ ἡμέτερος ὑπὲρ τῆς παρούσης ὑποθέσεως ἐπί τε τῶν παραπλησίων τοῦ ζητουμένου θέματος νόμος, κρατείτω δὲ ὁ Θεοδοσίου τοῦ τῆς θείας λήξεως, ἐφ' ὧν ἐνιαυτὸν ἔφθασε παρελθεῖν, καὶ ὁ τῆς διασκέψεως ἐξέπεσε χρόνος. αἱ γὰρ γεγραμμέναι μετὰ τὴν ψῆφον συνθῆκαι, πρὸς ἐλευθέραν γενόμεναι, τὸν μηδὲ προσπορίζειν δυνάμενον, πρόδηλον ὡς οὐδεμίαν ἀγωγὴν δεδώκασι Κοσμᾷ περὶ τῶν ἐν αὐταῖς ὁμολογηθέντων. Datum Prid. Idib. Jul. *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug.

ΤΙΤΛΟΣ μβ'.

Ὥστε τὰς ὑποκαταστάσεις μέχρι ἑνὸς βαθμοῦ ἵστασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρνθ'.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τοσοῦτον ἡμῖν φιλανθρωπίας περίεστιν, ὥστε μηδὲ τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις, ὅσαι δοκοῦσιν ἡμῖν ζήτησιν ὑπερβαίνειν δικαστικήν, νόμοις ἡμετέροις διορίζειν ἀπαξιοῦν· ὡς μὴ ὑπόθεσιν ἰδιωτικὴν ὑπερβαίνουσαν ἀκρόασιν, εἰς δικαστήριον φερομένην, μακρὰ τοὺς ἀμφισβητοῦντας παραλύοι τριβή. Ἀλέξανδρος τοίνυν ὁ ἐνδοξότατος ἀνήνεγκε πολλάκις ἡμῖν, Ἱέριον τὸν ἐνδόξου μνήμης αὐτοῦ πατέρα, γράφοντα διαθήκας, ῥήμασι χρήσασθαι τοιούτοις, Βούλομαι δὲ καὶ κελεύω τοὺς ἐμοὺς κληρονόμους, Κωνσταντῖνον μὲν τὸν λαμπρότατον τὴν ἀφορισθεῖσαν αὐτῷ οἰκίαν μετὰ πάντων τῶν, καθὰ προγέγραπται, συναφθέντων αὐτῇ δικαίων, καὶ τὸ προάστειον τὸ ἐν ταῖς Κωπαρίοις μετὰ πάντων, καθὰ προγέγραπται, τῶν διαφερόντων αὐτῷ δικαίων, καὶ τὴν οἰκίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν κατὰ Ἀμμιανόν· Ἀνθέμιον δὲ τὸν γλυκύτατον τὸ προάστειον τὸ ἐν Βλαχέρναις τὸ κατὰ Εὐγένιον καὶ Ἰουλιανὸν τοὺς τῆς ἐνδόξου μνήμης, καὶ τὸ προάστειον τὸ ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ κόλπου τοῦ Σωσθενίου, ὅπερ ἐστὶ κατὰ Ἀρδαβούριον τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης· Καλλίστρατον δὲ τὸν λαμπρότατον τὸ προάστειον τὸ Βυθάριον, ἤτοι τοῦ Φιλοθέου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ λαμπροτάτου τὸ προάστειον τὸ ἐν ταῖς Βενέταις, μὴ ἐκποιῆσαι, μὴ κατὰ πρᾶσιν, μὴ κατὰ δωρεάν, μὴ κατὰ ἀνταλλαγήν, μὴ ἄλλως ἐκποιοῦντας, μηδὲ ὅλως ἀλλοτριῶσαι τῆς αὐτῆς οἰκίας, ἢ τὰ προγεγραμμένα πάντα προάστεια.

τοῦ ἐμ

1 Est enim dura separatio parentum à liberis, vid. l. 8. ff. de pignor. l. 71. §. 3. in fin. ff. de leg. 1. l. 41. §. 2. in fin. ff. de leg. 3. leg. 3. ff. de liberali caus. Paul. 5 sent. 6. §. alt.

2 Id est, anno 541.

3 Ut jus deliberandi etiam impuberes transmittant. Index Regina. Goth. Vid. in hanc Novell. Rittershus. part. 7. cap. 21. Ans.

4 Moritur aliquis impubes non adita hereditate, quis illi succedat? num avunculus, num amita, num uterque?

5 Advocati sine consilio rei conventi, non temere actiones ullas excipiebant. & breviter, litem nunquam suscipiebant patrono, id est, advocato inconsulto, l. 17. §. 1. ff. si servit. vindic. ibi, omnes consilium jurisperiti dederunt. Testamenta etiam vix sine jurisperito faciebant, l. 88. in fin. ff. de leg. 2. Inde est quod non toleretur ignorantia in eo qui Jurisconsulti copiam habere potuit. l. 9. §. 3. ff. de jur. & fact. ign.

6 Advocati responsa sua in scriptis reddebant.

7 Compromissum in advocatum & scriniarium factum observa.

8 l. 19. C. de jure delib.

9 Id est, infantem.

10 Id est, effecisse ut sententiæ arbitrium confirmarent.

11 l. 1. C. d. tit.

12 l. 18. Cod. de jure delib.

13 Nov. 118. c. 3.

14 Adgnatici juris & cognatici nulla hodie differentia est in succedendo.

15 Id est, cum hic casus, qui nunc proponitur, sit antiquior Nov. 118. per quam sublata est differentia juris agnatici & cognatici & ita leges non trahuntur ad præteritos casus. l. 7. C. de legib.

16 Id est, si preces veritate nituntur, hæc enim conditio tacite rescriptis inest, vide l. 7. C. de divers. rescript.

17 d. l. 18. C. de jure delib.

18 d. l. 19. C. de jure delib.

19 Infans per se adire hereditatem matris non potest, sed per tutorem: si per eum non intra annum adierit, ad suos eam non transmittit. l. 18. C. de jure delib. sin vero intra annum adierit, transmittit. l. 19. Cod. de jure delib.

20 De substitutione facta in familia morientium, ut usque ad quartum gradum valeat. Index Regina.

21 Μέχρι ἑνὸς βαθμοῦ, ita legitur in editione Scrimgeri & Haloandri Græca. Alciatus legit, μέχρι ἐν δ, & male, Græci enim ita non loquuntur μέχρι ἐν δ, sed μέχρι δ', & Justinianus constituit, si inter filios facta sit precaria substitutio, ut non porrigatur ultra filiorum gradum: licet autem postea adjiciat Justinianus prohibitionem alienationis extra familiam non valere ultra quartum gradum, debet tamen hic titulus à priore ejus parte concipi, & à quibusdam quoque legitur in vulgata, non quartum, sed quotum. vide Cujac. 4. obs. 38. Goth. Prohibita alienatio à testatore quousque se extendat, vide Rittershus. part. 8. cap. 12. Ans. 22 Formulam testamenti observa. 23 Blachernense suburbium Constantinopolitanum, de quo alias dixi.

24 Hodie Stenia teste in Pandectis Turcicis Leunclavio.

τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ἐμῆς φαμιλίας. ἀλλ' εἰ μὲν (ὅπερ εὔχομαι) γένοιντο αὐτοῖς παῖδες, καὶ ἐπὶ τούτοις ἢ ἐγγόνοις γνησίοις ἢ καὶ φυσικοῖς τελευτήσωσι, καταλιμπανέτω ἕκαστος αὐτῶν τὸ ἀφορισθὲν αὐτῷ προάστειον, καὶ τὰς οἰκίας, τήν τε διακειμένην κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν καὶ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, παισὶ καὶ ἐγγόνοις αὐτοῦ, τοῖς γνησίοις ἢ καὶ φυσικοῖς. πεπεῖσθαι γὰρ ὡς οὐκ ἀθετήσουσιν οὐδὲ ἐπὶ φυσικῶν παίδων ἢ ἐγγόνων τὴν ἐμὴν διατύπωσιν καὶ βούλησιν. εἰ δὲ ἐπὶ παντελεῖ ἀπαιδίᾳ πάντες, ἢ τινες, ἢ εἷς ἐξ αὐτῶν τελευτήσῃ (ὃ μὴ γένοιτο) βούλομαι καὶ κελεύω τοὺς ἀπαίδας, ἢ τὸν ἄπαιδα, μέλλοντα τελευτᾶν, καταλιμπάνειν τοῖς περιοῦσιν ἢ τῷ περιόντι αὐτῶν ἀδελφοῖς τὰς προσηγορευμένας οἰκίας, τήν τε ἐνταῦθα καὶ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ τὰ περιελθόντα εἰς αὐτὸν προάστεια, μετὰ πάντων αὐτῶν τῶν δικαίων καὶ τῆς καθόλου προνομίας ἀπαραλείπτως· ἀργούσης δηλαδὴ μεταξὺ αὐτῶν τῆς ἐπὶ τοῖς φιδεϊκομμίσσοις ἢ ληγάτοις ἱκανοδοσίας. βούλομαι γὰρ καὶ κελεύω μὴ ἀπαιτεῖσθαι αὐτοὺς παρ' ἀλλήλων τὰς τοιαύτας ἱκανοδοσίας· τὸν ἐπιχειρήσαντα, ἤτοι ἐπιχειροῦντα, παρὰ τὸν ἐμὸν πατρικὸν καὶ φιλόστοργον περὶ αὐτοὺς σκοπόν, ἀπαιτεῖν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἢ τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν ἱκανοδοσίαν ἐπὶ τοῖς κωλυθεῖσιν ἐκποιηθῆναι πράγμασι, παντελῆ αὐτοῦ τοῦ φιδεϊκομμίσσου ἔκπτωσιν ὑπομένοντος, ἤτοι ὑπομενόντων. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς διαθήκης εἰπεῖν, γράψαι δὲ καὶ κωδίκελλον, τοιούτοις καὶ περὶ αὐτὸν χρησάμενον ῥήμασι. Δῆλον τοίνυν ποιῶ ὅτι πρὸ ἤδη τε ἐγγράφως ἐθέμην διαθήκην, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καθ' ὃν ἔδοξέ μοι τρόπον διετύπωσα· καὶ βούλομαι καὶ κελεύω πάντα ὅσα τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ἐμφέρεται, ἐκ παντὸς τρόπου ἰσχύειν, χωρὶς μόνων ἐκείνων ἃ ἂν ἐν τούτῳ μου τῷ κωδικέλλῳ μεταποιήσω, ἢ καὶ ἀφέλωμαί τινα τῶν καταλελειμμένων ληγάτων. Βούλομαι τοίνυν καὶ κελεύω, τὸ προάστειόν μου τὸ καλούμενον τὰ Καπαρέα, ὅπερ ἐν τῇ προειρημένῃ διαθήκῃ Κωνσταντίνῳ τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ μου υἱῷ κατέλιπον, δοθῆναι καὶ διαφέρειν πλήρει νομῆς καὶ δεσποτείας δικαίῳ, Ἱερίῳ τῷ λαμπροτάτῳ καὶ ἐνδοξοτάτῳ μου ἐγγόνῳ, υἱῷ Κωνσταντίνου τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου μου υἱοῦ, σύμπαντα τὰ αὐτοῦ προάστεια, μετὰ τῶν ὄντων ἐν αὐτῷ πραιτωρίων, καὶ σκαλῶν πασῶν, καὶ τῶν μισθουμένων (εἴτε ἔνδον τῆς πόλεως, εἴτε ἔξω τῆς πόλεως) οἰκημάτων καὶ ἐργαστηρίων, καὶ τοῦ λουτροῦ, καὶ τῶν κήπων τῶν τε ἔνδον καὶ τῶν ἔξω τοῦ τείχους, καὶ τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ κήπου, καὶ κινστέρνης, καὶ παντὸς ἁπλῶς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἁρμόζοντός μοι δικαίου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προαστείου. δοθῆναι μέντοι βούλομαι τὸ αὐτὸ προάστειον τῷ προειρημένῳ λαμπροτάτῳ μου ἐγγόνῳ Ἱερίῳ, γενομένῳ αὐτεξουσίῳ καὶ ἐμαγκιπευθέντι παρὰ τοῦ οἰκείου πατρὸς μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτήν. μηδεμιᾶς διδομένης ἀδείας τῷ αὐτῷ ἐνδοξοτάτῳ μου ἐγγόνῳ, ἀλλὰ μηδὲ τοῖς εἴτε ἐκ ταύτης μου τῆς διαθήκης, εἴτε ἐκ διαθήκης τοῦ αὐτοῦ λαμπροτάτου μου ἐγγόνου διαδεχομένοις τὰ αὐτοῦ δίκαια, τοῦ διαπωλῆσαι ἢ ἀντικαταλλάξαι ἢ δωρήσασθαί τινι, ἢ οἱῳδήποτε ἐκποιῆσαι τὸ αὐτὸ προάστειον, ἢ μέρος τι ἐξ αὐτοῦ, ἢ δίκαιον· διὰ τὸ βούλεσθαί με τὸ αὐτὸ προάστειον, ἤτοι οἰκίαν, διακειμένην ἢ διακειμένον ἔνδον τῆς πύλης τοῦ συνεχοῦς τείχους, τῆς ἀπαγούσης ἐπὶ τὸ ἅγιον μαρτύριον τῆς ἁγίας Θέκλας, μεῖναι διὰ παντὸς καὶ διηνεκῶς ἐν τῇ ἐμῇ φαμιλίᾳ, καὶ μηδέποτε ἐξελθεῖν τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος. Βούλομαι δὲ καὶ κελεύω, εἴπερ συμβῇ τὸν προειρημένον ἐνδοξότατόν μου ἔγγονον Ἱέριον τελευτῆσαι ἐν ἀνηβότητι, ἢ καὶ μετὰ ἀνηβότητα, ἐκτὸς μέντοι παίδων ἐκ νομίμων γάμων αὐτοῦ τεχθέντων, περιέρχεσθαι καὶ διαφέρειν ἤτοι δεσποτικῶς τὴν νομὴν καὶ δεσποτείαν τοῦ αὐτοῦ προαστείου, ἤτοι οἰκίας, τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐτοῦ πατρὶ Κωνσταντίνῳ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὅρῳ τοῦ μὴ ἐκποιηθῆναί ποτε ἐκ τῆς ἐμῆς φαμιλίας, ἢ ἐκ τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος. Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν αὐτὸν ἀπελθεῖν. Ἱέριον δὲ τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης, τὴν μὲν ἐπὶ τῆς Θεουπολιτῶν διακειμένην οἰκίαν, ἥ τις ἐκ τῆς πατρῴας εἰς αὐτὸν περιῆλθε διαδοχῆς, ἑτέροις διαπωλῆσαι προσώποις· τὴν δὲ κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν οἰκίαν, καὶ πρός γε καὶ τὸ κατὰ τὸν κωδίκελλον αὐτῷ δεδομένον προάστειον, ἐφ' οἷς ἅπασιν ἡ ἐκποίησις ἀπηγόρευτο, Κωνσταντίνῳ τῷ τῆς ἐνδόξου μνήμης αὐτοῦ παραπέμψαι παιδί. Ἐκεῖνόν τε αὖθις κυοῦσαν καταλιπόντα τὴν γαμετὴν τελευτῆσαι τὸν βίον, γράψαντα διαθήκας καθ' ἃς διετύπωσεν ὡς εἴπερ μὴ τεχθείη παιδίον, εἴτε τεχθὲν ἄνηβον τελευτήσοι, τήν τε μητέρα τὴν αὐτοῦ Μαρίαν τὴν ἐνδοξοτάτην, τήν τε αὐτοῦ συνοικοῦσαν Μαρίαν τὴν ἐνδοξοτάτην ἐπὶ τὴν αὐτοῦ καλεῖσθαι διαδοχήν. Ἐπειδὴ δὲ τεχθεῖσα θυγάτηρ, καὶ αὐτὴ νηπίαν ἄγουσα καὶ ἁπαλὴν ἔτι τὴν ἡλικίαν, ἐξ ἀνθρώπων ἀπῆλθεν, εἰς τὰς εἰρημένας ἐνδοξοτάτας περιενεχθῆναι γυναῖκας τά τε λοιπὰ τῆς οὐσίας, καὶ τὴν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως οἰκίαν, καὶ πρός γε καὶ τὸ προάστειον, τὸ διὰ τῶν ῥητῶν ἐπὶ τοῦ κωδικέλλου Ἱερίῳ τῷ τῆς ἐνδόξου μνήμης καταλειφθέν. χώραν τε εἰκότως ἔκ τε τῆς διαθήκης ἔκ τε τῶν τοῦ κωδικέλλου ῥημάτων ἔχειν αὐτὸς τήν τε οἰκίαν καὶ τὸ προάστειον ἐκδικεῖν, μόνος ἐκ τῶν Ἱερίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης παίδων ὑπολελειμμένος τὸ νῦν, καὶ πρῶτον ἐπέχων ἐν τῷ τῆς φαμιλίας ὀνόματι τὸν βαθμόν. ἀλλ' οἱ τοὺς ὑπὲρ Μαρίας καὶ Μαρίας τῶν ἐνδοξοτάτων ποιούμενοι λόγους, τοῖς μὲν τῆς διαθήκης ῥήμασιν οὐδ' ἡντιναοῦν ἔφασκον χώραν γενέσθαι. μηδὲ γὰρ παίδων χωρὶς Κωνσταντῖνον τὸν τῆς ἐνδόξου μνήμης ἀπελθεῖν ἐξ ἀνθρώπων, ὡς χώραν τῇ τῶν οἰκιῶν ἑκατέρων ἀποκαταστάσει γενέσθαι. ἀλλ' οὐδὲ ὑπὲρ τοῦ προαστείου μετὰ τῶν νόμων Ἀλέξανδρον τὸν ἐνδοξότατον χωρεῖν ἐπ' αὐτούς, τόν γε καὶ αὐτὸν προαπεμπολήσαντα τὸ προάστειον, ὅπερ αὐτῷ καταλέλειπτο, ἐφ' ᾧ τὴν ἐκποίησιν ἐν ἴσῳ τῶν ἄλλων ὁ κοινὸς πατὴρ ἀπηγορευκὼς ἐτύγχανε· καὶ τοὺς ἄλλους δὲ δὴ τῶν ἀδελφῶν ταυτὸ τοῦτο ποιῆσαι. καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ἐπειδὰν ἅπαντες ἐφεξῆς ἐφ' οἷς τι τοιοῦτο διάκειται, παραβαίνωσι τὴν τοῦ τελευτήσαντος γνώμην, ἅπασιν ὁμοίως τὴν ἀποκατάστασιν ἀφαιρεῖν· ὡς μὴ ἀμοιβαδὸν αὐτοὺς ἀλλήλοις ἐναγαγόντας, πολλαῖς ὑπὲρ μιᾶς ὑποθέσεως δίκαις ὑποπίπτειν· τούς τε ὑπὲρ τούτου κειμένους ἡμῖν ἀνεμίμνησκον νόμους. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ ἐνδοξότατος μάλιστα μὲν καὶ περὶ τῶν οἰκιῶν ἑκατέρων ὀρθῶς ἔλεγεν ἐγκαλεῖν (ἐπὶ γὰρ τοῦ κωδικέλλου σαφῆ καὶ τὴν περὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων γνώμην αὐτοῦ τὸν ἀπελθόντα ποιήσασθαι, τῇ φαμιλίᾳ τὰ πράγματα φυλαχθῆναι βουλόμενον) πολὺ δὲ ἐπὶ τοῦ προαστείου δικαιοτέροις λόγοις κεχρῆσθαι. μηδὲ γὰρ ὀρθῶς αὐτοῦ τὴν ἐκποίησιν προφέρειν ἐκείνους, οἷς βασιλικῆς τοῦτο ποιεῖν συγχωρηθείσης κελεύσεως. συχνοῖς τε ὑπὲρ τούτων λόγοις ἐχρήσατο μέρος ἑκάτερον, πῇ τὴν μὲν τοῦ τεθνεῶτος ἑρμηνεύοντες γνώμην, πῇ δὲ τοῖς ἡμετέροις χρώμενοι νόμοις, ὡς αὐτοῖς συμφέρειν ᾤοντο.

quod olim in dominio Ardaburii gloriosæ memoriæ fuit: Callipius autem clarissimus vir suburbium Byblarium sive Philothei nuncupatum: & Alexander clarissimus vir suburbium in Venetis, neque [1] per venditionem neque donationem, neque permutationem, neque quocunque tandem titulo in alium transferant, rejiciantve, aut eam domum seu præscripta quinque suburbia e meo nomine & mea familia alienent: sed si quidem (quod Deus faxit) nascantur filii, & relicto post se filiis aut nepotibus, sive legitimis, sive etiam naturalibus moriantur: ut pro se quisque deputatum sibi suburbium aut domos tam in hac regia urbe quam Antiochiæ positas filiis ac nepotibus legitimis aut etiam naturalibus suis relinquant. Persuasum etenim habeo, quod neque in naturalibus liberis ac nepotibus dispositionem voluntatemque hanc meam negligent. Si vero in universum omnes aut aliqui, aut unus ex iis (quod abominor) sine liberis decedat: volo & jubeo, ut qui liberis orbi, aut orbus mortem obierit, superstitibus aut superstiti ex ipsis fratri præscriptas domos, tam quæ in hac urbe, quam quæ Antiochiæ est, & item prius declarata quinque suburbia cum omnibus eorum juribus, & omnibus denique rebus ac personis quæ in continentur, citra ullam exceptionem restituat: cessante [2] videlicet inter eos fideicommissorum seu legatorum servandorum causa satisdatione. Volo etenim ac jubeo, ne quisquam ab alio hujus generis satisdationem expetat: is vel eo, qui præter paternam & pietatis erga ipsos plenissimam intentionem meam a fratribus suis satisdationem in rebus abalienari prohibitis expetere pertentaverint, vel pertentaverit: omni modo ejus fideicommissi amissionem sustinentibus, vel sustinente. Atque hæc quidem ipsum protulisse in testamento: conscripsisse autem & codicillum, in quo talibus propemodum verbis usus sit: Manifestum [3] plane facio, quod pridem testamentum per scripturam fecerim, & quæ in eo conscripta sunt, ex animi mei sententia composuerim: voloque ac jubeo, ut omnia quæ in eo testamento continentur, omnimodo firmitatem obtineant: iis solis exceptis, per quæ forte in hoc meo codicillo vel aliquid mutavero, vel relicta alicui legata ademero [4]. Volo igitur ac jubeo, ut suburbium illud meum, quod Coparia appellitant, quod in præposito testamento magnificentissimo filio meo Constantino reliqui, detur & pleno proprietatis atque possessionis jure ad clarissimum pariter & gloriosissimum nepotem meum, Constantini magnificentissimi filii mei filium Hierium simul universum pertineat, cum omnibus prætoriis quæ in eo sunt, & omnibus scalis [5], & quæ vel intra urbem, vel extra urbem pro pensione elocantur, ædibus atque officinis, & balneo, & hortis tam intra quam extra muros existentibus, & hippodromo, neque non horto qui in ipso est, & cisterna, atque omni denique jure, quod ullo modo in eo mihi suburbio competit. Idipsum [6] vero suburbium tunc demum prædicto clarissimo nepoti meo Hierio dari volo, cum primum post meam mortem patris sui potestate solutus, per emancipationem sui juris factus erit: nulla licentia eidem generosissimo nepoti meo concedenda, ut præfinitum rei terminum excedat: aut iis, qui vel ex hoc meo, vel ejusdem clarissimi nepotis testamento in eadem jura successerint, ut idem suburbium, vel partem ejus aliquam, vel jus divendant, permutentve, aut alicui donent, aut quocumque titulo denique abalienent: propterea quod hoc ipsum suburbium, & ædificium situm intra portam muri sive Fociani, qua via ducit ad sacrosanctum Martyrium sanctæ Theclæ, per omnia & perpetuo velim permanere in familia mea, neque unquam de meo nomine egredi. Volo autem & jubeo, si quidem evenerit, ut gloriosissimus nepos meus Hierius vel intra pubertatem, vel etiam post pubertatem sine liberis tamen legitimo matrimonio procreatis moriatur: ut ejus suburbii sive ædium possessio simul & proprietas perveniat, & deferatur, aut restituatur magnificentissimo patri ejus Constantino sub eadem conditione, ne [8] unquam de familia meoque nomine abalienentur. His ita confectis ipsum quidem è rebus humanis abiisse, Hierium vero gloriosæ memoriæ domum quidem Theopoli sitam, quæ successione paterna ad ipsum pervenerat, aliis personis vendidisse: ipsam autem domum, quæ in hac alma urbe est, & insuper suburbium, quod illi codicillo datum erat, in quibus omnibus interdicta fuerat alienatio, ad Constantem gloriosæ memoriæ filium suum transmisisse. Illumque rursus prægnante uxore relicta vitam finiisse: scripto prius testamento, in quo disposuerit, ut si puer vel natus non esset, vel natus ante pubertatem mortuus esset: tam gloriosissima ejus mater Maria, quam inclyta etiam uxor ejus altera Maria ad successionem ejus vocaretur. Postea vero quam nata filia in ipsa infantia & teneram adhuc ætatem agens, humanis rebus excessit: cum reliquam substantiæ partem, tum etiam domum in ampla hac urbe, & insuper suburbium, quod expressis verbis Hierio gloriosæ memoriæ in codicillo relictum fuit, ad inclytas mulieres devoluta esse: meritoque tam ex testamento, quam ex verbis codicilli, domum justa & suburbium vindicandi sibi locum datum, utpote qui solus hoc tempore ex Hierii gloriosæ memoriæ liberis superstes permanserit, & primum gradum in nomine familiæ obtineat. Verum qui pro Maria & Maria gloriosissimis fœminis faciebant verba, hi ajebant, neque testamenti verbis ullum locum factum esse. Neque enim Constantem gloriosæ memoriæ absque liberis ex rebus humanis abiisse, ut utrarumque ædium restitutioni locus sit. Sed neque suburbii nomine rite secundumque leges Alexandrum gloriosissimum virum hasce adoriri: cum & ipse suburbium, quod ipsi relictum fuerat, in quo communis pater æque, ut in cæteris, alienationem illi prohibuit, ante id tempus alienaverit: sed & alios fratres idem hoc fecisse. Et leges nostras, siquidem omnes ordine, in quibus hujusmodi aliquid definitum sit, defuncti voluntatem transgrediantur: ex æquo omnibus restitutionem adimere: ne si vicissim alter alterum mutua petitione in jus vocent, multis in una causa subdantur judiciis, legesque de hoc propositas nobis revocarunt in memoriam. Alexander autem gloriosissimus vir recte se actionem intentare ajebat, & maxime de utrisque ædibus: defunctum enim satis manifeste suam in codicillo sententiam de iis rebus declarasse, cum res familiæ conservari voluerit: sed multo justioribus se rationibus inniti in suburbio. Neque enim recte illas sibi alienationem exprobrare, cui ex imperiali jussione hoc facere indultum fuerit. Ac prolixis in ea causa disputationibus utraque pars usa est, nunc testatoris interpretando voluntatem, nunc nostras usurpando leges, quas in rem quæque suam facere arbitrabatur.

1 Potest testator rerum suarum alienationem prohibere, & heredes damnare ne vendant.

2 Testator remittere potest heredibus mutuam satisdationem, l. 2. C. ut in possess.

3 Codicillis testamentum, quibus verbis confirmari solitum fuerit, observa.

4 Testamento relicta, codicillis possunt adimi. vid. Instit. de ademptione legatorum.

5 Scalæ, trajectus maritimi l. 7. C. de aquæduct. vel portus aut stationes navium, authore Malchopolia aqui gollas. Alciatus perperam, cœnacula.

6 Facti species hæc est, Parens Constantino filio testamento adscribit fundum, postea codicillis eundem fundum Hierio nepoti suo (id est, filio Constantini) legat, cum emancipatus esset, interdicta ei omni alienatione extra familiam, tam ei quam ejus successoribus: eique, quo casu sine liberis moreretur, Constantinum patrem substituit. His ita confectis, moritur testator, moritur Constantinus. Moriens Hierius fundum ad filium transmittit, pronepotem scilicet testatoris. Is rursus abnepoti, eique si impubes decederet, substituit extraneos, matrem, & uxorem. Quæritur, an fundus debeatur. Conditio legati ita concepti. *Ne fundus de familia defuncti ejusque nomine exiret*, videtur prima facie obstare, sed tamen quia fundus cucurrerat per quatuor gradus heredum, lex vetat testatoris prohibitionem ulterius extendi, & ita vult deberi fundum uxori.

7 Legari potest filio etiam in tempus emancipationis, vid. l. 46. ff. de hered. instit.

8 Conditionem ne legatum de familia unquam exeat; legato adjectam observa l. 77. §. 27. l. 88. §. 15. ff. de leg. 2. Nov. 119. cap. 11. Novell. 120. cap. 9.

ΚΕΦ. α'.

Ἡμεῖς τοίνυν νόμων τε καὶ διαθήκης ἑρμηνείαν προκειμένην εἰδότες, οὐ ψιλῇ κρίσει, νόμῳ δὲ περιλαβεῖν τὴν τῆς ὑποθέσεως τομὴν ἡγησάμεθα δεῖν, ὡς ἂν τήν τε παροῦσαν ἀμφισβήτησιν διαλύσαιμεν, τοῖς τε λοιποῖς προανέλοιμεν τὴν περὶ τῶν τοιούτων φιλονεικίαν. ὅθεν λεπτότερόν τε καὶ ἀκριβέστερον τοῖς τῆς διαθήκης ἐπισκήψαντες ῥήμασιν, αὐτοῖς εὕρομεν τοῖς τὸν κλῆρον διαδεξαμένοις παισὶ τὴν ἐκποίησιν ἀπηγορευμένην, ἐπειδὰν μέλλοιεν παίδων χωρὶς καταλύειν τὸν βίον, οὐκ ἔτι δὲ καὶ τοῖς ἅπαξ αὐτοὺς διαδεξομένοις παισίν· ἀλλ' ὁρίσαντα τὸν ἀπελθόντα μέχρι τῆς παίδων στάσεως τὴν ἀπαγόρευσιν. εἰ γὰρ δὴ καὶ αὐτοὶ παῖδας καταλιπόντες ἀπέλθοιεν, οὐ πολυπραγμονεῖν τὰ λειπόμενα, οὐδὲ μακροτέραν τῆς τῶν παίδων ζωῆς τὴν τῆς ἐκποιήσεως κώλυσιν ἐθελῆσαι ποιήσασθαι. τὸν δέ γε κωδίκελλον ἐπὶ τοῦ προαστείου μόνου γεγονότα, ἀπαγορεῦσαι καὶ τοῖς ἐκ διαθήκης Ἱερίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης (τοῦ νέου φαμὲν) τὰ πράγματα διαδεξαμένοις, τὸ προάστειον ἐκποιεῖν· καὶ πρός γε τούτοις ἐπαγαγεῖν, τὸ βεβουλῆσθαι τὸν ἀπελθόντα διηνεκῶς ἐπὶ τῆς φαμιλίας μένειν αὐτό. τὰ μὲν οὖν ἀμφισβητηθέντα, τοιαῦτα.

Cap. I.

Nos igitur cum & legum, & testamenti interpretationem perspectam haberemus: non [9] nuda sententia, sed lege [10] ejus causæ decisionem complectendam duximus, simul ut præsentem dirimeremus controversiam, simul ut cæteris movendæ de his contentionis ansam præriperemus. Unde subtilius pariter & exactius testamenti verbis innixi, deprehendimus ipsis quidem filiis hereditatem capessentibus alienationem interdictam, si sine liberis vita functuri essent, non ulterius vero iis etiam qui eis filius succederent: sed contentum fuisse defunctum, si inter filios duntaxat alienationis interdictum constitueret: neque enim si & ipsi relictis filiis decederent, majore ipsum cura perquisisse, cui aut quomodo res relinquerentur: nec voluisse alienationis interdictum ultra [11] filiorum vitam extendere. Enimvero codicillum, qui de suburbio duntaxat factus fuit, interdixisse his etiam, qui ex testamento gloriosæ memoriæ Hierii (de juniore loquimur) res per successionem cepissent, ne suburbium alienarent, & quod consequenter inducitur, in his quoque defunctum voluisse, ut id perpetuo in familia permaneret. Et quidem quæ in controversiam deducta sunt, ejusmodi fuerunt.

9 Lex enim ab Imperatore lata evidentius decidit, quam sententia.

10 Id est, eo animo, ut quæ hic dicuntur, pertineant ad omnes casus similes.

11 Interdicta filiis alienatione, sub hac conditione, *si sine liberis decesserint*, natis liberis finitur prohibitio, ita ut & nepotes possint bona extra familiam alienare. Quid si prohibitio facta sit in infinitum, & substitutio precaria adjuncta? ultra quartum gradum extendi non debet.

Cap. II.

1 Cujacius putat hanc Novellam ex earum esse numero, quas Harmenopulus Tribonianum composuisse narrat obscure, & ambigue, pecuniaque corruptum, ut & Novell. 2. Novell. 106. ut & alias pleraſque.

2 Νύμφας, id est, nurus, Novell. 115. cap. 4. §. 3. & 117. cap. 15. & ita est. Nurus filii loco est. Theophilus §. adfinitatis Inst. de Nuptiis. vide Cujacium 18. obs. 2.

3 Causa decidendi ex eo sumitur.

Cap. II.

Nos [1] vero cum totam causam cum diligentia qua decet penitius intueremur: in aliis quidem rebus, quarum sane Constantinus gloriosæ memoriæ, Hierii senioris filius, ex paterni testamenti tabulis dominus factus fuit, præclare nullam quæstionem excitandam rati fuimus, arcendumque in his actione, non solum Alexandrum gloriosissimum virum, sed etiam omnem reliquam familiam: cum & testamenti verba prohibitionem inter solos constituant filios: & ipsi gloriosæ memoriæ Hierii filii, per quos qui post eos illius familiæ portio extiterant, Hierii sibi jura vindicant, nonnullas apud se constitutas res alienaverint, perinde quasi ex una voluntate substitutionem interdixerit: quod autem ad suburbium attinet, cujus dominum codicillus ostendit esse gloriosæ memoriæ Hierium, præter modum scrupulosa nobis diligentia plenum visum est, si post quatuor demum generationes hujusmodi quæstionem produceremus in medium. Nunc certe cum Maria & Maria gloriosissimæ fœminæ etiamnum superſint, quas alicubi & ipsas nostræ leges in familiam reponunt, ut quæ sponsas [2] quoque hac appellatione dignentur: neque recte, neque ordine Alexander gloriosissimus vir litem à se prætensam instituit. Quin ut maxime hæ decessissent: tamen quod quatuor [3] jam generationes præteriisse viderentur, haud sustineremus tam obsoletam causam denuo tradi judiciis, & maxime cum Constantis filia in pupillari adhuc ætate vitam finierit. Unde tametsi testamentum ille non confecisset, suburbium tamen ad matrem ejus pervenisset: non ipsa pupilla, sed ipsa quodammodo lege horum causa existente: quamvis nemo successorum gloriosæ memoriæ Hierii circa voluntatem ejus deliquisset. Licet enim Constans, cum testamenti tabulas conscriberet, substitutiones quasdam fecerit, filia intra pubertatem mortua: nihil tamen inde excellens introducitur: cum & ipsa lex pupillæ substantiam matri, quasi ea sine testamenti tabulis decessisset, per se præbitura esset.

Cap. III.

4 Et ita excluduntur gentiles in hac hypothesi.

5 Adde l. 62. ff. de adquir. rer.

6 Alienatione prohibita extra familiam, omnibus vendentibus, vel pacto consentientibus, fideicommissum remittitur, l. 77. §. 27. ff. de leg. 2. vid. l. 11. Cod. de fideicommiss.

7 Ut mater per abnepotem in pupillari ætate decedentem. An ad alios casus id extendi potest? non temere. vid. Cujac. hic in fin.

Sancimus igitur, ut neque gloriosissimus vir Alexander, aut ejus filii, neque reliqui senioris Hierii gloriosæ memoriæ liberi, neque [4] alius quisquam omnium qui genus suum in eorum familiam referunt, vel Mariam & Mariam gloriosissimas fœminas occasione rerum apud ipsas consistentium, vel alios apud quos aut hoc tempore res existant, aut ad quos sequente tempore perventuræ sint, in [5] quibus alienationem forte Hierius gloriosæ memoriæ prohibuit, adoriantur judicio, aut omnino mentionem de cætero prohibitionis & familiæ nominis faciant, & aliquod sibi exinde jus adquirant: utpote cum & alii Hierii gloriosæ memoriæ filii res suas abalienaverint, & reliquorum quodammodo alienationibus consenserint [6], ac per has, neque non alias, quas prædiximus rationes, quæ ad hujusmodi judicationem & legislationem abunde nobis sufficiunt, sibi pariter, & successoribus suis actiones, quæ ipsis potuissent competere, sustulerint. Atque hæc non tantum præsentis causæ decisio esto, sed & reliquarum in quibus hujusmodi prohibitione facta, tot successiones præterierint, & ultimis heredum per [7] intervenientem aliquem in medio impuberem hereditatem capessat. Tunc enim his etiam, qui sunt extra familiam ejus, qui primus prohibuit, per præsentem nostram legem transmittendarum rerum licentiam habebit. Si quidem in commune hanc legem, tam de præsenti casu, quam de omnibus post hac futuris ad eum modum prohibitionibus protulimus, simul contentionem componentes, quæ hoc tempore evenerat, simul (ut probabile est) futuras præcidentes.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea proponere gloria tua in alma hac urbe, & effectui ac fini tradere studeto, atque observari præcipito.

8 De pecuniis & & usuris civitatum. Index Regina, adde. l. si bene collocata 33. ff. de usuris. Goth. Vide Novell. 138. & Novell. 121. Ans.

9 Calumnia non inde sumenda, sinceritas unde manat.

10 Dubitatum itaque fuit de contractus sive actus nomine.

11 Idque rectius; nihil est enim aliud reditus pecuniæ quam usura, leg. 24. ff. de præscript. l. 30. ff. de alimend.

12 Usuræ supra duplum non debentur, Nov. 121. Nov. 138.

13 De reditu in pecunia constituto vid. Molinæum de usur. num. 69.

14 Annui reditus & usurarum subtilem differentiam observa.

Tit. XLIII.

EXEMPLUM [8] SACRÆ PRAGMATICÆ FORMÆ DE USURIS.

Novella Constit. CLX.

Imperator Justin. August. Papiæ.

PRÆFATIO.

Aristocrates prudentissimus Aphrodisiensis reipublicæ pater, quique immobilia in ea possident, supplices nobis facti sunt, ajentes prædictam civitatem, &c. Ac principio quidem illud cognoscimus, quod plerique leges nostras ita accipiant atque intelligant, ut unde minime conveniat, inde [9] injustarum ipsis actionum ansas præbeant. Si quidem à patre reipublicæ edocti fuimus, quod cum bene magna auri summa Aphrodiensium reipublicæ ex legatis à nonnullis civitati relictis collecta esset, ne quando ea deperiret: quidam eorum qui in republica cum potestate erant, eam auri summam collocaverint, ut quamdiu id auri apud ipsum resideret, tamdiu qui suscepisset, quoquo anno pro eo civitati dependeret (sive [10] quis id pactum, sive reditum, sive etiam usuram [11] appellare velit) quantum ferre civitatem æquum esset. Eos vero, qui aurum susceperunt, postquam constitutionem protulimus, ne creditoribus permittatur, ut debitum ultra [12] duplum exigere, sed hoc ipso duplo contenti sint, sane legatum civitati deperire, & tam calefactiones balneatum publicarum, quæ exinde fieri soleant, injuria affici, quam opera publica per legem nostram labefactari, & illorum interpretationem vitium adferre reipublicæ.

Cap. I.

Ut igitur omnia hæc è nostra expellamus republica, sancimus, ut qui id auri perceperunt in hoc, ut pensionem [13] aliquam pro eo persolvant reipublicæ singulis annis, quo ad illud penes se aurum habuerint, inferre compellantur id quod pro eo se illaturos constituerint, haudquaquam sacra nostra ad hoc constitutione usurpata. Illam etenim de creditoribus conscripsimus, & qui in ea comprehenduntur, casibus. Præsens vero species illam non attingit: siquidem hoc magis annuo [14] reditui, quam usurarum præstationi simile videtur. nos autem ex æquo civitatum curam gerere oportet, ut rerum fiscalium. Quod si quis post hanc præsentem nostram formam aliter ea quæ à nobis lege promulgata sunt acceperit, & defraudare civitatem dato auro voluerit: & pro universo tempore, quantum debet, civitati persolvet, & præterea reddet duplum: ut malitiosæ interpretationis justam retributionem percipiat: propterea quod cum in manu illi esset, ut bonum se perhiberet civem, ita improbus est, ut quæ illum in lucem protulerit, eam non dubitet afficere injuria.

15 De præsidibus, Index Regina: adde Novell. 95. Novell. 128.

16 Hæc Novella est Tiberii.

17 Parum est, leges sanciri, nisi custodiantur. Novell. 26. cap. 1. Novell. 133. cap. 4. l. 2. §. 13. ff. de orig.

Tit. XLIV.

DE [15] PROVINCIARUM PRÆSIDIBUS,

Novella [16] Constit. CLXI.

PRÆFATIO.

Non tantum decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accurate custodire [17], & ad effectum deducere transgressoresque competentibus pœnis subjicere. Quæ enim legum erit

ΚΕΦ. β'.

Καταμεμψάμενοι δὲ τὴν ὅλην ἡμεῖς μεθ' ὅσης ἐχρῆν ἀκριβείας ὑπόθεσιν, ἐπὶ μὲν τοῖς ἄλλοις πράγμασιν ὧν δεσπότης Κωνστάντιος ὁ τῆς ἐνδόξου μνήμης ὁ Ἱερίου τοῦ πρεσβυτέρου παῖς ἐκ τῶν τοῦ πατρὸς διαθηκῶν γέγονε κύριος, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν φαμὲν καλῶς ἐνίστασθαι ζήτησιν. εἴργεσθαι δὲ τῆς ἐπὶ τούτοις ἐναγωγῆς οὐκ Ἀλέξανδρον μόνον τὸν ἐνδοξότατον, ἀλλὰ καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν φαμιλίαν· τῶν τε τῆς διαθήκης ῥημάτων μέχρι μόνων παίδων ἱστάντων τὴν κώλυσιν, καὶ αὐτῶν τῶν Ἱερίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης υἱῶν, δι' ὧν εἰσποιοῦσι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς Ἱερίου δικαίοις οἱ μετ' ἐκείνους τῆς φαμιλίας ὑπάρχοντες μέρος, ἐκποιησάντων τινὰ τῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ ὅλως ὥσπερ εἰς τὴν ὑποκατάστασιν ἐκ γνώμης ἀπηγορευκότων μιᾶς. ἐπὶ δέ γε τοῦ προαστείου, ὃ δὴ κωδίκελλος Ἱερίου δείκνυσι τοῦ ἐνδόξου τὴν μνήμην, πολλῆς ἡμῖν ἔδοξεν ἀνάμεστον εἶναι περιεργίας, τέτταρσιν ὕστερον γενεαῖς τὴν τοιαύτην εἰς μέσον ἀγαγεῖν ζήτησιν. νυνὶ γὰρ Μαρίας καὶ Μαρίας τῶν ἐνδοξοτάτων ἔτι περιουσῶν (ἃς δή που καὶ αὐτὰς ἐν τῇ φαμιλίᾳ τιθέασι τῶν ἡμετέρων νόμων καὶ τὰς νύμφας τούτου τοῦ προσρήματος ἀξιούντων) οὐκ ὀρθῶς οὐδὲ προσηκόντως Ἀλέξανδρος ὁ ἐνδοξότατος τὴν παρ' αὐτοῦ προτεινομένην ἐνίστησι δίκην. ἀπιοῦσι δὲ καὶ τούτων, ὡς τέτταρας ἤδη γενεὰς παρεληλυθέναι δοκεῖν, οὐκ ἂν ὑπεμείναμεν ἀρχαίαν οὕτω δικαστηρίοις ὑπόθεσιν παραδίδοσθαι, μάλιστα τῆς Κωνσταντίου παιδὸς ἐπὶ νέας ἔτι τῆς ἡλικίας καταλυσάσης τὸν βίον· ὥστε κἂν εἰ μὴ διαθέμενος ἐκεῖνος ἐτύγχανεν, εἰς τὴν μητέρα τὴν αὐτῆς ἐλθεῖν τὸ προάστειον, οὐκ αὐτῆς τῆς νέας, τοῦ νόμου δὲ ὥσπερ γενομένου τούτου αἰτίου, καὶ οὐδενὸς τῶν Ἱερίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης διαδόχων περὶ τὴν βούλησιν ἁμαρτήσαντος τὴν αὐτοῦ. καὶ γὰρ εἰ διαθήκας ὁ Κωνστάντιος γράφων ὑποκαταστάσεις τινὰς ἐποιήσατο, τῆς παιδὸς τελευτησάσης ἀνήβου, πλὴν ἀλλ' οὐδὲν ἐντεῦθεν εἰσάγεται μέγα· καὶ αὐτοῦ γὰρ αὐτὸ τοῦ νόμου τῇ τῆς νέας μητρὶ τὴν οὐσίαν παρεξομένου, διαθηκῶν χωρὶς ἀπιούσης αὐτῆς.

ΚΕΦ. γ'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, μηδὲ Ἀλέξανδρον τὸν ἐνδοξότατον, ἢ τοὺς αὐτοῦ παῖδας, μηδὲ τοὺς διαδόχους τοῦ λοιποῦ Ἱερίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης τοῦ πρεσβυτέρου παιδὸς, μηδὲ ἄλλον τινὰ τῶν πάντων εἰς τὴν αὐτὴν ἀναφερομένων φαμιλίαν, ἢ κατὰ Μαρίας καὶ Μαρίας τῶν ἐνδοξοτάτων, προφάσει τῶν παρ' αὐτοῖς καθεστώτων πραγμάτων, ἢ κατὰ τῶν ἄλλων χωρεῖν, παρ' οἷς τὰ πράγματα καθέστηκε νῦν, ἢ καὶ εἰς οὓς ἂν κατὰ τὸν ἑξῆς περιέλθοι χρόνον, ἐφ' οἷς Ἱέριος ὁ τῆς ἐνδόξου μνήμης κωλύσεις ἐτύγχανε τὴν ἐκποίησιν ἢ ὅλως μνημονεύσαι λοιπὸν τῆς κωλύσεως καὶ τοῦ τῆς φαμιλίας ὀνόματος, καί τι δίκαιον κατασκευάζειν ἐκ τούτου, ὡς καὶ τῶν ἄλλων Ἱερίου τοῦ τῆς ἐνδόξου μνήμης υἱῶν τὰ αὐτῶν ἐκποιησάντων πράγματα, καὶ συμφωνησάντων ὥσπερ καὶ ταῖς τῶν λοιπῶν ἐκποιήσεσι, καὶ προσαφελόντων σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς διαδόχοις τὰς δυναμένας ἁρμόττειν ἀγωγὰς ἐκ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ὡς φθάσαντες ἔφαμεν λογισμῶν, πρὸς τὴν τοιαύτην ἡμῖν ἀρκούντων κρίσιν τε καὶ νομοθεσίαν. Καὶ ταύτην οὐκ ἐπὶ τῆς παρούσης ὑποθέσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἐφ' ὧν κωλύσεως γενομένης τοιαύτης διαδοχαὶ τοσαῦται παρῆλθον, καὶ τῶν κληρονόμων ὁ τελευταῖος διὰ μέσου τινὸς ἀνήβου διαδέξαιτο τὸν κλῆρον. τηνικαῦτα γὰρ καὶ τοῖς ἔξω τῆς φαμιλίας τοῦ πρῶτον κωλύσαντος ἄδειαν ἐκ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου παρασχεῖν ἐξεῖναι τὰ πεπραγμένα. κοινὸν γὰρ δὴ τοῦτον ἐποιησάμεθα τὸν νόμον τῆς τε παρούσης ὑποθέσεως, τῶν τε μετὰ ταῦτα γενησομένων ἐπὶ κωλύσεων· τήν τε συμβᾶσαν νῦν διατιθέντες φιλονεικίαν τάς τε, ὡς εἰκός, ἐσομένας προαναιροῦντες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης προθεῖναι κατὰ ταύτην τὴν πανευδαίμονα πόλιν καὶ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοθῆναι καὶ παραφυλαχθῆναι σπευσάτω. Dat. Kal. Januar. Constantinop. DN. Justin. P.P. Johannes & Curius subditis obtulimus.

ΤΙΤΛΟΣ μγ'.

ΙΣΟΝ ΘΕΙΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξ'.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Παπίᾳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἀριστοκράτης ὁ ἐλλογιμώτατος πατὴρ τῆς Ἀφροδισιέων πόλεως, καὶ οἱ κατ' αὐτὴν κεκτημένοι, ἱκέται γεγόνασιν ἡμῶν, φάσκοντες τὴν εἰρημένην πόλιν. Καὶ μετά τινα, Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο νομίζομεν, τὸ τοὺς ἡμετέρους νόμους οὕτω τινὰς ἐκλαμβάνειν τε καὶ νοεῖν ὡς ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς καὶ ὅθεν ἥκιστα ἐχρῆν ἀδικημάτων περιέχειν ἀφορμάς. ἐδιδάχθημεν γὰρ παρὰ τοῦ τῆς πόλεως πατρός, χρυσίον συχνὸν ἀθροισθὲν τῇ πόλει ἐκ πρεσβειῶν καταλελειμμένων παρά τινων τῇ Ἀφροδισιέων πόλει καὶ ὅπως ἂν μὴ τοῦτο ἐξαπόλοιτο, τινὰς τῶν ἐν δυνάμει τῆς πόλεως νείμασθαι τὸ χρυσίον τοῦτο, ἐφ' ᾧ τε ὑπὲρ αὐτοῦ τῇ πόλει συντελεῖν ἔτους ἑκάστου, (ὅπερ εἴτε τις νομὴν, εἴτε πόρον, εἴτε καὶ τόκον καλεῖν βουληθείη) τοῦτο ὁ προσῆκον ἐστι φέρεσθαι τῇ πόλει, ἕως ἂν τὸ χρυσίον παρὰ τῷ λαβόντι μένῃ. τοὺς μέντοι τὸ χρυσίον εἰληφότας, ἐπειδὴ διετάξαμεν, ὑπὲρ τὸ διπλάσιον μὴ συγχωρεῖσθαι τοῖς δανεισταῖς ἀπαιτεῖν τὸ χρέος, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τούτῳ καὶ μόνῳ, φάσκειν ὡς ἐπειδὴ καταβεβλήκασιν ὑπὲρ τὸ διπλάσιον, δεῖ τὸ πρεσβεῖον ἀπολλύσθαι τῇ πόλει. καὶ ἀδικεῖσθαι τὰς ἐκπυρώσεις τῶν δημοσίων βαλανείων ἐντεῦθεν γινομένας, ἐλαττοῦσθαι δὲ τὰ ἔργα τὰ δημόσια, καὶ τὸν ἡμέτερον νόμον καὶ τὴν ἐκείνων ἑρμηνείαν τῇ πόλει λυμαίνεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Ταῦτα ἀπελάσαι πόῤῥω τῆς ἡμετέρας ἐλαύνοντες πολιτείας, θεσπίζομεν, τοὺς τὸ χρυσίον εἰληφότας ἐφ' ᾧ τι ἀεὶ αὐτοῦ διδόναι τι τέλος τῇ πόλει, τούτους ἀναγκασθῆναι μέχρις ἂν ἔχωσι τὸ χρυσίον, εἰσφέρειν τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀντιπεφωνημένον ἔτους ἑκάστου, μὴ κεχρημένους παντελῶς πρὸς τοῦτο τῇ θείᾳ ἡμῶν διατάξει. ἐκείνην μὲν γὰρ ἐπὶ δανειστῶν ἐγράψαμεν, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων θεμάτων· τὸ δὲ παρὸν οὐδὲν ἐκείνοις ἀνῆκεν, εἴγε προσόδῳ μᾶλλον ἔοικεν ἢ τόκων καταβολῇ· ἡμᾶς τε ἐξ ἴσου τοῖς δημοσίοις καθήκει χρὴ καὶ τῶν πόλεων. Εἰ δέ τις καὶ μετὰ τόνδε ἡμῶν τὸν παρόντα τύπον ἑτέρως κατειληφέναι τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα, καὶ ἀποστερῆσαι βουληθείη τὴν πόλιν τοῦ δοθέντος χρυσίου, καὶ τὸ χρέος παντὸς ἀποδώσει τῇ πόλει ὀφειλή, καταθήσει καὶ προσέτι τὸ διπλάσιον· ἵνα τῆς κακούργου ἑρμηνείας δικαίαν ἀμοιβὴν ἀπολάβῃ. ὅτι παρὸν αὐτῷ πολίτῃ φαίνεσθαι χρηστῷ, οὕτως ἐστὶ πονηρὸς ὡς τὴν ἐνεγκοῦσαν αὐτὸν ἀδικεῖν.

ΤΙΤΛΟΣ μδ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξα'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Οὐ τὸ νομοθετεῖν τὰ πρέποντα μόνον ἐστὶν ἀγαθὸν μέγιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ τεθέντα φυλάττειν ἀκριβῶς, καὶ αὐτὰ εἰς ἔργον ἄγειν, καὶ τοὺς παραβαίνοντας ταῖς ἁρμοδίαις ὑποβάλλειν ποιναῖς. τί γὰρ ὄφελος

ἐστι

[illegible]

ΚΕΦ. α΄.

[illegible]

ΚΕΦ. β΄.

[illegible]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. [illegible]

ΤΙΤΛΟΣ με΄.

Θεῖος τύπος κατεπεμφθεὶς Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ, περὶ διαφόρων κεφαλαίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξβ΄.

[illegible]

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ δωρεῶν.

[illegible] ... stipulato ... ex lege condictitia ... §. α΄. ... §. β΄. ... [illegible]

utilitas, si in literis [1] duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant? Ac scimus, quidem, quam vehementer majestas Imperatoria collatorum curam gesserit, cum aliquoties definierit, ut provinciarum præsides officia gratis [2] suscipiant: quo magis & ipsi, cum pure his utuntur, æquum & bonum subditis impertiantur, & ex collatorum incolumitate omnium rerum copia abundet respublica. Sed hæc quidem per immodicam avaritiam eorum, qui officia redimunt [3] potius, quam suscipiunt, devicta paulatim in oblivionem devenerunt.

1 Legum utilitas non in earum scriptura consistit, sed observatione.
2 Novell. 8.
3 Aliud est suscipere magistratum, aliud eum redimere.

CAP. I.

Nos autem de his propositas leges renovantes, sancimus, ut illi magistratum gerant, qui & bona existimatione noti sunt [4], & in exercenda justitia plurimum reposuerunt solicitudinis. Sed & ut citra ullum munus & largitionem magistratus suscipiant. Item ut tam collatores incolumes indemnesque conservent, quam publica [5] tributa diligenter expediant. Præterea ut neque per se, neque per adsessores suos, aut cancellarios [6], domesticosve aut quempiam eorum, qui [7] ad ipsos pertineant, quidquam à subditis accipiant, nisi in quadruplum velint, (ut leges loquuntur) quod ab ipsis acceptum est, dependere: sed contenti his sint, quæ lege ipsis deputata sunt è publico. Simulatque magistratu abierint, ut per solennes quinquaginta [8] dies in provincia assideant, sub publico versantes conspectu, & omnibus actionem intentare volentibus respondeant. Lite vero intra quinquaginta dies non finita, si quidem pecuniaria sit, procuratorem dato: sin vero criminalis ad terminum usque causæ permaneto his, qui in causa dijudicant (sive magistratus sint, sive à præfectis dati) nisi intra viginti dies, quam initium cœperit, eam litem finierint, decem libras auri mulctandis: lite nihilominus secundum prædicta procedente. Si qui enim mala conscientia stimulati, vel clam aufugerint [9], vel ad sacras [10] ædes decurrerint: substantia excident, secundum legem pro modo admissorum inter injuria affectos dividenda. Et quemadmodum procedens de hoc constitutio & ex una parte, prout antea lege [11] comprehensum est, statuit: quæ pro collatoribus [12] introducta sunt, ea firma permaneto. permanentibus videlicet & aliis firmis, quæ ad collatorum utilitatem de præsidibus pulchre à majestate sancita sunt Imperatoria. Quemadmodum autem eos, qui hæc perperam in se admittunt, punimus: ita & eos, qui per hanc causam contra interdictum aliquid ab ipsis accipiunt [13], restitutioni quadrupli subjicimus.

4 Nota, quos promoveri oporteat ad magistratum.
5 Novell. 8. c. 8.
6 Cancellarii sunt à secretis judicum, dixi ad l. 8. C. de assessoribus.
7 Fraus alioquin fieret legi, quoties per interpositam personam id fit quod lex vetat fieri. vid. l. 5. Cod. de legibus. adde l. 5. ff. de regulis.
8 Novell. 8. c. 8.
9 Fuga suspectum reddit. Novell. 53. cap. 4. l. 15. Cod. de probationib. adde leg. 25. ff. de Senatusconsulto Silaniano. Bald. in l. admonendi 31. ff. de jurejur. Exceptiones vero hujus regulæ, vide apud Socin. regula 163.
10 Facit Nov. 17. cap. 7. Novell. 128. cap. 13.
11 Novell. 128.
12 d. Novell. 128.
13 Vid. l. 1. l. 2. & tota tit. ff. repet.

CAP. II.

Atque ut hæc ita caveremus lege, ex eo nobis in mentem venit, quod pluris [14] à nobis sit subditorum opulentia & medela, quam reditus qui exinde inferuntur Imperio. Contrahimus enim una cum largitionibus præsidum in arctum ipsa etiam suffragia [15], quæ Imperialibus inferebantur rationibus, & magnum reddebant pecuniarum cumulum: quo magis hac causa & respublica meliore successu potiatur, & locupletior redeat, aliquot retro temporibus à nonnullis excogitatis præstationibus liberata. Una enim hæc res potentiæ nostræ studio [16] est, *ut provinciæ & bonis gubernentur legibus, & tuto inhabitentur, neque non ex præsidum justitia fructum capiant, & tributa publica sine querela inferantur:* neque enim aliter conservare licet rempublicam nisi [17] pientissimæ præstationes importentur in publicum, ex quibus & militares nutriuntur copiæ, ut resistatur hostibus, & per agros ac urbes agantur excubiæ: perfruuntur item reliqui ordines adtributis sibi salariis, reparantur quoque muri & urbes, denique omnia alia proveniunt, quæ communem subditorum utilitatem concernunt.

14 Commoda subditorum, suis commodis optimus Princeps anteponit. Notandum illud sane est, Marcum Antoninum Imperatorem fisco, in causis compendii nunquam favisse. Capitolinus in ejus vita, quod ad leg. 10. ff. de jure fisci, facit optime.
15 Suffragia hujusmodi Venustà dicuntur, vid. quæ notavi ad Novell. 8.
16 Vita & studia optimorum Principum.
17 Pecunia nervus reipublicæ. Novell. 8. cap. 10. §. 1. Novell. 149. cap. 2.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem: ea gloria tua in alma hac urbe consuetis locis proponet, sed & solitis usa jussionibus mittet per provincias: ut omnes intelligant, quantum nobis respublica simul & subditorum nostrorum incolumitas curæ sit.

TIT. XLV.

SACRA [18] FORMA TRANSMISSA DOMINICO GLORIOSISSIMO PRÆFECTO, DE DIVERSIS CAPITULIS.

NOVELLA CONSTIT. CLXII.

Antonio Contio Interprete.

Percontata nos est tua gloria de quibusdam controversiis apud disertissimos ejus quod apud Illyrios est fori causarum certatores, quæ quidem dixisti nostra dijudicatione egere, ut non perpetuo dissentiant.

CAP. I.

De donationibus.

Primum [19] igitur capitulum tale erat: Mulier quædam super his quæ ei à conjuge donatæ fuerant rebus, non tamen traditæ, volebat mortuo viro & qui silentium egerat super donatione, res persequi, ut domina harum tam donatione quam silentio viri facta. Opponebatur à detentoribus, exceptionem ipsam solam habere conventam, si detineret, non tamen & ab alio posse ipsa vindicare. Quod igitur controversum fuit, tale erat. Nos vero recordati sumus constitutionis [20] nostræ, dicentis, donantem, & si non sit stipulatus [21] traditionem, necessitatem habere tradere donatum. Non enim ad defraudationem, neque ut literæ sint nudæ, interpositum convenit conficere instrumentum. Animum quoque advertimus & ad Cintiæ [22] legis veteris legislationem (quam benefaciens à sua legislatione removit dudum respublica) talia lege includentem seu tractantem, qualia in præsenti controversia fuerunt. §. 1. Et sancimus: Si quemadmodum prius à nobis dictum est, perfecte omnia se habeant ea quæ ad talem donationem pertinent: tam secundum [23] mensuram, quam secundum [24] insinuationem, valere ipsam ex modo omni, per viri silentium illico ab initio, (secundum nostram constitutionem) ex quo facta fuit, ita [26] ut quamvis postea vir in hypothecam dederit [25] rem, vel in pignus tradiderit, non tamen prælienasse videri ipsum, quamdiu superstes erat, silentem, & traditionem ipsam (sive intervenit) dare ipsi exceptionem, sive non intervenit, præbere & exactionem, si [27] quidem stipulatio intervenit, per ex stipulato: sin minus per ex lege condictitiam ad consequendum id quod donatum est. §. 2. Et illud etiam constituere justum duximus: Ut si quidem insinuatæ fuerint ab initio donationes in gestis, omnibus modis ipsas silentio confirmari. Si vero minime insinuatæ manserint, excesserint autem mensuram indigentem insinuatione, usque [28] ad tantum duntaxat ipsas valere usque ad quantum & non insinuatas donationes validas esse à nobis constitutum est. Hoc enim in extremo constituentes, obtinere idem volumus, & non propter adjectionem quantitatis, excidere & id quod recte se habere poterat. Quod quidem & super universitatis donationibus jam lex [29] nostra dicit. His obtinentibus non solum in viro & uxore, sed etiam in aliis personis, inter quas quæ in matrimonio fiunt donationes, prohibentur.

18 De donationibus sacra forma, & de adscriptitiis, Index Regina.
19 Extat primum caput hujus Novellæ in lib. 47. Basilic. tit. 1. c. 78. Goth. Vid. Godefrid. de Jure Novissimo lib. 1. cap. 8. num. 10. Rittershus. part. 5. cap. 11. Ans.
20 l. 35. C. de donationib. §. 2. Instit. de donat.
21 Id est, etsi non promiserit.
22 Ut Ennia Str. Ælia Sentia: Hal. & male. Lex enim Ælia Sentia de manumissionibus fuit, non donationibus. Goth. De lege cintia sive cynthia de donationibus meminit. Tacit. Annal. 1x. Vid. etiam Ranchin. var. lect. lib. 2. cap. 7. S.L.
23 Ut non sit immodica.
24 Ut sit insinuata.
25 Abrogatur lex 12. C. de donat. inter virum & uxorem. l. 32. §. 5. ff. de donat. inter virum.
26 Ut si donator rem à se donatam alienaverit vel pigneraverit, donationem revocasse non intelligatur.
27 l. 35. Cod. de donationib.
28 Utile per inutile non vitiatur. l. 21. in fin. ff. de donat. l. 34. Cod. de donat.
29 d. l. 35.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Cap. II.

SEcundum etiam insuper capitulum à tua excellentia interrogati sumus, An post constitutionem [1] nostram volentem ex libera & inscriptitio [2] natos quospiam postea liberos propter matris conditionem existentes, oportere existimare, tametsi nec adscriptitii facti sint secundum [jus] antiquum, tamen omnino [3] colonos factos esse: propterea quod alia nostra constitutio etiam colonorum liberos non permittit relinquere [4] terram, sed manere colonos, & multo magis hoc esse oporteat, quandoquidem est in his personis prorsus inscriptitiorum prosapia. Hæc igitur in interrogatione erant tua, & hoc erat dictum capitulum. Oportet enim nostram considerantes mentem, nosse quia nunquam nos liberum [5] ventrem parere inscriptitium [6] concessimus, sed symbolum sane hoc & signum superponi oportet genito, post statim positam legem, hoc ipsum scilicet, nempe libertatem convenire ex libera natis matre. Si igitur ex [7] libera quis & inscriptitio nascatur, manet quidem liber, & maternam non abjicit ullo modo ingenuitatem. Indicat autem à nobis posita constitutio [8], quæ vult tales habitatores regionum manere, & agrorum cultores, tanquam ibi natos. Hoc enim coloni [9] vult appellatio. Non concedimus igitur ipsis licentiam relinquere quidem regionem, ad alia vero se recipere: sed si quidem omnino nati fuerint quidam in aliquo prædio, si quidem ex adscriptitia matre, manifestum est eos omnino inscriptitios fore: si [10] vero ex libera, manent quidem liberi: & [11] quæ ab his adquisita sunt, sub illis erunt, neque peculium fient dominorum, non [12] egredientur vero ex eo prædio, sed illud colent, neque erit eis licentia hoc quidem relinquere, alia vero circumire aliena, nisi si domini fiant possessionis cujusdam propriæ, sufficientis eos ibi occupatos alere circa seipsam, & non concedentis, & alia colere, & in ea migrare: quandoquidem omnibus modis ipsos manere sancimus in prædio, liberos quidem constitutos, habitatione [13] tamen detentos, & hoc quidem hactenus constitutum esto.

Cap. III.

SEd neque extra modum visum est nobis, & illud quæsitum nostra dijudicatione dignari. Si enim inscriptitia mulier ad [14] inscriptitium alicujus prædii ad alium pertinentem venerit conjugium, quæsitum est de prole, si liberi ex his nascantur, utrum deceat ad dominum viri an dominum mulieris pertinere prolem. *Sancimus* igitur si quid tale fiat, & conveniant ad invicem diversorum dominorum adscriptitii, quandoquidem ea quæ ad fortunam eorum pertinent non sint in controversia posita, ventre non libero existente, sint quidem progeniti, adscriptitii: non tamen omne dabimus matri neque ejus domino, sed si quidem unus genitus fuerit filius, venter [15] semini præfertor, sitque domini matris id quod erit progenitum. Sin duo forte contigerint filii, dividantur ambo, electione per [16] sortem dirimenda. Sin impar [17] sit liberorum numerus: majorem obtineat matris sinus, ita ut si tribus existentibus, duo quidem sint matris, unus vero patris, & rursum si quinque, tres quidem ex genitis sint domini matris, duo vero patris: & secundum hoc incrementum, numerus progrediatur, id quidem quod in æqualitatem dividi potest, dividens ex æquo, quod vero exsuperat, tanquam gratiosius illud distribuens matri. Oportet enim ipsam dignari majore studio, ut quæ & parturierit [18] & pepererit, & nutrierit, supra eum qui voluptatis superfluum, pueri fecerit originem.

Epilogus.

†. Quæ igitur hac sacra pragmatica forma comprehensa sunt, tua gloria in similibus casibus custodire festinet. Etenim & communem de hoc scribimus legem, ipsa quidem & alia quædam reformantes, quæ quidem necessariæ legislationis esse credimus. Dat. v. Idus Septemb. *Constantinop.* DN. Just. PP. Aug. Apione [19] V.C. Cons.

1 *l. ult. C. de agricolis.*
2 Adscriptitio.
3 *Novell.* 54. c. 1. vide *Cujac. lib.* 4. *obs.* 28.
4 Adscriptitiis non licet à gleba discedere.
5 Ex ventre libero adscriptitius non nascitur.
6 Adscriptitium.
7 Ex libera & adscriptitio nascitur liber, *l. ult. C. de agricol. & censit. Novell.* 22. *Nov.* 54. vide *Novellam Justini de filiis liberorum in Africa* olim placebat adscriptitium nasci.
8 *d. l. ult. Cod. de agricolis.*
9 Colonus quid.
10 Ex adscriptitio ventre, adscriptitii, ex libera liberi nascuntur.
11 Effectus ingenuitatis.
12 Effectus adscriptitii juris.
13 Statu quis interdum liber est: habitatione vero & domicilio servus.
14 Dixi *Novell.* 156. 157.
15 Semini venter præfertur: id est, patri mater.
16 Sortibus jactis, *l. ult. C. comm. de legatis.* hoc enim fit multis aliis causis *l.* 2. *C. quando & quibus quarta pars*: *leg.* 14. *ff. de judic. l.* 24. §. 17. *ff. de fideicom.* §. *optionis* 23. *in fin. Inst. de legatis.*
17 Ex duobus adscriptitiis natum, impar matris: par patris conditionem & dominium sequitur.
18 *l. ult. Cod. qui potior.*
19 Id est, anno 539.

Tit. XLVI.

DE [20] RELEVATIONE [21] TRIBUTORUM PUBLICORUM.

Novella Constit. CLXIII.

PRÆFATIO.

PRæstantissima inter homines bona sunt *justitia* [22] & *benignitas*: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmareque Imperium, hæc conservare rempublicam, hæc pulchre humanam noverunt gubernare vitam. Unde & nobis ex quo divinitus Imperii sceptra suscepimus, magno affectatum est studio, ut undique tam bonis actionibus conspicui simus; quo magis si utiles nos præbeamus subditis, ex virtute & gloria remunerationem habeamus. Ac scimus quidem mutua illa, & omnimoda hominum exitia ad tantam inopiam possessiones redegisse, ut neque reditus possint suis producere possessoribus, neque satis idonee publica inferre tributa. Atque hæc militari & alio necessario sumptu imminente, vehementerque nos impellente, dum multis undequaque bellis alluimur, ut crebriores pecuniarum collationes faciamus. Inde adeo non semel curas in eam rem impendimus, quanam ratione fieri possit, ut & necessitati faceremus satis, & subditorum egestati afferremus remedium: cumque in multas nostra circa hæc distraheretur sententia, magis tamen obtinuit, ut ad benignitatem respiceremus, & Deo placentem collatoribus impertiremur medelam, & quod communibus deesset sumptibus, hoc in ejus vicem introduceretur ex thesauris principalibus.

Cap. I.

ACceptam igitur & hanc nostram curam ferentes domino Christo, & salutaris passionis, neque non sanctæ resurrectionis ejus præsentibus [23] magni festi [24] diebus condigna facientes, merito & ipsi in præsentia hanc pro republica largitionem offerimus, per quam concedimus in universum omnibus agricolis pariter & collatoribus, (idem autem dicere licet & de prædiorum dominis) integrum unum canonem publicorum tributorum, in quadriennium partiendum: hoc est quartam [25] quidem ejus portionem pro nova indictione proxime initura, tandem vero alteram & pro decima, quæ hanc secutura est, consimiliter, & pro undecima & *duodecima*, unicuique quartam portionem, una eademque opera diminuentes & consuetudines, quæ quocunque modo aliquibus hoc nomine præbentur.

Cap. II.

REmittimus autem his & præteriti [26] temporis reliquationes, usque ad finem proxime prætеritæ quintæ indictionis. Ac sancimus ne qua fiat exactio pientissimarum nobis condonatarum præstationum, sive maximam præfecturam respiciant sacrorum orientalium prætoriorum, sive præfecturam Illyricianam, sive præsidatum insularum, atque præfecturam militarium in Scythia & Mysia ordinum, aut sacras nostras largitiones, aut denique alium magistratum: interdicentes decurionibus, & exceptoribus scriniariis, & cohortalibus, palatinis, & exactoribus, neque non susceptoribus, & quicunque vel exactionem vel

20 Hæc Novella est Tiberii.
21 De relevatione futurorum *Indem Regina.* Relevatio ita distat ab indulgentia. vid. *cap.* 2. *J. eod.*
22 Laus Justitiæ.
23 Magistratus attentiores ad munus suum esse solent, instante festo aliquo insigni. adde *l.* 22. *l.* 23. *C. de episc. aud. l.* 6. *l.* 7. *in fin. l.* 8. *C. de feriis*, *l.* 6. *C. de custod. reor.*
24 Paschatis.
25 Relevatio hæc tributorum Constantinianæ pene similis est, qua relevantur possessiones quarta parte tributorum in quadriennium. *Eusebius* 4. *de vita Constantini.*
26 Indulgentia in eo differt à relevatione. Relevatio est futuri: indulgentia, præteriti.

ΚΕΦ. β'.

ΔΕύτερον δὲ ἐπὶ κεφάλαιον παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἠρωτήθημεν, εἰ μετὰ τὴν διάταξιν τὴν ἡμετέραν τὴν βουλομένην ἐξ ἐλευθέρας καὶ ἐναπογράφου τικτομένους τινὰς, οὕτως ἐλευθέρους διὰ τὴν τῆς μητρὸς αἵρεσιν εἶναι, δέον νομίζειν ὡς εἰ καὶ μὴ γεγόνασιν ἐναπόγραφοι κατὰ τὸ παλαιὸν, ἀλλ' οὖν ὅλως κολωνοὶ γίνονται, διὰ τὸ τὴν ἄλλην ἡμῶν διάταξιν καὶ τοὺς τῶν κολωνῶν παῖδας οὐ συγχωρεῖν ἀπολιμπάνειν τὴν γῆν, ἀλλὰ μένειν κολωνούς. καὶ πολλῷ μᾶλλον τοῦτο δεῖν εἶναι, ἐπειδήπερ ἐστὶν ἐν τούτοις τοῖς προσώποις ὅλως ἐναπογράφων σπορά. Ταῦτα μὲν ἦν ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως τῆς σῆς, καὶ τὸ ῥηθὲν κεφάλαιον. χρὴ δὲ τὴν ἡμετέραν ἀναλογισαμένους γνώμην, γινώσκειν ὡς οὐδέποτε ἡμεῖς ἐλευθέραν γαστέρα τίκτειν ἐναπόγραφον συγχωροῦμεν, ἀλλὰ τὸ σύμβολον δὴ τοῦτο καὶ σημεῖον ἐπικεῖσθαι δεῖ τῷ γεννωμένῳ, μετὰ τὸν τηνικαῦτα τεθέντα νόμον, τὸ πάντως τὴν ἐλευθερίαν ἁρμόττειν τοῖς ἐξ ἐλευθέρας γεννωμένοις μητρός. εἰ τοίνυν ἐξ ἐλευθέρας τις καὶ ἐναπογράφου τεχθείη, μένει μὲν ἐλεύθερος, καὶ τὴν μητρικὴν οὐκ ἀποβάλλει κατ' οὐδένα τρόπον εὐγένειαν. δηλοῖ δὲ ἡ παρ' ἡμῶν τεθεῖσα διάταξις, ὡς βούλεται τοὺς τοιούτους οἰκήτορας τῶν χωρίων διαμένειν καὶ τῶν ἀγρῶν ἐργάτας, οἷα ἐκεῖσε γεννηθέντας. τοῦτο γὰρ δὴ τὸ τῶν κολωνῶν βούλεται προσρημα. οὐ παρέχομεν ἐν αὐτοῖς ἄδειαν ἀπολιμπάνειν μὲν τὸ χωρίον, εἰς ἕτερον δὲ μετοικεῖν. ἀλλ' εἴπερ ὅλως τεχθεῖεν τινὲς ἔν τινι χωρίῳ, εἰ μὲν ἐξ ἐναπογράφου μητρὸς, πρόδηλον ὡς ἔσονται πάντως ἐναπόγραφοι· εἰ δὲ ἐξ ἐλευθέρας, μένουσι μὲν ἐλεύθεροι, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν κτηθέντα ὑπ' αὐτοῖς ἔσται, καὶ οὐ πεκούλιον γίνονται τῶν δεσποτῶν· οὐκ ἐξελεύσονται δὲ τοῦ χωρίου, ἀλλὰ τοῦτο γεωργήσουσιν· οὐδὲ ἔσται αὐτοῖς ἄδεια τοῦτο μὲν ἀπολιμπάνειν, ἕτερα δὲ ἀλλότρια περιϊέναι. πλὴν εἰ μὴ κύριοι γένοιντο κτήσεως τινὸς ἰδίας, ἱκανῆς οὔσης ἀσχολεῖν αὐτοὺς περὶ αὐτὴν, καὶ μὴ συγχωρούσης καὶ ἕτερα γεωργεῖν· εἰς ἐκείνην τε μεθίστασθαι. ἐπειδήπερ πάντα τρόπον αὐτοὺς μένειν θεσπίζομεν ἐπὶ τοῦ χωρίου, ἐλευθέρους μὲν ὑπάρχοντας, διὰ δὲ τῆς οἰκήσεως κατεχομένους. καὶ τοῦτο μὲν τέως διατετάχθω.

ΚΕΦ. γ'.

ΟΥΚ ἀπὸ δὲ τρόπου ἔδοξεν ἡμῖν κἀκεῖνο ζητηθὲν ἐρωτήσεως διακρίσεως ἀξιῶσαι. εἰ γὰρ ἐναπόγραφος γυνὴ πρὸς ἐναπόγραφον πρὸς ἕτερον ἀνήκοντα ἔλθοι συζυγίαν, ἐζητήθη περὶ τῆς γονῆς, εἰ παῖδες ἐξ αὐτῶν γένοιντο, πότερον ἀνήκειν ἐπὶ τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῷ δεσπότῃ τῆς γυναικὸς διαφέρειν τὴν γονήν. Θεσπίζομεν τοίνυν, εἴ τι τοιοῦτο γένοιτο, καὶ συνέλθοιεν πρὸς ἀλλήλους διαφόρων δεσποτῶν ἐναπόγραφοι, ἐπειδήπερ τὰ τῆς τύχης οὐκ ἔστιν ἀμφισβητήσιμα, τῆς γαστρὸς οὐκ ἐλευθέρας καθεστώσης, ἔσονται μὲν οἱ τεχθέντες ἐναπόγραφοι· οὐ μὴν τὸ πᾶν δώσομεν τῇ μητρὶ, οὐδὲ τῷ αὐτῆς δεσπότῃ· ἀλλ' εἰ μὲν εἷς γένοιτο παῖς, ἡ γαστὴρ τῆς σπορᾶς προκεκρίσθω, καὶ ἔσται τοῦ δεσπότου τῆς μητρὸς τὸ τεχθέν· εἰ δὲ δύο τύχοιεν οἱ παῖδες, μεριζέσθωσαν ἄμφω, κλήρου τῆς ἐπιλογῆς γενομένης· εἰ δὲ ἄνισος εἴη τῶν παίδων ὁ ἀριθμὸς, τὸ πλεῖον ὁ τῆς μητρὸς κατεχέτω κόλπος. ὥστε τριῶν ὄντων τοὺς δύο μὲν εἶναι τῆς μητρὸς, τὸν ἕνα δὲ τοῦ πατρός· καὶ αὖθις εἰ πέντε, τοὺς μὲν τρεῖς τῶν τεχθέντων, τοῦ δεσπότου τῆς μητρὸς, καὶ τοὺς δύο τοῦ πατρός. καὶ κατὰ ταύτην τὴν παραύξησιν ὁ ἀριθμὸς χωρείτω, τὸ μὲν εἰς ἰσότητα διαιρεῖσθαι δυνάμενον προσνέμων ἐξ ἴσης, τὸ δὲ περιττὸν, ὥσπερ καὶ χαριέστερον, τοῦτο προσνέμων τῇ μητρί. δεῖ γὰρ ταύτην ἀξιῶσαι πλείονος σπουδῆς, τὴν τε ὠδινήσασαν καὶ τεκοῦσαν καὶ θρέψασαν, ὑπὲρ τὸν τῆς ἡδονῆς πάρεργον τὴν τοῦ παιδὸς ποιησάμενον γένεσιν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν τῷδε τῷ θείῳ πραγματικῷ τύπῳ περιεχόμενα, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἐπὶ τῶν ὁμοίων θεμάτων παραφυλάττειν σπευσάτω. καὶ γὰρ δὴ καὶ κοινὸν περὶ τούτου γράψομεν νόμον, αὐτά τε καὶ ἕτερα τινὰ προσδιαπτύττοντες ἅπερ ἀναγκαίας νομοθεσίας εἶναι πιστεύομεν. Dat. v. Id. Septemb. *Constantinop.* DN. Justin. P.P. Aug. Apione V.C. Cons.

ΤΙΤΛΟΣ μϛ'.

ΠΕΡΙ ΚΟΥΦΙΣΜΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξγ'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΜΕγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶν ἀγαθὰ δικαιοσύνη τε καὶ φιλανθρωπία, ἡ μὲν τὸ ἴσον ἑκάστῳ νέμουσα, καὶ τῶν ἀλλοτρίων οὐκ ἐφιεμένη, ἡ δὲ πρὸς ἔλεον τρέχουσα, καὶ χρεῶν τοὺς δεομένους ἐλευθεροῦσα δυσκολίας. ταῦτα τὴν βασιλείαν οἶδε κοσμεῖν, καὶ ἀσφαλίζειν, καὶ τὸ πολίτευμα διασώζειν, καὶ τὸν ἀνθρώπινον καλῶς διακυβερνᾶν βίον· ὅθεν καὶ ἡμῖν ἐκ θεοῦ τὰ σκῆπτρα λαβοῦσι γέγονε περισπούδαστον, ἐκ τούτων δὴ τῶν ἀγαθῶν διαφαίνεσθαι πράξεων, ἵνα τὸ χρήσιμον τοῖς ὑπηκόοις παρέχοντες, τὴν ἐξ ἀρετῆς τε καὶ δόξης ἔχωμεν ἀμοιβήν. Ἴσμεν τοίνυν τὰς ἐπ' ἀλλήλαις τε καὶ παντοίας τῶν ἀνθρώπων φθορὰς εἰς τοσαύτην τὰς κτήσεις καταστῆσαι ἀπορίαν, ὡς μηδὲ προσόδους οἴκοθεν δύνασθαι τοῖς κεκτημένοις, μηδὲ μὴν τὰς τῶν δημοσίων αὐταρκῶς εἰσκομίζειν φορὰς. καὶ ταῦτα στρατιωτικῆς τε καὶ τῆς ἄλλης κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προσούσης ἐπικειμένης δαπάνης, καὶ σφόδρα συνωθούσης ἡμᾶς πολλοῖς περιρρεομένους πολέμοις συχνὰς ποιεῖσθαι χρημάτων τὰς ἐπιδόσεις. Ἐμεριμνήσαμεν γοῦν πολλάκις πῶς ἂν γένοιτο καὶ τῆς χρείας πλήρωσις, καὶ τῶν ὑπηκόων τῆς ἀπορίας θεραπεία, πρὸς πολλά τε μεριζομένης ἡμῶν τῆς περὶ τούτων γνώμης, ἐκράτησεν ὅμως τὸ μᾶλλον πρὸς φιλανθρωπίαν ἰδεῖν, καὶ τῆς θεοφιλοῦς θεῷ μεταδοῦναι τοῖς ὑποτελέσι βοηθείας, τὸ δὲ λεῖπον ταῖς κοιναῖς δαπάναις ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀντεισαγαγεῖν θησαυρῶν.

ΚΕΦ. α'.

ΑΝαθέντες τοιγαροῦν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν φροντίδα τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, καὶ πρέπουσαν προσφέροντες ταῖς παρούσαις τῆς μεγάλης ἑορτῆς ἡμέραις τοῦ σωτηριώδους πάθους καὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ἀναστάσεως, προσφέρομεν ὑπὲρ πολιτεύματος εἰκότως αὐτοὶ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος δωρεάν, δι' ἧς concedimus γεωργοῖς τε καὶ συντελεσταῖς ἅπασιν (ταυτὸν δὲ ἔστιν εἰπεῖν, τοῖς τῶν χωρίων κυρίοις) integrum unum canonem τῶν δημοσίων φόρων, αὐτῆς εἰς quadriennium διαιρουμένης, τοῦτ' ἔστι τῆς μὲν εἰσελευσομένης ἐνάτης ἐπινεμήσεως τέταρτον μέρος, τῆς δὲ μετὰ ταύτην δεκάτης τοσοῦτον ἕτερον μέρος. ὁμοίως καὶ τῆς ἑνδεκάτης ἐπινεμήσεως ἀνὰ τέταρτον μέρος συνυποτεμνόντες καὶ τὰς ὁπωσοῦν ὑπὲρ τούτων παρεχομένας τισὶ συνηθείας.

ΚΕΦ. β'.

ΕΦίεμεν δὲ τούτοις καὶ τὰ ἐλλειμμένα τοῦ φθάσαντος χρόνου μέχρι πληρώσεως τῆς ἄρτι παρελθούσης quintæ ἐπινεμήσεως, καὶ θεσπίζομεν μηδεμίαν εἴσπραξιν γίνεσθαι τῶν παρ' ἡμῶν φιλανθρωπευθέντων εὐσεβῶν τελεσμάτων, εἴτε τὴν μεγίστην ἀρχὴν ὁρᾷ ταῦτα τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων, εἴτε τὴν τῶν Ἰλλυριῶν ὑπαρχότητα, ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν νήσων καὶ τῶν ἐπὶ Σκυθίας τε καὶ Μυσίας στρατιωτικῶν ταγμάτων, ἢ τὰς θείας ἡμῶν λαργιτιώνας, ἢ καὶ ἄλλην ἀρχὴν, ἀπαγορεύοντες βουλευταῖς τε καὶ ἐκλήπτορσι, σκρινιαρίοις τε καὶ ταξεώταις, παλατίνοις τε καὶ αἰτηταῖς, ἔτι γε μὴν καὶ ὑποδέκταις, καὶ πᾶσι δημοσίαν ἀπαίτησιν

ἀναπείθει τε καὶ ὑποδοχὴν ποιουμένων τε καὶ ποιησόντων, προσαιτοῦντες χρόνου κατὰ τῶν γεωργῶν τε καὶ ὑποτελῶν, ἢ καὶ τοὺς τῶν χωρίων δεσπότας, ὡς διαφόρους ἐκ τῶν συγκεχωρημένων ἐλλειμμάτων προσδέχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ καὶ ἀντιφωνητάς· ἢ ἐγγύας καὶ ὁμολογίας λαμβάνειν δολερῶς. ἀκυροῦμεν γὰρ πᾶσαν κατὰ τῆς ἡμετέρας φιλοτιμίας γενομένην ἢ καὶ γενησομένην περιγραφήν· ἐπειδὴ δῆλον ἐστιν, ὡς εἴ τι φθάσαντές τινες τῆς ἡμετέρας δωρεᾶς εἰσπράξαιεν ἐκ τῶν μέχρι τῆς πέμπτης ἐπινεμήσεως ἐλλειμμάτων, καὶ τοῦτο μὴ καταθέντες φανεῖεν, τοῖς δημοσίοις αὐτὸ τρόποις ἅπασιν εἰσκομισθῆναι λογισμοῖς. τοὺς γὰρ ὑποτελεῖς εὐεργετοῦντες, τῆς παρούσης αὐτοῖς μετεδώκαμεν φιλανθρωπίας, οὐ μὴν καὶ τοῖς τὰ δημόσια τέλη λαβοῦσιν εἰς κέρδος οἰκεῖον ἀποστερῆσαι βουλομένοις. τὴν δὲ τοῦ ἐμβόλου ἰσχαίρω κανόνος συγχώρησιν ἐποιησάμεθα, τῆς ἐτησίας ἐμβολῆς κατ᾽ οὐδένα τρόπον ἐλαττουμένης. Δεῖ γὰρ τὸ μέτρον ἅπαν τό τε σίτου καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν καὶ συντελεῖσθαι καὶ εἰσκομίζεσθαι κατὰ τὸ εἰωθός τε καὶ νενομισμένον, τῶν τιμημάτων τῆς συγκεχωρημένης παρ᾽ ἡμῶν καθ᾽ ἕκαστον ἔτος τετάρτης μοίρας ἐπὶ τὸν τετραετῆ χρόνον κατὰ τὴν δημοσίαν τράπεζαν λογιζομένων τοῖς ὑποτελέσι, τοῖς ἄλλοις τοῖς παρ᾽ αὐτῶν ἐν χρυσίῳ συντελουμένοις ὑπὸ καταβαλλομένοις ἐκ τοῦ δημοσίου. Τοῦτο δὲ τοῦτο ἐν Ὀσροηνῇ καὶ τῇ μέσῃ τῶν ποταμῶν πραχθήσεται, χάριν τῶν ἐν εἴδεσι συντελουμένων ὑπέρ τε τῶν ἀποθέτων καὶ τῆς στρατιωτικῆς δαπάνης. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τῶν εἰδῶν πλωΐμοις χωρουμένοις, ἐπί τε τῆς Λαζῶν χώρας, καὶ Βοσπόρου, καὶ Χερσονήσου. λήψονται γὰρ τὰ τούτων ἐκ τοῦ δημοσίου τιμήματα κατὰ τὸ τεταγμένον ἐπὶ ταῖς τραπέζαις τῶν ὑπάρχων, ὅθεν εἰσάγεται ταῦτα, ὥστε καὶ αὐτοὺς τῆς ἡμετέρας ἀπολαύειν κατὰ τοῦτο φιλανθρωπίας. τὴν γὰρ τῶν αὐτῶν εἰδῶν εἰσκομιδὴν ῥαθυμεῖσθαι παντελῶς οὐκ ἔστιν ἀσφαλές, τῆς δαπάνης ἀπαραιτήτου καθεστηκυίας· καὶ τὰ κοινὰ συνιστώσης (ὡς εἰπεῖν) πράγματα. Πειθόμεθα δὲ καὶ ἐκ ταύτης ἡμῶν τῆς δωρεᾶς, μεγάλας ἅπαξ τῇ πολιτείᾳ προσθήκας, τοῦ Θεοῦ πάντα αἴτια ἡμῖν διὰ τῶν τοιούτων παρεχομένου πράξεων. τῶν παραβαίνειν τολμώντων τὰ παρ᾽ ἡμῶν ὑπὲρ τῆς τῶν ὑπηκόων ὠφελείας διατυπωθέντα, περί τε τὴν οὐσίαν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν κινδυνευόντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα θείου νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης, προγράμμασι χρωμένη, κατά τε τὴν εὐδαίμονα πόλιν, καὶ μὴν καὶ τὰς ὑπ᾽ αὐτῇ ἐπαρχίας, φανερὰ πᾶσι ποιήσεται, ὡς μηδένα τῆς ἡμετέρας διαλαθεῖν φιλοτιμίας.

TITΛΟΣ μζ΄.

ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξδ΄.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Θεῷ τε καὶ δικαιοσύνης μεῖζον οὐδὲν ἄλλο. τούτων γὰρ χωρὶς οὐκ ἄν τι τῶν δεόντων πραχθείη ποτὲ, καὶ διαφερόντως ἐν τῇ καθ᾽ ἡμᾶς πολιτείᾳ. ἐντεῦθεν καὶ βασιλεύειν ἔστιν ὀρθῶς, καὶ τοὺς ὑπηκόους εἰς εὔνοιάν τε καὶ πάσαν ἀγνωμοσύνην ἐφέλκεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς ἐκ Θεοῦ τε καὶ δικαιοσύνης τὰ σκῆπτρα παραλαβόντες, εἰ καὶ πολλαῖς περιελκόμεθα ταῖς φροντίσιν, ὅπως Ῥωμαῖοι μὲν ταῖς ἀρεταῖς αὐξηθεῖεν, βάρβαροι δὲ νικηθέντες ἐπιγνωσθεῖεν, ὅμως οὐκ ἔξω φροντίδος γεγόναμεν, ὡς ἂν καὶ περὶ τῆς ἰδίας λυσιτελοῦντα τοῖς ὑπηκόοις ἡ δέουσα τύχοι πρόνοια. Πολλὰ μὲν οὖν τῶν πρότερον συγκεχυμένων διορθώσαντες, προσήκειν ἡγησάμεθα καὶ τὸ περὶ τὰς διαδοχὰς ἠμελημένον ἐν πλείστῳ χρόνῳ πρὸς τὴν ἀρέσκουσαν Θεῷ πρᾶξιν ἐπαναγαγεῖν. Ἐγνώκαμεν γὰρ, ὥς τινες περιεστῶτες τὰς τῶν τελευτώντων περιουσίας διαταράττουσιν, ἀλλ᾽ οὔτε διαθήκας ἐῶσι κρατεῖν, οὔτε μὴν τὰς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὰς χώραν λαμβάνειν, τοῖς μὲν κινητοῖς πράγμασι σφραγῖδας ἐπιβάλλοντες, τοῖς δὲ ἀκινήτοις τιτλοὺς ἐπιτιθέντες, ὡς ταύτῃ τῆς ἐκείνων διαδοχῆς ἐπαυξάνειν τι καὶ τὴν πρέπουσαν λαβεῖν τάξιν. ἐπειδὴ δὲ οὐχ οἷόν τε τὰ καθ᾽ ἕκαστον τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις συμβαινόντων ἐν πλήθει τοσούτῳ μανθάνειν ἀκριβῶς, ἤδη καὶ ταῦτα διατυπῶσαι νόμῳ, καλῶς ἔδοξεν ἡμῖν ἔχειν.

ΚΕΦ. α΄.

Διὸ θεσπίζομεν, ἅπαντας ἀφθόνως τῶν οἰκείων ἀπολαύειν πραγμάτων τε καὶ δικαίων, καὶ ταῦτα παραπέμπειν ἐπὶ τοὺς σφῶν κληρονόμους· ἐπεὶ δὲ τῶν πάντων μηδένα καθάπαξ ταῖς ἐκείνων περιουσίαις, ἢ τοὺς τούτων διαδόχους ζημίαις περιβάλλειν, ἢ τίτλους ἢ σφραγῖδας ἐπιτιθέναι τοῖς πράγμασι παρά τε τοὺς ἡμετέρους νόμους δοκεῖν. Καὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου γὰρ κλήσεις ἐπὶ ταῖς τούτων διαδοχαῖς βεβαιοῦμεν, καὶ τὰς τελευταίας τούτων βουλήσεις νομίμως ἑστώσας οὐκ ἀνατρέπομεν. Εἰ γὰρ ἀγρυπνοῦμεν ἀεὶ καὶ μεριμνῶμεν διὰ τὴν τῶν ὑποτελῶν εὐνομίαν τε, καὶ τῆς αὐτῶν θεραπείας πολλὴ τις τῷ ἡμετέρῳ κράτει καθέστηκε φροντίς. πῶς οὐκ ἂν καὶ περὶ τοῦτο τὸ μέρος προνοησαίμεθα αὐτῶν, καὶ τῆς ἡμετέρας προθύμως μεταδοίημεν εὐεργεσίας; ταῦτα γὰρ Θεῷ ἀρέσκειν πεπείσμεθα, καὶ ταύτην δικαιοσύνην εἶναι φαμὲν, καὶ τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἐκ τούτων ἀσφαλῆ τε καὶ ἀπόρθητον ἔσεσθαι πεπείσμεθα. Συναριθμείσθω τοίνυν καὶ οὗτος ἡμῶν ὁ νόμος ταῖς ἄλλαις ἡμῶν κατορθώσεσι, καὶ τὸ ὑπήκοον τῶν προτέρων λυπηρῶν ἀπηλλαγμένοι καὶ τοσαύτης ἀξιωθέντες παρὰ τῆς ἡμετέρας κηδεμονίας, Θεῷ τε καὶ μετ᾽ ἐκεῖνον ἡμῖν χάριτας ὁμολογεῖν, τὸ θεῖον ἱκετείαις ἐξιλεούμενοι, ἵνα καὶ τῶν πολεμίων κρατήσαντες πολλῆς αὐτοῖς ἄλλης μεταδοίημεν ἀσφαλείας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου νόμου δηλούμενα, φυλαξάτωσαν οἵ τε ἐνδοξότατοι κουράτωρες τῶν θείων οἴκων, οἵ τε τὰς μεγίστας ἢ καὶ ἐλάττους ἀρχὰς ἰθύνειν ἐπιτετραμμένοι, κατά τε τὴν εὐδαίμονα πόλιν ταύτην, καὶ μὴν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, δήμευσίν τε καὶ κεφαλικὴν ὑφορώμενοι τιμωρίαν, εἰ παραβαῖεν τὰ παρ᾽ ἡμῶν θεσπισθέντα. Ἡ σὴ τοίνυν ἐνδοξότης τὸν παρόντα θεῖον ἡμῶν νόμον ἐν τοῖς ἐπισημοτάτοις τόποις τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως προθήσει, ταῖς δὲ κατὰ τὰς ἐπαρχίας ταῖς συνήθεσι χρωμένη περὶ τούτου προστάξεσι.

TITΛΟΣ μη΄.

Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης, γραφεὶς τῷ Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξε΄.

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ μήτηρ. ἡ ἐπὶ θαλάσσης αὐτῆς ἄποψις ἐντὸς ποδῶν ἑκατὸν εἶναι εἰωθυῖα, οὐ μόνον κατ᾽ εὐθεῖαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλαγίας ὀφείλει εἶναι ἀκωλυτον ἔργῳ καινῷ, τοῦτο γὰρ προστίθησιν ὁ παρὼν τύπος, φυλάττων τὴν Ζήνωνος διάταξιν, καὶ τὴν νεαρὰν ἑρμηνεύων.

susceptionem publicorum expedivit, aut expedit tributorum, ne per vafritiem excogitatis contra agricolas & collatores utantur artibus: aut etiam prædiorum dominos, ut diversos ex reliquis indultis pro se instituant, aut constitutæ pecuniæ obligationes, aut fidejussiones, aut confessiones dolo malo suscipiant. Constituimus etenim omnem contra munificentiam nostram factam aut futuram circumscriptionem irritam: cum illud constet, quod si qui nostram antevertentes largitionem ex reliquationibus jam inde à quinta indictione factis aliquid exegerint, neque id persolvisse videbuntur: omnibus modis publicis id rationibus inferent. Nam ut collatores beneficio afficeremus, præsentem ipsis benignitatem impartiti sumus, non autem his[1] qui publica tributa suscipiunt, & in suum lucrum conferre ea voluerint, præsentia ad tempus canonis indulgentiam instituimus: nullo modo embola[2] (hoc est annua specierum transmissione, ut in condito & ad militares sumptus habeantur) diminuenda. Oportet enim universum frumenti aliarumque specierum modum consueto ac solito more & contribui, & importari: pretiis quartæ partis per singulos annos à nobis usque in quadriennium collatoribus indultæ ad mensam publicam cum aliis, quæ in auro ab ipsis contribuuntur, æstimandis solvendisque è publico. Idemque hoc in Osroena & Mesopotamia peragetur eorum gratia, quæ pro reconditis & militari sumptu in speciebus conferuntur. Consimiliter & in speciebus, quæ ploimæ[3], quasi navibus transportandæ dicuntur, quæ proveniunt in Lazica, & Bosphoro, & Chersoneso, percipient enim harum pretia ex publico, prout in mensis præfectorum ordinatum fuerit, unde hæ importantur, ut & ipsi nostra in hoc perfruantur benignitate. Earum enim specierum illationem negligere, haudquaquam tutum est: cum & inevitabilis existat impensa, & publicas (ut ita dicamus) res in unum conciliet. Credimus autem & ex hac nostra largitione magna reipublicæ incrementa futura, Deo omnia nobis fausta per hujusmodi actiones præbente: ea quæ pro subditorum utilitate à nobis disposita sunt, transcendere præsumentibus, tam de substantia, quam de ipsa periclitandis salute.

1 Indulgentia hæc non pertinet ad publicos tributorum exactores.

2 Embola, mox ut ait, est publica & annua solemnisque specierum transmissio. *l. 10. C. de sacr. ærit.*

3 Ploimæ species navibus transportandæ.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem sacram declarantur legem: ea programmatis usa gloria tua, tam in alma urbe, quam etiam per provincias omnibus manifesta faciet, ut neminem nostra lateat munificentia.

TIT. XLVII.

DE[4] HEREDIBUS.[5]

NOVELLA CONSTIT. CLXIV.

PRÆFATIO.

Deo *simul & justitia*[6] *nihil majus existit: absque his enim nihil unquam commode geri potest, & præcipue nostra in hac republica. Exinde enim & recte regnare & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem.* Ea propter cum & nos divinitus, perque justitiam imperii sceptra susceperimus, tametsi multis undique curis implicamur, quo magis & Romani quotidie virtutibus reddantur auctiores, & Barbari devicti succumbant: non tamen penitus à solicitudine nostra secludimus, ne non in his, quæ privatim usui esse possint subditis, competens accommodetur providentia. Ac cum multa, quæ prius confusa erant, ad meliorem statum erexerimus: conveniens esse putavimus & id, quod longo jam tempore in successionibus neglectui fuit habitum, ad actionem Deo placentem reducere. Cognovimus enim, quod quidam oberrantes defunctorum perturbant patrimonia, sed[7] neque testamenta valere sinunt, neque item ab intestato successiones locum capere, mobilibus quidem rebus immittentes signacula[8], immobilibus vero imponentes titulos: ut hac ratione ipsis illorum successio adcrescat, inque ea decentem aliquem ordinem occupent. Quoniam vero impossibile est in tanta multitudine exacte ea quæ singulatim in talibus eveniant perdiscere: perpulchrum nobis visum est, si generali hæc lege ad certam redigeremus formulam.

4 Hæc etiam Novella est Tiberii.

5 Et eorum jure confirmato.

6 Vide Nov. 163.

7 *Novell.* 134. *cap.* 3.

8 Signacula mobilibus: Tituli immobilibus imponebantur. Signaculum *de fisci ex à fisco*: Tituli, *affixi* *tibus & pannu*-*ceum*.

CAP. I.

Propterea sancimus, ut universi citra invidiam & rebus juribusque suis perfruantur, & ad suos ista transmittant heredes. Penitus autem nemo omnium illorum invadat patrimonia, aut horum successores damnis implicet, aut titulos[9] sive signacula rebus præter legum nostrarum placitum imponat. Nam & successiones ab intestato, quo quisque vocatur ordine, confirmamus: & ultimas horum voluntates legitime consistentes non subvertimus. Si enim sedulo advigilamus, sumusque solliciti, ut collatores bonis gubernentur legibus, & de eorum incolumitate multo maximam potentia nostra curam sustinet: quomodo non in hanc quoque partem providentiam ipsis accommodaverimus, & alacriter nostrum ipsis impertiamur beneficium? hæc etenim placere Deo persuasissimum habemus, & hoc justitiæ munus esse asserimus: persuasissimum quoque est Imperium per hæc nobis undique munitum & quietum futurum. Connumeretur itaque & hæc nostra lex cæteris præclaris nostris facinoribus: & subditi pristinis liberati molestiis, & tanta à potentia nostra dignati providentia, Deo simul & post illum nobis gratias agant: divinum numen placantes precibus, ut devictis hostibus, aliam insuper & majorem ipsis securitatem impertiamur.

9 *Novell.* 17. *c.* 15. *l.* 1. *C. ut nemini liceat.* *vide quæ ibidem notavi.*

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt & per hanc sacram declarantur legem, ea conservanto tam gloriosissimi sacrarum domuum curatores, quam quibus vel maximorum, vel etiam minorum gerendorum magistratuum cura sive in alma hac urbe, sive item in provinciis commissa est, publicationem bonorum juxta & supplicium formidantes capitis, si sancita nostra transgressi fuerint. Præsentem itaque sacram nostram legem gloria tua in insignioribus[10] locis hujus almæ urbis proponet, sed & usa ad hoc jussionibus transmittet in provincias.

10 Edicta solent in insignioribus locis civitatum publicari. facit *Novell.* 120. *cap.* 6. *§.* 2. *l. pen. C. de defensoribus civit. l.* 2. *C. de annali. l.* 7. *C. de bon. proscr.*

TIT. XLVIII.

GENERALIS FORMA[11] DE PROSPECTU[12] IN MARE, SCRIPTA DOMINICO GLORIOSISSIMO PRÆTORIORUM PRÆFECTO.

NOVELLA CONSTIT. CLXV.

Docuit nos mater, &c. *Prospectus*[13] in mare, qui intra centum esse pedes solet, non solum per directum, sed ne per transversum quidem, impediri novo debet opere, hoc enim præsens forma adjicit, tum Zenonis constitutionem custodiens, tum Novellam interpretans.

Hactenus editæ Novellæ extant, aut apud veterem interpretem, aut Haloand. aut Scrimg. aut Julianum. Trium sequentium titulos ex Haloandro aut Augustino, verba vero, ac quid sibi singula breviter velint, quando à nullo adhuc conversa certum est, ex doctissimo Cujacio hic excudi curavimus.

11 Videtur esse ὁμογενὴς, nam & de eadem re extant quædam apud Harm. *lib.* 2. *de eparchicis dicam Novell.* 166. *J.*

12 Hæc *Novell.* pertinet ad *Novell.* 63.

13 De prospectu in mare, vide *Novell.* 63. & Godefr. *de jur. Novell. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 8. *Ans.*

Forma

Forma præfectorum [1] prima.

TIT. XLIX.

DE ADJECTIONIBUS [2], ID EST, DE PRÆDIORUM STERILIUM AD FERTILES IMPOSITIONIBUS.

NOVELLA CONSTIT. CLXVI.

Hæc est fere sententia hujus constitutionis.

SI defunctus justa ex causa fundum aut territorium aut compossessionem [3] alienaverit, & moriens residua bona liberis vel extraneis heredibus reliquerit, qui ex eis similiter prædia quædam alienaverint, ex quibus polliciente emptore aliquot forte postea defecerit, ita ut locus sit ἐπιβολῇ [4], quam prædia sustinent, quæ sunt ex eadem substantia & origine, *l.* 10. & 12. *C. de omni agro deser.* ut ne defecti vel deserti prædii onus irrogetur simul ejusdem substantiæ prædiis omnibus, sed cæteris primum prædiis quæ possidet is qui ea emit à liberis vel extraneis heredibus defuncti: vel, si hic idoneus non sit, heredibus defuncti, id est, prædiis quæ possident heredes defuncti ex eadem substantia: aut si forte hæc etiam non sufficiant publicæ collationi, tum ut onus transferatur ad alia defuncti bona, quæ ad alios quam ad heredes pervenerunt. Ad eum igitur qui fundum aut compossessionem à defuncto emit, ut posuimus initio. Idemque dicendum est, si ea prædia per plures successiones transierint. Quamdiu enim proximiores sive posteriores possessores idonei sunt, ἐπιβολὴ antiquiotibus non irrogatur, id est, defecta prædia eorumque tributa antiquiores possessores non agnoscunt: quod si ejusdem gradus & ordinis plures sint possessores quibus injungi ἐπιβολὴν oporteat, ut inter eos oneris divisio non fiat ex æquo, sed pro rata fertilium bonorum quæ possident ex eadem substantia.

[1] Sicut Basilica sunt libri complectentes leges promulgatas ab imperatoribus: sic *Κανόνικα* sunt libri continentes formas sive edicta præfectorum prætorio, quæ constat vim legis habere *l.* 2. *C. de offic. præf. præt. l.* 16. *C. Theodos. l.* pen. *C. de Sabbatis.*

[2] Περὶ ἐπιβολῆς, ἀναβολῆς· hic non sunt adjectiones quæ fiunt in auctionibus & licitationibus publicis, ut in *l.* 21. *in fin. ff. ad municipalem.* ἐπιβολὴ, hic *sæpe Harm.* est ἐπίβαρος ἀνάγκη κλήρου ἢ κληρονόμου ἢ ἐπιτροπῆς ἢ ἐπιτροπικῆς ἢ ἐπιτροπικοῦ, legendum ἐπιτροπικοῦ. vide *Cujac.* 4. *observ.* 30.

[3] Κοινωνία ἐνάγκη est universa possessio multorum prædiorum. *l.* 34. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 30. §. 1. *ff. de admin. legat.* Græci μέροχον appellant *d. l.* 34. *in fin.* id est, universam prædiorum unà claudula conceptionem. Massa dicitur à Leone & Anthemio, *Novell. de bon. vacantibus.* massa terræ, *Maisseries*, & quod septis firma *ferme* dicitur.

[4] Ἐπιβολὴ est ἐπίβαρος ἀνάγκη κλήρου ἢ κληρονόμου ἢ συνδίκου ἢ ἐπιτροπῆς ἢ ἐπιτροπικοῦ. *Harm. l.* 6. *tit. de verb. signif.* §. 29. 36. Est. 18. *cap.* 5. Est igitur onus συνδίκου, ἐπιτροπῆς aut ἐπιτροπικοῦ, quod rusticis tantum prædiis irrogatur non urbanis aut annonis civilibus, hæc *Novell.* & *Novell.* 6 & 128. ἐπιβολὴ est licitatio quæ fit in auctionibus.

[5] Vide *Cujac.* 8. *observ.* 10.

Forma PP. secunda.

TIT. LI.

DE HOMINIBUS QUI EIDEM DOMINO SUBJECTA [6] PRÆDIA POSSIDENT.

NOVELLA CONSTIT. CLXVIII.

HÆc est περὶ ὁμοδούλων, id est de prædiis hominibusve prædiorum ratione eidem domino servientibus. His solent accrescere invitis defecta deservare prædia ejusdem substantiæ ut diximus *Novell.* 128. & 166. denique ἐπιβολὴ, onus est, ὁμοδούλων ἢ ὁμοκαίνων, & irrogatur rusticis prædiis tantum. Nam & hæc sola referuntur in censum, non annonæ civiles, non ædes. Et ideo in tit. Dig. *de censibus*, agrorum tantum censendorum mentio fit: ac quod est de servis, *l.* 4. §. *in servis*, id de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, ut dixi supra *Novell.* 7. Sed & quod dicitur de tributo capitis *l.* 3. id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut metrocomiis, *l.* 1. *C. de cap. civ. l.* 8. *C. de exact. trib.* Prædiis igitur urbanis aut annonis civilibus non irrogatur agrorum ἐπιβολὴ, quia nec sunt ὁμόδουλοι, nec satis est si sint ejusdem originis.

[6] Ὑποκεῖσθαι περὶ ἐμοδούλων. vide *Cujac. d. l. ad Nov.* 128. 166.

Τύπος τῆς ἐπάρχου αὐτοῦ.

TITΛOΣ μό'.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΒΟΛΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξϛ'.

ΕΙ τινι τῶν κατὰ τὴν τοῦ νόμου γενομένην αὐτῶν οἰκειότητα ἀγρὸς, ἢ χωρίον, ἢ χράδιν, ἢ σύστημα ἄλλο, εἴτε πολυτίμους ὕστερον παρεσκεύασε τοὺς αὐτοῦ ἀφεστῶτας εἰς ἐξωνήσεις ὁ πωλῶν, κἀκείνοις τὰ ὅσα τοιαῦτα τῆς αὐτῆς οὐσίας ὡς διαλέξασθαι, χωρίον, ἢ ἀγρὸν, ἢ χράδιν, ἢ σύστημα τινα, καὶ τὸ παρὰ τῆς ἀληθείας ὑπόπτωσιν εἰς δόσεις ἐλάσαι, ὥστε χρόνῳ ἡνίδιον τῇ τῶν λαῶν ἐπιβολῇ. ὅτε μέντοι πάσι τοῖς αὐτοκτονήτοις, ὅσα παρὰ τῶν τῆς ἀληθείας πόλει ἐπιβολῶν τὸ βάρος τῆς ὁμοφύλων λύσεως καλοῦνται, ἀλλὰ αὐτόθεν ῥᾴδιον ἐκείνοις παιδίον ἢ ἀληθείας ἐξωνίσασθαι τὴν κτῆσιν, ἐκ τοῦ εἰς δόσεις ἐλάσαι. καὶ τῶν ἀκίνητα αὐτοῖς αὐτοκτονήτων τὸ ἐπιβολὴ δέχεσθαι, λοιπὸν ἡ τούτου φανεῖται. καὶ τῆς ὕσης αὐτοῦ κίνησις, ἐπὶ τοὺς εἰς αὐτὸν παρεκπίπτοντας φίλους τὸ βάρος. εἰ δὲ μετὰ τὴν τούτων κλῆσιν αὐτῆς τῶν ἐπιβολῶν τὴν συντέλειαν δρακόντων, τότε τοῦτο ἐπὶ τὴν αὐτῶν κύριον τῆς εἰς τοὺς παῖδας ἢ τοὺς ἐξωνισμένους τῶν παρεκπιπτόντων, τῶν δέχεσθαι καὶ τῶν ἀκίνητα κλῆσιν (εἰ τῶν ἴσχυεν ἡ οἰκείου αὐθεντία) ἐπιτάσσειν, ὥστε τὸ ὁπ' αὐτῶν δόσεως εἰς τὸ παρὰ δὲ αὐτοῦ διαστῆναι τὸ χωρίον, ἢ τὴν ἀρχὴν, ἢ τὰ χράδια ἀναπεφάνθαι τῶν δέχεσθαι, ἢ καὶ εἰσδήποτε ἁπλῶς αὐτῶν παρεληφότας, τοῦτο δὲ ἀν εἰς λόγον, καὶ εἰ πολλοὶ μεταξὺ τυγχάνουσιν ἀληθοῦντες ὄντες. ἵνα ἢ ἀν ὁ αὐτοκτόνητος ὑπὲρ οὗ, δίδι ἐσοχλεῖσθαι τῆς ἐκ τῶν ἐντὸς ἀγροῦ τῆς κλῆσις ἰσχυούσης, ἢ τῆς οἰκείων οὐσίας, αὐτοῦ. καὶ τοῦτο μὲ ὅσοις ἀληθοῦσιν. τοῖς δὲ μὲ τῶν λαῶν ἐπιβολὰς, εἰς ὅλας ὑπαχθεῖσι πολλοῖς ὅσι, καὶ τῶν αὐτοῦ ἐπίσχυσι πόλει, ἢ καὶ ὁλόσης, ἀναλόγως τῶν παρ' αὐτοῦ ὅσα τῶν αὐτῆς ὅσης δόσεις κλῆσις, καὶ οἱονδήποτε τρόπον γίνεσθαι, καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν παλαιῶν βάρος ὑπὸ τῶν αὐτοῖς ἐπιβολὴ, διὸ καὶ ἢ ἀκριβῆ αὐτοῖς κλῆσιν ἀναλόγως παρεδόθαι συμβαίνῃ, ἢ ὅτε αὖθις τὸ παρελθεῖν τοῖς αὐτοῖς ἀπεγραφόσθαι. ὡδὲ τῶν ἐδίδι δίκαιον ἐπὶ πολλοῖς ὑπὸ τῶν συντελείας βαρυτίδας, ὥστε ἀσφαλὲς τὸ ὅλον λαμπρότητα πεπεισμένοις δεῖ πάντα κ' τῶν τὸ τοιοῦτο ἐξετάζεσθαί τε καὶ ἀσφαλῆ. εἰ δὲ μὴ πάντα παρεφυλαχθεῖσι καθ' ἃ διοδεύσαμεν, ἀδύ πολλὰ ἀρκῇ τῇ πεπεισμένῃ σε πᾶσι ἀπὸ δίκης χρεῶσι λυτῶν καταθέσθαι, ἢ καὶ ὑπὲρ, ὡς εἰκὸς, ἐπιμονῆς μείζονος ἀπαιτεῖσθαι, ἀδὲ ἀτίμῳ τὸ παρ' ἡμῶν δικαιωθῆναι καὶ ὅπως κρατεῖν ὠφελήσειαν. τοῦτος γὰρ ἔσται τὸ αἴτιος καὶ Νικομηδεὺς ὧν τὸ ἐμοὶ πρὸς ἀπηλιώτην πόλεως.

Τύπος τῆς ἐπάρχου εἰκοστῆς πέμπτου.

TITΛOΣ ν'.

Γενικὸς τύπος περὶ ἐμοῦς, πῶς δεῖ εἰσάγεσθαι εἰς αὐτὸ, Βίοτα ἢ ἐνδεχομένη ὑπάτου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξδ'.

ΕΙ τις ἀκινήτου πρὸς ἀπλαβῆ αὐτοῦ δίζαν, δρόμοις ψήφῳ παρίσαται, ἐπὶ μὲ τῆ δεδιαμένου τοῦτος πόλεως δρόμοις τύπου, ἢ ὃ τῆ χρόνου ἢ αὐτοῦ πόλις λυτῶν μεθεῖν, ὡς ἐδίδι τῆ σπουδαίων ἐπιλείπειν). ἐπεὶ ἢ τῆ τοῦ πόλις ἐπαρχίαις κεφάλαιον τοῦ τοῦς τῆ τόπου ἐνδίκοις ὑπομνήμασι ἢ παρεσπάσεως τοῦτο τῆ σπουδαίων), δεῖ σωτῆσαι, μερτυρίαις τῆ ἔχειν τῆ χαιτόν. τὸν μὲν τῆ ἀδεῖαν παρέχειν τοῖς ψήφῳ γένεσθαι τῆ σπουδαίων πόλεως. καὶ τοῖς μάλιστα ἢ ὧν σωτῆσαι παρέχειν τοῦτο σπουδαίων λαμπάνειν, καὶ τοιοῦτον τοιοῦτον ἢ διαφόρειαν τοῦ τῶν ἐσωτέρω πολεῖας πρόσχοι, ἀπαίσχειας τοῖς τῆ ἐνδίκων ὧν τοῖς ἐπαρχίαις μερτυρίας νομίζομαι, ὥστ' ὑπομνήματον σωσιμαίνων ὧν' αὐτοῖς, δηλαδὴ τῶν παρόδοτα, εἴτε ἐπιστέλλοντα τοῦτο χαφῆσθαι φορτικοῖς, εἴτε ἐπιστελλόντων χρεῖα ἢ παρεῖδοις μάθοι γίνεσθαι, αὐτοπρᾶσθαι σεβασθῆναι ἢ, καὶ τοῖς γαμεῖσι ὥστε φορτικοῖς χρῆσθαι σωσιμαίνοντα ἐπὶ τῆ ὑπομνήματα, ὡς τῆ πάντων εἰδέναι νομίσαι καὶ διαστάσει καὶ τῆ ἢ παρεῖδοῦ ἀληθοῦσιν χρῆσθαι, τῶν αὐτοῦ ἐπιτρέψασθαι. ἔστω δ' ἀν ἐνδίκου μὴ παρῇ, τῆ λαμπρότατον ἢ ἐπαρχίας ἄρχοντα τὰ πάντα σωσιμαίνοντα αὐτοπρᾶσθαι, ἢ τῆ ὁσιότατον τῆ πόλεως ἰσχὺν ὑφ' ὧν ἢ κλῆσις ἦσαν, ὑπὲρ ἧς τὰ τοιοῦτα αἰτεῖται), εἰ πολλοὶ τυγχάνουσιν ὁ τῆ ἐπαρχίας ἀγράμματον ἀπολείποντες τῆ τόπου ἐν εἰς ἢ παρεῖδοις χρεῖ). εἰ δ' τῆ βασιλεῖ πάντα πολλὰ, τῆς κεφαλαίους ἀκολουθοῦσαι, τῆ τὸ ὑπὲρ τῆ σπουδαίους σωσιμαίνοντα ὀλιγωρίαν βροτὸν ἐκείνου διδόναι τοῖς παρεληφόσι ἀγράμμασι.

Τύπος ἐπάρχου δευτέρου.

TITΛOΣ νϛ'.

Γενικὸς τύπος περὶ ἐμοδούλων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξζ'.

ΠΡοσεῖπομεν πλείστα, ἤγουν δικαιοφῆ, χωρία φίλους μίσει, ἢ ἂν αἰκίαι, ἢ ἄλλα σπουδαῖα. ἢ δ' ἐπιφορᾷ ὁμοδούλους γίνεσθαι). φυλαξεῖ δ' τοῦτο ἢ ἔθνος ἀγράμματον, τῆ ἢ πειθομένῃ αὐτοῦ πόλει, τῆ αἱ σπάνιαι τῆ δημοσίων εἰσφορῶν, ἀνὰ τελοῦσι χρυσὸν λυτῶν ὑφορώμενοι πολλὰ. πολὺ τῆ ψήφῳ τῆ νεῶν ἀληθεύσεις, ἤθους πολιτείαν τοῦτος, ὥστ' μηδένα διδόναι τοῖς ὁμοδούλων ἢ ὁμοκαίνων ἐπιβολὰ ἐπὶ αἰκίαις, ἢ ἄρτιος πολιτικῶν, ἢ ἐντὸς τῶν μὴ ἐγκεκαμμένων τῆ κλήσεως. πολλοὶ δὲ φυλακίδου, πολλοὶ πόρρω παρεδίδοσαν, ἢ παρεσκευάσαντο αὐτοῦ πολλὰ δίκαι χρυσὸν λυτῶν καταθέσθαι, τῆ ἀν' ἢ ἐκείνου ἀσφαλὲς ἢ μαστέλαιο ἐπιφερόμενον ζημίαν. εἰ γὰρ ἀλλ' πάντα ἀσπαρῆναι, δέκα ἢ' ἢ παρεσκευάσαντο τῆ ἢ ἐκείνης κληρονομοῦντα τῆ σπουδαίων αὐτοῦ ἀγωγὴ, ὑπὲρ ἢ ὧν ἢ τῶν ἢ τόπων ὑπομένων ζημίαν· ἢ λαμπρότατον δέχεσθαι τῆ ὑπαγορευθέν αὐτῆς πόλεων, τῆ ἢ ἀπαιτεῖ χρῆ ἐκείνοις, τῆ παρ' ἡμῶν ἤθους ἀφεστῶσι φυλαξάντων, τῆ ὑφορώμενον τῆ ἀσφαλῆ καὶ τοῦτο ἐπιτρέπειν.

FINIS NOVELLARUM D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS.

JUSTI-

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

JUSTINIANI IMP.
EDICTA.

ITEM,

NOVELLÆ
CONSTITUTIONES

Imperatoris Leonis Augusti, Heraclii, Leonis Iconomachi, Constantini Caballini, Nicephori, &c.

CANONES APOSTOLORUM.

His accesserunt D.G. HC. Notæ: Novellarum Leonis Epitome, Canonum Apostolicorum Index.

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

IUSTINIANI IMP.

EDICTA.

ITEM

NOVELLÆ CONSTITUTIONES

Imperatoris Leonis Augusti, Heraclii, Leonis Iconomachi, Conſtantini Caballini, Nicephori, &c.

CANONES APOSTOLORUM.

Hic accedunt D. C. P. &c. Variæ Novellarum Leonis Epitome, Canonum Apoſtolicorum Index.

FINIS NOVELLARUM D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS.

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΔΙΚΤΩΝ ΑΡΧΗ.

JUSTINIANI IMP. EDICTA.[1]

Henrico Agylæo Interprete.

1 Edicta sunt generales leges, quæ omnes populos & provincias tenent, *l. 3. Cod. de legibus.*

ΕΔΙΚΤΟΝ α΄.

Τοῖς ἁπανταχοῦ γῆς θεοφιλεστάτοις ἀρχιεπισκόποις, καὶ ὁσιωτάτοις πατριάρχαις.

Τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, καὶ ἐν ἁπάσῃ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους σπεύδοντες, τὸν ὑποτεταγμένον νόμον ἐγράψαμεν· ὃν δὴ τῇ σῇ ὁσιότητι καὶ δι᾽ αὐτῆς ἅπασι τοῖς τε ἐπαρχίας τῆς σῆς πολίταις φανερὸν, καλῶς ἔχειν ἐνομίσαμεν. τῆς οὖν σῆς θεοφιλίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἔστω ταῦτα παραφυλάττειν, καὶ εἴ τι παραβαίνοιτο παρὰ τῶν ἀρχόντων, εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν. ὅπως ἂν μή τι παραβαθείη τῶν ὁσίως τε καὶ δικαίως ὑφ᾽ ἡμῶν νενομοθετημένων.

ΕΔΙΚΤΟΝ β΄.

Περὶ τοῦ μὴ παρέχειν τοὺς ἄρχοντας ἀσυλίας λόγον ἐπὶ δημοσίαις ἀσφάλειαν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐκ τῶν ἀναγγελθέντων ἡμῖν ἀγράφως παρὰ τῆς σῆς ἐνδοξότητος, ἔγνωμεν οὐ μικρὰν πεποιηκέναι δυσκολίαν τῇ τῶν δημοσίων φόρων εἰσκομιδῇ τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας, οἷς ἂν ἐθέλωσι λόγον ἀσυλίας παρέχοντας. τὴν ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοὺς ὑποδεχομένους τοὺς δημοσίους φόρους προβαλλομένους ἀσφάλειαν, μὴ ἐκπέμπειν τι ἐπ᾽ αὐτοὺς καταβαλλόμενον χρυσίον, πλεῖστον δὲ μέρος αὐτοὺς παρακατέχειν καὶ ὀφείλοντας χρυσίον, ἀποκαταχρᾶσθαι τῷ κατὰ αὐτοὺς τῆς ἀσυλίας παρασχεθέντι λόγῳ. §. α΄. Θεσπίζομεν τοίνυν, ταύτῃ τῇ θείᾳ πραγματικῇ χρώμενοι τύπῳ πρὸς τὴν σὴν ὑπεροχὴν, διὰ προσταγμάτων οἰκείων ἀπαγορεῦσαι πᾶσι τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι λόγον ἀσυλίας παρέχειν ἐπὶ δημοσίαις αἰτίαις· ὑπὲρ δὲ τῶν ἰδιωτικῶν μόνων ἀσφάλειαν ἐξεῖναι αὐτοῖς, τοῖς δεομένοις παρέχειν τὸν τῆς ἀσυλίας λόγον, καὶ ἐπὶ ῥητὸν χρόνον· οὐ δυναμένοις διηνεκῶς αὐτὸν, παραδραμόντος τῆς προθεσμίας, ἀνανεοῦν. εἰδέτωσαν ἅπαντες ὡς οὐδὲν ὠφεληθήσονται τὸν τοιοῦτον παρ᾽ αὐτῶν λαμβάνοντες λόγον, ἀλλ᾽ ἄδεια ἔσται παντὶ συνέχειν αὐτοὺς προστεταγμένῳ, τοὺς ὀφειλομένους παρ᾽ αὐτῶν δημοσίους φόρους καταβαλεῖν· τοῦ δοθέντος κατὰ χώραν αὐτοῖς λόγου πρὸς οὐδὲν αὐτοῖς συνοίσοντος. ἐκεῖνοι δὲ μόνοι ἐχέτωσαν ἀσφάλειαν, οἱ κατὰ θεῖον ἡμῶν κέλευσιν λόγον ἀσυλίας κομιζόμενοι, ἢ κατὰ πρόσταξιν τῆς σῆς ὑπεροχῆς.

ΚΕΦ. α΄.

Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τῆς σῆς ἐνδοξότητος ἐδιδάχθημεν, ὥς τινες ἐπὶ ζητήσει ἐκπεμφθέντες ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις τῶν ἑαυτοὺς τῇ τῶν αἱρετικῶν ἐκδεδωκότων πλάνῃ, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ τῆς τοιαύτης αἰτίας τῶν ὑπηκόων συσχόντες, λόγῳ σπορτούλων πλεῖστον παρ᾽ αὐτῶν χρυσίον εἰλήφασι· θεσπίζομεν τοὺς τοιοῦτό τι πεπλημμεληκότας, καὶ συσχεθῆναι καὶ παραπεμφθῆναι τοῖς λαμπροτάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχουσι, καὶ μετ᾽ ἐλέγχους τὸ ληφθὲν καταθεῖναι τριπλοῦν, καὶ τὸ μὲν simplum τοῖς ζημιωθεῖσιν αὐτοὺς ἀποδοῦναι, τὸ δὲ duplum εἰσκομισθῆναι τῷ δημοσίῳ.

§. α΄. Τοὺς δὲ τεταγμένους εἰς τὴν βικαριανὴν τάξιν, τὴν ὑπηρετουμένην τῷ περιβλέπτῳ βικαρίῳ τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως, κινδύνῳ οἰκείῳ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς πραγμάτων, τὴν εἰσκομιδὴν τῶν δημοσίων ποιεῖσθαι φόρων· ἐκλελοιπότων μὲν (καθάπερ ἡ σὴ ὑπεροχὴ καὶ τοῦτο εἰς τὴν ἡμετέραν ἀνήγαγεν εὐσέβειαν) τῶν εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν ἀναφερομένων τάξιν, καὶ εἰς ὀλίγους σφόδρα συστάντων αὐτῶν, ἐκ πολλοῦ δὲ χρόνου τοῦ βικαρίου καὶ τὴν τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος τοῦ Φρυγῶν Πακατιανῶν ἔθνους παρειληφότος ἀρχήν. ἄδειαν ἔστω τοῖς εἰς τὴν βικαριανὴν ἀναφερομένοις τάξιν, κατὰ πρόσταξιν τοῦ νῦν τε καὶ κατὰ καιρὸν βικαρίου τὰς δημοσίας εἰσπράττειν συντελείας, καὶ παρασκευάζειν αὐτὰς εἰσφέρεσθαι τῷ δημοσίῳ. §. β΄. Τοὺς δὲ ὑποδέκτας τῶν ἐθνικῶν ἀποδέκτας παρ᾽ ἑκάστην ἐπαρχίαν, θεσπίζομεν ἐν ταῖς παρ᾽ αὐτῶν γινομέναις ἀποδείξεσι διαστελλομένως τὸ ἐπ᾽ αὐτοὺς καταβαλλόμενον χρυσίον ἐγγράφειν, καὶ διαστέλλειν τήν τε καταβαλλομένην ἐπ᾽ αὐτοὺς ποσότητα, προφάσει τῶν ἀνηκόντων τῇ τῆς σῆς ὑπεροχῆς τραπέζῃ, καὶ τὴν ἀνήκουσαν ταῖς θείαις ἡμῶν λαργιτιῶσι, καὶ διὰ τῶν τοιούτων ἀποδείξεων δηλοῦν τὴν καταβαλλομένην ποσότητα, καὶ μή τι ἐξ ἑτέρων τίτλων ἄδειαν ἔχειν πρὸς εἰς ἑτέρους μετατιθέναι. §. γ΄. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ ταύτης τῆς θείας πραγματικῆς δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ εἰς ἔργον ἀχθῆναι προσταξάτω.

ΕΔΙΚΤΟΝ γ΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΔΙΑΔΟΧΗΣ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Καὶ Ἀρμενίους βουλόμεθα τῆς προτέρας ἀπαλλάξαντες ἀδικίας, ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους διὰ πάντων ἀγαγεῖν νόμους, καὶ δοῦναι αὐτοῖς ἰσότητα τὴν πρέπουσαν.

ΚΕΦ. α΄.

Καὶ ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν ἕνα τινὰ βαρβαρικόν τινα καὶ θεσμὸν οὐκ εἶναι παρ᾽ αὐτοῖς νόμον, οὐ Ῥωμαίοις οὐδὲ τῇ δικαιοσύνῃ τῆς ἡμετέρας πρέποντα πολιτείας, ὅπως ἂν ἄρρενες μὲν κληρονομοῖεν τῶν γονέων, θήλειαι δὲ μηκέτι. διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, τῷ παρόντι θείῳ χρώμενοι νόμῳ πρὸς τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν, ὁμοίας εἶναι τὰς διαδοχάς, καὶ ὅσα τοῖς Ῥωμαίων διατέτακται νόμοις ἐπί τε ἀνδρῶν ἐπί τε γυναικῶν, ταῦτα καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ κρατεῖν. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ τοὺς ἡμετέρους ἐκεῖσε κατεπέμψαμεν νόμους, ἵνα εἰς αὐτοὺς ἀφορῶντες, οὕτω πολιτεύοιντο. §. α΄. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἤδη προειληφότα ἅπαντα ἀνακινεῖν τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ, διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, τόνδε τὸν νόμον κρατεῖν ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εὐσε-

EDICTUM I.

Piissimis in omni terra Archiepiscopis & sanctissimis Patriarchis.

Traditæ [2] nobis à Deo reipublicæ curam habentes, & in omni justitia vivere nostros subjectos studentes, subjectam legem conscripsimus: quam & tuæ sanctitati, & per eam omnibus qui tuæ provinciæ sunt, facere manifestam, bene habere putavimus. Tuæ igitur sit reverentiæ & cæterorum hoc custodire: & si quid transcendatur à judicibus, ad nos referre, & quæ sequuntur.

2 Hoc edictum extat in Novell. 8. post *cap. 14.*

EDICTUM II.

NE PRÆSIDES IN FISCALIBUS CAUSIS FIDEM [3] PUBLICAM DENT.

Idem Imperator Joanni prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

Ex iis quæ à gloria tua sine scripto ad nos relata sunt, non exiguam publicorum tributorum illationi difficultatem provinciarum præsides dum quibuslibet fidem publicam dant, attulisse cognovimus. Eos enim qui tributa publica suscipiunt, inde sibi securitatem atque tutamentum prætendentes, quod aurum ipsis persusum sit non transmittere, sibique maximam partem retinere, & cum aurum debeant, male sibi data fide publica abuti. §. 1. Missa igitur ad excellentiam tuam hac sacra pragmatica forma, statuimus, ut per edicta sua omnibus clarissimis provinciarum præsidibus interdicat, ne in fisci causis fidem [4] publicam dent: in privatorum autem solum causis liceat ipsis, iis qui id desiderant fidem publicam dare, idque ad certum tempus: quod non continuo poterunt, ubi elapsum fuerit, denuo revocare. Sciant vero omnes quod ubi tales securitatis promissiones ab illis acceperint, nullam inde utilitatem sensuri sunt: sed facultas cuicunque cui hoc injunctum est, ut quæ ab illis debentur publica tributa persundat, fuerit, ut illos comprehendat: ut quæ illis in provincia data fides publica fuerit, in nulla re ipsi utilis futura sit. Cæterum illi soli securitatem habeant, qui aut ad sacram nostram jussionem, aut ad excellentiæ tuæ mandata securitatis promissiones abstulerint.

3 Ἀσυλίας λόγον ut & in edict. 13. cap. 11. J. Vetantur iniqui tributorum exactores λόγῳ ἀσυλίας κεχρῆσθαι *Novell. 128. cap. 13.* dicitur etiam simpliciter λόγος *Edict. 13. cap. 10. J. Novell. 17. cap. 6.* appellat καλούμενον λόγον, ut & *Novell. 5. cap. 2. §. 1.* καλουμένων πίστιν, ubi interpres vertit Jusjurandum, Galli, *Franchise & sauf conduit. vid. Papon. 5. Arrest. 7. de sauf conduit, & enfreinte d'iceux, & 3. Notar. 8. des saufs conduits & passeports.*

4 Λόγον ἀσυλίας. *Scrimg.*

Cap. I.

Posteaquam etiam à gloria tua edocti sumus, quomodo nonnulli in diversis provinciis inquisitione [5] in eos qui se hæreticorum erroribus dedidissent facta, cum multos subditos hanc ob causam comprehendissent, sportularum ratione magnam vim auri ab ipsis ceperint: sancimus, ut qui id ausi sunt, & comprehendantur, & ad clarissimos provinciarum præsides adducantur, post probationes, quod ceperint, in triplum refusuri: ut simplum iis qui damno affecti sunt, reddatur, duplum vero in fiscum inferatur. §. 1. Porro qui in vicariana cohorte, quæ spectabili Asianæ jurisdictionis vicario apparet, locum & ordinem obtinent, suo bonorumque suorum periculo publicorum tributorum illationi incumbant: cum quidem qui in provinciali cohorte numerantur (quomodo & id ad nostram pietatem excellentia tua retulit) deficiant, numerusque ipsorum in paucos admodum coarctetur, ac à longo jam tempore clarissimi provinciæ Phrygum Pacatianorum [6] gentis præsidis magistratum etiam vicarius assumpserit. Qui ergo in vicarianam cohortem referuntur, facultatem habeant, ut ex vicarii, qui nunc est, & pro tempore futurus est, jussu publicas contributiones exigant, illasque fisco inferendas curent. §. 2. Constituimus etiam, ut qui in quacunque provincia provinciales tributorum susceptores sunt, in apochis quas faciunt, quod ipsis persusum aurum est, distincte describant: distincte etiam ponant, quantum occasione eorum, quæ excellentiæ tuæ mensæ, quæque sacris nostris largitionibus competunt, transfusum sibi sit, ut persolutam quantitatem per hujusmodi acceptilationes evidenter explicent & manifestent: denique ne qui facultatem habeant, ut quæ ex aliis titulis acceperint, in alios transponant & accepta ferant.

§. 3. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea excellentia tua ad effectum deduci præcipito.

5 Vetat hoc edictum ullos *quæsitores hæreticorum* admitti, ut & *Nov. 17. cap. 11. Novell. 103. cap. 2.* Hanc enim potestatem sæpe nefarii quidam à Principe postulabant, ut hoc prætextu plebem innocentem expilarent. Possis huc referre ex Tomo 4. *Ordinationum Galliæ tit. 3. des Inquisiteurs de la foy, & de leur jurisdictions.* Pap. 19. *Art.* 2. *n.* 10. Clar. 5. *sentent. §. hæres. 7.* Pet. Greg. 33. *syntagm. 6. 7.*

6 Phrygiæ Pacatianæ fit mentio in *Novell. 8. cap. 2.*

EDICTUM III.

DE ARMENIORUM SUCCESSIONE [7].

PRÆFATIO.

Armenios pristina injustitia liberatos, tum ad nostros per omnia leges deducere, tum decora æquabilitate donare volumus.

Cap. I.

Et quoniam barbaricam [8] quandam insolentemque & quæ neque Romanos, neque nostræ reipublicæ justitiam deceat, apud ipsos esse legem nuper didicimus (ut *nempe masculi in parentum hereditatem succedant, fœminæ vero non*) emissa præsenti ad magnificentiam tuam sacra lege decernimus, ut successiones æquales sint: & quæ de viris mulieribusque Romanorum legibus constituta sunt, hæc etiam in Armenia obtineant. Sane idcirco illuc nostras etiam leges transmisimus, ut in eas oculos convertentes ad præscriptum illarum rempublicam gubernarent.

§. 1. Quoniam vero quæ præcesserunt, ea omnia commovere absurdissimum esset, statuimus, ut hæc lex inde ab initio pii nostri imperii,

7 Adde *Nov. 21. de Armen.* & præsertim *cap. 1. ibid.* ubi successionis apud Armenios receptæ fit mentio: adde *Nov. 31.*

8 Eadem lex servata fuit à Saliis seu Francis his verbis, *de terra Salica nulla portio hereditatis in mulierem pertransit, &c. titul. de Alodiis l. 6.* ab Anglis seu Thervingis idem etiam receptum, addita prohibitione, *ne hereditas transiret à lancea ad fusum. Titul. de Alodiibus, l. 8.* Displicuit tandem ea lex Francis, excepta regni successione, ut ex formula Marculphi apparet, quæ extat apud Cujac. 8. *observ. 14.*

vim & vigorem habeat: ut ab eo tempore hucusque defunctorum successiones hunc ad modum fiant, præterquam si qui jam transegerint, aliove modo se invicem liberarint. Si enim tale quippiam factum sit, id in suo robore permaneat, nulloque modo commoveatur, jubemus.

§. 2. Porro *mulieres* à prædicto tempore eorum etiam prædiorum quæ genearchica [1] vocantur, participes esse volumus. Si vero inveniri nonnullos contingat, qui filias quanquam non vocarentur ab intestato ad successionem, heredes tamen scripserint, illæ similiter, quique ex illis nati fuerint, in res genearchicas successionis participes sint.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua & custodire & fini tradere studeat: ut leges nostræ per omnia obtineant, authoritatemque habeant. Ac præsens quidem lex ab initio imperii nostri (ut jam diximus) incipiat, & simul in omne tempus extensa, in posterum omnibus modis in republica vim habeat, atque ab omnibus observetur. Dat. x. Kal. August. Belis. [2] V. C. Cons.

Edictum IV.

DE MAGISTRATU PHOENICIÆ LIBANICÆ [3].

Idem Imperator Joh. gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

MAgistratus creari oportere gratuito jam lex nostra [4] præcipit, quam sane & authoritatem per omnia obtinere volumus.

Cap. I.

POsteaquam vero omnia ad subditorum benevolentiam *demerendam*, locorumque custodiam & munitionem undique indagantes, magistratus partim conjunximus, partim divisimus, alios in aliam atque aliam formam transmutavimus, nonnullos vero sublimiores fecimus, nominibusque majoribus quam quæ tunc essent, decoravimus, prætores [5], proconsules [6], moderatores [7], & comites [8] præter pristinam consuetudinem in rempublicam introducentes, omniaque ad ipsius utilitatem facientes: oportere etiam putamus, ut magistratum Phœniciæ ad Libanum ex ducalibus in spectabilem transferamus, & moderatoris formam illi demus, tum etiam annonas ad decem auri libras assignemus: ipse vero istius proventus occasione fisco nihil præbere debeat. Interim apud Phœnices scrinii tractator, pro nuper attributo illi munere, quod & beneficium [9] nuncupatur, ex canone ejusdem provinciæ clarissimo pro tempore spectabilium tribunorum notariorum primicerio denas auri libras in singulos annos dabit, quibus ille solis contentus esse debebit. Moderator porro à muneribus [10] omnia pura conservet, & quatenus ipsi sacra nostra constitutio permittit, militum ministerio utatur.

Cap. II.

VErumtamen eximium illi fortissimorum Tertiodelmatorum [11] numerum, ut in Phœnicum regione est, assignamus, qui præcepta ipsius exaudiant, qui ipsum insequantur: qui denique jussis ipsius, quæ aut de vectigalium exactionibus aut de reipublicæ statu, aut de civitatum incolumitate procedent, pareant. Qua de re cum instrumenta etiam confici jusserimus, statuimus ut excellentia tua hæc omnia cognoscens, hujus magistratus præfecto decem libras auri in annonas assignatas, ex provinciæ tributis persolvendas constituat. Interim quæ constituta sunt, ut quotannis à publicarum rationum procuratore spectabili clarissimo tribunorum notariorum primicerio darentur, imminuenda non sunt: neque vero præterea quicquam illi est addendum. §. 1. In primis autem *moderatori* studio sit, ut fisco faveat [12]: dehinc, ut disciplina & conveniens ordo in civitatibus conservetur: tertio, ut justitiam inter plebeios exerceat. Quæ vero (ut dictum est) scripta sunt à nobis de moderatorum reliquorumque magistratuum statu in sacra nostra constitutione, ea omnia & in illo locum habeant. §. 2. Sane si dictus devotorum Tertiodelmatorum [13] numerus nostro jussu in alia transferatur loca, alterum illi *in ejus locum* surrogatum & subjiciendum curabimus: ut ne quid ex solenni plenoque auxilio omnino illi desit. In his porro jam dictis rebus spectabilis dux nihil communionis habebit. Nolumus enim, quicquam illi commercii esse aut cum militibus spectabili moderatori certo assignatis, aut cum plebeiorum quoquam, aut cum illorum controversiis quas inter se habuerint: aut si cui plebeiorum, in quos illi nullum jus concessimus, dica impingatur: propterea quod inter rei militaris curam & civilem administrationem permultum intersit, ac discerni hæc oporteat, quemadmodum patres reipublicæ id nobis ordinarunt, & constituerunt. Ac sciant spectabiles duces, quod si rebus civilibus se ingerere [14] audeant, militarem magistratum non retinebunt, & huic magistratui subjiciendi erunt. In nulla namque re inferiorem hunc magistratum ducis magistratu esse volumus. Volumus insuper ut (quomodo dictum est [15]) quam vehementissime publicarum contributionum exactioni incumbat, plebisque incolumitati invigilet, & ne spectabilibus ducibus, neque clarissimis tribunis, neque cuiquam potentium domuum, imo ne sacro quidem nostro patrimonio, aut sacris nostris privatis, aut sacræ nostræ domui, qualecunque tributariis nostris damnum inferre permittat: ut ne etiam demisso animo neque pavidus sit, sed virilem in modum subditis præsit, omniaque faciat quibus alii moderatores ex præscripto obstricti sunt. Atque ita *quidem* rerum summa ab ipso administretur.

Cap. III.

ILlud sane etiam fieri & obtinere volumus, ut spectabiles duces [16] inde annonas auferant, unde spectabilis provinciæ moderator eas auferendas constituerit: propterea quod manifestum sit eos non tam socorditer ad res animum adversuros esse, ut quæ sibi competant, petere non possint. Sciant vero, quod si præter hæc quidpiam fecerint, viginti librarum auri multam persolvent.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua effectui & fini tradere studeto.

Edictum V.

DE [17] TEMPORE [18] ACTIONUM QUÆ SACRIS LOCIS COMPETUNT.

PRÆFATIO.

QUod [19] medicamenta morbis, hoc jus præstat controversiis, & cætera.

1 Τῶν γενεαρχικῶν χωρίων. *Scring.* Genearchica prædia, progenitoralia prædia vertit interpres *Novell.* 21. c. 2. *in fin.* propria cujusque patrimonia, quæ nihil pensitant, nec fidem vel hominum investituram, vel *desinuras* debent: eaque vulgo Allodia: & *lib.* 2. Feud. 48. dum ait, si datum sit ad proprium sive ad libellum allodium intelligit, ut & tit. 28. allodium sive libellarium, Gallis *franc aleu*.

2 Id est, anno 535.

3 Λιβανησίας. *Scr.* Phœnicia Libanica, ad Libanum montem sita, de Libano, vid. *Plin.* 20. Libani fit etiam mentio sæpissime in scripturis.

4 *Novell.* 8.

5 Hinc prætor Lycaoniæ, *Novell.* 25. Paphlagoniæ, *Novell.* 29. Pisidiæ, *Novell.* 24. Siciliæ, *Novell.* 104. Thraciæ, *Novell.* 26. Populi, *Novell.* 13.

6 Hinc proconsul Cappadociæ, *Novell.* 30. Palæstinæ, *Novell.* 103.

7 Hinc moderatorem Arabiæ, *Novell.* 102. Helenoponti, *Novell.* 28.

8 Hinc comes Isauriæ. *Novell.* 27.

9 Βενεφίκιον. *Scr.*

10 Excipe esculenta, poculenta, quæ ad paucos dies prodiguntur, *l.* 18. *ff. de off. præsid.* excipe ξένια, de quibus dictum est: ut nec omnia, nec quovis tempore, nec ab omnibus accipiantur, *l.* 6. §. 3. *ff. de off. procons.*

11 Τερτιοδελματίων. *Scringer.* sic J. *eod.*

12 Res ita est, Vectigalium exactionem commendari præsidibus *Novell.* 8. c. 8. *Novell.* 161. *cap.* 2. quanquam in dubiis causis fisco favendum esse neget, *l.* 10. *ff. de jure fisci.*

13 Τερτιοδελματίων. vid. J. *eod.* officiales ac domestici moderatoris Phœniciæ Libanicæ fuisse videntur, audivi, qui diceret, Syriaca lingua *Tertica dalmin*, significari stipatores, à *Tersica*, id est, clypeis & *dalmin*, id est, grassatoribus: ut Tertiodalmati milites fuisse videantur, grassatoribus prehendendis destinati. Idque colligi ex 1. *Reg.* 10. v. 17. & 14. v. 26. ubi fit mentio Clypeorum in domo Libani repositorum: quod huic Edicto alludit: quod est de Magistratu Phœniciæ Libanicæ.

14 Vid. *l.* 1. *C. de off. magist. milit.* *l.* 1. *C. de off. milit. Jud.* est enim absurdum jurisdictiones misceri.

15 §. 1. J. *eod.*

16 Militum scil.

17 Περὶ χρόνων καὶ περὶ ἀγωγῶν ἃς δεῖ κινεῖν τὰς ἐκκλησίας περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων. *Scring.* vitiosa est hæc inscriptio, nec titulo convenit, quod etiam observavit Cujacius 5. *obs.* 5. *in fin.*

18 Hæc constitutio inter Justiniani constitutiones est 111.

19 *l. Novell.* 111.

ϑῶς ἡμῶν βασιλείας· ὥστε τὰς τῶν ἐξ ἐκείνου τελευτησάντων μέχρι νῦν διαδοχὰς κατὰ τοῦτον πολιτεύεσθαι τὸν τρόπον. πλὴν εἰ μὴ ἤδη τινὲς διαλυσάμενοι, ἢ ἄλλως πρὸς ἀλλήλους ἀπηλλαχότες. εἰ γάρ τι τοιοῦτον γέγονε, τοῦτο ἐπὶ τῆς οἰκείας μένειν ἰσχύος, καὶ μηδαμῶς ἀνακινεῖσθαι θεσπίζομεν. §. β'. Μετέχειν δὲ αὐτὰς καὶ τῶν καλουμένων γενεαρχικῶν χωρίων ἀπὸ τοῦ εἰρημένου χρόνου βουλόμεθα. Εἰ μέντοι συμβαίη τινὰς ἀρρένων, αὐτοὺς καίτοι μὴ καλουμένας τὰς θυγατέρας εἰς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχήν, ἐγγράψαι ὅμως κληρονόμους· μετέχειν καὶ ταύτας καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν γενομένους τῆς τῶν γενεαρχικῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ καὶ παραφυλάξειν καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω. ὥστε τοὺς ἡμετέρους νόμους διὰ πάντων κρατεῖν καὶ εἶναι κυρίους, ἀρχομένου μὲν τοῦ παρόντος νόμου (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) ἐκ τοῦ προοιμίου τῆς ἡμετέρας βασιλείας, τῷ παντὶ δὲ συμπαρατεινομένου χρόνῳ, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἅπασι πολιτευσομένου τρόποις, καὶ παρὰ πάντων φυλαχθησομένου. Dat. x. Kal. Aug. Belis. V.C. Cons.

ΕΔΙΚΤΟΝ δ'.

Περὶ ἀρχῆς τῆς Φοινίκης Λιβανησίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἕω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΑΜισθὶ μὲν χρῆναι γίνεσθαι τὰς ἀρχὰς ἤδη νόμος ἡμέτερος λέγει, ὃν δὴ καὶ κύριον εἶναι διὰ πάντων τίθεμεν.

ΚΕΦ. α'.

ΕΠειδὴ δὲ πάντα περισκοπούμενοι πρός τε τὴν τῶν ὑπηκόων εὐγνωμοσύνην, πρός τε τὴν τῶν τόπων φυλακήν, τὰς ἀρχὰς τὰς μὲν συνεψηφίσαμεν, τὰς δὲ διείλομεν, τὰς δὲ εἰς ἄλλο καὶ ἄλλο μετεσχηματίσαμεν σχῆμα. τινὰς ἐξ αὐτῶν ὑψηλοτέρας τε ἄγαν ποιήσαντες, καὶ ὀνόμασι μείζοσι τῶν ἔμπροσθεν κοσμήσαντες, καὶ πραίτωράς τε καὶ ἀνθυπάτους καὶ μοδεράτωρας καὶ κόμητας, παρὰ τὸ πάλαι καθεστηκός, εἰς τὴν πολιτείαν εἰσαγαγόντες, καὶ πάντα ἐπ' ὠφελείᾳ ταύτης πράξαντες· διὰ τοῦτο ᾠήθημεν χρῆναι καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς πρὸς τῷ Λιβάνῳ Φοινίκης ἐκ τῶν ἡγεμονικῶν εἰς περίβλεπτον ἀναγαγεῖν, καὶ τὸ τοῦ μοδεράτωρος αὐτῇ δοῦναι σχῆμα, καὶ σιτήσεις αὐτῇ ἄχρι δέκα λιτρῶν ἀφορίσαι χρυσίου. αὐτὸν μὲν μηδὲν τῷ δημοσίῳ παρέχειν ὀφείλοντος προφάσει τῆς τοιαύτης προσθήκης· τὸν δὲ τῷ Φοινίκης σκρινίῳ πραττόμενον, δέκα μὲν χρυσίου λίτρας ἐτησίας διδόντα, διὰ τοῦ κανόνος τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, τῷ κατὰ καιρὸν λαμπροτάτῳ πριμικηρίῳ τῶν περιβλέπτων τριβούνων νοταρίων, ὑπὲρ τῆς πρώην αὐτῷ δεδομένης δωρεᾶς, ὅπερ καὶ βενεφίκιον ὀνομάζεται· καὶ ταύταις δὴ καὶ μόναις ἀρκεῖσθαι αὐτόν. τὸν μοδεράτωρα καθαρὸν δόσεως πάσης φυλάττομεν, καὶ ἔχοντα μὲν καὶ τὴν τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ὑπουργίαν, καθ' ὅσον αὐτῷ δίδωσιν ἡ θεία ἡμῶν διάταξις.

ΚΕΦ. β'.

ΠΛὴν ἀλλ' ἐξαίρετον αὐτῷ δίδομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρειοτάτων τερτιοδελματίων, ὅς ἐστι τῇ Φοινίκων χώρᾳ ἐπὶ, ὥστε αὐτῷ ἀκολουθεῖν, ἐπειδάν τι αὐτοῖς, καὶ τοῖς αὐτοῦ πείθεσθαι κελεύσμασιν, ὁπόταν προσίοιεν ἐπί τε ταῖς τῶν δημοσίων εἰσπράξεσιν, ἐπί τε ταῖς τῶν δημοσίων καταστάσεσιν, ἐπί τε ταῖς τῶν πόλεων ἀσφαλείαις. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα διατάττομεν τὴν σὴν ὑπεροχὴν ἐπιγνῶναι, διότι καὶ σύμβολα παρ' ἡμῶν γίνεσθαι προσετάξαμεν, ὥστε τὸν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐγχειρισθέντα, τὰς decem librarum auri, τὰς ὑπὲρ σιτήσεων ἐκ τῶν τῆς ἐπαρχίας φόρων ὁρισθείσας, οὐδὲν ἐλαττούμενον τῶν διατετυπωμένων διδόναι. ὥστε ἑκάστου τοῦ περιβλέπτου πριμικηρίου τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων, παρὰ τοῦ τοῖς δημοσίοις ἐφεστῶτος λογισμοῖς, ἀλλ' οὐδὲ πλεῖόν τι πρὸς γενομένης προσθήκης αὐτῷ. §. α'. Ἐχέτω δὲ αὐτὸν πρότερον μὲν σπουδὴν περὶ τὸ δημόσιον ὄνομα, δεύτερον δὲ τὴν περὶ τὸ εὐτάκτως τῶν πόλεων, καὶ τρίτην τὴν πρὸς τοὺς ἰδιώτας δικαιοσύνην· πάντων, ὡς εἴρηται, τῶν γεγραμμένων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ θείᾳ ἡμῶν διατάξει προφάσει τῆς χειροτονίας τῶν μοδερατόρων, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ ἐπ' αὐτῷ χώραν λαμβανόντων.

§. β'. Εἰ μέντοι γε ὁ ῥηθεὶς ἀριθμὸς τῶν καθοσιωμένων τερτιοδελματίων κατὰ κέλευσιν ἡμετέραν εἰς ἑτέρους μεταστείη τόπους, φροντιοῦμεν ἡμεῖς ἕτερον αὐτῷ ἀντικαταστῆσαι, ὥστε μηδὲν αὐτῷ παντελῶς ἐλλείπειν τῆς νενομισμένης καὶ ἀρκούσης βοηθείας· τοῦ περιβλέπτου δουκὸς πρὸς τοῖς εἰρημένοις λόγου οὐδενὸς ἔχοντος μετουσίαν. οὐδὲ γὰρ ἐπικοινωνῆσαι αὐτὸν βουλόμεθα οὐδὲ τοῖς ῥηθεῖσι δεδομένοις στρατιώταις τῷ περιβλέπτῳ μοδεράτωρι, οὐδὲ ἰδιωτῶν οὐδενί, οὐ ταῖς ἐκείνων δίκαις, ὅσας ἔχοιεν πρὸς ἀλλήλους, ὥστε εἰ τῶν ἰδιωτῶν τις ὀνειδίζοιτο, πρὸς ὃν οὐδεμίαν δεδώκαμεν αὐτῷ μετουσίαν. ἐπεὶ πολὺ τὸ μέσον στρατιωτικῆς τε φροντίδος καὶ πολιτικῆς διοικήσεως· καὶ δεῖ διακεκρίσθαι ταῦτα, καθάπερ οἱ πατέρες τῆς πολιτείας ἡμῶν ἔταξαν τε καὶ κατέστησαν. εἰδότων τῶν περιβλέπτων δουκῶν ὡς εἴπερ ἐμβαλεῖν ἑαυτοὺς θαρρήσειαν πράγμασι πολιτικοῖς, οὐδὲ τῆς στρατιωτικῆς ἀντιλήψονται, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν ταύτην τετάξονται. βουλόμεθα γὰρ κατὰ μηδὲν ἐλάττονα τὴν ἀρχὴν ταύτην τῆς τοῦ δουκὸς ἀρχῆς καθεστάναι, ἀλλ' ἀντέχεσθαι μέν, ὡς εἴρηται, τῆς τῶν δημοσίων εἰσπράξεως σφοδροτάτην σπουδήν, ἀντέχεσθαι δὲ καὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ἀσφαλείας· καὶ μὴ συγχωρεῖν μηδὲ τοῖς περιβλέπτοις δουξί, μηδὲ τοῖς λαμπροτάτοις φυλάρχοις, μήτε τινὶ τῶν δυνατῶν οἴκων, ἀλλὰ μήτε τῷ θείῳ ἡμῶν πατριμωνίῳ, ἢ τοῖς θείοις ἡμῶν πριβάτοις, ἢ τῷ θείῳ ἡμῶν οἴκῳ, τὴν οἱανοῦν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι ζημίαν· οὐδὲ κατακεκλίσθαι, οὐδὲ τρέμειν, ἀλλ' ἀνδρείως ὑπηκόων ἡγεῖσθαι, καὶ πάντα πράττειν ὁπόσα ὑπὸ τοῖς ἄλλοις μοδεράτωρσι νενόμισται· καὶ οὕτω τὰ περὶ τῶν ἄλλων αὐτῷ διοικεῖσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΚεῖνο μέντοι γίνεσθαί τε καὶ κρατεῖν βουλόμεθα, τὸ τὰς σιτήσεις τῶν περιβλέπτων δουκῶν ἐκεῖθεν αὐτοὺς κομίζεσθαι, ὅθεν ἂν ὁ περίβλεπτος τῆς ἐπαρχίας μοδεράτωρ ἐκτάξειε. πρόδηλον ὂν ὡς οὐ κατὰ τοσοῦτον ἀδεῶς ἀντιτάξονται τοῖς πράγμασιν, ὡς μηδὲ τὰς οἰκείας σιτήσεις ἰσχύειν ἀπαιτεῖν. εἰδότες ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πράξειαν, ποινὴν viginti librarum auri τεθήσονται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

ΕΔΙΚΤΟΝ ε'.

Περὶ τοῦ χρόνου τῶν ἁρμοζουσῶν ἀγωγῶν τοῖς ἁγίοις τόποις.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΟΠΕΡ τὰ φάρμακα ταῖς νόσοις, τοῦτο παρέχουσι τὰ νόμιμα τοῖς πράγμασι, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΕΔΙΚΤΟΝ

ΕΔΙΚΤΟΝ ϛ.

Ἐδικτον τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότου Ιουστινιανοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἔγνωμεν ὡς μετὰ τὴν παίδευσιν τὴν κατὰ φιλανθρωπίαν τοῦ δεσπότου θεοῦ ἐπενεχθεῖσαν, οἱ τὰς πραγματείας καὶ τὰς μαθητείας μεταχειριζόμενοι, καὶ οἱ διαφόρων τεχνῶν καὶ οἱ περὶ τὴν γῆν ἐργάται, ἔτι μὴν καὶ οἱ ναῦται, ὀφείλοντες μᾶλλον βελτίονες γενέσθαι, εἰς πλεονεξίαν δεδώκασι, καὶ διπλασίονας καὶ τριπλασίονας τιμάς τε καὶ μισθοὺς παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐπιζητοῦσι.

ΚΕΦ. α'.

Συνείδομεν τοίνυν διὰ θείου ἐδίκτου πᾶσιν ἀπαγορεῦσαι τὴν τοιαύτην πλεονεξίαν, καὶ μηδένα τοῦ λοιποῦ τολμᾶν πραγματευτὴν, ἢ ἐργάτην, ἢ τεχνίτην ἐξ οἱασδήποτε μαθήσεως, ἢ ἐμπορίας, ἢ γεωργίας, πλείονα τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἐπιζητεῖν τιμὴν ἢ μισθόν. κελεύομεν δὲ καὶ τοὺς μετρητὰς τῶν οἰκοδομικῶν καὶ γεωπονικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ποιοῦντας, μηδὲν πλέον λογίζεσθαι τοῖς ἐργαζομένοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν φυλάττειν. Ταῦτα δὲ παραφυλάττειν κελεύομεν καὶ τοὺς ἐπιτάττοντας οἱαδήποτε ἔργα, ἢ καί τινα εἴδη ὠνουμένους. οὐδὲ γὰρ αὐτοῖς ἐξεῖναι πλέον τοῦ ἔθους τοῦ διατετυπωμένου παρέχειν συγχωροῦμεν. γινωσκόντων τῶν πλέον τι τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἐπιζητούντων, ὡς τριπλασίονα ποσότητα εἰσκομίζειν τῷ δημοσίῳ ἀναγκασθήσονται, εἰ παρὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς διατετυπωμένον λαβόντες ἢ δεδωκότες φανεῖεν. Ταῦτα δὲ ζητεῖσθαι καὶ ἐκδικεῖσθαι κελεύομεν παρά τε τῆς σῆς ὑπεροχῆς, καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως. Βουλόμεθα γὰρ δι' ὑμῶν τοὺς παραβαίνοντας ταύτην ἡμῶν τὴν διάταξιν, ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὁρισθεῖσαν ποινὴν, καὶ τιμωρίαις ὑποβάλλεσθαι. ποινῆς ἐπικειμένης πέντε χρυσίου λιτρῶν ταῖς πειθομέναις ὑμῖν τάξεσιν, εἴ τι τῶν παρ' ἡμῶν διατετυπωμένων ἀμεληθείη.
Dat. 11. Kal. April. *Constantinop.* DN. JUSTIN. PP. Aug. post BELIS. V.C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ ζ.

Τύπος πραγματικὸς περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ιουστινιανὸς, Αλαμαννικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Αντικὸς, Αλανικὸς, Οὐανδαλικὸς, Αφρικὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, Ιουλιανός.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΩΣΠΕΡ ἀεὶ ἡ τῆς ἀρετῆς δύναμις ἐν τοῖς ἐναντίοις διαφαίνεται, οὕτω καὶ ἡ βασιλικὴ πρόνοιά τε καὶ διοίκησις ἐν ταῖς τῶν ὑπηκόων ἐνστάσεσι φανερωτέρα. καὶ εὐκταῖον μὲν ἡμῖν μηδέν ποτε τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ἐναντίον τι συμβαίνειν· εἰ δὲ ἢ τὸ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εὐμετάβλητον, ἢ ἡ τοῦ θείου νεύματος κίνησις τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐνσκήπτει κακοῖς· ἡ ἐπαχθεῖσα ἄνωθεν μετὰ φιλανθρωπίας παιδεία, τῆς βασιλικῆς προνοίας τε καὶ φιλανθρωπίας ὑπόθεσις γίνεται· ὅπερ καὶ ἐν τῷ παρόντι συμβέβηκε χρόνῳ, ὡς δεῖσθαι μηδὲν διηγήματος. ἡ γὰρ εἰς πάντας τοὺς τόπους διελθοῦσα τοῦ θανάτου πρόσκρουσις, οὐδενὶ ἀναγκαῖον εἶναι ποιεῖ ἐκεῖνο ἀκούειν ὅπερ ἕκαστος ὑπέμεινεν. πολλῶν τοίνυν, οἷα ἐξ ἀπροόπτου, γινομένων ἅπερ οὐκ ἂν ἄλλος ἐπήγαγε χρόνος, οἱ ἐν τῷ τῶν ἀργυροπρατῶν συστήματι καταλεγόμενοι, προσῆλθον ἡμῖν, φάσκοντες τινὰς κληρονόμους καὶ διαδόχους τινῶν ἀγράφως παρὰ τῶν ἀργυροπρατῶν χρυσίον ἢ καὶ ἄργυρον ἢ καὶ ἕτερα εἴδη κομισαμένων, εἰς ἀγνωμοσύνην ὁρᾶν ὡς μηδὲ τῶν λαβόντων περιόντων, μηδὲ αὐτῶν τῶν κληρονόμων ἢ διαδόχων δυναμένων ἐξ ἀγράφων ἐλέγχεσθαι.

ΚΕΦ. α'.

Τούτῳ τοίνυν θεραπεῦσαι σπουδάζοντες, θεσπίζομεν, τοὺς κατὰ τοῦτον δικαζομένους τὸν τρόπον, πρὸς γε τὸ συνειδὸς τὸ ὀρθὸν ἀποβλέποντας, ἀποδιδόναι ὁμολογεῖν τὰ δοθέντα παρὰ τῶν ἀργυροπρατῶν ἐκείνοις ὧν αὐτοὶ ὑπέδυσαν τὰ δίκαια. τουτέστι δὲ τοῦτο καί τινας περιόντας περὶ τοὺς ἐκ τοῦ κατ' αὐτοὺς συστήματος πράττειν. ὅπερ καὶ παρὰ τῶν οἰκετῶν ἐξεταζομένων παρὰ τῶν αὐτῶν δικαστῶν γίνεσθαι προστάττομεν. εἰδέτω ἑκατέρα μοῖρα ὡς εἰ ἐλεγχθείη ἢ διὰ τῆς τῶν ὑπηρετησάντων φωνῆς, ἢ διὰ τῆς τῶν ἡμερησίων καταγραφῶν μεθ' ὅρκου γινομένης προκομιδῆς, ἢ δι' ἄλλης τινὸς ἱκανῆς ἀποδείξεως· ἐν διπλῷ οἱ ἀγνωμονήσαντες καταδικασθήσονται ὅπερ δολίως καὶ κατ' ἀγνωμοσύνην ἠρνήσαντο, ἢ κρύψαντες, ἢ γνῶναι τὸ τοῦ πράγματος ἀληθὲς ἀμελήσαντες.

ΚΕΦ. β'.

Δεύτερον ἡμῖν παρὰ τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῶν ἀργυροπρατῶν συστήματος ἀνηνέχθη κεφάλαιον, ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι αὐτοὺς τοῖς προσφερομένοις παρ' αὐτῶν τῶν συναλλακτῶν ὁμολογίαις, ἢ πιττακίοις, ἢ λογοθεσίοις τῇ ἐκείνων καταχαραχθεῖσι χειρί, εἶτα ἀμφισβητουμένοις, διὰ τῆς τῶν ἐγγράφων συμβολαίων συγκρίσεως, τὴν πίστιν ἐπιτιθέναι διὰ τὸ τὰ κατ' αὐτοὺς συστήματα πολλοῖς μὲν, μάλιστα δὲ τοῖς εὐγενέσιν ἀνθρώποις πιστεύειν, μὴ ἀνεχομένοις τὰ ἑαυτῶν δημοσιεύεσθαι συναλλάγματα, ἢ τὴν τῶν οἰκείων πραγμάτων φανεροῦσθαι κατάστασιν, καὶ βουλομένοις, ὡς εἰκὸς, τοῖς ἔξωθεν μείζονας ἢ ἐλάττονας φαίνεσθαι· ἀλλὰ χρῆναι τὰ γινόμενα εἰς αὐτοὺς ἰδιόχειρα, καθὰ εἴρηται, γράμματα, τὴν ἴσην τῶν ἐγγράφων συμβολαίων δύναμιν ἔχειν. §. α'. Καὶ ἐν τούτῳ τοίνυν ἡμεῖς μέσην τινὰ μέσην βαδίζοντες, ὥστε καὶ τοὺς ἀργυροπράτας κατὰ τῶν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις κεφαλαίοις διαδικαζομένων, καὶ αὐτοὺς ἐκείνους κατ' αὐτῶν βουλόμεθα χρῆσθαι· θεσπίζομεν, εἰ τοιαῦτα προφέροιεν ἰδιόχειρα τῶν συναλλαξάντων γράμματα, ὅπερ ἢ αὐτὸς ὅτου εἶναι λέγεται, ἢ οἱ αὐτοῦ κληρονόμοι τε καὶ διάδοχοι οὐ δύναιντο μεθ' ὅρκου δόσεως ἀπαρνήσασθαι, ὡς παρ' ἐκείνου γεγράφθαι ὅπερ ὄνομα φέρουσι, τὴν ἀναριθμίαν μὴ προβαλλόμενοι. ἀλλὰ καὶ δυνηθείη πρὸς τούτοις ὁ ἀργυροπράτης ἐξ ἐγγράφου γραμματείου τι ἔγγραφον πιστώσασθαι, ἢ αὐτὸς μὲν τοῦτο καταλιμπάνοι, ὁ δὲ ἀντίδικος μὴ δυνηθείη ἐκ τῆς ἄλλων ἐγγράφων συγκρίσεως ἐλέγξαι τὸ ψεῦδος· τηνικαῦτα ἐκ τῶν ὁμολογουμένων καὶ ἀναμφιβόλων καὶ τῇ τῶν μαρτύρων ὑπογραφῇ βεβαίων ἰδιοχείρων συμβολαίων, πρὸς τὰ παρὰ τῶν ἀργυροπρατῶν ἢ κατ' αὐτῶν προφερόμενα τῶν συναλλαξάντων ἰδιόχειρα γράμματα τὴν σύγκρισιν γίνεσθαι· καὶ εἶναι αὐτὰ βέβαια, οὐκ ἐλάττονα τῶν ἐγγράφων συμβολαίων ἔχοντα δύναμιν, οὐκ ἐκ τῆς ἀσφαλείας αὐτοῖς ἐνούσης, ἀλλὰ μόνου τοῦ σχήματος. οὐδενὸς τοῖς ἱκετεύουσι γινομένου προκρίματος ἐκ τοῦ μὴ ἐγκεῖσθαι ὑποθήκης ἢ κληρονόμων ἢ διαδόχων ὀνόματα τοῖς παρ' αὐτῶν συναλλαξάντων εἰς αὐτοὺς ἐγγράφοις γινομένοις.

ΚΕΦ. γ'.

Ἔξεστι δὲ οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῶν ἀργυροπρατῶν συστήματος, ἐξέστω δὲ καὶ οἱ συναλλάξασιν, τὰς ὁμοίας κατ' αὐτῶν ἀγωγὰς κινοῦντας, ἄδειαν, ὥστε τοὺς τῶν τετελευτηκότων δι' ἀπορίαν κληρονόμους μὲν οὐκ ἔχοντων, χρεώστας δὲ καταλιπόντων, ἢ καὶ πράγματά τινα ἐκείνοις διαφέροντα ἐν παραθήκῃ ἢ ὑποθήκῃ παρά τισιν εὑρίσκοιτο· κινεῖν κατ' ἐκείνων τὰς ἁρμοζούσας αὐτοῖς ἀγωγάς, καὶ τὴν ἱκανοποίησιν ἐξ αὐτῶν ἑαυτοῖς πορίζεσθαι. τὰ ὅμοια δὲ αὐτοῖς φυλαχθήσεται καὶ

EDICTUM VI.

EDICTUM PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI JUSTINIANI 1.

PRÆFATIO.

Cognovimus, quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes & ludos 2 literarios exercent; diversi etiam generis artifices & agricolæ, insuper & nautæ, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, & duplicia tripliciaque pretia ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

Visum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam istiusmodi avaritiam, & ne quis in posterum cujuscunque disciplinæ aut artis magister qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunque demum agriculturæ agricola, quam vetus consuetudo ferat 3 plus precii mercedisve nomine exigat. Jubemus vero etiam, ut ædificiorum, & colendæ terræ, aliorumque operum mensores nihil amplius operariis imputent, & illis antiquam consuetudinem conservent. Hæc autem observare jubemus, & eos qui qualiscunque opera demandant, & eos qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis amplius quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero qui quicquam amplius quam pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscum inferre cogentur, si supra id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit. Hæc porro inquiri ac vindicari jubemus & ab excellentia tua, & à gloriosissimo fœlicis hujus urbis præfecto. Volumus enim per vos ab hujus nostri edicti transgressoribus constitutam mulctam exigi pœnisque illos subdi: ita ut quæ nobis parent cohortibus, quinque librarum auri mulcta incubitura sit, si quid ex iis quæ à nobis constituta sunt, neglectum fuerit. Dat. 11. Kal. Apr. *Constantinop.* DN. JUST. PP. Aug. post 4 BELIS. V. C. CONS.

1 De formula artificum, aliqua edictum reperitur inter Novellas Justin. *Novell.* 122.
2 Τῶν μαθήσεων id est, conventus luminum, mercatus, ut *Nov.* 122.
3 *d. Novell.* 122. *cap.* 1.
4 Id est, anno 536.

EDICTUM VII.

FORMA PRAGMATICA DE ARGENTARIORUM 5 CONTRACTIBUS.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemannicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo adorabilis, Augustus.

PRÆFATIO.

Quemadmodum virtutis vis in rebus adversis semper elucet, ita etiam imperatoria cura & gubernatio in subditorum controversiis manifesta fit. Et optandum 6 quidem nobis est, ne quid unquam reipublicæ nostræ adversi eveniat: verum si aut rerum humanarum mutabilitas, aut commota ad id divina voluntas mortalibus mala immittat, desuper benigne inducta castigatio Imperatoriæ curæ benignitatisque occasio fit. Quod sane hoc tempore *ita evidenter* accidit, ut opus expositione non sit. Cum enim mortis aculeus & periculum omnia loca pervagata sint, quod quisque sensit, nemini audire necesse est. Quando itaque multa ex improviso inciderunt, quæ non temere tempus aliud induxisset, qui in corpore ac collegio argentariorum recensentur, nos accesserunt, dicentes 7 heredes nonnullos ac successores quorundam, qui scriptura non interveniente ab argentariis aurum, aut argentum etiam, aut alias species accepissent, ad perfidiam improbitatemque spectare: quod videlicet neque qui ceperunt, superessent, neque ipsi heredes sive successores, cum contractus conscripti non sint, convinci possint.

CAP. I.

Huic igitur rei mederi conantes, statuimus, ut qui ad hunc modum judicium subeunt, oculis in conscientiam 8 defixis, expresse ac plene quæ illis, in quorum bona & jus successerunt, ab argentariis data sint, confiteantur: ut etiam *qui adhuc* superstites *sunt*, ejus collegii 9 quod ipsis actionem intendit, argentariis idipsum faciant. Idem etiam à servis, qui ab iisdem judicibus examinantur, fieri jubemus. Sciat vero utraque pars, si ministrorum testimonio, aut quæ cum jurejurando fiat, diariorum productione, aut alia etiam aliqua sufficienti probatione res convincetur, quod qui improbe egerint, quæ fraudulenter & per improbitatem negaverint, in duplum 10 dependent, sive rei veritatem occultaverint, sive illam cognoscere neglexerint.

CAP. II.

Alterum ad nos ab ejusdem corporis argentariis relatum caput est, ut ne teneantur quæ ab illis cum quibus contraxerunt, confessiones, tabulæ, aut ratiocinia ipsorum manu conscripta, sibi exhibita sunt, posteaque in dubium devocantur, ista ipsi per publicorum instrumentorum collationem probare: propterea quod ipsorum collegium multis, & præcipue nobilibus credat, qui contractus suos publicari 12, aut statum 11 rerum suarum manifestum fieri non sustinent, maluntque (ut consentaneum est) divites quam obærati aliis videri: sed ut propria manu (ut dictum est) in se conceptæ literæ eandem cum publicis instrumentis vim obtineant. §. 1. Et in hoc mediam 13 quandam nos viam ingressi, qua & argentarios adversus eos qui de talibus capitulis litem movebunt, & rursus hos adversus illos uti volumus, statuimus, ut si istiusmodi illorum qui contraxerunt propria manu scriptas literas argentarii proferant, quas aut ipse cujus esse dicuntur, aut ipsius heredes successoresve non possunt cum jurejurando abnegare, tanquam *procul dubio* ab illo cujus præ se nomen ferunt, scriptæ sint, numeratam pecuniam 14 non esse opponi nequeat. Insuper vero si argentarius ex 16 publico instrumento propriæ manus 15 scripturam confirmare possit, aut ipse quidem id negligat, adversarius vero ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam ut falsam redarguere nequeat: tunc ex instrumentis, quæ illorum manu *de quibus agitur*, conscripta esse certo constat, & testium subscriptione stabilita sunt, ad ea *earundem* scripta quæ ab argentariis, aut adversus eos ab iis quæ contraxerunt, proferuntur, comparatio fiat, firmaque sint, nec minorem quam publica instrumenta vim & authoritatem habeant, non ex firmitate & vigore qui illis insit, sed ex sola forma. Nihil etiam præjudicii in hoc supplicibus fit, quod in scripto ab iis qui contraxerunt ipsis dato, hypothecæ, aut heredum successorumve nomina non 17 insint.

CAP. III.

Ejusdem porro corporis argentarii similiter etiam qui cum illis contrahunt, dummodo similes adversus illos actiones moveant, facultatem habebunt ut si qui defuncti propter inopiam heredes non habuerint, debitores vero reliquerint, aut res aliquæ quæ ad ipsos pertineant, apud aliquos depositæ oppignoratæve inveniantur: adversus illos competentes actiones moveant, & ex illis satisfactionem sibi parent. Idem etiam ipsis in bonis illorum qui cum ipsis contraxerunt, & de-

5 Ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων, *Stringer*, adde *Edictum* 9. J. *eodem & Novell.* 136.
6 Justinianus in hoc Caligulæ dissimilis est. Is enim solebat queri de conditione suorum temporum, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur: Augusti principatum clade Variana: Tiberii, ruina spectaculorum apud Fidenas memorabilem factum: sui oblivionem imminere, prosperitate rerum. Ideoque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat. *Sueton in Calig. cap.* 31.
7 Occasio hujus Edicti.
8 Et merito, nullum enim maleficium sine formidine est; quia nec sine conscientia fui. *Tertull. advers. Marcionem.* Conscientia mille testes. *Quintil.* 5. *Instit.* 11.
9 Collegia argentarii habuere *hic & cap.* 5. J. *ead. edict.* 9. J. *ead. & passim.* quod omnibus non licuit, *l.* 1. *ff. quod cujusque.*
10 Inficiator proprii chirographi dupli pœna punitur.
11 Ἀργυροπρατικὰ. *Stering.* Plerunque honestiores viri, licet ipsi contrahant, servorum quam sua nomina malunt instrumentis publicis inscribi, *l.* 5. §. 4. *ff. de auctor. tutor.* Ideoque recte constitutum est, ut si scriptum sit, servum fecisse stipulationem, adversus eam scripturam testes non admittantur *l. pen. Cod. de contrah. stipulat.*
12 Vide *l.* 2. *Cod. de alimentis pupillo præstanda.*
13 Medium tenendum *l.* 6. §. 3. *ff. de off. præsid. l.* 3. *ff. si pars hered.* §. 23. *vers. & post multa, Inst. de rerum divis.*
14 Exceptionem non numeratæ pecuniæ Græci vocant ἀναργυρίαν hic: adde *Nov.* 136. *cap.* 5.
15 *Nov.* 49. *c.* 2. *Novell.* 73.
16 Τὰ ἔγγραφα. *Stringer*, interpres hic legisse videtur ἰδιόχειρα, de quo in *l.* 11. *Cod. qui potior.*
17 Hoc enim contractibus solet inscribi, ut debitoris ejusdemque heredum bona creditoribus sint obnoxia.

bent,

bent, dum illi adhuc vivunt, servabitur, ut ipsis, sive actores, sive rei sint, si velint, tametsi in instrumentis hypothecæ nulla mentio instit. hypothecarias tamen actiones movere liceat: quasi ex naturaliter [1] argentariorum, eorumque qui cum ipsis contrahunt, contractus comitentur. Habebunt vero id etiam, ut tempore posterioribus creditoribus præferantur. Non æquum enim est, à nostrorumque temporum justitia alienum, eos qui bene de aliis merentur, rebus suis privari: qui vero debent, superbire de alieno.

1 Φύσει Argentarii, crediti nomine tacitam habent hypothecam.

Cap. IV.

Illud sane etiam in illorum subsidium adjicimus. Quoniam enim quæ ab ipsis incuntur contractibus, vehementer novella nostra [2] lex repugnat, quæ jubet ne creditores adversus eos qui aliquid à debitoribus emerint, prius judicio agant quam principales debitores per cessionem bonorum non solvendo esse constet, (id quod admodum illis grave & molestum fuit, propterea quod qui emunt, velut ex consuetudine quadam & *ob evictionem* [3] fidejussores quærant, & aliam [4] sibi omnem securitatem parent: ipsis vero id neque consuetudo, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat) per præsentem sacram pragmaticam formam, eam speciali munificentia ipsis elargimur, quæque alteri personæ, collegio, corpori, aut officio nullo modo competat, statuimus, ut & ipsi & qui cum ipsis contrahunt, quando adversus ipsos actiones instituunt, in inquirendis persequendisque rebus, in quibus ipsis tempus prærogativam præbet, tali privilegio [5] utantur, quale ante legis nostræ lationem habuerunt: ut probatione debitores bonis cessisse non gravati, siquidem satisfactionem à principalibus consequi nequeant, adversus res ab illis abalienatas, & ex speciali generalive hypotheca ipsis obnoxias, in quibus (ut dictum est) antiquius quam alii creditores jus habent, actionem movere possint. Existimamus enim, quæ prædicto argentariorum corpori, & qui cum ipsis contrahunt, conceduntur, in communem [6] se beneficentiam extendere: ideo quod illi non paucis quibuspiam, sed omnibus ferme quæ in universa republica fiunt contractibus ministerium præstent.

2 Novell. 4.
3 Evictionis causa fidejussores accipere solemus, *l. 4. l. 37. ff. de evict.*
4 Puta pignora.
5 Argentariis datum hoc fuit, ut inexcusso reo convenirentur: fidejussores vero inexcusso reo non convenirentur: quod inæquale admodum fuit. Hodie licet argentariis pacto in ea re sibi prospicere. *Novell.* 136. *cap.* 2.
6 Argentariorum officium publicam causam habere dicitur, *l.* 10. §. 1. *ff. de edendo, Nov.* 136.

Cap. V.

Hoc quoque illis ad petitionem ipsorum concedere visum est: Ut quando dicam aliquibus impingunt, & ad promissionem decimæ [7] partis adiguntur, ne ab illis fidejussiones exigantur, sed sufficiat ipsorum hac de re factum promissum: quippe qui digni sint quibus per [8] se credatur, cum ipsorum fides & pro aliis sufficere existimetur. Illud manifestum sit, quod si legi succubuerint, nihil illis proderit fidejussorem non dedisse: sed nihilominus decimæ partis pœnam dependuri sunt, quemadmodum & qui illos in jus vocant, ipsis. Insuper & qui ab illis in jus vocantur, similibus pœnis subjicientur. Hoc unum discrimen in hoc capite fuerit, quod (quemadmodum jamjam dictum est) qui è collegio argentariorum actiones instituunt, fidejussorum datio in decima parte per speciale nostrum beneficium his condonata & remissa sit.

7 Decimam, cujus fit hic mentio, solvebant, qui calumniose agebant, §. 1. *versic. hæc autem Inst. de pœna temere litigantium.* eaque fuit ex stipulatu actio. Nam initio litis cavebat actor, *Ni vicisset, rei decimam præstitam iri*, & erat repromissio, non satisdatio, ut ex C. Hermogeniano *tit. de calumniatoribus* constat. Eam actionem decimariam non utendo amissam, restituit Justin. eo addito, ut decimæ cautio satisdationem habeat *Nov.* 112. *c.* 2. qua lege hic eximit argentarios, quibus agentibus rei repromissione citra satisdationem contenti esse debent.
8 Idoneis creditur.

Cap. VI.

Quoniam vero quod supplices ad diversa tribunalia [9] protrahuntur (idcirco quod eorum qui cum ipsis contrahunt infinitus numerus sit, & ut contingit, pauci probi sint & grati) non solum ipsis damnum, verumetiam communibus rebus impedimentum inferri compertum est: etiam in hac parte priorem nostram circa illos providentiam imitamur, ac jubemus ut speciales illis judices sint, sive in jus vocent, sive vocentur, & prudentia tua [10], & Petrus gloriosissimus sacrarum nostrarum largitionum comes, consularis, & patricius, ut apud utrumcunque horum movendæ inter ipsos & alios qualescunque controversiæ, aut etiam apud judices ante hac à nobis illis datos ac deinde defunctos jam motæ examinentur, atque brevi finem, qui nostris legibus conveniat, capiant, & supplices prætoriorum vexatione liberati, officio & rebus suis vacent: tantoque candidius & libentius subditorum contractibus operam navent, quanto minore improbitate & ingratitudine tentantur, aut qui improbi esse conantur, iniqua illis damna inferre non sinuntur.

9 Forum competens argentariorum observa.
10 Præfectum urbis intellige *arg. edict.* 9. *J.*

Cap. VII.

Porro postquam & aliam nobis dolosorum hominum fraudem exposuerunt, denuntiantes quomodo quidam à dicti collegii argentariis pecunias mutuati aut mutuantes emerint aut emant possessiones immobiles suarum uxorum aliorumve quorumpiam familiarium nomine, quo videlicet generalem illam acquisitorum acquirendorumque bonorum oppignerationem circumscribant: nonnulli etiam quæ sibi debentur, à debitoribus aut in pecuniis, aut omnino in immobilibus rebus recepturi, non in suam personam, sed (quemadmodum dictum est) aut uxorum, aut cognatorum istiusmodi solutionem, cessionem, aut venditionem faciendam curent, quo per istiusmodi rationem inopiam prætendere possint: ipsi vero qui ex dicto argentariorum corpore de illis benemeriti essent, hos quibuscum contractum iniisse non videantur, in jus vocare nequeant: in hoc quoque capite parem munificentiam argentariis, & qui adversus ipsos similes controversias movent, exhibentes jubemus, ut [11] si debitorum quempiam dolo fecisse quominus res suas possideat, aut jus suum clam in alium transtulisse demonstretur, liceat actoribus in rem, aliave legitima actione id factum esse ostendere, adversusque dictas res, quasi debitoris sint, procedere, & undique technis pulsis, indemnitati suæ & in debito & in hoc factis expensis consulere. Eam autem prudentiæ tuæ memoratique gloriosissimi viri diligentiam esse scimus, ut jam motas, nondum autem finitas, aut in posterum etiam movendas controversias ita dijudicaturi sitis, ut neque supplices ex debitorum improbitate aut fallacia injustum dispendium subeant: neque innoxii ex iniquis obliquisque commentis importunas eversiones sustineant. Ita vero etiam, ut quæ nuper ipsis petentibus præbita sunt, rata & inconcussa maneant, & quæ per præsentem sacram nostram pragmaticam formam liberaliter conceduntur, ad mentis voluntatisque nostræ scopum perficiantur, qui hoc agimus, ut omnes subditi recte & non captiose in negotiis versentur, & quibus [12] debetur, quod ministerium reipublicæ negotiis præbeant, quieta vita fruantur, ac neutiquam per improborum machinationes judiciis, quæque inde manant difficultatibus, & dispendiis implicentur.

11 Vid. Nov. 136. cap. 3.
12 Ὀφείλεται, sed familiare est Justiniano hoc verbo uti pro ἐργάζεσθαι.

Cap. VIII.

Cæterum quod in quoque dictorum capitum specialiter posuimus, id in orationis obsignatione & fine generaliter ponere visum est: ut in omnibus prædictis, his qui in prædicto argentariorum corpore recensentur, eorumque heredibus & successoribus [13], *tum etiam illis qui cum ipsis contrahunt, ac eorum heredibus & successoribus*, in quibus rebus adversus argentarios actiones movent, æqualia [14] privilegia sint. Convenit enim, ut utraque pars eam simplicitatem integritatemque in contractibus ac negotiis suis servet, quam sibi ab altera servari velit.

§. 1. His demum per præsentem sacram nostram pragmaticam formam jussis & hoc addimus, ut prudentia tua [15] omnesque magni ma-

13 *l.* 3. §. 5. *ff. quod quisque jur.*
14 Quod quisque juris in alium statuerit, eodem utatur, *l.* 1. *l.* 3 *ff. quod quisque ju. l.* 3. *in fin. ff. mandati: l.* 7. *Cod. de rescindenda.*
15 Præfectum urbi alloquitur *arg. edict.* 9. *J.*

ἐπὶ τοῖς τῶν ζώντων συναλλακτῶν καὶ χρεωστούντων αὐτοῖς, ὥστε ἐξεῖναι τοῖς ἐνάγουσιν ἢ καὶ ἐναγομένοις βουλομένοις, κἂν μὴ τοῖς συμβολαίοις ὑποθήκης ἐμφέρηται μνήμη, ὑποθηκαρίας ὅμως κινεῖν ἀγωγὰς ὡς φυσικῶς τοῖς τῶν ἀργυροπρατῶν καὶ τῶν συμβαλλόντων αὐτοῖς συναλλάγμασιν ἑπομένας, καὶ ἔχειν καὶ τοῦτο τῶν χρόνῳ δηλονότι δευτέρων τὴν προτίμησιν. οὐδὲ γὰρ τοῖς ἡμετέροις χρόνοις δικαιοσύνης ἀλλότριον, τοὺς μὲν εὐεργέτας τῶν ἰδίων στερεῖσθαι πραγμάτων, τοὺς δὲ χρεωστοῦντας τοῖς ἀλλοτρίοις ἐντρυφᾶν.

ΚΕΦ. δ'.

Κἀκεῖνο δὲ τῇ ἡμετέρᾳ περὶ αὐτοὺς ἐπικουρίᾳ προστίθεμεν. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς παρ' αὐτῶν γινομένοις συναλλάγμασι σφόδρα ὁ νεαρὸς ἡμῶν ἠναντιώθη νόμος, ὁ παρακελευόμενος τοὺς δανειστὰς μὴ χωρεῖν κατὰ τῶν πεπραμένων παρὰ τῶν χρεωστούντων, πρὶν ἂν οἱ προηγούμενοι χρεῶσται ἄποροι διὰ τῆς ἐκστάσεως ἀποδειχθῶσιν (ὅπερ αὐτοῖς πάνυ χαλεπὸν ἐφαίνετο, διά τε τὸ ἀγοράζοντας, ὡς ἔκ τινος ἔθους, καὶ βεβαιωτὰς ζητεῖν, καὶ τὴν ἄλλην ἑαυτοῖς ἀσφάλειαν περιποιεῖσθαι, αὐτοῖς δὲ τοῦτο μήτε ἔθος μήτε τὴν ταχεῖαν τῶν συναλλαγμάτων ἔκβασιν συγχωρεῖν.) θεσπίζομεν διὰ τοῦ παρόντος θείου πραγματικοῦ τύπου, καθ' ἰδικὴν αὐτοῖς διδόντες φιλοτιμίαν, μὴ δυναμένην ἑτέρῳ προσώπῳ, ἢ σωματείῳ, ἢ συστήματι, ἢ ἐπιτηδεύματι παντελῶς ἁρμόζειν, τιμωμένης αὐτοῖς τε καὶ τοῖς αὐτῶν συναλλάκταις, ἡνίκα κατ' αὐτῶν ἀγωγὰς κινῶσι, προνομίας ἀπολαύειν, ἐν τῷ ἐπιζητεῖν τε καὶ διώκειν τὰ πράγματα, ἐφ' οἷς αὐτοῖς ὁ χρόνος παρέχει προτίμησιν, ὁποίας πρὸ τῆς ἡμετέρας εἶχον νομοθεσίας. ὥστε αὐτοὺς μὴ βαρουμένους τῇ ἀποδείξει τῆς τῶν χρεωστούντων ἐκστάσεως, εἴπερ μὴ δυνηθῶσι παρὰ τῶν προηγουμένων τὸ ἱκανὸν ὑποδέξασθαι, χωρεῖν κατὰ τῶν ἐκποιηθέντων ὑπ' ἐκείνων πραγμάτων, καὶ ἐξ ἰδικῆς ἢ γενικῆς ὑποθήκης αὐτοῖς ὑποκειμένων, ἐφ' ὧν, καθὰ εἴρηται, προγενέστερον τῶν ἄλλων δανειστῶν ἔχουσι δίκαια. οἰόμεθα γὰρ τὰ τῷ προειρημένῳ συστήματι καὶ τοῖς αὐτοῦ συναλλάκταις παρεχόμενα, εἰς τὴν κοινὴν συντείνειν εὐεργεσίαν· οἷα αὐτῶν οὐκ ὀλίγοις τισὶν, ἀλλὰ τοῖς ἐν πάσῃ σχεδὸν τῇ πολιτείᾳ γινομένοις συναλλάγμασιν ὑπουργούντων.

ΚΕΦ. ε'.

Καὶ τοῦτο δὲ αὐτοῖς παρασχεῖν αἰτοῦσι συνείδομεν, ὥστε ἡνίκα ἂν τισιν ἐπάγωσι δίκας, καὶ εἰς τὴν τῆς δεκατημοιρίας ὁμολογίαν συνελαύνωνται, μὴ ἀπαιτεῖσθαι ἐγγύας, ἀλλὰ ἀρκεῖν τὴν αὐτῶν ἐπὶ τούτῳ γινομένην κατάθεσιν, οἷα ἀξίων ὄντων ὑπὲρ ἑαυτῶν πιστεύεσθαι, ὧν ἡ πίστις καὶ ὑπὲρ ἑτέρων ἀρκεῖν νομίζεται. πρόδηλον ὂν ὡς εἰ τῷ νόμῳ ὑποπέσοιεν, οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελήσει τὸ ἐγγυητὴν μὴ παρασχεῖν· ἀλλὰ καὶ οὕτως καταβαλοῦσι τὴν τῆς δεκατημοιρίας ποινὴν, ὥσπερ καὶ οἱ ἐνάγοντες αὐτούς· καὶ αὐτοί γε οἱ παρ' αὐτῶν ἐναγόμενοι, ταῖς ὁμοίαις ὑποπεσοῦνται ποιναῖς. ταύτης καὶ μόνης τῆς διαφορᾶς ἐπὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου οὔσης, ὅτι, καθάπερ ἤδη προείρηται, τοῖς ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἀργυροπρατῶν ἐνάγουσι τὴν τῶν ἐγγυητῶν δόσιν ἐπὶ τῇ δεκατημοιρίᾳ κατ' ἰδικήν ἡμῶν τινα φιλοτιμίαν συγκεχωρῆσθαι.

ΚΕΦ. ς'.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ εἰς διάφορα τοὺς ἱκέτας ἕλκεσθαι δικαστήρια, (καὶ μάλιστα πολλοὺς ὄντας συναλλάκτας, καὶ, οἷα συμβαίνει, ὀλίγους εὐγνώμονας) οὐ μόνον αὐτοὺς βλάπτειν, ἀλλὰ καὶ τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἐμπόδιον φέρειν ἐδοκιμάσθη· καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέρει τὴν προτέραν ἡμῶν περὶ αὐτοὺς μιμούμεθα προμήθειαν, καὶ παρακελευόμεθα αὐτοῖς εἶναι ἰδικοὺς δικαστὰς, εἴτε ἐνάγοιεν, εἴτε ἐνάγοιντο, τήν τε σὴν λογιότητα, καὶ Πέτρον τὸν ἐνδοξότατον κόμητα τῶν θείων ἡμῶν λαργιτιόνων, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρίκιον· ὥστε παρὰ θατέρῳ τούτων, τὰς κινηθησομένας μεταξὺ αὐτῶν τε καὶ ἑτέρων οἱωνδήποτε δίκας, ἢ καὶ ἤδη παρὰ τοῖς προτέροις αὐτοῖς παρ' ἡμῶν δεδομένοις δικασταῖς, εἶτα ἀποβιώσασιν ἐνεχθείσας, σκοπεῖσθαι, καὶ συντόμως καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις συμβαίνον δέχεσθαι πέρας· καὶ τοὺς ἱκέτας τῆς τῶν πραιτωρίων ὀχλήσεως ἀπαλλαττομένους σχολάζειν τῷ οἰκείῳ ἐπιτηδεύματι, τοσοῦτόν τε εὐγνωμονέστερον φέρεσθαι περὶ τὰ τῶν ὑπηκόων συναλλάγματα, ὅσον οἱ αὐτοὶ ἧττον ἀγνωμοσύνης πειρῶνται, ἢ ἀγνωμονεῖν ἐπιχειροῦντες, οὐ συγχωροῦνται ἀδίκως αὐτοῖς ἐπιφέρειν βλάβας.

ΚΕΦ. ζ'.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμῖν καὶ ἄλλον τινὰ τῶν δολερῶν ἀνθρώπων ἐφανέρωσαν δόλον, ἀπαγγείλαντες ὡς τινὲς μὲν δανεισάμενοι ἢ δανειζόμενοι παρὰ τῶν ἐκ τοῦ εἰρημένου συστήματος χρήματα, ἠγόρασαν ἢ ἀγοράζουσι κτήσεις ἀκινήτους, ὀνόματι τῶν οἰκείων γαμετῶν ἢ ἄλλων τινῶν περὶ αὐτοὺς ὄντων προσώπων, ὥστε τὴν γενικὴν ὑποθήκην τῶν ὄντων αὐτοῖς καὶ ἐσομένων περιγράψαι· τινὲς δὲ τὰ ἑαυτοῖς ὀφειλόμενα παρὰ τῶν ὑποδυομένων ἀναλαμβάνοντες, ἢ ἐν χρήμασιν ἢ ἐν ἀκινήτοις παντελῶς πράγμασιν, οὐκ εἰς ἴδιον πρόσωπον, ἀλλὰ, καθὰ εἴρηται, ἢ εἰς τὸ τῶν συμβιούντων ἢ συγγενῶν τὴν τοιαύτην καταβολὴν ἢ ἐκχώρησιν ἢ πρᾶσιν γίνεσθαι παρὰ τῶν ἐποφειλομένων παρασκευάζουσιν· ὥστε διὰ τῆς τοιαύτης μεθόδου ἐνδείας μὲν ἀπορίαν προΐσχεσθαι, αὐτοὺς δὲ ἐκ τοῦ εἰρημένου τῶν ἀργυροπρατῶν συστήματος εὐεργέτας τυγχάνοντας, μὴ δύνασθαι ἐνάγειν ἐκείνους αὐτοὺς ὡς οὐ δοκοῦσι πεποιηκέναι συνάλλαγμα· καὶ ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ ἴσην φιλοτιμίαν τοῖς τε ἀργυροπράταις, τοῖς τε κατ' αὐτῶν ὁμοίας ὑποθέσεις κινοῦσι παρέχοντες, κελεύομεν ὥστε εἰ δειχθείη τῶν ἐποφειλόντων τις δόλῳ τι μὴ νέμεσθαι τὰ αὐτοῦ προσήκοντα πράγματα, ἢ εἰς ἕτερον συνεκπέμψας τὰ οἰκεῖα μετάγειν δίκαια, ἐξεῖναι τοῖς ἐνάγουσι διὰ τῆς in rem ἢ δι' ἄλλης νομίμου ἀγωγῆς, καὶ ἐλέγχειν τὸ γινόμενον, καὶ χωρεῖν κατὰ τῶν εἰρημένων πραγμάτων, ὡς τοῦ χρεώστου τυγχανόντων· καὶ πάσης ἐκβαλλομένης μηχανῆς ἀπολαυομένους, τὴν ἀζημίαν αὐτοῖς ἐπί τε τῷ χρέει ἐπί τε τοῖς ἐπὶ τούτῳ γινομένοις δαπανήμασι περιποιεῖν. ἴσμεν γὰρ τὴν τῆς σῆς λογιότητος καὶ τοῦ μνημονευθέντος ἐνδοξοτάτου ἀνδρὸς ἀκρίβειαν τοιαύτην ὑπάρχειν, ὥστε ἤτοι τὰς κινηθείσας καὶ οὔπω πέρας δεξαμένας, ἢ καὶ ὕστερον κινηθησομένας ὑποθέσεις διαιτῆσαι, ἐφ' ᾧ τε μηδὲ τοὺς ἱκέτας ἐκ τῆς τῶν χρεωστῶν ἀγνωμοσύνης ἢ ῥᾳδιουργίας ἀδίκως ὑπομένειν βλάβην, μήτε δὲ τοὺς ἀθῴους διὰ τῶν ἀδίκων σοφισμάτων ἀκαίρους ὑπομένειν διαστροφάς· ἀλλὰ καὶ τὰ πρώην τοῖς δεηθεῖσι παρασχεθέντα, κύρια καὶ ἀσάλευτα μένειν, καὶ τὰ διὰ τοῦ παρόντος θείου ἡμῶν φιλοτιμηθέντα πραγματικοῦ τύπου, κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐκπληροῦσθαι σκοπόν· οἵπερ σπουδάζομεν τοὺς ὑπηκόους ἅπαντας ὀρθῶς καὶ ἀραδιουργήτως τοῖς πράγμασι προσφέρεσθαι, καὶ τοὺς ὀφείλοντας, διά τε τοῖς τῆς πολιτείας πράγμασιν ὑπουργεῖν, ἡσυχίαν ἀπολαύειν βίου, μὴ διὰ τὰς τῶν ἀγνωμονούντων μηχανὰς δικαστηρίοις καὶ ταῖς ἐξ αὐτῶν περιπλέκεσθαι δυσχερείαις τε καὶ ζημίαις.

ΚΕΦ. η'.

Ὅπερ δὲ ἐν ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων κεφαλαίων ἰδικῶς ἐθεσπίσαμεν, τοῦτο γενικῶς ἐν τῷ τοῦ λόγου ἐπισφραγίσματι θεῖναι συνείδομεν, ἐφ' ᾧ τε ἐν ἅπασι τοῖς προλεχθεῖσιν ἴσον προνόμιον τοῖς ἐν τῷ προειρημένῳ τῶν ἀργυροπρατῶν συστήματι καταλεγομένοις, καὶ τοῖς τούτων κληρονόμοις καὶ διαδόχοις, ἐφ' οἷς κατὰ τῶν ἀργυροπρατῶν κινοῦσιν, ὑπάρχειν. πρέπει γὰρ ἑκάστῳ μέρει τὴν ἁπλότητα ἐν τοῖς οἰκείοις συναλλάγμασί τε καὶ πράγμασι διαφυλάττειν, ἣν ἑαυτῷ ζητεῖ παρὰ τοῦ ἑτέρου φυλάττεσθαι.

§. α'. Ταῦτα τοίνυν διὰ τοῦ παρόντος θείου ἡμῶν πραγματικοῦ τύπου κελεύοντες, καὶ τοῦτο προστίθεμεν, ὥστε τὴν σὴν λογιότητα καὶ ἅπαντας τοὺς μεγάλης ἀρχῆς

ἀνέχεσθαι συνελθεῖν τοῖς ἐν τῷ προειρημένῳ συστήματι καταλεγομένοις· ὥστε εἴτε διὰ προσταγμάτων, εἴτε διὰ γραμμάτων, εἴτε δι' ἑτέρου οἱουδήποτε συνήθους τρόπου, μετὰ τῆς τῶν νόμων ἀκολουθίας, τυχεῖν αὐτοὺς τῆς δεούσης ἐπικουρίας, καὶ δυνηθῆναι κατὰ τῶν ἀγνωμονούντων βοηθεῖσθαι, καὶ μὴ ἀναγκασθῆναι καὶ αὐτοὺς ἀγνώμονας ἑτέροις φανῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδείξασθαι τὸ εὐγνωμονοῦν καὶ εὔγνωμον πρὸς τοὺς ἑαυτοῖς συναλλάττοντας· οἷα τῶν τε τῇ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἀγαθότητι, καὶ τοῖς ἁπάσης τῆς πολιτείας συναλλάγμασι πρέποντος, ὧν τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα διὰ τοῦ προειρημένου ἀεὶ συστήματος γίνεται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ δηλούμενα τύπου, ἡ σὴ λαμπρότης καὶ πᾶς ἕτερος δικαστὴς τῆς ἡμετέρας πολιτείας βέβαια φυλαξάτω, ἀδείας οὔσης τοῖς ἱκέταις ἐν παντὶ δικαστηρίῳ, μείζονί τε καὶ ἐλάττονι, ἐμφανίζειν τόνδε τὸν θεῖον πραγματικὸν τύπον, καὶ τοῦτον ἀναλαμβάνειν, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ τυγχάνειν βοηθείας, τοσαύτην ἐν τῇ παρούσῃ ὑποθέσει καὶ τοῖς προειρημένοις κεφαλαίοις δύναμιν ἔχοντος, ὅσην ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πράγμασιν αἱ κοινοὶ ἡμῶν ἔχουσι νόμοι. Dat. v. Kal. Mart. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XV. post BASIL. V.C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ η'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΚΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΝΤΙΚΗΣ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Βάσσῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΗΜΕΙΣ μὲν ὑφελόντες τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς ταῖς κατὰ τὴν Ποντικὴν διοίκησιν ἐπαρχίαις νομίσαντες, τὴν ἄνωθεν ἐπιστατοῦσαν κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους βικαρίαν κατὰ τὸν ἐν μέσῳ τοῦτον ἐπαύσαμεν χρόνον, οὐδὲν τῶν ὕστερον γινομένων παρ' αὐτῶν ἁμαρτηθήσεσθαι προσδοκήσαντες. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν ἔγνωμεν τῶν πραγμάτων ὡς ἄνδρες οἰκοῦσι τὰς ἐπαρχίας ταύτας λῃστείαις τε καὶ φόνοις συντεθραμμένοι, καὶ ἄνδρες * φοροῦντες ἀεὶ * θερίζοντες καὶ * λογχοφόροι, ** καὶ τούτοις, διαφεύγουσί τε τὰς ὑπὲρ τούτων ποινάς, τὰς ἐπαρχίας ἀπολείπουσι ἐν αἷς ἁμαρτάνουσιν, οὐδενὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντων τὴν ἐπιδεδομένην χώραν ἐκβαίνειν τολμῶντος· ὡς πολλάκις μὲν ἡμᾶς ἄνδρας ἐκπέμψαι κατὰ τὴν χώραν, καὶ βαρῦναι μισθοῖς τὸ δημόσιον, πρᾶξαι δὲ πλέον οὐδέν, μὴ παρούσης ἀρχῆς τῆς ἐξ ἑτέρου βοηθούσης, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀτοπημάτων ἀναστελλούσης.

ΚΕΦ. α'.

Συνείδομεν ἀνακαλέσασθαι τὴν τοῦ βικαρίου πάλιν ἀρχήν, καὶ τὴν μὲν τῆς Γαλατίας πρώτης ἀρχήν, μηδὲν ἕτερον ἢ πολιτικὴν ἀρχήν, καθὰ πρότερον ἦν, πρὶν ἡμᾶς τὴν τοῦ βικαρίου ἀνελόντες ἀρχήν, ἀξίᾳ τε καὶ σιτήσει μείζονι τὴν ἐπὶ τῆς πρώτης Γαλατίας ἐτιμήσαμεν ἀρχήν· τὸν βικάριον δὲ πάλιν ἐπιστῆσαι πάσαις ταῖς τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαις, ὥστε αὐτὸν μὴ τὸν τόπον πληροῦν τῆς ἐπαρχότητος μόνης, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου μαγίστρου τῶν θείων ἡμῶν ὀφφικίων, καὶ πρός γε τῶν ἐνδοξοτάτων στρατηγῶν· ἔτι γε καὶ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων, οἳ τῷ θείῳ ἡμῶν πατριμωνίῳ, καὶ τῷ ἱερῷ κοιτῶνι, καὶ πρός γε δομεστίκοις καὶ προτίκτορσιν ἐφεστᾶσι· καὶ τοιαύτην ἔχειν αὐθεντίαν τε καὶ ἐξουσίαν, ὁποίαν αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας δι' ἑαυτῶν γενομένους ἐπὶ τῶν τόπων ἔχειν συμβαίνει· ὥστε μηδὲ ἀξίᾳ, μηδὲ ἱερωσύνῃ, μηδὲ ζώνῃ, μηδὲ στρατείᾳ, μηδὲ τινι τῶν πάντων ἑτέρῳ τῆς δικαιοδοσίας ταύτης ἐξῃρῆσθαί τινα· ἀλλὰ πάντας ὑποκεῖσθαι κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον, εἴτε ἐν ἰδιώταις τελοῖεν, εἴτε τινὰ περιβέβληνται ζώνην, ἢ ἀξίαν, ἢ στρατείαν, ἢ καὶ ἱερωσύνην. καὶ οὐκ ἐπὶ μόνοις ἐγκλήμασιν, (οὐ γὰρ μόνον στρατιωτικὴν τὴν ἀρχὴν ταύτην ποιοῦμεν) ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὑπὲρ χρημάτων ἐθελήσει μέμψασθαι. κοινὴν γὰρ τὴν ἀρχὴν ταύτην πᾶσί τε ἀνθρώποις καὶ παντοίοις πράγμασι ποιοῦμεν. §. α'. Ἀποδίδομεν δὲ αὐτῷ καὶ ὃ πρότερον εἶχε θεῖον ἀκροατήριον, ὥστε τὰς ἄχρι πεντακοσίων χρυσῶν ὑποθέσεις ἀναρτωμένας ἐκκλήτῳ καθ' ἥντινα τῆς Ποντικῆς διοικήσεως ἐπαρχίαν, μὴ κατὰ ταύτην ἄγεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ κατὰ τὸ τῶν θείων ἐξετάζεσθαι σχῆμα. εἴτε ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐκκαλέσεως διακολουθεῖ, εἴτε ἐκ ψήφου τινὸς τῶν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως ἀρχόντων, ἢ καὶ ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως· οὐδενὶ παρρησίαν διδόντες, ἐπειδὰν ἐκκληθεῖσα δίκη κινεῖται, ἐφέσει δευτέρᾳ κεχρῆσθαι. εἰ μέντοι γε δίκη παρ' αὐτῷ κινηθεῖσα προήχθη, ἔφεσίς τε κατὰ ταύτης ἐπιδοθείη, προαχθήσεται τὰ τῆς ἐφέσεως, καθὰ πρότερον πρὶν ἡμᾶς ἐκκόψαι τὴν ἀρχήν, ὡς μηδενὸς ἐν μέσῳ γεγονότος καινοῦ. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Γαλατίας ἡγεμόνος κελεύομεν, ὅν γε ψιλὸν ἀποδεδώκαμεν ἄρχοντα, ὡς δὴ μηδενὸς ἐπ' αὐτοῦ καινισθέντος ἐν μέσῳ.

ΚΕΦ. β'.

Ἄδειάν τε τῷ βικαρίῳ τούτῳ παρέχομεν, καθ' ἣν ἂν ἐπαρχίαν ἐθέλει τῆς Ποντικῆς διοικήσεως γενέσθαι, ἀπὸ τῆς γείτονος ταύτης ἀρξαμένῳ Βιθυνίας, μέχρις Ἀρμενίων αὐτῶν, καὶ Τραπεζοῦντος, καὶ τῆς ἡμετέρας πολιτείας πρὸς Πέρσας ὅρων· ὥστε αὐτὸν προσελθόντα ὥσπερ μὲν τὰ μέχρι νῦν ἡμαρτημένα ταῖς προσηκούσαις μετελθεῖν τιμωρίαις· (καὶ γὰρ δὴ καὶ ξίφους αὐτῷ παρέχομεν ἄδειαν) μάλιστα δὲ τοῖς στρατιώταις ἐπεξελθεῖν, εἴ τινες αὐτῶν τοὺς οἰκείους ἀπολιμπάνοντες τόπους, ταῖς τοιαύταις ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασιν ἀτοπίαις. εἰ τινὰ δὲ ἐν ἐγκλήμασιν ὑποκείμενον εὕροι, τοῦτον γυμνοῦν τῆς ζώνης, ὁποίαν ἂν ἔχων τυγχάνοι, οὐκ ἀναμένοντα τοῦτο δῆλον ποιῆσαι τῇ ἐφεστώσῃ ταῖς τοιαύταις στρατείαις ἀρχῇ, ὡς αὐτὸς καὶ τὸν ἐκείνης τόπον πληρῶν, καὶ κατὰ πάντων ἐφεξῆς ἄδειαν ἔχων. Ἐφίστασθαί τε αὐτῷ παρέχομεν ἄδειαν πᾶσι τόποις τε καὶ χωρίοις, εἴτε ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἢ καὶ εὐαγῶν εἶεν μοναστηρίων, ἢ τῶν θείων ἡμῶν πραγμάτων, ἢ καὶ τοῦ θείου πατριμωνίου, ἢ καὶ τῆς ἡμετέρας οἰκίας· καί, ἁπλῶς εἰπεῖν, οὐδένα τόπον τῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας καταλιμπάνομεν.

ΚΕΦ. γ'.

Ἐπισκέψεται δὲ καὶ τὰς στρατιωτικὰς παρόδους, εἰ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐταξίας προέρχονται· καὶ εἴ τι κατ' αὐτὰς ἁμαρτανόμενον εὕροι, τοῦτο ἐπανορθώσει, τούς τε στρατιώτας σωφρονίζων αὐτούς, τοῖς τε ἡμετέροις ὑποτελέσι τὸ ἱκανὸν ἐφ' οἷς ἂν ἠδικημένοι τύχοιεν παρασκευάζων γενέσθαι. Παρρησίαν τε αὐτῷ παρέχομεν, καὶ ὅπλων γυμνοῦν τοὺς μὴ διά τινα στρατείας ἀνάγκην ταῦτα κινοῦντας, καὶ πάντα εἰσάγειν ταῖς δημοσίαις τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως ὁπλοθήκαις. §. α'. Ἀνακόψει τε μοιχείας καὶ ἀνδροφονίας καὶ λῃστείας, μάλιστα πάντων γυναικῶν ἁρπαγάς, καὶ πραγμάτων ἀφαιρέσεις, ἐφόδους τε καὶ βίας, καὶ πάντα τὸν τοιούτων ἁμαρτημάτων κατάλογον, ὡς τοῦτο μάλιστα τῆς δεδομένης αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἀρχῆς κεφάλαιον. Ἀναστελεῖ καὶ τοὺς ἀδικοῦντας, εἴτε ἱερεῖς, εἴτε ἄρχοντες εἶεν, εἴτε καὶ κτήτορες, ἢ καὶ ἰδιῶται τύχοιεν· καὶ οὐδενὶ συγχωρήσει πράττειν τι τοῖς ἡμετέροις μὴ γνωριζόμενον νόμοις. §. β'. Ἐφέξει δὲ καὶ τὰς τῶν δικῶν ἐξετάσεις τε καὶ κρίσεις. ἕξει δὲ ἰδίαν μὲν τάξιν, ἀνδρῶν μὲν βικαριανῶν septuaginta, στρατευομένων διὰ θείων ἡμῶν προβατωρίων, ἐξ ἐκείνου τοῦ σκρινίου παρεχομένων ἐξ οὗ καὶ πρότερον, ὅτε βικάριος ἦν. Ἀποδίδομεν δὲ καὶ τὰς ἡμιόνους, ὅσας πρότερον τῷ βικαρίῳ δεδωκότες, νῦν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος εἰληφὼς πρὸς τὴν αὐτοῦ ὑπηρεσίαν εἶχεν· ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἕτερον ἢ ἄρχοντι μόνον ὄντι πολιτικῷ, περιττὴ τῶν τοιούτων ἡ χρεία, τῷ δὲ περιέλκοντι βικαρίῳ,

gistratus eos qui in prædicto collegio recensentur, juvent, ut sive per edicta, sive per literas, sive per alium quemcunque consuetum modum servato juris ordine competens subsidium consequantur, possitque illis adversus improbos succurri, neque cogantur & ipsi adversus alios improbi esse, sed æquos atque bonos se illis, qui cum ipsis contrahunt, exhibeant: quippe quum id nostrorum temporum bonitati universæque reipublicæ contractibus, quorum præcipui quique & maxime necessarii semper per prædictum collegium fiunt, conveniat.

EPILOGUS.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, prudentia tua, & quicunque alius reipublicæ nostræ judex, firma servato. Supplicibus vero hanc sacram pragmaticam formam in quocunque judicio, & majori & minori, producendi, illamque recipiendi, ac inde subsidium consequendi facultas esto: utpote quæ tantam in præsenti proposito & in prædictis tractatulis vim habeat, quantam in aliis negotiis generales nostræ leges obtinent. Dat. v. Kal. Mart. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno XVI. post [1] BASIL. V.C. CONS.

1 Id est, anno 542.

EDICTUM VIII.

DE PONTICI TRACTUS VICARIO [2].

Idem Imperator Basso gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

SUffecturos *civiles magistratus* Pontici tractus provinciis existimantes, præpositum quondam illis locis *Vicarium* medio post tempore inhibuimus [3]: nihil eorum quæ postmodum ab illis facta sunt, commissum iri expectantes. Atqui postea quam ex rerum experientia cognovimus, in provinciis hisce homines habitare *latrociniis* & cædibus innutritos, & homines * ferentes semper * congregantes & * armis utentes ** & his, effugiuntque in has res constitutas pœnas, dum provincias in quibus deliquerint, deserunt, neque *provincialium* magistratuum quisquam ex attributa sibi provincia egredi audet: ut nos etiam, quanquam persæpe homines in provinciam emiserimus, fiscumque stipendiis gravaverimus, nihil tamen amplius effecerimus, quod ad manum is magistratus non esset, qui auxilium ferre, & istiusmodi insolentiam reprimere posset.

2 Restituto scil. quemque antea sustulerat. Justinianus: eo in Comitem Galatiæ mutato. Novell. 8. cap. 3. Vicarius ergo Pontici hic restituitur, cui datur jurisdictio in universum tractum Ponticæ diœcesios. Quot Vicarii in Oriente fuerint, vide l. ult. Cod. de div. off.

3 Et ita abrogatur Novell. 8. c. 2.

CAP. I.

REvocare *Vicarii* magistratum visum est, & Galatiæ [4] primæ magistratu *ad pristinum statum reducto*, ut non nisi civilis sit, quemadmodum ante erat, quam nos illum, sublato vicarii magistratu, dignitate annonaque majore decoravimus: vicarium denuo omnibus Pontici tractus provinciis præficere: *ita [5] vero* ut non solius præfecti locum adimpleat, verum etiam gloriosissimi magistri sacrorum nostrorum officiorum, gloriosissimorum etiam ducum, magnificentiss. denique *eorum* magistratuum, qui sacro nostro patrimonio, cubiculo etiam, & domesticis, protectoribusque præfecti sunt: deinde istiusmodi potestatem habeat qualem cujusque provinciæ magistratus in sua provincia habere solet: ut neque per dignitatem, neque per sacerdotium [6], neque per cingulum, neque per militiam, neque demum per quodcunque aliud quisquam hujus jurisdictioni eximatur: sed ad consimilem modum omnes illi subsint, sive plebeii sint, sive etiam cingulo, dignitate, militia aut sacerdotio etiam decorati fuerint, idque non in criminibus solum: (non enim militarem tantum hunc magistratum facimus) verumetiam si quis de re pecuniaria litem instituere velit. Omnibus etenim hominibus, omnimodisque rebus magistratum hunc communem facimus. §. 1. Reddimus autem illi, quod & antea habuit, sacrum [7] auditorium, ut controversiæ in aliqua Pontici tractus provincia provocatione suspensæ, dummodo quingentos aureos non exuperent, non in felicem hanc urbem deduci, sed apud seipsum ad sacrarum formam examinari debeant, sive ex ipsa civilium magistratuum jurisdictione *provenerint*, sive etiam ex sententiis cujuspiam magnæ hujus urbis magistratuum, aut ex nostra jussione motæ sint. Nemini vero potestatem facimus, ut postquam provocatione suspensa [8] controversia mota fuerit, altera [9] provocatione utatur. At sane si qua controversia ab initio apud illum cœpta sit, eamque provocatio consecuta fuerit, procedet provocatio quemadmodum solebat, antequam magistratum munissemus, tanquam si medio tempore nihil novi intervenisset. Quod sane & in Galatiæ præside jubemus: quem simplicem [10] denuo magistratum facimus, quasi in illo nihil medio tempore innovatum esset.

4 Galatiæ primæ suus redditur Consularis civilis magistratus.

5 Vicarius Pontici tractus, civili & militari magistratu fungitur, vicem agens plurium magistratuum.

6 Sacerdotes subeunt forum civile, adde c. 2. J.

7 Olim sacrum auditorium.

8 Appellationis proprium est, litem suspendere.

9 Vide l. un. C. *nihil novari appellatione interposita.*

10 Ac civilem.

CAP. II.

FAcultatem etiam huic [11] vicario damus, ut [12] à vicina hac Bithynia incipiens, usque ad Armenios ipsos, Trapezunta etiam, & nostræ reipublicæ Persas versus fines in quamcunque Pontici tractus provinciam velit, proficiscatur: ut velut ab initio ac primario quæ hucusque commissa sunt, competentibus pœnis persequatur, (quorum sane & gladii jus illi concedimus) præcipue vero milites adoriatur si qui *desertis* [13] *stationibus* suis istiusmodi se nequitiæ dediderint. Et si quidem criminibus obnoxium quempiam invenerit; hunc cingulo privet, qualecunque etiam habeat: non expectans donec eum magistratum sub quo is militat, ea de re certiorem fecerit, tanquam qui istius magistratus locum adimpleat, & in omnes omnino jus & potestatem habeat. In quavis etiam loca & latifundia, sive ad sanctiss. [14] ecclesias, aut ad religiosa pertineant monasteria, sive etiam ad *sacra nostra privata*, aut ad sacrum patrimonium, aut etiam ad nostram domum, aditum illi & introitum concedimus: & (ut simpliciter loquamur) nullum omnino locum ipsius jurisdictioni eximimus.

11 Pontico.

12 Tractus Ponticus qualis.

13 De desertoribus vid. l. 3. l. 4. l. 5. ff. de re militari.

14 Ecclesiæ non sunt immunes à jurisdictione civili, adde c. 1. T. eod.

CAP. III.

INspectabit vero etiam militares transitus, an satis ordinatim [15] procedant: & si quicquam in illis committi inveniat, id corriget tum milites ipsos castigando, tum etiam subditis nostris in quibus injuria affecti fuerint, satisfactionem curando. Potestatem item concedimus, ut armis [16] privet, qui illa ad nullam militiæ necessitatem habent, illaque omnia in publica magnæ hujus urbis armamentaria inferat. §. 1. Inhibebit etiam adulteria, homicidia, latrocinia, præcipue vero mulierum raptus, rerum ereptiones, infestationes etiam & vim, denique universum istiusmodi delictorum cumulum, tanquam id præcipuum à nobis illi assignati magistratus caput sit. Refrænabit quoque injurias, sive sacerdotes, sive magistratus sint, sive etiam nobiles, sive plebeji: neque cuiquam quod leges nostræ non probent, facere permittet. §. 2. Sustinebit autem controversiarum & examinationes & dijudicationes, habebitque propriam cohortem virorum vicarianorum septuaginta [17], qui per sacra nostra probatoria stipendia facient, quæ ex illo scrinio præbebuntur, ex quo & olim solebant quum vicarius esset. Reddimus illi mulas [18] etiam, quot quondam vicario assignatas, nunc provinciæ præses in usus suos & ministerium percepit. Quum enim hic aliud nihil quam civilis magistratus sit, supervacuus ipsi illarum usus est: spectabili vero vicario, ut qui hac illac circumcursare debeat,

15 Novell. 130.

16 Adde Nov. 17. cap. 4.

17 Cohors vicarii Pontici.

18 Quibus forte vehebantur ad cursum publicum.

necessarium illarum ministerium est. §. 3. Obediet [1] vero ipsi universus in illis locis constitutus exercitus, dictoque illi audientes erunt domestici & protectores, scholares etiam & milites: ita ut præsidali mandato nostrove jussu non indigeant, sed ipsi jure magistratus obedientiam ministeriumque præstent. Præstabunt autem ministerium quo loco degunt, extra quam si qua justa inevitabilisque necessitas, majoris auxilii indiga, ipsum huc adigat, ut ex uno loco in alium transferre ipsos necesse habeat. §. 4. Utetur porro præconis voce [2], & lampadibus [3] quatuor, quippe cum in hanc rem sumptus à nobis constitutus sit: quin & aliis omnibus, quæcunque civilis simul & militaris magistratus sunt, insigniis. Unde ad gloriosissimorum nostrorum ducum imitationem, & ad responsum [4] ministrare illi jubemus: per quos milites, si quando ita tempus postulabit, compescet, & in necessariis rerum ministeriis ac officio continebit. Quantum vero illi, assessori quoque ejus, & cohorti annonarum nomine assignaverimus: quantum etiam de reliquo Galatiæ primæ præsidem pro se, assessore suo, & obediente ipsi cohorte habere oporteat: item quantum ipsum aut in sacro nostro palatio, aut in religiosissimorum præfectorum prætorio pro magistratus codicillis dare conveniat, per subjectam descriptionem omnibus fiet manifestum. Hunc autem nos magistratum illis locis reddimus, ut iis qui injuria afficiuntur in promptu auxilium esset, omnesque qui in illis locis habitant, quibus hactenus pressi sunt difficultatibus liberarentur: & vero quiete ac recta legum moderatione fruerentur, magistratuum opera, quos tales illis locis præfecimus, ut ad omnem injuriam, ac aliena invadendi cupiditatem reprimendam sufficere queant.

Epilogus.

†. Hæc igitur gloriæ tuæ manifesta facere visum est, quo ipsa cognoscens quid hac de re nobis nunc placuerit, id in omne deinceps tempus observet: & quemadmodum in subjecta à nobis descriptione comprehenditur, annonas illi præbeat. Dat. xv. Kal. Octob. *Constantinop.* Imp. DN. Just. PP. Aug. anno xxv. [5] post Basil. V.C. Cons. Anno vi.

Edictum IX.

DE ARGENTARIORUM CONTRACTIBUS [6].

Imperator Justin. Aug. Triboniano præfecto urbis.

PRÆFATIO.

Commune collegii [7] argentariorum qui in hac magna urbe sunt, libello supplici à potentia nostra petiit, ut supra alia omnia quæ ipsis munifice largiti sumus, alio nunc etiam modo sibi opitulari velimus. Exposuerunt autem quomodo nonnulli, quum debuerint, aut etiam debeant, quando pecuniæ aut res ab ipsis repetuntur, quod solvendo non sint, à se petant ut puras sponsiones pro ipsis subeant: & alias quidem hoc ipsum in obligatoriis schedulis conscribant, alias vero, propter contrahentis fidem, & sine scripto hoc facere sibi mandent: ipsi autem, illorum petitionibus cedentes, iis qui illis molesti sunt, certum tempus constituant, intra quod sponsor omnino debitum transfundat: se *itaque ad hunc modum* illis spondere, ac deinde ad diem liberaliter iis qui sponsiones susceperunt satisfacere: debitores *autem interea*, quasi per sponsiones satis caverint, aut mutui forte syngraphas obligationisque suæ schedulas recipere, aut apochas capere. *quomodo item* multi quum parare sibi rem aliquam voluerint aut velint, sibi mandent, ut pro ipsis pecuniam aut rem aliquam se daturos spondeant: & illis quidem quod affectarint, obtingat: ipsi vero prompte pecunias aut res transfundant: *denique quomodo quum* ita simpliciter mandantibus illis sponsiones fiant, pecunias tamen aut res non aliter solvere velint quam qui sponsionem accepit, pecunias aut res ostendat, aut eas *se* accepisse probet. *unde quum* ipsi pecunias aut res dederint, quod illi probationes, pecunias aut res datas esse deposcant, postmodum contentionibus ac controversiis irretiantur. Quæ res simul in præteritis, simul in futuris sane quam perplexa illis est & formidabilis, imo & impossibilis. Quisnam eorum enim, pro quibus aut pecuniæ aut res sponsæ fuerint, vel spondentur, *quando is cui sponsa fuerint*, quæ data sunt ostendere, aut ea se accepisse, apud acta probare *debeat:* ad eam *tergiversationem* devenire non velit? *Ac idcirco* persæpe se fatigatos aliis cedere actiones: neque hæc sibi actionem intendentibus opponi solum, verum etiam quibus actiones cessæ sunt aut ceduntur. Ac *vero* petierunt, ut ab hac difficultate liberentur: ut etiam si quidem *nulla* omnino *apposita conditione* pure mandatum factum sit, aut fiat, ut pecunias aut res intra certum tempus transfundant, simulatque præfinitum tempus elapsum sit, mandator sibi, & quibus à se actiones cessæ sunt, aut etiam ceduntur, ad debiti persolutionem teneatur: idque non solum si hoc interveniente scriptura mandaverit, verumetiam si sine scripto totum negotium confectum sit.

Cap. I.

Nos ergo succurrere isti rei volentes (cum omni æquitate tamen & justitia, atque ut in posterum omnibus citra periculum hæc procedant) statuimus, ne aliter [8] ipsi sponsiones subire velint quam scripto comprehensum de his mandatum ipsis detur, quod quomodo quamque rem fieri oporteat, luculenter explicet: ne ex bona *scilicet* fide in evidens exitium manifeste incidant. Verum si quo modo scriptura non interveniente mandatum factum sit, tempus autem determinatum sit, & tacuerit per omne tempus ille pro quo sponsio facta est, neque querelam moverit: decurrat vero etiam constitutum tempus, neque tum demum intra alios duos menses hoc ipsum in querelam deduxerit: omnibus modis mandator solvat sponsori debitum, quod ex ipsius voluntate ab aliquo eorum qui argentariæ mensæ præpositi sunt, sponsum esse constiterit: & neque ipsis, neque ipsorum heredibus, aut quibus cessæ ab ipsis sunt vel ceduntur actiones, istiusmodi quiddam opponi queat: sed illud obtineat quod mandati ostenderit tenor: qui quidem si literis comprehensus sit, literas judex sequetur: sin in literas contractus relatus non sit, probationibus ea de re secundum leges prolatis insistet. Atque hæc quidem teneant, & in jam factis ad hunc modum, & in faciendis etiamnum sponsionibus.

Cap. II.

Si quis vero ipsis interveniente scriptura, aut sine ea, famulatus [9] promissus fuerit, aut promittatur, probatio vero aut ex scripto [10], aut ex testium fide sufficiens & legitima producatur, hunc suam vim obtinere volumus, & ut quod pacto convenerit, exigi possit, ita ut nulla prorsus lex obsistere queat, quasi [11] id gratis & non pro mercede fieri oporteat: propterea quod omnis [12] illis ex eo vivendi facultas pendeat, quod usuras pendant, quod mercedem pro habitatione dent, & velut propugnaculum communis utilitatis sint: ut ne damnum sentiant, neque alimonia destituantur, sed hanc habeant suorum laborum consolationem. §. 1. Sane si vel rationes, vel mutuas [13] syngraphas, vel propriæ [14] manus scripta quæpiam ediderint, edantve, aut ipsi illis qui

1 Obedientia magistratibus debetur *Novell.* 69.
2 Κήρυκος φωνὴ, Στεντορεία ait, præconem intelligit. Præco, vox legum, ut & carnifex, manus legum, qua de re dixi ad *Novel.* 69. *cap.* 3.
3 Λαμπάσι. *Ser.* Lampadariorum meminit *Novell.* 41. & *Julian. const.* 38. n. 171. Lampadarii forte hic dicuntur, quod ignem præferrent. Dicuntur & Lampadarii qui in sacris scriniis faces sive lampades accendebant, *l. ult. C. de diversis officiis.* De lampadariis edidit Theodosius Novellam quam amisimus. Ignis certe præferendi ante Reges Persarum mos antiquus fuit. Xenophon 8. mos deinde ad Romanos promanavit. Herodianus enim in *Commodo*, refert Commodum sorori suæ Lucillæ honores servasse. Nam & in theatris sella imperatoria ipsa sedebat καὶ τὸ πῦρ προπέμπεσθαι αὐτῆς, id est, & ignis eam præcedebat. Idem de Marcia Commodi concubina, omnia ut Augustæ adfuisse πλὴν τοῦ πυρὸς præter ignem, & de Pertinace. Venit in Senatum (inquit) ὅτε τὸ πῦρ ἐάσας ἑαυτοῦ προπέμπεσθαι, & in Marci Antonini vita dicitur Aulicum μήτε δορυφόροις χρῆσθαι, μήτε ἐσθῆσιν σημειωτάταις, μήτε λαμπάσιν, id est, aulicum ita comparatum esse ut stipatoribus non utatur aut veste insigni aut lampadibus. Lucernas quoque à Gentilibus accendi solitas in Cæsarum solennitatibus, Tertull. scribit *cap.* 34. *Apologetic.* Grande videlicet officium, inquit, focos & choros in publicum educere: *& post:* Cur die læto non laureos postes obumbremus, nec lucernis diem infringimus, *& c. ad summam*, procedit de janua laureata & lucernata.
4 De adresponso sæpe alias dixi.
5 Id est, 551.
6 Vide *Edict.* 7. *T. ed.*
7 Collegii argentariorum fit mentio *Edict.* 7. *cap.* 2. *T. ed.*
8 Cautio hæc argentariis utilis sicubi pro alio spondere velint.
9 Θεραπεία. *Ser.* Utcunque sponsio gratuita esse debeat, possunt tamen argentarii suis à debitoribus aliquod officium exigere.
10 Probationes fiunt, vel scripto vel testibus.
11 Ratio dubitandi ex eo colicitur. Sponsionis officium gratuitum est: vitiatur itaque mercedis adjectione.
12 Argentariorum vita quæstuaria.
13 Ἀντισυγγράφους.
14 Αὐτογράφους.

ἐπιρρεπέστερον ἀναγκαζομένην, ἀναγκαίαν τὴν τῶν ἐντεῦθεν ὑπηρεσίαν εἶναι. §. γ'. Ὑπακούσεται δὲ αὐτῷ πᾶσα στρατεία ὑπ' ἐκείνους ὄντα τοὺς τόπους, καὶ ὑπακούσονται τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις δομέστικοί τε καὶ προτίκτορες, σχολάριοί τε καὶ στρατιῶται· οὐ δεόμενοι προστάξεως ἀρχικῆς, ἢ κελεύσεως ἡμετέρας, ἀλλ' αὐτῷ τῷ τῆς ἀρχῆς ὑπακούοντες δικαίῳ. ὑπουργήσουσι δὲ καθ' ὃν ἕκαστοι διάγουσι τόπον πλὴν εἰ μή τις δικαία καὶ ἀπαραίτητος χρεία, μείζονος βοηθείας δεομένη, πρὸς ἀνάγκην αὐτὸν καταστήσοι τοῦ καὶ ἐξ ἑτέρων τόπων εἰς ἑτέρους τόπους μεταγαγεῖν. §. δ'. Χρήσεται δὲ κήρυκος φωνῇ, καὶ λαμπάσι quatuor, ὡς καὶ δαπάνης παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τούτου ὁρισθείσης, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις ὅσα πολιτικῆς τε καὶ στρατιωτικῆς ἐστὶν ἀρχῆς. ὅθεν καὶ ad responsum αὐτῷ κελεύομεν ὑπηρετεῖν, κατὰ μίμησιν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν στρατηγῶν. δι' ὧν καὶ στρατιώτας, εἴπερ καλέσοι καιρὸς, καὶ συνέξει πρὸς τὰς ἀναγκαίας τῶν πραγμάτων ὑπουργίας. Ὅσας δὲ σιτήσεις ἀφωρίσαμεν αὐτῷ τε καὶ παρέδρῳ καὶ τῇ ὑπ' αὐτὸν τάξει, καὶ ὅσας δεῖ τῶν λοιπῶν τὸν τῆς πρώτης Γαλατίας ἡγούμενον ἔχειν, ὑπὲρ αὐτοῦ τε καὶ παρέδρου καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως, ὅσα τε αὐτὸν ὑπὲρ τῶν τῆς ἀρχῆς συμβόλων προσήκει παρέχειν, ἢ ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ, ἢ ἐν τῷ πραιτωρίῳ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, διὰ τῆς ὑποτεταγμένης ἀπογραφῆς πᾶσι γνώριμα ἔσται. Ταύτην ἡμεῖς τὴν ἀρχὴν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἀποδεδώκαμεν, ὥστε τοῖς ἀδικουμένοις ἐν προχείρῳ τὴν βοήθειαν εἶναι, καὶ πάντας τοὺς περὶ ἐκείνους οἰκοῦντας τοὺς τόπους, ἀπηλλάχθαι μὲν τῶν ἄχρι νῦν κατεχόντων αὐτοὺς δυσχερῶν, ἡσυχίας δὲ καὶ ἀληθινῆς εὐνομίας ἀπολαύειν ἀπὸ πάσης ἀρχῆς, τοῖς τόποις ἐπιστάντων ἡμῶν αὐτοῖς πᾶσαν ἐφεξῆς ἀδικίαν τε καὶ πλεονεξίαν δυναμένων ἀρκεῖν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ταῦτα τοίνυν δῆλα τῇ σῇ ἐνδοξότητι καθεστάναι βουλόμεθα, ὅπως αὐτὴν γνωρίζουσα τὰ περὶ τούτου νῦν ἡμῖν παρεστάντα, παραφυλάττοι εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον, καὶ τὰς σιτήσεις αὐτῷ χορηγεῖν, καθὰ τῇ ὑποτεταγμένῃ παρ' ἡμῶν ἀπογραφῇ περιέχεται. Dat. xv. Kal. Oct. *Constantinop.* Imp. DN. PP. Aug. Ann. xxv. post Basil. V. C. Cons. Ann. vi.

ΕΔΙΚΤΟΝ Θ'.

Περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Τριβωνιανῷ ἐπάρχῳ πόλεως.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΟ κοινὸν τοῦ συστήματος τῶν ἀργυροπρατῶν τῶν ἐπὶ ταύτης τῆς μεγάλης πόλεως ὄντων ἱκέτευσε τὸ ἡμέτερον κράτος, ὥστε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εἰς αὐτοὺς πεφιλοτιμήμεθα, καὶ νῦν καθ' ἕτερον αὐτοῖς βοηθῆσαι τρόπον. ἐδίδαξαν γὰρ, πῶς ἐποφλήσαντές τινες ἢ καὶ ἐποφείλοντες, καὶ ἀπαιτούμενοι χρυσίον ἢ πράγματα, καὶ οὐκ ἔχοντες ὅθεν ταῦτα διαλύσειαν, αἰτοῦσιν αὐτοὺς καθαρὰς ἀντιφωνήσεις ὑπὲρ αὐτῶν ὑποστῆναι· καὶ ποτὲ μὲν αὐτὸ τοῦτο ἐν ὁμολογίαις συγγράφειν, ποτὲ δὲ διὰ τὴν ἐκ τοῦ συμβάλλοντος πίστιν, καὶ ἀγράφως αὐτοῖς ἐντέλλεσθαι τοῦτο ποιεῖν. ἑαυτοὺς δὲ ταῖς ἐκείνων αἰτήσεσιν ἐνδιδόντας, ὁρίζειν χρόνον ῥητὸν πρὸς τοὺς ἐνοχλοῦντας αὐτοῖς, ὥστε εἴσω τούτου πάντως τὸν ἀντιφωνητὴν καταβαλεῖν τὸ ὄφλημα· ἑαυτοὺς δὲ ἐκείνοις ἀντιφωνεῖν, εἶτα τῆς προθεσμίας ἐνστάσης, ἀπραγμόνως ποιεῖν τὸ ἱκανὸν τοῖς τὰς ἀντιφωνήσεις δεχομένοις· ἀναλαμβανόντων τῶν ὑποχρέων ἴσως καὶ τὰς δανειστικὰς συγγραφὰς καὶ τὰς ὁμολογίας τὰς αὐτῶν, ἢ καὶ διαλύσεις λαμβανόντων, ὡς τὸ ἀσφαλὲς διὰ τῆς ἀντιφωνήσεως πεποιηκότων. πολλάκις δὲ καὶ ἐπιτυχεῖν τινὸς βουληθέντας ἢ καὶ βουλομένους πράγματος, ἐντείλασθαι αὐτοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιφωνῆσαι χρημάτων τινῶν ἢ πραγμάτων δόσεις· καὶ τοῖς μὲν καταστῆναι τὸ σπουδαζόμενον, αὐτοὺς δὲ ἀμελλητὶ καταβαλεῖν τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα· καὶ ἁπλῶς οὕτω γινομένας τὰς ἀντιφωνήσεις, οὐκ ἐντελλομένων αὐτῶν μὴ ἄλλως τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα καταβαλεῖν, πρὶν ἂν ὁ τὴν ἀντιφώνησιν λαμβάνων, ἀπόδειξιν τῶν χρημάτων ἢ τῶν πραγμάτων ποιήσοιτο, ἢ καταθεῖτο ταῦτα εἰληφέναι. καὶ αὐτοὺς μὲν παρέχειν τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα, ὕστερον δὲ ἀμφισβήτησιν ἔχειν, ἐκείνων ἀποδείξεις ζητούντων τοῦ τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα δεδωκέναι. πρᾶγμα γὰρ παντελῶς ἀμήχανον καὶ φοβερὸν αὐτοῖς ὑπάρχειν, ὁμοίως μὲν τὰ παρεληλυθότα, ὁμοίως δὲ τὰ ἐλπιζόμενα. οὐδὲ τῶν ἀδυνάτων εἶναι. τίς γὰρ ἂν τῶν τὸ χρυσίον ἢ πράγματα ἀντιφωνηθέντων ἢ ἀντιφωνουμένων, μὴ ἐπὶ τὸ ποιήσασθαι τῶν διδομένων ἀπόδειξιν, ἢ καταθέσθαι ἐν ὑπομνήμασιν ὡς ταῦτα εἴη λαβὼν, ἔλθοι ἂν πρὸς τὴν ἔλλειψιν; πολλάκις δὲ αὐτοὺς ταλαιπωρουμένους καὶ ἐκχωρεῖν ἑτέροις τὰς ἀγωγὰς, καὶ ἀντιτίθεσθαι ταῦτα οὐκ αὐτοῖς μόνοις ἐνάγουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὰς ἀγωγὰς ἐκχωρηθεῖσιν ἢ ἐκχωρουμένοις. καὶ ᾔτησαν ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς δυσκολίας, καὶ εἴπερ ὅλως καθαρὰ γένοιτο ἢ γίνοιτο ἡ ἐντολὴ, ὡς τὸ χρυσίον ἢ τὰ πράγματα ῥητῆς εἴσω προθεσμίας καταβαλεῖν, αἱρέσεως οὐδεμιᾶς προκειμένης· ἅμα τῷ παρελθεῖν τὴν προθεσμίαν, ἔνοχον τὸν ἐντειλάμενον καθεστάναι τῇ τοῦ χρέους ἐκτίσει, αὐτοῖς τε καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκχωρηθεῖσιν ἢ καὶ ἐκχωρουμένοις· μὴ μόνον εἰ τοῦτο ἐγγράφως ἐντειλάμενοι τύχοιεν, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀγράφως ἅπαν τὸ πρᾶγμα πραχθείη.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς τοίνυν βοηθῆσαι τῷ πράγματι βουλόμενοι, (μετὰ μέντοι πάσης ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης, καὶ ὥστε τοῦ λοιποῦ πᾶσι τρόπους ἀσφαλῶς προϊέναι ταῦτα) θεσπίζομεν μὴ ἄλλως αὐτοὺς αἱρεῖσθαι τὰς ἀντιφωνήσεις ὑπεισιέναι, πρὶν ἂν ἔγγραφος αὐτοῖς περὶ τούτων δοθείη ἐντολὴ, ὅπως τε πρᾶγμα ὅπως ποτὲ πραχθῆναι δέοι σαφῶς διαιρεῖσθαι, μηδὲ ἐκ τῆς καλῆς τούτων πίστεως εἰς ὄλεθρον προφανῆ καθαρῶς ἐμπίπτειν. Εἰ δὲ γε καθ' ὅν τινα τρόπον ἔγγραφος μὴ γένοιτο, χρόνος δὲ ὁρισθείη, καὶ σιωπήσειεν ἐφ' ἅπαντα τὸν χρόνον ἐκεῖνος ὑπὲρ οὗ τὴν ἀντιφώνησιν γένοιτο, καὶ μὴ μέμψοιτο, διαδράμοι δὲ καὶ ὁ χρόνος, εἶτα μηδὲ μετ' ἄλλην δίμηνον αὐτὸ τοῦτο ἐν μέμψει ποιήσαιτο· πάντως τὸν ἐντειλάμενον καταβαλεῖν τῷ ἀντιφωνήσαντι τὸ χρέος, ὅπερ ἂν ἀποδειχθείη κατὰ γνώμην αὐτοῦ παρά τινος τῶν ἀργυροπρατικῇ τραπέζῃ προεστώτων ἀντιπεφωνημένον, καὶ μὴ δύνασθαι μηδὲ αὐτοῖς, μηδὲ τοῖς αὐτῶν κληρονόμοις, ἢ τοῖς παρ' αὐτῶν ἐκχωρηθεῖσιν ἢ ἐκχωρουμένοις τὸν τοιοῦτον ἀντιτίθεσθαι λόγον, ἀλλ' ἐκεῖνο κρατεῖν ὅπερ ἂν ὁ τῆς ἐντολῆς δείξειε τύπος· εἰ μὲν ἐν γράμμασιν αὐτὴ περιλαμβάνοιτο, τοῦ δικάζοντος τοῖς γράμμασιν ἀκολουθήσοντος· εἰ δὲ ἄγραφον εἴη τὸ σύμφωνον, ταῖς ἐπὶ τούτῳ διδομέναις κατὰ τοὺς νόμους ἀποδείξεσιν ἑπομένου. ταῦτα κρατούντων ἐπί τε τῶν ἤδη γινομένων κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ἐπί τε τῶν ἐσομένων ἀντιφωνήσεων.

ΚΕΦ. β'.

ΕΙ δὲ καί τις αὐτοῖς ὑπεσχέθη ἢ ὑποσχεθείη θεραπεία διὰ γραμμάτων ἢ καὶ γραμμάτων χωρὶς, ἀπόδειξις δὲ αὐτάρκης καὶ νόμιμος δοθείη ἢ διὰ τῆς τῶν γραμμάτων ἀναγνώσεως, ἢ διὰ τῆς ἐκ τῶν μαρτύρων πίστεως, καὶ ταύτην ἔχειν τὴν οἰκείαν ἰσχὺν βουλόμεθα, καὶ ἀπαιτεῖσθαι τὸ συμπεφωνημένον ἁπλῶς μηδενὸς ἀντικειμένου νόμου, ὡς ἐχρῆν προῖκα ταῦτα, ἀλλὰ μὴ ἐπὶ μισθῷ τινὶ. διὰ τὸ τὸν πάντα βίον αὐτοῖς ἐν τούτῳ συνεστάναι, καὶ τόκους αὐτοὺς τελεῖν, καὶ ἐνοίκια διδόναι, καὶ τῆς κοινῆς λυσιτελείας προβεβλῆσθαι· ὥστε ἵνα ζημιῶνται οὐδὲ ἵνα τροφῆς ἀποροῦντες μείνωσιν, ἀλλ' ἵνα ταύτην ἔχωσι τῶν οἰκείων πόνων παραμυθίαν. §. α'. Εἰ μέντοιγε λογισμοὺς ἢ ἀντισυγγράφους ἢ αὐτογράφους ἐκδοῖεν ἢ ποιήσαιεν, ἢ αὐτοὶ πρός τινας τῶν αὐτοῖς συμβαλλόντων, ἢ ἐκεῖνοι

πρὸς αὐτούς, ἐν οἷς ἡ εἰσκομιδὴ τῶν χρημάτων καὶ δαπάνη καταγέγραπται, καὶ χειρόγραφα φέρει αὐτῷ τοῦ τῆς τραπέζης προεστῶτος, ἢ γε ὑπογραφέως αὐτοῦ, οὓς Σαμαρειτάνους καλοῦσι, καὶ αὖθις τῶν συμβαλόντων πρὸς αὐτούς, ἢ διὰ παντὸς ὑπὸ τοῦ τῶν συμβαλόντος χειρὸς γεγραμμένας, ἢ ὑπογραφὴν ἐχούσας, μὴ δύνασθαι τοὺς συμβεβληκότας τὴν μὲν εἰσκομιδὴν τῶν χρημάτων, ἣν οἱ ἀργυροπρᾶται καταγεγράφασιν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ἢ αὐτοχείροις βρεβίοις, δέξασθαι, κἀντεῦθεν αὐτοὺς ἀπαιτεῖν, πρὸς δὲ τὴν τῆς ἐξόδου καταγραφὴν ἀντιλέγειν, ὡς οὐ γενομένην· μηδὲ αὖθις τοὺς ἀργυροπρατικῆς προεστῶτας τὴν μὲν δαπάνην ἀπαιτεῖν, τὴν δὲ εἰσκομιδὴν μὴ δέχεσθαι. §. β. Ἀλλ' εἴπερ ἐκ τῶν προκομιζομένων ἀντισυγγράφων ἢ λογοθεσίων ἢ αὐτοχείρων μαρτυρηθείη ἤ τι τῆς εἰσκομιδῆς ἤ τι τῆς δαπάνης τῶν χρημάτων πίστις, πάντως ἑκατέραν εἶναι στερράν, καὶ μὴ τὸ μὲν κατ' αὐτῶν κρατεῖν, τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἄκυρον εἶναι, ἀλλ' ἀπαιτεῖσθαι ὅσον τὰ λογοθέσια δείξειεν· πλὴν εἰ μὴ θάτερον ἢ ἑκάτερον μέρος πλάνῃ ψήφου ἢ περὶ τόκων βλάβην ὑπομεμενηκέναι δείξειε. εἰ γάρ τι τοιοῦτον προφανῶς δειχθείη, τὸ κατὰ νόμον διορθώσεως τοῦτ' ἀξιοῦσθαι θεσπίζομεν, ὥστε ἕκαστον τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἰσότητος ἀπολαύειν.

ΚΕΦ. γ'.

ΚΑΙ τοῦτο δὲ ἐδίδαξαν, ὡς τινες ἐξ αὐτῶν ὁμολογίας παρὰ πλειόνων κομισάμενοι, καὶ τούτους ἀλληλεγγύους ἢ κατὰ μανδάτον, εἶτα τὸ πλεῖστον τοῦ χρέους εἰληφότες, καὶ ὀλίγου τινὸς ὄντος τοῦ ὑπολελειμμένου, ἐπὶ τῷ τοῦ χρέους ὑπολείμματι, ἔξωθεν παρ' ἑνὸς αὐτῶν ἢ δύο λαβόντες ὁμολογίας ὡς εἴσω ῥητοῦ χρόνου τοῦτο καταβαλοῦσιν, διαλύσεις τυχὸν ἢ ὁμολογίας ἐλευθερίας πρὸς ἅπαντας ἐκδεδώκασι· συμβαίνει δὲ ἢ τὸν ἕνα ἢ καὶ πλείονας τῶν πεποιηκότων τὴν τοῦ λοιποῦ ὁμολογίαν, τελευτῆσαι, καὶ τοὺς κληρονόμους μὴ αἱρεῖσθαι τὸ παρ' αὐτοῦ ἢ αὐτῶν διωμολογηθὲν χρυσίον δοῦναι. Θεσπίζομεν οὖν, εἰ τοῦτο οὕτως ἔχοι, τὰ ταῖς ὁμολογίαις περιεχόμενα χρυσία, καὶ παρὰ τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῶν τελευτησάντων διωμολογηθέντα ἐν γράμμασιν, τοὺς αὐτῶν εἰσπράττεσθαι κληρονόμους, μετὰ τῶν συμπεφωνημένων τόκων.

ΚΕΦ. δ'.

ΕΙ δέ τινες ἐδανείσαντο, ἢ δανείσονται παρ' αὐτῶν ἐνέχυρα δόντες, εἶτα ἐν ταῖς δανειστικαῖς συγγραφαῖς ἐπέτρεψαν ἢ ἐπιτρέψωσιν, τῆς ἐκ διαπράσεως τῶν ἐνεχύρων πίστει αὐτῶν γενομένης, τὸ τούτων τίμημα εἰς τὸ χρέος λογίζεσθαι, οἱ δὲ τοῦτο πράξωσιν· μὴ πολυπραγμονεῖσθαι αὐτούς, μηδὲ πράγματα ὑπὲρ τούτου ἔχειν, ἀλλ' ὀμνύντας ὁπόσης τιμῆς τὰ ἐνέχυρα πεπράκασι, πιστεύεσθαι, καὶ ἀρκεῖν τοῦτο αὐτοῖς πρὸς πᾶσαν ἀγνωμοσύνης ἀναίρεσιν. Εἰ δέ τις ἀγράφως δανειζόμενος, ἐνέχυρα δοίη, ἢ σφραγίσας αὐτά, ἢ καὶ σφραγίδων χωρίς, ἀνάγκην ἔχειν τὸν δανεισάμενον ἢ λαμβάνειν τὰ ἐνέχυρα, ἐπιγινώσκοντα τὰς σφραγῖδας, ἢ καὶ αὐτὰ μὴ ἐσφραγισμένα, καὶ ἀποπληροῦν τό, τε κεφάλαιον τούς τε συμφωνηθέντας τόκους· ἢ, εἴπερ οὐκ ἔχοι χρυσίον ὁ ὀφειλέτης, εἰς τὴν ἀξίαν διατιμήσεως ταῦτα καταλιμπάνειν, καὶ τὸ ὑπόλοιπον πληροῦν. οὐ δυνάμενον λέγειν ὡς δεῖ αὐτὸν ἀρκεσθῆναι τοῖς ἐνεχύροις, κἂν εἰ ἐλάττονος εἶεν ποσότητος, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου πληροῦν πᾶν τὸ χρέος, ὅσον ἂν μετὰ τῶν συμφωνηθέντων λογισθείη τόκων. Εἰ δὲ καὶ ὁρισθείη χρόνος ἐπὶ τῷ δανείσματι, ἐνεχύρων ἅπαξ δεδομένων, ἢ ἐσφραγισμένων ἢ ἀσφραγίστων, εἶτα δὲ τοῦ χρόνου μὴ πληρώσῃ τὸ ἱκανόν, ἄλλος δὲ τοσοῦτος παρέλθοι χρόνος· ἐξεῖναι αὐτοῖς, ἀκριβοῦς διατιμήσεως γινομένης, παρόντων καὶ ταβουλαρίων, καὶ τῶν θείων προκειμένων λογίων, καὶ διατιμητῶν παραλαμβανομένων, διατιμήσασθαι ταῦτα, καὶ ἑαυτοῖς λογίζεσθαι, εἴτε ἐξαρκεῖ εἰς τὸ χρέος, εἴτε καὶ εἰς μέρος τοῦ χρέους.

ΚΕΦ. ε'.

ΚΑΙ τοῦτο μέντοι ἰάσασθαι ᾔτουν, ὥστε, διὰ τὸ τὸν βίον αὐτοῖς ἐν τῷ δανείζειν καὶ δανείζεσθαι καθεστάναι, καὶ ἀντιφωνεῖν ὑπὲρ ἑτέρων, καὶ τόκους τελεῖν, μὴ ἀντιτίθεσθαι αὐτοῖς τὴν ἡμετέραν διάταξιν ἐν τοῖς δανείσμασιν, ἣν ἐγράψαμεν, μηδενὶ συγχωροῦντες ὑπὲρ τὸ διπλάσιον κομίζεσθαί τι, εἴπερ τοσοῦτον καταβάλοι ποσότητα ὅσον τό, τε ἀρχαῖον οἵ τε τόκοι πληροῦσιν. Ἡμεῖς τοίνυν τὴν μὲν διάταξιν εἰς τὸ ἑξῆς παραβαίνεσθαι παντελῶς οὐ βουλόμεθα· τὸ δὲ παρελθόν, ἐπειδήπερ οὐκ ἐστί τι δῆλον παντελῶς ἐπιβουλῇ ὑποκείμενον, τοῦτο αὐτοῖς θεραπεύοντες, θεσπίζομεν, ἐπὶ τῶν ταῖς ἀληθείαις ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων, τῶν μέχρι τήμερον πραχθέντων, ἄδειαν αὐτοῖς εἶναι, καὶ εἰ τύχοιεν τόκοι ὑπὲρ τὸ διπλάσιον ἐπὶ τούτοις τοῖς χρέεσι δεδομένοι, εἰσπράττειν αὐτοὺς τὰ ὀφειλόμενα μετὰ τῶν ὡρισμένων τόκων, οὔτε ἀναγκαζομένων ὑπολογίζεσθαι οὔτε εἰς τόκον οὔτε εἰς ἀρχαῖον ὄφλημα τὰ ἤδη ὑπὲρ τὸ κεφάλαιον καταβεβλημένα, καὶ μὴ ἀντιπίπτειν αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῳ τὴν ἡμετέραν διάταξιν τὴν τοῦ διπλασίου, ἀλλὰ κατὰ τὴν φύσιν τῶν συναλλαγμάτων ταῦτα αὐτοὺς ἀπαιτεῖν. ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὺς ἀποχρῆσθαι δυναμένους πρὸς τοὺς ἤδη συμβεβληκότας αὐτοῖς τῇ παρ' ἡμῶν τεθείσῃ διατάξει, οὐδὲ δυναμένους λογίζεσθαι τοὺς ἤδη καταβεβλημένους τόκους ἢ εἰς τὸ διπλοῦν τῶν τόκων, ἢ εἰς τὸ ἀρχαῖον ὄφλημα.

ΚΕΦ. ς'.

ΕΠειδὴ δὲ συνεχωρήσαμεν χωρὶς ἐνόπλου στρατείας ταῖς ἀργυρικαῖς τραπέζαις προεστῶσι, ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως ταῖς ἄλλαις πάσαις μιλιτείαις χρῆσθαι, εἶτα ἐκεῖνοι δανείσματα πράξαντες ἢ καὶ πράττοντες, τόκον ἐπράξαντο τὸν ἐν ὀγδόῳ μέρει, ὁποῖον τοῖς ἀργυροπράταις ἐφήκαμεν· οἱ δὲ ἀγνωμόνως τοῦτο πειρῶνται ἀντιτιθέναι αὐτοῖς τὰς στρατείας, λέγοντες προσήκειν αὐτοῖς οὐ τὸν ἀργυροπράταις ἀλλὰ τὸν στρατευομένοις πρέποντα τόκον κομίζεσθαι· ταύτην αὐτῶν τὴν ἄλογον καὶ ἀγνωμονεστάτην ἀντίθεσιν παντελῶς σχολάζειν θεσπίζομεν, καὶ τὰ συμπεφωνημένα ἢ καὶ συμφωνούμενα κρατεῖν. §. α'. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο ἀρέσκει ἡμῖν, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων αἰτοῦσί τινες, ἢ παντελῶς μὴ δίδοσθαι κεφάλαιον, ἢ τόκους, ἤ, τὸ ἔτι τούτου χεῖρον λόγῳ, τοὺς νομίμους τόκους διδομένους εἰς τὸ ἀρχαῖον λογίζεσθαι. καὶ τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν συναλλαγμάτων τῶν πρὸς ἀργυροπράτας γινομένων ἢ γενομένων κρατεῖν βουλόμεθα.

ΚΕΦ. ζ'.

ΕΝ δὲ δὴ καὶ τοῦτο τῶν αἰτημάτων ἐστὶ παρ' αὐτῶν, ὅτι πολλάκις τινὲς τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς καθεστώτων, εἶτα ἑτέρους ἔχοντες ὑποκειμένους, οὐχ ἑαυτοῖς ἐκεῖθεν πληροῦσιν, ἀλλὰ παρασκευάζουσι ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς, προφάσει προικὸς ἢ παραφέρνων, ἢ χρεῶν ἑτέρων ἄλλων, τοῦτο καταβάλλειν, καὶ διαλύσεις παρ' αὐτῶν, ἤγουν ἀποδείξεις, κομίζεσθαι. ὁμοίως δὲ εἰς ἔλαττον ἐλθόντων ἢ ἐρχομένων, ἢ καὶ τελευτησάντων, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα τελευτησάντων, εἶτα αὐτῶν βουλομένων τὸ χρέος ἀπολαμβάνειν τοῦτο, τὰς γαμετὰς ἐκείνων μὴ λαβούσας καταστάσας ἢ καὶ μετὰ ταῦτα κομιζομένας, ὁλόκληρα δὲ ἀντιτιθείσας αὐτοῖς τὰ ὀφλήματα, ὥστε ἐντεῦθεν αὐτοῖς διαπίπτειν τὰ τῆς ἐλπίδος. καὶ γίνεσθαι εἴ τι τοιοῦτο γέγονεν, ἢ μετὰ ταῦτα, ὡς εἰκός, γένοιτο, ἀνάγκην ἔχειν τοὺς τὰς διαλύσεις παρὰ τῶν γυναικῶν κομιζομένους, ἢ τὰς ἀποδείξεις, ἢ εἴ τι συνάλλαγμα γέγονεν ἢ γένοιτο ὅλως, τοῦτο προκομίζειν, καὶ κληρονόμους αὐτῶν εἰς ἔλεγχον τῶν γινομένων· ὥστε μὴ τὰς μὲν γαμετὰς καὶ μὴ ὀφειλομένας λαβεῖν, καὶ αὐτοὺς δὲ καὶ ὀφειλομένους ἀποστερεῖσθαι. Θεσπίζομεν, εἴ τι τοιοῦτο γέγονεν ἢ γένοιτο, ἀνάγκην μὲν ἔχειν αὐτοὺς προκομίζειν τὰ συμβόλαια, βλάβης μέντοι πάσης χωρίς, καὶ μὴ δυναμένους αὐτοὺς ἐκ τῆς προκομιδῆς οἱανοῦν ὑπομένειν ζημίαν (μεμνημένοι γὰρ τῆς ἡμετέρας διατάξεως, ἥπερ τὰς

cum ipsis contrahunt, aut illi ipsis, in quibus pecuniarum illatio & solutio descripta sunt, quæque ipsius mensæ præpositi, ipsius etiam amanuensis, (quos Samaritanos [1] vocant) & eorum rursum qui cum ipsis contraxerunt, literas præferunt, aut per omnia illius qui cum ipsis contraxit, manu scripta sunt, subscriptionemve habent: non poterunt qui cum ipsis contraxerunt, pecuniarum quidem illationem, quam argentarii in commentariis aut à se scriptis brevibus descripserunt, agnoscere, atque inde in ipsos exactionem constituere: expeditionis vero solutionisque, tanquam facta non sit, descriptionem refellere: neque rursum poterunt argentariæ mensæ præpositi solutionem quidem exigere, illationem vero non agnoscere. §. 2. Verum si aut ex antisyngraphis, aut ex ratiociniis, aut ex propriæ manus scriptis probetur, & de illatione & de solutione, literarum veritas, utrunque omnino firmum & ratum erit: neque unum quidem adversus ipsos obtinebit: alterum vero pro ipsis irritum fuerit. exigetur autem quantum ratiocinia perhibebunt: nisi altera aut utraque pars in calculo [2] se errasse, aut in usuris [3] dispendium sustinuisse demonstret. Si enim tale quiddam evidenter commonstretur, id, quo quisque justitia & æquitate fruatur, correctione dignandum esse statuimus.

1 Σαμαρεῖται. Extat Novell. Justiniani de Samaritis 129. 144. ut & inter Novell. Just. fit etiam Samaritanorum mentio, l. 12. l. 17. l. 18. 19. 21. Cod. de haeret. Sed nihil ad argentarios superiora pertinent. Verisimile est autem Samaritanos usuræ exercendæ peritos fuisse, atque industrios, argentariis operam navasse.

2 Error calculi veritati non affert præjudicium l. un. Cod. de errore calculi.

3 In usuris dispendium sustinet, qui lege majores usuras persolvit, l. 26. §. 1. l. 27. C. de usur.

Cap. III.

HOc vero etiam nos docuerunt, quomodo quidam illorum, postquam à pluribus aut vice mutua inter se fidejubentibus, aut aliis pro aliis mandantibus, obligationis confessiones abstulissent, deinde debiti longe maximam partem percepissent, ut reliqua perquam jam exigua essent, reliquorum nomine extrinsecus ab uno aut duobus illorum obligatione capta, quod intra certum tempus isthæc persolvent, apochas forte aut liberationis confessiones omnibus ediderint: & quum aut unum aut plures eorum qui reliquorum obligationem subiissent, mori contigisset, heredes quæ ab illo aut ab illis pecuniæ pacto promissæ essent, eas exolvere noluerint. Statuimus igitur, ut si hæc ita sese habeant, quæ pecuniæ in obligationibus comprehensæ sunt, & quas defunctus aut defuncti scripto pacti fuerint, hæ ab heredibus [4] cum pactis usuris exigantur.

4 Heredes debitoris usurarii tenentur ad usuras, l. 6. ff. de usur.

Cap. IV.

QUod si qui datis pignoribus ab illis mutuati fuerint, aut mutuentur, deinde etiam in mutui syngraphis permiserint aut permittant [5], ut pignoribus pro ipsorum bona fide divenditis, eorum pretium in debiti solutionem imputaretur [6]: ipsi vero hoc fecerint: ne molestiis illi implicentur, neque propter hoc negotia sustineant: sed juratis quanti pignora vendiderint, credatur: idque ipsis ad omnis improbitatis abolitionem suppeditet. At si quis non interveniente scriptura mutuatus, pignora obsignata aut non obsignata det, necesse habebit qui mutuatus est, ut aut pignora recipiat, agnoscens [7] sigilla: vel ipsa etiam pignora non obsignata, & adimpleat sortem pactasque usuras: aut si pecunias non habet, ad justam æstimationem illa relinquat, & reliqua expleat. neque dicere poterit, pignoribus, quanquam minus [8] valeant creditorem contentum esse oportere: sed omne debitum quod cum pactis usuris in rationem deductum fuerit, omnibus modis adimplebit. Si vero datis pignoribus, sive obsignatis, sive non obsignatis, mutuationi tempus præfinitum sit, ac intra id non satisfiat, tantumque elabatur alterum: liceat ipsis, præsentibus [9] tabulariis, sacrisque eloquiis in medium propositis, & æstimatoribus adhibitis, diligenti æstimatione facta illorum pretium constituere, ac sive ad plenum debitum, sive ad ejus aliquam partem sufficiant, sibi imputare atque assignare.

5 Permittere argentario debitor potest ut pignora citra solemnitatem vendat, pretiumque venditionis redactum sorti imputet.

6 Quod ex pretio pignoris venditi creditor capit, in debitum imputare tenetur. Pretium pignoris acceptum, sorti imputatur, vide l. 3. C. de partu pignoris & omni causa.

7 Actionis genus observa: ut debitor sigillum suum agnoscat.

8 Ad justam quantitatem sortis & usurarum sæpe debitorem pignus dare solent: interdum pignus sortem exuperat, interdum non exuperat. Quemadmodum ergo quod superest, non cedit lucro creditoris: ita quod deficit, non cedit in ejus detrimentum. l. 8. in fin. Cod. de pignorib. l. 28. ff. si certum pet.

9 Conjunge l. 1. §. 36. ff. depositi.

Cap. V.

HUic sane etiam medicinam adhiberi cupierunt, ut quoniam [10] mutuo & dando & accipiendo, pro aliis etiam spondendo, & denique usuras pendendo vitam tolerent, ne ipsis in mutuationibus nostra opponatur constitutio [11], qua nemini ultra duplum accipere quicquam permittimus, si quidem quantum sors & usuræ faciant, persolutum sit. Nos igitur in posterum eam legem omnino violari nolumus: quod vero præcessit, quia nondum insidiis obnoxium sit, huic ipsis medentes sancimus ut in contractibus, qui revera argentariorum sunt, ad hodiernum diem factis, facultas ipsis sit, ut licet in iis debitis usuræ supra duplum datæ sint, nihilominus tamen quæ debentur cum constitutis usuris exigant: ita ut neque in usuras, neque in primitivum debitum quæ supra sortem jam soluta sunt, imputare compellantur: & ne ipsis in hac specie & quidem sola nostra de duplo constitutio obstet, quominus secundum contractuum naturam hæc exigant. Verum neque ipsi adversus eos qui cum ipsis jam contraxerunt, nostra constitutione abuti, neque imputare poterunt solutas jam usuras aut duplo usurarum, aut primitivo debito.

10 Vita argentariorum in quibus consistat.

11 Novell. 138.

Cap. VI.

QUandoquidem vero postquam argentariæ mensæ Præpositis excepta [12] armata militia, cum omnibus aliis militiis in hac alma urbe commercium instituere permisimus: illique deinde quum mutuum dedissent, aut etiam darent, Bessales [13] usuras (quantas argentariis concessimus) stipulati sint: hi liberaliter hoc ipsis opponant, quod dicant, ipsos non quæ argentariis, sed quæ militantibus conveniant, usuras capere oportere: hanc eorum iniquam & improbissimam objectionem vacare nulliusque momenti esse, & quæ pacto convenerint, aut etiam conveniant, obtinere volumus. §. 1. Neque vero id nobis placet, quod de argentariorum *contractibus* nonnulli petunt, ut omnino non dentur aut sortes aut usuræ, vel id (quod iis etiam pejus est) ut quæ legitimæ usuræ dantur, sorti imputentur. Etenim hoc quoque in contractibus qui cum argentariis initi sunt aut ineuntur, obtinere volumus.

12 Argentariis urbanis interdictum commercium cum militibus armatæ militiæ.

13 Argentariorum usuræ sunt besses seu bessales, à huict pour cent.

Cap. VII.

UNum certe & hoc eorum est, quæ illi inter supplicandum proposuerunt, quod persæpe nonnulli qui ipsis obnoxii sunt, quum illi alios obnoxios habeant, ab istis sibi non satisfaciant: sed id suis uxoribus [14] solvendum prætextu dotis, eorumve quæ præter dotem data essent, aut aliorum etiam debitorum, ab iisque apochas sive solutionis probationes ferendas curent: & quod quum illi ad inopiam devenerint aut deveniant, vel mortui sint etiam, aut postmodum moriantur: ipsi vero tum debitum accipere velint: uxores, licet latenter illa acceperint, aut postea accepturæ sint, integra tamen ipsis debita opponant, ut ipsorum prorsus omnis spes concidat: perierunt autem, ut si quid istiusmodi factum sit, aut posthac (ut consentaneum est) fiat, necesse habeant qui apochas liberationemve à mulieribus acceperint, aut etiamsi quis contractus factus sit, aut omnino faciendus est, heredibus ad probationem eorum quæ gesta sunt *devocatis, eas eumve* proferant, ne uxores quibus nihil debetur, emolumentum sentiant: ipsi vero quibus debetur, defraudentur. Statuimus *nos vero*, ut si tale quidpiam factum sit, aut fiet, necessario illi instrumenta proferant: attamen absque omni suo incommodo, & ut nullum damnum ex prolatione sustineant: (memores enim sumus nostræ [15] constitutionis, quæ adactas literarum, ex quibus

14 Edillo 7. c. 7. V. vid.

15 Lub. C. de Ed. instrumentorum.

quibus quis jus quodpiam suum tuetur, prolationes innoxias[1] iis qui proferunt, esse vult) sed proferant illi quidem instrumenta, & recipiant. Et si quidem inde aliquam utilitatem, qui adversus mulieres prolationem fieri coëgerint, habere possint, hanc secundum legem ex ipsis sentiant, nulloque prorsus damno, qui protulerint, ob lationem afficiantur. §. 1. Quod si mutuis syngraphis cum aliquo pacta, liberationes, aut etiam qualescunque conventiones instituerint, aut posthac etiam instituant, & quæ apud ipsos manserint modo aliquo (quod facile est) perierint: volumus, ut qui adversarias syngraphas habent, eas proferre, aut si nihil istiusmodi habere vel proferre posse, jusjurandum dare cogantur. Quod jusjurandum ubi apud acta monumentorum præstitum fuerit, non ulterius illos molestia affici oportet. Nemo vero in *exigendis* sportulis[2], judicialibusque expensis, pœnam, quæ talia committentibus imminet, veritus, constitutionis nostræ modum transcedat.

Cap. VIII.

QUoniam deinceps quando petere semel cœpissent, hoc etiam petierunt, ut tua[3] excellentia curam ipsorum suscipiat, quibusque ipsi controversiis impetuntur, eas audiat: & si quos obligatos habeant, aut alii ipsos, his velut peculiaris[4] judex audientiam præbeat (propterea quod exacta cura quæ ad leges pertinent tractes, ac cuique suum jus tribuas, & facile rationem invenias qua quæ valde difficilia videntur, quæque alii non assequuntur nec intelligunt, dissolvi queant) sancimus ut secundum ea quæ à nobis constituta sunt, & ipsos, sive actores sive reos, in peculiaris judicis modum audias, & præterita secundum hanc legem componas, & quomodo æquum esse videbitur, futuris curam adhibeas: ut legitimum quoddam ipsis ac decens à nobis accedat auxilium. Convenit[5] enim, ut qui pro omnibus se obstringunt, ac cuique utiles se exhibere student, eximio etiam aliquo fruantur auxilio. Et certe quæcunque & hoc tempore & olim, aut ex nostris legibus, aut ex sacris pragmaticis formis concessa ipsis sunt, illæsa rataque conservantor: ac in speciebus rerum jam gestarum atque etiam gerendarum, locum habento.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, ac per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea gloria tua, & quicunque alius reipublicæ nostræ judex, firma servato.

Edictum X.
De[6] Apparitoribus Præsidum.
Præfatio.

CUjusmodi insidias provinciales apparitores[7] seu cohortales fisco struant, persæpe ex ipsis rebus didicimus.

Cap. I.

POsteaquam autem & hoc unum ipsorum audaciæ caput esse edocti sumus, quod fiscalia involent, ac deinde in sacris[8] locis se occultent, hac ratione meritas pœnas se effugituros existimantes: statuimus (id quod & Dei amantissimis provinciarum episcopis scripsimus) ut si qui illorum in sacra septa confugiant, in potestate tuæ excellentiæ sit, ut hos ex illa provincia exire, & in quocunque velis loco esse jubeas: hoc adjecto, ut Dei amantissimi episcopi necesse habeant, ut illos ex sacris locis producant: ubi tamen fidem publicam acceperint, se ex illis locis unde discedunt, sine aliqua distorsione à publicis ministris ad constituta loca ducendos esse. Ad hunc igitur modum in cohortales excellentia tua imperio utitor. Illud sane etiam Dei amantissimis *episcopis & religiosissimis* ipsorum clericis interminati sumus, ne è provincia data[9] fide publica illos ejicere, & in constituta loca cum fide publica ducere velint: *ob* sacrorum autem fortasse locorum *privilegium illos* illic morari *sinant:* ipsos de suo, minime vero de ecclesiasticis proventibus fisco indemnitatem præstituros, neque à sacerdotii ademptione liberos futuros.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia, quæ nobis placuerunt, quæque per hanc sacram pragmaticam exprimuntur formam, effectui simul & fini tradere studeto.

Edictum XI.

UT PONDERATORES[10] ET MONETARII[11] APUD ÆGYPTIOS QUICQUAM PRO OBRYZO[12] EXIGENDI NULLAM DE RELIQUO FACULTATEM HABEANT: SED QUEMADMODUM IN MAGNA HAC URBE, ITA ILLIC QUOQUE SIGNATUM AURUM ÆSTIMETUR: ET ILLI SIGNA PRO PONDERE, QUOD IN SIGNATURA SERVATUM EST, IMPONANT.

Idem Imperator Petro gloriosissimo sacrorum Orientalium prætoriorum iterum præfecto, iterum etiam sacrarum largitionum comiti, & exconsuli.

Præfatio.

QUod obryzum[13] apud Ægyptios sermone hominum celebre est, quod idem, superioribus seculis, cum prorsus incognitum fuisset, admodum nuper in Ægypto contractus involvere & turbare cœpit: ad tantamque absurditatem processit, ut in unamquamque libram noveni aurei dentur, in posterum reprimi, ac ex communi usu tolli oportere putavimus. Ideo id autem, ne rempublicam oblædat, neu subditorum contractus obturbet, ac involvat: præcipue vero quod hujus absurditatis longe maxima pars (quantum cognoscere potuimus) in ipsa Alexandria solum consederit, neque similiter per Ægyptum aut illius tractus alias civitates in publicum usum pervenerit.

Cap. I.

SAncimus itaque, ut secundum id quod olim obtinuit, tametsi mediis postmodum temporibus in signatura quæ apud Alexandrinos absoluta dicitur, vitiatum sit, in Ægyptiaco tractu de auri tractatione & valore statuatur: ita ut non possit à quoquam pro male adinvento atque excogitato obryzo quicquam exigi. §. 1. Item, ut quod aurum per Ægyptum ratum & receptum est, sic in contractibus computetur, quomodo quod in hac magna signatum est urbe: idque periculo pro tempore præfecti apud Alexandrinos Augustalis, & quæ ipsi parent cohortium, servetur.

Cap. II.

QUoniam vero fraudulenti hujus facinoris ponderatores monetariique authores sunt, injunximus illi qui illos magistratus nunc obtinet, ut ad dandam idoneam cautionem se per absolutam signaturam[14] contractibus ministraturos, &, si quando signare oporteat, tantum solummodo se inscripturos, quantum revera quod signaverint aurum pendeat, ipsos adigat: ut pro eo more qui perperam hactenus obtinuit, non liceat illis amplius quam revera signati auri pondus sit, signaturæ inscribere. Si namque tale quippiam ausi fuerint, & bona illorum publicamus, & corporalibus pœnis ipsos subjicimus, ut qui se-

1 Qui coactus instrumentum protulit, non est eo onerandus.
2 Vide l. 1. l. ult. C. de sportul.
3 Præfectum urbis alloquitur.
4 Judex argentariorum competens, præfectus prætorio *Edict.* 7. *cap.* 6. *T. eod.*
5 Περὶ τοξεωτῶν. *Scring.*
6 Βουλευτῶν. *Scr.* id est, provinciales decuriones.
7 Iniqui apparitores judicis non fruuntur jure asyli, facit *Nov.* 17. *c.* 7. §. 1. *Nov.* 128. *c.* 13. *l.* 6. §. 4. *C. de his qui ad ecclesias.*
8 Τῶν ἐκκλησιῶν λαμβάνοντες λόγον. *Scr.* ut alibi, λόγον λαμβάνοντες. *Novell.* 123. *cap.* 35. λόγον τὸν καλούμενον πίστεως. *Nov.* 5. *cap.* 2. §. 1. sacramenti interventionem *l.* 6. §. 4. *C. de his qui ad sacras eccles. apres luy avoir donné parole.* facit *Edict.* 2. *T. eod.*
9 Μετὰ τῶ λόγου πίστεως. *Scring.*
10 Græci ζυγοστάτας. *Scring. hic. l. ult. C. de pond.* adde *Cod. Theod. de ponderatorib.* de quib. *T. eod.* dicam.
11 Græci χρυσώνας. *Scring.*
12 Τοῖς ὀβρύζου. *Scr. de quo T. dic.*
13 Ὄβρυζον. *Scr.* Sic in quadam lege Caroli Magni Aurum ad obrussam. Dicitur etiam ὄβρυζον *in neutro*, ut in Basilicis. capitaliter punitur qui τὸ κοινὸν ὄβρυζον dixerit viliora. Obryzum *Hieronymus* quasi ophirisum *ex Ophira* (quam nonnulli putant hodie vocari *le Peru*) *Epist.* 16. *c.* 17. quod obrudiet splendore. Est enim coloris optimi, quod Hebræi *Ophaz* Græci κίρρον (lege κιρρὸν) vocant, alii, obryzum quasi ὄβρυζον, id est, purum & sincerum. Ab obryzo obryziati solidi ex auro excoctissimo *l.* 1. *C. Th. de ponderatoribus. l.* 1. *C. ut nemini liceat in empt. l. ult. Cod. de veteris numism. potest. l. un. C. de oblation. votor. Auct. in Nov.* 44. *in fin.* Obryzæ incrementum, *l.* 4. *C. Th. de auro coron.*
14 Ζυγοστάται, de quibus hoc edicto & *l. ult. C. de ponderator.* libripendes, seu ponderatores, signa ponderibus imprimebant, *ut hic:* eorum judicio singulis in civitatibus nummi probabantur, ut ex his appareat, quanta nummis in explorandis veteribus fuerit diligentia. Synesius Asclepiodoro *de ἀσημοζυγοῦντι, de ἰσοζυγοῦντι, de καταχαράττειν τὰ ἄσημα χρυσίον τε χρυσίῳ.* Pseudo Plautus in *Querulo.* Quid tam simile quam solidus solido? etiam hic distantia quæritur, in auro vultus ætas & color, nobilitas, literatura, patria, gravitas atque adscriptio, quæritur in auro plusquam in homine. *Cujac.* adde *d. l. ult.* Ut ad Zygostatas revertar, non dabatur iis excusatio tutelæ quantumvis in publica re occupatis, ut ad *l.* 6. *ff. de excus. tut.* notat Cujac. Ζυγοστασίας fit mentio in *l.* 1. *C. de frumento Alexandr.* Verum eo loco ζυγοστάτης est, quo frumentum admetitur.

ἐπαναγκαζομένας τῶν ἐναντίων μερῶν προκομισθῆναι ἀζημίως βούλεται γίνεσθαι τὰς προκομιζούσας) ἀλλ' ὅπως μὲν τὰ συμβόλαια προκομίζειν, καὶ αὐτὰς ἀναλαμβάνειν· εἰ δὲ τινα ἐντεῦθεν ὄνησιν ἔχειν δύναιντο οἱ τὴν προκομιδὴν ἀναγκάσαντες γενέσθαι πρὸς τὰς γυναῖκας, ταύτην παρ' αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον δέχεσθαι, οὐδὲν παντελῶς τῶν προκομισάντων βλαπτομένων διὰ τὴν προκομιδὴν συγχωρουμένων. §. α΄. Εἰ δὲ ἀντισυγγραφὰς ἔθεντο πρός τινα ὁμολογίας, ἢ διαλύσεις, ἢ καὶ οἵας δὴ συνθήκας, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα ποιήσονται, καὶ εἰ παρ' αὐτοῖς κείμεναι κατὰ διαφόρους τρόπους ἀπώλοντο· ἀναγκάζεσθαι τοὺς ἔχοντας τὰ ἀντισυγγραφα προκομίζειν, ἢ ὅρκον παρέχειν ὡς οὐδὲν τοιοῦτον ἔχουσιν, ὅτι προκομίσαι δύνανται καθεστήκασιν. εἰ γὰρ τοῦτον τὸν ὅρκον ἐν ὑπομνήμασι παράσχοιεν, αὐτοὺς οὐ χρὴ περαιτέρω πολυπραγμονεῖσθαι. οὐδεὶς δὲ ὑπερβαίνετω τὰ μέτρα τῆς ἡμετέρας διατάξεως, ἐπ' ἀφορμῇ σπορτουλῶν, ἢ δικαστικῶν δαπανημάτων, τὴν ποινὴν ἀλλαξάμενος τὴν ἐπικειμένην τοῖς τὰ τοιαῦτα πράττουσι.

ΚΕΦ. η΄.

ΕΠεὶ δὲ ἀρξάμενοι τοῦ δέεσθαι, ᾔτησαν ὥστε καὶ τὴν σὴν ὑπεροχὴν προνοεῖν αὐτῶν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν ὑποθέσεων τῶν ἐπιφερομένων αὐτοῖς, καὶ εἴ τινας ἐνόχους ἔχουσιν, ἢ ἕτεροι αὐτοὺς αὐτοῖς, τούτων ἀκούειν κατὰ τὸ τοῦ ἰδικοῦ δικαστοῦ σχῆμα· διὰ τὴν σὴν τῶν νόμων ἀκρίβειαν, καὶ τὴν τοῦ δικαίου τήρησιν, καὶ τὸ τρόπους ἐξευρίσκειν ῥᾳδίως δι' ὧν ἔξεστι καὶ τὰ σφόδρα δοκοῦντα δύσκολα τε καὶ ἑτέροις οὐκ ἐφικτὰ διαλύειν. Θεσπίζομεν, κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν θεσπισθέντα, καὶ ἀκροᾶσθαι αὐτῶν κατὰ τὸ τοῦ ἰδικοῦ δικαστοῦ σχῆμα, ἐνάγοντάς τε καὶ ἐναγομένους, καὶ τὰ παρεληλυθότα διαθεῖναι κατὰ τόνδε τὸν νόμον, καὶ καθάπερ ἂν ὀρθῶς ἔχειν οἰηθείης, καὶ τοῦ μέλλοντος προνοεῖν, ὥστε νομιμωτέραν τινὰ καὶ πρέπουσαν βοήθειαν παρ' ἡμῶν αὐτοῖς ἐπιδοθῆναι. δεῖ γὰρ τοὺς ἐνόχους γινομένους ὑπὲρ ἁπάντων, καὶ χρησίμους ἑαυτοὺς φαίνεσθαι σπεύδοντας, καὶ ἐξαιρέτου τινὸς ἀπολαύειν βοηθείας. πάντων δηλαδὴ τῶν τε νῦν καὶ τῶν ἔμπροσθεν πεπορισμένων αὐτοῖς, ἢ ἐξ ἡμετέρων νόμων, ἢ ἐκ θείων πραγματικῶν τύπων, ἀκεραίων φυλαττομένων, καὶ χώραν ἐχόντων ἐπί τε τῶν προκεχωρηκότων φάσεων, ἐπί τε τῶν μετὰ ταῦτα γενησομένων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ δηλούμενα νόμου, ἥ τε σὴ ἐνδοξότης καὶ πᾶς δικαστὴς ἕτερος τῆς ἡμετέρας πολιτείας βέβαια φυλαξάτω.

ΕΔΙΚΤΟΝ ι΄.
ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΤΩΝ.
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ τῶν ἐπαρχιωτῶν βουλευτῶν ἐπιβουλὴν, ἣν περὶ τὰ δημόσια ἔχουσιν, ἐξ αὐτῶν πολλάκις ἔγνωμεν τῶν πραγμάτων.

ΚΕΦ. α΄.

ΕΠειδὴ τοίνυν ἐδιδάχθημεν καὶ τοῦτο ἓν εἶναι τῆς αὐτῶν θρασύτητος, τὸ τὰ δημόσια μὲν ἐν χερσὶ λαμβάνειν, ἔσω δὲ τῶν ἱερῶν χωρίων ἑαυτοὺς ἐγκρύπτειν, καὶ οὕτως ταύτῃ διαδιδράσκειν τὰς ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησαν δικαίας ἡγούμενοι ποινάς· θεσπίζομεν τὴν σὴν ὑπεροχὴν, τοῦτο ὅπερ δὴ καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις τῶν ἐπαρχιῶν ἐπισκόποις ἐγράψαμεν, ὥστε εἴ τινες αὐτῶν καταφεύγοιεν εἰς τοὺς θείους περιβόλους, ἄδειαν εἶναι τῇ σῇ ὑπεροχῇ τούτους προστάττειν ἔξω γενέσθαι τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, εἶναί τε ἐν ᾧπερ ἂν βουληθείης τόπῳ. τούτου δὲ προστεθέντος, ἀνάγκην ἔχειν τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἔξω καθιστᾶν αὐτοὺς τῶν ἱερῶν χωρίων, τὸν κεκλεισμένον λαμβανομένους λόγον, ὅτι οὐδὲ ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις, ἐν οἷς ἀπελθεῖν αὐτοὺς τοὺς δημοσιεύοντας ἄγειν ἐπὶ τοὺς εἰρημένους τόπους χωρὶς τῆς οἱασοῦν δυσκολίας. Κατὰ τοῦτο τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ τοῖς κατὰ τῶν ταξεωτῶν χρήσθω προστάγμασι. κἀκεῖνο γὰρ ἠπειλήκαμεν τοῖς τε θεοφιλεστάτοις αὐτῶν κληρικοῖς, ὡς οὐδὲ μὴ βουληθεῖεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ κεκλεισμένου λόγου τῆς ἐπαρχίας ἐκβαλεῖν, καὶ εἰς τοὺς τόπους εἰς οὓς ἀποστέλλονται, ἄγειν μετὰ τοῦ λόγου πίστεως, καὶ τυχὸν τῶν ἱερῶν χωρίων ἐκεῖσε διατρίβειν εἴασθαι, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πόρων, ὥστε τὸ ἀζήμιον τοῖς δημοσίοις περιποιήσειν, οὐδὲ αὐτοὶ τοῦ περὶ τὴν ἱερωσύνην ἐξῃρημένοι κινδύνου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Η τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου πραγματικοῦ δηλούμενα νόμου, ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδασάτω.

ΕΔΙΚΤΟΝ ια΄.

Ὥστε μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς παρ' Αἰγυπτίοις ζυγοστάτας τε καὶ χρυσώνας τοῦ λοιποῦ ὑπὲρ ὀβρύζης τι ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως τὸ χαραττόμενον ἐκεῖσε χρυσίον γίνεσθαι, τοὺς δὲ σφραγῖδας ἐπιτιθέναι αὐτοὺς κατὰ τὸν σωζόμενον ἐν τῷ χαράγματι σταθμόν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸ κομήτων τῶν θείων λαργιτιώνων τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸ ὑπάτων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ παρ' Αἰγυπτίοις λεγομένην ὄβρυζαν τοῖς ἄνωθεν μὲν χρόνοις οὐκ ἐγνωσμένην, ὀλίγῳ δὲ πρόσθεν ἐπινοηθεῖσαν τοῖς ἐπ' Αἰγύπτῳ συναλλάγμασιν ἐνοχλεῖν, καὶ εἰς τοσαύτην ἀτοπίαν ἐκβᾶσαν, ὡς ἐννέα χρυσοῦς ἐφ' ἑκάστῃ παρέχεσθαι λίτρᾳ, πρὸς τὸ λοιπὸν ἀναστεῖλαι καὶ παῦσαι δεῖν ἡγησάμεθα· ὡς ἂν μὴ μάτην καὶ τὸ δημόσιον λυμαίνεσθαι, καὶ τοῖς τῶν ὑπηκόων παρενοχλεῖν συναλλάγμασιν. μάλιστα ὅτι καὶ τὸ πλεῖστον, ὡς ἔγνωμεν, ἐπ' αὐτῆς μόνης τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων ἐξετέθη τὸ τοῦ πράγματος ἄτοπον, οὐχ ὥστε κατ' Αἴγυπτον ἢ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς διοικήσεως ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας πολιτευόμενον.

ΚΕΦ. α΄.

ΘΕσπίζομεν τοίνυν, κατὰ τὸ πάλαι πολιτευόμενον, κἂν εἰ παρὰ τοὺς ἐν μέσῳ παρεφθάρη χρόνους, ἐν τῷ παρὰ Ἀλεξανδρεῦσιν ὀβρύζῳ καλουμένῳ χαράγματι, τὸ κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν διοίκησιν πολιτεύεσθαι χρυσίον· οὐ δυναμένου τινὸς ὑπὲρ τῆς κακῶς ἐπινοουμένης ὀβρύζης ἀπαίτησιν ποιεῖσθαι τινά. §. α΄. Ἀλλὰ καὶ τὸ κατ' Αἴγυπτον πολιτευόμενον χρυσίον, οὕτως ἐν τοῖς συναλλάγμασι συμψηφίζεσθαι ὡς τὸ κατὰ ταύτην τὴν μεγάλην χαραττόμενον πόλιν. παραφυλαττομένου τούτου κινδύνῳ τοῦ τε κατὰ καιρὸν παρὰ Ἀλεξανδρεῦσιν αὐγουσταλίου, καὶ τῆς ὑπηρετουμένης αὐτῷ τάξεως.

ΚΕΦ. β΄.

ΕΠειδὴ δὲ κεφάλαιον τοῦ κακουργήματος οἵ τε ζυγοστάται καὶ οἱ χρυσῶνες τυγχάνουσιν, ἐπετρέψαμεν τῷ νῦν ἐκείνους ἔχοντι τὰς ἀρχάς, ὑπὸ τὴν προσήκουσαν αὐτοὺς ἀσφάλειαν καταστήσασθαι, ὡς δι' ἀπολύτου χαράγματος ὑπηρετήσουσι τοῖς συναλλάγμασι· καὶ, εἴ γε καὶ σφραγίσαι δέοι ποτέ, τοσοῦτον ἐπιγράψωσι μόνον ὅσον ταῖς ἀληθείαις ἐστὶν ὃ τοῖς σφραγίσιν ἐμβαλεῖ τοῦ χρυσίου σταθμός· οὐ δυναμένων πλέον τοῦ ταῖς ἀληθείαις ἐμβαλλομένου σταθμοῦ ταῖς σφραγίσιν ὑπογράφειν, κατὰ τοῦτο δὴ τὸ κακῶς ἄχρι τοῦδε πολιτευόμενον. εἰ γάρ τι τοιοῦτο τολμήσειε, καὶ δημεύσεις αὐτῶν τῆς ὕλης ποιοῦμεν,

καὶ ταῖς

καὶ τοῖς εἰς σύμμα ποιοῦσιν ὑποτίθεμεν, ὡς μηδὲ κατὰ κίνδυνον ἡμετέραν τῆς σιωπῆς αὐτοῖς προκαρχίας ἐκστῆναι. ἀλλὰ καὶ ἀνάγκην ἕξουσιν πάντως χρημάτων γενέσθαι τοῦ μὲν, τῷ τε παρὰ Ἀλεξανδρεῦσιν αὐγουσταλίῳ καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ταῖς σιτικαῖς ἐμβολαῖς ἀπαρτισμοῖς· τοῦτο δὲ, τῷ τε νῦν κατὰ καιρὸν ἀλαβάρχῃ, τῷ τε προεστῶτι τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν οὐδὲν διάφορον ὑπὲρ ὀβρύζου παντελῶς κομιζόμενοι.

ΚΕΦ. γ΄.

Οὕτω δὲ αὐτὴν ἐπετρέψαμεν τὴν πραγματείαν τηρεῖν, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν τὴν ἀρχὴν παραληψομένους, καὶ τὰς πειθομένας αὐτοῖς τάξεις, ὡς εἰδέναι ὅτι εἴ τι φανείη ὑπὲρ ὀβρύζου ἀπαιτηθέντες, ἢ εἰ τῶν θείων ἡμῶν προεστῶτες ἀλαβαρχιῶν, ἢ ὁ τῶν θείων ἡμῶν λαργιτιόνων προεστώς, ἀνάγκην ἀναδέξονται, τοῦτο μὲν, ἐκ τῶν χορηγουμένων αὐτοῖς τε καὶ τάξεσιν ἀποδοῦναι, τοῦτο δὲ, τῶν ἰδίων αὐτοῖς ὑπάρχειν οὐ μόνον ἐφ' ὅσον ἔχουσι τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ οἱ ταύτης κατατεθέμενοι τύχωσιν· καὶ, εἴτε γεγράφασί τις ὁμολογίας, ταύτας δὲ μάρμαρος ἀπολαβόντες τῆς ἀρχῆς, εἴτε καὶ τοιοῦτον μηδὲν ὡμολογηκότες. ἐπείγει μάλιστα μηδὲ ἀρχαῖον τὸ τῆς ὀβρύζου ἐστὶν, ἀλλ' ἐκ νεωτέρων ἀρξάμενον χρόνων.

§. α΄. Καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ὅσοι τὰς ἐμπορίας ποιοῦνται, καὶ μέχρι νῦν λαμβάνειν τι διάφορον εἰώθασιν, ἀπαγορεύσεις ὁμοίως ὡς εἴ τι φανεῖεν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ὑπὲρ ὀβρύζου λαμβάνοντες ἢ ὑπολογιζόμενοι, καὶ οὐσίας ἐκπεσοῦνται καὶ ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποκείσονται. πρᾶγμα κακῶς ἀρξάμενον, εἰς τοσοῦτον δὲ προελθεῖν, καὶ ὅλον τὸ πολίτευμα λυμαινόμενον, ἀναιρεθῆναι αὐτὸ τὸ ἔπειτα χρόνον διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν κελεύομεν νόμου, καὶ μὴ παρενοχλεῖν λοιπὸν τοῖς συναλλάγμασιν· ἀλλ' οὕτως αὐτὸ παραφυλαχθῆναι, κινδύνῳ τοῦ παρὰ Ἀλεξανδρεῦσιν αὐγουσταλίου, καὶ τῶν κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν διοικούντων ἀρχὴν, καὶ τάξεων ἑκατέρων· ὥστε καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἀναιρεθῆναι, καὶ ζημίας τοιαύτης ἐλευθέρα εἶναι τὰ κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν διοίκησιν συναλλάγματα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου, ἡ σὴ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ τέλει παραδοθῆναι καὶ παραφυλαχθῆναι προστάξάτω. Dat. VI. Kal. Januar. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Ann. XVII. post BASIL. V. C. CONS. Ann. XVIII.

ΕΔΙΚΤΟΝ ιβ΄.
ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΥ.
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἐδιδάχθη τὸ ἡμέτερον κράτος, Ἰωάννην σκρινιάριον κατὰ τὴν Ἑλλήσποντον, ὡς δὴ τύπους τινὰς ἐγκεχειρισμένον, προφάσει λογοθεσιῶν πολιτικῶν εἴτουν, ὅπερ φασὶ, σολεμνίων, καὶ ὡς ἐν τῇ χώρᾳ γενόμενος, οὐδενὸς ἀπέσχετο παντελῶς τῶν εἰς ἁρπαγὴν ἐσχάτην ἡκόντων, τάς τε πόλεις ληϊσάμενος, καὶ ἐπανελθὼν εἰς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν, αὐτὸς μὲν χρυσίου μεστὸς, τῇ δὲ Ἑλλησποντίων χώρᾳ πᾶσαν ἀπολιπὼν πενίαν. τὰ μὲν οὖν περὶ ἐκείνου, ὅπως προσήκει διατεθῆναι πράγματα, καὶ περισωθῆναι τοὺς ἠδικημένους, διώρισται παρ' ἡμῶν.

ΚΕΦ. α΄.

Ἐπειδὴ δὲ φθάνομεν χρῆναι, διὰ τὴν τῶν τὰ τοιαῦτα ἐγχειριζομένων ἀπληστίαν, τύπῳ γενικῷ τὸ πᾶν θεραπεῦσαι, θεσπίζομεν, εἴ τις γένοιτο κατὰ τὴν χώραν προφάσει τοιαύτης τινὸς ζητήσεως, ἢ ἐπὶ τῶν Ἑλλησποντίων, ἢ ἐφ' ἑτέρας οἱασδήποτε χώρας, εἰ μὴ ἀρχικὴν ἔχει πρόσταξιν, μηδένα παντελῶς αὐτῷ προσέχειν, ἀλλ' ἀκινδύνως ἀπωθεῖσθαι τὸν ἐνοχλισμὸν τὸν παρ' αὐτοῦ· εἰ δὲ μετὰ θείου πραγματικοῦ γένοιτο τύπου, εἰ μὲν κομμονιτώριον εἴη τὸ δεικνύμενον, ἢ γράμματα περὶ τούτου γενόμενα, μηδὲ τούτοις προσέχειν, εἰ μὴ κατὰ συναρπαγὴν καὶ παρὰ γνώμην ἡμετέραν προελθοῦσιν· εἰ δὲ πραγματικὸς εἴη τύπος ὁ δεικνύμενος, μηδὲ οὕτως ἐξ αὐτοῦ τι πράττεσθαι προχείρως· τὸν δὲ τοιοῦτον πραγματικὸν τύπον λαμβάνειν, καὶ μανθάνειν τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενον εἰς ἡμᾶς τὰ περὶ τούτου, καὶ ἀναμένειν ἡμῶν δευτέραν κέλευσιν· ὥστε εἰ μὲν ἐπιγνοίημεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐγκεχειρισμένον τὸν τοιοῦτον τύπον, δευτέρου ἡμῶν γινομένου πραγματικοῦ τύπου, ἐπιτρέποντος γενέσθαι τὴν ζήτησιν· εἰ δὲ ἀποδοκιμάσαιμεν ἢ τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ πρόσωπον, μηδὲν ἐντεῦθεν γίνεσθαι, ἀλλ' ἀναπέμπεσθαι τὸν θεῖον τύπον παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος· γινωσκοντος ὡς εἰ ῥᾳθυμήσοι τοῦτο, καί τις ἐπέλθοι τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις ἐντεῦθεν ζημία, ταύτην αὐτὸς οἴκοθεν ἐπανορθώσεται.

ΚΕΦ. β΄.

Ἄδειαν δὲ δίδομεν καὶ τοῖς ἐπισκόποις, εἰ ῥᾳθυμήσειεν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος, καὶ μὴ τὸν πραγματικὸν ἐπισχοίη τύπον, ἀλλ' ἐνδοίη τῷ τοῦτον μεταχειριζομένῳ, αὐτοὺς ταῦτα μηνύσειν εἰς ἡμᾶς. εἰ γὰρ τοῦτο μάθοιμεν, ὡς κοινωνὸν τῆς αἰτίας καθαιρήσομεν καὶ τῆς ἀρχῆς παραλύσομεν, καὶ τῆς ζώνης αὐτὸν καὶ τῆς οὐσίας στερήσομεν, καὶ τοῖς καθ' οἱονοῦν ἠδικημένοις αὐτοῖς τὸ ἀζήμιον φυλάξομεν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παραστάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ παρόντος θείου πραγματικοῦ μανθάνουσα τύπου, ἔργῳ καὶ τέλει παραδοῦναι σπευσάτω. Dat. XV. Kal. Sept. *Constantinop.* BELIS. V. C. CONS.

ΕΔΙΚΤΟΝ ιγ΄.
Νόμος περὶ τῶν Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπαρχιῶν.
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Εἰ καὶ τὰ σμικρότατα τῶν πραγμάτων τῆς ἑαυτῶν ἀξιοῦμεν φροντίδος, πολλῷ μᾶλλον τὰ μέγιστά τε καὶ συνέχοντα τὴν ἡμετέραν πολιτείαν οὐκ ἐγκαταλείψομεν, οὐδὲ ἀπροσφόρως αὐτὰ τοῦ προσήκοντος χηρεύοντα κόσμου ἐάσομεν, καὶ μάλιστα τῆς σῆς ἡμῖν ὑπουργούσης ὑπεροχῆς, ἧ γε μέλει τῆς τε ἡμετέρας διὰ πάντων θεραπείας, τῆς τε αὐξήσεως τῶν δημοσίων, τῆς τε τῶν ὑπηκόων τῶν ἡμετέρων φροντίδος. ἐννοήσαντες τοίνυν ὡς ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν χρόνων, εἰ καὶ τὰ ἄλλα τῶν δημοσίων εἰσπράξεων ἔδοξεν πως τετάχθαι, ἀλλ' οὖν κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν διοίκησιν οὕτως ἦν συγκεχυμένα, ὥστε μηδὲ ὅ, τι πράττεται κατὰ χώραν ἐντεῦθεν γινώσκεσθαι, καὶ ἐθαυμάσαμεν τὴν μέχρι νῦν τοῦ πράγματος ἀταξίαν. ἀλλ' ἔδωκεν ὁ θεὸς καὶ τοῦτο τοῖς ἡμετέροις φυλαχθῆναι καιροῖς καὶ ταῖς σαῖς ὑπουργίαις. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι τὸν σῖτον τὸν ἐντεῦθεν προσελάμβανον, οὕτως οὐδὲν ἕτερον ἄξιον εἰσφέρειν. ἀλλ' οἱ μὲν συντελεῖς καθάπαξ ἐγκαλοῦσιν πάντα ὡς ἀλόγως ἀπαιτεῖσθαι, οἱ πάγαρχοι δὲ καὶ οἱ πολιτευόμενοι καὶ οἱ πράκτορες τῶν δημοσίων, καὶ διαφερόντως κατὰ καιρὸν ἄρχοντες, οὕτω τὸ πρᾶγμα μέχρι νῦν διετίθεσαν, ὡς μηδένα δύνασθαι γνῶναι γινόμενα, αὐτοὺς δὲ μόνους ἐπικερδεῖς. ἐπειδὴ τοίνυν εἰ τὸ πᾶν καταλείποιμεν ἐν μέσῳ τὸ πρᾶγμα διοικούμενον, οὐκ ἄν ποτε ἰσχύσαιμεν αὐτὸ διακαθᾶραι καὶ τάξαι προσηκόντως, διὰ τοῦτο συνείδομεν τὴν ἀρχὴν ὑπὲρ ἐφέστηκε τοῖς Αἰγυπτίων πράγμασιν (φαμὲν δὲ τὴν τοῦ αὐγουσταλίου) μετριωτέραις ἐπιστῆσαι φροντίσιν. οὐ γὰρ ἂν δύναιτο ῥᾳδίως εἷς ἄνθρωπος ταῖς τοσαύταις ἀρκέσαι μερίμναις, καὶ τὸ πρᾶγμα οὕτως διαθεῖναι ὥστε αἴσθησιν ἡμῖν ἀγαθὴν ἐν αὐτῷ καταστῆσαι.

cundum jussa nostra ab usitato sibi & consueto scelere non destiterint. Sed & necesse omnino habebunt, ut tum præfecto apud Alexandrinos Augustali, quippe pro tempore eum magistratum habebunt, in consuetis frumenti emissionibus, tum vero etiam alabarchæ [1] qui nunc est, quique pro tempore futurus est, & sacrorum nostrorum thesaurorum præposito, nullo prorsus accepto lucro aurum suppeditent.

Cap. III.

Ita vero illi hujus rei curam injunximus, iisque qui magistratum post ipsum suscepturi sunt & cohortibus quæ ipsis parent, ut sciant, si pro obryzo aut à sacrarum nostrarum alabarchiarum [2] præfectis, aut à sacrarum nostrarum largitionum præposito quicquam exactum esse manifestum fiat, sibi id de suorum ex suppeditatis ipsis, & cohortibus annonis tum etiam ex facultatibus suis dependendum fore: idque non solum donec in magistratu fuerint, verum etiam postquam magistratum deposuerint: deinde etiam, sive initis ab initio pactis (vetus enim illud de obryzo [3] non est, cœpitque temporibus admodum nuperis & recentibus) participes istius lucri fuerint, sive etiam nihil istiusmodi pacti sint.

§. I. Aliis porro qui mercaturam faciunt, & hactenus lucri aliquid capere consueverunt [4], interdicto similiter denunciabis, quod si quid in contractibus capere pro obryzo, aut in computationem deducere comperiantur, & bonis excasuri, & corporales [5] pœnas subituri sint. Rem perverse cœptam, tantoque progressu facto universam rempublicam dispendiis involventem, per præsentem legem in reliquum tempus tolli jubemus, ne de cætero contractus afficiat & obturbet: idque ita observari periculo præfecti apud Alexandrinos Augustalis, quique pro tempore eundem magistratum gesturi sunt, & utrorumque cohortium. *Adeo autem id jubemus*, ut vel ejus memoriam aboleri *volumus*, quo à tanto incommodo & damno per Ægyptiacum tractum contractus *aliquando* liberi fiant.

Epilogus.

†. Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, gloria tua effectui finique tradi & observari jubeto. Dat. VI. Kal. Januar. *Constantinop.* Imp. DN. Just. PP. Aug. Anno XVII. [6] post Basil. V. C. Cons. Anno XVIII.

Edictum XII.
DE HELLESPONTO.
PRÆFATIO.

Docta nostra est potentia, quomodo Joannes scriniarius per Hellespontum, ut cui nomine ratiociniorum civilium, sive (ut vocantur) solennium proventuum commissæ formæ essent, quum in regionem illam venisset, à nulla re, quæ ad summam deprædationem spectaret, abstinuerit, civitates populatus sit, & reversus in almam hanc urbem, ipse quidem auro abundaverit, Hellespontiorum vero regioni omnem summamque paupertatem reliquerit. Ac sane quomodo *idcirco* cum illo agi oporteat, & injuria affectis resarciri damnum possit, *jam* à nobis definitum est.

Cap. I.

At quoniam, propter eorum, quibus istiusmodi demandantur, insatiabilem avaritiam, generali [7] *lege* forma universale isti rei remedium adhiberi debere putavimus, sancimus, ut si quis istiusmodi rei causa in provinciam quampiam sive Hellespontiorum, sive aliam quamlibet profectus, præsidale jussum habeat, ne quisquam illi obtemperet citraque periculum ipsius exactio propulsetur: si vero cum sacra pragmatica forma venerit, & quod profert commonitorium sit, aut literæ de hoc conceptæ, neque iis obtemperetur, uti quæ ad deprædationem, præterque nostram notitiam & voluntatem prodierint: sin quod ostenditur, pragmatica forma sit, ut [8] ne sic quidem ex eo confestim aliquid fiat, sed talem pragmaticam formam provinciæ præses apprehendat, de eaque ad nos referat, & alteram à nobis jussionem expectet: ut si illam, cuique talis forma commissa est, agnoscamus, altera nostra pragmatica forma, quæ exactionem fieri demandet, procedat: sin aut rem, aut personam reprobemus, nihil istinc fiat, sed sacra forma à provinciæ præside remittatur. qui sciat, quod si hanc rem neglexerit, indeque damnum aliquod subditis nostris proveniat, istud ipse de suo resarciet.

Cap. II.

Facultatem vero etiam episcopis [9] damus, ut si provinciæ præses pragmaticam formam inhibere negligat, cuique illa demandata est, concedat & conniveat, eam rem nobis significent. Ac si hoc didicerimus, illum tanquam criminis socium, de magistratu dejiciemus, cingulo quoque & facultatibus privabimus, & qui quacunque in re injuriam passi fuerint, iis indemnitatem recuperabimus.

Epilogus.

†. Tua igitur excellentia, quæ nobis placuerunt, ex præsenti sacra pragmatica forma discens effectui simul & fini tradere studeto. Dat. XV. Kal. Septemb. *Constantinop.* Belis. V. C. Cons.

Edictum XIII.
LEX DE ALEXANDRINIS ET ÆGYPTIACIS PROVINCIIS.
PRÆFATIO.

Quum vel minima [10] quæque nostra cura dignemur, certe multo minus quæ maximi ponderis & momenti sunt, ac rempublicam nostram continent & conservant, pro derelicto habere, aut neglecta competentique ornatu vidua esse debemus sinere: præsertim cum tua excellentia ministerio nobis sit, cui per omnia nostra incolumitas rerum publicarum incrementum & subditorum nostrorum gubernaculum curæ est. Considerantes itaque, quomodo superioribus temporibus, tametsi aliis locis publicæ exactiones sic satis constitutæ viderentur, in Ægyptiaco tamen tractu adeo confusæ fuerint, ut quid in provincia ageretur, hic cognosci non posset: ejus rei conturbatum modum atque ordinem, qui hucusque duravit, valde admirati sumus. Sed Deus hoc etiam temporibus nostris, tuoque officio servatum voluit. Ut enim nobis frumentum inde adjiciebant, sic nihil aliud contribuere volebant. verum subditi omnia plene à se exigi omnino affirmabant: pagorum [11] autem præfecti, & reipublicæ administratores, publici exactores etiam, & præcipue pro tempore præsides hactenus eam rem ita administrarunt, ut nemini innotescere posset ac ipsis solis lucrosa esset. Quoniam igitur si rem in [12] genere ac promiscue administrari sinamus, haud unquam illam perpurgare decenterque constituere possimus: ideo magistratum qui Ægypti rebus præest (*Præfectorum* [13] *Augustalium*) nempe moderatioribus curis præficere visum est. Non temere enim unius [14] hominis industria tantis [15] curis par sit, nec ita rem administrare valeat, ut inde cujuspiam boni sensus ad nos resaliet.

1 Καλῶ ταῦτα ἀλαβάρχας. *Scring.* de Alabarchis dixi ad *l. 9. Cod. de vectigalib. & commiss.*

2 Προεστῶτας ἀλαβαρχιῶν.

3 Obryzon quid esset, superius dixi.

4 Obryzæ pro incremento solet aliquid exigi, si forte nummi, qui inferuntur, non sint ex hujusmodi auro: verum hic prætextu illationis solidorum, qui sunt speciei probæ minime obtendi debet.

5 Sic in Basilicis, κεφαλικῆς τιμωρίας ὑποκείσονται ἔχω τὸ καλῶς ἔχειν ὅμως ... σωματικαῖς ὑποβληθήσονται.

6 Id est, anno 545.

7 Edictorum hæc definitio est, *l. 3. C. de legibus.*

8 Vetat imperator temere tradi edictorum principalium latoribus, præsertim si in his de vectigalibus imponendis agatur.

9 Episcopi præsidibus negligentibus imminere possunt, facit *l. 26. C. de episc. aud.*

10 Minima licet Imperatori quoque curæ esse oportet.

11 Πάγαρχοι. *Scring. 9. Basilic. 1.* videntur esse, qui à Diodoro *1. Biblioth.* dicuntur νομάρχαι. Erat enim divisa Ægyptus in plures partes, quarum quælibet νομὸς appellabatur: id etiam confirmat Plinius *5. cap. 9.* hinc præpositura pagorum *l. 2. Cod. de susceptorib.* His locis permotus Cujacius ad *l. 9. Cod. de jure fisci.* legit, Præfectum pagis, in *l. 1. C. Theod. de pignor.* & præpositum pagis, in *l. 49. Cod. Theod. de decur.* pro *Pagar.*

12 Ἐν ὅλῳ. Perlegendum ἀναμὶξ aut καθόλου in ἕνα καὶ τὴν ὅλην. in universum adversione, de quo dixi ad *l. 62. in fin. ff. de contrah. empt.*

13 Vid. *l. 1. ff. & Cod. de off. præfecti Aug.*

14 Unus plurimis vicem sustinere non potest, unius hominis industria curis infinitis sufficere non potest.

15 Potestas & jurisdictio præfecti Augustalis.

Cap. I.

1 Innuit opulentiam Ægypti.
2 Ægyptus (quæ Misraim facris Scripturis & Chus Ariæ Montano) duplex. Superior, olim Thebais: hodie Saaid Joanni Leoni: Inferior, quæ & Delta antiquitus, postea Augustamica, vel ἐπαρχία dicta est. Idem Leo refert Ægyptum hodie dicam in partes divisam & Orientalem Bechria: Occidentalem, Errif vocari. Ammianus 22. paulo aliter refert. Tres inquit, provincias fertur habuisse temporibus priscis: Ægyptum ipsam, Thebaidam, & Lybiam: quibus duas adjecit posteritas ab Ægypto Augustamnicam & Pentapolim à Lybia ficciore disparatam. De Ægypto vid. Herodotum 2.
3 Menelaita oppidum olim Canopus, de quo sic Ammianus lib. 22. in fin. Hactenus, inquit, impendio locus fanis & diversoriis lætis extructus, auris & falutari temperamento perflabilis, ita ut extra mundum nostrum morari se quisquam arbitretur in illis tractibus agens, cum sæpe aprico spiritu immurmurantes audierit ventos.
4 Mareia [μάρεια πόλις καὶ λίμνη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρακειμένη, ἣ καὶ μαρεῶτις λέγεται. Stephanus. hinc Mareotis nomos apud Ptolomæum, & Mareoticum vinum Stephanus. Mareotidos fit mentio apud Plinium 5. cap. 9.
5 Alexandriæ sc. de qua vide Ammianum 22. in fin.
6 Στρατηγὸν τῶν πραισεντάλιων. Scr. Præsentales, qui præsentes adsunt Præfecto Augustali, ut & præsentales domestici, l. 6. C. de admin. divers. jud. sed præsentales, l. ult. C. de donat. (ubi Græci præsentales πραισεντάλιους vertunt) l. 12. C. de re milit. præsentes milites, vel numeri Lab. in fin. Cod. de re militari. præsentalis curiosus cursus publici, Notitia imperii. præsentium ordines 27. Nicephor. 1. Hinc magister præsentalium militum, l. ult. C. de re militari l. 12. l. ult. C. de offic. magist. milit. qui sunt in sacro comitatu Principis, vel ut Arcadius loquitur, in præsenti l. 21. §. 1. ff. de testibus. Præsentale magisterium, Marianus dicit fuisse duos comites militum præsentalium.
7 Τὸ * γρ.
8 Adresponsum ἀποκρισιάριον, quasi legatus & vicarius ducis præsentalium militum. De apocrisiariis alias diximus.
9 Nov. 17. c. 2.
10 Τὰ κεφαλαιωτικὰ. Scring. Capita, pabula equorum dixi ad l. unic. C. de annonis & capitat.

Cap. I.

PRopterea igitur statuimus, ut excellentia tua hanc nostram ea de re legem ad se receptam sic formet atque ordinet, ut illam nos tulisse, tuam vero excellentiam ministerium habuisse dignum sit. In primis autem spectabilem *præfectum* Augustalem ipsi Alexandriæ [1] præesse, & omnium ejus rerum curam habere volumus, & insuper duabus [2] Ægyptis, ac iis solis, excepto oppido Menelaita [3] dicto, quod Ægypto præjacet, & præterea Mareota [4]. De illis enim qui videbuntur, constituturi sumus. §. 1. Volumus autem ipsum (ut dictum est) non uni Alexandriæ, verum etiam duabus Ægyptis, dictis Mareota Menelaitaque exceptis, *ita* præesse, ut magistratus provincialis dictarum duarum provinciarum (quomodo etiam hucusque obtinuit) ipsi soli subsit. Et (quod in idem recidit) *volumus* spectabilem *præfectum* Augustalem propter dictæ maximæ urbis [5] populositatem, magistratus militaris jus habere: non ut res dividatur, in duosve magistratus distrahatur: (id enim conducibile esse omnino non putamus) sed ut unus homo dicto solio præsit, & in omnes qui illic sunt milites, sive in ipsa magna Alexandrinorum urbe, sive in duabus (ut dictum est) Ægyptis stationes habeant, jus & potestatem habeat.

Cap. II.

CUrare enim etiam te oportet, ut decorum in civitate servetur, neque tumultus quispiam in dicto populo oboriatur: & quum dicti magistratus præfectus, & civilis magistratus, vim & militum robur in subsidium habeat, (quod quantum ad ipsos milites, tum qui in Alexandria, tum qui in utraque Ægypto sunt, vicarius sit) ille Deo duce & auspice dicti decori per civitatem servandi curam gerat: illique gloriosissimus generosissimusque dux præsentalium [6], Orientalis etiam * [7] & adresponsum [8] præsto sint, & quæ is jubeat, in iis obsequiosi sint. Est autem ipsi cohors & Augustaliana & Ducalis, militum plus minus sexcentorum: non ut seorsum Ducales sint, seorsum etiam Augustaliani: sed ut una cohors, unaque recensio sit, in qua centum primates sint, quinquaginta in Augustaliana cohorte, totidem inter Ducales: quorum inter ipsos ordo alternet, ut priores partes Augustalianus, alteras Ducalis habeat, quam centum inter ipsos primatum formam deinceps conservari volumus. Cætera, ut ei qui magistratum obtinet videbitur, constituantur: ut tamen cohortis mixtim ex Augustalianis & Ducalibus constantis numerum sexcentorum militum scilicet, non excedat.

Cap. III.

OMnia vero quæ sub illo fiunt, & ad tuum solium, & per excellentiam tuam ad nos referuntur: ut quod à vobis fit, si rectum & bonum sit, authoritatem accipiat: & ubi cohors constituta fuerit, absque probatoriis, quibus nostra manu subscriptum sit, ut hactenus obtinuit, nemo Augustalianus fiat. Ipsa autem universa cohors Augustaliana appellabitur. Enimvero qui ab Imperatore designatus, Imperatorioque judicio dignus habitus, magistratum assumet, & puras [9] manus conservabit, & se in omnibus Imperatorio judicio dignum exhibebit. Neque enim nos tantam solummodo consolationem, quantam usque ad hunc diem spectabilis Augustalis habet (quinquaginta annonas, & quinquaginta capita [10] videlicet) ex publico illi dabimus: sed magno auctario adjecto, quadraginta auri libras pro annonis, consuetudinibus, & calandicis [11] quotannis ipsum accipere volumus: idque à vindice [12], & ex subjectis huic formæ locis & causis.

Cap. IV.

ADsessores autem ejus ex eisdem quinque libras auri accipient, quæque ipsis apparet cohors, mille solidos: quanquam antehac tertiam ejus summæ partem solummodo habere solet. Ita res ista per se splendida erit, proque nostrorum temporum dignitate administrabitur.

§. 1. Ut porro solennis stataque frumenti illatio [13] recte procedat, id ejus qui istiusmodi magistratum tenebit, primam curam esse volumus: ut ipse spectabilis *præfectus* Augustalis, & quæ illi cohors apparet, suo bonorumque suorum quæ in præsentia habet, quæque aliquando habiturus est periculo: cohortis vero etiam tanto periculo, ut non de his modo, verumetiam de salute & vita judicium subitura sit, omnem curam & diligentiam subire debeat, ut dictum felicis [14] solennisque illationis frumentum & exigatur, & consuetis temporibus emittatur.

§. 2. Atque hoc quidem, quod ex utraque Ægypto contribui debet, exiget: aliud vero citra dilationem suscipiet, aut etiam navibus injiciet: quantumque canon ejusdem solennis illationis, quæ in hanc almam urbem advehi solet, postulat, huc emittendum curabit.

§. 3. Volumus insuper ut similiter quod à nobis magnæ Alexandrinorum urbi donatum est, quantum quidem ex utraque Ægypto pendi debet, exigat suo cohortisque suæ periculo: quantum vero ex utrisque locis provenit, suscipiat: quod tradatur modo, quam qui hactenus obtinuit longe explicatiore, qui in sequentibus declarabitur: & (quomodo consuevit) in ejusdem urbis alimoniam expendat, quo illi Deo propitio per omnia satis sit. Quo autem huic rei nullum omnino impedimentum adferatur, cum ipso spectabili Augustali eidem periculo subjici placet, quotcunque in militam sub ipso constitutorum, clarissimorum etiam tribunorum, & cujuscunque civilis publicique auxilii officium atque numerum adscripti sunt.

Cap. V.

CÆterum quod *frumentum* ex locis ipsius jurisdictioni non subjectis exportatur, id eatenus inducere ipsi periculum & necessitatem volumus, ut postquam exportatum sit, ipse sine ulla mora id suscipere, & quæ ipsi paret cohors ad hanc almam urbem suo periculo devehere debeat. Summa etiam cum diligentia curabit, ne ex subjectis ipsi civitatibus, provinciis, quibuscunque locis, portubus etiam aut ostiis, prius frumenti quicquam exportetur, quam stata [15] illatio Alexandria solverit: ac vero ut ne tum quidem extra quam si id à nobis per sacras nostras formas, aut soliorum tuorum jussa permissum fuerit aut permittendum sit. In omnibus autem cohortales quæ ipsis injunxerit (quomodo prius dictum est) ipsi ministerium præstent: navicularii vero frumentum suscipiant, navibusque imponant, atque Deo duce ad hanc almam urbem navigent.

ΚΕΦ. α'.

ΔΙΑ τοῦτο τοίνυν θεσπίζομεν, τὴν σὴν ὑπεροχὴν τόνδε ἡμῶν τὸν ἐπὶ τούτῳ νόμον παραλαμβάνουσαν, ὥστε αὐτὸν διαθεῖναι ὡς ἄξιον εἶναι ἡμᾶς μὲν θεσπίσαι, τὴν δὲ σὴν ὑπεροχὴν ὑπουργῆσαι. Τὸν γε τοι περίβλεπτον αὐγουστάλιον βουλόμεθα αὐτῆς τε Ἀλεξανδρείας ἄρχειν, καὶ ἁπάντων τῶν περὶ αὐτὴν φροντίζειν, καὶ ἔτι γε δύο Αἰγύπτων καὶ μόνων ἐξῃρημένου τοῦ λεγομένου Μενελαΐτου τῆς πόλεως, ὅπερ ἐστὶ πρὸ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔτι γε τοῦ Μαρεώτου. ἐπ' ἐκείνους γὰρ τὰ εἰκότα διατυπώσομεν. §. α'. Βουλόμεθα δὲ αὐτὸν, ὡς εἴρηται, μὴ μόνης Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ τῶν δύο Αἰγύπτων (μετὰ τὴν εἰρημένην ἐξαίρεσιν τοῦ τε Μαρεώτου καὶ τοῦ Μενελαΐτου) ἄρχειν καθεστάναι. ὥστε τὴν ἀρχὴν τὴν ἐπαρχιακὴν τῶν εἰρημένων δύο ἐπαρχιῶν ὑπ' αὐτῷ τετάχθαι καὶ μόνῳ, καθάπερ καὶ μέχρι νῦν κεκράτηκεν. τοῦτον δὲ εἶναι, τὸν περίβλεπτον αὐγουστάλιον, διὰ τὸ τῆς εἰρημένης μεγίστης πόλεως πολυάνθρωπον, ἔχειν τὰ δίκαια καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς· οὐ διῃρημένου τοῦ πράγματος, οὐδὲ εἰς ἀρχὰς δύο κρινομένου. τοῦτο γὰρ ἐγνώκαμεν τῷ παντὶ συμφέρειν· ἀλλ' ὥστε ἕνα μὲν ἄνδρα προεστάναι τοῦ εἰρημένου θρόνου, ἔχειν δὲ ἐξουσίαν κατὰ πάντων τῶν ἐκεῖσε στρατιωτῶν, τῶν ἱδρυμένων εἴτε ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρέων μεγάλης πόλεως, εἴτε ἐπὶ τῶν δύο Αἰγύπτων, καθάπερ εἴρηται.

ΚΕΦ. β'.

ΔΕΙ γὰρ καὶ τῆς εὐκοσμίας τῆς πόλεως προνοεῖν σε, καὶ τοῦ μηδὲν παραχθῆναι γενέσθαι κατὰ τὸν εἰρημένον δῆμον· ἀλλ' ἔχοντα τὸν ἐπὶ τῆς εἰρημένης ἀρχῆς τεταγμένον τήν τε ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς δύναμιν, τήν τε ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἰσχὺν, Θεοῦ πρὸ πάντων ἡγουμένου, τῆς εἰρημένης εὐταξίας τῆς πόλεως προνοεῖν, ἐπέχοντα τὸν τόπον ὅσον ἐπ' αὐτοῖς τοῖς στρατιώταις, τοῖς τε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τοῖς τε ἐφ' ἑκατέρας Αἰγύπτου· καὶ τὸν ἐνδοξότατον καὶ ἀνδρειότατον στρατηγὸν τῶν πραισεντάλιων, τόν τε τῆς ἕω τε * καὶ ad responsum παρεῖναι αὐτῷ, καὶ ὑπηρετεῖν εἰς ἃν ἐπιτάξειεν. Ἔστι δὲ αὐτῷ ἡ τάξις ἥ τε αὐγουσταλιανὴ, καὶ μὴν καὶ ἡ δουκικὴ, ἄχρι μάλιστα ἑξακοσίων· οὐχ ὥστε ἰδίᾳ μὲν εἶναι τοὺς δουκικοὺς, ἰδίᾳ δὲ τοὺς αὐγουσταλιανοὺς, ἀλλ' ὥστε μίαν γενέσθαι τάξιν, καὶ κατάλογον ἕνα, ὥστε ἄνδρας ἑκατὸν πρωτεύειν, πεντήκοντα μὲν τῆς αὐγουσταλιανῆς τάξεως, πεντήκοντα δὲ οἱ πρῶτοι τῶν δουκικῶν, ἀμοιβαδὸν ἐν ἀλλήλοις τεταγμένων· ὥστε πρῶτον μὲν εἶναι τὸν αὐγουσταλιανὸν, δεύτερον δὲ τὸν δουκικὸν· καὶ τοῦτο ἐφεξῆς παραφυλαχθῆναι τὸ σχῆμα τῶν ἑκατὸν τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτευόντων· τὰ δὲ λοιπὰ ὥσπερ ἂν ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων σπουδάσῃ οὕτω κατασταθῆναι. μηδὲν μέντοι ὑπερβαίνειν τὴν πᾶσαν τάξιν, τὴν ἀναμὶξ ἔκ τε τῶν αὐγουσταλιανῶν ἔκ τε τῶν δουκικῶν συγκειμένην, ἄνδρας ἑξακοσίους.

ΚΕΦ. γ'.

ΠΑντων δὲ τῶν ἐπὶ τούτῳ πραττομένων, εἴς τε τὸν θρόνον τὸν σὸν, εἴς τε ἡμᾶς διὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἀναφερομένων· ὥστε καὶ τὸ παρ' ὑμῶν, εἰ γε ὀρθῶς γένοιτο, προσδέξασθαι κῦρος· καὶ ἐπειδὰν ἡ τάξις κατασταθῇ, μηδένα τῶν αὐγουσταλιανῶν γίνεσθαι χωρὶς τῶν προβατωρίων, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χειρὶ ὑπογραφομένων, καθάπερ μέχρι νῦν. ἔσται δὲ αὐτὴ πᾶσα τῇ τάξει τὸ τῆς αὐγουσταλιανῆς προσηγορία. Ἄρχων δὲ ὁ παρὰ τῆς βασιλείας προχειριζόμενος, βασιλικῆς ἄξιος κρίσεως ὡς παραληψόμενος τὴν ἀρχὴν, καὶ καθαρὰς φυλάξει τὰς χεῖρας, καὶ παρέξει ἑαυτὸν ἄξιον τῆς βασιλικῆς δόξης κρίσεως. οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ἐκ τοῦ δημοσίου αὐτῷ ταύτην μόνην δώσομεν τὴν παραμυθίαν ἣν μέχρι νῦν ὁ περίβλεπτος αὐγουστάλιος ἔχει, τὰς πεντήκοντα μὲν αἰτήσεις καὶ τὰ πεντήκοντα κάπιτα· ἀλλὰ μεγάλῃ τῇ προσαυξήσει χρησάμενοι, quadraginta librarum auri ἔτους ἑκάστου λαμβάνειν ὑπὲρ σιτήσεων βουλόμεθα, καὶ ὑπὲρ συνηθειῶν, καὶ καλανδικῶν, παρὰ βινδικος, ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων τῷδε τῷ τύπῳ τόπων τε καὶ αἰτιῶν.

ΚΕΦ. δ'.

ΟΙ δέ γε αὐτῷ παρεδρεύοντες quinque librarum auri λήψονται ἐκ τῶν αὐτῶν, καὶ ἕτερους mille solidos, καὶ ἡ κατ' αὐτὸν τάξις, καίτοιγε πρότερον τὴν τρίτην αὐτῶν ἔχουσα ποσότητα, καὶ ἔσται τὸ πρᾶγμα λαμπρόν τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀξίως διοικούμενον χρόνων. §. α'. Πρώτην τε εἶναι φροντίδα τῷ τὴν τοιαύτην ἀρχὴν ἔχειν βουλόμεθα τὴν τῆς αἰσίας ἐμβολῆς διοίκησιν· ὥστε αὐτόν τε τὸν περίβλεπτον αὐγουστάλιον καὶ τὴν πειθομένην αὐτῷ τάξιν, κινδύνῳ οἰκείῳ καὶ τῶν ὄντων αὐτῷ καὶ ἐσομένων πραγμάτων, καὶ κινδύνῳ τῆς αὐτῆς τάξεως, οὐ περὶ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἀγωνιώσης, πᾶσαν γενέσθαι σπουδὴν τῶν εἰρημένων τῆς αἰσίας ἐμβολῆς σίτον καὶ ἀπαιτεῖσθαι καὶ κατὰ τοὺς νενομισμένους καιροὺς ἐκπέμπεσθαι. §. β'. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσπράττειν ὅσον ἐξ ἑκατέρας ἐστὶν Αἰγύπτου, τὸν δὲ ἄλλον ἀνυπερθέτως ὑποδέχεσθαι, ἢ καὶ ἐμβάλλεσθαι τοῖς πλοίοις· παρασκευάζειν τε εἰς ταύτην ἐκπέμπεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν ὅσος ὁ κανὼν τῆς αὐτῆς αἰσίας ἐμβολῆς ἐστι, τῆς ἐνταῦθα πεμπομένης. §. γ'. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ παρ' ἡμῶν φιλοτιμούμενον τῇ μεγάλῃ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλει, τὸ μὲν ἀπαιτεῖν ὅσον ἐξ Αἰγύπτου προσήκει ἑκατέρας, οἰκείῳ κινδύνῳ καὶ τῆς αὐτοῦ τάξεως· τὸ δὲ ἀποδέχεσθαι ὅπερ ἐξ ἑκατέρων ἀφίκνεται τόπων· ἐπὶ αὐτῷ παραδοθείη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἔτι σαφέστερον ἐν τοῖς ἐφεξῆς δηλωθησόμενον καὶ δαπανᾶν, καθάπερ εἴθισται, περὶ τὰ τρόφιμα τῆς αὐτῆς πόλεως, ὥστε τὸ ἀφθονον αὐτὴν βούλησει Θεοῦ διὰ πάντων ἔχειν. συγκινδυνεύοντων τῷ αὐτῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ ὅσων εἰς τὴν τάξιν καὶ τῶν στρατιωτῶν τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων, καὶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας, ὥστε παντάπασιν ἀνεμπόδιστον τὸ πρᾶγμα γενέσθαι.

ΚΕΦ. ε'.

ΤΟΝ δὲ ἐκ τῶν τόπων τῶν μὴ ὑπ' αὐτὸν ὄντων ἐκκομιζόμενον, θεσπίζομεν κατὰ τοσοῦτον ἐπάγειν αὐτῷ τὸν κίνδυνον, ὥστε, ἐπειδὰν ἐκκομισθῇ, αὐτόν τε ὑποδέχεσθαι πάσης μελλήσεως χωρὶς, καὶ τὴν πειθομένην αὐτῷ τάξιν οἰκείῳ κινδύνῳ κομίζειν πρὸς ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν· παντοίως προνοούμενον τοῦ μηδὲν ἐκφέρεσθαι γίνεσθαι ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων αὐτῷ πόλεών τε καὶ ἐπαρχιῶν, καὶ τόπων, καὶ ὅρμων, καὶ στομίων, πρὶν τὴν αἰσίαν ἐμβολὴν ἀποπληρῶσαι τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως· μηδὲ μετὰ ταῦτα, πλὴν εἰ μὴ κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν ἐπιτετραμμένον ἢ ἐπιτραπησόμενον, ἐκ θείων μὲν ἡμῶν τύπων, προστάξεων δὲ τῶν θρόνων τῶν σῶν· πρὸς ἅπασι δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν ὑπουργούντων αὐτῷ (καθάπερ ἔμπροσθεν εἴρηται) εἰς ἃν αὐτοῖς προστάξειε, καὶ τῶν ναυκλήρων ὑποδεχομένων τὸν σῖτον, καὶ ἐμβαλλόντων ταῖς ναυσὶ καὶ κατάγειν ὑφ' ἡγεμόνι Θεῷ πρὸς ταύτην τὴν εὐδαίμονα καὶ εὐτυχῶς βασιλευομένην πόλιν.

ΚΕΦ. ϛ'.

11 Καὶ καλανδικῶν. Scring. de calandicis, seu calanticis ornamento capitis, dixi ad l. 25. §. 10. ff. de auro. Sed nihil id ad hæc Calandica pertinet. Calandica videntur fuisse capiti genus aliquod, vel idem quod capitum, cujus paulo ante facta mentio est. In eaque opinione firmavit me Cornelii Bertrami facræ linguæ professoris authoritas, postquam indicavit mihi Kaladakka Arabibus significare gramen & paleam: quæ duo Capiti sive pabuli definitioni conveniunt optime. Est enim κάπιτον τροφὴ ζώων κτλ. ut dixi ad tit. Cod. de annon. & capit. ac nisi capitum id esset, fore genus pallii magnifici ac tenuissimi è lino, quale erat Ægyptium: voce deducta ex Chaldaico Kalandakka, quod etiam male non abludit ab iis quæ refert Herodotus lib. 2. Ægyptios solere vestiri lineis circa crura fimbriatis, quas Calasiris appellant. Cæterum fuisse inter cætera Ægyptum lino celebrem constat ex Plinio 19. cap. 1. Ægypto, inquit, lino minimum firmitatis, plurium lucri: quatuor ibi genera Taniticum, & Pelusiacum, Buticum & Tentiriticum. & post: Vestes inde sacerdotibus Ægypti gratissimæ, &c. Quod de sacerdotibus scripsit, id ita esse indicat proverbium a Plutarcho relatum, ὅτι φιλόσοφον πωγωνοτροφία καὶ τριβωνοφορία ποιοῦσιν, οὐδ' Ἰσιακοὺς αἱ λινοστολίαι. Juvenalis loquens de Isiacis: Qui grege linigero circundatus & grege calvo. Nam tantum tam (ut hoc obiter moneam) linigeri Isiaci, sed & raso capite. Lampridius in Commodo: Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet & Anubim portaret. Quem morem Ægyptiaci monachi retinuisse videntur. Ab his ad alios translatum verisimile est. 12 Παρὰ βίνδικος. Scringer. de vindicibus, dixi ad Novell. 128. cap. 5. & 8. Novell. 134. cap. 2. 13 Quam Græci hic appellant, αἰσίαν ἐμβολὴν. Item vide quæ dixi ad l. 4. C. de episcop. aud. 14 Τῆς αἰσίας ἐμβολῆς σῖτον. Eadem & sacra embola. vid. l. 10. C. de sacrosanct. eccl. l. ult. C. de naviculariis non excusand. Novell. 163. Solennis & annua speciarum & annonarum transmissio fiebat ex Ægypto Constantinopolim. Ab Embola, Embolica species apud Vopiscum. Alciatus in d. l. ult. interpretatur simpliciter, Embolam itineris ingressum: qui & alia ratione Embola, significare rostra navium, & alia præterea de quibus Hermolaus Barbarus in corollario Plinii, ἐκβολὴν vero ejectum esse in l. 3. §. 6. ff. de incendio. quæ omnia parum vel nihil conferunt ad sucerant hujus loci interpretationem. 15 Πρὶν αἰσίαν ἐμβολὴν ἀποπληρῶσαι. Scring.

ΚΕΦ. ς΄.

Εἰ μὲν τοίνυν τὰ ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτου μὴ εἰσπράξειεν σῖτον, καὶ τὰ μετὰ τὸ ἐνταῦθα στελλομένης αἰσίας ἐμβολῆς εἰσκομισθησόμενα παραπομπεύσει τῇ Ἀλεξανδρέων, καὶ πληρωθείη αὐτῆς τοσαύτην τὴν διδομένην πόλιν καὶ βασιλίδα, πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ αὐγούστου μηνός, τὸ δὲ τοῦ τροφίμου τοῦ παρ' ἡμῶν φιλοτιμουμένου, διὰ τοῦ σεπτεμβρίου μὴ εἰσκομίσῃ τῇ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλει· ἴστω ὡς κατὰ τριῶν ἀρταβῶν ὑπὲρ ἑκάστου νομίσματος ἀπαιτηθήσεται παρὰ τοῦ σοῦ θρόνου τὸ λεῖπον ἢ τῇ ἐμβολῇ, ἢ τῷ τροφίμῳ, κατὰ τὸ ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτου εἰσφερόμενον, αὐτός τε ὁ ἄρχων, καὶ ἰδιώτης γενόμενος, κληρονόμοι τε αὐτοῦ καὶ διάδοχοι, καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα οὐδὲ ὅλως τρόπον ἐλευθερούμενα, ἕως ἅπαν τὸ ἐντεῦθεν ὄφλημα κατὰ τριῶν ἀρταβῶν διατιμωμένων εἰσκομίσῃ ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς. ἀλλὰ προσήκει πάντως αὐτὸν καὶ τὴν ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτου πληρεστάτην πρᾶξαι, κατὰ τοὺς εἰρημένους καιρούς.

ΚΕΦ. ζ΄.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπὶ τῆς αἰσίας ἐμβολῆς φροντὶς συνημμένον τι καὶ ἀχώριστον ἔχει τὸ τῶν ναύλων τίτλον, βουλόμεθα καὶ τὰ περὶ τούτου διατυπῶσαι, ὥστε ὁλόκληρον τῷ πράγματι καὶ προσήκουσαν ἐπιθεῖναι τὴν πρόνοιαν. τὸν οὖν τῶν ναύλων ἀποδέκτην βουλόμεθα μὴ ἄδειαν ἔχειν πάσιν ἑαυτὸν ἐπιμιγνύειν τοῖς δημοσίοις τέλεσι, καὶ τὰ μὲν τῶν ὑποτελούντων ἐνδιδόναι, καὶ τὰ καλούμενα ἐνδόματα κομίζεσθαι, καὶ ἐντεῦθεν τῶν δημοσίων ῥᾳθυμεῖν· ἑτέρους δὲ παρὰ τὸ προσῆκον εἰσπράττειν, καὶ πλείονας ὡς βιαστικὸς, καὶ παρὰ τοὺς νενομισμένους· καὶ ἐντεῦθεν λαμβάνειν ἀφορμήν τε καὶ ἀρχὴν τῆς τῶν πραγμάτων συγχύσεως, τὰ μὲν ἀπαραίτητα τῶν ναύλων εἶναι προϊστάμενον, τῶν δὲ συγκεχυμένων τὴν ἑαυτοῦ θεραπείαν θηρώμενος· καὶ ὑπεροφθεῖσαν μὲν τῶν τραπεζῶν τῆς δικαστικῆς τῆς σῆς, ὁμοίως δὲ ἅπαντα κέρδους χάριν ὑφ' ἑαυτὸν ποιεῖσθαι σπουδάζοντα.

ΚΕΦ. η΄.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ σὴ ὑπεροχὴ πάντα ἀκριβῶς διοικοῦσα, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὅσος συναθροίζεται τῶν ναύλων κανὼν ὁ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων χορηγούμενος, ὡς νομισμάτων μυριάδας ὀκτώ, εἴπερ καὶ τῆς εὐτυχοῦς σιτοπομπείας εἰς ὀκτακοσίας μυριάδας ἀναβαίνοι, βουλόμεθα τὰς ὀκτὼ ταύτας μυριάδας τῶν νομισμάτων δίδοσθαι τῷ τῶν ναύλων ἀποδέκτῃ, ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων ἐπαρχιῶν, καὶ πόλεων καὶ τόπων καὶ προσόδων. διὰ τοῦτο γὰρ ἐν ἀφθονίᾳ ἐποιησάμεθα τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν, ὥστε μηδὲν παντελῶς μήτε ἐξ ἀναβολῆς μήτε ἐξ ἐλλείψεως τῆς αἰσίας σιτοπομπείας γίνεσθαι. ὁ μέντοι περίβλεπτος αὐγουστάλιος, καὶ ἡ πειθομένη τάξις αὐτῷ, κατὰ μικρόν, ὡς εἴρηται, γινομένην συστροφὴν τε καὶ ἕνωσιν ἔκ τε τῶν αὐγουσταλιανῶν ἔκ τε τῶν προτέρων δουκικῶν, τὰς εἰσπράξεις ποιήσεται τῶν πόλεων καὶ τῶν τόπων, καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀφωρισμένων ἔκ τε τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ ἑκατέρας Αἰγύπτου, τῷ ἀποδέκτῃ τῶν ναύλων· ὁμοίως καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν ναύλων ἀποδέκτου τὴν τοιαύτην εἰσπράξιν ποιουμένου· ἐφ' ᾧτε κινδύνῳ κοινῷ τοῦ τε αὐγουσταλίου, ὡς εἴρηται, τῆς τε αὐτοῦ τάξεως ταῦτα ἀπαιτεῖσθαι, ἅμα τῷ ἀποδέκτῃ τῶν ναύλων. καὶ αὐτοῦ κίνδυνος ἐπίσης τῆς τούτων εἰσπράξεως, ὥστε ἀμέμπτως καὶ ἀπαιτεῖν τὸ χρυσίον, καὶ ἐπιδιδόναι τῇ εἰρημένῃ χρείᾳ, καὶ διανέμειν τοῖς ναυκλήροις κατὰ τὸ μέχρι νῦν ἐθισμένον· συμπονοῦντος καὶ συγκινδυνεύοντος τῷ αὐτῷ ἀποδέκτῃ τῶν ναύλων πρὸς ἅπαντα τοῦ περιβλέπτου αὐγουσταλίου, τῆς τε πειθομένης αὐτῷ τάξεως, καὶ τῶν ἀνδρειοτάτων ταγμάτων τῶν ἐν τοῖς τόποις ὄντων, σὺν τοῖς αὐτῶν τριβούνοις. εἰκὸς γὰρ προσήκειν ἐκ τρόπου παντὸς τὸν τῶν ναύλων ἀναπληροῦσθαι λόγον, καὶ δίδοσθαι τοῦτον τῷ ἀποδέκτῃ, καὶ δι' αὐτοῦ κατὰ τὸν προσήκοντα καὶ νενομισμένον διανεμεῖσθαι τρόπον, καὶ παρέχεσθαι τοῖς ναυκλήροις ὑπὲρ πάσης τῆς αἰσίας ἐμβολῆς. καὶ αὕτη μὲν πρώτη φροντὶς καὶ διοίκησις ἑαυτῇ συνημμένη γινέσθω, ἥ τε τῆς αἰσίας ἐμβολῆς, ἥ τε τῶν ναύλων.

ΚΕΦ. θ΄.

Ἐν δευτέρᾳ δὲ τάξει βουλόμεθα τήν τε σὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸν κατὰ καιρὸν ἄρχοντα ταύτης τῆς ἀρχῆς, καὶ τούς τε σκρινιαρίους καὶ τρακτευτάς, δύο τε ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Ἀλεξανδρείας, φροντίσαι τῆς εἰσπράξεως τῶν δημοσίων φόρων, τῶν εἰς ἑκατέραν τράπεζαν εἰσφερομένων τοῦ δικαστηρίου τῆς σῆς ὑπεροχῆς, τῇ τε ἰδικῇ τῇ τε δημοσίᾳ. δηλαδὴ ἐξ ἐκείνων τῶν πόλεων καὶ τῶν προσώπων, καὶ τῶν τούτων ἐγγυητῶν, καὶ τῶν τόπων τῶν εἰς τοῦτο τὸ μέρος ἀφορισθέντων, ὑποτεταγμένων καὶ αὐτῶν τῇδε τῇ θείᾳ νομοθεσίᾳ. ὡς μὴ δυνάμενον παντελῶς, οὐδὲ τὸν περίβλεπτον αὐγουστάλιον, οὐδὲ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως, οὐδὲ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρέων, λόγον παρέχειν ἢ ἐξετάζεσθαι τῆς εἰσπράξεως τῆς δημοσίας τινός, ἢ ἐπισχηματίζειν καθ' οἱανδήποτε αἰτίαν τῇ εἰρημένῃ εἰσπράξει, τῇ ἀνηκούσῃ ταῖς τραπέζαις τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ἢ τοῖς προσώποις τοῖς ἀφωρισμένοις αὐτῷ. πλὴν εἰ μὴ βοηθείας ἕνεκα τοῦτ' αἰτήσαιεν γενέσθαι οἱ τρακτευταὶ, καὶ οἱ τῶν αὐτῶν πληροῦντες τόπον κατὰ χώραν. §. α΄. Εἰ γὰρ τοῦτ' αἰτήσαιεν, ἢ εἰ δὲ καὶ προστάξειεν ἡ σὴ ἐνδοξότης, καὶ οἱ κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν ἔχοντες ἀρχὴν, ἀνάγκην ἔξει ὅ, τε κατὰ καιρὸν αὐγουστάλιος, καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν καθωσιωμένοι στρατιῶται, καὶ οἱ τούτων τριβοῦνοι, καὶ ἡ πειθομένη τάξις τῷ αὐτῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ, καὶ πᾶσα πολιτικὴ καὶ δημοσία βοήθεια, καὶ ἐπιμελεῖσθαι τοῖς σκρινιαρίοις τοῖς σοῖς, καὶ παρασκευάζειν ἅπαντας τοὺς ὑποκειμένους ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς, ταῖς ἁρμοζούσαις ἑκατέρᾳ τραπέζῃ τοῦ δικαστηρίου τῆς σῆς ὑπεροχῆς, δίχα τῆς οἱασοῦν ἀναβολῆς τὰς ἐπικειμένας αὐτοῖς εἰσφέρειν δημοσίας φόρους, καὶ μὴ τολμᾷν ἀντιλέγειν. §. β΄. Εἰ γὰρ τῶν ἐξ ἑκατέρας Αἰγύπτου, ἢ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων οἰκούντων, καὶ ὑποκειμένων ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς, (ἐξῃρημένης τῆς Μαρεώτου καὶ τῆς Μενελαΐτου τῆς πόλεως, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐφεξῆς τὰ προσήκοντα διατυπώσομεν) τολμήσειεν ἀντιβλέψαι πρὸς τὴν δόσιν, ἢ καθόλου τι ἐναντιωθῆναι, καὶ μὴ ὁ περίβλεπτος αὐγουστάλιος, ἔχων καὶ τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν

CAP. VI.

SAne si ex utraque Ægypto frumentum non exegerit, neque illud huc mittendæ felicis [1] solitæque illationis Alexandriam importandum, neque ante finem mensis Augusti ad almam hanc regiamque urbem [2] vehendum curarit: si etiam frumentum Alexandrinis à nobis in alimoniam clargitum, mense Septembri in ipsorum urbem non importarit: sciat, quod quantum illationis alimoniæve frumento, pro eo modo qui ex utraque Ægypto inferri consuevit, deest, in ternas artabas [3] pro singulis solidis à solio tuo & ipse sive magistratum adhuc obtineat, sive privatus factus sit, & heredes successoresque ipsius exigentur: nulloque modo bona ipsius libera erunt, antequam quicquid inde debet, ad ternas æstimatum artabas tuis mensis intulerit. Interim convenit omnino ut ad prædicta tempora ipse ex utraque Ægypto plenariam etiam exigat.

CAP. VII.

QUandoquidem vero de solenni illatione tractatus connexum & inseparabilem habet portoriorum titulum, volumus etiam, quæ ad ipsum pertinent (quo isti negotio plene convenienterque prospiciatur) certa juris forma comprehendere. Volumus igitur, ne in posterum portoriorum susceptor facultatem habeat, ut se quibuscunque publicis vectigalibus immisceat, ac nonnullis solvendo vectigali obnoxiis illud remittat: itaque quæ ἐνδόματα [4] nuncupantur (*quæ per indulgentiam & gratuito data dixeris*) accipiat, & publica inde negligat: ab aliis vero plus quam par sit exigat, & plures ut violentius & supra consuetos, ac hinc confundendæ rei occasionem initiumque capiat, portoria quidem recusari non posse prætendens, ex rei vero confusione suum commodum captans: & mensas quidem tui tribunalis despiciens, simul autem lucri causa cuncta ad se trahere conans.

CAP. VIII.

QUoniam etiam tua excellentia vigilanter cuncta gubernans, nos docuit quantum [5] portoriorum canon qui ex Alexandria suppeditatur, subducta ratione conficiat, solidorum *videlicet octoginta* millia, (quippe quum quod frumentum transmittitur, in octogies centena millia exurgat) volumus, ex subjectis provinciis, locis & proventibus portoriorum susceptori octoginta hæc solidorum millia dari. Quam largam liberalitatem ideo fecimus, ut ne quid omnino ex dilatione defectuve solennis frumenti transmissionis conficeretur. Spectabilis autem *præfectus* Augustalis, & quæ ipsi cohors ex Augustalianis, prioribusque Ducalibus (ut dictum est) in unam coitionem conjunctionemque conflata paret, portoriorum susceptori per civitates atque loca, & ab hominibus ex Alexandria & utraque Ægypto in hoc delectis exactiones facient. Cujusmodi exactionem ipse etiam portoriorum susceptor similiter faciet. Ut suo periculo (quomodo dictum est) *præfectus* Augustalis ac ipsius cohors una cum portoriorum [6] susceptore hæc exigant. Ipsi vero harum rerum exactionis periculum etiam incumbit, ut irreprehensibiliter aurum exigat, & in dictum usum expendat, & prout hactenus moris fuit, naviculariis [7] distribuat: una cum ipso portoriorum susceptore in omnibus labores & pericula sustinente spectabili *præfecto* Augustali, cum ipsi parente cohorte, & fortissimis per illa loca constitutis cohortibus cum suis tribunis: quippe quia conveniens sit, ut omnibus modis portoriorum ratio per contributionem suppleatur, hæcque susceptori dentur, qui convenienti consuetoque modo illa dispenset, ac pro omni solenni illatione naviculariis præbeat. Atque hæc quidem prima illi cura administratioque applicanda est solennis illationis & portoriorum.

CAP. IX.

SEcundo deinde loco excellentiam tuam & pro tempore hujus magistratus præfectum, scriniarios etiam & tractatores [8] & duos ex Ægypto & Alexandria curam habere volumus exactionis publicorum tributorum, in tribunalis tuæ excellentiæ utramque mensam, & privatam & publicam inferendorum, ex illis scilicet civitatibus, & ab illis personis horumque fidejussoribus & è locis quæ in hoc selecta sunt, & sacræ huic legislationi subjecta: ut nullo modo neque spectabilis *præfectus* Augustalis: neque quæ ipsi paret cohors, neque Dei amantissimus Alexandrinus Episcopus cujuspiam publicæ exactionis rationem reddere vel exigere, aut etiam per qualemcunque causam indicta exactione, quæ ad excellentiæ tuæ mensas, aut ad homines ab illa delectos pertinet, communionem habere possit: præterquam si tractatores, quique in provincia illorum locum supplent, auxilii causâ id fieri petierint. §. 1. Si enim hoc petant, aut si gloria tua, quique pro tempore eundem magistratum obtinebunt, id jubeant, necesse habebit *præfectus* pro tempore Augustalis, quique sub ipso sacramento obstricti milites sunt, & horum tribuni, cohors etiam quæ eidem magnificentissimo Augustali apparet, & quodcunque civile publicumque auxilium, ut scriniariis tuis suppetias veniat: & ut omnes istiusmodi illationibus utrique excellentiæ tribunalis tuæ mensæ competentibus obnoxii, citra omnem dilationem imposita sibi publica tributa inferant, neque contradicere audeant, faciat. §. 2. Si enim qui in utraque Ægypto (excepta Mareota [9] & Menelaita urbe, de quibus in sequentibus convenientia statuemus) aut Alexandriæ habitant, illiusque modi illationibus obnoxii sunt, ad dationem vultum obvertere, in aliquove adversari audeant: & spectabilis *præfectus* Augustalis militarem simul & civilem magistratum obti-

1 Αἰσίας ἐμβολῆς. 2 Constantinopolim scil. 3 Artaba hic & cap. 22. in fin. & 23. in fin. genus mensuræ Ægyptiacæ, modios quinque accipiens. Hesychius. [illegible] Aristophanis interpres in Acharnensibus. [illegible] Αἰγυπτίοις. adde Suidam in ἀρτάβη. Atticum tamen medimnum facit Hesychius qui & Medicam mensuram appellat. 4 Ἐνδόματα sunt quæ [illegible] collector exactori, ut aliquid de exigendi severitate remittat, vid. Instit. §. 1. Cod. de [illegible]. Eadem autem ratione dicuntur [illegible] quæ clerici dant pro introitu, vid. Novell. 56. [illegible] seu inthronistica, seu Cathedratica, quæ ab episcopis vel Archiepiscopis, thronum, id est, sedem adipiscentibus, Novell. 123. cap. 3. [illegible] quæ a litigatoribus dantur judici, Novell. 89. cap. 9. [illegible] Principi [illegible] Novell. 8. [illegible] Novell. Leon. 13. [illegible] quæ athletis pro corona, vid. l. 5. Cod. [illegible] interpreti, l. 3. ff. de [illegible] Novell. 128. cap. 8. [illegible] Cod. de diversis [illegible] Novell. 90. [illegible] pretia quibus se redimebant ab onere recipiendorum hospitum, C. de metatis & epidemeticis lib. 12. Novell. 130. cap. 1. [illegible] & Valentin. apud Frontinum & Novell. Leon. [illegible] de Curialib. Cassiodor. 2. Variar. 16. Cod. Theod. [illegible] Viaticum, l. 79. ff. de judiciis. l. 1. §. 9. ff. de tutela & rationib. Addamus de reliquo mercedum genus, legata legativa, vid. l. 4. ff. de legationib. nutricibus Nutricia, l. 1. §. 14. ff. de extraord. cogn. quæ Græci [illegible], obstetricibus [illegible]; servatoribus [illegible]; liberatoribus [illegible], sive [illegible]:

[illegible] præpositoribus [illegible], huc facit l. 12. §. 3. ff. de adm. tut. Indici fugitivi μήνυτρα. 10. Eclog. 2. περὶ τῶν ληϊστῶν, ex lib. 20. cap. 8. & 9. §. 2. item tit. 4. cap. 14. & ibi not. 2. cap. 2. [Latini indicium, l. 4. §. 4. ff. de cond. ob turp. l. 15. ff. de præscr. Paul. 2. sent. 31. §. 20. Indicinam appellat, Apulejus 7. de Asino. εὕρετρα inventori rei l. 43. §. 9. ff. de furtis. [illegible] nuntio, vid. Cod. publ. lætitiæ 2. ad Lectic. 8. Cerarium pro cera dabatur, Cic. Verr. 3. philanthropon proxenetæ, l. 2. de proxen. honorarium advocato. l. 10. §. 10. ff. de extraor. & mensori. 1. ff. si mensor. Salarium Comitibus judicum, l. 4. ff. de off. adsessor. l. 1. §. 8. de extr. cognit. pensio insulæ, 3. Harm. 8. dixi ad l. 56. ff. locati. Xenia judicibus etiam dabantur, l. 6. §. 3. ff. de off. procons. Quid [illegible], dixi ad tit. C. de sponsal. [illegible] alumnæ dabantur, Dotarium quod & [illegible] & dotalitium, vid. 4. Harm. 10. & morgengabe, uxori, dixi ad tit. C. de donat. ante nupt. Palmarium, l. 1. §. 12. ff. de extraord. symbolum à convivis Terent. in Andria. quod & symbola à Tertulliano lib. advers. Valent. naulum l. 6. ff. qui potior. l. 39. §. 1. ff. de leg. 1. Vectura, pensio, l. ult. ff. de jure fisci. Salgamum quid, vid. C. de salgamo. Sportulæ, vid. C. de sportul. de præmio manumissionis & emancipationis, vid. l. 3. Cod. de bon. matern. introitus, vid. l. 122. §. 2. ff. de leg. 3. natalitium, nuptialitium, l. 194. in fin. ff. de verb. sig. merces hortorum l. 30. §. 1. ff. de leg. 3. [illegible], 56. Eccl. 17. cap. 43. quæ & adæratio. Solatium [illegible] Novell. Leon. 56. 104. l. 15. in fin. ff. qui potior. l. 39. §. 1. ff. de leg. 1. Clavarium l. 27. §. 3. ff. de usufructu accresc. leg. 39. §. 5. ff. de legatis 1. quod & [illegible] 6. Eclog. 1. cap. 27. [illegible] Eclog. d. loco. id est, quod ob formam aquæductus penditur, l. 27. §. 3. ff. de usufructu l. 39. §. 5. ff. de leg. 1. [illegible] Eclog. d. loco. [illegible] Nov. Tiberii, c. 4. Emeritum l. 4. §. 8. §. 12. l. 5. §. 7. ff. de re militari. Est & [illegible] in Novella Isaaci Comneni quod datur, [illegible], pro ordinatione, de quo adi Novell. Justin. 56. & 123. cap. 3. Est & minerval, quod & Glossis minervalitium [illegible]. Placet & hæc quoque addi: Naulum est navium, vectura jumentorum l. 30. §. 1. ff. de legat. 1. Donativum quod militi ultra stipendia datur ab imperatore, l. 1. Cod. de re militari, [illegible] & [illegible], congiarium quoddam quod plebi dabatur. l. 2. Cod. de annonis civilibus lib. XI. Xenia & Xeniola quæ hospitibus l. 6. in fin. ff. de off. proconsulis. Lingvarium quod pro lingua Festus 4. de benef. Stipendium tributum salarium quod dabatur pro victu: in quo principem locum tribuebant sali. Unguentarium Plin. 2. epist. quod Marius Priscus à provincialibus quasi pro unguento exegerat, & vinum honorarium quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cujus meminit Cato orat. de innocentia sua. Fusiones quoque fisco præstari solitæ, l. 27. §. 3. ff. de [illegible] vasarium vero, quod pro vasis & utensilibus ex ærario tribuebatur magistratibus in provinciam ituris: ut legativum, quod legatis, l. 18. §. 12. ff. de muneribus. l. 2. ff. de legation. Balneaticum quod Glossis [illegible], quod pro balneo. [illegible] Ciceroni ad Atticum capitatio. Accessiones nummorum eidem 3. Verrina, id quod in locationes decimarum unius agri præter solitam mercedem exigebant, puta bina vel terna millia H.S. Equestre æs Festo quod equiti dabatur. ut & uxorium æs eidem. pœna quæ publice exigebantur ab iis qui uxores non habebant. unde [illegible]. Sic eidem, Hordearium æs, quod pro hordeo equiti Romano dabatur. ut & eidem authori Curionum æs, quod dabatur Curioni ob sacerdotium. Columnarium vero, vectigal erat columnis impositum à Cæsare, ut ea ratione ædificandi insaniam coërceret. Cic. 13. ad Attic. 6. [illegible], sive [illegible], præmia publicæ lætitiæ nuntiatæ, 56. Eclog. 17. cap. 65. Velatura, plaustrorum merces Varroni 4. de lingua. Clavarium quod in Caligatorum clavos impenditur Tacit. 3. Hist. [illegible] quod datur amico, l. 6. in fin. Cod. de naviculariis. puto id esse, quod nostri vocant, Das gratuit. Calcearii meminit Suetonius in Vespasiano cap. 8. Camelasia quod pro Camelis alendis datur, l. 1. l. ult. ff. de muneribus. Nuptiale vero munus quid, vide l. 13. §. 2. ff. de admin. tut. l. 1. §. 4. ff. de tutelæ & rationib. distrahendis. Coenatica vero, quæ quasi pro cœna à provincialibus milites exigebant, l. cœnaticorum 3. Cod. de erogatione militaris annonæ. Salgamum vero quod ad esculenta condienda erogabatur, l. un. Cod. de salgamo hospitib. non præbendo lib. 7. Cod. Theod. 9. Potest & in hunc locum referri stellatura, hoc est annona dierum septem aut earum pretium ex l. 12. Cod. de erogatione militaris annonæ: ubi Cujacius meminit sportularum & eulogiarum. Quid autem Gleba, glebalis functio, descriptio, collatio, præstatio, munus, Canon, pensio, Aurum glebale, oblaticium, coronarium, aut argentum, follis senatorius, & septem solidorum præstatio, vide apud Cujacium titulo Codicis de prætoribus & honore Præturæ & glebæ & folli & septem solidorum functione sublata libro duodecimo, [illegible], seu tributum pro cœlo & spiritu aëris inventum à Michaële Paphlagone, teste Cedreno & Procopio, [illegible]. Equimentum quod pro equi in equum admissione datur, vid. [illegible] cap. 2. num. 9. nuptiale munus, l. 13. §. 2. ff. de admin. tut. l. 1. §. 4. ff. de tutelæ & rat. distrah. His conferri cupio Petrum Gregorium 27. syntagm. 2. quibus & alia longe plura in mea ad hunc locum Commentaria addam aliquando. 5 Portorii frumentarii Alexandrini summa 80000. solidi. Transmissio frumenti annua 800000. 6 Ἀποδέκτα τῶν ναύλων. 7 Ναυκλήροις.
8 Τρακτευτάς. 9 Vid. cap. 17. & seq.

tum obtinens cohortiumque primores & tribuni illum aut illos qui debent, inferre, atque in fiscum benevolos esse non coëgerint: sciant, & ipse magnificentissimus *præfectus* Augustalis, & quodcunque auxilium cujus paulo ante mentionem fecimus, se in singulis fisco in partem eorum quæ debentur adjudicandis periclitaturos: qui vero contradicere ausi fuerint, bona sua publicanda, seque è provincia ejiciendos esse. Manifestum vero sit, quod in omnibus quæ ab excellentia tua decernentur, *præfectus* pro tempore Augustalis tuæ excellentiæ potestati ac imperio, prout hactenus moris fuit, subfuturus est.

Cap. X.

1 Πατριάρχης.

2 Πίστεως vel λόγου πίστεως. vid. Edict. 2. & ead.

CÆterum si gloria tua, aut scriniarii, aut tractatores, aut qui illorum locum supplent, in provincia fidem publicam nonnullis dari voluerint, pro illis ipsi periclitabuntur. Dabat tamen illam Dei amantiss. patriarcha [1] in tot dies atque in hunc modum, in quem excellentiæ tuæ magistratu jussum, aut à tractatoribus petitum fuerit. Et si præter hæc publica [2] fides detur, erit illa omnino irrita. Non enim quemquam præter hæc hominibus in quamque causam delectis fidem publicam dare concedimus, præterquam, si quis in hoc fidem publicam capiat, ut in publico versetur, & intra certos dies quicquid debet omnino fisco persolvat aut sufficientem tractatoribus scriniariisve cautionem præstet. Ad hoc, qui præter hæc fidem publicam quocunque modo ceperit, æqualis cum iis qui non acceperunt conditionis sit, intraque sacra etiam septa exactionem sustineat. §. 1. Verum si Dei amantissimus archiepiscopus extra dictum modum fidem publicam dederit, necessario Dei amantissimi œconomi, & sanctissimæ ecclesiæ defensores, quod damnum fisco hinc obortum fuerit, id agnitum de suo & de facultatibus suis resarcient. Qui si sat divites non fuerint, ex [3] sanctissimæ ecclesiæ pecuniis & rebus fisco satisfiet. §. 2. Quod si præter notitiam & voluntatem Dei amantissimi episcopi fidem publicam ipsi dare ausi fuerint, non modo ea omnino irrita erit: verumetiam ipsi fisco damnum rependent: & beatissimus patriarcha, si quid præter voluntatem ipsius fecerint, omnino ipsos & ab officiis quæ habent removebit, & è sacerdotio ejiciet. §. 3. Si vero magistratus quispiam contra vetita, cuipiam qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, sive *præfectus* Augustalis, sive clarissimi tribuni qui cohortibus præsunt, sint, & à dignitate magistratuque removebitur, & fisco privatus factus damnum resarciet: idque non modo quum adhuc superest, verum etiam [4] ubi mortuus fuerit. Obnoxii enim ipsi heredesque & facultates ipsorum hujusmodi exactionibus erunt, ut *videlicet* pœnarum metu istiusmodi nihil committatur, neque *quisquam*, priusquam omne debitum persolutum sit, pœnam effugiat. §. 4. Item si quis ex iisdem civitatibus locisve in jus vocatum exemerit [5], aut exactioni impedimento sit, oportet, & hunc in quantum exemptus tenebatur, obnoxium esse, ejusque exactionem cum heredibus, successoribusque suis & in bonis sustinere. Cæterum quibus (ut dictum est) omne periculum incumbit, (tractatoribus nempe & scriniariis) omnem ipsi potestatem procurationemque hujus rei habeant, totumque canonem qui ex dictis civitatibus, provinciis, atque locis mensis tuis infertur, ad mensas tuæ excellentiæ, tum publicam, tum privatam emittant, & quibus tu dari constitueris, tradant.

3 Privati culpa nocet interdum ecclesiæ, facit *l. 10. in fin. C. de sacr. eccl.* adde *cap. 76. de reg. in 6.*

4 Delicti nomine, in bona defuncti ad pœnam agere possumus, licet alias regulariter crimen morte finiatur. dixi ad *Novell. 22. cap. 20.*

5 *l. 1. ff. ne quis eum qui in jus vocat. Novell. 30. c. 12. in fin. princ.*

Cap. XI.

STatuimus porro, ut spectabilis *Præfectus* Augustalis iis qui à solio tuo in hoc mittuntur, sive tractatoribus, sive scriniariis, sive [6] qui ipsorum locum supplent, in exactionibus ipsos respicientibus, & in publicam privatamque mensam inferendis, necessario opem ferant.

6 Eadem fides in successore requiritur, quæ in auctore.

7 Coërcitio tumultum cientis ob frumenta.

§. 1. Et si quem ex dictis locis in fiscum improbum esse, atque ut exactionem effugiat, tumultum [7] ciere contingat, volumus tractatori, sive scriniario, sive qui illorum locum obtinet, facultatem esse, ut hoc magnificentissimo *præfecto* Augustali manifestum faciat: qui suo cohortisque sibi apparentis periculo milites succurrere rei inhibereque improbos, & quæ mensis debentur, exigere cogat: ut dum hæc per civilem militaremque manum perficiuntur, citra dilationem exigi, & in magnam hanc urbem [8] importari possint. Sciant autem clarissimi tribuni fortissimique milites, & maxime qui inter illos principatum obtinent, quod si hoc neglexerint, neque ut illa omnia quæ diximus facerent, curarint, de [9] annonis etiam periclitabuntur. Retinebuntur enim illæ à *præfecto* pro tempore Augustali, ipsiusque periculo mensis tuis inferentur. Tum & bonorum publicationem sustinebunt clarissimi ipsorum tribuni, quique inter ipsos primas tenent, qui sane & capitale supplicium metuant: & universum agmen è provincia motum ultra Istrum flumen [10] sive Danubium transferetur, ut in illorum locorum limitibus custodiæ causa perseveret. §. 2. Illi vero qui in fiscum improbi fuerint, atque istiusmodi necessitatem expectarint, publicationem ac perpetuum exilium Sebastiam [11] & in Pityusam (quæ in extremis * Euxini Ponti finibus est) deportati sustinebunt. Eandem vero similemque curam & occasione largitionalium titulorum, omniumque quæ ad sacras nostras largitiones pertinent, spectabili *præfecto* Augustali imponimus, quæ quidem ab ipso atque etiam ejus cohorte & Alexandriæ & per utramque Ægyptum debeant expediri. Etenim harum rerum hæc à nobis constituta procuratio est. Et conveniens est, ut ipse ejusque cohors suo periculo largitionalium tributorum, omniumque causarum ad sacras nostras largitiones pertinentium exactionem curet: ut hujusmodi publicæ illationes, quæ sacris nostris thesauris applicantur, omni periculo spectabilem *præfectum* Augustalem ipsique obsecundantem cohortem concernente, & exigantur, & sacris nostris largitionibus inferantur. Si enim horum quicquam neglectum fuerit, periculum illi & de magistratu & de bonis imminebit: idque non solum dum in magistratu erit, sed postmodum etiam quando magistratum deposuerit: adeo ut illud periculum ad successores quoque ejus, & heredes transiturum sit. Donec enim quæcunque ex locis ipsi subjectis sacris nostris largitionibus debentur, expleta fuerint: non ipse tantum hujusmodi exactionibus obstrictus erit, verum [12] heredes etiam ejus & successores. §. 3. Sed neque asylum [13] dabit quisquam iis qui ipsius jurisdictioni subsunt, præterquam ii qui exactionis periculum (ut dictum est) *sustinent*, quæ fit periculo spectabilis pro tempore præfecti Augustalis, & obsecundantis ipsi cohortis. Pecuniæ autem devotis sacrarum largitionum palatinis transfundendæ sunt, quorum hæc res curæ incumbit, aut qui alioqui ad hoc à gloriosissimo præfecto inclyto huic magistratui præposito emittuntur. Neque contra ea quæ ante excepta sunt, fidem publicam dare quisquam, aut in exactionibus impedimento esse poterit. §. 4. Devoti autem milites, & qui in agris, & qui in urbibus illis sunt, passuri eadem sunt, nisi ipsi quoque opem tulerint: omnibusque modis largitionales pecuniæ collectæ, ac iis qui in hoc missi fuerint, transfusæ sint, & denique tanta cum alacritate exactionem exercuerint, quantam in ea ab arcariis exhiberi præcepimus.

8 Constantinopolim scilicet.

9 *Un prince peut arrester les gages de ses officiers, & se payer sur iceux de son deu.*

10 Ister sive Danubius.

11 Σεβαστουπολιτῶν καὶ Πιτυούντων. Sebastopolis & Pityusa ad Pontum Euxinum sitæ fuerunt.

12 Heres facto defuncti tenetur. *l. cum à matre 14. Cod. de rei vindicat.*

13 *Λόγου ἀσυλίας*, vid. *Edict. 2. & ead.*

ἀρχὴν, καὶ οἱ τῶν ταγμάτων προεστῶτες καὶ τριβοῦνοι καταναγκάσωσιν αὐτὸν ἢ αὐτοὺς τὰ ὀφειλόμενα εἰσενεγκεῖν, καὶ τὴν δημοσίαν εὐγνωμοσύνην τὴν ὑπὲρ τὸ δημόσιον ἀγαπήσωσιν, ἴστωσαν ὡς αὐτός τε ὁ μεγαλοπρεπέστατος αὐγουστάλιος, καὶ πᾶσα βοήθεια ἧς ἀρτίως ἐμνήσθημεν, κινδυνεύσουσιν ἐπί τε ταῖς ζημίαις εἰς τὸ δημόσιον, καὶ εἰς μέρος τῶν ὀφειλομένων καταλογιζομένας· οἱ δὲ ἀντειπεῖν θαρρήσοντες, δημοσίαν ὄψονται τὴν ἑαυτῶν οὐσίαν γινομένην, καὶ αὐτοὶ τῆς χώρας ἐλαυνόμενοι. πρόδηλον δὲ ὡς πᾶσι τοῖς διατυπουμένοις παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς ὁ κατὰ καιρὸν αὐγουστάλιος ὑποκείσεται τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἐξουσίᾳ τε καὶ ἀρχῇ, καθάπερ μέχρι τοῦ παρόντος πεφύλακται.

ΚΕΦ. ι'.

ΕΙ μέντοι βουληθείη ἡ σὴ ἐνδοξότης, ἢ οἱ σκρινιάριοι, ἢ οἱ τρακτευταὶ, ἢ οἱ τὸν ἐκείνων πληροῦντες τόπον, κατὰ χώραν λόγον τισὶ δεδωκέναι πιστότητος, ὑπὲρ αὐτῶν αὐτοὶ κινδυνεύσουσιν. ἐδίδου μέντοι τοῦτον ὁ θεοφιλέστατος πατριάρχης, ἐπὶ τοσαύτας ἡμέρας ὁριζομένας, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ὅροις ἐφ' οἷς ἂν παρὰ τῆς ἀρχῆς τῆς σῆς ὑπεροχῆς συγχωρηθείη, ἢ παρὰ τῶν τρακτευτῶν αἰτηθείη. εἰ δὲ παρὰ ταῦτα δοθείη τις λόγου πίστις, αὕτη παντελῶς ἔστω ἄκυρος. οὔτε γὰρ δίδομεν ἄδειαν τισὶν ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας λόγον τινὰ παρὰ ταῦτα παρέχειν τοῖς προσηκόντως, τοῖς ἀνθρώποις ἀφωρισμένοις αἰτίας συγχωροῦμεν. πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τὸν λόγον λάβοιεν, ἐφ' ᾧτε δημοσίᾳ φαίνεσθαι, καὶ πάντως ἐντὸς ῥητῶν ἡμερῶν πᾶν ὅσον ὀφείλουσι τῷ δημοσίῳ ἐκπληρῶσαι, ἢ τὴν ἀποχρῶσαν τοῖς τρακτευταῖς ἢ σκρινιαρίοις παρέχειν ἀσφάλειαν. πρὸς τὸ τὸν παρὰ ταῦτα εἰληφότα λόγον παρ' οἱονδήποτε τρόπον ἴσον τοῖς οὐκ εἰληφόσιν εἶναι, καὶ ὑπομένειν τὴν εἴσπραξιν καὶ ἔνδον τῶν ἁγίων περιβόλων. §. α'. Εἰ δὲ ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος παρὰ τὸν εἰρημένον δοίη λόγον, ἀναγκαίαν ἕξουσιν οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι καὶ οἱ ἐκκλησιέκδικοι τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, τὴν ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν τῷ δημοσίῳ ζημίαν ἐπιγνόντες οἴκοθεν, καὶ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως. εἰ δὲ μὴ εὐποροῖεν, ἐκ τῶν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας χρημάτων τε καὶ πραγμάτων τὸ ἱκανὸν τῷ δημοσίῳ γίνεσθαι. §. β'. Εἰ δὲ τολμήσειαν παρὰ γνώμην τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου αὐτοὶ δοῦναι λόγον, οὐ μόνον ἔστω τὸ δοθὲν παντελῶς ἄκυρον, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ζημίαν θεραπεύσουσι τῷ δημοσίῳ. ὁ δὲ μακαριώτατος πατριάρχης, εἴ τι παρὰ γνώμην αὐτοῦ πράξειαν, πάντως αὐτοὺς καὶ ἀποκινήσει τῶν φροντίδων ὧν ἔχουσι, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκβαλεῖ. §. γ'. Εἰ δὲ ἄρχων παρὰ τὰ διηγορευμένα δοίη τινὶ λόγον, ὀφείλοντι δημόσια ταῖς σαῖς τραπέζαις ἀφωρισμένα, τουτέστιν ἢ ὁ αὐγουστάλιος, ἢ οἱ λαμπρότατοι τριβοῦνοι, οἱ προεστῶτες τῶν ταγμάτων, τῆς τε ἀξίας καὶ τῆς ἀρχῆς παραλυθήσονται, καὶ θεραπεύσουσι τῷ δημοσίῳ τὴν αὐτὴν ζημίαν, ἰδιῶται γινόμενοι, καὶ οὐ περιόντες μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ τελευτήσαντες. ἐνέξονται γὰρ αὐτοὶ καὶ κληρονόμοι ταῖς τοιαύταις ἀπαιτήσεσι, καὶ τὰ αὐτῶν πράγματα, ὥστε εὐλαβείᾳ τῶν ποινῶν μηδὲν ἁμαρτάνεσθαι τοιοῦτον, μηδὲ διαφεύγειν τὴν ποινὴν, ἄχρις ἂν τὸ πᾶν ὄφλημα διαλυθείη. §. δ'. Εἰ δέ τις ἐναγόμενον ἀφέλοιτο τινὰ ἐκ τῶν αὐτῶν πόλεων, ἢ τόπων, ἢ καὶ ἐμποδὼν τῇ ἀπαιτήσει ἔστω, δεῖ καὶ τοῦτον ὁμοίως πάντως, καθ' ὃ ἀφαιρεθεὶς ὑπεύθυνος γέγονεν, ἔνοχον εἶναι, καὶ ἀπαιτεῖσθαι σὺν κληρονόμοις ἰδίοις καὶ διαδόχοις, καὶ τοῖς αὐτοῦ πράγμασι. ἀλλ' αὐτοὺς, ὡς εἴρηται, τοὺς καὶ τὸν πάντα κίνδυνον ἔχοντας, καὶ τοῦτο, φαμὲν δὴ τοὺς τρακτευτὰς καὶ σκρινιαρίους αὐτοὺς, καὶ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ πράγματος ἔχειν, καὶ πάντα τὸν κανόνα ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς ἐκ τῶν εἰρημένων διαφέροντα πόλεών τε καὶ ἐπαρχιῶν καὶ τόπων, ἐκπέμπειν ταῖς τραπέζαις τῆς σῆς ὑπεροχῆς, τῇ δημοσίᾳ τῇ τε ἰδικῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιδιδόναι οἷς ἂν αὐτὸς διατυπώσειας.

ΚΕΦ. ια'.

ΗΜεῖς δὲ θεσπίζομεν, ἀναγκαίαν ἔχειν τὸν περίβλεπτον αὐγουστάλιον, καὶ ἐπαμύνειν τοῖς τε παρὰ τοῦ σοῦ θρόνου στελλομένοις εἰς τοῦτο, καὶ τοῖς τρακτευταῖς, καὶ σκρινιαρίοις, ἤτοι τοῖς πληροῦσι τὸν αὐτῶν τόπον, ἐπὶ ταῖς εἰσπράξεσι ταῖς ὁρώσαις αὐτοὺς, εἴς τε τὴν δημοσίαν εἴς τε ἰδικὴν ἀναφερομένην τράπεζαν. §. α'. Εἰ δέ τινα συμβαίη τῶν ἐκ τῶν εἰρημένων χωρῶν ἀγνωμονεῖν περὶ τὸ δημόσιον, καί τινα ταραχὴν πεποιηκέναι, ἵνα διαφύγοι τὴν εἴσπραξιν· θεσπίζομεν ἄδειαν ἔχειν τὸν τρακτευτὴν ἤτοι τὸν σκρινιάριον, ἤτοι τὸν ἐπέχοντα τὴν τάξιν αὐτῶν, δῆλα ταῦτα καθιστᾶν τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ. τὸν δὲ οἰκείῳ κινδύνῳ καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως καταναγκάζειν τοὺς στρατιώτας ἀμύνειν τῷ πράγματι, καὶ συνέχειν τοὺς ἀγνωμονοῦντας, καὶ ἀπαιτεῖν τὰ ταῖς τραπέζαις ὀφειλόμενα, οἰκείῳ κινδύνῳ. ὥστε διά τε τῆς πολιτικῆς διά τε τῆς στρατιωτικῆς χειρὸς ταῦτα γινόμενα ἀνυπέρθετον ἔχειν τὴν εἴσπραξιν, τήν τε ἐπὶ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν εἰσφοράν. εἰδέτωσαν δὲ οἱ λαμπρότατοι τριβοῦνοι, τῶν τε ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς προεστώτων, ὅτι τοῦτο εἰ ῥαθυμήσαιεν, καὶ μὴ παραφυλάξαιεν αὐτοὺς ἅπαντα πρᾶξαι ἅπερ εἰρήκαμεν, καὶ περὶ τῶν σιτήσεων κινδυνεύσουσι. παρακατασχεθήσονται γὰρ αὐταὶ παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν αὐγουσταλίου, καὶ εἰσκομισθήσονται ταῖς σαῖς τραπέζαις οἰκείῳ κινδύνῳ, καὶ δήμευσιν ὑποστήσονται αὐτοὶ λαμπρότατοι αὐτῶν τριβοῦνοι, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς προεστῶτες (οἵπερ καὶ κεφαλικὴν τιμωρίαν εὐλαβείσθωσαν) καὶ τὸ πᾶν τάγμα μεταστὰν ἐκ τῆς χώρας ἐν τοῖς περαιτέρω τοῦ Ἴστρου ἤτοι Δανουβίου ποταμοῦ τόποις μετατεθήσεται, τοῖς ἐκεῖσε λιμίτοις τῆς φυλακῆς ἕνεκα προσκαρτερῆσον. §. β'. Αὐτοί τε οἱ περὶ τὸ δημόσιον ἀγνωμονήσαντες, καὶ τὴν τοιαύτην ἀναγκαίαν ἀναμείναντες, δήμευσίν τε καὶ ἐξορίαν ὑποστήσονται διηνεκῆ, τῇ Σεβαστουπολιτῶν καὶ Πιτυούντων, ὥσπερ ἐστὶν ἐπ' ἐσχάτοις τοῦ * Εὐξείνου Πόντου, κατοικισθέντες. τὴν δὲ αὐτὴν καὶ ὁμοίαν φροντίδα τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ ἐπιτίθεμεν, καὶ προφάσει τῶν largitionalicῶν τίτλων καὶ πάντων τῶν προσηκόντων εἰς τὰς θείας ἡμῶν λαργιτιῶνας, ἀνυομένων παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ τάξεως, εἴτε κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων αὐτὴν, εἴτε κατὰ Αἰγύπτους ἀμφοτέρας. καὶ γὰρ τούτων ἡμῖν αὐτῷ καθέστηκε φροντίς, καὶ προσῆκόν ἐστιν αὐτόν τε καὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν κινδύνῳ οἰκείῳ ποιεῖσθαι τὴν εἴσπραξιν τῶν λαργιτιοναλικῶν τελῶν, καὶ τῶν αἰτιῶν ἁπασῶν τῶν εἰς τὰς θείας ἡμῶν ἀνηκουσῶν λαργιτιῶνας. ὥστε τὰς τοιαύτας δημοσίας εἰσφορὰς, τὰς τοῖς θείοις ἡμῶν ἁρμοττούσας θησαυροῖς, καὶ εἰσπράττεσθαι καὶ ταῖς θείαις ἡμῶν εἰσφέρεσθαι largitionι, μετὰ παντὸς κινδύνου τοῦ περιβλέπτου αὐγουσταλίου καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως. εἰ γάρ τι τούτων ἀμεληθείη, κίνδυνος αὐτοῖς ἐπικείσεται ἐπί τε τῇ ἀρχῇ, ἐπί τε τῇ περιουσίᾳ τῇ οἰκείᾳ· καὶ οὐ μόνον ἕως ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ὕστερον, καὶ ἐπειδὰν ταύτην ἀπόθοιτο, καὶ κατὰ διαδόχους αὐτοῦ καὶ κληρονόμους. οὐχὶ γὰρ ταῖς τοιαύταις εἰσπράξεσιν ἐνέχεται μόνος, ἀλλὰ καὶ κληρονόμοι αὐτοῦ καὶ διάδοχοι, ἕως ἂν πάντα ἐκπληρωθείη τὰ ταῖς θείαις ἡμῶν largitionι ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων αὐτῷ τόπων ὀφειλόμενα. §. γ'. Καὶ οὔτε λόγον ἀσυλίας τις παρέξει τοῖς ὑποκειμένοις αὐτῷ, πλὴν ἐκείνων οἳ καὶ τὸν κίνδυνον τῆς εἰσπράξεως, καθάπερ εἴρηται, γινομένης κινδύνῳ τοῦ κατὰ καιρὸν περιβλέπτου αὐγουσταλίου καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως. τὰ δὲ χρήματα μεταβαλλόμενα ἐπὶ τοὺς καθωσιωμένους τῶν θείων λαργιτιόνων παλατίνους, οἷς τοῦτο μέλει τὸ μέρος, καὶ τοὺς ἄλλως στελλομένους ἐπὶ τοῦτο παρὰ τοῦ προεστῶτος τῆς αὐτῆς εὐκλεοῦς ἀρχῆς ἐνδοξοτάτου ἄρχοντος, καὶ οὔτε λόγον συγχωρήσεως δύναιτό τις παρὰ τὰ ἔμπροσθεν διηγορευμένα, οὔτε ἐμποδὼν γίνεσθαι τῇ εἰσπράξει. §. δ'. Οἵ τε καθωσιωμένοι στρατιῶται, οἵ τε ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ὄντες, τὰ αὐτὰ πείσονται, εἰ μὴ κἀκεῖνοι ἀμύνειαν, καὶ ἐκ τρόπου παντὸς ἀνυσθείη τὰ λαργιτιοναλικὰ χρήματα, καὶ ἐπὶ τοὺς εἰς τοῦτο στελλομένους καταβληθείη, καὶ γένοιτο ἐπ' αὐτοῖς πᾶσα σπουδὴ καὶ εἴσπραξις, ὅσην καὶ ἐπὶ τοῖς ἀρκαρίοις γενέσθαι διετυπωσάμεθα.

ΚΕΦ. ιβ'.

ΚΕΦ. ιβ'.

Δίδομεν δὲ καὶ ἐκεῖνο τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ, ὥστε ἐφ' ἅπασι διαφερόντως καὶ τοποτηρηταῖς καὶ πελοπάρχαις, καὶ τοῖς τὰ δημόσια πράττουσι τοῖς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ καθεστῶτα διοίκησίν τι καὶ ἐξουσίαν· ἀλλὰ μήτοι ... τοὺς παγάρχας ... ἢ περὶ τὸν σῖτον, ἢ περὶ τὰ ναῦλα, ἢ περὶ τὰ ἄλλα δημόσια τὰ ἀνήκοντα ταῖς εἰρημέναις αἰτίαις, ἢ ταῖς κατὰ χώραν δαπάναις, ... κατ' ἐξουσίαν. ἀλλ' εἴπερ πράττοιεν κακῶς, οὐκ ἀπαλλάξει μὲν αὐτούς, ἐν ἀσφαλείᾳ δὲ κατάσχοι, καὶ ἐκλεξάμενος ἑτέρους τοὺς τὰ πράγματα χειριουμένους ὀρθῶς, καὶ ἅπαντα μηνύσει ἐντεῦθεν τῷ θρόνῳ τῷ σῷ, καὶ διὰ τούτου τῇ βασιλείᾳ, ὥστε ἡμᾶς πάντα γινώσκοντας, τὰ ... πράττειν ἐπί τε τῇ τῶν οὐκ ὀρθῶς τὰ πράγματα χειριζομένων ἐκβολῇ, ἐπί τε τῇ τῶν ἐπιλεξομένων παγαρχῶν, εἴτε συνίδοιμεν ἐγκαταστήσει καὶ παραδώσει τῶν τι εἰς τοὺς παγαρχίας ἀνηκόντων, τῶν τι εἰς τοὺς ... αὐτοῖς. §. α'. Ἀλλὰ καὶ πολιτευόμενοι, εἴτε κατ' Ἀλεξάνδρειαν, εἴτε κατὰ τὰς δύο Αἰγύπτους ὑπόκεινται αὐτῷ, καὶ πάντες ὅσοι δημόσια χειρίζουσιν ἐν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ χώραις ταῖς εἰσπράξεσιν ἀποκεκληρωμένα ταῖς αὐτοῦ· ἄδειαν ἔχοντος καὶ εἰς ἑτέρας ἐπαρχίας ... ἐν χώραις ταῖς μὴ ὑποκειμέναις αὐτῷ, καὶ ἄγειν αὐτοὺς ... , καὶ εἰσπράττειν τὰ δημόσια. καὶ εἴ τινες τῶν κεκτημένων ἐπὶ Ἀλεξανδρείας ἢ ἐν Αἰγύπτοις δύο, ἑτέρωθι διάγοιεν, ἢ οἰκοῖεν ἐπαρχίαις οὐχ ὑποκειμέναις αὐτῷ, καὶ τούτους ἐπαναγαγεῖν εἰς ἣν ἀπέλιπον χώραν· ὥστε μηδὲν ἐμποδίζεσθαι τοῖς δημοσίοις φόροις τοῖς ὑποκειμένοις τοῖς αὐτοῦ. τοῦτο τοίνυν φυλαττόμενον, εἰ καί τινες ὀφείλοιεν δημόσια ἀνήκοντα ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς, καὶ οἱ τραπεζῖται, καὶ οἱ τὸν ἐκείνων πληροῦντες τόπον, καὶ ἐπικείμενοι ταῖς εἰσπράξεσι ταῖς δημοσίαις καὶ ἰδιωτικαῖς τραπέζαις, τοιοῦτόν τι δῆλον αὐτῷ καταστήσαιεν· καὶ ἐπὶ τούτῳ ... ὁμοίως καὶ ἐκπέμψει καὶ ἄξει τούτους, ὥστε καὶ αὐτοὺς παρὰ τῶν τραπεζιτῶν τῶν σῶν ... τὴν εἴσπραξιν. οὐ δυνησομένων τῶν ὀφειλόντων καὶ ἐν ἑτέροις ὄντων τόποις, παραγράφεσθαι τὸν αὐγουστάλιον ἐπὶ τῇ τῶν δημοσίων αἰτίᾳ, ὡς μὴ ... αὐτοῖς δικαστὴν καθεστῶτα. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν λαργιτιωναλίων ἀπαιτήσεων γίνεσθαι βουλόμεθα.

ΚΕΦ. ιγ'.

Ὑπόλοιπος δὲ ἐν ταῖς εἰσπράξεσιν ἔστω φροντὶς τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ καὶ τῇ πειθομένῃ αὐτῷ τάξει, ἥτις ὑπέρ τε τῆς στρατιωτικῆς ἐστι δαπάνης, ἥ τε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἥ τε ἐπὶ τῶν δύο Αἰγύπτων, ἥ τε ἐπὶ πολιτικῶν καὶ σολεμνίων τελῶν τῆς μεγάλης τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ τῆς ἑκατέρας Αἰγύπτου. ἔσται τοίνυν ταῦτα κινδύνῳ τοῦ περιβλέπτου αὐγουσταλίου καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως καὶ ἀπαιτοῦντος καὶ ἀποδιδόντος, οὐκ ἔτι τοῦ πράγματος ... διὰ τοῦ σκρινιαρίου τῆς σῆς ὑπεροχῆς ... , ἐκ τοῦ στρατιωτικὰ διοικεῖν, στρατιώτην καλοῦσιν Αἰγύπτιοι. ἀλλ' οὗτος μὲν καθόλου παύσεται. ὁ δὲ περίβλεπτος αὐγουστάλιος, καὶ ἡ πειθομένη τάξις αὐτῷ, δι' οἵων ἂν βουληθεῖεν τρόπων οἰκείῳ κινδύνῳ τὴν εἴσπραξιν ποιήσεται, καὶ τὴν δαπάνην χορηγήσει τοῖς καθοσιωμένοις στρατιώταις ἅπασι τοῖς ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων ἱδρυμένοις. τὴν ... αὐτοῖς ἐκπέμψει δαπάνην, ἐκ τῶν ὑποτελουμένων τόπων τε καὶ πόλεων, κινδύνῳ οἰκείῳ τὴν εἴσπραξιν τούτων τῶν καθοσιωμένων στρατιωτῶν ποιούμενος.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ἀναγκάσεις δὲ καὶ τὸν κατὰ καιρὸν βίνδικα τῆς Ἀλεξανδρέων, πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα δαπανήματα ποιεῖσθαι ἐπί τε τῇ ἐκπυρώσει τῶν δημοσίων βαλανείων, ἐπί τε ταῖς ἄλλαις σολεμνίοις ἅπασι ταῖς πολιτικαῖς, ἅσπερ πάσας ὑπόκειται ῥητῶς τῷδε ἡμῶν τῷ θείῳ νόμῳ. ἥτις ἀπογραφὴ δηλώσει σαφῶς ἐκ ποίων τε τόπων συνάγεται τίτλων καὶ ... , ἔτι προσώπων καὶ ... , καὶ πόσα ἐστί, καὶ ὅν τινα τρόπον διοικεῖσθαι χρή, δηλαδὴ τῶν σολεμνίων, καὶ ὅσα πολιτικὰ καθέστηκε δαπανήματα, ἐπὶ δύο Αἰγύπτων, κινδύνῳ τῆς ἐπιχωρίας τῶν ἑκασταχοῦ τούτων ἀρχόντων ἐπιδιδόμενα ταῖς αὐταῖς πόλεσιν. ἐπὶ δέ γε τοῖς ὑπὸ τοῦ περιβλέπτου αὐγουσταλίου κινδύνῳ οἰκείῳ καὶ τῆς αὐτοῦ τάξεως διοικησομένοις, ἄδειαν ἕξει καὶ λόγον διδόναι, καὶ πάντα πράττειν ὅσα ἂν λυσιτελεῖν τῷ πράγματι νομισθείη· οἷα τοῦ κινδύνου παντὸς εἰς αὐτόν τε καὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν φερομένου. δηλαδὴ τῶν δαπανημάτων τῶν γινομένων ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, κατὰ τὰ συνήθη γινομένων δι' ἐκείνων οἳ μέχρι νῦν ταῦτα πράττουσι.

§. α'. Μηδενὸς κατὰ πρόφασιν, τοῦ δῆθεν μὴ ὑποκεῖσθαι τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ, μηδὲ αὐτοῦ τοῦ περιβλέπτου αὐγουσταλίου καὶ τῆς αὐτοῦ τάξεως ῥᾳδιουργούντων, καί τινα δόλον ἢ ἐν ταῖς εἰσκομιδαῖς ἢ ἐν ταῖς πλωΐσεσι τῆς σιτικῆς ἐμβολῆς ποιούμενοι, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα καθαρῶς πραττόντων, καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ φροντίδος τε καὶ λυσιτελείας, εἰδότων τε τοῦ πράγματος ἀπαραίτητον, καὶ γινωσκόντων ὡς ὑπὸ τὴν ἐσχάτην ἔσται τιμωρίαν, οὐ μόνον εἴ τι κακουργήσαιεν, ἀλλὰ κἂν εἴ τινα πανουργίαν περὶ τὸ πρᾶγμα πράξειαν.

ΚΕΦ. ιε'.

Κἀκεῖνο δὲ ἀνενεχθὲν ἡμῖν παρὰ τῆς σῆς ὑπεροχῆς δεῖν ᾠήθημεν ἐντάξαι τῷδε τῷ νόμῳ. ἅπαντα γὰρ ἀκριβωσαμένη ἡ σὴ ἐνδοξότης κατὰ τὴν εἰρημένην τῶν Ἀλεξανδρέων πόλιν, εὗρεν ἐν τῇ πυκτῇ τῇ ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως, ἡνίκα Μαριανὸς ὁ τῆς ἐνδόξου ἐπ' αὐτοῦ τὰ πράγματα ἐχειρίζετο, καταστᾶσαν δημόσιον πυκτίον, Ποταμωνός ... τηνικαῦτα τῶν δημοσίων τῆς Ἀλεξανδρέων προεστῶτος, κατὰ τὸ τοῦ βίνδικος σχῆμα. ἐν δὲ πυκτῇ ἀπεγέγραπτο ὁ τῶν ἐξαγωγίμων τίτλος ἐκφέρεσθαι διαφόροις αἰτίαις χιλίους χρυσοῦς, ὧν τετρακοσίους μὲν ἐνενήκοντα δύο χρυσοῦς τοῖς δημοσίοις βαλανείοις τῆς αὐτῆς πόλεως, τετρακοσίους δὲ ἐννεακαίδεκα τῷ καλουμένῳ ἀντικανθάρῳ, καὶ πεντακοσίους πεντήκοντα ὀκτὼ χρυσοῦς πρὸς τῷ ἡμίσει, τῷ ὑποδέκτῃ τῶν ναύλων, ὡς εἶναι τὸ ἀπογεγραμμένον, ἐν χιλίοις τετρακοσίοις ἑξήκοντα ἐννέα χρυσοῖς. ἔπειτα δεύτερον καὶ προστίθεσθαι παρὰ τῶν πολιτευομένων τῇ αὐτῇ αἰτίᾳ τῶν ἐξαγωγίμων ρ'. ... τῶν δὲ κατὰ καιρὸν αὐγουστάλιον τριακοσίους εἴκοσι χρυσοῦς κομίζεσθαι ὑπὲρ πώλων τριάκοντα ἓξ ... παρέχειν τῇ ἱπποδρομίᾳ τῆς εἰρημένης τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ τοῦτο τὸ σχῆμα εἶναι οὐ μόνον τοῦ στρατηγοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς δευτέρας ἐπινεμήσεως τοῦ παρῳχηκότος κύκλου, τῆς πρὸ ἐτῶν πεντεκαίδεκα. ἐξ ἐκείνου δέ, τινῶν μὲν ῥᾳθυμίᾳ, τινῶν δὲ κακουργίᾳ, τῶν δὲ πλείστων κλοπῇ, τὸ πρᾶγμα κατὰ μικρὸν ἐλαττωθέν, καὶ ἀποστερηθῆναι καὶ τὰ δημόσια βαλανεῖα τοῦ τῶν τετρακοσίων ἐνενήκοντα δύο νομισμάτων ποσοῦ, καὶ τὰ ναῦλα τοῦ τῶν πεντακοσίων πεντήκοντα ὀκτὼ ἡμίσεος νομισμάτων εἰσφορᾶς. προφάσεως αὐτοῖς δοθείσης ἐκ τοῦ τινὰς τοῦτο μὲν ἐκ τῆς αὐλῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν θρόνων τῶν σῶν, ἄδειαν ἑαυτοῖς κατασκευάσασθαι, καὶ προῖκα ἐκφέρειν κεράμους τῆς εἰρημένης τῶν Ἀλεξανδρέων πόλεως, καὶ ἕτερα εἴδη ὅσα ὑπόκειται τῷ τοιούτῳ τέλει· καὶ οὕτως ἐλαττωθῆναι κατὰ μικρὸν τὴν εἰρημένην πόλιν.

ΚΕΦ. ις'.

Ἀποδεξάμεθα τοίνυν τὴν σὴν ὑπεροχὴν καὶ τούτοις ἐπιστᾶσαν, θεσπίζομεν, μὴ ἐκ τῶν ... τοιοῦτον θεῖον ... τύπον ὠφελεῖν τι ... , ἀλλὰ πάντας ἐπιγινώσκειν τοῦτο ὃ μέχρι τῶν χρόνων στρατηγοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐδίδοσαν· μηδὲ τὸν περίβλεπτον αὐγουστάλιον πλείονα δαπάνην τινὰ ποιεῖν παρὰ τὴν ἔμπροσθεν καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων στρατηγοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου πολιτευομένην, μηδὲ κατὰ καινοτομίαν τινὰ προστίθεσθαι τῶν

CAP. XII.

Illud idem spectabili præfecto Augustali tribuimus, ut ipsi & militibus, & regionis primoribus [1], & rerum fiscalium sub ipsius jurisdictione & potestate constitutarum exactoribus, in omnibus imperare licitum sit: ut tamen regionis [2] primores, si aut circa frumentum, aut circa portoria [3] aut alias fiscales res, quæ vel dictas causas vel sumptus per provinciam faciendos concernant, improbuli atque refractarii sint, pro imperio removere non possit. Si quid autem mali fecerint, non removebit quidem illos, sed in custodia constituet: delectisque circumspecte aliis qui recte in negotio versentur, omnia huc solio tuo, & per hoc porro imperatori nunciabit, quo nos omnia cognoscentes, & de illorum qui recte in negotio versati non sunt ejectione, & delectorum regionis primorum [4] (si videbitur) institione, eorumque quæ ad regionis [5] primatum ac primorum bona pertinent traditione, quod æquum & conveniens sit, statuamus. §. 1. Sed & qui Alexandriæ & per utramque Ægyptum rempublicam administrant, omnesque etiam qui tributa ipsius exactionibus assignata in locis ipsi subjectis tractant, ipsius imperio subsunt. Quin & in alias quascunque provincias ipsi non subjectas, ut & *debitores* ad se adducat, & fiscalia exigat concedere: & si qui, quum Alexandriæ aut in duabus Ægyptis possessiones habeant, alibi degant, aut in provinciis ipsi non subjectis habitent, hos in provinciam quam deseruerunt (quo rebus fiscalibus ipsi subjectis nihil impedimenti obveniat) reducere illi liberum fuerit. Quod idem faciet, si qui ad mensas tuas pertinentia debeant, & tractatores, quive illorum locum supplent, aut qui exactionibus publicis privatisve tuis mensis inferendis incumbunt, tale quippiam ipsi significarint. Nam & tunc ad eundem modum & emittere & adducere hos debebit, ut à tractatoribus tuis exactionem sustineant. Non poterunt autem debitores, quum in aliis locis sunt, in fiscalium rerum causa præfectum Augustalem exceptione submovere, quasi competens ipsorum judex non sit, quod sane & in largitionalibus exactionibus fieri volumus.

1 Παγάρχαις.
2 Παγάρχης.
3 Ναῦλα.
4 Παγάρχων.
5 Παγαρχίας.

CAP. XIII.

Restat ea exactionum cura quam spectabilis præfectus Augustalis ipsique obsecundans cohors militaribus impensurus est sumptibus, iis qui Alexandriæ, quique in duabus [6] *subsistunt* Ægyptis, tum etiam civilibus solennibusque magnæ [7] Alexandrinorum urbis & utriusque Ægypti tributis. Erit igitur spectabilis præfecti Augustalis ipsique obsecundantis cohortis, ut hæc suo periculo & exigant, & tradant, neque eam rem amplius tuæ excellentiæ scriniarius exequetur, quem quod res militares administret, *στρατιώτην* [8] Ægyptii nuncupant. Atque hic quidem in universum desinet: spectabilis autem præfectus Augustalis, ipsique obsecundans cohors, quibuscunque voluerit modis, suo periculo exactionem faciet, omnibusque devotis militibus qui Alexandriæ stationem habent, sumptus suppeditabit, eos suo periculo à subjectis locis & civitatibus exigens.

6 De utraque Ægypto dixi *cap.* 11 *h. nov.*
7 Alexandriam vocat Ammianus 22. verticem omnium civitatum Ægypti, inter cætera aër Alexandriæ laudatur ab eodem. Nullo, inquit, pene die incolentes hanc civitatem solem serenum non vident. adde 5. *Tiberiae* 10.
8 Stratiota Ægypti, quem & στρατιῶτιν videtur appellare, *cap.* 15. 16. *h. nov.*

CAP. XIV.

Coges porro pro tempore Alexandrinum vindicem [9], ut quos sumptus facit, eos omnes in accendendis calefaciendisque publicis balneis, ac aliis omnibus civilibus solennibus faciat: qui quidem *sumptus* sacræ huic nostræ legi expresse omnes subjecti sunt, quæ descriptio hoc quoque evidenter declarabit, ex cujusmodi locis, atque titulis, sive causis, & personis hi colligantur, deinde quanti sint, quemque ad modum dispensari debeant: solennes sumptus videlicet, & quotquot in duabus Ægyptis civiles [10] sunt, qui civitatibus periculo peculiaris harum provinciarum magistratus porriguntur. In iis vero qui à spectabili præfecto Augustali ipsius cohortisque periculo dispensabuntur, fidem [11] publicam dandi, & quæcunque negotio conducere putaverit, faciendi facultatem habebit: quippe cum periculum in ipsum ejusque cohortem omne concedat, ut tamen qui sumptus Alexandriæ fiunt, per illos qui hactenus eos faciunt, servata consuetudine fiant.

§. 1. Nullus autem hoc prætextu, quod spectabili præfecto Augustali non subsit, neque vero etiam ipse spectabilis Augustalis, neque ejus cohors improbitatem aliquam inceptent, fraudemve quampiam aut in illationibus aut in frumenti solenniter illati transvectionibus committant: sed pure rem tractent, eoque modo quo quam maxime reipublicæ & prospiciant & commodent: expendentes quam ea res necessaria atque inevitabilis sit: & scientes etiam quod extremo [12] supplicio obnoxii erunt, si quid hac in re non solum maleficiose perpetrarint, verumetiam vafre quicquam & per commentum egerint.

9 Βίνδικα, de vindicibus alias dixi.
10 Civiles sumptus πολιτικὰ δαπανήματα.
11 Λόγον.
12 Id est, morte, *vid. l.* 21. *ff. de pœnis.*

CAP. XV.

Enimvero illud etiam quod ab excellentia tua ad nos relatum est, in hac lege inscribendum esse duximus. Gloria enim tua, in dicta civitate Alexandria omnia perscrutata invenit in tabula, quæ temporibus Anastasii pientissimi principis confecta fuit, quando Marianus vir inclytus sub ipso res administrabat, extitisse tabulam publicam, quum vindicis [13] in modum Potamon fiscalibus Alexandrinis præesset, qua in tabula [14] descriptus esset rerum exportandarum titulus, qui diversis causis mille * aureos ita expensos ferret: quadringentos nonaginta duos publicis ejusdem civitatis balneis: quadringentos item & undeviginti anticantharo [15], ut vocant: quingentos postremo & quinquaginta octo cum dimidio, portoriorum [16] susceptori: ut descripta summa in mille quadringentos sexaginta novem aureos exurgat. Deinde vero ab iis qui rempublicam administrant, in eandem rerum exportandarum causam aureos centum perceptos esse. Præfectum autem pro tempore Augustalem pro triginta sex pullis equinis trecentos & viginti aureos accepisse. Similiter præbere dictæ Alexandriæ civitatis equestribus [17] ludis. Atque hanc quidem formam esse non solum magistratus illustrissimi Strategii [18], verum etiam usque ad secundam indictionem præteriti circuli (quæ fuit ante annos quindecim) durasse. Ex eo autem tempore quorundam negligentia, aliorum autem dolo malo, plurimorum vero etiam furto eam rem paulatim imminutam, & publicas balneas illas quadringentorum nonaginta duorum aureorum summa, portoria autem quingentorum quinquaginta octo, & semissis aureorum illatione defraudata esse: idque occasione illis data, quod nonnulli partim ex Principis aula, partim ex soliis tuis facultatem sibi pararent, ut gratis è dicta civitate Alexandria tegulas [19] aliasque species, quæ istiusmodi tributo obnoxiæ sunt, exportarent. Atque ita quidem memoratam civitatem paulatim esse depauperatam.

13 Κατὰ τὸ τοῦ βίνδικος σχῆμα.
14 Tabula rerum exportandarum, *vid. l.* 1. *l.* 2. *C. quæ res exportari non debeant.*
15 Τῷ καλουμένῳ ἀντικανθάρῳ. Anticantharum, navigii genus, ut κάνθαρος. Anticanthari fit mentio, *l.* 1. 16. *in fin.*
16 Ὑποδέκτῃ τῶν ναύλων.
17 Τῇ ἱπποδρομίᾳ.
18 Τοῦ στρατηγοῦ.
19 Tegulæ Alexandria Constantinopolim asportari solitæ.

CAP. XVI.

Excellentiam itaque tuam & in his animum intendentem amplexati, statuimus, ne aliquibus istiusmodi facta Principalis forma data quicquam utilitatis adferat, sed omnes agnoscant, quod usque ad illustrissimi illius Strategii [20] tempora dare consueverunt: ne etiam spectabilis præfectus Augustalis majores sumptus faciat, quam antea & temporibus illustrissimi Strategii fieri soliti sunt: neque novo aliquo

20 Στρατηγοῦ.

commento tributa illa attingat, sibique vindicet: sed vetus forma quæ usque ad Strategium illustrissimum illum & ipsum obtinuit, custodiatur. ne denique pro tempore Augustali contentionis occasio detur, ut hic quod nihil ceperit: ille vero quod minus ceperit, dicat: sed ex universa summa mille octingentorum & undenonaginta aureorum aurei trecenti & undeseptuaginta leventur & demantur. Aliquanto enim benignius quam pro exactiore jure agere, & ob copias præfecto pro tempore Augustali colligendas, alios mille quingentos & viginti aureos solos ex titulo inferri volumus: quibus ex aureis trecentos illos & viginti aureos occasione triginta sex pullorum, quos ex antiqua consuetudine Alexandrinis equestribus ludis suppeditare tenetur, spectabilis præfectus Augustalis sibi imputabit. Reliquos vero mille ducentos aureos, eidem in annonas ipsius annumerari volumus. Atque ita quidem ea res non difficilis solutu fuerit, & pristinam rationem servabit, neque ulli prorsus ad dolum malum fenestra aperietur. †. De publicarum autem balnearum calefactione, & anticanthar[1], & publicis porticiis, ex aliis causis descriptio in hac sacra lege adhuc instituetur.

[1] Ἀντικανθάρω dixi ad cap. 15. T. eod.

πλῶν ἐκείνων, καὶ ἑαυτοῦ ἐκδικεῖν. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρχαῖον φυλαχθήσεται σχῆμα τὸ μέχρι Στρατηγίου, τοῦ ἐνδοξοτάτου καὶ αὐτοῦ. μήτε φιλονεικίας ἀφορμὴν διδόναι τῷ τε κατὰ καιρὸν αὐγουσταλίῳ, καὶ τὸ μὲν ὡς οὐ λαβεῖν λέγειν, τὸ δὲ ὡς ἐλάττω λαβεῖν. ἀλλ' ἐκ τῆς ὅλης ποσότητος τῶν χιλίων ὀκτακοσίων ὀγδοήκοντα ἐννέα νομισμάτων ἀφαιρεῖσθαι τριακοσίους ἑξήκοντα ἐννέα χρυσοῦς. βουλόμεθα γὰρ καί τι φιλανθρωπότερον τῆς ἀκριβείας πρᾶξαι, καὶ διὰ τὴν τοῦ κατὰ καιρὸν αὐγουσταλίου συγκομιδὴν ἄλλους χιλίους πεντακοσίους εἴκοσι χρυσοῦς μόνους ἐκ τοῦ τίτλου εἰσφέρεσθαι, ἐξ ὧν τοὺς τριακοσίους εἴκοσι χρυσοῦς ἑαυτῷ λογιεῖται ὁ περίβλεπτος αὐγουστάλιος ὑπὲρ τῶν τριάκοντα ἓξ πωλαρίων, ἃ ἀνάγκη παρέχειν αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἱπποδρομίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας, κατὰ τὸ ἀρχαῖον κρατοῦν ἔθος· τοὺς δὲ ὑπολειπομένους χιλίους διακοσίους καταλογίζεσθαι αὐτὸν αὐτῷ εἰς τὰς σιτήσεις τὰς ἑαυτοῦ. οὕτω γὰρ τὸ πρᾶγμα οὐ δύσλυτον εἶναι, καὶ τὴν ἀρχαίαν φυλάττειν ὁδὸν, καὶ μηδενὶ παντελῶς ἀδικίας κακουργίας παρεχόμενον. †. Τὸ γὰρ τῶν δημοσίων βαλανείων ἐκκαυστικὸν, καὶ τοῦ ἀντικανθάρου τοῖς δημοσίοις στοαῖς, ἐξ ἑτέρων αἰτιῶν ἀπογραφὴ τῷδε τῷ θείῳ νόμῳ δηλωθήσεται.

Cap. XVII.

[2] Vid. cap. 1. 9. §. 1. T. eod.

[3] Libyeus tractus, provinciæ Ægypti, eaque duplex Libya siccior & Pentapolis, cujus urbes præcipuæ Cyrene, Ptolemais, Arsinoë (quæ & Teuchira) Dornis, & Berenice. Illius Paretonion, Cherecia & Neapolis vid. Ammianum 22. in fin.

[4] Κομμενταρήσιον.

[5] Κατὰ δημοσίας ἐντολάς. De literis requisitoriis & earum negotiis in criminalibus usu, alias dixi.

QUoniam vero Mareotam[2] Libyco[3] tractui subjecimus & nonnullos Alexandrinos in popularibus seditionibus deprehensos, quo sibi inferendas à spectabili præfecto Augustali pœnas effugiant, illuc profugere constat: statuimus, ut pro tempore spectabili Augustali facultas sit, ut ob hanc causam, & quidem solam, commentariensem[4] illuc mittat, qui ad eum qui clarissimi provinciæ Libyæ præsidis locum obtinebit, cum publicis[5] literis proficiscatur: quo illos & comprehendat, & per cohortes militesque qui sub ipso sunt, tradat: ut nemo qui Alexandriæ publicos tumultus moverit, illuc confugiat, & spectabilis præfecti Augustalis pœnas evitet. Insuper & illi ipsi qui istis partibus præfuerit, facultas erit, ut si quos tales inveniat, eos & comprehendat, & castiget, atque etiam ** publice manu emittat, & liberet. In his itaque dictum magistratum circumscribimus, quæque in hac lege explicavimus, hæc illi facienda injungimus. Sic enim cura ipsi rei facile par, contracta etiam undique neque confusa fuerit, nullamque ad confusionem furtumque propensis maleficii occasionem præbebit.

ΚΕΦ. ιζ'.

ΕΠειδὴ δὲ τὴν Μαρεώτην ὑπεθήκαμεν τῷ Λιβυκῷ κλίματι, καὶ εὑρίσκομέν τινας τῶν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ δημοτικαῖς στάσεσιν ἁλισκομένους, φεύγειν ἐκεῖσε, διαδιδράσκοντας τὰς ἐπαγομένας αὐτοῖς παρὰ τοῦ περιβλέπτου αὐγουσταλίου ποινάς, θεσπίζομεν, ἄδειαν εἶναι τῷ κατὰ καιρὸν περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ πέμπειν ἐκεῖσε, ἐπὶ ταύτῃ καὶ μόνῃ τῇ αἰτίᾳ, κομενταρήσιον, μετὰ δημοσίας ἐπιστολῆς γεγραμμένον, πρὸς τὸν ἐφέξοντα τὸν τόπον τοῦ λαμπροτάτου ἄρχοντος τῆς Λιβύων ἐπαρχίας. ὥστε καὶ συνέχειν αὐτοὺς καὶ παραδιδόναι διὰ τῶν ὑφ' ἑαυτὸν ταξεωτῶν τε καὶ στρατιωτῶν, ἵνα μηδεὶς τὰς δημοσίας θορύβους κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ποιῶν, ἐκεῖσε διαδιδράσκων καὶ τὰς τοῦ περιβλέπτου αὐγουσταλίου διαφεύγῃ ποινάς. ἀλλὰ τῷ καὶ αὐτῷ τῷ τοῖς ἐκεῖσε μέρεσιν ἐφεστῶτι, ἄδειαν εἶναι, εἴ τινας εὕροι τοιούτους, καὶ συνέχειν καὶ κολάζειν, καὶ κοινῇ τῇ χειρὶ ἐκβάλλειν αὐτούς. Ἐπὶ τούτοις τοίνυν τὴν εἰρημένην ἀρχὴν ὁρίζομεν, καὶ συνιστῶμεν ταῦτα πράξοντα ἅπερ ἐν τῷδε τῷ νόμῳ διωρίσαμεν. ἔσται γὰρ οὕτως καὶ αὐτάρκης ἡ φροντὶς τοῦ πράγματος, καὶ πανταχόθεν συνεσταλμένη καὶ διακεκριμένη, καὶ μηδεμίαν παρέχουσα τοῖς βουλομένοις συγχύσεως καὶ κλοπῆς ἀφορμήν.

Cap. XVIII.

[6] Quæ & Paretonium Ptolomæo in Africa: & Plinio 5. cap. 6 Paretonium Ammian. 22.

[7] Λιβύων Ἰουστινιανῶν.

[8] De Libya Mareotide, dixi c. 1. §. 1. T. eodem, vid. 5. Plin. 6.

[9] De qua dixi cap. 5. T. eod. fuit cognominata à Menelao, cum antea Canopus diceretur. Ammian. 22. in fin.

HInc nos cura Libycorum limitum vocat, quos ad Paratonium[6] constituimus, collocata inibi militari manu, quæ in illis locis barbaros compescat. Spectabilem enim Libyæ ducem (ut dictum est) per Paratonium, & per subjectas illi civitates (in quibus qui sub ipso sunt milites, ipsius jussis obsequentur) velut stativa castra obtinere volumus. Percipiet autem ipse attributas sibi annonas, ut pro annonis, quæ in speciebus sunt, nonaginta, proque capitibus centum & viginti aureos consequatur supra mille quinque & quadrantem: pro annonis autem, quæ in auro consistunt, quinquaginta: ac pro totidem capitibus, aureos quadringentos. Ipsi item obsecundans cohors habebit aureos centum octoginta septem. Et milites qui videlicet ex his Libybus[7] Justinianeis, quique apud aliquam Justinianearum cohortium dictis locis assignatarum sunt, suas annonas, quemadmodum respublica ipsis constituit, percepturi sunt. Manifestum *interim sit*, quod & omnia solennia quæ civitatibus ipsis assignatis *dari solent*, quo modo hactenus data sunt, deinceps *ipsis* dabuntur. Similiter vero & provincialis magistratus, obsecundansque ipsi cohors, suas annonas habebit. §. 1. Verum quoniam, si quis omnes hosce sumptus supputet, non paria neque sufficientia futura sint quæ ex locis ipsi subjectis, sive ex Libyum provincia inferuntur: idcirco necessarium esse duximus, ut Mareotam[8] (quomodo dicitur) & Menelaitam urbem[9] (quæ ante Ægyptiacam provinciam sita est) ipsi adjiceremus. Efficere enim alioqui nequeat ut e publico militibus sub ipso constitutis salarium suppeditetur, si, quæ danda sunt, aliunde pendeant, ac sub alio magistratu contribuantur: tum etiam hinc ex diversitate magistratuum innumeræ solicitudines atque tumultus essent exorituri. Atque ille quidem dictis locis præerit, tu vero tuo periculo, tibique obsecundans cohors, & civilis magistratus, una cum cohorte, exactionem perficietis, & quod collegeritis, militibus vobisque ipsis distribuetis, ut ipsorum & sumptus, & annonæ hinc conficiantur, proprio periculo exactione illorum facienda.

ΚΕΦ. ιη'.

ΕΝτεῦθεν ἡμᾶς καλεῖ ἡ τοῦ Λιβυκοῦ λιμιτοῦ φροντὶς, ὃν κατὰ ἐπὶ τοῦ Παραιτονίου ἱδρυσάμεθα, δόντες αὐτῷ καὶ στρατιωτικὴν χεῖρα τῶν κατ' ἐκεῖνα βαρβάρων ἀρχικήν. βουλόμεθα γὰρ καὶ τὸν Λιβύης περίβλεπτον δοῦκα ἱδρῦσθαι μὲν, ὡς εἴρηται, κατὰ τὸ Παραιτόνιον, καὶ τὰς ὑποτεταγμένας αὐτῷ πόλεις, ἐν αἷς ἔσονται ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται τοῖς αὐτοῦ κελεύσεσιν ὑπηρετούμενοι. λήψεται δὲ καὶ αὐτὸς τὰς ἀφωρισμένας αὐτῷ σιτήσεις, ὑπὲρ μὲν τῶν ἐν εἴδει ἀννόνων ἐνενήκοντα, καὶ καπίτων ἑκατὸν εἴκοσι, νομισμάτων χίλια πέντε τέταρτον· ὑπὲρ δὲ τῶν ἐν χρυσῷ ἀννόνων, πεντήκοντα, καὶ καπίτων πεντήκοντα, νομισμάτων τετρακόσια. καὶ αὐτῷ γε ἡ πειθομένη τάξις αὐτῷ, νομισμάτων ρπζ'. καὶ οἱ στρατιῶται δηλαδὴ, τουτέστιν οἱ ἐκ τούτων Λιβύων Ἰουστινιανῶν, καὶ παρά τινι τῶν Ἰουστινιανῶν τῶν ταγμάτων ἀφωρισμένων τοῖς εἰρημένοις τόποις, τὰς οἰκείας σιτήσεις, καθάπερ αὐτοῖς ὥρισε τὸ δημόσιον, λήψονται. δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἅπαντα τὰ σολέμνια τὰ ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς αὐτῷ ἐπιδοθεῖσι, καθάπερ καὶ μέχρι νῦν ἐπιδέδοτο. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐπαρχιακὸς ἄρχων καὶ ἡ πειθομένη τάξις αὐτῷ τὰς οἰκείας ἕξουσι σιτήσεις. §. α. Ἀλλ' ἐπειδήπερ εἴ τις ἅπασαν ταύτην συλλογίσεται τὴν δαπάνην, οὐκ ἂν αὐτάρκης εἴη ἡ ἐκ τῶν τόπων τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων, ἤτοι τῆς Λιβύων ἐπαρχίας, εἰσκομιδή· διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον ᾠήθημεν προσθεῖναι αὐτῷ καὶ τὴν καλουμένην Μαρεώτην, καὶ τὴν Μενελαΐτην πόλιν, ἥ τις πρὸ τῆς Αἰγυπτίων ἐπαρχίας ἐστίν. οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἰσχύσει τοῖς στρατιώταις τοῖς ὑπ' αὐτὸν τεταγμένοις ἐκ τοῦ δημοσίου παρασκευάζειν χορηγίαν, εἴπερ ἑτέρωθεν τὰ δοθησόμενα ἥκοι, καὶ ὑφ' ἑτέρου ἄρχοντος τελοίη· καὶ μυρίαι ἐντεῦθεν ἀνέσονται φροντίδες καὶ ταραχαὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρχόντων. ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἄρξει τῶν εἰρημένων τόπων, αὐτὸς δὲ κινδύνῳ οἰκείῳ καὶ ἡ πειθομένη σοι τάξις, καὶ ὁ πολιτικὸς ἄρχων ἅμα τῇ οἰκείᾳ τάξει, καὶ εἰσπράξουσι καὶ ἐπιδώσουσι τὰ συναγόμενα τοῖς τε στρατιώταις καὶ ἑαυτοῖς, ὥστε καὶ τὰς δαπάνας αὐτῶν καὶ τὰς σιτήσεις ἐντεῦθεν γίνεσθαι, οἰκείῳ κινδύνῳ τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν γινομένης.

Cap. XIX.

NE vero hic cuiquam excogitandi, quomodo aut majores sumptus faciat, aut minorem illationem colligat, occasionem demus: hæc etiam re decenter constituta, per subjectam huic sacræ legi descriptionem manifestum fecimus, quantus sit canon qui & ex dictis provinciis locisque, & ex Libya ipsa, Mareota etiam, Menelaitaque urbe illatus, ad tribunal tuæ excellentiæ defertur: tum etiam quanti sint sumptus quos circa magistratus cohortes, solennia, & devotorum militum alimoniam fieri conveniret. Spectabilis autem præfectus Augustalis, ipsiusve cohors, aut quicunque alius provincialis magistratus cum dicto duce in subjectis ipsi provinciis, civitatibus & locis nullam omnino cujusquam rei communitatem habebit. Verum ipse spectabilis dux & civilis Libyæ magistratus in dictis locis, tum in pecuniariis & criminalibus causis, tum etiam in publicis exactionibus omnem potestatem obtinebit, ut quæcunque in Libya sunt, & omnes qui illa loca possident, in suis quisque possessionibus, & qui incolæ sunt etiam spectabili duci subjecti sint. Adeo ut tametsi qui sub dictis civitatibus aut locis quibus spectabilis dux præest, possessiones habent, in aliis provinciis habiteut, similiter tamen in publicis exactionibus ipsi subjici velimus: ut potestatem habeat, ut ad ipsos exactores emittat, omniaque quæ exactionis ratio postulat, faciat.

ΚΕΦ. ιθ'.

ΟΠως δὲ ἂν μηδὲ ἐντεῦθεν δώσομεν τινὶ πραγματεύεσθαι, μηδὲ πλείονα δαπάνην βουλεύσεσθαι ποιεῖν, ἢ ἐλάττονα λέγειν τὴν εἰσκομιδὴν καὶ ταῦτα διοικουμένους προσηκόντως, τῇ ὑποκειμένῃ ἀπογραφῇ τῷδε τῷ θείῳ νόμῳ σαφῶς κατεστήσαμεν, δηλώσαντες πόσος μέν ἐστιν ὁ κανὼν ὅσος ὁ ἀνάγων εἰς τὸ δικαστήριον τῆς σῆς ὑπεροχῆς, καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν τε καὶ τόπων εἰσκομιζόμενος ἐκ τῆς Λιβύης αὐτῆς καὶ τοῦ Μαρεώτου καὶ τοῦ Μενελαΐτου τῆς πόλεως· πόσαι δὲ αἱ δαπανώμεναι, ἅπερ προσήκει ἐστὶν ἐντεῦθεν γίνεσθαι περί τε ἄρχοντας καὶ τὰς τάξεις καὶ τὰ σολέμνια, περί τε τὴν τροφὴν τῶν καθωσιωμένων στρατιωτῶν. τοῦ περιβλέπτου αὐγουσταλίου παντελῶς οὐδεμίαν ἔχοντος μετουσίαν. οὐδὲ τῆς αὐτοῦ τάξεως πρὸς τὸν εἰρημένον δοῦκα, τὰς ὑποτεταγμένας αὐτῷ ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις καὶ τόπους, οὐδὲ ἄλλου τῶν ἐπαρχιακῶν ἄρχοντός τινος. ἀλλὰ αὐτὸς ὁ περίβλεπτος δοὺξ, καὶ ὁ τῆς Λιβύων πολιτικὸς ἄρχων, ἕξει πᾶσαν ἐξουσίαν τοῖς εἰρημένοις τόποις, χρηματικῶν τε ἕνεκα καὶ ἐγκλημάτων καὶ δημοσίων εἰσπράξεων· ὥστε μήτε τὰ τῆς ἐπὶ Λιβύης ὑποκεῖσθαι τῷ περιβλέπτῳ δουκὶ, καὶ πάντας τοὺς τὰς αὐτοὺς χώρας οἰκοῦντας κτήτορας, ἐφ' οἷς κέκτηνται, καὶ τοὺς τόπων οἰκήτορας. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις οἰκῶσι, κέκτηνται δὲ ὑπὸ τὰς εἰρημένας πόλεις ἢ τόπους, οἷς ἐφέστηκεν ὁ περίβλεπτος δοὺξ, καὶ τούτους ὁμοίως ἐπὶ ταῖς δημοσίαις εἰσπράξεσιν ὑποκεῖσθαι αὐτῷ βουλόμεθα, ὡς παρρησίαν ἔχειν καὶ ἐκπέμπειν αὐτοῖς καὶ ἀπαιτεῖν, καὶ πάντα πράττειν ὅπόσα ὁ τῆς εἰσπράξεως βούλεται τρόπος.

Cap. XX.

[10] De duce Libyæ Mareotæ, & Menelaitæ urbis.

POrro quia etiam sacræ nostræ largitiones ex his provinciis atque locis, quæ dicto Libycorum limitum duci parent, nonnulla recipiunt, nosque æqualem atque similem illis curam impendimus: sancimus, ut dictus Libyæ, & Mareotæ, Menelaitæque urbis (hæc enim illi adjecimus) spectabilis dux[10], & provinciæ præses cum obsecundante ipsi cohorte suo periculo largitionalium pecuniarum, quæ ex omnibus dictis debentur locis, exactionem faciat: ita ut plenæ illæ, citraque ullum defectum quotannis exigantur, & ab ipsis Alexandriam emittantur: porroque cui pro tempore ex devotis palatinis, ut illic præpositi officium adimpleat, commissum fuerit, tradantur: qui ipsis auxilium ferre debebit, sciens quod nisi has res omnibus modis curaverit, in idem cum duce, præside, & obsecundantibus ipsis cohortibus periculum incidet. In hoc etiam milites suppetias venient: & nisi id fecerint, in periculo erunt, ne easdem pœnas subeant quas Alexandriæ, & in utraque Ægypto constitutis militibus, nisi & ipsi eam rem æquali

ΚΕΦ. κ'.

ΕΠειδὴ δὲ καὶ αἱ θεῖαι ἡμῶν λαργιτιῶνες ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, καὶ τόπων τῶν ὑπακουόντων τῷ εἰρημένῳ τοῦ Λιβυκοῦ λιμιτοῦ δουκὶ τινὰ κομίζονται, ἡμεῖς δὲ τὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν καὶ ἐπ' αὐτοῖς φροντίδα ποιούμεθα· θεσπίζομεν, τὸν εἰρημένον τῆς Λιβύης καὶ τοῦ Μαρεώτου καὶ τοῦ Μενελαΐτου τῆς πόλεως, καὶ ταύτην γὰρ αὐτῷ προσεθήκαμεν, τὸν περίβλεπτον δοῦκα, καὶ τὸν τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντα, καὶ τὴν αὐτῷ πειθομένην τάξιν, κινδύνῳ οἰκείῳ τὴν τῶν λαργιτιωνάλων χρημάτων εἰσπράξιν ποιεῖσθαι, τῶν ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων τόπων ὀφειλομένων, ὥστε κατὰ μηδεμίαν ἔλλειψιν ταῦτα καθ' ἕκαστον ἔτος εἰσπράττεσθαι, καὶ ἐκπέμπεσθαι παρ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ παραδίδοσθαι τῷ κατὰ καιρὸν ἐκ τῶν καθωσιωμένων παλατίνων ἐπιτρεπομένῳ τὴν τοῦ πραιποσίτου πληροῦν ἐκεῖσε χρείαν· ἐπιμελούμενοι τε αὐτοῖς, εἰδότες ὡς εἰς τὸν αὐτὸν ἐλεύσονται κίνδυνον, τυχὸν τῷ τε δουκὶ, τῷ τε ἄρχοντι, τῇ τε πειθομένῃ αὐτοῖς τάξει, εἰ μὴ τούτων πάσῃ φροντίδι τρόπον ἐπιμελήσονται· [illegible] καὶ τῶν στρατιωτῶν, [illegible], εἰ μὴ ἐπιμελοῖντο, τοιαύτας ὑποστῆναι τὰς ποινὰς, ἃς τοῖς ἐπιθήκαμεν καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἑκατέρας Αἰγύπτου καθεζομένοις στρατιώταις.

πάντως, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὸ πρᾶγμα τῆς ἴσης ἀξιώσαιεν φροντίδος· οὐδὲ λόγῳ τινὸς ἐπὶ ταῖς λαργιτιωναλίαις αἰτίαις παρὰ τὰς ἔμπροσθεν διηρημένας αἰτίας παρέχεσθαι δυναμένης τινὶ παραγγελίαν τῆς τῶν παλατίνων τῆς εἰρημένης ἀρχῆς, τῶν ὅλως τιθεμένων ἐπὶ τῇ τῶν λαργιτιωναλίων δημοσίων εἰσπράξει παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν αὐτῶν ἄρχοντος· ἀλλὰ καὶ ἔνδον τῶν ἀσύλων χωρίων τῆς εἰσπράξεως γινομένης, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὁμοίως ἐπὶ Λιβύης καὶ τοῦ Μαρεώτου καὶ τοῦ Μενελαΐτου τῆς Αἰγυπτιακῆς πόλεως, εἰσπραττομένων ἐπὶ ταῖς λαργιτιωναλίαις εἰσπράξεσι, καθάπερ εἰρήκαμεν δεῖν γίνεσθαι ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἑκατέρας Αἰγύπτου, προφάσει τῶν ἀρκαρικῶν εἰσπράξεων.

ΚΕΦ. κα'.

ΟΥτε δὲ τῶν τοῦ ναύλων λόγον, οὔτε τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων τραπέζας τῆς ὑπεροχῆς τῆς σῆς ὑπεροχῆς ἔχειν τινὰ μετουσίαν παντελῶς πρὸς τὴν εἰρημένην τῶν Λιβυκῶν λιμιτῶν ἀρχήν τε καὶ εἴσπραξιν ὥστε, τοῖς τε νῦν προστιθεμένοις, τουτέστι τῷ Μαρεώτῃ καὶ τῷ Μενελαΐτῃ τὴν πόλιν, τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐπαρχίας οὖσι, φθάσαντες ἤδη διεκωλύσαμεν, καὶ δεῖ πάντα τὸν κανόνα τόν τε ἐκ Λιβύης καὶ τοῦ Μαρεώτου καὶ τοῦ Μενελαΐτου τῆς πόλεως συντιθέμενον καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐξ οἱασδήποτε πόλεως τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σῆς ὑπεροχῆς, εἰς ταύτας προχωρεῖν τὰς δαπάνας ἃς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, τουτέστι τάς τε ἀποτροφὰς τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν τάξεων, τάς τε στρατιωτικάς, τάς τε τῶν στρατιωτῶν πάντων τῶν προφάσει τῶν λαργιτιωναλίων εἰσφορῶν εἰρημένων ἡμῖν, ἐν τρόπῳ παντὶ κρατείτω. § α'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο πρόνοιαν ποιούμεθα, τοῦ μὴ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους πολλῷ διαστήματι καὶ τὴν ἐντεῦθεν συντριβὴν ὑπομένειν ἀδικουμένους, ἀλλ' ὥστε διά τε τὸν Μαρεώτην καὶ γείτονα εἶναι τῆς Ἀλεξανδρείας, καί τινας τῶν ἐκεῖσε ταραττόντων ἀφικνουμένους ἀνάγκη πράττειν τὸν πληροῦντα τὴν τῆς ἀρχῆς χρείαν, ἐπιδόσθω δὲ αὐτῷ λόγῳ παραμυθίας χρυσοῖ ἑκατόν. Ταῦτα μὲν ἡμῖν πέρας ἐχέτω, καὶ τὰ περὶ τῆς Λιβύης διοικήσεως διατεταχθέντα.

ΚΕΦ. κβ'.

ΑΚόλουθον τοίνυν ἐστὶν ἐντεῦθεν διαβιβάσαι ἡμᾶς ἐπὶ τὸ Θηβαϊκὸν λιμιτόν, τουτέστι δύο Θηβαΐδας, αἷσπερ ἐφέστηκε μὲν ὁ περίβλεπτος δούξ, ὁ ταύτην παραλαμβάνων παρ' ἡμῶν τὴν διοίκησιν, ἐπακουέτωσαν δὲ τούτῳ καὶ οἱ τούτων τῶν ἐπαρχιῶν ἐπιχώριοι ἄρχοντες καὶ ἔσται καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς τοῦ αὐγουσταλίου τιμῆς, ὥσπερ ἂν εἴη καὶ εἰ αὐγουστάλιος ἦν, ὑποκείμενος ταῖς διατυπώσεσι τῆς σῆς ὑπεροχῆς, καὶ τὸ δικαστήριον τὸ ἑῷον κατὰ πάντα, ὥσπερ καὶ νῦν ὁ περίβλεπτος αὐγουστάλιος ἐστί. § α'. Δίδομεν γὰρ καὶ πᾶσαν δικαιοδοσίαν τε καὶ ἐξουσίαν, ἣν ὁ περίβλεπτος αὐγουστάλιος ἔχει, * ταῖς ἄνωθεν ἀφωρισμέναις αὐτῷ, τουτέστι Θηβαΐσι δύο. Ἔστω δὲ αὐτοῦ φροντίς τε καὶ κίνδυνος, ὥστε πρότερον μὲν πάσῃ σπουδῇ εἰσπράττειν τὸν σῖτον τῆς αἰσίας ἐμβολῆς, καὶ ἐκπέμπειν καὶ παραδιδόναι τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ παρασκευάζειν ἀνελλιπῶς κατὰ τὰς εἰρημένας προθεσμίας καὶ αὐτῷ τῷ ἔργῳ, οἰκείῳ κινδύνῳ ἅπαντα τὸν σῖτον ἐπιβάλλοντα ταῖς αὐτοῦ ἐπαρχίαις τε καὶ πόλεσι καὶ τόποις, καὶ ἀνήκοντα τῇ τε ἐμβολῇ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως, καὶ τῷ παρ' ἡμῶν φιλοτιμουμένῳ τροφίμῳ τῶν Ἀλεξανδρέων· οὐδεμιᾶς ἀναβολῆς περὶ τούτου γινομένης, εἴπερ καὶ πάσης καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως κινδυνευούσης καὶ τῶν στρατιωτῶν τῶν ἐπὶ τοῖς τόποις ὄντων, καὶ τῶν τριβούνων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας, εἰ μὴ πρὸς ταῦτα ἀπαντῷεν· δεῖ τε μὲν τῆς ἐντεῦθεν ἐκπεμπομένης αἰσίας ἐμβολῆς μέτρον ἐμβληθῆναι μὲν παρ' αὐτοῦ ταῖς ποταμίαις ναυσὶν, αὐτῷ τῷ ἔργῳ, μέχρι τῆς ἐννάτης τοῦ αὐγούστου μηνός, καὶ τὴν ὑπ' αὐτῷ πληρεστάτην παρ' αὐτοῦ πραχθῆναι· ἐκκομίζεσθαι δὲ αὐτὸν τὸν σῖτον εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, μέχρι τῆς δεκάτης καὶ τοῦ σεπτεμβρίου μηνός, καὶ παραδίδοσθαι τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ, ἢ τοῖς παρ' αὐτοῦ εἰς τοῦτο προβαλλομένοις· τὸ δὲ παρ' ἡμῶν φιλοτιμούμενον τῇ μεγάλῃ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλει τρόφιμον, μέχρι τῆς πεντεκαιδεκάτης τοῦ ὀκτωβρίου μηνός. § β'. Ἐκεῖνο γὰρ τῶν ὁμολογουμένων ἐστίν, ὡς εἰ μὴ κατὰ τὰς εἰρημένας προθεσμίας πᾶς ὁ σῖτος τῆς τε αἰσίας ἐμβολῆς, τοῦ τε ἐνταῦθα σταλησομένου, τοῦ τε τροφίμου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκπεμφθείη κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν, καὶ ἅπας παραδοθῇ τῷ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ, καὶ ὁ τῷ αὐτῆς προσέθηκεν, πάντως κατὰ τρεῖς ἀρτάβας ἑκάστου νομίσματος, τοῦ σίτου τὸ ἐλλεῖπον καὶ μὴ παραδοθὲν μέτρον· ὁ δὲ κίνδυνος οὗτος οὐ μέχρι τῆς αὐτοῦ στήσεται ζωῆς, οὐδὲ μέχρι τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ ἰδιώτης γενόμενος καὶ τελευτήσας μακρότερον τῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἕξει τὴν ἀπαίτησιν, κληρονόμοι τε γὰρ αὐτοῦ καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα ταῖς τοιαύταις ἐνέξονται δυσκολίαις· τῆς ἐκείνου ῥᾳθυμίας διηνεκῶς ἐνοχλούσης αὐτοῖς περὶ τὸν κίνδυνόν τε καὶ φροντίδα καὶ εἴσπραξιν, ἕως ἂν τοῦ παντὸς χρέους κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον γένηται διάλυσις.

ΚΕΦ. κγ'.

ΚΑΙ οὐδὲ καινίζομέν τι τῶν μὴ μέχρι νῦν γινομένων ἐπιζητοῦντες. Ἴσμεν γὰρ ὡς καὶ Ἰωάννης ὁ ἐνδοξότατος κόμης ὁ τῆς μεγαλοπρεποῦς μνήμης παῖς, πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τῆς ἄρτι παρελθούσης πρώτης ἐπινεμήσεως, τὸν πάντα σῖτον εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ τῷ τηνικαῦτα τὴν αὐγουσταλίαν ἔχοντι παρέδωκεν ἀρχὴν εἰς τὸν Μαρεώτην. Μηκέτι δεδιέτω δὲ ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας περίβλεπτος αὐγουστάλιος. Θεσπίζομεν ὥστε τὸν κατὰ καιρὸν λαμπρότατον τῆς Λιβύης πολιτικὸν ἄρχοντα, ἄνδρα ἐπιλέξασθαι εὔζωνον οἰκείῳ κινδύνῳ, καὶ τοῦτον ἐκπέμπειν τὸν αὐτοῦ τόπον ὀφέξοντα, ὃς καθεδεῖται μὲν ἐν τῷ Μαρεώτῃ καὶ τῷ Μενελαΐτῃ τῇ πόλει, τῶν τε εἰς χρηματικῶν καὶ ἐγκληματικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν ἐν τῇ περιοικίδι τοῦ Μαρεώτου καὶ τοῦ Μενελαΐτου τῆς πόλεως πραττομένων ἀκροάσεται, καὶ τὰ προσήκοντα πράξει· καὶ εἴ τινες τῶν Ἀλεξανδρέων στασιώδεις φύγοιεν, τούτους καὶ συλλήψεται, καὶ πέμψει πρὸς τὸν περίβλεπτον αὐγουστάλιον, δημοσίων ἐπιστολῶν πρὸς ἐκεῖνον πεμπομένων, ὥστε μηδὲν ἀνεκδίκητον τῶν οὕτως πραττομένων παραλιμπάνεσθαι. Εἰ μέντοι φυγόντων τινῶν στασιωδῶν εἰς τὸν Μαρεώτην, ὁ περίβλεπτος αὐγουστάλιος βουληθείη τούτους συλλαβεῖν, ἄδειαν ἕξει ἕνα τῶν ὑπ' αὐτῷ κομμενταρησίων ἐκπέμπειν, ἅμα δημοσίᾳ ἐπιστολῇ, πρὸς τὸν πληροῦντα τὸν τόπον τοῦ λαμπροτάτου τῆς Λιβύης ἐπαρχίας ἄρχοντος· καὶ προνοίᾳ αὐτοῦ καὶ κινδύνῳ συλλαμβάνεσθαι καὶ παραδίδοσθαι τοὺς ἀτακτοῦντας, καὶ ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκπέμπεσθαι. Ἀφορίζομεν γὰρ τῷ εἰρημένῳ τοποτηρητῇ καὶ εἴκοσι ταξεώτας τῆς τάξεως, ἀφορίζομεν δὲ τῶν πειθομένων τῷ ἐπιχωρίῳ τῆς Λιβύης ἄρχοντι, καὶ στρατιώτας τῶν ἐκεῖσε ἱδρυμένων, ἄχρι πεντήκοντα τὸν ἀριθμόν· ὥστε αὐτὸν ἔχειν καὶ τοὺς ὑπακούοντας καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας, καὶ ἱκανοὺς εἶναι τὰ προσήκοντα εἰσπράττειν. § β'. Ὑπουργήσουσι δὲ αὐτῷ οἱ εἰρημένοι ταξεῶται καὶ στρατιῶται, ἐπί τε τῇ εὐκοσμίᾳ, ἐπί τε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὅσα τοῖς παρ' αὐτοῦ προβαλλομένοις εἰς τοῦτο καὶ φθάσαντες διετυπώσαμεν. πράξει δὲ τὴν πληρεστάτην κατὰ τὸ ἄνωθεν παρ' ἡμῶν διατεταγμένον. Ἔπειτα, ὅπερ ἐπόμενόν ἐστι τῷ πράγματι (φαμὲν δὴ τὸ τῶν ναύλων) ἐν φροντίδι καὶ κινδύνῳ παντὶ αὐτοῦ τε καὶ τοῖς ἐπαρχικοῖς ἄρχουσι καὶ ταῖς πειθομέναις αὐτοῖς τάξεσι κείσεται, ὥστε τὰς πόλεις καὶ τοὺς τόπους καὶ τὰ πρόσωπα τὰ ὑποκείμενα τῇ ὑποτεταγμένῃ παρὰ τοῦ νόμου διατυπώσει, καὶ ἀφωρίσαμεν τῷ τῶν ναύλων τίτλῳ εἰσπράττειν, πάσης μειώσεως χωρίς, καὶ ἅπαν τὸ ἐντεῦθεν χρυσίον ἀπαιτεῖν, καὶ διδόναι τῷ τῶν ναύλων ἀποδέκτῃ, ἐντὸς τῶν ὡρισμένων καιρῶν, καθ' οὐδένα αὐτοὺς ὑπερβαίνοντα· ὥστε μὴ ἐμποδίζεσθαι τῷ τῶν ναύλων λόγῳ, ὅπερ πάλιν αὖθις ἐμποδίζει τῇ τῆς αἰσίας ἐμβολῆς. Καὶ γὰρ δὴ καὶ ὁ ἐντεῦθεν κίνδυνος

cura dignarentur, imposuimus. Neque vero præter causas superius exceptas præterque devotorum dicti magistratus palatinorum voluntatem, qui à suo pro tempore præfecto ad exactionem publicorum largitionalium omnino emittuntur, aliquæ securitatis promissiones in largitionalibus causis dari poterunt: sed è diverso, in iis[1] etiam locis quæ asyla appellantur, exactio exercebitur, omniaque alia similiter per Libyam, Mareotam, Menelaitamque Ægyptiacam civitatem in largitionalibus exactionibus exigentur, quemadmodum Alexandriæ atque in utraque Ægypto arcariarum exactionum occasione fieri oportere diximus.

1 Ἔνδον τῶν ἀσύλων χωρίων.

Cap. XXI.

CÆterum neque portoriorum, neque privatæ publicæve tribunalis excellentiæ tuæ mensæ rationes cum dicto Libycorum limitum magistratu & exactione (*ex autem magistratu, eaque exactione quo quæque hactenus* fuit & qui quæque jam adjicitur, Mareotæ nempe, & Menelaitæ civitatis, quæ Ægyptiacæ provinciæ sunt) nihil prorsus commune habeant: propterea quod jam ante constituimus, ut universus canon qui ex Libya, Mareota, Menelaitaque urbe quocunque modo, & ex quocunque eorum quæ ad excellentiæ tuæ magistratum referuntur, titulo contribuitur, ad hos sumptus quos supra diximus procedat, nempe ad alimoniam magistratuum, cohortium & militum, ac denique ad solennia. Quæcunque autem occasione largitionalium illationum dicta nobis sunt, omnibus modis observentur. §. 1. Quoniam vero hoc etiam in curam nostram suscipimus, ne subditi nostri ex magnis locorum intervallis collisionem subeant, itaque injuria afficiantur, sed ut quia Mareota Alexandriæ vicina[2] sit, & nonnulli qui illic turbant, veniant necesse est facere adimplentem magistratus officium*, tradentur autem ipsi consolationis causa aurei centum. Atque hic quidem etiam quæ à nobis de Libyæ administratione constituta sunt, finem habento.

2 Vide Ptolemæum.

Cap. XXII.

SEquitur dehinc, ut transeamus ad limites Thebaicos, hoc est, duas Thebaidas, quibus præest spectabilis dux[3] qui à nobis hanc administrationem accipit: cui etiam harum provinciarum peculiares magistratus obedient, quique in eodem honore in quo præfectus Augustalis est, tanquam si is ipse esset, futurus est: ac per omnia tuæ excellentiæ statutis tribunalique Orientali suberit, quemadmodum nunc etiam spectabilis præfectus Augustalis subest. §. 1. Damus enim illi omnem jurisdictionem & potestatem quam spectabilis Augustalis habet * jam olim ipsi attributis, hoc est duabus Thebaidis[4]. Hoc ipsius curæ suo periculo incumbit, ut primum summa diligentia frumentum solennis illationis exigat: dein emittat, tradatque spectabili Alexandrino Augustali: & omne frumentum quod ad ipsius provincias, civitates atque loca pertinet, quodque etiam ad illationem felicis hujus urbis, & ad alimoniam à nobis Alexandriæ benigne donatam refertur, ut ad jam dictas constitutas dies citra defectum & cum effectu paratum sit, suo periculo operam det: ita ut nulla in his dilatio fiat: quippe cum omne* etiam obsecundantem ipsi cohortem. * Periclitabuntur etiam milites qui in illis locis sunt, & tribuni, omneque civile atque publicum auxilium, nisi in his suppetias ferant. Oportebit autem solennis illationis quæ huc emittitur, mensuram ante[5] diem nonum mensis Augusti ab ipso cum effectu fluvialibus navibus imponi, & quæ sub ipso est plenariam ab ipso exigi: deinde idem frumentum ante decimum mensis Septembris Alexandriam deportari, atque spectabili præfecto Augustali, aut qui ab illo in hoc designati sunt, tradi: alimoniam autem à nobis per liberalitatem magnæ urbi Alexandriæ donatam, ante decimum quintum mensis Octobris. §. 2. Illud enim in confesso est, quod nisi ad dictas dies omne solennis illationis huc mittendæ, atque Alexandrinis in alimoniam datum frumentum Alexandriam emissum, spectabilique præfecto Augustali traditum fuerit, ipse quod frumenti mensuræ deest, quodque traditum non est, id omne in ternas artabas[6] singulis solidis apponere debebit. Hoc autem periculum, non ad vitam, neque ad magistratum ipsius modo durabit, verum etiam privatus factus, & mortuus productiorem vita sua exactionem sentiet. Heredes si quidem & res ipsius illiusmodi difficultatibus obnoxiæ erunt: cum negligentia illius continenter adversus ipsos periculum, curam, & exactionem dabit, quoad omnis debiti ad dictum modum dissolutio fiat.

3 De duce Thebaidos.

4 Thebais, provincia Ægypti, in ea Thebæ portarum centum *Plin.* 9. seu hecatompylos *Ammian.* 22. Illud mirabile, 20000. urbes in Ægypto fuisse temporibus Amasis *Plin. d. l.*

5 Illationis seu embolæ Thebaicæ tempus.

6 Dixi ad *cap.* 8. *s. ed.*

Cap. XXIII.

NEque vero eorum quicquam quæ hactenus facta sunt, conquisitis aliis innovamus. Scimus enim, quomodo Joannes gloriosissimus comes illius magnificæ memoriæ filius, ante completum eundem mensem primæ indictionis jam nunc præteritæ, omne frumentum Alexandriam intulerit, eique qui eo tempore Augustalem magistratum obtinebat tradiderit Mareotæ. Ne autem spectabilis Alexandrinus Augustalis amplius metuat, statuimus, ut clarissimus pro tempore Libyæ civilis magistratus suo periculo hominem industrium eligat, atque emittat huic vicarium, qui Mareotæ & Menelaitæ residebit, pecuniariasque atque criminales causas, necnon alia omnia quæ in vicinis circa Mareotam & Menelaitam civitatem locis aguntur, audiet, ac quæ deceant faciet: tum etiam si qui Alexandrini seditiosi fugerint, hos comprehendet, & ut eorum quæ ita committuntur nihil inultum relinquatur, ad spectabilem præfectum Augustalem, scriptis ad illum publicis literis, mittet. Sane, si quum seditiosi aliqui Mareotam fugerint, hos spectabilis præfectus Augustalis prehendere velit, facultatem habebit, ut[7] unum aliquem ex commentariensibus suis cum publicis[8] literis ad eum qui clariss. Libycæ provinciæ præsidis locum supplet, emittat: quo ipsius cura & periculo ordinis honestatisque turbatores comprehendantur, tradantur, & Alexandriam emittantur. Assignamus enim dicto vicario viginti cohortales, ex ea cohorte quæ provinciali Libyæ præsidi paret: & milites ex illis qui illic stativa habent, numero ad quinquaginta, ut & qui pareant & ministrent habeat, & ad exigenda ea quæ competunt, par sit. §. 1. Ministerium autem ipsi præbebunt dicti cohortales & milites, tum in conservatione ordinis, tum in aliis omnibus, quæ illorum officii essent, qui ab ipso in hoc quod jam constituimus, designari solent. Exiget etiam plenariam[9], prout quondam à nobis constitutum est. Deinde quod huic rei annexum est (de portoriis loquimur) omnino ipsius provincialiumque magistratuum, & obsecundantium ipsi cohortium curæ atque periculo subjacebit: ut quotcunque civitates, loca atque homines suppositæ huic legi descriptioni subjecimus, portoriorumque titulo assignavimus, ab his citra ullam imminutionem omne aurum quod inde provenit, & exigat, & portoriorum[10] susceptori tradat: idque intra constituta tempora, in nulloque prorsus illa transgressus: ne videlicet portoriorum rationi impedimentum inferat, quod rursum solennem illationem impediat.

7 Forma mittendarum litterarum quæ requisitoriæ dicuntur.

8 Δημοσίας ἐπιστολῆς ἐκπέμπειν. dixi ad *Novell.* 17. *cap.* 14. *Novell.* 134. *cap.* 5. adde *l.* 15. §. 1. *ff. de re judicata.*

9 Πληρεστάτην. Plenaria *hic & J.* §. 2. apochæ totius debiti, apochæ generales, dixi ad *Novell.* 128. *cap.* 3. *in princ.*

10 Τῶν ναύλων ἀποδέκτῃ. Naulum ergo, idem quod portorium.

Certe enim ita ipsum hujus rei periculum respiciet, ut quodcunque portoriorum susceptori ad diem persolutum non fuerit, hujus duplum ab ipso ejusque cohorte deposcendum sit. §. 2. Quæcunque vero ex provincia ipsi à nobis tradita excellentiæ tuæ mensis [1] inferuntur, hæc per excellentiæ tuæ cohortem & scriniarios, dictarumque provinciarum tractatores [2] à locis, civitatibus, & personis huic sacræ nostræ legi subjectis evidentioremque exactionis facilitatem facientibus proprio ipsius periculo exigi volumus. Illi enim hæc exigent, atque huc transmittent. Neque securitatis [3] promissiones dabit quisquam, sive magistratum gerat, sive civitatis episcopus sit, ne spectabilis quidem Alexandrinus Augustalis, nisi jussio à solio tuo procedat, quæ id velit, aut etiam ipsi tractatores. Hoc ipsum etiam fecit qui in præsentia eundem magistratum obtinet, Orion videlicet gloriosiss. urbicas plenarias [4], & quæ sub Joanne, & quæ sub Orione collecta emissa est, tua excellentia nosque inspeximus. Socordiæ igitur solummodo fuerit & proditionis, eos qui tanti fuerint, nolle imitari: præsertim quum majorem potentioremque illum fecerimus, & Augustalis dignitatem atque jurisdictionem ipsi dederimus. Et profecto tolerabile non esset, si qui majorem potestatem indeptus sit, superioribus se inferiorem exhibeat, universamque rempublicam periculo subjiciat: se vero perpetuo exitio implicet, dum magistratu excidit, atque in judicium protrahitur: dum in privata vita, & post mortem per suos heredes debitum dissolvit, donec internas artabas [5] frumenti omnis mensura quæ exportata non fuerit, per solium excellentiæ tuæ exacta, fisco plene admensa sit.

1 Τραπέζαις.

2 Πραγματευτὰς, &c.

3 Λόγον ἀσφαλείας. vid. Edict. 2. F.

4 Ἀστικὰς πληναρίας, dixi ad §. 1. F. eod. & ad Novell. 128. cap. 3.

5 Dixi ad cap. 6. in fin. T. eod.

ὥστε αὐτὸν ὄφληται, ὥστε ἀναγκασθῆναι τὸν ὑπὲρ αὐτῶν προσυπευθύνους καταβάλλειν τῷ τῶν τελωνῶν ἀποδέκτῃ, τοῦτο διπλάσιον ἀπαιτεῖσθαι αὐτόν τε καὶ τὴν αὐτοῦ τάξιν. §. β'. Τὰ δὲ ὅσα ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτῷ παρ' ἡμῶν χώρας εἰσφέρεται ταῖς τραπέζαις τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ταῦτα διά τε τῆς τάξεως τῆς σῆς ὑπεροχῆς, διά τε τῶν σκρινιαρίων καὶ πραγματευτῶν τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν, οἰκείῳ αὐτῶν κινδύνῳ ἀπαιτεῖσθαι βουλόμεθα, ἐκ τῶν τόπων καὶ τῶν πόλεων καὶ προσώπων τῶν ὑποκειμένων τῷδε ἡμῶν τῷ θείῳ νόμῳ, καὶ σαφεστέραν ποιούντων τὴν τῆς εἰσπράξεως ἀπόλαυσιν. αὐτοὶ γὰρ ταῦτα πράξουσι, καὶ ἐνταῦθα πέμψουσι. καὶ οὔτε λόγον ἀσφαλείας δώσει τις, οὔτε ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων, οὔτε πόλεως ἐπίσκοπος, οὔτε ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων περίβλεπτος αὐγουστάλιος εἰ μὴ πρόσταξις φοιτήσει τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ ταῦτα βουλομένη, ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ πραγματευταί. τοῦτο δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ ὁ νῦν τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἀντεχόμενος, τουτέστιν Ὠρίων ὁ ἐνδοξότατος ἀστικὰς πληναρίας, τήν τε ἐπὶ Ἰωάννου τήν τε ἐπὶ Ὠρίωνος συλλεγεῖσαν ἐκπεμφθεῖσαν, ἐν τῇ σῇ ὑπεροχῇ καὶ ἡμεῖς ἐφεύρομεν. ῥᾳθυμίας ἂν εἴη μόνης καὶ προδοσίας, τὸ μὴ καὶ τοσούτοις γενομένοις ἀκολουθεῖν. ὅπου καὶ μείζονα καὶ ἰσχυρότερον αὐτὸν ἐποιήσαμεν, καὶ τὴν τοῦ αὐγουσταλίου δεδώκαμεν αὐτῷ τάξιν τε καὶ δικαιοδοσίαν. οὐ γὰρ ἂν εἴη φορητὸν τὸ μείζονος μετ' ἐξουσίας ἀρξάμενον, ἐλάττονα δὲ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ χρηματίσαι, καὶ ὑποθεῖναι τήν τε ὅλην πολιτείαν κινδύνῳ, ἑαυτόν τε ὀλέθρῳ διηνεκεῖ, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτοντα καὶ ἐναγόμενον, καὶ ἰδιώτην βίον, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν διὰ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων καὶ τὸ χρέος ἐκλύοντα, ἕως τῶν ἔνδον ἀρταβῶν σίτου πᾶν τὸ μέτρον τὸ μὴ ἐκκομισθὲν, ἀποπληρωθῇ τῷ δημοσίῳ διὰ τοῦ θρόνου τῆς σῆς ὑπεροχῆς εἰσπραχθέν.

Cap. XXIV.

IMperium vero habebit & in milites & in [6] paganos: in illos quidem pro jure militaris magistratus: in hos autem, pro ratione jurisdictionis Augustalis: insuper in subjectos ipsi (quemadmodum antea diximus) provinciales magistratus, quibus dictæ provinciæ curæ sunt, atque in obsecundantes illis cohortes: in omne item civile publicumque auxilium, & in omnem magistratum, quique rempublicam tractat: breviter, in omnes qui in illis provinciis aut sunt, aut habitant, aut pagos gubernant, aut quoquo modo rempublicam administrant. Quos facultatem habebit, ut ad se adducat, quanquam in aliis provinciis ipsi non subjectis habitent, in solis tamen publicis exactionibus. Quod faciet, tametsi qui in ipsius locis sunt, aufugerint. Ita enim in publicorum tributorum exactione undique excusationes atque prætextus excludentur. §. 1. Quod si quos illorum qui pagos [7] gubernant (pro quibus etiam periclitatur) circa solennem frumenti transmissionem, aut circa ea quæ portoriorum provincialiumque sumptuum nomine dantur, refractarios experiatur, non hos removebit, sed in custodia constituet, aliosque ad eam rem idoneos quæret, atque hæc tuæ excellentiæ solio indicabit: quo res per te, & qui in posterum eundem quem tu magistratum obtinebunt, ad aulam Imperatoriam relata, inde dispositionem dijudicationemque suscipiat: ita ut improbitatis accusati, si sic nobis videbitur, repellantur: qui vero in horum locum delecti sunt, si idoneos esse judicabimus, sufficiantur, & divina sacraque nostra atque solii tui de hoc jussione facta, in illorum pagarchias [8] atque bona subeant. §. 2. Ante omnia itaque curare ipsum volumus solennem illationem atque alimoniam Alexandrinorum, ut suo provincialiumque magistratuum & obsecundantium ipsius cohortium periculo illam Alexandriam emittat, quatenus sub ipso constitutæ provinciæ & civitates, periclitaturis etiam clarissimis tribunis cum omni civili publicoque auxilio circa cingulum, bona, & salutem ipsam, nisi auxiliati fuerint. Verum huc felicis frumenti transmissionis [9] usque ad decimum mensis Septembris, uniuscujusque indictionis, nisi Alexandriam emiserit, & hujus Augustali, quive ab ipso designati sunt, tradiderit. §. 3. Donatam autem à nobis Alexandrinæ urbi alimoniam usque ad decimumquintum mensis Octobris mittet, tradetque spectabili præfecto Augustali aut scriniarii, aut qui ipsorum locum obtinent, hoc petierint: veruntamen ad eandem diem, & in hos terminos, quos solium tuum præstituerit, si & ipsi hæc fieri velint: extra quam si nonnullis in hoc fidem publicam dent, ut è sacris locis egressi res suas inspiciant, omnibusque modis explendum fiscum, illive satisfaciendum, curent: quo hoc tribunalis tui scriniarii, qui hujus rei periculum in se receperunt, accipiant. Nam quæ præter hæc fides publica datur, eam nullam esse: atque ubicunque [10], in sacris etiam locis, cum qui eo modo frustra fidem publicam acceperit, exactionem sustinere volumus. Insuper & qui ita fidem dederit, quæ hinc exactiones & damna obvenient, iis ipse & heredes ipsius atque successores & bona subjacebunt. §. 4. Quod si quis Dei amantissimorum episcoporum contra jam dicta fidem publicam dederit, necesse habebunt Dei amantissimi ecclesiæ ipsi subjectæ œconomi & defensores, ut inde proveniens damnum fisco resarciant: ac primum quidem de suo & ex bonis suis: deinde vero, si inopes sint, ex [11] ipsis etiam sanctissimæ ecclesiæ rebus. Verum si præter voluntatem Dei amantissimi episcopi aliquo modo ipsi dare fidem publicam ausi fuerint, non modo quod factum est, omnino irritum erit, verum etiam ipsi damnum fisco resarcient. Ad hoc etiam, si tale quippiam præter episcopi sui voluntatem fecerint, & ab officiis quæ habent removebuntur, & è sacerdotio ejicientur. §. 5. Ac si præses contra vetitum modum cuipiam, qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, aut tribuni, aut primores. * * *

6 Ἀρξει δὲ καὶ στρατιωτῶν καὶ ἰδιωτῶν. Idiotæ itaque hic sunt pagani, & quicunque milites non sunt.

7 Τῶν παγαρχούντων. Pagorum sunt præfecti, dixi ad initium hujus edicti.

8 Παγαρχίας.

9 Adde cap. 22. T. eod.

10 Asyli jure nemo adversus fiscum fruitur, adde l. 6. §. 4. C. de his qui ad ecclesiam. Novell. 17. cap. 7. §. 1.

11 Ecclesia facto œconomi & defensoris sui, in subsidium tenetur, vid. cap. 10. T. eod. vid. cap. 76. de regul. in 6.

ΚΕΦ. κδ'.

ΑΡξει δὲ καὶ στρατιωτῶν καὶ ἰδιωτῶν, τῶν μὲν κατὰ τὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς δίκαιον, τῶν δὲ κατὰ τὴν τοῦ αὐγουσταλίου δικαιοδοσίαν, δηλαδὴ ὑποκειμένων αὐτῷ (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντων, οἷς τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν μέλει, καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας, καὶ πάσης ἀρχῆς καὶ πολιτευομένου, καὶ ἁπλῶς ἁπάντων κατὰ τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας ἢ ὄντων, ἢ οἰκούντων ἢ παγαρχούντων, ἢ δημόσια καθ' οἱονδήτινα τρόπον χειριζόντων. οὓς ἕξει παρρησίαν καὶ ἄγειν πρὸς ἑαυτόν, κἂν εἰς ἑτέρας ἐπαρχίας οἰκῶσιν οὐχ ὑποκειμένας αὐτῷ. ἐπὶ μόναις μέντοι ταῖς δημοσίαις εἰσπράξεσιν. ὅπερ ποιήσει, κἂν εἰ ἐν τοῖς αὐτοῦ τόποις ὄντες, εἶτα ἀποφύγωσιν. οὕτω γὰρ ἔσται παντελῶς ἐν τῇ τῶν δημοσίων εἰσπράξει ἀπροφάσιστος. §. α'. Εἰ δέ τινας τῶν παγαρχούντων, ὑπὲρ ὧν καὶ κινδυνεύσει, ἀγνωμονοῦντας περὶ τὴν αἰσίαν σιτοπομπίαν, ἢ περί τε τοῖς τελωνίοις καὶ τοῖς κατὰ χώραν δαπανήμασι, καὶ διδόμενα εὕροι, τούτους οὐκ ἀποκινήσει μέν, ὑπὸ ἀσφαλείᾳ δὲ καθέξει, καὶ ἑτέρους ἀναζητήσει πρὸς τὸ πρᾶγμα ἐπιτηδείους, καὶ μηνύσει ταῦτα τῷ θρόνῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, ὥστε παρὰ σοῦ καὶ τῶν ἀεὶ σοι καὶ τὴν αὐτὴν ἐχόντων ἀρχὴν εἰς τὴν βασιλείαν τὸ πρᾶγμα φερόμενον, δέξασθαι τὴν ἐκεῖθεν διοίκησιν· τῶν μὲν ἐπ' ἀγνωμοσύνῃ κατηγορουμένων, εἰ δοκοίημεν, ἀπελαυνομένων, τῶν δὲ ἐπιλεχθέντων ἐν τῇ χώρᾳ τούτων, εἰ δὲ ἡμεῖς ἐπιτηδείους εἶναι κρίνοιμεν, ἀντικαθισταμένων, καὶ εἰς τὰς ἐκείνων παγαρχίας τε καὶ οὐσίας ἐμβαινόντων, θείας τε ἡμῶν καὶ δι' αὐτοῦ προστάξεως τοῦ θρόνου τοῦ σοῦ περὶ τούτου γενομένης. §. β'. Βουλόμεθα τοίνυν κατὰ πρώτην τάξιν αὐτὸν φροντίζειν τῆς αἰσίας ἐμβολῆς καὶ τοῦ τροφίμου τῆς Ἀλεξανδρέων, ὥστε ἐκπέμψαι αὐτὸν οἰκείῳ κινδύνῳ, καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς τάξεων κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καθ' ὅσον ἐπ' αὐτὸν τελούμεναι χῶραί τε καὶ πόλεις κινδυνευόντων καὶ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας περί τε τὴν ζώνην καὶ τὴν περιουσίαν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν, εἰ μὴ ἐπικουρήσαιεν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐντεῦθεν εὐτυχοῦς σιτοπομπίας, μέχρι δεκάτης τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἑκάστης ἐπινεμήσεως, εἰ μὴ ἐκπέμψει καὶ παραδώσει κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν, τῷ ταύτης αὐγουσταλίῳ, ἢ τοῖς παρ' αὐτοῦ προσδιωρισμένοις. §. γ'. Τὸ δὲ φιλοτιμούμενον παρ' ἡμῶν τῷ τροφίμῳ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, μέχρι πεντεκαιδεκάτης τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός, πέμψει, καὶ παραδώσει τῷ αὐτοῦ περιβλέπτῳ αὐγουσταλίῳ, ἢ οἱ σκρινιάριοι, ἢ οἱ τὸν τόπον αὐτῶν ἐπέχοντες τοῦτ' αἰτήσωσιν· ἐπὶ τῆς αὐτῆς μέντοι προθεσμίας, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ὅροις ἐφ' οἷς ἂν ὁ θρόνος ὁ σὸς προστάξειεν, εἰ καὶ αὐτοὶ βούλοιντο ταῦτα γενέσθαι. πλὴν εἰ μή τινες λόγον ἐπὶ τούτῳ δοῖεν, ἐφ' ᾧ εἰσιόντες ἐξελθόντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ἱερῶν χωρίων, περισκοπεῖν τὰ οἰκεῖα, καὶ πᾶσι τρόποις πληρῶσαι τὸ δημόσιον, ἢ τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ποιῆσαι· ὡς ἂν τοῦτ' λαβόντες σκρινιάριοι τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ, οἱ περὶ τούτου κινδυνεύοντες ἕλοιντο. τὸν γὰρ παρὰ ταῦτα διδόμενον λόγον, οὐδὲ λόγον εἶναι βουλόμεθα, ἀλλὰ πανταχόθεν τὴν εἴσπραξιν καὶ ἔνδον τῶν ἱερῶν χωρίων ὑπομένειν τοὺς λαβόντας μάτην τὸν τοιοῦτον λόγον. πρὸς τούτῳ καὶ τὸν παρασχόντα τοῦτον, ὑποκεῖσθαι ταῖς ἐντεῦθεν εἰσπράξεσί τε καὶ ζημίαις, καὶ κληρονόμους τε αὐτοῦ καὶ διαδόχους καὶ πράγματα. §. δ'. Εἰ δέ τις τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων παρὰ τὸν εἰρημένον δοίη λόγον, ἀνάγκην ἕξουσιν οἱ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι τε καὶ ἔκδικοι τὴν ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν θεραπεῦσαι τοῦ δημοσίου ζημίαν, πρότερον μὲν οἴκοθεν, καὶ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως. εἰ δὲ ἀποροῖεν, καὶ ἐκ τῶν τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πραγμάτων. Εἰ δὲ τολμήσειε παρὰ γνώμην τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου δοῦναί τινα λόγον, οὐ μόνον ἄκυρον παντελῶς ἔσται τὸ γενόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ζημίαν θεραπεύσουσι τοῦ δημοσίου. πρὸς τούτῳ, εἴ τι τοιοῦτο πράξαιεν παρὰ γνώμην τοῦ αὐτῶν ἐπισκόπου, πάντως αὐτοὺς καὶ ἀποκινεῖσθαι ὧν φροντίδων μετέχουσιν, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλεσθαι. §. ε'. Εἰ δὲ ἄρχων παρὰ τὸ διηγορευμένον δοίη τινὶ λόγον, ὀφείλοντι δημόσια ταῖς τραπέζαις ταῖς σαῖς ἀφωρισμένα, ἢ οἱ τριβοῦνοι, ἢ οἱ πρωτεύοντες ὄντες. * * *

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

JUSTINI IMP. AUGUSTI NOVELLÆ CONSTITUTIONES.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α'.

Περὶ συζητήσεως λειτουργιῶν δημοσίων.

ΟΣΗΝ εἰδὲ τὸ κοινὸν τῶν πραγμάτων δίδου σὺν εὐτολμίᾳ τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἐπιτηδεύμασι προθυμίαν τε καὶ αὐξησιν, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Ὡς δικαιοῦ καὶ συνοικεσίου λύσει ἢ γάμῳ.

ΓΑμου σεμνότατον ἀνθρώποις οὐδὲν ἐστι, εἰ ἓν παῖδες καὶ ἡ ἐφεξῆς χρόνων διαδοχή. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

Περὶ τῶν ἐν Ὀσροηνῇ καὶ Μεσοποταμίᾳ γάμους ἀθεμίτους συναπτόντων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ κόμητι τῶν ἰδίων πραιτίων.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ΤΗΝ τῶν νόμων ἀκολουθείας καὶ βασιλικὸν ἐγκεχειρίσμεθα φιλανθρωπίαν, ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἀσφάλειαν κυβέρνησιν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις παιδὶ ζημίας τε καὶ βλάβης ἐξαιρεῖσθαι τὴν ἀγαπητὴν ἀμφοῖν τὸ πατρὸς τὸ ἡμέτερον πιστὸν ὕδατι κρίνει. τοῦ γὰρ ἡμετέρου παλαιοῦ τὰ δίκαια ἀκριβῶς καὶ ἀνεφθορότως ἀνατηρήσομεν πάντως· νόμοι γὰρ γίνονται, τοῖς ἀθεμίτοις γάμοις κωλύουσι τὰ καὶ ζημιοῦσι, καὶ ἀσφὲς τὸ δίκαιον ὑποτάσσουσι, ὡς μὴ ἐφέσεως αὐτῆς ἐπιδημίαν ὑποφέρειν. καὶ κελεύει ὁ νόμος καὶ ἐφίεσθαι ἡμᾶς αἰσίων ὧστε καὶ κόσμου ἀγάλματα τίκτειν, καὶ κεφαλὴν πλέκεσθαι πάντας. διὰ τοῦτο ἐμοὶ παιδικὸν ὂν Μεσοποταμίας τὴν καὶ Ὀσροηνῆς καὶ Εὐφρατησίας τὰ ἐπαρχίαν, (ἃ πολλὰ ἂν τοῖς Περσῶν ὁμόροις διῳκήσατο, πόλις μὲ ἀγαπᾷ καὶ νόμος, πόλις ἢ νικηφόρος τοῦ παθεῖν τὰ ἐπιδημίας, τὸ δὲ Περσῶν ἐπιμιξίᾳ καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς Σαρακηνῶν, παρανομίαις συναφθεῖσαι γάμοις, ὧστε τὰ τῶν ἐνίοις παῖδας τε καὶ ἐγγόνους ἴδιους τοιοῦτο τι ἀσφαλὲς μὲ τὰ ὀφθῆναι αὐτὸν πλεονεξίας λαβόντας, βουλῇ τε καὶ κατασκάλλουσι καὶ ὕπνῳ ἐστὶν ὅτε τὸ τῆς εὐδαίμονος δέχεσθαι, καὶ ἀσυγχύτως καμίζουσι, διαζευχθῆναι τὰ τοιαῦτα καὶ ἀθέμιτα βουλομένους. τοὺς δὲ ἐπιτηδεύμασιν τοιούτοις ποιεῖν, ἀκαιρῶ κέρδους ἕνεκα συναφαιρήσεις τοὺς παῖδας ἀδικεῖν, ἐπιπράττειν, καὶ κατέχεσθαι τοῖς ἀνδραποδώδεσι παρέχειν. καὶ πλουτοῦντας πολλάκις τὰ ἀδεμίτους συναφθέντας ἀλλάγας, τοὺς οἰκείων παῖδας τε καὶ ἐγγόνους ἀδίκως ἀφαιρουμένους ἀναγκάζειν δίκαις ἴσοις ἐν οἷς τάττει χρεὼν καὶ ἀσφαλῶς συνάπτειν εἰς γάμους ἀπάλους. καὶ, τοῦτο λέγοντες, τὰ τῆς ἡμετέρας κρίσεως ἄξιον φιλανθρωπίας πρᾶξαι.

ΚΕΦ. α'.

ΗΜεῖς τοίνυν τοὺς τούτων λόγους ἀσπασίμους, ἡσυχίζομεν, μηδένα κωλύοντες εἰ τοῖς τοιούτοις ἐπιτρέπεις τὰ ἀθεμιτοσυμίας ἀδεσπότους, ἀλλὰ τὰ ἡμέρας καθ' ἑαυτὸ ὁ θεὸς τὰ τοῦ Ρωμαίων ἡμῶν ἐγκεχείρισται βασιλείαν, πολυσταγμονεῖσθαι, ἢ ἀλλὰ τῶν δυσκολίας τὰ καὶ ζημίας ὑπαίτιας. τὰ γὰρ παλαίου ἄχρι τοῦτ συγχωροῦσιν ex speciali beneficio, καὶ τὰ ἱερώτατον ἡμῶν πατέρων ζημιοῦσιν, καὶ τρέπεται τὰ ἐπὶ τῷ νόμῳ καὶ τούτου αὐτοῦ διδόμενον τοῦ φόβου τῶν ὁ περιόντων, ἐχ ὡς ἀμελοῦντες τὰ ἀνθρώπων, ἢ ἐπὶ τοῦτο τοῦτ νόμου, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ μακρῷ συλαμβάνουσι τὰ ἢ φίσκου τὰ τοιοῦτα. βίᾳς τὰ καὶ ὕστερα πολλῶν τὰ πάλαι εἰρημένοις ἐπιτρίψεις λέγοντας, καὶ χρονίς ἀπορραγείσαις συμφορᾶς, πάσαν πλεονεξίας ἀναιρούσης ἀσφάλειαν. οὐδὲν τὰ νόμῳ κελεύομεν, καὶ τὰ διαφερόμενα τούτῳ καὶ τὰ ἀδεμιτοσυμίαν τοιαύτην ἐπιτίμια τοῖς ἐξ ἡμετέρας πολιτείας, ἢ τε παῖς μικρὰ ἀφεθεὶς εἰ μήτηρ ἐπιτρέπεις. ἐξ ἀρχῆς τὰ ἡμετέρας βασιλείας φιλανθρωπίας ἦν ἀεὶ καὶ συγχώρησις ὑπὲρ τὰ φθόνου ὁπόσους μεταδιδόναι, ὡς τὰ αὐτοῖς ἀκίνητον, Πέρσαις πλησιάζουσι καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῖς πᾶσι βαρβάροις Σαρακηνοῖς, καὶ τὰ καὶ πολίταις αὐθρώποις, καὶ μεμφομένοις ἑαυτοῖς, καὶ τὰ φόνους κρυπτῆναι πολλῶν ἃ διωκηθέντας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

†. Τὰ τοίνυν παρηγγελμένα ἡμῖν, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τὰ θεῖα σταυρώματα δηλώσαντα τοῦτο. ἐν σὺ δὲ δόξαντος καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τὰ αὐτοῦ ἐγκεχειρικὼς ἀρχῆς. ἔσεσθαι καὶ σπουδὴ παραδόσεως καὶ παραφυλάξεως ἀσφαλοῦς. Dat. Kal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 1.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ'.

Περὶ τῶν αὐτῶν τοὺς τὰ ἐπαρχῶν ἄρχοντας γίνεσθαι. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΤΗΣ παρὰ τῶν θεῶν ἡμῖν πολιτείας παιδείαν, καὶ ἐν τούτῳ δικαιοσύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους ἀνθρώπους ὑπηκόους. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

ΠΕΡΙ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Διοκλήτῃ ὑπάρχῳ τῶν ἱερῶν σταδιοδρόμων.

ΤΗΝ ἀεὶ τῶν Σαμαρειτῶν αὖθις καὶ τὰ πολλάκις τοῦτο μανίαν πολλάκις ὁ, τε τῶν δικαίων λήξεως ἡμῶν πάντες, καὶ ἡμεῖς. καὶ τὰ ἑξῆς.

CONSTIT. I.

DE INDULGENTIA [1] TRIBUTARIORUM RELIQUORUM.

QUantum studii & providentiæ jam inde ab imperii nostri primordiis in commoda publica contulerimus: & quæ sequuntur.

[1] Justinus hic fuit successor Justiniani, cognomento Curopalates. Paulus Aquilegiensis nepotem Justiniani fuisse scribit: Zonaras, consobrinum: Cedrenus, sororis Justiniani natum: Paulus Diaconus Justinianum minorem appellat.

[2] Extat hæc Novell. inter ceteras Justiniani ordine 148.

CONSTIT. II.

UT CONSENSU MATRIMONIUM SOLVI POSSIT. [4]

NIhil [5] in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat: & quæ sequuntur.

[3] Vid. Nov. 22. cap. 4. Nov. 117. 139.

[4] Vide quæ notavi ad Nov. 139.

[5] Laus matrimonii.

CONSTIT. III.

DE IIS QUI IN OSROENA [6] ET MESOPOTAMIA ILLICITAS NUPTIAS CONTRAXERUNT.

Idem Imperator Petro sacri aerarii comiti.

[6] Conjunge Novellam Justiniani 154.

PRÆFATIO.

LEgum severitati interdum Imperatoriam clementiam immiscerì [7] convenit, præcipue vero quando subditos multis damnis atque incommodis ea res eximit: quale profecto quiddam in præsentia nostræ potentiæ facere visum est. A patre enim nostro qui una cum aliis virtutibus pudicitiam mitisice amplexatus est, conscripta lex [8] est, quæ eos qui illicita matrimonia ineunt, & punit, & mulctat, & ad honestatem reducit, ut ne quæ extra ipsius naturæ fines posita sunt, concupiscant. Ac sane perpulchra ea lex est, mirumque in modum nobis placet: adeo ut eam & ratam habeamus, & omnibus modis vigorem suum obtinere jubeamus. Verum multi ex Mesopotamia, Osroena quoque & Euphratica provincia nos adierunt, qui docerent, quomodo nonnulli, dum consuetudinem cum Persis, (à quibus hæ provinciæ non [9] multum distant) & qui inter illos sunt Saracenis [10] habent, partim per ignorantiam legis, partim amoris affectu victi *illorum imitatione* illegitimis matrimoniis conjuncti fuerint, ita ut nonnullis horum liberi atque nepotes nati sint: *quamobrem iram* nonnulli, hac cupiditatis suæ occasione capta, quod paululum quiddam pro acceptis jussionibus quæ ejusmodi investigari atque vindicari vellint, gloriæ tuæ magistratui quotannis depensari sint, post hujus rei faciendæ commissionem turpis lucri causa per calumniam multos injuria afficiant, vexent, ac innocentibus negotium facessant: adeo ut sæpe mortuis illis qui illicite inter se juncti fuerant, ab horum filiis, nepotibus, & ulteriori seriei liberis, qui nihil deliquerint, quod parentes majoresque ipsorum illicite in matrimonium coierint, pœnas exigant. Atque hæc quidem quum dicerent, simul à potentia nostra clementiam petierunt.

[7] Severitati clementia miscenda.

[8] *L. Novell.* 154.

[9] De qua sapius ideo certatum inter reges Persarum & Romanos. vide *Amm. 17.*

[10] Sarracenorum nomen satis antiquum. Eorum enim meminit Sextus Rufus *in Provinciis*, Sarracenorum, inquit, & Arabum loca occupavit. Sed nemo fidelius id expressit Ammianus *lib. 14. & lib. 23.* ibi & Scenitas Arabas, quos Sarracenos posteritas appellavit. Hæc Ille. Inde Mahumetis genus, cujus posteri Sarraceni: postmodum Turcæ. Nec potes alioquin cum idiotis ab Agare, Agarenos: aut à Sara Abrahami uxore, Sarracenos appellari. De phylarcis Sarracenorum alias dixi.

CAP. I.

NOs igitur horum precibus adnuissis, statuimus, ut nullus [11] omnino eorum in tribus *ibi* provinciis, qui ante eum diem quo Deus nobis Romanorum Imperium est largitus, in illicitas nuptias inciderit, ob id negotiis interiatur, vel difficultatibus ac dispendiis subdatur. Quamquam enim sacratissimum nostrum ærarium ita damno afficiatur, & iis quæ ex lege per hanc occasionem ipsi debantur privetur, nihilominus tamen quod præteriit, ex speciali beneficio usque ad id tempus condonamus. Quod profecto facimus, non quasi pudicitiam aut quæ de hac lata lex est negligamus: sed quo iis qui parvo redempta talia ex fisco subtrahunt, multorumque facultates ac substantias in dictis provinciis quassant, & communes calamitates cient, omnem quæsitus occasionem succidamus. Quocirca sane legem illam, & quæ in illa adversus eos qui illicite nuptias contrahunt, pœnæ constitutæ sunt, ubique per nostram rempublicam, & in paulo ante dictis provinciis inde ab initio Imperii nostri *vim & auctoritatem habere* jubemus. Provinciis autem iisdem ideo benignitatem simul & veniam elargiti sumus, quod qui in illis habitant, Persis, & qui sub ipsis agunt barbaris Saracenis finitimi [12] & vicini sint: itaque humanis affectibus tacti, illos imitati sint, neque naturæ motum atque vim superare valuerint.

[11] Indulgentiæ nuptiis illicitis Osroenis, de indulgentia illicitarum nuptiarum, adde *l. 17. in fin. ff. de jure dotium.*

EPILOGUS.

†. Proinde quod nobis visum est, & per hanc sacram pragmaticam declaratur formam, gloria tua, quique pro tempore eidem magistratui præerit, effectui atque fini tradere & observare studeto. Dat. Kal. Jan. *Constantinop.* Imp. DN. JUSTIN. PP. Aug. Anno 1.

[12] Ab occidua fcil. plaga, Ammianus 23. loquens de Perside. Ab occidua plaga contingit Armenios & Nipibarem, & in Asia situs Albanos, mare rubrum & Scenitas Arabas quos Sarracenos posteritas appellavit.

CONSTIT. IV.

UT [13] DEI AMANTISS. EPISCOPI CUM PROVINCIARUM INDIGENIS, ET QUÆ SEQUUNTUR.

DUm reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus simulque ut subditi nostri in omnibus justitiæ bono fruantur, operam damus, & quæ sequuntur.

[13] Extat hæc Novella inter reliquas Justiniani, ordine 144.

CONSTIT. V.

DE SAMARITANIS. [14]

Idem Imp. Diomedi sacrorum prætoriorum præfecto.

UT impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam, ad meliorem frugem perduceremus: & quæ sequuntur.

[14] Extat hæc Novell. apud Justinianum 144. cui adde Nov. 129.

TIBERII[1] IMP. DE DIVINIS DOMIBUS CONSTITUTIO.

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

1 Hic successor fuit Justini, de quo Ⲩ. sub quo palatium regebat, teste Paulo Diacono. Cedrenus & Zonaras fuisse αὐτοῦ τῶν ἐξκουβιτόρων scribunt.

In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Tiberius Constantinus, fidelis in Christo clementiss. beneficentiss. pacificus, Alamannicus, Gottiscus, Francicus, Germanicus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, Triumphator, semper colendus, Aug. Sacratiss. Senatui.

PRÆFATIO.

CUM opera sint, quæ Deo conveniant, simulque eundem cum humano genere ortum habeant, in supplices beneficum esse, maleficia extirpare, & quæcunque subditis utilia sunt, ea & meditari & facere: tum ea ipsa nos præcipuum Imperatoriæ Majestatis insigne esse arbitrati, ex quo Deus nobis reipublicæ imperium atque gubernacula dedit, nulla (ut ita loqui liceat) neque die neque nocte quicquam earum rerum studio antiquius cariusque habuimus. Hinc certe quum permulti qui partim in inclyta hac urbe habitarent, partim ex omnibus ferme subditorum nostrorum provinciis *alii aliunde prodirent*, diversimode nos adierint: *qui iidem* quum prope possessiones domusque quaspiam Imperatorias prædia & bona sua haberent, aliisque rebus & controversiis involuti essent, variis injuriarum modis à procuratoribus, chartulariis, conductoribus, & qui alioqui ad Imperatorias domus attinent, in se peccari annunciarent, *atque res* mobiles, interdum etiam possessiones, agros & agricolas sibi ereptos lamentarentur: *ea autem ratione, quod* illi aliquid faciendum conducere ab ipsis alienis prædiis & agris defensionem quæ illis non competat, tribuant, tabulasque Imperatorias ac signacula[2] affigant, & (ut uno verbo dicamus) quæ ad ipsos non pertinent, suo dominio subjiciant: *quod* aliorum adversus alios nulla ratione nitentes lites suscipiant, itaque & actores rebus sibi debitis potiri non sinant, & reis citra judicium indictaque causa debiti exactionem vi inducant: *ad extremum vero, quod* ut nonnulli fraude inducti, rerum debitarum syngraphas in ipsas divinas domus concipiant & conscribant, efficiant, alienisque emptionum, aut forsasse donationum contractibus, in eorum qui aliis debent circumscriptionem immisceant: *inde (inquam) factum est, ut* quæcunque ad nostras aures pervenerint, de iis recte & competenter statuerimus, quum iis quidem restitui ablata jusserimus, ac incompetentes defensiones interdixerimus[3]: illos vero à judiciis liberaverimus, debitorumque syngraphas irritas judicaverimus, & fraudes[4] in contractibus fieri solitas prohibuerimus: quum denique Imperatoriarum domuum procuratores leges justumque pietatis nostræ propositum sequi jusserimus. Verum quoniam impossibile est, ut extranei, quique procul hinc habitant, pariter omnes huc conveniant, utque nos singulatim omnia quæ ad hunc modum fiunt, ubique manifesta faciamus: quæ ad hæc attinent, evidenti lege explicare visum est, quo non solum nostræ ætatis, verumetiam omnis futuri ævi hominibus nostrum æquitatis justitiæque studium innotescat. *Innotescat vero* etiam quam Imperatoriis nostris ædibus, quive illis præsunt, si quid delinquant, non parcamus: *quandoquidem* si[5] subditis bene sit, id nostram esse opulentiam felicitatemque, & (quia non solum divinarum domuum negotia, verum etiam communia præsentis reipublicæ nos cognoscere par est) subditorum facultates, quantum ad curam, nihil[6] ab Imperatoriis differre existimemus.

2 Vid. l. 1. Cod. ut nemo privatus titulos præd. suis vel alien. impon. &c.

3 Facit l. C. 14. 15. 16. 17. 18.

4 Vid. leg. 5. Cod. de legibus.

5 Interest enim Principis locupletes habere subditos. Novell. 8. §. 1. l. 3. Cod. de Nysm. … liberis.

6 Hinc illud Plinii ad Trajanum, Tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis. adde Novell. 149. cap. 5. in fin.

CAP. I.

STatuimus igitur, ut nulli gloriosissimorum, magnificentissimorumve divinarum nostrarum, aut pientiss. Augustæ domuum (quibus & patrimonialis & regia domus, quæ ante novas ecclesias sita est, annumeranda est) curatores, aut chartularii, aut provisores[7], aut conductores, aut quicunque alii ad easdem divinas domus pertinent, vel tabulas quæ nostram appellationem contineant, vel effigies[8] insigniave Imperatoria alienis ædibus aut prædiis vel mobilibus defunctorum, aut etiamnum superstitum rebus signacula[9] imponere, vel aliorum rusticos suscipere, vel solutiones aliquas quæ ipsos aut etiam ipsorum proventus transferant, in Augustalem domum faciendas curare in posterum ausint: neque si etiam earundem domuum, prædiorum, rerum, aut rusticorum partem aliquam ad Augustas ædes pertinere contingat, hinc adversus eos qui una cum ipsis possident, fraudis læsionisque occasionem capiant.

7 Προνοηταί.

8 Εἰκόνας καὶ χαρακτῆρας βασιλικούς. adde Nov. 17. c. 15.

9 Σήμαντρα.

CAP. II.

QUin & si quos rusticos, qui in aliorum mancipio sunt in præsenti ipsos habere, aut quales diximus solutiones accepisse constet, simul ipsos rusticos restitui, simul ipsas solutiones irritas esse jubemus. Quod si de his rebus aut etiam de aliquibus contractibus actionem se habere adversus alios dicant, nequaquam reum ad se trahant[10], neque (id quod & absurdissimum & iniquissimum putamus) suarum[11] controversiarum judices sedeant. liceat autem ipsis ut coram competente judice, sub quo sunt qui actiones sustineant, litem moveant, simulque jus suum obtineant. At si ipsos gloriosissimos magnificentissimosque curatores, divinarum domuum, quarum curam gerunt, nomine ab aliis in jus vocari contingat, tum quidem si hic actio instituatur communi & actoris & Augustalis domus curatoris consensu, unus ex gloriosissimis nostris præfectis ad rei examinationem dijudicationemque eligatur: & si (ut fieri assolet) contentio huc insurgat, libellus supplex Principi offeratur, datusque ab ipso judex suscipiatur: si vero in provincia aliqua, ejus præses controversiam sibi audiendam sumat. Cæterum si quis chartularius, emphyteuta, conductor, aut colonus Augustalium rerum occasione in jus vocetur, facultas sit actori, si velit, ut coram ipso Augustalis domus curatore, aut (si suspectum illum habeat) in alio foro coram eo coram quo communiter visum sit, aut etiam quem ex imperiali jussu hic nacti fuerint, actionem instituat. Quæ vero istiusmodi controversiæ in provinciis movebuntur, eas cujusque provinciæ præses audiendas assumet. Sane quæ iisdem divinis domibus privilegia[12] jam concessa sunt, ea non in his, sed in litium sumptibus observentur, pro inducendis *nempe* (quomodo dicitur) legendis & edendis, atque in aliis quæ circa lites fiunt sumptibus, ut nemo constitutum horum modum transgredi audeat, judiciorumque ministri eo contenti esse debeant. Illis vero etiam qui adversus ipsas Augustas ædes, earum curatores, provisores, conductores, chartularios aut colonos actionem dictant, ut iisdem utantur privilegiis facultas fuerit: ut ne in hoc quidem (quo tamen legibus nostris constitutum est modo) illis esse inferiores videantur.

10 De evocationibus alias dixi.

11 l. 10. ff. de jurisd.

12 Vid. tit. C. de privileg. domus Augusta.

CAP. III.

POrro quia nonnullos esse scimus, qui quum creditores suos debitis defraudare volunt[13], res suas illis oppigneratas alicui nostrarum ædium aut vendant aut donant, aut alio quocunque contractu perscribunt, & per illas medias[14] in alios vel cognatos vel familiares aliquo contractus modo transferendas curant: ut hac ratione hypothecæ jus miserum in modum iis qui pecunias suas erogarint, fere dispereat: dum divinæ domus præfectus (per quem hæc facta esse dicuntur) propter potestatem quam habet movendam de his rebus actionem non

13 Adde l. 1. ff. de alienatione judicii.

14 Fraus fit à persona ad aliam, l. 5. ff. donat. int. vir. l. 5. §. 3. ff. de auctor. tut. l. 26. in fin. C. de usur. Nov. 12. cap. 17. Novell. 123. cap. 2.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Τιβέριος Κωνσταντῖνος, πιστὸς ἐν Χριστῷ, ἡμερώτατος, μέγιστος εὐεργέτης, εἰρηνικός, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Φραγγικός, Γερμανικός, Ἀλανικός, Οὐανδαλικός, Ἀφρικός, εὐσεβής, εὐτυχής, ἔνδοξος, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, τῇ ἱερωτάτῃ συγκλήτῳ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Βασιλείας γνώρισμα μὲν Θεῷ τε πρέπον, ἀνθρώποις τε συγγενὲς ἐγνώρισμεν, τὰς δωρεὰς ἀεὶ ποιεῖν, τὰς ἀδικίας τε ἐκκόπτειν, ὅσα τε τοῖς ὑπηκόοις χρήσιμα βουλεύεσθαί τε καὶ πράττειν ἡμέρας, ὡς εἰπεῖν, ἀνάπαυσιν καὶ νυκτός, [illegible] τὸν περὶ τούτων ποιούμεθα σπουδῆς. ἐξ οὗ τὸ πολίτευμα ἡμῖν τὸ κράτος δέδωκεν ὁ Θεός. ἔνθεν τοι πολλῶν ἡμῖν διαφόρως προσελθόντων, τῶν τε ἐπὶ τῆς ἐνδόξου ταύτης πόλεως οἰκούντων, τῶν τε ἐξ ἁπασῶν σχεδὸν τῶν ὑπηκόων ἐπαρχιῶν, κτήσεις τινὰς ἢ οἰκήσεις βασιλικαῖς περὶ τῶν οἴκων ἐχόντων, πράγμασί τε ἑτέροις καὶ ὀχλήσεσι περιβεβλημένων, ποικίλαις ἀδικημάτων προσαγγελθέντων τρόποις [illegible] τε προνοητῶν καὶ χαρτουλαρίων καὶ μισθωτῶν, καὶ τῶν ἄλλων προσηκόντων ταῖς βασιλικαῖς οἰκίαις, κατ' αὐτῶν [illegible], τῶν φορητῶν [illegible] πραγμάτων, ἔστι δὲ ὅτε κτήσεις, καὶ χωρίων, καὶ γεωργῶν ἀφαιρέσεις ὀδυρομένων· τῷ δὲ [illegible] παρ' αὐτῶν προστασίαν ἀλόγως τοῖς ἀλλοτρίοις χωρίοις τε καὶ ἀγροῖς [illegible], τοὺς βασιλικοὺς ἢ σημάντρα ἐπιτιθέντων, καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, τὰ μὴ προσήκοντα οἰκειουμένων· τοὺς τε πρὸς ἑτέρους ἀμφισβητήσεις [illegible] ἀναδεχομένων, καὶ τοὺς τε ἐνάγειν βουλομένους μηδὲ τῶν οἰκείων ὀφλημάτων ἀπολαύειν συγχωρούντων, τοῖς τε ἐναγομένοις δίκης χωρὶς καὶ ἀπὸ βίας τὰς ἀπαιτήσεις ἐπαγόντων ἀκρίτως, τινὰς δὲ καὶ χρεῶν συγγραφὰς εἰς τὰς αὐτὰς θείας οἰκίας [illegible], συμβολαίοις τε ἀλλοτρίοις ὠνῶν, ἢ δωρεῶν, εἰ τύχοι, παρεμβαλλόντων εἰς τὴν τῶν ἑτέροις ὀφειλομένων περιγραφήν, τὰ μὲν ὅσα εἰς ἡμετέρας ἦλθεν ἀκοάς, [illegible], τοὺς μὲν ἀποδοθῆναι τὰ ἀφῃρημένα κελεύσαντες, τὰς τε ἀλόγους προστασίας εἴρξαντες, τοῖς δὲ τὰς δίκας ἀφέντες, καὶ τὰ γραμματεῖα τῶν χρεῶν ἄκυρα [illegible], τάς τε ἐπὶ τοῖς συναλλάγμασι γινομένας [illegible] κεκωλυκότες, τοῖς νόμοις καὶ τῷ δικαίῳ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας κατὰ [illegible] τοὺς τῶν βασιλικῶν οἴκων προνοητὰς ἀκολουθῆσαι προστάξαντες. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ οἷόν τε ἐστὶ καὶ τοὺς ἔξω καὶ πόρρωθεν ἅπαντας εἰς ταυτὸ συνελθεῖν, ἡμᾶς τε ἕκαστα ἀπανταχοῦ κατὰ τοῦτον [illegible] τρόπον φανερὰ ποιῆσαι, νόμον σαφεῖ τὰ περὶ τούτων διορίσαι συνείδομεν, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐς ὕστερον ἀνθρώποις τὰ τῆς ἡμετέρας δικαιοσύνης γενέσθαι [illegible], καὶ ὡς οὐδὲ τῶν βασιλικῶν ἡμῶν οἴκων ἢ τῶν τούτων [illegible], εἴ τι περὶ ἀδικεῖν, φειδόμεθα· [illegible] τε καὶ [illegible] ἡμετέραν ἡγούμεθα τὴν τῶν ὑπηκόων εὐπάθειαν, [illegible], τῶν βασιλικῶν διαφέρειν. ἐπεὶ μηδὲ τὰ τῶν θείων οἴκων πράγματα μόνοις ἡμῖν, κοινὰ δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς πολιτεύματος [illegible].

ΚΕΦ. α'.

Θεσπίζομεν τοίνυν, μηδένα τῶν ἐνδοξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων κουρατώρων τῶν θείων ἡμῶν ἢ τῆς εὐσεβεστάτης βασιλίδος οἴκων (οἷς συναριθμεῖσθαι τήν τε πατριμονιαλικὴν, τήν τε τῶν νέων ἐκκλησιῶν [illegible] βασιλικὴν οἰκίαν) ἢ χαρτουλαρίων αὐτῶν, ἢ προνοητῶν, ἢ μισθωτῶν, ἢ ἄλλων τῶν ταῖς θείαις αὐταῖς προσηκόντων οἰκίαις, θαρρεῖν τοῦ λοιποῦ ἐνθεῖναι τὴν ἡμετέραν προσηγορίαν φερούσας, ἢ εἰκόνας, ἢ χαρακτῆρας βασιλικοὺς ἀλλοτρίοις οἴκοις ἢ χωρίοις ἐπιτιθέναι, ἢ σημάντρα κινητοῖς πράγμασι τελευτησάντων ἢ ζώντων, ἢ γεωργοὺς ἑτέρων ὑποδέχεσθαι, ἢ καταβολάς τινας [illegible] εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκίαν, αὐτοὺς ἢ καὶ τὰς αὐτῶν προσόδους μεταφερούσας. μηδὲ εἰ μέρος τι συμβαίη τῶν αὐτῶν οἰκιῶν, ἢ χωρίων, ἢ πραγμάτων, ἢ γεωργῶν, ταῖς τῶν θείων οἴκων προσήκειν δικαίοις· ὡς ἂν μὴ ταύτην ἔχοιεν τὴν [illegible] τῶν συγκεκτημένων ἐπηρείας τὴν πρόφασιν.

ΚΕΦ. β'.

ΑΛλὰ καὶ εἴ τινας γεωργοὺς ὑπὸ τὴν ἑτέρων τυγχάνοντας [illegible] ἔχοντες φανεῖεν, ἢ καταβολάς οἵας εἴρηται εἰληφότες, καὶ αὐτοὺς ἀποδοθῆναι τοὺς γεωργούς, καὶ τὰς καταβολὰς αὐτῶν ἀκύρους καθεστάναι κελεύομεν. Εἰ δὲ περὶ τούτων ἢ καί τινων συμβολαίων πρὸς ἑτέρους ἐναγωγὴν ἔχειν λέγοιεν, μηδαμῶς τὸν ἐναγόμενον παρ' αὐτοὺς ἕλκειν, δικαστάς τε τῶν οἰκείων ὑποθέσεων καθέζεσθαι, (τοῦτο γὰρ τῶν ἀτοπωτάτων τε καὶ παρανομωτάτων ἡγούμεθα) ἐξεῖναι δὲ αὐτοῖς ὑπὸ τὸν προσήκοντα δικαστὴν, ὑφ' ὃν ἂν οἱ τὰς ἀγωγὰς ὑφιστάμενοι τελοῖεν, τὴν δίκην κινεῖν, καὶ τῶν δικαίων τυγχάνειν. εἰ δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἢ μεγαλοπρεπεστάτους κουράτωρας ὀνόματι τῶν παρ' αὐτῶν [illegible] θείων οἴκων ὑφ' ἑτέρων ἐνάγεσθαι συμβαίη, εἰ μὲν ἐνταῦθα τὰ τῆς ἐναγωγῆς κινοῖτο, κοινῇ γνώμῃ τοῦ τε ἐγκαλοῦντος καὶ τοῦ τῆς θείας οἰκίας κουράτορος, εἷς τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων ἐπιλεγήσεται πρὸς τὴν τοῦ πράγματος ἐξέτασίν τε καὶ κρίσιν· καὶ ἀμφισβητήσεως, οἷα εἰκός, ἐς τοῦτο γενομένης, τῷ βασιλεῖ δεήσεις καὶ τὸν ἐκεῖθεν διδόμενον προσδέχεσθαι δικαστήν· εἰ δὲ ἐπὶ χώρας, τὸν ταύτης ἡγούμενον τὴν τῆς ὑποθέσεως παραλαμβάνειν ἀκρόασιν. εἰ δὲ γε τῷ τῶν βασιλικῶν πραγμάτων προφάσει τῶν χαρτουλαρίων τις, ἢ ἐμφυτευτής, ἢ μισθωτής, ἢ καὶ γεωργὸς ἐνάγοιτο, ἄδειαν ἔχειν τὸν ἐγκαλοῦντα, εἴγε βούλοιτο, ὑπ' αὐτῷ τῷ τῆς θείας οἰκίας κουράτορι, ἢ, εἰ [illegible] ὑποπτεύοι, ἐπ' ἄλλῳ δικαστηρίῳ τῷ κοινῇ δόξαντι, ἢ καὶ τῷ θείᾳ κελεύσει αὐτῶν [illegible], εἰ δὲ ἐν ἐπαρχίαις τὰ τῆς ἀμφισβητήσεως τοιαύτης κινοῖτο, τὸν κατὰ χώραν ἄρχοντα τὴν ἀκρόασιν παραλαμβάνειν. τῶν ἤδη [illegible] ταῖς αὐταῖς θείαις οἰκίαις προνομίων οὐκ ἐπὶ τούτοις, ἀλλ' ἐπὶ γε τοῖς τῶν δικῶν δαπανήμασι φυλαττομένων, ὑπέρ τε τῶν λεγομένων ἐνδημάτων, ἀναγνωσμάτων τε καὶ ἐκδόσεων καὶ τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὰς δίκας δαπανημάτων. ὡς μηδένα θαρρεῖν τὸ τεταγμένον τούτων ὑπερβαίνειν μέτρον, ἀρκεῖσθαι δὲ τούτῳ τοὺς τῶν δικαστηρίων ὑπηρέτας. ἄδειαν ἔστω καὶ τοῖς τὰς δίκας πρὸς τὰς αὐτὰς θείας οἰκίας, ἢ τοὺς αὐτῶν κουράτωρας, ἢ προνοητάς, ἢ μισθωτάς, ἢ χαρτουλαρίους, ἢ γεωργοὺς λέγουσι, τοῖς αὐτοῖς προνομίοις χρῆσθαι· ὡς μηδὲ εἰς τοῦτο γοῦν [illegible] φαίνεσθαι κατὰ τὸν δὴ τοῖς ἡμετέροις διωρισμένον νόμοις.

ΚΕΦ. γ'.

ΕΠειδὴ δὲ ἴσμεν καί τινας ἀποστερεῖν τοὺς οἰκείους ὀφλήματος βουλομένους [illegible] οἰκείων τοῖς χρήσταις ὑποκειμένων ὠνὰς ἢ δωρεὰς ἢ ἑτέρα συμβόλαια πρὸς οἰκίας τῶν ἡμετέρων οἰκιῶν ποιουμένους, καὶ διὰ μέσων αὐτῶν εἰς ἑτέρους τῶν συγγενῶν ἢ συνήθων παρασκευάζοντας καθ' ἕνα συναλλάγματος μεταφέρεσθαι τρόπον, ὡς ταύτῃ τὰς ὑποθήκας ἐλεεινῶς τοῖς τὰ οἰκεῖα [illegible] χρήματα σχεδὸν ἀπολέσθαι· μηδὲ τοῦ προεστῶτος τῆς θείας οἰκίας, δι' οὗ ταῦτα πεπρᾶχθαι λέγεται, διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ δύναμιν, τὴν ὑπὲρ τούτων ἐναγωγὴν

[illegible]

ΚΕΦ. δ΄.

[illegible]

ΚΕΦ. ε΄.

[illegible]

ΚΕΦ. ς΄.

[illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β΄.
ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ.

Θεοῦ τε καὶ δικαιοσύνης μεῖζον ἐστιν οὐδέν. τούτων γὰρ χωρὶς οὐκ ἄν τι τῶν δεόντων πραχθείη ποτέ, καὶ διαφερόντως ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτευομένῃ εὐταξίᾳ καὶ βασιλεύειν ἐστὶν ὀρθῶς, καὶ τοὺς ὑπηκόους εἰς εὔνοιάν τε καὶ πᾶσαν [illegible] ἐφελκύσασθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς ἐκ Θεοῦ τε καὶ δικαιοσύνης τὰ σκῆπτρα παραλαβόντες, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ΄.
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ.

Οὐ τὸ νομοθετεῖν τὰ πρέποντα, μόνον ἐστὶν ἀγαθὸν μέγιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ τὰ νομοθετηθέντα φυλάττειν ἀκριβῶς, καὶ πρὸς ἔργον ἄγειν, καὶ τοὺς παραβαίνοντας ταῖς ἁρμοδίαις ὑποβάλλειν ποιναῖς· τί γὰρ ὄφελος ἔσται τῶν νόμων, εἰ μέχρι γραμμάτων εἶεν ἔτι, καὶ μὴ τὸ χρήσιμον διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων τοῖς ἀρχομένοις παρέχοιεν; καὶ τὰ ἑξῆς.

Διάταξις δ΄. ἐλλείπει ὅλη. * *

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε΄.
ΠΕΡΙ ΚΟΥΦΙΣΜΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ.

Μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶν ἀγαθὰ δικαιοσύνη τε καὶ φιλανθρωπία, ἡ μὲν τὸ ἴσον ἑκάστῳ νέμουσα, καὶ τῶν ἀλλοτρίων οὐκ ἐφιεμένη, ἡ δὲ πρὸς ἔλεον τρέχουσα, καὶ χρεῶν τοὺς ἀπορουμένους ἐλευθεροῦσα· ἀμφότεραι ταύτην τὴν βασιλείαν οἶδε κοσμεῖν καὶ ἀσφαλίζειν, καὶ τὰ πολιτεύματα διασώζειν, καὶ τὸν ἀνθρώπινον καλῶς διακυβερνᾶν βίον, καὶ τὰ ἑξῆς.

suscipit: & qui rem percepit contractum cum divina domo initum praetendit, per datumque domui privilegium à nemine actione conveniri sustinet: *insuper etiam quia esse scimus*, qui domibus, locis, aut aliquibus unius cujuspiam Augustarum aedium officinis majore aut quacunque mercede conductis illarum rerum praerogativa utantur: itaque creditores, aut etiam qui ipsis actiones intentant, & arceant & oblaedant: idcirco jubemus ne quis de reliquo subdolis commentis adversus creditores suos uti audeat. neque per divinam domum mediam cum alio donationem aut contractum instituat: *sciens* quod nullum [1] fructum ex versutia sua percepturus est, quum res alienata ubicumque fuerit, sive penes divinam domum, sive penes alium quempiam, nihilominus vindicari poterit, & omnia ei qui actiones aut etiam hypothecae jus habet, integra atque illaesa, perinde ac si nihil intervenisset, servabuntur. Ad hoc etiam, si quid hujus commenti causa ipsi divinae domui ejusve procuratori captandae benevolentiae ratione datum esse contingat, eo qui dedit excidet, hancque (quamquam minorem quam pro merito) remunerationem feret.

1 *l. 20. in fin ff. solut. matrim.*

Cap. IV.

Caeterum neque per earum aedium quae ad Imperatorias domus pertinent inquilinos, neque per alienos colonos, aut alium quempiam omnium, divinarum aedium praefecti aliquid faciendum conducant [2], neque illis patrocinium tribuant, aut quod πατρωνίαν [3] dicitur, ex liberis aliquibus, exactionibusve obnoxiis, aut decurionum etiam, quaeve in universum ad alios pertinent, praediis capiant: ac vero ab his omnibus desistant. Et si tabulae aut insignia Imperatoria istiusmodi praediis, domibus, officinis aut locis jam affixa sint [4], haec detrahant [5], aliisque qui illa detrahunt, quasi nostro jussu id faciant, nequaquam contradicant. Ad haec quietem agant, adversusque inquilinos, & qui quocunque modo tenentur, coram competentibus tribunalibus moveri actiones sinant: ac nullum ad alienas controversias, aut res, aut jus, aut praedia, horumve colonos accessum habeant, neque adversus aliquos actiones cedant, aut has *ab aliis* assumant: itaque alios, ut istiusmodi actionibus obnoxios, in jus vocent. Etenim hanc injuriae rationem omnino tolli jubemus, etiamsi donationis modo istiusmodi actiones ipsarum dominus in nos divinasque nostras aedes transferat, & quae justa videantur, debita se habere dicat: ne *videlicet* hoc commento aliis iniquitatis quicquam obveniat. Istiusmodi [6] si quidem donationes nobis curae non sunt, neque calumniae opinionem auferre & subire nostrarum divinarum domuum procuratores volumus: utpote qui singulis (ut dicitur) diebus nostris subditis donemus, magnamque rerum mobilium immobiliumque & pecuniarum vim prope omnibus elargiamur. Facultas vero cuique sit, ut quas se habere actiones dicit eas adversus obnoxios secundum consentanee in hoc obtinentem modum, nullo Augustarum domuum praefecto interposito, moveat: & quando sua per legem recuperarit, de his quocunque velit modo statuat. Ipsas enim actionum cessiones, quod fraudis & calumniae ansam complectantur, & odimus & aversamur. Quapropter etiamsi quae hujusmodi in ipsas divinas domus jam conscripta sunt, has irritas constituimus, & [7] nullam illas petitionem exactionemque habere concedimus, ut hi adversus quos factae sunt, inde provenientibus actionibus liberentur, hancque poenam iis qui has cessiones facere ausi fuerint, imponimus.

2 Ἐμφρουρεῖσθαι, id est, mercede accepta defendere, sic in *Novell.* 17. *cap.* 14. τὰς λεγομένας ἐμφρουρεῖσθαι.
3 Πατρωνίαν, merces patrocinii.
4 Dixi ad *l. 1. C. ut nemo privatus.*
5 Adde *Nov.* 28. *cap.* 5.
6 Adde *l. pen. ff. de hered. instit.*
7 Adde *l. ult. C. ne liceat potentioribus.*

Cap. V.

Si vero etiam ipsarum Augustarum domuum praefecti, aut chartularii, aut emphyteutae, aut conductores, aut dispensatores [8], aut qui alioqui ad illas pertinent, ob res privatim ad ipsos pertinentes ab aliquibus coram competentibus magistratibus in jus vocentur, ipsos prompte obedire jubemus, & secundum procedendi ex lege ordinem actiones suscipere, indeque manantibus exactionibus cedere, idque perinde ac si ad divinas domus nihil pertinerent: ne hac potestate eos qui adversus ipsos actiones habent oblaedere, iisque quae debent fraudare videantur. Adeo autem ab istiusmodi injuriis divinas nostras domus alienare cogitamus, ut controversias apud illarum magnificentissimos gloriosissimosve curatores sive in scriptis, sive sine scriptis jam motas, ulterius procedere non sinamus, extra quam [9] si utraque pars sponte id facere velit. Quod sane si utraque pars non velit, *volumus* ut unus aliquis nostrorum magistratuum, in quem partes consenserint, quemve etiam nos assignaverimus, secundum hoc quod recens à nobis constitutum est, controversiam à quocumque horum examinatam, quaeque in illa forte acta sunt, suscipiat, ac deinceps audiat, quaeque legibus conveniant, de ea statuat.

8 Ἐπίκουροι (?).
9 Licet enim cuique renuntiare iis, quae pro se introducta sunt, *l. 4. Cod. de episcop. l.* 29. *Cod. de pact. Novell.* 136. *cap.* 1.
10 Τὴν ἐκκλησίαν, vid. J. *ead.*
11 Vid. *l. 17. §. 1. Cod. de sacrosanct. eccl. l. 4. Cod. de privilegiis domus August.*

Cap. VI.

De oneribus [10] profecto etiam, & metatis & angariis, & viarum [11] pontiumque instaurationibus, de descriptionibus quoque & indictionibus tractare nobis visum est: ac ne haec indistincta maneant, consentanea quaedam justissimo nostro proposito de illis praescriptio procedat. Quum enim privilegia jam olim Augustalibus domibus data ab his illas eximant, recte animum nostrum subiit, ut rei utilem & necessarium ordinem imponeremus. Si etenim ob Imperatoriorum exercituum, qui in barbaros emittuntur, transitum, aut etiam nostro jussu, quo abunde huic inclytae civitati annonae sit, aliarumve occasionum causa, specierum quandam contributionem [12] fieri contingat: his omnibus non modo alios subditos [13], verum Augustarum domuum possessiones & habitacula profecto etiam obnoxia esse volumus. Ac sane citra has causas, ne divinae domus, neque alius subditorum quisquam molestia afficiantur, jubemus: neque ut tale aliquid illata necessitate fiat permittimus.

12 Συνωνὴ, ut & supra συνωνὴ, coemptio, *l. 2. Cod. de frumento urbis Constant.* Budaeus de *constitution.* indicta coemptio. Cassiodor. 11. *variar.* Laridi atque tritici specierum nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari. Coemptio dicitur quoties quis forensi pretio fisco vendere cogitur, idemque συνωνὴ, id est, unus dicitur, *Suidas in* Συνωνὴ, a quo nemini licet se excusare. *Cod. ut nemini liceat in coempt. specierum*, dicitur etiam συνωνὴ, *l. 1. C. Theod. de publ. comparat.* Specierum coëmptionum cura, frumenti & similia, ut *ut nemini liceat in coëmptione spec. & de muneribus fisci.*
13 Ut *l. 2. C. de privil. domus Aug.*

Constit. II.
DE HEREDIBUS.

Deo [14] simul & justitia nihil majus existit: absque his enim nihil unquam commode geri potest, & praecipue in nostra hac republica. Exinde enim & recte regnare, & subditos ad benevolentiam, neque non ad summam licet attrahere devotionem. Ea propter cum & nos divinitus, perque justitiam, imperii sceptra suscepimus: & quae sequuntur.

14 Extat inter *Novell.* 164.

Constit. III.
DE [15] PROVINCIARUM PRAESIDIBUS.

Non tantum decentes leges ferre summo bono est: sed etiam sancita accurate custodire, & ad effectum deducere, transgressoresque competentibus poenis subjicere. Quae enim [16] legum erit utilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se praebeant? & quae sequuntur.

15 Extat inter *Novell.* 161.
16 *l. 2. §. 13. ff. de orig. jur.*

Novella quarta desid. integra. * *

Constit. V.
DE [17] RELEVATIONE TRIBUTORUM PUBLICORUM.

Praestantissima inter homines bona sunt justitia [18] & benignitas: quarum altera aequabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Haec ornare firmareque imperium, haec conservare rempublicam, haec pulchre humanam noverunt gubernare vitam, & quae sequuntur.

17 Extat inter *Novell.* 163.
18 Hinc illud apud Ciceronem 6. *de republica*, *sic* *justitiam cole & pietatem.*

ALIÆ ALIQUOT CONSTITUTIONES JUSTINIANI, JUSTINI, ET TIBERII,

Ex libro Juliani antecessoris.

PRAGMATICA SANCTIO JUSTINIANI IMP. COMPLECTENS VARIA CAPITULA.

I. *Imper. Justinian. August. ut omnia firma sint, quæ Amalasunta, vel Atalaricus, vel Theodatus concesserunt.*

PRo petitione Vigilii[1] venerabilis antiquioris Romæ Episcopi quædam disponenda esse censuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per Occidentales partes habitare noscuntur. In primis itaque jubemus, ut omnia quæ Atalaricus vel Amalasunta[2] regia mater ejus vel etiam Theodatus[3] Romanis vel Senatu poscente concessa sunt, inviolabiter conserventur: sed & ea quæ à nobis vel à piæ memoriæ Theodora Augusta quondam conjuge nostra collata sunt, volumus illibata servare, nulla cuicunque danda licentia contra ea venire, quæ à prædictis personis pro quibuscunque rebus vel titulis data vel concessa esse noscuntur, excepta videlicet donatione à Theodato in Maximum pro rebus abita Marciani: ex quibus dimidiam portionem Liberio viro gloriosissimo dedisse meminimus, reliquam dimidiam Maximo viro magnifico relictam, quas apud utrumque firmiter manere censuimus.

II. *Ut per Totilanem facta donationes irrita sint.*

SI quid à Totilane[4] tyranno[5] factum vel donatum esse invenitur cuicunque Romano seu cuique alio, servare vel in sua firmitate manere nullo modo concedimus: sed res ablatas ab hujusmodi detentatoribus antiquis dominis reformari præcipimus. quod enim per illum tyrannidis ejus tempore factum esse invenitur, hoc legitima nostra notare tempora non concedimus.

III. *Nemini noceat in captivitate gentium amissio instrumentorum.*

LIcet enim generali lege prospectum est[6] ne instrumentorum amissio dominis, pro quibus instrumenta conscripta sunt, quodcunque præjudicium rerum possit inferri: tamen specialiter etiam per illa loca hoc renovare censuimus, cum sciamus per diversas calamitates & hostiles pervasiones tam in ipsa civitate Romana, quam in aliis locis hominibus instrumenta periisse. Nequaquam igitur ex hoc quicunque patiantur calumniam, aut aliquod sustineant detrimentum, sancimus, ut instrumentorum quidem amissionem[7] vel corruptionem nullum præjudicium pro dominio vel possessione, pro credito, dominis rerum, vel possessoribus, aut creditoribus pro quibus instrumenta conscripta fuisse inferre pragmatum.

IV.

SEd & si quis res absentis vel etiam capti, forsitan greges[8], per suam aut cujuslibet auctoritatem invasit, vel petendo eas tenuit, reverso eo vel liberato, sine ulla dilatione jubemus restitui ipsi vel etiam heredibus ejus. Et si forte ille fatale munus subiit, etiam heredibus ejus restituatur, legis auctoritas suggerit.

V. *Non præsumat quis alienum.*

QUia autem verisimile putamus diversos tyrannidis tempore res suas per metum alienasse hominibus vel officium quodcunque gerentibus, vel aliam à Totila commissam actionem vel potentiam vel gratiam apud eum habentibus, sive venditione, sive aliis quibuscunque contracti titulis, modo vero quod factum est prius rescindi[9] desiderare, utpote per violentiam vel per metum tyrannici temporis factum: sancimus omnibus esse licentiam sui recipiendi sive vindicandi, vel possessionis à judice adipiscendæ, prædiis tantummodo videlicet restitutis, qui tamen eo qui se dedisse perhibet adprobante veraciter constiterit exsoluta, nec aliquo postea modo vel fraude subtracta, vel ab eo recepta: cum non absque ratione esse putamus multa tunc tempore per metum vel violentiam facta esse, quæ nostris temporibus rescindi exposcit justitia, pœna videlicet instrumentis inserta propter prædictas sanctiones modis omnibus quiescente.

VI. *De tempore postliminii, id est, post captivitatem.*

CUm autem Deo propitio nostro imperio sint omnes restituti, sancimus pro nostrarum legum auctoritate triginta[10] necnon & quadraginta annorum præscriptionem, alias insuper, legibus locum habere, & suam tenere per omnia firmitatem: his duntaxat temporibus, quæ ab adventu tyrannorum bellica confusio comprehendit, nullatenus in præscriptionum curriculis imputandis.

VII. *Ut instrumenta irrita revocentur.*

COgnovimus, dum hostilis ferocitas Romanam civitatem vel alias obsideret, diversos contractus esse factos inter Romanos qui obsidebantur, vel etiam instrumenta conscripta: in præsenti vero quosdam prædictos contractus rescindere vel etiam instrumenta irrita revocare: sancimus, & si postea per hostilem incussionem hujusmodi documenta perierunt, nullam esse licentiam quæ facta sunt, infirmandi, sed omnes[11] contractus obsidionis tempore factos in sua firmitate durare instrumenti etiam competentem vim habituri, sed nullum per eorum amissionem dominis præjudicium generandum. quod enim rite perfectum est, per fortuitos belli casus verti subtilitatis non patitur ratio.

VIII. *De rebus mobilibus vel immobilibus.*

REs insuper mobiles vel immobiles seseque moventes, quas à Theodorici regis[12] temporibus usque ad nefandissimi Totilæ superventum quocunque jure vel titulo Romani possedisse noscuntur per se vel usufructuarias vel alias personas, per quas unumquemque præcepit possidere, in posterum sine aliqua concussione apud eos servamus, eo videlicet ordine quo per prædicta tempora easdem res possedisse noscuntur.

1 Scripsit adversus Eutychen.
2 Amalasunta, vel ut Paul. Aquilegiensis scribit, Amalasonta, alii Amalasuntha, regina mater Atalarici Gothorum regis: quo extincto ipsamet regnavit, vid. Paulum Aquilegiensem in Justiniano, Procopium 1. de bello Vandalico, & 1. de bello Gothico.
3 Theodatus ab Amalasunta particeps regni adsumptus, post dies aliquot eam in balneo strangulare jussit. Paul. Diaconus d. l.
4 Totilas vel Totilanes rex Gothorum, à quo Roma quondam capta est, qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere buccina jussit, ut qui se à Gothorum gladiis tutos esse vellent, aut in ecclesiis se tuerentur, aut quibuscunque modis occultarent, quique decimo post anno victus & interfectus à Narsete, Paul. Aquileg. ibi. vid. Procop. 3. de bello Gothor.
5 Facit Paul. Cod. Theod. de infirmandis his, quæ sub tyrannis aut barbaris gesta sunt. Dixi nos de re mammalia in l. 15. C. de sacros. eccl.
6 l. 4. & l. 5. Cod. de fide instrum.
7 Instrumenti amissio facta tyrannidis tempore, non nocet creditoribus, dominis aut possessoribus. Nam & alias amissio instrumenti ceteras probationes non excludit l. 4. Cod. de fide instrum.
8 Vid. cap. 13. J.
9 Facit Nov. 36.
10 Idque etiam continetur d. Novell. 36. res ereptas, tyrannidis tempore auferri possessoribus, nisi actores excludantur legitimis præscriptionibus.
11 Contractus non ideo rescinduntur, quod obsidionis tempore facti. Obsessus itaque contrahere potest: nam & captus potest. l. Nam & Servius 21. ff. de negotiis.
12 Theodoricus hic est à quo Odoacer (rex Turcilingorum & Rugorum, si credimus Paulo Diacono in Zenone) rex Italiæ superatus est. vid. Procopium de bello Gothor. vide Paul. Diaconum in Odoacre.

IX. *Pro immunitate tributorum.*

NE autem tributorum exactionis intuitu habitatores patiantur molestias quarumcumque provinciarum, sancimus nullius majoris dignitatis officia pro exigendis functionibus dirigi, sed per provinciarum judices & eorum officia quodcunque damnum collatores sustinere pro tributorum videantur exactione, licentia non deneganda majoribus judicibus, & eorum Officiis, si minus illatæ fuerint functiones, ipsos judices & eorum Officia convenire, & quod minus est illatum exigere, & tam publicæ rationes, quam collatoris utilitas procuretur. Dat. anno, die, & Cons. SS.

X. *De confirmatione absolutionis tributorum.*

IPsarum etiam functionum solutionem per consueta loca vel tempora solenniter præcipimus fieri, nulla innovatione per hostilem adventum solutioni tributorum penitus inferenda, sed pro sua consuetudine vel nostrorum beneficiorum tenore sive ad arcam sive in provincia, unumquemque solutionem in posterum etiam celebrare.

XI. *Ut leges Impp. per provincias ipsorum dilatentur.*

JUra insuper vel leges[13] Codicibus nostris insertas, quas jam sub edictali programmate in Italiam dudum misimus, obtinere sancimus: & eas quas postea promulgavimus constitutiones, jubemus sub edictali propositione vulgari ex eo tempore quo sub edictali programmate evulgatæ fuerint, etiam per partes Italiæ obtinere, ut una, Deo volente, facta republica, legum etiam nostrarum ubique prolatetur auctoritas.

XII. *De suffragio collatorum.*

PRovinciarum etiam judices ab[14] episcopis & primatibus uniuscujusque regionis idoneos eligendos[15] & sufficientes ad locorum administrationem, ex ipsis videlicet jubemus fieri provinciis, quas administraturi sunt sine suffragio: litis etiam codicillis per competentem judicem eis præstandis: ita videlicet, ut si aliquam collatoribus læsionem intulisse inveniantur: aut supra statuta tributa aliquid exegisse, vel in coemptionibus[17] mensuris[16] enormibus, aliisque præjudiciis vel gravaminibus, aut iniquis[18] solidorum ponderibus possessores damnificasse, ex suis satisfaciant facultatibus. Quod etiam si quis de administratoribus aut *actionariis* de præteritorum nefandorum tyrannorum tempore fecisse invenitur, ex suis facultatibus ei à quo abstulit, restituere jubemus, cum nos indemnitatem subjectorum undique volumus procurari.

XIII. *Ut proprietas unicuique restituatur.*

CUm autem cognovimus inimicis Deo propitio diversis expulsis provinciis quosdam greges[19] invenientes ab illis relictas[20], & suo vindicare eas dominio, licet ad alios antea pertinebant: sancimus caussa discussa, quantum quidem ad eos pertinet, eis præstari. Si quid vero ab aliis agnoscetur, dominum sua recipere: quod vero excepto domino non cognoscitur, inter illos distribui, qui per eandem provinciam greges amisisse inveniantur, divisione pro rata portione scilicet facienda.

XIV. *De eo cui aliquid ablatum est, ut restituatur.*

SI qui etiam collatorum per occasionem tributorum exactiones vel cujuslibet oneris prætextu, aut alio irrationabili modo à quibusdam in auro[21] vel in speciebus læsi esse noscuntur: hoc etiam competenter, ei cui ablatum est, jubemus sine ambiguitate restitui, ut undique provinciarum habitatores legitime sua recipiant & nostri temporis possint felicitatem sentire.

XV. *De servis qui tyrannorum tempore liberas duxerunt uxores.*

ILlud etiam præteritis capitulis inserendum esse censuimus: Ut si qui per Gotthicæ[22] ferocitatis nefandissima tempora servi constituti liberas uxores inveniantur duxisse, vel etiam liberis hominibus ancillæ conjunctæ licentiam[23] quidem liberæ personæ discedendi per præsentes nostros mereantur affectus, ancilla, videlicet vel servo in dominorum suorum jure remanentibus, nullo præjudicio dominis servorum vel ancillarum ex præterito tempore generando. Si vero in posterum etiam conjugia tenenda esse putaverint, nullum[24] præjudicium circa libertatem propriam patiantur, filii vero maternam[25] conditionem sequantur, quod etiam in illis, qui ex tali conjugio nati sunt, obtinere jubemus.

XVI. *De servis & colonis ab alio detentis.*

SErvos etiam vel colonos, quos ab aliquo contigerit detineri, suis restitui dominis una[26] cum medii temporis prole jubemus.

XVII. *De Deo dicatis virginibus.*

CUm autem tyrannicæ ferocitatis præsumptionem res etiam illicitas quasi permissas egisse sine dubio sit: sancimus, ut si qui mulieres Deo sacratas vel habitum religiosum habentes sibi conjunxisse inveniantur, nullam eis tenendi, vel dotes forte conscriptas iterum[27] monasteriis vel ecclesiis, aut sancto proposito cui dedicatæ sunt, restituantur.

XVIII. *Ne pro comparatione specierum collatores graventur.*

NE vero per coemptiones[28] etiam quodcunque collatores detrimentum sustinere inveniantur, sancimus per unamquamque provinciam illarum fieri specierum coemptionem, quæ per eandem provinciam abundare noscuntur: neque enim ejus

quod

13 Facit Novell. 35. in fin.
14 Episcopi in provincialium judicum electione suffragium habuerunt.
15 Nota à quibus olim eligerentur provinciarum judices.
16 De quib. dixi ad Novell. Tiberii cap. 6. in fin. T.
17 Vid. l. 6. in fin. ff. de extraord. criminibus.
18 Facit Edictum 11. cap. 2.
19 Cap. 4. Tod.
20 Greges etiam feminino genere dixerunt veteres. Lucretius 4. Baceriæque greges. vid. Nonium in Greges.
21 Facit Edict. 11. T. eod.
22 Quibus Gothi Italiam tenuerunt.
23 Matrimonia tempore tyrannidis contracta cum ancillis dissolvi possunt.
24 Observa casum, quo libera servi uxor esse potest etiam libertatem non amittat.
25 Partus ventrem sequitur quoad ingenuitatem. l. 24. ff. de stat. hom.
26 Parentis restitutionem sequitur partus. Casus conjici potest ex l. 6. 7. & ff. de pignor. & hypothec. l. 71. §. 3. ff. de legat. 1. l. 41. §. 2. in fin. ff. de leg. 3. l. 11. ff. de manumiss. vind. l. 8. ff. de liberali. & Seneca 9. controv. 3. In sectione, inquit, fratres quamvis hostilis hasta non dividit.
27 Matrimonium cum monali contractum, dirimi jubet lex Justiniani.
28 Cap. 12. Tod.

quod ibi non abunde nascitur, coemptionem non fieri patimur: pretiis videlicet pro specierum venalitate, quæ tunc temporis in foro [1] rerum venalium obtinere noscuntur, statuendis, ipsis tamen pretiis specierum unicuique collatorum in tributorum imputandis exactionem, commerciis videlicet navium nullo modo prohibendis, ut & noster felicissimus exercitus possit nutriri, & collatores aurarias [2] functiones ex abundantium specierum commercio infundere valeant, distributione coemptionis pro arbitrio tam locorum antistitis quam primatum uniuscujusque celebranda, ne collatores ex Officiorum [3] avaritia per quemcumque modum opprimi videantur.

XIX. *De mensuris & ponderibus.*

UT autem nulla fraudis vel læsionis provinciarum nascatur occasio, jubemus in illis mensuris vel ponderibus species vel pecunias dari vel suscipi, quæ beatissimo Papæ vel amplissimo senatui nostra [4] pietas in præsenti contradidit.

XX. *De mutatione solidorum, id est, monetæ.*

CUm autem scimus *veterum* Romanorum principum solidos per illa loca facile inveniri, comperimus autem negotiatores vel alios quosdam propter mutationem solidorum dispendium aliquod collatoribus nostris inferre: sancimus, solidos Romanorum principum forma signatos sine permutationis dispendio per omnes provincias ambulare, & per eos celebrari contractus: cum, qui dispendium aliquod permutationi solidorum inferre præsumpserit, pro [5] unoquoque solido alterum tantum ei cum quo contraxerit, inferat.

XXI. *Ut pretium satisfaciat & quod tulit quis.*

SI quis etiam de rebus immobilibus ad alium pertinentibus aliquem ornatum vel materiam abstulisse inveniatur modis omnibus restituere: vel si jam alicui injuncti [6] sint ædificio, pretio satisfacere coartetur, ut undique nostrarum legum conservetur auctoritas. Instrumenta [7] etiam quæ ad alios pertinentia, forte ab aliis detinentur, prioribus dominis jubemus restitui, ut omnes undique nostrarum legum adjutorio potiantur. Si vero instrumentum periisse inveniatur, cujus exemplar apud alterum invenitur, utpote duobus [8] scriptis authenticis, prout in contractis [9] solitum est, ex eo quod apud partem alteram invenitur, aliud conscribi jubemus, & parti dari, cujus jam instrumenta perierunt, ut competentem possit habere cautelam. Sed & si quis instrumentum alienum sive ipse tollendo, sive quocunque casu inveniendum malignitate vel incendit [10] vel abscondit, aut corrupit, aut quocunque modo habere desierit, tunc quanti interest ejus, ad cujus jura instrumenta pertinebunt, is qui dolum fecit, satisfacere compellitur. Dat. die, anno, & Conss. SS.

XXII. *Ut annona ministretur Medicis & diversis.*

ANnonam etiam quam & Theodoricus [11] dare solitus erat, & nos etiam Romanis indulsimus, in posterum etiam dari præcipimus, sicut etiam annonas, quæ grammaticis ac oratoribus vel etiam medicis, vel jurisperitis antea dari solitum erat, & in posterum suam professionem scilicet exercentibus erogari præcipimus, quatenus juvenes liberalibus studiis eruditi per nostram rempublicam floreant.

XXIII. *Ut civiliter inter se causas audiant.*

LItes etiam inter duos procedentes Romanos, vel ubi Romana persona pulsatur, per civiles judices exercere jubemus, cum talibus negotiis vel causis judices militares [12] immiscere se ordo non patitur.

XXIV. *Ut mutationes in suo statu fiant.*

REipublicæ permutationes etiam vel comparationes sive competitiones [13] cum publico factas usque ad adventum sceleratæ memoriæ Totilæ [14] in sua firmitate firmamus, si tamen nulli aliquid alio possidente competit.

XXV. *Ut fabricæ publicæ serventur.*

COnsuetudines etiam & privilegia Romanæ civitatis vel publicarum fabricarum reparationi, vel alveo [15] Tiberino, vel foro aut portui Romano sive reparationi formarum [16] concessa servari præcipimus: ita videlicet, ut ex iisdem tantummodo titulis, ex quibus delegata fuerunt, præstentur.

XXVI. *Ut per negotiatores coemptiones fiant.*

SUper hæc cognovimus Calabriæ vel Apuliæ provinciæ possessoribus pro coemptionibus non inferendis superindictitium [17] titulum impositum esse pro unaquaque millena, unde coemptiones per negotiatores annis singulis exerceri, in præsenti vero negotiatoribus specierum coemptiones recusare tentantes tam superindictitium titulum, quam coemptionis onus provinciæ possessoribus imminere, cum abunde mercatores sint, per quos possit exerceri coemptio: sancimus magnitudinem tuam hæc examinantem, si possibile sit, per negotiatores species comparatas inferri, collatores provinciæ nullatenus prægravari, cum superindictitio titulo semel eis imposito, coemptionis etiam onus inferre sit impossibile. Dat. die, anno, Conss. SS.

XXVII. *Ut qui voluerit ad præsentiam Imp. navigare, non impediatur.*

VIros etiam gloriosissimos ac magnificos Senatores ad nostrum accedere comitatum volentibus, sine quocunque impedimento venire concedimus, nemine prohibendi eos habitaro licentiam, ne Senatoribus nostris vel collatoribus debitus introitus quodammodo videatur excludi, sed etiam ad Italiam provinciam eundi eis, & ibi quantum voluerint tempus commorandi pro reparandis possessionibus aperimus licentiam, cum dominis absentibus recreari [18], possessiones aut competentem meteri culturam difficile sit. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam sanctionem nostra statuit æternitas, magnitudo tua modis omnibus effectui mancipare observareque procuret, pœna decem librarum auri imminente contra temeratores nostrarum jussionum. *Pragmatica data Idib. August. Const. Imper. DN. Justiniano PP. Aug. Anno* XXVIII. [19] *P. C. Basilii VC. Anno* XIII. *Narsiæ* [20]. *Ill. præposito sacri cubiculi: Antiacho Vr. magnifico præfecto per Italiam.*

1 Privatus species fisco vendere cogi potest salario tantum accepto. dixi ad *l.* 13. §. 1. *ff. de munere. præd.* Id est, pretio quod communiter fungitur. dixi ad *l.* 63. *ff. ad l. Falc.* forensi pretio alias nemo invitus cogitur vendere. *l.* 9. *Cod. de Judæis.*
2 De auraria functione, vid. *l.* 13. *l.* 18. *C. Theod. de lustrali collatione.* Dicitur autem eo modo, quo auraria pensio apud Cassiodorum 2. *variar.* auraria pensitatio. *l.* 2. *C. de fund. patrimon.* auraria præstatio. *l. un. C. Theod. qui à præst. tiron.* Hinc aurarius canon. *l.* 10. *C. de excus. munerum.* aurarius susceptor. *l.* 1. *C. de apochis publicis.*
3 Id est, officialium, hoc enim inter cætera officium significat. *l.* 6. §. 5. *ff. de offic. præsid.* inde officium consulare *l.* 18. *C. de collat.* & apud Symmachum 1. *epist.* 46. Cohortale. *l.* 33. *C. de appell.* comitianum, *l.* 1. *C. de off. mil. jud.* comitum *l.* 3. *C. de canon. largit. tit.* præfecti prætorio *l. unic. C. de collat. donat.* Præsidis *l.* 14. *in pr. C. de decurion.* præsidiale *l.* 1. *C. de præscript.* 30. procuratoris fisci. *l.* 5. *C. quando fiscus vel privat.* proconsularis præfecti Augustalis. *l.* 3. §. 1. *C. de Canon. largit. tit.* rectoris provinciæ *l.* 2. *in fin. C. de Canon. largit. tit.* vicarii *d.* §. 1.
4 Principis est, pondera & mensuras tradere. facit *Edict.* 11. *c.* 2. facit *l.* 1. *c.* 2. *C. Theod. de ponderator. l.* 25. *C. eod. de suscept.*
5 Multam observa dispendium permutationi solidorum inferentis.
6 Adde *l.* 38. *in fin. ff. de rei vind.*
7 Vid. *tit. de tabellis.*
8 Interdum duo contractibus authentica esse possunt.
9 Id est, contractibus. Idem plerumque fit in testamentis, vid. *l.* 24. *ff. qui testamenta.*
10 Adde *l.* 23. *ff. de falsis.*
11 De quo V. c. 8.
12 Judex militaris causarum civilium notionem non habet. vid. *l.* 1. *& seq. Cod. de off. milit. jud.*
13 Forte legendum, *conditiones*, argumento eorum quæ dicuntur in *l.* 9. *C. Theod. de infirm. his quæ sub tyrannis.* ibi, *beatæ & conditiones immutabilem obtinerent firmitatem.*
14 De quo cap. 5. & 8. sed.
15 Adde *l. un. C. de nauctis Tiberinis.*
16 Intelligit, ut opinor, aquæductus, *l.* 27. §. 3. *ff. de usufruct. & quemadmod. l.* 39. §. 5. *ff. de leg.* 1.
17 Superindictum, est augmentum indictionis. vid. *tit. Cod. de superindicto*, Galli, *la taille.*
18 Quonam tantæ ubertatis causa erat ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (ut fas est credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore: sive illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eademque diligentia arva disponebant, qua castra: sive honestis manibus omnia lætius proveniunt; quoniam & curiosius fiunt. *Plin.* 18. *cap.* 3. de quo ibidem vide, de senatoribus ab aratro ad honores vocatis.
19 Id est, anno 554.
20 *Narsarkis*: ita legitur apud Julianum.

DE ADSCRIPTITIIS ET COLONIS.

Imp. Justin. August. Dominico præfecto.

DOcuerunt nostram serenitatem Lygdunensium [21] habitatores, & hoc nos docuerunt, quia ante proposuimus legem per quam jussimus adscriptitios vel colonos commiscentibus se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, & ex hoc detrimentari fundos & eorum functiones, recedentibus agricolis, velut ex utero libero procedentes: ex hoc corrigentes sancimus, secundum veterem legem *de adscriptitiis & colonis constitutis agricolis, quod nascitur adscriptitium & colonum fieri.* Sed si sola fuerit mulier libera constituta cum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur lædi ex hoc penitus liberum uterum, utque talis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscriptitio, neque colono, in hoc tantummodo casu obtinente lege. Sancimus ergo generalem legem, *ut qui ex adscriptitio & colono natus est, patris naturam sequatur.* Sic ergo & indemnitas fisco collatoribus erit P. C. In hoc ergo medentes, præsentem dispositionem disposuimus, quam observare tuam celsitudinem sancimus in omnibus Illyricanis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur. Tua igitur gloria quæ nobis visa sunt per hanc legem divinam significantem effectui mancipare festinet, multa imminente decem librarum auri, qui eam violaverit, aut concesserit violandam. *Dat. Sub. Id. April. Constantinopoli, Imp. DN. Justiniano Aug. Anno* XIV. [22] *Justino Cons.*

21 Lugdunensium, ita legitur apud Julianum, alii Lygdunensium. extat rescriptum Hadriani ad Bitrasium Pollionem legatum Lygdunensem. *l.* 15. *in fin. ff. de excus. tut.* ubi Haloander legit Lugdunensem. Fit etiam mentio Lugdunensium Gallorum in *l. ult.* §. 1. *ff. de censib.* Non potest autem hic locus referri ad Lugdunenses Gallos, ut qui Clodoveo Regi tunc temporis obtemperarent, soli potestati & jurisdictione Imperatoria ut colligere possis ex Gregorio Turonensi 2. num. 36. eo magis quod hæc constitutio ad Illyricanos pertinent. J. *ead.* puto itaque hanc Lugdunensium civitatem Illyrici fuisse.
22 Id est, 540.

CONSTITUTIO JUSTINI IMPER. DE FILIIS LIBERARUM, IN AFRICAM DIRECTA.

Imperator Cæsar Fl. Justinus, fidelis in Christo, mansuetus, maximus, benefactor, Alamanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, ac Triumphator, semper Aug. Theodoro.

DIe noctuque pro utilitate reipublicæ subtiliter cogitantes, illa properamus renovare quanta in locis opportunis sunt necessaria, & maxime pro tributis atque reditibus, sine quibus impossibile est aliquid agere prosperum. Suggessit autem tua magnitudo maximam partem possessorum Africanæ provinciæ precibus suis intimare desolatos agros remansisse, cum divina lex promulgata fuisset constituens creatos ex libera matre & adscriptitio marito, liberos esse, quod contrarium est legibus antiquis: cum illæ manifeste decreverunt talem sobolem adscriptitiam esse, ex hac enim licentia filii adscriptitiorum, prædia in quibus nati sunt, dimittentes, & in aliis habitantes locis, tam fiscum quam dominos prædiorum minuere, & hæc dicentes supplicaverunt corrigere hoc capitulum apud illam provinciam, sicut & pater noster prædictæ legislator in Illyricanam provinciam fecit constituens *filios, qui nascuntur ex libera matre atque adscriptitio patre, liberos esse cum suis rebus* [23], *sed tamen colonos ut non liceat terrulas ubi nati sunt relinquere, & aliena colere.* His igitur nostræ serenitati suggestione tua relatis, necessarium esse perspeximus possessores subjectos nostros atque functiones publicas adjuvare. Unde * sancimus in Africana provincia filios ex libera matre & adscriptitio patre productos, liberos quidem esse, & res proprias habere, in ordine tamen colonorum esse, & non posse eos dimittere prædia, in quibus nati sunt, & excolere aliena, sed vicos ipsos in quibus orti sunt, cum libertate colere: sic etenim nec fiscus nec possessor læditur, neque prædicti imminuuntur, terras ubi nati sunt excolentes, Theodore parens [24] carissime atque amantissime. Quæ igitur per hanc divinam pragmaticam sanctionem nostra sanxit æternitas, tam tua magnitudo, quam qui post te eandem administrationem adepti fuerint, una cum officio suo effectui mancipare observareque procurent. *Dat. Kal. Mart. Constantinop. Imper. D.N. P.P. August. Justini an.* V. *Indict.* III. Et subscriptio [25] imperialis, *Vale Theodore parens carissime atque amantiss.* & , Quæstor legi [26]. *Dat. Kal. Mart. CP. Imp. D.N. Justin. PP. August. Anno* V. *post. Cons. ejusdem D.N. Anno* II.

23 Vid. *Nov.* 162. *cap.* 2.
24 Antiquum est viros graves ab Imperatoribus *parentum* nomine appellari.
25 Subscriptionem Principis, rescriptis & constitutionibus addi observa. adde *l.* 6. *Cod. de diversis rescriptis.* sed & subscriptionem quæstoris præcedere.
26 Moris fuit quæstores ita subscribere: Quæstor legi: vid. *Pragmaticam præcedentem.* J. add. *Novell.* 114. *in princ. & fin.* Eadem forma subscribebant patriarchæ. *l.* 25. §. 6. *Cod. de sacros. eccl.*

SACRUM PRAGMATICUM TIBERII [27] AUGUSTI, DE CONFIRMATIONE CONSTITUTIONUM JUSTINI IMPERATORIS DE FILIIS COLONORUM ET LIBERARUM.

In nomine Domini Jesu Christi.

Imperator Cæsar Fl. Tiberius Constantinus, in Christo mansuetus, maximus, benefactor, & Fl. Nob. Tiberius, Mauritius, Felicissimus Cæsar, Alamanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor & Triumphator, semper August. Theodoro.

COnsuetum & peculiare nostræ mansuetudinis remedium necessitatibus subjectorum nostrorum imponere cupientes, suggestionem viri beatissimi Publicani [28], antistitis Cathaginensium civitatis & possessorum ejusdem Africanæ proconsularis provinciæ libenter suscepimus, per quas pragmaticam sanctionem Justini divæ memoriæ patris nostri pro conditione subolis ab adscriptitio patre & ingenua matre ad Theodorum tunc præfectorum tuam agentem ante tempus emissam firmam inlibatamque nostris etiam adfatibus constitui supplicaverunt, ut cultura terrarum permaneat nulla lege vel machinatione ab ea separari valitura. Consulentes itaque collatoribus Africani tractus, sancimus eandem pragmaticam sanctionem, & ejus dispositionem omnibus modis ex quo data est, suas vires habere, & incertam ei auctoritatem universis dominis terrarum opitulati, ut liberi procreati à matre ingenua & patre adscriptitio vel colono rusticitatem paternam cognoscant, & operibus suis consuetos reditus his quibus suppositi sunt, subministrent, deterioris quidem conditionis alieni, ipsius autem cespitis ubi nati sunt, recedere, & in aliis quibuscunque locis degere non permissum, Theodore parens carissime atque amantissime. Illustris igitur & magnifica autoritas tua hanc pragmaticam sanctionem in æternum valituram edictis propositis omnibus habitatoribus Africanarum partium innotescat, ut omnibus pateat, qualem pro utilitate eorum providentiam gerimus.

Et subscriptio Imperialis.

[29] *Divinitas te servet per multos annos, parens carissime atque amantissime*, & Quæstor legi. *Dat.* III. *Id. August. CPL. Imp. DN. Tiberii Constant. PP. Aug. Anno ell. & PCL. ejus Anno tertio. & NS. Nob. Tiberii Maur. felicissi. Cæsar. Anno primo* [30].

27 Hic fuit successor Justini 2. de quo J.
28 Publicanus Episcopus Carthaginis.
29 Præcedebant, interdum illa: *Et manu divina: divinitas te servet, per multos annos.* Nov. Valentiniani de homicidiis casu factis, *& manu divina optamus vos felicissimos.* *Novell. de indulg. reliq.*
30 Subscriptionum rescriptorum varias observa, adhibant interdum rescriptis & constitutionibus diem, quo ea ad quem dirigebantur rescripta vel constitutiones accepisset, & quo fuissent ante lata. id est, programmata propositæ. *l.* 27. *C. Theod. de in quo T. valet. contra.* Ideoque in una & eadem constitutione interdum cautum dies subnotabantur. Data, Subscripta, Accepta, Apposita, vel Lecta, vel Allegata.

ATTO-

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

Η

ΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΑΙ ΚΑΘΑΡΣΕΙΣ.

IMPERATORIS[1] LEONIS AUGUSTI

NOVELLÆ CONSTITUTIONES:[2]

AUT,

CORRECTORIÆ LEGUM REPURGATIONES.[3]

HENRICO AGYLÆO INTERPRETE.

1 Originem Græcarum constitutionum, quæ multorum manibus hodie teruntur, hic referre, non inutile fortassis fuerit. Basilius Macedo cum filio Constantino & Leone Philosopho (cujus Novellas hic interpretor) πρόχειρον juris edidit, distinctum titulis 40. adde Novell. 1. in fine. Novell. 71. J. de nupt. Hunc consequutus Leo filius, collatis omnibus quæ de jure civili extabant voluminibus, Digestis, Codicibus, Institutis, Novellis, novum opus libris 60. complexus est: quod ideo ἑξηκοντάβιβλον, & quia Principum leges continet τὰ βασιλικὰ nuncupavit, & ἀνάληψιν Novell. 1. J. ead. hoc itaque constet Leonem βασιλικῶν authorem esse i. Harmenopul. 1. in princ. Balsamon in versibus Heroicis. Eodem tempore Photius patriarcha Constantinopolitanus νομοκάνονα edidit, quasi breviarium & indicem Canonum usu receptorum distinctum titulis 14. quem & προκανόνιον appellarunt, forte quod is Photii liber velut Index præponeretur canonibus. Iidem enim pene præstiterunt Photius & Balsamon, Græcis, quod Latinis postea Burchardus Wormatiensis anno 1020. Ivo Carnotensis anno 1090. & Gratianus anno 1150. Postea Constantinus Leonis filius, cognomento Porphyrogenneta, libros Basilicῶν repurgavit, suitque author ἀνακαθάρσεως, id est, Basilicῶν repetitæ prælectionis, & ita Balsamon intelligendus est in præfatione, ne aliquis sibi contrarius Constantinum Porphyrogennetam authorem faciat τῶν βασιλικῶν. Neque tantum à Constantino Porphyrogenneta libri Basilicῶν repurgati: sed & Photii Procanon seu Nomocanon. A Constantino, Romanus Lecapenus junior, Constantini Porphyrogennetæ nepos edidit (ut quidam putant) librum qui inscribitur μικρὸν κατὰ στοιχεῖον quod sit parvum manuale, ordine alphabetico titulos dispositos habens, quo libro multis locis utitur Constantinus Harmenopulus, ut & aliis nuncupatis Ποπλικὰ Magistri sive Patricii, titulis & capitibus distinctis. de utroque dixi in Nomenclatore Græcarum juris dictionum ad Harmenopulum. Hos omnes insecutus est Balsamon interpres Photii, ex Diacono magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ Nomophylax, & Chartophylax, & præfecto Blachernensi Antiochiæ, totiusque Orientis Patriarcha. De eparchicis alias dixi, quibus addi cupio Cujacium 6. observat. 9. & 10. de synopsi βασιλικῶν seu Eclogα hoc visum est addere: βασιλικῶν majorum quasi epitomen esse. vide Leunclavium in præfatione Eclogæ. quam multis erroribus occasionem dedisse scribit Cujacius 18. observat. 36. Quod ad Novellas Leonis, quas nunc interpretor, attinet, verisimile est editas fuisse post libros βασιλικῶν, ut & fuerunt Novellæ Justiniani, post editionem Codicis. 2 Hæ Novellæ editæ à Leone post libros βασιλικῶν multa corrigunt ex Justinianeo jure, nullius tamen apud nos authoritatis sunt Cujac. 17. observatione 31. quin ne Leonis quidem ætate unquam obtinuisse videantur, nisi, ut Græci apud eundem Cujacium notant in iis, de quibus antea nihil constitutum fuerat. ut Novell. 57. 71. 89. 102. 103. 104. vel quæ jus vetus explicant, ut Novell. 77. aut supplent, ut Novell. 5. 3 Ἐπανορθωτικαὶ καθάρσεις. His verbis verisimile est repetitam legum prælectionem factam à Leone philosopho prætendi, non has Novellas, ut hoc videlicet proœmio de authoritate legum à Leone philosopho emendatarum agatur. 4 Ex corruptis moribus civium optimæ leges nascuntur. 5 Ad salutem civium, civitatisque incolumitatem, vitamque hominum & quietem conditæ sunt leges. Cicero 2. de legibus. 6 Quod medicamenta morbis, hoc exhibent jura negotiis. Novell. Justiniani 111. in princ. 7 Prohibendo scilicet, lege sanctimus, ff. de legibus. 8 Hinc pœnam constituens. 9 Legum desuetudinis causa. 10 Κυβείας species est proverbii. 11 Has Novellas non intelligit, sed βασιλικῶν libros, de quibus supra diximus. alioquin, quid est in his Novellis, quod omnibus tribus fluendis satis esse possit. 12 Ex consuetudinibus leges fiunt. 13 Consuetudo scripta. 14 Ἐκλογή. Intelligit haud dubie libros βασιλικῶν, in quibus, quod à seculo Justiniani ad sua tempora desuetum erat, abrogatur: his tantum selectis, quæ in usu quotidiano erant posita. 15 Lites non ex legibus abrogatis dirimendæ. Idem à Juliano constitutum §. 3. constit. de Fiscatum Cod. & §. 5. de emendat. Cod. 16 Ὕλην. 17 Χρηματισμόν. 18 Ars aliqua juris. 19 Justitiæ libra.

PROOEMIUM.

Rerum humanarum vicissitudo, vitæque inconstans atque multiformis status, permultis ac omne genus legibus ortum[4] præbuere: quæ leges quia sua multitudine ad quascunque se facile res protendunt, quum illas sibi admovent, quidquid recte aut secus sese habeat, dijudicant. Sunt itaque tanquam[5] custodes quidam vitæ nostræ & medici[6], dum mala, partim ne oriantur ac in communem vitam promanent, impediunt[7]: partim vero, quæ mala occulta sunt, insinuanterque irrepserunt, eorum noxam corrigunt[8], ac velut radicitus vitiositatem evellunt, eamque non sinunt corroborari. Atqui earundem humanarum rerum cursus[9] veluti que reciprocus quidam æstus, dum sursum deorsum omnia vertit ac volvit, & multa quæ recte constituta essent in pejus commutat, permulta item oblivione obruit, ut perinde ac si in rerum natura visa nunquam essent, incognita sint: non mediocrem illis labem intulit, has profundo silentio tegendo, in illis vero ut inter sese dissentiant efficiendo: idque alias dum illi ipsi qui illas tulerunt, in priore sententia ac voluntate non persistunt, verum sibi ipsi contradicunt: alias etiam, dum posteriores modo consuetudine, modo lege illis contraria sustinent, ut hinc confundi leges, nec exiguum rebus mortalium inferri detrimentum contingat, aliis cum aliis commutatis, talorumque[10] instar huc illuc temere volventibus. Illas itaque res, ex quarum tranquillo & imperturbato statu salus reipublicæ dependet, in tanta confusione perturbationeque versari, indignum neglectu rati, quam accuratissima legis inspectione ac consideratione dignati fuimus: & quas obtinere conducibile fore animadvertimus illis selectis, scripto[11] Imperatoriæ nostræ majestatis decreto in republica authoritatem confirmavimus: atque controversias dijudicarent, insuper etiam scivimus: quas vero inutiles judicavimus, harum nonnullas in perpetuum silentium conjectas, decreto & ipsas à legum honore atque ordine exulare jussimus: quarum autem nullam prorsus mentionem fecimus, has etiam, hoc ipso quod earum non meminerimus, juxta atque illas in exilium ejecimus. Denique quoniam & inter receptas consuetudines[12] nonnullas ratione non destitui, talesque quales prudens aliquis non contemnat, vidimus, has quoque legis prærogativa honestantes, ex inscriptæ[13] consuetudinis statu ad legis imperium atque honorem eveximus. Quum ergo hæc ita à nobis comparata sint, sciat quisque quod quæ leges per scriptum Imperatoriæ nostræ majestatis decretum authoritatem nactæ, aut quæ consuetudines legis dignitate honoratæ fuerint: hæ & in republica obtinebunt, & controversias in se suspensas habebunt, quæ autem ab illis in contrarium vergunt, aut mentione sempiternam illis taciturnitatem injungente, citrave hanc etiam ut quæ cum despectis ejusdem conditionis sint, eodem decore dignæ habitæ sunt: hæ vero dehinc & rejectæ & à republica exules atque extorres erunt.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ ποικίλον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τὸ πολύτροπον τοῦ βίου καὶ ἀκατάστατον, πολλοῖς καὶ παντοδαποῖς νόμοις ἀφορμὴν λαβεῖν γέγονεν, οἳ τῷ πλήθει τοῖς πράγμασι συνεκτεινόμενοι, τῷ πρὸς ἑαυτοὺς παραθέσει, ποῖόν ἐστι, τί καλῶς ἔχει καὶ τί μή, διακρίνουσιν. εἰσὶ τοιγαροῦν ὥσπερ τινὲς φύλακες τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ ἰατροί, τὰ μὲν κωλύοντες παντελῶς εἰς τὸν βίον ἐλθεῖν τῶν κακῶν, τὰ δὲ λαθόντα καὶ παρεισδεδυκότα τὴν βλάβην ἐπανορθούμενοι, καὶ οἷον ῥιζοτομοῦντες τὴν κακίαν, καὶ οὐκ ἐῶντες ταύτην κρατύνεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φορὰ καὶ παλίρροια ἄνω τε καὶ κάτω πάντα στρέφουσά τε καὶ μεταφέρουσα, καὶ πολλὰ μὲν τῶν κειμένων καλῶς μεταποιοῦσα, πολλὰ δὲ λήθῃ καταποντίζουσα, ὥστε εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὀφθέντα λαχεῖν γέγονεν, καὶ ἀγνοεῖσθαι εἶναι, οὐ μικρὰν τούτοις λύμην ἐνεποίησε, τὰ μὲν σιγῇ περιψαλεῖσα βαθείᾳ, τὰ δὲ ἀλλήλοις ἀντιφθέγγεσθαι παρασκευάσασα· τοῦτο μέν, αὐτῶν ἐκείνων τῶν θεμένων αὐτούς, οὐ μενόντων ἐπὶ ταῖς αὐταῖς γνώμαις, ἀλλὰ στρεφόντων αὐτοῖς ἀντιλέγειν· τοῦτο δέ, καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὅπῃ μὲν ἔθει, ὅπῃ δὲ δόγματι τούτοις ἐναντιουμένων· καὶ ἐντεῦθεν συμβαίνειν μὲν πολλὴν τοῖς νόμοις τὴν σύγχυσιν, οὐκ ὀλίγην δὲ βλάβην τοῖς πράγμασιν, ἄλλων ἀντ' ἄλλων μετατιθεμένων, καὶ κατὰ κύβους πιπτόντων. Τοιγαροῦν οὐκ ἄξιον παριδεῖν κρίναντες ἐν τοσαύτῃ συγχύσει καὶ ταραχῇ φέρεσθαι ἃ ἡ γαλήνη καὶ ἀταραξία τῆς πολιτείας ἐξήρτηται, ἐπισκέψεώς τε ὡς ἔνι μάλιστα ἐπιμελεστάτης τοὺς νόμους ἠξιώσαμεν, καὶ ὧν λυσιτελὲς ὑπάρχειν τὸ κράτος κατενοήσαμεν, τούτους ἐκλεγόμενοι [illegible] τῷ ἐγγράφῳ τῆς βασιλείας ἡμῶν [illegible] [illegible] αὐτοῖς [illegible], καὶ τοῖς πράγμασι [illegible] ἐπιψηφισάμεθα. [illegible], τούτων δὲ [illegible] καὶ αὐτοὶ [illegible], τῆς τῶν νόμων τιμῆς καὶ τάξεως ἐξωστρακίσαμεν, [illegible] [illegible], ὧν δ' οὐδ' εἰς μνήμην ὅλως ἠγάγομεν, [illegible] τῆς ἀμνηστίας καὶ αὐτοὺς [illegible] ἐκείνοις συνεξωστρακίσαμεν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν ταῖς κρατούσαις συνηθείαις ἐφάνησάν τινες οὐ [illegible], ἀλλὰ τοιαῦται οἵας ἂν τὶς συνετὸς ἀπαξιώσῃ, καὶ ταύτας νόμου προνομίῳ τιμήσαντες, ἀντὶ δὲ συνηθείας ἀλόγου, εἰς νόμου [illegible] καὶ τιμὴν ἀνηγάγομεν. Τούτων ἡμῖν οὕτως διῳκημένων, ἴστω πᾶς τις ὡς ὅσοι μὲν διὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς βασιλείας ἡμῶν δόγματος ἔλαβον κῦρος νόμοι, ἢ τετίμηνται ἀξιώματι νόμου συνήθειαι, οὗτοι καὶ πολιτεύσονται, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀνηρτημένα τὰ πράγματα ἕξουσιν· ὅσοι δὲ πρὸς ἐναντίωσιν αὐτοῖς ἀποφερόμενοι, ἢ μνήμης τὴν ἀφωνίαν αὐτοῖς ἀΐδιον ἐπιβαλλούσης ἀξιοῦνται, ἢ καὶ χωρὶς ταύτης ὡς ὁμότιμοι τῶν ἀπημαυρωμένων συνηρίθμηνται, οὗτοι δὴ καὶ ἀποβάλλονται ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ τοῦ πολιτεύματος εἶναι ὑπερορισθήσονται.

CONSTIT. I.

QUOD UNUMQUEMQUE, QUI JUDICANDI PRÆROGATIVAM ACCEPERIT, QUEMADMODUM LEGALIUM CAPITULORUM A NOBIS HABITUS DELECTUS[14] STATUERIT, DIRIMERE CONTROVERSIAS OPORTEAT: QUÆ VERO INTER REPROBATA[15] HABITA SUNT, UTI EX ILLIS NULLA LITIS AMBIGUITAS DIJUDICETUR.

In nomine ejus qui universo humano generi salutares leges tulit, Christi veri Dei nostri.

Imperator Cæsar Flavius Leo, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo venerabilis, Augustus, fidelis Rex: Styliano Illustrissimo sacrorum nostrorum officiorum magistro.

Celeberrimi ille inter imperatores nominis Justinianus quum animo esset erga rempublicam & optimo, & ejus utilitatum studiosiss. velut sylvam[16] quandam, constitutiones in Romano Imperio inde ab initio usque ad suam ætatem diversis temporibus editas accipiens, quo bene de subditis mereretur, industria & laboribus suis opus admiratione dignum, universarum nempe legum illam incorporationem[17], summa cum contentione efficere est conatus. Si quid contrarium aut inconveniens appareret, repurgavit: ex quibus vero compositum reipublicæ ac decorum statum exiturum crederet, hæc in unum contexuit, atque velut in artem[18] aliquam informavit, quasique in una justitiæ libra[19], à qua justum à diverso & injusto discerneretur, constituit & collocavit. Atqui (ut constat) ubique est pulcherrimum,

ΔΙΑΤΑΞΙΣ α'.

Ὅτι χρὴ πάντα τὸν κρίνειν λαχόντα προνόμιον, καθὼς ἡ ἐγκεκριμένη τῶν νομίμων κεφαλαίων ὑφ' ἡμῶν ἐκλογὴ διατάττει, διαλύειν τὰς ἀμφισβητήσεις· τὰ δὲ ἀποκριθέντα [illegible], καὶ πρὸς μηδεμίαν διοικεῖσθαι δίκης ἀμφιβολίαν.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις νομοθετήσαντος τὰ σωτήρια Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Λέων, εὐσεβής, εὐτυχής, ἔνδοξος, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, πιστὸς βασιλεύς, Στυλιανῷ τῷ ἐπιφανεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων ἡμῶν.

Ὁ μὲν δὴ ἀοίδιμος ἐν βασιλεῦσιν Ἰουστινιανός, ἀρίστῃ καὶ λυσιτελεστάτῃ τῇ πολιτείᾳ γνώμῃ χρώμενος, ὥσπερ τινὰ ὕλην λαβὼν τὰς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρις αὐτοῦ κατὰ διαφόρους χρόνους τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐπικρατείᾳ διατάξεις τεθεσπισμένας, οἰκείαις φροντίσι καὶ πόνοις ἔργον ἀξιοθαύμαστον, τὴν τῶν νόμων ὅλων συγκρότησιν, εἰς ἀπεργασίαν τῷ ὑπευθύνῳ ἐφιλοτιμήσατο [illegible] καὶ εἰ τι μὲν ὑπεναντίον καὶ ἀνάρμοστον διεφαίνετο, ἀνακαθάρας, δι' ὧν δὲ τὴν διαρμογὴν [illegible] ἔχειν, ταῦτα εἰς ἓν συνυφάνας καὶ τεχνώσας, καὶ ὥσπερ εἰς στάθμην δίκης μίαν [illegible], ὑφ' ἧς τό, τε δίκαιον καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ἐν διακρίνεσθαι. ἀλλὰ γάρ, ὡς ἔοικε, [illegible] τὸ μηδὲν ἄγαν· καὶ γὰρ οὕτω καλῶς εἰς ἐν [illegible]

UAB Ciències Socials

… τὴν προσῳκειωμένην τῶν νόμων ὑπόστασιν, καὶ τὰ ἐξ ὧν τὸ συναρμόσαι τῆς εὐνομίας πολλάκις παρέλυσεν, ἀξιοπιστούμενος, καὶ αὐτὰς μόνας … ἐκεῖνα μόνα τὴν πάντων ἀποδοῦναι ψῆφον, τοὺς … δικαστὰς, καὶ ἀσχόλους κρίσεων συμβιβάσας, τῇ εἰρήνῃ καὶ ἀφιλονείκῳ … κεφαλαίων καθεστηκότων· ὁ δὲ οὐδὲ ἐπὶ τούτοις, ἀλλ' ἀμεινόν τι … τῇ πολιτείᾳ μετὰ ταῦτα χαρίσασθαι, ἔλαθεν ὡς ὕστερον … τὸ πρῶτον λυμαινόμενος ἔργον, καὶ τὸ δεύτερον οὐκ … ἀντιλογίας καὶ ἔλεγχος, ἐκ τῆς ὕστερον αὐτοῦ … ὑποθέσεως, οὐκ … τὴν προτέραν ἀνακεκινημένης. τῷ μὲν … ἑαυτῷ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλωβήσατο. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐξ … καιροῦ, ἄρτι μὲν ὑπὸ νεωτέρων θεσπισμάτων, ἄρτι δὲ ὑπὸ συνηθειῶν …, καὶ μόνον … ἰσχυρὰν τὴν τῶν ὄχλων ἀρέσκειαν, πολλῶν … καινοτομηθέντων, μικροῦ τὰ τῶν νόμων συγκέχυται, καὶ ἄνω καὶ κάτω … τὰ πράγματα φέρεται. Διὰ τοῦτο, εἴπερ τι ἄλλο, καὶ τοῦτο ἡμῶν … τυχεῖν ἄξιον … πραγματεία δὲ καὶ τὰς εἰς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν παρελθούσας συνηθείας …, τῶν μὲν νόμων τὴν ἀντιλογίαν ἀπεσκορακισάμεθα, … τὴν φέρουσαν … τῶν πραγμάτων ἀθέμιτον, τῆς νομικῆς ἀξίας … ὅσαι δὲ συνήθειαι οὐ φαύλας εἶχον, … τὰ πράγματα, ταύτας μηκέτι συνηθείας ἀλόγους εἶναι καταλιπόντες, … εἰς ἐξουσίαν θεσπίσματος καθιστάντες, ἔστι δ' ὅπῃ καὶ αὐτὰς τὸ … ἀποβρωμάτευον ὁρῶντες τῶν νόμων, καὶ ὥσπερ ἐξωσμένων τῆς δίκης, εἰς … καὶ πρέπον συστείλαντες σχῆμα, καὶ τῇ ὀφειλομένῃ τοῖς νόμοις δικαιοσύνῃ. Τούτων οὖν ἡμῖν οὕτω διῳκημένων, … οἷς ἀνήρτηται τὰ τῆς δίκης ζυγὰ, ἄρχουσι καὶ δικασταῖς ἐντελλόμεθα, τοὺς μὲν ὅσοι νόμοι παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν τοῦ νομίμου ἐδάφους τῆς … κατεψηφίσθησαν, τούτους ἀχρήστους ἐγνωσμένους … ἐρρίφθαι· τοὺς δὲ λοιποὺς ἐγγράφους τοὺς ἀρχαίους, καὶ τοὺς μικρῷ μὲν πρόσθεν παρὰ τοῦ … πατρὸς ἡμῶν, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν ἐγκεκριμένους ἢ τεθεσπισμένους, … βραβεύειν τὰς διαλύσεις. οὐδενὸς συγχωρουμένου ἔτι αὐτοῖς … τῆς νομικῆς ἀξίας κεφαλαίων ἀποτρέπειν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς συνήθειαν …, ἥτις οὐχὶ παρὰ τοῦ ἡμετέρου κράτους λαβοῦσα τὸ ἐκκεκυρῶσθαι, αὐτὴ τοῦ … εἶναι καὶ λέγεσθαι αὐτὸς νόμου δόξαν καὶ τιμὴν ἀνθέξεται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Περὶ τοῦ, κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος μαρτυρούμενον ἄξιον τῇ ἄλλῃ τοῦ βίου ἀρετῇ, μηδὲν εἰς τὴν τιμὴν ἐμποδίζεσθαι ἐκ τῆς ἐκ νομίμου γάμου παίδων συναφείας, εἰ παῖδες πάρεισιν αὐτῷ.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ μὴ ἐμποδίζεσθαι τὸν ἄξιον ἀρχιερωσύνης, εἰ παῖδες νόμιμοι αὐτῷ πάρεισι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΤΩΝ ἱερῶν καὶ θείων κανόνων, τῶν τε ἄλλων καὶ ὅσοι περί τε ἱερωσύνης καὶ χειροτονίας ἐπισκόπων ἐθέσπισαν, εἰς τὸ ἄριστόν τε, καὶ ἀκριβέστατον ἐκπεφωνημένων (πῶς δ' οὐκ ἔμελλον ἀκριβῶς ἐκπεφάνθαι, θείας ἐπιπνοίας τοῖς φθεγγομένοις ἐνεργούσης;) θαυμάζειν ἔπεισί μοι πῶς οὐκ ὀλίγοι τινὲς, ὥσπερ ἐνδεῶς ἐκείνων ἐχόντων, τολμῶσιν, ἑτέρων ἐνθέσει νόμων, τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους ἀθετεῖν νόμους. καὶ γὰρ ἐν οἷς τὰ περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων διαγορεύουσι, τῶν ἱερῶν θεσπιζόντων κανόνων, τὸν ἐκ νομίμου γάμου παῖδας ἔχοντα, εἰ ἐν ἄλλῃ τοῦ βίου ἀρετῇ ἐμπόδιον οὐκ ἔχει, εἰς ἀρχιερωσύνην προάγεσθαι· οἱ τἀναντία θεσπίζοντες φασὶ, μὴ εἶναι αὐτὸν ἐπισκόπου ἄξιον τὸν ἔχοντα παῖδας, κἂν ἀπὸ γάμου νομίμου, ἀναβαίνειν ἀκώλυτον. ἴσως μὲν (τί γὰρ ἄν τις ἄλλο εἴποι;) ἐκεῖνο ἐπὶ νοῦν λαβόντες, ὡς τῇ πρὸς τὰ τέκνα διαθέσει τοῖς ἱεροῖς … λυμανεῖται ὁ χειροτονούμενος· πλὴν οὐκ ἔχει καλῶς ἡ αἰτία. οὕτω γὰρ ἀδελφοῖς ἢ συγγενέσιν ἑτέροις περιοῦσιν, οὐκ ἐξῆν τις χώραν πρὸς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν. ἡ γὰρ συγγενείας διάθεσις καὶ πρὸς τούτους ὁρᾷ. ἀλλὰ προορῶντες οἱ θεῖοι κανόνες, ἔδοσαν τοῖς ἐπισκόποις ἐξουσίαν, εἰ συγγενεῖς εἶεν ἄποροι, ἐκ τῶν ἱερῶν ἀφορμῶν τὴν τούτων παραμυθεῖσθαι τὴν ἀπορίαν. Ἡ οὖν ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν τοῦτο ἁρμοδιώτερον κρίνουσα τοῖς θείοις ἕπεσθαι ἐντάλμασι, σύμφωνον ἐκείνοις ἐκφέρει νόμον, ὥσπερ ἐκείνοις δοκεῖ τὸ πρὸς ἀρχιερωσύνην ἀνάγεσθαι τὸν ἄξιον τῆς τιμῆς, κἂν ἀπὸ γαμικοῦ νόμου τετιμημένος … οὕτως ἐξέστω, τὸν δὲ … θρασυνθέντα νόμον, δίκην τοῦ θράσους τὴν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον διηνεκῆ ἀφωνίαν εἰσπράττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

Περὶ τοῦ, κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας θεσμὸν, τοὺς μέλλοντας προάγεσθαι εἰς ἱερέας, ἢ διὰ βίου τὴν ἀγαμίαν ἐπαγγέλλεσθαι, ἢ (εἰ βούλοιντο γάμῳ προσομιλεῖν) πρότερον ἁρμόζεσθαι, καὶ οὕτω τῇ χειροθεσίᾳ προσέρχεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ ὀφείλειν γαμεῖν πρὸ τῆς ἱερωσύνης.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΚΑΛΩΣ ἐξ ἀρχῆς τὰ περὶ τῶν ἱερᾶσθαι ἀξίων Θεῷ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ὁρισαμένης, οὐκ ὀρθῶς, κατά γε ἐμὲ, τῇ νῦν κρατούσῃ ἑπόμενοι συνηθείᾳ, ἐκεῖνοι καταλιμπάνουσι τὸ ἱερατικὸν παράγγελμα. καὶ γὰρ ἐκείνου προστάσσοντος τοῖς μέλλουσι προάγεσθαι εἰς ἱερέας, εἴτε διὰ βίου παντὸς (εἴ γε θαρρήσουσι τὴν ἐπαγγελίαν μὴ ψεύσασθαι) ἀγαμίαν ἐπαγγέλλεσθαι, (εἰ δὲ τοῦτο δυνατὸν αὐτοῖς φαίνοιτο) νομίμοις γάμοις ἁρμόζεσθαι, καὶ οὕτω τῆς λειτουργίας ἀντιλαμβάνεσθαι. ἡ ἐπὶ τοῦ παρόντος κρατοῦσα συνήθεια, οἷς γάμῳ συναφθῆναι λογισμὸς ἔχουσι, δίδωσιν εἰς ἱερέας πρὸ τῆς μνηστείας τελεῖν, εἶτα μέχρις ἐτῶν δύο τὸ βουλόμενον γάμῳ πραχθῆναι ἐξεῖναι. τοῦτο τοίνυν ἐπεὶ μὴ πρέπον ὁρῶμεν, κελεύομεν, κατὰ τὰ ἄνωθεν καὶ … τῆς ἐκκλησίας διατυπώματα τὰς χειροτονίας προβαίνειν. οὐδὲ γὰρ ἄξιον, τοὺς διὰ τὸ ἀναφερθῆναι τῆς σαρκικῆς ταπεινώσεως ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως, τούτους πάλιν ἐπὶ τὴν σαρκικὴν ταπεινότητα καταπίπτειν. τοὐναντίον … ὡς εἰς ἀνάβασιν ὑψηλὴν, τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐκ τῆς σωματικῆς ταπεινότητος ἀναβαίνειν.

Ut ne quid [1] *nimis*. Quum namque in multas partes divisam legum substantiam ac materiam in unum Corpus [2] tanta cum laude coagmentasset, præterea etiam quæ legalis regiminis ordinem & convenientiam sæpenumero labefactarent, in concordiam redegisset: itaque quod ad hæc sola omnes sententiæ ferendæ essent, in unum consensum judices compulisset, eosque ad pacifice judicandum, legalibus capitulis in tranquillo & ab omni contentione libero statu constitutis, inter se conciliasset: his ille non contentus, sed præstantius [3] quippiam in reipublicæ gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens iis quæ postea statuit primum opus evertit: neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, cum ex posteriore ipsius instituto non paucæ adversus prius suscitatæ contradictiones & controversiæ sint. Atque ad hunc sane modum ipse Justinianus à seipso vitium passus est. Certe quidem cum usque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc ex inscriptis, & non aliunde quam [4] quod multitudini placeant authoritatem præ se ferentibus consuetudinibus, permulta ab illo tempore innovata sint: parum abest, quin res legalis prorsus turbata confusaque sit, & communis vitæ negotia sursum deorsum subsultim ferantur. Quapropter [5] quum si quid aliud, hoc certe quod opitulatrice nostra industria & cura necessario potiatur, dignum sit ** tractatum insuper & consuetudinibus quæ ad rerum gubernationem devenissent, diligenter excussis legum inter se contradictionem sustulimus: quicquid adversarium & ad præsentem rerum constitutionem rationemque illicitum esset, huic legalem authoritatem abrogantes: quæcunque vero consuetudines non male neque noxie de rebus constituere viderentur, has non amplius inscriptas & neglectas consuetudines manere sivimus, sed ad legis vim ac potestatem extulimus: alicubi autem & ad sævitiam quiddamque prætractius spectantem, ac ceu justitiæ penitus oblitam legem, ad suum decentemque modum legibus debita cum æquabilitate contraximus. His itaque hoc pacto dispositis & constitutis, omnibus quibus justitiæ trutinæ commissæ sunt, & magistratibus & judicibus mandamus, *ut* [6] *quæ leges* ab imperatoria nostra majestate à legali solo exulare jussæ sunt, has inutiles judicantes, dehinc in omne ævum rejici sinant: secundum reliquas vero scriptas atque veteres, & quæ haud ita pridem à sempiternæ memoriæ patre [7] nostro, atque nunc à nobis selectæ aut latæ sunt, controversiis dijudicationes suppeditent, neminique posthac ad aliquam à legali authoritate exterminatam juris speciem declinare, neque ad consuetudinem quampiam, quæ accepta prærogativa pro eo quod consuetudo esset ac diceretur, ad legis majestatem & honorem à potentia nostra subvecta non sit, recurrere permittatur.

CONSTIT. II.

UT QUI CÆTERA SECUNDUM SACROS DIVINOSQUE CANONES EPISCOPALI DIGNITATE DIGNUS ESSE PROBATUR, SI LIBERI EX LEGITIMO MATRIMONIO ILLI SINT, OB ILLOS IN CONSEQUENDO HONORE NULLUM IMPEDIMENTUM SENTIAT.

Aliter.

UT QUI ALIOQUI PRINCIPE [8] SACERDOTIO DIGNUS EST, SI LEGITIMI ILLI LIBERI SINT, NON IMPEDIATUR ILLUM CONSEQUI.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constant. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

Cum sacrosancti divinique canones, & quicunque alii de sacerdotio ac episcoporum creatione statuere, in optimum numerisque omnibus plenum editi sint modum (& quidem quomodo illi non exacte perfecteque editi sint, quum divina inspiratio in authoribus efficaciter operata sit?) mirari [9] subit, quomodo non veriti nonnulli sint, sacras divinasque leges, tanquam illæ absolutæ non essent, promulgatis aliis legibus abrogare. Etenim quum sacri canones [10], quibus locis de episcoporum creatione præscribunt, statuant *eum* [11] *qui ex* legitimo matrimonio liberos habeat, si modo in reliqua vitæ ratione nihil impedimenti sit, ad primarium [12] sacerdotium promoveri posse: hi in contrarium statuentes [13] ajunt, ut ii qui liberos habent, tametsi legitimi conjugii munus sint, ad episcopalem dignitatem evadant, suo impedimento non vacare. Quod ideo fortasse in animum induxerunt, quod [14] istiusmodi affectione quadam erga liberos (quid enim quis aliud dicat?) sacras facultates oblæsurus videatur. Verum non recte sese illa ratio habet. Sic namque [15] nec fratribus aliisve cognatis superstitibus accessum quisquam ad Episcopatum haberet: siquidem & ad hos sanguinis propinquitatisque affectio respicit. Quin & hoc prævidentes divini canones fecerunt episcopis potestatem, ut si ipsis pauperes cognati essent, illorum inopiam ex sacris facultatibus sublevarent. Nostra igitur Imperatoria quæ ex Deo est majestas, si mandatis divinis insistatur, id longe convenientius fore animadvertens, consonam illis profert legem: ut quemadmodum ipsis videtur ad primarium sacerdotium promoveri posse [16] qui illo honore alioqui dignus sit, tametsi liberi ipsi lege tamen honorati sint: id ita liceat: & ita quidem censens, ut à lege, quæ contradicere ausa fuit, in audaciæ pœnam perpetuum in futurum exigatur silentium.

CONSTIT. III.

UT QUI SACERDOTES CREANDI SUNT SECUNDUM ECCLESIÆ RITUS, EA LEGE CREENTUR, UT OMNEM DEINCEPS VITAM COELIBEM AGANT, AUT SI MATRIMONIUM CONTRAHERE VELINT, PRIUS ID FACIANT, AC DEINDE AD CREATIONEM PROCEDANT.

Aliter.

QUOD ANTE INEUNDUM SACERDOTIUM MATRIMONIUM CONTRAHI DEBEAT.

Idem Imper. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

Cum decenter inde ab initio de iis qui faciendis Deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constituerit, non recte (meo quidem judicio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, intermandum ecclesiasticam traditionem contemnunt. Nam ubi illa [17] mandat, *ut qui creandi* sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissam non falsum fore fidant: cœlibatum foveant: aut si [18] illum servare impossibile ipsis videatur, legitimum matrimonium ineant, ac deinde divinum ministerium suscipiant: consuetudo quæ in præsenti obtinet, iis quibus matrimonio conjungi in animo est, concedit ut [19] antequam uxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, & deinde biennium ad perficiendam voluntatem jungi matrimonio volenti præstituit. Id igitur quia indecorum esse videmus, jubemus ut ad vetus ecclesiæ & antiquitus traditum præscriptum [20] dehinc creationes procedant. Neque enim dignum est, ut qui spirituali ascensu supra corporis abjectionem & sordes erecti sunt, hi rursum ad carnis [21] sordes delabantur: sed è diverso, ut divinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendat, convenientius fuerit.

CONSTIT. IV.

1 Τὸ μηδὲν ἄγαν. Terentius in Andria act. 1. scen. 1. Id arbitror apprime in vita esse utile, ut Ne quid nimis.
2 Σῶμα, sic corpus Homeri dicitur, l. 52. §. 2. ff. de legat. 3.
3 Codicem Justinianeum repetitæ prælectionis intelligit.
4 l. 32. §. 1. ff. de legibus.
5 Quid à Leone præstitum fuerit in emundatione juris.
6 Observa sententiam hujus Novellæ, facit § 3. de Justinianeo Cod. §. 5. C. emend. C.
7 Basilio sc. Macedone. nam alibi dixi Basilium Macedonem cum filiis Constantino & Leone edidisse πρόχειρον distinctum titulis sexaginta.
8 Ἀρχιερωσύνη, intelligit sacerdotium episcopale.
9 Leges divinæ abrogari non possunt.
10 1. ad Tim. 3. ad Tit. 1. vers. 6.
11 Nemo removetur ab episcopatu adipiscendo propter liberos quos habet.
12 Ἀρχιερωσύνη.
13 Vid. l. 42. §. 1. Cod. de episc. Novell. 123. cap. 1. Nov. 137. cap. 2.
14 Adde & alias ex d. §. 1. dist. 28. c. priusquam c. de Syracusana. hinc dubitandi ratio sumitur.
15 Eversa ratio dubitandi ab absurdo.
16 Et ita abrogatur d. §. 1. d. Novell. c. 1. § 4. Nov. 123. c. 1. Nov. 137. c. 2. adde c. priusquam c. de Syracusana.
17 Traditio ecclesiastica.
18 Traditio fuit Ecclesiastica, ut qui creandi sacerdotes essent, vel cœlibatum voverent, vel si eum vovere non possent, uxorem prius ducerent, & ita ministerium susciperent.
19 Hoc innuit, tollendam esse sui temporis, ut inquit, consuetudinem, quæ sacerdoti, intra biennium sacerdotii adepti uxoris ducendæ potestatem faciebat, reducta, ut inquit, veteri consuetudine, quæ futuris episcopis matrimonium permissum, non tamen electis, l. 45. Cod. de episcop. vid. Novell. 79. … ead.
20 De quo Textui.
21 Nuptias intelligit. Idem pene dicitur in l. 44. §. 1. vers. quoniam Cod. de episcop. quod parum honeste dictum videtur, … ὁ γάμος … Hebr. 13. vers. 4. simile est quiddam Syriaci dist. 82. c. 4. & Innocentii dist. 28. c. 2. & Gregorii dist. 28. c. priusquam.

Constit. IV.

UT NON MODO UNIVERSALIS [1] ECCLESIÆ SACERDOTES, VERUM ETIAM QUI AD QUAMCUMQUE SACRAM ÆDEM PERTINENT, SI IN HOC VOCENTUR, LICITE SACRA MYSTERIA [2] EXPONERE DIVINUMQUE CULTUM CELEBRARE DOMI PRIVATÆ POSSINT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

PLacuit veteribus, ut quæ sacrificia & communiones in privatis ædibus fiunt, ab illis sacerdotibus, qui ad generales [3] ecclesias pertinent, solis celebrentur: ab aliis vero qui alicui alii sacræ ædi addicti deserviunt, privatoque vitæ in statu sunt, ut nullum neque officium neque sacrificium perficiatur. Atque hoc quidem ut statuerent, religionis conservandæ causa in mentem illis venisse videtur, quo videlicet (ut conjicere est) dum nonnulli sacerdotii prætextu lethale defectionis malum tegunt, usu non veniat, uti qui profanati sacrificii participes fuerint, longe magis contaminentur quam expientur. Qui profecto eorum qui istiusmodi religioni cautionem excogitarunt, propositus finis hoc ipso nomine quod sacrosanctæ fidei stabilimentum adinvenerint, simul laudabilis, simul commendatione dignus est. Verumtamen quatenus se firmitatem allaturos existimarunt, eatenus illam ex lege promanasse atque se extendisse non videas. E diverso vero subinde illam ipsam legem religiosis & divinis ministeriis operam navantibus etiam adversari conspicitur. Ut autem pollutus sacerdos, qui notus non est, pollutæ suæ inquinationis aliquem participem faciat, verisimile fortasse est aliquando id evenire: verum non ita ut semper & omnino tale quiddam contingat. Quis enim animo tam facili est, tamque omnia promiscua habet, ut quem non norit sacerdotem, neque cujus religionis, neque quibus moribus sit, hunc ad sacrificandum advocet? Rursum vero qui defectionem moliuntur, remque sacram profananter faciunt, ne illi cum alienis ab impietate conventus agere non velint. Ut unde stabiliri lex videtur, non inde quemadmodum existimatum sit, stabiliatur. Tum & religiosis in multis utilitatibus consequendis eandem impedimento esse comperitur. Siquidem cum divina gratia in omnibus vero omnium non modo potentiorum, verum etiam tenuiorum domibus sacraria [4] Deo erecta sint, & vero sumptus reliquaque ad rem familiarem necessaria sacerdotibus ab omnibus similiter suppeditari non possint: evenit propter legem, ut (quemadmodum dixi) qui tenuiores sunt quam ut privatim sacerdotes suscipere possint, persæpe divinorum mysteriorum expertes maneant, & sacra [5] delubra, quæ in illis sacrificia fieri debeant, his defraudentur. Quin verisimile etiam est, nonnunquam defunctorum [6] memoria instante ob defectum sacerdotis præsentem memoriæ diem nullo facto sacrificio [7] elabi, ut inde & qui hic vivunt, & quos altera vita tenet, utrisque non exiguum damnum obveniat. Statuimus igitur, *ut non solum* generalis ecclesiæ sacerdotes, sed etiam qui ad quamcumque aliam sacerdotum domum pertinent, quibuscumque cujusque domus dominis accersitis accessum ad sacra oratoria, & sacrarum rerum functionem [8] dare voluerit, in quibuslibet ædibus sacrificandi [9], Deique arcana enarrandi facultatem [10] habeant [11].

1 Καθολικῆς.
2 Ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας. Si ita est, Novella Justiniani 58. abrogatur, Interim hoc videtur innuere sacerdoti privatis in domibus permitti ἱεράσθαι καὶ μυσταγωγεῖν, ut hæc Novella pertineat ad sacrificia & administrationem verbi. *cap. clericos dist. 1. de consecrat.* ut & *Novell. 15. §. ad baptismum.*
3 Καθολικάς.
4 Quæ Græcis εὐκτήρια. *Theophil. §. 8. Inst. de rer. divis.*
5 Ἱερὰ τεμένισματα.
6 Κοιμηθέντων.
7 Sacrificia pro mortuis & defunctis fieri solita.
8 Ἱερουργίαν.
9 Ἱερᾶσθαι, intelligit ἀναίμακτον λατρείαν. ut *Novell. 131. cap. 8.* actum sacrificandi.
10 Μυσταγωγεῖν.
11 Et ita abrogatur *Novell. 58. Novell. 131. c. 8.* Olim sine consensu episcopi, qui in privata domo vel possessione sacrificasset, Canones notabant, ut ἀκανόνιστος. *Balsamon ad cap. 31. Synodi 6. in Trullo:* adde *cap. clericos. dist. 1. de consecrat.*

Constit. V.

NE, QUIBUS, POSTQUAM MONASTICÆ VITÆ INSTITUTUM SUBIERINT, FACULTATES SUPPETUNT, IN UNIVERSUM HI DE ILLIS TESTARI PROHIBEANTUR: SED UT SI, QUO TEMPORE MONASTERIUM ADIERUNT, IN ID QUIPPIAM CONTULERINT, IN ILLORUM POTESTATE SIT, UT QUEMADMODUM VELINT, DE IIS QUÆ SIBI POSTMODUM PARARUNT, IN PLENUM ASSEM ETIAM TESTAMENTUM CONDANT. SI VERO NIHIL AB INITIO INTULERINT, TUM UT DE BESSE STATUENDI FACULTATEM HABEANT, MONASTERIUM AUTEM ALTERAM PARTEM SIVE TRIENTEM ACCIPIAT.

Aliter.

UT MONACHUS [12] DE ACQUISITIS TESTARI POSSIT.

Idem Imperator Stephano [13] sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUoniam de monachorum bonis quæ post susceptam vitam monasticam coacervassent, persæpe nobis una cum Dei amantissimis sub te primariis sacerdotibus dubitare te (ô divinum, &, ut mundo præluceas, in magno ecclesiæ firmamento à principe lumine collocatum lumen) dixisti, an constitutione facta monachos istiusmodi bonorum dominos designari oporteret, an vero ipsos ab illorum dominio arceri conveniret: nimirum quod tanquam nubes, quæ istinc ambiguitas existit, rationis radios, quo minus perspicue ea res dijudicari possit, subeat & offuscet: quoniam (inquam) de hoc dubitantes variis nos postulationibus ad hujus rei considerationem una vobiscum suscipiendam hortati estis: nos, ut in aliis, ita & hic sacerdotalem tuam dignitatem venerantes, ad satisfactionem petitionis tuæ accingimur. Ac illa quidem primum à nobis dicantur, quæ à veteribus [14] de illis qui se jam in monasticam rempublicam [15] adscribi volunt, constituta sunt: illis nempe de rebus suis prius testandum esse, ac deinde ad concupitum vitæ institutum procedendum, nec dispositionem rerum suarum vitæ mutatione anticipandam. Nam si hoc ita evenisse constet, non amplius ipsis jam tonsis, ut de rebus suis quicquam statuant permittendum esse: omnemque substantiam, in qua ecclesia tonsi sunt, illi cessuram. Quod sane de iis qui vitam monasticam jam subierunt, decretum (extra quam si liberi qui hereditatem petant, supersint) & optimum, & ita ut nemo possit melius, constitutum est: tum nec addi nec adimi illi quicquam queat. Etenim qui ante mutatam vitæ rationem, quum bonorum dispositionem in arbitrio suo positam haberet, de iis statuere noluerit: merito postmodum id facere prohibetur, ut qui se ipse in has angustias conjecerit. Propterea enim quod quum licitum ipsi esset prædisponere res suas testamento noluerit, ejus postea faciendi facultatem, tanquam ab ipso damnatam, sibi adimi, id vero jure longe optimo sustinet. Cæteroquin etiam, quomodo non absurdum fuerit, si qui se ab hujus vitæ curis sejunxerit, illatum adhuc onus sufferat, indeque promanante molestia prematur? Liberos igitur qui in monachorum numerum adscriptus est (quemadmodum dixi) quando non habet, non profecto hoc decretum decreto alteri cedat. At si liberi supersint (non enim tunc illos propter parentis silentium damno affici fas esset) non omnino testamenti ordinationem monachicus habitus impediat: sed manifestum est quod [16] de liberorum portionibus testari poterit, quæ illis æquabili legitimaque divisione attribuentur. Quæ vero pars ad ipsum respicit, in ea testamenti factio deficiat: quippe quæ integra ad monasterium pertineat. Cæterum si mors etiam (ut multi sunt rerum humanarum casus) subito superveniens rerum distributionem intercipiat, neque tunc quidem quæ liberis succurrat dispositio omnino conticebit: sed secundum dictum modum, quæ ad illos pertinent legitimo ipsis jure separabuntur: resi-

12 Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τὸν μονάζοντα, &c. extat alias hujus Novellæ Epitome apud Harmenopulum *5. tit. 1. §. 3.* Goth. Ne quidem Papa potest concedere Monacho ut aliqua bona retineat, vid. *cap. 6. extr. de stat. monach.* quo posito non poterit testari vid. Covarruv. *rubr. de Testam. num. 47.* Ans.
13 Quem Cedrenus in Leone vocat Στέφανον σύγκελλον, Leonis ἀδελφὸν, cui mortuo successit Antonius cognomento Cauleas. Porro σύγκελλος, idem quibusdam, quod contubernalis. Zonaræ vero in Monomacho id in Ecclesia πρόεδρος, quod Agarenis Scripb, hoc est Caliphæ successor. Apud alios est suffraganeus. Plura dixi in Nomenclatore meo Græcarum jurisdictionum in voce πρωτοσύγκελλος & in voce σύγκελλος.
14 Jure veteri monachi testari non poterant. *Novell. 5. cap. 5. Novell. 76. Nov. 123. cap. 38.*
15 Τῷ μοναχικῷ βίῳ.
16 Vid. *Novell. 76. in fin. Novell. 123. cap. 38.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ δ'.

Περὶ τοῦ δεῖν μὴ μόνον τοὺς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἑκάστῃ οἰκίᾳ διαφερόντως προσκαλουμένους, ἀδεῶς τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας οἴκοι ἐπιτελεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΤΟΙΣ μὲν ἀρχαιοτέροις ἔδοξε τὰς κατ' οἴκους ἱερουργίας καὶ συνάξεις ὑπὸ μόνων ἐκτελεῖσθαι τῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας διαφερόντων ἱερέων, ὑφ' ἑτέρων δὲ, εἰ τῷ οἴκῳ προσανάκεινται, καὶ ἰδιάζουσαν τὴν ζωὴν διαγωνίζονται, μήτε λειτουργίαν, μήτε τινὰ ἱερατείαν ἐπιτελεῖσθαι. τοῦτο δὲ ἔοικεν ἐκεῖνοί γε τῷ περὶ τὴν πίστιν ἀσφαλεῖ εἰς ἐνθύμησιν αὐτοῖς ἐπελθεῖν νομοθετῆσαι, ὡς ἂν μὴ, ὡς εἰκὸς, τινὲς ἐπικρυπτόμενοι ἀποστασίας ὄλεθρον ἐν τῷ τῆς ἱερωσύνης σχήματι, συμβαίνοι, ἀντὶ τοῦ ἁγιάζεσθαι, μᾶλλον πολλῷ βεβηλοῦσθαι τοὺς τῆς ἐκείνων μετέχοντας ἀνιέρου τελετῆς. Ὁ μὲν οὖν σκοπὸς τῶν ἐπὶ τὴν θηρωμένων τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν, ἐπαινετός τε καὶ ἀποδοχῆς ἄξιος κατὰ τοῦτο ἐν τῷ ἀσφαλὲς τῆς εὐσεβοῦς προνοῆσαι πίστεως. πολλοὶ ἐ καθ' ὅσον ἐνόμισαν παρεχεῖν τὴν ἀσφάλειαν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐστιν ἰδεῖν ἐκ τοῦ νόμου προσγινομένην αὐτὴν καὶ ἐκτεινομένην. τοὐναντίον δὲ ἔστιν ὅτε καὶ τοῖς εὐσεβέσι καὶ περὶ τὰς θείας λειτουργίας σπουδὴν κεκτημένοις ἐναντιούμενος ὁ νόμος ὁρᾶται. τὸ μὲν γὰρ τὸν ἀνίερον ἱερέα, μὴ γινώσκομενον καθιστάμενον, μεταδιδόναι τινὶ παντὸς ἑαυτοῦ ἀνιέρου βεβηλώσεως, εἰκὸς συμβαίνειν ἂν ἴσως· πολλοῦ οὐχ οὕτως, ὥστε τὸ ἐπίπαν τὴν τοιούτων γίνεσθαι συμβαίνειν. τίς γὰρ οὕτως εὐήθης τὴν γνώμην καὶ ἀδιάφορος, ὡς ἱερᾶσθαι προσκαλεῖν ὃν οὐκ οἶδεν ἱερέα, καὶ οὗ τὸ σέβας ἠγνόηται καὶ τῆς πολιτείας καθέστηκεν ἀμαθής; πάλιν δὲ καὶ οἱ τὴν ἀποστασίαν ὠδίνοντες, καὶ ἀνιέρως ἱερουργοῦντες, οὐκ ἂν μὴ πρὸς τὰς οἰκείας τῆς δυσσεβείας βουλήσονται συνελθεῖν. ὥστε ὃ μὲν ἀσφαλίζεσθαι ὁ νόμος δοκεῖ, οὐ καθὼς ἔδοξεν ἀσφαλίζεται· ἄλλως δὲ τοῖς εὐσεβέσι πολλῆς ὠφελείας ἀπολαύειν γεγενημένος ἐμπόδιον. θείᾳ γὰρ χάριτι μικρῶν κατὰ πάντα οἴκων οὐ μόνον τῶν εὐπορωτέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐτελεστέρων, εὐκτήριον οἶκον ἀνεγηγερμένον Θεῷ, τῆς δὲ περὶ τὰς ἱερὰς χορηγίας καὶ θεραπείας οὐχ ὁμοίως παρὰ πᾶσιν οὔσης τῆς εὐπορίας, συμβαίνει, διὰ τὸν νόμον, τοὺς, ὥσπερ εἶπον, ἀπορωτέρους πρὸς ἰδιάζοντα ἱερέων ἀναλήψεως, ἀμοιροῦντας μὲν αὐτοὺς πολλάκις διαμένειν τῶν θείων μυστηρίων, ἀποστερεῖσθαι δὲ καὶ τὰ ἱερὰ τεμένισματα τῶν ἐπ' αὐτοῖς ὀφειλόντων ἱερουργημάτων ἐπιτελεῖσθαι. οὐ μὴν ἀλλ' εἰκὸς καὶ μνείας ἐφεστηκυίας ἐνίοτε κεκοιμημένων, ἀπορίᾳ ἱερέως, τὴν παροῦσαν τῆς μνήμης παραδραμεῖν ἀνιέρωτον· ὡς ἐκ τούτου καὶ μικρὰν τοῖς τε βιοῦσιν ἐνταῦθα καὶ τοῖς ὧν ὁ ἐκεῖθεν ἔχει βίος, συμβαίνειν ζημίαν. Ὁρίζομεν οὖν, οὐ μόνον τοὺς ἑκάστης καθολικῆς ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκείους τῶν ἱερῶν ἑκάστης οἰκίας, ἀδείαν ἔχειν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις ἱερᾶσθαί τε καὶ μυσταγωγεῖν ὡς ἂν προσκαλοῖτο αὐτοὺς ὁ ἑκάστης δεσπόζων οἰκίας, καὶ διδόναι τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐκτηρίοις πάροδον καὶ ἱερουργίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ε'.

Περὶ τοῦ, τοὺς μετὰ τὸ ὑπελθεῖν τὴν μοναδικὴν πολιτείαν, πραγμάτων εὐπορήσαντας, μὴ καθόλου ἀπείργεσθαι περὶ αὐτῶν διατίθεσθαι· ἀλλ' εἰ μὲν ἀφ' ἀρχῆς τι προσκατεβεβλημένοι τῷ μοναστηρίῳ κατὰ τὸν καιρὸν ὅτε τοῦτο προσῆρχοντο, εἶναι αὐτοὺς περὶ τῶν ὕστερον προσεκτημένων κυρίους, καθὼς προαιροῦντο πάσης διοικεῖν· εἰ δὲ μηδὲν προσκαταβέβληνται, αὐτοὺς μὲν περὶ τοῦ διμοιρίου ἔχειν ὁρίζειν ἄδειαν, τὸ μοναστήριον δὲ τὸ ἄλλο μέρος, ἤτοι τὸ τρίτον, ἀναλαμβάνεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τὸν μονάζοντα εἰς τὰ ἐπικτηθέντα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΕΠΕΙΔΗ περὶ μοναζόντων ὑπάρξεως, ἃ μετὰ τὸν μονήρη βίον συνελέξαιεν ἠθροίκασιν, πολλάκις ἡμῖν σὺν τοῖς ὑπὸ σὲ θεοφιλεστάτοις ἀρχιερεῦσιν (ὦ θεῖον φῶς, καὶ καθάπερ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τοῦ πρώτου φωτὸς ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς ἐκκλησίας στερεώματι τεθειμένον) διαπορεῖν ἔφης, εἴτε δεῖ νόμῳ τῆς ἐκεῖθεν ἀμφιβολίας ὑποτέχνασης τὴν ἀκτῖνα τοῦ λογισμοῦ, πρὸς τὸ τρανῶς ἐκφῆναι διακρίνειν, εἴτε δέοι τῆς τοιαύτης ἐξουσίας κυρίους εἶναι τοὺς μοναχοὺς, ποιεῖσθαι διάταξιν, εἴτε κωλύειν ἄξιον αὐτοὺς τῆς ἐπ' αὐτῇ κυριότητος. Ἐπεὶ οὖν περὶ τούτου ἀμφιβάλλοντες, διαφόροις ἡμᾶς ἐξαιτήσεσι πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν συναντιλαμβάνεσθαι προετρέψασθε, τιμῶντες ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτω κἀνταῦθα τὴν ὑμῶν ἱερότητα, πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐρχόμεθα τοῦ αἰτήματος. ἐκεῖνα δὲ πρῶτον εἰρήσθω ἡμῖν, ὅσα γε τοῖς πάλαι ἐδόκει θέσθαι περὶ τῶν ἄρτι βουληθέντων πρὸς τὴν μοναχικὴν μεταταξάσθαι πολιτείαν. φημὶ δὴ περὶ τοῦ πρότερον αὐτοὺς τὰ οἰκεῖα πράγματα διατίθεσθαι, εἶτα τι πρὸς τὴν ἐπιθυμουμένην προϊέναι πολιτείαν, ἀλλὰ μὴ προλαμβάνειν τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου τὴν περὶ τῶν πραγμάτων διάταξιν. ὡς εἰ γε τοῦτο οὕτω συμβαῖνον φανείη, οὐκέτι ἀποκειρομένοις αὐτοῖς ἐπιτρεπτέον ἡ διάταξις, ἀλλὰ χωρεῖν πᾶσαν ἡ ὕπαρξις εἰς τὴν ἐν ᾗ ἀπεκείραντο ἐκκλησίαν. τοῦτο δὴ τὸ περὶ τῶν ἤδη προσιόντων τῷ μοναδικῷ βίῳ διατυπωθὲν (εἰ μὴ παῖδές τινες εἶεν τὴν κληρονομίαν καλοῦντες) ἄριστά τε καὶ ὡς οὐκ ἄν τις φαίη ἄμεινον διατέτακται, καὶ οὔτε τι προστίθεσθαι τούτοις, οὔτ' ἀφαιρεῖν ἀπ' αὐτῶν ἐστί. καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ διαμεῖψαι τὴν πολιτείαν ἐν τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ κειμένην ἔχων τὴν τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν, τότε μὴ βουληθεὶς διατάξασθαι, εἰκότως μετὰ ταῦτα ἀπείργεται τῆς ἐπιτροπῆς, αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο κατακλείσας. ἐπεὶ γὰρ ἐξὸν αὐτῷ προδιοικήσασθαι τὰ πράγματα, τὴν μετὰ ταῦτα ἐξουσίας ἀφαίρεσιν δι' ἑαυτοῦ καταψηφιζομένην εὐλόγως φέρει. ἄλλως τε δὲ καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον, ὁ ἀποταξάμενος ταῖς τοῦ βίου φροντίσι, ἔτι τὸ τῶν φροντίδων φέρειν φορτίον, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν βάρει πιέζεσθαι; ἀπαιδίας μὲν οὖν, ὥσπερ ἔφην, ὄντος τοῦ πρὸς μοναχοὺς μεταταξαμένου, οὗτος ὁ ψῆφος οὐκ ἂν ὑποχωροίη ψήφῳ ἑτέρᾳ· εἰ δὲ περιεῖεν παῖδες (τούτους γὰρ οὐχ ὅσιον ζημιοῦν ἐκείνους διὰ τὴν τοῦ γονέως σιγὴν) οὐ κωλύσει παντελῶς τὴν διάταξιν τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἀλλὰ δῆλον ὡς διατάξεται μὲν περὶ τῶν μερίδων ἃ τοῖς παισὶν ἰσομοίροις διανομῇ ἀπονεμηθήσεται. τοῦ δὲ μέρους τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ὁρῶντος ἀπεῖναι ἡ διάταξις, ὡς ὁλοκλήρως αὐτὸ τῷ μοναστηρίῳ ἀνήκοντος. ἀλλὰ κἂν θάνατος (οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα) συντομώτερος ἐπιστὰς τὴν τῶν πραγμάτων προκαταλάβοιτο διανομὴν, οὐδ' οὕτως παντελῶς ἀποσιωπήσει ὁ τῶν πραγμάτων τοῖς παισὶ βοηθοῦσα διοίκησις· ἀλλὰ, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τὰ τούτοις προσήκοντα νομίμῳ δικαίῳ ἀφορισθήσεται, τὸ δὲ ἐπίλοιπον τῷ ὑπάρξαντι οἰκείῳ

[illegible] ἡ μονή. [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ς'.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι ἑκάτερον τὸν καιρὸν ἐπὶ τῶν μονάζειν ἐγνωκότων, ὅν τε ἡ ἁγία ἕκτη σύνοδος ἐξεφώνησε, καὶ ὃν ὁ θεῖος ἀποφαίνεται Βασίλειος· τὴν δὲ τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν τοῦ κατὰ τὸν χρόνον μονάσαντος ὃν ἡ σύνοδος ἐπέκρινε, κατὰ τὸν ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθειμένον τύπον προχωρεῖσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ μονάζειν δεκαετῆ παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ο Καιρὸς καθ' ὃν δεῖ τοὺς τοῦ μονάζοντα βίον [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ζ'.

Περὶ τοῦ, ὁσάκις ἄν τις ἐκ τοῦ κληρικοῦ σχήματος πρὸς τὸ λαϊκὸν ἀπονοηθεὶς μεταβάλλειν, τοῦτον καὶ ἄκοντα πρὸς αὐτὸ πάλιν ἀποκαθίστασθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ κληρικὸν μὴ γίνεσθαι αὖθις λαϊκόν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΩΣΠΕΡ ἡμῖν ἔμπροσθεν σκοπουμένοις τὴν ἀσφαλεστέραν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, [illegible]

duum autem involabis monasterium. Atque hæc quidem de hisce facultatibus, quas ante susceptam vitam monasticam habuerit quisquam. Verum de quo paterna vestra beatitudo prodire decretum petiit (de iis nimirum rebus quæ post monasticæ vitæ susceptionem accesserunt) de eo hoc statuimus, ut inde ab eo tempore ex quo monasticæ vitæ rationem susceperit, consideratione procedente, quæ postmodum ab ipso comparata sunt, discernantur. Non enim quod qui à profana vita ad monasticam transit, nisi prius testetur: testandi postmodum facultate privatur: ideo & de iis quæ postmodum conquisierit, quicquam statuere in universum prohibeatur. Illic namque jure testamenti factione privatur: quia quum ipsi in profano statu res adhuc tractant, aliquid constituere integrum esset, eo ipso quod id non fecerit, se ipse in [1] has angustias circumcluserit, hic vero nihil simile est ut quisquam aut à seipso, aut ab alio prohibeatur. Quod si quis dicat, hoc solo nomine quod monachus sit, monasterium omnia esse percepturum: haud scio, si istiusmodi, quæ monachos deceant, statuat. Primum enim an qui homines opum contemptum professi sunt, hos ita illas amplecti, ac quacunque ratione retinere convenit? Deinde sint alicui cognati pauperes, alioquive noti, qui consolatrice manu indigeant: quomodo non ab omni humanitate alienum, nullo illos ex cognati rebus sublevamine dignari, tanquam non modo peregrinos, sed & cognatos amicosque propellere, atque omnia ad se trahere monachis decorum sit? quemadmodum helluones [2] voracesque homines nullam omnino partem aliis qui una accumbunt relinquere velle videmus. Neque enim servus servitutis vinculis liberatur, neque egenus commiseratione potitur, non alius quisquam necessitatibus pressus consolationis fructum invenit, quum omnes monachi facultates monasterio dantur. Ac propter hoc sane statuimus, *ut si quis, quo tempore* monasticam vitam suscepit, ecclesiæ quidpiam consecrarit, illi circa res postmodum comparatas liberum ratumque judicium sit [3], quomodocunque de illis statuere velit: sin nihil omnino ab initio in monasterium allatum sit: tum ut bifariam substantia dividatur, ita ut una pars in bessem, altera vero in trientem circumscribatur, ac monachus quomodocunque ipsi visum fuerit de besse testamento statuat: triens autem applicetur monasterio. Atque hæc quidem, de quibus requisitis nostra decrevit potentia. Oportebit autem tuam beatitudinem, quæ decreta sunt, omnibus sub ipsa Dei amantiss. metropolitanis facere manifesta, & hos similiter sub se constitutis Episcopis, illosque quarum curam sortiti sunt ecclesiis ista indicare: quo videlicet & in præsens & in futurum hæc ab omnibus tum cognoscantur, tum hunc ad modum fiant.

1 Adde *l. 7. §. 1. ff. qui satisdare c. 2. §. 8. ff. si quis cautionibus.*

2 Helluonis natura.

3 Et ita abrogatur *Novella 5. c. 5. Nov. 123. c. 38.*

CONSTIT. VI.

UT UTRUMQUE TEMPUS TUM QUOD SANCTA SEXTA CONSTITUIT SYNODUS, TUM QUOD DECERNIT DIVUS BASILIUS, IN IIS QUI MONACHI FIERI STATUUNT, OBSERVETUR: ET BONORUM EJUS QUI A SYNODO PRÆSTITUTO TEMPORE MONACHUS FIT, DISPOSITIO SECUNDUM EDITAM A NOBIS FORMAM PROCEDAT.

Aliter.

UT DECENNIS [4] PUER IN MONACHORUM NUMERUM ASSUMATUR.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUo tempore eos qui monasticam vitam subire desiderant, re concupita potiri oporteat, id quia non unum atque idem, sed aliud atque aliud à divinis nostris patribus præstitum sit, ut ad hunc etiam tractatum dijudicandum, & quæ subesse videtur contrarietatem conciliandam me componerem, effectum est. Itaque quæ magnus ille ac admirandus decernit [5] Basilius (ut videlicet qui monachicum habitum ambiunt, decimo sexto primum aut decimo septimo ætatis anno digni illo habeantur) quæque sancta sexta [6] mandat [7] synodus, anno decimo, qui istiusmodi vitam capesserent, suscipiendos esse monens: hæc cum sanctiss. Patriarcha Deique amantissimis metropolitanis diligenter expendentes, neutram sacratam legum diximus esse contemnendam: sed contra ad utrumcunque tempus religioso habitu qui illum sumere cupiant dignos habere jubemus. De bonorum autem dispositione peculiarem sententiam pronunciavimus, *ut nempe qui* sexto decimo aut decimo septimo tonderi voluerit, de rebus suis quomodo velit, statuere [8] possit. Existimo enim propterea etiam magnum illum Basilium hoc tempus hujusmodi actioni tribuisse, quod ad id legitimæ ætatis requisitio ad statuendum de rebus suis impedimento non sit. Qui vero decimo anno in monasticæ vitæ sanctimoniam mutato statu transire in animo habeat, ut neque huic salutaris conatus impedimentum aliquod obviet (hoc enim, ut videtur, & sacra synodus intelligens, ac volens, tempus quo vitam monasticam adire esset, ampliavit) *ne tamen is* quo modo istiusmodi vitam ineundi, sic etiam de rebus suis testandi [9] facultatem accipiat: sed donec illud tempus, quo legitimam plenamque ad testandum ætas potestatem capit, advenerit, à disponendis rebus inhibeatur. Quod si (ut sunt res humanæ) ante illius temporis completionem è vita excesserit, servi ejus omnes à servitute liberentur: reliqua vero bona bifariam dividantur in bessem & trientem: ac bessem quidem monasterium auferat, triens autem defuncti cognatis detur. Quorum si nulli supererunt, quo bes processit, eo triens quoque abeat.

4 Vid. in Corpore Canonico c. 14. extra de temporibus ordinationum & qualitate ordinandorum. Clementinam de ætate, qualitate præficiendorum, & c. 1. 8. 11. *de regularib. cap. ult. de temporib. ordinat. in 6. & distinct. 77. cap. subdiaconus, & distinct. 78. c. quid ait. & 1. q. 1. c. ofeter.* adde Viglium 3. *methodi juris Pontificii 4. num 37.* Ab infantia potuisse monachos fieri constat ex lege 53. *C. de episcop.*

5 In epistola ad Amphilochium canone 18.

6 In Trullo.

7 *Canone 40. add vid. Balsamonem.*

8 Id est, testari. adde *Nov. 6. T. eod.*

9 Videtur abrogari lex Constantini, qua permittebatur impuberi cælibatum profitenti ac voventi, in ipso monasterii ingressu testamenti factio. de quo vid. *Fenestellam 1. cap. 9.* vide quæ scripsi ad *l. ult. C. de test. milit.*

CONSTIT. VII.

UT QUOTIESCUNQUE A CLERICORUM HABITU AD PROFANORUM TRANSIRE PER VECORDIAM ALIQUIS TENTARIT, IN ILLUM IS INVITUS ETIAM RESTITUATUR.

Aliter.

NE CLERICUS DENUO PROFANUS [10] FIAT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

QUemadmodum antehac, quando certiorem firmioremque rerum constitutionem investigaremus, si civilis lex plus roboris ac firmitatis, quam ecclesiastica præbere videretur, illi prærogativam dedimus: eo modo & hic decretum sacrum sectæ rerum moderationi, quam civile sit, conducibilius fore intelligentes, illi per assensionem consona præscriptione edita, statuimus, *ut quicunque clericorum* habitum mutare profanorum habitu improbe instituerit, is quotiescunque actus fuerit in istiusmodi vecordiam, secundum ecclesiasticum decretum, quantumvis invitus in clericorum habitum [11] restituatur: tametsi qui ecclesiastici ordinis statum recipiat, dignus non sit, uti qui se ipse illo indignum transfugio constituerit.

10 Περὶ τοῦ κληρικὸν μὴ γίνεσθαι αὖθις λαϊκόν. *Scrimg.* Id est, ne clericus denuo fiat laicus.

11 Vid. *Nov. 8.* [illegible] *eod.*

Constit. VIII.

UT QUI REJICERE VENERANDUM MONASTICÆ VITÆ 1 HABITUM IN ANIMUM INDUXERIT, AC PRO ILLO PROFANORUM 2 HABITUM SUSCEPERIT, QUOTIESCUNQUE HOC FACERE AUSUS FUERIT, ETIAM INVITUS IN ILLUM RESTITUATUR: ET EX QUO MONASTERIO IMPROBE AUFUGERIT EIDEM REDDATUR.

Aliter.

DE EO 3 QUI VITAM MONASTICAM DESERIT, QUI PRÆSIDUM COHORTIBUS 4 ASCRIBI SOLET.

Idem Imper. Stephano sanctissimo Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

Cum alioqui, qui incomposite vivere instituunt, ac præ laudatis moribus sectantur vitiosos, quotiescunque flagitii quicquam designasse deprehensi sint, malum ipsorum institutum multifariam coerceatur, nec improbam, scelestamque voluntatem ac molitionem correctione vacare toleretur: subit mirari, quomodo lex vetus iis qui monasticæ vitæ exercitationi se mancipassent, deinde vero stationem suam & ordinem deseruissent, quomodoque sacræ 5 literæ habent, tanquam 6 canes ad suum ipsorum vomitum, aut suos ad pristinæ vitæ cœnosam cloacam reversi essent, ac profanorum in habitu statuque se ipsi collocassent: improbum hoc scelus tentari omninoque perficipermiserit. Jubet enim, ut qui semel monasticæ vitæ institutum reliquerint, unde flagitiose exiissent, reverterentur: qui vero iterum 7 id ausi essent, ex eo tempore pulsi monachatu, inter cohortales provincialis cohortis recenserentur 8. Atqui si ut desertor ordinis profanorum habitu indueretur, id illi statutu pulchrum visum fuit, quid causæ est cur ipsum ab initio ita non vestierit: sed ut qui monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam quamlibet invitus denuo cogeretur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putavit, quare in eodem decreto non consistit, sed tanquam ipsum placiti sui pœniteat, miserum illum monachum ad militarem vitam protrahit? Nequaquam vero id nobis esse fas videtur, *neque* 9 qui in divinæ militiæ 10 legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At contra, quod ecclesiastico ordini observari debere visum est, ut si quis sæpius vitam monasticam aspernatus vagetur, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos jubemus. Si enim qui vitam monasticam exuit, mundanæ voluptatis velut asylo concitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibitus sit, quum si rursum ad hoc faciendum animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducturum, ac in profanorum statum recipiendum esse sciat, ut is non omnibus modis monasticæ vitæ institutum iterum communi vivendi modo mutet?

1 Τὰς μονήρους πολιτείας.
2 Τὸ λαϊκόν.
3 Græci ita legunt περὶ τοῦ ἀποσκευάζεσθαι τὸ μονῆρες σχῆμα.
4 Arcadius & Honorius in l. 53. §. 1. C. de episcop. sed & postea Justinianus monachum desertorem addici voluerat cohorti præsidis provinciæ Novell. 5. cap. 6. postea idem Justinianus monasterio reddi jusserat, non cohorti addici: nisi plus semel monasterium deseruisset Nov. 123. c. 42. 4. Ecl. 1. t. 15. Hac autem Novella cohorti addici prohibetur.
5 Proverb. 26. vers. 12. & 2. Pet. 2.
6 Proverbii genus observa.
7 Nov. 123. c. 42.
8 Sic solebant clerici desertores cohortibus addici. Nov. 6. ut apparitores præfecti urbi, corpori pistorum, l. 2. C. de apparitorib. præfecti urbi: dissimiliter cohortales addicebantur Curiæ. l. 38. C. de decurionibus, vel suarii pistrino, l. 19. C. de pæn. Nam hujusmodi mutatione cohortalium aut suariorum conditio deterior non fiebat.
9 Et ita abrogatur d. Nov. 5. c. 6. Nov. 123. cap. 42. l. 53. §. 1. C. de episcop. l. ult. §. 4. §. 5. in fin. C. de episcop. aud.
10 Monachismus divina militia. vide Nov. 4. Justin. Cedrenum in vita Claudii Imperatoris Suidam in μοναχὸς.

Constit. IX.

DE SERVO QUI IGNORANTE 11 DOMINO CLERICUS FACTUS EST.

Idem Imperator Stephano sanctiss. universalique Constantinopolitano Archiepiscopo.

Eidem rectæ rerum ecclesiasticarum constitutionis curæ insistentes, quæque sacrosanctis canonibus placuerunt, hisce nos etiam album calculum adjicientes, ab adversariis civilibus legibus hanc contradictionis pœnam, ut ex legitimis constitutionibus subtrahantur, exigimus. *Ut enim qui*, cum servilis conditionis esset, ignorante domino venerandam sacerdotii dignitatem assumpserit, nudatus istinc promanante honore, in pristinum servitutis restitueretur statum, secundum 12 ecclesiæ Dei voluntatem & nos constituimus 13. Legem autem, quæ servum ignorante domino sacerdotem factum servitute liberat, huc ut neque effectum 14, neque fandi facultatem habeat, redigimus.

11 Adde Nov. 123. c. 17.
12 Adde epist. ad Philemon.
13 Vid. d. c. 17.
14 Ἀπρακτεῖν τε καθεστάναι καὶ ἀπαρρησίαστον.

Constit. X.

DE SERVO QUI INSCIO DOMINO MONACHISMUM SUSCEPIT. 15

Idem Imperat. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

Quam præstans monasticæ vitæ professio sit; quique suave illud & beatum jugum suscipiunt, quanta illi reverentia & honore digni sint, scimus quidem & ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperatione eximamus, hæc statuere visum est, & censemus. Quanto enim illa admirabilior diviniorque est, tanto majore & quidem quanta maxima attingi cum veneratione, nequaquam vero ingratitudinis & improbitatis velamen ac prætextum monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet. Et certe quomodo improbitas dicenda non est, si homo servus, dominum suum fugiens, ad illud vitæ institutum deveniat. Quoniam igitur de servis fugitivis ad vitam monasticam devenientibus, statutum à superioribus 16 est, ut si intra tres annos fugitivus manifestus fiat, illum habitu nudatum recipiendi facultatem dominus habeat: si vero usque in tertium annum incognitus manserit, tametsi postmodum agnoscatur, ut domini potestati non obnoxius sit, præterque illius voluntatem liber nuncupetur: & vero inde multos fugiendi dominos suos occasionem cepisse, ac re honesta monasticæ vitæ professione, ad tegendam malitiam abuti videmus (cuilibet enim servo perfacile est, ut ad triennium se occultet, deindeque libertatem consequatur) jubemus, *ut quantocunque* tempore servus tali consilio monachus factus delituerit, si ipsum aliquando dominus inveniat, nihilominus is quem malo proposito habitum sumpsit, hoc exuatur 17, rursumque in domini potestatem subigatur. Nam quod pio affectu habitum illum sumpserit, quantumvis id verbis ipse fingat, ne dici quidem potest. Sive enim cum benevolo placidoque domino uteretur, pro amore, odio concepto, fugere decreverit, extremæ ingratitudinis & improbitatis argumentum habes: sive (ut sunt res humanæ) molestiis & injuria affectus non toleratit, ac idcirco dominum deseruerit, quomodo eam rempublicam magnifaciet, quæ cives suos in *Christi* crucem 18 & mortem continenter respicere vult?

15 Ut à domino possit ex monasterio in servitutem retrahi, quantocunque tempore in monasterio delituerit.
16 Novell. 5. c. 2. §. 1. versic. triennii vel semel expleto tempore.
17 Ne ex sua fuga & improbitate commodum consequatur.
18 Servitutis jugum aspernari non debet, qui in crucem Christi continenter respicere jubetur.

Constit. XI.

DE SERVO QUI IGNORANTE DOMINO EPISCOPUS FACTUS EST.

Idem Imp. Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

Quod de servo 19 qui venerandam sacerdotii dignitatem furatus sit, idem & de illis servis quibus nesciente domino ad primarii sacerdotii honores conscendere visum est, statuimus: ut videlicet

19 Nov. 91. & eod.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ η'.

Περὶ τοῦ, τὸν ἀθετοῦντα ἀποσκευάζεσθαι τὸ σεβάσμιον τῆς μονήρους πολιτείας σχῆμα, καὶ ἀντ' ἐκείνου τὸ λαϊκὸν ὑποδυόμενον, ὁσάκις ἂν τοῦτο ἐπιχειρήσειε ποιεῖν, καὶ ἄκοντα αὐτὸν εἰς ἐκεῖνο ἀποκαθίστασθαι, καὶ ἧς αὐτὸς ἀπέδρα μονῆς, ἐν αὐτῇ παραδίδοσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ συντεταγμένου καὶ ἀθετήσαντος τὸν μονήρη βίον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΤΩΝ ἀτάκτως ζῆν προῃρημένων, καὶ ἀντὶ τοῦ ἐπαινετοῦ βίου τὸν φαῦλον μεταδιωκόντων, ὁσάκις ἂν πονηρᾶς πράξεως ἐργάται φωραθῶσι, τὸ πονηρὸν τῆς γνώμης πολυτρόπως ἀνακοπτομένου, καὶ τὸ μοχθηρὸν καὶ ἐξαγίστου βουλήσεως καὶ ὁρμῆς οὐ συγχωρουμένης ἀνεπιτιμήτου, θαυμάζειν πῶς ὁ παλαιὸς νόμος τοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐμβεβηκότας, εἶτα λειποτακτήσαντας, καὶ, κατὰ τὸ λόγιον, ὥσπερ κύνας πρὸς τὸν ἴδιον ἔμετον, ἢ σύας πρὸς τὸν τοῦ προτέρου βίου βόρβορον ἐπιστραφέντας, καὶ πρὸς τὸ λαϊκὸν καὶ σχῆμα καὶ πρᾶγμα συντάξαντας ἑαυτοὺς, ἀφῆκεν εἰς τέλος τὸ ἀνόσιον ἐγχείρημα ἄγειν. προστάττει γὰρ, αὐτοὺς ἅπαξ μὲν τὴν μονήρη πολιτείαν λιπόντας, ὅθεν κακῶς ἐξῆλθον ἀναστρέφεσθαι. πάλιν δὲ τοῦτο τολμήσαντας, ἀντὶ μοναχῶν εἰς στρατιώτας ἐξ ἐκείνου καιροῦ ἐπαρχικῆς τάξεως παραγγέλλεσθαι. καίτοι εἰ τοῦτο καλὸν αὐτῷ διορίζειν ἔφαινε, τὸ πρὸς λαϊκὸν μεταμφιέννυσθαι σχῆμα τὸν λειποτάκτην, τί μὴ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὸν οὕτως ἀμφιεννύει, ἀλλ' ὁρίζει τὸν ἅπαξ ἀθετήσαντα τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα μοναστοῦ, καὶ ἄκοντα πρὸς ἐκεῖνο συνωθεῖσθαι; εἰ δ' ὡς οὕτως πρέπον ἐνόμιζε, τί μὴ φυλάττει τὴν ψῆφον, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ μεταμελείας εἰς τὸν στρατιωτικὸν ἄγει βίον τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον μοναχόν; Οὐδαμῶς ἂν ἡμῖν τοῦτο θέματος φανείη, οὐδὲ τὸν ἐγκαταλεγμένον τῇ θείᾳ στρατολογίᾳ τὴν τάξιν εἰς κοσμικῆς στρατολογίας ἀξιοῦν καταταγῆναι. ἀλλ' ὅπερ ἡ ἐκκλησιαστικὴ φυλάττειν οἶδε κατάστασις, οὐ συγχωροῦσα λαϊκὸν ἀναλαμβάνειν σχῆμα, κἂν πολλάκις ἀλύῃ τις τὸν μονήρη βίον ἀθετῶν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς νόμῳ κελεύομεν. εἰ γὰρ ὁ τὸν μοναδικὸν βίον ἀποδυόμενος, ὥσπερ κοσμικῆς ἡδονῆς ἀσύλῳ κινούμενος τοῦτο πράττει, πῶς, κἂν ἅπαξ ἐπισχεθῇ τῆς ὁρμῆς, εἰδὼς ὅτι πάλιν ἐπὶ τοῦτο ὁρμήσας, τὸ ἄτοπον βούλημα εἰς πέρας ἐξει προαγόμενον, καὶ τῆς λαϊκῆς αὐτὸν ὑποδεχομένης καταστάσεως, οὐχὶ πάντη τρέψει καὶ πάλιν τῇ τῶν λαϊκῶν ἀντὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας ἀλλάξει;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ θ'.

Περὶ δούλου γενομένου κληρικοῦ ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

ΤΗ αὐτῇ περὶ τὴν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εὐταξίας προνοίᾳ ἐπιμένοντες, ἃ τοῖς ἱεροῖς ἔδοξε κανόσι καὶ ἡμεῖς συνεπιψηφιζόμενοι, τοὺς ἀντιλέγοντας πολιτικοὺς νόμους δίκην τῆς ἀντιλογίας τὴν ἐκ τῶν νομίμων διατάξεων ὑπεξαγωγὴν αὐτοὺς εἰσπραττόμεθα. τὸν γὰρ δουλικῆς μὲν ὄντα τύχης, οὐ συνειδότος δὲ τοῦ δεσπότου τὸ τῆς ἱερωσύνης σεπτὸν ἀξίωμα ὑπεισελθόντα, κατὰ τὸ σκοπὸν τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καὶ ἡμεῖς διοριζόμεθα, πάλιν εἰς τὴν προτέραν τῆς δουλείας ἀποκαθίστασθαι τάξιν, ἀπογυμνωθέντα τῆς ἐκεῖθεν ἀξιώματος· καὶ τὸν ἀπολύοντα νόμον δουλείας τὸν εἰς ἱερέας προαχθέντα δοῦλον οὐ συνεγνωκότος τοῦ δεσπότου, ἀνενέργητόν τι κρίνομεν καὶ ἀπαρρησίαστον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ι'.

Περὶ δούλου μονάσαντος ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΟΣΟΝ τίμιον τὸ τοῦ μονάδος βίου ἐπάγγελμα, καὶ οἱ τὸν χρηστὸν ἐκεῖνον καὶ μακάριον ζυγὸν ἀναλαμβάνοντες, ὁποίας εἰσὶν αὐτοὶ ἄξιοι καὶ τιμῆς, ἴσμεν καὶ αὐτοί. ὅθεν οὐχ ὡς ἀθετοῦντες αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον ἀθετήσεως ἐξαιρούμενοι, ταῦτα διαθεσπίζειν δοκοῦμεν, καὶ ἀποφαινόμεθα. ὅσῳ γὰρ θαυμαστὸν καὶ θεῖον, τοσοῦτον δεῖ τοῦτο μετὰ θαυμαστῆς ἐπιμελείας ἐφάπτεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἀχαριστίας καὶ κακοτροπίας πρόφασιν τὸ τῆς μοναδικῆς πολιτείας καθίστασθαι. πῶς γὰρ οὐκ ἂν κακοτροπίας, δραπετεύων τὸν οἰκεῖον δεσπότην, πρὸς ἐκείνην τὴν πολιτείαν ἔρχοιτο τὸ οἰκέτης; Ἐπεὶ οὖν τοῖς πρότερον νενομοθέτηται περὶ δούλων ἀποδιδρασκόντων, καὶ οὕτω πρὸς τὸν μονήρη βίον ἐρχομένων, μέχρι μὲν τρίτου χρόνου, δήλου γενομένου τοῦ φυγάδος, ἐξουσίαν ἔχειν τὸν δεσπότην τοῦ γυμνωθέντος ἀναλαμβάνειν αὐτόν· τρίτου δὲ παρελθόντος χρόνου, ἐν τῷ ἀφανεῖ διάξαντος, εἰ μετὰ ταῦτα πρὸς ἐμφάνειαν κατασταίη, κρεῖττον αὐτὸν ὑπάρχειν τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας, καὶ παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην χρηματίζειν ἐλεύθερον· ἐπεὶ οὖν ἐκ τούτου πολλοὺς ὁρῶμεν ἀφορμὴν λαμβάνοντας εἰς τὸ τὸν οἰκεῖον δεσπότην ἀποδιδράσκειν, καὶ πράγματι σεμνῷ τῷ μοναδικῷ ἐπαγγέλματι εἰς πρόφασιν ἀποχρωμένους κακουργίας (ῥᾴδιον γὰρ παντὶ βουλομένῳ οἰκέτῃ μέχρι τριετίας κρύπτειν ἑαυτόν, εἶτα τῆς ἐλευθερίας ἀντιποιεῖσθαι) κελεύομεν, ὅσον ἂν καὶ διαλάθοι ὁ γνώμῃ τοιαύτῃ μονάσας οἰκέτης, ἐν ᾧ δεσπότης ἐν οἱῳδήποτε καιρῷ τοῦτον εὕρῃ, ὅπερ κακούργῳ προαιρέσει περιεβάλετο ἀποδύεσθαι σχῆμα, καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν ἐξουσίαν πάλιν αὐτὸν καταστρέφεσθαι. οὐδὲ γὰρ ἔνεστιν εἰπεῖν ὡς εὐλαβεῖ διαθέσει τὸ σχῆμα ἐπιβάλλοιτο, κἂν τοῦτο λόγῳ αὐτὸς πλάττοιτο. ἄν τε γὰρ, εὐμενοῦς δεσπότου ἀπολαύων, ἀντὶ τοῦ στέργειν, μῖσος ἀναλαβὼν, φεύγειν ἔγνω, ἐσχάτης κακίας ἀπόδειξιν ἔχεις· ἄν τι (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) λυπηρὸν τινῶν εἰς ὕβριν οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο τὸν δεσπότην ἀπέλιπε, πῶς ἐκείνην τιμήσει τὴν πολιτείαν, ἣ τοὺς πολίτας διαπαντὸς ἀφορᾶν πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον βούλεται;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ια'.

Περὶ δούλου γενομένου ἐπισκόπου ἀγνοίᾳ τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΟΠΕΡ ἐπὶ τοῦ κλέψαντος οἰκέτου τὸ τῆς ἱερωσύνης σεπτὸν ἀξίωμα, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ εἰς ἀρχιερατικὴν δεξαμένου ἀναβῆναι τιμὴν οἰκέτου παρὰ τὴν γνώμην τοῦ οἰκείου δεσπότου, ὁρίζομεν. τὸ, κατὰ τὸ

βούλησ

βούλημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως, ἀποχειροτονηθέντες μὲν τῆς τε ἐν ᾗ προτέρου λάθοιεν τιμῆς· εἰς δὲ τὸ οἰκεῖον καὶ δοῦλον σχῆμα ὑπαγέσθωσαν. οὐ γὰρ ἐπεὶ τοὺς μὲν ἄλλως ὑφελομένους τι κλοπῇ καὶ ἀπάτῃ, οὐ μόνον οὐ συγχωροῦμεν ἃ ὑφείλαντο ἔχειν ἀναφαιρέτως, ἀλλ᾽ ἔστιν ὅτε καὶ ὡς κακούργους τιμωρούμεθα· τοὺς δὲ τολμῶντας ἐπὶ μεγάλων πραγμάτων κλοπάς, τούτοις δώσομεν ἐπαινετὴν ἐκ τῆς κλοπῆς διάγειν, καὶ ἐκ μιᾶς κακίστης τῆς ἀπάτης δύο κερδαίνειν τὰ τιμιώτατα, ἐλευθερίαν καὶ ἱερωσύνης ἀξίωμα. τοιγαροῦν καὶ εἴ τις δοῦλος ὤν, ἀγνοίᾳ τοῦ οἰκείου δεσπότου ἐπίσκοπος χειροτονηθείη, καὶ οὕτω μηδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης βοηθείσθω χειροτονίας, εἰς ἀποφυγὴν τῆς δουλείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιβ΄.

Περὶ τῆς τῶν ἐργαστηρίων χρείας τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος τῷ τοῦ χριστοῦ κλήσει τὸ στέφος τῆς βασιλείας βασιλικώτερον ἀποφήνας, τῶν ἄλλων αὐτοῦ κατορθωμάτων καὶ τῆς βασιλικῆς προνοίας ἐπάξιον καὶ τοῦτο προνοησάμενος, τὸ περὶ τῆς τῶν ἀποιχομένων ταφῆς, ὡς ἡ ἀπορία μέχρι καὶ τούτου ἐκώλυε, ἐργαστήρια τῇ ἁγίᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἀφ᾽ ὧν ἐκ τῆς τούτων ἀνόδου τὴν χρείαν τῆς ταφῆς χορηγεῖσθαι. ταύτην δὲ ἄρα τὴν πρόνοιαν ὕστερον ἐπισπευσάντων ἀνδρῶν φιλοτιμίᾳ διαδεξαμένη, αὐτή τε τοῖς ἀπόροις εἰς ταφὴν ἐπαρκοῦσα, τὴν εἰς ταύτην τὴν χρείαν χορηγίαν ηὔξησεν, καὶ νῦν τὸ παράπαν οὐδὲν ἐκεῖθεν ὁρῶσιν καθ᾽ ἣν ἐξ ἀρχῆς ἔλαβε φροντίδα ὁ τρισμακαριστὸς βασιλεύς, οἰκονομούμενον. Ἀλλὰ γὰρ εἰδότες ἡμεῖς ὡς ἅπαξ ἡ ἐκκλησία τὰ τῶν ἐργαστηρίων ἐκαρπώσατο τέλη, εἰ καὶ μὴ πρὸς ὃ ἐξ ἀρχῆς ὡρίσθη θεραπείαν τοῦ θείου αὐτὰ καταβάλλεται, ἀλλ᾽ εἰ μὴ τὴν χρείαν ἐπιζητοῦν, ἀλλά γε πρὸς ἑτέραν τινὰ ταύτης λειτουργίαν, καὶ αὐτὴν θεραπεύουσαν τὸ κρεῖττον, τοῦτο οἰκονομεῖ· ὁρίζομεν, τὴν ἀκίνητον περὶ τούτων διάταξιν, ἀκίνητον διαμένειν. ἔστι δὲ ἄχρι πάντων τῶν εἰς ταύτην ἀποτεταγμένων τὴν λειτουργίαν ἐργαστηρίων ἑκατὸν ἐπὶ χιλίοις ὁ ἀπαριθμοῦμενος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ΄.

Περὶ τῶν διηνεκῶν ἐμφυτεύσεων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΠΡΑΓΜΑ πλεονεκτικόν τε καὶ ἄθεσμον, καὶ ὑπὸ τῶν προΐστασθαι λαχόντων τῶν ἀνατεθειμένων οἴκων θεῷ (φημὶ δὴ ἐκκλησιῶν, καὶ ξενοδοχείων, καὶ γηροτροφείων, καὶ ὀρφανοτροφείων) ταῖς ἡμετέραις ἀκοαῖς ἀνηνέχθη τολμᾶσθαι. τῶν γὰρ ἐκδιδομένων ἐφ᾽ ἄσπερ οἰκημάτων, ἤδη τοῦ συμπεφωνημένου χρόνου ἐκπληρωθέντος, καὶ ἐπελθούσης ἐνστάσεως ἀρχῆς, καὶ ἀνανεώσεως τῆς τούτων διακατοχῆς, οὐ γίνεσθαι τὴν καταβολὴν ὡρισμένην τινά, ἣν καὶ ἰδίως εἰσδεκτικὸν καλοῦσιν· ἀλλ᾽ ὡς ἂν παρεχῇ τῇ πλεονεξίᾳ τῶν λαχόντων τὴν προστασίαν, οὕτω βαρύνεσθαι ταῖς τοιαύταις εἰσπράξεσι τοὺς τῶν οἰκημάτων διακατόχους. Τοῦτο γοῦν καὶ ἄλλως μὲν χαλεπὸν ἅπασιν ὑπάρχον συνεώρων, μάλιστα δὲ γινόμενον χαλεπώτερον ἐν τοῖς ἀπορωτέροις, δι᾽ ὧν αὐτοῖς βαρυτέρα ἡ τῆς ἀπορίας ἀνάγκη καθίσταται, οὐκ ἔτι οὕτω γίνεσθαι νόμῳ τιθέμεθα, ἀλλ᾽ ὡρισμένῃ ποσότητι περιορίζεσθαι τὴν καταβολήν, πρὸς τὸ διπλάσιον ἀριθμουμένην τοῦ τέλους τῆς ἐμφυτεύσεως προσγραφομένης δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ἁπάσης ἐν ταῖς τῆς ἐκδόσεως χάρταις, καὶ τῷ οἴκῳ ἀνανεωθέντι περὶ τούτων ἐπιγραφομένης, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἴδιον πορισμὸν τῶν εἰς τὴν προστασίαν κληρωθέντων σφετεριζομένης, ὑπόθεσιν αὐτοῖς κέρδους καὶ οὐχὶ τῆς τῶν οἴκων ὠφελείας τὸ πρᾶγμα ποιουμένων αὐτῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιδ΄.

Περὶ τῶν καταλιπόντων ἀτελῆ μοναστήρια.

ΤΩ ΑΥΤΩ.

ΤΟ τῆς γνώμης προπετὲς καὶ φιλόδοξον πρὸς ὅπερ τὴν ἰσχὺν καταπαλαιόντων, ὁμοίως νεμεσητόν τε καὶ ἀναπόδεκτον, ἄν τε δῆλον ἔχῃ τὴν κακίαν ἡ ἐπιχείρησις, ἄν τε σχῆμα ἐπιεικὲς προβαλλομένη προσάγηται. τοῦτο καὶ ὁ ταῖς παραβολαῖς καὶ τὰ ἀπ᾽ ἀρχῆς προβλήματα φθεγγόμενος ὁ κύριος ἡμῶν καὶ σωτὴρ ἐν εὐαγγελίοις βούλεται, ἐν οἷς πόλεως οἰκοδομὴν καὶ ἀπαρτισμὸν καὶ τὰ ὅμοια διαλέγεται. Εἰκότως ἄρα εἴτε ἱεροὶ θεσμοὶ καὶ ἡ πολιτικὴ ψῆφος σύμφωνα ἀφιᾶσι παραγγέλματα, τοὺς ὅσοι μὴ πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἔργου ἱκανοὶ ὄντες, μοναστήρια καταβάλλειν ἐφίενται, ἀπείργειν τῆς ἐπιχειρήσεως. δεῖ γὰρ τὰ πράγματα, ἐπειδὰν πρὸς τέλειον ἥκωσιν, οὕτω τὴν προσήκουσαν ἐφαρμόζεσθαι κλῆσιν· ἀλλ᾽ οὐχὶ μέχρι ἐξαρκεῖ τὸ ὄνομα τῇ τῶν πραγμάτων ἀτελείᾳ παρέχειν τὴν σύστασιν. ὅθεν ὁ τε ἱερὸς, τε πολιτικὸς θεσμὸς ἐπιχειρεῖν οἰκοδομεῖν μοναστήριον τοὺς οὐκ ὄντας αὐτάρκεις πρὸς τὴν τοῦ πράγματος τελείωσιν. Ἐπεὶ μέντοιγε ἄδηλον ἐκεῖνο, τὸ, μέχρι τίνος ὁ ἱκανὸς ἀπαρτισμὸς εἰς μοναστήριον καταστήσει (οὐ γὰρ διώρισται ῥητῶς παρ᾽ αὐτοῖς ὁ τοιοῦτος ἀπαρτισμός) ἔδοξε δῆλον περὶ τούτου ἐκφάναι δόγμα. Φαμὲν οὖν, ὡς ἐπεὶ τὸ θεῖον ἐπεῖπε στόμα, ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν, χρῆναι, τὸ ἐλάχιστον, τρισὶν ἐπαρκεῖν τὸ μοναστηρίου κλῆσιν ὑποδυόμενον ἔργον. ὃ δηλονότι καὶ δοξολογίαν ὀνομάτων ὑπάρχοντος τῆς εὐπορίας τῷ μὲν ἂν πρὸς ἀνέγερσιν μοναστηρίου ἀκώλυτον ἔξει τὴν ἐπιχείρησιν, εἰς τοσοῦτον δέοι τὸ ἐλάχιστον τὸ ἀφιερωμένον συστῆναι. Ὅτι δὲ πλεῖστοι πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ἐνίοτε ἄτοπα βουλῆς ἀπολείπονται, προλαμβάνοντος τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις αὐτοὺς συνουσίας ἐξαφανίζοντος, ἐκεῖνο ἡμῖν θεσπίζεται, ὡς διαθεμένους προτελευτῆς, τὰ ἐν ταύτῃ διαγραφέντα ἔχειν τῆς ἐκκλησίας. εἰ δ᾽ (οἷα πολλὰ φέρει τὸ ἄδηλον) πρὸ τῆς τῶν οἰκείων ἀναρπασθείη διατυπώσεως, παῖδας μὲν ὑπάρχοντας ἄχρι τριῶν, τέταρτον μέρος τῆς ὑπάρξεως οἰκειοῦται ἡ μονή· ἐπέκεινα δὲ τοῦ τρίτου ἀριθμοῦ προϊόντος τοῦ τῆς γονῆς πλήθους, συναριθμηθήσεται τὸ μοναστήριον τοῖς παισί, καὶ τὰ ὅσα ἀπὸ τούτων ἑκάστῳ λαχεῖν ἐκ πάσης οὐσίας ὡς οὐχ ἀπὸ τοσῆς χρέα τοῦ τεθνηκότος. ἄπαιδος δὲ ὑπάρχοντος τοῦ τὸν βίον λιπόντος, ἐπὶ γονεῦσι δὲ λιπόντος, δίχα τῆς προσόδου διαιρουμένης, ἡ μὲν τοῖς γονεῦσιν, ἡ δ᾽ ἑτέρα μοῖρα τῷ μοναστηρίῳ παραχωρηθήσεται. Εἰ δ᾽ ἔρημος εἴη κληρονόμων ἀνιόντων καὶ κατιόντων, τῆς ἐκ πλαγίων δὲ συγγενείας ὁ κλῆρος προσκαλεῖται, αὐτοὶ μὲν, ὅσοι ἂν καὶ ὦσι, τὸ τρίτον μέρος διανεμέσθωσαν, τὸ δὲ λοιπὸν δὲ προσχωρείτω τῇ ἐκκλησίᾳ. εἰ μέντοιγε ἢ δι᾽ ἄγνοιαν, ἢ δι᾽ ἑτέραν τινὰ αἰτίαν, εἰς ἐναντίαν γνώμην τὰ διατεταγμένα ἀποτελεσθείη τῆς νομίμου προαιρέσεως, θεσπίζομεν, τὸν μὲν τοῦ τόπου θεοφιλέστατον ἀρχιερέα, ὅσον μὲν ἀπαρκέσει εἰς διαίτησιν ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μελλόντων παρεδρεύειν, ἀντιλαμβάνεσθαι, τοῖς δὲ λοιποῖς τὴν τῶν νόμων βουλὴν καὶ διάθεσιν διαιτᾶν.

secundum ecclesiasticæ constitutionis voluntatem exauthorati, honore in quem etiam irrepserint, priventur, & ad suum servilemque statum reducantur. Non enim profecto qui aliis in rebus furto vel fraude aliquid subtrahunt, his non modo ea quæ subtraxerint retinere non concedimus, sed interdum etiam ut maleficos punimus: & qui tantarum rerum furta audent, hos inde honeste vivere, & ex uno fraudis pessimo exercitio duo omnium longe pretiosissima, libertatem & sacerdotii prærogativam, lucrari sinemus. Ergo si quis servus ignorante domino episcopus creatus sit, inde ad servitutis effugium nil juvatur.

CONSTIT. XII.

DE OFFICINARUM [1] MAGNÆ ECCLESIÆ USU.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constant. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

COnstantinus [2], his qui primus *Christi* nomine Imperii coronam splendidiorem ac augustiorem reddidit, ubi etiam dignum aliis suis præclaris facinoribus imperatoriaque cura fore prospexisset, de sepultura *nempe* eorum mortuorum quos in ea etiam re egestas premeret, officinas [3], ex quarum vectigali necessarios ad humandos mortuos sumptus suppeditandos ordinasset, sanctæ Dei ecclesiæ applicavit. Hanc igitur provisionem quum piorum hominum æmulatio postmodum excepisset, quæ & ipsa pauperibus ad sepeliendum sufficeret, permultum illa in hunc usum sumptus auxit. Verum nunc omnino nihil ea solicitudine, qua initio ter ille quaterque beatus princeps voluit, dispensari inde videas. At nos, & scientes quidem quod postquam ecclesia officinarum vectigalia occupavit, tametsi (quod usus non postulet) in quem ab initio constitutum est, Numinis cultum illa non expendat, in aliud tamen quodpiam ministerium, & ipsum ad numinis cultum pertinens, prorsus illa dispenset: statuimus, *ut quæ de his* jam olim edita constitutio [4] est, immota & inviolata permaneat. Officinæ autem omnes, quæ in hoc ministerium attributæ sunt, supra mille numero sunt ad centum.

CONSTIT. XIII.

DE PERPETUIS EMPHYTEUSIBUS [5].

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

REM fraudulentam simul & illicitam consecratarum Deo ædium (ecclesiarum videlicet, hospitiorum, & viduis pupillisque alendis destinatarum domuum) præfectos etiam audere ad nostras delatum est aures. Narratum est enim quum domus elocatæ sint, jamque tempus pacto constitutum decurrat, quando locationis terminus, ac possessionis renovatio [6] instat, non fieri certam aliquam & statutam solutionem quam peculiari nomine εἰσδεκτικὸν [7] vocant: sed quomodo præfectis pro ipsorum avaritia visum sit, ita exactionibus domuum possessores prægravari. Id igitur cum omnibus grave, tum pauperioribus (quod ita ipsis durior egestatis necessitas imponatur) longe esse acerbissimum videntes, ne id amplius fiat lege cavemus: sed *ut certa* quantitate ad [8] duplum emphyteutici vectigalis constituenda solutio definiatur: & insuper omnis illatio locationis instrumentis inscribatur, domuique nulla novatio adferatur: non vero in præfectorum quæstum intervertatur, dum illi non ut domuum utilitati consulant, sed scelestè sibi lucrum parent, hoc agunt.

CONSTIT. XIV. [9]

DE [10] IIS QUI MONASTERIUM IMPERFECTUM RELINQUUNT.

Eidem.

QUI præcipitanter ambitioseque ad faciendum aliquid fertur, ac ipso in initio viribus ac facultate destituitur, sive manifestum vitium, sive benignitatis speciem conatus præ se ferat, simul ille reprehensione dignus, simul aspernandus est. Hoc sane & qui similitudines ab initio proverbiaque loquitur, Dominus noster & servator in Euangeliis vult, ubi de ædificatione urbis & absolutione, ac de similibus sermocinatur. Merito igitur & sacræ leges [11] & civilia decreta similes edunt, ejusdemque sensus admonitiones, ut quicunque monasterium construere instituerent, si ad perficiendum opus pares non essent, id aggredi prohiberentur. Oportet enim quascunque res, ubi ad perfectionem pervenerint, tum demum convenientem appellationem indipisci: nequaquam vero nomen rebus imperfectis, ut consummatæ constitutionis sint, præstare potest. Itaque (quod dictum est) rectè sacra civilisque lex eos qui ad rem absolvendam pares non sint, fabricandi monasterii inceptione prohibet. Verum quoniam incognitum illud est, quando monasterium sufficienter absolutum judicari debeat (non enim expresse ab illis hujusmodi absolutio definita est) hac de re certum atque evidens edictum promulgare placuit. Dicimus igitur (quoniam divinum os loquutum [12] est: *Ubi duo aut tres in nomine meo congregati sunt, ibi in medio illorum sum*) *quod opus aliquod* monasterii appellationem subiturum, minimum [13] tribus sufficere oporteat: quod nimirum idem opus, si facultatibus quoque abunde instruatur, ad celebritatem nominis etiam valeat. Ut ergo quis liberam impedimentoque carentem ad dedicandum monasterium aggressionem habeat, in tot minimum monachos dedicationem concipiat necesse fuerit. Porro quia permulti, qui se istiusmodi incepto dedunt præveniente morte, ipsosque hominum consortio eripiente, interdum proposito destituuntur: illud à nobis statuitur, *ut si testamentum conditum sit*, quæ in illo Ecclesiæ assignata sunt, ea illi cedant. Si vero (ut identidem ex mortis incertitudine contingit) *antequam de rebus suis statuerit*, evectus fuerit, tum si ad tres numero liberi supersint, quadrantem bonorum involabit monasterium: sin ultra ternarium numerum sobolis multitudo procedet, liberis connumerabitur monasterium, & deducto ære alieno, ex universa substantia, quantum ipsorum quisque capiet. Quod si defunctus sine liberis decesserit, parentes autem superstites habeat, rebus bifariam divisis, una pars parentibus, altera monasterio applicabitur. At si neque parentes, neque liberos heredes habeat, & cognati ad hereditatem prodeant, ipsi quidem quotcumque fuerint, trientem inter se distribuent, bes vero ecclesiæ accedet. Verum enim vero si aut per oblivionem aut aliam quampiam causam, in contrariam laudabili legitimoque proposito testamentum sententiam conceptum sit, ut ejus loci antistes Dei amantissimus, quantum ad ecclesiæ, eorumque qui in illa assessuri sunt, sustentationem suffecerit, vendicet: de reliquis vero legum præscriptio & testamentum dijudicent.

1 *Novell.* 41. *Novell.* 59.

2 Vid. *d. Nov.* 43. *in prin. & Nov.* 59. *in princ.*

3 Officinarum magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ reditus sepulchrorum sumptibus deputati.

4 *Nov.* 43.

5 Quidam legunt περὶ ἀνανεώσεως. vid. *Cuj.* 2. *Feud.* 5.

6 Ἀνανέωσις, *&c.* Cujacium *d. loco* videtur legisse, περὶ ἀνανεώσεως, qui & hunc locum de precaria accipiendum esse existimat. hinc illud Caroli magni *4. leg. Francic.* Si quis in censibus reddendis & precariis novanda negligens fuerit. Precaria porro non est eadem cum libellaria, dixi ad *l.* 24. §. 1. *C. de sacrosanct.* cum feuda, cum usufructu, quin cum ipsa emphyteusi. quamvis illa omnia sint ususfructus. Ideo perspicitur, quod is qui dat, proprietatem retineat ad instar pignoris, hypothecæ, fiduciæ, ἀντιχρήσεως. quæ omnia non eadem sunt, etiamsi in hoc unum conveniant, quod sint pignora. Itaque Cujacius putat precariam esse cessionem ususfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege ut ecclesiæ ministerium exhibeat, quod vix est ut huic loco conveniat; videtur enim pertinere ad omnes omnino homines, quibus jus est ab ecclesia emphyteusim accipere, non ad solos sacerdotes.

7 Εἰσδεκτικὸν, renovationis pretium. de mercedibus. dixi ad *edicta* 13. *Justin. c.* 7.

8 Quæ eam quantitas *debeat* esse debeat.

9 Adde *Nov.* 77. *& c.* 1. *Nov.* 131. *c.* 7.

10 Meminit hujus Novellæ Harmenopul. 5. *tit.* 8. §. 108.

11 *d. c.* 1. *& d. c.* 7.

12 *Matth.* 18. *vers.* 20.

13 Imo duo videntur sufficere. *l.* 11. *ff. de testibus.* sed id forte receptum fuit, quod duo familiam non faciunt. *l.* 40. *in fin. ff. de ver. sign.*

CONSTIT. XV.

CONSTIT. XV.

UT SALUTAREM BAPTISMUM IN QUOCUNQUE SACRO ORATORIO PERAGI LICEAT. 2

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

1 Superius dixit περὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς μονυδρίοις καὶ λουτρῶν &c. Nov. 4. nunc de baptismo.
2 Ea ita abrogatur Canon 59. Synodi 6. in Trullo. adde Nov. 58.
3 In Trullo §. 17.
4 Canon. 59.
5 Novell. 4. I. eod. Nov. 58.

ETiam hic venerandæ sextæ synodi 1 sacer canon 4, qui non in privatarum ædium oratoriis seorsum, sed in solis in communem usum consecratis templis, divinam regenerationis lotionem perfici vult, quum similia cum illis jubeat, qui sacrosancta sacrificia & mysteria in privatis domibus celebrari vetant 5: ideoque à nobis jam pridem consideratius expensi sunt: tanquam illorum germanus similiter correctionem consequetur. Statuimus igitur, *quemadmodum de sacrificiis*, sic quoque de salutifero baptismate, ut & ipsum in quocunque sacro oratorio quibuslibet peragere licitum sit. Nam hæc tam stricte sacrum synodi decretum constituisse mihi quidem videtur, propter eos qui quanquam sacerdotum nomen gerant, profani tamen sunt, & quos ad lavacrum adducunt, pollutos reddunt: qui (ut apparet) domos ejusdem opinionis hominum subeuntes, non rem divinam faciunt, sed cum iis qui conveniunt inauspicati aliquid moliuntur. Hanc vero provisionem tametsi & divinam esse, & multa salutaria continere constet: non tamen illa ad impietatis plenos à suis vitiis coercendos sufficiat. Nam & res audax est malitia, omnique modo, clausis etiam oratoriis, ad explendum propositum suum, suam inveniat viam. Verumtamen quum nunc divina gratia omnes perversæ opiniones sint profligatæ, etiam quantum ad hoc attinet, quamobrem reipublicæ hoc decretum ad prohibendam in privatarum ædium oratoriis regenerationis lotionem obtrudatur, nullam equidem esse necessariam causam video.

CONSTIT. XVI.

UT QUI VIGINTI 6 ANNOS HABET, HYPODIACONUS CREARI POSSIT.

Eidem.

6 Nov. 75. J. eod. cap. 15. Syn. 6. in Trullo.
7 Ne dicatur aliloquin cum poeta: Dedecus ille domus sciet ultimus.
8 Et ita abrogatur Novella Justiniani 123. c. 13.

VEtus verbum, *quod 7 de rebus suis dicenti aures esse aperiendas monet*, cum in aliis omnibus perbelle sese habeat, tum hic longe esse pulchrius apparet. At quorsum hoc? Civilis 8 lex statuit, *ne minor* vigintiquinque annis in divinis officiis erectur hypodiaconus. Decretum sacrum contra statuit, ut qui ad istiusmodi ministerium accedit, hunc vigesimus annus ad ordinationem perducat. Dignum itaque sacram legem de rebus suis præcipientem audire Imperatoria nostra majestas rata, & in eandem cum illa sententiam descendit, & statuit, *ut qui ad vigesimum annum pervenit, modo anteactæ vitæ ratio obstaculo non* sit, quantum ad ætatem, hypodiaconi officium suscipere non impediatur.

CONSTIT. XVII.

DE PUERPERIS, QUANDO DIVINORUM MYSTERIORUM PARTICIPES FIANT: ET QUANDO INFANTES BAPTIZENTUR, POST QUADRAGINTA VIDELICET DIES, EXTRA QUAM SI NECESSITAS URGEAT.

Eidem.

9 Cuique turpe est, jus in quo versatur ignorare l. 2. §. 43. ff. de origine juris 12. Quintil. 3.
10 Puerpera præ foribus mortis posita l. ult. §. 1. C. qui patiares.
11 Παρὰ πόδας. Ferine.
12 Φωτισμῷ, id est, baptismo.
13 Puerperæ immunditiem.
14 Αμυσταγώγητον.
15 Id est, baptismo: hoc innuit: mulieres baptismo non initiatas intra diem 40. puerperii baptizari non posse: nisi casus aliquis aliud exigat: baptismo initiatas non admitti intra eosdem dies ad sacram communionem. adde Photium nom. 3. c. 18.
16 Excommunicatis, mortis tantum impendentis causa, communio datur.
17 Mosis lege, mulier si masculum peperisset, septem diebus immunda: 30. diebus præterea manebat in sanguine purificationis suæ: si fœminam, duabus septimanis immunda: 66. diebus in purificatione nullam rem sacram attingere poterat. Levit. 12.
18 Leo monet, non tamen jubet, ad quadragesimum usque diem baptismum differri in infante, nisi mors infanti immineat.
19 Quadragesimo die partus formatur, ut dixi ad l. 3. in fin. ff. de suis. adde l. 39. ff. de pœnis. vel quadragesimo nono, 3. Gell. 10.

ID quod beatitudo tua postulat, à vobis procedere, quam à nobis originem sumere ac proficisci, æquius fuerat. De re 9 enim sacra sanctitatem tuam sancire oportebat. Verum quoniam super uno duntaxat capite consilium consultare (quum de multis decernere concilii sit) inconveniens esse, nos vero & citra concilium decretum facere posse dicitis: admonitionem suscipientes, quibus de rebus postulationem instituistis, de iis constitutionem emittimus. Quum itaque Dominus & servator noster, quo splendore gloriæ ipsius illuminarentur qui in tenebris ambulant, juxta atque nos carnis atque sanguinis nostri particeps factus fuerit: valde, mea quidem sententia, à salutifera ipsius providentia diverse sentiunt, quotquot eam quæ ex recenti puerperio decumbit, & morte 10 præ 11 foribus consistente, nec diem quem ipsi expectandum autumant (quadragesimum nempe post partum) expectante, citiusque obtorto velut collo protrahente, corripitur: illuminatione 12 indignam esse opinantur, & ut ob corporis immunditiem 13 revera illa è vita immunda excedat (quippe quæ in sacris non instituatur 14, nec sacri lavacri lustrationis, regenerationisque particeps fiat) efficiunt. Neque vero illi periculi damnique magnitudinem, quam inconsiderata ipsorum & perniciosa religio adfert, præ oculis habent. Verum ea illa est absurditas, ut oratione non indigeat. Talem enim mulierem incredulam reformationeque destitutam decedere & istiusmodi ob causam pro eo quod inter servandos collocanda esset, in perditorum damnatorumque locum rejici: quomodo fas, Deove, qui per fidem in ipsum & in aqua Spirituque regenerationem, salutem donat, non grave atque acerbum est? Vanam igitur istiusmodi prudentiam dehinc in futurum è medio tollentes de mulieribus, quæ recens pepererunt, quæque naturali expurgatione occupatæ sunt, statuimus, *ut si quidem* alia quacunque affectione morbida ipsarum vita non tentetur, usque ad præfinitum quadraginta dierum tempus expertes maneant, nondum initiatæ illuminatione 15: ad sacra receptæ & initiatæ, sacrosanctorum mysteriorum perceptione. at si quis ipsis morbus, qui vitæ internecionem minitetur, superveniat & incumbat: sacrarum rerum omnibus modis participes fiant. Etenim si illis 16 qui propter enormia flagitia multis annis vivifica communione arcentur, mors ad obruens præscriptum tempus incidit, neque quisquam hos sacrorum participatione prohibere sustinet, qua ratione hæ propter naturales carnis sordes prohibebuntur? Quod profecto non tam propter muliebrem hanc immunditiem, quam ob alias causas in intima legis ratione reconditas, & veteri 17 prohibitum esse lege, & gratiæ tempus traditionis loco suscepisse puto. Existimo siquidem sacram legem id præscripsisse, quo procervam eorum qui intemperanter viverent, concupiscentiam castigaret: quemadmodum & alia multa per alia præcepta ordinantur & præscribuntur, quo indomitus quorundam in mulieres stimulus retundatur. Quin & hæc providentiæ quæ legem constituit voluntas est, ut partus à depravatione liberi sint. Quia enim quicquid natura supervacaneum est, idem corruptivum & inutile est, quod hic sanguis superfluus sit, quæ illi obnoxiæ essent, in immunditie ad id temporis vivere illas lex jubet: quo ipso etiam nominis sono lasciva concupiscentia ad temperantiam redigatur, ne ex inutili & corrupta materia ipsum animans coagmentetur. Et sane de infantibus eundem ad modum constituimus, *ut si non inquietentur*, inimicosque naturæ casus superent, antequam gratiæ splendore illustrentur, quadragesimus 18 dies expectetur. Consentaneum namque est, ut quemadmodum fœtus quadraginta 19 diebus in naturæ maternoque receptaculo plene informantur, sic etiam in æquali dierum numero in divinæ gloriæ æternique omnium Patris domum procedant. Si tamen

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιε'.

Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τὸ σωτήριον βάπτισμα ἐν παντὶ ὁτῳοῦν εὐκτηρίῳ τελεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΚΑΙ οὗτος ὁ τῆς σεβασμίας ἕκτης συνόδου κανὼν ἱερὸς, ὃς τὸ θεῖον τῆς ἀναγεννήσεως λουτρὸν ἐν τοῖς κατ' οἶκον εὐκτηρίοις τελεῖσθαι οὐ βούλεται, ἀλλ' ἐν μόνοις τοῖς πρὸς τὸ κοινὸν ἀφιερωμένοις ναοῖς, ἀδελφὰ παρεγκελευόμενος τοῖς εἰ τὰς ἱερὰς θυσίας καὶ τελετὰς κατ' οἶκον ἀποτρέπουσι γίνεσθαι, ἔτυχεν παρ' ἡμῶν ἐπισκέψεως [illegible] ὁμοίως καὶ ἀδελφῆς ἐκείνοις ἐπανορθώσεως τεύξεται. Ὁρίζομεν οὖν, καθὼς περὶ θυσιῶν, οὕτω καὶ περὶ σωτηρίου βαπτίσματος, τὸ ἐξεῖναι αὐτὸ ἐν παντὶ ὁτῳοῦν εὐκτηρίῳ τοῖς βουλομένοις τελεῖν. τὴν γὰρ τοιαύτην ἀκρίβειαν δοκεῖ μοι [illegible] τὸ ἱερὸν τῆς συνόδου διάταγμα, διὰ τοὺς ἐν ἱερέων [illegible] ἀνιέρους καὶ βεβήλους τοὺς ὑπ' αὐτῶν προσαγομένους τῷ λουτρῷ ποιοῦντας, οἳ, ὡς εἰκὸς, ἐν τοῖς τῶν ὁμοδόξων οἴκοις ὑποδυόμενοι, οὐ τελοῦσιν, ἀλλὰ συντελοῦσι τοῖς αὐτοῖς [illegible]. αὕτη δὲ εἰ καὶ θεία καὶ πολὺ τὸ σωτήριον ἔχουσα διαφαίνοιτο πρόνοια, ὅμως οὐκ ἐξαρκεῖ τοὺς τῆς ἀσεβείας ἀναπεπλησμένους, τῶν ἰδίων κακιῶν ἀναχαιτίζειν. καὶ γὰρ τολμηρόν ἡ κακία, καὶ παντὶ γε τρόπῳ [illegible] κλείων [illegible], καὶ τῶν εὐκτηρίων ἀποκλειομένων, εἰς [illegible] τῆς οἰκείας [illegible]. νῦν δὲ ἀλλά γε νῦν θείᾳ χάριτι πάσης κακοδοξίας ἀπεληλαμένης, οὐδὲν καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ὁρῶ μοι τὸ δόγμα [illegible] εἰς τὸ κωλύειν ἐν τοῖς κατ' οἶκον εὐκτηρίοις τὸ λουτρὸν τῆς ἀναγεννήσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ις'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι ὑποδιάκονον κέ ἐτῶν, ἀλλὰ κ'.

ΤΩ ΑΥΤΩ.

Ο ΠΑΛΑΙΟΣ λόγος, ὃς παρεγγυᾶσθαι τὸν περὶ τῶν οἰκείων λέγοντα ἀναπεπτανμένην τὴν ἀκοὴν, καλῶς καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἔχων, ἐνταῦθα πολὺ διαφαίνεται κάλλιον. τί δὲ ἐστὶν ὃ φημι; πολιτικὸς θεσπίζει νόμος τὸν ἐλάττω πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι εἰς λειτουργίαν ὑποδιάκονον ἱερὸν ἀντιθεσπίζει δόγμα, τὸν πρὸς τὴν τοιαύτην διακονίαν προσιόντα, τὸ εἰκοστὸν χρόνον εἰσάγειν εἰς τὴν χειροθεσίαν. Ἄξιον οὖν ἡ ἡμῶν βασιλεία ἡγησαμένη τοῦ ἱεροῦ ἀκούειν νόμου ἐν τῇ περὶ τῶν οἰκείων διατάξει, τούτῳ καὶ συμψηφίζεται, καὶ ὁρίζει, τὸν πρὸς εἰκοστὸν ἔτος ἐληλακότα, μὴ τῆς ἀνεπιλήπτου διαγωγῆς τοῦ βίου ἐμποδὼν ἱσταμένης, ὅσον γε ἐκ τῆς ἡλικίας, μηδὲν εἰς τὴν τοῦ ὑποδιακόνου προχειρίζεσθαι ἐμποδίζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιζ'.

Περὶ τῶν τεκουσῶν γυναικῶν, πότε λαμβάνει τῶν θείων μυστηρίων, καὶ πότε τὰ βρέφη βαπτίζονται ἄχρι τῶν μ' ἡμερῶν χωρὶς ἀνάγκης.

ΤΩ ΑΥΤΩ.

Η ΜΕΝ ἀξίωσις τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ἀφ' ὑμῶν μᾶλλον ἐχρῆν προελθεῖν, ἢ παρ' ἡμῶν τὴν ἀρχὴν λαβεῖν. ἔδει γὰρ τὴν ὑμῶν ἱερότητα θεσπίσαι περὶ ὑποθέσεως ἱερᾶς. ἐπεὶ δὲ φατὲ ὡς οὐ δέον ἐφ' ἑνὶ κεφαλαίῳ συνοδικὴν βουλὴν διασκέψασθαι, συνόδου δ' ἂν εἴη ἔργον περὶ πλειόνων ψηφίσασθαι, ὑμέτερον δὲ καὶ δίχα συνόδου ἐκτίθεσθαι δόγμα· δεξάμενοι τὴν προτροπὴν, ὧν ἀξιοῦτε διάταξιν ἐκφέρομεν. Τοῦ κυρίου τοίνυν καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἐπὶ τῷ φωτισμῷ τῆς αὐτοῦ δόξης ἐπιλαμφθῆναι τοὺς ἐν σκότει διαπορευομένους, σαρκὸς ἡμῖν καὶ αἵματος παραπλησίως κεκοινωνηκότος, λίαν ἔμοιγε δοκοῦσι φρονεῖν ὑπεναντίως τῇ ἐκείνου σωτηριώδει προνοίᾳ, ὅσοι μὲν τοῦ φωτισμοῦ ἀξίαν ὑπολαμβάνουσι τὴν ἀρτὶ μὲν τετοκυῖαν καὶ ἐπίλοχον, καταλαμβανομένην δὲ ὑπὸ τοῦ θανάτου παρὰ πόδας ἑστῶτος, καὶ τὴν προθεσμίαν ἣν αὐτοὶ ἀναμένειν οἴονται (φημὶ δὲ τὴν μετὰ τὴν λύσιν τῆς ὠδῖνος τεσσαρακοστὴν ἡμέραν) οὐκ ἀναμένοντος, ἀλλὰ θᾶττον προαρπάζοντος· καὶ διὰ τὴν σωματικὴν ἀκαθαρσίαν, ἀκάθαρτον ὡς ἀληθῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀπιέναι κατασκευάζουσι ταύτην, ἀμυσταγώγητον οὖσαν, καὶ τῆς διὰ τοῦ θείου λουτροῦ καθάρσεως καὶ ἀναγεννήσεως ἀμοιροῦσαν. οὐδ' ἐννοοῦσι τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ζημίας, ἣν ἡ αὐτῶν ἀλόγιστος [illegible] καὶ σφαλερὰ προξενεῖ. καίτοιγε διὰ τὴν ὑπερβολὴν οὐδὲ λόγου δεῖται ἡ τοιαύτη ἀτοπία. πῶς γὰρ θεμιτὸν, ἢ πῶς οὐ λυπηρὸν θεῷ (ὃς διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ τῆς ἐν τῷ ὕδατι καὶ πνεύματι ἀναγεννήσεως δωρεῖται τὴν σωτηρίαν) ἄπιστον καὶ τῆς ἀναπλάσεως ἐρήμην τὴν ἄνθρωπον ἀπελθεῖν, καὶ ἀντὶ τοῦ μετὰ τῶν σωζομένων τετάχθαι, εἰς τὴν τῶν ἀπολωλότων ἐρρῖφθαι χώραν, ἕνεκά γε τῆς τοιαύτης προφάσεως; Τὴν οὖν τοιαύτην [illegible] ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐκποδὼν ποιούμενοι, ὁρίζομεν περὶ τεκουσῶν γυναικῶν, καὶ ὅσαι τῇ φυσικῇ καθάρσει καταλαμβάνονται, ἀνενόχλητοι μὲν ἐξ ἑτέρας τινὸς διαθέσεως νοσερᾶς τῆς ζωῆς αὐτῶν διατελούσης, ἀμετόχους εἶναι, τὰς μὲν ἀτελέστους, τοῦ φωτισμοῦ, τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας, τῶν ἀχράντων μυστηρίων τῆς μεταλήψεως, μέχρι τῆς τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν προθεσμίας [illegible] δὲ [illegible] [illegible], καὶ τὴν διακοπὴν τῆς ζωῆς ἀπειλοῦντος, πάντα τρόπον μεταλαγχάνειν αὐτὰς τοῦ ἁγιάσματος. εἰ γὰρ ἐκείνοις ὅσοι δι' ὑπερβολὰς ἀνοσιουργημάτων ἀπείργονται μακροῖς ἔτεσι τῆς ζωοποιοῦ κοινωνίας, ὁ θάνατος ἐπιστὰς τὸ ἐμπροθεσμον διακόπτει, καὶ οὐδεὶς ἀνέχεται τούτους κωλύειν τῆς τῶν ἁγίων μετοχῆς· πῶς γε αὗται κωλυθήσονται διὰ ῥυπασμὸν σαρκὸς φυσικόν; καὶ αὐτὸ οἶμαι μὴ διὰ τὴν γυναικείαν ταύτην ἀκαθαρσίαν, ὅσον δι' ἑτέρας αἰτίας ἐν τῷ βάθει κρυπτομένας τοῦ νομοθετήματος. λογίζομαι γὰρ, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀσελγὲς τῶν ἀκρατῶς ζώντων κολάζειν τὸ θέσπισμα τοῦτο διατάξαι, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ δι' ἑτέρων [illegible] ὡς ἂν διὰ τούτων τὸ περὶ τὰ θήλεα [illegible] [illegible]. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ [illegible] ἐστὶ, τὰ τικτόμενα λώβης καθαρεύειν, οἰκονομοῦντος τοῦ θεσπίσματος. ἐπεὶ γὰρ ἄχρηστον τῇ φύσει περιττὸν, φθαρτικόν τε καὶ ἄχρηστον. περιττὸν δὲ [illegible] τοιοῦτον ὑπάρχει τὸ αἷμα, τὰς φερούσας αὐτὸ, ἐν ἀκαθαρσίᾳ κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ διάγειν ὁ νόμος ἐντέλλεται, ὅπως καὶ ὑπ' αὐτοῦ μόνου τοῦ [illegible] εἰς τὸ ἀκρατὲς συστελλομένης τῆς ἀσελγοῦς ἐπιθυμίας, μὴ ἐξ ἀχρήστου καὶ διεφθαρμένης ὕλης λαμβάνειν τὸ ζῷον τὴν σύστασιν. Καὶ περὶ τῶν βρεφῶν δὲ ὡσαύτως διορίζομεν· εἰ μὲν ἀνενόχλητα εἴη κατὰ τῆς τῇ φύσει πολεμίων συμπτωμάτων [illegible], πρὸς φωτισμὸν τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἐκδέχεσθαι. ἀκόλουθον γὰρ, ὥσπερ ἐν ἴσαις ἡμέραις τεσσαράκοντα τὰ ἔμβρυα ἀπολαμβάνει τῆς μορφώσεως ἐν τῷ τῆς φύσεως καὶ μητρικῷ οἴκῳ, οὕτως ἐν ἴσῳ ἀριθμῷ ἡμερῶν εἰς τὸν οἶκον τῆς θείας δόξης καὶ ἀϊδίου πάντων πατρὸς [illegible]

[illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιη'.

Περὶ τοῦ ἀπαιτεῖσθαι τὸ μνηστικὸν πρόστιμον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΤΗΝ τοῦ κρείττονος ἐκλογὴν ἐν πᾶσι καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ποιεῖσθαι οὐ νεμεσητόν [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιθ'.

Περὶ συμφώνου πατρὸς τοῦ ἐπίσης κληρονομεῖν τὸν παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΟΠΕΡ καὶ πρόσθεν ὑμῖν εἴρηται, οὐ φαυλίζειν ἑτέρους [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ'.

Περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν τὸν ἄνδρα, ὥσπερ τὴν γυναῖκα, εἰς τὸ ὑπὲρ τῆς ὑποβόλου, ἐκ προτελευτῆς θατέρου μέρους.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΤΟΙΣ πάλαι περὶ συμφώνων γαμικῶν [illegible]

& octavo [1] à partus die, baptizare, aliquis volet, neque id absurdum fuerit. Dominus enim noster *Christus* octavo die circumcisus, imposito circumcisioni fine, pro hac vivifico baptismate initiari concessit. Verum hæc obtineant, si nulla necessitas, quæ mortem minetur, existat. At si periculum aliquod emergens vim vitæ inferat, omni diligentia omnibusque viribus etiam intra octavum diem sacram lotionem peragi oportebit, ne non illuminatus, neque sacri lavacri, atque adeo summi boni expers partus decedat.

1 Octavo die baptismum infanti conferri posse.

CONSTIT. XVIII.

UT [2] IN SPONSALIBUS CONSTITUTA POENA EXIGATUR. [3]

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

IN omnibus rebus & dictis quod præstantius sit seligi, reprehendendum non est. Atque tunc quidem, ut aliquid sequare, aut declinandum censeas, non eorum qui aliquid aut faciunt aut dicunt, habenda ratio: sed eorum quæ fiunt ac dicuntur, cognoscendus status est. Idcirco quod consuetudini placuit *ut in sponsaliorum* reprobationibus pœnæ imminerent iis, qui reprobare instituerent, id in legis authoritatem collocamus. Arbitror enim, id quod consuetudini visum est, ea lege quæ de hujusmodi rebus lata est, nihil improbabilius esse, ac res ipsas referre in melius. Nam quum lex arrhæ perditione, aut in duplum [4] restitutione solum temeritatem puniat, hæc definitum pactoque constitutum in sponsaliorum rescissione subiri damnum vult. Ac sane [5], ne (ut fieri assolet) sponsalia sursum deorsum ferantur, hoc mihi (quemadmodum dixi) majorem obtinere vim videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde sponsalibus non acquiescit, constituta est: ejusque in duplum restitutio, quam mulctam is qui arrham cepit, deindeque in pacto convento non perstitit, sustinet: ut propter pœnæ levitatem ad pactorum rescissionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ gravius damnum sibi obvenire videns inconstans ille tardior omnino ad divellenda sponsalia fiet. Quod sane nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animadvertentes, quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus [*]. Ex arrhæ siquidem [6] perditione faciles sponsaliorum eversiones video: ex pœnæ persolutione non item. Nam gravius dispendium (pacto enim constituta pœna arrha major prorsus atque gravior est) vel invitum inhibens, animi inconstantiam acquiescere illis, quæ antea de sponsalibus placuerunt, compellet. Sic igitur quod à consuetudine confirmatum est, quemadmodum hactenus, ita deinceps & obtineto, & causas dijudicato: cum etiam qui sponsalia evertit, pœnæ exactione feritor.

2 Extat Epitome apud Harmenopulum 4. tit. 1. §. 26.

3 Si ita est, abrogatur, l. 134. ff. de verb. oblig.

4 Vid. l. 5. C. de sponsalib.

5 Ratio decidendi.

6 Hoc innuit, dupli pœnam legibus constitutam non ita adstringere: quantum conventa atque pacta. adde 20. tit. 1. ubi de pœna injuriæ legib. XII. tabularum constituta.

CONSTIT. XIX.

DE PACTO [7] PATERNO, EX ÆQUO HEREDEM FUTURUM FILIUM.

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

NON contemnendi alios studio (ut & antea à nobis dictum est) neque ut gloriam nobis paremus, ad legum correctionem processimus: sed ut, quod conducibile non est, quoad ejus fieri potest, à subditorum consortio removeamus: id scientes, ad moderandam rempublicam legum rectam constitutionem omnium esse præstantissimam. Nam *qui leges* [8] *reipublicæ oculos esse dixerit*, is profecto mea sententia illas ita vocans, nihil indecens pronunciaverit. Quemadmodum enim res maxime necessaria est animali non titubans oculis, ita & reipublicæ legum æquus & rectus status. Hujus ergo nos curam gerentes, posteaquam in selecto [9] Codice legem esse cognovimus, (quæ propter evidentem absurditatem in hominum animis neutiquam locum invenit, ut susciperetur: nedum vim aliquam & efficaciam habet. Contraria enim statuit naturali, quæ à parentibus liberis debetur, æquabilitati, adversusque filium patri ad iniquitatem fenestram aperit: quin & parentem ut illi morem gerat obstrictum, mendacio, doloque obnoxium facit) posteaquam, *inquam*, istiusmodi quandam esse legem animadvertimus, tametsi etiam ante nostram sanctionem ipsam ne susciperetur, excluserit communis hominum voluntas: tamen nos nihilominus omnem illi prorsus functionem & usum decreto adimimus. At quid dicit? Etiamsi, *inquit*, pater, quum in matrimonium collocaret filium, illum post decessum suum ex æqua parte cum aliis fratribus paternorum bonorum heredem fore pacto promiserit, in potestate tamen illius, si velit, erit, ut pactum ejusmodi negligat, aliisque liberis amplius attribuat: & illi cui æquam portionem in hereditate pactum concedebat, minorem assignet. Hoc itaque quanquam alioqui (quomodo diximus) in republica nullum locum habeat, nostro etiam decreto velut in exilium ejectum, omnibus modis in rempublicam ingressu prohibemus. Statuimus vero, *ut parentum* [10] nemo jura filiorum, quibus cum reliquis liberis æqualem hereditatis portionem servatum iri in nuptialibus contractibus spoponderint, innovare tentet. At si quis pactiones suas aspernari, & illius, cui tantundem, quantum alii fratres habituri sunt, promiserit, portioni detrahere compertus fuerit: sciat is, pœnitentia mutatam voluntatem invalidam atque vanam habendam. Ex æquo enim cum aliis fratribus secundum initum pactum filius in bona succedet. Neque vero mendacium veritati [11] præferri ulla ratio patitur, nec æquum est, neque rationabili animali convenit pacta [12] conventa per improbationem adulterari. Atqui si quid aliud, hoc certe hominem decet [13], ut verbis suis fidem præstet: nisi mendaciis veritatem corrumpendo destitutus ratione, eorum albo, quæ ratione prædita sunt excidere velit. Quinimo nec illud consentaneum est, ut parentes iis qui pariter [14] ex ipsis nati sunt, non parem curam exhibeant, neque æquabiliter ipsorum vitæ prospiciant: sed alios quidem uberiores facultates habere, aliis vero nihil parcere, neque illorum misereri, tametsi inopes in miseria victuri sint, velint. Cæterum æquum est ut quemadmodum omnibus liberis ex æquo vitam impertiti sunt, ita etiam ad hanc facultates impertiantur: nequaquam vero, velut ancipiti libra his levius quiddam, illis vero gravius, pro inæquabilitate animi sui attribuant.

7 Vid. l. 15. C. de pactis.

8 Oculi Reipublicæ leges: ὀφθαλμὸς βασιλέως, eas vocat qui dicit, non errat. Persis ὀφθαλμοὶ βασιλέως, oculi regis dicebantur Satrapæ, et per quos Rex omnia spectaret: sicut Regis aures dicebantur, per quos Rex audiebat omnia quæ ab unoquoque gerebantur, *Suidas* ὀφθαλμὸς βασιλέως.

9 Ἐν τῇ τοῦ ἀνακαθάρσεως, hoc est in Codice repetitæ prælectionis.

10 Dixi ad l. 15. C. de pactis.

11 Mendacium veritati postponendum.

12 l. 7. §. 7. ff. de pactis.

13 Est enim grave fidem fallere. l. 1. ff. de constituta.

14 Paris ejusdem juris censentur.

CONSTIT. XX.

UT [15] NE MARITUS QUEMADMODUM UXOR, ILLA PRÆMORIENTE, PRÆTER [16] DONATIONEM PROPTER NUPTIAS QUICQUAM CAPIAT.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

CUM vetustis legibus [17], quæ de pactionibus nuptialibus tractant, tum in prima matrimonii coitione, tum in ejus dissolutione, quam mors in alterum conjugum irruens efficit, æquabilitatem [18] & viro & mulieri assignare visum sit: haud scio qua re moti, quibus postmodum leges condere studio fuit, diversis constitutionibus has subjecerint. Etenim vetustiores [19] leges mox à conjugii coitione æquales esse collationes, tum muliebrem, tum virilem, & ut alterutra

15 Adde Novell. *Justiniani*.

16 Τὸ ὑπόβολον Græci hic appellant: ut & Harmenop. 4. tit. 10. §. 20. apud quem extat hujus Novell. epitome.

17 l. Nov. 97.

18 l. Novell. 97. de æqualitate dotis & donationis propter nuptias.

19 Nov. 97. c. 1.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

vita defuncto, quum liberi nulli superessent, nec pactum in quo quippiam de lucro significaretur, subesset, ex æquo ad utrumque sua reverterentur, constituerunt. Si vero de lucro pactum initum esset, tunc ut utercunque vita excessisset, qui superstes esset, receptis rebus suis, insuper quantum pacto comprehensum esset lucraretur, & in ambobus lucri æqualitas servaretur: ita ut viro præmortuo mulier dotem, propterque nuptias donationis partem aliquam, eamve totam, si ita convenisset, asportaret: & si mulier ante virum in mortem incidisset: vir donationem propter nuptias conservaret, illumque lucrum, sive dos tota, sive ejus pars, prout pacta vellent, sequeretur. Atque hæc quidem quum vetustioribus placuissent, posterioribus [1] displicuerunt. Quapropter & contra statuunt: quanquam non recte: Statuunt autem, uti statim ab initio conjugii inæquales procedant collationes, & major dos sit, donatio vero propter nuptias contractior, ejusque uxor ab eo die quo matrimonium contractum est, sit domina, quanquam (ut fieri assolet) alterius viri consortio postmodum se mancipet. Et inique judicantes, ubi matrimonium morte distractum fuerit, mulieris mœstitiam lucro consolantur: viri vero supra amissionem uxoris, dispendio rerum ipsius mœrorem adaugent. Jubent enim, uti mulier superstes cum sua dote universam propter nuptias donationem auferat, & ad hæc ex reliqua mariti substantia tantum quantum dotis donationisque propter nuptias in unam summam contractarum quadrans conficit, ceu heres capiat. Quod si mulier ante maritum mortem obeat, tum ut illius heredes una cum dote donationem propter nuptias lucrentur: maritus autem nihil aliud quam quantum dotis donationisque propter nuptias quadrans facit, habeat: utique res eum ad modum procedat, sive subsit pactum, sive nihil hujusmodi inter ipsos convenerit. Sed hæc quo modo non iniqua? quomodo pro jure hæc non extrema injuria est? Quæ quidem præmortuo marito mulier accipit, in his forsasse aliqua ratio: quæ vero illa præmortua ad ejus heredes devolvuntur: in his quomodo non omnis injustitia & enormitas inest? Ea propter decenter valde sapienterque perpetuo ille memorandus Imperator, & qui ex ipsius lumbis natus post ipsum *rebus præst*, fecit, qui veteribus legibus authoritatem conservandam, quæque perverse contra statuerent, eas è republica in exilium ejiciendas putavit. At enim refractaria contentiosaque consuetudo est, ac frequenter absurda aliqua opinio, ubi in hominum animis (eorum præsertim, quibus recto judicio illam expendere curæ non est) altas velut radices egit, haud facile extirpari quit. Qui homines anticipatam opinionem, quamvis frivola sit amplexantur, noluntque sequi meliora. Adeo ut ne nunc quidem in æternum commemorandi patris nostri constitutio, quæ ad veteres leges nuptialium pactionum rationem reducit, absurdam constitutionem missam esse faciendam persuaserit, atque in quæ ille exilium decreverat, in publico hæc etiamnum usu sint. Quid nos igitur? *Postquam semel* prævalere visum est, ne [2] in matrimonii coitione ex æquo collationes fiant, sed major donatione propter nuptias dos sit, hoc in republica obtineto. & si mors matrimonium dirimat, tum si [3] maritus sine liberis decedat, pactumque non subsit, uxor dotem donationemque propter nuptias, nihil autem amplius auferto: si vero mulierem mors abripiat, dotem heredes ejus capiunto: maritus autem suis rebus ne privator, neque quæ ipsius sunt alii, sed ipse habeto. Quomodo enim iniquum non est, alios ex illius rebus lucrum sentire: ipsum vero, supra amissionem conjugis, bonis etiam suis, sive donatione propter nuptias privari?

1 Id est, his, quæ Justiniani tempora secutæ sunt.

2 Inæqualis potest esse quantitas dotis & donationis propter nuptias Nov. 22. c. 20. Inæqualis inquam: Nam donatio propter nuptias dotis datione major esse potest.

3 Mulier morte mariti sine liberis mortui, donationem propter nuptias pleno jure lucratur, nisi pactum sit contrarium. Quid si mulier præmortua? ejus heredes dotem tantum auferunt rebus propter nuptias donatis penes maritum manentibus.

Constit. XXI.

UT [4] DOTIS PROMISSIO EX PATERNIS AUT MATERNIS BONIS FACTA PRÆSTETUR.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Quemadmodum in libra videmus, eam tum recte ad rerum earum quæ ponderantur, dijudicationem desumi, quando lances æquales [5] sunt, neque vel tantillum in alteram partem proclinant: ita quoque lex, quum ne tantillum quidem jus intorquet ac depravat, digna est quæ ad rerum dijudicationem procedat. Illius enim partes sunt, ut æquabilitatem: hujus autem, ut jus stabile conservet. At quorsum hæc? In Codicibus descripta [6] constitutio est, quæ dum à parentibus qui in matrimonium liberos collocarunt, promissa dotis donationisve propter nuptias nomine facta exigit, haud scio quomodo jus commisceat. Vult [7] namque, uti pater, qui pro liberis dotem donationemve propter nuptias promiserit, si promissionem indistincte fecerit, illam totam de suo expleat, suisque solis ex bonis persolvat: sin distinxerit, huncque ad modum locutus sit, *Ex meo filiique bonis promissa exhibebo*: tum si inops sit, nihil ille in promissum contribuat, sed filii facultates, quas se una cum filio daturum pollicitus est parens, solæ expleant: sed si dives sit, contrarium statuatur, ut ipse solus de suo quæ pollicitus sit, expleat, filiusque nihil cum illo communicet: tametsi non se solum, sed cum filio promissum expleturum pollicitus sit: quod filium, qui ipse non promiserit, dare quippiam indignum putetur. Hoc itaque æquitatis subversionem esse rati sumus. Nam quantacumque inopia teneatur parens, si filius solus de suo promissa solvat, nulla justitia legis apparet: neque rursum quum satis affluens rerum patri copia est, filium contributionis omnino esse expertem, universumque promissum à parente exhiberi convenit. Quamobrem etiam statuimus [8] *ut* [9] *secundum* parentis verba promissorum solutio procedat, ab ipsoque solo quando se solum daturum pollicitus est, promissum exigatur: quando vero cum filio se daturum promisit, filius etiam solutioni obnoxius sit, eaque ex æqualibus partibus, quando illæ definitæ non sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, quum utrique certæ partes diverse assignatæ sunt. In hoc nulla æquitatis eversio est, insuperque id ad liberorum utilitatem spectat, quam in Codicibus edita constitutio non magnopere curat. Quid ita? Quoniam sæpenumero parens quum ad dispendium respicit, ideoque illud tempus quod filio efficaciter promittendi potestatem facit, incundo nuptiali contractui expectat, quod conducibile filio sit, perdit. Ut igitur ea res ambobus commoda felixque sit, neque æquitas iniquo judicio involvatur, nec vero denique liberorum utilitati noceatur, Codicis decretum vacato: hoc vero jam etiam consuetudini cognitum in republica obtineto. Quum etenim pro decreto legis in republica habeatur, jam prælatum est, quæ in Codicibus est, constitutioni.

4 Extat hujus Novellæ Epitome apud Harmen. 4. tit. 8. §. 34.

5 Lances justitiæ æquales.

6 *l. ult. Cod. de dot. promiss.*

7 Sententia d. legis ultimæ.

8 Emendatio d. l. ultimæ.

9 Sensus est, patrem (si solus dotem promisit, vel donationem propter nuptias) solum exigi: si cum filio filius se promiserit, pro sua tantum parte conveniri, nisi ex parte inæquali specialiter promiserit, atque ita patrem, indefinite dotem promittentem, ac donationem propter nuptias, solum non exigi: quod d. lex ultima constituerat. Alii non male sentiunt spectandum esse, quoniam jure pater dotem dederit: ut si tantum tutor, filiis aut gestor eam de suis bonis videatur filiam dotasse. vid. *Wurms. 1. observ. 37. §. 2.* Interea videtur Leo secutus legem 11. §. 3. *in fin. ff. solut.*

Constit. XXII.

UT MULIER QUÆ MATRIMONIUM NON [10] ITERAT, UNIUS LIBERORUM PORTIONEM PROPRIETATIS JURE CAPIAT: SIMILITER ET PATER.

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Sicut in plerisque aliis, quando absurdi nihil incideret, neque rebus noxium quicquam inferretur, *consuetudini* [11] *cessimus: quin & legis prærogativam illi dedimus: quum jam plebs assuefacta illi esset, nec ab illa se avelli sineret*: ita etiam in parte donationis propter nuptias, quam mulier liberos habens, nec animo alteris nuptiis applicito sponsalem to-

10 Adde Nov. 85. J. ead. Nov. Justin. 127. c. 3.

11 Consuetudini quando cedendum.

κ̀ θανάτῳ τὸν βίον λιπόντος, ἀπαιδίας μεσιτευούσης, κ̀ συμφωνίας μὴ προσγενομένης ἐν ᾗ τι περὶ κέρδους ὑπεσημαίνετο, ἐπίσης ἑκάτερον ἀναπρᾶξαι τὰ οἰκεῖα. συμφωνίας δὲ προελθούσης, ὅσα ἑκατέρῳ μέρει ἐξ ἀνθρώπων ἀπελθόντος, τὸ ὑπολειφθὲν ἐπὶ τῇ τῶν ἰδίων ἀναλήψει κ̀ ἔτι τι περιβάλλειν, ὁμοίως ἐπ' ἀμφοῖν τηρεῖσθαι τοῦ κέρδους τὸ ἴσον. κ̀ ἀνδρὸς μὲν προαποφθαρέντος, ἀποκομίζειν τὴν γυναῖκα τὴν προῖκα, κ̀ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἢ ὅλην ἢ τι μέρος, εἴ τι κ̀ τοῦτο συμπεφώνητο· γυναικὸς δὲ τῷ θανάτῳ προαπελθούσης τοῦ ἀνδρὸς, τὸ ὑπόβολον συντηρεῖν, κ̀ κέρδος ὑπ' αὐτοῦ ληφθῆναι, εἴτ' ὅλη ἡ προὶξ εἴτε μέρος αὐτῆς, ὡς τὰ συμφωνηθέντα αὐτοῖς ἐβούλετο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἔδοξαν, τοῖς μεταγενεστέροις ἀπήρεσε. τοιγαροῦν κ̀ ἀντινομοθετοῦσιν, οὐκ ὀρθῶς ποιοῦντες, κ̀ αὐτίκα κ̀ ἐν τῇ τοῦ γάμου συνόδῳ ἀνίσους ἐξάγεσθαι(?) τὰς συνεισφοράς, κ̀ εἶναι μὲν ἐπὶ πλεῖον τὴν προῖκα, ὑπελάττω δὲ τὸ ὑπόβολον, κ̀ ταύτης κυρίαν καθίστασθαι τὴν γαμετὴν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ᾗ συνῳκίσθη(?) τοῦ γάμου καιρῷ, ὡς εἰκός, γάμου δευτέρου ὁμιλίαν ἀνδρός. κ̀ τοῦ γάμου δὲ θανάτῳ διαλυθέντος, ἀνίσως δικάζοντες, τῇ μὲν τῷ κέρδει παραμυθοῦνται τὸ ἄλγος, τῷ δὲ, ἐπὶ τῇ ἀποβολῇ τῆς γυναικός, τῇ ζημίᾳ τῶν ἰδίων πραγμάτων τὸ ἄλγος ἐπαύξουσι. κελεύουσι γὰρ, τὴν γυναῖκα ἐπιζῶσαν, μετὰ τῆς ἰδίας προικὸς κ̀ τὸ σύμπαν ὑπόβολον κομίζεσθαι, κ̀ πρὸς τούτοις, ἐκ τῆς λοιπῆς τοῦ ἀνδρὸς ὑποστάσεως κληρονομεῖν τοσοῦτον ὅσον τὸ τῆς προικὸς κ̀ τοῦ ὑποβόλου εἰς συγκεφαλαιουμένων ἀριθμὸν τὸ τέταρτον ἀποφαίνεται· προαποφθαρείσης δὲ τῆς γαμετῆς τῆς γυναικὸς, τοὺς ἐκείνης κληρονόμους κερδαίνειν σὺν τῇ προικὶ τὸ ὑπόβολον, τὸν δὲ ἄνδρα μηδὲν ἔχειν ἕτερον ἀλλ' ἢ ὅσον τὸ τῆς προικὸς κ̀ τοῦ ὑποβόλου τὸ τεταρτημόριον κ̀ προσαναιρεῖν οὕτω τὸ πρᾶγμα, ὡς τι παρῆν σύμφωνον, ὡς τι μηδὲν αὐτοῖς τοιοῦτον συντεθειμένων. ταῦτα μὲν πῶς οὐκ ἄδικα; πῶς δ' ἀντὶ τοῦ νόμου οὐκ ἐσχάτη παρανομία ἐστί; ἃ μὲν γὰρ προαποφθαρέντος τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνὴ λαμβάνει, ἴσως ἔχει τινὰ λόγον· ἃ δὲ, ταύτης προαπελθούσης τοῦ βίου, εἰς τοὺς κληρονόμους ἔρχεται, πῶς οὐ παντελῶς ἄδικά τε κ̀ ἄτοπα; Διὰ τοῦτο λίαν πρεπόντως κ̀ σοφῶς συνιδὼν ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος, κ̀ ὁ μετ' ἐκεῖνον τῆς εἰκόνος ἀναλαβὼν(?) ... ἐδικαίωσε τοῖς μὲν ἀρχαίοις νόμοις τὴν τιμὴν ἀποσώζεσθαι, τοὺς δὲ φαύλως ἀντιθεσπίζοντας ἐξοστρακισθῆναι τοῦ πολιτεύματος. Ἀλλὰ γὰρ φιλόνεικόν τι ἡ συνήθεια, κ̀ πολλάκις τῇ μακρᾷ ὁμιλίᾳ ὡς πάχος λαβὸν ἐν ταῖς ἀνθρώπων γνώμαις ἄτοπον δόγμα (κ̀ μάλιστα ὅσοις μὴ ὀρθῷ κριτηρίῳ ἐπιμέλεια τῆς ἐπικρίσεως) οὐκ ἐθέλει ῥᾳδίως ἐκμοχλεύεσθαι· τὴν φθάσασαν πρόληψιν, κἂν ἄτοπος ᾖ, ἀσπαζόντων, κ̀ μὴ θελόντων ἀκολουθεῖν τοῖς ἀμείνοσιν. ὡς κ̀ νῦν ἡ τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς ἡμῶν διάταξις, ὡς τοὺς παλαιοὺς νόμους τοῦ γαμικοῦ συμφώνου τὴν κατάστασιν ἀναφέρουσα, οὐκ ἔπεισε τὴν ἄτοπον μεθεῖναι διάταξιν, ἀλλ' ἃ κατεψηφίσατο ἐξωστρακισμένα, ταῦτα ἔτι κ̀ νῦν πολιτεύονται. Τί οὖν ἡμεῖς φαμεν; ἐπειδὴ ἅπαξ κρατεῖν ἔδοξε μὴ ἐξ ἴσου τὰς ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ γάμου γίνεσθαι συνεισφοράς, ἀλλ' εἶναι τοῦ ὑποβόλου ἐπιπλέον τὴν προῖκα, τοῦτο ἔστω πολιτευόμενον· τοῦ θανάτου δὲ φθάσαντος λῦσαι τὸν γάμον, εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ ἄπαις ἀπέλθοι, κ̀ σύμφωνον μὴ παρείη, ἀποκομιζέτω ἡ γυνὴ τήν τε προῖκα κ̀ τὸ ὑπόβολον, κ̀ μηδὲν ἔτι πλέον· εἰ δὲ τὴν γυναῖκα ὁ θάνατος διαρπάσῃ, τὴν μὲν οἱ κληρονόμοι τὴν προῖκα λαμβανέτωσαν, τῷ ἀνδρὶ δὲ μὴ γενέσθω τῶν ἰδίων ἡ στέρησις, μηδὲ τὰ ἐκείνου ἕτεροι, ἀλλ' αὐτὸς ἐχέτω. πῶς γὰρ οὐκ ἄδικον, τοὺς μὲν ἀλλοτρίους ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων κερδαίνειν, αὐτὸν δὲ, πρὸς τῇ ἀποστερήσει τῆς συζύγου, κ̀ τῶν οἰκείων, ἤτοι τοῦ ὑποβόλου, ἀποστερεῖσθαι;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κα'.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι τὰς ἐπαγγελίας τῆς προικὸς ἢ ἐκ πατρῴας ἢ μητρῴας περιουσίας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΩΣΠΕΡ ἐπὶ τῶν πλαστίγγων ὁρῶμεν, ὅταν οὐδὲ κατὰ βραχὺ τρέψωσιν ἑτερορρεπεῖς, τότε πρὸς τὴν τῶν σταθμωμένων διάγνωσιν ἐπιτηδείως ἔχουσι(?) παραλαμβάνεσθαι· οὕτω κ̀ νόμος, ὅτε μηδὲ βραχὺ παρατρέπῃ τὸ δίκαιον, τότε πρὸς διαίτησιν τῶν πραγμάτων ὅλος προσάγεσθαι ἄξιον. ἐκείνας μὲν γὰρ τὸ ἴσον, ὁ δὲ τὸ δίκαιον ἀξιοῦται(?) ἀσάλευτον διαφυλάττειν. Τί τοῦτ' ἐβούλετο; ἐν τοῖς κώδιξι διάταξις ἀναγέγραπται, ἣ τοὺς πρὸς γάμον συνάπτοντας τέκνα γονεῖς, τὰς ὑποσχέσεις, ὅσαι προικὸς ἢ πρὸ γάμου δωρεᾶς ὀνόματι ἐγένοντο, ἀπαιτοῦσα, οὐκ οἶδ' ὅντινα τρόπον φύρει τὸ δίκαιον. βούλεται γὰρ κατεπηγγελμένον παιδὶ προῖκα, ἢ πρὸ γάμου δωρεὰν τὸν πατέρα, ἀδιορίστως μὲν ταύτην ποιησάμενον, πᾶσαν ἐκ τῶν οἰκείων πληροῦν τὴν ὑπόσχεσιν, κ̀ ἐκ τῆς αὐτοῦ μόνης περιουσίας ὅλην αὐτὴν καταβάλλεσθαι· διορισάμενον δὲ, κ̀ οὕτως εἰπόντα, ὡς ἔκ τε τῶν ἐμῶν κ̀ τῶν τοῦ παιδὸς τὰ ὑπεσχημένα παρέξω, ἀπορίας μὲν αὐτὸν κατεχούσης, μηδὲν ὅλως εἰς τὴν ὑπόσχεσιν συντελεῖν, τὴν δὲ τοῦ παιδὸς μόνην τὴν ὕπαρξιν ἐκπληροῦν τὰ ὑπεσχημένα· εὐπορίας δὲ τοῦ πατρὸς οὔσης τὸ ἀνάπαλιν γίνεσθαι, μόνον αὐτὸν ἐκ τῶν οἰκείων τὴν ὑπόσχεσιν πληροῦντος, κ̀ τοῦ παιδὸς ἀκοινωνήτου. κἂν μὴ μόνος ἀλλὰ σὺν τῷ παιδὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἐκπληρώσειν ἐπηγγείλατο, οὐκ ἄξιον οἴεται τὸν παῖδα παρέχειν, διὰ τὸ μὴ κ̀ αὐτὸν ὑποσχέσθαι. Τοῦτ' οὖν ἡμεῖς παρεκτροπήν τινα εἶναι τοῦ δικαίου νομίζομεν. ὅτε γὰρ, ὁπηλίκῃ ἂν κ̀ συνέχηται ὁ γεννήτωρ ἀπορίᾳ, μόνον τὸν παῖδα καταβάλλειν τὰ ὑπεσχημένα ἐκ τῶν οἰκείων, δικαιοσύνη νόμου οὐκ ἔστι· πάλιν, ὅτε εὐπορεῖ, ἔξω δεῖν τὸν παῖδα παντελῶς εἶναι τῆς συνεισφορᾶς, χορηγουμένης ἐκ τῶν τοῦ γονέως τῆς ὅλης ὑποσχέσεως. διὸ κ̀ θεσπίζομεν, κατὰ τοὺς τοῦ γονέως λόγους ἐπιπροβαίνειν(?) κ̀ τὴν τῶν λόγων ἐκπλήρωσιν, κ̀ μόνον μὲν ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπειδὰν μόνος ὑπέσχηται παρέχειν, σὺν τῷ παιδὶ δὲ, ἐπειδὰν ἐκεῖνον εἴτε ἐξ ἴσου τῶν μερῶν λαμβανομένων, εἴτε μὴ κ̀ ταῦτα προσδιορισθῇ ἐξ ἀνίσου, ὅτε μὴ ἀπροσδιόριστα ἡ τῶν ὑποσχέσεων μέρη ἀπέλιπεν. τοῦτο γὰρ ἔστι δικαίου περιεκτικόν, κ̀ πρός γε τοῖς παισὶ τὸ συμφέρον ὁρᾷ. ὅπερ ἡ ἐν τοῖς κώδιξιν ἐκτεθειμένη διάταξις οὐ ποιεῖταί τι πρὸς σπουδῆς. πῶς; πολλάκις τὴν ζημίαν ὑφορώμενος ὁ γονεύς, κ̀ ῥᾷον ἐκεῖνον τὸν χρόνον εἰς τὸ τοῦ γαμηλίου συναλλάγματος ἀναβάλλει, ὃς τὸν παῖδα εὐχερῶς τὴν ὑπόσχεσιν ποιεῖ, ἀπολύων τῷ παιδὶ τὸ λυσιτελές. ἵν' οὖν πρὸς ἀμφοτέρους δεξιῶς τὸ γινόμενον ἔχῃ, κ̀ μήτε τὸ δίκαιον περιτρέπηται, μήτε τὸ συμφέρον τοῖς παισὶ παραβλάπτηται, τὸ μὲν τοῦ κώδικος ἀργείτω δόγμα, τοῦτο δὲ πολιτευέσθω κ̀ ὑπὸ τῆς συνηθείας γνωριζόμενον. ἤδη γὰρ προτετίμηται τῆς ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπ' αὐτὸ διατάξεως, κ̀ πρὸ δόγματος νόμου πολιτευόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κβ'.

Περὶ τοῦ μὴ δευτερογαμησάσης γυναικὸς λαμβάνειν παιδὸς μοῖραν κατὰ δεσποτείαν, ὁμοίως κ̀ πατέρα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΩΣΠΕΡ κ̀ ἐπ' ἄλλων πλείστων, οὐδενὸς ἀτόπου συμβαίνοντος, οὐδὲ τοῖς πράγμασι βλάβης, εἴξαμεν τῇ συνηθείᾳ, μᾶλλον δὲ, προνόμιον αὐτῇ νόμου παρέσχομεν, ἤδη τοῦ πλήθους οἰκείως πρὸς αὐτὴν ἔχοντος, κ̀ ταύτης ἀποσπᾶσθαι οὐκ ἀνεχομένου· οὕτω κ̀ ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς δωρεᾶς, ὃ παῖδας ἔχουσα μήτηρ γυνὴ λαμβάνει, κ̀ μὴ δευτέροις γάμοις ἀνακειμένη τὴν γνώμην

φυλά

φειδοῦς συμφορὰ κατέστη, παῖδες ἐγγεγόνασιν. Ἀρχαιοτέρα γὰρ νόμου τὴν τοιαύτην δωρεὰν ἀφοριζομένη, ὡς δοθέντος τῆς ὑποβόλου εἰς χρῆσιν τῇ γυναικί, μοῖραν παιδὸς ἑνὸς ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποβόλου κατὰ δεσποτείαν ἰδίαν, μετὰ τῆς ἄλλης χρήσεως, τὴν γυναῖκα λαμβάνειν, εἶτα δὲ μεταγενεστέρου νόμου πάλιν ταύτην δὲ τὴν ἑνὸς παιδὸς μοῖραν οὐκ ἐκ τῆς ὑποβόλου τῆς γυναικὸς τὸ κέρδος, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἄλλης ἀνδρῴας περιουσίας ταύτην χωρεῖν· τούτων γὰρ ὑπὸ τῶν νόμων διατετυπωμένων, ἡ συνήθεια μηδενὶ τῶν νόμων ὀρθῶς ἑπομένη, ἀλλ' ἐν μέρει μὲν, τούτῳ, ἐν μέρει δὲ, ἐκείνῳ, οὔτε ἐκ μόνης τῆς ὑποβόλου τὴν παιδικὴν μοῖραν ἀξιοῖ δίδοσθαι τῇ γυναικί, οὔτε τῆς ἔξω κειμένης τῆς ὑποβόλου ἄλλης ὑπάρξεως τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἅμα πάσης αὐτῷ τῆς περιουσίας ἐκείνην ἀντιπαρεξεταζομένην τὴν μοῖραν χαρίζεται. Ταύτην οὖν τὴν συνήθειαν, ἐπειδὴ ἡ λυπηρὰ ὁρῶμεν τοῖς πράγμασιν, ὥσπερ ἐπ' ἄλλων ἐδικαιώσαμεν, νόμου τιμῆσαι ἀξιώματι, καὶ ἔχειν μὲν ἀπὸ τοῦ νῦν νόμου ἰσχύν, ἀλλ' ἡ συνηθείας κατηργημένη. Εἰ μὲν τοίνυν μόνη τῇ ὑποβόλῳ ἡ τοῦ ἀνδρὸς περιγράφοιτο ὑπόστασις πᾶσα, μετὰ τῆς παιδίων τούτῳ συναριθμουμένη ἡ μήτηρ τὴν μὲν διαφέρουσαν αὐτῇ μοῖραν εἰς ὁλόκληρον ἀπολήψεται δεσποτείαν, τῆς δὲ ἄλλης τὴν χρῆσιν ἕξει. εἰ δὲ μὴ ἐξαρκοῖ πρὸς αὔξησιν τῆς ὑποβόλου ἡ περιουσία, τὴν μοῖραν ἡ γυνὴ λήψεται, οὐ κατὰ τὴν διερισμένην τῆς μειωθέντος ὑποβόλου ποσότητα, ἀλλὰ τοσαύτην ἔχουσαν ὅσον ἂν εἶχεν εἰ μηδὲν ἠλαττωμένον ἀλλὰ πλῆρες ἐν τῷ ὑποβόλῳ ἐγνωρίζετο. τοιαύτης οὖν δεδομένης τῇ γυναικὶ μερίδος, τὰ περιλειπόμενα ἔστω τῶν παίδων· εἰ δὲ μηδὲν ὑπολείποιτο, ὡς κλήρου τὴν ἀκληρίαν δώσουσι. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ γυναικός. Ὁ ἀνὴρ δὲ ἄπαις μὲν ὤν (καθὼς που ἐν ἄλλοις διώρθωται καὶ διατέτακται) οὐδὲν οὔτε λήψεται, οὔτε ζημιωθήσεται. παίδων δὲ πατὴρ γεγονώς, καὶ μὴ δευτέροις γάμοις τὸν πρὸς τὴν γυναῖκα πόθον ἀκυρώσας, καὶ αὐτὸς λήψεται μοῖραν παιδός, τεκνοτροφίας τε ἕνεκα καὶ τοῦ διαφυλάττειν αὐτὸν πρὸς τὸν πρότερον γάμον καὶ αἰδοῦς καὶ τιμῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κγ'.

Περὶ τοῦ μὴ μνηστείας ποιεῖν ἰδίας τοὺς κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

ΗΝ μὲν ἂν ἄξιον καὶ ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἀρχικῆς ἀρετῆς, τοὺς εἰς ἀρχὴν προβαλλομένους, ἀνθ' ὧν ὑπὲρ πολλοὺς τοὺς ἄλλους δόξης ἀπολαύουσι καὶ τιμῆς, εὐλαβεῖς εἶναι περὶ τὴν συντήρησιν καὶ φυλακὴν τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, καὶ προνοητικῶς περιέπειν τὰ ὑποχείρια, ἀλλὰ μὴ συνθλίβειν αὐτοὺς χειρὶ βαρείᾳ. Ἐπειδὴ δ' εἰσὶν οὓς ἡ βίαιος καὶ ἄδικος γνώμη τῆς εὐθείας ἐκφέρουσα τρίβου τῶν ἐντολῶν, ἄγει εἰς τὴν διεστραμμένην καὶ τυραννικὴν πλεονεξίαν, καὶ ἀντὶ προνοίας ἀρχικῆς ἐπιδείκνυσθαι παρασκευάζει τὴν βιαίαν προαίρεσιν· ὥσπερ ἀναχαιτίζων παλαιὸς ἐδόκει ζῆν νόμος, τοὺς ἐν ἀρχῇ ἐπαρχίας ἡγεμονεύοντας μὴ ἔχειν ἄδειαν συναλλάγματα καὶ μνηστείας ποιεῖν. καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἐπὶ υἱῶν καὶ ἐγγόνων καὶ τῶν ἄλλων ὁρισάμενος ἀρρένων συγγενῶν, θυγατέρων ἐκδοσιν οὐκ ἐκώλυσε. Τοῦτο οὖν ὡς ἐλλεῖπον τῷ ἀρίστῳ νομοθεσίᾳ προστιθέντες ἡμεῖς, θεσπίζομεν, ὥσπερ τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἄρρενας συγγενεῖς καὶ οἰκείους, οὕτω καὶ θυγατέρας καὶ τὰ ἄλλα τοῦ θήλεος γένους πρόσωπα τῶν ἐν ἐκείνῃ ἐπαρχίᾳ διαλαγχανόντων ἀρχὴν, εἰς μνηστείαν δίδοσθαι κωλύεσθαι. Διὰ τί γὰρ υἱὸς μὲν, καὶ εἴ τις ἕτερος τοῦ ἄρρενος προσώπου, ὑποκείσεται τῷ ψηφίσματι, θυγάτηρ δὲ τοῦ νόμου κρείττων διαμενεῖ; καίτοι πολλάκις τοῦ ἄρρενος μέρους πολλοῖς καὶ τρόποις καὶ ἐπιτηδεύμασιν ἑαυτῷ τε καὶ τῇ μνηστευθείσῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις οὓς ἡ κηδεία συνῆψε, δυναμένου χρησίμου γενέσθαι. τάχα γὰρ ἢ ἀξιώματος ἐπιλαβόμενος, ἢ ἐμπορίαν τινὰ μετιών, ἢ ἄλλως τοῦ οἰκείου βίου ἐπιμέλειαν ἀναλαβών, ὥσπερ ἔφην, οὐθ' ἑαυτῷ οὔτε τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἀχρήσιμος ἔσται. ὧν οὐδὲν τὸ θῆλυ μετέρχεσθαι γένος ὡς τὰ πολλὰ ἐπιτηδείως ἔχει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κδ'.

Περὶ τοῦ μὴ γαμεῖν τὰ τέκνα τὰ φυσικὰ τοῖς θετοῖς.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

ΠΟΛΛΟΙ τὸν πρεσβύτερον χρόνον ἀποσεμνύνοντες, βούλονται πρωτεῖα νέμειν αὐτῷ τὸ τῶν πραγμάτων τάξεώς τε καὶ καταστάσεως. ἐγὼ δὲ οἶδα μὲν αὐτὸν τοῦ νεωτέρου χρόνου κρατοῦντα ἐν πλείοσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ ἐλαττούμενον ἔν τισι καθορῶ. ὄντων δὲ οὐκ ὀλίγων ἐν οἷς ὑπὸ τοῦ νεωτέρου παρευδοκιμεῖται χρόνου, μάλιστα ἐν τῷ μέρει τῶν υἱοθεσιῶν τοῦτο πάσχων ὁρᾶται. αἱ γὰρ υἱοθεσίαι μὴ κατὰ πρέπουσαν κόσμον ποιεῖ, ἄνευ τελετῆς θείας καὶ ἱερῶν ὑμνῳδιῶν ταύτας ποιούμενος, ἀλλ' ἁπλῶς τοῖς βουλομένοις υἱοθετεῖσθαι, μόνον διδόντος τοῦ νόμου. ἐξ οὗ συνέβαινε πολλάκις τὴν ἀδελφῶν κλῆσιν εἰς γαμικὴν μεταπίπτειν χρῆσιν· καὶ ἡ τέως ὡς θυγατρὸς ὄνομα κόρη εἰς τὴν νυμφικὴν μετατίθεσθαι, ἢ υἱὸς ἀντὶ τοῦ εἶναι τοῦ γαμβρὸς ἐγνωρίζετο· γαμικαῖς ὁμιλίαις ἁρμοζομένων τούτῳ φύσει παιδός, καὶ ὃν ἡ υἱοθεσία εἰς τὴν τῶν παίδων ἴσα τάξιν ἄγειν ὑπολαμβανομένης τῆς πράξεως, διὰ τὸ μὴ τελετῆς ἱερᾶς μεταλαχούσης ἐκεῖθεν τινὰ κώλυσιν ἀπαντᾶν πρὸς τὸ γαμικὸν συνοικέσιον. ἀλλὰ πάλαι μὲν κατὰ λόγον μὴ υἱοθετουμένων προσεπέκειτο, εἰ καὶ ὁ γάμος εἶχε τὸ ἄδοξον, ὅμως οὐκ εἶχε καὶ παρανομίας αἰτίαν. νυνὶ δὲ κατὰ θεσμὸν γινομένης καὶ πρέπουσαν καὶ δίκαιον τῆς υἱοθετήσεως, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων, τῶν δὲ εἰς τὰ τῶν παίδων, οὐκ ἔτι περιλείπεται λόγος, εἰς γάμους συναπτεῖσθαι τοὺς κατὰ φύσιν τοῖς υἱοθετηθεῖσι παισί τε εἰσαγωγῆς παιδός. Τοιγαροῦν δὲ θεσπίζομεν, μηδαμῶς ἐξεῖναι τοῖς οὕτως ὑποδεξαμένοις τὸ τῶν ἀδελφῶν ὄνομα, πρὸς τὸ τῆς συζυγίας αὐτὸ τῆς ἀδελφότητος μεθαρμόζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κε'.

Περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος, καὶ ἀποδόσεως προικός.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

ΑΤΟΙΣ ἀρχαιοτέροις τῶν αὐτοκρατόρων περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος νενομοθέτηται, καλλίστα ὄντα καὶ ἄξια καινοτομίας ἀπείρατα συντηρεῖσθαι, οὐκ οἶδ' ὅπως οὐκ ἔτυχε τῆς προσηκούσης αἰδοῦς, ἀλλ' ὁρᾶται εἰ καὶ μὴ παντὶ μέρει, ἀλλ' ἐν πλείστῳ μέρει περιφρονούμενα, οὐκ ὀρθῶς. δούλοις μὲν γὰρ ἐλευθερίας ἀξιουμένοις μὴ καθάπαξ ὁρίζονται ἀναφαιρεῖσθαι εἶναι τὰ δώρημα, ἀλλ' ἡ χάρισμα τοιούτους αἰτίας τις μιᾷ τῶν ἀπηγορευμένων αἰτιῶν, ἢ τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀξίωμα ἀχθεῖν εἰς προσήκουσαν δουλείας μεταπτώσεις, πάλιν εἰς τὴν δούλων τὴν χώραν

rum commiſcens accipit, faciendum putavimus. Quum enim antiquior [1] lex id donum ita circumſcribat, ut donatione propter nuptias mulieri in uſumfructum data, illa præter uſumfructum ex eadem propter nuptias donatione, unius liberorum portionem proprietaris jure capiat: ac deinde poſterior [2] lex rurſum hanc unius liberorum portionem non ex donatione propter nuptias duntaxat lucrum mulieri afferre: ſed in alia etiam mariti bona procedere illam velit. His ita per leges conſtitutis, conſuetudo neutram legem directe, ſed partim hanc, partim illam ſequens neque ex ſola donatione propter nuptias, neque ex aliis extra donationem conſiſtentibus mariti facultatibus, unius liberorum portionem mulieri dari dignum putat: verum immutata illa portione, omnium [3] ſimul ipſius bonorum illi partem largitur. *Hanc* [4] *igitur conſuetudinem* [5] quoniam acerbam eſſe rebus mortalium non videmus, ut in aliis etiam faciendum potavimus, legis dignitate honeſtamus: illaque quidem dehinc [6] vim legis, non autem conſuetudinis obtineto. Ac ſi quidem omnes mariti facultates in ſola [7] donatione propter nuptias numerentur, cum hujus liberis ſuperſtes mater portionem quæ ad ipſam pertinet, pleno dominio accipiet, reſiduique uſumfructum habebit. At ſi ad donationem propter nuptias facultates non ſufficiant, non pro quantitate imminutæ donationis portionem mulier accipiet, ſed quæ tantumdem habeat quantum haberet, ſi nihil imminuta & plena donatio propter nuptias eſſet. Hujuſmodi igitur portione mulieri data, reliqua liberorum ſunto: &, ſi nihil ſuperfuerit, tanquam hereditatem ſucceſſionis privationem & egeſtatem illi auferunto. Atque hæc quidem de muliere. Vir autem ſi liberos non habeat (quo modo alibi correctum & conſtitutum eſt) nihil neque accipiet, neque perdet: ſi habeat neque alteris nuptiis uxoris deſiderium inaniat, liberorum educationis exhibitæque priori matrimonio reverentiæ & honoris gratia, & ipſe unius liberorum portionem capiet [8].

C o n s t i t. XXIII.

NE PRÆSIDES IN PROVINCIIS SUIS DOMESTICA [9] SPONSALIA CONTRAHANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

DIgnum hercle humano ingenio magiſtratuumque virtute eſſet, ſi qui in magiſtratum aſſumuntur, eo quod ſupra multos alios gloria & honore fruuntur, religioſe præcepta Dei obſervarent, & cuſtodirent, provideque ſubditorum res curarent, nequaquam vero illos gravi manu opprimerent. At quia ſunt quos feros iniquuſque animus e recta præceptorum ſemita exorbitans, in perverſam tyrannicamque cupiditatem ducit, & pro reipublicæ cura efferati animi propoſitum exhibere facit, tanquam illos refrenatura lex [10] vetus ſtatuit, ne præſides in ſuis provinciis contractus & ſponſalia ineundi facultatem haberent. Atque hanc quidem juris rationem quum in filiis, nepotibus, & aliis conſtituiſſet, filiarum elocationem non prohibuit. Hoc igitur nos tanquam quod deſit [11] optimæ legi adjicientes, ſtatuimus, *ut quibus præſidatus obvenit*, quemadmodum filios aliosque virilis ſexus cognatos & domeſticos, ita quoque filias aliaſque fœminini ſexus perſonas, in ſuis quique provinciis in matrimonium collocare prohibeantur. Quid enim cauſæ eſt quare filius, & ſi quis alius virilis ſexus eſt, decreto obnoxius ſit, filia vero à legis obſervatione libera permaneat? quum præſertim virilis ſexus ſæpenumero multis & modis & exercitiis ſibi, conjugi, aliiſque, quos affinitas conjunxit, utilis eſſe poſſit. Nam dignitates fortaſſe conſecutus, aut mercatura [12] aliqua inſtituta, aliave ſuſtentandæ vitæ cura ſuſcepta, neque ſibi (quomodo dixi) neque aliis propinquis inutilis fuerit. Quæ ut muliebris ſexus ſubeat, non fere idoneus eſt.

C o n s t i t. XXIV.

NE FILII NATURALES CUM ADOPTIVIS MATRIMONIUM CONTRAHANT. [13]

Idem Imperator eidem Styliano.

MUlti, dum priſca [14] tempora laudibus celebrant, prima illis in ordinandis conſtituendiſque rebus tribuere volunt. Atque illa in pleriſque recentiora vincere, ſcio quidem & ego: veruntamen in nonnullis [15] vinci etiam video. Et cum non pauca ſint, in quibus à recentioribus temporibus illa ſuperentur, tum vero maxime in adoptionibus id fieri conſpicitur: quas illa adoptiones neutiquam decenti cum ritu & ornatu faciebant, dum citra [16] divinum ſacrificium divinoſque cantus faciebant: & qui adoptari vellent, id illis ſimpliciter fieri lex permittebat. Unde uſuveniebat perſæpe, ut [17] ſororis appellatio in uxoris tranſiret, & quæ puella paulo ante filia dicta eſſet, nurus nomine compellaretur, aut filius qui eſſet, pro eo gener agnoſceretur: quando videlicet naturalis, quemque adoptio in filiorum ordinem collocarat, matrimoniali commercio inter ſe jungerentur: ac ſuſque deque iſthæc actio haberetur: quod cum ſacrum miniſterium non interveniſſet, nullum inde ad matrimonialem conſuetudinem exiſteret obſtaculum. Cæterum olim quum decenti ratione non adoptaretur, quanquam matrimonium [18] infame quiddam complecteretur, non tamen nefarium aliquid continebat. Verum *nunc* quum adoptio ſecundum [19] ritus tum decoros tum juſtos fiat, & per ſacroſanctum [20] ſacrificium hi in parentum locum, illi vero in filiorum jus ſubeant, nulla amplius reliqua ratio eſt, ut filii adoptivi cum naturaliter genitis in matrimonium connectantur. Quocirca etiam ſtatuimus, ut qui eo modo fratrum nomen ſubierint, iis nequaquam mutato fraternitatis jure in matrimonium jungi liceat.

C o n s t i t. XXV.

DE EMANCIPATIONE, ET DOTIS RESTITUTIONE.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ à veteribus Imperatoribus de emancipatione conſtituta ſunt, eximia illa quidem, dignaque quæ ab innovatione libera conſerventur, haud ſcio quomodo non decentem reverentiam obtinuerint: ſed, tametſi non omnino, at certe deſpici tamen cernuntur. Non recte ſane. Quod enim ſtatuerunt, ſervis libertate donatis, non prorſus non offerri munificentiam poſſe, ſed ſi quis in unam aliquam veritarum cauſarum, quæ libertatis dignitatem in ſervitutis habitum transformare poſſunt, malo animo commiſiſſe deprehenderetur, uti

1 Mulier primis nuptiis contenta, donationis propter nuptias uſumfructum habet: & præterea virilem proprietatis, in eadem *Novell.* 127. *cap.* 3.

2 Mulier non tranſiens ad ſecundas nuptias non tantum uſumfructum & proprietatis virilem in rebus donatis propter nuptias conſequitur: ſed in aliis rebus mariti virilem etiam habet.

3 Res ita conſtituenda eſt: Conjunx ſuperſtes non contrahens ſecundas nuptias, lucra nuptialia poterat alienare. *l.* 5. *in fin.* *l.* 6. *in fin.* *l.* 8. §. 1. *C. de ſecund. nuptiis*, ut hinc colligas plenam proprietatem bonorum nuptialium veteri jure habuiſſe. Poſtea conſtitutum fuit ut earum rerum proprietas liberorum eſſet, id eſt, ne in præjudicium liberorum alienaretur. *Nov.* 2. *c.* 3. Cui conſtitutioni poſtea derogatum, alienandi facultate parentibus permiſſa *Nov.* 22. *c.* 20. §. 1. *ibi*, *omnem ſiquidem habebunt alienationis*. paulo poſt, facultas alienandi eiſdem fuit denegata *Nov.* 98. *c.* 1. *in prin.* ubi nec cautum, ut relictus in illis mater uſumfructum & eo amplius virilem proprietatis conſequeretur *Novell.* 127. *c.* 3. Poſt hanc legem alia ſucceſſit, quæ non modo uſumfructum, virilemque donationis propter nuptias indulſit, ſed & virilem in aliis mariti bonis. *Eod. ibi ac poſterior lex.* Hic ſucceſſit conſuetudo, quæ matri abſtinenti ſecundis nuptiis conceſſit virilis in omnibus mariti bonis, quamque Leo hic confirmat, ut hæc conſuetudo differat à lege de qua dictum eſt. *T. eod. ibi, ac deinde poſterior lex*, non video. mihi non videntur diſſimiles, dari matri virilem in rebus donatis propter nuptias & aliis bonis mariti, *ut ibidem*, & eidem dari virilem in omnibus mariti bonis. Ut hinc notare liceat non eſſe de nihilo quod Harmenopulus operis ſui initio retulit, Tribonianum præſtaſſe leges fixiſſe & refixiſſe.

4 Extat 4. *Harmenop.* 10. §. 11.

5 *Hanc conſuetudinem probat Leo verſ. hanc igitur.* *f. eod.*

6 Ex conſuetudine lex oritur.

7 *Tantum.*

8 Plura vide ad hunc locum apud Harmenopulum *ibi*, §. 18.

9 Id eſt, quod antea conſtitutum ne præſides eorumve filii ac domeſtici nuptias contraherent in provincia, id hac Novella extenditur ad filias præſidis, idque adjecit legi veteri.

10 *l. un. C. ſi rector provinciæ vel ad eum pertinent.* 11 Quod de filio conſtitutum fuerit in dicta lege unica, ad filias extenditur. 12 Mercaturæ utilitas. 13 Etiam poſt diſſolutam adoptionem: & ita lex 17. *ff. de ritu nuptiarum* abrogatur. 14 Antiquitas non omnis eſt melior novitate. 15 In nonnullis præſentia tempora antiquis potiora. 16 Ἄνευ τελετῆς θείας, καὶ ἱερῶν εὐχῶν, eſt enim ita legendum non ὕμνων, adde *Nov.* 89. 7. Veteres citra divinum ſacrificium & divinos cantus adoptionem faciebant, quod emendat Leo hac Novella. 17 Si inter adoptivos permittantur nuptiæ, neceſſe erit ut quæ antea mihi ſoror fuerit, uxor eſſe poſſit; ut quæ mihi filia adoptiva fuerit, poſtmodum mihi nurus ſit, ſi filio meo adoptivam filiam uxorem ducere liceat, eveniet quoque, ut qui filius antea mihi fuerit, idem mihi ſit gener, ſi filiam meam adoptivam ducere ei permittatur. Eſt autem abſurda nominum confuſio inter fratres adoptivos nuptiæ. 18 Matrimonium inter fratrem adoptivum & ſororem adoptivam infame veteribus fuit, non tamen nefarium. 19 Adoptio fieri debet ritu decoro & ſacroſancto ſacrificio interpoſito. 20 Διὰ τελετῆς ἱερᾶς: hujus conſtitutionis meminit alicubi Theodorus Balſamon, quibus adde & illud genus adoptionis quod fiebat *per baptiſmum*. Hac etiam fieri poſſit adoptio *per arma*, qua Theodoricus Herulorum regem filium ſibi fecit *Caſſiodor.* 4. *Variar.* & Juſtinianus Atalaricum *Caſſiodorus* 8. *variar.* Deſiderio concordiæ factum eſt per arma filius. Idem author *lib.* 8. Gentilmundus armis filius factus eſt. Procopius 1. *belli Perſici* refert, cum Cabades Perſarum rex Juſtino Imperatori pacem obtuliſſet, ſi Coſroem ex ſuorum filium adoptaret, ... ſilio Procli Juſtinum reſpondiſſe, paratum ſe id facere, ſed ita ut barbarum decerer, id eſt, per arma, non per literarum inſtrumenta: alioquin uſitata apud Romanos adoptione, jus ſui heredis Coſroi tribuiſſet. Erat & aliud genus adoptionis *per comam*, *ſive per capillos*. Paul. Monachus 6. *de geſtis Longobardorum*. Circa hæc tempora Carolus Francorum princeps filium ſuum ad Luitprandum miſit, ut ejus juxta morem capillum ſuſciperet, qui ejus cæſariem incidens, ei pater effectus eſt. vid. P. Pithœum 1. *adv.* 1.

uti eum rursum[1] in servorum locum deduceretur: illos religiose omnes audiunt, legisque lationem venerantur. Quod vero liberis parentum potestate semel liberatis, libera animi voluntate per omnia plene uti permittunt[2]: non visum est audiendum, neque, quasi illi improbanda statuissent, decreto acquiescendum. Sed manifestum nunc est, nulla id ratione (neque enim lege noviter lata reprobatum est) authoritate privatum esse. Quidam *saltem* judex censuit (& miror quo pacto censuerit) ne, qui liberi sui juris facti essent, simpliciter potestatem quam cepissent, haberent, sed nisi[3] ipsis liberi essent, liberum arbitrium abrogaretur, rursumque patriæ potestati subjicerentur. Neque vero *ille* hoc unum *censuit*[4], sed etiam si quis ex semine suo efflorescentem fœtum viderit, ac vero hunc mors torvis oculis inspexerit, itaque ad liberorum orbitatem redactus sit: uti ille pariter cum liberis liberam voluntatem amitteret, neque testamenti factionem haberet, neque quæ donata à parentibus essent, pro arbitrio administrare permitteretur. Atque hoc quidem ubi nonnullis placuisset, facileque à posterioribus susceptum esset, despecta veteri legislatione, in hodiernum usque diem in republica valere conspicitur. Nos itaque pristinam legum hac de re authoritatem renovantes, statuimus, *ut quæ illorum* qui de dotis[5] restitutione disceptant, rejiciatur, infectaque re inanis dimittatur. At quid ajunt illæ? si filius liberis orbetur, donum quod illi à patre processerit, ad donatorem oportere reverti: quod vero aut à matre aut ab extraneo quopiam donatum filius habet, non item, nisi reverti debere id donatores pacto complexi sint. Sed[6] quæ filiis patres inter emancipandum dederunt, apud eos qui acceperunt, irrevocabiliter permanere, illasque de illis testari jubent: nisi pacti cujuspiam, quum pater donaret, initi, obstaculum subsit. Nos itaque in harum sententiam pedibus euntes, *sicut omnes* jubemus, si filius sui juris factus, nullosque liberos habens testetur: parentes illa duntaxat quæ ex lege Falcidia ad ipsos manant, nisi pactum (quo modo supra dictum est) initum sit, percepturos: reliquos vero cognatos, quanquam ab intestato vocarentur, ut qui restitutione pactum interponere neglexerunt, omnino nihil. Illud porro annotatu dignum, solius[7] virilis personæ in potestate esse filium dici. Cæterum quoniam præter alios modos hic quoque sui juris filium esse ostendebat, si qui ipsum in potestate habebat, (sive is pater, sive avus esset) libertate ipsum suo[8] ore donasset: nos hoc insuper annectimus, ut[9] si pro suo saltem arbitratu vivere filius videatur (sive id ejus verbis cujus sub potestate degit, concessum fuerit, sive verbis quidem concessum non sit, sed consensus tacitus[10] filio vitæ rationes separatim instituenti non adversatus sit, verum ipsum suo modo seorsum vivere permiserit) tametsi[11] à conjugii commercio liber sit, jus tamen liberi arbitrii ratum illi & confirmatum sit. Etenim si servi semel jugo emissi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur: quomodo indignum non est, filios patria potestate liberatos, denuo sub jugum mittere, ipsosque perpetua libertate, qua, quomodo dixi, servi etiam fruuntur, expertes esse?

Constit. XXVI.

UT[12] EUNUCHI ADOPTARE POSSINT.[13]

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

MAgnum sane excellensque donum[14] à Deo creatore ad mortales promanavit, matrimonium. Non modo enim naturæ mortis[15] ingluviei obnoxiæ opem fert, humanoque generi perpetuitatem clargitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens: verumetiam per liberorum procreationem permagna alioqui hominum vitæ præstat. Nam quid ea quæ ex liberis percipitur voluptate ad oblectandos hominum animos suavius? aut vero quid in humanæ vitæ negotiis, cum aliis, tum quæ in senectute nobis se offerunt, utilius? Levari certe senectutis molestias liberorum ministerio videmus. Verum quoniam eam utilitatem per matrimonii commercium consequi non omnes valeant, voluit lex, & recte quidem, in eos, qui id donum à natura non accepissent, sua benignitate beneficium conferre. At id propositum non ita erga omnes servavit, ut omni defectu vacuum beneficium daret. Aliis enim etiam extra matrimonium[16] acquirendi liberos potestatem fecit, alios hujus benificentiæ exortes reliquit. Quanquam ejus legis, quæ in hoc semel edita esset, ut liberorum orbitate qui nullos haberent, liberaret, ac sua ope patres, quibus ex matrimonio id esse non contigisset, efficeret, pertinere ad omnes beneficentiam conveniebat. Verum illa id ita non vult: sed rejicit illos qui lethalia passi sunt: quorum tamen quod injuria affecti, generandique facultate privati sint, misereri par erat. Repulsæ autem causam hanc ponit, quod dicat: Quos[17] natura ad generandum non idoneos noverit, hos neque legem hoc beneficio affecturam. At vero non[18] natura, sed hominum injuria his generandi vim ademit. Qui homines, si præter injuriam quam ab hominibus sustinuerunt, alteram per leges non subirent, dignum fore Imperatoria nostra majestas rata statuit, ut si adoptare vellent, liberam id faciendi potestatem haberent[19]. Existimo enim illic beneficium magis esse necessarium, ubi ejus impensius requiritur utilitas. Eunuchis autem præcipue liberorum acquisitio, quæ per legem fit, est necessaria, eoque magis, quod una hac ratione, ut patres sint, consequantur: itaque liberorum ministerio ipsis frui contingat: quo inhumanum esset, si, quod genitalibus privati sint, insuper etiam privarentur. Sed quemadmodum[20] cui[21] vocis usus ademptus est, quæ linguæ munia sunt per manum adimplere, & qui sermonem labris fundere nequit, per scripturam ad ordinandas res suas procedere non prohibetur[22]: ita neque qui, quod genitalibus privati sunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compensare vetandum est.

Constit. XXVII.

UT PARITER[23] OMNIBUS[24] ADOPTARE LICEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM eos qui sua industria rem aliquam humanæ vitæ utilem adinvenire student, in commune illam proponere, quam[25] certis hominibus devovere aliosque ejus expertes relinquere decentius sit: tum vero longe magis legum beneficium commune esse convenit. Nam sicut sub principe, virtute: sic sub legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, illarum beneficio in commune frui debemus. At quid sibi vult hoc prooemium? Quod quum liberorum orbitate infelices liberare infortunio lex vellet, adoptare, & quod à natura accipi non posset, opinione comparare, jubendo, non erga omnes similiter servarit propositum: atque viros quidem & mulieres, quas natura postquam matres novisset[26], ademptione sobolis ad liberorum orbitatem redegisset, adoptandi jure donarit: eunuchos[27] vero & mulieres,

ἄγεσθαι, ἀκούειν εὐλαβῶς καὶ τιμᾶν τὸ νομοθέτημα· παῖδας δὲ ἅπαξ τῆς γονικῆς ἀπαλλαγείσης ἐξουσίας ἐπιτρέπουσι τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς γνώμης διὰ παντὸς ἀποχρῆσθαι, οὐχ ὁμοίως ἔδοξεν ἀκούειν, οὐδ᾽ ὡς ἀθέσμοις κρίσεσι θεσπιζόντων στέργειν τὸ δόγμα. ἀλλ᾽ ἀργεῖν σήμερον, οὐδενὶ λόγῳ. οὐδὲ γὰρ νόμῳ καινοτέρῳ ἀποδεδοκιμασμένον ἀπεστέρηται τὸ κῦρος ἀφῃρημένον. ἔδοξε γάρ τις τῶν κρινόντων δικαζόντων (καὶ θαυμάζω πῶς ἔδοξε) μὴ τοὺς κατασταθέντας αὐτεξουσίους τῶν παίδων, ἁπλῶς ἔχειν ἣν ἔλαβον ἐξουσίαν, ἀλλ᾽, εἰ μὴ παῖδας ἀφῶσι πατέρας, ἀποχειροτονεῖσθαι τὸ αὐτεξούσιον, καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν τῆς γονικῆς ἐπιστασίας κατιέναι. οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κἂν ἐκ σπορᾶς ἑαυτοῦ ἀνθοῦσαν τις ἴδοι γονήν, θάνατος δ᾽ αὐτὴν ἐπίδῃ δριμεῖ ὀφθαλμῷ, καὶ εἰς ἀπαιδίαν περιστήσει, ἀποβάλλειν μετὰ τῶν παίδων καὶ τῆς γνώμης τὸ αὐτεξούσιον, καὶ μήτε χρῆσθαι διαθήκαις, μήτε οἰκονομεῖν ὡς ἂν δοκῇ τὰ παρὰ τῶν γονέων δεδωρημένα συγχωρεῖσθαι. τοῦτο τισὶν εἰς δόξαν ἐλθὸν καὶ ῥᾳδίως παραδεχθὲν τοῖς ὕστερον, μέχρι τοῦ νῦν ἀρέσκει πολιτευόμενον, τῆς παλαιᾶς ἀπαξιωθείσης νομοθεσίας. Ἀνανεώσαντες οὖν τὴν πάλαι περὶ τούτου κυριότητα τῶν νόμων, θεσπίζομεν τὴν περὶ προικὸς ἀναδόσεως διαμφισβητούντων, ἀθετεῖσθαι, ἄπρακτον εἶναι. τί δὲ ἐκεῖνοι φασίν; ἀπαιδίας περιστάσης τὸν παῖδα, τὴν μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἐλθοῦσαν αὐτῷ δωρεὰν ἀντιστρέφεσθαι πρὸς τὸν δεδωκότα, μηκέτι δὲ καὶ εἴ τι τῷ παιδὶ πρόσεστιν, ἢ παρὰ τῆς μητρὸς δεδομένη, ἢ παρά τινος τῶν ἔξω· εἰ μὴ ἄρα ὑπὸ παρὰ τῶν δόντων συμπεφώνηται, ὥστε αὐτὴν ἀντιστρέφεσθαι. ἀλλὰ καὶ ἃ τοῖς παισὶν οἱ πατέρες διδόασιν, ἅμα τῷ ἀφεῖσθαι τῆς ἐξουσίας, καὶ ταῦτα τοῖς λαβοῦσιν ἀναφαίρετα μένειν παρακελεύονται, καὶ συγχωρεῖσθαι ἐπ᾽ αὐτοῖς διατίθεσθαι· εἰ μὴ συμφώνου κώλυμα πρόσεστι, ἐν τῷ δωρεῖσθαι τὸν πατέρα γεγονὸς μένει. Τούτοις οὖν καὶ ἡμεῖς ὁμογνωμονοῦντες, θεσπίζομεν παῖδα περιγενόμενον, ὡς εἰ παῖς πρὸς αὐτεξουσιότητα ἀφειμένος, ἄπαις ὢν διαθῆται, ἐκεῖνα μόνα λήψονται οἱ γονεῖς ἃ παρὰ τοῦ νόμου δηλαδὴ τοῦ Φαλκιδίου εἰς αὐτοὺς ἔρχεται· (εἰ μὴ σύμφωνον φθάσῃ προγεγονός, ὥσπερ εἰρηται ὕστερον) οἱ δὲ λοιποὶ συγγενεῖς οὐδὲν παντελῶς, εἰ καὶ ἀδιαθέτως καλοῖντο, ὡς τὸ πρὸς τὴν ἀναδόσεως καταπεφρονηκότες. Καὶ τοῦτο δὲ ἄξιον ἐπισημειώσασθαι, ὡς μόνον ἄρρενι προσώπῳ ὑπεξούσιος χρηματίζει ὁ παῖς. ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τρόποις καὶ οὗτος ἐδείκνυ τὸν παῖδα αὐτεξούσιον, εἴ γε καὶ ὁ τὴν ἐπιστασίαν ἐγκεχειρισμένος (εἴτε πατὴρ εἴη, εἴτε προπάτωρ) τὸ ἀπολύειν αὐτὸν οἰκείῳ στόματι ἐδωρεῖτο· ἡμεῖς καὶ τοῦτο προσεπισημαινόμεθα, ὡς εἰ πρὸς διαγωγὴν ἰδιογνωμονοῦντα ὀφθείη μόνον ὁ παῖς κατασταθεὶς (ἄν τε γλώσσῃ τοῦτο ὡμολόγηται, ὑφ᾽ οὗ ἐξουσίαν ἐτέλει, εἴτε γλώσσῃ μὲν οὐ παρέχει τοῦτο, ἄλλως δὲ γνώμη σιωπῶσα, καὶ ἰδίως ῥυθμιζομένῳ τῷ παιδὶ οὐκ ἐναντιωθεῖσα, ἀλλὰ παραχωρήσασα κατ᾽ ἑαυτὸν διάγειν) κἂν ἡ γαμικῆς ὁμιλίας ἔξω, ἔστω αὐτῷ κεκυρωμένον τὸ αὐτεξούσιον. εἰ γὰρ δοῦλοι ἅπαξ ἀφειμένοι ζυγοῦ, μὴ πονηροὶ ὀφθέντες, οὐχὶ πάλιν ἕλκειν αὐτὸν ἀναγκάζονται, πῶς οὐκ ἄτοπον, ἀπηλλαγμένους τοὺς παῖδας, πάλιν ἄγειν ὑπὸ ζυγόν, καὶ μὴ μετέχειν αὐτοὺς ἀϊδίου ἐλευθερίας, ὥσπερ ἔφην, καὶ δοῦλοι ἀπολαύουσι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κϛ΄.

Περὶ τοῦ υἱοθετεῖν εὐνούχους καὶ γυναῖκας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΜΕΓΑ καὶ τίμιον ἀνθρώποις δῶρον ἐκ τοῦ πλάσαντος Θεοῦ δέδοται ὁ γάμος. οὐ γὰρ μόνον θανάτῳ ἐπιβουλευομένῃ θνητῇ βοηθεῖ τῇ φύσει, καὶ τὴν διαμονὴν τοῦ γένους χαρίζεται, οὐκ ἐῶν ὑπ᾽ ἐκείνου καταπινομένην παντελῶς διαφθείρεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἄλλως διὰ τῆς παιδοποιΐας μεγάλα τὸν ἀνθρώπινον χαριζόμενος βίον. τί γὰρ ἥδιον εἰς θυμηδίαν ἀνθρώπων, τῆς ἐκ παίδων εὐφροσύνης; τί δὲ ὠφελιμώτερον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασι, τοῖς τε ἄλλοις καὶ ἃ πρὸς γῆρας ἡμῖν συμβαίνει; τῇ γὰρ τῶν παίδων ἐπικουρίᾳ κουφότερον τὸ βαρὺ τοῦ γήρως ἄχθος. ἀλλὰ γὰρ τοιαύτης τῆς ὠφελείας ἐπεὶ μὴ πᾶσιν ἔστι μεταλαχεῖν διὰ τῆς τοῦ γάμου ὁμιλίας, ἐβουλήθη νόμος (καὶ καλῶς ἐβουλήθη) οἰκείᾳ φιλανθρωπίᾳ, τοὺς μὴ παρὰ τῆς φύσεως λαβόντας τὸ δῶρον, δωρήσασθαι. πλὴν οὐκ εἰς πάντας ἐφύλαξε τὴν προαίρεσιν, ἀνελλιπῆ τὴν εὐεργεσίαν πεποιημένος. τοῖς μὲν γὰρ παρέσχεν ἐξουσίαν καὶ δίχα γάμου ποιεῖσθαι παῖδας, τοὺς δὲ ἀμετόχους τῆς χάριτος εἴασε. καίτοι γε τοῦ ἅπαξ εἰς τοῦτο κατασταθέντος νόμου, ἐφ᾽ ᾧ λύσαι τὴν ἀπαιδίαν τοῖς στερουμένοις, δι᾽ ἑαυτοῦ δεικνύντος πατέρας οἷς οὐκ ἐκ γάμου τοῦτο εἶναι ἐγένετο, εἰς πάντας ἐχρῆν διαδοθῆναι τὴν φιλανθρωπίαν. ἀλλ᾽ οὐχ οὕτω βούλεται, ἀπωθεῖται δὲ τοὺς εἰς τὸ κινδυνῶδες τῆς ἐκτομῆς ἐξενεχθέντας, καὶ οὓς ἦν εἰκὸς, ἠδικημένους καὶ τῆς παιδοποιοῦ ἀφῃρημένους δυνάμεως, οἰκτείρειν. καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀποστροφῆς, ὅτι, φησίν, οὓς ἡ φύσις οὐκ οἶδε γονῆς κληρονόμους, τούτοις οὐδὲ ὁ νόμος τοιαύτης μεταδίδωσι κληρονομίας. τοὺς δὲ ἄγαν οὐχὶ ἡ φύσις, ἀλλ᾽ ἀνθρώπων ἀδικία τὴν κληρονομίαν ἀφείλετο· ὅθεν ἡ βασιλεία ἡμῶν οὐκ ἄξιον ὑπολαμβάνουσα μὴ πρὸς τῇ ζημίᾳ ἣν ἐξ ἀνθρώπων ὑπέστησαν, δευτέραν ὑπέχειν διὰ τῶν νόμων ζημίαν, θεσπίζει, βουλομένους υἱοποιεῖσθαι, ἀκώλυτον ἔχειν τὴν βούλησιν. οἶμαι γὰρ οὐκ ἧττον ἀναγκαίαν ὀφθῆναι τὴν εὐεργεσίαν, οὗ τὸ ἐξ αὐτῆς ὠφέλιμον χρειωδέστερον πέφυκεν. εὐνούχοις δὲ μάλιστα ἡ ἐκ τῶν νόμων παιδοποιΐα τοσοῦτον χρειώδης, ὅσον καὶ μόνον τοῦτο λαμβάνουσι τῷ τρόπῳ τὸ εἶναι πατέρες, καὶ τὴν παρ᾽ υἱῶν θεραπείας ἴσως αὐτοῖς ἀπολαύειν ὑπάρξει. ὡς οὐκ ἔστι φιλάνθρωπον, ὅτι τῶν γονίμων ἀπεστέρηνται μελῶν, συναποστερεῖσθαι. ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ φωνῆς ἀποστερημένος, οὐ κωλύεται τὰ τῆς γλώττης ἀναπληροῦν διὰ τῆς χειρός, ἀλλ᾽ ὃς ἀπορεῖ λόγον διὰ χειλέων ἐρεύξασθαι, τοῦτον διὰ τῆς γραφῆς εἰς τὴν τῶν οἰκείων διάταξιν προελθεῖν οὐκ ἀπείρηται· τὸ παραπλήσιον καὶ τοὺς ἀφαιρεθέντας τῶν παιδοποιῶν μελῶν τε καὶ μελῶν γονῆς ἀπορεῖν, μὴ κωλύεσθαι ἑτέρῳ τρόπῳ παραμυθεῖσθαι τὴν ἔνδειαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κζ΄.

Περὶ τοῦ ἐπίσης πάντας υἱοθετεῖν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ καλῶς πρέπον ὑπάρχει τὴν ὠφέλειαν ἐν κοινῷ κατατίθεσθαι τοὺς ὠφελές τι ἐξευρεῖν τῷ βίῳ σπουδάζοντας εἰκότως προτιθεμένους, ἢ τισὶ διαλαβεῖν μέρεσιν ὀλίγοις προσνέμοντας ἀξιοῦν, τοὺς δ᾽ ἄλλους ἀμετόχους ταύτης ἐᾶν· πολὺ δὲ πλέον πρέπειν τὴν ἐκ τῶν νόμων εὐεργεσίαν εἶναι κοινήν. ὥσπερ γὰρ ὑπὸ ἄρχοντι, ἀρετῆς, οὕτω καὶ ὑπὸ νόμοις ὀφείλομεν χρηστῶν πάντων ἀπολαύειν καλῶς ὅσοι τοῖς ἄρχουσί τε καὶ ὑποκείμεθα. Τί τοῦτο λέγει τὸ προοίμιον; ὅτι τοῖς ἀτυχοῦσιν ἀπαιδίαν λύειν βουλόμενος τὸ δυστύχημα νόμος, ἐν τῷ υἱοθετεῖν προσηκάτο, καὶ γνώμῃ ἐκεῖνο ἐξισοῦν ὃ μὴ ὑπάρχει λαβεῖν παρὰ τῆς φύσεως, οὐ πρὸς πάντας ὁμοίως εἴασε τὴν προαίρεσιν· ἀλλ᾽ ἀνδράσι μέν, καὶ γυναιξὶν ἃς ἐγνώρισε μὲν ἡ φύσις μητέρας, εἰς ἀπαιδίαν δὲ ἀφαι-

1 l. 2. C. de libertis.
2 Legibus solvuntur liberi patria potestate per emancipationem: revocantur tamen in patria potestatem ingratitudinis causa *l. unic. C. de ingratis liberis.* Quod cum ita sit, qui fit ut Leo dicat hoc non audiendum? Immo quo lure simpliciter dicitur legibus permitti plenam omnino potestatem emancipatis, nullamque mentionem facit ingratitudinis legibus damnatæ? Non modo hic locus est *corruptus,* sed integra Novella.
3 Hoc ait, Emancipatos ingratus in patriam potestatem ob ingrati vitium revocari.
4 Hoc caput existimo referendum ad emancipatos ingratos (de quibus agi satis constat hujus Novellæ principio) eo sensu, Emancipatos si liberos habeant non revocari in patriam potestatem: sed tamen testari de profecticiis non posse.
5 Locus est corruptus.
6 *l. 2. C. de emancipationib. liberorum l. 8. C. de bonis proscriptorum: l. 17. C. de collat.*
7 Hoc ostendit filios non esse in potestate matrum aut aviæ. *leg. 13. ff. de stat: leg. 8. Cod. de præscription. longi temporis: l. 5. C. de adoptionibus.*
8 Emancipatio non requirit scripturam. Imo requirit. *l. 2. C. de emancipationib. liberorum.*
9 Hujus constitutionis meminit Harm. 1. tit. 17.
10 Tacito consensu filius emancipatus dicitur, si patre non ignorante separatim rationes instituit, aut seorsim vivit, tametsi conjugem non habet. & ita abrogatur *l. 3. C. de emancipat.* quæ negat nudo consensu (citra solemnitatem verborum) filium emancipari.
11 An id videtur velle? Filios nuptiis contractis voluntate patrum taciæ emancipatos videri? non arbitror, quantumvis id multis locis hodie sit receptum.
12 Abrogatur §. 9. *Instit. de adopt. l. 2. §. 1. ff. de adopt.*
13 XVII. dicitur 31. *Harm.* 8. 4.
14 *Novell.* 22. *Novell.* 39.
15 Laus matrimonii sumpta ab utilitate & voluptate.
16 Per adoptionem scil.
17 Ratio dubitandi sumitur ex §. 9. *Instit. de adopt. l. 2. §. 1. ff. de adopt.* Potest sic ea augeri: heredem instituere Eunuchis non licuit *l. 6. §. 1. ff. de liber.* vel matrimonium contrahere, *l. 39. in fin. ff. de jure dot.* etiam quod dicitur, pro morbosis haberi, id levius est. *l. 7. ff. de aedil.* hodie testamentum facere possunt, *l. 5. C. qui testam.*

18 Eunuchi non sunt natura, *at hic*: licet in quibusdam spadonibus contra *l. 128. ff. de verb. sig.* quibus adoptio permissa *l. 40. in fin. ff. de adopt.* differunt enim à castratis de quibus hic agitur, dici ad *d. l. 128.* 19 Olim castrati adoptare non poterant & ita abrogatur §. 9. *d.* §. 1. 20 Ratio decidendi satis elegans, possis & à simili id etiam confirmare, licet Eunuchis testamentum facere, *l. 10. C. qui testamenta.* ergo adoptare. 21 *l. 10. ff. qui testamenta.* 22 Et è contra qui manus amisit, verbis testari potest, *l. 10. ff. qui testamenta.*
23 2. *Harm.* 8. §. 4. 24 Etiam feminis quæ nunquam liberos habuerant. & ita abrogatur §. 10. *Inst. de adopt. & l. 5. C. de adopt.* 25 Superflue uni aut paucis scribitur, ubi ad cunctorum *salutem, ad utilit.* adde *Nov. Just. 60. cap. 1. in fin.* 26 *Sensus est: Veteri jure feminis* (quæ matres fuissent) tantum licuisse adoptare in solatium liberorum amissorum, *l. 5. C. de adopt.*
27 Eunuchi & mulieres impubes, adoptare jure veteri non potuerunt. De Eunuchis dixi ad *Novell.* 26. & *seq.*

ἀφαιρεθῇ τῆς γονῆς παιδοποιΐας, τὸ υἱοθετεῖν μὴ ἀδικείσθω. εὐνοῦχος δὲ καὶ γυναῖκα ἂν εἴποι τῆς κολάσεως τῆς φύσεως λαθούσης μᾶλλον, οὐκ ἀξίαν ἐκείνην τῆς εὐεργεσίας οὐκ οἶδα τίνα τρόπον ἐπιμαρτυρολογούμενος. εἰ γὰρ ὅτι ἐζημίωται τὰ κατὰ φύσιν πατέρας εἶναι, διὰ τοῦτο νόμου τὴν ζημίαν ἐπιτείνειν χρὴ, ἀλλὰ τοὐναντίον μᾶλλον τὸ ἐνδέον ἐνδεῶς ἑτέρῳ τρόπῳ μὴ κωλύειν ἀναπληροῦν. καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις κωλυθεῖσι τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, οἷον ἐπὶ χειρῶν καὶ ποδῶν, καὶ εἴ τι ἄλλο ἀπεστέρηνται ἄνθρωποι, οὐ κωλύονται τῷ δυνατῷ τρόπῳ παραμυθεῖσθαι τὴν κολόβωσιν. καὶ μὴν οὐδὲ γυναῖκας, διότι μὴ ἐγένοντο μητέρες, εἴργεσθαι τοῦ υἱοθετεῖν εὔλογον. τίς γὰρ ὁ λόγος τὰς μὲν, ὅτι ἀφῃρέθησαν τῶν παίδων, φιλοτιμεῖσθαι πάλιν εἰσποιεῖν τῶν παίδων, τὰς δὲ, ὅτι παντελῶς ἄπαιδες, τούτῳ χρῆναι πένεσθαι, ἀλλὰ βίον τοιοῦτον τῇ ἀπορίᾳ διάγειν; εἰ γὰρ τοῦτο μάλιστα τὸ ἀπὸ τῶν παίδων χρήσιμον, λέγω δὴ γηροτροφίαν, πῶς οὐχὶ καὶ ταύταις κἀκείναις ἐξ ἴσου μεταδοῦναι τῆς εὐεργεσίας δίκαιον; οὕτω γὰρ ἂν καὶ ταῖς ὁ βίος ἀπόρων καὶ ἄπορος, κουφότερον ὑπάρξειεν ἡ πενία, τοὺς παῖδας βοηθοῦντας καὶ ταῖς τὸν βίον ἐν ἀφθονίᾳ καὶ πλούτῳ φερομένοις ἔχουσι, καὶ ταύταις ἡ υἱοθεσία συμφέρουσα. ὁ γὰρ εἰς τάξιν υἱοῦ περιφερόμενος εἰς ἐκείνην, καὶ ὑπηρετούμενος τῇ μητρὶ, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἀπεργαζόμενος ὅσα εἰκὸς παῖδα φρονεῖν, τήν τε οὐσίαν εἰς τὸ ἀκριβέστερον διοικῶν, καὶ τὸ βάρος τῆς φροντίδος συμμεριζόμενος τῇ μητρὶ, ἀθυμότερον αὐτῇ τὸν βίον παρασκευάσει. Τοιγαροῦν ἡ ἡμετέρα βασιλεία τοὺς μὴ ἐπιτρέποντας νόμους υἱοθετεῖσθαι αὐτὰς ἃς εἴπομεν ἀθετοῦσα, τὴν ἐπιτροπὴν ἀναχειροτονοῦσα, πάσαις ἐντίθεται νόμον ταῖς βουλομέναις υἱοποιεῖσθαι, εἴτε τις τοῦ ἀνδρὸς ἀφῄρηται, εἴτε τινὰ μηδὲ ἥλιος οὐδὲ μητέρα εἶδεν ἐπιτρεπόμενος, οὐ μόνον δι' αὐτῆς εἶπεν καλὰ ἐκ τῆς υἱοθεσίας γινόμενα, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ τῆς παρθενίας σεμνὸν καὶ ἐν τούτῳ τιμώμενον καθορῶ. αἱ γὰρ ὅσαι μᾶλλον γαμικῆς ὁμιλίας προτιμῶσι μὲν τὴν παρθενίαν, ἀποπνοῶσι δὲ ὅμως παίδων ἔρωτι νύττονται, τοῦτο καὶ γαμικῆς ὁμιλίας ἐκτὸς προσγενόμενον αὐταῖς ὁρῶσαι, τὸ σεμνὸν τῆς παρθενίας οὐ πεπαρώνησαν. εἰ γὰρ δὴ ἄξιον, διότι θῆλυ τεθειμένον ὑπεξουσίους ἔχειν παῖδας οὐκ ἐφεῖται, διὰ τοῦτο μὴ ἐξεῖναι υἱοθετεῖσθαι, συγχωρεῖ μὲν, ὅτι εἰ τις τοῦτο συγχωροίη, οὐ μόνον τὰς ἀτέκνους τοῦ γνωσθῆναι τῆς υἱοθεσίας ἀπείργει, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀφθείσας μητέρας. θῆλυ γὰρ, ὥς φησι, τοὺς ὑπεξουσίους οὐ δύναται ἔχειν παῖδας. ἔπειτα δὲ ὁ τοῦτο θεσπίζων νόμος, περὶ ἐκείνων λέγει ὅσοι ἀποκλίνουσι, τῆς μητρὸς διαφεύγοντες, ἰδίως ῥυθμιζόμενοι ἔχειν βίον, ἀλλ' οὐ περὶ τούτων ὅσοι τὴν μητρικὴν ἐξουσίαν ἑκόντες φέρουσι καὶ διὰ βίου τὴν ὑποταγὴν αὐταῖς σώζειν ἠγάπησαν. οὐκοῦν ὁ νόμος τὴν ἀπὸ γνώμης ὑποταγὴν οὐκ ἀναιρεῖ, ὅπου καὶ καθὰ συμβαίνει, ἀπαγορεύει. ἀλλ' ἐκεῖ τὸ θῆλυ στερίσκεται ἀφαιρεῖται τὴν ἐξουσίαν ἡ γνώμη τῷ πείθεσθαι εἰς ὑποταγὴν οὐ συνέρχεται. ἐπεὶ εἰ τοῦτο, πῶς πολλαὶ τῶν μητέρων κεχηρευμέναι παῖδας τε συμβιοῦντας καὶ ὑποτεταγμένους μέχρι τῆς ἐσχάτης ἔχουσιν ἡμέρας, καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν τὴν ψυχὴν καταλύουσαι, τῆς τε μητρικῆς εὐλογίας καὶ τῆς περιουσίας καταλιμπάνουσι κληρονόμους; Καὶ τοῦτο δὲ ἡ βασιλεία ἡμῶν τοῖς ὑπηκόοις φιλοτιμεῖται, ὥστε μὴ μόνον παρὰ βασιλέως (καθὼς οἱ ἀρχαιότεροι ἐπέταττον νόμοι) τὸ υἱοθετεῖσθαι βουλόμενον, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὸς τοῦ καθ' ἑκάστην χώραν τὸ ἄρχειν καὶ διέπειν λαχόντος τὴν ἐξουσίαν λαμβάνειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κη΄.

* Περὶ τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν δεῖ τοὺς παῖδας τὴν τῶν οἰκείων διοίκησιν ἐγχειρίζεσθαι, καὶ παρὰ τίνος.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυεστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων.

ΕΠΕΙΔΗ καὶ τοῦτο καλῶς τοῖς νομοθέταις ἔδοξε, τὸ τοῖς ὀρφανισθεῖσιν ἐγχειρίζεσθαι ἐπιτρόπους, δι' ὧν ἡ τῶν πατέρων ἀναπληρουμένη αὐτοῖς πρόνοια, δι' ἐπιμελείας μὲν τὸ τῆς ἡλικίας ποιεῖται ἀσθενὲς, τὰ ὑπάρχοντα δὲ τοῖς δέουσι φροντίσιν ἀβλαβῆ συντηρεῖ· τῷ καλῶς διανενεμημένῳ τῆς νομοθεσίας οἰόμεθα ὃ λείπει παρ' ἑαυτῶν προσθεῖναι τι ὂν τὸ ἐλλεῖπον δεῖ; τὸ βούλεσθαι παρὰ μόνου βασιλέως κελεύοντος ἐξίστασθαι τοὺς κουράτωρας τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως, ἐγχειρίζεσθαι δὲ τοὺς παῖδας αὐτὴν, ἀπολαβόντας τῆς ἡλικίας τὸ μέτρον (ὃ τοῖς μὲν ἄρρεσιν ὁ εἰκοστὸς ἀπονέμει χρόνος, ταῖς δὲ θηλείαις ὁ ὄγδοος καὶ δέκατος) ὡς εἰς ὅρον ἐλθόντας φρονήσεως, καὶ τὰ τῆς οἰκείας διοικεῖσθαι καλῶς καὶ συμφερόντως οἰκονομεῖν, ἐπὶ τῆς δεσποτείας καθίστασθαι. ἀλλ' ἐπεὶ οὐχ ὁμοίως πᾶσι τὸ φρονεῖν παραγίνεται, ἔδει μὴ ἁπλῶς οὕτω θεσπίζειν, μηδὲ πάντας ὁμοῦ ὑπὸ μόνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν τῶν οἰκείων ἐξουσίαν προάγεσθαι, ἀλλὰ καθ' ὃν ἀπαιτεῖται καιρὸν τὴν δεσποτείαν προχειρίζεσθαι καταστάσεως. τί γάρ; εἰ ὁ μὲν, καὶ ὑπερβαλὼν τὸν χρόνον, οὔπω εἰς τὸ φρονεῖν ἀφίκετο, τοῦ δεσπόζειν κρατεῖν ἄξιος, ὁ δὲ, εἰ τοῦ καιροῦ ἔλαττον ἔχων, οὐκ ἐλαττοῦται φρονήσεως, καὶ τοῦ ὀρθῶς τὰ πράγματα μεταχειρίζεσθαι, ἀπειρχθήσεται τῆς διοικήσεως; ἐπεὶ οὖν οὐχ ἧττον ἢ τὸ σῶμα διαφέρουσιν ἄνθρωποι, καὶ οἱ μὲν εὐσταθέστερον τὸν λογισμὸν καὶ πρὸ τοῦ νενομισμένου καιροῦ, οἱ δὲ καὶ ὑπερβαλόντες αὐτὸν, οὐκ εὐσταθεῖ τὴν διάνοιαν οὐ πεπήγασι, τοῦ δὴ τοῦτο βούλεσθαι, ἐλλιπῶς ἔχειν τὴν νομοθεσίαν ἐποίει. καὶ ἄλλως δὲ τοῖς ἀσυμφόρου μὲν, ὅτι μὴ ῥᾴδιον, μᾶλλον δὲ παντελῶς ἀδύνατον πρὸς πάντας διαφθάνειν τοῦ νομοθέτου τὸ βούλημα. πῶς γὰρ οἱ γῆς καὶ θαλάσσης μακροῖς διειργόμενοι διαστήμασιν (ἵνα τὰ ἄλλα δυσχερῆ τοῦ βίου ἐάσω, νόσους καὶ φόβους ἐξ ἐπιβουλῆς ἐχθρῶν, καὶ μελῶν πηρώσεις, ἃ πολλάκις οὐδ' ἐπὶ χώρας διδόασι προϊέναι, μὴ ὅτι γε ὑπερορίους στέλλεσθαι πορείας) πῶς οὖν, κωλυόμενοι τούτοις καὶ μυρίοις ἑτέροις, ἃ τὴν ἀνθρωπίνην σαλεύει ζωὴν, παρὰ μόνης τῆς βασιλικῆς κατανεύσεως τὴν οἰκείων πραγμάτων ἀξιωθήσονται τῆς ἐπιτροπῆς; Οὐκοῦν ἂν, καθὼς ἔμπροσθεν ἔφημεν, ἐνδέον τῇ νομοθεσίᾳ, προσαναπληροῦντες τοῦτο, κελεύομεν τοὺς ἤδη διαβεβηκότας τῶν παίδων τὸν ἀτελῆ τῆς ἡλικίας καιρὸν (τουτέστι τοὺς μὲν ἄρρενας τὸν εἰκοστὸν, τὰς θηλείας δὲ τὸν ὀκτωκαιδέκατον) καὶ γνώμης κατάστασιν ῥυθμιζομένοις, καὶ φρόνησιν συλλεξαμένοις, ὑφ' ἧς τὸ δεσπόζειν ἐνεχειρισμένον οὐ λυμανεῖται τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' ἐπιβλαβῶς αὐτοῖς τὸ δεσπόζειν ὀφείλειν παρασχεῖν, τὴν τῶν οἰκείων ἐπιτροπὴν δίδοσθαι, τοίνυν οὗτοι καὶ λαβέτωσαν, καὶ δεσποζέτωσαν. οἱ δὲ ἐπὶ λογισμοῦ τοῦ κυβερνήσοντος ἐνδεεῖς, καὶ διὰ τοῦτο μέλλοντες (ἀντὶ τοῦ δεσπόζειν, αὐτοὶ ὑπὸ ἀνοίας δεσποζόμενοι) ἐπιζήμιοι ἑαυτοῖς ὑπάρξειν, κἂν πέρα τοῦ καιροῦ ἥκωσιν ὅρου, οὐ λήψονται. εἰ γὰρ ὅπως δεῖ σκοπὸς, τὸ τὰ προσήκοντα καλῶς οἰκονομεῖσθαι, τοῦτο ἔτι οὐκ ἔστιν ἐπιδημεῖν, πῶς, κἂν ἐπιδημῇ ἡ ἡλικία, ἐπισφαλῶς αὐτοῖς ἐμπιστευθεῖσα ἡ τῆς οἰκείας ἐπιτροπεία οὐ καλῶς διοικηθήσεται; ὅσοι δὲ ἄρα καὶ δύνανται τῶν πραγμάτων ἐπιστατεῖν κἂν μὴ πρὸς τὸν καιρὸν ἔφθασαν τῆς ἐπιτροπείας, οὐ κωλυθήσονται. ἓν γὰρ τὸ ζητούμενον, τὸ μὴ λυμαίνεσθαι τοῖς ὑπάρχουσι ὁ περιττὸς, περιττὸν ἔτι τὸν καιρὸν ἀναμένειν. καὶ μὴ μόνον δὲ βασιλέως τὴν τῶν οἰκείων πραγμάτων ἐπιτροπὴν καὶ διοίκησιν ἐγχειρίζειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἑκάστῳ ἀρχὴν λαχόντας τόπῳ, καὶ κρίνειν τὸ ἀπολύτως ἐχοντας. οὕτω γὰρ καὶ ἡ τοῦ νομοθέτου πρόνοια πᾶσιν ὠφελίμως ἔσται τοῖς χρῄζουσι, καὶ ὁ νόμος μᾶλλον τὸ οἰκεῖον ἐνεργήσει.

è quarum finu nondum ullus fœtus effloruiſſet beneficio indignos cenſuerit, tam utiliter neſcio quomodo ratiocinata. Non enim quia hoc incommodo, ut natura patres eſſe nequeant, eunuchi affecti ſint, continuo, idem incommodum lege augeri [1] oportet: ſed è diverſo ejus rei defectum alio modo compenſari non prohibere, longe magis par eſt: quemadmodum aliis membris, quæ ad actiones naturales requiruntur (ut manibus [2], pedibus) mutilatis, aut ſi qua alia parte privati ſint homines, illi quocunque poſſint modo, mutilationem ſarcire non prohibentur. Jam vero neque mulieres quia matres non fuerint, ne adoptent, coerceri, rationi conſentaneum eſt. Quæ enim ratio eſt, ut illis, quod liberis orbatæ ſint, denuo acquirendorum liberorum jus largiare: has vero, quod iſtiuſmodi poſſeſſionis protſus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia vivere velis? Et certe ſi [3] hæc præcipua liberorum utilitas eſt, ut parentes in ſenio ſuſtentent: quo pacto non tam his quam illis ex æquo ut beneficii participes eſſent concedere æquum fuit? Sic enim quibus tenues arctæque facultates ſunt, filiorum ope & auxilio levior paupertas eſſet: quæ vero illas omni rerum copia affluentes habent, & his adoptio conduceret. Nam qui in filii locum aſſumptus eſſet, is & inſerviens matri, & pro illa quæ par eſt filium facere ſedulo exequens, quum bona illius, ita ut in ſuo ſtatu manerent, adminiſtraret: tum cum matre curarum onus partitus ut illa tranquillius lætiuſque viveret, efficeret. Noſtra itaque Imperatoria Majeſtas, iis legibus quæ adoptare his quos diximus non permittunt, adminiſtrationem abrogans, evulgat legem, quæ *omnibus qui* adoptare velint, ſive quiſpiam viri facultate orbatus ſit, ſive aliquam [4] necdum matrem Sol viderit, ejus faciendi poteſtatem facit: non ſolum autem ob commoditates quas ex adoptione manare dixi, ſed etiam quod inde virginitatis decus cohoneſtari animadvertam. Si quidem quæ conjugali conſuetudini virginitatem anteponunt, interimque liberorum deſiderio punguntur, quum id extra matrimonii conſuetudinem conſequi ſe poſſe videbunt, virginitatis honeſtatem negligere non ſuſtinebunt. Neque [5] porro verum eſt, ut quia mulieri liberos in poteſtate habere permiſſum non eſt, idcirco illi adoptare non liceat. Primum [6] enim, quia ſi quis hoc admittat, non modo mulieres, quæ nunquam pepererunt, verumetiam quæ matres extiterunt, ab adoptione arcet. *Fœmina* enim (ut lex [7] inquit) *habere in poteſtate non poteſt*. Deinde [8] quæ hoc ſanxit lex, loquitur de illis qui à matribus recedentes ſeorſum ſuo arbitratu vivere malunt: non item vero de iis qui materna imperia libenter tolerant, ipſarumque præſcriptis per omnem vitam parere propoſuerunt. Non igitur obedientiam & famulatum voluntarium, quanquam is ratus ſit, lex prohibet: ſed illic fœmina poteſtate privatur, ubi voluntatis aſſenſus ad obedientiam non coit. Nam ſi hoc ita ſit, quomodo multæ matres jam viduæ liberos ſecum una viventes & ſubditos ad extremum uſque diem habent & animam in illorum manibus expirantes maternæ benedictionis ſuarumque facultatum illos relinquunt heredes? Porro & illud etiam Imperatoria noſtra Majeſtas benigne ſubditis largitur, *ut non modo ab Imperatore* (quemadmodum vetuſtiores [9] leges præcepere) ſed etiam à quocumque, cui cujuſcunque loci rectio injuncta erit, qui adoptare volet, id faciendo facultatem accipere poſſit.

Constit. XXVIII.

* QUO TEMPORE [10] ET A QUIBUS RERUM SUARUM ADMINISTRATIO ADULTIS CONCEDI DEBEAT.

Idem Imp. Styliano excellentiſſ. ſacrorum officiorum magiſtro.

Quandoquidem hoc etiam legiſlatoribus recte placuit, ut [11] minoribus curatores præficerentur, qui parentum de illis curam ſupplentes, & ætatis imbecillitatem curæ haberent, & bona convenienti ſolicitudine illæſa conſervarent: quod legiſlationi recte ſe habenti deeſt, ex nobis addendum putavimus. At quis ille defectus eſt? Quod à ſolo Imperatore, juſſis recedere curatoribus, rerum adminiſtrationem tradi minoribus: idque quum jam præfinitæ ætatis modum attigerint, (quem maribus vigeſimus, fœminis vero decimus octavus annus tribuit) & tanquam ad hanc ætatem, qua ſapere recteque atque utiliter res ſuas adminiſtrare poſſunt, jam pervenerint, in plenam rerum ſuarum poteſtatem collocari velit. Verum quoniam ut ſapiant, omnibus non [12] eadem ætate contingit, non ita ſimpliciter ſtatui, neque ex ſola ætate ad rerum ſuarum gubernationem pariter omnes produci oportebat; ſed erat quam ætatem cujuſque eorum qui rerum ſuarum adminiſtrationem ſuſcepturi eſſent, ſtatus requireret, inſpiciendum. Quid enim? an quum hic, poſtquam eam ætatem egreſſus ſit, nondum autem ſatis ſapere cœperit, adminiſtratione dignus judicatus fuerit: ille, quanquam etiamnum infra eam ætatem ſit, prudentia tamen non deſtituatur, ut recte res ſuas adminiſtrandas ſuſcipere non poſſit, ab adminiſtratione arcendus erit? Quando igitur non [13] minus animo quam corpore inter ſeſe homines differunt, & alii etiam ante legitimum tempus rationem bene conſtitutam habent: aliis vero etiam id ſupergreſſis mens nondum ſtabilita eſt: quod lex hæc ita vellet, ut defectuoſa eadem eſſet, factum eſt. Quin & alia hujus legiſlationis incommoda ſunt. Ac primum quidem quod difficile, imo vero prorſus impoſſibile ſit, ut ad omnes legiſlatoris voluntas pertingat. Quomodo namque qui longis terræ marique diſtinentur intervallis (ut interim alias vitæ difficultates, ut morbos, inſidiarum hoſtilium metus, membrorumque mutilationes omittam: quæ perſæpe difficultates, ne in ipſo quidem domicilii loco prodire, nedum longinquam profectionem ſuſcipere permittunt) quomodo, inquam, hiſce, ſexcentiſque, quæ mortalium vitam allidunt rebus aliis *adoleſcentes* impediti, rerum ſuarum adminiſtrationem ab unius Imperatoris nutu petent? Quod ergo (ſicut ſuperius diximus) legiſlationi deerat, id adimplentes, jubemus, ut [14] *qui puberes* imperfectæ ætatis tempus jam ſuperarunt (mares nempe annum XX. fœminæ vero XVIII.) animumque ad res gerendas idoneum habent, ac prudentiam, quæ adminiſtratio refrenata res non labefactet, ut illa nocenter conceſſa non videatur, collegerunt his plena rerum ſuarum authoritas detur. Accipiunto itaque hi, juſſaque poteſtate res ſuas agunto. At quibus rerum recte gerendarum judicium adhuc deeſt, eo quod ſibi ipſis (utpote qui quum gubernare debeant, imprudentiæ imperio regantur) damnoſi futuri ſint, etiamſi id tempus prætergreſſi fuerint, non percipient. Si quidem ſi, qui propoſitus finis erat, ut bona recte adminiſtrarentur, is necdum præſens ſit, qua ratione, quanquam ætas advenerit, cum periculo ipſis committentur, quæ ipſius procuratione non recte adminiſtrabuntur? *Ad hunc* ergo modum qui rebus prudenter præeſſe poterunt, tametſi [15] ad adminiſtrationis tempus haud dum pervenerint, non prohibebuntur. Unum eſt enim quod requiritur, ne bona labefactentur. quod quum adſit, ſupervacaneum eſt ætatem expectare. *Et non tantum* Imperator rerum ſuarum procurationem adminiſtrationemque concedet, verum etiam [16] quibus cujuſque loci magiſtratus obtigerit, plenamque juriſdictionem habent. Ita enim legiſlatoris provident ia omnibus qui indigebunt, utilis erit, atque lex vim ſuam magis exeret.

1 Aſſiſtio nullius augenda. *Nov.* 40. *J. ut.*

2 Qui manus amiſit verbis uti poteſt. *d. Nov.* 26. *& l.* 10. *ff. qui teſtam.*

3 Ratio decidendi.

4 Senſus eſt: Fœminas (licet nunquam habuerint liberos) adoptare poſſe.

5 Ratio dubitandi.

6 Prima refutatio dubitationis.

7 Vid. *l.* 5. *C. de adopt.* §. 10.

8 Secunda refutatio *Inſt. de adopt. Ulp.* 8. §. 9.

9 *d.* §. 10.

10 Etiam ante XX. & XVIII. Qui non ſemper anno XX. aut XVIII. quod addi oportet legi 2. *C. de his qui veniam ætatis.*

11 *Inſt. de curat.*

12 Non omnes eadem ætate ſapiunt.

13 Non minus animo quam corpore, *inter ſe homines differunt.*

14 Vid. *C. de his qui veniam ætat. impet.*

15 Idque additur legi 2. *C. de his qui veniam ætatis.*

16 Idque additur legi 1. 2. 3. 4. *Cod. de his qui veniam ætatis.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

CONSTIT. XXIX.

* UT ANCILLARUM PARTUS APUD ALIUM EDITUS, AD IPSIUS DOMINUM SEQUATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum hunc sermonem, qui nullam præ se fert mendacii perversitatem, verum esse atque rectum scimus: ita etiam veram legem, quæ iniquitate perverti non deprehenditur. Atque adeo si qua id non observat, ea lex non est, quamvis ea appellatione digna habita sit. Si enim hoc legis est [1], *ut cuique jus suum tribuat*, quomodo quæ hoc non præstat, lex erit? *At cum alia etiam* nomine tenus leges in id committere deprehensæ sunt, tum vero illa [2] maxime, quæ partum ancillæ, quæ non apud dominum, sed furto aliove modo subducta, apud alium quempiam peperit, postquam facinus innotuit, non cum matre ad suum dominum abire, sed ab hoc quem alieni mancipii dominum fuisse constat, detineri jubet. Hoc itaque quia non recte se habere visum est, convenienti medela nos dignati, uti suum matrem partus sequatur, jubemus. Non enim quia fur, quæ lex domino persolvi debere decernit, obtinet, idcirco etiam ille ancillæ suæ partu privari, eumque alius lucrari debet. Ad lucrum autem huic satis sit, quod [3] illa ad ministerium pro arbitrio usus est. At dixerit aliquis: Sed si quid in illam, dum possedit, impenderit, oportet & ipsum ex pretio lucrari: ideoque alienum non est partum apud ipsum permanere. Atqui si quisquam ad detinendum fœtum hoc rationem præbere putat, quomodo ut ille *matrem* sequi debeat, à domino persolutum pretium non majorem præbebit? Quin quomodo convenientius non est, si qui perdidit, indeque dolores in corde pertulit, ex accessione delinimentum sentiat: quam si ille eam habeat, qui præterquam quod nihil amisit (ab illo enim qui furto subductam ancillam ipsi vendidit, pretium recuperare licet) ancillæ etiam ministerium lucratus est? *Nequaquam ergo* (quomodo diximus) *detineatur partus*, sed quemadmodum matrem sic etiam filium prior dominus habeat. Sive enim qui furtum commisit, dives sit, tumque ipsi quod male accepit, ejus pretium reddat, nihil amplius negotii restet: sive mortuus aut vivus adhuc inopia laboret, ut quæ lex à furibus exigit, exolvere nequeat, tum vero quoque qui ancillam amisit, ejus calamitatem filii cum matre receptione deliniri æquius sit.

[1] l. 10. ff. de justitia & jure.

[2] l. 10. in fin. l. 33. ff. de usucap. l. 48. §. 5. ff. de fur.

[3] Ex hoc loco potest defendi, Tutorem pupillæ plenam alimentorum pensionem imputare non posse, si pupillæ ministerio suum ad compendium usus fuerit.

CONSTIT. XXX.

DE MULIERE QUÆ VIVO MARITO ALIOS DE MATRIMONIO COMPELLAT. [4]

Idem Imperator eidem Styliano.

UT quum leges reipublicæ inutiles deprehenduntur necessario illas justa reipublicæ providentia in melius transformat: ita quoque ejusdem providentiæ munus sit, ut leges recte constitutas, nihilque subditos contristantes à male constitutis subditosque contristantibus seligat, hisque illas anteponat: præsertim vero quando eadem de re duæ inter [5] se pugnantes leges statuunt. Quomodo enim ratione fultum sit, si quum duces atque præfecti ex pejoribus præstantiores eligantur, & qui in gubernatione ad subditorum utilitatem omnia facturi putantur, præponantur: non item ex legibus, quibus donec respublica consistet, præesse datur, quum contra temporanea ducum præfectura sit, non præstantissimæ, sed pejoris notæ, quasque neque à principio innotuisse decuisset, ad gubernacula deducantur? At quorsum hæc à nobis dicta sunt? Justinianus ille, cujus diadema præter religionem subditorum, cura etiam decoravit, quum prius [6] de solutione matrimoniorum sanctionem edidisset: ut si mulier marito etiamnum superstite de matrimonio cum altero agat, non amplius illam, ut ipsius membrum ipsi jungi liceat, sed ceu insidiatrix ab ipso avellatur: postmodum [7] sibi ipse contradicens, ob hanc causam dirimi non permittit [8] matrimonium. Nos itaque priorem hominis voluntatem, ut quæ his ipsis quæ statuit roboretur, & adversus matrimonia insidias præcidat humanæ vitæ conducibiliorem esse intelligentes: eam lege lata in republica observari jubemus: quam vero cantata palinodia evulgavit, eam in reipublicæ nostræ theatro locum invenire non permittimus. *Si quæ* igitur marito adhuc vivo, de contrahendo matrimonio cum altero sermonem habuisse deprehendatur, ut quæ seipsa nefario proposito abruperit, & matrimonii solutione ab illo abstrahetur, & profecto etiam pecuniariis pœnis, quibus quæ aliis modis à maritis avelluntur, obnoxiæ sunt, subjicietur. Quæ enim matrimonii compage in unam [9] carnem cum marito coiit, non acquiescit autem, sed simul ad alium respiciendo creatorem qui illam conjunxit, contumelia afficit, simul in maritum hostili animo est: quomodo non juste hæc quum prius se ipsa à conjunctione prorsus abruperit, abscindetur? Et sane quando [10] mulier proterVo proposito oculum [11] à membro suo avertens, in alienum respicere gestit: quæ alia signa & testimonia ipsam in maritum hostilia cogitare desideres?

[4] Dimittenda, ex Nov. 22. c. 6. §. 1. neglecta Nov. 117. c. 8. & ita reducitur ad Nov. 22.

[5] Antinomia, interdum in jure occurrunt.

[6] Nov. 22. c. 16. §. 1.

[7] Nov. 117. c. 8. §.

[8] Saltem non numeratur inter caussas repudiorum.

[9] Gen. 2. vers. 24. Mat. 19. vers. 5. Luc. 16.

[10] Hostis est mariti, conjux, quæ proterve oculos à marito in alium conjicit.

[11] Tertul. lib. de velandis virginibus ait, Nuptias de animo & affectu fieri, quemadmodum & stuprum. adde Mat. 5. vers. 28.

CONSTIT. XXXI.

* UT [12] QUÆ MULIER MARITI ODIO ABORTAT, REPUDIARI AB ILLO POSSIT. [13]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI hominem è [14] terra creavit, costa ipsius in mulierem transformata, adjutricem [15] illi ex ipsius membris conjunxit, quo videlicet suæ creationis caussam illa cognoscens, vel hinc discat, qua lege erga conjugem, benevolentiam atque amorem incontaminatum conservet. Quæ igitur ita animata est, benevolentiamque suam marito custodit, revera illa auxiliatrix est, neque conditoris promissum fallit: quæ vero diverso animo est, non amplius neque hoc esse cognoscitur: neque quanquam conjugium in unum illam cum marito cogere annisum fuerit, caro ex carne, membrumve ipsius est. Idcirco quum de muliere, quæ propter inimicitias quas cum marito habet, de industria abortando [16], neque in vitæ lucem fœtum producendo, seminis ipsius fructum opprimit, duæ leges latæ sint, quarum una [17] repudiare injuria affectum maritum jubeat, altera [18] vero non permittat: nos, legi divortium suadenti assentientes, illi ut multo utiliori authoritatem attribuimus. Alienum enim mihi à ratione, prorsusque iniquum videtur, ut quæ tam apertum in maritum odium suscepit, ut ipsius semen disperdat (ut interim omittam, quod communi naturæ insidiata sit) ipsi cohabitet. Nam si [19] qui alicui alii operi damnum inferunt, eos tanquam inimicos aversamur: quomodo eam quæ procreandorum liberorum operi, tum maxime necessario, tum præstantissimo noxam fecit, ipse qui damno affectus est, ut suam apud se habere poterit, nec ut insidiatricem & hostem dimittet? Quod insuper evidentius signum requiras ut mulierem marito inimicam esse cognoscas? quomodo id inde manifestum non est, quod dum adversus illum hostilia cogitat, in vitam progressu fœtum privat? Quomodo igitur dictum est: lex quæ ipsos separat, obtineto, maritusque secedendi à muliere in hoc facinore deprehensa, facultatem habeto. Nam si quæ solum extra [20] ædes mansit, aut cum hominibus cum quibus non deceret convivata [21]

[12] Extat apud Harm. 12. §. 6.

[13] Ut Nov. Justin. 22. c. 16. §. 1. fuerat constitutam: omissam vero in Nov. 117. c. 8. in fin.

[14] Genes. 2.

[15] Mulier ex viro & propter virum. Tertull. 5. adversus Marcionem. & lib. de veland. virginib.

[16] De abortu vide l. 8. ff. de fecar. l. 39. ff. de pœnis.

[17] Nov. 22. c. 16. §. 1.

[18] Nov. 117. c. 8. in fin.

[19] Exaggeratio criminis abortionis.

[20] d. Nov. 117. c. 8. vers. si mulieris viro foris manserit.

[21] Nov. 22. c. 16. §. 1. Nov. 117. c. 8. §. 4. ibi si cum viris extraneis nolente marito convivatur.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ κθ΄.

* Περὶ τοῦ δεῖν, τικτούσης θεραπαίνης μὴ παρὰ τῷ οἰκείῳ δεσπότῃ, ἀλλὰ παρ᾽ ἑτέρῳ, τὸ τέκνον ἀκολουθεῖν τῇ τεκούσῃ πρὸς τὸν οἰκεῖον δεσπότην ἀπέρχεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ ἀληθῆ καὶ ὀρθὸν λόγον ἴσμεν τὸν ψεύδους διαστροφὴν οὐκ ἐμφαίνοντα, οὕτω καὶ ἀληθῆ νόμον, ὃς μὴ ἐλέγχεται τῷ ἀδίκῳ παρατετραμμένος· ὡς εἴ γε τις τοῦτο οὐ διασώζει, οὐκ ἂν εἴη νόμος, κἂν τῆς τοιαύτης προσηγορίας ἠξίωται. εἰ γὰρ τοῦτο νόμου τὸ νέμειν ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀφορίζεσθαι, πῶς ὁ μὴ τοῦτο ποιῶν, νόμος ἔσται; πεφώρανται μὲν δὴ καὶ ἕτεροι καλούμενοι νόμοι τοῦτο πταίοντες, οὐχ ἥκιστα δ᾽ ἐκεῖνος ὁ τὴν γονὴν τῆς μὴ παρὰ τῷ οἰκείῳ δεσπότῃ ἀλλὰ παρ᾽ ἑτέρῳ, ἢ συλήσαντος τρόπῳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ τὰς ὠδῖνας ἀπολυσαμένης θεραπαίνης. ἐπειδὰν τὸ κακούργημα εἰς γνῶσιν ἔλθῃ, παρακελεύομενος μὴ σὺν τῇ μητρὶ αὐτῆς τὸν οἰκεῖον δεσπότην ἀπιέναι, ἀλλὰ παραμένειν ὑπὸ τούτῳ ὃς ἀλλοτρίου κλήματος ὤφθη δεσπότης. Τοῦτο οὖν οὐ καλῶς ἔχειν δοκοῦν, τῆς προσηκούσης θεραπείας ἀξιοῦντες ἡμεῖς, παρακελευόμεθα τῇ τεκούσῃ τὸ ἴδιον τέκνον ἀκολουθεῖν. οὐ γὰρ ὅτι ὁ κλέπτης ὑπέχει δίκην, ἣν ὁ νόμος αὐτὸν καταδικάζει τῷ δεσπότῃ, διὰ τοῦτο ἀποστερεῖσθαι μὲν αὐτὸς τὸ τέκνον τῆς οἰκείας θεραπαίνης, κερδῆσαι δὲ τοῦτο ἄλλος. ἀρκεῖ γὰρ τούτῳ πρὸς κέρδος ὅσον εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῇ ἀπεχρήσατο. καὶ φησίν· ἀλλ᾽ εἴ τι μὲν εἰς αὐτὴν καταναλώσας ἔσται, ἐν ᾧ ταύτην συνεῖχε, δεῖ τι καὶ τοῦτον κερδαίνειν ἐκ τοῦ τιμήματος. καὶ διὰ τοῦτο τὸ τεχθὲν οὐκ ἄτοπον παρ᾽ αὐτῷ διαμένειν. Ἀλλ᾽ εἰ ταῦτά τις δίκαιον εἶναι νομίζει τὰς κατασχέσεις τοῦ κυήματος, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον εἰς τὸ ἔπεσθαι, ὁ τοῦ οἰκείου δεσπότου τὸ τίμημα ἀντιλαμβάνεται προσβολή; πῶς δ᾽ οὐκ ἔστιν ἁρμοδιώτερον, τὸν ὑποστάντα τὴν ἀπώλειαν, καὶ ταῖς ὀδύναις τὴν καρδίαν βεβλημένον, τῷ κέρδει θεραπεύεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἐκεῖνον τοῦτο ἔχειν, ὃς, πρὸς τῷ μηδὲν ἀπολωλεκέναι (ἔξεστι γὰρ αὐτῷ ἀναλαμβάνειν τὸ τίμημα παρ᾽ οὗ κλαπεῖσαν ἡ θεράπαινα ἀπημπόλη), ἔτι καὶ τὴν ὑπηρεσίαν κερδῆσαι ἔφθασεν; οὐδαμῶς οὖν, ὡς ἔφημεν, κατεχέσθω τὸ τεχθέν, ἀλλ᾽ ὥσπερ τὴν μητέρα οὕτω καὶ τὸ τέκνον ὁ πρότερος ἐχέτω δεσπότης. εἴτε γὰρ ὁ τὴν κλοπὴν ἐργασάμενος εὔπορος ᾖ, ἀποδιδόντος αὐτῷ ὅπερ κακῶς ἔλαβε τιμήν, οὐδὲν πλέον πολυπραγμονεῖν ὀφείλει· εἴτε θανὼν, εἴτε ζῶν μὲν, ἀπορίᾳ δὲ συνέχεται ὡς μὴ ἐκτίσαι ἃ τοὺς κλέπτοντας ὁ νόμος εἰσπράττει, καὶ οὕτως δικαιότερον, τὸν ἀπολωλεκότα τὴν θεράπαιναν τῇ τοῦ παιδὸς σὺν τῇ μητρὶ ἀναλήψει παραμυθεῖσθαι τὴν ἀπώλειαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λ΄.

Περὶ γάμου, ζῶντος τοῦ προτέρου ἀνδρός.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ τοὺς πεφωραμένους νόμους μὴ λυσιτελῶς ἔχειν τῇ πολιτείᾳ ἀναγκαίως ἐπαίρει τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταποίησιν ἡ δικαία τῆς πολιτείας πρόνοια, οὕτω καὶ τοὺς ὀρθῶς ἔχοντας τῶν νόμων, καὶ μηδὲν τοὺς ὑπηκόους παραλυποῦντας, τῶν μὴ οὕτως ἐχόντων, μηδὲ εἰς τὸ ἄλυπον τοῖς ὑπηκόοις συντεινόντων, τῆς αὐτῆς ἂν εἴη προνοίας ἔργον ἐκλέγεσθαι καὶ προκρίνειν, ἐπειδὰν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δύο ἀλλήλοις μαχόμενοι θεσπίζωσι νόμοι. πῶς γὰρ ἂν εἴη λόγον ἔχον, στρατηγοὺς μὲν καὶ ἄρχοντας τῶν χειρόνων ἐκλέγεσθαι τοὺς ἀμείνους, καὶ προκρίνειν τούτους οἳ ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ συμφέρον διαθήσει τὸν βίον τῶν ἀρχομένων (καίτοιγε οὐκ ἀεὶ μενούσης ἀρχῆς) νόμων δέ, οἷς, μέχρις ἂν ἡ πολιτεία συνίσταται, τὸ ἄρχειν δίδοται, μὴ τοὺς βελτίστους ἀξιοῦν εἰσάγειν εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλά τινας τῶν χειρόνων μοίρας, καὶ ὡς καλὸν ἦν μηδὲ τὸ πρότερον εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν; τί δήποτε ταῦθ᾽ ἡμῖν εἴρηται; Ἰουστινιανὸς ἐκεῖνος, ὁ μετὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἡ περὶ τὸ ὑπήκοον φροντὶς ἐκόσμησε τὸ διάδημα, πρότερον περὶ διαλύσεως γάμων θεσπίσας νόμον, ὡς εἰ δὲ γυνή, ἔτι τοῦ ἀνδρὸς ἐν ζῶσιν ὄντος περὶ γάμου αὐτῆς ἑτέρῳ διαλεχθείη ἀφεθῇ, μηκέτι ἐξεῖναι αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ συναρμόζεσθαι ὡς οἰκεῖον μέλος, ἀλλ᾽ ὡς ἐπίβουλον διαρρήγνυσθαι, ὕστερον αὐτὸς ἑαυτῷ ἀντιλέγων, οὐκ ἐπιτρέπει διαλύεσθαι τὴν αἰτίαν διὰ ταύτην τὸν γάμον. Ἡμεῖς οὖν μᾶλλον τὴν προτέραν τοῦ ἀνδρὸς γνώμην λυσιτελεστέραν ὁρῶντες τῷ βίῳ, ὡς δι᾽ ὧν παρακελεύεται ἀσφαλιζομένην, καὶ προαναιροῦσαν τὰς κατὰ τῶν γάμων ἐπιβουλάς, ταύτην δὲ ἄρα πολιτεύεσθαι νόμῳ ἐκφέροντες· ἣν δὲ παλινῳδίαν ᾄσας ἐξέθετο, εἰς τὸ τῆς πολιτείας ἡμῶν θέατρον χώραν εὑρίσκειν οὐκ ἐπιτρέπομεν. Εἴ τις οὖν, ἔτι τοῦ ἀνδρὸς περιόντος, περὶ γάμους ἑτέρῳ ὁμολογουμένη ὀφθείη, οἷα δὴ αὐτὴ ἑαυτὴν μιαρῷ φρονήματι ἀπορρήξασα, καὶ τῇ τοῦ γάμου διαλύσει τούτου ἀποσπασθήσεται, ναὶ δὴ καὶ χρηματικαῖς ὑποβληθήσεται ποιναῖς, αἷς ὑπόκεινται αἱ διὰ τὰς ἄλλας τρόπους τῶν ἀνδρῶν διασπώμεναι. ἡ γὰρ διὰ τῆς γαμικῆς ἁρμονίας εἰς μίαν μὲν σάρκα τῷ ἀνδρὶ χρηματίσασα, οὐ στέργουσα δέ, ἀλλ᾽ ὁμοῦ μὲν ἐν τῷ πρὸς ἕτερον βλέπειν, τὸν συναρμόσαντα πλάστην ὑβρίζουσα, ὁμοῦ δὲ καὶ τῷ συζύγῳ ἐχθρὸν φρόνημα φέρουσα, πῶς οὐ δικαίως αὐτὴ ἑαυτὴν προαποτεμοῦσα παντελῶς τῆς ἑνώσεως, ἀποκοπήσεται; τί γὰρ ἂν ἔτι ἀρθείη ἐλέγχειν τῆς ἐχθρὰ φρονεῖν τῷ ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα, ὅταν ἀσελγεῖ φρονήματι τοῦ οἰκείου μέλους τὸν ὀφθαλμὸν ἀποστρέφουσα, ἀλλοτρίῳ ἐνατενίζειν ἔρωτα φέρῃ;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λα΄.

* Περὶ τοῦ τὸν ἄνδρα χωρίζεσθαι τῆς ἑαυτοῦ γυναικός, ὅταν δι᾽ ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμβλώσκουσα φωραθῇ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ο ΠΛΑΣΑΣ ἄνθρωπον ἀπὸ γῆς, ἐξ οἰκείων μελῶν βοηθὸν αὐτῷ συνῆψε, τὴν πλευρὰν εἰς γυναῖκα διαπλάσας, ἵνα τὴν ἑαυτῆς ἐπιστημένη τῆς πλάσεως αἰτίαν, καὶ ἐντεῦθεν παιδεύηται, οἵῳ τινὶ νόμῳ, τὴν πρὸς τὸν ὁμόζυγον εὔνοιαν, καὶ στέργη αὐτῷ τὸ φίλτρον ἀκίβδηλον. ἡ μὲν οὖν οὕτω φρονοῦσα, καὶ γνησίαν οἰκειότητα τῷ ἀνδρὶ τηροῦσα, βοηθός τε ἔστιν ἀληθῶς, καὶ τὴν τοῦ πλάσαντος οὐ ψευδομένη ὑπόσχεσιν· ἡ δ᾽ ἐναντίον φρονεῖν κατεσχημένη, οὐκ ἔτι οὖσα τοῦτο γνωρίζεται, οὔτε σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς, ἢ μέλος ἐκείνου κρίνεται, κἂν ἡ συνάφεια αὐτὴν εἰς ἓν ἀγαγεῖν ἐσπούδασε. Διὰ τοῦτο περὶ γυναικὸς δύο κειμένων νόμων, ἣ δι᾽ ἀπέχθειαν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα, τὸ σπέρμα τῆς σπορᾶς καρπὸν λυμαίνεται, ἀμβλώσκουσα, καὶ πρὸς βίου φῶς οὐκ ἄγουσα τὴν γονὴν ἑκάτερα· καὶ τοῦ μὲν χωρίζεσθαι τὸν ἀδικούμενον κελεύοντος, τοῦ δὲ οὐκ ἐπιτρέποντος· ἡμεῖς ὡς λυσιτελεστέρῳ καὶ πολὺ προτιθέμενοι τῷ χωρίζοντι, ἐκείνῳ τὸ κῦρος προστιθέμεθα. ἄτοπον γάρ μοι φαίνεται καὶ παντελῶς ἄδικον, τὴν οὕτω προφανῶς τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα δυσμένειαν ἐπανῃρημένην, ὡς καὶ τὸ ἐκείνου λυμαίνεσθαι σπέρμα (ἀφίημι γὰρ ὅτι καὶ τῆς κοινῆς ἐπίβουλος φύσεως) συνοικίζεσθαι αὐτῷ. εἰ γάρ τινας εἰς τι ἕτερον ἔργον βλάβην προσάγοντας, ὡς ἐχθροὺς ἀποστρεφόμεθα, πῶς ἂν τὴν εἰς τὸ πάντων ἀναγκαιότατόν τε καὶ προὐχέστατον τῆς παιδοποιίας ἔργον ἂν ἢ τὴν ζημίαν φέρουσαν, ὡς οἰκείαν ἕξει ὁ ζημιούμενος παρ᾽ ἑαυτῷ, ἀλλ᾽ οὐκ ἀποπέμψεται ὡς ἐπίβουλον καὶ πολεμίαν; τί γὰρ ἂν σαφέστερον σημεῖον ἐπιζητήσειεν, ὥστε ἰδεῖν ὅτι δύσνους ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί; πῶς δ᾽ οὐ φανερὸν ὅτι ἐν τῷ κατ᾽ ἐκείνου φρονεῖν, τὸ πρὸς τὸ ζῆν προελθεῖν ἀποστερεῖ τὴν γονήν; ὥσπερ οὖν εἴρηται, ὁ διιστῶν αὐτοὺς κρατείτω νόμος, καὶ ἄδειαν ὁ γαμέτης ἐχέτω χωρίζεσθαι τῆς ἐπὶ τοιούτῳ τολμήματι πεφωραμένης γυναικός. εἰ γὰρ καὶ μόνον ἔξω μείνασα τῆς οἰκίας, ἢ συμποσίου μετασχοῦσα ἀνδράσιν οἷς οὐ προσῆκεν, τῆς γαμικῆς συναφείας ὁ νόμος αὐτὴν διίστησι (καίτοιγε ἐν τούτοις

πολλὰ οὐχ οὕτω περιφανῆ ὁρῶντες μαρτυρίαν τ̄ αὐτῆς τ̄ ἄνδρα δυσμενείας, συντυχόντες τοῦτ' αὐτῇ τοιοῦτο εἰκός, καὶ μηδενὸς ἀδικήματος τοῦ γάμου [illegible] τίνα λόγον ἕξει, τὴν εἰς τοσοῦτον μὴ ἐλάττω(ν) μίσους, [illegible] τ̄ ἄνδρα καὶ περὶ τὴν φύσιν, μὴ διαζεύγνυσι, εἰ τοῦτ δοκεῖ τῷ ἀνδρί, ἀλλ' ἐπιτρέπειν συνοικεῖν ἔχειν ὃ ἐφεδρεύει τῇ ἐκείνου ζωῇ;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λβ'.

Περὶ τοῦ ἐπαυτοφώρῳ ἁλόντος μοιχοῦ, ἢ μοιχαλίδος.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΟ τ̄ μοιχείας ἄγος, εἴπερ τι ἄλλο τ̄ ἀποτετολμημένων, βαρεῖαν καὶ φοβερὰν ἀπαιτεῖ τὴν ποινήν, καί, εἰμαι, μὴ ἀνδροφονίας ἐλαττουμένην. ὁ μὲν γὰρ τ̄ μιαιφονίας ἐργάτης ἑνὸς πως πολλάκις τῇ μιαιφόνῳ χειρὶ ἀναιρεῖ τὸν βίον· ὁ δὲ μιαρὸς τ̄ μοιχείας ἐργάτης πλείστων ὅσων ἀνατρέπει βίους, ἀνδρός, παίδων, συγγενῶν, ἄλλων, μιᾷ πληγῇ πάντας [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λγ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ταῖς τ̄ αἰχμαλώτων γαμεταῖς ἑτέροις συνάπτεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΙ μὲν τοὺς πάλαι περὶ νόμων διαλαβόντας τοῦτ φρονεῖν ὑπελάμβανον, μηδαμῶς βούλεσθαι τὰ οἰκεῖα ἐπανορθοῦσθαι, κἄν τι ἐν αὐτοῖς τοιοῦτον οἷον [illegible]

est, hanc lex à nexu matrimoniali separat (quum tamen hic in maritum odii nullum tam evidens testimonium sit, & accidisse id illi citra matrimonii injuriam videri etiam possit) cujus rationis erit, eam quæ tantum, tamque in maritum & naturam injurium odium conceperit, non disjungere, si ita marito videatur, & jubere ipsum uxorem habere, quæ ipsius vitæ insidietur?

CONSTIT. XXXII.[1]

DE ADULTERIS MANIFESTO[2] DEPREHENSIS.[3]

Idem Imperator eidem Styliano.

ADulterii scelus, si quod aliud gravem horrendamque pœnam exigit, & (ut puto) homicidii pœna non[4] minorem. Homicida enim persæpe unius tantum sanguinaria manu vitam evertit: scelestus vero adulterii perpetrator quam plurimos[5] fere de medio tollit, maritum, liberos, cognatos, aliosque, dum uno vulnere dilacerato matrimonio omnes prosternit. Veruntamen quia, cum olim id facinus morte[6] puniretur, visum est posterioribus mitiorem proferre sententiam: ac vero nos fere ad benigniora trahimur: quam illi constituerunt pœnam, ut nempe nasus[7] detestandis illis ambobus abscindatur, hanc & nos statuimus. atque hæc quidem nefarii istius sceleris esto pœna. Ac quoniam maritum pro tanta injuria citra consolationem relinqui non oportet, in matrimonii jus injuriæ mulieris[8] dotem percipiendo se consolator. Insuper mulieri ad alteras nuptias prosultare, neque, quasi in nasi abscissione præmium acceperit, libere in posterum secum libidinosis commiscere, nequaquam permittitor: sed ob scelus commissum, in monasterium (ubi in contritione animæ leviorem sibi pœnam faciat) velut in exilium detruditor. Et, si monasticæ vitæ desiderio correpta, illam susceperit, quæcunque ipsius bona à dote separata sunt, ea liberi & monasterium inter se distribuunto: si liberi nulli supersint, pro illis parentes, & si neque hi sint, alii cognati ad divisionem inducuntor. Quod si in prophano habitu è vita excedat, cum testamenti factionem omnino habeat, prout illa constituerit, quæ bona extra dotem habuit, dispensabuntur.

CONSTIT. XXXIII.

NE[9] CAPTIVORUM UXORIBUS ALIIS NUBERE LICEAT.[10]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI qui olim leges tractarunt, eo fuisse animo, ut prorsus sua quanquam in illis correctione nonnulla indigerent, corrigi tamen nollent, suspicatus essem: fortasse nunquam hoc consilium suscepissem, uti leges, quæ sese recte non haberent, corrigere tentarem, & tametsi arcta reipublicæ cura, quo videlicet recte illa administraretur, necessario correctionem injunxisset: ut ne tamen primos legislatores contristare videremur, qui nos in hoc impetus ferret, inhibuissemus. At quoniam illis quoque ipsis, si etiamnum in vivis essent, non modo illorum institutum, qui corrigere conantur, non displiciturum, sed eosdem etiam qui ita faciendum censerent, his gratias acturos arbitror, (non enim gloriæ causa, sed quod reipublicæ commoda curæ haberent, leges edidere) age quæ reipublicæ conducant, neque illis ipsis veteribus legislatoribus displiceant, facientes, exactiore consideratione, seu medicamento quodam Pæonio[11], legum morbos propitio Deo curemus. Supra cætera etiam ubi de captivis sanxerunt, hoc caput, in quo de matrimonii dissolutione statuerunt, valde rationi esse dissentaneum videtur. Sic autem & in hæc verba ajunt[12], *sive* marito captivitatis infortunium accidat, manente uxore in civitate: sive quum uxor in jus captivitatis pervenit, maritus in civitate permaneat: exquisita quidem & subtilis ratio distrahit matrimonium. Semel enim servitute alteri superveniente, conditionis inæqualitas æqualitatem, quæ in nuptiis spectatur, permanere non patitur. Nos tamen humanius talia contemplantes, *donec certum* est superesse maritum vel uxorem, pro non solutis matrimonia haberi sinimus: neque ad alias migrabunt nuptias vel mariti vel uxores nisi petulanter id egisse videri velint, & in pœnas incidere, ille quidem exactionis donationis ante nuptias, hæc vero dotis. Hi ergo istiusmodi de captivorum matrimonio pronuntiarunt sententiam. Nobis autem neque causa, quam exquisita (ut ipsi loquuntur) subtilisque ratio suppeditat, rationi esse consentanea: neque humanitas, quæ dirimendi matrimonii facultatem præbet, dum ipsos damno subjicit, sincera videtur. Si enim (quemadmodum inquiunt) durare matrimonium fortunæ non[13] permittit inæqualitas, quomodo si ad libertatem revocetur captivus, quum post matrimonii dissolutionem ad æquabilitatem fortuna redeat, amboque in libertate vivant, ad æqualitatem matrimonium non redibit? Quæ vero illa sincera humanitas, quæ amicissimorum membrorum subtractione damnum inferre, aliorumque substitutione id quasi sarcire conatur? Quomodo item, etsi usque ad vilissima quæque captivorum substantia jure statuque ipsorum integro taxetur, illos non ita præstantiore parte (sui nempe membri conservatione) atque rerum suarum jure periclitari velle, immensumque damnum fore, si altera pars membrum suum negligere in animum inducat, non perquam est manifestum? Quid igitur ego? *Si quum altera pars* in captivitate sit, altera quæ à captivitate libera mansit, ad alterius conjugium respexerit: postliminio vero revertatur quæ in captivitate detenta fuit: ut illi[14] si velit, suum membrum recipiendi facultas sit, ac nequaquam quod alteri conjunctum fuerit, prius matrimonium innovetur. Si enim conjugium cum altero postmodum initum videbitur aliquibus dissolvi non oportere, quomodo non æquius fuerit, si primus matrimonii nexus in suum statum revertatur? Et si eo quod alienæ parti conjunctum sit, id quispiam avelli non permittat: quomodo quod à sua parte abruptum sit, id in suum locum restitui, rationi non fuerit consentaneum? At dixerit aliquis: Sed in lucrum captivis cedit quod propter alterum temeritate contractum matrimonium, per compensationem pœnæ nomine introductum est. Verum hunc sermonem non dico non labris exprimi, sed ne in mentem quidem authoribus ejus venire melius fuerit. Nam quomodo ille, qui membrum suum pecuniis commutat, non extrema mentis infelicitate & penuria laborat? Sancimus itaque, *ut nequaquam* amplius quæ pars à servitute intacta mansit, ad alterius conjugium procedat: sed quotcunque annis altera in servitutis miseria detinebitur, tametsi[15] inde nullam neque de scripto, neque citra scriptum significationem accipiat, illam expectet. Et quod si præter hanc legem alterius matrimonii commercio à priore abrumpi aliqui velint, idque non secundum observationem in Novella centesima decimaseptima de uxoribus eorum, qui in expeditione sunt relata, fiat: sciunto illi, quod positis in dicta constitutione pœnis subjacebunt. Insuper etiam (quemadmodum diximus) ut si qui servitutis ærumnas sustinet, liberetur, suum si velit membrum recipiat, licebit.

1 Decimanona dicitur ab Harm. 6. tit. 2.

2 Επαυτοφώρῳ dixi ad l. 23. ff. de adult. In flagranti delicto deprehensis. Gal. trouvez sur le faict.

3 Et eorum nova pœna: quippe nasus præcidi adulteris jubetur hac constitutione, quod veteribus legibus non erat.

4 Adulterium pœnam homicidio non minorem meretur.

5 Exaggeratio criminis adulterii.

6 Adulterium olim morte puniebatur, vid. l. 30. in fin. ff. ad l. Jul. de adult.

7 Harmenopulus d. loco. Sic manus furibus præciduntur in Longobard. l. de latronib. l. si quis latr. de furtis in Longobard. & in patriam conspirantibus l. de conspiratoribus, de aggressorib. in via factis in leg. Longob. adde quæ dixi ad Nov. 134. cap. 13. vers. si vero criminis qualitas, ubi de pedis, manus, aurium & narium amputatione dixi, & excæcatione.

8 Vid. quæ dixi ad Nov. 134. c. 10. & Nov. 117. c. 8.

9 Extat 4. Harmenop. 12. §. 4.

10 Etiam post quinquennium, & ita abrogatur Novell. 22. c. 7. vers. si vero incertum. Nov. 117. c. 12.

11 Medicamentum Pæonium. Fuit autem Pæon Medicus Deorum. Suidas in verbo Παιών.

12 Nov. 22. c. 7. in princ.

13 l. 45. ff. de ritu. l. 1. ff. de divort. l. 19. l. 56. ff. soluto. l. 12. §. 4. ff. de captivis.

14 Dixi ad Novell. 117. cap. 11.

15 Quid exigebatur d. c. 11.

CONSTIT. XXXIV.

CONSTIT. XXXIV.

DE TUTORE QUI PUPILLAM SUAM[1] VITIAT.[2]

Idem Imperator eidem Styliano.

NEfaria res est, si illi, de quibus ea expectatio fuerat quasi probi futuri essent, quum ab illis qui talem de ipsis opinionem conceperant, jam aliqua fide digni habiti sint, pro bonis atque fidis inimicos & infidos se exhibeant. In illis autem quibus pupillorum obvenit cura, si, cum pupillis salutariter prospicere debeant, ipsorum eversores existant, tanto id scelus gravius[3] est, quanto illorum fides ab iis, qui id ipsis injunxerunt, major judicata est. Constat enim, quod parens persuasum habens, quos pupillaris ætatis relinquit liberos, ab eo cui cura committenda est, paternum patrocinium sensuros, eam cui ita fidit, demandat. Recte igitur superiores fecere, qui pro patre conservatoreque pupillæ deprehensum vitiatorem punierunt. Deportationi[4] enim hunc subjiciunt, ac bonorum privatione mulctant. Verum in decora specie decorum non servatur, neque ullam injuria affectæ graviaque passæ puellæ, ut illius infortunio succurrerent, suscepisse curam videntur, dum vitiatoris bona in fiscum statuunt esse inferenda: non animadvertentes hinc fieri, ut ulcisci quidem injuriam velle, sed in proposito non persistere existimentur. Ubi enim injuriæ ultio quando injuria affecto damnum injuria datum non resarcitur, neque qua tenetur calamitatem legis auxilio effugit? Quale autem calamitatis puellæ est effugium, quando non modo infortunii compensationem non invenit, sed lucrum[5] etiam progressu ætatis ex suo dedecore atque infamia paratum esse videt? Ut igitur hoc lege, tanquam[6] probrum aliquod reprehensione affricatum purgemus, *ut vitiatoris* bona in fiscum deferantur, abrogamus: jubemus autem, ut eo concedant, quo ipsorum dominus injuriam & infortunium projecerit.

CONSTIT. XXXV.

DE RAPTORIS VIRGINIS, EORUMQUE QUI IN RAPTU ADFUERUNT, POENA.[7]

Idem Imperator eidem Styliano.

NEque quod ecclesiasticæ legi rebellemus, neque quod civilem simpliciter collidamus, hanc adversus virginis raptorem sententiam proferimus: sed posteaquam velut via quadam rebus humanis conducibili investigata, commiseratione sacræ legis id malum quasi insolescere, civilis vero legis austeritate supprimi, cognovimus: in eam sententiam, unde rerum statui plus subsidii esset, inclinavimus. Vult autem civilis lex[8], ut non solum qui per raptum & vim virginem ingenuam stupravit, morti addicatur, insuperque supra mortis adjudicationem bonis privetur, verum etiam qui in scelere adjumento fuerunt, eandem & pœnam & multam sustineant: idque tum etiam, quum voluntarie se mulier raptori dedidit. Quin & ejus patrem, si facti conscius fuerit, deportatione punit. Neque vero tunc solum, sed etiam, si quum quo tempore raptus committeretur, ejus rei ignarus fuerit, filiolæ vitiationem postmodum parvi pendat, reoque judicium remittat, aut istiusmodi matrimonium approbet, in incuriæ pœnam deportationem sustinet. Atque hæc quidem veteribus placuere. Verum sempiternæ memoriæ pater noster non tantum in mulieris raptum, verum etiam in circumstantias oculos dirigens, ad illam sententiam accommodat ac sancit, *ut si cum armis*[9], sive gladiis, aliisve nonnullis præter gladium lethalibus raptus commissus sit; qui raptum fecit, gladio puniatur: utpote qui eo quod cum armis ad id factum processerit, neque ab homicidio immunis sit: qui vero suppetias[10] tulerint, factive perpetratores susceperint, naso mutilentur, verberentur, & cute tenus tondeantur. Quando autem arma violentiæ adhibita non[11] essent, ut mortem sententia non spectet, quod nempe tunc homicidium locum non habuerit: sed raptus auctor manus[12] mutilatione periclitetur. qui vero ministerium[13] præbuerint; alioquive se isti rei immiscuerint, verberibus, tonsura & deportatione pœnas pendant. Ac sane corporalis pœnæ hæc est descriptio: Quod vero ad pecuniariam attinet, ne à primitiva legislatione mutetur, ejusque effectum retineat, permittitur[14]. Atque hæc quidem pater noster sancit, quorum & nos approbatricem sententiam suscipientes, legislationem illam & in præsens & in futurum auctoritate & effectu obsignavimus.

CONSTIT. XXXVI.

UT CAPTIVI FILIUS[15] HERES SIT.[16]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI reipubl. sustentaculum[17] atque fundamentum sunt leges, certe ut illa in tuto sit, sanitatem leges conservent oportet. Legis autem sanitatem quid aliud quam æquitatem quis dicat? Circa hanc itaque, quo leges, quæ rempublicam nostram gubernant, æquabiliter sese habeant, cogitationes nostras obvertentes legem[18] illam, quæ eum qui ex duobus *captivis natus est* heredem bonorum ejus parentis qui apud hostes mansit, fieri non vult: hanc (inquam) legem, ne legum sanitate (quæ æquitas est) privetur, periclitari animadvertentes, illam ad sanitatem transformare voluimus. Nam quod injuste istud statuat, non difficile cognitu est. Quam enim vim locorum natura ad adscribendam filio hereditatem habet? Neque vero hoc quisquam objiciat, quod quum parens servus sit, propter servilem conditionem filius exheres erit. Quomodo enim civilis lex, quæ, si captivum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex eo natum liberum heredem esse non permittet: sed qui apud hostes est, servo bonorum administrationem dabit, tum etiam ad quem captivi bona aliquis pertinere putabit? Ad cognatosne? At quomodo servitus obsistens his ad hereditatem introitum non præcludit? Aut quomodo, quibus permissum est, non longe prius heredes esse licebit? An vero fisco danda erunt? Verum quomodo manifesta illa injuria non est? Si etenim rationi consonum est, ut[19] captivorum liberi è publico subsidium sentiant: quomodo captivi filium bonis privari, illaque fisco attribui, non perquam evidens injuria est? Quod si sæpenumero, quum nonnulli parentes graviter conscientia abuli, atque ideo pœnis subjecti, acerbeque è vivis sublati sunt, liberi eorum substantiæ domini esse lege non[20] prohibentur: quæ ratio est, quamobrem quando pium propositum parentes decorat (& quidem in fidei testimonium effusus sanguis, ut eximius ipsorum animus magnusque spiritus ipsis etiam impiis miraculo esset, persæpe effecit) liberi facultatem ipsorum domini esse non permittantur? Nequaquam itaque constitutio[21] illa sana esse nostræ Majestati videtur: eaque propter sancimus, uti deinceps, sive quum captivitatis caligine circumfusi parentes essent, in lucem prodiit filius, sive etiam in libertatis splendore ipsum mater peperit, parentum substantiæ heres sit: idque sive ambobus parentibus è captivitatis vinculis liberari continget, aut non: sive[22] quum unus eorum libertatem nactus sit, alter in calamitatis vinculis vitam finiet: sive denique uterque parens in captivitate morietur, extra quam si mortem testamento condendo præveniant. Tunc enim illi quos testator voluerit, heredes erunt: tamen ut trientis legitimam subsidium filio servetur.

1 Id est, cujus tutelam vel curam gerit, vel gessit. & ita communiter intelligi tradit Clarus 5. *sent.* §. *fornicatio, vers. cum pupillus.*

2 Ejusque bonis pupillæ vim passæ addicendis, non fisco, ut olim *leg. un. C. si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit.*

3 Duci proditori comparatur violator pupillæ tutor. Quintilianus *declamat.* 284.

4 *d. l. un.*

5 Προίξ μισθός ἐμπορεία (?) ... *Scring.* ... *Cujac.* 17. *observ.* 32.

6 Ὥσπερ κηλῖδα ῥύπου. *Scringer.* ... *Cujac. d. l.*

7 Mutatur lex unica C. *de raptu virgin.* adde Novell 143. & 150. *de eo qui raptori se nubit.* 6. *Harm.* 7. *Clar.* 5. *sent.* §. *raptus.*

8 *d. l. un.*

9 De eo qui cum armis virginem rapuit.

10 De eo qui suppetias raptori cum armis tulit.

11 De eo qui sine armis virginem rapuit.

12 De manus mutilatione dixi ad *Nov.* 134. *c.* 13.

13 De eo qui opem tulit raptori sine armis.

14 Eaque in re nihil mutatur *d. l. unica.*

15 Id est, captivo natus.

16 Olim heres non erat nisi ambo parentes postliminio rediissent & ita abrogatur *l.* 1. *C. de postl. rever.*

17 Legum commendatio. adde *l.* 2. *ff. de legib. Novell. Just.* 163.

18 *d. l.* 1.

19 Captivorum liberi e publico alendi.

20 Vid. *l.* 6. *ff. de bon. damnat.*

21 *l.* 1.

22 Et hoc adjicitur *d. l.* 1. *Cod. de postlim. rever.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λδ'.

Περὶ ἐπιτρόπου φθείροντος τὴν ἐπιτροπευομένην παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΔΕινὸν μὲν, τοὺς ὅσοι χρηστοὶ προσδοκηθέντες ἔσεσθαι, ὑπὸ τῶν προσδοκησάντων πίστεως ἠξιωμένοι πρὸς, ἀντὶ τοῦ ἀγαθοὺς καὶ πιστοὺς ὀφθῆναι, ἀποφανθῆναι καὶ ἀπίστους. τοσοῦτο δὲ ὑπερβαῖνον τὸ κακὸν ἐπὶ τῶν λαχόντων ὀρφανικῶν παίδων ἐπιτροπὴν, ἀντὶ τοῦ σωτῆρας προστῆναι τῶν ἐπιτροπευομένων χρῆν αὐτοὺς, ὀφθῆναι τούτων λυμεῶνας, ὅσῳ καὶ μείζονος ἠξιώθησαν πίστεως παρὰ τῶν εἰς τοῦτο καταστησάντων αὐτούς. δῆλον γὰρ ὡς πεπεισμένος ὁ γονεὺς ὃς καταλείπει παῖδας ὀρφανικῆς ἡλικίας, πατρικῆς ἀπολαύσειν προστασίας παρὰ τοῦ τὴν ἐπιτροπὴν ἐγχειριζομένου, δίδωσι τούτῳ αὐτήν. καλῶς οὖν οἱ πρὸ ἡμῶν τιμωρησάμενοι τὸν ἀντὶ πατρὸς, ἀντὶ σωτῆρος παιδὸς ὀρφανῆς, ἀποδειχθέντα φθορέα· ἐξορίᾳ γὰρ τοῦτον ὑποβάλλουσι, καὶ τῇ τῶν ὄντων ζημιοῦσι ἀφαιρέσει. οὐκ ἐφύλαξαν δὲ ἐπὶ καλῷ σχήματι τὸ καλὸν, οὐδ' ἐπεμελήθησαν τῆς ὑβρισμένης καὶ δεινὰ παθούσης γυναικὸς, ὥστε τὸ μὴ βοηθεῖν τῇ τοιαύτῃ δυστυχίᾳ, λαμβάνοντος ἐρᾶν αὐτῆς τοῦ δημοσίου, ἐν τῷ διορίζειν τὴν τοῦ φθορέως ὕπαρξιν πρὸς τὸ δημόσιον ἀγάγεσθαι· οὐ συνιδόντες ὡς ἐκ τούτου γίνεται αὐτοῖς νομίζειν ἐκδικεῖν ἀμύνασθαι, μὴ μέντοι στέξειν τὸ βούλημα. ποῦ γὰρ ἀδικίας ἄμυνα, μὴ τοῦ ἀδικηθέντος ἀπολαμβάνοντος τὸ ἀδίκημα, μηδὲ τὴν κατασχοῦσαν αὐτὸν συμφορὰν διὰ τῆς τοῦ νόμου ἐπικουρίας ἀποφυγόντος; ποία δ' ἀποφυγὴ τῆς γυναικὸς τῆς συμφορᾶς, ὅτε οὐ μόνον παραμυθίαν οὐχ εὑρίσκει τῆς δυστυχίας, ἀλλὰ καὶ προελαζομένον ὕστερον ἔστιν κέρδος ὁρᾶ ἐκ τῆς ἰδίας ὕβρεως αἰσχύνης; ἵνα οὖν ὥσπερ κηλῖδα ῥύπου τινὰ τοῦ νόμου προστριβομένην καθάρωμεν, τὸ προσφέρεσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν ὕπαρξιν τοῦ φθορέως ἀποδοκιμάζομεν. κελεύομεν δὲ ἐκεῖ ταύτην ἀπιέναι, οὗ τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ δυστύχημα ὁ τῆς ὑπάρξεως κύριος κατέβαλεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λε'.

* Περὶ τῆς τοῦ κορικοῦ ἁρπαγέως τιμωρίας, καὶ τῶν αὐτῷ συμπεπληρωμένων, ἢ συνειδότων.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΤΕ πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἀντιστασιάζοντες νόμον, οὔτε τὸν τῆς πολιτείας ἁπλῶς συγκρούοντες, τὴν περὶ τοῦ κορικοῦ ἁρπαγέως γνώμην ἐκφέρομεν, ἀλλ' εἰσ' ὁδόν τινα τοῦ βίου τοῖς πράγμασι τὴν συμφέρουσαν καθιστάντες, ἐπειδὴ εἴδομεν τῇ τοῦ ἱεροῦ συμπαθείᾳ νόμου ὥσπερ ἀναδιδόμενον τὸ κακὸν, τῇ δὲ τοῦ πολιτικοῦ νόμου αὐστηρίᾳ καταστελλόμενον, διὰ τοῦτο τῇ μᾶλλον ἐπιμελουμένῃ τῇ καταστάσει τῶν πραγμάτων ἐχρησάμεθα συνηγορίᾳ. βούλεται μὲν γὰρ ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ μόνον τὸν δι' ἁρπαγῆς καὶ βίας φθείραντα γενομένην κόρην θανάτῳ ὑποβάλλεσθαι, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τῇ τοῦ θανάτου δίκῃ καὶ τὴν ὕπαρξιν ἀφαιρεῖσθαι, ὅσοι δὲ συνεβοήθησαν ἐπὶ τῇ φθορᾷ, ἀλλὰ κἀκείνους οἱ συμπεπληρωκότες ὑφίστανται τοῦ ἀνοσιουργήματος, τὴν αὐτὴν ὑφίστασθαι ποινὴν καὶ ζημίαν· καὶ τοῦτο γίνεσθαι ἐθέλει, κἂν ἑκουσίως ἑαυτὴν ἡ γυνὴ τῷ ἁρπαγεῖ ἐνεχείρισεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ταύτης πατέρα, εἰ συνειδὼς καταστῇ τῆς πράξεως, ὑπερορίᾳ κολάζει· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ παρὰ τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἡ ἁρπαγὴ τετέλεσται συνειδὼς ἐλέγχεται, ὅμως δὲ ἀλιγωρίᾳ εὐθὺς τὴν τῆς θυγατρὸς διαφθορὰν, καὶ ἀφεὶς τῆς δίκης τὸν ἔνοχον, ἢ τὸν τοιοῦτον γάμον ἀποδεχόμενος, ποινὴν ὑπέχει τῆς ὀλιγωρίας φυγὴν ὑπερορίαν. ταῦτα μὲν ἰδίως τῆς παλαιᾶς. Ὁ δ' ἀοίδιμος ἡμῶν πατὴρ οὐκ εἰς μόνην τὴν ἁρπαγὴν τῆς γυναικὸς ἀποσκοπήσας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα διεξεληλυθὼς, πρὸς ἐκείνην τὴν ψῆφον ἐναρμόζεται καὶ θεσπίζει, μετὰ μὲν ὅπλων, ἤτοι ξιφῶν, ἢ ἄλλων τινῶν ἀντὶ ξίφους ἀναιρετικῶν, τῆς ἁρπαγῆς γεγενημένης, ξίφει τιμωρεῖσθαι τὸν βιασάμενον (ὡς δι' ὧν μεθ' ὅπλων ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἐχώρησεν, οὐκ ὄντος αὐτοῦ καὶ φόνου ἀθώου) τοὺς δὲ συμπεπληρωκότας, ἢ συνειδότας, ἢ συνεργήσαντας ἀπαγωγῇ τύπτεσθαι, ῥινὸς ἐκτομῇ καὶ μάστιξι καὶ κουρᾷ τῇ ἐν χρῷ τιμωρεῖσθαι. ὅπλων δὲ μὴ συμπαραληφθέντων τῇ βίᾳ, μὴ μέχρι φόνου τὴν δίκην ὁρᾶν (ὡς οὐδὲ τῆς μιαιφονίας χώραν ἐχούσης) ἀλλὰ τὸν μὲν αὐθέντην τῆς ἁρπαγῆς εἰς χειρὸς κινδυνεύειν ἀποτομῆς, τοὺς δὲ συνυπουργήσαντας, ἢ κοινωνήσαντας ἄλλως, μάστιξι καὶ κουρᾷ καὶ ὑπερορίᾳ τὴν δίκην εἰσπράττεσθαι. ταῦτα μὲν ἐν τῇ εἰς τὸ σῶμα ζημίας εἴδει ὁρίζεται. εἰ δ' εἰς χρημάτων ἀφορᾷ, τοῦτο τὸ ἀμετακίνητον καὶ ἐνεργὸν συγχωρεῖται φέρειν τῆς ἐξ ἀρχῆς νομοθεσίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἡμέτερος ἀπεθέσπισε πατὴρ, εἰς σύμψηφον γνώμην καὶ ἡμεῖς ἀποδεξάμενοι, τήν τε ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καὶ τῷ εἰς ἔπειτα τιμήν τε καὶ ἐνέργειαν τῇ νομοθεσίᾳ ἐπισφραγιζόμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λς'.

Περὶ τοῦ κληρονομεῖν τὸν τοῦ αἰχμαλώτου παῖδα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΙ τῆς πολιτείας ἐρείσματα καὶ κρηπῖδες οἱ νόμοι, εἰ γε μέλλοι αὐτὴ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ εἶναι, τοὺς νόμους χρὴ τὸ ὑγιὲς διασώζειν. νόμου δὲ ὑγείαν τί ἄν τις ἄλλο ἢ τὸ δίκαιον φαίη; περὶ τοῦτο οὖν, ὥστε δικαίως διακεῖσθαι τοὺς τὴν ἡμετέραν ἄγοντας πολιτείαν νόμους, τὰς φροντίδας τὴν διάνοιαν, καὶ τὸν νόμον ἐκεῖνον ὃς βούλεται τὸν ἐκ δύο αἰχμαλώτων, μηδὲ κληρονομεῖν τὸν διαφθαρέντα τοῦ ἐν τοῖς πολεμίοις μεμενηκότος· τοῦτον ὡς κινδυνεύοντα ἀποπίπτειν τοῦ τῶν νόμων ὑγείας (ὅπερ ἐστὶ τὸ δίκαιον) ἀποπεσεῖν, μεταρρυθμίζειν αὐτὸν πρὸς τὸ ὑγιὲς προεθυμήθημεν. ὅτι γὰρ οὐκ ἐνδίκως ταῦτα ὁρίζει, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν. τίνα γὰρ ἰσχὺν ἡ τῶν τόπων ἰδιότης ἔχει ἀναζεῖν τῷ παιδὶ τὴν κληρονομίαν; οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό τις ἀντιπροφέρει, ὡς δούλου χρηματίζοντος τοῦ γονέως, διὰ τὸ δουλικὸν σχῆμα, ὁ παῖς ἀποκληρός ἐστι. πῶς γὰρ ὁ νόμος τῆς πολιτείας, ὃς, εἰ τῷ αἰχμαλώτῳ λύσις ἐγεγόνει τῆς αἰχμαλωσίας, ἐλεύθερον τοῦτον ἐγνώριζεν, οὐ συγχωρεῖ τῷ ἐξ ἐκείνου φύντι ἐλευθέρῳ κληρονομεῖν, ἀλλὰ τῷ ἐν τοῖς πολεμίοις δούλῳ τὴν περὶ τούτων ἐπιτροπὴν δίδωσι; τίνι δὲ καὶ διαφέρειν οἰήσεταί τις τὰ τοῦ αἰχμαλώτου; τοῖς συγγενέσι; καὶ πῶς οὐκ ἀποκλείσει ἡ δουλεία τούτοις εἰς τὴν κληρονομίαν τὴν εἴσοδον ἀποκλείει; ἢ πῶς οὐ πολὺ πρότερον ἐξέσται κληρονομεῖν συγχωρηθήσεται; ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ δοθήσεται; καὶ πῶς οὐ περιφανὲς τὸ ἀδίκημα; εἰ γὰρ τὸ δημόσιον εὔλογον ἐστι τοὺς αἰχμαλώτων ἐκγόνους βοηθείας τυγχάνειν, πῶς οὐχὶ περιφανὴς ἀδικία, τὸν τοῦ αἰχμαλώτου μὲν παῖδα τῆς οὐσίας ἀποστερεῖν, προστιθέναι δὲ ταύτην τῷ δημοσίῳ; εἰ δὲ καὶ πολλάκις ἐνίων γονέων πονηρᾶς ἀποχρησαμένων συνειδήσει, καὶ διὰ τοῦτο τιμωρίαις ὑποβεβλημένων, καὶ πικρῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντων, οἱ παῖδες οὐ κωλύονται νόμῳ κύριοι τῆς οὐσίας καθίστασθαι, τίνι λόγῳ ἐχρῆν, ὅτε προαίρεσις εὐσεβὴς κοσμεῖ τοὺς γονέας (πολλάκις δὲ καὶ μαρτυρίου αἷμα τὸ λαμπρὸν τοῦ φρονήματος αὐτῶν καὶ ἐν αὐτοῖς θαυμάζεσθαι τοῖς ἀσεβέσι πεποίηκε) μὴ συγχωρεῖν τοῖς ἐξ ἐκείνων φῦσι, κυρίους εἶναι τῶν ὑπαρχόντων; οὐδαμῶς ἂν τῷ ἡμετέρῳ κράτει ὑγιῶς ἔχουσα ἡ διάταξις φανείη. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ἀπὸ τοῦ νῦν, εἴτε τοῦ τῆς αἰχμαλωσίας ζόφου περικεχυμένου τοῖς γονεῦσι, πρὸς αὐγὰς ἦλθεν ἡλίου ὁ παῖς, εἴτε τῷ τῆς ἐλευθερίας φωτὶ ἡ μήτηρ αὐτὸν ἀπέτεκε, τοῦ τῶν γονέων κληρονομεῖν, κἂν τε ἀμφοτέροις τοῖς γονεῦσι τῶν τῆς αἰχμαλωσίας δεσμῶν ἡ λύσις γένοιτο, ἢ μὴ· κἂν τε ἑνὸς τυχόντος τῆς λύσεως, θάτερος ἐν τοῖς δεσμοῖς τῆς συμφορᾶς καταστρέψῃ τὸν βίον· κἂν τε ἀμφότεροι οἱ γονεῖς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσωσιν. εἰ μὴ ἄρα γε τὴν τελευτὴν προφθάσῃ διαθήκη. τότε γὰρ ἐκεῖνοι κληρονομήσουσιν οὓς ἐν τῇ βουλῇ τοῦ διαθεμένου γράψας κεῖται, φυλαττομένης τῷ παιδὶ τῆς ἐκ τοῦ νόμου τετραμοιρίας βοηθείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λζ'.

* Περὶ τοῦ τὸν ἐλευθερωθέντα δῆλον εἰ μόνον κατὰ τὸ ἄγνοιαν διάγειν ἐλευθέρως, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν οἰκείων ἐπ' ἀδείας ἔχειν διατίθεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τῷ παρόντι νόμῳ ἐλλείποντι αὐτῆς τελείαν καταστάσεως, ὅσον ἐνδεῖ, τοῦτο τῇ προσθήκῃ τὸ πρέπον αὐτοῦ ἀποδιδόαμεν σχῆμα. Φησὶ τοίνυν περὶ οἰκέτου ἐν διατακτικῇ αὐτοῦ διατυπώσει ἀφεθέντος ἐλευθερίας ἀξιωθῆναι, ἀγνοοῦντος δὲ τὸ διάταγμα, καὶ διὰ τῶν λογισμοὺς ἀμφιβόλους ἐλευθερίας ἀντεχομένου, τοῦτον μὴ ἀφαιρεῖσθαι αὐτὸν, διὰ τὴν ἄγνοιαν, τῆς ἐλευθερίας ἀποστερεῖσθαι, ἀλλὰ διάγειν αὐτὸν ἐλευθέρως. Διατίθεσθαι δὲ αὐτὸν ὡς ἐλεύθερον ἐπ' ἀδείας μὴ ἔχειν· οἷον μεταγνοὺς μέχρι τέλους ἣν δέδωκεν ἐλευθερίαν αὐτῷ παρέχειν, μὴ γὰρ ὥσπερ ἐξουσίας ὡς ἐλευθέρῳ διατίθεσθαι τὰ οἰκεῖα, πῶς οὐχὶ πάλιν αὐτὸς τὴν προτέραν ἐπανήξει δουλείαν; Ἡμεῖς οὖν φαμὲν, ἐπειδὴ τάξιν καὶ διαγωγὴν ἐλευθέρων παρέχει ὁ νόμος, καὶ τὰ ἄλλα παρέξει ἃ τῇ ἐλευθερίᾳ συνάπτεται. εἰ γὰρ κωλύειν αὐτὸν ἔδει τὰ τῶν ἐλευθέρων πράττειν, οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τοῦτον ἄξιον κρίνει, πῶς οὐχὶ κἀκείνων ἀξιώσει τῶν πρεπόντων, ἃ ποιεῖ κυρίως ἔχειν τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀξίωμα; Ἔστω τοιγαροῦν ὁ ἐλευθερωθεὶς, ἀληθῶς ἐλεύθερος, καὶ διατιθέσθω περὶ τῶν οἰκείων, ὅσα δεσποτικὴ γνώμη δέδωκεν αὐτῷ ἀναφαίρετα, ὡς ἂν βούλοιτο διατίθεσθαι. οὐ γὰρ πρέπει, ἐν τῷ φανερῷ τιμὴν τῆς ἐλευθερίας λαβόντα, δι' ὑπόληψιν ἄδηλον ἀτιμάζεσθαι, καὶ τοῦ διατίθεσθαι ἀπείργεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λη'.

* Περὶ τοῦ τοὺς βασιλέως οἰκέτας περὶ τῶν οἰκείων ὡς ἂν βούλωνται ὁρίζειν, ζῶντάς τε καὶ τὸν βίον καταλύοντας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΜΟΙ δοκεῖ καὶ τοῦτο πλεονεξίας τι εἶναι, εἰ καὶ τὸ πρᾶγμα σχῆμα δικαιοσύνης ὑποδύεται, τὴν ἐκ τοῦ νόμου διάταξιν. λέγω δὲ, τὸ μὴ τοῖς οἰκέταις συγχωρεῖν περὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων διατίθεσθαι, ἀλλὰ τὰ κτήματα αὐτῶν, ἅ, ὡς εἰκὸς, πολυπόνως μόχθοις τὴν κτῆσιν, τὴν ἑκάστου δεσποτικὴν χεῖρα συλλέγειν. καὶ θαυμάζω τὸν ἐξ ἀρχῆς θέμενον τὸν νόμον, πῶς οὐδὲν τι μέτριον καὶ ἐπιεικὲς τούτῳ προσένειμε. Πλὴν ἀλλ' εἴτε πατέρες τοῦ τοιούτου νόμου καὶ ὁ νόμος ἐσχήκασι παρὰ τοῖς ἄλλοις τὸ ἀποδεκτόν, ὡς ὁ ἑκάστου ἔφερε γνώμης. ἐγὼ δὲ τούτοις οὐδαμῶς ἀποίσομαι χεῖρα ἀποδοχῆς. οὐδ' ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς οἰκέταις συγχωρῶ κεῖσθαι τὸ δόγμα, πᾶσαν ἄδειαν παρεχόμενος περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως τούτοις παρέχωμαι. Τοιγαροῦν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς ἅπαντα τὸν μετέπειτα βίον ἔστωσαν οἱ βασιλέως οἰκέται τῶν οἰκείων πραγμάτων ἀληθῶς κύριοι κατηρημένοι, ἐν τῷ μὴ τὴν ἐξουσίαν ἀφαιρεῖσθαι ὡς ἂν βούλωνται περὶ αὐτῶν ὁρίζειν, ἄν τε πρὸς ὑγίειαν αὐτοῖς φέρωνται, ἄν τε τὸν βίον ἀποκαταλύοντες μηδ' ἕνεκα τῆς δουλείας, ὧν ὑπάρχουσι κύριοι πραγμάτων ἐξωθούμενοι τῆς κυριότητος. Περὶ μὲν οὖν βασιλέως οἰκετῶν οὕτω κεκυρῶσθαι καὶ κρατείτω νόμος τοῖς ἐν ἀρχαῖς καὶ τῷ ἄλλῳ τῆς πολιτείας πληρώματι, εἴγε μὴ βούλοιντο πρὸς τὴν ἡμετέραν γνώμην ἀφορᾶν, ἐξέστω πρὸς τὸν ἀρχαῖον περὶ τῶν δουλικῶν πραγμάτων νόμον ὁρᾶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λθ'.

Περὶ τοῦ τὸν ἄσωτον τὰ συμφέροντα διοικεῖν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΥδεὶς ἐν ἀνθρώποις οὕτως εἰς ἄκραν κατελήλυθε τελειότητος, ὡς μηδέποτε ἀσύμφορόν τι ἑαυτοῦ πραγματεύσασθαι· καὶ οὐδεὶς οὕτως (οἶμαι) δυστυχὴς ἄκρως τὰς φρένας, ὡς μὴ πολλάκις ἑαυτοῦ χρήσιμος γενέσθαι. οὔτε γὰρ τὸν πάντα τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ θαρρῆσαι πάντα πράττειν ἀνεπιλήπτως ἐᾷ ὁ θεὸς, οὔτε τὸν ἐνδεῆ φρονήσεως (πλάστης ὢν καὶ τοῦ ἰδίου πλάσματος κηδεμών) διὰ παντὸς ἀφίησι τῇ ἀσυνεσίᾳ σφάλλεσθαι. Τοῦτο προοιμιασάμενος ἐν αὐτῷ τὸν νόμον, ὃς παντάπασιν ἀποκωλύει τὸν ἄσωτον περὶ τῶν οἰκείων ἢ βούλεσθαί τι ἢ διατίθεσθαι. καίτοιγε ἐχρῆν, ἀναβλέψαι εἰς τὰ πραττόμενα, πρὸς τὴν ἐκείνων θεωρίαν κατασκευάζειν, ἀλλὰ μὴ οὕτως ἁπλῶς καὶ μὴ ἀσύμφορόν τι διαπραττόμενον, μὴ δέχεσθαι. εἰ δὲ λυσιτελὲς, καταδέχεσθαι. νυνὶ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον διορίζει, ἀλλὰ καθόλου ἀποκλείει τῷ ἀσώτῳ τὴν περὶ τῶν οἰκείων βουλήν. τοῦτο ἡμεῖς ὀρθῇ ψήφῳ μὴ συνῳδὸν ὑπολαμβάνοντες, διαστελλόμενοι, θεσπίζομεν, ἃ μὲν κρίσεως ἐσφαλμένης καὶ τῆς ἀσώτου χαρακτηριστικὰ λόγῳ, μήτε ἀποδοχῆς μήτε κυρώσεως ἀξιοῦσθαι. ἃ δὲ πρὸς τὸ λυσιτελὲς ὁρᾷ, μηδαμῶς ἀποβολῆς τυγχάνειν, μηδὲ ἀθετεῖσθαι. τί γὰρ εἰ ὁ ἄσωτος κλήρους τοῖς οἰκείοις βούλοιτο καταλιπεῖν, ἢ πένησι τὰ ἑαυτοῦ διανέμειν, ἢ οἰκετῶν τὸν βαρὺν τῆς δουλείας ἀποχαρίσασθαι κλοιόν; ἆρ' ὅτι ἄσωτος, διὰ τοῦτο μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ ταῦτα βούλεσθαι; τί δὲ, εἰ χωρίον ἔχων ἑαυτοῦ ἐπιζήμιον, ἄλλος δέ τις τῶν δυναμένων θεραπεῦσαι τὴν ζημίαν, βουληθεὶς αὐτὸ ἐν πλείονι ὠνήσασθαι, πλέον ἢ ὅσον ἄξιον τὸ χωρίον ἀποδοῦναι, ἐκεῖνον τῆς ζημίας κουφίζει; ἆρ' ἡ ἀσωτία τὴν ἐκείνῳ συμφέρουσαν καὶ βουλὴν καὶ πραγματείαν κωλύει; ἀλλ' οὐχ ὁρῶ τὸν τρόπον. ὅπερ οὖν ἔφην, τῶν πραγμάτων τηρείσθωσαν αἱ καταστάσεις. κἂν μὲν ἐκεῖθεν οὐδέν τι τοῦ ἀσώτου τρόπου ὀφθαλμοῖς ἔχωσιν, εἶναι βεβαίας τὰς διαπράξεις. εἰ δὲ ἁμαρτάνουσαι τοῦ σώφρονος λογισμοῦ φαίνοιντο, μήτε ἀποδοχῆς, μήτε βεβαιώσεως ἀξιούσθωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μ'.

Περὶ τοῦ μὴ εἰσκομίζεσθαι τοὺς οἰκέτας τῶν ἀδιαθέτων καὶ τῶν κληρονομησάντων τελευτώντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΙ πάλαι τῇ τῶν νόμων ἐκθέσει πεπονημένοι τὴν σπουδὴν, πολλὰ τὰ τοῦ βίου πρὸς καλὴν κατάστασιν ἁρμόζοντες, καὶ μαρτύριον ἱκανὸν τῆς αὐτῶν φιλανθρώπου γνώμης, τοὺς νόμους καθ' οὓς ἡ πολιτεία διευθύνεται, καταλελοιπότες, οὐκ οἶδα ὅπως τὸ περὶ τῶν αἰχμαλώτων μέρος, οἷς οὐ δεδώκασι κυριότητα περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων διατίθεσθαι, οὐχ ὁμοίως τῇ ἄλλῃ τούτων ὑμνουμένῃ πεποιήκασι φιλανθρωπίᾳ. ἃ μὲν γὰρ περὶ διαθηκῶν αὐτοῖς ἡ νομοθεσία περιέχει, λίαν φιλανθρώπως νενομοθέτηται. τὸ γὰρ, ἐνίοτε μαρτύρων καταλαμβανομένης ἀπορίας, ἐλάττω καὶ ἀριθμὸν ἐλαττόνων μαρτύρων ἐπισφραγίζεσθαι τὰ διατυπούμενα, ἢ μηδὲ ἀλλὰ καὶ ἀμαρτύρως πολλάκις ὅσους κυροῦσθαι τὰς διατάξεις (ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἐν πολέμῳ παρατεταγμένων στρατευομένων), μεγάλη τῆς φιλανθρωπίας ἀπόδειξις. ἡ δὲ περὶ τῶν αἰχμαλώτων νομοθεσία οὐκ ἔτι ἀδελφή ἐστι τῶν εἰρημένων δοκεῖ, οὐδὲ τῆς αὐτῆς ἀποτεχθεῖσα φιλανθρωπίας. οἷς γὰρ οὐ παρακεχώρηται αὐτοῖς περὶ τῶν οἰκείων διατίθεσθαι, οὐ μόνον οὐχὶ φιλάνθρωπόν τι περὶ αὐτῶν ἐγνώκασιν, ἀλλὰ καὶ τρόπον ἕτερον τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπιτείνουσι. πῶς γὰρ οὐχὶ τούτους πάλιν αἰχμαλωτίζουσι; ἢ πῶς οὐκ αὔξεται τὸ δεινὸν, καὶ ἄλγος ἀνιατότερον ἐπιτίθεται, καὶ τοῦ θανάτου κέντρον ἐπισφαλέστερον κατὰ τῆς καρδίας αἰχμάλωτος φέρων ἀπέστη τῶν ἀνθρωπίνων, ὅταν οὐ μόνον ἐν αἰχμαλωσίᾳ καταστρέψῃ τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ, εἴ ποτε ἐν τοῖς ὁμοφύλοις οὐδὲν ἑαυτοῦ κτησάμενος ὑπάρξει, περὶ τούτων οὐκ ἔχει βουλεύεσθαι κυρίως· ἀλλ' ἐξωθεῖται τῶν οἰκείων, ὡς ἀλλοτρίων. καὶ τῶν πόνοις οἰκείοις κτηθέντων τῆς αἰχμαλωσίας ἐκπέπτωκεν, ὑπὲρ ὧν κινδυνεύσας εἰς τὰ τῆς δορυαλώτου κατέστη δεινά, πῶς δὲ, εἴ τι-

CONSTIT. XXXVII.

* UT DOMINI TESTAMENTO MANUMISSUS, SI ILLUM DECESSISSE ADITAMQUE EJUS HEREDITATEM ESSE IGNORET, TESTARI POSSIT. 1

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæsenti etiam legi plena absolutione deficienti, ejus quod deest additione decoram formam imponimus. Ait autem [2], servum qui quum domini sui testamento liber esse jussus sit, id ignorat, ideoque in certis rationibus libertatem obtinet, interea nequaquam propter ignorantiam libertate privari, sed in libertate vivere: ut autem tanquam liber testetur, ipsum potestatem non habere: quasi videlicet illam pœniteat, quum libertatem dedit, hanc ipsi perpetuo competere. Quum enim illi ut libero de rebus suis testandi facultas non sit, quomodo non ad pristinam servitutem redit? Nos itaque dicimus, postea quam gradum statumque vitæ liberum præbuit lex, illam etiam 3 alia quæ libertatem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere quæ hominibus liberis duntaxat licent, prohibere oportebat, ipsa vero id non prohibuit, sed dignum illum qui istæc faciat judicavit: quare item istis actionibus quæ proprie libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? *Esto igitur* libertate donatus, revera liber, statuitoque de rebus quas illi dominus eximias dedit, quomodocunque visum sit. Non decet enim, ut qui libertatis dignitatem manifeste accepit, ob 4 incertam suspicionem ignominia afficiatur, atque à testando arceatur.

1 Et ita abrogatur *l. 14. ff. qui test.*
2 *d. l. 1.*
3 Data libertate, quæ necessario consequuntur libertatem, data etiam videntur. *arg. l. 2. ff. de jurisdict.*
4 Ea fuit ratio dubitandi veteribus, de qua vid. *l. 4. in fin. l. 15. ff. qui testamenta: l. 1. ff. de legat. 3. Ulpian. 20. §. 11.*

CONSTIT. XXXVIII.

* UT IMPERATORIS 5 SERVI DE REBUS SUIS QUOMODO VELINT, STATUERE POSSINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HOC quoque, quanquam plausibilem præ se speciem (legalem nempe ordinationem) ferat: æquitatem mihi tamen excedere videtur. Dico autem, quod servis de rebus suis statuere non permittitur: sed quæ laboribus suis arduisque (ut conjicere licet) molestiis quæsierint, ea cujusque domini manus colligunt. Ac sane mirari subit, quomodo ab initio lata lex nihil moderationis neque æquitatis huic rei attribuerit. Verumtamen ii è quibus nata ista lex est, atque adeo lex ipsa ab aliis, ut cujusque voluntas feret, adprobantor. *Ego autem* nequaquam illos probo, neque illud placitum in servis [6] meis obtinere finam: sed contra, plenam ipsis administrandarum rerum suarum potestatem facio. Ex hoc itaque tempore in omnem posteritatem Imperatoris servi rerum suarum revera domini sunto: ita sane, ut sive sani sint, sive ægroti mortem imminere putent, de rebus suis pro arbitrio statuendi potestate non priventur: neque servitutis nomine ex rerum quas possederint dominio expellantur. De Imperatoris igitur servis hæc noviter lata lex esto, vigoremque habeto. Magistratibus autem reliquæque promiscuæ plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad veterem de servilibus bonis legem respicere fas esto.

5 Ad eundem modum olim servis populi Romani testari licuit. *Ulp. 20. in fin.* servis privatorum aut civitatis non licuit *l. 16. l. 19. ff. qui testamenta.*
6 Lex est specialis, quæ ad omnes servos non porrigitur: interdum tamen humaniores domini servis testari permittebant sed inter domesticos tantum. vid. *Plin. 8. ep. 16.* dixi ad *l. 4. ff. de manumiss. & ad Ulp. 5. §. 5.*

CONSTIT. XXXIX.

UT PRODIGUS QUÆ EX RE IPSIUS SINT 7, FACERE 8 POSSIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

MOrtalium nemo ad eam absolutionem pervenit, ut non obnoxie aliquando res suas gerat: neque quisquam (ni fallor) ita desipit, quin crebro sibi utilis esse possit. Neque enim qui in omnibus prudentiæ suæ fidit, hunc omnia irreprehensibiliter facere sinit Deus: neque idem, cum creator creaturæque suæ curator sit, mentis inopem per omnia ex imprudentia frustrari permittit. Præfatus hoc sum propter illam legem [9], quæ prodigum de rebus suis quicquam aut velle aut statuere omnibus modis prohibet. Quam quidem legem, conjectis in res gestas oculis, pro illarum ratione, non autem ita simpliciter sancire: & si quid inutiliter gestum esset, non admittere: in quo vero aliqua utilitas verteretur, id suscipere oportebat. Nunc vero nihil istiusmodi præscribit, sed in universum prodigo de rebus suis consultandi potestatem adimit. id nos recto judicio non convenire suspicati, legem illam relaxantes, statuimus, *ut quæ judicium* erroneum quodque prodigum designet, dictet, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur: quæ vero ad utilitatem spectent, suscipiantur, atque nequaquam reprobentur. Quid enim, si [10] prodigus aut hereditatem necessariis suis relinquere, aut pauperibus sua distribuere, aut denique gravem servitutis torquem servorum cervicibus adimere velit? An ideo quod prodigus est, id illi non licere velle dicendum? Quid, si quum prædium damnosum habeat, alter quispiam, qui vitio mederi possit, majore pretio quam quanti prædium sit, id emere, ipsumque damno levare velit? An prodigalitas, quo minus ille sibi consulat, utiliterque negotietur, impediet? At rationem non video. Quod itaque dixi, rerum gestarum conditio observator: & si in ea prodigi [11] mores non conspiciantur, quod actum est ratum esto: si vero à prudenti rerum gestione aberratum esse appareat, id neque approbatione neque confirmatione dignum habetor.

7 Τὸ συμφέρον. & ita abrogatur *§. 2. Inst. quib. non est permiss.* facit *t. l. 1. ff. de curatoribus.* vid. *l. 18. ff. qui testam.*
8 Tum inter vivos, tum mortis causa *d. nov.*
9 *d. §. 2. d. l. 1. d. l. 18.*
10 Prodigus non censetur bonis male uti, quoties hereditatem necessariis personis relinquit, & pauperibus bona distribuit, aut servos libertate donat. Sic Tuditanii nota insaniæ hominis, & populo nummos spargentis, & togam, velut tragicam vestem, in foro trahentis testamentum (quo filium instituit heredem) centumviri probarunt. Magis enim quid scriptum in tabulis esset, quam quis ea scripsisset, considerandum existimaverunt. Tullius *Philippic. 3. & Academicar. & 7. Valer. 8. & 2. Lact. 13.*
11 Prodigi mores in eo non sunt, qui bonis suis recte utitur.

CONSTIT. XL.

UT [12] CAPTIVI TESTAMENTI FACTIONEM HABEANT. 13

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI olim edendis legibus operam navavere, cum multa ad res humanas recte moderandas in medium protulerint, locupletque benignitatis suæ testimonium (leges nempe, secundum quas respublica concinno in statu conservatur) reliquerint: tum haud scio qua ratione fecerint, ut de captivis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non faciunt, reliquæ ipsorum benignitati non responderet. Quæ enim de testamentis ipsorum legislatio complectitur, valde comiter ac benigne constituta sunt. Nam quod statuerunt, *ut interdum quando [14] inopia testium laboraretur, à minore etiam testium numero testamentum obsignaretur: quin & nullis [15] adhibitis testibus, persæpe tamen testamentum ratum haberetur, quemadmodum de [16] iis qui in acie occumbunt constitutum est:* permagnum sane benignitatis est argumentum. At de captivis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis constituere illis non permittunt: non solum non benignum aliquid de ipsis decreverunt, verumetiam [17] ipsam captivitatem alio modo intendunt. Quomodo enim rursum illos in captivitatem non ducunt? aut quomodo malum irrecreabilisque tristitia non adaugetur, & morte acerbiorem in corde captivus non circumferens aculeum, rebus excedit humanis: quando non modo in captivitate vitam finit: verumetiam si qua apud contribules bona habet, de his illi constituendi potestas non est: sed suis rebus tanquam alienis expellitur: & quæ suis laboribus quæsierit, proque quibus suscepto periculo in captivorum infortunium incidit, ab horum

12 Extat epitome *5. Harmen. 1. §. 30.*
13 Et ita abrogatur *§. ult. Inst. quibus non est permiss. l. 8. ff. qui testam. l. 10. ff. de test. milit. Paul. 3. sentent. 4. §. 8.*
14 *l. ult. vers. in illis vero locis C. de test.*
15 Imo milites convocatis ad hoc hominibus testari debent *§. 1. vers. si ergo miles Inst. de militari testamento, l. 24. ff. de testam. milit.* vid. *Nov. 41. & ad. ubi plura dixi.*
16 Puto intelligi *l. 15. in fin. C. de testam. milit.* vult enim valere militis voluntatem, si quid in vagina aut clypeo literis sanguine suo rutilantibus adnotaverit, aut in pulvere inscripserit gladio, sub ipso tempore quo in prælio vitæ sortem derelinquit.
17 Afflicti sublevandi sunt, non necandi *Nov. 26. & ead.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

1 Durum videtur captivis adimi testandi potestatem, ne alioquin ad eorum inimicos eorum bona deferantur.

2 Captivi testamentum facere debent testibus præsentibus.

3 Captivi testamentum facere possunt scripto vel verbis coram quinque vel tribus testibus, nisi inviti sua bona ad hostes ipsos transmitti voluerint, 5. *Harmenop.* 1.

4 Captivi testari possunt, sive liberos habuerint, sive non habuerint.

5 *Κατὰ τὸ πρέπον. Scrimger.* κατὰ τὸ πρέπον. *Cujacius* 7. *obs.* 32.

6 Ad quos hereditas intestati captivi pertineat.

horum dispensatione ejicitur? Quomodo item, si quos necessarios captivus habet, ut liberos, uxorem, fratres, aut alios, quos ad ipsius hereditatem lex vocat, ii non similiter omnes obversis in hereditatem ab intestato ad se devolvendam oculis, curam liberandi captivi, illius consequendæ spe non omittent? Novimus siquidem res humanas, ut pauci admodum verum amorem conservent, ejusque unius gratia ad opitulandum calamitate implicitis perpaucorum animus excitetur. Atqui spe nanciscendæ cujusdam remunerationis ad ferendum indigentibus auxilium procedant, horum sane longe maximus est numerus. Qua re itaque moti cognatus aliusque quispiam captivorum suscipiant curam? Si quidem statuendi facultas de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem damnosum sibi non futurum reputantes, non segniter illum suscepturi essent. Cogitarent etenim (ut verisimile est) si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, captivique libertatem consequerentur, se munus aliquod esse pro opera sua & labore accepturos, aut etiam si conatus finem mors præveniens, captivum de medio tolleret, illum in testamento suo eum qui ipsius curam habuisset, majore portione quam illos qui ipsum neglexissent dignaturum. Non enim immemorem fore ipsum, neque labores nihili facturum arbitrarentur. Hac igitur ratione (quemadmodum dixi) futurum esset, uti aliqui non indiligenter ad liberandorum captivorum curam sese erigerent. Nunc vero cum hi testari prohibeantur, illi autem ab intestato heredes in bona concedant: haud scio, si, qui pro liberatione labores suscipiat, quisquam inveniri possit. Successionis enim ab intestato spes metuique ne in vanum laboretur: si forte liberationem mors præverrat, captivumque rebus humanis eximat, *homines* tardiores (ut ne prorsus animo alienos dicam) ad id aggrediendum facit. Quod sane non itidem contingeret, si lex illorum testamenta irrita non faceret. Jam vero si liberandæ animæ pretium propriæ cujusque facultates sunt, quomodo non in hoc etiam captivi injuriam longe maximam sustinent, quod dum non sinuntur à lege de rebus suis statuere, etiamsi velint pro animabus suis nihil rerum suarum erogare possint? Ad hæc porro cum liberationis ratio hinc absurditatem contrahat, tum vero multo absurdissimum est, quod dum testandi facultas captivis non datur, frequenter illi qui inimicissimi [1] fuissent, quosque ipsi, si viverent, ne aspicere quidem sustinerent, illorum facultatum domini existant. Qua quæso re quid possit esse turpius? Hoc igitur quum hunc ad modum sese habeat, non negligi debere Majestati nostræ visum est: sed quemadmodum in aliis pro viribus divinitus nobis datis, ut recte respublica nostra gubernetur solicite egimus: sic & de captivis tractatum in melius corrigere decrevimus. Sancimus autem *ut debitum captivi*, quæ ipsos à testando arcet, legi neutiquam obnoxii sint: sed ut ipsis (si possibile sit) quinque, sin minus, tribus testibus præsentibus [2], extremam voluntatem, sive litteris commendare, sive [3] sine scripto pronunciare liceat: tamen ut qui ad testimonium assumpti sunt, revera illam defuncti voluntatem esse jurejurando affirment: idque sive quum liberi subsint, illos bonorum suorum heredes relinquant, sive [4] quum liberos non habeant, alios in hereditatem introducant. Æquum enim non putamus ut qui communis reipublicæ nominis æqualiter participes sunt, ejusdemque esse gentis censentur: non æquabili ex lege jure honorentur: ut videlicet qui liberi à servitute sunt, statuendi de rebus suis, uti visum est, potestatem habeant: quibus vero illa manus intulit quasi culpam commiserint, quod pro tribulibus propugnando in captivitatis necessitatem devenerint, non item. Cæterum si captivorum quispiam aut sua sponte aut eorum quorum in potestate est, vi adactus, hoc in animum inducat, uti res suas ad hostes concedere testamento jubeat: nequaquam tunc placitum ipsius ratum sit: quasique non pro [5] decoro reipublicæ Christianæ testamentum factum sit, in irritum concidat. Atque hæc quidem de iis qui vitæ finem testamento anteverterunt sancita sunto. *Si vero ultimum* vitæ dies subito illi supervenerit, atque intestatus [6] de medio sublatus sit: tum si qui, ad quos hereditas pertinet, sive ascendentes, sive descendentes supersint, ad hos illa se conferet. si vero nulli sint ad quos bonorum defuncti captivi successio spectet (dico quos neque ascendentes neque descendentes defuncti familia agnoscit) primum considerari an aliquibus debeat, deindeque deducto ære alieno reliqua bifariam in trientem & bessem dividi, ac trientem demum in erogationem pro anima faciendam separari, alteram autem partem in fiscum recipi jubemus: tamen ut servi his non immisceantur. Hos enim, nisi æs alienum exolvi non possit, omnes libertate honorari volumus. Quæ eadem rerum disponendarum forma custodienda erit, quando nihil æris alieni fuerit, servitutique obnoxius (quemadmodum dictum est) sine heredibus, decesserit. Quæ itaque nobis ejus legislationis, quæ captivos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hanc exposita est legem. Tua autem magnificentia sanctionem subditis notam facito: quo cum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam quos captivitas detinet, quocumque modo velint, statuant.

τις εἶεν τοῦ αἰχμαλώτου κατὰ γένος διαφέροντες, ἢ παῖδες, ἢ γυνὴ, ἢ ἀδελφοὶ, ἢ ἕτεροι οὓς εἰς ἐπικλήρους οἶδεν ὁ νόμος, οὐχὶ πάντες ὁμοίως πρὸς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου ἐσομένην αὐτοῖς κληρονομίαν ἀποβλέψαντες, τῇ ταύτης ἐλπίδι τὴν περὶ τοῦ συγγενοῦς αἰχμαλώτου τῆς ἐλευθερίας παρήσουσιν ἐπιμέλειαν; ἴσμεν γὰρ τὰ ἀνθρώπινα, ὡς ὀλίγοι μέν τινες λίαν φίλτρον ἀληθὲς διασώζουσι, καὶ τούτου μόνου ἕνεκα πρὸς βοήθειαν τῶν ἀλγεινοῖς περιπεπλεγμένων ἡ γνώμη αὐτοῖς ἐπεγείρεται· οἱ πλεῖστοι δὲ προσδοκίᾳ τοῦ τυχεῖν τινὸς χρηστοῦ, ἐπὶ βοήθειαν χωροῦσι τῶν δεομένων τῆς βοηθείας. πόθεν οὖν ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ὁ τῶν συγγενῶν τις ἢ ἕτερος ἀναλήψεται φροντίδα; εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπ' ἀδείας αὐτοῖς περὶ τῶν οἰκείων βουλεύσασθαι, ἔμελλόν τινες, ἀναλογιζόμενοι ὡς οὐκ ἀκερδὴς αὐτοῖς ἔσται ὁ πόνος, μὴ ῥαθύμως αὐτὸν ἀναδέξασθαι. ἐνενόουν γὰρ, ὡς εἰκὸς, ὡς εἰ ἡ τῆς σπουδῆς αὐτῶν εἰς πέρας διεξελεύσεται, καὶ τῆς αἰχμαλώτου ἐλευθερίας τυχόντος, ἕξουσι τινὰ χάριν ὑπὲρ ὧν διεπονήσαντο, ἢ, κἂν τὴν ἐκείνων σπουδὴν ὁ θάνατος προφθάσας ἐκ μέσου λάβοι τὸν ἄνθρωπον, ἐν τῇ περὶ τῶν οἰκείων διατάξει ἔσται πρὸς πλείονος ἀξιῶν μερίδος τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πεφροντικότα τῶν ἄλλως ἠμεληκότων. οὐ γὰρ ἀμνημονήσειν αὐτὸν καὶ περὶ φαῦλα τοὺς πόνους ποιήσασθαι ὑπελάμβανον. τούτοις οὖν, ὥσπερ ἔφην, τοῖς λογισμοῖς ἔμελλόν τινες οὐ ῥαθύμως εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν αἰχμαλώτων σπουδὴν διεγείρεσθαι. νῦν δὲ, τῶν μὲν κωλυομένων διατίθεσθαι, τῶν δὲ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐμβαινόντων, οὐκ οἶδα εἴ τις εὑρεθείη τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀναρρύσεως πόνους ἀναδεξόμενος. ἥ τε γὰρ ἐλπὶς τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας, καὶ ὁ φοβούμενος τὸ μή ποτε διακενῆς κάμοι, τῆς εἰς ἑαυτοῦ σπουδῆς τοῦ θανάτου προλαβόντος, καὶ τὸν αἰχμάλωτον ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίσαντος, ὀκνηροτέρους (ἵνα μὴ λέγω παντελῶς ἀλλοτρίους) ποιεῖ πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν. ὅπερ οὐκ ἂν ὁμοίως συνέβαινεν, εἰ μὴ ἄκυρον αὐτοῖς ἡ νομοθεσία εἰργάζετο τὴν διάταξιν. Εἰ δὲ λύτρον ψυχῆς ἡ ἰδία κτῆσις, πῶς οὐχὶ καὶ κατὰ τοῦτο ἀδικίαν ἀκροτάτην ὑπομένουσιν οἱ αἰχμάλωτοι, οὐκ ἐώμενοι παρὰ τοῦ νόμου περὶ τῶν προσόντων ὁρίζειν, ἂν τοῦτο βούλωνται, ὑπὲρ ψυχῆς αὐτῶν τινὰ διανεμηθῆναι τῶν πραγμάτων; ἔτι ζημίαν καὶ τὸ περὶ ἐλευθερίας ἄτοπον ἐκ τούτου διακείμενα, καὶ τὸ μεῖζον ἀτόπημα τοῦτο, ὅτι μὴ διδομένης ἀδείας τοῖς αἰχμαλώτοις διαθέσθαι, ἀνακύπτουσι πολλάκις τῆς ὑπάρξεως κύριοι, οὓς ἡ τῶν ἐχθίστων εἶχε μοῖρα, καὶ οὓς οὐδ' ὁρᾶν αὐτοῖς ἐν ζῶσιν ὄντες ἠνείχοντο. ὃ τί ἂν εἴη φαυλότερον; Τοῦτ' οὖν οὕτως ἔχον οὐκ ἔδοξε τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν δίκαιον παρελθεῖν· ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, κατὰ δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ κρείττονος διδομένην, ὅπως τὴν ἡμετέραν πολιτείαν εὖ διακυβερνᾶσθαι πεφροντίκαμεν, οὕτω πρὸς τὸ ἄμεινον καὶ τὰ περὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐπανορθοῦν διεγνώκαμεν. Θεσπίζομεν τοίνυν, λόγῳ τοῦ παρόντος μηδαμῶς τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ τῷ ἀπείργοντι αὐτοὺς διατίθεσθαι νόμῳ, ὥσπερ καὶ τὸ πρότερον, ὑποκεῖσθαι· ἀλλ' ἐξεῖναι τούτοις, εἰ μὲν οἷόν τε, παρόντων πέντε μαρτύρων, εἰ δὲ μὴ, τριῶν· εἴτε γραφῇ παραδοῦναι τὴν βούλησιν, εἴτε ἀγράφως διαταξαι ἐκτίθεσθαι· δηλονότι ὅρκῳ βεβαιούντων τῶν εἰς τὴν μαρτυρίαν παραληφθέντων τὸ ἀπαραποίητον τῆς τοῦ τελευτήσαντος διατυπώσεως. ἄν τε, παίδων ὄντων, ἐκείνους καταλείποιεν τῆς οὐσίας κυρίους, ἄν τε, μὴ παῖδας ἔχοντες, ἑτέρους εἰς τὸν κλῆρον εἰσάγωσιν. οὐ γὰρ δίκαιον ἡγούμεθα, τοὺς ἐπίσης μετέχοντας τοῦ κοινοῦ τῆς πολιτείας ὀνόματος, μὴ ἴσης μοίρας τῶν τοῦ νόμου δικαίων τυγχάνειν, καθ' ὡς τὸ ὁμόφυλον πολιτεύεσθαι, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀπηλλαγμένους αἰχμαλωσίας, ἔχειν ἐξουσίαν ὡς αὐτοῖς δοκεῖ περὶ τῶν ἰδίων βουλεύεσθαι, τοὺς δὲ, μὴ, ὥσπερ ἔγκλημα ἔχοντας ὅτι προκινδυνεύοντες τῶν ὁμοφύλων εἰς πεῖραν ἁλώσεως ἦλθον. Εἰ μέντοι γέ τις τῶν δορυαλώτων, ἢ ἐθελοντὴς, ἢ ὑφ' ὧν κρατεῖται βίαν ὑπομένων, ἐπὶ ταύτην ἔλθοι τὴν γνώμην, ὥστε τὰ αὐτοῦ πράγματα εἰς τὰς πολεμίας χεῖρας διατυπῶσαι, τοῦτο οὐδαμῶς τὸ δόξαν βέβαιον ἔστω, ἀλλ', ὡς μὴ κατὰ τὸ πρέπον τῇ Χριστιανῶν πολιτείᾳ γεγενημένη, ἀκυρούσθω ἡ διάθεσις. ταῦτα μὲν διωρίσθω περὶ τῶν διαθέσει τὸ τῆς ζωῆς τέλος προλαβόντων. Εἰ δὲ ἡ τελευταία ἐπιστᾶσα τοῦ βίου ἡμέρα ἐξ ἀνθρώπων ἀδιάθετον ἀφανίσει τὸν ἄνθρωπον, παρόντων μέν τινων οἷς ὁ κλῆρος διαφέρει, ἀνιόντων ἢ κατιόντων, πρὸς αὐτοὺς ἡ οὐσία προελεύσεται· μὴ ὄντων δέ τινων πρὸς οὓς ἡ κληρονομία ὁρᾷ τῶν τοῦ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντος αἰχμαλώτου πραγμάτων (φημὶ δὲ μήτε ὡς ἀνιόντας μήτε ὡς κατιόντας οἰκειοῦται τὸ τοῦ τεθνηκότος γένος) πρότερον σκοπεῖν μὲν κελεύομεν εἴ τισιν ὑπόχρεως εἴη, τῶν χρεῶν ὑπεξαιρεθέντων, τὰ ἐναπολειπόμενα πράγματα δίχα διαιρεῖσθαι, εἴς τε τρίτον καὶ δίμοιρον· καὶ τὸ μὲν τρίτον εἰς τὴν ὑπὲρ ψυχῆς διανομὴν ἀφορίζεσθαι, τὸ δὲ ἕτερον μέρος ἐν τοῖς βασιλικοῖς ταμιείοις γίνεσθαι τὴν ἀνάληψιν· ἐκτὸς μέντοι γε τῶν οἰκετῶν. τούτους γὰρ, εἰ μὴ τῶν χρεῶν ἡ ἐκπλήρωσις ἐκκωλύοιτο, πάντας ἐλευθερίᾳ τιμηθῆναι βουλόμεθα. τὸν αὐτὸν δὲ τύπον τηρεῖσθαι τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως καὶ ἐφ' ὧν ἂν ἡ παρενοχλεία, ὅπερ, ὡς εἴρηται, κληρονόμων ἄπορος ἀπέλθοι τοῦ βίου ὁ τῇ αἰχμαλωσίᾳ κρατηθείς. Ἣ μὲν οὖν εἰς ἔννοιαν ἡμῶν ἥκουσα περὶ τῆς νομοθεσίας ἣ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλύπει, διόρθωσις, διὰ τοῦδε τοῦ θείου ἡμῶν νόμου ἐκτίθεται. ἡ δὲ σὴ μεγαλοπρέπεια τὸ θέσπισμα τοῖς ὑπὸ χεῖρα γνωριζομένη κηδεμονικώτερον ὡς ἂν δῆλον πᾶσι γενηθείη, ἅπαντες περὶ τῶν οἰκείων, καὶ οὓς ἡ αἰχμαλωσία ἔχει, ὡς ἂν ἐθέλωσι, διορίζωνται.

CONSTIT. XLI.

7 Quinque in urbano: tres, in rustico testamento testes sufficiunt ex hac Novella. Quinarius numerus lege XII. tabularum videtur introductus §. 1. *Instit. de testam. ordinand.* 20. *Ulp.* 1. & reductus à Basilio Macedone Leonis hujus parente *vers. quum enim f. eod.* Septem postea adhibiti ex constitutionibus. §. 3. *Instit. de test. ordin.* Specialius dicendum est. In militari testamento expeditionis tempore, *l.* 17 *C. de test. milit.* (miles enim citra tempus expeditionis domi testatus septem testes adhibet *arg. d. l.* 17.) testes requirantur ad minimum duo *l.* 24. *l.* 40. *ff. de testam. milit.* §. 1. *Inst. de milit. test.* vel ut *ibid. in princ.* 1. *tit.* scribit Theophilus, unus sufficit: & si Leoni credimus *Novell. quadragesima in princ. T. eod.* nullis testibus adhibitis miles testari potuit, quamvis Plutarchus in *Coriolano* scribat in testamento procincto tres aut quatuor adhibitos: & hæc de militari testamento. In pagani vero testamento variatur numerus. In testamento inter liberos duo vel tres *l.* 21. §. 1. *Cod. de testament.* cæci testamento vel octo requiruntur: vel septem testes & unus tabularius *l.* 8. *Cod. qui testam.* In reliquis, septem: si testamentum in scriptis fiat §. 3. *Inst. de testament. ordinan.* Quid si nuncupativum fiat testamentum? ruri sufficiunt quinque testes *l. ult. Cod. de testam.* ut & in codicillis *leg. ult. C. de codicillis l.* 28. *in fin. C. de testam.* In urbe septem requirantur, si extranei instituantur heredes *l.* 21. §. 1. *C. de testam.* sin filii, duo sufficiunt *d. l.* 21. §. 1. si liberis mixti extranei, quod ad extraneos septem requiruntur: quod ad liberos duo sufficiunt *d.* §. 1. Hoc addendum est, unicum testem sufficere, si testamentum fiat coram principe, hoc est, ipsum principem pro omni alio teste sufficere

* UT IN CIVITATIBUS QUINQUE [7], IN ITINERIBUS VERO ET AGRIS TRES [8] TESTES AD TESTAMENTORUM FIDEM SUFFICIANT [9].

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM omnibus humanæ vitæ negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde robur adesse oporteat: tunc vero maxime quæ ultimi vitæ nostræ diei contemplatione dispositiones fiunt, istiusmodi corroboratione indigent. Nullus enim reliquus modus est, qui recte ipsis jus dictet, nisi ipsis à testibus præsidium adsit. Oportebat itaque quo magis necesse est, statuta hominum è vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per testimonia stabiliri. Verum quoniam frequenter res propter eorum quæ strictius requiruntur penuriam, ad possibilem modum deduci videmus (cum namque stricto jure uti non datur, quemque quo modo potest uti necessitas est) de testium numero, quo testamentis adesse debeant, statuere non alienum à providentia nobis visum est. Atque hoc quidem etiam sempiternæ memoriæ patri nostro in mentem venit: verum quod statuit non valde id exacte statutum esse judicatum est. Quum enim superiorum legislatorum alius [10] septem, alius [11] vero quinque assumendos esse testes censuisset, (septem quidem in civitatibus, quippe ubi propter hominum multitudinem, ut consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agris vero & itineribus, quinque, quod magna illic plerumque hominum fide dignorum raritas [12] sit) cum hoc (inquam) ita de illis constitutum esset, pater noster [13] exuperantem numerum despiciens, simul in civitatibus, simul in agris & itineribus per quinque testes testamentis vigorem attribuit: idque ideo (mea quidem sententia) quod quanta nunc virtutis inopia humanam vitam occupet, consideravit. Attamen (id quod

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μα'.

* Περὶ τοῦ ἐν μὲν ταῖς πόλεσι διὰ πέντε μαρτύρων κυροῦσθαι τὰς διαθήκας, ἐν ὁδοιπορίαις δὲ καὶ ἀγροῖς ἀνυποδίκτως εἶναι καὶ τὴν διὰ τριῶν κύρωσιν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΝ πᾶσι μὲν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν, ὅσα τὴν διὰ μαρτύρων ἀπαιτοῦσι πίστιν, ὀφειλόμενόν ἐστι συνεῖναι τὴν διὰ τούτων βεβαίωσιν, μάλιστα δὲ χρῄζουσι διατάξεις ὡς χρεὼν πρὸς τὴν τελευταίαν ἡμῶν τῆς ζωῆς ἡμέραν ἀποβλεπόντων, τῆς τοιαύτης βεβαιώσεως. οὐ γάρ ἐστι προσλειπόμενος τρόπος ὃς ὀρθῶς αὐτοῖς δικαιώσει, εἰ μὴ τὸ ἐκ τῶν μαρτύρων προσέσται ἀσφαλές. ἔδει οὖν, ὅσῳ ἀναγκαιότερον τυγχάνει βεβαίας εἶναι τὰς ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ ζῆν ἀπιόντων ἀνθρώπων πραγματευομένας διατυπώσεις, τοσοῦτον αὐτὰς ἀσφαλίζεσθαι διὰ τῆς μαρτυρίας. ἀλλ' ἐπεὶ ὁρῶμεν πολλάκις ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῆς ἐν ἀκριβείᾳ τὰ πράγματα, πρὸς τὴν ἐνδεχομένην κατάστασιν καθιστάμενα (μὴ γὰρ παρόντος χρῆσθαι τῇ ἀκριβείᾳ, ἀνάγκη χρῆσθαι καθώς ἄν τις δύναιτο) οὐκ ἔξω προνοίας ἡμῖν ἐφάνη καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ταῖς διαθήκαις ἐφεστώτων μαρτύρων παρεῖναι διορίσασθαι. Τοῦτο μὲν οὖν εἰς νοῦν ἦλθε καὶ τῷ ἀειμνήστῳ ἡμῶν πατρὶ διατάξαι, πλὴν ἔδοξεν οὐ πάνυ τι ἀκριβῶς ἔχειν τὸ διορισθέν. τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ νομοθετῶν ὁ μὲν ἑπτὰ παραλαμβάνεσθαι μάρτυρας, ὁ δὲ πέντε, γνώμην ἐξενηνοχότων (ἑπτὰ μὲν ἐν πόλεσιν ὡς εἰκὸς πολυανθρώποις μὴ ἀπορουμένων, πέντε δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ὁδοιπορίαις, διὰ τὴν πολλάκις φθάνουσαν τῶν εἰς πίστιν ἀξίων ἀνθρώπων ὀλιγότητα) τούτων οὕτως ἐπ' ἐκείνων διακελευσάντων, καὶ ὁ ἡμέτερος πατὴρ τὸ ὑπερέχον ἀριθμοῦ παριδὼν, ἔν τε πόλεσιν ὁμοίως καὶ ἀγροῖς καὶ ὁδοιπορίαις ἀπένειμε τὴν διὰ πέντε μαρτύρων ταῖς διαθήκαις βεβαίωσιν, πρὸς τὴν νῦν κατέχουσαν τὸν βίον ἔνδειαν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἐμοί γε δοκεῖ, ἀπιδών. ὅμως, ὅπερ εἴρηται, ὅπερ τις

l. 19. *in fin. Cod. de testam.* quod tamen non admitto, & alia videtur ejus legis 19. sententia ut ibidem scripsi. Sed & illud tenendum. Jure Canonico valere testamentum factum coram presbytero & duobus testibus, *c. cum esses.* 10. *de testam.* Quin eodem jure ultimam voluntatem ad pias causas valere coram duobus testibus *c. relatum* 11. *de testam.* ad hanc jure civili plures quam septem adhibitos non nocere. Superflua namque prosunt, nunquam nocent. *Paul.* 3. *sent.* 4. §. 10. Quin sufficere ad bonorum possessiones omnibus locis petendas, ut solennis testium numerus adhibitus fuerit, quo loco testamentum factum esse dicetur *l. ult. Cod. de testam.* Idque communiter observari refert Ferrariensis *in formula libelli qua petitur hereditas ex testamento* 48. *in verbo* Vallarum 6. n. 4. & 5. *Harm.* 1. §. 11. & 12.   8 *Nov.* 43   9 Atque ita mutatur numerus testium Justinianeo jure requisitus *Instit. de test. ordinand. & C. de testam. ordin.*   10 Justinianus T. *l. ult. Cod. de testam.*

11 Jus vetus intelligit. de quo vid. §. 1. §. 2. §. 3. *Inst. de testam.*   12 *l. ult. C. de testam.*   13 Basilius Macedo.

[illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μβ'.

Περὶ ἀγράφου διαθήκης, ἢ τῆς ἤδη γραφείσης.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΟΙΚΕΝ ἡ πολλάκις ἐν τοῖς λόγοις ἐπικαθημένη ἀσάφεια [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μγ'.

Περὶ τοῦ κυροῦσθαι διὰ ἰδιογράφων τὰς διαθήκας. καὶ Περὶ τοῦ εἰ καὶ τρεῖς τυγχάνουσι μάρτυρες.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΧ ὡς [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μδ'.

* Παρὰ τινῶν ἐπισφραγίζεσθαι δεῖ τὰς διαθήκας.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ πάσης μὲν ἄλλης ὅσα γραφῇ [illegible]

dictum est non admodum exacta ratione placitum illud nititur. Dicat enim fortasse aliquis, æqualem numerum attribui non oportuisse, atque testimonium quod in agris & itineribus adhibetur, arctius contrahendum fuisse. Nos igitur quod ille neglexit, non negligendum putantes, sancimus, *ut in civitatibus* quinque testibus stabilitum testamentum approbetur: in itineribus vero & agris, aliisque inhabitatis locis trium testium confirmatio suscipiatur.

CONSTIT. XLII.

UT [1] SUFFICIENS NUMERUS TESTIUM TESTAMENTUM RATUM FACIAT TAMETSI [2] ID NEQUE ILLORUM SUBSCRIPTIONES NEQUE SIGNACULA HABEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ in verbis residet obscuritas, multum quod tractatur involvere videtur: quippe quæ tanquam expansa quædam nubes, tum intelligendi vim animo auferat, tum à recta rerum administratione avertat. Hanc igitur obscuritatis caliginem ubi illis constitutionibus quæ de testamentis agunt, neque mediocrem noxam rebus adferunt, circumfusam esse cognovimus: pulchrum fore rati sumus, si illas repurgaremus, quomodoque testamenta confirmari, aut non oporteat, lege non ambigua, neque quæ varie apprehendi possit, definiremus. Qui ante nos de testamentis tractarant, bifariam illa diviserunt, & alia quidem scriptis, alia vero sine scriptis confici tradiderunt. Quin & modum quo utrumque testamentum, (& scriptum nempe, & non scriptum) ratum fiat, subjecerunt: ut scripta confirmatio in eo consistat, quod vivente etiamnum testatore testium subscriptione obsignationeque omnibus numeris absolutum sit: nuncupativi vero, sive non scripti, quod septem non indigni fide testes se audivisse, cum ita testator lingua sua de rebus suis pronuntiaret, confiteantur. Atque his hunc ad modum constitutis, annectunt scriptum testamentum, nisi [3] ad scripturæ, qua testatoris voluntas significatur, perfectionem simul omnia conveniant, & testium subscriptiones, nempe quæ illis de sinceritate testimonio sint, & signacula, quæ subscriptionibus fidem præbeant: nisi hæc simul omnia (inquam) priusquam is cujus id testamentum est, e vita excedat, concurrant, omnino id irritum esse, ut neque tanquam scriptum, neque tanquam nuncupativum valeat. Ex quo sane præoccupativo placito, quum non admodum caute (ne interim dicam male) conceptum sit, confusio atque ambiguitas rem testamentariam invadit. Aliis enim videtur testamentum velut adulterina femina, prorsus abjiciendum: ut aliis quidem ex bonis utilitatem capere permittatur, defunctis vero ne minimum quidem utilitatis ex rebus suis accedat: si tamen defuncti utilitatem aliquam sentiunt. Sentiunt autem quum ex ipsorum morte per beneficii erogationem nonnulli reviviscunt. Atque hi quidem (quomodo dixi) hunc in modum à rerum suarum utilitate hominem prorsus arcere volunt. Quibus vero benignior sententia animo residet, hi testamento, quod sigillorum impressione perfectionem non accepit, si non ut scriptum censeatur, certe tamen qualem non scriptum & nuncupativum accipit, talem vigorem tribuunt. Nos itaque perplexitatem hanc adeo rebus humanis esse nocumento videntes, in benigniorum judicum sententiam pedibus imus, veterisque legis caliginem & ambiguitatem in simplicem atque apertam cognitionem convertimus, ac sancimus, *ut [4] quod testamentum*, respectu eorum quæ scripto testamento adesse debent, imperfectum est: si tamen nuncupativi testamenti testimonio non indigeat, vigore nuncupativi testamenti firmum sit: sin testium fide indigeat, ut quod nihil ad faciendam fidem idoneum habeat, in irritum concidat. Quæ enim ratio est, imo quomodo non omnino absurdum nimisque crassum est, alias testes istiusmodi approbatione dignari, ut quæ nulla sui parte scripto mandata sunt, confirment? alias vero quasi qui per scripturam declarata confirment, indigni sint, ita illos vilipendere, præsertim vero, cum hic aliquo etiam modo fides corroboretur. Quomodo insuper id detestandam inverecundamque æquitatis proditionem non continet? Quid si testamentum scripto tradi cœperit, quodque constiturum est, dignorum fide testium auribus insonuerit, deinde vero aut scribam morbus corripuerit, aut mors etiam ipsum sustulerit, & mox testator quoque enectus sit: (ut multa hominibus ex improviso contingunt) num propterea quos is moriens beneficio dignos censuit, illi eo privati injuriam sustinebunt? Et vero, quod indignissimum est, non modo non cum vita id mali testatorem deserit, verum etiam mortuum insectatur, privatque (quantum quidem ad eorum qui testamentum irritum faciunt sententiam attinet) misericordis Dei commiseratione, cujus participem illum fore, ex eo quod ipso defuncto alii beneficiis subleventur, spes est. Idcirco simulatque nostra potestas hæc animadvertit, evidentem atque indubitatam formam sancit, *ut [5] si testes tantum* dicant illius hominis proprium id esse testamentum, id non improbetur, sed firmum atque ratum sit: tametsi non solum signacula, sed etiam cum illis testium subscriptiones desint.

CONSTIT. XLIII.

UT PER SCRIBENDI IGNAROS [6] TESTAMENTA ETIAM CONFIRMENTUR. [7]

Idem Imperator eidem Styliano.

NON quod superiores, quia communis vitæ negotiis diligentem cautionem attulerunt, reprehendere velimus, legem proferimus: sed potius, ut exacta ipsorum ratio in usum recipiatur, operam damus, resque ipsæ (quod illas exacto ipsorum præscripto respondere impossibile sit) ne, quoad ejus fieri potest, debito suo statu excidant, sanctione cavemus. At quid est quod dico? Decretum est à veteribus de testamentis tractantibus, ut per [8] septem testes, minimum autem per quinque defunctorum statutis authoritas accedat. Neque vero id simpliciter, sed ne [9] ignari literarum testes essent, si quidem in civitatibus, ubi non fere peritorum penuria est, testamenta facta sint: sed si aliis in locis in quibus literarum studia disciplinæque non admodum usitatæ sunt, illic testium non exacte haberetur ratio: neque illi soli qui ad literarum studium educati sunt, quærerentur, sed ad testandum & literarum rudibus aditus esset. Quod itaque illis in locis, in quibus hominum scribendi peritorum abundantia non est, lex fieri statuit, id consuetudo omnibus ubique locis & civitatibus, quanquam magna doctorum hominum copia esset, ita facere volentibus concessit. Quod sane & Imperatoriæ nostræ Majestati legum authoritate dignandum esse placuit. Sancimus igitur *ut quocunque* in loco & civitate, etiam [10] ab imperitis testamenta confirmentur, dummodo mores testium fidem mereantur. Quin & numerum non solum ad quinque contrahimus, sed iis in locis in quibus raros fide dignos prodire constat, tres [11] quoque admitti, ac testimonium illorum non reprobari volumus.

CONSTIT. [12] XLIV.

* A QUIBUS [13] OBSIGNARI TESTAMENTA OPORTEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM omnes alii hominum actus ac negotia quæ in literas referantur, necessario exquisitum testimonii subsidium requirant: tum

[1] Epitome exstat apud 5. Harm. 1. §. 11.

[2] Hoc vult: firmum ratumque testamentum esse, si testes una voce duntaxat pronunciaverint, id testamentum esse: nec amplius quidquam exigi: valere denique licet signacula non ei adposita, licet etiam testium subscriptiones cum signaculis desiderentur. Et breviter in testamentis subscriptiones & signacula testium non requiri: quod olim requirebatur. Et ita hæc constitutio abrogat §. 3. Inst. de testam. ordinand. & fine ac.

[3] d. §. 3.

[4] Sensus est à Leone nihil his eorum immutari, quæ vel de scripto, vel nuncupativo testamento cauta sunt.

[5] Et ita jus vetus abrogatur, quo subscriptiones testium eorumque signacula requirebantur.

[6] Olim constitutum, ut literati testes pro illiteratis subscriptionem interponerent, l. ult. vers. si vero unus, aut duo vel plures literati. Cod. de testam. quod hæc Nov. remittitur.

[7] Titulus ita formatus est apud Græcos, [illegible] Vering.

[8] §. 3. Inst. de testam. ordin.

[9] d. vers. si vero.

[10] Abrogatur d. vers. si vero.

[11] Harmen. 41. [illegible] 5. Harmen. 1. §. 11.

[12] Hujus constitutionis meminit Harm. 5. tit. 1. §. 12. ait enim Novella Leonis constitutum ut testamenta a magistratu non signata valeant, etsi testium subscriptiones non habeant. Puto tamen locum illum Harmenopuli pertinere ad Novellam 42. Et vid.

[13] Olim à magistris census, l. 23. Cod. de test. hodie à Quæstore [illegible]

UAB Biblioteca de Ciències Socials

tum maxime id faciunt, quæ homines natura sua ad interitum vergente, discessuque è carne imminente litteris exponunt, his in ipso è vita excessu rationes suas & voluntatem committentes. Quæ enim inter vivos conscripta sunt, quanquam obsignata sint, nihilominus tamen illorum vitia ex verborum ejus qui scripsit, eorumque de quibus scriptum confectum est, examinatione deprehenduntur. Quæ vero à morientibus scripto constituuntur, ea se minus recte habere, si nullum certum testium suffragium adsit, impossibile discere est. Verumenimvero & hic tractatus longe optime à legislatore conscriptus est, dum sæpe testamentorum testes ad jusjurandum adigi nolens, illis census[1] magistri qui nunc generalis[2] appellatur, sigillo parari firmitatem jubet. Etenim quod tanquam levem promptumque ad jurandum aditum non præbet, insignique sigillo ambiguis testamentis vigorem tribuendo, ut juramenta reprimerentur, fecit: ea sane res & prudentissimi consilii, & præstantissima est. Atque hoc quidem obtinuit olim. Postmodum autem consuetudo id mutavit, ut supra testes ejus qui ad quæstoris dignitatem pervenisset, sigillum testamento testimonium ferret. Et quidem illa etiam confirmatio majoribus nostris optima visa est. Quos & nos sequentes, quo illa validior sit, jubemus, *ut*[3] *sigillo* magistri census (quod nunc ad illum neque legum cura, neque administratio pertineat) nihil prorsus in obsignatione testamentorum juris nec commercii sit (quemadmodum neque nunc id illa obsignat) sed pro[4] illo quæstoris sigillum obsignet. Neque vero hoc solum testamenta obsignet: verumetiam magnificentissimi nostri magistri & patricii, præfecti urbis etiam, aliique qui judiciis præsunt, sigillis suis illa fidei commendent. Verum hi in urbe: in aliis autem locis & civitatibus præfecti, & in quaque provincia præsides hoc sciunto & faciunto.

1 Nov. 44. c. 1. §. 4. l. 17. §. 2. Cod. *de sacr. eccl. l. 23. C. de test.*

2 Ος νῦν τῇ γενικῇ προσηγορίᾳ [illegible].

3 *Harm. d. t.*

4 Apud magistrum census insinuari testamenta moris erat *d. l. 23.* hodie à Quæstore & aliis Magistratibus hic enumeratis.

Constit. XLV.

* UT SENTENTIAM JUDICES IN LITERAS REFERANT, SUAQUE[5] MANU OBSIGNENT.

Idem Imperator eidem Styliano.

DUM ut res judicatæ firmæ maneant, & ne qua suspicio atque controversia sententias insequatur, curam gerimus, hoc se nobis constituendum obtulit, *ut quibuscunque* dijudicare ac dirimere lites obtigisset, de quibus rebus judicium pronuntiaturi essent, de iis sententiam de scripto ferrent, eamque manibus suis[6] obsignarent: ut ne si temere judicatum esse postmodum deprehendatur, negare illi suam sententiam possint: neque alii quippiam supposititia adulterinaque sententiæ scriptura efficta, illam in judicum aliquem referre liceat. Quicunque igitur judicum dignitate honoratus est, dehinc ita facito: ac quibus de rebus judicavit, decretum scriptum, suaque manu obsignatum edito.

5 Poterant olim manu aliena, *l. ult. C. de sententiis ex periculo recitandis:* cui hoc additur à Leone.

6 Et ita supplet *d. l. ult.*

Constit. XLVI.

* ABROGATIO[7] QUARUNDAM DECURIIS ET DECURIONIBUS[8] LATARUM LEGUM.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum ut quæcunque aliæ res in communis vitæ usum assumantur, ipsarum commoditas facit, & quæ utilitatem aliquam adferunt magnifacimus: quæ vero ad nihil conducunt, contemnimus: sic omnino & ad legalium capitum compositionem nos accommodari oportebit, ut quarum usus aliquis sit, qui bono quopiam rempublicam beet, hæ necessario & ferantur & honorentur: quarum vero usurpatio aut nullius momenti, aut mala sit, harum non modo non ratio habeatur, sed etiam è legum corpore exemptæ rejiciantur. Hæc idcirco dicimus, quod inter veteres de decurionibus & curiis latas leges quædam gravia intolerabiliaque decurionibus quæpiam munera injunxerint: curiis autem privilegium, ut quosdam magistratus constituerent, suaque authoritate civitates gubernarent, præbuerint. Quæ nunc, eo quod res civiles in alium statum transformatæ sint, omniaque ab una Imperatoriæ Majestatis solicitudine atque administratione pendeant, tanquam incassum circa legale solum oberrent, nostro decreto illinc submoventur.

7 Hac Novel. tolluntur ordines decurionum, ideoque hic titulus non est in Basilicis. vid. *Cujac. ad tit. C. de decur.*

8 L. D. 2. 10. *Cod. 31. Nov. 38.*

9 Abrogatur *l. 2. C. de off. prætor.*

10 *d. l. 2.*

11 Nam quod Constantinopoli atque Romæ senatores, hoc decuriones in municipiis fuere.

12 Leges usu exigente promulgantur, usu contrario tolluntur.

Constit. XLVII.

* ABROGATIO[9] LEGIS QUÆ SENATUI PRÆTORES, DECURIONIBUS VERO PRÆFECTOS CONSTITUERE CONCEDEBAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUOD alius olim reipublicæ status esset, rerum ordo similiter alius erat. Quum enim cuncta in Principis deliberationem non caderent, sed nonnulla essent, de quibus dispicere, & jubere senatus officium esset, ea ab illo etiam proferebantur. Prætores itaque tres[10] numero in urbe rebus administrandis ab eo præficiebantur, isque actus sanctione legis procedebat. Neque vero id in urbe solum, sed in aliis etiam civitatibus à decurionibus[11] ut vocabantur, præfecti quidam (non tamen quales hodie militaris præfectura novit, sed excellentiores quidam, quique aliam curam demandatam haberent) præficiebantur. Quum igitur aliter sese tunc res haberent, communis usus illam legem requirebat. Nunc autem quum omnia à principali cura pendeant, Deoque opitulante ipsius providentia discutiantur & dijudicentur: ac vero illa lex nullum de se usum præbeat, cum aliis quæ de republica ejectæ sunt, hanc etiam ejiciendam esse statuimus. Quemadmodum enim legibus nondum enatis nascendi causam rerum usus[12] præstat: sic quando lex rerum utilitati non subservit, eam abolendam esse sequitur.

Constit. XLVIII.

* NE MULIERES IN CONTRACTIBUS[13] TESTIMONIUM PRÆBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAUD scio quomodo, re non exactiore judicio disquisita, mulieribus ad dicendum testimonium procedendi facultatem dederint veteres[14]. Illud saltem vulgo notum, volutandum animo fuerat, crebrum nempe in virorum oculos occursum[15] mulieri dehonestamento esse: pudicam vero & honestam ejusdem rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas ad testimonium assumi permiserint, (unde fit persæpe, ut in magnis hominum turbis convertentur, irreverentiusque quam mulierum sermo ferat, lingua utantur) hoc quemadmodum dixi, mihi dubitare subiit. Quorsum enim hisce visum est, ut in[16] negotia publica mulierum prodiret testimonium, quibus juxta atque viris testari permiserunt, quemadmodum Scythicas[17] mulieres cum maritis ad bella coarmari audimus? Et sane quomodo præter absurditatem ingentem, hoc naturæ etiam finium, quibus virilis muliebrisque sexus disterminati sunt, tum confusionem, tum eversionem non continet? Quomodo item mulieribus quas etiam domi ob-

13 Testis in contractu mulier esse prohibetur hac *Nov. Gell. 6. cap. 7.* scribit, nulli fœminæ dicendi testimonii jus fuisse, & Constantius *l. 1. C. Theod. de rapt. virg.* mulieres removet à postulationibus & testimoniis, omnibusque rebus judiciariis: ut & antiquitus penitus removebantur. Harmenop. 1. *tit. 6.* refert mulieres admitti in testimonium [illegible], & post capite [illegible] mulieres ait in testamentis non admitti ut & in aliis negotiis: iis exceptis, ἐν οἷς ἄνδρες οὐ παρεμβάλλονται, in quibus non advocantur vel adhibentur masculi. Idem paulo post negat mulierem admitti *ἐν ταῖς συναλλαγαῖς [illegible]*, admitti vero ait ἐν ταῖς [illegible], appellat autem [illegible], id est, judicialia, vid. *l. 18. ff. de testam. lege 20. §. 6. ff. qui testam.* His adde quæ scripsi 2. Feud. 31. *in fin.* ubi fœminæ removentur à testimonio investituræ, quamvis feudum habeant ab eodem domino.

14 *d. l. 18. d. §. 6.*

15 Mulieri dehonestamentum, frequenter viris occurrere.

16 Εἰς [illegible].

17 Mulieres Scythicæ cum maritis ad bellum coarmari solitæ.

ὅσα τῆς ἀνθρωπίνης πλάσεως εἰς διάλυσιν ὁρώσης, καὶ τῆς ἐκ τῶν σωμάτων παρεπιδημίας ἐκδημίας, χρήματα ἐπιθέντες, τούτοις τὴν ἑαυτῶν λογισμῶν ἀναχωρήσεως τῶν ἀνθρωπίνων, παρακατατίθενται. ἃ μὲν γὰρ ἐπὶ περιοῦσιν ἐν βίῳ ἐγράφη, κἂν ἐσφραγισμένα, ταῦτα φωρᾶται τὰ σφάλματα ἐκ τῆς τῶν λόγων συνεξετάσεως αὐτοῦ τε τοῦ γράψαντος καὶ τῶν περὶ ὧν τὴν γραφὴν ἐποιήσατο. ἃ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπιόντες διατίθενται, ταῦτα οὐκ ἂν ἢ φαύλως ἔχοιεν καταμαθεῖν, εἰ μὴ παρείη ἡ ἐκ τῶν μαρτύρων ἀσφαλὴς ψῆφος. ἀλλὰ γὰρ ἄριστα καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῷ νομοθέτῃ διατετύπωται, ἐν οἷς βουλόμενος μὴ εἰς ἀναγκαίους ὅρκους πολλάκις καθίστασθαι τοὺς μαρτυροῦντας ταῖς διαθήκαις, τὸ βέβαιον αὐταῖς κελεύει σφραγῖδι περιέχεσθαι τοῦ λεγομένου τῶν κήνσων ἐπιμελητοῦ, ὃς νῦν τὴν τοῦ γενικοῦ προσηγορίαν ἀπηνέγκατο. καὶ γὰρ τὴν μὴ ὥσπερ ἐμμελῆ καὶ ἕτοιμον ἐν τοῖς ὅρκοις παρέχειν τὴν εἴσοδον, ἀλλ' ἐπισήμῳ σφραγῖδι δοτικῶς διαθήκαις δοῦναι τὸ βέβαιον, τὴν τῶν ὅρκων ἐπήγαγε περιστολήν, [illegible] φρονιμωτάτου τε καὶ ἄριστον. τοῦτο μὲν ἐπὶ τῶν πάλαι ἐκράτει. Ἡ δὲ συνήθεια μετὰ ταῦτα ἀντὶ τοῖς μάρτυσι τὴν σφραγῖδα τῇ διαθήκῃ προσμαρτυροῦσαν μεταποιήσασα ἐκείνου, ὃς ἂν ἐπὶ τὸ τοῦ κυαίστωρος ἀναβεβηκὼς ὀφείλει ἀξίωμα, ὅπερ μὲν καὶ τοιαύτην τοῖς πρὸ ἡμῶν δοκεῖ ἀσφαλὲς ἔδοξεν. Οἷς ἑπόμενοι καὶ ἡμεῖς, ἵνα μᾶλλον ἰσχύοιεν ἡ, κελεύομεν τῇ μὲν σφραγῖδι τοῦ ἐπὶ τῶν κήνσων καθεστηκότος ἀνδρὸς, ὅτι μηδὲ μέτεστιν αὐτῷ νῦν τῆς τῶν νόμων ἐπιμελείας καὶ διοικήσεως, μηδέν τι πρὸς τὴν ἐπισφράγισιν τῶν διαθηκῶν μετεῖναι· ὥσπερ οὐδὲ ἐπισφραγίζεται γε ταύτας· τὴν δὲ νῦν ἀντ' ἐκείνης ἐπισημαινομένην αὐτὰς τοῦ κυαίστωρος σφραγῖδα· μηδὲ τοῦτον μόνον ἐπισφραγίζειν τὰ διατιθέμενα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεγαλοπρεπεστάτους ἡμῶν μαγίστρους καὶ πατρικίους, καὶ τὸν τῆς πόλεως ἔπαρχον, καὶ τοὺς ἄλλους οἳ ἐπὶ τῶν κρίσεων καθεστήκασι, ταῖς ἑαυτῶν σφραγῖσι τὰς διατυπώσεις τῇ ἀξιοπιστίᾳ σημαίνειν. ἀλλ' ἐν μὲν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων οὗτοι· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις χώραις καὶ πόλεσιν οἵ τε στρατηγοὶ καὶ οἱ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν κρατοῦντες τοῦτο ἴστωσαν καὶ ποιείτωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ με'.

* Περὶ τοῦ τοὺς δικαστὰς ἔγγραφον ἀποδιδόναι τὴν ψῆφον καὶ τῇ οἰκείᾳ χειρὶ διασημαινομένην.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΗΣ ἀσφαλείας τῶν ἤδη φθασάντων κεκρίσθαι πραγμάτων, καὶ ὅπως μή τινα ὑποψίαν καὶ ἀμφισβήτησιν ταῖς κρίσεσι παρεπακολουθεῖν, προμηθούμενοι ἡμεῖς, καὶ τοῦτο παρίστημι θεσπίζοντες, τὸ δεῖν, οἷς κρίνειν καὶ διαλύειν δίκας ἔλαχε, περὶ ὧν ἂν ἐξενέγκοι κρίσιν, ἔγγραφον ἀποδιδόναι τὴν ψῆφον, οἰκείᾳ αὐτοῦ διασημανθεῖσαν χειρί· ὅπως μήτε ἐκεῖνον ἔξαρνον εἶναι, τοιαύτης καταλαμβανούσης προαιρέσεως, διαβολῆς γεγονυίας, μηθ' ἑτέρῳ τινὶ ἐξεῖναι, ὑποβολιμαίαν καὶ νόθον διαπλαττομένους κρίσεως γραφήν, εἴς τινα τῶν κριτῶν ἀναφέρειν αὐτήν. Πᾶς τοίνυν δικαστικῇ τετιμημένος ἀξίᾳ, οὕτως ἐκ τοῦ παρόντος ποιείτω καιροῦ, ἔγγραφα ἀποδοὺς ἃ ἐδίκασε, καὶ διασεσημασμένα ὑπὸ τῆς οἰκείας χειρός.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μϛ'.

* Περὶ τοῦ ἐκβάλλεσθαι νόμους τινάς, τοῖς μὲν βαρείας ἐπιτρέποντας λειτουργίας, βουλευτηρίοις δὲ ἀπονέμοντας ἀρχάς τινας προβολῆς καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίως τῆς πόλεως παρέχειν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ ἄλλων ἁπάντων τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἐκείνων τὴν μεταχείρισιν ἡ χρεία παρέχεται, καὶ ἃ μὲν φέρει τινὰ ὠφέλειαν, ταῦτα ἐν λόγῳ ποιούμεθα, ἃ δὲ μηδὲν συντελεῖ, ἐν τῷ μηδενὶ τιθέμεθα· οὕτω πάντως καὶ πρὸς τὴν σύνταξιν τῶν νομίμων κεφαλαίων δέον ἁρμόζεσθαι· ὧν μὲν ἔστι τις χρῆσις, δεξιόν τι φερούσης τῇ πολιτείᾳ, τούτων ἀναγκαίως καὶ κειμένων καὶ τιμωμένων· ὧν δὲ ἢ οὐδαμῶς ἢ φαύλη ἡ μεταχείρισις, τούτων οὐ μόνον ἀξιουμένων λόγου τινὸς, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν νόμων θέσεως διακρινομένων τε καὶ ἀποβλήτων γινομένων. Ταῦτα φαμέν, ἐπεὶ τοῖς πάλαι νόμοις τινὲς ἐντεθειμένοι περί τε βουλευτῶν καὶ βουλευτηρίων, τοῖς μὲν βαρείας τινὰς καὶ δυσοίστους ἐπιτρέπουσι λειτουργίας, ἀπονέμουσι δὲ τοῖς βουλευτηρίοις παρέχειν ἀρχάς τινας προβολῆς καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίως τῶν πόλεων αἱ νῦν, ὅτι πρὸς ἑτέραν κατάστασιν τὰ πολιτικὰ μεταπεπτώκασι πράγματα, καὶ πρὸς μόνην τὴν βασιλικὴν πρόνοιάν τε καὶ διοίκησιν ἀνήρτηται πάντα, ὡς μάτην περιπλανώμενοι τῷ νομίμῳ ἐδάφει, ἐκεῖθεν τῷ ἡμετέρῳ ὑπεξάγονται δόγματι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μζ'.

* Περὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ διδόντος νόμου τοῖς βουλευταῖς στρατηγοὺς καὶ ἄλλας τινὰς ἀρχὰς προβάλλειν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΠΑΛΑΙ μὲν ἄλλην ἐχούσης τῆς πολιτείας κατάστασιν, ἄλλως καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἡ τάξις ἐτέτακτο. μὴ γὰρ πάντων ὑπὸ τῆς βασιλικῆς διαπραττομένων προνοίας, ἀλλ' ἔστιν τινῶν ἃ τῆς συγκλήτου ἔργον ἦν διασκέψασθαι καὶ χειροτονεῖσθαι, ὑπ' ἐκείνης καὶ τὴν προβολὴν ἐλάμβανον. στρατηγοὶ γοῦν ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων τρεῖς ὑπὸ ταύτης εἰς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν καθίσταντο, καὶ ἡ τάξις αὕτη νόμου κυρίου θεσπίσματι. ἀλλ' οὐ γὰρ μόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις, ὑπὸ τῶν οὕτω καλουμένων βουλευτῶν στρατηγοί τινες, (οὐχ οἵας ἡ νῦν οἶδε στρατηγικὴ ἀρχή, καὶ τιμιώτεροι δέ τινες, καὶ ἄλλην ἐγκεχειρισμένοι φροντίδα) προεβάλλοντο. Τότε μὲν οὖν ἄλλως τῶν πραγμάτων διακειμένων, ἡ χρεία τὸν νόμον ἐζήτει. νῦν δὲ τῆς βασιλικῆς φροντίδος πάντων ἐξηρτημένων, καὶ, σὺν θεῷ, τῇ ταύτης προνοίᾳ καὶ σκοπουμένων, καὶ διακρινομένων, καὶ χρείαν οὐδεμίαν ἐκείνου τοῦ νόμου παρεχομένου, μετὰ τῶν ἄλλων οἳ τῆς πολιτείας ἐκβέβληνται, καὶ τοῦτον συνεκβάλλεσθαι ὁρίζομεν. ὥσπερ γὰρ ἐν ἀρχῇ τοῖς νόμοις ἡ τῶν πραγμάτων χρεία παρέχει προελθεῖν τὴν ἀρχήν, οὕτως ἡ πρὸς τὸ χρήσιμον τοῖς πράγμασι δόγματος κενωθεῖσα, ἀκόλουθον ἐξαλείφειν αὐτό.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μη'.

* Περὶ τοῦ μὴ ἔρχεσθαι γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμφώνων μαρτύρια.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΚ οἶδ' ὅπως, μὴ σκεψάμενοι γνώμῃ ἀκριβεῖ, ταῖς γυναιξὶν ἰδίοις ἔδοσαν εἰς τὸ μαρτυρεῖν προϊέναι οἱ παλαιοί, οὐδὲ τὸ προχειρότερον ἐκεῖνο ἐνθυμηθέντες, ὅτι γυναικὶ ἀκοσμίαν φέρει ἡ συνεχὴς πρὸς τὰς ἄῤῥενας ὄψεις ἀπάντησις, σώφρονας δὲ καὶ κοσμίους ἡ ἐκείνου καθίστησιν ἀποφυγή. πῶς ἂν ἐπιτρέψαιεν εἰς μαρτυρίαν παραλαμβάνεσθαι, ἐξ ἧς συμβαίνει πολλάκις ἐν δήμοις πολυανθρώποις αὐτὰς ἀναστρέφεσθαι, καὶ χρῆσθαι τῇ γλώσσῃ ἀναιδεστέρᾳ ἢ κατὰ γυναικείας λαλιάς· τοῦτο, ὥσπερ εἶπον, ἐπῆλθέ μοι ἀπορεῖν. τί γὰρ ἡ γυναικῶν μαρτυρία τοιοῦτον συνεισενεγκεῖν εἰς πράγματα, ὡς ὁμοίως τοῖς ἀνδράσι μαρτυρεῖν συγκεχωρῆσθαι, καθάπερ τὰς Σκυθικὰς γυναῖκας ἀκούομεν ὁμοῦ τοῖς γαμεταῖς συνεξοπλίζεσθαι; πρὸς τοῦτο δὴ πῶς οὐχὶ μετὰ τῆς ἀτοπίας πολλὴν σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν ἔχει τῶν ὁρίων τῆς φύσεως, οἷς τὸ τῶν θηλειῶν καὶ ἀρρένων γένος διεστείλατο; πῶς δὲ ἡ προδιδοῦσι τὴν γυναιξὶν ὀφειλομένην αἰδῶ τι ἢ

τε καὶ κοσμιότητι· ἂν καὶ τὴν οἴκοι ἐντυχίαν δεῖ πεποιημένην εἶναι, καὶ μὴ ἀπαιτήλως ἀφειμένην καὶ ἄνετον. ἡ γὰρ εἰς τὴν μαρτυρίαν εἴσοδος ἀνοίγουσα χώραν τῇ ἀσχημονούσῃ γυναικὶ παῤῥησίας, δι' ὧν ἐν πολυανθρώποις δήμοις ἐγκαταμίγνυται καὶ τοῖς τῶν ἀνδρῶν ἐνστρέφεται πράγμασι, τὴν κεκρυμμένην ἐν τῇ γυναικείᾳ φύσει ὑποβάλλει τε καὶ αἰδῶ ἀφαιρεῖται, καὶ ἐκπαιδεύσειεν αὐτὰς ἰταμότητι καὶ ἀναίδειαν. ὃ μὴν ἀλλὰ καὶ ὕβριν τρόπον τινὰ τοῖς ἀνδράσι φέρει τὸ γινόμενον. τί γὰρ ἂν ἕτερον τοῦτο ἢ ὕβρις (καὶ ὕβρις ἡ βαρυτάτη) εἴη, εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ἃν κυριωτάτη ἀνδράσιν ἡ μετοχή ἐστιν, τὸ παρεῖναι τὸ θῆλυ γένος; διὸ μᾶλλον τὴν συνήθειαν ἢ τὸ πλάσμα τοῦ νόμου διορθούμενοι, ἀποκλείει αὐτὰς τὴν ἐπὶ τὸ μαρτυρεῖν εἴσοδον καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν, ἀποτεθειμένη ψῆφον οἰκείαν ποιεῖται τὸ τοιοῦτο δόγμα, καὶ ἀπαγορεύει νόμῳ ὅλως γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμβολαίων μαρτυρίαν ἔρχεσθαι. Ἐν πράγμασι δὲ γυναιξὶν ἰδιάζουσιν, οἷς μὴ θεμιτὸν ἐντυγχάνειν ἀνδράσιν (φημὶ δὲ ἐπὶ τε τόκων, καὶ εἴ τι ἕτερον ὃ μόνη θῆλυς ὄψις ὁρᾷ) τὰ οἰκεῖα καὶ ἄῤῥητα ὀφθαλμοῖς ἀθέατα μαρτυρείτωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ μθ'.

* Περὶ τοῦ ἀπροσδέκτους εἰς τὸ μαρτυρεῖν καθίστασθαι ὅτοις ὁ βίος ἐλεύθερος οὐ γνωρίζεται.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Η Μαρτυρία, μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον ὂν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων τοῦ βίου ἀσφάλειαν, οὐκ ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων προσιοῦσα, ἀλλ' ὧν οὐκ ἄτιμος ἡ πολιτεία, δικαία ἂν εἴη συνίστασθαι. καλῶς ἂν ἀκριβολογεῖται περὶ τούτου τοῖς νόμοις, καὶ οὐχ ἁπλῶς παντὶ δίδωσι παρέχειν αὐτοῖς τὴν εἴσοδον τῆς μαρτυρίας. πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς ὑπὸ δουλικὴν πλάσιν τύχην ὄντας τῶν νόμων ἔδωκαν εἰς μαρτυρίαν ἔν τισι τῶν πραγμάτων εἰσιέναι, ὀρθῶς ἡμῖν ἔχειν ἐφάνη καὶ τὰ περὶ τούτου παρασημειώσασθαι, ὥστε καθόλου τοὺς μὴ μετέχοντας πολιτείας ἐλευθέρου, εἰς τὸ μαρτυρεῖν ἀπροσδέκτους καθίστασθαι, καὶ τῆς ἐν τῇ νεαρᾷ θεσπίσει κρατεῖν, καὶ περὶ πάσης ἁπλῶς μαρτυρίας ὁρίζειν, καὶ ἐν παντὶ πράγματι, ἄν τε διαθῆκαι εἶεν, ἄν τε τὴν ἑτέραν τοῦ βίου πραγματείαν περιλαμβάνωσαν μαρτυρίαν. εἰ γὰρ οὐκ ἔξεστι μαρτυρεῖν ἐκείνοις, ὅσοι, κατὰ τοὺς πολιτείας ἐλεύθεροι ὄντες, μὴ τὸν βίον ἐλευθερίας καὶ ἀξίως ὡς ἔλαχον ἐλευθερίας διεξάγουσιν, οὐδ' ἐφ' ὅσον δυνατὸν ἀδούλωτον τοῦ νοῦ συντηροῦσι τὸ ἀξίωμα, ἀλλ' εἰς δουλείαν ἂν οὐ δεῖ πράξεων ὑπάγονται· οὐδὲ τούτοις παρεχέσθω μαρτυρεῖν, ὅσοις ὁ βίος ἐλεύθερος οὐ γνωρίζεται. εἰ γὰρ καὶ ἕτερος οὗτος ὁ τρόπος δουλείας, ἀλλ' ὅμως δουλεία ἣν μετέχειν οὐκ ἄξιον τοῦ τῆς ἐλευθερίας ἀξιώματος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ν'.

Περὶ τοῦ τὰς δωρεὰς τὰς μέχρι φ' νομισμάτων οὔσας, ἐγγράφως γίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠΕΙΔΗ πολλοὶ ἔστιν ὅτε μὲν χάριτας ἀμειβόμενοι, ὅτε δὲ μόνῃ χρηστῇ προαιρέσει κινούμενοι, δωρεαῖς τινας δεξιοῦνται. καὶ περὶ τούτου τοῦ μέρους διαστεῖλαι ἔδοξεν, οἵας τε χρὴ ἀνατρέπεσθαι καὶ οἵας ἀκύρους εἶναι. οἱ μὲν ἐν παλαιοῖς περὶ τούτου διασκοπήσαντες, γνώμην ἐξέφηναν, ἐκείνην τὴν δωρεὰν ἐκπίπτειν τοῦ βεβαίου, ἣ χρυσίων πεντακοσίων ὑπερτείνει τιμήν· εἰ μὴ πράξεις δημοσίους ἐμφανὴς τὸ δῶρον ποιεῖται, κἂν ἰδιαζούσῃ καὶ μυστικωτέρᾳ χειρὶ τοῦ δωρησαμένου ὁ λαβὼν ἀποφέρηται τὴν ἀπαράτευκτον τὴν ἀσφάλειαν. οὐκ οἶδα τί βουλόμενοι ταύτῃ τῇ περιττῇ ἀκριβολογίᾳ. ἐγγράφως γὰρ πραγματευομένης τῆς δωρεᾶς, καὶ μαρτυρίας εὐδεχομένης παρ' αὐτῆς ταύτῃ συναπτομένης, τί πλέον ἀκριβολογεῖσθαι ἔδει; Ἡμῶν τοίνυν τὴν περίεργον ταύτην ἀκριβολογίαν, ἣν οὐδὲ τὴν ῥαθυμίαν ἐπὶ δωρεαῖς ὅλως ἴσμεν, δοκεῖ καὶ θεσπίσματι καταπαύσασθαι, ἐκεῖνο ἐκθεῖναι, ἵνα δωρεὰ ἡ χρυσίων ὑπερέχουσα πεντακοσίων, ἄγραφος μὲν οὖσα, ἀβέβαιος διαμένῃ· ἐγγράφως δὲ συστᾶσα ἐρρωμένη γνωρίζηται, ἀκύρως οὖσα· καὶ τὸ ὑπερβαῖνον μέτρον τῶν πεντακοσίων, κἂν ὑπὸ μάρτυσιν ὁ τῆς δωρεᾶς ἀντιποιούμενος ταύτης, ἀντιποιῆται. καὶ γὰρ ἡ μέχρι τῶν πεντακοσίων τιμωμένη, εἰ καὶ ἄγραφος εἴη, τρισὶ μάρτυσι κυρουμένη, φέρει τὸ βέβαιον, καὶ δῆλον τούτῳ τῷ τύπῳ ἐξεταζομένας ἰσχύειν ἢ ἀκυροῦσθαι τὰς δωρεάς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ να'.

* Περὶ τοῦ εὑρεθέντος θησαυροῦ, μεθ' τίνος δεῖ τὸν εὑρόντα μερίζεσθαι αὐτόν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΗΝ μὲν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον τοῖς θείοις ἡμᾶς καὶ σωτηρίοις πείθεσθαι νόμοις. οὕτω γὰρ πολιτευόμενοι, ἥκιστα νόμων ἀνθρωπίνων προσεδεήθημεν, καὶ τῷ ἐκεῖθεν φωτὶ ἀσφαλῶς ὁδηγούμενοι, οὐκ ἂν τῆς ἐκ νόμων βοηθείας ἀνθρωπίνης εἰς χρείαν κατέστημεν. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς ἰλύος χαλεπὸν ὑπερέχειν πάντας ἠδύνατο, κατὰ τοὺς οὐρανοὺς ἀγαγεῖν ἐπαίρουσι θείοις ἐνταλμάσιν ἀναβιβάζειν, ἐφεῦρε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη σύνεσις διὰ δογμάτων οἰκείων σωτηρίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ. διὰ τοῦτο καὶ νῦν τοῦ δεσπότου καὶ σωτῆρος ἡμῶν οἰκτίρμονας εἶναι παρεγγυώμενοι, καὶ τῶν ἀπορίᾳ πιεζομένων τοὺς ὄντας τῶν ἐκείνου δωρεῶν ἀπολαύοντας ἐν εὐπορίᾳ διαβιοῦσι παραμυθεῖσθαι τὴν στενοχωρίαν ἐπιτάξαντος, τινὲς ἀχάριστοι μὲν περὶ τὸν δεσπότην ὄντες, ἀσυμπαθεῖς δὲ περὶ τὸ συγγενές, οὐ μόνον οὐκ ὀρέγουσι χεῖρα ἔλεον τοῖς χρήζουσιν, ἀλλ' ὥσπερ φθονοῦντες καὶ αὐγαῖς ἡλίου τοὺς ἑαυτῶν κατορύττουσι θησαυρούς, γῇ τούτους κατακρύπτουσιν· ἔδοξεν καὶ περὶ ταύτης τῆς ἀπανθρώπου ἐπινοίας νόμον εἰς βίον ἐλθεῖν. ὃς πάλαι μὲν ἐκτεθειμένος, πλεονεκτηθεὶς δὲ παρ' ὃς πολλὰ τῶν καλῶν διαλυμαίνεται πλεονεξίας, καὶ ὑπ' αὐτῆς τὸ οἰκεῖον κράτος ἀφῃρημένος, νῦν παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας τοῦ πάλιν ἀνακομίζεται. ἐκέλευε γὰρ ὁ νόμος τῶν κατορυγμένων ἐπιτυχόντα θησαυρῶν, εἰ μὲν βασιλικὸν εἴη τὸ χωρίον, ἢ δημόσιον ἄλλως, διακληροῦσθαι τῷ εὑρόντι καὶ τὸ δημόσιον ἐπίσης τὸ εὕρημα· εἰ δὲ ὁ τόπος ὃς τὸν θησαυρὸν εἰς φῶς ἤνεγκεν, οὐ βασιλικὸς οὔτε δημόσιος, ἀλλ' ἑτέρῳ τινὸς προσήκοι, ἀμφοτέροις ὁμοίως τῷ τε ἐπιτυχόντι καὶ τῷ τοῦ χωρίου δεσπότῃ τοῦτο ἐπίσης διαμερίζεσθαι· εἰ δὲ τοῦ εὑρόντος τὸ χωρίον, αὐτῷ καὶ τὸ πᾶν εὕρημα εἶναι· τοιοῦτ' ὁ νόμος ἐδίδασκεν. ἀλλ' ἡ φαύλη πλεονεξία οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦτο παραλογισαμένη, κέρδος ἄδικον τῷ δημοσίῳ χαριζομένη, ἐκεῖνο μέχρι τοῦ νῦν τῶν εὑρισκομένων δίδωσι θησαυρῶν, εἰς ἀπραξίαν τὸν νόμον περιστήσασα. τί οὖν ἐκ τούτου συμβαίνει; γνῶσιν ἔχοντες θησαυρῶν κατορυγμένων, ἐκπνεοῦντες ἐν ταῖς αὐτῶν πόνοις ἐφησθησομένους ἑτέρους, αὐτοὶ δὲ μάτην ὑπορήσοντες

servantes, nequaquam autem dissolute atque indulgenter, convenit oportet) debitam non produnt & verecundiam & honestatem? Si quidem ad ferendum testimonium progressio, quum eo (quod multorum illæ hominum commiscentur conventibus, negotiisque implicantur virilibus) ad liberius loquendum quam mulieribus decorum sit, fenestram aperiat: muliebris sexus submissos morem pudoremque adimit atque ipsas ad inverecundiam & procacitatem exercet. Jam vero res illa contumeliam aliquo modo etiam viris adfert. Quid enim hoc aliud nisi contumelia, & ea quidem gravissima erit, si quarum rerum tractatio virorum maxime propria est, ad illas sexus etiam fœmineus procederet? Quapropter non minus consuetudinem, quam legis erratum Majestas nostra corrigens, *illis* ad testandum præcludit aditum, ac proposita sententia sua decernit, legeque prohibet, ne quo modo mulieres ad contractuum testimonia accedant. In rebus autem peculiariter ad ipsas [1] pertinentibus, quibus interesse viris fas non est (de partu [2] loquor, & si cui rei [3] alii sola mulier adhibetur) sua peculiaria virisque occulta testantor.

1 In quibus negotiis mulieris testimonium admittatur.
2 Vid. *tit. de ventre inspiciendo.*
3 Puta balneo muliebri, 1. *Harmenop.* 13. admittitur etiam in quæstionibus majestatis *l. 8. ff. ad l. Juliam majestatis.* & in domesticis *Fociis l. 8. §. 6. C. de repud.* adde quæ dixi ad *Nov. 90. & ad epigraphen hujus tit.*

Constit. XLIX.

* NE SERVI AD DICENDUM TESTIMONIUM ADMITTANTUR. 4

Idem Imperator eidem Styliano.

TEstimonium cum magni momenti, necessariaque ad tuenda communis vitæ negotia res sit, non à quibuslibet, sed ab iis qui extra ignominiam vivunt, ferri æquum est. Recte ergo exquisita ratione de hoc disceptant leges, & non simpliciter ad dicendum testimonium cuique aditum præbent. Verumtamen, quia nonnullæ leges servilis conditionis hominibus in quibusdam [5] rebus testari concesserunt: visum nobis est, hoc nota inducendum esse, ut qui liberæ vitæ participes non sunt, in universum ad testandum non admittantur, lexque Novellarum [6] constitutionum obtineat, & de quocunque simpliciter testimonio statuat, idque in quacunque re, sive testamenta, sive aliam humanæ vitæ actionem testimonium complectatur. Si enim illis qui cum liberæ vitæ sint, vitam ingenue, eaque libertate quam nacti sunt digne non degunt, neque quantum fieri potest animi magnitudinem à servitute liberam conservant, sed in illicitarum actionum servitutem subiguntur, testimonium dicere non licet: neque his quorum vitam non esse liberam constat, ferre testimonium concedetur. Nam tametsi alius hic servitutis modus sit, attamen ea servitus est, quam libertatis dignitate participem esse indignum sit.

4 Testis esse ullo modo non potest, qui servus est. *Nov. Just. 90. c. 6.* & ita abrogatur *l. 7. ff. de test.*

5 In iis scil. in quibus alia probatio ad eruendam veritatem non est, *l. 7. ff. de testib.*
6 Nov. sc. Just. 90. c. 6.

Constit. L.

UT [7] DONATIONES QUÆ IN LITERAS RELATÆ NON SUNT AD QUINGENTOS USQUE AUREOS VALEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem multi alias gratias relaturi, alias benigno duntaxat proposito moti, dona in nonnullos conferunt: & de hoc capite distincte tradendum esse visum est, quales donationes non everti, qualesque contra irritas esse oporteat. Atque veteres quidem hac de re tractantes pronuntiarunt, illam donationem concidere, ne firma sit quæ quingentorum aureorum summam exuperat, nisi in acta publica relata sit: quanquam etiam donatarius donationis certam probationem propria donatoris manu privatim scriptam abstulerit. Ac nescio quid sibi illi superflua hac subtilitate velint. Quando enim donatio scripto comprehensa, eique justum testimonium adhibitum esset, quorsum amplius accurate finire oportebat? Nobis itaque exacta hac definitione, quam neque de donationibus dictam [8] esse omnino scimus, per sanctionem consopita, illud proponere visum est, *ut* [9] *si* donatio quæ quingentos aureos excedit, in literas relata sit, rata permaneat: quæ vero scripto comprehensa non est, pro eo modo qui quingentos aureos excedit, irrita sit: tametsi donatarius præsentibus testibus rem donatam adeptus sit. Etenim donatio, cujus æstimatio quingentos aureos non superat, etsi conscripta non sit, dummodo tribus testibus confirmetur, rata judicatur. Ad hanc ergo formam examinatæ donationes, aut valeant, aut irritæ sint.

7 Titulus aliter à Græcis accipitur his verbis, περὶ τοῦ τὰς δωρεὰς τὰς μέχρι φ. νομισμάτων οὔσας ἐγγράφως γίνεσθαι. *String.* Mihi sic videtur hæc Nov. non requiri insinuationem in donatione 500. aureos excedente (ut ita abrogetur *l. 34. l. 36. in fin. C. de don. §. 2. Inst. de don.*) etiamsi in ea requiratur scriptura: si tamen testibus probari possit. 3. *Harm.* 1. *in fin.* ubi hujus *constitutionis meminit quam & pro 29. laudat.*
8 *Pulderas. Scrim. expolitarum. Cujac.* 17. *observ.* 31.
9 Græci aliter legunt his verbis: ἵνα δωρεὰ ἡ χρυσίων ὑπερέχουσα πεντακοσίων, ἄγραφος μὲν οὖσα, ἀβέβαιος διαμένῃ, ἐγγράφως δὲ συστᾶσα ἐρρωμένη γνωρίζηται, ἀβέβαιος ἡ κατὰ τὸ ὑπερβαῖνον μέτρον τῶν πεντακοσίων. *N. Acc. String.* ut locum esse corruptum hinc colligamus.

Constit. LI.

* DE INVENTO THESAURO CUJUS ESSE DEBEAT. 10

Idem Imperator eidem Styliano.

BOnum sane atque salutare esset, si divinis salutiferisque morem gereremus legibus. minime enim tum humanis indigeremus, illarumque luce tutam viam commonstrante, humano ex legibus auxilio nobis non esset opus. Verum quoniam *cœno* atque luto omnes emergere, divinisque præceptis in cœlum tollentibus elevari difficile est: humano generi salutem etiam humana prudentia per leges suas adinvenit. Quapropter etiam nunc quum, quanquam Dominus & Servator noster misericordes esse eorumque qui *inopia* premuntur illos qui ipsius donis fruentes in affluenti rerum copia vivant, angustiis succurrere jusserit, nonnulli tamen ita in Dominum ingrati, ergaque communem hominum cognationem commiserationis expertes sunt, ut non modo non benignam manum egentibus præbeant, verum etiam, tanquam solis quoque radiis terricos thesauros suos aspicere invideant, in terram illos defodiant: de inhumano hoc invento in medium legem prodire oportuit. Quæ quidem *lex* cum olim lata fuerit, victa autem postmodum à cupiditate, quæ multas egregias res labefactat, ab eademque suo vigore privata sit: nunc ab Imperatoria nostra Majestate in integrum restituitur. Jubebat autem illa [11], ut qui in defossum thesaurum incidisset, si prædium in quo inventus esset, ad Principem [12] pertineret, alioquive publicum esset, illum ex æquo cum fisco partiretur, si vero locus unde thesaurus in lucem prodiisset, neque ad Principem pertineret, neque publicus, sed alterius cujuspiam esset, is æqualibus partibus inter inventorem prædiique dominum divideretur: denique si inventoris prædium esset, ipsi res inventa universa cederet. Atque hæc quidem lex illa sancit. Verum [13] perversa cupiditas haud scio quomodo illa circumscripta, iniquoque lucro fisco donato, illi in hunc usque diem inventum thesaurum attribuit, legemque otiosam reddidit. At quid hinc contingit? Qui alicubi reconditos latere thesauros sciunt, dum alios laboribus suis gavisuros, se autem frustra illos

10 Thesaurus cujus esse debeat, breviter hic notemus: Thesaurum non esse, quod quivis vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra condidit. *l. 31. §. 1. ff. de acquirendo rerum:* quod quis perdidit, aut per errorem à suo fundo non abstulit, *l. 67. in fin. ff. de rei vind.* Thesaurus est vetus quædam depositio rei mobilis *l. un. C. de thesaur.* seu pecunia cujus non extat memoria, ut ex jam dominium non habeat, *d. l. 31.* ejusque dominus sit ignotus *d. l. unica.* De invento hoc tenendum est, Eum qui thesaurum in suo casu invenerit, omnimodo suum facere, *vers. quæ quidem lex. §.* idque ex naturali æquitate & D. Hadriani constitutione §. 39. *Instit. de rerum divis.* Non est idem in eo qui fo[illegible] ac penitus

dis sacrificiis repererit. *d. l. unic.* nam & thesaurum inventum amittit, & eo amplius puniri potest. *arg. l. 13. ff. de sicariis.* Eadem pene sunt in eo qui in privati fundo & alieno, data opera, non volente invitore domino thesaurum perscrutatur, aut certe principis permissu: quippe inventor fundi domino thesaurum reddere cogitur, *d. l. unic.* *Quid si non studio, sed casu,* puta ab aratore vel colono, *d. l. un. in fin.* vel fabris ad domus refectionem adhibitis, *l. 67. ff. de rei vindic.* thesaurus sit repertus? dividetur inter fundi dominum & inventorem *vers. jubemus. §. eod. d. l. unic. dict. §. 39.* Quid si in loco sacro vel religioso sit repertus? Hadrianus totum concessit inventori *d. §. 39.* Divi vero fratres dimidiam fisco dederunt *l. 3. §. 3. de jure fisci.* Jam hic opinionum turba nascitur. Accursius dictum §. trigesimumnonum refert ad æquitatem: dictam legem tertiam, ad jus strictum: Angelo dicta lex tertia displicet, fisci loco ecclesiam substituenti. Zonnerus in dicta lege tertia legit. *vel non religioso.* quo nomine reprehenditur à Roberto 1. *recept.* 5. *Cujac.* 5. *observ.* 1. refert dictam legem tertiam ad locum religiosum qui sit publicus *d. §. 39.* ad religiosum, qui sit ullius. Fornerius 2. *selectionum* 28. dictum §. 39. emendat, legitque *at si quis pro at si quis,* eo sensu: Et qui thesaurum in loco religioso invenit dimidiam cedere, ac si in alieno reperisset, sic sentio. Justinianum repudiata Divorum fratrum sententia, D. Hadriani constitutionem amplecti. Quid si in Cæsaris fisci, vel publico, vel civitatis loco thesaurus sit repertus? Inventor thesaurum cum fisco ac civitate dividet ex constitutione Hadriani *d. §. 39.* Plura de inventione thesauri, & cui cedat vide apud Forrandum 2. *Explicationum* 28.
11 *lex 3. §. 10. ff. de jur. fisc. §. 39. Inst. de rer. divis.*
12 *d. §. 10. dict. §. 9.*
13 Hoc innuit dictum §. *decimum, & dict. §. nonum,* certis temporibus non fuisse in usu.

illos subituros, quia & interdum acerbis examinationibus subjiciendos considerant, illos investigare negligunt: itaque in perpetuum recondita manent & pereunt, quæ in lucem producta magnam hominibus erant utilitatem allatura. Jubemus ergo, uti [1] *deinceps* secundum veteris legis æquitatem judicetur: & quando thesaurus aliquis inventus fuerit, si locus ubi inventus est, in publicis imperatoriisve fundis sit, inventor illum cum fisco partiatur: si vero alterius cujuspiam sit, simili modo ipsum & inventor, & loci in quo thesaurus inventus est dominus inter se dividant. Cæterum si improbus esse, neque quicquid reperit confiteri inventor omne velit, sed dolo mendacisique ex re reperta nonnulla detineat: in vanum tunc ille laborarit, & tanquam malitiosus rerumque alienarum occultator & fur, nihil omnino accipiat, ac beneficium loci domino soli cedat.

CONSTIT. LII.

* UT TAM VETERUM [2] PRINCIPUM QUAM RECENTIORUM NUMISMATA MODO JUSTI PONDERIS, PROBÆQUE MATERIÆ SINT, VALEANT. [3]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI pecuniarum nervi [4] sufficiens & copiosa illatum materia est, remque publicam pecuniarum vis stabilis; recte profecto veteres defectum, velut morbum quendam ac tabem, inde profugarunt, dum omne genus numismatis, etsi, ad veteres & priscos Principes referretur, similiter valere voluerunt [5]. Verum egregium hoc institutum haud scio qua de causa posteriores Principes in eadem forma consistere non permiserint, ac, tanquam subditorum opulentiæ inviderent, quæ numismata superiorum Principum effigiem ferrent, iis publico usu interdixerint: sua vero sola in communi commercio esse voluerint. Ne illi, quantum hinc in communibus negotiis novitatis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum præcipue ad pauperiores, potiusque auxilio & defensione indigentes pertineat, existeret, intelligere noluerunt. Certe mercatorum vulgus, quique alioqui manibus victum quæritant, & demum universa rusticorum natio, dum, antiquata ea qua hactenus usi sunt pecunia, alio modo res necessarias sibi parare non possunt, in perquam angustas adiguntur angustias. Ea propter nos novo recentiorum placito non acquiescentes, veterum autem providentiam sequentes, sancimus, *ut secundum benignum* illorum reique publicæ commodissimum judicium, numismatis omne genus (quod [6] quidem formam [7] materiamque non adulteratam [8] & plenum pondus habeat) sive vetustioris cujuspiam Principis, sive recentioris sit, æqualiter & æstimetur, & in republica tractetur. Pœna vero eorum qui rebelli animo decretum hoc contemnent, fuerit, ut flagris cædantur, & cute [9] tenus tondeantur, insuperque libras auri tres dependant.

CONSTIT. LIII.

* UT CUIQUE TAM INTRA CIVITATES QUAM EXTRA, MORTUOS SEPELIRE LICEAT. [10]

Idem Imperator eidem Styliano.

MEa quidem sententia, leges civiles non ea modo quæ communi subditorum vitæ prosint præscribere: verum de iis etiam qui jam vitam finierunt, humanæ commiserationi convenientia decernere decet. Quæ autem defunctorum corpora ignominiæ contumeliæque exponant, ac per quæ communi hominum naturæ dedecus atque turpitudo concilietur, nequaquam in leges sunt includenda. At quod lex [11] mortuos non nisi extra civitates humari vult, quomodo id humanam naturam dedecore afficere non est? Et quidem si hoc præcipiens, de iis humandis ageret, quibus facilem elationem facultates, quas vivi habuerant, suppeditarent, fortasse lex aliquam ad id jubendum rationem habuisset. Quanquam tunc etiam ad amicorum, cognatorum, necessariorumque defuncti commiserationem respicere oportebat. Quorum dolori atque orbitati magnum sane solatium est, si [12] amici sui sepulchrum amplexari, ac in id lachrymas profundere possint. Quæ officia extra civitatem sepulto non facile est exequi. Attamen si illos solum extra civitatem sepeliri vellet, quibus id ipso mortis die per facultates facile esset, ad eam inclementiam aliquam lex occasionem haberet. Verum nunc, cum inclementia illa simul ad omnes se extendat, quomodo non manifesta est absurditas? quomodo legem in naturæ opprobrium ferri non est evidens? Qui enim, dum adhuc viverent, inopes & deserti erant, quomodo mortui ipso mortis die humabuntur? Quomodo item, cum propter paupertatem sepultura non accelerabitur, multis diebus insepulti non miserabile simul & horrendum spectaculum jacebunt, tabescentemque hominum naturam dedecorabunt? Extra hæc autem, cum mortui interdum famuli Dei appellentur, propterque cœlestem gloriam colantur, ipsorum corpora inhumata abjici, quomodo id vero expiationi etiam obnoxium non est? Ne igitur ullo modo inter civiles leges hæc lex recenseatur, sancimus: quin potius, ut à consuetudine recte contemnitur, sic etiam decreto nostro prorsus reprobator. *Quicunque autem sive* extra muros sive intra civitatem sepelire mortuos volet, perficiendæ voluntatis facultatem habeto.

CONSTIT. LIV.

* UT DOMINICIS DIEBUS OMNES [13] AB OPERIBUS VACENT. [14]

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæstantissimum illorum est studium qui se edendis quæ communi vitæ utilia sint, præceptis dedant; dignique sunt, eo quod ad subditorum utilitatem omnes suas curas intendunt, quorum pius in rempublicam amor laudibus celebretur, ac præcepta sancte observentur. Interim vero multo æquius fuerit, illis potius istiusmodi reverentiam attribuere, quos majores pro humani generis salute, tanquam universi terrarum orbis legislatores, suscepisse solicitudines constat, quasque leges tulerint, has aliis omnibus anteferre, idque non solum propter id quod dixi, quod *videlicet* ad hominum utilitatem, incomparabiliorem susceperint atque contulerint curam: sed quod etiam divini numinis virtute scripserint sua decreta. Quoniam itaque illorum inter discipulos procerum legi, quæ Dominicæ resurrectionis diem cessatione ab operibus omnes venerari mandat, legem aliam contradicere conspicitur, quæ non omnes simul operari prohibendos, nonnullisque uti operentur indulgendum esse censet: (ait [15] enim *omnes judices urbanæque plebes & cunctarum artium officia, venerabili die Solis quiescant: Ruri tamen positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant*, cujus *istius* diei dehonestationis nulla ratione nititur causa. Nam quanquam fructuum conservatio prætendi posse videatur: nullius tamen illa momenti, reque vera futilis est: quum non agriculturæ diligentia, sed solis virtus, quando frugum largitori visum sit, fructuum abundantiam suppeditet:) Quoniam, inquam, istiusmodi lex in lucem prodiit, quæ Domini cultum vilipendat, diversumque ab illis, qui contra omnes adversarios à Spiritu sancto victoriam obtinuerunt, decretum præscribat: statuimus nos etiam

---

1 Sententia d. §. 10. d. §. 9. in usum revocatur à *Leone*.

2 Vid. *l. 1. C. de veteris numism. pot.*

3 Nummi veterum etiam principum, modo justi ponderis, probæque materiæ sint, recipiendi. reducitur usus desuetus cui Nov. Nicephori Phocæ contraria c. 1. J.

4 *Νεῦρα τῶν πραγμάτων. Stringer. νεῦρα τῶν χρημάτων.* Agylæus, & male. Plutar. in *Cleomene*. ὁ πρῶτος τὰ χρήματα νεῦρα τῶν πραγμάτων προσειπών, quod Diog. Laërtius *Zenoni* tribuit. Demosthenes ἐκκεκόφθαι τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Æschines ἐκτέμνειν τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Nicetas in Emanuele Comneno, καὶ χρημάτων ἐπιρρεόντων ἅπερ ἐστὶ νεῦρα τῶν πραγμάτων ἐκείνως τῆς πάλαι τις ἀνείρηκε. Eustath. 2. *Iliados*, τὰ νεῦρα πραγμάτων εἶπεν τὰ χρήματα ὅτι συνέχει ἅπαντα καὶ ἀνέχει. & 4. ὅτι δὲ τὶς ἀπολιθῶν πολλὰς χρέους νεῦρα πραγμάτων εἶπε τὰ χρήματα. Sic in *l. 1. §. 20. ff. de quæst.* In tributis dicuntur esse nervi reipub. & *alibi*: sic in pecunia robur omne patrimonii veteres posuere *l. 22. vers. huic accedit C. de admin. tut.* Plura vide apud *Cujac. 8. obs. 19.* ubi notat *Portoria* Reipub. nervos principaliter non esse, sed per consequentiam tantum. adde *Nov. 149. c. 2. Nov. 161. c. 2.*

5 *l. 1. C. de veteris numismat. potestat.*

6 Ἀπαραχάρακτον τὴν μορφὴν ἔχον καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον ἢ τὴν ὁλκὴν τέλειον. *Scrim.*

7 Principum: quam imprimi numismatibus moris fuit, vid. *l. 1. C. de vet. numism. potest.*

8 Olim lege Cornelia plectebatur qui monetam vultu principum signatam (præter adulterinam) reprobasset *Paul. 5. sent. 25. §. 1. Arrian. 3. ad Epictetum.* τὸ τοῦ Καίσαρος νόμισμα οὐκ ἔξεστιν ἀποδοκιμάσαι, &c. adde *Edictum. 11. Just. c. 3.*

9 Pœnæ genus observa, cui simile est in *Nov. 58. in fin.*

10 Sepelire etiam in civitatibus mortuos licet & ita abrogatur *lex 3. §. 5. ff. de sepulchro violato. l. 12. C. de religiosis l. 6. C. Th. de sepulchro violato. Paul. 1. sent. 21. §. 2.* & is locus Ciceronis, hominem mortuum in urbe ne sepelito, de quo dixi ad leges XII. tabularum.

11 Vide dictas leges.

12 Solatium hoc est.

13 Dominicis diebus omnes ab operibus vacare debent, *ut hic*. Omnes inquam, licet rustici, quod olim non fuit: & ita abrogatur *lex 3. C. de feriis*. facit hujus constitutionis mentionem Harmen. 1. tit. 4. §. 7.

14 Vid. *Lun. §. 1. C. de feriis*. adde *c. 1. 2. 3. extra de feriis*, ubi traditur quemadmodum etiam festis diebus haleces capere liceat. adde quæ dixi ad *leges XII. tab. ibi: feriis.*

15 *l. 3. C. de feriis.*

τῆς κρύψεως, ὁ μόνος δὲ, ἀλλ' ὅμως καὶ πικρίας ἐξετάσεσιν ὑποβάλλεσθαι (?), φαῦλον ποιοῦνται τὴν ἔρευναν, καὶ λανθάνει οὕτως ἀεὶ ἀποκρυπτόμενος καὶ ἀπολλύμενος, ὃν ἡ φανέρωσις ὠφέλειαν ἀνθρώποις μεγάλην παρέξεσθαι ἔμελλε. Κελεύομεν τοίνυν, κατὰ τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἀρχαίου νόμου καὶ ὅτε θησαυρὸς εὑρεθείη, εἰ μὲν ὁ τόπος τῆς ἐξαγωγῆς τινὸς τῶν δημοσίων ἢ τῶν βασιλικῶν χωρίων, μετὰ τοῦ δημοσίου τὸν εὑρόντα μερίζεσθαι· εἰ δὲ ἑτέρου τινὸς ἐστι, παραπλησίως πρός τε αὐτόν τε τὸν εὑρόντα καὶ τὸν κύριον τοῦ ἐν ᾧ ὁ θησαυρὸς ἀνευρέθη χωρίου, τὴν διανομὴν ποιεῖσθαι. εἰ μέντοιγε πονηρὸς ἀγνωμονῶν εἴη ὁ τοῦτον εὑρὼν, καὶ μὴ πᾶν τὸ εὑρεθὲν ἀνομολογῆσαι βούλοιτο, ἀλλὰ παρακρύπτοι δόλῳ καὶ ψεύδει ἐκ τοῦ εὑρήματος· τότε κενὰς αὐτῷ γενέσθαι τὰς πόνους, καὶ μηδὲν ὅλως αὐτὸν λαμβάνειν, ὡς κακοῦργον, καὶ τῶν ἀλλοτρίων κλέπτην, ἀλλ' εἶναι μόνῳ ἐκείνῳ τὴν εὐεργεσίαν ὃς ἔχει τοῦ χωρίου τὴν κυριότητα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νβʹ.

* Περὶ τοῦ πᾶν εἶδος νομίσματος, ἀπαραχάρακτον ὂν καὶ ἀκίβδηλον, καὶ ὁλκὴν τελείαν ἔχον, δι' ἴσου πολιτεύεσθαι, εἴτε πρὸς τῶν ἀρχαιοτέρων, εἴτε πρὸς τῶν μεταγενεστέρων βασιλέων εἴη.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΙ νεῦρα τῶν πραγμάτων ἡ τούτων εὔπορος ἀφορμὴ, δύναμις δὲ πολιτείας ἐκ τῶν πραγμάτων δυνάμεως, καλῶς ἄρα οἱ παλαιοὶ τὴν ἔνδειαν, ὡς νόσον καὶ φθορὰν, κἀντεῦθεν ἐδίωκον, ἐν τῷ βούλεσθαι πᾶσαν ἰδέαν νομίσματος, κἂν εἰς τοὺς παλαιοὺς καὶ ἀρχαίους ἀναφέροιτο βασιλεῖς, ὁμοίως ἐμπολιτεύεσθαι. ἀλλὰ τοῦτο τὸ καλὸν οὐκ οἶδα τί παθόντες οἱ μετ' αὐτοὺς ὕστερον κατασταθέντες, οὐκ εἴασαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένειν σχήματος· ἀλλ' ὥσπερ τῇ εὐπορίᾳ τῶν ὑπηκόων διαφθονούμενοι, τὸ ἀποκλείειν μὲν τοῖς φέρουσι τῶν πρὸ αὐτῶν βασιλέων νομίσμασι τὴν μορφὴν κατεψηφίσαντο, μόνοις δὲ τοῖς ἑαυτῶν ἀπονέμειν πολιτεύεσθαι. οὐ βουληθέντες συνιδεῖν τὴν ἐκ τούτου ἀπαντωμένην καινοτομίαν τοῖς πράγμασι, ἐπὶ τὴν βλάβην ἔσῃ χωρεῖ μὲν διὰ πάντων, μάλιστα δὲ κατὰ τῶν ἀπορωτέρων, καὶ χρηζόντων μείζονος βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως. καὶ γὰρ τὸ τῶν ἐμπόρων πλῆθος, καὶ τοὺς ἄλλως ἐκ χειρῶν βιοῦντας, καὶ ὅλως τὸ γεωργικὸν γένος εἰς μεγάλην ἀπορίας ἀνάγκην συνελαύνει, οὐκ ἔχοντας ἑτέρωθεν ἐμπορίζεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων εὐπορίαν, ἐκείνης καταλυθείσης τῆς ἀφορμῆς ᾗ τέως αὐτοῖς συνανεστρέφετο (?). Διὰ τοῦτο ἡμεῖς, τῶν νεωτέρων τὴν καινοτομίαν οὐκ ἀγαπῶντες, τῇ δὲ εὐβουλίᾳ τῶν ἀρχαίων ἑπόμενοι, θεσπίζομεν, κατὰ τὴν ἐκείνων φιλάνθρωπον καὶ πολιτικωτάτην γνώμην, πᾶν εἶδος νομίσματος, ἀπαραχάρακτον τὴν μορφὴν ἔχον, καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον, καὶ τὴν ὁλκὴν τελείαν, ἄν τέ τινος ᾖ τῶν ἀρχαιοτέρων, ἄν τε τῶν ἀρτιγενῶν (?), δι' ἴσου καὶ τιμᾶσθαι καὶ πολιτεύεσθαι. δίκη δὲ τοῖς καταφρονοῦσι ἀπονοίᾳ τοῦ θεσπίσματος, καὶ εἰς τὸ σῶμα διὰ μαστίγων πληγαί, καὶ τριχῶν κουρὰ ἐν χρῷ, καὶ πρὸς χρυσίου τριῶν λιτρῶν ἡ ζημίωσις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νγʹ.

* Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν κελεύοντα νόμον ἔξωθεν τῆς πόλεως ποιεῖσθαι τὴν ταφὴν, καὶ ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ εἴτε ἔξω τῶν τειχῶν, εἴτε ἐντὸς θάπτειν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΜΟΙ φαίνεται, μὴ μόνον ὅσα τῷ βίῳ συμφέρει τῶν πολιτευομένων, ταῦτα προσήκειν ὁρίζειν τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἤδη καταλυσάντων τὸν βίον τὰ πρέποντα ἀνθρωπίνῃ στοχάζεσθαι (?) συμπαθείᾳ. καὶ ὅσα δ' ἂν ἀτιμίᾳ μὲν καὶ ὕβρει τῶν μεθισταμένων τὰ σώματα παραδιδῷ, αἰσχύνην δὲ τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει προσάπτει, ταῦτα νομοθετεῖν. πῶς γὰρ οὐκ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν αἰσχύνη, ὅταν μὴ βούληται ὁ νόμος γῇ κρύπτεσθαι, εἰ μὴ ἔξω πόλεως φέροιτο τὸ βληθὲν ὑπὸ τοῦ θανάτου σῶμα; εἰ μὲν γὰρ τοῦτο διορίζων, περὶ ἐκείνων ἔλεγε τῆς ταφῆς, οἷς εὔπορον τὴν ἐκφορὰν ἐποίει ἡ ἐν τῷ βίῳ περιοῦσα αὐτοῖς εὐπορία, ἴσως ἂν εἶχέ τινα εὔλογον πρόφασιν παρεχόμενος. καίτοιγε καὶ τότε ἐχρῆν αὐτὸν συμπαθεῖν ὁρᾷν φίλους, συγγενεῖς, οἰκείους τοῦ τεθνηκότος, οἷς μέγα εἰς παραμύθιον τοῦ ἄλγους καὶ τῆς ἀποστερήσεως, τοῦ τεθειμένου ταφῇ περιπλέκεσθαι, καὶ ἐπ' αὐτῷ χεόμενα δάκρυα, ἃ ἔξω κειμένης τῆς πόλεως οὐκ εὐχερῶς ἐπιτελεῖσθαι πέφυκεν. ἀλλ' ὅμως εἰ ἐκείνοις τὴν ταφὴν ἐκδημεῖν ἐποίει τῆς πόλεως, οἷς οὐκ ἄπορον αὐθημερὸν γίνεσθαι, ἦν τις ἀφορμὴ τοῦ δόγματος τῷ ἀσυμπαθεῖ. νῦν δὲ κατὰ πάντων ὁμοίως φερομένης τῆς ἀσυμπαθείας, πῶς οὐ πρόδηλον τὸ ἄτοπον, καὶ ἡ κατὰ τῆς φύσεως νομοθεσία καὶ αἰσχύνη; ὧν γὰρ ἔτι ζώντων ἄπορος ἦν ὁ βίος καὶ ἔρημος, πῶς θανόντες αὐθημερὸν τῆς ταφῆς τεύξονται; πῶς δὲ, τῆς ταφῆς ἀπόρως τυγχάνοντες, ἐπὶ συχναῖς ἡμέραις ἄταφοι διαμένοντες, ἐλεεινὸν ὁμοῦ καὶ φρικτὸν κείσονται θέαμα, καὶ τὴν τηκομένην ἀνθρώπων φύσιν αἰσχύνοντες; χωρὶς δὲ τούτων, πῶς οὐκ ἔστι δίκης ὑπεύθυνον, ὁπότε τῶν ὁμιλησάντων τῷ θανάτῳ, θεράποντες θεοῦ χρηματιζόντων, καὶ ὑπὸ τῆς ἄνω δόξης δοξαζομένων, ἐρρίφθαι αὐτῶν ἄταφον τὸ σῶμα; Οὐδαμῶς ὁ νόμος τῆς ἡμῶν πολιτείας συγκαταλέγεσθαι τούτων τῶν νόμων θεσπίζομεν, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ τῆς συνηθείας καλῶς ἀφῆκε καταφρονούμενος, οὕτω καὶ ὑπὸ δόγματος ἡμετέρου ἔστω παντελῶς ἀθετούμενος. καὶ πᾶς ὃς ἂν βούληται, εἴτε τειχῶν ἔξωθεν, εἴτε τῆς πόλεως ἐντὸς τὸν τελευτήσαντα τιμῆσαι τῇ ταφῇ, ἄδειαν ἐχέτω ἐκβαίνειν τὸ βούλημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νδʹ.

* Περὶ τοῦ ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ παντελῆ ἀπραξίαν εἶναι, καὶ τοὺς γεωργοὺς ἀργεῖν ἐν αὐτῇ, παραπλησίως ἅπασι τοῖς ἄλλοις ἐργάταις.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΑΡΙΣΤΗ μὲν ἡ σπουδὴ τῶν πρὸς ἔκδοσιν ἐπιδεδωκότων ἑαυτοὺς τῶν ὅσα τῷ βίῳ συμφέρει ἐνταλμάτων, καὶ ἄξιοι αὐτοὺς, ἐν οἷς ὁρῶνται πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῶν ὑπηκόων ὅλην τὴν φροντίδα συντείνοντες, ἀποδέχεσθαι τῆς φιλοστοργίας, καὶ τὰ προστάγματα τηρεῖν εὐλαβῶς. ἄξιον δὲ πολὺ πλέον ἐκείνοις μᾶλλον τὴν τοιαύτην ἀπονέμειν εὐλάβειαν, οἳ πλείονα ὠφέλειαν καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, οἱ πάσης τῆς γῆς νομοθέται, ἀναδεξάμενοι μερίμνας, καὶ οὓς ἔθεντο νόμους, τούτους ἐπιτάσσεσθαι ἄγειν τῶν ἄλλων νόμων. οὐ μόνον δὲ δι' ὅπερ εἶπον, ὅτι πλέον εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὠφέλειαν, μᾶλλον δὲ ἀσύγκριτον ἀνεδέξαντο καὶ εἰσηνέγκαντο φροντίδα, ἀλλ' ὅτι καὶ θείῳ ἐξέγραψαν τὰ δόγματα πνεύματι. Ἐπεὶ οὖν τῷ νόμῳ τῶν κορυφαίων μαθητῶν, ὃς πάσῃ ἀπραξίᾳ τιμᾶν τὴν ἡμέραν τῆς ζωοποιοῦ ἀναστάσεως, ὁρᾶται νόμος ἀντιφθεγγόμενος, οὐδὲ μὴν πάντας ὁμοίως κωλύων ἐργάζεσθαι, ἀλλ' ἐνίοις ἄδειαν τὴν ἐργασίαν δίδωσι. φησὶ γὰρ, Ἠρεμείτωσαν μὲν, καὶ δῆμοι τῆς πόλεως, καὶ οἱ τὰς τέχνας βιοῦντες ἀργείτωσαν ἐν κυριακῇ· μόνοι δὲ γεωργοὶ ἐργαζέσθωσαν, τῆς ἡ αἰτία τῆς λύσεως τῆς τιμῆς τῆς ἡμέρας ἄλογος. δοκεῖ γὰρ σωτηρία εἶναι τῶν καρπῶν. ἔστι δὲ ἡ ἀληθῶς οὐδέν. οὐ γὰρ τὸ σπουδαῖον τῆς γεωργίας, ἀλλὰ τοῦ ἐπιτείνας ὁ ἥλιος, ἐπειδὰν δοκῇ, τὴν εὐθηνίαν παρέχεται τῶν καρπῶν. Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ τοιοῦτός τις εἰς φῶς ἦλθε νόμος, ὀλιγωρῶν μὲν τὸ τοῦ Κυρίου σέβας, ἀντιδογματίζων δὲ τοῖς κατὰ πάντων ἐναντίων παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος λαβοῦσι τὰ νικητήρια· ὁρίζομεν καὶ ἡμεῖς ᾗ τῷ ἁγίῳ ἔδοξε πνεύματι καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μεμυημένοις ἀποστόλοις, ὥστε πάντας ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἀφθαρ-

ἀφθαρσίας ἡμῶν ἐγκαινισμένην ἡμέραν σχολάζειν ἀξιοῦσιν, καὶ μήτε γεωργοὺς μήτε ἄλλους ἅπτεσθαι ἔργου ἐν ταύτῃ τῶν μὴ συγκεχωρημένων. εἰ γὰρ οἱ πάλαι τὴν σκιὰν καὶ τοὺς τύπους τιμῶντες, διὰ τοσαύτης ἦγον τιμῆς τὴν τοῦ σαββάτου ἡμέραν ὡς παντελῆ αὐτῇ ἀπραξίαν διδόναι, πῶς εἰκὸς ὡς ἡ χάρις θεραπεύει καὶ ἡ ἀλήθεια, τούτους μὴ τιμᾷν τὴν ἡμέραν ἣ τὸ τίμιον παρὰ τοῦ δεσπότου ἐπλούτησε, καὶ ἡμᾶς ἠλευθέρωσε τῆς ἐκ φθορᾶς ἀτιμίας; ἢ πῶς οὐ παντελῶς ἀσυνείδητον, ἑπτὰ ἡμερῶν οὐσῶν, ὧν εἰς δεσποτικὴν τιμὴν ἀνετέθη μία, ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ταῖς ἓξ ἀποκεχωρημέναις εἰς ἔργα, ἀναφαίρετον τῷ δεσπότῃ ἐκείνην τηρεῖν, ἀλλὰ καὶ ταύτην κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τῶν ἡμετέρων ἔργων νομίζειν καιρόν;

quod Spiritui Sancto, ab ipsoque institutis Apostolis placuit, ut omnes in die facto, quoque nostra integritas instaurata est, à labore vacent: neque agricolæ, neque quiquam alii in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim, qui umbram quandam atque figuram observabant, tantopere Sabbati [1] diem venerabantur, ut ab omni [2] prorsus opere abstinerent: quomodo qui gratiæ lucem, ipsamque veritatem colunt, hos eum diem qui à Domino honore ditatus est, nosque ab exitii dedecore liberavit, non venerari par est? aut quomodo, cum ex septem [3] diebus unus in Domini honorem consecratus sit, nos aliorum ad opera usu contentos non esse, neque illum Domino eximium & inviolatum conservare: sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisque operibus applicandum putare, religionis non est prorsus dissolutæ?

1 Sabbathi veneratio.

2 Juvenalis 14. loquens de Judæis: Sed pater in causa est, cui septima quæque fuit lux Ignava: & Satyr. 6. Observant ubi festa mero pede sabbatha reges; cum dicit *mero pede*, iter sabbathi intelligere videtur, de quo Actor. 1. vers. 12. quod circiter 2000 passuum erat.

3 Unus ille ex septem diebus non est dies sabbathi; sed prima sabbathi.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νε΄.

* Περὶ τοῦ κατὰ τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν Ἑβραίους πολιτεύεσθαι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΙ ἔμπροσθεν εἰς τὰ σκῆπτρα κατασχόντες, περὶ τοῦ πάλαι μὲν διαπρέψαι τὴν περὶ αὐτοὺς θείαν ἐπισκοπὴν περιλαμβανομένου τῶν Ἑβραίων γένους γεγονότος, νῦν δὲ, ἐκ τῆς περὶ τὸν Χριστὸν καὶ θεὸν ἡμῶν ἀπειθείας, περιωνύμου ἐν συμφοραῖς, διαφόρους ἐξέθεντο νόμους, οἳ περὶ καταστάσεως τῆς ἐκείνων ζωῆς διαλαμβάνοντες, κελεύουσι ταῖς θείαις γραφαῖς ἐντυγχάνειν αὐτοὺς, καὶ τῶν οἰκείων ἐθίμων μὴ εἴργεσθαι· ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας, πρὸς τῇ συγγενείᾳ τοῦ αἵματος, καὶ τῇ ἐκ τῆς περιτομῆς συγγενεῖ προσοικειοῦσθαι αὐτούς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ ἔμπροσθεν, ὡς εἶπον, εἰς τὴν βασιλείαν παρελθόντες. ὁ δὲ τῆς θείας λήξεως βασιλεὺς, ἐκ τῆς σπορᾶς ἡμῶν ἡ βλάστη, ἅτε δὴ πλέον τῶν ἄλλων χρεὼν ἔρωτα τῆς αὐτῶν σωτηρίας, οὐκ ἠρκέσθη καταλιπεῖν τούτους, καθὼς οἱ πρὸ ἐκείνου, ἐν μόνῃ τῇ τῶν παλαιοτέρων νόμων διατάξει, ἀλλὰ τοῖς μὲν τῶν ἱερῶν λογίων ἀναπτύξεσι, τοῖς δὲ ἐν ταῖς αὐτῶν νουθετήσεσι, πρὸς τὴν σωτήριαν τῶν Χριστιανῶν μεταγαγὼν λατρείαν, τῷ ζωοποιῷ τοῦ βαπτίσματος ἐτελείωσεν ὕδατι. καὶ ἔργῳ μὲν, δι' ὧν αὐτοὺς εἰς τὸν νέον κατὰ Χριστὸν μορφωθῆναι ἄνθρωπον ἔπεισε, τὸν παλαιὸν ἀποδύσασθαι παρεσκεύασεν, καὶ ὅσα τῆς παλαιότητος ἀπηχεῖ, περιτομὴν, σάββατον, καὶ εἴ τι ἕτερον, ἐκείνῳ συναπημφίασεν. ἀλλ' οὕτω μὲν ἔργῳ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ φρονήματος μεταστήσας αὐτοὺς, οὐκ ἔτι καὶ νόμου ψηφίσματι τοὺς προτέρους νόμους, οἳ παρεῖχον ἄδειαν Ἰουδαϊκῶς ζῆν, καὶ τὴν ἀφωνίαν καὶ ἀργίαν ἐθέσπισεν. Ἡμεῖς οὖν, ὅπερ ὁ ἡμέτερος παρεῖδε πατὴρ, ὀφείλειν κρίναντες ἀναπληρῶσαι, παντὶ νόμῳ ἀρχαιοτέρῳ, τῷ περὶ Ἑβραίων νομοθετηθέντι, σιγὴν ἐπιτάττομεν. καὶ μὴ ἄλλως αὐτοὺς τολμᾶν πολιτεύεσθαι ἢ ὡς ἡ καθαρὰ καὶ σωτήριος τῶν Χριστιανῶν πίστις βούλεται· εἰ δέ τις ἁλοίη τῶν Χριστιανικῶν θεσμῶν ἀφιστάμενος, πρὸς δὲ τὰ Ἰουδαίων ἐπαναστρεφόμενος ἔθη καὶ δόγματα, τοῦτον κατὰ τοὺς περὶ ἀποστατῶν ἐγκειμένους νόμους εἰσπράττεσθαι τὴν τιμωρίαν.

CONSTIT. LV.

* UT JUDÆI SECUNDUM CHRISTIANISMI RITUS VIVANT.[4]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI olim sceptris potiti sunt, de Hebræorum gente (quæ quondam quoad divino patrocinio foveretur, inclyta fuit, nunc autem ob contumaciam in *Christum* & Deum nostrum, in calamitatibus celebris est) diversas [5] promulgarunt leges, quæ de ipsorum vitæ statu tractantes, jubent, ut [6] sacras ipsi scripturas legant, & ne à suis ritibus arceantur: quinetiam ut liberos supra sanguinis cognationem circumcisionis etiam cognatione suo instituto accommodent. Atque hæc quidem, qui olim (ut dixi) imperium obtinuerunt. Verum sacratissimus Princeps, ille ex cujus semine nos nati sumus, ut qui majore quam cæteri salutis ipsorum desiderio teneretur, hos in sola superiorum legum observatione relinquere (quod ante illum alii fecerant) non contentus: sed partim sacrorum oraculorum explicatione, partim eorundem admonitionibus ad salutarem Christianorum cultum traducens, vivifica baptismi aqua initiavit. Atque quod ipsos in novum secundum *Christum* hominem transformari debere persuasit ut veterem deponerent, plene effecit, & quæcunque vetustatem saperent, circumcisionem [7], sabbathum [8], & si quid aliud est, cum illo simul exuit. Atqui cum tanto cum effectu à Judaica pertinacia ipsos deduxisset, non etiam prioribus legibus, quæ Judaico ritu vivere permittebant, silentium, & vacationem alterius legis decreto imposuit. Quod igitur pater noster prætermisit, id nos adimplendum putantes, omni antiquiori, quæ de Hebræis statuit, legi silentium injungimus: *& ne illi aliter* quam pura salutarisque Christianorum fides vult, vivere audeant, jubemus. Quod si quis à Christianorum ritibus defectione facta ad Judæorum mores & placita reverti deprehendatur, hic secundum leges de apostatis [9] latas pœnas luat.

4 Judæi jubentur vivere Christiani, & ita abrogatur Nov. Just. 146. & tit. Cod. de Judæis quo permissum erat Hebræis suo more vivere.

5 Cod. de Judæis d. Nov. 146.

6 d. Nov. 146.

7 Vid. Nov. Justin. 37. adde quæ dixi ad l. 11. ff. de feriis.

8 l. 2. & l. 13. Cod. de Judæis.

9 Vid. tit. Cod. de apostatis.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νϛ΄.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΘΥΡΩΝ ΘΑΛΑΤΤΙΩΝ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ οὗτος ἡμῶν ὁ νόμος, ὃς ἀφαιρεῖται τῶν θαλαττίων χωρίων τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐν τοῖς προθύροις θαλάττης δρᾶται (ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον τοῦτο, ὑπάγει δὲ καὶ τῇ περὶ τῆς ὕβρεως ἀγωγῇ κωλύοντα τοὺς ἐκεῖ ἀποπειρᾶσθαι τῇ ἁλιευτικῇ τέχνῃ προθυμουμένους) οὐ δίκαιος ἐπιστήμων ἐφάνη. πῶς γὰρ ὁ μὴ ἀδίκῳ λόγῳ πρὸς ἐξουσίαν τινὶ περιελθὸν, εἴτε γονέων κλῆρος, εἴτε πόνων ἰδίων κτῆμα, εἴτ' ἑτέρῳ τινὶ μὴ ἀπηγορευμένῳ τρόπῳ πῶς οὐχὶ καὶ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος ἀνακεῖσθαι, κἀκείνῳ τὰς ὠφελείας πολὺ πρότερον, ἀλλ' οὐχ ἑτέρῳ παρέξει; οὐκ ἔστιν ἄρα πρός τι δίκαιον ἀφορῶν ὁ νόμος, ἑτέρους εἰσάγων πρὸς τὴν ὠφέλειαν οὐ μηδὲν ὑποβάλλοντας, καὶ ἀποστερῶν ἐκείνους ταύτης, οἳ πάντως γε ἢ τίμημα, ἢ συγγενείας δίκαιον, ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον οὐκ ἀπηγορευμένον εἰς τὴν τοῦ χωρίου καταβάλλοντο κτῆσιν. τί δὲ καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐτησίους φόρους ἀπαιτεῖσθαι μὲν, ὡς αὐτοῦ διαφέροντος τοῦ τόπου, ἀπελαύνειν δ' ἐκεῖθεν τὸν ἔξω τῆς ἐκείνου γνώμης βουλόμενον τῇ ὠφελείᾳ χρῆσθαι μὴ δύνασθαι, ἀλλ', εἰ τοῦτο ποιεῖν ἐθελήσει, ταῖς περὶ ὕβρεως αἰτίαις ὑπάγεσθαι· πῶς οὐχὶ μετὰ τοῦ ἀδίκου παντελῶς καὶ παράλογον; τί δὲ, εἰ ὁ τοῦ χωρίου δεσπότης οὐκ ἀμαθὴς ἁλιευτικῆς; ἆρα καθευδήσει μὲν αὐτὸς ἀργῶν, ἄλλοις δ' ἐπιτρέψει τὰ τῶν προθύρων κέρδη θηρᾶν; ἢ τὴν μὲν ἀργίαν οὐκ ἀσπάσεται, ἑτέρων δὲ πρόθυρα ἀλώμενος περινοστήσει, ἐν δὲ τοῖς οἰκείοις ἐργάζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἐξέσται; ἀλλ' οὐχ ὁρῶ τίνα τρόπον οὕτως ἔχειν. τοιγαροῦν θεσπίζομεν, τῶν ἰδίων προθύρων ἕκαστον ἀκωλύτως δεσπόζειν καὶ κύριον εἶναι, τοὺς δ' οὕτως θελήσαντας, χωρὶς τῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς, τῆς τῶν προθύρων ἀπελαύνειν ὠφελείας. δικαιοῦμεν· ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἔχει, καὶ πᾶς τῆς οἰκίας δεσπότης, μετὰ τῆς χρήσεως ταύτης καὶ τῶν προθύρων ἔχει τὴν κτῆσιν τε καὶ αὐλὴν, οὕτως δίκαιον καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὑπολαμβάνομεν ἔχειν. καὶ ὥσπερ ἐν τῇ ξηρᾷ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων οὐδενὶ συγχωρεῖται παρὰ γνώμην τοῦ κεκτημένου καρπίζεσθαι, ἀλλ' εἰ καρποὺς ἐκεῖθέν τις συναγάγοι, ἢ λαμβάνει τὴν χάριν τῇ τοῦ δεσπόζοντος φιλοφροσύνῃ, ἢ τὴν ὑπὲρ τοῦ τόπου καταβάλλει πρόσοδον, οὕτω καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ εἶναι ὁρίζομεν.

CONSTIT. LVI.

DE ORIS [10] MARITIMIS.

Idem Imperator eidem Styliano.

HÆC etiam lex quæ maritimorum prædiorum jus tollit, eorum unde apud [11] oras mare conspicitur: quæque insuper illorum dominum, si illic piscari volentes prohibeat, injuriarum actioni subjicit: nobis non æqua statuere visa est. Quicquid enim non iniquo titulo in cujuspiam dominium devenit, sive parentum hereditas laborumque emolumentum, sive alio quocunque non illegitimo modo paratum sit: quæ causa est, quamobrem id non ab eo qui in dominio habet, administretur, & illi non longe potius quam alteri cuipiam utilitatem præbeat? Non est igitur legis, quæ quidem æquitatem spectet, ut alios ad utilitatem rei, in quam nihil juris habent, introducat: illos vero qui aut solutum pretium, aut cognationis jus, aut denique alium aliquem possidendæ rei non illegitimum titulum laudant, illa privet. Jam vero quod, quum ab illo tanquam loci illius domino, annuum tributum exigatur, expellere inde illum, qui præter ipsius voluntatem loci commodis uti velit, non possit: sed si hoc faciat, injuriarum actionibus teneatur: quomodo id, præterquam quod iniquum est, non omnibus modis absurdum est etiam? Quid si prædii dominus piscatoriæ artis non ignarus sit, num ipsi otioso dormiendum erit, aliisque orarum [12] emolumenta venari permittere debebit? aut, si otium non amplectetur, in aliorum oris errabundus piscabitur, in suis autem id ipsi non licebit? At quare ita fieri debeat, nullam equidem rationem video. Sancimus itaque, *ut quisque orae* suas inconcusso jure possideat, illorumque dominus sit: etsi qui sine ipsius permissu illorum emolumento frui velint, hos propellere possit. Nam quemadmodum terrenis locis juris est, ut quicunque domus dominus sit, is præter illius usum, vestibulum [13] quoque atque atrium possideat: ut ita etiam in maritimis obtineat, rationi esse consentaneum putamus. Et sicut terrenis locis præter voluntatem domini ex alieno fructus percipere nemini conceditur: sed si quis fructus ex alieno *colligit*, eos vel benignitate domini percipiat, vel pro loci [14] usu vectigal solvat necesse est: sic etiam in maritimis observari præcipimus.

10 Περὶ προθύρων θαλαττίων. Scring. πρόθυρα vestibulum ædium l. 19. §. 1. ff. com. divid. olim, qui alterum prohibebat ante Prætorium, seu prothyrum ædium suarum piscari, injuriarum tenebatur: l. 13. in fin. ff. de injuriis. adde 53. Eclog. 6. c. 3. Hæc Novella non tenetur, & ita abrogatur d. l. 13. in fin. adde l. 14. d. titul. Nam ut ædium, ita & prothyri sui pleno dominio quemque frui oportet. Est enim prothyrum sequela ædium d. l. 13. in fin.

11 Παρὰ τοῖς προθύροις.

12 Τὰ τῶν προθύρων κέρδη θηρᾶν. Scring. τὰ τῶν προθύρων κέρδη. Cujacius 14. obs. 1. quid esset πρόθυρα, αἰγιαλοί, dixi ad l. 13. in fin. ff. qui potior.

13 d. l. 13. in fin.

14 Τοῖς τοῦ τόπου. Scringer. hinc vectigalia, quod & solarium & locarium. vid. d. l. 13. in fin.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νζ΄.

* Περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἀποστάσεως τῶν ἐποχῶν ἐν τῇ τῶν ἰχθύων θήρᾳ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠΕΙΔΗ πλείστων νόμων περὶ ἰχθύων διαλεγόντων θήρας, ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀδιόριστον ὁρᾶται νόμῳ, ὃ ἐποχὴν ὀνομάζειν ἐγνώκασιν (ὡς ἔοικεν, ὅτε τοῦτο τοῦ ἐπιτηδεύματος γνωρίμου τυγχάνοντος κατ' ἐκεῖνον εἰς γνῶσιν αἱ νόμοι προῆλθον) βουλόμεθα καὶ τοῦτο νόμου διατάξει ἀποδίδοσθαι. ὥσπερ οὖν ἀντὶ νομίμου ψηφίσματος γνώμην οὐκ ἔξω τοῦ προσήκοντος φερομένην, ἔδοξεν ἐν τούτῳ τῇ θήρᾳ τὸ ἐπιτήδευμα διαφυλάττειν τῇ συνηθείᾳ (φημὶ δὲ τὸ μέχρι τριακοσίων ἑξήκοντα καὶ πέντε ὀργυιῶν παρατεινόμενον μέτρον τῶν ἀποστάσεων) τοῦτο ἡμεῖς νόμου τιμῶντες ἀξιώματι, ἀπὸ τοῦ παρόντος νόμον εἶναι θεσπίζομεν. εἰ γὰρ καὶ χωρὶς τοῦ τετιμῆσθαι τοῦτο διὰ τὴν προνομίαν, καλῶς ἔχειν δοκεῖ τοῖς νῦν τὰ περὶ ἐποχῶν ταύτῃ τῇ γνώμῃ ῥυθμίζεσθαι· ἀλλ' ὅμως ἵνα μᾶλλον ἐν τῷ βεβαίῳ ᾖ, καὶ ἡ περὶ αὐτὴν διηνεκῶς ἀσφάλεια στήκειν, νόμος ἔστω, καὶ ἀλλήλων ἀφιστάσθωσαν αἱ ἐποχαὶ τὸ προειρημένον τῇ συνηθείᾳ τῶν τριακοσίων ἑξήκοντα καὶ πέντε ὀργυιῶν διάστημα. δηλονότι ἐξ ἑκατέρου μέρους τοῦ τοιούτου μέτρου τοῦ διαστήματος λαμβανομένου ὡς εἶναι τοὺς μὲν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δύο καὶ ἥμισυ, ἀπὸ τῶν ὁρίων τοῦ ἑνὸς ἀνήκοντας μέρους, τὸ δὲ λοιπὸν μέτρον διήκειν μέχρι τοῦ γειτονεύοντος. ταῦτα δὲ φαμὲν περὶ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ παρόντος νόμου δεχομένων τὴν σύστασιν καὶ παραγωγήν· αἱ γὰρ προφθάσασαι τὸ νῦν διαγραφόμενον ἐποχαὶ, κἂν μὴ τὸ εἰρημένον ἀφεστήκασι διάστημα, οὐδὲν ἐκ τοῦ νόμου καινοτομηθήσονται, ἀλλὰ διαμενοῦσιν ἐφ' ἧς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον στάσεως.

CONSTIT. LVII.

* QUANTUM IN PISCATIBUS REMORÆ [15] PISCATORIÆ INTER SE DISTARE DEBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem quum plurimæ leges de piscatione statuant, illud quod ἐποχὴν [16] nominandum putarunt, adhuc lege definitum non est (quippe, quod, ut videtur, quo tempore leges illæ promulgabantur, nondum id institutum innotuisset) hoc quoque legis constitutionem auferre volumus. Quam itaque juris rationem in hoc piscationis instituto pro legitimo decreto obtinere consuetudini visum est (ut nempe intersititiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus protendatur) hoc nos quod extra convenientem modum non feratur, legis dignitate honorantes, dehinc legem esse sancimus. Nam tametsi citra hoc privilegium, ut remoræ piscatoriæ ad hanc rationem disponantur, præsentis ævi hominibus bonum videatur: quo tamen id firmius sit, cautiusque in æternum observetur, lex esto, *remoræque illæ trecentorum* sexaginta quinque passuum intervallo à consuetudine approbato inter se distanto: idque ita, ut ab utraque parte hic intervalli modus desumatur: ut videlicet centum octoginta duo, & semis [17] ab unius partis finibus exporrigantur, residuum vero ad vicinum usque pertingat. Atque hæc quidem de constituendis introducendisque post hanc legem remoratoriis dicimus. Quæ vero hoc decretum prævenerunt, tametsi præstituto hoc intervallo non distent, ex ejus præscripto tamen nihil novabitur: permanebuntque illa, ut initio constituta sunt.

15 Adde Novell. 102. 103. 104. Jul. & his quidem de rebus ante hanc Leonem nihil constitutum.

16 In prothyris seu vestibulis ædium, de quibus superiori Nov. dictum est. maxime in angusto mari, ut in Bosphoro Thracico ut plurimum erant ἐποχαί, aut certe ἐποχῶν initia, quæ posteriores dixere ἐποχὰς ratis in mari extensa confixis palis. Phavorinus ἐποχὴ [illegible] τῶν ἰχθύων: quam ob rem ἐποχὰς [illegible] dixit Leo Novell. 83. & 104. Leod. & Ignotus interpres Novell. 102. vid Cujac. 14. obs. 1.

17 Jubet Leo intermitti spatium 182½ ulnarum à superiore vicina epochia & tantidem ab inferiore.

Constit. LVIII.

* NE [1] EX SANGUINE CIBUS CONFICIATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

SImul olim legislatori Mosi [2] sanguine vescendum non esse mandavit Deus, simul ab istiusmodi cibo abstineri debere à præconibus gratiæ [3] est constitutum. Et quamquam tum veteris tum novæ gratiæ tempore illa res vilis habita sit, & nefaria: eo tamen contumaciæ, imo vecordiæ homines processere, ut neutri legi aurem præstent morigeram. At contra alii lucri, alii gulæ causa summa cum impudentia mandatum contemnunt, in escamque qua vesci vetitum est, sanguinem convertunt. Perlatum enim ad aures nostras est, quod intestinis tanquam tunicis illum infarctum, velut consuetum aliquem cibum ventri præbeant. Quod tolerari non debere Imperatoria nostra majestas rata, neque tum impio soli gulæ inhiantium hominum invento, nunc præcepta divina, nunc reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jubet, *ne quis id* scelus, neque ad suum usum, neque ut emptores detestando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. At sciat, quicunque dehinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convenere (sive vendat, sive emat) deprehensus fuerit, se bonorum publicationi subjiciendum, & ubi acerbum in modum flagris cæsus, ac cute tenus fœde tonsus erit [4], perpetuo patriæ exilio multandum esse. Quo quidem in judicio, neque civitatum magistratus citra criminationem dimittendos censemus: sed ut & ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset) quod negligenter socorditerque subditis præfuerint, decem librarum auri multam sustineant.

Constit. LIX.

* ABROGATIO LEGIS [5] QUÆ HOMINEM LIBERUM SE VENDERE PERMITTIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ lex hominem liberum, qui tam ignavi atque abjecti animi est, ut libertatis dignitatem dedecore afficiens, quo execrabile pro servitute persolvendi pretii lucrum participet [6], suam servitutem mercetur, non castigat, neque scelus illud corrigit: profecto & illa earum una est quæ rectum reipublicæ nostræ statum dedecent, ac approbatione indignæ sunt, neque auctoritatem & efficaciam accipere debent. *Illam* itaque de eo qui res suas ita gubernat, *latam* legem, quæ dementiam firmam esse permittit, neque eversa indigna illa mercatura, hos qui per insipientiam talia faciunt, competentibus pœnis subjicit, neque legis propositum scimus servare, neque quæ convenienti legibus reverentia potiatur, dignam putamus. Si enim quod [7] pater filiis est, id idem leges civibus esse oportet, ut in hoc unum quod illis conducat ac salutare sit, colliment: quomodo hanc legem qui tantum incommodum atque damnum incumbere iis qui per dementiam in id se conjecerunt, sinit, legibus annumerari æquum est? Hanc itaque nos legibus exceptam in exilium mittentes, sancimus, *ut si quis* ita demens sit, ut libertatem servitute commutans seipsum vendat, ne is contractus validus sit, sed evertatur, & simul ipse libertatis suæ proditor, simul is qui cum ipso id facinus designavit, verberibus castigentur, nihiloque minus vesaniæ mancipio libertas in pristino suo statu servetur.

Constit. LX.[8]

* QUA POENA [9] CASTRATORES [10] AFFICI DEBEANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

VIrtutis [11] ad procreandum à Deo naturæ inditæ exectio non minore cum audacia identidem committitur, quam si apud Deum nulli pœnæ obnoxia esset, cum tamen vel maxime sit: & quamquam veteribus legislatoribus curæ fuerit, ut id malum nitrice lege exciderctur, quo respublica ab istiusmodi invento munda esset: haud scio tamen, quum si cui alii, huic certe præscripto obtemperari, atque à naturæ mutilatione abstineri æquum sit, quamobrem non ita faciant homines: sed tanquam utilitatem quandam, istiusmodi adversus generandi vim insidias reputantes, membra quæ homini nascendi causam suppeditant, lancinent, & creaturam aliam quam qualis conditoris sapientiæ placuerit, in mundum introducere contendant. Hoc igitur cum inultum relinquendum non putemus, lege in id pœnam constituentes, quibus adeo divinam creaturam deformare religio non est, eorum audaciam, auxiliante Deo, reprimere conemur. Ac superiorum quidem legislatorum decretum eos qui id auderent ad [12] eandem mutilationem quam aliis intulerint adigit, quodque ipsi in aliis videre desiderarint, id ut itidem in se videant, conficit: idque me judice, non ita præter æquitatem: quanquam non valde decore. Non enim quia ille creaturam Dei *quasi* refingere ausus est, continuo vindicem id imitari, & pariter [13] refingere, æquum est. Veruntamen, quantum ad inventum attinet, non valde (quemadmodum dixi) id alienum est. Ad hoc autem alio etiam modo, qui impium hoc factum auderent, puniebat. Bona namque publicabat, perpetuoque ipsos exilio adjudicabat: & qui injuriam sustinuisset, si servus esset, libertate honorabat [14]. Atque superiorum quidem decretum istiusmodi erat. Nos vero de re illa sententiam pronuntiantes, naturæ insidiatores simili mutilatione vicissim mutilari prohibemus: aliis autem isti crimini constitutis pœnis, (tametsi hic etiam ad clementiorem sententiam respiciamus) subjacere ipsos non displicet. Sancimus itaque, *ut qui detestanda* hujus artis artificem ad castrandum advocarit [15], si in albo [16] Imperatorii famulatus sit, primum albo eximatur: ac deinde decem auri libris in fiscum deferendis multatus in decennium relegetur. Malæ vero istius artis artifex [17], & ipse primum flagris cuteque tenus tonsione deformetur, & deinde bonis privatus, eodem temporis spatio patria exulet [18]: qui autem injuriam sustinuit, si servilis conditionis sit reliquo vitæ suæ curriculo ab illa liber erit: sin liberæ, tanquam ipse, quod injuriam admisit, ejus sibi author sit, quod passus est, suo consensui acceptum feret [19]. Cæterum si qui exectionem sustinuit, ea illi (ut sæpe fit) remedium [20] attulerit, nihil neque nobis neque legi adversari videtur. Id enim naturam non mutilare, sed illi succurrere est.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νη΄.

* Περὶ τοῦ μηδένα τὸ αἷμα βρῶμα ποιεῖσθαι, ὑφ᾽ αὐτῷ κατακρίνεσθαι ἢ ἀπάγεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ πάλαι τῷ νομοθέτῃ Μωσῇ θεὸς ἐντέλλεται αἷμα μὴ φαγεῖν, καὶ παρὰ τῶν κηρύκων τῆς χάριτος, ἀπέχεσθαι τῆς τοιαύτης νενομοθέτηται βρώσεως. καὶ οὕτω κἂν τῇ παλαιᾷ κἂν τῇ νέᾳ χάριτι συμφώνως ἀτίμητα δοκοῦντος καὶ ἀποβλήτου τοῦ πράγματος, εἰς τοσοῦτον αὐθαδείας, μᾶλλον δὲ παραπληξίας ἥκουσιν ἄνθρωποι, ὡς μηδ᾽ ἑτέρῳ τῶν νομοθετικῶν ὑπείκειν δόγμασιν, ἀλλ᾽ ἀναιδῶς, οἱ μὲν κέρδους ἕνεκα, οἱ δὲ τὸ γαστρὸς ἐπιθυμητικὸν προτιθέντες, καταφρονοῦσι μὲν τοῦ παραγγέλματος, βρῶμα δὲ ποιοῦνται τὸ ἀπηγορευμένον εἰς βρῶσιν αἷμα. ἐνδύουσι γὰρ τοῖς ἐντέροις ὥσπερ αὐτὸ ὡς χιτῶσι τοῖς ἐντέροις τοῦτο διαλαμβάνοντες, καθάπερ τι τῶν συνήθων βρωμάτων ἐκδιδόασι τῇ γαστρί. Τοῦτο οὐκ ἀνεκτὸν ἡ βασιλεία ἡμῶν ὑπολαμβάνουσα, οὐδ᾽ οὕτω περιορᾶσθαι ἐπίνοιαν ἀσεβῆ μόνῃ γαστρὶ χαριζομένων τῶν ἀνδρῶν, ὑβρίζεσθαι μὲν θεῖα ἐνταλματα, ὑβρίζεσθαι δὲ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τὸ εὐσχημον αἰσχυνόμενον, κελεύει τὸ τοιοῦτον ἄγος μηδ᾽ ὅλως πρὸς εἰς τόλμαν ἐμφέρεσθαι ἐπιτηδεύειν, μήτε αὐτῷ οἰκείαν χρῆσιν, μήθ᾽ ὥστε ἄλλους ἀγοράζοντας ἐνάγεσθαι καταμιαίνεσθαι βρώματι. καὶ ἴστω πᾶς τις ὁ φανερωθεὶς καταλογισμήσας, διὰ τὸ παρορᾶν τοῦ θεοῦ τὸ ἔνταλμα, καὶ τὸ αἷμα βρῶμα ποιούμενος (κἂν τε πωλῶν ἄνθρωπος κἂν τε ὠνούμενος εἴη) τῇ τε δημεύσει τῆς οὐσίας ὑποβληθήσεται, καὶ μετὰ τὸ εἰς τὸ σῶμα πικρῶς αἰκισθῆναι, καὶ ἐν χρῷ κουρᾷ ἀτιμασθέντα φυγῇ τῆς πατρίδος ἀιδίῳ ζημιωθήσεται. ἐπὶ ταύτῃ δὲ τῇ δίκῃ καὶ τοὺς ἐν ἑκάστῃ πόλει ἐπαρχοῦντας μὴ ἀφεῖσθαι ἀνεγκλήτους θεσπίζομεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς (οὐκ ἂν γὰρ τοῦτο ἐπετελεῖτο, εἰ τῇ πρεπούσῃ δραστηρίᾳ ἀρχὴν διώκουσι τὴν ἀρχὴν διεκέκοσμον) δέκα λιτρῶν χρυσοῦ ζημίαν ὑπέχειν τῆς ἀμελείας καὶ ῥᾳθυμίας τῆς ὑποχειρίων ἐπιστασίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ νθ΄.

* Περὶ τοῦ ἐάν τις ἐλεύθερος πεφυκὼς ἑαυτὸν εἰς δουλείαν ἀπεμπολήσῃ, μὴ συνιστᾶσθαι τὴν πρᾶξιν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΙΣ καὶ οὗτος νόμος ἐστὶ τῶν μὴ πρεπόντων τῇ εὐταξίᾳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας, μήτε ἀποδοχῆς ἄξιος, μήτε κῦρος ὀφειλόντων λαβεῖν ἐνεργείας. ὃς τὸν ἐλεύθερον μὲν πεφυκότα, φαυλότητι δὲ γνώμης τὸ τίμιον τῆς ἐλευθερίας ὑβρίζοντα, καὶ τὴν οἰκείαν ἐμπορευόμενον δουλείαν, ἐπὶ τῷ κέρδος μικρὸν ἀντὶ τῆς δουλείας τοῦ καταβεβλημένου τιμήματος συμμερίσασθαι, ἀποφερόμενον, οὐκ ἐπανορθοῖ τὴν παρανομίαν. Τοιγαροῦν τὸν περὶ οἰκονομίας οὕτω τεθειμένον τὸν νόμον ὃς παραχωρεῖ τὴν παραφροσύνην βεβαίαν ὑπάρχειν, ἀλλὰ μὴ, μετὰ τὸ ἀνατρέπειν τὴν ἄτιμον ἐμπορίαν, καὶ ποιναῖς ἁρμοζούσαις κολάζεσθαι τοὺς τοιαῦτα πράττοντας ἀφροσύνῃ, οὔτε νόμου σκοπὸν διασώζειν ἴσμεν, οὔτε τῆς πρεπούσης νόμοις αἰδοῦς τε καὶ τιμῆς ἐπιτυγχάνειν νομίζομεν ἄξιον. εἰ γὰρ ὅπερ πατὴρ τέκνοις, τοῦτο δεῖ τοῖς πολίταις εἶναι τοὺς νόμους, ὥστε ἐν μόνον τὸ συμφέρον καὶ σωτήριον τῶν πολιτευομένων ὁρᾶσθαι, πῶς εἰκότως οὗτος νόμοις συντάττεσθαι, τοιαύτην βλάβην καὶ ζημίαν συγχωρῶν ἐπικεῖσθαι τοῖς ἀνοήτως ἑαυτοὺς εἰς τοιαύτην ὑποβεβληκόσι; τοῦτον οὖν ἐξοστρακίζοντες, καὶ τῶν νόμων ἐκφυλαττόμενοι ἡμεῖς, θεσπίζομεν, εἴ τις οὕτως ἄφρων εὑρεθείη τὰς φρένας, καὶ δουλείαν ἐλευθερίας ἀντικαταλλαττόμενος ἑαυτὸν ἀπεμπολήσῃ, μὴ συνίστασθαι, ἀλλὰ ἀνατρέπεσθαι τὴν πρᾶξιν, αὐτόν τε τὸν προδότην τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, καὶ τὸν συγκακουργοῦντα αὐτῷ, πληγαῖς τε εἰς τὸ σῶμα σωφρονιζομένους, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῷ οἰκείῳ τηρουμένης σχήματι τῷ τῆς ἀνοίας ἀνδραπόδῳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξ΄.

* Περὶ τοῦ τοὺς εὐνουχίζοντας τιμωρίας ἄλλαις ἢ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΠΡΑΓΜΑ τολμώμενον μὲν ἀφειδῶς, ὡς μηδεμιᾶς παρὰ θεῷ δοκοῦν ὑπέχειν δίκης, μέλλειν δὲ ὂν ἄξιον δίκης, ἡ ἐκτομὴ τῆς ἐντεθειμένης ὑπὸ θεοῦ τῇ φύσει δυνάμεως πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους, πάλαι μὲν τιμωρητικῷ νόμῳ διὰ φροντίδος ἐγεγόνει τοῖς νομοθέταις λαβεῖν ἐκκοπήν, ὥστε τῆς τοιαύτης ἐπινοίας καθαρεύειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν. οὐκ οἶδα δὲ ὅπως, εἴπερ, οὐδ᾽ ἂν τῷ ἄλλῳ, τούτῳ πείθεσθαι τῷ παραγγέλματι, καὶ φείδεσθαι λωβᾶν τὴν φύσιν, οὐχ οὕτω ποιοῦσιν, ἀλλ᾽ ὥσπερ τι τῶν ὠφελίμων τὴν κατὰ τοῦ γένους τοιαύτην ἐπιβουλὴν λογιζόμενοι, τὰ δι᾽ ὧν γένεσις ἀνθρώποις πρὸς φῶς ἔρχεται ἀποκείροντες ἀνθρώπους, ἕτερον αὐτοὶ πλάσμα, καὶ οὐχ οἷον οἶδεν ἡ τοῦ πλάσαντος σοφία, τῷ κόσμῳ παρεισάγειν φιλονεικοῦσι. Τοῦτο οὖν ἡμεῖς οὐκ ἀνεκτὸν ἡγούμεθα παριδεῖν, ἀλλὰ νόμον τὴν περὶ αὐτοῦ ποινὴν ὁρίζοντες, πειρώμεθα σὺν θεῷ τῆς τόλμης ἐπισχεῖν τοὺς οὕτω μὴ διευλαβουμένους τοῦ θείου λυμαίνεσθαι πλάσματος. Η μὲν οὖν τῶν προλαβόντων νομοθετῶν ψῆφος τοὺς τοῦτο τολμῶντας εἰς τὴν αὐτὴν ἀποκαθίστησι λαβεῖν τοῖς παθοῦσι τὰς λωβησαμένους, καὶ ὅπερ αὐτοὶ ἐπιθυμητὸν ἔδοξεν ἐν ἄλλοις ἰδεῖν, τοῦτο καὶ ἐν αὐτοῖς ὁρᾶν κατεπραγματεύετο· οὐδ᾽ ὅλως ἀμογεὶ ἀδίκως (εἰ καὶ μὴ λίαν πρεπόντως) ὁρίζουσα. οὐδὲ γὰρ ὅτι ἐκεῖνος ἐτόλμησεν ἀντιπλαστουργεῖν τῷ θεῷ, διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐκδικοῦντα μιμεῖσθαι καὶ ἀντιπλαστουργεῖν ἔχει καλῶς. πλὴν ἀλλὰ πρός γε τὴν ἐπίνοιαν, ὃ λίαν, ὥσπερ ἔφην, ἄτοπον. ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ ἄλλως ἐτιμωρεῖτο τοὺς ἀνόσιον ἔργον τολμῶντας· τά τε γὰρ ὑπάρχοντα ἐδήμευσε, καὶ ἀιδίῳ φυγῇ κατεδίκαζε, καὶ τὸν ὑποστάντα τὴν ἀδικίαν, δοῦλον ὄντα ἐλευθερίᾳ ἐτίμα. ἡ μὲν οὖν τῶν προλαβόντων νομοθεσία τοιαύτη. Ημεῖς δὲ περὶ τοῦ πράγματος ψῆφον ἐξάγοντες, τὸ μὲν ἀντιπλάσσεσθαι τοὺς ἐπιβούλους τῆς φύσεως παραπλησίαν λώβην ἀπαγορεύομεν, τοῖς δ᾽ ἄλλοις ἐπ᾽ αὐτῷ ὁρισαμένοις, εἰ καὶ κἀνταῦθα πρὸς τὸ φιλανθρωπότερον ἡ δίκη ὁρᾷ, ἀλλ᾽ ἐν ὑποκεῖσθαι αὐτοὺς οὐκ ἀπαρέσκει. Θεσπίζομεν οὖν, προσκαλεσάμενον μὲν τὸν ἐκτέμνοντα τὴν κακοτεχνίαν, ἐφ᾽ ᾧ ἐνεργήσῃ, εἰ μὲν τῷ καταλόγῳ τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων τελεῖ, ἐκπίπτειν τοῦ καταλόγου, ἔπειτα δὲ καὶ δέκα λιτρῶν χρυσίου, εἰς τὸ δημόσιον εἰσφερομένων, ζημίαν ὑπέχειν, καὶ μέχρι δέκα ἐτῶν ὑπερορίαν τῆς πατρίδος γενέσθαι· τὸν δὲ τῆς κακοτεχνίας ἐργάτην, καὶ αὐτὸν πρῶτον μὲν μάστιξι ταῖς εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐν χρῷ κουρᾷ ἀτιμάζεσθαι, ἔπειτα δὲ καὶ τῆς οὐσίας ἀποστερεῖσθαι, καὶ ἐπὶ τοσοῦτο μέτρον τῆς ἐνεγκούσης φεύγειν. ὁ δὲ τὴν ἀδικίαν ὑποστὰς, εἰ μὲν τῆς ὑπὸ δουλείαν τελῶν εἴη, τῷ ὑπολοίπῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ ζωῆς δουλικῆς τύχης ἀμείνων ἔστω· εἰ δὲ τῶν ἐλευθέρων τυγχάνων, ὡς αὐτὸς ἑαυτοῦ, δι᾽ ὧν κατεδέξατο, οὐκ ἂν τῆς ἀδικίας ἀναίτιος, τῆς αἰτίας γνώμης, ὧνπερ ἔπαθε, τοῦτο κερδήσει. Εἰ μέντοιγε (οἷα πολλὰ συμβαίνει) βλάβην ὑπομένοντι τῷ ζῶν, ἡ ἐκτομὴ τὴν θεραπείαν φέρῃ, τοῦτο οὐθ᾽ ἡμῖν, οὔτε τῷ νόμῳ ὑπεναντίον δοκεῖ. οὐ γὰρ λώβη, ἀλλὰ βοήθεια τῷ πεπονθότι τὸ πρᾶγμα ἐστί.

1 Sanguis animalium cibus homini esse prohibetur. Ita reducitur jus Mosaicum *Lev.* 17. receptum etiam temporibus primitivæ ecclesiæ. *Act.* 15. *vers.* 29.
2 *Levit.* 17.
3 *Act.* 15. *vers.* 29. *Canon. Apost.* 62.
4 Pœnæ simile genus extat in *Novell.* 62. *in fin.*
5 Liber homo se nullo modo vendere ad pretium sui participandum potest: & ita abrogatur *l.* 5. §. 1. *ff. de statu: l.* 6. §. 5. *ff. de injusto. l.* 14. *ff. de pœnis.* §. 4. *Instit. de jure personar.*
6 [illegible] *Scrimg.* ad pretium participandum: *l.* 5. §. 1. *ff. de statu. l.* 6. §. 5. *ff. de injusto.* §. 4. *Inst. de jur. person.* ἐπὶ τῷ μεταλαβεῖν τοῦ τιμήματος. *Theoph. ibi.* Quæri hic potest quemadmodum ea venditio (nam in pignoratione minus est dubii *l.* 23. §. 1. *ff. de liberali causa:* & ministerio *l.* 16. *C. de liberali.*) aut cujus tandem pretium venditionis istius acceptum fieret? an venditoris? non video, cum statim ab ipsa venditione venditor servus efficiatur, nihilque ab eo momento suum vel proprium habeat. An emptoris? ne id quidem: nam qua manu pretium numeraret, eadem statim reciperet. nulloque momento in venditoris persona constaret *l.* 79. *ff. de acq. hered.* An extranei? Non video quoque quenquam tam facilem in alium fuisse, ut se alterius locupletandi vel juvandi causa vendere velit. Itaque puto liberos & ingenuos homines eo redactos nonnunquam fuisse, quod herum à quo alerentur interdum nancisci eis expediret magis quam in perpetua mendicitate vivere. Ac ne interea temere se in servitutem dedisse viderentur: utque aliquam speciem hominis ingenui semper præ se ferrent, ab emptore (Theophilus paulo aliter rem explicat *Inst. de jure personar.* §. 4 [illegible], eo sensu: Ego cum aliquo egi, ut me venderet viginti nummis, & sibi pro lucro quinque haberet, quindecim mihi redderet) partem sui ipsius pretii, ejusque liberam perpetuamque administrationem stipulabantur. *arg. l.* 2. *ff. si ingenuus:* quod postea, velut iniquum, mutatum est à Leone hac Novella: non immerito: cum tali sui ipsius venditioni natura quodammodo repugnat: & parum admodum intersit, mortem quis sibi naturalem vel civilem consciscat, cum nemo sit membrorum suorum dominus *l.* 13. *ff. ad legem Aquil.* quod hominis liberi nulla sit æstimatio *l. ult. ff. de his qui dejicer.* quod iniquum sit minori viginti quinque annis in integrum restitutionem ad res suas alienatas revocandas concedi, nec tamen ad libertatem amissam seu venditam revocandam dari.
7 Lex id est civibus quod pater liberis: ideo dicitur lex πατὴρ κοινὸς πόλεως. *l.* 2. *ff. de legibus.*
8 Hujus Novellæ meminit Balsamon ad *c.* 21. 22. 23. *Apost.*
9 Castratores olim ad eandem pœnam adigebantur. *J. eod. & Novell.* 142. *c.* 1. quod hac constitutione abrogatur.
10 De castratoribus, adde *l.* 27. §. 28. *ff. ad l. Aquil. l.* 3. § 4. *l.* 4. §. 2. *l.* 6. *ff. de sicariis. Paul.* 5. *sent.* 23. §. 7.
11 Δύναμιν πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους δοθεῖσαν, natura *l.* 9. *ff. de liber. & posthum.*
12 Id est, ad eandem castrationem.
13 Talionis est pœna, ut tale quis patiatur quod fecit. de Talionis pœna dixi multis locis, quibus adjunge *Nov.* 93. *J. l. ult. Cod. ne sanct. baptism. l. ult. C. de accusat. l. ult. C. de Calumniatorib. l.* 7. *C. ad l. Jul. de vi publica. l. ult. C. de his qui latrones. Nov.* 123. *c.* 11. *Exod.* 21. *Lev.* 24. *Deuter.* 19. *Matth.* 5. *Apocal.* 13. *c. quod debetur* 14. *q.* 1. *c. sin differentia* 23. *q.* 3. 4. *l.* 3. *de contumeliis & vulneribus l.* 6. *C. Wisigoth. lib.* 4. *Quintil. decl.* 358. 273. *Isidor.* 5. *Etymol.* 27. *Diodor.* 13. Aristoteles tamen 5. *Ethic.* ut & apud Gellium 20. *c.* 1. τὸ ἀντιπεπονθὸς reprobat. Nec est etiam hodie in usu, vid. Petr. Greg. 31. *syntagm.* 10.
14 *d. Nov.* 142. Qui publicabantur, id est, publici fiebant *l.* 1. *C. de Eunuchis.*
15 Pœnam observa jubentis castrari vel authoritatem castrationi hominis præbentis.
16 Τῷ καταλόγῳ τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων. *Scrimg.*
17 De pœna ejus qui aliquem castravit.
18 Lege Ripuariorum si ingenuus ingenuum castrasset, 200. solidis mulctabatur *tit.* 6. §. 1. *legis Ripuariorum.*
19 Paulo tamen ecclesiasticis subjicitur. nam si seipsum mutilavit ne fieret clericus ut sui homicida Deoque opifici hostis judicatur *c.* 22. *apost.* si jam clericus, deponitur. *c.* 23. Quid si laicus? tribus annis segregatur. *c.* 24. *ibid.* non idem est in eo qui vi hostium vel à tyranno persecutionis tempore castratus est, aut qui natus est Eunuchus *c.* 21. *apost.*
20 *c.* 1. *Nicæni synod.*

ΔΙΑΤΑ-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξα'.

* Περὶ τῶν δεῖ ζημιοῦσθαι τοὺς διοικητὰς ὑπερεκτείνοντας τὰ τέλη.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

[illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξβ'.

* Περὶ τῆς κολάσεως τῶν τι ἀπεμπολούντων τῶν δημοσίων ὑπαρχόντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

[illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξγ'.

* Περὶ τῆς κολάσεως τῶν τοῖς ἐναντίοις τὰ ἀπηγορευμένα τι διακομιζόντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

[illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξδ'.

* Περὶ τῆς κολάσεως τῶν ἀποκρυπτομένων τὰ τῶν ναυαγούντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

[illegible]

CONSTIT. LXI.

* TRIBUTORUM EXACTORES, SI PLUS QUAM DEBEANT EXEGERINT, QUA POENA 1 AFFICIENDI SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI rectam æquitatis semitam mortales ingredi vellent, sane quam magna hinc communi vitæ tum beatitudo, tum salus accederet. Non enim austeritatem præ se ferre legislatoribus opus esset, neque ultrices leges in periculorum difficultates aliquos conjicerent. Nunc vero quamquam & commoda & salutaris æquitatis via sit, plerique tamen illam ingredi nolunt: sed tanquam laboriosa 2 atque aspera sit, miseriasque viatoribus afferat, declinant. Sunt enim, sunt, *inquam*, quibus pessima 3 *queque* placent: quique ab æquitatis itinere deflectentes, ad iniquitatis viam densis spinis stratam (qua viatores in perditionis præcipitia aguntur) alacri avidoque animo se conferunt. Quorum etiam temerarium impetum veteres castigandum esse putantes, illum lege, tanquam freno, inhibere instituerunt. Sed quomodo illi iniquitatem profligare, atque è diverso æquitatem constituere studuerint. * * * Et quis (quæso) quæ nostra majestas suscipit, non approbet? Quod vero in nonnullis non pro delicti merito pœnam statuere, istiusmodi decretum amplecti recusamus. Quando etenim pro commissi ratione reis judicium obvenit, æquum revera decretum est: quæque illis irrogatur pœna justa. At quando delictum gravius 4 quam oporteat punitur, non id justitiæ sed potius injustitiæ esse censendum est. Quocirca sane, cum superiores legem 5 promulgarint, quæ illis qui colligendis publicis tributis præfecti sunt (*διοικητὰς* 6 promiscuum vulgus appellare consuevit) si supra legitimum modum tributa extendere audeant, gravissimam pœnam infligit (morte enim id delictum persequitur) & vero non omnino merito tantæ pœnæ illos subjici nos existimemus, admissionem illi denegamus: contraque statuimus, *ut si quo* in id crimen incidisse deprehendatur, semelque tantum id ausus sit, quod amplius exegerit, ejus duplum dependat: sin id facere pergat, in quadruplum, quod amplius captum est, ad injuria affectum redeat, illeque cum ignominia à concredito sibi officio decedat. Ac sit sane posthac delicti hujus hæc pœna, neque pecuniariæ fraudis reus de vita periclitetur.

1 Tributorum exactores injusti olim capitali supplicio afficiebantur, *l. un. C. de superexactionib. lib.* 10. Hæc autem Novella pecuniaria dupli vel quadrupli multa puniuntur. & ita abrogatur *d. lex un.*

2 Virg. Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum spectantibus offert. Hesiod. vers. 288. 289. loquens de virtutis via: μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον.

3 Hinc illud Medeæ: video meliora proboque, Deteriora sequor.

4 *l.* 11. *ff. de pœn. Novell. Justin.* 82. *cap.* 10.

5 *l. un. C. de superexactionibus lib.* 10. *tit.* 20.

6 Διοικητὰς colligendis tributis præfecti.

CONSTIT. LXII.

* DE POENA 7 EJUS QUI REM ALIQUAM PUBLICAM VENDIDERIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

PUblicarum injuriarum reos castigari, & hujusmodi pœnis quæ in illas pronos ad temperantiam adigentes, quam maxime injurias succidant, subjici justum est. At non idcirco amplius quam par est puniri, neque jus ut fines suos excedat, specieque justæ vindictæ cum injustitia velut conspiret, cogi convenit. Si enim pro delicti modo qui deliquit, puniatur, justa ea juris ultio sit: at si quam pro eo pœna major infligatur, juris propositum servari non existimo. Ea propter nostra majestas, posteaquam in iis quæ à superioribus 8 constituta 9 sunt, ubi eos qui publicæ rei aliquid divendere ausi sunt pœnis subjiciant, non justam sententiam proferri dicit: ut ejus criminis persecutio non amplius hanc vim habeat, decernit. Quomodo enim justum est, ut cuiquam, quia quiddam quod detrimentum fisco adferat, vendidit, incurabile damnum vitæ nempe privatio obveniat? Nequaquam itaque delictum illud morte puniri dignum est, neque nos hoc judicio deprehensos feriri sinimus. *Quicumque autem* publicam rem divendere deprehensus fuerit, ubi quadruplum reddiderit, satis pœnarum sustinuisse putator.

7 Pœna ejus, qui rem publicam vendidit, quadrupli est hic, olim morte affectus, & ita abrogatur *l.* 3. *l.* 4. *C. quæ res venire non poss.*

8 Arcadio, Honorio & Theod.

9 *d. l.* 3. *d. l.* 4.

CONSTIT. LXIII.

* DE POENA ILLORUM QUI RES VETITAS AD HOSTES TRANSVEHUNT 10.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUIN & hoc crimen, cum ex eodem fonte manet, eidemque pœnæ à superioribus subjectum sit, insanabili nos castigationi (quippe quæ mortis pœnam contineat) eximentes, mitiore, quemadmodum & prædicta, dignamur pœna. A veteribus 11 enim statutum est, ne ad hostes transportentur, quibus illi instrui firmioresque reddi possint, ac sanctionis decretum contemptores de medio tollebat. Nos vero isti quoque crimini mitiorem pœnam (licet acerbam requirat) assignantes, talia constituimus: ut si navis dominus sit, qui res vetitas ad hostes transvexit, consiliumque suum cum nautis non communicarit, is solus pœnam subeat, & supra universum navis onus, ni ipsum inopia valde premat, reliquorum bonorum trientem etiam fisco dependat. Si vero soli nautæ (ut multa illis 12 malitiosum suum animum celantibus contingunt) id facinus ausi sint, ille quidem prorsus liber esto, hi vero pœnam non effugiunto: ac primum quidem flagris cæduntor, cuteque tenus tondentor: deinde vero, si divites sint, eorum quæ exportarunt, quadruplo multantor: si inopes & pauperes, supra verbera ignominiosamque tonsionem, quod alios in servitutem tradiderint, libertatem amittunto. Nam qui, quantum in se est, non modo quamplurimos in servitutem ducunt, sed etiam communi vitæ acerbitatem adferunt, tametsi ad servilis vitæ conditionem adigantur, mediocris tamen hæc atque mitis pœna est. Atque hæc quidem, quando communi consensu paratum est facinus. Si vero communi consilio & malitia res gesta fuerit, ut simul eam perpetrarunt, ita etiam utrisque ad præstitutum à nobis modum castigandis, simul pœnas sustinebunt.

10 Pœna res vetitas ad hostes transvehentis olim capitalis fuit, *l.* 4. *ff. ad l. Jul. majest. l.* 1. 2. *C. quæ res export.* alia pœna hic constituitur.

11 Valente, Gratiano, & Marciano.

12 Nautis malitia sæpe insita latet.

CONSTIT. LXIV.

* DE POENA EORUM, QUI NAUFRAGIUM SUPPRESSERINT. 13

Idem Imperator eidem Styliano.

ILlud etiam atque etiam admiror, quomodo qui naufragio ejectas res occultat, tantum delinquere videatur, ut id mortem ipsi inferre debeat 14. Quod autem qui illos rebus suis defraudat, quibus aliquis misericordia motus, vel de suo sumptus suppeditet, quemque in corde dolorem circumferunt, leniat (cum præsertim graves cruciatus in bonorum amissione sustineri consentaneum sit) ille non mediocre flagitium audeat, id vero luce clarius est. Atqui quod hos, quos vecors cupiditas huc impulit, vita privari oporteat, hoc profecto intellectu assequi nequeo. Nam quid tantum ablatum est, ut cum anima conferri possit, qua privari debere ille condemnatur? Pessimus quidem certe est & sacrilegus, qui se istiusmodi lucro mancipat: ac sane ille (id quod ab aliquibus fit) mortuos spoliat. Verumtamen id facinus istiusmodi non meretur pœnam. Pro 15 re enim materiali & fluxa, materiæ expertem atque immortalem, animam nempe, capere haud est æquum. Nam si persæpe neque in rebus materialibus mulcta illarum damnum longe superat, quo videlicet velut circuitum aliquem iniquitas excessu non conficiat: quamobrem tam inæqualis pœna illos, qui naufragorum

13 Pœna naufragium supprimentis quadrupli hic constituitur, & ita abrogatur pœna mortis, qua olim affectus fuit, vid. *l.* 3. *in fin. ff. de incendio*, *l.* 3. § 4. *ff. de sicariis.*

14 Ex *d. l.* 3. *de incendio*, *l.* 3. § 4. *ff. de sicariis.*

15 Observa hanc sententiam.

rum res occultant, percellat, ut excessus, quem ultio ad facinus refert, exprimi verbis nequeat? Jubemus igitur, *ut de hoc* non amplius ita vindicetur, sed pro re detenta, qui occuluit, quadruplum [1] dependat, eaque pœna id delictum defungatur.

1 Pœna naufragium supprimentis.

CONSTIT. LXV.
*DE INCANTATORUM POENA. [2]
Idem Imperator eidem Styliano.

QUI propter [3] temulentorum incompositum malignumque animum reprobandum esse vinum, ejusque oblectamentum aversandum, dicit: næ ille propter perversum usum, rem per se non perversam suggillat. Ego vero promulgatam à veteribus legislatoribus legem [4] considerans, eam quæ modo incantamentum malum esse rata, id punit, modo vero admittit & approbat, *quanquam* id ex utentium proposito malum non fiat, sed sua natura vitiositate, tanquam sterquilinia graveolentia scatuniat: non *tamen* illos legislatores reprehendendos dixerim, sed ne quis legem (quod merito fiat) vituperet, eam ex legum quasi fundo tollendam puto. Vult autem puniri incantationes, eo quod modestia animi sublata, stimulis furoreque [5] amatorio rationem ad insaniam adigant: ac approbat [6] rursum illas, tanquam segetes [7], & fructus curent, aliaque bona (ut quidem videtur) suppeditent. Atque ita quod tanquam insidiosum punisset, idem rursum tanquam beneficium honorat. Atqui nos istiusmodi incantationes perniciosas esse persuasum habemus: & ut boni quicquam inde manare credamus, induci non possumus. Ac sane etiam si boni quippiam producere illas appareat (quomodo *quidem* approbanti ipsas legi videtur) non *id* bonum esse, sed illecebram atque nassam, quæ illectos in malorum omnium extremum, ubi à summo bono excidant, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est illas, ut qui se ipsis dedunt, præ creatore & Domino infaustis dirisque dæmoniis adhæreant, efficere: & qui illas affectantur, hos per externarum rerum lætam quandam speciem vulnera in animam excipere. Quale quiddam inter pugnandum meticulosis frequenter accidit: qui dum ictus in manus excipere nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sane vero *si quis aliquo* modo incantamentis usus esse deprehensus fuerit, sive id restituendæ conservandæve valetudinis, sive avertendæ à rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens, supremum supplicium sustineto. [8]

2 Incantatores, quorum opera olim grandines avertebantur, minime puniebantur. vid. *l. 4. C. de malefic.* Hac Novella jubentur supremum supplicium pati. adde Photium 9. *Nomoc.* 25.
3 Usus rei propter abusum hominum non tollendus.
4 d. *l. 4. C. de malefic.* 15. *& mathematicis.*
5 Vid. *l. 15. ff. de injuriis.*
6 d. *l. 4.*
7 Vide omnino quæ scripsi ad d. *l. 4.*
8 Pœna incantatorum supremum supplicium. adde *Deut.* 18. *Levit.* 20. 1. *Reg.* 28. *Platonem* 11. *de legibus.* *Cassiodor.* 9. *variarum* 18. *Dionem* 52. *Herodian.* 4. *Ammianum in Indice* 1.24. *Capitularia Caroli Magni.* *Xiphilinum in Julian.* *Tacitum* 2. *Annal.* *Suetan. in Tiberio* 32. *Columell. de re rustic.* 8. *Suidam in verbo* *Ἰεράμ.* vide Petr. Gregor. 34. *Syntag.* 14. 15.

CONSTIT. LXVI.
DE PLAGIO. [9]
Idem Imperator eidem Styliano.

UT justitiæ libram non plus æquo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquentibus graviorem quam peccatum requirat, pœnam imponi, honestum est. Illud enim (intempestiva commiseratio nempe) in illis quibus decorum excedere religio non est, contemptum, & ad audenda mala ferventiorem promptitudinem gignat: & graviore quam pro merito delictum pœna ferire, id vero non justitiæ ultio, sed sub specie justitiæ rem injustam aggredi est. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, injuria afficere, nequaquam vero justitiam exercere est. At quem in finem hoc dictum est? Quod lex [10] quo nescio modo (est enim hoc constitutum) eum qui alienum servum abduxit, morte puniat. In quo illa pœnam ad delictum haud dubie non expendit. Quum enim quod recuperari nequeat, amissum nihil sit, mortis pœnam illi qui cepit inferri, irrecuperabilique ita damno subjici, non est æquum. Idcirco itaque ab iis qui digna morte non commiserunt, tam acerbas pœnas exigi, ubi iniquum esse animadvertimus, quam legem consuetudo contempsit (ut quæ vita plagiarium non privet, sed alio modo puniat) eandem nos etiam legalibus constitutionibus ejicientes, quod consuetudini placuit, lege confirmamus: ac jubemus, *ut si qui* alienum servum abduxisse deprehensus sit, is eundem, ejusdemque pretium, tum etiam quicquid ex industria ejus ipsi accessit, reddere, & quantum dominus non amisso servo ejus nomine percipere potuerit, tantundem [11] dependere, cogatur: atque ultra hæc delinquentibus pœna non aggravetur. Si quidem ita illi, qui servum amisit, sufficienter damnum resarcitur, furique satis magna pœna irrogatur: quippe quum ille servum cum accessione recipiat: & quam utilitatem ex servo non surrepto sensisset, illa non imminuatur, hic vero in duplum servum surreptum reddere debeat, nihilque ex ipsius servitute lucretur.

9 Περὶ ἀνδραποδισμοῦ. Plagii pœna sit hic pecuniaria, olim fuit capitalis. vid. *l. 7. C. ad l. Fab. de plag.*
10 d. *l. 7.*
11 De pœna plagiarii adde Petr. Gregorium 36. *Syntag.* 22.

CONSTIT. LXVII.
DE IIS QUI AD HOSTES TRANSEUNT, SUAQUE SPONTE REVERTUNTUR. [12]
Idem Imperator eidem Styliano.

SImul nimia austeritas & severitas, simul immoderata lenitas & clementia, ex æquo utraque quod utile est intervertunt. Etenim & qui supra modum præfractus est, & qui lenitatem gravitate miscere nequit, uterque sive alicui uni, sive familiæ, sive civitati præsit, quibus præfectus est, cum illorum detrimento res administret. Oportet enim, ut qui recte præfuturus est, quemadmodum temperata salubriaque loca æquabiliter mixtas habent aeris qualitates: ita & ipse affectionum commistione ad rerum administrandarum utilitatem attemperata, se moderatum præbeat, & neque morositate gravis atque intolerabilis sit, neque indecora lenitate despicabilis, & ad gubernandum ineptus fiat. Quod autem de aëre dicimus, hoc certe & in legibus servari omnino convenit. Nam oportet leges, quum revera reipublicæ principes sint, quam dixi contemperaturam conservare, neque ad severitatem lenitatemve supra modum respicere: siquidem, qui ipsarum rectionem agnoscunt, incolumes futuri erunt. Atque hæc quidem respectu præfractæ illius legis, quæ adversus eos qui ad hostes transfugerent, lata est, à nobis dicuntur. Vult autem illa [13], uti transfuga, si quando pœnitudine ductus, redeundo ad suos commissum delictum obliterare velit, bestiis devorandus objiciatur, aut in furcam tollatur. Quod sane mihi reipublicæ magnopere documento esse, magnamque rationum ad salutem iter monstrantium contrarietatem gignere videtur. Necessitatem enim transfugis inducit, ne unquam recordentur suorum, neque revertendi in patriam concipiant desiderium. Nullus *est enim omnium*, qui quum se istiusmodi pœna excipiendum sciat, inter hostes vivere, quam tam acerbam in patria mortem subire non malit. Quapropter rigidam hanc severitatem, ut ne iniquitatem dicam (nam eum qui deliquit, deindeque suapte sponte ad medendum delicto resipiscit, tam acerbe puniri quomodo non est iniquum?) ex justissimis legibus profligamus, ac jubemus, *ut* [14] *si quis* transfuga in patriam recurrat, quum semel duntaxat transfugerit, veniam consequatur: si iterum [15] id fecerit, in triennalem servitutem divendatur: si vero tertio transfugerit, reversus in perpetuam ac æternam servitutem addicatur. Tam incerti enim consilii homo, tamque inconstans, qui libertate fruatur indignus est. Cæterum si transfuga non ultro redierit, sed ab aliis comprehensus in patriam retractus sit, morte tum illum, tanquam hostem puniri, neque injustum, neque crudele fuerit: præsertim vero, si ante civili sanguine manus contaminaverit.

12 Transfugæ bestiis non objiciendi, ut olim ex lege 3. §. 10. *ff. de re milit.* quæ lex abrogatur hac constitutione. adde 6. *Harm.* 8. *in fin.*
13 d. §. 10.
14 De pœna transfugæ, adde *l. 8. §. 2. 3. l. 38. §. 1. ff. de pœnis* *l. 7. ff. de re milit.* *l. 2. C. de desertorib.* *l. 1. C. de servis fugit.* vid. *l. 3. in fin. ff. de sicariis.*
15 Iterata delicta gravius puniuntur. *l. 3. §. 9. ff. de re militari.*

τον, οὐκ ὅσης τῆς ὑπερβαλλούσης λόγῳ φράσαι, ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἀδίκημα [illegible] ἀποφέρῃ) ; κελεύομεν ἐν τῷ τούτῳ [illegible], ἀλλ' ἀντὶ τοῦ [illegible] εἴδους ἀποτιννύναι τετραπλῆν τὸν ἀποκρυψάμενον, καὶ τοιαύτῃ δίκῃ ὁρίζεσθαι τὸ ἁμάρτημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξε'.
* Περὶ τῆς κολάσεως τῶν μαγγανείαις χρωμένων.
Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΜΕΝ οἶνον μεμφθέντες τῷ ἤθει καὶ τὸ τοῦτο [illegible], διὰ τὸ τῶν μεθυόντων κατηγόρημα, εἶπεν, διὰ φαύλην χρῆσιν, τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ φαῦλον ἐν διαβάλλει. ἐγὼ δὲ νόμον [illegible] ὑπὸ τῶν πάλαι νομοθετῶν διασκοπησάμενος, ὃς ποτὲ μὲν, φαύλην [illegible], τιμωρεῖται, ποτὲ δὲ αὐτὴν ἀποδέχεται (οὐκ ἐκ τῶν χρωμένων αὐτῇ [illegible] φαύλην ἀποκυημένην, ἀλλ' οἴκοθεν [illegible] τὴν κακίαν, [illegible] τῶν δυσωδιῶν) μέμψασθαι τοὺς νενομοθετηκότας οὐκ ἂν φαίην, ἵνα δὲ μὴ [illegible] ἐκ τῶν νομικῶν ἐδαφῶν βούλεται [illegible] [illegible] ἐκκαθαρεῖσθαι [illegible] ἤθους [illegible], ὡς εἴπερ, [illegible] ὡς ἐπιβουλον κολάζει, τοῦτο πάλιν ὡς εὐεργέτην τιμᾷ. Ἡμεῖς δὲ τὴν τοιαύτην μαγγανείαν, ὀλεθρίαν μὲν [illegible], [illegible] οὐκ ἂν πεισθείημεν. εἰ δὲ [illegible] φαίνοιτό τι φέρειν [illegible] (ὡς δοκεῖ τῷ τοιαύτην ἀποδεχομένῳ νόμῳ) [illegible], ἀλλὰ δέλεαρ, καὶ πάγην [illegible] ἐκπεσόντας, [illegible] τοὺς [illegible], [illegible], ἀντὶ τοῦ πλάσαντος καὶ δεσπότου, [illegible], καὶ [illegible] διὰ τῆς τῶν ἐκτὸς [illegible] εἰς τὴν ψυχὴν δέχεσθαι τὰς [illegible]. ὅπερ πολλάκις [illegible] τοὺς δειλοὺς πάσχειν [illegible] ἐπὶ τῶν χειρῶν δέξασθαι, τῇ κεφαλῇ ἢ τῇ γαστρὶ [illegible]. Εἴ τις δὴ ὅλως τοιαύτῃ φωραθείη μαγγανείᾳ κεχρημένος, εἴτε [illegible] εἴτε [illegible] βλάβης, τὴν ἐσχάτην [illegible] ποινὴν, τὴν τῶν ἀποστατῶν κόλασιν ὑφιστάμενος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξς'.
ΠΕΡΙ ΑΝΔΡΑΠΟΔΙΣΜΟΥ.
Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ οὐκ ἔστι καλὸν [illegible] δίκης ζυγὰ πλέον ἢ [illegible] τῇ συμπαθείᾳ, οὕτως οὐδὲ ὑπερβολῇ αὐστηρότητος τοῖς ἁμαρτάνουσι βαρυτέραν ἢ ὅσον ἀπαιτεῖ τὸ ἁμάρτημα, τὴν δίκην [illegible]. τὸ μὲν γὰρ, λέγω δὴ τὸ ἄκαιρον συμπαθὲς, [illegible] οὐκ ἀλλαξαμένους, [illegible], καὶ [illegible] τῶν φαύλων [illegible]· τὸ δὲ βαρυτέρᾳ κολάζειν τιμῇ τὸ ἁμάρτημα, [illegible], οὐκ ἔστι δίκης ἐκδίκησις, ἀλλ' ἐν σχήματι δίκης, ἀδικίας ἔργον. τὸ γὰρ μὴ [illegible] πλημμελήματος [illegible], ἀδικεῖν ἐστιν, οὐχὶ τὸ δίκαιον ποιεῖν. Τί δήποτε τοῦτ' εἴρηται; ὅτι νόμος οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦτο γὰρ διηγόρευται, θανάτῳ ζημιοῦσθαι τὸν ἀνδραποδίσαντα δοῦλον ἀλλότριον· [illegible] τὴν τιμωρίαν τῷ ἁμαρτήματι, οὐδ' ὅτι [illegible] βίου ζημίας [illegible] ἄξιον, καὶ [illegible] ἀπώλεια, [illegible], διὰ τοῦτ' [illegible] ἀφαιρεῖσθαι τὸν ἁμαρτήσαντα. Τοιγαροῦν διὰ τοῦτ' τοὺς μὴ ἄξια θανάτου ἡμαρτηκότας, [illegible] (οὐκ ἀφαιρεῖ τῆς ζωῆς τιμωρουμένη, ἑτέρως δὲ κολάζουσα τὸν ἀνδραποδιστὴν) καὶ ἡμεῖς τῶν νομίμων ἐκβάλλοντες διατάξεων, τὸ ἀρέσαν τῇ συνηθείᾳ, νόμῳ κυροῦμεν καὶ κελεύομεν, [illegible] οἰκέτην ἀλλότριον ἀνδραποδισάμενος, [illegible] τοῦ οἰκέτου καὶ τῇ [illegible] τούτου ζημιοῦσθαι, καὶ [illegible], καὶ ὅσον ἂν τῷ δεσπότῃ [illegible], μὴ ἀπολωλεκότος τοῦ οἰκέτου, [illegible] τοὺς ἐξημαρτηκότας τὴν ποινήν. οὕτω γὰρ [illegible] τῷ μὲν ἀπολωλεκότι ἡ ὠφέλεια, τῷ δὲ κλέψαντι ἡ τιμωρία. [illegible] τοῦ οἰκέτου [illegible], καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας, [illegible] ἀνδραποδισθέντος, [illegible] καὶ τούτου ἀξίως τιμωρουμένου τῇ τε διπλῇ ἀποδόσει τοῦ κλαπέντος, καὶ τῷ μηδὲν κερδαίνειν τῆς κλαπέντος δουλείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξζ'.
Περὶ τῶν αὐτομολησάντων πρὸς ἐχθροὺς, καὶ ἀκουσίως ἐπανελθόντων.
Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τὸ ἄγαν αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον, καὶ τὸ λίαν ὑπεῖκον καὶ πλέον ἢ [illegible] φιλάνθρωπον, ὁμοίως ἀμφότερα τοῦ ὠφελίμου τὸ βλάβος ἔχει. ὅ, τε γὰρ τὸ ἀπότομον [illegible], καὶ ὁ τὸ [illegible] φέρειν, [illegible] κἂν τε ἑνός τινος, ἄν τε οἰκίας, ἄν τε πόλεως ἐπιστατῇ, εἰς τὸ ἀσύμφορον [illegible] τὴν ἐπιστασίαν. χρὴ γὰρ τὸν καλῶς ἐπιστατήσοντα, ὥσπερ τῶν χωρίων τὰ εὔκρατα καὶ πρὸς ὑγείαν ἐπιτήδεια [illegible] συμμέτρως τὰς τοῦ ἀέρος διαθέσεις, οὕτω καὶ αὐτὸν [illegible] τῇ [illegible] πρὸς τὴν συμφέρουσαν ἐπιστασίαν μίξει τῶν διαθέσεων καὶ μήτε τῷ ἀποτόμῳ βαρὺν καὶ ἀφόρητον εἶναι, μήτε τῷ [illegible] ἐπιεικεῖ καταφρονούμενον καὶ ἀνεπιτήδειον. Ὅπερ οὖν ἐπὶ ἀέρος φαμὲν, τοῦτ' πάντως καὶ ἐπὶ νόμων ἁρμόζει [illegible] γὰρ τοὺς νόμους, (ἡγεμόνας ὡς ἀληθῶς τῆς πολιτείας ὄντας) ἣν εἶπον κρᾶσιν διαφυλάττειν, καὶ πρὸς τε ἀποτομίαν καὶ φιλανθρωπίαν μὴ ὑπὲρ μέτρον ὁρᾶν, εἴγε μέλλοιεν οἱ ὑπ' ἐκείνους ὑγιαίνειν πολιτευόμενοι. ταῦτα ἡμῖν λέγεται πρὸς τὴν ἀποτομίαν ὁρῶσιν [illegible] τῶν εἰς πολεμίους αὐτομολησάντων κείμενος νόμος ἐνδείκνυται. βούλεται γὰρ τὸν αὐτομολήσαντα, εἴ ποτε πρὸς γνώμην μεταμελείας ἔλθοι, καὶ τὸ [illegible] ἁμάρτημα διὰ τῆς πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐπαναστροφῆς ἰάσασθαι βουληθῇ, [illegible] εἰς βρῶσιν θηρσὶν [illegible], ἢ ἀνασκολοπίζεσθαι. Τοῦτ' ἐμοὶ πολλῆς μὲν αἴτιον βλάβης τῇ πολιτείᾳ δοκεῖ, πολλὴν δὲ καὶ τῶν πρὸς σωτηρίαν ὁδηγούντων λογισμῶν ἀποφέρειν τὴν ἐναντιότητα. ἀνάγκην γὰρ ἐπάγει τοῖς πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτομολήσασι μηδέποτε τῶν οἰκείων μεμνῆσθαι, μηδὲ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἐπανόδου ἀναλαμβάνειν τὸν ἔρωτα. οὐδεὶς γὰρ ὅς τις τοιαύτην ἐκδεξομένην αὐτὸν τιμωρίαν εἰδὼς, ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς πολεμίοις βιώσειν, οὕτω πικρὸν ἐν τῇ πατρίδι θάνατον προαιρήσεται. Διὸ τῆς τοιαύτης μὲν τὴν ἀποτομίαν, ἵνα μὴ λέγω ἀδικίαν (πῶς γὰρ οὐκ ἄδικον, τὸν ἁμαρτήσαντα, εἶτα ἐξ αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ ἁμαρτήματος [illegible], κολάζειν οὕτω πικρῶς;) ἐκ τῶν δικαιοτάτων ἐλαύνομεν νόμων. κελεύομεν δὲ, εἴ τις αὐτόμολος εἰς τὴν πατρίδα ἐπαναδράμοι, ἅπαξ μὲν τοῦτ' ποιήσας, συγγνώμης τυγχάνειν· δεύτερον δὲ, εἰς τριετῆ δουλείαν διαπιπράσκεσθαι· εἰ τρίτον δὲ [illegible] τὴν αὐτομολίαν, εἶτα ἐπανελθὼν, εἰς διηνεκῆ καὶ ἀΐδιον οἰκετείαν πιπράσκεσθαι. τὸν γὰρ οὕτως ἀβέβαιον καὶ παλίμβουλον ἀνάξιον ἀπολαύειν ἐλευθερίας. Εἰ μέντοι γε ὁ πρὸς ἐχθροὺς αὐτόμολος, οὐκ ἐξ οἰκείας γνώμης, ἀλλὰ ληφθεὶς ὑφ' ἑτέρων, εἰς τὴν πατρίδα ἐπαναχθῇ (καὶ μάλιστα εἰ [illegible] ἐμφυλίῳ τὴν δεξιὰν ἔχοι μεμολυσμένην) τοῦτον θανάτῳ κολάζειν, οἷα δὴ πολέμιον, οὔτε ἄδικον οὔτε ἀπότομον.

ΔΙΑΤΑ-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξη´.

Περὶ τοῦ ἐπιτροπεύειν μοναχοὺς καὶ κληρικούς, εἴργεσθαι δὲ οἰκονομίας καὶ προστασίας ὀρφανῶν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΟΙΣ μὲν πάλαι νομοθέταις (μονοειδοῦς, ὡς εἰκός, ὑπαρχούσης κατ' ἐκεῖνον καιρὸν τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ μόνων ἀποφερομένων τὴν κλῆσιν οἱ προστασίαν ὑπεισιόντες χρείας ὀρφανῶν) ἔδοξεν ἀποφήνασθαι, μὴ μετέχειν τοῦ πράγματος μήτε μοναζόντων, μηδ' ὅστις ὁ ἱερὸς εἰσποιεῖται κλῆρος. καὶ καλῶς ἔλεξε. συνεῖδον γὰρ ὡς τοὺς ἀνακειμένους πρὸς θείαν λειτουργίαν δεῖ τῶν ἔξωθεν ὄχλων καὶ περισπασμῶν ἀπηλλάχθαι. [illegible]

[illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ξθ´.

* Περὶ τοῦ τὰς μυστικὰς διατάξεις τυφλῶν καὶ ἑτέρων προσώπων κῦρος ἔχειν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ ἀμφισβητεῖται περὶ τοῦ πῶς δεῖ τυφλοὺς διατίθεσθαι, καὶ ἡ ἀμφιβολία ἐκ τε τῶν νομίμων πρόεισι τόπων, καὶ ὡς ἀλλήλοις περὶ τούτου ἀντιπίπτουσι νόμοι, [illegible]

[illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ο´.

ΠΕΡΙ ΕΦΟΔΩΝ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἃ Πεπτωχὼς τὸ κοινὸν τῆς γνώμης [illegible]

[illegible]

Constit. LXVIII.

UT MONACHI ET CLERICI TUTORES[1] ESSE POSSINT: SED AB ADMINISTRATIONE AC PUPILLORUM RECTIONE ARCEANTUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

Veteribus quidem legislatoribus[2] (quum ut simile veri est, uniformis & simplex tunc temporis tutela esset, iique soli qui pupillorum tuitionem susciperent, tutorum nomine censerentur) edicere visum est, ne monachi aut quoscunque sacer ordo devinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certe quidem id recte edixere. Intellexerunt enim, qui divino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, utque Deum debite colere non possint, impediat, nemo ignorat. Cum itaque non exigua difficultas isti rei insit, ac præcipue propter temporis diuturnitatem (tota enim plerunque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur) recte (quomodo dixi) istud illi decretum promulgarunt. Verum quoniam posteriores illis dumtaxat qui tutelam administrarent, tutorum appellationem non servarunt: sed hos etiam quibus[3] testatores, bona illorum existimatione moti, testamentarias de rebus suis præscriptiones[4] committunt, ac post mortem earum executionem concredunt, tutores vocare cœperunt: ac vero inde dubitatio extitit, an monachi, quique sacrum ordinem subierunt, quod dictum decretum id non admittere videatur, hanc demandatam curam suscipere possint: nos discrimine adhibito sancimus, ut ab illa tutela ad quam vetera tempora respicientia, promulgandi decreti, quod dictis personis ad illam aditum præcluderet, occasionem præbuere, penitus illi arceantur, natam autem postmodum tutelæ speciem subire ipsis licitum sit. Hujus namque muneris non ita graves curæ sunt, ut à divino ministerio aliquem abstrahant, sibique totum astringant. Tum alioqui quanto hi illis qui profanis rebus impure inhærent, ac in terrenis sordibus volutantur, cautius diviniusque vivunt: tanto melius cautiusque defunctorum præscripta expedienda esse spes est.

Constit. LXIX.

* CÆCOS[5] SECRETO[6] TESTAMENTUM FACERE POSSE.[7]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem de eo, quomodo cæcos testari oporteat, dubitatur, eaque dubitatio ex locis legalibus (quod ea de re leges inter se diversa statuant) & ex ea quæ nunc obtinet consuetudine existit: neque hoc alteius expendere atque repurgare inconveniens aut alienum putavi. Etenim alia lex[8] prohibet, ne cæcus arcano[9] modo testamentum condat: & ne aliter id vim habeat, statuit, quam si testes quæ conscripta sunt, à cæci ore processisse, suisque auribus infonuisse afferant: atque per solum tabularium illorum fidem communiri non vult. Alia[10] autem latam quandam ad arcanum[11] testandi modum mulieribus, & illiteratis hominibus viam aperit, dum nullam aliam observationem præscribit, quam, ut si testator literarum non omnino ignarus sit, sua subscriptione testamentum corroborare debeat: si vero id præstare non possit, pro se alium ad subscribendum assumat. Atque sic quidem ex legibus *illa inter* se res dissideant. Quomodo enim si mulieres rudesque literarum quam paucissimis voluntatis suæ consciis testamenta condent, quum fides in solo tabulario fluctuet, non ex eadem causa cæcus liberam testamenti factionem habeat? Jam vero & consuetudo, non solum autem alterius legis ratio, cum lege pugnat. Etenim placet huic, ne mulierum, & imperitorum literarum, cæcorumve testamenta arcane facta vigore priventur. Quod cum ita sit, nos quoque, ut secreto[12] confecta testamenta, sive cæcorum, sive aliorum[13] quorumvis sint, authoritatem obtineant, sancimus: illudque insuper statuendo addimus, ut antequam testes jurent, subscriptiones eorum qui testamenta conscripserunt, in medium proponantur, *quæ fateantur*, quod revera illa scripserint quæ ipsa testatoris lingua dictante audiverunt. Et si quidem falsum commissum esse postmodum probetur, ipsos, si divites sint, bonorum ademptio: sin pauperes, vehementia verbera & exilium in delicti pœnam maneant. Quibus hoc insuper annectimus, ut si quando ad sui confirmationem (quod frequenter incidit) juramentis testamento opus sit: ipsi etiam qui testamentum conscripserunt, una cum juraturis testibus rei fidem & veritatem corroborent.

Constit. LXX.

DE GRASSATIONIBUS.[14]

Idem Imperator eidem Styliano.

Quos communio[15] in unam aliquam candemque conditionem conjungit, inter hos communes etiam animos esse ubique videas. Ita in negotiationibus socii[16] lucrum damnumque æqualiter inter se partiuntur; ita itinerum comites, quum fortuito in rem aliquam incidunt[17], tametsi sæpe uno illam momento pariter non conspiciant, ejus tamen inter se jus communicant[18]. Ita vero & commilitones[19], licet omnes non pari studio & impetu in hostem ferantur, attamen victoriæ palmam ex æquo auferunt. Quapropter etiam, ut qui malitioso consensu coitione facta, rem aliquam in quam à lege pœna constituta est, inceptant (utpote si[20] raptus committatur, vel parricidium[21], alteriusve cujuspiam cædes perpetretur) quanquam non omnes tantundem momenti & operis re peragenda conferant, eandem tamen pœnam sustineant: sane quam recte veteri legislatori placuit. *Et nos quoque* idcirco, quæ de his qui simul & communiter latrocinandi[22] animo homines invadunt, jam olim sancita sunt, approbantes[23], statuimus, uti omnes, quotcunque fuerint[24], eodem[25] supplicio afficiantur: tametsi parem operam rei perpetrandæ non omnes adhibuerint. Non enim si quis ipse manus inferendæ neci non admoverit, continuo insons & à pœna immunis esse poterit. Quid enim si pressis ipse manibus, alterius tamen dextram ad cædem intenderit atque confirmarit? Sane quod manus homicida, à communi perversitate instigata, rem aggressa sit, constat. Nam nisi aliorum manus huic in subsidium præsto fuissent, non certe ita prompte homicidium perpetrasset. Ac propterea (quemadmodum dictum est) quamquam uno cujuspiam ictu (quod fieri potest) mors illata fuerit, aliorumque manus suppetias non tulerint: ut eandem tamen omnes pœnam sustineant, decernimus.

Constit. LXXI.

1 Περὶ τοῦ ἐπιτροπεύειν, &c. Scring. Monachi & Clerici executores testamentorum esse possunt: Tutores dari vel curatores non possunt. & ita restringitur Novel. 123. c. 6. quæ de tutela simpliciter sumpta loqui videbatur.

2 Justiniani in Nov. 123. c. 6.

3 Vetustas executores testamentarios nonnunquam tutores appellavit. dixi ad l. 107. ff. de legat. 1. l. 1. §. 4. ff. de annuis legatis. adde Nov. 131. c. 11.

4 Præstationem d. l. 107. ministerium l. 7. ff. de legat. 2. dationem l. 9. ff. de alimentis. distributionem l. 96. §. 3. ff. de leg. 1. l. 7. ff. si cui plus quam per leg. Falc. cis præstatur exactio legatorum, d. §. 3. & petitio competit d. §. 3. d. l. 107. d. l. 9. l. alt. §. 1. C. de episc.

5 Cæci scripto testari possunt, ut hic. adde Paul. 3. sent. 4. §. 4. ut & adoptare & adoptari l. 9. ff. de adoptionibus. tutelam gerere l. 16. ff. de muneribus. sed multo magis bona sua administrare: ideo curator cæco dare non solet: quia & ipse sibi procuratorem potest instituere, Paul. 4. sentent. 2. §. ult. Potest etiam cæcus officio fungi, l. 6. ff. de judiciis: & quidem senatorio l. 1. §. 5. ff. de postulando, id est, retinere officium (Persæ nolebant quidem ad regnum admittere, Procop.) & testis esse in iis quæ antea cæcitatem vidit: post cæcitatem autem de his quæ à sibi notis hominibus audivit. Accurs. Nov. 4. c. 2. §. 1. vers. si vero in secreto indistincte. Speculator tit. de testibus. studium etiam retinet l. 2. Novel. 124. non potest tamen postulare, l. 1. §. 5. ff. de postulando.

6 Id est, scripto, non tantum per nuncupationem, quod exigebat lex 8. C. qui testamenta. Olim dubitatum fuit, Num cæcus testamentum posset facere: sed in eam sententiam tandem itum fuit, posse: quia arcire potest adhibitis testes, & audire sibi testimonium perhibentes, Paul. 3. sentent. 4. Porro quod secreto nuncupatione non dicitur, Græci ἀπορρήτως διαθήκας appellant, Harmen. 5. 2. περὶ μυστικῆς διαθήκης, &c. de quo plenius alias apud eundem Harmenopulum in Græcorum juris dictionum Nomenclatura, ut & locis aliis dixi.

7 Extat epitome hujus constitutionis 5. Harmenop. 1. §. 31. & 34. l. 8. C. qui testamenta.

8 L. 8. C. qui testamenta.

9 Κατὰ τὸ ἀπόρρητον, Scr. id est, scripto, sed per solam nuncupationem. Nam παρὰ λόγου Harmenop. 5. tit. 1.

10 Nov. 119. c. 9.

11 Εἰς τὸ τρόπον τὰς μυστικὰς διαθήκας καλεῖσθαι, Scring. 12 Διατάξει ἐν μυστήριῳ ποιήσῃ, Scring. 13 Puta, mulierum, & imperitorum scribendi, 5. Harmenop. 1. §. 34. 14 Περὶ ἐφόδων, Scring. Hac Novella confirmatur jus vetus pœnam constituens adversus grassatores. 15 Communio animorum, ex communione conditionis præsumitur. 16 l. 19. ff. pro socio. §. 1. Inst. de societate. 17 Adde l. 5. ff. pro derelicto: l. 42. §. 7. 8. 9. ff. de furtis: §. 47. Inst. de rerum divis. 18 Forte ex pacto. Potest & hoc referri vel ad rem pro derelicto habitam d. l. 5. vel ad res eas quas dominus ignoraverit. arg. d. §. 7. 8. 9. Nov. 64. & ead. 19 Συμμαχῶν, commilitones qui simul militant. 20 De complicibus raptus l. un. §. 2. C. de raptu. 21 De complicibus parricidii l. 2. l. 6. 7. ff. ad l. Pompeiam de parricidiis. 22 Ἐφόδου Græci. Galli gesteurs de chemins, facit l. 28. §. 10. ff. de pœnis: Novell. 134. cap. 13. vers. Εἰ ὧν, &c. aut latrocinium. 23 Nihil igitur hac lege innovatur. 24 Conscii, complices, ministri l. 2. §. 12. ff. vi bonor. 25 Pœna ministerium præbentis grassationi faciendæ d. §. 12.

CONSTIT. LXXI. 1

DE IIS QUI IN LOCIS ARABILIBUS 2 AUT VINEIS 3 ÆDIFICATURI SUNT. 4

Idem Imperator eidem Styliano.

PRæstantissimum illud æquissimumque patris nostri sempiternæ gloriæ Principis placitum, quanto 5 *videlicet* à vicini finibus spatio abstinere debeant, qui in locis, quos hactenus aratrum secarit, inve quibus vineæ constiterint, noviter domus *assignandas* 6 *muneribus publicis* ædificare velint: quoniam ab ipso in legum corpus 7 transscriptum 8 non est, legis 9 authoritate decorari oportere judicavimus. Statuimus itaque, ut qui in locis ad sementem excultis novas ædes construere volunt, si loci amplitudo ferat secundum illius 10 placitum à vicini finibus tanto spatio ædificent 11, in quantum arcus iterata 12 vice telum ejaculetur: sin tantum spatium interstitio loci angustia non præbeat, uno etiam arcus jactu hoc constituatur. Intra dictum autem spatium novam 13 domum extruendi nemini facultas sit. Cujus ratio evidentior est, quam ut exprimi opus sit. Quo enim ædificium propius vicini fruges ponitur, eo illi etiam noxa propinquior est.

CONSTIT. LXXII. 14

UT PACTA ETIAM NON CONSTITUTA POENA 15 VALEANT. 16

Idem Imperator eidem Styliano.

LEgali 17 decreto, quod nudum pactum non actionem, sed solum exceptionem parere tradit, nonnullos illudere videmus. Dum enim omne pactum quod pœna stabilitum non est, nudum esse volunt: etiamsi 18 scripto comprehensum sit pactum, etiamsi 19 qui pactum inierunt, sua manu sacrosanctæ 20 crucis 21 nota 22 scriptum signarint, etiamsi divini 23 ternionis appellationes adjectæ sint: si tamen pœna constituta non sit, id ut invalidum, contemnunt ac rejiciunt. Qui sane male sentiunt, minimeque judicium suum comprobant, ut qui rebus divinis communes res mortalium longe præferendas censeant. Quam enim tantam, recto quidem hominum judicio, adjectio pœnæ, pactis authoritatem, quantam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta præbeat? Sancimus igitur, *ut omne* pactum, in quo ex divinis hisce adjumentis 24 idoneum aliquid ad faciendam fidem insit, quamvis de pœna nihil scriptum sit, firmum solidumque robur habeat.

CONSTIT. LXXIII.

* UT NEMO CUM 25 MULIERIBUS IN ECCLESIARUM COENACULIS HABITET.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ res etiam antequam jure prohibita esset, detestabiliter committebatur, ac vero post prohibitionem multo detestabilius audetur (quod nempe in 26 Ecclesiarum cœnaculis, quæ promiscuum vulgus *κατηχούμενα* 27 vocare solet, quidam cum mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non est: neque vero ita à nobis habebitur. Ac fuit hæc quidem res ad sextam 28 usque synodum, haud scio qua ratione, impune admissa, in ipsa autem sancta synodo, ubi penitius excussa esset, sacerdotibus ita habitantibus, remotionem 29 à sacro ordine, profanis vero à rerum sacrarum communione separationem 30 induxit. Verum, ut plene ab eo ausu ecclesias vindicaret, ad id sacerdotale decretum non par fuit. Nam cum ad id usque tempus, quo pater noster inclytus Princeps sceptra moderatus est, in republica constitisset, ut Principis decretum atque manus eam insolentiam sacris ædibus expelleret, oportuit. Quod nos quum dehinc obtinere velimus, statuimus, *ut omnino nullus* neque sacerdos, neque profanus, in 31 dictis cœnaculis cum mulieribus habitet: ac si quis sacram ædem hoc modo fœdare deprehendatur, hic illinc ignominiose principali manu exturbetur, qui vero illi eum locum habitandum præbuit (sive sacerdos sive aliquis alius qui templum procurat, sit) ipse quoque propter legis contemptum sacrorumque profanationem procuratione periclitetur.

CONSTIT. LXXIV.

* NE ANTE LEGITIMUM MATRIMONII TEMPUS FUTURIS CONJUGIBUS BENEDICATUR. 32

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam in iis quæ à sacra magnaque sexta synodo de nuptiis in duodecentesimo 33 canone præcipiuntur, quiddam civilis juris placitis contrarium existere videtur (synodus enim 34 ne sponsa, vivente adhuc sponse, in matrimonium alteri conjungatur, in universum prohibet, eamque rem pro adulterio 35 habet: civilis autem lex 36 nequaquam talem dissolutionem magnum aliquod esse crimen judicat: sed si maturius 37 quam pro connubiali tempore solennis nuptialis benedictio celebretur, in solis arrhis, & quicquid pœnæ nomine promissum fuerit, dependendis, pœnam circumcludit.) Quoniam itaque ipsum contrarietatis velut vulnus hinc acrior ratio conspicit. (quod enim post benedictionem dirimantur, in eo vera sponsaliorum dissolutio statuenda est) sancimus, ne prius benedictiones 38 celebrentur, quam legitimum matrimonii advenerit tempus, quod 39 in maribus decimumquintum 40, in fœminis decimumtertium expectat annum. Sic enim & benedictio tempestive fiet: & desponsatis à se invicem divertentibus, quod perfectum matrimonium diriment, à civili lege judicium quod ecclesiæ placitis non adversetur, obveniet.

CONSTIT. LXXV.

* UT QUI VIGINT. 41 ANNORUM EST, HYPODIACONUS CREARI POSSIT.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ universali.

SI sacrorum decretorum sanctio ad res civiles transiens, in illis sæpe plus authoritatis quam ipsæ civiles de iisdem rebus tractantes leges habeant, quanto magis sacra decreta in suis rebus civilibus legibus prævalebunt? At quid est quod dico? Sexta Synodus 42 viceunarium hypodiaconum ordinari posse sancit: huic vero civilis lex contradicens, viginti annis quinque admetiri jubet. Nos itaque *uti sacram* legem sacer ordo sequatur, convenire rati, ut ad hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis suæ vigesimo admittantur, sancimus.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οα'.

Περὶ μελλόντων κτίζειν ἐν ἀροσίμοις τόποις καὶ ἀμπελῶσι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΓΝώριμον δίκαιόν τι καὶ εὐνομώτατον, τὸ περὶ τοῦ ἀειμνήστου γονέως ἡμῶν καὶ βασιλέως ἐξενεχθὲν περὶ τῶν ἐν ἀροσίμοις τισὶν οἴκους κατασκευάζειν ἐν τόποις, οὓς τέως ἄροτρον ἔτεμνε καὶ ἀμπελῶνες εἶχον, εἰς ἀποπλήρωσιν βουλομένων κατασκευάζειν (ἐν ὁπόσῳ τὸ γειτονεύοντος ὅριον διαστήματι συστῆναι ἡ τοιαύτη κατασκευή) ἐδεῖ ἐνεχείραμεν νόμου τιμῇ ἀξιῶσαι· ἐπεὶ μὴ παρὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν τῶν νόμων ἐγγέγραπται πολιτείαν. Ὁρίζομεν οὖν, κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, τοὺς ἐπὶ τῶν βουλομένους ἐν ἀροσίμοις τόποις καινὰς οἰκήσεις κατασκευάζειν, εἰ μὲν ἡ ἀφθονία παρέχοι τοῦ χώρου, δυσὶ τόξου βολαῖς ἐκ τοῦ γείτονος ὅρου ποιεῖσθαι τὸ διάστημα τῆς νέας κατασκευῆς· εἰ δὲ ὁ χῶρος δι' ἔνδειαν ἀφθονίας τοσοῦτον μέτρον ἡ χώρα τὸ διαστήματι, μετρεῖσθαι καὶ μιᾷ τόξου βολῇ. ἐντὸς δὲ τοῦ εἰρημένου ὁρίσματος οὐδενὶ παρέχεσθαι ἄδειαν τῆς τοιαύτης τῆς οἰκήσεως γεωργίας. καὶ ἡ αἰτία λόγου ἧττον συνεγγίζει γὰρ καὶ ἡ βλάβη τοῖς γειτνιῶσι καρποῖς, μετὰ τῆς πλησιαζούσης οἰκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οβ'.

Περὶ τοῦ κυροῦσθαι τὸ σύμφωνον τὸ ἄνευ προστίμου γενόμενον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΟ προστάττον νομίμως ψήφισμα, τὸ ἀπὸ ψιλοῦ συμφώνου μὴ τίκτεσθαι ἀγωγὴν, ἀλλὰ μόνον παραγραφὴν, ἐνίους ὁρῶμεν παραλογιζομένους, ἀξιοῦντας γὰρ ἅπαν σύμφωνον ἀπροστίμητον, ψιλὸν ὑπάρχειν, κἂν τι γραφῇ συντεθειμένον ᾖ, κἂν τι τῶν συμφωνούντων ἰδιοχείρως ἐνσημήνῃ τῷ τιμίου σταυροῦ τύπῳ τοῖς γράμμασι, κἂν τι τῆς θεαρχικῆς τριάδος αἱ κλήσεις προσκέωνται, εἰ μὴ καὶ προστιμήματος ζημία ἐκφέρηται, εἰς τὸ ἀσύστατον τὸ συμφωνηθὲν ἀποῤῥίπτουσι κακῶς εἰδότες, καὶ ἥκιστα τὴν ἰδίαν κρίσιν κυροῦντες, εἴ γε πολλῆς τῶν θείων ἐπιστροφῆς τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα πρὸς ἀξίωσιν. τί γὰρ τοσοῦτον, κατά γε τὴν ὄντως ἀνθρώπων ἁρμόζουσαν κρίσιν, ἡ τοῦ προστίμου ζημία παρέχει τοῖς συμπεφωνημένοις ἀξίωμα, ὁπόσον θεῖος ὁ ἐν αὐτοῖς ὁρώμενος τύπος, καὶ κλήσεις τῆς μακαρίας θεότητος; Θεσπίζομεν οὖν, ἐν παντὶ συμφώνῳ, ἐν ᾧ ἄν τι ἐκ τῶν θείων τούτων συμπεπλέχθαι ἐξεγγυᾶται πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν προσῇ, τὴν ἰσχὺν παρέσεσθαι κρατιαίαν τι καὶ ἄλυτον, κἂν μηδεὶς λόγος προστιμήσεως συγκέηται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ογ'.

* Περὶ τοῦ μηδένα ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις συνοικεῖν γυναιξίν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΠΡᾶγμα κακῶς μὲν καὶ πρὸ τοῦ κωλυθῆναι αὐτὸ δίκαιον γενόμενον, χεῖρον δὲ μετὰ τὸ κωλυθῆναι τολμώμενον (φημὶ δὴ, τὸ ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις, ἅπερ ὁ πολὺς ἄνθρωπος κατηχούμενα καλεῖν ἔγνω συνοικεῖν τινὰς γυναιξίν) οὐκ ἄξιον παροφθῆναι· οὐκοῦν οὐδὲ παροφθήσεται ἡμῖν. Ην μὲν οὖν αὕτη ἡ τόλμα οὐκ οἶδ' ὅπως ἄχρι τῆς ἕκτης συνόδου ἀτιμώρητος· κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἱερὰν σύνοδον τὸ πρᾶγμα ἐπισκέψεως ἀξιωθὲν, ἱερεῖς μὲν ὄντας τοὺς τοιούτους οἰκήτορας, ἐνόχους ἔδειξε καθαιρέσεως, ἀφορισμῷ δὲ ἐπιδίκους λαϊκούς. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀπήρκεσεν εἰς παντελῆ ἐκδίκησιν τῶν ἐκκλησιῶν τὸ ἱερατικῶς ψήφισμα· ἔδει γὰρ τῆς αὐτῆς παραμενούσης τόλμης καὶ καθ' ὃν τρόπον διέπει τὰ σκῆπτρα ὁ ἀοίδιμος ἐν βασιλεῦσι πατὴρ ἡμῶν, ἐλθεῖν βασιλικὴν χεῖρα καὶ πρόσταγμα τὴν τοιαύτην προπέτειαν τῶν ἱερῶν ἐξελαύνειν οἴκων. Ὅθεν οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κρατεῖν βουλόμενοι, ὁρίζομεν, μηδένα μηδαμῶς, μήτε ἱερέα, μήτε τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ, γυναιξὶ συνοικοῦντας, ἐν τοῖς λεγομένοις κατηχουμένοις οἰκεῖν, εἰ δέ τις ἁλίσκοιτο τὸν ἅγιον οἶκον οὕτω κοινοποιῶν, τοῦτον μὲν βασιλείῳ χειρὶ ἀτίμως ἐκεῖθεν ἐξωθεῖσθαι· τὸν δὲ παρασχόμενον τὴν κατοίκησιν (εἴτε ἱερεὺς, εἴτε τις ἕτερος εἴη ὁ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ναοῦ ἔχων) καὶ αὐτὸν κινδυνεύειν, ἕνεκά γε τῆς τοιαύτης καταφρονήσεως καὶ τῆς ἱερῶν κοινοποιΐας, τῇ τῆς ἐπιτροπῆς ἀφαιρέσει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οδ'.

* Περὶ τοῦ μὴ πρότερον τὰς εὐλογίας πρὶν ἂν ὁ νόμιμος τοῦ γάμου συμβῇ καιρός.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδὴ ἐν τοῖς περὶ γάμων τῇ τε ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ ἕκτῃ συνόδῳ ἐντεθειμένοις ἐν τῷ ρπή κανόνι, τοῖς τοῦ πολιτικοῦ νόμου δόγμασιν ὑπεναντίον δοκεῖ ἀναφαίνεσθαι. ἡ μὲν γὰρ ἀπαγορεύει παντελῶς τὴν μεμνηστευμένην, ἔτι τοῦ μνηστῆρος ἐν ἀνθρώποις ὄντος, πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν ἑτέρῳ συναφθῆναι, μοιχείας τὸ πρᾶγμα ὁρίζουσα· ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος οὐκ ἀξιοῖ τὴν τοιαύτην διάλυσιν εἶναι τοῦ μεγάλου ἐγκλήματος· ἀλλ' ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν ἀῤῥαβώνων καὶ τῶν προστιμήσεων ποινῇ τὴν ἐνοχὴν περιγράφει, εἰ προλάβοιεν τοῦ γαμηλίου καιροῦ ἡ ἐπ' αὐτῆς νενομισμένη τελεσθῆναι εὐλογία. Ἐπεὶ οὖν τὸ καίριον τῆς ἐναντιότητος ἀκριβὴς λόγος ἐντεῦθεν ὁρᾷ (τὸ γὰρ μετὰ τὴν εὐλογίαν διΐστασθαι, τοῦτ' ἂν εἴη μνηστείας ἀληθὴς λύσις) θεσπίζομεν μὴ πρότερον τὰς εὐλογίας πρὶν ἂν ὁ νόμιμος τοῦ γάμου συμβῇ καιρὸς, ὃς ἐπὶ μὲν ἀῤῥένων, πεντεκαιδέκατον περιμένει ἔτος, ἐπὶ δὲ γυναικῶν τὸ τρισκαιδέκατον προσαναγράφει. οὕτω γὰρ καὶ τὸ τῆς εὐλογίας κατὰ λόγον ἕξει, καὶ ἡ τῶν συναλλάξαντων διάλυσις τελείου γάμου τυγχάνουσα, οὐκ ἐναντιουμένης τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ τοῦ πολιτικοῦ νόμου τεύξεται κρίσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οε'.

* Περὶ τοῦ προάγεσθαι ὑποδιάκονον εἰκοσαετῆ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

ΕΙ ἐν πολιτικοῖς πράγμασι δογμάτων ἱερῶν παραβᾶσα διάταξις, πολλάκις πολιτικῶν δογμάτων περὶ τῶν αὐτῶν διαταττόντων κρατεῖν ἐκρίθησαν, πόσῳ μᾶλλον αἱ ἱεραὶ ψῆφοι ἐν πράγμασιν οἰκείοις τῶν πολιτικῶν ψηφισμάτων κρατήσουσι; Τί οὖν ἐστὶν ὃ φημι; τὸν ὑποδιάκονον ἡ ἕκτη σύνοδος εἰκοσαετῆ προσδιορίζει προάγεσθαι. τούτῳ πολιτικὸς ἀντιλέγων νόμος, πέντε ἐπὶ τοῖς εἴκοσι χρόνοις συνεπιμετρεῖσθαι παρεγγυᾷ. Ἄξιον οὖν ὑπολαβόντες εἶναι τῷ ἱερῷ νόμῳ τὴν ἱερὰν ἀκολουθεῖν ἀρχιερατίαν, θεσπίζομεν καὶ ἡμεῖς, τῷ εἰκοστῷ ἔτει τὸν τοιαύτης τυγχάνειν τῆς ἀξίας χειροτονίας.

ΔΙΑΤΑ-

1 Apud Harmenopulum nominatur 36. vid. 2. Harmen. 4. §. 15. l. ult. ff. finium regund.
2 Ἀροσίμοις.
3 Ἀμπελῶσι.
4 Ex de spatio quo domum ædificantem in agris abesse oportet ab arvo vicini. Spatium autem definitur, quantum unus vel duo teli jactus faciant: olim duorum pedum spatium videtur fuisse. l. ult. ff. finium regundor. quæ hoc modo videtur abrogari.
5 l. ult. ff. finium regundor.
6 Εἰς ἀντιλήψεων. Scring. vetus liber habet, εἰς ἀναλήψεων, quod est, ἀναπίπτειν, ut partem aliquam ab arvo aut vinea separabant. Nam & ἀντιλαμβάνεσθαι dixit duobus locis Novell. 5. per partem alicui addere & supponere. vide Cujac. 17. obs. 31.
7 Εἰς τὸν τῶν νόμων πολίτευμα. Scr. intelligit πρόχειρον Basilii, de quo dixi initio harum Novellarum.
8 Ἐγγέγραπται πολιτείαν. Scringer. ἐγγέγραπται πολιτεύματι. Cujac. 17. obser. 31. ut Νόμ. 78. τῶς ἐν τοῖς νόμοις πολιτευομένοις.
9 Νόμου τιμῇ. Scr. νόμου τιμῆς. Cujac. 17. obs. 31.
10 Κατὰ τὴν ἐκείνου. Scr. κατὰ τὴν ἐκείνου. Cujac. d. loc.
11 Ποιεῖσθαι τὸ διάστημα. Scring. ποιεῖσθαι τὸ διάστημα, ut apud Harm. Cujac. d. loco.
12 Δυσὶ τόξου βολαῖς, à deux traites au jects d'arc.
13 Τῆς τοιαύτης τῆς οἰκήσεως γεωργίας. Scring.
14 Hæc Novella tricesima octava nominatur apud Harm. 1. tit. 9. §. 12.
15 Ἄνευ προστίμου.
16 Nudum pactum non parit actionem l. 7. §. 4. ff. de pactis. Nudum non censetur interposita divini nominis denominatione aut crucis signo. ut hic.
17 Hic locus valde suspectus. Nudum enim pactum non est quod litteris est munitum. Bass. de litterar. oblig.
18 d. §. 4.
19 Ratio abrogandæ legis hinc sumitur.
20 Τῷ τιμίου σταυροῦ. Scring.
21 Crucis Christi signum, adeo sanctum veterum seculo fuit, ut in instrumentis pro fide & subscriptione coderet, l. ult. §. 2. C. de jure deliber. Nov. 73. c. 8. Nov. 90. & si ejus nono ejus, profana loca expiari, Deque consecrari crederentur Nov. 5. c. 1. & 67. c. 1. Nov. 131. c. 7. l. ult. C. Theod. de sig. sacr. Crux quoque præferebatur litaniis publicis, Nov. 123. c. 33. Ex contrario vetitum ne in locum publicum, vel privatum voluptatibus destinatum crux inferretur, l. 26. C. de episc. aut ad contumeliam passionis Christi deferretur, l. 1. C. de Judæis. aut humi in silice vel marmore pingeretur, vel sculperetur C. Nomini litere signum salvatoris Christi. 22 Ἐνσημήνῃ, Scringer. Signum etiam veteres appellarunt, Cod. nomini litere signum salvatoris Christi. Ratio à Chrysostomo affertur, *Ἐν νῶτοις* (inquit) *τὸ διὰ τὰς παραστάσεως ἔτι καὶ λάβωμεν τοῦτο σημεῖον τὸν σταυρὸν σωτηρίας καὶ θανάτου σημαίνομεν*. hæc ille. Constat quoque veteres frontem eo signo prænotasse, vide Protevangelium Jacobi, Tertullianum & Hieronymum in vita Pauli. 23 Θεαρχικῆς τριάδος. 24 Crucem intelligit & Trinitatis denominationem. 25 Facit Novell. 123. cap. 29. Novell. 133. cap. 3. l. 19. l. 44. C. de episc. canon. 47. Synod. in Trul. Synod. 7. cap. 19. & 20. ubi de duplicibus monasteriis. Novell. 123. cap. 36. 26 Ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις. Græci sic. ut ὑπερῷα domus editiore loco posita 2. Harmenop. 4. §. 27. & 44. 46. 96. 27 Κατηχούμενα, ut J. eod. Catechumenorum mansiones, 6. Synod. cap. 98. 28 In Trullo. 29 Quam Græci καθαίρεσιν. Scring. hic. 30 Ἀφορισμὸν. Scring. Clericorum est, καθαίρεσις, de qua supra: monachorum & laicorum ἀφορισμός. 31 Ἐν τοῖς λεγομένοις κατηχουμένοις. Scring. ut J. eod. καθαίρεσις. 32 Benedicendi conjugibus morem observa. adde Novell. 89. J. eod. 33 Ἐν τῷ ρπή. Scring. legendum πή. id est, 99. 34 Sexta scil. d. c. 99. 35 Adulterium sententiæ sextæ synodi committit, qui alterius sponsam ducit. 36 l. 1. 2. 3. C. de sponsal. 37 Vid. d. l. 3. 38 Τὰς εὐλογίας. 39 Pubertas in nuptiis definitur anno 15. & 13. non affecto, sed plane expleto addc Novellam Justiniani 100. cap. 1. l. unicum C. Theod. de Carbaniano edicto. Sane Testamentum nemo facere potest nisi 14. anno expleto hoc est, 15. incepto 35. Ecl. 7. 5. Harmenopul. 1. §. 3.
40 Legitimum nuptiarum tempus in masculis & fœminis. 41 Hypodiaconus creari potest, qui annorum est 20. dixi ad Novell. 16. J. eod. adde Photium 1. cap. 9. can. 15. [illegible] 6. in Trullo.
42 In Trullo can. 15.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οϛʹ.

* Περὶ τῆς τῶν ψευδομαρτυρησάντων ἱερέων κολάσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΑ πρὸς τοὺς θεοκήρυκας (λέγω δὲ πρὸς τοὺς θείους ἀποστόλους) ἀναφερόμενα θεῖα διατάγματα, ἱερέας μὴ εὐορκεῖν ἐλεγχθέντας ἀπογυμνοῦσι τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος. [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οζʹ.

* Περὶ τῆς τοῦ πλαστογραφήσαντος τιμωρίας.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΝ πολλαῖς μὲν καὶ ἄλλαις, μάλιστα δὲ ἐν τῇ νομίμῳ ἰδέᾳ, οὐκ ἀνέγκλητος ἡ ἀσάφεια. [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οηʹ.

* Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν εἰσάγοντα νόμον περὶ νομοθεσίας τῆς συγκλήτου.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ καὶ ἐφ' ἑτέρων, ὧν μὴ αὐτοῖς χρείαν τὰ πράγματα [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ οθʹ.

* Περὶ τοῦ δεῖν [illegible] πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ χειροτονίαν γυναικὶ συναπτόμενον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΑ ἅπαξ ἀνατεθειμένα τῷ θεῷ, ἀναφαίρετα [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πʹ.

* Περὶ τοῦ τὰ ἁλουργὰ μέρη καὶ τμήματα καὶ ἀπεμπολεῖσθαι καὶ ἀγοράζεσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΚ οἶδα ὅπως οἱ ἄνω τῶν χρόνων τὴν ἁλουργίδα στολιζόμενοι αὐτοκράτορες [illegible]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ παʹ.

* Περὶ τοῦ μὴ πᾶν τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων ἔργον κωλύεσθαι ποιεῖν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τοῦτον δὲ τὸν νόμον, [illegible]

Constit. LXXVI.

*DE POENA [1] FALSUM TESTIMONIUM DICENTIUM SACERDOTUM.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæ præconibus Dei (sacrosanctis Apostolis nempe) sacræ sanctiones [2] adscribuntur, sacerdotes falso jurasse deprehensos, sacra dignitate privant [3]. Civilis vero reipublicæ moderatrices leges [4] ubi hujus rei constituendo tractatui incumbunt, falsum testimonium bifariam dividunt: & quod falsum dictum in causa criminali deprehenderint, remotione à sacro ordine puniunt: qui vero in re pecuniaria falsum testimonium dixerint, hos ad tempus relegando, non autem penitus removendo puniunt. Nos igitur jubemus, *ut qui jurati* falsum testimonium, sive in causa criminali, sive pecuniaria tulerint, profani illi à sacerdotio abspellantur: at si ad falsum testimonium jusjurandum non accesserit, qui falsum veritatis specie obtegere conati sunt, in triennium [5] relegentur, (relegandi autem in monasterium aliquod erunt, ubi illos ad arctiorem vitæ quandam normam vivere oportebit) delictique convenienti pœnitentia facta, in pristinum suum restituantur statum.

Constit. LXXVII.

*DE FALSARIORUM POENA.[6]

Idem Imperator eidem Styliano.

CUM in plerisque aliis, tum præcipue in legum tractatibus reprehendenda obscuritas [7] est. Nam sicubi alibi, illic certe distorto intricatoque dicendi genere vacare, recteque informari oratione (ni fallor) oportet: non enim arcanæ quædam sanctiones legis sunt, ut à multitudinis intellectu remotæ esse debeant: sed potius, si fieri posset, neminem illa [8] latere, neque virum, neque puerum, neque mulierem oportebat. Quippe quod id ad hominum mores in melius convertendos, communisque vitæ utilitates vel maxime conduceret. Ob id cum ad difficilem illum legalium capitum locum substitissemus, ubi ipsis verbis, quasi legislator in eo quid diceret occultare voluisset, ita [9] comprehensum est, *Falsarius in maximo delicto supplicio capitali afficitur:* cum quale tandem maximum illud delictum esse legislator ipse existimarit, non constet, illeque ejus rei intellectum non definitum præcidat: evidenter & definite illam orationem explanare nobis visum fuit. Sancimus igitur, ut si istiusmodi quædam falsarius conscripserit, ex [10] quibus is adversus quem falsum scriptum concinnatum est, mortis pœnæ subjiciendus sit: ipse falsarius pœnæ quam in alium machinari cogitarit, traditus decolletur.

Constit. LXXVIII.

*NE AMPLIUS SENATUSCONSULTA FIANT.[11]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum & in aliis legibus, quæ ad communem rerum usum nihil conferrent, fecimus, ut eas tanquam supervacaneas è legum corpore subduceremus: ita hic quoque facientes, *cum* [12] *legem quæ Senatui* ferendarum legum potestatem facit, à legum quasi republica secerni sancimus. Nam, cum, ex quo Senatoriam administrationem Imperatoria Majestas sibi vindicavit, inutilem illam esse judicari debeat: si cum utilibus conjungeretur, & ineptum & supervacuum esset.

Constit. LXXIX.

*DE [13] POENA SACERDOTIS, DIACONI AUT HYPODIACONI [14], SI POST ASSUMPTUM ORDINEM MULIERI IN MATRIMONIUM JUNGATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ semel Deo dedicata sunt, ea deinceps auferri non oportere, sancitum est: idque non solum in donariis, verum multo etiam magis in hominibus qui per sacrum ordinem divinæ Majestati consecrati sunt, observandum est: tametsi (ut multi sunt hominum lapsus) è statu in quem tanquam honeste victuri, allecti erant, peccatum dominio in ipsos suscepto, exturbet. Non approbantes igitur veteris [15] legislatoris propositum, qui sacerdotem, diaconum aut hypodiaconum, si post assumptum ordinem mulieri in matrimonium jungatur, omnino à clericali habitu discedere, atque ad profanam vitam reverti vult: illud decretum irritum facimus, ac vero statuimus, *ut ab* ordine quem ante nuptias obtinuerint, solum recedentes, satis tamen pœnarum luere videantur, & nequaquam clericali habitu alioque ecclesiæ ministerio, cujus quidem usus illicitus non est, judicio priventur.

Constit. LXXX.

*UT PURPURÆ SEGMENTA [16] ET PARTICULÆ IN PUBLICIS MERCIMONIIS SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAUD scio qua ratione superioris ævi Imperatores, cum ipsi toti [17] purpura vestirentur, inducti fuerint, uti ne [18] qua omnino purpuræ [19] particula venundaretur, statuerent, neque cuiquam talem colorem vendere aut emere permitterent. Ac sane si integram [20] telam vænire illi prohibuissent, aliquam fortasse ejus faciendi non alienam à ratione occasionem habuisse videri possent: at quod segmenta [21] atque frustula, quæ utilitatem atque usum neque vendenti neque ementi inconvenientem præbeant, in mercimoniis esse prohibuerunt [22]; id vero quam honestam, & quæ subditorum invidentia vacet, illorum judicio prætendet causam? Nam quod aut Imperatoriæ Majestatis adversetur eminentiæ, aut eam in communem usum devocet, quid *quæso* hinc exsistat? Nos itaque isti decreto non acquiescentes, constituimus *ut purpura* [23] frusta atque segmina, quæ magnificentiæ speciem aliamve non prohibitum usum subditis præbeant, tam divendi quam emi possint. Decet enim Imperatoriam Majestatem, cum aliis multis modis subditos beneficiis afficiat, eorundem magnificentiæ ne invideat.

Constit. LXXXI.

*NE EX AURO [24] ET PRETIOSIS [25] LAPILLIS QUICQUAM CONFIERI IN UNIVERSUM NEFAS SIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

HANC vero etiam legem [26] quæ mundo muliebri annulisque exceptis, aliquid aliud ex auro & gemmis conficiendis omnem prorsus facultatem adimit, ejusdem cum illa quæ de purpura tractat esse instituti animadvertentes, in eandem quoque cum illa conditionem reponimus. Non enim simpliciter ex auri materia quic-

1 Falsum testimonium dicentis sacerdotis pœnam abscerna. Distinctio can. 24. apost. & Nov. 123. c. 20. adhibetur: non quod vis ob falsum testimonium clericos privari dignitate, ut canon 24. voluit, non ob falsum testimonium in criminalibus ut d. Novell. Perjurio itaque solo privantur dignitate: non modo falso testimonio.

2 [illegible] intelligit Canones, & quidem 24. qui Balsamoni est 25.

3 [illegible]

4 Nov. 123. c. 20.

5 Similis est pœna in Nov. 86. in fin. J.

6 Falsi crimen non semper est capitale: & ita abrogatur l. 22. in fin. C. de falsis: l. 1. in fin. ff. de falsis. adde quæ dixi ad l. 2. l. 3. l. 22. C. de falsis.

7 Obscuritas legibus inimica.

8 l. 9. C. de legib.

9 d. l. 22.

10 Deponens falsum in causa capitali, capitaliter punitur, Clarus 5. sent. §. falsum n. v. ex communi opinione refert falsum testimonium dicentem dolo, capite puniri: ad sui defensionem arbitraria pœna vel publicatione bonorum & deportatione, seu ad triremes damnatione: in pecuniariis causis, plerumque reo linguam amputari, aut reum fustigari. vid. eundem ibi. vers. sed quæro quæ sit pœna falsi.

11 Senatusconsulta fieri prohibentur: & ita abrogatur tit. C. de senatusc. l. 9. ff. de legib. & senatusc.

12 d. l. 9.

13 Vid. Basil. 6. Sexta synod. in Trullo dist. 32. c. si quis eorum.

14 Nuptias post assumptum ordinem contrahentis sacerdotis, diaconi & hypodiaconi: Extensio est canonis 25. Apost. qui est 26. apud Photium quo soli lectores & cantores uxorem ducere vetabantur: & abrogatio Novell. Justiniani 6. c. 5. vers. Si autem aliquis presbyter, qua post assumptum ordinem presbyter, diaconus & hypodiaconus nuptias contrahens ordine privabatur, fiebatque idiota. Hac Novella post assumptum ordinem ducta uxore, hujusmodi homines ordine suo quidem privantur; non tamen & clericali habitu, vel alio in ecclesia ministerio.

15 Nov. 6. C. 5.

16 Purpuræ segmenta quæ [illegible] in publicis commerciis permissa, videntur abrogari l. ult. Cod. de vestib. holober.

17 [illegible]

18 l. 1. C. quæ res venire non poss. l. ult. C. de vestib. holob. & autem à Cæsare purpuræ usus interdictus præterquam Senatoribus qui in magistratu essent, Dion. 49. & Neronem quoque matronam

purpura usum non veste tantum, sed bonis exuisse refert Sueton. 19 [illegible] 20 [illegible] 21 [illegible] Tiberium posteriorem Cedrenus scribit permisisse purpuræ [illegible] dixit quasi oras & ornaturas. Isidorum segmenta [illegible] Lev. 21. sancitum mulieribus ut auris segmentis [illegible] Arator loquens de pontificia habitu in Exodo à Mose præscripto Qui segmentatus mediis altaribus adstat segmenta, limbi seu instita, l. 23. §. 1. ff. de auro. adde Cujac. 12. obs. 22. 22 Intelligit, ut opinor, l. pen. C. de vestib. holober. 23 [illegible] 24 Ex auro vel pretiosis lapillis aliquid fieri prohibebatur. videtur itaque revocare constitutionem Aureliani, qua permissum fuerat, ut aureis qui vellent & mensis uterentur & poculis, authore Vopisco. Abrogatur autem lex unica, vers. nulli Cod. nulli licere in frænis. 25 Lapilli pretiosi, margaritæ, smaragdi, & hyacinthi: aliis, enim gemmis frena, equestres sellas & baltheos ornare permissum d. l. un. 26 d. l. un. vers. nulli præterea privatorum liceat [illegible] ornamentis matronalibus [illegible] C. nulli licere in frænis.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

quicquam in opificium præberi, sed species operum prohiberi oportebat. Quoniam ne quod omnino ex auro & gemmis opus conflat vetare, manifesta id se supra omnes offerendi cupiditas est. Jam vero, quod is quacumque re legem transgressus esse deprehensus, tam gravem pœnam sustinet (centum librarum auri mulctam quodque huic accedit, capitale supplicium dico) ut ea lex non summæ immanitatis esse putetur, qua ratione devitabitur? Quantam autem aliam absurditatem in sacris thesauris aliisque nonnullis rebus effectus pœnæ designet, non attingo. *Nos* itaque non simpliciter opus aliquod ex auro & gemmis confici, sed illa opera quæ solis Imperatoribus permittuntur, quorumque usus magnificentiæ Imperatoriæ Majestatis, ejusque necessitatibus destinatus est, prohibenda judicamus. Quare si quis vel monumentum sacrum, vel aliud quiddam quod supra privatam dignitatem & honorem non sit, conficere poterit, liberam ejus faciendi voluntatem habeto.

CONSTIT. LXXXII.
DE TESTAMENTO RESIGNATO.[1]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ fortuito quodam casu contingunt, eorum permulta nondum expensa criminis nomine notantur: quæ eadem accuratius postmodum perspecta, à nota absolvuntur. At quale est quod dico? Persæpe non de industria, sed fortuito aut ferri aut lapidis jactu aliquis læditur. Eo necdum discusso, qui jaculatus est, sons judicatur: diligenti autem de eodem examine habito, quare culpetur, nulla justa ratio invenitur. Quamobrem quæ casu eveniunt, ex circumstantiis magis quam è rei natura judicari convenit. Verum quorsum hæc dicuntur? Quoniam testamentum postulante necessitate apertum[2], quum interdum deinceps resignatum relinqui contingat, aut ipsum tempus (quod fieri assolet) sigillum consumat, fide quam signatum haberet destituatur, indeque incertitudo quædam istiusmodi testamento insidietur: testamentis alio modo ad fidem confirmatis subvenire visum est. ac jubemus, ut [3] *licet ad fidem faciendam illa sigillum salvum non sit, subscriptiones tamen, ut rata maneant, testimonio præsent.* Quemadmodum enim testamenta nondum aperta, quanquam (ut fit facile) sigillum illæsum servatum non sit, subscriptiones confirmant[4]: sic illa etiam quæ postmodum aperta sunt, aut negligentia non obsignata manserunt, aut quibus diuturnitate temporis sigilla perierunt, ne fide priventur, dummodo ex subscriptionibus fides illis supersit, justum putamus. Illud porro insuper sancimus, ut si judicis socordia, ne testamentum denuo obsignaretur factum sit, ipsi in socordiæ pœnam duodecim librarum mulcta imponatur.

1 Περὶ τῆς ἀσφραγίστου διαθήκης παρὰ τοῦ ἄρχοντος. Scrbo innuit, Testamentum non ideo non valere, quod signa casu corrupta sint: si modo de testamenti fide testium subscriptionibus constare possit.
2 Vid. *tit. ff. de test. quemadmodum aperiantur.*
3 Scringerus ita legit, κἂν μὴ τῆς σφραγῖδος ἡ τηρεία περιῇ τῇ διαθήκῃ εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν, αἱ ὑπογραφαὶ δύνανται συμμαρτυροῦσαι, μὴ διαμαρτάνειν τοῦ εἶναι βεβαίαν αὐτήν, qui locus porior extat apud *Cujac. 17. obser.* 33. his verbis, διαθήκη, εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν, &c. id est, Jubemus etiamsi sigilla testamenti non supersint, si idoneam fidem subscriptiones testamento adhibeant, ne quid ob eam rem fides testamenti infirmetur.
4 *l. 30. ff. qui testamenta facere.*

CONSTIT. LXXXIII.
UT AD TRIENTES USURAS PECUNIA LICITE MUTUETUR.[5]

Idem Imperator eidem Styliano.

SI à Spiritus legibus ita se mortale genus regi fineret, ut humanis præceptis nihil indigeret, id vero & decorum & salutare esset: at quoniam se ad Spiritus sublimitatem elevare, divinæque Legis vocem amplecti non cujusque est: ac vero quos huc virtus ducat, numero valde pauci sunt: bene sese adhuc res haberet si saltem secundum leges humanas viveretur. Quæ vocantur pecuniæ creditæ usuræ, ubique à Spiritus decreto[6] condemnantur. Id sciens[7] pater noster æternæ memoriæ Princeps, usurarum solutionem sanctione sua prohibendam putavit. Atqui propter paupertatem res illa non in melius (quem tamen finem legislator proposuerat) sed contra in pejus vergit. Qui enim[8] antea usurarum spe ad mutuandam pecuniam prompti fuerant, post latam legem, quod nihil lucri ex mutuo percipere possint, in eos qui pecuniis indigent difficiles atque immites sunt. Quinetiam ad facile jurandum, quodque id fere consequitur ad jusjurandum abnegandum, id occasionem præbuit. Breviter, propter redundantem in humana vita perversitatem, non modo non profuit legis virtus, verumetiam obfuit. Quanquam *igitur* ex se legem culpare (quod quidem etiam absit) nequeamus: propterea *tamen* quod humana natura (quomodo diximus) ad illius sublimitatem non perveniat, egregium illud præscriptum abrogamus: ac in contrarium statuimus, ut æris alieni usus ad usuras procedat, idque quomodo veteribus legislatoribus placuit, ad trientes centesimæ nempe, quæ[9] quotannis in singulos solidos singulas fœneratoribus siliquas[10] pariunt.

5 Usuræ trientes hic permittuntur, & ita abrogatur Basilii constitutio qua vetitæ fuerunt in universum usuræ. *J. ead.*
6 *Exod. 22. Luc. 6.* adde *Clar. 5. sent. §. usura* 20.
7 Usuræ quomodo interdictæ à Basilio, cujus nomen videtur legendum apud *Harmenopulum 3. tit. 7. §. 27.* ubi tamen legitur Leo.
8 Hic satis ostenditur, in hac hominum vita usuras vix prohiberi posse.
9 Observa ex hoc loco & ex Amminano *l. 2. C. Theod. de usur. & Novella Justiniani 32. c. 1. ubi de singulis solidis annuas siliquas* definitionem usuræ trientis.
10 Ὥστε ἐπὶ κεράτιον ἐφ' ἑνὶ ἰκάστῳ νομίσματι. *Scr.*

CONSTIT. LXXXIV.[11]
UT NEGOTIARI, ÆDIFICARE, MUNERAQUE ACCIPERE URBIS MAGISTRATIBUS LICEAT.[12]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ à superioribus[13] de magistratibus regiæ urbis decreta sunt (*ne videlicet illi neque mobile aliquid, neque immobile emant, neque ad ædificandum accedant, nisi Principis permissu: insuper vero, ne, si qua magistratus tempore munificentia accedat, hæc rata fiat, extra quam si donator finito magistratu scriptura auctoritate illam confirmet, aut post magistratum quinque anni elapsi sint*) hæc, quanquam hujus contemplatione, ne[14] vis locum inveniat, optima ratione constituta sint: quia tamen alio etiam modo violentiæ viam præcludere facile est, nobis non videntur esse necessaria. Quocirca etiam abrogata illa esse volumus: *idque ideo præsertim*, quod ex quo transgressione illorum in dies *magis atque magis* impunita relicta, pœna exerceri desiit, etiam ante nostrum decretum nullam vim habuerint. At qua de causa illa necessaria non sunt? Quod cuique tam pauperi quam diviti (cum iis qui apud hanc urbem *habitant*, compellare Principem, eique supplicare expeditissimum sit) liceat, si quam vim sustineat, ne omnino à violento magistratu conficiatur, precibus à Principe impetrare: adeo ut nulla necessitas sit, ut quemadmodum in provinciis omni auxilio vacuis, ita etiam in Urbe, ubi abunde auxilii est, hæc adeo exacte requirantur. Sancimus itaque, *ut secundum* præsentem rerum statum tum emere, tum ædificare magistratus[15] possint, & in suscipiendis quæ sponte offeruntur muneribus[16], criminatione vacent, quippe[17] cum, qui vim sustineant, quandocunque tale aliquid incidat, his supplicando Principi illam effugere integrum sit. De provinciarum autem magistratibus illud insuper statuere visum est, ut præfectus magistratus sui tempore neque quicquam emat, neque in suum usum extruat, neque denique dona libere admittat. Alii vero minores magistratus, relata ad præfectum re, ipsius judicio aut removeantur, aut administrationem expleant.

11 *Harmenopulus 3. tit. 4. 3.* περὶ ἀρχόντων *in fin.* hanc constitut. facit 40.
12 Magistratibus urbanis hic permittitur, negotiari, ædificare, & munera accipere, & ita abrogatur Justiniani lex unica 60. *Cod. de contractib. judic.* distinctione adhibita inter urbanos & provinciales magistratus. Videtur tamen hæc Nov. abrogari à Romano seniore *cap. 1. J. 3. Harmenop. 3. c.* περὶ ἀρχόντων.
13 A Justiniano in *d. l. un.*
14 Vid. *l. 11. Cod. de his quæ vi.*
15 Urbani scil. ut indicat præter sequentia, inscriptio. Idem tamen de provincialibus constitutum refert à Leone Harmenopulus *3. tit. 3. cap. 13. in fin.* ubi & solum excipit στρατηγὸν, qui Mercero dux exercitus: Reidano Harmenopuli interpreti Tribunus militum dicitur.
16 Adde *l. 6. §. 3. ff. de offic. proconsul. l. 18. ff. de off. præsid.*
17 Scrimg. ita habet, ὡς ἂν ἀναφέρειν τῶν ὑποχειρίων τὸ βιάζεσθαι, &c. Cujac. vero 17. obs. 32. τὰς ὑπερχυόντας τὸ βιάζεσθαι ἀνάγκην διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἀναφορᾶς [illegible], eo sensu, non deesse auxilium his quibus vis infertur, cum possint principem invocare.

CONSTIT. LXXXV.
UT PATRES[18] QUI NUPTIAS NON ITERANT, UNIUS LIBERORUM PORTIONEM CAPIANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam maritis cum liberis ab uxoribus relictis, quid de donatione propter nuptias statui debeat, non præscripsimus: illam autem donante consuetudine præmorientes uxores capiunt, nihil

18 Secundas nuptias non contrahens pater portionem unius liberorum capit, *ut hic* idem de matre constitutum fuit, *Nov. 22. §. ad.*

ζέσωσι, εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνου χρῆσιν τεθήκαμεν. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐχρῆν τὴν ἐκ τῆς ὕλης τοῦ χρυσοῦ χορηγίαν εἰς τὴν ἐργασίαν κωλύεσθαι, ἀλλὰ τὰ εἴδη τῶν ἔργων. ἐπεὶ τὸ μηδὲν ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθου ἀπηγορευμένον ἐργάζεσθαι, πλεονεξίας σαφές. τὸ δὲ καὶ βαρεῖαν οὕτω ποινὴν ὑπέχειν τὸν ἁλισκόμενον ἐφ' ὅτῳοῦν παραβαίνειν τὸν νόμον (φημὶ δὴ τὴν τῶν ρ΄ λιτρῶν ἔκτισιν, καὶ προσθήκην ἐπὶ ταύτῃ τὴν κεφαλῆς ἀφαίρεσιν) τίς λόγος τὸ μὴ οὐχὶ κορυφαῖον εἶναι βιαίως τὸν νόμον παρεστήσει; ἣν δὲ τὴν ἄλλην ἀτοπίαν ὁποίαν καὶ κατὰ ἱερῶν κειμηλίων ἐνδείκνυται, καὶ ἄλλων τινῶν ἡ ἐργασία ποιεῖ. Ἡμεῖς οὖν θεσπίζομεν οὐχ ἁπλῶς κωλύεσθαι τὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων ἔργον ποιεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ κατασκευάσματα ἃ μόναις ἀφεῖται ταῖς βασιλείαις, καὶ ὧν ἡ χρῆσις πρὸς τὸν ὄγκον τῆς βασιλείας καὶ τὴν ταύτης χρείαν ὁρᾷ. Εἰ δέ τις ἢ κειμήλιον ἱερὸν, ἢ ἕτερόν τι ἐκτὸς ἰδιωτικῆς ἀξίας καὶ τιμῆς ὑπερκείμενον, δύναιτο ἐργάζεσθαι, ἀνέγκλητον τὴν ἐπὶ τοῦ ἔργου ἐχέτω προαίρεσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πβ΄.
Περὶ τῆς ἀσφραγίστου διαθήκης παρὰ τοῦ ἄρχοντος.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΠΟΛΛΑ τῶν πραττομένων κατά τινα τύχην ἀπερισκέπτως εἰς ζήτησιν ἀχθέντα, ἀδιακρίτως μετὰ κακῆς αἰτίας ἐγκλήματος ἀπεφέρετο. τυχόντα δὲ συνεπισκέψεως, ἀφείθη τοῦ αἰτιάματος. οἷον τί λέγω; πολλάκις οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλὰ τυχηρῶς τις πληγεὶς βολῇ σιδήρου, ἢ λίθου, εἰ τύχοι, ἐπί τινα, αὐτὸς οὐκ ἂν ἀνεξετάστου κακῆς ὑπαίτιος τοῦ βαλόντος ποιεῖ, ὑπ' ἐξετάσει δὲ πειθόμενος καὶ βασανιζόμενος, οὐχ εὑρίσκει πρόφασιν εὔλογον εἰς αἰτίας ἐμβολῆς. ὡς τὸ ἐφ' ἂν ἡ συμβάσις τυχηρῶς, οὐκ ἐκ τῶν ἔξωθεν οἰκείων λογισμῶν μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ πράγματος ἄξιον τὸ ζητούμενον διακρίνειν. Διὰ τί δὲ εἴρηται ταῦτα; ἐπειδὴ ἐνίοτε, χρείας καλούσης, ἀνεπτυγμένη διαθήκη, καταλιμπάνεται, ὅτε συμβαίνοντος, ἀσφραγίστου εἰς τὸ ἐπεῖτα, ἢ καὶ τοῦ χρόνου, οἷα φιλεῖ, τὴν σφραγῖδα εἰς ἀφανισμὸν περιαγαγόντος, ἔρημον τῆς ἐκ τοῦ ἐσφραγίσθαι γίνεσθαι πίστεως. ἐκ τούτου δὲ ἀμφιβολία τις ἐνεδρεύει ταῖς τοιαύταις διατάξεσιν· ἡμῖν ἔδοξεν ἑτέρῳ τρόπῳ βεβαιουμένας εἰς πίστιν αὐταῖς συναντιλαβέσθαι. Διὸ τοίνυν κελεύομεν, κἂν μὴ τῆς σφραγῖδος ἡ τήρησις περιῇ τῇ διαθήκῃ εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν, αἱ ὑπογραφαὶ δύνανται συμμαρτυροῦσαι, μὴ διαμαρτάνειν τοῦ εἶναι βεβαίαν αὐτήν. ὥσπερ γὰρ τὰς ἔτι ἀναπτύκτους διατάξεις αἱ ὑπογραφαὶ κυροῦσι, κἂν, ὡς εἰκὸς, τῇ σφραγῖδι τὸ ἀδιάφθορον μὴ σώζοιτο· οὕτω καὶ τὰς μετὰ τὸ ἀναπτυχθῆναι, ἢ ἀσφραγίστους διαμεινάσας λαθούσας, ἢ τὴν ἐκ τῆς σφραγῖδος ἀσφάλειαν τοῦ χρόνου συληθείσας, ἐγγράφου δίκαιον εἶναι καὶ ἐκ μόνης τῆς συμμαρτύρου ὑπογραφῆς μὴ στερίσκεσθαι πίστεως. Ἐκεῖνο μέντοι γε προσεπιθεσπίζομεν, ὡς εἰ τοῦ κριτοῦ ὀλιγωρίᾳ εἰς τὸ ἀσφραγίστου ἡ διαθήκη ἀπέσται, ποινὴν αὐτὸν τῆς ὀλιγωρίας δυοκαίδεκα λιτρῶν ἔκτισιν ὑποστῆναι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πγ΄.
* Περὶ τοῦ ἐπὶ τόκῳ τὴν χρῆσιν τῶν δανείων προέρχεσθαι τῷ λεγομένῳ ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΛΟΝ μὲν ἦν καὶ σωτήριον, τοῖς τοῦ πνεύματος νόμοις ῥυθμιζόμενον τὸ ἀνθρώπινον, μηδὲν ἀνθρωπίνης προσδεῖσθαι παραφυλακῆς· ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος οὐκ ἔστι παντὸς ἐπαναβαίνειν, οὐδὲ τοῦ θείου νόμου τὸ ἀπήχημα δέξασθαι, ἀλλ' ὀλιγοστὰ μάλιστα πάνυ ὡς ἐκεῖ ἄγει ἡ ἀρετῆς ἡ ἀνάβασις, ἀγαπητὸν εἰ καὶ κατὰ νόμους ἀνθρωπίνους βιοίη. Τοὺς λεγομένους τῶν δανείων τόκους πανταχοῦ τοῦ πνεύματος ἡ ψῆφος ὑπὸ κατάκρισιν τίθεται. καὶ τοῦτο συνιδὼν ὁ ἀείμνηστος ἡμῶν Βασιλεὺς καὶ γενέτης, τὴν καταβολὴν τῶν τόκων οἰκείῳ δόγματι κωλύειν ἐθέσπισε· ἀλλ' ἐκ τοῦ μὲν δι' ἀπορίαν [illegible], οὐ πρὸς τὸ ἄμεινον (ὅπερ ἦν σκοπὸς τῷ νομοθέτῃ) ἀλλὰ πρὸς τὸ χεῖρον φέρεται. οἱ γὰρ πρὶν, ἐλπίδι τῶν τόκων, πρὸς τὸ δανείζειν προθυμούμενοι, τεθέντος τοῦ νόμου τὸ μηδὲν ὀνασθαι κέρδος ἐξάγειν ἐκ τοῦ δανείσματος, ἀφιλάνθρωποι τοῖς καὶ ἀμείλικτοι πρὸς τοὺς δεομένους τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας καθίστανται. οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ὅρκων προβολῆς, καὶ, κατὰ τὸ εἰκὸς, ἐπιορκίας ἐντεῦθεν ἀφορμὴν αἰτίαν λαμβάνοντες καὶ ἁπλῶς, διὰ τὴν ἐπιπολάζουσαν ἐν βίῳ κακίαν, ἡ ἀρετὴ τοῦ νόμου οὐ μόνον οὐκ ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ προσεζημίωσεν. Οὐκ ἔχοντες μέμψασθαι τὸν νόμον ἐκ τῶν οἰκείων (μὴ γένοιτο) διὰ τὸ, ὥσπερ εἴπομεν, μὴ ἐφικνεῖσθαι τοῦ ὕψους αὐτοῦ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ κάλλος τοῦ νόμου [illegible] ἀθετοῦμεν, ἀναβιβάζοντες, ἐπὶ τόκῳ τὴν χρῆσιν τῶν δανείων προέρχεσθαι, καθὼς τοῖς παλαιοτέροις ἔδοξε νομοθέταις· φημὶ δὴ τῷ λεγομένῳ ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς, ὅπερ ἐστὶ κεράτιον ἐν ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ νομίσματι, ἀνὰ πᾶν ἔτος τῷ δανειστῇ εἰς κέρδος γινόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ΄.
Περὶ τοῦ ἀγοράζειν τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἐν τῇ πόλει, καὶ κτίζειν ὁμοίως καὶ τοὺς ἔξω, πλὴν στρατηγοῦ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΑ περὶ ἀρχόντων τοῖς πρὸ ἡμῶν δεδογμένα, λέγω δὴ ὅπως τοὺς τῆς βασιλίδος πόλεως ἄρχοντας μήτε τι τῶν ἐν κινητοῖς, μήτε τῶν ἐν ἀκινήτοις ἀγοράζειν, μήτε μὴν οἰκοδομαῖς προσάγεσθαι, βασιλικοῦ μὴ ἐπινεύσαντος νεύματος· ἔτι δὲ, μηδὲ εἴ τις προσγένοιτο δωρεὰ ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς χρόνῳ, μηδὲ ταύτην τὸ βέβαιον ἀποφέρεσθαι (πλὴν εἰ μὴ μετὰ τὴν τῆς ἀρχῆς ἀπόθεσιν ἐγγράφως κυρώσειεν ὁ τὴν δωρεὰν πεποιημένος, αὐτὴν ἐπιρρώσῃ, ἢ πέμπτον ἔτος μετὰ τὴν τῆς ἀρχῆς ἀπόθεσιν παρέλθῃ) ταῦτα εἰ καὶ ὅσον πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ μὴ χώραν εὑρίσκειν τὴν βίαν, εὐλόγως διώρισται, ἀλλ' ἐπεὶ καὶ δι' ἑτέρου τρόπου τῇ βίᾳ τὴν πάροδον εὔκολον ἀποκλείειν, οὐκ ἀναγκαῖα ἡμῖν καταφαίνεται. τοιγαροῦν καὶ ἀπηλεῖσθαι ταῦτα βουλόμεθα. μάλιστά γε ὅτι ἐξ οὗ περὶ τὴν παράβασιν [illegible] ἡ τιμωρία ἔστιχεν, ὅσαι ἡμέραι ἀνεκδίκητοι τῆς παραβάσεως αὐτῶν ἀφορμὴν, καὶ πρὸ τοῦ δόγματος ἡμῶν οὐκ εἶχεν τὴν ἐνέργειαν. πῶς δὲ οὐκ ἀναγκαῖα; ὅτι παντὶ καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι τοῖς κατὰ τήνδε τὴν πόλιν ἀναστρεφομένοις τῆς βασιλικῆς εὐποδέξεως καὶ ἐπιδόσεως, ἔξεστι τοῦ εἴ τις βίαιον ὑπομένοι, διὰ τῆς βασιλέως ἐπιδείκνυσθαι μὴ παντελῶς ὑπὸ τούτου βιάζεσθαι βουλομένῳ ἀπολυτροῦσθαι. ὥστε τίς ἀνάγκη, ὥσπερ ἐν χώρᾳ πάσης ἐρήμου βοηθείας, ἐν πόλει ἧ ἄφθονος ἡ βοήθεια, τοσαύτην ἀκριβολογίαν ποιεῖσθαι; Θεσπίζομεν οὖν, κατὰ τὴν νῦν κρατοῦσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, καὶ ἀγοράζειν καὶ κτίζειν τοὺς ἄρχοντας, καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκ προαιρέσεως δεξιώσεσιν ἀνεγκλήτους εἶναι· ὡς οὐκ ἀπορούντων τῶν ὑφισταμένων τὸ βίαιον, ὁπότε τι συμβαίη τοιοῦτον, εἰς ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιβοήσεως. Περὶ δὲ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχόντων ἐκεῖνο προσδιορίζειν ἐγνώκαμεν, τὸ τὸν στρατηγὸν μήτε ἀγοράζειν, μήτε τι τῶν εἰς ἰδίαν ἀπόλαυσιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς στρατηγίας οἰκοδομεῖν ποτε, μήτε τὰς δωρεὰς οἰκειοῦσθαι ἀκωλύτως ἔχειν. τοὺς δὲ ἄλλους ὑποτεταγμένους ἄρχοντας, ἀναφερομένου τῷ στρατηγοῦντι τοῦ πράγματος, ὅσα τῇ ἐκείνου διαγνώσει ἢ ἀποκινεῖσθαι ἢ πληροῦν τὴν διοίκησιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πε΄.
Περὶ τοῦ τοὺς μὴ δευτερογαμήσαντας πατέρας λαμβάνειν μοῖραν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠΕΙ περὶ τῶν ἐπὶ παισὶν ἀνδρῶν καταλειπομένων τῶν ἀνδρῶν οὐδὲν ἐνομοθετήσαμεν περὶ τῆς ὑποβολῆς, ταύτην δὲ καὶ προαποθνήσκουσαι τοῦ βίου αἱ γαμεταὶ λαμβάνουσι, δωρουμένης τῆς συνηθείας οὐδέν τι κατὰ τὸν

χρηματισμοῦ ἡμεῖς τὴν συνήθειαν διαμείψαντες, θεσπίζομεν, καθάπερ καὶ μέχρι τῦδε νενόμισται, δίδοσθαι ταῖς γυναιξὶ τὸ ὑπόβολον, τοῖς δὲ ἀνδράσι πρὸς μὲν δευτέραν ἐλθοῦσι γαμικὴν συζυγίαν, μηδὲν ἐξεῖναι λαμβάνειν· πρὶν δὲ τὴν δευτέραν συνάφειαν, δῶρον τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀφορίζεσθαι τούτοις μοῖραν παιδὸς. τοῦτο δὲ τὴν μοῖραν ἐκλογιζομένην ὑποβάλλεσθαι· κἂν μὲν φαίνοιτο ἐπ' ἴσον φθάνουσα τῷ ὑποβόλῳ, ἢ ὑπερακοντίζουσα, ἐξαρκεῖσθαι ἐπὶ ταύτῃ τῇ λαμβανομένῃ, διὰ τὸ πάντως ἢ κερδαίνειν, ἢ μηδεμίαν ζημίαν ὑφίστασθαι· εἰ δ' οὐκ ἐξισοῖτο, ἢ μείων, ἀλλ' οὐδὲν τοῦ ὑποβόλου, μήτι τι τῶν οἰκείων ὁ ἀνὴρ διδότω, μήτι τῶν τῆς γυναικείας ὑπάρξεως ἀντιλαμβανέτω.

in hoc nos consuetudinem innovandam putantes, statuimus, ut *quemadmodum* hactenus comparatum legibus fuit, mulieribus donatio propter nuptias detur: viris autem, si iterum matrimonium contrahant, nihil accipere liceat: sin prius matrimonium venerentur, in remunerationem hujus honorificæ voluntatis, ipsis unius liberorum portio secernatur: idque hac ratione, ut si illa donationem propter nuptias vel æquet [1] vel exuperet, eo quod aut lucrum, aut *saltem* nullum damnum sentiatur, hac accepta illi contenti sint: si vero non exæquet atque minor sit, neque de suo quicquam dent, neque è *diverso* ex mulieris bonis quicquam accipiant.

1 Vid. Nov. 20. T. *eod.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πϛʹ.

* Περὶ τῆς τιμωρίας τῶν συνηγορίαις ἢ ἐγγύαις ἢ μισθώσεσιν ἢ ταῖς ἄλλαις παραπλησίοις ἀσχολουμένων ἑαυτοὺς ἐπισκόπων, ἢ ἱερέων ἢ κληρικῶν.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΟΥΣ πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν βῆμα ὑπὸ τῆς θείας ἀγαθότητος ἐξειλεγμένους, οὐ μόνον τῆς ἀπὸ τῆς αἰσχρότητος τῆς ἁμαρτίας ἄξιον καθαρεύειν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκ τῶν κοινῶν καὶ βιωτικῶν ἐπιτηδευμάτων περισπασμοῦ ἀπαλλάττεσθαι. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔξεστι τὰ ἄλλα τῆς ἀχράντου καὶ ἱερᾶς ἁγιστείας κειμήλια διὰ τῆς κοινῆς καθυβρίζεσθαι χρήσεως, τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ τῶν ἀχράντων θυσιαστηρίων τὰ ἔμψυχα κειμήλια καταπατεῖσθαι ἀσφαλὲς τῇ κοινῇ συζυγίᾳ, ἀλλὰ μένειν ἐν ᾗ ἀφιέρωνται τάξει, τὴν ἀφιέρωσιν ἄχραντον σώζοντα. λίαν ἄρα ἱεροπρεπὲς ὁ τῶν θεσπεσίων ἀποστόλων ψῆφος τοὺς συνηγορίαις ἢ ἐγγύαις ἢ μισθώσεσιν ἢ ταῖς ἄλλαις παραπλησίοις ἀσχολουμένους ἑαυτοὺς ἐπισκόπους, ἢ ἱερεῖς, ἢ κληρικοὺς, τῆς ἱερᾶς ἀπογυμνοῖ τάξεως. οἱ γὰρ τὴν παρὰ τοῦ παναγίου πνεύματος διδομένην αὐτοῖς τιμὴν οὕτω καθυβρίζοντες, καὶ τὸ ἑαυτῶν μέρος τὸ ὕψος καταπατοῦντες τῆς χάριτος, δικαίως, οἷα τῆς δωρεᾶς ἀνάξιοι, ἧς τὸ μέγεθος οὐκ αἰσθάνονται, τὴν ἀφαίρεσιν καταδικάζονται. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἀκρότητα τῶν πολιτευμάτων τῶν θείων ἐκείνων νομοθετῶν ὁ παρὼν βίος ἀνατείνεσθαι ἀσθενέστερος, ἐν οἷς οὐκ ἀγνοοῦσι τὸ ἁμάρτημα, οἶμαι οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀπαραίτητον μετρίαν τινὰ δεῖσθαι συγγνώμην τοῖς σφαλλομένοις. διὰ τοῦτο ἡμεῖς οὐκ ἀντινομοθετοῦντες (ἄπαγε) ἀλλὰ μᾶλλον τῷ ἱερῷ θεσπίσματι συνεπόμενοι, καὶ ὥστε μηδὲ πρόφασιν ἀπολογίας καταλείπεσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ καταδικαζομένοις, θεσπίζομεν, τοὺς τὴν οἰκείαν τάξιν ἀτιμάζοντας, ἢ ἱερεῖς, ἢ ὅλως τινὰ κληρικὸν, διὰ συνηγορίας, ἢ ἐγγύης, ἢ τῶν τοιούτων τρόπων ἀθετοῦντας, ἀφορίζεσθαι καὶ σχολάζειν ἐπί τινα χρόνον τῶν τὰ θεῖα ἐνεργεῖν· καὶ οὕτως ἄξιον τοῦ ἁμαρτήματος ἐπιδεικνυμένους μετάνοιαν, εἰς τὴν τῶν θείων μετοχὴν εἰσαγέσθωσαν, ἀποίκους ἑαυτοὺς ἐκ τῆς βιωτικῆς συζητήσεως πρὸς τὸ ἑξῆς πάσῃ δυνάμει συντηροῦντες καθομολογήσαντες. Εἰ δὲ πάλιν τοῖς αὐτοῖς φωραθεῖεν καταχρώμενοι, τέλεον ὡς ἀνίεροι καὶ ἀνάξιοι τῆς ἱερᾶς ἐνεργείας ἀποπαυέσθωσαν.

CONSTIT. LXXXVI.

* DE POENA EPISCOPORUM, SACERDOTUM, ET CLERICORUM QUI SE ADVOCATIONIBUS, SPONSIONIBUS REDEMPTURIS, ALIISVE SIMILIBUS DEDUNT.[2]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUI à divina bonitate ad divinum sacrosanctumque altare delecti sunt, hos non modo à peccati turpitudine mundos esse, verumetiam à communis vitæ negotiis & molestiis vacare decet. Sicut enim alia incontaminati sacrique cultus monumenta vulgari contrectatione profanari non licet: ad eundem modum neque animata immaculati sacrarii ornamenta communi usu dedecorari, sed in quem ordinem consecrata sunt, in eodem consecrationem puram conservare convenit. Admodum igitur decenter Apostolorum, præconum Dei, decretum, episcopos, sacerdotes, & clericos, qui se advocationibus [3], sponsionibus [4], redempturis [5] idve genus aliis [6] rebus dedunt, sacro ordine denudat. Qui enim attributam sibi à sacrosancto Spiritu dignitatem adeo dehonestant, & quantum in ipsis est, sublimitatem gratiæ deprimunt, merito cujus beneficii magnitudinem non sentiunt, eo, ut indigni, privandi judicantur. Veruntamen quia nunc temporis hominum genus, quam ut ad constitutæ à divinis istis legislatoribus vivendi rationis apicem pertingat, imbecillius est: non ipsis (ni fallor) displiceat, si quatenus id delictum omnino venia indignum non est, modicam quandam ipsi veniam impertiam. Certe idcirco, non quod contrarium (quod absit) statuere, sed potius quod sacram sanctionem sequi, nullasque illis qui ab illa condemnantur, excusationum tergiversationes relinqui velimus: decernimus, ut si aut primarii [7] inferioresve sacerdotes, aut omnino clericus quispiam, vel præstando [8] in litibus patrocinio, vel spondendo, vel alio simili modo de sui ordinis dignitate detrahant, excommunicentur, & ad aliquod tempus à celebrandis sacris supersedeant. atque ubi ita pro delicto dignam pœnitentiam egerint, promisso facto, se ab humanorum negotiorum commercio pro viribus deinceps mundos conservaturos, ad sacra tractanda denuo introducantur: & si iterum iisdem rebus se polluere deprehendantur, omnimodo ut profani & indigni à sacris functionibus abstineant.

2 Nov. Just. 123. c. 6. l. 17. Cod. de episc. Can. 6. 19. 80. apost. Phot. 8. Nomocan. 13.
3 Συνηγορίας. Ecc. Nov. Justin. 123. c. 6. prohibet episcopum & ... [illegible]
4 Can. 19. apost. d. c. 6.
5 Μισθώσεις. Ecc. eodem modo Justinianus Nov. 123. c. 6. vetat episcopum & clericum ... [illegible] can. 3. can. 4. synodi Chalcedonensis: c. 16. synod. sept. Carthaginensis.
6 Secularibus curis. 6. apost. publicis administrationibus. can. 80. apost.
7 Ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς.
8 Διὰ συνηγορίας. Adde Photium 8. Nomocan. 13.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πζʹ.

* Περὶ τῆς τῶν κύβοις σχολαζόντων ἱερέων κολάσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΥΔ' οἱ τῆς ἱερᾶς τάξεως κύβοις σχολάζουσιν, οὐδ' οὗτοι πρᾶγμα τολμῶσι μετρίας τινὸς ἄξιον δίκης. πῶς γάρ; οἵ γε ὀφείλοντες συντεταγμένῃ διανοίᾳ καὶ ἀμετακινήτῳ νοΐ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἐνατενίσεως, ὅσον ἀνθρωπίνῃ δυνατὸν φύσει, ἀντέχεσθαι τοῦ ἀγαθοῦ διαμένειν. οἱ δὲ ἀντὶ τούτου καὶ μειρακιώδεις ἐκτρέπονται παιδιάς· καὶ τούτους οὖν, κατὰ τὸ θέσπισμα τῶν θείων ἀποστόλων ψήφισμα, ἔνοχοι τῆς ἱερατείας ἀποπίπτουσι. Πλὴν ἐπείπερ καὶ αὐτὸ φιλανθρώπως καλόν, ... μὴ παντελῶς, ὑφίστασθαι τὴν ποινὴν, θεσπίζομεν καὶ ἡμεῖς, τοὺς ἐν τῷ κυβεύειν τὴν ἱερὰν τάξιν καθυβρίζοντας, ἐν μοναστηρίοις περιορίζεσθαι· (τὴν δὲ τοιαύτην περιορισμοῦ τελευτῆς ἐνιαυτιαῖος χρόνος) καὶ ἀποχρώσης τῷ πταίσματι ὀφθείσης τῆς θεραπείας, ἀποδίδοσθαι καὶ τούτοις τὴν προτέραν χώραν. Εἰ δ' αὖθις ἐν τοῖς πεττοῖς ἀργόν τινα ἐμματαιάζειν, οἷα δὴ ἀδόκιμοι, τοῦ παναγοῦς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως παντελῶς ἐξωθεῖσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι.

CONSTIT. LXXXVII.

* DE ECCLESIASTICORUM ALEA [9] LUDENTIUM POENA [10].

Idem Imperator eidem Styliano.

JAM vero qui sacri ordinis homines aleæ [11] vacant, neque hi rem modica aliqua pœna dignam audent. Quid ita? Nam cum tranquilla mente animoque à contemplandis rebus divinis immoto, quantum humanæ naturæ possibile est, summo isti bono inhærescere deberent: è contrario ad juveniles lusus deproperant. Quos etiam à sacerdotio succidi, secundum divinum sacrosanctorum Apostolorum [12] decretum, par est. Verum quoniam id, ipsum etiam præscriptum mitigat, ut qui non desistunt, pœnam subituros addat: statuimus nos quoque, *ut qui* aleæ lusu sacram sortem contaminant, in monasteria relegentur: (quam tamen relegationem triennale [13] tempus finiat) & *quando* delictum satis expiatum videbitur, in pristinum statum restituantur. At si rursum in fritillo vane tempus terere instituant, tanquam piaculares ex sacrosancto ecclesiastico statu omnino exturbentur, ab eoque profligentur.

9 Dixi ad l. 25. l. ult. §. 1. §. 3. *ubi, aut subitaria.* C. *de episc. aud.* l. 3. C. *de aleatoribus.* Novell. Justin. 123. c. 10. adde 3. Eccl. 2. c. περὶ ταβλιζόντων ἐκκλησιαστικῶν ... adde Photium 9. Nomoc. 27.
10 Emendat canonem 41. apostol. quo aleatores episcopi, aut presbyteri positus deponuntur. Depositionis enim loco triennalis infligitur in monasterium relegatio.
11 Κύβοις, ... adde *dict.* §. 3. *ubi aut subitaria.*
12 Canon. 41. 42. apost.
13 Ut Nov. 76. T. *eod.*

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πηʹ.

* Περὶ τοῦ τιμᾶσθαι τὰς ἱερὰς τῆς τελειώσεως ἡμέρας τινῶν τῶν ὑστέρων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διαλαμψάντων.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΤΟ ἐνθεάσματι τῶν σεπτῶν ἀποστόλων θεσπίσματι πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν ἐκπεφωνημένῳ τῶν τε ἱερωτάτων ἡμερῶν, ἐν αἷς ἑορτάζειν ἡμᾶς τῷ τῶν ὅλων δεσπότῃ νομίζεσθαι, κἀκείνων δὲ ὅσαι τάς τε αὐτῶν τούτων τῶν ἀοιδίμων νομοθετῶν καὶ τῶν ἄλλων καλλινίκων ἀγωνιστῶν (αἳ σφαγαῖς οἰκείαις τὴν δυσσέβειαν ἐτροπώσαντο) τὰς τελειώσεις μηνύουσιν, ἀξίαν τυγχάνοντος καὶ τοῦτο συναρμοσθῆναι, ὥστε καὶ τῶν μετ' ἐκείνους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διαλαμψάντων θεσπεσίων ἀνδρῶν, καὶ φωστήρων δίκην τὸ τῆς ἐκκλησίας στερέωμα πράξεσι καὶ διδάγμασι καταφαιδρυνάντων, μὴ ἀγεραίστους μηδ' ἀνωνύμους εἶναι τὰς μνήμας, τὸ λεῖπον ἀναπληροῦντες, θεσπίζομεν καὶ τούτων τὰς ἱερὰς τῆς τελειώσεως ἡμέρας τιμαῖς ἱεροπρεπέσι καθοσιοῦσθαι, ὧν ἐστί γε τὰ ὀνόματα. Ἀθανάσιος, ὁ ἐν ἀρχιερεῦσι τοῦ θεοῦ ἀοίδιμος· Βασίλειος, ὁ βασίλειος τῆς ἐκκλησίας σχηματισμός· Γρηγόριος, ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος· Γρηγόριος, ὁ γλυκὺς τῆς ἐκκλησίας ποταμὸς καὶ ὑπέρλαμπρος· Ἰωάννης, τὸ πάγχρυσον στόμα τοῦ πνεύματος· καὶ σὺν τούτοις Κύριλλος καὶ Ἐπιφάνιος, ὧν καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὸ κλέος τοῖς εἰρημένοις ἐφάμιλλα.

CONSTIT. LXXXVIII.

* CELEBRIBUS QUIBUSDAM IN ECCLESIA VIRIS FESTI DIES CONSTITUUNTUR. [14]

Idem Imperator eidem Styliano.

VEnerabili sacrosanctorum Apostolorum decreto [15] (quod promulgatum est ad gloriam & honorem sacratissimorum dierum, quibus omnium Domino feriamur, & illorum qui horum ipsorum celebrium legislatorum aliorumque victoriosorum pugilum, qui morte sua impietatem in fugam verterunt, consecrationem significant) quum hoc quod conjungatur dignum sit, ut nempe horum divinilo-quorum virorum etiam, qui post illos in ecclesia claruerunt, luminariumque instar ecclesiæ firmamentum rebus gestis atque documentis illustrarunt, memoria solenniter celebretur: nos quod deest, adimplentes, sancimus: Ut horum etiam sacri consecrationis dies convenientibus honoribus colantur, quorum hæc sunt nomina: *Athanasius* [16], inclyti ille in principibus Dei sacerdotibus nominis: *Basilius* [17], regium illud ecclesiæ decus: *Gregorius*, cognomine Theologus [18]: *Gregorius* [19], dulcis ille & illustris ecclesiæ fons: *Joannes* prorsus illud spiritus aureum [20] os: unaque cum iis *Cyrillus* [21] & *Epiphanius* [22], qui præclaris facinoribus gloriaque illis pares sunt.

14 Adde Nov. Emanuelis Comneni c. 2. J. Balsamonem ad 7. Photii 1.
15 De die dominico vid. *can. apostol.* 65. Paschatis c. 7. Pentecostes c. 36. Festis c. 1. *num.* 52. 67. 70.
16 Alexandrinus, cujus extat symbolum.
17 Archiepiscopus Cæsareæ Cappadociæ.
18 Ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος.
19 Nyssenus forte. fuit & alius cognomento Thaumaturgus, item & alius Damascenus.
20 Τὸ πάγχρυσον στόμα. intellige Chrysostomum.
21 Alexandrinus, l. 3. §. 1. C. *de summa trinitate.*
22 Episcopus Constantiæ, provinciæ Cypri.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πθʹ.

* Περὶ τοῦ τὰ συνοικέσια ἄνευ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας μὴ ἐρρῶσθαι.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣΠΕΡ τὰ τῆς υἱοθεσίας πράγματα ὡς τὸ ἀδιάφορον διαμείψαντα παρεῖδεν ἡ ἀρχαιότης, ὅπου χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς τελεῖσθαι νομίζουσα οὐδὲν οὐδαμῶς ὀλιγωρεῖν· οὕτως ἔοικε καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν συνοικεσίων παραλογισαμένη κατάστασιν, καὶ δίχα τῆς νενομισμένης εὐλογίας αὐτὰ συγχωρεῖν. ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀρχαίοις ἴσως ἂν πρόφασίς τις εὕροιτο ἀποχρῶσα, ἡμῶν δὲ θείᾳ χάριτι πρὸς κοσμιωτέραν πολλῷ καὶ ἱερωτέραν ἐπίδοσιν τοῦ βίου καθεστηκότων πραγμάτων, οὐδ' ἕτερον ἄξιον τῶν εἰρημένων παροραθῆναι. Τοιγαροῦν, καθάπερ ἐπὶ τῶν εἰσποιήσεως, ἱερᾶς ἐπικλήσεσι τὴν εἰσποίησιν ἐξαιρεῖσθαι διηγορευσάμεθα, οὕτω δὴ καὶ τὰ συνοικέσια

CONSTIT. LXXXIX.

* NE MATRIMONIA CITRA [23] SACRAM BENEDICTIONEM CONFIRMENTUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUemadmodum adoptionem promiscue habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine [24] precibus sacrisque ceremoniis peragi lege permitteret, non tamen illam se parvi pendere putabat: ita & absolutam matrimonii constitutionem, dum id citra [25] jam receptam [26] benedictionem [27] iniri sineret, neglexisse videtur. Sed veteribus istius voluntatis fortasse ratio inveniri possit: à nobis vero, cum divina gratia ad honestius multo sanctiusque vitæ institutum jam res comparatæ sint, neutrum dictorum negligi convenit. Itaque *quemadmodum* adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici præcipimus [28]: sic sane etiam sacræ benedictionis [29] testimonio matrimonia con-

23 Adde 4. Harmen. 4. Nov. Alexii Comneni c. 9. J.
24 Χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς. adde Nov. 24. T. *eod.* Nov. 98. *in pr.* J. *eod.*
25 Imo, non citra benedictionem. vid. quæ dixi Nov. Just. 74. c. 4. §. 1. *ibi sin autem adsidens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem conficiat &c.*

26 Usu scilicet. 27 Νυμφευτικὴν εὐλογίαν. 28 Nov. 74. T. 29 Jubet Leo benedictionem nuptiis adhiberi: quem ritum probat ex adoptionis solennibus d. Nov. 24. illud constat, apud Ethnicos sacramenta ignis & aquæ nuptiis adhibita, l. pen. in fin. ff. de don. inter virum. Apud Christianos Deus nuptiarum conciliator creditur Marc. 10. conjugia precibus & benedictione confirmata fuisse apud veteres innuit historia Tobiæ 5. 7. 8. & Evaristus refert 30. q. 5. c. 1. Non aliter legitimum conjugium esse, quam si suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote facta benedicatur. & Tertull. 2. *ad uxorem.* Unde sufficiam, inquit, ad enarrandam tantam felicitatem matrimonii, quod ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renunciant? Concilio Carthaginiensi 4. c. 13. constitutum, ut sponsus & sponsa in templum deducantur ad benedictionem sacerdotis recipiendam. Ambrosius 9. *epist.* 70. Ipsum, inquit, conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oportet. Scholiast. *Harmenop.* 4. *tit.* 4. negat nudo consensu matrimonium contrahi: ita ut nisi sacrum Dei verbum fuerit recitatum, neque nuptiæ consistant, neque prohibeantur contrahentes à se mutuo separari. Idem probatur ab Innocentio III. *c. 4. extra de sponsalibus.* Illud notandum est, proclamationes (quas Banna Longobardico vocabulo appellat c. 27. *extra de sponsalib. c. ult. de clandestin. desponsa c. ult. qui matrimonium accusare*) in ecclesia fieri solitas. Pompam quidem non requirit in nuptiis *l. 22. C. de nupt.* sed tamen eodem tit. *l. 24.* dicitur, non aliter conditio nuptiarum evenisse, quam si nuptiarum accesserit festivitas. Tridentina synodus *session. pen.* requirit præsentiam parochi & duorum vel trium testium. Rogerius Rex 111. Neapolit. *const.* 22. matrimonia sine sacerdotali benedictione publica (maxime inter nobiles) vult esse clandestina & illicita: nec illo casu testamento vel intestato, nuptias hujusmodi contrahentibus, succedi: mulieres ipsas dotes amittere, nisi viduæ sint & nubant. adde *de clandestinis matrimoniis Extr.* De clandestinis nuptiis dicam ad *l. 7. C. de nupt.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

confirmari jubemus. Adeo, ut, si qui citra [1] hanc matrimonium ineant, id ne [2] ab initio quidem ita dici, neque illos in vitæ illa consuetudine matrimonii jure potiri velimus. Nihil enim inter cœlibatum & matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Conjugalis vitæ desiderio teneris? Conjugii leges serves necesse est. Displicent matrimonii molestiæ? Cœlebs vivas, neque matrimonium adulteres, neque falso cœlibatus nomine culpam prætexas.

CONSTIT. XC.

* UT QUI TERTIUM [3] MATRIMONIUM CONTRAHUNT, SACRI CANONIS [4] POENÆ [5] OBNOXII SINT.

Idem Imperator eidem Styliano.

OPortebat nos, cum divina manu formati menteque ac ratione præditi simus, quorumdam brutorum præstantiæ non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehensione vacat, neque à justis vituperationibus libera est: sed tanto obnoxior, quantum brutali naturæ rationabilis prudentia antecellit. Oportebat (inquam) homines, cum in aliis, tum præcipue in castitate matrimoniali à brutis [6] non vinci. Multa autem brutorum animantium genera [7], conjuge mortuo, perpetuam viduitatem amplectuntur, alterisque nuptiis priores velut congesta terra obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non esse (quanquam turpissima sit) existimans natura, primo matrimonio contenta non est, sed nullo pudore tacta ad secundum etiam procedit: quin cum illam hic saltem sistere deberet, non tamen id facit: &, quanquam per sacram legem non liceat, à secundo matrimonio ad tertium prorumpit: haud dubie constitutam in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemptui habens: idque eo etiam magis quod civilis lex, qua nescio de causa, Spiritus pœnam constituentis decreto non consentiat, sed hos à reprehensione potro liberat, qui post alterum matrimoniale consortium à matrimoniis abstinere nolint: idcirco nos quæ Spiritui placent sequentes, statuimus, *ut qui* ad tertium matrimonium pervenerint, pœnæ quam in ipsos sacer canon [8] promulgavit, obnoxii sint.

CONSTIT. XCI.

* UT CONCUBINAM HABERE NON LICEAT. [9]

Idem Imperator eidem Styliano.

NEque minus ea lex [10], quæ probrose cum concubinis immisceri non erubescentibus id permittendum judicavit, honestatem susque deque habuit. Ne ergo hoc legislatoris erratum dedecore nostram rempublicam afficere sinamus. Itaque lex illa in æternum sileto. Ab illa enim non modo religionis [11], verumetiam naturæ injuria secundum divina Christianisque convenientia præcepta prohibeatur. Et quidem si cum fontem habeas, sobrie inde haurire divino præcepto moneare: qua ratione, cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? Tum tametsi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes. Cæterum vitæ consortem invenire difficile non est.

CONSTIT. XCII.

* DE POENA EJUS QUI ALIQUEM DEDITA OPERA EXCÆCAVIT. [12]

Idem Imperator eidem Styliano.

TAmetsi aliter quam veteres leges [13] sanciant, de eo qui alteri violentis manibus oculos effodisset, cum ipse judicio interesset, à nobis sententia lata sit: numquam tamen in legem illam transformare animus fuit. Nonnihil enim misericordia moti (id quod ipsa res etiam indicat) tunc ita judicavimus: Quoniam oculi, ei qui illos amisisset, restitui non possent, cum qui id damni dedisset, quanquam qui idem pateretur, dignus esset, in eandem esse cæcitatem conjiciendum non putavi. Interim tamen tantam pœnam constitui, ut qui oculos eruit, ejus signa ferat: & cui eruti sunt, in tanta calamitate adeoque profunda cæcitate, ex laboribus ejus, qui illa ipsum affecit, aliquam consolationem habeat. Verumtamen, licet ita judicatum esset ex re judicata legem facere (quemadmodum dixi) non tamen animus erat. Sed quoniam qui [14] inter sacra nostra officia relatus est (cujus ego qua ratione postulationem rejiciam?) illam sententiam, quod mitis sit, inter leges collocari petit, quo deinceps, si quando tale quippiam incidat, qualiter in præsenti in injurium pœna constituta est, taliter ea res dijudicetur: postulato paremus, judicialeque decretum legis auctoritate donamus. Si quis ergo cujusquam visum læserit, hunc, si unum oculum ademerit, uno similiter eodemque privari, ac talionis pœnam subire jubemus. Si vero ambobus oculis maleficas manus injecerit, quoniam hic pœnæ æqualitas, neque cui nocitum est, prosit, (quæ [15] enim in hoc cæco utilitas est, si alius etiam cæcus sit) neque pœnæ obnoxio, tametsi non immerito, tamen acerbius quam par sit (cum cæcis nihil miserius sit) inferatur: jubemus, ne æquabiliter, sed diverso modo pœna procedat: ita ut & maleficus puniatur, & qui læsus est, utilitatis quiddam sentiat. Hunc autem in modum legem concipimus. Quicumque amborum [16] oculorum jacturam alicui intulerit, quo sceleris sui notam ferat, ipse uno [17] orbator. Et quoniam scelerata manu mutilari ipsum æquum esset, pro manus amissione besse bonorum suorum mulctator: eumque in acerbæ vitæ consolationem, cui eruti sunt oculi, accipito. Atque sic cæcus quidem inde quod ad sustentandam vitam sumptus accipiat, modicum quodpiam calamitatis lenimentum sentito: ille vero in facinoris sui pœnam, ut dictum est, tum altero oculo, tum bonis privator, pro manuum mutilatione. Et hunc quidem ad modum, si reus dives sit, pœna procedito. At si omnino pauper [18] sit, atque in angustiis vitam agitet, neque quicquam illi qui ipsius violentia in miserias conjectus est, in compensationem dare possit: similis tum calamitatis & socius & particeps esto, orbatusque utroque [19] lumine cæcus vivito. Si qui vero in scelere malefico opem [20] tulerint, si quidem manus rei admoverint, simulque oculos effoderint, eundem ad modum & ipsi puniuntor: at si ne una manus in oculos conjecerent, caverint, aliud autem quodpiam auxilium in facinus contulerint: his ad corporis verberationem, cute tenus tonsionem, trientisque bonorum mulctam pœna sistitor. Qui vero cæcitatis auctores sunt, prædictis pœnis subduntor.

CONSTIT. XCIII.

* UT SI SPONSA EX ALIO GRAVIDA [21] DEPREHENDATUR, SPONSALIA RESCINDI POSSINT. [22]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem veteres qui de sponsalibus tractarunt, quo nescio modo ea de re non absolute præceperunt (sive quod hoc de quo nunc sanciturі sumus, inter causas dissolvendorum sponsaliorum

τῇ μακαριότητι τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐῤῥῶσθαι κελεύομεν. ὡς εἴ γε μὴ οὕτω τοὺς συνοικεσίους βουλομένους τοιαύτη διασφίγγοιτο ἁρμογή, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γάμον συνοικέσιον, οὐδ' ἐπιτεύξεται τῶν τοιούτων δικαίων ἡ τοιαύτη συμβίωσις. μεταξὺ γὰρ ἀγαμίας καὶ γάμου οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἀκατηγόρητόν τι γενόμενον. ἐπιποθεῖς γαμικῆς πολιτείας ἐφίεσαι; ἀνάγκη σε τὰ τοῦ γάμου τηρεῖν. ἀλλὰ κατηχεῖ τοῦ γάμου τὰ πράγματα; διοικείσθω σοι ἀγαμία· καὶ μήτε γάμον κιβδηλεύσῃς, μήτε ψευδεῖ τῆς ἀγαμίας ὑποκορίζοιο τι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ϟ'.

* Περὶ τοῦ τοὺς εἰς τριγαμίαν κατιόντας τῇ ἐκ τοῦ ἱεροῦ κανόνος ὑποκεῖσθαι ποινῇ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΔΕΙ δὴ πλάσματα τῆς θείας ἡμᾶς παλάμης καὶ νοῦ καὶ λόγου τετιμημένους, μὴ τῆς ἀρετῆς ἔν τισιν ἀλόγων θρεμμάτων ἡττᾶσθαι, ἡ γὰρ ἔξω κατηγορίας τὸ ἥττημα, οὐδὲ μέμψεως δικαίας ἐλεύθερον, ἀλλὰ τοσούτου ὑπεύθυνον ὅσον τῆς ἀλόγου φύσεως ἡ λογικὴ περὶ τὸ ἄμεινον. ἔδει ἂν τοι τά τε ἄλλα καὶ ἐν τοῖς γαμικοῖς μὴ τὸ ἔλαττον τῆς ἐν αὐτοῖς σωφροσύνης προσεῖναι ἀνθρώποις. πολλὰ γὰρ τῶν ἀλόγων, τοῦ ὁμοζύγου προαποφθαρέντος, διὰ βίου τὴν χηρείαν ἀσπάζεται, καὶ δευτέροις οὐκ ἐθέλει γάμοις τὸν πρότερον ὥσπερ καταχωννύειν. Ἐπεὶ δὲ τὴν τοιαύτην ἧτταν ἡ φύσις οὐ βαρεῖαν νομίζουσα, κρεῖττον βαρυτάτην, τῇ πρώτῃ οὐκ ἀρκεῖται γαμικῇ ὁμιλίᾳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς δευτέραν οὐδὲν αἰδεσθεῖσα χωρεῖ· καὶ μέχρι τούτου τὸ ἑαυτῆς ὀφεῖλον ὁρίζειν ἐλάττωμα, ἀλλ' οὐχ οὕτω ποιεῖ, ἀλλ' εἰ τε συγχωρούμενον ἐξ ἱεροῦ νόμου ἐπὶ τὸ ἐλαττούμενον λαμβάνει, καὶ πρὸς τρίτον γάμον ἐκ τοῦ δευτέρου προέρχεται, τὸ μὴ δῆλον ἐν τούτῳ ἀπαιτηθῆναι, καὶ τῆς κειμένης ἐπὶ τῷ τρίτῳ ἐπιτιμήσεως καταφρονήσασα. μάλιστά γε καὶ πολιτικοῦ νόμου οὐκ οἶδ' ὅπως μὴ συμφωνεῖν ἐθελήσαντος τῷ δόγματι τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μᾶλλον μεμψίμοιρος ἀφιέντος τοὺς μέχρι τοῦ δευτέρου γαμικὴν μὴ στέρξαντας κοινωνίαν. Τοιγαροῦν ἡμεῖς τοῖς τοῦ πνεύματος δόγμασιν ἑπόμενοι, θεσπίζομεν, τοὺς εἰς τριγαμίαν κατιόντας, ὑποκεῖσθαι τῇ δίκῃ ἥνπερ αὐτοῖς ὁ ἱερὸς κανὼν ἐξενήνοχεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϞΑ'.

* Περὶ τοῦ μὴ συμφθείρεσθαι παλλακαῖς.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΑΠΟ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας καὶ τὴν περὶ παλλακῆς κεῖσθαι ὁρῶ τινα νόμον, ὁ τοῖς οὕτως ἐπιψόγως συμφθείρεσθαι παλλακαῖς οὐκ αἰδουμένοις συγχωρῶν νόμος. ὅπερ οὐδὲ τοῦτον τοῦ νομοθέτου τὸ διαμάρτημα ἐᾶν ἐξυβρίζειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐῶμεν. Ἀλλ' ὁ μὲν αἰδίως σιγῇ σιγείσθω. Ἠμῖν δ' ἀπηγορεύσθω (κατὰ τὰ θεῖα καὶ πρέποντα Χριστιανοῖς συνάδουσα) ἡ τοιαύτη ὕβρις οὐ μόνον τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῆς φύσεως. Εἰ μὲν γάρ, κατὰ τὸ λόγιον, οἰκεία ὑπάρχει πηγή, ἐκ τῶν οἰκείων ἀντλητέον σωφρόνως (ὅθεν ἔξεστι καθαρῶν ἀπαρύεσθαι ναμάτων, τί προσκυλίεις τὸν βόρβορον;) εἰ δ' οὐχ ὑπάρχει, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῶν ἀπορρήτων ἡ κτῆσις· οὐ χαλεπὸν δὲ τὴν κοινωνὸν τοῦ βίου εὑρεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϞΒ'.

* Περὶ τοῦ ἐκτυφλώσαντός τινα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΙ καὶ ἄλλως ἡμῖν περὶ τοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς χερσὶ βιαιοτέραις ἐξορύξαντος τῷ πρὸς ἀμφισβήτησιν αὐτῷ καθισταμένῳ ἡ πρᾶξις ἐξενήνεκται, ἢ ὡς οἱ παλαιοὶ νόμοι θεσπίζουσιν· ἀλλ' εἰς οὐκ ἦλθεν κατὰ διάνοιαν εἰς νόμον τὴν τοιαύτην διατυπῶσαι κρίσιν. ἐκεῖθεν μὲν γὰρ ἡμῖν, ὥσπερ καὶ ἐνεφάνη, συμπαθέστερόν πως ἐπὶ τοῦ πάθους διατεθειμένοις. καὶ ἐπειδήπερ οὐκ ἐνῆν ἀναχωρῆσαι τὴν ζημίαν τῶν ὀφθαλμῶν τῷ τούτους ἀποβεβληκότι, ἔχοντι μὴ τὸ ζημιώσαντα, κἂν δίκαιος ὑποσχεῖν τὴν αὐτὴν ζημίαν, τῷ ὁμοίῳ σκότει περιβαλεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ὁρίσαι τὴν τιμωρίαν, ὥστε καὶ τὸν πράξαντα φέρειν σημεῖα τῆς τιμωρίας, καὶ τὸν παθόντα παραμύθιόν τι, ὡς ἐν τοιαύτῃ συμφορᾷ καὶ βαθεῖ οὕτω σκότει, ἐκ τῶν πόνων κτᾶσθαι τοῦ τὸ σκότος αὐτῷ δημιουργήσαντος. Ἀλλὰ γὰρ εἰ καὶ οὕτω κέκριται, οὐκ ἦν, ὥσπερ εἶπον, γνώμη τὸ κρίσιν ταύτην νομοθετῆσαι. ἐπειδὴ δὲ ὁ τῶν ἐν τοῖς θείοις ἡμῶν ἀποφερόμενος, (ὃ πῶς ἂν ἀποποιησαίμην τὴν ἀξίωσιν;) εἰς νόμους ἀξιοῖ τὴν τοιαύτην κρίσιν διασημανθῆναι, διὰ τὸ τῆς διαθέσεως φιλάνθρωπον, ὡς ἂν δόξῃ γε τοῦ λοιποῦ, εἴπερ τι συμπέσοι τοιοῦτον, τοιαύτης ἐπιτεύξεται διακρίσεως, οἵα καὶ τῷ παρόντι τῷ ἀδικήσαντι ὥρισται ἡ ζημία, πειθόμεθά τι τῇ αἰτήσει, καὶ τὸ δόγμα ὁρίζομεν. Τοιγαροῦν εἴ τις κατά τινος ὀφθαλμὸν ἐπενέγκοι τινὶ ζημίαν, τοῦτο κελεύομεν, εἰ μὲν ἕνα, τοῦ ἑνὸς καὶ αὐτὸν ζημιοῦσθαι, τὴν ἴσην ὑπέχοντα δίκην· εἰ δὲ κατὰ τῶν δύο τὰς κακούργους ἐπιβάλῃ χεῖρας, ἐπειδήπερ ἐνταῦθα τὸ ἴσον τῆς ζημίας οὔτε τῷ ἀδικηθέντι πρὸς ὄνησιν, (τίς γὰρ ὄνησις τῷ ἐν σκότει ζῶντι, εἰ καὶ ἄλλον τὸ ἴσον ἔχει σκότος;) καὶ τῷ ἐνόχῳ τῆς δίκης, εἰ καὶ μὴ ἄδικον, ἀλλ' ὅμως ὁ βίος ἀβίωτος. ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω, κελεύομεν μὴ κατὰ τὸν ἴσον λόγον, ἀλλ' ἑτέρως προβαίνειν τὴν ἐκδίκησιν, δι' ἧς ὅ, τε πεπονηρευμένος τιμωρηθήσεται, καὶ ὁ πάσχων τι ὃν ἡ πονηρία λελώβηκε. νομίζομεν δὲ οὕτως, ὁ ἀμφοτέρους ὀφθαλμοὺς τινὶ τὴν ζημίαν ἐπενεγκών, θατέρου μὲν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ αὐτὸς ἀποστερείσθω, ὡς ἂν ἔχοι σημεῖον φέρων τοῦ οἰκείου πονηρεύματος· ἐπεὶ δὲ καὶ χειρὸς ὀφείλει τῆς ἀνοσίας τὴν ἐκτομήν, ἀντὶ τῆς ζημίας τῆς χειρὸς, τῶν ὑπαρχόντων ζημιούσθω τὴν διμοιρίαν, καὶ ταῦτα εἰς παραμύθιον τοῦ βίου ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐκκοπεὶς τοὺς ὀφθαλμοὺς λαμβανέτω. καὶ οὕτω ὁ μὲν ἀντὶ τοῦ ἐν σκότει βίου, ἐξ ὧν τὴν πρὸς τὸν βίον λαμβάνει χορηγίαν, βραχεῖάν τινα τῆς συμφορᾶς ἀποφερόμενος ἄνεσιν· ὁ δέ, ὥσπερ εἴρηται, δίκην τῆς πονηρίας, τήν τε θατέρου ὀφθαλμοῦ ἐκκοπὴν, καὶ τὴν τῶν ὑπαρχόντων ἀφαίρεσιν ἀντὶ τῆς τῶν χειρῶν ὑποσχέτω ἀφαιρέσεως. ἀλλ' εἰ μὲν τῶν εὐπόρων εἴη, οὕτως ἡ ζημία προβαινέτω· εἰ δ', ὡς οἰκτρὸς, τῶν ἀπόρων καὶ ἐν στενῷ τὸν βίον ἕλκει, καὶ μηδὲν ἔχοι δοῦναι τῆς συμφορᾶς ἀντίποινον παραμυθίαν τῷ διὰ τῆς ἐκείνου βιαιότητος ὑπ' αὐτῆς περιπεπτωκότι, γινέσθω καὶ οὗτος τῆς παραπλησίας συμφορᾶς καὶ κοινωνὸς καὶ μέτοχος, καὶ τὸν βίον ἑλκέτω ἐν σκότει, τῇ ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν ἐκκοπῇ. Καὶ εἴ τινες δὲ τῷ κακουργήματι κεκοινωνήκασι καὶ πρὸς τὴν πρᾶξιν συνεργοῦντες, εἰ μὲν αὐτόχειρες γένοιντο τοῦ κακοῦ, συνεξορύξαντες τοὺς ὀφθαλμούς, παραπλησίως καὶ αὐτοὶ κολαζέσθωσαν· εἰ δ' ἀπέσχοντο μὲν τοῦ τὰς χεῖρας τοῖς ὀφθαλμοῖς συνεπιβαλεῖν, ἄλλην δέ τινα συνέργειαν παρέσχον τῷ κακουργήματι, τούτους μὲν ὁρίζεσθαι τὴν ποινὴν μέχρι τῆς εἰς τὸ σῶμα πληγῆς καὶ τῆς ἐν χρῷ κουρᾶς, καὶ τοῦ τρίτου μέρους τῶν ὑπαρχόντων ζημίας· τοὺς δὲ αὐτουργοὺς καὶ τῆς τυφλώσεως, ταῖς προειρημέναις ὑπάγεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϞΓ'.

* Περὶ τοῦ λύεσθαι τὰ μνηστεῖα τῷ τὴν μεμνηστευμένην προδιαφθαρεῖσαν ἑτέρῳ ἐλεγχθῆναι.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδὴ τοῖς ἀρχαίοις τοῖς περὶ μνηστείας διαταξαμένοις οὐκ οἶδ' ὃν τινα τρόπον οὐκ εἰς τὸ ἀκριβὲς ἔσχε τὸ διατεταγμένον, εἴτε μὴ βουλευσάμενοι περιλαβεῖν καὶ τοῦτο περὶ οὗ νῦν μέλλομεν θεσπίζειν, ἐν ταῖς περὶ μνηστείας διαλύσεσι

1 Ἱερᾶς εὐλογίας μαρτυρία. *Scring.* ut superius dixit χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς, & ἔξω τῆς νενομισμένης εὐλογίας.

2 Non est matrimonium cui sacrorum benedictio defuit.

3 De tertiis nuptiis, vide constitutionem Porphyrogennetæ *Nov.* 1. c. 2. *vers. ut autem*.

4 III. sc. Neocæsariensis.

5 Tempus aliquod pœnitendi Bigamis & Trigamis impositur. Illud adjiciendum *d. c.* 3. & c. 7. *ejusdem synodi*, vetari presbyteros interesse nuptiis ejus, quæ secundo nubit. privabant enim nonnulli benedictione secundas nuptias. vide *August. ser.* 243. *Ambros. in cap.* 7. 1. *ad Corinth.* & *in* 3. *cap. primæ ad Corinth. concilium Lateranense sub Alexandro* 3. *tit. de secund. nupt. c.* 1.

6 Hinc illud Nazianzeni, τὸ πρῶτον συνοικέσιον νόμος, τὸ δεύτερον, συγχώρησις· τὸ τρίτον παρανομία· τὸ τέταρτον, χοιρώδης βίος.

7 Ut turtures.

8 Canon 3. 7. Neocæsariens. *synod. l.* 31. q. 1. *c. de his qui Basilius c.* 4. *ad Amphilochium, ubi vide Balsamonem.*

9 Concubinam habere non licet, *ut hic.* & ita abrogatur *tit. ff. & Cod. de concubinis. lex* 13. *ff. de adult.* & *similes.* Olim quidem constante matrimonio, concubinam habere non licuit. *Nov.* 18. c. 5. *Nov.* 89. c. 12. §. 5. Cæterum concubina a meretrice discrepat: concubina unius tantum consuetudine utitur: meretrix vero plurium. Concubina cum uno tantum peccat, meretrix cum pluribus. *Balsamon ad canon.* 26 *epist. Basilii ad Amphilochium.* Goth. Vid. Goedd. *ad l.* 144. *ff. de V. significat.* Ans.

10 *ff. & C. de concubinis.*

11 Concubinatus jure divino reprobatur. adde *Clar.* § *fin.* § *fornicatio.* vid. & *in pr.*

12 Extat epitome apud *Harmenopulum* 6. *tit.* 1. § 6. explicare videtur pœnam talionis, de qua *Exod.* 21.

13 Mosis forte, *Exod.* 21. aut XII. tabular. de qua ad easdem dixi.

14 Ὁ τῶν ἐν τοῖς θείοις ἡμῶν ἀποφερόμενος. *Scr.* forte intelligit sacrorum officiorum magistrum.

15 Ut desit utilitas excæcato, interest tamen excæcantem aliam pœnam gravissimam talionis pati, ut cæteri ab hujusmodi petulantia, metu gravissimæ pœnæ deterreantur.

16 Qua pœna diversa afficiatur, qui ambos oculos alteri effodit.

17 De pœna unum oculum alteri excæcantis. Sic unus oculus pro primo furto eruebatur apud Langobardos, *l. si quis latro de latronibus in legibus Langobardorum.*

18 Qua pœna afficiatur pauper, qui ambos oculos alteri effodit.

19 De pœna excæcationis utriusque oculi. Eadem olim pœna plectebantur sacrilegi, *l.* 11. *in fin. ff. ad l. Jul. pec.* Wisigothorum lex statuerat, oculos erui patri, vel matri, qui ab ortu necem gestati uteri procurasset, *l. ult. de exc. hom. pa. l.* 6. *C. Wisigoth. tit.* 3. Locrensium quoque lege lata à Zaleuco adulterum utroque oculo privari oportebat 5. *Val.* 6. Exempla regum & principum excæcatorum pete ex historicis.

20 Qua pœna afficiatur, qui alteri excæcando vel manuum opem præbuit, vel consilium dedit.

21 Adde 4. *Harmenop.* 1. §. 17.

22 Videtur reduci quodammodo versiculus 13. 14. & seq. *Deut.* 22. Severior tamen fuit lex Mosis, ut quæ sponsam stupri compertam lapidibus vellet obrui: sed tamen hæc constitutio pertinet ad sponsam non tantum stupri, sed gravidam compertam, vid. *Harmenop.* 4. *tit.* 2. περὶ λύσεως μνηστείας. adde quæ scripsi ad *l.* 11. §. 1. *ff. de cont. emp. l.* 12. §. *si quis virginem* 5. *ff. de act. empt.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

διαλύεσθαι· ἢ μὴ χρηματιζούσης ἐπιστασίας τοιαύτης αἰτίας νῦν ἐν τῷ παρελθόντι φανείσης, ἢ νόμου τὴν ἔκθεσιν ἀπαιτοῦν, ἡμεῖς καὶ τοῦτο τοῦ μέρους τὸ λεῖπον ἀναπληροῦντες, ἐν τῷ δικαίῳ τὰ περὶ μνηστείας κατεστήσαμεν. Ἡ μὲν ἀρχαία διάταξις λύει τὴν μνηστείαν διαφόροις αἰτίαις. Φησὶ δὲ, τῷ ἑτεροδόξῳ ἢ σεβάσματος, καὶ εἰ φρένες εἶεν μανιάδες πάθει αἱρεθείσης. ἔτι δὲ καὶ ἄλλαις τισί. τούτων γὰρ ὁποτέραν αἰτίαν ἔχοντος ἢ ἑνὸς τῶν συνελθόντων εἰς τὴν μνηστείαν μέρους, κελεύει τὴν ἑνότητα ῥήγνυσθαι. ὃ δὲ νῦν παρ' ἡμῶν ἀποκρίσεως ἄξιον (ἢ μὴ χρηματιζόμενον, ὥσπερ ἔφημεν, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ἢ μὴ ἐν οἷς ἔθεντο ἐσομένου, ἢ διά τινα ἄλλην αἰτίαν) οὐ τέθειται μετὰ τῶν μνημονευομένων. ἔστι δὲ τοιοῦτον· μνηστευθεῖσαν ἔλεγχοι δείκνυσι, κατὰ τὸν τῆς μνηστείας, ἀλλοτρίαις συμπλοκαῖς ὑποπεπτωκυῖαν, τὴν σωφροσύνην ὑποκρινομένην καθαρεύουσαν. τὸ μὲν οὖν τοῖς ἀρχαίοις νόμοις ἀπολέλειπται τοῦτο. Ἡμεῖς δὲ, τὸ ἐνδέον προστιθέντες, ψηφιζόμεθα, μὴ μόνον τῷ κατὰ πίστιν ἑτέραν, μηδὲ τῇ τῶν φρενῶν ἐκστάσει, ἢ ταῖς ἄλλαις αἰτίαις, ἀλλὰ καὶ τούτῳ, εἰ μηδὲν ἔλαττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἐναντιουμένῳ τῇ συνοικεσίᾳ, διαζεύγνυσθαι οὓς ἡ δόκησις, μὴ οὖσα δὲ, συνῆψε μνηστεία. πῶς γὰρ μνηστεία ἀληθὴς ἔνθα τὸ τοιούτης ἀληθὲς οὐχ ὁρᾶται; πῶς δὲ γαμικὴ ὁμόνοια; πῶς δὲ στοργὴ καθαρὰ καὶ σωφρονική, ἔνθα πορνικὸν ἄγος, καὶ διαστάσεως ἀφορμή, καὶ μίσους ὑπόθεσις καὶ ἀλλοτριότης. πάντα γὰρ ταῦτα ἐστὶν ἐν τῇ τῶν νόθων καὶ ἀλλοτρίων σπερμάτων ἀποδοχῇ. ἡ μὲν οὐδὲ λόγον ἔχει, τὴν ἑτέρου σπορὰν ἑαυτῷ ὑποβάλλεσθαι ἕτερον, οὐδὲ γε ἄξιον. τῷ μὲν γὰρ γαμετὴν, ἐλπίδι καθαρᾶς ἀπολαύσεως τῆς ἐκ τῶν καθαρῶν περιφρονουμένης γάμων, ἣν ὑπολαβεῖν νύμφην εἰσοικίσασθαι. τὴν δὲ, καταφρονησάσης τῶν γαμηλίων θεσμῶν, καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς εὐφροσύνης δεῖξασαν τυφλὴν αὐτῷ, ἐν τῷ ἑτέρων συνδιαφθαρῆναι, μετὰ τῆς πορνικῆς ἀγωγῆς γυναικίζεσθαι συνοικεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟδʹ.

* Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδήπερ σκοπὸς ἡμῖν ἡ τῶν νόμων ἀνακάθαρσις ἔχει, οὐ μόνον ἐκεῖνα τῶν νομίμων ἐξαλείφειν ἐδάφους ἃν ἡ χρεία πολλάκις τῇ τῶν πραγμάτων καταστάσει διελυμαίνετο, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῷ μακρῷ καταστιγασθέντα χρόνῳ, ἀχρεῖα παντελῶς καὶ ὥσπερ διὰ παλαιότητα ἄψαυστα ὑπὸ χρείας πολιτικῆς ὁρᾶται κείμενα· ἀκόλουθόν ἐστι καὶ τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον, ὡς κατὰ μηδὲν ἐν τῷ παρόντι τῇ πολιτείᾳ προσηκόντα, σὺν ταῖς ἄλλαις ἀχρήστοις, τῆς νομικῆς ἐξελεῖν καταστάσεως. πάλαι μὲν γὰρ τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα σεμνόν τι ἦν, καὶ τοὺς ὑποδυομένους αὐτὸ σεμνούς τι ἐδείκνυ καὶ τῇ μεγαλοπρεπεῖ διαφέροντας. διὰ τοῦτ' ἄρα καὶ ὅσοις εἰς τὸ ὑπατεύειν καθίσταιντο, ἣν ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῖς περιελάμβανον φιλοτιμίαν, ἀντιδωρεῖσθαι τῇ πολιτείᾳ ἀξιοῦντες, φιλοτίμους δωρεὰς τῷ πλήθει κατεβάλλοντο. ἀλλὰ πρὸ μὲν τῇ ἑκάστου προαιρέσει ἀνεῖτο τῆς φιλοτιμίας τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἐλάττωσις· ὕστερον δὲ δόξαν ἐν τοῖς ῥητῷ μέτρῳ ψηφίσματι νόμου τὸ φιλότιμον περιορίζεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο μὲν, ἕως τὸ σεμνὸν τοῦ ὑπατικοῦ ἀξιώματος ἐν τῇ πολιτείᾳ διέπρεπεν, ὁρᾶται γενόμενον· νῦν δὲ τῆς πάντα κινούσης χρόνου φορᾶς, καὶ ταύτην τὴν ὑπατικὴν μεγαλοπρέπειαν ἐκ τῆς πρὶν δόξης καὶ μεγαλότητος εἰς ταπεινὸν μετασχηματισάσης σχῆμα, καὶ τῶν εἰς τοῦτο προϊόντων, οὐχ ὅπως ἑτέροις ἱκανῶν ὄντων, ἀλλὰ μηδὲ ἑαυτοῖς ἐκεῖνα ἀρκεῖν δυναμένων· ἐπεὶ διὰ τοῦτο σιγὴ βαθεῖα τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον κατέχει, καὶ ὡς τὴν ὕλην μετὰ τῶν ἄλλων ἀχρήστων, ὡς ἔφην, εἰκῇ ταῖς νομικαῖς διατάξεσιν ἐγκαταμεμιγμένον, δόγματι τοῦ ἡμετέρου κράτους ἐκεῖθεν ἐκφέρομεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟεʹ.

Περὶ τοῦ ἀποσπασθέντος ὑπερκειμένου τόπου.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΙ τοῖς ἀρχαιοτέροις καὶ προλαβοῦσι τὴν θέσιν νόμοις αἱ τῶν πραγμάτων χρεῖαι παρέσχον ὑπόστασιν. αὐτὸς γὰρ τὰ κατὰ τὸν βίον συμπίπτοντα οἱ τῶν ἑκάστοτε νομοθετῶν διαλαβόντες γνώμῃ, πρὸς τὴν τούτων φύσιν καὶ τὰ νομοθετήματα τίθενται. ἐπεὶ οὖν ἐκ τῶν ἐν βίῳ πραγμάτων, ὥσπερ ἔφημεν, τοῖς νόμοις ἡ ἀφορμὴ τῆς θέσεως, χρείαν καὶ νῦν ὁρῶντες ἡμεῖς (διά τινος καινοτέρου πράγματος, καὶ ὃ οὐκ ἔστιν εἰς ἀρχαίαν ψῆφον ἀναφέρειν) νόμου θέσεως, ὡς ἄν, εἴ ποτε καὶ ἄλλοτε τοιοῦτό τι συμβαίη, ἔχῃ τὸ συμβὰν νομίμως γε διακρίνεσθαι, ἐκτιθέμεθα νόμον πρὸς τὴν τοῦ πράγματος συμβάσει. Τίς οὖν ὁ νόμος; ἀγρῶν ἀλλήλοις διαφόρων δεσποτείαις παρακειμένων, καὶ τοῦ μὲν ὑπερκειμένου ἔχοντος χῶρον, τοῦ δὲ ὑποκειμένου ὕπτιον, ἐν ἐπιπέδῳ ὁριζομένου, ἐὰν ὁ ὑπερκείμενος ἀγρὸς μέρει τινὶ συγκατασπασθεὶς, ἢ σὺν φυτοῖς ἢ τούτων χωρὶς, τὸν ὑποκείμενον τῷ ῥήγματι δεξάμενον ἐπικαλύψῃ, μὴ ἁπλῶς ἔχειν ἀδείαν μήτε τὸν δεσπότην τοῦ ὑποδεδεγμένου ἀγροῦ, ὡς ἰδίαν ἀντιποιεῖσθαι τῆς κατενεχθείσης ὕλης, ὅτι ἐν τοῖς αὐτοῦ ὅροις ἔπεσε· μήτε μὴν τὸν τοῦ ὑπερκειμένου κύριον, καὶ τὴν ῥῆξιν πεπονθότι, κἀκείνου πρὸς φιλονεικεῖν τῶν ὅρων κυριεύειν ἃ τὸ ῥῆγμα ἐπεισπεσόντες ὑπεδέξαντο. ἀλλὰ τὸν μὲν τοῦ ὑποκειμένου ἀγροῦ κύριον παραχωρεῖν τῷ τοῦ ὑπερκειμένου ἀγροῦ κυρίῳ, εἰ βούλοιτο, τὴν συγκατενεχθεῖσαν ὕλην, εἴτε σύμφυτος εἴη, εἴτε φυτῶν ἔρημος, ἀναλαβεῖν καὶ ἀνακομίζεσθαι· τὸν δὲ τῶν δύο αἱρεῖσθαι τὸ ἕτερον, τὴν ὕλην λαβόντα, καθὼς ἐξ ἀρχῆς, ἀποκαθιστᾶν αὐτὴν, κειμένης ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις· ἢ (εἰ τοῦτο μὴ βούλοιτο) ἀπέχεσθαι παντελῶς αὐτῆς, μετὰ τῆς ὕλης, καὶ τὸν δεξάμενον τοῦτον ὅρον, καὶ μὴ παρέχειν πράγματα τῷ τοῦ ὑποδεξαμένου ἀγροῦ τὰ συγκατασπασθέντα δεσπόζοντι. ὥσπερ γὰρ οἰκιῶν παρακειμένων ἀλλήλαις, καὶ τῆς μὲν ἐχούσης ὑπερανέχουσαν τὴν κατασκευήν, τῆς δὲ ὑποκειμένου, εἰ συμβαίη, τῆς ἀνωτέρω καταπεσούσης οἰκίας, ὁ τὴν καταχυθεῖσαν ὕλην λαβεῖν, ἤ, εἰ μὴ προαιροῖτο λαβεῖν, ἐξίστασθαι καθόλου, καὶ μηδὲν ὅλως παρενοχλεῖν ἐκεῖνον τῷ μέρει ὃ τὸ σύμπτωμα ὑπεδέξατο· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα πρέπει τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν καὶ τηρεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟϛʹ.

* Περὶ τῆς τῶν διορυσσομένων τοὺς τῶν ἀποθανόντων θήκας κολάσεως.

Ο αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΣΤΙΝ ἁμαρτήματα τῶν ἁμαρτημάτων καὶ εἰς ποινῆς ὑποφορὰν ἀπαραίτητα, ὅσα μόνην κακίαν ἔχει τῆς γνώμης, καὶ φυσικῆς ἀνάγκης ἀπολογίας οὐ προσδέχεται. ἃ δὲ μὴ ὁλοτελῶς ἐστι τῆς πονηρίας, ἀλλ' ἔχει καί τινα μικτὸν φύσεως τυραννίδος, ταῦτα τοῖς κατὰ μέτρον τῆς ἐν τῇ φύσει δυνάμεως κρίνειν προαιρουμένοις, συγγνώμης οὐκ ἀποστερεῖται. ἐκ ταύτης ἐγὼ τῆς γνώμης στοχάζομαι τό, τε πολιτικὸν καὶ ἱερὸν ψήφισμα πρὸς ἀντιλογίαν ἀλλήλων ἰδεῖν, ἐν ὅσῳ περὶ τῶν διορυσσομένων τὰς τῶν ἀποθανόντων θήκας ψηφίζονται. ὁ μὲν γὰρ πολιτικὸς νόμος πρὸς μόνην τὴν ὁρμὴν ἀποσκοπήσας παρ' ἐκείνῳ, τὴν τοιαύτην ἁμαρτίαν κολάζει, συγγνώμης ἀποστερῶν· ὁ δὲ ἱερὸς (οἶμαι πρὸς τὴν ἐνοχλοῦσαν τῷ βίῳ πενίαν ἰδὼν, ἣ τοὺς στενοχωρουμένους πολλάκις τολμᾶν ἀναγκάζει ἀτολμήματα) τιμωρίαν τοῖς ἁλοῦσιν οὐκ ἔταξεν. Ἡμεῖς οὖν πρὸς τὴν ἑκατέρου ψηφίσματος συγγνώμην ἁρμοζόμενοι, καὶ καθ' ὅσον οἷόν τε ἦν δίκαιον καὶ συγγνώμην εἰς ἓν συναρμόσαντες, τοὺς μὲν ἅπαξ τοῦτο τολμήσαντας θεσπίζομεν, δι' ἐλέους καὶ φιλανθρωποτέρας ψήφου τιμωρεῖσθαι τυγχάνειν τῆς δίκης. τοὺς δὲ τὸ συμπαθὲς ἀφορμὴν ποιουμένους δευτέρου τολμήματος, ἀλλὰ μηδὲ νῦν λαβόντας ἐκ τούτου εἰς ἀναχώρησιν τῆς πονηρίας, ἀπαραιτήτως τὴν τιμωρίαν ὑφίστασθαι. αὕτη μάστιξι ταῖς κατὰ νώτου καὶ τριχῶν ἀφαιρέσει κυρία.

comprehendere noluerint, sive quod tale quiddam quale imprǽsentiarum exortum legis promulgationem requirit, tum nondum inciderit) nos, quod hac in parte deerit, adimplentes, sponsaliorum tractatum ad justam absolutionem deducimus. Vetus autem constitutio [1] sponsalia dirimit, aliis atque aliis de causis: ob diversam videlicet de religione opinionem, & si alter insaniæ morbo capiatur. ac insuper ob nonnullas alias, atque harum utramlibet utercunque desponsatorum haberet, sponsalia divelli jubet. Quod vero nunc in considerationem nostram venit, sive tunc temporis, uti diximus, nondum [2] evenerit, sive legislatores non eventurum arbitrati sint, sive qua alia causa ejus silentio prætereundi fuerit, inter dictas causas non commemoratur. Est autem istiusmodi: sponsam quandam furtivis complexibus ab alio esse gravidatam, cum illa interim sponsalem præ se castimoniam ferret, sponsaliorum tempore compertum est. Atque hoc quidem illud est quod veteribus legibus comprehensum non est. Nos igitur quod deest adjicientes, decernimus, ut *non modo* propter diversitatem religionis, neque propter mentis emotionem, aut alias ob causas [3]: verum etiam propter hoc, quo nihil magis matrimonio adversatur, quos sponsaliorum opinio, non veritas copulavit, disjungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum neque genuinum conspicitur? ubi meretricium [4] se offert scelus, ubi causæ sunt diffidiorum & odii, ubi animorum alienatio: (quæ mala acervatim omnia pariter cum peregrino, alienoque semine suscipiuntur) quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsalisque est amor? Quin ut quispiam alterius fœtum sibi subjiciat, id vero ratio non patitur. Neque item justum est, ut qui spe honestæ casti matrimonii oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonii legibus insultet, & cum [5] aliis lasciviendo, oblectationis spem evanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam uxorem agnoscere debeat.

Constit. XCIV.

* LEGIS [6] QUÆ DE CONSULATU [7] AGIT, ABROGATIO. [8]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUoniam nostra legum repurgatio [9] hunc sibi propositum finem habet, ut non modo illa quæ subinde rerum statum labefactant, verumetiam quæ longo tempore silentio obruta, inutilia prorsus, & tanquam propter cariem publico usu non contrectata esse videntur, è legali solo deleat: consequens est, ut & quæ de consulatu tractat legem [10], tanquam nihil in præsenti ad rempublicam pertinentem, cum aliis inutilibus legali corpori eximat. Olim quidem consularis dignitas veneranda erat, venerandosque qui ipsam subirent, & magnificentia præstantes efficiebat. ac idcirco quibus consulatum gerere obtingeret, pro honore quem ex dignitate perciperent, remunerari rempublicam volentes, liberalia [11] promiscuæ plebi munera elargiebantur. Ac initio quidem, quantam munificentiam faceret, cujusque arbitrio permittebatur: postmodum autem ad certum modum decreto legali circumscribi illam placuit. Atque hoc quidem donec consularis dignitatis in republica majestas floruit, observatum esse apparet. Nunc vero, quum qui omnia [12] mutat, temporis cursus, hanc etiam consularem magnificentiam è pristina gloria & amplitudine in abjectam speciem transformarit: ac vero qui ad illam procedunt, interdum sibi non sufficere, nedum aliis erogare quicquam possint: illam de consulatu legem, quam propterea altum silentium occupavit, cum aliis inutilibus, ut dixi, frustra legalibus constitutionibus immistam, decreto majestatis nostræ illinc eximimus.

Constit. XCV. [13]

DE AVULSA TERRÆ CRUSTA. [14]

Idem Imperator eidem Styliano.

ANtiquioribus, quæque ante natæ sunt legibus ortus causam rerum usus præbuit. Legislatores enim quæ in communem vitam incidunt, singulatim accurate excutientes, pro illorum natura leges condunt. Quoniam ergo ex [15] communis vitæ negotiis (quemadmodum diximus) legibus nascendi occasio existit, & vero propter novam quampiam rem, quæ ad veterem aliquam legem referri non potest, lege [16] opus esse videmus, quo videlicet si alias quoque istiusmodi aliquid contingat, id legitime dijudicari possit: legem pro conditione rei in rerum naturam producimus. At quæ illa lex? Quando diversi dominii agri sibi invicem adjacent, & alter superiore loco [17], alter autem depresso [18] & campestri situs est, si [19] superioris & impendentis agri pars aliqua cum arboribus aut sine his prærupta, subjacentem [20] agrum, qui ruinam excepit, obtegat, ne simpliciter, neque inferioris agri dominus avulsam materiam tanquam suam vindicet: neque superioris dominus, qui avulsionem passus est, de finium qui ruinam incidentem exceperunt, dominio, illi litem moveat: sed inferioris agri dominus superioris [21] agri domino, si divulsam materiam (sive arboribus consita sit, sive [22] illis vacet) recipere & asportare velit, id permittat: ille autem optionem habeat utrum receptam, suisque finibus restitutam materiam, quemadmodum solet obtinere: an vero (si illam asportare nolit) prorsus tum à materia, tum à finibus qui illam exceperunt, abstinere, neque agri qui divulsa suscepit, domino negotium facessere velit. Quemadmodum enim quum domus sibi invicem adjacent, & alterius structura supereminet, alterius humilis & pressa est, si eminentiorem domum in humilem collabi contingat, dominus ejus aut [23] delapsam materiam recipere, aut, si id nolit, illa prorsus cadere: neque domus quæ casum excepit, dominum inquietare debet, ita hic quoque eo ad consequentiam & exemplum tracto, idem custodiri & observari convenit.

Constit. XCVI.

* DE SEPULCHRO VIOLATO. [24]

Idem Imperator eidem Styliano.

QUÆ delicta sola animi nequitia committuntur, nullaque naturali necessitate excusari possunt, his neque [25] venia tribuenda neque inferendæ pœnæ effugium concedendum est. Quæ vero non omnino à malitia procedunt, sed mistam [26] naturæ violentiam habent, his utique ab illis, qui proposita sibi naturæ vi judicare volent, venia non denegabitur. Ex hac ego ratione civile, sacrumque decretum, dum de sepulchrorum perscrutatoribus statuunt, sibi mutuo non contradicere conjicio. Civilis namque lex [27], malam voluntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id delictum punit [28]: sacra [29] vero (ad paupertatem, quæ humanam vitam misere vexat, sæpeque pressos non audenda audere [30] cogit, ni fallor, respiciens) pœnam in deprehensos non constituit. Nos itaque ad utrumque decretum nos accommodantes, ac, quoad fieri potest, pœnam atque veniam inter sese conjungentes, sancimus, ut qui semel duntaxat id ausi fuerint, leni misericordique sententia feriantur: qui vero ex clementia illa iterum peccandi occasionem rapiant, nec inde prudentiores facti à malitia desistunt, nullis precibus admissis pœnam sustineant. Illa autem in dorsi verberatione [31] criniumque [32] tonsione consistet.

1 l. 5. §. 1. C. de sponsalib.
2 Hujus Novellæ casum admodum specialem esse collige.
3 Quod erit constitutum d. §. 1.
4 Hinc colligere possis, cum meretrice, nisi resipiscat, connubium non esse, c. 1. 2. non est culpandus 32. q. 1. cap. inter opera de sponsalibus c. ultim. de condit. apposit.
5 Facit Nov. 31. v. vel. Nov. Justin. 22. cap. 15. §. 2. Nov. 117. cap. 8.
6 Nov. Just. 105.
7 Ex [illegible].
8 Adde Nov. 47. & 78. T.
9 Ἀνακάθαρσις. hoc satis innuit, Leonem authorem esse τῆς ἀνακαθάρσεως repetitæ prælectionis seu ἀνακαθάρσεως, vid. Cujac. 6. obs. 9.
10 d. Novell. 105. & similes.
11 Ὑπατικὰς ἐπιδόσεις. missilia intelligit.
12 Tempus omnia mutat.
13 Hæc Novella laudatur ab Harmenop. 48. Leonis. vid. Harm. 2. §. 1[illegible].
14 Περὶ τοῦ ἀποσπασθέντος ὑπερκειμένου τόπου. Suring. ὑπερκείμενος, qui & ὑπερκείμενος ἀγρός, & ὑπερκείμενος τόπος, locus est sive ager superior, cui ὑποκείμενος opponitur, de quo l. 1. §. 22. §. 23. ff. de aqua & aquæ pluviæ. Reducitur ergo dicta lex 7. ff. & 9. in pr. §. 1. & §. 2. ff. de damno.
15 Leges unde oriantur.
16 Videtur Leo ignorasse legem 9. §. 2. ibi: si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meum fundum ff. de damno.
17 Ὑπερκειμένου χῶρον ἔχοντος.
18 Τοῦ δὲ ὑποκειμένου.
19 Ἐὰν ὁ ὑπερκείμενος ἀγρός.
20 Τὸν ὑποκείμενον τῷ ῥήγματι δεξάμενον ἐπικαλύψῃ. Suring.
21 Τῷ τοῦ ὑπερκειμένου ἀγροῦ.
22 Εἴτε φυτῶν ἔρημος.
23 l. 7. §. ult. l. 9. ff. de damno infect.
24 Et ejus delicti pœna in tonsuram & fustigationem mutata, cum olim criminaliter & pecuniariter de eo agerentur. l. 8. l. 9. ff. de sepul. viol.
25 Quæ consulto consilio fiunt delictis venia aut indulgentia dari non potest.
26 Ἀλλ' ἔχει καί τινα μικτὸν φύσεως τυραννίδος.
27 l. 8. l. 9. ff. de sep. viol.
28 Criminaliter & pecuniaria pœna, d. l. 9. Phot. Nomocan. 27. & 13. c. 23. ubi Balsamon hujus constitutionis mentionem facit.
29 Vid. Petrum Greg. 33. synt. 14. 15. 16.
30 Magna paupertas opprobrium, jubet quidvis facere & pati.
31 Sepulchri violator per fustarium & tonsuram puniatur, ut hic, Balsamon 13. Nomocan. 23. Basil. epist. ad Amphiloch. 66. undecim annis privat communione: adde Nyssenum epist. ad Letoium Episcopum Mytilenes, c. 6. & 7.
32 Καὶ τριχῶν ἀφαιρέσει. vide Nov. 98. T. vid. & 105. Jusd.

1 Ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης, eadem vocat, [illegible]. J. ead. vid. Nov. 49. t. 3.
2 Καὶ εἰς τὸ παρελθεῖν. sic J. ἐπ' ἀρχῶν εἰσβολαῖς.
3 Et ita conservatur titulus Codicis de jurejurando propter calumniam, Nov. 49. c. 3.
4 Ἐπ' ἀρχῶν εἰσβολαῖς.
5 Δίκης συστάσει.
6 Matth. 5. v. 34.
7 d. vers. 34.
8 Civilis sc.
9 Lex civilis de jurejurando non pugnat cum lege divina.
10 Matth. 6. v. 25.
11 Cujac. ad Nov. Justin. 49. colligit ex hoc loco Juramentum de calumnia non esse de quacunque re, sed de litium contestatione tantum, & dari in causis civilibus tantum, non in criminalibus, ut hac Novella constat & 107. J. nam in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen *constit. de pace tenenda, & de incendiariis*, id etiam exigit in causis criminalibus, non (ut plerique opinantur) etiam Henric. *l. 2.* legum Langobardorum, cujus constitutionem retulit Honorius *c. 1. de juramento calumniæ*. Neque enim hoc dicit Henricus, Clericos, neque in civili, neque in criminali causa jurare de calumnia, sed nullo eos modo, ulla in causa jurare. Hic adde *l. 1. l. 2. C. de juram. calumn.* in spiritualibus de calumnia jurari non vult Eugenius *c. 2. extr. de juram. calumn. in 6.*

CONSTIT. XCVII.

UT IN[1] CONTESTATIONE LITIS, ET MAGISTRATUUM[2] INITIO JURETUR[3].

Idem Imperator eidem Styliano.

TAmetsi lex, quæ in magistratuum initio[4], litiumque contestatione[5] jurandum præcipit, divino jussui qui jusjurandum prorsus evitandum præscribit, aliquo modo contradicere videatur: tamen si quis verborum mentem perspiciat, non in contrarium illam rogatam esse, sed è diverso jurisjurandi susceptione idem quod ejus prohibitione sacra lex[6], efficere conari deprehendat. Etenim hæc quidem, quo mendacio prorsus viam præcludat, in universum[7] jurare vetat: illa[8] vero, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium jusjurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis non in verborum formam, sed propositum illorum finem cogitationes adigentibus, non aspernari civile decretum, tanquam[9] cum divino & Domini nostri mandato pugnet: sed tanquam eodem vergat, illi honorem conservare visum est. Cæteroquin etiam hoc sentimus, Domini jussum non simpliciter ad moderanda communis vitæ negotia, sed ad constituendum illis, qui ad beatam illam sublimitatem ascendere desiderant, in perfectiorem rempublicam gradum esse promulgatum. Cujus sane generis nonnulla etiam alia sunt, ut hoc[10]: *Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid esuri sitis, & ne reponatis thesauros in terra, &c.* quæ eodem dicta sunt. Hæc enim & similia seorsum perfectioribus demandantur. Ea propter nos civili legi suam vim (quomodo diximus) imminutam conservantes, sancimus, ut qui magistratum ineunt, litemve contestantur[11], severitatem mendacio prælaturos, nec ullo modo recta via declinata, in obliquam fraudis semitam concessuros, jurejurando affirment.

CONSTIT. XCVIII.

*DE POENA EUNUCHORUM, SI UXORES DUCANT.

Idem Imperator eidem Styliano.

12 Οἷον εὐχὴν ἱερὰν ἢ τελετὴν, &c. vid. Nov. 89. T. ead.
13 Ἡ ἀνθρωπίνη τέρψις καὶ θυμηδία.
14 Ritus conjugiorum benedicendi ab institutione divina desumptus.
15 Gen. 1. vers. 28. & c. 9. vers. 1.
16 Εὐλογίας formulam divinam intelligit, *Crescite & multiplicamini.*
17 Πρὸς τὸ τῆς γονορρυίας τέλος ἀφορῶσα.
18 Καὶ τοῦ γένους ἐπιγονὴν τὴν βλάστην. ἐπιγονὴν τῆς βλάστης. Agyl.
19 Sincera voluptas conjunctionis matrimonialis in quibus consistat.
20 Eunuchi scil. Spes procreandi deest eunucho. Ejus itaque conjunctio, præcipua conjunctionis voluptate destituitur.
21 Quasi dicat, vana & irrita erit precatio & formula, *Crescite & multiplicamini*, si eunuchi nuptiis benedixeris.
22 Moris enim erat sacrificium fieri, vid. Nov. 89. T. ead.
23 Eunuchi matrimonium quasi nefarium est.
24 Gen. 1. vers. 28.
25 Isque matrimonii finis præcipuus.
26 Ratio prima dubitandi. Si propter sterilitatem eunuchi conjugio arceantur, ergo & steriles & senes.

LEgum ortus, tum ut respublica recte constituatur, hunc sibi finem proponit, tum interdum naturæ injuria affectæ auxilium offert. Justum est ergo, ut nunc etiam de hac specie, an eunuchos in matrimonium conjungi liceat, in quæstionem ducta, lex enascatur. Sed priusquam illa proponatur, rem examinare, & an istiusmodi conjunctio matrimonium appellari possit, imo an omnino quæ in matrimonio peraguntur, (quæ sunt sacræ[12] preces, sacrificium, carnalis[13] oblectatio ac voluptas, & quæcunque in matrimonio fiunt) fas sit in illa perfici. Sacerdos igitur ad imitationem[14] cœlestis à Conditore (qui sexus ad[15] multiplicationem copulavit) pronunciatæ benedictionis[16] verba sacra effatur. Humani autem ingenii voluptas & lætitia ad[17] geniales complexus, &[18] utriusque sexus fœtum respiciens, progressum facit. Sponsorum enim parentes[19], dum se viscerum suorum visuros fœtum, & sponsi ipsi, dum se in lucem edituros generis successores sperant, multiplici voluptate perfunduntur. At hic nihil tale subest. Quali enim cum oblectatione illi[20] conveniant? quale[21] sacrificium[22] eorum aggregationem stabiliat? Quum autem illorum conjunctio adeo omni oblectamento vacet, & consecrationis, sacrificiorum, benedictionisque adeo non capax sit, quomodo in ipsos matrimonii appellatio quadrabit? Imo quomodo non aliqua quæ nefariis[23] debetur, idque ex lege ipsos pœna sequetur? Atque quod ne ab initio quidem matrimonium vocari possit, breviter ita dictum sit. Sed magis exactiusque rei indignitatem oratio exploret. Rerum conditor quum initio marem & fœminam consociaret ad largum quod inde exiturum esset, incrementum respiciens, consociationem illam faciebat[24]. Quin & naturæ (quæ tanquam famula, quantum potest, à conditore tradita præcepta observat) ut in hoc matrimonii consuetudo ineatur, quo[25] sobolis procreatio procedat, quoad quidem ab ipsa tale ministerium Conditor præstari velit, propositum est. Si igitur vel hic quod naturæ Conditor, ipsaque natura voluit, apparet, quod prohibendum ducimus, ne prohibeatur: sin minus (ut certe nihil istiusmodi est, sed contraria omnia, & nulla ad implendam Domini voluntatem vis & ejus generis, quiddam quod natura non agnoscat) quare non omnibus modis prohibebitur? Quod[26] si quis contentionibus gaudens, dicat, si propter sterilitatem eunuchi à conjugio secluduntur, multis etiam aliis conjugium interdici debere, quum non omnes quicunque in conjugium coëant fœtificos se præstent: ad contentionem in promptu est responsio[27], quod tametsi nullus ex iis fœtus gignatur, non tamen in hoc congregati sint, ne quam communi vitæ utilitatem conjugalis[28] copulæ adferant: quum potius contra procreandorum[29] liberorum desiderio congregatos constet, quos effectum desiderio responsurum opinantes in eventu spes fefellerit: hic vero ut tale aliquid dici possit, permultum absit, quum qui ad peregrinam[30] illam commistionem convenerunt, liquido scientes se steriles[31] ac ad gignendum inutiles convenire, naturæ quasi insidiati sint. Ac sane ob hoc duntaxat odio etiam ambo digni sunt: mulier, quod cum conjugalis consuetudinis cupida fœcundo se jungere potuisset, infœcundum & sterilem prætulerit: eunuchus vero, quod ut in vanum Dominus benediceret, impotentia sua effecerit. Si[32] quis porro fundum ex quo alius aliquis fructus metat, vastet, & incultum relinquat, an hunc tanquam malum, atque perniciosum odio habebimus, ejusque si fieri potest institutum reprimemus: illi vero qui fundum ex quo ratione præditum germen pullulet, desolat, & inutilem reddit, tanquam nihil indignitatis committat, id facere permittemus? Et sane quid quisquam dicat? Sed[33] Paulus, inquiunt, ait[34], *Matrimonium contrahere quam*[35] *uri*[36] *satius est*: quapropter naturalis fervoris contemplatione conjunctio prohiberi non debet. Sed[37] tu qui Paulum laudas, ad Pauli verba attende. Matrimonium contrahere[38], inquit, id est, per matrimoniale commercium cum muliere conjungi. Si igitur tua cum muliere commistio, consociatio matrimonialis, & benedictione quæ in matrimonium coëuntibus debetur, digna est, matrimonium illam nomina, & observa uxorem: sin ne tantillæ quidem benedictionis unquam capax fueris (quæ enim aut qualis consecratio in iis, qui simul contra Conditoris decretum, simul contra naturæ legem conjunguntur, locum habeat?) quid Paulum in approbationem cœlibis[39] tui & peregrini[40] matrimonii pertrahere audes? Ad hoc vero si qui[41] ipsis naturalem & propriam marium potentiam exsecant, hoc consilio id faciunt (tametsi vitiose ac quadam in Deum rebellione id faciant) ne amplius viros se exhibere queant, sed quantum ad libidinis stimulos attinet, prorsus elanguescant, cubilisque[42] fidi, & in quos suspicio non cadat, custodes sint (quod sane ipse vocis[43] sonus pro-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟζ'.

Περὶ τοῦ ὀμνύειν τοὺς κρατοῦντας ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης, καὶ εἰς τὸ παρελθεῖν τὴν ἀρχήν.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΙ καὶ δοκεῖ πως ἐναντιολογεῖσθαι τῷ πνευματικῷ [illegible] τοῦ παντελῶς ὀμνύειν κελεύοντι, ὁ ἐπ' ἀρχῶν εἰσβολαῖς καὶ δίκης συστάσει ὀμνύειν κελεύων νόμος· ἀλλ', εἰ τὴν γνώμην τῶν λόγων τις διασκέψαιτο, οὐκ εἰς ἐναντιότητα γνοίη τοῦτον ἀποκεκριμένον, τοὐναντίον δὲ, ὅπερ ἐκεῖνος ποιήσασθαι κατεπείγει διὰ τῆς τοῦ ὅρκου παραλήψεως, τοῦτο ὁ θεῖος βούλεται νόμος ἐν τῇ τοῦ μὴ ὀμνύειν ἐπιταγῇ ἐξανύειν. καὶ γὰρ ὁ μὲν τοῦ ψεύδους καθόλου ἀποκλείων τὴν πάροδον, ἀπαγορεύει πάντως ὀμνύσθαι· ὁ δὲ, τὸ αὐτὸ τοῦτο βουλόμενος, εἰς δίωξιν ψεύδους τὸν ὅρκον σύμμαχον παραλαμβάνει. Ὥστε καὶ ἡμῖν οὐ πρὸς τὸ σχῆμα τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐγκείμενον σκοπὸν ἀποβλέπουσι τὴν διάνοιαν, ἔδοξεν οὐχ ὡς μαχομένην τῷ θείῳ καὶ δεσποτικῷ παραγγέλματι τὴν πολιτικὴν ἀποπέμπειν ψῆφον, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ αὐτὸ φέρουσαν συντηρεῖν αὐτῇ τὴν τιμήν. ἄλλως τε δὲ καὶ τοῦτο συνείδομεν, ὡς τὸ δεσποτικὸν παράγγελμα οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ πρὸς βιωτικῶν πραγμάτων ἐξοικονόμησιν [illegible], ἀλλὰ πρὸς τελειοτέρας πολιτείας, τοῖς ἀνιέναι πρὸς τὸ μακάριον ἐκεῖνο ὕψος ποθοῦσιν, ἀναβάσεως ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα, οἷον τὸ, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε· καὶ μὴ θησαυρίζετε θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς· ὅσα [illegible]· ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀφωρισμένως τοῖς τελειοτέροις φέρει τὴν γνώμην. Διὰ τοῦτο δὴ τὴν ἰσχὺν τὴν οἰκείαν ἀμείωτον, ὥσπερ ἔφην, τῷ πολιτικῷ συντηροῦντες νόμῳ, θεσπίζομεν καὶ ἡμεῖς, τούς τε κρατουμένους εἰς ἀρχῆς εἰσβολὴν, καὶ εἰς κρίσιν ἀμφισβητουμένου πράγματος εἰσιόντας, δι' ὅρκων πιστοῦσθαι ὡς τὸ ἀληθὲς πρὸ τοῦ ψεύδους προθήσουσι, καὶ οὐδαμῶς τῆς εὐθείας ἐκτραπέντες ἐπὶ τὴν σκολιὰν τῆς ἀπάτης τρίβον χωρήσουσι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϟη'.

* Περὶ τῆς τῶν εὐνούχων γάμῳ συναφθέντων ἀνδρῶν κολάσεως.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΗΤΩΝ νόμων γένεσις καὶ κατάστασιν τῆς πολιτείας σκοπὸν ἀποβαίνεται, καὶ τῇ φύσει ἔσθ' ὅτε ἀδικουμένῃ βοηθεῖν ἐπαγγέλλεται. οὐκοῦν δίκαιον καὶ νῦν περὶ τῆς ζητουμένης ὑποθέσεως (ἡ δή ἐστιν εἰ ἔξεστιν εὐνούχοις πρὸς γάμον συνάπτεσθαι) νόμου τυχεῖν γένεσιν. ἀλλὰ πρὸ τῆς τοῦ νόμου ἐκθέσεως, ἄξιον πρὸς ἐξέτασιν καταστῆσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ συνιδεῖν εἰ δυνατὸν τὴν τοιαύτην συνάφειαν ἀποφέρεσθαι γάμου κλῆσιν, μᾶλλον δὲ εἰ ὅλως ἐπ' αὐτῇ θέμις τελεῖσθαι ἃ τῷ γάμῳ τελεῖται, οἷον εὐχὴν ἱερὰν, ἢ τελετὴν, ἢ ἀνθρωπίνην τινὰ τέρψιν καὶ θυμηδίαν, καὶ ὅσα ἐπὶ μνηστείᾳ γίνεται. ὁ μὲν γὰρ ἱερεὺς, κατὰ μίμησιν τῆς ἄνωθεν παρὰ τοῦ πλάσαντος εὐλογίας, τοῦ πρὸς αὔξησιν τὰ γένη συναρμόσαντος, ἱερὰ ἱερολογεῖ· ἡ δὲ ἐξ ἀνθρώπων [illegible] θυμηδία καὶ ἀγαλλίασις, πρὸς τὸ τῆς γονορρυίας τέλος ἀφορῶσα, καὶ τοῦ γένους ἐπιγονὴν τὴν βλάστην, λαμβάνει τὴν πρόοδον. οἵ τε γὰρ τῶν νυμφίων γεννήτορες, ἐν ἐλπίσιν ὄντες τοῦ σπλάγχνου ἐπόψεσθαι τὸ οἰκεῖον σπλάγχνον, οἵ τε νυμφαγωγούμενοι, τῆς ἀπὸ τοῦ βίου γένους διαδοχὴν, τὴν [illegible] ἀπολαύουσιν ἡδονῆς. ὧν δὲ μηδὲν ὕπεστι τούτοις, ποίᾳ μὲν ἀνθρωπίνῃ εὐφροσύνῃ συνέλθοιεν; ποίας δὲ ἱερᾶς συνεπιλήψονται τελετῆς; ὅτε δὲ τῆς συναφείας ἐρημίας [illegible] καὶ ἀνίερον καὶ ἀτελέστου καὶ ἀμεθέκτου εὐλογίας, πῶς ἡ γαμικὴ αὐτοῖς κλῆσις ἁρμόσει; μᾶλλον δὲ πῶς οὐχ οἷα καὶ ἀθέσμοις κόλασις ἕψεται ἡ ἐπὶ τοῖς ἀθεμίτοις ὀφειλομένη; ἀλλ' ὅτι μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γάμος δύναιτο ἂν λέγεσθαι, ὡς ἐν τύπῳ οὕτως θεωρείσθω· μᾶλλον δὲ ὁ λόγος καὶ ἀκριβέστερον τὴν ἀδικίαν τοῦ πράγματος. τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ συναρμόζων ἐξ ἀρχῆς ὁ πλάσας, πρὸς τὴν ἐκεῖθεν πληθυνομένην ἀφορῶν αὔξησιν τὴν συναρμογὴν ἐποιεῖτο· καὶ μὴν καὶ τῇ φύσει, καθόσον δύναται οἷα δούλη σώζειν τοὺς δεδομένους παρὰ τοῦ κτίσαντος λόγους, σκοπὸς ἐπὶ τούτῳ γαμικὴν ὁμιλίαν συνίστασθαι, ἀφ' ᾗ τῆς γονῆς ἡ διαδοχὴ προΐοι μέχρις ἂν δι' αὐτῆς ὁ κτίσας βούλοιτο τὴν τοιαύτην ὑπ' αὐτῆς λειτουργίαν διαπραχθῆναι. εἰ ἂν ἔνι κἀνταῦθα ὁ καὶ τῷ πλάσαντι τῆς φύσεως καὶ τῇ φύσει ἔδοξε, μὴ κωλυέσθω τὸ κωλυόμενον. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν (ὥσπερ οὐδ' ἔστιν, ἀλλὰ πᾶν τοὐναντίον, ἄπρακτον μὲν εἰς πλήρωσιν τῆς δεσποτικῆς βουλῆς, ἔκφυλον δὲ καὶ οἷον μὴ γνωρίζει ἡ φύσις) πῶς οὐ παντὶ κωλυθήσεται τρόπῳ; Εἰ δέ τις λέγοι (τὸ φιλονεικεῖν ἡδὺ ποιούμενος) ὡς εἴ γε διὰ τὸ ἄγονον ἀποκλείονται γάμου εὐνοῦχοι, πολλοὺς καὶ ἄλλους ἀποκωλύσεις γάμους· οὐ γὰρ πάντες ὅσοι πρὸς κοινωνίαν ἔρχονται, τοιαύτην φύσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἔδειξαν· πρὸς τὴν φιλονεικίαν ἕτοιμος ἡ ἀπόκρισις, ὅτι ἐπ' ἐκείνων μὲν, εἰ καὶ μὴ καρπὸς φύεται, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τούτῳ συνῆλθον, ὡς ὅτι μηδεμίαν τῷ βίῳ τῆς γαμικῆς συζυγίας ὠφέλειαν, ἀλλὰ δῆλον ὡς πόθῳ μὲν παιδοποιΐας, ὑποληφθέντες δὲ ὅτι πρὸς ἔργον ὁ πόθος χωρήσοι, εἰ καὶ αὐτοὺς ἔψευσεν ἡ ἐλπίς· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστι τοιοῦτον εἰπεῖν. (πολλοῦ γε καὶ δεῖ) ἀλλ' ἀκριβῶς εἰδότες οἱ καὶ τὴν ἔκφυλον συνιόντες μίξιν, ὡς ἄγονοι καὶ ἄκαρποι ἐπ' αὐτὸ τοῦτο καὶ συνέλθοιεν, καὶ, καθάπερ τῇ φύσει ἐπιβουλεύοντες. ἀμφότεροι τοίνυν καὶ κατὰ τοῦτο μόνον μισητοὶ, ἡ μὲν, ὅτι ἐξὸν αὐτῇ, εἰ τὴν διὰ γάμου ἐπόθησεν ὁμιλίαν, κοινωνῆσαι γονίμου φύσεως, τὴν ἄγονον ἠλλάξατο καὶ τὸ ἄκαρπον· ὁ δὲ, ὡς τῇ ἑαυτοῦ ἀργείᾳ εἰς μάτην τὸ ἀρχέγονον εὐλογίας [illegible] τοῦ ποιήσαντος. Εἶτα καὶ χώραν μὲν ἐξ ἧς ἄν τις ἕτερος καρπὸν δρέψαιτο, εἴ τις ὀφθείη διαλυμαινόμενος, καὶ πρὸς τὸ ἄκαρπον αὐτὴν χερσῶν, ὡς πονηρὸν καὶ λυμεῶνα μισήσομεν, καὶ, εἰ δυνατὸν, ἐφέξομεν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν· τὸν δ' εἴ τις ἐξ ἧς ὁ λογικὸς ἀναβλαστήσει [illegible] χερσὸν ἐξερημοῖ, καὶ ἄχρηστον δείκνυσι, τοῦτον ὡς μηδὲν ἄδικον δρῶντα παραχωρήσομεν; καὶ τίς ἂν φαίη; Ἀλλὰ (φασὶ) Παῦλος εἶπε, κρεῖττον γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι· ὥστε διὰ τὴν πύρωσιν ἀκώλυτος ἡ συνάφεια. Ὁ τὸν Παῦλον εἰς μέσον ἀγαγὼν, πρόσσχες τοῦ Παύλου τοῖς ῥήμασι. γαμεῖν εἶπε, τουτέστι διὰ τῆς γαμικῆς ὁμιλίας συναρμόζεσθαι γυναικί. εἰ μὲν οὖν καὶ ἡ σὴ πρὸς γυναῖκα μίξις, συνάρμοσις γαμικὴ, καὶ ἀξία τυχεῖν εὐλογίας ἥτις ὀφείλεται τοῖς νυμφαγωγουμένοις, γάμον αὐτὴν ἐξονόμαζε, καὶ [illegible] νύμφην· εἰ δὲ εὐλογίας οὐκ ἂν οὐδ' ὄναρ ποτὲ μετάσχοις, (τίς γὰρ ἂν ἢ ποία ἱερολογία ἐπὶ τοῖς ἅμα ἐναντίως μὲν συναπτομένοις τῷ τοῦ πλάσαντος δόγματι, ἅμα ἐναντίως δὲ τῷ νόμῳ τῆς φύσεως, συνέλθοι;) τί τὸν Παῦλον εἰς συμφωνίαν ἕλκειν τολμᾷς τοῦ σοῦ ἀγάμου καὶ ἐκφύλου γάμου; ἄλλως τε καὶ τοῖς ἀποτέμνουσι τούτων τὴν ἀρρενωπίαν εἰ τοῦτο ἡ ἔννοια βούλεται, (εἰ καὶ σφαλερῶς καὶ θεῷ ἀντιπράττοντες ἤγουν ἐπὶ τὴν πρᾶξιν) ὥστε μηκέτι φαίνεσθαι αὐτοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ὅσον γε τὴν πρὸς τὸ θῆλυ ζῆλον ἐπιθυμίαν ἀπομαρανθῆναι, καὶ τῆς εὐνῆς ἀνυπόπτους φύλακας εἶναι (τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις ἐμφαίνει,) πῶς κατὰ τοῦτο [illegible] καθ' ἑαυτῶν ἀγανακτ[illegible], ἢ

27 Responsio ad objectionem. 28 Τῆς γαμικῆς συζυγίας. 29 Παιδοποιΐας. 30 Ἔκφυλον μίξιν. 31 Ὡς ἄγονοι καὶ ἄκαρποι. 32 Comparatio elegans. 33 Secunda dubitandi ratio. Præstat matrimonium contrahere, quam uri. Est igitur eunucho permittendum matrimonium. 34 1. Corinth. 7. vers. 9. 35 Sententia notanda: mirum ut sit Tertullianum lib. de *Monogamia*, Didonem commendare, quod ne secundas nuptias experiretur, maluerit uri, quam nubere. Uri cum dicit, alludit ad fabulam Didonis. 36 Uruntur enim spadones & qui amatores sunt mulierum, etsi constet eos nihil posse, ut Terentius loquitur in Eunucho *act. 4. scen. 3.* 37 Responsio ad secundam objectionem. 38 Matrimonium contrahere, seu γαμεῖν, quid Paulo. 39 Ἀγάμου γάμου. 40 Ἐκφύλου γάμου. 41 De his qui seipsos castrant. 42 Καὶ τῆς εὐνῆς φύλακας. Alludere videtur ad veterem morem, quo castratis regii cubiculi cura demandabatur, *l. 4. C. de præp. sacri cubic.* Ambros. 5. ep. Gallicus præpositus cubiculi, eunuchus regius. Socrates 6. [illegible] Evagrius 4. [illegible] ut hic, vel παρὰ τὸ εὖ νοεῖν, quod sint benevoli, & fidem servare maritis didicerint, *Epiph. 3. contra hæreses.* Phavorin. παρὰ τὸ ἐν νῷ ἔχειν, quod mentis compotes esse existimentur, id est, quod venereis abstineant, quæ veteris ἄνοιαν dixerunt.

ἂν ἡ μόνον τῇ φύσει ἐχθρὰν προαίρεσιν κέκτηνται, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐκείνοις, εἰ καὶ κακοτεχνοῦντες, ὅμως σπουδὴν ἔθεντο αὐτοὺς τῇ δόξῃ αὐτοῖς χρησίμους ἐργάσασθαι, ἐναντιούμενοι ἀπεδείχθησαν; καὶ ξένον τι γένος ὑπάρχοντες, μήτε τῇ ἐξ ἀρχῆς συμβαλλούσῃ φύσει, μήτε τῇ μετὰ ταῦτα μεταπεπλασμένῃ κακοτεχνίᾳ συνοικειούμενοι; Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ὥστε εἴ τις εὐνούχων πρὸς γάμον ἰὼν φωραθείη, καὶ αὐτὸς μὲν τῇ τῆς πορνείας ὑποκείσθω κολάσει, καὶ ὁ [illegible] δὲ τολμήσας ἱερεὺς τὴν τοιούτων συναρμογῆς τελέσῃ, τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀπογυμνούσθω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϙθʹ.

Περὶ τοῦ τὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ ὀμνύειν τινὰ καθιστῶντα, αὐτὸν ἐπομνύναι πρότερον ἢ μὴν μὴ κακουργίας οὐδὲ κακομηχάνως ἀπαιτεῖν τὸν ὅρκον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΣΑ πρὸς εὐλάβειαν ὁρᾷ, ὅσα πρὸς δεξιότητα τρόπων, ταῦτα καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ καὶ τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας εὔχρηστα, καὶ αὐτός τε ἀεὶ ἐπινοεῖν πειρῶμαι καὶ παρ' ἐμαυτοῦ προεξευρίσκειν, εἴ τι δυναίμην, καὶ παρ' ἄλλων ἐξευρημένων τὴν οἰκείαν παρέχειν ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῖς ἄλλοις καὶ οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος [illegible] ἀποφθαρείς, τυχεῖν ἀναβιώσεως ἔδοξεν, ὃς κελεύει τὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ ὀμνύειν τινὰ καθιστῶντα, αὐτὸν ἐπομνύναι πρότερον ἢ μὴν μὴ κακουργίᾳ τὸν ὅρκον αἰτεῖν, οὐδ' ἀπὸ γνώμης δηλονότι κινούμενον, ἀλλὰ ζητούσης πέρας λαβεῖν περὶ ὧν ἡ ἀμφιβολία κυμαίνει τοὺς λογισμούς. Καλῶς γὰρ τοῦτο θεσπισθὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις, οἱ νεώτεροι πρὸς φαῦλον ἡγούμενοι τὸ ἐκεῖθεν ἀσφαλές, ὅρκου χρείας περιειλημμένης, τὸν μὲν ἀπαιτούμενον ἀξιοῦσιν ὑπέχειν τὸν ὅρκον, περὶ δὲ τοῦ ἀπαιτοῦντος ἐγκληματικῶς οὐδὲν πολυπραγμονοῦσιν. Θεσπίζει οὖν τὸ ἡμέτερον κράτος, κατὰ τὸ δόγμα τῶν πάλαι νομοθετησάντων, τὸν τύπον τηρεῖσθαι τῶν ὅρκων, καὶ τὸν λαβεῖν ἀφαιρούμενον παρὰ τοῦ διαμφισβητουμένου ὅρκον μέρους, αὐτὸν πρότερον ὃ ζητεῖ παρέχειν τῆς οἰκείας τρόπων ἐγγύην, ὡς οὐ κακομηχάνως, ἀλλ' ἀναγκαίως καὶ συνήθως χρείας πρὸς τὴν τοιούτων ἦλθεν ἀπαίτησιν. Οἶμαι γάρ, οὕτως ἀμφοτέρων πρὸς τὸ ἐπομνύναι καθισταμένων, ἢ πάντως λαμπροτέραν ἐπὶ τῶν ὅρκων προϊέναι τὴν ἀλήθειαν, ἢ τούτοις ὑποσταλῆναί τινα δέξασθαι, καὶ οὐχ οὕτως προχείρως καὶ μετὰ προθύμου ἑτοιμοτέρας, ὥσπερ νῦν προϊόντες ὁρῶνται, προάγεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρʹ.

Περὶ συναπτομένων οἰκετικῶν προσώπων ἐλευθέροις.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΦΙλανθρώπου γνώμης ὄντες οἱ νόμοι γεννήματα, τῇ ἑαυτῶν εὐταξίᾳ καὶ διαθέσει καὶ περὶ τῶν μὴ πάνυ συχνῶς ἐπισυμβαινόντων ἀνθρώποις ἀμφισβητημάτων προαιρέσει ποιεῖσθαι συνεισάγειν βοήθειαν. Τοιαύτης δὲ οὔσης φιλανθρωπίας, πῶς οὐ πολὺ πλέον εἰκότως περὶ τῶν ἐν βίῳ διὰ παντὸς περιφερομένων τὴν μέριμναν ἀναλήψονται; εἰ γάρ τις ἐπιμελῶς περὶ τῶν ἐλαττόνων λυπούντων εἰς φροντίδα φέροιτο, τὰ μᾶλλον ἀνιῶντα παρορῶν, οὐδὲ τὴν περὶ τοῦ λυποῦντος ἐλάττονος ἐπιμέλειαν δόξειεν ἂν ἐκ τέχνης προσηκόντως ποιεῖσθαι. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ τῷ τῶν νόμων ἀξιώματι πλεῖον εἰς σεμνότητα νέμοντες, τὸ μέχρι νῦν ὑπὸ συνηθείας διοικούμενον, φημὶ δὲ τὸ περὶ τῶν ἐξ ἀνίσου τύχης ἐλευθέρου τε καὶ δουλεύοντος, τυραννουμένου ἔρωτι, πρὸς συζυγίαν ἁρμόζεσθαι φιλονεικούντων, τῇ νομίμῳ περιλήψει ἀποδίδομεν. Καὶ θεσπίζομεν, ἐὰν ἐλευθερίᾳ τιμώμενον πρόσωπον δουλικῆς ἕλοιτο γάμου τύχης, ὑπὸ δυσὶ τούτοις τὸν γάμον ἔχειν [illegible] συνίστασθαι τὴν συνάφειαν. Ἢ γὰρ καὶ τὴν ἴσην ἀναλαμβανέτω τύχην ὁ τοῦ δουλικοῦ προσώπου διὰ τοῦ ἔρωτος συναπτόμενος, ἢ καταβαλλὼν προσομολογείτω τίμημα, δι' οὗ ἀπολλυμένη τῆς δουλείας τὸ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενον μέρος, τῆς ἐλευθερίας μεθέξει. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς δεσποτικῇ προκαταβαλεῖν, οἷον ἀρραβῶνά τινα τοῦ ἀνίσου γάμου, τὸν εἰς κοινωνίαν ὑποστάντα δουλικῆς ὁμιλίας. Τοὺς δέ γε δεσπότας ὁρίζομεν μηδ' αὐτοὺς ἀφιλανθρωποτέρους διατεθῆναι, ἀλλὰ δουλεύειν μὲν προαιρουμένου τοῦ προσώπου ὃ τοῦ οἰκετικοῦ μέρους ἔρωτι εἰς συνάφειαν, ἄχρι τέλους τῆς δουλείας τὴν τοῦ δεσπότου ἀποτελεύτησιν, ἢ [illegible] ἐλευθέρους ἀφεῖσθαι μετὰ τῶν οἰκείων παίδων, εἴ γε καὶ παῖδας ὁ γάμος αὐτοῖς ἐχαρίσατο· εἰ δὲ μὴ ἀνέχοιτο δουλεύειν, μήτε τὴν ἀποπλήρωσιν τῆς τιμῆς ἐκ τοῦ ἑτοίμου ῥᾳδίως εἴη παρέχειν, τῆς μὲν ἐλευθερίας πρὸς βίαν οὐ ζημιούσθω, θητεύων δὲ παρὰ τῷ αὐτῷ δεσπότῃ, ἐφ' ἑκάστῳ ἔτει τοῦ μισθοῦ δυσὶ λογιζομένου νομίσμασι, διαρκείτω τοσούτοις ὑπηρετῶν χρόνοις, ὅσοι τὴν ὁμολογηθεῖσαν τιμὴν συγκεφαλαιούμενοι, μέλλουσιν ἀποφῆναι τὸν δεσπότην τελείως ἀπέχοντα τὴν ὑπὲρ τοῦ δούλου λῆψιν, καὶ μηδὲν εὔλογον ἔτι πρὸς τὴν κατοχὴν ἀποφερόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ραʹ.

Περὶ δούλων ἐν συντροφίᾳ ὄντων, καὶ τοῦ ἑνὸς μέρους ἐλευθερωθέντος.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΟΥ μόνον ὁ τὴν ἀρχὴν ἐξ ἐλευθερίας καὶ δουλείας γενόμενος γάμος, ἀλλὰ καὶ ὃν οἱ κοινῶς ὑπὸ δουλείαν τελοῦντες καὶ διὰ τύχης ὁμοίας ὑπῆλθον, καὶ οὗτος πολλάκις ἑνὸς αὐτῶν, εἰ οὕτω τύχῃ, παρὰ τοῦ δεσπότου λυθέντος δουλείας, τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ δεσμοῦ μὴ συναπολυθέντος, εἰς ἀνισότητα καθιστάμενος, ἐκ τοιαύτης αἰτίας, οὐκ ὀλίγης ἀμφιβολίας καὶ ζητήσεως, ἐκ τοῦ μὴ τυχεῖν νομικῆς διαγνώσεως, ἔχειν ἀνακινεῖν καθορᾶται. Ὀφειλόμενον οὖν καὶ τοῦτο νομοθεσίᾳ τῷ ἡμετέρῳ κράτει τῆς προσηκούσης τυχεῖν διαλύσεως, τὸν δι' οὗ ῥυθμισθήσεται νόμον ἀπείληφε. Τί δὲ τὸ νομοθετηθέν; Κελεύομεν τὸ τῆς δουλείας ἀπηλλαγμένον μέρος, ἂν τὴν πρὸς τὸ καταλειφθὲν δουλεῦον συνάφειαν ἀγαπᾷ, κατὰ τὸν νομοθετηθέντα τύπον ἐπὶ τῶν ἐξ ἐλευθερίας καὶ δουλείας συναρμοζομένων, τὸ συνοικέσιον ἀδιάρρηκτον ἔχειν. Δεῖ γὰρ ἢ τῆς διδομένης ἐλευθερίας αὐτῷ μὴ ἀντιποιεῖσθαι, ἀλλ' ἐξ ἴσου τῆς δουλείας ὑποδεδυκέναι ζυγὸν τῷ ἑτέρῳ μέρει, ἄχρις ἂν ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ βίου συναντήσῃ τῷ τὴν κυριότητα λαχόντι, [illegible] μὴ ἀφαιρεθῆναι τῆς δουλείας προαιροῖτο, ἢ, εἴπερ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἀποδύσαιτο, τὴν ὑπὲρ τοῦ συζύγου μέρους ὁμολογήσει τιμὴν συντελέσασθαι. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ὀπίσω ῥίψει φροντίδος, ἀφορμὴν δὲ τὸ οἰκεῖον ποιησάμενος ἄνεσιν, πρὸς τὸ οἰκεῖον σχῆμα τοῦ βίου ἀναρπάζειν πειρῷτο τὸ καταλειφθὲν εἰς δουλείαν μέρος, μὴ μόνον ἐκ τῆς αὐθαδείας ταύτης μηδὲν ἐξανύειν, μηδ' ἰσχὺν ἔχειν ἐλευθερίαν ἑτέρῳ χαρίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκπίπτειν ἧς εἴληφεν ἐκ πάτρωνος τιμῆς, καὶ πάλιν ὑποκύπτειν τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας, ὡς δὴ γνώμῃ ἀχαρίστῳ μοχθηρᾷ χρησάμενον καὶ εὐεργέτην τοῦ ἰδίου δεσπότου προαίρεσιν, καὶ τὴν ἐκείνου κρίσιν [illegible] πρὸς φαῦλον ποιήσασθαι, ἣν ἐχρῆν δι' αἰδοῦς ἄγειν καὶ εὐλαβείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρβʹ.

Περὶ παραθαλασσίων χωρίων πρὸς ἐποχὰς κατασκευὴν ἀνὰ μέρος μὴ ἀρκούντων, καὶ ἄγεσθαι τὸν μὴ θέλοντα ἄκοντα.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΜΕΓΑ τῷ βίῳ χαρίζεται ἡ σὺν φρονήσει καὶ λογισμῷ τῶν πραγμάτων κοινώνησις. Καὶ γὰρ καὶ δυνάμεως τινι μετέχοντες, ἐκ τοῦ κοινωνεῖν ἑτέρῳ παραπλησίως εὐποροῦντι δυνάμεως, μᾶλλον ἐνεργεστέρα καθίσταται

mittit) quomodo in hoc non justam adversum se indignationem cudent, quod non solum inimicam [1] naturæ voluntatem capessant: verum etiam illis qui licet malitiose, quomodo tamen ipsis videretur, utiles illos reddere studio habuerunt, adversari deprehendantur? & quum novum [2] atque peregrinum sexum repræsentent, non tamen se neque initio attributæ naturæ, neque qua transformati sunt, malitiosæ arti accommodent? Propterea sancimus, ut si quis eunuchorum ad matrimonium procedere comperiatur, & ipse stupri [3] pœnæ obnoxius sit: & qui sacerdos istiusmodi conjunctionem profanato sacrificio perficere ausus fuerit, sacerdotali dignitate denudetur.

1 Castratis ipsum voluntas, naturæ inimica, vide Canones Apostolorum 21. 22. 23. ubi plenius dicimus.
2 Καὶ ξένον τι γένος ὑπάρχοντες.
3 Eunuchus uxorem ducens, pœnæ stupri obnoxius.

CONSTIT. XCIX.

UT QUI JUSJURANDUM DEFERT, PRIOR [4] DE CALUMNIA JURET.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUæcunque ad recte cavendum spectant, quæcunque ad bonos mores pertinent, hæc & singulis & universæ reipublicæ, quæ à me ad invenienda dummodo possim, aut ab aliis inventa in publicum usum deducenda petant & contendant, in medium pono. Ac idcirco supra alias hæc etiam lex, quæ eum qui aliquem ad jurandum adigit, se [5] nullo dolo malo, neque facessendi negotii animo, sed ut rei, cujus ambiguitate ratio ipsius æstuat, veritatem cognoscat, jusjurandum exigere, prius jurare jubet: quum velut dispeierit, quæ revivificat digna visa est. Quum enim id decretum recte veterioribus placuisset, recentiores ejus cautionem negligentes, delato jurejurando, à quo exigitur, hunc id subire volunt: qui vero exigit, de eo nihil soliciti sunt. Statuit igitur nostra majestas, ut secundum veterum [6] legislatorum decretum juramentorum forma servetur: & qui ab adversario auferre jusjurandum conatur, quam fidem ex aliis quærit, de moribus suis prius ipse præstet: *quod nempe non dolo, sed necessario & inevitabili de causa ad deferendum jusjurandum procedat.* Existimo [7] enim, quum ambo ita ad jurandum adigentur, aut dilucidiorem in juramentis exituram veritatem, aut hos aliquo modo reprimendos, neque tam prompte alacrique gressu, atque nunc progredi videntur, ad deferendum jusjurandum prodituros.

4 Reducitur lex vetus 34. §. 4. l. 37. in fin. ff. de jurejur. l. 9. C. de reb. cred. His adde quæ de juramento calumniæ dixi Nov. 97. & seq.
5 Οὐκ ἀπὸ γνώμης δηλονότι κινούμενος. Bering. Βουλεύσει κακουργίας. Cujac. 17. obs. 32. sic & J. Nov. 107. Βουλεύσει γνώμην, quod est dolo malo, malitia mala.
6 Vid. d. §. 4. d. l. 37. d. l. 9.
7 Ratio decidendi.

CONSTIT. C.

DE SERVIS QUI LIBERIS IN MATRIMONIUM CONJUNGUNTUR. [8]

Idem Imperator eidem Styliano.

LEges, quia ex benigno [9] judicio prognatæ sunt, bona sua ordinatione & moderamine iis etiam controversiis, quæ non admodum crebro [10] in res humanas incidunt, auxilium ferre instituunt. At vero quum tantæ benignitatis sint, quomodo non longe magis eorum, quæ in hominum vita assidue versantur, curam suscipient? Si enim [11] medicus quispiam iis quæ minus angunt curam adhibeat, quæ vero magis angunt, negligat: id quod minus angit, non per peritiam & prudentiam curare videatur? Ea propter legum dignitati plus majestatis attribuentes, quod hactenus ex [12] consuetudine dijudicatum est, de iis nempe qui ex inæquali fortuna (libera videlicet & servili) amore instigante in matrimonium conjungi contendunt, in legem includimus, ac sancimus, ut si homo liber servilis personæ nuptias sectetur, sub duplici hac conditione matrimonium ineatur, ut is aut æqualem cum servili persona, cui per amorem associatur, fortunam suscipiat, aut pretium, quo illa servitute liberata in libertatem perveniat, solvere promittat. Atque hoc quidem, tanquam inæqualis matrimonii artham quandam, cum qui consuetudinis societatem cum servili persona init, persolvere oportebit. Statuimus vero etiam, ne domini hac in re se inhumanius gerant: &, si persona quæ servum in matrimonium delegit, servire malit, utriusque servitus domini [13] morte terminetur: eaque ubi inciderit, cum [14] liberis, si quod ipsis matrimonium largitum est, dimittantur liberi: sin in servitutem non consentiat, neque in promptu habeat, unde pretium plene persolvat, libertate per vim mulctetur: sed serviens apud eundem dominum, mercede quotannis binis solidis æstimanda, servitutem tot annis duret, quod pacto pretio in plenam summam deducto dominum satis pro servo accepisse, neque justam causam ad detinendum amplius habere sunt ostensuri.

8 Et eorum statu ac pœna.
9 Sumitur enim in dubiis, causarum benignior interpretatio, vid. l. 168. ff. de reg. jur.
10 Id est, quod raro.
11 Comparatio.
12 Ex consuetudine lex.
13 Nov. 101. J. seq.
14 Facit lex 3. ff. de liberali.

CONSTIT. CI.

DE SERVIS CONJUGIBUS [15], SI ALTER ILLORUM LIBERTATE DONETUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

NOn solum quod inter personam liberam & servilem ab initio contrahitur matrimonium, sed quod communiter in servitute degentes in pari fortuna contraxerunt, hoc etiam, altero illorum forte à domino libertate donato, altero vero in servitute retento, ad inæqualitatem redactum est, ex istiusmodi causa valde contentiosas ambiguitates & quæstiones, eo quod lege dijudicatum non sit, persæpe exsuscitare conspicitur. Quum itaque hoc quoque à nostra majestate lege conceptum, convenienter distingui deberet, hanc per quam recte dijudicetur legem accepit. At vero quæ illa lex? jubemus, ut si servitute liberata persona conjunctioni ejus, quæ in servitute relicta est, acquiescat, secundum formam [16] de personis liberis & servilibus matrimonio conjungendis lege comprehensam matrimonium indisruptum maneat. Oportet enim, ut aut datam sibi libertatem non usurpet, & æqualiter cum altera libertate non donata servitutis jugum subeat, donec [17] extremus vitæ dies domino obveniat: aut, siquidem libertatis dignitatem exuere nolit, pro adjuncta sibi persona pretium se soluturam promittat. Cæterum si hoc negliget, & ex libertate sua occasione arrepta, in servitute relictam personam in vitæ suæ statum abripere conetur, non solum non hac arrogantia quicquam efficiat, neque alteri libertatem donandi potestatem habeat: verum etiam ipsa quam libertatem nacta est, hac excidat, rursumque servitutis jugo collum subdat: utpote quæ ingrato animo benignæ domini sui ac beneficæ voluntati injuriam intulerit, ejusque judicium, quod revereri & venerari debebat, tanquam per rebellionem contemnere cogitarit.

15 Περὶ δούλων ἐν συντροφίᾳ ὄντων. Bering.
16 De qua dictum est Nov. 100. & seq.
17 l. Nov. 100.
18 Hæc constitutio ex earum genere est, de quibus ante Leonem nihil constitutum fuerat. Hoc autem definit: vicinos invitos cogi ad societatem remorarum piscatoriarum: ut hæc constitutio vim sit exceptionis ad leg. 16. §. 4. ff. de cond. ind. & alias, de quibus dixi ad l. ult. C. comm. divid.
19 Περὶ ἐποχῶν κατασκευῆς. adde Nov. 57. & subs. Nov. 103. 104. J. ind. ἐποχή, remora.
20 Laus communionis, de incommodis, vid. l. 26. ff. de servit. urban. l. 77. §. 12. ff. de legat. 2.

CONSTIT. [18] CII.

DE PRÆDIIS MARITIMIS AD REMORAS [19] PISCATORIAS CONSTITUENDAS SEORSUM NON SUFFICIENTIBUS: ET UT INVITUS ETIAM AD SOCIETATEM ADIGATUR.

Idem Imperator eidem Styliano.

MUlta [20] cumulatim bona mortalium vitæ confert prudenter & cum ratione instituta rerum communio. Etenim qui viribus valet, si cum altero, qui similiter viribus valeat, com-

municet, longe præstantiores atque utiliores ejus vires fuerint: & divites, si divitias communes faciant, majorem ex divitiis voluptatem capiant: denique si paupertas premat, operarum communio consolatione, qua paupertatis acerbitas mitigetur, non indigebit. Verum quum adeo commoda atque utilis in communi vita communio & societas sit, mirabilis quædam hominum animos subiens pravitas, nedum aliis ad utilitatem impedimento est, verumetiam qui ipsam fovent, ut rebus suis noceri, quam ut inita cum vicinis societate ipsis aliquid lucri accedat, permittere malint, persuadet. Ac tale quiddam certe de nonnullis audivimus, qui quum maritima prædia habeant, quæ per se non ita multum lucri adferant, cum vicino autem & adjacente prædio communicatione conjuncta, uberiorem utilitatem reddant: societatem inire, neque illa cum vicinis prædiis commiscere (qua ratione ambo aliquid lucrari possent) per malignitatem nolunt: sed contra, seipsos etiam damno afficere malunt, dummodo [1] vicino nocumento sint. Verum enimvero tametsi damnum suum tales agnoscere nolint, suaque mala administrantes, utilitatem per improbitatem negligant, tanquam immanes belluæ, ut propinquos lædant, in sua vulnera proruentes: non tamen istiusmodi malignitatem in communi vita imperatoria nostra majestas insolescere patitur: neque quia illi utili cura digni non sunt, auxilio vacuos relicturi sumus. Quare ex parte aliqua ipsis, præcipue vero vicino, quem ista inhumanitas male torquet prospicientes sancimus, ut si istiusmodi prædia mare versus, non adeo singula lata sint, ut septi remoratorii constituendi jus habeant [2], ejus juris consequendi causa communione conjungantur: quo per istiusmodi communionem domini ex suis possessionibus utilitatem sentire possint: & si dominorum alter communionem facere nolit, ad illam invitus [3] etiam compellatur. Quum enim quamvis invitus aliquis beneficii [4] particeps sit, id benignitatem etiam esse persuasum habemus. Hic autem longe major se exerit benignitas ubi non solum qui beneficium non agnoscit, illo tamen afficitur: verumetiam qui illo inique privabatur, id sentit & percipit.

CONSTIT. CIII.

DE IIS QUI DE MARITIMIS PRÆDIIS [5] AD [6] CONSTITUENDAS REMORAS PISCATORIAS SOCIETATEM INEUNT. [7]

IN societatibus usitatum est, ut fere [8] qui [9] plus contulit, idem plus lucri sentiat. Et recte sane negotium instituunt, inter quos ita convenit. Veruntamen de maritimis prædiis societate inita, non ideo recte, cujus prædium latius est, eo cujus arctius est, majus lucrum auferat. Exempli gratia, hujus prædium centum passus latum sit, illius vero longe angustius, si hæc conjungens communio inde utilitatem suppeditet, ut æqualiter, non autem secundum cujusque portionem, proventus inter socios dividatur, rationi consentaneum est. Quid ita? quia in aliis negotiis (in collatione pecuniarum nempe, aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit terrestrium locorum) unaquæque res quæ in communionem coit, per se domino, quantum ejus natura fert utilis, esse possit: in maritimis vero prædiis id similiter se non habeat. Nam non quemadmodum illa, sic quoque maritimi juris portio, in se considerata, peculiare lucrum habet. Non enim præda [10] ibidem semper loci consistit, tanquam venatores expectans. Alioqui vero, etiam quod major portio, propter minoris defectum inutilis sit. Quis enim ex re imperfecta usus aut utilitas? Additio autem minoris quum imperfectionem expleat, quodque per se ad nihil conducat, utile reddat, rationi consentaneum sit [11], ut utilitatis ex majore portione, quæ citra accessionem minoris nihil emolumenti adferat, provenientis æqualem partem domino suppeditet. Propterea igitur legem etiam quæ deinceps juste hoc gubernet, Imperatoria nostra majestas profert. Statuimus vero, ut si duarum maritimarum portionum, quarum altera major, altera vero minor sit, ad constituendas remoras piscatorias in communionem conjunctio fiat, utriusque portionis domini ex æquo inter se lucrum dividant.

CONSTIT. CIV.

DE PISCATORIIS [12] REMORIS INTER QUAS LEGITIMUM INTERSTITIUM [13] NON EST.

Idem Imperator eidem Styliano.

QUandoquidem sæpe usuvenit, ut quum legitimo intervallo vicinæ inter se remoræ piscatoriæ non distent, contentiones atque lites exsuscitentur: de iis etiam controversiis statuimus, ut reus ubi legitime convictus fuerit, si loci spatium patiatur, eo remoras transferat, ubi tanquam legis præscriptum despiciat, litem subiturus non est: si vero quo transferat locus non sit, annorum curriculum observetur, quot in litigioso loco remorarum septum fixum [14] fuerit: & si actore præsente, nullamque protestationem interponente decem [15] annos constiterit, immotum eodem in loco permaneat: at si actor peregre sit, ut septum non moveatur, decennium non sufficiat, sed alterum annumerari oporteat, ut anni omnes viginti sint. Atque hoc quidem præscriptum in prophanis obtineat. Ecclesiæ vero & monasteria & si qua alia venerabilis domus, tum denique quæcunque ad fiscum referuntur, quum ipsis ad annum quadragesimum jura conserventur, dictum tempus despicient. Ac sic quidem de [16] remorarum statione, quæ [17] propter temporis longitudinem moveri non possint sancientes, jubemus ne actor maritimæ oræ [18] emolumento privetur: tametsi [19] quod tempus elapsum sit, obtinere litem non potuerit.

CONSTIT. CV.

SI MAGISTRATUS ALIQUIS RES FISCALES FURATUS ESSE DEPREHENSUS SIT. [20]

LAudabilis res est legitima castigatio & pœna, quod incomposita emendet: & ad mala propensos, ne in illa proruant, vel invitos restringat. Laudabilis est, inquam, quando legibus convenientem servat clementiam, neque hanc excedere argui potest, neque vero castigandi prætextu crudeliorem se exhibet. Quando & pater [21] donec benigne delinquentem filium castigat, simul prudentiæ, simul castigationis nomine laudandus est: ubi vero paterno affectu abjecto, non ut [22] patrem decet, sed atrocem in modum pœnam filio infligit, non paterno more castigat, neque quisquam atrocitatem approbat. Ac sane si leges revera reipublicæ parentes [23] sunt, (quemadmodum sunt profecto) requiritur omnino, ut pro [24] ratione delictorum pœnas etiam constituant: nequaquam vero immanem aliquam multoque quam pro delicti modo graviorem pœnam imponant. Nam quomodo id legitimæ est correptionis, quomodo inde manantis medicationis, si qui cuiquam mortem intulisse convictus non sit, morte puniatur? Medici sane quidem non præcise integra membra secari jubent, & len quum

1 Malignitatis evidens est argumentum, sibi nocere velle, ut alteri noceas. de vicino dixi ad Novell. Justin. 63. c. 1.
2 Quid si non habent? vicinus de suo tenetur conferre, & invitus cum eo inire bonorum societatem, si modo præter illi competens lucrum ex empto & locato. Græci apud Cujac. 14. obs. 1.
3 Si ita est, invicti interdum compelluntur ad communionem, & ita restringitur lex 26. §. 4. ff. de cond. indeb. & aliæ de quibus dixi ad l. ult. C. comm. divid.
4 Vide quæ dixi ad l. 69. ff. de reg. jur.
5 Νομαῖς.
6 Περὶ ἐποχῶν ὑποθέσεων. De epochis, adde Novell. 57. Novell. 102. T. eadem. Novell. 104. T.
7 Non ut ceteris casibus, qui plus contulit in societatis communionem, plus lucri percipit, ita fit in orarum maritimarum communione: ideoque hæc constitutio exceptio est ad leges, quæ potiores partes conferunt plus conferenti, l. 6. l. 80. l. 83. ff. pro socio.
8 Recte hæc particula addita est. Interdum enim qui plus pecuniæ contribuit, pacti jure non plus percipit ex societate, quam qui vel minus, vel nihil (operam tamen) contulit. l. 5. §. 1. ff. pro soc. §. 2. inst. de societ.
9 l. 6. ff. pro soc.
10 Ἄγρα, id est, captura.
11 Non pro ratione prædiorum d. l. 6.
12 Περὶ ἐποχῶν. Scring. de epochis, adde Nov. 57. 102. 103. T. eod.
13 Διάμετρον. Scr.
14 Ἐμπαγῇ ἡ ἐποχὴ τὴν πῆξιν. recte πῆξις: solebant enim in mari palos configere ad retia extendenda.
15 Si quis in prothyrum vicini suam ἐποχὴν porrexerit decennio, vicino præsente & tacente, aut vicennio vicino absente, non poterit tot annorum possessione moveri.
16 Περὶ τῆς ἐποχῆς στάσεως. Scr. περὶ τῆς ἐποχῆς. Cujac. 14. obs. 1.
17 Χρόνοις ἄνω, &c. Scring. quo & Græci & Latini sæpe utuntur.
18 Τὰ περιθεωρία μὴ στερίσκεσθαι, &c. Scring. quod lucrum Græci interpretantur [illegible], & solatium. vid. l. 15. ff. qui potiores.
19 Κἂν μὴ τὸ κρατεῖν ἔχῃ, καθάπαξ Cujac. 14. obs. 1. legit καθάπαξ τῆς ἐκδιώξεως διὰ τὴν ἀναφαίρετον (Cujac. d. l. hæc legit [illegible]) [illegible] idem legit [illegible].
20 Dupli pœna punitur, ut hic, non capitaliter, & ita abrogatur lex unica Cod. de crimine peculatus.
21 Vid. tit. de emend. propinquorum.
22 Exemplum vid. l. 5. ff. ad l. Pomp. de parricid.
23 Leges parentes reipublicæ.
24 Nov. 61. T. eod. Nov. Justin. 82. c. 10. l. 11. ff. de pœnis.

ἡ δύναμις. καὶ πλουτοῦντες δὲ τρέπουσιν ἄλλοι τὸν πλοῦτον κοινωνοῦντες, γλυκύτερον τὴν ἀπὸ τοῦ πλούτου ἀπολαύουσιν εὐπαθείας· καὶ στενοχωρίας πιεζόμενοι, οὐκ ἀπορήσουσι παραμυθίαν εὑρεῖν ἐν τοῖς ἔργοις κοινωνίας, δι' ἧς τὸ σφοδρὸν ἀλυπότερον εἴη τῆς στενοχωρίας. ἀλλ' οὕτω καλοῦ καὶ χρηστοῦ ὄντος τοῦ κατὰ βίον κοινωνεῖν, ξένη τις ἐνδυομένη κακία ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, οὐ μόνον ἑτέροις ἐμποδὼν καθίσταται πρὸς ὠφέλειαν, ἀλλ' αἱρεῖσθαι πείθει τοὺς φιλοῦντας αὐτὴν, ἀγαπᾶν καὶ τὰ οἰκεῖα καταβλάπτεσθαι, ἢ συγχωρεῖν, ἐν τῷ κοινωνῆσαι τοῖς πλησίον, προσγίνεσθαί τι κέρδος αὐτοῖς. Τοιοῦτόν τι περί τινας ἡμῶν ἀκοαῖς γενόμενον ἐστὶν, οἳ θαλαττίων νομῶν εὐποροῦντες, καθ' ἑαυτὴν μὲν οὐ μέγα τι φέρειν κέρδος διδομένης, συνῳ δὲ τῇ γείτονι καὶ προσεχεῖ κοινωνούσης, μᾶλλον τὴν ὠφέλειαν ἀποδιδούσης, οὐ βούλονται, διὰ τὸ κακοήθεις, ἀποδέχεσθαι κοινωνίαν, οὐδὲ τὰ ἑαυτῶν καταμιγνύναι ταῖς γειτνιώσαις χώραις, ὡς ἂν ἀμφοτέροις ὑπάρξῃ τι κερδαίνειν· ἀλλὰ προαιροῦνται καὶ τὰ ἴδια ζημιοῦν, εἰ καὶ τῷ γείτονι πεφυκότες εἶναι ἐπιζήμιοι. Ἀλλὰ γὰρ, εἰ καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν βλάβην ἀναισθήτως οἱ τοιοῦτοι διάκεινται, καὶ κακῶς ἑαυτοὺς διατιθέντες, ὑπὸ κακοτροπίας ὀλιγωροῦσι τοῦ συμφέροντος, ὥσπερ τὰ χαλεπὰ τῶν θηρίων, πρὸς τὸ κακῶς παθεῖν ὁρμῶντες, ἵνα κακοποιήσωσι τοὺς πλησίον, ὅμως οὐκ ἀνέχεται τοιαύτην κακίαν ἡ βασιλεία ἡμῶν τῷ βίῳ παρρησιάζεσθαι, οὐδ' ὅτι ἐκεῖνοι προνοίας ὠφελίμου αὐτοῖς ἀνάξιοι τυγχάνουσι, διὰ τοῦτο καταλείψομεν ἀβοηθήτους. μέρος δέ τι καὶ ὑπὲρ αὐτῶν μὲν προνοούμενοι, μάλιστα δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ γειτνιῶντος μέρους, ὃ λυμαίνεται κακῶς ἡ τοιαύτη μισανθρωπία, θεσπίζομεν, ἐπὶ τῶν τοιούτων παραθαλασσίων χωρίων, ἐφ' ὧν ἰδίᾳ καὶ ἑκάστη μοῖρα πρὸς ἐποχῆς οὐκ ἐξαρκεῖ καθίστασθαι, ἀναγκάζεσθαι τὰ μέρη εἰς διὰ τῆς τοιαύτης ἀνακοινώσεως τοὺς κτήτορας ἐκ τῶν οἰκείων καὶ ὠφελεῖσθαι κτημάτων, καὶ, μὴ βουλομένου θατέρου κοινωνεῖν συγχωρεῖν, πρὸς τὴν κοινωνίαν ἄκοντα συναλλάττεσθαι. Φιλάνθρωπον γὰρ καὶ ἄκοντά τινα μεταλαχεῖν ὅσπερ εὐεργεσίας· ἐνταῦθα δὲ πολὺ μείζων ἡ φιλανθρωπία, μὴ μόνον ἄκοντος εὐεργετουμένου τοῦ μὴ συνιέντος τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ παραλόγως αὐτῆς ἀποστερουμένου, μὴ τὴν ἀποστέρησιν ὑπομένοντος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ργ'.

Περὶ τῶν ἐν θαλασσίαις νομαῖς ποιουμένων κοινωνίαν, πρὸς ἐποχῆς ὑπόστασιν.

ΕΙΩΘΕ μὲν, ἐπὶ τῶν γινομένων κοινωνημάτων, πολλάκις ὁ τὸ πλεῖον μέρος ἐν τῇ κοινωνίᾳ συνεισφέρων, τὸ πλεῖον τοῦ κέρδους προσλαμβάνειν· καὶ καλῶς οἷς ἂν οὕτως ἀρέσκον ὀφθῇ, τὸ πρᾶγμα γίνεται. πλὴν οὐ διὰ τοῦτο καλῶς, ἐπὶ τῶν θαλαττίων χωρίων κοινωνίας γενομένης, ὁ τὸ πλεῖον ἔχων ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ, τοῦ τὸ ἔλαττον ἔχοντος δίκαιος ἀποφέρεσθαι μείζονα κέρδους ἀπόλαυσιν. οἷον, εἰ τῷ μὲν ἑκατὸν εἴποιεν ὀργυιαί, κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν καὶ κτῆσιν διαφέρουσιν, τῷ δὲ μὴ τοσαύτη, πολὺ δὲ ἐλάττων, καὶ ταύτης ἡ κοινωνία πρὸς ἕνωσιν κατασκευάζει, τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν χρεὼν δι' ἴσης τοῖς κοινωνοῖς εὔλογον νέμεσθαι τὴν πρόσοδον, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ ἑκάστου μέρος τὴν διανομὴν καὶ ἐλάχιστον συνίστασθαι. Διὰ τί; ὅτι ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις πράγμασι (φημὶ δὲ ἐν συνεισφορᾷ χρημάτων, ἢ βοσκημάτων, εἰ βούλοιτό τις, καὶ τόπων κατὰ τὴν γῆν ὑποκειμένων) ἕκαστον τῶν εἰς ἕνωσιν μοιρῶν συνιόντων ἰσχύει καθ' ἑαυτὸ προσωφελεῖν τὸν κεκτημένον, ὁπόσον καὶ δύναται ὠφελεῖσθαι· ἐν δὲ ταῖς θαλαττίαις νομαῖς οὐχ ὁμοίως ἔχει. ἐπεὶ μηδὲ ὥσπερ ἐπ' ἐκείνων, οὕτως ἡ θαλαττία μοῖρα καθ' ἑαυτὴν ἐπιμεριζομένη τὸ ἴδιον ἔχει κέρδος. οὐ γὰρ διὰ παντὸς ἕστηκεν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡ ἄγρα περιμένουσα τοὺς θηρευτάς. ἄλλως τε δὲ καὶ τοῦ ἐνδέοντος πλείονος μέρους, διὰ τὴν ἐλάττονα ἔνδειαν ἄχρηστον τυγχάνοντος. τίς γὰρ ἐξ ἀτελοῦς χρῆσις ἢ ὄνησις; ἡ δὲ προσθήκη τοῦ ἐλάττονος, ἀναπληρώσεως γινομένη τοῦ ἀτελοῦς, καὶ χρήσιμον δείξασα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ χρησιμεῦον, εὔλογον ἂν εἴη τὴν ἰσομοιρίαν τῷ κτήτορι χορηγεῖν τῆς ἐπιλαγχανούσης χρησίας, ἐκ τοῦ μείζονος μὲν νομιζομένου μέρους, οὐδὲν δὲ συντελοῦντος χωρὶς τῆς συνεισφορᾶς τοῦ ἐλάττονος. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ νόμον ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐκφέρει τὸν δίκαια τοῦ νῦν νομίμου διαγνώσεσθαι περὶ τούτου διαθετοῦντα· καὶ ὁρίζομεν, ἐὰν δύο τινῶν θαλαττίων μοιρῶν ἕνωσις γένηται πρὸς ὑπόστασιν ἐποχῆς, μιᾶς δι' αὐτῶν ἢ μείζονος, ἑτέρας δὲ ἐλάττονος, ἴσῃ διανομῇ τὸ κέρδος ἐπέχειν τοὺς μετόχους ἑκατέρους διατάξεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρδ'.

Περὶ ἐποχῶν μὴ ἐχουσῶν τὸ ἐκ τοῦ νόμου διάμετρον.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΕΠειδὴ ἐν ταῖς γείτοσιν ἐποχαῖς συμβαίνει πολλάκις, ὡς τὸ ἐκ τῶν γειτόνων ἀποστάσεως μὴ τὸ νενομισμένον σῴζεσθαι μέτρον, κινεῖσθαι φιλονεικίας καὶ δίκας, ὁρίζομεν καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, ὥστε τὸ ἡττώμενον μέρος, ἐπειδὰν νομίμως ἁλίσκηται, παρέχοντος μὲν εὐρυχωρίας τόπου, ποιεῖσθαι τῆς ἐποχῆς ἀναμφιβόλως τὴν μετάστασιν, ἵνα μὴ μᾶλλον ἐγγράφως ὑπομένειν ὡς παρορῶν τὸ τοῦ νόμου διάταγμα· μὴ παρέχοντος δὲ χώρας ἐφ' ἣν μετασταθείη, τὸ χρόνου ἐπιτηρεῖσθαι τὴν περίοδον, ὅσοις ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ ὑπ' ἀμφισβήτησιν ἐπήχθη ἡ ἐποχὴ τὴν πῆξιν. κἂν μὲν ἐπιδημοῦντος τοῦ διώκοντος, καὶ μηδὲν ἐπιμαρτυρομένου, ἐπὶ δέκα ἔτεσιν ἑστήκει, διαμένειν αὐτὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀμετακίνητον χώρας. εἰ δ' ἀποδημοίη ὁ τὴν ἔγκλησιν ὑποβαλλόμενος, οὐκ ἐξαρκεῖ πρὸς τὸ ἀμετακίνητον ὁ δεκαετὴς χρόνος, ἀλλὰ δεῖ καὶ τοσοῦτον ἕτερον προσαριθμεῖσθαι, ὡς εἶναι τοὺς συμπάντας εἴκοσι χρόνους. ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ διορισμὸς ἐπὶ προσώπων ἰδιωτικῶν. ἐκκλησίαι δὲ καὶ μοναστήρια, καὶ εἴ τις ἄλλος εὐαγὴς οἶκος, καὶ ὅσα πρὸς τὸ δημόσιον ἀναφέρεται, τῆς ἕως τεσσαρακονταετίας τῶν δικαίων αὐτοῖς διαφυλαττομένων, οὕτω δὲ περὶ τῆς ἐποχῆς ἀποθεσπίζοντες στάσεως, ὅσαι διὰ χρόνου παραδρομὴν τὸ ἀκίνητον ἔχουσι, κελεύομεν τοῦ περιθεωρίου κέρδους μὴ στερεῖσθαι τὸν τὴν ἔγκλησιν ποιούμενον, κἂν μὴ τὸ κρατεῖν ἔχῃ καθάπαξ τῆς ἐκδιώξεως, διὰ τὴν ἀναφαίρετον τοῦ χρόνου ἀντίστασιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρε'.

Περὶ τοῦ ἐὰν ἄρχων τις κλέψας δημοσίων πραγμάτων ἁλῷ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΚΑΛΟΝ ἡ ἐκ τῶν νόμων ἐπαγομένη τιμωρία καὶ κόλασις, ὅτι σωφρονίζει τὸ ἄτακτον, καὶ ἀκούσας ἀναστέλλει τοὺς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ῥέποντας τοὺς προσπεσεῖν ἐπὶ κακίαν. καλὸν δὲ ὅτι τὴν προσήκουσαν τοῖς νόμοις σῴζει φιλανθρωπίαν ἡ κόλασις, καὶ μὴ ταύτης ἐλεγχομένη διελέγχεται, μηδὲ προφάσει τοῦ σωφρονίζειν ὠμοτέραν ἐπιδεικνύει προαίρεσιν. ἐπεὶ καὶ πατὴρ, ἕως μὲν φιλανθρώπως κολάζει πλημμελοῦντα τὸν παῖδα, καὶ τῆς προμηθείας ἐπαινετὸς καὶ τῆς κολάσεως· ἐπειδὰν δὲ τὴν προσήκουσαν πατρὶ γνώμην ἀπώσηται, οὐ κατὰ λόγον πατρικῆς φιλανθρωπίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ χαλεπωτέρου τρόπου τὴν ποινὴν ἐπιτίθησι τῷ παιδὶ, οὔτε πατρικῶς παιδεύων, καὶ οὐδεὶς ἀποδέχεται οὐδεὶς ἔργον τὸ χαλεπαίνοντος. εἰ δὴ πατέρες οἱ νόμοι τῇ ἀληθείᾳ τυγχάνουσι, (ὥσπερ δὴ καὶ τυγχάνουσι) πάντως ἀναλόγως κατὰ λόγον τῶν ἁμαρτανομένων καὶ τὰς ποινὰς ταύτας ὁρίζειν, ἀλλὰ μὴ βάναυσόν τινα καὶ πολὺ βαρυτέραν τοῦ πλημμελήματος ἐπιφορτίζειν τὴν τιμωρίαν. πῶς γὰρ νομίμου παιδαγωγίας, πῶς δὲ τῆς ἐντεῦθεν θεραπείας, τὸ τιμωρεῖσθαι θανάτῳ τὸν μὴ θανάτου τινὶ αἴτιον ἀποδεδειγμένον γεγονότα; καὶ ἰατροὶ μὲν παῖδας οὐκ ἀποτόμως τὴν τῶν μελῶν ἐπιτρέπουσι τομὴν νόμος δὲ, ὁ συμ-

ὁ συμπάθειαν ἀσυγκρίτως ἐπικεχυμένος κρείττονα τῆς ἰατρικῆς συμπαθείας, (εἴ γε τῇ μὲν περὶ τὰ σώματα τῆς διαγνώσεως ὁ σκοπὸς, νόμοις δὲ σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὰ σώματα διέσωσε τῆς διαγνώσεως) τοσαύτην ἀποτομίαν κατὰ τῶν εἰς θεραπείαν ἐπιδέδεικται; Τούτων ἂν οὕτως ἐχόντων, ὁ θάνατον ἐπιψηφιζόμενος νόμος κατὰ τοῦ κλοπῇ δημοσίων πραγμάτων ἄρχοντος ἁλόντος, καὶ οὐ κατ' αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες αὐτῷ κοινωνοὶ γεγόνασιν, ὡς ὁ φιλάνθρωπος καὶ νομικῆς γνώμης ὑπάρχων, ἤρεσε τῷ ἡμετέρῳ κράτει μὴ μηδὲ νομίμοις αὐτὸν συμπολιτεύεσθαι διατάξεσι, μηδὲ χρηματίζειν ὅλως, ἀλλ' ἀπολιτεύτων ἀπερρίφθαι καὶ ἀφανίζεσθαι, δίκην λοιπὸν τοῦ νῦν τοιούτων ἀρχόντων ἀντὶ τῆς δημοσίας κλοπῆς ἀποτιννυμένων τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν εἰς τὸ διπλάσιον ἀντίκτισιν ὧν ὑφείλαντο· καὶ τῶν ἐπὶ τούτοις κοινωνησάντων, εὐπόρων μὲν ὄντων, πρὸς τὴν αὐτὴν ὑποκειμένων ζημίαν, ἀπόρων δὲ, μάστιξιν αἰκιζομένων, καὶ ἀτίμως κουρᾷ, καὶ φυγαῖς ὑποκειμένων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρϛ'.

Περὶ τοῦ τὰς ἀπόρους γυναῖκας, καὶ προῖκα μὴ εἰσενεγκούσας, καὶ περὶ τοῦ λαμβάνειν παιδὸς μοῖραν αὐτάς.

Πρᾶγμα παράλογόν πως δοκοῦν, καὶ τοῦ δικαίου μὴ συναπτόμενον, καλῶς ἔχειν ἡμῖν κατεφάνη εἰς τὴν πρέπουσαν καταστῆσαι τάξιν, νόμου περὶ τούτου διαγορεύοντος. τί δὲ ἂν τὸ πρᾶγμα εἴη; οἷον εἰκὸς, πολλάκις γυναῖκας ἔρημοι πλούτου καὶ κτήσεως ἀνδράσιν εὐπορωτάτοις ἁρμόζονται. αὗται, τοῦ γαμέτου λιπόντος τὸν βίον, τὸ ἐκ τῆς ἐκείνου περιουσίας ἐρχόμενον μέρος (ἔρχεται δὲ ἐπὶ μὲν τέτρασι παισὶν ὁμώνυμον τοῦ ἀριθμοῦ τούτου μέρος, ἐπὶ δὲ πλείοσι μέρος τέκνου ἴσον) οὐκ εἰς αἰδίαν ἐξουσίαν, οὐδ' ὥστε περὶ αὐτοῦ κύριον ἔχειν διατάξαι τελευτῶν, τοῦτο λαμβάνουσι, μόνης δὲ τῆς ἐν τῷ βίῳ χρήσεως, καὶ τοῦ ἐκεῖθεν τὰ ζωῆς τὴν χορηγίαν πορίζεσθαι. καταλιπούσης δὲ τὴν ζωὴν, εἰς τοὺς παῖδας ἡ ἐξουσία τοῦ τοιούτου μέρους μεθίσταται, μὴ συγχωρουμένης ἀδείας τῇ γυναικὶ ὡς οἰκείοις ἀποχρήσασθαι πράγμασι, πλὴν εἰ μὴ ἀτεκνία συμβῇ, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης δυστυχίας ἀπογένηται τὴν τῶν πραγμάτων δεσποτείαν. ὥστε οὐκ εἰδέναι πότερον εὔξεται ἡ γυνὴ καρπὸν κοιλίας ἰδεῖν, ἢ καταράσεται μὴ φυῆναι τοῦτον, ἵν' οὕτως ὀφθῇ κυρία τῆς διαφερούσης μερίδος. Ταύτην δὲ τὴν ἀτοπίαν ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐπανορθουμένη, θεσπίζει ἀναφαίρετον ἔχειν τὴν κυριότητα τὴν γυναῖκα τοῦ τοιούτου μέρους, καὶ ὅσον ἐπὶ τούτῳ ἐκφέρειν ὡς ἂν αὐτῇ δόξῃ· μηδενὸς ἄλλου τοῖς παισὶν ὀφειλομένου, πλὴν τοῦ κατὰ τὸ Φαλκίδιον αὐτοῖς ἐπιλαχάνοντος· δηλονότι μὴ τοῦ προτέρου γάμου ἐπιλελησμένης τῆς μητρὸς, μηδὲ ἐπεισαγούσῃ δευτέρου ἀνδρὸς τὴν τοῦ προτέρου κοίτην οὐκ ἐν τιμῇ τιθεμένης. ὡς εἴ γε τοῦτο συμβαίη, πάντως ἐκπεσεῖται τῆς παρ' ἡμῶν δεδομένης ἐξουσίας, καὶ οἱ παῖδες τῆς ζωῆς ἤδη τῇ μητρὶ διαλυθείσης τῶν πραγμάτων ἐξουσιάσουσι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρζ'.

Περὶ τοῦ ἐγγράφεσθαι τοὺς εἰσάγοντας δίκην ἐγκλήματος, ἤτοι τὸν βουλόμενον εἰσάγειν δίκην πρότερον ἐγγράφως πιστοῦν.

Ἄριστον ἐστὶ, πᾶν εἴ τι καλὸν καὶ τῷ βίῳ συμφέρον, ἀγήρατόν τε καὶ ἀειθαλὲς διαμένειν, καὶ μηδέποτε τὸ τοιοῦτον ἀπομαραίνεσθαι τὴν ὠφέλειαν. εἰ δ' ἄρα καὶ συμβῇ, (καθὰ δὴ πολλάκις συμβαίνειν φιλεῖ) προαμεληθέντος ἀπορρυῆναι τὸ χρήσιμον, ἀλλὰ τούς γε φροντίδα τῶν ἀνθρωπίνων καλῶν ποιουμένους, οὐ περιορᾶν μὴ κατολιγωρεῖν τῆς ἀνανεώσεως τοῦ τὴν ἑαυτοῦ λυσιτέλειαν τῷ βίῳ παρεχομένου. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος νόμον τινὰ λυσιτελέστατον μὲν τῷ βίῳ, νῦν δ' ὥσπερ γεγηρακότα καὶ πρὸς τὸ ἀχρεῖον κινδυνεύοντα ὑπερβῆναι, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγει ἰσχὺν, τὸ γηραλέον ἀποξέον τῆς ἀχρηστίας, καὶ ἀνανεάζειν πρὸς τὴν ἄνωθεν χρῆσιν, καὶ τὴν πολιτείας ὠφέλειαν. ὁ μὲν δὴ νόμος περὶ τῶν ὅσοι κινήσεις ἐγκληματικὰς προάγουσιν, ὥστε τούτους, πρὶν εἰς τοὺς λόγους ἐλθεῖν τοῦ ζητήματος, περὶ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἐγγράφως διαβεβαιοῦσθαι πίστιν παρασχεῖν τῷ κριτῇ, ὅτι μὴ ὑπὸ δολιότητι παρακινοῦσι γνώμης, οὔτ' ἐπὶ συκοφαντίᾳ καταδεδικασμένοι ἐξετάσεις, ἀμέλει δὲ νῦν εἰδότες αὐτοὶ τοῦτο μηδαμῶς μὲν εἰς τὴν τοῦ δικαίου χώραν εἴσοδον ἔχειν, κακούργως δὲ βουλευόμενοι πράγματα παρέχειν τῷ ἀπαιτουμένῳ. οὐδέ γε μὴν τὸ ἀληθὲς διαστρέφειν ψευδέσι παρασκευάζειν. ταῦτα μὲν τοῦ νόμου τὰ διατάγματα καλῶς διαγορεύοντα, καὶ τούτοις τῷ παραβάντι ποινὴν ἐπιτίθησιν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνηγόρους ὁ ῥηθεὶς ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις ἐδικαίωσε νόμος. Ἀλλὰ τοῦτον, καθὰ δὴ εἶπον, ὥσπερ ἀπεφθαρμένον, καὶ ἐξηρημένον εἰς τὸ παντελὲς ἄχρηστον, ἡ βασιλεία ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀνανεάζει ῥώμην, καὶ τὴν εἰς τὴν πολιτείαν αὐτοῦ παρρησίαν χαρίζεται. καὶ θεσπίζομεν, ἀπό γε τοῦ παρόντος, τοὺς βουλομένους δίκην εἰσάγεσθαι, πρὸ τῆς εἰσόδου τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου προστιθέναι διορισθέντα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρη'.

Περὶ τοῦ μετὰ τὴν πρώτην δήλωσιν μὴ πρὸς τὸ κριτήριον ἀπαντήσαντος.

Οὐδὲ τοῦτο τὸ καταφρονούμενον καὶ διὰ παροράσεως γεγονὸς, καταλειφθῆναι θέμις ἀνεπανόρθωτον, ἀλλ' ἄξιον αὐτὸ τῆς προσηκούσης βοηθείας τυχεῖν, ὡς ἐν τοῖς τοῦ βίου πράγμασι πολλὴν παρεχόμενον τὴν ὠφέλειαν. ἐκεῖθεν ὁμοίως καὶ τοῦτο πρὸς καινότερον καθιστῶντες, ὥσπερ ἐκεῖνο τὸ μέρος ὁ περὶ τῶν εἰσιόντων πρὸς δίκην τύπον ἐκφέρει, θεσπίζομεν, τὸν ἅπαξ ὑπὸ δικαστικῆς προσκλήσεως ἐπὶ τὴν κρίσιν κληθέντα, καὶ μήτ' αὐτὸν ὑπακούσαντα, μήθ' ἕτερον προσάγοντα ἀνθ' αὐτοῦ πρὸς τὴν κρίσιν ἀπαντῆσαι διαπροσταχθῆναι, πάλιν δευτέρας ἀξιωθῆναι δηλώσεως· ἀπειθήσαντα δὲ ταύτῃ μηδὲ τῆς τρίτης ἀνάξιον κριθῆναι καὶ μέχρι τοσούτου τῆς δικαστικῆς ἐπιεικείας αὐτὸν ὑπομενούσης, εἰ δὲ καὶ ἐν τῇ τρίτῃ μείνειε, καὶ μηδεμιᾶς εὐλόγου προφάσεως τὴν ἀπάντησιν κωλυούσης, μήτε δι' ἑαυτοῦ, μήτε δι' ἑτέρου παραστὰς τῷ δικαστικῷ βήματι, τότε δὴ τότε καὶ μὴ παρόντα τὴν καταδικάζουσαν ψῆφον αὐτὸν δέχεσθαι, καὶ μηκέτι ἐξὸν εἶναι καθ' οἱονδήποτε τρόπον μετ' ἀμφισβητεῖν, μήτε τὴν καταδίκην ἀποδιδράσκειν. Ταύτην δὲ τὴν ψῆφον ὁρίζομεν ἐφ' ἑκατέρῳ προσώπῳ, εἴτε τις προσκληθεὶς καταλιγωρήσει τῆς ἀπαντήσεως, εἴτε τις ἔγκλησιν ποιήσας καὶ τῷ βήματι παραστήσας τὸν διαφερόμενον, εἶτα μετὰ τὴν προβολὴν τοῦ ἐγκλήματος κακομηχάνως ἀποστῇ, παρελκυσμὸν ἐκ τούτου τῷ ἀντικειμένῳ ποιῶν, καὶ ἀναβολὴν τοῦ πέρατος τοῦ ζητήματος. καὶ οὗτος γὰρ παρὰ τοῦ δικαστοῦ προσκαλούμενος ἄχρι τρίτου, καὶ μὴ πειθαρχῶν, καταδικασθήσεται καὶ μὴ παρών· μηδεμιᾶς ἄλλης, ὥσπερ εἶπον, ἀφορμῆς εἰς δικαίαν ὑπάρχειν παραίτησιν, ἢ δυνήσεται ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπαντήσαντος τὰ εἰκότα διαπολογήσασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρθ'.

Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι μνηστείας ἔνδον τοῦ ἑβδόμου ἔτους, εἶτα ἱερολογεῖσθαι ἔνδον τοῦ πεντεκαιδεκάτου χρόνου, καὶ τοῦ τρισκαιδεκάτου ἐπὶ γυναικῶν.

Τοῦ σοφοῦ παραινοῦντος, καιρὸν τῷ παντὶ πράγματι, καὶ τῆς κρίσεως, παρὰ πᾶσιν ὅσοι φρενὸς εὐτυχοῦσιν, ὑπολήψεως τοῦτο καὶ τιμῶντος καὶ συνομολογοῦντος, καλῶς ἔχει μάλιστα μὲν ἐν πάσῃ πράξει τηρεῖν τὸν και-

medicorum commiserationem infinite majorem[1] *pro se ferat commiserationem, (si quidem*[2] *corpora tantummodo spectat medicina beneficium, leges vero tam*[3] *animo, quam corpori beneficia praestant.)* tantam crudelitatem in eos, quibus mederi vult, exercet? Hæc itaque quum hunc ad modum sese habeant, placuit nostræ majestati, uti quæ lex mortem decernit in magistratum, qui res fiscales furatus esse deprehensus sit, neque vero in hunc solum, sed in illos etiam, qui hac in re illi socii fuerint: hæc tanquam ab humano legalique ingenio aliena, non amplius in legalibus constitutionibus locum habeat, neque nominetur quidem, & velut supervacanea extra rempublicam projiciatur. Dehinc vero istiusmodi magistratus pro fiscalis rei furto dignitate expellantur: quæque surripuerint, hæc in duplum dependant. Qui autem in hoc communicarunt, si divites sint, eidem pœnæ subdantur: sin pauperes, flagris cæsi ignominioseque tonsi[4] exulare jubeantur.

1 Legum commiseratio medicali major.
2 Jurisperitus medicum antecellit: & consequenter medicum studium juridico cedit.
3 Legum utilitas.
4 Nov. 96. T. ead.

Constit. CVI.[5]

DE INDOTATIS[6] MULIERIBUS QUANTUM MARITIS MORTUIS EX IPSORUM BONIS LUCRENTUR.[7]

Si tem quæ modo aliquo absurda, æquitatique esse dissentanea apparet, lata de illa lege ad decentem constitutionem deducamus, operæ pretium nos facturos videmur. At quæ illa tandem est? Quod quæ mulieres inopes (id quod non rarum[8] est) locupletibus viris matrimonio junguntur, hæ illis defunctis provenientem ex ipsorum bonis portionem (provenit autem, si pauciores quatuor liberi sint, cognominis isti numero portio, *quadrans*[9] *nempe*: sin *tot aut* plures, quantum quisque illorum habet) non in perpetuum dominium, neque ut de illa testari possint: sed ad vitam in usumfructum tantummodo, &, ut inde vitam sustentent, accipiant: & ipsis mortuis in liberos hujus portionis dominium transferatur, neque illis rebus suis utendi quomodo velint potestas concedatur, extra quam si nulli liberi supersint, quod infortunium illas rerum dominio beet: ut haud sciam utrum mulier ex se fructum videre præoptet, an vero ne nascatur aliquis, quo devolvendæ ad ipsam portionis domina fiat, execrabunda precetur. Hanc vero absurditatem Imperatoria nostra majestas corrigens, sancit, ne[10] istius portionis dominium mulieri auferatur, utique ipsa quomodo visum sit, de illa statuat, & nihil aliud liberis quam quod ex Falcidia ipsis competit, debeatur: tamen[11], ut priorum nuptiarum illa non obliviscatur, neque inducto altero marito prioris toro contumeliam inferat: quod si contingat, à nobis attributo dominio prorsus excidet: illaque fato functa liberi rerum domini fient.

5 Hæc Nov. 13. Leonis dicitur ab Harmenopulo 5. tit. 8. §. 95.
6 Novell. 53. c. 6. 117. c. 5.
7 Quartam scil. & ut pleno dominio sit uxoris, ut hic, non usu solo, ut olim & ita abrogatur Nov. 117. c. 5. vers. si autem ibi, ut usum solum in talib. rebus mulier habeat.
8 Sæpe evenit, ut pauperem mulieres ditioribus maritis elocentur.
9 De quarta uxori inopi competente in bonis mariti locupletis defuncti, vid. quæ scripsi ad Novell. Justin. 117. c. 5. & Authenticam præterea Cod. unde vir & uxor.
10 Abrogatur d. c. 5. d. hoc.
11 Id est, ita tamen ne ad secundas transeat nuptias.

Constit. CVII.

UT ACTOR ANTE LITIS CONTESTATIONEM[12] PORRECTO LIBELLO JUDICI FIDEM SUAM PROBET.[13]

Si quicquid honestum vitæque humanæ utile est, à senio liberum ac semper vernans permaneret, neque unquam ejus utilitas deficeret: id vero longe præstantissimum foret. Quamobrem etiamsi contingat (ut sane persæpe contingere solet) ut eo neglecto utilitas depereat, quorum curæ communis vitæ bona incumbunt: hi certe, ut ne id quod de se multum utilitatis in commune diffundat, restituere negligant, sane quam conveniens est. Ea propter & nostra majestas legem quandam rebus humanis multo quondam utilissimam, nunc vero velut senio confectam, & ne prorsus inutilis fiat periclitantem, ad pristinum robur reducens, senii incommodum quasi abradit, & ad primitivum ipsius usum, reique publicæ utilitatem renovat. *Lex autem* de illis, qui actionem movent, agit, ut hi priusquam ad rei disquisitionem deveniatur, de suo instituto judici fidem faciant, scripto complexi, se nullo[14] dolo malo adversarium inquietare, neque alio judicio condemnatos esse, neque in præsens scire se nullum ad tribunal aditum habere, & maligno consilio negotium facessere, neque denique mendaciis veritatem intervertere conaturos esse. Atque hæc quidem legis præscripta sunt: quæ sane recte sese habent, eaque qui transgrederetur, huic pœna infligebatur. Neque vero huic soli, sed causarum etiam patronos iisdem dicta lex adjudicabat. Itaque hanc (quemadmodum dixi) ceu deperditam[15] prorsusque inutilem redditam, Imperatoria nostra majestas, tum ad pristinas vires reducit, tum in rem publicam reditu donat. Ac vero sancimus, ut qui dehinc in judicium procedere volent, ante introitum quæ à lege præscribuntur, exhibeant.

12 Dixi ad Novell. 97. T. ead.
13 Id est, juret. reducitur Nov. 49. Justin. c. 3.
14 Olim διαβεβαιοῦσθαι, dixi ad l. 99. T. ead.
15 Nov. Just. 49. cap. 3.

Constit. CVIII.

DE EO, QUI AD PRIMAM DENUNCIATIONEM JUDICIO SE NON SISTIT.[16]

Neque vero hoc, tametsi neglectum hactenus contemptuique habitum sit, incorrectum relinqui fas est, potiusque ut convenienti auxilio potiatur, convenit: utpote quod humanis rebus multam de se utilitatem præbeat. Nos itaque quemadmodum is tractatus, qui litem instituere volentibus formam præscribit, innovatus est, ad consimilem etiam modum hoc innovantes, sancimus, ut qui semel judiciali citatione in jus[17] vocatus, neque ipse paret, neque alium qui pro ipso in judicio se offerat, mittit, iterum judicii denunciatione imperatur: cui si similiter non obtemperet, neque tertia denunciatione indignus censeatur: & si quidem, quum tam patienter judicialis clementia ipsum expectet, ipse nihilominus tertiam[18] citationem contemnens (quum nulla justa causa comparitionem ejus impediat) neque per se, neque per alium judicio sistat: tunc omnino etiam absens condemnetur, & nequaquam deinceps, vel quæstionem movere, vel condemnationem subterfugere ipsi permittatur. Atque hoc in utrumque litigatorem decernimus, sive quis in jus vocatus comparere negligat: sive quis actione instituta, adversarioque in judicium producto, deinde ipsi molestias protelationesque litis machinans ab intenta actione dolo malo desistat. Etenim hic quoque, ubi ter à judice citatus non paruerit, absens condemnabitur, ita tamen (quemadmodum dixi) si nulla causa, quæ illum, qui se in judicio non obtulit, verisimiliter purget, ad justam excusationem subsit.

16 In usum revocatur Nov. Justin. 69. c. 3. Novell. 112. cap. 3. c. Harm. 1. 5. §. d. in fin.
17 Vid. tit. ff. de in jus vocat.
18 Vid. dictum caput tertium.

Constit. CIX.

NE[19] INTRA SEPTIMUM[20] ÆTATIS ANNUM SPONSALIA INEANTUR, NEQUE ANTE DECIMUM QUINTUM MARIBUS, AUT DECIMUMTERTIUM FOEMINIS MATRIMONIUM CONSECRETUR.

Quum suum cuique[21] rei tempus esse sapiens[22] tradat, idque communis omnium, qui modo mentis compotes sunt, sententia tum amplectatur, tum probet: in omni actione tempus observa-

19 Et ita reducitur l. 14. ff. de sponsal. August. antea constituerat, ne minor 10. annis sponsa haberetur, vid. Dion. Roman. extat vero hæc Novella apud Harmenop. 4. tit. 1. §. 11.
20 Infantia his annis definit, d. l. 14. l. 1. ff. de administ. tut. l. 8. C. qui admitt. l. 18. C. de jure delib.
21 Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι.
22 Eccles. 3.

observare [1], longe pulcherrimum fuerit. Quod si fortasse alibi, in contrahendis certe matrimoniis negligi non debet. Oportet enim, ut quo ea res in communi vita magis necessaria est, eo prudentius cautiusque ad illam procedatur. Quam sane nos ob causam secundum veteres [2], qui recte hac de re lege lata statuerunt, sancimus ne quo modo ante [3] septimum ætatis annum sponsalia constituantur, neque matrimonium [4], sponsa duodecim, sponso vero quatuordecim annis minore, sacris [5] ceremoniis confirmetur. Atque hoc quidem, quantum ad communem publicumque reipublicæ usum attinet, ita vetitum sit. Verum si Imperator [6] (ut sæpe accidit) novam familiam conficiens, & sponsalia, & consecratione peragendam conjunctionem intra præstitutos annos desponsandis decreto permittat, id nihil legi adversabitur. Licitum enim est, ut quibus Deus universi terrarum orbis, tanquam familiæ [7] cujuspiam administrationem demandavit, hi secus quam lex quæ subditos devincit, præscribat, familias cogant.

Constit. CX.

UT [8] MULIER SOLUTO MATRIMONIO DOTEM SUAM PROPTERQUE NUPTIAS DONATIONEM, ET RELIQUAM OMNEM MARITI SUBSTANTIAM IN COMMENTARIUM [9] CONSCRIBAT [10], AC EO PROLATO RESARCIRI SIBI POSTULET, SI QUID DAMNI IN REBUS SUIS A MARITO SE PASSAM DICAT: CITRA [11] COMMENTARIUM AUTEM EVIDENTEMVE PROBATIONEM NIHIL PETAT, AUT PETENDO ACCIPIAT.

QUUM præter alia, quæ sancte à veteribus [12] de matrimonii rebus tractata sunt, huic quoque tractatui satis prospectum sit: ut nempe mulier soluto matrimonio non quoquo modo res maritales percipiendas & detinendas vendicet; sed si de illis controversia moveatur, confectum post mortem mariti de dote sua & donatione propter nuptias, reliquisque maritalibus facultatibus commentarium publice prius exhibeat: & si quid ex dote à marito consumptum esse appareat, id ex ipsius bonis repetat, quum hoc, inquam, quomodo jus atque æquitas postulat, à veteribus constitutum sit, ac vero nunc ejus nulla ratio habeatur: quoniam veterum prudentiæ utilitatem conservandam ducimus, illorum sanctionem renovantes statuimus, ut dehinc omnibus modis de dote, propterque nuptias donatione, & aliis quibuscunque maritalibus rebus à mulieribus commentarius conficiatur: quo si quando, ad istiusmodi controversiæ speciem adigantur, & ad res maritales, pro eo quantum ipsarum res deteriores redditæ sunt, procedere velint: ex eo commentario aut probatione petitionis æquitas cognoscatur, utrum recte res maritorum vendicent, quando commentario comprehensa ab illis insumpta esse constabit. Citra commentarii autem testimonium, neque petitio locum inveniat, neque illa contentiose petentes aut audiantur, aut quicquam eorum quæ petunt consequantur. Porro commentarii conficiendi tempus statuimus: ut intra tres [13] menses fiat: & cujusmodi multa veteribus in tutores constituta est, talis etiam hic procedat.

Constit. CXI.

UT SI UXOR [14] MENTE CAPIATUR IDQUE NEQUE DOLO MARITI, NEQUE IPSO CONSCIO, ALIORUM MALEFICIO FIAT, ET ULTRA TRES [15] ANNOS ID MALUM DURET: MATRIMONIUM DIRIMATUR, ALTERAMQUE UXOREM DUCERE MARITO LICEAT. [16]

Idem Imperator eidem Styliano.

NIhil adeo ad conservandum genus humanum esse necessarium, atque quod [17] è costa viro attributum est subsidium, cum artifex ille qui istud condidit, docet, tum ipsa natura divino documento attestatur. Quod cum ita sit, par atque conveniens erat, legis providentiam, & si qua aliunde cura mortalium rebus succurrit, istiusmodi de re illa commentari & statuere, quæ per omnem vitam illis qui conjugii nexu uniti sunt, auxilio gaudioque sint: quæ initio propositum conjugii finem confirment, non vero contra affligant, & miseriam perpetuumque mœrorem adferant. Si ergo conjugium tale esse oporteat (quemadmodum certe oportet) non sane suscipienda mihi illa lex [18] videtur, quæ si post initum matrimonium furore uxor corripiatur, maritum illam perpetuo retinere, & furoris incommodum semper ferre cogit. Ubi enim approbetur, ubi rationi consentaneum, aut matrimonialis convictus solicitudine dignum videatur, ut per totam vitam maritus insanienti uxori alligetur, ejusque fœditatibus conficiatur? Si enim nullus adeo truculentus est, ut vel momento quemquam cum feris in eundem locum includere sustineat: quomodo legis benignitate prædita illa lex est [19], quæ perpetuo efferatæ furore conjugi cohabitare maritum jubet? Sed per conjugium, inquiunt [20], in unum [21] corpus, coierunt, oportetque membrum alterum alterius morbos perpeti: & divinum præceptum [22] est, quos Deus junxerit, ne separentur. Præclara [23] quidem hæc & divina, utpote quæ à Deo pronuntiata sint: verum non recte, neque secundum divinum propositum hic in medium adferuntur. Si enim matrimonium talem statum conservaret, qualem ejus in principio pronuba [24] exhibuisset, quisquis separaret, improbus profecto esset, neque reprehensionem effugeret. Jam vero quum præ furore ne vocem quidem humanam à muliere audias, nedum aliud quidquam eorum, quæ ad oblectamentum & hilaritatem matrimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeo acerbum horrendumque matrimonium dirimere nolit? Ea propter sancimus, ut si quando post initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres [25] annos infortunium maritus ferat, mœstitiamque toleret: & nisi interea temporis ab isto malo illa liberetur, neque ad mentem redeat, tunc matrimonium divellatur, maritusque ab intolerabili illa calamitate exoneretur. Cui sanctioni hoc adjicimus ut furoris causa investigetur, in eamque inquiratur, num [26] forte mariti, aut ipso conscio familiarium ejus aliorumve quorumlibet technis atque dolo sit conflatus. Quod si sic esse deprehendatur, & quidem maritus [27] maleficii arguatur: ut hic in monachum transformatus, nolensque volens monasterio inclusus, nequitiæ suæ pœnas luat, manantique ex sacris canonibus animæ curationi subjectus sit, decernimus. At si à cognatis ipsius, aut aliunde ipso conscio noxa orta sit * * *.

Constit. CXII.

UT SI MARITUS [28] PER MATRIMONII TEMPUS IN FUROREM INCIDAT, INTRA QUINQUENNIUM [29] MATRIMONIUM SOLVI NEQUEAT: EO AUTEM ELAPSO, SI FUROR EUM ADHUC OCCUPET, SOLVI POSSIT.

VEterum [30] Jurisconsultorum sententiam, qua furorem matrimonium impedire, jam initum autem non infirmare constituitur, neque convellere, neque reprehendere est animus: illosque ipsos ad judicium suum, quo ad id decernendum commoti sunt, expendendum remitto: ut tamen illam aut approbem aut confirmem: quod

1 Τηρεῖν τὴν τάξιν.
2 d. l. 14. intelligit.
3 Ante septimum annum sponsalia non consistunt.
4 Matrimonium fœminæ ante 12. annum non contrahunt, masculi ante 14. l. 9. ff. de sponf.
5 Ἱερολογίαις.
6 Vid. Novell. Isaaci Angeli c. 2. J.
7 Subditi principis familia.
8 Extat apud Harmenopulum lib. 1. tit. 13. §. 37.
9 Ἀπογραφήν, nota de inventario rerum dotalium.
10 Intra tres menses, ut J. eod.
11 Χωρὶς ἀπογραφῆς.
12 Jurisconsultis & Imperatoribus. adde Photium 9. Nomocan. 28. 29. & seq.
13 Idem temporis spatium inventario bonorum defuncti faciendo præstituit lex ult. §. 2. C. de jure delib. & inventario bonorum pupilli 5. Harmenop. 11. c. περὶ κακοτρόπων ἐπιτρόπων, quod Accursius non probat in l. 24. C. de admin. tut.
14 De viro. Nov. J. eod.
15 Novella Nicephori Botoniatæ c. 1. J. idem confirmat, & Photius 13. Nomocan. 30. quo loco Balsamon hujusce Novell. mentionem facit, ut & Harm. 4. tit. 1. περὶ μανίας.
16 Et ita abrogatur lex 16. in fin. ff. de ritu. quæ generaliter vetabat matrimonium ob furorem dissolvi, reducta distinctione legis 22. §. 7. ff. soluto, sed tamen Photius dicto loco negat hanc Novellam Leonis usitatam, fieri potius juri civili & Novellæ Justiniani 22. c. 15. Novell. 117. c. 8. 9. quæ inter causas divortii hanc non enumerat.
17 Gen. 2. v. 22.
18 d. l. 16. in fin. l. 8. ff. de his qui sunt. v. l. 4. ff. de divort.
19 Hinc satis perspicuum est, non intelligi hoc loco d. §. 7.
20 Objectio.
21 Εἰς μέλος, sic alibi σάρκα μίαν. Matth. 19. vers. 5.
22 Matt. 19. v. 6.
23 Refutatio objectionis.
24 Νυμφοστόλος.
25 Triennali furore uxoris matrimonium potest dirimi.
26 Quid enim si uxor malis artibus mariti in furorem versa est.
27 Pœna mariti, cujus malis artibus uxor in furorem versa est, adde Nov. 22. c. 15. §. 1. l. 3. ff. ad l. Corn. de sicariis.
28 De mulieris furore dictum est Novell. 111. J. eod. Ex his apparet ob triennalem furorem uxoris, matrimonium dissolvi posse: ut ob quinquennalem mariti.
29 Iv. Harm. 2. Nov. Nicephori Phocæ J. eod. sed Photius 3. Nom. 30. negat hanc Novellam Leonis observari, cum furor inter justas divortii causas non numeretur in Novella Justin. 22. c. 15. Nov. 117. c. 8. 9.
30 Vid. l. 8. in fin. ff. de his qui sunt sui, l. 16. in fin. ff. de ritu.

ρεῖν, εἰ δ' ἐν ἄλλοις, ἀλλ' ἔν γε τῇ κατὰ γάμον συναρμογῇ τοῦτο μὴ παρορᾶν. δεῖ γὰρ ὅσον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν ἀναγκαιοτέρα ἡ ἐπιχείρησις, τοσούτῳ μᾶλλον γνώμῃ ἀσφαλεστέρᾳ ἐπὶ ταύτην χωρεῖν. Τοῦτο δὴ εἰδότες, κατὰ τοὺς πάλαι καλῶς συνιδόντας περὶ τούτου καὶ νόμον θεμένους, ἡμεῖς θεσπίζομεν, μηδαμῶς συνίστασθαι μνηστείαν ἐπὶ χρόνοις ἐλάττοσι τῶν ἑπτά, μήτε μὴν ἱερολογίαις βεβαιοῦσθαι τὴν μνηστείαν τοῦ τρισκαιδεκάτου ἔτους ἐνδεούσης τῆς νύμφης, τοῦ δὲ νυμφίου τὸ πεντεκαιδέκατον μὴ διαμετρήσαντος. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγόρευται πρὸς τὴν κοινὴν καὶ δημοσίαν τοῦ πολιτεύματος χρῆσιν· εἰ δὲ βασιλεὺς (οἷα πολλὰ συμβαίνει) πρώτην οἰκονομίαν ποιεῖ καὶ μνηστείαν, καὶ τὴν ἐξ ἱερολογίας συναρμογὴν τοῖς μνηστευομένοις ἐντὸς τῶν διωρισμένων ἐτῶν ἐπιψηφίσηται, τοῦτο πρὸς τὸν νόμον οὐδὲν ἀντικείσεται· ἔξεστι γὰρ τοῖς ἐκ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν τῶν κοσμικῶν ἐγκεχειρισμένοις πραγμάτων, ἑτέρως ἢ κατὰ νόμον οἰκονομεῖν, ὃς ἀρχὴ τῆς ὑπηκόου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρι'.

Περὶ τοῦ τὴν γυναῖκα ἀπογραφὴν ποιεῖσθαι τῆς τε οἰκείας προικὸς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς, καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης ἀνδρῴας ὑποστάσεως, ἐπειδὰν τὸν γάμον λυθῆναι συμβαίη· καὶ τῇ προσαγωγῇ τῆς ἀπογραφῆς ἐπιζητεῖν εἴ τινα λέγοι παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς ὑποστῆναι ζημιοτροπίαν εἰς τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ· χωρὶς δὲ ἀπογραφῆς, εἴτ' οὖν ἐναργοῦς ἀποδείξεως, μηδὲν ζητεῖν, μήτε ζητοῦσαν λαμβάνειν.

ΜΕΤΑ τῶν ἄλλων ὅσα περὶ τοὺς γάμους ἀρχαῖοι τοῖς ἀρχαίοις νενομοθέτηται, καὶ τοῦτο δεξιᾶς προνοίας τετύχηκε τὸ μέρος· φημὶ δή, τὸ μετὰ τὴν γαμικὴν διάλυσιν, μὴ τὴν γυναῖκα ὅπως ἔτυχεν ἀντιποιεῖσθαι τῶν τοῦ ἀνδρῴου πραγμάτων λήψεώς τε καὶ κατοχῆς, ἀλλ' εἰ περὶ τούτων ἀμφισβητοίη, πρότερον δημοσίᾳ τῆς τε οἰκείας προικὸς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης ἀνδρῴας περιουσίας τὴν μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς γενομένην ἀπογραφὴν ἐξενεγκεῖν, καὶ εἴ τι ἐν ταύτῃ διαφθειρόμενον παρὰ τοῦ γαμέτου ἀναλωμένον, τούτου τὴν ἀναπλήρωσιν ἐκ τῶν ἐκείνου ζητεῖν πραγμάτων· καὶ τοῦτο δὴ καθὼς ἐστὶ δίκαιον τοῖς ἀρχαίοις διωρισμένον, νυνὶ δ' ὀλιγωρίᾳ παραδοθέντος, ἐπειδὴ τὸ τῶν ἀρχαίων προνοίας τὸ χρήσιμον σώζεσθαι ἄξιον, ἀναζωπυρεῖν, τὰ ἐκείνων ἀνανεούμενοι θεσπίσματα, ὁρίζομεν, δεῖν γε τῷ παντὶ τρόπῳ ἀπογραφὰς τῆς τε προικὸς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας ἐκ πάσης τρόπου παρὰ ταῖς γυναιξὶ συντίθεσθαι· ὡς, ἐάν ποτε γυνὴ πρὸς τοιαύτην φιλονεικίας ὑπόθεσιν καταστῇ, καὶ πρὸς τὴν ἀνδρῴαν χωρεῖν ὕπαρξιν ἀντὶ τῶν χειρωθέντων εἰς μείωσιν οἰκείων ἀξιοῖ, ἐξ ἐκείνης τῆς ἀπογραφῆς, ἤτοι ἀποδείξεως, τὸ δίκαιον τῶν λόγων γνωρίζεσθαι, κατὰ τρόπον ἀντιποιουμένης τῶν τοῦ συζύγου πραγμάτων, εἴ γε παρ' ἐκείνης φαίνοιτο τῶν ἐν τῇ ἀπογραφῇ κειμένων ἀναλωθεὶς γεγονέναι. ἄνευ δὲ τῆς ἐκείνης μαρτυρίας μήτε τὴν ζήτησιν χώραν εὑρίσκειν, μήτε ζητούσας φιλονείκως ἢ ἀκροάσεως τυγχάνειν ἤ τι τῶν ἐπιζητουμένων λαμβάνειν. τὸν δὲ χρόνον τῆς ἀπογραφῆς ὁρίζομεν ἐντὸς τριῶν μηνῶν γίνεσθαι, καὶ τὰ ἐπιτίμια προβαίνειν, οἷα δὴ καὶ περὶ τῶν ἐπιτρόπων τοῖς παλαιοῖς νενομοθέτηται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρια'.

Περὶ τοῦ, γυναικὸς εἰς μανίαν περιπεσούσης, μὴ κατ' ἐπιβουλὴν τοῦ οἰκείου ἀνδρός, μήτε συνειδότος αὐτοῦ τὴν κακουργίαν, εἰ παρ' ἄλλων ταύτην ἡ μανία κατειργάσθη, μέχρι τριῶν ἐτῶν διαμενούσης, τὸν γάμον λύεσθαι, εἰ ἔτι τὰ τῆς μανίας λυπεῖ, τέμνεσθαι τὴν συνάφειαν, καὶ μνηστεύεσθαι τὸν ἄνδρα ἑτέραν ἀδείας ἧς ἂν ἐθέλῃ.

Ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

ΩΣ μὲν οὐδὲν οὕτω πρὸς βίον ἀνθρώπων καθέστηκεν ἀναγκαῖον ὡς ἡ παρὰ τὴν πλευρὰν κατασκευασθεῖσα ἀνδρὶ βοήθεια, καὶ ὁ ἐξ ἀρχῆς ὑποστησάμενος τὴν πλάσιν τεχνίτης ἐδίδαξε, καὶ ἡ φύσις αὐτὴ τῷ θείῳ διδάγματι προσμαρτυρεῖ. τούτου δ' οὕτως ἀναγκαίου τυγχάνοντος, ἔπρεπεν καὶ τὴν τοῦ νόμου πρόνοιαν, καὶ εἴ τις ἑτέρωθεν φροντὶς συνεπιλαμβάνεται, τὰ τοιαῦτα περὶ τοῦ πράγματος καὶ ἐπιφροντίζειν καὶ διορίζεσθαι, οἷα τῇ πάσῃ ζωῇ τοῖς διὰ τῆς συζυγίας ἑνωμένοις εἰς βοήθειαν ὑπάρξει καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ τὸν ἐπ' ἀρχῆς σκοπὸν βεβαιώσει τῆς συναφείας, ἀλλὰ μὴ τοὐναντίον, εἰς κατάστασιν καὶ ταλαιπωρίαν καὶ διὰ βίου μὴ λυομένην κατήφειαν. Εἰ οὖν τοιαύτην δεῖ εἶναι τὴν συζυγίαν, (ὥσπερ καὶ δεῖ) οὐ δοκεῖ μοι χώραν ἔχειν ἀποδοχῆς ἐκεῖνος ὁ νόμος, ὅς, μετὰ τὴν μνηστείαν, εἰς μανίαν τῆς μεμνηστευμένης περιπεσούσης, βιάζεται τὸν γαμέτην διὰ παντὸς ταύτῃ συνεζεῦχθαι χρεών, καὶ τῇ συμφορᾷ τῆς μανίας ἀεὶ προσπαλαίεσθαι. πῶς γὰρ ἀποδεκτόν, πῶς δ' εὔλογον, ἢ τῆς περὶ συμβιώσεως ἄξιον φροντίδος, τὸ προσδεδέσθαι διὰ βίου τὸν ἄνδρα μαινομένῃ τῇ γυναικί, καὶ ταῖς ἐκείνης ἀηδίαις κατατρύχεσθαι; εἰ γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἀφιλάνθρωπος, ὡς κἂν ἐπὶ βραχὺ θηρσὶ συγκαθείργνυσθαι ἄνθρωπον ἀξιοῖ, πῶς ἔτι φιλανθρωπίαν ὁ προστάττων νόμος δι' αἰῶνος ὑπὸ τῆς μανίας τεθηριωμένῃ τῇ ἀνθρώπῳ συνοικεῖν τὸν μεμνηστευμένον; ἀλλὰ (φασὶν) ὡς διὰ τῆς συναφείας ἓν γεγόνασι μέλος, καὶ ἀνάγκη τὴν τοῦ μέλους ὑφίστασθαι νόσον, καὶ, ὡς θεῖον βούλημα κελεύει, μὴ χωρίζεσθαι τοὺς ὑπὸ Θεοῦ συζευχθέντας. καλὰ μὲν ταῦτα καὶ θεῖα παρὰ Θεοῦ εἴρηται, οὐ καλῶς δ' αὐτά, οὐδὲ κατὰ τὸν θεῖον σκοπὸν οἱ προτιθέμενοι ἐνταῦθα τὴν τούτων ποιοῦνται προσταγήν. εἰ μὲν γὰρ ἡ μνηστεία τοιαύτην ἐτήρει τὴν κατάστασιν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ὁ νυμφοστόλος παρεῖχεν, ἀδικῶν ὁ χωρίζων, καὶ τὴν μέμψιν οὐ φεύξεται· εἰ δ' ὑπὸ τῆς μανίας οὐδὲ φθογγῆς ἐστιν ἀνθρωπίνης ἀκούειν τῆς ἀνθρώπου, μή τι γε ἄλλου τινὸς τυχεῖν τῶν ὅσα μνηστεία πρὸς ἱλαρίαν χαρίζεται, τίς οὐκ ἐθελήσει διαλύειν τὴν οὕτω πικρὰν καὶ φρικώδη συζυγίαν; Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν ὡς, εἴποτε μετὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ γάμου πρὸς μανίαν ἡ γυνὴ περιπέσοι, μέχρι τριῶν ἐτῶν φέρειν τὴν δυστυχίαν τὸν ἄνδρα, καὶ τὴν κατήφειαν ἀπαντλεῖν· καὶ εἴ γε μηδ' ἐν χρόνῳ τοσούτῳ λύσιν εὕροι τοῦ κακοῦ, μηδὲ πρὸς τὰς οἰκείας ἐπανέλθοι φρένας ἡ τὴν μανίαν νοσοῦσα, τηνικαῦτα διασπᾶσθαι τὴν κοινωνίαν καὶ τῆς ἀφορήτου συμφορᾶς ἐλευθεροῦσθαι τὸν ἄνδρα, τοσοῦτον προσδιοριζόμενοι τοῦ θεσπίσματος, ὡς δεῖ ἐρευνητὰς τῆς μανίας καὶ ἐξεταστὰς γίνεσθαι, μήποτε κατ' ἐπιβουλὴν ὕφθη συνέστη ἢ αὐτοῦ γε τοῦ ἀνδρός, ἢ τῶν ἐκείνου κατ' οἰκειότητα συνισταμένων, ἢ τινῶν ἑτέρων. ὡς εἴ γε τοιοῦτόν τι φωραθείη, εἰ ἐκ κακουργίας τοῦ ἀνδρός, τοῦτον ὁρίζομεν τιμωρίαν τῆς ἰδίας ὑποσχεῖν κακίας τῷ εἰς τὸν μονήρη βίον μετασχηματισμῷ, καὶ ἄκοντα αὐτὸν μοναστηρίῳ προσορισθέντα καὶ τῇ ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων ὑποβαλλόμενον τῆς ψυχῆς θεραπείᾳ· εἰ δ' ἐκ τῶν συγγενῶν ἄλλων ἡ βλάβη, ἢ ἑτέρωθέν ποθεν, καὶ αὐτοῦ συνειδότος τοῦ ἀνδρός. * * *

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριβ'.

Περὶ τοῦ, εἰ μετὰ τὴν γαμήλιον κοινωνίαν εἰς μανίαν ὁ μνηστὴρ περιπέσοι, ἐφ' ὅλοις ἔτεσι πέντε διαμένειν τὸν γάμον ἄλυτον· τούτων δὲ παρελθόντων καὶ τῆς μανίας τῆς ἐπιχύσεως ἔτι κατεχομένης, τὴν ἁρμοζυγίαν ἀφαρμόζεσθαι.

ΤΩΝ μὲν πάλαι νομοθετησάντων τὴν γνώμην, ὑφ' ἧς ὁ τῆς μανίας κακὸς διορίζεται ὡς αὐτοῖς δοκεῖ τοῖς μνηστείαις ἐναντιοῦσθαι, καὶ μὴ διαιρεῖν καὶ μέμψεως καθυποβάλλειν οὐκ ἔχω (ἀφίημι γὰρ αὐτοὺς ἐκείνους τῆς ταῦτα νομοθετησάσης τὴν οἰκείαν οἴεσθαι κρίσιν, καθ' ἣν ἐπὶ τὸ δόγμα κατέστησαν) πρὸς δὲ τὸ συναινεῖν καὶ κυροῦσθαι, ἔτι μὴ συγκατατίθεσθαι ἐμοί
ἔχω

ἄξιον ἀναπίφθειν ὁ νόμος, ὁ προσάγεσθαι. τὸ γὰρ κωλύειν μὲν συναλλάσσεσθαι ἤδη μανίαν τοῦ γάμου, φάσκειν δὲ μηδὲν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι μετὰ τὸ συστῆναι τοῦ γάμου τῆς μανίας ἐπιφανείσης, πῶς οὐκ αὐτόθεν ἡμᾶς πρὸς τὴν συγκατάθεσιν ἀναπείθει; εἰ γὰρ ὁ γάμος ἐπὶ κοινῇ τῶν συναπτομένων ὠφελείᾳ συνίστασθαι βούλεται, πῶς ὁ τὴν ἀρχὴν ὡς ἀσύμφορον ἀποτρέπων συστῆναι, τὸ αὐτὸ ἐκπεπτωκότος μετὰ τὴν συνάφειαν ἀναφανέντος, οὐκ ἀποτρέψει τὴν σύστασιν ὡς μὴ συμφέρουσαν; ἢ βοηθεῖν μὲν χρή, ὅπως μὴ τὴν ἀρχὴν ὀφθείη τις εἰς κακοῦ πεῖραν καταστάς, ἐμπεσόντα δὲ τῷ κακῷ καταλιμπάνειν ἀβοήθητον, καὶ μὴ τῆς ταλαιπωρίας οἰκτείρειν αὐτόν; ὥσπερ εἴ τις καὶ πρὸ μὲν τοῦ νόσῳ ληφθῆναι τινά, δεῖν οἴοιτο προσάγειν τὴν ἐπιμέλειαν, κατασχεθέντα δὲ θνήσκειν ἐᾶν, ἀποστερήσας τὴν θεραπείαν. Ἀλλὰ γάρ, ὅπερ εἶπον, ἐπιμέμφεσθαι μὲν τοῖς νομοθέταις οὐκ ἔχω, συμψηφίζω δὲ τούτοις εἶναι πολλά γε καὶ δέον καὶ μάλιστα πολλῶν ἑτέρων τρόπων πρὸς μνηστείας λύσιν διατεταγμένων, ὧν οὐδεὶς πρὸς τὸ χαλεπὸν τῆς μανίας εἰς σύγκρισιν ἰσχύει παραληφθῆναι. τὸ γάρ, διὰ τὴν τοῦ μνηστῆρος ἀσωτείαν, ἢ διὰ τὸ κατὰ τὴν πίστιν διάφορον, ἢ διὰ τὸ πρὸς ὁμιλίαν τὴν φυσικὴν ἄτονον καὶ ἀσθενές, καὶ εἴ τι ἕτερον τούτοις συναριθμοῦνται, κεκυρωμένην ἰσχὺν πρὸς γάμου διαζεῦξιν, (οἷον, εἰ δουλικῆς ἀναφαίνοιτο τύχης ὁ μνηστευόμενος, εἰ τῶν ὑπεσχημένων ἐν τοῖς γαμικοῖς συμφώνοις ἐξ ἀπορίας μὴ πρόσεστιν ἡ πλήρωσις) ταῦτα ἂν καὶ τὰ παραπλήσια ἃ διαγορεύομεν τὴν γαμικὴν κοινωνίαν διαλύειν, πῶς πρὸς τὴν συμφορὰν τῆς μανίας ὅλως τὴν σύγκρισιν ἀναδέξεται; Τοιγαροῦν θεσπίζομεν ἡμεῖς περὶ τῆς μετὰ τὸν γάμον ἐπελθούσης μανίας, ὥστε ἐφ' ὅλοις ἔτεσι πέντε τοὺς συναπτομένους μὴ διαζεύγνυσθαι. καὶ γὰρ ὥσπερ τὸ, μὴ διὰ βίου συμπαραμενούσης τῆς μανίας, λελύσθαι εἶναι τὸν γάμον, βίαιον ὤφθη, οὕτω καὶ ἡ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀναμονὴ καὶ προσκαρτέρησις ἀναγκαία ἐστίν. εἰ δὲ μετὰ τὴν τοσούτου χρόνου παρέλευσιν μὴ ῥᾳστώνη τις ἀπαλλαγὴ τῆς δυστυχίας, μηδὲ πρὸς ἀνασωφρόνησιν ὁ μεμηνὼς καταστραφῇ, τηνικαῦτα διατέμνεσθαι τὴν γαμικὴν κοινωνίαν, μηδεμιᾶς μηδὲ ἑτέρῳ μέρει προσγινομένης κατατριβῆς. καὶ ταῦτα μὲν διορίζομεν, οὐ πρὸς διαβολὴν τῶν πρὸ ἡμῶν νομοθετησάντων, ἀλλ' εἰς ἀποπλήρωσιν τῆς περὶ τὰ ὑπήκοα ὀφειλομένης ἡμῖν προνοίας. Ἡ δέ γε κατ' αὐτὴν ἐπιγνωσθεῖσα τὴν τοῦ γάμου ἡμέραν μανία, οὐδὲν ὑπεναντιούμενον ἔχει πρὸς τὴν αὐτίκα διάλυσιν, εἰ καὶ προσεπῆλθεν ἡ νενομισμένη αὐτοῖς ἱερολογία. ἀλλ' ὁμοίως τῇ πρὸ τῆς μνηστείας ἐγνωσμένῃ πρὸς τὸ ἄκυρον καταστήσεται καὶ ἀνάρμοστον. Ἴσως μὲν ἂν ποσὶ δόξῃ, τὸ μετὰ τὴν ἱερολογίαν διαζεύγνυσθαι, κρίσεως ὀρθῆς ἀπολείπεσθαι ὡς δέον, ἐπεὶ διὰ τῆς συναρμοστικῆς τελετῆς ἓν σῶμα γεγόνασι, μὴ διατέμνεσθαι αὐτούς, ἀλλ' ἡνωμένους ἐᾶν καὶ μάλιστά γε κυριωτέρου μέλους καὶ κεφαλῆς ὑπάρχοντος τοῦ ἀνδρός. οὐδὲ γὰρ ἐν σώματι τὰ τῶν μελῶν κυριώτερα ὑπό τινος καταληφθέντα πάθους ἐκκόπτεται. Ἀλλ' οὗτος ὁ λόγος δοκῶν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ἵστασθαι, ἀγνοεῖν ἔοικε τῆς ἱερολογίας τὸ βούλημα· ἡ μὲν γὰρ τὰ κάλλιστα τῇ μνηστείᾳ χαρίζεσθαι διανοουμένη σωφροσύνην, ἄρρηκτόν τινι δεσμῷ φίλτρου συνδήσουσα ἀμφοτέρους, γένους διαδοχήν, καὶ εἴ τι ἕτερον ἡδυνεῖ τὸν γάμον, τελεσιουργεῖ. μανία δὲ πῶς ἂν τῷ σκοπῷ συνοδεύσειε τῆς τοιαύτης τελετῆς; ποῦ γὰρ σωφροσύνης τὸ καθαρόν, μὴ τοῦ νοῦ γινώσκοντος ἑαυτόν, ἀλλ' ἀγνοίᾳ ἐλεεινῇ δυστυχοῦντος; γένους δὲ πόθεν ἡ διαδοχή; φρικτὸν θέαμα καὶ μόνον ἰδεῖν, τῇ ἀθλίᾳ γυναικὶ τὸν ἀθλιώτερον μνηστῆρα τῆς μανίας παραθεματίζουσης, μή τι γε συνελθεῖν αὐτῷ πρὸς ὁμιλίαν προστιθεμένης. ποίῳ δ' ἂν φίλτρου δεσμῷ συνδεθεῖεν, τοῦ πάθους ὅλον ἀποθηριοῦντος τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον ἐπιγινώσκεσθαι διατιθέντος; Εἰ δ' ἄρα ποτὲ καὶ γονὴ ἐξ οὕτω γάμου δυστυχοῦς ἐλεύσεται ἠλίθιος, πῶς ἡ κοινὴ βλάβη τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἡ τοιαύτη γονή; διότι συνεξομοιοῦν οἶδεν ἡ φύσις τοῖς πράγμασιν ὡς ἐπὶ πολὺ τοὺς καρπούς. Ἐμοὶ μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα δίκαιον ἐλογίσθη καὶ εὔλογον, καὶ οὔτε πρὸς ἀθέτησιν τῆς συναρμοστικῆς εὐλογίας, οὔτε πρὸς ἄλλο τι ἔγκλημα, τὸ θεσπίσαι τὴν τοῦ γάμου μετὰ τὴν τῆς μανίας λῆψιν διάλυσιν. Εἰ δέ τις αἰτίας οὐκ ἀπολύει τὸ θέσπισμα, οὗτος καθ' ἑαυτὸν ἐπιζητήσας, καὶ τὴν ἐκ τοῦ μεμηνότος γάμου καταπεσοῦσαν ὠφέλειαν, εἴσεται τὴν οἰκείαν κρίσιν, ὁποίας τιμῆς ἀξίαν καθέστηκεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ριγ'.

Περὶ τοῦ καὶ ἐν τοῖς προσκηνίοις κατασκευάσμασι, ἃ τὴν τῶν ἡλιακῶν ἐπωνυμίαν φέρει, τὴν τῶν δέκα ποδῶν ἐκ τοῦ γείτονος μέρους παρατηρεῖσθαι διάστασιν, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων νενόμισται.

Ἀμὲν περὶ οἰκοδομίας οἴκων εἰρημένων καὶ τοίχων ἄλλως τοῖς παλαιοῖς ἐπεσκέφθη, καλῶς ἐπιμελείας ἔχει, καὶ καλῶς ἐπ' αὐτοῖς ἡ διάστασις τοῖς γειτνιῶσι διατίθεται μέτρον, ἐν ἄλλοις ποσὶ δέκα λαχοῦσα τὴν διαμέτρησιν. τὰ δὲ περὶ τῶν ὑπαιθρίων, καὶ ὡς ἄν τις εἴποι προσκηνίων θεωρίαν, (ἃ καὶ πρὸς μόνην καὶ ὑπαιθρίαν ἀπόλαυσιν ἐπινενόηται, καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τοῦ ἡλίου εἴληφεν, ἡλιακὰ προσαγορευόμενα) ταῦτα δὲ ἄρα τοῦ νόμου μὴ τυχόντα καὶ διατάξεως, νῦν εἰς χρείαν καθίσταται, ψήφου περὶ αὐτῶν ὁριζούσης, καὶ τὴν φιλονεικίαν τήν, ὡς εἰκός, ἐπ' αὐτοῖς συνιοῦσαν προσδοκήσιμον διαλυούσης. Ὁρίζομεν οὖν, καὶ ἐπὶ τούτων τῶν κατασκευασμάτων, τουτέστι τῶν ἡλιακῶν, ὁπόσον τὸ μέτρον σώζειν τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν ἐχόντων τὴν γειτνίαν προσνέμειν, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων ἀποτέτακται. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ τοῦ κατοπτεύεσθαι αἰτία τῶν δέκα ποδῶν ὥρισε τὸ διάστημα, οὕτω καθέστηκε διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τὸ ἴσον ἀλλάξεως διαιρεθῆναι μέτρον· καίτοιγε ἡ αἰτία τοῦ κατοπτεύεσθαι πλέονα ἀπαιτεῖν δοκεῖ τὴν ἀπόστασιν. εἰ γάρ, διὰ τὸ μὴ κατοπτεύειν ἀλλήλοις τὰ γειτονεύοντα μέρη, τὴν τῶν δέκα ποδῶν ἀπόστασιν ὑπέκλινεν, ἐνθάδε τοσοῦτον ἀφελὲς μᾶλλον ἀφιστᾶν, ὅσῳ καὶ μᾶλλον ἐπιτηδείως ἔχουσιν αἱ τοιαῦται κατασκευαὶ πρὸς κατοπτεύειν. δῆλον γὰρ ὡς ἐν οἰκίᾳ τις καθεζόμενος, ἤ τι πράττων, οὐκ ἂν οὕτω κατοπτευθείη, πολλῶν ὑπερεχόντων ἀντιφραγμάτων. ἐν δὲ τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος προσκηνίοις ἤγουν, ἤ, ὡς ἂν οἱ πολλοὶ φαῖεν, ἐξώσταις, οὐδὲν εἰς περισκοπὴν ἔστιν ἀντιφράττον. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, μὴ ἑτέρως ἐξεῖναι τινὶ τοιοῦτον κατασκεύασμα ἐγείρειν, εἰ μὴ πόδας δέκα τὴν ἐκ τοῦ γείτονος μέρους ἀποχώρησιν διαμετρήσειεν. ὁμοίως δὲ καὶ εἴ τις ὀροφὴν τῆς οἰκίας ἀμεῖψαι βουλόμενος, μαρμάρων πλάκας περιθεῖναι, καὶ οὗτος μὴ πρὸ τοῦ ποιῆσαι, πρὸς τὸ εἰρημένον διάστημα τῶν δέκα ποδῶν ἀποχωρήσειεν, τοῦ γείτονος ἢ ἑτέρου δέ τινος εἰς βοήθειαν ἀναφερομένου τρόπου. λέγω δή, χρόνου μακροτέρου παραδρομῆς ὑπερβαινούσης τὴν νομικὴν περὶ χρόνου διάταξιν, ἀφ' οὗ τὸ ἔργον τὴν ὕπαρξιν εἴληφεν. ἤ, ἐὰν φυλακῇ τινὶ συμφωνίας ἀσφαλισθείη τὴν ἄδειαν, ὁ τοιαύτην λαβὼν εἰς τὸ ἐγεῖραι προσελήλυθε· κελεύομεν, ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος τὸ ἔργον μένειν, τὸ τῶν δέκα ποδῶν μὴ διαμετρούμενον ἀποστάσεως.

id mihi approbatione indignum videatur induci nequeo. Nam quum matrimonium, si furor præveniat, impediatur: at vero si inito jam matrimonio furor superveniat, illud nihil lædi dicatur, quomodo hinc ad comprobandum illectemur? Si enim hoc in matrimonio spectatur, ut cum utriusque conjugis commodo contrahatur: quomodo, qui ne id ab initio tanquam inutile consistat, suadet, si postquam initum erit, eadem calamitas existat, non idem ejus compagem tanquam inutilem dissuadebit? An operam dari oportet, ne quis omnino in mali cujusquam periculum incidat: qui vero jam inciderit, hic sine omni ope relinquendus, ipsiusque calamitatum non miserescendum est? Quod perinde [1] fit, atque si quis, priusquam morbo quispiam corripiatur, adhibendum remedium existimet, at jam correptum negato remedio mori sinat. Veruntamen id, quod dixi, reprehendere Jurisconsultos non est animus: ut tamen ipsis adstipuler, permultum abest. præsertim vero quum multi alii modi ad solvendum matrimonium constituti sint, quorum nullus [2] cum furoris malo conferri recte possit. Quomodo [3] namque mariti prodigalitas, aut religionis [4] diversitas, aut in naturali consuetudine impotentia & imbecillitas, aut si quid aliud his connumeratur, quod ad dissolvendum matrimonium valeat, (cujusmodi est, si servilis conditionis conjugem esse appareat, & si quæ [5] in pactionibus nuptialibus promissa sunt, propter paupertatem plene præstari nequeant) hæc, inquam, & similia, quibus matrimonia dissolvere lege tributum est, quomodo tandem cum furoris calamitate comparari possint? Nos itaque sancimus, ut si furor post initum matrimonium superveniat, ne intra quinque annos conjuges disjungantur. Etenim quemadmodum quando per omnem vitam furor duraret, nec tamen matrimonium dirimi posset, id durum & acerbum esse visum est: ita tanto tempore expectare & perseverare necesse est. At si postquam tantum temporis decurrerit, malum se non remiserit, neque furiosus resipuerit: cum neutrius commodo aut incommodo conjugium dirimatur. Atque hæc quidem statuimus, non quo superioribus legislatoribus obtrectemus: sed ut quam subditis curam debemus, adimpleamus. Jam vero si furor ipse nuptiarum die animadvertatur, quominus confestim matrimonium, tametsi [6] sacro ritu confirmatum sit, dissolvatur, nihil obstiterit: perindeque ac si ante nuptias furor animadversus esset, matrimonium in irritum recidet, atque distrahetur. Sed [7] quod post consecrationem disjungendos esse conjuges dicitur, fortasse id nonnullis recto judicio destitui videbitur: quasi, posteaquam sacrificio [8] juncti in unum corpus coierunt, non dirimi illos, sed unitos sini oporteat. Et præsertim quidem quum præstantius membrum, adeoque caput [9] maritus sit: neque præcipua corporis membra, si morbo aliquo occupentur, amputari soleant. Atqui hæc ratio, dum à conjunctione stare, atque illam defendere se putat, quid sibi benedictio velit ignorare videtur. Hæc enim præstantissima quæque connubio largiri cogitans, pudicitiam indissolubilique [10] quodam amoris vinculo conjuges devinciens, propagationem generis, & si quid aliud matrimonium jucundum reddit, consecrat. At furori, quæso, quomodo cum hoc sacrificii proposito conveniat? Ubi enim pudicitiæ integritas, quando mens seipsam non novit, miserabilisque ignorantiæ infortunio premitur? Unde vero propagatio generis speretur, quum furor spectaculum solo aspectu horrendum miseræ uxori miseriorem maritum exhibet, nedum ipsi cum illo consuetudinem habere permittit? Quali porro amoris vinculo colligentur, quum morbus universum hominem efferat, & ut quidvis potius quam homo videatur, efficit? Ac profecto si forte ex tam infortunato connubio fœtus [11] in lucem prodeat, quum natura fructus rebus ut plurimum assimilare soleat: quomodo non hic ipse fœtus humano generi commune detrimentum adferet? Mihi igitur propter hæc etiam, matrimonium post furoris correptionem solvendum esse constituere, justum rationique esse consentaneum, neque ad reprobationem matrimonialis benedictionis, neque ad aliud quodpiam crimen vergere visum est. Quod si quis sanctionem à crimine non liberet, hic apud se furiosi matrimonii utilitate expensa, quantum momenti judicium suum habeat, cognoscet.

1 Argumentum satis firmum ad hujus Novellæ confirmationem observa.

2 Argumentum aliud firmum satis observa.

3 Vid. Nov. 22. cap. 15. Nov. 117. c. 8. 9.

4 Vid. l. 5. in fin. C. de sponsalibus. adde Phot. 1. 2. Nomocan. 13.

5 Vid. Nov. 22. c. 18.

6 Μετὰ τὴν ἱερολογίαν.

7 Decidendi ratio.

8 Διὰ τῆς συναρμοστικῆς τελετῆς.

9 Caput uxoris, maritus 1. Cor. 11. vers. 13.

10 Ἀρρήκτῳ τινὶ δεσμῷ φίλτρου. Gr.

11 Hoc vult, sanum ex furioso concubitu nasci non posse.

Constit. CXIII.

UT QUEMADMODUM IN ALIIS STRUCTURIS LEGE CAUTUM EST: ITA ETIAM SUBDIALIUM [12] AMBULACRORUM STRUCTURÆ, QUÆ SOLARIA [13] APPELLANTUR, DECEM PEDIBUS A VICINORUM ÆDIFICIIS DISTENT.

QUÆ veteres de domuum & alioqui parietum structuris tractavere, perbelle illa se habent, & vicina ædificia decem [14] inter se pedibus distare debere, ab iisdem recte constitutum est. Verum quoniam de subdialibus [15] deambulationibus, & quomodo aliquis fortasse vocet prosceniis spectatoriis, quæ ad apricandi usum, & eum quidem solum excogitata sunt, atque à Sole nomen acceperunt (solaria enim appellantur) in lege nulla mentio facta, nihilque constitutum est: decreto quod de illis statuat, quæque subinde, ut verisimile est, de iisdem contentiones emergunt, dirimat, opus est. Decernimus igitur, ut & in his structuris solariorum nempe, inter vicinos tantum intersititium servetur, quantum in aliis constitutum est. Etenim quemadmodum in illis conspectus prohibendi causa decem [16] pedum interstitium statutum est: ita hic quoque merito idem [17] spatium eadem de causa præscribetur: præsertim vero, cum conspectus majorem etiam distantiam hic requirere videatur. Nam si ne se invicem vicini conspiciant, inter alia ædificia decem pedum intercapedo relinquitur: hic tanto id magis fieri debet, quanto hujusmodi structuræ conspectui magis sunt expositæ. Constat enim sedentem quippiamve facientem in ædibus aliquem, quod multa septorum obstacula intersint, non ita facile posse conspici. In prosceniorum vero de quibus agitur operibus, aut (quomodo multi dicere malint) menianis, quominus in quamcumque partem circumspectus nihil obstet. Ea propter sancimus, ne aliter cuiquam talem structuram fabricari liceat, quam si decem pedibus à vicinorum structuris abstineat. Similiter si quis ædium suarum fastigium mutans, marmoreas [18] crustas obducat: hic etiam non aliter id faciat, quam si dictum decem pedum interstitium inter se & vicinum relinquat * * *, aut alius quispiam modus auxilium ferat: longi temporis præscriptio, nempe si ex quo opus constitit, à legibus præfinitum tempus decurrerit, aut pactum asseveretur, ex quo quis facultate accepta ad ædificandum accesserit: jubemus, ut in suo statu structura maneat, tametsi à vicini structura decem pedibus non distet.

12 Ἐν τοῖς προσκηνίοις κατασκευάσμασι.

13 Ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἡλιακὰ προσαγορευόμενα. Strim. adde 2. Harm. 4. c. περὶ ἡλιακῶν ὅτι δέκα, &c. περὶ ἐξωστῶν. Eadem Meniana & προσθήκας appellant, l. 11. C. de ædificiis priv. adde l. pen. §. 5. C. de ædificiis.

14 Harm. 4. cap. περὶ διαστάσεως. Imo duodecim, idem 2. tit. 4. περὶ ἀποστάσεως δώδεκα ποδῶν. l. 12. §. 2. C. de ædific. privat.

15 Περὶ τῶν ὑπαιθρίων.

16 l. 12. C. de ædificiis privatis.

17 Decem pedum fals. ut V. not. & ad l. 11. C. de ædific. privatis. nisi publicum solum sit vicinum, spatium enim quindecim pedum relinquendum. Harmen. d. c. περὶ διαστάσεως.

18 Μαρμάρων πλάκας.

ZHNΩ-

ΖΗΝΩΝΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΠΕΡΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ.

ZENONIS IMPERATORIS DE NOVIS OPERIBUS CONSTITUTIO.

Imperator Cæsar Zeno, Pius, Victor, Triumphator, semper Maximus & Venerandus, Augustus, Adamantio Præfecto urbis.

Quandoquidem subditos nostros tam judiciorum quiete fruisci, quam ab externis bellis liberari volumus, æquitatis illos & justitia identidem admonere est animus. Quapropter etiam præsentem ferimus legem, quæ sufficienter ostendat, quomodo & tua magnificentia ad justitiam nos instruat, *& nos quæ ad tollendas difficultates faciant, prudenter decernamus.* Verum ab elegantioribus, reique publicæ convenientioribus verbis paulum recedentes, vulgo notioribus usuri sumus, ne qui in legem incidet, adjutore opus habeat in illa intelligenda. Cognovimus igitur ex illis, quæ à magnificentia tua ad nos relata sunt, propter perperam interpretantium opiniones, quibusdam locis ambiguam videri sacram illam legem, quam immortalis nominis pater noster Leo de iis tulit, qui in inclyta hac urbe ædificare vellent: ac jubemus, ut qui suas ædes renovant, nequaquam veterem modum excedant: ne qui ædificant, vicinorum luminibus & prospectui, contra quam antea res illæ se habuissent, officiant. Non addiderim tamen id obtinere debere, qualecunque jus qui ædificat, habeat, quod ex pacto aut stipulatione peculiariter ipsi competens, veterem formam si velit, mutare permittat. Tunc enim statuimus, ut si pactum aut stipulatio ædificantem juvet, illi secundum pacti stipulationisve vim ædificare liceat: tametsi vicinos, quibus pactum adversatur, oblædere ita videatur. Quia vero patris mei constitutio dicit, eum qui ædificaturus est, inter suam & vicini domum duodecim pedum interstitium relinquere oportere, & plus aut minus addit, quod nimirum maximam certitudinem facit (nam quod huc atque illuc inclinat, & anceps est, id ad tollendam ambiguitatem non idoneum est) luculenter jubemus, ut inter utramque domum duodecim pedum intercapedo sit, quæ à structura fundamenta contingenti inchoet, atque usque ad summam altitudinem conservetur: tum qui in posterum hoc observabit, ut ei sive novam domum ædificare, sive veterem renovare, sive ex incendio collapsam instaurare velit, secundum sacram legislationem in quantamcunque velit altitudinem domum suam tollere, & fenestras perspectitias, ut vocantur, & luminis tantummodo causa parandas facere liceat: ut tamen ipsi ex hoc intervallo non permittatur vicinum privare aspectu in mare recto, neque coacto, quem is quocunque latere domus in proprio stans, aut etiam sedens habet, *atque ita quidem habet:* ut inter prospiciendum se in obliquum inflectere, sibique ut mare videat vim inferre, non cogatur. De hortis autem & arboribus in priore legislatione nihil tractatum est, neque quicquam præsenti addetur, neque convenit etiam. Nulli vero ædificaturo domum, si in medio angiportus, aut platea duodecim pedibus latior sit, propterea partem plateæ, aut angiporti adimere, & suo ædificio applicare fas esto. Non enim quod quæ ad rempublicam pertinent oblædere, & ædificantibus attribuere velimus, duodecim pedum interstitium inter domos esse debere constituimus: sed ut ne angustiora inter ædes essent interstitia & ampliora etiam, si ampliora essent, haberentur, ac essent, ut essent, quum vetus spatium imminui non sinamus, ut civitati sua jura conserventur. Si vero vetus ædificium ita constitutum erat, ut minus duodecim pedibus inter utramque domum intervallum esset, fas non sit, ut ultra veterem statum & formam, aut extollatur ædificium, aut fenestræ fiant, nisi decem pedum spatium in medio sit. Tunc enim, ut dictum est, prospectitias quæ olim non fuerint, ædificator facere non poterit. Fenestras autem luminis dumtaxat causa parandas faciet ab area sex pedum interstitio in altitudinem, ut tamen luminari fenestra ad dictum sex pedum in altitudinem, præscriptum confecta nequaquam in suo ædificio id quod fictitia area dicitur facere, & legem circumvenire audeat. Si enim hoc liceat, rursum luminares fenestræ per fictitiam aream prospectitiorum usum explebunt, ac vicino incommodabunt, quod fieri prohibemus: ut tamen nusquam ex pactis, aut stipulationibus ædificatoribus competens auxilium, si quidem omnino tale aliquid sit, perimamus. Insuper quum prior lex jubeat, ut domos antea incendio consumptas, tametsi alteri prospectus in mare præstringatur, centum pedes in altum attolli liceat: & hanc ambiguitatem tollentes sancimus, ut hoc ipsum obtineat, similiter in exustis ædibus & renovandis, & quæ prius non fuerint nunc primum extruendis: ut id posthac etiam in iis, quæ ignis nocumentum non senserint, sed propter vetustatem, aut etiam quamcumque aliam causam ruinosæ nutent, observetur. Et à quacumque ædificanda domo in medio controversorum locorum centum pedum sit intervallum, itaque citra ullum impedimentum structura procedat, etiamsi cujuspiam ad alios pertinentis domus prospectus in mare corrumpatur. Qui vero è solis coquinis, aut (ut vocantur) latrinis, sive ad naturæ necessitatem secessibus, aut è scala etiam, aut pontibus parietalibus ad transitum solummodo utilibus, aut ex iis denique quæ *βαστέρνια* multi vocant prospectus in mare est, ei impedimentum adferri liceat, si quis intra centum pedes ædificare velit, dummodo duodecim pedes in medio sint. Atque hæc quidem observari placet, quando pactum alicui non suppetit, quod ædificare permittat. Qui vero ex pacto cum vicino inito ædificant, his in eo quod utrinque placuit persistendum est. Tunc enim non observato intervallo ad pactum structuras tolli sinimus: tametsi illis qui pacti sunt, aut qui in ipsorum domus successerunt, in maris prospectu noceatur: propterea quod quæ jam ex pactis alicui jura suppeditant, ea per generales leges perimi non conveniat. Insuper placet, ut quæ solaria vocantur, post præsentem legem non ex solis lignis & asseribus fiant, sed Romanensium

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Ζήνων, εὐσεβὴς, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀειμάχητος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως, καὶ δικῶν εἰρήνης ἀντιλαβέσθαι.

ΤΟΝ πρώην φοιτήσαντα νόμον, ἐπειδὴ ἀποδεικνύουσα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ μικρὸν ἀποστάντες τῶν πρεπωδεστέρων τῇ πολιτείᾳ ῥημάτων, τοῖς τῷ πλήθει γνωριμωτέροις χρησάμεθα· ὅπως ἂν ἕκαστος αὐτῷ ἐντυγχάνων τῷ νόμῳ, μὴ δέοιτο ἑτέρου βοηθοῦ. ἔγνωμεν τοίνυν ἐκ τῶν ἐνεχθέντων παρὰ τοῦ σοῦ μεγέθους, ὡς ὁ θεῖος νόμος τῆς τῆς ἀθανάτου μνήμης πατρὸς ἡμετέρου Λέοντος, ὃν ἔθετο περὶ τῶν ἐν τῇδε τῇ εὐδαίμονι πόλει κτίζειν βουλομένων, ἀμφίβολος. καὶ ἡμεῖς προστάττομεν, τοὺς τὰς ἰδίας οἰκίας ἀνανεοῦντας, τὸ ἀρχαῖον σχῆμα μηδαμῶς παρεξιέναι, ὥστε μὴ τοὺς οἰκοδομοῦντας ἀφαιρεῖσθαι φῶτα ἢ ἄποψιν τῶν γειτόνων, παρὰ τὸ πάλαι καθεστηκός. οὐ μὴν προστίθεμεν ὡς δεῖ κρατεῖν εἴ τι δήποτε δίκαιον ὁ τῇ οἰκοδομίᾳ χρώμενος δίκαιον ἔχει, ἴδιον πρὸς αὐτὸν ἐκ συμφώνου ἢ ἐπερωτήσεως, ἐπιτρέπον ἀμείβειν, εἰ βουληθείη, τὸ παλαιὸν σχῆμα. τότε γὰρ θεσπίζομεν, εἰ σύμφωνος ἢ ἐπερώτησις βοηθεῖ τῷ κτίζοντι, ἐξεῖναι αὐτῷ, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ συμφώνου ἢ τῆς ἐπερωτήσεως, οἰκοδομεῖν, εἰ καὶ τοὺς γείτονας, οἷς ἐναντιοῦται τὸ σύμφωνον, ἐντεῦθεν βλάπτειν δοκοίη. τῆς δὲ μὴν τῆς διατάξεως εἰπούσης καὶ ιβ΄ ποδῶν χρῆναι καταλιμπάνειν μέσον τῆς τε ἰδίας καὶ τῆς τοῦ γείτονος οἰκίας τὸν οἰκοδομεῖν μέλλοντα, καὶ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον προσθείσης, ὃ μεγίστην ἀσφάλειαν οὐκ ἀπρεπῶς ποιεῖ (τὸ γὰρ ἐνδοιάζον οὐκ ἐπιτήδειον εἰς ἀμφιβολίας ἀναίρεσιν) ἐπιφανῶς κελεύομεν δυοκαίδεκα ποδῶν εἶναι μέσον ἑκατέρας οἰκίας, ἀρχομένους μὲν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου τοῖς θεμελίοις οἰκοδομήματος, παραφυλαττομένους δὲ μέχρι παντὸς τοῦ ὕψους· καὶ τὸν τοῦτο τὸ λοιπὸν παραφυλάττοντα ἐξεῖναι τὴν οἰκίαν ἐγείρειν ἐφ᾿ ὅσον θέλει ὕψος, καὶ θυρίδας κατασκευάζειν τὰς καλουμένας παρακυπτικὰς, καὶ φωταγωγοὺς, κατὰ τὴν θείαν νομοθεσίαν, εἴτε νέαν οἰκίαν βούλοιτο κτίζειν, εἴτε παλαιὰν ἀνανεοῦν, εἴτε διαφθαρεῖσαν ἐκ πυρὸς οἰκοδομεῖν· μηδαμῶς ἐκ τούτου τοῦ διαστήματος συγχωρεῖσθαι τοῦ γείτονος ἀποψιν θαλάσσης εὐθεῖαν καὶ ἀβιαστον ἐξ οἰκήματος ἀποκλείειν τῆς οἰκίας, ἣν ὁ γείτων ἑστὼς ἔνδον ἐν τοῖς ἰδίοις ἢ καὶ καθήμενος ἔχῃ, μηδὲ παρατρέποντος ἑαυτὸν ἐν τῷ παρακύπτειν εἰς τὸ πλάγιον, καὶ βιαζομένου οὕτως ἰδεῖν θάλασσαν. τὰ μὲν τῶν κήπων τε καὶ τῶν δένδρων οὔτε παρελήφθη τῇ προτέρᾳ νομοθεσίᾳ, οὔτε τῇ παρούσῃ προστίθεται· οὔτε γὰρ προσήκει. Μηδενὶ δὲ ἐξεῖναι κτίζοντι οἰκίαν, ἐν μέσῳ ὄντος στενωποῦ, ἢ πλατείας, ἐὰν ᾖ τῆς δώδεκα ποδῶν, διὰ τοῦτο παραιρεῖσθαι μέρος τῆς πλατείας ἢ τοῦ στενωποῦ καὶ τῷ οἰκείῳ προστιθέναι οἰκοδομήματι. οὐ γὰρ τὰ τῷ δημοσίῳ προσήκοντα βλάπτειν βουλόμενοι, καὶ τοῖς κτίζουσιν ἀπονέμοντες, δώδεκα ποδῶν εἶναι διάστημα ἐν μέσῳ τῶν οἰκιῶν διωρισάμεθα· ἀλλ᾿ ὥστε μὴ στενότερον εἶναι τὸ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν διάστημα, καὶ πλέον, εἴπερ πλέον ὄντος, ἔχειν ὡς ἔχει, καὶ τοῦτο μειοῦσθαι μὴ συγχωροῦντες, ἵνα τῇ πόλει τὰ οἰκεῖα φυλάττηται δίκαια. Εἰ δὲ τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τοιοῦτον ἦν ὥστε ἔλαττον εἶναι τῶν ιβ΄ ποδῶν μεταξὺ ἑκατέρας οἰκίας διάστημα, μὴ ἐξεῖναι παρὰ τὸ παλαιὸν σχῆμα ἢ ὑψοῦν τὸ οἰκοδόμημα, ἢ θυρίδας ποιεῖν, εἰ μὴ ι΄ πόδες εἶεν ἐν μέσῳ. τηνικαῦτα γὰρ παρακυπτικὰς μὲν ὁ κτίζων οὐ δύναται ποιεῖν, οὐκ οὔσας πάλαι, ὡς εἴρηται· φωταγωγοὺς δὲ ποιεῖ ἀπὸ ἓξ ποδῶν τοῦ ἐδάφους εἰς ὕψος, μηδαμῶς τὸ καλούμενον ψευδόστεγον ποιεῖν ἐν τῷ αὐτοῦ οἰκήματι τολμῶντος, φωταγωγοῦ θυρίδος κατασκευασθείσης, κατὰ τὸ εἰρημένον τῶν ἓξ ποδῶν τὸ ὕψος, καὶ σοφίζεσθαι τὸν νόμον. εἰ γὰρ τοῦτο ἐξείη, πάλιν αἱ φωταγωγοὶ διὰ τοῦ ψευδοστέγου παρακυπτικῶν πληρώσουσι χρείαν, καὶ τὸν γείτονα βλάψουσιν. ὅπερ γίνεσθαι κωλύομεν, οὐδαμοῦ τῶν ἐκ τῶν συμφώνων ἢ ἐπερωτημάτων ἁρμοζουσῶν τοῖς κτίζουσι βοηθειῶν (εἴπερ ὅλως ὑπάρχοι τοιαύτη τις) ἀναιρεθείσης. Ἔτι δὲ τοῦ προτέρου νόμου κελεύοντος ρ΄ πόδας ἐξεῖναι τὰς οἰκίας εἰς ὕψος αἴρειν τὰς ἀπὸ τοῦ πυρὸς πρότερον διαφθαρείσας, εἰ καὶ παρὰ θαλάσσης ἄποψιν ἕτερος βλάπτοιτο· καὶ ταύτην ἀναιροῦντες τὴν ἀμφιβολίαν, θεσπίζομεν, τοῦτο αὐτὸ κρατεῖν ἐπί τε τῶν ἐμπρησθεισῶν οἰκιῶν, εἴτε τῶν ἀνανεουμένων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ νέου μὲν πρότερον, κτιζομένων δὲ νῦν μετὰ ταῦτα· καὶ ἐπὶ τῶν πυρὸς μὲν βλάβην μὴ δεξαμένων, ἀλλὰ παλαιότητι δὲ ἢ καί τινα ἑτέραν αἰτίαν σαθρῶν γινομένων. καὶ ἐπὶ πάσης οἰκίας οἰκοδομουμένης, ρ΄ ποδῶν εἶναι διάστημα ἐν μέσῳ τῶν ἀμφισβητουμένων τόπων, καὶ κωλύματος χωρὶς γίνεσθαί τι οἰκοδόμημα, εἰ καὶ τὴν ἄλλοις διαφέρουσαν οἰκίας τὴν ἐπὶ θάλασσαν ἄποψιν λυμαίνεται. Τὰς δὲ ἀπὸ μόνων μαγειρείων, ἢ τῶν καλουμένων λουτρώνων, ἢ ἀφεδρώνων, ἢ κλίμακος, ἢ διαβάσεων, πρὸς πάροδον μόνην χρησίμων, ἢ καὶ τούτων ἃ καλοῦσιν οἱ πολλοὶ βαστέρνια, ἄποψιν εἰς θάλασσαν βλάπτειν ἐξεῖναι, κἂν ἐντὸς ρ΄ ποδῶν βούλοιτό τις οἰκοδομεῖν, εἰ καὶ δυοκαίδεκα πόδες ἐν μέσῳ τυγχάνοιεν. Ταῦτα δὲ παραφυλαχθῆναι θεσπίζομεν ὅτε μὴ ὑπάρχῃ τι σύμφωνον, ἐπιτρέπον οἰκοδομεῖν· τοὺς δὲ κτίζοντας ἀπὸ συμφώνου τοῦ γείτονος ἐμμένειν τοῖς συνθήκαις· τηνικαῦτα γὰρ καὶ μὴ παραφυλαχθέντος διαστήματος, κατὰ τὸ σύμφωνον ἐπιτρέπομεν ἐγείρεσθαι τὰς οἰκοδομὰς, εἰ καὶ βλάπτειν παρὰ θαλάσσης ἄποψιν τοὺς συμφωνήσαντας, ἢ τοὺς τὰς ἐκείνων οἰκίας διαδεξαμένους· ἐπειδὴ τὰ ἤδη τισὶν ὑπάρχοντα ἐκ συμφώνων δίκαια οὐ προσήκει διὰ τῶν γενικῶν ἀναιρεῖσθαι νόμων. Ἔτι δὲ θεσπίζομεν, τὰ καλούμενα σολάρια, μετὰ τὸν παρόντα νόμον, μὴ ἐκ μόνων ξύλων τε καὶ σανίδων γίνεσθαι, ἀλλὰ τῷ τῶν λεγομένων ῥωμανησίων οἰκοδομεῖσθαι σχήματι. δέκα δὲ ποδῶν εἶναι διάστημα μεταξὺ δύο σολαρίων ἀντιπροσώπων ἀλλήλοις. εἰ δὲ τοῦτο μὴ δυνατὸν εἴη, διὰ στενοχωρίαν τοῦ τόπου, ἐκ παραλλαγῆς γίνεσθαι τὰ σολάρια. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ στενωπὸς μὴ πλατύτερος δέκα ποδῶν εἴη, μηδὲ ἐξεῖναι ἐκ μηδ᾿ ἑτέρου μέρους σολάριον ἤτοι ἐξώστας κατασκευάζειν. καὶ τὰ γεῖσα δὲ

ἀπό

ὡς προείρηται, κελεύομεν ἀφίστασθαι τοῦ ἐδάφους εἰς ὕψος ποδῶν δεκαπέντε διάστημα, καὶ μηδαμῶς κατὰ καθέτου αὐτῶν κίονας λιθίνους ἢ ξυλίνους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἱστᾶν, ἢ τοίχους κατασκευάζειν, ὥστε μήτε τὸν ἀέρα τὸν ὑπὸ τοῖς ἐν τῷ ὕψει γινομένοις, ὡς εἴρηται, σολαρίοις ἀποφράττεσθαι, μήτε ἐντεῦθεν στενοτέραν γίνεσθαι τὴν στενωπὸν, καὶ τὴν δημοσίαν πάροδον. Κωλύομεν δὲ καὶ κλίμακας ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀρχομένας τοῦ στενωποῦ γίνεσθαι, ἀναγούσας ἐπὶ τὰ σολάρια, ὥστε ἐκ τῆς ἀσφαλεστέρας κατασκευῆς, καὶ ἐκ τοῦ μὴ σφόδρα πλησιάζειν ἀλλήλοις τὰ σολάρια, κουφοτέρους καὶ σπανιωτέρους συμβαίνῃ ποτὲ καὶ εὐκαταλύτους γίνεσθαι ἐκ τοῦ πυρὸς κινδύνους τῇ πόλει, καὶ τοῖς ἔχουσι τὰς οἰκίας. Εἰ δὲ παρὰ τὸν ἡμέτερον νόμον γένηται σολάριον, ἢ κλῖμαξ, οὐ τὸ γενόμενον καταστρέφεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς οἰκίας κύριος δέκα χρυσίου λιτρῶν ζημίαν ὑπομενεῖ· καὶ ὁ διατυπώσας ἀρχιτέκτων, ἢ ἐργολάβος, ἑτέρας δέκα χρυσίου λίτρας καταβαλεῖ· καὶ ὁ ἐργασάμενος τεχνίτης οὐχ οἷός τε ὢν διὰ πενίαν ζημιοῦσθαι, τὰ σώματα αἰκισθεὶς, τῆς πόλεως ἐξελαθήσεται. Πρὸς τούτοις παρακελευόμεθα, μηδενὶ ἐξεῖναι πολλοὺς ἐφεξῆς κίονας ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς, ἀπὸ τοῦ καλουμένου μιλίου ἄχρι τοῦ καλουμένου καπετωλίου, ἢ φράττειν οἰκήμασιν ἐκ σανίδων μόνων, ἢ καὶ ἄλλοις ἐν μέσῳ τῶν κιόνων κατασκευαζομένοις. ἀλλὰ μετὰ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα μὴ ὑπερβαίνειν πλάτους μὲν ποδῶν ἓξ σὺν τοῖς τοίχοις, ἐπὶ τὴν πλατεῖαν, ὕψους δὲ ποδῶν ζ. ἐκ παντὸς δὲ τρόπου διὰ τεσσάρων κιόνων τὰς παρόδους ἐλευθέρας καταλιμπάνεσθαι, τὰς ἀπὸ τῶν στοῶν ἐπὶ τὰς πλατείας. καλλωπίζεσθαι δὲ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ἤτοι ἐργαστήρια, μαρμάροις ἔξωθεν, ὥστε κόσμον μὲν δίδοσθαι τῇ πόλει, ψυχαγωγίαν δὲ τοῖς βαδίζουσι. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσι τῆς πόλεως, ἐν τοῖς μέσοις τῶν κιόνων τόποις κατασκευαζόμενα ἐργαστήρια, καθάπερ ἂν δοκιμάσῃ τῇ πόλει συμφέρειν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ τοῦ μέτρου ἕνεκα καὶ τοῦ σχήματος, κατασκευάζεσθαι θεσπίζομεν, τῆς ἰσότητος δηλαδὴ πάσης φυλαττομένης, ὥστε μὴ τοῦτο ἐπὶ τινῶν ἐπιτραπὲν, ἐφ' ἑτέρων κωλύεσθαι. Κἀκεῖνο δὲ νομοθετοῦμεν, ὥστε μὴ ταῖς τῶν συκοφαντῶν κακοτεχνίαις τοὺς ἐπιεικεῖς λυμαίνεσθαι. πολλοὶ γὰρ φθόνῳ δίκας ἐκ ἀδικήματος πρὸς τοὺς οἰκοδομεῖν βουλομένους ὑφαίνοντες, ἀναβολῆς αὐτοῖς αἴτιοι γίνονται. ὥστε τὸν οἰκοδομεῖν ἀρξάμενον, εἶτα κωλυθέντα, καὶ τὸ ἔργον ἀτελὲς καταλιπεῖν ἀναγκασθέντα, καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἑλκόμενον, τὰ χρήματα ἐξ ὧν τὴν οἰκίαν ἐγείρειν ἤλπιζεν, ἀναλίσκειν περὶ τὴν δίκην· καὶ, τὸ πάντων ἀτοπώτατον, μετὰ τὸ ψήφου νικώσης ἐπιτυχεῖν, ἔτι καθάπερ ἀλύτοις τισὶ συμπεπλέχθαι δεσμοῖς, τοῦ κωλύσαντος τὸ ἔργον, προσχήματι μὲν ἐφέσεως τὰς κυρίας ἀναμένοντος, τῷ δὲ ἐμπόδιον γενέσθαι τῇ οἰκοδομίᾳ ἐπὶ ταῖς τοῦ γείτονος συμφοραῖς εὐφραινομένου. Προστάττομεν τοίνυν ἐπὶ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, εἰ ἔφεσις ἐπιδοθείη κατὰ τῶν ψηφισθέντων παρὰ τοῦ διαγνόντος, ἅμα τῷ ἐκδοθῆναι παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὴν ἀπόφασιν, ἤτοι ἔγγραφον, καὶ μὴ παραφυλαχθείσης κυρίας, ἐξεῖναι τῷ νενικηκότι καὶ τῷ ἡττηθέντι ἅμα ἢ κατὰ μόνας εἰς τὸ δικαστήριον τῆς σῆς εἰσιέναι μεγαλοπρεπείας, καὶ τοῦ ἀντιδίκου κληθέντος, κατὰ τὸ σύνηθες, εἰ ἄπεστι, τὸν ὅρον τοῦ δικαστοῦ φανερὸν ποιεῖν, ἵνα πάσης ἀναβολῆς ἐκκοπείσης, νόμιμον ἐπιτεθείη πέρας τῇ ὑποθέσει· καὶ μὴ χειμῶνος, εἰ τύχοι, παρόντος, ἢ πλησιάζοντος, ἕως ἀναμένωσι τὰς μακρὰς τῶν ἱμεραστάτων χρόνους, τὸν οἰκοδομεῖν βουληθέντα, καὶ μὴ δικαίως κωλυθέντα, ζημίας ἀφορήτους ὑπομένειν. παραπλησίως δὲ εἰ καί τις ὑποθέσει τοιαύτῃ ἐφεῖναι βουληθείη, μεμφόμενος τοῖς παρὰ τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας ἐψηφισμένοις, παραχρῆμα τὴν καλουμένην consultationem γίνεσθαι, καὶ δίδοσθαι καὶ αὐτῷ καὶ τῷ νενικηκότι σκοπεῖσθαι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὴν ψῆφον, ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ, μηδεμιᾶς ἀναβολῆς γινομένης. Γινωσκέτωσαν δὲ πάντες ὅσοι κωλύειν ἐπιχειροῦσι τοὺς οἰκοδομοῦντας, ὡς ἡττηθέντες καὶ τὰς ζημίας αὐτοῖς πάσας τὰς συμβάσας καταθήσουσι, καὶ τὴν τῶν ὑλῶν τιμὴν, ὡς εἰκὸς διαφθαρεισῶν, ἢ χείρους γενέσθαι ἐν τῷ τῆς δίκης χρόνῳ, καὶ τῶν οὐ δικαίως ἐπιχειρησάντων οἰκοδομεῖν, εἰ ἡττηθεῖεν, καὶ τὰς ζημίας τῷ κεκωλυκότι τὸ οἰκοδόμημα καὶ δίκην εἰπεῖν περὶ τούτου ἀναγκασθέντι, καταπεισόντων. πάσας μέντοι τοιούτων δικῶν ἐξ ἀποφάσεως μόνης τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ μεγέθους κρίνεσθαι κελεύομεν, καὶ μήτε ἄλλον τινὰ τῶν ἐνδόξων ἀρχόντων ἀκροάσασθαι τοιαύτης ὑποθέσεως, μήτε τινὰς τῶν ἀγωνιζομένων τοιούτων ὑποθέσεων, στρατείας ἢ φόρου χρῆσθαι παραγραφῇ, ἕνεκα τοῦ μὴ δικάσασθαι, ἢ μὴ καταβαλεῖν τὰς ζημίας ὅσας δόξει τῇ ψήφῳ τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου τῆς πόλεως, τοῦ παρ' αὐτοῦ διδομένου διαιτητοῦ, παραγγελθείη, ἀλλὰ τὴν ἀπαίτησιν ὑπομένειν τοὺς ἡττηθέντας, διὰ τῆς τάξεως τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας, μηδενὸς ἐπὶ τούτῳ χωρουμένης φόρου παραγραφῆς. Προνοείτω δὲ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, τοῦ μὴ τινὰς τῶν ἐργολάβων ἢ τεχνιτῶν, ἀρξαμένους ἔργου, τοῦτο καταλιμπάνειν ἀτελές· ἀλλ' αὐτὸν μὲν τὸν ἀρξάμενον λαμβάνοντα τὸν μισθὸν, ἀναγκάζεσθαι πληροῦν τὸ ἔργον, ἢ διδόναι τὴν ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν ζημίαν τῷ οἰκοδομοῦντι, καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τοῦ μὴ τὸ ἔργον * γενομένην βλάβην, εἰ δὲ πένης τὸ εἶναι τύχοι ὁ τοῦτο ἁμαρτὼν, πληγάς τε λαμβανέτω καὶ ἐκβαλλέσθω τῆς πόλεως· μὴ κωλυέσθω δὲ ἕτερος τῆς αὐτῆς τέχνης τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἐκπληροῦν. ἐπειδὴ ἔγνωμεν τολμᾶσθαι κατὰ τῶν οἰκοδομούντων οἰκίας παρὰ τῶν ἐργολάβων τεχνιτῶν· ὥστε αὐτοὺς τὸ τέλεον ἐπιτιθέντας οἷς ἤρξαντο ἐργάζεσθαι, οὐδὲ ἑτέροις τὰ αὐτὰ ἔργα ἀναπληροῦν συγχωροῦντας, ἀλλὰ ἐντεῦθεν ἀφόρητον ζημίαν ἐντεῦθεν τοῖς τὰς οἰκίας κατασκευάζουσι μηχανωμένους. ὁ δὲ παραιτούμενος τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἀναπληρῶσαι δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἕτερος ἤρξατο, καὶ αὐτὸς παραπλησίαν τῷ καταλιπόντι τὸ ἔργον ὑπεχέτω δίκην.

(quæ vocantur) specie ædificentur: ut etiam inter duo solaria sibi invicem opposita decem pedum intervallum intersit. Quod si propter loci angustiam possibile non sit, alternatim solaria fiant. At si ipse angiportus decem pedibus latior non sit, neutra pars solaria, sive mæniana facere aggrediatur. Et quidem quæ quo dictum modo est, fiunt, ea jubemus, ut à solo quindecim pedum interstitio in altum distent, & nequaquam ipsis columnæ aut lapideæ, aut ligneæ ad perpendiculum in solo substituantur, aut muri substruantur: quo ne qui subsolariis in altitudine, ut dictum est, factis aër existit, is obstruatur, neque inde angustior angiportus publicusque transitus fiat. Vetamus vero etiam, scalas quæ à solo incipiant, & in solaria ducant, in angiportis fieri: quo videlicet ex cautiore structura, eoque quod non ita inter se solaria propinqua sint, leviora aliquando rarioraque, & quæ facilius restinguantur, ex igne civitati, iisque qui domos habent pericula obveniant. Quod si contra nostram legem solarium aut scala fiat, nedum quod factum est, restingenebit: & architectus aut redemptor, qui opus informavit, alteras decem auri libras dependet: & artifex qui fecit, si ob paupertatem mulctam exsolvere nequeat, ubi in corpore verbera exceperit, ab urbe propellatur. Ad hæc jubemus, ut nulli liceat multas deinceps columnas in publicis porticibus à Milio (quod vocatur) usque ad Capitolium (quod vocant) aut domunculis, aut aliis etiam quæ inter columnas fabricari solent, ex solis asseribus obstruere: sed ut istiusmodi domunculæ cum parietibus latitudine plateam versus sex pedes, altitudine vero septem non superent: tum etiam ut per quatuor omnino columnarum intervallo dinia liberi à porticibus in plateas transitus relinquantur: & istiusmodi domunculæ, sive officinæ extrinsecus marmoribus adornentur, quo ornamento sint civitati, & oblectamento prætereuntibus. Quæ vero in aliis urbis partibus inter columnas officinæ constituuntur, eas ad eam mensuram, eumque modum confici placet, quam mensuram quemque modum conducere civitati magnificentia tua judicabit: tamen ut æqualitas omnibus modis conservetur, ne quod aliquibus permissum est, aliis prohibeatur. Illud item lege complecti visum est, ne probi viri calumniatorum subdolis commentis oblædantur. Multi enim invidia, non vero quod injuria afficiantur, iis qui ædificare volunt, litem texentes, procrastinandæ ædificationis necessitatem inferunt: ita ut qui ædificare cœperit, deinde prohibitus, opusque intermittere coactus, & in judicium tractus, qua pecunia domum se erecturum sperasset, eam in litem insumat, & (quod omnium absurdissimum est) ubi victricem sententiam obtinuit, velut indissolubilibus aliquibus vinculis irretiatur, dum qui novum opus nunciasset, obtenta provocatione vadimonia expectat, & quod ædificationem impediat, ex vicini incommodis voluptatem capit. Jubemus itaque, si in istiusmodi controversiis adversus decreta judicis provocatio instituatur, ut simulatque subsidiaria actio, sive scripto comprehensa forma à judice data fuerit, etiam vadimonio non observato, victori una cum victo, aut seorsum soli, ad magnificentiæ tuæ tribunal ingredi: & adversario, si absit, pro consuetudine vocato sententiam judicis manifestam facere liceat: quo omni dilatione succisa, legitimæ controversiæ imponatur finis: neque si forte hiems adsit, aut appropinquet, dum longa constitutorum dierum tempora expectentur, qui ædificare voluisset, & non jure prohibitus esset, intolerabilia damna sustineat. Similiter etiam, ut si quis in tali controversia, magnificentiæ tuæ judicio non acquiescens, provocare voluerit, confestim consultatio (quomodo vocatur) fiat, nullaque intermissa dilatione, in sacro nostro palatio, & ipsi & victori, prout fieri consuevit, sententia considerenda detur. Sciant vero omnes qui novum opus nunciare ædificatoribus tentant, quod si causa cadant, ipsis & omnia damna, quæ obvenerint, & materiarum, quas litis tempore forte corruptas, aut deteriores factas esse constabit, pretium refundent. Qui autem non jure ad ædificandum aggressi fuerint, hi si judicio superabuntur, isti qui opus novum nunciaverit, eaque de re judicium illos sustinere coëgerit, damna resarcient. Cæterum omnes istiusmodi lites unius magnificentiæ tuæ tribunalis sententia dijudicari jubemus, & ne alius quisquam gloriosorum magistratuum istiusmodi controversiam audiat: neque eorum aliqui qui de istiusmodi controversia contendunt, militiæ aut fori præscriptione utantur: quo videlicet litigare, aut multas quas gloriss. præfecti urbis, dative ab ipso judicis sententia dare jusserit, persundere non cogantur. Verum qui judicio superatus est, per cohortem magnificentiæ tuæ exactionem sustineat, ita ut in hoc nullus fori præscriptione uti possit. Hoc vero magnificentia tua provideat, ne qui operum redemptores aut artifices, ubi opus aliquod inchoarint, id imperfectum relinquant, sed ipsum qui inchoarit, aut capta mercede perficere opus aut quod inde ædificatori obvenerit, damnum, quantique ipsius interest opus absolutum non esse illi dare cogat. At si forte pauper sit, qui id delinquit, verberibus casus ejiciatur urbe. Nec vero alius ejusdem artis, quod ab alio cœptum est adimplere prohibeatur. Quod sane artifices redemptores adversus ædificatores ausos esse intelleximus: qua re intolerabile damnum ædificatoribus machinantur & inferunt, dum neque ipsi quod opus facere cœpissent, huic finem imponunt, neque alios idipsum opus consummare sinunt. Qui vero cœptum ab alio opus ob hoc ipsum, quod ab alio cœptum sit absolvere recusat, similem & ipse cum illo qui opus incorruptum reliquit, pœnam sustineat.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

ΒΑΣΙΛΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.

IMPERATORIÆ CONSTITUTIONES.

1 Miſcellæ ſc. nec unius ac certi Imperatoris, ut Leonis & Iuſtiniani: ſed variorum Imperatorum, quibus ideo nullos commentarios addere viſum eſt, ut quas pleniores, & ordine meliore aliquando daturus ſim.

HERACLII.

1. *De fide.*

QUUM S. Sophronius tum ſummo ſacerdotio fungens Hieroſolymis, ſubjectis ſibi ſacerdotibus convocatis ſynodice demonſtraſſet, eos qui unam in duabus Chriſti naturis voluntatem atque energiam affirmarent, palam unam quoque naturam ſtatuere: eique Joannes Papa Romanus aſſenſus eſſet: Imperator edictum proponit: Neque ſingularem, neque duplicem in Chriſto energiam eſſe aſſerendam.

2. *De Judæis.*

ANno 19. vere ineunte, Heraclius Conſtantinopoli Hieroſolyma proficiſcitur, & avehit venerabilia ac vivifica crucis ligna: votiſque Deo perſolutis, patriarcham Zachariam reſtituit: Omnes porro Hebræos ſancta urbe exigit, edicto, ne iis intra tertium milliare accedere liceret.

3. *De foro competenti epiſcoporum, clericorum, & monachorum.*

SCias autem Novellam piorum Imperatorum Heraclii & Conſtantini, quæ ſtatuit ne epiſcopus, vel clericus, vel monachus ob pecuniariam criminalemve cauſam apud civilem vel militarem conveniatur magiſtratum: ſed apud ſuos epiſcopos duntaxat, aut metropolitanos, aut patriarchas. Eadem etiam ſtatuit aurea bulla celeberrimi Imperatoris domini Alexii Comneni, vulgata menſe Julio indictione 4. anno [*ab orbe condito*] 6589.

LEONIS ICONOMACHI.

1. *De Hebræis & Montanis.*

2 Pleniorem hujus rei hiſtoriam vide apud Cedrenum. Hoc accidit anno 16. Leonis: vide Cedrenum in Leonis vita.

ANno ſexto Imperator Hebræos [2] ac Montanos ad baptiſmum adegit.

2. *De patrimoniis templorum urbis Romæ: & de capitatione infantium.*

FUrore percitus majore homo adverſus Deum pugnans, tertiæ Siculi ac Calabri populi parti tributum in ſingula hominum capita impoſuit. Patrimonia quoque templorum Romæ principibus Apoſtolis conſecratorum (quæ pecunia quotannis antiquitus pendebatur talentorum trium ſemis) in ærarium publicum conferri juſſit: & mandavit inſpici atque deſcribi infantes qui naſcebantur, ut cenſus iſte de ſingulis capitibus (*cephalationem* vocant) exigi poſſet.

3. *De duabus ſiliquis præſtandis provinciarum adminiſtratoribus.*

IMperator, ruina murorum urbis cognita, cives ita eſt alloquutus: Vos muris urbis reficiundis cum non ſitis pares, nos procuratoribus provinciarum negotium dedimus, ut ultra conſtitutum tributum in ſingula nomiſmata accipiant *miliareſium* unum, idque in ærarium noſtrum conferant; ex quo nos muros condamus. Exinde obtinuit, ut binæ ſiliquæ ſeu ceratia quæſtoribus ſolvantur. Ceratia autem appellantur duodecim folles, ſive nummi.

CONSTANTINI CABALLINI.

De reliquiis & interceſſione Sanctorum.

IDoneum ſe Antichriſti inſtrumentum præbuit: atque adeo univerſali edicto vetuit, ne quis in univerſum domini ſervorum Sancti titulo cohoneſtaretur: quinimo conſpui eorum inventas reliquias juſſit, prohibuitque eorum interceſſionem poſtulari, quod eos nihil poſſe diceret. Atque addidit ſceleſtus, Mariæ quoque virginis interceſſionem non eſſe implorandam, nihil enim eam præſtare poſſe. Quin & Deiparam hanc noluit appellari.

NICEPHORI.

1. *De militia inopum, de chartiatico, & fumario, & naucleris, & inventione theſauri: & aliis quibuſdam.*

3 Sclaniniis Paul. Aquilegienſis lib. 24.

UT exercitus deprimeret, quid non mali excogitavit adverſus Chriſtianos? Primo enim Chriſtianos ex omnibus regionibus in Sthlabinias [3] coëgit demigrare, & eorum habitationes divendidit. Quæ res nihil ab hoſtili captivitate abfuit, omnibus in ſummas anguſtias conjectis. Secundum maleficium: imperavit ut egeni militarent, iiſque à vicinis arma & ſtipendia in ſingulos XVIII. nomiſmatum darentur, ac cenſus præterea publicus eorum nomine penderetur, id *Allelengyum* vocabatur, quod alteri pro alteris tributi nomine ſponſores eſſent. Tertio, omnium bona inſpici, indeque cenſum in publicum exigi juſſit, nomine *chartiatici* præterea exactis in ſingulos duabus ſiliquis. Quarto, omnes onerum relevationes ſuſtulit. Quinta calamitas, quod ab omnibus ſacris ædibus, parœchiis, pupillis educandis deſtinata domo, hoſpitalibus, ad ſenes fovendos factis ædibus, necnon ab eccleſiis, atque monaſteriis imperatoriis, *fumarium* tributum exegit, ab initio uſque ſui imperii. Meliora de eorum bonis ſub imperialem curam transferri jubebat, nihilominus tamen tributum de his pendendum iis imponebatur, quæ reliquerat in iis ipſis ſacris domibus, ita ut multis tributum duplicaretur: interim habitationibus ita exinanitis, ut inde emigrare cogerentur. Sextum tyrannicum inſtitutum, quod à magiſtratibus inſpici res eorum juſſit, qui ex pauperie ſubito ad opes perveniſſent: ab iiſque, veluti qui theſauros inveniſſent, pecuniam poſtulari. Septimum: quod emunxit etiam hos pecunia, qui à viginti retro annis ad præſens uſque tempus dolium, aut vas aliquod aliquando reperiſſent. Octavum: qui ab avis vel proavis hereditatem percepiſſent, etſi ea diviſa jam inde à viginti annis eſſet, eos penſionem in publicum conferre coëgit, utque ii qui extra Abydum mancipia emebant, de ſingulis duo nomiſmata ſolverent, maxime Dodecaneſum incolentes. Nonum: naucleros maritima, præſertim minoris Aſiæ inhabitantes, & nunquam agriculturam expertos, invitos coëgit emere prædia, quæ aliis ipſe eripuerat, indeque tributum ſolvere. Decimum: inſignes Conſtantinopoli naucleros in unum conduxit, iiſque duodecim cuique libras auri tradidit: ea lege, ut in ſingula nomiſmata uſuræ nomine quatuor ſiliquas ſolverent: cum nihilominus reliqua etiam vectigalia navigiorum ab iis penderentur.

2. *De uſura.*

USuras de navigiis captatas (cum interim re fœnebri aliis omnibus interdixiſſet) aliaque infinita mala excogitavit.

3. *De vaſis ſacris & rebus eccleſiaſticis.*

DUces exercituum juſſit epiſcopis & clericis mancipiorum loco uti pro ſua authoritate in ædes epiſcopales, & monaſteria divertere, eorumque rebus pro arbitrio abuti. Vituperabat eos qui ab omni ætate Deo aurea vel argentea vaſa conſecraſſent: & res templorum ſacras in publicos debere uſus converti ſtatuebat.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.

α'. Περὶ πίστεως. Ζ.

ΤΟΥ Σωφρονίου μάλιστα τῷ ἱερῷ τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀρχιερατεύοντος τότε, τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἀρχιερεῖς συναθροίσαντος, καὶ συνοδικῶς ἀποδείξαντος, τοὺς μίαν λέγοντας θέλησιν καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, μίαν ἄντικρυς καὶ φύσιν κηρύττειν, συμψήφου δὲ γενομένου ἐπὶ τούτῳ καὶ τοῦ θρόνου τοῦ πρεσβυτέρας Ῥώμης διέποντος Ἰωάννου ὁ βασιλεὺς προτίθησι πρόσταγμα, μήτε ἰδικὴν ἐνέργειαν μήτε διπλῆν ἐν Χριστῷ δογματίζεσθαι.

β'. Περὶ Ἰουδαίων. Κ.

ΤΩι ιθ' ἔτει, ἅμα ἔαρι ἀπάρχει ὁ βασιλεὺς τῆς βασιλίδος, ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπορεύθη, καὶ ἀπήγαγε τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα· καὶ ἀποδοὺς τῷ Θεῷ τὴν εὐχαριστίαν, ἀποκατέστησε τὸν πατριάρχην Ζαχαρίαν. ἀπήλασε δὲ πάντας τοὺς Ἑβραίους τῆς ἁγίας πόλεως· ὁρίσας μὴ ἔχειν αὐτοὺς ἐξουσίαν ἀπὸ τριῶν μιλίων πλησιάζειν.

γ'. Περὶ δικαστηρίου προσφόρου τῶν ἐπισκόπων, κληρικῶν καὶ μοναχῶν. Β.

ΓΙνωσκε δὲ ὅτι ἐστὶ νεαρὰ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου, διαγορεύουσα, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε κληρικὸν, μήτε μοναχὸν, χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς χάριν αἰτίας, παρὰ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ ἐνάγεσθαι ἄρχοντι· ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις, ἢ μητροπολίταις, ἢ πατριάρχαις. τὰ αὐτὰ διορίζεται καὶ τὸ κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς τετάρτης ἐπινεμήσεως τοῦ ͵ϛφπθ' ἔτους ἀπολυθὲν χρυσόβουλλον τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΥ.

α'. Περὶ Ἑβραίων καὶ Μοντανῶν. Κ.

ΤΩι ϛ' ἔτει ἠνάγκαζεν ὁ βασιλεὺς τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Μοντανοὺς βαπτίζεσθαι.

β'. Περὶ πατριμονίων τῶν ἐν Ῥώμῃ ναῶν, καὶ περὶ κεφαλητίωνος τῶν τικτομένων βρεφῶν. Κ.

ΕΚμανεὶς ἐπὶ τούτῳ πλέον ὁ θεομάχος, φόρους κεφαλικοὺς τῷ τρίτῳ μέρει Σικελίας καὶ Καλαβρίας τοῦ λαοῦ ἐπέθηκε. Τὰ δὲ λεγόμενα πατριμόνια τῶν ἐν Ῥώμῃ ναῶν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων, ἔκπαλαι τελούμενα τάλαντα τρία ἥμισυ, τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξεν. ἐπέταξε δὲ καὶ ἀναγράφεσθαι τὰ τικτόμενα βρέφη, ὡς τὰ ἀπαιτεῖσθαι τὸ λεγόμενον κεφαλητίωνα.

γ'. Περὶ δικεράτων τοῖς διοικηταῖς παρεχομένων. Κ.

ΙΔὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ τείχη τῆς πόλεως πτωθέντα, διαλάλησε, λέγων, ὅτι ὑμεῖς οἱ τῆς πόλεως, ἀδυνατεῖτε τὰ τείχη κτίζειν· ἀλλὰ προσετάξαμεν τοῖς διοικηταῖς τῶν θεμάτων, ἀπαιτεῖν εἰς τὸ νόμισμα κατὰ νόμισμα, μιλιαρήσιον ἓν, καὶ λαμβάνειν αὐτὰ τὰ βασιλικὰ, καὶ κτίζειν αὐτά. Κἀντεῦθεν ἀπεκρατήθη ἡ συνήθεια παρέχειν τὰ δικέρατα τοῖς διοικηταῖς. κέρατα δὲ τὰ ιβ' φόλεις ὀνομάζονται, ἤτοι νοῦμμοι.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΒΑΛΛΙΝΟΥ.

α'. Περὶ λειψάνων καὶ πρεσβείας τῶν ἁγίων. Κ.

ΟΡγανον ἐπιτήδειον τοῦ ἀντιχρίστου γέγονεν· ὡς καὶ θεσπίζειν καθολικῶς ἐκδίδοσθαι, μὴ λέγεσθαί τινα [τῶν θεραπόντων Κυρίου] τὸ παράπαν ἅγιον· ἀλλὰ καὶ τὰ λείψανα τούτων εὑρισκόμενα διαπτύεσθαι, καὶ μηδὲ πρεσβείαν αὐτῶν ἐξαιτεῖν. Οὐδὲν γὰρ (ἔλεγεν) ὀνίνησι πρεσβείας ὁ παμμίαρος, μηδὲ τὴν τῆς Μαρίας ἐπικαλεῖσθαι τὰς πρεσβείας. οὐ γὰρ δύναταί τι· ἀλλὰ μηδὲ θεοτόκον αὐτὴν ὀνομάζεσθαι.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ.

α'. Περὶ στρατείας τῶν ἀπόρων. Περὶ χαρτιατικοῦ, καὶ καπνικοῦ, καὶ ναυκλήρων, καὶ εὑρέσεως θησαυροῦ· καὶ ἄλλων τινῶν. Κ.

ΣΚεψάμενος δὲ κακῶσαι τὰ στρατεύματα, ποῖον δεινὸν κατὰ Χριστιανῶν οὐκ ἐπενόησε; προσέταξε γὰρ, τοὺς Χριστιανοὺς ἐκ παντὸς θέματος ἐπὶ τὰς Σκλαβινίας μετοικίζεσθαι, τὰς δὲ τούτων οὐσίας πιπράσκεσθαι (καὶ ἦν αἰχμαλωσίας οὐκ ἔλαττον τὸ πρᾶγμα) ἐν ἀμηχανίᾳ τῶν πάντων γενομένων. Δεύτερον αὖθις ταύτῃ κάκωσιν προσέταξε, στρατεύεσθαι πτωχοὺς, καὶ ἐξοπλίζεσθαι αὐτοὺς παρὰ τῶν ὁμοχώρων, παρεχόντων ἀνὰ ιη' νομισμάτων, καὶ τὰ δημόσια ἀλληλεγγύως τὰ δημόσια αὐτῶν. Τρίτη κάκωσις ἐποπτεύεσθαι πάντας, καὶ ἀναβιβάζεσθαι τὰ τούτων δημόσια τέλη, παρέχοντας καὶ χαρτιατικοῦ ἕνεκα ἀνὰ κεράτια δύο. Τετάρτη πληγὴ τοὺς κουφισμοὺς πάντας ἀναβιβάζεσθαι προσέταξε. Πέμπτη συμφορὰ τοὺς τῶν ἁγίων οἴκων παροίκους, τὰ ὀρφανοτροφεῖα, ξενῶνας, γηροκομεῖα, ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, βασιλικῶν, τὰ καπνικὰ ἀπαιτεῖσθαι, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς αὐτοῦ τυραννίδος· τὰ μέντοι κρείττονα τῶν κτημάτων εἰς τὴν βασιλικὴν κουρατωρείαν αἴρεσθαι. τὰ μέντοι τέλη αὐτῶν ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἐναπομείνασιν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἁγίους οἴκους ὡς διπλασιάζεσθαι πολλοῖς τὰ τέλη, τῶν οἰκήσεων στερουμένων, καὶ τῶν χωρίων, καὶ ἐξοικεῖν. Ἕκτη τυραννὶς ἐποπτεύεσθαι παρὰ τῶν στρατηγούντων τοὺς ἀθρόως ἐκ τῆς εὐτελείας ἀνακύψαντας, καὶ ἀπαιτεῖσθαι χρήματα, ὡς εὑρετὰς θησαυρῶν. Ἑβδόμη κάκωσις τοὺς ἀπὸ κ' χρόνων εὑρηκότας, καὶ μέχρι τῆς δεῦρο, πίθον ἢ σκεῦός τι, καὶ αὐτοὺς ἐξαργυρίζεσθαι. Ὀγδόη ἀδικία τοὺς ἐκ πάππων ἢ προπάππων κληρονομήσαντας, διαιρεθέντας ἐκ τῶν αὐτῶν εἴκοσι χρόνων, ἐξαναδιδόναι τῷ δημοσίῳ· καὶ τοὺς ἀνιστωμένους ἔξω τῆς Ἀβύδου σώματα οἰκετικὰ, ἀνὰ δύο νομισμάτων τελέσαι προσέταξε, μάλιστα τοὺς κατὰ τὴν Δωδεκάνησον. Ἐνάτη παράνοια τοὺς τὰς παραθαλασσίας οἰκοῦντας, μάλιστα τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ναυκλήρους, μηδέποτε γεωργικῶς ζήσαντας, ἀναγκάζεσθαι ὠνεῖσθαι ἐκ τῶν ἀφαιρεθέντων παρ' αὐτοῦ κτημάτων, ὡς ἂν ἐκτιμηθῶσι παρ' αὐτῶν. Δεκάτη ἀδικία· τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμους ναυκλήρους συναγαγὼν, δέδωκεν ἐπὶ τόκῳ τετρακεράτῳ τὸ νόμισμα, ἀνὰ χρυσίου λίτρας δώδεκα, πλέον καὶ τὰ συνήθη κομμέρκια.

β'. Περὶ τόκου. Κ.

ΤΟκισμοὺς ἐν πλοίοις, ὁ πᾶσι νομοθετῶν τὸ μὴ τοκίζειν, καὶ ἄλλας μυρίας κακῶν ἐπινοίας ἐπενόει.

γ'. Περὶ σκευῶν ἱερῶν, καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Κ.

ΤΟὺς στρατηγοὺς ἐκέλευσε δουλικῶς χρῆσθαι τοῖς ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς ἐκέλευσε, κατασκηνοῦντας αὐθεντικῶς ἐν τοῖς ἐπισκοπείοις καὶ μοναστηρίοις, καὶ καταχρᾶσθαι τὰ αὐτῶν. τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἀναθεμένους τῷ Θεῷ χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ σκεύη ἔψεγε, καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἱερὰ κοινοῦσθαι, ἄξιον ἐδογμάτιζε.

ΛΕΟΝ.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΡΜΕΝΙΟΥ.

Περὶ τοῦ ἐπάρχου μὴ ἐπιφέροντος τῇ μοιχείᾳ ἐκδίκησιν. K.

ΠΡὸς τῇ ἐπιμελείᾳ δὲ καὶ ἀκριβείᾳ τῶν δημοσίων διοικεῖν, καὶ τοῖς ἀδικοῦσι λίαν ἐπαχθέστατος ἦν. ἐξιόντι γάρ ποτε τοῦ παλατίου τοῦ βασιλέως προσῆλθέ τις, ἐγκαλῶν ὡς τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἁρπαγεῖσαν ὑπό τινος τῶν συγκλητικῶν. ἐφη δὲ (φησὶ) καὶ τῷ ἐπάρχῳ τῆς πόλεως περὶ τούτου ἐγκαλέσαι, ἀλλὰ μηδεμιᾶς ἐπιτυχεῖν ἐκδικήσεως. ὁ γοῦν βασιλεὺς, τοῖς τοῦ ἀνδρὸς λόγοις ἐπιστήσας, εὐθέως προσέταξεν, ὡς παραγενομένῳ ἐπανιόντι αὐτῷ εἰς προσώπωσιν ὁ ἐγκαλούμενος συγκλητικός. ἤδη δὲ καὶ ἐπανελθόντος τοῦ βασιλέως, παρέστησαν ἐνώπιον αὐτοῦ ὅ, τε παθὼν καὶ τὴν ἐκδίκησιν ἐκζητῶν, καὶ ὁ τὸ ἐξάγιστον δράσας ἔργον, καὶ αὐτὸς ὁ ἔπαρχος. καὶ τοῦ βασιλέως κελεύσαντος λέγειν τὸν ἀδικηθέντα ἀπαιτεῖ, ὁ μὲν διεξῆλθε τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. ὁ δ' ἔνοχος τῷ ἐγκλήματι, ἐπειδὴ μηδένα τινὰ εἶχε τοὺς ἐλέγχους διαδιδράσκειν ταῖς ἀποδείξεσι, πάντοθεν συνεχόμενος, ὡμολόγησε τὸ ἁμάρτημα. ἐρωτηθεὶς δὲ τοῦ βασιλέως καὶ ὁ ἔπαρχος, διὰ τί μὴ ἐπιτυχεῖν ἐποιήσατο τῷ ἀδικηθέντι τὴν ἐκδίκησιν, ἐπεὶ καὶ οὗτος οὐδὲν ἐγκαλεῖν αὐτῷ τὴν ἀπολογίαν, τοῦτον μὲν μετέστησε τῆς ἀρχῆς, τὸν δὲ μοιχὸν τοῖς τῶν νόμων παρέδωκε τιμωρίαις.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ.

α΄. Περὶ εἰκόνων. K.

ΠΕρὶ τὰς τῶν θείων καὶ σεβασμίων προσκυνουμένων εἰκόνας, λίαν βαρύς τις καὶ αὐστηρὸς, καὶ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ τυράννους ὠμότητι παρελαύνειν φιλονεικῶν. οἱ μὲν γὰρ προλαβόντες, Λέων τε ὁ Ἴσαυρος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, καὶ Μιχαὴλ ὁ τούτου πατὴρ, ὁ Τραυλὸς. ὁ μὲν ἐθέσπισε, μή ποτε τῶν γεγραμμένων εἰκόνων, κἂν που γραφόμεναι τύχοιεν, τὴν ἅγιος φωνὴν ἐξαγορεύεσθαι· ὡς οὐκ ἄλλῳ τινὶ τῆς τοιαύτης ἁρμοζούσης φωνῆς ἢ μόνῳ τῷ Θεῷ. ὁ πρὸ αὐτοῦ δὲ Λέων, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, τὸ μηδὲ προσκυνεῖσθαι ὅλως αὐτάς. Θεόφιλος δὲ, τὸ μηδὲ χρώμασι ταύτας μορφοῦσθαι, (χαυνοῦσθαι γὰρ, τὸ πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐπτοῆσθαι) μόνην δὲ σκοπεῖν τὴν ἀλήθειαν.

β΄. Περὶ ἀπελάσεως τῶν μοναχῶν. K.

ΑΒάτους ἐποίησε τὰς πόλεις τοῖς μοναχοῖς ἐγκελευσάμενος, καὶ πάντῃ τρόπῳ αὐτοὺς ἀπελαύνεσθαι ἐθέσπισε, μᾶλλον δὲ μηδὲ κατὰ χώραν ὀφθῆναι τολμᾶν. εἰργάσατο δὲ τὰ μοναστήρια καὶ ἡσυχαστήρια, πολυάνθρωπα καὶ κοσμικὰ καταγώγια.

γ΄. Περὶ ἐπιγαμβρείας Περσῶν μετὰ Ῥωμαίων. K.

ΤΟῦτον τὸν Θεόφοβον πολλάκις ὁρμήσαντες οἱ Πέρσαι ἀναλαβέσθαι ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, τὸν βασιλεύσαι ἐπ' αὐτοῖς, καὶ πρεσβείας διαφόρους πέμψαντες πρὸς Θεόφιλον, καὶ εἰρηνικὰς σπονδὰς ὑπισχνούμενοι δι' αὐτοῦ σπουδάσαι, οὐκ ἔπεισαν τὸν Θεόφιλον, τοῦτον ἐκδοῦναι· ἀλλὰ μᾶλλον διὰ ταύτην ἀνάγκῃ αὐτὸν ὁ Θεόφιλος εἰς τὴν τῶν πατρικίων τιμὴν, καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀδελφῇ συνῴκισε· ὅθεν ἄρα τι τῶν Περσῶν νομοθετεῖ καθ' ἐπιγαμβρείαν συναπτέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις.

δ΄. Περὶ ἀποκάρσεως τῶν τριχῶν. K.

ΕΠεὶ δὲ καὶ τὰς περὶ τὴν κεφαλὴν τρίχας ὀλίγας ἐκ φύσεως εἶχε, ἀναφαλαντίας τε ὢν, θέσπισμα ἐξέθετο πάντας, τὰς τρίχας ἀποκείρειν, καὶ μή τινα Ῥωμαίων ἔξω τοῦ αὐχένος ταύτας τοῦ τραχήλου φέρειν συγχωρεῖν. τό δὲ τὸ δόγμα παραβαίνοντα, πληγαῖς αἰκίζεσθαι μεγίσταις, τὴν τῶν προγόνων Ῥωμαίων ἀρετὴν ἐπανάγειν βουλόμενος.

ε΄. Περὶ τινὸς ἁρπαγῆς ἵππου. Λ.

ΣΤρατιώτης δή τις χειρὸς τι γενναῖος καὶ ἵππον ἔχων εὖ ἔχοντα, ὁ στρατηγὸς ὑφ' ὃν οὗτος ἐστρατεύετο ἐραστὴς ἐγένετο τοῦ ἵππου, ὑφ' οὗ πολλάκις ὁ ἄνθρωπος ἐκ πολέμων ἐρρύσθη, ἐζήτει τοῦτον, κολακεύων ὑπισχνούμενος δώσειν πολλά· ἀπειθοῦντος δὲ ἐκείνου, καὶ βίαν προστάττειν μηδὲ ἔτι δὲ πείθειν ἀποδεδειχθαι, οὐ τὸν ἵππον, ἀναδεξάμενος ἐγκλημα προσέπεμψε εἰς βασιλέα, μετακέκλητο τοῦτον ὡς μετοχὴ στρατείας. ἐπιζητοῦντος παρὰ Θεοφίλου περὶ ἵππου ἀκροφυοῦς, καὶ διὰ παντὸς κατὰ πᾶσαν χώραν, τοιοῦτον ἵππον εὑρεθῆναι, καὶ πεμφθῆναι αὐτῷ. τοῦτον ἁρπάξας ὁ στρατηγὸς, ἀφαιρεῖται καὶ ἄκοντος τοῦ ἀνδρὸς ἵππον, καὶ πρὸς βασιλέα ὡς οἰκεῖον ἐκπέμπει κτῆμα. χρείας δὲ γενομένης ἐν πολέμῳ πλειόνων στρατιωτῶν, καὶ τοῦ βασιλέως κελεύσαντος ἀπαξαπλῶς πάντας στρατεύεσθαι τοὺς ὅπλα κινεῖν δυναμένους, ἐστρατεύετο καὶ ὁ ῥηθεὶς στρατιώτης. τρωθεὶς δὲ γενόμενος ἀπέστη, μὴ ἔχων ἵππον τὸν σώζειν δυνάμενον αὐτόν· ἔπεσε δὲ, γυναῖκα καταλιπὼν καὶ τέκνα. ἥτις τὸ φιλοδίκαιον τοῦ βασιλέως ἀκούσασα, ὠδυνημένη δὲ καὶ τοῦ ἀνδρὸς φίλτρῳ, καὶ τοῖς τέκνοις ἐπιχορηγεῖν ἀπορούσα τὰ ἀναγκαῖα, τὴν βασιλίδα καταλαμβάνει· καὶ τὸν Θεόφιλον, καθ' ἣν ἡμέραν εἰώθει ἀπιέναι πρὸς τὸν ἐν Βλαχέρναις θεῖον ναὸν, ἰδοῦσα τῷ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἵππῳ ἐποχούμενον, δρόμῳ πολλῷ τῶν χαλινῶν κατέσχε τοῦ ἵππου, οἰκεῖον εἶναι τοῦτον λέγουσα, καὶ μὴ ἄλλον τινὰ αἴτιον ἀλλ' αὐτὸν ὑπάρχειν τὸν βασιλέα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς σφαγῆς. ἐκπλαγεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, τοὺς μὲν αὐτὴν προσφέρειν ἐκέλευσεν ἄχρι τῆς πρὸς τὰ ἀνάκτορα ἐπανόδου αὐτοῦ· ἤδη δὲ ἐπανελθόντος, εὐθέως αὐτὴν παρεστῆσε, καὶ διεπυνθάνετο σαφέστερόν τι περὶ τῶν λεγομένων μαθεῖν. ἀναλαβούσης δὲ τῆς γυναικὸς τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀναδιδαξάσης τὸν βασιλέα, παρεστήσατο γοῦν εὐθέως τὸν στρατηγὸν, καὶ ζήτησιν ποιεῖται περὶ τοῦ ἵππου γενναίου, τῆς γυναικὸς πως κρυπτομένης προσταξεῖ βασιλικῇ. εἰπόντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ οἰκεῖον εἶναι τὸν ἵππον, καὶ μὴ ἐξ ἁρπαγῆς κληθέντα αὐτοῦ, ἐξάγει παραχρῆμα ὁ παρακελευσάμενος τὴν γυναῖκα. ἐλέγχει ἀψευδέστατα καὶ κατηγορεῖ τῶν λεγομένων, ἐφ' οἷς ὁ στρατηγὸς θαυμαζόμενος ἀπεπνίγη, καὶ ἐπὶ πολλοῦ χρόνου ἐσιώπα. ὀψέ δ' ἄρ εἰς ἑαυτὸν γενόμενος, τοῖς ποσὶν ἀποπίπτει τοῦ βασιλέως, μετὰ κλαυθμοῦ καὶ ἱκέτης ἐλεεινὸς γενόμενος, τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγορεύσας. Τί οὖν ὁ βασιλεύς; τὴν μὲν γυναῖκα μετὰ τῶν παίδων, κληρονόμους ἐξ ἴσου καὶ κληρονόμους τῆς ἐκείνου δείκνυσιν ὑποστάσεως, αὐτὸν δὲ τῆς ἀρχῆς παραλύει, καὶ ὑπερορίᾳ διηνεκεῖ δίδωσιν. οὕτω φιλαπεχθήμων ἦν πρὸς τοὺς ἁρπαγάς, καὶ τοὺς ἐξ ἀδικίας πλουτεῖν θέλοντας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

α΄. Περὶ δικαστῶν καὶ δικαστηρίων τινῶν, καὶ περὶ πενεστέρων δίκας ἐχόντων. K.

ΕἸθ' οὕτως δικαιοσύνης ἐπεμελεῖτο, καὶ ἰσονομίαν ἐμπολιτεύεσθαι τοῖς ὑπηκόοις, καὶ τὸ μὴ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν πλουσίων τοὺς πενεστέρους ἐσπουδακότως, πανταχοῦ δὲ διαπέμψας ἐξεπιδεῖ, τέλεον ἐξαρθῆναι τὴν ἀδικίαν ἀγάζοντα. δικαστάς τε ἔταξε, στηρείσας καὶ φιλοτιμίαις ταῖς αὐτοῖς μεγαλοψύχως, καὶ τάξας δικάζειν καθ' ἡμέραν, καὶ τὰς διεξάξεις διαγινώσκειν τῶν φιλονεικούντων. τόπους ἀφορίσας αὐτοῖς ἐπιτηδείους, τήν τε Μαγναύραν καὶ τὴν λεγομένην Χαλκῆν, χρόνῳ μηνύουσαν καὶ ἀπώλειαν ἀνακαινίσας ἐπισκευάσας καὶ κατακοσμήσας. Ἔταξε δὲ καὶ τροφὴν τοῖς πενεστέροις τῶν τὰς δίκας ἐχόντων, ἵνα μὴ ὑπὸ ἐνδείας πιεζόμενοι, τῶν δικῶν ἀποχωρῶσιν.

β΄. Περὶ σημείων τῶν ἀριθμῶν. K.

ΟΡῶν δὲ ὅτι ἐκεῖ τοῖς πονηροῖς εἰς τὸ ἀδικεῖν ἀφορμὴ διὰ τὸ σημεῖα ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς μερῶν, τοῦ ἡμίσεως, φημὶ, καὶ ἕκτου, καὶ οὐγκίας, καὶ τῶν τοιούτων, χρωμένων τοῖς παλαιοῖς σημείοις τῶν γραφέων· ἐθέλησε καὶ τὴν τοιαύτην τῶν ἀδικεῖν ἐθελόντων περικλεῖσαι ἀφορμὴν· καὶ διεκέλευσε γράμμασι ἀπλοῖς (ἃ καὶ τοῖς ἀγροικικοῖς ἀναγινώσκεσθαι ῥᾴδιον) τὰ τοιαῦτα γράφεσθαι σημεῖα· οἰκόθεν κατασκευάσας καὶ τὴν τῶν χαρτῶν δαπάνην, καὶ τὴν γραμματέων, καὶ τὴν τῶν γραφέων.

LEONIS ARMENII.

De præfecto pœnam adultero non irrogante.

PRæter vigilem accuratamque reipublicæ gubernationem, summa fuit in eo in flagitiosos severitas, cujus rei exemplum referam. Exeuntem aliquando palatio accessit quidam, querens suam sibi uxorem à Senatore quodam raptam: idque facinus se ad urbis præfectum detulisse, neque tamen suum jus consequutum. Leo statim mandavit, ut redeunti sibi sisteretur senator reus tam atrocis flagitii, & urbis præfectus. Quo facto, actorem proponere suam causam jussit, qui quum rem ab initio ad finem usque exposuisset, reus convictus probationibus, quum nullum inficiandi criminis locum inveniret, scelus confessus est: & præfectus causam interrogatus, cur flagitium digna pœna ultus non esset, inops excusationis obmutuit. Hunc ergo Imperator statim munere suo exuit, & adulterum ex legibus puniendum dedidit.

THEOPHILI.

1. *De imaginibus.*

IN eos qui cultum divinis imaginibus præstarent, nimis durum se atque inhumanum præbuit, omnes qui ante ipsum fuere tyrannos crudelitate vincere contendens. Nam Michaël pater ejus edixerat, *ne ulli pictæ imagini, ubicunque ea esset, nomen, Sanctus, imprimeretur*, quod id nulli rei præterquam soli Deo congruere putabat. Leo autem & filius ejus Copronymus, *omni earum adoratione prorsus interdixerant*. Theophilus autem, *ne pingi quidem eas coloribus concessit*: abjecti dicens animi esse talium rerum admirationem, ipsamque solam spectandam esse veritatem.

2. *De expulsione monachorum.*

EDixerat Theophilus ne monachis ullam urbem intrare liceret: jusseratque omni modo eos arceri: atque adeo non tutum erat iis conspici ea in regione. Quin & monasteria atque otii causa conditas ædes hominibus frequentans, mundana fecit hospitia.

3. *De connubio Persarum cum Romanis.*

PErsæ hunc Theophobum, Constantinopoli abducere, regemque suum facere cupientes, ejus causa aliquoties ad Theophilum legatos miserant, pacta simul pacis offerentes. Neque tamen persuaserant Imperatori, ut Theophobum ipsis dederet: sed cum potius patricii dignitate ornatum, sorori suæ matrimonio copulavit: lege etiam lata, quæ Persis conjugiorum cum Romanis licentiam concederet.

4. *De tonsura capillorum.*

QUia vero à natura paucos capitis capillos habebat, & erat recalvaster: ideo edicto edito jussit crines ab omnibus tonderi: neque ab ullo Romano ultra collum demissos gestari. sanxitque edictum gravi flagrorum supplicio, priscorum Romanorum virtutem revocare studens.

5. *De pœna raptoris equi.*

MIles quidam manu promptus equum habuit egregium, qui ipsum sæpe ex prælio incolumem extulerat. Hujus equi amore captus dux sub quo is militabat, quum neque pollicitationibus, neque minis impetraret, hominem timiditatis accusatum apud Imperatorem exautorat. Quum autem Theophilus equum insigni virtute cuperet habere, & missis in omnes partes mandatis talem sibi quæri, atque afferri juberet, eam occasionem nactus dux iste, militi ei equum invito adimit, & tanquam suum Imperatori mittit. Post, quum necessitas bellica plures milites requireret, mandatoque Imperatoris omnes qui arma ferre possent, in exercitum allegerentur: ille etiam miles arma sumpsit, & in prælio fusis suis, quod equum à quo servari consueverat, non haberet, occubuit, uxore & liberis relictis. Vidua amissi mariti desiderio accensa, & quod necessaria pupillis suppeditare nequibat, justitiæ Imperatoris fama instigante, Constantinopolim venit: Theophilumque ad templum Blachernense equitantem de more conspicata mariti sui equo vehi, concitato cursu aggressa frenum equi apprehendit, suum hunc esse vociferans: & non alium, sed ipsum Imperatorem cædi mariti sui causam præbuisse. Perterritus Imperator manere eam jubet, dum in palatium ipse rediret: ac reversus statim ad se vocat, ac de re tota accuratius inquirit. Quam quum ea à principio ad finem usque recitaret: illico etiam dux ille sistitur, & muliere jussu Imperatoris occultata, de equo acriter interrogatur: quem quum assevararet suum fuisse, neque raptu paratum, producitur extra velum mulier, reum de vi peractura. Qua is conspecta diriguit, & aliquandiu mutus adstitit: tandemque ad se reversus, supplex pedibus Imperatoris se advolvit, lacrymans, ac peccatum confitens. Ergo Imperator ejus facultates viduæ, ejusque liberis hereditatis jure addicit: ipsumque dignitate spoliatum exilio perpetuo damnat. Adeo infensus erat & iis qui injuste opes parare intenderent.

BASILII.

1. *De judicibus, & foris quibusdam: & de pauperibus lites habentibus.*

OPeram dedit, ut justitia vigeret: & æquo jure inter se viverent subditi, neque à divitibus inopes opprimerentur: propositis passim decretis, quibus injustitia exterminabatur. Judices quoque constituit, amplisque stipendiis, & honoribus auxit jussos per diem sedere pro tribunali, & litigantium causas dijudicare. Ad eam rem loca iis designavit commoda, Magnauram Circum, & Chalcen (æream portam) quam vetustate laborantem, ruinamque minantem, ad hoc instauravit atque adornavit. Alimenta etiam pauperioribus, quibus judicio erat disceptandum, ordinavit: ne inopia coacti litibus renunciarent.

2. *De notis numerorum.*

ANimadvertens occasionem maleficii pravis hominibus eo dari, quod numeri quibus (verbi gratia) semissis, sextans, uncia, & similia designantur, per notas recepta antiquitus consuetudine scriberentur: loco notarum literis uti jussit, quas etiam rustici legere possent: & de suo sumptus in chartas, literas atque scribas ipse suppeditavit.

LEONIS ET ALEXANDRI.

De judicibus.

EXistimo equidem, eorum neminem qui judiciario funguntur munere, eo unquam stuporis, aut inscitiæ proruptorum, ut aliter quam ex præscripto legum judicium sententiamve ferre audeat. Quod si quis in tantam evaserit dementiam, reus peractus eas dependet pœnas, quæ legibus sunt irrogatæ. Sin forte nos effugerit, pervigilem tamen illum atque insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occultum sit, patere potest, effugere non poterit. Tametsi idipsum imprecationibus quoque dirisque execrationibus stabilire ac firmare non ab re alienum censuimus. Inveniat itaque iste & Deum & cœlestes omnes atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes. Immature ex hac vita excidat potius quam excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis, ipsius ædium fundamenta ignis tandem devoret, & posteritas eo redigatur inopiæ, ut panem ostiatim quæritet. Atque hæc jure sane optimo, propterea quod leges, quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas efficit fictorum pravorumque judiciorum.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETÆ.

1. *De rebellibus & seditiosis anathemate feriendis.*

QUÆ autem mense Julio 9. indict. anno 1534. ab Imp. domino Const. Porphyrogenneta facta est Novella, sanctissimo quoque Patriarcha domino Alexio, & synodo assentiente, quæ decisionis locum obtinet, ut quæ ab Imp. & synodo descripta est, & quæ decernit eos anathematizari, qui defectionem ab Imperatore moliuntur, vel tyrannidem, & ea ratione subjectos adversus eorum dominos incitant, inter alia hoc quoque circa finem expresse definit. Iis qui ab hoc tempore deinceps insidias sunt machinaturi, vel tumultum excitaturi, anathema. Iis qui ipsis opem ferunt, & in defectione sunt socii, anathema. Iis qui consulunt, vel ad hujusmodi incitant, anathema. Iis qui ipsos ad pœnitentiam suscipiunt, quum defectionis pœnitentiam non agant, nec eam relinquant, anathema.

2. *De polygamis.*

UNionis vero decisio, quæ facta est sub Constantino Porphyrogenneta, & Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris Imperatoris dignitatem obtinente, anno 6429. indict. 9. & quæ singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, hæc dicit circa finem. Deinceps autem communi sententia ac judicio pronuntiamus ex præsenti anno, qui est 6429. indict. 9. neminem oportere se quarto [1] matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum: & si quis ad ejusmodi conjugium venire voluerit, esse omni ecclesiastica congregatione privatum, & ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanserit. Hoc enim etiam sanctis patribus, qui nos præcesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam apertiorem reddentes, ipsum ut à Christiana republica alienum abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem quæ ad alia quoque matrimonia pertinent, decentius constituantur, & non Christiana vita indignam institutionem habeant, de tertio [2] quoque matrimonio definimus, ut non absolute ac simpliciter & temere perficiatur. Etenim à patribus quidem ut sordes permissum est, non sic tunc quidem ut nunc, re citra ullum ruborem imprudenter peracta, & indiscriminatim contracta: sed quemadmodum si quis qui in domo in angulum incidit, multas sæpe sordes viderit: nunc autem quando libertatem accepit & perinde ac si nihil habeat dedecoris & sordis reputatur, recte visum est hoc repurgare, quemadmodum & turpitudinem non in angulum conjectam, sed in ædibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, & quod molestum est & indecorum ab eo rejicimus. Quinetiam humanæ cedentes infirmitati, honestatis autem Christianæ vitæ convenientis curam gerentes, hoc in tertiis nuptiis servandum statuimus, ut si quis qui quadragesimum annum excesserit, & nec naturam veritus, nec honestæ vitæ, quæ in Christianis requiritur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecerit, is cum omni diligentia & observatione sit usque ad quinquennium sacramenti communionis minime particeps: & nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum 40. sordem in Christi ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitæ argumentum præbebit, propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur. Sed & postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit, non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutari Christi & Domini nostri resurrectione, per præcedentis jejuniorum abstinentiæ repurgationem. Hæc autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi, qui iis post quadragesimum annum tertiam uxorem ducere voluerint. Nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum tempestivæ libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, & à molestia & à perturbatione remoti, quæ solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione. Quod si quis triginta annos natus, ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertiæ mulieri conjunctus fuerit, is quoque nulla ei venia data, ad quartum usque annum communionis sacramentorum sit expers: quia manifestum est eum sola intemperantia motum, & quod sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre. Et postquam etiam sacramentorum participatione dignus fuerit habitus; semel quidem in salutari Christi, & domini nostri resurrectione: secundo autem in dormitione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ: & tertio in natali Christi & Dei nostri, quod in his procedat jejunium & ejus utilitas. Sin autem non sint liberi (quia liberorum susceptionem desiderare facile est) condonandum, & sola ea pœna, quæ ab initio & huc usque servata est, in eum animadverteretur. Hæc etiam de tertio matrimonio. At qui nec secundum [3], nec primum extra cautionem adhibitam relinquimus, sed & illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam causam habeant, vel ex raptu, vel ex præcedente clandestino concubitu, sed legitime & ab iis qui ab ejusmodi inquinamentis & fornicatoria impuritate mundi sunt. Si quis ergo prædictis constitutionibus neglectis ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, dum Christi ecclesia quæ est pura, immaculata, & sine ruga, salutaribus examinationibus subjicit, nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittit, quam definitum ob fornicationem tempus explevisse cognoverit, nisi forte necessarius è vita excessus urgeat, donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem qui ausus fuerit, præter id, quod statutum est, divina participatione aliquem dignari, de proprio gradu in periculum veniet, eo videlicet qui præter formam constitutam divina communione dignus est habitus, ad excommunicationem redacto, usque ad septimi anni complementum.

[1] Quartæ nuptiæ uti permissæ.

[2] Tertiæ nuptiæ quemadmodum permissæ.

[3] Secundæ & primæ nuptiæ uti permissæ.

IMP. D. CONSTANTINI PORPHYROGENNETÆ NOVELLA SECUNDA CONSTITUTIO DE VOLUNTARIIS HOMICIDIS, SUSCIPIENS QUIDEM EOS PRÆTER VIM PRIORIS, PER COMMISERATIONEM, DAMNANS AUTEM PERPETUO EXILIO ET BONORUM SPOLIATIONE.

HÆC sancire nunc proposuimus, severitatem quidem prioris constitutionis benigniore Ecclesiasticorum decretorum censura com-

ΛΕΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

α΄. Περὶ κριτῶν. A.

ΟΙμαι δὲ τῶν κρίνειν λαχόντων οὐδένα ποτὲ πρὸς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐμπεσεῖσθαι, ὥστε παρὰ τὰς ἐγκειμένας νόμους δικαιοσύνας καὶ τὰς ψήφους ἐκφέρειν. εἰ δὲ εἰς τοσοῦτον τῆς μωρίας ἐληλάκοι, ἀλλ' εἴγε τὴν ἐν νόμοις κειμένην ὑποστήσεται δίκην. εἰ δὲ λάθοι, ἀλλ' οὐ λήσεται τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν. ὅμως καὶ ἀραῖς ἐμπεδῶσαι τοῦτο, λίαν ἀσφαλὲς εἶναι ἐνόμισα. Θεὸν κεχολωμένον ἔχοι, καὶ τὰς οὐρανίας καὶ ἀσωμάτους δυνάμεις πολεμούσας αὐτῷ. ἐκπέσοι ἀώρως καὶ τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ πρὸς ζημιωθείη καὶ τῶν μελλόντων. πῦρ καταφάγοι θεμέλια οἴκου αὐτοῦ, καὶ ἔσοιτο ἐνδεὴς γενόμενον τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ ζητοίη ἄρτους, ὅτι δὴ τοὺς τῶν νόμων ἐλευθερίους δούλους καὶ αἰχμαλώτους πεποιημένους κελεύειν ἀπειργάσατο.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ.

α΄. Περὶ τοῦ ἀναθεματίζεσθαι τοὺς ἀποστάτας καὶ μελετῶντας. B.

Η δὲ κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς θ΄ ἐπινεμήσεως τοῦ ςφλδ΄ ἔτους γεγονυῖα νεαρὰ παρὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, συμπράξαντος καὶ τοῦ τότε ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Ἀλεξίου, καὶ τῆς συνόδου, ἣ καὶ τάξιν τόμου ἐπέχουσα, ὡς ὑπογραφεῖσα παρά τε τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνόδου καὶ διορίζουσα ἀναθεματίζεσθαι τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀποστασίαν κατὰ βασιλέως ποιῆσαι, ἢ τυραννίδα, κἀντεῦθεν τοὺς ὑπηκόους κατὰ τῶν αὐθεντῶν αὐτῶν ἀποστατεῖσθαι διορίζεται μετὰ τῶν ἄλλων περὶ τὸ τέλος καὶ ταῦτα ῥητῶς. Τοῖς μέλλουσιν ἢ ἐπιβουλαῖς ἀπό γε τοῦ νῦν ἐπιχειρεῖν, ἢ μελετᾶν, ἀνάθεμα. τοῖς συμπραττοῦσιν αὐτοῖς καὶ συγκοινωνοῦσιν ἐν τῇ ἀποστασίᾳ, ἀνάθεμα. τοῖς συμβουλεύουσιν, ἢ παρορμῶσιν εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀνάθεμα. τοῖς συνεκκρατοῦσι τούτοις, ἀνάθεμα. τοῖς δεχομένοις αὐτοὺς ἐν μετανοίᾳ, μὴ μεταμελομένους ἀπὸ τῆς ἀποστασίας, καὶ καταλιμπάνοντας αὐτήν, ἀνάθεμα.

β΄. Περὶ πολυγάμων. B.

Ο δὲ τόμος τῆς ἑνώσεως ὁ γεγονὼς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Ῥωμανοῦ, τοῦ μὲν Κωνσταντίνου βασιλεύοντος, τοῦ δὲ πενθεροῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ τῷ τοῦ βασιλεοπάτορος ἐμπρέποντος ἀξιώματι, ἐν ἔτει ςυκθ΄ ἐπινεμήσεως θ΄, καὶ ἀναγινωσκόμενος ἐτησίως ἐπ' ἄμβωνος, κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα, περὶ τὸ τέλος φησί. Καὶ λοιπὸν ἀποφαινόμεθα κοινῇ γνώμῃ καὶ κρίσει ἀπό γε τοῦ παρόντος ἔτους (ὅ ἐστιν ἔτος ςυκθ΄ ἐπινεμήσεως θ΄) τέταρτον γάμον μηδένα τολμᾶσθαι, ἀλλ' εἶναι ἀπόβλητον παντελῶς· καὶ ὅ γε εἴ τις ἐπὶ τοιοῦτον ἔλθοι συνοικέσιον προθυμηθείη, πάσης ἀπεστερημένον εἶναι συνάξεως ἐκκλησιαστικῆς, καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὸν ἅγιον ναὸν εἰσόδου ἀλλότριον, μέχρις ἂν ἐπιμένῃ τῷ συνοικεσίῳ. τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις ἔδοξε πατράσιν. καὶ ἡμεῖς δὲ τὴν γνώμην ἐκδηλοτέραν ποιοῦντες, ὡς ἀλλότριον αὐτὸν τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας ἀποκηρύττομεν. ἀλλ' οὕτω μὲν ἐπὶ τοῦ τετάρτου γάμου. Ἵνα δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων γάμων εὐσχημονέστερον τυπωθῇ, καὶ τοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου μὴ ἀνάξιον ἔχῃ τὴν κατάστασιν, καὶ περὶ τοῦ τρίτου ὁρίζομεν γάμου, ὥστε μηδὲ ἁπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχεν ἐπιτελεῖσθαι αὐτόν. καὶ γὰρ συγκεχώρηται μὲν ὡς ῥύπασμα τοῖς πατράσιν, οὐχ οὕτω τότε καθὼς νῦν γενόμενον τοῦ πράγματος ἀπερυθριαστικῶς, οὐδ' εἰς πλάτος ἐξαπλωμένον· ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις ἐν οἴκῳ παραπέπτωκεν, ἐν γωνίᾳ πολλάκις κείμενον ῥύπασμα· νῦν δέ, ὅταν χώραν ἔλαβε παρρησίας, καὶ ὡς οὐδὲν ἔχον εἰς ἀσχημοσύνην, οὐδὲ ῥυπαρόν, λογίζεται, ἐν τῷ ἀποσμῆξαι εἰς πλατυσμὸν καλῶς ἔδοξεν ἀνακαθαίρειν αὐτόν· ὥσπερ καὶ αἶσχος οὐκ ἐν γωνίᾳ παρερριμμένον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκίας ἐξηπλωμένον, οὐδαμῶς ἐῶμεν, ἀλλὰ καθαίρομεν, καὶ τὸ ἐν τούτῳ ἀηδὲς ἀποβάλλομεν. καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ συγκατιόντες ἀσθενείᾳ, καὶ τῇ Χριστιανῶν ζωῇ, τοῦτο ἐπὶ τοῦ τρίτου γάμου παραφυλάττεσθαι διορίζομεν. ὥστε εἴ τις πρὸς τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀναβεβηκώς, καὶ μήτε τὴν φύσιν αἰδούμενος, μήτε τῆς ἀφιλοτίμου Χριστιανοῖς ὀφειλομένης ζωῆς φροντίδα ποιούμενος, ἀλλὰ μόνῳ τῷ ἐμπαθεῖ τῆς ἐπιθυμίας γενόμενος, πρὸς τρίτον ἑαυτὸν ἐπιρρίψει τὸ γάμον, τοῦτον μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ παραφυλάξεως μέχρι πενταετίας ἀμέτοχον εἶναι τῆς τοῦ ἁγιασμοῦ μεταλήψεως, καὶ μηδαμῶς ἐπ' αὐτῷ συστέλλεσθαι τὸν χρόνον. ὁ γὰρ μετὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τὸ ῥύπος μὲν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ εἶναι ἢ λέγεσθαι ἠγάπησε, τίνα παρέξει πληροφορίαν τὴν περὶ τὸν βίον αὐτοῦ βελτίωσιν, δι' ἣν ὁ χρόνος τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων αὐτῷ συστέλλεσθαι; ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι τῆς ἀχράντου μεταλήψεως, οὐκ ἔστι συγκεχωρημένον αὐτῷ ἐν ἄλλῳ καιρῷ τῇ μεταλήψει προσιέναι, ἢ ἐν μόνῃ τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσει, διὰ τῆς ἐν τῇ προηγουμένης ἐγκρατείας τῶν νηστειῶν, ὡς δυνατόν, ἀνακαθαρσεως. Ταῦτα δὲ φαμὲν ὅταν μὴ τέκνα παρῇ ἐκ τῶν προτέρων γάμων τῷ μετὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τρίτην ἀγαγεῖν προῃρημένῳ γυναῖκα. ἐπεὶ εἰ τέκνα παρῇ, ἀσυγχώρητος αὐτῷ ὁ τρίγαμος. λίαν γάρ ἐστιν ἄδικον, τῇ μὲν χαρίζεσθαι τῇ ἐξώρῳ ἐπιθυμίᾳ, τοῖς δὲ παισὶ τῶν προτέρων γάμων μὴ προνοεῖσθαι τὸ ἀσφαλές, καὶ ἄλυπον, καὶ ἀτάραχον, καὶ ὅσα τὰ ἀνθρώπινα καταλαμβάνει ἐκ τῆς πολυπαίδου τεκνώσεως. καὶ εἴ τις δὲ τριακονταετὴς ὤν, καὶ τέκνα ἔχων ἐκ τῶν προλαβόντων γάμων, τρίτῃ γυναικὶ συναφθείη, καὶ οὗτος ἀσυγχώρητος, μέχρι τετάρτου ἔτους τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀμέτοχος ἔστω· διότι δῆλός ἐστιν ἐξ οὐδενὸς ἑτέρου, ἀλλ' ἢ ὑπὸ ἀκρασίας κινούμενος, καὶ τοῦ δοῦλος εἶναι σαρκικῆς ἐπιθυμίας, ἐπὶ τὸ τοιοῦτον γάμον ἐλθεῖν. καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν δὲ τῆς μεταλήψεως τῶν μυστηρίων, τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνον ἀξιοῦσθαι τῆς ἀπολαύσεως· ἅπαξ μέν, ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσει· δεύτερον δέ, ἐν τῇ κοιμήσει τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου· καὶ τρίτον, ἐν τῇ γεννεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, διὰ τὸ καὶ ἐν ταύταις προηγεῖσθαι νηστείαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος. Εἰ δὲ παῖδες μὴ εἶεν αὐτοῖς, (ἐπειδὴ τὸ τεκνογονίας ἐπιθυμεῖν οὐκ ἀσύγγνωστον) τοῦ συγγνώμης ἀξιωθήσεται ὁ τοιοῦτος γάμος, καὶ μόνον τῷ ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατήσαντι ἐπιτιμίῳ ὑποπεσεῖται. ταῦτα μὲν καὶ περὶ τρίτου γάμου. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸν δεύτερον οὐδὲ τὸν πρῶτον ἐκτὸς ἀσφαλείας ἀφίεμεν· ἀλλὰ κἀκείνους ὁρίζομεν οὕτω συνίστασθαι, ὥστε μηδεμίαν ἔχειν πονηρὰν αἰτίαν, ἢ ἐξ ἁρπαγῆς, ἢ ἐκ προηγησαμένης λαθραίας φθορᾶς· ἀλλὰ νομίμως καὶ καθαρεύοντας τῶν τοιούτων μολυσμάτων, καὶ πορνικῆς ἀκαθαρσίας. εἰ τις οὖν τῶν εἰρημένων καταφρονήσας τύπων, πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν προτέραν ἢ δευτέραν συνέλθῃ, τοῦτον ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἡ καθαρὰ καὶ μηδένα σπίλον ἔχουσα ἢ ῥυτίδα, τοῖς σωτηρίοις ὑποβάλλουσα ἐπιτιμίοις, οὐ πρὶν εἰς μετάληψιν τῶν θείων παραδέξεται μυστηρίων, ἢ τὸν ὡρισμένον ἐπὶ τῇ πορνείᾳ χρόνον μάθῃ αὐτὸν ἀκριβῶς ἐκπληρώσαντα· εἰ μὴ ἄρα ἡ τοῦ βίου ἀναγκαία κατεπείγει ἀναχώρησις· τοῦτ' ἔστι, μέχρις ἂν τὸ ἕβδομον ἐκπληρωθῇ ἔτος. ὁ δὲ τολμῶν ἱερεὺς παρὰ τὸ διατεταγμένον τῆς μεταλήψεως θείας τινὰ τούτων ἀξιῶσαι, περὶ τοῦ ἰδίου κινδυνεύσει βαθμοῦ· δηλονότι τοῦ ἀξιωθέντος παρὰ τὸν ὡρισμένον τύπον τῆς θείας κοινωνίας, πάλιν ἐν τῷ ἀκοινωνήτῳ καθισταμένου, μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἑβδόμου ἔτους.

Τοῦ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου νεαρὰ δευτέρα νομοθεσία, περὶ τῶν ἑκουσίως φονευόντων· δεχομένη μὲν αὐτοὺς κατὰ συμπάθειαν, παρὰ δύναμιν τῆς προτέρας, ἀειφυγίᾳ δὲ καὶ δημεύσει οὐσίας ἐκπληκτικῇ καταδικάζουσα.

ΤΑύτας νομοθετῆσαι προῃρήμεθα νῦν. τὸ μὲν αὐστηρὸν τῆς περὶ τούτους νομοθεσίας, τῇ φιλανθρώπῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἐπιεικείᾳ μεταβαλόντες, τὸ ἀπόλυτον δὲ καὶ ἄνετον τῶν ἐξαμαρτανόντων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ περὶ γάμων

μενοι ἀνέγκλητοι, οὐ μόνον τῷ κολάζεσθαι τῇ ἐπιτιμίᾳ ἐξαιρούμενοι, ἀλλὰ καὶ τῆς περιούσης τῷ φονευτῇ ὑπάρξεως μικροῦ δεῖν ἐκπίπτοντες· τοῖς μὲν ἀνδροφόνοις αὐτοῖς συνηγόρων, τῷ κοινῷ δὲ τῆς πολιτείας, τὸ μὴ πρὸς τὴν ὁμοίαν τινὰ ζῆλον ἐλθεῖν, κατὰ τὸ λυσιτελὲς προμηθούμενοι· ὡς ἂν δι' ἀμφοτέρων καὶ τὸ δίκαιον σώζηται, καὶ τὸ τῶν ἐκκλησιῶν μέγα καὶ θεῖον συντηρῆται προνόμιον· καὶ τὸ πολὺ τῆς μιμήσεως ἀναστέλληται ταῖς τούτων ἀσφαλείαις. Τὰ μὲν οὖν περὶ τῆς τῶν φονέων διαγωγῆς καὶ τῆς εἰσέτι βιώσεως, καθὼς ἡ κανονικὴ παράδοσις τυποῖ, διοικεῖσθαι κελεύομεν· ἀειφυγίᾳ δὲ αὐτὸν διὰ τῆς δὲ τῆς νομοθεσίας καταδικάζομεν, τοῦ τόπου καθ' ὃν γέγονεν ἡ πλημμέλεια τοῦ φονικοῦ μιάσματος· τοῦτο μὲν, κολάζουσα τὸν ἁμαρτήσαντα· τοῦτο δὲ, μὴ πλείονα τὴν ὀδύνην καὶ τοῦ ἀλγήματος αὔξησιν τοῖς τοῦ πεφονευμένου διαφέρουσι κατεργαζομένη. ἴσως δὲ καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀσυμφόρως· ὡς ἂν μήποτε τοῦ λελυπηκότος συνεχεῖ ὁράσει, καὶ τῇ τοῦ πεφονευμένου μνήμῃ, εἰς τιμωρίαν ἐκδίκησιν οἱ προσήκοντες παροξυνόμενοι, κακῷ τὸ κακὸν ἐξιάσασθαι πειραθῶσι, καὶ διπλοῦν ἐργάσωνται τὸ πταῖσμα τῆς μιαιφονίας. ἔστω μὲν ἐν ἀειφυγίᾳ πάντως ὁ φονεὺς ἐκεῖθεν καταδικαζόμενος· καὶ μηδέποτε προσερχέσθω ἐκεῖ, καὶ οἰκιζόμενος ἐν τῇ γῇ ἣ ἔχανε τὸ τοῦ ἀδίκως ἀναιρεθέντος ἀδελφοῦ ὑποδέξασθαι αἷμα· καὶ τοῦτο πρῶτον μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτίμησιν τὸ κατάκριμα δεχέσθω. πρὸς τούτῳ δὲ, καὶ τῆς οἰκείας ἐκπίπτειν ὀφειλέτω περιουσίας, οὐ τῷ δημοσίῳ προσκυρουμένης. εἰ γὰρ ὕπεστι γαμετὴ τῷ φονευτῇ, τήν τε προῖκα δεῖ καὶ τὰ οἰκεῖα κομίζεσθαι ταύτην πάντα, καὶ ἔτι τὴν πρὸ τοῦ γάμου δωρεάν. εἰ τύχῃ δὲ καὶ θεώρετρον ὑπεσχημένον, ἢ ἄλλο τι, καὶ τούτου πάντως ἔχειν τὴν ἀνάληψιν καὶ τὴν κυριότητα, παίδων μὴ ὑπόντων. Εἰ δὲ ὕπεισι παῖδες, τῆς χρήσεως τῶν γαμικῶν κερδῶν ἀπολαυέτω αὕτη, πάντων τῶν ἐπὶ τούτοις νομικῶν παρατηρήσεων συντηρουμένων. τῶν δὲ παίδων ἐκ τῆς ἄλλης πατρῴας περιουσίας τὸ τρίτον κληρονομούντων. καὶ εἰ μὲν ὁ φονεὺς οἰκείᾳ προθέσει, ἢ τῇ τῶν κρινόντων αὐτὸν συμβουλίᾳ καὶ δοκιμασίᾳ πρὸς τὸν μοναχικὸν (τὸ πρότερον ἀποκαθαιρόμενος μύσους) μετέλθῃ βίον, λαμβανέτω τὸ μοναστήριον τὸ τρίτον μέρος τῆς αὐτοῦ περιουσίας, τοῦ λοιποῦ τρίτου μέρους τῇ γυναικὶ καὶ τέκνοις φυλαττομένου τοῦ τελευτήσαντος, εἰς μικρὰν παραμυθίαν τῆς ἑαυτῶν δυσκληρίας. Εἰ δὲ οὐχ ὕπεισι τῷ πεφονευμένῳ παῖδες, τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς ἀνιοῦσιν ἐξίσου διαιρούμενον τὸ τοιοῦτο τρίτον. γυναικὸς δὲ τοῦ βίου προαπελθούσης, καὶ παίδων ὄντων, τούτους προτιμᾶσθαι τῶν ἀνιόντων. Εἰ δὲ μὴ παῖδες, μήτε γυνὴ, μήτε ἀνιόντες εἰσὶ τῷ ἀναιρεθέντι, τοὺς ἄλλως ἐκ νόμων καλουμένους συγγενεῖς, καὶ πρὸς τὴν δήλωσιν μὴ ῥᾳθυμήσαντας, τοῦ ἀδικήσαντος λαμβάνειν τὸ τρίτον. εἰ δὲ πρὸς τὸν μονήρη ὁ φονεὺς μετέλθῃ βίον, οὐ τὸ τρίτον, ἀλλὰ τὸ διμοιρον τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας, κατὰ τὴν εἰρημένην διάταξιν, τοὺς τοῦ πεφονευμένου κληρονομεῖσθαι μέρη. καὶ πρὸς τούτῳ, μηδέποτε μηδένα τοιούτῳ ἐγκλήματι ἑαλωκότα, ἢ πολιτικὴν ἢ ἄλλην τινὰ οἱανοῦν πρᾶξιν μεταχειρίζεσθαι, μηδὲ θείας ἀντιγραφῆς ἀξιούμενον· ἀλλ' εἶναι παντοίως ἀτίμους, οἷς τὸ ζῆν μόνον φιλανθρώπως συγκεχώρηται. Πλὴν τοὺς μὲν περιουσίᾳ κακίας μελέτην ἑλομένους τὴν τοῦ πλησίον σφαγὴν, καὶ αὐτὸ τοῦτο προβουλευσαμένους καὶ παρασκευασαμένους ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς εἰς τὸν τοῦ ἀδελφοῦ θάνατον, πάντως ἀποκείρεσθαι, καὶ μοναχοῖς ἐγκαταλέγεσθαι· καὶ οὐ μόνον τὸν ἐπ' αὐτοῖς δοκιμασθέντα χρόνον τῆς μετανοίας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἅπαντα τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἐν μοναστηρίῳ διακρατεῖσθαι. τοὺς δὲ ἄλλως ἑκουσίως μὲν ἀνῃρηκότας, προπετείᾳ δὲ καὶ συναρπαγῇ ἀλογίστου θυμοῦ, οὐ μελέτῃ καὶ προπαρασκευῇ καὶ προβουλίαις τὸ τῆς μιαιφονίας ἐπιδειξαμένους, τὴν μὲν ἀειφυγίαν πρὸς ἅπασι τοῖς ἄλλοις ὑφίστασθαι, οὐ μέντοιγε τὸν μονήρη βίον αἱρεῖσθαι καταναγκάζεσθαι.

β'. Περὶ λαϊκῶν ἀδιαθέτως τελευτώντων χωρὶς παίδων. B.

ΚΑΙ μὴ ἐναντιοῦσθαί σοι ἡ παρὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, διαλαμβάνουσα, τοὺς ἀδιαθέτως τελευτῶντας παίδων χωρὶς, μὴ κληρονομεῖσθαι παρὰ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ τρίτον τῆς οὐσίας τῶν οὕτω τελευτώντων προχωρεῖν εἰς ψυχικὰς διαδόσεις, συνεισαγομένων τούτῳ καὶ τῶν τιμημάτων τῶν οἰκετῶν τοῦ τελευτήσαντος, ὡς ἀπ' αὐτοῦ ἐλευθερουμένων· αὕτη γὰρ ἡ νεαρὰ αὕτη εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐξεφωνήθη καὶ μόνους· καὶ ὀφείλει κρατεῖν εἰς τούτους, ὥσπερ εἰς τοὺς ἀδιαθέτως ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς ἐνεργητικὴ ἡ ῥηθεῖσα Ἰουστινιάνειος νεαρά.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ.

α'. Περὶ τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι τοὺς κρατοῦντας εἰς χωρίων κτήσεις. A.

ΚΑΙ ἡ παρὰ τοῦ κυρίου Ῥωμανοῦ τοῦ Γέροντος, οὕτω φησί. Μηδένα μηκέτι τῶν περιβλέπτων μαγίστρων, ἢ πατρικίων, μήτε τῶν ἐν ἀρχαῖς, ἢ ἐξουσίαις, ἢ ὅλως βασιλικοῖς ἀξιώμασι τετιμημένων, ἢ πολιτικῶν, ἢ στρατιωτικῶν, ἢ θεματικῶν ἀρχόντων, ἢ ἀντιπροσώπων, εἴτε μητροπολιτῶν, ἢ ἀρχιεπισκόπων, ἢ ἡγουμένων, ἢ τῶν θείων οἴκων προεστώτων, ἢ τῶν ἄλλως κοσμικῆς δόξης τυχόντων, ἀγορᾷ, ἢ δωρεᾷ, ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ εἰσέρχεσθαι εἰς χωρίων ἢ ἀγρῶν κτήσεις. τοὺς γὰρ μετὰ τὴν παροῦσαν διάταξιν τοιοῦτό τι κατατολμῆσαι βουληθέντας, καὶ ἀμισθὶ ἐκεῖθεν ἐξελαύνεσθαι κελεύομεν, καὶ τῶν οἰκείων ἐμπονημάτων καὶ τῶν ἀναλωμάτων ἀποστερεῖσθαι· καὶ τῷ δημοσίῳ προσφωνεῖν μὲν ὄντας, καὶ τὴν τοῦ ἐπικτήματος τιμὴν καταβαλλομένους, τῶν εὐτελεστέρων δὲ, καὶ ἀναργύρως διωκομένους, καὶ διὰ τῆς προσηκούσης τιμωρίας σωφρονιζομένους.

β'. Περὶ ἀναλύσεως τοῦ πραθέντος. A.

ΚΑΙ ἡ παρὰ τοῦ κυρίου Ῥωμανοῦ τοῦ Γέροντος οὕτω φησίν. Εἰ φωραθῶσιν οἱ ἐγκαλοῦντες μετὰ τὴν πρᾶσιν τὴν γενομένην παρ' αὐτῶν, εἴπερ καὶ μαρτυρηθῇ ὅτι ἐζήτουν, ἔνδον τετραετοῦς χρόνου κινήσαντες καὶ ἐπιμεμψάμενοι βοηθοῦνται. βοηθοῦνται δὲ οὐκ εἰς τὸ ἀναλαβεῖν τὰ προάστεια· ἀλλ' εἰ μὲν βούλεται ὁ ἀγοραστὴς παρασχεῖν καὶ τὸ λειπὸν τίμημα πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ δικαίου τιμήματος, καὶ τὴν προσβολὴν τῆς δικαίας ποσότητος, ἵνα ἔχῃ τὰ προάστεια· ἀναλαμβάνουσι δὲ καὶ οἱ ἐγκαλοῦντες τὸ δίκαιον τίμημα, καθόσον ἀξιοῦται τὸ κτῆμα. εἰ δὲ μὴ βούλεται ὁ ἀγοραστὴς τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ τιμήματος ποιήσασθαι, ἵνα λαμβάνῃ μὲν παρὰ τῶν ἐγκαλούντων ὅπερ κατέβαλεν τίμημα, καὶ τὰς ἐξόδους αὐτοῦ, καὶ ἀναχωρῇ ἐκ τοῦ κτήματος· τὸ δὲ κτῆμα αὐτοῦ ἀποδίδοσθαι τοῖς πωλήσασι.

γ'. Περὶ τῆς προτιμήσεως. A.

ΕΙ τινες ἐπίκοινον οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ ἕτερόν τι ἀκίνητον ἀδιαίρετον ἔχοντες, ἢ ἄλλως καὶ οὐχ ὡς ἐξ ἐπικοινίας τοῖς ἐγγίζουσι κτήμασι κατά τι μέρος ἀναμεμιγμένοι, ἢ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, ἢ ἄλλως γειτνιάζοντες, βουληθεῖεν ἐκποιήσασθαι τὰ ἴδια κατὰ πρᾶσιν, ἢ ἐμφύτευσιν, ἢ μίσθωσιν, μὴ πρότερον ἑτέρῳ τινὶ ταῦτα ἐκποιείτωσαν, εἰ μὴ πρὸς ἐκείνους διαμαρτύρωνται οὓς καλοῦμεν κατὰ τάξιν πρὸς τὴν προτίμησιν· ἵνα πρότερον καλῶνται οἱ ἀναμὶξ κείμενοι συγγενεῖς· ὥστε οἱ ἔχοντες μεμιγμένην κοινότητα πρὸς τὸ πρᾶγμα, ἢ οἶκον, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ πρὸς ἄλλο τι τοιοῦτον. τοὺς τοιούτους γὰρ συγγενεῖς προτιμᾶσθαι ὁ νόμος. ὅταν δὲ κοινότητα οἱ συγγενεῖς οὐκ ἔχωσι, προτιμῶνται οἱ ἔχοντες κοινότητα, μεθ' οὓς οἱ μόνον ἀναμεμιγμένοι, εἰ καὶ ξένοι πάντη τοῦ ἐκποιοῦντος τυγχάνοιεν· ἔπειτα καὶ οἱ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς· μετέπειτα οἱ ἁπλῶς ἔν τινι μέρει συναπτόμενοι γείτονες. ὁμοτελεῖς δὲ φαμὲν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποτεταγμένους ἀναγραφομένους, κἂν ἐν διαφόροις τόποις τὰ ἴδια τελέσματα καταβάλλωνται. πολλῶν δὲ πέριξ τοῦ ἐκποιουμένου κτήματος ὁμορούντων, κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν ἑκάστῳ ἡ προτίμησις τῆς

mutantes: dissolutæ autem & indulgenti delinquentium disciplinæ, eaque de causa ad imitandum facili, non solum vinculo pœnarum medentes, sed & totius fere substantiæ ad homicidam pertinentis spoliatione, homicidis quidem ipsis de salute: reipublicæ autem nequis simili moveatur affectu, utiliter prospicientes, ut horum utrumque tam jus observetur, & magnum divinumque ecclesiarum conserveturprivilegium, quam his cautionibus imitationis frequentia coërceatur. Quod igitur attinet ad vitæ rationem homicidæ ordinari jubemus, quemadmodum canonica præscripserit disciplina. Nos autem hac constitutione perpetuo [1] eum damnamus exilio, ab eo loco, in quo scelus perpetratum fuerit. Quo quidem tam punietur reus quam propinquis occisi non majoris fiet tristitiæ & doloris augmentum, quod utrumque forsan non inutile: ne assiduo conspectu ejus qui dolorem attulit, & defuncti memoria propinqui sponte ad ultionem impulsi, malum malo sanare conentur, & homicidii duplicent infortunium. Omnino igitur homicida perpetuo illinc exulet, nec unquam eo revertatur, & terram habitet, quæ injuste sublati fratris sanguinem hiscendo suscepit. Et hanc primum post ecclesiasticam censuram condemnationem ferat: præterea vero bonorum suorum privationem subeat: ne tamen applicentur fisco. Nam si uxor sit homicidii damnato, dotem & propria omnia auferre eam oportet, hoc amplius donationem ante nuptias. Quod si theoretron pacta fuerit, aut aliud quippiam, hujus omnino recuperationem & proprietatem habere, si liberi non subsint. Sin autem subsint liberi, eam habere lucrorum nuptialium usumfructum, observatis omnibus legum præscriptis, liberi autem in trientem reliquæ substantiæ paternæ succedant. Et si quidem homicida proprio motu, aut consilio ac approbatione eorum à quibus examinatur, ad monasticam vitam (prius sceleris purus effectus) transierit, accipiat monasterium tertiam partem illius substantiæ, reliquo triente reservato uxori & liberis occisi in parvum eorum infortunii solatium. Quod si liberi non supersint occiso, inter uxorem & ascendentes triens ille æqualiter dividatur. Uxore autem relictis liberis præmoriente præferantur ii ascendentibus. Sed si nec liberi, nec uxor nec ascendentes sint occiso, & alii qui lege ad successionem vocantur cognati, diligentiam adhibuerint, ut scelus manifestaretur, trientem accipiant ejus qui injuriam intulit. Sin autem solitariam vitam homicida non appetierit, non triens, sed bes juxta prædictam distinctionem parti ejus qui interfectus est, distribuatur. Præterea nemo eorum, qui hujusmodi sceleris convicti sunt, civile officium, aut aliud quodlibet administret unquam, nec si divinum rescriptum impetraverit: sed omnimodo maneant infames, quibus ut viverent tantum benigne concessum est. Cæterum ii omnino tondebantur, & in numerum monachorum referentur: qui malitiæ exuberantia, præmeditati sunt cædem proximi, & eam prius habito consilio, in animæ suæ perniciem & fratris sui necem, instructi patrarunt. Nec ad tempus modo pœnitentiæ præstitutum, sed quandiu vixerint, in monasterii regula coërceantur. Nam qui aliter sponte interfecerint, sed lascivia [2] & impetu iræ ratione carentis, non consulto & præmeditate ac hujus habita deliberatione arguentur occidisse, perpetuo quidem præter alia omnia subjicientur exilio, non tamen monasticam vitam eligere cogentur.

1 Homicidii voluntarii pœna.

2 Homicidii lascivia aut ira admissi pœna.

2. *De laicis qui intestati moriuntur absque liberis.*

NEc tibi repugnare videatur Novella Imperatoris domini Constantini Porphyrogennetæ, quæ tractat de iis qui sine liberis ab intestato moriuntur, non succedere ex linea transversa cognatos, sed tertiam partem bonorum eorum qui sic moriuntur, ad pias animæque salutares elargitiones procedere, cum eo etiam collectis pretiis servorum ejus qui mortuus est, utpote iis eo ipso liberatis. Hæc enim Novella de laicis loquitur & solis, sicut prædicta Justiniani Novella locum habet in episcopis & clericis, qui ab intestato moriuntur.

ROMANI SENIORIS.

1. *De prædiorum acquisitione.*

NOvella quoque Cæsaris Romani senioris idem pene statuit: Ne quis ultra conspicuorum & spectabilium magistrorum, aut patriciorum, neque eorum qui imperiis, potestatibus, aut omnino principalibus dignitatibus insigniti sunt & ornati, neque item civilium, aut militarium aut delegatorum magistratuum, aut his substitutorum, neque Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum, aut præfectorum, aut eorum qui sacris domibus præsunt, aut denique ad alium quemvis honorem seculi provecti sunt, prædiorum aut fundorum possessionem, aut emptione, aut donatione, aut alio quovis modo adeat. Eos enim qui post præsentem constitutionem, ejusmodi quippiam moliri & aggredi ausi fuerint, inde jubemus absque suæ pecuniæ restitutione detrudi, propriisque laboribus ac sumptibus fraudari, quos ad rem ornandam & pretiosiorem faciendam contulerunt, atque ipsam prædii æstimationem, si quidem conspicui viri sint & illustres, qui hoc admiserunt, fisco applicari: sin abjectiores sint, & omnino absque ulla pretii restitutione expelli, & meritis insuper pœnis castigari.

2. *De rescindenda venditione.*

NOvella quoque Cæsaris Romani senioris ita habet. Si deprehensum & exploratum fuerit eos, qui post à se peractam venditionem, si modo testibus peracta comprobetur, ad judicium provocarunt, intra quadriennium [3] id fecisse ac conquestos esse, citra controversiam his succurritur. Succurritur autem, non ut vendita suburbana recipiant: sed ut si quidem emptor quod reliquum est justi pretii expletioni præstare voluerit, hoc ei facere liceat. Atque ita justum [4] rei pretium supplens ac persolvens, ipsa prædia sibi retineat, & qui de facta venditione queruntur, justum pretium quanti prædium ipsum æstimatur, accipiant. Sin nolit emptor justam rei æstimationem complere, pecuniam quam ab iis qui cum eo expostulant, accepit, una cum ejus causis ac usuris restituat, & è prædio decedat venditori restituendo.

3 Præscripti quadriennio querelam rescindendæ venditionis.

4 *l. 2. l. 8. C. de rescind. vend.*

3. *De prælatione.*

SI qui communes ædes, fundum, vineam, aut quamvis aliam rem soli habentes, aut aliter quam communionis jure propinquis prædiis aliqua ex parte permixti aut adjacentes, consortes, vel alioquin vicini & proximi sua alienare aut venditionis, aut emphyteuseos, aut locationis nomine voluerint, ne prius hæc alii cuiquam alienanto, quam testatum iis fecerint, quos in prærogativa κατὰ τάξιν, hoc est, ordine, succedentes dicimus. Ut primi, inquam vocentur permixtim quoquo gradu juncti cognati, aut quibuscum aliquid est commune, ut ædes, fundus, vinea, aut quævis alia res. Ejusmodi siquidem cognatos lex præfert. Ubi vero cognati communionem in re non habent, tum anteponuntur qui aliquid in ea communitatis habent. Quibus ii succedunt, qui tantum permixti sunt, etsi omni ex parte ei qui rem alienat, sint externi: deinceps & simul juncti consortes. Postremo qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ uniti sunt, & vicini. Consortes porro appellamus, quotquot sub eodem censore præscripti sunt, & in censum publicum relati, etiamsi propria tributa diversis in locis pensitent. Enimvero cum multi finibus prædii alienandi circumquaque adjacent, suo cuique ordine testationis prærogativa tribuatur,

tribuatur, ut renuentibus forte iis qui jure præferuntur, qui deinceps vocantur, contractum, si velint, inire queant. Quod si æqualibus omnes subnixi reperiantur privilegiis, ut nihil omnino sibi invicem in hujusmodi vocatione præjudicent, eadem quoque rursus fiat denuntiatio, ut intra triginta dies justum pretium, quodque verus emptor haud segniter præstiturus esset, si absque ulla mora solventes pro rata parte vel sponte sua, vel alicujus opera & arbitratu distribuant. Quotquot autem intra præfixum tempus sibi delatam pretii partem non præstiterint, jus prærogativæ amittent: nisi si quis forte eorum captivus est, deportatus aut relegatus: aut ob publica privatave negotia citra dolum absens: aut etiam nondum annum ætatis 25. explevit. Horum enim qui administranda negotia susceperunt, intra 4. menses, cum præsentibus novis emptoribus pro rata portione concurrunt, pretium explentes, quod à minoribus subducta ratione est præstandum, una cum legitimis usuris & necessariis sumptibus. Externos vero emptores in totum summovent, pretium cum usuris ac sumptibus ipsis restituentes. Quin & in universitate villarum quæ dicuntur, aut prædiolorum (universitatis autem unius sunt, qui ex eadem sunt villa) longe satius est, ut earum habitatores sibi mutuo præferantur. Quod si omnes, quibus in rei distractione prærogativæ jus datur, recusarint, vel eos exploratum fuerit, ei qui rem alienat, & ejus familiæ aut pecuniarii damni, seu multæ autores fuisse, aut ejus corpori ac vitæ insidias struxisse, gravissimamque infamiam peperisse, idque non fortuito, sed de industria, aut per se, aut per suos, hos invito eo qui talia sit passus, nulla ratione volumus ad ipsius prædia aspirare. Post decennium tamen silentio peractum, adversus eos qui quovis modo contraxerint, quive donatione aut testamento quippiam fuerint consecuti, nulla omnino ab iis qui dictis ex causis prærogativæ jus habent, imo nec à fisco controversia moveatur. Occasione tamen dotis, aut propter nuptias donationis, ex testamento vel permutatione, vel transactione & propinquis & externis omnes alienent, absque simulatione nimirum ac dolo. Si vero qui in fraudem nostræ constitutionis alienant, aliud quid facere ausi fuerint, & aliud aperte simulare, si quidem post jusjurandum convicti fuerint, tam ipsi quam qui ita dolose cum ipsis contraxerunt, & perjurii pœnas dabunt, & hi quidem prædio, illi vero clam soluto pretio excident, & utraque fisco inferentur, ut à fisco propinquis venundentur. Sin vero ante jusjurandum deprehensi fuerint tale quippiam egisse, & quod actum fuerit, erit irritum, & qui semel fundum præter juris formulam alienare conatus est, vel invitus postea cogetur iis vendere, quibus jus prærogativæ concessimus. Et hæc quidem ita de his statuenda.

NICEPHORI PHOCÆ.

1. *De tetartero, quod est numismatis genus.*

NUmisma [1] attenuavit, tetartero excogitato. Cumque eo modo duplex esset nummus, pensiones publicæ graviorem exigebant, minor in sumptibus faciendis dissipabatur. Cumque esset [2] lege & consuetudine receptum, ut omnes nummi imagine Imperatoris alicujus notati, modo ponderi nihil decederet, idem valerent: ipse sua insignes imagine præferri, aliorum depressis pretiis, voluit: eaque re haud leviter subditis in permutationibus incommodavit.

De eodem, & de hexagio.

APparet eundem avaritiæ quoque sordibus fuisse contaminatum. Nam cum usque ad eum quodvis numisma *hexagium* [3] penderet, ille *tetarterum* [4] excogitavit pondere imminuto.

1 Hæc desumpta sunt ex Cedreno in vita Nicephori Phocæ.
2 *l. unica Cod. de veteris numismatis potestate.*
3 Sextula Hexagium.
4 Cum itaque nummi veteres essent hexagii tetarteros effecit, id est, tertiam partem ponderis ademit. Ea est enim hexagii ad tetarterum proportio, quæ bessis ad assem.

2. *De prælatione.*

NE quod privilegium prætendant pauperes, dum distrahitur prædium à potentioribus, neque ex consortio, neque ex communicatione, licet milites vel etiam cives esse deprehendantur: sed in hoc rursum succedat persona quæpiam potestate prædita, quæ scilicet pauperum hinc inde adjacentium tranquillitatem ac utilitatem possit tueri. Et potentes cum potentioribus duntaxat emptiones contrahere volumus: milites vero & pauperes, cum iis qui parem secum sortiti sunt ordinem ac locum.

3. *Ne ecclesiæ prædiis locupletentur, & ne sine sententia Principis Episcopus creetur.*

PRæterea ad officium [5] assidue veniens, graviter subditos afflixit, non modo pensionum & tributorum omnigenis rationibus, sed & rapinis intolerabilibus. Ad hæc partem quandam eorum quæ Senatoribus solebant Imperatores largiri donorum, in fisco retinuit, caussatus sibi ad bella gerenda deesse pecuniam. Neque hoc tantum, sed & donationes monasteriis, atque templis relictas à quibusdam piis Imperatoribus, prorsus abolevit, lege etiam lata, *ne* [6] *ecclesiæ immobilibus locupletarentur bonis*: caussatus, Episcopos male prodigere ea, quæ pauperibus darentur, interim militibus deficientibus. Id vero omnium gravissimum, quod legem tulit, cui & episcopi quidam leves atque adulatores subscripserunt: *ne Imperatoris injussu ullus crearetur episcopus*: & [7] mortuo aliquo episcopo aliquem suorum submisit, qui definitos faceret sumptus; ipse quod erat de reditibus reliquum accepit.

5 Ταμιεῖον ita Cedrenus. Locus videtur fuisse ubi vectigalium aut pensionum ducebantur rationes: Galli dicerent: *la chambre des Comptes ou des finances ou thresor.*
6 *contra legem 1. C. de sacros. eccles.*
7 Regaliorum jus in Ecclesias sibi eodem modo Reges Galliæ asserunt, quod & vocant, *droict de Regale.*

4. *Ne de novo construatur monasterium, aut venerabilis alia domus.*

IMperatoris autem domini Nicephori Phocæ Novella decernit *non* [8] *esse de novo construenda monasteria*, vel xenodochia vel nosocomia, vel alia sancta & religiosa loca, sed eorum quæ sunt curam geri oportere, & hæc expresse in fine adjicit. Quare ab hoc deinceps tempore, quod est septimæ indictionis initium, nemini liceat, nec loca, nec agros ad monasteria, vel gerocomia vel xenodochia transmittere, sed neque ad metropolim vel ad episcopatum, neque enim illis est hoc conducibile. Si quæ autem prædictæ & religiosæ domus vel episcopatus & monasteria, adeo malam administrationem & providentiam sortitæ sunt, ut locis privatæ destitutæque sint, iis sententia & examinatione Imperatoria, eorum quæ sufficiunt acquisitio non prohibebitur. Cellas autem, & quæ appellantur lauræ in desertis ædificare, quæ non ad possessiones & agros alienos extenduntur, sed soli monastico ambitui seorsum præstituuntur, tantum abest, ut volentibus prohibeamus, ut etiam in magna laude ponamus.

8 Novas religiones, novos ordines, seu novum habitum religionis creari vel assumi. Sic Gregorius x. in concilio generali Lugdunensi statuit, vid. *c. 1. de religiosis domib. in 6.*

BASILII PORPHYROGENNETÆ.

1. *De possessione Ecclesiarum & venerabilium domorum.*

QUAM quidem Novellam Porphyrogenneta dominus Basilius junior sua Novella sustulit, mense Aprili edita indict. 1. anno 6495. quæ & hæc expresse continet. Imperium nostrum, quod à Deo profectum est, cum & à monachis, quorum pietas & virtus est testata & à multis aliis legem de Dei Ecclesiis & sanctis domibus, vel potius contra Dei Ecclesias & sanctas eorum domos à domino Nicephoro, qui imperium invasit, conditam præsentium malorum caussam fuisse, & radicem, & universalis hujus subversionis & confusionis (ut quæ ad injuriam & contumeliam non solum Ecclesiarum & sanctarum domorum, sed etiam Dei ipsius facta sit) intellexisset, & maxime cum id

διαπραγματείας τελεῖσθαι· ἵνα τῶν προτιμωμένων ἴσως παραιτουμένων, οἱ ἐφεξῆς καλούμενοι, εἴγε βούλοιντο, συναλλάξωσιν. εἰ μέντοι πάντες ἐν τῷ τῆς προτιμήσεως, ἀπὸ καὶ μηδὲν ἀλλήλων προλαμβάνειν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προκλήσει, αὐτῇ πάλιν ὁμοίως γενέσθαι προσφωνήσει· ἵνα ἐντὸς λ΄. ἡμερῶν, τὸ ἄξιον τίμημα, ὅπερ ὁ ἀληθὴς ἀγοραστὴς δέδωκεν ἀγοραστής, αὐτοὶ ἀνυπερθέτως καταβάλλοντες, ἀναλόγως ἀφ' ἑαυτῶν ἢ διά τινος ἑτέρου τὴν ἐπιμελείας ποιήσωνται. ὅσοι δὲ μὴ ἐμπροσθέσμως τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς καταβάλωσι τίμημα, τοῦτον δίκαιον ἐξουσι προτιμήσεως. πλὴν εἰ μή τις αὐτῶν αἰχμάλωτος εἴη, ἢ περιορισμένος, ἢ ἐξόριστος, ἢ ἐν δημοσίαις ἢ ἐν ἰδίαις χρείαις ἀδόλως ἀποδημοίη. ἢ ἔτι τὸν εἰκοσιπέντε χρόνον τῆς ἰδίας οὔπω ἡλικίας. τούτων γὰρ οἱ τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀναδεδεγμένοι, ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν μετὰ τῶν συμπεφωνημένων νέων ἀγοραστῶν, πρὸς ἀναλογίαν συνέρχονται, ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνῆκον τίμημα μετὰ τῶν νομίμων τόκων, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀναλωμάτων. τοὺς δὲ ξένους ἀγοραστὰς ἀπωθοῦνται πλείους, τὸ τίμημα μετὰ τῶν αὐτῶν τόκων τε καὶ ἀναλωμάτων ἀποδιδόντες αὐτοῖς. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμαδοῦ τῶν καλουμένων χωρίων, ἢ ἀγριδίων, πολλῷ μᾶλλον κρεῖττον, (ὁμαδοῦ μιᾶς εἰσὶν οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου) ἵνα καὶ οἱ οἰκήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους προτιμῶνται. εἰ δὲ πάντες παραιτήσονται οἷς δίδοται ἡ προτίμησις, ἢ δείκνυνται αἴτιοι χρηματικῆς ζημίας, ἢ πονηρευτικῆς ἐπιβουλῆς τε καὶ ἀτιμίας τραχείας τῷ ἐκποιοῦντι καὶ τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ, οὐ κατὰ τύχην ἀλλ' ἐκ προνοίας δι' ἑαυτῶν ἢ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς γενομένης, τοὺς τοιούτους ἄκοντος τοῦ πεπονθότος κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὴν ἐκείνου κτῆσιν εἰσπηδᾶσθαι βουλόμεθα. μετὰ μέντοι δεκαετίαν ἀποσιωπήσεως κατὰ τῶν ὁπωσοῦν συναλλαξάντων, ἢ δωρεᾶς δεξαμένων, ἢ ἐκ διαθήκης τι κληρονομήσαντων, κίνησιν παρ' οὐδενὸς τῶν ἐκ τῶν προειρημένων, ἢ καὶ ὡς ἐκ τοῦ δημοσίου ζήτησιν εἶναι. κατὰ πρόφασιν μέντοι προικός, ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ ἀνταλλαγῆς, ἢ διαλύσεως, καὶ οἰκείοις καὶ ἐξωτικοῖς ἅπαντες ἐκποιείτωσαν, ἀνυποκρίτως δηλονότι καὶ ἀδόλως. εἰ δέ γε οἱ ἐκποιοῦντες, πρὸς περιγραφὴν τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας, ἄλλο τι πρᾶξαι τολμήσωσι, καὶ ἄλλο τι ἐκ τοῦ φανεροῦ προσποιήσωνται, εἰ μὲν μετὰ τὸν ὅρκον ἐλεγχθῶσιν αὐτοί τε καὶ οἱ οὕτω δολερῶς αὐτοῖς συναλλάξαντες, τάς τε τῆς ἐπιορκίας ποινὰς ὑφέξουσι, καὶ οἱ μέν, τοῦ κτήματος, οἱ δέ, τοῦ λάθρα καταβληθέντος τιμήματος ἐκπεσοῦνται, καὶ ἀμφότερα τῷ δημοσίῳ εἰσκομισθήσονται· ἵνα ἐκ τοῦ δημοσίου πρὸς τοὺς πλησιάζοντας διαπραθῇ. εἰ δὲ πρὸ τοῦ ὅρκου φωραθεῖεν τοιοῦτόν τι διαπραξάμενοι, καὶ τὸ πραχθὲν ἄκυρον ἔσται, καὶ τὸ κτῆμα ὁ ἅπαξ πειραθεὶς κακῶς ἐκποιῆσαι, καὶ ἄκων ἀπεμπολῆσαι ἀναγκασθήσεται πρὸς ἐκείνους οἷς δεδώκαμεν τὴν προτίμησιν. καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΦΩΚΑ.

α΄. Περὶ τεταρτηροῦ. Κ.

ΗΛάττωσε δὲ καὶ τὸ νόμισμα, τὸ λεγόμενον τεταρτηρὸν ἐπινοήσας. διπλοῦ δὲ τοῦ νομίσματος ἤδη τε γεγονότος, ἐν μὲν εἰσπράξει τῶν δημοσίων φόρων τὸ βαρύτερον ἀπῄτει, ἐν δὲ ταῖς ἐξόδοις τὸ μικρὸν ἐσκορπίζετο. νόμου δὲ καὶ ἔθους ὄντος, πᾶσιν χαρακτῆρα βασιλέως, εἰ μὴ τοῦ σταθμοῦ ἐλαττοῖτο, δύναμιν εἰσφέρειν καὶ ἔχειν ἰσότιμον, ὁ δὲ τὸ ἑαυτοῦ προκεκρίσθαι ἐνομοθέτησεν, ὑποβάλλας τοὺς τῶν ἄλλων. ἐξ ἧς αἰτίας οὐ μικρᾶς ἔβλαψε τὸ ὑπήκοον ἐν ταῖς λαμβανομέναις ἀλλαγαῖς.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ. Ζ.

ΗΝ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ χρημάτων ἥττων, ὡς ἔοικε. μέχρι γὰρ ἐκείνου παντὸς νομίσματος ἑξαγίου σταθμὸν ἕλκοντος, ἐκεῖνος τὸ τεταρτηρὸν ἐπενόησε, κολοβώσας αὐτὸ κατὰ τὸν σταθμόν.

β΄. Περὶ προτιμήσεως. Λ.

ΙΝΑ μὴ προτιμῶνται οἱ πένητες εἰς τὰ ἀπεμπολούμενα κτήματα τῶν δυνατῶν, μήτε ἐξ ὁμοτελείας, μήτε ἐξ ἀνακοινώσεως, κἂν τε στρατιῶται κἂν τε πολιτικοὶ ἐφωρῶνται· ἀλλὰ τὸ τούτου πάλιν διαδέχηται πρόσωπον προσώπου, τὸ πρὸς ἀνάπαυσιν δηλονότι καὶ ὠφέλειαν τῶν συμπαρακειμένων ἐν τούτῳ πενήτων ἀναφαινόμενον· καὶ τοὺς μὲν δυνατοὺς, ἐκ δυνατῶν μόνων ποιεῖσθαι τὰς ἐξωνήσεις βουλόμεθα· τοὺς δὲ στρατιώτας καὶ πένητας, ἐκ τῶν τὴν ὁμοίαν τάξιν λαχόντων.

γ΄. Περὶ τοῦ μὴ τὰς ἐκκλησίας ἀκινήτοις πλατύνεσθαι, καὶ μὴ ἄνευ γνώμης βασιλικῆς ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον. Κ.

ΕΙτα πρὸς ταμεῖον συνεχῶς ἰὼν, δεινῶς ἐκάκου τὸ ὑπήκοον, οὐ μόνον πολυειδέσι συντελείαις, καὶ ἄλλαις εἰσφοραῖς πανίους εἴδεσι, ἀλλὰ καὶ ἁρπαγαῖς ἀνυποίστοις. πρὸς τούτοις καὶ μέρος τι τῶν παρεχομένων τῇ συγκλήτῳ βουλῇ φιλοτιμημάτων, διά τι (ὡς ἔλεγε) τὸ ἀεὶ χρήζειν χρημάτων ἐν τοῖς πολέμοις. πρὸς δὲ, καὶ τὰς παρεχομένας τοῖς ἱεροῖς δόσεις πρὸς θείοις οἴκοις καὶ ἐκκλησίαις παρά τινων εὐσεβῶν βασιλέων, τέλεον ἐκκόψας· καὶ νόμον ἐκθέμενος, μὴ τὰς ἐκκλησίας ἀκινήτοις πλατύνεσθαι· κακῶς φάσκων ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων δαπανᾶσθαι τὰ τοῖς πτωχοῖς χορηγούμενα, καὶ τοὺς στρατευομένους ὀλιγοῦσθαι· καὶ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτερον, καὶ νόμον ἐκθέμενος, ἐν ᾧ καί τινες ἐπίσκοποι τῶν ἀβελτέρων καὶ κολάκων ὑπεγράψαντο διορίζοντα, μὴ ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης καὶ προτροπῆς ἐπίσκοπον ἢ ψηφίζεσθαι ἢ προχειρίζεσθαι· ἐπισκόπου τε τεθνηκότος, βασιλικὸν ἐκπέμπων ἄνθρωπον, ἱσταμένην ποιεῖν τὴν ἐξ ὅδου προσάπτειν, καὶ τὰ περιττὰ ἀναλαμβάνειν.

δ΄. Περὶ τοῦ μὴ νεωστὶ κατασκευάζεσθαι μοναστήρια, ἢ ἄλλους θείους οἴκους. Β.

Η δὲ νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, διορίζεται μὴ κατασκευάζεσθαι νεωστὶ μοναστήρια, ἢ ξενῶνας, ἢ γηροκομεῖα, ἢ ἄλλους θείους οἴκους, ἀλλὰ τῶν παρόντων ἐπιμελεῖσθαι. καὶ προστίθησι περὶ τὸ τέλος ταῦτα ῥητῶς. Ὥστε ἀπὸ τοῦ νῦν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ζ΄ ἐπινεμήσεως, μηδενὶ ἐξεῖναι μὴ τόπους, μὴ ἀγροὺς μοναστηρίοις ἢ ξενῶσιν ὁπωσοῦν παραπέμπειν, ἀλλ' οὐδὲ μητροπόλεσιν, ἢ ἐπισκοπαῖς· οὐδὲν γὰρ οὐδὲν ἐκείναις λυσιτελές. εἰ δέ τινα τῶν φθασάντων θείων οἴκων, εἴτε μὴν ἐπισκοπῶν, ἢ μοναστηρίων, τοιαύτης φαύλης ἔτυχον χρήσεως καὶ προνοίας, ὡς ἔρημα τόπων καταλειφθῆναι, τούτοις γνώμῃ βασιλικῇ καὶ δοκιμασίᾳ ἡ τῶν ἀρκούντων κτῆσις ἀκωλυθήσεται· κελλία δὲ καὶ τὰς καλουμένας λαύρας ἐν ἐρήμοις οἰκοδομεῖν, μὴ πρὸς κτήσεις καὶ ἀγροὺς ἑτέρους ἐκτεινομένας, ἀλλὰ περιοχῇ μόνῃ τῇ ἰδίᾳ ὁριζομένας, τοσοῦτον τοὺς βουλομένους οὐκ εἴργομεν, ὅτι καὶ δι' ἐπαίνου μᾶλλον τὸ πρᾶγμα τίθεμεν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ.

α΄. Περὶ κτήσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν θείων οἴκων. Β.

ΗΝ δὴ νεαρὰν ὁ Πορφυρογέννητος κύριος Βασίλειος ὁ νέος ἀνῄρησε, διὰ νεαρᾶς αὐτοῦ ἀπολυθείσης κατὰ μῆνα Ἀπρίλλιον, ἐπινεμήσεως α΄. τοῦ ςυϟε΄ ἔτους, καὶ διαλαμβανούσης ταῦτα ῥητῶς. Η ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν καὶ παρὰ μοναχῶν ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ ἀρετῇ μαρτυρουμένων, καὶ παρὰ πολλῶν ἀναμαθοῦσα τὴν περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μᾶλλον καὶ τῶν τοιούτων οἴκων παρὰ τοῦ τὴν βασιλείαν ἐπιβάντος κυροῦ Νικηφόρου τεθεῖσαν νομοθεσίαν, αἰτίαν καὶ ῥίζαν τῶν παρόντων γενέσθαι κακῶν, καὶ τῆς οἰκουμενικῆς ταύτης ἀνατροπῆς καὶ συγχύσεως, ἅτε πρὸς ἀδικίαν καὶ ὕβριν τῶν ἐκκλησιῶν μόνων καὶ τῶν θείων οἴκων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ γενομένην αὐτὸς τε δὲ καὶ ἔργῳ τοῦτο βεβαιωθῆναι. ἐξ ὧν γὰρ τὸ

Biblioteca de Ciències Socials

τῆς ἐπὶ τῇ τοιαύτης ἐκφράσεως νομοθεσίας, οὐδ' ὁπωσοῦν οὐδ' ὁπηοῦν χρηστὸν ἄχρι καὶ τήμερον τῷ καθ' ἡμᾶς ἀπήντησε βίῳ, ἀλλὰ τοὐναντίον συμφορᾶς μᾶλλον ἐπέλιπεν εἶδος ὅλως οὐδέν. Θεσπίζει διὰ τοῦ παρόντος ἐνσημάντου χρυσοβούλλου, τὸ, τὴν παροῦσαν νομοθεσίαν ἀργεῖν ἀπὸ τῆς παρούσης ταύτης ἡμέρας, ἄκυρόν τε καὶ ἄπρακτον τοῦ λοιποῦ διαμένειν· ἐνεργεῖν δὲ τοὺς πρὸ ταύτης κειμένους περί τε τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων νόμους.

β'. Περὶ ἀλληλεγγύου τῶν ἐρημικῶν. Ζ.

Εδογμάτισε τοὺς τῶν ἀπολωλότων πενήτων συντελείας εἰσπράττεσθαι ἐκ τῶν δυνατῶν. τοῦτο δὲ ἐκλήθη ἀλληλέγγυον.

γ'. Περὶ χωρίων τῶν δυνατῶν. Κ.

Εγραψε δὲ καὶ νόμον ὁ βασιλεὺς, εἴργων τοὺς δυνατοὺς ἐν ὁμάδι χωρίων αὐξάνεσθαι. τοῦτο δὲ καὶ παρὰ αὐτοῦ Κωνσταντίνου ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ πατροπάτωρ τοῦ βασιλέως, καὶ Ῥωμανὸς ὁ ἐκείνου πενθερὸς, ἐποιήσαντο.

δ'. Περὶ τεσσαρακονταετίας. Α.

Η δὲ παρὰ νομοθεσία τοῦ κυρίου Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀναιρεῖ τὴν τεσσαρακονταετίαν ἐν τούτοις. Μηδὲν ὠφελεῖσθαι τοὺς δυνατοὺς ἀδικοῦντας καὶ πλεονεκτοῦντας τοὺς πένητας τῇ τεσσαρακονταετίᾳ· μηδὲ τοὺς πένητας ὑπὸ τούτων τῶν δυνατῶν ἀδικουμένους, ἀποκλείεσθαι τῇ τεσσαρακονταετίᾳ· μηδὲ ἰσχύειν τὰς παραγραφὰς, εἰ καὶ χρυσοβούλλων ἐν τούτοις εἰσὶ, ἀδίκως καὶ πλεονεκτικῶς γεγενημένας. μηδὲ τὸ δημόσιον ἀποκλείεσθαι χρόνῳ, ἀλλὰ ἀναγκάζεσθαι τὰ ἴδια δίκαια ἀπὸ Αὐγούστου Καίσαρος, καὶ δικαιοῦσθαι περὶ τὴν τούτου ἀνάληψιν.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΥ.

Περὶ προσόδου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ περὶ ἀλληλεγγύου. Κ.

Αμα τε ἐπὶ τοῦ βασιλείου ἐκάθισε θρόνου, καὶ ἅμα προοιμίοις ἀγαθοῖς καὶ ἐπαινετοῖς ἐπαινεῖσθαι ἔδοξε τοὺς ὑπὸ χεῖρα, ἀπὸ τῆς εὐσεβείας πρώτης ἀρξάμενος ἀγαθοεργεῖν. ἐνδέουσαν γὰρ τὴν πρόσοδον τῆς μεγάλης εἰδὼς ἐκκλησίας, ἅτε οἰκονόμος ταύτης γενόμενος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσοις ὑπηρετεῖσθαι ἔθος παρὰ τοῦ ταύτης κλήρου, ὀγδοήκοντα χρυσίου λίτρας ἀνὰ πᾶν ἔτος χορηγεῖσθαι τούτοις τετύπωκεν ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου, εἰς προσθήκην. ἐξέκοψε δὲ καὶ τέλεον ἀπὸ ῥίζης τὸ ἀλληλέγγυον, ὅπερ ἔμελλε μὲν ὁ Κωνσταντῖνος ποιῆσαι, εἰ μὴ ἔφθασε δή.

ΖΩΗΣ.

Περὶ τοῦ ἀπράτους τὰς ἀρχὰς γίνεσθαι. Κ.

Πάλιν δὲ τῆς ἀρχῆς εἰς τὴν Ζωὴν μετακυλισθείσης, συμβασιλεύουσαν ἔχουσαν (ὡς εἴπομεν) οὐχ ἑκοῦσαν, καὶ τὴν ἀδελφὴν Θεοδώραν, τιμὰς μὲν ἡ σύγκλητος προσθήκαις μεγίσταις ἐχαρίσατο, καὶ δωρεῶν διανομαῖς τὸ κοινόν· καὶ τὰ πράγματα προμηθείας ἐνδεχομένης ἐτύγχανε, χαραγμάτων ἁπανταχοῦ καὶ διαταγμάτων ἐκπεμπομένων, ἀπράτους τε τὰς ἀρχὰς γενέσθαι, καὶ μὴ ὠνίας, ὡς πρότερον, ὑπισχνουμένων, καὶ πᾶσαν ἀδικίαν ἐκ μέσου διακελευομένων ἐλαύνεσθαι.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ.

Περὶ πραιτωρίου, καὶ σκεπάσματος τῆς κεφαλῆς, καὶ περὶ δημοσίων φροντιστῶν.

Ως ἂν δὲ γηραιὸς ὢν ἤδη καὶ παλαιῶν μεμνημένος ἀρχαίων, ἐπεβάλετο καὶ πολλὰ τῶν παλαιῶν ἐθῶν ἐπανακαινίσασθαι, μηδὲν ὅσα λυσιτελοῦντα συντηροῦντα τῆς βασιλείας, ἢ τοῦ κοινοῦ. τί, τὸ γὰρ λεγόμενον πραιτώριον ἀνακαθαίρεσθαι ἐκέλευσε, καὶ τὰς τῶν πολιτῶν κεφαλὰς ἐπισκεπεῖν μὴ διὰ χαρτίων, ὡς νῦν, ἀλλὰ διὰ μεγαλουργημάτων ὀθονῶν ἐκ βύσσου πορφυροῖς ὑφασμένων. καὶ δημοσίους φροντιστὰς, οὐ συγκλητικοὺς προεβάλλετο, ἀλλὰ τινὰς τῶν ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀρχείων ἐκπαιδευθέντων ταχυγράφων, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα.

ΙΣΑΑΚΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

Περὶ τοῦ κανονικοῦ καὶ τῶν ὑπὲρ χειροτονίας διδομένων συνηθειῶν. Β.

Χάριν δὲ τοῦ κανονικοῦ, καὶ τῶν ὑπὲρ χειροτονίας διδομένων συνηθειῶν, ἐνεργεῖ μέχρι τοῦ νῦν χρυσόβουλλον τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, οὕτως ἔχον ἐν μέρει. Τυποῖ δὲ ἡ βασιλεία μου καὶ ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τῶν ἱερέων καὶ ἐπὶ τοῦ κανονικοῦ τὸν παλαιὸν ἐνεργεῖν τύπον· καὶ μηδὲν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ λαμβάνειν πλέον τὸν χειροτονοῦντα τοῦτον ἐπίσκοπον, ἀλλ' ἢ μόνα τὰ ἑπτὰ χρυσᾶ νομίσματα τοῦ προτιμωμένου χαράγματος τῆς βασιλείας μου. ἤγουν, ἓν μὲν, ὅτε ποιεῖ τοῦτον λιτὸν παπᾶν, ἤτοι ἀναγνώστην· τρία δὲ, ὅτε χειροτονεῖ αὐτὸν διάκονον· καὶ ἕτερα τρία, ὅτε τελειοῖ αὐτὸν ἱερέα, ἤτοι πρεσβύτερον. ὡσαύτως καὶ ὑπὲρ τοῦ κανονικοῦ, ἀπὸ τοῦ ἔχοντος χωρίου τριάκοντα καπνοὺς, νόμισμα χρυσοῦν ὅμοιον, ἀργυρᾶ δύο, κριὸν ἕνα, κριθῆς μόδια ἕξ, οἴνου μέτρα ἕξ, ἀλεύρου μόδια ἕξ, καὶ ὄρνιθας τριάκοντα. ἀπὸ δὲ τοῦ ἔχοντος εἴκοσι καπνοὺς, τὸ δίμοιρον τοῦ νομίσματος· καὶ ἀντὶ τῶν δύο ἀργυρῶν, ἀργυροῦν· μικρότερον ἕν. κριθῆς μόδια δ', οἴνου μέτρα δ', ἀλεύρου μόδια δ', καὶ ὄρνιθας κ'. ἀπὸ δὲ τοῦ ἔχοντος δέκα καπνοὺς χωρίου, ἀργυρᾶ ε', ἀρνίον ἕν. κριθῆς μόδια β', οἴνου μέτρα β', ἀλεύρου μόδια β', καὶ ὄρνιθας δέκα. καθὼς καὶ ἐν τοῖς σιγιλλίοις τῶν παλαιῶν πρακτικῶν ἀναγέγραπται, καὶ ἡ σύμφωνος κατάθεσις τῶν ἐπαρχιωτῶν ἤρεσε τῇ βασιλείᾳ μου. σὺν τῷ τοιούτῳ δὲ χρυσοβούλλῳ τυπικῷ γέγονε καὶ σημείωμα συνοδικὸν κατὰ τὴν ιε' τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς τῆς ι' ἐπινεμήσεως, παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Νικολάου παρακελευόμενον κατὰ τὸ τοιοῦτο χρυσόβουλλον, δίδοσθαι τὰ κανονικὰ, καὶ τὰ ὑπὲρ χειροτονίας.

ΜΙΧΑΗΛ.

Περὶ προτιμήσεως ἐν ἀντιχρήσει. Α.

ΟΤΙ προτιμότερος ὁ πλησιάζων εἰς τὴν τοῦ ἀκινήτου ἀντίχρησιν, τοῦ ἀλλοτρίου.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΟΥ.

α'. Περὶ διαλύσεως γάμου μανέντος ὁμοζύγου. Β.

Η Μὲν ρ' καὶ ρα' νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ φιλοσόφου διορίζονται τὸν μὲν ἄνδρα καρτερεῖν ἐπὶ τριετίαν, καὶ ἐντὸς ταύτης μὴ διαλύειν τὴν μετὰ τῆς μανείσης γυναικὸς αὐτοῦ συζυγίαν· τὴν δὲ γυναῖκα μὴ διαζεύγνυσθαι τοῦ μανέντος ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ μὴ παρέλθῃ πενταετία. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυρίου Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου περὶ μανέντων ὁμοζύγων, διαλεγομένην τὰ αὐτά.

β'. Περὶ χρεωκοπίας δημοσίων ὀφειλῶν. Ζ.

Επειδὴ ἐν τοῖς βασιλείοις ὁ Βοτανειάτης εἰσῆλθεν, ἀναδεῖται κατὰ τὴν μεγάλην τρίτην παρὰ τοῦ πατριάρχου ταινίᾳ βασιλικῇ καὶ πρῶτον ἄπαντι παρέχει τὸ φιλοτίμημα, τὰς εἰς τὸ δημόσιον ἀπαιτουμένας κοινὰς ὀφειλὰς ἐκ βάθρων ἀναστρέψας, καὶ χρεωκοπίαν τούτων θεσπίσματι μεγαλοπρεπεῖ ἐργασάμενος.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

α'. Περὶ ἡλικίας τῶν λαμβανόντων ὀφφίκια. Β.

ΟΤΙ δὲ χάριν τῶν λαμβανόντων ὀφφίκια ἢ ἀξιώματα ἀτελῶν, κατάκειται εἰς τὰ δημοσιακὰ σέκρετα πρόσταγμα τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, γίνωσκε καὶ τοῦτο, ἔχον οὕτως κατὰ ῥῆμα. Πολλοὶ προσαγγέλλοντες ὠφέλειαν τοῦ δημοσίου τινά, ἢ αἰτούμενοι κατὰ φιλοτιμίαν λαβεῖν, ἢ ἀνταλλάξαι, ἢ πωλῆσαι ἀξίωμα οἱονδήποτε, ἢ ὀφφίκιον, μεταβιβάζουσι ταῦτα εἰς παῖδας μικρούς. ὅπως ἂν μὴ τοῦτο γίνηται, μηδὲ δοκῶσι φενακίζειν ἢ ἀπατᾶν οἱ τοιοῦτοι, διορίζεται ἡ βασιλεία μου, ἵνα, ὃς ἂν λάβῃ ἀξίωμα, ἢ ὀφ-

re ipsa expertum esset, ex quo enim hæc lex est observata, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitæ nostræ occurrit: sed contra, nullum penitus calamitatis genus defuit. Statuit per præsentem auream bullam, ut lex prædicta ad hoc præsenti die cesset, & deinceps infirma & irrita permaneat, & locum habeant, & in usu sint, quæ de Dei Ecclesiis & sanctis & religiosis domibus factæ sunt leges.

2. De allelengyo communis census pensitarum.

COnstituit tributum pauperum qui solvendo non essent à locupletibus exigendum esse: quod allelengyum vocabatur.

3. De prædiis potentiorum.

LEge etiam sanxit, ne potentiores multiplicandis prædiis augescerent. Quanquam eadem etiam ab avo ejus Constantino, hujusque socero Romano lata fuit.

4. De præscriptione 40. annorum.

CÆterum Novella lex Cæsaris Basilii Porphyrogennetæ in his quadraginta [1] annorum præscriptionem tollit. Neque rursum inopes, si potentiorum injuriis oppressi fuerint, quadraginta annorum præscriptione repelli: neque ullas prorsus valere præscriptiones, etsi aureis bullis insertæ sint, quæ injuste & fraudulenter inductæ fuerint. Neque ipsum etiam fiscum ullo temporis excludi intervallo, sed ab Augusto principe jus suum revocare, probationesque suas ad illud recuperandum afferre.

1 Præscriptione 40. annorum inopes non excludi, qui à potentioribus spoliati.

ROMANI ARGYRI.

De reditu magnæ Ecclesiæ, & de allelengyo.

INitio imperii bonis ac laudabilibus institutis subditos demeritus est. Principium fecit beneficentia in religionem. Cum enim sciret magnæ Ecclesiæ reditus non sufficere, ut qui superioribus temporibus dispensator fuisset ejus, & aliarum quibus hujus clerus de more inserviebat, LXXX. auri libras quotannis ex ærario imperatorio ei pendi jussit. Abolevit etiam allelengyum, quod Constantinus erat sublaturus, nisi mors eum antevertisset.

ZOÆ.

De magistratibus non vendendis.

IMperio Zoæ restituto, quæ sororem Theodoram quantumvis invita, consortem habebat, statim & honorum gradibus senatorio ordini & largitionibus multitudini gratiæ sunt actæ, ac reipublicæ quanta omnino poterat cura gesta. Nam in omnes imperii partes literæ & edicta dimittebantur, quæ & magistratus vendi (quod erat ante factitatum) prohiberent: & omnia injustitiæ genera de medio tolli juberent.

MICHAELIS.

De prætorio, & velamine capitis, & de publicis curatoribus.

CUM autem esset admodum senex, multaque antiqua recordaretur, multas veterum consuetudinum reducere intendit, nihil vel imperio, vel reipublicæ profuturas. Nam prætorium expurgari jussit, & civium capita non literis, ut nunc, sed byssinis pileis, magnis lineis purpureis intertextis tegi. Et procuratores publicos non ex senatu delegit, sed alios scribarum è numero velocium, in singulis archivis educatorum: & id genus alia multa.

ISAACI COMNENI.

De canonico, & consuetudinibus, quæ dantur pro ordinatione.

DE Canonico autem, & consuetudinibus, quæ pro ordinatione dantur, hucusque vim habet aurea bulla invicti Imperatoris domini Isaaci Comneni, quæ partim ita habet. Statuit vero imperatoria mea majestas, ut etiam in ordinatione sacerdotum, & Canonico vetus forma authoritatem obtineat, & nihil in ordinatione Episcopus, qui ordinat, amplius accipiat, quam præstantioris monetæ imperatoriæ meæ majestatis, septem aureos nummos duntaxat: unum videlicet, quando facit simplicem [2] papam, sive lectorem: tres, quando ordinat diaconum: alteros tres, quando sacerdotem, sive presbyterum perficit. Sic similiter pro Canonico à vico triginta infumibula habente, similem aureum unum, argenteos duos, arietem unum, ordei modios sex, vini mensuras sex, farinæ modios sex, gallinas triginta: à vico vero qui viginti infumibula habet, aurei bessem, pro duobus argenteis argenteum, agnum dimidiatum, ordei modios quatuor, vini mensuras quatuor, & gallinas viginti: à vico denique, qui decem infumibula habet, argenteos quinque, agnellum unum, ordei modios duos, vini mensuras duas, farinæ modios duos, & gallinas decem: quemadmodum in veterum actuariorum sigillis præscripta sunt. Atque provincialium conveniens ordinatio Imperatoriæ meæ majestati placuit. Cum hac vero aurea formali bulla, confecta est etiam 15. mensis Januarii, indictionis 10. à sanctissimo illo patriarcha domino Nicolao synodalis annotatio, quæ jubet, ut secundum hanc auream bullam canonica, ac pro ordinatione dentur.

2 Papa simplex, inferioris ordinis clericus lector, altarius acolytus, dixi l. 6. C. de episcopali audient.

MICHAELIS.

De prælatione in antichresi.

POtior est propinquus externo in rerum soli antichresi.

NICEPHORI BOTANIATÆ.

1. De solutione matrimonii ob furorem conjugis.

AT vero C. & CI. Imperatoris domini Leonis Philosophi Novellæ statuunt, ut viro triennium duret, neque intra illud, postquam uxor furere cœperit, conjugium dirimat: mulier autem, nisi quinquennium præterierit, à furente marito non separetur. Legas quoque Novellam Imperatoris D. Nicephori Botaniatæ, quæ de furentibus conjugibus eadem differit.

2. De relevatione [3] fiscalium debitorum.

BOtaniates cum ad imperium pervenisset, à Patriarcha, regali fascia tertio die coronatur, ac primum illud liberalitatis specimen edidit, ut quicquid fisco deberetur, id universum citra exceptionem aboleret, ac novas tabulas magnifico edicto institueret.

3 Περὶ χρεωκοπίας, de indulgentiis reliquorum.

ALEXII COMNENI.

1. De ætate ineuntium officia.

DE iis autem qui in imperfecta ætate officia, aut dignitates suscipiunt, repositum est in publicis secretis edictum D. Alexii Comneni semper celebrandi Imperatoris: illud etiam cognosce. Habet ita ad verbum. Multi ubi ob denuntiatam reipubl. aliquam utilitatem, aut per ambitionem, qualemcumque dignitatem vel officium, aut capere, aut permutare, aut vendere petierunt: ea in parvos pueros transferunt. Ne igitur hoc fiat, neque tales imponere aut decipere conspiciantur, statuit Imperatoria mea majestas, ut quicunque dignitatem vel officium,

officium, sive propter denuntiationem, sive propter benevolentiam aliquam, sive per commutationem, sive in munus & per largitionem, aut dum animum nostrum oblectamus, ab imperatoria mea majestate acceperit: ne quempiam qui honoretur, viginti annis minorem admittat. Quin omnes quicunque per easdem causas, aut dignitatem, aut officium accipiunt, majores viginti annis sunto. Quando vero imperatoria mea majestas non propter talem causam, sed nulla causa interveniente honoraverit quempiam, aut officium donaverit, tametsi honoratus viginti annis minor fuerit, citra dubitationem tamen illi inserviuntor. Reponatur igitur præsens hæc tabella inter chartas secretorum nostrorum, ad ostendendam imperandi gubernandique imperatoriæ meæ majestatis rationem, ut hoc modo deinceps in omne futurum tempus efficaciam habeat. Debet autem in ejus qui citra medium honoratur, tabula adjici: Inservitor, non impeditur per edictum de iis qui minores viginti annis honorantur, ab imperatoria mea majestate factum. Ac vero esto hoc signum eorum, qui (ut dictum est) citra causam mediam honorantur, tanquam imperatoria mea majestas hoc sciverit. Mense Januario, indictione quinta, per imperatorem.

1 Permissis etiam in sexto gradu.

2. *De nuptiis amitæ & fratris filiæ cum filio fratris & patruo.* [1]

EXtat jussio semper celebrandi Imperatoris domini Alexii Comneni, ad suggestionem proedri illius & hetæriarchi Bardæ Zeri, mense Martio, indictione decimaquinta edita, & ad illius temporis sanctiss. patriarcham dominum Nicolaum, ac sanctam divinamque synodum missa, quæ amitam & fratris filiam cum patruo & fratris filio, tametsi sexti gradus cognationem ex affinitate obtineant, citra impedimentum jungi statuit. Quam jussionem synodali subnotatione, quæ in memorati patriarchæ domini Nicolai codice reperitur, insertam legas.

3. *De sponsalibus Novella celebrandi Imperatoris domini Alexii Comneni, emissa mense Julio indictione septima anni (ab orbe condito) 6592.*

SPonsalium nuptiarumque terminos vetusta superiorisque ætatis legislatio longe separavit: horumque intervallum magis quam Mysorum [2] & Phrygum [3] proverbium [4] notum fecit. Verum quæ sub felicis memoriæ patriarcha domino Joanne Xiphilino synodi opera confecta est subnotatio (cui etiam perpetuo inter Imperatores celebrandum dominum Nicephorum Botaniatem per aureæ bullæ scripturam authoritatem largitum esse compertum est) quæ multum inter se distabant, in unum contraxisse cernitur. Qua ratione quod synodica decisio de nuptiis promulgarat, hoc ille disertis verbis de sponsalibus censet, duobus fratribus duos patrueles sponsare non permittens. Atque promiscua quidem plebs indiscriminatim rem aggrediens, & se in synodalis statuti sensum mergere prorsus nequiens, sine ratione quidnam sponsalia essent, fingebat, neque quo pacto cautius firmarentur, exacte constituere valebat. Interdum etiam mentis suæ inconsiderantiam adversus absolutam ecclesiæ normam venditabat. Verum imperatoriæ nostræ majestatis pietas peritius considerationem auspicata, ubi apparentem contrarietatem recte dijudicasset, per præsentem legislationem, optimam adinvenit consonantiam. Posteaquam enim vetus lex sponsalia in sola contrahentium voluntate constituit, nihilque amplius quam de consensu, instrumentis, atque sponsalitiis arrhis elaborat: nobis autem vitæ negotia ad longe ornatius, magisque sacrum divina gratia devenerunt incrementum, atque hinc non nuptiæ solum, verumetiam sponsalia peragendam sacram benedictionem sibi conjunctam habent: ac certum tempus primæ conjugum conjunctioni per recentiorem sapientissimi Imperatoris domini Leonis sanctionem est promulgatum (in maribus nempe annus [5] ætatis decimusquintus, in fæminis decimus tertius: quod profecto tempus ad perfectam conjugum cohabitationem vetus lex sufficiens esse jussit) necessarium esse potentia nostra judicavit, ut per præsens oraculum firmiter definiat, proprie illa esse sponsalia, & revera secundum exactæ synodalis normæ considerationem cum nuptiis æquipollere, quæcunque tempus quod Imperatoris D. Leonis sanctio determinavit, integrum sibi habuerunt, & sacra benedictio consecuta est, atque in illis synodalis decisionis observationem valere debere. Si namque contrahentium alteram partem morte forte aliove fortunæ casu, aut sententiæ mutatione recedere, ad aliudque vitæ consortium transferri contingat: non exiguus hic absurditatis tractus existet, si præambulæ nuptiarum preces in sponsalibus peractæ, tanquam vanum aliquid & temere accumulatum reputentur, & indiscriminatim ea res intelligatur, quasi si Deus per sponsalia inter conjungendas personas introductus non esset. Hoc autem commemoratus celebris Imperator recte sequutus, sancti universalisque sexti Concilii canonem, qui sponsam, dum sponsus adhuc in vivis est, cum alio in matrimonii consuetudinem coire vetuit, adulterium rem manifeste statuens, cum aperta veteris legis contrarietate pulchre conciliavit. Quoniam post benedictionem sponsis factam, separatio ea secundum ejus vocem justorum sponsaliorum est solutio. Quod si sponsalia quædam secundum multorum consuetudinem congruenter jam contracta fuerint & instrumenta confecta sint, nondum autem statutum tempus, quo Christianis debita benedictio fieri consuevit, advenerit, neque solennes super desponsatis preces per sacerdotem pronuntiatæ fuerint: hæc sponsalia quantum ad exactam ecclesiæ dissertationem, neque esse, neque dici justa possunt: neque vero adversus hæc synodalis subnotatio efficaciam habet, sed tanquam hominum placita simpliciter per stipulationes confirmata, authoritatem ferunt, vetusque legislatio in illis firmitatem obtinet. Hoc enim pacto cum vetusta lex, quæ antea de sponsalibus promulgata est, integra conservabitur: tum synodi judicium secundum hic [positam] observationem & intellectum, & interpretatum, intactum atque intentatum custodietur. Quandoquidem vero hæc ita sunt explicata, & hæc vera sponsalia designata sunt, quæ cum sacra benedictione, statutoque tempore peracta esse noscuntur: quæ vero secundum antiquiorem legislationem fiunt, veluti hominum placita stipulationibus constabilita vim habere, atque soli priscæ legi, quæ certas personas ad sejunctam sponsam ingredi prohibitas recensuit, in his valere concessum est, quiddam cum conveniente Christianis honestate conjunctum, præsenti oraculo nunc etiam addi oportet. Quia enim non secundum exactam, convenientemque rationem veteris, novæque legislationis decreta peragebantur, sed promiscuum vulgus antiquiori legum authoritati adhærescens, post septennale tempus citra dilationem sponsalia celebrabat: ac pro arbitrio quisque ad desponsatas ingrediebatur, continua consuetudine atque libertate congressus ad colloquia amoris flammam accendens: sacratior autem pars Novellam Imperatoris jussionem secuta, inter sponsalia & nuptias distinctionem ponebat, primum preces sponsalitias, ac deinde matrimoniales conjungendas accinens: atque conjunctim simul & eodem tempore, quando interea vel minimum quidquam incideret, isthæc perficiebantur, & sponsalia nuptiæque uno spatio peragebantur: hoc tanquam sine disquisitione fiat, nostra pietas corrigens per præsentem generalem jussionem sancit, ut qui ad annum contrahentium septimum, & deinceps usque ad decimum quartum, aut duodecimum velut imaginarii sponsaliorum contractus fiunt, legitimorum firmorumque sponsaliorum vicem non obtineant: sed tantum tanquam confirmatæ stipulationes habeantur, atque secundum aliorum contractuum naturam ope-

2 Mysorum ultimus, proverbium. Mysorum populus contemptissimus habitus fuit. *Cicer. orat. pro Flacco & Strabo* 12.

3 Phryx plagis fit melior, proverbium, vid. *Cicer. pro Flacco.*

4 Proverbium de Mysis & Phrygiis versibus trimetris hujusmodi fuit: χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα, τὸ δ᾽ ἔνδιχον χαλεπόν, sunt separati Mysorum Phrygumque termini, sed finire perquam difficile est. Hi enim populi non satis stabiliter tutati sunt suos fines, suasque sedes, sed subinde aliunde alio depulsi terminos incertos reddiderunt, vide *Strabonem* 12. Plinius quoque Mysiam in Phrygia collocat, vide *Plin.* lib. 5. Hinc Plutarchus ἐν ἐρωτικῷ separatam ait esse Philosophorum & Medicorum professionem, non aliter ac Mysorum Phrygumque fines.

5 Vid. *Novell. Justin.* 100. c. 2.

φίκιον, εἴτε διὰ προσαγγελίαν, εἴτε δι᾽ εὔνοιάν τινα, εἴτε κατ᾽ ἐναλλαγὴν, εἴτε δωρεὰν καὶ φιλοτιμίαν τῆς βασιλείας μου, ἢ ψυχαγωγίας αὐτῆς, μὴ δέχεσθαι προσιόντα τὸν τιμώμενον ἐλάττω τῶν εἴκοσι χρόνων. ἀλλὰ πάντας οἱ διὰ τοιαύτας αἰτίας ἢ ἀξίωμα ἢ ὀφφίκιον λαμβάνοντας, εἶναι μείζους τῶν εἴκοσι χρόνων. ὅτε δὲ ἡ βασιλεία μου οὐ διὰ τοιαύτην αἰτίαν, ἀλλὰ ἀμέσως τιμήσῃ τινὰ, ἢ δωρήσηται ὀφφίκιόν τινι, κἂν ἐλάττων ᾖ τῶν εἴκοσι χρόνων ὁ τιμώμενος, καταγραφέσθω οὕτως ἀναμφιβόλως. καταστρωθήτω οὖν τὸ παρὸν πιττάκιον ἐν τοῖς τῶν ἡμετέρων σεκρέτων χαρτίοις, εἰς δήλωσιν τῆς προστάξεως καὶ οἰκονομίας τῆς βασιλείας μου, ὡς ἂν οὕτως ἐνεργῆται ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον. ὀφείλει δὲ προστεθῆναι εἰς τὸ πιττάκιον τοῦ ἀμέσως τιμωμένου, τὸ καταγραφήτω· μὴ κωλυόμενος ἀπὸ τῆς γεγονυίας προστάξεως παρὰ τῆς βασιλείας μου περὶ τῶν τιμωμένων ἐλαττόνων τῶν εἴκοσι ἐτῶν. καὶ ἔστω γνώρισμα τοῦτο τῶν ἀμέσως (ὡς εἴρηται) τιμωμένων, ὡς ἐν εἰδήσει τοῦτο γινομένης τῆς βασιλείας μου. Τῷ μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἐπινεμήσεως ε΄, διὰ τοῦ βασιλέως.

β΄. Περὶ γάμου θείας καὶ ἀνεψιᾶς μετὰ θείου καὶ ἀνεψιοῦ. Β.

ΠΡόσταγμα γάρ ἐστι τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξενεχθὲν ἀπὸ ὑπομνήσεως τοῦ προέδρου ἐκείνου καὶ ἑταιρειάρχου Βάρδα τοῦ Ζερὶ κατὰ μῆνα Μάρτιον ἐπινεμήσεως ιε΄, καὶ διαπεμφθὲν εἰς τὸν τότε ἁγιώτατον πατριάρχην κῦριν Νικόλαον, καὶ τὴν ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον· διοριζόμενον ἀκωλύτως συνάπτεσθαι θείαν καὶ ἀνεψιὰν μετὰ θείου καὶ ἀνεψιοῦ, κἂν ἕκτου βαθμοῦ συγγένειαν ἐξ ἀγχιστείας ἔχωσι. Καὶ ἀναγνωσθὲν τὸ τοιοῦτον πρόσταγμα κατεστρώθη εἰς σημείωμα συνοδικὸν, εὑρισκόμενον εἰς τὸν κώδικα τοῦ διαληφθέντος πατριάρχου κυροῦ Νικολάου.

γ΄. Περὶ μνηστείας νεαρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐκτεθεῖσα κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς ζ΄ ἐπινεμήσεως τοῦ ςφϟβ΄ ἔτους.

ΗΜὲν παλαιὰ καὶ πρεσβυτέρα νομοθεσία πόρρω τὰ μνηστείας καὶ γάμου ὁρίσματα ἔθετο καὶ μᾶλλον τούτων τὸ μέσον ἤπερ τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ἡ παροιμία ἐγνώρισεν. ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ μακαρίτου πατριάρχου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου συνοδικῇ διαγνώσει συμπληρωθεῖσα σημείωσις (ᾗ καὶ ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος κῦρις Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης διὰ χρυσοβούλλου γραφῆς τὸ κῦρος εὑρίσκεται χαρισάμενος) τὰ διεστῶτα χωρὶς ἀλλήλων, εἰς ἓν συνάγουσα φαίνεται. κἀντεῦθεν ὅπερ ἐπὶ τῶν γάμων ὁ συνοδικὸς ἐξέθετο τόμος, τοῦτο ἐπὶ τῆς μνηστείας διαρρήδην αὐτὴ ἀποφαίνεται· δύο ἀδελφοὺς ἐξαδέλφας δύο μνηστεύεσθαι μὴ ἐφιεῖσα. καὶ ὁ μὲν πολὺς ἄνθρωπος ἀνεξετάστως τῷ πράγματι ἐπιβαίνων, καὶ βαθύτερον ὅλως μὴ ἐξικνούμενος εἰς τὸν νοῦν τῆς συνοδικῆς διαγνώσεως, ἀσυλλογίστως ἐπλάζετο, ὅ,τι ποτὲ κυρίως ἐστὶν ἡ μνηστεία, καὶ ὅπως ἔχοι μᾶλλον τὸ ἀσφαλὲς, διαγινώσκειν μὴ δυνάμενος. καί τι καὶ τάχα τὸ τῆς ἰδίας ἀπερισκέπτου διανοίας κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπεγράφετο ἀκριβείας. ἡ δὲ τῆς ἡμετέρας βασιλείας εὐσέβεια ἐπιστημονικώτερον ἐπιβαλοῦσα τῇ διαγνώσει, καὶ τὴν δοκοῦσαν ταύτῃ ἐναντίωσιν, καλῶς ὡς οἷόν τε καὶ ἀσφαλῶς διευκρινήσασα, ἀρίστην τὴν συμφωνίαν διὰ τῆς παρούσης νομοθεσίας ἐξεῦρεν. ἐπεὶ γὰρ ὁ παλαιὸς νόμος τὴν μνηστείαν ἐν μόνῃ τῇ τῶν συναλλαττόντων γνώμῃ βούλεται, καὶ πλέον οὐδὲν διαθέσεως καὶ τῶν ἐπὶ ταύτῃ ἀκολουθούντων συμβολαίων καὶ μνήστρων ἀπαιτεῖ· ἡμῖν δὲ, θεοῦ χάριτι, πρὸς κοσμιώτερον πολλῷ καὶ ἱερώτερον ἐπίδοσιν τὰ τοῦ βίου προεληλύθασι πράγματα, κἀντεῦθεν οὐχ ὁ γάμος μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μνηστεία ἱερὰν εὐλογίαν ἐπισυνημμένην ἔχει παρ᾽ ἑαυτῇ· καὶ ὁ καιρὸς ὡρισμένος διὰ νεαρωτέρου θεσπίσματος τοῦ φιλοσοφωτάτου βασιλέως κυροῦ Λέοντος ἐπὶ τῇ πρώτῃ τῶν συμβαλλόντων συναρμογῇ ἐξετέθη (ἐπὶ μὲν ἀρρένων ὁ πεντεκαιδέκατος τῆς ἡλικίας ἐνιαυτὸς, ἐπὶ δὲ θηλειῶν ὁ τρισκαιδέκατος· ὃν δὴ χρόνον καὶ πρὸς γαμικὴν συνάφειαν τελείαν ἀποχρῶντα ἔχειν ὁ παλαιὸς νόμος ἐπέκρινε)· δεῖν ἔγνω διὰ τοῦ παρόντος θεσπίσματος τὸ ἡμέτερον κράτος ἀσφαλῶς ἀποφήνασθαι, ἐκείνας εἶναι κυρίως μνηστείας, καὶ ἀτεχνῶς ἰσοδυναμούσας τῷ γάμῳ κατὰ τὴν τῆς συνοδικῆς ἀκριβολογίας διάγνωσιν, ὅσαι καὶ τὸν χρόνον ὃν ὁ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος θεσμοθεσία ὥρισεν, ἀκέραιον ἔχουσι παρ᾽ ἑαυτοῖς, καὶ τὴν ἱερὰν εὐλογίαν ἐπακολουθοῦσαν ἐκομίσαντο· καὶ περὶ ἐκείνας τὴν τοῦ συνοδικοῦ τόμου ὀφείλειν κρατεῖν παρατήρησιν. εἰ γὰρ καὶ θανάτου ἑνὸς τῶν συμβαλλόντων μερῶν ἐπελθόντος, ἢ τύχης ἑτέρας, ἢ γνώμης μεταβολῆς ἀποδιαστῆναι συμβαίη, καὶ πρὸς ἑτέραν βίου συζυγίαν μετατεθῆναι, οὐκ ὀλίγον ἐνταῦθα τὸ ἄτοπον εὑρεθήσεται, τὰς προοιμιαστικὰς τῶν γάμων εὐχὰς ἐπὶ μνηστείᾳ συμπληρωθείσας, ὥς τι τῶν εἰκαίων καὶ συμπεφορημένων λογίσασθαι, καὶ ἀδιαφόρως ἐκλαμβάνεσθαι τὸ πρᾶγμα, ὥσπερ ἂν εἰ μὴ θεὸς μέσος τῶν συναπτομένων προσώπων διὰ τῆς μνηστείας εἰσῆκτο. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ προμνημονευθεὶς ἀοίδιμος βασιλεὺς ὀρθῶς ἀκολουθήσας, τὸν τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἕκτης συνόδου κανόνα, ὃς τὴν μεμνηστευμένην, ἔτι τοῦ μνηστῆρος ἐν ἀνθρώποις ὄντος, πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν ἑτέρῳ συνέρχεσθαι ἀπεκώλυσε, μοιχείαν τὸ πρᾶγμα διοριζόμενος σαφῶς, πρὸς τὴν ἐμφαινομένην τοῦ παλαιοτέρου ἐναντίωσιν νόμου, καλῶς συνεβίβασεν. ὅτι καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς μνήστροις γεγενημένην εὐλογίαν διάστασις, ταύτην κατὰ τὴν ἐκείνου φωνὴν μνηστείας ἀληθοῦς λύσις. εἰ δὲ μνηστεῖαι τινὲς κατὰ τὴν τοῖς πολλοῖς συνήθη ἀκολουθίαν ἤδη γεγόνασι, καὶ συμβόλαια ἐξετέθησαν, οὔπω δὲ ὁ ταχθεὶς ἔφθη καιρὸς καθ᾽ ὃν ἡ τοῖς Χριστιανοῖς ὀφειλομένη εὐλογία εἴωθε γίνεσθαι, καὶ οὐδὲ αἱ συνήθεις ἐπὶ τοῖς μνηστευομένοις εὐχαὶ διὰ τοῦ ἱερέως ἐξεφωνήθησαν· ταύτας μνηστείας μὲν ἀκριβεῖς ὅσον κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκριβολογίαν, μηδὲ εἶναι, μηδὲ ὀνομάζεσθαι, μήτε μὴν τὴν συνοδικὴν σημείωσιν κατὰ τούτων ἔχειν τὸ ἐνεργόν· ὡς ἁπλῶς δὲ θελήματα ἀνθρώπων δι᾽ ἐπερωτήσεως κατησφαλισμένα τὸ ἐνεργὸν ἀποφέρεσθαι, καὶ τὴν παλαιὰν ἔχειν νομοθεσίαν ἐπὶ τούτων τὸ ἰσχυρόν. τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ καὶ ὁ πρεσβύτερος φυλαχθήσεται νόμος ἀκέραιος, ὃς ἐπὶ τῶν μνηστειῶν τὸ πρότερον ἐξεφωνήθη, καὶ ἡ τῆς συνόδου διάγνωσις ἄθικτος ἀνεπιχείρητος συντηρηθήσεται, νοηθεῖσα καὶ ἑρμηνευθεῖσα κατὰ τὴν ἐνταῦθα παρατήρησιν. καὶ ἐπεὶ ταῦτα τοῦτον ἡρμήνευται τὸν τρόπον, καὶ ἡ διάγνωσις καλῶς ὡς οἷόν τε γέγονε καὶ ἀσφαλῶς, καὶ μνηστείας μὲν ἀκριβεῖς τε εἶναι καὶ ἀληθεῖς ἐνομοθέτησεν, ὅσαι μετὰ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας κατὰ τὸν ὡρισμένον ἀπὸ τοῦ νόμου καιρὸν τελεσθεῖσαι γνωρίζονται· αἱ δὲ κατὰ τὴν πρεσβυτέραν νομοθεσίαν γινόμεναι ἀνθρώπων ἀρέσκειαι, δι᾽ ἐπερωτήσεων κατησφαλισμέναι τὸ ἐνεργὸν ἔχειν ὀφείλουσιν, καὶ μόνος ὁ παλαιότερος ἐπὶ τούτων συγχωρηθῇ νόμος κρατεῖν, ὃς ὡρισμένα τινὰ πρόσωπα κεκωλυμένα ἐπὶ τὴν ἀποζυγεῖσαν μνηστὴν εἰσελθεῖν ἀπηρίθμησε, προσῆκον δέ τι προσθεῖναι καὶ τῷ παρόντι νῦν θεσπίσματι, τῆς Χριστιανοῖς πρεπούσης σεμνότητος ἐχόμενον. ἐπεὶ γὰρ οὐ κατὰ τὴν ἀκριβῆ καὶ προσήκουσαν λόγον τῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας νομοθεσίας ἐπράττετο, ἀλλ᾽ ὁ μὲν πολὺς ὄχλος τῇ παλαιᾷ καὶ πρεσβυτέρᾳ τῶν νόμων αὐθεντίᾳ ἑπόμενος, μετὰ τὸν ἑπταετῆ χρόνον [illegible] τὰς μνηστείας ἀνυπερθέτως ἐτέλει, καὶ αὐθαδῶς ἐπὶ τὰς μνηστευθείσας εἰσήρχετο, ἐντεῦθεν τῇ συνηθείᾳ θαρρῶν καὶ τῷ ἐλευθερίῳ τῆς εἰς ὁμιλίαν συνόδου τὸ τοῦ ἔρωτος φλεγμαῖνον προσαναπτόμενος· ἡ δὲ ἱερωτέρα μερὶς τῇ νεαρᾷ τοῦ βασιλέως ἀκολουθοῦσα διατάξει, διαστολὴν μὲν μνηστείας καὶ γάμου ἐτίθετο, τὰς ἐπὶ τῇ μνηστείᾳ εὐχὰς προτέρας, καὶ ἔπειτα τὰς ἐπὶ τῷ γάμῳ τοῖς συναπτομένοις ἐπᾴδουσα· συνημμένως δὲ ὅμως καὶ κατὰ ταὐτὸν ἐτέλει, καὶ μνηστεία καὶ γάμος ἐν διαστήματι [illegible] συνεπεραίνετο, [illegible] ὡς ἀδοκιμάστως γινόμενον ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια, θεσπίζει διὰ τοῦ παρόντος γενικοῦ διατάγματος, τὰ μὲν κατὰ τὸν ἑπταετῆ τῶν συμβαλλόντων χρόνον, καὶ εἰς τὸ ἐφεξῆς ἄχρι τοῦ ιδ΄ ἢ τοῦ ιβ΄ τῆς ἡλικίας ἐνιαυτοῦ γινόμενα ὡς ἐν τύπῳ μνηστείας συναλλάγματα, μὴ τάξιν ὅλως μνηστείας ἐννόμου καὶ ἀσφαλοῦς ἀποφέρεσθαι, ἀλλ᾽ ὡς ἐπερωτήσεις μόνον ἠσφαλισμένας κρίνεσθαί τε καὶ ἐνεργεῖν κατὰ τὴν φύσιν τῶν ἄλλων συναλλαγ-

συναλλαγμάτων· καὶ οὕτως αὐτοὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἐφ' ἡμᾶς πολιτεύεσθαι. τοῦ παλαιοῦ νόμου, ὃς ἐπὶ τῶν μνηστειῶν ἐξεφωνήθη, τὸ ἐνεργὸν εἰς τὰ κεκωλυμένα ἐπὶ τὴν διαζευχθεῖσαν μνηστὴν εἰσέρχεσθαι πρόσωπα, ἔχειν ὀφείλοντος τέλειον, διὰ τὸ πρέπον τὸ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς πρεσβείοις ἐμπολιτεύεσθαι κρατύνεσθαι· εἰ γὰρ καὶ μὴ μνηστεία ἐστὶ κατὰ τὸ ἀκριβὲς ἐντελὲς τὸ γινόμενον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνην μνηστείας ἔχειν δοκεῖ τὸ προτιθέμενον, καὶ θεμέλιος γάμου ἐντεῦθεν προκαταβάλλεσθαι ἄρχεται, πολὺ ἂν εἴη τὸ εὔλογον, τὰ κεκωλυμένα τῷ νόμῳ πρόσωπα, καὶ αὖθις ἔχειν τὸ κώλυμα· καὶ μηδένα θαρρεῖν ἀναιδῶς ἀναιδῶς, ὡς εἰς γυναῖκα λαμβάνειν ἀποπειρᾶσθαι, ἣν ὁ παλαιὸς νόμος μνηστὴν ποιεῖ χρηματίζειν ἐν ἑτέρου, λυομένων τῶν μνηστρῶν, κατὰ γάμου συνάπτεσθαι. ἐπειδὴ μέντοι τοῦ χρόνου ἐν ᾧ μνηστείαν ἅμα καὶ γάμου ἁρμόδιον εἶναι γνωρίζομεν (ἤγουν, τοῦ μὲν θήλεος τὸν δωδέκατον χρόνον διαπεράσαντος, τοῦ δὲ ἄρρενος τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον ὑπερβάντος) τελουμένην τὴν μνηστείαν πρῶτος μετὰ τῆς ἱερᾶς τῶν εὐχῶν ἐπικλήσεως ἐπιτελεῖσθαι, καὶ τῶν συνήθων ταύτῃ παρατηρήσεων, ἤγουν τοῦ ἀρραβῶνος, καὶ τοῦ φιλήματος τοῖς μνηστῆρσι φιλήματος· καὶ οὕτω βραχὺς ἢ πλείων καιρὸς διαλειπέτω, καθὼς ἂν δόξῃ τοῖς συναλλάττουσιν, ἀπαρατηρήτως καὶ τὸν ἔννομον γάμον προβαίνειν, καὶ μὴ μετὰ τούτων συμπίπτειν ἐν ἡμέρᾳ ἢ ὥρᾳ πολλάκις μιᾷ πραγμάτων διῃρημένων ἐν πλείονος ἀποτέλεσμα· οὕτω γὰρ ἡ ἀκολουθίας προβαινούσης ἐν γάμοις, ὅ, τε παλαιὸς φυλαχθήσεται νόμος, ὃς κεκωλυμένων προσώπων ἀπηριθμήσατο κατάλογον, μὴ ἐφιεὶς ταῦτα εἰς τὴν διαζευχθεῖσαν μνηστὴν τοῦ ἰσχύοντος προσώπου εἰσέρχεσθαι· καὶ τὸ παρὰ τοῦ φιλοσοφωτάτου βασιλέως διάταγμα κοσμίως ἐν ἅπασι δόξει κρατεῖν καὶ πολιτεύεσθαι· καὶ τὰ συμβάλλοντα πρόσωπα τῆς ἀκαίρου καὶ ἀπρεποῦς κωλυόμενα συναλλάξεως, σωφρόνως πορεύσονται τὴν ἀναστροφήν. ἐν εὐθέτῳ καιρῷ μεθ' ἱερᾶς ἐπικλήσεως συνερχόμενοι, ὁπηνίκα δέοι μνηστείας καὶ γάμου αὐτοῖς καθαρτίζεσθαι. καὶ εἴ τις παρὰ τὰ διηγορευμένα τῇ παρούσῃ τοῦ κράτους ἡμῶν διατάξει ἄλλως τολμήσει διαπράξασθαι μνηστείαν, καὶ μὴ ταύτῃ τῇ γενικῶς καὶ κατὰ πάντων ἐκφωνηθείσῃ, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὀφειλούσῃ κρατεῖν, φανείη ἑπόμενος, ἀπ' αὐτῆς τῆς προσούσης ἡμέρας τοῦ εἰσιόντος μηνὸς Ἰουλίου τῆς ἐνεστώσης ζ' ἐπινεμήσεως τοῦ ςφϙβ' ἔτους· καὶ ἀρραβῶνας πρὸ τοῦ νενομισμένου καιροῦ καὶ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας τολμήσοι διαπράξασθαι, ἢ καὶ εἰς ὄψιν ἀλλήλοις ἐφεῖναι τὰ συναλλάττοντα συνέρχεσθαι πρόσωπα, καὶ ἀδιαφορεῖν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς· ὁ μὲν συμβολαιογράφος ὁ τὸ ἀρραβωνικὸν συμβόλαιον ἐκτιθέμενος, τῆς ἰδίας στάσεως μετακινηθήσεται· οἱ δὲ τὴν μνηστείαν πρὸ ὥρας κατεργαζόμενοι, ἀνθρωπίνῃ καὶ θείᾳ ὀργῇ ἑαυτοὺς ἐνόχους ποιήσαντες τυγχάνουσι. ὁ μὲν γὰρ δημόσιος διὰ τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκειακῶν, τὸ τοῖς συμβολαίοις ἐγκείμενον ἐξ ἐπερωτήσεως πρόστιμον ἐφ' ἑκάστῳ αὐτῶν εἰσπράξεται κατὰ τὸ ὁλόκληρον, διὰ τὴν τοῦ παρόντος περιφρόνησιν διατάγματος. πεισόμεθα δὲ καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν κατὰ τούτων διαγανακτήσεσθαι, ὅτι πονηρίαν κατὰ προαίρεσιν ἀνέτως ἐπὶ μέσον τῶν νέων εἰσαγαγεῖν οὐκ ἐνεδοίασαν. εἰ μὲν γὰρ ὁ παλαιὸς νόμος κατήργηται, καὶ μνηστεία τελεία οὐ δύναται κατεργάζεσθαι, τὰ δὲ τοῦ νεωτέρου νομοθέτου εἰς ἔργον ἐξάγειν οἱ συναλλάττοντες ἀπαναίνονται, τί ἄλλο ποιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι οὐδὲν ἀλλήλοις κατὰ νόμον προσήκοντες, ἑαυτοῖς συγχωροῦσι παρὰ τὸν νόμον συμφθείρεσθαι, ἔρωτας ἀσελγεῖς ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς διὰ τῆς ἀνέδρου καταρραπιζόμενοι συναναστροφῆς;

δ'. Περὶ διαλύσεως μνηστείας.

ΜΗνὶ Μαρτίῳ ἐπινεμήσεως ιε', ἔτους ςχ', ὑπόμνημα τοῦ κουροπαλάτου καὶ μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλας κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Θρᾳκησίου, ἐφ' ᾧ καὶ λύσις ἐξεφωνήθη τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὴν προγενομένην παρ' αὐτοῦ νεαρὰν περὶ τοῦ γάμου ἐπικυροῦσα, καὶ ἀλύτους μένειν ἐπιστηρίζουσα τὰς μεθ' ἱερολογίας προβαινούσας μνηστείας. Δέσποτά μου ἅγιε, μνηστείας γάμων ἐπὶ παισὶν ἰδίοις συνηψαμένων τινῶν, εἶτα ἀπαρεσάντων αὐτοῖς τῶν συναλλαγμάτων, καὶ πειρωμένων λύσαι τὰ τῆς μνηστείας συμβόλαια· δεηθέντων τε τῆς ἁγίας βασιλείας σου, καὶ τῷ δικαστηρίῳ τοῦ ἱπποδρόμου παραπεμφθέντων, καὶ ἐπειγομένων τὰ ἐγκείμενα τοῖς τῶν μνηστειῶν συμβολαίοις πρόστιμα δοῦναι, καὶ διαρρῆξαι τὰς μνηστείας· τῶν δὲ ἀπ' ἐναντίας μαχομένων, ἀλύτους ταύτας δεῖν εἶναι, καὶ μὴ ὡς τὸ πρότερον προστίμου δόσει διαρρήγνυσθαι· καὶ τὸ νεαρὸν θέσπισμα τῆς βασιλείας σου προβαλλομένων εἰς βοήθειαν, τὸ περὶ μνηστείας πρό τινος καιροῦ ἐκφωνηθέν· ὅπερ ἀπὸ τῶν παλαιῶν νόμων ἀποστάν, δέδωκε τὴν μνηστείαν μὴ ἄλλως τελεῖσθαι εἰ μὴ ὁ μὲν ἄρρην τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον χρόνον τῆς ἡλικίας ὑπερβῇ, τὸν δωδέκατον δὲ ἡ θήλεια· τῆς συνήθους εὐχῆς ἐπὶ τῇ μνηστείᾳ τότε ἐπιτελεῖσθαι ὀφειλούσης, μετὰ καὶ τῶν ἄλλων συνηθειῶν παρατηρήσεων· φαμὲν δὴ τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τοῦ φιλήματος· ὡς ταῦτα καὶ τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ κυρῷ Λέοντι τῷ φιλοσόφῳ νενομοθέτηται· καὶ βραχὺ διαλείμματι χρόνου, ἢ καὶ ἱκανὸν ἴσως καθὼς ἂν δόξῃ τοῖς συναλλάττουσι, προβαίνειν τὸν γάμον, καὶ μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν συμπίπτειν ἡμέραν τε ἢ ὥραν. διεσχίσθη τὸ δικαστήριον εἰς διαφόρους γνώμας. τοῖς μὲν γὰρ δοκεῖ, δεῖν εἶναι τὰ πρόστιμα δίδοσθαι, καὶ λύεσθαι τὰς μνηστείας· προβαλλομένοις ὡς εἰ τοῦτο μὴ προβαίη, τί ἂν διοίσει γάμος μνηστείας; εἴπερ καὶ τὰ τοῦ γάμου πρεσβεῖα ἔχει καὶ ἡ μνηστεία· καὶ μάλιστα, ὅτι καὶ ὁ ἀρραβὼν φύσιν ἔχει τοιαύτην (ὡς ὁ νόμος φησίν) ἵνα, εἰ μὲν ὁ δεδωκὼς μὴ πληροῖ τὰ συνομολογηθέντα, ἐκπίπτῃ τῶν δεδομένων, εἰ δὲ ὁ λαβών, ἀποκαθιστᾷ ταῦτα εἰς τὸ διπλοῦν. τοῖς δὲ ἐξ ἐναντίας, ἀλύτους μένειν τὰς μνηστείας νομίζεσθαι, φάσκουσι μὴ προσήκειν τὰ μετὰ τὸν ἐντελῆ χρόνον τῶν παίδων συνδόξαντα τοῖς γονεῦσι, συναινέσει καὶ αὐτῶν, καὶ ἱεραῖς εὐχαῖς ἐπισφραγισθέντα, διὰ προστίμου διαλύεσθαι. τοῦτο γὰρ πρέπον εἶναι καὶ τελεῖσθαι ὁπηνίκα ψιλὸν μὲν προβῆ μέρος, ἢ καὶ μνηστεία μετὰ τὸν ἕβδομον χρόνον ἀποτελεσθῇ κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον· ἣν οὐδὲ μνηστείαν εἶναι ὁ τῆς βασιλείας σου νόμος ἀποφαίνεται. οὕτω δὴ καὶ τοῦ δικαστηρίου σχισθέντος, ἀναφέρει τῇ βασιλείᾳ σου ὁ ἀνάξιος δοῦλος αὐτῆς, ἐρωτῶν ὁποτέρᾳ δεῖ τῶν γνωμῶν προστεθῆναι. φαίνονται γὰρ ἑκάτερον μέρος εὔλογα προτεινόμενοι. καὶ ἑρμηνείαν λαβεῖν ἐξαιτῶ διὰ προσκυνητῆς ἀντιγραφῆς, σαφῶς καὶ καθαρῶς λυούσης τὸ ἀμφισβήτημα. νόμου γὰρ τάξιν ἐπέχειν μέλλει εἰς τὸ μετέπειτα, καὶ δεῖ πάντως ἀδιάσειστον εἶναι καὶ καθαρὰν τὴν ἀπόφασιν, ἵνα μὴ καὶ αὖθις ἐξ ὑστέρου ζυγομαχῆται. καὶ περὶ μὲν τῆς πεύσεως τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ σου δόξει πάντως φιλανθρωπότερον· ἐγὼ δὲ τολμηρῶς ἀναφέρω καὶ περὶ τοῦ χρόνου. ὑπολαμβάνω γὰρ ὁ ἀνάξιος δοῦλός σου, ὡς οὐκ ἔστι δίκαιον τῷ αὐτῷ χρόνῳ τὴν μνηστείαν καὶ τὸν γάμον μνηστεύεσθαι, ἀλλὰ μικρόν τι γέρας καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τὸν γάμον ἀποφέρεσθαι, καὶ διαφέρειν μνηστείας. τὴν δὲ μνηστείαν ὑποδεεστέραν εἶναι τούτου. καὶ γὰρ δὴ καὶ μάλα λυσιτελήσειν οἶμαι τῷ πολιτεύματι τοῦτο. οἵ τε γονεῖς τῇ πρὸς τὰ ἑαυτῶν τέκνα φιλοστοργίᾳ κρατούμενοι, καὶ σπεύδοντες εἰς τάχιστα τὴν τούτων ποιῆσαι πρόνοιαν, καὶ ἀσφαλίσασθαι, ὑπὸ τοῦ χρόνου δὲ κωλυόμενοι, δυσφόρως καὶ βαρέως φέρουσιν. εἰσὶ δὲ οἱ ἐξ ὀλιγωρίας καὶ χρόνου καταψεύδονται, ὡς ἐπιορκίας διὰ φιλοτεκνίαν συνελαυνόμενοι. ἅπαξ οὖν ἀναιρεθῇ, καὶ ἐλαττωθῇ ὁ τῆς μνηστείας δεξάμενος χρόνος, ἅ τε ἐξ ὀλιγωρίας ἀθυμίᾳ τῶν γονέων ἐξιάσεται, καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἐπισυμβαίνειν ὑποπτευόμενα κακά, ψεῦδος καὶ ἐπιορκία, ἀναπαλὺ τὴν προσήκουσαν δίκην δέξεται. καὶ ἡ ἁγία βασιλεία σου δόξαν καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ κλέος κερδανεῖ ἄρρητον, καὶ εὐχὰς ἀδιαλείπτους καὶ ἐκτενεῖς, τὰ λυσιτελῆ τοῖς ὑπηκόοις ἀεὶ πραγματευομένη καὶ ἐπωφελῆ καὶ σωτήρια. Εἰ μηδὲν ἄλλο ἡ βασιλεία ἢ ἔννομός ἐστιν ἐπιστασία, νόμοι δὲ αἱ τὴν πολιτείαν τηροῦντες ἀδιαλώβητον, πᾶσαν τὴν ἀπελαύνοντες καὶ ἐκβάλλοντες τὰ τὸ πολίτευμα καταβλάπτοντα, δέδοται δὲ καὶ τὸ νομοθετεῖν βασιλεῦσιν· ἔργον ἄρα βασιλικόν, ἐπὶ τὸ κοινῇ τῇ πολιτείᾳ συμφέρον τήν τε τῶν νόμων ἑρμηνείαν παρὰ τῶν κρατούντων ἀποτελεῖσθαι, καὶ τὴν τῶν λεληθότων, ἃ ἐπὶ ἀσαφείας ἐπεισενήνεκται, καὶ διαλύσειν τῶν ἀσαφῶς ἐξενεχθέντων εἰς τὰ πάλαι νενομοθετημένα, καὶ εἰς πρόστιμα μετὰ ταῦτα ἐνέτυχον, παρὰ τούτων ἐκτίθεσθαι. Κατὰ ταῦτα καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν κατὰ τὸν

tentur. Et ad hunc quidem modum apud omnes subditos nostros illa obtineant: ut tamen interim vetus lex, quæ de sponsalibus promulgata est, in personas ad sejunctam sponsam ingredi prohibitas plenam efficaciam habere debeat: idque quo is status quem in Christianorum republica vigere convenit, augmentum accipiat. Nam tametsi ea res secundum exactam rationem perfecta sponsalia non sint: attamen quia quod agitur, sponsaliorum propositum habere videtur, atque inde nuptiarum fundamentum jaci incipit: magna profecto ratio est, quamobrem à lege prohibitæ personæ iterum impediantur, adeoque nemo impudenter provocari præsumat, ut in uxorem assumere audeat: quam vetus lex sponsam alicujus factam, diremptis sponsalibus in alterius manum convenire non sinebat. Veruntamen ubi id tempus advenerit, quod sponsalibus simul & nuptiis convenire judicavimus (ubi nempe fœmina duodecimum annum, masculus vero decimumquartum excesserit) tunc in primis sponsalia decantandis sacris precibus, illorumque solemnibus (arrha videlicet, gratoque desponsatis osculo) observandis perficiantur: atque deinde exiguo longioreve tempore, quomodo contrahentibus visum fuerit, intermisso, citra recusationem legitimæ etiam nuptiæ procedant: non autem multum disjunctæ res simul uno die, & sæpe una hora effectum sortiantur. Taliter enim ordine in nuptiis procedente, cum lex vetus, quæ prohibitarum personarum catalogum fecit, illis non permittens ad sejunctam cognatæ personæ sponsam ingredi, observabitur: tum sapientissimi imperatoris Novella jussio decore in omnibus & valere & in republica obtinere conspicietur: quin & contrahentes personæ ab intempestivis & indecoris congressibus coërcitæ, castam vitam ducent, opportuno tempore, quando sponsalia nuptiasque ipsis perfici conveniet, cum sacra invocatione invicem congressuræ. Quod si quis contra atque præsenti potentiæ nostræ constitutione prohibitum est sponsalia conficere præsumpserit, neque hæc generaliter & adversus omnes promulgata, quæ in posterum obtinere debent, ab ipsis Calendis ineuntis mensis Julii instantis 7. indictionis anni 6592. sequi visus fuerit, & ante legitimum tempus, sacramque benedictionem arrhas pacisci fuerit ausus, aut etiam in mutuum conspectum contrahentibus personis convenire, atque inter se promiscua omnia habere promiserit: tabellio qui arrhabonicum contractum conscripserit, à sua statione removebitur: qui vero ante tempus sponsalia confecerint, humanæ divinæque iræ se obnoxios reddent. Fiscus namque propter præsentis jussionis contemptum per rerum domesticarum secretarium positam ex stipulatione in instrumentis pœnam ab ipsorum singulis integram exiget. Credimus vero etiam ipsum Deum adversus hoc insurrecturum, quod inter juvenes nequitiam palam, & destinato introducere non erubuerint. Etenim si vetus lex irrita facta est, & perfecta sponsalia confici nequeunt: verum recentioris legislationis præscriptum ad effectum deducere contrahentes recusant: quid aliud faciunt, quam homines sibi mutuo secundum legem non obstrictos, contra legem inter se corrumpi sinunt, juvenumque animis lascivos amores per pollutam conversationem ingenerant?

4. *De solutione sponsalium.*

MEnse Martio, Indictione decimaquinta, anno 6600. suggestio Curopalatæ & magni Drungarii Vigilæ D. Joh. Thracensis, ex qua declaratio facta est Imperatoris D. Alexii Comneni, præcedentem ipsius Novellam de nuptiis confirmans, ac statuens ne dissolvi possint sponsalia quæ sacra benedictione munita sunt. Domine mi sancte, cum quidam nuptiarum repromissiones liberorum suorum nomine contraxissent, deinde displicerent conventa, & sponsaliorum contractum rescindere conarentur, cumque supplicassent sanctæ tuæ majestati, & ad forum hippodromi remissi, in eo insisterent, ut pœnæ instrumento sponsaliorum comprehensæ præstarentur, & sponsalia dirimerentur. Cum autem alii contradicerent, oportere hæc indissoluta manere, non ut antea, datione pœnæ dissolvi, & Novellam tui imperii constitutionem de sponsalibus, ante aliquod tempus emissam in auxilium suum allegarent: quæ à veteribus legibus recedens, fecit ne aliter perficerentur sponsalia, quam si mas decimum quartum ætatis annum excessisset, fœmina autem duodecimum, solita precatione in sponsalibus facienda, cum aliis solennibus observationibus, nimirum arrhabone & osculo: ut inclyto Imperatori D. Leoni Philosopho constitutum est, & brevi temporis spatio, vel etiam majusculo, ut iis qui contrahunt placuerit, nuptias differri: non eadem die vel hora concurrere: Divisum est judicium in diversas sententias: Sunt enim qui censeant præstandas esse pœnas, & sponsalia solvi debere: allegantes si id non procedat, nullam inter nuptias & sponsalia fore differentiam, si quidem nuptiarum prærogativa sponsalia ornentur. Præsertim cum arrhabonis ea sit natura (quemadmodum lex ait) ut si is qui dedit non impleat ea de quibus convenit, amittat datum: sin autem is qui accepit, reddat in duplum. Alii è contrario indissoluta manere sponsalia putant: dicentes non esse consentaneum, ut quæ post liberorum perfectam ætatem simul parentibus placuerunt, eorum consensu & sacris precibus obsignata, datione pœnæ rescindantur: hoc enim conveniens esse, & accidere quando nudum vinculum processerit, aut etiam sponsalia post septimum annum initiata fuerint juxta veterem ritum, quæ nec sponsalia esse tuæ majestatis lex demonstrat. Sic igitur divisis judicum sententiis, tuæ majestati vilis servus ejus refero, quærens utri sententiæ adjicere se oporteat. Utraque enim pars probabilia proferre videtur. Et per venerandum rescriptum dari mihi postulo interpretationem, quæ dilucide pureque dubitationem solvat. Legis enim vigorem obtinebit in posterum: & oportet certam puramque esse sententiam, ne postea amplius in controversiam revocetur. Et interrogationem quidem meam sancta tua majestas æqui bonique consulat. Ego vero audacter etiam de tempore refero. Vilis enim servus tuus arbitror justum non esse, ut eodem tempore sponsalia & nuptiæ definiantur: sed parvam aliquam prærogativam vel in tempore habeant nuptiæ, & à sponsalibus differant, quæ in eo nuptiis sint inferiores. Etenim hoc valde profuturum spero Reipublicæ. Nam parentes amore quo in liberos affecti sunt victi, & quamprimum iis providere festinantes, & securitatem adipisci, temporis angustiis impediti, moleste & graviter ferunt. Sunt autem qui & ex contemptu mentiuntur annos, amore liberorum ad perjuria impulsi, quod si sublatum fuerit, & diminuatur sponsaliorum tempus, tum & quæ ex contemptu vecordia parentum sanabitur, & quæ ex hac contingere suspicamur mala, mendacium & perjurium, convenienter reprimentur. Et sanctum Imperium tuum gloriæ, magnificentiæ & honoris fructum ineffabilem percipiet, & assiduas intensasque preces, quandoquidem subditis conducibilia, utilia & salutaria semper procurat. Si imperium nihil aliud est quam legitima præfectura: leges autem Rempublicam tuentur indemnem, procul expellentes & ejicientes ea quæ civili administrationi officiunt: regibus autem permissa est legis ferendæ potestas: opus sane regium ad communem reipubl. utilitatem, legum interpretationem, ab iis qui rerum potiuntur, fieri, & earum quæ obscuræ sunt dijudicationem, quas vel ipsi sanciverunt, vel ante latas offendunt, ab his exponi. His convenienter cum nostra majestas Julio mense præcedentis sextæ indict. anno 6592. legem fecisset, & Novella [1] constitutione D. Leonis philosophi & Impera-

[1] Novell. Leonis 74. & 89.

1 Novella Leonis 109.

Imperatoris fundaretur definiente *ut prima contrahentium conventio sacra*[1] *benedictione initiaretur*, ipsa videlicet sponsalia, & tempus certum, quod utique & ad nuptialem conjunctionem sufficere lex antiqua statuit: instituit ea esse proprie sponsalia, & vere nuptiarum potestatem habere, quæ & tempus Leonis Novella definitum integrum habent, & subsequentem sacram benedictionem noverunt: & in his sponsalibus synodalis decisionis observationem in nuptiis obtinere, quemadmodum & quæ tempore beati patriarchæ domini Joannis Xiphilini ex synodali consultatione emissa declaravit annotatio. Cui & inter principes inclytus D. Nicephorus Botaniata robur invenitur tribuisse. Dilerte namque pronuntiat: duos fratres non adsciscere sibi duas consobrinas per sponsaliorum conciliationem, neque etiam conjungi vetitis personis synodica decisione hujusmodi sponsalia contrahere licere. Quin potius etsi personæ hujusmodi sponsalia contraxerint, quæ alterius forte partium morte dissoluta sint, superstes alia sponsalia prohibebitur contrahere cum ea persona cum qua, si nuptiarum societas ei processisset, cum defuncta persona contractum inire non posset. Et secundum ea quæ in hac ab imperiali nostro culmine de his præscripta sunt, gubernari constituit eos qui nostræ orthodoxæ & Christianæ reipubl. sunt subjecti. *neque omnino sponsalia iniriari unquam, aut actum proprie sponsaliorum nomen sortiri, nisi in iis sacra peragatur benedictio, & nuptiis præstitutum tempus habeant.* Etenim quæ aliter factæ fuerint, non sponsalia proprie, sed hominum placita per stipulationem confirmata censeri, & tanquam talia effectum sortiri, veteremque legislationem in his vim suam obtinere. Et hæc quidem ab imperio meo accurate tunc constituta sunt. Cæterum, quia nihil de eo quod magnifice suggessisti edictum est, quæ dictæ Novellæ constitutioni desunt, nostra adjicit potentia, & definit, talia sponsalia quæ proprie sponsalia sunt immota manere & inconcussa, ac indissolubilia, utpote Deo inter eos qui conjunguntur interveniente, & primam vitæ conciliationem confirmante corroboranteque, per sacrarum precum recitationem. Nunquam vero ipsa pœnarum resolventur dationibus. Neque enim hæc ex hoc tempore contrahentium instrumentis adscribentur. Nam quando solis pœnis corroborabantur, & eæ adscribebantur, datione etiam earum infirmabantur dissolvebanturque: nunc autem cum Deus disjuncta conjungens, sponsalia roborat & constabilit, indissolubilia prorsus remanebunt. quin facimus ut horum solutio perfecti matrimonii esse censeatur. perfecti enim matrimonii dissolutionem facere videbuntur, qui hæc sponsalia dirimere conabuntur. Sic igitur probabiliter & cognatæ personæ, prohibitæ cum sponsa, vel sponsæ sorore nuptias, aut sponsalia primas coëuntium conventiones contrahere, ab hujusmodi contractibus arcebuntur. Siquidem nuptiæ juxta tempus antiquis & recentioribus legibus nostraque Novella constitutione præstitutum servabuntur cum solitis his observationibus. Nec licebit cuiquam eorum qui in republ. nostra degunt, præter ea quæ præsenti majestatis nostræ constitutione vetita sunt peragere quidquam, nisi Imperator (ut sæpe accidit) sponsalia, & ex sacra benedictione conciliationem intra definitos annos per dispensationem[2] quandam sponsis permiserit. Licet enim quibus à Deo rerum humanarum dispensatio commissa est, supra leges dispensare, ut philosophorum summus, & veteres legislationes dicunt. Licebit igitur Principibus, quando voluerint, in angustum cogere & contrahere per dispensationem & utraque sponsalia: nimirum, quæ secundum antiquam legem præscribuntur fieri non minoris ætatis, quam annorum septem, quæ & imperfecta sponsalia censentur: & ea quæ juxta Imperatoris D. Leonis philosophi summi legem cum sacrarum precum recitatione celebrantur, & perfecta sponsalia existunt, utpote cum nuptiis concurrens tempus habentia, & conjunctionem sponsorum quæ per sacram benedictionem fit, nimirum perfectas nuptias intra præstitutos ipsis annos circumscribere, ante hanc lata constitutione ab Imperatore philosopho summo. Nam ut & sponsalia & ex sacra benedictione conjunctionem sponsis intra præfinitos annos princeps decerneret, ab eo constitutum est. Quod si sponsalia non sint perfecta, quæ per precationes in ipsis arrhis sponsalitiis confirmationem non acceperint, neque definitum nuptiis tempus consentaneum acquisierint, qui sponsis conventionem ex sacra nuptiarum benedictione decreto suo permittit, puberibus hanc & impuberibus sponsis omnino decernere. Et hæc quidem ab Imperatoribus per dispensationem quandam efficientur. Non permittent tamen naturalem concubitum, sed ab eo repellent tam eos qui per sponsalium sacram precationem initiandi sunt, quam qui per divinum carmen nuptialium precum conjunctionem suscipiunt, intra annos declaratis sponsalibus & nuptiis præstitutos, & tam juxta leges antiquas quam Novellas philosophi regis constitutiones. Tunc enim naturalis coitus his concedetur, quando & ab initio lege definitum est: nimirum mare decimum quartum annum excedente, & fœmina duodecimum. Donec autem vel ambo, vel alter eorum definitum annorum spatium percurrerit, eis non dabitur conjunctionis naturalis potestas, illo à parentibus exigendo, ne circa hujus rei custodiam negligenter & segniter se gerant: ne præter decorum & ab initio definitum naturali coitui tempus ad se invicem conveniant. Si enim per eorum incuriam hoc perpetratum fuerit, tam qui perpetraverit, quam parentes ejus, subjicientur pœnis legitimis eorum, qui virginem intra præstituta nuptiis tempora corruperunt. Sed & si cum Princeps per dispensationem aliquam tempus sponsaliorum, vel nuptiarum præciderit, contigerit ante benedictionem nuptiarum & coronarum, post sponsalia sacris precibus initiata sponsos morte separari, superstes persona contrahere nuptias prohibebitur, cum quibus contrahere prohibetur jam dicta synodali consultatione. Non erit enim superstitibus permissum ad hujusmodi personas ingredi, quod tempus perfectorum sponsaliorum non invenitur concurrens. Nam quæ per Imperatoriam dispensationem peraguntur, idipsum dispensationem pro tempore ferunt auxiliantem. Leges enim, ut sæpe dictum est, legem condere & dispensare Imperatoribus permiserunt. Nam etsi in imperfecta ætate sponsalia, & nuptiæ fiant, cum talibus certe personis contrahere prohibebuntur, cum quibus contrahere perfectæ nuptiæ, & perfecta sacris initiata sponsalia non fiunt. Et hæc obtinebunt etiam in his quasi perfecta æstimentur contrahanturque, quæ & in perfectis nuptiis obtinent, quæ sine Principis dispensatione fiunt. Constitutione igitur ante promulgata Junio mense VII. indict. anni 6592. juxta omnia quæ ita disposita sunt inviolabiliter obtinente, nullo enim modo per præsentem constitutionem mutilata est, quin potius repletur & ad integritatem reducitur. Quæ vero nunc per præsentem & in perpetuum valituram constitutionem nostra definiit serenitas, omnibus omnino manifesta quam primum fieri curato, illustrissime Curopalata, & magne Drungarie[3] Viglæ: ut nemo eorum qui sub ditione nostra sunt, ignoret ea quæ pro ipsorum utilitate à nobis sancita & constituta sunt. Nam omnem Christianissimam multitu-

2 Οἰκονομίαν: indulgentiam: unde & οἰκονομίᾳ veniam dare.

3 De Drungario Biglæ, vel Viglę dixi quædam in Nomenclatore meo Harmenopul.

[illegible]

[illegible]

διαφυλαχθῆναι ὀφείλοντος παρὰ σοῦ εἴς τε πάντα τὰ δικαστήρια καὶ εἰς πάσας τὰς ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κράτος ἐπαρχίας, καὶ τοὺς τῶν ἐν αὐταῖς ἁπασῶν ἐκκλησιῶν προέδρους, καὶ τηρηθῆναι παρὰ πάσης Χριστιανικῆς πολιτείας. γεγονέναι κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τῆς παρούσης ιε΄ ἐπινεμήσεως τοῦ ,ςχ΄ ἔτους. πλὴν εἰ καὶ ἄλυτοι πάντως αἱ μετὰ ἱερατικῆς τελετῆς προβαίνουσαι μνηστεῖαι διαμένειν ὀφείλουσιν, οὐ πάντως καὶ τῶν γάμων ἐπικειμένων ἄλυτοι διατηρηθήσονται. ἀλλ' ἐξ ὧν αἰτιῶν οὗτοι τὴν διάλυσιν ἐπιδέχονται, ταῖς αὐταῖς καὶ αὗται διαλυθήσονται. Τῷ μηνὶ Μαρτίῳ ἐπινεμήσεως ιε΄, δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων.

ε΄. Περὶ τοῦ χαρτοφύλακος. Β.

Η βασιλεία μου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐκοσμίας φροντίζουσα, καὶ τὸ εὔτακτον καὶ ἐν παντὶ μὲν ζητοῦσα τῷ πολιτεύματι, ἐπὶ πλέον δὲ τοῖς θείοις τοῦτο ἐμπολιτεύεσθαι διὰ σπουδῆς τιθεμένη, τὰ ἀρχῆθεν ἀποτεταγμένα προνόμια ἑκάστῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, καὶ τὴν ἄχρι καὶ δεῦρο ἐπικρατήσασαν ἐν τούτοις κατάστασιν, κατὰ τὸ ἀπαράλλακτον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι καὶ διαμένειν βούλεταί τε καὶ δίδωσιν, ἀκριβῶς ἀμετάθετον, ὡς καὶ παραδεχθεῖσαν διὰ τοσούτων ἐτῶν καὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ ἐμπολιτευσαμένην, καὶ ταῖς ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλας κατὰ τὸ ἀνεξάλλακτον ἕως τοῦ νῦν μεταδόσεσιν ἐπικυρωθεῖσαν καὶ βεβαιωθεῖσαν καλῶς. ἐπεὶ δὲ νῦν ἡ βασιλεία μου ἔμαθεν ὡς τινὲς τῶν ἀρχιερέων φιλονεικότερον πειρῶνται τὸ τοῦ χαρτοφύλακος ὑποτεμεῖν προνόμιον, καὶ κανόνας εἰς μέσον προφέροντες, διὰ τούτων φιλονεικοῦσι μὴ προκαθῆσθαι αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, ὁπηνίκα δέῃ τούτους συνάγεσθαι κατά τινα χρείαν, καὶ συνεδριάζειν καὶ τούτους, πρὸ τῆς εἰς τὴν ἁγιωσύνην σου εἰσελθόντας. οὐκ ἀνεκτὸν τῇ βασιλείᾳ μου ἔδοξε πρᾶγμα διὰ τοσούτου χρόνου βεβαιωθὲν καὶ τοῖς πρὸ πατριάρχαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερεῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς τοῖς νῦν οὐκ ἐπ' εὐλόγῳ ἐρίζουσι πράγματι, διὰ τῆς πολυχρονίου δηλαδὴ σιωπῆς κατὰ τὸ παρέλκον ἀθετεῖσθαι, ὥς τι τῶν ἠμελημένων παρασαλεύεσθαι. τοίνυν καὶ διορίζεται πρᾶγμα τι εὔλογον καὶ πάνυ δίκαιον τοῦτο. εἰ μὲν γὰρ ᾑροῦντο καὶ πάλιν οἱ ἀρχιερεῖς μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα, μηδὲ τὰ τοῖς πρὸ δεδογμένα πατράσι, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς διὰ τῆς μακρᾶς συνδεδεγμένα σιωπῆς, καὶ τῆς ἕως τοῦ νῦν ἀνοχῆς, εἰς φιλονεικίας αὖθις ἀνακυκλοῖεν, εὖ ἂν εἶχε· καὶ χάριτας ἂν τὸ μάχεσθαι καταθέμενοι, τὸ εἰρηνικὸν προτετιμήκασι. εἰ δὲ καὶ ἔτι τούτων τινὲς τῶν τοῦ κανόνος ῥημάτων ἀντιποιούμενοι (τῆς γὰρ ἐννοίας πόρρω ἀποπλανῶνται) πειρῶνται τὸ οἰκεῖον συστῆσαι θέλημα, καὶ ἐπὶ τὸ ἄτακτον ὃ καλῶς τὴν τάξιν μετασαλεύουσι. δεῖ μὲν ἡ βασιλεία μου νῦν τὴν τοῦ κανόνος ἑρμηνεῦσαι καὶ σαφηνίσαι ῥῆσιν, ῥᾳδίως οὖσαν καταληφθῆναι καὶ διαγνωσθῆναι καλῶς τοῖς βαθεῖαν εἰς ἀκρίβειαν, καὶ κανονικῆς ἐννοίας ἐπιτυγχάνουσιν. αὐτὸ δὲ τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπιτιμᾷ, τί δήποτε τὸν κανόνα εἰδότες, καὶ τὰ ῥήματα τούτου ἐξακριβωσάμενοι, τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν ἀναλόγως ἐπάτησαν, καὶ τοῦ κανόνος παραρριπτουμένου ἠνέσχοντο, καὶ τὴν ὑφεδρείαν ἐπὶ τῶν πρὸ χαρτοφυλάκων ἠγάπησαν. καὶ μισθὸν τούτοις τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων καταφρονήσεως, τὴν ἐπὶ τὰς λαχούσας αὐτοὺς ἐκκλησίας ἀπέλασιν δίδωσι· κανόνα προσάγουσα ἐνταῦθα ἐκκλησιαστικόν, καὶ τοῖς καταφρονηταῖς τῶν κανόνων ἐκείνους αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς κανόνας εἰς ἄμυναν ἀντεξάγουσα. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοιεν λέγειν οἱ τῶν δυτικῶν προεστῶτες ἀρχιερεῖς, ἐπὶ χρόνοις μακροῖς τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτοῖς μὴ φροντίζοντες ποιμνίων, μηδ' ὡς ἐχρῆν ἐν τούτοις ἐπιστατήσαντες, ὡς ἡ τὴν ἕω κατατρέχουσα τῶν ἐχθρῶν λύσσα προσέστηκε τούτοις, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐντεῦθεν τῶν λογικῶν προβάτων περιῃρέθησαν. καὶ τὸ μὲν οὕτως ᾠκονομήθη παρὰ τῇ βασιλείᾳ μου, τὴν κρίσιν αὐτοῖς ὁ ἀποτελεσθεὶς καταλέλοιπεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο εἰς ἀκοὰς ἀνηνέχθη αὐτῇ, ὡς τινὲς τῶν τῆς ἐκκλησίας λογάδων ἐν ταῖς γινομέναις ψήφοις καταλιμπάνονται, προτιμῶνται δὲ τούτων ἔνιοι ὑποδεέστεροι, ἴσως καὶ χρόνῳ καὶ καταστάσει βίου τῷ κρείττονι, καὶ μηδὲ πολλὰ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας πονήσαντες· οὐκ ἔδοξεν οὐδὲ τοῦτο τὸ πρᾶγμα τῆς ἱερᾶς συνόδου τῶν ἀρχιερέων ἐπάξιον. ὅθεν καὶ ἐπισκήπτει πᾶσι φιλοθέως ὁμοῦ καὶ βασιλικῶς, μὴ παίζειν ἐν τοῖς ἀπαίκτοις, μηδὲ πάθει τὰ θεῖα χαρίζεσθαι, (ὅπου γὰρ ψυχὴ τὸ κινδυνευόμενον, τίνος φροντιστέον ἑτέρου;) ἐκείνους δὲ προτιθέναι τῶν ἄλλων, καὶ τὴν ἐν ταῖς ψήφοις ἐπιτιμίαν χαρίζεσθαι, οὓς μετὰ λόγου ὁ βίος κοσμεῖ ἀνεπίληπτος· ἢ τοῦ λόγου ἐνδέοντος ἴσως, ὁ μακρὸς χρόνος καὶ τὸ περὶ τὴν ἐκκλησίαν πολύπονον ἀναπληροῖ τὸ ἐλλεῖπον. οὕτω γὰρ ἂν ταῖς ψήφοις καλῶς διακρίνωσι, καὶ ἐπὶ κατάκρισιν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς οὐκ ἂν ἁλοῖεν ψηφοφοροῦντες τῷ Θεῷ.

ϛ΄. Περὶ διδασκάλων. Β.

Σημείωσαι ἐκ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι τὸ διδάσκειν τὸν λαόν, μόνοις ἐδόθη τοῖς ἐπισκόποις· καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, δικαίῳ τοῦ πατριάρχου διδάσκουσι. παρίσταται δὲ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς νεαρᾶς τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τῆς τυπούσης ὅπως καὶ τίνες ὀφείλουσι ψηφίζεσθαι εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ τυπωσάσης τοῖς διδασκάλοις πᾶσι, τοῖς τε ἐκτὸς [illegible] τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῖς ἐντός, ἀνὰ τ' λίτρας τρεῖς, καὶ ἀνὰ σίτου μόδια πεντήκοντα, καὶ διοριζομένης ἐν μέρει τοῦτο ῥητῶς ἐκεῖσε. Καὶ αὕτη τοῖς διδασκάλοις δὲ ὡς τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσαντο, εὐθὺς ἐν ταῖς οἰκείαις ἐκκλησίαις ἀποτετιμημένην τιμήν, τὸ εὐθὺς μετὰ τοὺς ἀρχοντικοὺς ἵστασθαι, τῷ ἐγγυτάτῳ πατριάρχῃ παρεστάμενος, ὡς ἐκπροσωποῦντας αὐτόν. ἀκούομεν γὰρ τὸν πληροῦντα τὸν τοῦ ἀρχιερέως τόπον μεγίστην ἔχειν ἀεὶ τιμήν· καὶ οὐδεὶς πρὸς τοῦτο ἀντειπεῖν δυνήσεται. καὶ πάλιν, Οἱ δὲ ἀξιόλογοι κατά τε λόγον καὶ πρᾶξιν, εἰσαγέσθωσαν εἰς τὴν τῆς διδασκαλίας διακονίαν· καὶ διὰ τῶν διδασκαλικῶν προβιβαζέσθωσαν εἰς τὰ ὀφφίκια. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τελευτήσαντος τοῦ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πατριάρχου, οὐδὲ αὐτοὶ δύνανται διδάσκειν.

ζ΄. Περὶ τῶν ψηφισθέντων εἰς ἀνατολικὰς ἐκκλησίας. Β.

Ἀνάγνωθι καὶ τὴν κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα τῆς β΄ ἐπινεμήσεως ἐξελθοῦσαν πρόσταξιν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ διοριζομένην τοὺς ψηφισθέντας εἰς ἀνατολικὰς ἐκκλησίας, ἔχειν καὶ αὖθις τὰ προσόντα αὐτοῖς ἡγουμενεῖα καὶ ἀδελφᾶτα καὶ ὀφφίκια. Ἀνέμαθεν ἡ βασιλεία μου, ἁγιώτατε δέσποτά μου, καὶ οἰκουμενικὲ πατριάρχα, ὅτι τῶν ἐν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις ψήφων προβαινουσῶν, τινὲς τῶν εἰς τὰς ψήφους ἐκλεχθέντων, ἡγουμενεύοντες ἐν μοναστηρίοις, καὶ οἰκονομοῦντες, ἢ καὶ ἑτέρας τινὰς ὑπηρεσίας διενεργοῦντες, καὶ ἁπλῶς τυγχάνοντες μοναχοί· ἕτεροι δὲ ἔν τε τῇ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν ἑτέροις, ἀπό τε ὀφφικίων καὶ ἑτέρων τινῶν λειτουργιῶν τὰ ζωαρκῆ κεκτημένοι, δυσχερῶς ἔχουσι τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης ζυγὸν ὑπελθεῖν, καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιστατῆσαι αἷς ἐπεκηρύχθησαν· δεδιότες μήπως τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν τοῖς τῆς ἀνατολῆς μέρεσι διακειμένων, ἐπιλείψωσι τούτοις τὰ ἀναγκαῖα· ἀπὸ τῶν μὲν ἐν αἷς ἐπεψηφίσθησαν ἐκκλησιῶν, πάντῃ τυγχανουσῶν ἀπόρων, καὶ ἀπροσοδεύτων αὐτοῖς παντελῶς· στερηθῶσι δὲ καὶ αὐτοί, διὰ τὸ τὴν ἐπιστασίαν τούτων ὑπεισελθεῖν, τῶν προσόντων αὐτοῖς ἡγουμενειῶν καὶ οἰκονομιῶν καὶ ἑτέρων λειτουργιῶν, ἢ καὶ τῶν ἁπλῶς λεγομένων ἀδελφάτων, ἢ καὶ ὀφφικίων, καὶ ἑτέρων τινῶν ὑπηρεσιῶν. διορίζεται τοίνυν ἡ βασιλεία μου, οἰκονομικῷ τινι λόγῳ διατιθεῖσα τὰ κατ' αὐτούς, μηδένα τούτων διὰ ταῦτα δυσχεραίνειν τὸν ζυγὸν τῆς ἀρχιερωσύνης ὑπελθεῖν. πάντες γὰρ ἔσονται καρπούμενοι καὶ πάλιν τῶν προσόντων αὐτοῖς ἡγουμενείων τε καὶ οἰκονομιῶν, τῶν ἑτέρων τε ὑπηρεσιῶν καὶ λειτουργιῶν καὶ ὀφφικίων, καὶ τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀδελφάτων. καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας ὑπεισερχόμενοι λόγον, καὶ τὴν τελεσιουργὸν τάξιν ἀναδεξάμενοι, καὶ τῶν ἀπ' ἐκείνων προσόδων καρπώσονται, μέχρις ἂν ἄνεσιν λάβωσι, καὶ ἀπὸ τῆς νῦν δυσκληρίας καλλίονα περὶ τὴν ἐκκλησίαν, τῶν ψηφισθεισῶν αὐτοῖς ἐκκλησιῶν, ὡς εἴρηται, ἀβάτων οὐσῶν τούτοις, ὡς ὑπὸ τῶν ἐχθίστων κατεχομένων ἐχθρῶν. πλὴν τὰ ἐνταῦθα διωρισμένα παρὰ τῆς βασιλείας μου, οὐκ ἐπὶ τῶν ἀρχοντικίων κρατήσει καὶ τῶν βαθμῶν τῶν ἱερέων τε καὶ διακόνων, καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ κλήρου τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας. κατατεθήσεται οὖν τὸ παρὸν πιττάκιον ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ χαρτοφυλακείου τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.

dinem præsenti constitutione frui volumus, ne quis ex omnibus ignorantiam hujus constituti juris unquam prætendat: cui debes auxilio esse in omnibus judiciis, & omnibus quæ nostri imperii sunt provinciis, & apud omnium ecclesiarum quæ in iis sunt præsules, eosque qui observantur ab omni Christiana civilitate. Actum Martio mense præsentis xv. indict. anni 6600. Excepto eo quod etsi sponsalia sacra precatione initiata debeant indissolubilia manere, non omnino tamen nuptiæ posthac indissolubiles servabuntur. Sed quibus ex causis hæ solutionem admittunt, iisdem & sponsalia dissolventur. Mense Martio indict. 15. rubris literis.

5. *De chartophylace.*

IMperium meum, quod ecclesiasticæ honestatis maximam curam gerit, & bonum quidem ordinem cum in omni civili ratione quærit, tum audui ecclesiastico sunt ab initio tributa privilegia, & eam quæ in his hucusque obtinuit constitutionem, deinceps quoque esse immutabilem, & perseverare vult, & censet, sanctissime Domine, utpote quæ per tot annos suscepta, & in usu civili longo tempore versata, & ab alio in aliud immutabilibus hucusque transmissionibus vindicata, ac confirmata sit. Sed quoniam Imperatoria mea sublimitas didicit, nonnullos antistites contentione quadam & gloriæ studio incitatos velle chartophylacis privilegium minuere, & canones in medium adducentes, per eos contendere illum ante antistites sedere non oportere, quando aliquo usu exigente oportet eos convenire, & considere ante excessum ad tuam sanctitatem: non ferendum regiæ meæ majestati visum est, ut res quæ tanto tempore approbata est & à prioribus patriarchis, & ab aliis antistitibus, sed & ab iis qui nunc ob rem non honestam contendunt, longissimi temporis silencio nunc obiter aboleretur & tanquam neglectum quidpiam convelleretur. Hanc ergo rem decernit esse valde rationi consentaneam & justam. Si enim contra vellent antistites immobilia non movere, nec ea quæ iis qui prius fuerunt patribus placuere, sed & quæ iis ipsis longo silentio, & hucusque patientia, probata fuere, rursus in certamen non deducere, recte se haberet, & eis magna gratia haberetur, quod pugnandi studio abjecto, pacem & quietem protulissent. Si autem etiam adhuc nonnulli, verba canonis usurpantes (à sententia enim longe absunt) voluntatem suam confirmare conantur, & non recte ordinem ad id quod est inordinatum transferunt: permittit quidem imperatoria mea serenitas canonis interpretari & declarare contextum, qui facile comprehendi potest, & pulchre discerni iis qui exacte penetrant, & canonicum sensum attingunt. Hoc autem utique ipsum in antistitibus increpat, quod cum canonem scirent, & ejus verba perfecte intelligerent, suam ipsorum conscientiam præter rationem conculcarent, & dum disturbaretur canon, tolerarint, & in anterioribus chartophylacibus inferiorem sedem elegerint. Et his mercedem contemptionis sacrorum canonum, dat expulsionem ad proprias ecclesias: canonem ecclesiasticum hic subsequens, & canonum contemptoribus sacros illos canones in subsidium opponens, *Neque in pontifices occidentalium præsules, qui longo tempore sibi creditorum ovilium curam non gesserunt, nec ut oportebat iis præfuerunt, docere possunt, hostium rabiem quæ per orientem grassata est, impedimento fuisse, indeque rationalium ovium episcopatu esse spoliatos.* Et quod ita quidem à meo imperio dispositum est, judicium ipsius rei gestæ reliquit. Quoniam autem & illud ad aures ipsius perlatum est, aliquos ex ecclesiæ clero in ferendis suffragiis præteriri, iisque præferri nonnullos inferiores forte & ætate & statu vitæ meliore, & qui non multum pro ecclesia laborarunt: ea res nequaquam visa est sacra antistitum synodo digna. Unde religiose simul & regie mandat, ne ludatur in non ludicris, neque affectui indulgeatur in divinis, (ubi enim anima est id quod periclitatur, cujus alterius cura gerenda est?) illi autem præferantur aliis, & in suffragiis honorem ferant, quos cum doctrina vita ornat inculpata: aut deficiente forte doctrina, diuturnum tempus, & multus circa ecclesiam labor, defectum implent. Sic enim & suffragiis recte judicent, nec in suæ animæ condemnationem arguantur, Deo sententiam ferentes.

6. *De Doctoribus.*

NOta ex hoc præsenti canone, potestatem docendi populum solis episcopis datam esse: & magnæ ecclesiæ doctores patriarchæ jure docere. Hoc autem etiam ostenditur ex Novella illustris Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ describit & quomodo & quinam debent in ecclesiis eligi, & decernit omnibus doctoribus tam iis qui sunt extra ecclesiam, quam iis qui sunt intra, tres asperorum [1] libras, & frumenti modios quinquaginta, & hæc aperte decidit. Sit autem & hic doctoribus honor tributus, ut iterum in propriis ecclesiis, propter quas secesserunt, statim post officiales proximi patriarchæ assideant, tanquam ejus personam repræsentantes. Audimus enim eum qui pontificis locum tenet maximum gerere honorem: & nemo poterit ad hoc contradicere. Qui autem & verbo & opere digni sunt, quorum ratio habeatur, ad doctrinæ ministerium introducantur, & per docendi munera ad officia provehantur. Propterea enim mortuo qui erat eo tempore patriarcha, nec ipsi docere possunt.

[1] Asperon, Glossis nummus: ἀσπρότης, asperitudo, candor, qua de re alias dicam plenius.

7. *De electis ad orientales ecclesias.*

LEge jussionem, quæ mense Novembr. 2. indict. emissa est, illustris imperatoris domini Alexii Comneni, decernentem, eos qui in orientales ecclesias electi sunt, & iterum suas habere præposituras & adelphata, & officia: *Didicit* Imperium meum, sanctissime domine & universalis patriarcha, quod cum in Dei ecclesia electiones procedant quidam eorum qui electi sunt, in monasteriis prioratum tenentes, & administrationem habentes, vel alia etiam ministeria exercentes, & omnino monachi existentes, alii autem in magna Dei ecclesia, & aliis ex officiis, & aliis quibusdam ministeriis, ea quæ victui sufficiunt, possidentes, ægre ferunt pontificale jugum subire, & illis ecclesiis præesse, in quas renunciati sunt: veriti ne, quum ejusmodi ecclesiæ in orientis partibus sitæ sint, eis necessaria desint, utpote cum ecclesiæ, in quibus electi sunt, reditum non ferant, & sint ipsis omnino inaccessæ: priventur autem & ipsi, eo quod illarum regionem suscipiant præfecturis & œconomiis quæ sibi adsunt, & aliis muneribus & iis quæ simpliciter dicuntur, adelphata, & officiis, & quibusdam aliis ministeriis. Meum itaque statuit Imperium, ea quæ ad ipsos pertinent, dispensativa quadam ratione disponens: ne quis propterea pontificale jugum subire recuset, ii enim omnes rursus fruentur iis quæ sibi adsunt præfecturis, & œconomiis, & aliis ministeriis, ac muneribus, officiis, & quæ illis adsunt adelphatis: & doctrinæ rationem subeuntes, à se suscepto ordine perfectivo, illorum quoque reditus libere percipient, donec remissionem acceperint, & ab ea quæ nunc est cleri calamitosa sorte, ad meliorem cleri successum eis attributarum ecclesiarum, quæ ab eis, ut dixi, adiri non possunt, ut quæ ab infestissimis teneantur hostibus, pervenerint. Sed hæc quæ à meo imperio constituta sunt, locum non habebunt in officiis, vel gradibus sacerdotum, diaconorum, & cæterorum cleri magnæ Dei ecclesiæ. Pone ergo præsentem constitutionem in codicibus chartophylacii, seu tabularii magnæ ecclesiæ.

8. De

8. *De erigendis episcopatibus in metropoles.*

INterim autem scire debes in mense Majo, decima indictione, anno 6565. exiisse edictum ab illustri Imperatore D. Alexio Comneno, continens, cum metropolis Basilæi, & metropolis Madytana viduæ essent, & antistitum electionem fieri oporteret, exurrexisse Heracleanum & Ancyranum [1] metropolitanum, & dixisse non debere eas ecclesias, etiamsi metropolium dignitate honoratæ sint, à magnæ ecclesiæ partibus antistitem suscipere, sed ab ipsis, eo quod Madytana quidem ecclesia sit Heracleæ episcopatus, Basilæi autem ecclesia sit Ancyrani metropolitani episcopatus. Et cum usi essent ii, metropolitani duodecimo canone Chalcedonensis synodi, decernente, servanda veræ metropoli jura quæ illi adsunt in honorata ecclesia, decretum fuit imperiale in præsentia tunc convocatæ synodi consentientis, unaque decernentis, licere Imperatori pontificalem thronum ecclesiis largiri, & episcopatus, vel archiepiscopatus in metropoles erigere: eaque quæ ad electionem pertinent, & reliquam dispositionem prout ipse voluerit, describere: nec à canone impediri, qui statuit metropoli jura servari, quæ illi adfuerunt ab initio in honorato episcopatu. Et lege hoc edictum quod interpretatur, quomodo debeant servari jura antiquæ metropolis, & non dividendam esse unam provinciam in duas. Nos enim eo quod sit prolixius, hic integrum non posuimus. Hoc ipsum autem edictum post decretum quod continet, debere ecclesias quæ sunt honoratæ, jussu Imperiali à throno Constantinopolitano præsulum electionem accipere, nec eos qui paulo ante erant, metropolitanos ullam in eis partem habere, hæc quoque expresse continet. Quoniam autem rursus quoque antistites Chalcedonensis synodi canonem adducentes, eos qui jussu Imperatoris altiore throno digni habiti sunt, dicebant præter canones honorem perfectiorem consequi & rationis expertes eorum appetitiones coërceri volebant, & canonicam auctoritatem afferebant: imperium meum, & Imperialis potestas, quod ei à divinis canonibus datum est privilegium, neglectui haberi non sinens, & antistitum ob honoris provocationem supplicationes, ut non canonicas, neque legitimas appellationis eventum accipere nolens, statuit episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, archiepiscopatus scilicet, vel metropoleos, quam si Imperator illius temporis, proprio motu impulsus, gratia humana non intercedente indecora, voluerit illam quæ est superior, ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter civitatis honorem, vel propter ejus fidem in sanctam ecclesiam, vel ejus qui illi præest virtutem honorans, & ex eo sua sponte incitatus ad largiendum honorem. Ac ei quidem qui propter humanam affectionem, & mores non laudatos, ordinem sublimem largitur, divinorum canonum metus incutitur. In quos ne sæpe Imp. incidat, permittit & sanctissimo ejus temporis patriarchæ, ne aliter à quovis illatam de cujuscunque ecclesiæ primatu chartam confirmet, nec ejus præsulem inter archiepiscopos, vel metropolitanos recipiat, quam postquam de ea re ad Imperialem potestatem retulerit, & quid sacris cautum sit canonibus docuerit, intellexerit quod Imperator, proprio motu justa de causa ecclesiæ hunc honorem largitus est. Tunc enim & eam admittet, & in eorum qui sub se sunt antistitum numerum illum cooptabit, qui præstantiorem honorem ab Imperatore sortitus fuerit.

[1] Hodie Augur.

9. *De testibus, & benedictione matrimonii servorum.*

LEge etiam Novellam Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ edita est de non admittendis testibus qui contra opponuntur, quando testes adducuntur ab eo qui ad libertatem proclamat: & de eo quod liberi servi non fiant qui sacram benedictionem acceperint, quæ his verbis hæc persequitur: *Duo* hæc ad aures mei Imperii pervenerunt, sanctissime domine, quosdam eorum qui ad sanctum & magnum divini verbi sapientiæ templum accedunt, ad libertatem proclamantes, & genus suum ad libertatis ostensionem allegantes: (dicunt enim se ex liberis parentibus esse natos, Bulgaris forte, vel aliquibus aliis, quos in servitutem nostra accepit Respublica) ea quidem quæ dicunt demonstrare permitti: & postquam testes omni exceptione majores, & in quos nulla cadit criminatio, adduxerint, ad alios eis testes opponendos eorum dominos procedere. Et sic eos qui proclamant, quum semper in judiciis subsistere non possint, servilis conditionis onere rursus opprimi. Et quando matrimoniales fiunt servorum conventiones, & conjunctiones in nostra republica, eas tamen sacram non sequi benedictionem, caventibus dominis *ne servos inter se invicem cum sacra benedictione conjungant, & ex eo ad libertatem perveniant.* Eorum utrunque convenienti correctione opus habere censuit, & propterea hanc constitutionem magna cum cautione & observatione edidit, per quam statuitur de iis qui ad libertatem proclamant servis, ne ii qui contra adducuntur testes, vim ullam, locumve habeant, in quocunque seu civili, seu ecclesiastico judicio: sed ii soli qui proclamant, legitimas probationes afferant: & si ii quidem testibus abundent qui jure sunt recipiendi, neque calumnia inducti, testium jurejurando judicium solvatur. Sed non aliorum etiam testium adversus hæc productiones eorum dominis permittantur: ne magna adversariorum inæqualitas sit inferioribus damni causa: sed quemadmodum in iis qui idem tributum solvunt, lex beatissimi domini Basilii potentibus adversus pauperes contrarias productiones non permisit: sic & hic dominis adversus servos vis contrariæ productionis extincta erit: & sola apud eos valebit adversus testes illata criminatio contraria productione non omnino iis exclusa qui ad libertatem proclamant, quando ii qui trahunt in servitutem, eos adversus illos qui jure sunt liberi produxerint. Inferioribus enim & imbecillis præsens constitutio gratificatur, & quod eos juvet subministrat: non autem pro majoribus & potentioribus editur. Adjicit autem, *& benedictiones non solum in liberis, sed etiam servis valere.* Et nuptias non alioqui legitimas & Christiana institutione dignas esse & existimari, nisi etiam benedictio eos qui conjunguntur obliget. Absurdum enim esset, cum una in omnibus Christiana fides valeat, & unus sit in confesso baptismus, per quem ad dominum deducti sumus, & eadem salus à nobis omnino speretur, nonnullis hanc obortam esse suspicionem, quod servi sint boni minus participes, & liberi quidem matrimonio invicem conjungantur prius oratione colligati: servi autem à tali bono excidant: & Deum non assumant in congressus benedictione, vel metuant, si eum assumpserint, ne herus in dominio injuria afficiatur, illorum servitio privatus. Si [2] hoc autem locum habuerit, sanctum quoque baptismum timere oportet, ne servi à dominis alienentur: sed etiam immaculatorum mysteriorum assumptionem [3], ne per eam ab illis quoque alienentur, quo fiet ut in servis intereat magnum & venerabile divinæ fidei nomen: & non solum hominum, sed etiam diaboli servi fiant homines. Eorum autem domini in periculum quoque venient, ne dum ministerio hominum privari formidant, à Dei gloria se ipsos abalienare sustineant. Sed neque hoc est rationi consentaneum, & sacram benedictionem in servis quoque valere, æquum, & Christiana institutione dignum est. Verum enimvero fortuna novit in hominibus diversa esse dominium, & servitutem. Et quæ nostra accepit respublica, ea in iis quoque valere oportet. Unus autem dominus omnium, una fides, unum baptisma, & quod ad fi-

[2] Benedictio sacra in servorum nuptiis non minus consentanea est, quam consentaneum eos & baptizari & ad sacram communionem admitti, quorum tamen interventu nulli in libertatem asseruntur.

[3] Convivii hujus sacri adhibitione videbantur quodammodo liberi fieri: sic enim olim Ethnicis servi fiebant Latini convivii adhibitione 1. Cajus 1. c. 3.

η'. Περὶ τοῦ ἀνάγειν τὰς ἐπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις. B.

ΤΕως δὲ ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα τῆς ι΄ ἐπινεμήσεως τοῦ ϛφξε΄ ἔτους γέγονε σημείωμα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου ἁγίου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· διαλαμβάνον ὡς τῆς μητροπόλεως τοῦ Βασιλαίου καὶ τῆς μητροπόλεως Μαδύτου χηρευουσῶν καὶ μελλουσῶν ψηφισθῆναι, διανίστησαν οἱ μητροπολῖται, ὁ Ἡρακλείας καὶ ὁ Ἀγκύρας· καὶ εἶπον μὴ ὀφείλειν τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας, κἂν ἐτιμήθησαν τῷ τῆς μητροπόλεως ἀξιώματι, παρὰ τοῦ μέρους τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ψηφισθῆναι, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν· διὰ τὸ τὴν μὲν ἐκκλησίαν τῆς Μαδύτου, ἐπισκοπὴν εἶναι τοῦ Ἡρακλείας, τὴν δὲ ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλαίου, ἐπισκοπὴν εἶναι τοῦ Ἀγκύρας. χρησαμένων δὲ τῶν τοιούτων μητροπολιτῶν καὶ τῷ ιβ΄ κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, διοριζομένῳ, σώζεσθαι τὰ κατ' ἀλήθειαν μητροπόλει τὰ προσόντα αὐτῇ δίκαια ἐπὶ τῇ τιμηθείσῃ ἐκκλησίᾳ· διάγνωσις γέγονε βασιλικὴ κατὰ παρουσίαν καὶ τῆς τότε συνδιαγνωμονησάσης συνόδου, ἐφεῖσθαι εἶναι τῷ βασιλεῖ προεδρικὸν θρόνον ταῖς ἐκκλησίαις χαρίζεσθαι, καὶ τὰς ἐπισκοπὰς ἢ τὰς ἀρχιεπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις ἀνάγειν· καὶ τὰ περὶ τῆς ψήφου αὐτῶν καὶ τῆς ἄλλης διαδιατυπώσεως ὑποτυποῦν κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, μὴ ἐμποδιζόμενον παρὰ τοῦ ἐκ τοῦ κανόνος τοῦ διοριζομένου φυλάττεσθαι τῇ μητροπόλει τὰ κατὰ τὴν τιμηθεῖσαν ἐπισκοπὴν προσόντα αὐτῇ ἀρχῆθεν δίκαια. Καὶ ἀναγνωσθὲν τὸ τοιοῦτον σημείωμα, ἑρμηνεῦον πῶς ὀφείλει σώζεσθαι τὰ δίκαια τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως, καὶ τὸ μὴ κατατέμνεσθαι τὴν μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο. ἡμεῖς γὰρ, διὰ τὸ πολύστιχον εἶναι, οὐ κατεστρώσαμεν αὐτὸ ἐνταῦθα ἐξ ὁλοκλήρου. τὸ αὐτὸ δὲ σημείωμα, μετὰ τὴν διάγνωσιν τὴν περιέχουσαν ὀφείλειν ψηφίζεσθαι τὰς τιμηθείσας ἐκκλησίας κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν, παρὰ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μηδὲν μέτοχον ἔχειν ἐπ' αὐταῖς τοὺς πρώην μητροπολίτας, διαλαμβάνει καὶ ταῦτα ῥητῶς. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ αὖθις τὸν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κανόνα φέροντες, τοὺς ἐκ προστάξεως τοῦ ὑψηλοτέρου ἀξιωθέντας θρόνου, παρὰ κανόνας ἔλεγον τῆς τελειοτέρας τυγχάνειν τιμῆς, καὶ ἤθελον τὰς ἀλογίστους ὁρμὰς ἐπιστομίζεσθαι καὶ κωλύεσθαι, καὶ ὥσπερ κανονικὴν προσφέροντες ἀξίωσιν· ἡ βασιλεία μου καὶ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία τὸ παρὰ τῶν θείων κανόνων δεδομένον ταύτῃ προνόμιον παρορᾶσθαι μὴ θέλουσα, καὶ τὰς ἐπὶ προκλήσει τιμῆς προσελεύσεις τῶν ἀρχιερέων, ὡς μὴ κανονικὰς μηδὲ ἐννόμους, τὸ τῆς ἐφέσεως ἀποτέλεσμα μὴ λαμβάνειν ἐθέλουσα, διδάσκει μὴ ἄλλως ἐπισκοπὴν εἰς προβεβηκότα θρόνον ἀνάγεσθαι, ἀρχιεπισκοπῆς δηλονότι ἢ μητροπόλεως, εἰ μὴ ὁ κατὰ καιροὺς βασιλεὺς αὐτόθεν ὁρμηθεὶς, χάριτος ἀνθρωπίνης μὴ μεταλαβούσης οὐκ εὐπρεποῦς, βουληθείη ταύτῃ τὸ ὑπερανεστηκὸς ἀξίωμα παρασχεῖν, ἢ τιμῆς τῆς πόλεως, ἢ πίστει τῇ πρὸς τὴν θείαν ἐκκλησίαν, ἢ τοῦ προεστῶτος αὐτῆς τὴν ἀρετὴν σεβασθεὶς, κἀντεῦθεν αὐτόρμητος γενόμενος πρὸς τὸ χαρίσασθαι τὴν τιμήν· καὶ τοῖς δι' ἀνθρωπίνην προσπάθειαν, καὶ τρόπους οὐκ ἐπαινουμένους, τὸ ὑπερβεβηκὸς χαριζομένοις τῆς τάξεως, τὸ δέος τῶν θείων κανόνων ἐπιτείνεται· εἰς ἃ ἵνα μὴ συμπίπτῃ πολλάκις ὁ βασιλεὺς, ἐφίησι καὶ τῷ τότε τῷ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, μὴ ἄλλως κατασφραγίζειν τὸ παρ' οἱουδήτινος προκομιζόμενον πιττάκιον χάριν προεδρίας τῆς οἱασοῦν ἐκκλησίας, μηδὲ τὸν προεστῶτα αὐτῆς τοῖς ἀρχιεπισκόποις ἢ τοῖς μητροπολίταις συγκαταλέγεσθαι· εἰ μὴ ὁ πατριάρχης περὶ τούτου ἀνενεγκὼν τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ, καὶ τὰ παρὰ τῶν θείων κανόνων ἀναδιδάξας, μάθῃ ὡς κατὰ τὸ ἐφειμένον αὐτῷ, ὁ βασιλεὺς ἐξ εὐλόγου προφάσεως τῇ ἐκκλησίᾳ τὴν τιμὴν ἐχαρίσατο. τότε γὰρ καὶ προσδέξεται ταύτην, καὶ τῇ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερέων ὁμηγύρει συγκαταλέξει τὸν λαχόντα ἐκ βασιλέως τὴν κρείττω τιμήν.

θ'. Περὶ μαρτύρων καὶ ἱερολογίας γάμου τῶν δούλων. B.

ΑΝάγνωθι καὶ τὴν νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὴν ἐξενεχθεῖσαν χάριν τοῦ μὴ δέχεσθαι ἀντιπαραγωγὰς μαρτύρων, ὅταν παράγωνται μάρτυρες παρὰ τοῦ ἐλευθεριάζοντος, καὶ χάριν τοῦ μὴ γίνεσθαι ἐλευθέρους τοὺς ἱερολογουμένους δούλους· τὴν καὶ ταῦτα ῥητῶς διεξιοῦσαν. Δύο ταῦτα ἐπὶ τὰς ἀκοὰς τῆς βασιλείας μου ἦλθε, ἁγιώτατε δέσποτα· ὡς τινὲς τῶν προσερχομένων τῷ ἁγίῳ μεγάλῳ τε καὶ θείῳ ναῷ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας, εἰς ἐλευθερίαν ἀναφωνοῦντες, καὶ πρόφασιν τῆς ἐλευθερίας τὸ γένος ποιούμενοι, (φασὶ γὰρ ἐξ ἐλευθέρων γεγενῆσθαι γονέων, Βουλγάρων τυχὸν ἢ τινῶν τοιούτων, οὓς εἰς δουλείαν ἡ καθ' ἡμᾶς παρέλαβε πολιτεία) εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἀφίενται. κἀπειδὰν παράγωνται μάρτυρες ἀνεπίληπτοι, εἰς ἀντιπαραγωγὴν μαρτύρων οἱ κύριοι τούτων χωροῦσι. καὶ οὕτως τῶν ἐγκαλούντων διὰ τέλους παραγομένων τοῖς δικαστηρίοις ἀδυνατούντων, ἡ δουλικὴ τύχη πάλιν τούτους ἐπιφορτίζεται. καὶ ὅτι γαμικαὶ δούλων ὁμιλίαι τε καὶ συναφεῖαι παρὰ τῇ καθ' ἡμᾶς γίνονται πολιτείᾳ, οὐ μέντοιγε καὶ ἱερολογία τούτοις ἀκολουθεῖ, τῶν κυρίων αὐτῶν εὐλαβουμένων μεθ' ἱερολογίας ἀλλήλοις συναφθῆναι τοὺς δούλους, ἵνα μὴ πρὸς ἐλευθερίαν ἐντεῦθεν ἀνέλθωσι. Καὶ τῆς προσηκούσης ἀμφότερα διορθώσεως ἔγνωκε δεῖν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ παρὸν διάταγμα συνεσκεμμένως ἐξέθετο, δι' οὗ διορίζεται κατὰ τῶν εἰς ἐλευθερίαν ἀναφωνούντων δούλων ἀντιπαραγωγὴν μαρτυριῶν μὴ κρατεῖν, μηδὲ χώραν ὅλως ἔχειν αὐτὴν παρ' οἱῳδήτινι πολιτικῷ ἢ ἐκκλησιαστικῷ δικαστηρίῳ, ἀλλὰ τοὺς ἐλευθεριάζοντας μόνους κατὰ νόμους τὰς ἀποδείξεις ἐπάγεσθαι· κἂν οὕτω μαρτυριῶν εὐπορήσωσιν ὑγιῶν, νόμοις δεκτῶν καὶ μὴ προεντεθειμένων διαβολαῖς, τῷ τῶν μαρτύρων ὅρκῳ τὴν δίκην λύεσθαι· οὐδὲ μὴν καὶ ἀντιπαραγωγὰς τοῖς κυρίοις αὐτῶν ἐγχωρεῖσθαι, ἵνα μὴ τὸ πολὺ τῶν ἀντιθέτων ἄνισον βλάβης αἴτιον τοῖς ἐλαττοτέροις γίνηται· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ὁμοτελῶν, ἡ τοῦ μακαριωτάτου κυροῦ Βασιλείου νομοθεσία τοῖς δυνατοῖς κατὰ τῶν πενήτων ἀντιπαραγωγὰς οὐκ ἐξεχώρησεν, οὕτω κἀνταῦθα τοῖς κυρίοις κατὰ τῶν δούλων ἀποσβεννύμενον ἔσται τὸ τῆς ἀντιπαραγωγῆς ἰσχυρόν, καὶ μόνη κρατήσει παρὰ τούτοις ἡ κατὰ τῶν μαρτύρων διαβολὴ, τῆς ἀντιπαραγωγῆς πάντως μὴ ἀποκλειομένης τοῖς ἐγκαλουμένοις δούλοις, ὅταν τοὺς μάρτυρας κατὰ τῶν ἐννόμως ἐλευθεριαζόντων, οἱ πρὸς δουλείαν ἕλκοντες τούτους, παραγάγωσι. τοῖς γὰρ ἐλαττοτέροις καὶ ἀσθενεστέροις ἡ παροῦσα διάταξις χαρίζεται τὴν ῥοπὴν, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τῶν δυνατωτέρων καὶ μᾶλλον ἰσχυροτέρων ἐκτίθεται. προστίθησι δὲ, καὶ τὰς ἱερολογίας μὴ μόνον παρὰ τοῖς ἐλευθέροις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς δούλοις κρατεῖν· καὶ γάμον μὴ ἄλλως ἔννομόν τε καὶ τῆς Χριστιανικῆς καταστάσεως ἄξιον εἶναί τε καὶ νομίζεσθαι, εἰ μὴ καὶ ἱερολογία τοὺς συναπτομένους συνδέοι. ἄτοπον γὰρ ἂν εἴη, μιᾶς ἐν πᾶσι τῆς Χριστιανικῆς κρατούσης πίστεως, καὶ βαπτίσματος ὁμολογουμένου ἑνὸς, δι' οὗ προσηγμένοι τῷ Κυρίῳ, καὶ τῆς αὐτῆς σωτηρίας ἐλπιζομένης πᾶσιν ἡμῖν τοῖς πιστεύουσιν, ὑποτρέχειν ἐνίοις ὑπόνοιαν ὡς τοὺς δούλους ἧττον μετέχειν τοῦ καλοῦ, καὶ τοὺς μὲν ἐλευθέρους κατὰ γάμον ἀλλήλοις συνάπτεσθαι, θείᾳ συνδουμένους εὐχῇ· ἀποπίπτειν δὲ τοὺς δούλους τοῦ τοιούτου καλοῦ, καὶ μὴ παραλαμβάνειν θεὸν ἐπ' εὐλογίᾳ τῆς συνελεύσεως ἢ δεδιέναι ὡς εἰ παραλαμβάνοιεν, ἀδικηθείη ἂν περὶ τὴν δεσποτείαν ὁ τούτων κύριος, τῆς ἐπ' αὐτοῖς στερισκόμενος δεσποτείας. οὕτω γὰρ εἰ τοῦτο κρατοίη, δεδιέναι χρὴ καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, μὴ δοῦλοι ξενωθῶσι τῶν δεσποτῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τῶν ἀχράντων μυστηρίων μετάληψιν, μὴ καὶ διὰ ταύτης ἐκείνων ἀλλοτριωθῶσι. κἀντεῦθεν ἐν τοῖς δούλοις ἀπολεῖται τὸ μέγα καὶ σεβάσμιον τῆς θείας πίστεως ὄνομα· καὶ οὐ δοῦλοι μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρωποκτόνου γένοιντο ἄνθρωποι. συγκινδυνεύουσι δὲ καὶ οἱ κύριοι τούτων, φόβῳ τοῦ μὴ διαπεσεῖν ὑπηρεσίας ἀνθρώπων, τῆς τοῦ θεοῦ δόξης ἀλλοτριοῦν ἑαυτοὺς ἀνεχόμενοι. ἀλλ' οὔτε τοῦτο λόγον ἔχει δίκαιον, καὶ τὴν ἱερολογίαν ἀξιοῦν καὶ ἐπὶ τῶν δούλων κρατεῖν εὔλογον, καὶ Χριστιανικῆς ἐπάξιον καταστάσεως. ἀλλὰ γὰρ ἐν ἀνθρώποις οἶδεν ἡ τύχη δεσποτείαν καὶ δουλείαν διαφορεῖν· καὶ ὅσα ἡ καθ' ἡμᾶς πολιτεία παρέλαβε, τούτοις καὶ ἐπὶ τούτων χρεὼν κρατεῖν. εἷς δὲ κύριος πάντων, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· καὶ δουλείας καὶ δεσποτείας, ὅσον κατὰ

πίστιν

[illegible Greek text]

ι'. Περὶ προσενέξεων καὶ ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων. Β.

Ἐπεὶ δὲ χάριν τῶν προσενέξεων καὶ ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ἀπελύθη πρόσταξις τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐπὶ ὑπομνήσει τινῶν [illegible Greek text]

ια'. Περὶ δικαστηρίου τῶν κληρικῶν, καὶ περὶ δικαστοῦ δι' ἀντιγραφῆς [illegible] Β.

[illegible Greek text]

dem quidem attinet dominii, & servitutis differentiam non cognovimus. Omnes enim sumus ex æquo servi ejus, qui nos suo divino & vivifico sanguine redemit. Et quoniam hæc sic recte & utiliter constituta sunt: oportet magnam tuam sanctitatem hæc omnia in omnibus ecclesiis manifesta reddere: ut qui eis præsunt, ea quæ ad libertatem pertinent, sic examinantes, contrarias testium productiones adversus servos dominis non permittant, & omnibus in suis provinciis manifestum efficiant, eos qui non cum sacra benedictione servos invicem conjungunt, non Deo gratum inter eos matrimonium constituere, sed fornicatorium coitum & stuprum confirmare. Quos enim non conjungit Deus per sacram benedictionem assumptus, hi omnes ad peccatum conveniunt: & sicubi hoc ab aliquo, quicunque is sit factum renunciatum fuerit, sciant domini se non solum iræ divinæ fore obnoxios, sed à servis quoque abalienatum iri, eis abductis in libertatem. Cum eis enim liceat servos suos jure invicem conjungere, & integrum in eos habere dominium, nisi hoc fecerint, jure omnino ab eorum dominio excident: præsens autem constitutio non solum debet in ecclesiis, quæ ubique sunt, promulgari, sed in omni etiam civili foro deponi, tradi autem etiam iis qui in provinciis magistratus gerunt. Quoniam autem in personis servilem fortunam habentibus nuptiæ prius factæ sunt, & nuptiæ convenienter iniquæ quæ hucusque invaluit consuetudini processerunt: oportet in iis quoque sacram benedictionem fieri, ut per eam, etiamsi tarde fiat, id quod est colendum, ac venerandum, habeant superioribus observationibus etiam in hoc conjugio obtinentibus.

10. *De oblationibus, & aliis ecclesiasticis juribus.*

QUia autem de oblationibus & aliis ecclesiasticis juribus emissa est constitutio illius inclyti Imp. D. Alexii Comneni ad suggestionem quorundam diaconorum, qui curam patriarchalium monasteriorum susceperunt à patriarchali magnificentia, quæ subscriptionem habebat, Decembrem mensem quintæ indictionis: scito eam hæc ad verbum continere. Observationem & correctionem animæ lapsuum constat habere sanctissimum jus temporis patriarcham, tam in liberis monasteriis, quam in traditis & donatis, & iis quæ ad administrationem, vel dispensationem data sunt. Jus enim habet subeundi & contrectandi delicta animæ & secularia & publica monasteria, &, ut semel dicam, omnia quæ sunt sub ejus regione, sive sint patriarchalia, sive Imp. & qui sunt sui juris. Et in propria quidem quæ superiores Patriarchæ ad incrementum non elocabant, absque impedimento, quando volet ingredietur, sive ipse per se, sive ejus suasione, quem ipse in Ecclesiasticis elegerit: & ea perscrutari dignum esse statuerit. Libera autem & sui juris monasteria, quando ad sanctissimum dominum meum, & patriarcham delictum in monasterio factum pervenerit, sive alioqui ex fama aliquorum vel etiam unum audiverit tunc, ut dictum est, ingredietur, & perscrutabitur delicta animæ, etiamsi is, qui dixit, nolit subire probandi periculum. Homo enim Christianus, quando aliquid factum audiverit, debet hoc dicere communi patri & antistiti, fortasse enim non vult hoc subire periculum, & propter hujusmodi causam delicta animæ inobservata & incorrecta relinquere, est hoc valde absurdum, nullo quocunque scripto Imper. vel patriarchali hoc prohibente. Sed monasteria quidem debent non innovata conservari in perscrutationibus eorum, qui mittuntur, nullo inde sumptu dato. Tunc enim animæ delictorum correctio facile, si Deus volet, fiet. In monasteriis autem non solum alia animæ delicta inquiret, sed etiam an dissoluta sint, vel dissolvantur in parte, vel in universum, ab iis qui ea accepere, & si inveniet in iis aliquas fieri diminutiones, coget eos, qui ea detinent, restituere, quemadmodum accepere, & secundum monasterii facultates. Sed in illis quidem qui propter inopiam non sufficiunt ad statum, in quo ea accepere, quæ sunt quidem effecta meliora & aucta, cum recte se habeant, non minuentur, sed manebunt ut se habent. Qui autem ea detinent quæ sunt illis tradita, ut regimen & administrationem ad tempus suscipiant, & eis damnum afferunt, si nolint in eum quem acceperunt statum ea restituere, eis auferantur, nec ab iis quæ habent scriptis juventur, eis dato convenienti die præfinito. Interea autem dum penderet terminus, debent observari an ipsis eorum de in integrum restitutione operibus vacent, ut ostensum est. Tum enim etiam terminus servabitur. Renunciationes autem, quoniam præter canones dantur & accipiuntur, omnino cessabunt: & qui accipere, vel dare inventus fuerit, si est quidem monasterii præfectus, ex præfectura appellatur: sin autem beneficiarius, è monasterio expelletur. Quæ autem ab iis, qui ad tonsuram veniunt, sunt offerentium spontanea voluntate oblationes, suscipientur, & describentur in breviario monasterii, de iis quæ offerentur etiam sanctissimo patriarchæ cognitione data: etiamsi ii qui habent monasteria, documenta habeant de accipiendis renuntiationibus, & oblationibus & in lucrifaciendis, hoc enim cessare nunc debet, & fieri quemadmodum dictum est superius. Sed etiam servatæ oblationes non debent alienari prætextu documentorum. Porro autem non solum cura animarum monachorum, sed etiam ipsorum sæcularium, incumbit sanctissimo patriachæ: & quando viderit aliquem sæcularium sitientem propriam salutem, quomodo continget inhiberi patriarcham, quominus in monasterio eum collocet ad salutem animæ ejus qui accedit? citra ullum enim impedimentum sanctissimo patriarchæ licebit collocare, quam charisticarii, licet documenta habeant. Præterquam, si jubet sanctissimus meus dominus fraternitatis usum accipere sæcularem aliquem vel etiam monachum ex alio monasterio ab eo differente, ne det sæculari vel externo monacho monachatum, & gravetur monasterium adelphato. si enim gravetur, omnino deerit monachis qui sunt intus & pro mercede fiet judicium. Si autem accedit laicorum quispiam, qui est omnino inops & pauper, ad sanctissimum meum dominum, vel ex antistitibus qui suos thronos perdiderunt, & sunt inopes, & voluerit statuere ut is victum capiat è ditiori aliquo monasterio, hoc recte faciet, non supra facultates numeri eorum qui sunt ordinati. monachi enim, qui sunt intus, debent præferri cæteris omnibus ad ea quæ sunt sibi necessaria capienda.

11. *De foro clericorum, & de judice per rescriptum prohibito causam ad se transmissam disceptare.*

SI vero partitio inter adversarios fuerit, & alterum mundani status esse appareat, alter in sacrum clerum allectus sit: actor foro rei per omnia subjacebit, & uterque ad competens judicium abibit: nisi si quando tribunal imperatorium aliquis requiret. Tunc enim omnibus cessantibus Imperatoria majestas litem dijudicabit, & decidet controversiam. Verum hujus aureæ bullæ segmentum, quod statuit, ut quicunque ad qualecunque tribunal trahuntur, si imperatorii tribunalis auditorium requirant, admittantur: irritum factum est ex posteriore jussione ejusdem Imperatoris domini Alexii Comneni, quæ vulgata est mense Majo, indict. 3. & statuit post procemium in hæc verba. *Præscribo igitur omnibus* vobis,

vobis, qui judiciis præestis, Imperatoria mea majestas[a], ne unquam posthac ulli obtemperetis rescripto, quod judicium quempiam judicium ad ipsum transmissam exercere prohibeat, tametsi cinnabari subsignatum sit, tametsi ceree bullæ sigillum habeat, sed siquidem post libelli oblationem intra viginti cognitionis dies, qui in judicium pertractus est, dimissionem Imperatoriæ nostræ majestatis impetret, quæ alterum judicem illi cui prius causa transmissa est, adjungat: in unum conveniant constituti judices, & legitimam decisionem controversiis imponant. Si vero viginti dierum tempus decurrerit, ne alter judex admittatur (quoniam hoc etiam legi videtur) neque vero prætextu, quod fortasse postmodum statui possit ut causa ad Imperatoriæ majestatis tribunal introducatur, nullo modo, quominus judicium ferat, impediatur, sed transmissam sibi controversiam ad legis præscripta exacte decidat: ut tamen litigator, si se injuria affectum putet, à provocatorio judicio neutiquam excludatur. Atque hoc omnes vos judices cognoscentes nitimini commissas vobis lites servare, & legitimum illis finem imponere. Non vult enim Imperatoria mea majestas, ut posteaquam ex jussione ipsius ad judicem quempiam controversia transmissa fuerit, per cujusmodicunque posterius scriptum, quod controversiam, ad Imperatoriam meam majestatem introduci demandet, cognitio impediatur: sed ut illa apud eundem judicem, aut (ut superius dictum est) judices, intra viginti cognitionis dies cum ipso datos, usque ad finem, ita ut subtrahi non possit, procedat: ac post judicium finitum ei qui fortasse injuria se affectum putabit, facultas sit ut per provocationem aliud tribunal imploret, aut potentiæ nostræ audientiam requirat.

MANUELIS COMNENI.

1. *De executoribus testamentorum.*

Mense autem Martio, indict. 14. facta est Novella sancti nostri Imperatoris domini Manuelis Comneni, quæ partim hæc statuit: *cum* his hoc etiam iis quæ ante scripta sunt, sanciendo conjungimus. Multi homines in extremis suis dispositionibus procuratores sive executores eorum quæ præscripserunt, relinquunt, iisque Christo, dulci isto ac mundo salutari nomine, herede scripto, rerum suarum dispensationem atque administrationem injungunt. Hoc autem videntur facere, cum pauperibus substantias suas dividi præcipiunt. Quum enim mendicans accipit, adstat Christus, ac una cum illo manum porrigit. Quatenus namque, inquit, uni ex minimis hisce fratribus fecistis, mihi fecistis. Jubemus igitur, ut quando hujusmodi procuratoriæ dispensationes, & in pias causas distributiones, quæ ad animæ rectum ductum ac pupillorum, senum atque pauperum educationem & exhibitionem tendunt, proponuntur, in his judiciorum protelationes, atque qui hinc existunt inanes temporum decursus, locum non habeant. Contingit enim hinc ut defunctorum animæ damnum subeant, & communis omnium boni utilitatisque causa latæ leges commutentur in contrarium. Tum neque justum esse Imperatoria mea majestas judicat, ut qui ordo in reliquis judiciis obtinet, etiam in istiusmodi usurpetur: sed ut talium specierum ambiguitates confestim solvantur: neque libellus detur, & cognitio in tres aut summum 4. dies differatur, nulla judiciaria dilatione introducenda, quid cuique jure competat, disquiratur: citra omnem dilationem utraque pars accersatur: atque ut quid juris se habere putet, proponat, exigatur: tumque demum per breve tempus, in mensem forte unum aut etiam alterum extendendum, res in controversiam deducta, prout judici visum fuerit, convenienter dirimatur: in sua sede ac soliditate firmiter maneant leges, quæ non mox à defuncti morte, sed post aliquot dierum decursum successores ipsius in judicium trahi statuunt quemadmodum quæ huc pertinent, fusius in Basilicis tractata sunt. Si vero procurator ad dilationem vergere videatur, eaque evertere dolo deprehendatur, nec quemadmodum testator præcepit, procrastinationes nectendo faciat: à rerum defuncti procuratione ac dispensatione removeatur: eaque quibus Imperator statuerit injungatur: aut si is forte peregre sit, præfectus urbis una cum sanctissimo ecclesiæ œconomo res illas procuret ac dispenset: qui de his quæ in hujusmodi speciebus administrarunt Imperatori, aut (si fortassis hic peregre erit) sanctissimo patriarchæ rationem reddere debebunt. Non tamen prout Imperator jusserit, defuncti voluntas adimplebitur.

2. *De feriis.*

CÆterum, si quonam die judicia cessent, exacte discere velis, lege adorandam illam divinitus coronati optimi ac sancti nostri Imperatoris, domini Manuelis Comneni Novellam, mense Martio, indict. 14 anno ab orbe condito 6674. emissam, atque hæc post procemium complectentem. Sancimus igitur, ut illi dies feriati sint, quos in præsenti constitutione nominatim enumerabimus. Quorum alii omnino toti feriati sint, ut nullo modo ulla ipsorum parte constitui judicium possit, extra quam si forte Imperator dispensationis modo, aut propter necessitatem (ut multa sæpenumero rerum vicissitudo noviter introducit) in illis etiam judicium constituere velit. Alii vero ex parte à judiciis cessent, à mane videlicet usque ad ipsum divini ministerii tempus: ut judicibus, precationibus, atque glorificando Deo vacare liceat, ac deinde post divinum sacrificium justitiæ operam navent, secundumque legum vim injuriam passis auxilium ferant. Verumenimvero quibus ita post divinum ministerium judicare permissum est, in conficiendis à se instrumentis, temporis quo illa confecta sunt, mentionem facient.
1 Feriati omnino dies. Ac primum quidem de omnino [1] feriatis est agendum. Natalis itaque
2 Annum à Septembri inchoari hic observa. dies purissimæ dominæ ac Dei genitricis qui est 8. *Septembris* [2], feriatus est. Item 14. qui propter exaltationem vivificæ crucis honoratur. Item vigesimus sextus, propter Apostoli & Euangelistæ Joannis Theologi transmutationem. Item 6. *Octobris*: quod tum memoria sancti Thomæ Apostoli celebretur. Item 9. in honorem Jacobi Alphæi Apostoli. Item 10. in honorem Lucæ Apostoli & Euangelistæ. Item 13. *Novembris*, quod tum memoria patris Chrysostomi celebretur. Item 14. quod tum Philippus Apostolus festiviter honoretur. Item 16. quod tum Matthæus Euangelista & Apostolus honoretur. Item 21. quod tum Dei genitricis in templum introitus celebretur. Item trigesimus, quod tum Andreas Apostolus festiviter honoretur. Item nonus *Decembris*: quippe quia tunc genitricis Dei nostri conceptio celebretur. Item vigesimus, usque ad ipsum sextum *Januarii*, utpote quod diebus iis natalitia & baptismus domini & Dei & Servatoris nostri Jesu Christi celebretur. Item ejusdem Januarii duodevigesimus, divinorum patrum & doctorum Athanasii & Cyrilli gratia. Item ejusdem mensis vigesimus quintus, propter memoriam magni patris Gregorii Theologi. Item 2. *Februarii*, quod tum Servatori obviam itum sit. Item 3. celebrandæ memoriæ Simeonis Dei susceptoris causa. Item vigesimus quintus *Martii*, boni nuntii ergo ad Dei genitricem delati. Item dies Paschales ab ipsa Lazari resurrectione, usque ad ipsum post sacrum Pascha octavum. Item 25. *Aprilis*, in honorem Apostoli & Euangelistæ Marci. Item trigesimus, in honorem fratris Theologi & Euangelistæ, Jacobi Apostoli. Item 8. *Maii*, ob memoriam

πᾶσιν ὑμῖν τοῖς τῶν δικαστηρίων προεστῶσιν ἡ βασιλεία μου, μηκέτι τοιαύτῃ προσέχειν εἰσελεύσει ἀντιγραφῇ, κωλυούσῃ τινὰ τῶν δικαστῶν τὴν κατ' αὐτὸν παραπεμφθεῖσαν δίκην γυμνάζειν κἂν διὰ κινναβάρεως ὑποσεσημειωμένη τυγχάνῃ, κἂν τὴν κηροβούλλου σφραγῖδα φέρῃ. ἀλλὰ μετὰ τὴν τοῦ λιβέλλου δόσιν, εἰ μὲν ἐν ταῖς εἴκοσιν ἡμεραῖς τῆς διαγνώσεως ὁ ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἑλκόμενος λύσιν τῆς βασιλείας ἡμῶν πορίσηται, καὶ ἕτερον δικαστὴν τῷ ἐφ' ὃν πρότερον παρεπέμφθη ἡ δίκη παρασχεῖν γένηται, συνιέναι τοὺς ὁρισθέντας κατὰ ταυτὸ δικαστάς, καὶ τὴν νόμιμον ἐπάγειν ταῖς ἀμφιβολίαις ἀνάγκην. εἰ δὲ ὁ τῶν εἴκοσιν ἡμερῶν παραδράμῃ χρόνος, μηκέτι συνδικαστὴν ἕτερον παραδέχεσθαι, ὅτι καὶ τῷ νόμῳ τοῦτο δοκεῖ· μήτε μὴν προφάσει τοῦ ἐπὶ τὸ τῆς βασιλείας βῆμα ἐφελκύσεσθαι ἴσως, ὡς ὕστερον τὴν δίκην ὁρισθῆναι εἰσαχθήσεσθαι, ἐμποδίζεσθαι ὅλως εἰς τὴν διάγνωσιν· ἀλλὰ τέμνειν τὴν παραπεμφθεῖσαν τούτῳ ἀμφιβολίαν κατὰ τὴν τοῦ νόμου ἀκρίβειαν, μὴ ἀποκλειομένου πάντως τοῦ δικαζομένου τοῦ τῆς ἐκκλήτου δικαστηρίου, εἴγε βλάπτεσθαι οἴεται. Καὶ τοῦτο πάντες ὑμεῖς γινώσκοντες οἱ δικάζοντες, σπουδάζετε τὰς ἀνατιθεμένας ὑμῖν δίκας τηρεῖν, καὶ τέλος νόμιμον ἐπάγειν ταύταις. οὐ βούλεται γὰρ ἡ βασιλεία μου, μετὰ τὸ παραπεμφθῆναι ὅλως τινὶ τῶν δικαστῶν ὑπόθεσιν, κατὰ πρόσταξιν αὐτῆς, ἐξ οἱασδήτινος μεταγενεστέρας γραφῆς, ἐπιτρεπούσης εἰς τὴν βασιλείαν μου εἰσαχθῆναι τὴν δίκην, τὴν διάγνωσιν ἐμποδίζεσθαι, ἀλλὰ προβαίνειν ταύτην ἕως τέλους ἀνυποστόλως, παρὰ τῷ αὐτῷ δικαστῇ, ἢ τοῖς, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, συνδιδομένοις τούτῳ συνδικασταῖς ἐντὸς δηλαδὴ τῶν τῆς εἴκοσιν ἡμερῶν διαγνώσεως. μετὰ δὲ τὴν τῆς δίκης ἀπόφασιν, τῷ ἀδικηθῆναι ἴσως οἰομένῳ, ἐπ' ἀδείας εἶναι καὶ ἕτερον ἐπικαλέσασθαι κατ' ἔκκλητον δικαστήριον, ἢ τὴν τοῦ κράτους ἡμῶν ζητῆσαι ἀκρόασιν.

ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

α'. Περὶ διοικητῶν τῶν διαθηκῶν. Β.

ΚΑτὰ δὲ τὸν Μάρτιον μῆνα τῆς ιδ' ἐπινεμήσεως νεαρὰ γέγονε παρὰ τοῦ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐν μέρει ταῦτα διεξιοῦσα, σὺν τούτοις καὶ τοῦτο θεσπίζοντες τοῖς προγεγραμμένοις συνεπτύξαμεν. Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς ἐσχάταις αὐτῶν διατάξεσιν ἐπιτρόπους, ἤγουν διοικητὰς τῶν παρ' αὐτῶν διαταχθέντων, καταλιμπάνουσι, καὶ τούτοις ἀνατιθέασι τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῶν οἰκονομίαν τε καὶ διοίκησιν, τὸν Χριστὸν κληρονόμον γράφοντες, τὸ γλυκὺ τοῦτο καὶ σωτήριον ὄνομα. τοῦτο δὲ δοκοῦσι ποιεῖν διὰ τοῦ τοῖς πτωχοῖς τὰς οὐσίας αὐτῶν καταμερισθῆναι προστάττειν. τοῦ γὰρ αἰτοῦντος λαμβάνοντος, ἵσταται ὁ Χριστὸς συνεκτείνων τούτῳ τὴν χεῖρα. ἐφ' ὅσον γὰρ (φησὶν) ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων ἀδελφῶν ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε. παρακελευόμεθα οὖν, ὅταν ἐπιτροπικαὶ τοιαῦται διοικήσεις ἀνακύψωσι, καὶ εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας διανομαὶ καὶ πρὸς ψυχικὰς οἰκονομίας, καὶ ὀρφανῶν ἀφηλίκων τε καὶ πτωχῶν ἀναγωγὰς καὶ διατροφὰς τείνωσι, μὴ χώραν ἔχειν ἐν ταύταις τὰς τῶν δικαστηρίων ὑπερθέσεις, καὶ τὰς ἐντεῦθεν χρονοτριβάς. συμβαίνει γὰρ ἐντεῦθεν τὰς τῶν τελευτησάντων ζημιοῦσθαι ψυχάς, καὶ τοὺς ἐπ' ἀγαθῷ καὶ κοινῇ λυσιτελείᾳ τοῦ παντὸς τεθέντας νόμους εἰς τοὐναντίον περιΐστασθαι. οὐ γὰρ δίκαιον κρίνει ἡ βασιλεία μου τὴν ἐπὶ ταῖς λοιπαῖς δικαστηρίοις κρατοῦσαν ἀκολουθίαν καὶ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις πολιτεύεσθαι, ἀλλὰ τὰς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν ἀμφιβολίας αὐτόθεν λύεσθαι, μὴ λιβέλλου διδομένου, εἰσήγησις δὲ τριημέρου, ἢ τὸ ἐπὶ πλεῖστον τετραημέρου παρεκτεινομένης. μηδὲ τινὸς γὰρ δικαστικῆς ὑπερθέσεως ἐπεισαγομένης, τὸ ἑκατέρῳ ἁρμόδιον δίκαιον ζητοῖτο καὶ κατεξετάζοιτο, καὶ μετακληθεῖεν καὶ ἄμφω τὰ μέρη, δίχα τινὸς ὑπερημερίας, καὶ ἀπαιτηθεῖεν ἑκάτερον τὰ μέρη τὰ δοκοῦντα συντείνειν αὐτοῖς, προβάλλεσθαι καὶ οὕτω δι' ὀλίγου καιροῦ, μηνιαίου τυχόν, ἢ καὶ εἰς δίμηνον παρεκτεινομένου, κατὰ τὸ δόξαν τῷ δικαστῇ προσηκόντως δέξοιτο λύσιν τὸ ἀνακύψαν ἀμφίβολον· κυρουμένων δηλονότι τῶν νόμων ἐπὶ τῆς οἰκείας ἕδρας καὶ παγιότητος, ὅσοι μὴ μετὰ τὴν τοῦ τελευτήσαντος θάνατον εὐθὺς τοὺς ὁπωσοῦν διαδόχους εἰς δικαστήριον ἕλκεσθαι διορίζονται· ἀλλὰ μετὰ παραδρομὴν ἡμερῶν τινῶν, καθὼς τὰ περὶ τούτων πλατύτερον τοῖς βασιλικοῖς διηγόρευται. εἰ δὲ γε ὁ ἐπίτροπος εἰς ὑπέρθεσιν φανείη χωρῶν, καὶ τοιαῦτα κακούργως φωραθείη, καὶ πρὸς ὑπερθέσεις μᾶλλον χωροίη, μὴ ποιῶν καθὼς ὁ διαθέμενος διετάξατο, τῆς ἐπιτροπῆς καὶ οἰκονομίας τῶν τοῦ τελευτήσαντος πραγμάτων μετακινηθήσεται. ἀνατεθήσεται δὲ αὕτη οἷς ἂν ὁ βασιλεὺς διορίσηται· ἢ τούτου ἴσως ἀποδημοῦντος, ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος, ἅμα τῷ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας οἰκονόμῳ, τὴν τούτου ποιήσονται οἰκονομίαν τε καὶ διοίκησιν. ὀφείλοντες εὐθύνας διδόναι τῶν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ὑποθέσεσιν οἰκονομουμένων τῷ βασιλεῖ, καὶ τῷ κατὰ τὴν ἡμέραν ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, εἰ τύχῃ τὸν βασιλέα ἀποδημοῦντα εἶναι, καὶ μὴ κατὰ πρόσταξιν αὐτοῦ τὸ τοῦ τελευτήσαντος πληρωθήσεται θέλημα.

β'. Περὶ ἀπράκτων ἡμερῶν. Β.

ΕΙ θέλεις δὲ μαθεῖν ἀκριβῶς κατὰ ποίας ἡμέρας ἀπρακτοῦσι τὰ δικαστήρια, ἀνάγνωθι τὴν κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τῆς ιδ' ἐπινεμήσεως τοῦ ςχοδ' ἔτους ἀπολυθεῖσαν προσκυνητὴν νεαρὰν τοῦ θεοστεφοῦς κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος, κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ταῦτα μετὰ τὸ προοίμιον διαλαμβάνουσαν. Θεσπίζομεν οὖν ἐκείνας εἶναι τῶν ἡμερῶν ἀπράκτους, ἃς ἐν τῇ παρούσῃ διατάξει ῥητῶς ἀπαριθμησόμεθα· καὶ τινὰς μὲν αὐτῶν τὸ πάντῃ ἄπρακτον ἔχειν, ὡς μηδαμῶς δι' ὅλου τοῦ αὐτῶν διαστήματος συνίστασθαι δικαστήριον, εἰ μὴ βασιλεὺς ἴσως οἰκονομίας τρόπῳ, ἢ ἀνάγκην (ὁποῖα πολλάκις τὰ ἀδόκητα τῶν πραγμάτων νεωτερίζει) θελήσει καθίσαι καὶ ἐν αὐταῖς δικαστήριον. τινὰς δὲ ἀπὸ μέρους ἀργεῖν τῶν δικαστηρίων, πρωΐας ὡς εἰπεῖν, ἕως ἂν μέχρι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τῆς θείας λειτουργίας καιρόν. ἵνα τοῖς δικασταῖς ἐξείη προσευχῇ σχολάζειν, καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον δοξολογίᾳ καὶ μετὰ τὴν θείαν ἱερουργίαν ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ τοῖς ἀδίκως πεπονθόσιν ἐπαρήγειν κατὰ τὴν τῶν νόμων ἰσχύν. αἷς μέντοι οὕτω μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐπιτέτραπται δικάζειν, ἐν τοῖς γινομένοις παρ' αὐτῶν σημειώμασι μνημονεύοντες τοῦ καιροῦ καθ' ὃν τὰ σημειώματα ἐγράφη. Καὶ δὴ πρότερον περὶ τῶν τελείως ἀπράκτων διαληπτέον. Η τοίνυν κατὰ τὴν η' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς γενέθλιος ἡμέρα τῆς παναχράντου δεσποίνης καὶ θεομήτορος, ἄπρακτός ἐστιν. ὡσαύτως καὶ ἡ ιδ', τῇ ὑψώσει τιμωμένη τοῦ ζωοφόρου σταυροῦ, καὶ ἡ κς', διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου μετάστασιν. Η ς' τοῦ Ὀκτωβρίου, διὰ τὸ τὴν μνήμην ἐν αὐτῇ τελεῖσθαι τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ. Η θ', διὰ τὸν τοῦ Ἀλφαίου Ἰάκωβον τὸν ἀπόστολον. καὶ ἡ ι', διὰ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Η ιγ' τοῦ Νοεμβρίου μηνός, ὅτι ἐν αὐτῇ ἡ μνήμη τοῦ Χρυσοστόμου τελεῖται. Η ιδ', ὅτι ἐν αὐτῇ ὁ ἀπόστολος Φίλιππος ἑορτάζεται. Η ις', ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ ἀπόστολος Ματθαῖος τιμᾶται. Η κα', ὅτι τὰ εἰς τὸν ναὸν εἰσόδια τῆς θεομήτορος ἐν ταύτῃ πανηγυρίζεται· καὶ ἡ λ', ὅτι ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐν αὐτῇ ἑορτάζεται. Η θ' τοῦ Δεκεμβρίου, ὡς τῆς συλλήψεως ἐν αὐτῇ τελουμένης τῆς ὑπεραγίας μητρὸς τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Η κ', μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ς' τοῦ Ἰανουαρίου, ὡς ἐν αὐταῖς ἑορταζομένων τῶν γενεθλίων καὶ τοῦ βαπτίσματος τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Η ιη' τοῦ αὐτοῦ Ἰανουαρίου, διὰ τοὺς θείους πατέρας καὶ διδασκάλους, Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον. Η κε' τοῦ αὐτοῦ μηνός, διὰ τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου πατρὸς Γρηγορίου τοῦ θεολόγου. Η β' τοῦ Φεβρουαρίου, διὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ὑπαντήν· καὶ ἡ γ', διὰ τὴν τοῦ θεοδόχου Συμεὼν τελετήν. Η κε' τοῦ Μαρτίου, διὰ τὸν τῆς θεομήτορος εὐαγγελισμόν. αἱ πασχάλιαι τῶν ἡμερῶν ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ Λαζάρου ἐγέρσεως, μέχρι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μετὰ τὸ ἅγιον πάσχα ὀγδόην. Η κε' τοῦ Ἀπριλλίου, διὰ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον. καὶ ἡ λ', διὰ τὸν ἀπόστολον Ἰάκωβον τὸν τοῦ θεολόγου καὶ εὐαγγελιστοῦ ἀδελφόν. Η η' τοῦ Μαΐου, διὰ

διὰ τὴν μετάστασιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου. Ἡ ι', διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου Σίμωνος τοῦ Ζηλωτοῦ. Ἡ κα', διὰ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων καὶ ἰσαποστόλων μεγάλων βασιλέων, Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. καὶ ἡ κς', διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου Ἀλφαίου τοῦ Ἰούδα. Ἡ ια' τοῦ Ἰουνίου, διὰ τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαῖον. Ἡ ιθ', διὰ τὸν ἀπόστολον Ἰούδαν, τὸν καὶ Θαδδαῖον, καὶ Λεββαῖον καὶ Ἰάκωβον. Ἡ κδ', διὰ τὸ τοῦ προδρόμου γενέθλιον. Ἡ κθ', διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς κορυφαίοις τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου πανήγυριν. καὶ ἡ λ', διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς δώδεκα. Ἡ κε' τοῦ Ἰουλίου, διὰ τὴν τῆς ἁγίας Ἄννης τῆς μητρὸς τῆς θεομήτορος κοίμησιν. Ἡ ς' τοῦ Αὐγούστου, διὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσιν. Ἡ θ', διὰ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ματθίου. ἡ ιε', διὰ τὴν ὑπερένδοξον τῆς ἁγίας θεοτόκου μετάστασιν. καὶ ἡ κα', διὰ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θαδδαίου. Ἡ κδ', διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου Βαρθολομαίου. καὶ ἡ κθ', διὰ τὴν τοῦ τιμίου προδρόμου ἀποτομήν. ταύταις ὡς τελείως ἀπράκτοις συναριθμηθήσονται καὶ αἱ μεσότητες τῆς τεσσαρακονθημέρου νηστείας καὶ τῆς πεντηκοστῆς, καὶ ἡ τοῦ σωτῆρος ἀνάληψις, καὶ αἱ πᾶσαι τῶν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἡμερῶν κυριακαί, ὡς ἐν αὐταῖς ἀποκλεισθῆναι πᾶσαν πρόοδον εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ μηδένα τι μηδόλως τῶν δικαστῶν ἀνηκόντων δικαστικῶν διαπράττεσθαι. Αἱ γε μὴν τὸ δικαστήριον ἀπὸ μέρους κωλύουσαι, καὶ μὴ καθόλου (ὡς προειλήφαμεν) ἀπρακτίζουσαι, εἰσὶν αὗται. Ἡ ς' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ὅτι ἐν αὐτῇ τὸ ἐν Χώναις τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ θαῦμα περιτελεῖται. ἡ κγ' τοῦ Ὀκτωβρίου, ὅτι τὴν μνήμην τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου τελοῦμεν. Ἡ κς', ὅτι τὸν μέγαν μάρτυρα καὶ μυροβλύτην Δημήτριον ἑορτάζομεν. Ἡ α' τοῦ Νοεμβρίου, διὰ τὸ τοὺς θαυματουργοὺς ἀναργύρους, Κοσμᾶν καὶ Δαμιανόν, ἑορτάζεσθαι. Ἡ η', διὰ τὸ τὴν σύναξιν τῶν ἀσωμάτων τελεῖσθαι. καὶ ἡ κη', διὰ τὸ τὸν ὁσιομάρτυρα Στέφανον τὸν νέον πανηγυρίζεσθαι. Ἡ δ' τοῦ Δεκεμβρίου, διὰ τὴν καλλιμάρτυρα Βαρβάραν. καὶ ἡ ς', διὰ τὸν ἐν θαύμασι περιβόητον καὶ μυροβλύτην Νικόλαον. Ἡ ι' τοῦ Ἰανουαρίου διὰ τὸν τῆς Νύσσης θεῖον Γρηγόριον. ἡ ις', διὰ τὴν προσκύνησιν τῆς τιμίας τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἁλύσεως. Ἡ ιθ', διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ τιμίου νεκροῦ τοῦ θεολόγου Γρηγορίου. καὶ ἡ κζ', διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν σεβασμίων λειψάνων τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ ζ' τοῦ Φεβρουαρίου, διὰ τὸν μεγαλομάρτυρα στρατηλάτην Θεόδωρον. Ἡ ιζ', διὰ τὸν ἀθλοφόρον Θεόδωρον Τήρωνα. Ἡ θ' τοῦ Μαρτίου, ὡς τῆς μνήμης τελουμένης τῶν ἁγίων μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ τεσσαράκοντα. Ἡ κγ' τοῦ Ἀπριλίου, ὡς τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τιμωμένου. Ἡ β' τοῦ Μαΐου, διὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον. Ἡ η' τοῦ Ἰουνίου, διὰ τὸν μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον τὸν στρατηλάτην. Ἡ θ', διὰ τὸν ὅσιον πατέρα ἡμῶν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας. καὶ ἡ κζ', διὰ τὸν ὅσιον καὶ θαυματουργὸν Σαμψών. Ἡ α' τοῦ Ἰουλίου, ὅτι ἐν αὐτῇ τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν ἀναργύρων τὴν μνήμην τελοῦμεν. Ἡ β', ὅτι τῆς καταθέσεως τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς θεομήτορος μνημονεύομεν. Ἡ η', ὅτι τὸν μεγαλομάρτυρα Προκόπιον ἑορτάζομεν. Ἡ ια', ὅτι τὴν καλλιμάρτυρα Εὐφημίαν πανηγυρίζομεν. Ἡ κ', ὅτι τὸν προφήτην Ἠλίαν τιμῶμεν. Ἡ κζ', ὅτι τὸν ἀθλοφόρον καὶ θαυματουργὸν Παντελεήμονα ἑορτάζομεν. καὶ ἡ λα' τοῦ Αὐγούστου, διὰ τὴν τῆς τιμίας ζώνης τῆς ἀχράντου θεοτόκου κατάθεσιν. αὗται δή, αἱ πῇ μὲν ἄπρακτοι, πῇ δὲ ἔμπρακτοι. τὰς μέντοι διὰ γέννησιν βασιλικὴν ἢ ἀναγόρευσιν φυλαττομένας τῶν ἡμερῶν, καὶ ταύτας ταῖς ἐμπράκτοις ἐγκρίνει ἡ βασιλεία μου, ἀφ' ἑαυτῆς ἀρξαμένη τοῦ παρόντος θεσπίσματος, καὶ ἐν οἷς αὐτὴ διαπράξεται διδάσκουσα τοὺς λοιπούς. οὐχ οὕτω γὰρ ὁ τῆς παρούσης διατάξεως πείσει λόγος τοὺς αὐτοῦ προσανέχοντας, ὡς ἡ παρὰ τῆς βασιλείας μου πρᾶξις. αὐτὰς γὰρ τὰς ἡμέρας ἐν αἷς ἡ βασιλεία μου καὶ εἰς τὸν τῇδε βίον προήχθη, καὶ εἰς βασιλέα θείᾳ προνοίᾳ ἀνηγορεύθη, ἐμπράκτους εἶναι θεσπίζει, καὶ μηδεμίαν ἐκεχειρίαν ἐν ταύταις ἔχειν τὰ δικαστήρια, πάσας μέντοι τὰς παρὰ τὰς ἄνω καταγραφείσας ἡμέρας τοῦ χρόνου, καὶ ἐμπράκτους ἔσεσθαι, καὶ δικαστήρια ἐν αὐταῖς γίνεσθαι, καὶ ἐκβιβασμούς, ἀκολούθως ταῖς δικαστικαῖς ἀποφάσεσι. πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ θεῷ φίλον ἔσται τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου θέσπισμα. ταλανίζων γὰρ τοὺς Φαρισαίους ὁ Ἰησοῦς, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐλέους τὴν κρίσιν προτίθησι.

γ'. Περὶ συνοδικῆς σημειώσεως τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ περὶ γάμου τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ἐξ ἀγχιστείας. B.

ΓΕγονε δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ πρόσταγμα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, ἀπολυθὲν κατὰ Μάϊον μῆνα τῆς αὐτῆς ἐπινεμήσεως, καὶ διαλαμβάνον ἐν μέρει ταῦτα, Τοιγαροῦν καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν τὴν συνοδικὴν ταύτην ἐπὶ τῷ ζητηθέντι ἀπόκρισιν, ἢ (τἀληθὲς εἰπεῖν) ὁροθέτησιν, ὡς ἑπομένως τοῖς θείοις κανόσι καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἐκτεθεῖσαν νόμοις, ἐπικρατεῖν κρατεῖν εἰς τὸ ἑξῆς, καὶ ἀμετακίνητον ἔχειν εἰς τὸ διηνεκὲς διορίζεται, τῆς αὐτῆς κοινωνοῦσα γνώμης ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ προκειμένου ζητήματος τῷ τε ἁγιωτάτῳ μου δεσπότῃ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θείᾳ συνόδῳ.

δ'. Περὶ τόμου τοῦ Σισιννίου τοῦ περὶ γάμου δυοῖν ἀδελφῶν μετὰ δυοῖν ἐξαδέλφων. B.

ΤΟύτου οὖν οὕτως ἐχόντων, καὶ ἀμφιβολίας κινουμένης περὶ τοῦ τοιούτου συναλλάγματος παρὰ τοῦ βασιλικοῦ θείου βήματος, ἀπελύθη θέσπισμα παρὰ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως κατὰ μῆνα Ἰούνιον ἐπινεμήσεως η', ταῦτα περὶ τὸ τέλος διεξιόν, Ὡς ἂν οὖν καὶ ἀμφότερα καλῶς περιφυλαχθῶσι, καὶ συντηρηθῶσιν ἥ τε μεγαλειότης τῶν βασιλικῶν τε καὶ ἀρχιερατικῶν διατάξεων, καὶ ἡ τῶν νόμων καὶ ἡ τῶν κανόνων ἀκρίβεια· μήτε παντελῆ δεῖν τοῦ τόμου τούτου τὴν λύσιν, μήτε πάντη ἐπιτρεπτέον αὐτοῦ καὶ οὐδὲν τὸ ἐνεργεῖν· ἀλλὰ τὴν μέσην βαδιστέον (ὅ φασι) καὶ βασιλικὴν καὶ ἄμφω συντηρητέον τε, τό τε περὶ τὸν τομογράφον ἐκεῖνον ἀρχιερέα σέβας, καὶ τοὺς ἐπιμνησθέντας τοῦ τόμου αὐτοῦ βασιλεῖς, καὶ τὸ μηδὲν τοῖς νόμοις ἀπᾷδον καὶ τοῖς κανόσι προσγενέσθαι, ὅπερ ὁ τοιοῦτος τόμος εἰσηγήσατο. χρὴ γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦ τοιούτου τόμου εἰσηγηθὲν συνάλλαγμα, ἤδη μὲν συντελεσθὲν καὶ πρὸ ἐρωτήσεως, μὴ διασπᾶσθαι· ἐπιτιμίοις δὲ τοὺς οὕτως εἰς γάμον ἁρμοσθέντας βαρύνεσθαι, κατὰ τὴν κρίσιν καὶ δοκιμασίαν τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως· καὶ συντηρεῖσθαι τούτοις τὸ συνοικέσιον· φθάσαν δὲ πρὸ ἐρωτήσεως, μὴ ἐνδίδοσθαι χωρὶς τῶν ἀνηκόντων ἐπιτιμίων καὶ ἐντολῶν, δι' ὃ καὶ ἀνεθεῖσθαι εἴρηται· μηδὲ ἀδεῶς καὶ ἀνυποστόλως καὶ ἀκινδύνως τοῖς ἐρωτήσασιν ἐπιτρέπεσθαι, ἀλλὰ μετ' ἐντολῆς· μᾶλλον δὲ καὶ ἀνάμνησιν τοῦ ῥηθέντος τόμου παρὰ τῆς ἐκκλησίας λαμβάνειν αὐτούς, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διατεταγμένων. καὶ εἰ μὲν τὸ θέσπισμα τιμᾶν προαιρούμενοι, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διαληφθέντα φυλάττειν ἀπαρασάλευτα βούλονται, ἐπαινετέοι πάντως εἰσίν· εἰ δὲ τὸ παρ' αὐτοῦ κεκωλυμένον διαπράττεσθαι προαιρῶνται, συγχωρηθήσονται μὲν τοῦτο ποιεῖν, πλὴν ὅμως τοῖς πρέπουσιν ἐπιτιμίοις καθυποβαλλόμενοι.

ε'. Περὶ γάμου μετὰ δυοῖν δευτέρων ἐξαδέλφων. B.

ΟΤι δὲ λόγος γέγονέ ποτε παρὰ τοῦ βασιλικοῦ βήματος περὶ τοῦ εἰ δύναται ὁ αὐτὸς καὶ εἷς δύο δευτέρας ἐξαδέλφας λαμβάνειν κατὰ λόγον γάμου, ὡς ἀνάγεσθαι εἰς ἕβδομον ἐξ ἀγχιστείας βαθμὸν ἀναγομένου τοῦ συναλλάγματος, ἀπελύθη πρόσταγμα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, μὴ γίνεσθαί ποτε τοῦτο διοριζόμενον διὰ τὸ ἴσου βαθμοῦ λογίζεσθαι τὸν ἄνδρα μετὰ τῆς γυναικός, καὶ καταντᾶν τὸ συνάλλαγμα εἰς ἕκτον βαθμὸν ἐξ ἀγχιστείας.

ς'. Περὶ ψήφων δικαστικῶν. B.

ΤΟύτων οὕτω διωρισμένων, ἠρώτησέ τις ὡς τοῦ μὲν παρόντος κανόνος διοριζομένου ἐπὶ πάσαις ταῖς ὑποθέσεσι, τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον κρατεῖν

Euangelistæ, Joannis theologi. Item 10. propter memoriam Simonis Zelotæ apostoli. Item 21. propter memoriam sanctorum ac apostolis æqualium, magnorum Imperatorum, Constantini & Helenæ. Item 26. propter memoriam apostoli Alphæi Judæ. Item 11. *Junii*, in honorem Bartholomæi Apostoli. Item undevigesimus in honorem Apostoli Judæ, qui & Thaddæus & Lebæus & Jacobus nominatur. Item vigesimusquartus, propter Præcursoris natalitium. Item undetrigesimus propter principum apostolorum, Petri & Pauli, celebrationem. Item trigesimus propter duodecim Apostolorum celebrationem. Item vigesimusquintus *Julii*, propter sanctæ Annæ matris Dei genitricis, obdormitionem. Item 6. *Augusti*, propter Servatoris nostri Jesu Christi transformationem. Item nonus propter memoriam S. Matthiæ apostoli. Item decimusquintus, propter gloriosam sanctæ Dei genitricis emigrationem. Item vigesimus, propter memoriam S. Thaddæi Apostoli. Item vigesimusquartus, propter Bartholomæi Apostoli memoriam. Item undetrigesimus, propter venerabilis Præcursoris decollationem. Hisce omnino feriatis diebus connumerabuntur medietates quadragesimalis jejunii, & Pentecostæ: tum etiam Servatoris assumptio [1], & omnes totius anni dominici dies: ut in illis omnis in judicium aditus præcludatur, ac nemo judicum judiciale quiddam faciat. Sane vero qui ex parte [2] judicium sistent, neque toti (uti antea diximus) feriati erunt, hi sunto. Mensis *Septembris* sextus, quoniam tunc in Chonis summi ducis Michaelis miraculum prodigiose peragitur. Item 23. *Octobris*, quoniam memoriam fratris Dei, Jacobi celebramus. Item vigesimussextus, quia magnum illum martyrem & unguento scaturientem festiviter veneramur, Demetrium. Item 1. *Novembris*, quod miraculosi illi anargyri, Cosmas & Damianus, festive colantur. Item 8. quod conventus defunctorum celebretur. Item duodetrigesimus, quod S. Stephanus martyr junior celebretur. Item 4. *Decembris*, in honorem egregiæ martyris Barbaræ. Item 6. in honorem miraculis celebris unguentoque scaturientis Nicolai. Item 10. *Januarii*, in honorem divini Gregorii Nysseni. Item 16. propter adorationem venerabilium principis Apostolorum Petri vinculorum. Item 19. propter recuperationem venerabilis defuncti Gregorii theologi. Item 27. propter recuperationem venerandarum reliquiarum Chrysostomi. Item 7. *Februarii*, in honorem magnifici martyris, ducis exercitus Theodori. Item 17. in honorem præmiis decorati Theodori tyronis. Item nonus *Martii*, nempe quod tum sanctorum quadraginta Christi martyrum memoria celebretur. Item vigesimustertius *Aprilis*, quippe quia tum magnificus martyr Georgius honoretur. Item secundus *Maii*, in honorem magni Athanasii. Item octavus *Junii*, in honorem magnifici martyris Theodori, exercitus ducis. Item nonus, in honorem sancti Patris nostri Cyrilli Alexandrini. Item vigesimusseptimus, in honorem sancti & miraculosi Sampsonis. Item primus *Julii*, quia tum sanctorum & miraculosorum anargyrōn illorum memoriam colimus. Item 2. quia depositionem pretiosæ vestis Dei genitricis recolimus. Item 8. quia magnificum martyrem Procopium festiviter honoramus. Item 11. quia eximiam martyrem Euphemiam concelebramus. Item 20. quia prophetam Heliam honoramus. Item 27. quoniam præmiis decoratum, & miraculosum Panteleemonem festive colimus. Item 31. *Augusti*, propter pretiosi cinguli immaculatæ Dei genitricis depositionem. Atque hi quidem dies sunt qui quodammodo feriati, & quodammodo non feriati sunt. Quibus vero diebus propter nativitatem, aut creationem principis feriamur, hos Imperatoria mea majestas inter non [3] feriatos collocat: præsentem sanctionem à se inchoans, & per ea quæ ipsamet actura est, reliquos docens. Non perinde enim præsentis constitutionis sermo quantumvis in illum attentis, atque imperatoriæ majestatis mea actio persuadeat. Mea itaque Imperatoria majestas quibus diebus, tum in hanc vitam producta, tum divina providentia in Imp. designata est, ne feriati sint, neque ullas inducias in illis judicia habeant, sancit. Sane præter supra descriptos anni dies omnes fasti erunt, & in illis judicia judiciariisque sententiis consentaneæ executiones exercebuntur. Persuasum autem habemus, Deo etiam hanc Imperatoriæ meæ majestatis sanctionem fore gratam. Cum enim Pharisæos execraretur dominus, neglectum ab ipsis misericordiæ [4] judicium ante omnia caussatus est.

[1] Id est, ascensio.
[2] Feriati ex parte dies.
[3] Non feriati dies.
[4] Misericordiæ neglectæ Pharisæi à Christo notati.

3. *De synodica subnotatione patriarchæ Lucæ de nuptiis septimi gradus cognationis.*

FActa autem etiam postea jussio potentis & sancti Imper. nostri & domini, emissa mense Majo ejusdem indictionis. quæ hæc in ejus parte decernit. Nostra itaque Imperatoria sublimitas hoc synodale de quæsito responsum, vel, ut vere dicam, decretum consequenter divinis canonibus legibusque civilibus editum, in posterum observandum, & perpetuo immobile, ac immutabile futurum judicavit, eandem de proposita quæstione habens sententiam, quam sanctiss. D. & universalis patriarcha, & sancta ac divina synodus.

4. *De decisione Sisinnii de nuptiis duarum fratrum cum duabus consobrinis.*

CUM hæc ita se habeant, & de ejusmodi contractu exorta esset controversia, emissa est Novella constitutio potentis & sancti nostri Imper. & domini mense Junio, indictione octava, quæ hæc in fine persequitur. Itaque ut utraque recte serventur & colantur Imperialium & sacerdotalium jussionum majestas legumque & canonum subtilitas, nec decisio omnino solvenda est, nec rursus permittendum, ut omnino exerceatur. Sed media quadam & regia, ut ajunt, via est incedendum: & utrumque est conservandum, nempe, & reverentia quæ debetur antistiti, qui illam decisionem conscripsit: & Imperatoribus, qui illius decisionis meminerunt: & videndum ne quid quod à legibus canonibusque discrepet, suadeatur, quod hæc induxit decisio. Oportet enim contractum ea decisione introductum jam quidem etiam ante interrogationem perfectum non dissolvi, sed eos qui sic matrimonio conjuncti sunt, pœnis impositis gravari, judicio & examinatione illius loci antistitis, & conservari conjugium. Quod si prius sciscitatum accesserint, non concedere sine convenientibus pœnis & mandatis propter eam, quæ superius dicta est, reverentiam: Nec libere ac secure, nullaque ad eos retardandos allata causa sciscitantibus permittere, sed cum mandato, vel ipsos potius ab Ecclesia, dictæ decisionis, & eorum quæ in illa decernuntur, commemorationem accipere. Etsi decretum quidem honorare volentes, quæ etiam, in eo comprehensa sunt, velint inconcussa manere, sunt omnino laudandi: sin autem quod ab eo vetitum est, velint agere, hoc eis facere permittetur, convenientibus tamen eis prius pœnis impositis.

5. *De nuptiis cum duabus sobrinis.*

QUia autem aliquando ad Imperatoris tribunal agitatum est, an possit unus & idem duas sobrinas in matrimonio habere: utpote cum contractus ad 7. affinitatis gradum deducatur, edita est Imperatoris D. Emmanuelis Comneni jussio, quæ statuit hoc non posse fieri: quoniam maritus censeatur unius esse gradus cum uxore: & quod contractus ad sextum affinitatis gradum deveniat.

6. *De sententiis judicum.*

HIs sic definitis, quæsierit quispiam, cum præsens canon definiat in omnibus causis plurium sententiam vincere: Novella autem consti-

tutio potentis & sancti nostri domini & Imperatoris D. Emanuelis Comneni mense Julio 14. indict. anno 6674. promulgata, constituat cum aliis & hæc nominatim: Si omnes non sunt ejusdem sententiæ, sed aliqui dissentiant, si qui dissentiunt, numero sunt æquales, eorum præfertur sententia, quibus is qui judicio præest, consenserit: utrum sequi debeamus?

7. *Ne morientium Episcoporum diripiantur bona ab exactoribus.*

PRæterea teneo memoria constitutionem Septembri mense, xiv. indictione emissam, Imperatoris domini Emanuelis Comneni, de non rapiendis ab exactoribus bonis, quæ ad defunctos episcopos pertinuerunt, quæ quidem hæc complectitur. Res quæ & in Dei contemptum, & ad legum naturæ infirmationem, ab iis qui, ut ajunt, neque Dei vocem, neque hominum vindictam formidant, ut est verisimile, patratur, non ferenda omnino meo imperio visa est, cum ad ejus aures pervenisset. Quamobrem eam ut omnino Christiana professione indignam, meum corrigit imperium. Ei enim relatum est, in excessu è vita eorum qui ubivis pontificatum gerunt in sanctissimis Dei ecclesiis partim quidem antequam funus efferatur, partim vero postquam elatum fuerit, eos qui in ea regione fisci procurationem exercent, ipsorum mortis prætextu eorum cellas inhumane invadere, & immobilia quæ sunt sub ecclesiis quæ eis obtigerant, & omnes quidem facultates quæ in illis inventæ fuerint, auferre: universam autem ejusmodi immobilium exactionem facere, & ea alioqui omnino conterere. Imperium ergo meum ne vel auditu quidem ferendam eorum esse audaciam existimans, ne cum damnum & calamitas ex antistitum morte ad eorum ecclesias pervaserit, hi multo majorem calamitatem invehant, & ea sint quam jam habent molestia longe molestiores: statuit per hanc præsentem constitutionem, ne ab iis qui ducales magistratus gerunt, vel descriptiones, vel aliqua alia publici juris exercent, tale quid in sanctissimas ecclesias, vel earum immobilia, vel antistitum cellas, in eorum morte deinceps amplius innovetur: sed si testati quidem moriantur antistites, eorum voluntate & ordinatione omnia fiant, quod ad ea attinet, quæ in eorum cellis inveniuntur. Quod si forte etiam intestati decesserint, omnia quoque fiant, ut sacris canonibus & legibus videtur. Atqui in viduarum ecclesiarum immobilia ne pedem quidem omnino immittet aliquis ex ducibus, vel aliquibus aliis, ut dictum est: sed nec quælibet illinc pars quomodocunque apprehendetur, sed omnia à partibus ejusmodi ecclesiarum in ipsis administrabuntur, quemadmodum de ea legitime & canonice edictum est: donec sc. qui post mortuos antistites in ecclesias renunciati sunt, in regione fuerint, & eorum administrationem apprehenderint: debente scite eo qui ad infirmationem alicujus eorum, quæ à præsenti imperii mei constitutione decreta sunt, processerit, quod etiamsi Deus in tali ejus tamque audaci incepto in præsentia siluerit, omnino in futurum dignum ejus supplicium reservans: imperium tamen meum eum acerbius in præsentia aggredietur, pœnis eum corporalibus subjiciens & suorum membrorum truncationibus bonorumque publicationi, & diuturno exilio. Non solum enim ex eo simplum reddet ecclesiæ, quod ei illo modo ab ipso auferendum est, sed etiam à fisco talis quantitas in duplum absque ulla commiseratione exigetur, perfectissima de ea re cognitione ab antistite illius temporis data mystico, qui debet etiam utraque administrare: de suo autem peccato omnino excusationem non habebit. Venit enim meum imperium, & eis per præsentem constitutionem euangelice locutum est, quæ in sacro chartophylacio, seu tabulario reponeretur, sanctissimis ecclesiis opem latura, etiamsi ejus exemplaria sola competenti fide munita ab ipsis partibus insinuentur, ea enim archetypi vim habebunt, & exhibentibus aderunt ad æternam securitatem.

8. *De homicidiis voluntariis.*

QUia autem de voluntariis homicidiis mense Aprili, indict. xiv. à potentissimo & sancto imperatore nostro domino Emanuele Comneno Novella edita est, eam manda memoriæ, quæ sic habet, post procemium sic tractans. Jubet ergo omnibus qui sunt in regionibus judicibus & militatibus quæ sunt in eis copiis, & earum ducibus, ubi fuerit cædes voluntaria, & tale quidpiam ausus fuerit aliquis, ut omnes statim excitentur ad apprehendendum homicidam, & eum vinctum mittant ad imperatoriam circumspectionem: vel, si ea absit, ad magnæ urbis quæ à Deo custoditur præfectum, ut ipse in carcerem publicum introducatur, & tam in corpore, quam in bonis secundum legum & Novell. constit. potestatem puniatur, & alia supplicia subeat. Scientibus his omnibus, si probatum fuerit, potuisse quempiam homicidam apprehendere, & non fecerit, eum non secus condemnandum quam si Imperio insidiatus fuerit: sin eum autem latuerit fortasse quispiam, & ad sanctissimam Dei magnam ecclesiam confugerit, postquam pœnæ ecclesiasticæ adversus eum processerint, ex legali observatione, præsente quidem in regia urbe eo qui imperium obtinet, ab eo mittetur in provinciam quam censuerit, ut totum vitæ suæ tempus illic transigat, nec illinc effugiat, ut recurrat in eum locum in quo facinus execrandum admisit. Absente autem forte Imperatore, à præfecto, ut dictum est, in aliquam remotiorem regionem exterminabitur, & illic vitæ suæ tempus peraget. Sin autem non solum voluntarie, sed etiam præmeditato captoque consilio cædem perpetraverit, non cogetur ex prædicta regia constitutione tonderi. Si enim eum qui sua sponte ad tonsuram accedit, non eo ipso statim admittit canonica subtilitas, sed ei sufficiente tempore attributo, & per ipsum mente ejus, firma sit an instestabilis examinata, siquidem hominem invenerit in eo quod primum habuit proposito perseverantem, & monastico habitu, & corporis mortificatione se impigre præparantem, boni quoque operis ei affert complementum, eo in monasticam institutionem statimque suscepto: quomodo non fuerit à ratione alienum, & à legibus spiritualibus dissidens, aliquem necessario tondere, cumque homicidam, quem Deus eo usque reliquit ut etiam manus fraterno sanguine pollueret? Timendum est etenim, ne invitus vitam angelicam ingressus, eaque vi suscepta venerando habitu in ludibrium utatur. Homines enim leviores cum in dementiam inciderunt, pessimas & perversissimas actiones suapte natura aggrediuntur. Loco ergo tonsuræ statuit mea Imperialis majestas, ut qui voluntariam cædem capto consilio perpetraverit, in custodia toto vitæ suæ tempore degat, & nec illinc quidem educatur jussu forte Imperatorio per oblivionem exhibito. De eorum autem facultatibus fiat sicut jussit Imperator memoratus. Quia autem plures homicidæ qui cædem meditato & consilio capto perpetrarant, ad sanctissimam Dei ecclesiam postea accedentes, non ut facta est à se, sed ut ad suam facit utilitatem, cædem confitentur, jubet mea Imperialis sublimitas, ut à sanctissimo hujus temporis patriarcha ad regionis antistitem, & qui ei subest clerum, quinetiam ad provinciæ judicem cum pœna scribat, & quemadmodum factam esse cædem ex illius rescripto intellexerit, ita eam quoque persequatur: non eum qui capto consilio cædem facit propter falsam suam confessionem, ad easdem pœnas, & eadem supplicia admittat, ad quæ qui fortuito & improviso in tale ali-

τῆς δὲ παρ' αὐτῷ τεθείσης τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τῷ κατὰ ἰούλιον μῆνα τῆς ιδ. ἐπινεμήσεως τοῦ ςχοδ. ἔτους ἐξενεχθείσης, διορίζομένης μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ῥητῶς, Εἰ δὲ γε μὴ ὁμογνωμονήσωσι πάντες, ἀλλὰ τινὲς διαφωνήσωσι τοῖς πλείοσιν, ἢ ἐξισῶνται οἱ διαφωνοῦντες, ἐκείνων τὴν ψῆφον προκρίνεσθαι, οἷς καὶ ὁ τοῦ δικαστηρίου προεστὼς συμφωνεῖ· τινὶ προσέχειν ὀφείλομεν;

ζ. Περὶ τοῦ μὴ ἁρπάζεσθαι τὰ τοῖς τελευτῶσιν ἐπισκόποις ἀνήκοντα παρὰ τῶν πρακτόρων. B.

ΕΠΙ τούτοις ἔχω ἐπὶ μνήμης καὶ τὴν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς ιδ. ἐπινεμήσεως ἀπολυθεῖσαν πρόσταξιν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, χάριν τοῦ μὴ ἁρπάζεσθαι τὰ τοῖς τελευτῶσιν ἐπισκόποις ἀνήκοντα παρὰ τῶν πρακτόρων· καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνουσαν. Πρᾶγμα καὶ εἰς θεοῦ περιφρόνησιν, καὶ εἰς ἀθέτησιν θεσμῶν φυσικῶν, παρὰ τῶν (ὥς φασι) μήτε θεὸν φοβουμένων μήτ' ἀνθρώπων νέμεσιν ὑφορωμένων, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἀνεκτὸν ὅλως ἐλογίσθη τῇ βασιλείᾳ μου, εἰς ἀκοὰς αὐτῇ πελάσαν· ὅθεν ἅτε καὶ ὡς πάντη τοῦ τῶν χριστιανῶν ἀναξίου ἐπαγγέλματος διορθοῦται τοῦτο ἡ βασιλεία μου. ἀνηνέχθη γὰρ αὐτῇ ὡς ἐν ταῖς ἀπὸ τοῦ ζῆν ἐκδημίαις τῶν ἑκασταχοῦ ἀρχιερατευόντων ἐν ταῖς τοῦ θεοῦ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, πρὸ μὲν καὶ πρὸ τῆς αὐτῶν ἐκφορᾶς, τινὰς δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκφοράν, οἱ κατὰ χώραν ἐνεργοῦντες, προφάσει τῆς αὐτῶν τελευτῆς, τὰ τε κελλία αὐτῶν ἀπανθρώπως καταπατεῖν, καὶ τὰ ὑπὸ τὰς λαχούσας αὐτοὺς ἐκκλησίας ἀκίνητα, καὶ ἀφαιρεῖσθαι μὲν ἅπαντα τὰ ἐν τούτοις ποριζόμενα τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, καθολικὴν δὲ ποιεῖσθαι τῶν τοιούτων ἀκινήτων ἀπαίτησιν, καὶ ἄλλως ἑτέρως ταῦτα συντρίβειν. Η γοῦν βασιλεία μου, μηδὲ μέχρις καὶ εἰς ἄκουσμα μόνον ἀνεκτὴν ἡγησαμένη τὴν τοιαύτην τόλμαν αὐτῶν, ἵνα μὴ καὶ τῇ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ἀρχιερέων ἐπιούσῃ ταῖς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαις ζημίᾳ καὶ συμφορᾷ, ἔτι βαρυσυμφορώτεροι γίνωνται, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ ἀνίας ἀνιαρότεροι διορίζεται διὰ τῆς παρούσης προστάξεως, μηκέτι παρὰ τῶν κατὰ χώραν τὰς δουκικὰς ἀρχὰς διεπόντων, ἢ ἀναγραφάς, ἢ ἕτερ' ἄττα δουλείας τοῦ δημοσίου ἐνεργούντων, τοιοῦτόν τι κατὰ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἢ τῶν ὑπ' αὐτὰς ἀκινήτων, ἢ τῶν κελλίων τῶν ἀρχιερέων, ἐν ταῖς αὐτῶν τελευταῖς τοῦ λοιποῦ καινοτομεῖσθαι. ἀλλ' εἰ μὲν ἐνδιαθέτως οἱ ἀρχιερεῖς τελευτῶσιν, κατὰ τὰς αὐτῶν βουλάς τε καὶ διαταγὰς ἅπαντα γίνεσθαι, ὅσον ἐν τοῖς περιλειφθεῖσιν ἐν τοῖς κελλίοις αὐτῶν· εἰ δ' ἴσως καὶ ἀδιάθετοι ἀπαλλάττονται, πάντα καὶ οὕτω συντελεῖσθαι κατὰ τὸ τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις δοκοῦν. τοῖς ἀκινήτοις μέντοι τῶν χηρευουσῶν ἐκκλησιῶν οὐδὲ πόδα ὅλως ἐπιβαλεῖ τις τῶν κατὰ χώραν δουκῶν, ἢ τινῶν ἑτέρων, ὡς εἴρηται, οὐδὲ τι οἰονδήποτε μέρος ἐκεῖθεν ὁπωσοῦν ἀναληφθήσεται, ἀλλὰ πάντα παρὰ τῶν μερῶν τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν αὐταῖς οἰκονομηθήσεται, καθὼς ἄρα καὶ περὶ τούτου ἐννόμως καὶ κανονικῶς διώρισται· μέχρις ἂν δηλαδὴ οἱ μετὰ τοὺς τεθνηκότας ἀρχιερεῖς εἰς ἐκκλησίας ἐπιχειροτονούμενοι, κατὰ χώραν γενόμενοι αὐτοί, τῆς τούτων οἰκονομίας ἀντιλάβωνται. εἰδέναι ὀφείλοντος τοῦ εἰς ἀθέτησιν τινὸς τῶν ἐν τῇ παρούσῃ προστάξει τῆς βασιλείας μου διωρισμένων χωρήσοντος, ὡς εἰ καὶ θεὸς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ αὐτοῦ τολμήματι σιωπήσειε τὸ παρὸν μακροθυμήσας, πάντως εἰς τὸ μέλλον τὴν ἀξίαν δίκην ταμιευόμενος, ἀλλ' ἡ βασιλεία μου καὶ εἰς τὸ παρὸν πικρότερον αὐτῷ μετελεύσεται, σωματικαῖς ποιναῖς αὐτὸν καθυποβάλλουσα, μελῶν τε οἰκείων ἀκρωτηριασμοῖς, καὶ τῶν ὑπαρχόντων δημεύσει, καὶ ὑπερορίᾳ μακρᾷ. οὐ μόνον γὰρ εἰς τὸ ἁπλοῦν ἀποτίσειν ἀποδώσει ὁ τοιοῦτος τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ ἐξ αὐτῆς τοιούτοις τρόποις παρ' αὐτοῦ ἀφαιρεθησόμενον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ δημοσίου εἰς τὸ διπλοῦν ἀσυμπαθῶς ἀπαιτηθήσεται τὴν τοιαύτην ποσότητα, εἰδήσεως ἀκριβεστάτης δοθησομένης περὶ τούτου τῷ μυστικῷ παρὰ τοῦ τηνικαῦτα ἀρχιερέως τῷ κατὰ τὴν ἐνορίαν μυστικῷ, ὃς καὶ ὀφείλει καὶ ἀμφω οἰκονομεῖν. προφάσεως δὲ πάντως οὐχ ἕξει περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ. ἐλήλυθε γὰρ ἡ βασιλεία μου εὐαγγελικῶς, καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς διὰ τῆς παρούσης προστάξεως, ἥτις καταστρωθήσεται, καὶ τῷ ἱερῷ χαρτοφυλακίῳ ἐναποτεθήσεται, ἀρκοῦσα ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις· κἂν ἴσα ταύτης καὶ μόνα ταύτης πιστούμενα παρὰ τῶν μερῶν αὐτῶν ἐμφανίζηται. ἕξουσι γὰρ πρωτοτύπου ἰσχὺν ταῦτα, καὶ τοῖς προκομιζομένοις προσέσονται εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν.

η. Περὶ φονέων ἑκουσίων. B.

ΠΕρὶ δὲ φονέων ἑκουσίων ἐξεφωνήθη νεαρὰ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον μῆνα τῆς ιδ. ἐπινεμήσεως τοῦ θεοστέπτου κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ· καὶ ἔχω καὶ ταύτην ἐπὶ μνήμης, οὕτω μετὰ τὸ προοίμιον διαλαμβάνουσαν. Παρακελεύεται οὖν ἅπασι τοῖς ἐν θέμασι δικασταῖς, καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς οὖσαις στρατιωτικαῖς δυνάμεσι, καὶ τοῖς τούτων στρατηγοῖς, ἔνθα ἂν ἑκούσιος φόνος γένηται, καὶ τολμηθῇ τοιοῦτόν τι παρά τινος, αὐτίκα πάντας διεγείρεσθαι εἰς τὴν τοῦ φονέως κατάσχεσιν· καὶ δέσμιον αὐτὸν ἀποστέλλειν πρὸς τὴν βασιλικὴν περιωπὴν ἢ ταύτης ἀποδημούσης, πρὸς τὸν ἔπαρχον τῆς θεοφυλάκτου μεγαλοπόλεως· ὥστε εἰς δημοσίαν φυλακὴν εἰσάγεσθαι, καὶ τὰς σωματικὰς καὶ ὑλικάς, κατά τε νόμους καὶ τὴν τῶν νεαρῶν θεσπισμάτων δύναμιν, καὶ ἑτέρας ὑποστῆναι κολάσεις. εἰδότων τούτων ἁπάντων, ὡς εἴ τις φωραθείη δυνάμενος κατασχεῖν τὸν φονέα, καὶ μὴ τοῦτο ποιήσας, οὕτω μέλλει κατακριθῆναι ὡς κατὰ βασιλέως βουλευσάμενος. εἰ δὲ ἴσως διαλάθῃ τις, καὶ προσφύγῃ τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, μετὰ τὸ προοδεῦσαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπ' αὐτῷ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν νομικὴν παρατήρησιν ἐνδημοῦντος μὲν τοῦ κρατοῦντος τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, παρ' αὐτοῦ ἀποστελεῖται εἰς τὸ θέμα ὅπερ ἂν ἐπικρίνῃ· ὥστε τὸν χρόνον τῆς ὅλης αὐτοῦ ζωῆς ἐκεῖσε διαβιβάζειν, καὶ μὴ ἐκεῖθεν ἀποδιδράσκειν, ὥστε ἐπαναστρέφειν ἔνθα τὸ τοῦ φόνου μύσος εἰργάσατο· ἀποδημοῦντος δ' ἴσως τοῦ βασιλέως, παρὰ τοῦ ἐπάρχου (ὡς εἴρηται) εἰς τινα τῶν πορρωτέρω χωρῶν ἐξορισθήσεται, καὶ τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ἐκεῖσε διανύσει. Αν δέ γε μὴ μόνον ἑκουσίως ἀλλὰ καὶ ἐκ μελέτης τὸν φόνον ἐργάσηται, οὐκ ἀναγκασθήσεται κατὰ τὴν προρρηθεῖσαν βασιλικὴν διάταξιν ἀποκαρῆναι. εἰ γὰρ τὸν ἑκουσίως τῇ ἀποκάρσει προσερχόμενον οὐκ αὐτόθεν ἡ κανονικὴ ἀκρίβεια εἰς αὐτὴν παραδέχεται, ἀλλὰ καιρὸν αὐτῷ τὸν ἀρκοῦντα ἐπιμετρήσασα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ τῆς γνώμης ἐκείνου βέβαιον εἴ τε καὶ ἀπαγὲς βασανίσασα, εἴπερ εὕροι τὸν ἄνθρωπον τῇ ἐξ ἀρχῆς προθέσει ἐπιχωρίζοντα, καὶ τῷ μοναχικῷ πολιτεύματι καὶ τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος ἀόκνως ἑαυτὸν παρασκευάζοντα, ἔστιν καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου αὐτῷ προσεπιφέρει συμπλήρωσιν, εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν τε παραδεξαμένη καὶ κατατάξασα· πῶς οὐκ ἂν εἴη ἄλογον καὶ τοῖς πνευματικοῖς νόμοις ἀπᾷδον, ἀναγκαστικῶς ἀποκείρασθαί τινα, καὶ ταῦτα φονέα, ὃν μέχρι τοσούτου θεὸς ἐγκατέλιπεν ὥστε καὶ ἀδελφικοῦ χραναθῆναι τὰς χεῖρας αἵματι; δέδοικα γὰρ μή πως ἀκουσίως προσχωρήσῃ τὸν ἀγγελικὸν βίον ὑπελθών, καὶ βίᾳ τοῦτον ὑποδεξάμενος, εἰς ἐμπαιγμὸν τῷ σεβασμίῳ χρήσηται σχήματι. πεφύκασι γὰρ οἱ τῶν ἀνθρώπων κουφότεροι, εἰς ἀπόνοιαν ἐμπεσόντες, καὶ ταῖς χειρίσταις καὶ παραλογωτάταις ἐπιχειρεῖν πράξεσιν. ἀντὶ τοίνυν τῆς ἀποκάρσεως ἐνομοθέτησεν ἡ βασιλεία μου, τὸν προβουλευσάμενον φόνον μεμελετημένως ἐκτελέσαντα, ἐν φυλακῇ παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ διάγειν, καὶ μηδέποτε ἐκεῖθεν ἐξάγεσθαι, μηδ' ἀπὸ βασιλικῆς ἴσως προστάξεως κατὰ λήθην παρεχομένης. ἐπὶ δὲ ταῖς οὐσίαις αὐτοῦ γίνεσθαι καθὼς ὁ προμνημονευθεὶς βασιλεὺς διετάξατο. Ἐπεὶ δὲ οἱ πλείους τῶν φονέων, ἐκ μελέτης καὶ διασκέψεως τοὺς φόνους κατεργαζόμενοι, ὕστερον τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσελθόντες, οὐχ ὡς γέγονε παρ' αὐτῶν ὁ φόνος, ἀλλὰ πρὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ποιοῦνται τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ἀλήθειαν παρακρύπτοντες· παρακελεύεται ἡ βασιλεία μου γράφειν γενέσθαι τὸν κατὰ καιρὸν ἁγιώτατον πατριάρχην μετ' ἐπιτιμίου, πρὸς τὸν κατὰ χώραν ἀρχιερέα, καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν κλῆρον· ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν τοῦ θέματος δικαστήν· καὶ καθὼς μάθῃ γενέσθαι τὸν φόνον διὰ τῆς ἐκείνου ἀντιγραφῆς, οὕτω καὶ αὐτὸν ἐπεξέλθοιεν, καὶ μὴ τὸν ἐκ μελέτης φονεύσαντα, διὰ τὴν ψευδῆ αὐτοῦ ἐξομολό-

ἐξομολόγηται τὰς τῆς κατὰ τύχην καὶ ἀπροσέκτως τοῦ τοιούτου [illegible] ἐγκληματικῶς δίχα ποινῆς καὶ ἐπιτιμίων. εἰ τις μέντοι τῶν φονέων τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ προσφύγοι ἐκκλησίᾳ, καὶ τῇ ἀειφυγίᾳ καταδικασθῇ, ἢ δέσμιος εἶναι καὶ ἐν φυλακῇ ἐγκλεισθῆναι παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν ζωῆς [illegible], εὑρεθῇ [illegible] ἔνθα τὸν φόνον εἰργάσατο, δέσμιος παρὰ τοῦ κατὰ χώραν πράκτορος ἀποσταλήσεται εἰς τὴν βασιλείαν μου· καὶ ὅσα δὲ τότε παρελήφθησαν αὐτοῦ πράγματα, εἰς κέρδος ἔσονται τῷ πράκτορι, καὶ τῷ τὸν φονέα καταμηνύσαντι ἐπίσης παρ' αὐτῶν μερισθήσονται. μελήσει δὲ πάντως καὶ τοῖς ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῶν τοιούτων δικαστηρίων, μετὰ προσηκούσης κανονικῆς αὐστηρίας τοὺς φονεῖς κολάζειν [illegible], καὶ μὴ τοὺς χρόνους ὡς ἔτυχε συντέμνειν, καὶ μηδὲ ἐφ' οἷς οὐ χρὴ τοῦ εἰκότος φιλανθρωποτέρους [illegible]. ἴσα μέντοι τοῦ παρόντος διατάγματος τῆς βασιλείας μου, ὑπογραφέντα παρὰ τῶν προϊσταμένων τῶν δικαστηρίων, ἀποσταλέντα ταῖς κατὰ χώραν ἐκκλησίαις ἀποτεθήσονται· ὥστε πάντας εἰδέναι ἔχειν τὰ διωρισμένα, ὡς ἂν ποιῶσι κατὰ τὴν τούτων περίληψιν. Εἰ δέ γε μέντοι ὁ τὸν μεμελετημένον φόνον ἐργασάμενος, ἑκουσίως ἕλοιτο τὴν ἀπόκαρσιν, οὐκ ἀδοκιμάστως τοῖς μοναχοῖς ἐγκαταλεχθήσεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας καὶ ἐξετάσεως τῷ ἀρκοῦντι χρόνῳ κατὰ τὰς κανονικὰς διατάξεις βασανιζόμενος, τῷ μοναστηρίῳ καὶ ἄκων προσμένειν ἀναγκασθήσεται παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον, μηδέποτε τούτου ἐξέρχεσθαι συγχωρούμενος. πάντως δὲ τὸ μοναστήριον ἐν ἑτέρᾳ ἔσται ἐπαρχίᾳ, καὶ οὐκ ἐν ἐκείνῃ τῇ γῇ ἣ τὸ τοῦ θανάτου αἷμα χανοῦσα κακῶς ὑπεδέξατο.

θ'. Περὶ τοῦ ἀνέπαφα εἶναι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ δημοσίου τὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κατὰ πόλιν μοναστηρίων ἀκίνητα. B.

Εὐχαριστητέον ἂν τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ, τῷ συντηρήσαντι ἀκολούθως τῷ ἀποστολικῷ κανόνι καὶ τῷ παρόντι διατάγματι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κατὰ πόλιν σεβασμίων μοναστηρίων ἀκίνητα ἀνέπαφα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ δημοσίου, διὰ τριῶν χρυσοβούλλων τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ. ἀφ' ὧν τὸ μὲν κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς θ' ἐπινεμήσεως τοῦ ςχνδ' ἔτους γεγονὸς, καὶ διοριζόμενον μὴ βλάπτεσθαι τὰ μοναστήρια, (ἐκ τοῦ ἴσως χωλεύειν κατά τι τὰ προσόντα τούτοις δικαιώματα) καὶ τὸ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον μῆνα τῆς ϛ' ἐπινεμήσεως τοῦ ςχξε' ἔτους ἀπολυθὲν, καὶ παρακελευόμενον ἔχειν τὰ μοναστήρια κατὰ τὸ ἀναπόσπαστον τὰ ἀκίνητα τούτων, κἂν διαγνώσεις ἐδόθησαν αὐτοῖς παρὰ τῶν ἀναγραφέων δικαιοῦσαι τὸ δημόσιον ἢ κατεγράφησαν ἐκεῖθεν, διὰ τὸ μὴ ἀΐδιον ἐκ τούτων ὠφέλειαν ἐπιχορηγεῖσθαι ταῖς μοναῖς, ἀλλὰ πρόσκαιρον. τὸ δὲ κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τῆς ϛ' ἐπινεμήσεως τοῦ ςχξϛ' ἔτους ἐξενεχθὲν, καὶ κείμενον ἐν πᾶσι τοῖς σεκρέτοις, παρακελεύεται κατὰ τὸ προοίμιον ταυτὶ ῥητῶς, Ἔφθασε μὲν ἡ βασιλεία μου πρὸ χρόνων ἤδη χρυσοβούλλου λόγου ἐπιβραβεῦσαι τοῖς τε κατ' αὐτὴν τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων διακειμένοις σεβασμίοις μοναστηρίοις, καὶ τοῖς κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ Στενοῦ, ὅσον τε κατ' αἰγιαλὸν, καὶ ὅσον πορρωτέρω, ὡσαύτως καὶ τοῖς ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας, καὶ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Νικομηδείας, καὶ τοῖς ἐν ταῖς νήσοις, τῇ Ὀξείᾳ, τῇ Πρώτῃ, τῇ Χάλκῃ, τῇ Πλατείᾳ, τῇ ἁγίᾳ Γλυκερίᾳ, τῇ Πριγκίπῳ, τῇ τοῦ Ἀντιγόνου, τῷ Βραγχονησίῳ, τῇ Τερεβίνθῳ, τῷ ἁγίῳ Ἀνδρέᾳ, τῷ ἁγίῳ Τρύφωνι, τῷ ἁγίῳ Ἐλευθερίῳ, τῷ Κωδώνῃ, τῷ Πελάγει, τῇ [illegible], τῷ μεσονησίῳ, τῇ [illegible], καὶ τῷ ἁγίῳ Δημητρίῳ, καὶ τοῖς ἐν ταῖς κλήσεσι τῶν πορτίων καὶ ἄχρι τῆς περιοχῆς τῆς Ἀθύρας· καὶ ἁπλῶς τοῖς πέριξ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἀσκουμένοις μοναχοῖς, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ, πολλὰ τούτοις φιλοτιμησαμένη δίκαια, καὶ τὸ ἀδιάσειστον αὐτοῖς δωρησαμένη, ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ δεσποτείᾳ τῶν ἀκινήτων τῶν ἀπό τινων δικαιωμάτων διαφερόντων τούτοις, καθὼς ὁ τοιοῦτος χρυσόβουλλος λόγος πλατύτερον ταῦτα διέξεισιν. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἐπηρεαστὰς οὐκ ἦν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ τῷ τοῦ δημοσίου προσχήματι βαρεῖαν τούτοις ἐπῆγον ἤδη τὴν κάκωσιν, ἡ βασιλεία μου ἅμα μὲν τὸ θεῖον [illegible], ἐφ' οἷς ὡς ἄνθρωπος τούτῳ [illegible], ἅμα δὲ βουλομένη καὶ τοὺς στρατιώτας τοῦ μεγάλου βασιλέως Χριστοῦ, δηλονότι τοὺς δι' αὐτὸν τὸν μονήρη βίον προελομένους, καὶ τὴν πανοπλίαν ἐνδυσαμένους τοῦ πνεύματος, συμμάχους ἔχειν καὶ ὑπερασπιστὰς ἰσχυροὺς κατὰ τῶν ὁρωμένων καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. τῷ ἀγαθῷ ἐκείνῳ θεμελίῳ καὶ ὄροφον ἐπιθεῖναι ἀνάλογον [illegible]· καὶ τὸν παρόντα χρυσόβουλλον ἀπολέλυκεν εὐλόγως, δι' οὗ θεσπίζει καὶ διορίζεται πάντα τὰ σήμερον νεμόμενα ἀκίνητα παρὰ τῶν ἄνωθεν [illegible] μοναστηρίων, ἢ καὶ ἡσυχαστηρίων, ἢ καὶ ἀναχωρητικῶν κελλίων, ἢ λαυρῶν, καὶ ἁπλῶς καθισμάτων μοναχικῶν, κἂν οἷον ἂν καλοῖντο ὀνόματι, τάς τε παροικίας, τὰ αὐτούργια, τὰς πανηγύρεις, τοὺς φόρους, τοὺς πόρους, τοὺς λιμένας, τοὺς ποταμοὺς, τὰ θαλάσσια δίκαια, καὶ καθολικῷ λόγῳ οἱονδήποτε δίκαιον ἐν ἀκινήτῳ κτήματι θεωρούμενον, καὶ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ διακείμενον, παρ' αὐτῶν κατεχόμενα νῦν, ἐφ' ᾧ δηλονότι μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐδόθη τούτοις διάγνωσις παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἀναγραφέων, τὸ τοῦ δημοσίου μέρος ἐπὶ τούτῳ προσδικαιοῦσα ἔχειν τὰς ῥηθείσας μονὰς κατὰ [illegible], ὡς δῶρον καὶ φιλοτίμημα τῆς βασιλείας μου, καὶ δεσπόζειν αὐτῶν εἰς τοὺς ἑξῆς ἅπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους, κἂν εὐλόγως, κἂν παραλόγως τούτων πάντα ἢ τινὰ ἄλλα ἴσως ἕως τοῦ νῦν κατέχωσι, κἂν δίχα τινὸς δικαιώματος, ἢ ἀπὸ δικαιωμάτων μὲν, κακῶς δὲ ἐχόντων, ἢ ψευδῶς συντεθέντων. πάντα γὰρ τὰ παρ' αὐτῶν κατεχόμενα ἐν οἱῳδήποτε θέματι, κατά τε δύσιν καὶ ἀνατολὴν, κἂν ἐξ αὐτῶν [illegible] τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν βασιλέων, κἂν ἀπὸ κλασμάτων εἰσὶ, κἂν ἀπὸ συμπαθειῶν, [illegible], ἢ ἀπὸ [illegible], ἢ ἀπὸ [illegible], ἢ καὶ [illegible], ἢ τοὐναντίον, ἢ ἐξ [illegible] καὶ ἐν ἄλλοις τόποις [illegible], ἐν ἄλλοις παραδοθῆναι [illegible], ἢ παρεδόθησαν ἢ [illegible], οὐκ [illegible] ἢ καθ' ἕτερόν τινα λόγον κακῶς παρ' αὐτῶν κατέχονται, ἀδιασείστως καὶ ἀπαρενοχλήτως κατέχεσθαι παρὰ τῶν ῥηθεισῶν πασῶν μονῶν ἡ βασιλεία μου βούλεται, εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ὡς δῶρον τῆς βασιλείας μου καὶ [illegible] φιλοτίμημα. μόνης γὰρ τῆς παρ' αὐτοῖς [illegible] νῦν κατοχῆς τῶν ἀκινήτων, ὀφειλούσης ἀρκεῖν αὐτοῖς ἀντὶ παντὸς δικαιώματος, περιττὸν ἐστι πολυπραγμονεῖν περὶ ἑτέρων. ἐπὶ πᾶσι γὰρ οἷς κατέχουσι σήμερον, ἀνὰ μέρος τῶν ἐφ' οἷς ἐδόθησαν αὐτοῖς διαγνώσεις παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἀναγραφέων τὸ δημόσιον δικαιοῦσαι, ὡς εἴρηται, ὀφείλει ἀρκεῖν ὁ παρὼν χρυσόβουλλος γραφὴ τῆς βασιλείας μου, καὶ ἀντὶ δωρεᾶς, καὶ ἀντὶ πράσεως, καὶ ἀντὶ παντὸς ἑτέρου δικαιώματος· καὶ οἱονδήποτε [illegible] ἐπ' αὐτοῦ δικαιοῦν, οὐδὲ [illegible] τὰ μοναστήρια ἐφ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις προσκομίζειν ἕτερα παλαιότερα [illegible] αὐτοῖς δικαιώματα· ἀλλὰ τῇ παρούσῃ μόνῃ γραφῇ τῆς βασιλείας μου ἀντὶ παντὸς δικαιώματος χρώμενα, [illegible] ταύτῃ καὶ μόνῃ, ὀφειλούσῃ ἀρκεῖν αὐτοῖς, ὡς προεγράφη, καὶ ἀντὶ δωρεᾶς, καὶ ἀντὶ παραδόσεως, καὶ ἀντὶ παντὸς ἑτέρου δικαιώματος. εἰ δ' ἴσως καιρῷ καλοῦντι θελήσῃ οἱονδήποτε μοναστήριον χρήσασθαι καὶ τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ δικαιώμασιν, ὑπὲρ ἑαυτοῦ ταῦτα προκομίζον, παρ' οὐδενὸς πάντως [illegible]. ἀναγκαστικῶς γὰρ τοῦτο οὐ ποιήσει. εἰ δὲ οἰκείᾳ θελήματι αὐτὸ αἱρετίσηται, οὐδεὶς ὁ ἐμποδίζων ἔσεται. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῇ δικαιώσει τῆς γῆς συμβαλεῖται τοῖς μοναστηρίοις ὁ παρὼν χρυσόβουλλος γραφὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παροίκοις τοῖς νῦν παρ' αὐτῶν κατεχομένοις, καὶ τοῖς αὐτουργίοις φόροις, διαβατικοῖς, λιμέσι, ποταμοῖς, θαλασσίοις δικαίοις, καὶ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε δικαίῳ παρ' αὐτῶν κατεχομένῳ, ἀνὰ μέρος τῶν ἐφ' οἷς ἔλαβον [illegible] ἢ [illegible], ἢ [illegible], ἢ [illegible], ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὡς πολλάκις ἀνωτέρω διείληπται. εἰ δὲ καὶ [illegible] ἢ [illegible] τὰ δημόσια, ἢ λίβελλοι, ἢ ἕτερόν τι τοῦ δημοσίου ἀνῆκον, καὶ οὐ γέγονε τὸ λογαριασμένον, ἢ ἕτερόν τι ἔχει ἐπιλαμβάνεσθαι τὸ δημόσιον, οὐδὲν τι ἐκ τούτου βλαβήσεται τὰ μοναστήρια. τί δὲ χρὴ τὰ πολλὰ [illegible], καὶ ἀπαριθμεῖσθαι, καὶ [illegible] παραδεδομένον ἀπογράφεσθαι; τὴν πολυλογίαν ἡ βασιλεία μου [illegible].

quod crimen incidit. Si quis autem homicida, qui ad sanctissimam magnam ecclesiam confugerat, & vel perpetuo exilio condemnatus, vel in vinculis esse, vel in perpetua esse custodia toto vitæ suæ tempore jussus erat, solutus, inventus fuerit in loco ubi cædem perpetravit ambulare, vinctus ab exactore qui est in provincia, ad meam Imperialem sublimitatem mittetur: & quæcunque quidem res tunc ei inventæ fuerint, exactori in lucrum cedent, & ei qui homicidam indicavit, ex æquo divisæ. Omnino autem curæ erit iis, qui sunt in sanctissima magna ecclesia illorum judicibus, ut cum conveniente canonica severitate crimina cædis puniant, & tempora non temere contrahant, nec plusquam par sit in iis quæ non decet, se lenes & clementes præstent. Imperialis autem meæ constitutionis exempla, ab iis qui præsunt judiciis descripta, missa ad ecclesias quæ sunt in provincia, ibi reponentur, ut eorum quæ sunt constituta omnes scientiam habeant, & faciant quemadmodum eis comprehenditur. Quod si is qui capto consilio cædem fecit tonsuram sua sponte elegerit, non absque probatione inter monachos cooptabitur: sed sufficienti tempore accuratissime & diligentissime ex canonicis constitutionibus examinatus, & probatus, in monasterio, vel invitus toto vitæ tempore manere cogetur, nec ei unquam exire permittetur. Monasterium autem erit omnino in alia provincia, & non in ea terra quæ mortui sanguinem dehiscens male suscepit.

9. *Ut ecclesiarum & monasteriorum quæ sunt ad urbem, immobilia intacta sint à manu fisci.*

Potenti ergo & sancto nostro Imperatori gratiæ agendæ sunt, qui apostolico canoni consequenter & præsenti constitutioni ecclesiarum & monasteriorum quæ sunt ad urbem, intacta & integra immobilia conservavit à manu fisci, seu publici, per tres aureas bullas suæ Imperialis majestatis: quarum altera quidem Julio mense, IX. indictione, 6654. anno facta est, & constituit non lædi monasteria, eo quod jura quæ illis forte adsunt claudicent: & secunda, quæ mense Octobri, VI. indictione 6665. anno emissa est, & jubet monasteria indivulse & inseparabiliter habere immobilia, etiamsi eis allegationes à census descriptore datæ sunt, quæ pro jure fisci faciunt. Hic autem sitæ non sunt, quod non perpetua cautio & utilitas monasteriis ex iis suppeditetur, sed temporalis. Alia vero quæ mense Martio VI. indictione, 6666. anno edita est, & in omnibus secretis posita quæ post proœmium hoc expresse edicit Imperialis mea sublimitas aliquot abhinc annis auream bullam emittere dispensareque prævenit, iisque quæ in hac urbium regina sita sunt, monasteriis, & iis quæ sunt in occidentali parte Steni, quantum est in littore & longius: similiter & iis quæ sunt in sinu Nicomediæ, & usque ad ipsam Nicomediam, & iis quæ sunt in insulis, Oxea, Prima, Chalce, Plate, S. Glyceria, Principo, Antigonia, Tragonesio, Terebintho, S. Andreæ, S. Tryphoni, S. Liberio, Codonæ, Pelago, Coinsulæ dimidio, Mediæ, & sancto Demetrio, & iis quæ sunt in possessionibus portuum, & usque ad complexum Athyræ: & (ut semel dicam) iis qui circum circa Reginam civitatum exercentur monachis, viris & mulieribus iis multa jura largita est, & in immobilium detentione, ac dominatione, quæ quibusdam juribus ad eos pertinent, firmam & inconcussam possessionem concessit: quemadmodum aurea bulla hæc fusius persequitur. Sed quoniam cavillatores quiescere non potuerant, sed fisci, seu publici prætextu eis gravem afflictionem intulerunt: Imperialis mea majestas Deum placare & propitium efficere volens: ob ea quæ ipsum ut homo offendit: simul etiam volens, magni Imperatoris, Christi scilicet, milites qui vitam monasticam propter ipsum elegerunt, & spiritus armaturam induerunt, socios habere, & strenuos defensores adversus hostes, tam qui videntur, quam qui non videntur, bono illi fundamento tectum quoque proportione conveniens imponere voluit: & præsentem auream bullam ea ex causa edidit, per quam statuit & definit, omnia immobilia quæ hodie ab enumeratis monasteriis possidentur, vel etiam silentiariis & anachoreticis cellulis, vel lauris, & omnino monasticis habitaculis, quocunque nomine vocentur, paræcias, prædia, conventus, tributa, vectigalia, portus, flumina, jura maritima, & ut semel dicam, quodcunque jus in possessione immobili consideratur, & in quocunque loco situm sit, in quo scil. hucusque non data est iis denotatio, seu designatio ab iis qui sunt in ea regione census descriptoribus quæ publicum in iis jus habere comprobet, habere dictas mansiones perpetuo dominio ut imperii mei donum & liberalitatem, & eis deinceps semper in posterum dominari, etiamsi probabili, vel non probabili de causa aliqua eorum, vel etiam fortasse omnia hucusque detinuerunt: vel etiam sine ullo titulo, vel ex titulo, quidem qui male se habet, vel est fortasse falso confictus. Omnia enim quæ ab ipsis in quocunque situ possidentur in oriente & occidente, sive ex iis qui eo tempore administrabant Imperatoribus sive sint ex fragmentis, sive ex commiserationibus, sive è loco motis vel caducis, vel ex vilibus quæ penduntur diariis, vel ex vilibus calamitate vexatis, vel iis quæ à potentibus vendita sunt, vel contra: vel ex correctione male factarum venditionum, & si in aliis locis jussa dari, in aliis tradita sunt, vel donata, non tradita sunt: vel tradita, donata non sunt, vel quovis alio modo male ab ipsis detinentur inconcusse & nullo negotio eis exhibito, à dictis monasteriis vult meum Imperium ea in æternum possideri, ut meum mei Imperii donum à mea liberalitate & munificentia profectum. Cum enim sola nunc apud ipsos immobilium inveniatur detentio, quæ pro omni titulo debet eis sufficere, est supervacaneum, de ullis aliis curiose investigare. In omnibus enim quæ hodie possident, præterquam in iis in quibus à publici census in ea regione descriptoribus documento data sunt, quæ jus fisci, seu publici, ut dictum est, probant, debet præsens aurea Imperii mei bulla sufficere, & pro donatione, & emptione, & quovis alio titulo satis esse: etiamsi quodcunque aliud secretum in eis probetur. Nec cogentur monasteria, ob ea quæ nunc possident immobilia, antiqua alia quæ eis adsunt jura proferre. Sed hac præsenti aureæ bullæ scriptura pro omni jure utentes, ea contenti esse debent, ut quæ eis, ut prius scriptum est, sufficere debeat, & pro donatione & pro traditione, & quovis alio jure. Sin autem invitante fortasse tempore voluerit ullum monasterium iis etiam quæ habet juribus & titulis uti, ea pro se afferens, à nullo penitus prohibebitur. hoc enim non faciet necessario. Si autem hoc propria voluntate elegerit, nemo impediturus admittetur. Non solum autem ad probandum jus terreni quod habent monasteriis sufficiet præsens bulla aurea: sed etiam in paræciis quæ nunc ab eis detinentur, & prædiis, vectigalibus, conventibus, trajectionis solutionibus, portubus, fluviis, juribus maritimis, & quocunque alio jure, quod ab eis possidetur, præterquam in iis, in quibus documenta pro publico (ut sæpe superius dictum est) assumpta sunt. Sin autem recenseri jussa sunt, vel amputari quædam tributa, vel pacta, vel militiæ, vel publica, vel libellica, vel aliquid aliud quod ad publicum pertinet, & non factum est quod recensendum erat, vel habet aliquod aliud jus quod apprehendi possit, monasteria ex eo nihil lædentur. Quid

autem

autem opus est multa dicere & enumerare, & exempli gratia afferre? Verborum multitudinem Imperii mei majestas prætercurrens, ne quis in ejusmodi rebus callidus, & vafer nonnullis quidem dictis, ex iis causis quæ immobilia concutiunt, aliis vero silentio præteritis, verba arripiat, & more Judaico, literæ insistat, & conetur in iis quæ dicta non sunt, monasteria agitare & vexare, universali & generali oratione, Imperium meum vult & decernit, ut quod in iis quæ hodie à monasteriis possidentur, vel in ipsis sunt monasteriorum cathedris, pro publico cogitatum fuerit ab aliquo, vel nunc, vel quandocunque, monasterio datum esse reputetur. Et simul ac hoc cogitarit quispiam vel dixerit, id quoque statim apprehendet monasterium, ut hodie à mea Imperatoria sublimitate donatum. Quod enim ad ea attinet quæ nunc possident immobilia, de quibus pro publico documenta non acceperunt monasteria, imperium meum vult unumquodque eorum publicum existimari, & perpetuam firmitatem obtinere, & à nullo de ea re disceptari, & quemadmodum publico nulla à se molestia negotiumve exhibetur, sic nec silentiaria, nec monasteria, nec reliqua ab ullo publici curatore litibus agitabuntur, sive quis probabilem sive non probabilem causam afferat, sive cujusmodicunque sit quod loquetur. Quisquis enim hoc facere aggressus fuerit, invalida & revera infirma dicere videbitur: & citra ullam misericordiam, ejus facultates fisco consecrabuntur, & ipse omnino infamis semper erit: utpote qui Imperatori adversetur, qui pie, ac religiose omnem molestam vexationem à monasteriis in iis quæ ipsis data sunt, per præsentem auream bullam amoveat, & per ipsam exiguum aliquod donum offerat pro innumerabilibus beneficiis quæ à munifica ejus dextra accepit. Non licebit ergo, nec publici census descriptori, nec ullius secreti præfecto, vel peræquatori, vel in rebus agenti, vel alii personæ quæ publicum tractet, monasteriorum immobilia describere, vel focos censere, & terræ mensuras investigare, vel parœcorum quantitatem, vel quod terræ amplius possidetur, vel non justo pretio emptum est, vel injuste detinetur, examinare. Sed quoniam Imperii mei mandato acta facienda sunt, eorum nomine quæ hodie à monasteriis detinentur immobilium, & parœcorum, tunc demum juste monasterium molestia afficietur, & quod injuste detinet, ab eo auferetur, quando publici census descriptor ostenderit monasterium extra terminum occupare loca, vel parœcos, vel jus aliud. Nec enim licentiam habebunt monasteria augere & amplificare ea quæ ab ipsis hodie possidentur, sive parœci sint, sive loci, sive *αὐτούργια*. Verumtamen per hujusmodi occasionem non licebit exactori, aut descriptori ulli fumarium, vel mensorium, aut aliud quodpiam vectigal quod ad ipsius officium pertineat recipere ab immobilibus quæ suprascriptis subjacent monasteriis. Qui enim contra ausus fuerit, sciat se non tantum id quod exegit multiplicatum restituturum, sed & omnium bonorum publicationi cum infamia & civilium munium incapacitate subjectum iri. Sic enim vult mea majestas jam manifestatorum monasteriorum immobilia omnia haberi ab unoquoque exactore, quasi non subsint ipsius officio, vel potestati. Et quemadmodum exactores in non sibi subjectis provinciis nihil juris habent, ut in iis agant administrentve quicquam: sic nec in immobilibus monasteriorum exactores provinciarum, quibus ea subsunt, censebuntur exactores. Quæ igitur fient acta, & descriptiones ab iis quos Imperium meum statuerit ad probationem eorum quæ à monasteriis possidentur, competentibus secretis propter notitiam insinuabuntur. Scire namque debent omnia monasteria, si quod ex iis deprehensum fuerit, astutiam aliquam, vel collusionem, vel dolum fecisse in immobilibus quæ hodie ab ipsis possidentur, non solum nihil utilitatis ex hac mea majestatis aurea bulla consequuturum, sed etiam casurum jure concesso prædictis monasteriis per præcedentem mei imperii auream bullam. Deinde autem sustulit hæc aurea bulla omnem quoque jussionem quæ ei adversatur, quæ scilicet facta est, vel fiet: & statuit ut monasteria suis quoque antiquis titulis utantur.

10. *De immobilibus magnæ ecclesiæ.*

ET illi quidem antiquo & celebri Solomonis sapientiæ templo pro viribus offerebant omnes: & huic quoque sacro & maximo templo, quod est sub nomine Dei sapientiæ, qui ex Solomone & David secundum humanitatem derivatur, gloriose & regaliter extructo, cujus erat illud Solomonis *præfiguratio*, *novæ inquam Sion*, *arcæ sanctificationis*, servatoris nostri ecclesiæ, (quam super Apostolicorum mandatorum Petram adeo stabilem & immobilem Spiritus sanctus ædificavit) multi diversa munera obtulerunt, quæ in immobilibus possessionibus spectantur, ad orientem & occidentem sita: sed nonnulla in insulis (sunt autem eorum quæ dixi, per redemptionem multa, ne dicam plurima) publico ea applicare decreverunt ex diversis causis ii qui sunt ubique publici census descriptoribus & in ejusmodi rebus exercitatis. Quoniam autem hoc ad mei Imperii aures frequenter delatum est relatione eorum qui hoc magnum & divinum templum dispensant, statim nostra potentia nihil cunctata hanc præsentem bullam huic venerabili domicilio elargita est, per quam ei pure donat & concedit nostra pietas omnia quæ ad fiscum, seu publicum quomodocunque pertinent, ex iis quæ sunt in oriente & occidente, & ab eis in omnibus insulis possidentur, immobilium possessionibus tanquam ejus donum aliquod & sacram oblationem, sive sint parœci, sive terra fortasse arabilis, vel pratensis, vel consita viribus, vel hortensis, vel cujusmodicunque prædia sive in eorum domibus agant famuli negotiatores, vel artifices, etsi castra in aliquibus eorum extructa sint, vel aliquid aliud, quod ad publicum utique pertinet, inventum fuerit. Corrigit autem meum Imperium per præsentem auream bullam quæcunque claudicare inveniuntur in iis quæ dictæ magnæ Dei ecclesiæ adsunt viribus, ac titulis in omnibus ejusmodi immobilibus quæcunque ea fuerint, & omnia quæ illis adsunt in oriente & occidente, & in omnibus insulis, ut nunc à meo imperio data, & ei concessa reputentur per præsentem bullam auream nostræ serenitatis. Ob eam enim causam & exactas procedere descriptiones, quæ declarent cujusque generis immobilia, & qui eis præsunt incolas ac inquilinos: hoc amplius inventa in iis omnis generis *αὐτούργια* à locorum descriptoribus, eorumque subscriptionibus confirmari & in perpetuam securitatem parti sanctissimæ magnæ ecclesiæ tradi jubet nostra majestas: ut omnia sint manifesta & extra controversiam posita, nec ullo tempore in disquisitionem revocentur à descriptorum quoquam vel inspectorum, vel peræquatorum & eorum qui aliter publica perscrutantur declaratarum descriptionum competentibus secretis, in futuram rei memoriam insinuandarum. Neque enim unquam eorum quis poterit ullo modo ingredi hujusmodi immobilia, aut ea in controversiam deducere & disquisitionem. Sed nec instrumenta in iis requirere, non fumarium, vel metreticion exigere, aut aliud ullum vectigal excogitatum in descriptorum lucrum: qui prohibentur insinuatione ipsa & sola præsentis aureæ bullæ mei imperii, & descriptionum, quæ ut supra comprehensum est, valituræ sunt. Omnis autem facta jussio, sive de prius separatis, sive de fragmentis, sive de commiserationibus, sive de iis quæ

δεῖ μακρῶν τῶν περὶ τούτων λόγων, τοῦτο μὲν ἐμφανισθέντων ἐκ τῶν τὰ ἀκίνητα προσκαλούντων αἰτίων, τοῦτο δὲ παρασιωπηθέντων, ἐπιδραττόμενον τῶν ῥημάτων, καὶ κατὰ Ἰουδαίους τοῦ γράμματος ἐπιλαμβανόμενον, καὶ ἐπιχειροῦντα ἐπὶ τοῖς μὴ ἐμφερομένοις διασείειν καὶ παρενοχλεῖν ταῖς μοναῖς· καθολικῷ λόγῳ καὶ περιεκτικῷ τὸ τῆς βασιλείας μου βούλεταί τε καὶ διορίζεται, ὡς ἂν ὅσα ὑπὲρ τοῦ ἐπὶ τοῖς σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων κατεχομένοις, ἢ ἐπ' αὐταῖς ταῖς καθέδραις τῶν μοναστηρίων ὑπὲρ τοῦ δημοσίου παρά τινος, ἢ νῦν, ἢ ὁπηνίκαποτε, αὐτὰ ταῦτα δεδωρημένα λογίζεσθαι τῇ μονῇ· καὶ ἅμα τις ταῦτα διανοηθείη τε καὶ φθέγξεται, καὶ εὐθὺς ἀπολήψεται αὐτὰ ἡ μονὴ ὡς σήμερον δεδωρημένα ταύτῃ παρὰ τῆς βασιλείας μου. ὅσον γὰρ ἐφ' οἷς κατέχουσι νῦν ἀκινήτοις περὶ ὧν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου οὐκ ἔλαβον τὰ προσκυρωτικὰ μοναστήρια, δικαιώματα βούλεται ἡ βασιλεία μου λογίζεσθαι ἓν ἕκαστον τούτων, κατὰ μόνον τὸ ἔχειν τὸ ἀδιάσειστον, καὶ μὴ ὑπὸ μηδενὸς ἀναιρεῖσθαι, καὶ ὃν τρόπον ὁ δημόσιος οὐ πολυπραγμονεῖται ὑφ' ἑαυτοῦ, οὕτως οὐδὲ τὰ ἱερὰ σιλεντιάρια, ἢ κατεχόμενα, μοναστήριά τε καὶ λοιπὰ ὑπό τινος τῶν τοῦ δημοσίου φροντιστῶν ἐνοχληθήσεται· κἂν τι εὔλογον δικαιολογήσεταί τις, κἂν παράλογον, κἂν ὁποῖον ἂν εἴη τὸ λαληθησόμενον. πᾶς γὰρ ὁ τοιοῦτόν τι ἐπιχειρήσων ποιῆσαι, ἀνίσχυρα δόξει λέγειν, καὶ τῷ ὄντι ἀδόκιμα, καὶ ἀσυμπαθῶς ἡ τούτου περιουσία τῷ δημοσίῳ καθοσιωθήσεται· καὶ αὐτὸς ἄτιμος ἐσαεὶ παντάπασιν ἔσται, ὡς ἀντιπίπτων βασιλεῖ εὐσεβῶς τε καὶ φιλοθέως τὰ ἀνενόχλητα ταῖς μοναῖς ἀποχαριζομένῳ, ἐπὶ τοῖς δεδωρημένοις αὐταῖς διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου· καὶ δι' αὐτοῦ βραχύ τι δῶρον προσάγοντι τῷ Θεῷ, ἀνθ' ὧν μυρίων εὐεργετιῶν παρὰ τῆς πολυπαρόχου δεξιᾶς αὐτοῦ περιεπλούτησεν. Οὐκ ἐξέσται τοίνυν οὔτε ἀναγραφεῖ, ἢ σεκρέτου οἱουδήτινος ἐνάρχοντι, ἢ ἐξισωτῇ, ἢ ἀναγραφεῖ, ἢ ἑτέρῳ τινὶ προσώπῳ τοῦ δημοσίου, τὰ τῶν μοναστηρίων ἀκίνητα ἀναγράφεσθαι, ἢ καπνολογεῖν, ἢ ἀναζητεῖν μέτρα γῆς, ἢ παροίκων ποσότητα, ἢ γῆς τι ὑπέρμετρον, ἢ ὑπὲρ τίμημα, ἢ τὰ ἀδίκως κατεχόμενα ἐξετάζειν. ἀλλ' ἐπεὶ ἐκ προστάξεως τῆς βασιλείας μου μέλλουσι γενέσθαι πρακτικὰ τῶν σήμερον κατεχομένων παρὰ τῶν μονῶν ἀκινήτων καὶ παροίκων, τότε μόνον ὀχληθήσεται ἡ μονή, καὶ τὸ ἀδίκως κατεχόμενον ἀφαιρεθήσεται, ὅτε ὁ ἀναγραφεὺς δείκνυσιν ὡς ἐκτὸς τοῦ περιορισμοῦ κατέχει ἡ μονὴ τοπία, ἢ παροίκους, ἢ ἕτερον δίκαιον. οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἀδείας ἐξέσται ταῖς μοναῖς τὰ σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχόμενα, εἴτε πάροικοι εἶεν, εἴτε τόποι, εἴτε αὐτούργια, ἐπαυξάνειν καὶ εἰς πληθυσμὸν ἀγαγεῖν πλείονα. Πλὴν τῇ τοιαύτῃ προφάσει οὐκ ἐξέσται πράκτορι ἢ ἀναγραφεῖ οἱῳδήτινι, ἢ καπνικόν, ἢ μιτατίκιον, ἢ ἕτερόν τι ἀναγραφικὸν ἢ πρακτορικὸν φορολόγημα ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἀκινήτων ἀναλαμβάνεσθαι. εἰδέναι γὰρ ὀφείλει ὁ τοῦτο τολμήσων, ὡς οὐ μόνον ἐπὶ τὸ πολλαπλάσιον ἀποστρέψει ὅπερ ἂν ἀναλάβῃ, ἀλλὰ καὶ πλείονι δημεύσει ὑποβληθήσεται, καὶ ἄτιμος ἔσται καὶ ἀπολίτευτος. Οὕτω γὰρ θέλει ἡ βασιλεία μου τὰ τῶν δηλωθεισῶν μονῶν ἀκίνητα πάντα λογίζεσθαι ἐφ' ἑκάστου τῶν πρακτόρων, ὡς μὴ ὄντα ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἀρχήν τε καὶ ἐξουσίαν. καὶ ὃν τρόπον οἱ πράκτορες ἐπὶ τοῖς μὴ ὑποκειμένοις αὐτοῖς θέμασιν οὐδὲν δίκαιον ἔχουσιν ἐνεργεῖν, ἢ ὅλως ποιεῖν τι ἐπ' αὐτοῖς· οὕτως οὐδὲ ἐπὶ τοῖς τῶν μοναστηρίων ἀκινήτοις οἱ πράκτορες τῶν θεμάτων, ὑφ' ἃ τελοῦσι τὰ τοιαῦτα ἀκίνητα, πράκτορες λογισθήσονται. τὰ μέντοι γενησόμενα πρακτικά, καὶ οἱ περιορισμοί, παρ' ὧν ἂν ὁρίσῃ ἡ βασιλεία μου εἰς παράστασιν τῶν σήμερον παρὰ τῶν μοναστηρίων νεμομένων, τοῖς προσφόροις σεκρέτοις δι' εἴδησιν ἐμφανισθήσονται. Ὀφείλουσι δὲ εἰδέναι πάντα τὰ μοναστήρια, ὡς εἴπερ ἂν ἐξ αὐτῶν εὑρεθῇ ῥᾳδιουργίαν τινὰ πεποιηκότα ἐπὶ τοῖς σήμερον παρ' αὐτῶν κατεχομένοις ἀκινήτοις, ἢ συμπαιγνίαν, ἢ δόλον πλημμεληθέντα τινά, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου ὠφελείας οὐκ ἀπολαύσουσι τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ τῆς προφυλαχθείσης αὐτοῖς ἐκπεσοῦνται δικαίως, διὰ τοῦ προγεγονότος πάσαις ταῖς δηλωθείσαις μοναῖς ἑτέρου χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου. Ἐφεξῆς δὲ ἀνεῖλε τὸ τοιοῦτο χρυσόβουλλον, καὶ πᾶσαν πρόσταξιν ἐναντιουμένην τούτῳ, γεγονυῖαν δηλονότι ἢ καὶ γενησομένην· καὶ διακελεύεται χρᾶσθαι τὰς μονὰς καὶ τοῖς παλαιγενέσιν αὐτῶν δικαιώμασιν.

ι. Περὶ τῶν ἀκινήτων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Β.

ΚΑΙ τῷ παλαιῷ μὲν ἐκείνῳ καὶ περιπύστῳ τῆς τοῦ Σολομῶντος σοφίας ναῷ τὰ κατὰ δύναμιν προσέφερον ἅπαντες· καὶ τῷ ἱερῷ δὲ τούτῳ καὶ παμμεγίστῳ τεμένει τῷ ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, τοῦ καὶ ἐκ Σολομῶντος χρηματίσαντος καὶ ἐκ Δαβίδ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον φιλοτίμως ὄντως ἐνιδρυμένῳ καὶ τῷ ὄντι βασιλικῶς, οὗ κἀκεῖνος ἦν ὁ Σολομώντειος προεκτύπωμα, τῇ νέᾳ λέγω Σιών, τῇ τοῦ ἁγιασμοῦ κιβωτῷ, τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκκλησίᾳ, ἣν τῇ πέτρᾳ ἐποικοδόμησε τῶν ἀποστολικῶν διαταγμάτων τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὕτως ἀρραγῆ καὶ ἀκλινῆ, διάφορα πολλοὶ προσήνεγκαν ἀναθήματα, ἐν ἀκινήτοις θεωρούμενα κτήσεσι, κατά τε τὴν ἕω διακειμένας καὶ πρὸς δυσμάς· ἀλλά γε καὶ κατὰ τὰς νήσους. εἰσὶ δὲ ἃ προεῖπον ταῦτα, καὶ κατ' ἐξώνησιν τούτων πολλά (ἵνα μὴ λέγω τὰ πλείω) ἐκ διαφόρων αἰτιαμάτων τῷ δημοσίῳ προσκυρωθῆναι διεγνώκασι παρά τε τῶν ἑκασταχοῦ ἀναγραφέων καὶ τῶν ἄλλως περὶ ταῦτα δεινῶν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ταῖς ἀκοαῖς ἐνηχήθη τῇ βασιλείᾳ μου ἐξ ἀναφορᾶς τῶν τὰ κατὰ τὸν μέγιστον τοῦτον καὶ θεῖον οἰκονομούντων ναόν, αὐτίκα μηδὲν μελλήσασα τὸ ἡμέτερον κράτος τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον τῷ πανσέπτῳ τούτῳ οἴκῳ ἐπιβραβεύσασα, δι' οὗ καθαρῶς αὐτῷ δωρεῖταί τε καὶ χαρίζεται ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια ἅπαντα τὰ τῷ δημοσίῳ ὁπωσδήποτε διαφέροντα, ἀπό τε τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει καὶ ταῖς ὅλαις νήσοις κατεχομένων παρ' αὐτῆς ποικίλων ἀκινήτων ἐπιδόσεων, ὡς δῶρόν τι αὐτῆς καὶ ἱερόν τι ἀνάθημα· κἂν πάροικοι εἶεν, κἂν γῆ ἀρόσιμος τυχόν, ἢ λιβαδιαία, ἢ ὑπάμπελος, ἢ κηπεύσιμος· κἂν αὐτούργια οἱαδήτινα· κἂν ἐν οἴκοις πραγματεύονται, ἢ ἐργαστηριακοί, κἂν κάστρα ἔν τισι τούτων ᾠκοδόμηνται, κἂν ἕτερόν τι ὁπωσοῦν τῷ δημοσίῳ διαφέρον ἐν τούτοις εὑρέθη. ἐπανορθοῦται δὲ ἡ βασιλεία μου διὰ τοῦ παρόντος εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου λόγου καὶ ὅσα τι χωλεύειν εὑρίσκονται ἐπὶ τοῖς προσοῦσι τῇ διαληφθείσῃ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ δικαιώμασιν, ἐν πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις, ὁποῖα ἂν καὶ εἶεν· καὶ πάντα τὰ προσόντα αὐτῇ κατά τε δύσιν καὶ ἀνατολήν, καὶ τὰς ὅλας νήσους, ὡς νῦν παρὰ τῆς βασιλείας μου δωρούμενα καὶ παραδιδόμενα ταύτῃ λογίζεσθαι, διὰ τῆς παρούσης εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου γραφῆς ἡ γαληνότης ἡμῶν θεσπίζει καὶ διορίζεται. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ προσκελευσμοὺς προβῆναι λεπτομερεῖς ποικίλων ἀκινήτων δηλωτικούς, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς προσκαθημένων παροίκων τε καὶ ἐνοίκων, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐν τούτοις εὑρισκομένων παντοίων αὐτουργίων παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἀναγραφέων· καὶ ταῖς ἐκείνων πιστωθῆναι ὑπογραφαῖς· καὶ τῷ μέρει τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιδοθῆναι εἰς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν τὸ κράτος ἡμῶν ἐξεκέλευσεν· ὡς ἂν ὦσι δῆλα καὶ ἀναμφίλεκτα ἅπαντα, καὶ μηδέποτε τῶν καιρῶν ὑπ' ἀνάκρισιν ἄγοιντο παρ' ὁποιουοῦν τῶν κατὰ καιροὺς ἀναγραφέων, ἢ ἐποπτῶν, ἢ ἐξισωτῶν, καὶ τῶν ἄλλως ἀνερευνώντων τὰ δημοσιακά, τῶν δηλωθέντων προσκελευσμῶν ἐμφανισθῆναι ὀφειλόντων τοῖς προσφόροις σεκρέτοις δι' εἴδησιν. οὐδὲ γὰρ ἐξέσται τινὶ τούτων ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ καθ' οἱονδήτινα τρόπον ἐν τοῖς τοιούτοις ἀκινήτοις εἰσέρχεσθαι ὁπωσδήποτε, ἢ ταῦθ' ὑπὸ ζήτησιν ἄγειν καὶ ἐξέτασιν οἱανδήτινα. ἀλλ' οὐδὲ δικαιώματα ἐπὶ τούτοις ἐπιζητεῖν, ἢ καπνικὸν ἀναλαμβάνεσθαι, ἢ μιτατίκιον, ἢ ἕτερόν τι οἱονδήποτε φορολόγημα, εἰς κέρδος τοῖς ἀναγραφεῦσιν ἐπινοούμενον· ἀποπεπτωκότων τῇ ἐμφανείᾳ καὶ μόνῃ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου, καὶ τῶν προσκεκοσμημένων προσκελευσμῶν, ὡς δεδήλωται). Πᾶσα δὲ πρόσταξις γεγονυῖα, εἴτε περὶ τῶν προσαφαιρεθέντων, εἴτε περὶ κλασμάτων, εἴτε περὶ συμπαθειῶν, εἴτε περὶ τῶν ἀπὸ τοιούτων εἴδους, εἴτε περὶ τῶν ὑποκειμένων ταῖς χαραγαῖς, εἴτε περὶ πρατικῶν συμπεπτωκότων κἂν μὴ αἰτήσει τούτων ἐζήτουν, εἴτε περὶ τῶν ἀπὸ * μὴ τέχνης δωρεᾶς, εἴτε περὶ οἱουδήτινος ἑτέρου κεφαλαίου ἐξεφωνήθη, καὶ κατά τι ἐναντιοῦται τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ λόγῳ τῆς βασιλείας μου, ἔσται ἐπ' αὐτῷ δεῖται τὸ ἀνίσχυρον κἂν τὸ μὴ ἀναγκαῖον ἔχῃ ἐξῃρημένον ἐν αὐτῷ, εἰ μὴ ῥητῶς ἐκφωνηθῇ. ἐν εἰδήσει γὰρ πάντων γεγενημένων

[illegible]

ια'. Περὶ δικαιωμάτων τῶν ἁπανταχοῦ ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν ἀκινήτων. B.

Προσέτι τούτοις ἀπελύθη καὶ ἕτερος χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοῦ κρατίστου ἡμῶν βασιλέως, κατὰ μῆνα Φεβρουάριον, ἐπινεμήσεως ια' τοῦ ͵ϛχϟϛ' ἔτους [illegible]

ab humilibus ordinibus, sive de iis qui incisionibus subjecta, sive de militiis affectatis licet compensatio facta non sit, sive de non acquiescendo factis sine quantitate donationibus, sive de quacunque re edita fuerit jussio, & ulla in re repugnet præsenti imperii mei bullæ aureæ, irrita erit & invalida, & si ne irrita fiat in ea expressum sit, nisi nominatim pronunciatum sit. Omnium enim jussionum quæ factæ sunt, notitiam habet mea pietas, quas sigillatim enumerare supervacuum existimavit: & ut expressim enumeratas & eversas quod ad hanc aureæ bullæ orationem attinet, censeri constituit mea majestas. Sed nec alia ulla quæ in posterum fiet jussio huic piæ scripturæ prævalebit: quinimo & illa, quatenus præsenti meæ majestatis definitioni adversatur, irrita fiet, nullarumque virium: licet, ne subvertatur apposita sit clausula. Nisi nominatim pronuntiatum sit, aut quævis alia distinctio. Ut autem sint, manifesta quæ adsunt sanctissimæ Dei magnæ ecclesiæ immobilia omnia in præsenti bulla aurea aperte inscripta sunt: quæ habent hoc modo: in Thracia & Macedonia illa & illa, & deinceps enumerat omnia immobilia. Et post horum enumerationem ait, Judæi strobiliotæ ubicunque inventi, & excussi amplior capacitate triginta millium. Sancit Imperialis mea potestas sanctissimam magnam ecclesiam & omnem ejus partem habere jus suum inviolatum omnino & inconcussum, cum exactiores fieri debebant terminorum definitiones à locorum descriptoribus, ut sæpe dictum est. Verum eo prætextu non licebit prædictis descriptoribus fumarium exigere, vel metreticon, aut necessariorum dationem, ullamve exactionem facere à quibuscunque immobilibus ejus. Sed absque ulla collatione & petitione prædictas finium descriptiones conficient. Quod si quis ausus fuerit violare quidquam eorum quæ præsenti aureæ bullæ oratione majestatis meæ definiuntur, præter Imperialem indignationem, in periculum veniet subeundi pœnam triginta librarum, quæ sine commiseratione à domesticorum secreto, ex aditione sanctissimæ magnæ ecclesiæ exigentur: quippe cum firma ac munita sit præsens aureæ bullæ oratio, facta mense Augusto 1. Indict. anno 6661. cui nostrum pietate præcellens subscripsit Imperium.

11. *De instrumentis omnium quæ ubique sunt ecclesiarum ob possessionem immobilium.*

PRæterea autem emissa est & alia bulla aurea Imperatoris quæ dicitur medicatrix, utpote quæ fortasse medeatur titulis & juribus omnium ecclesiarum quæ claudicant, episcopatuum scil. & metropolium, & ipsius magnæ ecclesiæ, quæ etiam ad verbum sic habet: Qui post Mosem fuit electi illius populi Imperator Jesus, Hierichuntis festinans munimenta, ac propugnacula diruere, sacerdotibus jussis in circuitu tuba canere & sic murorum propugnacula mirabiliter dejecit. Imperio autem meo, quod novo populo à Deo electo præest, post illum principem populi servatorem & ducem alium Mosem inclytum, dico imperii mei dominum & genitorem, veluti quædam Hierichuntina mœnia, diruere properanti communis Christianorum inimici propugnacula, occidentalis dico draconis, qui [1] in Sicilia tyrannidem exercet, & illinc adversus Romanum Imperium latenter prorepit veluti spiritalibus quibusdam tubis, vestris antistitum Deum nobis quotidie placantium precibus, ad illum diruendum adjuvantibus opus est. Sed & ipse divinus Moses, quando cum Amalech prælium commisit sacerdotibus utrinque innixus, sic eum fugavit, & vicit. Sicut ille ergo, meum quoque Imperium, antistitum sustentaculo indigens, ad aciem adversus novum hunc Amalech propositam, & veluti quandam lucis columnam novum hunc Israel præcedentem, & ejus gressus dirigentem, preces eorum habere volens: hanc præsentem auream bullam, & omnium ecclesiarum matri, novæ Sion, Dei sapientiæ habitaculo, & iis qui sunt in omnibus insulis & in oriente & occidente antistitibus donavit: eorum pro Imperio meo preces magis confirmans. Recte enim scit meum Imperium Regem non servari per multam potentiam, & gigantem non servatum iri in multitudine virtutis suæ: mendax autem equus ad salutem, ut dicam cum Propheta & Psalmographo & Deipatre. Volens enim ut firmitas & stabilitas ecclesiæ quæ omnibus præest, servetur, & omnibus dictis antistitibus sanctarum quæ ubicunque sunt ecclesiarum, & securitatem titulorum ac jurium quæ illis adsunt, in ipsorum immobilium detentione firmius constituens, & præterea corrigens si quid in eorum juribus claudicet, & mero jure sit destitutum. Et non solum hoc, sed & si quod jus consequi debeant ad ejusmodi immobilium dominationem, detentionem, & proprietatem, id fortasse prius factum non est, hanc Imperii mei bullam auream ejus quod deest medicatricem illis tradidit, quæ veluti perfectum & integrum & omnino inconcussum jus ejus ostendit. Per quam confirmat quidem & tutius facit quodcunque jus adest sanctis Ecclesiis, eique quæ illis præsidet, in ipsarum immobilibus cujusmodicunque fuerint, & ubicunque ea sita sint: & quod bonum est, melius fecit Imperii mei sententia & calculo. Quicquid autem est in eis in quibuscunque quis spectatum id dixerit, sive in aureis bullis diversorum Imperatorum, sive in sigillis, & sive in simplicibus jussionibus, sive in resolutionibus, sive in actis, claudicans, & aliquatenus, ab eo quod est exactum, & à debita consequentia deficiens regalium jussionum & legum corrigit & decernit, dictis sanctissimis ecclesiis nullum ex ea re præjudicium inæternum afferri: sed quod in eis est infirmum & imbecillum, esse firmissimum & nulla juris allegatione oppugnandum ab eo qui velit aliquid pro fisco, seu publico dicere, ut quod præsenti Imperii mei bulla aurea confirmetur & valde corroboretur. Et ut ex multis eorum quæ cuipiam in mentem venire possint, pauca quædam Imperium meum memoria repetat: si forte donatio ipsius parœcorum sit sine certa quantitate, aut mensurarum terræ, vel auturgia alia innovarint in hujusmodi possessionibus forte quæ ipsis donatæ non fuerunt: aut donatæ quidem fuerunt, jussiones autem de his factæ, non sunt revocatæ: vel in prius designatis donatis ipsis jussiones de prius definitis non sunt revocatæ: aut jussionum principalium quæ ipsis tributæ sunt aliquæ nullo modo insinuatæ fuerunt, aut fuerunt quidem insinuatæ in aliquo secreto, non tamen competente: aut insinuatæ perierunt, exempla autem earum fide digna reperiuntur: aut acta quæ procedere debebant, non processerunt, vel quæ processerunt, non sunt insinuata, aut quæ fieri debuerunt rationum computationes, factæ non sunt, aut forte quamlibet aliam ob causam sive ex parte sive in totum jura sæpe dictis sanctis Dei ecclesiis & matri omnium claudicant, & inde firmitatem suam non habent, etsi non quæ id faciat causa nominatim expressa sit, aut forte alia ipsis exhiberi debuerant jura de hujusmodi immobilibus velut quibusdam omnino procedentibus in ipsis (nam si documentum de quopiam ex possessis à se immobilibus nequaquam adquisierint nihil à præsente aureæ bullæ oratione juvabuntur) nulla in re hæc omnia & quæcunque alia cuipiam pro fisco certanti in mentem quandoque venerint, lædere unquam sanctissimas ecclesias & Sophiæ Dei templum, reliquasque metropoles, archiepiscopas, episcopas, poterunt in iis immobilibus quæ (ut dictum est) ad ipsas pertinent, ex qualibuscunque documentis. Nam si nullum quæsierunt unquam jus in aliquibus forte immobilium quæ habent, nullam ex præsenti aureæ bullæ oratione sentient utilitatem: sicut nec in quibus fiscus, ad hodiernum usque diem possessionem habuit ex justa quapiam causa, in his enim omnibus juris observabitur exacta disciplina. Si quis igitur

[1] Saracenos videtur intelligere.

igitur voluerit per avaritiam, aut quampiam aliam causam, ea contemnere quæ hac chrysobulla mei Imperii oratione definita sunt: primum quidem sanctæ Trinitatis splendorem, cum ad tremendum sistemur tribunal, non conspiciet: excidet autem & Christianorum pastæ ut Judas duodenatio. Et præter hæc execrationem sibi conciliabit primogenitorum sanctorum, justorum & deiferorum patrum qui ab ævo prætii ortui fuerunt.

12. *De citationis absentium.*

AC in iis quidem consistit canon. Tu autem scias, terminum qui hic præstituitur, hodie locum non habere, & per tria xxx. dierum edicta omnes actores, & reos accersiri, cujuscunque sint status, & cujusmodicunque causa sit: secundum Novellam potentis & sancti D. nostri & Imp. mense Julio editam indict. xiv. anno 6674. Sed hoc quidem servatur, quando per libellum & reliquam judicialem consequentiam pecuniaria vel criminalis causa adversus Episcopum illata fuerit. Si autem per ordinem adversus Episcopum vel clericum aliqua ecclesiastica quæstio denunciata fuerit, quando nec libello opus est, vel aliqua alia judiciali consequentia: & qui accusatur, seu defertur, non adest: punietur secundum lxxiv. canonem apostolicum, sicut condemnatur seu punitur etiam à legibus contumax impudens.

13. *De tonsura monasterium degere volentium in monasterio, post trimestre facta.*

NOn est lex scripta quæ statuat, ut si qua tonderi atque divortium facere cum marito velit, ne confestim tondeatur, sed in monasterium abducatur, & trimestri spatio exploretur, num forte in ipso velut pugnæ initio tonsuram deprecetur. Sed ex inscripta consuetudine, sæpenumero in judicio probata & confirmata, receptum est, ne aliter mulieri tonsura permittatur, quam si post tres menses interrogata sit, an in hoc bono proposito permanere velit. Ac sane hac de re coram imperatorio tribunali satis certatum est. Cum enim multi dicerent, debere Pyrrogeorgii illius uxorem confestim detonderi, quod sumi judicii esset, ut quæ etiam quadraginta annos haberet: ac vero nulla lex scripta de trimestri isto ageret: à Deo coronatus optimus & sanctus noster Imperator longam consuetudinem, ut dictum est, confirmatam, pro scripta lege suscepit: atque subnotatione confirmavit.

14. *De fere Judæorum.*

CUm motis esset ut Judæi coram solo Steni præfecto litigarent, optimus atque sanctus noster Imperator statuit, ut coram quocunque tribunali secundum leges causas agerent. Ac consuetudo pro nihilo habita est ut quæ legitime non fuisset confirmata.

ALEXII COMNENI SECUNDI.

Ne monasteriorum prædia describantur.

IMperium meum ex vestris precibus exaltatione indigens, & vestigiis domini & patris sui bonæ memoriæ volens insistere, illius quoque in eos qui sunt Deo dedicati beneficentiam imitari constituit. Ideo per hanc unam in vos beneficentiam & Deo, qui ipsum Imperatorem fecit, gratificatur, Imperatorisque & patris nostri sanctæ animæ & nostræ potentiæ profectus in bonam basim ac fundamentum ponit: & vestræ petitioni se inclinans, ut vim suam habeant, sintque stabiles, firmæ ac immobiles, quæ de vestris monasteriorum beneficiis aureæ tres bullæ emissæ sunt à sancta illius majestate decernit, & ut in eodem robore immobiliter permaneant: in quo à principio expositæ sunt, & quæ iis consequenter processerunt traditionis acta securitatem referant, etiamsi post biennium facta fuerint: licet fortasse quædam eorum in convenientibus secretis prius posita non fuere: iis quæ ad interpretationem vel subversionem virium bullarum aurearum particularem vel generalem editæ sunt jussionibus, quæ in nostris monumentis declarantur, quomodocumque emissæ fuerint, per præsentem resolutionem inutilibus invalidisque redditis, & perinde ac sine essent quidem omnino reputatis. Cessabit autem & quæ hucusque vestris monasteriorum immobilibus in Thracia & Macedonia sitis insultavit, Practorici & Catepanici usus exactio, stuppæque & axungiæ redemptio & exactio, tanquam per hanc præsentem resolutionem excisæ & radicitus extirpatæ, & eo redactæ, ut nec sint, nec nominentur: prætoribus & exactoribus & catepanis, & iis qui stuppæ & axungiæ redemptionem vel exactionem exercent, iisque qui illis ministrant, sic ejusmodi immobilia prætercurrere debentibus, perinde ac si ne in suis quidem omnino regionibus sita essent, utpote quæ non sint à publico omnino requirenda in omnibus, quæ hoc modo decreta sunt ipsi, ab initio hodierni diei repetiti diuturno, & deinceps in omne ac perpetuum tempus suscepta sine contradictione, nec habeantur pro descriptis in publicis actis, licet autem non descriptæ sint in actis, sed alio quo modo agnita. & sic recepta. Si quis autem præter ea quæ constituta sunt his aureis bullis & præsenti solutione mei imperii, fuerit ausus aliud exequi in quibusvis possessionibus immobilibus vestrorum monasteriorum, præterquam quod Ixîæ majestatis tenebitur reus (sicut his aureis bullis definitum est) & ab eminentissimo temporis illius mystico illarum cuipiam vestrarum possessionum damnum sarcire compelletur, Monasteriis quoque omnibus vicissim curæ erit, tam iis quæ sunt intra urbem quam quæ extra sub terminis iis aureis bullis comprehensis imperatoris bonæ memoriæ inclyti D. & patris imperii mei, ea peragere quæ in vestra suggestione declarata sunt: nisi velint tali excusatione privati, eo quod semel ea neglexerint.

ISAACI ANGELI.

1. *De metropolitanis revocantibus ad se pertinentes episcopos jure metropolis aut archiepiscopatus honoratas.*

QUoniam autem mense Aprili, xi. Indict. anno 6707. edita aurea bulla Imperatoris domini Isaaci Angeli, quæ & metropolitanis episcopatus ad se pertinentes, & metropolium, vel archiepiscopatuum honore donatos ad se revocantibus, & iis itidem qui imperialem circumspectionem privare conantur, ne episcopatus in metropoles & Archiepiscopatus erigat, secundum sibi datam à superis potestatem, os occludit: à nonnullis quæstum est quid sit quod canone comprehenditur, ut honore affectæ metropoles solum honorem habeant, utpote aliis juribus veræ metropoli servatis. Dicimus de ea re dubitationem ab Imper. hac constitutione dissolvi. Quæsitum enim est, & post multas tationes allatas, hæc ejus rei gratia expressim comprehensa sunt: *& quod* universali tatione & generaliter exposita dispositione, ecclesias quæ jussione Imperatoria in altiorem thronum eriguntur, honore quoque dignas censeri oporteat, & electiones illic procedere ex forma canonica, quæ in magna ecclesia consecuta est, metropolitanis & archiepiscopis convenientibus, & metropolitanum eligentibus: hoc &, Imper. mea sublimitas decernit, & hanc constitutionem sancta quoque sequetur synodus, ut quæ ecclesiasticum ritum accurate servet, & à canonica rectitudine non excidat.

IMR

β'. Περὶ γάμου τοῦ ζ' βαθμοῦ. B.

Γίνωσκε δὲ ὅτι κἂν ὁ τοιοῦτος συνοδικὸς τόμος καὶ ἡ τοῦτον ἐπικυροῦσα βασιλικὴ πρόσταξις μετ' ἐμποδίσεως κωλύῃ τὸ ἐξ αἵματος ἕβδομον βαθμοῦ γάμον· ἀλλὰ κατὰ τὴν δ' ἐπινέμησιν τοῦ ,ςχϟδ' ἔτους, πρόσταξις γέγονε τοῦ βασιλέως ἡμῶν, τοῦ ἁγίου κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, πατριαρχοῦντος τοῦ Καματηροῦ κυρίου Βασιλείου διορίζουσα μὴ προκαταρκτίζεσθαι ἐκ τῶν ῥηθέντων προ-ξένων τὸ μετὰ τὴν ποίησιν αὐτῶν συστάντα γάμον μέσον τῶν πανευτυχεστάτων καισάρων τοῦ Καντακουζηνοῦ κυρίου Ἰωάννου καὶ τῆς αὐταδέλφης τοῦ βασιλέως κυρίας Εἰρήνης, καὶ εἰς ἕβδομον βαθμὸν ἐξ αἵματος ἀναγόμενον· ἀλλ' ὅσον τὸ εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ἀπρακτῆσαι τὰ παρὰ τῆς συνόδου καὶ τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουὴλ διορισθέντα περὶ τοῦ τοιούτου γάμου. καὶ ἐδέχθη καὶ παρὰ τῆς συνόδου.

γ'. Τὸ γεγονὸς σημείωμα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, εἰς τὸ ἀποκείρεσθαι τὰς τῶν ὑποψηφίων ἀρχιερέων γυναῖκας, κατὰ τὴν κ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἡμέρᾳ τετάρτῃ ἐπινεμήσεως ε'.

Ἡ Ἐννομος τοῦ βασιλέως ἀπόφασις οὐκ ἀκίνδυνος τοῖς παρανομοῦσι φανεῖται. ὡς γὰρ ὄμφαξ ὀδοῦσι καὶ καπνὸς ὄμμασι βλαβερόν, οὕτω καὶ παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ. πρὸς τί δὲ μοι καὶ ἀφορᾷ τὸ τοῦ λόγου προοίμιον; Ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Κυζίκου καὶ τὴν σήμερον δικάζουσαν τὴν βασιλείαν μου περιευρηκώς, συνεδριαζόντων αὐτῇ τοῦ τε ἁγιωτάτου μου δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν ἑτέρων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ Θεουπόλεως Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων· μηδὲ τῶν ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἐνδημούντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἀπολιμπανομένων, ὧν τὰ πρὸς ὄνομα διαλαμβάνεται κατωτέρω· προτέθεικεν ὅτι τινὲς τῶν εἰς μητροπόλεις ἢ εἰς ἀρχιεπισκοπὰς ψηφισθέντων καὶ χειροτονηθέντων, πρὸ τῆς χειροτονίας ἔχοντες γαμετάς, αὐτοὶ μὲν τὸ καταξιωθῆναι τοῦ χρίσματος τῆς ἀρχιερωσύνης οὐκ ἀπηνήνεαντο· αἱ δὲ σύνοικοι τούτων τὸ αὐτὸ καὶ πάλιν κοσμικώτερον σχῆμα ἐνδιδυσκόμεναι ἀμφιέννυνται, ἀναισχύντως τοῖς οἰκίοις ἐνδιατρίβουσιν ἐν οἷς κατῴκουν τὸ πρότερον, καὶ οὔτε γυναικείοις μοναστηρίοις εἰσήχθησαν, ἀλλ' οὐδὲ τῷ Θεῷ ἑαυτὰς ἀφιέρωσαν, καὶ τὸν μονήρη βίον ἀσπάσαντο καὶ ταῦτα, τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων ῥητῶς ἐξαγορευόντων, τοὺς χειροτονηθέντας ἀρχιερέας ἐκ παντὸς τρόπου τῶν πρὸ τῆς χειροτονίας συζευχθεισῶν αὐτοῖς ἀπέχεσθαι νομίμων γαμετῶν, οὐχ ὅτι μὴ ἐξ ἐπιταγῆς ἀλλ' αὐθαιρέτῳ γνώμῃ ἕκαστος τῶν τοιούτων προαιρῶνται εἰς ὁμολογίαν ψηφισθέντων, ἢ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸ ἀγαμίαν οἰκειώσωνται ὡς, διὰ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, ἢ τὴν ἀρμόζουσαν σωφροσύνην διὰ τὸ τοῦ γάμου προσέλαυνε τίμιον, καὶ ταῦτα λέγων, καὶ κανόνας διαφόρους ἐμφανιστήσας ὧν καὶ εἷς ὁ τεσσαρακοστὸς ὄγδοος ἦν τῆς ἕκτης συνόδου, τουτὶ κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνων, Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνή, κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς προδιαζευχθεῖσα, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ἐν μοναστηρίῳ εἰσίτω, πόῤῥω τῆς τοῦ ἐπισκόπου καθιδρυμένον οἰκήσεως, καὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαυέτω. εἰ δὲ καὶ ἀξία φανείη, πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀναβιβαζέσθω ἀξίωμα. Ἀναγνωσθέντος οὖν τοῦ τοιούτου κανόνος, ἡ βασιλεία μου μέγιστα τῶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις δῶρα Θεοῦ παρὰ τῆς ἄνωθεν φιλανθρωπίας γινώσκουσα, καὶ τὸ τῆς βασιλείας καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης θεόθεν χρίσμα καὶ τὸ ἀξίωμα, ἐκ μιᾶς τε αὐτῆς ἀενάου πηγῆς ἑκάτερον προϊέναι, καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον κοσμεῖν μάλιστά τε καὶ ποικίλλειν· καὶ μόνον ἔτι περισπούδαστον ἔχουσα ὡς τὴν τῶν ἱερέων σεμνότητα, οἳ τὰς χεῖρας ἐξαπλοῦντες τῇ βασιλείᾳ καὶ θείᾳ ἀξίᾳ, ὑπὲρ παντὸς τοῦ φιλοχρίστου πληρώματος τὸ θεῖον ἱκετεύουσι, καὶ ὡς ἱεροί τινες ἄξονες, τὸ τῆς βασιλικῆς ἐπικρατείας ὑπερείδουσιν· ἐπεὶ καὶ μάθοι τοὺς κανόνας παρορωμένους καὶ παραθεωρουμένους ἐπὶ τῆς εὐνομίας, καὶ ταῦτα τοῦ κράτους ἡμῶν, ὡς καὶ ἐπ' ὀλίγον διαζευχθεῖσαι τῶν χειροτονηθέντων ἀρχιερέων· ἀλλὰ καὶ συνοικεῖν ἀνεχομένων ταῖς αὐτῶν γαμεταῖς· οὐ μικρὰς ὑπῆλθε τὴν ψυχὴν, τουτὶ τοι καὶ τογνοῦν τι καὶ ἄχαρι τὸν θεοφιλέστατον χαρτοφύλακα προσαπαρξαμένη ἡ βασιλεία μου, παρ' αὐτοῦ διωρίσατο, προσεπιψηφισαμένων τούτῳ καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, ἐν γυναικείοις μοναστηρίοις ἀνυπερθέτως εἰσαχθῆναι τὰς πρὸ τῆς χειροτονίας συναφθείσας γαμετὰς τοῖς χειροτονηθεῖσιν ἀρχιερεῦσι, πόῤῥω τῆς τῶν ἀρχιερέων οἰκήσεως ἱδρυμένοις, κἀκεῖ καὶ ἀποκείρεσθαι ταύτας, καὶ κανονικῶς κατὰ μοναχὰς διάγειν ἑκάστην αὐτῶν ἐν ᾗ μονῇ καὶ τὴν τρίχα ἀπέθετο. εἰ μὴ βουλομένων τῶν γυναικῶν ἐκείνων τὴν ἀποκάρσιν δέξασθαι, τοὺς πρὸ τῆς χειροτονίας συναφθέντας αὐταῖς, ἀπογυμνουμένους εἶναι τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ ἀξιώματος, καὶ ἑτέρους ἀντ' αὐτῶν ἐπὶ ταῖς λαχούσαις αὐτοὺς ψηφίζεσθαι. καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι τὸν πρὸ τῆς χειροτονίας νόμιμον ἔχοντα γαμετὴν, εἰ μὴ διαζευχθεῖεν ἑκάτεροι, κατὰ κοινὴν τῶν συνοικούντων ἔγγραφον συμφωνίαν τε καὶ ἀρέσκειαν· καὶ ἡ γυνὴ τὸν μονήρη βίον ἀσπάσηται. καὶ οὕτω τὰ τῆς χειροτονίας προχωρήσειεν κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας ἀσκανδάλιστα καὶ ἀπρόσκοπτα, καὶ μάλιστα παντὸς ἀπηλλαγμένα τῆς ἱερατικῆς καθαιρέσεως. Ἦσαν δὲ τῷ βήματι τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τούτοις συνεδριάζοντες ἀρχιερεῖς, ὁ Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζίκου, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ.

Περὶ ἐσθήτων. Γ.

Ἕτερον δὲ τῆς ἐκείνου βασιλικῆς προμηθείας δεῖγμα· ἐπειδὴ ἑώρα τὰ Ῥωμαίων πλοῦτον μάτην κενούμενον εἰς τὰ ἐξ ἀλλοδαπῶν ἐθνῶν ἐνδύματα, ὅσα τε ἐκ Σηρῶν Βαβυλωνίας καὶ Ἀσσυρίας πολυτελῶς ποικίλως δημιουργεῖται, καὶ ὅσα χεῖρες Ἰταλῶν σοφῶς ἐξυφαίνουσιν· ἐξήνεγκε δόγμα, μηδένα τῶν ὑπηκόων χρῆσθαι αὐτοῖς, εἰ μὴ βούλοιτο (ὅστις ποτ' ἄρ' ἦν) αὐτός τε καὶ γένος ἄτιμος εἶναι· ἀλλ' ἢ μόνοις τοῖς ὅσα ὁ Ῥωμαίων γῆ γεωργεῖ, καὶ αἱ Ῥωμαίων ἀσκοῦσι χεῖρες. τῶν γὰρ ἀναγκαίων ἡ χρῆσις ἐστὶν ἀμετάβλητος. ταῖς δὲ ἀρχομένοις ταῖς τῶν ἀρχόντων ἀκολουθοῦσιν ὀρέξεσι· καὶ τοῦτο νόμος αὐτοῖς καὶ τιμὴ ὃ τοῖς ἄρχουσι δεδογμένον ἐστίν. ὥστε καὶ ὀλίγου ἰδεῖν ἐκεῖνα μὲν ἐν καιροῖς κατισχύοντα μέρος τῆς λοιπῆς, τὸ δὲ τῆς εὐγενείας ὅρον ἐν τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐνδύμασι περικλεισθέντα· τὸ δὲ πλοῦτον οἴκοθεν οἴκαδε (τὸ θρυλλούμενον) φερόμενον.

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ.

Περὶ πρωτείας καὶ ἐκκλήτου καὶ μνημοσύνου τοῦ πάπα Ῥώμης. Γ.

Ὅθεν ἀνάγκαις τοσαύταις συνεχόμενος ὁ βασιλεὺς, πρὸς ἀπόγνωσιν ἐλαυνόμενος, διαπρεσβεύεται ἤδη καὶ πρὸς τὸν πάπαν περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ὁμονοίας τε καὶ ἑνώσεως, τῆς τε παλαιᾶς Ῥώμης δηλαδὴ καὶ τῆς νέας, εἰ μόνον ἐμποδὼν τῇ ἐκστρατείᾳ γένοιτο τοῦ Καρούλου. δέχεται τὴν πρεσβείαν ἀσμένως ὁ πάπας, καὶ ὑπισχνεῖται ῥᾳδίως ἐκτελέσειν ὅπόσα κατὰ βούλησιν εἴη τῷ βασιλεῖ· καὶ πέμπει μετὰ τῶν βασιλικῶν πρέσβεων εὐθὺς τοὺς δεξομένους καὶ συμβιβάσοντας τὴν κοινωνίαν. ἦσαν οὖν, καὶ γέγονεν ἡ κοινωνία ἐφ' ὅροις τρισὶ κεφαλαίοις· ἑνὸς μὲν, τοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς ὑμνῳδίαις τὸν πάπαν εἰς τὰ δίπτυχα μνημονεύεσθαι ὁμοῦ τοῖς ἑτέροις τέτταρσι πατριάρχαις· δευτέρου δὲ, τοῦ ἐκκλήτου (τοῦτ' ἔστιν, ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ ἐκκαλεῖσθαι εἰς μεῖζον καὶ ἐντελέστερον δικαστήριον ἀναφέρεσθαι, τὸ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης) καὶ τρίτου, τοῦ πρωτεύειν ἐν ἅπασι.

ΑΔΗΛΟΥ ΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

Περὶ ἐπισκοπῶν κατεχομένων ὑπὸ λαϊκῶν. B.

Αἱ μὲν ἐπισκοπαὶ ἐξ ἀνάγκης εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἵνα ἀποδοθῶσι, καὶ διὰ χρόνου τινὸς οὐκ ἀποκλεισθήσονται· εἰς τὴν τούτων ἀποκατάστασιν οἱ ψηφισθέντες· καθὼς γέγονε καὶ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῶν Μεγάρων, τὴν πρὸ χρόνων ἀμνημονευθέντων ἀφανισθεῖσαν, καὶ διὰ προστάξεως βασιλικῆς καὶ συνοδικῆς πράξεως πρὸ μικροῦ ἀποκατασταθεῖσαν τῇ μητροπόλει Ἀθηνῶν.

2. *De nuptiis septimi gradus.*

SCias vero, licet synodalis hæc decisio, & ipsam confirmans Imperatoria jussio consanguineorum in septimo gradu matrimonium minanter prohibeat: indictione tamen 4. anno 6694. cum dominus Basilius [1] Camaterus patriarcha esset, ab Imperatore nostro sancto domino Isaacio Angelo jussionem esse factam, quæ statuit ne ex dictis actis, matrimonio post illa inter longe felicissimos Cæsares, dominum Joannem Cantacuzenum videlicet, atque germanam imperatoris sororem dominam Irenen, contracto, quamquam in septimum consanguinitatis gradum referatur, præjudicetur: sed quantum ad illos, & quidem solos, quæ à synodo atque Imperatore domino Manuele de istiusmodi nuptiis determinata sunt, inefficacia sint. Quod etiam à synodo approbatum est.

[1] Basilius Camaterus patriarcha Constantinopolitanus.

3. *Subnotatio inclyti Imperatoris domini Isaaci Angeli, ut tondeantur electorum pontificum uxores, facta die 20. mensis Septemb. 4. Indict. 5.*

LEgitimam Imperatoris sententiam non sine periculo delinquentes experientur. Ut enim dentibus acerba uva, oculis fumus nocet: sic iniquitas iis qui ipsa utuntur. Quorsum vero mihi hoc orationis spectat præludium? Cum sacratissimus Cyzici metropolitanus invenisset majestatem meam hodierno die jura reddentem, assidentibus sanctissimo domino meo œcumenico patriarcha, & aliis sanctissimis patriarchis, Anthiocheno videlicet & Hierosolymitano, nec abessent qui tunc in urbe regia sacratissimi pontifices erant, quorum nomina inferius continebuntur: Propositum est quosdam eorum qui ad metropoles, vel archiepiscopas electi & ordinati sunt, cum uxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem quin primarii sacerdotii chrismate inungerentur: sed eorum uxores eundem rursum mundanum habitum induere, inverecunde agentes in iis ædibus quas antea habitabant: nec fœmineis introductas esse monasteriis, sed nec Deo seipsas dedicasse, & vitam delegisse monasticam. Et hæc, quod sacri divinique canones expressim moneant electos pontifices, à legitimis suis uxoribus, quas ante ordinationem habebant, omnimodo abstinere: ut non ex præcepto, sed propria voluntate eorum quisque continentiam, vel cœlibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem sacerdotii, aut propter matrimonii honestatem, conjunctionem castam præferat. Hæc dicens, varios canones allegabat, inter quos & quadragesimus octavus erat sextæ synodi, hæc ad verbum comprehendens: Uxor ejus qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu prius separata, postquam in episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab episcopi habitatione extructum, & episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem provehetur. Lecto igitur hoc canone, Imperium meum in hominibus agnoscens maxima dona Dei à superna clementia, & regni, ac sacerdotii divinitus concessam unctionem & dignitatem ex uno eodemque perenni fonte manare humanamque exornare vitam, & amplificare: nihil etiam studiosius colens quam sacerdotum auctoritatem, qui regia & divina speculatione manus erigentes, Deum pro Christiana multitudine deprecantur, & ut sacræ quædam ancoræ Imperialem potentiam suffulciunt: postquam etiam canones contemni & infringi cognovisset in bene instituta republ. & quidem nostræ potentiæ, quasi non soluti essent creati pontifices, qui suis uxoribus cohabitare non verentur: non parum commotum est. Triste etiam quiddam nec gratum in piissimum chartophylacem mea intuens majestas, definiit cohortantibus ad id sanctissimis patriarchis, uxores creatis pontificibus ante ordinationem conjunctas in muliebria monasteria procul sita ab habitatione pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, & canonice apud monachas degere, in quo monasterio comam deposuerint: aut si ipsæ tonsuram recusent, qui eis ante creationem juncti erant matrimonio, pontificali solio & dignitate priventur, & in eorum locum alii sufficiantur. In posterum autem, qui ante creationem legitimam uxorem habebit, non aliter ordinari, quam si communi conjugum scripto consensu, & placito à se invicem separentur, & mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine offendiculo & damno juxta sacros & divinos canones procedet, remota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione. Assidebant ad meæ majestatis tribunal pontifices Cæsareæ, Ephesi, Cyzici, & alii non pauci.

JOANNIS DUCÆ.

De vestibus externis prohibitis.

ALterum vero illius imperatoriæ providentiæ specimen: quod cum videret Romanas divitias, in peregrinas ac sumptuosas vestes, Sericas, Assyrias, Babylonicas, atque Italicas, vario ac solerti artificio confectas effundi: decreto sanxit ne quis subditorum iis uteretur, nisi ipse, quisquis esset, cum omni familia in ordinem cogi, ac notari ignominia vellet: sed iis contenti essent, quas Romanæ provinciæ, ac manus præberent. Necessariarum enim rerum usus est immutabilis: & subditi quantum licet, principum sequuntur cupiditates, idque lex eis est & honor, quod principibus visum fuerit. Proinde cernere erat illa quoque brevissimo tempore viluisse: nobilitatis autem limites Romanis vestimentis definitos: & divitias domo, quod ajunt, domum ferri.

MICHAELIS PALÆOLOGI.

De primatu, & appellatione & commemoratione Papæ Romæ.

PRoinde tot difficultatibus circumventus Imperator, ac pene ad desperationem compulsus, legatos ad Papam mittit, de ineunda veteris & novæ Romæ ecclesiarum concordia, modo Caroli [2] expeditionem averteret. Ea legatio à Pontifice benigne audita est: qui ea se facile, quæ Imperator petivisset, confecturum est pollicitus: statimque suos legatos illis adjungit, qui concordiam conciliarent, atque amplecterentur. Cujus hæc tria [3] capita fuerunt. Primum, ut in sacrorum voluminum hymnodiis, Papæ cum quatuor aliis patriarchis mentio fieret. Alterum, ut liceret cuivis Romam veterem, quæ curia major & perfectior esset, appellare. Tertium, ut illi principatus in omnibus deferretur.

[2] Andegavensis.

[3] Papa Romanus Primatum Orientis consequitur, & in quibus consistat pocissimum primatus.

INCERTI IMPERATORIS.

De episcopatibus detentis à laicis.

EPiscopatus quidem episcopis nullo tempore claudentur, quominus qui electi sunt, ad ea revertantur: quemadmodum & in Megarensi episcopatu factum est, qui tot annis quot hominum memoriam excedant deletus extinctusque fuerat, & per jussionem Imperialem, synodalemque actum metropoli Athenarum paulo ante rursus servatus est.

KANO-

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

CANONES[1] SANCTORUM ET VENERANDORUM APOSTOLORUM.

Per Clementem à Petro Apostolo Romæ ordinatum Episcopum, in unum congesti.

GREGORIO HALOANDRO[2] INTERPRETE.

1 Hi canones non obtinent in Gallia. *Imbert.* 3. *Inst.* Goth. Neque probat sedes Apostolica, nec Sancti Patres illis assensum præbuerunt. Ab hæreticis enim Apostolorum nomine compositi dignoscuntur. *c.* 3. *distinct.* 15. *& c.* 2. *dist.* 16. A. Cont. *lect. Subciss. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 4. *in fin. & num.* 5. Ans.

2 Alia extat editio Canonum apud Photium & Balsamonem huic in multis dissimilis. *Goth.* Alii etiam sunt Canones Apostolorum, quos dicunt non ab Apostolis editos, sed paulatim à diversis diverso tempore collectos, & uno postea nomine comprehensos, excus. Tiguri apud Gesner. *Ann.* 1559. *Græce & Latine.* Ans.

3 Χειροτονεῖσθω. Balsamon hoc caput refert non ad electionem episcopi, quæ fiebat à populo per manuum elevationem: sed ad ordinationem quæ fit ab Antistitibus in ecclesia.

4 De ordinatione presbyteri & clerici.

5 Oblationes supra altare ne fiant mellis, lactis, siceræ, confectorum, avium, animalium, leguminum.

6 Sicera est quidquid sine vino inebriat. *Balsamon.*

7 De oblationibus vide Duarenum 7. *de benef.* 3. *Vigilium* 2. *meth. Jur. Pontificii* 13. Oblationem pro defunctis Græci μνημόσυνα vocant. *Balsam. hic.*

8 Desit hujus capitis initium apud Balsamonem.

9 Primitias ἀπαρχὰς τῶν ἄλλων ὀπωρῶν Græci vocant, Paulus ἀπαρχὰς & aurea bulla Nicephori. De primitiis vide Duarenum 7. *de beneficiis* 2. Rebuffum *in tract. de decimis, q.* 1 *n.* 17. Vigil. 3. *method. jur. Pont.* 13.

10 Primitiæ inter quos & à quibus olim dividebantur.

11 Vid. *dist.* 28. *c. si quis. c.* 13. *synodi in Trullo.*

12 Κοσμικὰς. adde *can.* 80. J.

13 Nisi cessat *d. c.* 80.

14 Paschæ diem nemo cum Judæis celebret ante vernum æquinoctium. Jubet ergo Canon, Pascha celebrari post XIIII. lunæ primi mensis, id est, Martii. vide *c.* 76. *Concilii Carthaginensis, & ibid.* Balsamon.

Episcopus à duobus aut tribus episcopis ordinator[3].

2. Presbyter ab uno episcopo ordinator[4], item diaconus, & reliqui clerici.

3. Si quis episcopus aut presbyter, præter ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia[5] quæpiam, puta aut mel, aut lac, aut pro vino siceram[6], aut confecta quædam aut aves, aut aliqua animalia, aut legumina supra altare obtulerit[7], ut qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor: excepto novo frumento, & uva opportuno tempore. Præterea licitum non esto aliud quippiam admovere ad altare, quam oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore.

4. Omnium[8] aliorum pomorum primitiæ[9] episcopo & presbyteris domum mittuntor, non super altare. Manifestum est autem, quod episcopus & presbyteri inter[10] diaconos & reliquos clericos eas dividunt.

5. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus uxorem suam prætextu[11] religionis non abjicito: si abjicit, segregator à communione: si perseverat, depónitor.

6. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus seculares[12] curas non suscipito: alioqui deponitor[13].

7. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus sanctum diem paschæ[14] ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit: deponitor.

8. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quicunque ex sacerdotali consortio oblatione facta, non[15] communicaverit: causam dicito. Et si bona ratione subnixa sit, veniam promeretor. Sin minus dixerit, à communione excluditor, tanquam qui populo author offensionis fuerit, mota contra[16] eum suspicione qui obtulit.

9. Quicunque fideles ecclesiam ingrediuntur, & scripturas audiunt, neque apud preces[17] & sanctam communionem permanent[18], eos tanquam, qui ordinis in ecclesia perturbationem inducant, à communione arceri oportet[19].

10. Si quis cum[20] excommunicato[21], licet in domo, preces[22] conjunxerit: iste communione privator.

11. Si quis cum deposito clerico, ut[23] cum clerico preces conjunxerit, deponitor & ipse.

12. Si quis clericus aut laicus à communione segregatus, seu nondum in communionem receptus, ad alium profectus civitatem, sive commendatitiis[24] literis receptus fuerit: à communione excluditor, tam qui receperit, quam qui receptus est. Si excommunicatus fuerit, in longius illi tempus excommunicatio protenditor.

13. Episcopo qui parochiam[25] suam dereliquerit, alteri insilire[26] nefas esto, licet à pluribus[27] ad hoc compellatur: nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum facere vi adigat, nempe quod plus lucri & utilitatis his, qui illic constituti sunt, verbo pietatis conferre possit: neque hoc tamen à seipso, sed multorum episcoporum judicio & exhortatione maxima.

14. Si quis presbyter, aut diaconus, aut quicunque tandem de clericorum consortio, relicta parochia sua in aliam concesserit, & omnino transmigratione facta præter voluntatem[28] sui episcopi in alia parochia moram traxerit: hunc jubemus, ne porro in ministerio publico sit ecclesiæ, maxime[29] si accersente ipsum episcopo ejus, redire contemnat perverso illic ordine perseverans, ut laicus tamen ibi locorum in communionem admittitor.

15. Quod si episcopus[30] ad quem accesserint, pro nihilo reputata vacationis à ministerio ecclesiastico pœna, quæ contra eos definita est, ipsos ut clericos susceperit: à communione excluditor, ut perversi ordinis magister.

16. Qui post[31] baptismum duabus[32] implicitus fuit nuptiis, aut concubinam[33] habuit: is episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut denique in consortio sacerdotali esse non potest.

17. Qui viduam[34] duxit, aut divortio separatam à viro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam, quæ publicis mancipata sit spectaculis: episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut denique ex consortio sacerdotali esse non potest.

18. Qui duas[35] sorores duxit, aut consobrinam[36], clericus esse non potest.

19. [37] Clericus qui se fidejussorem[38] dat, deponitor.

20. Si quis humana violentia[39] eunuchus factus est, aut in persecutione amputata ei sunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus est: efficitor episcopus.

21. Qui sibi[40] ipsi virilia amputavit, clericus[41] non efficitor: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei.

22. Si quis cum clericus esset, virilia[42] sibi ipsi amputaverit, deponitor: homicida etenim sui ipsius est.

23. Laicus qui seipsum[43] mutilavit, per tres annos à communione ejicitor: puta, quia ipse vitæ suæ posuit insidias.

24. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus in fornicatione[44] aut perjurio[45], aut furto deprehensus, deponitor, non tamen à communione excluditor. Dicit enim scriptura[46]: Bis[47] de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni consimiliter & reliqui clerici subduntor.

25. Ex[48] his qui cœlibes in clerum pervenerunt jubemus, ut lectores tantum & cantores, si velint, nuptias contrahant.

26. Episcopum aut presbyterum, aut diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles injuriam inferentes percutit[49], & terrorem ipsis per hujusmodi vult incutere, deponi præcipimus: nusquam enim Dominus hoc nos docuit. Imo vero contra, cum ipse percuteretur, non repercutiebat: cum lacesseretur conviciis, non regerebat convicium: cum pateretur, non comminabatur.

27. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, ob certa crimina juste depositus[50], attingere ministerium, quod aliquando tractaverat, ausus fuerit: omnino hic ab ecclesia abscinditor.

Ἐπίσκοπος χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν.

β. Πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, καὶ διάκονος, καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί.

γ. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἢ ἀντὶ οἴνου σίκερα, ἢ ἐπιτηδευτά, ἢ ὄρνεις, ἢ ζῶά τινα, ἢ ὄσπρια, ὡς παρὰ τὴν διάταξιν κυρίου ποιῶν, καθαιρείσθω, πλὴν νέων χίδρων ἢ σταφυλῆς τῷ καιρῷ τῷ δέοντι. μὴ ἐξὸν δὲ ἔστω προσάγεσθαί τι ἕτερον εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἢ ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς προσφορᾶς.

δ΄. Ἡ ἄλλη πᾶσα ὀπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Δῆλον δέ, ὡς ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπιμερίζουσι τοῖς διακόνοις, καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς.

ε. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας. Ἐὰν δὲ ἐκβάλῃ, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δέ, καθαιρείσθω.

ϛ΄. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβανέτω· εἰ δὲ μή, καθαιρείσθω.

ζ. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, τὴν ἁγίαν τοῦ πάσχα ἡμέραν πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσῃ, καθαιρείσθω.

η. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, προσφορᾶς γενομένης, μὴ μεταλάβῃ, τὴν αἰτίαν εἰπάτω. Καὶ ἐὰν εὔλογος ᾖ, συγγνώμης τυγχανέτω· εἰ δὲ μὴ λέγῃ, ἀφοριζέσθω ὡς αἴτιος βλάβης γενόμενος τῷ λαῷ, καὶ ὑπόνοιαν ποιήσας κατὰ τοῦ προσενέγκαντος.

θ. Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστούς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀφορίζεσθαι χρή.

ι. Εἴ τις ἀκοινωνήτῳ, κἂν ἐν οἴκῳ, συνεύξηται, οὗτος ἀφοριζέσθω.

ια΄. Εἴ τις καθῃρημένῳ κληρικὸς ὡς κληρικῷ συνεύξηται, καθαιρείσθω καὶ αὐτός.

ιβ΄. Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἀφωρισμένος ἢ τοι ἄδεκτος, ἀπελθὼν ἐν ἑτέρᾳ πόλει δεχθῇ ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν, ἀφοριζέσθω καὶ ὁ δεξάμενος καὶ ὁ δεχθείς. εἰ δὲ ἀφωρισμένος εἴη, ἐπιτεινέσθω αὐτῷ ὁ ἀφορισμός.

ιγ΄. Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι καταλείψαντα τὴν αὐτοῦ παροικίαν ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾶν, κἂν ὑπὸ πλειόνων ἀναγκάζηται, εἰ μή τις εὔλογος αἰτία ᾖ τοῦτο βιαζομένη αὐτὸν ποιεῖν, ὡς πλέον τι κέρδος δυναμένου αὐτοῦ τοῖς ἐκεῖσε λόγῳ εὐσεβείας συμβάλλεσθαι· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων καὶ παρακλήσει μεγίστῃ.

ιδ΄. Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν, ἀπολείψας τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, καὶ παντελῶς μεταστὰς διατρίβῃ ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν, μάλιστα εἰ προσκαλουμένου αὐτὸν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, ἐπανελθεῖν οὐχ ὑπήκουσεν ἐπιμένων τῇ ἀταξίᾳ, ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνείτω.

ιε΄. Εἰ δὲ ἐπίσκοπος, ᾧ παραγίνονται, παρ' οὐδὲν λογισάμενος τὴν κατ' αὐτῶν ὁρισθεῖσαν ἀργίαν, δέξηται αὐτοὺς ὡς κληρικούς, ἀφοριζέσθω ὡς διδάσκαλος ἀταξίας.

ιϛ΄. Ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

ιζ΄. Ὁ χήραν λαβών, ἢ ἐκβεβλημένην, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

ιη΄. Ὁ δύο ἀδελφὰς ἀγαγόμενος, ἢ ἀδελφιδῆν, οὐ δύναται εἶναι κληρικός.

ιθ΄. Κληρικὸς ἐγγύας διδούς, καθαιρείσθω.

κ΄. Εὐνοῦχος, εἰ μὲν ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἐγένετό τις, ἢ ἐν διωγμῷ ἀφῃρέθη τὰ ἀνδρῶν, ἢ οὕτως ἔφυ, καὶ ἔστιν ἄξιος, γινέσθω.

κα΄. Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτόν, μὴ γινέσθω κληρικός· αὐτοφονευτὴς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός.

κβ΄. Εἴ τις κληρικὸς ὢν, ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσῃ, καθαιρείσθω. φονευτὴς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ.

κγ΄. Λαϊκὸς ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας, ἀφοριζέσθω ἔτη τρία. ἐπίβουλος γάρ ἐστι τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς.

κδ΄. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἐπὶ πορνείᾳ, ἢ ἐπιορκίᾳ, ἢ κλοπῇ ἁλούς, καθαιρείσθω, καὶ μὴ ἀφοριζέσθω. λέγει γὰρ ἡ γραφή, οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ τῇ αὐτῇ αἱρέσει ὑποκείσθωσαν.

κε΄. Τῶν εἰς κλῆρον προσελθόντων ἀγάμων, κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνους.

κϛ΄. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον τύπτοντα πιστοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, καὶ διὰ τούτων φοβεῖν θέλοντα, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν. οὐδαμοῦ γὰρ ὁ κύριος τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξε· τουναντίον δὲ αὐτὸς τυπτόμενος οὐκ ἀντέτυπτε, λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει.

κζ΄. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος καθαιρεθεὶς δικαίως ἐπὶ ἐγκλήμασι φανεροῖς, τολμήσειεν ἅψασθαι τῆς ποτὲ ἐγχειρισθείσης αὐτῷ λειτουργίας, παντάπασιν ἐκκοπτέσθω τῆς ἐκκλησίας.

κη΄. Εἴ τις

15 De pœna episcopi, presbyteri, & diaconi communioni adstantis, nec tamen communicantis. 16 Hæc verba satis indicant hic agi de episcopis, presbyteris, diaconis & similibus personis communionem offerenti sacerdoti non communicantibus. Videntur enim recusantes communionem, offerentem in suspicionem aliquam trahere: huc facit *Can.* 2. *synod. Antioch.* 17 Quæ fiunt in sancta celebratione: Balsamon *c.* 2. *synod. Antioch.* negat hoc caput pertinere ad vespertinas & matutinas laudationes. 18 De laicis precibus & communioni adstantibus, & ad finem usque non permanentibus, vid. *d. Can.* 2. *synod. Antioch.* 19 Communicationis loco excogitatum fuit ἀντίδωρον, ad eorum utilitatem qui sanctiorum mysteriorum participes esse non possunt: ut Antidoro de manu sacerdotis accepto ad finem usque communionis perseverarent. *Balsam. ad d. c.* 2. 20 Adde *d. Can.* 2. *in fin.* 21 Excommunicatio Græcis ἀκοινωνησία, sequestratio. 22 *Can.* 14. *synod. Sardicens. Can.* 9. *synod. Carthagin.* colloqui tamen excommunicato nemo prohibetur *Balsam. hic.* 23 Id est, quidpiam clericale & sacerdotale agenti: & ita Balsamon intelligit. Nam ex eo (inquit) quod quis cum aliquo excommunicato precatus fuerit, non affertur depositio, sed excommunicatio. 24 Ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν. Canonicarum epistolarum, aliæ sunt συστατικαὶ, aliæ ἀπολυτικαὶ, sive dimissoriæ, Συστατικὰ γράμματα, hic & *Can.* 32. J. & *c.* 11. *synod. Chalcedonens. & Arrianus in Epictet.* testimoniales literæ dicuntur, dantur proprie separatis à communione, ignotis, suspectis, reis postulandis quibus absolutio declaratur: vel apertius συστατικαὶ sunt probatoriæ, quæ & formales dicuntur, *cap.* 23. *synod. Carthag.* ut formales epistolæ Suetonio in Domitiano *cap.* 13. Quæ εἰρηνικαὶ sive ἀπολυτικαὶ dicuntur, dantur episcopis in comitatum principis, vel clericis in aliam civitatem euntibus. *Chalced. cap.* 11. *Antioch. cap.* 7. *cap.* 8. *& sext. synod. in Trullo cap.* 17. [illegible]. Quarum usum frequentem apud Christianos Nazianzenus notat contra Julianum his verbis, [illegible]. vid. *Cujac. ad Novell. Just.* 6. *cap.* 3. *Gerard. Bolsiglum* [illegible] *lib. de literis canonicis, formatis, pacificis, commendatitiis, ac dimissoriis, quibus in Ecclesia primitiva sancti patres usi sunt.* 25 *Can.* 16. *synod. Nicen.* 26 Quo verbo Balsam. translationem quæ fit justis de causis non intelligit, nisi quis, inquit, vellet reprehendere Gregorium Theologum & alios, qui ex episcopatibus translati sunt in sedem Constantinopolitanam & alias sedes patriarchales. 27 Quid si cui permittitur ab Imperatore extra suam diœcesim [illegible]? recte id permitti ait Balsamon. 28 Ejusque dimissoriam *can.* 17. *synod. in Trull.* 29 Vid. *Can.* 3. *synod. Antioch.* 30 Balsamon excipit Constantinopolitanum & Carthaginensem. 31 Cur ita? quia, inquit Balsamon, omnia peccata per baptismum eluuntur. 32 Δίγαμος. adde *dist.* 33. *cap. si quis post*, *l.* 3. *§.* 4. *C. de sum. Trin.* 33 Παλλακὴν, id est, pellicem, ut *Nov.* 137. *cap.* 2. adde *Phot.* 9. *Nomoc.* 29. 34 Vid. *d. c.* 2. *dist.* 34. *c. si quis viduam.* 35 Vid. *epist. Basilii ad Diodorum*, *de eo qui duas sorores duxit in matrimonium*: vide quæ dixi ad *l.* 8. *C. de incest. nupt.* 36 Ἡ ἀδελφιδῆ, quæ Græcis ἀδελφιδῆ etiam dicitur, adde *l.* 19. *C. de nupt.* 37 Laudatur hic canon ab *Harmenop.* 4. *tit.* 6. *§.* 2. & ab eodem vicesimus nominatur. 38 *Nov. Just.* 123. *c.* 6. vid. *Novell. Leonis* 96. adde *cap.* 30. *in fin. syn. Carthag.* est vero apud Harmenopulum *illo loco*, sic scriptum ἐγγύας δίδων, hoc est, ut ne clericus se fidejussorem seu fidejubeat pro alio. 39 Vid. *Photium* 1. *Nomocan.* 14. *Novell. Leonis* 60. *dist.* 33. *c. Eunuch.* 40 *Can.* 22. 23. J. *eod. can.* 1. *synod. Nicæna*, vide quæ scripsi ad *l.* 4. *§.* 12. *ff. de re milit.* 41 Sic à Romulo, *teste Halicarn.* 2. sacerdotes quidam creati ætate provecti, virtute & genere nobiles & divites, nulla tamen corporis parte carentes: quod & usitatum Judæis. Hinc Antigonus Hyrcano præcidit aures, ne Pontificatui restitueretur iterum. *Hegesippus* 1. *de excidio Hierosol. Josephus* 14. *antiq. & Seneca* 4. *Controvers.* 2. sacerdos, inquit, integer sit. Metellus Pontifex cum arderet Vestæ templum, dum rapit Palladium oculos perdit, sacerdotium illi negatur. *Ibid.* sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vitanda est. Hoc in victimis notatur, quanto magis in sacerdotibus. Nam fere ira Deorum debilitatur sacerdos. Hoc institutum quoque Augustus servari voluit in senatoribus legendis: noluit enim quenquam in senatum legi, cui esset membrum debile. *Dion. lib.* 54. Mos etiam apud Persas fuit, ut ne parte aliqua corporis debilem regem crearent. *Procop.* 1. *persicon.* mutilos quoque milites haud lectos indicio est, *Valer.* 6. *cap.* 3. *Ammian.* 15. ubi de Murcis dixi ad *l.* 4. *§.* 12. *ff. de re milit.* Huc referendum est quod de M. Sergio refertur à *Plinio* 7. *c.* 18. Is enim in pretura cum sacris arceretur à collegis ut debilis, ac dextera manu amissa, orationem sui causa habuit. Notandum hoc loco est quod hic traditur, Castrantem se sui ipsius homicidam esse & inimicum creationi Dei: sic voluntas ejus naturæ inimica dicitur. *Nov. Leon.* 98. sed nos hic aliquando plenius de his dicemus. vid. interim Varronem apud Nonium *c.* 2. *in Eunuchare.* 42 Vid. *c.* 21. J. *eod.* 43 *Can.* 21. 44 *dist.* 50. 45 Vid. *Nov. Leon.* 76. *Phot.* 13. *Nomoc.* 18. *Basil. can.* 10. *&c.* 46 *Nahum* 1. *vers.* 9. 47 Vid. *l.* 17. *ff. de reg. jur. cap.* 83. *de reg. in* 6. 48 Solis lectoribus & cantoribus post ordinationem conceditur uxorem ducere. 49 Vid. *tit. extra de cler. percussor.* 3. *Eclog.* 3. *c.* 23. 50 *Can.* 4. 12. 15. *syn. Antioch. c.* 4. *syn. Sard.* 6. *quæst.* 4. *c. Nullus episc. dixit.*

κη'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατὴς γένηται, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω τῆς κοινωνίας παντάπασιν, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου.

κθ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς γένηται ἐκκλησίας, καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες.

λ'. Εἴ τις πρεσβύτερος καταφρονήσας τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου χωρὶς συναγωγὴν καὶ θυσιαστήριον πήξει, μηδὲν κατεγνωκὼς τοῦ ἐπισκόπου ἐν εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ, καθαιρείσθω ὡς φίλαρχος· τύραννος γάρ ἐστιν· ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ, ὅσοι ἂν αὐτῷ προσθῶνται. οἱ δὲ λαϊκοὶ ἀφοριζέσθωσαν. Ταῦτα δὲ μετὰ μίαν, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην παράκλησιν τοῦ ἐπισκόπου γινέσθω.

λα'. Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ὑπὸ ἐπισκόπου γένηται ἀφωρισμένος, τοῦτον μὴ ἐξεῖναι παρ' ἑτέρου δέχεσθαι, ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀφορίσαντος αὐτόν· εἰ μὴ ἂν κατὰ συγκυρίαν τελευτήσῃ ὁ ἀφορίσας αὐτὸν ἐπίσκοπος.

λβ'. Μηδένα τῶν ξένων ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων ἄνευ συστατικῶν προσδέχεσθαι· καὶ ἐπιφερομένων αὐτῶν ἀνακρινέσθωσαν, καὶ ἐὰν μὲν ὦσι κήρυκες τῆς εὐσεβείας, προσδεχέσθωσαν· εἰ δὲ μή γε, τὴν χρείαν αὐτοῖς ἐπιχορηγήσαντες, εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς μὴ προσδέξησθε· πολλὰ γὰρ κατὰ συναρπαγὴν γίνεται.

λγ'. Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνα πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ Κυρίου ἐν ἁγίῳ Πνεύματι.

λδ'. Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν αὐτοῦ ὅρων χειροτονίας ποιεῖσθαι εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας. εἰ δὲ ἐλεγχθείη τοῦτο πεποιηκὼς παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκείνας ἢ τὰς χώρας γνώμην, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ οὓς ἐχειροτόνησεν.

λε'. Εἴ τις χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος μὴ καταδέχοιτο τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ, τοῦτον ἀφωρισμένον τυγχάνειν, ἕως ἂν καταδέξηται· εἰ δὲ μὴ δεχθείη, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸς μενέτω ἐπίσκοπος· ὁ δὲ κλῆρος τῆς πόλεως ἀφοριζέσθω, ὅτι τοιούτου λαοῦ ἀνυποτάκτου παιδευταὶ οὐκ ἐγένοντο.

λϛ'. Δεύτερον τοῦ ἔτους σύνοδος γινέσθω τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν ἀλλήλους τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν· ἅπαξ μὲν τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς, δεύτερον δὲ ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ.

λζ'. Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα, καὶ διοικείτω αὐτὰ ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος· μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ σφετερίζεσθαί τι ἐξ αὐτῶν, ἢ συγγενέσιν ἰδίοις τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι. εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιχορηγείτω ὡς πένησιν, ἀλλὰ μὴ προφάσει τούτων τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀπεμπολείτω.

λη'. Οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν ἐπιτελείτωσαν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ πεπιστευμένος τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν λόγον ἀπαιτηθησόμενος.

λθ'. Ἔστω φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, (εἴγε καὶ ἴδια ἔχει) καὶ φανερὰ τὰ κυριακά· ἵνα ἐξουσίαν ἔχῃ τὰ ἴδια τελευτῶν ὁ ἐπίσκοπος, οἷς βούλεται, καὶ ὡς βούλεται, καταλεῖψαι· καὶ μὴ προφάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διαπίπτειν τὰ τοῦ ἐπισκόπου· ἔσθ' ὅτε γυναῖκα καὶ παῖδας κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκέτας. δίκαιον γὰρ τοῦτο παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τὸ μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημίαν τινὰ ὑπομένειν ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς προφάσει τῆς ἐκκλησίας πημαίνεσθαι, ἢ καὶ εἰς πράγματα ἐμπίπτειν τοὺς αὐτῷ διαφέροντας, καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον δυσφημίαις περιβάλλεσθαι.

μ'. Προστάσσομεν ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων. εἰ γὰρ τὰς τιμίας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς αὐτῷ πιστευτέον, πολλῷ ἂν μᾶλλον δέοι ἐπὶ τῶν χρημάτων ἐντέλλεσθαι, ὥστε κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν διοικεῖσθαι, καὶ τοῖς δεομένοις διὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐπιχορηγεῖσθαι μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πάσης εὐλαβείας· μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν δεόντων (εἴγε δέοιτο) εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, καὶ τῶν ἐπιξενουμένων ἀδελφῶν, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον αὐτοὺς ὑστερεῖσθαι. ὁ γὰρ νόμος τοῦ Θεοῦ διετάξατο τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ ὑπηρετοῦντας ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου διατρέφεσθαι, ἐπειδὴ οὐδὲ στρατιώτης ποτὲ ἰδίοις ὀψωνίοις ὅπλα κατὰ πολεμίων ἐπιφέρεται.

μα'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος κύβοις σχολάζων καὶ μέθαις, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

μβ'. Ὑποδιάκονος, ἢ ψάλτης, ἢ ἀναγνώστης τὰ ὅμοια ποιῶν, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀφοριζέσθω. ὡσαύτως καὶ οἱ λαϊκοί.

μγ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τόκους ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω.

μδ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος αἱρετικοῖς συνευξάμενος μόνον ἀφοριζέσθω. εἰ δὲ καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὡς κληρικοῖς ἐνεργῆσαί τι, καθαιρείσθω.

με'. Ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον αἱρετικῶν δεξαμένους βάπτισμα, ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν. τίς γὰρ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαλ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;

μϛ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος τὸν κατ' ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν, ἐὰν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας τῶν ψευδιερέων.

μζ'. Εἴ τις λαϊκὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβαλὼν, ἑτέραν λάβῃ, ἢ παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφοριζέσθω.

μη'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν μὴ βαπτίσῃ εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλ' εἰς τρεῖς ἀνάρχους, ἢ τρεῖς υἱοὺς, ἢ τρεῖς παρακλήτους, καθαιρείσθω.

μθ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσῃ, ἀλλ' ἓν βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε, ἀλλά, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

ν'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, γάμου, καὶ κρεῶν, καὶ οἴνου, οὐ δι' ἄσκησιν, ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν ἀπέχηται, ἐπιλαθόμενος, ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημῶν διαβάλλει τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθούσθω, ἢ καθαιρείσθω, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω, ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

να'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ προσδέχεται, ἀλλ' ἀποβάλλεται, καθαιρείσθω, ὅτι λυπεῖ Χριστὸν εἰπόντα, χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

νβ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἑορτῶν οὐ μεταλαμβάνει κρεῶν καὶ οἴνου βδελυσσόμενος, καὶ οὐ δι' ἄσκησιν, καθαιρείσθω, ὡς κεκαυτηριασμένος τὴν ἰδίαν συνείδησιν, καὶ αἴτιος σκανδάλου πολλοῖς γινόμενος.

νγ'. Εἴ τις κληρικὸς ἐν καπηλείῳ φωραθείη ἐσθίων, ἀφοριζέσθω, παρὲξ τοῦ ἐν πανδοχείῳ ἐν ὁδῷ δι' ἀνάγκην καταλύοντος.

νδ'. Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίσῃ τὸν ἐπίσκοπον, καθαιρείσθω· ἄρχοντα γὰρ τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.

νε'. Εἴ τις κληρικὸς ὑβρίσῃ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἀφοριζέσθω.

νϛ'. Εἴ τις χωλὸν, ἢ κωφὸν, ἢ τυφλὸν, ἢ τὰς βάσεις πεπληγμένον χλευάζει, ἀφοριζέσθω· ὡσαύτως καὶ λαϊκός.

28. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, pecuniæ [1] interventu hanc dignitatem nactus fuerit: deponitor tam ipse, quam qui eum ordinavit, & omnino à communione abscinditor: quemadmodum Simon [2] Magus à me Petro.

29. Si quis episcopus secularium magistratuum familiaritate usus, per [3] ipsos ecclesiam nactus fuerit: deponitor: segregantor quoque à communione, quicumque cum ipso communionem habent.

30. Si quis presbyter proprium aspernans episcopum, seorsim conventicula [4] egerit, & altare erexerit, cum de nullo crimine episcopum in pietate, ac justitia condemnarit, deponitor: quasi qui principatum ambiat, tyrannus enim est. Consimiliter & reliqui clerici qui suum illi calculum apponunt. Laici verò à communione segregantor. Atque hæc post unam, & item alteram ac tertiam episcopi exhortationem fiunto.

31. Si quis presbyter, aut diaconus, per episcopum à communione exclusus sit: hunc neutiquam ab [5] alio fas esto suscipi, quam ab eo qui ipsum à communione exclusit: nisi forte fortuna episcopus qui ipsum à communione segregavit, defunctus sit.

32. Nemo peregrinorum episcoporum, aut presbyterorum, aut diaconorum, sine commendatitiis [6] suscipitor literis: & si eas obtulerit, attentius in disquisitionem vocantor. Et quidem si prædicatores pietatis fuerint, suscipiuntor: sin minus, ubi necessaria ipsis suppeditaveritis, ad communionem & ulteriorem ipsos consuetudinem non admittitote, multa enim per obreptionem fiunt.

33. Cujusque gentis episcopos oportet scire qui nam inter ipsos primus [7] sit, habereque ipsum quodammodo pro capite, neque sine illius voluntate quidquam agere insolitum, illa autem sola quemque pro se tractare, quæ ad parochiam ejus, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque ille citra omnium voluntatem aliquid facito. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in sancto Spiritu.

34. Episcopus extra [8] terminos suos in civitatibus & regionibus sibi non subjectis, ordinationes facere non præsumito. Si vero præter voluntatem eorum qui civitates illas aut regiones detinent, id fecisse convictus fuerit, deponitor tam ipse, quam etiam hi quos ordinavit.

35. Si quis ordinatus episcopus ministerium & curam populi sibi commissam non [9] susceperit: hic à communione sejunctus esto tamdiu, donec susceperit (*obedientiam accommodans. Similiter autem & presbyter & diaconus*) Si vero non præ voluntate sua, sed præ [10] malitia populi non susceperit; maneto ipse quidem episcopus, clerus vero ejus civitatis à communione segregator, eo quod tam inobedientem populum non corripuerit.

36. Bis [11] in anno episcoporum celebrator synodus, & pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocanto, neque non in ecclesiis incidentes, contradictiones dirimunto: semel quidem quarta feria Pentecostes, secundo duodecima Hyperberetæi [12].

37. Omnium [13] rerum ecclesiasticarum curam episcopus gerito, & eas dispensato quasi inspectante Deo, non licitum autem ei esto quippiam ex iis sibi tanquam proprium assumere aut cognatis suis [14] elargiri, quæ Deo dedicata sunt. Quod si pauperes illi sint: ut pauperibus subministrato, non tamen horum prætextu res ecclesiæ venundato.

38. Presbyteri & diaconi, absque [15] voluntate episcopi nihil peragunto, ipsius enim fidei populus Domini commissus est, & pro eorum animabus ab ipso repetetur ratio.

39. Manifestæ [16] sunto privatæ res episcopi, (si modo & privatas habet) manifestæ item sunto Dominicæ: ut privatas quidem res episcopus, cum moritur quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione ecclesiasticarum rerum intercidant res episcopi, qui nonnunquam uxorem, & liberos, aut cognatos, aut servos habet: justum est enim apud Deum pariter & homines, simul ne ecclesia per ignorantiam rerum episcopi damni aliquid sustineat, simul ne episcopus aut cognati ejus prætextu Ecclesiæ oblædantur, aut etiam qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia ejusque mors impicetur diffamationibus.

40. Præcipimus [17], ut episcopus res ecclesiæ in potestate habeat [18]. Nam si pretiosæ hominum animæ fidei ejus committendæ sunt, multo utique magis oportuerit, & de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitratu dispensentur, neque non cum timore Dei, summaque sollicitudine per presbyteros ac diaconos [19] erogentur in pauperes. Percipiat autem & ipse (si modo indiget) quantum ad necessarios suos, & hospitio exceptorum fratrum usus opus habet, ne quo modo ipse posteriore loco habeatur, quam cæteri. Ordinavit enim lex [20] Dei, ut qui altari inserviunt [21], de altari nutriantur: quando nec milites unquam suis stipendiis arma hostibus inferant.

41. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus qui vel aleæ [22], vel ebrietatibus [23] indulget: vel desinito, vel deponitor.

42. Subdiaconus, aut cantor, aut lector qui consimilia facit, vel desinito, vel a communione sejungitor: similiter & laici.

43. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui usuras [24] à mutuum accipientibus exigit, vel desinito, vel deponitor.

44. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui cum hæreticis preces [25] conjunxerit, duntaxat à communione suspenditor: Si vero etiam ipsos tanquam clericos aliquid agere permiserit, deponitor.

45. Episcopum, aut presbyterum, qui hæreticorum baptisma, aut sacrificium susceperit, deponi præcipimus. Quæ etenim conventio inter Christum [26] & Belial? aut quæ particula fideli cum infideli?

46. Episcopus, aut presbyter si eum qui verum baptisma habeat, iterum [27] baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponitor: ut qui crucem & mortem Domini derideat, neque discernat veros sacerdotes à sacerdotibus impostoribus.

47. Si quis laicus cum suam à se uxorem abjicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam [28]: à communione segregator.

48. Si quis Episcopus aut presbyter secundum ordinationem Domini non baptizaverit *in patrem & filium & spiritum sanctum*, *sed in* [29] *tres principio carentes*, *aut tres filios*, *aut tres paracletos* deponitor.

49. Si quis Episcopus aut presbyter, in una initiatione non tres [30] immersiones, sed unam [31] duntaxat quæ in mortem Domini detur, peregerit: deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate: sed, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii & spiritus sancti.

50. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quivis omnino de sacerdotali consortio, nuptiis [32], & carnibus & vino [33] abstinuerit: non [34] propterea quo mens ad cultum pietatis reddatur exercitatior, sed propter abominationem [35]: oblitus, quod omnia [36] pulcra valde, & quod masculum & fœminam Deus creavit hominem, sed diffamationibus lacessens creationem Dei vocat ad calumniam: aut corrigitor, aut deponitor, & ex ecclesia rejicitor. Consimiliter & laicus.

51. Si quis Episcopus, aut presbyter, eum qui à peccato revertitur [37], non recipit, sed rejicit: deponitor, eo quod Christum offendat qui dixit, ob unum peccatorem qui resipiscat, gaudium oboriri in cœlo.

52. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus carnibus [38] & vino festivis diebus non utitur: idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor, tanquam qui cauterio notatam habeat conscientiam, & multis author sit offendiculi.

53. Si quis clericus in caupona [39] cibum capere deprehensus fuerit: à communione excluditor: excepto tamen eo qui necessario in itinere in commune diverterit hospitium.

54. Si quis clericus episcopum contumelia affecerit, deponitor: principi enim populi tui non [40] maledices.

55. Si quis clericus contumelia affecerit presbyterum, aut diaconum: à communione segregator.

56. Si quis mancum, aut mutum surdumve, aut cæcum, aut eum cui vitiosus [41] incessus est subsannaverit: communione privator, consimiliter & laicus.

57. Episco-

1 L. 42. §. 9. C. de episc. Nov. Just. 123. c. 16. & Nov. 137. c. 2. in fin. can. 16. synod. Chalced.
2 Act. 8. vers. 18.
3 Nov. 123. c. 16. & 137. c. 3. in fin.
4 Vid. l. 15. C. de episc.
5 Vid. c. 12. T. sed.
6 Dixi ad 4. c. 12. T.
7 De gradibus episcoporum vide Nov. Just. 137. c. 2. 3. 4.
8 Can. 13. & 22. syn. Antioc. c. nullus. c. episcopum, 9. q. 2.
9 c. 17. 1. syn. Antioch. dist. 92. cap. si quis episcopus ordinatus. & c. 3. epist. Cyril. ad Domnum.
10 De episcopis qui à suis parochiis non suscipiuntur c. 18. synod. Ancyrana.
11 Nov. 123. c. 10. Nov. 137. c. 4. can 5. syn. Nicæn. dist. 14. cap. habeatur sane.
12 Hyperberetæus, mensis October apud Macedones ultimus: unde & proverbio Hyperberetæus dicitur de cessatore. Suid. [illegible]
13 Vid. tit. de episc. aud.
14 Nov. Just. 120. c. 5. Nov. 131. c. 3.
15 Presbyteri atque diaconi subsunt episcopo.
16 [illegible] 20. C. de episc. vid. Phot. 10. Nomocan. 5.
17 [illegible] cap. præcipimus.
18 Vid. act 6 n. 2.
19 Vide quæ dixi ad Nov. 123 cap. 3.
20 1. Cor. 9. vers. 13.
21 [illegible] Balsamon legit, [illegible] 1. Cor. 9. 7. 13.
22 Dixi ad Nov. 123 c. 10. vid Nov. Leon. 87. adde Phot. Nomocan. 13. & 13. c. 19 dist. 35 c. episc. aut presbyter.
23 Vid. Phot. 9. Nomocan. 31. & 2. c. 19. adde cap. 9. synod. in Trullo.
24 Can. 17. synod. Nicæna, vid. Phot 9. Nomocan 27. & ibi Balsamon id ita interpretatur, quasi non liceat episcopis usuras petere ex pacto, sed ex mora, vel tanquam interesse. can. 10 syn. in Trullo. can 5. syn. Carthag.
25 Vid. Can. 10. [illegible] adde 2. Ioan. 10. Tit. 3. Rom. 16. ad Gal. 1.
26 Belial cum Christo nulla communio.
27 Vid. tit. C. ne sanctum baptisma.
28 De conjugibus [illegible] c. si quis presbyter.
29 Baptismi formula observa.
30 De trina immersione in baptismo.
31 Una tantum immersione in domini mortem non est baptizandum.
32 1. Cor. 7 vers. 5.
33 Ciborum promiscuus usus est, de quo vide Luc. 19. Cor. 10. Coloss. 2. de ciborum certorum in finem abstinentia, vid. 1 Cor. 9. v. 19. & cap. 10. v. 23. de tolerandis in eo infirmis vid. Rom. 14. vers. 1.
34 1. Tim. 5. v. 19.
35 cap. 12. J. vid.
36 1. Tim. 4. v. 1. & seq. ut & quondam Bogomili. Balsam. hic. Hebr. 13.
37 Pœnitenti parcitur. Nov. 15. c. 8. L. [illegible] in fin. C. de summa Trin. Nov. 109. cap. 1. 2. adde c. 8. syn. Laod. adde can. 7. syn. Carthag. 1. & 8. 1. Aurelian.
38 Vid. c. 42. [illegible] Tod. adde cap. 16. Ancyranæ synodi, ubi de Bogomilorum jejunio.
Exod. 22. vers. 28.

39 Can. 24. in fin. synod. Laod. & 42. synod. Carthaginens. dist. 43. cap. clerici. 40 act. Apost. 23. vers. 5. 41 Esdras 2. vers. 21. adde can. 76. J.

57. Episcopus, aut presbyter qui[1] negligentius circa clerum, vel populum agit, neque in pietate eos erudit, à communione segregator. Si vero in ea socordia perseveraverit, deponitor.

58. Si quis Episcopus[2], aut presbyter, clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, à communione rejicitor: sin perseverat, deponitor, ut qui fratrem suum necaverit.

59. Si quis falsò inscriptos impiorum[3] libros, tanquam sacros in ecclesia ad populi & cleri corruptionem publicaverit, deponitor.

60. Si accusatio contra fidelem instituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & convictus[4] fuerit: in clerum non perducitor.

61. Si quis clericus per metum[5] humanum, vel Judaei, vel Graeci, vel haeretici, negaverit, siquidem nomen Christi, *ab ecclesia* rejicitor: si vero nomen clerici, deponitor: poenitentia tamen ductus, ut laicus recipitor.

62. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino quicunque ex sacerdotali consortio, comederit carnes in sanguine[6] animae ejus, aut à bestia[7] abreptum, aut suffocatum, deponitor, hoc enim lex prohibuit[8]. Sin vero laicus fuerit, à communione excluditor.

63. Si quis clericus, aut laicus, synagogam[9] Judaeorum, aut haereticorum conventiculum ingressus fuerit, ut preces[10] cum illis conjungat: deponitor, & à communione secluditor.

64. Si quis clericus in concertatione aliquem pulsaverit[11] & uno ictu, ac pulsatione interemerit, deponitor, propter temeritatem suam. Sin vero laicus sit, arcetor à communione.

65. Si quis Dominicum[12] diem, aut Sabbatum[13], uno[14] solo dempto jejunare deprehendatur, deponitor: sin laicus è communione ejicitor.

66. Si quis virginem sibi non desponsatam[15] admota[16] vi detinet: à communione suspenditor. Non licitum autem esto ei aliam ducere, sed eam detineto quam solicitavit quamvis paupercula sit.

67. Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, secundam[17] ab aliquo ordinationem susceperit: deponitor tam ipse, quam qui ipsum ordinavit: nisi forte constet ordinationem eum habere ab haereticis. Qui enim à talibus baptizati[18] aut ordinati sunt, hi neque fideles, neque clerici esse possunt.

68. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram quadragesimam[19] Paschae, aut quartam feriam, aut parasceuen non jejunaverit, deponitor: praeterquam[20] si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, communione privator.

69. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus aut omnino, quicunque ex clericorum consortio cum Judaeis[21] jejunaverit, aut communem festum diem cum ipsis egerit, aut lautia festi, nempe azyma, aut aliud hujus generis, ab eis susceperit, deponitor: si laicus, à communione segregator.

70. Si quis Christianus oleum[22] ad sacra gentilium, aut in synagogam Judaeorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit: à communione excluditor.

71. Si quis clericus, aut laicus, ceram, aut oleum ex sancta surripiat ecclesia: à communione sejungitor.

72. Vas aureum & argenteum sanctificatum, aut velamen[23] linteumve, nemo amplius in suos usus assumito, iniquum enim est. Caeterum si quis deprehensus fuerit, excommunicatione mulctator.

73. Episcopum de aliquo per fide dignos accusatum[24] homines, ab episcopis vocari necessarium est. Et si quidem comparuerit, & confessus convictusve fuerit, censura irrogator ecclesiastica. Si vero vocatus non obtemperaverit, secunda[25] quoque vice vocator, missis duobus ad ipsum episcopis. Quod si per contumaciam[26] ne sic quidem comparuerit: synodus suam contra ipsum pronunciato sententiam, ne quid tergiversando detrectandoque judicium lucrifacere videatur.

74. In dictione testimonii contra[27] episcopum haereticus[28] non admittor, sed neque fidelis, si solus sit. In ore enim duorum aut trium testium consistet omne dictum.

75. Item non oportet episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato, humano gratificari affectu[29]: neque enim ecclesiam Dei conferre debet in haeredes. Enimvero si quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio: ipse autem excommunicatione percellitor.

76. Si quis oculo[30] defectus, aut obtuso crure existat, & dignus sit, episcopus efficitor. non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animae.

77. Qui vero mutus[31], surdusve & caecus est, episcopus non efficitor: non quia oblaeso corpore est, sed ne ecclesiastica impediantur munia.

78. Si quis daemonem[32] habeat, clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus vero recipitor: & si dignus fuerit, efficitor.

79. Qui ex vita gentili advenerit, & baptisatus est, aut ex conversatione prava: justum non est eum protinus[33] promoveri in episcopum. Injurium enim est, eum qui prius[34] non specimen & documentum de se praebuerit, aliorum doctorem existere, nisi alicubi dono divinae gratiae hoc fiat.

80. Dicimus, quod non oporteat episcopum, aut presbyterum publicis[35] se administrationibus immiscere: sed vacare & commodum se exhibere usibus ecclesiasticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus dominis servire, juxta praeceptum Dominicum.

81. Servi[36] si in clerum promoveantur citra dominorum voluntatem, hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quando vero servus quoque gradus ordinatione dignus videatur, qualis & noster[37] Onesimus apparuit, & domini consenserint, manuque miserint, & domo sua ablegaverint: efficitor.

82. Episcopus, aut presbyter aut diaconus qui militiae[38] vacaverit, & simul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quam fractionem sacerdotalem, deponitor. Quae enim Caesaris sunt, Caesari: & quae Dei, Deo.

83. Quisquis Imperatorem[39], aut Magistratum contumelia affecerit, supplicium luito, & quidem si clericus sit, deponitor: si laicus, à communione removetor.

84 Sunto omnibus vobis, clericis simul & laicis, venerandi[40] ac sacri libri: veteris quidem Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: Jesu filii Nave unus, Judicum unus, Ruth unus, Regnorum quatuor, Derelictorum ex libro dierum duo, Hester unus, De Machabaeorum gestis tres, Job unus: Psalterium unus: Solomonis tres, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum: Prophetarum duodecim, unus Esaiae, Hieremiae unus, Jezechiel unus, Daniel unus. Inquiritor autem à vobis extrinsecus, ut adolescentes vestri addiscant, item Sapientiam eruditi Syrach. Nostra vero, hoc est Novi Testamenti, Evangelia quatuor, Matthaei, Marci, Lucae, Joannis: Pauli Epistolae quatuordecim, Petri Epistolae duae, Joannis tres, Jacobi una, Judae una, Clementis epistolae duae, & praeceptiones quae vobis episcopus per[41] me Clementem in libris octo nuncupatae sunt, quas omnibus publicare non oportet, ob quaedam arcana quae in se continent: Et actiones nostras Apostolorum.

νζ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀφοριζέσθω. ἐπιμένων δὲ τῇ ῥᾳθυμίᾳ, καθαιρείσθω.

νη'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος τινὸς τῶν κληρικῶν ἐνδεοῦς ὄντος μὴ ἐπιχορηγεῖ τὰ δέοντα, ἀφοριζέσθω. ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω ὡς φονεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

νθ'. Εἴ τις τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία ὡς ἅγια ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας δημοσιεύει ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καθαιρείσθω.

ξ'. Εἴ τις κατηγορία γένηται κατὰ πιστοῦ πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ ἄλλης τινὸς ἀπηγορευμένης πράξεως, καὶ ἐλεγχθείη, εἰς κλῆρον μὴ ἀγέσθω.

ξα'. Εἴ τις κληρικὸς διὰ φόβον ἀνθρώπινον Ἰουδαίου, ἢ Ἕλληνος, ἢ αἱρετικοῦ ἀρνήσηται, εἰ μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀποβαλλέσθω· εἰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ κληρικοῦ, καθαιρείσθω. μετανοήσας δὲ, ὡς λαϊκὸς δεχθήτω.

ξβ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ φάγῃ κρέα ἐν αἵματι ψυχῆς αὐτοῦ, ἢ θηριάλωτον, ἢ θνησιμαῖον, καθαιρείσθω· τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἀπεῖπεν. εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.

ξγ'. Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν προσεύξασθαι, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω.

ξδ'. Εἴ τις κληρικὸς ἐν μάχῃ τινὰ κρούσας, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κρούσματος ἀποκτείνας, καθαιρείσθω διὰ τὴν προπέτειαν αὐτοῦ. εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.

ξε'. Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

ξς'. Εἴ τις παρθένον ἀμνήστευτον βιασάμενος ἔχει, ἀφοριζέσθω, μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ ἑτέραν λαμβάνειν, ἀλλ' ἐκείνην κατέχειν, ἣν ᾑρετίσατο, κἂν πενιχρὰ τυγχάνῃ.

ξζ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος δευτέραν χειροτονίαν δέξηται παρά τινος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας, εἰ μή γε ἄρα συσταίη, ὅτι παρὰ αἱρετικῶν ἔχει τὴν χειροτονίαν. τοὺς γὰρ παρὰ τοιούτων βαπτισθέντας ἢ χειροτονηθέντας οὔτε πιστοὺς οὔτε κληρικοὺς εἶναι δυνατόν.

ξη'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν τοῦ πάσχα, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευὴν, οὐ νηστεύει, καθαιρείσθω. ἐκτὸς εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο. εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.

ξθ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν νηστεύοι μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ἢ συνεορτάζοι μετ' αὐτῶν, ἢ δέχοιτο παρ' αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια, οἷον ἄζυμα, ἢ τοιοῦτόν τι, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

ο'. Εἴ τις χριστιανὸς ἔλαιον ἀπενέγκῃ εἰς ἱερὸν ἐθνῶν, ἢ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν, ἢ λύχνους ἅπτει, ἀφοριζέσθω.

οα'. Εἴ τις κληρικὸς, ἢ λαϊκὸς ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἀφέλοιτο κηρὸν, ἢ ἔλαιον, ἀφοριζέσθω.

οβ'. Σκεῦος χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν, ἢ ὀθόνην, μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζέσθω· παράνομον γάρ. εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ.

ογ'. Ἐπίσκοπον κατηγορηθέντα ἐπί τινι παρὰ ἀξιοπίστων ἀνθρώπων, καλεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον ὑπὸ ἐπισκόπων. κἂν μὲν ἀπαντήσῃ καὶ ὁμολογήσῃ ἢ ἐλεγχθῇ, ὁρίζεσθαι τὸ ἐπιτίμιον· εἰ δὲ καλούμενος μὴ ὑπακούσῃ, καλεῖσθαι καὶ δεύτερον ἀποστελλομένων ἐπ' αὐτὸν δύο ἐπισκόπων. ἐὰν δὲ καὶ οὕτως καταφρονήσας μὴ ἀπαντήσῃ, ἡ σύνοδος ἀποφαινέσθω κατ' αὐτοῦ τὰ δοκοῦντα, ὅπως μὴ δόξῃ κερδαίνειν φυγοδικῶν.

οδ'. Εἰς μαρτυρίαν τὴν κατὰ ἐπισκόπου αἱρετικὸν μὴ προσδέχεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ πιστὸν ἕνα μόνον. ἐπὶ στόματος γὰρ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.

οε'. Ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον τῷ ἀδελφῷ, ἢ υἱῷ, ἢ ἑτέρῳ συγγενεῖ χαρίζεσθαι πάθει ἀνθρωπίνῳ· οὐ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους ὀφείλει τιθέναι. εἰ δέ τις τοῦτο ποιήσῃ, ἄκυρος μενέτω ἡ χειροτονία, αὐτὸς δὲ ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ.

ος'. Εἴ τις ἀνάπηρος ᾖ τὸν ὀφθαλμὸν, ἢ τὸ σκέλος πεπληγμένος, ἄξιος δὲ ἐστὶν ἐπισκοπῆς, γινέσθω. οὐ γὰρ λώβη σώματος αὐτὸν μιαίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός.

οζ'. Κωφὸς δὲ ὢν καὶ τυφλὸς, μὴ γινέσθω ἐπίσκοπος, οὐχ ὡς βεβλαμμένος, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ παρεμποδίζοιτο.

οη'. Ἐάν τις δαίμονα ἔχῃ, κληρικὸς μὴ γινέσθω, ἀλλὰ μηδὲ τοῖς πιστοῖς συνευχέσθω· καθαρισθεὶς δὲ προσδεχέσθω, καὶ ἐὰν ἄξιος, γινέσθω.

οθ'. Τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου προσελθόντα καὶ βαπτισθέντα, ἢ ἐκ φαύλης διαγωγῆς, οὐ δίκαιόν ἐστι παραυτίκα προχειρίζεσθαι ἐπίσκοπον. ἄδικον γὰρ τὸν μηδὲ πρόσκαιρον ἐπιδειξάμενον ἑτέρων εἶναι διδάσκαλον· εἰ μή πού κατὰ θείαν χάριν τοῦτο γίνεται.

π'. Εἴπομεν, ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον καθιέναι ἑαυτὸν εἰς δημοσίας διοικήσεις, ἀλλὰ προσευκαιρεῖν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις. ἢ πειθέσθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω. οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, κατὰ τὴν κυριακὴν παρακέλευσιν.

πα'. Οἰκέτας εἰς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἄνευ τῆς τῶν δεσποτῶν γνώμης, ἀνατροπὴν τὸ τοιοῦτον ἐργάζεται. εἰ δέ ποτε καὶ ἄξιος φανείη ὁ οἰκέτης πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ, οἷος καὶ ὁ ἡμέτερος Ὀνήσιμος ἐφάνη, καὶ συγχωρήσωσιν οἱ δεσπόται, καὶ ἐλευθερώσωσι, καὶ τοῦ οἴκου ἐξαποστείλωσι, γινέσθω.

πβ'. Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος στρατείᾳ σχολάζων, καὶ βουλόμενος ἀμφότερα κατέχειν, Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν, καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν, καθαιρείσθω. τὰ γὰρ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.

πγ'. Ὅστις ὑβρίσει βασιλέα ἢ ἄρχοντα, τιμωρίαν τιννύτω. καὶ εἰ μὲν κληρικὸς, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

πδ'. Ἔστω πᾶσιν ὑμῖν κληρικοῖς καὶ λαϊκοῖς βιβλία σεβάσμια καὶ ἅγια, τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης, Μωσέως πέντε, Γένεσις, Ἔξοδος, Λευιτικὸν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον· Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ ἓν, Κριτῶν ἓν, Ῥοὺθ ἓν, Βασιλειῶν τέσσαρα, Παραλειπομένων τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν δύο, Ἐσθὴρ ἓν, Μακκαβαϊκῶν τρία, Ἰὼβ ἓν, Ψαλτήριον ἓν, Σολομῶντος τρία, Παροιμίαι, Ἐκκλησιαστὴς, Ἆσμα ᾀσμάτων. Προφητῶν δεκαδύο ἓν, Ἡσαΐου ἓν, Ἱερεμίου ἓν, Ἰεζεκιὴλ ἓν, Δανιὴλ ἓν. Ἔξωθεν δὲ προσιστορείσθω ὑμῖν μανθάνειν ὑμῶν τοὺς νέους τὴν σοφίαν τοῦ πολυμαθοῦς Σειράχ. Ἡμέτερα δὲ, τοῦτ' ἔστι τῆς καινῆς διαθήκης, Εὐαγγέλια τέσσαρα, Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου· Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Πέτρου ἐπιστολαὶ δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰακώβου μία, Ἰούδα μία, Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο, καὶ αἱ διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος ἐν ὀκτὼ βιβλίοις προσπεφωνημέναι, ἃς οὐ δεῖ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά. Καὶ αἱ πράξεις ἡμῶν τῶν ἀποστόλων.

1 Canes mutos intelligit, ventres pigros, de quibus vid. epist. ad Tit. 2. vers. 12.
2 Episcopus dispensator pauperum.
3 Libri impiorum non legendi, vide Photium 12. Nomocan. 3. & c. 63. synod. in Trull. ubi confictae martyrum prohibentur historiae. adde quae scripsi ad l. 6. §. 1. C. de haeret.
4 Criminis alicujus convictus, clericus esse non potest, sed ad Diaconatum promovendi ἀνέγκλητοι. 1. Timoth. 3. vers. 10. eligendus enim episcopus ἀνεπίληπτος ib. vers. 2. l. 42. Cod. de episc. l. 34. Cod. de episc. aud. Novell. 6. cap. 1.
5 Negantis nomen Christi per metum poenam observa.
6 Carnem in sanguine animae ejus comedere vetat hic Canon, id est, suffocata & morticina. Levit. 7. Actor. 15. adde quae dixi ad Novell. Leon. 58. de interd. esu sanguinis.
7 Carnis animalis à bestiis abrepti esus interdictus, ut & suffocati.
8 Deut. 21.
9 Synagogas Judaeorum Christus & Apostoli sunt ingressi.
10 Adde Can. 10. 11. 44. T. eod. adde c. 51. synod. in Trullo 28. quaest. 1. cap. Nullus.
11 Vid. Canon. 26. T. eod. vid. Photium 9. Nomocan. 26.
12 Dominicus dies resurrectionis, Dominico die jejunari prohibet synodus Gangrensis c. 18. adde can. 15. Petri Alexandrini.
13 Sabbatho non jejunatur, ne quis Judaeos videatur imitari.
14 Sabbatum magnum intelligit quo Domini corpus exanime in sepulchro jacuerat.
15 Sponsam alterius rapere non licet: ut nec propriam (licet pauperculam) dimittere, vid. canon 11. & 25. synod. Ancyr. adde epistolam Gregorii Thaumaturgi in princ.
16 De iis qui gratia matrimonii mulieres rapiunt vide Photium 9. Nomoc. 30. can. 93. synod. in Trullo. 27. synod. Chalced. 36. quaest. 2. cap. eos qui rapiunt.
17 Ordinatio episcopi presbyteri, vel diaconi, iterari non debet; ut nec actus legitimi.
18 Adde canon. 46. T.
19 Quadragesima sacra Paschae a clericis servanda. ut hic, vid. l. 6. C. de de feriis, Photium 7. Nomocan. 1. can. 49. synod. Laodic. canon. 29. 51. 55. 56. 90. synod. in Trull.
20 Jejunium ecclesiae imbecillitatis causa potest omitti, alias omittere non licet, c. 19. syn. Gangr. dist. 30. c. si quis per superb.

21 Sic jejunare more Judaico, aut cum Judaeis non licet, canon. 29. synod. Laod. 22 Oleo utebantur gentiles in templis l. 5. §. 12. ff. de donat. inter vir. 23 Veli nomine seu libros quidquid textile est significat. 24 Accusari ut possit Episcopus dixi ad Novell. 137. cap. 3. adde Photium 9. Nomocan. 1. 25 Episcopi ut fiant contumaces. 26 Contumax episcopus damnari potest. 27 Qui & qui adversus episcopus testificentur, vide Photium 9. Nomocan. 2. canon. 21. synod. Chalced. can. 31. synod. Carthag. 2. quaest. 6. cap. placuit presbyteris 2. quaest. 7. c. clericus. 28 Haereticus in episcopum testis esse non debet. 29 Qua in re? ἐς τὰ ἅγια τῆς ἐκκλησίας ... χειροτονία, ita legit Balsamon, cui convenit canon. 23. synod. Antioch. 8. quaest. 5. cap. episcop. non licet. 30 Luscus, seu ἑτερόφθαλμος, aut claudus Episcopus esse potest. 31 Mutus, aut surdus non potest in episcopatum eligi. 32 Ὁ ἐνεργούμενος, et sic: non tamen privatur communione canon. 3. epist. Tim. Alex. 33 Aliud est prohiberi non fieri episcopum: aliud νεόφυτον. Hic enim recenter Christianissimo complantatur: id est de recenti, vel non ita pridem Christianus ex Judaeo, vel Pagano factus est. Ille, aetate tantum juvenis. 34 Vide quae dixi ad Novell. 137. cap. 1. 35 6. T. eod. canon. 16. synod. Carthagin. vide Phot. 8. Nomoc. 13. Novell. Leonis 86. l. 52. Cod. de episcop. 36 De servis qui fiunt clerici, vid. l. 37. l. 38. Cod. de episcop. Novell. 123. cap. 17. adde Novell. Leon. 9. 10. 11. vide Phot. 1. Nomocan. 36. 37 Potest ex hoc loco argumentum duci hos canones Apostolorum esse: quod Onesimi fiat in epist. ad Philemonem mentio vers. 10. 38 Vel militaribus commilitationibus. Bals. 39 Adde canon. 14. T. eod. vid. tit. si quis Imperatori maledixerit: Photium 9. Nomocan. 36. adde 25. Apost. vers. 5. 40 Ἐπίσημα, καὶ ἅγια βιβλία. 41 Colligere hinc possis Clementem horum Canonum authorem fuisse: qua de re dicere plenius propter temporis brevitatem supersedeo.

F I N I S.

CON-

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

CONSUETUDINES FEUDORUM.

Conſtitutiones FRIDERICI II. Imper.

Extravagantes.

Liber de pace Conſtantiæ.

Epitome Feudorum.

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

CONSUETUDINES FEUDORUM.

Conſtitutiones FRIDERICI II. Imper.

Extravagantes.

Liber de pace Conſtantiæ.

Epitome Feudorum.

TITULORUM FEUDORUM INDEX.

LIB. I.

DE his qui feudum dare possiunt [& qui non] & qualiter acquiratur & retineatur. 1
[De feudo guardiæ & gastaldiæ] 2
[Qui successores feudum dare teneantur.] 3
[Si de investitura feudi controversia fuerit.] 4
Quibus modis feudum amittatur. 5
[Episcopum, vel abbatem, vel abbatissam, vel dominum plebis feudum dare non posse.] 6
De natura feudi. 7
De successione feudi. 8
Qui successores teneantur. 9
De contentione inter dominum & fidelem de investitura feudi. 10
[De pignore dato feudo quid juris sit.] 11
De contentione [inter me & dominum de portione] feudi fratris mei defuncti. 12
De alienatione feudi. 13
De feudo marchiæ, vel ducatus vel comitatus. 14
An maritus succedat uxori in beneficio. 15
De feudis datis minimis valvasoribus quid juris sit. 16
Quibus modis feudum amittatur. 17
Apud quem vel quos controversia feudi definiatur. 18
Constitutiones feudales domini Lotharii Imperatoris, quas ante januam beati Petri in civitate Romana condidit, observandas. 19
De beneficio fratris, & qualiter frater in beneficium fratris succedat. 20
De feudo sine culpa non amittendo. 21
[Quo tempore miles investituram petere debeat.] 22
De contentione inter dominum & vasallum de investitura feudi. 23
Quemadmodum feudum ad filiam pertineat. 24
Quibus modis feudum constitui potest. 25
Si de investitura inter dominum & vasallum lis oriatur. 26
De feudo dato in vicem legis commissoriæ reprobando. 27
De usu Mediolanensium secundum quosdam. 28

LIB. II.

DE feudi cognitione. 1
Quid sit investitura. 2
Per quos fiat investitura, & per quos recipiatur. 3
Quid præcedere debeat, an investitura, vel fidelitas. 4
Qualiter jurare debeat vasallus domino fidelitatem 5
De forma fidelitatis. 6
De nova forma fidelitatis. 7
De investitura de re aliena facta. 8
Qualiter olim poterat feudum alienari. 9
Quis dicatur dux, marchio, comes, capitaneus, vel valvasor. 10
De successione fratrum, vel gradibus succedentium in feudo. 11
De fratribus de novo beneficio investitis. 12
De investitura quam Titius accepit à Sempronio. 13
De vasallo decrepitæ ætatis, qui feudum refutavit, ut filii investirentur. 14
De investitura in maritum facta. 15
De controversia feudi apud pares terminanda. 16
De eo qui sibi [vel heredibus suis masculis & fœminis] investituram accepit. 17
De duobus fratribus à Capitaneo investitis. 18
An removendi erunt testes qui pares esse deficerunt. 19
De controversia inter episcopum & vasallum. 20
De vasallo milite qui arma bellica deposuit. 21
De milite vasallo qui contumax est. 22
In quibus causis feudum amittatur. 23
Quæ fuit prima causa beneficii amittendi. 24
Si de feudo vasallus ab aliquo interpellatus fuerit, & dominus eum defendere noluerit. 25
Si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli. 26
De pace tenenda & ejus violatoribus. 27
Hic finitur lex: deinde consuetudines regni incipiunt. 28
De filiis natis ex matrimonio ad morganaticam contracto. 29
De feudo fœminæ. 30
Si vasallus feudo privetur, cui deferatur. 31
Qui testes sunt necessarii ad novam investituram probandam. 32
De consuetudine recti feudi. 33
De lege Corradi. 34
De clerico qui investituram facit. 35
An mutus vel alias imperfectus feudum retineat. 36
An ille qui interfecit fratrem domini sui feudum amittat. 37
De vasallo qui contra constitutionem Lotharii regis beneficium alienavit. 38
De alienatione paterni feudi. 39
De capitulis Corradi. 40
De controversia inter masculum & fœminam de beneficio. 41
De controversia inter dominum & emptorem feudi. 42
De controversia inter vasallum & alium de beneficio. 43
Quid juris si post alienationem feudi vasallus id recuperaverit. 44
An agnatus vel filius [defuncti] possit retinere feudum repudiata hereditate. 45
An apud judicem vel curiam domini quæstio feudi debeat terminari. 46
Qualiter dominus proprietate feudi privetur. 47
De feudo non habente propriam feudi naturam. 48
De eo qui finem fecit agnato de feudo paterno. 49
De natura successionis feudi. 50
De capitaneo qui curiam vendidit, an intelligendum beneficium vendidisse. 51
De prohibita feudi alienatione per Lotharium. 52
De pace tenenda inter subditos & juramento firmanda & vindicanda & de pœna judicibus apposita, qui eam vindicare & justitiam facere neglexerint. 53
De allodiis. 53
De prohibita feudi alienatione per Fridericum. 54
Quæ sint regaliæ. 55
Quod testes sunt necessarii ad probandam feudi ingratitudinem. 56
De notis feudorum. 57

QUARTI LIBRI.

DE alienatione feudi. 73
De feudis scutiferorum. 74
De conditione feudi *non* impleta. 75
De fidelitate. 76
Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel servitia debeantur. 77
Culpam unius ex coheredibus cæteris non præjudicare. 78
Ut ratio vasalli priusquam domini discutiatur. 79
De evictione. 80
De feudis improptiis quæ auferuntur dantis arbitrio. 81
Prius possessionem restituendam esse quam de principali causa agatur. 82
Si unus ex fratribus dederit suam partem fratri vel domino vel extraneo. 83
Fratrem in feudo filii non succedere. 84
De investitura *facta* marito vel utrique conjugi. 85
De fructibus feudi. 86
An præscriptione feudum adquiratur. 87
De *probatione* investituræ. 88
Conditionem feudum tacite sequi. 89
Fratrem fratri in feudo novo non succedere. 90
De investitura veteris & novi beneficii. 91
Justo errore excusari vasallum qui fidelitatem non fecit. 92
Factum fratris, fratri in feudo paterno non nocere. 93
De feudo guardiæ & gastaldiæ. 94
De successione feudi. 95
De investitura alieni beneficii. 96
Non amittere feudum eum qui sine dolo cessavit per annum in petenda investitura. 97
Ex delicto vasalli feudum ad dominum redire. 98
De feudo ligio. 99
Imperatorem feudum amittere, vel alium pro se fidelem dare. 100
Ecclesiam fidelitatem non facere. 101
Non cogi vasallum pro uno feudo duas fidelitates facere. 102
Filios tantum secundi matrimonii matri in feudum succedere. 103
Casus quibus fœmina in feudo succedit. 104
De feudis habitationum. 105
Servos post delatam successionem manumissos in feudum non succedere. 106
Ut vasalli sumptibus domini servitia præstent. 107
Vasallum feudum posse in alium arctiori lege transferre. 108
Clericatu feudum amitti. 109

LIBRI QUINTI CONSTITUTIONES.

COnstitutio Conradi de beneficiis. 1
Constitutio Henrici de causis amittendi feudi. 2
Alia constitutio Henrici de vasallo qui unum ex dominis refutavit. 3
Alia constitutio Henrici ejusdem, ut ingratitudo vasalli probetur testibus quinque. 4
Constitutio Lotharii de feudis non alienandis. 5
Alia ejusdem Lotharii constitutio de investitura non petita intra annum. 6
Constitutio Friderici de feudis non alienandis, *& aliis capit.* 7
Alia de jure fisci. 8
Alia constitutio ejusdem Friderici de pace renenda. 9
Alia constitutio Friderici Imperatoris de incendiariis & pacis violatoribus. 10
Alia Constitutio ejusdem de pace componenda & retinenda inter subjectos, & aliis capitulis. 11
Alia constitutio ejusdem Friderici de pace Constantiæ. 12
Alia constitutio Friderici de jure ἀσυμφώνων. 13
Alia ejusdem de jure ἀσυμφώνων. 14
Νόμοι Ρωμαίων χάριν τῶν ἐκκλησιῶν κλαρικῶν πῶ, &c. 15
Νόμοι Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ φρατρῶν. 16

TIT. CONSTITUTIONUM FRIDERICI IMPERATORIS.

DE statutis & consuetudinibus contra libertatem ecclesiæ editis, & immunitate locorum religiosorum ubique morantium, &c. 1

TITULI EXTRAVAGANTIUM.

QUomodo in læsæ majestatis crimine procedatur. 1
Quid sint rebelles. 2
LIBER De pace Constantiæ. 3

TITULORUM FEUDORUM INDEX

JUXTA SERIEM LITERARUM.

Prior numerus librum, alter titulum demonstrat.

A.

Alienatione feudi. 4.73
Alienatione paterni feudi. 2.39
Alienatione feudi. 1.13
Allodiis. 2.54
An apud judicem, vel curiam, &c. 2.46
An cognatus vel filius, &c. 2.45
An ille qui interfecit frat. &c. 2.37
An maritus succedat uxori, &c. 2.15
An matus, vel aliàs imperf. 2.36
An præscripsione feudum acquiratur. 4.87
An removendi erunt testes, qui, &c. 2.19
Apud quem, vel quos erit. 1.18

B.

Beneficio fratris & qualiter, &c. 1.20

C.

Capitaneo qui curiam, &c. 2.51
Capitulis Corradi. 2.40
Casus quibus fœmina in, &c. 4.104
Clericatu feudum amitti. 4.109
Clerico qui investituram, &c. 2.35
Conditione feudi non impleta. 4.75
Conditionem feudum tacite sequi. 4.89
Consuetudine recti feudi. 2.33
Constitutio Conradi de beneficiis. 5.1
Constitut. feudales domini Loth. 1.19
Constitut. Friderici de jure fisci. 5.8
Constitut. Friderici de feudis non, &c. 5.7
Constitut. Friderici de pace tenenda. 5.9
Constitut. Friderici de incendiariis. 5.10
Constitutio Friderici de pace componenda. 5.11
Constitut. Friderici de jure [illegible]. 5.13
Constitut. Friderici de jure [illegible]. 5.14
Constitut. Friderici de pace Constantiæ. 5.12
Constitutio Henr. de casibus amitt. 5.2
Constitutio Henr. de vasallo, &c. 5.3
Constitut. Henr. ut ingratitudo, &c. 5.4
Constitutio Lotharii de investitura non, &c. 5.6
Constitut. Lotharii de feudis non, &c. 5.5
Contentione inter dominum, &, &c. 1.25
Contentione inter me &, &c. 1.22
Contentione inter dominum, &c. 1.10
Controversia feudi apud, &c. 2.16
Controversia inter vasallum, &c. 2.43
Controversia inter episcopum, &c. 2.20
Controversia inter dominum, &c. 2.42
Controversia inter masculum, &c. 2.41
Culpam unius ex coheredibus, &c. 4.78

D.

Duobus fratribus à capitaneo, &c. 2.18

E.

Ecclesiam fidelitatem non facere. 4.101
Eo qui finem fecit agnato, &c. 2.49
Eo qui sibi, vel heredibus, &c. 2.17
Episcopum, vel abbatem, vel abbatis. &c. 1.6
Evictione. 4.80
Ex delicto vasalli feudum ad, &c. 4.98

F.

Factum fratris fratri in, &c. 4.93
Feudi cognitione. 2.1
Feudo guardiæ & gastaldiæ. 4.94
Feudis habitationum. 4.105
Feudis impropriis, quæ, &c 4.81
Feudis feutiferorum. 4.74
Feudo ligio. 4.99
Feudis datis minimis valvas. &c. 1.16
Feudo dato in vicem legis, &c. 1.27
Feudo fœminæ. 2.30
Feudo guardiæ & gastaldiæ. 1.2
Feudo marchiæ, vel ducatus, &c. 1.14
Feudo non habente propriam, &c. 2.48
Feudo sine culpa non amit. 1.21
Fidelitate. 4.76
Filiis natis ex matrimonio, &c. 2.29
Filios tantum secundi matrimonii, &c. 4.103
Fratrem fratri in feudo, &c. 4.90
Fratrem in feudo filii non succedere. 4.84
Fructibus feudi. 4.86

Forma fidelitatis. 2.6
Fratribus de novo beneficio, &c. 2.12

H.

Hic finitur lex: deinde, &c. 2.28
His qui feudum dare possunt, &c. 1.4

I.

In quibus casibus feudum, &c. 2.23
Imperatorem feudum amittere, vel, &c. 4.100
Investitura alieni beneficii. 4.96
Investitura de re aliena facta. 2.8
Investitura facta marito, vel, &c. 4.85
Investitura in maritum facta. 2.15
Investitura veteris & novi beneficii. 4.91
Investitura quam titulus, &c. 2.13
Iusto errore excusati vasallum, &c. 4.92

L.

Lege Corradi. 2.34

M.

Milite vasallo qui contumax, &c. 2.22

N.

Natura feudi. 1.7
Natura successionis feudi. 2.10
Non cogi vasallum pro uno, &c. 4.102
Non amittere feudum cum qui, &c. 4.97
Notis feudorum. 2.38
Nova forma fidelitatis. 2.7

P.

Pace tenenda inter subditos, &c. 2.53
Pace tenenda, & ejus, &c. 2.27
Per quos fiat investitura, &c. 2.3
Pignori dato feudo quid, &c. 1.11
Prius possessionem restituendam, &c. 4.82
Probatione investituræ. 4.88
Prohibita feudi alienatione, &c. 2.55
Prohibita feudi alienatione, &c. 2.52

Q.

Quæ sint regaliæ. 2.56
Qualiter dominus proprietate, &c. 2.47
Qualiter jurare debent vas. 2.5
Qualiter olim poterat feud. &c. 2.9
Quæ fuit prima causa, &c. 2.24
Quemadmodum feudum ad, &c. 1.24
Quibus modis feudum amittatur. 1.5
Quibus modis feudum amitt. 1.17
Quibus modis feudum const. &c. 2.25
Qui successores feudum dare, &c. 1.3
Quid juris si post alienationem, &c. 2.44
Qui successores teneantur. 1.9
Qui testes sunt necessarii ad, &c. 2.32
Quid præcedere debeat, an, &c. 2.4
Quid sit investitura. 2.2
Quis dicatur dux, marchio, &c. 2.10
Quo tempore miles investituram, &c. 1.23
Quot testes sint necessarii, &c. 2.57

S.

Servos post delatam successionem. 4.106
Si de feudo defuncti conten. &c. 2.6
Si de feudo vasallus ab, &c. 2.25
Si de investitura feudi cont. &c. 1.4
Si de investitura inter dom. 1.26
Si plures sint domini vel vasalli, &c. 4.77
Si vasallus feudo privetur, &c. 2.31
Si unus ex fratribus dederit, &c. 4.83
Successione feudi. 4.95
Successione feudi. 1.8
Successione fratrum, vel, &c. 2.12

V.

Vasallo decrepitæ ætatis, &c. 2.24
Vasallo milite qui arma, &c. 2.21
Vasallo, qui contra constit. 2.38
Vasallum feudum posse in, &c. 4.108
Usu Mediolanensium secundum, &c. 1.28
Ut ratio vasalli priusquam, &c. 4.79
Ut vasalli sumptibus domini, &c. 4.107

INCI-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

INCIPIUNT[1] FEUDORUM[2] CONSUETUDINES[3].

1 Consuetudinis nomine Feudorum libri nuncupantur, ut hic. Atqui consuetudo jus est non scriptum. §. sine scripto 9. Inst. de jure naturali. Sed hic scriptura, non ut forma, sed memoriæ & probationis tantum faciendæ causa intervenit. Hujusmodi consuetudo scripta, vel multis antiquis instrumentis comprobata, notoria esse dici potest.

2 De feudorum origine vide Cujacium 8. obs. 4. Goth. Adde Hotomann. 2. obs. cap. 2. Et de feudis non authenticis vide Molin. ad Consuetud. Parisiens. tit. des fiefs, num. 100. & seq. Card. Tusc. litt. F. conclus. 168. Ans.

3 Hinc illa: usus curiarum 2. feud. usus ab antiquis sapientibus constitutus. 1. feud. 1. §. 4. justus & verus. 1. feud. 13. in pr. regni. 1. feud. 15. 2. feud. 82. 2. feud. 101. comprobatus. 2. feud. 81. 83. in fin. usu tradita. 2. feud. 84. Jus Curiæ 1. feud. 101. in multis curiis & civitatibus intellectum 2. feud. 88. & breviter, consuetudo, mores, consuetudo feudi, 2. feud. 1.

4 De personis primo quærendum est. l. si quæramus 4. ff. qui testamenta.

5 Feudum dare possunt Ecclesiasticæ personæ: aut potius Ecclesiarum Prælati, si Ecclesiarum consuetudo sit: cujus sententiæ vide octo exceptiones apud Belvisum & Laudensem hic.

6 Tit. 3. J. eod.

7 Tit. 6. J. 4. 2. feud. 9. Quid? quæ infeudandi antiqua consuetudo est? Ravennas notat, velim, 30. annis: Damnosam, tempore cujus non sit memoria: dubiam annis 40. præscribi.

TITULUS PRIMUS.

DE HIS, QUI FEUDUM DARE POSSUNT, ET [QUI NON:] ET QUALITER ACQUIRATUR, ET RETINEATUR.

Feudum dare possunt prælati Ecclesiarum, si ecclesiæ est consuetudo & nobiles seculares, & qui ab eis feudum accipiunt. Bald. *Qui feudum dare possint.* 1. 2. 3. 4. *De acquirendo feudo.* 5. *De natura feudi.*

Quia de feudis tractaturi sumus, videamus: primum[4] qui feudum dare possunt. †. Feudum[5] autem dare possunt archiepiscopus[6], episcopus, abbas, abbatissa, præpositus, si antiquitus[7] consuetudo eorum fuerit feudum dare. †. Dux[8], Marchio[9], & Comes similiter feudum dare possunt, qui[10] proprie regni, vel regis capitanei[11] dicuntur. Sunt & alii qui ab istis feuda accipiunt, qui proprie regis, vel regni valvasores dicuntur: sed hodie capitanei appellantur: qui[12] & ipsi feuda dare possunt. Ipsi vero qui ab eis accipiunt feudum, minores[13] valvasores dicuntur.

Vasallus ipso vivo non privatur feudo, ipso vero mortuo ad filios æqualiter pertinet feudum. Bald.

§. 1. Et quia vidimus de personis: videamus qualia prius habuerunt initia. †. Antiquissimo[14] enim tempore sic erat in dominorum potestate connexum, ut quando vellent, possent auferre rem in feudum à se datam. †. Postea[15] vero eo ventum est, ut per annum tantum firmitatem haberent. Deinde[16] statutum est, ut usque ad vitam fidelis[17] produceretur. Sed cum hoc jure successionis ad filios non pertineret: sic[18] progressum est, ut ad filios deveniret: in quem scil. dominus hoc vellet beneficium confirmare. Quod hodie[19] ita stabilitum est, ut ad omnes æqualiter[20] veniat. §. 2. Cum[21] vero Conradus[22] Romam proficisceretur, petitum est à fidelibus[23] qui in ejus erant servitio, ut lege ab eo promulgata, hoc etiam ad nepotes[24] ex filio producere dignaretur, & ut frater fratri sine legitimo[25] herede defuncto (vel filius) in beneficio quod eorum patris[26] fuit, succedat. †. Sin autem unus ex fratribus à domino[27] feudum acceperit[28]; eo defuncto, sine legitimo herede, frater ejus in feudum non[29] succedit: quod etsi communiter[30] acceperint, unus alteri non succedit, nisi[31] hoc nominatim dictum sit; scil. ut uno defuncto sine legitimo herede, alter succedat, herede vero relicto, alter frater removebitur. §. 3. Hoc[32] autem notandum est, quod licet filiæ, ut masculi, patribus succedant: legibus[33] tamen à[34] successione feudi removentur[35], similiter & earum filii[36], nisi[37] specialiter dictum fuerit, ut ad eas pertineat. §. 4. Hocquoque sciendum est, quod beneficium[38] ad venientes ex latere ultra fratres patrueles non progreditur successione secundum usum ab antiquis sapientibus constitutum, licet moderno[39] tempore usque[40] ad[41] septimum[42] geniculum[43] sit usurpatum: quod[44] in masculis descendentibus, novo jure usque in infinitum[45] extenditur.

Feudum quod datur à capitaneis, vel regis valvasoribus proprium habet naturam, quod vero à minoribus datur, propriam naturam non habet: duobus casibus exceptis qui in litera continentur. Baldus.

†. Notandum est autem, quod illud beneficium, quod à regis capitaneis, atque regis, [vel regni] valvasoribus aliis impenditur, proprie[46] jure feudi censetur. Illud[47] vero quod à minoribus in alios transfertur, non jure feudi judicatur: (licet aliter in curia Mediolanensi observetur) sed quando voluerint, recte auferre queunt: nisi Romam cum illis in exercitu[48] perrexerint: quo casu in jus feudi transit, [& adjudicatur:] vel nisi aliquid propter feudum acceperint: tunc enim nisi[49] restituto pretio,[50] auferre non possint.

43 2. Feud. 50.

44 Novum jus: Descendentes masculi in infinitum succedunt in feudis, quod & hodie servatur, & ita verum est, ut in feudo etiam ecclesiæ, succedant descendentes masculi in infinitum, ut hic capit. ex parte. de Feud. Gloss. & Doctor. in l. ex facto 17. in fin. ff. ad Trebellianum l. 1. Cod. unde vir & uxor. Nec obstat Novella de non alienando 120. c. 5. quæ hodie est correcta in hoc gradnum numero, & alioqui est de emphyteusi quæ ad filias etiam descendit: non de feudo quod ad filias non transfertur. Quid emancipati filii, hi etiam in infinitum succedunt in feudo: quia, principalis ratio succedendi in feudis est in masculis, cap. 1. J. de al. feudi. Bald. Ard. Laud. Quid juste exheredatus? non succedit, nisi à patre feudum assignatum ei fuerit, arg. l. 1. §. pen. ff. de adsig. lib. Quid adoptivus vel naturalis tantum? vid. c. naturalis c. adoptivus. J. si de feud. fuer. controv. Quid in regno & feudis individuis? primogenitus solus succedit, c. licet de vas. Quid filius clericus, episcopus vel prælatus? Belvisius, Bald. Albericus negant succedere: quod authoritate Joannis Calderini, Duli, Bartoli, Archidiaconi, Innocentii, Joannis Annaniæ, Hostiensis, Joannis de Lignano, Geminiani, Antonii de Butrio, Panormitani, Salicoti, non admittit Laudensis: Num quæ in contrariam partem proferuntur, vel pertinent ad clericum volentem servitia præstare per substitutum, vel ex stricto jure sunt. Ita fuerit æquitatis, superiores personas in feudis succedere, si modo servire per substitutum sint paratæ. Quid masculi descendentes ex fœmina? negant succedere: remota enim origine, his qui ab origine dependent, locum non superesse. l. si vitra matre 3. C. de bon. maternis. 45 2. feud. 74. 81. J. 46 Feudum concessum à valvasoribus regni vel regis, jure proprii feudi censetur: proprium autem est feudum, quod est perpetuum, quod transit ad heredes, quod non revocatur pro arbitrio ipsius domini. 47 Feudum concessum à minoribus valvasoribus, non censetur jure proprii feudi: hoc est non transit ad heredes: revocari quandocumque ab ipso domino potest, nisi tribus casibus. Primum enim id non obtinet Mediolani. Deinde aliud dicendum si vasallus cum domino Romam perrexit in exercitu. Postremo si vasallus quiddam dederit pro feudo: tunc enim non potest auferri, nisi restituto pretio. 48 Al. in exercitum. loquitur de exercitu cum quo Imperator Romam proficiscebatur ad coronam imperialem accipiendam. Trithemius 30. Otho Frisingensis 2. c. 11. 12. 49 Imo non restituitur pretium. c. 1. J. tit. prox. Sed hic restituitur pretium datum pro feudo perpetuo sibi, pro temporali. 50 Atqui pretium pro feudo non datur. c. 1. J. de feudo dato in vicem legis commissor. non ita quidem decorum est pretium pro feudo accipere: potest tamen id accipere dominus, si velit, sed & ibi lege commissoria agitur. 51 Feuda guardiæ & guastaldiæ, anomala non regularia. Goth. Guardia est custodia, ut quum castra, & territoria custodienda traduntur, Gastaldia gubernatio dicitur, qua res domini gubernantur. Zas. de feud. à vasall. feud. natur. degenerer. part. 12. num. 4. 5. 6. Ans. 52 tit. 4. §. 3. tit. 10. in fin. tit. 11. J. eod. 2. feud. 94. feudum guardiæ custodiæ nomine datur ei qui quasi custos prædio apponitur, puta Casario, seu casæ custodi. 53 2. feud. 94. feudum Gastaldiæ, vel Guastaldiæ causa datur ei qui quasi actor vel procurator prædio dominico imponitur aut curti seu casæ dominicæ gubernandæ. tit. 1. J. eod. 2. Longobard. 17. 54 Item particula repetitiva ejusdem qualitatis. Nam sup. §. dictum est de feudo non perpetuo. 55 An præterita, ut vult Petrus de Cervo, arg. c. 1. in fin. in quibus causis feudum amittat. c. 1. de capitaneo qui curiam. An & futura; ut vult Baldus? quod verius, hoc sensu, feudum pro mercede, sive præterita, sive futura, post annum posse auferri sive justa causa, sive alia: potentior est enim præterita quam futura causa. l. Aquilius 27. ff. donat. l. qui sub prætextu 9. C. de sacros. l. 41. ff. de fidejuss. l. 38. ff. mandati. Quid si feudum concessum sit advocato pro patrocinio, vel scutifero, pro servitio; vel capellano, pro capellania? finito anno potest auferri. Nam feudum quodcunque pro mercede, est annale, ut hic, c. feud. scutiferorum. J. de natu feudorum. Quid si pro mercede domini in vita defuncti feudum datum est? perpetuum est. l. si pater. 34. §. 1. ff. de don. Quid si feudum guardiæ annuum datum est? perpetuum quoque est. arg. l. si Stichum 16. §. 1. ff. de verb. oblig. l. fimetus 35. in fin. ff. de donat. causa mortis. 56 Puta advocatiæ, defensionis, oneris administrationis. Hujusmodi feuda impropria. tit. 4. §. 32. 2. feud. 81. dicuntur, & pro vice dominicaria, vel villicaria, pro decania, & pro aliis quibuscumque angariis accipe. 2. feud. 81. 57 Tit. 11. J. eod. 2. feud. 94. 58 Feudi vita perpetua est: nisi sit feudum guardiæ, Gastaldiæ, & quod pro mercede datur. Hujusmodi namque feudum est annale, nisi certum tempus sit adjectum; neque pretium restituitur. 59 Imo non potest, cum sit perpetuum feudum servitii, c. 1. in fin. quæ caus. feudi amit. feudum principaliter concessum propter servitium, annuum est, ob gratiam principaliter concessum adjuncto ei servitio, perpetuum. 60 Adde & aliam exceptionem ex. 2. feud. 81. & 105. 61 Feudum guardiæ & guastaldiæ potest dari ad certum tempus, puta biennium, triennium, eo casu, ante tempus auferri non potest. 62 Feudum quod guastaldius possidet, præsumitur possideri nomine guastaldiæ, non jure proprii feudi. Ita ex ratione qualitatis officii præsumitur qualitas feudi: Privilegium & beneficium interpretamur ex qualitate personæ. arg. l. ex militari 11. ff. de mil. test. l. in delictis 4. §. si extraneus 1. ff. de noxal. l. si quis filio 6. §. irritum 5. ff. de injusto. Quid si feudum guardiæ datum esse nobiliori dicatur, quam ipse sit dominus, qui id dederit? Baldus putat feudum præsumi perpetuum & proprium, nisi forte qualitas officii accipientis nobilitati præponderet. Quid si feudum guardiæ datum sit ad concedentis arbitrium? Baldus notat feudum esse perpetuum, arg. l. Juriscoritus 30. ff. de excusat. tutorum. 63 Feudorum aliud proprium, aliud improprium. d. tit. 81. Gastaldia improprium feudum. 64 Saltem duos. 65 Curtis, domus, palatium, prætorium, castrum. 66 Id est instrumentum publicum. tit. 3. J. eod. 67 Id est an etiam successores personæ ecclesiasticæ. 68 Cujus investitura facta est ab authore successoris. 69 Id est tradere. 70 Hi solent res ecclesiasticas in feudum dare. tit. 1. 71 Adde tit. 9. 25. 27. J. eod. 72 Feudum prælatus non potest conferre in fraudem successoris sui. Adde c. ult. ne prælati vices suas. 1. de solut. verbi gratia: Archiepiscopus investivit Titium de feudo Gaii superstitis, ea lege ut feudum haberet Gaio mortuo: Archiepiscopus mortuus est ante Gajum: Archiepiscopi successor non cogitur ratam habere investituram factam ab antecessore Archiepisco., ut hic. Quid ita? prælatus prælato non est heres. Antecessor & successor in hujusmodi dignitatibus, non censetur una & eadem persona.

TIT. II.

[DE[51] FEUDO GUARDIÆ[52], ET GASTALDIÆ[53].]

Feudum guardiæ, & gastaldiæ, & illud, quod pro mercede alicujus rei datur, elapso anno revocari potest: nisi ad certum tempus detur. Sed si gastaldi nomine proprii feudi dicant se possidere, non defendunt sibi possessionem, nisi de suo jure probent. Bald.

Item[54] illud, quod datur nomine gastaldi, vel guardiæ, & pro mercede[55] alicujus rei[56], transacto[57] anno[58] potest[59] jure auferri, etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi[60] ad certum[61] tempus datum fuerit. §. 1. Si vero gastaldi aliquid nomine[62] proprii[63] feudi possederint[64], non valebunt propterea possessionem sibi defendere, nisi per pares curtis[65], vel breve testatum[66] potuerint probare, se, antequam gastaldi essent, vel postquam desierunt esse, investituram accepisse.

TIT. III.

[QUI[67] SUCCESSORES FEUDUM[68] DARE[69] TENEANTUR.]

Successor prælati non cogitur investituram à prædecessore factam, & non expletam de feudo, quod alius tenet, ratam habere. Bald.

Si vero archiepiscopus[70], episcopus, vel abbas, vel abbatissa investituram ejus feudi, quod alius detinebat[71], eo tempore alicui dederit[72], *ut post decessum ejus qui possidet, habeat:* & ante decesserit archiepiscopus, quam ille qui feudum possidebat: successores eorum non

8 Feudum dare possunt seculares nobiles: ut Marchio & Comes. 9 Dux major Marchione: Marchio Comite, ut c. 1. J. quis dicatur dux. 10 Capitanei regni vel regis proprie, Duces, Marchiones, Comites: improprie qui Valvasores regni vel regis. 11 Id est, principes, proceres. Hotom. patritii. 12 Feudum dare possunt valvasores regni vel regis. 13 Valvasorum alii regis vel regni (qui feuda accipiunt à Ducibus, Marchionibus & Comitibus) alii minores, qui à valvasoribus regni (de quibus paulo ante) feuda accipiunt. 14 Antiquissimum jus feudorum hoc fuit: ut domini pro animi sui arbitrio, vasallis feuda possent auferre: arbitraria itaque vel potius precaria fuerunt ab initio feuda. 15 Secundum jus, feuda fuerunt annalia. 16 Tertium jus, Feuda ad vitam vasalli producta. 17 Id est, vasalli. §. 2. J. eod. tit. 4. in pr. & §. 5. J. eod. 18 Quartum jus: feudum transfertur ad filium vasalli, quem dominus elegisset. Post fœminas feudi capaces esse: an omnes æque patri succedent? Laudensis eam existimat successuram, quæ in hereditate paterna successerit. cap. 1. an agnat. sin minus, eam quam dominus elegerit. arg. hujus loci. Curtius, 3. parte vers. 10. altera quæro. putat primogenitam succedere, adde quædam ex Cujacio consult. 54. circa med.

19 Quintum jus: Feudum æqualiter ad omnes filios pertinet. 20 Titul. 8. J. 21 Sextum jus: Feudum ad nepotes ex filio transibat: Imo & ad fratrem si feudum paternum vel antiquum, non autem si novum feudum: si frater sine legitimo herede decedebat. Quid si pacto conventum est, ut frater fratri in novo feudo succedat? quid si feudum, quo de agitur, sciente domino, communi vel pecunia, vel armis & equis emptum est? Quid si contra hostem regis pugnaverint fratres. Quid si contraria consuetudo? frater fratri, etiam in novo feudo succedet, ut hic. Quid? num uterinus frater fratri succedet? non succedet: quia finitum est genus primi feudum adquirentis: & in feudis jure cognationis nulla est successio. c. 1. J. de gradib. success. feud. Quid? utrimque conjunctus frater, num excludet fratrem consanguineum tantum? jure civili excluderet. l. Auth. cessante. C. de legit. hered. At non hoc jure. Bald. Ardica. Laudens. Hic addendum quod à Baldo notatum est, Fratrem fratri in feudo succedere, non adcrescendi jure, sed providentia principali seu legis. 22 Lotharius, Hotom. Goth. Conradus II. Suevus. vide Molin. ad Consuetud. Parif. tit. des fiefs. 1. num. 81. Ans. 23 Id est, vasallis. §. 1. T. eodem. 24 Tit. 8. 14. §. 1. & tit. 19. §. 1. J. eod. 25 Id est, masculo. 2. feud. 34. §. 2. & tit. 13. J. eodem. legitimus enim heres in feudis, est masculus descendens. 26 Id est, paterno. tit. 12. & 10. in fin. J.

27 Hujusmodi feudum initium habere à fratre dicitur. tit. 8. in fin. J. idenque novum appellatur. tit. 14. in fin. J. eod. 28 Adquisierit. tit. 10. J. eod. 29 d. tit. 8. & 20. 30 Id est, simul investiti. tit. 14. in fin. J. 31 d. tit. 14. 20. alias exceptiones vide d. tit. 20. J. 32 Septimum jus, Fœminæ non succedunt in feudo (quod hodie etiam generale est in feudis) quemadmodum nec succedunt collaterales, ultra patrueles. Quid? quomodo succedunt patrueles? Cum patruis, in stirpem: inter se soli, in capita. Bald. Anthen. cessante. Cod. de legit. hered. 33 Ut & XII. Tabularum fuit. l. 14. Cod. de legitimis heredibus §. 3. versic. & hæc quidem. Instit. de legitima agnator. success. Alias ad leges XII. Tabul. lib. 2. tit. 20. §. 6. 34 Fœminæ in feudis succedere non possunt, nisi pacto conventu adjectum sit, ut certo gradu, vel in infinitum succedant, ut hic: vel nisi contraria sit consuetudo. Quid si feudum maternum, vel fœmineum sit? fœmina excluditur à masculis. capite 1. J. de feudo fœmin. Quid si feudum ad nullum servitium datum est? explosa est Baldi opinio, existimantis fœminam succedere: eo magis quod extravagans, si cui militi, qua utitur, nullius authoritatis sit, & alioquin contrarium ipsemet sentit in l. quoties 12. C. de suis. Quid si feudum emptum est? rejecta Odofredi opinione, Iserniæ probatur sententia, existimantis fœminam in id feudum non succedere. Quid si fœmina bellis assueta, vel virago? ne quidem succedet. Primum enim id rarum est. Deinde feudum non datur tantum juvandi domini gratia, sed ut ejus secreta non evulgentur. Idenque Laudensis putat fœminas ad feudi successionem, ea de causa non admitti. adde his c. J. fœmina feud. ad filias. 35 tit. 6. §. 1 J. eod. quia neque faidam levare, vel pugnam facere possunt. Iserniensis. 36 Quantumvis sint masculi. 2. feud. 11. vers. ad filias. 37 tit. 8. §. 2. tit. 14. §. 2. 2. feud. 29. 50. 38 Conradi, de quo §. 2. T. eod. alii feudum interpretantur. 39 Octavum jus, Collaterales in feudo succedunt ad 7. usque gradum. An usque ad 7. tantum gradum? Isern. & Bald. ita putant: Contrarium verius est, in infinitum nempe succedere. c. 1. J. de nat. succ. c. 1. si Vasall. feud. privat. Gloss. in c. 1. J. de success. feud. in c. si capitan. J. de feud. Marchio. Odo. Hostr. Ardica. Ang. Consil. 106. si modo feudum de quo quæritur, semel ad descendentes primi adquirentis pervenerit. Collaterales enim descendentium ab avo & eodem primo adquirente, succedunt in infinitum. d. c. 1 de natur. success. feud. alias ad 7. usque tantum gradum. Ravennas, Laudensis.

40 Quid? gradus in feudis num computamus ex regulis juris civilis vel canonici? Civilis, Isernias Bald. Laudens. Sic & in jure retractus agnatici, gradus secundum jus civile computandos esse scribit Cujac. consult 9. 41 Verbum usque Laudensis accipit inclusive non exclusive. 42 Hodie etiam in infinitum. 2. Feud. 50. Et hanc probat Laudensis hic n. 38. In feudis collaterales in infinitum succedere: non ad 7. usque gradum.

non 1 coguntur 2 eam investituram facere, vel confirmare, etiamsi pares ejus curtis adsint testes, vel breve testatum 3 inde fit: nisi 4 ille, qui investituram acceperit, nomine ejus in possessionem missus feudi 5 sit eo consentiente 6, qui detinet. Sed si ille, qui feudum possidet, prius decesserit, quam ille qui investituram fecit: jure cogitur 7 eam ratam habere. †. Laici 8 vero iisdem 9 modis omnibus, quibus supra diximus, si aliis investituram dederint, heredes eorum, si rationibus claruerint 10, omnimodo eam adimplere compelluntur.

TIT. IV.

[SI DE INVESTITURA FEUDI CONTROVERSIA FUERIT.]

Si investitura sit facta coram paribus, vel per breve testatum, dominus tenetur investitum mittere in possessionem. Bald.

SI autem controversia 11 inter dominum & fidelem de feudi investitura fuerit: quid juris sit, videamus. Et si investitura facta fuerit coram paribus 12 curtis, aut in brevi testato: recte eum qui investitus est, cogitur dominus mittere 13 in feudi possessionem. Si vero fuerit in possessione: & mota fuerit ei controversia à 14 domino: ei defensio 15 detur propter possessionem 16. Si autem non fuerit in possessione, nec supra dictis modis poterit probare: tunc illius erit defensio 17, qui investituram dicitur fecisse. §. 1. Si vero feudum aliquis habuerit, de quo nulla controversia est, & dixerit *investituram alterius feudi accepisse ab eodem domino*, nec in possessione fuerit, nec prædictis 18 rationibus probare potuerit: licet domini esset defensio: ex ordine 19 tamen, quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex æqualitate defensio. §. 2. Cum autem quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere adserendo, illud esse paternum 20: si fuerit in possessione medietatis 21, vel alicujus partis, vel 22 cambium 23 proprietatis nomine illius feudi habuerit 24, vel aliis 25 justis rationibus illud esse paternum probare potuerit, jure obtinebit: si vero probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio 26 cum duodecim sacramentalibus 27.

Si vasallus possidet castrum nomine recti feudi, dominus autem dicat eum nomine guardiæ possidere: domino incumbit probatio: & si probaverit, vasallus condemnabitur: nisi vasallus probet legitime investitum à domino, postquam in guardiam ab eo accepit: domino vero in probatione deficiente, vasallo datur defensio. Bald.

§. 3. Item si 28 vasallus possederit castrum, quod dixerit *se pro feudo tenere*. Et è contra 29 dominus *per guardiam* 30 dixerit *se ei dedisse*, domini est probatio: & si poterit probare, tunc ille, qui tenet, domino debet restituere, vel 31 probare per pares curtis 32, vel per breve testatum, postquam in guardiam suscepisset, se à domino pro feudo investituram accepisse. Domino vero in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet 33.

Si creditor emit pignus, desinit esse pignus, nisi esset emptio simulata, & de simulatione constaret per certa indicia. Bart.

§. 4. Similiter 34 si aliquis possederit castrum, vel aliam rem, & dominus dixerit *se pro pignore ei dedisse*: è contrario 35 ille dixerit *se accepisse pro feudo*, si poterit domino probare, quod ei pro pignore dedisset: tunc ille qui tenet domino restituet, vel probet supradicto modo, se, postquam à domino pro pignore accepit, feudi nomine accepisse, & si dominus non poterit probare, se nomine pignoris dedisse, erit defensio illius, qui possidet. §. 5. Si quis de manso 36 uno feudi nomine investituram acceperit, & dixerit, *quod omne* 37 *incrementum pertineat ad eum per investituram*: si 38 dominus reservaverit sibi aliquid 39 in ipsa curte 40, tunc oportebit fidelem incrementi investituram per pares curtis vel per breve testatum probare. Sed si 41 dominus in ipsa curte nil sibi retinuit: tunc omne incrementum jure feudi fidelis obtinebit. Si vero fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit ejus investituram probare, sed jurare.

Si secundus vasallus accipiat investituram de feudo à primo vasallo cum ejus incremento, & aliquid accedat huic feudo, vivente primo vasallo: totum incrementum est ipsius vasalli secundi. Bart.

§. 6. Rursus si aliquis 42 acceperit investituram feudi *cum omni incremento, quod ei obvenerit* 43, & aliquid accreverit vivente 44 eo, 45 à quo acceperit, ipsius erit, & si ille, qui investituram fecit, sine herede decesserit, & feudum reversum fuerit ad eum, 46 à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quidquid post mortem ejus, qui dedit, accreverit, ad eum 47 pertinebit, ad quem regressum fuerit.

TIT. V. 48

QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR. 49

Casus primus feudi amittendi.

QUIA supra dictum est, quibus modis feudum acquiritur, & retinetur: nunc videamus, qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campestre 50 habuerit & vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit 51 non mortuum, nec ad mortem vulneratum: feudum amittere debet. 52 †. Item si fidelis cucurbitaverit 53 dominum, id est cum uxore 54 ejus concubuerit, vel concumbere se 55 exercuerit, aut cum ea turpiter luserit 56, vel si cum filia, aut 57 [cum nepte ex filio, aut cum nupta filio] aut cum sorore domini concubuerit, (hæc ita obtinent, si in domo domini maneat 58) jure feudum amittere censetur. †. Similiter si dominum assalierit 59, vel castrum domini, sciens 60 dominum, vel dominam ibi esse. †. Item si fratrem suum 61 occiderit, vel nepotem 62, id est filium 63 fratris. †. Aut si libellario nomine amplius 64 medietate 65 in feudum 66 dederit, aut pro pignore 67 plus medietate obligaverit, ita ut 68 transactum permittat: vel dolo hoc egerit, amissione feudi multabitur. †. His omnibus casibus feudum ad 69 dominum revertitur. †. Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine [feudum] dederit, & sine herede 70 decesserit, & feudum ad dominum redierit, vel postquam ad libellum dederit, vel pignori obligaverit, & domino 71 refutaverit 72: tunc ille, qui ab eo acceperit, nullo jure adversus dominum se tueri poterit.

Qui consentit, jura sua perdit, & aliena fortificat. Bald.

§. 1. Præterea si ille, ad quem feudum per successionem jure obvenire debet, consenserit 73 eos investire, ad quos secundum rectum morem non pertinet: nullo modo ad eum repetendum regressum habet. †. Item si fuerint duo fratres & unus investituram feudi acceperit: si postea feudum cum fratre diviserit 74, & 75 ille, qui feudi partem accepit, postea plus medietate vendiderit 76, & sine 77 herede legitimo decesserit, feudum ad dominum revertitur. †. Item si quis feudum habuerit in 78 curte 79 domini sui: non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu domini sui dare, vel pignori obligare. Similiter si extra curtem detinuerit, & 80 dominus districtum 81 habuerit, vel 82 alium honorem: si 83 alienaverit sine voluntate 84, jure ad dominum revertitur.

TIT. VI.

1 Idque ex regula juris antiqui. *l. eadem C. Th. de rescript.* qua à successoribus obligationes non incipiebant, volentes tamen possint. Ita prælati successor etsi non cogatur investituram ab antecessore factam ratam habere, ratam habere tamen potest. Hac ratione colligunt Imperatoris successorem non cogi investituram ab antecessore factam, ad modum qui hoc paragrapho præscribitur, confirmare: quod electione, non successione fiat Imperator, *c. venerabilem de elect.* alias cogi pure factam ab antecessore comprobare *c. 1. J. de natura feudi.*
2 Imo coguntur. *2. feud. 33. J. tit. 25. in fin.*
3 *Tirol. 2.*
4 Vivente vasallo & eo ratum habente, potest dominus ejus feudum alteri conferre in diem, vel sub conditione, ut ipso vasallo mortuo investitus feudum habeat. Ita investitura de feudo vasalli superstitis alicui facta, potest ipsius vasalli ratihabitione confirmari.
5 An hoc in feudo hereditario quod ad heredes transit, verum? negat Laudensis, & ita potiores esse heredes vasalli ipso investito. *c. 1. cum vero Conradus J. qui feudum.*
6 Expressio nam tacitus consensus non sufficeret, cum hic de tertii, hoc est, successoris investientis, præjudicio tractetur.
7 Quid si continuis & importunis interpellationibus potentioris, quasi coactus, prælatus eum de feudo viventis investierit? mortuo ipso vasallo, atque ita feudo aperto, posse prælatum pœnitere notat Ravennas: alias cogitur investire, nec enim liberabitur id solvendo quod investiti interest. *c. 1. in fin. J. si de feud. fuerit controversia.* Faciunt *notata in l. 1. ff. de action. empt.* Quid si importunæ hujusmodi flagitationes probabuntur? poterit investitor ipse revocare investituram ita factam. *l. 1. Cod. de petition. bon. sublatis*, quod & Innocentium mortuo Frederico imperatore fecisse notat, post Andream, Laudensis: idque ex causa permissum esse, *arg. Nov. 18. & c. quamvis de rescriptis in sexto. l. Lucius 11. ff. de evict. l. item si 15. ff. de rei vind.* 8 Et ita, in Laicorum successoribus regula Juris novi à Justiniano prodita. *4. Cod. 12.* servatur, ut à successoribus obligationes incipiant. In successoribus ecclesiasticorum, favore Ecclesiæ non incipiunt: quod hi juris tantum ecclesiastici, non defuncti antecessoris successores sint. 9 Investituram factam ab antecessore laici heres ratam habere cogitur. 10 Lego, claruerit, eo sensu, si prædictis rationibus probata fuerit investitura. *tit. 4. §. 1.* prædictis, id est, per pares Curtis, vel per breve testatum. *hic & d. §. 1.* Justæ rationes dicuntur. *tit. 4. §. 1. J. eod.* 11 Controversia quid, notatur *in l. causas vel lites 16. C. de transact. l. Lucius 78. §. 3. D. ad Trebellianum. l. non solum 39. D. de procuratoribus.* 12 Probatur investitura per pares, aut per breve testatum, per pares si quos tamen habeat ipse dominus, alias etiam per extraneos, si nullos pares habeat. 13 Investitum in possessionem mittere cogitur investitor, neque præstatione ejus quod interest liberatur: nisi forte facultatem tradendi non habeat. Porro hæc missio in possessionem non est verbalis, aut abusiva, seu impropria, hæc enim possessionem vasallo non tribuit, licet ipsi vasallo feudum ita sit quæsitum. *2. feud. 7. in fin.* 14 Controversiam movente domino adversus vasallum, vasallus si in possessione fuerit, obtinebit, si modo ipse vasallus juret, se, vel antecessorem suum fuisse investitum. *ut c. ult. J. de investitura.* Quid si vasallus neque sit in possessione feudi, neque prædicta probaverit? jusjurandum Domino defertur. *vers. si autem. J. eodem.* Quid si neuter possideat? jusjurandum erit arbitrarium: hoc est jusjurandum deferet vasallo, vel domino, judex causa cognita. *c. 1. §. sacramentum de consuet. recti. feud.* Quid si vasallus non possideat, & aliud indubitatum feudum habeat à domino præter controversum feudum? jurare non cogitur Dominus, *ut hic.* In hac enim specie vasallus adversus indubitatum dominum agit cum aliud feudum indubitatum ab eodem domino habere hic proponatur. Priore specie, non agit adversus manifestum & indubitatum dominum, quippe qui habeat in feudo ita controverso negantem dominum. Idemque in hac quam nunc tractamus specie, remittitur recte juramentum: quia mitius agendum est adversus eum qui manifesto dominus est, quam qui non manifestus est. 15 Id est, jusjurandum. *§. 2. J. eod.* 16 Quam minimum annalem, & bona fide, his enim duobus modis hunc locum coërcent interpretes. 17 Id est, jusjurandum defertur domino, licet ejus adversarius vasallus nihil probet: quod contra jus civile est. *l. ult. C. de rei vind. l. qui accusare 4. C. de edendo, cap. ult. de jurejurando.* 18 Id est, per pares curtis, vel instrumentum publicum. *in princip. J. eod. tit. l. 3. in fin. J. eod.* 19 *2. feudorum 58. §. 3.* id est, mero jure. Nam ordo hic opponitur æquitati. 20 *tit. 12. in fin. J. eod.* 21 Ut J. responso dictum est. 22 Partis feudi possessorem se esse, qui plene probavit, idem & alterius partis in dubio præsumitur possessor, dum tamen id juret: quod si semiplene tantum se partis possessorem probaverit, jurare cum duodecim sacramentalibus cogitur partem illam controversam feudi, suam esse. Porro, quod ratione partis vasallus totum obtineat. Baldus id fieri putat, quod juramentum sit individuum: Ita majori ex parte bonorum feudali, reliquæ partes feudales esse præsumuntur. 23 *tit. 22. §. 1.* Cambium habere, *ut hic*, vel facere *d. §. 1.* est permutare. 24 Id est, fecerit, *d. §. 1.* 25 Verbi gratia, per pares curtis, vel breve testatum. *tit. 3. in fin. J. eod.* 26 Id est, purgatio, quæ fit dato jurejurando: ea defertur reo & possessori. *§. 3. §. 5. in fin. J. eod. tit. 10. J. eod.* 27 *Vid. tit. 10. & 28. J. eod.* 28 Permutationis titulo à suo vasallo volente, dominus accipere potest ejus utile dominium, vel ejus partem, & ejus loco ipsi vasallo quiddam aliud proprietatis & pleni ac directi dominii dare. Itaque talem permutationem probare debebit vasallus per pares curtis, vel breve testatum, nam id exemplo novæ investituræ ita probandum est. 29 Aliud igitur feudum, aliud guardia. 30 De guardia dixi *tit. 2. J. eod.* 31 Testimoniis cognitis, testes ad alios articulos probandos admitti hinc colligit Ravennas *contra auth. qui semel C. de probat.* Nam post probationes domini probantis feudum (de quo agitur) Guardiæ feudum esse, auditur vasallus probare volens, rectum feudum sibi ab eo tempore concessum fuisse: unde colligunt, Negantem se occidisse, convictum post, probare posse, se ad defensionem sui occidisse, ut qui neget se occidisse, intelligatur semper id negare ad eum modum qui proponitur: scilicet ut puniatur, atque ita sibi contrarium non videri. 32 Pares curtis & breve testatum justæ rationes probandæ investituræ. *§. 16. eod.* 33 *tit. 10. J. eod.* 34 Feudum guardiæ, ut ex pacto in rectum feudum mutari potest. *§. 3. J. eod.* ita pignus in feudum converti potest, *ut hic*, utroque casu probatio est vasalli. 35 Aliud feudum, aliud pignus. 36 Mansus hic est fundus & hereditas, unde quis se & familiam tueri satis commode potest. Ac præterea vectigal sive censum domino referre. dicitur autem à manendo. Alii mansum interpretantur prædium ubi maneant agricolæ. Alii, quod jugo boum arari possit. Mansus vel Massa terræ Gallis *mestairie*. 37 Etiam alluvionis. 38 Probare se investitum de incremento quoque feudi vasallus cogitur, quoties constat dominum aliquid excepisse in curte vasalli. Tunc enim juramentum est domini: quoties autem nihil sibi excepit, ipsum juramentum est vasalli.

39 Puta membrum, hortum, viridarium.
40 Est enim curtis, pars mansi, ut hic, sicut villa feudi. *l. 3. ff. quib. mod. ususfr. amitt.*
41 Jurisconsulti in usufructu sic distinguerunt: Latenti incremento augeri usufructum, non evidenti. *l. 9. §. 4. ff. de usufructu.*
42 Puta Titius.
43 An hoc intelligatur: Omne feudi incrementum, vasalli de feudo investiti cum omni incremento esse, sive vivente investitore fiat, sive eo mortuo; & ad investitorem reverti mortuo vasallo; An & id quoque amplius vasallo subfeudanti, seu alii feudum danti sub eadem conditione totius incrementi, omne incrementum feudi quod post mortem primi vasalli mortui sine heredibus evenerit, reverti ad primum dominum investitorem, vel ad eos ad quos feudum reversurum est: ut ea ratione primi vasalli jure sublato, sublatum quoque jus intelligatur ejus, qui ab eo feudum eadem conditione accepit? quod & verius est.
44 Imo etiam & mortuo investitore. *Belleperticam, Laudensis.*
45 Puta Sempronio.
46 Subfeodare vasallus potest: hoc est alteri feudum suum dare, etiam impermissu domini; dum id faciat vasallus bona fide, & æquali & iisdem cautionibus: qua in specie, dominus in subvasallum experiri ia subsidium potest servitiorum nomine. Subfeudum Gallis dicitur, *Arrierefief.* 47 Puta Cajum. 48 *tit. 17. J. eod. & 2. Feud. 24.* 49 *tit. 2. Cujac.* 50 Adde *tit. 17. 21. & 2. feud. 24. §. 2. & tit. 28. 57. 107.* 51 Dominus, si justam pugnæ causam habuerit, vel incertum id fuerit, à vasallo defendendus est: de domino illis casibus defendendo & adversario ejus offendendo, jurare vasallus cogitur: si vero injustam pugnæ causam dominus habuerit, de eo defendendo jurare non debebit. *c. 1. J. hic finitur lex.* Quid si in injusta causa, dominum juvare cœpit vasallus, & dominum postea reliquit? feudo privandum esse negant doctores: nisi forte per speciem juvandi id effecit, ne juvaret alius. Quid si ea membrorum habitudine est, ut juvare dominum non possit? clamore saltem ciere seu advocare auxiliatores cogitur, *argumento l. domini 16. ff. ad Silanian.* Quid si dominum adjuturus certo prævideret se quoque interfectum iri? Propriam vitam domini potest anteponere vasallus: & ita fuga salutem sibi quærere, nec ea causa feudum amittet, aliud tamen est in servo. *l. 1. ff. ad Silanianum.* Quid si commune feudum duo fratres habeant, unus dominum defenderit? alter non defenderit? qui non defendit, excusabitur alterius factis, idque propter personarum & feudi conjunctionem. Bald. 52 *Sed* per sententiam non ipso jure, *Hornius, Alvarot. Ravennas.* 53 *tit. 17. 2. feud. 57.* 54 Etiam volente, non tantum invita. Quid si cum uxore domini ignorans adulterium commisit? feudum non amittit. Quid si cum concubina vel sponsa de præsenti? Idem quod in vera uxore constituunt interpretes: Aliud si cum pedisequa. 55 Quid si alii opem tulit? Idem. 56 Vasallus feudo privatur turpiter ludens cum uxore domini, unde notant ex turpi etiam colloquio cum uxore domini vasallum feudo privari, licet alias colloqui levius sit quidquam, quam attingere: & in pœnis mitiores esse debeamus. Goth. Turpiter luserit, id est osculatus fuerit. Menoch. *lib. 2. cas. 287. adde l. 1. ff. de extraord. Criminibus.* & Gothofr. *in not. ad l. 16. Cod. de donat. ante nupt.* Quid si vero stupraverit concubinam vel pedissequam domini non amittit feudum. Vult. *De feud. cap. 11. num. 38.* Molin. *ad consuetud. Paris. tit. 1. §. 30. quæst. 38. num. 140.* à quibus dissent. Zas. *in Epit. feudor. p. 14. concl. 5.* Aut. 57 Aut nuru, id est cum nupta filio. *Cujac.* 58 Et in capillo fuerit. *2. feud. 24. §. 2. vers. rursus.* 59 *2. §. 2. vers. porro si dominum.* 60 Imo idem & si nesciens, aut ignoravit dominum ibi esse, quemadmodum nihil interest dominus in castro fuerit, vel non fuerit: cum vasallum oppugnasse castrum domini sufficiat. *Ravennas.* 61 *2. feud. 24. 2. §. 3.* Quid si fratrem domini? feudum non amittit. *2. feud. 37.* 62 Nepos pro filio fratris hic sumitur. 63 Quid his casibus quibus nimirum vel fratrem, vel filium fratris interfecit: cui feudum committitur? non domino, sed agnatis interficientis, cum id delicti genus in personam domini admissum non fuerit. Sed de feudi committendi legibus paucis hæc notemus. Ex delicto in personam domini admisso, feudum sive antiquum, sive novum domino committi, exclusis agnatis vasalli, & descendentibus. Ex delicto in alium admisso, novum domino, antiquum agnatis committi ex non delicto, sed quod in legem contractus feudi admisit vasallus (pone vasallum sine domini voluntate feudum vendidisse) novum domino, antiquum adgnatis committi, si qui sint: si nulli, ad dominum, non filios vasalli, si quid hereditarium patris habeant. *Ravenn.* 64 *tit. 13. J. eod.* 65 Medietatem feudi dederit. *Cujac.* hodie etiam partis alienatio prohibita. *2. feud. 9. 52. 55.* 66 invito domino. 67 Pignorare feudum sic ut realem possessionem in alium transferat, vasallus non potest: alias feudo privatur. verbaliter, id est, verbotenus tamen pignorare potest, *nec ea re feudum amittet.* 68 Ut transacto anno, *Hotom.* ut distractionem permittat, *Cujac.* id genus pignoris consultum dicitur. *2. feud. 8. in fin.* 69 *2. feud. 37.* 70 A masculo scil. si vasallus sine herede masculo decedat. 71 Feudum refutare domino vasallus potest, vel id quoque quod ipse in alium contulerit, etiam ipso accipiente invito. Quid ita? imputet sibi qui accepit, quod non rite acceperit. *arg. l. qui cum alio 19. ff. de reg. juris.* Quid si quis accepit ignorans? Baldus putat retinere feudum posse, *c. 1. §. si vero J. qualit. olim feuda.* quo loco tamen agitur de infeudatione jure permissa, hic autem de alienatione non permissa. 72 *2. feudorum 9.* si feudum refutaverit in manus domini. 73 Si proximior adgnatus successores consentiat, ut remotior, vel ut extraneus de feudo investiatur. *2. feudorum. 26. §. 5. vers. Titius.* præjudicat sibi. Consensisse autem hic intelligitur, qui vel tacite consensit: sic tamen ut ille consensus actu aliquo probetur, puta signo adposito, vel subscriptione aliqua speciali, alia tamen quam testimonii perferendi causa facta, *l. Gajus. 39. ff. de pigneratitia actione.* 74 Feuda dividi regulariter possunt, *ut hic*: quod in feudis dignitatum non obtinet. *c. 1. §. præterea de prohibita alien. feudi per Feder.* & ubi alia consuetudo est. 75 Frater fratri in feudo simul adquisito non succedit, nisi mortuo sine liberis: at non ei succedit delicto feudi partem suam amittenti. 76 Si vasallus plus medietate feudi vendiderit. 77 Et si. *Hot.* 78 Si minima pars feudi, quod in curte est, alienata. 79 Vide *2. feud. 5.* quod vulgo de camera, vel de caverna dicitur. *Curtim*: feudum in curte domini habere intelligitur, qui annuum reditum, vel certam pensionem, & ut Ravennati placet, qui certam partem territorii, vel villæ à domino accepit. Extra curtem vero domini feudum habet, qui possessionem eam à domino in feudum accepit, in quam ipse dominus jurisdictionem habeat. Ceterum non in curte, sed extra curtem & jurisdictionem feudum habet, qui in ea villa feudum habet, in qua dominus nullam habet jurisdictionem, vel nullum districtum. 80 Infeudare rem singularem, non censetur jurisdictionem infeudare: secus si universitatem castri, vel villæ quis infeudet. Jurisdictionem ac districtum alicubi habere & in eodem loco dominium habere, differre ex hoc loco colligi etiam potest, *§. ad hæc. J. de pace juram. firm.* 81 Jurisdictionem. 82 Si feudum in quo dominus districtum, vel alium honorem habet, vasallus vendiderit. 83 Feudum habens in curte domini, feudum suum alteri infeudare non potest. 84 Domini scil.

Tit. VI.

[EPISCOPUM, VEL ABBATEM, VEL ABBATISSAM, VEL DOMINUM PLEBIS FEUDUM DARE NON POSSE]

Episcopus, Abbas vel Abbatissa, vel dominus plebis non possunt de cætero infeudare res ecclesiarum sibi subjectarum, quæ vocantur tituli. Bald.

Item si Episcopus vel Abbas, vel Abbatissa, vel dominus [2] plebis, feudum dederit de rebus ecclesiarum, quæ eis subjectæ sunt, & tituli [3] vocantur: nullum habet vigorem, secundum hoc quod constitutum est à Papa Urbano in sancta synodo, hoc est illud, quod [4] post jus decretum fuerit datum: quod autem ante datum fuerit, firmiter permanere debet. Idem juris est, si sit præpositus (vel Abbatissa,) vel alia ecclesiastica persona, quæ antiquitus [5] non sit solita in feudum dare: scilicet ut quod dederit, de jure non valeat.

Fœmina posita in copula cum masculo, non succedit simul cum eo, sed ita demum, si masculus non est. Bald.

§. 1. Quinetiam si quis eo tenore feudum acceperit: *ut ejus descendentes masculi & [6] fœminæ illud habere possint*: relicto masculo, ulterius [7] fœminæ non admittuntur. §. 2. Mutus [8] feudum retinere non [9] potest [10], scil. qui [11] nullo [12] modo loquitur [13]: sed si feudum fuerit magnum, quo ei ablato se exhibere [14] non valeat: tantum ei relinqui debet unde se sustinere possit. †. Et his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum revertitur.

Tit. VII.

[15] DE NATURA FEUDI.

Non potest de Comitatu, Marchia, vel Baronia investitus per principem, de his pro libito devestiri. Bald.

Natura feudi hæc est, ut si [16] princeps investierit capitaneos suos de aliquo feudo, non potest eos devestire sine [17] culpa, id est Marchiones, & Comites, & ipsos, qui propriè hodie appellantur capitanei. Idem est, si investitura sit facta à capitaneis, & majoribus valvasoribus qui propriè [18] hodie capitanei appellantur. Si vero facta fuerit à minoribus, [19] vel minimis valvasoribus, aliud est. Tunc enim possunt devestiri non habita ratione culpæ: nisi [20] fecerint [21] hostem Romæ, tunc enim idem est in minimis, quod in majoribus valvasoribus: vel nisi [22] emerint fundum: tunc enim pretium restituendum est: secundum antiquum & rationabilem usum. Moderni [23] autem non ita subtiliter cernentes, dicunt idem observandum in minimis, quod dictum est in majoribus valvasoribus.

Tit. VIII. [24]

DE SUCCESSIONE FEUDI.

Si habens feudum decedat masculis & filiabus relictis: soli masculi succedunt in feudum, non filia sive fœmina. Baldus.

Sequitur de successione feudi videre. †. Si quis igitur decesserit filiis & filiabus superstitibus: succedunt tantum [25] filii æqualiter [26], vel nepotes [27] ex filio [28], loco [29] sui patris: nulla [30] ordinatione [31] defuncti in feudo manente, vel valente.

Feudo paterno alienato, vel de quo est filia investita, succedit masculus superstes. Baldus.

§. 1. Hoc quoque observatur, ut si frater meus alienaverit [32] partem suam feudi [33], vel fecerit [34] investiri filiam [35] suam, si moriatur sine herede masculo, nihilominus revertitur ad me [36]: & olim observabatur usque ad quartum gradum tantum secundum quosdam: hoc ideo, quia postea non [37] vocatur feudum paternum. Alii autem dicunt usque ad septimum [38] gradum.

Filia non succedit in feudo, licet vasallus decesserit sine herede masculo, nisi investitura facta fuerit in patre, ut filii, & filiæ succedant in feudum. Bald.

†. Filia [39] vero non [40] succedit in feudo, nisi [41] investitura fuerit facta in patre, *ut filii, & filiæ succedant in feudum*, (tunc enim succedit filia filiis non [42] extantibus) vel nisi [43] investitæ fuerint [44]. Hæc de hoc feudo paterno. †. In alio vero feudo, quod habuit initium tantum à fratribus, [45] non [46] succedit unus alteri, sive una investitura, sive duabus; nisi [47] hoc fuerit dictum expressum, ut alter alteri succedat.

Tit. IX. [48]

QUI [49] SUCCESSORES TENEANTUR.

Si quis investitus fuerit de alieno [50] feudo *post [51] mortem ejus [52]*, vel si quis fuerit investitus *sub [53] conditione aliqua, vel tempore, [54] quo nullus erat [55] investitus*: sive præmoriatur tenens feudum, sive investitor, sive investitus: investitor, & [56] investitoris heredes tenentur investito, vel heredi ejus veniente tempore vel conditione: licet alii dicant [57], si moriatur investitus antequam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quod heredes ejus non debeant investiri: nam si quis fuerit investitus purè [58] de alieno feudo, non valet habita investitura. Hoc [59] ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona: tunc enim si præmoriatur investitor, antequam feudum tenens vel conditio, vel tempus existat: non obligatur successor illius: hoc probatur per Legem Lotharii de precariis [60], & hoc [61] intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem [62] non habent.

Tit. X. [63]

DE CONTENTIONE INTER DOMINUM ET FIDELEM DE [64] INVESTITURA FEUDI.

Orta contentio inter dominum & fidelem de investitura, decidi debet, vel per pares curiæ, vel per juramentum possessoris. Bald.

Si contentio fuerit inter dominum & fidelem de investitura feudi, per [65] pares curiæ [66] dirimatur: Alii [67] enim testes, etsi idonei sint, admittendi non sunt, inopia [68] tamen probationum dirimatur per religionem [69] clientuli [70] possessoris [71] feudi, vel cum [72] duodecim sacramentalibus [73], secundum quosdam. Cæterum si dominus possideat, etiam per suum jusjurandum cum duodecim sacramentalibus, dirimatur: hoc ita, nisi clientulus sit gastaldus [74], vel actor domini, tunc enim tantum [75] sua, id est, domini religioni statur: nisi [76] habeat testes pares idoneos [77], nam [78] aliquando maligniando multa bona auferuntur [79] domino hoc modo, & hoc colligitur per legem, quæ est in titulo de acquisitione actorum regia in Lombardia [80]. Idem dicendum est de guardia.

Tit. XI.

[DE PIGNORI DATO FEUDO QUID JURIS SIT.]

Similiter si [81] quis voluerit dicere *de pignore sibi dato se investitum esse*, non [82] credatur suo juramento, sed testibus idoneis [83] paribus domus, vel curiæ. †. Insuper sciendum est feudum guardiæ, & gastaldiæ quacunque [84] hora vult auferri [85] posse à domino, scil. post [86] annum.

Tit. XII. [87]

DE CONTENTIONE [INTER ME ET DOMINUM DE PORTIONE] FEUDI FRATRIS [MEI] DEFUNCTI.

Fratri superstiti defertur jusjurandum, si partem habet in feudo, de quo est contentio inter eum, & dominum. Bald.

Si contentio fuerit inter me, & dominum *de portione feudi fratris mei defuncti*, dicendo [88] *paternum esse, & sic [89] me debere succedere*, ille vero minime, tanquam habuerim partem [90] meam: sive possideo [91], sive alienavi, dabitur mihi jusjurandum, scil. patrem meum jure investitum fuisse: licet non possideam portionem fratris mei. Si vero nullam partem habuero illius feudi, nec mihi nec domino dabitur jusjurandum, nisi propter supradictam rationem domino non, ut ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse, sive possideat, sive [92] non, obtinebit: alioqui nisi [93] probet paternum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

Tit. XIII. [94]

DE ALIENATIONE FEUDI.

Vasallus hoc jure potest etiam sine voluntate domini feudum alienare ad libellum usque ad medietatem, & non in plus: & non per alium contractum. Bald.

Si clientulus [95] voluerit partem suam feudi alienare, id est, medium [96], sine domini voluntate, poterit hoc facere: ulterius [97] progredi non [98] potest, secundum justum & verum usum: alioquin, & feudum amittit, & non valebit quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello [99]. [Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharii [100].] Mediolanenses [101] vero irrationabi-

1 De quo vide J. eod. 2 Dominus plebis ... [illegible]

[illegible]

... 7 Id est, extantibus masculis, tit. 7. §. 1. 8 1. feud. 36. 9 Imo potest. 2. feud. 36. 10 Mutus etiam ex morbo sine culpa sua addicto, cur feudum retinere non potest? An quia pars servitii est aliqua in sermone? ... ex causa primogenitum regis, quod mutus sit, in regno non succedere ... 11 Mutus dicitur qui nullo modo loquitur. 12 Mutus feudum retinere non potest, nisi pauper sit, & feudum ipsum magnum. ...

[illegible]

... bujus capitis, locum habet, quoties primus vasallus decessit successore masculo ... 62 Feudum successionem non habere dicitur, quod morte accipientis finitur ... & 2. feud. 26. §. 2. 63 tit. 4. J. eo. 64 tit. 6. Cujac. 65 d. tit. 4. 66 ... Curiæ dicuntur. tit. 2. §. 1. tit. 4. passim. ... 67 Testes extranei in aliis causis jure civili passim admittuntur ... In feudis seu jure, pares Curiæ tantum admittuntur. 68 Probationum ... jurandum. Sic apud Mimam, jusjurandum, emplastrum æris alieni dicitur. ...

[illegible]

tionabiliter [1] considerantes dicunt clientulum etiam alienare posse in totum, & sine domini voluntate. †. Inde potest præsumi, si clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui ecclesiæ [2], non valet: ideo [3] scilicet, quia [4] nunquam reversurum sit ad dominum, cum *ecclesia non deficiat* [5] *esse heres*: quod observandum est (&) in privato ex natura [6] perpetui libelli. Sed [7] diversum observatur in ecclesia, quam in privato. Ecclesia [8] enim cultrix & auctrix justitiæ non patitur contra justitiam aliquid fieri in se, vel in alterum: privatus vero sæpe obviat justitiæ. †. Et si clientulus fecerit libellum, vel aliud [9] de medietate feudi sine domini voluntate: eo mortuo sine legitimo herede masculo (quod verbum [10] ita intelligendum est in feudo, id est, sine filio masculo) revertitur [11] feudum ad dominum. †. Si vero cum [12] domini voluntate totum, vel medium alienaverit, stabilis permaneat alienatio, fratri vero vel nepoti [13] per libellum facta alienatio, etiam [14] sine voluntate domini. (Item [15] in feudo comitatus, vel marchiæ, vel aliarum dignitatum non [16] est successio secundum rationabilem usum: sed hodie non est usurpatum. [17])

Tit. XIV.[18]

[19] DE FEUDO MARCHIÆ, VEL DUCATUS, VEL COMITATUS.

In feudis dignitatum non succedit heres, nisi sit investitus. Bald.

DE marchia, vel ducatu, vel comitatu, vel aliqua legali dignitate si quis investitus fuerit per beneficium ab [20] Imperatore: ille [21] tantum debet habere, heres enim non succedit ullo modo, nisi [22] ab imperatore per investituram acquisierit.

1. SI [23] capitanei, vel valvasores majores, vel minores investiti fuerint de beneficio: filii vel nepotes ex [24] parte filiorum [25] succedunt. Si vero unus ex his filiis, vel nepotibus sive descendentibus masculini sexus heredibus mortuus fuerit, prædicti [26] fratres vel nepotes per investituram patris & avi in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis [27].

2. SI [28] duo fratres simul [29] investiti fuerint de beneficio novo, & non de paterno: si unus eorum sine descendentibus [30] masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit non frater: nisi [31] pactum [32] fuerit in investitura, quod frater fratri succedat. Per pactum enim frater succedit, non dominus. Et quod diximus de fratribus, ut unus alii succedat per pactum: idem [33] dicendum est de filiabus, [34] si hoc pactum conciliet: & sic per pactum [35] filiæ [36] succedunt.

Tit. XV.

AN [37] MARITUS SUCCEDAT UXORI IN BENEFICIO.

Maritus uxori non succedit in feudo, etiam fœmineo, nisi specialiter sit investitus. Bald.

SI fœmina [38] habens beneficium (& maritum [39]) moriatur: nullo [40] modo succedit [41] in beneficium [42] maritus, nisi [43] specialiter investitus fuerit. †. Et si ipsa fœmina filios dimiserit: dicunt quidam [44], filios non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictum, vel investiti fuerint: quia secundum usum regni [45] ad beneficium vocantur paternum, & non maternum. Sed secundum æquitatem [46] dicamus filios [47] debere succedere. Hoc dicimus de capitaneis, & de majoribus valvasoribus, & de minoribus: de minimis autem & de iis, qui beneficium tenent à majoribus [48] valvasoribus, sic servetur, sicut inferius [49] dicemus.

Tit. XVI.[50]

DE FEUDIS DATIS MINIMIS VALVASORIBUS QUID JURIS SIT.

Minores valvasoribus minimis feudum auferre possunt quandocunque pretio tamen restituto, si quod acceperint. Bald.

SI minores valvasores beneficium tollere voluerint minimis valvasoribus, licet [51] eis facere: excepto [52] si beneficium [53] vendiderint [54] eis. Si vero pretium de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

Tit. XVII.[55]

[56] QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

SI capitanei, vel majores valvasores, qui hodie vocantur capitanei [57] (licet improprie dicantur minores) seniores [58] in bello dimiserint [59], vel si credentiam [60] ad eorum damnum scienter manifestaverint [61], si valvasores seniorum uxores adulteraverint [62], si scienter seniores assalierint [63], vel [64] similes [65] culpas commiserint: beneficio carere debent.

Tit. XVIII.[66]

APUD [67] QUEM VEL QUOS CONTROVERSIA FEUDI DEFINIATUR.

SI contentio fuerit de beneficio inter capitaneos [68], coram Imperatore definiri debet. Si vero fuerit contentio inter minores valvasores & majores de beneficio: in judicio parium definiatur, vel per judicem [69] curtis.

SI [70] aliquis de capitaneis, vel de majoribus valvasoribus, vel de minoribus suum beneficium, sive totum [71] sive partem alienaverit [72] & [73] ipse vel heres ejus sine herede decesserit: quia beneficium senioribus aperitur, totum quod fecit, revocari debet.

Tit. XIX.

[74] CONSTITUTIONES FEUDALES DOMINI LOTHARII IMPERATORIS, QUAS [75] ANTE [76] JANUAM BEATI PETRI IN CIVITATE ROMANA CONDIDIT OBSERVANDAS.

SI quis ex [77] militum ordine decesserit, qui de feudo investitus fuerit: ut constitutum habemus, observetur de beneficio [78], & successione, & culpis. †. Si unus inculpatus [79] fuerit una de his nominatis culpis, ut habemus insertum, observetur per constitutionem domini Lotharii [80] Imperatoris, quæ est constituta tempore Eugenii Papæ, ante januam beatissimi Petri Apostoli in civitate Romana per laudamentum [81] sapientum [82] Papiæ, atque Mediolani, Mantuæ, Veronæ, quæ Brenus (alias Hybernus) vocatur, & Parmæ, Lucæ & Pisæ, & Syponti, & Marchionum atque ducum vel capitaneorum atque valvasorum majorum.

Decedente milite vasallo succedit sibi filius, & nepos ex eo, & frater: quinimo & patruus si feudum sit avitum. Bald.

(Imp. Lotharius Eugenio Papæ, & universo populo.)

SI [83] quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotem [84] reliquerit, in beneficium avi [85] in patris vicem [86] succedit. Et si heredem [87], & fratrem [88] reliquerit, in beneficium patris ipse [89] succedit. Et si filius fratris mortuus fuerit, frater patris [90] in beneficium sui [91] defuncti [92] succedat [93].

Tit. XX.[94]

DE BENEFICIO FRATRIS, ET QUALITER FRATER IN BENEFICIUM FRATRIS SUCCEDAT.

Frater fratri defuncto sine filio non succedit in novo feudo. Bald.

SI quis acquisiverit [95] beneficium & sine filio masculo mortuus fuerit & fratrem reliquerit: frater non succedat fratri, sed dominus (habeat) nisi [96] per investituram à domino ordinatum fuerit, *ut frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine herede masculo: vel succedat frater fratri morienti sine filio*: vel nisi beneficium de [97] communibus [98] bonis fuerit [99] emptum [100]. Vel utriusque nomine domino sciente: si insimul steterint: [101] vel [102] in hostem regis adquisierint. [103]

Tit. XXI.

1 Consuetudinem sine ratione interdum admitti hinc notant: dum ea bonos in mores committat.
2 Quid? civitati num potest vasallus in feudum dare? non potest, arg. hujus capitis l. An usufructus 56. ff. de usufructu.
3 Cur feudum in perpetuum libellum dari non possit, adde 2. feud. 9.
4 Ecclesia heres perpetua intelligitur.
5 Idem pene dicitur de municipiis, l. 56. ff. de usufructu.
6 Natura perpetui libelli quæ.
7 Vasallo olim licitum erat feudi dimidium alienare per libellum; idque in privatum, non in Ecclesiam. Ita nonnunquam deterioris est conditionis Ecclesia quam privatus, quod fit ideo, ne cum alterius injuria locupletetur Ecclesia. Ita non fuerit hoc caput adversus ecclesiæ libertatem. Auth. cassa, C. de sacr. eccl.
8 Ecclesiæ commendatio.
9 Id est, si pignori obligaverit.
10 Heredis nomine, jure feudistico, filius masculus ex masculo descendens non ex fœmina intelligitur, ut hic, & 2. feud. 34. §. 2. vers. præfata. J.
11 Quia perempto jure auctoris, perimitur jus successoris, ut hic, & 2. feud. 8. §. 1. tit. 9. in pr.
12 2. feud. 52. 55.
13 Id est, fratris filio, ut tit. 5. item, T. eod.
14 Inter agnatos proximos aliquid permittitur, quod inter extraneos non est permissum, ut hic. Permissa est inter agnatos feudi alienatio sine voluntate domini, at non in extraneos. Cur permittitur? hujusmodi alienatio proprie non est alienatio, sed refutatio potius feudi paterni ab initio.
15 Inclusa, ad sequentem titulum pertinent, ejusque initium faciunt, proxime ante §. 1.
16 In feudis dignitatum, stricto jure (aliud usu) non est successio, ut hic, Cur non est successio? hujusmodi feuda vel dignitates successione non quæruntur, sed electione & concessione principis. 17 Consuetudine scil. & ita hoc verbum plerunque intelligitur l. 13. §. ult. ff. de injuriis. l. 1. §. 6. ff. de extra. cognit.
18 tit. 9. Cujac. 19 De investitura Marchiæ, Ducatus aut Comitatus, & ejus successione, & retentione. Cujac. 20 Regalium dignitatum collationes, summi principis sunt. 21 In feudis regalibus dignitatem habentibus non succedit heres, nisi de novo per investituram adquirat. Hujus observantiæ vestigium apud Hispanos adhuc viget. Ducalis enim dignitas nisi per Regem renovetur, non transit ad heredes. Zevall. in l. quoniam. C. de inoff. testam. dubit. 1. in fin. & dubit. 2. num. 10. Molin. de primogen. Hispan. lib. 1. cap. 11. num. 20. & seq. Ans.
22 Hodie usurpatum est, ut feudum regale jure successionis adquiratur. 2. feud. 55. §. 1. hoc est, deferuntur hujusmodi feuda primogenito. Quid si incertum sit, quis primogenitus sit: An ambo admittentur ut vult Alexander? An supremus feudi dominus alterutrum prout voluerit, eligere poterit: ut post Baldum notat Alvarotus? Quid si Rex vel Dux ante regiam vel ducalem dignitatem indeptam filium habuerit, & alium post eam adeptam susceperit? Hunc, non illum præferri notant: si modo consuetudo non de primogenito simpliciter, sed de primogenito Regis, vel Ducis loquatur. 23 De successione feudi Capitaneorum & valvasorum, tit. 10. Cujac. 24 tit. 1. §. 2. tit. 8. T. eod. 25 Id est, patrum suorum. 26 Filii, scil. vel nepotis mortui. 27 Sobrinis, Hotom. patruelibus? Cujac. 28 De successione domini in feudo ejus qui fratrem vel filium habet. tit. 11. Cujac. 29 tit. 1. §. 2. in fin. T. eod. 30 In feudalibus successionibus descendentes collateralibus favorabiliores, quippe descendentes ascendentibus succedunt etiam in feudo novo: at non collaterales collateralibus, nisi hoc dictum sit.
31 tit. 8. T. eod. 32 Frater fratri non succedit in feudo novo, nisi ita pactum sit.
33 Simile potest extendi in feudis, & sic à similibus ad similia progredi possumus, etiam in causis feudalibus. 34 d. §. 2. in pr. Cujacius sequentia addit ex manuscriptis, in his omnibus videndum est quid actum sit inter contrahentes. Investitura enim quæ fit ante duos vel tres liberos homines servari debet, nisi juri vel naturæ contraria sit. Si ergo Domino & fideli placuit, ut paciscantur de filiabus, quatenus ipsæ succedant, hoc quoque servandum est, & sic per pactum filiæ succedunt. 35 Pacto derogari potest feudorum naturæ. Pacto enim potest effici ut fœminæ & collaterales succedant in feudo novo. 36 Maritus non succedit uxori in feudo, etiamsi nulli sint propinqui uxoris. Ita titulus, Unde vir & uxor, juris civilis, locum non habet in feudis. Quod ita verum, ut etiamsi maritus una cum uxore investitus sit, ei non succedat, nisi in investitura adjectum fuerit ut succederet. 37 De successione feudi materni non conjugalis, Cujac. 38 Fœmina interdum capax est beneficii. 39 Feudum tamen in dotem marito suo uxor dare potest: adeo ut vasallus marito servire teneatur non ipsi mulieri. 40 2. feud. 13. 85. 104. §. 2. 41 Liberi succedunt in feudo materno, licet id in investitura dictum non fuerit: quæ sententia non usu regni, sed ex æquitate obtinet. Quid filii naturales? non succedunt matri in feudo materno. Ita, l. si qua illustris. 5. C. ad SC. Orfitianum, in feudis locum non obtinet: naturales in fin. si de feudo defuncti. 42 In alode tamen cognatos uxoris excludit. 43 d. tit. 85. 44 Stricto jure. 45 Regni propria beneficium vocatur paternum, &c. Cujac. 46 Æquitas juri stricto præferenda. 47 2. feud. 50.
48 A minoribus. Cujac. 49 tit. prox. J. eod. 50 tit. 13. Cujac. 51 tit. 1. §. 5. T. eod. etiam non habita ratione culpæ. tit. 7. vers. si vero facta. Hodie sententia hæc correcta est secundum Glossam & Doctores: ut scilicet hodie non possint minores valvasores, minimis suis valvasoribus quandocunque velint feuda auferre restituto pretio: ut nec possunt iisdem feuda auferre, sine causa cognita & convicta culpa. 52 Vel nisi hostem fecerint Romæ. d. vers. si vero, id est, nisi Romam cum domino in exercitu profecti fuerint, tit. 1. §. 5. T. eod. 53 Beneficium non vendiderint, quidam ita legunt, vid. Cujac. 54 d. §. 5. d. vers. si vero.

55 tit. 14. Cujac.
56 Qualiter capitanei vel valvasores feudis priventur. Cujac.
57 Capitanei licet improprie vel minores, &c. Cujac.
58 Id est, dominos.
59 tit. 5. T. eod. tit. 21. §. 1. J. eod. 2. feud. 24. §. 1.
60 Id est, arcanum secretum, ut 2. feud. 6. vers. rursum, & tit. 7. vers. vel aliquid mihi, tit. 24. §. 2. vers. item si delator. 5. Consilii, l. Neapolit. 18. facit l. 38. ff. de pœnis, l. 6. ff. de re militari.
61 Credentiam domini manifestans vasallus feudo privatur: si modo malo animo & nocendi domino id fecerit & damnum inde secutum fuerit. Idem si amicitiam cum inimicis domini vasallus contraxerit. Amicitiam intellige non simplicem, sed animo injuriæ & damni domino inferendi. Unde constat his casibus vasallum ignorantem non puniri. Hoc tamen inter superiores casus interesse dicitur: quod revelans domini secretum vasallus probare tenetur, se non id fecisse animo nocendi: cum amicitiam contractam cum inimicis domini, probare dominus tenetur. Priorem enim casum illicitum esse, posteriorem non æque. Cur? non est res illicita amicitiam contrahere.
62 tit. 5. vers. item si fidelis.
63 Vid. d. tit. 5. vers. similiter si dominum. T. eod. 2. feud. 51. §. 2.
64 Similes culpæ similem pœnam exigunt, similis autem censetur arbitrio judicis. l. non possunt 12. ff. de leg.
65 2. feud. 24. §. 2. vers. sed quia natura.
66 tit. 15. Cujac.
67 Forum feudale varium est. Quid enim si lis inter imperatorem & civitates fœderis Longobardici fuerit? pares civitatis & Comitatus judicent: nisi imperator ipse in Longobardia sit: tunc enim potest ipse judex esse. §. si qua controversia. tit. de pace Constantiæ. Quid si contentio est inter capitaneos Imperatoris? solus Imperator, ut hic. Quid si inter alios vasallos? si utrique in aliis feudis non controversis ejusdem domini sint convasalli, Dominus feudi judex erit: si unum constiterit vasallum esse in alio feudo, quam contentioso, Pares curiæ judices erunt: si dubium fuerit quis litigantium sit vasallus, ordinarius vel arbiter judicabit, c. si inter de lege Conrad. si de feudo antiquo tantum inter se litigabunt Curia, c. 1. de invest. in mar. si unus antiquum esse, alter novum & proprium dixerit, pares Curiæ sine domino cognoscent. c. 1. J. an apud judicem. si plures investituras proferent ipsi litigantes, ordinarius judex erit. §. si duo de pace tenenda. si lis inter vasallum & non vasallum, Ordinarius. c. 1. de contr. inter vas. & alium. si inter dominum & alium non vasallum, ordinarius quoque. §. pen. de prob. al. feud. per Fred. si inter dominum & vasallum lis est, vel de investitura, vel de amittendo feudo, vel de vi, vel de negata justitia, pares Curiæ cognoscent (nisi forte nimis ipsi domino faveant, vel nisi pares ipsi meticulosi sint: tunc enim vel officium præsidis advocatur, arg. l. illicitas. 6. ff. de off. præsid. vel imperatoris) si inter dominum, & eum quem dominus negat esse vasallum, pares quoque cognoscent. Bald. d. §. pen. Quid si citra privationem feudi criminaliter agatur ad vindictam, vel civiliter ex injuria, damno, interdicto? ordinarius cognoscet. Bal. c. 2. de lege Conradi. Quid si jurisdictio privilegio, statuto, vel consuetudine sit finita? ea spectanda fuerit. Bald. d. §. pen. Quid in causa appellationis? superior cognoscet. Vide hic & Ravennatem. Quid? juramenti ratione, Ecclesiasticus judex estne in negotiis feudalibus competens judex? vide Alvarotum. §. ult. de investit. 68 Id est, primi ordinis vasallos, veluti Duces, Marchiones, Comites. 69 Judex Curtis judicabat inter convasallos de feudalibus controversiis: quo nomine Judex Curiæ dicebatur, videturque ita alibi legendum. 2. feud. 15. in fin. & 46. in fin. 70 Quando per alienationem Capitanei vel valvasores feudo privantur. tit. 10. Cujac. 71 tit. 5. & pr. & §. 1. tit. 13. T. eod. 2. feud. 44. 72 Sine domini consensu. 2. feud. 52. 55. 73 Hodie beneficium, ut alienatum est sine consensu domini ita statim committitur. Ita hic §. ad jus antiquum pertinet. 74 De successione & culpis militis fidelis. tit. 17. Cujac. 75 Imperator, etiam cum in urbe Roma est, potest legem generalem facere urbi & orbi. 76 Ad limina. 3. Longob. 10. in atrio, solebant eo loci Imperatores constitutiones suas promulgare. Cassiod. 9. var. 77 Ex eorum militum ordine quos valvasores nominare solent. Oth. Frisingensis 1. c. 5. 78 Lotharii constitutiones feudales, de feudorum successionibus & culpis, quibus feudum amittitur, sunt servandæ. 79 Accusatus. 80 Lotharii primi, vid. hic. Hotom. Tertii. Cujac. hic. 81 Consilium. tit. 22. §. 2. in fin. J. eod. Authoritatem habet majorem quod plurium consilio fit & auctoritate, arg. l. dubium. 3. C. de repudiis. 82 Sapientum Mediolani, atque Papiæ seu Cremonæ atque Mantuæ & Veronæ, (quæ vulgo Berna vocatur) & Tervisii & Paduæ atque Vicentiæ, & Parmæ, &c. Cujac. 83 Qualiter nepos vel patruus succedunt in feudo avito. tit. 18. Cujac. 84 In successione feudi antiqui seu paterni primo vocantur descendentes, filius, nepos, deinceps vero, his non exstantibus, collaterales.
85 Id est, in avitum beneficium. 86 Et ita nepos patris vicem repræsentat, sive solus sit, ut hic, sive cum patruis concurrat. 2. feudorum 11. 87 Id est, filium vel nepotem masculum.
88 Filius patruo præfertur, ut hic, & tit. 18. 2. in fin. T. eod. 89 Filius scil. 90 Id est, patruus. 91 Id est, avitum. 92 Id est, quod erat delatum fratris filio. 93 Quando frater fratri succedat in feudo. 94 tit. 19. Cujac. 95 tit. 8. in fin. T. eod. de successione fraterni ac novi feudi. 96 Prima exceptio. 1. feud. 1. §. 2. 2. feud. 12. 97 Feudum emptum proprio nomine ex communibus bonis commune est: quod repugnat l. Titium. 47. §. altero. 6. ff. de admin. tut. Cur tam varie? Præsumitur sciens dominus, fratribus inter se communibus vasallis feudum quasi sociis dedisse, partim quia fratres ipsi simul vivebant, partim quia de communibus bonis emebatur. Hinc commune negotium tanquam à socio, gestum ex parte videtur, nisi forte ipsius emptionis tempore, emptor nominatim protestatus fuerit sibi uni caveri feudumve emi. Bald. 98 Secunda exceptio. 2. tit. 7. 12. in fin. 99 Feudum emi potest. tit. 7. 16. T. eod. 100 Tertia exceptio. vid. d. tit. 12. 101 Quarta exceptio. His enim casibus quatuor frater fratri non succedit in feudo novo. 102 Feudum pecunia adquiri potest.
103 Communibus armis. d. tit. 12.

Tit. XXI.

[1] DE FEUDO SINE CULPA NON AMITTENDO.

SAncimus, ut nemo miles [2] sine [3] cognita [4] culpa beneficium [5] suum amittat [6]: si [7] ex culpis iis, vel causis convictus [8] non [9] fuerit, quas milites usi [10] sunt nominare, quando fidelitatem faciunt dominis suis: vel [11] per laudamentum [12] parium suorum: vel [13] si dominis suis [14] deservire noluerint, tunc condictio [15] causa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non servit domino. Nam si steterit viginti annis & ultra quod non servierit domino: nisi [16] necesse fuerit domino, feudum non amittit.

Vasallus feudo privatur alienando, cum uxore Domini concumbendo: & in pugna, cum posset eum juvare dimittendo. Bald.

SI [17] quis miles beneficium suum vendiderit [18] totum sine (voluntate vel jussu) domini sui: ut proprium beneficium amittat [19] decernimus, dominus vero habeat: vel si concubuerit [20] cum uxore domini sui, domino vivente [21]: vel si in pugna suum dominum dimiserit [22], & cum eo non laboraverit [23], si potuerit.

Tit. XXII.

[QUO TEMPORE MILES INVESTITURAM PETERE DEBEAT.]

Si miles intra annum & mensem post mortem domini non petat investituram ab ejus herede, vel post mortem patris à domino: perdit feudum. Bart.

SAncimus, ut nemo miles [24] ultra [25] annum, & [26] mensem, vadat, ut investituram beneficii sui à filio [27], vel successore domini sui petat, vel post mortem [domini sui, vel] patris sui, vel alterius, cui succedere debet: nisi justa [28] causa intervenerit, quare non petierit: veluti [29] mortis, [30] vel capitales inimicitiæ [31], vel infantia [32], vel justa absentia [33]: & si (ut supra dictum est) non petierit, damnetur.

SI [34] quis fecerit investituram, [35] vel [36] cambium [37] de beneficio sui militis [38], sine illius consensu, cujus est beneficium: pro non [39] facto habeatur.

Miles non potest devestiri à domino sine [40] culpa, & causa cognita, & convicta, per laudamenta parium. Bald.

SAncimus, ut nemo miles [41] adimatur de possessione sui beneficii, nisi [42] convicta culpa: quæ sit laudanda [43] per judicium parium suorum, sicut supra [44] diximus. Si autem dixerit miles, quod sui pares inique judicassent, miles in possessionem maneat per sex hebdomadas: & ad [45] nostram veniat præsentiam cum [46] illis, qui laudamentum [47] atque judicium fecerint, & ante nos definiemus.

Tit. XXIII. [48]

DE [49] CONTENTIONE INTER DOMINUM ET VASALLUM [50] DE INVESTITURA FEUDI.

Si inter militem vasallum & dominum contentio sit de investitura: domino deficiente in probatione, vasallo possidenti defertur jusjurandum: domino autem possidente, militi vasallo incumbit probatio. Bald.

SI quis miles [51] in possessione sui beneficii fuerit, & dominus investituram negaverit: miles [52] affirmet per jusjurandum, si potuerit, quod suum sit beneficium per investituram domini sui: & si dominus possederit, & miles sic dixerit, quod investitus fuerit à domino suo, & dominus negaverit: adhibeantur pares illius, & per ipsos inveniatur veritas: & si pares non fuerint, veritas inveniatur per dominum [53]: quia [54] non est bonum, ut veritas denegetur.

Tit. XXIV. [55]

[56] QUEMADMODUM FEUDUM AD FILIAM [57] PERTINEAT.

Vasallo defuncto sine liberis, filia non succedit in beneficio patris. Baldus.

SI quis sine filio masculo [58] mortuus fuerit, & reliquerit filiam: filia non habeat beneficium [59] patris, nisi [60] à domino redemerit [61]. Si autem dominum ei dare voluerit propter servitium & amorem patris: non [62] revocetur [63] ab ullo ex parentibus [64] suis, neque damnetur.

Tit. XXV. [65]

[66] QUIBUS MODIS FEUDUM CONSTITUI POTEST.

Feudum sine investitura constitui non potest. Bald.

SCiendum est, feudum sine [67] investitura nullo [68] modo constitui posse, etiamsi domino jubente [69] quis alicujus rei nomine feudi possessionem nanciscatur, & retineat: licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vixerit, quasi [70] feudi nomine retinere: herede ejus in hoc jure nullo modo ei succedente [71].

SI [72] dominus, qui investivit, forte sit clericus [73], & contigerit, ut ante moriatur, quam vasallus possessionem feudi nancisceretur: eximitur [74] feudum, quod generaliter in omnibus clericis, qui feudum dant, observatur.

Tit. XXVI. [75]

SI [76] DE INVESTITURA INTER DOMINUM ET VASALLUM LIS ORIATUR.

SI inter dominum & vasallum lis oriatur de investitura feudi, domino scil. investituram se fecisse negante: si [77] testibus res probari non poterit, possessoris [78] sacramento res decidatur. † Idem [&] in eorum successoribus [79] observatur. †. Si vero testes interfuerint, & eos vasallus ad [80] testimonium vocaverit [81], eorum testimonio cum sacramento [82] credatur. Testes [83] vero sint pares [84] ejus, & [85] qui ab eodem domino feudum teneant: qui si tempore investitionis abfuerint, etiam extranei [86] sunt recipiendi, qui etiam [87] si veritatem celare voluerint, forte amore [88], vel pretio, vel alia qualibet ex causa, à comite [89], vel à populo [90], jurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera scientes [91] tacebunt. His enim non cogentibus [92] eos, vasallus cum ipso domino ad [93] imperatorem [94] ire festinet: eique causam intimet: & quod Imperator inter eos judicaverit, observetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, usque ad annum [95] quiete possideat. Si vero ad regem non venerit, vel [96] non miserit intra annum, domini [97] sacramento causa finiatur. Et si testes sacramento jam dicto præstito se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent: præterquam quod de personis testium dictum est. In [98] clericorum feudo pariter accipiuntur pares, & extranei: hoc ideo, quia cum clerici quosdam de feudo investiunt, sæpe absconse [99] & sine [100] præsentia suorum confratrum [101] hoc facere student.

Orta contentione inter dominum & vasallum, si vasallus dicit, se vel patrem suum investitum, debet probare per testes saltem duos suam intentionem. Bald.

§ 1. Si quis se vel patrem suum ab aliquo defuncto, vel patre ejus, de feudo investitum esse contenderit: nisi per duos [102] pares de domo [103] ipsius domini probaverit quod intendit: vel etiam cum pares absunt, per alios [104] idoneos duos testes: tunc in electione domini est, utrum velit jurare cum duodecim [105] sacramentalibus, illum, qui feudum quærit, per se, vel patrem ejus, si de hoc quæratur, de ipso feudo investitum non fuisse. Quod si jurare noluerit, actor juret cum duodecim sacramentalibus, se, vel patrem suum investitum fuisse. Quod si jurare noluerit: qui conventus est absolvendus. Secundum enim morem Mediolanensium hæc sacramenta præstanda sunt, tam à filiis [106] actoris, vel rei, quam ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione [107] feudi sit, de quo dominus dicit eum investitum non fuisse: tunc sine probatione ulla testium debet solus jurare se, vel patrem suum fuisse investitum. Hæc

1 tit. 20. Cujac. 2 An idem in non militæ? Idem, nam quæcunque in feudis constituuntur de milite, locum habent in non militæ vasallo: nisi diversitatis ratio inter militem & alium vasallum præstetur. c. 2. T. tit. 3. 3 Miles ipso jure feudum non amittit, sed causa cognita, vel convictus. tit. 22. §. 2. T. eod. 4 non sine culpa. tit. 7. T. eod. 4 Quo nomine actio committi feudi criminalis competit. Hot. 5 Feudum vasallus non amittit nisi causa rationabili cognita & convicta, ut hic. [illegible] 6 Sententia hic requiritur qua privandus dicitur, [illegible] 7 Sed si, ita excedo dispensa etiam negativa & dubius disjunctiva: quæ sequuntur, ut mox dicam. 8 Ad convincendum vasallum quinque testes necessarii sunt. J. quo testes sunt necessarii. 9 Hanc negativam expongo, eo sensu, Miles sine culpa beneficium non amittit, sed si laudamento parium convictus fuerit, [illegible] 10 [illegible] 11 Hanc particulam expunge. 12 Id est, judicium. tit. 22. in fin. J. eod. 13 Puta si, ita legendum censeo.

14 Petentibus scil. feudum. 26. §. 3. vers. vasallus & §. 7. tit. 37. §. 1. J. eod. tit. 28. §. 1. facit lex. 12. 15 Condictio causa dati, vel ob causam, causa non secuta datur domino, ad quem si vasallus debitum servitium præstare recusaverit. [illegible] 16 [illegible] sufficit voluisse, licet non servierit. 17 Quot modis miles beneficium suum amittat. tit. 21. Cujac. 18 Vid. 2. feud. 55. [illegible]

[illegible]

61 Investire filiam vasalli se feudo de novo dominus potest invitis agnatis. 63 Imo revocatur, ut 2. T. eod. Solve, revocatur si agnati non consenserint. [illegible] 64 Id est, agnatis. 65 Feudum sine investitura non constituitur. Cujac. 66 tit. 26. Cujac. 67 Feudum (ut habeat proprium naturam feudi) sine investitura constitui non potest. [illegible]

&c ab eo servitia receperit. Investitura vasallus recte videbitur. c. 1. J. de cons. recti feudi. Quid si sine servitiis 30. vel 40. annis possiderit? rectum feudum fuerit: & ad heredes descendet. [illegible] Quod si domini jussus intervenerit, nullus pares habentis? Baldus negat recte feudum fore: Contra Alvarottus, rectum fore ait: Ravennas & Laudensis tum demum rectum fore putant, si hujusmodi jussus à principe intervenerit. arg. l. omnium 19. C. de testam. l. penult. C. de don. inter virum. Quid si domini jussus in brevi tantum aliquo testato insertus fuerit? rectum fuerit feudum: per enim authoritas parium, & testati, cap. 1. J. quid sit investitura. [illegible]

[illegible]

Hæc autem sunt ita tenenda, si [1] per unum [2] annum sciente domino, & non contradicente in possessione [feudi] permansit. Alioqui justa ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum iniquæ possessionis perjurio quandoque domino in possessionem damnum afferat.

Tit. XXVII.
DE FEUDO DATO IN VICEM LEGIS COMMISSORIÆ[3], REPROBANDO[4].

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissoriæ. Baldus.

SI [5] quis obligaverit aliquam rem pignori eo [6] pacto, ut [7] *si statuto tempore pecunia soluta non fuisset, res esset creditoris, & eam pro feudo habeat*, potest debitor quandocunque [8] pecuniam solvendo, pacto non obstante pignus recuperare: Feudum enim non [9] sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini adquirendum est [10].

SI [11] quis investierit aliquem de [12] feudo sui militis, viri [13] Placentini prorsus asserunt hanc investituram non aliter valere, nisi eo consentiente cujus erat feudum. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseverant, utrum eo sciente, vel ignorante, dummodo, eo vivente nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successores non habet.

Tit. XXVIII.[14]
[15] DE USU MEDIOLANENSIUM SECUNDUM QUOSDAM.

Filio militis dicenti patrem investitum de pignore & XXX. annos nomine feudi possedisse, defertur jusjurandum. Jacob. de Bel.

QUidam obligaverat terram quandam suo militi: deinde si cum filius [sui] domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset: filius militis concedebat patrem suum à domino suo defuncto de prædicto pignore investitionem [16] feudi accepisse. Unde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudaverunt, [17] in electione filii militis, esse, cum XII. sacramentalibus [18] jurare [19], patrem suum à se, vel domino suo per investituram prædictam terram tenuisse: ita ut per [20] XXX. [21] annos contestatio pignoris à [22] parte domini adversus ipsum, vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse jurare noluerit, filius [23] defuncti domini necesse habet jurare cum duodecim sacramentalibus, defunctum militem inde per feudum investitum non fuisse. Quod si ita jurare recuset, investire ipsum filium militis domini filius de jam dicta terra per feudum debet.

1 Imo aliud tenendum est in hac ipsa hypothesi: quippe juramentum vasallo possidenti non prius defertur quam longa possessione sit munitus. 2. feud. 33. in fin. anno autem uno, de quo hic, non adquiritur longa possessio, C. de longi temp. præscript.
2 Possessio in feudis præsumptionem pro vasallo tunc inducit, quam vasallus in possessione feudi fuerit per annum, quiete, & ut investitus: domino sciente & non contradicente. Unde notant, Titulum hic præsumi ex sola annali patientia, cum præsumptione investituræ. 3 2. feud. 51. §. 6. l. ult. C. de pact. pignor. 4 Feudum lege commissoria, vel sub pacto commissorio constitui non potest, ut hic. Proinde præterea id genus pacto, potest dominus idemque debitor rem suam revocare, restituto emptori vasallo pretio. Ut in pignore, ita in feudo pactum hoc commissorium reprobatum est, l. 1. C. de pactis pign. Quid si pactum hoc (legis commissoriæ scil.) ex intervallo adjectum est? valere existimatur l. 2. C. de pactis pign. l. Callippo 45. ff. de solutionibus. Quid? in castro pignori accepto, potestne creditor uti jurisdictione? Vide l. eleganter, 24. in fin. ff. de pign. act. 5 tit. 29. Cujac. 6 Quid si ita convenerit citra pignoris ullam mentionem, ut nisi statuto tempore decem mihi solveris, Tusculanum prædium meum sit: aut feudum habeas emptum justo pretio? valebit utrumque pactum. l. ult. ff. de contrah. empt. l. si fundus 16. in fin. ff. de pign. Bald. Alvar. Ravenna. 7 Formula legis commissoriæ notetur. l. 2. ff. de lege commissoria. l. 1. C. de pactis pign. 8 Etiam post triginta annos. Nam jus offerendi pretii, debitori potestatis & facultatis jure competit. Atqui juri seu facultati non præscribitur. Quid si debitor in mora luendi pignoris sui constitutus fuerit? præscribitur jus offerendi, vel eo tempore non expectato. l. si convenit 4. ff. de pignor. act. 9 2. Feud. 23. in fin. T. eod. Imo, feudum interveniente etiam pecunia potest adquiri. tit. 1. in fin. 7. 16. 24. in pr. T. eod. 2. feud. 12. Solve: pecunia adquiri non potest, eo contractu qui jure sit reprobatus: alias justo contractu, feudum pecunia numerata adquiri potest. 10 Et merito cum feudum originem ex beneficio & amicitia habeat. 11 tit. 3. Cujac. 12 tit. 3. T. eod. 13 De feudo vasalli viventis inviti potestne dominus alium quendam investire? Placentini præcise negant: Mediolanenses & Cremonenses additis illustribus, putant id feudum etiam conferri posse, dummodo nullum præjudicium fiat ipsi vasallo viventi; aut ejus successoribus, eo mortuo, hoc est, putant feudum alienum posse in diem & sub conditione conferri, ut hic. Atqui pactum futuræ successionis injustum est. l. ult. C. de pactis? hoc pactum non est de futura successione, sed potius de jure caduci, quod collatum est in id tempus, quo nullum jus in ipsum feudum tertio alieni sit.
14 tit. 31. Cujac.
15 Si dominus feudum militi suo obligaverit. Cujac. 16 Id est, investituram. 17 Id est, responderunt. 18 tit. 4. §. 1. 10. 16. T. eod. 19 Imo in electione ejus non est jurare, cum ejus juramento credi lex vetet. tit. 11. T. eod. Solve: Lex vetat possessori asserti pignoris juramentum deferri. d. tit. 11. nisi sit munitus triginta annorum præscriptione, ut hic. 20 Feudum non intelligitur constitutum, nuda receptione servitiorum: nisi servitia sint recepta longissimo, hoc est triginta annorum spatio; & quidem continuo sine interruptione ulla. 21 Adde 2. feud. 26. §. 4. T. eod. 22 Feudum præscriptione adquisitum, transit etiam ad heredes. In re præscripta jure feudi locum habet successio: quia præscriptio veritati exæquatur. l. 1. C. de servit. & aqu. 23 tit. 26. in princ. & §. 1.

OBERTI DE ORTO
DE FEUDIS
LIBER SECUNDUS.

Tit. I.
DE [1] FEUDI COGNITIONE.

Causa generaliter aut deciduntur Jure Romano, aut legibus Longobardorum, aut consuetudine: sed causa feudales deciduntur consuetudine. Bald.

OBertus de Orto Anselmo [filio] suo [dilecto] salutem. Causarum [2], quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur jure Romano: aliæ [vero] legibus Longobardorum [3]: aliæ autem secundum regni consuetudinem, quæ quanquam sint variæ, & quanquam secundum diversorum locorum, aut curiarum mores sint diversæ, nec breviter possint dici, nec hoc libello facile comprehendi: usum tamen feudi, qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessarium duxi. In judicio etenim, quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. Legum autem Romanarum non est vilis authoritas: sed non adeo vim suam extendunt, ut usum [4] vincant, aut mores. Strenuus autem legisperitus, sicubi [5] casus emerserit, qui consuetudine [6] feudi non sit comprehensus, absque calumnia uti poterit lege scripta.

SCiendum [7] est autem feudum, sive beneficium nonnisi [8] in rebus soli, aut solo cohærentibus, aut in iis, quæ inter mobilia [9] connumerantur (veluti cum de camera [10], aut de cavena [11] feudum datur) posse consistere: ac feudum neminem posse acquirere, nisi [12] investitura [13], aut successione [14].

Tit. II.[15]
QUID [16] SIT INVESTITURA.

Investitura alia propria, ut possessio: alia abusiva, ut quando hasta, vel aliud corporeum porrigitur vasallo a domino pro investitura. Bald.

INvestitura quidem proprie [17] dicitur [18] possessio, abusivo [19] autem modo dicitur investitura, quando hasta, vel aliud corporeum [20] quidlibet porrigitur à domino [feudi] se investituram facere dicente: quæ [21] siquidem ab illo fiat qui alios [22] habet vasallos, saltem coram duobus [23] ex illis solenniter geri debet: alioqui, licet alii intersint testes, investitura minime valeat. [24] †. Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit investitura, quæratur: non debet probare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum, à tribus vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius, qui interfuerint, offerat, qui si denegaverint, forte corrupti [25] odio vel gratia seu pretio, & dicant se non interfuisse, cum investitura facta fuerat, vel non reminisci [26]: tunc domino cogente jurent tactis [27] sacrosanctis scripturis, *quod hujus rei veritatem nesciant*, & tunc actor aut alios producat pares, aut jurisjurandi domino detur electio: ut proinde juret investituram factam non esse: aut sacramentum vasallo referat: & ille aut juret, aut acquiescat. Quod si jurare pares aliqua ex causa recusaverint, nec [28] dominus eos jurare compellat: licet vasallo etiam per extraneos probare investituram. Testibus vero deficientibus jurisjurandi electio domino datur.

Vasallo possidenti feudum cavenæ, non opus est probatione: sed aut juret, aut deferat. Baldus.

§. 1. Si vero vasallus [29] quidem possideat, vel si feudum cameræ [30] aut cavenæ, in duabus seu tribus [31] acceptionibus quietis quasi [32] possideat: dominus autem feudum negans esse rem suam petat: vel quod de camera vel de cavena bis [33] vel ter (sicut diximus) jam solutum est, deinceps solvere renuat: tunc non est opus probatione: sed possidenti data electione, aut juret suum esse feudum rectum [34], aut [35] domino referatur jusjurandum. †. Si [36] autem investitura ab eo, qui vasallos non habebat, dicatur facta: tunc per quoslibet idoneos [37] testes [38], aut per publicum instrumentum probari potest: aut inopia probationis emergente, res decidatur per jusjurandum.

Contentione orta inter dominum & vasallum de pactis appositis inter eos præter conditionem feudi vel naturam, domino quidem incumbit probatio: eo autem in probatione deficiente, vasallo defertur jusjurandum. Baldus.

§. 2. Præterea si aliquis tenor præter [39] communem [40] feudi rationem in investitura à domino dicatur intervenisse: vel si dicatur feudum sub tali conditione [41] dedisse, *ut vasallus in festivis diebus vadat* [42] *cum uxore sua ad ecclesiam*: omni facultate probandi domino adempta, habeat vasallus potestatem defendendi se per sacramentum †. Item si vasallus [per] pactum speciale contra feudi consuetudinem allegat, velut [43] *de filiarum* [44] *successione*: liceat ei tenorem, si potest, sicut investituram probare, quod si in probatione defecerit, vel cessaverit: concedatur domino hoc denegare jurejurando præstito.

Tit. III.
PER [45] QUOS FIAT INVESTITURA [46], ET PER QUOS RECIPIATUR.

Vetus investitura fieri potest etiam à majore, vel à quocunque: nova autem non potest. Bald.

INvestitura autem aut fit de veteri [47] beneficio [48], aut de novo [49]. Quæ

1 De feudis sive eorum consuetudine Mediolanensi, vide Cujac.
2 Causæ feudales deciduntur, vel jure Romano, vel Longobardo, vel consuetudine regni. Quo ordine? mox dicetur.
3 Longobardæ libros authenticos esse hinc colligitur.
4 Consuetudines feudales vincunt leges Romanas, ut hic. Consuetudini standum est quidquid disponat jus commune. Decian. regula 141. Est enim domina rerum. 12. Gell. 12. sequenda velut altera lex Rolandus 3. cons. 4. statuto comparatur. Rimin. 2. cons. 304. pacto. Burr. decis. 107. Rimin. 1 cons. 181. veritati. Decius. cons. 586. facit de illicito licitum Glos. in c. cum nobis extr. de sponsalia. ligat minores. Burr. decis. Bo. pupillos. Burr. decis. 43. furiosos, mente captos. l. fin. 32. §. Lucius 6. ff. de adm. tut. licet enim proprio non possint, alieno tamen consensu nituntur. Jas. in l. de quibus ff. de leg. adde quæ scripsi ad l. 2. C. quæ sit longa cons. 5 In feudalibus negotiis finiendis spectanda est primum consuetudo si exstet; deinde ad similes casus consuetudine feudorum expressos fit extensio. c. 2. de feudo March. Post legem scriptam si quæ extat recurritur, ut hic, quæ si non extat ad legum similia recurrendum. arg. l. non omnes 5. §. à Barbaris 6. ff. de re militar. 6 Consuetudo intelligenda est quæ præscripta: alias non præscripta non tam consuetudo quam voluntas ejus inducendæ dici potest. c. Cumana de elect. 7 In quibus rebus feudum consistat. tit. 2. Cujac. 8 Feudum non consistit nisi in re immobili, vel quasi immobili. Quid ita? rerum quæ usu consumuntur proprietas est penes accipientem. Atqui feudi proprietas penes dominum jure feudorum esse debet. Quid in nominibus vel reditibus quæ nobis perpetuo debentur, nam possumus alii feudum constituere? Possumus. Bald. hic. An & in immobili, cui res mobiles sint quædam adjunctæ? Possumus quoque. Ravenna. 9 l. 14. C. de sacrosanct. Ecclesiis. Novell. 7. & 120. c. 1. 10 Id est, cum ex ærario, vel arca domini vasallo adsignatur stipendium certum. tit. 2. §. 1. 11 Vel de Cavena, id fit quoties ex cellario domini, vasallo præbentur annonæ. Utrumque feudum de Camera scilicet & Cavena in curte domini est. Proprium feudum est extra curtem & consistit in prædiis. 12 Imo & præscriptione & traditione sive investitura. tit. 26. §. 4. T. eod. 1. feud. 28. T. eod. & culpa alterius vasalli possidentis. 13 Vide tit. 2. T. eod. 14 Vide tit. 11. T. eod. 15 tit. 3. Cujac. 16 De investitura feudi. Cujac. 17 Propria investitura quid. 18 Investitura propria, adprehensio est corporalis possessionis feudi: impropria, abusiva & ficta, sine corporali possessione ipsius feudi. Fit verbis tantum, quibus tamen symbolum aliquod corporeum adjungi solet: fit denique his duobus concurrentibus mediis verbis & symboli interventu; puta hunc in modum: Ego investio te cum hoc anulo vel hac hasta. hac enim investitura feudi possessio non prehenditur, sed jus possessionis ipsius adipiscendæ & ingrediendæ propria authoritate adquiritur. 19 Abusiva investitura. 20 Puta vexillum, baculus, gladius, virga, annulus, Galli *parrain*, & *baston*. 21 Investitura propria coram duobus saltem testibus, iisque paribus Curiæ (si modo tot pares investitor habeat) fieri debet: deinde inducendus est investitus in possessionem ipsam feudi. Hæc si defuerint, nulla nascetur inde obligatio. Quid si pauciores aut nulli pares sint? possunt extranei admitti. §. 1. vers. si autem, T. eod. 22 Hi dicuntur pares curtis, T. eod. curiæ, domus, de domo domini. 1. feud. 16. in prin. & §. 1. c. d. §. 1. Quid? testes ipsi sunt ne ad investituram novam citandi? Alvarotus post Baldum putat citandos, nisi longissime absint. Ravenna putat expectandos, cum hæc investitura sit voluntaria: & jura contraria pertinent ad eos casus quos celeriter expediri sit necesse. Quid si citati adesse nolint? actus nihilominus valebit. Bald.

23 Quid si unum tantum Par Curiæ sit? & hic quoque citandus erit.
24 Cur ita? ne quid fraudis excogitetur ab extraneis, qui non sunt ita noti domino.
25 1. feud. 26. vers. testes, T. eod.
26 Testis qui dicit se non in præsenti meminisse, et sequenti post die dicit se reminisci, neque suspectus, neque falsus, neque varius est.
27 Adde tit. 5. T. eod.
28 Quid? qui non cogit pares ipsos jurare ac testimonium dicere dominus, num feudo privatur, quasi denegato jure vasallo actori? Glossa ita putat. Baldus negat. Alvarotus arbitrarium facit: hoc est, id relinquit arbitrio judicis.
29 Superiore casu dictum est de domino possidente.
30 Vid. tit. 1. in fin. T. eod.
31 Facit tit. 33. vers. inde etiam dicitur. T. eod. l. 1. C. de fideicommiss. & quæ dixi ad l. 28. C. de pact. hoc tandem docet: usum pro possessione esse, si quis bis terve annonas ex cellario domini perceperit.
32 Jura quasi possidentur.
33 Possessio feudi propriè, & vere continuata per annum domino sciente & patiente, & servitia recipiente tanquam à vasallo, præscriptionem inducit pro vasallo, ut fides ejus juramento habeatur ut hic. Quid si rusticus bis terve in anno par caponum dederit nobili: num perpetua præstatio inducetur? non inducetur. vid. l. 28. C. de pactis, l. cum de in rem vers. si. ff. de usuris. ut ait Baldus, locum non habet in mulieribus & rusticis. 34 Feudum rectum dicitur, cujus possessio justa est, ut hic, & tit. 33. 35. 84. 91. T. eod. 35 Jurare vel referre jusjurandum possessor vasallus debet. 36 Pars altera divisionis propositæ initio hujus tituli, ibi, quæ siquidem ab illo. 37 Etiam extraneos. 1. feud. 26. vers. testes T. eod. 38 Probationum observa genera: Testes, ut hic, publicum instrumentum, jusjurandum T. eod. 39 Pactum insolitum investituræ, qui intervenisse ait, id probare debet: quo deficiente in probatione, causa jurejurando adversarii deciditur. adde tit. 20. 24. §. 1. 26. §. 5. vers. filia. 29. 71. 76. 84. 90. 104. 105. & familia. 40 Pactum etiam insolitum feudi investituræ adjectum, est servandum. 41 Hinc feudum conditionale. tit. 75. 89. 42 Quid si dignitate, infirmitate, vel senectute id facere prohibeatur? per substitutum servire debebit. Bald. in l. quisquis 27. C. de episcopis: adde l. in metallum 22. ff. de pœnis. 43 Pactum ut filiæ succedant, est præter communem feudi rationem: & tamen servandum. 44 tit. 51. 104. T. 1 feud. 1. §. 3. tit. 6. §. 1. T. 14. 45 De investitura veteris ac novi beneficii, vid. Cujac. 46 tit. 4. Cujac. 47 Investitura veteris beneficii fit, vel à successore domini, vel successore vasalli. tit. 31. T. eod. 48 Hujusmodi investitura est simplex feudi recognitio, quæ apud quosdam fit plerumque illata certa pecunia. Galli *relief*. 49 Ea dat legem contractui.

Quæ de veteri fit, etiam [5] à minore potest fieri. Sive autem à minore, sive à majore fiat, non de omni possessione vasalli, sed [2] de justa [3] tantum facta intelligitur: nisi aliud nominatim dicatur. Novi vero investitura feudi non ab alio recte fit: nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet. Qui [4] enim quali bet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare [5], is nec per feudum poterit investituram [6] facere.

Res, cujus alienatio prohibetur, in feudum dari non potest. Bald.

§. 1. Sed etiam res, cujus alienatio prohibetur [7], nec per beneficium dari conceditur [8], nisi in casibus: ut ecce si quis ex agnatis tuis rem [9], quæ à communi parente per successionem ad eum pervenerit [10], alienare voluerit: non permittitur ei etiam secundum antiquam consuetudinem alii eam vendere, nisi [11] tibi [12] vel alii proximiori [13] pro æquali [14] pretio accipere volenti. Per feudum tamen [15] cuilibet [16] dari potest: nisi fiat in fraudem [17] nostræ consuetudinis, vel legis novæ bonæ memoriæ Lotharii [18] [vel Friderici [19]] imperatoris. Tunc enim rescissa [20] investitura, reddito à te [21] vel ab alio proximiori, videlicet secundum antiquam [22] consuetudinem, pretio, si quod dederit: is, qui investituram accepit, compellatur rem tibi restituere. †. Personam vero investituram accipientis non distinguimus: nam etiam servus [23] investiri poterit, nisi ignorantia [24] prætendatur. [25] †. Sed utrum ipse vel alius pro [26] te investituram faciat, vel suscipiat, nihil interesse putamus: potest enim hoc negotium, & per [27] procuratorem ab utraque parte expediri. †. Fœminam quoque etiam [28] novi feudi investituram [29] facere posse plerique consentiunt [30]. Nulla [31] autem investitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat [32]: cum [33] à fidelitate feudum dicatur vel à fide [34]: nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, *ut sine* [35] *juramento fidelitatis habeatur.*

Tit. IV.

QUID PRÆCEDERE DEBEAT AN INVESTITURA, VEL FIDELITAS.

Fidelitatem præcedere debet investitura.

Utrum autem præcedere debeat fidelitas investituram, an investitura fidelitatem, quæsitum scio: & sæpe responsum est, investituram [36] debere præcedere fidelitatem [37]. †. Fidelitatem [38] autem dicimus jusjurandum, quod à vasallo præstatur domino.

Tit. V.

QUALITER [39] JURARE DEBEAT VASALLUS [40] DOMINO FIDELITATEM.

Vasallus domino jurare debet quod sibi erit fidelis: & quod credentiam sibi commissam non manifestabit. Bald.

Qualiter autem debeat jurare vasallus fidelitatem, videamus. Jurare scilicet sic [41] debet: Ego juro ad hæc sancta Dei Evangelia [42], *quodammodo inantea ero fidelis huic, sicut debet esse vasallus domino: nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit* [*dominus,*] *pandam* [43] *alii ad ejus detrimentum, me sciente* [44]. †. Si [45] vero domesticus, id [46] est, familiaris ejus sit cui jurat: aut si ideo jurat fidelitatem, non quod habeat feudum [47], sed quia [48] sub jurisdictione [49] sit ejus cui jurat, nominatim vitam [50], membrum, mentem, & ejus rectum honorem custodire jurabit.

Tit. VI.

DE FORMA FIDELITATIS.

Vasallus & dominus sibi invicem auxilium & consilium præstare debent. Bald.

In epistola Philiberti episcopi in decretis 22. [51] causa, de forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis quæ sequuntur breviter ex librorum auctoritate notavi. Qui domino suo fidelitatem jurat, ista sex [52] in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile; *Incolume:* ne sit in damno domino suo de corpore [53] suo. *Tutum:* ne sit ei damno de [54] secreto [55] suo, vel de munitionibus [56] suis per quas esse tutus potest. *Honestum:* ne sit ei damno de sua justitia [57], vel de aliis causis quæ ad honestatem ejus pertinere videntur. *Utile:* ne sit ei in damno de suis [58] possessionibus. *Facile*, vel *possibile:* ne id bonum quod dominus suus facere leviter poterat, faciat ei difficile: neve id quod possibile ei erat, faciat impossibile. Ut fidelis hæc documenta caveat, justum est. †. Sed quia [59] non [60] sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est; restat [61] ut in sex prædictis consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse salvus [62]. Dominus quoque in his omnibus vicem [63] fideli suo reddere debet: quod si non fecerit, merito censebitur malefidus, sicut ille qui in eorum prævaricatione, vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus & perjurus.

Tit. VII.

DE NOVA FORMA FIDELITATIS.

Traditur hic nova forma jurisjurandi fidelitatis, quod præstat vasallus domino. Bald.

Est & alia de novo super fidelitatis juramento forma inventa, & utentium approbata consuetudine: quæ hodie fere in omni curia videtur obtinere, hæc scilicet: Ego *Titius juro super* [64] *hæc sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora inantea usque ad ultimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi Cajo domino meo contra omnem* [65] *hominem excepto* [66] *Imperatore, vel rege.* Quod verbum si recte intelligatur, nulla quidem indiget adjectione [67], sed integram & perfectam in se continet fidelitatem: sed propter [68] simplices, & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adjici solet: id est, Ego juro *quod nunquam scienter ero in consilio, vel* [69] *in facto* [70] *quod tu amittas, vel membrum aliquod: vel quod* [71] *tu recipias in persona aliquam læsionem, vel injuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem quem nunc habes, vel in* [72] *antea habebis, & si scivero vel audivero de aliquo qui velit aliquid istorum contra te facere, pro* [73] *posse* [74] *meo, ut non fiat, impedimentum* [75] *præstabo. Et si impedimentum præstare nequivero, quam cito* [76] *potero, tibi nuntiabo* [77]*: & contra eum, prout potero, auxilium* [78] *meum tibi præstabo, & si contigerit te rem aliquam quam habes vel habebis, injuste vel* [79] *fortuitu* [80] *casu amittere, eam recuperare juvabo, & recuperatam omni tempore retinere. Et si scivero te velle juste* [81] *aliquem offendere, & inde generaliter* [82] *vel specialiter fuero requisitus* [83]*, meum tibi, sicut potero, præstabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine licentia nemini pandam* [84]*, vel per quod pandatur, faciam: & si consilium mihi super aliquo facto postulaveris: illud tibi dabo* [85] *consilium quod* [86] *mihi videtur magis expedire tibi: & nunquam ex persona mea aliquid faciam* [87] *scienter quod pertineat ad tuam, vel tuorum injuriam vel contumeliam.*

§. 1. Investitura [88] vero facta & fidelitate subsecuta [89] omni modo cogatur dominus investitum in vacuam possessionem mittere [90], quod si differat, omnem [91] utilitatem [92] ei præstabit.

Tit. VIII.

DE INVESTITURA DE RE ALIENA FACTA.

Miles ignorans à comite de aliena re aut impignorata investitus, habet contra dominum actionem pro evictione, sciens autem non nisi stipulatio aut pactum intervenerit. Bald.

Cum de re aliena, vel alii obligata investitura fiat, illud distinguitur, utrum scienti an ignoranti facta sit. Qui [93] enim alienæ rei sciens [94] investituram accepit: nisi [95] pacto speciali sibi prospexerit, de evictione [96] agere non poterit: ignorans [97] vero recte aget, ut [98] aliud [99] ejusdem bonitatis seu quantitatis [100] ei præstetur [101]. Sed in eo nulla est differentia, qui investituram fecit, utrum scivierit vel ignoraverit.

Rei au-

1 Investitura antiqui beneficii fieri potest etiam à minore: novi non potest, ut hic. Quid ita? Qui de veteri feudo investit, non alienat nec infeudat, sed investituram tantum à majoribus factam confirmat: Imo ne quidem possessionem transfert, sed confirmat tantum. At quæ fuit injusta possessio hoc modo confirmabitur? Minime, nullum enim jus possessionis de novo tribuit, sed quæsitum confirmat tantum. In dubiis justa tantum continentur, ut ne jus alterius lædatur, ut hic. Apertius dicamus: Infans & furiosus ne quidem investit de antiquo feudo: sed eorum tutores & curatores. Majores infante, de novo feudo etiam consensu tutorum & curatorum investire non possunt, cum hæc investitura sit alienatio: de antiquo etiam sine tutore & curatore investire non possunt: si tamen lasi fiet, restituentur, nisi dicamus in minoribus tutorem vel curatorem non habentibus judicis præsentiam requiri. *l. tutorum 7. C. qui admitti, l. si infanti 18. C. de jure deliber.*

2 Non possidens non cogitur investituram petere. facit *l. 4. §. 4. ff. de usucap.*

3 Id est, non vitiosa.

4 Alienare prohibitus, in feudum dare non potest. adde *l. ult. C. de alienis rebus non alien. l. qui habebat 101. ff. de legat. 3.* Excipe casus sequentes in §. *proxim.*

5 Alienat, qui etiam utile tantum dominium alienat, ut & qui de novo investit, *d. l. ultim.* hoc quidem in minore. In majore aliud est, major enim alienare prohibetur invito domino, qui tamen invito subfeudare potest. 6 Novam scilicet. Est enim novi feudi investitura alienationis species. 7 Vel à lege vel à testatore, argumento emphyteuseos. *l. ult. C. de rebus alien.* 8 Falsa videtur illatio: Quippe res ecclesiastica alienari non potest, *Novell. 7.* potest tamen in feudum dari. *1. feud. 1.* 9 Feudum antiquum vasallus etiam invito domino tibi adgnato, vel alii proximiori vendere potest: proximior adgnatus tibi præfertur, dum æquale pretium offerat, ut hic. Quid si tu præter vel ultra justum pretium numerasti? id etiam proximior offerre cogitur. Justum enim pretium est, quod inveniri potest. *Doctores in l. 2. C. de rescind.* Quid? num vasallus feudum suum alteri dare potest? Potest; dum ne consuetudinis, vel legis novæ Lotharii, vel Friderici quid in fraudem fiat. *versic. per feudum.* Fraus est, colore infeudationis abuti, & reipsa vendere; fraus est post mortem suam proximiores agnatos feudo privare velle. Pone investituram in fraudem ita factam esse, ut superstite investitore nocere possit, proximis tamen ejus agnatis ex mortuo non noceat. Quin licet proximis agnatis feudum ita concessum in fraudem, revocare, pretio restituto ei, qui feudum sic in fraudem accepit; *vers. Tunc enim rescissa.* Dices iniquum esse fraudulento emptori mercedem fraudis restitui? verisimile est, hunc versiculum referendum esse ad eum, qui sine mala fide ita feudum acceperit. Et ita hunc locum accipio, quem nec Ravennas, nec Laudensis intellexit. 10 Id est, prædia familiarica sive allodia sint, sive feuda. 11 *c. 62. legum Saxonicar.* 12 *Sub.* agnato: hæc enim vox refertur ad superiorem, Si quis ex agnatis tuis. 13 Non potest quis feudum genearchicum alii vendere, quam agnato, si velit id agnatus eodem pretio habere, in feudum tamen cuilibet dare potest, ut hic, & J. eod. 14 Id est, justo: secus si viliore. 15 Quod alienare non possum nisi in proximum, possum id in extraneum jure feudi conferre. 16 Idoneo tamen. 17 Ut si adsimuletur investitura feudi loco venditionis. *tit. 55. J. eod.* 18 *tit. 52. J. eod.* 19 *tit. 55. J. eod.* 20 Cui jus ἀρχειτικότης competit, ad rescissionem alienationis agere potest. 21 Hinc jus ἀρχειτικότης. 22 Juris ἀρχειτικότης origo hic referri ad antiquam consuetudinem videtur: cujus fit mentio in *l. 14. C. de contrahend. empt.* adde Novellam Romani, de qua vide 3. *Harm.* 3. Νόμω τῆ Καὶ ... *Const. Frideric. J. eod.* 23 Servus investiri potest (non tamen ab ignorante) id tamen, de quo investitus est, domino adquirit. adde *tit. 106.* 24 Servum suum qui scienter de feudo aliquo investit, liberum facit. *arg. l. super fervis. 6. C. qui militare.* Quid si servum alienum ipsius servi contemplatione, & domino ejus sciente investieris? liber erit: eodem argumento. Quid si vel domino ignorante, vel domini ejus contemplatione eum investieris? liber non fiet, sed feudum ejus domino adquiretur. Quid si ita servo alieno feudum dederis, ut ei adquiratur non ejus domino? neque servo ipsi, neque ejus domino feudum adquiretur. 25 Id est, nisi putabatur liber. 26 Procuratore uti possumus in investiendo proprie vel abusive, ut hic, & §. *idem sciendum, de usu feudorum.* 27 Per procuratorem investire, & investiri possumus. 28 Fœmina potest antiqui feudi investituram facere: Imo & novi, ut hic, nisi forte bonis interdicta vel Longobarda sit, ut hunc locum restringunt Doctores. 29 Investire vasallum fidelitatem non juratum, non cogitur dominus, nisi feudum tale sit cujus nomine jurari fidelitatis non debeat, ut hic. 30 Ratio dubitandi hæc est, videbatur enim fœmina nihil alienare posse sine curatorum auctoritate. *2. Longob. Quali mil. lib. alien.* 31 Neque veteris neque novi. *tit. 20. J. eod.* 32 Per se vel procuratorem. 33 Argumentum duci potest ab etymo. 34 Alii à fœdo, de quo dicam alibi plenius. 35 *tit. 24. in fin. pr. & 75. J. eod.* 36 Investitura præcedit fidelitatem. *tit. 7. in fin. J. eod.* 37 Cur investitura abusiva præcedere debet juramentum vasalli? Baldus hoc ideo receptum esse putat: quod ipse dominus caput sit ipsius feudi, & persona agens, unde auctor Ravennas, primo præcedere investituram verbalem annulo, vel alio signo factam: deinde præstari fidelitatem à vasallo: Tertio investituram realem, hoc est missionem in possessionem feudi subsequi. Ea tamen in re prædicti ordinis præposteratio investituram ipsam non vitiaret, cum sufficiat intellectus ordinem spectari. §. *ante heredis 33. Inst. de legat.* 38 Fidelitas quid. 39 De juramento fidelitatis, & qualiter vasallus juret domino. *Cujac.* adde *huic titulo titulum 6. & 7. J. & 63. ... 5. e. tit.* 43 Adde, & domesticus: *vers. si vero.* (Nam de utroque hoc §. tractatur.) Potest & hoc juramentum referri quoque ad eos, qui ut subditi (tametsi non sint vasalli) jurare alicui vel ratione bonorum, vel habitationis ratione coguntur, *vers. aut si ideo J. eod.* Quid? num dominus cogitur vasallo fidelitatem jurare? non cogitur. Nam effectum ipso sine jurejurando vasallis suis præstare cogitur dominus, quod interposito jurejurando vasalli. 41 Consuendo in juramento fidelitatis est servanda; neque quidquam innovandum est in juramentis hominii, & fidelitatis. 42 *tit. 2. T. eod. tit. 7. J. eod.* 43 Id est, evulgabo: vid. *tit. 7. J. eod. 1. feud. 27.* 44 *1. feud. vers. tertio in fin. T. eod.* 45 Jurant aliter vasalli & non vasalli, puta domestici & habitatores, ut hic. Quid si unus & idem vasallus sit & non vasallus, puta domesticus? utrumque præstare cogetur: nisi si uno juramento utrumque juramentum explicare maluit. 46 Domesticus pro familiari. Porro domestici appellatione interpretes accipiunt consiliarium domini, camerarium, pincernam, dapiferum. 47 Veluti si feudum in curte domini habeant. *1. feud. 7. in fin. T. eod.* 48 Quid condomini seu collegæ ... & ejusdem castri, num mutuo sibi jurare debent? Id videtur, singitur enim alius alii, juris præsumptione subesse. 49 Non tantum feudatarii jurant, sed & ii, qui subsunt alicujus jurisdictioni. 50 Vide *tit. 7. & 8. J. eod.*

51 *tit. ... vers. 3. 1. de forma.* 52 Nempe ut ne noceat corpori, secreto, munitionibus, justitiæ, possessionibus, juri, aliisque hujusmodi. 53 Id est, vita. *tit. 5. in fin. T. eod. tit. 8. in fin. T. eod. 3. Const. Neapolit. 15. & 18.* vid. *formulam Roberti 3. c. 19.* 54 Quid si se occisurum Sempronium dixerit vasallo dominus? Debebitur primo dominum dehortari, ac deinde in genere ipsum Sempronium admonere, ut sibi caveat. *Gloss. c. nervi. 13. dist. c. si sacerdos de offic. ordin.* 55 *tit. 5. T. eod. 1. feud. 17.* 56 *tit. 24. §. 2. vers. porro. J. eod. 1. feud. 5. vers. similiter.* 57 *d. vers. porro, & tit. 55. in fin. J. eod.* 58 Ut supra de suis munitionibus. 59 Vasallus a superioribus non tantum abstinere debet, sed & eo amplius in hujusmodi casibus consilio juvare dominum cogitur. 60 Nota. 61 Officio in illa non admittitur, quin quis interposito jurejurando facere cogitur. adde *l. magnum 12. C. de contrah. stip.* 62 Perjuro vasallo non potest gratiam jurisjurandi facere princeps, invito ipsius vasalli domino. 63 Inter dominum & fidelem fides est reciproca, ideoque dominus vasallo conjux & amicus dicitur. *tit. 58. in fin. pr. J. eod.* adde *tit. 26. §. 7. vers. domino tit. 47. J. eod.* 64 *tit. 5. T. eod.* 65 Vid. *tit. 28. in fin.* 66 *Lib. 28. & 55. in fin. J. eod.* In juramento fidelitatis vasallus tacite excipit Principem suum, antiquiorem dominum, patriam. Interpretes vero has personas addunt: patrem, filium & fratrem, si qua videlicet in re adversus jus naturæ lædentur ab ipso domino. Addamus & uxorem. 67 Cum tacite id intelligatur.

68 Simplicium & imperitorum habetur ratio: & ut Gloss. *in l. quoties. 10. C. familiæ erciscundæ.* ait: Non omnis scit dicere, heredem institutum. unde notant, Testimonium ejus valere qui Titium possidere dixerit, tametsi interrogatus quid sit possidere, respondeat se nescire. *Gloss. in l. Stipulatio ista 38. §. hæc quoque 7. ff. de verb. oblig.* 69 Consilii & facti discrimen. 70 Id est, actu. 71 Quid si vasallus consilium dederit, ut dominus furiosus caperetur, vel coerceretur: aut ipse etiam furiosum ceperit, ut in vincula conjiceretur ex *l. Divus 14. ff. de officio præsid. l. 1. C. de curat. furiosi.* vasallus nihil adversus jusjurandum eo officio videtur fecisse, sed juvisse potius dominum. 72 Juratur etiam super futuris. 73 Atticismus feudisticus. 74 Impossibile non cogitur promittere aut præstare vasallus. Ita non tenebitur ad ea quæ jure non potest. *l. nepos 125. ff. de verb. signif.* 75 De domino non impediendo. 76 Tempus autem cum quodam temperamento accipi oportet. *l. Aemilius 38. ff. de minoribus.* 77 De domino certiorando. 78 De auxilio ferendo. 79 Fortuitum casum & injustitiam comparari notat Laudensis hic. 80 Vid. *l. ult. C. de ædil. ... l. 9. §. 2. ff. locati.* 81 Vide *Nicetam in Alex. Comnen.* 82 Vasallus non cogitur juvare dominum injuste alium offendentem. 83 De generali ac speciali domini denunciatione. Specialis igitur denunciatio domini non exigitur: hoc est dominus non cogitur specialiter denuntiare vasallo, ut juvet: cum generaliter denuntiasse sufficiat. 84 Jurandi alterius debitor, intelligitur moram commisisse, si requisitus non juverit. Ita qui juvare promisit, intelligitur adversus conventionem fecisse, si requisitus aut interpellatus id non fecerit, nisi forte sit ut magnum periculum immineret domino. Proinde in fœderibus Principum vel civitatum, pactum juvandi non committitur, nisi præcesserit denunciatio. 85 De arcano non evulgando. *tit. 5. T. eod. tit. 28. in fin. J. eod.* 86 De consilio. 87 Consilium ex animi sui sententia vasallus domino præstare tenetur, & proinde non fraudulentum. 89 De domino non offendendo.

88 Investitura abusiva seu verbali (quæ per annulum puta, vel hastam &c. *cap. 1. T. quid sit investitura*) facta, & fidelitate præstita, dominus tenetur vasallum mittere in possessionem, qui nisi miserit, id quod interest vasalli, præstare ei debebit. Quid si nudo pacto (id est verbali tantum investitura) promisit dominus se investiturum? Ravennas putat, etiam ex illo nudo pacto cogi dominum investituram realem facere: adeo ut nisi eam fecerit, vasallo id quod ejus interest, omnimodo actione doli præstare debeat. 90 Fidelitas subsequitur investituram. *tit. 4. T. eod.* 91 *1. feud. 4. T. tit. 26. §. 6.* 92 Hoc est, id quod re ipsa interest, præstabit: puta damna omnia accepta. Imo & id quod extra pœnam interest, puta id quod lucrari potuit vasallus ex feudi reditu, veluti, si vasallus ipse pecuniam in mercibus emendis occupare consueverit. *Ravenn. hic.* 93 Id est, quod interest. 94 Evictionis non agit in dominum, qui sciens, ab eo investitus est de feudo alieno: nisi evictionis periculum fuerit sibi stipulatus. 95 Aliud, si nesciens. 96 Pacto sibi stipulari evictionem rei vetitæ legibus alienari, emptor non potest. vid. *titulo J. de prohibita feudi alien. per Frideric.* alienæ tamen rei in feudum receptæ etiam scienter, evictionem sibi stipulari potest, ut hic, quippe hic actus lege omnino irritus non habetur, ut prior ille. 97 Adde *tit. 46. J. eod.* dixi ad *1. C. de jure domin.* 98 Evictionis agit adversus dominum vasallus investitus de re aliena à domino etiam ignorante; nec enim ullo modo decipiendus est vasallus. 99 Evicto feudo dominus præstare vasallo cogitur aliud feudum ejusdem bonitatis & quantitatis, ut hic. Ita feudo evicto vasallus non agit ad duplum ex jure civili: sed ad tantundem ejusdem bonitatis & quantitatis: denique ad cambium tantum feudi evicti, seu speciem pro specie petere potest. 100 *tit. 25.* 101 Seu quantitas. *Ravenn.*

REI[1] autem per beneficium recte investitæ vasallus hanc habet potestatem[2], ut tanquam[3] dominus possit à quolibet possidente sibi quasi[4] vindicare[5]: & si ab alio ejus rei nomine conveniatur, defensionem[6] opponere[7], nam & servitutem[8] eidem rei debitam petere potest & retinere. †. Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuria[9] servitutem[10] rei beneficiariæ imponi[11] patiatur, & ad dominum ex qualibet causa postea beneficium revertatur? an ex eo præjudicium domino generetur, quæsitum fuit? & responsum est, ut vasallo quidem, donec[12] feudum tenet, possit obesse: domino autem etsi per longa tempora perseveraverit, servitus minime noceat.

Vasallus potest feudi conditionem facere meliorem, non deteriorem in alterius præjudicium. Bald.

§. 1. Econtrario autem si quid feudo à vasallo additum sit: si[13] quidem tale adjectum sit, quod per[14] se subsistere possit, id est, ut per se censeatur, ut[15] prædium: id non accrescit feudo. Si vero per se non[16] possit subsistere, ut servitus[17]: plerisque placet feudo accedere, & sicut partem[18] feudi disponendam esse: meliorem[19] namque conditionem feudi facere potest: deteriorem[20] vero sine[21] domini voluntate, vel eorum agnatorum[22] ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

Feudum alienari non potest in alium, quinimo nec pignus obligari. Bald.

§. 2. Quamvis enim possessio[23] per beneficium ad eum pertineat, tamen[24] proprietas ad alium spectat: & ideo quartæ[25] sive tertiæ ratione, quæ à Longobardis seu à Romanis viris uxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet, nam nec[26] pignus quod consultum[27] dicitur, fieri potest ex feudo.

TIT. IX.

QUALITER OLIM POTERAT FEUDUM ALIENARI.

Olim regulariter venditio feudi pro parte dimidia permittebatur, altera parte retenta. Bald.

EST autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio: super qua multæ & diversæ sententiæ dabantur in singulis civitatibus, seu curiis: donec Imperator divæ memoriæ Lotharius tertius promulgavit super hoc novam constitutionem[28], quæ posita est in titulo de beneficiis. Necessitate[29] namque suadente, poterat olim[30] vasallus, domino inscio vel invito feudi partem vendere, retenta videlicet alia parte. †. Si vero vel totum, vel partem volebat per feudum aliquem investire[31]: hoc licebat ei sine[32] fraude facere. Si autem dissentiente domino vendebat, sive per feudum investiebat, (quod[33] & ipsum sincere hodie & sine fraude licet ei facere) si tamen sine[34] herede masculo descendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, [35] aut alia forte ratione intercedente culpa[36] amittebat: tunc[37] omnis feudi alienatio ad irritum revocabatur: eo[38] excepto; quod ille qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat, si[39] priori domino servire, & ab eo feudum recognoscere volebat.

Casus enumerat in quibus etiam de jure antiquo alienatio fuerat prohibita. Baldus.

§. 1. Donare[40] autem, aut judicare[41] pro anima, vel in dotem[42] pro filia dare, nullius curiæ poterat consuetudine: licet posset locare[43], nisi locatio esset fraudulenta alienatio: sicut[44] est per libellum[45], ut dicatur[46] venditio. Quis enim dubitat, quod libellario[47] nomine sub[48] vilissima duorum[49] denariorum pensione[50] perpetuo concedatur utendum, alienatum[51] in fraudem esse? Porro sive de bona consuetudine, sive de prava quæramus: concessa[52] erat domino pro æquali pretio redemptio: nisi hoc beneficium amiserit[53] dominus per refutationem, vel annali silentio, ex quo sciverit[54], computando. Præscriptione autem triginta[55] annorum submovebatur, tam sciens quam ignorans: in prohibendo autem vel redimendo potior[56] erat proximi agnati, quam[57] domini conditio: si tamen feudum erat paternum. †. De illa vero feudi alienatione[58] quæ à domino fit, si dubitetur, lex[59] Imperatoris Corradi consulatur: quæ posita est in jam dicto titulo de beneficiis.

TIT. X.

QUIS[60] DICATUR DUX[61], MARCHIO, COMES, CAPITANEUS, VEL VALVASOR.

QUI à principe de ducatu aliquo investitus est, dux[62] solito more vocatur. Qui vero de marchia, Marchio dicitur. Dicitur autem marchia[63], quia marcha, ut & plurimum juxta mare sit posita. Qui vero de aliquo comitatu[64] investitus est, comes appellatur. Qui vero à principe, vel ab aliqua potestate[65] de[66] plebe aliqua vel plebis parte per feudum est investitus, is capitaneus[67] appellatur, qui proprie valvasores[68] majores olim appellabantur. †. Qui vero à capitaneis antiquitus beneficium tenent, valvasores[69] sunt. Qui autem à valvasoribus feudum quod à capitaneis habebatur, similiter acceperint, valvasini[70] id est, minores[71] valvasores appellantur: qui antiquo quidem usu consuetudinem feudi nullam habebant: valvasore[72] autem sine filio mortuo, feudum quod valvasori minori[73] dederat, ad capitaneum revertebatur, sed hodie eodem jure utuntur in curia Mediolanensi, quo & valvasores. †. Cæteri vero, qui[74] ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licet noviter à capitaneis seu valvasoribus acquisierint, plebeii[75] nihilominus sunt. Nam illi, qui soldatam[76] habuerunt vel acceperunt vel habent: per eam nullum pedagium[77], sed nec feudi usum acquirunt. Soldata[78] autem est præstatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte transit[79] in heredem: morte enim dantis vel accipientis[80] interveniente finitur. Soldata vero dicitur, quia plerunque in[81] solidorum[82] donatione consistit: quandoque autem in[83] vino & annona consistit.

TIT. XI.

DE[84] SUCCESSIONE FRATRUM[85] VEL GRADIBUS SUCCEDENTIUM IN FEUDO.

Feudum acquiritur investitura & successione. Bald.

PER successionem[86] quoque, sicut per investituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo qui beneficium tenebat, prima[87] causa liberorum est. Filiis enim existentibus masculis[88] vel ex filio[89] nepotibus vel deinceps per masculinum sexum descendentibus cæteri removentur agnati[90]. Ad filias[91] vero seu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes, seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminei sexus, vel ex fœmineo sexu descendens ad hujusmodi successionem aspirare non potest: nisi[92] ejus conditionis sit feudum, vel eo pacto[93] acquisitum. †. His[94] vero deficientibus vocantur primo fratres[95] cum[96] fratrum præmortuorum filiis, deinde agnati ulteriores[97], quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum: hoc[98] est, si fuit illius parentis, qui ejus fuit agnationis communis. Si enim Titii avus de novo beneficio fuerit investitus, Titio sine legitimo herede masculo defuncto, ejus feudi successio non pertinet ad ejusdem Titii patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem, imo revertitur ad dominum. Ad cognatos enim ejus beneficium non pertinet, neque beneficii successio. †. Si vero dominus vel alius beneficium defuncti novum esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat: tunc onus probationis incumbit illi[99] qui novum dicit. Sed scio aliter pronuntiatum esse. Bonis[100] enim judex causa cognita diligenter intuebitur, cujus potius jurejurando dirimenda sit hæc quæstio, utroque scilicet in probatione deficiente.

TIT. XII.

1 Evictionis agi potest ob feudum donatione acceptum, ut hic. Jure civili ob rem donatam evictam, agi non potest adversus donatorem, d. l. 2. C. de evict. l. 18. in fin. ff. de don. Quid ita? feudum non est donatio simplex, sed ob causam.
2 De jure quod vasallus habet. tit. 9. Cujac.
3 Vasallus post investituram feudi acceptam, tanquam dominus est. Ita duplex dominium est; verum & quasi dominium: ut & proprietas & quasi proprietas. Gloss. l. 2. §. quædam ff. de interdictis, l. recte 25. ff. de verb. sign. Atqui dominium per nudam investituram sine traditione non transit, l. traditionibus 20. C. de pactis. Respondeo: Feudi dominium per nudam & abusivam investituram non transit, tit. 2. T. eodem. per propriam transire videtur, ut hic. & d. tit. 2. vel si feudi instrumentum sit traditum, arg. l. 1. C. de donat. vel si ab Imperatore facta sit, qui solutus legum solennitatibus videtur, l. 19. C. de test. l. 34. in fin. C. de donation. c. si tibi 27. de præbendis in Sexto.
4 Utilis & quasi rei vindicatio datur vasallo. Ut quasi dominus potest rem suam feudalem à quocunque possessore vasallus avocare, seu vindicare, à quocunque inquam extraneo; Imo & ab ipso domino, si feudum injuste possideat dominus, l. 1. in fin. ff. si ager vectigal. Quid si vasallus & dominus feudum vindicent simul? præferendus erit vasallus; cum sit ejus causa propinquior, & utiles actiones habeat. d. l. 1. 5 Vasallo competit vindicatio. 2. feud. 43. T. 6 Vasallus feudi nomine agere & defendere potest: Jure experiri, cum agendo, tum excipiendo potest. 7 d. tit. 43. 8 Vasallo plus juris in feudo competit quam usufructuario in re usufructuaria, l. 1. ff. si ususfructus, l. 1. in fin. ff. de novi operis nuntiat. 9 Id est, negligentia: alias legitur, Injuria, ut notat Laudensis. 10 Servitutem feudo imponi vasallus cum patitur pretio, dolo, vel negligentia, sibi nocet; non domino, etiam si servitus ea præscriptione alicui fuerit quæsita, ut hic. Quid? privaturne feudo ea de causa, perinde, ac si feudum alienasset? non privatur, DD. hic. Quid si in judicio, servitus feudo vasalli fuerit imposita? vel ipsi domino servitus sic imposita nocebit, c. 1. T. de controversia inter vasallum: c. si vasallus. T. si de feudo fuerit controvers. Quid si contraxit æs alienum vasallus? feudo domino aperto, creditoribus vasalli, potior fuerit dominus, ut hic notant interpretes. 11 Vid. §. 1. in fin. T. eod. 12 Resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis. l. 31. ff. de pignoribus, & 1. tit. 13. T. eod. & l. ult. C. si pignus pignori datum sit. excipe, l. 9. in fin. princ. T. eod. 13 Augmentum feudi factum opera, vel industria vasalli si per se subsistere, & à feudo separari potest, pars feudi non censetur, ut hic. Quid si per alluvionem quædam portio feudo adcrevit? pars feudi est. l. si quis de manso titulo in si de investitura feudi. 14 Prædia seu agri per se subsistunt. 15 Augmenta feudorum duorum sunt generum: Quædam per se subsistunt, ut vicina, feudo prædio comparata: quædam non per se subsistunt, sed feudo cohærent plane. Sine feudo esse non possunt, ut sunt servitutes feudo adquisitæ, ut hic, priora augmenta pars feudi non sunt, at posteriora. Goth. Adde cap. 1. §. Si Vasallus tit. hic finitur lex. Jul. Clar. lib. 4. sent. §. feud. q. 88. num. 1. Rosenthal. de feud. c. 7. conclus. 47. num. 10. & c. 10. conclus. 43. & c. 12. conclus. 15. num. 12. Hartmann. Pistor. lib. 2. quæst. 42. num. 1. & seq. S. L.
16 Servitus per se non subsistit, est enim qualitas, & sic accidens. l. quid aliud 86. ff. de verb. sign.
17 Servitutem feudo adquisitam per vasallum, aperto sibi feudo dominus retinet, ut hic, tenetur tamen servitutis æstimationem solvere heredibus vasalli. §. si vasallus. tit. hic finitur lex. Quid si jurisdictionem castro feudali adquisivit? Jurisdictio heredum vasalli fuerit. Potest enim separari jurisdictio à castro, cum penes unum feudale castrum, penes alium jurisdictio esse possit.
18 Servitus pars feudi. 19 Deteriorem feudi conditionem invito domino, vel agnatis vasallus facere non potest: meliorem potest. 20 Idem in usufructu. l. 10. l. 13. §. 4. l. 15. §. 6. ff. de usufruct. & feudo dotali. l. 7. §. 2. ff. soluto matrimonio. 21 Potest igitur volente: cum volenti non fiat injuria. 22 Adde 1. feud. 5. §. 1. 2. feud. 26. §. 5. vers. Titius. 23 Penes vasallum feudi possessio est: penes dominum ipsa proprietas, hinc feudum res non mancipi. Adde tit. 23. in fin. 24 Feudi proprietas penes dominum est: possessio penes vasallum. Quid hinc sequitur? jure Longobardo, vel Romano uxores maritis suis succedere in quartis, vel tertiis, maritis suis non succedere in feudis, ut hic, etiamsi feudum quo de agitur, ab ipsis conjugibus simul fuerit adquisitum: nisi aliud pacto sit conventum. 25 Hujusmodi tertiæ & quartæ dantur à maritis uxori, hypoboli, seu vice donationis propter nuptias loco, idque Longobardis morgangeba. vid. tit. 29. T. eod. 26 Pignorare feudum vasallus non potest invito domino, ut hic. Quid si pignoravit? feudo privabitur. c. 1. T. de prohib. alienat. feud. per Freder. Cur pignorare non potest? quia non pleno jure dominus rei feudalis est, directum feudi dominium non habet, sed utile tantum. Atqui creditor pignus suum alteri pignori dare potest. l. 1. l. 2. C. si pignus datum sit. 27 Dixi 1. feud. 5. versic. aut. si libellario. 28 d. tit. 5. tit. 52. T. eod. 29 Puta famis. Necessitatis enim causa, poterat vasallus mediam partem feudi alienare. Hodie non potest. Cur non necessitate famis. arg. l. 2. C. de patribus qui filios distraxerunt? vasallus dominium habet: pater nullum.
30 Hodie non potest. d. tit. 52. 24. 25. T. eod. 31 d. tit. 5. 3. T. eod. 32 Id est, impune. l. 1. ff. ad Falcidiam, alias hic notant: Interpretationem in feudis eam admitti oportere, quæ dolum & fraudem excludat. l. creditor. 60. §. Lucius 4. ff. mandati, l. fraus 30. ff. de legibus. 33 De infeudatione loquitur, non de alienatione. 34 Vasallo sine herede masculo decedente, moriente, feudum ad dominum revolvitur. 35 Refutatione feudum amittitur. tit. 14. & 38. T. eod.
36 Vid. tit. 24. T. eod. 37 tit. 8. §. 1. in fin. T. eod. 38 Hic igitur invitum, hoc est, eum, quem nolit, habebit vasallum dominus? Merito subvasallus, aut à vasallo investitus, eadem conditione est cum ipso vasallo investiente, vel, ut proprie magis loquamur, subinvestiente. Non sit ea parte deterior domini conditio, cum loco vasalli alium ejusdem plane conditionis habet.
39 Alias invitum vasallum non habemus. l. 8. §. 1. T. eod. l. 12. T. eod. 40 Donare feudum vasallus non potest, ut hic, nisi filio, vel agnato proxime successuro. Hujusmodi enim non tam donatio est, quam refutatio. T. de alienat. feud. paternal. 41 tit. 55. vers. habito. T. eod. de legato feudi ad pias causas. Testari de feudo suo etiam pias ad causas vasallus non potest. quod ita receptum, non piæ causæ odio, sed ex natura ipsius feudi, cujus alienatio est interdicta. Quid si feudum piam in causam legatum fuerit: ut ipsum feudum non debeatur, non debebitur saltem æstimatio? Ne quidem æstimatio debebitur, Doctores hic. 42 De feudo in dotem dato. Feudum in dotem pro filia dare pater non potest invito suo domino. Nam si famis causa feudum alienare non potest. T. eod. multo minus in dotem filiæ dare poterit. Quid? potestne marito feudum suum mulier in dotem dare? potest, non tamen æstimatum: nam æstimatio venditionem facit, at ut in dotem feudum ita dari potest, ita donationis propter nuptias causa, propter cognationem ipsam dotis & donationis propter nuptias feudum dari poterit. Bald. Auth. dos data. C. de donat. ante nupt.
43 De locatione feudi. 44 d. tit. 55. vers. quapropter. 45 De libellaria. 46 Libellaria quasi venditio.

47 Libellus, seu libellarius contractus, quemadmodum constituatur. 48 tit. 37. T. eod. 49 Multo magis uno nummo. l. 46. ff. locati, l. 66. T. ff. de jure dotium, l. 10. §. 2. ff. de acquirenda possessione. 50 Annua. 51 1. feud. 13. 52 Retractus dominicus ut fiat. 53 Quibus modis domini feudum amittant. tit. 33. T. eod. 54 tit. 26. §. 4. T. eod. 55 1. feud. ult. T. eod. 56 Agnatus excludit dominum in retractu. 57 Retractus feudi olim permittebatur agnatis & dominis: eo jure, potior erat causa proximi agnati quam domini, ut & gentilitius retractus & agnatilitius dominico. 58 tit. 34. §. 1. T. eod. 59 Statutum alia suppleri potest. 60 De dominibus vasallorum, Cujac. 61 Dignitates & nobilitatis gradatim distinguuntur. 62 Dux. 63 Marchis, qui tenet quod est juxta mare, & plerumque marcha juxta mare sit posita, quidam ita legunt, Marchia, limes: marchiones qui limes regni tuentur, 5. Avent. 11. Alciatus equitum præfectus vertit ab antiquo vocabulo, & etiamnum usitato apud Armoricos, March id est, equus: inde Trimarchisia Pausaniæ, quod singuli equites conjuncti essent ex tribus. Gregorius 7. Marchesium, principis vexilliferum interpretatur. 64 Id est, jurisdictione. est enim comes judex, c. 55. & 90. leg. Ripuar. Idem Gravio, vel Graphio. Paul. Diaconus 5. histor. Longobard. Inde Lantgravii, provinciæ: Marchgravii, limitis; Phalzgravii, palatii: Burgravii, arcis, præsidive judices. Inde etiam Centgravii, Gogravii & Diegravii, judices pedanei. 65 Potestas investire potest. 66 De plebe, ejusve parte investitus capitaneus. 67 Capitaneus quis. 68 Et valvasores dominici. Avenius de valvasore majore.
69 Minores scil. ut in feud. 1. §. 5. & tit. 7. & 15. de valvasore minore. 70 Valvasini.
71 Minimi, Hotom. de valvasore minimo. 72 Minore scil. Hotom. ut 1. feud. 7. & tit. 15. in fin.
73 Minimo, Hotom. 74 Locus est elegans, unde possis ex sententia Cujacii, originem præsentis nobilitatis ostendere, videtur enim id dici: Non sunt justi milites, vel nobiles, nisi qui à principe, vel Duce, vel Comite, vel Marchione de feudo investiti sunt, vel qui à majore, vel minore valvasore de feudo investiti sunt, si modo ii longam annorum seriem numerare possint, qua feudum, omnique militiæ ei adnexum in familia sua resederit, eaque certissima est nobilis definitio, sed hæc Hotomanno non omnino placent, cum inter se differant, nobilem & vasallum esse. Hoc igitur putat innui, eum, qui viginti jam annis feudum à valvasoribus majoribus adeptum possiderit, quia jam publicum munus sustinuerit non jam plebejum, sed minorem valvasorem esse.
75 Plebeji sunt, qui noviter feudum acceperunt à capitaneis: militibus non adnumerantur, ideo plebeji dicuntur. Otho Frisingensis 2. Frideric. 18. cum se plebejum diceret, in eodemque ordine vellet remanere, honeste donatus est. Nobiles itaque non fieri, qui à valvasoribus majoribus feuda accipiunt, hinc colligunt: nisi ab antiquo feudum habeant, vers. qui vero à capitaneis antiquitus, unde notat Baldus, nobilitatem antiquitati adscribi: feudum omne antiquum nobile esse. Quid si quis ab Imperatore, vel rege, novum feudum accipiat? nobilitatur, vers. qui vero à princ. T. eod. Quia ut nobilitetur feudum accipiens ab inferiore ipso Imperatore, minus tamen censetur nobilis, quam qui feudum ab Imperatore accepit: ideoque hic illum præcedet, l. 6. C. de dignit. divers. jud. l. ult. ff. de albo scrib. 76 Id est, qui de feudo cameræ, vel cavenæ investiti sunt. vid. T. eod. 77 Paradogium, ita legunt Baldus, & Alvarotus: & paradagium nobilitatem interpretantur. Cujac. legit paragium, eo sensu: Plebejos, de quibus supra, pares curtis domini non censeri, parium dignitatem solos nobiles habere, & ita non omne feudum nobilitare. Hot. putat pedagium fumi pro viatico militari, à pede, pedare, & repedare. 78 Soldatæ definitio.
79 Soldata non transit in heredem, ut hic, nisi pacto, vel privilegio. Quinimo de præterito transit, licet non de futuro, l. post dotes 15. C. de advoc. div. judic. l. ult. ubi Gloss. C. de domestic. & protectorib. 80 Soldatam dari nobilibus ad paupertatem redactis solitam, notat Ravenn. ut propterea distare à feudo Cameræ, vel Cavenæ, hæc enim duo, feuda esse, & propter servitium dari, soldatam vero neque feudum esse, neque propter servitium, sed miserationis causa gratis dari, ac proinde feudum ob servitium aliquod concessum, soldatæ feudum non censeri, arg. l. Aristo 27. ff. de donat. 81 Soldatæ Etymon. 82 Alii derivant à solde, quod Germanis stipendium, & mercedem significat, unde soldati. 83 Atque ita ut paulo ante dictum est, soldata parum differt à feudo cameræ, vel cavenæ. 84 De gradibus succedendi in feudo, Cujac.
85 Adde tit. 50. T. eod. 86 tit. 1. in fin. T. eod. 87 §. 1. Inst. de hereditatibus quæ ab intestato.
88 1. feud. 1. §. 3. 89 d. tit. 1. §. 2. tit. 8. 90 Feudorum successio in multis differt à successione, Jure civili introducta. Jure civili succedunt fœminæ, l. maximum vitium. 4. C. de liberis præter. in feudis non succedunt, ut hic. Jure civili parentes succedunt. Auth. defuncti. C. ad Tertull. jure feudorum non succedunt. c. 1. T. de natura successionis. Jure communi cognati succedunt: sublata differentia agnationis & cognationis. Auth. post fratres C. de legitimis hered. jure feudorum soli agnati succedunt, non cognati, §. penult. T. qui feudum dare. Differt quoque feudum ab emphyteusi, quæ tamen fœminæ ex pacto, aut nisi fœmineum sit feudum in feudo non succedunt, ut hic. quæ tamen succedunt in emphyteusi, Reg. de non alienando. adde Everardum in Topicis loco ab Emphyteusi ad feudum 30. 91 d. §. 3. tit. 8. §. 1. tit. 8. in fin. 92 tit. 50. T. eod. 93 d. §. 3. d. tit. 8. 94 Masculis scil.
95 1. feud. 1. §. 2. 96 1. feud. 14. §. 1. 97 1. feud. 1. §. 4. T. eod. tit. 50. T. eod. 98 Feudum paternum dicitur, quod fuit illius parentis, qui fuit communis stipes ac progenitor agnationis communis, ut hic, & c. 1. de natur. successionis feudi. ita fit ut in feudis successio omnis ad communem suum stipitem semper referatur. 99 Præsumiturne in dubio beneficium potius antiquum, quam novum? Aiunt nonnulli: & male. vi T. eod. & tit. 25. T. eod. adde 1. feud. 12. in fin. 100 Juramentum deferre judex non debet, nisi causa bene cognita, ut hic, adde l. in bonæ fidei, 3. C. de reb. cred. & jurejurando. l. ubi falsi 22. C. ad l. Cornel. de falsis.

TIT. XII.
DE[1] FRATRIBUS DE NOVO BENEFICIO INVESTITIS.

In feudo non habet locum jus accrescendi inter eos qui praetendunt primam seu primordialem investituram. Baldus.

SI duo fratres de novo beneficio, & non[2] de paterno simul investiti fuerint: uno sine herede defuncto, ad alterum non[3] pertinet ejus beneficii portio: nisi[4], facta fuerit eo pacto investitura. †. Si[5] duo fratres in causa[6] communi post mortem patris remanserint, id est habitaverint[7] simul, & unus eorum feudum acquisierit, plerique[8] dicunt ad alium non pertinere, sed ad dominum, nisi per pactum: sed neque vivente eo, qui acquisierit, neque post mortem ejus: fructus tamen erunt communes, donec simul habitaverint. Quod si cum[9] equis vel armis[10] communibus vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc idem dicunt: ne forte invitus[11] dominus alium quam quem voluerit, sibi acquirat vasallum, dum tamen meminerimus id, quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum.

TIT. XIII.
DE[12] INVESTITURA, QUAM TITIUS ACCEPIT A SEMPRONIO.

Maritus non succedit uxori in beneficio ea mortua sine herede. Baldus.

TItius à Sempronio talem investituram accepit feudi, *ut haberet ipse, & heredes sui legitimi masculi, & iis omnibus deficientibus foemina.* Porro Titius superstite tantum filia decessit. Ipsa à domino investita[13] fuit, & feudum in[14] dotem[15] dedit[16]: majorque superstite sine liberis decessit. Quaerebatur, si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum est non[17] pertinere.

TIT. XIV.
DE[18] VASALLO DECREPITAE AETATIS, QUI FEUDUM REFUTAVIT[19], UT FILII INVESTIRENTUR.

Si vasallus decrepitae aetatis feudum refutavit, ut filii investiantur, & investiti sunt, postea decedente altero filiorum post investituram fratre superstite, & sine herede, frater sibi succedit, & non revertitur ad dominum. Baldus.

QUidam vasallus cum decrepitae aetatis esset, feudum suum in manu[20] domini ad hoc refutavit, *ut Sejum & Sempronium filios suos de eodem beneficio investiret.* Vasallo mortuo Sempronius une legitimo herede, Sejo adhuc superstite decessit. Lis est inter dominum, tanquam[21] novum feudum sibi delatum esse dicentem: & Sejum paternum esse contendentem. Unde eorum sententia praevaluit, qui dixerunt hoc feudum quamvis refutatum, nihilominus esse paternum.

TIT. XV.
DE[22] INVESTITURA IN MARITUM FACTA.

Si contentio est inter maritum filiae vasalli, & agnatum de beneficio, an sit paternum vel novum, quaestio dirimi debet coram judice ordinario vel arbitro. Bald.

VAsallus superstite tantum una filia decessit, illa vero maritum accepit: cui dominus accepta[23] pecunia partem[24] feudi, quod pater puellae habebat, retenta sibi parte altera dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit, dicens totum hoc feudum esse paternum, & ideo omnimodo esse ad se devolutum. Econtra maritus ostendit hanc partem quam ipse habet, novum feudum esse: & ideo domino apertum: quaeritur igitur utrum dominum eundem, & in ejus curia cogatur agnatus defuncti litigare, vel apud agnati judicem[25], vel arbitrum[26] utriusque consensu electum hoc esse debeat? Mihi[27] & aliis placet potius apud judicem ordinarium, vel arbitrum, quam apud eundem dominum hoc litigium fore determinandum. †. Item placet agnatum non[28] semper cogendum probare feudum hoc esse paternum, sed ab adversa parte novum esse probandum[29]. Qua deficiente in probatione, tunc agnato (ut dictum est) causa[30] cognita detur electio, quatenus vel juret esse paternum, vel[31] alteri parti referat jusjurandum: & ille aut juret aut taceat. †. Illud tamen sciendum est, quod si[32] inter duos qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum invitum trahere non potest ad dominum, vel ejus curiae judicium[33]. Si vero cum sua curia dominus vocaverit eos, nemini[34] eorum licet illius domini vel ejus curiae examen declinare.

TIT. XVI.
DE[35] CONTROVERSIA FEUDI APUD PARES TERMINANDA.

SI inter dominum & vasallum de feudo orta fuerit contentio:[36] per[37] pares illius domus sicut lex[38] Corradi[39] dicit, dirimatur: si tamen pares habeat. Et siquidem dominus & vasallus consenserint[40] in eligendis paribus: nulla dubitatio est. Si vero dissentiant: tunc quid faciendum sit, quaeritur: sed praevaluit eorum sententia, qui dixerunt dominum[41] debere eligere prius[42], quem aut quos voluerit: & vasallus similiter hoc[43] faciat secundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vasallus, qui fidelitatem domino non juravit, domino vel vasallo dissentiente, pro pari[44] non est[45] eligendus.

TIT. XVII.
DE EO, QUI SIBI[46] (VEL HEREDIBUS SUIS MASCULIS ET FOEMINIS) INVESTITURAM ACCEPIT.

Si vasallus pro se & heredibus suis masculis, & his deficientibus foeminis, investituram accepit, foemina non succedit in beneficio, quandiu masculus superest.

QUi sibi vel heredibus suis masculis, vel,[47] his deficientibus, foeminis per beneficium investituram feudi accepit: una tantum filia superstite, nullo alio descendente relicto decessit. Haec marito paternum feudum in dotem[48] dedit, & decessit duobus filiis ex eo procreatis: quorum unus duas filias reliquit: alter vero uno filio masculo relicto decessit: de praedicto itaque feudo urgentem vidimus quaestionem: masculo quidem hoc feudum totum sibi, quia solus ejus, qui primo investituram accepit, heres, masculus sit, vindicante: foeminis vero totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex eo nullus extitit masculus. Cumque inter sapientes saepe super hac quaestione sit disputatum: tandem pro masculo pronuntiatum est. Non enim patet locus foeminae in feudi successione, donec[49] masculus superest ex eo, qui primus de hoc feudo fuerit investitus. †. Nam & illud judicatum scio: si ille, qui proprium[50] feudum suum militi pro beneficio dedit, duobus filiis relictis decesserit, quorum unus filia tantum relicta obiit: alter vero filio masculo relicto superstite defunctus est: quod miles non debet feudum suum per foeminam recognoscere, donec superest masculus ex eo qui primam investituram fecit. Alii dicunt per filiam debere recognoscere, cum de paterno allodio[51] esset hoc feudum: alioqui si aliunde esset, verum esset quod dicitur per foeminam non debere recognoscere.

TIT. XVIII.
DE[52] DUOBUS FRATRIBUS A CAPITANEO[53] INVESTITIS.

DUo fratres, scilicet Titius & Sejus, à quodam capitaneo de novo beneficio simul investiti sunt: eo videlicet tenore[54], *ut quandiu ipsi, vel eorum heredes masculi vixerint, & masculis deficientibus, foemina, si superstites fuerint, feudum haberent.* Ex fratribus his unus una filia relicta, altero adhuc vivente decessit. Quaeritur, cui portio defuncti deferatur, utrum filiae, an fratri? Respondetur, filiae[55]: unusquisque[56] enim sibi suisque heredibus videtur prospexisse. Si tamen is, qui filiam reliquit, sine herede decessisset, propter tenorem investiturae insertum, ejus pars fratri, non domino est quaesita.

TIT. XIX.
AN[57] REMOVERI DEBEANT TESTES QUI PARES ESSE DESIERUNT.

Si inter dominum & vasallum contentio est de investitura, illi, qui pares fuerunt tempore investiturae, non removentur postea à testimonio, licet desierunt esse pares. Bald.

EX facto quaesitum scio: si inter dominum & fidelem de investitura feudi contentio emerserit, quia *factam eam dominus negat:* si vasallus offerat eos testes, qui tempore investiturae pares erant, sed postea qualibet ex causa pares esse desierunt: an ideo sint removendi, quia nunc non sunt pares. Sed quamvis alii aliter sentiant: tamen mihi & quibusdam aliis videtur sufficere eos tempore investiturae saltem pares fuisse. Quid enim peccavit[58] qui investituram accepit[59], si illi, quos eo tempore[60], utpote idoneos, adhibuit, postea pares esse desierunt?

TIT. XX.
DE[61] CONTROVERSIA INTER EPISCOPUM ET VASALLUM.

Si inter episcopum & vasallum est contentio de investitura ab ejus praedecessore facta, pares curiae cognoscunt. Bald.

EX eo quod scriptum[62] est, si inter dominum & vasallum de feudo nascatur quaestio, quod per pares ejusdem curiae diremenda sit: quaesitum est, si quis dixerit se à quodam episcopo[63] forsitan jam defuncto de annua[64] praestatione, aut qualibet alia re per feudum investituram accepisse: & cum successore ejus agat, & ille respondendo neget hunc esse vasallum: utrum per pares ejusdem curiae sit judicandum super hac quaestione? Opponit enim vasallus, quod dominus cum negat[65] esse vasallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus, quod prius de suo recto[66] feudo debet investiri, quam à nemine judicari: domino respondente, quod quicquid[67] inter eos sive de investitura, sive de fidelitate, sive de principali causa agendum est: per suam curiam est expediendum. Sed laudatum[68] saepe scio, pares illius secundum praefatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, ut illum prius[69] de suo recto feudo investiri faciant: sed fidelitatis jusjurandum differatur.

---

1 De successione fraterni feudi. *Cujac.*
2 1. *feud.* 14. §. 1. T. *eod.*
3 Jus accrescendi in feudo novo locum non habet inter fratres; uno enim mortuo alter ei non succedit. §. 1. T. *de his qui feudum dare.* Quid si pars deficientis individua sit, puta servitus? jus adcrescet fratri superstiti, data ejus partis aestimatione domino, nisi forte feudum contemplatione fratris mortui dominus dederit, vel nisi pars deficientis major sit: tunc enim pars superstitis adcrescit domino data superstiti aestimatione suae partis. *Alvarot. Ravennas.*
4 1. *feud.* 20. Pacto nova forma dari potest contractui. adde *l.* 1. §. *si convenerit* 6. *ff. depositi.*
5 Feudum quoties adquiritur à fratre, ut sit commune tria haec requiruntur, primum, ut ipsi fratres simul habitent: secundum, ut sit adquisitum bonis communibus: tertium, ut qui infeudavit dominus id sciat.
6 Id est, domo.
7 *d. tit.* 20.
8 Et male. *d. tit.* 20. Imo bene. 1. *feud.* 1. §. 3. 1. *feud.* 14. §. 1.
9 Feudum castrense est quod alicui datum est ut militi, *arg. l. si castrensi* 87. *l. si forte ff. de castrensi peculio.* quasi castrense, quod quis adquisivit non miles, ab habente districtum vel jurisdictionem, *arg. l. ult. C. de inoff. l. fori, 4. de adimen. leg. jud.* adventitium, si neutro modo fuerit adquisitum. *DD. hic.* Quid in adventitio feudo filii, pater habetne usumfructum? non habet. Cur? feudum datur filio, ut serviat, & ita, ut fructus percipiat. Et haec quidem ita sunt, nisi pater una cum filio vivat; tunc enim fructus communes erunt, quippe si hoc jus sit in fratre: multo magis in patre admitti debet. Quae ratio, sententia interpretum, in clericis & eorum peculio ecclesiastico servandam, nimirum, ut, cui tale peculium fuerit, & patri, & fratri quibuscum simul habitat, id communicare debeat, vid. *Bald. in l. sacrosanctae* 34. *C. de episc.*

40 Pares judices eligentur communi partium consensu, hoc est ex paribus ipsis curiae eliguntur qui judicent, ita electis judicium paribus committitur, *l. dissentientem* 47. *ff. de judiciis.*
41 In eligendis ex numero parium judicibus, si dissentiant inter se dominus & vasallus, in eligendis judicibus praefertur dominus.
42 Id est, non solum. *arg. l.* 47. *ff. de judiciis.*
43 Id est, ut tandem eligat, quot ipse dominus elegit: ut hi simul de tota re cognoscant.
44 Par in judicem, vasallo vel domino inter se litigantibus in eligendo dissentientibus, eligi is non potest, qui fidelitatem nondum juravit, ut hic: igitur iisdem consentientibus, par eligi in judicem poterit is qui nondum fidelitatem juraverit.
45 Par proprie, aut plene non est, qui fidelitatem nondum juravit, *ut hic:* ita studiosi vel notarii privilegiis frui eum negant interpretes, qui jusjurandum studiosi, vel notarii consuetum nondum praestiti, vel magistratui praestiterit.
46 Sibi & filiis investituram accepit. *Cujac.*
47 Feudum foemineum non est, licet ad foeminam pervenerit, ut ecce, feudum mihi, masculis, & masculis deficientibus, foeminis, accepi: masculi primum succedent, deinde foeminae. Pone, masculum unum decessisse, filiam fuisse superstitem, relictis duobus filiis, quorum unus duas filias, alter masculum reliquerit? masculus succedat, *ut hic:* ut masculi excludunt foeminam; vice versa vasallus quandiu masculum dominum habere potest, tamdiu feudum suum à foemina non cognoscit, *vers. nam & illud.* Quid si mihi, filiis & filiis fratris, feudum aliquod accepi? filii fratris similiter consequentur. *Bald. hic.* Quid si feudum accepi, ut deficientibus masculis, ad unam foeminam feudum deferatur: & plures foeminae fuerint? dominus eliget. *Bald.* Quid si filiis etiam male feudum accepi? & nati & nascituri admittentur. Nam & nunc vivi? non admittentur: ut ordo temporis & rationis hic servetur. *Bartol. in l. Gallus* 29. §. 1. *ff. de liberis & posthumis.*
48 In dotem feudum marito dare uxor potest. *tit.* 13. T. *eod.*
49 1. *feud.* 8. *in fin. Tit.*

---

10 *d. tit.* 20. feudalem militiam equestrem fuisse hinc colligunt. 11 Dixi *tit.* 9. *in fin.* T. *eod.* invitum vasallum nemo habet. 12 An maritus succedat uxori in feudo. *Cujac.* 13 1. *feud.* 8. *in fin.* 14 Maritus in feudo non succedit uxori. Tuni. juris civilis & Romani, *unde vir & uxor*, locum non habet in feudis. adde *t.* 1. *tit. an maritus success. uxori.* Quid? num uxor in feudis viro potest succedere? non potest. *DD. hic.*
15 Pro se scil. *ut tit.* 7. T. *eod.* alias pater feudum in dotem pro filia dare non potest, *t.* 59. §. 1. T. *eod.*
16 Uxor marito feudum in dotem dare potest, *ut hic*, non aestimatum tamen vel adjecto pacto de lucro feudi, his enim modis foemina feudum alienaret. Quid? feudo in dotem dato, quis feudo censetur? maritus. *DD. hic.* 17 1. *feud.* 13. 18 De refutatione feudi. *Cujac.* 19 *tit.* 9. T. *eod. tit.* 38. 39. T. *eod.* 20 *d. tit.* 9. 21 Feudum refutatum per patrem, ea conditione, *ut filii sui in eo investiantur*, non est feudum novum, sed paternum, & consequenter in eo feudo filii vicissim sibi non succedent: quasi mutata feudi paterni natura ejusmodi investitione, *ut hic.* Quid? remissa vasallo culpa à domino, propter quam feudo privari potuit; num feudum remanet antiquum, an potius novum esse incipit? an dicamus antiquum manere: ita ut vasallo moriente succedant ei agnati, tanquam in feudo antiquo? an potius, novum esse dicamus, si id feudum sibi jus commissum usurpavit dominus, & id deinde vasallo restituat: quemadmodum si ipso jure feudo privatus esset vasallus? Hoc verius est. Quid? num pacto novum feudum antiqui feudi naturam fortiri potest? posse putant interpretes, praeterquam in praelato. 22 De contentione feudi inter generum fidelis mortui & agnatos. *Cujac.* 23 Feudum accepta pecunia dari potest, 1. *feud.* 24. T. 24 Feudum pro parte accipi potest. 25 Ordinarium sc. *ut* T. *eod.* adde *tit.* 34. 46. T. *eod.* qui eumdem & curiae judex. 26 Judex inter vasallos esse dominus non potest de feudo contendentes, quoties ex consequentia quadam negotium ipsum domini geri potest, ut hic, unus dicente antiquum: alter novum esse. Interest autem domini novum esse potius, quam antiquum: redit enim ad dominum facilius novum feudum, quam antiquum. 27 In arbitrium compromitti de feudo potest, consensu tamen domini. 28 Probatio incumbit investito contendenti feudum novum esse, quo non probante, transfertur electio in agnatum, paternum esse contendentem. 29 *Vid. tit.* 11. *in fin.* T. *eo.* 30 Juramentum causa cognita deferendum. 31 Juramentum cui defertur, jurare vel referre juramentum cogitur, *l. manifestae*, 18. *de jurejur.* is vero cui refertur, aut jurare aut lite cadere, *ut hic*, *l. generaliter* 12. §. 1. *C. de Reb. credit. & jurejurando.*
32 Si lis sit de feudo inter unum, qui certo sit vasallus, & alium de quo dubitetur, an sit vasallus, cognoscit dominus simul cum curia, alias inter eos qui certo sunt vasalli, solus dominus cognoscit. 33 Judicem. *Cujac.* 1. *feud.* 18. & ita legendum monet *tit.* 26. *in fin.* T. *eodem.*
34 Forum feudale vasalli declinare non possunt, *ut hic.* Quid si suspecti judices sint? notant interpretes declinari non posse, cum sint ordinarii judices. *l. apertissimi.* 16. *C. de judiciis.* improbata opinione contraria. Est tamen vasallo remedium Authenticae, *si vero contigerit*, *C. de judic.*
35 De contentione feudi inter dominum & vasallum. *Cujac.* 36 Feudalis sc. Quid in causa contentionis de re non feudali, potestne par curiae judicare? potest, *Interpretes hic.* 37 1. *feud.* 18. 2. *feud.* 20. 39. §. 1. T. *eod.* 38 *tit.* 34. T. *eod.* 39 Lotharii. *Hot.*

50 Proprium suum. *Hot.* 51 De Allodiis *vid. tit.* 54. T. *eod.* 52 Quando in feudum filia, non frater succedat. *Cujac.* 53 Vel alio quocunque, ob eandem videlicet aequitatis rationem.
54 Tenor investiturae semper spectandus, potest enim tenor derogare omni feudorum naturae.
55 Filia adquirentis patruum in feudi, à patre ex lege adquisiti, ut masculis deficientibus foeminae succederent, successione excludit. 56 *tit.* 90. T. *eod. l.* 9. *ff. de publ. tale, quo. in fin. ff. de pactis.* 57 Si de investitura feudi contentio fuerit inter dominum & fidelem. *Cujac.* 58 Poenam non meretur qui nihil admisit. 59 Legitime factum non retractatur. *l.* 85. §. 1. *ff. de reg. jur. c. factum legitime* 73. *de regulis in* 6. 60 Testium conditio testationis ex tempore sumitur *l.* 22. §. 1. *ff. qui test.* §. 7. *Inst. de test. l.* 1. *C. de test.* testium conditio in feudis ex tempore inspicitur, quo testes adhibentur, non quo testimonii dicendi causa rogantur, *ut hic.* testes adhibiti, si tempore investiturae fuerint pares, non removentur à testimonio, licet pares esse desierint. 61 Si inter dominum & fidelem de feudo fuerit quaestio. *Cujac.* 62 *Vid. tit.* 16. T. *eod.* 63 Episcopi possunt infeudare loca ecclesiae, si conditio ecclesiae sit infeudandi, & feudum sit apertum, *cap.* 1 §. *episc. vel abbatem.* 64 Ea est feudata, *c.* 10. T. *eod.* aut feudum de camera vel cavena, *tit.* 1. *in fin.* T. *eod.* 65 Qui negatur vasallus, idem & per consequentiam negatur parem in curia habere, cum quum ipse neque vasallus, neque par curiae sit, comparem non habet. 66 De quo vid. *tit.* 2. §. 1. T. *eod. tit.* 33. 3. §. 1. *tit.* 82. 91. T. *eod.* 67 Observa regulam. 68 Responsum, judicatum. 69 Investitura nonnunquam juramentum fidelitatis praecedit.

UAB Biblioteca de ...

1 Et ita color quaeritur ad tribuendum paribus curiae judicium. 2 tit. 82. T. eod. & tit. 26. T. eod. 3 Principalis causa hic est, utrum valuerit investitura, vel non valuerit.

tatur [1], donec de [2] principali [3] causa cognoscatur. Ex illo enim apparebit utrum jurare debeat, an non: quod totum expeditae quaestionis est. Sed si constiterit vasallum aliquid aliud praeter id, de quo quaeritur, ab eodem domino tenere pro feudo: tunc quin debeat de suo recto feudo investituram accipere, & fidelitatem jurare, & sic ad principalem causam accedere, non est dubitandum.

Tit. XXI.

DE [4] VASALLO MILITE, QUI ARMA BELLICA DEPOSUIT.

4 De contentione feudi inter dominum vel agnatum & venerabilem domum. Cujac. 5 Aliud esse putant, si vasallus fiat miles, vel eques ordinis Hierosolymitani: causam enim juris in hujusmodi milite non esse mutatam, licet honorem auxerit. l. falsa, 33. §. 1. ff. de cond. & demonstr. 6 Monachismo, ut hic, & clericatu, tit. 26. §. 4. vers. qui cleric. tit. 109. T. eod. feudum amittitur.

Miles seculi, qui factus est miles Dei, ex eo quod venerabilem domum intravit, & feudo renuntiavit, feudum amittit. Bald.

Miles, qui beneficium tenebat, cum esset sine liberis, venerabilem [5] domum [6] intravit, & seculo renuntiando, arma bellica deposuit, habitumque religionis assumpsit, & sic conversus factus est. Hic donec vixerit, feudum retinere conatur, quod dominus vel agnatus ad se, pertinere contendit. Sed judicatum est domini, vel [7] agnati conditionem esse potiorem, eo quod desiit esse miles seculi, qui factus est miles Christi: nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.

Tit. XXII.

DE [8] MILITE VASALLO, QUI CONTUMAX EST.

7 Quo ordine? etiam extantibus agnatis feudum novum fit domini, non extantibus, paternum, ut hic. Allodia vero venerabilem domum sequuntur. Nov. 76. & 123. c. 38. sed & id feudum quod non solummodo datum fuerit, sed & ecclesiae simul tit. 40. in fin. T. eod. Quid si subditus, & ut loquuntur, homo meus, talem domum ingressus fuerit? succedent primo liberi, deinde dominus succedat: non autem domus hujusmodi religiosa, Doctores hic, quod superioribus repugnat. Quid si rex eam capitis diminutionem patiatur? succedente consanguinei, gloss. in c. scriptis. 37. q. 2. 8 Si dominus vasallum in culpam incidisse dicat, vel contra. Cujac.

Dominus vocat militem, qui ab eo feudum possidebat, dicendo eum in culpam incidisse, per quam feudum amittere debeat, hic non respondet: quaeritur, quid faciendum sit domino? Respondeo eum ad curiam vocari debere, & si non venerit, iterum eum debere vocari usque in spatio tertio septem [9] vel decem [10] dierum, arbitrio ejusdem curiae terminando. Quod si neque venerit ad tertiam [11] vocationem, hoc ipso feudum amittat: & ideo debet curia dominum mittere in possessionem. Sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio: alioquin & beneficium, & possessionem amittit [12]: ut in Lombardia de iis, qui ad palatium venire contempserint, l. si cujuscunque [13]. †. Si vero vasallus conqueritur de domino, forsan quia *feudum mala ordine intravit* [14]: domino perperam respondente [15], quid vasallo faciendum sit, quaeritur? Respondeo, eum curiam debere vocare, & in eadem curia de domino conqueri. Curia autem debet adire dominum, eumque *salva* [16] *reverentia competenter cogere, ut vel possessionem restituat & acquiescat, vel judicio curiae se committat.* Quod si ter admonitus facere distulerit: tunc liceat vasallo ad aliam majorem potestatem ire, & sibi consulere: & si dominus ei justitiam facere noluerit [17], poterit eum depraedare [18].

Tit. XXIII.

[19] IN [20] QUIBUS CAUSIS FEUDUM AMITTATUR.

9 tit. 24. §. 1. T. eod. desumptum ex jure pontificio. c. praesenti 5. quaest. 2. 10 Ex jure civili desumptum. l. 68. l. 69. ff. de judiciis. 11 d. l. 68. 69. & l. 13. 3. Rubric. c. 27. 12 Novell. 112. 13 Id est, l. 3. 14 Vasallo in dominum competit interdictum unde vi. 15 Paria sunt non respondere, aut perperam respondere. unde notant, jus eum non tantum denegare, qui expresse denegat, sed & qui non loquitur aut obmutescit: aut qui moram in jure dicendo admittit. 16 Id est, moderate hortari. ut l. 9. in fin. C. de cond. ob causam. l. 8. C. de liberali causa. 17 Statutum depraedandi contumacis alicujus facultatem dare potest.

Primo pater scribit filio, praemittens excusationem sui dicens, quod causa, quibus feudum amittitur, non possunt sub regula definiri: & addit qualiter vasallus contra dominum se debeat habere, post ea definit beneficium dupliciter. Baldus.

Obertus de Orto, Anselmo (filio) suo salutem. Cogis me, & saepe hoc saepe scribendo multum urges, ut causas quibus beneficium amittatur enumeratas, tibi significarem. Quod ideo distuli, quia saepius circa nostrae [21] Reipublicae curam occupatus, & multis privatorum causis, aliisque rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas parvi pendere, & studium discendi tibi nunc imminens negligere: quid mihi super hoc videatur, paucis explicabo: dummodo memineris causas [22] illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendi. Nam sicut de probationibus in Digestis [23] scriptum reperimus: sic & de his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quae causae quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicujus vasalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse definiri: nihil erraverit. De illa tamen ingratitudine loquor per quam beneficium amittatur, non enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam fidelis accepti beneficii videtur ingratus: sed sunt [24] quaedam (ut ita dixerim) egregiae [25] ingratitudinis [26] causae, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi. Quomodo [27] enim vasallus, quam [28] humiliter, quam devote, quam benigne, quam fideliter erga dominum suum debeat se habere, potius ex naturalibus [29] & bonis curiarum consuetudinibus potest percipi, quam [30] lege, aut scripto aliquo possit comprehendi. †. In primis te illud scire oportet, beneficii illius quod est [31] genus, talem esse definitionem [32]: beneficium [33] nihil aliud est quam benevola [34] actio [35], tribuens gaudium capientibus, capiensque tribuendo: in id quod facit prona, & sponte sua parata, ut ait Seneca [36]. †. Hujus autem generis species quaedam est beneficium illud [37], quod ex [38] benevolentia ita datur alicui, ut proprietas [39] quidem rei immobilis [40] beneficiatae penes dantem remaneat: ususfructus vero illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum heredesque suos masculos sive foeminas, (si [41] de his nominatim dictum sit.) *in perpetuum pertineat: ad hoc* [42] *ut ille & sui heredes fideliter domino serviant:* sive [43] servitium illud nominatim [44] quale esse debeat, sit expressum, sive indeterminate sit promissum.

18 Depraedari. Rotom. id est, grassari in eum impune quasi soluta fide, ut hoc pacto, vasallo liceat possessionem sine officio judicis ingredi: quod est contra jus civile. l. 68. ff. de rei vind. l. 3. ff. ne vis fiat. ita potest vasallus dominum contumacem in jure reddendo, feudali pretio privare, etiam manu militari, & vi judicis praecepto. 19 Liber tertius hic incipit secundum omnes doctores. Ideoque Cujac. tertium librum hic inchoat. 20 De beneficio quid sit, & quibus modis amittatur. tit. 1. Cujac. 21 Mediolanensis. arg. tit. 24. T. eod. fuit enim Obertus de Orto consul Mediolanensis Otto Frisingensis, 2. Frideric. 12. 22 Causae feudi amittendi certa regula constitui non possunt, ut hic: ideoque causarum feudi amittendi dijudicatio arbitraria est. 23 l. 3. ff. de testib. 24 Delicta ipsaque crimina suis titulis, hoc est veris coloribus distinguere, ac depingere licet. 25 Id est, graviores. 26 Officium vasalli erga dominum certa regula definiri non potest, id enim varium est, pro curiarum varietate. 27 Ingratitudine non quavis, sed summa tantum feudum amittitur. 28 tit. 5. 6. 7. T. eod. 29 Consuetudo est optima, quae a natura, & ratione naturali ducitur. 30 Idem de mora dicitur. l. 32. ff. de usuris: adde l. 3. ff. de feriis. l. 14. ff. de diversis & temporalibus. 31 Beneficium aliud in genere, aliud in specie est, ut hic. 32 Definitio beneficii. 33 Seu feudum. 34 1. feud. 27. Ideoque redemptio, sive ... feudi non mutabit. nam & in rebus gratuitis plerumque intervenit honor, munus, salarium, & remuneratio: ut in mandato. l. 1. 6. 7. ff. mandati, advocato & mensore. l. 1. ff. si mensor. deposito, l. 2. §. 24. ff. vi bonorum rapt. donatione propter nuptias. vid. Vincentium 7. specul. 145. 35 Actio benevola genus beneficii, non res aliqua: puta, fundus, aedes, annona: feudum jus est, non praedium ipsum. 36 lib. 3. de beneficiis cap. 6. 37 Feudum ut sit perfectum, sex requiruntur: videlicet, ut dominus id det sponte, non coactus: ut directum dominium maneat penes ipsum dominum: ut id quod in feudum datur, consistat in re immobili, vel quasi immobili: ut dominium utile transeat in vasallum: ut feudum ipsum transeat perpetuo in descendentes masculos: ut vasallus fidelitatem praestet, & fideliter serviat. 38 Causa efficiens. 39 Causa formalis. tit. 8. in fin. T. eod. ut hinc constet feudum esse rem nec mancipi. 40 Vel quasi. tit. 1. in fin. T. eod. Causa materialis. 41 1. feud. 1. §. 3. 42 Causa finalis. 43 Feudum datur, aut servitio aliquo nominatim expresso; aut nullo expresso, quod interpretamur ex natura communi feudi, ut hic. Quid si feudum ita datum sit, ut nullum servitium praestetur? Censebitur jure feudi in omnibus, praeterquam in servitii praestatione. Nam iisdem causis ac delictis amittetur, sicut alia feuda: excepto servitio, quod ex pacto non debet. 44 tit. 51. §. 7. T. eod.

Tit. XXIV.

QUAE FUIT PRIMA CAUSA BENEFICII AMITTENDI. [45]

45 1. feud. 5. de grad... 46 Feudum amittitur vasallus investituram intra annum & diem non petens ab herede domini, ejusve successore: quae consuetudo Mediolani non obtinet, ut hic, neque in minore quatuordecim annis. c. si minor. T. si de feudo fuerit contr. neque ubi justum impedimentum adest vel obest. c. 1. §. qui tempore miles. non obtinet quoque in nullis, qui intra annum & eundem petere debet. d. c. 1. Aliud quoque in feudo novo, in quo nullum tempus statutum est ad petendam investituram realem. Aliud quoque si vasallus ipsum feudum non possideat, sed tertius aliquis. Cujac. in l. solemnia. 25. C. de rei vind. quia id tempus non currit filio vasalli, antequam se miscuerit hereditati, antequam sciat mortem patris, antequam sciat eum de qua agitur, feudalem esse. Quis vasallo intra id tempus mortuo, ejus heres idem temporis spatium habere debet. c. 3. T. qui tempore miles. Quid: num satis est investituram petiisse nulla fidelitate oblata? satis est. c. ult. per quos fiat investitura. Quid si vasallus quaesitum dominum non reperit, & id tempus lapsum fuerit, feudum non amittet: testari tamen id vasallum testibus praesentibus oportebit. l. 1. C. de his, qui per metum jud. non appellarunt. Quid: petendae investiturae causa, absentem dominum num adire cogendus sit vasallus?

Si vasallus ab herede domini, vel heres vasalli domino non petiit investituram intra annum & diem amittit beneficium. Bald.

Prima autem causa beneficii amittendi haec fuit, & adhuc est in plerisque curiis: (sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet) quod si [46] vasallus per [47] annum & diem domino suo mortuo steterit, quod heredem domini sui, investituram petendo, fidelitatem pollicendo non adierit: tanquam ingratus [48] existens beneficium amittit: & e converso, si domino superstite vasallus decesserit, & filius ejus per jam dictum tempus neglexerit petere investituram, beneficio carebit [49].

Si dominus a vasallo petierit fidelitatem, investituram pollicendo, nec legitime requisitus eam praestare voluerit, tanquam ingratus feudum amittit. Bald.

§. 1. Est & alia ingratitudo notanda, si dominus investituram pollicendo vasalli fidelitatem petierit: & illo non praestante, dominus tribus vicibus convenienti tempore interposito, forte septem [50] dierum spatio, ad curiam suam super hoc reclamaverit [51]: & vasallus [52] tribus vicibus citatus a [53] suis paribus jurare noluerit: si [54] tamen beneficium tale sit, ut pro eo jusjurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt [55] enim quaedam feuda ita data, *ut* [56] *pro his fidelitas non sit praestanda.*

Vasallus amittit feudum, si cum domino non ivit in praelium, dum potuit. Bald.

§. 2. Item qui dominum suum cum quo ad praelium iverit, in acie periclitantem dimiserit [57], beneficio [58] indignum se judicavit. †. Praeterea si vasallus rescierit aliquem contra dominum suum assaltum [59], vel mortem, vel captionem, aut patrimonii grandem [60] jacturam facere molientem: debet dominum super hoc quam citius potest [61], certiorare [62], ut proinde dominus sciens prudensque periculum valeat declinare. Quod si non fecerit, doloque vel negligentia sua, vel fraude celaverit: beneficio se cariturum agnoscat. †. Rursus si [63] domini, vel dominae filio, vel nurui [64] aut sorori [65] in domo adhuc manenti, quae in capillo [66] dicitur [67], sese immiscuerit: feudo quo se monstravit indignum, carere debet. †. Porro si dominum assalierit [68], vel vicum [69] in quo est per vim aggressus fuerit, vel impias [70] manus in personam domini ubicunque [71] ingesserit [72], vel alias graves [73], vel inhonestas injurias intulerit: vel morti [74] ejus veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus fuerit, beneficium amittit [75]. †. Illud tamen non lateat, quod si [76] quis suo domino justitiam [77] facere noluerit: feudum quod tenebat, perdet: sicut in alio [78] libello tibi scripsisse hoc credo. †. Sed non est alia justior causa beneficii auferendi, quam si [79] id, propter [80] quod beneficium datum fuerit, hoc servitium facere recusaverit [81]: quia beneficium amittit. Aliud est si forte ideo non servierit, quia [82] non potuerit: tunc enim feudum non amittit. †. Item si delator [83] domini sui extiterit, & per suam delationem grave [84] dispendium eum sustinere fecerit: vel si cognoverit dominum inclusum, & eum, cum [85] potuerit, non liberavit [86]: feudum perdit. †. Praedictis modis beneficium debere amitti, tam naturalis, quam civilis ratio suadet: quae potest colligi, si quis novam [87] constitutionem justas exheredationis [88] causas enumerantem & alias constitutiones veteres, justas ingratitu-

non ita longe absentem adire cogitur, hoc tamen arbitrio judicis statuetur. Quid si vasalli antecessor, sive, sive omnesque successorum nomine fidelitatem semel juraverit? etiam investitura petenda est, Doctores hic. Quid: intra id tempus num servitia praestare cogitur? sic fane. Quid si temporis eo spatio dominum offendit? etiam feudum amittet. Quid si eo lapso investituram petit? moram non purgat. Quid si dominus intra id tempus vasallum petentem non investit? proprietatis jus amittit. gloss. T. per quos fiat investitura. 47 Vid. 1. feud. 22. T. eod. 2. feud. 40. 52. §. 3. T. eod. 48 Ingratitudinis causa potestne pacto remitti in feudis? Baldus negat, si remittatur ingratitudo adversus contractum aliqua: secus si remittatur ingratitudo delicti. Laudensis, neutro modo putat ingratitudinem posse pacto remitti, cum pacta quibus delicta remittuntur, non valeant. Contra tamen fore existimat, si feudum tali pacto datum fuerit vasallo, qui vitam domini sui defenderit. Huic enim vasallo feudum nulla ex causa auferre posse, velut meritis opersissimis, vel contractu vero quaesitum. 1. feud. 2. ubi Laudensis. 49 Excipe tit. 52. in fin. T. eod. tit. 55. vers. praeterea. T. eod. tit. 97. T. eod. 50 tit. 22. T. eod. 51 §. 2. vers. sed non alia. 52 Contumax vasallus privari jure suo potest, etiam ante traditam sibi possessionem feudi. 53 Pares curiae judices sunt competentes inter dominum & vasallum: etiamsi de feudo novo, & investitura reali quaestio sit. 54 Interdum fidelitatis juramentum non debetur. tit. 5. in fin. T. eod. tit. 56. T. eod. debetur tamen fides. 55 d. tit. 5. 76. 56 Feudum potest sine fidelitate per pactum constitui. c. ult. T. per quos fiat investit. 57 1. feud. 5. & 17. sponte. Quid si dominum deseruit, quod eum juvare non potuit, aliud dicendum fuerit. Idem notant interpretes, si metu tyranni, seu potentioris principis dominum deseruerit. 58 Sententia tamen exigitur ut privetur. 59 Feudo privari vasallus potest, etiam ex sola negligentia non admoniti domini de assaltu, id est, de vi, morte, captione, vel patrimonii grandi jactura. 60 Grandis jactura bonorum quae sit arbitrio judicis finitur. 61 tit. 39. in fin. T. eod. 62 tit. 7. T. eod. 63 Virgines innuptas veteri more in capillo fuisse notant hic interpretes. Multis locis in Germania mos ille servatur. 64 1. feud. 5. vers. item si filiae. 65 Feudo privatur, qui cum sorore domini sui stuprum admiserit, ut hic. & tamen feudo non privatur, qui fratrem domini interfecerit. c. 1. de illo qui interf. Cur tam varie? an quod gravius sit stupri quam homicidii crimen? an potius, quod injuria majore afficitur dominus sororis stupro quam fratre occiso? an quod stuprum hic admissum est in domo domini: ut haec loci circumstantia delictum augeatur? Quid? num idem fuerit in sorore domini nupta, manente tamen in ipsius domini domo? Ravennas idem esse monet. 66 Id est, innupta. Coma enim tantum, non ullo velamine, virgines obtegebant caput. Ex praeceptum Pauli ... ad virginem pertinere existimabatur: quod tamen est contra sententiam Tertulliani, & ... Lomphard. de eo qui par. filio nec, ... l. 21. 23. 25. 27. de succ. & in const. Neap. de suc. in feud. in capillo esse dicitur, quae nondum nupsit viro. 67 Etiam sponte ac volens. Doct. hic. 68 1. feud. 5. vers. similiter & tit. 17. 69 Adde tit. 6. T. eod. 70 l. 1. §. 2. ff. de obsequiis. Novell. 115. c. 3. §. 1. 71 Nisi seipsum defendens, & ad sui tutelam fecerit. 72 c. ... injecerat. Hic enim notatur conatus cum aliquo actu: ut nuda manus levatione, animo percutiendi, vasallus feudum non amittat, ut ne in hoc proposito locum habeat lex, Item apud Labeonem 15. §. si quis 1. ff. de injuriis. 73 d. c. 3. §. 2. 74 Aut potius vitae, d. c. §. 3. 75 Quid si dominus ipse non est conquestus? si quia morte praeventus, vel delictum ignoravit conqueri non potuit, heredibus domini feudum committetur. 76 Justitiam denegans domino vasallus (quod fit si in jus de re feudali vocatus a domino, ire negligat, vel contemnit, aut domesticos suos juri non sistit a quibus fuerit dominus injuria affectus) feudum amittit ut hic, ut per contrarium justitiam denegans vasallo dominus, feudi proprietatem amittit c. 1. qualiter dominus proprietate privetur. 77 tit. 6. vers. bonifum. T. eod. tit. 55. in fin. T. eod. 78 Hic locus ostendit duos feudorum libros ab Oberto fuisse conscriptos. 79 Fidem seu conventionem servitii feudo adjectam non servans vasallus, feudum amittit, etiamsi id in investitura non fuit adjectum: tacite namque id intelligitur, ... C. de donat. quae sub modo. Quid: qua actione eo nomine experietur ipse dominus, vel rei vindicatione, vel condictione ob causam, vel condictione ex moribus feudorum. 80 tit. 3. in fin. T. eod. 81 §. 1. T. eod. Interpellatio igitur exigitur. Duobus tamen casibus etiam citra interpellationem servitium suum offerre cogitur vasallus, si videlicet sciat dominum periclitantem, vel si certa die servitium debeat: ut dies interpellet pro homine, l. magnam 12. C. de contr. stipul. T. eod. 82 Impotentia seu impedimentum excusat vasallum non servientem. 83 1. feud. 17. T. eod. tit. 5. 6. T. eod. Nov. 22. c. 21. 115. c. 3. §. 7. 84 Accusans calumniose dominum, feudum amittit, ut hic. Quid si accusatoris nomine fidejussit, aut testis est, vel advocatus ultro ac sponte adfuit? Idem. Quid si laesae majestatis accusavit, aut suam suorumque injuriam persequens, vel minor accusavit? Aliud. Quid si adversus dominum male judicavit? si malo animo judicavit & grave damnum domino intulit neque peritiores consuluit, feudum amittit. Doctores hic. Quid si poenitens justa ex causa? licet ei poenitere. 85 Adde tit. 39. in fin. T. eod. 86 Quid si fide jubendo inclusum liberare potuit? ea ex causa fit liberorum exheredatio. Nov. 115. c. 3. §. 8. ergo & feudi privatio. T. eod. adde 3. constitutionum Neapolitanarum. 19. 87 1. Nov. 115. c. 3. l. unic. Cod. de revoc. grat. liber. 88 Ingratitudinis causae eaedem notantur in vasallis, quae in filiis & donatariis, quibus fit ut cum de appellat. §. causas l. ult. C. de revoc. don. & sic feudum iisdem causis amittitur quibus fit exheredatio, donationis revocatio, & matrimonii dissolutio: vide tamen Molinaeum ad Consuetudines Parisienses.

gratitudinis [1], & repudii [2] causas quibus matrimonia recte contracta solvuntur, & donationes [3] jure perfectæ revocantur, subtiliter scrutatus fuerit. Sed quia natura [4] novas properat edere formas, potest multis modis contingere, ut aliæ emergant causæ, quibus videatur juste adimi posse feudum [5]: ideoque judex solers & discretus, & æquitati obsecundare sollicitus, cuncta subtiliter dispensans, provideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis [6] seu major: ut proinde sciat utrum beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum. †. Illud enim est certum, quod non [7] ex omni causa ex qua opinio vasalli gravatur, beneficium amittitur. Nam & sæpe dejerat [8], & beneficium nihilominus retinet: utputa qui beneficii portionem alienat, absque domini scientia, beneficium quidem retinet [9], sed fidem promissam servare non videtur [10].

Ubicunque dominus principaliter offenditur per reatum vasalli, ibi ad dominum feudum revertitur. Bald.

DEnique [11] sæpe quæsitum est vasallo propter justam culpam à feudo cadente, utrum [12] ad dominum an ad successorem vasalli beneficium pertineat: sed hæc distinctio tam ratione quam moribus comprobata est: ut si quidem vasallus ita in dominum peccaverit, ut feudum amittere debeat: non ad proximos, sed ad dominum beneficium revertatur, ut hanc saltem habeat suæ injuriæ ultionem [13]. Si vero non in dominum, sed alias graviter deliquerit, vel grave quid commiserit, sicut ille qui fratrem [14] suum interfecit: vel aliud grave crimen, (quod parricidii appellatione continetur) commiserit, feudum amittit: & non ad dominum, sed ad proximos pertinet: si tamen beneficium fuerit paternum. Sic enim sæpe pronuntiatum scio, Si vasallus contra constitutionem bonæ memoriæ Lotharii [15] imperatoris beneficium alienaverit: quia dominum contemnere [16] videtur, ad dominum beneficium pertineat: scriptum est enim, ut pretio [17] se cariturum [18] agnoscat.

Tit. XXV.

[19] [20] DE FEUDO VASALLUS AB ALIQUO INTERPELLATUS FUERIT, ET DOMINUS EUM DEFENDERE NOLUERIT.

Dominus vasallo cum extraneo litem habenti de feudo, de evictione tenetur, si monitus eum non defenderit. Bald.

NEgotium tale est: Quidam vasallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit: & sic vasallus dominum vocavit [21], ut eum defenderet: domino renuente ad judicem venire, vasallus amisit causam per sententiam: nunc vero vasallus cambium [22] feudi à domino petit: ad quem dominus respondens, ait illum nunquam ab eo feudum tenuisse, nec ab eo investituram accepisse: contra quem vasallus dicit se hoc feudum ab eo tenuisse, & investituram recepisse, & ab eo petivisse, ut eum in judicio defenderet: nec tunc temporis inficiebatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. Respondi: Super negotio isto quod literis insinuasti nobis, tale est sapientum nostræ civitatis consilium, videlicet Oberti de Orto, & Gerardi Capagisti, ut si vasallus cum de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est dominum, ut eum defenderet, vocavit, & hoc probare possit: si in eo judicio vasallus fuerit victus [23] de re aliena investitum fuisse: ut dominus vasallo ejusdem æstimationis, quod erat tempore rei judicatæ, feudum restituat, vel [24] nummos [25] in feudum dandos numeret: & hoc cum certum est vasallum de feudo victum fore. Sed si dominus neget hoc feudum unquam ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum, vel ejus antecessores unquam investituram accepisse: & hoc vel per instrumentum publice confectum, vel per pares curtis vasallus poterit probare: dominus ad restitutionem feudi tenebitur: alioquin dominus sacramentum subire cogetur, istum qui est in causa, vel ejus antecessores à se vel à suis antecessoribus nunquam hoc feudum tenuisse, vel investituram recepisse: quo facto dominus absolvendus erit.

Tit. XXVI.

SI [26] DE FEUDO DEFUNCTI CONTENTIO SIT INTER DOMINUM, ET AGNATOS VASALLI.

Si contentio est inter dominum, & agnatos defuncti, agnati interim ante litem finitam constituendi sunt in possessione. Bald.

SI de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum, & agnatos defuncti, domino novum feudum, agnatis vero paternum esse contendentibus: agnati [27] in possessione feudi de quo quæritur, constituendi sunt. Eo facto super principali [28] quæstione cognoscendum est: utroque autem deficiente in probatione, electio jurisjurandi agnatis danda [29] est [30].

Si contentio est inter filiam & agnatos de beneficio, filia interim debet esse in possessione.

1. INter [31] filiam defuncti, & agnatos ejus, de quodam prædio mota est quæstio, agnatis feudum, filia vero allodium [32] sive libellarium [33] esse asserentibus: super possessione apud quem manere debeat, quærebatur. Responsum est, apud filiam possessionem interim esse collocandam: deficientibus vero hinc inde probationibus per jusjurandum, causa cognita res decidetur, electione [34] danda agnatis. [35]

§. 1. Defuncto milite inter dominum, & filiam illius super quodam feudo quærebatur, domino feudum, filia allodium sive libellarium esse allegante. Respondi, filiam in possessione feudi manere debere [36], donec de eo judicetur: probatione vero hinc inde cessante, electio jurisjurandi filiæ danda est.

Investitura sumit effectum, cum feudum sibi vel heredi suo fuerit apertum. Bald.

1. MOribus [37] receptum est, dominum de feudo militis [38] sui, quod [39] post [40] mortem ipsius ad dominum reverti sperabatur, in alium militem investituram facere posse: quæ investitura tunc demum capiet effectum, cum feudum domino aut heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis [41] personis: nam si ecclesiastica persona talem faciat investituram: non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur: & in tali investitura consensus ejus de cujus feudo sit, exquiri non oportet.

Si vasallus domino inficiatur feudum, vel feudi partem aut ejus conditionem: convictus postea de mendacio, perdit feudum, & ejus conditionem. Bald.

3. VAsallus [42] si feudum, vel feudi partem, aut feudi conditionem ex certa scientia inficiatur [43], & inde convictus [44] fuerit, eo quod abnegavit feudum ejusve conditionem, expoliabitur [45]: alius autem vasallus, quamvis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet: aut si aliam [46] rem domini celaverit vasallus, feudum tamen non amittit.

Qui per triginta annos rem alicujus tanquam in feudo possedit; & pro ea servitium præstitit domino, præscribit in feudum. Bald.

4. SI [47] quis per [48] triginta [49] annos [50] rem aliquam ut feudum possedit [51], & servitium [52] domino exhibuerit: quamvis [53] de ea ee non sit investitus, præscriptione tamen triginta annorum se [54] tueri potest [55].

QUi [56] clericus efficitur, aut votum religionis assumit: hoc [57] ipso feudum amittit [58].

ET si [59] vasallus omni anno [60] domino se non repræsentat [61], feudum tamen non [62] amittit.

OMnes [63] filii ejus qui feudum acquisierit, fidelitatem facere debent [64], maxime si [65] indivisum [66] habent: quod si [67] feudum ex divisione ad unum tantum pervenerit, ille tantum faciet fidelitatem.

ADoptivus [68] filius in feudum [69] non succedit [70].

MUlier [71] habens feudum, relictis filiis ex duobus matrimoniis decessit: inter quos feudi quæstio aliarumque rerum maternarum vertebatur: obtinuit filios [72] prioris [73] matrimonii tam in feudo, quam in cæteris potiores esse.

NAturales [74] filii, licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi [75] nec [76] soli, nec cum aliis admittuntur.

SI [77] minori [78] datum [79] fuerit feudum, fidelitatem facere [80] non cogatur, donec venerit in majorem ætatem, in qua doli capax sit: feudum tamen retinet.

---

1 d. c. 3. 4. L. uni. 2 Nov. 22. c. 15. 117. c. 8. 9. l. 8. C. de repudiis. 3 l. ult. C. de revoc. don. 4 l. 2. §. 18. C. de vet. jur. 5 l. 38. ff. de rei vind. l. 13. §. 1. ff. de pignor. l. 14. ff. de divers. 6 1. feud. 17. in fin. T. ead. 7 Vide 2. feud. 21. T. ead. 8 Perjurio feudum non amittit vasallus. 9 Sub. pro parte, seu pro ea parte, quam non alienavit. 10 Id est videtur dominum contemnere. §. 3. in fin. T. eadem. 11 Ad quem feudum amissum recedat. tit. 2. Cujac. 12 Feudum committitur domino, si vasallus in dominum deliquerit: per eum contempserit feudum alienando. Quid quod in aliam deliquit feudum amittit? Feudum committitur agnatis vasalli, non domino. 13 Vindictæ locum dare Apul. 14 Vide 2. feud. 5. vers. similiter, & 2. feud. 37. T. ead. 15 tit. 52. T. eadem. 16 Feudum alienans sine consensu domini dominum suum contemnere intelligitur, ideoque feudo privatur. §. 2. in fin. T. eadem. 17 d. tit. 52. in fin. princ. 18 Feudum alienans inconsulto domino, feudum amittit, an ipso jure? non ipso jure, sententia enim exigitur, quod hæc vox *Cariturum*, ostendit: quæ pœnam futuram, & sententiam significat. gl. in l. providendum 7. C. de postulando. 19 Liber quartus feudorum hic constituitur à Cujacio, collectus ex variis auctoribus. 20 De evictione feudi, & ejus æstimatione. tit. 1. Cujac. 21 Id est, dominum auctorem laudavit. l. 29. §. 2. 34. §. 1. l. 37. ff. de evict. Evicti feudi nomine, ut adversus dominum agat vasallus, litem denuntiare ipsi domino tenetur. 22 Id est, aliud feudum ejusdem pretii. tit. 8. T. ead. de cambio dixi 1. feud. 4. §. 2. tit. 22. §. 1. T. ead. Evicti feudi agens vasallus, non agit ad duplum, sed ad tantundem ejusdem bonitatis & quantitatis, vel ad pretium convertendum in tantundem, ut, T. ead. ita aliud pro alio solvere cogi dominus potest, contra regulas juris generales. l. 2. §. mutui ff. si certum.

37 Dominum investituram feudi militis in alium facere posse. tit. 4. Cujac. 38 Id est, vasalli. 1. feud. 22. 39 Hujusmodi feudum successionem non habere dicitur de quo vid. 1. feud. 9. & 27. in fin. T. 40 Investire aliquem de feudo nondum sibi aperto laicus dominus potest: non pure, sed hac conditione, post mortem scilicet vasalli possidentis, vel commissis alias feudo: nec enim laicus possit pure feudum vasalli superstitis alii conferre sine ejus consensu. Quid? moriturus heres laici investitoris ratam habere investituram cogitur, ut hic. Quid successor ecclesiasticæ personæ, genus id investituræ num confirmare cogitur? Minime, vers. 1. fecus, T. ead. Cur tam vero successor ecclesiastici, successor est tantum, non heres. 41 1. feud. 3. 15. §. 1. 42 Feudum, qui sciens injuste negat, & quidem totum amittit: qui partem, partem tantum: qui qualitatem, totum ipsum. Quippe hæc negatio rem totam afficit, neque dividi potest. Quid si non neget feudum totum ejusve partem vel qualitatem: sed feudum ab alio ejuratum vel negatum, ignorantia ductus dissimulet? feudum non amittit. Minus itaque punitur dissimulata, quam negatio: sed contumacia expressa in negando: quam ficta in tacendo. Aliud igitur fuerit si dolo id dissimulaverit, tacueritve. c. 1. T. de forma fid. l. ult. ff. de rei vind. 43 De pœna inficiationis feudi. tit. 5. Cujac. Quid si emphyteuta sciens prudens rem emphyteuticam esse negarit? eam pariter amittit Everardus in Topicis loco à feudo ad emphyteusim 29. num. 12. 44 Quid si non testibus sed juramento domini sit convictus? aliud arg. l. cum qui 30. ff. de jurejur. 45 Quid si pœniteat ante litem contestatam? sed jure damna, & expensas domino offerens. Bald.

23 tit. 26. §. 3. vers. Vasallus. 24 Id est, æstimationem litis, quam vice feudi subiit vasallus, quam ex sententia judicis victoris exolvit. 25 Ne dixeris, nummos in feudum dari, feudum enim in pecunia esse non potest; etiamsi accepta pecunia vasallus juraverit se vasallum, pecunia illa feudum non erit, quippe feudi proprietas penes dominum esse debet. cæterum ubi pecunia datur, dominium à numerante in accipientem transit. proinde qui in feudum nummi dari hic dicuntur, nihil aliud sunt, quam litis æstimatio quam subiit vasallus, ut dixi, seu pecuniæ summa actori numeranda. 26 Si contentio est inter dominum, & agnatos defuncti de feudo. tit. 2. Cujac. 27 Præsumitur feudum in dubio antiquum esse potius, quam novum. Ita in dubio agnati vasalli excludunt dominum, magis favetur adgnatis vasalli, quam domino. Cur? quia possedit defunctus, ideo & agnati in ea possessione sunt tuendi: & alioquin dominus hic feudum ipsum non negat, sed qualitatem tantum feudi. Quid si in continenti dominus probaturus est novum feudum esse: nec ex causa cognitionem majorem desiderat? possessio agnatis non est addicenda, l. ult. C. quorum bonor. 28 tit. 20. T. ead. tit. 82. T. ead. 29 Cur danda est electio jurisjurandi agnatis? quia possessio feudalis indivisa præsumptionem pro possessore inducit: hic autem agnati possident. Quid: quo tandem jure agnati jurabunt feudum antiquum esse, cum id verisimiliter possint ignorare? anceps perjurium dicerentur subire hoc casu. l. 4. ff. de in litem jur. l. 11. §. 1. ff. de act. rerum amotar. Paul. 2. sent. §. 4. nisi lex eos ad jurandum admitteret. 30 Quam judex non semper sequitur. tit. 11. in fin. T. ead. 31 De possessione apud filiam collocanda. tit. 3. Cujac. 32 Præsumitur res allodialis potius quam feudalis. Ita heres in possessione rei hereditariæ, quam defunctus possidebat mortis tempore, confirmandus est, donec probentur res ipsæ feudales esse, non allodiales. facit l. sive possidetis 16. C. de probat. 33 Emphyteuseos capaces sunt fœminæ, non tamen feudi, ut hic, nisi feudum fœmineum sit. 34 Si modo pro eis faciant quædam præsumptiones, quemadmodum in hoc proposito, si quædam præsumptiones sint pro filia, jusjurandum filiæ deferendum est. elect. & dat. 35 tit. 40. 51. §. 5. fides maris magis statur, quam fœminæ. 36 Cur filia? præsumptione aliqua juvabatur, ut paulo ante in simili specie dictum est.

46 §. 7. vers. vasallus T. ead. tit. 34. in fin. T. ead. 47 Id est, non feudalem. 48 Præsumitur rem esse feudalem quæ 30. annis ut feudalis est possessa: etiam, ut feudalis suam id exigitur. arg. l. ult. ff. quemadmodum servit. eo spatio præstita sunt servitia, aut certe præstitum fuit aliquod servitium. 49 De præscriptione feudi longissima. tit. 6. 50 Continuos non interruptos. 51 Etiam mala fide, jure civili: non canonico. c. ult. de præscr. 52 Etiam unum, sufficit enim vasallum paratum fuisse servitia præstare. 53 Quid si quis ita dixerit, consentio ut præscribas? Hæc præscriptio mera non est sed mixta vestitaque pacto: qua etiam si longissima ea sit, directum dominium adquiritur.

54 Feudum præscriptione adquisitum, transire etiam ad heredes hic etiam notatur ab interpretibus ad eos, inquam, heredes qui ad feudum ipsum admittebantur ex natura feudi simpliciter concessi. 55 Sub. in feudo, ut hic. Ita per contrariam præscribitur eo spatio jus petendi servitii: cum correlativorum sit eadem ratio. Quemadmodum si eo spatio rem feudalem, ut suam possedit dominus, utile dominium adquisivit, & directo suo adjunxit. 56 tit. 9. §. 1. T. ead. 1. feud. ult. 57 Hæc verba, hoc ipso, arguunt ipso jure clericatu indepto, feudum amitti nec sententiam exigi: non idem esse in usufructu, & emphyteusi notant interpretes. 58 Clericum feudum perdere. tit. 7. Cujac. 59 An vasallus, qui se non exhibet domino feudum amittat. tit. 8. Cujac. 60 Omnino. Hotom. 61 Adde §. 7. T. ead. 1. feud. 22. 62 Cur non amittit? nihil tale adversus vasallum statutum est, tale nihil etiam ejus juramento continetur: proinde neque id exigitur à vasallo. arg. l. si fervum 71. §. non dicit 5. ff. de adquir. her. 63 Omnes fideles filios fidelitatem facere debere. tit. 9. Cujac. vasallus tamen possidere dici posse notat Baldus, quod ipsi vasalli sint in bonis. 64 tit. 45. §. 1. T. ead. 65 Feudum pro indiviso simul teneri & possideri per filios vasalli potest, tunc autem omnes fidelitatem jurare debent: Quid ita? cum succedunt, una persona censentur. unde notant, jus patronatus individuum esse. Quid: quæ ratio in servitio præstando initur? si in dando consistat servitium, singuli vasalli dabunt, si in facto individuo, ipsi unum ex se eligent, qui id servitium præstet. Quid: pluribus domini heredibus, quemadmodum vasallus præstabit servitium individuum in diversa bella forte proficiscentibus? An quemcunque volet, sequetur? an potius digniorem & seniorem præferre cogendus est? arg. l. si quis in gravi, 3. §. si non omnes 4. ff. ad Silan. Quid si inter heredes domini bellum sit? An neutrum sequi cogetur, cum sibi invicem obstent? 66 Divisum. Cujac. 67 Feudum divisione ad unum filiorum pervenire potest, ut ille solus juret & solus vasallus censeatur. 68 Adoptivum in feudum non succedere. tit. 10 Cujac. Ita adoptivus non omnimodo naturali comparatur. Quid ita? feudum dari intelligitur vasallo ejus contemplatione, & eorum qui ex vasalli sanguine descendunt. Adoptivi non sunt adoptivo patri consanguinei: quid: num eadem ratio in arrogato, quæ in adoptivo? eadem. Quid: potestne feudum ea lege dari, ut etiam adoptivi & arrogati succedant? potest: licet id factum sit contra communem naturam feudi. c. 1. T. de feudo non habente propriam naturam feudi. Potestne huic legi derogari statuto, consuetudine, vel rescripto principis? potest Bald. quid hæc lex num locum habet in filio legitimo emancipato, & post adoptato? non habet. Quid ita? nempe quia hic potest in feudo succedere etiam sine adoptione. 69 Aliud in allodio. 70 Quia consanguineis, id est veris, natura, legeque liberis, deferuntur feuda, non commentitiis liberis. 71 Filios fecundi matrimonii tantum fœminæ in feudum succedere. tit. 11. Cujac. 72 Jus succedendi commune statuto & consuetudine mutari potest; ut hic, filii prioris matrimonii soli in feudo succedunt. 73 Posterioris. Cujac. vid. tit. 103. T. ead. 74 Id est, ut naturales post facti legitimi non succedant. tit. 12. Cujac. Goth. Vid. Zas. de feud. success. num. 72. Menoch. de jud. cons. civil. lib. 2. cas. 9. num. 17. 13. & seqq. Aus. 77 Etiam materni. 78 Legitimati sive soli sint, sive cum aliis legitimi sint, in feudis non succedunt, ut hic, quid ita? agnati generaliter in feudis succedunt: legitimati, cognati sunt, non adgnati. l. hac parte 2. ff. unde cognat. Quid si cum naturales essent soli, nulli legitimi: patre id postulante, legitimati sint ad feuda, principis rescripto? plane etiam succedunt, sive soli fuerint, sive cum aliis post natis concurrant, dum id nominatim rescripto contineatur, ut legitimari non obstante hoc capite. Naturales: ut cum anomalum hoc sit beneficium principis, anomala quoque solennitas adhibeatur. Quid legitimati per subsequens matrimonium? plane succedunt: adeo ut nec in eo matrimonio requiratur instrumentum matrimonii vel dotis: licet tamen quidam in ea dissentiant. Quid si feudum accipienti & legitime descendentibus ex ejus corpore sit datum? qui tempore contracti matrimonii naturalis filius natus fuerit, tali in feudo non succedet: qui conceptus tantum, succedet: Quid si primogenitus in feudo succedere debet: & Titius primus natus sit ex concubina: deinde ex uxore legitima secundus, & ex mortua uxore contrahat cum ipsa concubina? licet primus legitimetur, concubinatu mutato in matrimonium vero, secundus tamen eo potior fuerit, ut succedat in feudo. c. tanta. qui filii sint legitimi. Quid si in ipso articulo mortis, concubinam duxerit? nati ex ea filii, velut ex matrimonio legitimantur, ut in feudo succedant. d. c. tanta. Quid nati ex matrimonio injusto, à principe tamen confirmato? nati ex eo matrimonio legitimi non fuerint: nisi in ipsa legitimatione facta fuerit eorum mentio. Quid si dominus vasallum investivit pro se & filiis natis & nascituris, cum sciret vasallo filios esse naturales: succedent & hi quoque in feudo: sciens enim dominus naturales legitimos, hoc est, feudi capaces ita fecisse intelligitur. Quid: legitimatus in uno territorio estne legitimatus in omnibus aliis: in feudo temporali vel Ecclesiastico? vid. Bald. in l. cum 14. C. de fideicom. & ff. in c. per venerabilem qui filii sint legitimi. 77 De minore ad fidelitatem feudi non cogendo. tit. 3. Cujac. 78 Id est, impuberi §. 5. T. ead. 79 Et ita etiam nevum feudum impubes retinet, licet fidelitatem non jurarit. 80 Impubes vasallus fidelitatem jurare non cogitur, etsi feudum retineat. Quid si doli sit capax impubes: an jurare cogitur? quidam ita putant, argum. Auth. sacramenta C. si adversus vendit. quod Alvarotus non admittit. Quid: volens impubes num jurare potest? Ravenna ita putat. Quid infans? non jurat: sed ejus tutor arg. §. 5. T. ead.

Si filius impubes successit vasallo, non cogitur facere fidelitatem nec servitium personale potest præstare. Baldus.

§. 5. Si quis decesserit filio impubere [1] relicto, fidelitatem nec ipse nec alius pro eo facere cogitur [2]. Idem [3] de servitio personali: alius tamen pro eo faciens servitium admittetur.

Titius [4] filios masculos non habens, partem suam feudi [5] Sejo, partem ejusdem feudi possidenti agnato suo concessit [6]. Sempronius proximior agnatus mortuo demum Titio partem illius feudi nullo dato pretio recuperare potest. †. Quod [7] si Titius filios proprios [8] haberet [9], pretio reddito etiam vivo Titio: quod si [10] consensit [11] alienationi, vel per annum ex quo scivit, tacuit: omnino removebitur.

Facta domino de feudo abusiva investitura, cogitur dominus vasallum mittere in possessionem, nec liberatur interesse præstando. Baldus.

Si facta [12] de feudo [13] investitura pœniteat [14] dominum antequam possessionem transferat: an præstando interesse vasallo, liberetur, quæsitum fuit? Responsum est, prætermissa illa condemnatione, dominum possessionem [15] feudi, de quo investituram fecit, tradere compellendum.

Filii [16] nati ex ea uxore cum qua matrimonium tali [17] conditione contractum est, *ne* [18] *filii ex ea nati, patri ab intestato succedant:* in feudo succedunt [19], nam quamvis ratione improbetur talis conditio, ex usu tamen admittitur [20].

Ei qui non vult aliquid consequi, sed jus quæsitum conservare, non imminet jus afferendi, nisi dies fuerit apposita. Baldus.

Licet [21] vasallus domino servitium non [22] offerat quantocunque [23] tempore steterit (dummodo domino petenti servire paratus sit) beneficium non amittit, si [24] tamen sciat ei magnum periculum imminere, ultro adjutorium suum ei debet præbere. †. Inde quæsitum est, si dominus in perjurium [25] incidat, quia [26] dare non valeat quod dare juraverat, & vasallus eum liberare [27] possit suam pecuniam [28] dando, & non faciat, an beneficium amittat. Et responsum est, non amittere.

Si [29] vasallus culpam [30] committat, propter quam feudum [31] amittere debeat, neque filius neque ejus descendentes ad id feudum revocabuntur: sed agnati [32] qui quarto gradu sunt dummodo ad eos pertineat.

In [33] generali alienatione vasalli [34], non [35] continetur feudum, nisi nominatim dictum sit.

Si vasallus feudum ignorans alienavit, feudum non amittit & sibi restituendum est, non domino: tenebitur tamen ad interesse emptori ignoranti. Bald.

Si [36] vasallus feudum alienavit [37] ignorans [38]: non domino, sed ipsi vasallo feudum restituendum est: ad interesse vero emptori ignoranti [39] condemnandus est vasallus.

Vasallus [40] feudum [41] quod sciens [42] abnegavit, amittit: ignoranti [43] vero subvenitur. Quod si dubitet [44] dubitanter [45] respondere debet.

Beneficium [46] à vasallo in [47] feudum, si nihil in [48] fraudem legis fiat, recte dari potest, dum [49] tamen militi detur.

Si [50] vasallus de beneficio suo agat [51], vel [52] conveniatur: sive obtineat: sive [53] non (licet ignorante [54] domino fiat) omni tempore firmum erit illud judicium, nam & transigere [55] recte poterit: nec [56] quod accepit transactionis nomine feudum erit.

Si dominus commisit feloniam, per quam si eam committeret vasallus in dominum, amitteret feudum: dominus etiam perdere debet feudi proprietatem. Bald.

Domino [57] committente feloniam [58], ut ita dicam, per quam vasallus amitteret feudum, si eam committeret: quid obtinere

1 Adde versiculum superiorem.
2 Sponte igitur pro impubere alius (puta tutor) jurabit.
3 Impubes vasallus neque ipse jurare fidelitatem, neque servitium personale facere cogitur etiam per substitutum, *ut hic*, quod hodie consuetudine feudorum non scripta, non servatur; cum impuberes cogantur hodie per substitutum servire. *Doctores hic*, quid si servitium nominatim personale sit per substitutum servire vasallum non posse notant: nisi inidoneus sit ad servitium præstandum. *l. quisquis 27. C. de Episc.* nisi dignitas ejus dominica major sit. *l. interdum 34. ff. de operis libertorum*, nisi justa causa eum impediat. *l. filius 8. ff. de procur.* quo etiam casu solennia servitia (puta Capitaneatus) per alium possunt explicari. *l. 1. §. hujus ff. de off. ejus.*
4 Quando agnatus ad feudum admittatur vel excludatur. *tit. 14. Cujac.*
5 Antiqui scil.
6 Id est, alienavit licite: permissu domini, interveniente pretio.
7 Feudum antiquum ex pacto providentia à patre juste alienatum liberi, vivo etiam patre, revocare possunt: agnati, agnato tantum mortuo.
8 Filium habere. *Cujac.*
9 Nec retrahentes.
10 Consentiens alienanti vasallo, jus suum amittit.
11 §. 1. *tit. 39. 49. J. tit. 8. in fin. T. eodem.*
12 Dominum feudi tradere cogi. *tit. 15. Cujac.*
13 *Sub.* novo. Nam in veteri feudo nulla traditur possessio; cum vasallus illam jam habeat.

14 Feudi investituram factam dominus retractare non potest, adeo ut nec liberetur præstatione ejus quod interest. Ipsam enim præcise possessionem facere cogitur ab alio non occupatam, sed vacuam. Quid? ab investitura, possint ne communi consensu recedere dominus & vasallus? possunt. Quid si pœnitentia non ducitur dominus, sed traditionem differat tantum? omnem utilitatem vasallo præstabit, quam is habuisset, si ab initio ei tradita fuisset possessio. Quid si in eadem re dominus plures diversis temporibus investivit? præferendus erit qui prior possessionem fuerit adeptus, priorem autem eum feudi possessionem prehendisse dicemus, qui prior domino pretium numerasse probabitur. 15 *tit. 7. in fin. T. eod. 1. feud. 4. T. eod.* 16 Quando filii in feudum non succedant. *tit. 16. Cujac.* 17 Ea de re convenire plerumque solent nobiles, qui habentes liberos ex nobili uxore, ea defuncta, plebeiam ducunt, facit *tit. 29. T. eod.* 18 Pactum de non succedendo patri, in feudo, valet, *ut hic*, quod tamen jure civili non valet. *l. pactum 3. C. de collat.* Quid, valetne pactum, ut ne prioris matrimonii liberi succedant? valere ajunt, si cum nobiliore fœmina secundæ nuptiæ contrahantur: quæ (nisi id pactum convenisset) non fuissent alias contractæ. *Bald.* 19 In feudum non succedunt. *Baro. Cujac. hic, & ad l. 26. ff. de verb. oblig.*
20 Imo non est amittenda. *arg. tit. 1. T. eodem.* 21 Vasallum non teneri offerre servitium. *tit. 17. Cujac.* 22 *l. 4. vers. ex his T. eod.* 23 Viginti annis. *1. feud. 21*, vel triginta annis. Ita vasallus feudum non amittit, etiamsi per triginta annos domino non servierit. Cur? punitur recusans tantum servitium, non autem, non serviens. 24 Servitium domino offerre vasallus non cogitur, nisi sciat dominum in magno periculo servari, *ut hic. arg. l. quod te 5. ff. de reb. cred.* aut nisi dies adjecta. *arg. l. si residuum 5. C. de distr. pign. l. acceptam 19. C. de usuris.* 25 *tit. 89. in fin.*
26 Perjurium admittit, qui promissa servare non potest, etiam propter inopiam, *ut hic*, culpa nimirum contingentem, non casu. 27 Quid: alere inopem dominum, aut eum custodia seu carcere liberare, num vasallus cogitur? non cogitur, nisi juvandi vasalli causa dominus bona sua consumpserit, vel nisi maximum sit feudum, vel nisi de omnibus bonis vasallum investivit. verum id utilius fuerit initio stipulari. 28 Vid. *l. 5. §. 16. ff. de agnoscendis liberis. Novell. 115. c. 3. §. 8.*
29 Feudo amisso, filios vasalli excludit. *tit. 18. Cujac.* 30 *Sub.* in alium quam dominum: & quidem culpam ex delicto aliquo descendentem, non adversus contractum feudalem simpliciter admissam. 31 *Sub.* antiquum: hac sententia, feudum quo vasallus privatur suo delicto in personam extraneam admisso, agnatis ejus & descendentibus committitur, non domino. 32 *tit. 24. §. 3. in fin. tit. 31. J. eod.* 33 In generali alienatione non contineri vasallas. *tit. 19. Cujac. Alex. 5. consil. 25.* At qui hujus paragraphi hæc potius sententia videtur esse, Vasallum alienando omnia sua bona, non intelligi feudum alienasse: nisi nominatim sit dictum. sic generali hypotheca non continetur alienari prohibita. *l. 88. §. 15 ff. de leg. 2.* Refutatione quoque generali bonorum feudum non venit. *Bald. Authent. in successionem C. de suis.* 34 Hanc vocem Hotomanus expungit.
35 *tit. 51. J. eod.* 36 Vasallum repetere feudum, quod ignorans alienavit *tit. 20.* 37 *tit. 42. J. eod.*
38 Ut si successit ei, qui diu scil. longo tempore non servivit. 39 Nam scienti non fit injuria. *l. cum donationis 34. C. de transact.* 40 De pœna negantis feudum. *tit. 21.* 41 Quid si partem, agente in eum domino, vasallus negavit? partem amittit. 42 *§. 3. T. eod.* 43 Ignorantia excusat vasalli mendacium: modo ne sit crassa & supina. 44 *tit. 14. in fin. T. eod.*
45 Dubius dubitanter respondere potest, *ut hic*: dilatio tamen dabitur, ut plenius instituatur.
46 Feudum vasallo in feudum dari posse. *tit. 22. Cujac.* 47 Subfeudare vasallus potest: hoc est, feudum alii dare: cognati, & eadem conditione. 48 Fraudem præsumi putant doctores, si vasallus det feudum suum alteri, accepto pretio. 49 *tit. 34. §. 2.* 50 Vasallum agere & conveniri de feudo posse. *tit. 23.* 51 Agere vel conveniri feudi nomine vasallus potest: adeo ut sententia prodesse imo & nocere possit domino etiam ignoranti: dum ne judicium in fraudem suscipiatur. 52 *tit. 25. T. eod.* 53 Res judicata cum vasallo nocet domino, *ut hic*. Quid ita? an dicemus vasallum totum in eo fuisse, ut litem domino denuntiaret, neque dominum reperisse? An litem institutam præsente domino non specialiter per vasallum admonito? an quia vasallus in hac lite non obtinuit, cum rem sibi in feudum datam esse contestaretur: & quidem præcise ab ipso domino? An quia dominus rem ut feudalem vindicat, non ut propriam? An quia vasallus jure suo sine domino experiri potuit? 54 Atqui domino ignorante feudum vasallus alienare non potest? non potest, ultro: ex causa necessaria judicii vel transactionis potest. *ut hic.* 55 *tit. 43. J. eod.* decidendi scilicet, non alienandi aut diminuendi causa. *3. Consil. Neapol. 5.* Transigere de feudo suo vasallus potest. 56 Feudum non est, quod vasallus feudi nomine ab adversario accepit transigendo. 57 Quando proprietas feudi ad vasallum perveniat. *tit. 24.* 58 Felonia commune verbum est tam domini quam vasalli, *ut hic, & ita 47. eod.*

debeat de consuetudine, quæritur? Et respondetur, proprietatem feudi ad [59] vasallum pertinere: sive peccaverit in vasallum, sive in alium [60].

Feudum [61] ea lege datum, *ut ipse & heredes sui masculi & fœmina, & cui* [62] *dederit, habeant:* iisdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum. Quod si vasallus alienavit: feudum esse definit apud emptorem.

Titius [63] cum Sempronio fratre suo feudum paternum possidente pactum fecit *de eo feudo non petendo à* [64] *Sempronio, heredibusve suis* [65]. Sempronio sine herede masculo defuncto, inter Titium & Sejum fratrem suum de eo feudo quæstio orta est, quid inde fieri debeat, quæritur? responsum est pactum non obstare Titio.

Tit. XXVII.

DE [66] PACE [67] TENENDA [68], ET EJUS VIOLATORIBUS.

Imperator adulatur omnibus, suadens quod debeant servare pacem, & statuit pœnam contra non servantes. Baldus.

Fridericus [69] Dei gratia Romanus Imperator semper augustus, episcopis, ducibus, comitibus, marchionibus, & omnibus ad quos literæ istæ pervenerint, gratiam suam & pacem, & dilectionem. Quoniam divina præordinante clementia, solium regiæ majestatis conscendimus, dignum est, ut cujus præcellimus [70] munere, illi omnino pareamus in opere. Inde est, quod nos, tam divinas, quam humanas leges in suo vigore manere cupientes, & ecclesias sive ecclesiasticas personas sublimare, & ab incursu, & invasione quorumlibet defensare intendentes, quibuscunque personis jus suum conservare volumus, & pacem [71] diu desideratam, & antea toti terræ necessariam, per universas regni partes habendam regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda sit, & servanda, in subsequentibus declarabitur evidenter. †. Si quis [72] hominem intra pacem constitutum occiderit [73], capitalem [74] subeat sententiam, nisi per duellum [75] hoc probare possit, quod vitam suam defendendo [76] illum occidit. Si autem omnibus manifestum sit, quod non necessario, sed voluntarie illum occiderit: tunc neque per duellum neque quolibet alio modo excusabitur, quin capitali damnetur sententia. †. Si vero violator pacis à facie judicis fugerit, res ejus mobiles [77] à judice in populum publicentur [78], & dispensentur [79]: heredes [80] autem sui hereditatem quam ipse tenebat, recipiant, tali [81] conditione interposita: ut jurejurando spondeant, quod [82] *ille violator pacis nunquam de cætero ipsorum voluntate, aut consensu aliquod emolumentum inde percipiat.* Quod si heredes neglecto postmodum juris rigore, hereditatem ei dimiserint: comes [83] eandem hereditatem regiæ ditioni assignet, & à regio jure beneficium suscipiant [84]. †. Si quis alium intra pacis edictum vulneravit [85], nisi quod in duello, & vitam suam defendendo hoc fecerit, probaverit, manus [86] ei amputetur: & (sicut superius dictum est) judicetur: & judex in causa ipsum, & res ejus secundum rigorem justitiæ strictius consequatur. †. Si quis aliquem ceperit, & absque sanguinis effusione fustibus [87] percusserit, vel crines [88] ejus, aut barbam [89] expilaverit: decem [90] libras ei, cui injuria illata esse videtur, per compositionem impendat: & [91] judici [92] viginti libras persolvat. Si vero temerarius absque percussione eum invadat, eo quod vulgo dicitur cisteros [93] & calida manu, ac verberibus contumeliisque male tractaverit, quinque libras pro tali excessu componat, & judici, pro tali excessu decem libras persolvat. Quicunque judici suo pro excessu viginti libras invadiaverit [94]: prædium suum pro pignore illi tradat, & intra quatuor septimanas invadiatam pecuniam persolvat. Quod si intra quatuor septimanas prædium suum solvere neglexerit: heredes sui, si voluerint, hereditatem recipiant, & comiti intra sex septimanas viginti libras persolvant. Si autem comes [95] eandem hereditatem regiæ potestati consignet: proclamatori [96] etiam damnum restituat, & prædium à rege beneficiali jure obtineat.

Clericus qui pacem violavit, vel pacis violatorem receptavit, siquidem comparet in judicio, pœna pecuniaria punitur. Si vero est inobediens, pœna majori puniendus est. Baldus.

§. 1. Si clericus [97] de pace violata pulsatus fuerit, id est, notatus & proscriptus fuerit: aut pacis violatorem in contubernio [98] suo habuerit: & de his in præsentia sui episcopi sufficienti testimonio convictus fuerit: comiti [99] in cujus comitatu idem clericus hoc perpetravit, viginti libras persolvat: & de tanto excessu secundum statuta canonum episcopo satisfaciat. Si autem idem clericus inobediens extiterit: non solum officio & beneficio ecclesiastico privetur, verumetiam tanquam proscriptus habeatur. §. 2. Si judex populi [100] clamore aliquem pacis violatorem ad castrum alicujus domini secutus fuerit: domini [101] cujus castrum id esse cognoscitur ad faciendam justitiam

59 Mores Galliæ adsciunt superiori Imperatori aut Regi, ut & constituit. *Rapsalt. 3. tit. 19.*
60 Hoc est, conjunctum vasallo. Exemplum Ravennas subjicit in domino vasalli filiolum verberante, ut injuriam vasallo faceret.
61 Feudum iisdem causis amittit, licet datum sit heredi, & cui vasallus dederit. *tit. 23.*
62 *tit. 48. J. eod.*
63 De pactione de non petendo feudo. *tit. 26.*
64 Pactum de non petendo à certis personis, personas non transgreditur.
65 Id est, filiis masculis.
66 De treuga & pace, quidam ita legunt apud Cujac. *hic*: hujusmodi Constitutiones à Germanis Landfriden dicuntur. *Abbas Ursper. 3. Frossar. 97.*
67 Treuga violatores eadem pœna puniri, qua pacis violatores hic notant interpretes. Quia hanc constitutionem locum habere, adversus turbatores pacis singularum personarum.
68 Pax ut res necessaria, ab omnibus desideranda & servanda.
69 Primus scilicet. *Cujac.* arg. eorum quæ dicuntur ab Ottone Frising. 2. c. ult. Imo Tertius qui & Austriacus Hotoman arg. eorum quæ dicuntur ab Wimpfelingo c. 51 de subditis ad parem condita lege habita, sed Cujacii verior sententia est.
70 Munus optimi principis.
71 Utilitas pacis.
72 Laicus scilicet nam de clericis agetur. *J. eod. §. 1.*
73 De homicidio.
74 Pacis violator voluntarius capite punitur: aut ita: Homicida voluntarius intra pacis tempus capite punitur, ut pacis perturbator. *adde l. ult. in fin. ff. de re milit.*
75 Purgationem per duellum observa.
76 Pacem non violat, qui se vel filium, vel conjunctum, vel bona sua defendens alium interficit: ut nec homicidii tenetur, qui extra terminos imperii occidit.

77 Mobilia ejus territorii atque jurisdictionis censentur esse ubi reperiuntur. Quid fructus? sunt ne res mobiles? sunt si à feudo separati: secus si pendentes. *l. fructus 44. ff. rei vind.* Quid pensiones? mobiles sunt, si earum dies jam cessit: sin minus, immobiles. Quid annuæ præstationes ad longum tempus? immobiles. 78 Pacis violatoris fugitivi hæc pœna est. Bona ejus mobilia publicantur: immobilia ejus heredibus relinquuntur, ea conditione, ut nec bonis illis pacis violatorem juvent, alias publicentur, & à principe alteri donari possunt. Hoc utiliter quoque hic notatur. Arbitrium generale habentem bona publicare non posse. 79 Dissipentur, id est, diripiantur. *Gunther. 8.*
80 Heredes de homicidio decessoris transigere non possunt. 81 Sententiæ modus adjici potest: idque ut conditio servari debet. *l. cum eorum 5. l. cum judex 12. C. de sententiis.* 82 Pacis violatorem patrem vel ut bannitum vel hostem à liberis alendum non esse sub pœna publicationis eorum bonorum, quæ à patre acceperint de publico ea lege, ut ne patrem alerent hinc colligunt. 83 Id est, judex. vid. *& J. eod. & §. 1 J. eod.* dixi *tit. 10 T. eod.* 84 Suscipiat. *Hotom.* 85 De vulnerante homine intra pacis tempus. Vulneratus aliquem sponte intra tempus pacis, manum amittit: secus si in duello, seu se defendendo. 86 Manus amputatio. Quid: quæ manus reo amputanda? ea ipsa qua deliquit. Vide doctores in Authent. *sed novo jure C. de servis fugitivis.* 87 Si quis quem fustibus percusserit. 88 Si quis crines aut barbam alterius expilaverit, sex solidis ea injuria vindicabatur lege Longobard. *4. tit. de his qui infidiantur.* 89 Barbam aut crines alicui expilare atrox injuria est. 90 Libræ condemnationum taxatæ à lege vel statuto, num ad tempus legis latæ referendæ sint: an ad præsens tempus? ad præsens tempus referendæ sunt. 91 Pœnas duplices interdum ex eodem delicto quis patitur, *ut hic*, veluti si reus parti condemnatur, id est adversario suo & Reipublicæ. adde *l. locatio 9. §. quod illicite, 5. ff. de publicanis.* 92 Pœnæ pecuniariæ & mulctæ Comiti vel Baroni loci committuntur, non fisco. Quid bona? fisci fiunt, *ut supra*, nisi ab eo ipso Comite vel Barone sint profecta. *§. illud de prohib. feud. al. per Feder.* nisi delinquens agnatos habeat, ad eos enim redit feudum antiquum. *c. denique. T. quæ sit prima causa.* vel nisi aliud consuetudo à principe confirmata suadeat. *J. de pace Constantiæ.* 93 Zatterhand, ita legitur in quibusdam exemplaribus, quod nihil aliud est quam calida manu. nisi malis legere *haisserhand*, ut in legibus Alamanorum. *tit. 20.* vide *Cujac.* 94 Id est, obligaverit dato pignore. 95 Id est, judex. *T. eod.* 96 Id est, actori conquerenti. Nam & Germanis clamor est actio, ut veteribus Gallis *claim ou clam*. & in legibus Alamanorum conclamare causas. 96 Superius dixi de laicis.
98 Proscriptus, à nemine recipiendus. §. 2. *J. eod.* olim tenebatur lege Julia, qui interdictum aqua & igni. *Paul. 5. sent. 26. §. 3. vers.* aut relegatum recepisset. *l. 11. ff. de interdictis*, ita pacis violator & receptor, qui sciens ac prudens violatorem pacis recepit, eadem pœna qua violator punitur, *ut hic*, *& l. 1. ff. de receptatoribus.* 99 Id est, judici. 100 Populi clamore judex cogi potest, ut pacis violatores persequatur: quod plerumque accidit, reo ipso deprehenso in ipso crimine.
101 Castri dominus pacis violatorem recipere non debet: quinimo confugam judici exhibere cogitur. Quid si reus non extraneus plane, vel sine lare non sit: sed in ipso castro mansionem habeat? Castri dominus bona rei mobilia, jurejurando prius interposito, judici tradere debet: deinde pacis violatorem tanquam proscriptum ejicere, *ut hic*. Quid; cujus expensis ad judicem ipsum, remittere pacis violatorem debet? publicis, si ipse castri dominus eo nomine interpellatus fuerit: sin minus sponte remiserit, petentis seu conquerentis. *l. mulier 6. ff. de captivis.*

justitiam [1] illum producat. Quid si de sua fuerit diffisus innocentia, & ante conspectum judicis venire formidaverit? si mansionem in castro habet, dominus ejus omnia bona mobilia [2] sub sacramento judici repræsentet: & eum de cætero in domo sua tanquam proscriptum non [3] recipiat. Si vero mansionem in castro non habuerit: dominus ejus secure eum adducere faciat, & postmodum judex cum populo eum tanquam pacis violatorem persequi [4] non desistat. †. Si duo homines pro uno beneficio contendunt, & unus super eodem beneficio investitorem producit: illius [5] testimonium, cum investitor donum [6] investituræ cognoscit, comes [7] primo recipiat: & si idem probare poterit idoneis testibus, quod absque rapina [8] hoc idem beneficium habuit: remota controversiæ materia, id obtineat. Quod si de rapina præsente judice convictus fuerit: rapinam dupliciter [9] solvat: beneficio [10] vero careat: nisi justitia & judicio dictante illud in posterum requirat. †. Si tres, vel plures contendunt de eodem beneficio, producentes utrimque diversos investitores: judex [11], in cujus præsentia causa ventilatur, à duobus [12] requirat [13] boni testimonii hominibus, in provincia [14] eorundem litigatorum commorantibus, per sacramentum, quod juraverint, quis illorum absque rapina ejus beneficii possessor extiterit: & cognita ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quiete obtineat: nisi [15] judicio & justitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

Miles à rustico de pace violata pulsatus, militari manu se purgabit. Baldus.

§. 3. Si rusticus militem de violata pace pulsans, manu [16] sua juraverit [17], quod non de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit, manu [18] militari se miles expurgabit. †. Si miles rusticum de violata pace pulsaverit, & manu sua [19] juraverit, quod non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus unum rusticus eligat, an divino [20] an humano [21] judicio innocentiam suam ostendat: aut septem testibus idoneis, quos judex elegerit, se purget. †. Si miles adversus militem pro pace violata, aut aliqua capitali causa duellum [22] committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, nisi [23] probare [24] possit, quod [25] antiquitus ipse cum parentibus suis natione [26] legitimus miles existat. §. 4. Post [27] natalem [28] sanctæ Mariæ unusquisque comes [29] septem boni testimonii viros sibi eligat, & de [30] qualibet provincia cum ipsis sagaciter disponat: & quanto pretio [31] secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, utiliter provideat. Quicunque vero contra deliberationem ipsius, intra anni terminum alterius [32] modium, & carius vendere præsumpserit, tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras comiti [33] exolvat, quanti modios sive maldios [34] altius vendidisse convictus fuerit.

Rusticus arma non portet: nec mercator, qui negotiandi causa per provinciam transit: nec miles ad palatium comitis. Baldus.

§. 5. Si quis rusticus [35] arma vel lanceam portaverit, vel gladium: judex, in cujus potestate repertus fuerit, vel arma tollat [36]; vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. †. Mercator negotiandi causa per provinciam pertransiens, gladium suum suæ sellæ [37] alliget [38], vel super vehiculum suum ponat [39]: non [40] ut quem lædat innocentem, sed ut à prædone se defendat. Nemo [41] retia [42] sua aut laqueos, aut alia quælibet [43] instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad ursos, apros, vel lupos capiendos. †. Ad palatium [44] comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à comite.

Publici latrones antiqua damnantur sententia. Bald.

§. 6. Publici [45] latrones & convicti [46], antiqua damnentur sententia. §. 7. Quicunque advocatiam [47] suam, vel aliquod aliud beneficium inornate tractaverit, & à domino suo admonitus non resipuerit, & in sua perdurans insolentia ordine [48] judiciario tam advocatia quam beneficio exutus [49] fuerit, si postmodum ausu temerario advocatiam vel beneficium invaserit, pro violatore habeatur.

Si furatus est aliquis valorem quinque solidorum, vel amplius, laqueo suspendatur: si vero minus, scopis, & forcipe excorietur & tundatur.

§. 8. Si [50] quis quinque solidos [51] valens: aut [52] plus fuerit furatus, laqueo [53] suspendatur: si minus, scopis & forcipe excorietur, & tundatur [54]. †. Si ministeriales alicujus domini inter se guerram habuerint: comes [55] sive judex, in cujus regimine eam fecerint, per leges & judicia eos ratione prosequatur. †. Quicunque per terram transiens equum suum pabulare voluerit, quanto propinquius secundum [56] viam stans in loco amplecti potuerit ad refectionem & reparationem [57] equi sui: impune ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi herba & viridi [58] sylva, & sine vastatione aliqua qualibet utatur pro sua commoditate, & usu necessario.

Tit. XXVIII. [59]

HIC [60] FINITUR LEX, DEINDE CONSUETUDINES REGNI INCIPIUNT.

Vasallus dominum suum non adjuvans in prælio justo feudum perdit. Bald.

Domino guerram [61] faciente alicui, si [62] sciatur, quod juste, aut cum dubitatur, vasallus eum adjuvare tenetur. Sed cum palam est, quod irrationabiliter eam facit, adjuvet eum ad ejus defensionem: ad offendendum vero alium non adjuvet, si vult. Sed si eum adjuvare noluerit, non tamen feudum amittet, secundum Obertum de Orto, & Gerardum (Capagistum.) Alii vero sine distinctione dicunt semper debere eum adjuvare. Sed Obertus & Gerardus utuntur eo argumento, quod quemadmodum dominum excommunicatum [63], vel à rege [64] bannitum non est obligatus vasallus ad adjuvandum vel servitium ei præstandum, imo solutus est interim [65] sacramento fidelitatis, nisi ab ecclesia [66], vel à rege [67] fuerit restitutus [68]: ita nec istum injuste guerram alicui facientem.

Vasallus non cogitur domino offerre servitium. Jacobus de Belvis.

Ad [69] hoc quantocunque tempore steterit vasallus, quod domino non servierit, secundum usum Mediolanensium, beneficium non amittit, nisi [70] servitium facere renuerit [71]: vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille, cum potuerit, diu steterit, quod servitium nullum ei fecerit. Bonus tamen judex varie ex personis causisque definiet, & finget vasallum remotum esse, vel propinquum: paratum esse, vel non: dominum guerram habere, vel non: utrum etiam magnam vel parvam, & annunciavit ei dominus, vel non: hæc omnia vertuntur in cognitione causæ: & promptiores [72] sumus ad absolvendum quam ad condemnandum. Tu tamen scias, quod si vasallus sciat dominum obsideri, vel alter ei mortem imminere: & cum potuerit, ei non nunciaverit, vel etiam sine nuncio eum non adjuverit: feudo privabitur [73].

Si [74] vasallus in feudo aliquod [75] ædificium [76] fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea, ut vasallus sine filio masculo decedat: dominus aut patiatur ædificium auferri, aut solvat pretium meliorationis. Idem dico si pretio servitutem feudo acquirat: Quidam alii dicunt omnino ad dominum pertinere.

Si vasallus nullo herede relicto ante Martium decesserit, fructus domino pertinent ad quem devolvitur feudum. Baldus.

(His [77] consequenter dicitur, quod) si vasallus decedat sine herede masculo, & contingat feudum ad dominum reverti, sic distinguitur, quod si [78] ante Martium, omnes fructus

---

10 Feudum amittit vasallus, si rem feudalem, quam tenet dominus, propria authoritate capiat. adde *l. Præses. 5. C. unde vi.* qua in specie feudum vasalli à quocunque dominus ipse vindicare potest. *arg. l. ult. C. de jure emphyt.* 11 Cur hic cognoscit judex ordinarius non dominus? nempe quia vasalli diversos investitores laudant, & ita non pugnant. *§. si inter duos. T. de prohibita alien. feud. per Federic.* 12 Probari feudi investitura duobus testibus potest, *ut hic. arg. l. ubi 12. ff. de testibus.* etiamsi non sint pares curiæ: cum lex indefinite hic loquatur. 13 Petente id adversario. Nam in civilibus (exceptis usuris & fasoechis) judex supplere non solet, testes præterea petente parte interrogantur. *Laudensis.* 14 Probatio possessionis facilius fit per eos qui in ipsa regione vivunt & morantur, quam per extraneos: quippe vicini præsumuntur id nosse melius quam extranei. *l. si vicinis 9. C. de nuptiis.* Quid si provinciales ipsi testes in alio sint territorio? extra territorium audiri possunt. *l. Iudices 18. & ibi in l. Authent. C. fide instrum.* 15 *l. 7. C. unde vi.* 16 Accusare militem rusticus, nisi juratus, non potest. 17 Jurat hic de calumnia rusticus. 18 Manu quarta. *Cujac.* id est; miles purgare se debet dato jurejurando cum tribus conjuratoribus. Huic interpretationi videntur obstare illa verba. *T.* rusticus eligat an divina an humana judicio innocentiam suam ostendat, sed ea de re mox dicetur. 19 Manu septima, *Hotom.* id est, septem testibus. Lazius 2. *Vienne 5.* septima manu se purgare poterit. 20 Duello scilicet. *Cujac.* Alii hoc referunt ad genus quoddam barbaræ purgationis: qua reus ferrum ignitum manu sua illæsa ex uno loco in alium ferens innocens, aut sane minus nocens habebatur, de quo alias dixi. *adde tit. de purgat. vulg. extr.* 21 An per testes? an potius manu militari? ut rustici nomine detur campio qui cum milite duello certet? *ut T. eod.* ita sentit Hotomanus. 22 Duellum militi indicere rusticus non potest: hoc est ignobilis. Potest tamen nobilis per campionem (ut loquuntur) ignobilem, pugnare adversus rusticum. Imo potest ipse nobilis per se pugnare & hoc casu suo beneficio renunciare. *Rævanus T. eod.* 23 In duello par utriusque decertatoris conditio exquiritur. 24 Probare nobilitatem debet, qui se nobilem ait. 25 Probatur nobilitas cujusque hoc ipso quod antiquitus majores ejus fuerint legitimi milites. 26 Potu legendum, *nativitate.* Cæterum nobilis æstimatur ex genere & vita militari. *3. Constit. Neapolit. 59. 60.* 27 Annonæ pretium quotannis solemniter indicere judices possunt. *adde l. 1. §. curam carnis. 11. ff. de offic. præf. urbi.* 28 Et ita post Kalendas Septembr. 29 Id est, judex *T. eod.* 30 Provincialibus in causis decidendis provinciales ipsi cæteris aliis præferendi. 31 De pretio annonæ constituendo. 32 Annonam vendens definito publice pretio carius, ut turbator pacis publicæ puniendus. *l. ult. ff. de annona.* 33 Id est, judici. Est & hoc frequens in legibus Gothorum, ut judici mulctæ pars aut etiam tota adjudicetur. 34 Hinc maltare avenæ apud Urspergensem. 35 Rusticis armorum usus interdictus, adde *Neapol. 17. c. 17.* 36 Arma vetita deferens ea amittere debet. 37 Mercatoribus armorum usus in itineribus permissus. 38 Vid. *Othonem. Frising. 18.* 39 Arma portans ligata ad sellam, vel supra vehiculum, non præsumitur occidendi, sed se tantum tuendi animum habere. 40 Arma mercatoribus iter facientibus habere licet, ut se defendant. 41 Venari (nisi ad ursos, lupos, & apros) in alieno non licet: (seu in alieno retia sua, aut laqueos aut alia instrumenta ponere non licet: in suo vero licet venari & aucupari cum omnibus & canibus & retiis, etiam quidvis præter apros, ursos & lupos: & ita hunc locum accipit Laudensis. *arg. l. Divus. 16. ff. de servit. rustic.* 42 Venatio cum armis non permissa, nisi adversus animalia periculosa, ut sunt leones, ursi, lupi, *Cavala tract. de servit. rusticor. c. 21. tit. de aucupatione ann. 20. Andr. 1. de Venatione, 11.* 43 Similium est eadem ratio. 44 Ad placitum, *Hotom.* id est, forum judiciale, *ut in Longobard. 2. tit. 46.* Armatum in Curiam domini ingredi jus non est: (nisi eo consentiente, *ut hic*, quid ita? ut eo magis sine suspicione vel rixa procedant judicia. 45 *l. 11. ff. de vi publica, l. 28. §. 10. de pœnis.* 46 Convictos latrones sufficit, etiamsi non sint confessi. *vid. l. qui sententiam 16. C. de pœnis*, utrumque tamen requiritur, ut ne locus sit appellationi *l. 2. C. quorum appellat.* 47 Advocatia est quædam dignitas urbis, aut ecclesiæ præpositura. *c. fatetur. 1. 9. 3. c. in quibusdam de pœnis. c. præterea de jure patronatus.* hinc advocatus Augustæ, *apud Urspergens.* Advocatia Betunæ *in Chronicis Flandr.* Tigurientis *in Austria Lazii*: Advocatus & advocatia: *in donatione Caroli apud Marianum Chronic. 9.* 48 Feudo vasallum suum propria authoritate exuere dominus non potest: sed ordine tantum ac jure. Unde rursus colligi potest: Domini jus esse vasallum suum monere, ut sub vasallus suos æquo jure regat nec offendat. 49 Feudo & officio suo privari debet, qui admonitus eo abutitur.

de citra necessitatem id ei licere vel permitti non videtur, *ut hic, ibi, ad usu necessario.* 57 Nec amplius. *l. 1. Longobard. de invasoribus 3. Neapoli.* 58. sic lege Laurentum vetitum erat ex alieno pomum legere supra armum, id est, supra quod humeris oneri esset, *Festus in Armata.* 58 Non fœno, vide edictum Clodovei *apud Greg. Turon. 2.* 59 *tit. 27. Cujac.* 60 Vasallum pro domino belligerari. *Cujac.* 61 Id est, bellum, aut potius ad pugnam & certamen provocantem. 62 Juvare dominum vasallus in causa justa pugnantem seu offendentem cogitur, ut & se defendentem licet injuste. Quid si causa dubia sit? etiam juvare cogitur, et ejus dubii decisio vasallo non sit committenda. Quid? Quomodo se tueri atque defendere quis potest, ut non offendat? quod si idipsum faciat directo, justum sit, non quod secundario. 63 Excommunicatum dominum juvare vasallus non tenetur. Cur? eo casu necessitas fidelitatis solvitur. 64 Bannitum à rege dominum pendente banno, vasallus juvare non debet. Possis & id hoc ex loco colligere: vasallos ob delictum domini feudum non amittere. 65 Et ita jus vasallagii magis suspenditur quam eripitur. 66 Excommunicatus restitutus Ecclesiæ, feudum recuperat excommunicationis causa amissum. Restitutio in integrum illo casu est absolutio ipsa Ecclesiastica. 67 Princeps restituere bannitum potest. 68 Bannitus restitutus, feudum & vasallos recuperat. Quid damnatus cui crimen à rege remissum est? si feudum regi ipsi apertum sit, id recuperat: si aliis, non recuperat, *Gl. & Doctores. vid. l. 1. l. 13. C. de sententiam passis & restitutis.* Ita bannum non tollit penitus fidelitatem, sed suspendit: Hoc amplius notandum, Bannitum pendente banno, feudum alienare non posse. 69 Propter cessationem servitii præstandi feudum non amitti. *tit. 18. Cujac.* 70 Dixi *tit. 26. §. 3. 7. T. eod. tit. 37. T. eod. 2. feud. 11.* 71 Servitium facere domino vasallus cogitur, si vel à domino, vel à lege, vel die dicta interpellatus sit: ab illa tamen interpellatione, momentum etiam aliquod habet arbitrarium seu judiciale, *ut hic. l. quod dicimus 105. ff. de solut.* 72 *l. 47. ff. de oblig.* 73 *1. feud. 21.* 74 De ædificio facto in feudo. *tit. 29.* 75 Expensis in ædificio feudali factas à vasallo, aut in adquirendis servitutibus prædio feudali, feudo ad dominum reverso, non ex delicto vasalli, sed propter deficientes vasalli liberos dominus heredibus (forte fœminis, & aliis cognatis) vasalli restituere cogitur, vel pati eas expensas auferri. Hanc enim habet electionem dominus, *ut hic.* Quid si modicæ sint expensæ? eas non restituit. *arg. l. 7. §. balneum ff. de usufruct.* Atqui nemo repetit expensas quas ipse sciens in alieno fecit. *§. cum in 30. Inst. de rer. divis.* Vasallus expensas faciens in re feudali, in alieno prorsus solo expensas non facit, sed quasi in suo. Habet enim utile feudi dominium. Proinde contraria sententia obtinet in iis, qui expensas fecerunt in alieno prorsus ædificio ac solo. 76 Vel servitutem adquisitam. *tit. 8. §. 1. T. eod. adde 1. feud. 4. §. 5.* 77 De fructibus feud. *tit. 30.* 78 Fructuum feudalium perplexa hæc apud interpretum divisio est. Mihi verissima, & paucis videtur esse hujus loci sententia hæc: Feudum aliter commissum domino ante Martium mensem, initio temporis ducto à Kalendis Augusti mensis. hoc est, feudum, aliter commissum domino à Kalendis Augusti ad Martii mensis initium? omnes fructus illius anni, hoc est, ejus spatii à Kalendis Augusti ad initium Martii, domino feudi adquiruntur. Feudum aliter commissum domino à Kalendis Martii ad Augusti Kalendas? omnes fructus eo spatio percepti, vasalli heredibus adquiruntur. Et hæc prima de dividendis fructibus feudalibus opinio est, *ut hic.* Alii putant quocunque tempore committatur feudum, omnes fructus jam perceptos, fieri vasalli ejusve heredum; pendentes vero domini, *vers. Quidam tamen.* Placet potius quod ab aliis notatur. Vulgo creditur, ususfructus finiti vel amissi tempore fructus pendentes proprietario deberi, nihil eorum deberi fructuario: per contrarium autem, omnes fructus à terra separatos fructuarii esse, nulla parte ipsius proprietarii. Doctis tamen aliud videtur: fatentur enim pendentes quidem fructus esse domini in hac specie, per contrarium vero fructuarii, si pendentibus adhuc fructibus inchoatus sit ususfructus. *l. si pendentes 27. ff. de usufructu.* Finito autem ususfructu vel amisso, existimant fructus & pendentes, & perceptos inter dominum & fructuarium dividi pro rata temporis, quo ususfructus in personam fructuarii eo anno constitit. *l. si operas 26. ff. de usufruct. l. 7. in fin. ff. si ususfruct. petatur*, sive extant, sive consumpti sint, sive ab ipso fructuario, sive quo alio modo à solo separati sint, puta vel sponte deciderint, vel ab alio decerpti vel dejecti. *l. in singulis 8. de annuis l. si apes 26. §. ult. ff. de furtis. §. 36. Is vero 5. Inst. de rer. divis.* Nec obstat *l. defuncta 58. ff. de usufruct.* cum in eius specie anno integro duraverit ususfructus, ut agrorum pensiones ob id integras heredi fructuarii deberentur, licet tardius inferantur. Ita cum quæritur, fructus inter proprietarium & fructuarium quemadmodum dividantur pro rata anni quo constitit ususfructus, putat Cujacius, fructus eodem modo dividendos esse inter vasallum ejusve heredes, & dominum. Eandem etiam rationem servari in emphyteuticario & colono, & eo qui libelli vel precario jure possidet: sed & eundem rursus inter virum & uxorem: velut inter quos fructus feudi dotalis dividantur pro rata ejus anni, quo diremptum est matrimonium. *l. cum in fundo 78. vers. divortio. ff. de jure dot. l. fructus 7. §. Papinian. 1. l. si alimenta 11. l. si marito 31. ff. soluto matrim. l. 1. §. sed verissimum. C. de rei uxoriæ actio.* Et hæc sententia de dividendis fructibus inter vasallum & dominum impendio placet. Nam quod alii in vers. quidam, putant fructus omnes perceptos vasalli, pendentes, domini fieri, exemplo creditoris qui pignus accepit [illegible] lege. Tempore namque liberati pignoris, hoc est soluta vel deposita & consignata pecunia. *l. 11. C. de usuris*, fructus jam à solo separatos, etiamsi nondum sint consumpti, retinet usurarum vice, pendentes vero restituit, vel imputat in sortem. *l. si pign. 22. §. si prædo 2. ff. de pign. l. ex prædiis 11. C. de usur.* falluntur, inquam illi qui ita censent.

Nam

ctus [1] illius anni ex feudo provenientes ad dominum pertinebunt. Si vero post Kalendas Martii usque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur ad heredes vasalli pertineant. Si vero post Augustum omnes fructus anni percipiet dominus. †. Quidam tamen dicunt quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

Contra [2] omnes debet vasallus dominum adjuvare, & contra fratrem & filium (& patrem) nisi [3] contra alium dominum antiquiorem [4]: hic enim cæteris est præferendus.

Tit. XXIX.

De [5] filiis natis ex matrimonio ad morganaticam [6] contracto.

Quidam habens filium ex nobili conjuge, post mortem ejus non valens continere, alium minus [7] nobilem duxit: qui nolens existere in peccato eam desponsavit, ea lege [8], *ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris, quam dixerit tempore sponsaliorum: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit*: quod Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad morganaticam: alibi, lege Salica [9], hic filiis ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem [10] non succedunt aliis extantibus: sed nec in feudo, etiam aliis non existentibus: qui licet legitimi sint, tamen in beneficio minime succedunt. In proprietate vero succedunt patri, prioribus non existentibus. Succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus secundum usum Mediolanensium.

Tit. XXX.

De [11] feudo foeminæ.

Filia matri in feudo fœmineo succedunt, masculis non extantibus, secundum Obertum & Gerardum: sed secundum alios non succedunt, nisi per pactum sit actum. Bald.

Si fœmina habens feudum decesserit: quia fœmineum est feudum, & sine pacto speciali, deficientibus filiis masculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alii vero dicunt, nisi [12] per pactum speciale ad eas non pertinere: sicut si datum esset filio masculo quia si [13] ideo quod est fœmineum sine pacto transit in fœminas: eadem [14] ratione, quia est fœmineum, transit in fœmineam prolem, etiam masculis extantibus: quod falsum est. †. Ex hoc illud descendit, quod dicitur clericum [15] nullo modo in beneficium paternum debere succedere, etiamsi postquam habitum religionis assumpserit, postposuerit. †. Idem in omnibus [16] qui habitum religionis assumunt, ut conversi. Hi enim postea in feudo succedunt & si quod habent, perdunt.

Tit. XXXI.

Si [17] vasallus feudo privetur, cui deferatur.

Vasalli feudum delinquentis [18], licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus [19] aspirabit, nisi id iterum à domino licite acquirat sibi gratiam [20] faciente: Verbi gratia, si non sunt alii ex latere, quibus aperiatur: ad ejus petitionem admittuntur qui quarto gradu sunt remoti ab eo, qui id acquisivit, & etiam usque ad infinitum [21], dum [22] tamen hos constet ab eo per masculos descendisse.

Tit. XXXII.

Qui [23] testes sunt necessarii ad novam investituram probandam.

Nova investitura probatur per testes pares curiæ, aut per breve testatum a paribus confirmatum, sive dominus sit laicus, sive clericus. Bald.

Sive clericus, sive laicus sit dominus: ad probandam novam investituram, semper [24] pares curiæ sunt necessarii: & si sine eis facta sit investitura, etiamsi dominus confiteatur factam: quia tamen sine hac solennitate facta est, non valet, etiam si probari possit per breve testatum. Sed si alii contra testantur, & si dominus confiteatur factum, decurrens postea ad solennitatem [25] consuetudinis [26], non [27] audiatur: sed tale habeatur ac si pares affuissent: sed alii, etiamsi probari possit per breve testatum, ut Obertus & Gerardus, nisi à paribus curiæ fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanenses nuper in quibusdam omnia contra rescripserunt: in quo fere omnes Mediolanenses consenserunt, & consentiunt: ut breve testatum non à paribus, sed ab aliis [28] confirmatum sufficiat ad probandam novam investituram. Novam [29] investituram dico, quando feudum primo quæritur. De veteri [30] autem beneficio investituræ, quæ fit à domini successore, vel vasallo successori: etiam extranei [31] recipiuntur ad testimonium, præter fœminas [32], secundum usum Mediolanensium. Istæ enim nec in causis feudi, nec aliorum, recipiuntur ad testimonium: cæteri autem recipiuntur in omnibus quæ ad causas feudi pertinent, præterquam de nova investitura.

Tit. XXXIII.

De [33] consuetudine recti feudi.

Sciendum, est itaque, feudum acquiri [34] investitura, successione [35], vel eo quod habeatur pro [36] investitura, ut [37] ecce si dominus alicui coram paribus curiæ dixerit, *Vade in possessionem illius fundi, & teneas illum pro feudo.* Licet enim non intercessisset investitura [38], tamen tale est ac si intercessisset: quia ille ejus voluntate possessionem fundi nactus est [39] feudi nomine: inde etiam dicitur, quod si alios probaverit se aliquid nomine beneficii aliquo [40] tempore tenuisse domino præsente, & non [41] contradicente, & servitium [42] ejus quasi à vasallo recipiente: licet non probet investituram, verumtamen obtinebit præstito juramento: nisi aliud contra judicatur. †. Quod autem dictum est, ut per pares probetur investitura: intelligendum [43] est de eo domino, qui [44] alios habet vasallos: cæterum sufficiunt extranei. Nec dicatur investituram, ubi sine paribus facta est [45], valere: quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiamsi absint, tamen expectandi [46] sunt. †. Sacramentum [47] non semper est dandum possidenti: sed [48] quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri datur: & cum alicui horum datur, ita demum datur, si [49] aliquid pro eo sit, quod judicem moveat. Ubi nihil est, quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solam, tunc secundum quod judici melius visum fuerit, aut possidenti dabitur sacramentum: aut actore nihil probante, qui convenitur, etiam si nihil præstiterit reus, tamen absolvitur, vel obtinet. †. Et cum datur: aut [50] datur à judice, aut à parte: si à parte, aut jubeat cum duodecim sacramentalibus secundum inferiorem distinctionem, aut referat pars cui delatum est. Si à judice: juret ille cui delatum est, cum duodecim vasallis, cum sex parentibus [51]: cæteros si vult, habeat extraneos. Dominus vero, si vult, cum parentibus, aut cum vasallis solis, aut cum parentibus vasalli, vel cum extraneis mixtis parentibus, vel vasallis: & jurabit vasallus sine [52] mentione conscientiæ. Dominus quoque de suo facto similiter. De [53] facto vero patris vel avi, aut alterius ascendentis juramento conscientia præponetur. Quidam tamen dicunt, non quidem conscientiam esse præponendam.

Vasallus à domino non poterit exigere juramentum calumniæ: sed nec dominus exigere potest à vasallo. Baldus.

§. 1. In quibus etiam causis sacramentum calumniæ à domino non exigetur: quod nuper rex Fridericus in Romandiola [54] constituit: ut vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat: quod etiam à parte [55] domini intelligendum est: ut quod [56] quisque juris in alium statuit, ipse eodem jure utatur. †. Similiter vasallus dominum accusare [57], vel testimonium [58] contra eum reddere non debet in civili causa modica [59] aut criminali. Quidam tamen dicunt, in criminali non licere, in civili licere [60]: in quibus si contra fecerit, feudo privabitur.

Si contentio est de beneficio inter dominum & vasallum: domino possidente, vasallo autem in probatione deficiente, absolvitur dominus sine juramento. Bald.

§. 2. Item [61] si inter dominum & vasallum controversia sit de beneficio: possidente domino, & vasallo in probatione deficiente: qui convenitur, nullo præstito sacramento absolvatur: vasallo vero possidente, & actore in probatione deficiente: si [62] longa sit vasalli possessio, ejus juramento [63] causa finiatur. Ubi [64] vero nova est possessio, sacramentum ei non præstabitur, sed domino deferetur: nisi aliud faciat pro possidente.

Tit. XXXIV. [65]

De lege Corradi.

Si inter capitaneos regis est contentio, coram rege debet definiri per l. Corradi: si vero inter valvasores, coram paribus curiæ. Bald.

Lex Corradi [66] de beneficio, quæ dicit: Si inter capitaneos controversia sit, coram [67] rege finiatur, si inter valvasores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur: sed talis distinctio ibi observetur, quia si inter duos, quicumque fuerint, de beneficio regali controversia fuerit, quorum uterque à rege se dicit investitum fuisse, tunc causa coram eo decidatur: cæteræ vero causæ apud pares curiæ. †. Si autem inter pares duos de aliquo beneficio controversia sit, quorum uterque suum feudum proprium esse dicat: sive asserant eundem investitorem, sive diversos: coram judice [68] vel arbitro [69] finiatur. Sed cum unum producunt investitorem: si possidenti [70] dominus guarentizare [71] voluerit [72], sine fraude ipse obtinebit: nisi adversarius contra aliquid induxerit [73].

Nam perceptos fructus retinet creditor ex conventione illo casu, usurarum vice, vasallo vero heredive ejus nulla conventio dat jus retinendi ex fructibus, plus quam ratio temporis ferat. Neque probatur prior hujus loci sententia, quæ feudo ad dominum reverso post Kalendas Martias, vasallo ejusve heredibus dat sementicia, messes, hordearias, fabarias, & alia leguminaria: feudo reverso ad dominum post Kalendas Augusti, domino dat messes frumentarias, triticarias, vindemiam, poma, oleam seu olivinam. Quippe hæc proportio est iniqua: Potest enim accidere, ut minore tempore feudo fruitus sit vasallus, & tamen in suis sementiciis & similibus, plus habeat reditus, quam dominus in suis vindemiis & messibus farrariis & similibus, licet major anni pars ejus sit. Deinde, cur discedamus à superiore proportione, nempe ut dividantur fructus pro rata temporis?

1 Adde tit. 86. J. eod. de auxilio vasalli. tit. 21.

2 Vasallus jurare dominum contra omnes cogitur, omnes etiam contra fratrem & filium.

3 At non contra antiquiorem dominum, ut hic, vel seipsum, vel Imperatorem, etiamsi id expresse non sit dictum: id enim tacite intelligitur. *Doctores hic*, an & contra patrem? Cosa lectio id suadet: quæ Cujacio deest hac parte. Si ita est, vasallus domino magis obligatur, quam filio vel patri: minus quam sibi, imperatori, vel antiquiori domino. An & adversus proprium patrimonium jurare cogitur dominum? non cogitur. *Doctores hic*, an & per contrarium idem vasallo suo debet dominus? Correlativorum hoc casu non est eadem ratio. *ut in l. ult. C. de indicta viduit. l. ult. ff. de accept.*

4 Quo nomine regem ipsum etiam intellige. tit. 7. & tit. 53. §. 2. J. eod.

5 Quando filii in feudum non succedunt. tit. 32. Cujac.

6 Morganatico jure donatum. Albertus Argentinensis morgangebam appellat donationem scilicet in uxorem collatam à viro mane die nuptiarum. 7 Lex Salica, vide quæ dixi tit. 26. §. 6. *vers. filii* F. eod. 8 Hæc lex desumpta ex lege Salic. J. eod. Langobarda, Ripuaris 39. Alamannorum 56. 9 Seu Francorum. 10 Id est, alodem. Possum eodem ratione spurium legitimare ea lege, ut mihi non succedat tantum in re certa vel emphyteutica. Vide *Everardum Topicis arg. à feudo ad emphyteusim* 26. n. 11. 11 Quando filia succedit in feudum. tit. 23.

12 Dixi 1. *feud.* 7. *in fin.* 13 Feudum fœmineum seu a fœmina adquisitum sine pacto non descendit ad filias. 14 Feudum fœmineum non transit ad fœminas, masculis extantibus, ut hic, fœmina feudum adquirens, intelligitur potius adquirere suis masculis descendentibus, quam fœminis. 15 Vid. tit. 26. §. 4. *vers. clericum.* 16 tit. 21. sup. eod. 17 Patre feudum amittente filios non succedere. tit. 34. 18 Vasalli patris delictum nocet filiis in feudo jam sibi adquisito: in sperato, non nocet. Quid enim si pater meus vivo patre suo feudum sibi & heredibus habente reliquerit patris mei delictum mihi non nocebit: Nepos enim avo meo succedam.

19 tit. 26. §. 7. *vers. si vasallus.* 20 Gratia domini vocantur ad feudum, qui jure non vocantur. Gratia potior est jure, *ut hic*, *ut 1. tit. 5.* F. eod. ut hic, gratiam feudi facit filiis vasalli delinquentis dominus, invitis etiam agnatis vasalli, quibus feudum jam erat apertum. 21 In infinitum agnati vocantur ad feudum. 1. *tit.* 1. §. *hoc quoque* F. eod. 22 Agnatus non succedit in feudo antiquo nisi descendat ab avo, à quo descendit vasallus, cujus feudum est commissum.

23 De probatione investituræ. tit. 5. 24 Probanda est nova investitura testibus, Paribus Curiæ vel publico instrumento Paribus confirmato; quanquam Mediolanensium consuetudine sufficit publicum instrumentum testibus extraneis, qui non sint pares, munitum. 25 Subtilitatem.

26 Consuetudo potest probationibus exsequendis modum imponere. 27 tit. 2. F. eod.

28 Aliis, hoc est, extraneis. 29 Nova investitura, seu novum feudum dicitur quoties nunc primum, aut de novo feudum adquisitum. Antiquum, quod ab antecessoribus adquisitum.

30 tit. 5. F. eod. 31 tit. 2. §. 1. *vers. si autem investitura.* 32 Testimonium in feudis non dicunt fœminæ, ut hic, sic jure Romano fœminis testimonii dictio fuit in actibus fortuitis & repentinis (veluti in criminibus) in legis actionibus & legitimis ac civilibus actibus non fuit, veluti in testamentis, mancipationibus, divortiis, in jure cessionibus & similibus, *Hotom.* mulieres ita testes esse possunt, non superstites. *Cujac.* adde l. 1. C. Th. de rap. Nov. 48.

33 Quot modis feudum adquiratur.

34 Feudum adquiritur quatuor modis, investitura, successione, adeptione possessionis (præcedente licentia domini & præsente curia) & si quis steterit in possessione per annum, domino sciente & non contradicente.

35 Sive cessione, *Hotom.*

36 Quasi investitura.

37 Feudum recitum est, quoties quis nanciscitur possessionem feudi, præcedente licentia domini, præsente curia, *ut hic.* Si curia defuerit, absurdum censebitur, tunc enim non transmittitur ad heredes feudum. *c. 1. quibus modis feudum constitui potest.*

38 Hoc scilicet casu, alias investituram intercedere necesse est. 1. *feud.* 25.

39 Præsente curia scil. vid. F. eod. al. si absente 7. tit. 25.

40 Possessio inducit præsumptionem pro vasallo, si in ea perseveravit per annum domino sciente & non contradicente, & recipiente servitia: tanquam à vasallo, cujus vi defertur juramentum vasallo, nisi ea præsumptio per aliam elidatur. Quippe præsumptione tollitur. *l. Divus 7. ff. de in integ. restit.*

41 Qui cum potest non contradicit, consentit. tit. 10. §. 4.

42 tit. 2. §. 1. 2. *feud.* 20.

43 d. §. 1. *in fin.*

44 Probatur investitura nova per extraneos, si dominus Pares non habet. Quid si Pares habeat, & illi sint absentes? expectandi sunt: neque investitura probari aliis potest, *ut hic*, ita colligimus, solemnitatem specialem non exigi in probanda nova investitura, quoties dominus est sine Paribus: actus ita non valebit, non expectatis expectandis. Unde sequitur, Absente judice neminem ibi jus posse dicere, nisi forte expectatio frustra fiat vanaque sit. *l. Arescusa 15. ff. de statu hominum.* Hac ratione, mulieres vetitæ contrahere absentibus cognatis, recte contrahunt, si per contumaciam cognati abfuerint. 45 Non valere. *Cujac.* 46 An per duos menses? An potius tempus fuerit arbitrarium, ut id definiat judex?

47 Quibus juramentum defertur. 48 Juramentum in causis feudalibus, quandoque possidenti, quandoque petenti, sive auctori: quandoque neutri datur. Ita certa regula definiri non potest, cui juramentum in negotiis feudalibus deferendum sit. Arbitrarium itaque id est, & judici committendum. 49 Juramentum in feudis potest etiam deferri in supplementum probationum, & hoc casu subsidiarium vel suppletorium est. Quid si pura parti juramentum defert? probationis in defectum delatum dicetur. *l. in bona 3. C. de rebus creditis, & jurejur. l. admonendi 31. ff. de jurejur.*

50 A quibus juramentum deferatur. 51 Jurare cur vasallus cogitur cum sex conjunctis? Nempe quia cognationis causa, præsumitur notior illis esse veritas. *l. de tutela 7. C. de in integrum restit. l. octavi. 9. ff. unde cognati*, quæ necessitas domino remittitur; ut ex parte melioris sit conditionis, quam vasallus. 52 Jurat vasallus indistincte ex veris, non secundum conscientiam: non tamen dominus, ut & ex parte melioris sit conditionis dominus quam vasallus. 53 tit. 73. *in fin.* F. eod. 54 Roncalia Cujacius. Roncaliæ fit etiam mentio, tit. 52. J. eod. 55 Juramentum calumniæ dominis & vasallis remissum, *ut hic*: alias qui defert jusjurandum, regulariter prius jurat de calumnia, dixi ad *l. 9. C. de rebus creditis.* 56 *tit. quod quisque juris*, *l. 3. in fin. ff. mandati*, *l. 7. C. de resc. l. ult. C. de fructibus, & litium expensis.* 57 Accusare dominum vasallus non potest, *ut hic.* Accusare inquam, temere (aliud enim dicendum, si accusationem suam persequitur. *l. qui cum, 14. in fin. ff. bonis lib.*) aut causa gravis sit, & coactus id facit, suam, suorum, principis vel reipublicæ injuriam persequendo. *Doctores hic.* 58 Testis esse adversus dominum vasallus ultro non potest, in causa civili vel criminali alia quam feudali, etiam modica: si secus fecerit, feudum amittit. 59 Hanc particulam Cujacius in vers. sequentem rejicit, ibi in civili.

60 Civili modica licere. *Cujac.* 61 Si inter dominum, & vasallum de beneficio contentio sit. tit. 57. 62 Addenda est hæc distinctio. 1. *Feud.* 26. §. 1. *vers. si quis.* 63 Atqui juramento opus esse non videtur: cum actore non probante, reus sit absolvendus. *l. qui accusare 4. C. de edendo.* In feudis hoc speciali jure receptum est, ut etiam deferatur reo juramentum: quod ex jure civili non est. 64 Possessio longa probationem pro vasallo inducit, *ut hic.* possessio, inquam, annua, quieta, sciente domino nec contradicente, & ab eo tanquam vasallo servitia recipiente. 65 tit. 9. *in fin.* 16. F. eod. tit. 40. J. eod. 1. *Feud.* 1. §. 2. 66 Lotharii, *Hotom.* 67 Forum lege Conradi usu feudi sortiuntur Capitanei, apud Regem: valvasores apud Pares Curiæ: Mediolani vero apud regem litigatur, si de beneficio regio litigetur, apud Pares Curiæ, si de non regio lis sit. Atqui ita lex Conradi in jurisdictione feudalium rerum distinguenda, personas & dignitates consideravit, non res. Mediolanenses vero res non personas spectarunt, *ut hic.* Utra melior lex? Conradi, tenet Baldus.

68 tit. 15. F. eod. tit. 46. J. eod. 69 Atqui facultate apud arbitrum litigandi via quodammodo ad alienationes feudi struitur? interdictas. J. *de prohibita alienat.* Quid? num dicemus apud arbitrum hodie de feudo litigari non posse? Apud arbitrum compromitti posse rem feudalem notat Raveonas, non apud arbitratorem. Item apud arbitrum de re feudali compromitti quidem posse, translationem tamen, id est alienationem re ipsa factam prohiberi. 70 Si possidenti sine fraude dominus, &c. Cujacius hoc ita revocat illa verba, sine fraude. 71 Id est, evictionem præstare. Alii exponunt, gratificari, & testimonium dicere vere & pure, quod is, non illius jure sustinuerit, ipse obtinebit, *Cujac.* 72 Scilicet 73 Id est, nisi probaverit fraudem, vel nisi probaverit, se legitime simpliciter jus suum.

Dominus sine vasalli voluntate feudum alienare non potest: sed hoc non servatur Mediolani. Bald.

§. 1. Ex eadem lege descendit, quod dominus sine [1] voluntate vasalli feudum alienare [2] non potest: quod Mediolani non obtinet. Ibi enim sine curia etiam beneficium totum recte alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut majori [3] vendatur. Inferiori vero sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam majori retenta parte alia feudi: Verbi gratia, est vasallus, qui ab eodem domino in [4] pluribus locis feudum tenet. Si partem feudi in uno loco vendat, in alio sibi teneat: iste non debet emptori servire: sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere: cum curia vero cuicunque beneficium etiam [5] rustico, & sine vasalli voluntate, potest: dum tamen non totum alienetur. Obertus. Quidam autem dicunt, ut Gerardus, non valere, si fiat inferiori.

Non potest regulariter vasallus feudum sine voluntate domini alienare: nisi det alii in feudum, & personæ sibi æquali. Bald.

§. 2. Similiter [6] nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit: in [7] feudum [8] tamen recte dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudo servire possit: ut [9] si dans miles est, & ille, qui accepit feudum, inveniatur miles, ad hoc ut feudum si contigerit, domino similiter servire [10], ut & prior possit: & hoc ut dare liceat in [11] infinitum. In quibusdam tamen curiis ultra tertiam personam feudi concessio [12] non extenditur: ut cum feudum pervenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. †. Profecto ille, qui suum beneficium alii dat in feudum: non debet alia [13] lege dare, nisi qua ipse habeat: ut si habeat sibi suisque heredibus (quod intelligi [14] debet de solis masculis) non debet alii dare, ut habeat ipse, & sui heredes masculi & fœminæ. Unde quibusdam placet, quod qui taliter dedit, eo ipso beneficium amittit. Gerardus & alii dicunt, quod qui dedit [15], & cui datum est, beneficium perdit. Secundum alios vero tunc domino aperitur, cum masculi defecerint.

SI [16] fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controversia, domino dicente, *Hoc, quod tenes in feudum, à me habes:* ille vero negaverit [17] prorsus [18]: si quidem probatum fuerit, ipsum ab eo auferatur. †. Sed cum dubitanter [19] responsum fuerit, *nescio:* minime, secundum quosdam: sed secundum alios tunc demum privabitur, si fraudulenter, id est sciens [20] hoc negaverit.

TIT. XXXV.
DE [21] CLERICO, QUI INVESTITURAM FACIT.

CLerico investituram faciente de suis bonis, ejus successor omnifariam cogitur eam adimplere. Cumque de bonis ecclesiæ eam fecerit, si possessio rei pro beneficio investituræ penes eum fuerit, ipse & ejus successor ipsam adimpleant [22]: quod etiam in laicis contingit. Ubi vero de alterius feudo fecerit investituram, si quidem pure, non valeat: sed si sub tempore vel conditione quo feudum sibi aperiatur, valebit investitura etiam sine voluntate vasalli facta. Si tamen ante decesserit investitor quam feudum ad eum revertatur, successor non cogitur eam habere ratam: aut cum se vivente feudum apertum fuerit, possessionem tradat, & investituram adimpleat. Et ideo sciendum [23] est Archiepiscopum Mediolanensem non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico [24] invenerit: sed si ei postea feudum aperiatur, ipsum recte dabit. Profecto alii episcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & feuda his aperta olim dederant, & hodie dant.

TIT. XXXVI.
AN [25] MUTUS VEL ALIAS IMPERFECTUS FEUDUM RETINEAT.

Succedit militi patri mutus, aut aliter imperfectus in feudo. Bald.

MUtus & surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, totum feudum paternum retinebit [26]. Obertus & Gerardus & multi alii. Quidam tamen dicunt eum qui talis natus est, feudum retinere non [27] posse: quia ipsum servire [28] non valet. Sic dicimus in clerico [29], & in fœmina, & in similibus.

TIT. XXXVII.
AN [30] ILLE QUI INTERFECIT FRATREM DOMINI SUI, FEUDUM AMITTAT.

Vasallus si fratrem domini sui interfecit, non amittit feudum: sed si fratrem suum occiderit proditionaliter, vel aliam feloniam commisit, ut sine verecundia in curia esse non possit, feudum amittit, & transit ad agnatos. Bald.

SI quis interfecerit fratrem domini sui, non ideo beneficium amittit: sed si fratrem suum [31] interfecerit ad hoc, ut totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiserit: verbi gratia, hominem tradendo, ut in curia amplius stare non possit, privabitur beneficio: quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, si paternum fuerit: eodem prorsus observando quantum ad ordinem gradus qui continetur in legibus. Cum autem ad dominum respicit felonia, feudum tunc domino aperitur.

1. NOn [32] cogitur vasallus omnino, secundum usum Mediolanensem, dominum adire [33], & servitium ei offerre: sed cum nunciatum ei fuerit, tunc domino, si potest, serviat.

TIT. XXXVIII.
DE [34] VASALLO QUI CONTRA CONSTITUTIONEM LOTHARII REGIS BENEFICIUM ALIENAVIT.

Vasallus in quantum beneficium alienavit inscio aut nolente domino, in hoc gravatur, quia alienatum ad dominum redit. Bald.

SI vasallus contra constitutionem Lotharii [35] regis beneficium alienaverit: si totum, perdat totum: si partem [36], partem perdat, & ad dominum revertatur. Et ideo si contra unum dominorum quorum communis vasallus erat, fecerit feloniam, eum forte cucurbitando [37]: ejus solius parte privabitur, & si voluerit unius solius partem refutare aliis sibi reservatis, hoc facere poterit: quia vasallus etiam sine domini voluntate recte feudum refutare [38] potest: post refutationem tamen ad serviendum non tenetur: sed eum quidem tunc [39] offendere non debet.

TIT. XXXIX.
DE ALIENATIONE PATERNI FEUDI.

Vasallus feudum paternum etiam domini voluntate alienare non potest, non consentientibus agnatis.

ALienatio [40] feudi paterni [41] non valet etiam [42] domini voluntate, nisi agnatis consentientibus [43] ad quos beneficium quandoque sit reversurum [44]: nec in filiam [45] vasallus feudum poterit confirmare agnatis non consentientibus, vel postea ratum non habentibus [46], & licet prohibeatur beneficii alienatio inter agnatos [47], tamen si paternum fuit, concederetur [48]: & si [49] libellum unus alteri [50] fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio [51].

SI [52] inter dominum & vasallum de [53] beneficio fuerit controversia: coram [54] paribus finiatur. Ubi autem dicit vasallus prius de suo recto [55] feudo debere se à domino investiri: si quidem sine controversia de alio sit vasallus, indubitanter primo investiendus est: & postea cognoscendum est quod sit suum rectum feudum, aut quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controversia est: tunc tota causa prius ventilanda est: & sic videndum utrum postea investiendus sit.

De felonia, aut de infidelitate, secundum consuetudinem Mediolanensem, non fit pugna: sed secundum legem Lombar. Baldus.

NOn [56] est consuetudo Mediolani, ut de felonia [57] aut de infidelitate pugna fiat: licet contrarium sit, quod præcipit lex Longobardorum [58], ut de infidelitate pugna fiat.

SI [59] à morte vasallus dominum liberare potuerit [60], & [61] non fecerit, beneficio carebit: sed licet potuerit facere ne dominus in [62] peccatum præcipitaretur, veluti perjurium: non tamen feudo privandus erit.

TIT. XL.
DE CAPITULIS CORRADI [63].

Si vasallus vel ejus heres intra annum & diem veterem non petierit investituram à domino, vel herede ejus, feudum amittit: sed Mediolani non servatur. Bald.

HÆc sunt capitula quæ rex Corradus [64] fecit in Romandiola [65] de beneficiis. Constituit enim, ut si post mortem domini [66], vasallus, vel post mortem vasalli [67] heredes ejus per annum & diem steterint, quod dominum vel heredem ejus non adierint, fidelitatem pollicendo & investituram petendo: si [68] tale sit beneficium, ut fidelitas sit præstanda, ipsum perdant: sicut & antiquitus consuetudo fuit: sed non Mediolani. †. Præterea ut liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla [69] obstante præscriptione [70], revocare. †. Similiter in petendis hostenditiis (*hostenditia* dicuntur adjutorium quod faciunt dominis Romani cum rege in hostem pergentibus) vasalli qui cum eis non [71] vadunt: verbi gratia, in Lombardia [72] de modio XII. denarios: in Theutonica terra tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum solummodo ejus anni quo hostem faciunt.

Ob prælati delictum ecclesia ad tempus feudo privatur. Bartolus.

†. Item si clericus [73], veluti episcopus, abbas beneficium habens à rege datum non solummodo personæ, sed ecclesiæ, ipsum propter suam culpam perdat, eo vivente, & ecclesiasticum beneficium, vel honorem habente, ad regem pertineat: post mortem vero ejus ad successorem ejus revertatur.

TIT. XLI.
DE [74] CONTROVERSIA INTER MASCULUM ET FOEMINAM DE BENEFICIO.

ITem sciendum est, quod si [75] inter masculum & fœminam controversia fuerit, masculo dicente, *hoc est feudum*, fœmina negante: nisi apertis probationibus fœmina ostenderit non esse feudum, creditur [76] masculo cum suo juramento affirmanti cum duodecim sacramentalibus. †. Sed inter dominum & fœminam, domino dicente *feudum*, fœmina negante: probationibus deficientibus detur fœminæ sacramentum. †. Item si sit inter dominum & emptorem [77] feudi: si emptor dicat *non esse feudum*, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris finiatur. Quidam tamen distinguunt: ut si magna eorum pars [78] quæ vasallus ibi tenebat, feudum sit: detur domino sacramentum, alibi fœminæ [79].

TIT. XLII.
DE [80] CONTROVERSIA INTER DOMINUM ET EMPTOREM FEUDI.

DOmino cum emptore feudi agente [81], si vasallus jurare [82] poterit, quod ignorans [83] esse beneficium, vendidisset [84], credens

1 Feudum sine voluntate vasalli dominus alienare non potest: idque Conradi quæ Mediolani non obtinet.
2 tit. 9. in fin. T. eo. An & pignorare? vide Cujac. 4. feud. §. feudum. 4. 28.
3 Feudum vasalli, eo invito, domino alienare Mediolani, etiam sine curia, potest, dum majori, vel æquali, vel majori domino vendatur, non inferiori, at etc. Cur potentiori? quia invitus vasalli potentiori domino subjici, quam inferiori. Quid si mediam partem feudi uni, alteram alteri vendiderit domino? vasallus neutrum recognoscet nisi inter se convenerit: nec enim cogendus est vasallus plures habere dominos.
4 Feudum potest esse in pluribus locis, licet una investitura contineatur.
5 Imo rustico semper non potest, §. 1. J. eod. tit. 26. §. 5. vers. beneficium.
6 Feudum sine domini voluntate vasallus alienare non potest.
7 tit. 3. 9. §. 1. & tit. 10. Feud. tit. 55. J. eod.
8 Subfeudare, id est feudum suum alteri dare vasallus potest, etiam non consentiente domino, idque non in unum, secundum, tertiam & deinceps generationem, sed in infinitum etiam, dummodo feudum suum det æquali, eadem forma & conditione, & quidem sine fraude: hæc enim tria concurrere debent, ut sit. Quid si vasallus in quartam tantum generationem subfeudavit? quarta generatione finita, a quinta generatione feudum revocabit dominus. Dubiores hic.
9 tit. 26. §. 7. vers. beneficium T. eod.
10 Vasallus vasalli cogitur domino servire.
11 In infinitum licet infeudare.
12 Consuetudo. Cujac. id est, proprium jus feudi. tit. 3. §. 1. T. eod.
13 tit. 48. 108. & infra.
14 1 feud. 13. ubi eliminatur.
15 Hanc opinionem probat Ravennas. Ita subfeudans alia conditione, quam habebat feudum amittit, ut & accipiens. Quid si initio eadem lege dedit: postea legem mutavit? Contra Baldus Alvarotus putat feudum committi: id enim in apertam fraudem domini fieri.
16 De pœna inficiatis feudum vid. tit. 39.
17 Feudum ficta, & cum fraude negans vasallus feudo privatur: secus si negat, ductus ignorantia justa & probabili. Quid si sciens, cum dubitatione tamen negat feudum? perinde privatur feudo, ac si palam vel expresse negasset. Quid si dubitans est, non sciens? dilatio danda est, ut certo dem fieri.
18 Id est scienter. §. 5. 7. vers. vasallus. 19 Vers. vasallus. 20 d. 3. §. d. vers. vasallus. 21 Ut successor clerici investitoris feudum tradere cogatur, tit. 40. 22 Imo non coguntur adimplere. 23 Exceptio. 24 Id est, feudum quod ad ecclesiam redit. 25 De vasallo imperfecto, tit. 14. 26 Imo non retinebit, 1. Feud. 6. §. 2. 27 d. tit. 6. in fin. 28 Necessitas enim feudorum bella parit. 29 tit. 26. §. 4. vers. qui clericus. 30 De vasallo qui occidit fratrem domini sui, tit. 42. 31 tit. 24. §. 3. 1. Feud. 5. 32 Non teneri vasallum offerre servitium, tit. 43. 33 tit. 24. §. 3. vers. vasall. §. 7. T. eod. 2. Feud. 21. 34 De alienatione feudi, tit. 44. 35 tit. 14. T. eod. 2. Feud. 52. 36 Vid. tit. 55. J. eod. 37 tit. 57. J. eod. 1. feud. 5. vers. item si fidelis. 38 tit. 14. T. eod. 2. Mynsing. 5. obs. 65. 39 Manens enim adhuc reliquiæ juris dominici.

40 Alienare feudum suum, ne quidem suis filiis vasallus potest invitis agnatis proximis, etiam consentiente domino, vel agnatorum contemptorum. Quid si post feudum acquiratur remotioribus agnatis? feudum ita alienatum revocabunt: licet alienationis tempore proximiores non fuerint.
41 Antiqui, aliud in mem. vid. Cler. 4. feud. §. feud. 4. 41.
42 1. Feud. 8. §. 1.
43 Omnibus non tantum proximis.
44 Imo in filiam vasalli potest confirmare feudum domini: 1. Feud. 8. §. si fuerit feud. In feudo novo, quod ad ipsum dominum reverti possit, ipsum sperato, gratiam feudi sine vasalli potest facere. In antiquo quod a gnatis committi potest, non aeque.
45 Quasi extraneam, §. 1.
46 Etiam tacite, tit. 9. §. 1. vers. porro tit. 26. §. 3. vers. Titius, & tit. 32. vers. inde etiam T. eodem.
47 Remotiores scil. non consentientibus intermediis: nisi sic lege, & licet prohibeatur beneficii alienatio, inter agnatos tamen, si paternum fuit, conceditur.
48 Ad tempus scil. inde revocari potest.
49 Libellus feudi factus agnato, seu feudum datum agnato ad libellum, vel jure libelli, non est, alienatio, vel libellus proprie, sed quasi refutatio: feudum est, non libellus.
50 Puta proximiori, atque sic feudum tamen in quoque transcribi posse quidam putant in eum ad quem proxime alias erat perventurum.
51 tit. 34. T. eod.
52 De feudi controversia inter dominum & vasallum. tit. 46.
53 Petit vasallus investiri? si dominus rettior apud Pares curiæ, ut hic. Quo ordine? si aliud & controversiæ feudum habet vasallus, & feudi controversi investituram probat: si continenti investiendus & fidelitatem jurare debet, rejecta causa principalis in aliud tempus cognitione: nempe ut cognoscatur recte necne interposita fuerit investitura.

nullum aliud feudum possidet à controversis, etiam investiendus est, fidelitatis juramento in aliud tempus rejecto, dum de lite principali cognoscatur: ut tum cognoscatur, juramentum sit admittendum necne. 54 Dixi T. tit. 26. 55 Rectum feudum est quod non datur ad rectum servitium, quodque perpetuum est, & irrevocabile. Feudum vero non rectum est quod alicujus ad meriti contemplatione datur sic, ut revocari possit. 56 De infidelitate pugnam non fieri. tit. 47.
57 Feloniam etiam vasallo committit Dominus: cujus nomine feudum amittit, & ad pugnam provocari quoque potest à vasallo: jure scilicet Longobardiæ quod apud Mediolanenses usu non receptum est. 58 2. Lomb. 54. 59 Quando vasallus feudum perdat. tit. 48. 60 2. Feud. 24. §. 1.
61 Feudum vasallus amittere potest, vel ex sola negligentia domini mortis in discrimine positi non juvandi: qui tamen feudum non amittit: licet eum à perjurio non liberaverit. 62 Ad aliorum domini solvere vasallus non cogitur: ne id quidem quod interposito jurejurando promisit dominus se soluturum. 63 Corradi Regis facta in Roncalia. tit. 49. Cujac. Sed Hotomannus legit Lotharii. 64 Lotharius, Hotom. 65 Roncalia, ut tit. 54. §. 1. T. eod. 52. J. eod. 66 tit. 24. T. eod.
67 d. tit. 24. 68 Feudum sine fidelitate per pactum constitui potest. 69 Præscriptione longi non longissimi temporis, feudi à vasallo alienati dominus revocare potest. vid. §. 1. De probibit. alien. feud. per Feder. 70 tit. 1. vers. nos autem. longi temporis: non tamen XXX. annorum. 71 Pœna vasalli non respondentis ad dilectum. 72 In Lombardia dimidium, in Theutonica, &c. 73 tit. 26. §. 4. vers. si quis clericus, & tit. 30. 74 Cujus juramento fletur in quæstione feudi tit. 50. 75 Feudi controversia inter masculum & fœminam deciditur: in dubio sacramento masculi, cum duodecim sacramentalibus qui secundum conscientiam suam jurant, si modo præsumptio quædam masculo adsit: nam ex contrario si fœmina præsumptione juvabitur, deferendum erit ei sacramentum. c. 2. T. si de feudo fuerit controvers. Idem dicendum est si contentio sit inter dominum & fœminam, vers. sed inter, vel inter dominum & emptorem. vers. Item si. 76 tit. 26. §. 1. 77 Adde tit. 5. §. 5. 78 Partis majoris bonorum ratione in certo territorio existentium, præsumptio elicitur ad cætera bona in eodem loco posita, ut si pars major bonorum alicujus sit feudalis: pars reliqua feudalis quoque intelligatur. 79 Has duas postremas dictiones Cujac. expungit.
80 Electionem dari emptori feudi, cui feudum restituat, dominus an vasallo ignoranti. tit. 51.
81 An rei vindicatione? potest sane: si de dominio directo egerit: sed quia id probari non ita potest commode, aget ex conditione legis. Imp. §. de prob. alien. feudi per Feder. qua possessio sola avocatur. l. 1. C. de donat. quæ sub mod. 82 Si qua conjectura fuerit, ignorantem vendidisse, si sciens vendidit, non jurabit. 83 tit. 26. §. 7. vers. vasallus T. eod. 84 Venditionis verbo hic intelligitur omnis alienatio. adde l. [illegible] 29. in fin. ff. de [illegible]. Quid si qui dominium vendit? dimittit verius possessionem quam transfert, ita non videtur alienasse. In alio qui dimittit, alienat. l. quædam 77. ff. de rei vind.

credens[1] proprium[2]: electioni [3] emptoris committitur [4], utrum domino velit ipsum cedere, an vasallo restituere. Obertus dicit omnia vasallo restituenda. Quo restituto, id beneficium vasallus retinebit, non nocente nec obstante venditione, eo quod ignorans alienavit: & quod dicitur, alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est, cum [5] à scientibus alienatur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est [6] in omnibus alienationibus.

Tit. XLIII.

DE [7] CONTROVERSIA INTER VASALLUM, ET ALIUM DE BENEFICIO.

Vasallus agere & conveniri potest pro feudo, & pro parte feudi, etiam domino absente, & quasi pro re propria. Bald.

SI controversia inter vasallum & alium de beneficio fuerit, adversario proprietatem totius [8], vel partem, vel aliud aliquod jus sibi vindicante: causa per vasallum, etiam domino absente, quasi propria ad finem perducatur: ipse enim solus utiliter agendi [9], & excipiendi habet potestatem: & si pro eo, aut contra eum judicatum fuerit, vel cum adversario transegerit [10], dummodo fraudulenter [11] actum non sit, etiamsi post beneficium domino aperiatur, tale erit, ac si eo causam agente judicatum fuisset: & ideo ab eo ratum haberi oportet.

Tit. XLIV.

QUID [12] JURIS, SI POST ALIENATIONEM FEUDI VASALLUS ID RECUPERAVERIT.

Culpa quæ non transivit in perpetuam privationem, non potest purgari. Bald.

PRæterea si vasallus ante constitutionem Lotharii [13] regis feudum alienavit: quod in quibusdam [14] curiis pro [15] parte, in quibusdam pro toto olim licebat, & ipsum postea recuperabat, pro feudo sibi retinebat: hoc est in causam feudi recadebat. Hodie autem si ipsum alienaverit, siquidem illicite, licet [16] postea [17] recuperavit, tamen penes eum non remanebit: utpote domino ad quemcunque pervenerit, apertum. †. Profecto si domini voluntate vendiderit, per libellum, vel aliter alienaverit: si idem postea recuperaverit feudum, penes eum remanebit, non jure beneficii, sed aut jure proprio, aut jure libelli, aut aliter: secundum quod idem recuperavit: dummodo scias, quod si ad libellum domini voluntate id dederit, siquidem pro libello ei datur singulis forte annis, & hoc jure feudi censebitur. Illud vero jus quod per libellum transtulerit, & postea recuperaverit: pro beneficio non tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum, etiam [18] si feudum domino refutaverit, libellum [19] retinebit.

Tit. XLV. [20]

AN AGNATUS, VEL FILIUS [DEFUNCTI] POSSIT RETINERE FEUDUM REPUDIATA HEREDITATE.

Primo tractat an agnatus possit hereditatem agnati repudiare, & feudum retinere. Secundo an filius vasalli possit hereditatem repudiare, & feudum retinere. Secunda in versicul. si vero.

SI contigerit vasallum sine omni prole decedere: agnatus ad quem universa hereditas pertinet, repudiata [21] hereditate, feudum, si paternum fuerit, retinere poterit: nec de debito hereditario aliquid feudi nomine solvere [22] cogitur: sed in fructibus [23] si quos reliquit, ut de eis debitum solvatur, quo tempore decesserit: (secundum quod supra diximus) considerabitur. †. Ubi vero filium reliquit, ipse non [24] potest hereditatem sine beneficio repudiare: sed aut utrumque retineat, aut utrumque repudiet: quo repudiato, ad agnatos, si paternum sit, pertinebit: & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen consentientibus poterit dominus eum, si voluerit, quasi de novo beneficio investire; quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nullo onere ei hereditario imminente.

Tit. XLVI.

AN [25] APUD JUDICEM, VEL CURIAM DOMINI QUÆSTIO FEUDI DEBEAT TERMINARI.

EX eo, quod supra [26] diximus, ut si inter duos de beneficio fuerit controversia, coram [27] judice, vel arbitro [28] finiatur: talis hic sit quæstio. Quodam sine filio decedente, alius credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo investitus est ejus beneficii nomine, econtra apparent agnati qui feudum sibi vendicant quasi paternum. Est igitur quæsitum, an apud curiam domini, vel judicem sit hæc quæstio terminanda? Et responsum scio, quia ad dominum quodammodo causa spectare videtur: ad quem investitus habebit regressum [29] de evictione: ut coram paribus finiatur curtis. & licet alter per se non possit alterum trahere ad curiæ judicium: generaliter tamen, etiamsi inter duos causa fuerit de beneficio, eos curia vocante, non [30] licebit eorum alicui ejus curiæ judicium [31] declinare.

Tit. XLVII.

QUALITER [32] DOMINUS PROPRIETATE FEUDI PRIVETUR.

Dominus propter feloniam commissam in vasallum, feudi proprietate privatur: sicut econtra vasallus feudo. Bald.

EX facto quæsitum scio, & ego à pluribus quæsivi, si dominus contra vasallum apertam feloniam fecerit: an sicut vasallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate privetur? Et quidam dicunt, ex omni felonia, qua vasallus [33] feudo privatur & dominus [34] proprietate privetur. Alii nonnisi ex magna felonia: alii ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione qualis vasallus sit, utrum per sacramentum, vel non.

1 Ignorans suo fugiens, feudum esse qui vendit, venia dignus est.
2 Feudum & proprium hic opponuntur.
3 Electio hic reo, seu emptori conventio datur, ut rem emptam, hoc est feudum emptum restituat vasallo venditori, an domino vasalli. unde notant, Emptorem in hac specie præferre posse, eum qui utile dominium habeat, directum habenti, adde *l. ult. D. de transact.* ubi debitor potest solvere cedenti, apud quem jus nullum remanserat.
4 Imo non committitur electioni emptoris ut restituat venditori. Est enim in potestate venditoris, probata ignorantia pœnitere, & ita feudum repetere: cum ipso jure nulla fuerit venditio. *Doctores hic.*
5 Sciens qui feudum alienat, privatur feudo.
6 Venditionis verbo omnem alienationem intelligi superius probatum est.
7 Vasallum de feudo agere & conveniri posse, *tit. 52.*
8 Vasallus agere & conveniri potest pro toto feudo & parte ejus: & causam etiam absente domino, ad finem usque perducere, quod & ratum habere dominus tenetur, etiam si post ei feudum aperiatur.
9 *tit. 8. §. 1.*
10 *tit. 26. §. 7.* adde *Clarum 4. sent. §. feudum, quæstione 38.* Transigere, de feudo vasallus potest bona fide: eamque transactionem ratam habere dominus cogitur.
11 Fraudulenter facit, qui prece, vel pretio, vel per dolum, vel per negligentiam, sine vitæ necessitate alienat.
12 De feudi alienatione & recuperatione, *tit. 53.*
13 *tit. 52. J. eodem.*
14 Mediolani *1. feud. 13. & 18. §. 1.*
15 *1. feud. 5. §. 1. in princ.*
16 Semel jure commissum domino feudum semper ei commissum intelligitur: neque id recuperando vasallus redintegrat, vel purgat causam amissionis. unde notant, semel extincta, non reviviscere, vid. *l. qui res 98. §. aream 8. D. de solut.* Quid si vasallus vendidit, needum tradidit? culpa purgari potest: ut hic locus in venditione omnimodo perfecta intelligatur. *Commissa in c. penult. de locato.* Quid si vendidit vasallus, & constituit se nomine emptoris possidere? Alvarotus negat feudum committi. Quid si alienavit, & incontinenti: vel ante motam à domino actionem feudum recuperavit? feudum committi negant doctores: quasi hic recuperatio post intervallum notetur, non momentaria, quæ videlicet fit illico, verbum, *postea* sic intelligunt nonnulli. 17 Id est, post intervallum: ante querelam domini: at non incontinenti. 18 Hanc dictionem despungit Cujacius. 19 Per libellum, *Cujac.* 20 *tit. 54.* 21 Repudiari potest defuncti hereditas ab agnato, & feudum retineri, *ut hic*, à filio non potest, J. Et ita agnatus exheredatus successione feudi antiqui non excluditur. *Goth.* Vid. Treutler. *p. 2. Ex. 12. th. 4. in pr.* Contra *l. 1. 2. ff. de acq. heredit.* Clar. *§. feudum quæst. 76.* Scacc. *de Jud. caus. lib. 2. cap. 9. num. 1510. & seqq.* Ans. 22 *tit. 86. J. eod.* 23 *d. tit. 86. tit. 28. T. eod.* 24 *tit. 51. §. 4. J. eod. l. 1. ff. de adquir. hered.* 25 Coram quo sit quæstio feudi ventilanda, *tit. 55.* 26 *tit. 15. tit. 34.* 27 *1. feud. 18.* 28 *d. tit. 15. tit. 34. T. eod.* 29 *tit. 8. T. eod.* 30 Curiæ judicium non declinatur à vasallo. 31 Judicem, ita Cujacius legendum monet, dixi *tit. 15. T. eod.* 32 De pœna domini feloniam committentis, *tit. 56.* 33 *tit. 5. 6. 7. 24. T. eod.* 34 *tit. 29. vers. dominus T. eod.*

Tit. XLVIII.

DE [35] FEUDO NON HABENTE PROPRIAM [36] FEUDI NATURAM.

Si miles accepit castrum in feudum à duce, ut ipse & sui heredes quibus dederit, id habeant: non habere hoc feudum propriam feudi naturam. Bart.

SI quis ea lege alicui feudum dederit: *ut ipse & sui heredes, & cui* [37] *ipse dederit* [38] *habeant*: Respondeo, iste, qui sic accepit, poterit [39] id vendere, vel donare: vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine voluntate domini alienare, & ille etiam cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo [40] nisi [41] sicut [42] ei datum est. †. Sed qualitercunque ei datum fuerit, *sive ad proprium, sive ad libellum*: licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi censebitur: ut ex his causis ipsum amittat, quibus & verum feudum. †. Ubi ergo sic datum est feudum, *& cui in feudum dederit*, aliud est: & propriam feudi naturam habet [43].

Tit. XLIX.

DE [44] EO QUI FINEM [45] FECIT AGNATO DE FEUDO PATERNO.

TRes erant agnati, vel plures: unus eorum habebat feudum, quod erat paternum: sed alter eorum finem & refutationem [46], ei suisque heredibus, & cui ipse dederit, fecit, decessit iste sine filio masculo. Alter qui non refutavit, vendicat sibi totum. Alter vero, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidam Mediolanenses interrogati, responderunt non [47] obstare illud pactum, nisi feudum omnino refutaverit, vel nisi ad hoc refutaverit, ut dominus eum quasi de novo [48] beneficio investiret. Tunc enim secuta investitura nova, quasi novum sit feudum, non succedit.

Tit. L.

DE NATURA SUCCESSIONIS FEUDI.

SUccessionis feudi talis est natura [49], quod ascendentes non [50] succedunt: verbi gratia pater filio: inferius vero filius patri succedit, & non [51] filia nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineum [52]. Tunc enim succedit filia matri [53] & patri: secundum quosdam [54] succedit nepos ex filio [55] solus: & sic usque in infinitum [56]: ex latere omnes per masculos descendentes, usque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum [57] autem voco, quicunque ex superioribus id acquisivit: dummodo scias quod si quis habens beneficium, quatuor superstitibus filiis decedat: & feudum ad unum solum ex divisione deveniat, & iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patrueles dicuntur, & ad unum [58] eorum beneficium feudi ex divisione perveniat: & similiter iste superstitibus filiis decedat, qui patrueles dicuntur: ad quorum unum feudum similiter pervenit: sicut etiam ex aliis superioribus vel primis fratribus supersunt masculi: si ille qui feudum habet, decesserit nullo filio relicto: an ad omnes, vel ad quos perveniat, quæritur? Respondeo, ad solos, & ad omnes qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti vero proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearum: sed omnibus hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

Tit. LI.

DE [59] CAPITANEO QUI CURIAM VENDIDIT, AN INTELLIGATUR BENEFICIUM VENDIDISSE.

QUidam capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficii. Controversia est inter capitaneum & emptorem, dicente emptore se curiam cum beneficio emisse: domino vero contra dicente, ad eum beneficium non pertinere. Respondetur, illud beneficium non [60] contineri, nisi expresse de eo actum sit.

1. QUæsitum [61] esse apud me scio: si filius vivente [62] patre dominum offenderit, ita quod feudum amitteret, si pater decessisset: utrum feudum amittat: vel non? secundum istos sic, secundum Gerardum non, & Obertum similiter.

Dispositio solius animi ad delictum, non perficit delictum: sed insidiæ habentur pro delicto contra dominum consummato. Bald.

2. SI [63] voluerit vasallus dominum offendere, sed [64] non laboraverit: feudum non amittit. Gerardus & Obertus, similiter etiam si laboraverit, non amittit feudum, nisi [65] insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

Feudum non transit ad fœminam, licet per pactum sit actum, si vasallus superest. Bald.

3. SImiliter [66] si quis investitus fuerit de feudo, ita ut ad fœminas transiret, & duas filias tantum reliquerit, quarum una filium habeat, & altera filiam: utrum post mortem illarum masculus tantum feudum habere debeat? secundum Gerardum masculus tantum. Obertus contra. & econtra si filios ille habuerit.

FIlius [67] non [68] potest recusare hereditatem patris absque feudo, propinquus autem potest.

Si contentio est inter vasallum & emptorem de feudo, vasallo deficiente in probatione, electio jurisjurandi datur emptori. Bald.

SI [69] contentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo: cum filia feudum habere non poterat: quia dicat ipsa, hoc est de mea hereditate: [70] & ille dicat, imo de feudo: electio [71] propinqui erit discernere veritatem jurejurando. Gerardus & Obertus. Et similiter si contentio fuerit inter aliquem qui emisset [72] à seniore, & vasallum: qui dicat vasallus, hoc est de feudo meo: ille autem neget: electio emptoris est veritatem jurejurando discernere, cum pares curtis veritatem non testantur: Gerardus & Obertus.

Feudum non potest constitui sub pacto legis commissoriæ. Bald.

6. SImiliter [73] feudum lege commissoria [74] datum non valet, id est, si ad certum tempus pecunia non solvatur creditori, ut habeat in feudum. Gerardus. & secundum Obertum valet.

7. SImiliter [75] potest feudum dari ad certum [76] servitium. Gerardus & Obertus.

35 Quando feudum liceat alienare, *tit. 57.*
36 Vid. *tit. 81. J. eod.*
37 *tit. 2. 26. J. J. vers. feudum, T. eod.*
38 Sine domini consensu.
39 Alias non poterit, *tit. 55.*
40 An saltem pro Alode? & si pro Alode num debebuntur laudimia? vid. Gl. Ald. Alvarot. Curtium *4. parte ultima consil. 2. regula vers. feudo quæ.*
41 Hic lego, nisi & sic datum est, *arg. vers. ult. J. eod.*
42 *tit. 34. §. 1. T. eod.*
43 Non habet. *Hotom.*
44 Quando pactum non obstat successioni feudi, *tit. 58.*
45 Id est, refutationem.
46 Refutatio hæc diversa ab ea quæ fit domino: de qua vid. *tit. 14. T. eod.*
47 Facit *tit. 26. in fin. T. eod.*
48 His duobus casibus qui feudum paternum refutat Titio, ejusque heredibus, in id regressum nunquam habet, quia omnino refutavit, quia consensit ut Titius de feudo refutato, tanquam de novo investiretur. Hæc feudi novi natura est, atque conditio, ut agnatus agnato in eo non succedat *1. feud. 8. in fin. T. eod.*
49 A qua sæpius conventione disceditur, *ut tit. 84. J. eod.*
50 *Excipe d. tit. 84.*
51 *1. feud. 1. §. 3.*
52 *tit. 11. T. eod.*
53 *1. feud. 15.*
54 Gerardum §. *tit. 51. §. 3. J.*
55 Ex filia, quidam ita legunt.
56 *1. feud. 1. §. 4.*
57 Paternum feudum quid, adde *1. feud. 4. §. 2.*
58 *tit. 93. J. eod.*
59 Beneficium in curiæ venditione non continetur. *tit. 60.*
60 Dixi *tit. 26. §. 7. vers. in generali T. eod.*
61 Utrum filius vasalli feudum amittat vivo patre, *tit. 61.*
63 Indignum est filius successione feudi ob feloniam commissam vivo patre, *ut hic.* nisi à patre ad dominum reductus eum placarit. *tit. 55. §. 1. J. eod.*
64 Non puniri vasallum ex sola cogitatione *tit. 62.*
62 Adde *l. 18. ff. de pœnis.*
65 *1. feud. 5. & 16.*
66 De successione nepotis ex filia. *tit. 63.*
67 Differre agnatum à filio in successione feudi. *tit. 64.*
68 *tit. 45. T. eod.*
69 De contentione feudi inter filiam & propinquum, vel inter vasallum & emptorem. *tit. 65.*
70 Id est, alode.
71 Dixi *tit. 25. §. 1.*
72 *tit. 41. T. eod.*
73 De pacto legis commissoriæ. *tit. 66.*
74 *1. Feud. 27.*
75 Ut feudum ad certum servitium dari possit. *tit. 67.*
76 *tit. 23. T. T. tit. 104. J. eod.* ita ad incertum *104. in fin. principii.*

TIT. LII.
DE PROHIBITA FEUDI ALIENATIONE PER LOTHARIUM[1].

Feudum vaſalli non alienent ſine voluntate dominorum ſuorum. Bald.

Lotharius divina favente CLEMENTIA III. Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus, ac triumphator, ſemper Auguſtus Univerſo populo.

IMperialis benevolentiæ proprium eſſe judicamus, commoda ſubjectorum inveſtigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi: ſimiliter reipubl. bonum ſtatum, ac dignitatem imperii omnibus privatis commodis præponere. Quocirca omnium fidelium noſtrorum tam futurorum quam præſentium noverit univerſitas, qualiter dum apud Roncalias[2] ſecundum antiquorum imperatorum conſuetudinem pro juſtitia ac pace regni componenda conſideremus: omnia quæ ad honorem imperii Romani ſpectare videntur, ſolicite indagantes, perniciosiſſimam peſtem, & reipubl. non mediocre detrimentum inferente reſecare propoſuimus. Permultas enim interpellationes ad nos factas comperimus[3] milites ſua beneficia paſſim diſtrahere: ac ita omnibus exhauſtis, ſuorum ſervitia ſubterfugere: per quod vires imperii maxime attenuatas cognovimus, dum proceres noſtri milites ſuos omnibus beneficiis ſuis exutos ad fœlicis. noſtri numinis expeditionem nullo modo transducere valeant. Hortatu itaque & conſilio archiepiſcoporum, ducum, comitum, marchionum, palatinorum, cæterorumque nobilium, ſimiliter etiam judicum hac edictali lege in omne ævum Deo propitio valitura decernimus, nemini[4] licere beneficia quæ à ſuis ſenioribus habent, ſine ipſorum permiſſione diſtrahere, vel aliquod commercium[5] adverſus tenorem noſtræ conſtitutionis excogitare, per quod imperii vel dominorum minuatur utilitas. Si quis vero contra hæc noſtræ legis ſaluberrimæ præcepta ad hujuſmodi illicitum commercium acceſſerit, vel aliquid in fraudem hujus legis machinari tentaverit: pretio[6] ac beneficio ſe cariturum agnoſcat. Notarium[7] vero qui ſuper hoc tali contractu libellum vel aliud inſtrumentum conſcripſerit: poſt amiſſionem officii, ipſum infamiæ periculum ſuſtinere ſancimus. Dat. 7. die menſis Novembr. M.C.XXXVI.

Imperator LOTHARIUS Auguſt. univerſo populo.

2. SAtis bene diſpoſitum ad utilitatem regni, & ad pernicioſam peſtem deſtruendam, in ſcriptis inſerere curavimus. Quidam[8] miles bina beneficia à duobus dominis, prout ſolitum eſt, acquiſivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter ſe dividentes, alter eorum domino ſuo pro beneficio quod ad eum pervenit, fidelitatem nullo antepoſito[9], ſicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater pro ſuo beneficio alteri domino ſuo ſimiliter, quia nullum alium dominum habere videbatur, nullo antepoſito fidelitatem fecit. Defuncto poſteriore fratre ſine filiis, utique[10] feudum in querimoniam venit, ut prius perſonam, & ſic dominus poſterior talem fidelitatem quærit, qualem ejus frater fecerat. Quas amputantes altercationes, ſancimus quod frater fecit [ſcilicet in dando ſimpliciter] nil[11] ſuperſtiti obeſſe: licet in ſecundam & tertiam generationem, & uſque in infinitum pervenit, ſi hoc actum erit.

Si vaſallus intra annum & diem doloſe non petierit inveſtituram, amittit feudum. Si vero juſta cauſa impeditus non fecerit, non perdit feudum. Bald.

Imperator LOTHARIUS Auguſtus, &c. Eugenio[12] papæ, & univerſo populo.

1. QUoniam inter[13] dominum & vaſallum nulla fraus nec ullum malum ingenium debet intervenire, idcirco per hanc præſentem legem ſancimus, ſi vaſallus non[14] doloſe per annum[15] & diem ſteterit quod à domino ſui beneficii inveſtituram non petierit: feudum non ob hoc amittat. dolus[16] enim abeſſe videtur, ſi juſta cauſa impediente ſteterit. Dat 6. Kalendas Septembr. anno à nativitate Domini M.C.XXVII. indictione V.

TIT. LIII.
DE PACE[17] TENENDA INTER SUBDITOS, ET JURAMENTO FIRMANDA ET VINDICANDA: ET DE POENA JUDICIBUS APPOSITA, QUI EAM VINDICARE, ET JUSTITIAM FACERE NEGLEXERINT.

FRIDERICUS *Dei gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, univerſis ſubjectis ſuis Imperii*, Salutem.

HAc edictali lege in perpetuum valitura, jubemus, ut[18] omnes noſtro ſubjecti imperio, veram & perpetuam pacem inter ſe obſervent: & ut inviolata inter omnes perpetuo obſervetur, duces, marchiones, comites, capitanei, valvaſores, & omnium locorum rectores, cum omnibus locorum primatibus & plebeiis, à decimo octavo[19] anno[20] uſque ad ſeptuageſimum, obſtringantur juramento, ut pacem teneant, & rectores locorum adjurent in pace tenenda atque vindicanda: & in fine uniuſcujuſque quinquennii de prædicta pace tenenda omnium ſacramenta renoventur. †. Si quis vero aliquod jus de quacunque re vel facto contra aliquem ſe habere putaverit, judicialem[21] adeat poteſtatem, & per eam jus ſibi competens exequatur. †. Si quis vero auſu temerario prædictam pacem violare præſumpſerit: ſi[22] civitas eſt, pœna centum librarum[23] auri[24] cameræ noſtræ inferenda puniatur; oppidum vero triginta[25] libris auri mulctetur; duces autem, marchiones[26], & comites quinquaginta auri libras præſtent: capitanei quoque & majores valvaſores, viginti[27] auri libris puniantur: minores vero valvaſores & omnes alii prædictæ pacis violatores[28] tres libras auri inferre cogantur, &[29] damnum paſſo ſecundum leges reſarciant. §. 1. Injuria ſeu furtum legitime[30] puniatur. †. Homicidium quoque & membrorum diminutio, vel aliud quodlibet delictum legaliter[31] vindicetur. †. Judices vero & locorum defenſores, vel quicunque magiſtratus[32] ab Imperatore, vel ejus voluntate conſtituti ſint confirmati, qui juſtitiam facere neglexerint, & pacem violatam vindicare legitime ſuperſederint: damnum omne injuriam paſſo reſarcire[33] compellantur: & inſuper ſi major judex eſt, ſacro ærario pœnam decem librarum auri præſtet: minor autem pœna trium librarum auri mulcetur. †. Qui[34] vero ad prædictam pœnam perſolvendam inopia dignoſcitur laborare, corporis[35] ſui correctionem cum verberibus patiatur: & procul ab eo loco quem inhabitat, quinquaginta milliaria per quinquennium vitam agat.

Domus ubi conventicula aut conſpirationes fiunt, conſiſcantur: & receptans violatorem legis, pari cum eo pœna punitur. Bald.

§. 2. Conventicula[36] quoque in civitatibus, omneſque conjurationes, & extra, etiam occaſione parentelæ, & inter civitatem & civitatem, & inter perſonam & perſonam, ſive inter civitatem & perſonam, modis omnibus fieri prohibemus: & in præteritum factas caſſamus, ſingulis conjuratorum pœna unius libræ auri puniendis. Epiſcopos vero locorum eccleſiaſtica cenſura violatores hujus ſanctionis, donec ad ſatisfactionem veniant, volumus coërcere. Receptatoribus[37] etiam malefactorum, qui prædictam pacem violaverint, & prædam ementibus, noſtram indignationem ſubituris, & eiſdem pœnis feriendis. Præterea bona ejus publicentur[38], & domus ejus deſtruatur[39]. Qui pacem jurare & tenere noluerit, beneficio & lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactiones[40], maxime ab eccleſiis (quarum abuſus jam per longa tempora inolevit) per civitates & caſtella omnino condemnamus & prohibemus: & ſi factæ fuerint, in duplum reddantur.

Sacramenta puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum, inviolabiliter obſerventur. Jacob. de Bel.

§. 3. Item ſacramenta[41] puberum ſponte facta ſuper contractibus rerum ſuarum non retractandis, inviolabiliter cuſtodiantur. Per vim autem & juſtum metum etiam à majoribus (maxime ne querimoniam maleficiorum commiſſorum faciant, extorta,) nullius eſſe momenti jubemus.

TIT. LIV.
DE ALLODIIS[42]

AD hoc qui allodium ſuum vendiderit, diſtrictum & juriſdictionem[43] imperatoris vendere non præſumat: & ſi fiat, non valeat. Si vero contigerit allodium aliquod etiam infeudatum[44] conferri eccleſiæ, vel pro oblatione fidelium, vel per emptionis & venditionis, alterius ve hujuſmodi contractum: infeudatus niſi per gratiam eccleſiæ, tanquam de novo receperit, feudum quod habebat, retinere non poterit. Ut autem æquitas quæ in[45] paribus cauſis paria jura deſiderat, per univerſitatem totius imperii ſervetur: firmiter ſtatuimus, tam in Italia quam in Alemania, ut quicunque indicta publica expeditione Romam, ad ſuſcipiendam imperii coronam, regem, aut ſub rege dominum ſuum non[46] adjuverit, aut eundo cum ipſo, aut pro quantitate[47] feudi ſtipendia militiæ perſolvendo, ſi de vocatione legitima à domino ſuo convinci per compares ſuos poterit, feudum perdat: & dominus in ſuos uſus illud habeat redigendi liberam facultatem.

TIT. LV.
DE PROHIBITA FEUDI[48] ALIENATIONE PER FRIDERICUM[49].

Omnis alienatio feudi contra hanc legem facta etiam antiqua quantumcunque, caſſatur, & bonæ fidei emptori pretium reſtituitur. Bald.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus.

IMperialem decet ſolertiam ita reipublicæ curam gerere, & ſubjectorum commoda inveſtigare, ut regni utilitas incorrupta perſiſtat, & ſingulorum ſtatus jugiter ſervetur illæſus. Quapropter dum ex prædeceſſorum noſtrorum more univerſalis curiæ Roncaliæ[50] pro tribunali ſederemus, à principibus Italicis, tam rectoribus eccleſiarum, quam aliis fidelibus regni, non modicas accepimus querelas, quod beneficia eorum & feuda quæ vaſalli ab eis retinebant, ſine dominorum licentia pignori obligaverant, & quadam colluſione nomine libelli[51] vendiderant, unde debita[52] ſervitia amittebant: & honor imperii, & noſtræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo conſilio epiſcoporum, ducum, marchionum, & comitum, ſimul etiam & palatinorum judicum, & aliorum procerum, hac edictali Deo propitio perpetuo valitura lege ſancimus, ut[53] nulli liceat feudum totum vel partem[54] aliquam vendere vel pignorare, vel quocunque modo diſtrahere ſeu alienare, vel pro anima judicare, ſine permiſſione illius domini ad quem feudum ſpectare dignoſcitur. Unde Imperator Lotharius[55] tantum in futurum præcavens ne fieret, legem promulgavit. Nos autem ad pleniorem regni utilitatem providentes, non[56] ſolum in poſterum, ſed etiam hujuſmodi alienationes illicitas hactenus[57] perpetratas, hac præſenti ſanctione caſſamus, & in irritum deducimus, nullius[58] temporis præſcriptione impediente: quia quod[59] ab initio de jure non valuit, tractu temporis convaleſcere non debet: emptori bonæ fidei ex[60] contracto pro actione de pretio contra venditorem competente. Callidis[61] inſuper machinationibus quorundam obviantes, qui pretio accepto, quaſi ſub colore inveſtituræ, quam ſibi licere dicunt, feudum[62] vendunt, & in alios transferunt: ne tale figmentum vel aliud ulterius in fraudem hujus noſtræ conſtitutionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: pœna[63] auctoritate noſtra imminente, ut venditor & emptor, qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraxiſſe, feudum amittant: & ad dominum libere revertatur. Scriba vero qui hoc inſtrumentum ſciens conſcripſerit, poſt amiſſionem officii, cum infamia

Poſſis & fugientem una cum re tibi obligata manu injecta capere & judici offerre. imo poſſis & ſine re fugientem capere & judici ſiſtere. *Bart. in l. ſi alius. §. belliſſime ff. quod vi.* Illud literis aureis dignum eſt, Civitatem, quæ ſuperiorem nullum habeat, res ſibi ab alia civitate ereptas, propria authoritate per vim recuperare, ubi judicis non ſit copia. *Bart. in l. 1. C. de his qui in ſe cauſa.* Ravennas *hic.* atque ita in alieno etiam territorio: quippe in ſuo ac proprio territorio, judicis haberet copiam, aut certe judicis copia ei non deeſſet. 22 Pœnas pecuniarias gradatim præſtat quiſque quo major & nobilior eſt, *ut hic.* notanda hic proportio eſt pœnarum, pœnam civitatis pacem violanti eſſe auri librarum 100. Oppidi 30. Ducis, Marchionis & Comitis, 50. Capitanei & majoris valvaſoris 20. minoris valvaſoris 3. 23 Pœnam pecuniariam reus non tantum præſtat adverſario, ſed & damnum ipſum, *ut hic cap. 1. de injuriis.* Interdum & tertiam pœnam patitur corporalem. §. 1. J. *eod. l. lucatio. §. illicite ff. de pœnis.* 24 Urſpergenſis legit Marcas. non idem tamen eſt marca & libra. Marca duas libras continet. 25 Pari ſcilicet, Omnis pœna auri, auri pari intelligitur. 26 XX. ita legunt veteres, Radevicus & Guntherus. 27 Marchiones 40. Comites 40. *Urſpergenſ.* 28 Vid. *Urſpergenſ.* 29 Decem: alii prout facultas fert, uſque ad tres. *Urſpergenſ.* 30 Injuriæ pœna legitima eſt, *ut hic.* At quæ? In civili injuria, ex Prætoria, pura æſtimata, judex definit pœnam. §. *pœna 7. Inſtit. de injuriis.* In criminali pœna arbitrio, Judex arbitrio ſuo eam definit. *l. ult. in fin. ff. de injur. §. in ſumma 10. Inſt. de injur.* una tamen injuria per aliam tollitur. *l. 6. l. 7. §. 1. ff. de injuriis.*

§. 2. & proprium 42. T. jus proprii 44. T. eod. hereditas 45. & 51. §. 3. res mancipi à Sigeberto. 43 Aliud feudum, aliud juriſdictio, *ut hic, & tit. 5. T. eod. 1. feud. 5. in fin.* Ideoque à vaſallo acquiſita, feudo non adcreſcunt, *tit. 8. §. 2. T. eod.* alienatione feudi juriſdictio non comprehenditur 26. §. 7. *verſ. in generali T. eodem.* Et tamen veriſimile ad inſtar feudi, ſine domini conſenſu alienari juriſdictionem non poſſe. 44 Allodium infeudari poſſe. 45 Paria paria juris conſervantur. 46 Vid. 24. §. 2. T. *eodem.* 1. *feud.* 5. 47 Vid. *tit.* 40. 48 Proprie, vix eſt enim ut hæc conſtitutio ad feuda impropria pertineat, *de quibus tit.* 45. T. *eod.* quæ naturam & conditionem recipiunt mutuæ domini & vaſalli conventionis. 49 *tit.* 3. §. 1. T. *eodem. Radevic.* 2. c. 7. adde Guntherum. 50 Dixi *tit.* 52. T. *eod.* 51 Ant inveſtituram J. *eod.* 52 Cauſa hujus conſtitutionis. 53 Prima regula de feudorum alienatione & pignoratione. 54 Etiam jus vetus abrogatur, 9. §. 1. T. *eod.* 1. *feud.* 21. §. 1. 55 *tit.* 52. §. 1. T. *eod.* 56 Secunda regula de feudorum alienatione. 57 Leges plerunque trahuntur ad præterita. dixi *ad l. 7. C. de legibus.* non tamen triginta annorum. *tit.* 9. §. 1. *ad* §. 4. 1. *feud. ult.* 58 Longi ſcil. adde *tit.* 40. T. *eod.* 60 *l.* 11. *ff. de* [illegible] 59 Dixi *ad l. 29. ff. de reg. jur. & ad c. 18. de reg. in 6.* 61 Tertia regula de feudorum alienatione. 62 Quarta regula, ſeu prima cauſa feudi amittendi. 63 Adde *tit.* 52. §. 1. *in fin.* T. *eod.*

1 Scil. *tit.* 3. §. 1. *tit.* 9. 24. §. 3. 30. 44. T. *eod.* 55. J. *eodem.* Goth. Maſin. *ad Confuet. Pariſ. tit. 1. de feſſ. num.* 80. putat hic in ſuperſcriptione errorem à librariis commiſſum & conſtitutionem hanc non eſſe Lotharii III. ſed II. Ans.
2 *tit.* 33. §. 1. *tit.* 40. T. *eod. tit.* 55. J. *eod.* Guntherus 2. *Ligurini.* Anthuat. habita C. ne filius pro patre. Roncaliæ campi ſupra Padum non procul à Placentia in quibus ſolebant Imperatores olim conventus cogere ſolennes. adde *Abbatem Urſpergenſ.*
3 Cauſa hujus conſtitutionis.
4 Regula generalis de alienatione feudorum, adde *tit.* 55. J. *eod.*
5 Puta pignus.
6 *tit.* 24. §. 3. *in fin.* T. *eod.*
7 De pœna notarii contractum illicitum conſcribentis. Goth. Imo etiam manus amiſſione punitur. vid. J. *tit.* 55. §. *ſcriba.* Ans.
8 *tit.* 93. J. *eod.*
9 Id eſt, excepto: quod eſt feudi ligii proprium *tit.* 99. J. *eod.*
10 Utrumque feudum in unam ut prius venit perſonam. ita legitur in fragmentis Ardizonis.
11 Feudum diviſione heredum naturam ſuam non immutat.
12 Nihil Eugenio ad Lotharii III. tempora, ideoque hanc vocem Maſinnus expungit. *in Confuet. Pariſ.*
13 *tit.* 97. J. *eod.*
14 Aliud ſi doloſe 2. *feud.* 21.
15 1. *feud.* 22.
16 *tit.* 97. J. *eod.* Dolus abeſſe videtur ſeu intelligitur, ſi juſta cauſa impediens præbetur. Ita legitimum tempus nunquam peremptorium, ſi legitima probetur excuſatio, *arg. l. Cum à matribus* 8. *Cod. qui petant tutor. l. quæſtum* 60. *ff. de re judicata.*
17 Inita cum Mediolanenſibus, primo bello Mediolanenſi.
18 Lex in quoquo territorio ligat ſolos ſubditos: extra territorium, non obligat. *l. ult. ff. de juriſdictione.*
19 Male XVI. J. *de pace Conſtantiæ*, §. 17. & apud Radevicum XIV. *lib.* 3. *c.* 41.
20 Hæc eſt plena pubertas, Langobardiis legitima, *l.* 1. *& l. ſi infans.* J. *de prohibit. alien.* nis. quam qui non impleverunt, Gunthero pupilli dicuntur.
21 Jus ſibi dicere nemo poteſt, ſed judicem adire & in jure ius ſuum perſequi. Quid non licebit debitorem fugientem perſequi vel prehendere? Poſſis fugienti rem tuam auferre:

31 Homicidii ſponte non ad ſuam tuendam, ſine cauſa admiſſi pœna legalis, hoc eſt, legitima, *ut hic.* Atque capitalis. *l.* 3. §. *ſi panelt. ff. ad l. Corn. de ſic.* §. *item lex Cornelia Inſt. de publ. jud.* Quid ſi homicidium ſequutum eſt pacis violatio? *Vid.* §. *ſi quis.* T. *de pace tenenda.*
32 Judices in civitatibus Imperio ſubjectis ab Imperatore ejuſve voluntate conſtituendi, *ut hic.* Verum conſuetudine receptum eſt, ut ſingulæ civitates, ſua regimina habeant, & merum imperium à ſe: ut alias Præſes Provinciæ habuit. *Goth. l. ult. C. de præſcript. longi temporis.*
33 Pœnam in corpore patitur violator pacis, ut & Judex in jure reddendo negligens, ſi pecuniariam ſolvere non poſſint. Ita nemo inopia tuetur à pœna: minuitur tamen aut potius multa remittitur propter inopiam. *l. ult. C. de modo mulctar.* Quid ſi pœnæ ſolutor partem ſolverit? ratione alterius etiam partis, corporalem pœnam pati poteſt: hic enim agitur de integra ſolutione.
34 Adde *l.* 2. *C. de commerciis. l. ult. C. ne famil. baptiſm.* adde *Juſtinum l.* 9.
35 Dixi *ad l.* 1. *in fin. ff. de pœnis.*
36 Adde *l.* 15. *C. de epiſcop. l.* 5. *C. de his qui ad Eccleſ. confugiunt. l.* 1. *ff. quod cujuſque univerſ. l.* 1. *ff. C. de collegiis.* conventicula poſſeſſionis noſtræ tuendæ cauſa hic non prohibetur *J. Gracchus. C. ad l. Jul. de adult.* non confœderationes civitatum inter ſe, ad mutuam tutelam, ſed coitiones illicitæ. *l. Conventicula C. de epiſcopis.*
37 *tit.* 27. §. 1. T. *eod. l.* 1. *ff. de recept. l. ultim. ff. de abigeis. l.* 1. *C. de his qui latron. l.* 14. *C. de furtis. l.* 3. §. 3. *ff. de incendio ruina. l. ult. C. ad l. Juliam de vi publ. l.* 13. *C. ad l. Fab. de plag. l.* 1. *C. de iræm. penal.*
38 In populum publicentur, diſpenſentur à judice, diripiantur. Guntherus.
39 Vide quæ ſcripſi *ad leg.* 20. *ff. communi dividundo. l.* 24. *ff. de pœnis. l.* 4. *ff. de re militari.*
40 Pecuniæ ſcilicet. *l.* 2. *C. de epiſcopis.* §. 2. J. *de ſtatutis & conſuetudine. l.* 6. §. 3. *de officio proconſ.*
41 Transferta eſt hic §. in titulum *C. ſi adverſus vendit.*
42 *tit.* 17. *in fin.* 26. §. 1. & 29. T. *eod.* Alodium, cujus poſſeſſor nemini laudes eſt. Inde alodium, proprietas dicitur 19. T. *eod.* 1. *feud.* 4.

famiæ periculo manum [1] amittat. Præterea si [2] quis infeudatus major [3] quatuordecim annis sua incuria vel negligentia per annum [4] & diem steterit quod feudi investituram à proprio domino non petierit: transacto hoc spatio feudum amittat, & feudum ad dominum redeat [5].

Si vasallus legitimæ ætatis non iverit cum domino in expeditionem, vel illuc, non miserit alium pro se domino acceptabilem: vel non solverit domino dimidiam partem reditus feudi unius anni: feudum amittet. Baldus.

§. 1. Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quam in Alemania, ut [6] quicunque indicta publica expeditione vocatus à domino suo, in eadem expeditione spatio competenti temere venire supersederit, vel alium [7] pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium [8] reditus feudi unius anni domino non subministraverit, feudum quod ab episcopo, vel alio domino habuit, amittat: & dominus feudi in usus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem. †. Præterea ducatus, marchia, comitatus, de cætero non [9] dividatur [10]: aliud [11] autem feudum, si consortes voluerint, dividatur: ita [12] ut omnes qui partem feudi habent jam divisi, vel dividendi, fidelitatem faciant: ita [13] tamen, ut vasallus pro uno feudo plures dominos habere non compellatur: nec dominus [14] feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Si filius vasalli offendit dominum patris sui, tunc aut pater à domino requisitus debet eum ducere ad satisfaciendum domino, aut filium à se separare: alioqui privabitur feudo. Bart.

§. 2. Insuper si filius [15] vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino: vel à se filium separet: alioqui feudo priveтur. Si autem pater vult eum deducere ut satisfaciat, & filius contemnit: patre mortuo in feudum non succedit: nisi prius satisfecerit domino. Parique modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat. †. Illud quoque præcipimus, ut si vasallus de [16] feudo suo alium vasallum habuerit: & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro servitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine [17] fraude ante [18] habuerit, feudo suo privetur: & ad dominum suum à quo ipse tenebat, revertatur: nisi requisitus ab eo, paratus fuerit satisfacere majori domino quem offenderit: & nisi vasallus idemque dominus à domino suo requisitus [19], eum qui majorem dominum offenderit, requirat ut satisfaciat, suum feudum amittat. †. Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controversia, domini sit cognitio, & per eum controversia terminetur. Si vero inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub fidelitatis debito conjuratos terminetur. Illud quoque sancimus, ut in omni sacramento fidelitatis imperator [20] nominatim excipiatur.

Tit. LVI.

Quæ [21] sint regaliæ [22].

Imp. Fridericus.

Regaliæ [23], armandiæ [24], viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex [25] quibus fiunt navigabilia, portus, ripatica [26], vectigalia [27], quæ vulgo dicuntur telonia, moneta [28], multarum pœnarumque [29] compendia [30], bona vacantia [31], & quæ ut ab indignis [32], legibus auferuntur, nisi [33] quæ specialiter quibusdam conceduntur: bona contrahentium incestas [34] nuptias, condemnatorum [35] & proscriptorum, secundum quod in novis [36] constitutionibus cavetur, angariarum [37], parangariarum, & plaustrorum [38], & navium præstationes, & extraordinaria [39] collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorum [40] magistratuum ad justitiam expediendam: argentariæ [41] & palatia in [42] civitatibus consuetis: piscationum [43] reditus & salinarum [44], & bona committentium crimen majestatis [45], dimidium [46] thesauri in loco Cæsaris inventi, non data opera, vel loco religioso: si data opera, totum ad eum pertineat.

1 Vide quæ dixi ad Novell. 134. c. ult.
2 Secunda causa feudi amittendi.
3 Minori succurritur.
4 Dixi 1. feud. 22.
5 Nisi restituatur nam lex ultima C. in quibus caus. in integrum. locum etiam habet in præscriptionibus statuto & consuetudine inducta.
6 Tertia causa feudi amittendi.
7 Licet vasallo muneris sui vicarium dare ut hic: facit tit. 99. in fin. & 100. J. eod.
8 tit. 40. T. eod. leg. ult. l. §. 2. ff. qui & à quibus manu l. 25. in fin. ff. de oper. liber. l. 1. T. eodem.
9 Quinta regula de alienatione feudi per divisionem.
10 Sed majori natu deferatur: aut eo furioso, aut infami, secundo genito. Aurea bulla Carol. 4. cap. 25. alia feuda dividi possunt, vide J. eod.
11 Non regale scilicet, tit. 26. §. 4. vers. omnes. T. eod. 1. feud. 9.
12 Vide tit. 77. J. eodem.
13 tit. 102. J. eodem.
14 tit. 9. in fin. 34. T. eod. 1. feud. 22. §. 1.
15 Dixi ad tit. 51. T. eod.
16 2. feud. 3. §. 1. & tit. 9.
17 Hinc illud Gallorum, Le vasal se peut jouer de son fief, jusques à la main mettre au baston: vel, jusques à demission de foy: id est, feudo suo abuti potest, dum ne à fide & clientela se suumque feudum subducat.
18 tit. 28. in fin. T. eod.
19 tit. 6. vers. hoc bonum. tit. 22 24. §. 1. 2. vers. illud tit. 27. §. 2.
20 Vid. tit. 7. T. eod.
21 Quid: regalia quæ sint: Nam hic exempla quædam subjiciuntur, tantum ut non ipsa Regalia finiuntur? Regalia, jura sunt summa Regis ac regni: Regi ejusque fisco vel Coronæ debita honoris supremi ergo, quasi laborum præmia, ut regi, regnoque tuendo inserviant. Horum quædam majora, quædam minora sunt. Majora sunt hæc. Legem condere, Magistratus creare. Nobilitati & famæ restituere, legitimare spurios, monetam cudere, Ætatis veniam concedere. Jure regni incolendi donare extraneum, Tabelliones creare, superindicta imponere Pœnæ Capitalis & Jurisjurandi gratiam facere, ut possit agere. Minora vero sunt hæc, multarum & pœnarum compendia, tributa & similia. Quid potestne ea cedere Princeps? Potest: his temperamentis adjectis, ut ne Regalia jura sua cedat sine summa necessitate, ac ut ea cedat ex causa necessaria, ut ne ea tota cedat, deinde ut quæcunque cedit, suopte motu ac sua sponte, sciens prudensque cedat, Principatus jure semper excepto: quod etsi nominatim non fuerit exceptum, tacite tamen exceptum intelligatur: (cum adversus omnes regalia possidentes, in ejus regno, sua instituendæ actionis habeat adeo ut jus id nullo tempore possit præscribi. Videamus qua lege cedi possint? specialiter cessa, specialiter ac restricte; similia tamen etiam intelliguntur. Quid si generaliter cessa? si eum ducatu comitatu aut regali aliqua dignitate cessa, etiam majora jura Regaliorum (de quibus supra,) translata intelliguntur: si sine regali dignitate, minora tantum. Quid si quædam expressa & generalis clausula adjecta, omnia concessa, sunt dicenda: Quid: solave Principis cessione conceduntur, an etiam præscriptione temporis cujus non extet memoria possint adquiri? Possunt: vel ea, quæ majora Regalia paulo ante diximus, adeo ut quorundam opinione, necessaria non sit ipsius Principis scientia: hoc est præscribi possint etiam ignorante principe. Quid regalia jura quæsita Duci, Comiti, Civitati, quo tempore adversus Ducem, Comitem /civitatem adquirere possumus/ annis 30. vel 40. Imo opinione quorundam, decennio, cum titulo & bona fide: sic tamen ut quibusdam regalibus juribus, præscriptis, ne omnia præscripta putemus. Ponamus Principem regalia jura sua alicui concessisse: non poterit Princeps ipse, juribus illis uti in territorio ea jura accipientis? Quidam putant, majora jura illa Regaliorum exercere posse in territorio ejus qui accepit, at non minora. 22 Regalia sunt hæc quæ sequuntur: ut ab Imperatore aliquo Rege creato, hæc quæ sequuntur eum sequuntur. Dicta autem Regalia, vel quod Regi hoc est supremo principi competunt, vel quod à regibus usurpata. Goth. Quæ sint regalia vid. Sixtin. de Regalib. Andr. de Isernia & Jacob. Cujac. de feudis lib. 5. Ans. 23 Regalia sunt armanniæ, &c. 24 Armanniæ, fabricæ, & publica armamentaria, Novell. 85. Breviculum reditus Ecclesiæ Romanæ, locavit comitatum cum publicatiis & Armanniis, Aliud sunt ab Arimannis seu officiis apparitorum. Nam Arimanni sunt qui magistratibus parent, l. 58. Longob. de l. 2. fidit. l. 10. de præscr. Fuerint igitur Armanniæ non locus ipse armamentarii, sed jus armorum fabricandorum, aut vectigal ex licentia arma faciendi ac alioqui putemus vectigal ex armentis aut scripturæ genus esse. 25 Id est, omnia utilitas ex decursu fluminum proveniens. 26 Id est, portoria quæ solvuntur à ripam transeuntibus: Cæteræ ripæ ipsæ non censentur inter regalia: cum earum usus sit publicus: protectio tamen & custodia ipsa regaliorum est. 27 C. vectigalia nova. 28 l. penultim. Codice de falsa moneta. 29 Pœnæ maleficiorum sunt fiscales. adde l. multarum C. de modo multarum. l. 1. ff. de jure fisci. 30 Id est, bona. l. 5. C. de modo multarum. nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur. ut J. eadem. 31 Leg. 1. C. de bonis vacantib. l. penult. C. de præscr. l. 96. §. 1. ff. de legat. 32 ff. & C. de his quæ ut indignis. 33 l. 5. §. 2. ff. de his, quæ ut indignis l. 7. ff. de jure patr. l. 2. C. de episcop. audient. l. penult. C. de legat. 34 l. 6. C. de incestis. Novell. 12. 35 Vide Novell. 134. cap. ult. l. ult. C. de bonis proscript. & damnat. 36 Novellis. 37 l. 9. l. 20. C. de cursu public. 38 l. 10. l. 11. C. de sacros. eccles. 39 l. 27. §. 3. ff. de usufructu. feudum dicitur: Otto Frising. 2. 40 l. 1. ff. de annicu. 41 Argenti fodinæ, salinæ. l. 4. de rebus eorum qui sub tutel. Hotomanus intelligit potestatem argentariæ permittendæ. argument. l. 10. ff. de edendo. l. 24. ff. de rebus auct. jud. adde Edict. Justin. 7. 9. 42 l. 14. ff. de offic. rect. provinc. l. 26. C. de operibus public. Dion. 53. Placia vel Placita forte legendum esse monet Hotomanus argument. l. 1. Digestis & C. de nundinis. 43 l. 17. ff. de verbor. signific. 44 Salinæ in publicis locis inventæ, principis sunt: ut hic. in privatis, privatorum. l. forma. §. si vir. ff. soluto matri. 45 l. 5. C. ad l. Juliam. majest. 46 Thesaurus inventus non data opera in loco Cæsaris vel religioso, hoc jure pro dimidia parte cedit inventori: data opera quæsitus totus ei cedit: id est, fisco. l. 3. §. 10. ff. de jure fisci. dixi ad Novell. Leonis 51.

Tit. LVII.

Quot testes sunt necessarii ad probandam feudi ingratitudinem.

Ad probandam ingratitudinem delicti, quinque testes requiruntur idonei, opinionis integræ, & manifeste probantes. Bald.

Imperator Henricus Aug. Universo populo, &c.

Si vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiisque eum clandestinis vel manifestis appetiverit, vel inimicis [47] ejus suas amicitias copulaverit, atque in aliis sic [48] versatus est, ut potius inimicus quam fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitaverit [49], seu in campestri bello suum dominum reliquerit: feudo privabitur. Quod non obtinere sancimus, nisi quinque [50] testibus summæ atque integræ opinionis probatum fuerit manifeste, Dat. [51] 8. Idus Augusti feliciter.

Tit. LVIII.

De [52] notis feudorum.

Notandum est in feudo quod de cavena [53] seu camera dicitur, non debere dari nisi [54] cum sit in camera, vel cavena, unde solvi possit: vel si ita evacuata sit cavena sine culpa promissoris, expectandum est donec iterum de cavena vel de camera dari possit. †. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni [55] ære alieno deducto. Non enim æquum est quem videre egentem, quem prius habuit in conjugem [56], [vel amicum.]

1. Quod [57] autem pares tantum debent interesse investituræ feudi, & non alii: hoc tunc [58] verum est, cum dominus vasallos alios [59] habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen argumentatione legis de ultimis voluntatibus, in Lombarda [60] scilicet illa quæ dicit, Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui, vel investituram: adhibeat sibi de parentibus [61] suis (& per eandem legem jurant) duos testes idoneos, vel tres, vel plures. Pluralis enim locutio, duorum [62] numero contenta est.

2. Item [63] sciendum est non esse impedimentum investituræ, etsi investituram faciat de re quam communem [64] dominus habeat cum aliquo: quia si sponte dividere noluerit ille cum quo habet rem communem, qui investivit: potest cogere [65] per judicem ille qui investitus est, ut dividat. †. Item heredes ejus necesse [66] habent tenere firmam investituram quam pater fecit. Item eadem [67] lege & eodem [68] jure debet habere rem ille qui investitus est, quam haberet qui eum investivit, cum coherede suo, scilicet [69] ut adæquatio [70] percurrat usque ad quadraginta annos. †. Item investitura per se, vel per suum [71] nuncium dari & accipi potest. quæ omnia supradicta colligi possunt per supradictas l. Longobard. titulo de ultimis voluntatibus l. si quis & C. communi dividundo. l. 1. & 2. †. [Idcirco [72] pares necessarii sunt in instrumento investituræ, & non alii: ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, aliis testibus inductis, corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia: quæ non [73] sunt suspicanda in paribus.]

Si [74] instrumentum [75] diceretur falsum à domino: daretur [76] defensio vasallo qui instrumentum ad se deferret: ut in Lombard. [77] qualiter quis se defen. d. l. de chartis. & auferetur domino, qui veritatem noverit, & iniquum erit si aliquis ex dono suo conveniatur. Domini est defensio ex ordine [78], cum vasallus non possideat. †. Notandum est quod de omni controversia quæ inter dominum & vasallum oritur. si pares veritatem noverint, omnino cogi debere à domino & [79] paribus dicere veritatem. qui si [80] dicant se nescire, cum sciant, & vasallus postulet: dominus eos coget jurare, & veritatem dicere: ut C. de testibus. l. si quando. & in Lombard. ut judex unus, &c. & in titulo qualiter quis se defend. d. l. si qualiscunque causa. & tit. de testibus. l. ut quicunque. & l. ult.

Cum [81] datur [82] domino defensio de investitura, quæ dicitur esse facta, jurare debet se investituram non fecisse. Cum [83] vero datur successori ejus, jurare debet se non credere investituram factam esse ab antecessore suo. †. Si qua investitura facta esse dicetur, semper debet nominare [84] dominum à quo investitura facta dicitur: cum multum discrepet sacramentum hereditarium à principali sacramento. C. de rebus cred. & jurejurando l. 3. & l. generaliter. & ut habes de tutore qui jurat quod credit & existimat: ut C. de jura. calum. l. 2. de conscientia [85] enim sua jurare debet, & non de alieno facto (cum iniquum sit aliquem jurare de alieno facto) hæres vel successor, nec etiam filius: ut D. rerum amotarum. l. Marcellus. sed contrarium reperitur in Lombard. quia licet filius minorem virtutem habeat quam pater, tamen debet præcise jurare patrem suum non fuisse debitorem. ut in Lombard. qualiter quis se defendere debet. l. si contigerit.

47 Dixi ad J. 22. C. de ingratis.
48 Et ita ex præsumptione privari potest.
49 1. feud. 5.
50 Probanda est ingratitudo vasalli erga dominum quinque testibus, ut hic. Ita amplior hic numerus testium exigitur quam in lege ubi. ff. de testibus, Quod ita varie? ingrati crimen potest satisfieri, at quod feudi privatio sequatur. Proinde plures testes exiguntur.
51 Hanc constitutionem Imperatoriam esse possis colligere, licet Glossa dubitet.
52 Quando feudum de camera sit dandum. tit. 68. Cujac.
53 tit. 1. in fin. tit. 2. §. 3. eodem.
54 Feudum de camera vel cavena, tum demum, peti atque exigi potest, quando camera vel cavena idonea est: hoc est: ex ea solvi potest, nisi forte culpa ipsius domini camera vel cavena exhausta est: tunc enim, ut destituta atque inops sit, solvere dominus cogitur. Quid si haec Camera seu Cavena domini sit exhausta: alia non sit? si quæ inferta est contractui feudi camera vel Cavena, exhausta est, nihil præstatur vasallo, sin locus est adjectus demonstrationis tantum loco, utraque in locum si exhausta, alter non sit, præstabitur Camera vel Cavena vasallo. arg. l. ult. ff. de contra. empt. l. quod à testamento. ff. de legat. 1. Quid si certis annis se exhausta? ubertate supervenientes, vasallo præstabitur omnis, etiam præteriti temporis, utilitas, Quid: in aliis feudis cum camera vel Cavena, idem servatur, ut in feudo vasalli potior sit causa domini inopis, quam vasalli: siquidem ut ex eo deducat dominus, ut non egeat. Imo non possunt petunt, nisi passim sit: vel nisi culpa vasalli causa inops factus dominus fuerit.
55 Creditores domini, præferantur vasallo exigenti utilitates sibi debitas ex camera vel cavena ipsius domini. Quid ita creditor certat de damno vitando: vasallus de lucro. Hic est

56 Dixi tit. 6. in fin. T. eod. 57 Qui debent interesse investituræ, 69. Cujac. 58 Probanda est nova investitura Paribus Curiæ, si tamen ipse dominus pares habet: si non habet, etiam extraneis paribus probari potest investitura. 59 1. feud. 25. 2. feud. 2. in fin. pr. 60 l. 7. Longob. de ultim. voluntatibus. 61 Pagensibus. d. l. 7. Pagensium. 62 l. 12. ff. de testibus. 63 De re communi in feudum danda, & per quos fiat investitura. tit. 70. Cujac. 64 Feudum ejusque investitura in re communi recte constituitur. adde l. pertinere C. de donat. l. falso. C. de comm. rerum alienat. 65 l. 26. §. 4. ff. de condict. indebit. l. ult. C. commun. divid. 66 Heres factum defuncti mutare non potest facta defuncti firma habere cogitur. eadem lege & eodem jure rem habet, quo defunctus. l. 14. C. de rei vindic. l. 3. C. de rebus alienis. adde l. ex qua persona. ff. de regul. juris. 67 Investituras de novo beneficio, fingitur eodem jure in re infeudata, quo fungebatur investiens ante concessionem investituræ: unde necesse posse eum provocare ad divisionem. ex l. officium l. ult. C. commun. dividund. cum ejus antecessor potuerit. 68 Res feudalis transit cum sua causa suisque vitiis. 69 Communis dividundo judicio res producenda est ad æqualitatem. l. penult. C. commun. dividund. 70 De iniqua feudi inter fratres divisione post 40. annos queri non potest. l. 3. Longobard. de prohib. alienat. minor.

71 Per procuratorem investiri possumus. tit 3. vers. sed verum T. eod. 72 In investitura feudi, testes, pares Curiæ esse debent: hoc ideo quod non præsumatur in illis suspicio cum ob juramentum ab iis præstitum: tum ob beneficium suum quod habent à domino. Quid si nulli sint pares? extraneis testibus investitura probanda est. 73 Præsumitur pro vasallo. 74 Si instrumentum feudi falsum dicetur. tit. 71. 75 Si de instrumento investituræ lis sit inter dominum & vasallum, idque dominus dicat falsum esse ac se nullam fecisse investituram, si vasallus in possessione feudi fuerit, juramento vasalli stabitur: si modo id instrumentum neque abolitum neque cancellatum sit: licet quoque præsumptio sit adversus id instrumentum. Quod si vasallus in possessione non fuerit, stabitur juramento domini. 76 Si instrumentum feudi falsum dicitur, non sit exacta inquisitio, sed simpliciter possidente vasallo defertur juramentum: non possidenti domino. Quid ita? quia hic falsi accusatio, civilis est? In criminali sit exactior inquisitio. l. ubi C. ad l. Corn. de falsis. 77 2. tit. 54. 78 Id est, mero jure. 1. feudor. 4. §. 1. 79 Par curiæ parem suum cogere potest, verum dicere. Cogere inquam, potest ut judex. l. si quando. C. de testibus. 80 Testis etsi extra judicium primo dixerit se nescire, si tamen in judicio post dixerit se scire falsus non videtur. Quid si juratus dixit se nescire? post se scire citra falsum, dicere non potest. Quid si dixerit se non reminisci, post se reminisci? testimonium admittetur. 81 Qualiter jurat dominus aut vasallus cum defensio ei datur. tit. 72. 82 Jurat de veritate dominus si investivit: de credulitate & certa opinione, ejus heres. Ille jurat sciens se non fecisse: Hic, opinione sua jurat, antecessorem non fecisse investituram. 83 Juramentum successoris differt à juramento authoris: cum diversa sit eorum in facto scientia atque cognitio. 84 Investientem suum nominare vasallus debet, si de eo sit controversia. 85 tit. 33. in fin. T. eod.

Hic est finis feudorum in editione vulgata. Sequuntur fragmenta sive extraordinaria capitula, quæ doctissimus Cujacius restituit ex Ardizone & Alvarotto usque ad finem libri quarti. Ac deinde liber V. ab eodem Cujacio confectus ex variis Imperatorum diversorum feudalibus constitutionibus.

Tit. LXXIII.
DE ALIENATIONE FEUDI.

SUmmopere mandare curamus, ut si quis aliquem de beneficio investiverit, quod ille qui investitus fuerit, non potest per proprium vendere, nec [1] pro levissima relocare, nec infeudare, nisi majorem partem apud se retinuerit: & si in desperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto, omnia ad priorem dominum revertuntur, & si dominus conquestus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni spacium expedire faciant vasallo non faciente satisdationem, domino dent possessionem, salvis suis rationibus: nisi diffinitivam promeruerint sententiam.

1 *tit.* 9. §. 1. *T. eodem.*

Tit. LXXIV.
DE FEUDIS SCUTIFERORUM [2].

FEuda scutiferorum, ut ad [3] libitum dominorum possint adimi, rationis non est, dum tamen serviant secundum laudationem curiæ.

2 Ὑπασπιστῶν.
3 *tit.* 81. *T. eod.* 1. *feud.* 1. §. 5.

Tit. LXXV.
DE CONDITIONE FEUDI NON IMPLETA.

UT inter conditionalia [4], & non conditionalia aliqua sit differentia, dicimus, quod si quis alicui dederit beneficium conditionale (utpote quæ dantur propter habitationem) [5] deserta habitatione beneficium amittetur. & etiam cum certo constituuntur servitio, non dato servitio non potest retinere beneficium.

4 *tit.* 89. *T. eod.*
5 *tit.* 105. *T. eod.*

Tit. LXXVI.
DE FIDELITATE.

QUoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea aliquid summatim despiciamus. Si beneficium est sine [6] fidelitate, & vasallus aliquid, quod sit contra suum dominum fecerit, amittat beneficium laudatione parium: hoc idem dicimus in iis, qui fidelitatem jurant. Si cui militi fidelitas requisita fuerit à domino, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, & miles eam facere debet vel parium laudationi stare intra annum: quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de beneficio damnari potest, quod contra præceptum domini Lotharii [7] regis Papiæ datum videtur. Librum autem quod vasallo ostendi soleat, non necessitate fieri, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitæ fidelitatis memoriæ causa. Et venit aliquando ut vasallus dicat domino se facturum fidelitatem, quam pares laudaverunt. tunc non perdit beneficium, si stat per dominum, quod faciat curiam. Qui fidelitatem jurant, si voluntate utrorumque separatio facta fuerit, fidelitas finitur: si sua voluntate vasallus vel judicio partium feudum dimisit, fidelitas durat.

6 Potest esse beneficium sine fidelitate, id est, fidelitatis juramento. *tit.* 3. *in fin. pr. & tit.* 24. §. 1. at non sine fide.
7 *tit.* 52. *T. eod.*

Tit. LXXVII.
SI PLURES SINT DOMINI VEL VASALLI, AN PLURES [8] FIDELITATES VEL SERVITIA DEBEANTUR.

CUm plures fratres vasalli paternum habent beneficium, donec illud indivisum possident, una fidelitas, & unum servitium domino fieri debet: Si vero partitum [9] fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Servitia vero non pro partibus, ut unum primum, videlicet graviora, sed pro quantitate beneficii moderanda. Plures autem domini, etsi feudum inter se dividant, nullo modo nisi unam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Servitium vero omnibus non gravitate, sed moderamine faciendum est.

8 *tit.* 55. *l.* 1. §. 1. *T. eod. tit.*
9 Feudum potest dividi. *ut hic*, non tamen regale. *tit.* 55. §. 1. *in fin.*

Tit. LXXVIII.
CULPAM [10] UNIUS EX COHÆREDIBUS CÆTERIS NON PRÆJUDICARE.

CUm feudum hereditarium uni ex cohæredibus propria culpa auferetur à paribus per judicium, cæteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo [11] eo, vel suis [12] heredibus feudum ad cæteros venire non intelligatur.

10 *tit.* 93. *T. eod. tit.* 52. *T. eod.*
11 *tit.* 83. *T. eod.*
12 *tit.* 98. *T. eod.*

Tit. LXXIX.
UT RATIO VASALLI PRIUSQUAM [13] DOMINI DISCUTIATUR.

SI contentio fuerit inter dominum & vasallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vasallum, & vasallus contra dominum, vasalli ratio prius discutiatur: quoniam pares majorem [14] jurisdictionem habent de [15] suo pari, quam de suo domino.

13 Ad judiciorum ordinem id pertinet, ut & titulus 82. *T. eod.*
14 Vid. *titu.* 22. *in fin. T. eod.*
15 Id est, tam in suum convasallum, quam in suum dominum.

Tit. LXXX.
DE EVICTIONE.

GEneraliter verum est in feudis dominos [16] de evictionibus teneri. at si quis sciens [17] investituram alterius beneficii acquisierit, eo evicto nullam adversus dominum vasallum actionem habere dicimus, quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

16 *tit.* 8. 25. 46. *T. eod.*
17 *tit.* 87. & 96. *T. eod.*

Tit. LXXXI.
DE FEUDIS IMPROPRIIS [18] QUÆ AUFERUNTUR [19] DANTIS ARBITRIO.

UNum quidem non minus utile, sed satis congruum superioribus adverti, & ex comprobato [20] usu in scriptis bono arbitrio reducere procuravi. Si quis igitur pro vice dominicaria [21] vel villicaria, ut dicam pro decania [22], vel aliis quibuscunque angariis feudum quod improprium est, acceperit, nisi specialiter hoc actum sit inter contrahentes, id est, nominatim feudum cum honore feudi, & ita, ut non liceat domino auferre quod datum fuerit, etiam si administratio illa auferatur: quod datum penitus ablata administratione sine omni obstaculo auferre liceat. Si autem quod superius dictum est, probare conetur, & quodammodo possidere vasallus quibusdam credatur: non jurejurando decidi oportet, sed testibus vel instrumento aliisve legitimis probationibus causa firmiter approbetur.

18 *tit.* 48. *T. eod.*
19 *tit.* 74. *T. eod. tit.* 94. *T. eod.* 1. *feud.* 1. §. 5. & *tit.* 2. 13.
20 Ex eodem usu sumitur decisio. *T.* 83.
21 Dixi 1. *feud.* 2.
22 Decania, qui dam ita legunt. Cæterum Decanus Langobardorum & Gallorum legibus, non tamen is est qui in militia, decuriæ imperat: sed & qui domi judicandi munere fungitur, ut advocatus, centenarius, millenarius, quingentenarius.

Tit. LXXXII.
PRIUS [23] POSSESSIONEM RESTITUENDAM ESSE QUAM DE PRINCIPALI CAUSA AGATUR.

SI qua contentio de beneficio inter aliquos (prout sæpe fieri solet) orta fuerit, si unus dominus vel loco domini habeatur, & alter vasallus vel loco vasalli habeatur: si per pares secundum usum regni judicium ventiletur, primo [24] de suo recto beneficio investiri debet, & si possessio aliqua perturbata fuerit, modo restitui debet.

23 *tit.* 16. & 39. §. 1. *T. eod.*
24 Dixi *tit.* 2. §. 1. *T. eod.*

Tit. LXXXIII.
SI UNUS EX FRATRIBUS DEDERIT [25] SUAM PARTEM FRATRI, VEL DOMINO VEL EXTRANEO.

SI alter ex fratribus [26] qui paternum [27] habeat beneficium, suam portionem dederit domino vel alicui extraneo: dominus vel extraneus tamdiu [28] teneat sine præjudicio quamdiu ille, qui dedit, heredem masculum habuerit: si vero sine herede decesserit, alter frater si vixerit, vel ejus heres sine ullo obstaculo & temporis præscriptione [29] beneficium, quod hereditarium [30] est, vindicet à quocunque possidente. Hoc idem dicimus, & si fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquisierit: hoc enim verissimum ex usu comprobato didicimus.

25 Id est refutaverit.
26 De feudo à patre refutato, vid. *tit.* 13. *T. eod.*
27 De quo vid. *tit.* 50. *T. eodem.* 1. *feud.* 4. §. 2.
28 *tit.* 78. *T. eod.*
29 Longa, non XXX. annorum ut *tit.* 9. §. 1. 26. §. 4. *T. eod.* 1. *feud. ult.* adde *tit.* 88. *T. eod.*
30 Paternum feudum hic dicitur hereditarium. Interpretibus hereditarium est quod quis habere non potest, nisi sit heres.

Tit. LXXXIV.
PATREM [31] IN FEUDO FILII NON [32] SUCCEDERE.

QUoddam usui traditum recordationis causa in scriptis ponere procuravi. Si quis igitur habens filium, ipsum per dominum investire fecerit, nisi [33] nominatim cum domino pactus fuerit, ut si filius decesserit ante patrem, quod feudum ad patrem revertatur: dicitur defuncto ante patrem filio, patrem carere beneficio, & domino adquiri beneficium.

31 *tit.* 50. *T. eod.*
32 Excipe casum qui mox sequitur.
33 Pater contracta fiducia filium de feudo investire faciens, filio succedit: alias non succedit. *d. tit.* 50.

Tit. LXXXV.
DE INVESTITURA FACTA MARITO VEL UTRIQUE CONJUGI.

SI maritus de feudo suæ uxoris investiatur ea absente, nisi nominatim quasi gerendo [34] uxoris negotium investiatur: sibi acquirit feudum ea sciente vel jubente. Si vero uterque in simul [35] investiatur, pro parte sibi proficiunt: nisi cum jam dicta distinctione factum fuerit. & dicimus etiam, ut si unus ante alterum sine herede decesserit, quod alterius [36] pars domino adquiratur.

34 Per gestorem potest investitura accipi, *ut hic*: & per nuntium. *tit.* 58. §. 2. *T. eod.* per procuratorem. *tit.* 3. §. 1. *vers. sed utrum. T. eod.*
35 *tit.* 104. *T. eod.* 1. *feud.* 15.
36 Ex ita juri adcrescendi hoc casu locus non est.

Tit. LXXXVI.
DE FRUCTIBUS [37] FEUDI.

UNum quidem satis usitatum dicimus, quod si aliquis decesserit nullo in feudo relicto herede, jus feudi ad dominum pertinere dicimus: Fruges autem extantes non ad dominum, sed ad filias ipsius vasalli, vel etiam ad uxorem ejus pertinere, & hac ratione creditor [38] eas retinere potest, licet pignus habere non possit: & hoc cum distinctione Imperialium Constitutionum.

37 Adde *tit.* 28. §. 3. & *tit.* 45. *T. eod.*
38 *tit.* 45. *T. eod.*

Tit. LXXXVII.
AN PRÆSCRIPTIONE [39] FEUDUM ADQUIRATUR.

IN beneficiis ut in cæteris contractibus, præscriptiones currere satis humanum, & rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fide ab aliquo justa traditione acceperit, licet dominus non sit, cum verus dominus in traditione putetur, longi [40] temporis præscriptione jus sibi acquirit. Si vero malam [41] fidem habuerit, nulla se poterit tueri præscriptione, nec etiam de evictione agere poterit.

39 Præscriptione tricennali feudum adquiritur. *T. eod. tit.* 9. §. 1. *in fin.* 26. §. 4. 1. *feud. ult.*
40 XXX. annorum alias non currit præscriptio. vid. *tit.* 83. *T. eod.*
41 *tit.* 80. *T. eod. tit.* 96. *T. eod.*

Tit. LXXXVIII.
DE PROBATIONE INVESTITURÆ.

DE ingressu [42] curiæ à quibusdam varia ac diversa putantur: nos autem, quod sæpius ac rationabiliter in multis curiis & civitatibus intelleximus, in scriptis bonæ recordationis causa inserere procuravimus. Quicunque igitur beneficium per investituram acquisierit sine possessionis traditione, pares ad investituram habeat, ut pro ipso veritas disseratur, cum controversia inde fuerit. Sane si possidet, aliis quibusdam adjuvetur adminiculis. Veruntamen quia milites inopes vasalli sunt, per testes vel per breve testatum probatio satis competens esse dignoscitur.

42 Id est de gestitate vasalli & paris.

Tit. LXXXIX.
CONDITIONEM TACITE FEUDUM SEQUI.

BEneficia conditionalia [43], quæ in majoribus curiis à veteri tempore esse noscuntur: ut pote Patriarcharum, Archiepiscoporum, Abbatum, Abbatissarum, Ducum, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, sive etiam majorum valvasorum, si duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur vasallis, tacitæ [44] conditiones eos sequantur, nisi nominatim in ipsis traditionibus ipsæ conditiones excipiantur. Hoc idem etiam de his conditionibus, quæ noviter [45] constituuntur ad harum similitudinem verissimum fore sapientibus placet.

43 Quibus adjecta est conditio aliqua *tit.* 5. §. 1. *tit.* 75. *T. eod.*
44 Qualitas facti, feudum tacite sequitur.
45 Vid. *tit.* 108. *T. eod.*

Tit. XC.
FRATREM FRATRI IN FEUDO NOVO [46] NON SUCCEDERE.

SI duo fratres in heredes masculos & feminas de beneficio investituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus: cum unusquisque [47] fratrum suæ soboli bene consuluit. Si enim frater suus sine ulla progenie decesserit, feudum non ad superstitem, sed ad dominum pervenit: nisi pactum de successione factum foret.

46 Aliud in paterno, 1. *feud.* 1. *in fin. tit.* 24. §. 2. *tit.* 50.
47 *tit.* 18. *T. eod.*

Tit. XCI.
DE INVESTITURA VETERIS ET NOVI BENEFICII.

BEneficium intelligitur de veteri [48] & novo: & cum de veteri fit investitura, satis fit si de recto [49] beneficio fiat investitura. Hæc autem investitura ab unoquoque [50] persona fieri potest, sive seculari sive ecclesiastica, si antiquitus [51] eorum consuetudo fuerit. De hæc secundum quosdam, & à fœmina, & à minore 25. ann. fit. De novo

48 *tit.* 2. *T. eod.*
49 De quo Vid. *tit.* 20.
50 1. *feud.* 1.
51 *d. tit.* & 6.

novo si fiat investitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc investitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet: quæ sententia mitior [1] est. A minore autem 18. annorum non valet: hoc etiam de minoribus ann. 25. asseritur, ut quibusdam placet. A prælatis Ecclesiarum vero tradi, & legitime dici potest jure, ut valeat investitura, dum tamen dissipator [2] videri non possit: quod si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiam quod si conjunctæ [3] personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere posset, inutile est beneficium.

1 Ideo sequenda.
2 Prælatus res ecclesiæ infeudare potest, at non dissipare.
3 Novell. 120. cap. 5.

Tit. XCII.

JUSTO [4] ERRORE EXCUSARI VASALLUM QUI FIDELITATEM NON FECIT.

Quicunque paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & non dolose, sed justo errore, omnino condemnari non potest. Cum enim controversia est inter ipsos, per antiquitatem feudi, vel per breve testatum, vel per testes domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

4 tit. 26. §. 7. vers. vasallus.

Tit. XCIII.

FACTUM FRATRIS [5] FRATRI IN FEUDO PATERNO NON NOCERE.

Quoddam satis bene dispositum ad utilitatem, & ad perniciosam calliditatem destruendam, in scriptis inserere curavimus. Quidam [6] miles bina beneficia à duobus dominis, prout solitum est, acquisivit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se dividentes, alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum venit fidelitatem nullo [7] anteposito, sicut pater fecerat, fecit. Alter vero frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit: defuncto posteriore fratre sine filiis, utrumque feudum in unam, ut prius, venit personam; & sic dominus talem fidelitatem quærit, qualem frater ejus fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & usque ad infinitum pervenerit.

5 Vid. tit. 78. F. eod.
6 tit. 52. §. 2. F. eod.
7 Hoc feudi ligii proprium est. tit. 99. F. eod.

Tit. XCIV.

DE FEUDO GUARDIÆ [8] ET GASTALDIÆ.

Quod nomine gastaldiæ vel guardiæ in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia jure auferri [9] potest [10].

8 1. feud. 2. & 4. §. 3.
9 Vid. tit. 82. F. eod.
10 Nisi aliud convenerit. tit. 105. F. eod.

Tit. XCV.

DE SUCCESSIONE FEUDI.

Quidam dominus habens beneficium, reliquit duos filios: & unusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: unus illorum fratrum decessit, una tantum filia relicta: portionem illius non [11] ad omnes superstites, sed ad patruos [12] illius & suis posterioribus [13] pertinere dicimus.

11 tit. 50. in fin. F. eod.
12 Ad fratres. Cujac.
13 Id est, posteris, ut l. 3. §. 3. ff. de inoffic.

Tit. XCVI.

DE INVESTITURA ALIENI BENEFICII.

Si quis acceperit investituram alterius beneficii, inutilis est hæc investitura: & qui sciens hoc agit, de evictione [14] agere non potest.

14 Evictionis non agit qui sciens alieni beneficii investituram accepit. tit. 80. in fin. F. eod.

Tit. XCVII.

NON AMITTERE FEUDUM EUM QUI SINE DOLO CESSAVIT PER ANNUM IN PETENDA INVESTITURA.

Inter [15] dominum & vasallum nulla fraus [16] debet esse, & inde potest accipi, si vasallus non dolose steterit per annum [17] quærere investituram sui beneficii, non damnabitur. dolus [18] enim abest, si justa causa impediente steterit, vel etiam cum amore servitium fecerit domino conscio. Dicimus autem ut si contra [19] ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

15 Dixi tit. 52. §. 3. in fin. F. eod.
16 Dolus inter vasallum & dominum interdictum.
17 Et diem. 1. feud. 22.
18 Dolum excusat justa causa impediens.
19 2. feud. 24. §. 2. vers. sed 1. feud. 21.

Tit. XCVIII.

EX DELICTO VASALLI FEUDUM AD DOMINUM REDIRE.

Vasallus habens feudum deliquit contra dominum, cui judicatum est: agnati cum domino litigant, quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non [20] pertinere, donec [21] aliquis masculus ex delinquenti vasallo superest, alii vero contradicunt.

20 Cujacius hanc negationem expungit.
21 tit. 78. F. eod.

Tit. XCIX.

DE FEUDO LIGIO.

Si quis investitus de feudo ligio, pro quo contra [22] omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex se descendentibus filiis, sibi heredibus institutis, vita decesserit, divisione facta, si ad solum Titium feudum pervenerit, rationabiliter placuit eum solum fidelitatis sacramento esse obnoxium, ad quem solita feudi jura transierint. quod si ab alio domino Lucius postea feudum per investituram acquisiverit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liberis, ad quem devolvatur feudum, quod ex divisione habuerat, an ad alium fratrem an ad dominum quæri potest. & cum placeat [23] quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere. sed rectius visum est feudum, quod per investituram acquisiverit, impedimento ei non esse, licereque ei per [24] substitutum acceptabilem domino priori servire.

22 Feudi ligii proprium hoc est, ut qui feudum ligium à domino acceperit contra omnes ei fidelitatem debeat. tit. 52. §. 2. tit. 93. F. eod. c. pastoralis de sent. & re judic. ut ne quidem Imperator excipiatur, antiquiorve dominus. In jurejurando non homologi, excipitur. tit. 28. in fin. F. eod.
23 Duorum homologus nemo esse potest, ut hic: non homologus, potest, d. tit. in fin.
24 Facit tit. 55. §. 1. tit. 100.

Tit. C.

IMPERATOREM FEUDUM AMITTERE VEL ALIUM PRO SE FIDELEM DARE.

Ex facto incidisse scio Fridericum principem nostrum, cum ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, divino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cum omne hominum genus sibi fidelitatem debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cum insistente feudi domino de hoc contenderetur, proceribus prudenter visum est, feudum amissum esse [25], vel alium [26] Ducem in Ducatu constituendum, qui feudo servire debeat, & domino fidelitatem faciat.

25 Aliud in ecclesia, tit. 101. F.
26 Vicarium scil. & substitutum. ut tit. 55. §. 1. tit. 99. F. eod.

Tit. CI.

ECCLESIAM FIDELITATEM NON FACERE [27].

De negotio super quo nos consulere voluisti tibi secundum jus curiæ & usum feudi breviter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas [28].

27 Id est, solitum esse juramento fidelitatis, & ita derogatur legi generaliter conceptæ, tit. 3. in fin. F. eod.
28 Igitur major Ecclesiæ quam imperatoria autoritas, tit. 100. F.

Tit. CII.

NON COGI VASALLUM PRO UNO FEUDO DUAS FIDELITATES FACERE [29].

Insuper etiam te instructum esse volumus, quod si dominus à quo feudum tenebatur, diem suum pluribus heredibus relictis obierit: vasalli qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primo partirentur: quoniam secundum jus feudi non debet quis duas [30] fidelitates pro eodem feudo facere.

29 Quid si plures feudum acquisierint? omnes fidelitatem facere debent, tit. 26. §. 4. versic. omnes.
30 tit. 55. §. 1. F. eod. tit. 77. F. eod.

Tit. CIII.

FILIOS TANTUM SECUNDI MATRIMONII MATRI IN FEUDUM SUCCEDERE.

Mulier quæ feudum secundi viri contemplatione acquisierat, si ex utroque matrimonio superstitibus liberis decesserit, solos ex [31] secundo viro susceptos filios ad feudi successionem admitti, usu curiarum obtentum est.

31 titul. 26. §. 4. vers. mulier.

Tit. CIV.

CASUS QUIBUS FOEMINA IN FEUDO SUCCEDIT.

Si cui militi ad certum [32] servitium feudum fuerit datum, isque relicta ex se descendente fœmina, decesserit, quæ id servitium juxta feudi conditionem non minus decenter [33] præstare possit quam masculus, etsi in investitura minime cautum sit, ut & fœminæ ad id aspirare valeant, eam tamen admitti rectum putamus, quinimo hoc casu, simul cum masculo in feudo eam succedere quidam putant, quod multo magis dignum observantia existimamus, cum feudum sic datum est, ut nullum pro eo servitium fiat, ut pleraque hodie feuda dantur. §. 1. Item si quis eo tenore de feudo aliquo sit investitus, ut in eo succedant fœminæ sicut [34] masculi, sive feudum ad id certum fuerit datum servitium, sive pro eo indeterminate fuerit promissum servitium, investito moriente in feudum succedunt pariter & mares & fœminæ, quanquam enim superstite [35] masculo ex eo qui primus feudum adquisivit, fœminæ excludantur, & si in maribus & fœminis fuerat acquisitum (ut in feudis regulariter tradi solet) sermonem tamen investituræ, nec non vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in ejusmodi feudi successione non fecimus. §. 2. Jugales [36] à quodam milite simul [37] de eodem feudo investiti fuerant, ut in se descendentesque suos id haberent. Hi ex se filio & filia superstitibus defuncti sunt, inter quos feudi quæstio agitatur. masculus enim universum feudum sibi vindicat: fœmina vero ad parentum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. quidam pro masculo, quidam pro fœmina pronuntiant. Eorum qui pro filia judicant, sententiam sequendam esse censeo, cum filia ex antedictorum jugalium contubernio superest, ex prædefuncta uxore alio suscepto masculo qui consanguineus ad eam frater sit. In cæteris [38] priorum sententia sane sequenda est, quod si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio connubio superstite masculo, ab hac luce subtracti fuerint, feudum scindi fert prudentum nostræ civitatis opinio, ut dimidiam quidem partem fœmina sibi acquirat, reliquam vero dominus aut ejus heres accipiat.

32 tit. 51. §. 7.
33 Puta, ut comitetur domini uxorem. tit. 2. in §. 7. eod.
34 1. feud. 1. §. 3. tit. 6. §. 1. tit. 8. & 2. feud. 26. §. 7. vid. feudum ea lege. Ut hujus pacti succedunt fœminæ cum masculis.
35 Fuit ea Gerardi sententia, de qua dixi 1. feud. 8. in fin. ab omnibus recepta.
36 Id est, conjuges.
37 Ut tit. 85. F. eod. Hujusmodi feudum partim fœmineum, partim paternum: & ita mixtum.
38 Id est, quoties filia ex eodem matrimonio fratres habet.

Tit. CV.

DE FEUDIS HABITATIONUM.

Feuda habitationum [39] nisi [40] aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur [41].

39 tit. 75. F. eod.
40 tit. 44. F. eod.
41 Et deserta habitatione. d. tit. 75.

Tit. CVI.

SERVOS POST DELATAM SUCCESSIONEM MANUMISSOS IN FEUDUM NON SUCCEDERE.

Quæsitum scio, dudumque apud prudentes fuisse causam hanc: si servi [42], quibus macula [43] servitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad feudi successionem valeant adspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia distinguentium, quo tempore libertatis donum assecuti fuerint: ut si quidem eo tempore [44], quo coheres alter, utpote his constitutis inhabilibus, aut dominus quasi ad se devolutum vindicasset, ab ejus successione sint penitus alieni, ne quod legitime factum est, superveniente facto postea retractetur: qui si re integra manumissi fuerint, in feudum recte succedere queunt.

42 An servus investiri possit, vid. tit. 3. §. 1. vers. personam.
43 Servitutis macula.
44 In feudis delatæ successionis tempus spectatur, facit tit. 30. F. eod.

Tit. CVII.

UT VASALLI SUMPTIBUS DOMINI SERVITIA PRÆSTENT.

Antiquarum esse ipsis rerum experimentis, nos ipsi cognovimus, fideles, nisi [45] aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, dominorum [46] sumptibus eisdem servitia ministrare. Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium, præsertim cum nec quisquam propriis cogatur impendiis militare, maxime cum extra [47] civitatis suæ territoria servitiis exhibendis eos convenit fatigare.

45 Conventio format contractum.
46 Sumptu dominico servitium præstare à vasallo. Vid. Ariliensem de feud. cap. 51. An & à liberto servitium eodem modo præstatur patrono sumptu? minime. vid. l. 1. sin vero 18. ff. de oper. libert.
47 Vid. Curtium 4. parte 1. causa var. tertia subs.

Tit. CVIII.

VASALLUM FEUDUM POSSE IN ALIUM ARCTIORI LEGE TRANSFERRE.

Nulla juris constitutione aut consuetudinis, ususque longævi observantia prohiberi sciscitatus invenio, vasallum arctiori [48], quam ipse habeat, lege, feudum in alium ubilibet posse transferre.

48 tit. 24. §. 2. tit. 48. 59. in fin.

Tit. CIX.

CLERICATU FEUDUM AMITTI.

Et jure & moribus receptum est, vasallum clericali [49] se militiæ dedicantem feudum amittere. Scriptum est enim in divinis eloquiis: Miles Christi serviat Christo: milites seculi serviant seculo.

49 tit. 21. tit. 26. §. 4. vers. qui clericus. F. eod.

LIBER

1 Hoc libro continentur quædam Constitutiones Imperatorum compilatæ atque hic insertæ ab Hugolino. Cujac. *de feud. cap. 2. circa fin.* & Borchold. Alex.

LIBER QUINTUS[1]

DE FEUDIS,

QUO

Variæ CONSTITUTIONES Imperatorum ad hanc partem juris pertinentes continentur.

TIT. I.

CONSTITUTIO CONRADI[2] DE BENEFICIIS.

2 1. *feud.* 1. §. 1. adde 2. *feud.* 34. 40.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris tam præsentibus quam futuris notum esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum & militum, ut ad invicem semper inveniantur concordes, & ut fideliter nobis & suis senioribus serviant & devote, præcipimus & firmiter statuimus, ut nullus miles Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, Marchionum, vel comitum, vel hominum qui beneficium de nostris publicis bonis, aut de Ecclesiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, aut hactenus injuste perdiderint, tam de nostris majoribus valvasoribus, quam eorum militibus sine 3 certa & convicta culpa sium beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum & judicium parium suorum. Si contentio emerserit inter seniorem & militem, quamvis pares judicaverint, illum suo beneficio cætere debere, & ille dixerit, hoc injuste, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant, & ibi causa juste determinetur. Senior vero & miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex 4 hebdomadas antequam iter incipiat ei cum quo litigavesit innotescat. Hoc autem de majoribus valvasoribus observetur. De minoribus vero in regno nostro, aut ante seniores, aut ante missum 5 nostrum eorum causa finiatur. Præcipimus etiam, ut si aliquis miles sive de majoribus, sive de minoribus, de hoc seculo migraverit, filios ejus beneficium tenere, si vero filios non habuerit, & aviaticum 6 ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, servato usu majorum valvasorum in dandis 7 equis & armis suis senioribus. Si vero forte aviaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si seniorem offensum habuerit, sibi vult satisfacere 8 & miles ejus esse, beneficium quod patris sui fuit habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, ut nullus senior de beneficio suorum militum cambium 9 aut precarium aut libellum sine 10 eorum assensu facere præsumat. Illis vero quæ tenet proprietario jure, aut per præcepto suo porrectum libellum, sive per precariam, nemo eum devestire audeat injuste. Fodrum 11 autem de castellis quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus: illud vero quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc jussionem nostram infregerit, auri optimi libras C. componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem cui damnum illatum fuerit.

3 1. *feud.* 21. 22. §. 2.

4 *d.* §. 2.

5 Vicarium.

6 Id est, nepotem ex filio. 1. *feud.* 1. §. 1.

7 2. *feud.* 22.

8 2. *feud.* 51. §. 1. *tit.* 55. §. 2.

9 De cambio adde 1. *feud.* 4. §. 2. 22. §. 1. *tit.* 25.

10 2. *feud.* 9. *in fin.* 34. §. 1.

11 Annonam militarem 5. *Ann. minor* 3.

TIT. II.

CONSTITUTIO HENRICI DE CAUSIS AMITTENDI FEUDI.

IMperator Augustus Henricus secundus. De militum beneficiis quoniam dubias variasque causas in regno nostro esse cognovimus, ideo ad Reipublicæ statum quardam statuimus. Si [12] quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulneraverit, ipsum dominum suamve dominam obsederit, vel eum cucurbitaverit [13], vel contra ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, vel his supradictis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si vero de supradictis se defendere voluerit, testibus à parte domini deficientibus, cum tribus paribus se expurget: si autem pares habere non potuerit, cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat (usu vero curiali solus defendat.) Si quis autem suorum parium idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, ut per [14] pugnam se defendat edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non servierit, parium laudatione beneficium amittat (curiali tamen usu id redimere potest pro medietate, quantum valuerit.) sed si hoc defendere noluerit, duos vel unum saltem parem ostendat, & cum his se servisse juret: & si pares paremve habere nequiverit, cum tribus vel duobus propinquioribus parentibus se intra annum [15] servisse juret: (ulii tamen curiali solus jurare conceditur. Qualiter autem juret, an solus, aut cum aliis, nihil interest, dum tamen servitia nominet.) Si autem concorditer cum domino suo se habuerit dominum sæpe videndo, tunc dicimus ut probet per testes servitium fecisse, & per se non fictisse. Si autem aliqua inter dominum & vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, vasallus domino se repræsentando servitium promittat, & si necesse fuerit, hoc probet jurejurando, saltem ad finem controversiæ vasallo à paribus dato. Si quidem intra annum servierit, quod levissimum fuerit, & dominus aliud servitium imposuerit, quod vasallus neglexerit, unde damnum domino illatum fuerit usque ad fruges, feudatarius parium existimatione damnum resarciat. De aliis vero culpis unde beneficium non amittitur, parium laudatione defendat se, ut supra vel emendat.

12 Causæ feudi amittendi.

13 1. *feud.* 5. T. & 2. *feud.* 38. 57.

14 2. *feud.* 27. *in princ. & §.* 3. *& tit.* 39. §. 2.

15 Quod minimum est, ut 3. *eod.*

TIT. III.

ALIA CONSTITUTIO HENRICI DE VASALLO QUI UNUN EX DOMINIS REFUTAVIT.

IMperator Henricus: si contigerit feudum incuria, aut neglectu fidelis consortibus [16] applicari, nullum ex eo levamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum jure dimiserat. Sane qui aliter fecerint, quam quod meus saluberrimæ nostræ constitutionis exposcit, beneficio se carituros esse cognoscant, ita ut eis amplius sperare non liceat, seniori danda licentia tam ab ipsis eorumque posteris, quam cæteris detentatoribus prædictum beneficium vindicandi.

16 Id est, ami dominorum, ut 2. *feud.* 38.

TIT. IV.

ALIA CONSTITUTIO HENRICI EJUSDEM, UT INGRATITUDO VASALLI PROBETUR TESTIBUS QUINQUE.

Imp. Henricus Aug. universo populo.

SI [17] vasallus inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, &c.

17 Vid. 2. *feud.* 57.

TIT. V.

CONSTITUTIO LOTHARII DE FEUDIS NON ALIENANDIS.

LOTHARIUS divina favente clementia tertius Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus ac triumphator semper Augustus universo populo.

IMperialia [18] benevolentiæ proprium esse judicamus, commoda subjectorum investigare, &c.

18 Vid. 2. *feud.* 52. *in princ.*

TIT. VI.

ALIA EJUSDEM LOTHARII CONSTITUTIO DE INVESTITURA NON PETITA INTRA ANNUM.

Imp. LOTHAR. Eugenio papæ, & universo populo.

QUoniam [19] inter dominum & vasallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire, &c.

19 Vid. 2. *feud.* 52. §. 3.

TIT. VII.

CONSTITUTIO FRIDERICI DE FEUDIS NON ALIENANDIS ET ALIIS CAPITULIS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus universo populo.

IMperialem [20] decet solertiam ita Reipublicæ curam gerere, & subjectorum commoda investigare, &c.

20 Vid. 2. *feud.* 53.

TIT. VIII.

ALIA DE JURE FISCI.

Imp. FRIDERICUS.

REgalia [21] sunt armanniæ, viæ publicæ, flumina navigabilia, & ex quibus fiunt navigabilia, &c.

21 Vid. 2. *feud.* 56.

TIT. IX.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM FRIDERICI DE PACE TENENDA.

FRidericus [22] Dei gratia Romanus Imperator, semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & Rectoribus, &c.

22 Vid. 2. *feud.* 27.

TIT. X.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI IMPERATORIS DE INCENDIARIIS ET PACIS VIOLATORIBUS.

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitatis nostræ tempora, generali populum provinciarum tranquillitati circumspectionis nostræ studio provideri, ut dum in subjectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac sceleratos à subditorum injuriis arceamus æquitatis nostræ correctione. Considerantes quippe quæ damna, quantaque desolationes hominum & provinciarum, per seditiones & incendia provenerint, quantos præterea futurorum timores reportent, ea quæ de conscientia & consilio principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quam ministerialium, ad reprimendas incendiariorum insolentias, imperialis nostra fansit auctoritas, universalis imperii fidelibus nota fieri volumus, & sicut in castro nostro Nurimberg, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus observanda. Primum igitur de incendiariis [23] demandamus generaliter, ut si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cujuscumque conditionis fuerit, incendium commiserit pro averra propria, pro amico, pro parente, vel causæ cujuscuam alterius occasione, de sententia & judicio imperiali, proscriptioni statim subjectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui forte manifesta averra castra manifeste capiunt: & si qua ibi superbia, aut stabula aliave tuguria præjacent, igne succendunt. Excipiuntur & judices quos in malefactores pœnam justitia exigente exercere contingit. Quod si aliquis in Ducatu alicujus incendium fecerit, ipse proscriptum pronuntiet, ac deinde justitiæ suæ auctoritate eum proscribat. Idipsum faciant Marchiones, Palatini, Comites, Landgravii, & Comites alii, nec alicui eorum liceat talem absolvere, nisi domino imperatori.

23 De incendiariis.

Quicunque etiam incendiarium in *domo sua* scienter receperit, & consilium auxiliumve ei impenderit, damnum & injuriam passo pro facultate sua restituat. Judici vero x. libras monetæ de illa diœcesi in qua commissum est, persolvat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autem super hac culpa innocentiam suam probare vel ostendere voluerit, cum duobus viris veracibus culpa in præsentia judicis se expurget.

Si quis autem cuiquam imposuerit, quod incendiarium receperit, & de hoc ipsum *jure* voluerit convenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, nisi præstito primo calumniæ sacramento. Dominus etiam Imperator proscriptorum neminem à sententia proscriptionis absolvat, nisi de illicitis primo damnis cum injuriato componat, & nisi conscientiæ judice hoc faciat.

Proscriptum vero, quem pro incendio senteriam proscriptionis incurrisse omnibus notum fuerit, diœcesianus Episcopus, si ad satisfactionem inobediens extiterit, à communione Ecclesiæ Dei & fidelium Christi abjiciat, & extraneum eum reddat, nec eum absolvat, quoadusque læso damnum restituat: & econverso, quem Episcopus legitimis induciis citatum justitia dictante excommunicaverit, & hoc judici insinuaverit, judex eum banno proscriptionis condemnet, & nec prius eum absolvat, quam coram Episcopo de his pro quibus condemnatus est, satisfaciat. Quod si à proscriptione illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, incendium primo abjuret, deinde sit in arbitrio Episcopi, qualem ei pœnam injungat, ad visitandum sepulchrum Domini, aut limina Jacobi Apostoli. Si autem proscriptus eo, ut dictum est, modo absolvi desideraverit, domino Imperatori fines imperii per annum & diem abjuret. Si quis autem à proscriptione & excommunicatione similiter non fuerit absolutus intra annum & diem, universo jure, honore, & legalitate privatus habeatur, ita ut ferendo testimonio, vel ad judicandum, de cetero nequaquam sit admittendus. Omni quoque feudali jure carebit perpetuo.

 Item

1 Reisa militaris excursio, hinc Raisigueldum apud Aventinum multa non respondentia ad delectum.
2 Filii sacerdotum remoti à singulo militari.
3 l. 2. l. 3. ff. arborum furtiv. 63. Eclog. 16. c. 2. 6. Harmenop. 7.
4 Vid. 2. feud. 53.
5 Vid. J. tit. 18.
6 Pauca de jure προτιμήσεως (Cujus originem ad jus divinum quidam referunt. Lev. 25.) dicendum. Jure Romano, si testator vetuisset fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommissi petitio competebat, l. 32. §. ult. ff. de leg. 2. fundo ulteriori agnato vendito non competebat arg. l. 114. §. 15. 16. ff. de legat. 1. l. 32. in fin. l. 67. §. 5. ff. de leg. 2. l. 54. ff. ad l. Falcidiam. Apud eosdem etiam proximis consortibusque concessum erat, ut extraneos ab emptione removerent, quod postea licet vetitum. l. 14. C. de contr. empt. l. 16. ff. de reb. auctor. jud. reductum est generarchici atque paterni feudi retractu proximioribus agnatis concessis, ut hic, & 2. feud. 26. §. 5. vers. Filius. jure civili dominus præferetur extraneo in emendis meliorationibus coloni. l. 2. C. de jure emphyteutic. jure consuetudinario apud quasdam gentes alodialium fundorum & censibus obnoxiorum retractus proximis permissus est, hos concurrentibus. Qui retrahit sibi, ac in usum suum non alteri, intra tempus retractui definitum, expensas. l. 30. ff. de minor. justumque pretium emptori offerre debet. arg. 2. feud. 3. §. 1. l. 5. §. 4. ff. de act. empt. aut id quod apparet deponere. ac de eo quod obscurius erit satisdationem offerre. l. 5. l. 34. §. 1. ff. de statu liber. Goth. Vid. in hanc constit. Matth. de Afflict. tr. de jure protimes. Ans.

Item si in reisa [1] alicujus domini, cum ipso domino cujus est reisa, aliquis fuerit, qui incendium (ut sævius contingit) faciat, dominus ipse, cujus est ipsa reisa, jurabit super reliquias, quod non fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Reum autem abjiciet à se & nunquam recipiet. Quod si illum post satisfactionem receperit, tenetur universum damnum quod ille commisit, restituere.

Item si contingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuitu evenerit, domum aliquam incendi, & ille cui fit damnum, dominum impetierit, quod mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato restituat.

Item si incendiarius captus fuerit, & coram judice negare voluerit incendium se commisisse, si forte notorium non fuerit, per provinciam judex si posset eum cum septem idoneis testibus convincere, capite plectatur. Sed si notorium fuerit, nullius requirendum est testimonium, sed statim decollandus. Item si Castellani cujusquam domini descendentes à castro domini sui, incendium fecerint domino absente à provincia, castrum domini propter hoc non erit comburendum, sed bona incendiariorum, quæcunque extra castrum fuerint reperta, comburantur. Post reversionem vero domini, si dominus incendiarium retinere voluerit, & à se non repulerit, castrum ejus similiter erit comburendum. Item si proscriptus propter incendium in aliquam domum confugerit, de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc incendium non erit qui incendiarius, sed damnum pro incendio restituere debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, & dominus, cujus est castrum, fortassis dominus, vel vasallus, vel consanguineus fuerit, dominus ille non debet eum persequentibus repræsentare, sed juvabit eum à castro in sylvam vel alias, ubi securus sibi videatur. Quod si nec dominus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repræsentet, vel cum eo in eadem culpa sit.

Statuimus etiam, & eodem firmiter edicto sancimus, ut quicumque alii damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus ante diebus per certum nuntium suum diffiduciet eum. Quod si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, nuncius idem si vivus est, juret quod contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuncius, juret dominus junctis sibi duobus viris veracibus, quod contradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sancientes adjicimus, ut quicumque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore servet vel non servet eas, contradicere eis ante terminum statutum nequaquam possit. Quod si fecerit, ut violator fidei judicetur.

Item qui nuncium aliquem, pro eo quod contra dicturus mittitur, læserit, fidem suam violavit, & decetero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet. De filiis [2] quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus, ne cingulum militare aliquatenus assumant: & qui jam assumpserunt, per judicem provinciæ à militia pellantur. Quod si dominus alicujus eorum eum in militia contra judicis interdictum retinere contenderit, dominus ipse judici in x. libras condemnetur, servus autem omni jure militiæ privetur. Statuimus etiam, ut si quis vineas [3] aut pomaria exciderit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subjiciatur. Ut autem hæc tam utilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo quo dicta est tenore inconvulsa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorum atque regum jussimus interseri, & perpetuo jure servari. Cui si quis ausu temeritatis contra ire præsumpserit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuo indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberg in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorum. Anno incarnationis M.CLXXXVII. III. Kal. Jan.

Tit. XI.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM DE PACE COMPONENDA ET RETINENDA INTER SUBJECTOS, ET ALIIS CAPITULIS.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus universis subjectis suo imperio, Salutem.

HAc [4] edictali lege in perpetuum valitura jubemus, ut omnes nostro subjecti imperio, &c.

Tit. XII.

ALIA CONSTITUTIO EJUSDEM FRIDERICI DE PACE CONSTANTIÆ.

IN [5] nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, &c.

Tit. XIII.

ALIA CONSTITUTIO FRIDERICI DE JURE προτιμήσεως [6].

7 Id est, cognatione, aut agnatione potius.
8 In rebus mobilibus, jus retractus locum non habet.
9 In quibus contractibus jus retractus locum habeat, ut hic: in quibus non habeat vers. ex causa J. eod.
10 Qui potiores in jure retractus.
11 Intra quod tempus jus retractus competat, ut hic: adde & aliud tempus 4. mensium J. eod. ibi intra quatuor menses.
12 De justo pretio emptori à retrahente offerendo.
13 De usuris & expensis necessariis à retrahente emptori offerendis.
14 Qui ex agnatis removeantur à Jure προτιμήσεως.
15 In quibus contractibus jus προτιμήσεως locum non habet.

SAncimus à modo in omni provincia & in omni civitate, si quis ex parentela [7] habeat communem agrum [8], domum, vel vineam, vel rem immobilem divisam, vel indivisam, aut ex communi emptione, vel aliquo hujusmodi titulo, vel alio modo aliquo conjunctim, & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusim [9], vel locationem, non ante liceat ei alienare, quam denuntiaverit illis quos vocavimus per ordinem in jus προτιμήσεως. In primis [10] vocentur parentes, qui sunt conjuncti, post hos socii, post hos illi qui sunt conjuncti, etiam si extranei sint, post hos vocentur omnes qui sunt sub uno servitio, & qui sunt conjuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in jure προτιμήσεως, omnibus denuntietur, ut intra [11] triginta dies solvendo justum [12] precium sine mora aut quantum quivis emptor sine fraude dederit, unusquisque portionem suam accipiat. Verum si intra statutum terminum justum pretium non solverit, de cætero non habebit jus προτιμήσεως, nisi si quis eorum erat in capitivitate, vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens reipublicæ causa, aut ex propria sua causa, vel minor viginti quinque annis: & licet isti fuerunt absentes ex justa causa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra quatuor menses debent venire & solvere justum pretium cum legitimis usuris [13] & expensis necessariis, & accipere jus προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, & si neglexerint hoc facere, facient de propriis suis quidquid incommodi illi habuerint. Licet autem supra diximus omnes vocari ad jus προτιμήσεως, tamen si [14] probatum fuerit quod atroces injurias vel manus impias venditori vel ejus familiæ intulerint, vel ipsius substantiæ gravem jacturam moliti sunt, vel contra ejus vitam nisi sunt, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad jus προτιμήσεως veniunt. Ex [15] causa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel simplicis donationis vel donationis causa mortis vel ex testamento, permutatione, transactione, & parentes & extranei omnes possunt alienare, nisi quis vendendo vel locando ei qui non habuit jus προτιμήσεως simulate donaverit vel legatum dederit. Ideoque illi qui habent jus προτιμήσεως, possunt exigere juramentum [16] à venditore & emptore, & post juramentum si probatum fuerit contra Constitutionem nostram simulate hoc fecisse venditorem & emptorem, rem & pretium [17] perdent, & fisco applicabitur, fiscus autem vendet rem illam illis qui habent jus προτιμήσεως. Sed si ante juramentum probatum fuerit hoc eo fecisse, venditio erit irrita, & venditor cogetur [18] invitus vendere illis qui habent jus προτιμήσεως. Prohibemus autem potentiores [19] personas aliquid accipere prætextu adoptionis, vel donationis simplicis aut causa mortis, ex testamento, vel ex usucapione, aut sub prætextu defensionis, nisi forte parentes fuerint. Potentiores [20] autem dicimus, qui non tantum per se, sed etiam per propinquos possint inferre timorem alienatoribus, aut promissionem beneficii. Quod si aliquis ex potentioribus hoc præsumpserit facere, sit alienus ab illa re, & æstimationem illius rei præstet fisco. Transcurso tamen decennio [21] sine denunciatione nulla de cætero moveatur controversia illis qui possident ex aliquo contractu vel ex donatione vel ex testamento, ab illis qui habent jus προτιμήσεως vel etiam fisco.

16 De juramento ab emptore simulato præstando.
17 Pœna committentis in jus retractus.
18 Invitus interdum venders cogitur.
19 In fraudem cognatorum non licet feudum alienare in potentiores personas.
20 Potentiores personæ quæ.
21 Quo tempore emptores præscribunt adversus proximiores venditores agnatos.

Tit. XIV.

ALIA EJUSDEM DE JURE προτιμήσεως.

QUum omnibus hominibus qui legibus reguntur & moribus, præceptum esse constet, jus suum cuique tribuere [22], nec cuiquam jus suum detrahere, libertatis [23] procedente gratia qua naturaliter quod cuique facere libet, nisi quid vi aut jure prohibetur, est concessa facultas, res suas unicuique liberum esse aut propter [24] nuptias donationis, aut dotis, aut simplicis donationis aut cujuslibet alienationis aut ultimæ voluntatis dispositionis causa sive testamentario jure in alium transferre, non est ambigui juris. Sed quoniam & jure præcipitur, honeste vivere, alterum non lædere, ne hi qui cognitione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum qui vendunt urbanis rusticisve prædiis adhærendo ab his qui intromiscentur, lædantur, vel aliter ipsa venditione impediantur, jure προτιμήσεως præferri sancimus, &c.

22 l. 10. §. 1. ff. de justitia.
23 §. 1. Instit. de jure person.
24 ca. 13. J. eod.

Tit. XV.

ΝΕΑΡΑ ΡΩΜΑΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΠΕΡΙ ἐκποιήσεως κτημάτων καὶ προτιμήσεως συγγενῶν, καὶ ἀδιαμερίστων καὶ συμπεπαγμένων ὁμοτελῶν, καὶ συναπτῶς κειμένων καὶ τῶν ῥεομένων ἀσυντελῶν χωρίων, καὶ ἀγροδιῶν, καὶ καλυβιτῶν, δυνατῶν, προτιμήσεων, καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κτήσεως.

Παλαιὸς νόμος ἦν, ἵνα μηδεὶς, &c. [25]

25 Vid. 3. Harmenopul. 3.

Vocantur hac constitutione in jus προτιμήσεως cognati primum consortes, veluti fratres, qui paterna prædia pro diviso aut pro indiviso possident, hi sunt qui dicuntur οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, auctoribus Græcis interpretibus, qui & inde adnotant recte consortes extraneos præferri cognatis non consortibus. Post cognatos consortes vocantur socii, deinde qui rem communem habent citra societatem, sive sint cognati sive exteri, tum ii qui communi censu vinculo tenentur, licet non eodem loco censum exsolvant, postremo vicini & confines. Hi testato denuntiandi sunt antequam venditio fiat extraneo. Denunciatis datur mensis, procuratoribus eorum menses quatuor, non denuntiatis decennium, dominis ἐμφυτεύσεως & feudorum longe alia tempora, l. ultima Cod. de jure emphyt. & supra 2. titul. 9. & ii qui præsentes venditioni adfuerunt, & tacuerunt, ut interpretes Græci adnotant rectissime, nec venditioni consensisse, nec pro denunciatis habentur, l. Titia. §. Lucia. ff. de leg. 2. l. Gajus. ff. de pign. act. Consensu amittitur jus προτιμήσεως & præscriptione temporis, & ingratitudine sive indignitate. Datur etiam hac Novell. jus προτιμήσεως convicanis, secundum l. 1. C. non lic. habit. metr. Est & aliud hac Novell. caput de locupletioribus & potentioribus, ut ne quid ex bonis tenuiorum adquirant ἐν τοῖς χωρίοις ἢ ἀγροιδίοις, ἐν οἷς οὐκ ἔχουσιν ἴδια κτήματα, ut explicatius enarrant interpretes. non igitur nisi ἀναγκαστῶς, aut πλεονασμῷ jure, & ad definitionem potentiorum, Novell. Constantini Porphyrogennetæ περὶ δυνατῶν τῶν εἰσελθόντων εἰς κτήσιν πτωχῶν declarat nihil interesse potentior sit qui emerit, an is qui potentiori domesticus sive προσκεκυρωμένος fuerit, Fridericus male propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare possunt juri προτιμήσεως, quinimo severius cum his agitur. nam neque donationis aut testamenti aut transactionis aut patrocinii aut adoptionis jure ad bona tenuiorum pervenire possunt. Sed eadem & hos quæ superiores tuetur præscriptione decennii.

Postremum caput vetat alienationem prædiorum militarium: quod omnino pertinet ad feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotharii Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicove depereat census qui eo nomine dependi solet. qua de re visum etiam est proponere Novellam Constantini Porphyrogennetæ.

Tit. XVI.

ΝΕΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟ-γεννήτου περὶ στρατιωτῶν.

ΩΣΠΕΡ σώματι κεφαλὴ, &c.

Ut Lotharii & Friderici Constitutione feuda nullo modo possunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria quæ relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quæ feudis comparamus. Cætera autem quæ Codicibus militaribus absunt, possunt alienari usque ad certum modum, puta secundum ejus distinctionem, si modo retineat sibi tantum ex iis miles quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omnino redactus ad inopiam, & militiæ reddatur inutilis, quæ est etiam ratio Constitutionum Lotharii & Friderici. Sed hoc distabant illa prædia militaria à feudis, quod illa à nemine recognoscebant, quippe cum eorum essent milites pleno jure domini, & consequenter quod alienatione aliis non aperirentur, sed illis ipsis restituerentur. Cæterum ut Fridericus nullam censet emptori præscriptionem temporis opitulari posse, quominus venditio rescindatur, ita nec Constantinus, nisi 40. annorum, quasi scilicet omnis qui ea prædia emerit in eo pro malæ fidei possessore habeatur, l. 7. C. de agr. & cens. licet in fructuum & ejus quod interest ratione distinguat inter bonæ & malæ fidei emptorem, sicut Fridericus in pretii repetitione. Et præterea longi tantum temporis præscriptionem excludere Fridericus voluit. Militibus hac sive novella sive edicto Constantinus adnumerat causarios, & quid juris sit si prædia miles à milite emerit, definit, & alia quædam.

FEUDORUM FINIS.

CON-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

FRIDERICI SECUNDI IMPER.
CONSTITUTIONES
INCIPIUNT.

Tit. I. vel, Tit. XVII.

De statutis & consuetudinibus contra libertatem ecclesiæ editis; & immunitate locorum religiosorum ubique morantium & fori privilegio, & Gazaris, & Patarenis, & aliis hæreticis, eorumque successoribus, & navigiis peregrinis, & advenis quocumque locorum hospitantibus, eorumque successoribus, & de agricolarum securitatibus.

Fridericus [1] Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Marchionibus, Comitibus, cunctisque populis, quos clementiæ nostræ regit imperium, Salutem & gratiam.

In die qua de manu sacratissimi patris nostri summi pontificis recepimus imperii diadema, curavimus ad Dei & ecclesiæ suæ honorem, edere quasdam leges, quas in præsenti pagina jussimus annotari, per totum nostrum imperium publicandas. Per imperialia vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus eas quisque literas in suo districtu irrefragabiliter & inconcusse servet.

Et sunt hæ leges [2].

Ad decus & honorem imperii, & laudem Romani principis nihil omnino magis videtur accedere, quam ut expurgatis quibusdam erroribus, & iniquis quorundam statutis penitus destitutis, de cætero ecclesia Dei plena quiete vigeat, & secura gaudeat libertate. Sane adeo infidelium quorundam & injustorum iniquitas abundavit, ut non dubitent contra apostolicam disciplinam, & sacros canones statuta sua confingere, contra ecclesiasticas personas, & ecclesiæ libertatem. Cum ergo dispositione divina favente nihil velit ecclesia (quæ nihil debet præter bonum appetere) quod nobis eodem concursu & eadem non placeat voluntate.

§. 1. NOS [3] Fridericus Romanorum Imperator semper Augustus, hac edictali lege irritamus, & irrita nuntiamus omnia statuta [4] & consuetudines, quæ civitates, vel loca, potestates, consules, vel quæcunque aliæ personæ contra [5] libertatem ecclesiæ, vel ecclesiasticas personas edere, vel servare adversus canonicas vel Imperiales sanctiones præsumpserint: & ea de capitularibus [6] suis mandamus intra duos menses post hujus publicationem edicti penitus aboleri: & [7] si de cetero similia attentaverint, ipso jure decernimus esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos, superiori protinus applicanda: necnon locum ubi deinceps talia præsumpta fuerint, banno mille marcharum præcipimus subjacere: potestates [8] vero, consules, rectores, statutarii, & scriptores dictorum statutorum, necnon & consiliarii locorum, ipsorum, qui secundum statuta vel consuetudines memoratas judicaverint, sint ex tunc ipso jure infames: quorum sententias & actus alios illegitimos præcipimus aliquatenus non tenere. Quod si per annum hujus nostræ constitutionis inventi fuerint contemptores: bona [9] eorum per totum nostrum imperium mandamus impune ab omnibus occupari: salvis nihilominus aliis pœnis contra tales in generali concilio promulgatis.

§. 2. Item [10] nulla [11] potestas, vel persona publica, vel privata collectas sive exactiones [12] angarias, vel parangarias ecclesiis, vel aliis piis locis, aut ecclesiasticis personis imponere, aut invadere bona ecclesiastica præsumant: quod si fecerint, & requisiti ab [13] ecclesia, vel ab imperio, emendare contempserint, triplum [14] refundant: & nihilominus banno imperiali subjaceant: quod absque satisfactione debita nullatenus remittatur [15].

§. 3. Item [16] quæcunque communitas, vel persona per annum in excommunicatione [17] facta propter libertatem ecclesiæ præstiterit, ipso jure imperiali banno [18] subjaceat: à quo nullatenus extrahatur, nisi [19] prius ab ecclesia absolutus fuerit.

§. 4. Item [20] statuimus, ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili trahere ad [21] judicium seculare præsumat, contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones. Quod si fecerit, actor à jure suo cadat, & judicatum non teneat: & judex sit extunc judicandi potestate privatus. Statuimus enim, ut si quis clericis vel personis ecclesiasticis justitiam [22] denegare præsumpserit tertio requisitus, suam jurisdictionem amittat.

§. 5. Gazaros [23], Patarenos, Leonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua [24] damnamus infamia, diffidamus atque bannimus [25], præcipientes, ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii ad successiones eorum pervenire non possint: cum longe gravius sit æternam quam temporalem offendere majestatem. Qui autem inventi fuerint sola suspicione [26] notabiles, nisi ad mandatum ecclesiæ, juxta considerationem suspicionis, ac qualitatem personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur: ita quod si sic per annum manserint, extunc eos sicut hæreticos condemnamus.

§. 6. Statuimus [27] etiam hoc edicto in perpetuum valituro, ut potestates, consules, seu rectores, quibuscumque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice juramentum [28], quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo, quandocunque fuerit quis in potestatem, sive perpetuam, vel temporalem, assumptus, hoc teneatur capitulum juramento firmare: alioqui nec [29] pro potestatibus, nec pro consulibus habeantur: & eorum sententias irritas extunc decernimus & inanes.

§. 7. Si [30] vero dominus temporalis requisitus & admonitus ab ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate: post annum à tempore admonitionis elapsum, terram illius ipsis exponimus catholicis occupandam: qui eam exterminatis hæreticis, absque ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent: salvo jure domini principalis: dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod aliud impedimentum opponat, eadem nihilominus lege servata contra eos qui non habent dominos principales.

§. 8. Credentes [31] præterea, receptatores [32], defensores, & fautores hæreticorum bannimus, firmiter statuentes, ut si postquam quilibet talium fuerit ab ecclesia excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum, extunc ipso jure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad eligendum aliquos ad hujusmodi, neque ad testimonium admittatur, sit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte judex extiterit, ejus sententia nullam habeat firmitatem: nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per eum confecta, nullius penitus sint momenti.

§. 9. Navigia [33] quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram pervenerint, tam navigia ipsa, quam navigantium bona, illis integra [34] reserventur ad quos spectabant, antequam navigium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic adversatur sanctioni: nisi talia sint navigia, quæ piraticam [35] exerceant pravitatem, aut sint nobis vel Christiano nomini inimica. Transgressores vero hujus nostræ constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur: & si res exegerit, eorum audacia juxta mandatum nostrum modis aliis compescatur.

§. 10. Omnes [36] peregrini [37] & advenæ libere hospitentur [38] ubi voluerint: & hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinandi liberam habeant facultatem: quorum ordinatio inconcussa servetur. Si qui vero intestati [39] decesserint, ad hospitem nihil perveniat: sed bona ipsorum per manus episcopi loci tradantur hæredibus, si fieri potest: vel in pias causas erogentur. Hospes [40] vero si aliquid de bonis talium contra hanc constitutionem nostram habuerit, triplum episcopo restituat, cui visum fuerit assignandum: non [41] obstante statuto aliquo, seu consuetudine, seu privilegiis, quæ hactenus contrarium inducebant. Si [42] qui autem contra præsumpserint, eis de rebus suis testandi interdicimus facultatem: ut in eo puniantur, in quo deliquerint: alias prout culpæ qualitas exegerit, puniendi [43].

§. 11. Agricultores [44], & circa rusticitatem occupati, dum villis incident, dum agros colunt, securi [45] sint quacumque parte terrarum: ita ut nullus inveniatur tam audax, qui [46] personas, vel boves, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit quod ad operam rusticalem pertinet, invadere, capere, aut violenter auferre præsumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat, infamiam ipso jure incurrat, imperiali animadversione nihilominus puniendus.

§. 12. Nos vero Honorius episcopus, servus servorum Dei, has leges à Friderico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus & confirmamus, tanquam in æternum valituras, & si quis ausu temerario, inimico humani generis suadente, quocunque modo has infringere tentaverit: indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum se noverit incursurum.

1 Anno 1212. electus præfuit annis 35. Nabelle.
2 Hæc constitutio est Friderici II. lata Anno 1220. approbata ab Honorio III. confirmata à Bonifacio VIII. & in quantum Hæreticorum coërcitionem tangit, Canonizata in *cap. Inquisitionis. De hæreticis in 6.* Ans.
3 *Hinc sumpta est Auth. 12. Cassa C. de sacros. eccles.*
4 Statuta & consuetudines adversus Ecclesiam & Ecclesiasticas personas, non valent. adde *c. noverint. de sent. excomm.*
5 Statuta adversus libertatem ecclesiæ ea dicuntur, quæ Ecclesiis vel Ecclesiasticis personis id conferunt, quod eis concessum est jure communi. *DD. in c. Ecclesia de constit.*
6 Capitularia, acta publica in sua capita, suosque titulos distributa.
7 Statutis adversus Ecclesiam & Ecclesiasticas personas etiam utentes, etiam puniuntur.
8 Adde *c. gravem de sent. excomm.*
9 Feudis privantur vasalli adversus libertatem Ecclesiæ aliquid statuentes.
10 Ut Ecclesiam ejusve personas nullus magistratus potestatem exactionis indicendæ habeat.
11 *Hinc sumpta est Authent. 2. item nulla, C. de episcop. & cler.*
12 Ecclesia tamen à quibusdam exactionibus non est immunis, *l. ad instructionem 7. C. de sacros. eccles.*
13 Ut forum ecclesiasticum sortiantur, qui bona ecclesiæ invadant.
14 Ut triplam pœnam patiantur qui extorquent illicitas exactiones ab ecclesiis, & ecclesiasticis personis.
15 Bannum causa cognita remitti potest. unde notant, Bannum, esse interloquutoriam sententiam: nam definitiva remitti non potest, *l. quod jussit. ff. de re judic.*
16 *Hinc sumpta est Authent. 13. Item quæcumque. C. de episcop. & cler.*
17 Excommunicari etiam collegia possunt.

26 Ut suspectus hæreticus si mandato ecclesiæ intra annum se non purgaverit, ut hæreticus damnatur. adde *c. excommunicamus de hæreticis. c. cum contumacia de hæreticis in 6.*
27 *Hinc sumpta est Authent. 19. statuimus. C. de episc. aud.*
28 Ut judices omnes jurent se hæreticos ex territoriis suis ejecturos.
29 Judicis negligentia & contumacia in eliminandis seu extra jurisdictionem suam vetendis hæreticis, bona à quoquam posse occupari hic notant interpretes: ea lege ut qui ea bona occuparit, ea à superiore ipsius hæretici, recognoscat.
30 *Hinc sumpta est Authent. 4. § damnamus. C. de hæret. & Manich.*
31 *Hinc sumpta est Auth. 4. credentes C. eod. tit.*
32 Hæreticum recipiens simili pœna cum ipso hæretico puniendus, *ut hic: & c. sicut c. adversus de hæreticis.*
33 *Hinc sumpta est Auth. 18. navigia C. de furt.*
34 Navigia casu in portum revecta vectigal non præstare hic notant. facit *l. Cæs. ff. de public.*
35 Piratæ ut hostes fidei & Imperatoris, à quovis spoliari possunt: ut qui sint ipso jure diffidati, hoc est, banniti.
36 *Hinc sumpta est Authent. 10. omnes C. commun. de success.*
37 Peregrini & advenæ libere hospitari & testamentum facere apud nos possunt. Quin eorum intestatorum bona apud nos industria aut quavis alio modo quæsita, per loci magistratum, vel episcopum, hæredibus ab intestato servanda sunt: qui si nulli sint, in pias causas eroganda.
38 Peregrinis hospitium debemus, *ut l. 1. § 1. ff. nautæ l. 1. § fin. ff. furti. advers. naut.*
39 Peregrinorum vacantia bona non sunt fisci, sed Christi: hoc est, ubi nulli sunt peregrino heredes ab intestato vel testamento, ea bona in pias causas dispensanda. Quod contra jus civile est. *l. 1. C. de bonis vacantibus.* 40 Peregrini mortui apud nos bona, qui sine ejus voluntate contrectat, neque ea episcopo loci indicat, triplum præstat. 41 Clausula hac generali, *Non obstante.* statuta tolluntur, ut necesse non sit integrum tenorem statuti adjicere. 42 Statutum invalidum non excusat à delicto. 43 Peregrinum testari qui prohibet, fit ipse intestabilis. Item punitur criminaliter pro criminis qualitate. 44 *Hinc sumpta est Auth. agricultores. C. quæ res pign. oblig.* 45 Agricolis securitas debetur. 46 Agricolarum personæ, animalia & instrumenta rustica, debiti nomine manu injecta capi non possunt: pœna in secus facientem, quadrupli & infamiæ constituta.

18 Banniri etiam possunt universitates & communitates. 19 Bannum ante executionem ejus remitti potest, *ut hic*, postea, non, *l. 1. ff. de requir. reis.* 20 *Hinc sumpta est Authent. 33. statuimus. C. de Episcop. & Cleric.* 21 Ut ad forum seculare ecclesiastici non trahantur: ut qui secus fecerit, jure suo privetur. 22 Jus reddere aut in eo reddendo negligens, jure suo privatur. 23 *Hinc sumpta est Authent. 19. Gazaros. C. de hæret. Manich.* 24 Ut hæretici sint infames & banniti: ut eorum bona publicentur, Item ut ne filii eorum succedant. 25 Bannitos posse impune offendi hinc colligunt.

EXTRAVAGANTES,
QUAS
NONNULLI XI. COLLATIONEM APPELLANT.

Tit. I. vel, Tit. XIX.
QUOMODO IN LÆSÆ MAJESTATIS CRIMINE PROCEDATUR.

HENRICUS SEPTIMUS[a] divina favente gratia Romanorum Imperator, semper Augustus.

AD reprimendum multorum facinora qui ruptis totius debitæ fidelitatis habenis, adversus Romanum imperium, in cujus tranquillitate totius orbis regularitas requiescit, hostili animo armati conantur nedum humana, verum etiam divina præcepta, quibus jubetur, quod omnis anima Romanorum principi sit subjecta, scelleratissimis facinoribus & assiduis rebellionibus demoliti: ne ex eorum absentia, in detestando læsæ majestatis crimine processus & sententia retardentur, & tanti sceleris nefanda temeritas remaneat impunita: Hac edictali, Deo propitio, perpetuo valitura lege sanximus, ut in quocunque læsæ majestatis crimine, & maxime, ubi contra Romanorum imperatores vel reges aliquid quod dictum tangat asseratur commissum, possit procedi per accusationem, inquisitionem[b], seu denuntiationem, summarie & de plano, sine strepitu, & figura judicii, prout illi, qui jurisdictioni præest, videtur expedire. Ad hoc, si qua communitas, corpus, vel collegium, vel alia quavis persona, cujuscunque status, dignitatis, vel conditionis existat, super dicto crimine per nuncium, vel per literas, seu etiam per edictum publice propositum citata, vel citatum neglexerit in termino personaliter vel legitime comparere: contra ipsam vel ipsum perinde ac si præsentialiter omnibus interesset, vel lis foret legitime contestata, tam ad receptionem testium, & eorum publicationem, & sequentia, quam ad definitivam sententiam, & ejus executionem procedatur: legibus & consuetudinibus non obstantibus quibuscunque. Hanc autem generalem legem nostram extendi jubemus ad præterita[1], præsentia & futura: quam legem ex nunc absque alterius temporis exspectatione transcursus suum integrum vigorem decernimus obtinere.

[a] *Henricus* VII. *Luxemburgensis* anno 1309. Imperium obtinet, annis 6. imperavit. Lombardiam sibi subjicit, victor Romam intrat, & ibidem coronatur, tandem veneno in Eucharistia à Monacho ordinis prædicatorum oblato tollitur. *Blond. Platin.* Ei successit *Ludovicus* V. Bavarus. hoc Imperatore *Clemens* V. pontifex fuit. Interim serva, hanc constitutionem ab eo latam Pisis Anno 1312. regni ejus. 5. *cit.* 20. J. *aud.* Goth.

Juxta formam harum constitutionum Henricus VII. contra Robertum utriusque Siciliæ regem processit, & adversus eum perduellionis sententiam tulit, paulo post quam eas edidisset, eumque capitis supplicio regnorum, dignitatum, bonorumque omnium amissione damnavit. Alberic. *in l. quisquis num.* 11. *C. ad leg. Jul. Majest.* Quæ tamen omnia Clemens V. postea annullavit. *Clem. pastoralis de re jud.* ANG.

[b] Pragmatici vocant secretam informationem, *qua de vit. Clarum 3. sent. §. ult. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 20. 21.*

[1] *Vid. l. 7. C. de legibus.*

Tit. II. vel, XX.
QUI SINT REBELLES.

Idem ad perpetuam rei memoriam.

QUoniam nuper est ad auditum nostrum deductum, quod inter nonnullos fideles & subditos nostros provinciæ Lombardiæ, aliorumque locorum Italiæ disceptationes & dubia sæpius oriuntur, an infidelis & rebellis imperii quisquam reputari debeat, nisi prius per nostræ majestatis sententiam condemnatus appareat: & nos attendentes quod acta prava malorum potius quam verba sententiarum ipsos faciunt pœna condignos, & eo ipso quod quis peccat, correctionem meretur: & quanto plus differtur punitio, tanto amplius culpa crescit, & gentibus perniciosius in exemplum transit. Tenore præsentium declaramus, decernimus, & pronuntiamus, quod illi[4] omnes & singuli sunt rebelles, & infideles nostri imperii, qui quomodocunque publice vel occulte[5] contra nostrum honorem & fidelitatem rebellionis opera faciunt, & contra nostri imperii prosperitatem aliquid machinantur: contra nos, seu officiales[6] nostros, in iis quæ ad commissum eis officium pertinent, rebellando. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam declarationis & pronunciationis infringere, vel ausu temerario contra ire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem nostram, & pœnam mille librarum nostræ cameræ solvendarum se noverit incursurum. Data Pisis IV. Nonas Aprilis: regni nostri anno quinto, M.CCCXII.

[4] Rebelles sunt qui vel publice vel occulte rebellionis opera faciunt (ita hic loquitur textus) adversus Principis honorem & fidelitatem Imperii prosperitatem, suos officiales Principis in commisso sibi officio occupatos.

[5] Per insidias.

[6] Adde *l. 5. C. ad l. Jul. majest.* vid. *Clarum 5. sent. §. lese majestat. in versic. quæritur.*

LIBER DE PACE CONSTANTIÆ[1], COMPOSITA

Inter Imperatorem FRIDERICUM[2] & filium ejus HENRICUM, & quosdam nobiles ALEMANIAE ex una parte, & civitates LOMBARDIAE, MARCHIAE, & ROMANDIOLAE, ex altera.

TIT. III. vel, XXI.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis: Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus, & filius ejus Henricus, sextus Romanorum Rex, Augustus. †. Imperialis clementiæ immensa serenitas mansueta, eam semper in subditis suis dispensationem favoris & gratiæ habere consuevit, ut quamvis districta severitate excessuum delicta debeat & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tanquillitate pacis & piis affectibus misericordiæ Romanum imperium regere, & rebellium insolentiam ad debitam fidem, & debitæ devotionis obsequium revocare. Ea propter cognoscat universitas fidelium imperii tam præsentis ætatis, quam successivæ posteritatis, quod nos solita benignitatis nostræ gratia, ad fidem & devotionem Lombardorum, qui aliquando nos & imperium nostrum offenderant, viscera nobis innatæ pietatis aperientes, eos & societatem ac fautores eorum in 3 plenitudinem gratiæ nostræ recipimus, offensas omnes & culpas quibus nos ad indignationem provocaverant, clementer eis remittentes: eosque propter fidelia devotæ sinceritatis servitia, quæ nos ab eis credimus 4 certissime recepturos, in numero dilectorum nostrorum fidelium computandos censemus. Pacem itaque nostram quam eis clementer indultam concessimus, præsenti pagina jussimus subscribi: & auctoritatis nostræ sigillo 5 communiri: cujus est hic tenor & series.

Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noster Henricus Romanorum Rex, concedimus vobis, civitatibus, locis & personis societatis regalia 6 & consuetudines nostras tam in civitate quam extra civitatem, videlicet Veronæ & castro ejus, suburbiis etiam, & aliis civitatibus & suburbiis, locis & personis societatis in perpetuum, videlicet ut in ipsa civitate omnia habeatis sicut hactenus habuistis, vel habetis. Extra vero omnes consuetudines 7 sine contradictione nostra exerceatis, quas ab antiquo exercuistis vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus & pascuis, & pontibus, aquis & molendinis, sicut ab antiquo habere consuevistis, vel habetis in exercitu, in munitionibus civitatum, in jurisdictione, tam in causis criminalibus 8, quam in causis pecuniariis, intus & extra, & in cæteris, quæ ad commoditatem spectant civitatum.

Volumus ut regalia quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur per episcopum loci: & homines tam de episcopatu quam de civitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur: tales qui nec contra civitatem nec nostram majestatem privato vel speciali odio teneantur: qui jurent quod bona fide & sine fraude perquirent, & inquisita consignabunt ea quæ specialiter ad nostram excellentiam spectant. Si autem huic inquisitioni supersedendum esse putaverint: censum duorum millium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem istam, si enormis visa fuerit. Si 9 quis autem super his quæ vobis concessimus vel permisimus, sive in civitate, vel extra civitatem, querimoniam apud majestatem ipsam deposuerit: ejus 10 querimoniam non admittemus, & silentium ei imponemus.

Hoc quod nos 11 vel noster antecessor Rex vel imperator episcopis, ecclesiis, vel civitatibus, vel aliis quibuscumque personis, clericis vel laicis ante 12 tempus guerræ dedit 13, vel quolibet concessionis titulo concessit, firmum & ratum habemus: salvis superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis servitia exhibeantur: sed census non præstetur.

Commoditates quas pro bono pacis civitatibus concessimus in civitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstari.

PRIVILEGIA 14 omnia & data, & concessiones, quæ in privilegium vel damnum civitatum, vel locorum, vel personarum civitatis occasione guerræ in alicujus injuriam prædictorum à nobis, vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur 15, & in irritum deducantur. In civitate illa in qua episcopus per privilegium Imperatoris vel Regis comitatum habet, si consules per ipsum episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant, sicut consueverunt recipere: alioqui unaquæque civitas à nobis consulatum recipiat. Consequenter vero in singulis civitatibus consules constituentur à nuncio nostro qui sit in civitate vel in episcopatu: & investituram recipient: & hoc usque ad quinquennium. finito quinquennio una quæque civitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro, sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus: tunc enim à nobis recipiet. Eadem observentur in successore nostro. Et omnes investituræ gratis fiant. Cum autem nos Imperator divina vocatione decesserimus, vel regnum filio nostro concesserimus, simili modo à filio nostro, vel ejus successore investituram recipietis.

IN causis 16 appellationum, si quantitas vigintiquinque librarum imperialium summam excesserit, appellatio ad nos fiat salvo jure & moribus Brixiensis ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, ut non cogantur in Alemaniam ire: sed nos habebimus ut proprium 17 nuncium in civitatibus, vel episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, & juret quod bona fide, & sine fraude causas examinabit & definiet secundum 18 leges & mores ipsius civitatis, intra duos menses à contestatione litis, vel à tempore appellationis receptæ: nisi justo impedimento, vel consensu 19 utriusque partis remanserit. Consules qui in civitatibus constituentur, tales sint qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant antequam consulatum recipiant.

Vasalli tanquam vasalli, & cæteri omnes tanquam subditi jurare debent fidelitatem principi, nisi sint tales personæ, quibus juramentum remittatur. Bald.

§. 1. Vasalli nostri 20 à nobis investituram 21 recipiant, & fidelitatem faciant sicut 22 vasalli, cæteri omnes sicut cives à sedecim 23 annis usque ad septuaginta: nisi 24 tales personæ sint, quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. †. Vasalli, qui tempore guerræ 25 vel treugæ non postulaverint investituram, vel debita servitia nobis non exhibuerint, hac occasione feudum non amittant.

†. Libellariæ 26 & precariæ in suo statu permaneant, secundum consuetudinem uniuscujusque civitatis, non obstante lege nostra, quæ dicit, Imperatoris Friderici damna omnia & ablata: etiam injurias quas nos per nos & per 27 nostros ab universitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadjutoribus societatis sustinuimus, per nos cum nostra parte remittimus gratis, & plenitudinem nostræ gratiæ eis damus. †. Moram 28 superfluam 29 in civitate vel episcopatu pro damno civitatis non faciemus. Civitates 30 murare 31, vel extra munitiones facere eis liceat.

†. Item societatem quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint, renovare 32 eis liceat.

†. Pactiones 33 timore 34 nostro, vel per impressionem nunciorum factæ cassentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur. †. Pacta Placentinorum, scilicet pactum pontis Padi, & fictum 35 ejusdem pontis, & regalium & datium, & pactum, quod episcopus Hugo fecit de castro Arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso episcopo, vel à communi, vel ab aliis de societate nobiscum, vel nostro nuncio, ipso ponte remanente cum omnibus suis utilitatibus Placentinis: ita tamen quod teneantur persolvere fictum abbatissæ sanctæ Juliæ de Brixia, & si quæ sunt similes.

Dicit quod sententia per imperatorem lata contra rebelles occasione rebellionis & partialitatis, rescinduntur facta pace.

§. 2. Sententiæ 36 quoque quæ 37 de jure & secundum leges & consuetudines contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt, teneant, sicut de jure contra eos tenerent, si gratiam nostram non habuissent. Quæ vero contra aliquem vel aliquos de societate latæ sunt occasione guerræ seu discordiæ, in irritum deducantur. Possessiones omnes quas quisque de societate tempore guerræ tenebat juste, si per vim ablatæ sint ab eis qui de societate non sint, cum fructibus 38 & sine damno restituantur: vel si eas recuperaverit, quiete possideat: nisi per electos arbitros 39 ad cognitionem regalium nobis assignentur. Opizoni 40 marchioni omnem offensam, quam nobis vel alicui partis nostræ fecerit, postquam in societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate, imperiali clementia per nos & nostram partem remittimus, & in plenitudinem nostræ gratiæ eum recipimus: nec per nos, nec per interpositam personam pro præteritis offensis sibi vel parti ipsius aliquam inferemus injuriam, læsionem, vel coërcitionem.

†. Amplius eam jurisdictionem quam Mediolanenses exercere 41 consueverunt in comitatibus Seprii & Martexanæ & Burgariæ, & in aliis comitatibus, exceptis locis quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam & Oleum, excepto Romano veteri & Bariano, & eam quam modo exercent, libere & quiete habeant & possideant, sine contradictione nostra, & successorum nostrorum, salvis pactis & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt civitatibus Pergamo, Novariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis 42: nec ullum præjudicium fiat juri aut consuetudini alicujus civitatis & societatis præter dictas concessiones. †. Pacta inter civitates & societates quondam facta nihilominus firma & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessiones: salvo jure aquæ Lambri Mediolanensibus, si quod habent, vel in pedagio. Omnes de societate qui fidelitatem nobis jurabunt, in sacramento fidelitatis adjicient, quod possessiones & jura quæ nos habemus in Lombardia, & possidemus extra societatem, jurabunt bona fide nos manutenere, si opus fuerit, & cum super hoc per nos, vel per certum nuncium nostrum fuerint requisiti: & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quod finitimæ civitates obnoxiæ sint principaliter ad hoc faciendum: & si opus fuerit, aliæ teneantur ad competens auxilium præstandum.

†. Civita-

---

1 Hæc constitutio promulgata est Constantiæ in conventu principum: ut & constitutio posita, 2. feud. 53. Roncaliæ.

2 Fridericus hic primus, cognomento Ænobarbus, seu Barbarossa, Suevus gente, cujus filius fuit Henricus Sextus: cui successit Fridericus Secundus.

3 In gratiæ plenitudinem is recipitur, cui non modo crimen ipsum remittitur sed & qui ad honores admittitur. Hæc enim plena gratia est.

4 Præsumitur ex mente Principis esse ut gratiam subdito conferens, ab eo vicissim gratiam recipiat: ut minime sit mirum, ingratos, gratia sua, suisque beneficiis decidere.

5 Sigillo probatur instrumentum, etiamsi deficiat tabellio, *ut hic, & de foro competente*. Ita sigillum vim habet consensus & confirmationis si modo scripturam adjunctam habeat: alias sola sigilli exhibitione, mandatum, præsertim speciale non probatur, *c. quamvis de pactis*.

6 Regalia sua urbana & extraurbana jura civitatibus concedere Princeps potest, sive ea sint in terra sive in aquis & silvis: sive in pace, sive in bello, sive in pecuniariis, sive in criminalibus causis. 2. *feud.* 56.

7 Rebellione consuetudines amittuntur ut & privilegia.

8 Imperium merum hodie civitates exercent consuetudinario jure.

9 Princeps quod ex certa scientia facit retractare id nemo debet. adde *l. ult. C. de legibus. l. 2. C. de crimine sacrilegii*.

10 Sententia pro eo dicta, quem audiri vetat lex, non valet.

11 Regem Romanorum, vivo ac superstite Imperatore privilegium concedere posse hic notatur.

12 Pace inita, hostes in sua bona restituuntur: adeo ut si belli tempore ea aliis fuerint donata, auferri debeant. Rex enim indulgentiæ nudæ vim non habet, sed & restitutionis in integrum.

13 De rebus à principe donatis.

14 De privilegiis.

15 Vox *cassentur* ipso jure acta irritum esse innuit.

16 De causis appellationum.

17 Nuncio qui mittitur, per se non per alium obligari vult: qui procuratore, per alium, non per seipsum.

18 Appellationis causæ secundum leges & mores ipsius civitatis, in qua appellatio est, finiendæ. Unde notant, in causis appellationum jurisdictionis prorogationem locum non esse.

19 Appellationis tempus potest mutuo consensu prorogari, etiamsi appellationis causa privilegio vel speciali principis statuto decidetur.

20 Forum sortiri seculare perjurus hinc colligunt. vide *c. licet de foro competenti*.

21 De investitura.

22 Juramentum aliud est vasalli, aliud civis.

23 XVIII. *ut 2. feud. 53*.

24 Jurisjurandi præstandi necessitas potest ex circumstantiis personarum remitti.

25 Bellum extasse à non postulata investitura, aut non præstitis servitiis. *ut hic*. Quid: bellum esse casus fortuitus: ut ad instar casuum fortuitorum excusset? Quidam putant, Casibus fortuitis adnumerari, nisi eo tempore, quo contractum negotium proponitur, bellum prævisum esse dicatur. adde *l. habitatores in fin. ff. locati*.

26 De libellariis & precariis.

27 Principi ipsi injuria fit mediante & immediante: mediante, cum ejus sit consiliariis aut officialibus facit *l. offa. ff. de religiosis*.

28 De mora superflua ab Imperatore in urbibus non facienda.

29 Moram superfluam Imperatoris in aliqua urbe Glossatores hic interpretantur sex mensium: vel arbitrariam, hoc est eam, quarum judex æquus & bonus arbitraretur, *l. continuus. §. cum ita. ff. de verborum oblig*.

30 De muris & munitionibus civitatum.

31 Alias, civitati sine jussu principis id non licet, *l. 8. in fin. l. 9. §. 4. ff. de rer. divis. l. 3. ff. ne quid in loco sacro*.

32 Renovari fœdera expresse debent: ideoque si post inducias renovatas, civitates mutuo se juverint, non intelligitur tacite fœdus redintegratum, *arg. l. si cum servus C. locati*.

33 De conventionibus per vim factis.

34 Metum etiam infert Princeps, hoc est tenere actione quod metus causa. Cujusmodi negotia inita, rescinduntur & pro infectis habentur, *ut hic*. 35 Id est, merces, vectigal, pensitatio. 36 De sententiis belli tempore latis.

37 Sententiæ adversus rebelles ut adversus rebelles latæ tempore rebellionis, facta pace, rescinduntur, latæ ex jure communi, puta ex causa mutui vel depositi, non rescinduntur, *ut hic*.

38 Fructus & damna hic distinguuntur: unde notant percipientem fructus ex re aliena invito domino, non intelligi damnum dare: quæ sententia nihil stulta est. 39 Arbiter citare potest, *ut hic*, etsi territorium non habeat. *c. 1. de foro comp.* 40 Is est Marchio Opizius cognomento Malaspina, de quo vide 2. *Othonis Frisingensis* 16. 41 Probatur jurisdictionis possessio per exercitia jurisdictionis, quæ quis libere ac quiete usus sit. 42 Princeps regalia concedere non potest in præjudicium successorum, aut eorum, quibus prioribus ea regalia concessit. Ita in privilegiis, beneficiis & concessionibus principum qui prior est tempore potior est jure.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

UAB Biblioteca de Ciències Socials

†. Civitates quæ sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur facere. Si qua vero civitatum ea quæ in conventione pacis ex parte nostra statuta sunt, non observaverit: ceteræ civitates eam ad id observandum bona fide compellant: pace nihilominus in suo robore permanente. †. Nobis autem intrantibus Lombardiam, fodrium [1] consuetum & regale, quæ solent & debent, præstabunt: & vias & pontes bona fide & sine fraude & sufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum [2] sufficiens nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide, & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno fidelitates renovabunt iis qui eas nobis non fecerunt, cum nos petierimus vel per nos vel per nostrum nuncium. Si qui ex parte nostra de suis justis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno: nisi in causa principali suæ proprietatis jure possit se tueri possessor: salvis prioribus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem jure servando iis qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi civitas adstringatur juramento, ut non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere. & si qua controversia fuerit orta de feudo inter nos & alium qui sit de societate, per pares illius civitatis, vel episcopatus in quo descendit, agetur: & secundum [3] consuetudinem illius civitatis in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus. tunc enim in audientia nostra, si nobis placuerit, agitabitur.

1 Fodrum hic in tit. 1. F. *sedum & 2. Feud. 56.* Annonius 5. c. 3. annonam militarem interpretatur Lotharius & Carolus in suis legibus, Marescalos illorum ad fodrum dirigant. Gunterus, id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt. Lucius 3. in cap. præterea. *de jure patronatus.* fodrum Albergarias, regium & similia: tanquam à propriis rusticis ab Ecclesiis extorquent. adde 2. *Ordon.* 12. 23. 4. *Rader.* 10. 1. §. 34.

2 Princeps res subditorum emere debet, non injuria auferre, *ut hic.* Quid si pecunia deficeretur: aut rustici in vendendo nimium tenaces? aliud putat Ravennas.

3 Consuetudo loci ubi res est feudalis spectanda.

†. Item volentibus venire contra pacta non per violentiam facta, & juramento firmata inter civitates & civitates, societates & societates, vel civitatem & alias personas, nos audientiam denegabimus.

†. Item nos restituimus stratam Veronensibus: & nominatim recipimus Ozolinum in plenitudinem gratiæ nostræ, & omnem offensam ei remittimus. Datum apud Constantiam solenni curia, VII. Kalendas Julii.

Sequentia desunt in editione Cujac.

HAnc igitur secundum formam præscriptam, & ut per mediatores pacis, videlicet Gulielmum episcopum Discensem, Henricum Marchionem Sarnensem, fratrem Fridericum de sylva benedicta, & Rodulphum camerarium nostrum, una cum his bona [4] fide intelleximus, & secundum tenorem, quo eandem pacem & concordiam jurari fecimus, & secundum quod Lombardi eam bona fide intellexerunt, in perpetuum ratam haberi, & conservari statuimus: & ut firma permaneat & inconcussa, præsentem paginam nostri impressione sigilli fecimus communiri.

4 Contractus ex bona fide interpretationem recipere hinc colligunt.

Nomina vero civitatum quibus sic gratiam nostram reddidimus, & præscriptam fecimus concessionem seu promissionem, hæc sunt: Vercellæ, Novaria, Mediolanum, Laude, Pergamum, Brixia, Mantua, Verona, Vincentia, Padua, Tervisium, Bononia, Faventia, Mutina, Rhegium, Parma, Placentia. Istis autem civitatibus & locis pacem servari volumus, & gratiam nostram reddimus. Præscriptam autem concessionem seu promissionem his non facimus, videlicet Imolæ, Castro sancti Cassiani, Bobio, Pleti de Guarbadona, Ferotæ, Beluriæ, Tenetæ. Ferrariæ autem gratiam nostram reddimus, & præscriptam concessionem facimus seu promissionem, si intra duos menses post reditum Lombardorum à curia nostra de pace præscripta fuerint.

Hanc itaque pacem & concordiam, sicut præscriptum est, tam nos, quam filius noster Henricus Romanorum Rex, per camerarium nostrum Rodulphum jurari fecimus in animam nostram.

Hi autem sunt principes & nobiles curiæ, qui præscriptam pacem & concordiam per se firmam tenere juraverunt: Hermannus Monaster. episcopus, Henricus Girnensis electus, Gitalinus Guriensis, Abbas Gotifredus imperialis aulæ cancellarius, Otto dux Bavariæ, Fridericus dux Sunormæ, filius noster Bertoldus dux Zaermoez, Bertoldus Marchio Histriæ, Hermannus Marchio Veron. Comes Henricus dux Spleten, Comes Theopobus de Lexchomienda, Comes Ludovicus, frater cancellarii de Olfestre, Rodulphus camerarius, Guarnerius de Lombardia, Cano de Minabere, Corradus Pincerna.

Hi sunt nuncii qui ex parte Longobardorum pacem præscriptam & concordiam receperunt, & in præsentia nostra juramento confirmaverunt. †. De Mediolano, Guido de Landriano, Pinamonte de Vicomercato, Adobatus Bultrassus, Guilielmus Burrus, Guercius de Buxolla, Aldericus de Bonate, Rogerius Marcellinus, Loterius Medicus. †. De Brixia, Obrandus de Martinengo, Gozed de Turbiado, Desiderius judex, Rodulphus de Concipio, Boccatius de Manerbio, Albericus de Caprino. †. De Placentia, Girardus [5] de Artizone, Jacobus Strictus, Hermannus de Carnocampo judex.

5 Infra, Gerardus Artizonus.

†. De Pergamo, Albertus. De Mapello, Attoficianus [6], Joannes de Piterigo, Lanfranchus de Monacha, Albertus Attonis, Albertus Albertonis. †. De Verona, Corus judex, Ubertinus de Carcere, Valerianus de Castello, Martius de Castello, Theobaldinus de Nicaudo, Theobaldinus de Nascenguerra. †. De Vincentia, Pileus judex, Ubertinus de Fonte vivo, Cardenarius Marchus de Pauliana. †. De Padua, Jansaxellinus [7] judex, Bugelescus de Fonte Glina. †. De Tervisio, Florius judex, Gumbertinus. †. De Mantua, Alexandrinus, Jacobus de Amica, Angelus judex, Henricus de Angelo.

6 Infra Atoficianus.

7 Infra Lansus.

†. De Faventia, Bernardus judex, Hugolinus de Azo.

†. De Bononia, Antonius Potestas, Rolandus Guarini, Matthæus Rodulphi. †. De Mutina, Arlotus judex, Reinerius de Bucacabata. †. De Rhegio, Albertus cambiator, Rolandus de Charitate. †. De Parma, Jacobus Petri Bravi, Mallobatus judex, Vetulus judex, Corradus Banzoni. †. De Laude, Vincentius [8] de Sifiraga, Anselmus de summa ripa. †. De Novaria, Opizo de Briona, Tedisius Cabalacius, Gerardus de Bomprando. †. De Vercellis, Meardus & Vercellinus.

8 Infra Vincentius Corno.

†. HÆ autem sunt civitates & loca, quæ pacem præscriptam sub juramento Lombardorum nobiscum receperunt, & eandem per se juraverunt: Papia Cremona, Communiterdona, Asta, Casarea, Janua, Alba, & aliæ civitates & loca, & personæ quæ sunt, & quæ fuerunt in pace nostra.

†. HÆC autem sunt nomina nuntiorum, qui investituram consulatus à nobis nomine civitatum receperunt: De Mediolano, Adobatus. De Placentia, Gaardus Artizonus. De Laude, Vincentius Corno. De Vincentia, Pileus. De Padua, Jansus. De Tervisio, Florius. De Mantua, Alexandrinus. De Faventia, Bernardus. De Bononia, Antonius de Mutina, Arlotus. De Rhegio, Rolandus. De Parma, Jacobus Petri Bravi. De Novaria, Opizo. De Vercellis, Meardus. De Pergamo, Atoficiarius.

†. SIGNUM domini Friderici Romanorum inclytiss. Imperatoris. Ego Gotifredus imperialis aulæ cancellarius vice Christiani Moguntinæ sedis archiepiscopi, & Germaniæ archicancellarii recognovi.

†. ACTA sunt hæc anno incarnationis millesimo centesimo octogesimotertio: indictione prima: regnante domino Friderico Romano imperatore gloriosissimo, anno regni ejus octogesimosecundo, imperii vero tricesimonono. Datum apud Constantiam in solemni curia 7. Kalend. Julii.

†. IN Christi nomine juro ego quod à modo ero fidelis domino imperatori Friderico, & ejus filio regi Henrico, non ero in consilio vel facto, quod ipsi perdant vitam [9], vel membrum, aut mentem, seu coronam imperii vel regni, vel caput, & si scivero aliquem fecisse, vel facere volentem: per me vel per alium domino imperatori, vel regi, vel nuntio ejus, sine fraude manifestabo eis & adjuvabo honorem coronæ tenere: & si perdiderit, recuperare bona fide in exercitu & comitatu adjuvabo. Insuper pacem domini imperatoris Friderici, & filii ejus regis Henrici, & suæ partis factam cum societate Lombardiæ, & ejus societatis, sicut scriptum est inde, sine fraude intra quindecim dies post jurata bono [10] intellectu, & sigillo imperatoris sigillata observabo bona fide, & sine fraude, & hoc jurare faciam omnes masculos mecum habitantes à decimosexto anno supra usque ad septuagesimum, intra quindecim dies postquam juratum habuero: exceptis servis: & qui per me jurare noluerint, intra tertiamdiem imperatori, vel regi, vel suis nuntiis manifestabo per breve. Millesimo centesimo octogesimo tertio, indictione prima. Ego juro omnibus civitatibus societatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ, & locis, & domino Opizoni Marchioni Malaspinæ, & omnibus personis prædictæ societatis, concessiones & permissiones atque pacta, sicut in scripto pacis inter nuntios domini imperatoris, & rectores & nuntios civitatum societatis Lombardiæ facto continetur, firmas tenere: nec ero in consilio vel facto ubi aliquid prædictorum minuatur alicui de societate: & si qua persona, aut civitas, vel locus alicui civitati, vel loco, aut personæ prædictæ societatis, aut jam dicto Marchioni auferre, vel deminuere voluerit, eos vel eas manutenere, & defendere bona fide sine fraude contra omnes adjuvabo: & omnia præcepta quæ rectores concorditer omnes, vel major pars mihi fecerint sine fraude observabo: & omnia supradicta, attendam à Kalendis Majis usque ad triginta annos: & in capite uniuscujusque quinquennii, scilicet si per majorem partem rectorum requisitus fuero, renovabo: & hoc totum sine fraude jurare omnes homines meæ civitatis à decimo octavo anno usque ab septuagesimum faciam, & hæc omnia faciam jurare consules vel potestates meæ civitatis, & credentias [11] usque ad illum terminum, qui mihi constitutus fuerit per rectores Lombardiæ & Marchiæ, & Romaniæ, in hoc eloquio.

9 Principis sui vitam, membra, mentem, coronam ejus ac regni, caput, honorem ad. jurare vassalli tenentur.

10 Contractus ad bonum & sanum intellectum revocandos esse hinc colligunt.

11 Credentiam adversus juramentum revelans officialis, officio suo privandus est. adde 2. *feud.* 7.

DIE Lunæ undecimo Kalendas Januarii in Placentia, in ecclesia sanctæ Brigidæ, in præsentia Mirabelli, Gulielmi, Garonii notarii, ibique in eorum præsentia rectores Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ fecerunt prædictum sacramentum: nomina quorum sunt hæc: De Brixia Aldericus de Salla. De Verona Vozo judex. De Bononia Prendeparte potestas. De Padua Bazotus. De Novaria Rogerius Marcellinus potestas. De Tervino Oldericus de Montelio. De Mantua Gulielmus de Azo. De Placentia Bonizo judex. De Pergamo Albertus de Ossa potestas. De plebe de Granatina Petrus Collus judex. De Faventia Gulielmus Butinus potestas. De Mediolano Petrus vicecomes.

HÆc sunt nomina eorum qui juraverunt, ut [12] superius legitur, ut dicti rectores juraverunt, eo excepto, quod non fuerunt districti facere jurare homines suæ civitatis. De Brixia, Desiderius judex, Martinus de Potenalupis, Pax Consalonerius. De Padua, Ganiphus Achalaone. De Verona cancellarius Grescenonum, & Vivianus advocatorum. De Tervisio, Travisius de Gualperto. De Pergamo, Lanfrancus. De Monancha, Oprandus judex, Joannes de Petengo. De Novaria, Fridericus de Bon. Michaël Capra. De Mutina, Rolandus de Baimonte. De Garino, Bunalelius de Garbonensibus. De plebe de Granatoria Gregorius consul ita juravit, suus rector. De Faventia, Anteus judex: anno à nativitate Domini millesimo centesimo octuagesimo, indictione prima: & postea sequenti die Martis XII. Kal. Januarii Armanus de Parma rector idem sacramentum fecit, ut pridem rectores: & Albertus de Theobaldo similiter.

12 Tabellio si perscriptis quorundam testium nominibus, sequentes eodem modo testimonium dixisse perscripserit, non perit authoritas ejus testimonii: quasi dictum ac perlatum sit ab his qui præmeditatum inter se sermonem habuerant. Quippe quod de præmeditato testium sermone dicitur, ad eos qui suspecti sunt pertinet, non ad eos qui vita sunt honesta.

FINIS.

EPITOME

UAB Biblioteca de Ciències Socials

EPITOME FEUDORUM,

DIONYSIO GOTHOFREDO, JC. Authore.

De jure feudorum.

Feudi Etymon.

FEudum operam daturum prius nosse oportet, unde nomen Feudi descendat. Est autem Feudum à fidelitate & fide. Potest tamen convenire ut sine juramento fidelitatis feudum habeatur, *libro Feudor. 2. tit. 3. in fin. lib. 2. tit. 24. §. 1. tit. 40. 76.*

Beneficii seu Feudi definitio.

Beneficium in genere dicitur benevola actio &c. *lib. 2. tit. 23. Scuse. 1. de beneficio, cap. 6.* In specie vero & quod attinet ad hunc Feudorum tractatum, Beneficium seu Feudum id dicitur quod ex benevolentia ita datur ut proprietas rei immobilis beneficiatæ, id est beneficio datæ & acceptæ, penes dantem remaneat; ususfructus vero illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum heredesque ejus masculos & fœminas (si de his nominatim dictum sit) perpetuo pertineat: ad hoc ut ille, ac sui heredes, fideliter domino serviant, *ita uti expressium est.*

De juris præceptis.

Legibus & moribus præceptum est jus suum cuique tribuere, honeste vivere, alterum non lædere 5. 14.

De origine juris feudorum & authoritate Prudentum.

AB initio feuda ita fuerunt in dominorum potestate, ut quando vellent, ea auferrent: dein annalia tum ad eum quem ex liberis vasalli dominus elegisset: postremo ad omnes filios æqualiter deferri cœpta *lib. 1. tit. 1. §. 1.* & ad nepotes ex filio 1. 1. 2. Quinetiam feudum à patre acceptum seu paternum ad fratres defuncti sine legitimo herede, id est masculo, deferri cœptum: at non adquisitum à fratre, vel separatim vel communiter: nisi nominatim ita conventum esset 1. 2. 2. Quemadmodum nec ad filias defertur nisi eo jure ita adquisitum 1. 2. 3. vel nisi à domino redemerint, aut gratiose propter servitium & amorem patris obtinuerint 1. 24. Ad venientes ex latere ad septimum geniculum seu gradum, olim non ultra fratres patrueles 1. 1. 4. hodie in infinitum deferuntur 2. 50.

Hoc jus duobus libris in editionibus vulgatibus comprehensum: quinque vero in Cujacii editione. Prioris author Gerardus Niger Consul Mediolanensis. *testo Othone Frisingensi 2. de rebus gestis Friderici 12.* Secundi ac tertii, Obertus de Orto 2. *Feudor. 1. 2. Feudor. 24. §. 2.* Quartus ex variis & incertis authoribus est. Quinto continentur constitutiones quædam imperatoriæ, his libris ab Hugolino (Odofredo teste) insertæ. Quod ad prudentes juris feudalis attinet: citatur Obertus de Orto 2. 1. 2. 13. 2. 25. 2. 28. 2. 30. 2. 32. 2. 34. 1. 2. 34. 2. 2. 36. 2. 42. in Mediolanensi curia versatus 2. *Feudor. dicitur* 24. 2. 25. 2. 51. 1. *& multis passim.* Mediolanensis consul fuit *testo Othone Frisingensi.*

Ex peritis juris feudalis citatur etiam Gerardus Capagifi 2. 25. 2. 28. 2. 30. 2. 32. 34. 1. 2. 36. 2. 51. 1. *& multis passim.*

De Legibus.

CAusarum aliæ dirimuntur jure Romano, aliæ Longobardorum legibus, aliæ secundum regni consuetudinem, quæ pro diversorum locorum & curiarum moribus varia ac diversa esse solet. *lib. 2. tit. 1.*

In judicio quod de feudis agitur, illud dici solet, Legum Romanarum non esse vilem authoritatem, sed non adeo vim suam extendere, ut usum vincant aut mores 2. 1.

Strenuus legisperitus, scubi casus emerserit, qui consuetudine feudi non sit comprehensus, absque calumnia uti poterit lege scripta 2. 1.

De constitutionibus Principum.

PRincipum constitutiones his libris variæ extant Corradi 1. 1. 2. 2. 34. 40. Lotharii 1. 9. 13. 19. 2. 3. 1. 9. 2. 24. 3. 2. 38. 2. 44. 2. 55. 2. 76. 55. 5. 6. Friderici 2. 3. 1. 2. 27. 2. 33. 1. 2. 55. 2. 100. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 17. Henrici 5. 2. 3. 4. Romani 5. 15. 16. De consuetudine regni. Vide 1. 1. 2. 28. Leges plerunque ad casus præteritos trahi 2. 55. De jure Romano & legibus Romanorum 2. 1. De lege Salica, vide *lib. 2. tit. 29.* De legibus Longobardorum 2. 1. 2. 8. *in fin.* 2. 39. De Lombarda 1. 10. 2. 58. 1. 2. 58. 3. 2. 53. 4. De Canonum statutis 2. 27. 1. De Decretis 2. 6. De constitutionibus principum. v. Titulum proxime sequentem.

De moribus curiarum 2. 23. hinc illa, Mediolani non tenetur. Mediolani non obtinet 2. 54. 1. Mediolani consuetudo 2. 39. 2. 2. 40. Mediolanenses 1. 27. *in fin.* viri prudentes Mediolanenses 1. 28. Sapientes Mediolanenses 2. 49. Mediolanensium Curia 2. 20. 22. 4. mos 26. 1. usus 2. 28. 1. 2. 29. 2. 32. 2. 37. 1. Archiepiscopus Mediolanensis 2. 35. Mediolanenses irrationabiliter considerant 1. 14. Citarunt quoque viri Placentini 2. 27. 1. Cremonenses 2. 27. 11. Et usus qui in Lombardia 46. sed & in Theutonia 2. 40.

Responsa citantur 2. 40.

Pronuntiata & judicata 2.

De statu hominum seu jure personarum & earum divisione.

De Duce, Marchione, Comite, Capitaneis, Valvasoribus majoribus & minoribus vel Valvasinis.

QUi à principe de ducatu, Duces: qui de Marchia, Marchiones: qui de Comitatu, Comites: qui de plebe aliqua ejusve parte, Capitanei (olim proprie majores Valvasores) qui à Capitaneis, Valvasores minores: qui à minoribus Valvasoribus investiti, minimi Valvasores & Valvasini appellantur *lib. 2. tit. 10.*

De his qui in Feudum dare possunt vel non.

Feudum dare possunt Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa, Præpositus (si antiquitus consuetudo eorum fuerit) Dux, Marchio, Comes (qui & regni & regis capitanei) regni vel regis Valvasores (qui & Capitanei) Ab his minores Valvasores feudum accipiunt 2. 1. Ecclesiasticæ personæ, (aliud in laicis) ad suam tantum vitam, feudum dare possunt: ac proinde eorum successores non tenentur feudi investituram ratam habere 1. 3. 1. 9. Si qui in feudum dare non potest, in feudum dederit, nullum habebit vigorem infeudatio 1. 6. *in fin.*

De plebeis.

Qui ab antiquis temporibus beneficium non habent, plebei, id est jus parium (aut ut quidam volunt, nobilitatis) non habent 2. *tit.* 10.

De libertate.

Libertas est facultas qua naturaliter quid cuique facere libet, nisi vi aut jure prohibetur 5. 13.

De servis.

Servi post delatam successionem feudi, etiam manumissi in feudo non succedunt. 2. 106. Servus communi jure militia privatur, adeo ut si dominus servum in militia retineat, in x. libras condemnetur. 5. 10. *in fin.*

Nomenclatura generalis personarum de quibus his libris tractatur.

DE Abbate. v. 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 6. 2. 40. *in fin.* 2. 89. Abbatissa v. 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 6. 2. 89. Absente 2. 43. Acceptabili 1. 55. 2. 99. Actore 1. 26. 1. Actore domini 1. 10. Actore regis 1. 10. *in fin.* Adoptivo 2. 26. 4. Advena. 5. 17. 10. Advocato 2. 27. 7. Agnatis 2. 3. 1. 2. 11. 2. 21. 2. 26. 1. 26. 5. 2. 26. 6. 2. 45. 2. 49. 2. 98. Agricultoribus. 5. 17. 11. Antecessore 2. 92. Antecessoribus vasalli. 2. 23. Antiquiore domino 2. 28. 4. Arbitro 2. 49. 2. 54. Archiepiscopo 1. 1. *in pr.* 1. 1. 3. 2. 52. 2. 89. Archiepiscopo Mediolanensi 2. 35. Ascendentibus 2. 50. Auctore 2. 25. Avo. 1. 14. 1. 1. 19. 2. 11. Bannito 2. 28. Bono judice 2. 11. Capitaneis. 1. 14. 1. 1. 15. 1. 17. 1. 18. 1. 19. Capitaneis impropriè dictis. 1. 17. Capitaneis principis 1. 17. Capitaneis propriè appellatis 1. 17. Capitaneis Regis vel Regni. 1. 1. 1. 15. quis Capitaneus. 2. 10. 2. 53. 2. 55. 2. 89. Claudo 2. 36. Clericis 1. 25. 1. 1. 26. 2. 26. 4. 2. 27. 1. 2. 30. 2. 32. 2. 35. 2. 36. 2. 40. *in fin.* 2. 109. Clientulis 1. 10. 1. 13. Cognatis patrui magni 2. 11. Coherede 2. 38. 2. 78. Comite 1. 1. *in pr.* 1. 13. 1. 26. 2. 10. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 89. Comite judice 2. 27. 1. 2. 27. 5. Comparibus 2. 54. Conrado 2. 34. 2. 40. 5. 1. Conjuge vel amico 2. 58. Consobrinis 1. 14. 1. Consortibus 2. 55. 1 Contumace 2. 22. Conversis 2. 21. 2. 30. Creditore 2. 86. Cremonensibus 1. 27. Curia 2. 9. 2. 10. 2. 22. 2. 23. 2. 34. 2. 46. 2. 51. 2. 76. 2. 89. Curia Mediolanensi 2. 10. 2. 14. Curiæ majoribus 2. 89. Curte 1. 4. 5. 1. 82. 2. 51. Curtis paribus 2. 46. Damnatis 2. 56. Defensoribus locorum 2. 53. Delatores 2. 24. 2. Descendentibus 2. 50. 1. 1. 14. 2. 2. 26. 6. Dissipatore 2 91. Doli capace 2. 26. 4. *in fin.* Domestico 2. 5. 2. 55. 2. Domina 1. 5. Dominæ filia 2. 24. 2. Domino 1. 4. 1. 5. Domino antiquiore 2. 28. 4. Domino æquali, majori, inferiore 2. 34. 2. Domino plebis seu œconomo 1. 6. Domus paribus 1. 11. Duce & Ducibus 1. 1. *in pr.* 1. 19. 2. 10. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 89. Ducibus 1. 1. *in pr.* 1. 19. 2. 10. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 89. Ducibus 2. 100. Ecclesia 1. 13. 2. 103. Ecclesiasticis personis 2. 26. 2. 2. 100. Egente 2. 58. Emptore 2. 26. 6. 2. 41. 2. 42. 2. 51. 5. 2. 91. Egente 2. 58. Emptore 2. 26. 6. 2. 41. 2. 42. 2. 51. 5. 2. 55. Episcopo 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 3. 1. 6. 2. 10. 2. 55. 140. 2. 55. Episcopo 1. 1. *in pr.* 1. 3. 1. 3. 1. 6. 2. 10. 2. 55. 140. *in fin.* 2. 52. 2. 54. 2. 55. Excommunicato 1. 28. Extranei in testibus 2. 32. Fideli seu vasallo 1. 1. 1. 1. 4. 1. 4. 5. 1. 5. *in princ. & fin.* 1. 10. 2. 26. 2. 19. 2. 57. Filiabus. 1. 1. 1. 1. 3. 1. 8. 1. 8. 11. 1. 8. 2. 1. 14. 2. 1. 4. 2. 11. 2. 17. 2. 24. 2. 2. 26. 1. 2. 50. 2. 51. Filia domini 1. 5. Filio 1. 1. 1. 1. 8. 1. 8. 2. 1. 14. 1. 1. 15. 2. 46. 2. 50. 2. 51. 2. 28. 4. Filio domini 1. 28. Filio feudum adquirente 2. 27. 4. Filio fratris 1. 19. 1. Filio impubere 2. 26. 5. Filio masculo 2. 26. 5. 2. 28. 2. Filio militis. 1. 28. Filio prioris matrimonii 2. 26. 4. Filio secundi matrimonii 2. 26. 4. 2. 103. Filio & successore domini 1. 22. Filio vasalli 2. 53. 2. Fœmina 1. 6. 1. 1. 15. 2. 3. 1. 2. 32. 36. 2. 41. 2. 104. Fratre 1. 1. 2. 1. 5. 1. 8. 1. 1. 8. 2. *in fin.* 1. 13. 1. 14. 1. 1. 14. 2. 1. 19. 1. 1. 20. 2. 11. 2. 12. 2. 18. 2. 24. 31. 2. 26. *in fin.* 2. 28. 4. 2. 29. 2. 37. 2. 52. 2. 90. 2. 93. Fratre patris 1. 19. 1. Fratre patrueli 1. 4. Fratris filio. 1. 5. 2. 11. Friderico, ejusque constitutionibus 2. 3. 1. 2. 27. 2. 33. 1. 2. 55. 2. 100. 5. 7. 8. 9. 10. 12. 13. 14. 15. Gasfaldio 1. 2. 1. 1. 10. 12. 1. 11. 2. 94. Gerardo Capagisto 2. 25. 28. 30. 32. 2. 34. 1. 2. 34. 2. 2. 36. 2. 51. passim. Hæreticis 5. 17. 5. 7. 8. 9. Henrico ejusque constitutionibus 5. 2. 3. 4. Hærede 1. 9. 1. 14. 1. 25. 2. 28. 3. 2. 58. 2. Herede legitimo 1. 15. Herede masculo 2. 34. 2. Hoste regis 1. 20. 2. 7. Idoneis testibus. v. Testibus. Ignorante 2. 9. 1. 2. 42. 2. 26. 6. Imperatore 1. 14. 1. 18. 1. 26. 2. 55. 2. 2. 100. Imperfecto 2. 36. Impubere 2. 26. 5. Incendiariis 5. 10. Inculpato seu accusato 1. 19. Indigno 2. 24. 2. Infami 1. 11. Inferiori domino 2. 34. 1. Infeudato 2. 55. Ingrato 2. 24. *in prin.* & §. 1. Inimico 2. 57. Investitore 2. 17. 2. 2. 34. 2. 35. Investito 1. 9. Invito 2. 12. Judice 2. 46. Judice agnati 1. 15. Judice Curtis 1. 18. Judice ordinario 1. 15. Laicis 1. 3. 2. 32. 2. 35. Legitimatis 2. 26. 4. Legitimo herede 1. 1. 2. 1. 13. 2. 11. Legitimis liberis 2. 29. Longobardia 2. 2. 2. 8. *in fin.* 2. 39. Lothario ejusque constitutionibus 1. 9. 1. 13. 1. 19. 2. 3. 1. 2. 9. 2. 24. 3. 2. 38. 2. 44. 2. 55. 5. 5. 5. 6. Magistratu 1. 55. 1. Majore 1. 3. 2. 53. 2. 55. Majore Curiæ 2. 89. Majore domino 2. 34. 1. Majore judice 2. 53. 1. Majore potestate 2. 22. Manumisso 2. 106. Marchionibus 1. 1. *in pr.* 2. 10. 2. 13. 2. 19. 2. 52. 2. 53. 2. 54. 2. 55. 1. 2. 89. Matrito 1. 15. 1. 17. 2. 85. Masculis 1. 13. 1. 6. 1. 1. 8. 1. 1. 13. 1. 19. 2. 1. 1. 20. 1. 24. 2. 47. 2. 95. Masculini sexus heredibus 1. 14. 1. Descendentibus 1. 14. 2. Matre 1. 50. 2. 103. Mediolano & Mediolanensibus 1. 1. 5. 1. 13. 1. 26. 1. 1. 27. 1. 2. 10. 2. 24. 2. 29. 2. 32. 2. 34. 2. 37. 1. 2. 39. 2. 40. 2. 49. Mercatoribus peregrinantibus 2. 27. 5. Militibus 1. Vasallis 1. 19. 1. 1. 21. 1. 21. 1. 1. 22. 1. 22. 1. 1. 23. 1. 27. 2. 27. 2. 21. 2. 26. 1. 2. 26. 6. 2. 27. 1. 2. 27. 3. 2. 34. 2. 2. 52. 2. 76. 2. 88. Minoribus 2. 3. 2. 26. 4. 2. 27. 2. 91. Mortuo 1. 5. 1. 24. Muliere 2. 26. 4. Muto 1. 6. 2 Muto & surdo 2. 36. Naturalibus filiis legitimatis 2. 26. 4. Nepotibus 1. 2. 2. 1. 14. 1. Nepotibus ex filio 1. 8. 1. 19. 1. 2. 11. 2. 50. Nepotibus ex filia 2. 11. Nepote seu filio fratris 1. 5. 1. 13. Nepte 1. 5. 2. 11. 2. 90. Nobilibus 2. 51. Nobili conjuge 2. 19. Notario 2. 51. 2. Nuncio 1. 26. 2. 58. 2. Nupta filio domini 1. 5. Nutu domini 2. 24. 2. Oberto de Orto 2. 2. 2. 23. Palatinis 2. 52. 2. 54. Papa Eugenio 1. 19. Papa Urbano 1. 6. Paribus 2. 24. 1. 2. 39. 2. 58. 3. 2. 73. 2. 78. 2. 79. 2. 81. Paribus Curiæ 1. 10. 2. 20. 2. 32. 2. 34. 55. 2. Paribus Curtis 1. 2. 1. 1. 3. 1. 4. 1. 4. 5. 1. 4. 5. 2. 2. 2. 35. 2. 46. 2. 51. 5. Paribus domus vel curiæ 1. 11. Paribus testibus 2. 58. 2. Parium judicio 1. 18. 2. 12. 1. Parium laudatione 1. 76. Parium laudamento 1. 21. Parentibus 1. 58. 1. Parente adgnationis alicujus communi 2. 11. Parente domini vel vasalli 2. 33. Parentibus, id est, cognatis 1. 24. Patre 1. 1. 2. 1. 1. 3. 1. 14. 1. 1. 19. 1. 21. 24. 1. 26. 1. 2. 50. 2. 84. Patriarcha 2. 89. Peregrinis 5. 17. 10. Persona conjuncta 2. 91. Persona Ecclesiastica & seculari 2. 91. Persona tertia, quarta 2. 34. 2. Personali servitio 2. 26. 5. Placentinis 1. 26. 1. 21. 27. Primatibus locorum 2. 53. Principe 1. 7. Privato 1. 13. Proclamatore seu actore. 2. 27. Proceribus 2. 54. Procuratore 2. 3. 1. Progenie 2. 90. Prole fœminei sexus 2. 11. Pronepotibus ex filia 2. 1. Plebe & plebis parte 2. 10. Plebeis 2. 10. *in fin.* 2. 53. Pluribus dominis 2. 77. Possessore 2. 26. 2. 27. 2. *in fin.* Posterioribus patrui 2. 95. Prælatis Ecclesiarum 2. 91. Præposito 1. 1. 1. 6. 1. 26. Pronepte 2. 11. Proscriptis 2. 56. Proximis & proximioribus agnatis 2. 9. 1. 2. 3. 1. 2. 50. *in fin.* 2. 24. 3. 2. 37. 8. 36. 5. Publicis latronibus 2. 75. 5. Rebellibus 5. 20. Receptatoribus 2. 33. 2 Rectoribus locorum 2. 53. Rege 1. 26. 2. 28. Reo 1. 26. 1. Roma 1. 1. 1. 1. 1. 5. 2. 54. Ronchalia 2. 52. Rustico 2. 27. 3. 2. 34. 5. Sacramentalibus 2. 11. 1. 4. 2. 1. 10. 1. 26. 1. 1. 28. 2. 41. Sciente 1. 26. 1. 2. 9. 1. 2. 24. 2. Scriba 2. 56. Scutiferorum feudis 2. 74. Seculari persona 2. 91. Secundi matrimonii filiis 2. 103. Senioribus seu dominis 1. 17. 1. 18 1. 2. 51. 5. 2. 52. Servis 2. 3. 1. 2. 10. 6. Sorore domini 1. 5. 2. 24. 2. Substituto acceptabili. 2. 99. Successoribus 1. 9. 1. 22. 2. 40. 2. 95. Surdo & muto 2. 36. Testibus 1. 26. 1. 2. 81. 2. 88. 2. 92. Testibus corruptis odio, gratia, pretio. 2. 2. 2. 58. 2. Testibus duobus, tribus, pluribus 2. 58. 1. Testibus extraneis 1. 26. Testibus idoneis 1. 10. 1. 11. 2. 2. 1. 2. 19. 2. 25. Testibus quinque 2. 57. Testibus septem 2. 27. 3. Testibus liberis 2. 58. 1. Testibus testimonii boni 2. 17. 2. Valvasoribus 2. 10. 2. 53. Valvasoribus majoribus 1. 7. 1. 14. 1. 15. 1. 1. 17. 1. 18. 1. 19. 2. 10. 2. 89. Valvasoribus minoribus 1. 7. 1. 15. 1. 16. 1. 18. 1. 18. 2. Valvasoribus [illegible] 1. 7.

1.15. 16. valvasoribus regis vel regni 1.1. *in princ.* 1.1.5. Valvasoris filio 2.10. Valvasinis 2.10. Vasallo 1.9. 1.12. 1.25.21.26. 2.26.3. 2.47. 2.79. Venientibus ex latere 1.1.4. Urbano Papa 1.6. Uxore 1.17. 1.21.1. 2.8. 2.29.

De Adoptionibus.

ADoptivus filius in feudo non succedit 2.26.4. vers. *Adoptivus*.

De Rebus & earum divisione.

De rebus immobilibus & quasi.

BEneficium seu feudum in immobilibus seu rebus soli aut solo cohærentibus tantum consistit, aut his quæ inter immobilia connumerantur, veluti cum de Camera aut de Cavena feudum datur. 2. 1. *in fin.* 2. 23.

De soldata.

Qui soldatam (præstatio est annua quorumdam solidorum vini vel annonæ, quæ morte dantis vel accipientis finitur, nec transit in heredem) habuit vel etiam habet, nullum paradogium aut usum obtinet. 2.10.

Nomenclatura generalis rerum quarum his libris fit mentio.

DE Allodio 2.26.1. *in prin. & in fin.* infeudato 2.54. Paterno 2.17. *in fin.* ejus venditione 2.54. Angariis 256.2.81. Annona ejusque pretio 2.27.4. Annua præstatione 21.2.20. Argentariis 2.56. Armis bellicis 2.21. Armandiis 2.56. Beneficio seu feudo 1.1.4.1.16. 2.26.6.2.1.1. quid sit 2.23. Beneficio avi 1.9.1. communibus bonis empto 1.20. ecclesiastico 2.27.1. 2.40.1. hereditario 2.83. cujus nomine jusjurandum fidelitatis fieri debet aut non debet 2.24.1. materno 1.15. novo 1.14.2. 2.5. 2.11. 2.12. 2.49. 2.91.paterno 1.14.2.1.24. 1.19.1. 1.24.3.2.83. regali 2.34. 2.40.1. veteri 2.3. 291. Bonis vacantibus 2.56. Brevi testato 1.2. *in fin.* 1.3. 1.4. 1.4.3.1.4.5. 2.32. 2.88.2.92. Cameræ, seu de Camera feudo 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Casa communi 2.12. Castro 1.4.3. Cavenæ seu de Cavena feudo 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Civitate 2.55.2. Conscientia 2.58. Criminali causa 2.33.1. Culpa 1.17. 1.21. 2.26. 2.78. Contractu 2.53.3. Curia & curte, dixi supra de personis. Debito servitio 2.55. Debito hereditario 2.45. Dignitatis feudo 1.13. Dignitate legali 1.14. Dimidio reditus feudi 2.55. Districtu 2.54. Dominico 2.55. Dominicaria vice 2.81. Domus paribus 1.11. Domus destructione 2.55.2. Donationibus 5.13. Ducatu 2.55.1. 2.100. Duello 2.27. 2.27.3. Duplo 2.53.2. Ecclesia 1.13. Equis & armis communibus 2.12. Feudo alieno 1.9. armis & equis communibus adquisito 2.12. Cameræ 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Cavenæ 2.1.1. 2.2.1. 2.58. Comitatus 1.13. 1.14. Communiter à fratribus adquisito 1.1.2. Conditionali & non conditionali 2.73. ex divisione veniente 2.50. Diviso dividendo 2.55.1. dignitatum 1.13. ducatus 1.14. fœmineo 2.30. filii 2.84. cujus nomine fidelitas non præstatur 2.24.1. Guardiæ & Gastaldiæ 2.2. Habitationis 200.5. Heredibus aperto 2.26.2. Improprio 2.81. Indiviso 2.26.4. initium habente à fratribus 1.8.2. lege commissoria dato 1.27. 2.51.6. ligio 2.99. Marchiæ 1.13. 1.14. Militis 2.26.2. Novo 2.26. 2.49. partito 2.77. paterno 1.4.2. 1.8.1. 1.8.2. 1.12. 2.11.12. 2.26.6. 29.1. 2.11. 2.17. 2.26. 2.49. 2.36. 2.37. 2.39. 2.45. 2.46. 2.50. 2.93. Proprio 2.34. 1.2.1. Propriam feudi naturam non habente 2.48. recto seu cujus possessio justa 2.2.1. 2.20. 2.35. 2.39. reverso ad eum qui dedit 1.4.6. 1.6.2. quod reverti speratur 2.26.2. ad servitium certum dato 2.51.7. scutiferorum 2.74. vero 2.48. veteri v. beneficium uxoris 2.85. Feudi alienatione 2.9. Conditione 1.9. 2.2.2. 2.26.3. 2.26.6. 2.76. 2.89. Causa 2.44. consuetudine 2.10. Honore 2.81. Jure 1.1.5. 2.44. 2.86. Natura 1.7. Notis 2.58. Origine 1.1.1. Portione 1.12. proprietate 2.26.6. successione 1.8. 1.9. usu 2.10. Feudo. Feudum à fidelitate vel fide 2.3.1. opponitur hereditati 2.51.5. allodio 2.26.1. adquiritur, retinetur, amittitur 1.5. aperitur domino 2.42. *in fin.* 2.43. *in fin.* 2.44. exinanitur 1.25.1. remanet vel jure proprio vel jure libelli 2.44. revertitur ad dominum 1.5. Feudum accipere ad proprium vel libellum 2.48. accipere pro vice dominicaria, villicaria, decania vel aliis angariis 2.81. in dotem dare 2.9.1. 2.13. 2.17. per fœminam recognoscere 2.17. ut feudum possidere 2.26.4. pro feudo accipere 1.4.3. 1.4.4. tenere 1.4.3. habere 2.48. quasi feudi nomine retinere 1.25. Fidelitate 2.3.1. 2.4. *in fin.* 2.76. Fidelitatis forma 2.6.7. Fidelitatem facere 1.21. 2.26.4. 2.51.2. 2.92. 2.93. 2.100. 2.101. jurare 2.5. Fidelitates duæ 2.12. Fluminibus navigabilibus 2.56. Fodeo 5.21.1. Fraude 2.24.2. 2.26.6. 2.34.3. 2.43. 2.52.3. 2.97. Fructibus 2.12. 2.28.3. 2.86. Frugibus extantibus 2.86. Furto 2.55.1. Fustibus 2.27. Gastaldiæ feudo 1.2. 1.11. 2.94. Generatione secunda & tertia 2.52.2. 2.93. Generali alienatione 2.26.6. Geniculo septimo 1.1.4. Gradibus succedentium 2.11. 1.81. 2.26.6. 2.3. 2.37. Guardia 1.2. 1.4.3. 1.10. *in fin.* Guerra 2.27.8. 2.28. Habitationum feudis 2.105. Hereditate & feudo oppositis 2.51.5. repudiata 2.45. recusata 2.51.4. Hereditario beneficio 2.83. debito 2.45. onere 2.45. sacramento ac principali 2.58.3. Homicidio 2.53.1. Hostendiriis 2.40. Immobilibus 2.1.1. Improprie feudis 2.81. Incendio 5.10. Incestis nuptiis 2.56. Incremento mansi 1.4.5. & feudi 1.4.6. Incuria 2.55. Infamia 2.52. 2.55. Infantia 1.22. Infeudato allodio 2.54. infinito 2.52.2. 2.93. ingratitudine 2.23. 2.24.2. Ingressu curiæ seu qualitate paris & vasalli 2.88. Initio 2.55. Injuria 2.24. 3.55.1. Innocentia 2.27.2. 2.27.3. Insidiis 2.57. Instrumento publice confecto 2.[illegible] falso 2.58.3. publico 2.2. 2.2.1. interesse 2.26. [illegible]itione 1.26. 128. Investitura 1.25. 1.25. propria & abusiva 2.2. nova 2.32. 2.49. vasallo licito 2.55. veteris beneficii 2.32. Investituræ dono 3.27.2. Investituram accipere 1.2. 1.3. 1.4.5. adimplere 1.4.5. confirmare 1.3. dare 1.3. facere 1.3. 2.3. 2.5. 2.35. negare 1.23. ratam habere 1.3. Judicato 2.43. Judicio parium 1.18. 1.22.1. Juramento 1.11. 2.33. Jurisdictione 2.5. 2.54. 2.79. Jure 2.43. beneficii, proprio libelli 2.44. feudi 2.483. ejus rigore 2.27. Jurejurando 1.13. 22. 2.2.1. 2.15. 2.26. 2.81. jussu 1.1.21. Justa absentia 1.22. causa 1.22. 2.52.3. ignorantia 1.26.1. Justo errore 2.92. metu 2.53.3. usu 4.13. Laqueis venatorum 2.27.5. Laquei pœna 2.87.8. Latere agnatis 2.31. 2.50. Laudamento 2.22.1. parium 1.21. sapientium 1.19. Laudatione parium 2.76. Lege arctiori 2.108. eadem 2.58.2. Commissoria 1.27. 2.51.6. Conradi 2.9.1. 2.34. Friderici 2.3.1. Longobardorum 2.1. 2.39. Lotharii 1.13. 2.3.1. Regis 1.10. Salica 2.29. Levissima re 2.73. Libello, libellariis & precariis 1.5. 1.13. 1.9.1. 2.39. 2.44. 2.48. 2.53. 5.21.1. Libris centum, triginta, quinquaginta, viginti, tribus 2.53. decem & tribus 2.53.1. decem 2.29. viginti quinque 2.27.1. 2.27.4. Centum 5.1. *in fin.* Libro 2.76. Linea eadem 2.50. Lombarda 1.10. 2.58.1. 2.58.3. Longa possessione 2.33.2. Locatione per libellum 2.9.1. fraudulenta 2.9.1. Loco Cæsaris 2.56. domini 2.82. Majestatis crimine 2.56. 5.19. Mala fide 2.87. 2.80. Mansione 2.27.2. Manso 1.4.5. Manus amputatione 2.27. 2.55. manu militari expugnare 2.27.2. calida invadere 2.27. sua jurare 2.27.3. de manu eripere 2.27.2. Marchia 1.13. 2.10. 2.55.1. Materno beneficio & feudo v. Beneficium v. Feudum Matrimonio ad Morganaticam 2.29. secundo 2.103. Medietate feudi 1.5. 1.13. Mediolano. *dixi* Medio 1.13. Mercede 1.2.1. Metu justo 2.53.3. Mitiore sententia 2.91. Milite natione 2.27.3. ornemilitum 1.19. Modernis 1.27. Modiis sive maldiis 2.27.4. Monetis 2.56. Moribus curiarum 2.25. 2.26.2. Morte 1.22. 1.4.6. Multarum & pœnarum compendiis 2.56. Muris civitatum 5.21.1. Natura feudi 2.50. 2.48. Navigiis 5.19.9. Negligentia 2.24.2. Nova possessione 2.33.2. & nova investitura 2.32. 2.49. Novo beneficio 2.45. 2.49. feudo 2.49. jure 1.1.4. Onere hereditario 2.45. Ordinatione defuncti 1.8. ordine, id est, stricto jure 1.4.1. ordine malo feudum intrare, id est per vim 2.22. Pactis *dixi ad tit. de pactis feudorum.* Palatio seu placito comitis 2.27.5. 2.56. Paradogio seu pedagio 2.10. Parangariis 2.56. Parentella 2.53.2. Parricidio 2.24.3. Parte 1.18.1. 2.43. 2.44. Paterno beneficio & feudo *v. Beneficium v. Feudum supra.* Pace 2.27. 2.55. Peccato 2.39. Pecunia 1.28. Pedagio 2.10. Perjurio 1.26.1. 1.26.6. 2.39. *in fin.* Permissione 2.55. Perpetuo libello 1.13. Personali servitio 2.26.5. Pignore 1.44. 15. 1.18. 1.27. 1.28. 2.55. 2.86. Pignore consulto 2.8. *in fin.* Piscationum reditu 2.56. Præscriptione 2.26.4. 2.87. Pretio 1.1.5. *in fin.* 1.2. 1.16. 2.26.5. 1.27.4. 2.52. Principali causa 2.26. 2.82. sacramento 2.58. *in fin.* Privilegiis 5.21.1 Probatione 1.10. 2.81. 2.88. Progenie 2.90. Prole fœminei sexus 2.11. Plaustrorum præstatione 2.56. Plebe ejusque parte 2.10. Portu 2.56. Possessione vid. tit. de acquir. & amittenda possessione. Potestate constituendorum magistratuum 2.56. majore 2.22. Precariis 1.9. *in fin.* 5.21.1. Prædæ emptione 2.53.2. Proprio 2.42. 2.48. 2.73. feudo 2.34. jure 2.44. Proprietate 2.29. 2.26.6. Πεγπρώτοις jure 5.13. 14.15.16. Pugna 1.21. Puberum sacramentis 2.53.3. Publicatis bonis 2.53.2. Quartis & tertiis quæ à Longobardis viris, uxoribus fieri solent 2.8. *in fin.* Quasi feudo 1.25. Quasi refutatione 2.39. Quinquaginta milliariis 2.53.1. Rapina 2.27.2. Rationibus vasalli 1.3. 2.79. Rationabili usu 1.13. Recto feudo 2.20. 2.39. 2.82. Redemptione seu retractu 2.9.1. Refutatione 2.9.1. quasi refutatione 2.39. Regali beneficio 2.34. Regaliis 2.56. Regia ditione 2.27. Regressu evictionis 2.46. Religione domini 1.10. Clientuli 1.10. Repudiata hereditate 2.45. Rebus Ecclesiæ 1.6. maternis 2.26.4. soli 2.1.1. solo cohærentibus 2.1.1. per se subsistentibus & non subsistentibus 2.8.1. Rescissa investitura 2.3.1. Retiis 2.27.5. Reverentia 2.22. Riparicis 2.56. Roma 1.1.1. 1.5. Ronchaliis 2.52. Sacramento v. Titulum de Jurejurando. Salica lege 2.29. Salva reverentia 2.22. Satisdatione 2.73. Scientia certa 2.26.3. Scopis excoriari 2.27.8. Scutiferorum feudo 2.74. Sententia 2.25. 5.21.1. Separatione 2.76. Servitio 1.1.2. 1.24. 2.26.6. 2.37.1. personali 26.5. nominatim & indeterminate promisso 2.23. præstando 2.107. faciendo 2.77. recusato 2.24.2. Servitute 2.8. Sobole 2.90. Soldata 2.10. Solennitate consuetudinis 2.32. Solidis quinque 2.27.8. viginti 2.27.5. Stipendiis militiæ 2.54. Successione feudi 2.95. Sumptibus 2.107. Teloniis 2.56. Testimonio 2.27.2. Tempore rei judicatæ 2.25. Thesauro invento 2.56. Titulis Ecclesiæ 1.6. Toto 2.43. 2.44. 2.45. Traditione 2.87. 2.88. Transacto 1.5. Tribus acceptionibus quietis 2.2. Vacantibus bonis 2.56. Vectigalibus seu teloniis 2.56. Venatione 2.27.5. Venditione 2.54. Veneno 2.24.2. Veritate 1.23. 1.26. Verona 1.19. Vero feudo 2.48. Veteri feudo & beneficio, *vide supra feudum & beneficium.* Viis publicis 2.56. Vice dominicaria feudo accepto 2.81. villicaria feudo accepto 2.81. Vilissima duorum denariorum pensione 2.91. vi. 2.53.3. Ultione injuriæ 2.24. Voluntate domini 1.13. 1.21.1. Voto religionis 2.26.4. Usu sapientum 1.1.4. feudi 2.2. Mediolanensium 1.28. 2.37. regni 1.13. 2.82.

De officio domini.

INter dominum & vasallum nulla fraus nec ullum malum ingenium intervenire debet. 2.52. *in fin.* Dominus vicem fideli suo reddere debet, &c. 2.6.

Feloniam in vasallum committens feudo privatur. 2.26.6. v. domino. 2.47.

Si Dominus feudum de Camera aut Cavena debet vasallo, & sine culpa promissoris utraque evacuata est, expectandum est vasallo, ut iterum de ea solvi possit. Dominus enim posse intelligitur omni ære deducto. Nec æquum est videre egentem quem prius habuit in conjugem & amicum. 2.58.

Vasallum mittere in possessionem & in eadem vasallum in judicio defendere debet, *dixi in fin. titul. de Evictionibus.*

Juvare & defendere vasallum debet, glossa v. 2. *feud.* 28. *ab omnibus recepta.*

Justitiam vasallo facere tenetur. 2.22.

De officio vasalli.

Domino bellum faciente alicui, si id vasallus sciat juste agi, aut si de eo dubitat, dominum adjuvare tenetur: si injuste agi sciat, non tenetur 2.28.

Eadem lege vasallus domino excommunicato aut à rege bannito, servitium præstare non tenetur. 2.28.

Contra omnes debet vasallus dominum adjuvare & contra fratrem & filium (& patrem) at non contra dominum antiquiorem: hic enim cæteris est præferendus. 2.28. *in fin.*

Operas suas vasallus ultro offerre non tenetur, nisi sciat dominum versari in magno periculo. 2.26.6. v. licet.

Personales operas & servitium, etiam alius vasalli nomine præstare potest. 2.55. 2.99. *in fin. Vide plura in fin. titul. de jurejurando*, ubi de Nova forma fidelitatis agitur.

Dominum justitiam facere negligentem vasallus deprædari potest. 2. *Feud.* 22.

De officio parium.

AD officium parium spectat, ut vasallum de suo recto feudo prius investiri faciant fidelitatis jurejurando dilato, donec de principali causa cognoscatur. 2.10.

Pares majorem de suo pari quam de suo domino jurisdictionem habent. 2.79. Curia contumacem dominum adire debet, eumque salva reverentia competenter cogere ut vel possessionem restituat & acquiescat, vel judicio curiæ se committat, &c. 2.22.

De jurisdictione.

SI de feudo fuerit controversia inter Capitaneos, coram Imperatore *libr.* 1. *c.* 18. vel Rege definiri debet 2.34. quod Mediolani non obtinet. 2.34.

Si inter duos vasallos sit controversia, dominus cognoscit 2.55.2.

Si inter majores & minores Valvasores de feudo fuerit controversia, in judicio parium lis definienda, vel per judicem curtis 1.18.

Si inter dominum & vasallum sit controversia, Pares Curiæ à domino sub fidelitatis debito conjurati cognoscent 2.55.2.

Si contentio fuerit inter dominum & fidelem de investitura feudi, per pares ejusdem Curiæ (jurejurando prius ab eis interposito 1.26.) lis dirimitur.

Orta quæstione de investitura feudi, facta sit, an non inter dominum & vasallum, pares judicant. Eo tamen casu actor de feudo prius investiendus (ut ita pares aliquos habeat) fidelitatis jurejurando dilato, donec de principali causa, hoc est, de prima investitura cognoscatur. De alio tamen feudo controverso interim investiri & jurare potest 2.82.

Si contentio orta fuerit de feudo inter generum fidelis mortui & ejus agnatos, non apud dominum, sed apud ordinarium judicem vel arbitrum lis dirimitur 2.15.

Pares majorem jurisdictionem habent de suo pari, quam de suo domino 2.79.

Curiæ judicium à vasallo declinari non potest 2.47. nisi dominus pares nullos habeat.

Ab iniqua sententia parium ad Imperatorem appellatur ipsis paribus etiam præsentibus judicaturum 1.22.

Paribus jurare nolentibus Imperator adiri potest 1.26.

Quod quisque juris, &c,

UT vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat: quod etiam à parte domini intelligendum est, ut quod quisque juris in alium statuit, ipse eodem jure utatur 2.33.1.

Si quis jus dicenti non obtemperaverit.

SI dominus ter admonitus facere destiterit, id quod curia jussit, tunc licet vasallo ad majorem potestatem ire & sibi consulere: & si dominus ei justitiam facere noluerit, poterit eum deprædare 2.22. *in fin.*

De in jus vocando.

DOminus vasallum ad curiam vocare debet: & si non venerit, iterum vocare debet usque in spatio tertio septem vel decem dierum, arbitrio curiæ terminando. Quod si neque venerit ad tertiam vocationem, hoc ipso feudum amittit: & ideo debet curia dominum mittere in possessionem: sed si intra annum venerit, restituitur ei possessio, alioquin & beneficium & possessionem amittit. E contrario si vasallus de domino conqueritur, cum in curiam vocabit, & in eadem curia de domino conqueretur. Curia autem debet adire dominum, eumque salva reverentia competenter cogere ut vel possessionem restituat & adquiescat, vel judicio curiæ se committat 2.22.

De Pactis

UAB Biblioteca de Ciències Socials

De Pactis.

De pactis contra communem feudi rationem.

SI tenor præter communem feudi rationem in investitura intervenit, *vid.* 2.2.2.

Si ut ad fœminas feudum perveniat.

Si specialiter dictum fuit, ut ad fœminas feudum pertineat 1.1.3. Si pactum fuit ut filiæ succederent 1.14.2. *in fin.* Si quis ita investitus fuerit, ut ad fœminas feudum transiret 2.51. vers. similiter. Si investitura fuerit facta in patre, ut filii & filiæ succedant in feudum 1.8.2. Si eo tenore feudum quis acceperit, ut ejus descendentes masculi & fœminæ illud habere possint 1.6.1. Si duo fratres in heredes masculos & fœminas de beneficio investituram acceperint 2.90. Si ejus conditionis sit feudum vel eo pacto adquisitum, ut ad filias, neptes, proneptes & deinceps: ad ex filia nepotes ac pronepotes: ad prolem fœminini sexus, vel ex fœmineo sexu descendentes pertineret 2.11. Si feudum ea lege alicui datum sit, ut ipse & heredes sui masculi & fœminæ, & cui dederit, habeat 2.26.6. versu feudum. Si quis sibi vel heredibus suis masculis, vel, his deficientibus fœminis beneficium per investituram accepit 2.17. Si duo fratres simul investiti fuerint eo tenore, ut quamdiu ipsi vel eorum heredes masculi viverent, &, masculis deficientibus, fœminæ si superessent feudum haberent 2.18. Si quis ea lege feudum dederit ut ipse & sui heredes, & cui ipse dederit, habeat 2.48.2.26.6. *vers. feudum.*

Si ut ad fratres feudum perveniat.

Si eo pacto facta sit investitura, ut frater fratri succederet 2.12. Si hoc nominatim dictum sit, ut uno fratre defuncto sine legitimo herede alter succederet 1.1.2. Si per investituram à domino ordinatum fuerit, ut frater succedat fratri 1.20. Si dictum fuerit, ut frater fratri succederet 1.8.2. *in fin.*

Si ut ne filii, aut incertare succedant.

Si quis ea lege uxorem minus nobilem duxerit, ut nec ipsa, nec filii ejus amplius habeant de bonis paternis, quam dixerit tempore sponsaliorum, verbi gratia decem libras 2.29. Si cum uxore ea conditione matrimonium contractum est, ut ne filii ex ea nati patri ab intestato succederent 2.25. *versic. filii.*

Si ut ad patrem feudum referatur.

Si nominatim cum domino pactum sit initum, ut si filius ante patrem decesserit, feudum ad patrem revertatur 2.82.

Si ut filii matri succedant.

Si specialiter dictum, ut filii matri succederent 1.15.

Si ut post mortem possessoris feudum habeatur.

Si feudum ita datum fuerit, ut post decessum ejus, qui possidet, habeatur 1.3.

Si ut sine juramento fidelitatis habeatur.

Si eo pacto adquisitum sit feudum ut sine juramento fidelitatis habeatur 2.3. *in fin.* 2.24.1. 2.40. 2.76.

Si ut omne feudi incrementum vasallus haberet.

Si ita dictum fuerit, ut omne incrementum feudi pertineret ad eum qui investituram accepit 2.1.4.5.6.

Si pactum de non petendo.

Si Titius cum Sempronio fratre feudum paternum possidente pactum fecit, de eo feudo non petendo à Sempronio, ejusque heredibus 2.16. *in fin.*

Si tacitæ conditiones exceptæ.

Si nominatim in ipsa traditione tacitæ conditiones sint exceptæ 2.89.

De generali alienatione.

Si nominatim dictum fuerit ut in generali alienatione contineretur feudum 2.26.6. *vid. in generali.*

De certo genere servitii.

Si ita convenit, ut festivis diebus vasallus vadat cum uxore domini ad Ecclesiam 2.2.2.

De evictione.

Si emptor sciens rem alienam, pacto speciali sibi prospexit de evictione 2.8.

De feudo non auferendo.

Si hoc actum est, ut domino non liceat feudum improprium vasallo auferre 2.81. Si specialiter cautum est ne feudum habitationis morte accipientis finiretur 2.104.

De refutatione feudi.

Si frater fratri vel domino vel extraneo partem feudi dederit, *vid.* 2.83.

De jure subfeudandi.

Si quis feudum sibi suisque heredibus (masculis) habuerit non debet alii dare, ut ipse habeat & sui heredes masculi & fœminæ 2.34.2.

De pacto legis commissoriæ.

Non potest ea conventione feudum constitui, ut si tempore statuto pecunia soluta non sit, pro feudo habeatur 1.27.2.51.7.

De servitio.

Ad certum servitium feudum dari potest 2.51.7.

De refutatione feudi.

Uni dominorum partem feudi refutare vasallus potest, partibus aliorum dominorum reservatis: facta refutatione domino quem ejuravit, servitium nullum debet, tametsi eum offendere non debet 2.38.

De Transactionibus.

De transactione non fraudulenta.

TRansigere cum adversario, citra fraudem domini vasallus potest: nec quod accepit transactionis nomine feudum erit 2.2.6.6. *vers. si vasallus.* 2.43.

De transactione rei communis.

Transigere de re communi in fraudem proximioris agnati non licet 5.13.

De his qui notantur infamia.

SCriba, qui instrumentum jure prohibitum conscribit post amissionem officii, cum infamiæ periculo manum amittit 2.52.1. *in fin.* 2.55. *in fin. pr.*

De Procuratoribus.

INvestitura per se vel per suum nuncium dari & accipi potest.2.58.2. Utrum ipse vel alius pro te investituram faciat vel suscipiat, nihil interest, potest enim hoc negotium & per procuratorem ab utraque parte expediri 2.3.1. *vers. sed utrum.*

De negotiis gestis.

De agnatorum ratihabitione.

PAter in filiam feudum confirmare non potest, etiam domini voluntate, nisi agnati consentiant aut ratum habeant 2.39.

Si maritus uxoris negotium gessit.

Si maritus de feudo uxoris investiatur, ea absente, nisi nominatim quasi gerendo uxoris negotium investiatur, sibi adquirit 2.85.

De in integrum restitutionibus.

IN fraudem legis facta investitura rescinditur 2.3. Excusatur vasallus si justa causa intervenerit, quare non petierit investituram, veluti mortis vel capitales inimicitiæ, vel infantia vel justa absentia 1.22.

Justo errore ac ignorantia quemadmodum excusemur. *vid. infra tit.* de juris & facti ignorantia.

Quod metus causa gestum erit.

PEr vim & justum metum, etiam à majoribus extorta sacramenta, nullius sunt momenti 21. *in fin.* 253. *in fin.*

De dolo malo.

Si quid in fraudem vetitæ alienationis factum.

SI vasallus dolo quid egit in fraudem vetitæ alienationis feudi, amissione feudi multatur 2.5.

Si vasallus dominum periculi non admonuit.

Si vasallus dolo vel negligentia vel fraude dominum celaverit, id est, non certioraverit de assaltu, morte, captione, vel grandi patrimonii jactura, beneficio caret 2.24.2.

Si intra annum & diem investituram non petiit.

Inter dominum & vasallum, nulla fraus, nec ullum malum ingenium debet intervenire: ac proinde si non dolose investituram intra annum & diem non petiit, feudum non amittit. Dolus autem abesse videtur, si justa causa impediente steterit.2.52.3. vel etiam cum amore servitium fecerit domino conscio 2.97.

De doli capace.

De majori doli capace *vid.*2.26.4. *vers.* 4. si minor.

Si vasallus dominum ejuravit.

Si vasallus fraudulenter, id est, sciens, feudum se à domino tenere negaverit 2.34. *in fin.*

De fraudulenta subfeudatione.

Beneficium à vasallo in feudum, si nihil in fraudem legis fiat, recte dari potest, 2.26.6. *vers.* beneficium.

De fraudulenta transactione.

Vasallus cum adversario transigere potest, dummodo fraudulenter actum non sit 2.43.

De fraudulenta alienatione.

Si callida machinatione sub colore investituræ feudum quis vendiderit 2.55. *vers.* callidis 2.52.1. *in fin.*

De Minoribus xxv. annis.

De fidelitate.

SI minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogitur, donec venerit in majorem ætatem in qua doli capax sit, feudum tamen retinet 2.26.4. *vers.* si minori.

De jurejurando.

Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inviolabiliter custodiuntur 2.53.3.

De veteris beneficii investitura.

Quæ de veteri beneficio fit investitura, etiam à minore potest fieri 2.3.2.91. minore inquam xxv. annis.

De justa possessione.

Sive à minore sive à majore fiat investitura, non de omni possessione vasalli, sed de justa tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dictum sit 2.3.

De novi feudi investitura.

Novi feudi investitura non fit à minore xxv. annorum (vel ut quidam volunt) à minore xviii. annorum 2.91. sed nec ab alio fit recte nisi ab eo, qui legitime suorum bonorum administrationem habet: qui enim qualibet ratione de suis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit investituram facere 2.3.

De non petita investitura.

Si infeudatus major xiiii. annorum sua injuria vel negligentia per annum & diem steterit sine petitione investituræ à domino, transacto hoc spatio, feudum amittit 2.53. *in fin. pr.*

De juramento pacis.

Ut à xviii. anno ad lxx. obstringantur omnes juramento, ad pacem tenendam 2.53.

Ex quibus causis majores.

De sacramento per vim & metum extorto.

SAcramenta per vim & justum metum etiam à majoribus extorta, nullius sunt momenti 2.53. *in fin.*

De receptis qui arbitrium receperunt.

DE arbitrio utriusque consensu electo 2.15.2.26. 2.34. *in fin. pr.* 2.47.

De judiciis.

De ratione convasalli & domini.

UT ratio convasalli adversus convasallum, priusquam Domini discutiatur 2.79.

De possessione & principali causa.

Ut prius possessio restituatur, quam de principali causa agatur 2.82.

De rei vindicatione.

De ædificiis & meliorationibus feudi.

SI vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea ut vasallus moriatur sine filio masculo, dominus aut patiatur ædificium auferri aut solvat pretium meliorationis 2.28.1. *vers.* si vasallus.

Rei vindicationem vasallo competere.

Etiam absente domino utiliter agendi & excipiendi adversus vindicantem proprietatem totius feudi vel partem jus vasallus habet 2.43. Rei per beneficium datæ vasallus hanc habet potestatem ut tanquam dominus possit à quolibet possidente, sibi quasi vindicare: & si ab alio ejus rei nomine conveniatur, defensionem imponere 2.8. *vers.* beneficium.

De fructibus & incrementis feudi.

De fructibus & incrementis feudi ad quem pertineant, *vid infra*, Titulo de usuris & fructibus.

De usufructu.

Penes quem possessio & proprietas feudi.

PEnes vasallum feudi ususfructus: penes dominum, proprietas 2.23. *in fin.*

De precario & quid precaria.

Legis Lotharii de precariis fit mentio *lib.* 1. *tit.* 9. *in fin.* Ut libellariæ & precariæ in suo statu permaneant secundum consuetudinem uniuscujusque civitatis *vid.* Constitutio-

stitutionem Friderici & Henrici *lib.5. tit.21. §.1.* Precaria est cessio ususfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege, ut Ecclesiæ ministerium exhibeat. Synod. Toletan. c. 5. fiebat etiam ei ejusve liberis qui rem suam Ecclesiæ donasset: de quo dixi ad *Novell.7. cap.4. Novell.20. cap.2. l.14.7.5. Cod. de sacrosc. Eccles.*

De Servitutibus.

De actione confessoria.

SErvitutem feudo debitam vasallus petere potest & retinere 2.8. §.rei.

Si vasallus servitutem feudo adquisierit.

Si vasallus pretio servitutem feudo adquisivit, dominus pretium ei solvere debet. Alii tamen dicunt omnino, id est, etiam pretio non restituto ad dominum pertinere 2.28. *vers.* si vasallus.

Si vasallus servitutem feudo imponi passus fuerit.

Si pretio vel dolo vel injuria servitutem rei beneficiariæ vasallus imponi patitur: & ad dominum postea feudum revertitur, sibi donec feudum tenet, obest: domino autem & si per longa tempora perseveraverit servitus, minime nocet 2.8. *vers.* Rei.

Si quid per se subsistens aut non subsistens feudo à vasallo adjectum.

Si quod feudo à vasallo addictum est, per se non potest subsistere, ut servitus feudo accedit: & sicut pars feudi censetur 2.8.1.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur & de pastu.

Pabulatio quatenus peregrinanti permissa.

Licet peregrino ad equi pabulationem secundum viam stare in loco publico, & uti herba, & viridi sylva sine vastatione aliqua pro sua commoditate & usu necessario 2.27. *in fin.*

Familiæ erciscundæ, Communi dividundo, & de hereditariis actionibus.*

Quæ feuda dividantur.

DIvidere non licet feuda Ducatus & Comitatus, 2.55.1. alia, licet 2.55.1. 2.77.2.102. si velint eorum Domini ac consortes 2.55.1. quinimo etli nolint 2.58.2. ac proinde, hoc jure, feudum regale majori natu deferri videtur.

De præscriptione iniquæ divisionis.

De iniqua feudi divisione inter fratres post 40. annos quæri non potest 2.58.2.

Plures vasalli unius feudi fidelitatem ut præstent.

Cum plures vasalli idem beneficium possident indivisum, una fidelitas & unum servitium domino fieri debet 2.77. Si vero partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates 2.77. Servitia vero non pro partibus (ut unum primum,) videlicet graviora, sed pro quantitate beneficii moderanda 2.77.

Pluribus dominis fidelitas ut præstetur.

Si plures Domini feudum inter se dividunt, nullo modo nisi unam fidelitatem ex feudo habere poterunt 2.77. *in fin.* Servitium autem omnibus non gravitate sed moderamine faciendum est 2.27. *in fin.* quod si plures domini idem feudum indivisum habent, vasalli qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primo partiantur, quoniam secundum jus feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere 2.102. & vasallus pro uno feudo plures dominos habere non compellitur 2.55.1. *in fin.*

Factum coheredis alteri non nocet.

Cum feudum hereditarium uni ex coheredibus propria culpa aufertur, exteris non præjudicat. Hoc autem ita intelligitur, ut vivo eo vel suis heredibus feudum ad exteros venire non intelligatur 2.78.

De heredibus investiendis.

Heredes domini necesse habent tenere firmam investituram quam pater fecit 2.58.2. *vers.* item heredes.

De juramento successorum.

Cum datur successori domini defensio, jurare debet se non credere investituram factam esse ab antecessore suo 2.58. v. cum datur. Hereditarium sacramentum multum discrepat à principali 2.58.2. *in fin.* Heres, successor, filius, de conscientia jurare debet, non de alieno facto: Jure tamen Lombardæ filius præcise debet jurare, patrem suum non fuisse debitorem 2.58.2. *in fin.*

De acquirenda & repudianda hereditate (aliud in filio.)

Agnatus repudiare hereditatem defuncti potest; feudum vero ipsum paternum retinere: nec de debito hereditario aliquid feudi nomine solvere cogitur, sed de fructibus tantum si quos reliquit 2.46.

De jurejurando & fidelitate.

Investitus jurare domino fidelitatem tenetur.

FIdelitatem investitura præcedere debet 2.4.

Fidelitatis definitio.

Fidelitas est jusjurandum quod vasallus præstat domino 2.4.

Qui fidelitatem jurare cogantur & qui non.

Omnes vasalli ne imperatore quidem excepto: nisi enim, feudo ad se aliquo delato, fidelitatem faciat, feudum amittit 2.100. Non idem in Ecclesia quæ nulli fidelitatem facit 2.101. Minor quoque feudum sibi delatum retinet, non tamen cogitur fidelitatem facere antequam venerit in majorem ætatem 2.26. *vers.* si minori. Eadem ratione impubes filius vasalli defuncti, neque fidelitatem neque servitium sive per se, sive per alium debet. 2.26.5. Quid si plures vel vasalli vel domini, num plures fidelitates debentur, an potius una? dixi supra Tit. familiæ erciscundæ.

Fidelitatis forma.

Nova (de veteri *v. lib.2. tit.5. & 6.*) forma fidelitatis vasallus, tactis Euangeliis, omnino fidelitatem jurare cogitur contra omnem hominem (excepto tamen nominatim imperatore vel rege 2.55. *in fin.* quod olim facile subintelligebatur 2.8.2.) id est, se nunquam scienter adfuturum consilio aut facto seu negotio, ubi dominus vitam, membrum, honorem præsentem vel futurum amittat, aut in sua persona lasionem, injuriam, & contumeliam accipiat: se omni conatu animi id impediturum, aut domino quam proxime nunciaturum, se consilio atque auxilio domino adfuturum ad res amissas recuperandas, aliumve juste offendendum, secretum sibi à domino commissum conservaturum, &c. 2.7.

De calumnia juramento.

Calumniæ sacramentum vasallus à domino, & è contra non exigit 2.33.1.

De juramento parium.

Pares Curiæ testamentum præbent jurati 1.36.

De puberum juramento.

Sacramenta puberum sponte facta non retractantur: per vim aut metum extorta etiam à majoribus nullius sunt momenti 2.33. *in fin.*

Masculo, fœminæ, & emptori juramentum ut deferatur.

Si masculus rem feudalem esse adfirmet, filia neget, masculo defertur juramentum 2.41. 2.51. *vers.* si contentio. Si dominus feudum esse dicit, fœmina neget, fœminæ 2.41. Si dominus dicat esse feudum, emptor neget, emptori defertur juramentum 2.41. 2.51. v. si contentio.

De jurejurando delato vel relato.

Jusjurandum defertur aut à judice aut à parte. Utroque casu, is cui delatum est jurare debet aut referre. Jurare, inquam, cum XII. sacramentalibus, sex parentibus (nihil quidam legunt pagensibus) sex extraneis: idque sine mentione conscientiæ: nisi agatur de facto fratris vel avi vel alterius ascendentis 2.33. *vers.* & cum datur. Idem est in domino d. vers. & cum datur.

De juramento principalis personæ & successorum.

Cum jurat dominus de investitura non facta, ita jurat, se investituram non fecisse: successor ejus, ita jurat, se non credere investituram factam esse ab antecessore: multum enim discrepat juramentum & sacramentum hereditarium, à principali sacramento *l.3. l. generaliter Cod. de rebus credit.* ita jurat tutor, se credere & existimare *l.2. Cod. de juram. calumniæ:* sic filius, successor, heres jurant de sua conscientia non, de alieno facto. *l. Marcellus ff.* rerum amotarum. In Lombardia contrarium extat, in ea enim filius præcise debet jurare, patrem suum non fuisse debitorem 2.74. v. cum datur.

Possidenti juramentum quemadmodum deferatur.

Jusjurandum interdum possidenti, interdum non possidenti seu actori, interdum neutri pro motu judicis defertur 2.33. *vers.* sacramentum. Possidente domino & vasallo non probante, dominus absolvitur suo juramento: vasallo longo tempore possidente & domino non probante, jusjurandum defertur vasallo. si non longo tempore possedit, domino jusjurandum defertur 2.33.2. 1.23. nisi aliud faciat pro possidente 2.33.2. Possessori asserti pignoris juramentum non defertur 2.21. nisi sit munitus XXX. annorum præscriptione 1.28. Qui incrementum feudi possidet, investituram probare non tenetur, sed simpliciter jurare 1.4.5. Feudum guardiæ feudum esse 1.4.3. vel jure pignoratitio possideri 1.4.4. adversus vasallum possessorem dominus, qui id ait, probare tenetur: eo non probante, possessoris est defensio, eique juramentum deferri potest 1.4.3. nisi possessor dicat se ex feudo pignori sibi dato investitum. Tunc enim ei incumbit probatio 1.11. Vasallus possidens feudum Cameræ aut Cavenæ: renetur feudum (quod directum esse ait) jurare ejus conditionis esse, hoc est directum esse: aut juramentum de eo domino deferre 2.21. Feudum paternum esse rei ac possessoris juramento creditur 1.4.2.

De juramento pacis servandæ.

Ut à XVIII. ad XXX. annum omnes ad juramentum pacis servandæ obstringantur & ut ejusmodi juramentum quoquo quinquennio renovetur 2.53.

De infidelitate.

De infidelitate pugna fit jure Longobardico, non Mediolanensi 2.39. *vers.* non est.

De conditione causa dati, causa non secuta.

Conditio ex causa domino competit.

SI domino perenne vasallus deservire noluerit, domino condictio ex causa competit ad repetendum feudum 1.2.1.

De contrahenda emptione.

De pœna vasalli feudum alienantis.

NUlli licet feudum totum vel partem aliquam vendere, vel quocunque modo distrahere sine voluntate vel jussu 1.21. vel permissione 2.55. illius domini ad quem spectare dignoscitur. Hujusmodi alienationes hactenus perpetratæ callantur, & in irritum deducuntur, nullius temporis præscriptione impediente, emptori bonæ fidei exempto actione de pretio contra venditorem competente. Callidæ machinationes quorundam qui pretio accepto, quasi sub colore investituræ, quam sibi licere dicunt, feudum vendunt & in alios transferunt, ita prohibentur, ut venditor & emptor qui tam illicitas alienationes reperti fuerint contraisse, feudum amittant, idque ad dominum libere revertatur. Lotharius 2.3.1. 2.9. 2.24. *in fin.* 2.38.4.2.44.2.52.2.55. Conradus 2.34. Fridericus 2.3.1.2.55.

De pœna notarii instrumentum alienationis feudi conficientis.

Scriba seu notarius qui hoc instrumentum sciens conscripserit, post amissionem officii, cum infamiæ periculo manum amittit 2.55.

De omni alienatione feudi hic agi.

Quod dicitur de venditione feudi, intelligi oportet de omni alienatione 2.42. 2.55. ibi vel quocunque modo.

Quorum feudorum alienatio prohibita sit.

Quod de feudi prohibiti alienatione diximus, locum etiam habet in feudo, in quo dominus dispiciam vel etiam honorem habet 1.5.2. Sed & in eo quod judicio familiæ erciscundæ acceptum & alienatum est ab eo qui sine herede legitimo decessit 1.5.1.

In proximorum agnatorum præjudicium, id est, sine eorum consensu feudum alienari non posse.

Paternum feudum (quod hodie censetur ad VII. usque geniculum,) non potest frater in fratris præjudicium alienare: facere denique ut de eo filia investiatur proinde, rescissa ejusmodi alienatione aut investitura, frater fratri defuncto sine legitimo herede masculo succedit 1.8.1. Rem quæ à communi parente per successionem ad nos pervenit, seu alienari prohibitam, non possumus alienare in fraudem proximiorum adgnatorum: licet in feudum dare possimus, citra fraudem tamen, alias rescinditur infeudatio: *jure agnationis* proximiori adgnato competente 2.3.1. Feudum paternum agnatis, ad quos id reversurum est, non consentientibus aut ratum non habentibus alienare non possumus etiam in filiam, vel domini voluntate interveniente 2.39. Si proximus successor feudi consensit feudum in ulterioris gradus personam transferri, nullum ad feudum regressum habet 1.5.1. est enim inter ipsos adgnatos feudi alienatio permissa. Licet prohibeatur alienatio, inter adgnatos, si tamen paternum sit feudum conceditur 2.39.

De generali alienatione vasalli.

In generali alienatione vasalli non continetur feudum, nisi nominatim dictum sit 2.26. v. in generali.

De curia venditione.

Capitaneus curiam vendens non intelligitur beneficium, quod in ea extat, vendidisse 2.51.

Qua lege vasallus feudum alteri dare possit.

Nemo alia lege, quam ipse habeat, feudum alteri dare potest: verbi gratia, qui sibi ac suis masculis feudum habet, alteri ex lege dare non potest, ut fœminæ habeant: alias feudum ipsum amittit: & secundum quosdam ipse qui dedit & qui accepit: secundum alios cum masculi defecerint 2.34.2. Vasallus arctiori lege, quam ipse habeat, feudum in alium potest transferre 2.108.

Conditiones tacite alienationem sequuntur.

Si feudum quod alienari potest, alienatum fuerit, conditiones primæ feudi tacite sequuntur adquirentem 2.34.2. 2.89.

Feudum

Feudum alienatum cui committatur.

Feudum illicite alienatum domino aperitur, neque in causam feudi recidit, etiam si vasallus id postea recuperet 2.44. Quid si domini voluntate vasallus feudum alienavit, feudum postea recuperaverit? Id habebit non jure feudi, sed aut jure proprio, aut jure libelli (si id ad libellum vasallus alienavit) domino feudum non est commissum: quin, ipse venditor feudum emptori potest evincere reddito ei pretio, ac praeterea quanti ejus interest 2.26.6.6. *vers.* si vasallus, idque Obertus ita sentit 2.42. Nam quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, id intelligendum cum à sciente alienatur 2.42.

De alienatione feudi in potentiores.

In potentiorem extraneum alienare non licet rem communem in fraudem proximiorum adgnatorum 5.13.

Domino quatenus permissa feudi vasalli alienatio.

Dominus sine consensu vasalli feudum ad alios transferre non potest, seu alium de feudo investire, sed nec feudum ejus alii promittere; quod si fecerit, pro non facto habebitur 1.22. 2.55.1. id tamen Mediolani non obtinet 2.34.1. Vivente & ignorante vasallo (cui nullus est heres) dominus potest feudum vasalli alienare, dummodo nullum ex eo detrimentum vasallus sentiat: quod tamen Placentinis non probatur 1.27.

De allodii venditione.

De allodii simplicis & infeudati alienatione *v. lib.* 2. *tit.* 54.

De jure προτιμήσεως.

Qui ex parentela habens communem agrum, domum, vineam, vel rem immobilem divisam vel indivisam (ad Feuda hoc caput non ita pertinet) aut ex communi emptione vel aliquo hujusmodi titulo, eam alienare, in Emphyteusim dare aut locare non potest: nisi prius denuntiaverit illis qui per ordinem vocantur in jus προτιμήσεως: quales sunt parentes, conjuncti, socii, conjuncti extranei, qui sub uno servitio vel censu conjuncti ex aliqua parte ut vicini & confines. Denuntiatis datur mensis pretii justi offerendi, cum usuris legitimis: tutoribus, procuratoribus, menses quatuor: non denuntiatis, decennium. Porro consensu etiam tacito, ut si venditioni interfuerunt & tacuerunt, amittitur jus προτιμήσεως, ut & praescriptione temporis decennali, & ingratitudine sive indignitate. In fraudem hujus legis facta alienatio rescinditur: in potentiores personas fieri prohibetur: quinimo convicti perjurii emptor & venditor, rem & ejus pretium amittunt, utrumque fisco committitur. Nisi rem vendit proximioribus quibus jus προτιμήσεως competit 5.13. Ex causa tamen dotis, donationis propter nuptias, vel simplicis donationis, vel donationis causa mortis vel ex testamento, vel permutatione, vel transactione vera, non simulata, licet in fraudem proximiorum alienare 5.13. 5.14.

De rescindenda venditione.

SI beneficium in fraudem consuetudinis & legis alienatum & in feudum datum fuerit: tunc rescissa investitura reddito à proximiore adgnato pretio, is qui investituram accepit, compellitur eam restituere 2.3.1. Sed novo jure, factae in fraudem legum, feudi alienationes à scientibus cassantur & in irritum deducuntur, feudo penitus domino commisso, & ad pretium emptori actione non competente 2.52.25.5. nisi de evictione sibi prospexerit 2.8.2.80.

De actionibus empti & venditi.

EMptori bonae fidei, ex empto actio contra venditorem competit 2.55.

Locati & conducti.

De locatione fraudulenta & per libellum: & quid ea sit.

LOcare feudum (quo etiam vocabulo feudum quod in curia domini est intelligitur 1.5.1.) vasallus potest nisi locatio sit fraudulenta alienatio: sicut est per libellum, hujusmodi enim locatio, venditio dici potest. Libellario autem nomine locamus quoties sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuo 2.9. *in fin.* 2.72.1.13. utendum concedimus 2.9. *in fin.* est enim prohibitum quadam collusione nomine libelli vendere 2.55.

De totius feudi & partis ejus locatione.

Totum an pars (olim partim licebat 1.5.) feudi ita locetur (quod Mediolani non obtinet) nihil interest: feudum enim eo casu amittitur, neque valet quod factum est 1.13. & mortuo vasallo sine legitimo herede, id est, masculo, feudum revertitur ad dominum.

Per libellum alienatio feudi quatenus permissa.

Quod dictum est feudum per libellum alienari non posse, intelligendum est, sine voluntate domini. Nam si cum Domini voluntate vasallus feudum totum vel medium libellario nomine dederit, stabilis permanet alienatio 1.13. Quinimo, sine voluntate domini vasallus certis casibus feudum per libellum dare potest (verbi gratia, singulari privilegio Ecclesiae feudum in perpetuum libellum dare potest) quamvis feudum nunquam sit reversurum dominum cum ecclesia nunquam desinat esse heres) privato non potest 1.13. Fratri vel nepoti per libellum facta alienatio valet etiam sine voluntate domini 1.13. *in fin.* Licet prohibeatur beneficii alienatio, inter adgnatos tamen, si feudum paternum fuit, conceditur: & si libellum unus alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio 2.39. Si quis ea lege feudum acceperit, ut ipse & sui heredes & cui ipse dederit, habeant, poterit id ad libellum dare: quod licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi censebitur, ut ex his causis amittatur quibus & verum feudum 2.48.

Feudum recuperatum quo jure sit penes recuperantem.

Sin vasallus voluntate domini feudum per libellum alienavit, & id postea recuperaverit, penes eum remanet, non jure beneficii, sed jure libelli 2.44.

De libellariis.

De libellariis & precariis *v. lib.* 5. *tit.* 21. §. 1.

De locatione in fraudem proximioris agnati.

Si locatio facta sit in fraudem proximioris agnati *v.* 5. 13. *Si in emphyteusim detur in fraudem proximioris adgnati* 5.13.

De subfeudationibus an licitae & quatenus.

Beneficium à vasallo in feudum, si nihil in fraudem legis fiat, recte dare potest 2.26.6. *vers.* beneficium (nec enim licet sub colore investiturae, alioquin permisse feudum vendere. eo enim casu feudum emptori ereptum ad dominum revertitur 2.55.) dum tamen militi detur. 2. 26.6. *vers.* beneficium: & secunda persona sit talis quae feudo servire possit 2.34.2. In infinitum (ea lege de qua supra diximus) vasallo licet subinfeudare 2.34.2. in quibusdam tamen curiis ultra tertiam personam feudi concessio non extenditur, ut cum feudum pervenit in quartam personam, ei auferre dominus possit 2.34.2. Qui suum beneficium alii dat in feudum, non debet alia lege dare nisi qua ipse habeat, ut si habeat sibi suisque heredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alii dare, ut habeat ipse & sui heredes masculi & feminae. Eo casu quidam putant dantem feudum amittere: & alii dantem & accipientem: alii tunc domino feudum aperiri, cum masculi defecerint 2.34.2.

De rerum permutatione.

SI quis faciat cambium de beneficio sui militis, sine illius consensu, cujus est beneficium, pro non facto habetur 2.22.1. Si quis Cambium proprietatis nomine feudi habeat 1.4.2.

Si cambium feudi à domino vasallus petet 2.25. si permutet in fraudem proximioris adgnati 5.13. *vers.* ea causa.

An per acceptabilem vel substitutum domino servire possit vasallus *v. lib.* 2.55.1.2.89.

De pignoribus & hypothecis.

De pignore quod consultum.

Pignus quod consultum dicitur, fieri non potest ex feudo 2.8. *in fin.*

De pignore totius vel partis feudi.

Pignorare totum, vel partem feudi sine domini consensu non licet 2.55. Olim qui pro pignore plus medietate obligasset, ita ut transactum seu distractionem permitteret, vel dolo hoc egisset, amissione feudi mulctabatur 1.5.

Pignus in feudum converti posse.

Pignus in feudum converti potest 1.4.4.1.11.1.18.

De pacto legis commissoriae.

Si quis obligaverit aliquam rem pignori, eo pacto, ut si statuto tempore pecunia soluta non fuerit: res sit creditoris & eam pro feudo habeat, potest debitor quandocunque pecuniam solvendo pacto non obstante, pignus recuperare 1.27. 2.51.7.

An mortuo vasalli feudum pro pignore possit retineri à creditore.

Creditor debitore mortuo feudum ejus pro pignore sibi retinere non potest, licet fruges extantes retineat 2.86.

De evictionibus.

Vasallo quatenus debetur evictio à domino.

GEneraliter verum est in feudis dominos de evictionibus teneri 2.80. ut in dominum investiti regressum habeant de evictione 2.46. Si tamen quis sciens in vestituram habeant de evictione 2.46. Si tamen quis sciens in vestituram alterius beneficii adquisierit, eo victo nullam adversam alterius beneficii adquisierit, eo victo nullam adversam in eis dominum actionem habet de evictione, quoniam in eis dominum actionem habet de evictione, quoniam in fraudem adquirendo malam fidem habuit 2.80. 2.87. 2.96. Ac nisi adquirendo malam fidem habuit 2.80. 2.87. 2.96. Ac nisi pacto speciali sibi prospexerit, de evictione agere non poterit 2.8. Ignorans vero recte aget, ut aliud feudum ejusdem bonitatis seu quantitatis sibi praestetur 2.8. In eo vero nulla differentia est qui investituram facit, utrum sciverit, vel ignoraverit 2.8. Si domino laudato seu vocato, nec defendente, vasallus causam per sententiam amiserit, eique feudum sit evictum, dominus vasallo feudi cambium debet, id est, feudum ejusdem aestimationis (quod erat tempore rei judicatae) restituere tenetur, vel nummos in feudum datos numerare 2.25. id est, aestimationem litis quam vice feudi subiit vasallus, quam sententia judicis victori exsolvit.

De usuris & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus & mora.

De usuris legitimis.

UT tutores, curatores, procuratores, defensores jure προτιμήσεως uti volentium intra quatuor menses veniant, & solvant justum pretium cum legitimis usuris & expensis necessariis, atque ita accipiant jus προτιμήσεως 5.13.

De fructibus.

Si vasallus decesserit, nullo in feudo relicto herede masculo, jus feudi ad dominum pertinet. Fruges autem extantes ad filias vasalli, vel etiam uxorem ejus, & hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit 2.86.2.45. Alia distinctio à quibusdam adfertur, ut si vasallus sine liberis masculis ante mensem Martium moriatur, fructus illius anni ex feudo provenientes ad dominum pertineant: si post Kalendas Martii usque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur, ad heredes vasalli pertineant. Alii volunt quocunque tempore anni decedat vasallus, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere 2.28.1. *vers.* his consequenter.

Si duo fratres in casa communi post mortem patris remanserint, id est, habitaverint, simul & eorum unus feudum adquisiverit, feudum alteri, eo qui adquisivit, sive vivo sive mortuo non communicatur nisi per pactum: fructus tamen erunt communes donec simul habitaverint 2.12.

De causis.

Qui investitus est eadem lege & eodem jure rem habere debet quo habet qui eum investivit 2.58.2.

De accessionibus.

Omne incrementum feudi ad vasallum pertinet, nisi dominus aliquid sibi in eo reservavit 1.4.5.

Si vasallus in feudo aliquod aedificium fecerit, vel ipsum sua pecunia melioraverit, & contigerit postea ut vasallus sine filio masculo decedat: dominus aut patiatur aedificium auferri, aut solvat pretium meliorationis 2.28.1. *vers.* si vasallus. Idem dicendum si vasallus pretio servitutem feudo adquisivit 2.28.1. Quidam dicunt omnino ad dominum pertinere 2.28.1. Sed & in ea re haec distinctio recepta, ut si quid feudo à vasallo additum sit, si quidem tale est, ut per se subsistere possit, ac per se censeatur ut praedium, id non accrescat feudo: si vero per se non possit subsistere, ut servitus plerisque placet feudo accedere & sicut partem feudi disponendam esse 2.8.1.

Qui incrementum possidet, investituram probare non tenetur sed simpliciter, quod ad eam rem attinet jurejurando ejus statur 1.4.5.

Ab eo qui feudum cum omni incremento accepit, feudum nobis cedi potest: quo vivo, si quid feudo adcrescat, ad nos pertinet. Id autem quod eo mortuo adcrescit, ejus est ad quem feudum reverti debet 1.4.6.

Si pretio, dolo, aut injuria vasalli feudo quid decreverit, vasallo donec feudum tenet, obesse potest: domino autem etiam per longa tempora, non nocebit 2.8. *vers.* Rei *in fin.*

De mora.

De mora vasalli in investitura petenda, fidelitate offerenda, domino juvando ac certiorando, hostendiis solvendis, justitia facienda, in jure se sistendo, suis locis dictum est.

Si jure προτιμήσεως uti volens moram fecerit injusto pretio emptori offerendo *v.* 2.3.

De eo quod interest.

Si investitura facta & fidelitate subsecuta dominus differt vasallum mittere in vacuam possessionem, omnem utilitatem ei praestat 2.7. *in fin.*

Si facta de feudo investitura poenituit dominum, antequam possessionem transferat, praestando interesse vasallo, non liberatur, ac proinde possessionem feudi, de quo investituram fecit, tradere compellitur 2.26.6.

Si vasallus feudum alienavit ignorans, non domino, sed ipsi vasallo feudum restituendum: ad interesse vero emptori ignoranti condemnandus 2.26.6. *vers.* vasallus.

Ut tutores, curatores, procuratores & defensores jure προτιμήσεως uti volentium, si intra quatuor menses justum pretium cum legitimis usuris & necessariis impensis emptori non obtulerint, sarciant de propriis bonis quicquid incommodi personae illae habuerint 5.21. adde quaedam ex titulo de evictionibus.

De in-

De impensis, & expensis sumptibus.

Id quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti est restituendum 2.12. *in fin.*

Jure ἀντιδώρων utì volens justum pretium cum usuris legitimis & expensis necessariis offerat ac solvere debet 5.21.

Sumptibus domini servitia præstantur à vasallo 2.107.

Hostenditiarum nomine in Lombardia de modio XII. denarii. In Teutonica terra tertia pars fructuum solvitur: facta computatione fructuum solummodo ejus anni quo hostem faciunt 2.40. *in fin.*

De probationibus & præsumptionibus.

Onus probandi cui incumbat.

PRobationis onus ei incumbit qui feudum novum esse ait 2.11. 2.15. 2.26. Bonus tamen judex eo ex casu juramentum deferre poterit, cujus magis æquum videbitur 2.13.

De nova & veteris investitura probatione.

Nova investitura præcise probanda est per pares ejusdem Curiæ (si tamen Dominus vasallos habeat, alias extranei testes sufficiunt 2.33. *vers.* quæ autem 2.58.1. 2.58.2. *in fin.*) non per confessionem domini, aut breve testatum. Quanquam alii volunt vel per confessionem domini, vel per breve testatum ab extraneis confirmatum probari etiam posse 2.32. Vetus vero investitura (quæ sit vel à domini successore vel vasalli successore) etiam per extraneos probare potest: non tamen per fœminas 2.32.

Si investitura facta esse negetur.

Si dominus neget se investituram fecisse actori 1.10. 1.26. ejusve patri 1.26.1.

Inopia probationum res deciditur per jusjurandum 1.10.2.2. *in fin.* possessoris. vel cum XII. sacramentalibus secundum quosdam: nisi clientulus sit gastaldus vel actor domini vel guardiæ feudum habet: tunc enim domini religioni statur 1.10.

De præsumptionibus.

Unusquisque sibi, suis heredibus ac soboli videtur prospexisse 2.18. 2.90. Pares, pecunia, odio vel gratia corrumpi, non est suspicandum 2.58.2. *in fin.* Privato feudum ad libellum perpetuum dare non possumus, ecclesiæ possumus. Ecclesia enim cultrix & auctrix justitiæ, non patitur contra justitiam aliquid fieri in se vel in alterum, privatus vero sæpe obviat justitiæ 1.23.

De Fide instrumentorum.

De libro.

SI cui militi fidelitas requisita fuerit à domino, dominus secundum quosdam librum militi ostendere debet, miles autem eam facere debet 2.76. Liber autem quod vasallo ostendi soleat, non necessitate fit, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitæ fidelitatis memoriæ causa 2.76.

De instrumento publice.

Vasallus investituram per instrumentum publice confectum probare potest 2.25. à tribus vel duobus paribus confirmatum. Quod si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit, tunc qui probare desiderat, pares illius curiæ, qui interfuerunt, offerre debet 2.2.

Quod si investitura ab eo qui vasallos non habebat, dicatur facta, tunc per quoslibet idoneos testes, aut per publicum instrumentum probari potest: aut inopia probationum res decidatur per jusjurandum 2.2.1.

De brevi testato.

De probatione per breve testatum v. 1.2. *in fin.* 1.3. 1.4. 1.4.3. 1.4.52.32.2.88.2.92.

De notario & scriba.

Si notarius vel scriba sciens instrumentum alienationis feudi conscripserit v.2.52.2.55.

De testibus.

An in nova vel veteri investitura extranei testes admittantur.

NOva investitura paribus Curiæ: vetus, etiam testibus extraneis, non tamen fœminis, probatur 2.32. In clericorum tamen feudis pariter accipiuntur pares & extranei: quia cum clerici de feudo investiunt, sæpe absconse & sine præsentia suorum confratrum hoc facere student 2.26. Si tempore investitionis pares abfuerint 2.26. aut jurare voluerint, neque jurare eos dominus compulerit 2.2. *in fin. prin.* etiam extranei sunt recipiendi, qui si veritatem celare voluerint, forte amore, vel pretio vel alia qualibet causa, à comite vel populo jurare compellantur, quod ex ea causa falsitatem non dicent, nec verum scientes tacebunt 2.26.

Qui pares aut pro paribus habeantur.

Pro pari domino vel vasallo dissentiente non eligitur, qui nondum fidelitatem juravit 2.16. Paradogium seu Paragium non adquirit qui soldata habet vel habuit 2.10. v. Nam ille ut testis cieri potest qui tempore investituræ par fuit, postea par esse desierit 2.19. Pares cum dicimus, pares ejus qui eorum testimonio utitur intelligimus, & qui ab eodem domino feudum tenent, non alienos 2.26.

De possessoris jurejurando.

Si testibus res probari non potest, possessoris sacramento res deciditur 1.26. *in pr.* 2.2. *in fin. pr.*

Testes jurati esse debent.

Si testes investituræ interfuerint & eos vasallus ad testimonium vocaverit, eorum testimonio cum sacramento creditur 1.26.

De fœminis.

Fœminæ testes in investitura, etiam veteri, probanda, admitti non possunt 2.32.

De servis.

Testes liberi ac liberæ conditionis esse debent 2.58.1.

De numero testium.

Coram duobus saltem testibus investitura fieri debet: si tamen is qui investit vasallos habet. 2.2.1. 26.1. 2.58.1. Pluralis enim locutio duorum numero contenta est. 2.58.1.

Qui non possidet & investituram factam esse ait, eam per duos saltem pares de domo ipsius domini probare debet, vel etiam cum pares absunt, per alios duos idoneos testes 1.26.1. Si possidet, tunc sine probatione ulla testium debet solus jurare se vel patrem suum fuisse investitum 1.26.1. *in fin.* Quinque testibus integræ opinionis causæ ingratitudinis vasalli probandæ. 2.57.

An vasallus in dominum testis esse possit.

Vasallus testimonium in dominum ferre non potest in causa criminali, in civili modica, potest. 2.33.1.

De juris & facti ignorantia.

De fidelitate non facta.

JUsto errore excusatur vasallus qui fidelitatem non fecit. 2.3.2.

Justa ignorantia vel parvi temporis negligentia, cum iniquæ possessionis perjurio, domino in possessione damnum adferre non debet. 1.26. *in fin.*

De ignorantia.

Ignoranti subvenitur 2.26.6. vers. vasallus.

De servo investito.

Servus investiri potest, nisi ignorantia prætendatur. 2.5. vers. personam.

De sponsalibus.

DE desponsatione & tempore sponsaliorum v.2.29.

De donationibus ante nuptias.

QUartæ sive tertiæ ratione, quæ à Longobardis seu Romanis viris, uxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet 2.8. *in fin.* hujusmodi tertiæ & quartæ dabantur à maritis uxori, hypoboli seu vice donationis propter nuptias loco, & à Longobardis Morgengabe appellabantur, quasi dicerес donationem à viro uxori collatam mane die Nuptiarum: qua de re quædam infra dicentur titul. de Pactis conventis.

Donationis propter nuptias causa alienare in fraudem proximioris adgnati an liceat 5.15. 56.

De incestis nuptiis.

INcestas nuptias contrahentium bona inter Regalias seu Regalia numerantur 2.56.

De secundis Nuptiis.

SEcundi matrimonii filii in feudo materno liberis, prioris matrimonii præferuntur 2.16.4. vers. mulier: dum tale feudum sit adquisitum secundi viri ac mariti contemplatione 2.103.

De jure Dotium.

Feudum in dotem dari quatenus possit.

PAter feudum in dotem pro filia dare nullius curiæ consuetudine potest 2.9.1. Potest tamen ipsa fœmina feudum, si quod habet, marito in dotem dare. quo casu si marito superstite sine liberis decedit, feudum ad maritum non pertinet 2.13. Casus ille in difficili est: Fœmina paternum feudum in dotem dedit, duobus filiis ex eo matrimonio procreatis, quorum unus duas filias, alter unicum filium masculum reliquit. fœmina mortua, succedet masculus ille unicus, non fœminæ, ejus amitæ 2.17.

Dotis causa alienare in fraudem proximi 5.13. 5.15.

De Pactis conventis.

De pacto, ne filii aut ut in re aliqua tantum succedant.

FIlii nati ex ea uxore cum qua matrimonium tali conditione contractum est. Ne filii ex ea nati patri ab intestato succedant in feudo non succedunt. Nam quamvis ratione improbetur talis conditio, ex usu tamen admittitur 2.26.6. vers. filii nati. Quidam habens filium ex nobili conjuge, ea mortua, minus nobilem desponsavit ea lege, ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris quam dixerit tempore sponsaliorum verbi gratia x. libras vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit (quod Mediolanenses dicunt, accipere uxorem ad Morganaticam: alii lege Salica) his filiis ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem seu alodem patri non succedunt, aliis fratribus extantibus: sed nec in feudo, etiam aliis non extantibus, fratribus tamen succedunt sine legitima prole decedentibus usu Mediolanensi 2.29.

Soluto matrimonio.

Vir uxori non succedit & è contra.

MAritus uxori in feudo non succedit nisi specialiter investitus 1.15. Quod si simul investiti, sibi æqualiter feudum adquirunt: uno tamen eorum ante alterum mortuo, pars defuncti superstiti non adcrescit, sed domino feudi defertur 2.85.

De naturalibus liberis.

NAturalis filius patri non succedit in feudo, quamvis legitimatus sit 2.26. vers. Naturalis.

De administratione tutorum.

UT tutores vel curatores minorum XXV. annis, quibus ut proximioribus jus ἀντιδώρων competit, intra quatuor menses à denuntiatione eis facta, justum pretium rei emptori cum usuris legitimis solvant: alias si id negligunt, sarciant de propriis suis quicquid incommodi minores habuerint 5.13.

De testamentis.

De feudo parenti an testari liceat.

SI quis decesserit filiis & filiabus superstitibus, succedunt tantum filii æqualiter: vel nepotes ex filio loco sui patris: nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente 2.8.

An ad pias causas de feudo testari liceat.

Nulli licet feudum totum vel partem pro anima judicare sine permissione illius domini ad quem feudum spectare dignoscitur 2.55. 2.9.1.

De Allodio in fraudem proximiorum an testari sit permissum.

Allodialem rem ex testamento seu ultima dispositione alienare possumus in fraudem proximioris adgnati 5.13. 5.14.

De adquirenda vel amittenda hereditate.

An & à quibus feudum defuncti adiri possit, repudiata ejus hereditate.

ADgnatus feudum quod paternum dicitur, sibi delatum retinere potest, repudiata hereditate: ita ut ære hereditario non teneatur 2.45. dixi supra, titulo Familiæ erciscundæ. Filius vero defuncti non potest 2.45.2.51. nisi adgnatis consentientibus à domino investiatur quasi de novo beneficio: quo facto licebit ei repudiata hereditate feudum retinere, nullo onere hereditario ei imminente 2.46.

De suis & legitimis liberis, & ex filio ac filia nepotibus heredibus.

De liberis masculis.

MOrtuo vasallo prima causa liberorum ejus 2.17. masculorum 1.19. in succedendo. Ideoque proles ejus mascula ex eaque alia proles mascula descendens succedit, & prolem femininam, ex que ea prolem omnem fœmineam descendentem (nisi feudum ea conventione adquisitum ut fœminæ, cum masculis succederent 2.11. de quo infra plura, & supra, titulo de pactis) sed & fratres defuncti excludit 2.19. Succedunt autem filii inter se æqualiter 1.8.

De adopti-

De adoptivis.

Adoptivus filius patri in feudo non succedit 2.26. *vers.* adoptivus.

De legitimatis.

Naturalis filius patri non succedit in feudo, quamvis legitimatus sit 2.26. *vers.* Naturalis.

De nato ex matrimonio ad Morganaticam.

Natus ex matrimonio ad Morganaticam contracto patri in feudo non succedit. Ad Morganaticam matrimonium contractum dicitur, si ita contractum fuerit: Ne ex eo matrimonio nati in feudo succederent 2.26. *vers.* filii. Usu quoque Mediolanensium, si pactum quis inierit cum secunda uxore minus nobili ea lege, ut nec ipsa nec filii ejus amplius habeant de bonis patris quam dixerit tempore sponsaliorum, verbi gratia x. libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit (quod Mediolanenses dicunt uxorem ducere ad Morganaticam, alii lege Salica) hi in proprietate aliis extantibus, patri non succedunt; sed nec in feudo, aliis etiam non existentibus, licet legitimi sint. Succedunt tamen fratribus sine legitima prole descendentibus in ipsa proprietate, non in feudo 2.29.

De filiis secundi matrimonii.

Filii secundi matrimonii in feudo materno, prioris matrimonii liberis praferuntur 2.26.4. *vers.* mulier, dummodo tale feudum fuerit adquisitum secundi viri ac mariti contemplatione 2.103.

De filiis vasalli delinquentis.

Vasalli feudum delinquentis licet ad agnatos proximiores (qui quarto gradu sunt 2.26.6. *vers.* si vasallus) quandoque pertineat: filius tamen ad id nullatenus aspirabit, nisi id iterum à domino licite adquirat 2.26.6. *vers.* si vasallus 2.31. alii tamen putant feudum ad dominum non pertinere donec aliquis masculus delinquenti superest. cui sententiæ alii contradicunt 2.98. adde quæ notavi ad titul. de bonis damnatorum infra.

Nepos ex filio ut succedat.

Conradi lege feuda ad nepotem ex filio producta 1.1.2. Succedunt filii æqualiter vel nepotes ex filio loco sui patris 1.8. Filii vel nepotes ex parte filiorum 1.1. seu patruum suorum succedunt 1.14. Si quis miles mortuus fuerit sine filio masculo & nepotem reliquerit, in beneficium, avi in patris vicem succedit 1.19. in fin. Filiis existentibus masculis vel ex filio nepotibus vel deinceps per masculinum sexum descendentibus, cæteri removentur adgnati 2.11. Filius patri succedit non filia, nisi ex pacto: vel nisi feudum sit fœmineum, tunc enim succedit filia patri & matri, secundum quosdam succedit nepos ex filio solus & sic usque in infinitum 2.50.

Nepotes ex filia ut succedant.

Ad ex filia nepotes seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminini sexus vel ex fœmineo sexu descendens, ad hujusmodi successionem adipisare non potest, nisi ejus conditionis sit feudum vel eo pacto adquisitum 2.11.

Fœmina & filia an & quomodo in feudis succedant.

Non patet locus fœminæ in feudi successione donec masculus supereſt ex eo qui primus de hoc feudo fuerit investitus 2.17. Filiæ in feudis parentibus non succedunt nisi investitæ fuerint 1. 8. 2. 114. 2. *in fin.* nisi ex pacto: vel nisi feudum sit fœmineum, (tunc enim succedit filia matri, si fœmineum sit feudum: patri, si in investitura feudi id adjectum ut filia succederet 2.50.) nisi si conditionem feudo adjectam æque implere possint, ut masculus: multo magis in feudo succedent si nulla sit adjecta conditio: idque æquitatis est 2.104. Filiis extantibus 2.8.2.1.14.2. *in fin.* aut ex filio nepotibus 2.50. filiæ non succedunt 2.56. *in fin.* etiamsi investitura facta fuerit in persona patris ea lege, ut filii ac filiæ succederent 2.8.2. 1.14.2. in fin. ut ejus descendentes masculi & fœminæ habere possint 1.6. ut in se, descendentesque suos id haberent 1.104.2. multo minus filiæ succedunt si vasallus pro se vel heredibus suis masculis vel his deficientibus fœminis, feudum acceperit 2.17. Aliud erit si feudum ita adquisitum est, ut in eo succedant fœminæ sicut masculi, fœminæ enim cum ipsis masculis succedent idque vi verborum & sententiæ contrahentium 2.104.1. Nullo herede masculo existente feudum paternum filiæ delatum est: eadem moritur relictis duobus filiis, quorum unus duas filias, alter unicum masculum reliquit, quid juris? fœminæ eo casu non succedent 2.17. Qui feudum adquisiverat ut ad fœminas transiret, duas tantum filias sustulit: quarum una filium, altera filiam reliquit: Gerardi sententia (aliud Obertus existimat) masculus præfertur 2.51. *vers.* similiter. Feudum à duobus fratribus ita adquisitum ut quamdiu ipsi vel heredes eorum masculi viverent, haberent masculis deficientibus, fœminæ si superessent: eorum unus moritur relicta unica filia: succedit ei filia, non frater: unusquisque enim sibi, suæque soboli, ac proli heredibusque videtur prospexisse quam aliis: qui alias si sine filia frater mortuus fuisset, vi pacti successisset 2.18.2.90. Quid si simpliciter in heredes masculos & fœminas duo illi fratres investiti? uno sine liberis masculis aut filiabus moriente, feudum non ad superstitem fratrem sed ad dominum pervenit 2.90. Si feudum ita fuerit adquisitum à viro & uxore, ut in se, descendentesque suos id haberent, fœminæ excludentur à masculis ejus matrimonii: quibus non extantibus, cum filiis alterius matrimonii concurrent: si neque ex eo, neque ex alio matrimonio filii fuerint, partem feudi: filiæ, partem alteram dominus feudi habiturus est 2.104.2.

Neptes & proneptes in feudis an succedant.

Ad neptes vel proneptes successio feudi non pertinet 2.11. quod de filiabus tamen dictum est superiore capite ad neptes, proneptes & deinceps extendi potest: cum in eodem sexu eadem sit juris dispositio.

De Nepotibus & Pronepotibus ex filia.

De Nepotibus & Pronepotibus ex filia 2.11. dictum est supra.

Ad S. C. Orphitianum & ut matri liberi succedant.

Matri in feudo æqualiter succedunt liberi, etiamsi id specialiter non sit dictum, vel investiti non sint, id enim æquitatis est 2.15.

Si feudum sit fœmineum filia matri succedit: secundum quosdam, nepos ex filio solus 2.50.

Matri succedunt filiæ deficientibus masculis 2.30.2.51. *vers.* similiter 2.17. Etiam sine speciali stipulatione matris ut feudum ad filias deferretur (quod tamen quibusdam non probatur) 2.30. alias fœminæ non succedunt masculis extantibus, ut supra dictum est.

Ad S. C. Terryllianum, & ut liberis succedant parentes.

Ascendentes descendentibus in feudo non succedunt 2.50. 2.84. nisi nominatim cum domino pacti fuerint: ut si filius decesserit ante patrem, feudum ad patrem revertatur, alias defuncto ante patrem filio, pater non succedit, sed dominus 2.84.

De legitimis heredibus.

In paterno frater fratri feudo ut succedat.

Post filios masculos, post nepotes ex filio ac deinceps: post filias certis casibus, eorumque liberos, uti superius dictum est, succedunt ex latere omnes per masculum descendentes usque in infinitum, si feudum sit paternum 2.50.

In novo feudo frater fratri ut succedat.

In novo feudo frater fratri non succedit 2.90. novo, inquam, id est à fratre adquisito, nisi pacto speciali investituræ adjecto, frater fratri jus succedendi fuerit stipulatus 2.12. Quid si cum in casa communi duo vel plures fratres habitarent, eorum unus feudum adquisierit? fratri defuncto etiam sine liberis, frater non succedet: sed ad dominum feudum reverteretur, fructus tamen erunt communes donec simul habitaverint 2.12. Quid si cum equis & armis communibus vel pecunia communi fuerit feudum adquisitum? frater fratri etiam non succedet, ne forte invitus dominus alium quam quem voluerit sibi adquirat vasallum, dum tamen non nocuerimus, id quod de communi expensum est, alteri pro parte competente esse restituendum 2.12. Quid si feudum consentiente Domino cessum ac refutatum liberis à parente fuerit, & eorum unus sine liberis moriatur? qui superstites erunt fratres, defuncto fratri succedent in eo feudo, tanquam paterno, non tanquam adquisito 2.14.

Neptes ex fratre, patruo ut succedant.

Liberis ac nepotibus & deinceps masculis defuncto non existentibus in feudo, quod paternum dicitur, succedunt fratres defuncti, cum fratrum præmortuorum filiis 2.11. In feudo enim paterno fratrum filii partem mortuum repræsentant & succedunt una cum patruis: quorum si unus sine liberis masculis moritur, prædicti fratres vel nepotes succedent 1.14.1.

Patruus ut nepoti succedat.

Filio ex fratre sine liberis mortuo succedit ejus patruus 1.10.

Quid si Gajus Titii avus de novo beneficio investitus fuerit, & Titius sine herede masculo moritur? Titii successio non pertinet ad Sempronium ejusdem Titii patruum magnum seu Gaji fratrem: hujusmodi enim feudum Sempronio nunquam fuit paternum. Feudum enim paternum dicimus, quod fuit illius paterni, qui ejus adgnationis, de qua quæritur, fuit communis 2.11.

De patruelibus, consobrinis & sobrino.

Deficientibus fratribus ac fratrum præmortuorum filiis, adgnati ulteriores in feudo paterno succedunt 2.11. Verbi gratia, patruales 1.1.4.1. (aut ut ibidem legitur consobrini vel sobrini 1.2.50.) patrui magni 2.11.

Communia de successionibus.

Successio beneficium adquiri.

Per successionem quoque sicut per investituram beneficium ad nos pertinet 2.11.2.55.

Qui retinere possint feudum.

Cæcus feudum paternum retinere potest 2.36. Claudus feudum paternum potest etiam retinere 2.36. Imperfecti, quemadmodum cæcus & claudus, feudum paternum retinere possunt 2.36. Mutus qui omnino non loquitur, quorundam sententia, feudum retinere non potest: si tamen magnum fuerit feudum, nihilque is habeat unde se alere atque exhibere possit, alimenta ex feudo consequetur 1.6. *in fin.* alii volunt mutum, surdum, etiamsi ita natus sit, feudum paternum retinere posse 2.36. idque æquius esse puto.

Qui non retineant.

Servi post delatam successionem feudi, etiam manumissi, in feudo non succedunt 2.106. Si vasallus monachus 2.31. aut clericus fiat, vel habitum religionis assumit, feudum amittit: ita ut si feudum ejus novum fuerit, dominum: si paternum proximos adgnatos habeat heredes 2.26. *vers.* qui clericus 2.109.

De ordine succedendi, gradibus & proximioribus.

In successionibus feudorum deferendis ordo legum Romanarum servandus 2.57. Ad proximiores ex linea defuncti, (proximiores dicuntur respectu aliarum linearum) feudum defertur, omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur 2.50. Proximioribus quemadmodum jus [illegible] comperat, alibi dictum est à nobis.

Vasallo delinquente qui succedant.

Si vasallus ita in dominum peccaverit ut feudum amittere debeat, non ad proximos sed ad dominum beneficium revertitur: si non in dominum sed in alios, non ad dominum sed ad proximos feudum pertinet, si tamen beneficium fuerit paternum 2.24.3. 2.37.

Qui semel feudum refutavit, an possit in eo aliquando succedere.

Partem meam feudi paterni Titio adgnato, ejusdem feudi socio refutavi, non ea mente, ut à domino quasi de novo beneficio investiretur, sed ut sibi suisque heredibus, & cui is dedisset, haberet. Mortuo Titio sine liberis masculis pars quondam mea feudi ad me revertitur: non ad Sempronium Titii ac meum adgnatum socium ac participem ejusdem feudi 2.83.

In feudo dignitatum an sit successio.

Hodie in feudo Comitatus Marchiæ Ducatus & aliarum dignitatum legalium successio est 1.15. *in fin.* 2.55.1. olim non erat nisi ab Imperatore ita per investituram fuisset adquisitum 1.14. Et quia *in ejusmodi feudis non* admittitur divisio 2.55.1. majori natu deferuntur: aut eo furioso vel infami, secundo genito, aurea bulla Caroli 4. c. 23.

An vir uxori & è contra succedat.

Si vir & uxor simul investiantur, sibi æqualiter feudum adquirunt, eorumque uno ante alterum mortuo, pars alteri seu superstiti non adcreseit, sed domino defertur 2.85. Maritus uxori in feudo non succedit nisi specialiter investitus sit 1.15.17.

Dominus vasallo ut succedat.

Si vasallus decedit, nullo in feudo relicto hærede, jus feudi ad dominum pertinet 2.86. Huc referri possunt quæ superius dicuntur titul. de bonis damnatorum: & titul. de acquirenda, & amittenda possessione.

De Donationibus.

De vasallo.

Donare feudum vasallus non potest, non consentiente domino 2.55.

De domino.

Quod dicitur dominum donationes facere posse duobus vel tribus testibus idoneis præsentibus 1.8.1. ad investituras pertinet non ad donationes, in præjudicium vasalli.

De eo qui filium habet & non habet.

Qui liberos habet in feudum proximioris adgnati, ulteriori feudum dare non potest, donatum tamen adgnatus proximior ulteriori evincit pretio numerato. Qui liberos non habet, ulteriori feudum donare non potest in fraudem proximioris, ac proinde feudum ita donatum proximior adgnatus ulteriori evincet, nullo etiam pretio numerato 2.26.5. *in fin.*

Deinde

De uxore & marito.

Filia feudum paternum jure sibi delatum, etiam moriens sine liberis, marito superstiti in præjudicium domini donare non potest 2.13.

Si quis ea lege feudum possidet, ut cui ipse dederit, habeat.

Si quis ea lege alicui feudum dederit, ut ipse & sibi heredes, & cui ipse dederit habeat, qui sic accepit, id vendere vel donare vel aliter si placuerit, etiam sine domini voluntate alienare 2.48.

Ex dono donatorem non convenire.

Iniquum est si aliquis ex dono suo conveniatur 2.58.3.

De dono investituræ.

De investituræ dono v. 2. 27. 2. *vers.* si duo homines.

De variis donationum generibus.

De donatione propter nuptias, simplici donatione causa mortis v. 5.13.

De dote.

De feudo in dotem dato v. 2. 17.

De re allodiali.

Simpliciter vel causa mortis donare licet rem allodialem in fraudem proximioris adgnati 5.13.5.14.

De acquirenda, retinenda, vel amittenda possessione feudi: ubi de investitura & causis amittendis feudi.

Proprietas & possessio feudi penes quos sit.

PRoprietas rei immobilis beneficiatæ, penes dantem remanet: ususfructus vero illius rei ita ad accipientem transit ut ad eum heredesque masculos ejus, quin etiam fœminas (si de his nominatim dictum sit) in perpetuum pertineat: ad hoc ut ille & sui heredes fideliter domino serviant 2.23. *in fin.* Ac proinde possessio beneficii ad vasallum pertinet, proprietas ad dominum 2.8. *in fin.*

Feudum quibus modis adquiratur.

Feudum adquiritur & successione & investitura 2.1. 2.2.11.

Investitura quid.

Investitura nihil aliud est quam possessio 2.2. ac proinde investire nihil aliud est quam in possessionem feudi vasallum mittere.

Quibus modis fit investitura.

Fit autem investitura aut reipsa, aut alio modo qui (pro investitura habeatur.) Ut si vasallo hasta vel corporeum quiddam tradatur 2.2.) Si ita dicatur, Vade in possessionem feudi & teneas illum pro feudo 2.33. Idem existimandum, si vasallus aliquo tempore tenuerit aliquid beneficii nomine, domino præsente, & non contradicente, & servitium ejus quasi à vasallo is receperit 2.33.

Pro investitura habeatur si quis per XXX. annos rem aliquam ut feudum possedit & servitium domino exhibuit: quamvis enim de ea re non sit investitus, præscriptione tamen XXX. annorum se tueri potest 2.26.4. Hoc tamen interesse videtur quod si quis domino jubente sine investitura feudi possessionem nanciscatur, teneat possessionem quamdiu vixerit, quasi feudi nomine retinere possit, herede ejus nullo modo ei succedente 1.25.7.

De possessione reali.

Investitura (justiva scil.) facta & fidelitate subsecuta, omni modo cogitur dominus investitum in vacuam possessionem mittere 1.4.1.7. *in fin.* Quod si differat, omnem utilitatem ei præstat 2.7. *in fin.*

Quinimo si facta de feudo investitura, pœniteat dominum antequam possessionem transferat, præstando interesse vasallo, non liberatur: quoniam dominus possessionem feudi, de quo investituram fecit, tradere compellitur 2.26.6.

Qui & per quos investire possumus.

De novo beneficio mulier 2.3.1. (aliud jure stricto 2.81.) sed & major XVIII. annis investire potest 2.91.2. 2.3. De Veteri omnes personæ minores XXV. annis 2.2. 3.2.91. seculares, ecclesiasticæ, fœminæ 2.91. Per procuratorem possumus investire 2.3.1.

Qui & à quibus possumus investiri vel non.

Investiri potest maritus de uxoris feudo, jubente ac sciente uxore 2.85. Fidelitatem facere recusans investiri non potest 2.3.1. *in fin.* Servus etiam investiri non potest, nisi habeatur pro libero 2.3.1. Quinimo post delatam successionem manumissi, si non succedunt 2.106. Per Procuratorem possumus investiti 2.3.1.

Quibus de rebus possit investitura fieri.

De spe feudi ad se aliquando revertenti dominus alium investire pure non potest: sub tempore vel conditione potest, ut ejusmodi investitura tum demum capiat effectum, cum id feudum domino ejusve heredi fuerit apertum. In ecclesiasticis personis aliud esse quidam existimant. Nam si ecclesiastica persona talem fecerit investituram, non aliter valebit, nisi sibi non etiam successori suo feudum aperiatur. Verum obtinuit episcopos & clericos, ea quæ in dominico inveniunt tempore sui introitus, in feudum dare posse 2.35. In ejusmodi investitura hoc etiam notandum, consensum ejus de cujus feudo agitur non requiri 2.26.2.2.35. Qui alienæ rei vel obligatæ sciens investituram accepit, de evictione agere potest, nisi pacto speciali sibi prospexerit: si ignorans recte aget ut aliud ejusdem bonitatis seu quantitatis ei præstetur. In eo autem nulla est differentia, utrum qui investituram fecit, sciverit vel ignoraverit 2.8.

Quibus præsentibus fiat investitura.

Qui vasallos habet, saltem coram duobus ex illis investituram solenniter facere debet, alioquin licet alii interfint, investitura minime valet 2.2. Excipiuntur tamen clerici; hi enim investituram facere possunt testibus extraneis præsentibus 1.26. Si vasallos non habeat, coram extraneis, brevi testato facto 1.4.

Quomodo probetur.

Domino in possessione feudi constituto ac negante se de eo feudo investituram fecisse, actor investituram probare potest vel per publicum instrumentum, vel per pares curiæ domini. Qui si nulli sint aut jurare nolint, per extraneos etiam. Qui si etiam non extent, jurisjurandi electio domino datur, ideoque aut jurare cogitur aut referre juramentum 2.2. Vasallo vero in possessione constituto (ut si feudum Cameræ vel Cavenæ in duabus seu tribus acceptionibus quietis quasi possideat) & domino investituram negante: tunc non est opus probatione, sed possidenti vasallo datur electio, ut aut juret suum esse feudum rectum, (id est ejus se justam possessionem habere) aut domino referat jus jurandum 2.2.1.1.26. v. plura supra titulo de Probationibus.

2. De retinenda possessione.

Vasallum in possessionem missum dominus in possessione tueri ac defendere debet, uti superius ostensum, titulo de Evictionibus. Si investituram unius feudi fatetur dominus, alterius vero feudi neget: ex æquo & bono ejus etiam feudi ita ambigui & controversi defensionem debet vasallo 1.4.1. Domino feudum novum esse dicente: Adgnatis vero defuncti, paternum esse contendentibus, manet interim possessio apud vasallum 2.26. Si vero inter filiam & adgnatum defuncti contentio est de feudo, illa, allodium seu libellarium: his, feudum esse asserentibus, apud filiam interim possessio collocanda 2.26.1. Quod si inter filiam defuncti & dominum lis oritur, domino, feudum esse, illa allodium vel libellarium asserente, filia in possessione interim esse debet 2.26.1. *in fin.* Ac prioribus duobus casibus, adgnatis: posteriori, jurisjurandi electio filiæ datur 2.26.

De minore impubere, muto, surdo, cæco, claudo, imperfecto, fœmina, clerico.

Minor 2.26.4. *vers.* si tamen. Ut & impubes 2.26.5. Mutus, surdus, cæcus, claudus, imperfectus etiam ita natus 2.36. (de muto tamen quidam dubitant 2.6. *in fin.* ut & de fœmina & clerico 2.39.) feudum sibi delatum retinent.

De hereditariis obligationibus actionibus.

Heres tenetur stare investituræ, factæ à parente 2.58.2. Idque locum habet in omni successore non laico tantum, sed & clericis & ecclesiasticis 2.35. si modo de suis aut Ecclesiæ bonis investiri solitis investituram fecerint, non si de alieno 2.1.3.1.25. *in fin.*

De amittenda possessione seu quibus modis feudum amittatur.

Citra delictum ut amittatur.

VAsallus feudum amittit aut citra delictum, aut ex delicto. Citra delictum feuda impropria (ut si quis pro vice dominicaria, vel villicaria vel pro decania, vel pro aliis quibuscunque angariis feudum acceperit) dantis arbitrio auferuntur, nisi aliud pactum sit 2.81. Sic feuda habitationum, nisi aliud cautum sit, morte accipientium finiuntur 2.105. Minores etiam valvasores sine culpa devestiri possunt, nisi vel fecerint hostem Romæ vel feudum emerint 1.7. Mutus feudum retinere non potest, si tamen magnum fuerit feudum, nihilque mutus habeat, unde se exhibeat, alimenta ex eo consequetur 1.6. *in fin.* Sed tamen alii volunt mutum, surdum ut & cæcum, & claudum & aliter imperfectum, etiamsi sic natus sit, feudum retinere posse 2.36. Sexus quoque huic rei impedimento. Nam fœminæ in feudis ordinarie aç regulariter non succedunt 2.36. *in fin.* de quo plura diximus supra titul. de pactis & tit. de fuis. Monachatus quoque feudum amittitur, feudum enim eo casu novum, ad dominum: paternum ad adgnatos ejus defertur 2.21. Idem dicitur si quis clericus fiat aut votum religionis adsumat 2.26.4. *vers.* qui clericus, aut fiat conversus 2.30. hoc enim ipso feudum amittit etiamsi habitum clericalem deponat 2.26.4. *vers.* qui clericus 2.30. & breviter, clericatu feudum amittitur. Hujus rei ratio ea adferitur, quod desinat esse miles seculi qui factus est miles Christi: & quod beneficium non pertineat ad eum, qui non debet gerere officium 2.21.2.30. *in fin.* 2.36.2.109. Ad hæc, feudum vasallus amittit, si id domino refutavit 1.5. *in fin. princ.* 2.38. (sic è contrario dominus feudum amittit per refutationem 2.9.1.) si consensit eos investiri ad quos secundum rectum morem feudum non pertinebat: quo facto nullo modo ad id repetendum regressum habet 1.5.1.2.59.2.44.

Ex delicto & ingratitudine ut amittatur.

Amittendi feudi causæ ob ingratitudinem certa regula aut definitione comprehendi non possunt. Egregiæ tamen, ut ita dixerim, causæ ingratitudinis sunt, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi 2.23.

Si adversus dominum vasallus deliquerit.

Si inhonestis factis atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiisque eum clandestinis vel manifestis appetiverit 2.57. Si inimicis domini amicitias suas copulavit 2.57. Si credentiam ad domini damnum scienter manifestaverit 1.17.2.6. Si in aliis sic versatus est ut potius inimicus, quam fidelis esse credatur 2.57. Si delator sui domini extitit, & per suam delationem gravi dispendium sustinere fecerit 2.24.2. v. item si delator. Si sciens dominum assalierit, vel vicum aut castrum in quo est 1.5.1.17.2.24. *vers.* porro. Si impias manus in personam domini ubicunque injecerit 2.24. *vers.* porro. Si alias graves vel inhonestas injurias intulerit. d. *vers.* porro. Si morti ejus veneno vel gladio, vel aliter insidiatus sit 2.24. versu porro. Si sciens dolo vel negligentia vel fraude non certiorraverit, quam citius potuit, dominum, de assaltu, morte, captione, patrimonii grandi jactura 2.24. *vers.* præterea. Si dominum in acie periclitantem, non mortuum, non vulneratum ad mortem diviserit 1.5.1.17.1.21.2.24.2.2.57. Si à morte eum liberare potuit nec liberavit 2.39. *vers.* Si à morte. Si cognoverit dominum inclusum, aut obsessum, & eum cum posset non liberaverit 2.24.2. *vers.* item si delator. Si domino justitiam facere neglexerit 2.91. Si dominus à filio domestico vel vasallo vasalli, offensus fuerit, & vasallus à domino requisitus deducere ad dominum eum qui offendit neglexerit: his enim casibus feudo privabitur 2.52.2.2.51. v. quæsitum.

Si adversus personas domino conjunctas.

Si dominam suum cucurbitaverit 2.57. id est si cum uxore (aliud erit si cum ejus vidua 1.11.) domini concubuerit, aut id tentaverit, aut eum ea turpiter luserit 1.5. Si cum domini vel dominæ filia vel nuru, id est supra filio, concubuerit 1.5.2.42. Si cum sorore domini in ejus domo manente (quæ in capillo dicitur) se immiscuerit 1.5.2. 42.2.2. *vers.* rursus. Quid si unum tantum ex dominis cucurbitavit? illius tantum parte privabitur 2.38. Quid si fratrem domini interfecit? feudo non privatur 2.37.

Si adversus feudi & investitura conditionem.

Si citra causam justam impedimenti id propter quod beneficium datum fuerit, servitium facere recusaverit 2.24.2. *vers.* sed non est (hoc tamen fallit, si beneficium tale fuit, ut nullum pro eo servitium præstaret 2.107.2. 24.1.2.3. *in fin.*) Si dominis suis petentibus deservire noluerit 1.21. Si major XIV. annis 2.55. dolo 2.97. citra justum impedimentum, puta mortem, capitales inimicitias, infantiam, justam absentiam 1.22.2.52. per annum & diem cessaverit in petenda investitura 2.24. Si fidelitati faciendæ obnoxius, non justo errore ductus 2.92. ter citatus jurare fidelitatem noluerit 2.24.1.2.3. *in fin.* Si dominum ejuraverit, id est si non dubius negaris se à domino feudum habere 2.34. *in fin.* feudum, inquam, non rem aliam domini. Suum inquam feudum non alterius 2.26.3. Si indicta publica expeditione vocatus à domino spatio justo ac competente venire contempserit, aut pro se acceptabilem domino non miserit, aut hostenditias non solverit 2.54.2.55.1.2.40. Si à domino in jus eum vocante ter citatus, non comparuerit intra annum 2.12.

Si adversus adgnatos proprios.

Si fratrem proprium (aliud si fratrem domini) 2.37. dolo malo interfecit 2.37.

Si qua similes causæ.

Si qua similis vel major causa fuerit, feudo privabitur. 1.17.2.24.2. *vers.* sed quia facit. *Novell.* 115. *cap.* 3. *l. ult. C.* de ingratis liberis. *Novell.* 22. *cap.* 15. *Novell.* 117. *cap.* 119. *l.* 8. C. de repudiis. ut C. *de revoc. donat.*

Quibus

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Quibus ex causis vasallus feudum non amittit.

Non omni ex causa ex qua opinio vasalli gravatur feudum amittit. nam & sæpe dejerat (ut cum beneficii portionem alienat absque domini scientia) beneficium retinet, tametsi fidem promissam servare non videatur 2.24.2. *in fin.* Sic cogitationis pœnam non patitur, ideoque si dominum offendere voluerit, nec offenderit, feudo non privabitur 2.51. *vers.* si voluerit. Sic non privatur feudo si fratrem domini sui interfecit 2.37. Si dominum injuste bellum facientem non adivit 2.28. Si eundem non adjuvit adversus antiquiorem dominum, is enim cæteris a vasallo præferendus 2.28. *in fin.* Si non requisitus à domino anni spatio domino se non repræsentavit 2.26.4. *vers.* etsi. Si non magno periculo domino imminente servitium non obtulit, si tamen servire paratus sit 2.26. *vers.* licet 2.28.1.37.1. Si æs alienum domini solvere neglexit, aut etiam non solvit, licet eo non soluto dominus forte in perjurium possit incidere 2.26. *vers.* licet 2.36. *in fin.*

Imperatorem amittendi feudi pœnis etiam obnoxium.

Imperator succedens in aliquo ducatu, nisi fidelitatem faciat, feudum amittit. potest tamen eo casu alium ducem in ducatu constituere, qui feudo serviat & domino fidelitatem faciat 2.100.

Qui non amittunt beneficium sine culpa.

Capitanei Regis à Rege, sed nec capitanei improprie sumpti ab ipsis Capitaneis Regis possunt devestiri sine culpa. Minores possunt sine culpa nisi fecerint hostem Romæ 4.7.

Quot testibus causa ingratitudinis superioris probanda.

Quinque testibus integræ opinionis causæ ingratitudinis probandæ 2.57.

Quibus ex causis dominus causam amittat.

Dominus quoque feudum variis modis amittit, citra delictum scilicet vel ex delicto. Citra delictum feudum amittit, si refutationem feudi faciat 2.9.1. Ex delicto, quibus ex causis vasallus feudum amittit, ob easdem ipse dominus in vasallum delinquens feudi proprietatem amittit, eaque vasallo committitur & adquiritur 2.26. domino committente feloniam & 2.47. In his enim omnibus dominus fideli suo vicem reddere debet, quod si non fecerit, merito censetur malefidus 2.6. Quinetiam dominum Curiæ vel majoris potestatis judicio non adquiescentem vasallus deprædari potest 2.22.

Ingrati vasalli vel domini bona cui committantur.

Vide infra Titulum de bonis damnatorum.

De usucapionibus, & usucapionibus.

Præscriptione nulla obstante dominus alienationem feudi factam illegitime, revocare potest: sed & hostenditias, id est pœnam vasalli non respondentis ad delictum 2.40.

De præscriptione temporis v.2.55.2.83.2.87.
De quocunque tempore 2.28.3.
De quantocunque tempore 2.26. *vers.* licet 2.28.3.
De antiquis temporibus 2.10.

De longo tempore 18.1.28. Longi temporis præscriptione feudum bona fide adquiri potest 2.85. Etiam longi temporis facto, vasallus conditionem domini ejusve ad quem feudum reverti debet, deteriorem facere non potest 2.8. *in princ.* & 1. verbi gratia servitutem imponere 2.8.1. tertiam aut quartam uxori donare propter nuptias 2.8.2.

De hora 1.11.
De septem diebus 2.24.1.
De spatio tertio septem vel decem dierum 2.12.
De quatuor septimanis 2.27. quicunque *vers.* quod si.
De triginta diebus 5.13.
De Mense Martio, Augusto 2.28.3.
De sex septimanis 2.27. *vers.* quod si.
De quatuor mensibus 5.13.
De anno 1.1.1.1.2. *in princ.* 1.26.11.2.22.2.27.4. *vers.* etsi 2.27.4.2.44.2.55.1.2.73.2.76.2.97.
De anno & die 2.24.2.40.2.52.3.2.54. *in fin. princ.*
De anno & mense 1.22.
De quinquennio 2.53.1. *in fin.*
De decennio 5.13.
De XVIII.2.53.
De XX. annis & ultra 1.21.
De majore XXV. annis 2.55. *in princ.*
De XXX. annis & triginta annorum præscriptione 1.28. 2.26.4.2.90.1.
De XL. annis 2.58.2.
De XXX. annis 2.53.

De re judicata.

SI vasallus causam amisit per sententiam 2.25. Vasallus si de suo beneficio agit aut convenitur, sive obtineat sive non, licet ignorante domino, firmum erit illud judicium 2.26.6. *vers.* si vasallus.

De confessis.

NOvam investituram, domini etiam confessione probari posse quidam ajunt, quidam negant 2.32.

De exceptionibus.

VAsallus si feudi nomine convenitur, utiliter agendi & excipiendi habet potestatem 2.43. defensionem potest opponere 2.8. *vers.* rei.

De exceptione pacti de non petendo seu renuntiationis 1.5.1.2.9.1.2.38.2.29.2.44.

De obligationibus & actionibus.

HEredes & successores obligantur ex investitura suorum auctorum 1.3.1.25. *in fin.* 2.35.2.58.
De rei vindicatione 2.8.2.43.
De condictione ex causa 1.21.
De actione ex Empto 2.55.

De solutionibus.

AEs alienum domini solvere vasallus non tenetur, tametsi dominus non solvendo, in perjurium possit incidere 2.26. *vers.* licet 2.39. *in fin.*

De furtis.

UT furtum legitimum puniatur 2.53.1. Ut qui quinque solidos valens aut plus furatus fuerit, laqueo suspendatur, qui minus scopis & forpice excorietur & tondeatur 2.27.8. De Rapina 2.27.2. De Publicis latronibus 2.27.6.

Arborum furtim cæsarum.

UT qui vineas aut pomaria exciderit proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subjiciatur 5.10. *in fin.*

De incendio rate & nave expugnata.

DE incendiariis plenissime v. 5.10.
De rate expugnata v. 5.17.9.

De injuriis.

UT Injuria legitime puniatur 2.53.1. Si quis aliquem intra pacis edictum vulneraverit 2.27. Si quis aliquem absque sanguinis effusione fustibus percusserit, vel crines ejus aut barbam expilaverit 2.27. Si absque percussione quis alium invaserit Zitterhand, id est calida manu ac verberibus contumeliisque male tractaverit 2.27.

De Receptatoribus violatorum pacis.

2.27.2.2.53.2. *vers.* receptatores.

De Collegiis.

DE conventiculis & conjurationibus 2.53 2.

De accusationibus.

VAsallus dominum accusare aut testimonium in eum ferre, in causa criminali non potest, in civili modica potest 2.31.1.

Eoque pertinet quod supra dictum est, vasallum delatorem domini, & per suam delationem grave dispendium dominum sustinere facientem, feudum amittere 2.24.2. *vers.* si delator.

Si rusticus militem: vel miles rusticum, vel miles militem de pace violata accuset v.2.27.5.

Ad L. Jul. Majestatis.

DE crimine Majestatis v.2.56. Qui sint rebelles, v. *lib.* 5. *Tit.* 20.

Si civitas oppidum, Dux Marchio, Comes Capitaneus, valvasor major aut minor pacem violaverit 2.53. Si Episcopus pacem violaverit 2.53.2. v. Episcopos. Si clericus de pace violata damnatus sit 2.27.1. Si quis hominem intra pacis Edictum constitutum vulneraverit: injuria affecerit, vel occiderit 2.27. *vers.* si quis alium. Si quis pacem jurare aut servare noluerit 2.53.2. *vers.* qui pacem. Si quis violatorem pacis receperit apud se 2.27.2.2.53.2. *vers.* receptatoribus.

Ad L. Cornel. de sicariis.

DE Homicidio 2.53.1. *vers.* Homicidium. De veneno 2.24.2.

De vi publica.

ARmorum usus quemadmodum rustico, mercatori peregrinanti, cujus denique in placito comitis permissus 2.27.5.

Ad L. Cornel. de falsis

DE instrumento falso 2.58.3.

De Annona.

NE quis ultra pretium annonæ in provincia statutum, carius annonam vendat 2.27.4.

De Pœnis.

DE pœna laquei 2.87.8. manus amputationis 2.27. de fustigatione, tonsione 2.27.8. domus destructione 2.53. Librarum centum XXX.1.XX.III. v.2.53.2.III. v.2.53.1.XX. v. vide 2.27.1.2.27.4.

De bonis damnatorum.

EX delicto vasalli feudum ad dominum reverti solet 1.17. 1.21.2.98. Si crimen quod vasallus admisit, dominum (verbi gratia si contra legem Lotharii feudum alienavit 2.24.3.2.38.) non extraneum spectat, feudum (si tamen paternum fuit) domino committitur ut hanc habeat suæ injuriæ ultionem: sin minus, non ad filios aut descendentes damnati 2.26.6. *vers.* si vasallus 23.1. sed ad vasalli proximos 2.24.2.37. *in fin. princ.* adgnatos qui quarto gradu 2.26.6. *vers.* si vasallus: alii tamen putant feudum ad dominum non pertinere, donec aliquis masculus delinquenti superest, cui sententiæ alii contradicunt 2.98.

Si vasallus unum tantum dominum cucurbitaverit, ejus tantum parte privatur 2.38.

Cum feudum hereditarium uni ex coheredibus propria culpa aufertur, cæteris non fit præjudicium, eo tamen vivo vel suis heredibus, feudum ad cæteros veniet 2.78.

Ob prælati Ecclesiastici delictum, feudum, Prælato tantum vivente, committitur, eo mortuo ad Prælati successores revertitur 2.40.1.

Ob delictum in vasallum admissum dominus feudum amittit, ipsique vasallo adquiritur 2.26. *vers.* domino committente 2.47.

Imperator nisi fidelitatem faciat, aut alium in feudo adquisito ac delato sibi constituat, feudum amittit 2.100.

Res & pretium vendentium & ementium non in fraudem proximiorum, si in eo perjurii convincantur, fisco committitur 5.13.

De bonis vacantibus, indigno ereptis, contrahentium incestas nuptias, damnatorum, proscriptorum, committentium crimen majestatis & aliis v. 2.56.

De appellationibus.

AB iniqua sententia parium ad Imperatorem appellari 1.22.1.26.

De jure fisci.

V. Titulum quæ sint Regalia 2.56. & 5.13.

De re militari.

NE servi sacerdotum, diaconorum & rusticorum filii cingulum militare assumant 5.11. *in fin.*

De extraordinariis cognitionibus & si Judex, &c.

DE illicitis exactionibus 2.53.2. *in fin.*

Si judex vel magistratus justitiam facere neglexerit 2.53.1. *vers.* judices.

Si quis advocatiam vel aliud beneficium inornate tractet 2.27.7.

Venatio quibus & quemadmodum interdicta 2.27.5. *vers.* Nemo retia.

Pabulatio quatenus peregrinanti permissa 2.27.8. *in fin.*

De verborum significatione.

NOmenclaturam Personarum & rerum vide in Titulo de statu hominum & rerum divisione supra.

Advocatia 2.27.7. est dignitas urbis aut Ecclesiæ præpositura *c.* salvator 1. *quæst.* 3. *c.* in quibusdam de pœnis *c.* præterea de jure patronatus. Hinc advocatus Augustæ apud Urspergens. Advocatia Betunæ, in Chronicis Fland. Tugurinensis in Austria Lazii. Advocatus & Advocatia in donatione Caroli magni apud Mutium Chronic. 9.

Allodium de quo 2.54. & 2.17. *in fin.* & 2.26.1.2.29. id dicitur cujus possessor nemini leudes est. Inde, allodium proprietas dicitur 1.4.2.2.29. proprium 2.42. Jus proprii 2.44. hereditas 2.45.2.51.3. res mancipi à Sigeberto.

Armandiæ vel Armaniæ 2.56. Fabricæ, publica armamentaria *Novel.* 85.

Cambium 1.4.2. 1.22. *vers.* si quis, id est permutatio.
De Camera feudum 2.58. 2.1.
De Gavena feudum 2.58. 2.1.11.
In Capillo soror 1.24.2. id est innupta.
Clientulus 1.10. vasallus.
Credentia 1.17. arcanum, secretum.
Cucurbitare dominum seu cum uxore domini concumbere: vel concubitum ejus tentare 1.5. 2.57.
Curtis 1.2.1. domus, palatium, castrum.
Felonia 2.26.6. 2.37.2.38. 2.39. 2.47.
Fidelis 1.1.11. id est, vasallus.
Decania 2.8.
Dominicaria vice 2.81.
Gastaldiæ feudum 1.2. 2.94. quod alicui tanquam actori aut procuratori prædii domini datur.
Gastaldus vel actor domini 1.10.
Geniculus 1.1.4. id est, gradus.
Guardiæ feudum 1.2. 1.4.5. 1.11.2.94. quod alicui tanquam custodi casæ dominicæ datur.
Guarentizare 1.34. id est, est evictionem præstare.
Hostenditiæ, adjutorium quod faciunt vasalli dominis, cum rege in hostem pergentibus 2.40.
Hostem facere 1.7.2.40. id est in expeditionem bellicam ire.
Invadiare 2.27. *in fin.* est pignori obligare.
Judex Curtis 1.18. Is judicabat inter convasallos de feudalibus controversiis.
Verbum *Legitimus heres.* in feudis masculum significat 1.12.2.34. *vers.* profecto 2.26. *in fin.*
Mansus 1.4.5. hereditas, prædium.
Marchio à marcha: quæ ut plurimum juxta mare posita 2.10.
Ad Morganaticam matrimonium 2.29. Albertus Argentinensis.
Morganatico jure donatum. Morgangheba donatio collata in uxorem mane die Nuptiarum.
Paragium [seu Pedagium vel Paradogium] adquirere 2.10. Jus parium consequi.

Plebei 2.10. qui noviter feudum acceperunt à Capitaneis.
Precaria 2.9. *in fin.* cessio ususfructus.
Regaliæ 2.56.
Sacramentales 1.4.2.10.1.28.
Senior 1.17. id est, dominus.
Soldata dicitur, quia plerunque in solidorum donatione consistit. 2.10. *in fin.*
Tituli Ecclesiæ 1.6. prædia clericis ad alimenta deputata.
Valvasor v. nomenclaturam personarum *Tit. de statu hominum.*
Valvasinus 2.10.
Vasallus v. Nomenclaturam personarum *Tit. de statu hominum.*
Villicaria vice 2.81.

De regulis juris.

Regula aut definitione certa causæ feudi amittendi non possunt comprehendi: sunt tamen ut ita dicam, egregiæ quædam ingratitudinis causæ, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi 2.23.

Fœminæ locus non patet in feudi successione, donec masculus supereſt ex eo qui primus de hoc fuerit investitus 2.17.

Invitus alium quam quem voluerit, sibi adquirere vasallum dominus non cogitur 2.12.

Non vult heres esse, qui ad alium transferri voluit beneficium 1.51.2.29.2.44.

Factum fratris fratri in feudo paterno non nocet 2.93. Culpa unius coheredis, cæteris non præjudicat 2.78.

Secundum libertatem respondendum 5.14.

Persona servilis post delatam successionem etiam manumissa, in feudo non succedit 2.106.

Qui ex liberalitate conveniuntur domini, in id quod facere possunt condemnandi 2.58. Iniquum est si quis ex dono suo conveniatur 2.58.3.

Quod ab initio de jure non valuit, tractu temporis convalescere non debet 2.55.

Qui in alterius locum succedunt justam causam habent ignorantiæ 2.92.

Vasallus vasalli mei, vasallus meus est 2.52.2.51.

Ætati 1.22. & imprudentiæ succurritur 2.26.6.

Minor fidelitatem facere non cogitur donec venerit in majorem ætatem in qua doli capax sit 2.26.4. *vers.* si minori.

Dolus abesse videtur si justa causa impediat 2.52. *in fin.*

Æquitas in paribus causis paria jura desiderat 2.54.

Quod quisque juris in alium statuit, ipse eodem jure utatur 233.1.

Inter dominum & vasallum nulla fraus, nec ullum malum ingenium intervenire debet 2.52. *in fin.* 2.97.

Ex omni felonia ex qua vasallus feudo privatur, ex eadem dominus feudo etiam privatur 2.47.2.26.6. v. domino, non est æquum videre egentem quem prius habueris in conjugem vel amicum 2.58.1.

Id quod de communi expensum, pro parte communi restituendum 2.12.

Qui suum beneficium alii dat, non debet alia lege dare nisi qua ipse habet 2.54.2.

Quod dicitur alienatione feudum aperiri domino: id intelligendum est, cum à scientibus alienatur beneficium 2.42. *in fin.*

Ecclesia non definit esse heres 1.13. adde quædam de Ecclesiæ laude ex 1.13.

Definit esse miles seculi qui factus est miles Christi 2.21.2.109.

Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod boni est 2.27.

Qui qualiber ratione de suis rebus impeditur alienare, is nec per feudum potest investituram facere 2.3.

Pluralis locutio duorum numero contenta 2.18.2.

Pares majorem jurisdictionem habent de suo pari, quam de suo domino 2.79.

Actore nihil probante qui convenitur, obtinet, vel absolvitur 2.53. *vers.* ubi nihil.

Ligius homo duorum esse nemo potest 2.59.

Unusquisque sibi suisque heredibus videtur prospexisse 2.18.2.90.

Justa ignorantia, vel parvi temporis negligentia cum iniquæ possessionis perjurio, domino in possessione damnum adferre non debet 1.26. *in fin.*

Feudum non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini adquirendum 1.27.

Legum Romanarum non est vilis authoritas, sed non adeo vim suam extendunt, ut usum vincant aut mores 1.1.

Patrem corrumpi pecunia, odio, gratia non est suspicandum 2.58. *in fin.*

Promptiores sumus ad absolvendum quam ad condemnandum 2.28.1.

Investituræ fidelitatem præcedere debet 2.4.

In generali alienatione feudum non continetur 2.26. *vers.* In generali.

Qui præsens actum impedire potest nec contradicit, is habetur pro consentiente 2.9. *vers.* si porro 2.26.5. *vers.* si Titii 2.33. *vers.* inde etiam.

Natura novas deproperat formas edere 2.24. *vers.* sed quia.

Ratihabitio, etiam tacita confirmat actum invalidum 2.39.

Portionem feudi alienans fidem promissam servare non videtur 2.24.2. *in fin.*

Legitime factum superveniente facto, non retractandum 2.106.

Stipendium consequi debet qui suum obsequium commodat 2.107.

Resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis 1.13. 2.8.1, 2.9. *in fin. prine.*

FINIS.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

TRACTATUS AD JUS VARII,

De Ratione Ordinis à Jurisconsulto in Pandectis, Codice, & Institutionibus servati.

Ad Leges XII. Tabularum.

Ad Ulpianum.

AUTHORE

DIONYSIO GOTHOFREDO, JC.

QUIBUS ACCEDUNT

J. PAULI receptæ sententiæ, cum selectis J. CUJACII notis.

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

TRACTATUS

AD JUS VARII.

De Ratione Ordinis a Juriconsultis in Pandectis, Codice, & Institutionibus servati.

Ad Leges XII. Tabularum.

Ad Ulpianum.

AUTHORE

DIONYSIO GOTHOFREDO, JC.

QUIBUS ACCEDUNT

J. Paulli receptæ sententiæ, cum scholiis

J. Cujacii notis.

DE RATIONE ORDINIS A JURISCONSULTO IN PANDECTIS OBSERVATI.

Prima pars, τὰ πρῶτα,

Continens Judiciorum præparatoria.

Proœmium est Constitutio ad antecessorem juris de docendi juris methodo.

LIBER PRIMUS.

- *De Justitia & Jure* 1. l. 12.
- *De origine Juris Civilis, omnium Magistratuum, & successione Jurisprudentum* 2. l. 2.
- *De Legibus, de Senatusque Consultis & longa consuetudine* 3. l. 41. id est, jure scripto, & non scripto. Quid Lex & Senatusconsultum, effectus legum: contraria.
- *De Constitutionibus Principum* 4. l. 4.

De statu hominum 5. l. 27. id est, jure, qualitate, conditione. Hic autem de liberis, servis, mancipiis, ingenuis, & libertinis agitur.

- *De his qui sui vel alieni Juris sunt* 6. l. 11. Hic de patribus familias, & filiisfamilias.
- *De Adoptionibus, Emancipationibus, & aliis modis quibus Jus potestatis solvitur* 7. l. 46. Adoptantur qui non sunt sui Juris, Arrogantur qui sunt sui. Emancipatio est quasi manumissio, quæ contigit morte patris naturali, & civili, item adeptione dignitatis magnæ.

De rerum divisione & qualitate 8. l. 11. Sunt autem res vel privatæ, publicæ, singulorum universitatis, corporales, incorporales, Juris divini, humani, sacræ, sanctæ, religiosæ.

De Judiciis, in quibus considerandus est Judex, Actor, & Reus.

Judex. De Officio eorum, qui præsunt Judiciis, in specie, præsant autem vel

- In Urbe.
  - Ordinarii.
    - *De Senatoribus* 9. l. 12.
    - *De Officio Consulis* 10. l. 1.
    - *De Officio Præfecti Prætorio* 11. l. 1.
    - *De Officio præfecti Urbi* 12. l. 2.
    - *De Officio Quæstoris* 13. l. 1.
    - *De Officio Prætoris* 14. l. 4.
  - Extraordinarii.
    - *De Officiis præfecti Vigilum* 15. l. 4.
- Extra Urbem.
  - *De Officio proconsulis, & legati* 16. l. 16. In provincia septem dabantur legati.
  - *De Officio præfecti Augustalis* 17. l. 1. in Ægypto.
  - *De Officio Præsidis* 18. l. 21.
  - *De Officio Procuratoris Cæs. vel rationalis* 19. l. 3.
  - *De Officio Judicis* Alexandriæ 20. l. 2.
  - *De Officio ejus cui est mandata jurisdictio* 21. l. 5.
- Tam in urbe quam extra.
  - *De Officio Assessorum* 22. l. 6. Non erant Magistratus, sed Consiliarii.

LIB. II.

De Jurisdictione, id est officio in genere vel communiter omnium Judicum 1. l. 20. Hic de mero & mixto, & simplici Jurisdictione agitur.

- *Quod quisque Juris in alium statuerit* vel obtinuerit, *eodem jure utatur* 2. l. 4.
- *Si quis Jus dicenti non obtemperaverit* 3. l. 1.

Actor. *De in Jus* (id est, ad ipsum prætorem) *vocando* (adversarius scilicet interdum sine ullo apparitore, & vi deducendo si nolit sequi) & differt à Tit. *de Edendo* 3. 4. l. 25.

Reus.

Pœna non comparentis.

- *Si quis in Jus vocatus non ierit* (ut si causa sit liberalis famosa, ideo ad alium Judicem eundum sit, vel locus sit inhonestus, vel tempus feriatum) *sive cum vocaverit quem ex edicto non debuit* 5. l. 3.

Satisfactio.

- *In Jus vocati ut eant aut fatis vel cautum dent* 6. l. 4. sibi scilicet de Judicio.
- *Ne quis eum qui in Jus vocatus est* (alias vocabitur) *vi eximat* 7. l. 6. Eximere quocumque modo, eripere per vim: hic tantum Actori consulitur, & hic agitur quanti in litem juratum. Habet locum ante vocationem & satisdationes receptas.
- *Qui satisdare cogantur, vel jurare promittunt* (ob dignitatem, vel quia fidejussores invenire idoneos non possunt) *vel sua promissum committantur* 8. l. 16.
- *Si ex noxali causa agatur quomodo caveatur* 9. l. 6. Id est pro servis.
- *De eo per quem factum erit* (vi vel sine vi) *quominus quis in Judicio sistat* 10. l. 3. Hic consulitur reo & vocanti, & agitur ad interesse. Habet locum post vocationes & satisdationes receptas.

Excusatio.

- *Si quis cautionibus in Judicio sistendi causa factis non obtemperaverit* 12. l. 15. ob casum fortuitum vel absentiam longiorem.
- *De Feriis & dilationibus & diversis earum temporibus, & ex quibus causis feriæ non impediuntur* 12. l. 10.

Actor. *De Edendo* 13. l. 13. De actionis, Instrumenti & rationum editione.

Rei. *De Pactis* 14. l. 63. Pacta sunt rei non litigiosæ sed certæ.

De transactionibus 15. l. 17. rei litigiosæ, incertæ.

LIB. III.

De Postulando 1. l. 11. Postulare prohibentur vel Edicto, vel lege. Edicto pro se & aliis minores 17. annis: surdi, quia Magistratum exaudire non possunt. Pro aliis fœminæ, cæci, infames: pro certis personis, veluti pro parente, fratre, sorore, uxore, socero, patrono, patrona, eorumque liberis. Vel lege, Judices, arbitri, & alii sententia Judicis suspensi ab officio.

De his qui notantur infamia 2. l. 25. Qui scilicet vetantur postulare.

De procuratoribus (actoris scilicet ad Judicia non ad negotia, de quibus infra mandati) *& defensoribus eorum* 3. l. 8.

Quod cujusque universitatis nomine vel contra eam agetur 4. l. 9. id est, de Syndicis collegiorum, communitatum.

De negotiis gestis (absentis sine mandato, idque bona fide 5. l. 51.

De Calumniatoribus 6. l. 9. id est, de iniquis & malitiosis actoribus, vel quia nullam habent actionem, vel quia desistunt vel arguuntur accepisse pecuniam, aut depecti ut per calumniam raperent aliquem in Jus, ejus vexandi causa, vel ab eo aliquid extorquendi.

LIB. IV.

De Restitutionibus in integrum 1. l. 7. Comperunt autem vel

- Jure Actionis.
  - *De eo quod metus causa gestum esse dicetur* 2. l. 23.
  - *De dolo malo* 3. l. 41. non de actione doli mali, in qua dolus actione in factum vindicatur, non restitutione in integrum, ut hic Tit. differat à Titulo de doli mali & metus exceptione.
- Officio Judicis.
  - *De minoribus* 25. *annis* 4. l. 32. ratione ætatis datur hæc restitutio.
  - *De Capitis diminutione* (ob status mutationem scilicet) Consistit caput sive status in libertate, civitate, & familia. Capite minuitur qui in hujusmodi statu non manet: datur hæc restitutio iis qui propter minimam capitis diminutionem debitoris actiones suas amiserunt rescissa capitis diminutione 5. l. 11.
  - *Ex quibus causis majores* 25. *annis restituuntur* 6. l. 46. ob militiam scilicet, absentiam Reipublicæ causa, Jussum metum.
- Ex Edicto.
  - *De alienatione Judicii mutandi* (quo ad se) vel suscipiendi (quo ad emenem) *causa facta* 7. l. 13. qua alienatione adversarius nobis objici potest, vel potentior, vel alienæ provinciæ.

Judices compromissarii.

- *De receptis, qui arbitrium receperunt, ut sententiam dicant* 8. l. 57.
- *Nautæ, caupones, stabularii, ut recepta restituunt* 9. l. 7. Homonymia vocabuli recepti in priori titulo fecit ut hic titulus subderetur alieno & quasi deserto loco.

SECUNDA, DE JUDICIIS.

Quibus scilicet res nostras petimus, & quidem civilibus & realibus: in iis enim propter rem movemus controversiam adversus eum qui nullo nobis contractu est obligatus, sic dicta quia à mero Judicis officio proveniunt.

LIB. V.

De Judiciis & ubi quisque agere vel conveniri debeat 2. l. 82. Id est, de foro competenti & ordinario.

Actiones quibus Judices addicuntur, sunt vel

Vindicationes quibus res nostras petimus, sunt que vel

- Universales seu universitatis, vel
  - Civiles,
    - *De Testamento inofficioso testamento* 2. l. 32. Hac petitione ex l. Glicia rescinduntur testamenta, in quibus vel pater à filio, vel filius à patre exheredatus: in iis enim utrique videntur esse sui officii oblii, eaque rescisio postulatur à Judice.
    - *De Hereditatis petitione* 3. l. 6. Est generalis & actio vindicatio, qua petimus nos heredes declarari & hereditatem nobis restitui ab eo qui pro herede vel possessore eam possidet.
    - *Si pars hereditatis petatur* 4. l. 10.
  - Prætoriæ quæ dantur iis qui sunt similes hæredibus.
    - *De possessoria hereditatis petitione* 5. l. 2. Qua bonorum possessor tantum consequitur, quantum heres per superiores: datur autem à Prætore.
    - *De fideicommissaria hereditatis petitione* 6. l. 3. quæ datur iis quibus ex SC. Trebelliano restituitur hereditas: nam ii invocantur heredes.

LIB. VI.

Rei singularis.

Corporalis, dantur dominus aut quasi, non tamen possidentibus.

De rei vindicatione 1. l. 80. id est, proprietatis assertione, quæ datur proprietario civiliter & directo.

De Publiciana, id est, Prætoria, *in rem actione* 2. l. 19. Datur bonæ fidei possessori, qui proprietario similis est, qui amisit possessionem.

Si agre adjigatis, (id est,) *Emphyteuticarius petatur* ab Emphyteuticario qui proprietarium imitatur, cui etiam datur vindicatio in rem utilis 3. l. 3.

LIB. VII.

Incorporalis, ut servitutum quæ dantur possessori & domino, suntque

Personarum, ita dictæ quod *res* personis serviant.

De usufructu, & quemadmodum quis utatur fruatur 1. l. 81. est autem dividuus.

De usufructu accrescendo, id est, jure nancîscendæ partis ejus qui non concurrit in usufructu, vel concurrere desiit 2. l. 13.

Quando dies usufructus legati cedat 3. l. 1. Ab adita scilicet hereditate, proprietatis vero dies à morte testatoris: ut jure veteri diem legati cedere cùm dicimus, significamus post eum diem moriente legatario legatum transiisse in heredem ejus.

Quibus modis usufructus vel usus amittatur 4. l. 31. Capitis diminutione, morte, rei mutatione, non utendo, in jure cessione, dominii acquisitione.

De usufructu earum rerum quæ usu consumuntur vel minuuntur 5. l. 12. legatario adjudicando scilicet & tradendo, si prius tamen cautionem ex SC. dederit.

Si usufructus petatur, confessoria actione scilicet. *vel ad alium pertinere negetur*, negatoria 6. l. 7.

De operis servorum 7. l. 6. quæ imitantur usumfructum, distant tamen: non enim eodem modo amittuntur, sunt individuæ, cedunt ex die petitionis, ad usum accedunt. Idem dicendum de operis animalium, vecturis jumentorum.

De usu & habitatione 8. l. 14. individua est.

Usufructuarius & usuarius *quemadmodum caveat* 9. l. 12. se usurum scilicet boni viri arbitratu & domino se restituturum possessionem amisso aut finito jure suo.

LIB. VIII.

Prædiorum: suntque jura quibus prædia prædiis serviunt.

De servitutibus (prædiorum scilicet) *& quomodo constituantur* 1. l. 21.

De servitutibus urbanorum 2. l. 40. quæ usu non loco distinguuntur.

De servitutibus rusticorum 3. l. 38.

Communia prædiorum tam urbanorum quam rusticorum 4. l. 19.

Si servitus vindicetur confessoria scilicet, *vel ad alium pertinere negetur*, negatoria scilicet actione 5. l. 22.

Quemadmodum servitus amittatur 6. l. 21. confusione, acquisitione dominii & prædii non utendo, usucapione, cessione.

LIB. IX.

2 Actiones noxales personales, quæ naturam realium induunt, nec ex contractu nec ex maleficio dantur, occasione scilicet rerum circa ullam conventionem, ex aliquo facto seu delicto leviore, quod criminale judicium nequaquam constituat, ideo non ex contractu sicut aliæ actiones, sed facto & culpa aliqua gignuntur, dantur nominis jure directo adversus dominos & damnum datum persequuntur.

Si quadrupes (est vernistissimum nomen actionis) *pauperiem* (id est, damnum sine injuria: brutum enim quia ratione caret, injuriam facere non potest) *fecisse dicetur* 1. l. 5.

Ad l. Aquiliam (id est, de damno dato, ut puta occiso homine, servo vel pecude, vel usto, fractove, rupto, vel alio damno mihi dato cum injuria tamen, vel si intercepta nobis utilitas 2. l. 58.

De his qui effuderint vel dejecerint 3. l. 7.

De actionibus noxalibus 4. l. 43. in genere scilicet, fuisset enim immensum omnes enumerare.

LIB. X.

3 Actiones mixtæ in rem & personam, quibus rerum fieri divisionem petimus.

Finium regundorum (Judicio scilicet & inter affines quod datur pro finibus regundis seu terminandis 1. l. 13.

Familiæ erciscundæ 2. l. 58. judicio scilicet inter coheredes vel similes personas.

Communi dividundo 3. l. 31. judicio scilicet inter eos cum quibus rem habemus communem, vel ex societate vel sine societate.

4 Actiones præparatoriæ ad rem vindicandam.

Ad exhibendum 4. l. 20. qua actione rem ipsam non quidem vindicamus, sed ad ejus vindicationem nobis viam facimus & præparamus.

LIB. XI.

De interrogationibus in jure, (cõ βάσαλε) faciendis & interrogatoriis actionibus, quæ dantur ex responso sicut ex confessoria: neutra tamen propriè actio 1. l. 23. hodie non est in usu: nam ante judicium nemo cogitur de jure suo respondere.

De quibus rebus ad eundem judicem eatur 2. l. 2. de iis scilicet quæ cum aliis habemus dividendas.

De servo corrupto 3. l. 17. id est, de damno servorum animis & moribus dato: nam 7. tit. ad l. Aquiliam de damno eorum corporibus dato diximus, persequitur autem J. C. Judicia, quæ neque ex vero contractu, neque ex ullo insigni maleficio existunt.

De servis fugitivis 4. l. 6. fugitivus servus dicitur, qui animo non redeundi fugit, certo qui animo redeundi.

De Alea ludo & aleatoribus 5. l. 4. quo vitio servi potissimum laborant.

Si manifestus, id est, finitor, *agrorum falsum modum dixerit* 6. l. 7.

5 Edicta quæ ad res religiosas & divini juris tectas sartasque conservandas pertinent.

De religiosis, scilicet rebus, *& sumptibus funerum, & ut funus ducere liceat* 7. l. 46. qua actione etiam is tenetur qui in alienum locum mortuum intulit.

De mortuo inferendo & sepulchro ædificando 8. l. 5. estque interdictum prohibitorium, quod veluti caussam proprietatis continet.

TERTIA DE REBUS,

Quæ nobis ex contractu debentur, & actionibus quibus petimus & condicimus res nobis debitas quæque nobis competunt ad eas exigendas. Variæ sunt autem caussæ ex quibus nobis quid debetur ex contractu.

LIB. XII.

Contractus autem constant vel

Rei interventu, suntque ii contractus vel

Stricti juris.

De rebus creditis, Id est, Si certum petatur *& de condictione*, mutui. sc. 1. l. 42.

De Jurejurando sive Voluntario, sive Necessario sive Judiciali 2. l. 42. Jusjurandum teste Laberio est remedium & emplastrum aris alieni. Voluntarium illud est quod pars parti in Judicio defert. Necessarium quod refertur, ita dictum, quod necessario est præstandum. Judiciale quod à Judice defertur.

De in litem Jurando, Id est, Juramento præstando quoties aut necessarium aut à Judice delatum est, quo is qui jurat, rem in judicium deductam juxta affectionem æstimat, per quam æstimationem Reus punitur qui communiter non restituit 3. l. 11.

De Condictione causa data, Id est, Rei datæ *causa non secuta* 4. l. 16.

De Condictione ob turpem causam vel injustam 5. l. 10.

De Condictione indebiti, solvit scilicet 6. l. 69. Is autem qui indebitum solvit, distrahendi potius quam contrahendi animo solvit.

De Condictione sine causa 7. l. 5. Id est, ejus quod sine ulla causa datum est.

LIB. XIII.

De Condictione furtiva 1. l. 20. quæ ad rem furto sublatam repetendam datur: furti enim actione pœnali, & ad exhibendum vendicatione cum iis agi potest.

De Condictione ex lege 2. l. 1. qua utimur cum lege non introducitur aliqua obligatio vel actio, nec cautum est quo genere actionis utamur.

De Condictione triticaria 3. l. 4. alii triticiariam legunt: per eam petuntur res omnes certæ, vel incertæ, & incorporales: & in ea Judex servit scripturæ contractus. Dicitur arbitraria, quia pro suo arbitrio Judex æstimat rem petitam ratione loci & temporis, eamque æstimationem recipiunt res omnes præter pecuniam, quæ ceteras res æstimat: sic dicta, quia in antiqua formula hujus condictionis tritici fiebat mentio, propterea quod qui hanc actionem sibi dari primus postulavit, forte ei res erat de æstimando tritico: ut hic notavit Cujacius.

De eo quod certo loco dari oportet, condicendo scilicet 4. l. 11. qua condictione id petitur quod alio vel loco vel die dari debuit, facta commemoratione ejus diei & loci quo dari debuit, atque ita plus loco vel tempore non petitur, idque introductum ne creditori illuderet debitor.

De pecunia constituta 9. l. 31. condicenda scilicet, quoties quis constituit se mihi solaturum id quod alius debebat.

Bonæ fidei.

Nominati, quibus utimur quoties species dari, præstari, restitui, reddi, & alio modo intenditur, utpote non alienato ejus dominio sicut in superioribus. Procedunt autem ex contractibus

Nostris.

Commodati, Id est, rei commodo utendi datæ, *vel contra*, actione 6. l. 23. Commodatum est quasi mutuum ad usum, ut mutuum est commodatum ad abusum. Hac actione utimur quoties in re commodata aliquid dolo admissum est aut non redditur.

De Pignoratitia actione, & contra 7. l. 43. qua utimur cum dolus admissus in pignore dicitur. Pignus est proprie mobilium, quia pignus à pugno quod traditur dictum est, suntque ejus duæ actiones, directa quæ datur vero domino seu debitori, contraria creditori.

LIB. XIV.

Aliorum, Idest, de condictionibus & actionibus nobis competentibus ob aliquid datum, gestumve cum eo qui alteri subjectus est, vel quasi.

De exercitoria, adversus scilicet exercitorem vel nauclerum *actione*, qua tenetur ex contractu magistri, quem navi præposuit, vel ejus qui à magistro præpositus est 1. l. 7.

Ad l. Rhodiam de Jactu 2. l. 10. quæ lex vult jacturam factam nave laborante in mari sarciri omnium (quorum interfuit jacturam fieri) contributione ideoque vectores ex eo agere possunt adversus magistrum navis & exercitorem.

De institoria actione 5. l. 20. adversus eum qui instituit aliquem mensæ, tabernæ aut negotiationi, qui enim cum Institore contrahit, fidem ejus à quo Institor præpositus est, sequi videtur. ideoque ut is qui instituit, commodum sentire cupit ejus ministerio quem instituit, & incommodum ex eodem sentire debet. Datur heredi & in heredes.

De tributoria actione 4. l. 12. si domino sciente cum ejus servo cui peculium commiserat, contraxi, eique pecuniam credidi, concurram cum eo domino, creditore in peculium ejus servi quod quidem inter nos pro rata debeti distribuetur, nec dominus integrum debitum ex eo consequetur, sed ab eo petam pro rata inter nos distribui. unde tributoria actio dicitur.

Quod cum eo qui in alienæ potestate est, negotium gestum esse dicetur 5. l. 8. sive is liber sive servus fuerit datur in dominum vel patrem actio de peculio: & in rem verso, ut infra dicetur & quod jussu.

Ad SC. Macedonianum 6. l. 22. quo mutuum filiofam. & ei qui est in potestate, patris datum, à creditore condici non potest.

LIB. XV.

De peculio 1. l. 69. & ejus actione quæ mihi competit contrahenti cum tuo servo vel filio peculium habentibus te patre vel domino nolente vel invito, qua actione non teneris mihi ultra vires peculii quas supra nihil possum condicere.

Quando de peculio annalis sit exceptio 2. l. 4.

De in rem verso 3. l. 21. si id quod vel servo tuo vel filio credidi, appareat in rem tuam & emolumentum versum esse, possum condicere, etsi uterque nihil in peculio reliquerit.

Quod jussu 4. l. 5. quæ actio, datur contrahentibus cum filio vel servo, voluntate patris aut domini præcedente vel sequente.

LIB. XVI.

Ad SC. Vellejanum 1. l. 32. quo mihi negatur condictio adversus mulierem, quæ quoquo modo in se recepit alicnam obligationem.

Hic erat dicendum de Innominatis: sed quia ordinem Titulorum mutare nolumus, Lector animadvertet Jurisconsultum contractus innominatos retulisse in librum XXIX.

De compensationibus 2. l. 34. Compensatio est crediti condicti exceptio.

De rebus creditis ad custodiam.

Depositi vel contra 3. l. 34. Duæ depositi actiones competunt, directa ei qui deposuit, contraria qua is apud quem res deposita est, agit ad repetendas expensas utiles, quas in re deposita fecit. affine est depositio sequestrum.

LIB. XVII.

Consensu: qui contractus rei interventum non desiderant ut superiores.

Mandati vel contra 1. l. 62.

Pro socio 2. l. 85.

LIB. XVIII.

De contrahenda emptione & de pactis inter emptorem & venditorem compositis, & quæ res venire non possint 1. l. 61.

De in diem addictione 2. l. 23. qua res in auctione fit emptoris, nisi quis intra certum diem supra adjecerit ad pretium.

De lege commissoria 3. l. 8. qua intra certum tempus non soluto pretio res inempta esse debet: sic dicta quod qui in eam legem committit, in universam venditionem committat.

De hereditate vel actione vendita 4. l. 25.

De rescindenda venditione, & quando liceat ab emptione discedere 5. l. 10.

De periculo & commodo rei venditæ 5. l. 9.

De servis exportandis, vel si ita mancipium venierit, ut manumittatur vel contra 7. l. 10.

LIB. XIX.

De actionibus empti, vel venditi 1. l. 57.

Locati & conducti 2. l. 65.

Innominati. Hic tractatus pars altera est divisionis superius positæ, qua diximus contractus qui rei interventu constabant esse vel stricti juris vel bonæ fidei. Bonæ fidei vero alios esse nominatos, de quibus jam diximus, alios innominatos, quorum hic fit mentio.

De æstimatoria actione 3. l. 2. quæ ei competit, qui rem suam æstimatam vendendam alteri dedit, non autem empti: etsi in ea fit mentio pretii, non locati: etsi rem vendendam locasse videatur, non mandati: ad has actiones defectu verborum, quæ præscriptis in factum verbis dicuntur, decurrendum est, cum negotium tam ambiguum est, ut nesciamus ad quam speciem contractus sit referendum.

De rerum permutatione 4. l. 2.

De præscriptis verbis, actione scilicet, & in factum actionibus 5. l. 28. Est actio civilis in factum ex contractibus innominatis, descendens. ad hanc veniendum est, quum appareat quidem quale sit factum, sed redigi in ordinem contractuum nominatorum nequit, quia plures sunt res quàm vocabula.

QUARTA,

In qua agitur de accessoriis contractuum & actionibus ex causa nuptiarum & tutelæ.

LIB. XX.

De accessoriis contractuum quæ pertinent ad eorum securitatem.

De pignoribus & hypothecis qualiter contrahantur & de pactis eorum 1. l. 35.

In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahatur 2. l. 10. Bona ejus qui dotem promittit, marito: mariti vero uxori ad restituendam illi dotem, & coloni fructus locatoi, & invecta illo sciente tacite obligantur.

Quæ res pignori vel hypothecæ obligari non possunt 3. l. 5. sacræ, &c.

Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his qui in priorum creditorum locum succedunt 4. l. 22.

De distractione pignorum vel hypothecæ 5. l. 14.

Quibus modis pignus vel hypotheca solvitur 6. l. 15.

LIB. XXI.

Complementum ceu ipsos contractus bonæ fidei implendos.

De Ædilitio edicto, quo in rorum rescindimus venditionem re venditori reddita, & precio recepto, *& redhibitione quanti minoris* ceu æstimatoria quæ in partem rescindit emptionem pretio emptori reddito, eo quo minoris rem emisset si rei vitium scivisset 1. l. 65.

De evictionibus, evictionem præstare emptori venditor tenetur *& duplæ stipulatione*, quam olim stipulari moris erat, eo casu quo res evinceretur.

De exceptione rei venditæ & traditæ 3. l. 3. opponenda venditori scilicet, aut ejus heredibus rem venditam evincentibus.

LIB. XXII.

De usuris & fructibus & causis & omnibus accessionibus & mora 1. l. 49. id est, de mediterraneis usuris.

De nautico fœnore 2. l. 9. id est, maritimis usuris.

Probationem, qua deficiente inutilis esset contractuum disquisitio.

De probationibus & præsumptionibus 3. l. 30.

De fide instrumentorum & eorum accessione 4. l. 6. Instrumenta dicta sunt ab instruendo, quod instrumentis iis instruatur.

De testibus 5. l. 25.

De Juris & facti ignorantia 6. l. 10. quæ ab onere probandi relevat donec probetur contrarium.

LIB. XXIII.

Actiones inter maritum & uxorem cum omnibus earum antecedentibus, & consequentibus.

De sponsalibus 1. l. 28.

De ritu nuptiarum 2. l. 68.

De Jure dotium 3. l. 88.

De pactis dotalibus 4. l. 3.

De fundo dotali 5. l. 18.

LIB. XXIV.

De donationibus inter virum & uxorem 1. l. 68. constante scilicet matrimonio prohibitis.

De divortiis & repudiis 2. l. 11. Hic titulus finem facit Digesti veteris.

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur 3. l. 68. Causæ reparationis in judicio, seu actione de dote à marito faciendæ sunt impensæ in res dotales factæ quæ actionem dotis minuunt.

LIB. XXV.

De impensis in rebus dotalibus factis 1. l. 16.

De actione rerum amotarum 2. l. 30. earum scilicet rerum, quæ celatæ, absconditæ, asportatæ, consumptæ dolo malo, & cogitatione divortii interversæ, qua maritus ob eas causas in uxorem dotem repetentem, utitur.

De liberis, natis scilicet facto divortio, *agnoscendis* à parentibus, idque ex senatusconsulto Plautiano, *vel à patronis liberis alendis*, quoties egestate laborant 3. l. 9.

De ventre inspiciendo custodiendoque parto 4. l. 4.

Si ventris nomine, (ventrem appellat eum qui nondum est editus) *mulier in possessionem missa à Prætore, eadem possessio ad alium dolo malo translata esse dicetur* 5. l. 2.

Si mulier ventris nomine in possessione calumniæ causa, utpote si sciens prudensque se non esse prægnantem, vel se quidem esse, sed ex alio, *esse diceret* 6. l. 2.

De concubinis 7. l. 5. Concubinatus matrimonium imitatur & legitimam uxorem: est enim legitima conjunctio & vice conjugii etiam appellatur, liberi ex ea suscepti non spurii, sed naturales: pater autem sic contubernio & concubinatu naturaliter, nuptiis & adoptione justus, stupro nullo modo.

LIB. XXVI.

Actiones inter pupillum, tutorem & curatorem cum earum antecedentibus & consequentibus.

Definitio.

De tutelis 1. l. 18.

Species.

De testamentaria tutela 2. l. 34.

De confirmando tutore, vel curatore, qui scil. vel ab extraneo vel à patre naturali vel à matre, vel codicillis testamento non confirmatus datus est 3. leg. 11.

De legitimis tutoribus 4. l. 11. quibus locus est deficientibus testamentariis; suntque ipso jure tutores.

De tutoribus & curatoribus datis ab iis qui jus dandi habent, qui tutores honorarii dicuntur, quia à Magistratibus dati, & *qui & in quibus casibus specialiter dari possint* 5. l. 29.

Qui petant à magistratu scilicet *tutores & curatores & ubi petantur* 8. l. 7.

Administratio & ejus effectus, & qui ab ea vel removentur, vel se excusare possint.

De administratione & peritulo tutorum vel curatorum qui gesserunt vel non, & de agentibus vel conveniendis uno vel pluribus 7. l. 62.

De authoritate & consensu tutorum & curatorum 8. l. 22. Id est, iis quæ à pupillo fiunt interponendo.

Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possint 9. l. 8.

De suspectis tutoribus & curatoribus 10. l. 12.

LIB. XXVII.

De Excusationibus tutorum, & *temporibus earum* excusationum scilicet 1. l. 49.

Ubi pupilli educari vel morari debeat, & de alimentis ei præstandis 2. l. 6.

Actiones nomine tutelæ competentes & in quos dentur.

De tutelæ actione scilicet *& rationibus distrahendis*. id est, de accusandi culpa vel fraude tutoris qui rem pupilli abstulit nec in rationes retulit, *& utili curationis causa actione* 3. l. 21. quæ actio pupillis competit, & tutelæ directa dicitur.

De contraria tutelæ & utili actione 4. l. 6. quæ tutoribus & curatoribus competit.

De eo qui pro tutore, prove curatore negotia gessit 5. l. 5.

Quod falso tutore authore gestum esse dicitur, à pupilo scilicet 6. l. 5. Hæc actio competit ei qui cum pupillo contraxit eo authore, qui tutor falsus erat.

De fidejussoribus & nominatoribus. Id est, laudatoribus & affirmatoribus, *& heredibus tutorum vel curatorum* conveniendis à pupillo scilicet 7. l. 18.

De Magistratibus à pupillo *conveniendis & eorum heredibus* 8. l. 9.

De rebus eorum qui sub tutela & cura sunt sine decreto non alienandis vel supponendis. id est, obligandis 9. l. 4. Ejusmodi venditio & obligatio jure nulla est, ex qua causa pupillo competit actio adversus earum rerum emptores, vel in eas jus pignoris acquirentes.

Affinia.

De curatoribus furiosi & aliis extra minores dandis 10. l. 17.

QUINTA DE TESTAMENTIS,

In qua agitur de Testamentis, codicillis, institutionibus, substitutionibus, legatis, fideicommissis, eorum speciebus, conditionibus, &c.

LIB. XXVIII.

Actiones successoribus vel quasi, ex jure civili heredibus, fideicommissariis, legatariis ex testamento solenni vel minus solenni competentes.

Quæ requiruntur ad hoc ut sit ultima testatoris voluntas justa & legitima.

De testamentis & qui testamenta facere possunt, & quemadmodum. Id est, quibus solennitatibus *fiunt* 1. l. 31.

De liberis & posthumis heredibus instituendis vel exhetedandis, in testamento scilicet 2. l. 32. alias liberorum præteritio statim injustum testamentum faciet, vel testamentum posthumi nativitate rumpetur.

De injusto, injustum est in quo desunt solennia, *rupto*, agnatione posthumi præteriti & per alios modos qui in hoc titulo comprehenduntur, *irrito*, capitis diminutione testatoris vel desertæ hereditate 3. l. 20. Imperfectum vero dicitur si non subscriptum vel subsignatum à testibus. Desertum ex quo nemo adit hereditatem.

De his quæ in testamento delentur, qualia sunt quæ lituris corrupta sunt, *inducuntur*, quod fit cancellatione, *inscribuntur*, id est, quæ aliis literis: superscripta enim sunt quæ in delectorum locum veniunt 4. l. 4. his omnibus fit irritum testamentum.

De heredibus instituendis 5. l. 92. extraneis scilicet.

De vulgari, quæ cuilibet & à quolibet, *& pupillari substitutione*, quæ à patre filio minori 14. annis fit: potest enim filio pater ea ætate substituere 6. l. 48.

De conditionibus, quæ suspendunt id de quo agitur, *institutionum* 7. l. 28. Conditio impossibilis est lege vel natura, quoties à neutra admittitur, ideoque habetur pro non adjecta, possibilis confertur vel in heredis potestatem vel in casum vel in utrumque. Extranei possunt sub his institui, deficiente conditione deficit institutio, existente valet.

De jure, id est, spatio temporis, *deliberandi*. id est, ad deliberandum & cernendum heredi à testatore dato ut vel hereditatem adeat vel repudiet 8. l. 11.

LIB. XXIX.

De testamento militis 1. l. 45. in quo regulæ juris civilis communes non ita observantur ut in testamento pagani.

De acquirenda, ubi deliberavero, *vel omittenda hereditate* 2. l. 98. Adire & repudiare extraneorum, immiscere se & abstinere suorum.

Quemadmodum testamenta aperiantur, inspiciantur & describantur 3. l. 12. Id fieri necessarium est deliberationis & additionis gratia. Cæterum lege vicesimaria & remedio extraordinario utimur adversus confitentem penes se tabulas esse: nullam tamen causam allegantem ob quam non exhibeat. Item interdicto de tabulis exhibendis si inficiatur vel litigat. idque jure petitur, quia testamenta publicum instrumentum sunt.

Si quis omissa causa testamenti. Id est, si quis proximus vel agnatus omissa hereditate ex testamento sibi delata, quo gravari se perspiciebat ad quasdam legatariis restituenda, *ab intestato, vel ut alio modo possideat*. Id est, possidere malit *hereditatem* 4. l. 50. ut ita evitet onera legatorum, legatario adversus eum datur utilis actio perinde ac si ex testamento adiisset.

Totius hereditatis ablatio, vel quando integra hereditas alicui auferri possit.

De SC. Syllaniano, tempore Augusti facto, *& Claudiano* quo scilicet Syllanianum confirmatum est temporibus Neronis, unde Neronianum & Pisonianum quoque dictum est, *seu quorum testamenta non aperiuntur*. Id est, ejus qui in familia interfectus est: ejus enim testamentum ante habitam de servis quæstionem qui sub eodem tecto fuerunt, & ante sumptam de interfectore supplicium non aperitur: alias ut indigno heredi hereditas auferretur 5. l. 27. idque introductum ne heres propter suum compendium familiæ facinus occultaret.

Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit 6. l. 3. illi ut indigno hereditas auferretur.

De Codicillis 7. l. 20. Id est, de testamento minus solenni.

LIB. XXX.

Quomodo pars hereditatis possit adimi, & de hereditatis ablatione.

De legatis in genere quibus pars hereditatis detrahitur. Est enim legatum hereditatis delibatio.

De legatis & fideicommissis 1. l. 151. Hic tractatur quid & quantum legati possit.

LIB. XXXI.

De legatis & fideicommissis 2. 128. Hic l. 9. tractatur quis, quibus, à quo, quibus verbis legare & legari potest, seu de personis legantis & legatarium.

LIB. XXXII.

De legatis & fideicommissis 3. 103. l. 101. Hic de verborum significatione tam ad personas quam ad res legatas pertinentium agitur.

LIB. XXXIII.

De specialibus legatis.

De annuis & mensuis legatis & fideicommissis 1. l. 29.

De usu, usufructu, reditu, habitatione, operis per legatum, vel fideicommissum relictis 2. l. 43.

De servitute legata urbana & rustica 3. l. 7.

De dote prælegata 4. l. 18. sic dicta est quod cum uxori res sua legatur, redditur verius quam legatur.

De optione, quæ publice fieri debet, *vel electione*, quæ erat arbitraria, *legata* 5. l. 22. Cogimur addita hereditate optare, quo subsecuto locus non est pœnitentiæ.

De tritico, vino, ante olea legato 6. l. 16.

De instructo fundo, vel instrumento legato 7. l. 29.

De peculio legato 8. l. 26. id est, quid peculii legati nomine veniat.

De penu legata 9. l. 7. Penus nomine intelliguntur quæ ad potum & cibum congregata sunt.

De supellectile legata 10. l. 14.

LIB. XXXIV.

De alimentis, quorum legatum est plenius, *& cibariis legatis* 1. l. 23.

De auro, argento, mundo, ornamentis, veste, vestimentis, & statuis legatis 2. l. 42.

De liberatione legata, debitori scilicet 3. l. 32.

Legatorum particularium & universalium diminutio, vel amissio.

De adimendis, vel transferendis legatis & fideicommissis 4. l. 32.

De rebus dubiis 5. l. 30. scripturæ dubietas legatum nullum reddit. Hic de ambiguo sermone legatorum & cum incertis personis legatum est, agitur.

De his quæ pœnæ causa relinquuntur 6. l. 2. Hujusmodi legata hodie valent, nisi probrosis & illicitis conditionibus adjecta sint.

De regula Catoniana 7. l. 5. quæ non ex apertis tabulis ut volebant leges caducæ Juliæ & Pappiæ, sed à morte testatoris cedunt legata.

De his quæ ut indignis auferuntur 8. l. 25. quæ vocantur ereptitia.

LIB. XXXV.

De conditionibus, demonstrationibus, causis, modis eorum quæ in testamentis inscribuntur 1. l. 111. deficiunt etiam legata deficiente conditione sub qua relicta sunt.

Ad leg. Falcidiam 2. l. 95. quæ legatis civilem modum dodrantem videlicet præscripsit, à quibus hæres quartam detrahit, quæ Falcidiana dicitur.

Si cui plus quam per leg. Falcidiam licuerit, legatum esse dicetur 3. l. 9. Satisdabit scilicet, tantam pecuniam daturum, quanta ea res erit.

LIB. XXXVI.

Ad SC. Trebellianum 1. l. 81. quo heres fideicommissario hereditatem testamento restituere jussus quartam suam retinebit. hoc senatusconsulto minuitur legatum universale, *ut l. Falcidia particularia*.

Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedit 2. l. 23. id est, utrumque deberi incipit à morte testatoris.

Ut legatorum, seu fideicommissorum servandorum causa caveatur 3. l. 18. ubi scilicet propter adjectam conditionem vel diem mora solvendi legati injicitur, quod introductum est, ut tutiore loco legatarius res esset.

Ut in possessione legatorum vel fideicommissorum servandorum causa esse liceat 4. l. 15. alias scilicet edicta Prætorum quæ jus legatorum tuentur, ridicula essent, si non muniretur executione, quare Prætor voluit vel satisdari legatariis, vel, si satis non detur, in possessionem iri.

SEXTA

SEXTA DE BONORUM POSSESSIONIBUS.

Hic etiam agitur de Præjudicialibus causis quibus quæritur quis servus an liber, ingenuus vel libertinus: & de possessionibus & earum causis & interdictis seu judiciis possessionum.

LIB. XXXVII.

Actiones successoribus prætoriis competentes: hos enim Prætor facit bonorum possessores, quia heredes non potest: & bonorum possessio à Prætore defertur, ut hereditas à lege.

- *De bonorum possessionibus* 1. l. 16. quas Judicis officio persequimur, ut actione civili hereditatem. Hoc tit. agit de bonorum possessionibus in genere.

Datur bonorum possessio vel Testamento. datur autem

- Descendentibus.
  - *Si tabulæ testamenti extabunt.* olim dicebatur, proferentur, eique generalis ad successiones testamentarias 2. l. 1. Debatur autem à Prætore bonorum possessio ex testamento ei, qui scriptus erat heres.
  - *De bonorum possessione furioso, infanti, muto, surdo, cæco competente* 3. l. 2. Quæ personæ antiquitus admittebantur ad bonorum possessionem petendam finito anno propter earum commiserationem.

  Contra tabulas.
  - *De bonorum possessione contra tabulas* 4. l. 21. quæ datur liberis à patre in testamento præteritis & emancipatis, qui jure civili præteriri potestant, quorum nulla in testamento facta fuit mentio. pertinet quoque ad posthumos. Exheredatis autem non datur, sed actio de inofficioso.
  - *De legatis præstandis*, iis scilicet quibus est legatum aliquid, *contra tabulas bonorum possessione petita*, à liberis scilicet prætetitis 5. l. 25.
  - *De collatione bonorum* 6. l. 12. facienda ab iis liberis qui petunt possessionem contra tabulas, quales sunt emancipati præteriti, cum iis qui erant in potestate.
  - *De collatione dotis* 7. l. 19. facienda à suis sive præterita, sive aucta eorum portio, sive miscuerint se bonis paternis.
  - *De ventre in possessionem mittendo & curatore ejus* 8. l. 10. Hoc tit. Prætor nondum natis prospicit.
  - *De conjungendis cum emancipato liberis ejus* 9. l. 7.
  - *De Carboniano edicto* 10. l. 1. quo consulitur impuberibus liberis quibus sit & status, id est, an sit inter liberos defuncti & bonorum paternorum controversia, data illis bonorum possessione quasi liberis, quadam scilicet præsumptione, quæstione status in aliud tempus dilata, quæ causa summatim cognoscitur.

  Secundum tabulas.
  - *De bonorum possessione secundum tabulas* 11. l. 12. supremas scilicet septem testibus signatas, quæ datur scriptis heredibus secundum voluntatem testatoris in tabulis scriptam.
- Ascendentibus.
  - *Si à parente quis manumissus*, id est, emancipatus 12. l. 5. tunc parentibus prætetitis datur bonorum possessio contra tabulas filii.
- Ex testamento militis.
  - *De bonorum possessione ex testamento militis* 13. l. 1. cujuscunque scilicet ut ejus qui in hostili agro moratur, sola secundum tabulas ejus datur, non contra: eorum enim testamenta quomodocunque facta rata esse debent.
- Patronis.
  - *De jure patronatus*, id est, bonorum possessione quæ competit patronis præterinis contra tabulas liberti 14. l. 14.
  - *De obsequiis parentibus ac patronis præstandis* 15. l. 11. Hæc enim debentur à liberto patronis etiam præter successionem.

LIB. XXXVIII.

- *De operis libertorum* 1. l. 51.
- *De bonis libertorum* 2. l. 51.
- *De libertis municipum & aliarum civitatum* 3. l. 1.
- *De assignandis libertis* 4. l. 13. Uni filiorum à patrono libertus assignari potest, ut is unus & solus jus patronatus in eum consequatur, quod alias æqualiter in liberos transiret.
- *Si quid in fraudem patroni factum sit* 5. l. 12. à liberto scilicet, idque vel testamento vel ab intestato, quo scilicet minus quam pars bonorum possessionis debita ad patronum perveniret. Dat igitur operam Prætor ne ea res patrono fraudi sit.

Ab intestato: *Si tabulæ testamenti nullæ extabunt* 6. l. 1.

- *Unde liberi* 7. l. 8.
- *Unde legitimi*, id est, unde agnati 8. l. 6.
- *Unde cognati* 9. l. 10.
- *De successorio edicto* 11. l. 2. quo edicto si parentes vel liberi intra annum, cæteri intra centum dies bonorum possessionem non petierint, vel morientur, ejusdem gradus personis petentibus, pars eorum accrescit: Si vero nullus in eo gradu sit, cæteris in proximo gradu accresceret. Quod edictum appellatur successorium, quia ordinem ordini, gradum gradui, personam personæ quasi per successionem substituti, ut uno repudiante alter admittatur. Introducta est autem ne bona hereditaria vacua & sine domino diutius jacerent & ita creditoribus longior mora fieret.
  - *De gradibus, affinibus, & nominibus eorum* 11. l. 10. hæc nosse oportet, ut intelligamus quis cuique præferatur, ac proximior sit.
- *Unde vir & uxor* 12. l. 1.
- *De veteranorum & militum successione*, ab intestato scilicet 13. l. 2.
- *Quibus non competat bonorum possessio* 14. l. 1.
- *Ut ex legibus & senatusconsultis bonorum possessio detur* 15. l. 3. Hæc bonorum possessio datur iis, quibus ut detur, lege, vel senatusconsulto competensum est.
- *Quis unde in bonorum possessionem veniat* 16. l. 5.

Assinia.

- *De suis*, id est, liberis parentibus, & *legitimis*, id est, agnatis, patronis, *heredibus*, ab intestato scilicet succedentibus 17. l. 16. Sui non adeunt, ipso enim jure heredes sunt: reliqui adire & bonorum possessionem petere coguntur.
- *Ad senatusconsultum Tertullianum*, quo matres liberis & *Orfitianum*, quo filii matri & aviæ succedunt 18. l. 10. Finis Infortiati.

LIB. XXXIX.

Edicta & interdicta ad conservanda possessionum jura ex variis causarum figuris.

- *De novi operis nuntiatione* 1. l. 23. Novum opus facere videtur is qui aut ædificando aut destruendo pristinam faciem operis immutat sive intra oppida sive extra, vel in villis aut agris. nuntiat autem opus novum qui inhibet ne tale opus fiat, sive per Prætorem, sive per jactum lapilli aut aliam solennitatem conficiam, sive solis verbis. Expedit tamen ut duobus prioribus utamur. Qui enim verbo tenus nunciat, possessionem eum facit cui nunciat. Quoties enim alius possessionem ingreditur, nec ullo extemo actu testamur jus nostrum, videmur animo possessionem amittere. De remissione nuntiationis 3. dicetur lib. 44. tit. 25.
- *De damno infecto.* Infectum est quod futurum timetur, de cujus cautione hic agitur, *suggrundiis*, id est, tabulis circum ædificia à summo expensis ad arcendam pluviam, ita appellantur, quod suggrediantur foras *projectionibus*, id est, tectis projectis 2. l. 48.
- *De aqua & aquæ pluviæ arcendæ*, actione scilicet 3. l. 26. etiamsi ex publico derivetur.
- *De publicanis, vectigalibus, & commissis*, id est, vindicatis fisco 4. l. 16. Hic titulus agit de damno quod à publicis conductoribus inferri potest.

De donationibus 5. l. 36. has Prætor ut beneficio constantes tuetur.

- *De mortis causa donationibus & capionibus* 6. l. 4. quæ ut differunt à legatis, vide hic Cujacium.

LIB. XL.

Præjudiciales actiones in quibus quæritur an quis liber vel ingenuus & libertinus.

- *De manumissionibus* 1. l. 26. quæ ut jura libertatum, à Prætore cognoscuntur.
- *De manumissis vindicta* 2. l. 25. Vindicta erat virgula qua lictor Prætoris solennibus verbis præmissis servum tangebat, quem servum mos dominus vertebat, atque ita civitatem ac libertatem consequebatur.
- *De manumissionibus quæ servis ad civitatem pertinentibus imponuntur* 3. l. 3. Universitas enim & collegium cui jus coeundi competit, ad instar privati manumittere potest.
- *De manumissis testamento* 4. l. 61. ita manumissus Orcinus, id est, ipsius defuncti libertus, dicebatur.
- *De fideicommissariis libertatibus* 5. l. 1. cum jussus est heres à defuncto servum manumittere, ita manumissus heredis libertus erat.
- *De adimendæ libertatis* 6. l. 1. quæ ut testamento dari potest, ita adimi.
- *De statu liberis* 7. l. 42. id est, de iis qui non sunt statim liberi, sed ex certa die & conditione.
- *Qui sine manumissione ad libertatem perveniunt* 8. l. 9.
- *Qui & à quibus manumissi liberi non fiunt, & ad leg. Æliam Sentiam* 9. l. 31. quæ revocat libertates datas à minore 20. annis & à debitore in fraudem creditorum.
- *De jure aurearum annulorum* 10. l. 26. id est, equestri dignitate quasi servus à principe impetraverit, sit ingenuus non libertinus.
- *De natalibus restituendis*, libertinis scilicet idque à principe quo facto fiunt perinde ingenui ac si ingenui nati essent jure patronatus extincto 11. l. 5.
- *De liberali causa* 12. l. 44. quæ præjudicialis dicitur, in qua de statu & libertate personæ controvertitur.
- *Quibus ad libertatem proclamare non licet* 13. l. 6. majori 20. annis qui se ipsum vendidit, &c.
- *Si libertus ingenuus esse dicetur* 14. l. 6. si licebit se ingenuum dicere, idque proponere intra quinquennium tamen manumissionis.
- *Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur* 15. lege 4.
- *De collusione detegenda* 16. l. 5. per consilium Ninianum, quoties cum servo dominus colludit ut habeatur ingenuus, hujusmodi servus fit ejus qui collusionem detexit.

LIB. XLI.

De possessionibus, effectu, & causis earum.

Causæ possessionis adquirendæ generales & speciales.

- *De adquirendo rerum dominio* 1. l. 65. quod ut plurimum possessione acquiritur. Hoc tit. modi acquirendi jure gentium & civili explicantur.
- *De adquirenda vel amittenda possessione* 2. l. 34. Possessio est jus retinendi & infistendi rei.
- *De usucapionibus & usurpationibus* 3. l. 45. Usurpatio est usucapionis interruptio. Usucapio est dominii per usum continuum acquisitio. his duobus civili *jure* acquirimus.
- *Pro soluto* 4. l. 4. Sequuntur causæ justæ usucapionum, quæ sine titulo non valent, pro soluto usucapit, cui res debiti causa tradita est.
- *Pro emptore*, qui rem ea emit 5. l. 14.
- *Pro herede sibi possidere* 6. lege 4. qui ex causa hereditatis vel bonorum possessionis rei incumbit.
- *Pro donato* 7. l. 6. qui ex donatione habet.
- *Pro derelicto* 8. lege 8. qui rem delictam occupavit.
- *Pro legato* 9. lege 9. à quo res legati nomine tenetur.
- *Pro dote* 10. l. 3. cui ex causa dotis.
- *Pro suo* 11. l. 5. qui putat rem se possidere ut suam, cuique nullus alius titulus est.

LIB XLII.

Quomodo possessionum controversiæ Judicis authoritate explicantur. Hæc autem Judicia sunt vel

Ordinaria, quoties creditores in bonorum debitoris possessionem mitti petunt, ubi æs debitoris declaratum est ex aliqua earum causarum quæ sequuntur.

De re judicata & de effectu sententiarum, & de interlocutionibus 1. l. 64.

De confessis 2. l. 8.

De cessione bonorum 3. l. 9. ad quam faciendam debitor paratus est.

Quibus ex causis in possessionem eatur 4. l. 5. rei servandæ scilicet, ut debiti, legatorum, & ventris nomine.

De rebus, debitoris scilicet, *authoritate Judicis possidendis* à creditore, *vel vendendis* 5. l. 15.

De privilegiis creditorum 6. l. 23.

De separationibus 7. l. 7. id fit quoties creditores hereditarii, & legatarii postulant bona defuncti à bonis heredis separari.

De curatore bonis dando 8. l. 9. qui bona tueatur, & distrahat & ex redacto creditoribus solvat.

Quæ in fraudem creditorum facta sunt, ut restituantur 9. l. 25.

LIB. XLIII.

Extraordinaria.

De interdictis sive extraordinariis actionibus, quæ hodie pro his, id est, loco interdictorum *competunt* 1. l. 5. Inter dicta sunt formulæ, quibus Prætor vel jubet vel vetat aliquid. Dantur, interdicta ei qui cum alio de possessione contendit. Hodie vero formulæ & impetrationes illæ Prætoriæ sublatæ sunt.

Universalium rerum interdicta.

Quorum bonorum 2. l. 2. Est adipiscendæ possessionis, & accommodatur bonorum possessori qui jus & dominium hereditatis tanquam heres adeptus est, & ejus possessionem corporalem non habet.

Quod legatorum 3. l. 2. datur heredi ad adversus eum qui aliquid legatorum nomine non ex voluntate heredis occupavit, ut id quod se alius occupat, ipse hæres adipiscatur.

Ne vis fiat ei qui in possessionem missus erit 4. l. 4.

De tabulis exhibendis 5. l. 5. datur hoc interdictum omnibus quibus aliquid ex testamento libello vel codicillo adscriptum est, quorum interest tabulas exhiberi, eoque tenetur is qui tabulas testamenti supprimit iis qui aliquid in his adscriptum habent.

Singularium rerum quæ sunt vel juris

Sacri. *Ne quid in loco sacro fiat* 6. l. 3.

Publici. *De locis & itineribus publicis* 7. l. 3. in quibus vetat Prætor quid fieri ad impediendum loci publici usum.

Ne quid in loco & itinere publico fiat 8. l. 7.

De loco publico fruendo 9. l. 2. ab eo qui eum conduxit. hoc introductum est ad conservanda vectigalia conductoribus locorum publicorum.

De via publica & si quid in ea factum esse dicatur 10. l. 7. Hoc interdictum agit de via urbica & munere ædilium, ut civibus hoc interdictum non competat, quemadmodum interdictum, Ne quid in loco publico.

De via publica, & itinere publico reficiendo 11. l. 4. adversus eum competit qui specie refectionis viam fecit deteriorem, & immutavit.

De Fluminibus, ne quid in flumine, ripave ejus fiat, quo pejus navigetur 12. l. 4.

Ne quid in flumine publico fiat quo aliter aqua fluat atque priore æstate fluxit 13. l. 1.

Ut in flumine publico navigare liceat 14. l. 1.

De ripa munienda 15. l. 1. id est, ne vis fiat munienti ripam fluminis agrumve qui circa ripam est.

Privati. Ea interdicta proponuntur vel

Rei nostræ conservandæ causa.

De vi & vi armata 16. l. 2. alias *unde vi* dicitur. Hoc interdicto is qui dejectus est cogitur possessionem restituere. Est igitur interdictum comparatum recuperandæ possessionis causa.

Uti possidetis 17. l. 4. est retinendæ possessionis interdictum: competit cum ab utraque parte de proprietate alicujus rei controversia est, & in eo de ædium aut fundi possessione contenditur.

De superficiebus 18. lege 2. vel *de superficiis*. Hoc interdictum competit superficiario, qui in alieno solo ædificavit, quod à domino conduxit ea lege, ut in eo ædificaret, & sibi haberet ædificium in perpetuum vel in plures annos sub annuo solario.

Juris nostri conservandi causa.

De itinere actuque privato 19. l. 7.

De aqua quotidiana & æstiva 20. l. 8.

De rivis 21. l. 4.

De fonte 22. l. 1.

De cloacis 23. l. 2.

Quod vi aut clam 24. l. 21. factum erit scilicet clam facit qui non denuntiavit se facturum: vi, qui contra denuntiationem. Competit omnibus quorum interest factum non fuisse adversus eum qui fecit aut jussit fieri.

De remissionibus 25. l. 1. quibus impetratis à Prætore post nuntiationem operis nobis factam (de qua supra diximus lib. 39. tit. 1.) si quid fecerimus ut factum fuisse dicendum non erit. Remissio est nuntiationis abolitio.

De precario 26. l. 22. datur ei qui precario, id est, rogatus concessit adversus eum qui ex ea causa detinet.

De arboribus, scilicet vicini, *cædendis* 27. l. 2. & confuecandis, sublucandis, adimendis, coercendis, si in meum agrum aut meam domum emineant.

De glande, quæ scilicet in alienum fundum cadit, *legenda* 28. l. 1. à domino arboris cui legenti Prætor vetat impedimentum fieri.

Officii causa.

De libero homine exhibendo 29. l. 4. Hoc interdictum cuivis favore libertatis competit. Datur adversus eum qui liberum detinet ut eum exhibeat & in publicum producat.

De liberis exhibendis vel ducendis, quod interdictum datur ei, qui eum habet in potestate, ut illi filius exhibeatur, & eum possit deducere 30. l. 2.

Utrubi 31. l. 3. competit pro retinenda possessione rei mobilis, ut *Uti possidetis* pro immobili, cui titulo hic subjungendus erat.

De migrando 32. l. 2. id est, ne conductor ex ædibus migrare volens, soluta pensione, impediatur à locatore.

De Salviano interdicto 33. l. 2. creditori datur ad adipiscendam possessionem rerum coloni in agro conducto enatarum vel nominatim pignori obligatarum.

LIB. XLIV.

Exceptiones.

De exceptionibus, præscriptionibus, & præjudiciis 1. l. 24.

De exceptione rei judicatæ 2. l. 31.

De diversis temporalibus præscriptionibus & accessionibus possessionum, id est, temporum in quibus quæritur an accedere tuum tempus meo possit, qui tibi in rem vel in jus successit 3. l. 16.

De doli mali & metus exceptione 4. l. 17.

Quarum rerum actio non datur 5. l. 2. post rem jurejurando decisam, &c.

De litigiosis 6. l. 3. rebus scilicet qui sciens rem emit litigiosam huic petenti possessionem obstat rei litigiosæ exceptio, quam emere non debuit.

De obligationibus & actionibus 7. l. 60. in genere scilicet; hic enim proponuntur multa quæ sunt communia actionibus vel quasi, de quibus superius dictum est à *tit.* 2. *lib.* 5. Obligatio autem ab obligando seu vinciendo dicta est, ut sit vinculum quo astringimur ad aliquid solvendum. Actio autem est jus in Judicio persequendi quod nobis debetur.

SEPTIMA.

LIB. XLV.

Actiones ex stipulationibus & verborum obligationibus in genere descendentes, quæ vel contrahuntur proprio nomine: supra enim vidimus de actionibus quæ veniunt ex iis contractibus qui vel re vel consensu perficiebantur.

De verborum obligationibus 1. l. 141. id est, stipulationibus. Stipulatio vel à stipulo (quod firmum est) vel à stipe. id est, pecunia quam stipulari solemus, dicta est. Stipulationes sunt vel prætoriæ, judiciales: dandi, faciendi, certi, incerti: puræ, conditionales. Constant autem interrogatione & responsione: earum effectus est certi condictio & actio ex stipulatu, quas error, dissensus, res turpis stipulata, forma non observata vitiat.

De duobus reis constituendis 2. l. 19. stipulandi scilicet vel promittendi. Reus dictus est, cujus res agitur, Rei stipulandi dicuntur, qui eandem rem sibi dari stipulantur. Rei debendi qui eandem promittunt.

De stipulatione servorum 3. l. 40. quibus licet stipulari domini sui consideratione, cujus respectu caput habent.

Alieno nomine, supra enim dictum est de iis quæ proprio nomine contrahuntur.

LIB. XLVI.

De fidejussoribus & mandatoribus 1. l. 74. Fidejussor dictus qui alieno nomine obligatur & alterius obligationem suscipit, & fide sua alteri credi quasi jubet. Mandator is est, qui fidejussorem fidejubere, vel creditorem alteri credere rogat. Exiguntur fidejussores à debitore ut si creditor à debitore consequi non possit, à fidejussore debitum consequatur.

Quomodo dissolvuntur, nam supra dictum est quomodo actiones ex stipulatione contraherentur.

De novationibus & delegationibus 2. l. 24. Novare est prius debitum in aliam obligationem transfundere. Delegare est vice sua alium debitorem creditori vel cui creditor jusserit dare.

De solutionibus & liberationibus 3. l. 106.

De acceptilationibus 4. l. 23. Acceptilatio dicta est ab acceptum ferendo. Acceptum ferre nihil aliud est quam fateri se ab aliquo accepisse.

Actiones ex stipulationibus prætoriis descendentes: nam de stipulationibus in genere diximus.

De prætoriis stipulationibus 5. l. 11. Prætoriæ sunt quæ à mero Prætoris officio, ut damni infecti, legatorum, & ædilitiæ proficiscuntur.

Rem pupilli, vel adolescentis salvam fore 6. l. 12. quam ita fore tutores vel curatores, antequam administrent, satisdare tenentur, exceptis testamentariis.

Judicatum solvi 7. l. 21. alieno nomine conventus tenebatur satisdare de re judicata, de re defendenda, & dolum malum abesse, & abfuturum.

Ratam rem haberi & de ratihabitione 8. l. 25. quam procuratores actoris & rei mutuo à se petunt.

LIB. XLVII.

Actiones, seu obligationes ex maleficio, seu Judicia criminalia: nam superius à nobis expositæ sunt actiones, quæ ex contractu descenderent, ea sunt vel privata, vel publica.

Privata.

De privatis delictis 1. l. 3. agunt quibus injuria in privatum illata vindicatur. Ea sunt vel ordinaria.

Ordinaria.

De furtis 2. l. 94.

De tigno, per furtum sublato scilicet, *junctis* ædibus, ut ita eludatur actio domini tignum repetentis. Tigni nomine tegulas & lapides etiam intelligimus 3. l. 2.

Si quis

Si quis testamentum liber esse jussus fuerit post mortem domini aut adeatam hereditatem surripuisse aut corripuisse quid dicatur 4. l. 3. intra annum utilem dupli scilicet judicium dabitur.

Furti adversus nautas, caupones & stabularios 5. l. 1. nobis competit actio adversus eas personas, si quid in eorum navi, caupona, aut stabulo nobis surreptum.

Si familia furtum fecisse dicatur 6. l. 6. dominus illos aut noxæ dedere tenetur aut pro singulis litis æstimationem offerre.

Arborum furtim, id est, clam & ignorante domino, *cæsarum* 7. l. 12. Hac actione etiam agemus si arbores vel succisæ, vel cinctæ sint.

De bonorum raptorum, & de turba 8. l. 6.

De incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata 9. l. 12. Id est, de his qui ex hujusmodi causis aliquid rapuisse dicuntur.

De injuriis & famosis libellis 10. l. 45.

Extraordinaria.

De extraordinariis criminibus 11. l. 8. quibus scilicet nullæ pœnæ certæ constitutæ sunt, sed quæ arbitrio judicis committit.

De sepulchris violatis 12. l. 11.

De concussione 13. l. 2. Concussio dicitur cum quis quid judicii magistratus aut potestatis quam habet metu aut alio terrore pecuniam alicui extorquet.

De abigeis 14. l. 3. id est, iis qui pecora ex pascuis vel armentis subtrahunt, qui hominem surripit, plagium committere dicitur.

De prævaricatione 15. l. 7. ejus scilicet qui partem adversam adjuvat prodita ejus quem defendit causa.

De receptatoribus 16. l. 2. quales sunt ii qui maleficum receptant in suo vel alieno & præstant ei causam occultandi: pari cum latronibus pœna puniuntur.

De furibus balnearibus 17. l. 3. qui scilicet vestes in balneis lavantium surripiunt.

De effractoribus, qui carcere effracto evadunt, *& expilatoribus*, ædium scilicet aut villarum 18. l. 2. sub hoc titulo comprehenduntur ii qui domos vel parietes ædium alienarum perfodiunt.

Expilatæ hereditatis 19. l. 6. crimine scilicet vindicando abiis quorum interest non esse expilatam hereditatem.

Stellionatus 20. l. 4. quo vocabulo utimur ad crimen definiendum, quod speciali alio nomine definitum non est.

De termino moto 21. l. 3. hoc crimen punitur relegatione aut verberibus.

De collegiis & corporibus 22. l. 4. sine authoritate Senatus vel principis celebratis scilicet.

De popularibus actionibus 23. l. 8. sic dictæ quod cuilibet de populo competant, quales sunt fere extraordinariæ, de quibus & quibus jura publica tuentur.

LIB. XLVIII.

Publica.

De publicis Judiciis 1. l. 14. in quibus de crimine publico, quod omnes tangit, agitur.

Præparatoria hujusmodi judiciorum.

De accusationibus & inscriptionibus, quibus profitemur scripto quod crimen intendamus 2. l. 22.

De custodia reorum, qui sunt accusati scilicet, *& exhibitione*, eorum scilicet à Commentariensibus faciendæ 3. l. 13. Commentariensis si ejus delicto reus aufugit, eadem pœna afficietur qua is qui aufugit.

Capitalia.

Ad leg. Juliam majestatis 4. l. 10.

Ad leg. Juliam de adulteriis coercendis 5. l. 44.

Ad leg. Juliam de vi publica 6. l. 12. quæ cum armis scilicet committitur, qua lege tenetur qui arma præter necessarium usum cogit, qui turbæ & seditionis consilium init, aut eam committit.

Ad leg. Juliam de vi privata 7. l. 8. Id est, sine armis, qua tenetur qui alium pulsavit, pignus abstulit, obstitit ne in judicium iretur, &c.

Ad leg. Cornelium de sicariis & veneficiis 8. l. 7. Sicarii sunt qui quocunque telo interficiunt: sica à secando dicta.

Ad leg. Pompeiam de parricidiis 9. l. 2. hac etiam tenetur parens qui filium interfecit.

Ad leg. Corneliam de falsis & de S.C. Liboniano 10. l. 33. quo puniuntur subornatores testium qui donis promissis, aut pecunia ad id faciendum perducti sunt.

Pecuniaria.

Ad leg. Juliam repetundarum 11. l. 9. Id est, repetendarum pecuniarum, quas quis in magistratu accepit, quo minus ex officio faceret, vel cum gratis facere debuit.

Ad leg. Juliam de annona 12. l. 3. per monopolia scilicet cariore reddita.

Ad leg. Juliam peculatus. Peculatus est publicæ pecuniæ vel alterius publicæ rei interceptio, *& de sacrilegiis & residuis*, qua tenentur scilicet qui pecuniam in ulum publicum destinatam retinent 13. l. 15.

Ad leg. Juliam de ambitu 14. l. 1. qua tenetur qui in petitione magistratus suffragia, & multitudinem mercede conduxit.

Ad leg. Fabiam de plagiariis 15. l. 7. qua tenetur is qui liberum hominem vel servum alienum suppressit: differt à furto. Cujac. hic.

Ad S.C. Turpillianum, quo puniuntur accusatores qui calumniantur, prævaricantur, aut desistunt ab accusatione, *& de abolitionibus criminum* 6. l. 5. Abolitione reus numero reorum eximitur.

Abolitio.

De requirendis absentibus vel damnandis 17. l. 5. quales sunt contumaces.

De quæstionibus 18. l. 22. sive tormentis quibus veritas exquiritur.

De pœnis 19. l. 41. capitalibus.

De bonis damnatorum 20. l. 6. in fiscum scilicet publicandis.

De portionibus, quæ liberis damnatorum conceduntur 21. l. 9.

De bonis eorum qui ante sententiam vel mortem sibi consciverunt, vel accusatorem corruperunt 22. l. 3.

De interdictis, relegatis & deportatis 23. l. 9. Exilium dicitur ab ex & solum, ut exul sit is qui extra suum solum suamque patriam pulsus sit. horum tria erant genera: interdicti quibus certi loci aditu commercioque interdictum erat. Relegati proprie, qui in locum aliquem ab amicis & notis remotum amandabantur. Improprie, qui certo quodam loco veluti concludebantur, ut ii qui domo, urbe, patria, vicis aliquot egredi vetabantur, vel qui omnibus locis præter certum locum interdicuntur. Deportati, qui civitate sua mulctati, vincti nervo aut compedibus (ut verisimile est) in insulam transferebantur. hos inter & relegatos differentia erat: deportati civitatem & bona amittebant, Relegati neutrum: illi vincti navi in insulam deportabantur, hi exire jubebantur: illis in perpetuum, his saepissime ad tempus: interdum tamen hæc duo vocabula confunduntur. Hæc studiosi debeant Hotomano, qui ut alios prætermittam, accuratissime & diligentissime hæc omnia annotavit.

De sententiam passis & restitutis à principe scil. 24. l. 4.

De cadaveribus punitorum 25. l. 3.

LIB. XLIX.

De appellationibus, quæ sententiam sequuntur & damnationem, ceu civilem vel criminalem, quæ aut iniquitatem aut imperitiam litigantis deregit.

De appellationibus, ad principem vel majorem judicem *& relationibus* Judicum ad principem utpriuceps æstimet quam velit ex pluribus opinionibus sequendam 1. l. 27.

A quibus appellari non licet, à principe scil. nec à Senatu 2. l. 2.

Quis & à quo appelletur 3. l. 3.

Quando appellandum sit & intra quæ tempora 4. l. 3.

De appellationibus recipiendis, vel non 5. l. 7. Id est, quorum appellationes non recipiantur.

De libellis dimissoriis qui Apostoli dicuntur 6. l. 1. Dimissorii dicti quod per eos causa ad eum qui appellatus est, dimittatur. Apostoli dicti ἀπὸ τοῦ ἀποστέλλειν, quod mittere significat.

Nihil novari appellatione interposita 7. l. 7. Id est, attentari & ad executionem perduci nihil, post appellationem interpositam debet.

Quæ sententiæ sine appellatione rescindantur 8. l. 3. earum septem sunt species, quæ ipso jure nullæ sunt, quas hic Wesembecius notat.

An per alium causæ appellationum reddi possint 9. l. 2. in civilibus per alium appellare possumus, in criminalibus & capitalibus non æque.

Si minor vel curator vel magistratus creatus appellaverit 10. l. 2. id est, si quis appellaverit à suffragio vel sententia quo tutela, cura vel magistratus illi delatus est.

Eum qui appellaverit in provincia defendi 10. l. 2. æquum est scil. in reipub. causa extra provinciam abfit, si extra eam causam abfuerit in provincia conveniri & defendi potest.

Apud eum à quo appellatur, id est, à quo appellatum est, *aliam causam agere compellendum* 12. l. 1. is qui appellavit si aliam causam apud illum tanquam iratum quod ab eo prius appellaverit, agere nolit, non audietur.

Si pendente appellatione mors intervenerit 13. l. 1. an appellatio extincta erit vel continuabitur?

De jure singulari & privilegiis, & causis privilegiatis, quales sunt ea, quæ sunt contra formam juris communis.

De jure fisci 14. l. 50. Fiscus est principis ærarium & principis patrimonium.

De captivis, ab hostibus scil. qui captivitate à limine suæ patriæ videntur quasi egressi *& postliminio*, id est, reditu ab hostibus ad suæ patriæ limen *& redemptis ab hostibus* 15. l. 30. quid scil. de illis ac illorum bonis & statu dici oporteat.

De re militari 16. l. 15.

De Castrensi peculio 17. l. 20. & ejus privilegio scil.

De privilegiis veteranorum 18. l. 5. Veterani dicuntur qui exacto militiæ tempore honeste dimissi & sacramento soluti sunt.

LIB. L.

Ad legem municipalem, quæ scilicet lata est de municipibus. Municipes autem sunt cives Romani, aliorum locorum quam Romanæ urbis, qui suo jure & legibus utebantur, ita dicti quod muneris tantum honorarii cum populo Rom. participes essent: funtque aut nativitate & origine, aut manumissione & adoptione, *& de incolis*, qui scilicet in hujusmodi locum vel fines ejus domicilium suum contulerunt 1. l. 38.

De decurionibus, Decuriones sunt senatores municipiorum, ita dicti, quod initio cum Coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui deducebantur concilii publici gratia conscribi solita sit. *& filiis eorum* 2. l. 24. Horum privilegia erantne torquerentur & damnarentur in metallum & pauperes alerentur: quæ privilegia in eorum liberos transmittebantur.

De albo scribendo 3. l. 2. Album nihil aliud est quam tabula publica, in qua nomina decurionum describebantur.

De muneribus, munus hic onus significat vel administrationem, quam quis necessario *in municipiis* subire cogitur, vel lege vel more vel imperio principis, eaque vel patrimonii vel personarum vel utriusque, *& honoribus* 4. l. 18.

De vacatione & excusatione munerum 5. l. 24. Id est, quibus causis quis ab hujusmodi oneribus excusetur.

De dare, id est, duratione, conditione, forma *immunitatis* 6. l. 6. quatenus duret scilicet & in heredes, liberos vel libertos extendatur.

De legationibus 7. l. 10. quarum causa vacationem à muneribus quis obtinet etiam biennio post legationem.

De administratione rerum ad civitatem pertinentium 8. l. 10.

De decretis ab ordine, decurionum scilicet de quibus dictum est tit. 2. hujus lib. *faciendis* 9. l. 16.

De operibus publicis 10. l. 7. quæ quis suo sumptu sine principis authoritate facere potest, dum tamen seditioni materiam non præbeat.

De mundatis 11. l. 2. dictæ sunt à novo quoque die, quo agricolæ suis rebus vendendis & aliis ducendis in urbem confluebant, quasi Novendiæ.

De pollicitationibus 12. l. 19. Pollicitatio est nuda & spontanea offerentis promissio, ex qua etiam quis reip. tenetur.

De variis & extraordinariis cognitionibus, prætoriis videlicet & summatis: nam Prætor non solebat judicare, sed pedanei ejus Judices, unde extraordinaria cognitio dicitur, quoties non ipsi pedanei, ex more, sed ipse Prætor cognoscit, *& si Judex litem suam fecisse dicatur*, litem facere dicitur Judex quoties ejus, quem injuria absolvit, partes suscipere tenetur.

De proxeneticis, id est 14. l. 3. Proxenetica sunt præmia interpretibus vel conciliatoribus nuptiarum & amicitiæ debita. Παρὰ τοῦ προξενεῖν, quod est hospitem conciliare.

De censibus 15. l. 8. Id est, tributis & præstationibus quæ fisco imperatoris debentur, suntque vel personales, ut Capitatio vel reales, ut Jugatio quæ à modo Jugerum dicitur.

De verborum significatione 16. l. 246.

De regulis juris Antiqui 17. l. 212.

DE RA-

DE RATIONE ORDINIS A JURISCONSULTO IN CODICE SERVATI.

Proœmia quæ ad constitutionum compositionem pertinent.
- *De novo codice faciendo* 1. in Gregoriano Codice continebantur leges ab Adriano ad Valerianum: in Hermogeniano à Claudio ad Diocletianum: in Theodosiano à Constantino ad Theodosium: Aliæ quoque erant leges latæ à Theodosio ad tempora Justiniani. Hac constitutione Justinianus declarat sibi cutæ esse, ut hæ omnes constitutiones in unum Codicem (quem novum & Justinianeum vocari jubet) redigantur, & in titulos differantur.
- *De Justinianeo Codice confirmando* 2. Hæc constitutio lata est anno circiter 531.
- *De emendatione Codicis Justinianei* 3. Hac constitutione lata anno 536. circiter. jubet Codicem novum repurgari; atque is est quo nunc utimur, qui ideo repetitæ prælectionis seu lectionis vocatur.

LIBER PRIMUS.

Objecta constitutionum sunt jus publicum vel privatum.

De jure publico, quod constitit vel in
- Sacris, in quibus consideramus
  - Jus ipsum divinum, vel ipsam fidem & doctrinam.
    - *De summa trinitate, de fide Catholica, & ut nemo de ea publice contendere audeat* 4. id est, an unus Deus in tribus personis: item an Filius sit Patri ὁμοούσιος.
  - Res sacras.
    - *De sacrosanctis Ecclesiis*, id est, ædibus Deo consecratis, quæ & Dominica vocantur *& privilegiis earum.*
  - Personas, ceu ministros veræ Ecclesiæ.
    - *De Episcopis*, à vigilantia sic dicti sunt, *& Clericis* à sorte qua antiquitus eligebantur, *& Orphanotrophis*, qui scil. Orphanos substantiis destitutos alunt; *Brephotrophiis*, qui infantes; *Ptochotrophiis*, qui pauperes & mendicos alunt; *Xenodochiis* qui advenas egentes & debiles; *Asceteriis*, mulieribus scil. quæ totæ divinis meditationibus deditæ, *& Monachis & privilegiis eorum & testamenti peculio*, imitatione eorum qui in castris militant, sic dicto: *& de redimendis captivis*, ab iis scil. quibus ob eam causam aliquid relictum est, *& de nuptiis*, secundis scil. *Clericorum vetitis conjunctionibus permissis*, ante scil. Clericatum.
    - *De Episcopali audientia*, id est, notione Episcopi: neque enim jurisdictionem nec apparitorem, nec executionem habet, *& de diversis capitulis quæ ad hoc*, quo in concilium adhibentur, curamque Clericorum, paupertum, captivorum, infantium expositorum & alimentorum, nuptiarum, testamentorum implendorum habent, *& reverentiam*, utscil. ab iis appellari non possit, *pertinent Pontificalem* 7.
    - De ministris falsæ Ecclesiæ.
    - *De Hæreticis*, quorum hic multas species enumerat: ita dicti sunt à pertinacia electione opinionis. Est enim Hæresis pertinax in articulis fidei error, quos extirpare ad cutam veri ministri pertinet, quique ab Ecclesiæ privilegiis ita alieni esse debent, ut & silentium illis imponi, loca adimi, eorum cœtus non Ecclesiæ, sed conventicula appellari debeant, *& Manichæis*, qui inter cætera Christo corpus phantasticum & veris humanitatis proprietatibus destitutum tribuebant, *& Samaritis*, qui mixti erant ex Judaismo & Paganismo 8.
    - *Ne sanctum baptisma iteretur* 9. qui Baptismum iterant, Anabaptistæ dicuntur.
    - *De Apostatis* 10. hi sunt qui penitus à Christiana religione defecerunt in aliam quæ Christum aperte negat, qualis est Judæorum, Ethnicorum & Turcarum. Hoc epitheton Juliano Imperatori à scriptoribus Ecclesiasticis ob eam causam datum est.
    - *Nemini liceat signum*, id est, effigiem (quidam signum crucis interpretantur) *Salvatoris Christi lumi, vel in silice, vel in marmore insculpere vel impingere* 11.
    - *De Judæis*, quibus II. synagogas permittunt, *& cœlicolis* 12. possunt hi esse, quorum Prophetæ meminerunt, qui regnæ & militiæ cœli serviebant. Hier. 43. Soph.
    - *Ne Christianum mancipium*, id est, servum *Hæreticus vel Judæus vel Paganus habeat vel possideat, vel circumcidat* 13.
    - *De Paganis.* Pagani dicuntur qui quasi ex agrestium locorum compitis & pagis alieni sunt à civitate Dei, suntque hi qui Gentilium sacra retinent, quæ in pagis diutius quam in urbibus custodita, quia rudiores difficilius à falsis abducuntur, utpote Jūtis ignari, *& sacrificiis*, eorum scil. tollendis, *& templis* eorum claudendis, *simulachris* eorum tollendis & confiscandis 14.
    - *De his qui ad Ecclesiam confugiunt*, ob res alienam scil. vel delictum, *vel sibi exclamant*, quales sunt ii qui tumultu quietem turbant, & neque is ab Ecclesia extrahatur. 15. fruuntur enim jure Asylorum.
    - *De his qui in Ecclesiis manumittuntur* 16. hæc manumissio introducta, quia non omnibus æque facile erat Romam ad comitia proficisci, & quacunque manumissione eam libertatem consequi.
- Legibus.
  - *De legibus*, quarum ferendarum jus olim fuit penes populum Rom. de quibus in genere hic agit, & de earum observatione, ne Imperatore quidem excepto, & de fraude in eas commissa, & benigna & levi interpretatione non ad præterita negotia extendenda, *& constitutionibus Principum*, quarum condendarum jus à populo in Imperatores translatum est 17.
  - *De mandatis Principum* 18.
  - *De Senatusconsultis* 19.
  - *De veteri jure*, Jus vetus appellat libros prudentum, quibus potestas de jure respondendi ab Imperatoribus data est, *emendando*, id est, in ordinem redigendo sublatis defectis similibus & contrariis, utilibus in certos quosdam titulos redactis, *& de authoritate Jurisprudentium, qui in Digestis referuntur* 20. æquata scil. ut Papiniani authoritas aliis non sit potior. Lex 1. hujus tit. refert propositum Justinimi de Jure enucleando: lex 2. jutis jam emendati narrationem.
  - *De Juris*, de cujus speciebus variis supradictum est, & facti, id est, *rei gestæ ignorantia.* illius ut certi ignorantia non excusat, hujus excusat 21.
  - *De precibus*, quas in proximo tit. vocat libellum, *Imperatori offerendis*, etiam à servo homine qui laudabili exemplo fidei mortem domini vendicare cupit, *& de quibus rebus supplicare liceat*, nempe pro dilatoria debiti solvendi, non peremptoria, præstita tamen cautione de solvendo ab impetrante, non autem de damnosis fisco, & semel tantum, nec contra sententiam Præfecti Prætorio, nec refert à quo fiat impetratio dum Juri non sit contraria 22.
  - *Quando libellus Principi datus litis contestationem faciat* 23.
  - *Ut lite pendente*, lis pendet jure civili à contestatione, Jure canonico post oblatum libellum, *vel post provocationem*, omissam scil. quia cum à sententia provocatur, nec rescriptum postea secutum retrahet, ea quæ judicata sunt, *aut definitivam sententiam*, quæ non est appellatione rescissa scil. *nulli liceat Imperatori supplicare* 24.
  - *Si contra jus vel utilitatem publicam vel per mendacium fuerit aliquid impetratum vel postulatum* 25.
  - *De diversis rescriptis*: quibus scil. Princeps libellis supplicibus rescribit, quibus contraria est subreptio, obreptio & incivilis petitio: diversa autem hic dicit, quia quædam jus non faciunt quædam personalia & temporalia perpetua: valida, invalida, *& pragmaticis sanctionibus*, vel justionibus scil. in quibus Princeps difficilius precibus respondet consilio adhibito ad relationem Judicum, neque ad preces singulorum & in privatis, sed civitatum & provinciarum 26.
  - *De statuis & imaginibus*, quæ interdum Imperatori, interdum Judicibus erigebantur 27.
  - *De iis qui ad statuas confugiunt*, Principum scil. ad statuas enim Imperatoris qui confugiunt, videntur Principi supplicare & auxilium petere contra violentiam alterius 28.

Magistratibus, qui sunt viva vox Juris civilis & legis; quotum tractatio considerari potest.
- In specie, suntque vel
  - Illustres
    - In provinciis.
      - *De officio Præfecti prætoriorum*, duo enim erant, *Orientis*, qui in Asia, & *Illyrici* qui in Europa 29.
      - *De officio Præfecti prætorio Africæ*, quam Justinianus à Vandalis qui eam occupaverant, recuperaverat, *& omni ejus diœcesi status*, qui status in septem provincias divisus erat. In lege 2. hujus Tit. mandat Justinianus Belisario ut *in trajectu Africæ*, qui est contra Hispaniam, milites collocaret, qui observarent ea quæ *in partibus* Galliæ sive Francorum agerentur, ut mirum sit eum Gallia Justiniano non paruerit, qui fiat ut in Galliis provinciæ reperiantur, quæ utantur hoc Jure à Justiniano conscripto, nisi si repetere libeat ab Alexandri Severi temporibus, sub quo Paulus scribit Gallos Lugdunenses, Viennenses, & Narbonenses juris esse Italici 30.
    - In urbe.
      - *De officio Præfecti urbi*, Constantinopoleos scil. 31. neque enim meminit Romanæ: huic Præfecto cura urbis & centesimus ab ea lapis commissus erat ultracentesimum Præfecti præt. erat.
    - In castris.
      - *De officio Magistri militum*, qui scil. in milites & eorum duces id poterat quod Præfectus Prætorio in provinciales, & Præsides 32.
    - In aula.
      - *De officio Quæstoris* 33. Quæstor à quærendis pecuniis primum dictus: Principes postea iis usi fuit ad orationes & epistolas & libellos in Senatu recitandos, quorum demum authoritas ita crevit, ut non tantum recitarent, sed componerent edicta & leges vice Principis. Quidam putant hac voce significari eum quem Cancellarium vocamus.
      - *De officio Magistri officiorum*, aulicorum scil. 34.
      - *De officio Comitis sacrarum largitionum* 35. Comes dictus à comitando sive sequendo. sacrarum largitionum dicitur qui olim Præfectus ærario, deinceps Procurator fisci vocatus est.
      - *De officio Comitis rerum privatarum* 36.
      - *De officio Comitis sacri patrimonii* 37. quidam legunt *sacri palatii.*

Specia-

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Spectabiles, quæ dignitas media est inter illustres & clarissimos.
- *De officio Proconsulis*, qui in certas provincias mittebatur cum Imperio Consulari, & *legati*, qui Proconsuli dabatur 38. Perpetam hic subjungitur de officio comitis sacri patrimonii: Proconsul & legatus cognoscebat de civilibus & criminalibus causis.
- *De officio comitis Orientis.* Wesembecius hic notat hunc comitem Jurisdictionem non habuisse, sed Magistratuum actus & provincialium querelas observare, easque referre ad Principem solitum, ut ita differat à Præfecto Prætorio Orientis 39.
- *De officio Præfecti Augustalis* 40. ita dicti quod ab Augusto in Ægypto fuerit constitutus, hujus sedes erat Alexandria.
- *De officio Vicarii*, Præfecto prætorio scil. hic vicarius in civilibus causis comitibus militum anteferebatur, in militaribus iisdem postponebatur 41.

Clarissimi.
- Ordinarii.
  - In urbe. *De officio Prætoris* 42.
  - In provincia. *De officio Rectoris provinciæ* 43. is de falso cognoscebat, & ejus incidentibus & de causa proprietatis, de contumacibus ad Præfectum prætorio vel ad Imperatorem referebat, iidem si boni ut laudari, ira officio non fungentes accusari. De officialibus Præfectorum delinquentibus cognoscere debent. Et *ut nulli patriæ sua administratio, sine speciali permissu Principis permittatur*, hæc verba postrema in quibusdam Codicibus Titulum specialem habent.
- Extraordinarii.
  - *De officio Præfecti vigilum* 44.
  - *De officio Præfecti annonæ* 45.

In genere quos considera mus vel
- In Urbe scil. Constantinopoli & Româ.
- In Provincia & diœcesibus.
  - *De officiis civilium Judicum* 46. quales sunt Præfecti urbis, Prætor, qui vel inter privatos vel inter militem actorem & privatum reum Jurisdictionem habent.
- In Militia.
  - *De officio militarium Judicum* 47. quales sunt Comites, Magistri equitum & peditum, qui inter privatum actorem & militem reum cognoscunt.
  - *De officio Tribuni & Comitis rei militaris* 48. hic titulus à Cujacio legitur:
  - *Ne rei militaris comitibus vel tribunis lavacra præstentur* 48.
- Permixtim.
  - *De officio diversorum Judicum* 49. ne scil. jubeant matremfamilias de domo sua in publicum protrahi.
  - *Ut omnes Judices eam civitas, quam militares post administrationem deposituri* 50. *dies in civitatibus vel certis locis permaneant* 50. publice, & ante omnium, quos gubernaverunt, ora, ut pateat omnibus facultas libera, eorum furta atque etiam eorum crimina accusandi.
  - *De officio ejus qui vicem alicujus Judicis vel Præsidis obtinet* 51.
  - *De assessoribus*, quotumcunque Judicum, scil. quales sunt ii qui Judicibus assident ad consilia Judicibus danda, qui & ideo Consiliarii vocantur, *domesticis*, id est, uxore, liberis & familia, *& Cancellariis Judicum*, id est, scribis, actuariis, notariis apparitoribus, lictoribus, satellitibus 52.
  - *De annonis*, Annona ab anno dicta annuam veluti alimoniam significans: hic pro rebus quæ ad victum & vestimentum pertinent sumitur, *& capitatione*, quidam legunt *capitu*. Est autem capitatio tributum quod pro numero jugerum seu capitum, quæ erant in jugo, imponebatur: hic pro pabulis jumentorum & mulorum sumitur, *administrantium vel assessorum, aliorumve publicas solicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas consequuntur dignitates* 53.
  - *De contractibus Judicum vel eorum qui sunt circa eos & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne administrationis tempore proprias ædes ædificent sine sanctione pragmatica* 54. id est, nisi specialiter hoc concessum sit à Principe.
  - *De modo multarum*, Mulcta est pecuniaria coërcitio arbitrio Judicis irrogata, *quæ à Judicibus infligantur* 55.
- In Municipiis & singulis civitatibus.
  - *De defensoribus civitatum* 56. hi similem potestatem Tribunis pleb. consequebantur, erantque vulgi defensores & tenuiorum, & ex plebe sumebantur.
  - *De Magistratibus municipalibus* 57. qui ut plurimum erant Duumviri, & ex ordine Decurionum sumebantur. Horum quam defensorum, major erat potestas.
  - *De officio Juridici Alexandrini* 58. Civitatis.

LIB. II.

De iure privato, quod in Judiciis redditur. Judiciorum alia sunt Civilia, alia criminalia. De civilibus ab initio hujus libri ad finem octavi dicetur: nono de criminalibus. Judicia constant tribus personis, Judice, Actore & Reo: de Judicibus multa superiori libro diximus, quædam de iisdem dicturi initio libri 3. de actoris & rei partibus antequam in ipso judicii actu versentur, videamus.

Actor.
- *De edendo* 1. id est, de actione reo edenda & demonstranda quæ adversus eum in lite futura uti volumus. Hic titulus De edendo præponitur titulo de in Jus vocando contra quam in Pandectis, & melius: neque enim Judicia incipere debent à violenta in jus vocatione, sed potius ab editione actionis.
- *De in jus vocando* 2. id est, adversario, ad Judicem, apud quem persecuturi sumus jus nostrum, hodie fieri consuevit per apparitores.

Reus & Actor.
- *De pactis* 3.
- *De transactionibus* 4.
  - *De errore calculi* 5. id est, rationum. Error sæpe committitur in pactis & transactionibus.
- *De postulando* 6.
- *De advocatis diversorum Judicium* 7. Huic tit. subjungitur in quibusdam exemplaribus Titulus de advocatis diversorum Judicum.
  - *De advocatis fiscis* 8.
  - *De errore advocatorum vel libellos seu preces concipientium* 9. id est, libellionum & referendariorum.
  - *Ut quæ desunt advocatis partium*, quod fit scil. quoties ab advocatis aliquid de jure ejus, cujus causam agit, omissum est, *Judex suppleat* 10. atque ita judicet.
  - *De causis ex quibus infamia alicui irrogatur* 11. Infames non possunt esse advocati.
- *De procuratoribus* 12. qui cum mandato aliena negotia gerunt & alienis causis ii incumbont solicitudine & operis ut advocati voce & consilio; nec infamia impeditur quis sit procurator, quod non idem est in advocatis.
- De calumniatoribus, etsi infra titulo 58. seu ultimo hujus libri dicetur de Jurejurando propter calumniam dando: tamen hi tituli sequentes videntur impedire ne reus ab adversario alterius patrocinium emendicante & ementiente veluti calumnia quadam in jus rapiatur.
  - *Ne licent potentioribus patrocinium litigantibus præstare vel actiones in se transferre* 13.
  - *De eis qui potentiorum nomine titulos prædiis, quorum nomine conveniuntur, affigunt vel eorum nomina in iisdem præscribunt* 14.
  - *Ut nemo provectus titulos prædiis suis vel alienis imponat, vel vela regia*, id est, principis vel ejus liberorum *suspendat* 15. alias prædium vendicabitur fisco.
  - *Ut nemini liceat sine Judicis auctoritate*, id est, propria authoritate, *signa rebus imponere quas alius tenet* 16. id est, possidet.
  - *Ne fiscus aut Respubl. procurationem alienæ patrocinii causa in lite præstet* 17.
- *De negotiis aliorum gestis* 18. in Judicio vel extra ab eo qui mandatum non habuit.
- De restitutionibus in integrum. Restituere est retro statuere seu revocare in pristinum statum id quod cum aliqua læsione gestum fuit. Restitutio enim reponit & revocat omnia quæ abstulit lasio. Hæ nobis competunt
  - Jure actionis, etsi nonnulli has duas sequentes restitutionis causas referunt ad officium Judicis.
    - *De iis quæ vi metusve causa*, metus est instantis vel futuri periculi causa trepidatio, *gesta sunt* 19.
    - *De dolo malo* 20. Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita.
  - Officio Judicis.
    - Minorum hæc ætas multis captionibus suppositia est, cujus ideo Prætor tutelam suscepit.
      - In genere. *De in integrum restitutione minorum* 25. annis 21.
      - An quæ restitutio minori data est, aliis personis prodesse possit.
        - *De filiisfamilias minore* 22. Restitutio minori concessa non prodest ejus patri.
        - *De fidejussoribus minorum* 23. Restituto minori concessa non prodest ejus fidejussori.
        - *Si tutor vel curator intervenerit* 24. & sit circumscriptus, restitutionem in integrum petet, ut res illi restituatur, eique dabitur personalis contra tutorem actio.
        - *Si in communi eademque causa ex integrum restituto posluletur* 25. Restitutio minori concessa non prodest majori cum pupillo rem, ob quam minor petiit restitutionem, communem habenti.
      - *Causæ* ex quibus restitutio datur, & personæ adversus quas minor restitutionem petit.
        - *Si adversus rem judicatam* 26.
        - *Si adversus venditionem* 27.
        - *Si adversus venditionem pignoris* 28.
        - *Si adversus donationem* 29.
        - *Si adversus libertatem* 30.
        - *Si adversus transactionem vel divisionem in integrum minor restitui velit* 31.
        - *Si adversus fiduciarium à debitore, alii legent à tutore, vel à fiscum* 32.
        - *Si adversus dotem restitutio postulatur* 33. ut quia dotem ultra vires sui patrimonii dedit.
        - *Si adversus delictum facta* 34.
        - *Si adversus usucapionem*, id est, eum qui rem ejus usucepit restitutio postulatur 35.
        - *Si adversus fiscum* 36. sive à fisco emerit vel ei vendiderit.
        - *Si adversus creditorem* 37.
        - *Si minor*, petierit scilicet, *ut ab hereditate se abstineat*, id est, illi liceat ab ea hereditate abstinere, cui se temere permiscuit 38.
        - *Si (minor petat) ut omissa hereditate, vel bonorum possessione vel quid aliud acquirat* 39.
      - *In quibus causis in integrum restitutio necessaria non est.* 40.
      - *Qui* minores, & *adversus quos in integrum restitui non possunt* 41. quando scilicet diligentes patresfamilias fuerunt & in actibus publicis & industrios docuerunt. Item contra gazentes vel patronos.

Si major se majorem dixerit vel major probatus fuerit 42.
Si sæpius, id est, si postquam repulsam passi sunt à petita in integrum restitutione *in integrum restitutio*, à minoribus scil. *postulatur* 43. non admittentur, nisi ex nova causa restitutionem petant.
De iis qui veniam ætatis impetraverunt 44.
Si major factus ratum habuerit 45.
Ubi & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit 46.
De reputationibus quæ fiunt in Judicio in integrum restitutionis 47. Restitutio minori concessa omnia in pristinum statum restituit: sed si minor fundum à se venditum cum fructibus sibi restitui petat, non audietur, nisi pretium quod accepit & usuras pretii item sumptus meliorati fundi restituat, quorum omnium reputatio fieri debet in Judicio restitutionis in integrum. Reputationibus igitur mittitur judicium in integrum restitutionis.
Etiam per procuratorem causam restitutionis in integrum agi posse 48.
In integrum restitutione postulata, à minore scil. *ne quid novi fiat* 49. atque ita omnia in suo statu esse debent, donec res finiatur sicut & alias pendente lite, quo tempore sententia non poterit executioni mandari.
De restitutionibus militum & eorum qui reip. causa absunt 50. quibus dari solet restitutio ob damni qualitatem dimidiam justi pretii excedentis.
De uxoribus militum & eorum qui reip. causa absunt 51. quorum uxoribus si eos secutæ fuerint, & per absentiam damnum passæ sint, solet dari restitutio in integrum.
De temporibus in integrum restitutionibus tam minorum, quam aliarum personarum, quam eorum heredum quæ restitui possunt 52.
Quibus ex causis majores in integrum restituantur 53. si legatione fungebantur, si in carcere aut captivitate erant tunc cum damnum passi sunt, vel si læsi sunt.
De alienatione Judicii mutandi causa facta 54. Talis alienatio debet rescindi.
De receptis arbitris 55. Id est, compromissariis. Officium boni Judicis est facere, ut lites arbitrio potius definiantur quam in Judicium veniatur. Titulus Digestorum plenior est in quo legimus de receptis arbitris, & ut sententiam dicant.
De satisdando 56. Procurator cavere tenetur de causa defendenda & Judicato solvendo.

Actor.
De formulis & impetrationibus actionum sublatis 57. olim impetrari solitæ erant antequam Judex adiretur. Potuisset hic titulus commodissime subjungi titulo de edendo supra.
De Jurejurando propter calumniam dando 58. ab actore scil. se non animo calumniandi litem intendere.

LIB. III.

Judex & de ipsis Judiciis.
Judex.
De judiciis, id est. seu de officio Judicum, quod versatur in ipso Judicii actu.
De sportulis, hoc est salariis personarum forensium, & sumptibus in diversis judiciis faciendis, & de executoribus litium 2.
De pedaneis Judicibus 3. sic dicti quod non pro tribunali (quod eminens erat) sed de plano stantes aut sedentes judicarent, quibus singulæ causæ à magistratibus cognoscendæ delegabantur. Alii dictos ita putant, quod ad pedes tribunalis in minoribus subselliis jus dicerent.
Qui pro sua Jurisdictione Judices dare, hi scilicet qui Jurisdictionem ordinariam habent, *darive possunt* 4.
Ne quis in sua causa judicet, *vel Jus dicat* 5. definiendo vel arbitrando, vel interloquendo.

Actor & Reus.
Qui legitimam personam standi in Judiciis habeant vel non 6.
Pupillus & servi nisi in quibusdam casibus, &c.

Actor.
Ut nemo invitus agere, in civilibus scil. *vel accusare*, in criminalibus, *cogatur* 7. hac tamen exceptione uti non poterit actor negans se compelli ad litem persequendam.

Reus & quædam ejus exceptiones, quas reo solet opponere.
De ordine judiciorum 8. Is ordo in Judiciis observatur, ut de causis præjudicialibus, majoribus, criminalibus, directis, possessionum prius cognoscatur: cumulari tamen interdum possunt.
De litis contestatione 9. quæ est principium & exordium Judiciorum formale, fitque litis contestatio non simplici causæ narratione, citatione, aut postulatione: sed rei negatione & contradictione.
De plus petitionibus 10. oppositis Actori: pluris enim petitio ut inepta olim jactura causæ constabat.
De dilationibus 11. à Judice datis, quæ sæpissime à Reo petuntur, ut vel instrumenta suasque rationes proferat, personas etiam exhibeat.
De feriis 12. quæ sunt dilationes à lege datæ.
De Jurisdictione omnium Judicum & de foro competenti 13. Judicis incompetentis Jurisdictionem reus invitus non cogitur subire. Causæ quæ forum competens efficiunt, sunt Lex, consuetudo, partium conventio, Judicis præventio, negligentia & justitiæ denegatio, origo propria vel paterna, domicilium, privilegium, contractus.
Quando Imperator inter pupillos, vel viduas, vel miserabiles personas cognoscat & ne exhibeantur 14. id est, avocentur à suo foro, suaque provincia, etsi tales personæ possint extra suum forum adversarios extrahere.
Ubi de criminibus agi oporteat 15. ibi scil. ubi vel crimen est commissum, vel causa inchoata, vel ubi deprehenditur reus habere domicilium.
Ubi de possessione agi oporteat 16. Ubi ea sita est: is qui vi dejectus est agere potest.
Ubi fideicommissum peti oporteat 17. Ubi relicta est hereditas, ibi fideicommissum peti debet.
Ubi conveniatur qui certo loco dare promisit 18.
Ubi in rem actio exerceri debeat 19.
Ubi de hereditate agitur vel ubi heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant 20. Ubi res sunt sitæ, Judicium ibi possessorium agitatur: petitorium in loco domicilii heredis & ejus qui convenitur.
Ubi de ratiociniis, id est, de administrationibus & negotiis *tam publicis quam privatis agi oporteat* 21. eo loco scil. quo administratio gesta est cum propter instructionem sufficientem tum notitiam testimoniorum.
Ubi de causa status agi debeat 22.
Ubi quis de curiali, Curiales sunt qui alicui curiæ obnoxii. Curia autem in municipiis erat locus in quo concilium publicum habebatur, *vel cohortali*. Cohortales erant officia & apparitores Præsidis in provinciis, *aliave conditione conveniatur* 23.
Ubi senatores vel clarissimi civiliter vel criminaliter conveniantur 24.
In quibus causis militantes, de quacunque militia hoc intelligit, *fori præscriptione*, qua forum ut incompetens declinant, *uti non possunt* 25.
Ubi causæ fiscales vel divinæ domus, id est, Principis, *hominumque ejus agantur* 26.
Quando liceat unicuique sine judice se vindicare, quoties vis illi infertur, *vel publicam devotionem* 27. vindicare. Publicam devotionem vocat privatam cujusque defensionem, quam permitti ex Jure publico, & omnium votis interest.

De Actionibus. Omnium actionum quibus inter aliquos Judices, arbitrosve de quacunque re quæritur, hæc summa seu præcipua genera esse possunt, sunt enim vel
Vindicationes quibus agimus adversus eum qui nullo jure nobis obligatus est ex contractu, delicto vel quasi, movemus tamen ei de aliqua re controversiam, & in rem actiones vocantur, nobisque competunt quoties dominium rei nobis asserimus, cujus possessio apud alium sit, suntque vel
Universales, seu universitatis.
De inofficioso testamento 28. Officium dicitur ab efficiendo vel officiendo quod unusquisque efficere debeat, vel ut nulli officiat, servata honestate loci temporis & personarum. Huic contrarium est inofficiosum censeri. quoties igitur parentes liberos suos legitimos sine causa (possunt enim id facere, deliniti novercalibus odiis vel furore) exheredant aut prætereunt, permittitur liberis de inofficioso testamento agere, quod judicium accusatio non vocatur, sed querela, quæ vox modestiæ causa usurpata est.
De inofficiosis donationibus 29. factis à parentibus inter vivos in fraudem liberorum, ideoque si liberi nascuntur donatoribus postquam suas facultates exhauserunt donationibus, tum non penitus rescinditur donatio, sed pars bonorum donatorum, & quantum sufficit ad legitimam portionem hereditatis consequendam repetitur. Quidam tamen volunt penitus revocari, cum non sit verisimile patrem alienas successiones suorum necessitatibus anteponere.
De inofficiosis dotibus 30. à matre scil. marito datis, quæ dodrantem excedunt, aut consumunt omnia bona materna, ut liberis postea non sit salva legitima.
De petitione hereditatis 31. hæc actio introducta est, quia defunctorum bona plerunque injuste occupantur, vel ab his qui causam testamenti vel ab intestato prætendunt, vel à prædonibus, estque in rem & personam. Competit ei qui heres est ex testamento eo jure facto, vel ab intestato, & heredi heredis adversus eum qui pro herede vel possessore possidet rem hereditariam etiam minimam: pro herede possidet qui putat se heredem vel justum possessorem, adversus denique quemcumque possidentem competit.
Rei singularis, suntque res vel
Corporales, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum & aliæ innumerabiles.
De rei vindicatione 32. si rem corporalem possideas quam meam esse affirmem, & te ejus dominum asseras, in rem actio erit.
Incorporales sunt, quæ tangi non possunt, qualia sunt ea quæ in Jure consistunt, sicut usus fructus, usus, hereditatis & jura prædiorum urbanorum & rusticorum quæ servitutes vocantur, suntque vel
Personarum.
De usufructu & habitatione, & ministerio servorum 33. ususfructus est jus alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia. minus juris est in usu quam in usufructu, differtque à proprietate.
Prædiorum, quæ & reales quia rei à re debentur.
De servitutibus, & aqua 34. ἀκαθόριστος hic notat Cujacius. Cæterum servitutes prædiorum aliæ sunt urbanæ vel rusticæ. Prædia urbana sunt ædificia ad usum familiarem extructa sive in urbe sive in agro: neque enim locus sed usus facit urbanum prædium. Harum servitutum aliæ affirmativæ, quæ potestatem faciendi conferunt, ut tigni in vicini parietem immittendi: aliæ negativæ quibus nobis competit Jus prohibendi, ne talia in prædiis urbanis fiant, utputa, ne vicinus ædes suas altius tollat. Rustica vero prædia non sunt ædificium, sed fundus rebus rusticis, & agriculturæ idoneus, quorum servitutes sunt iter, actus, via, aquæductus, &c.

Noxales, de quibus titulus infra legitur.
De lege Aquilia 35. hæc lex persequitur damnum datum injuria, id est, culpa per quam alterum etiam lædi iniquum est, etiam si dolus absit: hujus primum caput pertinebat ad damnum injuria datum alterius servo, quadrupedi, vel pecudi: tertium caput ad damnum cæteris rebus datum. Cæterum improprie Aquilia lex dicitur, est enim Plebiscitum.

Actiones mixtæ in rem & personam.
Familiæ erciscundæ 36. Familiæ vocabulum significat res quæ ad substantiam patrimonii pertinent. Erciscere ab ἐρκίζω, id est, divido, deducitur, ideoque hæc actio competit heredibus pro dividenda hereditate, seu potius coheredi adversus coheredes, estque rei persecutoria in simplum, universalis, bonæ fidei, nasciturque post aditam hereditatem, quo tempore incipit esse communio.
Communi dividundo 37. Hæc actio inter eos redditur, inter quos aliquid commune est, ut scil. illud dividatur, ne alias quis invitus in communione detineatur: differt à Judicio familiæ erciscundæ, quod heredibus tantum, & ex sola causa successionis & ad res universales petendas competit. Communi dividundo vero Judicio res singulæ & ex qua-

cunque

cunque alia causa, quam successionis, ut puta ex contractibus petuntur.

Communia utriusque Judicii tam familiæ erciscundæ quam communi dividundo 38. In his duobus judiciis & sequenti Judici permittitur rem uni litigatorum ex bono & æquo adjudicare, & si unius pars prægravata videbitur, cum certa pecunia alteri condemnare.

Finium regundorum 39. quo Judicio inter eos agitur qui confines agros habent. Regere hic discernere & constituere significat, vocaturque limitis & finalis actio, quæ id præstat ut quisque suis limitibus fruatur, nec alienos attingat. Proderit igitur ad imponendos & retinendos cum vicino fines, vel à venditore consequendos.

De consortibus ejusdem litis 40. huic tit. respondet titulus Digestorum, De quibus rebus ad eundem Judicem eatur.

De noxalibus actionibus 41. Noxa est ipsum maleficium. Ex maleficiis servorum noxales actiones propositæ, quibus domino condemnato permittitur aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere: iniquum enim esset nequitiam servorum ultra ipsorum corpora dominis damnosam esse. Quare noxæ deditione liberabitur.

Præparatoriæ.

Ad exhibendum 42. prodita est hæc actio explorandi causa an de re quam petimus nobis exhiberi, agere expediat, cum definire non possimus an eadem sit necne quam petere volumus, nisi ejus videndæ & contrectandæ potestas nobis fiat; & ne rei transformandæ facultas reo permittatur. Est autem Exhibere rei spectandæ copiam facere, & ad res mobiles proprie pertinet. Hac petere possumus nobis exhiberi libros, servos, tabulas, testamenta, & instrumenta.

Edictum de rebus sacris.

De religiosis & sumptibus funerum 43.

De aleatoribus 44. Quidam legunt de aleatoribus, alii utrunque: alii item conjungunt hunc titulum superiori, alii præponunt alii subjungunt. Hic tit. videtur esse positus loco non suo. Usus autem aleæ ultra unum solidum, hic non permittitur. Pecuniæ ludo amissæ præscriptio 50. annorum est. Blasphemiæ & perjuria circa aleam commissa vetantur.

LIB. IV.

Condictiones, & earum species, quibus agimus cum eo qui nobis obligatus est, vel ex contractu vel maleficio, quibus etiam intendimus adversarium nobis debere aut facere oportere. Competunt igitur nobis condictiones vel ex

Contractibus (de quasi contractibus à Titulo 28. sequentis libri dicetur) ex quibus variæ obligationes contrahuntur. Horum contractuum vis & natura hoc libro & sequenti ad finem usque Tituli 27. explicabitur.

In specie: Constant autem

Re- Re contrahi dicuntur, non quod consensu destituantur, sed quod re præcipue contrahantur, adeo ut absque re ne stipulatione quidem, non consistat hujusmodi obligatio, neque ad plus obligari possimus, quam reipsa acceperimus.

De rebus creditis, hæc pars rejicitur in titulum sequentem, & *de Jurejurando* 1. de quo hic agitur. Cæterum siquis postulante adversario juraverit sibi deberi pecuniam quam petit, neque ei solvatur, justissime ei accommodabitur talis infactum actio ad similitudinem Judicati, vel utilis, neque prætextu perjurii causa juramento rescissa retractabitur, nisi specialiter hac lege excipiatur. Jutisjurandi autem delatio ob inopiam probationum inventa est.

Si certum petatur 2. Certum hic vocamus res quæ pondere, numero, mensurave constant: his enim rebus constat mutui datio: Mutuumque dictum est quòd ex meo tuum fiat, quod ita datur ut fiat accipientis, utque nobis non eadem res sed aliæ ac ejusdem naturæ & qualitatis reddantur.

De suffragio 3. Suffragium hic significat mercedem ob intercessionem & patrocinium alicui præstitum promissam, ad quam consequendam ei competit actio, cui promissa erit adversus eum qui promisit.

De prohibita sequestratione pecuniæ 4. quam fieri actorâ debitore petit eo instanti quo primum incipit ex aliquo contractu ab eo pecuniam postulare: est enim iniquum eam prius peti, quam debitor sit convictus. Sequestratio autem est rei litigiosæ depositum, sic dicta quod occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt committitur, vel quod ejus, qui electus est, fidem sequantur litigantes.

De condictione indebiti. 5. is qui non debitum accepit ab eo qui ei per errorem solvit re obligatur ac si mutuum accepisset, & in eum condictitia actio datur.

De condictione ob causam datorum 6. ob causam damus quæ præterita est, vel quæ speratur. Solet eo casu causa non secuta id quod datum est, condici.

De condictione ob turpem causam 7.

De condictione furtiva 8. qua tenentur fures ex rebus à se subreptis.

De condictione ex lege & sine causa vel injusta causa 9. sine causa apud te est meum chirographum si nihil credidetis. vel si quod credidisti tibi persolvero Ex injusta causa apud te est quod ex pacto injusto (ut puta ob dolum & vim) tenes.

Hic dicendum erat de commodato, depositо & pignore, contractibus qui re perficiuntur: horum tamen tractatio rejecta est in tit. 23. 24. & 34. hujus lib.

In genere.

De obligationibus & actionibus 10.

Objecta obligationum, ceu an ex alterius contractu & facto quis obligetur.

Ut actiones & ab heredibus & contra hæredes incipiant 11.

Qui non tenentur.

Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore vel mater pro filio conveniatur 12.

Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono conveniatur 13.

An servus ex facto suo post manumissionem teneatur 14. hoc ideo quæsitum est, quia servus post manumissionem videtur esse alius ab eo qui fuit ante libertatem consecutam. quem ideo teneri non placet nisi connexum id sit cum eo quod post libertatem gessit.

Qui tenentur.

Quando fiscus vel privatus debitoris sui debitores convenire possit vel debeat 15. tunc scil. cum debitor condemnatus solvendo non est.

De actionibus hereditariis 16. quibus heres tenetur pro defuncto, ut successor juris universi: unde ut utilitates omnes hereditatis, ita & ejusdem onera & incommoda sustinere debet.

Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur 17. Quando lis est contestata vel defunctus judicatus.

De constituta pecunia 18. de constituta pecunia cum omnibus agitur quicunque vel pro se vel pro alio se soluturos constituerint ac promiserint, nulla stipulatione interposita: nam alioqui si stipulanti promiserint jure civili tenentur.

Adminicula quibus constat obligatione.

De probationibus 19.

De testibus 20.

De fide instrumentorum & amissione eorum, qui allegat perditum instrumentum, tenetur probare, *& de apocha*, Apocha est quæ debitori datur à creditore, quam vulgo Quitantiam vocamus, estque cautio in qua creditor se pecuniam à debitore accepisse testatur, *& antapocha, facienda.* Antapocha datur à debitore creditori, qua fatetur debitor se pecuniam debitori persolvisse, idque introductum ne debitor præscriptionem pensionum annuarum quas debet possit objicere: potest enim, si id faciat, vel suo scripto suaque antapocha convinci, *& de iis quæ sine scriptura fieri possunt* 21. In multis enim rebus scriptura tanquam substantialis requiritur, in aliis non aque. Ex contractu autem in scriptis nisi completa scriptura munda scilicet sine vitio & forma consueta observata sit, non dabitur actio.

Tunc valere quod agitur, id est, veritatem rei gestæ. *quam quod simulate concipitur* 22. quam scriptura quæ simulata esse potest, ideoque qui subscripsit instrumento quod non relegit, existimans eo contineri vel quod mandavit, vel quod illi persuasum fuit, sibi nullum affert præjudicium.

Nunc redit ad duas alias species obligationum quæ re perficiuntur, quas à tit. 9. hujus lib. in hunc locum distulerat.

De commodato 23. Is cui res aliqua datur utenda, id est, commodatur, re obligatur, teneturque commodati actione. In commodato res non ita datur ut fiat accipientis, eamque ob causam is qui rem accipit, tenetur de ipsa restituenda, nisi si aut vi majore, aut casu & sine sua culpa res illi ablata sit.

De pignoraticia actione 24. Creditor qui pignus accepit, re obligatur, teneturque actione pignoratitia ad rem (quam in pignus accepit) debitori restituendam.

Hic quoque dicendum erat de depositо, cujus titulus in 34. hujus lib. rejectus est.

Objecta. Redit ad intermissum tractatum obligationum ex aliorum facto & contractibus descendentium, an scil. qui ex alterius contractu vel facto obligetur vel obligari potest.

De institoria & exercitoria actione 25. hæ duæ actiones dantur in solidum. Institor is est qui negotiationibus & tabernæ præponitur. Taberna autem à tabulis dicitur, estque locus in quo res ad usum hominum necessarias divenduntur, ut ab officio Officina in qua artifices operas suas exercent. Inde dictus est Institor quod hujusmodi negotiis insteт & in iis gerendis versetur. Exercitor autem is appellatur ad quem quæstus, obventiones & reditus navis pertinent. Magister vero navis, cui totius navis anchoia ab exercitore mandata est, cum hujusmodi magistris propter necessitatem navigandi, & Institoribus propter usum commerciorum sæpe contrahimus, ignari cujus sint conditionis, eoque nomine si quid cum institore vel navis magistro aut eo qui à magistro præpositus est, contraxerimus, datur nobis actio adversus eum qui Institorem tabernæ, Exercitorem vero qui navi magistrum præposuit.

Quod si aliquid scil *cum eo qui in aliena* utpote patris vel domini *est potestate, negotium gestum esse dicetur*, actiones quæ sequuntur nobis competunt, *vel de peculio.* Peculium erat priscis temporibus particula quædam gregis: nam à pecore peculium dicitur, quam parentes suis filiis, domini suis servis industriæ excrendæ causa concedebant: nunc verò summa quædam est pecuniæ eadem de causa concessa & à paternis dominicisque rationibus sejuncta, *sive quod jussu, aut de in rem verso* 26. Itaque si cum filio aut servo tuæ voluntate patris aut domini eorum aliquid negotium gessero, nihilque in res paternis aut eorum domini necessarias versum erit ceu impensum, mihi debitur in patrem vel dominum, de peculio actio, ut scilicet ab eo debitum externis consequar, quatenus peculium patitur: neutet vero mihi tenebitur ultra vires peculii. Si verò aliquid in rem eorum versum erit, id totum præstare tenebuntur actione de in rem verso, sed & in solidum adversus eos actio dabitur, si eorum jussu cum eorum vel filio vel servo contraxero: quoties enim ita contraho fidem eorum secutus videor, & directo ab illis condici potuit, ac si principaliter cum illis negotium gestum esset.

Aut per alios obligari, ita per eosdem, alios obligare possumus.

Per quas personas nobis acquiratur 27. per nosmetipsos, per eos quos in potestate habemus, servos usufructuarios & bona fide à nobis possessos, &c.

Contraria seu exceptiones quædam adversus obligationes & condictiones, quæ ipsas obligationes aut eorvant aut minuunt.

Ad SC. Macedonianum 28. quo quis prohibetur mutuum dare filiofam. ne filii onerati ære alieno, & creditis pecuniis, quas sæpissime in luxurias consumunt, vitæ parentum insidientur, ideoque hujus SC. exceptione cum ipse filius tum ejus parens adversus creditorem mutuum condicentem, defenduntur.

Ad SC. Velleianum 29. cujus exceptione utitur mulier (& ejus heres) adversus creditorem cui se pro alio reum fecit. Mulieris tamen heres in quibusdam casibus Velleiano non juvatur.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

De non numerata pecunia 30. sæpissime contingit cautiones scriptos creditoribus spe futuræ numerationis (quæ tamen postea facta non sit) dari: ideoque quoties id evenit, vel obligationem condicere vel exceptionem opponere de non numerata pecunia possumus.

De compensationibus 31. quæ oppositæ plerunque efficiunt, ut minus quisque consequatur quam ei debeatur, nostraque potius intersit debitum compensari quam solvi, estque compensatio debiti & crediti inter se contributio. Habet locum in iis tantum obligationibus, quæ constant pondere, numero & mensura.

Accessiones seu incrementa obligationum.

De usuris 32. terrenis. In solo mutuo consistunt usuræ.

De nautico fœnore 33. quod majus est terreno, propter incertum maris periculum, quod in se recipit trajectitiæ pecuniæ creditor.

Hic redit ad aliam speciem contractus, qui re perficitur, de quo post nonum hujus lib. Titulum commodius dixisset.

Depositi vel contra 34. is apud quem res deposita est, re obligatur, teneturque actione depositi ad rem, quam accepit, restituendam.

Consensu. Contractus quos diximus re constare, non subsistunt nisi res interveniat. His autem, de quibus dicturi sumus, solus sufficit consensus, ex quo etiam nascuntur: etsi autem consensus sit de natura omnium contractuum, per se tamen ac solus nusquam sine alio adminiculo parit & obligationem & actionem, quam in iis quæ sequuntur. In quibus neque scriptura neque præsentia opus est, ac ne dari quicquam necesse est, ut substantiam capiat obligatio.

Mandati vel contra 35.

Si servus extero se emi mandaverit 36.

Pro socio 37.

De contrahenda emptione & venditione 38.

Quæ res vendi possint, & non.

De hereditate & actione vendita 39.

Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel mercari vetantur 40.

Quæ res exportari non debeant 41. ad Barbaros scil.

De Eunuchis 42. quos vendere & emere non licet.

De patribus qui filios suos distraxerunt 43. ob nimiam paupertatem alias vendi non possunt.

Contraria, & pugnantia.

De rescindenda venditione 44. altero contrahentium invito, cujus rescissionis multæ causæ hic enumerantur.

Quando liceat ab emptione discedere 45. ex mutua scilicet contrahentium voluntate.

Si propter publicas pensitationes, id est tributa, *venditio*, bonorum debitoris, *fuerit celebrata* 46. & minus justo pretio, in debitorum fraudem consecutum fuerit, rescinditur venditio, oblata fisco pensione debita.

Sine censu vel reliquis fundum vendi non posse 47. alias si quis fundum censum debentem emat aut vendat ea lege ne onus census emptorem sequatur, rescissa venditione emptor pretium, venditor fundum amittet, utroque in ærarium redacto, ut ex Cod. Theod. notavit doctiss. Cujac.

De periculo & commodo rei venditæ 48. ad quem pertineat? scil.

De actionibus empti & venditi 49.

Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel aliena pecunia emerit 50. Cui scilicet & acquiretur & actio dabitur?

De rebus alienandis non alienandis & de prohibita rerum alienatione, vel hypotheca 51.

De communium rerum alienatione 52.

Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione 53.

De pactis inter emptorem & venditorem compositis 54. quæ solent legem dare emptionibus. suntque vel

Expressa.

Si servus exportandus veneat 55. id est, ut aliquo ex ea urbe vel provincia ubi veniit, moveatur.

Si mancipium ita venierit ne prostituatur 56. & prostitutum sit contra venditoris voluntatem, venditor mancipium revocare potest: si vero consenserit, mancipium libertatem consequetur.

Si mancipium ita fuerit alienatum ut manumittatur vel contra 57.

Tacita.

De ædilitiis actionibus 58. Duæ sunt actiones quæ emptori competunt, Redhibitoria, qua agit emptor ad rescindendam venditionem ob morbum vitiumve latens rei venditæ, quod nesciebat: vel quia res empta alia est tradita quam dicta & promissa cum veniret, & quanto minoris, qua emptor petit ut venditor ei solvat id quanto minoris res valuerit cum eam emeret.

De monopoliis & conventu negotiatorum illicito vel artificum ergolaborumque, hi sunt qui opus conducunt faciendum, *nec non balneatorum illicitis pactionibus* 59.

De nundinis & mercationibus 60.

De vectigalibus, propter merces solvendis, *& commissis* 61. id est, confiscandis rebus venalitiis, quarum professio apud publicanum facta non erit.

Vectigalia nova institui non posse 62. civitatis decreto sine Principis authoritate.

De commerciis. Commercium est onus mercatorum pro facultate exercendi commercii, portorium est onus mercium, *& mercatoribus* 63. alii legunt mercibus ab omnibus solvendis etiam ab iis qui sunt ex domo Imperatoris.

De rerum permutatione & præscriptis verbis 64. Sic dicta quia datur ex conventione uti præscripta est.

De locato & conducto 65.

De jure emphyteutico 66. quod veluti medium est inter emptionem & locationem, estque contractus, quo domus vel fundus desertus & incultus datur colendus sub annua quadam & certa pensione.

LIB. V.

Nuptiæ, sive matrimonium, & de omnibus conventionibus inter maritum & uxorem & earum conventionum accessoriis.

De sponsalibus, & arrhis sponsalitiis, & proxeneticis 1. id est, de modo præmii imposito iis qui nuptias conciliant.

Si rector provinciæ vel ad eum pertinentes sponsalitias dederint arrhas 2.

De donationibus ante nuptias, olim ita vocabantur, *vel propter nuptias*, quæ hodie ita dictæ sunt, *& sponsalitiis muneribus* scil. quæ à sponso sponsæ vel contra dabantur 3.

De nuptiis 4.

De incestis & inutilibus nuptiis 5.

De interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem seu curatorem filiosque eorum 6.

Si quacunque præditus potestate vel ad eum pertinentes ad suppositarum suæ jurisdictioni aspirare tentaverint nuptias 7. puniuntur pœnis hoc tit. comprehensis.

Si nuptiæ ex rescripto Principis petantur 8. ab iis qui alias nec parentum consensum nec puellæ habent, bonorum amissione & pœna deportationis puniuntur.

De secundis nuptiis 9. ad quos si mulier intra annum luctus convolat, fit infamis.

Si secundo nupserit mulier, cui maritus usumfructum reliquit 10. usumfructum amittet quem liberis restituere cogetur, & in rebus illi donatis ante nuptias solum usumfructum consequetur.

De dotis promissione & nuda pollicitatione 11.

De jure, id est, obligatione, natura, causa, conditione *dotium* 12. quod competit marito ad ipsam dotem condicendam, retinendam, fruendam.

De rei uxoriæ actione, ita apud veteres vocabatur, *in ex stipulatu actionem*, qua sola hodie utitur uxor vel ejus pater pro dote repetenda ac recipienda, *transfusa & de natura dotibus præstita* 13. Doti bona mariti tacite obligantur, & ad eam restituendam condemnari debet in quantum facere potest, quæ actio in heredes uxoris transit. Qua de re infra tit. 18. quædam dicturus est.

Exceptiones marito competentes ad dotem integram non reddendam.

De pactis tam super dote quam super donatione ante nuptias, & paraphernis 14. Parapherna sunt ea quæ præter dotis causam ab uxore ad maritum deferuntur.

De dote cauta, quam scil. maritus confessus est sibi numeratam, *non tamen numerata* 15.

De donationibus inter virum & uxorem, constante matrimonio fieri prohibitis, *& à parentibus in liberos factis*, in potestate scil. *& de ratihabitione* 16. earum donationum in testamento facta, quæ tunc valere incipiunt.

De repudiis & judicio de moribus sublato 17. quo scil. olim agebatur de moribus ejus qui causam divortio dedisset.

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur 18. supra inceperat tractare de dotibus quarum explicationem hic persequitur.

Si dos constante matrimonio soluta, id est, refusa uxori à marito sine causa legitima, *fuerit* 19. non valebit refusio, quinimo maritus eam cum fructibus repetet.

Ne fidejussores vel mandatores dotium, qui scil. fidejubeant dotem à marito bene conservandam, *dentur* 20.

Rerum amotarum 21. uxori post divortium dotem repetenti maritus res quasdam sibi ab eadem fuisse amotas objicere potest, quo nomine maritus earum compensationem petet.

Ne pro dote mulieri bona mariti addicantur 22.

De fundo, æstimato scil. *dotali* 23. Si fundus in dotem æstimatus marito datus sit, uxor vel fundum vel ejus æstimationem eliget.

Divortio facto apud quem liberi morari vel educari debeant 24.

De alendis liberis ac parentibus 25. quoties unus eorum versatur in summa paupertate, alter vero dives est.

De concubinis 26.

De naturalibus liberis & matribus eorum, & ex quibus causis justi fiunt 27.

Ex quasi contractibus: cum antea dixerimus de Jure publico & juris privati civilis præparatoriis & actionibus quæ in judiciis privatis exercentur, eas actiones quoque esse vel vindicationes vel condictiones, has item constare ex contractibus: superest altera species quasi contractuum explicanda, ex quibus condictiones etiam competunt. Sed quia interruptus ordo materiarum in sequentibus apparet (ut Lectori commodius consulatur) hac quasi contractuum specie omissa, in hæc quæ sequuntur capita futuras sequentium librorum quæstiones sic distinximus.

De Tutorum, Curatorum, & Pupillorum mutuis negotiis gestis, cum eorum accessoriis.

Species Tutelæ & Tutorum.

De testamentaria tutela 28.

De confirmando tutore 29. Testamento quidem dato, sed non jure ut à patre filio emancipato, aut à matre vel extraneo.

De legitima, quæ scil. à lege defertur, *tutela* 30. agnatorum.

Qui petant, id est, petere possunt, *tutores vel curatores* 31. à Prætore, vel à Præside? Qui cum pupillo vult litigare creditor, libertus patris pupilli, mater ejusdem, & ea negligente cognati.

Ubi petantur tutores vel curatores 32. Ubi pupillus trahit originem, vel majorem partem facultatum habet, vel domicilium.

De tutoribus & curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum 33. id est, qui tutores dare & dari hujusmodi personis possunt.

Qui dare, in genere & omnibus pupillis, *tutores vel curatores possunt & qui dari non possunt* 34.

Quando mulier, id est, mater & avia, *tutelæ officio fungi potest* 35.

In quibus causis tutorem vel curatorem habenti tutor vel curator dari potest 36. quando scil. unus bonis pupilli administrandis sufficere non potest, aut cum tutor reipub. causa abest, vel cum remotus est vel relegatus.

Administratio tutorum.

De administratione tutorum vel curatorum & de pecunia pupilli fœneranda vel deponenda 37.

De periculo tutorum vel curatorum 38. i. quarum rerum teneantur tutores vel curatores ob tutelam curamque gestam.

Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possint 39.

Si (an) ex pluribus tutorib. vel curatoribus, unus agere pro minore vel conveniri possit 40. quando alii negligentes sunt, unus agere potest, administratione autem divisa à testatore vel Judice, non debet unus pro rebus ad alterius administrationem pertinentibus conveniri.

Ne tutor

Ne tutor vel curator vectigalia conducat 41. cum scil. tutelam exercet vel nondum redditis rationibus ne scil. pluribus in solidum bona sua obliget (quod est species falsi.)
De tutore vel curatore qui non satisdedit 42. cum satisdare teneretur, is removetur ab administratione aut ad satisdandum compellitur.
De suspectis tutoribus vel curatoribus 43. qui ab administratione removentur ex causis hoc tit. enumeratis.
De in litem, ut eam administret, *donde tutore*, olim enim dabatur, *vel curatore* 44. quo jure hodie utimur.
De eo qui pro tutore negotia gessit 45. pro tutore negotia gerit, qui tutor non utiliter nominatus est.
Si mater indemnitatem promisit 46. id est, periculum administrationis in se recepit, ejus tutoris quem filiis suis dari postulavit, an & quomodo teneatur.
Si contra matris voluntatem testamentariam *tutor datus sit* 47. filia à tutela removebitur.
Ut causa post pubertatem adsit tutor 48. Ut eam scilicet defendat, nisi si curatori instrumenta reddiderit.
Ubi pupillus educari debeat 49. apud matrem nisi ad secunda vota transierit, alias Judex arbitrabitur.
De alimentis pupillo præstandis 50. à tutore etiam si de statu ejus pendeat quæstio, quorum taxatio à Judice peti potest: quæcunque autem tutor juste eo nomine impenderit, imputabit.

Actiones ex causa tutelæ provenientes.
Arbitrium tutelæ 51. id est, de actione tutelæ, appellatur autem arbitrium, quod hujus judicii potestas sit in arbitrio judicantis, qui excussit tutelæ rationibus, ex bona fide statuit, quid tutorem pupillo præstare aut restituere oporteat.
De dividendo, à Judice vel divisa à defuncto, *tutela*, *& pro qua parte quisque tutorum conveniatur* 52.
De in litem, id est, in id quod sua interest, *juranda* 53. à pupillo, etiam in heredem tutoris.
De heredibus tutorum vel curatorum 54. conveniendis à pupillo & quatenus ei teneantur.
Si tutor vel curator non gesserit 55. tutelam vel curam quomodo, quando & quo nomine convenietur.
De usuris pupillaribus 56. pupillo à tutore solvendis ex ejus pecunia quam in usus suos convertit.
De fidejussoribus tutorum vel curatorum 57. à pupillo actione ex stipulatu conveniendis.
De contrario judicio tutelæ 58. quo tutori pupillus tenetur.

Quid liceat pupillo sub tutoribus.
De auctoritate, à tutoribus, *præstanda* 59. iis quæ à pupillis aguntur: nam sine tutore non possunt actionem remittere, esse in judicio criminali, & ita vendere ut emptor præscriptionem acquirat, ut autem authoritas præstita censeatur, sufficit, unum ex tutoribus eam præstitisse.
Quando tutores vel curatores esse desinant 60. si is cui quis adjunctus datus est, tutor esse desinat, non voluntate pupilli.
De actore à tutore seu curatore dando 61. pro rebus scil. pupilli petendis.
De excusationibus tutorum & curatorum & temporibus earum 62.
Si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus sit 63.
Si tutor vel curator reip. causa abierit 64.
De excusationibus veteranorum 65.
Qui numero librorum se excusant 66.
Qui morbo se excusant 67.
Qui ætate se excusant 68.
Qui numero tutelarum se excusant 69.
De curatore furiosi vel prodigi 70. licet majoris.
De prædiis & aliis rebus minorum sine decreto non alienandis vel obligandis 71.
Quando decreto, Prætoris vel Principis, *opus non est*, 72.
Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit 73.
Si major factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit 74.
De magistratibus, idem dicendum est de æstimatoribus patrimonii pupilli, *conveniendis* 75. in eos pupilli habent regressum excussis tamen prius tutoribus collegis & fidejussoribus.

LIB. VI.

De jure Dominorum in servos.
De servis fugitivis & libertis, mancipiisque civitatum, artificibus & ad diversa opera deputatis, & ad rem privatam vel dominicam pertinentibus 1.
De furtis & servo corrupto 2.

De jure patronorum in libertos, de quo latius *infra lib.* 7. dicetur.
De operis libertorum 3.
De bonis libertorum, & jure patronatus 4.
Si in fraudem patroni à liberto alienatio facta sit 5.
De obsequiis patrono præstandis 6.
De libertis & eorum liberis 7.
De jure annulorum aureorum, & de natalibus restituendis 8.

De jure successorum in bona defuncti, suntque successores vel Prætorii, qui bonorum possessores dicuntur.
Qui admitti ad bonorum possessionem possunt & intra quod tempus 9.
Quando non petentium partes petentibus accrescant 10. quoties unus ex iis quibus bonorum possessio defertur, vel tempore vel repudiando excluditur à bonorum possessione, ejus pars aliis accrescit.
Species.
Ex testamento.
De bonorum possessione secundum tabulas 11. defuncti scil. si modo justæ ac legitimæ fuerint quæ datur à Prætore omnibus scriptis heredibus.
De bonorum possessione contra tabulas, quam *Prætor liberis pollicetur* 12.
De bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis liberisque eorum datur 13.
Ab intestato.
Unde liberi 14. dabatur emancipatis quos Prætor ad patris hereditatem admitti voluit, cum illis qui in patria potestate manserant.
Unde legitimi, id est agnati, & *unde cognati* 15.
De successorio edicto 16. Si primi gradus agnati vel cognati omittunt vel repudiant hereditatem, eam transmittunt ad subsequentes.
De Carboniano edicto 17. quo liberis à patre in testando præteritis, & quibus fit controversia status, bonorum possessio datur contra tabulas, dilata status eorum controversia in pubertatis tempus.
Unde vir & uxor 18.
De repudianda bonorum possessione 19.
De collationibus 20. emancipati & alii liberi à patre in testamento præteriti bonorum possessionis partem à cæteris liberis & suis & scriptis avocant. An autem cogantur conferre ea bona, quæ patre communi moriente habuerunt, *hic* explicatur.

Ex jure civili qui heredes dicuntur, suntque heredes vel
Ex testamento.
De testamento militis 21. qui scil. testatur jure quodam singulari, cum alii de quibus mox dicetur, jure communi testentur.
Qui testamenta facere possunt vel non 22.
De testamentis, & quemadmodum testamenta ordinentur 23.
De heredibus instituendis, & quæ personæ heredes instituti non possunt 24.
De institutionibus & substitutionibus & restitutionibus sub conditionibus factis 25.
De impuberum & aliis substitutionibus 26.
De necessariis servis heredibus instituendis vel substituendis 27.
De liberis præteritis & exheredatis 28.
De postumis heredibus instituendis vel præteritis vel exheredandis 29.
De jure deliberandi & de adeunda vel acquirenda hereditate 30.
De repudianda vel abstinenda hereditate 31.
Quemadmodum testamenta inspiciantur, & describantur 32. id est, insinuentur.
De edicto D. Adriani tollendo, quo cavebatur, ut is qui se impossessionem mitti vellet tricesimam hereditatis reipublicæ daret, & *quemadmodum scripti heres* hodie *in possessionem mittatur* 33.
Ex quibus causis hereditas alicui auferatur.
Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit 34.
De his quibus ut indignis hereditates auferuntur, quales sunt ii qui non vindicarunt mortem defuncti, quæ res minoribus tamen non nocet, & *ad SC. Syllanianum* 35. quo cavetur ne ejus hereditas adeatur, qui interfectus est antequam habita sit quæstio de servis qui sub eodem tecto morantes domino vel periclitanti vel interfecto auxilium non præstiterunt.
De Codicillis 36.
Ex Codicillis. Ex quibus causis hereditas minuitur.
De legatis 37. legatum est donatio quædam à defuncto facta, ab herede præstanda.
De verborum, ad legata scil. pertinentium, & *rerum significatione* 38.
Si, in succedendo, *omissa sit causa testamenti* 39. ab herede qui ab intestato vel alio modo hereditatem possidere maluit, ut ita evitaret onera legatorum: adversus eum dabitur utilis actio perinde ac si ex testamento adiisset.
De indicta viduitate & lege Julia Miscella, quæ legata ex ea causa comprobat, *tollenda* 40.
De his quæ pœnæ nomine in testamento vel codicillis relinquuntur 41. quoties Testator heredem rogat, ut quid cui det, fidei committere dicitur. Et fideicommissa appellata sunt, quia nullo vinculo juris sed tantum pudore eorum qui rogabantur, continebantur.
De fideicommissis 42.
Communia de legatis & fideicommissis & de ea rem missione tollenda 43. ut hodie sufficiant legatariis actiones personales, in rem & hypothecariæ.
De falsa causa adjecta legato vel fideicommisso 44.
De his quæ sub modo legati vel fideicommissi relinquuntur 45.
De conditionibus insertis tam legatis quam fideicommissis & libertatibus 46.
De usuris & fructibus legatorum seu fideicommissorum 47. quibus legata & fideicommissa augeri solent.
Ad SC. Trebellianum, qua legata universalia minuuntur, & *de* iis quæ legata sunt *incertis personis* 48.
Ad legem Falcidiam 49. qua legandi potestas, quæ leg. 12. Tabularum infinita erat, imminuta est, caveturque ne plus legare liceat, quam dodrantem bonorum, ut sive unus heres instituatur sive plures apud eos salve pars quarta remaneat, & quidem hac lege particularia legata minuuntur.
De caducis tollendis 50. Caduca legata sunt quæ jure quidem relicta sunt & quidem personæ capaci, sed quæ post mortem testatoris ab eo ob aliquam causam in fiscum cadunt, unde caduca dicta sunt, quod fisco cedant.
Di iis liberis in infinitum scil. *qui ante apertas tabulas* patris testatoris defuncti *hereditatem transmittunt* 51. in posterum, ita ut talis hereditas non sit caduca: nam lex Pappia volebat diem legatorum cedere, non à morte testatoris, sed ab apertis tabulis. Ideoque lege Pappia qui inter mortem testatoris & apertas tabulas decedebat, ejus legatum caducum fiebat.
Quando dies legati vel fideicommissi cedit 52.
Ut in possessionem legatorum vel fideicommissorum servandorum causa mittatur, & quando satisdari debeat 53.

Ab intestato. Intestatus decedit qui aut omnino testamentum non fecit, aut non jure fecit, aut id quod fecerat ruptum, irritumve factum est: aut si ex eo nemo heres exiterit. Ex qua causa jure civili hereditates deferuntur iis personis quæ sequuntur.
De suis & legitimis liberis. Sui heredes existimantur qui in potestate morientis & vivente patre quasi domini rerum hereditariarum fuerunt, & *ex filia nepotibus ab intestato venientibus* 54.
Ad SC. Tertullianum 55. quo nunc avis & matribus etiamsi ter enixæ non sint aut quater ad liberorum etiam vulgo quæsitorum legitimam successionem vocantur, post fratres & sorores defuncti filii.

Ad SC. Orficianum 56. quo liberi matribus & aviæ ab intestato succedunt.
De legitimis heredibus 57. post suos heredes aut quasi suos leg. 12. tabul. ad agnatum proximum pertinet hereditas. Sunt autem agnati cognati per virilis sexus personas quasi à patre connati.
Communia de successionibus 58. quæ jure Prætorio & civili deferuntur. Fratri autem emancipato alter emancipatus cum altero non emancipato succedit. Privigno autem vitricus novercæ privignus, ancillæ cum qua contubernium fecit dominus, educato is qui educavit, non succedunt. Advenis peregrinis scripti ab iis heredes, vel ab intestato proximi, non eorum hospites: si desint proximi, Episcopis tradantur ut in pias causas erogentur.
De bonis maternis, à matre scilicet filio suo datis vel relictis, *vel materni generis* 59. quæ ab avo & avia, proavo & proavia maternis ad eum qui est in potestate patris deferuntur: in iis pater habet solum usumfructum, eaque in Judicio persequi potest.
De bonis quæ liberis in potestate patris constitutis vel aliàs acquiruntur & earum administratione 60. patri competente.
De hereditatibus decurionum, qui si ab intestato moriuntur nullis relictis heredibus, fiscus illi non succedet, sed curia in qua erant *naviculariorum*, quibus corpus naviculariorum, *cohortalium militum*, erant Præsidis provinciæ officiarii, quibus cohortales ejusdem provinciæ *& Fabricensium* 61. qui versabantur in publicis fabricis, quibus alii collegæ fisco excluso succedebant.

LIB. VII.

De jure Dominorum in servos & Patronorum in libertos, de quo nonnulla superius dixit libro superiori à tit. 3. ad finem octavi. In hac quæstione explicanda consideramus.

Manumissionem ipsam.

Species.

De vindicta libertate, apud prætorem & præsidem, *& apud concilium* Principis *manumissione* 1.
De testamentaria manumissione 2.
De lege Fusia Caninia tollenda 3. qua certus modus servis manumittendis constitutus erat, hodie vero cuique licet omnes servos testamento libertate donare, cum & hoc quisque inter vivos facere possit.
De fideicommissariis libertatibus 4. his verbis fieri potest, ROGO TE HERES UT STICHUM SERVUM MEUM MANUMITTAS.

Effectus.

De dedititia libertate tollenda 5. Olim non omnes qui manumittebantur, cives Rom. fiebant; non eam quam manumittens libertatem consequebantur, ut Dedititii ex lege Sentia.
De Latina libertate tollenda. qui ita manumittebantur ex lege Julia Norbana, liberi quidem vitam suam peragebant, ipso tamen ultimo spiritu simul animam atque libertatem amittebant, & quasi servorum ita bona eorum manumissores detinebant. Dicebantur Latini & Juniani, *& per certos modos in civitatem Romanam*, ut nunc eadem manumisso libertas competat quam habet manumissor, fiatque civis Romanus, *transfusa* 6.

Objecta.

De communi servo manumisso 7. servus plurium ceu communis si ab uno dominorum manumittitur, non ut jure antiquo, alteri domino accrescit, nec libertatem ab altero domino acquisitam amittit: alteri tamen domino pars ejus pretii dari debet, atque ita servus plene manumitti.
De servo pignori dato 8. an & quomodo manumitti hujusmodi servus possit?
De servis Reipub. manumittendis.
De his qui à non dominis manumissi sunt 10. hi non consequuntur libertatem tali manumissione.
Qui manumitti non possunt & ne in fraudem creditorum manumittatur 11.
Qui non possunt ad libertatem proclamare 12. damnati ad perpetua vincula, & prohibiti à testatore ne manumitterentur.
Quibus causis servi pro præmio libertatem capiunt 13. quoties scilicet necem Domini vindicarunt, falsitatem monetæ, raptum virginis militiæ desertorem detulerunt.
De ingenuis manumissis 14. non sunt libertini: natalibus enim non officit manumissio.
Communia de manumissionibus 15. quæ fiunt vel à proprietario vel usufructuario, & quo modo ita manumissus libertatem consequitur.

Ipsam actionem liberalem.

De liberali causa 16. quæ status & præjudicialis dicitur per quam quæritur an aliquis liber vel servus.
De assertione tollenda 17. si quis ex servitute in libertatem proclamaverit per se, ipse Dominum sese potest asserere, non tamen procuratorem dare. Qui autem ex libertate in servitutem, utrumque facere potest, neuter eorum tamen tenetur hodie aliquem proferre, à quo in libertatem asseratur, propter assertoris reperiendi difficultatem.
Quibus ad libertatem proclamare non licet 18. His qui se vendi passi sunt ad pretium participandum servi effecti propter delictum insigne, & qui descendunt ex latronum familia.
De ordine cognitionum 19. Quæstioni status interdum alia quæstio adjungitur, quod cum evenit, de statu servi prius quam de crimine, quod objicit, & de libertate prius quam de hereditate cognosci debet.
De collusione detegenda 20. de quo dixi in Digestis, *lib. 40. tit. 16.*
Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur 21.
De longi temporis præscriptione quæ pro libertate & non adversus libertatem opponitur 22.
De peculio ejus qui libertatem meruit 23. inter vivos manumissus peculium suum acquirit si non sit ademptum, testamento manumissus non acquirit nisi nominatim datum fuerit.
De SC. Claudiano, quo mulier libera servi alicujus cupidine & amore capta è natalium suorum ingenuitate in servitutem deducebatur *tollendo* 24. neque enim quod ab hostium ferocitate contra libertatem naturalem inductum est, ad libidinem nequissimorum hominum inferri placet.

De nudo jure Quiritum tollendo 25. apud quosdam dominos eadem jus Quiritum vel tantum in bonis reperitur. Qui servi usucapti, in jure cessi, mancipati erant, ex jure Quiritum servi erant, & manumittendo cives Romani fiebant: qui vero traditi ex causa emptionis non mancipati vel cessi ii erant in bonis emptoris, venditoris vero ex jure Quiritum, quia servi emptori acquirebant ex omnibus causis ut hic notavit Cujacius.

De jure acquirendi per usucapionem.

Causæ usucapionum.

De usucapione pro emptore vel pro transactione 26.
De usucapione pro donato 27.
De usucapione pro dote 28.
De usucapione pro herede 29.
Communia de usucapionibus 30. colonus quia non sibi sed domino possidet, non præscribit, res fisci usucapi non potest, mala fides defuncti nocet successori.

Forma.

De usucapione transformanda, melius dixisset reformanda, *& de sublata differentia rerum mancipi & nec mancipi* 31. usucapionem tantum in Italicis soli rebus veteres admittebant, & eam quidem biennii spatio: mobilium vero anno: in provincialibus vero excludebant. Hanc primam partem reformat Justinianus, nec patitur rem ullam immobilem vel soli præscribi nisi decennio, vicennio, triennio, mobilem vero nisi triennio, idque in provincia quoque, si modo bona fides adfuerit.
De acquirenda & retinenda possessione 32. id est, per quas personas & quomodo acquiratur.
De præscriptione longi temporis decem vel viginti annorum 33.
In quibus causis cessat longi temporis præscriptio 34.
Quibus non objicitur longi temporis præscriptio 35.
Si adversus creditorem præscriptio, longi temporis scilicet, *opponatur* 36.
De quadriennii præscriptione 37.
De rei dominicæ, id est, Cæsaris Reip. *vel templorum vindicatio temporis præscriptione*, quantumvis longi temporis scil. *submovetur* 38. id est, impeditur.
De præscriptione triginta vel quadraginta annorum 39.
De annali exceptione Italici contractus, quem circa multæ altercationes oriebantur, *tollenda & de diversis temporibus & exceptionibus & præscriptionibus & interruptionibus earum* 40. olim personales actiones in provinciis perpetuæ erant, nec præscribebantur: in Italia anno præscribi poterant. Hodie anno tricesimo præscribi debent, non tamen interrupto.

De jure acquirendi per alluvionem.

De alluvionibus & paludibus & pascuis ad alium statum translatis 41.

De jure acquirendi per sententiam, per quam etiam mittimur in possessionem, quæque inter genera possessionum numeratur. Sententiæ autem sunt earum personarum, quæ sequuntur.

De sententiis Præfectorum Prætorio 42.
Quomodo & quando Judex sententiam proferre debeat, præsentibus partibus vel una parte absente 43.
De sententiis ex periculo, alii legunt ex breviculo, *recitandis* 44. non enim sufficit sententiam describi, nisi legatur, periculum hic significat libellum aut tabellam in qua sententia præscripta erat.
De sententiis & interlocutionibus Judicum 45.
De sententiis quæ sine certa quantitate proferuntur 46.
De sententiis quæ pro eo quod interest proferuntur 47. in omnibus casibus qui certam habent quantitatem, hoc quod interest, dupli quantitatem non debet excedere: in iis qui incertam, non licet in infinitum computationem reducere, sed Judex requiret quod revera damnum sit: nam hæ pœnæ tantum modo exigi debent, quæ & moderatæ sunt & legibus comprehensæ, quæ discretio in lucro æstimando habenda est.
Si non à competenti Judice judicatum esse dicatur 48.
De pœna Judicis qui male judicavit vel ejus qui Judicem vel adversarium corrumpere curavit 49.
Sententiam, in qua ea quæ in sententia esse debent, servata sunt, *rescindi non posse* 50.
De fructibus & litium expensis 51.
De re judicata 52. & ejus effectibus.
De executione rei judicatæ 53.
De usuris rei judicatæ 54.
Si plures una sententia condemnati sint 55. quomodo fiat in eos sententiæ executio.
Quibus res judicata non nocet 56.
Comminationes, epistolas, programmata, id est, edicta Judicis contra latitantem proposita, *subscriptiones auctoritatem rei judicatæ non habere* 57.
Si ex falsis instrumentis vel testimoniis judicatum sit 58.
De confessis 59. qui habentur pro judicatis.
Res inter alios actas vel judicatas, extra judicium, *aliis non nocere* 60.
De relationibus 61. à Judice ad Principem faciendis, si quis Judicum dixerit esse referendum ante sententiam ad Principem, nihil pronuntiabit.
De appellationibus & consultationibus 62. Appellatio est Jurisdictionis inferioris Judicis per invocationem superioris rite facta suspensio, fitque corrigendæ iniquitatis aut imperitiæ in Judicio causa; interdum etiam ad opponendum quod oppositum non fuit, & ad probandum quod non probatum fuit, impeditque executionem primæ sententiæ: consultatio vero hic significat relationem Judicis ad Principem, ut quid statui velit, definiat.
De temporibus & reparationibus appellationum seu consultationum 63. Reparatio hic significat instaurationem lapsi & amissi temporis.
Quando provocare non est necesse 64.
Quorum appellationes non recipiuntur 65.
Si pendente appellatione mors intervenerit 66.
De iis qui per metum Judicis non appellaverunt 67.
Si unus ex pluribus appellaverit 68. sententia in causa appellationis lata pro uno, aliis prodest.
Si de momentanea possessione fuerit appellatum 69.
Ne liceat in una eademque causa tertio provocare, vel post duas sententias Judicum, quas definitio Præfectorum roboraverit, eas retractare 70.
Qui bonis cedere possunt 71. Ut condemnatis per appellationem subveniri potest, ita per bonorum cessionem.

De bonis

UAB Biblioteca de Ciències Socials

De bonis autlocandis Judicis possidendis & de separationibus bonorum 72. petunt enim saepissime creditores hereditarii bona defuncti sui debitoris separari à bonis heredis adversus creditores ejusdem heredis.

De privilegio fisci 73. Fisci privilegium est, ut bona secum contrahentis tacite ei sint obligata, & exteris creditoribus saepissime praeferatur.

De privilegio dotis 74. citra hypothecam scil.

De revocandis iis quae in fraudem creditorum alienata sunt 75.

LIB. VIII.

Praetoris.

De interdictis 1. Interdicta erant formae atque conceptiones verborum, quibus Praetor aut jubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat: quod tunc maxime fiebat, cum de possessione aut quasi possessione, veluti usufructu, servitute, & alio jure corporali agebatur.

Redduntur autem interdicta vel ex causa

Privata, sumique vel

Adipiscendae possessionis.

Quorum bonorum 2. est adipiscendae possessionis causa interdictum accommodatum bonorum possessori, id est, ei qui declaravit apud Magistratum se talem esse qui posset ac vellet jure Praetorio amplecti hereditatem, cujus vis ac potestas haec est, ut quod ex iis bonis quorum possessio alicui data est, quisque pro herede aut pro possessore possideat, id ei cui bonorum possessio data est, restituere debeat. Pro herede autem possidet qui falso se heredem putat: pro possessore vero qui nullo jure aut titulo temere occupat hereditatem defuncti. Hoc igitur interdictum mihi competet ad adipiscendam nunc primum possessionem. Quorum bonorum, ex edicto Praetoris mihi possessio data est.

Quorum legatorum 3. Datur hoc interdictum heredi adversus eum qui sua authoritate rem sibi testamento relictam occupavit sine voluntate aut ratihabitione heredis vel bonorum possessoris, quorum interest non ita occupari legata propter detrahendam ex iis Falcidiam.

Recuperandae.

Unde vi 4. est recuperandae possessionis interdictum, quod quidem datur ei qui ex possessione fundi vel aedium vi dejectus est: & appellatur, Unde vi, quia his verbis significatur causa propter quam interdictum redditur.

Si per vim vel alio modo absentis perturbata sit possessio.

Retinendae.

Uti possidetis 6. est retinendae possessionis interdictum, datur cum ab utraque parte de proprietate alicujus rei controversia sit: & in eo Praetor decernit, ut unusquisque possideat, uti possedit, donec de jure possessionis definiatur. Datur pro rebus fundi vel immobilibus, Utrubi pro mobilibus.

Exhibitoris.

De tabulis exhibendis 7.

De liberis exhibendis, eum deducendis & de libero homine exhibendo 8.

De precario, quo dominus rem suam utendam concedit, alteri ejus usum precibus petenti, eique datur adversus eum, qui rem precario datam habet, ut scilicet res precario data restituatur, & *Salviana interdicta* 9. quo dominus praedii pro conservando jure suo & ne defraudetur pensione, vult adipisci possessionem earum rerum, quae illi obligatae penes conductorem multis argumentis suspectum tutae non sunt, vel quas ad alios jam tranlulit. Ob eam causam proposita quoque est actio serviana, qua quis de rebus coloni, quae pignoris jure pro mercedibus fundi ei tenentur exigitur, utilius tamen est Salviano uti, quod solum possessorium est adipiscendae possessionis neque exigit ullam probationem, de jure debitoris, qui rem obligavit: cum alioqui in Serviana docere oporteat rem pignoratam fuisse in bonis debitoris.

De aedificiis privatis 10.

De novi operis nuntiatione 11.

Publica.

De operibus publicis 12.

De rationibus operum publicorum, & de patribus civitatum 13. cura hujusmodi rationum ad curatorem Reipub. sive patrem civitatis pertinet: non ad Praesidem provinciae.

De Jure quod in rebus alienis habemus.

De pignoribus & hypothecis 14. pignora autem contrahuntur vel conventione tacita vel expressa, vel ex aliis causis.

In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur 15.

Si aliena res pignori data sit 16.

Quae res pignori obligari possint, vel non & qualiter pignus contrahatur 17.

Qui potiores in pignore habeantur 18. jure suo, ut mulier, prior tempore, Respub. &c.

De iis qui in priorum creditorum locum succedunt 19. qui alterius beneficio potiores censentur.

Si antiquior creditor pignus vendiderit 20. & ab eo pignus emero, à posteriori creditore conveniri non possum.

Si communis res pignori data sit 21. non potest pignus teneri nisi pro una parte.

Quomodo ex aliis causis quam ex conventione partium pignus contrahatur.

De Praetorio pignore & ut in actionibus debitorum missio praetorii pignoris praecedat 22.

Si in causa judicati pignus captum sit 23.

Si pignus pignori datum sit 24.

De partis pignoris, id est, ancillae pignoratae, & *unius earum* 25.

De remissione pignoris 26.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri posse 27.

De distractione pignorum 28.

Debitorem venditionem pignoris impedire non posse 29.

Si vendito pignore agatur 30.

De luitione pignoris 31. Luere est solutra pecunia liberare. Unus heredum debitoris partem suam solvens, non liberat pignus.

Si unus ex pluribus heredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti solverit vel acceperit 32.

Si pignoris conventionem numerata pecunia secuta non fuerit 33. datur ei, cui pecunia non est numerata, actio ad pignus repetendum.

De jure dominii impetrando 34. id evenit, quoties pignus emptorem non reperit, & creditor ob eam causam pignus sibi adjici postulat.

De pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoribus rescindenda 35. Pactum legis commissoriae est ut nisi solvatur intra certum tempus creditori pecunia, pignus illi committatur & ejus sit.

De jure quo actiones civiles, de quibus multa superius diximus, excludimus.

De exceptionibus, seu praescriptionibus 36.

De litigiosis 37. quorum nomine nobis competit exceptio.

De jure quo negotia & civiles actiones confirmamus, vel tollimus, confirmamus his quae sequuntur.

De contrahenda & committenda stipulatione 38.

De inutilibus stipulationibus 39.

De duobus reis stipulandi & promittendi 40.

De fidejussoribus & mandatoribus 41.

Tollitur obligatio multis modis, sed his praesertim qui sequuntur.

De novationibus & delegationibus 42. Novatio est cum interventu novae personae, nova nascitur obligatio, & prima tollitur in posteriorem translata.

De solutionibus & liberationibus 43. solutione ejus quod debetur, tollitur obligatio.

De acceptilationibus 44. acceptilatio ab acceptum ferendo dicitur, estque imaginaria solutio, qua verbis facta obligatio, aliis verbis dissolvitur.

De exceptionibus 45.

Creditorem exceptionem pignoris non debere 46.

De jure parentum in liberos.

De patria potestate 47.

De adoptionibus. 48.

De emancipationibus liberorum 49.

De ingenuis liberis 50.

De postliminio reversis & redemptis ab hostibus 51.

De infantibus expositis liberis & servis & de iis qui sanguinolentas nutricules acceperunt 52.

De jure non scripto.

Quae sit longa consuetudo 53. hic de consuetudinis authoritate, vi & effectu traditur.

De donationibus 54.

De donationibus quae sub modo vel conditione vel certo tempore conficiuntur 55.

De revocandis donationibus 56.

De donationibus causa mortis 57.

De infirmandis poenis caelibatus, poena caelibatus olim erat in viris vel mulieribus ex lege. Julia & Pappia nequid ad eos ex aliorum testamentis transmitteretur, nisi intra 100. dies matrimonium contraherent, & *orbitatis*, orbus liberis ex testamento plusquam semissem capere non poterat, alius fisco cedebat, & *de decimariis sublatis* 58. per legem enim Papp. statutum erat ut decima pars eorum quae relinquebantur uxori à viro vel è converso fisco applicaretur, si non essent liberi ex eo matrimonio: hodie si quid alter alteri reliquit, solidum capere poterit atque ac si filium superstitem haberet vel amisisset.

De jure liberorum 59. ut conjuges ex testamento inter se solidum caperent, requirebatur ut liberos suscepissent: postea jus tot liberorum, quot sufficiebant ad obtinendam aliis capacitatem, à principibus peti & impetrari solitum fuit per eos qui neque liberos haberent neque amisissent, ut ita solidum conjugium alter ab altero consequeretur: quod jus omnibus hoc tit. concessum est, ut à nemine posthac jus liberorum peti debeat.

LIB. IX.

De criminalibus judiciis: nam superius lib. 2. de civilibus egimus.

De iis qui accusare non possunt 1.

De accusationibus & inscriptionib. 2. Jura civilia nolunt quemquam admitti ad accusandum de crimine, nisi prius se obstrinxerit ad subeundam poenam cui accusatus victus subjiceretur, si succumbat Judicio. Quae obstrictio vocatur inscriptio. incumbere autem est accusationi subscribere, summaque nomen libello accusationis ascribere: item nisi datis fidejussoribus de lite prosequenda exverit quod hodie non ita observatur. Inquisitio vero fit quando Judex ex suo officio de crimine alicujus inquirit.

De exhibendis & transmittendis reis 3. ut sc. exhibeantur quo accusari & his contestari eum his possit, & remittantur ad proprium forum in quo crimen admiserunt.

De custodia reorum 4.

De privatis carceribus inhibendis 5.

Si reus vel accusator mortuus fuerit 6. pendente accusatione accusatio tamen non est abolita quo ad exteros qui ejusdem criminis postulati sunt.

Species.

Si quis Imperatori maledixerit 7.

Ad leg. Juliam majestatis 8. Majestatis rei sunt qui & Principis reipublicae & caput & statum labefactare conantur.

Ad leg. Juliam de adulteriis & stupro 9.

Si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit 10.

De mulieribus quae se proprios servis injunxerunt 11.

Ad leg. Juliam de vi publica vel privata 12.

De raptu virginum, viduarum, sanctimonialium 13.

De emendatione servorum 14.

De emendatione propinquorum 15.

Ad leg. Corneliam de sicariis 16.

De iis qui parentes vel liberos occiderunt 17.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

- *De maleficis & mathematicis & cæteris similibus* 18. appellatione mathematicorum non sunt accipiendi qui syderum motus, positiones, & qui ex illis sequantur effectus & influxus inquirunt: sed qui præscientiam futurorum sibi arrogant ex observationibus potius superstitiosis quam probabilibus: quales sunt magiæ professores.
- *De sepulchris violatis* 19. sepulchrum violat qui illud deformat aut ex eo aliquid surripit.
- Furtorum genera.
  - *Ad legem Fabiam de plagiariis* 20. Plagiarii sunt qui sine vi, dolo malo scientes abducunt ingenuos aut liberos homines, & vendunt pro servis aut supprimunt, vel qui servos aliorum subducunt, & fugam persuadent, aut fugitivos celant: hujus pœna est capitalis.
  - *Ad leg. Juliam Fiscellam* 21. qua liberrimæ conditionis homines prohibentur honores & dignitates ingenuorum usurpare, nisi jus aureorum annulorum à Principe impetraverint.
  - *Ad leg. Cornelium de Falsis* 22. Falsarius is est qui imitatione veri compendium suum alterius dispendio per dolum quærit.
    - *De iis qui sibi adscribunt in testamento* 23.
    - *De falsa moneta* 24. nam & ipsarum rerum depravatione falsum committitur. Cæterum monetam corrumpentis pœna est crematio.
    - *De mutatione nominis* 25. in alterius fraudem.
  - *Ad legem Iuliam de ambitu* 26. qua coërcetur eorum ambitio qui pecunia suffragia sibi comparant ad obtinendas dignitates.
  - *Ad legem Iuliam repetundarum* 27. qua puniuntur hi qui prætextu publicæ potestatis amplius quiddam quam illis jure debetur per comminationem extorquent: quæ pecuniæ ab iis repeti possunt, & Concussores appellantur.
  - *De crimine peculatus* 28. quo tenentur qui publicas pecunias surripuerunt.
  - *De crimine sacrilegii* 29. hujus pœna capitalis.
- *De seditiosis & de his qui plebem contra Reipub. audent colligere* 30.

Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eadem exerceri possit 31.

- *De crimine expilatæ hereditatis* 32. id est, rei quæ sine domino est, pœna arbitraria est.
- *De bonorum raptorum* 33.
- *De crimine stellionatus* 34. quo tenetur is qui rem aliquam pluribus pignorat & cæt. hoc crimine notantur delinquentes ubi specialis titulus criminis deficit. hujus pœna est extraordinaria.
- *De injuriis* 35. quidquid in alterius contemptum fit, injuriam vocamus. fit autem injuria re, verbis, literis, affectu: æstimatur, & crescit pro ratione personarum: dissimulatione tollitur.
  - *De famosis libellis* 36. si quis ad infamiam alicujus libellum aut carmen aut historiam scripserit, composuerit, ediderit, vel dolo malo fecerit quo quid eorum fieret, injuriam fecisse dicitur.
- *De abigeis* 37. quo crimine tenetur is qui ex pascuis animalia abigit vel surripit.
- *De Nilo aggeribus non rumpendis* 38. quia Nilo flumine agros suos irrigant Ægyptii pœna ustulationis in eum lata est qui Nili aggeres ruperit.
  - *De iis qui latrones vel aliis criminibus res occultaverunt* 39. pari pœna puniuntur criminis rei eorumque receptores.
- *De requirendis reis* 40. absentibus scil. qui si citati non comparent, bona eorum annotabuntur.
- *De quæstionibus* 41.
- *De abolitionibus* 42. Abolitio est venia omittendæ accusationis, quam petit accusator à Judice, in cujus officio accusationem instituit: aliæ accusatores ab accusatione desistentes incidunt in Turpillianum: alii ita definiunt ut sit Abolitio accusationis institutæ per sententiam interlocutoriam peremptio.
  - *De generali abolitione* 43. quæ scil. fit vel à Principe vel ratione cujusdam solennitatis, abolitione non infamia criminis tollitur, sed pœna.
- *Ut intra certum tempus criminalis quæstio terminetur* 44.
- *Ad SC. Turpillianum* 45. quo tenetur is qui non cunctatione aut negligentia, sed quadam animi destinatione ab accusatione desistit.
- *De Calumniatoribus* 46. Calumniator is est qui falsa crimina scienter alicui objicit.
- *De pœnis* 47.
  - *Ne sine jussu Principis certis Judicibus liceat confiteare* 48.
  - *De bonis proscriptorum seu damnatorum* 49.
  - *De bonis eorum qui sibi mortem consciverunt.* 50.
- *De sententiam passis & restitutis à Principe* 51.

DE RATIONE ORDINIS IN LIBRIS INSTITUTIONUM. A JURIS-CONSULTO SERVATI.

PRoœmium, sive constitutio, has Institutiones confirmans.

LIBER PRIMUS.

De Justitia & jure 1. Quid Justitia, & Jurisprudentia, de methodo Jutis discendi & docendi: item de præceptis & objectis juris seu de publico & privato.

Species,

- *De jure naturali, gentium, & civili* 2. jus naturale est omnium animalium 1. gentium, omnium hominum: civile non omnium sed Romanorum vel alicujus civitatis 2. 3. quod est vel scriptum vel non scriptum 4. scripti species sunt lex, quæ ab universo populo 5. Plebiscitum quod à plebe 6. Senatusconsultum quod à Senatu 7. Constitutiones Principum quæ à Principe 8. Edicta quæ vel à Prætore vel ab Ædilibus curulibus constituuntur 9. Responsa prudentum 10. non scriptum ex longo usu venit 11. 12. naturalia omnium gentium non mutantur: civilia jura aut tacito aut expresso consensu mutari possunt 13.

Objecta.

Personæ. §. *fin.*

- Servæ,
  - *De jure personarum* 3. hic agit de servis: omnes liberi sunt vel servi 1. quid libertas 2. quid servitus 3. τὸ μὴ servi 4. causæ servitutis 5. servorum idem status.
- Liberæ.
  - *De ingenuis* 4. Ingenuus est qui ut natus est liber est 1. nec officit igitur ei in servitute & manumissum fuisse.
  - *De libertinis* 5. Libertini sunt qui ex justa servitute manumissi 1. multis modis acquiritur 2. quolibet loco vel tempore 3. hodie omnes libertate donati cives fiunt Romani, & eadem qua qui manumittunt, fruuntur libertate, sublata Dedititiciorum, & Latinorum conditione, de quibus diximus 7. Cod. 5. 6.
    - *Qui & ex quibus causis manumittere non possunt* 6. alii legunt *non licet*. Non licet autem in fraudem creditorum manumittere 1. ei licet qui solvendo non est servum heredem instituere, ut ejus potius quam defuncti nomine creditoribus satisfiat, distractis scil. ejus servi bonis non defuncti 2. nec requiritur ad hoc ut sit liber fieri libertatis mentionem 3. in fraudem manumittit qui animum fraudandi habuit 4. item minori annis viginti non licet inter vivos manumittere servos, nisi apud Consilium ex justis causis 5. 6. 7. Testamento vero ei qui 18. ætatis annum attigerit, *fin.*
      - *De leg. Fusia Caninia tollenda* 7. morientibus licet integram familiam manumittere.

De his, personis quæ sui vel alieni juris sunt 8. Hic tractat de servis, & his qui sunt alieno & dominorum juri subjecti: hodie sublata est vis ac potestas vitæ & necis dominorum in servos, etiam atrox in eos injuria.

De personis, quæ alieno juri, parentum scil. subjecti sunt ut Liberi.

- *De patria potestate* 9. Jus patriæ potestatis ac parentum in filios, Romanis in quibusdam casibus peculiare erat. Fit autem quis pater is causis quæ sequuntur.
  - *De nuptiis* 10. hic explicat inter quas personas prohibitæ sunt nuptiæ, & quomodo oblatione curiæ & legitimatione jus patriæ potestatis consequamur.
  - *De adoptionibus* 11. Ejus species Arrogatio & Adoptio 1. 2. 3. Hic tractat de effectibus adoptionum 4. 10. 13. quando arrogatio fieri debeat 5. qua ætate quis adoptare possit 6. in cujus locum 7. 8. cujus consensus requiratur 9. qui adoptare 11. 12. & adoptari possint, *fin.*
- *Quibus modis jus patriæ potestatis solvitur* 12. morte patris, deportatione, relegatione non item: servitute pœnæ, dignitate, captivitate non amittitur, sed est in suspenso propter jus postliminii: emancipatione, quæ ut fiat hic explicatur: adoptione.

De pupillis & eorum tutoribus, & Curatoribus.

Species

- Testamentaria.
  - *De tutelis* 13. Hic explicatur definitio 1. & etymon Tutelæ & Tutoris 3. Cæterum testamento pater tutores dare solet liberis in potestate, & impuberibus 4. posthumis 5. & emancipatis 6.
  - *Qui testamento tutores dari possunt* 14. pater vel filiusfamilias 1. servus proprius 2. furiosus & minor viginti quinque annis & quomodo 3. quousque, pure, conditionaliter, & quando 4. Damnis autem non causæ & rei, sed personæ 5. Tutor autem filiabus vel filiis datus posthumis: liberis vero, nepotibus etiam: posteris omnibus descendentibus censetur datus.
- Legitima.
  - *De legitima agnatorum tutela* 15. Agnati sunt cognati per virilis sexus personas nobis conjuncti.
    - *De capitis diminutione* 16. Hic explicatur quid sit capitis diminutio, id est, mutatio. Caput hic libertatem, jus civitatis & familiæ, significat non membrum ac partem corporis 1. Maxima, & civitatem & libertatem 2. Media civitatem tantum 3. Minima neutrum, sed statum solum tollit 4. Caput autem non minuitur manumissione 5. dignitatis mutatione 6. Cæterum ad proximioris gradus agnatos tutela pertinet 8.
  - *De legitima patronorum tutela* 17. patroni & eorum liberi consequuntur suorum libertorum tutelam.
  - *De legitima parentum tutela* 18. parentes filiorum emancipatorum tutelam consequuntur.
  - *De fiduciaria tutela* 19. fratrum emancipatorum & impuberum fratres majores natu tutelam consequuntur, qui fiduciarii Tutores appellantur 1.
- Dativa.
  - *De Attilianis tutore & eo qui ex leg. Julia & Titia dabetur* 20. his scil. quibus nullus tutor erat 1. aut erat quidem sed conditionis & diei eventus, quo datus erat, pendebat: vel quia nondum hereditas fuisset adita 2. aut tutor datus captus erat ab hostibus 3. dari tamen tutores vel curatores solent ex inquisitione, interdum cautione exacta rem salvam pupillis fore, alias periculo suo magistratus eos dederit 4. 5. 6. Finita vero tutela tutor rationem reddere cogetur.

De

De authoritate tutorum 21. sine tutore obligari pupillus non potest: etsi obligare alios sibi potest 1. non tamen hereditatem bonorum, possessionem, fideicommissum quamvis lucrosum adire & suscipere potest 2. tutorque in ea interponenda præsens esse debet 3. hujus tamen authoritas non requiritur in Judicio quod habiturus est cum pupillo 4.

Contraria.

Quibus modis tutela finitur 22. pubertate pupilli 1. capitis diminutione 2. eventu conditionis 3. morte 4. maxima capitis diminutione tutoris 5. tempore finito ad quod datus est tutor 6. quoties tutor ab ea vel remotus est vel excusatus 7.

Affinia.

De curatoribus 23. dantur puberibus minoribus 1. furiosis & prodigis majoribus 2. mente captis, surdis, mutis, & perpetuo morbo laborantibus 3. pupillis si eorum legitimus tutor non sit idoneus 4.

De satisdatione tutorum vel curatorum 24. satisdare de indemnitate pupilli coguntur omnes præter testamentarios & datos ex inquisitione 1. inter testamentarios tamen, & datos ex inquisitione qui satisdationem offerat, ceteris præfertur ad administrandum: si nullus eorum satisdationem offerat, quem major pars tutorum elegerit, is geret: si dissentiunt in electione, Prætor eliget 2. & in tutores & in eos qui satisdationem accipiunt, pupillis datur actio, id est, in magistratus 3. excepto Præfecto urbi, Prætore & Præside 5. *nisi* vero caveriat tutores, pignus dare tenentur 4.

De excusationibus tutorum vel curatorum 25. aliquis excusatur à tutela gerenda numero trium vel quatuor liberorum naturalium tamen & superstitum, nisi in bello ceciderint 1. si res fisci administrat 2. si Reipub. causa abest 3. potestate ceu imperio vel munere publico 4. si litem cum pupillo habeat 5. tribus oneribus tutelæ vel curæ 6. propter paupertatem 7. & adversam valetudinem 8. imperitiam literarum pingendarum vel legendarum 9. si à testatore tutelæ periculosæ per inimicitias datus sit 10. item si testatori nondum reconciliatus 12. si ab eodem status controversiam passus fuerit 13. si major septuaginta vel minor vigintiquinque annis 14. si miles 15. si Grammaticus Rhetor & Medicus in patria 16. si tutelam pupilli gesserit, à cura ejusdem excusari potest 17. ut maritus ab uxoris cura 20. non excusabitur etsi is afferat patri pupilli se ignotum 11. & pollicitum tutelæ administrationem 10. intra quinquaginta dies si intra centesimum lapidem fuerint & sciverint se tutores datos excusationem proponent, si ultra, vide § 17. falsa allegatione excusatus non liberatur à tutela 21. & datus, universo patrimonio datus esse creditur 18.

De suspectis tutoribus vel curatoribus 26. Suspecti crimen ex leg. 211. tabul. descendit 1. de quo Prætor, Præses, Legatus & Proconsul cognoscunt 2. omnesque fieri suspecti possunt 3. & ab omnibus suspecti postulari etiam mulieribus, & quidem externis si modo propensæ pietatis cognoscantur 4. non tamen à suis impuberibus tutores possunt postulari 4. & suspectus is est qui non ex fide tutelam gerit 5. ob solum dolum remotus sit famosus 6. suspecti postulatus non administrabit 7. quod crimen morte finitur 8. si tutor absit quominus pupillo alimenta decernantur, pupillus in possessionem bonorum ejus mittetur, quæ & distrahi poterunt, eoque nomine etiam removebitur à tutela 9. punitur etiam si falso dicat alimenta decesse & si pecunia ministeriam tutelæ acquisivit 10. ut libertus fraudulenter tutelam administrans 11. hi omnes etiam si satis offerant removendi: paupertas vero non facit suspectum 12.

LIB. II.

Res.

De rerum divisione, & acquirendo, jure gentium, *ipsarum dominio* 1. resalix sunt in nostro patrimonio, aliæ extra 1. ut ea quæ naturali jure communia sunt, veluti aër, mare, &c. 2. ut ea quæ publica, qualia sunt flumina, &c. 3. & litus 4. 6. & ripæ 5. ut quæ universitatum sunt communia 7. ut quæ nullius sunt, veluti res divini juris 8. quæ vel sacræ 9. vel religiosæ 10. vel sanctæ sunt 11. singulorum autem fiunt & nostri patrimonii, jure gentium vel civili 12. gentium, feræ, bestiæ, volucres, pisces, quæ nullius sunt, & fiunt primi occupantis 13. nec sufficit feram fuisse vulneratam 14. apes etsi feræ, nostræ non sunt priusquam alveo includantur, & si examen ex nostro evolaverit, si tamen in conspectu non sit, fiet occupantis 15. pavones, columbæ, cervi, & animalia quæ ex consuetudine abire & redire solent, si revertendi consuetudinem deseruerint, fiunt occupantium 16. aliud in gallinis & anseribus: qui enim lucrandi animo ea animalia detinebit furtum committet 17. item jure gentium sunt in nostro patrimonio ea quæ ex hostibus capimus 18. quæ in litore *invenimus* 19. quæ ex nostris animalibus nascuntur 20. quod agro nostro per alluvionem adjectum 21. non quod vi fluminis ex alterius prædio allatum, nisi radices in nostro egetit 22. Primi quoque occupantis erit insula in mari nata: fluvialis vero si in medio fuerit confinium communis pro rata erit: sin citra, proximiorum erit, nisi flumen agrum ipsum insulam effecerit 23. Idem jus est in alveo fluminis exsiccato, quod in insula diximus 24. ager autem alicujus à flumine in alveum mutatus, publicus est, recessu fluminis confinium: meus tamen manebit ager, qui tantum erit inundatos 25. Qui ex aliena materia & sua speciem novam fecerit, si species ad priorem materiam reduci potest, ad suum dominum materia revertetur: sin minus, ejus qui fecit, erit 26. Purpura quoque vestimento cedit, cui intexta est: furto tamen & condictione tenebitur qui hoc fecit 27. Materiæ similes aut diversæ dominorum voluntate aut fortuito confusæ, ut liquida & metalla, eorum sunt communes 28. idem jus est si consensu mutuo res commixtæ sint, ut aridæ: si casu, non item 29. quod de purpura diximus, locum habet in eo qui ex aliena materia in suo solo ædificavit 30. vel ex sua in alio sciens, seu bona fide, sumptus enim repetet 31. Quod & locum habet si aliena planta in meo, vel mea in alieno posita radices egerit: cedit enim solo 32. In satis idem dici oportet 33. Et in iis quæ in aliena chatta & membrana scripta sunt 34. aliud omnino erit in tabula, quæ etsi alienæ picturæ & ei qui pinxit cedit: pictor tamen domino tabulæ tenebitur 35. sic emptor vel possessor bonæ fidei fructus perceptos lucratur: malæ fidei non item 36. sed usufructuarius tantum perceptos fructus lucratur 37. Partus autem ancillæ fructuum appellatione non continebitur 38. fructuarius vero ad instar boni patrisfamilias in locum demortuæ, ovis, vineæ, arboris aliam substituet 39. Thesaurus cedit ei qui in suo vel sacro & religioso fortuito tamen invenit, si in alieno qualicunque & fortuito, dimidium tantum ejus consequetur 40. Traditione quoque à domino facta animo transferendi res nobis acquiruntur 41. quod si ante ex alia causa translata, ut puta deponendi animo, sive traditione & nuda voluntate, ut puta si quis donare velit, res acquireretur 42. sic traditione clavium transfertur proprietas mercium in horreo repositarum 43. acquirimus quoque missilia, etsi domini in incertam personam collata sit voluntas 44. & rem pro derelicto habitam, id est, mente abjectam à domino, ut in numero rerum suarum non esset: pro derelicto autem non censetur quod in tempestate levandæ navis causa ejicitur, aut de rheda currente non intelligentibus dominis cadit.

De rebus corporalibus, quæ sui natura tangi possunt, & *incorporalibus* 2. quæ tangi non possunt ut jura & servitutes.

De servitutibus rusticorum & urbanorum prædiorum 3. Jus rustici prædii consistit in itinere, actu seu facultate agendi jumentum vel vehiculum, via & aquæ ductu 1. & quorundam opinione, aquæ haustu, pecoris ad aquam appulsu, jure pascendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ 3. Jus vero urbani prædii ædificiis inhæret, sive urbanis, sive villaticis, ut Tigni in parietem vicini immittendi, &c. 2. Prædiorum jura vocantur quia sine prædiis constitui non possunt 4. & pactione, stipulatione vel testamento constituuntur 5.

De usufructu 4. qui jus est rebus alienis utendi fruendi salva earum substantia, quibus sublatis perit 1. à proprietate differt. pacto & stipulatione acquiri 2. & rerum omnium esse potest, etiam earum quæ usu consumuntur, & pecuniæ, quibus duobus casibus usufructuarius cavere tenetur de iis restituendis 3. finitur morte usufructuarii, maxima & media capitis diminutione, si per modum eo quis non utatur, si tempus sub quo relictus est, finitum: si acquisitus proprietas, aut si proprietario cedatur: intertitu rei 4. & finito usufructu res ad proprietarium redibit 5.

De usu & habitatione 5. Usus, ut usufructus acquiritur & finitur 1. minus tamen juris in usu quam in usufructu fundi 2. adium 3. servi & jumenti 4. & pecorum 5. habitatio vero nec usus est, nec usufructus, sed quasi proprium aliquod jus 6.

Quibus modis legitimo & civili jure res acquiruntur. § *fin.* servitutes reales & personales, de quibus diximus, vel teste Justiniano, pactis vel testamento & stipulationibus acquiuntur, quæ ratione formæ juris sunt civilis. Potuissem igitur vel commode in hunc tractatum rejici.

Acquiuntur igitur

Res singulæ his modis,

De usucapionibus & longi temporis præscriptionibus 6. res mobiles per triennium, immobiles decennio inter præsentes, viginti annis inter absentes, ubique usucapiuntur, & earum dominium juste acquiritur 1. nisi res fuerit extra commercium, ut res divini juris, & servus fugitivus 2. nisi res furto vel vi possideatur, & ab hujusmodi possessore, sciente tamen transferatur, quod locum non habet in eo qui loci vacantis possessionem scienspropter absentiam aut negligentiam domini aut defectum heredis sine vi nactus est, & alteri tradidit 3. &c.

De donationibus 7. quæ sunt vel mortis causa vel non 1. illæ sunt propter mortis suspicionem, legatis per omnia comparatæ 2. Donatio vero quæ non mortis causa fit & quæ inter vivos appellatur si perfecta sit, id est, si donator scripto aut sine voluntatem suam manifestaverit, remere revocari non potest, immo tradendi necessitas incumbit donatori, nisi ob vitium ingrati. Ceterum donatio non excedens quingentos solidos sine insinuatione valebit 3. genus quoque inter vivos donationis est ea quæ olim ante nuptias, hodie propter nuptias vocatur, quæ etiam constante matrimonio augeri & minui potest 4.

De Jure accrescendi, quo communis servus ab uno dominorum manumissus alterius domini fiebat, nec liberatem consequebatur, hoc jus sublatum est, si tamen alteri domino pretium servi secundum partem dominii datum sit servi servus liberabitur. *fin.* §.

Quibus alienare licet vel non licet 8. maritus res soli uxoris alienare neque obligare potest etiam uxore consentiente 1. Sed voluntate debitoris creditor pignus alienare poterit 2. pupillo nec alienare nec mutuum dare, nec solvere licet, sine tutoris authoritate, at si ei solutum erit pecuniamque salvam apud se habuerit, aut ex ea locupletior factus si debitum petierit, doli exceptione submovebitur 3.

Per quas personas cuique acquiritur 9. Si filius in potestate quid ex re patris acquisiverit, totum, si ex alia causa solus usufructus patri acquiritur 1. 2. si vero emancipatus, pater, pro tertia parte dominii in rebus acquirendis ab emancipato, quam olim retinere poterat, dimidiam nop dominii rerum, sed usufructus retinebit 3. per servos quoque nostros ex qualibet causa etiam inscitis nobis acquiritur 4. per usufructuarios vero id tantum quod vel suis operis, vel ex re nostra acquisiverint 5. & per servum alienum aut liberam personam bona fide à nobis possessam 6. & per procuratorem 7.

Hic dicendum erat de legatis & fideicommissis quibus res singulæ nobis acquiuntur, quorum tractationem in tit. 20. & 25. *scjecit.* §. *ult.*

Per universitatem.

De testamentis ordinandis, id est, quæ observari oportet ut valeat testamentum 10. Testamentum mentis testatio est 1. olim quadam fiebant Calatis comitiis in pace: in procinctu vero, cum in prælium exituri essent: & per æs & libram, imaginaria quadam venditione & emancipatione 2. Postea jure Prætorio septem testium signa fuerunt ad testamenti probationem: hodie uno contextu testamentum fieri debet & subscribi à testatore & septem testibus 3. nomen quoque heredis manu vel testatoris vel testium exprimi: uno autem etiam alieno annuente omnes testes signare possunt 4. & testes adhiberi quibus testamentum facere licet 5. sufficiteque tempore testamenti pro libero habitum qui servus erat 6. & plures ex eadem domo testes licet adhiberi 7. si modo non sint in potestate testatoris 8. vel heredes vel heredis pater, filius, vel frater 9. legatariis tamen & fideicommissariis testibus esse licebit 10. nec interest qui ex materia testamentum fiat 11. pluribus ne Codicibus an uno 12. in testamento non scripto, sed nuncupativo septem testes tantum requiruntur 13.

De militari testamento 11. de cujus jure & solennitatibus hic agitur.

Quibus non est permissum facere testamentum 12. filiofamilias, nisi militi & veterano, & de castrensi peculio 1. impuberi, capto ab hostibus, furioso, nisi tempore lucidi intervalli, aut ante furorem, aut ante captivitatem 2. & *in fin.* ei, cui bonis interdictum est 3. omino muto & surdo & cæco, nisi eo quem Justinianus præscripsit modo 4. 5.

De exheredatione liberorum 15. Omnes hodie sive sui sive emancipati sint vel heredes instituì vel nominatim exheredari debent, alias præteriti testamentum patris infirmabunt 1.2. 3.4.5.6. silentium tamen militis pro exheredatione habetur 7. ut matris, vel avi materni, & cæterorum per matrem ascendentium. quærendi tamen de inofficioso potestatem habebit præteritus 8.

De heredibus instituendis 14. possunt instituì heredes liberi vel servi, servus proprius hodie sine libertatis mentione instituitur, eo excepto quem domina adultera instituerit 1. alienus vero jussu domini sui adibit 2. plurium vero unicuique dominorum pro portione dominii acquitet 3. Cæterum plures heredes facere licet 4. hereditas vero vel in XII. vel in plures uncias dividi potest 5. & in dupondium 8. heres pure & sub conditione instituì potest: ex certo tempore aut ad certum tempus non æque 9. quod si conditio sit impossibilis, pro non scripta habetur 10. si sub pluribus conditionibus conjunctim, utrisque parendum est, si separatim alterutri 11. is quem nunquam testator vidit instituì potest 11.

- *De vulgari substitutione* 15. potest quis in testamento suo plures gradus heredum facere, & alios aliis substituere, ut uno herede non existente alius hereditatem consequatur.
- *De pupillari substitutione* 16. pater non solum liberis suis impubertibus quos habet in potestate, substituere potest, ut si heredes filii non extiterint alius sit heres: sed eo amplius ut si heredes ei extiterint & adhuc impuberes mortui fuerint, sit ei aliquis heres.

Quibus modis testamenta infirmentur 17. rumpitur testamentum adoptione filii quasi agnatione sui heredis 1.2. posteriore testamento, capitis diminutione.

De inofficioso testamento 18. datur hæc querela liberis & parentibus sine causa exheredatis vel omissis, fratri vero & sorori, turpibus personis scriptis heredibus.

De heredum qualitate & differentia 19. heres necessarius dicitur qui sive velit sive nolit heres esse cogitur, ut servus à domino est institutus qui facultates suas suspectas habet 1.2. suus & necessarius is est qui in potestate morientis fuit ut liberi in infinitum: quibus tamen prætor volentibus permittit abstinere ab hereditate 3. extraneus qui testatoris juri subjectus non est 4. cui licet adire hereditatem facto prius inventario ut in tantum teneatur quantum valent bona hereditatis ut ex hac causa jus deliberandi ut olim non sit ei necessarium 5.6. fitque heres si pro herede se gerat, id est, si rebus hereditatiis tanquam heres utatur vel si nuda voluntate hereditatem suscipiat, & iisdem modis hereditatem repudiare potest 7.

Hereditatis diminutio.

- *De legatis* 20. Legatum est donatio à defuncto relicta ab herede præstanda 1.2. si testator his verbis utebatur, HABE VINDICA, Vendicationis seu per vendicationem legatum erat: sin his verbis HERES MEUS DAMNAS ESTO DARE, per damnationem: sin ita HERES SINAT LUCIUM SUMERE ILLAM REM, sinendi modo: sin his verbis LUCIUS ILLAM REM PRÆCIPITO, per præceptionem legatum erat: hodie his omnibus explosis legatario competit actio personalis, in rem & hypothecaria 3. ut & legata fideicommissis exæquata 4. Cæterum legari potest res aliena 5.7. & pignorata 6. & quæ in rerum natura non est si modo futura est 8. hæc eadem res duobus 9. res legatarii 12. liberatio 14. & debitum creditori interdum 15. & dos uxori 16. grex. 19. domus 20. peculium 21. res corporalis & incorporalis 22. aliquid in genere 23. & optio 24. Legari autem non potest his quibus testamenti factio non est 25. ut olim incertis personis 26. & alieno posthumo, quæ duo postrema hodie correcta sunt 27. 28. Error in nomine si de persona constet 29. falsa demonstratio 30. falsa causa, nisi conditionaliter enuntiata sit, legatum non vitiabit 31. ante heredis institutionem legari potest 33. & post mortem heredis vel legatarii 34. & pœnæ nomine 35. 36.
  - *De ademptione legatorum & translatione* 21. quæ sc. eodem testamento fieri potest, vel Codicillis.
  - *De lege Falcidia* 22. qua modus legatis impositus est & licentia universi patrimonii legatis erogandi coarctata per legem Falcidiam qua cavetur ne plus legare liceat quam dodrantem totorum bonorum 1. &c.
  - *De fideicommissariis hereditatibus, & ad SC. Trebellianum* 23. fideicommissum est cum aliquis recto jure testamento heres institutus, rogatus est: ut alii hereditatem restituat 1.2. 3.4. Senatusconsulto vero Trebelliano cautum erat, ut omnes actiones ei & in eum darentur cui ex fideicommisso restituta esset hereditas 5. Senatusconsulto vero Pegasiano cautum fuit ut ei qui rogatus esset hereditatem restituere, perinde liceret quartam retinere atque ex legatis Falcidiam retinere conceditur 6. quorum SC. vis hodie conjuncta est 7.
  - *De singulis rebus per fideicommissum relictis* 24. quas per fideicommissum relinquere licet 1. & proprias aut heredis aut legatarii aut fideicommissarii, aut cujuslibet alterius 2. libertatem quoque per fideicommissum relinquere concessum est 3. cujus verba hæc solennia erant, PETO, ROGO, MANDO, FIDEI TUÆ COMMITTO. *fin.*

De Codicillis 25. de quorum origine 1. efficiente 2. materia 3. numero & solennitate hic agit *fin.*

De hereditatibus quæ ab intestato deferuntur 26. nam superius dixit de hereditatibus quæ testamento deferebantur. In testatorum autem hereditates primum ad suos heredes pertinent 1.2. Si autem heredes existimantur liberi qui in defuncti potestate fuerunt 3.4.5.6.7.8.9. nam emancipatis datur à Prætore bonorum possessio unde liberi 10. &c.

- *De legitima agnatorum successione* 27. quæ locum habet si nemo suus heres vel eorum quos inter suos heredes Prætor, vel constitutiones vocat, exstitit 1. ad 7. in quibus successionibus servatur id quod diximus 6. Cod. 16. de successorio edicto 8. &c.
- *De SC. Tertulliano* 28. quo mater ingenua vel libertina succedit filiis, cæteris quæ personis legitimis anteponitur excepta fratris & sororis persona 1. &c.
- *De SC. Orfitiano* 29. quo liberi ad bona matrum intestatarum admittuntur 1.2.3. etiam vulgo quæsiti 4.
- *De successione cognatorum* 30. quos prætor post suos & agnatos vel quasi ad successionem vocat 1. &c.
  - *De gradibus cognationum* 31.
- *De servili cognatione* 32. Justiniani lege, nati ex servis si manumissis parentibus superstites sint, jus cognationis consequuntur, ut scil. succedant patri vel matri jure patronatus in hac parte sopito.
- *De successione libertorum* 33. id est, ut succedunt patroni suis libertis.
  - *De assignatione libertorum* 34. si defunctus uni ex liberis libertum assignaverit, is solus patronus liberti habebitur cæteris nihil juris in eo habentibus.

De bonorum possessionibus 35. de quibus satis diximus in Pandectis lib. 37. & Cod. lib. 6. tit. 11. &c.

De ea cui libertatis causa bona defuncti domini scilicet *addicuntur* 36. qui libertatem acceperunt à domino in testamento ex quo non aditur hereditas vel volunt bona sibi addici, libertatum conservandarum causa audiuntur.

De successionibus quæ fiebant per bonorum debitores scil. *venditiones sublatæ*, nam hodie explosis ambagibus hujusmodi venditionum tantummodo creditoribus datur bona debitoris officio Judicis possidere, ut non sit necessaria eorum emptio ex jure veteri, *& ex SC. Claudiano* 37. quo scil. libera mulier servi amore bacchata ipsam libertatem, & cum libertate substantiam amittebat.

LIB. III.

Secuti sumus hanc librorum partitionem quæ in multis Codicibus ita habet, ut liber 3. incipiat à tit. proximo.

De obligationibus 1. Obligatio ab obligando, hinc juris vinculum dicitur, quo quis astringitur alicujus rei solvendæ 1. Estque vel civilis, quæ à legibus aut constituta aut comprobata est: vel prætoria seu honoraria, quam Prætor ex sua Jurisdictione instituit 2. estque vel

Ex contractu. §. *fin.* qui constat vel

- &c.
  - *Quibus modis re contrahitur obligatio* 2. mutuo 1. indebiti solutione 2. commodato 3. deposito 4. pignore 5. de quibus diximus in Pandectis libro 12.13.14.15.16. & Cod. libro 4. titul. 15.23.24.34.

Verbis, quibus constare dicitur hæc obligatio propter certam eorum formulam & solennitatem, qua hic contrahentes utuntur, interrogatione scil. & responsione.

- *De verborum obligationibus* 3. de quibus diximus in Pandectis lib. 45. tit. 1.
- *De duobus reis stipulandi & promittendi* 4. Vide 45. *ff.* 2.
- *De stipulatione servorum* 5. Vide 45. *ff.* 3.
- *De divisione stipulationum* 6. Vide 46. *ff.* 5.
- *De inutilibus stipulationibus* 7. in stipulationem deduci possunt res omnes dominio nostro subjectæ 1. Inutilis autem erit si quis stipuletur rem quæ in rerum natura non est, aut esse non potest 2. rem divini juris publicam & suam, liberum hominem 3. alterum datorum vel factorum 4. alteri quam ei cujus juri subjectus sit, dari, non tamen solvi 5. item si quis ad ea quæ interrogatus fuerit non respondet 6. vel ab eo stipuletur qui suo juri subjectus est 7. mutus quoque & surdus qui omnino non audit nec stipulari nec promittere potest 8. nec furiosus 9. nec infans, infantiæ autem proximus & impubes si in potestate parentis sit, ne authore quidem patre obligabitur: si autem pupillus fuerit, tutoris authoritas necessaria est ut possit obligari 10. sed & impossibilis conditio, cui natura impedimento est, stipulationi adjecta inutilem reddit stipulationem 11. & absentia: nam inter præsentes stipulatio fieri debet, de qua per scripturam si constiterit credendum erit partes præsto fuisse: licebit tamen eo probare toto eo die quo conficiebatur instrumentum sese vel adversarium suum in aliis locis fuisse 12. item si quis stipuletur sibi dari post mortem vel suam vel ejus qui promittit stipulatio inutilis erit 13. &c.
- *De fidejussoribus* 8. Qui solent obligari pro eo qui promittit, dum curant homines ut diligentius sibi cautum sit 1. in omnibus obligationibus assumi possunt 2. heredem suum relinquunt obligatum 3. nec interest quis fidejusserit ante vel post obligationem 4. si plures obligati sint, creditor à singulis qui solvendo sunt litis contestatæ tempore partes petere tenetur, idque ex

epistola

UAB Biblioteca de Ciencies Socials

epistola Divi Adriani ante quam creditori liberum erat à quocumque is voluisset solidum petere 5. non possunt autem fidejussores obligari ut plus debeant quam principalis, ut minus tamen debeat, possint 6. datur autem fidejussori qui pro reo solvit adversus reum mandati actio.

Litteris.

De litterarum obligationibus 5. Intra biennium non numeratæ pecuniæ adversus syngraphum exceptio opponi potest.

Consensu, *De obligationibus ex consensu.*

De emptione & venditione 11. vid. 18. *ff.* 4. *C.* 238. *tit. ad fin.* 63.

De locatione & conductione 12. Utraque emptioni & venditioni proxima est & iisdem regulis juris consistit, & contrahi intelligitur si merces constituta sit, competitque locatori actio locati, conductori conducti 3. sed si merces alieno arbitrio permissa fuerit, neutra actio dabitur, sed præscriptis verbis 2. Quemadmodum si rem aliquam utendam tibi aliquis dederit & invicem à te fruendam aliam acceperit 3. locationi & conductioni immo emptioni & venditioni proxima est emphyteusis, quæ contractus proprii habet naturam. Fit autem emphyteusis cum prædia perpetuo fruenda quibusdam dantur ea lege ut quamdiu pensio sive reditus pro his domino præstabitur, emphyteuticatio prædia auferre non liceat 4. Conductor autem secundum legem conductionis omnia facere tenetur & si quid in ea prætermissum fuerit id ex æquo & bono præstare 5. eo mortuo intra tempora conductionis heres in conductione succedet.

De societate 13. Societas aut omnium aut quorundam bonorum esse potest 1. si lucri partes expressæ sint, hæ servabuntur: si non expressæ, socii æquales & in lucro & in damno erunt 2. 3. 4. solvitur societas si ei renuntietur 5. socii morte 6. si finis negotio impositus 7. si universa bona socii publicentur, ceu distrahantur 8. si socius bonis suis cesserit 9. Cæterum alter alteri tenetur de dolo & culpa, quæ non ad exactissimam diligentiam dirigenda est: sufficit enim talem diligentiam à socio in communibus rebus adhiberi, qualem in suis rebus adhibere solet.

De mandato 14. Mandatum contrahitur vel mandantis tantum gratia & utilitate 1. 2. vel mandantis & mandatarii 3. vel alterius tantum 4. vel mandantis & alterius 5. vel mandatarii & alterius 6. vel mandatarii tantum, quod potius consilium est quam mandatum & ob id non est obligatorium 7. quemadmodum etiam si contra bonos mores erit 8. mandatarius vero non debet excedere fines mandati 9. quod si re integra revocatum erit evanescet 10. morte tamen mandantis non semper solvitur 11. ad mandatum autem suscipiendum nemo tenetur: susceptum vero consummandum est aut quamprimum renuntiandum, nisi justa causa intercesserit, aut non renuntiandi, aut intempestive renuntiandi 12. &c.

Ex quasi contractu, *De obligationibus quæ quasi ex contractu nascuntur* 15. ita appellantur, quia neque ex contractu, neque ex maleficio vel quasi suam substantiam capiunt: sequitur ergo ut sint ex quasi contractu 1. ut est negotiorum absentis gestio 2. tutela 3. hereditatis communio 4. ejusdem aditio, nam heres legatorum solvendorum nomine legatarii ex quasi contractu tenetur 5. & solutio indebiti 6.

Per quas personas nobis obligatio acquiritur 16. per nosmetipsos & per eas personas quæ in nostra potestate sunt, de quibus etiam diximus *ff.* lib. 2. tit. 9.

Quibus modis tollitur obligatio 17. solutione ejus quod debetur aut alterius rei, ex consensu creditoris 1. acceptilatione 2. novatione 3. contrario consensu 4.

Ex delicto, *De obligationibus quæ ex delicto nascuntur* 18. in quibusdam Codicibus ab hoc titulo liber 4. incipit: sed hic obligationum tractatus videtur quam optime contineri libro 3. ut eo integra obligationum natura finiatur. Cæterum hic agit de furto.

De vi bonorum raptorum 19. hæc actio locum habet non solum in mobilibus, quæ rapi possunt, sed etiam in invasionibus quæ circa res soli fiunt.

De lege Aquilia 20.

De injuriis 21. Injuria committitur facto, vel convitio & scripto 1. 2. eamque patimur non solum per nosmetipsos, sed etiam per liberos & uxorem 3. & per servos 4. 5. 6. 7. pœna injuriæ crescit aut minuitur secundum gradum dignitatis & vitæ honestatem 8. item si domum suam quis vi introitam esse dicat 9. atrox autem æstimatur injuria, vel ex facto vel ex loco, in quo vel in quem illata erit, vel ex persona 10. De injuria agi potest criminaliter vel civiliter 11. & de injuria is tenebitur eriam qui procuravit ut fieret 12. tollitur autem dissimulatione cum quis injuriæ ultionem dereliquit.

Ex quasi delicto, *De obligationibus quæ ex quasi delicto nascuntur* 22. ex quasi delicto tenetur Judex qui litem suam fecit 1. is ex cujus cœnaculo dejectum effusumve aliquid est, ita ut alicui noceret 2. & exercitor navis aut cauponæ aut stabuli de dolo aut furto quod in navi aut caupona aut stabulo factum erit 3.

LIB. IV.

Actiones,

Actor

De actionibus 1. Actio est jus persequendi in judicio quod sibi debetur 1. Actionum 1. divisio est, ut aliæ sint in rem civiles ut vindicatio rei corporalis 2. & incorporalis, quæ vel confessoria vel negatoria dicitur 3. Prætoriæ vero ex causa usucapionis 4 quæ prosunt ei quiex justa causa rem aliquam per traditionem accepit cujus rei si possessionem amiserit ad rem reperendam Publiciana utetur 5. prosunt quoque ei qui vel hostium captivus vel apud eos Reip. causa erat, adversus eum qui rem ejus eo tempore usucepit rescissa hujusmodi usucapione 6. & creditori ei Pauliana actio datur ad rescindendam venditionem & traditionem rei à debitore suo factam 7. & domino fundi qui Serviana experitur ad res coloni revocandas, quæ pignoris jure pro mercedefundi ei tenentur: & creditori cui quasi Serviana datur ad rem pignori vel hypothecæ sibi datam persequendam 8. In personam vero Civiles dantur adversus eum qui nobis est obligatus vel ex contractu vel ex maleficio 2. Prætoriæ autem sunt in personam hæ quæ sequuntur: de constituta pecunia, qua adversus eum qui pro se vel alio soluturum se constituit, experimur 9. de peculio, qua actione pater vel dominus ex contractu filii vel servi peculio tenus condemnatur 10. in factum ex jurejurando, quæ datur ei qui postulante adversario juravit debeti sibi pecuniam quam petebat: non tamen ei solvitur 11. & pœnales 12. præjudiciales vero in rem sunt 13. 14. Actiones in rem, vocantur vindicationes: in personam condictiones. II. Divisio actionum. aliæ rei persecutoriæ sunt 16. 17. aliæ pœnæ persecutoriæ 18. aliæ mixtæ ex utrisque 19. 20. III. Divisio. Aliæ sunt in simplum 21. 22. in duplum 23. in triplum 24. in quadruplum 25. 26. 27. IV. Divisio. Aliæ bonæ fidei, aliæ stricti juris 28. quamordecim illis actionibus quæ in præcedenti §. numeratæ sunt, additur ea quæ olim rei uxoriæ, hodie ex stipulatu actio dicitur 29. in quibus bonæ fidei judiciis libera potestas judici permittitur, ut ex bono & æquo æstimet quantum actori restitui debeat 30. quibus arbit rariæ actiones affines sunt quæ scilicet ex arbitrio judicis pendent 31. V. Divisio. In aliis vel plus vel minus petitur: plus petitur quatuor modis: re, tempore, loco & causa 32. 33. 34. 35. VI. Divisio. In aliis solidum interdum petitur, interdum minus: nam si non minus in peculio sit quam petimus, in solidum dominus paterve condemnabitur: si vero minus inveniatur, eatenus condemnat Judex quatenus in peculo sit. 36. sic in Judicio de dote maritus uxori condemnabitur quatenus facere possit seu quatenus ejus facultates patiantur. 37. idem erit si quis cum parente vel patrono vel socio agat, vel si quis ex donatione sua conveniatur 38. Item petitioni solidi juste opponitur compensatio 39. quemadmodum is qui bonis cessit & aliquid postea acquisivit, non in solidum sed in id quod facere potest condemnandus est. *fin.* §.

De actionibus quæ nobis competunt ex facto eorum qui sunt in alterius potestate.

Quod, id est, si aliquod *cum ea qui alienæ potestatis est* ut filius & servus, *negotium gestum esse dicetur* 2. & patris vel domini jussu contractum erit: dabitur in eos Quod jussu actio in solidum 1. 2. ut in exercitorem qui magistrum navi, & in eum qui institorem tabernæ præposuit 3. & in patrem vel dominum si eorum servus & filius in peculiari merce negotiatus fuerit, dabitur Tributoria actio, ut quicquid in his mercibus erit, id inter creditores & ipsum dominum vel patrem si quid eis debebitur, pro rata portione distribuatur 4. quod si neutrius voluntate cum hujusmodi personis aliquid contractum erit, si in rem patris vel domini aliquid versum erit, id totum præstare tenebitur actione de in rem verso: si nihil in rem eorum versum, id eatenus præstare tenebuntur quatenus peculium patitur actione de peculio 5. 6. quod si filiofam. mutua pecunia data sit, SC. Macedoniano denegabitur creditori actio 7. &c.

De noxalibus actionibus 3. Noxa est ipsum corpus quod nocuit, id est, servus, hinc noxalis actio ea est quæ nobis competit ob maleficium aliquod à servo alterius factum, qua actione dominus litis æstimationem sufferre cogitur, aut ipsum servum noxæ, id est, pro maleficio dedere, id est, &c. hæ actiones ex solis servorum maleficiis proponuntur §. *fin.*

Si quadrupedes, contra naturam scil. suam non ex genitali feritate, *pauperiem*, pauperies est damnum sine injuria facientis datum: nec enim potest animal injuriam facisse dici, quod sensu caret, *facisse dicetur* 4. per lasciviam, pavorem aut feritatem. si dominus eam noxæ dederit, illi proficiet ad liberationem 1. Cæterum Ædilitio edicto prohibemur feras illic habere, qua iter fit. §. *fin.*

De iis per quos agere possumus 5. per procuratorem, tutorem, curatorem 1. 2. &c.

De satisdationibus 6. quæ præstant qui alieno nomine agunt aut conveniuntur. Satisdatio autem est cautio pro eo quod à nobis petitur.

De perpetuis & temporalibus actionibus & quæ ad heredes & in heredes transeunt 7.

Reus. *De exceptionibus* 8. quæ sunt comparatæ eorum gratia cum quibus agitur 1. causæ exceptionum hæ sunt si de metu & dolo excipiamus 2. non numeratam item pecuniam 3. pactum 4. jusjurandum 5. rem judicatam 6. &c. hujusmodi 7. Exceptionum aliæ sunt legitimæ, aliæ Prætoriæ 8. aliæ perpetuæ & peremptoriæ 9. 10. aliæ temporales & dilatoriæ 11. 12.

Actor & Reus. *De replicationibus* 9. Replicatio dicitur, quia per eam replicatur atque resolvitur jus exceptionis 1. quæ replicatio si iniqua fuerit, duplicatione quæ rei adjuvandi gratia comparata est, elidiatur 2. quæ si iniqua quoque reperiatur, actori consulitur triplicatione qua actor adjuvatur 3. &c.

De in-

De interdictis 10. seu actionibus quæ eorum loco exercentur. Interdicta erant formæ atque conceptiones verborum, quibus Prætor aut jubebat aliquid fieri aut fieri prohibebat: tunc maxime cum de possessione aut quasi possessione inter aliquos contendebatur 1. quorum prima divisio est ut alia sint prohibitoria, quibus Prætor vetat aliquid fieri: restitutoria, quibus restitui aliquid jubet; exhibitoria, per quæ jubet exhiberi 2. Secunda divisio est ut alia sint adipiscendæ 3. 4. retinendæ 5. recuperandæ possessionis 6. Tertia divisio Interdictorum alia sunt simplicia, in quibus scil. alter Actor, alter Reus est: alia duplicia, quia par utriusque litigatoris in his conditio est, nec quisquam præcipue reus vel actor intelligitur 7. hodie interdictis non agitur, nam extra ordinem jus dicitur, judicaturque sine interdictis ac si utilis actio ex causa interdicti reddita fuisset. *fin.*

De pœna temere litigantium 11. quæ interdum pecunia, modo jurisjurandi religione, modo infamiæ metu coërcetur 1. 2. 3. is autem qui litigare temere non cupit, adversarium in jus vocare, id est, ad eum qui jus dicturus sit, debet: item scire quas personas non possit in jus vocare sine Prætoris permissione, quales sunt parentes & patroni. *fin.*

Judex.

De officio judicis 12. Judex illud imprimis observare debet ne aliter judicet, quam legibus, aut constitutionibus aut moribus proditum est 1. Non igitur ignorabit quæ sint partes judicantis in Judicio mixtali 2. actione reali 3. ad exhibendum 4. familiæ erciscundæ 5. communi dividundo 6. Finium regundorum 7. & adjudicationibus. *fin.*

De publicis Judiciis 13. quæ neque per actiones ordinantur (de quibus supra) neque omnino quicquam simile habent cum exteris judiciis, de quibus locuti sumus: magnaque diversitas eorum est & in instituendo & in excercendo 1. Publica autem dicta sunt quod cuivis ex populo executio seu accusatio plerunque datur 2. quorum alia sunt capitalia alia non capitalia, quæ vel infamiam irrogant, aut damnum pecuniarium inferunt 3. Publica ea sunt: crimen lasæ majestatis 4. adulterii 5. homicidii 6. parricidii 7. falsi 8. vis publicæ & privatæ 9. peculatus, & concessionis 10. plagii 11. ambitus, repetundarum, annonæ, & de residuis 12. Cætera latius exponuntur 48. *ff.* & 9. *Cod.*

FINIS.

DUODECIM

DUODECIM TABULARUM

FRAGMENTA.

LIBER PRIMUS.[1]

1 Quæ leges hoc priore libro continentur, ex Ciceronis libris de legibus decerptæ, veræ duodecim tabularum non sunt, sed à Cicerone partim inventæ, partim ex ipsis legibus duodecim interpolatæ. Idque Tullius ipse libro 3. *de legibus*, minime dissitetur. Nos recognoscimus, inquit, nunc leges P. Romani, sed aut repetimus ereptas, aut novas scribimus. Fecit itaque mixtura veterum legum, rerumque ipsarum utilitas, ut ea, lectori proponerem, non tam ut ea, cognosceret, quam ne ignoraret.

2 Animo & corpore.

De cultu divino.

AD divos adeunto caste [2], pietatem adhibento. opes [3] amovento. Qui secus faxit, Deus [4] ipse vindex [5] erit.

Qui colendi.

Separatim nemo habessit [6] deos neve novos [7]: sed ne advenas [8], nisi publice adscitos [9], privatim colunto.

Ubi colendi.

Constructa à patribus delubra [10] habento. lucos [11] in agris habento, & larum [12] sedes. ritus [13] familiæ [14], patrumque [15] servanto.

Qui colendi.

Divos, & eos, qui cœlestes semper habiti, colunto, & ollos [16], quos in cœlum merita [17] vocaverunt, Herculem, Liberum, Æsculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum, ast [18] olla, propter quæ datur homini adscensus in cœlum, Mentem [19], Virtutem [20], Pietatem, Fidem [21], earumque laudum delubra sunto. Nec ulla vitiorum [22] sacra solemnia obeunto.

Quæ tempora colenda.

Feriis [23] jurgia [24] amovento: easque in famulis, operibus patratis [25], habento. itaque, ut ita cadat in annuis anfractibus [26], descriptum esto. certasque fruges, certasque baccas sacerdotes publice libanto: hoc certis sacrificiis, ac diebus [27]. Itemque alios addes [28], ubertatem lactis, fœtusque servanto. Idque ne committi possit, ad eam rem, & rationem, cursus annuos sacerdotes finiunto.

Quibus hostiis colendi.

Quæque quoque [29] divo decora, grataque sint hostiæ, providento.

De sacerdotibus, Pontificibus & Flaminibus.

Divisque aliis alii sacerdotes [30], omnibus pontifices [31], singulis flamines [32] sunto.

De Vestalibus.

Virgines Vestales [33] in urbe custodiunto [34] ignem [35] foci publici sempiterni.

22 Meretrices tamen colebant Romani, Accam Laurentiam (quæ & Lupa) & Faulam, Herculis scortum, *teste Verrio apud Lactantium* 1. *cap.* 20. & Lavernam, deam furum, vide *Festum in voce Laverniones.* Plautus in *Cornicularia*, Mihi Laverna in furtis celebrassis manus. Horatius, Pulchra Laverna da mihi fallere. Et diras, ea-

3 Id est, sumptum. 4 Nedum homo. & his quidem verbis, præsentis pænæ metu reliqua confirmari videntur. 5 *l.* 2. *C. de rebus creditis.* 6 Id est, habeas. 7 Vide *Paulum* 5. *sentent.* 21. §. 2. 8 His verbis tollit confusionem religionum & ceremoniarum, Cicero. Diis certe hoc Romæ servatum non fuit. Testis erit dea Pessinuntis quæ & mater deum, Phrygia advecta non sine magnis miraculis. *Herodianus* 1. 18. *Plin.* 3. 9 Tertullianus 5. *Apologet.* Vetus, inquit, erat decretum, ne quis Deus ab imperatore consecraretur, nisi à Senatu probaretur. *& post*, apud vos de humano arbitratu divinitas pensitatur. Nisi homini Deus placuerit, Deus non erit. *& post*, Tiberius nomen Christum detulerat ad senatum, cum prærogativa suffragii sui? Senatus, quia ipse non probaverat, respuit: Eusebius 2. *histor.* 2. id ea de causa factum fuisse refert, quod salutaris prædicatio, nulla opus habeat humana approbatione. 10 Fronto, delubrum dici putat, quo homines pericula sua diluunt. Ponebant enim vel pileum vel scutum, vel alia suscepta votis, Isidorus 5. *c.* 3. delubra à diluendo dici putat, eaque esse templa fontes habentia, quibus ante ingressum diluebantur. Templum, ædificium Deo consecratum, *Festus*: in loco augurato, *Fronto*: singulorum diis attributorum locorum, *Asconius*: à contemplatione. *Isidorus d. loc.* seu tuendo, quo tuimur, id est, spectamus. *Varro* 6. *de ling.* Fanum à Fauno, *Fronto*: sive à fando, quod dum pontifex dedicat certa verba fatur, *Festus*: unde fata petuntur. *Asconius*: Sacellum, parvulum ædificium diis consecratum, *Fronto*: Tescua, seu Tesca, loca quidem angusta diis dicata: quod ibi mysteria fiant et tueantur. *Varro* 6. *de lingua.* 11 Locus est arborum spissitate tectus: vel locus fulmine ictus, *Fronto.* 12 Larum diversæ sententiæ fuerunt. Vulgus lares vocabat, viarum atque itinerum deos, ex eo quod Græci vicos cognominant lauras. *Arnob.* 3. alii, quasi aërios deos & heroas. *Arnob. d. loco.* Varro, Manes interpretatur: quorum mater, *Arnob. d. loco.* vel avia Mania fuerit: vel ut Lactantius 1. *c.* 20. scribit, Muta seu Larunda & Lara. Festus *in voce Mania turpes: larvæ.* Manias nutrices minitabantur pueris parvulis, Festus, *d. loco.* Idem, *in Pila.* Lares, animas hominum redactas in numerum deorum interpretatur ut minus proprie in, *Act.* 12. *vers.* 15. ἄγγελον reddiderit, qui genium vertit, cum nuntium à Petro fidelem potuerit intelligere. Eidem Festo *in voce Pila*, Lares dii inferi: quibus tot pilæ, quot capita: tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, ut vivis parcerent, & essent his pilis & simulachris contenti. Ut rem omnem finiam, Lares domuum custodes hic intellige, ut & non penates, (id est, Neptunum & Apollinem, qui urbem Ilium muro cinxerunt. *Arnob.* 3.) Lares iidem qui genii, Genius seu lateranus, focorum (qui ex latercculis sæpe sunt) Deus. *Arnob.* 4. De lare familiari vide Plautum *in Aulularia.* 13 Festus *in voce ritus.* Ritus, mos comprobatus in administrandis sacrificiis. Varro 6. *de lingua.* ritu, id est, instituto. ut cum Haruspex præcipit, ut suo quisque ritu sacrificium faciat: & nos dicimus XII. (alii legunt XV.) viros Græco ritu sacra, non Romano facere. hæc Varro. 14 Ritus familiæ, sacra gentilitia. 15 Vetus & antiquum fuit, patrum ceremonias custodire. Tertull. *c.* 5. *adversus gentes.* Laudatis semper antiquitatem & nove de die vivitis. *& post*: Videmini fidelissime tueri à patribus traditum studium deorum colendorum, de quo maxime erravit antiquitas. Est igitur justa de causa à patrum falsis opinionibus discedendum. *Ierem.* 8. 16. *Ezech.* 20. *Xenoph.* 15. Et recte Pythius, Atheniensibus quærentibus quem morem majorum potissimum sequerentur ex variis, respondit: ut optimum sequerentur. ut sit id habendum antiquissimum & Deo proximum, quod sit optimum. Cicer. 2. *de legibus.* 16 Id est, illos. 17 Dii gentilium meritis fiebant, ut Hercules, Liber, Æsculapius, &c. Merita in eorum muneribus & officiis perspiciuntur. *Arnob.* 4. Illud quod sequitur, quale est, quod deos vobis induxistis fabros, alios medicos, alios lanarios, nautas, citharistas, auledas, venatores, pastores, rusticos? Et ille Musicus Deus est, & hic alter divinus est, obstetricis ille informatus artibus, medicorum alius est institutus disciplinis, hic in sermone facundus est, hardi sunt alii. Hinc, Venus Libentina, & Liburnus libidinis ardorem incitat. Domiducus adest nuptæ, cum in domum mariti deducitur: Virginensis, cum virginis zona solvitur. (*Arnobius* 3. Cinxiam appellat.) Subigus & dea Prema, ut virgo subigatur & comprimatur. August. *de civit.* 9. Pertica voluptatem seu voluptatis prælium (*ut Arnobius ait lib.* 3.) cum dulcedine procedere perficit. Pertunda (Augustinus Partundam appellat *d. loco.*) scrobem virginalem defodientibus maritis adest. *Arnob.* 4. Viriplaca, cujus interventu viri placabantur. 2. *Valer.* 1. Alemona, partum aliæ in utero, Partula, partum gubernat. Lucina, producit in lucem. Tertull. 19. *de anima.* Postvertam & Prosam deprecabantur, ut rectus ac non perversus partus esset. 16. *Gel.* 16. Ossilago, ossium solidatrix. *Arnob.* 4. Cunina, quæ infantes in cunis tuetur. 1. *Lactant.* 20. Rumina, lactantes pueros tuetur. Est enim Ruma, mamma, unde subrumi agni. Utrique, Cuninæ & Ruminæ lacte fiebat, non vino. *Nonius in Ruma.* Nodutis, & Nodoterensis, nodos producit ad res satas & fruges. Limentinus à liminibus, Cardea à cardinibus, Forculus à foribus. Tertull. *lib. de Idololatria.* Limus, obliquitatibus, Montinus, montibus: Nemestrinus, nemoribus: Puta, putationi arborum: Peta, petendis: Patela, patefaciendis: Patelata, patefactis rebus: Vibilia, erroribus viarum: Mellonia, mellis dulcedini: Orbona (hujus etiam meminit Plin. 2. *c.* 7.) orbatis præest. Pecunia. *Arnob. ibid.* Æsculanus & filius ejus Argentinus æs & argentum largiuntur. August. 4. *de civit.* 21. Murcia segnium dea. *Arnob.* 4. August. 4. *de civit.* 6. forte quia Murci bellorum refugæ. dixi *ad l.* 4. §. 12. *ff. de re milit.* Agenoria, Stimula, Strenua, Quies. August. *d. loco.* adde August. 4. *de civit.* 20. 21. Portunus, in portum tendentibus: Consus, consiliis: Flora, floribus, præest: Juno, juvat partum: Unctia, unctionibus: Victa, victui: Potua, potui. *Arnob.* 3. Educam & Potinam appellat. August. *de civitate* 9. Nonius vero in *Edusa* Edusam & Potinam, cum priore, inquit, cibo & potione initiarent pueros, sacrificant, ab edulibus Edusa, & à potione, Potinam nutrices. Fessonia, fessis August. 4. *de civit.* 21. Omitto Prestanam, Pandam, Panticum, Pellonium. *Arnob. d. loco.* pellendis hostibus. August. 4. *de civit.* 21. *Arnob.* 4. Fornacem deam, Cacam, Sterculum, qui stercorandi rationem primus induxit. Terminum lapidem informem. 1. *Lactant.* 20. Fluvioniam, Pomonam, Ossipaginam, Februtam, Populoniam, Caprotinam, Pales pecorum, Inuus pastorum deus. Robigo (unde Robigalia) ne rubigo segetes occupet. Spiniensis, ne spinæ. August. 4. *de civit.* 21. Nocturninus nocti. *Plaut. in Amphytr. Hieronym. adversus Vigilantium: Martianus Capella de nuptiis*: Vulcanus, igni: Pythius, divinationibus: Æsculapius, morbis præest: Minerva dea memoriæ, quasi Meminerva. Neptunus, ita dictus quod terram nubat, id est, cooperiat. Mercurius, quasi medicurius, & media currens via: Ceres, quod gerat frumenta. Novensiles dii, id est, novem musæ: Penates, qui in intimis penetralibus cœli; qui & Consentes & Complices, quod simul oriantur & occidant. Trebiani, eversores urbium. Summani, summi dii. *Arnob.* 3. minores qui & Semones, quasi Semi homones, *Varro apud Fulgent.* Grandules lares, Lucrii, Aii, Loculi. *Arnob.* 1. Parcæ, nemini parcentes: Manes, id est, inmanes: Lamiæ, quasi Laniæ. 8. *Isidor. ult.* Patellarii, Medjuxumi, Ollares. Sed jam cohibeo me, plenius aliquando de his dicturus. Vide interim Augustini libros de civitate Dei 5. 18 Ex hoc loco satis constat, cultum diis tribui quos merita in cœlum vocarunt: delubra vero his propter quæ datur adscensus in cœlum. 19 Lactantius 1. *c.* 2. Mentem inter deos collocavit senatus, quam profecto si habuisset, ejusmodi sacra nunquam suscepisset. Plin. 1. *c.* 7. Innumeros credidere, atque etiam ex virtutibus vitiisque hominum, ut Pudicitiam, Concordiam, Mentem, Spem, Honorem, Clementiam, Fidem, Pœnam & beneficium. 20 *Plinius d. loco: Lactantius d. loco.* Si vitia consecranda non sunt, ne virtutes quidem. Nec enim per se sapiunt, aut sentiunt: neque inter parietes aut ædiculas luto factas, sed inter pectus collocandæ sunt & interius comprehendendæ, ne sint falsæ, si extra hominem fuerint. 21 *Plinius d. loco.*

pot erat sine reliquo corpore. vide *Isidor.* 8. *Italis apud Festum d. loco*: Bellonam, discordias, furias. *Arnob.* 3. sic apud Athenienses Contumeliæ Tumm sunt & Impudentiæ. *Cicero lib.* 2. Coluerunt etiam Gentiles interdum bruta. 2. *Plin.* 7. *Arnob.* 4. Templa felibus, scarabæis & buculis sublime sunt elata fastigiis. Quale autem illud fuit quod de Mutino legimus? Lactantius, Et Mutinus, in cujus sinu pudendo nubentes præsident, id est, inquitant, ut illarum pudicitiam prior deus delibasse videatur. 1. *c.* 20. *Arnob.* 4. *Festus in voce Mutinus*, *August.* 4. *de civit.* 11. *& 5. de civit.* 9. Febrim etiam coluerunt, Malam Fortunam. *Plin. ibid.* Pavorem & Pallorem Tullus Hostilius figuravit & coluit. Cloacinæ simulachrum, in cloaca maxima repertum Tatius consecravit. 1. *Lactant.* 20. Matrimonia inter deos etiam crediderunt: ut & alios canos, alios juvenes, pueros, claudos, ovo editos, alternis diebus viventes morientesque, adulteria inter ipsos fingebant, jurgia, odia, furta. *Plin. d. loco.* 23 Feria à feriendis victimis appellata, *Festus in voce Feria.* Antiqui ferias festas dicebant, *Idem ibid.* Harum aliæ, Sementinæ, paganicæ, conceptivæ. *Varro* 5. *de lingua*: *Festus in conceptivæ.* Præcidaneæ. 4. *Gell.* 6. *in fin.* publicæ, Latinæ. *l.* 2. §. 33. *ff. de orig. juris.* *Varro* 5. *de lingua*: denicales, quoties hominis mortui causa, familia purgabatur: nam enim Græci mortuum appellant. *Festus in Denicales*, vel sic. 9. *Gell.* 15. *in princ.* *l.* 7. *C. de feriis*: compitalitiæ. *Festus in conceptivæ*: vindemiales. 16. *Gell.* 4. *l.* 1. *in pr. & fin.* *l.* 4. *ff. de feriis*: imperiales. *l.* 4. *C. de feriis* statæ, quod certo statoque tempore observarentur, *Festus in voce Feriæ*: quæ fiunt ex more & consuetudine. *l.* 7. *ff. de off. proconsul.* quæ & solennes. *l.* 26. §. 7. *ff. ex quib. caus. major.* *l.* 3. *C. de dilationibus*: quibus opponuntur repentinæ. *d. l.* 3. extra ordinem indictæ. *d.* §. 7. Aliæ sunt sine Festo, ut Nundinæ: aliæ cum Festo, ut Saturnalia, quibus adjungebantur epulationes ex proventu fetuque pecorum. *Festus in voce Feriæ*: aliæ sine proprio vocabulo, aliæ cum vocabulo, ut Nonundiales. *Varro* 5. *de lingua.* Stativæ, universi populi communes: Conceptivæ à magistratibus, vel sacerdotibus: Conceptæ & Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia, Imperativæ à consulibus, vel Prætoribus. (Hodie imperiales dicuntur, quod à principe indicantur. *l.* 4. *C. de feriis*, pro eorum arbitrio indictæ. Nundinæ, sunt pagorum & rusticorum. Propriæ, familiarum: ut Claudiæ, Æmiliæ, Juliæ Corneliæ. Singulorum, ut natalium, fulgurumque susceptiones: item funerum atque expiationum. Apud veteres etiam qui nominasset Salutem, Semoniam, Seiam, Segetiam, Tutilinam, ferias observabat. Flaminica quoties tonitru audisset, ferias agebat, donec dena placasset. In indictis & conceptis feriis nefas erat quidquam agi: idque per præconem edicebatur: qui id neglexisset, mulctabatur, & porco piaculum dabat. Non tamen polluebantur feriæ, si quis quid egisset ad deos pertinens aut sacrorum causa, aut ad urgentem vitæ utilitatem. Ideo non videbatur ferias polluisse, qui adhibitis operis bovem specu liberasset, aut qui trabem tecti fractam fulsisset, quive ovem, scabiei causa, lavasset. *Virg. Georg.* 1. & breviter, Scævola consultus quid feriis agi liceret, respondit, quod prætermissum noceret. *Macrob.* 1. *Satur.* 16. A feriis feriati dies. *l.* 6. *ff. de feriis.* Feriati geminæ mensis. *l.* 5. *C. de feriis.* 24 Id est, lites. Jurgare, jure agere. Jurgare enim ab jure dictum, *Varro sexto de lingua.* 25 Id est, perfectis. Plautus *in Asinaria.* Si hoc patro. Salustius *in Catilin.* incepta patravissent. Tacitus 2. si patrandis novi venenum immitteretur, Idem 4. Maluit patrari quam incepti facinoris reus esse. adde 8. *Agricolam* 3. 26 Anfractum ob ambagine flexum. Lex duodecim tabularum, Viæ latitudo, in anfractum sedecim pedes. *Varro sexto de lingua*: *lege* 8. *ff. de servitutibus rusticor.* Est igitur hic anfractus, temporis revolutio. Annus enim statis temporibus in se redit & revolvitur. 27 De diebus aliquid dicendum videtur. Dierum alii, inquit Varro 5. *de lingua*, deorum: alii hominum causa instituti. Illi, vel statuti vel annales, Statuti, ut Carmentalia, Lupercalia, Quirinalia, Feralia (quod diis inferis ad sepulchra epulas deferrent) Terminalia (quod in extremis diebus anni, id est, Februarii, sacra fierent) Equiria, ab equorum cursu: Liberalia in honorem Liberi patris: Megalesia (in honorem magnæ Deæ) Fordicidia, à fordeis bobus: Carmentalia, Palilia, Cerealia, Vinalia (quæ alia erant à Vinalibus rusticis, quæ fiebant ante duodecimum Kalend. Septembris) Vestalia (vide *Festum in voce Panis*) Neptunalia, Furinalia, Portunnalia, Consualia Volcanalia, Vortumnalia, Furinalia, Opalia, Angeronalia (alii legunt, Angenoralia) Accalia, seu Laurentalia, Opeconsiva, à diis & deabus ita dicta sunt. Meditrinalia, quod eo die vinum vetus, & novum degustarent medicamenti causa: Fontinalia, quod eo die puteos coronarent, & in fontes coronas jacerent. Lupercalia. *Varro quinto de lingua*: Matralia, *Varro quarto de lingua*: Armilustrum, quod armati sacra facerent: Tubilustrum, quod tubæ lustrarentur in suto sutorio. Nonæ Caprotinæ, dies Agonales, Quinquatrus, Sexatrus, Septimatrus, Quinquatrus minuscula, Fortis-Fortunæ, Populi fugia. Et hæc de statutis diebus quæ in compitis peragebantur. *Festus in Compitalia.* Annales vero, ut Compitalia & Feriæ. Hominum causa dies instituti, Kalendæ, Nonæ, Idus, dies Festi, Nefasti, Comitiales, quibus in comitiis conveniebant. *Festus in Comitiales.* 28 Ad dies. Legendum puto, *alios ad dies*: nisi mavis *apponito alios ad dies.* 29 Id est, cui majoribus, cui lactantibus, cui masculis, cui feminis. 30 Sacerdotes à sacro dicti. *Varro* 4. *de lingua.* Sacerdotum is erat ordo. *Fest. in voce Ordo*: 10. *Gell.* 15. Maximus, qui & Rex sacrorum, ea sacra faciebat, quæ facere reges consueverant. *Fest. in voce Sacrificulus.* Diebus agonalibus arietem in regia immolabat: feriis edicebat. *Varro* 5. *de lingua.* Deinde Dialis flamen, id est, Jovis: post hunc Martialis: quarto Quirinalis: quinto Pontifex maximus: eoque ordine in conviviis assidebant. *Festus in voce Ordo.* Præterea erant Salii, dicti quod quotannis in comitio saltare solebant. Luperci, quod in lupercali sacrificarent: Fratres arvales, quod sacra facerent, ut fruges ferrent arva. *Varro* 4. *de lingua*: erant numero XII. insigne spicea corona & albæ infulæ. 6. *Gell.* 7. Sodales Titii à Titiis avibus, quas in auguriis certis observare solebant. *Varro* 4. *de lingua.* Epulones, quod epulas Jovi indicendi potestatem haberent. *Festus in voce Epulones.* 31 Pontifices à posse & facere, vel potius à ponte faciendo, nam ab his, sublicius factus est primum. *Varro* 4. *de lingua.* Penes eos annis fere 100. mansit scientia interpretandi leges XII. tabularum. *l.* 2. §. 6. *ff. de origine juris.* & conservandarum religionum: *Cicer.* 2. *de legibus.* vel ut ibidem legit Lipsius *unus fide numerorum*: in annales quæque referre, quoties annona cara, aut Lunæ aut Solis defectiones accidissent. 2. *Gell.* 28. *in fin.*

32 Flamines, quasi filamines, quod caput eorum velatum esset & cinctum filo. Singuli cognomina habent ab eo deo cui sacra faciunt. sed partim sunt aperta, partim obscura. aperta ut Martialis, Vulcanalis. *Varro* 4. *de lingua. & lib.* 6. Quirinalis, obscura vero Volturnalis, Palatualis *d. lib.* 4. *lib.* 6. ei deo sacrificabat in cujus tutela palatium esset. *Fest. in voce Palatualis.* Furinalis. *d. lib.* 4. *lib.* 5. *lib.* 6. Floralis, Falacer, Pomonalis. *d. lib.* 4. *d. lib.* 6. Dialis, Jovis Flamen, qui & Dijovis, albo galero utebatur. *d. lib.* 4. De Dialis ceremoniis, privilegiis & auctoritate, vide 10. *Gell.* 15. Inter cætera privilegia, illud singulare, quod piaculum esset eo die verberari, qui ad verberandum ductus, ad pedes ejus supplex procubuisset. *Gell. ibid.* Quod clerici & monachi seculo Justiniani videntur voluisse imitari, & usurpare. *l.* 6. *C. de episcop. audientia.*

33 Vestales à Vesta dictæ. Sex fuisse Festus indicat *in voce Sex Vestæ.* qua ex familia, quo ritu, quibus ceremoniis eæ caperentur, vide apud Gellium 1. *c.* 12. Inter quæ illud notandum est, quod Vestalis simul ac in atrium Vestæ deducebatur, ac pontificibus tradita erat, eo statim tempore sine emancipatione, & sine capitis minutione, è patris potestate exiret, & jus testamenti faciendi adipisceretur. *Plutarch. in Numa*: quæ de re dixi ad 10. *Ulpian.* §. *ultim.* Idem, quod neque heres esset cuiquam intestato, neque intestatum quisquam, sed bona eius in publicum redigebantur. *Gell. d. loc.* Vestis modica, aliique privilegia honoratas fuisse, ut & jus ex testamento capiendi haberent, constet ex Symmacho *in epistola pro sacris patriis.* Raro jurabant Vestales, nec unquam, nisi per sacram Vestam. *Senec.* 6. *controvers.* 8. 34 Idemque dicuntur legeis incantagraphis à Tertulliano 2. *ad uxorem.* & si intermissus esset, virginis verberibus afficiebantur à Pontifice, *Festus in voce Ignis.* Cujus rei extat exemplum apud Livium 28. Cur ita ignem observarent, vide Plutarchum *in Numa.* 35 Vesta Græcis ista, Cicero 2. *de legib.* Flamma. *Ovid.* 6. *Fastor.* Nec tu aliud Vestam quam vivam intellige flammam. Tertullian. 1. *adversus Marcion.* Mos ille ignis asservandi ab illis deductus *Virgil.* 2. *Æneid.* versu 255. 296. Illi vero forte hunc morem didicerant à Medis & Assyriis, apud quos ignis colebatur perenniter. *Plutarch. de facie Lunæ.* ut & apud Ægyptios. *Diodor.* 1. *cap.* 2. & Persas, *Strabo* 15. *Herodot.* 1. Athenienses, *Pausanias in Attic.* c. 1. Delphos, *Plutarch. de tranq. animi* [illegible]

sempiternum quoque & privatim, & publice modo [1], rituque fiat, discunto ignari à publicis sacerdotibus.

De sacerdotum officio.

Eorum autem duo [2] genera sunto: unum [3], quod præsit cæremoniis, & sacris: alterum, quod interpretetur [4] fatidicorum [5], & vatum [6] effata incognita, cum senatus populusque adsciverit.

De Auguribus & Aruspicibus.

Interpretes autem Jovis optimi maximi, publici augures [7] signis, & auspiciis [8] postea vidento, disciplinam tenento. Sacerdotes vineta [9] virgetasque [10], & salutem populi argutanto, quique agent rem duelli [11], quique populare auspicium præmonento: ollique obtemperanto: divorumque iras providento, iisque parento: cœlique fulgura regionibus ratis [12] temperanto: urbemque, & agros, & templa liberata [13] & effata [14] habento: quæque augur injusta, nefasta [15], vitiosa, dira [16] defixerit [17], irrita [18] infectaque [19] sunto: quique non paruerit, capitale esto [20].

De fecialibus.

Fœderum [21] pacis, belli, induciarum, oratores, fetiales [22], judices sunto. bella disceptanto.

De Etruscis & Aruspicibus.

Prodigia [23], portenta ad Etruscos [24], & haruspices [25] si Senatus jusserit, deferunto: Etruriæque [26] principes disciplinam docento: quibus divis creverint, procuranto: iidemque fulgura atque obstita [27] pianto.

De sacris nocturnis.

Nocturna [28] mulierum sacrificia [29] ne sunto [30], præter olla, quæ pro populo rite fient. Neve initianto, nisi ut assolet Cereri [31], Græco [32] sacro.

De expiationibus.

Sacrum [33] commissum, quod [34] neque [35] expiari [36] poterit, impie commissum est: quod expiari poterit, publici sacerdotes expianto.

De [illegible]

Ludis [37] publicis, quod [38] sine curriculo, & sine certatione corporum fiat, popularem lætitiam in cantu, & fidibus, & tibiis moderanto, eamque cum divum honore junguntor.

De Ritibus.

Ex Patriis ritibus [39] optuma [40] colunto. Præter [41] Idææ [42] matris famulos [43], eosque justis diebus, nequis stipem [44] cogito.

De sacrilegio.

Sacrum [45] sacrove commendatum [46] qui clepserit [47] rapseritque [48], parricida [49] esto.

De Perjurio.

Perjurii pœna [50] divina, exitium: humana [51] dedecus.

De incestu.

Incestum [52] pontifices supremo [53] supplicio sanciunto [54].

De Impietate in Deo.

Impius [55] ne [56] audeto placare donis iram deorum.

De votis

Sanctè vota [57] reddunto. Pœna violati juris esto. Quocirca ne quis agrum [58] consecrato. auri, argenti [59], eboris [60] sacrandi modus esto.

De sacris privatis.

Sacra privata [61] perpetua [62] manento [63].

1 Mos is fuit. Tabulam fœlicis materiæ tamdiu terebrabant, quousque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret, *Festus in voce Ignis Vestæ.* Simplicius 3. de cœlo: [illegible] Hesychius, [illegible] *Stalg. apud Fest. d. loco.* adde *Alexand. ab Alexandro 5. genial. 15.* Quod de lumine lignis [illegible] datur ex Tertulliano, *de* [illegible], huc non pertinet, sed ad montem Vesuvium.

2 Sacerdotum duo genera. Unum, eorum qui cæremoniis præerant. Alterum, eorum, qui interpretarentur fatidica & vatum effata cæremonialia, id est, placandis diis.

3 Cæremonias & sacra tractare dicuntur, qui ad placandos deos constituti sunt.

4 Interpretes sacrorum.

5 Fatidici, qui futura solent fari. *Varro quinto de lingua.*

6 Antiqui poetas vates appellabant, à viendis versibus, *Varro sexto de lingua.*

7 Augures, ab avium garritu. Auguraculum arx, in qua augures publice auspicabantur, *Festus in voce Augur & Auguraculum.* 8 Auspicium ab ave spicienda. Veteres enim dicebant, Spicio, non Aspicio, *Festus in Auspicium.* 9 Vineta, ac vineæ à vite multa. Varro 4. *de lingua*, scribens de oliveto & vineto: Idem 1. *de re rustic.* 18. 10 Isidorus 17. c. 6. videtur appellare virectum: loquens de virgulis, novellis & virentes. Forte apud Isidorum legi oportet virgectum: quod idem est ac virgetum. Veteres enim dumecta dicebant, quæ nos dumeta, *Festus in voce Dumeta.* Porro virgetum ea forma dicitur, qua Pometum apud Sosipatrum, Myrthetum apud Servium: Nucetum apud Tertullianum *lib. adversus Valentin.* Juncetum apud Varronem 1. *de re rustic.* 8. & alia infinita. 11 Id est belli, *Festus in voce Duellum.* Duellum enim duorum concursus, hinc Duellona Bellona. Perduellem etiam dicebant, unde perduelles, id est, hostes, *Varro 6. de lingua.* vide *l. 234. ff. de verborum significatione.* 12 Id est, certis. Attius *in Menalippo*, neque ratum esse quod dicas, *Fest. in voce Ratus.* 13 Id est, effata, elocuta, *Festus in voce Liberata.* 14 Idem est quod liberata. *Festus in voce Effata: Varro quinto de lingua.* Effata dicuntur, quod augures finem auspiciorum cœlestium extra urbem agris sunt effati. hinc effari Templa dicuntur ab auguribus: ad finitos qui in his fines sunt: fana, quod pontifices, in sacrando fati sunt finem. 15 Nefasti dies, per quos nefas fari Prætorem, *Do, Dico, Addico.* Æque (legendum est *usque*) non potest agi: & necesse est aliquo eorum uti verbo, cum lege quid peragitur. *Varro 5. de lingua; Festus in voce Nefasti.* 16 Dirum, ad Dei iram natum, *Festus in Dirum.* Diris devovere, est Deorum iræ. 17 Id est, definierit. 18 Non rite facta. 19 Quid si tali die Prætor imprudens verbum emisit, aut quem manumisit; Manumissus liber est, sed vitio: ut magistratus vitio creatus, nihilo secius magistratus. Imprudens qui dixisset, piaculari hostia piari poterat: qui prudens, ut impius non poterat. *Varro 5. de lingua.* 20 Hinc perspicitur satis, quænam fuerit Augurum potestas. Cicero *hic.* Quid est majus quam posse comitia tollere, concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? quid gravius quam rem susceptam dirimi, si unus augur aliter dixerit? quid magnificentius, quam posse decernere, ut magistratu se abdicent consules? Quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi jus aut dare, aut non dare? quid legem, si non *recte rogata est*, tollere? Nihil domi, nihil foris per magistratus gestum, sine eorum authoritate posse quidquam probari? 21 Feciales, oratores & judices fœderum pacis, belli, & induciarum, à feriendo dicti: ut apud quos belli pacisque faciendæ jus esset, *Festus ibidem*: ut qui fidei publicæ inter populos præessent, per quos etiam fieret, ut justum conciperetur bellum, *Varro ibidem.* Porro, quo ritu, quibusque verbis Fecialis populo Romano bellum indiceret, vide apud Gellium 16. *cap.* 4. De fecialibus adde Halicarnass. & Plutarchum *in Numa.* 22 Ita legitur apud Festum, *in Feriales*, à Varrone dicuntur. 4. *de lingua.* 23 Portenta, quæ quid porro tendatur, indicant, *Festus, in Portentum*: adde quæ dixi ad *leg. 38. ff. de verborum significationibus.* 24 Nonnulli ita legunt, Hetruria. 4. *Gellius* 5. Etruria de cœlo tacta scientissime animadvertit, eademque interpretatur, quid quibusdam ostendatur, *Cic. de divinatione.* Nostrorum Etruscorum disciplinam res ita probavit: *Cicero libro 2. de natura.* Auspicium autem primus Etruscis tradidisse dicitur quidam Tages. 8. *Isidor.* 9. 25 Alii ita scribunt Aruspices, *Isidor. d. loco. 4. Gell. 5.* Notum est illud Catonis, Mirum esse, quod non rideat aruspex, cum haruspicem viderit. Cicero 1. *de Natura.* Quota enim quæque res evenit prædicata ab his? aut si evenerit quidpiam, quis affirmare potest, cur non casu id evenerit? De perfidia aruspicum, vid. 4. *Gell.* 5. Aruspicina hodie damnata est. *l. 3. l. 5. C. de maleficis.* Superiorum oblitus Cicero 2. *de Natura.* aruspicinam artem divinam esse ait. & 1. *de divinat.* communis reipublicæ causa, communisque religionis colendam censet. 26 Cicero, Apud majores inquit nostros Senatus decrevit, ut de principum filiis sex, singulis Etruriæ populis in disciplinam traderentur, ne ars propter tenuitatem hominum à religionis authoritate abduceretur ad mercedem, atque quæstum. *Cicero 1. de divinat.* 27 Alii legunt ostenta, ab Obstinet antiquo, id est, ostendit, *Fest. in voce Obstinet.* Sed melius est in ea re sequi Clostium & Ælium Stilonem, quibus obstitum est idem quod violatum, attactumque de cœlo, *Festus in Obstitum.* 28 Vide ea de re triste exemplum apud Livium 39. Huc etiam facit Portii Latronis declamatio contra Catilinam, de cœtibus in urbe noctu non agitandis. 29 Nocturna sacrificia Dionysius videtur appellare, [illegible] id est, nocturnas vigilias. 30 Concilium Eliberinum ea de causa vetuit nocturnas pervigilationes mulierum in cœmeteriis, quod multæ, eo prætextu impudicitiæ committerentur. Hinc enim apud Plautum *in Aulularia*, Lycomedes adolescens dicitur Euclionis filiam violasse in Cerealis vigiliis, & Pentheus apud Euripidem *in Bacchis*, cum audiret Orgia noctu celebrari, exclamavit, [illegible], & Eupolis in Baptis, ne mortis quidem piaculo adduci potuit, quominus damnaret nocturna sacrificia Atheniensium, quæ Cotyttia dicebantur. Apud Myoneam urbem fuerunt etiam, vide [illegible], nocturna sacra. Magnentius nocturna quædam sacrificia instituerat, quæ postea sublata à Constantino lege 5. *C. Theod. de paganis & sacrificiis.* Illud quoque legitur, Tertulliani ætate Christianos noctu convenisse, sed cum alias interdiu ac palam facere non possent, & tamen eis objectum, quod in principis majestatem conjurarent, quod infanticidia, quod Epulæ Thyesteæ, & ad extinctam lucernam, incesta, stupra, & illicitæ conjunctiones apud eos fierent, *Tertullian. 9. Apologet.* objectum denique quod caput asini & genitalia antistitis ac sacerdotis sui colerent. Minutius Fœlix *in Octavio.* 31 Eleusinia mysteria intelligit. Horum sacrorum meminit Cicero 1. *de natura.* Plutarchus *lib. de exilio*, 3. Diodorus 5. *& 7. cap.* 2. Pausanias *in Atticis.* Arnobius 7. Lactantius 1. *cap.* 21. Augustinus 7. *de civitate* 20. Eleusine non procul ab Athenis 4. *Plinius* 7. 32 Sacra enim Eleusinia à Græcis petita, *Diodorus dicto loco*: ut & antea ab Ægyptiis, *Diodorus 5. cap.* 5. Valerius 1. *cap.* 1. *ibi, de Cereris placanda.* Cereri (inquit) quam more Græco venerari instituerant sacerdotem à Velleia petierant, ne Deæ vetusti ritus deesset Antistes. Candida veste utebantur in sacris Cereris. Tertullianus *de pallio*, Cur istas non spectas? vel illos item habitus, qui novitate vestitus religionem mentiuntur, cum ob cultum omnia candidatum, & ob notam vittæ & privilegium galeri Cereri initiantur? Ovidius *in Metamorphosi*, Festa piæ Cereris celebrabant annua matres, Illa quibus nivea velantur corpora veste. 33 Sacrum commissum, cujus causa homo sacer est: id est dignus qui judicetur ob maleficium, vide *Festum voce Sacer.* 34 Cicero id ita interpretatur. Publicus, inquit, sacerdos imprudentiam consilii expiatam metu liberet: audaciam in admittendis religionibus fœdis damnet, atque impiam judicet. Ubi vereor ne sit legendum, *imprudentiam consilii.* Idque ita ut emendem, adducor authoritate Varronis *quinto de lingua*: Prætor, inquit, qui tum fatus est, *si imprudens fecit*, piaculari hostia facta piatur: si prudens dixit. Quintus Mucius abigebat eum expiari, & ut impium non posse dicebat. Exemplum denegatæ expiationis vide apud Zosimum 2. 35 *Nec*, particula disjunctiva interdum apud veteres sumitur pro *Non.* Turpilius, Nec recte dici mihi jamdudum audio. vide *Festum in voce Nec.* 36 Piare, unde expiare, est propitium reddere, liberare incommodo atque metu. Hinc Piatrix porta ita dicta, quod quondam piacula ibi fieri solita. Piatrix sacerdos, expiare solita. Piamenta quibus utimur in expiando. *Fest. in piatrix.*

37 Hæc ludorum genera fuerunt apud Romanos, Troja, Compitalitii, vel Compitalitia, *Festus in Compitalitia.* Consualia in honorem Neptuni, quem & Consum vocabant, *Festus in Consualia. Varro 5. de lingua. Tertullian. 1. de Spectaculis. 2. Valer. 1. ibi: mos ludorum: Plutarch. in vita Romuli*: Megalensia, *Festus in Megalesia*: in honorem magnæ matris deorum. Apollinares, *Festus in Apollinares. Varro 5. de lingua.* & liberales, *Festus in Liberalia.* vere scenici, ob fabulas quæ in scenicis tabernaculis edebantur, de quibus hic agitur. Circenses, curriculis fiebant in circo. *Var. 4. de lingua.* in honorem Neptuni, ut Cereales in honorem Cereris: *Varro 5. de lingua*, Tauri seu Taurici, diis inferis consecrati: *Varro 4. de lingua. Festus in Taurii.* De re- Capitolini, Funebres, votivi, scenici, plebei, seculares qui centesimo quoque anno. *Zosim.* 1. Juvenales. Latiares, Florales, *Tertullian. d. loco c.* 2. Apud Græcos ludi nobiles, Pythia Apollini, Olympia Jovi: Nemea Herculi. *Tertullian. d. loco. c.* 9. Isthmia Neptuno. Minus nobiles Panionia, Panathenæa in quibus utriusque sexus flos per motus nexis manibus saltabat Pyrrhycam. Ludiones erant nudi (inde Gymnasia, ita certarunt Athletæ gymnici. *l. 4. ff. de his qui notantur*) aut vestiti aut armati, eorumque opera posita erat in jactu (disci forte vel jaculi falsæ, cursu) idque pedites vel equites, vel curru vecti. Ad id genus exercitationis pertinebant populares. *l. 1. §. 12. ff. de off. præfecti urbi.* juvenes, veteres. *l. 18. §. 3. ff. de pœnis*: factiones agitatorum, Veneta, Prasina, Albata, Russata. vid. *Tertullian. 5. de spectaculis*, quas Græci [illegible] *Novell.* 37. Latini etiam factionarios. *l. 2. C. Theod. de equis*: agitatores. *l. 2. l. 4. C. de spectaculis.* qui aquam equis spargebant, Xystici. *l. 4. ff. de his qui notant.* unde Xystarches. *Tertull. lib. ad martyres*) Lucta. *l. 7. §. 4. ff. ad leg. Aquil.* pugna seu pugilatus. *l. 7. §. 4. ff. ad l. Aquil.* Pugnis addebant interdum cestus, id est, lora seu cingula. Postremo plumbum assutum fuit tristissimo spectaculo. Pugillatui παγκράτιον. *l. 7. §. 4. ff. ad l. Aquil.* 13. *Gell.* 26. propior, ut qui etiam calcibus, genubus, dentibus abuteretur. Commissa sunt paulo post inter se feræ, ut & ipsis bestiis homines. *l. 1. §. 6. ff. de postulando. l. 3. §. 5. ff. de testibus.* Et, quod tetrius est, homines hominibus, hinc munus gladiatorium, hinc spectacula. *Tertull. d. loco. c. 10. Valer. 2. c. 1. ibi, mos ludorum.* vid. *Lips. de gladiatoribus.* quod merito sublatum à Constantino. *l. 1. C. de gladiatoribus penit. tollend.* Et his quidem ludis motu violento & nervis opus erat: in scenicis minus: ut qui voce, gestu, organis, sonis, &, ut ait Tertullianus *d. loco, c.* 7. litteris transigerentur. Hinc mimi, pantomimi. *l. 4. C. de spectaculis*: archimimi. *l. 25. §. 1. ff. de oper. libert.* histriones. *l. 5. C. de spectaculis*: [illegible] *Novell.* 105. *c.* 1. gesticulatores, thymelici & thymelitæ. de quibus dixi ad *l. 10. ff. de pollicitationibus.* His accommodata est Satyra, Comœdia, Tragœdia & similia poëmata, de quibus Jul. Scaliger 1. *Poëtices.* 38 Observa definitionem ludorum scenicorum. 39 Eisque variis scilicet. 40 Antiquissimum illud est, deoque proximum quod optimum, *Cicero hic.* 41 Gallis Cybeles sacerdotibus singulari privilegio datum etiam fuit, ut eorum dea Cybele heres posset institui. *Ulpian.* 22. §. 6. 42 Quæ & Cybele magna & deorum mater dicta est: & Pessinuntia, quod ejus simulachrum in agrum Phrygiæ, cui nomen Pessinunti, cœlitus delapsum crederetur, *Ammian. 22. Herodian.* 1. artifice & materia qua compositum esset ignoratis. Authoritas ex eo comparata, quod responsum fuerat, auctum iri Imperium Romanum, & mansurum, si id Romam transferretur. Itaque, totius civitatis vir integerrimus, ut oraculo satisfieret, ad eam rem legatus quæsitus est Scipio. *Cicero quinto de legibus. Livius* 29. & *Valerius* 16. *Ammianus* 22. *lege* 2. §. 37. *ff. de origine juris.* Cumque simulachrum ad Tyberis fauces delatum, navigium ita substitit, ut nulla pop. Rom. certatim trahentia moveretur. Vestalis Claudia, stupri accusata petiit à populo Romano, ut judicium de se Pessinuntiæ Deæ committeretur, quo impetrato zonam recinxit, clare precata, ut si se virginem esse dea sciret navim progredi juberet. Hæc ubi dixisset, ducta navis, zonamque Vestalis sequi cœpit, *Herodianus ibidem: Tertullianus 22. Apologetic. in fin.* quin, major messis ea estate, quam antecedentibus annis decem fuisse traditur, Plinius 18. *cap.* 3. 43 Exirati & castrati erant, & à Gallo fluvio Galli dicebantur. *Herodian. 1. Juvenal. Satyr. 6. Festus in voce Gall. Arnob. 7. Ausonius*: 1. *Lactant.* 21. 44 De his loquitur ita Arnobius *libro* 7. Mendicantes vicatim deos ducunt, Tertullianus 13. *Apologetic.* Circuit cauponas religio mendicans, exigens mercedem pro solo templi, pro aditu sacri: non licet deos nosse gratis, venales sunt: adde Clementem *in Exhortatione.* 45 De sacrilegio, adde *l. 4. l. 5. l. 6. l. 9. l. 10. ff. ad leg. Jul. peculat.* 46 Solebant enim Antiqui res suas templis commendare. *Herodianus 1. ubi de templo Pacis loquitur. l. 4. in fin. ff. familiæ.* pecuniam *Plaut. in Aulular.* tabulas *l. 3. §. 3. ff. de tabulis exhib.* testamenta. *Plutarchus in Antonio. Tacitus 1. Annalium*, transactiones publicas *Dion.* 48. Extat in lege 10. *in fin. ff. ad legem Jul. peculat.* elegans exemplum ejus, qui arculam in templo posuerat, eaque hominem incluserat, ut post clusum templum, de arca exiret resque sacras templo subtraheret. 47 Id est, sustulerit, à Græco κλέπτειν, vel ab antiquo clepsere, vel clepere, vel clapere. Varro 5 *de ling.* videtur hoc verbum usurpari in qualam antiqua Gallorum puerorum Nænia in qua Clepe, furem denotat. 48 Id est, rapuerit. Rapere, per vim Clepere, clam auferre. 49 Id est, capitale esto. Lex Numæ, Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto. *Fest. in voce Parricida.* De pœna sacrilegii vide Paul. 5. *sent.* 19. *l. unic. C. de crimin. sacrileg.* 50 Jurisjurandi contempta religio, satis Deum ultorem habet. *l. 2. C. de rebus credit.* ut negare non possis à lege 2. ex hoc loco transcriptam. Imitationis causa cuivis nota. Macrobius 1. *Saturn.* 17. In ea, inquit, ferenda (Liciniam intelligit sumptuariam) quæsita est nomine legis authoritas, exolescente metu legis antiquioris: ita Hercules, ut de ipsis XII. tabulis factum est: quas ubi contemni antiquitas cœpit, eadem illa, quæ illis legibus cavebantur, in alia latorum nomina transferunt. 51 De pœna perjurii dixi ad *l. 2. C. de rebus creditis.* adde *l. 2. in fin. C. de rescind. venditione.* 52 Græci [illegible], *Fest. in voce Incestus.* Cæterum, non hic agitur, meo judicio, de quovis incestu, sed de incestu Vestalium, qui ad Pontificum audientiam & curam pertinebat. 53 Stupri compertæ Vestales, juxta portam Collinam, vivæ in ædiculam subterraneam defodiebantur, in eaque lectus stratus & lucerna accensa ponebatur, eorum quoque, quæ ad victum sunt necessaria pauca, ut panis, aqua in ampulla, lac, oleum. Damnatam lecticæ indebant, atque undique obnubebant, vinciebantque, ut ne vocem quidem emittere, & à quoquam exaudiri posset. Post hæc per forum devehebant, procedebantque de via omnes taciti, sine voce, cum ingenti mœstitia. Ubi ad locum illum ventum esset, apparitores vincula damnatæ adimebant. ubi Pontifex quasdam preces arcanas tensis ad cœlum manibus peregisset, damnatam in ædiculam demittebant, quam mox injecta humo complanabant. *Plutarch. in Numa*: cui adde *Livium lib. 22. ubi de Opimia & Floronia.* 54 Quænam incesti pœnæ vulgares in reliquis fuerint, vid. *l. 6. C. de incestis: Novell. 143. & 58.* 55 Nec bene cœlestes impia dextra colit. *Ovid.* 56 Quis enim mente Deus dona acciperet ab impio, cum nemo vir bonus ab improbo se donari velit? *Cic. hic de Plato apud Ciceronem 2. de legibus.* 57 Votum, est sponsio, qua deo obligamur. Ceterum vide quæ scripsi ad *l. 2. ff. de pollicitationibus.* 58 Hanc rationem ex Platone affert Cicero, Terra, inquit, domicilium deorum est, igitur sacra: est autem absurdum iterum idem consecrari. 59 Aurum enim & argentum in urbibus & privatis, invidiosa res est. *Plato apud Ciceronem 2. de legibus.* Notum est illud Alexandri Severi, qui in templis nunquam præter quatuor aut quinque argenti libras: auri, ne guttulam quidem aut bracteolam posuit, susurrans versum Persii 2. *Satyr.* Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum? 60 Nam ebor ex inani, (vel, ut Lambinus legit inanimi) corpore extractum, haud satis castum donum deo. *Plato d. loco.* Item æs atque ferrum, duelli instrumenta, non fani. *Plato d. loco.* 61 Publica sacra pro populo montibus, pagis, curiis, sacellis fiebant publico sumptu. Privata, pro singulis hominibus & familiis. *Fest. in publica sacra.* hinc gentilicia sacra, *Livius* 5. feriæ propriæ familiarum. 1. *Macrob.* 16. 62 In eadem familia scilicet, & gente: uxores enim in sacris maritorum: liberi, in sacris parentum erant, vide quæ scripsi ad *l. 2. C. de bon. quæ liber.* Per emancipationem è sacris paternis dimittebantur, *vid. l. 13. C. de legitim. heredibus.* Quæ sacra ne interirent, receptum fuit ea deferri certis gradibus ad eum qui majore ex parte heres, legatarius vel alio quoquo titulo honoratus fuerit vel creditor *Cic. hic.* 63 Interimendorum tamen horum sacrorum causa, Jurisconsulti senes coemptiones, quæ à senibus fierent, excogitarunt, *Cicer. pro Murena*, idque ita fiebat: Seniores orbi matrimonium per coemptionem contrahebant: qua ratione accidebat, ut eorum uxores [illegible], sui illis heredes essent: mortuis senibus uxores alteri nubentes in aliena sacra hereditatem deferebant, ut eo modo sacra prioris mariti interimerentur. Ea est Hotomani sententia hic. Alciatus 9. *parerg.* 19. putat bona seni admodum vendi, nec ad ulteriores ejus heredes transmitti solita. Prior sententia aptior est & melior.

De religiosis & sumptibus funerum.

1 Manes, dii inferi, immanes & mali atqui Manium apud veteres idem quod bonum? utique: sed dii Manes ita dicebantur à supplicatur eos venerantibus, propter metum mortis, quasi boni essent. *Fest. in Manes.*

2 Circa defunctos scil. dixi ad *l.28. in fin. ff. de pignor. furtor.* de cura sepeliendi. Nunc de sacris mortuorum dicendum.

Deorum manium [1] jura [2], sancta [3] sunto. Hos [4] leto datos [5], divos habento. Sumptum in ollos [6], luctumque [7] minuunto.

Hominem mortuum in urbe [8] ne sepelito [9], neve urito [10].

Hoc plus [11] ne facito. Rogum [12] ascia [13] ne polito [14].

Mulieres genas ne radunto [15], neve lessum [16] funeris ergo habento.

Homini [17] mortuo ne ossa legito, quo [18] post funus faciat [19]: neve aurum addito.

Servilis unctura [20] tollatur, omnisque circumpotatio [21].

Ne sumptuosa [22] aspersio [23].

Neve longæ [24] coronæ [25], ne acerræ [26] prætereantur [27].

Coronam [28] virtute partam & ei qui peperisset, & ejus parenti, sine [29] fraude esse lex impositam jubet.

Ut uni plura [funera [30] ne] fierent, neve lecti plures [31] insternantur. Neve aurum [32] addito [33]. Ut (legendum *At*) quoi auro dentes [34] juncti (lege *vincti* [35]) essent [36] (lege *erunt*) ast im (legendum *Im* [37]) cum illo sepeliretur (lege *sepelire*) & ne (lege *urereve*) se fraude (lege sine [38] fraude esto.)

Uti ne rogum [39] bustumve [40] novum propius [41] &c. pedes adjici ædes alienas invito domino, neve forum [42] sepulchri, bustumve [43] usucapi [44] liceret.

24 An quæ totum hominem à vertice ad pedes cingerent, quales fortasse ducentis sigilis imponebant? An potius Lemniscatæ, id est, ex quibus Fasciolæ penderunt, *Festus in Lemnisci*, quales in ludis & certaminibus dabantur? Coronarum quæ athletis dabantur in jure nostro, fit mentio in lege 6. §. 13. *ff. de excus.* lege 40. *de re judicata*: lege 1. *C. de athletis.* De coronis adde Gellium 3. c. 6. Tertul. *lib. de corona militis.* De coronis mansuetorum, v. *l. 19. §. 14. ff. de aur.*

25 Arnobius 8. nec mortuos coronamus. Ego vero in hoc magis miror, quod tribuatis examini faces, aut non sentienti coronas. Tertullianus *lib. de corona.* Mortuorum ast ita coronari.

26 Acerra, ara quæ ante mortuum poni solebat; in qua odores condebantur, alii dicunt arculam thurariam. *Fest. in Acerra.*

27 Quidam legunt *adhibeantur.*

Fragmentum quod ex moribus P. Romani præter superiora ex XII. Tabulis descripsi ex Cicerone 2. de legibus.

Funus ut indicatur, si quid ludorum dominusve funeris utatur accenso atque lictoribus.

Honoratorum virorum laudes in concione memorantor, easque etiam ad cantus tibiarum prosequuntor, cui nomen Næniæ.

EX LIBRO CICERONIS III. DE LEGIBUS.

De Magistratibus majoribus in genere [45].

Justa imperia sunto, iisque cives modeste, ac sine recusatione parento [46]. Magistratus nec obedientem, & noxium civem multa [47], vinculis [48], verberibusque [49] coërcento: ni par, majorve potestas, populusque prohibessit [50]: ad quos provocatio esto. Cum magistratus judicassit, inrogassitve: per [51] populum multæ [52], pœnæ certatio [53] esto [54].

De militaribus.

Militiæ [55] ab eo, qui imperabit [56], provocatione esto: quodque is, qui bellum gerat, imperassit, jus ratumque esto. Minores [57] magistratus, periti juris [58], plures prælia [59] sunto. Militiæ [60] quibus jussi erunt imperanto, eorumque tribuni sunto [61].

De magistratibus & Quæstoribus.

Domi pecuniam publicam custodiunto [62].

De Triumviris Capitalibus.

Vincula sontium servanto [63].

De

Sacra seu sacrificia, quæ diis Manibus fiebant, Inferiæ dicebantur, *Fest. in Inferiæ.* & Feralia dies dicti in quibus ferebant tum epulas ad sepulchrum, quibus ibi jus erat parentare. *Varro 5. de lingua.* Sacrificia pro defunctis Græcis Χοαί, *Plutarch. in Antonio.* Tertullianus 10. *Apologet.* scribit, captivos nonnunquam & servos in exequiis immolatos: quoniam animas defunctorum sanguine humano propitiari credebant. quod quia crudele visum fuit, placuit ante sepulchrum quosdam dimicare, qui ob id bustuarii dicti. *Servius in Æneid.* sed hoc rarius. Frequentius atras hostias, thura, salsas fruges, lac, oleum, sanguinem offerebant, *Arnob. 7. adversus gentes.* In eo etiam differebant sacra inferorum deorum, quod diis superis tantum libarent: inferis etiam vasa in ignem mitterent, Servius 8. *Æneidos*, ad illa verba *fusi crateres olivo.* Videntur inter cætera ea forma usi ad defunctum: Resurge tu, comede, & bibe, & lætare, *Epiphan. in Anchorato.* Huc referendæ sunt clausulæ illæ testamentariæ, Quos libertos meos ubi corpus meum positum fuerit, ibi eos morari jubeo, ut per absentiam filiarum mearum ad sacrofagum meum memoriam meam quotannis celebrent. *l. 18. in fin. ff. de alimen. legat.* Titio relinquo, ita ut à monumento meo non recedat. *l. 71. §. 2. ff. de condit. & demonst.* Ejus fidei committo uti det ex reditu cœnaculi mei, & horrei post obitum, sacerdoti & hierophylaco & libertis qui in illo templo erunt, donaria decem die nundinarum quæ ibi imposui. *l. 20. ff. de annuis.* quo loco videtur intelligere denicales, aut novendiales ferias, seu Novendial. de quo dixi ad *Novell.* 115. *cap.* 5. [illegible] quibus diebus fiebant cœnæ funebres, epulæque. *Julius Obsequens.* Et alibi, ut *l. 44. ff. de manumiss. testament.* Omnes sub hac conditione liberi sunto, ut monumento meo alternis mensibus lucernam accendant, & solennia mortis peragant. 3 Id est, intacta. 4 Id est, manes. *de quibus V. eodem.*

5 Legendum puto, *Datis*, ut sit sensus, Manes letho datos divos esse, id est, mortuis, seu mortuorum deos esse. Manes denique eos esse, quos pro mortuis invocare solerent. 6 Mortuos scil. Interim non sequentes leges seu sequentia capita esse genuina legis XII. Tabular. 7 De luctu mox dicetur. 8 *l. 3. ff. de sepulchro: l. 12. C. de religiosis: Plutarchus in Arato.* An quia non licet privato sepulchrum facere in loco publico? non puto. Potest enim publicus locus esse ad eam rem destinatus. Sed & Vestæ virgines etiam in civitate sepulchra habuerunt, & quod majus est, vivæ defossæ sunt intra pomerium. Mos etiam fuit antiquis in urbe sepeliri. Servius 5. *Æneidos.* quid, quod quibusdam datum est virtutis causa post duodecim tabulas, ut in urbe sepelirentur. ut Publicolæ, ut Tuberto, ut Fabritio? *Cicero hic.* Causa igitur fuit, ne urbanum cœlum fœdo cadaverum odore infectum, pestem civibus, qui spiritum ex eo ducerent, inferret: vel ne (ut illi putabant) sanctum jus municipiorum pollueretur. *l. 12. C. de religiosis.* Contraria omnino consuetudo fuit apud Tarentinos, cum oraculo accepissent futuros beatiores, si cum pluribus habitarent, *Polybius* 8. Exemplo forte eodem vetitum, ne quis in Apostolico vel Martyrio conderetur. *l. 2. C. de sacrosanct. eccles.* eadem imitatione Synodus Vasensis *Præcipiendum* 13. *quæst.* 2. vetuit, Ne quis in Ecclesia sepeliretur, sed tantum in atrio vel porticu vel exhedris Ecclesiæ. 9 De sepulchro illud Plinii notandum est 7. *cap.* 54. Ipsum cremari, inquit, apud Romanos non fuit veteris instituti, terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum. Vetus certe institutum sepultura, *Arnobius* 8. quo apud Xenophontem Cyrus utitur, & apud Romanos Numa & gens Cornelia, *Cicero hic.* ut merito compos mentis esse negetur, qui heredem ita instituit, si reliquias ejus in mare abjiceret, *l. 27. ff. de condition. instit.* 10 Propter ignis periculum hoc adjectum est. *Cicero.* Quod ab eodem dicitur, Non qui uratur sepeliri, sed qui humetur, obscurius cum sit, sic interpretor, Finem sepulturæ, ustionem non fuisse, sed humationem: Improprie sepeliri, qui uritur: proprie, qui terra conditur. Aliud est sepultura ab humatione. Sepultus dicitur quoquo modo, humatus terra tantum. vide quæ scripsi ad *leg.* 28. *in fin. ff. de dispositione servorum.* 11 Ecquod illud? superius non dixit. Placet nonnullis decurtatam hanc esse sententiam, aut superioris alicujus appendicem. Possis tamen dicere, initium legis fuisse, ac si scriptum esset: Hoc plus ne facito, Plus, inquam, quam sequenti lege continebitur. Et ita loquitur Jurisconsultus in lege prima, *ff. de pactis.* Hujus edicti æquitas naturalis est, quanquam edictum de quo loquitur *l. 7. §. 7. dicti tituli*, contineatur. 12 Id est, ligna, quæ ad rogum faciendum conferuntur. Rogus non est monumentum. Monumentum non exuritur, rogus exuritur. Cum ascenderet in rogum ardentem, *Cicero primo de divinatione.* incendo rogum. *Plautus in Menæchmis.* quanquam etiam in monumentis faciendis, *l. 2. ff. ad legem Falcidiam*: & sepultura, habenda est ratio sumptuum *lege* 14. §. 6. *ff. de religiosis*: *lege* 113. *ff. de legatis* 1. *lege ultima in fin. ff. de auro.* Quod adjicit Cicero de tribus riciniis & vinculis purpuræ & decem tibicinibus explicandum est. Ricinii (*Festus* recinium scribit) nomine, vestem intelligit, cujus dimidia pars retrorsum jaci poterat, *Varro quarta de lingua*: *Isidorus* 19. *cap.* 25. vestes etiam non quævis, sed quæ in luctu sumebantur, *Nonius in Ricinium*, quibus interdum corpora defuncta convolvebant, *Lactantius* 1. *Inst.* 4. quas, plus tribus sepulchris condi Solon vetuit, *Plutarchus in Solone.* Quanto melius Jurisconsulti dissuadent ullas condi, cum sit hoc simpliciorum proprium *lege* 14. §. *quinto. ff. de religiosis.* Quod adjicit de vinculis purpuræ, intellige fascias purpureas. huc que pertinet locus Livii 34. Purpura viri utemur: nec id ut vivi habeant tantum insigne: sed etiam, ut cum eo crementur mortui. De decem tibicinibus illud notandum, olim Siticines dictos fuisse, quod apud Sitos, hoc est, vita functos & sepultos canere soliti essent, tuba quadam differente à vetere Tubæ proprietate, quos Sicinistas, vulgus: qui rectius loquuti, Siticinistas dixere: Sicinnium enim genus veteris saltationis fuit. Siticinibus affines sunt Tubicines, qui tubis: Liticines, qui lituo, 20. *Gell.* 2. adde *Ovidium* 6. *Fastorum.* Videntur autem Judæi didicisse quondam hoc genus Siticinis à Gentilibus, *Matthæi* 9. *versiculo* 23. 13 Id est, dolabra. 14 Ne alioquin & modum excedas, & videaris ædificium potius, quam rogum construere. Hoc igitur vetat, pyram ex aliis lignis, quam rudibus & impolitis confici. 15 11. *Plin.* 37. adde sicubi captivi alicujus aut gladiatoris sanguis effundi non poterit, *Servius* 12. *Æneidos.* Moris enim fuit istiusmodi hominum sanguinem effundi ante sepulchra, ut supra dixi. Faciebant autem id mulieres, ut, sanguine ostenso, inferis satisfacerent. Cæterum, Radere hic, significat unguibus genas dilaniare. *Festus in verbo Radere.* In declamationibus Quintiliani fit mentio mulieris, quæ filium lugens sanguinolas laceros scissosque, laniatumque vultum & livida ubera, ostendit. 16 Id est, lugubrem ejulationem. Non vestis funebris, ut Sextus Ælius & Lucius Acilius putabant, *Cicero hic.* [illegible], &c. *Lex Solon. apud Plutarchum in Solone*: adde *Platonem duodecimo de legibus*: Cicero *secundo Tusculanarum.* Ejulatus ne mulieri quidem concessus: & hic nimirum fletus est, quem duodecim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt. Justinianus lessum veterum vertit in cantum psalticarum seu psaltriarum, *Novell.* 59. Hieronymus in Epistola Pauli testatur, Christianos in exequiis cecinisse, Alleluia. Quod ad luctum attinet, Paulus 1. *Timoth.* 4. *versiculo* 13. ita loquitur, Nolim autem, inquit, vos ignorare, fratres, de dormientibus, [illegible]. Et is quidem lugubris modus videtur ab Ægyptiis acceptus: apud quos lugentes mulieres nudatis mammillis: viri pectus lanientes, plateas oberrabant. *Herodot.* 2. 17 Hominis mortui. 18 Non simpliciter prohibet ossa legi, sed ita legi, ut post funus fiat, id est, sumptus in funus. ideoque crediderim pro *funus*, legendum *sumptus*, excepta tamen bellicæ & peregrinæ mortis causa translatione. *l. 8. l. 14. §. 4. ff. de religiosis.*

19 Facias *Hotomanus.* nec male etiam possis legere *fiat.* 20 Quid sit unctura, audio. quid sit servilis unctura, nondum percepi, etiamsi scio in rem domini versum intelligi, si odores & unguenta servus emerit, & ad funus erogaverit. *l. 7. §. 3. ff. de in rem verso.* & inter funeris sumptus unguenta referri. *l. 37. ff. de religiosis.* ut uncturam servilem dicamus eam, quæ fit servandorum corporum causa, non video. Vix est enim ut talis unctura prohiberi debeat. Melius est tamen ut servilis unctura prohibeatur, & mandetur ne cadavera servorum ungantur sepulturæ tradenda, sive quia hujusmodi expensæ publicæ rei nocent velut sumptuosæ: sive quia interest, servos homines ea quoque parte à liberis distingui. 21 Vetus fuit consuetudo à Græcis etiam usurpata, ut mortuis ad monumenta cibum & potum deferrent. Tertullianus *lib. de testim. animæ*, vocas securos mortuos, si quando extra portam cum obsoniis & matiis, tibi potius parentans, ad busta recedis, aut à bustis dilutior redis. In Pandemiis diebus edulia quidem tota exurebant: vina vero libabant, quin mortuum provocabant his verbis: Resurge, comede, & bibe, & lætare. *Epiphanius in Anchorato.* Tertullianus *de resurrectione in principio.* Ego magis ridebo vulgus tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit. Genus farciminis quo utebantur, Latini videntur appellasse silicernium (quibusdam tamen silicernium est [illegible]) Juvenalis *Satyra* 8. & Apuleius 4. *Florid.* cœnam feralem vocat) quia is, cujus nomine instituebatur, jam silicem cerneret. *Fest. in Silicernium.* Gammaros etiam & ova parentalibus atque mortuali isti cœnæ appofuere. *Juvenal.* 8. ut & lentem & salem [illegible] *Plutarch. in Crasso*, [illegible] *Appian. in Parth.* id est, lentem & libum. adde *Xiphilinum in Domitiano.* Vas autem quo potio funeraria continebatur, obba. Tertullianus 13. *Apologet.* quid omnino ad honorandos deos facitis, quod non etiam mortuis facitis? quo differt ab epulo Jovis silicernium, à simpulo obba, ab aruspice pollinctor? Nam & aruspex mortuis apparet. Inter hæc etiam pro mortuis orabant & requiem æternam sic precabantur. Tertullianus *de testimonio animæ*, ossibus & cineribus ejus refrigerium comprecaris, & ut bene requiescat apud inferos cupis. 22 Quidam legunt, respersio. Respersum vinum dicebatur, quod sepulchro spargeretur. *Fest. in Respersum.* 23 Hic locus ita legitur apud Ciceronem: mutilus tamen videtur. Festus *in Murrata*, refert XII. tabulis caveri, Ne mortuo murrata potio inderetur. Adjicit Plinius 14. *cap.* 12. Numæ regis legem fuisse, *Vino rogum ne respergito*, quæ duo optime conveniunt huic loco. De murrata potione dixi ad *l. 6. §. 1. ff. de tritico.* hoc tantum addidero, Videri mihi genus murratæ potionis translatitium ab Ægyptiis, apud quos murrata potio ex myrrha & aliis quindecim composita, Cyphi dicebatur. *Plutarch. in Iside.*

28 Plinius 21. *cap.* 3. Inde inquit, illa XII. Tabularum lex, *Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus, virtutis ergo arguitur.* Quam servi, equive, meruissent, pecuniam partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos fuit? ut ipsi mortuo parentibusque ejus dum intus positus esset, forisve ferretur, sine fraude esset imposita. Pro *arguitur*, quidam legunt *detulitur*, legendum videtur *datur*, vel *additur*. 29 Exceptio superioris legis: Coronæ longæ mortuis non sunt præferendæ: nisi si quas virtute quondam paraverint. 30 Nisi forte diversis locis quis sepultus est: alibi corpus, alibi caput. *l. 44. ff. de religiosis.* potest etiam sepulchrum uno loco fieri, alio monumentum. *l. 42. ff. de religiosis.* 31 Apud veteres gloriosum erat pluribus lectis efferri. Sylla 6000. lectorum habuisse dicitur. & Augustus ad honorem Marcelli, sororis suæ Octaviæ filii, lectos intrare civitatem jussit. Lego, Constantinopoli in majore ecclesia dona, pro reliquiis, lectos majores fuisse, præter eos unum deauratum, eorumque usum non gratuitum fuisse, *Novell.* 59. *cap.* 6. 32 Antiqui solebant una cum mortuo in rogum vel sepulchrum res multas pretiosas conjicere, puta supellectilem, vide *Plutarch. in tractat. Epicuri.* Hinc illud legatum, *Volo inferri mihi quæcunque sepulturæ meæ causa feram ex ornamentis, inaures duas ex margaritis, & viriolas ex smaragdis.* Quæritur, an heres cogatur obtemperare conditioni? responsum est, non cogi. *l. ult. in fin. ff. de auro.* quippe, injustæ voluntates defunctorum circa sepulturam (veluti si jubeant vestes aut quædam alia supervacua in funus impendi) non valent. *l. 113. in fin. ff. de legat.* 1. Lex etiam vetat ornamenta cum corporibus condi. *l. 14. §. 5. ff. de religiosis.* Plinius certe notat mortuis fuisse, ut morientibus annuli detraherentur 33. c. 1. adde *Sueton. in Tiberio.* 33 Funeri fiebant. Lambinus legit *ardito*, hoc est datur, idque [illegible] pro dato. Ac pro ad, ut tandem fiat verbum, *addito.* 34 Auro dentes eburneos nonnulli sibi devinciebant: qualis fuit illa Ægle, de qua Martialis: *Sic dentata sibi videtur Ægle, emptis ossibus Indicoque cornu.* Mos etiam fuit veteribus trientem in os defuncti, tanquam naulum imponere, quem apud inferos dari pro portorio opinio fuit, qui [illegible] Græcis vide Hesyc. Apuleius 6. Sed nec hactenus vacua debebis per illas tenebras incedere, sed offas polentæ mulsa concretas ambabus gestare manibus, ac in ipso ore duas ferre stipes. *Et post*: Ergo & inter mortuos avaritia vivit? Juvenal. *Satyr.* 3. Jam sedet in ripa, tetricumque novitius horret Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alneum Infelix, nec habet, quem porrigat ore trientem. adde Alexand. ab Alexandro 3. *Genial.* 7. 35 Ita legunt Hotomanus, Balduinus & Lambinus. 36 Erunt. *Lambin.* veteres enim dixerunt *Esis*, seu *Esit* (quod magis probo, idque propter antiquam usum literæ S. pro R.) Esit pro erit. *Fest. in esit.* meam sententiam confirmat. Varro 6. *de lingua.* Casmenarum priscum vocabulum, ita natum atque scriptum est. Alibi, Carmenæ, ab eadem origine sunt declinatæ, ut in multis verbis, in quo antiqui dicebant S, postea dicunt R. ut in carmine Saliorum sunt, hæc Cosauli, Dolosi, Eso. & alibi Cusatii, Musæ, Rasæ, Melios, Fœdesum, Plusima, Asena, Janitos. *Hæc ille.* quibus addi cupio quædam alia quæ scripsi initio hujus libri. 37 Id est, eum. idque [illegible] à nominativo Is, *Fest. in Is.* 38 Ex particula *Se* facimus *Sine*, Fest. Se (ita legendum est non *Sed*) pro sine inveniuntur posuisse antiqui.

39 Apparatus mortuorum funus dici solet: extructio lignorum, rogus: subjectio ignis, pyra: crematio cadaveris, bustum: locus, ustrina: operis constructio, sepulchrum: inscriptum nomen memoriaque, monumentum. Publicæ ustrinæ erant in Exquiliis teste Acrone. vide Josephum Scaligerum apud Festum *in voce Bustum.* 40 Quasi bene ustum, locus in quo mortuus ustus est, *Festus.* Cicero vertit [illegible]. 41 Lex etiam vetat mortuum inferri propius ædes alienas, quam intra legitimum spatium. *l. 3. §. 1. ff. de mortuo inferendo*: facit *lex ult. ff. fin. regundor.* 42 Id est, vestibulum sepulchri, *Cicero*: *Festus in voce Forum*: ut eo pacto heres defuncti iter, aditum, abitum, usque accedendi ad sepulchrum habeat. *l. 53. ff. de actionibus empti*: *l. 5. ff. de sepulchro*: *Cicero pro Rosc.*

43 Bustum etiam pro sepulchro usurpatur, quod si discrimen facere libet. Locus in quo mortuus est combustus, ustrina dicitur: in quo & combustus & sepultus, bustum: *Fest. in bustum.* obiter etiam hinc observabis, ustrinam aliquando fuisse separatam à sepulchro, interdum conjunctam.

44 Hac in re sepulchris lex prospexit. Quid vendi? vide *l. 9. C. de religiosis.* 45 Transit ad magistratus. Id enim est, quod constitutum religione rempublicam continent maxime. Recte hic Cicero magistratum legem loquentem: legem mutum magistratum vocat. 46 Vide *l. unic. si quis jus dicenti non obtemperaverit*: *Novellam* 69. *ut omnes obediant judicibus provinciarum.*

47 Omnibus magistratibus (non tamen duumviris) concessum erat jurisdictionem suam defendere pœnali judicio: *l. un. ff. si quis jus dicenti non obtemperaverit*: adde *l. 131. §. 1. l. 244. in fin. ff. de verbor. sign.* 48 *l. 9. ff. in quib. caus. major. l. 8. §. 9. ff. de pœnis*: adde *l. 216. l. 224. ff. de verb. signific.*

49 Ita tamen, ut nemo verberibus necetur, aut virgis interimatur, nec tormentis. *l. 9. §. 3.*

50 Major minorem prohibere potest, par parem prohibere posse non videtur. *l. 4. ff. de arbitris.* & tamen hic habetur magis ratio prohibentis, quam jubentis. & merito, id enim prævalet in re pari. *l. 11. ff. de servit. rustic. l. 28. ff. comm. dividundo.* & in publicis judiciis obtinet. *l. 38. ff. de re judicata.* adde *Fenestellam c. 10. in fin.* 51 A magistratibus ad populum provocabatur, ut cui parere, multamque remittendæ jus esset: sic Flacco, Martiali flamini, populus Romanus multam remisit, quam Crassus Pontifex maximus ei, si à sacris discessisset, dixerat, *Cicer. XII. in Anton.* Illud est etiam observandum, non tantum à magistratibus sed & à regibus ad populum provocationem fuisse. *Cic. 1. de republ. apud Senecam* 19. *epist.* 109. neque id mirum, cum iidem reges Quæstores non crearent, sed populus. *l. 1. ff. de off. quæstor.* ut merito suspecta sit sententia legis Regiæ quæ dicitur parent, sed populus ei, & in eum jus omne suum transtulisse. 52 Id est, multæ pœnæve. 53 Certatio, id est, cognitio suprema. Livius 25. Ducentum millia æris multa Postumio publicanno dicta à Tribunis plebis fuit, cujus certandæ cum dies advenisset conciliumque tam frequens adesset, &c.

54 additur hic in quibusdam Codicibus, lex quæ sequitur. *Quodcunque postremum populus jusserit, id jus ratumque esto.* sed commodius visum est eam in librum sequentem rejicere. 55 Puto legendum *militi.* 56 De cujus officio vide *l. 12. ff. de re militari*: utebantur autem nonnunquam vel imperatore, vel consule, vel dictatore. 57 Puta legati. 58 Militaribus hominibus concessa est judicandi facultas, vid. *leg. 1. & tit. C. de off. magistrat. milit. lege* 17. *C. de judiciis. l. 6. C. de jurisdictione*, non tamen omnino legum imperitis, *dicta lege* 17. *in fin.* quos idem Romani in prœliacias mittebant, & ad utrumque & pacis & belli tempus idoneos, *Novell.* 24. Constat tamen jurisprudentiam judices Romæ non ex doctrina, sed ex usu fieri solitos esse. *Plinius* 14. *capite primo.* Minores tamen magistratus, de quibus hic agitur, videntur fuisse quasi adsessores majorum: & adsessorum exemplo, peritiam juris in iis requiri, *leg. 1. ff. de off. adsess. l. 2. ff. quod quisque jur. leg. 1. C. de adsessoribus. Novell.* 82. *in prin.* Pedaneos eodem modo peritos esse oportuit, [illegible] *Novell.* 24. c. 11.

59 *In prælia*, ita legitur in quibusdam excusis. alii legunt *in prælio.* 60 Forte legendum *militum.*

61 De munere & officio tribuni militaris, vid. *l. 12. in fin. ff. de re militari. Vegetius* 2. c. 12. vide epistolam Aureliani ad quendam ejus vicarium, apud *Vopiscum.* 62 Hoc caput refero ad quæstores, inquirendæ & conservandæ pecuniæ causa creatos. Est sic apud Varronem 4. *de lingua.* omnino extare de tribunis ærarii & ære militari, quæ huic loco non ita male convenirent. 63 Hoc etiam caput ad triumviros capitales refero: ut qui carceris custodiam haberent, ut cum animadverti oporteret eorum interventu fieret. *l. 2. §. 30. ff. de origine juris.* quos existimo alios fuisse ab iis quibus potestas esset de carcere vel custodia dimittendi. *l. 12. §. 12. ff. de furtis.* ad eosdem triumviros capitales refero illud Taciti 5. *Annal.* Traduntur temporis ejus auctores, quia triumvirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice, laqueo (ita emendo pro triumvirali supplicio) affici virginem inauditum habebatur à carnifice, [illegible]: potestque ex hac scriptura triumvirali, pro triumviris capitalibus, admitti.

De Quæstoribus parricidii.

Capitalia [1] vindicanto.

De triumviris monetalibus.

Æs [2], argentum [3], aurumve publice signanto.

De decemviris litium.

Liteis [4] contractas judicanto: quodcumque senatus creverit [5], agunto.

De ædilibus.

Suntoque ædiles [6] curatores urbis [7], annonæ [8], ludorumque [9] solemnium: ollisque vel honoris amplioris gradum is primus [10] adsensus esto.

De Censoribus.

Censores [11], populi civitates [12], soboles [13], familias [14], pecuniasque [15] censento: urbis [16] templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia [17] tuentor: populique partes in tribus [18] distribuunto: exin pecunias, ævitates, ordines [19] partiunto: equitum [20], peditumque [21] prolem describunto: cœlibes [22] esse prohibento: mores [23] populi greguntο: probrum [24] in senatu ne relinquunto: bini [25] sunto: magistratum quinquennium [26] habento: reliqui magistratus [27] annui sunto, eaque potestas semper [28] esto.

De officio Prætoris.

Juris disceptator, qui privata [29] judicet, judicarive jubeat, prætor [30] esto. is juris civilis custos [31] esto. huic potestati parento. Quotcumque [32] senatus creverit, populusque jusserit, tot sunto.

De officio Consulis [33].

Regio [34] imperio duo [35] sunto: iique præeundo [36], judicando [37], consulendo [38], prætores [39], judices [40], consules, appellantor: militiæ summum [41] jus habento, nemini [42] parento. salus [43] populi suprema [44] lex esto. Eundem magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito. Ævitatem annali [45] lege servanto.

De Dictatore, & Magistro Equitum.

Ast quando duellum [46] gravius [47], discordiæ [48] civium escunto ne amplius sex [49] menses, si senatus creverit, idem juris, quod duo consules, tenento, isque ave [50] sinistra [51] dictus [52] populi magister [53] esto.

Æquitatem [54] quicumque regat, habeto [55] pari [56] jure cum [57] eo, quicumque erit juris disceptator [58]. Ast quando consulis [59] est, magistratusve [60] populi, reliqui magistratus ne sunto [61].

De Auspiciis, & authoritate Senatus.

Auspicia [62] patrum sunto: olliqne ex [63] se produnto, qui comitiis creare [64] consules rite possint.

Imperia, potestates, legationes, cum Senatus creverit, populusve jusserit, ex urbe exeunto.

De re militari.

Duella [65] justa [66] juste [67] gerunto: sociis [68] parcunto: se, & servos continento: populi sui gloriam augento: domum cum [69] laude redeunto: rei suæ [70] ergo ne quis legatus esto.

De Tribunis plebis [71].

Plebes [72] quos pro se contra vim [73], auxilii ergo, decem [74] creassit, tribuni [75] ejus sunto: quodque ii prohibessint [76], quodque plebem rogassint, ratum esto: sanctique [77] sunto: neve plebem orbam [78] tribunis relinquunto.

De Senatoribus & Senatusconsultis.

Omnes [79] magistratus auspicium [80], judiciumque [81] habento: eque

1 Hunc locum refero ad quæstores parricidii, de quibus *l. 2. §. 23. ff. de origine juris.* vel similes magistratus. Nec enim Consulibus licuit de capite civis Romani jus dicere. *d. §. 23.*

2 Et hoc etiam caput ad triumviros monetales, æris (ut inquit Pomponius. *d. l. 2. §. 30.*) argenti & auri flatores, aut qui tempore XII. tabularum similem potestatem habuerunt.

3 Legibus XII. tabularum hoc constitui non posse præsumptio est, Romani ante Servium Tullium rudi ære utebantur. *Plin. 33. cap. 3.* Servius primus æs signavit. *Plin. d. loco. & 18. capite 3.* Argentum non ante Pyrrhum signatum est: sed annis tantum quinque ante primum bellum Punicum. *Plin. 32. cap. 3.*

38 Vel quod Reipublicæ *Fenest. c. 7.* vel quod senatum populumque consulerent. *Varr. 4. de lingua.* et inde lex saret vel senatusconsultum nisi Consulis vocem inde potius derivemus, unde Actius ait, *apud eundem Varronem l. pen.* Qui recte consulat, consul fiat. videri etiam Cincius *libro de Consulis potestate*, apud Festum *in verbo Prætoria porta*, opinari Consules dictos, quod populus Latinos consulere solitus essent & imperium communi consilio administrare.

39 Festus *in Prætoria porta.* Initio Prætores erant, qui nunc Consules, iique bella administrabant, quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium; hinc Prætoria porta, qua exercitus in prælium educebatur. *Fest. ibi.* Prætoria cohors, quæ à Prætore non discedebat, *Festus in Prætoria cohorte.*

Aurum quo tempore signatum fuerit incertum est. *Plin. d. loco.* 4 Hac particula adducor, ut credam hic tractari de decemviris qui litibus præessent, quique (ut Pomponius loquitur *d. l. 2. §. 29.*) in litibus judicandis olim constituti fuerunt. 5 Decreverit. 6 *d. l. 2. §. 21. & 26.* Ædiles curules intelligit. 7 Ideoque, ædiles nonnunquam intervenerunt incendiis arcendis. *l. 1. ff. de offic. præfect. vig.* 8 Hinc ædilitiæ actiones. *C. de ædil. act.* edicta ædilitia. *tit. de ædil. ed.* ut hinc facile intelligas, ecquid Pomponius senserit, dum nobis retulit, Præfectum annonæ & vigilum non magistratus, (id est, non perpetuo aut ex legibus XII. tabularum) sed extraordinarie & utilitatis causa fuisse constitutos. *l. 2. §. 33. ff. de orig. jur.* Ob superiorem causam iidem ædiles de mensuris jus dicebant, Juven. *Satyr. 10.* Et de mensura jus dicere, vasa minora Frangere, pannosus vacuis ædilis Ulubris. Qua de re memini quædam me scripsisse ad *l. 2. ff. de peric. & com.*

9 Et munerum Suet. *in Julio 10. Capitol. in Gordiano.* Cicer. 2. *offic.* ubi adjicit, muros, navalia, portus, aquæductus, & omnia quæ ad usum reipublicæ pertinent, theatra, porticus, nova templa, impensas meliores ædilium censeri. 10 Ideoque notat Cicero 2. *de officiis*, prætermissionem ædilitatis Mamerco repulsam consulatus attulisse. Solebant enim ædiles auram popularem largitionibus variis demereri. Quod hic dicitur de ædili, idem etiam tribuitur quæstori, in *l. 1. in fin. ff. de offic. quæstor.* 11 *l. 2. §. 17. ff. de origine juris.* Censores inde dicti, quod tanti quisque res suas æstimaret, quantum illi censuissent. *Festus in Censores*: huic magistratui origo fuit, quod populus diu incensus fuisset, nec differri census, neque consulibus, propter bella: id curæ esse poterat. 12 Ætates. *l. 3. ff. de censibus.* 13 Liberos. 14 Id est servos. *l. 4. §. 5. ff. de censibus.* 15 Agros. *d. l. 4.* 16 Livius 4. Publicorum jus, privatorumque honerum sub nutu Censoris & arbitrio erat. 17 Livius 24. Locabant etiam opera publica. 18 Ab initio tribus (Livius vocat Curias equitum *libro 1.*) tres fuerunt Tatiensium, Ramnium seu Ramnensium, & Lucerum. *Varro 4. de lingua.* A tributo, non à tribus populi partibus dictas fuisse Livius scribit *lib. 1.* quin, initio quatuor fuisse Suburranam, Palatinam, Collinam, & Exquilinam, ita dictas à regionibus urbis. *Liv. ibid. 18. Plin. 3.* Ciceronis ætate fuerunt XXXV. *Cicer. contra Rullum.* quarum nomina, secutus Manutium, visum est utile studiosis communicare. Æmilia *Cicero ad Atticum 11. Livius 38.* Aniensis *Livius libro decimo: Cicero 8. familiar.* Arniensis *Livius 6. & 29. Cicero 2. in Rull.* Claudia *Livius 11. Halicarnass. 5.* Crustumina *Cicero pro Plancio & pro Balbo.* Collina *Varro 4. de lingua. 18. Plin. 3.* Cornelia *Livius 38.* Exquilia *Varro 4. de lingua. 18. Plin. 3.* Fabia. *Horat. 1. epist. 6. Suetonius in August.* Falerina *Livius 9.* Galeria *Livius 27. Plinius 2.* Mæcia *Cicero 4. ad Atticum. Livius 29. 2. Valer. 4.* Mentina *Cicero 3. familiar. Joseph. 13. histor.* Oufentina *Livius 9.* Palatina *Varro 4. de lingua. Cicero 4. in Verrem. Livius 20. 18. Plinius 3.* Papiria, Papia *vide Manutium.* Pobllia *Livius 7.* Pollia *Livius 29. Valer. 4. & 9. cap. 10.* Pomptina *Cicero 4. ad Atticum: Livius 7.* Pupinia *Cicero 3. familiarium 8. Livius 26.* Quirina *Cicero pro Quintio: & 8. familiar.* Romilia *Varro quarto de lingua. Cicero secundo in Verrem: 2. Agraria: Servius 1. Æneidos.* Sabatina *Livius 6.* Scaptia *Livius 8. Suetonius in Augusto.* Sergia *Asconius.* Stellatina *Livius 6.* Suburrana *Varro 4. de lingua. 18. Plin. 3.* Terentina *Cicero pro Plancio: & libro octavo familiar.* Tormentina *Livius 6.* Velina *Cicero 4. ad Atticum & in Bruto: Horatius 1. epistol. 6.* Voltinia *Cicero pro Plancio.* Veientina *Cicero dicto loco.* Tribuum etiam aliæ fuerunt Rusticæ, aliæ Urbanæ. Et hæ quidem illis minus nobiles: ut Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina 18. *Plin. 3.*

19 Tres apud Romanos fuerunt ordines, Senatorius seu Patricius, Equestris & Plebeius. Senatorii ordinis tres etiam gradus postea fuere, clarissimi, spectabiles & illustres, dixi ad *Novell. 7. in fin.* 20 Inter ærarios unus relatus est ab iisdem Censoribus, qui cum uberrimus & habilissimus esset, rogatusque quam ob causam equum nimis strigosum haberet, responderat, se à seipso curari, equum à famulo. 4. *Gellius 20. & 7. capite ult.* Livius 43. In equitibus, inquit, recensendis, tristis admodum & severa fuit eorum censura, multis equos ademerunt. Idem *libro 24.* & Valerius 2. *cap. 4.* Censores citarunt eos qui post Cannensem pugnam rempublicam deseruissent, his adde quædam alia ex Valerio *dicto loco.* 21 Qui sine justa missione discesserant à signis milites, Censores ita adigebant: Ex tui animi sententia, tu ex edicto C. Claudii Tiberii Sempronii censoris in provinciam Macedonicam redibis, quod sine dolo malo facere poteris. *Livius 43.* 22 De cœlibe quædam dixi ad Ulpianum *capite 13. & 14.* & ad titulum *Codicis de indicta viduitate: & de lege Julia Miscella tollenda.* & ad titulum *C. de infirmandis pœnis cœlibatus.* Hoc tantum addere visum est de Camillo & Posthumo censoribus, qui æra, pœnæ nomine, eos qui ad senectutem cœlibes permansissent, in ærarium deferre jusserunt: iterum puniri dignos, si quo modo de tam justa sententia quererentur. 2. *Valer. 4.* 23 Quale illud fuit, Livius *libro 4.* Censor, inquit, agebat de uxoribus solemne jusjurandum, quumque verbis conceptis aliquem Censor ita interrogasset, *Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? habeo equidem, inquit, sed non ex animi tui sententia.* Tum Censor, quod intempestive lascivisset, in ærarios retulit. Alterum severitatis Censoriæ exemplum fuit in eo qui prope fuit (nisi vitio se oscedinis teneri dejerasset, ut plecteretur, quod apud Censorem clare nimis ac secure oscitavisset: tanquam illud vagi animi indicium foret. 4. *Gell. 20. & 7. cap. ult.* 24 Legimus L. Antonium senatu motum quod quam virginem uxorem duxerat, repudiasset nullo amicorum consilio adhibito. 2. *Valer. 4.* & L. Flaminium pariter senatu motum quod in provincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicii ad arbitrium muliercula, cujus amore tenebatur, electo: & Rufinum, quod decem pondo vasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum: & Duronium, quod legem de coërcendis conviviorum sumptibus latam abrogasset. 2. *Valer. 4.* Livius *lib. 43.* senatum censores legerunt, septem à senatu ejecti sunt. adde eundem *lib. 4.* 25 Censores duo. 26 Octodecim tantum mensium meminit Livius *lib. 10.* idque ex lege Æmilia quæ hanc abrogat. 27 Ut Consulatus, Prætura. 28 Id est, non sit extraordinaria ut Dictatura. 29 De criminibus ac delictis publicis non cognovit. ejus etiam authoritatis non erat, creare magistratus, sicuti nec penes eum belli ac pacis jus fuit. Interdicta tamen reddidit de rebus sacris, religiosis ac publicis. *l. 1. in fin. ff. de interdictis.* hinc illa interdicta, Ne quid in loco sacro fiat. De locis & itineribus publicis: Ne quid in loco publico. De loco publico fruendo. De via publica. De fluminibus. Ne quid in flumine publico: Ut in flumine publico navigare liceat. De ripa munienda. 30 Vide *tit. de Officio Prætoris.* 31 Juris etiam civilis adjuvandi, emendandi, & supplendi potestas Prætoribus data. *l. 7. in fin. ff. de just. & jur.* 32 Prætores plures olim fuere, urbanus. *l. 2. §. 27. de orig. jur.* peregrinus *d. l. 2. §. 28.* Sardiniæ, Siciliæ, Hispaniæ, Galliæ Narbonensis, qui de falso, qui de parricidiis, qui de sicariis, qui de veneficiis, duo frumentarii & ita XII. aliquando fuere. Augustus XVI. Prætores constituit, quibus duos Claudius adjecit qui de fideicommisso jus dicerent, ex queis Nerva unum detraxit alio subrogato, qui inter fiscum & privatos jus diceret. Ad hunc modum XVIII. Prætores fuere. *d. l. 2. §. 32.* quinqueviri Cisliberes & Ultiberes, id est, cis & ultis Tiberim constituti, quasi Prætorum vicarii. *d. l. 2. §. 31. & 33. in fin.* Et hæc quidem Romæ. Constantinopoli vero, tres Prætores fuerunt ab initio. *l. 3. C. de episc. audien. l. ult. C. de offic. Prætoris.* Flavialis, Constantinianus, Triumphalis. Succedaneis postea temporibus, interdum quatuor, interdum quinque, interdum octo fuere, Constantinianus, Constantianus, Theodosius, Arcadius, Triumphalis, Augustalis, Romanus, Laureatus, ut dixi ad *d. l. ult.* 33 Vid. *ff. de officio Consulis.* 34 Consules regio fuerunt imperio. in consulibus tamen regium imperium paulo imminutum fuit, quod duo, quod annui essent, quod statis tantum festis ac pompis & honoris Deorum gratia, sceptra, coronas aureas & purpuram usurparent. *Halicarn. 3. Fenestel. 7.* Regii Imperii vestigium fuit, sella eburnea in qua sedentes jus reddebant, quodque prætexta candida uterentur, quod XII. lictores, totidem secures ante eos præferrent. 35 A Lacedæmoniis mos hic usurpatus. *Halicar. 4.* spectabant & aliud Romani, hoc scilicet, minus injuriosa fore & molestas divisa potestate. 36 Inde Prætores etiam dicti. *J. eodem.* 37 Constat Consules initio, ante constitutos Prætores, jus in civitate reddidisse. *l. 2. §. 19. ff. de origine*, præterquam in causis criminalibus. *d. l. 2. §. 23.* Apud eosdem manumissiones expeditas fuisse constat. *l. un. ff. de officio Consul.*

40 A judicando, ut *Varr.* 41 Ita ut eo tempore miles ab eorum sententia appellare non possit. *l. cap. de magistrat.* 42 Nisi populo. 43 Hoc innuit, Populi salutem omnibus rebus anteponi, à qua sententia nunquam boni principes abhorruere. Capitolinus *in M. Antonino* fisco, inquit, in causis compendii, nunquam judicans favit. adde *Nov. 149. in fin. & 161. in fin. l. 10. ff. de jure fisci.* 44 Id est, ultima. Est enim supremus post quem nullus, quem nemo sequitur. *l. 34. ff. de vulgari: l. 9. ff. de reb. dub. l. 92. ff. de verb. sign.* 45 Quæ & Annaria, *Festus in Annaria.* Annaria lex dicebatur ab antiquis, quia magistratus erant annui. Fuerunt & aliæ leges annales quibus cavebatur, quota ætatis suæ anno quisque magistratum posset adipisci. Gerebatur ædilitas curulis anno XXXVII. biennio post, Prætura: *Cic. epist. ad Furnium.* Consulatus anno XLIII. quibus tamen legibus nonnulli, virtutis causa, interdum solvebantur. vide *Paul. Manutium lib. de legib.* 46 Id est, bellum ita dicitur, quod sit quasi duorum inter se contendentium conflictus. inde Duellona, Bellona. *Var. 4. de ling. Fest. in Duel.* duidens hostia, bidens. *Fest. in bidens.* Duonum, bonum, *Idem in Duonum.* Duellum etiam dicebatur perduellum. *Var. 6. de ling.* unde perduellis. *Fest. in Duel. l. 234. ff. de verb. sign.*

47 Vid. *l. 2. §. 18. ff. de orig. jur.* 48 Hinc legimus apud Liv. 2. Conjuratione detecta XXX. populorum, vel ut Fenest. ait XL. Dictatoris primam mentionem ortam fuisse credi: nonnullis asserentibus T. Largium primum dictatorem, Spurium Cassium Magistrum equitum creatos. *Fenest. 8. Halic. 5.* 49 *d. §. 18. l. un. C. de off. Præf. Præt.* 50 Id est, auspicato. 1. *Valer. 1. de quo nunc aliam dicam.* Illud addendum, moris etiam fuisse dictatorem nocte sub silentio dici, Liv. 51 Avis sinistra, non est mala: sinistra seu scæva auspicia, bona auspicia existimantur. Scævum omen, bonum omen. *Var. 6. de lingua*, sinistrum enim in auspicando significare ait, Atteius Capito, lætum & prosperum auspicium. *Festus in Sinistrum.* Causa vanitatis inde fuit: crediderunt augures, quod homine in meridiem (quæ deorum sedes ab iisdem existimabatur) spectante, ad sinistram ejus, partes mundi exorientes sint, ad dextram occidentes. Inde, sinistra auspicia, fausta dici, quod ea quæ oriantur, quæque ortus causam tribuunt, meliora sint iis quæ occidant, quæve interitum eis demonstrant. vide *Festum in sinistra aves.* Partes exorientes ibi intelligi puto solem ipsum aut orientem, non ipsas stellas quæ nobis nunquam occidunt, & quæ ab Astrologis perpetuæ apparitionis dicuntur. sed quam vana sit augurum & aruspicum opinio, satis ostendit contraria Ægyptiorum sententia, ut qui existimarint, Anticas mundi partes esse in Occidente, Posticas in Oriente, dextras in Septentrione, sinistras in Meridie. vide *Plutarchum in Iside: adde Cælium Rhodiginum 1. Lect. 10. ubi explicat quæ sint in mundo Antica & Postica.* 52 Varro 4. *de lingua.* Dictator quod à Consule dicebatur, cui (legendum cujus) dicto omnes audientes essent: Consule, inquam, vel ut Dionysius ait *lib. 4.* à collega: ut alter Consulem alterum nominasse videatur. *Halicarnass. ibidem.* 53 Varro 5. *de lingua.* Dictator, magister populi, quod is à consule deberet dici. *Et paulo post*, magister populi etiam dicitur. Dictatoris forte appellatio, sumpta ab Albanis, apud quos magistratus annui dictatores vocabantur. *Halicarnass. 5. Fenest. 8.* 54 Non improbarem, si quis ita legeret, Equites qui regat habeto.

55 Creato. Nam magister equitum à dictatore creabatur. *Halicarnass. 5.* 56 Imo plus juris. A consulibus provocatio erat ad populum. *l. 2. §. 16. ff. de origine juris.* à dictatoribus non fuit. *d. l. 2. §. 18.* Consulibus nulla capitis animadversio. *d. §. 16. & §. 23. ibidem.* dictatoribus fuit. *d. §. 18.* his omissis puto id significari, Inter cætera dictatoris munera illud quoque adnumerari, ut magistrum equitum sibi crearet. 57 Id est, eodem tempore creatum. Alioquin, absurdum foret jus, de quo hic agitur, referre ad magistri equitum potestatem, cum inæqualis fuerit potestas dictatoris & magistri equitum. Eodem tempore dixi. Nullus enim dictator fuit absque magistro equitum *Halicarnass. 5.* solebatque magister equitum dictatori adjungi: quo modo Regibus, Tribunus Celerum. *l. 2. §. 19. ff. de origine juris. Fenest. 9.* & succedaneis temporibus præfecti prætorio, Imperatori *l. un. ff. de off. præfect. prætor.* Possis etiam juris vocabulo intelligere auspicia, nam magister equitum non sine auspiciis lectus fuit. Idque ex eo constat, quod soricis occentu audito Fabio Maximo dictaturam, & Flaminio magisterium equitum deponendi causam præbuit. 3. *Valer. 1.* usque adeo tributum à veteribus fuit soricis occentui *Plutarch. in Marcel. 8. Plin. 57.* 58 Juris disceptator, Prætor *T. de off. prætor.* quasi id innuat Magistrum equitum dictatori loco fuisse prætoris: enimvero legimus, in omnes milites & accensos, jus summum militare magistris adtributum. *Fenestella 9.*

59 Consulatum est, quidam ita legunt, male ut opinor. De vera hujus loci lectione mox dicam. 60 Magister populi. quidam etiam ita legunt, & male. Puto hunc locum corruptum esse & ita restitui posse, Ast quando consuli reipubl. opus est, magistratusve populi, &c. neque quidquam à veritate historiæ alienum comminiscor. Testatur enim Plutarchus moris fuisse, ut cum Dictator eligeretur, omnes magistratus deponerentur, excepto tribuno plebis. *Plutarch. in Fabio.* 61 Quidam ita legunt, Reipublicæ auspicia. 62 Quasi avispicia. 63 Plebs postea ad consulatum admissa fuit. *l. 2. §. 26. ff. de origine juris.* 64 Creari. 65 Id est, bella. 66 Justum bellum dicimus, non tantum quod publice decretum est. *l. 24. ff. de captivis. l. 118. de verborum significat.* sed cum ita suscipitur, ut nihil nisi pax quæsita videatur. Cicero 1. *offic.* Justa sunt etiam ea bella quæ Deus jubet, in quibus ductor exercitus vel ipse populus, non tam auctor belli quam minister judicandus. *August. lib. 6. quæst. super Johannem.* 67 Non excludit dolum, qui adversus hostem bonus esse dicitur. *l. 1. §. 3. ff. de dolo.* 68 Hinc illud, Parcere subjectis & debellare superbos. Idem à præsidibus requirit Juvenalis 8. miserere, inquit, inopum sociorum. 69 Hac occasione permoti imperatores, ob levissima prælia triumphos sibi decerni postulabant; quibus ut occurreretur, lege cautum fuit, *Ne quis triumpharet, nisi quinque millia hostium una acie cecidisset.* Eique legi ne per fraus fieret, altera lege contra falsas pugnas cautum fuit, *Ne quis hostium occisorum falsum numerum senatui referret, jussis imperatoribus, cum primum urbem intrassent, apud quæstores urbanos jurare de numero occisorum.* 3. *Valer. 5.* Coronæ in eum finem dabantur. Triumphales (initio laurea fuerunt, postea una littera dempta aureæ) imperatoribus dabantur. idque vulgo dicitur aurum coronarium. Obsidionalis quæ & graminea, quam dabant ii qui obsidione liberati erant ei duci qui liberasset. Civica ex quercu vel ilice facta, ea appellabatur, quam civis civi, à quo servatus esset in prælio, testem vitæ, salutisque perceptæ daret. Muralem dabat imperator militi qui primus murum ascendisset: ut Castrensem, ei qui primus in castra hostium impetum fecisset; ut & Navalem, ei qui primus in hostium navem vi armatus transiliisset. Hæ tres coronæ fiebant ex auro. Ovali, (quæ ex Myrto) utebantur imperatores, qui ovantes urbem introibant. Ovandi causa erat, cum aut bella non rite indicta, neque cum justo hoste, aut hostium nomen humile, aut deditio repente facta. Oleagina utebantur qui in prælio non fuerant, qui tamen triumphum procurabant. 5. *Gell. 6.* 70 De ea re dixi ad *l. 14. ff. de legationib.* 71 De tribunis plebis, vid. *l. 2. §. 20. ff. de origine juris.* 72 Plebs, cæteri cives à senatoribus. *l. 238. ff. de verborum significat.* 73 Senatorum scilicet & patrum.

74 Prima secessione duo tantum fuere. Livius 2. alia secessione tres additi; mox quinque: & ita decem. *Fenestel. 10.* nonnunquam viginti *l. 2. §. 25. ff. de origine juris.* quod vix est ut credi possit. 75 De tribunis plebis. 76 Id est obnuntiarint, intercesserint. *Gell. 13. cap. 12.* Tribuni plebis antiquitus creati videntur, non juri dicundo, nec querelis de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent. & Fenestella refert, patrum decreta prius rata non fuisse, quam si tribuni ea approbassent. Illud mirum est, tantæ potestatis viros, prehensionem quidem habuisse, vocationem in jus non habuisse, qua de re vide 13. *Gell. 12.* 77 Livius 2. Agi de concordia cœptum, concessumque in conditiones, ut plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilii latio adversus consules esset, neve cui patrum eum magistratum capere liceret. Eadem extant apud Halicarnasseum 6. 78 Hoc igitur innuit, Plebi Romanæ utiles fuisse tribunos plebis. In municipiis, tribunorum vicem sustinuerunt defensores civitatum. de quibus vide *Novel. 15.* Quod ad tribunos plebis attinet, Cicero 3. *de legibus.* Tribunitiam potestatem pestiferam vocat, ut quæ in seditione & ad seditionem nata sit. idque evidenter etiam Tiberii Gracchi tribunatum ostendisse: & Curiatii hominis infimi, à quo D. Brutus & P. Scipio in vincula conjecti. Idem quoque perspectam in Caji Gracchi & Saturnini tribunatu. Syllam recte constituisse, ut tribunis plebis injuriæ faciendæ potestas adimeretur, auxilium ferendi relinqueretur. 79 Nisi dimoveret Ciceronis in hunc locum interpretatio, putarem legendum esse *Senatores*, perinde ac si lex hoc velle videretur, Senatores auspicato eligi, judicandi potestatem penes eos esse, exque his senatum fieri: nec enim ita peperit quis dixerit, Senatum ex prætoribus atque ex senatoribus fieri, & ut paucis dicam. Nemo non videt agi hoc capite de senatu atque senatoribus, non de prætoribus. 80 Non videntur magistratus electi, numine inconsulto. 81 Id est, potestatem judicandi.

eque his senatus esto: ejus decreta, rata sunto. ast ni potestas par, majorve [1] prohibessit. S.C. perscripta servanto. Is ordo vitio [2] vacato: cæteris specimen [3] esto.

De Suffragiis & creatione magistratuum.

Creatio magistratuum, judicia, populi jussa, vetita, cum suffragio consciscentur [4], optimatibus nota, plebi libera [5] sunto.

De quæstoribus [6].

At si quid erit, quod extra magistratus coæratio [7] æsussit, qui coherceret, populus creato, eique jus coërcendi dato.

De jure Populi & senatus.

Cum [8] populo, patribusque agendi jus esto consuli, prætori, magistro populi [9], equitumque, eique, quem produnt, patres consulum rogandorum ergo: tribunisque, quos sibi plebs rogassit, jus esto cum patribus agendi: idem [10], ad plebem, quod census [11] erit, ferunto. Quæ cum populo, quæ cum patribus agentur, modica [12] sunto. Senatori, qui nec [13] adierit, aut causa, aut culpa esto. Loco [14] senator, & modo [15] orato: causa [16] populi teneto. Vis [17] in populo abesto. Par, majorve potestas plus [18] valeto. Ast qui turbassitur [19] in agendo, fraus auctoris esto. Intercessor rei malæ, salutaris [20] cuive esto. Qui agent, auspicia servanto: auguri publico parento: promulgata, proposita, in ærario [21] cognita, agunto: nec plus, quam de singulis rebus semel consulunto: rem populum docento, doceri à magistratibus, privatisque patiuntor. Privilegia [22] ne irroganto [23]: de [24] capite civis, nisi per [25] maximum [26] comitiatum, ollosque, quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto: donum [27] ne capiunto, neve danto [28], neve [29] petenda, neve gerenda, neve gesta potestate. Quod quis earum rerum migrassit [30], noxiæ pœna par esto. Censores fidem legem custodiunto [31]. Privata [32]. ad eos acta referunto: nec eo [33] magis lege liberi sunto.

1 Conjungenda est hæc sententia superiori capiti, de magistratibus, Ni par majorve potestas populusve prohibessit. Varro 4. *epist. ad Oppium*, *teste Gellio 14. cap. 7.* Intercedendi ne Senatusconsultum fieret jus fuit iis solis, qui eadem potestate, qua ii qui senatusconsultum facere vellent, majoresve essent. Hæc ille. Intercedere tamen proprium tribunorum fuit. Notandum est, quod superiore loco scribit idem Varro, Dictatores, Consules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, Præfectum urbi, & extraordinario jure Tribunos militares, qui pro consulibus fuissent, Decemviros, quibus tum imperium consulare esset, item Triumviros reipublicæ constituendæ causa creatos, jus consulendi senatum eo ordine habuisse. 2 Hinc illud *T. capite de Censoribus.* Probrum in senatu ne relinquito. 3 Quales enim summi civitatis viri fuerint, talis civitas erit. Claudianus, *Nec sic inflectere sensus Humanos edicta valent, quam vita regentis.* 4 Id est, ferentur. 5 Suffragia ab initio palam & voce ferebantur à populo. Sed quoniam intererat populi (propter potentiores) voluntatem in judiciis regere, latæ sunt quatuor leges tabellariæ. Gabinia, qua populo potestas facta est suffragia ferendi per tabellam, quoties ageretur de magistratu alicui demandando. Cassia, quoties ageretur de capite fortunisque civium, excepto perduellionis crimine. Papiria, quoties de jubendis ac vetandis legibus ageretur. Cœlia, in perduellionis etiam crimine tabellam populo dedit, quod lex Cassia exceperat. His de causis Cicero *in Agraria 2. & lib. 3. de legibus*, tabellam appellat vindicem tacitæ libertatis: & in Oratione pro Cornelio, principium institutæ libertatis Cassiam legem appellat. Et tamen nostra lege suffragia populi, optimatibus nota esse jubet. Si nota, non igitur libera? Cicero hanc legem tabellariam ut non omnino probat, ita penitus non improbat. Improbat, quia bonorum interest, scire, quid quisque sentiat, quam voluntatem tabella occultat: ideoque magis graviora judicia de potentissimis hominibus extare voce, quam tabella: minus multos tabella condemnatos, quam voce. Probat vero, quoties ambitio locum habet, & ea tamen conditione, ut quisque optimo & gravissimo civi tabellam afferat. Quod de lege Mariana adjicit, quæ fecit pontes angustos, Pontium nomine intelligo mensas, quibus suffragiorum cistæ imponebantur: quarum mentionem facit author *ad Herennium*, & Suetonius *in Julio*. Ut ad libera populi suffragia revertar, C. Cæsar ea sustulit, Augustus restituit, quod diu non mansit. Hinc fit ut Modestinus in *l. 1 ff. de ambitu*, dicat legem de ambitu in urbe suis cessasse temporibus, quia tunc ad principis curam magistratus creatio pertinebat: & Juvenalis *Satyr. 10.* Jampridem ex quo suffragia nulli vendimus. 6 *l. 2. §. 22. ff. de origine juris: l. 1. ff. de quæstoris.* 7 Ærarii tribuni, ab ære dando dicti: *Fest. in Ærarii.* 8 Vide 14. *Gell. 7.* 9 Magister populi, dictator ut *T. cap. de dictatore.* 10 Idem. 11 Censuerint: Ferunto, *Lambinus.* quod cesus erit *Lipsius 2. epistola 2.* cesus, ἀρχαϊκῶς pro usus. sic apud veteres Cœrare pro curare, & coeratio pro Curatio. 12 Modesta. 13 Multæ dicebantur senatori qui cum in senatum venire deberet, non adesset, Varro apud *Gell. 14. cap. 7.* 14 Id est, rogatus, *Cicero.*

15 Id est, cum modestia. Nam brevitas non modo senatori, sed etiam oratori magna laus est, *Cicero hic.* Veritatis sermo simplex. Ammianus 14. & alibi, Tunc laudanda brevitas, cum nihil detrahit cognitioni gestorum. hinc rescriptum est, Brevitate non minui fidem chirographi. *l. 13. C. de donationibus.* 16 Senatori necessarium est, nosse rempublicam: puta, quot habeat militum, quid valeat ærario, quos socios habeat, quos amicos, quos stipendiarios, qua quisque sit lege, conditione, fœdere, tenore, consuetudinem decernendi, nosse exempla majorum. *Cic.* 17 Nihil est enim tam exitiosum civitati, nihil tam contrarium juri & legibus, nihil minus civile & humanum, quam composita & constituta republica, quidquam agi per vim. 18 Quod pars major civium fecerit, omnes fecisse videntur. 19 Turbassit, turbaverit. Nemo autem quærat seditionis agendo: hinc vetitum, ne quis turbis concitatis de fide disputet, ex eo tumultus & perfidiæ occasionem requirens. *l. 4. C. de summa Trinitate.* Puniri etiam lex jubet, qui turbulentis se adclamationibus populi accommodant *l. 28. §. 3. ff. de pœnis*: ut & auctores seditionis & tumultus *l. 38. §. 2. ff. de pœnis.* lex id innuit, intercessori deserendum. Impediri enim bonam rem melius, quam concedi malam. *Cicero.* 20 Leges promulgatæ in ærario condebantur, *Suetonius in Julio*, ut & Senatusconsulta. 21 Hæc lex non tollit privilegia certis personis aut corporibus data, sed negat legem de una tantum persona concipi posse in omnia tempora. Quintilianus declamat. 154. In præsens tempus ferri de singulis leges possunt, ut de Menandro. *l. 5. in fin. ff. de captivis.* de Hostilio Mancino *l. ult. ff. de legation.* adde *Cujac. obs. 8.* 22 Cicero *pro domo.* Vetant XII. Leges privatis hominibus irrogari. Cicero *pro Sestio.* XII. tabulis sancitum, ut neque privilegium irrogari liceret. Idem in Solonis legibus fuisse cautum Æneas Gazæus scribit *in Theophrasto* his verbis: [illegible] Idem institutum fuit apud Athenienses, ne scilicet lex ulla ferretur, nisi in eas Athenienses convenissent non minus 6000. *Demost. contra Timocratem.* Hoc illud referri potest: Jura non in singulas personas, sed generaliter constitui. *l. 8. ff. de legibus.* a judicibus generaliter constitutiones observari. *l. ult. C. si contra jus.* 23 Cicero *pro Sestio.* XII. tabulis sancitum est, ut non liceret de capite, nisi comitiis centuriatis rogari, *& post*, de capite non modo ferri, sed ne judicari quidem posse, nisi comitiis centuriatis. 24 Et merito. Nam universi populi gravius est judicium, quam partium: descriptusque populus censu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet ad suffragium consilii, quam fusis in tribus convocatus. 25 Maximus comitiatus, centuriata comitia. 26 Gellius 20. c. 1. Nisi duram esse legem putas, quæ judicem, arbiterque jure datum, qui ob rem dicendam, pecuniam accepisse convictus est, capite punitur. vid. *l. 6. §. 3. ff. de off. procons. l. 18. ff. de off. præsid. Novell. 8. c. 1. & 17. c. 1. l. 1. l. 2. C. de pœna jud. l. 7. C. quando provoc. non est necess. l. ult. C. ad l. Jul. repetun.* hinc venales sententiæ ipso jure nullæ. *d. l. 7. d. l. 15. ff. de judiciis. Plato 8. de legibus.* 27 Per se vel per alios: quod tamen moderatum est, moderatio plausibilis videtur: [illegible] id est, A nemine quippe accipere inhumanum: passim vilissimum: ab omnibus vero accipere avarissimum est. *l. 6. §. 3. ff. de off. procons.* Altera moderatio fuit, permissi præsidibus accipere esculentum, potulentumque quod intra dies paucos prodigeretur. *l. 18. ff. de off. præsid.* 28 *l. 1. in fin. ff. ad l. Jul. de amb.* 29 Observanda sunt hæc tria tempora. 30 Id est, quisquis has leges contempserit, aut neglexerit. 31 Facit *l. 2. §. 13. ff. de origine juris. Novell. 26. §. 1. Novell. 133. c. 4. Novell. 161.* Sic apud Græcos fuerunt [illegible]. 32 Privatis sensus est, eos qui magistratu abierint, cogi apud censores edere & exprimere quid in magistratu gesserint. vide quæ scripsi ad *Novell. 8. c. 6.* 33 Id est, nec ante.

LEGUM XII. TABULARUM
FRAGMENTA,
AD
PANDECTARUM ET CODICIS
SERIEM ADCOMMODATA.

TITULUS PRIMUS.

De Legibus.

1. Jura non in singulas personas sed generaliter constitui *l. 8. de legibus.*

PRivilegia [1] *ne irroganto.* Hæc Cicero 3. *de legibus. Idem pro Sestio.* Cur, cum XII. Tabulis sancitum esset, *ut neque privilegium irrogari* [2] *liceret*, nulla vox est audita Consulum.

2. Priores leges ad posteriores trahi.

Interest Fabius ajebat in XII. Tabulis legem esse, *ut quodcunque postremum* [3] *populus jussisset id jus ratumque esset.* Hæc Livius 7. & 9. Cicero *pro Balbo: & 2. de inventione.* author ad Herennium libro 2. Varro 8. de lingua.

TIT. II.

De statu hominum.

1. De partu 10. & 11. mensium.

DEcemviri in X. mense gigni hominem non in undecimo [4] Hæc Gellius 3. c. 6.

2. De partu deformi.

Deinde cum esset cito legatus, tanquam ex XII. Tabulis, insignis ad deformitatem [5] puer, brevi tempore nescio quo pacto creatus, multoque tetrior & fœdior natus est. Cicero 3. *de legibus.*

3. De Patrono & Cliente.

De Patrono & Cliente. v. J. titul. De extraord. criminibus, c. 2.

TIT. III.

De his qui sunt sui.

1. Trina venditione liberos emancipari.

ID enim lex [6] XII. Tabularum jubet his verbis: *si pater filium ter* [7] *venumdarit* [8] *filius à patre liber* [9] *esto*, hæc Ulpian. 10. §. 1. Hanc legem ita restituit Josephus Scaliger, apud Festum *in addes. Sei pater filiom ter venomduit* [10], *filios a patre liber esto.*

TIT. IV.

De rebus.

1. Quæ res sacræ fieri non possint.

GAjus libro sexto ad legem XII. Tabularum. *Rem*, inquit, *de qua controversia est, prohibemur* [11] *in sacrum dedicare, alioquin dupli pœnam patimur.* nec immerito, ne liceat eo modo duriorem adversarii conditionem facere. *l. ult. ff. de religiosis.*

1 De hac lege dixi in superiore legum Ciceronianarum tractatu.
2 Id est, in privatos homines ferri. Nam privilegium omne secundum Decemviros injustum: secundum Jurisconsultos (verbi gratia fisci, creditorum & id genus) probum ac justum.
3 *l. 26. l. 27. l. 28. ff. de legib.*
4 *Dixi ad Novellam de restitutionibus & ea quæ parit XI. mense 39.*
5 Locus est meo judicio valde corruptus: quem ut difficultate nimia nondum, puto, quisquam restituit, ita vix ausim attingere. videtur tamen pertinere ad deformes, si non monstrosos partus, quorum fit mentio in *l. 10. l. 14. ff. de statu l. 135. ff. de verb. sign.*
6 Ante legem XII. Tabul. Romulus id constituerat teste Dionysio. Rævardus putat lege Romuli filios ter venditos, ter manumissos reipsa, Lege XII. Tabularum imaginarias fuisse venditiones seu mancipationes & manumissiones. 7 De trina venditione filiorum dixi ad Ulpianum, *tit. 10.* 8 Venumduit, non ut veteres dicere Addon. *Festus in Addon.* Ita & creduo, venumduo. 9 Id est, ingenuus haud libertinus. sic libertas pro ingenuitate. *l. 21. ff. de statu. l. 40. ff. de liberali.* Paul. 5. *sentent. in princ.* 10 Filio ita vendito non competebat postliminium. Cicer. 1. *de Orat.* 11 Forsitan permisit in eum mortuum inferre his verbis *nec non mortuum inferento*, quibus verbis *nec non* lex magis permittit quam prohibet. dixi ad *l. 237. ff. de verb. signif.* quæ sumpta est ex Gaji lib. v. ad legem XII. Tabularum. adde Cujacium 10. *observ.* 16.

TIT. V.

De pactis.

REm *ubi pagunt, orato ni* [12] (quidam legunt *oranto*, alii *oratione lege oratione*) *pagunt* (lege *pagunto.*) Author ad Heren. 2. Joseph. Scaliger apud Festum *in plorare* hunc legem ita restituit, *Rem ubi pagunt, oranto: ni pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio caussam conjicianto*, &c. quæ vide in titulo de Judiciis. J. Cujacius vero ad l. 6. ff. de pactis ita restituit, *Ubi paguntur, ita ni pagunt, in comitio, &c.*

2. Pacta servanda.

Cum [13] *nexum* [14] *faciet, mancipiumque* [15] *uti lingua nuncupassit* [16], *ita* [17] *jus esto* [18]. Festus in Nuncupata.

Cum ex XII. Tabulis satis esset cautum præstari *quæ essent lingua nuncupata* [19] *quæ qui infitiatus esset dupli* [20] *pœnam subiret.* Cicero 3. Officiorum.

Ut totum illud *uti lingua nuncupassit*, non in XII. Tabulis, sed in magistri carmine scriptum videretur. Cic. 1. de oratore.

3. Pactis ipso jure [21] tolli actionem de membro rupto.

Si membrum rupit, ni [22] *cum eo pacit* [23] *talio esto.* Festus in Talionis. v. J. de damno, & titulum de injuriis.

4. De jurejurando.

Nullum vinculum ad astringendam fidem, jurejurando majores arctius esse voluerunt, id indicant leges in XII. Tabulis. Cic. 3. [24] Officiorum.

5. De furto pacisci.

De furto pacisci licet dixi J. Tit. de furtis c. 5.

6. Qui coronam virtutis ergo propositam pacit [25] ipse pecuniave ejus arguitor. *Plin. 21. c. 3.*

TIT. VI.

12 Quintil. 1. c. 6. Cum in XII. Tabulis legeremus, *Ni ita pagunt.*
13 Qui nexum, ita connisi legunt.
14 Quidam hæc verba referunt ad nuncupationem heredis.
15 Vid. *Paul. 5. sentent. 17. §. 3.*
16 Nuncupare, idem hic quod nominare. Varro 5. *de lingua.* adde Festum in *Nuncupata pecunia*, ubi etiam de votis nuncupatis. Isidorum 4. c. 24.
17 Hinc pacta juri præstare dicuntur, *author ad Herennium: Cic. 2. de invent.*
18 Quidam hoc addunt, *uti nuncupassit dicendo, ita jus esto.*
19 Promissa. *l. 37. ff. de dolo. d. l. 19. ff. de ædilitio.* Scripta in lege venditionis. *l. 33. ff. de contrah. empt.* affirmata. *l. 13. §. 3. ff. de act. empt.*
20 *Paul. 1. sent. tit. 17. §. 2. 3. 4. Varro 2. de re rustic.* 11. Solet si res mancipio non daretur, dupla promitti: aut si ita pactum, simpla. olim mancipio datarum non erat auctor, sed mancipio non datarum auctori sed domini ex jure Quiritium mancipio dare poterant, tradere etiam non domini. 21 *l. 6. ff. de pactis.* 23 Ab antiquo pago, id est, paciscor. vide *Fest. in Pacionem* & apud Scaurum *lib. 2. de Orthographia, Pagunt.*
22 Transactionem plerumque dum in jus ibatur, fiebant, *l. 22. in fin ff. de in jus vocando.*
24 Adde *l. 1. ff. de jurejur. 7. Gell. 18. Halic. 2.* 25 Ita emendat Rævardus & Lambinus in *Prolog. Amphit.* pro parit. Eo sensu prohibent leges XII. Tabul. coronam etiam Circensis promiscuæ adquiri: aut ita legendum, propositam pecunia parit. cui emendationi facit *l. an. C. de athletis. Plaut. in Prolog. Amphit. ubi in mandatis dedit ut conquisitores fierent histrionibus, qui sibi mandassent delegari ut plauderent.* Lipsius 4. *Epist. 27.* qui coronam paris, ipso pecuniave ejus virtutis ergo arduitur, id est, additur.

TIT. VI.

De receptis arbitris.

1. De arbitro corrupto, vide titul. proximum de Judiciis.
2. De tribus arbitris familiæ erciscundæ, v. titul. famil. erciscund. in fin.

TIT. VII.

De judiciis.

1. De judicio sisti.

SI *in jus vocet, atque*[1] *eat*[2], Cic. 2. de legibus.

Lege jus est, *ut in jus eat cum vocatur.* Author ad Herennium.

2. De reo fugiente.

In duodecim, quod est, *Si calvitur*[3] *pedemque struit*[4], *manum*[5] *endo*[6] *jacito.* Festus in Struere.

3. De dilationibus & earum causis.

Lex duodecim[7] tabularum, *Si judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico*[8] *impediatur, jubet diem judicii esse diffisum*[9], l. 2. §. 3. ff. si quis cautionibus.

Si[10] *in jus vocat, si morbus*[11], *ævitas*[12] *vitiumve escit, qui in jus vocabit, jumentum dato*[13]: *si nolet, arceram*[14] *ne sternito* 20. Gel. 1. *si quid horum fuit vitium, judici, arbitrove, reove dies diffissus* (alii male difensus) *esto.* Festus, id est, dilatus l. 11. §. 11. ff. si quis cautio. Acron in Horat.

4. De Antestatione & manus injectione.

De hac lege duodecim tabularum his verbis cautum est, *Si vis* (quidam legunt, *Si in jus*) *vocationi* (quidam legunt *vocati*, Cujacius 7. observat. 16. legit *vocat* Lipsius 4. *Epist.* 27. fuat) *testamini igitur* (Cujacius legit, *ni eat, manum*[15] *injicito*) *en capito* (legendum *encapito*, id est, *incipito.* Lipsius *d. loco em capito*) *antestari*[16]. Porphyrio ad illa verba Horatii 1. serm. 9. & licet antestari. Fuerit igitur ita lex concepta, *Si in jus vocatus non eat, manum injicito, encapito antestari.* Rævardus, si vis vocationi fuat, testamini, igitur Em capito antestari. Lips. 4. *Epist.* 27. pro veteri lectione, si vis vocationi fuat, testamini, igitur Em capito antestari, ita emendat. si vis vocationi fuat, antestaminor: ni it, autem capito antestari.

5. De testium citatione & denunciatione.

Vagulatio in lege XII. Tabularum significat quæstionem cum convitio, *Cui testimonium defuerit is tertiis*[17] *diebus ob* (Id est, *ad*) *portum*[18] *obvagulatum*[19] *ito*[20]. *Festi in vagulatio.*

6. De plus petitionibus.

Quod alter plus[21] *lege*[22] *agendo petierit, quam quantum lex in* XII. *Tabulis permiserit, quod cum impetrassit, causa cadat.* Eoque nomine reo exceptio hæc competebat, *cujus pecunia dies fuisset.* Cic. 1. de orat.

7. De pœna corrupti judicis aut arbitri.

Dure autem scriptum esse in istis legibus quid existimari potest? Nisi duram esse legem putas quæ *judicem*[23], *arbitrumve jure datum, qui ob rem dicendam, pecuniam accepisse convictus est, capite punit.* Hæc Gel. 20. *cap.* 1.

8. Si judex falsam vindiciam tulit.

Si vindiciam falsam, &c. *vid. in fin. titulum de possessionibus & interdictis.*

9. Apud quos judices de capite civis Romani agi oporteret.

Cur cum sacratis legibus & XII. Tabulis sancitum esset, *ut neque privilegium irrogari liceret, neque de capite nisi comitiis centuriatis rogari, nulla vox est audita consulum?* hæc Cicero in oratione Pro Sestio. & post: *De capite non modo ferri, sed ne judicari quidem posse nisi centuriatis comitiis.*

10. De temporibus judicandi.

Rem ubi pagunt, orato pagunt[24] *in comitio aut in foro ante meridiem causam conjicito*[25]. Author ad Heren. 2. In XII. Tab. verbum hoc ita scriptum est, *Ante*[26] *meridiem causam conscito*[27], *cum perorant ambo præsentes. Post meridiem præsenti*[28] *litem*[29] *addicito. Si ambo præsentes, sol*[30] *occasus suprema*[31] *tempestas*[32] *esto.* 17. Gel. 2. *Festus in supremum.* In legibus XII. *Solis*[*] *occasus suprema tempestas esto. Macrob. 1. Saturnaliorum 3. in fin.* Dies ita dividitur: Primum tempus diei, dicitur mediæ noctis inclinatio. Deinde gallicinium, deinde conticinium, cum & galli conticescunt & homines etiam tum quiescunt. Deinde diluculum, Id est, cum incipit dignosci dies, inde mane, dum dies clarus, *& post*, à mane ad meridiem, hoc est, ad medium diem (puto legendum *à mane ad medium diem, meridies*) inde jam supra, vocatur tempus occiduum, *& mox suprema tempestas*, Id est, diei novissimum tempus, sicut expressum est in XII. Tab. *Solis occasus suprema tempestas esto.*

Plin. 7. *c.* 57. Gentium consensus tacitus primus omnium conspiravit, ut Ionum literis uterentur *c.* 58. Veteres Græcas fuisse easdem pene quæ nunc sunt Latinæ, &c. *c.* 59. Sequens gentium consensus in tonsoribus fuit, sed Romanis tardior, &c. *c.* 60. Tertius consensus fuit in horarum observatione jam hic rationi accedens. Quando & à quo in Græcia reperta, diximus in secundo volumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. XII. Tab. *Ortus tantum & occasus nominatur, post aliquot annos adjectus est & meridies.* Accenso Consulum id pronuntiante, cum Curia (alii legunt cum à curia) inter Rostra & Græcostasim prospexisse talem (hanc vocem quidam expungunt) Solem. A columna (solem à columna) ænea (legunt nonnulli Mænia) ad carcerem inclinato sidere, *supremam* pronunciabat. sed hoc serenis tantum diebus, usque ad primum Punicum bellum. Hæc ille. Suprema, summum diei, id est, à supremo (quidam legunt *superrimo.*) Hoc tempus XII. Tabulæ dicunt *occasum esse solis*: sed postea lex Prætoria id quoque tempus jubet esse supremum, quo Prætor in Comitio supremam pronuntiavit populo. Varr. 5. *de lingua.* Idem 6. de lingua, supremum à superrimo dictum. Itaque in XII. Tabul. *Solis occasu, diei suprema tempestas esto.* libri Augurum, pro tempore tempestatem dicunt, id est, supremum augurum tempus.

11. Qui satisdare cogantur.

Ennius verbum hoc ex XII. Tabulis vestris accepit: in quibus si recte commemini, ita scriptum est. *Assiduo, vindex*[33] *assiduus*[34] *esto: Proletario*[35] *civi, quivis volet vindex esto.* 16. *Gel.* 10.

12. Judicio sisti.

Indicant XII. Tabulæ, *aut status*[36] *dies cum hoste*[37]. Cic. 1. offic.

13. De confessis[38] in jure.

v. *J.* tit. de hereditatibus ab intestato §. 27.

14. De tempore judicati faciendi.

v. *J.* tit. de hered. ab intest. §. 27.

De servitutibus Titul.

Vide *J.* tit. Finium regundorum, ubi de via & hujusmodi servitutibus.

TIT. VIII.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

A*Nimalium nomine, quæ ratione carent, si qua lascivia aut pavore aut feritate pauperiem fecerint, noxalis actio lege* XII. *Tabularum prodita est.* Inst. si quadrupes. *Si quadrupes pauperiem fecisse dicetur, actio ex lege* XII. *Tabularum descendit, quæ lex voluit, aut dari id quod nocuit, id est, animal: aut æstimationem noxiæ offerri.* l. 1. ff. si quadrupes. Ita lex esse potuit, Si equus calcitrosus alium percusserit, aut bos cornu petere solitus cornu petierit, &c

TIT. IX.

Damno dato.

1. De rupto.

R*Upitias*[39], in XII. Tabulis significat damnum dederis. Festus in voce rupitias.

Sarcito, in XII. Tabulis Servius suspicans ait significare, damnum solvito, præstato. Festus in voce Sarcito.

Ex his duobus fragmentis possis ita legem concipere. *Quod rupitias, sarcito.*

2. De membro rupto.

Talionis mentionem fieri in XII. Tabulis ait Verrius, hoc modo. *Si membrum rupserit*[40], *ni cum eo pacit, talio esto.* Festus in Talionis. dicam de hac lege ad tit. de Injur. *J.*

TIT. X.

De noxalibus actionibus.

CElsus differentiam facit inter legem Aquiliam & legem XII. Tabularum. Nam in lege antiqua *(id est* XII.*) Si servus sciente domino furtum fecit, vel etiam noxam commisit servi nomine actio est noxalis, nec dominus suo nomine tenetur*[41] l. 2. §. 1. ff. de noxalibus,

Noxales actiones sunt aut legibus aut Edicto Prætoris. Legibus, veluti *furti ex legibus* XII. *Tabularum* §. 4. Inst. de noxalibus actionibus. *Si servus furtum faxit, noxamve nocuit* l. 2. §. 1. vers. sed si placeat. ff. de noxal.

TIT. XI.

Finium regundorum, & de servitutibus.

1. De viarum latitudine.

V*Iæ latitudo ex lege* XII. *Tabularum in porrectum octo pedes habet, in amfractum*[42], id est, ubi flexum *est, sedecim*, Cajus in l. 8. de servitut. rusticorum.

Amfractum est ab origine flexum duplici, dictum ab ambitu & frangendo, ab *eo leges*[43] *jubent in directo pedum octo esse, in amfracto sedecim*, id est, *in flexu.* Var. 6. de lingua.

2. Si aquæductus privato noceat.

Si per publicum locum aquæductus privato nocebit, erit privato actio ex lege XII. *Tabularum, uti noxa domino caveatur* l. 5. ff. ne quid in loco publico.

3. Si aqua pluvia nocet.

Et sic verba legis XII. Tabularum veteres interpretati sunt, *si aqua pluvia nocet ei.* si nocere poterit l. 21. ff. de statuliber.

4. De intersititiis.

Gajus lib. 4. ad legem XII. Tabul. sciendum est, inquit, in actione finium regundorum illud observandum esse, quod ad exemplum quodammodo ejus legis scriptum est, quod Athenis Solonem dicitur tulisse: nam illic ita est. Ἐάν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύττῃ τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν· ἐὰν τειχίον, πόδα ἀπολείπειν· ἐὰν δὲ οἴκημα, δύο πόδας· ἐὰν δὲ τάφρον, ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον[44] τὸ βά-

θο-

---

1 Id est, statim. 20. Gell. ult.

2 ff. in jus voc. ut eant. l. 1. ff. si quis in jus vocatus non ier.

3 Cajus lib. 1. ad l. XII. tab. Si calvitur, inquit, & (legendum id est) moretur & frustretur, &c. l. 233. ff. de verb. sign.

4 Gl. pedem struit, fugit. Festus in pedem struit. Idem in Struere, Struere, inquit, antiqui dicebant, pro adjicere, augere: unde industrius. At in XII. putant esse retrorsus ire, alii in aliam partem, alii furere, alii gradum augere, alii minuere.

5 Ad eundem modum, creditori persequi debitorem fugientem, licet, eique auferre pecuniam sibi debitam l. 10. §. 16. ff. quæ in fraud. adde & alios casus ex l. 23. ff. de adult. l. 54. C. de decur.

6 Id est, Injicito. vid. Fest. in Endoplorato, & Endoprocinctu. ex hoc loco ita legendus est versus Lucilii apud Non. c. 1. in Calvitur 20. si non it capito eum & si calvitur, Endo ferto manum.

7 Atqui Fest. in Rem id Numæ tribuit. Ex Halic. 2. & 10. constat, decemviros, multa ex legibus Regiis & moribus pop. Rom. in XII. Tab. transtulisse hoc consensu populo.

8 Quid morbus sonticus esset, dixi ad l. 4. §. 5. ff. de ædilit. l. 60. ff. de re judicata. l. 113. ff. de verborum significat. adde Gellium 20. cap. 1. 2. Relig. 2. c. 113.

9 Numa in 2. tabula, secunda lege, in qua scriptum est, Quid (lege si quid) horum fuit (lege fuat) unum (Cujacius 3. obs. 40. legit vitium) judici, arbitrove reove, dies diffensus, (Scaliger legit diffensus: sed legendum est ex dicta lege diffisus) esto. Festus in voce Reus. Possis itaque legem ita restituere, Si quid horum fuit vitium judici, arbitrove, reove, dies diffisus esto. diffisus, id est, dilatus. Gellius 14. c. 2. jussi diem diffindi, & post, in diffisionibus comperendinationibusque. Livius 9. legem Curiatam triste omen diffidit. Horat. 2. sermon. Nihil diffindere possum. 10 Alii legunt Ni it, in jus vocatis; si morbus, ævitasque vitium escit, &c. Palmer. Spicileg. Rævardus ita, morbus ævitasve vitium escit, qui in jus vocassit, jumentum dato, si volet arceram ne sternito. 11 Id est, vitium aliquod imbecillitatis atque invalentiæ. 20. Gell. 1. 12 Id est, ætas, senectus, vid. Nonium in Ævum.

13 Scite dictum est, neque onerosum creditorem, neque morosum debitorem audiendum. l. 25. in fin. ff. de pigneratitia. 14 Arcera plaustrum tectum undiquaque & munitum quasi arca. 20. Gell. 1. Varro 4. de ling. Arcera quæ in XII. tabulis appellatur. 15 De manus injectione loquuntur sæpe XII. tabulæ, ut F. c. 2. 16 Nunquam ducitur quis nisi antestatus. Qui trahit in jus, antestatur prius. Antestatus dicitur, qui testato convenitur, qua ratione & paterfiduciarius antestatus dictus est olim authore Gajo in Institut. Plaut. in Persa, Age, ambula in jus, leno. D. Quid me in jus vocas? S. illic dicam apud Prætorem: sed ego in jus voco. D. Nonne antestaris? S. Tuane ego causa carnifex cuiquam mortali libero aures atteram? Hæc ille. Ut hinc constet aures non antestati sed testium fuisse attrectatas. Et lex Bajuvaria, Testis per aurem trahi debet. idque ita sentiunt Acron & Porphyrio ad illum locum Horatii, Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes antestantur. Plin. 11. c. 45. Recte, nam in antestatione memoriæ causa actor auriculam imam tangebat antestati, cum hoc verbo Memento: Et est apud Latinos Lapillus in quo caput sculptum & manus aurem atterens cum verbo Græco μνημόνευε. 17 Per triduum testimonii denuntiatio fiebat, sicut & reatus. vid. l. 10. ff. de publ. jud. 18 Id est, ad domum, Festus in Portum. Portum in XII. pro domo positum omnes fere consentiunt: Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito. Hæc ille. Plutarchus in Graccho, dixit περὶ τὰς θύρας. 19 Vagulatio quæstio cum convicio, id est, convocio, Festus in vagulatio. Plaut. in Aulul. nisi reddi mihi vasa jubes, pipulo hic te differam ante ædes. quo loco pipulo differre ante ædes, nihil aliud quam ad portum obvagulatum ire, & convitiari: pipulum enim idem quod convitium Varroni & de lingua declinatum à pipatu pullorum. 20 Ut eo pacto testes non extrahantur de domo sua. Gajus 1. ad leg. XII. Tab. in l. 18. l. 20. ff. de in jus voc. 21 §. 33. Inst. de act. vid. C. de plus petitionib. 22 Lege agendo petere, est certa atque præscripta formula petere. Cic. 1. de orat. Actor lege agit quoties solemniter jus suum persequitur. Valer. 7. Prætor lege agit. Senec. 3. controvers. cum verbis solennibus sententiam pronuntiat. Lictor lege agit, cum sententiam solenniter exequitur. Liv. Hinc legis actio. l. 1. ff. de offic. juridici. l. 4. ff. de adop. 23 Vid. l. 3. ff. de lege Julia repet. Paul. 5. sent. 28. §. 1. 24 Dixi de hujus loci restitutione T. tit. de pact. 25 Id est, agito. conjicere causam, est agere. Afranius Materteria, causam conjici hodie ad te volo, ambo adestis. vide Nonium in conjicere. 26 Hanc legem ita restituit Joseph. Scaliger apud Festum in plorare. Rem ubi pagunt, orato. Ni pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam conjiciunto, &c. 27 Alii gnoscito, ut Rævard. eo sensu, ut Judex ante meridiem, quum actor & reus perorassent, id est, causam dixissent, de causa cognosceret. conjiciunto Joseph. Scaliger in plorare apud Fest. 28 An id innuit post meridiem secundum præsentem judicari: quibusdam, ut Rævardo hæc vox deest. his adde C. quando & quando judex sententiam proferre debeat præsentibus partibus vel una tantum parte præsente.

29 Litem addicere quidam interpretantur secundum præsentem litem dare. Rævardus, litigandi potestatem facere. 30 Sole occaso diei suprema potestas esto. Rævard. 31 Ult. l. 92. in fin. l. 162. l. 163. ff. de verb. sign. hoc innuit, solem occasum supremum esse juris dicendi tempus. Ita, Judex non videtur se subtrahere juri dicundo, qui se recepit hora suprema. l. 1. §. 8. ff. quando appellandum. ut hinc colligas, moris non fuisse apud veteres noctu judicare. Senec. 1. de tranquil. quibus tamen opponitur. l. 2. §. 31. ff. de orig. jur. Novell 82. c. 3. hoc recte constat noctu posse transigi. l. 20. C. de transact. & testamentum signari. l. 22. §. 6. ff. qui testamenta. 32 Quæ & suprema hora. l. 1. §. 8. ff. quando appell. l. 2. in fin. ff. de verb. signif. Fuerunt apud Romanos XXIV. l. 8. ff. de feriis, horarum sex antemeridianarum fit mentio in l. 3. ff. de operis libertorum. septem primarum diei in l. 2. in fin. ff. l. verb. sign. supremarum d. l. 2. d. §. 8. horæ sextæ diei in l. 1. ff. de annuis. sextæ noctis l. 5. §. 1. ff. qui test. l. 1. ff. de manumiss. secundæ noctis l. 20. C. de transact.

33 Vindex is erat qui vindicabat, quo minus is qui prehensus erat, ab aliquo teneretur, atque ita prensum, nexum, sive addictum liberabat. Festus. Sic vindex libertatis. Liv. 2. & 6. alii vindicis vocabulo procuratorem, alii fidejussorem intelligunt.

34 Id est, locuples: dicitur enim ab asse dando. 16. Gell. 10. l. 2. §. 2. §. 4. ff. qui satisdare. l. 1. ff. in jus vocati.

35 Id est, pauperi.

36 Status dies vocatur qui judicii causa est constitutus cum peregrino. Festus in Status. Plautus in Curculione si status condictus cum hoste intercedit dies, tamen est eundum quo imperant ingratis. Gell. 16. c. 4. concipiebant jusjurandum ut adessent, his additis exceptionibus, & post, nisi ipsius eo die sibi sit ... status, condictusve dies cum hoste.

37 Id est, peregrino. Cic. 1. off. hostis apud majores nostros dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Fest. in Status. Peregrini ab antiquis hostes appellabantur, quod erant pari jure cum pop. Rom. atque hostire ponebant pro æquare.

38 Vide quæ not. ad l. 4. in fin. C. de rep. hered.

39 De rupto ad l. 27. §. 13. ff. ad l. Aquil.

40 Quidam legunt rupsit.

41 Hinc constat legem noluisse servos dominis suis obtemperare in delictis. l. 2. §. 1. ver. ut in l. Aquilia. ff. de nox. habet.

42 In Amfractu, id est, in flexu. Varro 6. de lingua.

43 Hinc constat legibus XII. Tabularum de aqua pluvia arcenda proditam specialem actionem quam tamen desiderarent mensoris interventum, quoties ex ejus forte quem fecit aqua pluvia intra limites unius agri ad fines caluminanda æstimari censebat oportere fines agri sui, non ex limitibus ... constitutis vide Cujac. 10. obs. 1. in fin.

44 Plutarchus in Solone.

θ᾽, τοσοῦτον ἀπολιπεῖν. ἐὰν δὲ φρέαρ ὀρύττῃ, ὀργυιὰν· ἐλαίαν δὲ καὶ συκῆν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν, τὰ δὲ ἄλλα δένδρα πέντε πόδας. *Id est*, Si quis sepem ad alienum prædium fixerit, infoderitque: terminum ne excedito. Si maceriam: pedem relinquito. Si vero domum: pedes duos. Si sepulchrum aut scrobem foderit, quantum profunditatis habuerint, tantum spatii relinquito. Si puteum, passus latitudinem. At vero oleam, aut ficum, ab alieno ad novem pedes plantato: cæteras arbores ad pedes quinque. Hæc ille.

5. Qui viam debet, eam munitam præstet.

Si via sit immunita [3], jubet lex qua [4] velit, agere jumentum. Cicero pro Cæcina.

6. De legitimo spatio ac sestertio pede inter duas insulas relinquendo.

Ambitus proprie dicitur inter vicinorum ædificia, locus duorum pedum & semipedis [5] ad circumeundi [6] facultatem relictus. *Festus in Ambitus.*

7. De crassitudine parietis communis.

Leges publicæ [7] non patiuntur majores crassitudines quam sesquipedales [8] constitui loco communi: cæteri autem parietes, cum spatia angustiora fierent, eadem crassitudine locantur: lateritii vero (nisi displinthii [9] aut triplinthii fuerint) sesquipedali crassitudine non [10] possunt plusquam unam sustinere contignationem. In ea autem majestate urbis & civium infinita frequentia, innumerabiles habitationes opus fuit explicare. Ergo cum recipere non posset area plana tantam multitudinem ad auxilium altitudinis ædificiorum res ipsa coëgit devenire. Itaque pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus cæmentitiis altitudinis extructæ contignationibus una coaxatis, & cœnaculorum summas utilitates perfecerunt & despectationes. Ergo menianis [11] & contignationibus variis alto spatio multiplicatis, populus Romanus egregias habet sine impeditione habitationes. Hæc Vitruv. 2. *c.* 8.

8. De quinque pedum præscriptione.

Ex hac non rerum sed verborum discordia, controversia nata est de finibus, *in qua quoniam usucapionem* XII. *Tabul. inter quinque [12] pedes esse voluerunt*, depasci veterem possessionem Academiæ ab hoc acuto homine non sinamus, nec Mamilia [13] lege singuli, sed ex XII. tres arbitri fines regemus. Hæc Cic. 1. de legibus.

9. De tribus arbitris finium regundorum.

Nec Manilia cum singulis lege [alii ita habent, Nec Manilia lege singuli] sed cum his te arbitro [alii rectius legunt, *Sed ex his tres arbitri:* Cujacius [14] vero quam optime, *sed ex duodecim tres arbitri,*] si vis, [alii legunt *Finem*, & recte] regemus [15]. Cic. 1. de legibus. Possis ita hanc legem restituere, *Ut si vicini inter se jurgant, finibus regundis tres arbitros darent: eisque totius rei jus arbitriumque permitterent.*

TIT. XII.

Familiæ erciscundæ.

H*Æc actio proficiscitur ex lege* XII. *Tabularum [16]* 1. ff. familiæ.

De religiosis & sumptibus funerum. Titul.

TITUL.

De contrahenda emptione & venditione.

1. De traditione.

V*Enditæ res & traditæ, non aliter emptori adquiruntur, quam [17] si is venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit, veluti [18] ex promissore vel pignore dato.* quod quanquam cavetur lege XII. Tabularum: tamen recte dicitur & jure gentium, id est naturali id effici. §. 41. Institut. de rerum divis. Sub vos placo (inquit Festus *in Sub vos*) in precibus fere cum dicitur, significat id quod supplico, *ut in legibus, Transque dato [19], endoque (lege endo [20]) plorato.* Hæc Festus.

2. De Nexu.

Dictum est de Nexu F. tit. de pactis.

3. De emancipatione.

Mancipatio [21], est imaginaria quædam venditio, quæ sic agitur, adhibitis non minus quam quinque testibus, civibus Romanis puberibus [22], & præterea alio ejusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. Is qui mancipium accipit æs tenens, ita dicit, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse ajo, isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra.* Deinde ære [23] percutit libram, idque æs datur ei à quo mancipium accipitur, quasi pretii loco. *Quæcunque igitur res mancipi [24], lege* XII. *Tabularum, aliter nisi per hanc solennitatem alienari non poterat,* Boëtius in Topic. Ciceronis.

4. De Monopoliis.

Gajus *lib.* 4. ad legem XII. Tabularum. Sodales sunt, inquit, qui sunt ejusdem collegii: Græci ἑταιρείαν vocant. *His autem potestatem facit lex [25], pactionem quam velint sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumpant.* Sed hæc lex videtur esse ex lege Solonis translata. Nam illa ita est ἐὰν δὲ δῆμος &c. l. ult. ff de collegiis.

5. Rem litigiosam alienari non posse.

De ea re dictum est F. titulo de rebus.

6. Statuliberos vendi posse.

Statuliberum venundari [26] posse leges XII. *Tabularum putaverunt. l.* 25. ff. de statuliberis, *emptori tamen dando pecuniam, ad libertatem perveniet: idque lex* XII. *Tabularum jubet.* Ulpian. 2. §. 4. *in fin.*

TIT. XIV.

De pignoribus.

N*Anciter [27]* in XII. Tabulis, nactus erit, prædatus erit. Item in fœdere [28] Latino: *Pecuniam qua [29] nancitor [30], habeto: & si quid pignoris nancitor* (legunt alii *nancitor*) *sibi habeto [31].* Festus in Nancitor.

TIT. XV.

De usuris.

1. De unciario fœnore.

SAne vetus urbi fœnebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima causa, eaque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo XII. [32] Tabulis sanctum, *Ne quis unciario [33] fœnore amplius exerceret*, cum antea ex libidine locupletum ageretur, dein [34] rogatione tribunicia ad semuncias redacta. Postremo vetita versura [35]. Tacitus VI. Annal. anno urbis 786.

2. Usurarii pœna quadruplum.

Majores nostri sic habuerunt, & ita in legibus posuerunt *furem dupli condemnari: fœneratorem quadrupli.* Marcus Cato initio libri de re rustica.

TIT. XVI.

De testibus.

DE intestabili. v. J. titulo de testamentis. ubi de testamento per æs & libram.

De falso testimonio. v. J. Tit. de publicis judiciis. ubi de falsis.

De Intestatione & manus injectione. v. F. Titul. de judiciis *c.* 4.

De testium citatione & denunciatione. v. F. Tit. de judiciis *c.* 4. de obvagulatione.

TIT. XVII.

De nuptiis.

1. Nuptias auspicato fieri.

APud antiquos non solum publice sed etiam privatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo *ex more [36] nuptiis etiamnunc Auspices [37] interponuntur:* qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpantur. Hæc Valerius 2. *c.* 1. de nupt.

2. De nuptiis inter patres & plebeios interdictis.

Ne connubium patribus cum plebe esset, hunc Decemviri tulerunt paucis his annis pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis! Hæc Livius 4.

3. De societate bonorum & sacrorum inter virum & uxorem.

Γυναῖκα γαμετὴν κατὰ νόμους ἱεροὺς [38] συνελθοῦσαν ἀνδρὶ κοινωνὸν [39] ἁπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. Hæc Dionysius Halicarnass. 2.

4. De usurpata muliere.

Lege non esse usurpatam [40] mulierem, quæ cum Kal. Januariis apud virum causa matrimonii esse cœpisset, ante diem quartum Kalendas Januarias sequentes usurpatum isset. Hæc Gell. 3. *c.* 2. & Macrobius 1. Saturnal. 3.

5. De moribus uxoris [41].

Si mulier aliquid peccasset pœnam luebat ex laesi (mariti) arbitrio. Idque maximarum pœnarum proprium. Cognati cum marito ea de re judices erant. Graviora illa erant φθορὰ σώματος, καὶ εἴ τις οἶνον εὑρεθείη πιοῦσα γυνή. Utrumque damnavit Romulus [42], ὡς ἁμαρτημάτων γυναικείων ἔσχατα, hæc desumpta sunt ex Dionysio Halicarnass. *lib.* 2.

Gellius 10. *c.* 23. Qui de victu, inquit atque cultu populi Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio abstemias egisse. Hoc est, vino semper, quod temetum [43] prisca lingua appellabatur, abstinuisse dicunt: institutumque ut cognatis osculum ferrent, reprehendendi causa, ut odor indicium faceret, si bibissent (idem refert Plinius 14. *c.* 13.) Bibere autem solitas ferunt, loream, passum, murrinam, &, quæ id genus optant, dulcia. Sed M. Cato non solum existimatas, sed multatas, à judice mulieres refert, non minus *si vinum bibissent*, quam si probrum & adulterium admisissent. Verba M. Catonis adscripsi ex oratione quæ inscribitur de dote, in qua id quoque inscriptum est. & post, Si quid perverse tetreque factum est à muliere, *si vinum bibit*, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. Hæc ille. Plinius idem prope refert *d. loco.* Non licebat, inquit, feminis Romæ *vinum bibere.* Invenimus inter exempla, Egnatii Mecennii uxorem, *quod vinum [44] bibisset*, è dolio, interfectam fuisse à marito, eumque cædis à Romulo absolutum. Fabius Pictor in Annalibus suis scripsit, matronam quod loculos, in quibus erant claves *vinariæ cellæ*, resignavisset, à suis inedia mori coactam. & post, Cocus Domitius judex pronunciavit mulierem videri *plus vini bibisse* quam valetudinis causa, viro insciente, & dote multavit. Hæc Plinius. Valerius 2. *c.* 1. de usu vini mulieribus interdicto. Vini usus, inquit, olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit. Cæterum, ut non tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & abundanti auro, & multa purpura usæ sunt: & quo formam concinniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, sed pariter & videre sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

6. Si mulier adulterium commiserit.

v. tit. de adulteriis. J. eod.

7. Uxor

1 Plutarchus ibidem.

2 Plutarch. ibid. 2. Har. 4. Cicer. 2. de legib.

3 Eadem fossa ripæ dicuntur muniri. *l. un.* §. 6. *ff. ne quid in flum. pub. l. unica.* §. 1. *ff. de ripa munienda.* hoc de munitione observandum est eum qui viam publicam exarpaverit, ad munitionem ejus solum compelli. *Paul.* 5. *sentent.* 14. §. 1. *l. ult. ff. de via publica.*

4 Civiliter tamen; nam quædam in sermone taciæ excipiuntur. *l.* 9 *ff. de servitutibus.*

5 Hoc caput XII. Tabularum esse colligimus ex Meciani libello de asse. Sestertius, inquit, duos asses & semis, quasi semis tertius. lex etiam XII. Tabularum argumento est: in qua duo pedes & semis, sestertius pes vocantur. Hæc ille. Varro 4. *de ling.* ambitus, inquit, circumitus: ab eoque XII. Tabul. interpret. ambitum, parietis circumitum dixerunt. Hæc ille. Et id quidem spatium legitimum dicitur, *in l.* 14. *ff. de servit. rustic.* vid. Fest. & Isidor. 15. *c. ult.* & quæ dixi ad *l. a.* §. 1. *C. de ædif. privatis.*

6 His verbis colligimus, Insulis proximis insulas connexas non fuisse, sed adjacentes. *l.* 15. §. 14. *ff. de dam.* & tamen nihil vetat insulæ parietem communem esse. *l.* 13. *ff. de servitut. urbanor.* vide Cujac. 1. *observ.* 4.

7 Forte duodecim tabularum, quod tamen vix certo ausim affirmare.

8 Plin. 35. *c.* 14. de lateritio muro loquens. Romæ, inquit, non fiunt talia ædificia: quia sesquipedalis paries nonplus quam unam contignationem tolerat: cautumque est, ne communis crassior fiat, nec intergeriniorum ratio patitur. Hæc ille.

9 Id est, duorum, aut trium ordinum laterum, qui πλίνθοι Græce dicuntur.

10 Plinius *d. loco.*

11 Quid mænianum, vid. *l.* 11. *C. de ædificiis privatis.*

12 De hac quinque pedum præscriptione dixi ad legem, *Quinque pedum.* 5. *C. fin. regund.*

13 Quidam legunt *Manilia*, utrunque non male. Siculus Flaccus de conditionibus agrorum, Si arbores communes fiet, mediæ utrinque notatæ per totas esse debebunt: si partium frondes spectant, in alios fines, plagis, id est, latis cicatricibus signatæ inveniri debent, ut intelligantur eorum esse dominorum in quas partes integræ erunt, intactæ reservabuntur. Signantur autem utrinque, id est, ex utraque possessione intra pedes quinos, ut legis Maniliæ commemorationem habeant. Frontinus *de limitibus agrorum*, de rigore controversia est finitimæ conditionis quoties inter duos pluresve terminos ordinatos, sive quæ alia signa, secundum legem Maniliam intra quinque pedes agitur. Aggenus *de limitibus agrorum*, de fine enim lex Manilia quinque aut sex pedum latitudinem præscribit: quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedens occupat, vel circum actus aratri quod usucapi non potest. Iter enim, non qua ad culturas pervenitur, capitur usu, sed id quod in usu biennio fuit, &c. Hygenus, *de limitibus constituendis*, Linearii limites mensuræ tantum discriminandæ causa sunt constituti: & si finitimi interveniunt, latitudinem secundum legem Maniliam accipiunt. Extat quoque in libro variorum authorum *de limitibus*, fragmentum legis Maniliæ, Rosciæ, Peduceæ, Alienæ, (lege Alianæ) Faviæ (quidam legunt Fabiæ) quod restitutum vide apud Justum Lipsium 1. *Electorum* 15. 14 5. *observ. c.* 21. 15 Ad hos arbitros recurrebatur, quoties inter vicinos jurgium de finibus erat. Cicero 4. *de Republica apud Nonium, in jurgium.* Admiror, inquit, nec rerum solum, sed verborum etiam elegantiam: *Si jurgant*, inquit, benevolorum concertatio, non lis inimicorum jurgium dicitur. & in sequenti: Jurgare igitur lex putat inter se vicinos non litigare. Hæc ille. 16 Hujus rei extat vestigium apud Festum, *in Erctum. Erctum*, inquit, *citumque fit inter consortes, ut in libris legum Romanarum legitur.* Erctum à coërcendo, unde & erciscundæ & ercisci. Citum autem est vocatum, a ciendo. Hæc ille. Quo loco Josephus Scaliger monet legendum Citum fit. quæ particula expuncta. et Erctum citum, fit hereditas divisa. & in glossis Herctus citus, διαιρετὸς vide ἐρισκομένων vocatur, apud Servium: Erctum non citum, hoc est patrimonium non divisum. Erctum ciendum, hereditas dividenda. 17 Vide *l.* 5. §. 18. *in fin. ff. de tributoria. l.* 19. *ff. de contrah. empt.* Grex dominium non mutat, nisi sit æs adnumeratum. *Var.* 2. *de re rustica.* 18 *l.* 53. *ff. de contrah. empt.* 19 Id est tradito. Tradere est trans dare seu movere. Accius apud Nonium: Remisique nixi propere trans navem in fugam transsilunt. 20 Endoplorare, est implorare. Festus *in Endoplorato.* Implorare cum fletu rogare, supplicare, invocare publicum auxilium. *l. ult. ff. de eo quod metus causa.* Clamare, Festus in Plorare. Lex Servii Tullii hæc est, Si parentem puer verberit, ast olle *plorassit*, puer divis parentum sacer esto. Proclamare *l.* 4. *in fin. ff. de sicariis.* 21 Dixi ad Ulpianum 19. §. 3. adde Gajum 1. *Instit.* 6. §. 4. 22 Impubes libripens esse non potest neque antestari, ut Priscianus refert *lib.* 8. 23 Quod & Raudus. Varro 4. *de lingua.* Porta Raudusculа, quod ærata fuit, Æs raudus dictum: ex eo in veteribus mancupiis (id est mancipationibus) scriptum, *Raudusculo libram ferito.* adde Festum in Rodus. Raudusculi meminit Cic. 4. *ad Attic.* 8. & 6. *Epist. fam.* 7. *Epist.* 2. 5 *Fidei.* 24 Vide Ulpianum 19.

25 XII. Tabularum scil. Est enim hæc lex desumpta ex 4. Caji ad legem XII. Tabul.

26 Lex XII. Tabularum emptionis verbo omnem alienationem complexa videtur. *l.* 29. *ff. de statulib.*

27 De hoc verbo vide quædam in titulo 18. §. 4. J. eodem.

28 Hoc caput non pertinet ad legem XII. Tabul.

29 Ἀρχαϊσμὸς pro Qui.

30 Id est, *nanciscitur, nanxitur*, pro nanciscitur, ut *apiscitur* pro *adipiscitur.*

31 Hoc innuit, ut quod ante bellum contraxeris Latinus cum Romano, sive mutuum sit, sive pignus, ut id valeat.

32 Livius 7. hanc institutionem refert ad M. Duellium: C. Marcio, (inquit) Cn. Manlio Coss. de unciario fœnore à M. Duellio Tribuno plebis rogatio perlata est, & plebs aliquanto eam cupidius scivit, accepitque. Sed verisimilius est intelligi legem XII. Tabul. prius antiquatam à Duellio in usum revocatam fuisse.

33 Usura unciaria est, cum quoque anno unus in centenos nummos penditur, sextans, cum bini: quadrans, cum terni: triens, cum quaterni: quincunx, cum quini: semis, cum seni: septunx, cum septeni: bes, cum octoni: dodrans, cum noveni: dextans, cum deni: deunx, cum undeni: as, cum duodeni.

34 Id est, decem annis post Duellii rogationem, de qua superius dictum est. Livius T. Manlio Torquato, C. Plautio Coss. semunciarium tantum, ex unciario, fœnus factum.

35 Id est, sublatum omne fœnus. vide *Appianum* 1. *civilium.*

36 Hoc caput ex moribus populi Romani petitum, vel, ut J. *eod.* dicitur, veteris consuetudinis Romanorum fuit.

37 Cic. 1. *de divinat.* Nihil fere quondam majoris rei, nisi auspicato, ne privatim quidem gerebatur. Quod etiam nunc Nuptiarum auspices declarant, qui re omissa nomen tantum tenent. In sacellum exisse omnia capiendi causa constat ex eodem Cicer. ibid. Idem in Cluentio. Nubit genere socrus, nullis auspicibus, nullis auctoribus, funestis ominibus. Virgilius 1. *Æneid. Cui pater intactam dederat primisque jugarat Ominibus.* Juven. Satyr. 10. *veniat cum signatoribus auspex.* Catullus: *hæc cum bona Nubet alite virgo.* Plaut. in Prologo Casinæ: *sine auspicio, aut mulier auspicare.*

38 Conventionem in manum intelligit, de qua alias dixi ad Ulpian. 9. adde *l.* 66. §. 1. *ff. de don. int. vir.*

39 Dixi ad *l.* 1. *ff. de ritu nuptiarum.* adde 4. Harmenop. 4. *in pr.*

40 De usurpata muliere, vid. tit. 23. §. 6. J. *eod.* 41 Vid. titulum *C. de repudiis & judicio de moribus sublato.* 42 Lex est Romuli, quam tamen verisimile est relatam fuisse in XII. tabulas, hujusque rei argumentum nobis facit Gell. ut dicam inferius. 43 Temetum vinum: unde temulentia. vid. Festum in Temetum. 44 Adde quæ scripsi ad Novell. 22. *c.* 6.

7. Uxor marito sua heres & quando.

v. tit. de suis & legitimis. J.

8. De donationibus inter vir. & uxorem.

Moribus apud nos receptum est ne inter virum & uxorem donationes valerent *l. 1. ff. de donat. inter vir.*

9. De jurgio & fribusculo inter virum & uxorem.

Quoties inter virum & uxorem aliquid jurgii [1] intercesserat, in sacellum Deæ Viriplacæ, quod est in palatio, veniebant [2]. Tum ibi invicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum deposita, concordes revertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris assecuta fertur: veneranda quidem, & nescio an præcipuis & exquisitis sacrificiis colenda: utpote quotidianæ ac domesticæ pacis custos in pari jugo charitatis. 2. Val. 1. de sacello Deæ viriplacæ.

10. De repudiis & divortiis.

Suas res sibi [3] habere jussit & XII. [4] Tabulis claves [5] ademit [6], exegit [7]. Hæc Cic. 2. Philipp.

11. De secundis nuptiis.

Quæ uno [8] contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur, 2. Valer. 1.

TIT. XVIII.

De Tutoribus & Curatoribus.

1. De testamentaria tutela.

Verbis legis XII. Tabularum his, *uti legassit sua rei ita jus esto*, latissima potestas tributa videretur: & heredis instituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque constituendi *l. 120. ff.* de verborum signif.

Testamento quoque nominatim tutores dati confirmantur eadem lege XII. Tabularum, *Uti [9] legassit super pecunia, tutelave sua rei, ita jus esto.* hæc Ulpian. 11. §. 14.

2. Liberis in potestate positis tutorem à parente dari.

Lege XII. Tabularum permissum [10] est parentibus, liberis suis sive fœminini, sive masculini sexus, si modo in potestate sint, tutores testamento dare l. 1. ff. de testam. tut.

3. De legitimis tutoribus & de legitima adgnatorum tutela.

Quibus testamento tutor datus non est, his, ex [11] lege XII. Tabularum adgnati sunt tutores qui vocantur legitimi. Instit. de legitima adgnatorum tutela.

Legitima tutela, lege XII. Tabularum adgnatis delatæ sunt & consanguineis l. 1. ff. de legitimis tutoribus.

Per eminentiam legitimi dicuntur, qui ex lege XII. Tabularum introducuntur seu propalam ut adgnati: seu per consequentiam, ut patroni. Ulpianus 11. §. 3. [12]

4. Tutelam proximos adgnatos nancisci.

Si plures sint adgnati, proximus tutelam nancifcitur [13]. Cajus *l.* 12. ad Edictum Provinciale, in *l. ff.* 9. de legit. tutoribus.

5. De legitima patronorum tutela.

Ex eadem lege XII. Tabularum, libertorum & libertarum tutela ad patronos, liberosque eorum pertinet, quæ & ipsa legitima vocatur, non quia nominatim in ea lege de ea tutela caveatur, sed quia perinde accepta est per interpretationem ac si legis verbis introducta esset. Eo enim ipso quod hereditates libertorum, libertarumque, si intestati decessissent, jusserat lex ad patronos, liberosve eorum pertinere, crediderunt veteres voluisse, legem etiam tutelam ad eos pertinere, Inst. de legitima patron. tutel.

Tutela legitima, quæ patronis defertur lege XII. Tabularum, non quidem specialiter vel nominatim delata est, sed per consequentias [14] hereditatum, quæ ex ipsa lege patronis datæ sunt *l. 3. ff.* de legit. tutoribus.

6. De legitima [15] fœminarum tutela.

Fœminarum legitimas tutelas lex Claudia [16] sustulit [17]. Ulp. 11. §. 8. *in fin.* Moribus tutor datur mulieri quæ cum tutore suo lege aut legitimo judicio agere vult. Ulpian. 11. §. 24. Mulieres omnes, propter infirmitatem consilii, majores in tutorum potestate esse voluerunt. *Cicero pro Murana.* Majores nostri nullam, ne privatam quidem rem, agere fœminas sine auctore voluerunt: sed in manu esse parentum, fratrum, virorum *d. Livius* 24. In officiis apud majores ita observatum, ut pupillaris tutela muliebri præferatur. Massurius 3. juris civilis apud Gel. 5. *c.* 13 [18].

7. De Curatoribus & de Curatore furiosi.

Emancipati furiosis fratribus & sororibus lege [19] XII. Tabularum legitimi curatores erant 15. Cod. de curator. furios.

Lex est, *si furiosus est, agnatorum, gentiliumque [20] in eo pecuniaque ejus potestas esto.* Cic. 2. de inventione.

Qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant XII. Tabulæ, itaque non est scriptum si insanus, sed, *si furiosus esse incipit.* Cic. 3. Tusculan.

Lex XII. Tabul. furiosum in curatione jubet esse agnatorum 12. Ulp. 3.

Furiosi, licet majores vigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt adgnatorum ex lege XII. Tabularum.

8. De curatore prodigi.

Lege XII. Tabularum prodigo [21] interdicitur [22] bonorum suorum administratio. Ulp. *l. 1.* ad Sabinum in *l. 1.* de curatoribus furioso & aliis.

Prodigi, licet [23] majores vigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt adgnatorum ex lege XII. Tabularum §. 3. Inst. de curatoribus.

Lex XII. Tabularum prodigum, cui bonis interdictum [24] est, in curatione jubet esse cognatorum 12. Ulp. 12.

9. De suspectis tutoribus.

Suspecti crimen ex legibus XII. Tabularum [25] descendit. Ulpianus *l. 1. §. 2. ff.* de suspectis tutoribus: Inst. de suspectis tutoribus.

Atque iste dolus malus etiam legibus erat vindicatus, *ut tutela XII.* Tabulis Cic. 3. offic.

10. De tutelæ actione in duplum.

Si ipsi tutores rem pupilli furati sunt, videamus *an ea actione quæ proponitur ex lege XII. Tabularum adversus tutorem in [26] duplum singuli in solidum teneantur*, & quamvis unus duplum præstiterit, nihilominus etiam alii teneantur &c. *l. 55. §. 1. ff.* de administ. tutor.

TIT. XIX.

De testamentis & legatis.

1. De libera [27] testandi facultate.

Olim lege XII. Tabul. libera erat legandi potestas, ut liceret vel totum patrimonium legatis erogare, quippe cum ea lege [28] ita cautum esset, *Uti quisquam legassit suæ rei, ita jus esto.* Inst. de lege Falcid. *in princ.*

Uti quisquam legassit de re sua, ita jus esto. Nov. 22. *c.* 2.

Verbis legis XII. Tabularum his, *Uti legassit suæ rei, ita jus esto*, latissima potestas tributa videtur & heredis instituendi, & legata & libertates dandi, & tutelas quoque constituendi: sed id interpretatione coangustatum est vel legum, vel authoritate jura constituentium, *l. 120. ff.* de verb. signif.

Uti legassit super pecunia, tutelave sua rei ita jus esto. 11. Ulpian. 12.

Paterfamilias uti super familia, pecuniave sua legassit, ita jus esto. Author ad Herenn. 1.

2. Lege adquiri quod legatum est.

Lege nobis adquiritur legatum [29] ex lege XII. Tabularum 19. Ulp. 17.

3. Suos nominatim institui & exheredari à patre & avo paterno oportere.

Emancipatos jure civili [30] neque heredes instituere neque exheredare necesse est, quia non sunt sui. §. 3. Inst. de exhered.

4. Mater, avusque maternus necesse non habent nominatim instituere aut exheredare.

Neque matri filium, filiamve neque avo materno nepotem, neptemve ex filia, si eum eamve heredem non instituat, exheredare necesse est, sive de jure civili quæramus, sive de edicto Prætoris. §. ult. *in fin.* Inst. de exheredatione.

5. Hereditates testamentarias lege XII. Tabularum confirmari.

Lege obvenire hereditatem non improprie quis dixerit & eam quæ ex testamento debeatur: *quia lege XII. Tabularum testamentariæ hereditates confirmantur l. 130. ff.* de verbor. signif.

6. De testamento per æs ac libram.

Ex iisdem Tabulis id quoque est, *Quasi erit* [lege *qui se scierit* [31]] *testatur* [lege *testarier* [32]] *libripensve* [33] *fuerit ni testimonium* [quidam legunt *ni testimonium feriatur*] (quidam legunt *fariatur* [34]) *improbus* (quidam ita legunt *improbus quibus*: alii *improbus quæsivi*: alii *improbus civis*) *intestabilisque* [35] *esto* hæc Gel. 15. *c.* 13. *in fin.* idque ita emendavit Cujacius ad titul. Inst. de testam. ordinand. ex Codice in bibliotheca Johannis Biturigum ducis reperto.

7. Testamentum uno eodemque tempore & contextu perficiebatur testibus præsentibus.

Constitutum est *ut uno eodemque tempore quod jus civile quodammodo exigebat, testamentum fieret. & post*, ita ut testes quidem & eorum præsentia uno contextu celebrandi testamenti gratia, à jure civili descendant: subscriptiones autem testatoris & testium ex sacrarum constitutionum observatione adhibeantur: signacula autem & testium numerus [36], ex edicto Prætoris § 3. *Inst. de testam. ordinand.*

Eos qui in utero sunt, si nati sui heredes nobis futuri sunt, possumus instituere heredes, siquidem post mortem nostram nascantur, ex jure [37] civili: si vero viventibus nobis ex lege Julia. Ulpian. 12. §. 19.

TIT. XX.

De hereditatibus ab intestato.

1. Jus intestati legibus XII. Tabularum angustum.

Angustissimis finibus constitutum per legem XII. Tabul. jus percipiendarum hereditatum Prætor ex æquo & bono dilatavit. §. 2. Inst. de bonorum possess.

2. De suis & legitimis heredibus & de liberis in potestate positis.

Intestatorum hereditates ex lege XII. Tabularum *primum [38] ad suos pertinent* [39]. §. 1. Inst. de hered. quæ ab intestato.

3. De emancipato.

Emancipati liberi jure civili nihil juris habent, neque enim sui heredes sunt, qui in potestate patris esse desierunt, neque ullo alio jure per legem XII. Tabularum vocantur. sed Prætor æquitate naturali motus, dat eis bonorum possessionem, unde liberi §. 9. Instit. de hered. quæ ab intestato.

4. De nepotibus ex filio [40] præmortuo.

Lex XII. Tabularum filio mortuo nepotem vel neptem: pronepotes vel proneptes in locum patris sui ad successionem avi vocat. §. 11. *in fin.* Inst. de hered. quæ ab intest.

5. De eo qui in utero.

Ex lege [41] XII. Tabularum ad legitimam hereditatem qui in utero fuit, admittitur, si fuerit editus. Inde solet remorari insequentes sibi adgnatos, quibus præfertur si fuerit editus. Inde & partem facit his qui pari gradu sunt, ut puta frater unus est & uterus: vel patrui filius unus natus & qui in utero est. *l. 3.* §. utique 9. *ff.* de suis.

6. De liberis matri succedentibus.

Lex XII. Tabularum ita stricto jure utebatur & præponebat masculorum progeniem & omnes qui per fœminini sexus necessitudinem sibi

---

1 Vid. *l. 32. §. 12. ff. de donat. int. vir.*

2 Ad mores populi Romani hoc referri oportet.

3 Cajus *l. 2. §. 1. §. 2. ff. de divortiis.* In repudiis, inquit, id est renunciatione, comprobata sunt hæc verba. *Tuas res tibi habeto*, item hæc, *tuas res tibi agito.* In sponsalibus vero discutiendis hæc verba probata sunt, *Conditione tua non utor.*

4 Cajus lib. 3. ad leg. XII. Tabular. Si ex lege repudium missum non sit, &c. *l. 43. ff. de adulteriis.*

5 Dixi hæc de re ad *l. 2. §. 1. ff. de divort.*

6 Illud observandum, Repudium inter uxorem & virum à condita urbe usque ad 520. (vel ut apud Gellium est DXXIII. *lib.* 3. 4. *c.* 3. Tertullianus *libro de Monogamia* & in *Apologetico*, post DC. urbis conditæ,) nullum accidisse. primumque Spurium Carbilium uxorem sterilitatis causa (id enim olim licuit. *l. 60. in fin. ff. de donat. int. vir.*) repudiasse. 2. *Valer.* 1. *de primo repudio.* Ad id autem movebatur, quod juraverat apud Censores, uxorem se liberorum quærendorum causa habere. *Gell.* 17. *cap. ult.* jurisjurandi religionem animo atque amori in eo præverterat. *Gell.* 4. *c.* 3.

7 Huc illud Catonis pertinet, Vir, inquit, cum divortium facit, mulieri Judex & pro Censore est, imperium quod videtur habet. 10. *Gell.* 23.

8 Univiræ apud Gentiles admodum commendatæ: hinc, Fortunæ muliebri coronam non imponebant nisi univiræ, sicuti nec matri Matutæ. Tertullianus *de Monogamia.* Ex alia sacra coronabat univira, alia multivira Arnob. 7. Mirum certe illud Athenagoræ in Apol. [illegible] & illud Tertulliani libro de Monogamia. Unum matrimonium novimus, sicut unum Deum, qua de re & alias dixi.

9 Quidam ita legunt, *Paterfamilias uti legassit, &c.* adde authorem ad *Herenn. lib.* 1.

10 §. 3. *Inst. de tutelis.*

11 Hoc innuit legitimos tutores à nullo dari, sed lege XII. Tabularum fieri, *l. 5. ff. de legit. tutorib.*

12 Adde *l. 1. C. de legitima tutela.*

13 Cujacius 10. *observ.* 11. notus hac unica voce putat legem XII. Tabularum ita conceptam fuisse, Agnatus proximus familiam nancitor. constat enim ex Festo verbum Nancitor pertinuisse ad XII. tabulas. Festus in *Nancitor.* Nancitor in XII. tabulis, id est nactus erit. 14 Vid. 11 *Ulpian.* 3. 15 Adde quæ scripsi in *Epitome Feudorum. Tit. per quas personas fiat investitura.* 16 *l. 3. C. de legit. Tutela.* 17 Sustinet. 18 Hunc locum ita accipe, Mulieres filiasfamilias in potestate patrum suorum fuisse: nuptas in virorum manu; orbas innuptas, in fratrum tutela. 19 Facit *l. 7. §. 5. C. de curat. furios. l. 27. vers. sin autem C. de Episcop. audientia.*

20 Interpretationem hujus loci vide in *l. 53. de verborum signific.* Quid autem gentilis v. Festum, Ciceronem in Topicis. Erant autem gentiles, qui non tantum generis, sed & nominis, ejusdem, qui ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non sunt deminuti. Omnes agnati gentiles: at non omnes gentiles agnati; Alio sensu gentiles apud Ammianum.

21 Prodigus ita definitur qui neque tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando & dissipando profundit. *l. 1. ff. de curatoribus.* Cajus prodigos vocat eversores. 1. *cap. ult.*

22 Hoc jure Cajus quidam Licinius cognomento Hoplomachus à Prætore postulavit, ut patri suo bonis, tanquam ea dissipanti, interdiceretur, Valerius 8. Hinc illa formula interdicendi apud Paulum 3. sentent. 4. § 7. Quando bona tua paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico. huc referenda est lex 18. *ff. qui testamenta*, quæ negat eum cui lege bonis interdictum sit testamentum facere posse. lege, id est XII. Tabularum: & lex 5. *in fin. ff. de adquir. heredit.* qua lege bonis interdictus heres institutus, hereditatem adire potest. *l. 5. in fin. ff. de adquir. heredit.* Ex lex 6. *ff. de verbor. obligat.* quæ eidem interdicto potestatem facit stipulandi. 23 *l. 16. ff. de curatorib.* 24 Moribus per Prætorem bonis interdicebatur hoc modo: Quando bona tua paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, eoque commercio interdico. *Paul. 3. sent. 4. § 7.*

25 Vide Platonem 11. de legibus.

26 Scævola de tutelæ judicio apud Cicer. 1. *de Oratore*, Alter, inquit, plus lege agendo petebat, quam quantum lex in XII. Tabulis permiserat. Hujus dupli damnationis vestigium extat in lege 1. *ff. de his qui notantur: l. 42. ff. de verbor. signific.*

27 Adde Harmen. 1. *tit.* 1.

28 Ad hanc legem accommodata est lex Falcidia his verbis: *Qui cives Romani sunt, qui eorum post hanc legem rogatam testamentum facere volet, ut eam pecuniam, easque res quibusque dare legare volet ita jus esto.* & secundo capite: *Quicunque civis Romanus post hanc legem rogatam testamentum faciet is quantam cuique civi Romano pecuniam jure publico dare legare volet jus potestasque esto dum ita detur legatorum non minus quam quartam partem hereditatis eo testamento heredes capiant. Eis quibus quid ita datum legatumve erit, eam pecuniam sine fraude capere liceto: isque heres qui eam pecuniam dare jussus damnatus erit, eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est.* *l. 1. ff. ad l. Falcid.*

29 *l. 47. in fin. ff. de peculio. l. 120. ff. de verb. signific.*

30 Id est, legibus XII. Tabul.

31 Id est, fuerit, id est, permiserit: alii legunt *sivit* Cujacius 9. *observ.* 10. sic apud Plaut. in *Curculione.* Pseudo, Trinum. Bacchid.

32 Id est, in teste fieri [illegible], vel ita, si nolit fidem testamenti approbare, cogendum: ac deinceps pro improbo & intestabili habendum. Harmenopulus 1. *tit.* 6. *cap.* [illegible] refert: lege prohiberi in testamento testem esse, qui cum se alicujus testamento subscripserit, testimonium tamen ferre non sustinuerit: qui ex lege quidem ut testimonium ferat compellitur, sed tamen prohibetur in altero testamento ferre testimonium, quin & testari, & ex alieno testamento quidquam percipere. Idem refert Theophilus *Inst. de testamentis ordinandis.* Intestabilis igitur est qui neque ex testamento capere, neque in testamento testis, sed & qui ab omnibus nexus & mancipiorum solennibus hic arcetur, ut nunquam vel ejus recipi, vel ei testimonium dici possit, atque ita intestabilis Plauto in Milite glorioso.

33 Testamentum intelle quod per æs & libram fiebat. de quo vid. §. 1. *Inst. de testamen. ordinar.* 11. *Gell.* 27. *Ulp.* 20. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. His adde quod Priscianus lib. 8. refert impuberem libripem dem esse non posse neque antestari, eoque loco Antestari passive intelligi. de Antestatione dixi ad *tit. de Judiciis T.* 34 Vocabulum priscum, *farier* enim veteribus pro fari hic veteres *aggredier* pro aggredi: *morier*, pro *mori.* Plauto in Trucul. & Rudente, F. Hotomanus vir clarissimus legit *fateatur.*

35 Vid. §. 6. *Inst. testam. ordin.* 36 Alius testium numerus requirebatur ex XII. Tabulis: alius ex constitutionibus ex XII. Tabul. quinque sufficiebant. §. 1. *Inst. de test. ord. Ulp.* 20. §. 2. Ex constitutionibus septem. §. 3. *Instit. de testamen. ord.* 37 Id est lege XII. Tabularum, quod jus antiquum à Scævola dicitur. *l. 29. §. 7. ff. de liberis.* habita ratione legis Velleiæ. 38 2. *feud.* 11.

39 Quid si abstinere voluissent? lege XII. Tabularum erant necessarii, id est, sive voluissent sive noluissent tam ab intestato quam ex testamento heredes erant, sed his volentibus Prætor permisit abstinere. §. 2. *Inst. de her. qualit.* 40 Vid. *l. 3. J. C. de suis & §. 2. d. tit.* 41 Adde *l. 4. C. de legitim.*

UAB Biblioteca de Ciències Socials

sibi jungantur, adeo expellebat, *ut ne quidem inter* [1] *matrem & filium, filiamve ultro citroque hereditatis capiendæ jus daret*, nisi quod Prætores ex proximitate cognatorum, eas personas ad successionem bonorum, possessione unde cognati adcommodata, vocabant, Inst. de senatusc. Tertul. *in princ.*

7. De filiabus & liberis fœminini sexus patri succedentibus.

Lege antiqua XII. *Tabularum omnes* [2] *similiter ad successionem ab intestato vocabantur.* quod & Prætores sequuti esse videntur: ideo simplex ac simile jus & in filiis & in filiabus, &c. §. 5. Inst. de exhered. liber.

8. De uxore in manu viri & nuru quæ in filii manu.

Intestatorum hereditates lege XII. Tabularum primum ad suos heredes pertinent: sui autem heredes existimantur liberi qui in potestate morientis fuerint, veluti filius filia, *& post.* Idem & in cæteris deinceps liberorum personis datum intelligimus. *Uxor* [3] *quoque quæ in manu ejus est, quæ filiæ loco est. ita nurus, quæ in filii manu est: nam & hæc neptis loco est. sed ita demum erit sua heres si filius cujus in manu erit, dum pater moritur in potestate ejus non sit. Idemque dicimus & de ea quæ in nepotis manu matrimonii causa sit.* Gajus 3. Institutionum apud Ruffinum tit. 16. collationis lege Mosaicarum.

9. De legitima adgnatorum & cognatorum successione. Agnatus agnato mortuo succedit.

Si paterfamilias moritur, familia, pecuniave ejus agnatorum [4] *gentiliumque esto.* Author ad Herennium 1. & 2. de invent.

10. Agnatus agnatos sine liberis mortuo succedit.

Si nullus sit suorum heredum, tunc hereditas pertinet ex eadem lege XII. *Tabularum ad adgnatos.* Gajus 3. Institutionum apud Ruffinum titul. 16. collationis legum Mosaicarum.

11. Non quivis agnatus succedit sed proximus.

Ast si intestatus [5] *moritur, cui suus* [6] *heres nec extabit, proximus familiam* [7] *habeto* 26. Ulp. 1. *His cautum est lege* XII. *Tab. si intestatus moritur cujus heres nec est, agnatus proximus* [8] *familiam habeatur* [9] (legendum *habeat*) Ulpianus libro singulari sub titulo de legitimis hereditatibus apud Ruffinum tit. 16. collationis legum Mosaic.

Si nemo suus heres, vel eorum quos inter suos heredes Prætor vel constitutiones vocant, existat, qui successionem quoquomodo amplectatur, tunc ex lege XII. Tabularum *ad agnatum proximum pertinet hereditas.* Instit. de legitima agnat. succes. *in princ.*

Si plures sint gradus adgnatorum, lex XII. Tabularum *proximum vocat.* §. 5. Inst. de legitima adgnat. succes.

12. Adgnatus proximus dicitur etiam is qui solus est adgnatus.

In vulgari substitutione qua ei qui supremus morietur, heres substituitur, recte substitutus etiam unicus intelligitur, *exemplo legis* XII. *Tabularum, ex quibus proximus adgnatus & solus habetur*, l. 162. ff. de verborum significatione.

13. Ut quis proximus dicatur, mortis defuncti tempus spectatur.

Non omnibus simul adgnatis dat lex XII. *Tabularum hereditatem, sed his qui tunc cum certum est aliquem intestato* [10] *decessisse, proximo gradu sunt.* Cajus apud Ruffinum dicto loco.

14. Sororibus defuncti excludi ulteriores adgnatos.

Si sui heredes non sint, ad consanguineos, id est fratres & sorores ex eodem patre: si nec hi sunt, ad reliquos cognatos virilis sexus per mares descendentes ejusdem familiæ, intestati hereditas pertinet. his enim cautum est lege XII. [11] *Tabularum, &c.* Ulpianus libro singulari sub titulo de legitimis hereditatibus apud Ruffinum titul. 16. Collationis legum Mosaic.

Nostra hereditates ad fœminas ultra [12] *consanguineorum gradum non pertinent. Itaque soror fratri sororive, legitima heres est. Amita vero & fratris filia, heres esse non potest.* Gajus apud Ruffinum d. titul. 16.

Soror jure consanguinitatis, tam ad fratris quam ad sororis hereditatem admittitur. Paulus 7. sententiarum, sub titulo De testamentorum successionibus, apud eundem Ruffinum dicto tit. 16. [13]

15. Post fratres & sorores defuncti succedunt agnati.

Si nec hi (id est consanguinei) ad reliquos cognatos virilis sexus per mares descendentes ejusdem familiæ, hereditas redit. hoc enim cautum est lege XII. *Tabularum.* Ulpianus sub Titulo de legitimis hereditatibus, apud eundem Ruffinum d. tit. 16.

16. Post agnatos succedunt gentiles.

Si nullus agnatus sit, eadem lex XII. *Tabularum gentiles ad hereditatem vocat.* Gajus 3. Inst. apud Ruffinum dicto titulo 16.

Si agnatus defuncti non sit, eadem lex XII. *Tabularum gentiles ad hereditatem vocat, his verbis, Signatus* (lege *agnatus*) *nescit* [14] (lege *nec sit*) *gentiles familiam heres hant*. (*familiam herciscant*, Oisellus, *familiam habeant*, P. Pithœus) nunc nec gentilitia jura in usu [15] sunt. hæc Ulpianus libro singulari sub Titulo de legitimis hereditatibus apud eundem Ruffinum d. loco.

17. De his qui sunt ejusdem gradus.

Si plures eodem gradu consistunt, simul admittuntur. Paulus 7. sentent. apud Ruffinum d. loco.

18. Si cum fratribus defuncti fratres alterius filii vel nepotes concurrunt.

Si plures sint gradus agnatorum, aperte lex XII. *Tabularum proximum vocat. Itaque si sint defuncti frater & alterius* [16] *fratris filius aut patruus frater solus habetur* [17]. §. 5. Instit. de legitima agnatorum.

19. Duorum fratrum filii succedunt in capita.

Si defuncti nullus frater extet, sed sint liberi fratrum, ad omnes quidem hereditas pertinet: sed quæsitum est, si dispari numero sint, forte nati ex uno unus vel duo: & ex altero tres aut quatuor, utrum in stirpes dividenda sit hereditas, sicut inter suos heredes juris est, an potius in capita. Jamdudum autem placuit [18] *in capita dividendam hereditatem. Itaque quotquot erunt ab utraque parte personæ, in tot portiones succedunt.* Cajus 3. Inst. apud Ruffinum d. loco *in fin.*

Si duorum fratrum sint liberi, non in stirpes sed in capita hereditas distribuitur, scilicet ut pro numero singulorum viritim distribuantur hereditas, Paulus apud eundem Ruffinum dicto loco.

Omnes fratrum filii patruo suo ab intestato succedunt, *non in stirpes, sed in capita.* Cajus 2. Inst. 8. §. penult.

20. De decimo gradu adgnationis.

Agnationis jure aliquem admitti ad hereditatem etiamsi decimo gradu sit, sive de lege XII. *Tabul. sive de edicto, &c.* §. 5. Instit. de successione cognatorum.

1 Ad liberos matris intestatæ hereditas ex lege XII. Tabularum jure non pertinebat: quia fœminæ suos heredes non habent. sed postea Antonini & Commodi oratione in senatu recitata, id actum est, ut sine in manu conventione, matrum legitimæ hereditates ad filios pertineant exclusis consanguineis & reliquis agnatis.

2 Vid. l. 14. C. de legit. hered. §. 3. vers. & hæc quidem Inst. de legit. adgnat. success.

3 Vid. Ulp. 22. §. 14. in fin.

4 Extat hujus legis fragmentum in l. 53. ff. de verbor. signif. sæpe inquit comparatum est ut conjuncta pro disjunctis accipiantur: & disjuncta pro conjunctis: interdum soluta pro separatis. Nam cum dicitur apud veteres agnatorum gentiliumque pro separatione accipitur.

5 l. 9. §. 2. ff. de liberis & posthum.

6 l. 7. ff. de bonis damnat.

7 l. 195. ff. de verb. signif.

8 Homo si decesserit & filios non habuerit, dabitis hereditatem proximo eorum de tribu ejus, & possidebit omnia ejus. Numerorum 27.

9 Familiæ appellatio qualiter accipiatur videamus & quidem varie accepta est. nam & in res & in personam deducitur: in res, ut puta in lege XII. Tabularum his verbis: Agnatus proximus familiam habeto. Hæc Ulpianus in l. 195. §. 1. ff. de verb. sig.

10 Facit lex ult. §. 8. C. de Curat. furios. §. 6. Inst. de legitima adgnat. succes.

11 Quod & jus exploratum dicitur. l. 3. C. de legitimis. Jus XII. Tabularum in l. 14. §. ult. d. titul.

12 §. 3. vers. quod ad fœminas Instit. de legit. adgn. success. idque lege Voconia Paul. 4. sent. 8. §. 3.

13 Adde eundem Paulum 4. sent. 8. §. 3. & Ulpian. 26. §. 6.

14 Sic apud Festum, in nec, ast ei custos nec sit.

15 Intestatorum hereditas lege XII. Tabularum primum suis heredibus, deinde agnatis & aliquando quoque gentibus deferebatur. Paul. 7. sentent. apud eundem Ruffinum d. tit. 16. Gajus libro 3. apud eundem Ruffinum. Illic, inquit, admonuimus gentilitium jus in desuetudinem abiisse.

16 Frater, filio fratris: vel eo non existente, nepoti præfertur. Paul. 4. sentent. 8. §. 2. Idem lib. 7. sent. apud Ruffinum d. tit.

17 Hodie non habetur potior. Novell. 127. ut fratrum filii succedant pariter ad imitationem fratrum.

18 Videtur hoc jus successionis ex interpretatione prudentum fluxisse, de qua rediximus ad Nov. 118. c. 3. in fin.

21. De adgnatis capite minutis.

Adgnati capite diminuti [19], *quique ex his progeniti sunt, ex lege* XII. *Tabularum inter legitimos non habentur: sed à Prætore tertio ordine vocantur* §. 1. Inst. de successione cognatorum.

22. De fœminis.

Lex XII. *Tabularum nulla discretione sexus cognatos admittit.* Paul. 4. sentent. 8. §. 3.

Lex XII. *Tabularum simplicitatem legibus amicam amplexa, simili modo, omnes adgnatos sive masculos sive fœminas cujuscunque gradus, ad similitudinem suorum invicem ad successionem vocabat.* §. 3. Instit. de legitima adgnatorum successione [20].

23. De agnatis & cognatis capite minutis.

Legitima hereditatis jus quod ex lege XII. *Tabularum descendit, capitis minutione amittitur* 27. Ulpian. 5.

24. De successione libertorum & jure patronatus. De patrono ejusque liberis.

Si liberti intestati decesserint, nullo [21] *liberorum relicto, jus quod erat ex lege* XII. *Tabularum integrum reservavit.* §. 3. Instit. de successione libertorum.

Hereditatem libertorum, si intestati decessissent, jusserat lex ad patronos, liberosve eorum pertinere, Institut. de legitima patronorum tutela.

25. De patrona.

Si libertinus est vel libertina, ad patronum ejus legitima hereditas, patronamve [22], *lege* XII. *Tabularum refertur.* Ulpian. d. titul. 16. apud Ruffinum.

26. De liberto remancipato.

Si is qui decessit liber fuit, ex remancipatione manumissus, lex quidem XII. *Tabularum manumissori legitimam hereditatem detulit.* Sed Prætor æquitate motus decem personas cognatorum ei prætulit has, scil. patrem, matrem, filium, filiam, avum, aviam, nepotem, neptem, fratres, sorores: ne quis occasione juris sanguinis necessitudinem vinceret. sed Imperator noster in hereditatibus quæ ab intestato deferuntur, eas solas personas voluit admitti, quibus decimæ immunitatem tribuit: Ulpian. d. loco.

27. Si patronus libertum capitis accusavit.

Qui libertum capitis accusavit, ad legitimam hereditatem quæ ex lege XII. *Tabularum defertur non admittitur.* l. 10. l. 11. ff. de jure patronatus.

28. De successionibus quæ fiebant per bonorum venditionem.

Æris confessi [23], *rebusque* [24] *jure judicatis, triginta* [25] *dies justi* [26] *sunto. Post deinde* [27] *manus injectio esto, in jus ducito, ni judicatum facit* [28], *aut quis* [29] *psende eo in jure vim dicit* [30] *secum ducito, vincito aut nervo* [31] *aut compedibus quindecim pondo, ne* [32] *minore: aut si volet, majore vincito. Si volet, suo vivito. Ni suo vivit, qui eum vinctum habebit, libras* [33] *farris in* [34] *dies dato. erat autem jus interea paciscendi: ac nisi pacti* [35] *forent, habebantur in vinculis dies sexaginta* [36]*. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantaque pecunia judicati essent, prædicabatur. Tertiis nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregre venum ibant. Verba legis* XII. *Tabularum ea erant, Tertiis nundinis, partes secanto: si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.* Hæc Gel. 20. 1. 1.

Hanc legem ita restituit Josephus Scaliger apud Festum in nervum *Æris confessei rebusque jure judicatei, 30. dies justei sunto, Postidea endumanus jacito, esto, in jous ducito, nec judicatum facit, aut quipsends jouro vindicit, secum ducito, vincito aut nervo, aut compedibus, quindecim pondo ne minore: aut, sei volet majore vincito, sei volet suo vivito: Nei suo vivit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato, sei volet plus dato.* Hæc quæ sequuntur à Rævardo adjecta ac restituta. *Ni cum eo pacit 60. dies in vinculis retineto. Trinis nundinis continuis in Comitium procitato, œrisque æstimiam judicati prædicato. Tertiis nundinis pœnas capite luito, aut trans Tyberim peregre venum ito. Ast si plusis esunt rei, tertiis nundinis partes secanto: si plus minusve secuerunt, ne si fraude esto. hoc loco. Nisi pro sine à veteribus usurpatum.*

Tit. XXI.

De hereditariis actionibus.

1. Ut mortuo debitore ejus heredes conveniantur non legatarii.

C*Reditores hereditarios adversus legatarios non habere personalem actionem convenit, quippe cum evidentissime lex* XII. *Tabularum heredes huic rei faciat obnoxios* l. ult. C. de hereditariis actionibus.

2. Actiones hereditarias inter coheredes dividi.

Defuncto creditore, multis relictis heredibus, *actionem personalem inter eos ex lege* XII. *Tabularum dividi.* l. 1. C. si unus ex pluribus heredibus. Obligatio dividitur per legem XII. Tabularum l. 25. §. 13. ff. familiæ.

3. Actiones hereditarias dividi inter coheredes pro portionibus hereditariis.

Ea quæ in nominibus sunt, non recipiunt divisionem, cum ipso jure in portiones [37] *hereditarias ex lege* XII. *Tabularum divisa sint.* l. 6. C. familiæ.

Tit. XXII.

1. De possessionibus & interdicto uti possidetis.

GEllius 20. c. 9. *Ex jure manu consertum* verba sunt ex antiquis actionibus: quæ cum lege agitur & vindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud Prætorem solent. *& post, ex Ennio.* Non ex jure manu consertum, sed mage ferro Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi *& post*. Manum conserere, est de qua re disceptabatur in re præsenti, sive ager, sive quid aliud est, cum adversarium simul manu prehenderet, in ea re omnibus verbis *vindicare*: id est vindicia [38] correpta manu in re atque in loco præsenti, apud Prætorem ex XII. Tabulis fiebat. In quibus ita scriptum est, *Si qui in* [39] *jure manum conserunt.* Sed postquam prætores propagatis Italiæ finibus, datis jurisdictionibus negotiis occupati, pacisci (lege proficisci) vindiciarum dicendarum causa longinquas res [40] gravabantur, institutum est contra XII. Tabulas tacito consensu, *ut litigantes non ex jure apud Prætorem manum consererent, sed ex jure manu consertum vocarent* [41]: id est alter alterum ex jure ad conserendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret. Atque profecti simul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in jus

19 Vid. Ulp. 27. §. 5.

20 Adde l. 4. C. de legitimis heredib.

21 Vid. Ulp. 29. §. 1.

22 20. Ulpian. 4. 6. 7.

23 Id est, de quo facta confessio est. 15 Gell. 13 in fin. in jure. vid. l. 4. C. de repud. hered.

24 Æ risque debiti judicatis. Ravard.

25 Id est, unus mensis. Ex constitutionibus, judicati faciendi tempus est duorum mensium. l. 2. C. Theod. de usuris rei judicatæ. hodie quatuor mensium. l. 2. C. de usuris rei judicatæ.

26 Dies justi hic appellantur ea forma, qua Festus, in Justus dies, Justos dies appellat, dies triginta, quibus exercitu imperato, vexillum in arce ponebatur.

27 Cujacius legit pactinde ἀρχαϊκῶς pro postidea. Scaliger apud Festum in Nervum.

28 Facit, ne mot quips endo eo in jure vindex esit secum ducito. Ravard. Porro Nemut ἀρχαϊκῶς pro nisi Festo.

29 Quips endo, &c. quips antique, pro quispiam.

30 Vindicit, id est vindicaverit. eadem forma qua veteres lavit, lunit. vid. Cujac. 5. obser. 39.

31 Græci hunc nervum vocabant ξύλον. vid. Joseph. Scaliger apud Festum in Nervum.

32 Ne majore, aut si volet, minore. Cujac. d. loco.

33 Libra S. farris Forcatulus 1. Enlaff. 6 ita emendat, eo sensu libra S. id est selibra, moveturque ille Plutarchi loco in Camillo [illegible] Cujacio non probatur 9. obs. 37.

34 Endo die, ἀρχαϊκῶς alii endo die. Endo, pro In. sic Endoitium Initium: Festus in Endoitium. Endoplorato, implorato. Festus in Endoplorato. Endoprocincto, in procinctu, Festus in Endoprocinctu.

35 Vestigia hujus sententiæ extant in l. 60. ff. de pact. l. 9. §. 5. ff. de jurejurando. l. 25. ff. de reb. auctorit. judicis.

36 Hi duo menses non sunt judicati faciendi sed pignorum vendendorum, ut dixi ad l. 31. in fin. ff. de re judicata.

37 Pro portione hereditaria. l. 1. C. de exceptionibus, pro parte competente. l. 1. C. de hereditar. act. pro portionibus hereditariis. l. 2. C. si certum l. 15. C. familiæ: pro hereditariis partibus. l. 2. C. de hereditar. act. adde l. 2. §. 2. ff. de verb. oblig.

38 Festus in Superstites, præsentes significat, cujus rei testimonium est quod superstitibus præsentibus, ii inter quos controversia est, vindicias sumere jubentur.

39 Josephus Scaliger apud Festum de hoc loco hanc legem ita refert, *Sei quei in jure manum conseruont, utroque superstitibus* (id est testibus) *præsentibus vindicias sumito.*

40 Lege in longinquas regiones. 41 Actor cum in jus vocasset adversarium hac in jure formula utebatur, Fundus qui est in agro, qui Sabinus vocatur, ego eum ex jure meum esse ajo: inde ego te ex jure manu consertum voco. Contra vero reus hac formula utebatur. unde tu me ex jure manu consertum vocasti inde ego te revoco. Itque ex Cicerone pro Muræna colligi potest.

jus in urbem ad prætorem deferrent: & in ea gleba [1], tanquam in toto agro vindicarent. Idcirco Ennius significare volens bellum, non ut ad Prætorem solitum est, legitimis actionibus, neque ex jure manu consertum: sed bello ferroque, & vera vi atque solida: quod videtur dixisse conferens vim illam civilem & festucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret cum vi bellica & cruenta. Hæc Gellius ad verbum.

2. Si judex falsam vindiciam in causa libertatis tulerit.

Vindiciæ [2] appellantur res eæ, de quibus controversia est, quod potius dicitur jus, quæ fit inter eos, qui contendunt. *& post*. De quo verbo Cincius sic ait, Vindiciæ olim dicebantur illæ, quæ ex fundo sumptæ: in jus adlatæ erant. At Ser. Sulpicius [3] jam [*lege* nomine etiam] singulariter formato vindiciam esse ait [*lege* rem] qua de re controversia est ab eo quod vindicatur; & in XII: *Si vindiciam falsam talit* [3] (lege *rei*) *si velit u* (lege *sive* I *litis*) *arbitros tres* (quidam legunt *tot arbitros aru*) *dato, eorum arbitrio fructus* (quidam legunt *fructi*) *duplione* [4] *damnum decidito*. Hæc Festus *in voce Vindiciæ*.

Initium fuisse secessionis dicitur Verginius quidam qui cum animadvertisset Appium Claudium *contra jus, quod ipse ex vetere jure in* XII. *Tabulas transtulerat, vindicias suas à se abduxisse*, & secundum eum, qui in servitutem ab eo suppositus petierat dixisse: captumque amore virginis omne fas ac nefas miscuisse, indignatus, quod *vetustissima juris observantia*, in persona filiæ suæ defecisset, utpote cum Brutus, qui primus Romæ consul fuerat, *vindicias* [5] *secundum libertatem dixisset*, in persona Vindicis [6] Vitelliorum servi, qui proditionis conjurationem indicio suo detexerat, & castitatem filiæ, vitæ quoque ejus præferendam putaret: arrepto cultro de taberna lanionis, filiam interfecit. Hæc Pomponius *in l. 2. §. 24. vers. initium. ff. de origine juris*.

Appius Claudius M. Claudio clienti negotium dedit, ut virginem in servitutem assereret, neque cederet *secundum libertatem postulantibus vindicias*: quod pater puellæ abesset, locum injuriæ esse ratus, virgini venienti in forum minister manum injecit, serva sua natam, suamque servam appellans esse, sequique se jubebat, cunctantem vi abstracturum. *& post*, fit concursus. *& post*, Jam à vi tuta erat, cum assertor nihil opus esse multitudine concitata ait, se jure non vi grassari: vocat puellam in jus. ad tribunal Appii perventum est. notam judici fabulam petitor peragit. puellam domi suæ natam, furtoque inde in domum Virginii translatam, suppositamque ei esse, id se judicio compertum afferre. Advocati puellæ cum Virginium Reipublicæ causa dixissent abesse, biduo affuturum, si ei nunciatum sit: iniquum esse absentem de liberis dimicare: postulant ut rem integram in patris adventum differat: *lege ab ipso lata, Vindicias* [7] *det secundum libertatem*, neu patiatur Virginem adultam famæ prius, quam libertatis periculum adire. Appius decreto præfatur, quam libertati faverit, *eam ipsam legem declarare*, quam Virginii amici postulationi suæ prætendant. Cæterum ita in ea firmum libertati fore præsidium, si nec causis, nec personis variet. In [8] his enim quæ asserantur in libertatem, quia quivis lege agere possit, id juris esse: in ea quæ in patris manu sit, neminem esse alium, cui dominus possessione cedat. Placere itaque patrem accersiri: interea juris sui jacturam assertorem non facere, quin ducat puellam, sistendamque in adventum ejus, qui pater dicatur promittat. *& post*, Id quod constat, nudum videtur proponendum, *decresse vindicias secundum servitutem*, *& post*: I, lictor summove turbam & da viam domino ad prehendendum mancipium. Cum hæc innotuisset plenus iræ, tum Virginius, Quæso, inquit, Appi, primum ignosce patrio dolori, si quid inclementius in te sum invectus: deinde sinas hic coram virgine nutricem percontari: quid hoc rei sit, ut si falso pater dictus sum, æquiore hinc animo discedam. Data venia, seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad tabernas, ibique ab lanio cultro arrepto, *Hoc te uno quo possum, ait, modo filia in libertatem vindico*, pectus deinde puellæ transfigit, respectansque ad tribunal, Te, inquit, Appi, tuumque caput hoc sanguine consecro. Hæc Liv. 3.

3. De arboribus cædendis.

Quod ait Prætor & lex XII. Tabularum efficere voluit, *ut quindecim pedes altius rami circumciderentur*. & hoc idcirco effectum est, ne umbra arboris vicino prædio noceret. *l. 1. §. 8. ff.* de arboribus cædendis.

4. De arboribus vicini fundo.

Si arbor ex vicini fundo inclinata in tuum fundum sit, ex lege XII. Tabularum de adimenda ea recte agere potes, jus ei non esse ita arborem habere, l. ult. *ff.* de arb. cæd.

5. De glande legenda.

Cautum est lege XII. Tabularum, *ut glandem* [9] *in alienum fundum procidentem liceret colligere*. Hæc Plin. 16. *c.* 5.

TIT. XXIII.

De usucapionibus.

1. Immobilia biennio: mobilia anno usucapi.

LEx *jubet usum & authoritatem* [10] *fundi* [11], *esse biennium* [12] Cicero pro Cæcinna: *cæterarum rerum annuus est usus*. Idem in Topicis. Instit. de usucapionibus *l.* 13. Cod. de servitutibus.

2. Titulus in usucapione requisitus.

Jure civili constitutum fuerat ut qui bona fide ab eo qui dominus non erat, cum crederet eum dominum non esse rem emerat, vel ex donatione alicujus quavis justa causa acceperit, usucaperet. Inst. de usucapionibus.

3. Quibus in locis annalis & biennalis usucapio locum habuerit.

Jure civili constitutum fuerat, *ut res mobiles, anno ubique una: immobiles, bienno tantum in Italico* [13] *solo usucaperentur*. Inst. de usucap.

4. Res furtivæ aut vi possessæ non usucapiuntur.

Furtivarum rerum lex XII. *Tabul. & lex Atilia* [14] *inhibent* [15] *usucapionem*: vi possessorum, lex [16] Julia & Plautia [17]. §. 2. Inst. de usucapionibus.

5. Res civium Romanorum à peregrino non usucapi.

Hostis apud majores nostros is dicebatur quem nunc peregrinum dicimus. Indicant enim XII. Tabulæ *Adversus hostem æterna authoritas* [18] *esto*. Hæc Cic. 1. offic.

6. De muliere usucapta & usurpata.

Quintum Mutium jurisconsultum dicere solitum, *lege non esse usurpatam* [19] *mulierem, quæ cum Kalendis Januariis apud virum causa matrimonii esse cœpisset, ante diem quartum Kalendas Januarias sequentes usurpatum esset*. Non enim impleri posse trinoctium, quod abesse à viro usurpandi causa ex XII. Tabulis deberet, quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent *Gel. 2. in fin. 3.* qui inciperet ex Kalendis. Virgilius quoque id ipsum ostendit, *Torquet* (inquit) *medios nox humida cursus. Et me sævus equis oriens afflavit anhelis*. Macrob. 1. Saturn. 3.

7. De vestibulo sepulchri.

Quod forum, id est vestibulum sepulchri, bustumve usucapi vetat, tuetur jus sepulchrorum. Cic. 2. de legibus.

TIT. XXIV.

De privatis delictis & de furto.

1. Nocturnum furem quoquo modo posse occidi.

NOn abs re puto hoc loco id quoque admonere, quod Decemviri in XII. Tabulis insitatissime. Nox pro [20] noctu dixerunt. Verba hæc sunt: *Si nox furtum factum sit si im* [21] *aliquis occisit, jure cæsus esto* [22]. Macrob. 1. Saturn. 4.

Cicero pro Milone, XII. *Tabulæ nocturnum furem quoquo modo interfici impune voluerunt* [23].

Cajus *in l. 4. §. 1. ff. ad l. Aquil.* lex XII. Tabularum *Furem noctu deprehensum occidere permittit*.

Gellius 11. *c.* 18. Decemviri nostri post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulis scripserunt. *Furem qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut cum faceret furtum nox esset*, aut interdiu se telo, cum prehenderetur, defenderet.

2. Interdiarium furem se defendentem posse occidi.

Furem interdiu [24] *deprehensum non aliter occidere lex* XII. *Tabularum permisit, quam si se telo* [25] *defendat*. Cajus *in l. 54. §. 2. ff.* de furtis.

Interdiu deprehensum furem ita permittit lex occidere, si is se telo defendat, ut tamen æque cum clamore testificetur. [26] *l. 4. in fin. ff.* ad l. Aquil.

Duodecim Tabulæ, furem diurnum, si se telo defenderit, interfici impune [27] *voluerunt*. Cicero pro Milone.

Decemviri qui post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulis scripserunt, *furem tum demum occidi permiserunt, si interdiu se cum telo, cum deprehenderetur, defenderet*. 11. Gel. 18.

Si quis furem occiderit, injuria occiderit. quamobrem? quia jus nullum constitutum est. Quod si se telo defenderit? non injuria. quid ita? quia constitutum est. Oratio pro M. Tullio apud Quintil. *l.* 5.

Hoc & in legibus antiquis secularibus invenitur, *impune occidi nocturnum furem quoque modo: diurnum si se cum telo defenderit: jam enim plus quam fur est*. August. 11. super Exod.

3. De pœna furis manifesto deprehensi.

Decemviri nostri qui post reges exactos leges quibus P. Romanus uteretur in XII. Tabulas retulerunt, neque pari severitate in puniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. *Furem qui manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserunt si aut cum faceret furtum nox esset*, aut interdiu se cum telo defenderet. *Ex cæteris autem manifestis furibus, liberos verberari* [28], *addicique jusserunt ei cui furtum factum esset, si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent. Servos autem furti manifesti prehensos, verberibus affici & è* [29] *saxo præcipitari. pueros impuberes* [30] *Prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri*. Hæc Gell. 11. *c.* 18.

4. De pœna furti non manifesti.

Aliis furtis omnibus quæ non manifesta appellantur pœnam imposuerunt dupli [31]. Hæc Gell. 11. *c.* 18.

5. De furto pacisci [32] licet.

Nec conjunctionem Grammatici fere dicunt esse disjunctivam, ut Nec legit, nec scribit: cum si diligentius inspiciatur, ut fecit Sinnius Capito, intelligi possit eam positam esse ab antiquis pro non, ut & in duodecim est. *Si adorat* [33] *furto* [34], *quod nec manifestum erit* [35]. & apud Plautum in Phasmate. Nec recte si illi dixerim: & Turpilium in Demetrio. Nec recte dici mihi quod jamdudum audio. Hæc Festus in voce Nec.

6. De furto [36] per lancem & licium concepto.

Decemviri in XII. Tabulis *ea furta quæ per lancem* [37] *& licium concepta essent, perinde ac si manifesta forent, vindicaverunt*. Hæc Gell. 11. *c.* 18.

Furtorum quæstiones *cum lance & licio evanuerunt* [38]. Hæc Gel. 16. *c.* 10.

7. De Tigno juncto.

Tignum [39] non solum in ædificiis quo utimur appellatur, sed etiam in vineis, ut est in XII. *Tignum* [40] *junctum* [41] *ædibus vineæque* [42] *& concapit* [43] *ne* [44] *solvito*. Hæc Festus in Tignum.

Lex XII. Tabularum, tignum ædibus junctum vindicare posse scit, sed interim id solvi prohibuit pretiumque ejus dari voluit l. Qui res 98. *in fin. ff.* de solutionibus. Tignum alienum ædibus junctum nec vindicari potest propter leges XII. Tabul. nec eo nomine ad exhibendum agi nisi adversus eum, qui sciens alienum junxit ædibus: sed est actio antiqua de Tigno juncto quæ in duplum ex Lege XII. Tabular. descendit l. in rem 23. §. Tignum. 6. ff. de rei vind.

8. Arborum furtim cæsarum.

Fuit & arborum cura legibus, cautumque est XII. [45] Tabulis ut *qui injuria arbores* [46] *alienas cecidisset, lueret in singulas æris XXV*. Hæc Plin. 17. c. 1. Colonus, cum quo forte propter succisas arbores, sive è lege XII. Tabular. de arboribus succisis, sive è lege Aquilia damni injuria, sive interdicto quod vi aut clam postea conveniretur per exceptionem jurisjurandi defendi poterit l. in duobus 28. §. Colonus. 6. ff. de jurejurando.

9. De

1 Vid. consuetudinem regni Dacim. c. 3. extra de consuetudine.
2 *Adde Arnob. 4. adversus gentes.*
3 Cujacius ita emendat. 5 *obs.* 11.
4 De duplis fructibus. vid. *Cujac. d. loc.*
5 Vide quæ scripsi ad *l. 14. C. de liberal.*
6 Adde *Senecam* 3. *Controvers.* 9.
7 Homines apud sequestres deponi potuisse testatur Ulpianus *l. 7. ff. depositi*. Plautus in Mercatore, ibi Ieso sequestro mihi data est.
8 Observa calumniosam legis interpretationem & restrictionem.
9 Caius libro 4. ad legem XII. Tabularum: Glandis appellatione fructus omnis continetur ut Javolenus ait. exemplo Græci sermonis, apud quos, omnes arborum species ἀκρόδρυα id est extremitates arborum, appellantur. *l. 236. in fin. ff. de verb. signif.*
10 Usus & auctoritas, hic est usucapio. Horat. 2. *epistol.* Quondam, si credis, consultis mancipat usus, per usum adquirere est usucapere. *l. 19. ff. ex quibus causis majores.*
11 An & ædium? sic videtur. Cicero *in Topicis*. Quod in re pari (inquit) valet, valeat & in hac, quæ par est: ut quoniam usus authoritas fundi, biennium est: sit etiam ædium. at (lege *est*) in lege ædes non appellantur, & (lege *nec*) sunt cæterarum omnium, quarum annuus est usus. Hæc ille. quid servitutes? viam, iter, actum, aquæductum, qui biennio usus non est, amisisse videtur. vid. *Paul. 1. sent. 17. §. 1.*
12 Hoc jus abrogatum est. Nam hodie res mobiles per triennium: immobiles, decennio inter præsentes; vicennio inter absentes usucapiuntur. *Institut. de usucap. l. 13. C. de servitutibus. Paul. 5. sentent. §. 3.*
13 Hodie non solum in Italia, sed in omni terra, quæ imperio Romano gubernatur res mobiles triennio: res immobiles decennio inter præsentes, vicennio inter absentes usucapiuntur. *Inst. de usucapion.*
14 Atinia *l. 33. ff. de usucap. Gellius* 17. *cap.* 7. legis, inquit, Atiniæ verba sunt: Quod surreptum erit, ejus rei æterna authoritas esto.
15 Omnino scil. adeo ut bona fides possidentem non juvet. *d. §. 2. l. 24. ff. de usucap.*
16 *l. ult. ff. vi bonorum rapt.*
17 *l. 33. §. 2. ff. de usucap.*
18 Authoritas quid esset superius explicatum est.
19 De usurpatione, vid. *l. 2. C. de usucap.* usurpationis verbum ex XII. Tabul. esse hinc constat. & quidem Appius Claudius proxime post XII. Tabulas de usurpationibus scripsit. *l. 2. §. 36. ff. de origine juris.* de usucapionibus etiam aliquid ex Quinto Mucio hic affertur à Gellio & Macrobio. Sic longa possessio jus sepulchri non tribuit ei, cui jure non competit. *l. 4. ff. de de mortuo inferendo.* lege naturæ hominumque gentium jure sancitum est, ut nihil mortales à diis immortalibus usucapere possint. Cic. in oratione de Aruspicum responsis.

20 Nox pro noctu.
21 Id est, eum. Dicitur autem hæc particula à nominativo is. *Macr. 1. Satur. 4.*
22 Ut tamen is qui occidit, cum clamore testificetur. *l. 4. in fin. ff. ad l. Aquil.* Quæ verba, restrictionis loco à Jurisconsultis adjecta sunt.
23 Adde *Senecam 10. Controvers. 6.*
24 Hac voce veteres ut sæpius usi sunt, ut in *l. 1. ff. de furibus balneariis. l. 4. ff. ad l. Aquil.* de interdiario fure dixi ad *l. 54. §. 2. ff. de furtis.*
25 Cajus libro 1. ad legem XII. Tab. Telum vulgo appellatur quod arcu mittitur, sed nunc omne significatur quod mittitur manu. vid. *l. 233. §. 2. de verb. signif.*
26 Vel si parcere ei sine periculo non potuit. *l. 9. ff. de sicar.* quæ verba non sunt legis XII. Tabul. sed interpretatione Edicti ad legem XII. adcommodatæ.
27 Ita ut qui hoc modo interfecerit. Plato 9. *de legibus*, ... præstatur.
28 Virgis, sed hæc pœna in duplum & quadruplum postea mutata est. *l. 50. ff. de furtis.* 11. Gell. 18. lege Draconis quod vis furtum, etiam modicum, capitale erat: lege Solonis dupli pœna constituta fuit. apud Ægyptios & Lacedæmonios impunitum erat. 11. *Gell.* 18.
29 Dixi ad *l. 25. ff. de pœnis.*
30 Doli capaces. *l. 9. §. 2. ff. de minor. l. 5. §. 2. in fin. ff. ad l. Aquil. l. 14. ff. de Silaniano. l. 23. ff. de furtis. l. 111. ff. de regulis juris.*
31 Cato *initio de re rustica*. Majores, inquit, nostri sic habuerunt, itaque in legibus posuerunt, furem dupli damnandum: fœneratorem quadrupli.
32 Dixi ad *l. 18. C. de transactionib.*
33 Hoc verbum nos accipio simpliciter pro adesse, sed pro pacisci: nam inter cætera, adorare significat propitiare. Nonius in adorare & alioqui Apuleius infusa aqua sepulchrum sic adorat. & lib. 2. ad istum modum fuisse adorante. Constatque de furto pacisci. *l. 7. §. 14. in fin. ff. de pactis.* ac decidere licuisse. *l. 5. ff. de condict. furtiva.* decidere impune ex legibus *l. 3. C. de furtis.* adde *l. 61. §. 1. ff. de furtis.*
34 Furtum. Revard.
35 Erit, duplione luito Revard.
36 Labeo lib. 2. de XII. Tabulis acria & severa judicia de furtis habita apud veteres scribit.

37 Hoc quid sit, dixi ad §. 4. *Inst. de obligat. quæ ex delicto.* sed præstat id ex Festo audire. Lance & licio ineunt, Fest. *in Licio*: Dicebatur apud antiquos quia is qui furtum ibat quærere in domo aliena licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrumfamilias & virginum præsentiam. Quæri tamen potest, qui ita oculos tegeret, quid videre posset, quove modo furtum conciperet. ut non injuria Josephus Scaliger ad illum locum Festi dixerit, nescio aliam interpretationem. vide apud Pithœum 1. *adversar.* 2. adde *l. 1. C. Theod. de habitu.* 38 Requisitio rei furtivæ hodie secundum veterem observationem non fit, & merito ex consequentia, præfatæ actiones (concepti scilicet & oblati furti prohibiti, non prohibiti) ab usu communi recesserunt. *I. §. 4.* 39 Tigni appellatione in lege XII. Tab. omne genus materiæ, ex qua ædificia constant significantur. *l. 62. ff. de verbor. signif.* 40 Antiqui Tignum. 41 Junctum, antique. 42 Vineæve. 43 Lege *concapet*. Lignum *concapet* quod habet caput suum, cum capite vineæ commissum. Caput vineæ est radix ipsa; cætera dixi ad *l. 1. ff. de tigno juncto.* Est qui ita legit *vineaisque & capit ne solvito.* Bossius 1. ad Attic. 19. legit è *compage.* 44 Vid. §. 29. *Inst. de rer. divis.* 45 Ex lege XII. Tab. dabatur actio, arborum furtim cæsarum. *l. 1. ff. arborum furt. cæs.* 46 Et maxime vites, hi enim tanquam latrones puniuntur, Cajus lib. 1. ad legem XII. Tab. & *l. 2. ff. arborum furt. cæs.* Porro arborum appellatione id non continetur quod adeo tenerum est, ut herbæ loco sit, Cajus libro 4. ad legem XII. Tabul. in *l. 4. ff. arborum furtim cæsarum.*

UAB Ciències Socials

9. De pastu, sectioneque frugum.

Frugem aratro quæsitam furtim noctu pavisse aut secuisse puberi XII. *Tabulis capitale erat: suspensumque* [1] *Cereri necari jubebant gravius quam in homicidio convictum. Impuberem Prætoris* [2] *arbitratu verberari, noxamque* [3] *duplione* [4] *decerni.* hæc Plinius 18. *c.* 3.

10. De pastu pecoris.

Si glans ex arbore tua in meum fundum cadat, eamque ego immisso pecore depascam: Aristo scribit, non sibi occurrere legitimam actionem qua experiri possim. Nam neque ex lege XII. *Tabularum de pastu pecoris* [5], *quia nec in tuo pascitur*: neque de pauperie, neque damni injuria agi posse. in factum itaque erit agendum *l.* 14. *in fin. ff.* de præscriptis verbis.

11. De sarptis vineis.

Sarpuntur vineæ id est putantur ut, in XII. quandoque sarptæ, donec dempta erunt. Festus in sarpuntur.

12. De incendio.

Cajus *l.* 4. ad legem XII. Tabularum, *Qui ædes* [6] *acervumve frumenti juxta domum positum combusserit* [7], *vinctus, verberatus igni* [8] *necari jubetur. l.* 9. *ff.* de incendio.

Tit. XXV.

De injuriis.

1. Pœna injuriarum ordinaria vigintiquinque asses.

Nonne tibi videtur esse dilutum, quod de injuria punienda scriptum est, *Si injuria* [lege *injuriam*] *alteri faxit, vigintiquinque æris* [9] *pœna* [10] *sunto.* Quis enim erit tam inops, quem ab injuria facienda [Pithœus legit injuriæ faciendæ libidine] vigintiquinque asses deterreant? & post. Lucius Neratius pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma verberare. Eum servus sequebatur crumenam assium plenam portans: & quemcunque depalmaverat, numerari statim, *secundum* XII. *Tabul.* 25. asses jubebat. Propterea Prætores hanc legem abolescere & relinqui censuerunt, injuriisque æstimandis recuperatores se daturos, edixerunt: *& post*, non omnino omnes injurias ære isto pauco diluerant, tametsi hæc ipsa paucitas assium, grave pondus æris fuit. Nam librariis assibus in ea tempestate populus usus est: sed injurias atrociores, ut de osse fracto, non liberis modo, verum etiam servis factas impensiore damno vindicaverunt. Hæc Gellius 20. *c.* 1.

Paulus libro singulari, & titulo de injuriis apud Ruffinum Titul. 2. Collationis legum Mosaicarum. Injuriarum [11], inquit, actio aut legitima est aut honoraria. legitima ex lege XII. Tabul. *Qui injuriam alteri facit quinque & viginti sestertiorum pœnam subit. quæ lex generalis fuit libero trecentos* [12] *: servo* CL. *pœnam subito sestertiorum.*

2. De membro aut osse fracto & Talione.

Phavorinus, Nonnulla autem in istis legibus nec consistere quidem (sicut dixi) visa sunt. Velut illa lex Talionis, cujus verba (nisi memoria me fallit) hæc sunt, *Si membrum rupit* [Festus legit *rupserit* in voce Talionis] *meum, è pacto* (*ni cum eo pacit* [13]. Festus ita legit *d. loco*) *talio* [14] *esto.* Hæc Gellius 20. *c.* 1. purior est autem lectio Festi quam Gellii.

Pœna injuriarum ex lege XII. *Tabularum propter membrum quidem ruptum talio erat:* propter os vero *fractum, nummaria pœna erant constituta*, quasi in magna veterum paupertate: & post, sed pœna injuriæ, quæ ex lege XII. Tabularum introducta est, in desuetudinem abiit. Hæc Justinianus in §. 7. Inst. de Injuriis.

3. De conviciis & famosis libellis.

Nostræ XII. Tabulæ, cum perpaucas res capite [15] sanxissent, in his quoque hanc sanciendam putaverunt. *Si quis actitavisset* (legunt nonnulli *occentasset* [16]) *sive carmen* [17] *condidisset, quod infamiam faceret, flagitiumve alteri:* hæc Cicero 4. de Republica apud Augustinum 2. de civitate Dei 9. Rævardus ita hanc legem restituit. Si quis occentassit, actitassit, sive carmen condidissit, quod infamiam faceret, flagitiumve alteri precaretur, capite pœnas luito.

Tit. XXVI.

Ex extraordinariis criminibus.

1. De termino moto.

Numa [18] Pompilius statuit, eum *qui terminum exarasset & ipsum & boves ejus sacros esse.* Festus in Termino.

Hanc legem ita restituit Josephus Scaliger, *Quei terminom exarassit, ipsus & boveis sacrei sunto.*

2. De Prævaricatione Patroni adversus Clientem [19].

Servius ad illos versus Virgilii 6. Æneidos 609. 610. Hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat, Pulsatusve parens, & fraus innexa clienti. Ex lege, inquit, XII. Tabularum venit, in quibus scriptum est: *Patronus si clienti* [20] *fraudem fecerit, sacer esto.* Hæc ille.

3. De collegiis illicitis.

Duodecim tabulis cautum esse cognoscimus, *Ne quis in urbe cœtus nocturnos agitaret:* deinde lege Gabinia promulgatum, qui conciones ullas in urbe conflavisset, more majorum, capitali supplicio multaretur. de te itaque Catilina sciscitor, tunc cœtus istos commilitonum contra præcepta XII. *Tabularum*, contra leges nostras, contra senatus ac plebis authoritatem, noctu cogendos esse putavisti? hæc Porcius Latro in declamatione adversus Catilinam.

Tit. XXVII.

De publicis judiciis.

1. De accusationibus.

Interfici indemnatum [21] *quemcunque hominem, etiam* XII. *Tabularum* decreta vetuerunt. Hæc Salvianus episcopus Massiliensis 8. de judicio & providentia.

2. De Majestatis crimine.

Lex XII. *Tabularum jubet eum, qui hostem concitaverit, quive civem hosti* [22] *tradiderit, capite puniri.* Marcianus in lege 3. *ff.* ad legem Juliam majestatis.

3. De Adulteriis.

Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui majorum [23] more *de communi* [24] *sententia coërcerent* [25], *Tiberius author fuit.* Suetonius in Tiberio capite 35.

4. In adulterio uxores deprehensas jus fuisse maritis necare.

In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine judicio impune necares: illa te (si adulterares) digito non auderet contingere, neque jus est. Cato in oratione de dote apud 10. Gell. 23.

5. De pellice.

Pellices nunc quidem appellantur alienis succumbentes non solum fœminis, sed etiam mares. Antiqui eam proprie pellicem nominabant, quæ uxorem habenti nubebat: cui generi mulierum etiam pœna constituta est à Numa [26] Pompilio hac lege. *Pellex aram Junonis ne tangito: si tanget, Junoni crinibus demissis agnum fœminam cædito.* Hæc Festus in voce Pellices, & Gellius 4. *c.* 3. *in fin.*

6. De sicariis.

Id autem fuisse indicat lex [27] Numæ [28] Pompilii regis, his composita verbis: *Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto.* Festus in Parricida. *Sei imprudens se* [29] *dolo malo occisit pro capite occisi, & natis ejus in concione arietem subicito* [30]*:* Josephus Scaliger apud Festum in Subici, hanc postremam partem ita restituit ex schedis Servianis.

7. De Parricidio.

Plorare, flere, inclamare, idem significat & cum præpositione implorare, est invocare. at apud antiquos plane inclamare. in Regis Romuli & Latii (lege Tatii & Servii Tullii) legibus, *Si parentes puer verberit, ast olle* (*lege olus*) *plorassit* [31] (*lege plorassint*) *parentes puer divus parentum sacer* [32] *esto. Si nurus, sacra divis parentum esto.* Hæc Festus in Plorare, apud quem tamen quæ pars hujus legis de nuru loquitur, ordine præcedit anteriorem. Præstat autem eam legem ita restitui, judicio Josephi Scaligeri.

8. De veneficiis.

Cajus *l.* 4. ad legem XII. Tabularum, *Qui venenum* [33], *inquit, dicit, adjicere debet utrum malum an bonum, &c. l.* 23. *ff.* de verbor. signific.

9. De falsis.

An putas Phavorine, *si non illa etiam ex* XII. *Tabulis, de testimoniis falsis pœna abolevisset: & si nunc quoque, ut antea qui falsum testimonium dixisse convictus esset, è saxo Tarpeio* [34] *dejiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quam videmus?* Hæc Gellius 20. *c.* 1. *in fin.*

10. De maleficiis.

Quid? non & legum ipsarum in XII. [35] Tabulis verba sunt? *Qui fruges excantasset* [36]*:* & alibi, *qui malum carmen incantasset.* Hæc Plin. 28. *c.* 2.

Servius in Eclog. 8. Virgilii, *Atque satas alio vidi traducere messes.* Magicis, inquit, quibusdam artibus hæc fiebant. unde est in XII. Tabulis, *Neve alienam segetem pellexeris.* Hæc ille.

Hæc pestifera scelerataque doctrina, *Fructus alieni in alias terras transferri perhibentur*, nonne in XII. Tabulis, id est, Romanorum, antiquissimis legibus Cicero commemorat esse conscriptum, & ei qui hoc fecerit supplicium constitutum? Hæc Augustinus 8. de civitate Dei 19.

Et apud nos in XII. Tabulis cavetur, *ne quis alienos fructus excantassit.* Rudis adhuc antiquitas credebat, *& attrahi imbres cantibus & repelli* [37]*:* quorum nihil posse fieri, tam palam est, ut hujus rei causa nullius Philosophi schola intranda sit. Hæc Seneca 4. Naturalium 7. *in fin.* Tibullus 9. Cantus vicinis fruges traducit ab agris.

11. De lege Julia repetundarum, & corrupto judice.

De Judice qui ob rem dicendam pecuniam acceperit, dixi [F] ad Titul. de judiciis.

12. De falsis vindiciis.

Dixi [F] ad Titulum de possessionibus & interdictis.

Tit. XXVIII.

De pœnis.

De capite civis nisi per maximum comitiatum ne ferunto. Cic. 3. de legibus.

Tit. XXIX.

De captivis.

Sanates dicti sunt, qui supra infraque Romam habitaverunt, quia cum defecissent à Romanis, brevi post redierunt in amicitiam, quasi sanata mente. Itaque in XII. cautum est, *Ut* [38] *idem* [39] *juris esset sanatibus, quod fortibus* (quidam legunt *forctibus*) id est bonis, & qui nunquam defecerunt à populo Romano. Festus in Sanates.

Finis legum XII. *Tabul.*

TITULI

1 Sacratumque. Lips. 4. *Epistol.* 27. id enim frequens in formulis: Cereri sacer esto. Jovi sacer esto.

2 Id est Consulis. Nam Decemvirorum tempore haud tum erant Consules, sed id nomen Consulibus erat. Varro apud Nonnium. Idem dicebantur Consules & Prætores: quod præirent populo, Prætores: quod consulerent senatum Consules.

3 Noxæve duplionem decerni. ita emendat Lipsius.

4 Et hæc quidem pœna ad omnes personas edicto fuit redacta. *arg. l.* 7. *in fin. ff. arbor. furtim*, idque evidentius ex Paulo perspicitur: sive segetes, inquit, per furtum, sive quaslibet arbores cæsas sint, in duplum ejus rei nomine reus convenitur. *Paul.* 2. *sent.* 32. §. 21.

5 Adde *l. pen. C. de leg. Aquil. Paul.* 1. *sent.* 15. §. 1.

6 Appellatione ædium omnes species ædificii continentur. *Cajus lib.* 4. *ad l.* XII. *Tabul. in l.* 9. *ff. de incendio.*

7 Sciens scil. & prudens. nam si casu aut negligentia: aut noxiam sarcire jubetur, aut si minus idoneus sit, levius castigatur. *Cajus d. loc.*

8 Vid. *l.* 28. §. 10. *ff. de pœnis.*

9 Id est, vigintiquinque asses: asses, inquam, librales. 20. *Gell.* 1.

10 Pœnæ.

11 Fr. Hotomanus vir de jure Romano & antiquitate meritissimus in disputatione de Aureo Justinianeo hunc locum ita legit: Injuriarum actio legitima est ex lege XII. Tabular. qua qui injuriam 25. æris pœnam subit. quæ lex generalis non fuit. nam qui os fregit, si libero 300. si servo 150. assium pœnam subit. Profluxit autem is error ex notarium imperitia, dum librarii L. pro LL. sumpserunt, & è contra. qui error apud Plin. frequens.

12 Locus est corruptus.

13 Ab antiquo paco, quod est pacisci. vide Festum in voce *Pacionem.*

14 Talionem Imperatores dixere reciproci pœnam in *l.* 3. *C. Theod. de exhib. reis:* reciprocas pœnas incursus. *l.* 7. *C. Theod. de accusat.* Tertul. 2. *adversus Marcionem.* Timor talionis per eundem saporem passionis. Nihil amarius, quam id ipsum pati quod feceris aliis. de Talionis pœna & exemplis dixi multis locis. *Novell.* 60. *c.* 1. *Novell.* 125. *c.* 3. §. 15. *Novell.* 123. *c.* 12. *Novell. Leonis* 60. Lex Talionis justa fit vocue, vide apud 20. *Gell.* 1.

15 Legibus XII. Tabul. capitale fuit convicium, carmenve in alterius injuriam facere. Secuta est alia pœna, fustuaria scil. Horat. epist. ad Augustum, Quin etiam lex, Pœnaque lata malo quæ nollet carmine quenquam Describi, vertere modum formidine fustis. Ad benedicendum delectandumque redacti. adde Cornutum in Persium. Tertia successit pœna infamiæ, de qua vid. *l.* 5. §. 9 §. 10. *ff. de injur.* hodie pœna famosi libelli, capitalis. *l. un. C. de fam. libel.*

16 Occentassint antiqui dicebant quod nunc *convicium fecerint* dicimus, &c. Festus in *occentassit.* & hoc quidem verbo maledictum & convitium prohibetur. *Paul.* 5. *sent.* 4. § 18.

17 Psalterium, canticum. *Paul.* 5. *sent.* 4. §. 15. famosos libellos §. 16. librum *l.* 5. § 9. *ff. de injur.* [illegible] *d. l.* 5. §. 10. Famosum carmen quod legibus XII. Tabul. vindicatum testatur. *Paul.* 5. *sent.* 4. §. 6. *l.* 21. *ff. de testibus. l.* 18. *in fin. ff. qui testamenta.* Carmen malum, quo fama alterius coinquinatur & vita. *Arnob.* 4. *contra gentes. Horat.* 2. *Satyr.* 1. si mala condiderit in quem quis carmina, Jus est judiciumque. Carmen ad alterius injuriam conditum. *Cic.* 4. *Tuscul.*

18 Constat hanc legem non esse XII. Tabul. sed Numæ.

19 Advocatus non proprie prævaricator dicitur, si tamen prævaricatus sit, id est, si prodiderit causam, extra ordinem solet puniri. *l.* 1. *in fin. ff. de prævaricatione.*

20 De clientibus & susceptis. dixi ad *l.* 24. *de testibus: l.* 132. *ff. de verbor. obligat. l.* 6. §. 5. *C. de his qui ad Ecclesiam.* Cato apud Gellium 5. *cap.* 13. majores, inquit, sanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere, adversus cognatos pro cliente testatur. testimonium adversus clientem nemo dicit. Patrem, primum, postea patronum proximum nomen habere. Massurius autem Sabinus libro 3. *Juris civilis*, antiquiorem locum tribuit hospiti, quam clienti. Verba ex eo libro hæc sunt: In officiis apud majores ita observatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini. de qua causa fœminæ viris potiores sunt habitæ, pupillarisque tutela mulieri prælata: etiam adversus quem affuissent ejus filii tutores relicti, in eadem causa pupillo aderant. & post, C. Cæsar in oratione quam pro Bithyniis dixit, Neque clientes, inquit, sine summa infamia deseri possunt, quibus etiam à propinquis nostris opem ferre instituimus. Idem Gell. 20 *c.* 1. Clientem in fidem acceptum chariorem haberi, quam propinquos, tuendumque contra cognatos censuit. Neque peius ullum facinus æstimatum est, quam si quis probaretur clientem derisui habuisse, &c. ostendus Servius ad illa verba Virgilii, & fraus innexa clienti. Plautus in Menæchm.

21 Maxime [illegible] tam dixi, ex de re ad *l.* 2. *ff. de sicariis.*

22 Cajus lib. 2. *ad leg.* XII. *Tabular.* quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles appellabant, per eam adjectionem indicantes cum quibus bellum esset. *l.* 234. *ff. de verb. signif.*

23 Id lege Romuli constitutum fuisse testatur Dionysius Halicarnasseus 2.

24 Id est, mariti & cognatorum, Halicarn. ibid.

25 Zasius quod quidam necare intelligunt, sed Gellius mulctare non necare dixit.

26 Lex Numæ.

27 Huc referenda lex horrendi carminis quæ apud Livium 1. Duumviri perduellionem judicent.

28 Lex Numæ. Certum est ea de re aliquid sancitum fuisse in XII. Tabulis. Justinianus §. 5. *Instit. de publicis judiciis.* Lex, inquit, Cornelia de sicariis quæ homicidas ultore ferro persequitur; vel eos qui hominis occidendi causa cum telo ambulant. Telum autem, ut Cajus noster ex interpretatione XII. Tabular. reliqui, &c.

29 Id est, sine. Festus in sed.

30 Subici aries dicitur, quem quis agit, ut pro se caedatur. Festus in subjicere.

31 Parens qui à filio vim patiebatur, parentes plorabat, hoc est inclamabat, & divis parentum sacer erat filius, hoc est, ejus factum conclamatis parentibus divis parentum sic devovebatur, ut filius à quovis sine fraude posset occidi, & qui eum occidisset, parricidii non damnaretur: Rævardus ita hunc locum interpretatur.

32 Id est in parentum sacra ac potestatem revertitur, vide Cujac. ad titul. de ingrat. liber. C. ubi dixi.

33 Vid. *l.* 1. §. 2. *ff. de sicariis.*

34 Dixi ad *l.* 25. *ff. de pœnis.*

35 Plinius 30. 1. Est & alia magices factio. *& post.* Extant & apud Italas gentes vestigia ejus in XII. Tabulis nostris. Hæc ille.

36 Seneca 4. natural. 7. *in fin.* Et apud nos in XII. Tabulis cavetur, *Ne quis alienos fructus excantassit.*

37 Huic postremo hominum generi leges ignoscunt. Constantinus, Nullis criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur. *l.* 4. *C. de maleficiis.*

38 Josephus Scaliger apud Festum in Sanates ita restituit, Nexo solutique, & forcti sanatique idem ius esto, id est, bono Romano idem & peregrino qui inferiore loco est. Hæc ille. Alias de sanatibus populis opiniones, vide apud eundem dicto loco.

39 Hæc particula movit me, uti hoc caput referrem ad Titulum de captivis, quod viri improbabunt, qui huic loco contulerint legem 7. *ff. de captivis.*

TITULI EX CORPORE ULPIANI.

TIT. I.

DE LEGIBUS[1] ET MORIBUS[2], ET LIBERTATIS.

§. 1. IMPERFECTA lex est veluti Cincia [3], quæ supra certum modum donari prohibet, exceptis quibusdam cognatis: &, si plus donatum sit, non [4] rescindit. §. 2. Minus quam perfecta lex est, quæ vetat aliquid fieri: &, si factum sit, non rescindit: sed pœnam injungit ei qui contra legem fecit, qualis est lex Furia [5] testamentaria, quæ plus quam mille assium legatum, mortisve causa prohibet capere: præter exceptas personas: & adversus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam constituit. §. 3. Lex aut [6] rogatur, id est, fertur: aut abrogatur, id est, prior lex tollitur: aut derogatur, id est, pars primæ tollitur: aut subrogatur, id est, adjicitur aliquid primæ legi: aut abrogatur id est, mutatur aliquid ex prima lege. §. 4. Mores [7] sunt tacitus [8] consensus populi, longa [9] consuetudine inveteratus. §. 5. Libertorum genera sunt tria [10], Cives [11] Romani, Latini [12] Juniani, Dedititiorum [13] numero. §. 6. Cives Romani sunt liberti, qui vindicta [14], censu [15], aut testamento [16], nullo jure impediente manumissi sunt. §. 7. Vindicta [17] manumittuntur apud magistratum, velut Prætorem [18], Consulem [19], Proconsulem [20]. §. 8. Censu manumittebantur olim, qui lustrali [21] censu Romæ jussu dominorum, inter cives Romanos censum [22] profitebantur. §. 9. Ut testamento [23] manumissi liberi sint, lex duodecim Tabularum facit, quæ confirmat, quod datum [24] legatum est. §. 10. Hodie autem ipso jure liberi sunt ex lege Junia [25], qua lege Latini [26] sunt nominati, inter amicos [27] manumissi. §. 11. Dedititiorum [28] numero sunt, qui pœnæ [29] caussa vincti sunt à domino [30]: quibus vestigia [31] scripta fuerunt: qui propter noxam torti nocentesque [32] inventi sunt: quive traditi sunt, ut ferro, aut cum bestiis depugnarent: vel in custodiam [33] conjecti [34] fuerunt: deinde quoquo modo manumissi sunt: idque lex Ælia [35] Sentia facit. §. 12. Eadem lege [36] cautum est, ut minor triginta annorum servus [37] vindicta manumissus, civis Romanus non fiat, nisi apud consilium caussa probata fuerit: ideo sine consilio manumissum servum manere putat. Testamento vero manumissum perinde habere jubet, atque si domini voluntate in libertate esset, ideoque Latinus fit. §. 13. Eadem lex eum [38] dominum qui minor viginti annorum est, prohibet servum manumittere, præterquam si caussam apud consilium probaverit. In consilium [39] autem adhibentur [40] Romæ quinque Senatores [41], & quinque Equites Romani, in provincia [42] viginti Recuperatores [43], cives Romani. §. 14. Ab eo domino, qui [44] solvendo non est servus testamento liber esse jussus, & heres institutus, etsi [45] minor sit triginta annis, vel in ea caussa sit, ut dedititius fieri debeat, civis Romanus & heres fit; si [46] tamen alius ex eo testamento nemo heres sit. Quod si duo pluresve liberi heredesque esse jussi sunt, primo [47] loco scriptus liber & heres fit. Quod & ipsum lex Ælia Sentia facit. §. 15. Eadem lex in [48] fraudem creditoris & patroni manumittere prohibet. §. 16. Qui tantum in bonis [49], non etiam ex jure [50] Quiritium servum habet, manumittendo Latinum facit. In bonis [51] tantum alicujus servus est, velut hoc modo, Si civis Rom. à cive Romano servum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus [52] ei, neq; in jure cessus [53], neque ab ipso anno [54] possessus sit. Nam quandiu [55] horum quid fiat, is servus in bonis quidem emptoris est, ex jure Quiritium autem venditoris est. §. 17. Mulier [56], quæ in tutela est, item pupillus & pupilla manumittere non possunt. §. 18. Communem servum unus ex dominis manumittendo, partem suam amittit: eaque adcrescit [57] socio, maxime si eo modo manumiserit, quo, si proprium haberet, civem Romanum facturus esset. Nam si inter amicos eum manumiserit, plerisque placet eum nihil egisse. §. 19. Servus, in quo alterius est ususfructus, alterius proprietas, à proprietatis domino manumissus, liber non [58] fit, sed servus sine domino est. §. 20. Post mortem heredis [59], aut ante [60] institutionem heredis testamento libertas dari non [61] potest, excepto testamento militis. §. 21. Inter medias heredum institutiones libertas data, utrisque adeuntibus non [62] valet: solo autem priore adeunte, jure antiquo valet. Sed post legem Papiam Poppeam, quæ partem non adeuntis caducam facit, si quidem primus heres vel jus antiquum habeat, valere eam posse placuit: quod si non habeat, non valere constat, quod loco non adeuntis, legatarii [63] partis heredes fiunt. Sunt tamen qui & hoc casu valere eam posse dicunt.

§. 22. Qui testamento liber esse jussus est, mox [64] quam unus ex heredibus adierit hereditatem, liber fit. §. 23. Justa libertas testamento potest dari his servis, qui testamenti [65] faciendi, & mortis [66] tempore, ex jure Quiritium testatoris fuerunt. §. 24. Lex Furia [67] Caninia jubet testamento ex [68] tribus servis non plures quam duos manumitti: & usque ad decem, dimidiam partem manumittere concedit: à decimo usque ad triginta, tertiam partem, ut tamen adhuc quinque manumittere liceat, æque ut ex priori numero: à triginta usque ad centum quartam partem, æque ut decem ex priori numero liberari possint: à centum usque ad quingentos, partem quintam, similiter ut ex antecedenti numero vigintiquinque possint fieri liberi. Eademque præcipit, ne [69] plures omnino quam centum, ex cujusquam testamento liberi fiant. §. 25. Eadem lex cavet, ut libertates servis testamento nominatim [70] dentur.

1 Dixi ad *lib.* 1. *C.* XIV.
2 Vide VIII. C. LXIII.
3 De qua dixi ad *l.* 25. *Cod. de donat. & ad l.* 5. *Cod. de legib.* Sic etiam ejus mentio in lege 4. *C. Theodos. de donat.* Plautus eam muneralem appellat apud Festum.
4 Macrobius *in somnium*, Inter leges illa imperfecta dicitur, in qua nulla deviantibus pœna sancitur.
5 De qua dixi ad *l.* 1. *ff. ad l. Falcid.*
6 Dixi ad *l.* 102. *ff. de verbor. signif.*
7 §. 9. *Instit. de jure naturali.*
8 *l.* 32. *in fin. ibi, tacita consensu. l.* 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. *ff. de legibus.* sine scripto *d.* §. 9. non suffragio, sed rebus ipsis & factis declaratus, *d. l.* 33. vid. *tit. Cod. quæ sit longa consuetudo.*
9 *d. l.* 35. inveterata *d. l.* 33. §. 1. diuturna *d. l.* 34.
10 *Cajus* 1. *Instit.* 1. *verf. libertorum.* Libertorum status tripertitus §. 3. *Inst. de libertinis.*
11 Cives autem Romani fiunt tribus modis. J. *eod.* §. 6. *Cajus* 1. *Inst.* 2.
12 §. 10. J. *eod.*
13 §. 11. J. *eod.*
14 Vid. §. 7. J.
15 Vid. §. 8. J.
16 Vid. §. 9. J.
17 §. 1. *Instit. de libertinis.* Tribunal non exigit hæc manumissio *l.* 7. *ff. de manumiss. vindict.* fitque hodie per tutorem verbaque solennia, licet non dicantur, ut dicta accipiantur *l.* 23. *ff. d. tit.* Porro, Theophilus id genus manumissionis ex eo dictum putat, vel quod eo vindicaretur mancipium in naturalem libertatem, (& male. Nam si ita esset, qui censu vel testamento manumitteretur, vindicta quoque manumitti diceretur) vel à Vindice quodam, qui, cum servus esset, erupturam adversus Romanos conjurationem indicio suo patefecit, publiceque à Romanis manumissus est, & in honorem ejus, quicunque apud magistratum manumittebatur, vindicta manumitti dicebatur, *Theophil.* §. ... *Inst. de libert.* Conjurationis à Vindice detectæ meminit quidem Livius 2. Est etiam verisimile, vindicta manumissionem dici, quod lictor, *l.* 8. *l.* 23. *ff. de manumiss. vindict.* virgulam servo manumittendo imponeret. Persius, Vindicta postquam meus à prætore recessi. & post, Non in festuca lictor quam gestat inani. Virgulam, inquam, quæ vindicta diceretur. *Boet. in Topic.* Plutarchus *de sera numinis vindicta* ... appellat. hinc vindictam imponere *l.* 14. *in fin. ff. de manumissionibus, l.* 12. §. 2. *ff. de liberali. l.* 19. §. 4. *ff. de castrensi peculio. l.* 2. *C. si adversus libertat.* 18 *l.* 1. *l.* 8. *ff. de manumiss. vindicta. l.* 4. *C. de vindicta manumiss. l.* 1. *C. de off. prætor. l.* 1. *ff. de off. præt.* 19 *d. l.* 4. *l.* 1. §. 1. §. 2. *ff. de off. consul. l.* 20. *in fin. ff. de manumiss. vindict.* 20 *l.* 2. *ff. de off. proconsul. l.* 17. *ff. de manumiss. vindicta*: & ita legendum est in lege 4. non *præsides*. An & apud alios? utique apud magistratus civitatum, quibus hujusmodi jus est. vid. *d. l.* 4. *in fin.* apud magistratus municipales. Ii habent legis actionem, *Paul.* 2. *sentent.* 25. §. 4. apud Præfectum Ægypti *l.* 21. *ff. de manumiss. vindict.* apud legatum proconsulis *l.* 17. *in fin. ff. d. tit.* quin apud ipsum imperatorem *l.* 14. *in fin. ff. de manumissionibus.* 21 Lustrum, spatium quinque annorum. de forma censendi vide titulum *ff. de censibus.* 22 Id est, facultatem & libertatem suam, vide *Theophil. dicto loco, l.* 10. *ff. de probat. l.* 64. *ff. de adquir. rer.* 23 Dominus servum testamento potest manumittere. *ff. de manumiss. testament. C. de testam. manumiss.* 24 Verba hujus legis vide *in titulo* 11. §. 14. J. *eodem*: *& in lege prima. ff. ad legem Falcidiam*; *lege* 53. *lege* 120. *ff. de verborum significationibus*; *in Novell.* 22. *c.* 2. vide etiam quædam, quæ ibidem dixi. 25 *l. unica C. de Latina libertate*, Norbana scilicet, §. 3. *Instit. de libert. Novell.* 78. Alia est Junia Patronia vel Petronia de libertate. *l.* 24. *ff. de manumiss.* 26 Vide *C. de Latina libertate tollend.* 27 §. 1. *Institut. de libert.* Latini aut per epistolam, aut inter amicos, aut convivii adhibitione manumittebantur, vide *Cajum* 1. §. 3. Hosce manumittendi modos Theophilus *dicto* §. ... appellat ... quibus opponit *dicto loco* ... 28 Vide *C. de dedititia libert.* 29 Nam fugitivos solebant plerumque pœnæ causa notis compungere.
30 *l.* 43. *ff. de fideicommiss. liber.* vel alio, ejus jussu aut ratihabitione, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 8. Aliud si ab herede, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 4. Quid si à communi domino. vide *Paul. ibid.* §. 5. quid si à creditore? fiunt quoque. Paul. *ibidem* §. 6. Quid si domini fugiuli aut pupilli jussu? Non fiunt dedititii, Paulus *ibidem* §. 7. 31 ... *Theophilus* §. ... *Institut. de libertinis*: vide *Cajum* 1. §. 3. 32 Aliud si innocentes, *Paulus* 4. *sentent.* 12. §. 3.
33 Publicam scilicet, *Theophilus ibidem*, alias, privatus carcer non impediret, nisi vincula fuissent injecta. *l.* 216. *ff. de verb. signif.* 34 Non idem fuit, si dominus servum ab honore ministrandi vel administrandi removisset. *l.* 51. *in fin. ff. de manumiss. testam.* 35 §. 3. *Inst. de libert.* 36 Sexta §. 11. *in fin.* T. *eod.* 37 Ita etiam manumittitur, cum ad statutam ætatem pervenerit. *l. ult. ff. de rebus dubiis.* id est, Cum servus erit 30. annorum, liber esto. *l.* 39. §. 2. *ff. familiæ. l.* 46. *ff. de manumiss. testamen. l.* 13. §. 1. *ff. de statul.* 38 §. 4. *Instit. quibus ex caus. manumitt.* 39 Theophilus *Instit. quibus ex caus. manumitt.* Consilium definivit ... seu consessum spectabilium virorum statis diebus coëuntium. Consilium autem hic intellige, Prætoris, Romæ; Præsidum, & proconsulis in provinciis, *Theophilus dicto loco.* 40 A Prætore scilicet. 41 Si ita est, turpe non fuit, senatorem Prætori adsidere. 42 A Præsidibus scilicet & proconsulibus. 43 Ita dicti quod per eos quisque debitum, id est, jus suum reciperet. Hi adsidebant Præsidi aut Prætori sedenti pro tribunali in provinciis, *Theophilus dicto loco.* 44 §. 1. *Instit. quib. ex caus. manumit. Cajus* 1. *Institut.* 5. 45 Ratio dubitandi sumitur ex §. 12. T. *eodem.* 46 §. 1. *Institut. quibus ex caus. manumit.* id autem species est ignominiæ. *l.* 26. *ff. de fideicommiss. libert.* 47 Ordo scripturæ attenditur. *l.* 24. §. 17. *ff. de fideicommiss. libert.* 48 *Cajus* 1. *Instit.* §. 6. *Instit. quib. ex caus. manumit. in princ. &* §. 3. adde *tit. ff. qui & à quibus manumiss. liberi non fiunt, & ad l. Æliam.* 49 Qui servum ita habet Bonitarius à Theophilo dicitur *Institut. de libertin.* 50 Quod civis à cive comparat, nec mancipatum, aut cessione in jure accipit, aut needum usucepit, id in bonis non habet: sed jure Quiritium tantum. 51 Duplex dominium. Naturale quod in bonis ejus dominus Bonitarius T. *eodem.* Legitimum, seu jure: Quiritium, cujus dominus: Jure Quiritiario. *ut hic.* Qui utrumque habet dominium, pleno jure dominus. 52 Mancipatio ut fieret, vide *tit.* 19. §. 3. J.
53 Cessio in jure ut fiat, vide *tit.* 19. §. 9. & 10. J.

54 Quemadmodum quis dominus fieret usucapione, vide *tit.* 19. §. 8. J.
55 *Theophilus dicto loco de libert.*
56 Nisi tutoris authoritate, quia, sine tutoris authoritate si jus haberet liberorum, vide fragmentum juris veteris vulgatum à Pithœo, de feminarum tutela dixi ad legem duodecim Tabularum libro 2.
57 Hodie non adcrescit, & ita hic locus, ut & alius Pauli 4. *sent.* 12. §. 1. abrogatur §. *pen. Inst. de donat. & l.* 1. *& l.* 2. *C. de communi servo.*
58 Veteri jure, proprietarius servum manumittendo, dominium amittebat: interim tamen dum ususfructus durabat, status manumissi erat in pendenti. *l.* 9. *in fin. ff. de her. instit.* nisi ipse usufructuarius manumissioni consensisset (tunc enim servus fiebat liber. *l.* 2. *ff. de manum. vindicta*) aut si proprietarius proprietatem servi ipsi usufructuario reliquisset una cum libertate. *l.* 6. *ff. de manum. test.* Hodie manumissus à proprietario servus, fit liber, usufructuario necessitatem habente manumittere, accepta prius sui ususfructus justa æstimatione. *l.* 1. §. 2. *C. de communi serv.*
59 Quia nihil ab herede heredi relinqui potest. *Paul.* 3. *sent.* §. 2. & hæc prima ratio dubitandi fuit veterib.
60 Quia testamenta accipiunt vim ab institutione heredis. §. 34. *Inst. de legat.* & hæc fuit secunda ratio dubitandi veterib.
61 Hodie hoc abrogatum est. §. 34. *Inst. de legat.* Cur ita? Incivile est scripturæ ordinem sequi, testatoris autem voluntatem sperni. *d.* §. 34.
62 Hodie valet. *d.* §. 34. *in fin.*
63 Præfecti ærarii heredes fiunt. Cujacius ita hunc locum restituit. Movetur, Quod præfectorum ærario fuerit, bona quæ fisco deferebantur sive eorum vel agnoscere. *l.* 4. §. 20. *ff. de fideicom. liber. l.* 13. *ff. de jure fisci.* 64 *l.* 23. *l.* 25. *l.* 58. *ff. de manumiss. testam.* 65 Vid. *d. l.* 58. *tit.* 22. §. 1. J. *eod.* 66 Vel intra tempus aditionis. hi enim defuncti videntur fuisse. 67 Fusia, vide *Paul.* 4. *sent.* §. 14. *Ad l. Fuf. Can.* 68 De numero servorum testamento manumittendorum Cajum 2. adde §. 7. *Institut. quibus ex caus. manumit.*
69 *Cajus d. loco*: *Paul. d. loco.* Vopiscus *in Tacito.* Servos manumissi intra centum tamen, ut Caninam transire videretur. Quid juris, si supra statutum numerum, manumissi fuissent? receptum eos liberari qui primo loco scripti fuissent. *l.* 83. *in fin. ff. de hered. instituend. Cajus d. loco* §. 2. Quid si in orbe id est permixte scripti? omnium impediebatur libertas. *l.* 42. 43. *ff. d. tit.* nulli erant liberi. *Cajus d. loco* §. 3. Quid si codicillis quibusdam libertates datæ? jus codicilli, testamento cedebat. *Paul.* 4. *sent.* 14. §. 2. 70 Nominatim videtur liber esse jussus, qui vel ex artificio, vel officio, vel quolibet alio modo evidenter denominatus est. vid. *l.* 24. *ff. de manum. testam. Paul.* 4. *sent. ult.* §. 1. §. 25. *in fin. Inst. de leg.* 71 Dixi ad 40. *ff.* 7. 72 Dixi ad *l.* 1. *ff. eodem.*
73 *l.* 9. *ff. eodem.* 74 Statuliber vendi potest. *l.* 30. *ff. eod.* non tamen duris conditionibus in venditione onerandus est. *l.* 25. *ff. eod.* ne pacto heredis ejus conditio fiat durior. *l.* 33. *ff. eod.* ideoque nec alienatio, nec usucapio ei nocebit, quoniam existente conditione libertatem consequatur. *l.* 13. *C. de testam. manum.* Quid si legatus fuit? cum sua causa alienabitur. *l.* 47. *in fin. ff. de fideic. lib.*
75 Aut similibus successoribus. *l.* 27. *in fin. ff. eod.* 76 *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* 77 Aut heredis tutorem & curatorem. *l.* 3. §. 10. *ff. eod.* 78 Cuivis denique. *d.* §. 10. 79 *l.* 42. *ff. de manumiss. testam.* Directo manumittitur, qui à nullo quam à testatore manumittitur. §. 2. *Instit. de singulis rebus per fideicommiss.* 80 Jubeo, est verbum directum. 81 *l.* 16. *ff. de fideicom. libert.* Quibus verbis fideicommittatur, vid. §. *ult. Instit. de singul. reb. per fideicom. Paul.* 4. *sentent.* 1. §. 6.
82 Rogo & fideicommitto verbum obliquum. 83 Orcinus §. 2. *Instit. de singulis rebus per fideicommiss. relict. l.* 3. §. 3. *ff. de legitim. tutorib. l. un.* §. 7. *in fin. C. de Latina libert.* ... *Theoph. ibid.* id est, Charontis seu nullius. *l.* 4. *ff. de bon. libert.* familiæ *l.* 48. *ff. de manumiss. testam.* Ea forma dici Cujacius putat qua à Plutarcho in M. Antonio Charonitæ. Idem existimat, dici non male Horcinum. nam & Horcum quidam dixere, ... 84 §. 2. *Instit. de singul. reb. per fideicommiss.*
85 Puta pecuniam. 86 Ex hoc loco, puto initium legis 24. *ff. de fideicom. libert.* passive legendum esse. quod & sequentes *d. leg.* §. satis ostendunt. 87 *l.* 16. *ff. de fideicom. libert. Paul.* 4. *sentent.* 1. §. 7. 88 Hoc abrogatum est. *l.* 6. *C. de fideicom. libert.* 89 Libertas estimari non potest. 90 *l.* 10. *ff. de fideicom. libert. & ff. de ademptione libertatis.* 91 Vid. *l.* 35. *ff. de regul. jur.* 92 Latini fiebant ex lege Junia *Novell.* 78. Latinorum conditio hodie abrogata. *l. un. C. de Lat. liber. toll.* 93 Jus commercii & testamenti. 94 §. 2. J. *eod.* 95 §. 3. J. *eod.* 96 §. 4. J. 97 §. 5. J. 98 §. 6. J. 99 Hodie qui manumittuntur, fiunt cives ipsa manumissione. *d. l. un.*

TIT. II.

DE STATULIBERIS[71].

§. 1. QUi sub conditione testamento liber esse jussus est, statu liber appellatur [72]. §. 2. Statu liber, quandiu [73] pendet conditio, servus heredis est. §. 3. Statu liber seu alienetur ab herede, sive suscipiatur ab aliquo: libertatis conditionem secum [74] trahit. §. 4. Sub hac conditione liber esse jussus, si decem millia heredi dederit, & si ab herede abalienatus sit, emptori [75] dando pecuniam, ad libertatem perveniet: idque lex XII. Tabularum jubet. §. 5. Si per [76] heredem [77] factum sit, quo minus statu liber conditioni pareat, perinde fit liber, atque si conditio expleta fuisset. §. 6. Extraneo [78] pecuniam dare jussus & liber esse, si paratus sit dare, & is qui jussus est dare, aut nollet accipere, aut antequam acceperit moriatur, perinde fit liber, ac si pecuniam dedisset.

§. 7. Libertas & directo [79] potest dari hoc modo, *Liber esto*, *Liber sit*, *Liberum esse jubeo* [80]: & per [81] fideicommissum, ut puta, *Rogo* [82], *fidei committo heredis mei, ut Stichum servum manumittat.*

§. 8. Is qui directo liber esse jussus est, horcinus [83] fit libertus. Is autem, cui per fideicommissum data est libertas, non testatoris, sed [84] manumissoris fit libertus. §. 9. Cujus fideicommitti potest ad eum aliquam [85] præstandam, ejusdem etiam [86] libertas fidei committi potest. §. 10. Per fideicommissum libertas dari potest tam proprio servo testatoris, quam heredis, aut legatarii, vel cuilibet extranei [87] servo. §. 11. Alieno servo per fideicommissum data libertate, si dominus eum justo pretio non vendat, extinguitur [88] libertas, quoniam nec pretii computatio [89] pro libertate fieri potest.

§. 12. Libertas sicut dari, ita & adimi [90] tam testamento, quam codicillis testamento confirmatis potest: ut tamen eodem [91] modo adimatur, quo & data est.

TIT. III.

DE LATINIS[92].

§. 1. LAtini jus Quiritium [93] consequuntur his modis, beneficio [94] principali, liberis [95], iteratione [96], militia [97], nave [98], ædificio, pistrino: præterea ex Senatusconsulto, veluti quæ sit ter enixa. §. 2. Beneficio [99] principali Latinus civitatem Romanam accipit, si ab imperatore jus Quiritium impetraverit. §. 3. Libe-

§. 3. Liberis jus Quiritium consequitur Latinus, qui minor [1] triginta annorum manumissionis tempore fuit. Nam lege Junia cautum est, ut si civem Romanam, vel Latinam uxorem duxerit testatione interposita, quod liberorum [2] quaerendorum caussa uxorem duxerit, postea filio filiave nato natave, & anniculo facto, possit apud Praetorem vel Praesidem provinciae caussam probare, & fieri civem Romanum tam ipse, quam filius filiave ejus & uxor, scilicet si & ipsa Latina sit. nam si [3] uxor civis Romana sit, partus quoque civis Romanus est, ex senatusconsulto, quod auctore Divo Adriano factum est. §. 4. Iteratione [4] fit civis Romanus, qui post Latinitatem, quam acceperat, major triginta annorum, iterum [5] juste manumissus est ab eo, cujus ex jure Quiritium servus fuit. Sed huic concessum est ex senatusconsulto, etiam liberis [6] jus Quiritium consequi. §. 5. Militia in Quiritium accepit Latinus, si inter vigiles [7] Romae sex annis militaverit, ex lege Visellia [8]. Praeterea [9] ex senatusconsulto concessum est ei, ut si triennio inter vigiles militaverit, jus Quiritium consequatur. §. 6. Nave [10] Latinus civitatem Romanam accipit, si non [11] minorem quam decem millia modiorum navem fabricaverit, & Romam sex annis frumentum portaverit, ex edicto Divi [12] Claudii.

* [13] * *

Tit. IV.

DE [14] HIS QUI SUI JURIS SUNT.

§. 1. Sui juris sunt familiarum suarum principes [15], id est, paterfamiliae, itemque materfamiliae [16]. §. 2. Qui matre quidem certa, patre autem incerto nati sunt [17], spurii appellantur.

Tit. V.

DE HIS QUI IN POTESTATE SUNT.

§. 1. In potestate sunt liberi parentum ex [18] justo matrimonio nati. §. 2. Justum [19] matrimonium est, si inter eos [20], qui nuptias contrahunt, connubium [21] sit, & tam masculus pubes quam foemina potens [22] sit, & utrique consentiant [23], si sui juris sunt, aut etiam parentes eorum, si in potestate sunt.

§. 3. Connubium [24] est uxoris jure ducendae facultas. §. 4. Connubium habent cives [25] Romani cum civibus Romanis: cum Latinis autem & peregrinis, ita si [26] concessum. §. 5. Cum [27] servis nullum est connubium [28]. §. 6. Inter [29] parentes & liberos infinite cujuscunque gradus connubium non est. Inter cognatos autem ex transverso gradu, olim quidem usque ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant: nunc autem etiam ex tertio [30] gradu licet uxorem ducere. Si [31] tamen fratris filia, non etiam sororis filia, aut amita, vel matertera, quamvis eodem gradu sint: eademque uxore: noverca, vel privigna, vel nurus, vel socrus nostra fuit, ducere non possumus. §. 7. Si quis eam, quam non licet, uxorem duxerit, incestum [32] matrimonium contrahit: ideoque liberi in potestate ejus non fiunt, sed quasi [33] vulgo concepti, spurii sunt. §. 8. Connubio [34] interveniente, liberi semper patrem [35] sequuntur: non interveniente connubio, matris conditioni accedunt, excepto eo, qui ex peregrino & cive Romana, peregrinus nascitur: quoniam lex Mensia ex alterutro peregrino [36] natum deterioris parentis conditionem sequi jubet. §. 9. Ex [37] cive Romano & Latina Latinus nascitur: & ex libero & ancilla, servus: quoniam cum his casibus connubia non sint, partus sequitur matrem. §. 10. In his qui jure contracto matrimonio nascuntur, conceptionis [38] tempus spectatur. in his autem qui non legitime concipiuntur, editionis: veluti si ancilla conceperit, deinde manumissa pariat, liberum parit. Nam quamvis non legitime conceperit, cum editionis tempore libera sit, partus quoque liber est.

Tit. VI.

DE DOTIBUS [39].

§. 1. Dos aut datur aut dicitur [40], aut promittitur [41].

§. 2. Dotem dicere [42] potest mulier [43], quae nuptura est. & debitor mulieris, si jussu ejus dicat institutus [44]: parens mulieris virilis sexus per virilem sexum cognatione junctus, velut pater, avus paternus. Dare promittere dotem omnes [45] possunt.

§. 3. Dos aut profectitia dicitur, id est, quam [46] pater mulieris dedit [47]: aut adventitia, id est, ea quae a quovis alio [48] data est.

§. 4. Mortua in matrimonio muliere, dos a patre profecta, ad [49] patrem revertitur, quintis [50] in singulos liberos in infinitum relictis penes virum. Quod si pater non sit, apud maritum remanet.

§. 5. Adventitia [51] autem dos semper [52] penes maritum remanet, praeterquam si is qui dedit, ut sibi redderetur stipulatus fuit: quae dos specialiter recepticia [53] dicitur. §. 6. Divortio facto, si quidem sui juris sit mulier, ipsa habet actionem, id est, dotis repetitionem: quod si [54] in potestate patris sit, pater adjuncta filiae persona habet actionem rei uxoriae [55]. Nec [56] interest adventitia sit dos, an profectitia.

§. 7. Post divortium defuncta muliere, heredi [57] ejus actio non aliter datur, quam si moram in dote mulieri reddenda maritus fecerit.

§. 8. Dos, si pondere, numero, mensura contineatur, annua, bima, trima die reddetur [58]: nisi si, ut praesens reddatur, convenerit. Reliquae dotes statim redduntur. §. 9. Retentiones ex dote fiunt [59] aut propter liberos [60], aut propter mores [61], aut propter impensas [62], aut propter res donatas [63], aut propter res amotas [64].

§. 10. Propter liberos retentio fit [65], si culpa mulieris aut patris cujus in potestate est, divortium factum sit. Tunc enim singulorum liberorum nomine sextae [66] retinentur ex dote: non plures quam tres sextae [67] in retentione [68] sunt, non in petitione. §. 11. Dos quae semel functa est [69], amplius fungi non potest, nisi aliud matrimonium sit [70]. §. 12. Morum nomine, graviorum quidem sexta [71] retinetur: leviorum item octava [72]. Graviores mores [73] sunt, adulteria [74] tantum: leviores, omnes reliqui. §. 13. Mariti mores puniuntur, in ea quidem dote quae a [75] die reddi debet. Ita propter majores mores [76] praesentem [77] dotem reddit: propter minores [78] senum mensium die. In ea autem quae praesens reddi solet, tantum ex fructibus jubetur reddere, quantum in illa dote quadriennio redditur: quod repraesentatio [79] facit. §. 14. Impensarum species sunt tres [80]: aut enim necessariae [81] dicuntur, aut utiles [82], aut voluptuosae [83]. §. 15. Necessariae sunt impensae, quibus non factis dos [84] deterior [85] futura est: veluti si quis ruinosas [86] aedes refe-

1 Hoc hodie sublatum Novell. 78. ubi loquitur de aetatione.
2 §. 4. in fin. J. eod. dixi de ea re ad l. 220. in fin. ff. de verb. sign. adde & illud Isidori 9. Etymo 8. Tres ob caussas ducitur uxor. Prima est caussa prolis. Graeci quoque definiunt Matrimonium, conjunctionem viri & mulieris secundum leges ἐπὶ γνησίων τέκνων σπορᾷ. Et Menander apud Clementem παίδων ἐπ' ἀρότῳ γνησίων δίδωμί σοι τὴν ἐμὴν θυγατέρα. adde Valerium 7. c. 7. Tacitum 7. Annali.
3 Ex matre, cive Romana, patre Latino, qui nascitur, civis Romanus est. antea fiebat Latinus argum. §. 8. in fin. J. tit. 5.
4 §. 1. J. eodem. Novel. 78. ubi de iteratione. Plin. 7. epist.
5 Latinus, si iterata manumissus fuisset, fiebat civis Romanus §. 1. J. eod. 1. Cajus 1. §. 5. in fin.
6 §. 3. J. eod.
7 Nocturni vigiles, militare censentur. dixi ad l. 8. §. 5. & 6. ff. de excusat. tut.
8 Lata anno 763. rogante Visellio Varrone. vid. C. ad l. Visellium.
9 Id est, postea.
10 Non est minimum privilegia dari navium aedificatoribus. Navis enim exercitio ad summam reipublicae pertinet. l. 1. §. 20. ff. de exercitor. adde & aliud privilegium navis aedificatori datum ex lege 5. lege 6. ff. qui potior. Nov. 97. c. 2.

11 Magna capacitas navis fuit. Senatoribus olim non licuit lege lata a Q. Claudio Tribuno plebis, navem maritimam majorem 300. amphorarum habere. Livius libro 21. qua de re dixi ad l. 3. ff. de vacatione muner. 12 Suetonius in Claudio 18. in fin. Naves mercaturae caussa fabricantibus magna commoda constituit. & c. 19. foeminis (quae naves mercaturae caussa fabricarent,) jus tribuit quatuor liberorum. 13 Desunt in hoc fragmento haec capita. De aedificio, de pistrino & de ea quae ter enixa est. arg. §. 1. J. eod. 14 Vid. 1. Inst. 8. 1. ff. 6. Cajus 3. 15 Quasi diceret, Non sunt in alterius familia, sui juris sunt, l. 4. ff. hoc tit. puta morte parentum. Tunc enim singuli liberi, singulas familias inchoant. Jure saltem, etiamsi sint pupilli l. 195. §. 2. ff. de verb. sign. ac sine matrimonio & liberis. Tertullianus in libro de velan. virginib. Materfamilias est, licet virgo: paterfamilias, licet investis. novarumque familiarum principes atque duces esse possunt. Festus in voce Familiae. Quod patresfamilias, quam domini familiae potius appellantur ratione non caret. Gratius est enim nomen patris, quam domini Tertul. in Apologet. Seneca 6. epist. Macrob. 1. Saturnal. 11. Martial. 1. Epigr. 16 Ea familiae suae & caput & finis est. l. 195. in fin. ff. de verb. signific.
17 Ita dicuntur παρὰ τὴν σποράν, id est, a satione. l. 23. ff. de statu. quasi σποράδην seu sparsim concepti: vel a literis Latinis S. P. quasi sine patre. Theoph. §. 4. tit. in Instit. quam postremam originem probat Cajus 4. §. 8. in fin. & Martianus l. 25. in fin. ff. de captivis. Utramque originem assumit Tribonianus §. 12. Inst. de nupt. dum vult spurios dici ἀπάτορας, & παρὰ τὴν σποράν. Festus nothum appellat spurio patre natum. Σποριανὸς a Plutarcho joculari dicto appellatur. quasi matris filius. Muliebrem enim naturam veteres spurium vocarant 9. Isid. 5. σπορίον Plutarch. in problem.
18 l. 3. ff. de his qui sunt sui. 19 Legitimum Cajus 4. §. 1. secundum praecepta legum Inst. de nupt.
20 Id est, inter cives. Legitimae enim nuptiae sunt, si Romanus Romanam ducat Cajus 4. §. 1.
21 Quid sit connubium, vid. §. 3. 4. J. 22 Id est, pubes. Masculus pubes esse debet, virgo viripotens Inst. de nupt. l. 13. ff. de ver. sig. l. 101. ff. de cond. & dem. l. 30. ff. quando dies legati. l. 5. §. 2. ff. quib. ex caus. in poss. nubilis aetatis l. 10. ff. de cond. & demon. major ann. 12. l. 4. ff. de ritu. ἐφηβικῆς ἡλικίας 2. Reg. 2. 13. 23 Tria requiruntur in justo matrimonio. Primum ut qui contrahunt sint cives Rom. J. eap. ibi, connubium: ut sint puberes J. e. ibi, potens: Tertio ut consentiant si sint sui juris: vel parentes eorum, si in potestate ut hic: & l. 2. ff. de ritu: Inst. de nupt. Quartum Cajus addidit, nuptias d. §. 1. quo vocabulo, ut opinor ritum solennem intelligit. vid. l. 24. C. de nupt.
24 Quidam scribunt, Connubium per unicum n. 25 Isidor. 10. Etym. ult. addit aequales. eo sensu, Connubium esse, cum aequales nuptiis coeunt ut puta cives Rom. pari utique dignitate. Idem receptum aliquando fuit ab Atheniensibus apud quos lege Periclis pro notho habebatur qui natus non fuisset ex duobus Atheniens. vid. Demosth. in orat. adv. Neaer. 26 Boetius in Topicis. Non omnibus erat connubium cum Romanis, nec erant nuptiae jure contractae, quae non aut inter civem Romanum, civemque Romanam nitebantur, aut cui princeps, populusve civitatem vel connubium permisisset. eo scil. modo in potestatem parentum liberi redigantur. Haec ille. sic Hernicis permissum, Anagninis ademptum connubium Livius lib. 9. 27 Cum ancilla l. 3. C. de incestis. Inter servos & liberos Paul. 2. sent. 19. §. 3. quid ergo? contubernium fuit. l. 14. §. 3. ff. de ritu.
28 Est tamen inter servos cognatio, Instit. de servili cognat. l. 13. §. 4. ff. de gradib. & quidem talis, ut inter ascendentes & descendentes impediantur nuptiae. Servilis enim cognatio impedimento nuptiis est. §. 10. Inst. de nupt. l. 8. l. 14. §. 2. ff. de ritu. Est igitur connubium inter servos? Non est. Quoties connubium negamus esse inter servos, hoc intellige, Natos ex ejusmodi conjunctione cives non esse, jureque civium non frui, nec esse in parentum suorum potestate servos esse l. 3. C. de incestis: & tamen quibus in negotiis summus pudor, summaque honestas esse debet (ut in nuptiis d. §. 2.) non parcimus his nominibus: ut ita sit cognatio etiam inter servos, d. §. 5. l. 14. §. 2. 3. ff. de ritu. Sic conniventibus oculis servos dicimus habere bona propria, l. 4. §. 1. ff. de manumissionib. & quasi testamenta facere. Plin. 8. epist. 16. Permitto servis quoque testamenta facere, eaque ut legitima custodio. mandant, roganeque quod visum est, pareo ocyus, res suas dividant, donant, relinquunt, duntaxat intra domum. Nam servis respublica quaedam & quasi civitas, domus est.
29 l. 17. C. de nuptiis. 30 Cujacius legit quarto. 31 Locus est corruptus, quem ita Cujacius restituit, sed tamen fratris aut sororis filiam, neptemque eorum, quamvis eodem gradu sit: amitam vel materteram, eamque uxorem quae noverca vel privigna, vel nurus vel socrus nostra fuit, ducere non possumus. Haec ille. Fratris vel sororis neptem (& sic deinceps) duci non posse constat, etiamsi quarto gradu, §. 3. Inst. de nupt. Multo minus filiam fratris, quae est tertio gradu. Cajus 4. §. 3. Quid amitini, vel consobrini inter se? jure veteri, hae personae jungi inter se non poterant. Cajus 4. §. 6. Possunt hodie, novis constitutionibus. §. 4. Inst. de nupt. l. 19. C. de nupt.
32 Incesti appellatio hic latissime extenditur. vid. C. de incestis. 33 Ut vulgo concepti spurii dicuntur. tit. 4. §. 2. J. ita ex incestis nuptiis nati. 34 Quod quid esset, dictum est. §. 3. & 4. J. eod.
35 Id est, patris conditionem. 36 Natus patre & matre civibus Romanis, civis est, ut hic. peregrino & cive Romana, vel ex cive Romano & peregrina, peregrinus est, id est, non est civis, ut hic, nisi per errorem nuptiae contractae doceantur. tit. 17. §. 4. J. eod. ex cive & Latina, Latinus fiebat lege Mensia §. 9. J. Adriani constitutione civis. tit. 3. §. 3. in fin. J. eod. ex libero & ancilla, servus est. d. §. 9. natus vulgo, matrem sequitur. l. 1. in fin. ff. ad munic. ut & is qui illegitimo matrimonio, nisi lex specialis aliud inducat. l. 24. ff. de statu. Est hoc observandum, quod interpretes notant, Bastardos patrum suorum nobilitate, eorumque privilegiis frui, sed & nomine & insignibus gentis & familiae. Guido Papa q. 580. Papon. 3. Notar. 6. c. de legitimation de bastards: eosque adipiscendarum quoque dignitatum capaces. l. 3. §. 2. ff. de decurion. Ex duobus ingenuis natus patrem sequitur, quod ad honores. l. 19. ff. de statu. Ideoque natus ex patre Campano municeps erit Campanus. quae regula vera est, nisi privilegio aliquo materna origine censeantur liberi. Tunc enim liberi maternae originis municipes erant, exempli gratia: Iliensibus concessum est, ut qui matre Iliensi esset, Iliensium municipium sortiretur. l. 1. §. 2. ff. ad municip. Idem Delphensibus & Ponticis mulieribus tributum, d. §. 2. & Antiochensis l. 22. C. de decurionibus. In Campania Gallia, natus ex nobili muliere & ignobili patre sit nobilis, eo scilicet privilegio. En Champaigne le ventre annoblit. dixi ad l. 1. in fin. ff. ad municip. Ex duabus diversarum dominorum adscriptitiis natus sequitur, matris: per vero, patris conditionem sequitur. Novell. 156. Ex libera & servo vel adscriptitio, olim filius servus vel adscriptitius. l. 17. ff. de pignoribus: quod merito sublatum. l. un. C. de formulis. Claud. Ex ingenua & sacrilegula, conditionem paternam sequitur. l. 3. C. de sacrilegulis. Adde & hoc in gratiam nostrae gentis hominum. Natum in Gallia ex peregrino & Gallica muliere, Gallum juris censeri, posse succedere, & ab intestato & testato, fisco nullum jus albinagii competere, hereditatem paternam ad liberos ejus in infinitum & aequaliter in eadem Gallia commorantes, deferri: quod est contra jus civile, quo peregrini sine beneficio principis testari non poterant. l. 1. ff. qui testam. l. 31. §. 1. ff. de jure fisci: vide Papon. 5. Notar. &c. des lettres de Naturalité. Idem jus esse puto: si Galli apud peregrinas gentes morentur, ibique liberos suscipiant, fruentur enim ejus liberi jure Gallico, si tamen apud foederatos Galliae populos eos suscepe-rint. l. 32. ff. de jure fisci: & l. 7. ff. de captivis: ideoque nedum hereditatis paternae dominium retinebunt. d. l. 7. sed & heredes poterunt institui. d. l. 32. in fin. 37 Dixi §. 8. J. eod. 38 Mulier quae libera vel concepit, vel utero libera partum gestavit, vel libera peperit, liberum parit. vel ita, Cujus mater libera fuerit vel conceptionis vel partus vel intermedio tempore, liber nascitur. l. 5. §. 2. ff. de statu: Paul. 2. sent. 24. §. 1. 2. 3. Censetur autem libera quae manumitti debuit, nec est manumissa. l. 1. §. 1. ff. de fuis. Paul. ibid. §. 4. Ad eundem modum conceptus ex concubinatu, natus in matrimonio, fit legitimus Novell. 7. Tentari potest, eum esse civem Romanum, qui patre cive conceptus est, licet patre postea peregrino nascatur: & nobilem, qui tempore conceptionis, patrem nobilem habuerit, quantumvis postea pater nobilitatem amiserit. 39 2. Paul. 21. 3. C. Theod. 13. & 5. C. 11. de dotis promissione. 40 Vide §. 2. in princip. J. eod. 2. Cajus 9. §. 4. 41 Vide d. §. 2. in fin. aut datur l. 2. C. Theod. de incestis. 42 Dotis dictio l. 3. C. Theod. eadem. solenniter fiebat d. l. 2. id est, solennibus verbis. Hodie qualiacunque verba sufficiunt. l. 6. C. de dotis promiss. Doti dicere veteres dicebant, cujus forte loco Tribonianus hanc formulam usurpavit, Doti promittere. vid. l. 79. ff. de jure dot. 43 Tres personae tantum poterant doti dicere. 2. Cajus 9. §. 4. mulier nuptura, ut hic, procurator specialis. J. eod. parens nupturae J. eod. Dotem vero promittere poterant omnes, cujuscumque sexus & conditionis. l. 41. ff. de jure dot. 44 Id est, constitutus.
45 d. l. 41. 46 l. 5. ff. de jure dot. 47 Per se vel per alium. d. l. quinta §. 1. & breviter non jus potestatis, sed parentum nomen dotem profectitiam facit. d. l. 5. §. 1. 48 d. l. 5. §. 9. etiam matre. d. §. 9. 49 Nobilis est quaestio, & a multis agitata. Ad quem dos profectitia (de adventitia dicam. §. 5. J.) mortua muliere revertatur. Paucis ita definio, dotem profectitiam morte mulieris ad ejus patrem reverti, ut hic: & l. 17. ff. de St. Macedon. l. 5. §. 13. ff. de jure dotium, sive filiafamilias fuit. l. 4. C. soluto: sive materfamilias ut Theodorus Graecus interpres adnotavit, ad d. l. 4. Hic difficiles occurrunt quaestiones. Quid si non morte sed divortio matrimonium dissolvatur? si filiafamilias sit, ad patrem revertitur: ad eam tamen recuperandam sine consensu filiae agere non potest. l. 34. ff. soluto: l. 14. ff. ad l. Falcid. l. 34. §. 6. ff. de solutionib. l. 2. l. 7. in fin. C. hoc tit. Si emancipata, non tam ad patrem revertitur. l. 7. ff. de collatione. puta si ideo filia diverterit ut maritum lucro dotis afficeret, patrem defraudaret. l. 5. ff. de divort. l. 59. ff. soluto. Quid si capta ab hostibus? perinde dicendum est ac si nupta decessisset. Ideoque dos ad patrem revertitur. l. 10. ff. soluto. Quid si mortua liberos reliquit? Bulgarus dotem ad patrem filiae reverti existimat. Martianus contra: cujus opinio communi interpretum sententia defensa est. Accurs. ad l. 4. C. soluto. Num ex jure Romano? jure veteri non puto. hic enim dos profectitia ad patrem filiae revertitur, quintis in singulos liberos relictis penes virum: si pater non sit, apud maritum remanet. adde l. 6. ff. de jure dot. & Ruling. 1. c. 3. Scio tamen subtiliter quaedam dici in contrariam sententiam posse, quale est illud, Dotis repetitionem patri competere, mortua in matrimonio puella. l. 17. ff. de St. Macedon. ergo, a contrario, si non puella, id est non virgo mortua, sed mater relictis liberis, dos ad eum patrem non revertitur. Ad haec, Innui potest ex lege ult. §. 1. ff. ut legator. vel unius filii superstitis omnino dotem apud maritum remanere, non ad patrem reverti. Colligunt etiam nonnulli ex l. 16. §. 2. ff. de pactis dotalibus. dotem pertinuisse prius ad liberos defunctae: ab his, ad maritum: nisi maritus suo juri in favorem patris defunctae expresse renuntiasset. Sed postea Martiali opinionem defendere liberorum favore. eoque magis quod usu sit recepta, Accurs. ad l. 4. C. solut. Bald. ad l. post dotem 40. ff. soluto. Ferrariens. in forma libelli qua uxor agit ad dotem 13. in verbo dicta dominae, 1. adde Antonium Fabrum 1. conjectur. 16. 50 Nota de quintae retentione. Sextae retentionis, 1. Sextae retentionis fit mentio in §. 10. J. utraque abrogata l. un. §. 5. vers. Illud ab liberis retentio C. de rei ux. act. l. 1. §. 13. vers. taceamus. C. de
51 Adventitia dos ea est quae ab alio quam parente constituitur. l. 1. §. 13. vers. taceamus. C. de rei uxor. act. 52 Id est, sive sint liberi, sive non sint. 53 Dixi l. 31. §. 2. ff. de mort. caus. 54 l. 2. §. 1. ff. sol. 55 Actionem rei uxoriae. ita emendat Cujac. 56 Imo interest. d. §. 1.
57 l. 57. ff. sol. 58 Hic paragraphus abrogatur. Nam hodie res mobiles, se moventes, incorporales dotales, intra annum redduntur: res soli, illico, l. un. §. 7. vers. exactio autem dotis C. de rei ux. act.
59 Hic paragraphus abrogatus est l. un. C. de rei ux. act. §. 5. 60 d. §. 5. vers. Illud ab liberis retentio. 61 d. §. 5. vers. quid enim opus est inducere ob mores retentionem. 62 d. §. 5. vers. sed nec ob impensas. 63 d. §. 5. vers. vel ex qua causa ob res donatas: adde l. 1. §. 3. ff. de dote praelegata. 64 d. §. 5. vers. sed nec retentio ob res amotas. 65 Hodie non fit d. §. 5. vers. Illud ab liberis retentio.
66 Nota de sextae retentione. Retentionis quintae fit mentio §. 4. J. eod. utraque retentionem abrogatae sunt d. §. 5. vers. Illud ab liberis. 67 Id est, non plus dimidia. nam sex sextae faciunt integrum. 68 An compensationes dotis causa sint sublatae, dicam alibi. 69 Id est, quae soluta esse desiit. 70 Id est, nisi matrimonium sit redintegratum. Redintegrato matrimonio, dos tacite redintegratur. l. 64. ff. de jure dot. l. 19. ff. soluto. Tacite, inquam, quia semper hoc ita intelligitur, nisi aliud convenerit. l. 30. ff. de jure dot. id est, nisi dos sit recepticia l. 40. in fin. ff. solut. Non dicitur redintegrari matrimonium, si post levem jurgium uxor redeat. Est enim aliud jurgium, aliud divortium. l. 31. ff. de jure dot. l. 32. §. 11. 12. ff. donat. inter vir. Si divortium fuit, redintegrari non potuit. Vix est enim ut id redintegratum dicamus, quod dissolutum non fuit.
71 Sexta Cujac. 72 Octava Cujacius. 73 Adde l. 39. l. 47. ff. soluto. 74 Sed qui ad bonorum adulterae, ejus marito hodie cedat, dixi ad Novell. 117. cap. 13. & ad Novell. 134. de ea qui bonorum adulterae, ejus marito hodie cedat, Cujac. hic. Idem tamen 7. obs. 30. legit, annua: & ita.
75 Quae annua, bima, trima die, &c. Cujac. hic. Idem tamen 7. obs. 30. legit, annua, bima, trima die dies: ut in l. 30. §. 1. ff. de legatis 3. hic annua die diem voce Jurisconsultum affectasse compendium orationis, ut in l. 30. §. 1. ff. de legatis 1. dies annua ad diem. hunc, l. 1. §. 2. ff. de dote praelegata, ibi, annua die dos praestaretur. Annuum in Gallia sive quae bus solvendis annuum diem finit, Dies annuus tres pensiones. 76 Id est, propter adulteria. 30. §. 12. J. eod. 77 Id est, illico. 78 Quam adulterii Cujac. 79 Cujus meminere ut in 25. dum l. 1. §. 3. ff. de dote praeleg. 80 l. 1. ff. de impensis. 81 §. 16. J. eod. 82 §. 17. J. 83 §. 17. J. 84 Aut res quaelibet l. 79. ff. de verb. sign. 85 Id est, quibus non factis minueretur. l. 14. ff. de impensis. 86 Aedificium ruinosum. vid. d. l. 1. §. 3. l. 4. ff. de impensis.

refecerit. §. 16. Utiles sunt, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit: factis autem fructuosior [1] dos effecta est: veluti si vineta & oliveta fecerit. §. 17. Voluptuosæ [2] sunt, quibus neque omissis deterior dos fieret: neque factis, fructuosior effecta est: quod evenit in viridariis [3], & picturis [4], similibusque [5] rebus.

TIT. VII.
DE JURE DONATIONUM INTER [6] VIRUM ET UXOREM.

§. 1. INter [7] virum & uxorem donatio non [8] valet, nisi [9] certis ex caussis: mortis [10] caussa, divortii [11] caussa, servi manumittendi [12] gratia. Hoc amplius principalibus [13] constitutionibus concessum est mulieri, in hoc donare viro suo, ut is ab Imperatore, lato clavo [14], vel equo [15] publico, similive [16] honore [17] honoretur. §. 2. Si maritus divortii caussa res moverit, rerum quoque amotarum actione tenebitur [18]. §. 3. Si maritus pro muliere se obligaverit [19]: vel in rem ejus impenderit [20]: divortio facto, eo nomine cavere [21] sibi solet stipulatione tribunitia [22].

§. 4. In potestate parentum sunt etiam ii liberi quorum caussa probata est, per errorem contracto matrimonio inter dispares [23] condignis personas. Nam seu civis Romanus Latinam, aut peregrinam [24], vel eam, quæ Dedititiorum numero est quasi per ignorantiam [25] uxorem duxerit: sive civis Romana per errorem peregrino, vel ei qui Dedititiorum numero est, aut etiam si Latino ex lege Ælia [26] Sentia nupta fuerit, caussa probata, civitas redditur tam liberis quam parentibus, præter eos qui Dedititiorum numero sunt, & ex eo fiunt in potestate parentum liberi.

TIT. VIII.
DE ADOPTIONIBUS [27].

§. 1. NOn [28] tantum naturales liberi in potestate parentum sunt, sed etiam adoptivi. §. 2. Adoptio fit aut per populum [29], aut per Prætorem [30], vel Præsidem [31] provinciæ. Illa adoptio quæ per populum fit, specialiter arrogatio dicitur [32]. §. 3. Per populum [33], qui sui [34] juris sunt [35]. Per Prætorem [36] autem, filii familiæ [37] à parentibus dantur in adoptionem. §. 4. Arrogatio Romæ [38] tantum fit: adoptio autem, etiam [39] in provincia apud Præsidem. §. 5. Per Prætorem vel Præsidem provinciæ adoptari tam masculi quam fœminæ, & tam puberes quam impuberes possunt. Per populum vero Romanum, fœminæ quidem non arrogant [40]. Pupilli [41] antea quidem non [42] poterant arrogari: nunc autem possunt ex constitutione Divi Antonini §. 6. Hi qui generare non possunt, velut spado [43], utroque modo possunt adoptare. Idem juris est in cœlibe [44]. §. 7. Item is [45] qui filium non habet, in locum nepotis adoptare potest. §. 8. Si paterfamiliæ arrogandum se dederit, liberi [46] quoque ejus quasi nepotes, in potestate fiunt arrogatoris. §. 9. Fœminæ [47] vero neutro modo possunt [48] adoptare, quoniam [49] nec naturales liberos in potestate habent.

TIT. IX.
DE HIS QUI IN MANU SUNT.

FArre [50] convenitur [51] in manum, certis verbis, & testibus X præsentibus, & solenni [52] sacrificio facto, in quo panis [53] quoque farreus adhibetur.

* * *

TIT. X.
QUI IN POTESTATE MANCIPIOVE SUNT QUEMADMODUM EX JURE LIBERENTUR [54].

§. 1. LIberi parentum potestate liberantur emancipatione [55], id est, si postea quam mancipati fuerint, manumissi sint. Sed filius quidem ter [56] mancipatus [57], ter manumissus, sui juris fit. Id enim lex duodecim Tabularum [58] jubet his verbis, *Si pater filium ter venumdarit* [59], *filius a patre liber esto*. Cæteri autem liberi præter filium [60] tam masculi quam fœminæ, una [61] mancipatione manumissioneque sui juris fiunt. §. 2. Morte [62] patris filius, & filia sui juris fiunt. Morte autem avi nepotes ita [63] demum sui juris fiunt, si post mortem avi in potestate patris futuri non sunt: veluti si moriente avo pater eorum aut jam decessit, aut de potestate dimissus est. Nam si mortis avi tempore, pater eorum in potestate ejus sit, mortuo avo, in patris sui potestate fiunt. §. 3. Si patri vel filio aqua [64] & igni [65] interdictum sit, patria potestas tollitur quia peregrinus fit is, cui aqua & igni interdictum est. Neque autem peregrinus [66] civem Romanum, neque civis Romanus peregrinum in potestate habere potest. §. 4. Si pater ab hostibus captus sit, quamvis servus hostium fiat: tamen cum reversus fuerit, omnia pristina jura recipit, jure postliminii. Sed quamdiu apud hostes est, patria potestas in filio ejus interim pendebit [67]: & cum reversus fuerit ab hostibus, in potestate filium habebit. Si vero ibi decesserit, sui juris filius erit. Filius quoque si captus fuerit ab hostibus, similiter propter jus postliminii, patria potestas interim pendebit. §. 5. In potestate parentum esse desinunt [68] & hi qui Flamines [69] Diales [70] inaugurantur, & quæ virgines Vestæ [71] capiuntur.

TIT. XI.
DE TUTELIS [72].

§. 1. TUtores constituuntur tam masculis [73], quam fœminis: sed masculis quidem impuberibus duntaxat, propter [74] ætatis infirmitatem: fœminis autem tam impuberibus, quam puberibus, & propter sexus infirmitatem, & propter forensium rerum ignorantiam. §. 2. Tutores autem legitimi sunt, aut senatusconsultis constituti, aut moribus [75] introducti. §. 3. Legitimi tutores sunt, qui ex [76] lege aliqua descendunt. Per eminentiam autem legitimi dicuntur, qui ex lege duodecim Tabularum introducuntur, seu propalam, quales sunt agnati: seu per [77] consequentiam, quales sunt patroni. §. 4. Agnati sunt, à patre cognati virilis sexus, per virilem [78] sexum descendentes, ejusdem [79] familiæ: veluti [80] patrui, fratres, filii fratris patruelis. §. 5. Qui liberum caput mancipatum sibi vel à parente [81], vel à coëmptore [82], manumisit: per [83] similitudinem patroni, tutor efficitur, qui fiduciarius [84] tutor appellatur. §. 6. Legitimi tutores, alii tutela in jure cedere [85] possunt. §. 7. Is cui tutela in jure cessa est, Cessicius [86] tutor appellatur: qui sive mortuus fuerit, sive capite minutus, sive alii tutela cesserit, redit ad legitimum tutorem tutela. Sed & si legitimus decesserit, aut capite minutus fuerit, cessitia quoque tutela extinguitur. §. 8. Quantum ad agnatos pertinet, hodie cessitia tutela non procedit: quoniam permissum erat in jure cedere tutelam fœminarum tantum, non etiam masculorum. fœminarum autem legitimas tutelas lex Claudia [87] sustinet [88]. §. 9. Excepta [89] tutela patronorum legitima tutela capitis diminutione amittitur. §. 10. Capitis minutionis species sunt tres [90] maxima, media, minima.

§ 11 Maxima capitis diminutio est, per quam & civitas, & libertas amittitur. veluti cum incensus [91] aliquis venierit: aut cum mulier [92] alieno servo se junxerit, denuntiante [93] domino, & ancilla facta fuerit, ex senatusconsulto Claudiano [94]. §. 12. Media [95] capitis diminutio dicitur, per quam sola civitate amissa, libertas retinetur quod fit in eo cui aqua & igni interdicitur. §. 13. Minima [96] capitis deminutio est per quam & civitate & libertate salva, status duntaxat hominis mutatur: quod fit adoptione, & in manu conventione. §. 14. Testamento quoque nominatim tutores dati confirmantur [97] eadem lege XII. Tabular. his verbis: *Uti* [98] *legassit super pecunia tutelave* [99] *sua rei, ita jus esto*: qui [100] tutores dativi appellantur. §. 15. Dari testamento tutores possunt liberis qui [101] in potestate sunt. §. 16. Testamento tutores dari possunt hi, cum [102] quibus testamenti faciendi jus est, præter Latinum Junianum. Nam Latinus [103] habet quidem testamenti factionem, sed tamen tutor dari non potest id enim lex Junia prohibet. §. 17. Si capite diminutus fuerit tutor testamento datus, non amittit tutelam, sed si abdicaverit [104] se tutela, desinit esse tutor [105]. Abdicare autem est, dicere nolle se tutorem esse in jure. Cedere [106] autem tutela testamento datus non potest, nam & legitimus in jure cedere potest, abdicare [107] se non potest. §. 18. Lex Attilia [108] jubet mulieribus, pupillisve non habentibus tutores dari à Prætore, & majore [109] parte Tribunorum plebis: quos tutores Attilianos appellamus. Sed quia lex Attilia Romæ tantum locum habet, lege Julia & Titia perfectum est, ut in provincia quoque similiter à præsidibus earum [110] dentur tutores.

§. 19. Lex Junia tutorem fieri jubet Latino, vel Latinis impuberibus eum, qui etiam ante manumissionem ex jure Quiritium fuit.

§. 20. Ex lege Julia de maritandis ordinibus, tutor datur à Prætore urbis ei mulieri virginive, quam ex hac causa lege nubere oportet, ad dotem dandam [111], dicendam [112], promittendamve [113], si legitimum

---

1 Melior d. l. 79. §. 1. l. 5. in fin. ff. de impensis.
2 Ita appellantur in l. 14. §. 2. ff. de impensis. voluptuarium l. 7. §. 9. 10. 12. ff. de impensis interpretatur & Eclog. l. 79.
3 Viridiaria, viridia, viridiaria, ... dixi ad l. 79. in fin. ff. de verb. sign.
4 Pictoris picturæ d. l. 79. in fin. ff. Cujacius Eclog. d. loco. Cujacius emendat, tectoriis 6. obs. 37.
5 Vid. d. l. 79. in fin.
6 Vid. 24. ff. 1. Paul. 2. sent. 23.
7 Nota regulam.
8 Ne mutuo amore spolientur. Vid. l. 1. in fin. l. 2. l. 3. in pr. & §. 10. ff. eod.
9 Exceptio regulæ superioris.
10 Id est, cum mors insequetur. l. 9. §. 2. l. 11. §. 1. ff. eod. Mortis causa donatio fit impendente metu mortis. Mors impendet quidem omnibus, eaque semper certa est, etiamsi incertum diem habeat l. 68. in fin. ff. de leg. 1. l. 1. §. 2. ff. de condit. & demonst. Metum tamen hic, instantem intellige l. 6. ff. de mort. caus. Instat autem non tantum infirmo, sed peregrinaturo, navigaturo, militi. Paul. 2. sent. 24. §. 1. iter facturo per insidiosa loca, seni l. 3. l. 4. l. 5. ff. de mort. causa. Id genus donationis morte donatoris convalescit. Paul. d. l. 2. § ult. Morte donatarii, res redit ad eum qui donavit. Paul. d. loco §. 5. Est autem hoc genus donationis permissum, quia si id tempus exciderit, quo qui donat & cui donatum est, vir & uxor esse desinunt. l. 10. ff. eod. adde l. 22. C. de donat. int. vir.
11 Vid. l. 60. in fin. l. 61. ff. eod.
12 Cur ita? Favore libertatis id receptum est, vel potius, quod nemo hujusmodi re donata fiat locupletior. Paul. d. loco §. 2. adde l. 7. §. 8. §. ult. l. 8. l. 9. ff. eod. 13 Id est, constitutione Antonini. l. 41. & 42. ff. eod. 14 d. l. 42. 15 Id est, ut equestris conditionis fieret. d. l. 42. 16 Idem dicendum est de rebus donatis sepulturæ causa. l. 5. §. 8. 9. 10. 11 ff. eod. ad oblationem Dei. d. l. 5. §. 12. ad processus. d. l. 41. 17 d. l. 41. 42. l. 43. ff. de negotiis: l. 1. ff. de muneribus.
18. Actio rerum amotarum datur etiam in maritum. l. 6. §. 2. ff. rer. amot. 19 Vid. l. 2. ff. de negotiis: l. 28. ff. soluto. 20 l. 7. in fin. ff. soluto: & tit. ff. de impensis. 21 l. 25. in fin. l. 55 ff. soluto. 22 Stipulatio Tribunitia quæ ex Jurisdictione Tribunorum venit: ut Prætoria, à Prætore: ædilitia ab ædilibus. 23 Disparis conditionis. Cujacius. 24 Dixi ad tit. 5. §. 8 T. eod. 25 Ignorantia, errorem in nuptiis commissum excusat, facit l. 57. §. 1. ff. de ritu: l. 22. in fin. ff. soluto. Novel. 12. c. 1. in fin.
26 Adde tit. 3. §. 3. T. eod. 27 Vid. 1. ff. 7. 28 Vid. l. 1. ff. eod. 8. C. 48. Instit. eod. in princip. Cajum 5. 29 Vid. §. 3. J. eod. 30 Vid. §. 4. & 5. J. eod. 31 d. §. 4. & 5. J. eod.
32 l. 2. ff. eod. §. 1. Inst. eod. 33 §. 2. T. eod. §. 5. J. eod. l. 2. in fin. C. eod. 34 l. 1. in fin. ff. eod. d. §. 1. Inst. J. eod. 35 Hodie ex indulgentia principis. d. l. 1. 36 §. 2. T. eod. id est, magistratus imperio. l. 2. ff. eod. §. 1. Inst. eod. 37 Id est, qui sui juris non sunt, sed in potestate patris positi. d. l. 2. vers. imperio. & breviter, Qui patrem habebat, adoptabatur, qui non habebat, adrogabatur. Cajus 5. §. 2. 38 Quia fiebat apud populum. Nullibi autem populus Romanus extra Romam quærendus erat. Fiebatque Romæ curiatis comitiis. 5. Gel. 19. 39 Quia in provinciis erant præsides. 40 Nec arrogantur. ita legendum est ex 5. Gel. 19. Causa illa erat, quod nulla cum fœminis comitiorum communio esset. Fiebat autem adrogatio in comitiis. Gel. d. loco. & tamen principis rescripto adrogari possunt. l. 21. ff. eod. 41 l. 17. l. 18. l. 20. §. 1. ff. eod.
42 Quia tutoribus in pupillos tantam esse authoritatem fas non erat, ut caput liberorum fidei suæ commissum, alienæ ditioni subjicerent. 20. Gel. 19. 43 l. 2. §. 5. l. 40. in fin. ff. eod. §. 9. Inst. eod. 1. Cajus 5. §. 4. 44 l. 30 ff. eod. Cœlebs est qui uxorem non habet. 45 l. 37 ff. eod. §. 7. Inst. eod. 46 l. 40. ff. eod. §. 11. Inst. eod. 1. Cajus 5. §. ult. 47 §. 10. Inst. eod. l. 5. C. eod.
48 Possunt tamen jussu principis adoptare. l. 29. §. 3. ff. de inofficioso. 49 d. l. 5. 50 Tribus modis apud veteres fiebant nuptiæ. Usu, si mulier anno cum viro fuisset: Farre & coëmptione, seu in manu conventione, de quibus mox dicam. adde Servium 1 Georgic. 51 Convenire in manum, pro quo Tribonianus dixit convenire. l. 17. ff. rer. amot. convenire in matrimonium. l. 15. ff. de ritu: l. 121 §. 1. ff. de verbor. obl. quo genere loquendi usus est etiam Gellius 18. cap. 6. Conventio in manum fiebat, etiam coëmptione. Cicero pro L. Flacco. In manum convenerant: nunc audio, sed quæro utrum usu an coëmptione? Farre (unde confarreatio, vel, ut Plinius 18. c. 3. loquitur, confarratio: cui contraria diffarreatio, Fest. in voce Diffarreatio.) quo tantum genere Flamen Dialis Flaminiæ jungebantur. Serv 4. Æneid. ex eo matrimonio qui nascebantur patrimi & matrimi dicebantur. Fest. in voce Flaminia: Serv. 1. Georgic. 1. Gel. 12. Ex patrimis tres simul nominabantur, ut ex iis unus Flamen Dialis legeretur. Tacit. 4. Annal. Sed quia confarreandi adsuetudo omissa, aut inter paucos retenta propter incuriam virorum & fœminarum, & ipsius ceremoniæ difficultatem: tum quod qui ita conveniebant, de patria exibant potestate, placuit Tiberii tempore, ut Flaminica Dialis in potestate viri esset, cæteri promiscue genere fœminarum agerent. Et hoc quidem plurimere nuptiarum postea non soli Flamines usi videntur, sed & alii: quod hic innuitur, ibi, in quo panis quoque farreus. Coëmptione vero fiebat matrimonium. Serv. 1. Georg. libra & ære adhibitis. contra 4. Æneid. Eaque solennitate præeunte uxor quasi emebatur, ejusque coëmptionis is erat effectus, ut quæ ita in manum viri convenisset, ea viro suo heres esset. Cajus 3. Instit. apud Ruffinum, quod nunc collationis legum Mosaicarum tit. 16. adde Gel. 18. c. 6. in fin. adde quæ scripsi ad tit. C. de sponsalibus, his adde Petr. Pithœum 16. Mosar. Mosaic. 52 Videtur innui ritus aquæ & ignis, de quo Servius 4. Æneid. Dotalesque tuæ Tyrios committere dextræ. Quid aliud dextræ committere, quam in manum convenire? quæ conventio eo ritu perficitur, ut aqua & igni adhibitis natura conjuncta conditur. 53 Panis farreus, qui & farreum Festo & Plinio 18. c. 3. genus libi ex farre compositum. in princ. Cajus 1. tit. 6. Novel. 81. c. 1. Inst. 12. 8. C. 49. 2. Paul. sent. 25. 55 §. 6. Instit. quib. mod. sequentia: l. 5. C. de dolo & C. de emancipationibus liberorum. 56 Vide Cajum 10. §. 1. 57 Id est, parentis, vid. d. §. 1. 58 Idem fuit constitutum à Romulo. Dionys. Halicarnass. 2. 59 Olim sed jus erat etiam interficere parentibus permissum erat. vid. l. 11. in fin. ff. de liber. & posthum. 60 ... Ut nepotes, pronepotes. Sensus est, filium factum sui juris trina emancipatione fuisse: filias, utrumque, pronepotes, & deinceps, unica. l. 8. in fin. ff. de injusto: Cajus 6. §. 2. vers. fœmina vel nepotes.
53 1 d. l. 8. in fin. 62 Instit. quib. mod. jus patria potest. in princ. l. 15. ff. quando dies leg. quæ solvuntur, dixi ad Novell. 22. cap. 20.
63 Instit. eod. in pr. l. 5. ff. de his qui sui juris sunt.
64 His duobus elementis veteres utebantur tanquam sacramento ad nuptias conciliandas, dictione 2. Instinat. 10. ita, quem volebant perditum, privabant utroque elemento, dixi ad l. 5. §. 1. ff. de leg. 3.
65 In hujus pœnæ locum successit deportatio, eadem veteribus dicta exilium, Cajus 6. §. 1. in cujus etiam vicem successit ad genus exilii, quod hodie appellant Bannissement.
66 Peregrinum civem: & e contra in sua potestate habere non potest. Cajus 6. §. 1. Peregrini etiam non capiebant ex testamento. l. 1. C. de her. inst. Ex peregrino & cive Romana, natus, status peregrinus. tit. 5. §. 8. T. eod.
67 §. 5. Inst. quib. mod. jus.
68 d. §. 5. l. 1. §. 1. ff. de SC. Mac. l. 14. in fin. ff. de stat. sine emancipatione. l. 2. §. 1. ff. quod cum eo l. 1. §. 4. ff. quand. de pec. sine capitis deminutione. l. 3. in fin. ff. de SC. Mac.
69 Qui flaminium Diale adipiscebatur, jure patrio exibat. Tacit 4. Annal. anno 776.
70 Id est, Jovis.
71 Gellius 1. c. 12. Virgo Vestalis, simul atque capta in atrium Vestæ deducta, Pontificibusque tradita est, eo statim tempore, sine emancipatione, ac sine capitis minutione, è patria potestate exibat.
72 Cajus 7. 1 Instit. 13. 26. ff. 1.
73 l. 1. §. 1. ff. eod. l. 1 ff. de legit. tut.
74 Propter ætatem §. 1. Inst. eod. l. 1. ff. eod. ... Theoph. eod.
75 l. 1. ff. de curatore furiosi.
76 l. 5. ff. de tut.
77 Per consequentias hereditatum l. 3. ff. de legit. tut. per interpretationem, ac si verbis legis introducti essent. Inst. de legit. patr. ut qui sperarent successionem, iidem bona consequerentur. Inst. d. tit. l. 1. ff. de leg. tut. vid. l. 73. ff. de regul. jur.
78 Per virilis sexus cognationem. §. 1. Inst. de legitima adgn. tut. per virilis sexus personas l. 7. ff. de legitimis tut. per patrem cognati, ex eadem familia l. 10. §. 2. ff. de gradib. 79 d. §. 2. communi enim jure familiam dicimus omnium adgnatorum. l. 195. §. 2. vers. comm. ff. de verb. sign. 80 Veluti fratres, patrueles, filii fratris, patruelis. Cujac. hic. 81 Fiduciario scil. de quo J. 82 Id est, patre naturali, v. J. 83 Patroni ad tutelam libertorum quos manumiserant vocati sunt, lege XII. tabul. ex consequentia. §. 4. T. eadem. Eadem igitur similitudine, patres vocari oportuit ad liberorum, quos emanciparant, & manumiserant tutelam. 84 Vid. 6. Coj. 3. ver. mancipat. 85 Vid. §. 7. J. eod. 86 Nota de Cessicio tutore, ut hic: & Cessitia tutela J. eod. & §. 8. & 17. J. 87 De qua vide l. 3. C. de legitima tut. 88 Sustulit. Cujacius. 89 Tribonianus hunc locum ita interpretatus est, exceptis his quæ in jure alieno positis personis deferuntur. l. 7. ff. de capit. min. quem locum Cujac. sic ita restituit, exceptis his quæ l. A. P. P. id est, exceptis his quæ jure agnationis proximis possessionum deferuntur. Hotomanus 3. observ. 9. legit exceptis his quæ in nomine alieno positis personis deferuntur. 90 l. ult. ff. de capite minut. 91 Cicero pro Cæcinna, in fin. Jam populus cum eum vendit, qui miles factus non est (id est, quia ad dilectum non respondit, qua de re dixi ad l. 20. ff. comm. præd. l. 4. §. 10. ff. de re militari,) non adimit ei libertatem, sed indicat eum non esse liberum, qui cum liber esset, adire periculum noluit. Cum autem incensum (id est eum qui censum vitavit) hoc indicat: cum ii, qui in servitute justa fuerint, censu liberentur, eum, qui, cum liber esset censeri noluerit, ipsum sibi libertatem abjudicasse. Quod si maxime hisce rebus adimi libertas aut amitti potest, &c. Halicarn. etiam libro 4. refert Servii Tullii jussu bona omnium civium censita, eis qui non censerent, pœna proposita, ut bonis in fiscum redactis, censi virgis sub hasta venirent: eamque diu legem Romanis servatam fuisse. 92 l. 27 ff. de depositi.
93 d. l. 27. ibi, nulla denunciatione à domino facta. vel, ut Hotomanus legit. 5. obs. 12. nulla denunciatione domino facta. Priori sententiæ optime convenit illud Tertulliani 2. ad uxorem. Nonne insuper censuerunt servituti vindicandas, quæ cum alieno servo post dominorum denunciationem in consuetudine perseverarunt, adde l. 3. C. de nuptiis. 94 Id hodie abrogatum est C. de SC. Claud. tollend. & Instit. de successione. sublata. quæ fiebant per bon. vend. &c. 95 d. l. ult.
96 Minima capitis diminutione, familiam & civitatem: media, familiam & civitatem: maxima, familiam, civitatem & libertatem amittimus. d. l. ult. adde Instit. de capit. diminut. 97 Testamento dati tutores, lege confirmantur, ut hic. 98 Hoc caput ad hereditates etiam & legata refertur, uti quisque legassit suæ rei, ita jus esto l. 120. ff. verb. signif. uti quisque legassit de re sua, ita jus esto. Novell. 22. cap. 2. Paterfamilias uti super pecunia tutelave sua legassit, ita jus esto. Author ad Heren. 1. super pecunia, tutelave suæ rei l. 53. ff. de verb. signif. ut eam pecuniam, easve res, quibusque dare legare volet, jus potestasque esto. l. 1. ff. ad l. Falcid. & Ulpian. tit. 1. §. 9. T. eod. Lex XII. tabul. confirmat quod datum, legatum est. 99 Melius quam in l. 53. ff. de verb. signif. super pecuniæ, tutelæve suæ. 100 Verba quæ sequuntur, esse quasi argumentum sententiæ sequentis videntur. alias improprie legitimi tutores dativi dicuntur. l. 5. ff. de legitim. tut. quod tamen ex hoc §. sequitur. 101 l. 6. §. 3. ff. de tutelis: l. 1. ff. de testam. tut. 102 l. 21. ff. de test. tut. 103 De quo vide T. tit. de Latinis. 104 Id est, se excusaverit. l. 11. §. 2. ff. de testam.
105 Ejusque loco non legitimus, sed dativus constituetur. d. §. 2. 106 Ad hanc cessionem in jure refer §. 3. T. eod. 107 Id est, excusare. 108 Vide Inst. de Attiliano tutore. 109 Instit. d. loco.
110 Iisque qui sunt eius provinciæ, vel ibidem domicilium habent. l. 1. §. 2. in fin. ff. de tutorib. dat.
111 l. 5. §. 4. l. 61. ff. de jure dot. l. 22. §. 10. ff. soluto. adde l. 7. ff. de tutorib. dat. 112 Dos olim dicebatur. qua de re vid. tit. 6. §. 1. & 2. T. eod. 113 d. §. 2. in fin. adde & augendam & mutuendam. d. l. 7.

1 Hanc vocem ridiculam putat Cujacius, cum hic agatur de pubere, non de pupilla.
2 l.17. ff. de tutel. l.11. l.40. ff. de excusat. tut.
3 Et ad res alias d. l.17. l.11. l.40.
4 d. l.17.
5 Adde l.15. ff. de tutelis. l.10. ff. de tut. dat.
6 l.9. T. de tutorib. dat.
7 l.12. ff. de tut. dat.
8 Hanc particulam Cujacius expungit.
9 l.14. §.4. ff. de tutelis.
10 d. l.11. §.1.
11 Dici ad leges XII. tabul. lib. 2. adde §.27. J. eod.
12 Vid. l.1. C. de in litem dando.
13 Prætorius §. ult. Inst. de auct. tut. Hodie tutorem habenti, tutor non datur: sed curator.
14 l.1. ff. de adm. tut.
15 Vid. ff. C. Inst. de auct. tutor. vide Cujac. 7. obs. 12.
16 Hodie id immutatum, vide l. 28. C. de auctor. præst.
17 Qui testamento dati Cujac.
18 d. l. ult. adde l.4. l.5. l.7. §.1. ff. de auctor. tut.
19 §.4. T. eodem.
20 Inst. quib. mod. tut.
21 Veteres Inst. quib. mod. tut.
22 Proculiani: quorum sententia probatur à Justiniano l. ult. C. quando tutor. vel curat. esse desin.
23 Et ita tres Jurisconsulti inter se dissentiunt. Cassiani, Proculiani & Priscus. sic alibi Gallus. Labeo & Tubero. l.32. §.1. ff. de auro.
24 Anno XII. sic hunc locum ita censeo perficiendum. Inst. de tutel. & d. l. ult. nisi malis dicere fœminas excusari à tutelis.
25 1. Cuj. 8. 1. Instit. 23. 5. C. 70. 27. ff. 10.
26 Dantur etiam testamento, postea confirmandi à præside. §.1. Inst. eod.
27 l.1. ff. de curat.
28 Qui neque tempus, neque finem expensarum habent. d. l. 1.
29 Utitur Jurisconsultus argumento à privatione ducto. ut & alibi, Nemo cogitur reddere quod non habet. l.22. §.3. ff. ad Treb. Non repudiat, qui negat nuptam.

mam tutorem pupilla [1] non habeat. Sed postea Senatus censuit ut etiam in provinciis quoque, similiter à præsidibus earum ex eadem causa tutores dentur. §. 21. Præterea etiam in [2] locum muti, furiosive tutoris, alterum dandum esse tutorem ad dotem [3] constituendam Senatus [4] censuit. §. 22. Item ex Senatusconsulto tutor datur mulieri ei, cujus tutor abest [5], præterquam si patronus sit, qui abest. Nam in locum patroni absentis alter peti non potest, nisi ad hereditatem adeundam [6], & nuptias contrahendas. Idemque permisit in pupillo [7] patroni [8] filio. §. 23. Hoc amplius Senatus censuit, ut si tutor pupilli pupillæve suspectus [9] à tutela submotus fuerit, vel etiam justa de causa excusatus [10], in locum ejus tutor alius detur.

§. 24. Moribus tutor datur mulieri [11] pupillove qui [12] cum tutore suo lege aut legitimo judicio agere vult, ut auctore eo agat (ipse enim tutor in rem suam auctor fieri non potest) qui Prætorianus [13] tutor dicitur, quia à prætore urbis dari consuevit. §. 25. Pupillorum pupillarumque tutores & negotia gerunt, & auctoritatem [14] interponunt. Mulierum autem tutores auctoritatem [15] duntaxat interponunt. §. 26. Si plures sunt tutores, omnes in omni re debent auctoritatem accommodare, præter [16] eos qui [17] tunc dati sunt: nam ex his vel unius [18] auctoritas sufficit. §. 27. Tutoris auctoritas necessaria est, mulieribus [19] quidem in his rebus, si lege aut legitimo judicio agant, si se obligent, si civile negotium gerant, si libertæ suæ permittant in contubernio alieni servi morari, si mancipia alienent. Pupillis autem hoc amplius, etiam in rerum nec mancipi alienatione tutoris auctoritate opus est. §. 28. Liberantur tutela, masculi quidem pubertate [20]. Puberem autem Cassiani [21] quidem eum esse dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, id est, qui generare potest: Proculeii [22] autem, eum qui quatuordecim annos explevit: verum [23] Priscus eum puberem esse, in quem utrumque concurrit, & habitus corporis, & numerus annorum. Fœminæ autem tutela liberantur [24].

TIT. XII.
DE CURATORIBUS [25].

§. 1. Curatores aut legitimi sunt, id est, qui ex lege duodecim Tabularum dantur: aut honorarii [26], id est, qui à Prætore constituuntur. §. 2. Lex [27] duodecim Tabularum furiosum, itemque prodigum cui bonis interdictum est, in curatione jubet esse agnatorum. §. 3. A Prætore constituitur curator, quem ipse Prætor voluerit, libertinis, prodigis, itemque ingenuis, qui ex testamento parentis heredes facti, male dissipant [28] bona: his enim ex lege curator dari non poterat: cum ingenuus quidem non ab intestato, sed ex testamento heres factus sit patri: libertinus autem nullo modo patri heres fieri possit, qui nec [29] patrem habuisse videtur, cum servilis cognatio nulla [30] sit. §. 4. Præterea dat curatorem ei etiam, qui nuper pubes factus, idonee negotia sua tueri [31] non potest.

TIT. XIII.
DE [32] COELIBE [33], ORBO [34], ET SOLITARIO [35] PATRE.

§. 1. Lege Julia [36] prohibentur uxores ducere, senatores [37] quidem liberique eorum, libertinas [38], & quæ ipsæ, quarumve pater materve artem ludicram [39] fecerit: item corpore [40] quæstum facientem. §. 2. Cæteri autem ingenui prohibentur ducere lenam [41], à lenone, lenave manumissam, & in adulterio [42] deprehensam, & judicio publico damnatam [43], & quæ artem ludicram [44] fecerit: adjicit Mauricianus [45], & à senatu [46] damnatam.

TIT. XIV.
DE POENA LEGIS JULIÆ [47].

Fœminis [48] lex Julia à morte viri anni tribuit vacationem [49], à divortio sex mensium: lex autem Papia à morte viri, biennii [50], a repudio, anni & sex mensium.

TIT. XV.
DE DECIMIS.

Vir & uxor inter se matrimonii nomine [51] decimam capere possunt [52]. Quod si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam quam matrimonii nomine capiunt, totidem [53] decimas pro numero liberorum accipiunt. Item communis filius, filiave, post nonum diem amissus, amissave, unam decimam adjicit. duo [54] autem post [55] nonum [56] diem amissi, duas decimas adjiciunt. Præter decimam, etiam usumfructum tertiæ partis bonorum ejus capere possunt: & quotcunque liberos habuerint, ejusdem partis proprietatem. Hoc amplius mulier petere præter decimam dotem potest legatam sibi.

TIT. XVI.
DE SOLIDI [57] CAPACITATE INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. Aliquando vir & uxor inter se solidum capere possunt: velut si uterque, vel alteruter eorum nondum ejus ætatis sit, quæ quidem liberos exigit [58]: id est, si vir minor annorum vigintiquinque sit, aut uxor annorum viginti minor. item si utrique lege Papia finitos in matrimonio annos excesserint, id est, vir sexaginta ann. uxor quinquaginta. Item si cognati inter se coierunt usque ad sextum [59] gradum: aut si vir absit, & donec [60] abesset, intra annum postquam abesse desierit, libera inter eos testamenti factio est. Si jus [61] liberorum à principe [62] impetraverint: aut si filium filiamve communem habeant: aut quatuordecim ann. filium, vel filiam duodecim amiserint, vel si duos trimos, vel si tres [63] post nonum diem amiserint, ut intra annum [64] tamen & sex menses. Etiam unus cujuscunque ætatis impubes amissus solidi capiendi jus præstat. Item si post mortem viri intra [65] decem menses uxor ex eo peperit, solidum ex bonis ejus capit. §. 2. Aliquando nihil [66] inter se capiunt, id est, si contra legem Juliam, Papiamque Poppæam contraxerint matrimonium: verbi gratia, si famosam quis uxorem duxerit, aut libertinam senator. §. 3. Qui intra sexagesimum, vel quæ intra quinquagesimum annum neutri [67] legi paruerit, licet ipsis legibus post hanc ætatem liberatus esset, perpetuis tamen pœnis tenebitur, ex senatusconsulto [68] Perniciano. Sed Claudiano senatusconsulto major sexagenario [69], si minorem quinquagenaria duxerit, perinde habetur, ac si minor sexaginta annorum duxisset uxorem. Quod si major quinquagenaria minori sexagenario nupserit, impar [70] matrimonium appellatur: & senatusconsulto Calvitiano [71] jubetur non proficere ad capiendas hereditates & legatas dotes. Itaque mortua muliere, dos caduca [72] erit.

TIT. XVII.
DE CADUCIS [73].

§. 1. Quod quis sibi testamento relictum, ita ut jure civili capere possit, aliqua ex causa non ceperit, caducum appellatur, veluti [74] ceciderit ab eo: verbi gratia, si cœlibi [75], vel Latino [76] Juniano legatum fuerit, nec intra dies centum vel cœlebs legi paruerit [77], vel Latinus jus Quiritium consequutus sit: aut si ex parte scriptus [78], vel legatarius ante apertas tabulas decesserit, vel peregrinus [79] factus sit. §. 2. Hodie [80] ex constitutione Imperatoris Antonini, omnia caduca fisco vindicantur [81] sed servato [82] jure antiquo liberis & parentibus. §. 3. Caduca [83] cum suo onere fiunt: ideoque libertates & legata fideicommissa ab eo data, ex cujus persona hereditas caduca facta est, salva sunt: scilicet [84] & legata, & fideicommissa cum suo onere fiunt caduca.

TIT. XVIII.
QUI HABEANT JUS ANTIQUUM IN CADUCIS.

Item liberis [85] & parentibus [86] testatores usque ad tertium gradum lex Papia jus antiquum dedit: ut heredibus illis institutis, quod quis ex eo testamento non capit, ad hos pertineat, aut totum, aut ex parte, prout pertinere possit.

TIT. XIX.
DE DOMINIIS [87] ET ADQUISITIONIBUS RERUM.

§. 1. Omnes res aut mancipi sunt [88], aut nec mancipi. Mancipi [89] res sunt prædia in Italico solo, tam rustica, qualis est fundus: quam urbana, qualis domus. Item jura prædiorum rusticorum: velut via, iter, actus & aquæductus. Item servi & quadrupedes, quæ dorso collove domantur, velut boves, muli, equi, asini: cæteræ res nec mancipi sunt. Elephanti [90] & cameli, quamvis collo dorsove domentur, nec mancipi sunt: quoniam bestiarum numero sunt. §. 2. Singularum rerum dominia nobis adquiruntur, mancipatione [91], traditione [92], usucapione [93], in jure cessione [94], adjudicatione [95], lege [96]. §. 3. Mancipatio propria species alienationis est [97], & [98] rerum mancipi [99]: eaque fit certis [100] verbis, libripende [101], & quinque testibus præsentibus.

§. 4. Mancipatio locum habet inter cives Romanos, & Latinos Colonarios [102] Latinosque Junianos, eosque peregrinos, quibus [103] commercium datum est. §. 5. Commercium est emendi [104] vendendique invicem jus. §. 6. Res mobiles non nisi præsentes mancipari possunt, & non plures quam quæ manu capi possunt. Immobiles autem, etiam plures simul, & quæ diversis locis sunt, mancipari possunt. §. 7. Traditio [105], proprie [106] est alienatio rerum [107]. Nec mancipi rerum dominia, ipsa [108] traditione deprehendimus: scilicet, si ex justa causa traditæ sunt nobis. §. 8. Usucapione [109] dominia adipiscimur, tam mancipi rerum, quam nec mancipi. Usucapio [110] est autem dominii adeptio [111], per continuationem possessionis anni, vel biennii: rerum mobilium anni, immobilium biennii.

§. 9. In

57 l.6. ff. de vulgari. & l.1. ... [illegible] ... anal. 13.
58 Hanc rideri dicunt locum Tertulliani cap. 4. Apolog. Nonne vanissimas leges Papias, quæ ante liberos suscipi cogunt, quam Juliæ matrimonium contrahi?
59 Vid. Instit. de success. cognat. in fin.
60 Cujacius legit, donec abesset intra. Cujac. ibi.
61 Isidor. 5. Etym. 24. Jus liberorum est conjugum sine liberis, invicem pro locis pignorum, hereditatis alterna conscriptio. eamque definitionem confirmat lex 9. C. Theodos. de infirmand. his quæ sub Tyrannis, &c, valens impetratio juris communium liberorum. quod jus hodie omnibus datum est. C. de jure liberorum. Jus illud liberorum his negabatur, quorum anni simul ducti & computati centum transissent dicerentur. Augustin. 3. contra Julian. de jure trium liberorum, vide Pacatum 1. disput. 42.
62 Plinius 2. epist. & lib. 10. Dion. 55.
63 Vid. tit. prox. T. eod.
64 Anni & sex menses, his novem menses. Novem menses, justum tempus pariendi.
65 l. 29. ff. de liberis.
66 Id abrogatum l.1. l.2. C. de infirmandis pœnis cœlibatus.
67 Juliæ & Papiæ. hoc, de procreandis liberis illa, de matrimonio contrahendo.
68 Senatusconsultum Pernicianum.
69 Lege Julia, si major sexagenario, aut major quinquagenaria nuptias contraxissent, jus ab extraneo testamento capiendi amittebant: quasi operam matrimonio dare non possent. l.17. §.2. ff. de adoptionibus. Lactantius 1. Quid ergo est quare apud Poëtas salacissimus Jupiter desierit liberos tollere? Utrum sexagenarius factus est & illi lex Papia fibulam imposuit? an impetravit jus trium liberorum? & Apuleio 2. Apolog. in judicio objectum, quod Pudentilla ei annorum 60. ad libidinem nupsisset. Hodie major sexagenario minorem quinquagenaria ducere potest l.27. C. de nupt. l.12. C. de legitim. heredibus.

dias, qui negat nuptam. Nov. 74. c. 5. Non latitat, qui sibi non est idoneus defensor. l. 5. ff. de reb. auct. Servus capite minui non potest, qui nullum caput habet. l. 3. in fin. ff. de cap. min. 30 Imo, aliqua Instit. de servili cognat. 31 l. 2. ff. eod. 32 Hæc epigraphe convenit melius titulo sequenti. 33 Dion. 54. refert, legem Juliam τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις graves pœnas irrogasse. Intelligit autem id pœnæ genus quo cœlebs vetatur quidquam extranei testamento capere: nisi intra centum dies nuptias contraxerit. tit. 17. §. 1. J. eod. 1. Sozom. 9. l. 35. l. 12. ff. de vulgari. Tertullianus libro de Monogamia. Aliud est si apud Christum, legibus Juliis agi credunt & existimant cœlibes & orbes ex testamento Dei solidum capere non posse. Tacit. 3. Annal. Relatum de moderanda Papia Poppæa, quam senior Augustus post Julias rogatas incitandis cœlibum pœnis, & augendo ærario sanxerat, &c. ad has pœnas respexit Plutarch. lib. περὶ φιλοστοργίας, [illegible] inquit, [illegible]. Author Panegyrici Maximo & Constantino dictati leges Julias ita commendat. Leges, inquam, quæ mulcta cœlibes notarunt, parentes præmiis honorarunt, vere dicuntur esse fundamenta Reipublicæ, quia seminarium juventutis & quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt. 34 Orbus fecisse capiendi capax erat, non solidi l. 6. ff. de vulgari; l. 42. ff. de legat. 2. l. 16. §. 15. ff. ad Treb. l. 13. in fin. ff. de jure fisci, hinc illæ institutiendi leges in tempus capiendæ hereditatis. l. 62. ff. de hered. instit. ex parte quam quia per leges capere possit. l. 78. in fin. ff. de hered. instit. Et ita melior orbi quam cœlibis conditio, quia maritus orbus, saltem dimidium capit: cœlebs nihil. 35 Solitarius hic dicitur, qui unicum & solum filium habet [illegible], ut Aquila loquitur: quasi medius inter orbum & cœlibem, & multorum liberorum parentem. Priorum pœnas ut non patitur, ita posteriorum præmiis non fruitur. 36 Quæ & Papia. l. 44. ff. de ritu. l. 28. C. de nupt. 37 l. 16. l. 31. l. 32. l. 34. in fin. l. 44. ff. de ritu. Id hodie senatoribus remissum est. Novell. 78. c. 3. 38 l. 27. ff. de ritu. l. 28. C. de nupt. l. 7. C. de incestis. 39 d. l. 7. l. 43. §. 1. ff. de ritu. 40 l. 41. l. 43. ff. de ritu. l. 7. in fin. C. de incest. 41 d. l. 43. §. 6. 7. 8. 42 d. l. 43. §. 12. 13. 43 d. l. 43. §. 10. 11. 44 d. l. 44. ff. de ritu. 45 Qui ad leges Julias scripsit. 46 l. 16. l. 43. §. 10. ff. de ritu. 47 Orbis, cœlibibus & solitariis injectæ. 48 Quid maritis? triennii videtur fecisse ex lege Julia Sueton. anni, lege Papia. Nam ipse Augustus, apud Dionem 56. dicitur iis qui cœlibes essent primum dedisse triennium, deinde biennium (lege Julia ut est credibile) tum annum, lege Papia. Sed hoc tempus currebat à lege lata. An à die divortii vel mortis ejus temporis esset vacatio, incertum forte, quoniam de fœminis Ulpianus hic tantum loquitur: in quas, leges quam in viros mitiores fuere semper. vide Cujac. 6. obs. 37. 49 Hoc est, ut interim etiamsi cœlibem vitam agant, capere ex alterius testamento possint. Lex enim Julia vetat cœlibes quidquam testamento extranei capere. l. 11. ff. de vulgari. l. 35. ff. de mort. caus. 50 Triennii. Ita legendum est. nam Augustus triennium constituit, teste Suetonio. 51 Id est, in honorem matrimonii. 52 l. 18. ff. de auro: adde l. 6. ff. de vulgari. l. 42. ff. de legat. 2. respexit hoc orator vetus: Places ergo, ô leges diligentissimæ pudoris custodes, decimas uxoribus, quartas meretricibus dari? Porro, decimaria ea lex sublata. l. 2. C. de infirm. pœnis cœlib. 53 Aliæ decimæ erant, quæ nomine matrimonii, aliæ quæ propter singulos liberos percipiebantur. 54 Tres. tit. prox. J. 55 Nam defuncti ante nominis susceptionem, pro non susceptis habentur. 56 tit. prox. J. Nominalia intelligit, quorum meminit Tertullianus in libro de Idololatria, seu diem nonum ac lustricum, quo infantes lustrabant, eisque imponebant nomina. Macrob. 1. Saturnal. 16. Festus in voce lustrici dies, ubi vide Josephum Scaliger; Plutarch. in quæstionibus. Suidas tamen refert nomen imponi solitum τῇ ἑβδόμῃ deferebant autem infantulos περὶ τὴν ἑστίαν [illegible]. Joseph. Scaliger d. loc.

Nam auctore Aristotele 5. περὶ ζώων ἱστορίας, vir usque ad 70. fœmina usque ad 50. gignit. l. 21. ff. de aed. empt. quod & Senatusconsulto Claudiano comprehensum fuisse, hic constat. adde Suetonium in Claudio c. 23. 70 Impar matrimonium. 71 Lege, Claudiano, ut S. 72 Dos caduca l. 58. §. 1. ff. de ritu. 73 6. Cod. 50. 74 Caduca sunt, quæ jure relicta capaci, aliqua ex causa post mortem testatoris ab eo cadunt in fiscum. Capaci dixi. nam quæ incapaci relinquuntur pro non scriptis habentur. 75 1. Sozomen. 9. 76 Tit. 22. §. 3. Tit. 20. §. 14. Tit. 22. §. 3. J. eod. 77 Id est, nuptias non fecerit. 78 Recte id adjectum est. nam ex parte scriptus, etiam clausis tabulis testamenti, adire hereditatem potest: quatenus lex Papia jus tantum adcrescendi aufert coheredibus vel legatariis. 79 Id est, peregrinum. 80 Cujacius hunc §. ita restituit, Omnia caduca fisco vindicantur, sed servato jure aliquo liberis & parentibus. Hodie ex constitutione Imperatoris Antonini caduca cum suo onere fiunt. 81 Hodie caducariæ leges abrogatæ. C. de caduc. toll. 82 Vide tit. 18. J. eod. 83 Initium hujus §. emendatum est §. superiore. 84 Sed & legata, &c. 85 tit. 1. §. 21. tit. 17. §. 2. T. eod. tit. 25. §. 17. 86 2. Inst. 1. 87 41. ff. 1. 88 Tollitur differentia rerum mancipi & nec mancipi. tit. C. de usuc. transfor. 89 Mancipium est, quicquid capi communiter ac domari solet, ut homo, equus, ovis. Bestiæ mancipia sunt, cum primum domari incipiunt Isidor. 90 Adde l. 2. in fin. ff. ad l. Aquil. 91 §. 3. 4. 5. & 6. J. 92 §. 7. J. 93 §. 8. J. 94 §. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & 15. J. eod. 95 §. 16. J. 96 §. 17. J. 97 Emtionis quæ similitudo. 1. Orat. 6. §. 3. unde imaginaria venditio dicitur, Instit. de testam. ordin. Imaginaria causa l. 3. ff. de capit. minut. 98 Hæc particula dispungenda. 99 Hac solennitate utebantur in emancipationibus. d. l. 3. d. §. 3. in testamentis, Instit. de testam. ordin. in solutionibus, Cicero 2. de legibus. & breviter Boëtius, quamunque rem lege XII. tabularum, aliter quam per hanc solennitatem non potuisse alienari, testatur: adde Cujacium 1. Expos. 2. unde mancipatio inter actus legitimos refertur. l. 77. ff. de regulis jur. 100 Hæc solennitas fuit verborum. Qui mancipium accipiebat, ea tenens ita dicebat, Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio [illegible] hoc ære æneaque libra. deinde ære percutiebat libram idque ei dabat, à quo mancipium accipiebat. 101 Instit. de testament. ordinand. Libripens libram æneam tenebat. 102 Latini libertini ad similitudinem antiquæ Latinitatis (quæ in colonias missa est) videtur esse introducta. l. un. C. de Latina libert. in fein. 103 Peregrinis datur jus commercii l. 15. ff. de contrahenda & emtione. 104 Commercium, jus vendendi, emendi, permutandi l. 5. ff. de justitia. Patet tamen latius [illegible] latius id vocabulum. l. 1. & toto titulo C. de commerciis. 105 l. 20. C. de pact. 106 Propria. Cujac. [illegible] 107 Rerum nec mancipi, nec mancipi rerum, &c. Cujac. ibi. 108 d. l. 20. 109 d. l. 20. 110 Dicitur etiam usucapio, ut & pignoricapio. 7. Gell. 10. 111 Ita legit Edmerus 3. c. 25. Augustin. l. 5. ff. de usurpationibus.

§. 9. In jure cessio quoque communis alienatio est, & mancipi rerum, & nec mancipi, quæ fit per tres[1] personas, in jure cedentes, vindicantes, addicentes. §. 10. In jure cedit dominus, vindicat is, cui ceditur, addicit[2] Prætor. §. 11. In jure cedi res etiam incorporales possunt, velut ususfructus[3], & hereditas[4], & tutela[5] legitima, & libertas[6]. §. 12. Hereditas in jure ceditur, vel antequam[7] adeatur, vel posteaquam adita fuerit. §. 13. Antequam adeatur, in jure cedi potest legitimo ab herede: posteaquam adita est, tam à legitimo, quam ab eo qui testamento heres scriptus est. §. 14. Si antequam adeatur hereditas, in jure cessa sit, perinde heres fit cui cessa est, ac si ipse heres legitimus esset. Quod si posteaquam adita fuerit, in jure cessa sit: is[8] cui cessa est, permanet heres, & ob id creditoribus defuncti[9] manet obligatus: debita vero pereunt, id est, debitores defuncti liberantur. §. 15. Res autem[10] corporales, quoties singulæ in jure cessæ sunt, transeunt ad eum cui cessa[11] est hereditas. §. 16. Adjudicatione[12] dominia nanciscimur, per formulam[13] Familiæ erciscundæ[14], quæ locum habet inter coheredes: & per formulam Communi dividundo[15], cui locus est inter socios: & per formulam Finium regundorum[16], quæ est inter vicinos. Nam si judex uni ex heredibus aut sociis, aut vicinis rem aliquam adjudicaverit, statim illi adquiritur, sive mancipi, sive nec mancipi sit. §. 17. Lege nobis adquiritur, velut caducum[17] vel[18] ereptitium[19] ex lege Papia Poppæa[20]: item legatum[21] ex lege XII. Tabularum, sive mancipi res sint, sive nec mancipi.

§. 18. Adquiritur autem nobis etiam per[22] eas personas, quas in potestate, manu, mancipiove habemus. Itaque si quidem (mancipio puta) acceperint, aut traditum[23] eis sit, vel stipulati fuerint[24], ad nos pertinet. §. 19. Item si heredes instituti[25] sint, legatumve[26] eis sit: & hereditatem jussu[27] nostro adeuntes nobis adquirunt, & legatum ad nos pertinet. §. 20. Si servus alterius in bonis[28], alterius ex jure Quiritium sit, ex omnibus caussis adquiret ei, cujus in bonis est. §. 21. Is quem bona fide possidemus, sive liber, sive alienus servus sit, nobis adquirit ex duabus caussis tantum, id est, quod ex re nostra, & quod ex operibus[29] suis adquirit: extra[30] has autem caussas, aut sibi adquirit, si liber sit: aut domino, si alienus servus sit. Eadem sunt & in eo servo, in quo tantum usumfructum habemus.

TIT. XX.
DE TESTAMENTIS[31].

§. 1. Testamentum est mentis nostræ justa contestatio[32], in id solenniter factum, ut post mortem nostram valeat.

§. 2. Testamentorum genera fuerunt tria[33], unum quod calatis[34] Comitiis, alterum quod in procinctu[35], tertium quod per[36] æs[37] & libram appellatum est. Illis duobus testamentis abolitis, hodie solum in usu est, quod per æs & libram fit: id est, per mancipationem[38] imaginariam[39]: in quo testamento libripens adhibetur, & familiæ emptor, & non minus quam quinque[40] testes, cum[41] quibus testamenti factio est. §. 3. Qui in[42] potestate testatoris est, aut familiæ emptoris, testis ad[43] libræ pensa adhiberi non potest. quoniam familiæ mancipatio inter[44] testatorem & familiæ emptorem fit: & ob id domestici[45] testes adhibendi non sunt.

§. 4. Filio familiæ emente, pater[46] ejus testis esse non potest.

§. 5. Ex duobus fratribus[47] qui in eadem patris potestate sunt, alter familiæ emptor, alter testis esse non potest: quoniam quod unus ex his mancipium accipit, adquirit patri, cui filius suus testis esse non debet: pariter[48] & qui in potestate ejus est constitutus.

§. 6. Duo fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt, testes utrique; vel alter testis, alter libripens fieri possunt, alio[49] familiam emente: quoniam nihil[50] nocet ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi. §. 7. Mutus[51], surdus[52], furiosus[53], pupillus[54], fœmina[55], neque familiæ emptor[56], neque testis, libripensve fieri potest. §. 8. Latinus Junianus[57], & familiæ emptor, & testis, & libripens fieri potest: quoniam cum eo testamenti factio est[58]. §. 9. In testamento, quod per æs & libram fit, duæ[59] res aguntur, familiæ mancipatio, & nuncupatio testamenti. Nuncupatur[60] testamentum in hunc modum: Tabulas testamenti testator tenens ita dicit, *Hæc uti his tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor, itaque vos, Quirites, testimonium prabitote*[61]. Quæ nuncupatio & testatio vocatur. §. 10. Filius familiæ[62] testamentum facere non potest: quoniam nihil suum habet, ut testari de eo possit. Sed Divus Augustus Marcus[63] constituit, ut filius familiæ miles[64] de eo peculio quod in castris adquisierit testamentum facere possit. §. 11. Qui de[65] statu suo incertus est (facito quod patre peregre mortuo, ignorat se sui juris esse) testamentum facere non[66] potest. §. 12. Impubes[67], licet sui juris sit, testamentum facere non potest: quoniam nondum plenum judicium animi habet.

§. 13. Mutus[68], surdus[69], furiosus[70], itemque prodigus[71] cui lege bonis interdictum[72] est, testamentum facere non possunt: mutus, quoniam[73] verba nuncupationis loqui non potest: surdus, quoniam[74] verba familiæ emptoris exaudire non potest: furiosus, quoniam[75] mentem non habet, ut testari de ea re possit: prodigus, quoniam[76] commercium illi interdictum[77] est, & ob id familiam mancipare non potest. §. 14. Latinus Junianus, item is qui Dedititiorum numero est, testamentum facere non potest. Latinus[78] quidem, quoniam nominatim lege Junia prohibitus est. is autem qui Dedititiorum[79] numero est, quoniam nec quasi civis Romanus testari potest, cum sit peregrinus[80]: nec quasi peregrinus, quoniam nullius certæ civitatis, sciens[81] ut adversus[82] leges civitatis suæ testetur. §. 15. Fœminæ post duodecimum annum ætatis testamenta facere possunt tutore auctore, donec in tutela sint. §. 16. Servus publicus[83] prætorisve, parte dimidia testamenti faciendi habet jus.

TIT. XXI.
QUEMADMODUM[84] HERES INSTITUI DEBEAT.

Heres institui recte potest his verbis[85], *Titius heres esto*, *Titius heres sit*, *Titium heredem esse jubeo*. Illa autem institutio, *Heredem instituo*, *Heredem facio*, plerisque improbata est[86].

TIT. XXII.
QUI HEREDES INSTITUI POSSUNT.

§. 1. Heredes institui possunt, qui testamenti factionem[87] cum testatore habent. §. 2. Dedititiorum numero heres institui non potest, quia peregrinus[88] est, cum quo testamenti factio non est. §. 3. [Latinus Junianus[89],] si quidem mortis testatoris tempore, vel intra[90] diem cretionis civis Romanus sit, heres esse potest: quod si Latinus manserit, lege Junia capere hereditatem prohibetur. Idem juris est in persona cœlibis[91] propter legem Juliam. §. 4. Incerta[92] persona heres institui non potest, veluti hoc modo: *Quisquis primus ad funus meum venerit, heres esto*: quoniam certum consilium debet esse testantis. §. 5. Nec[93] municipia, nec municipes heredes institui possunt[94]: quoniam incertum[95] corpus est, ut neque cernere universi, neque pro libito de herede cernere[96] possint ut heredes fiant. Senatusconsulto[97] tamen concessum est, ut à libertis suis[98] heredes institui possint. Sed fideicommissa hereditas municipibus restitui potest[99]: idque hoc senatusconsulto[100] prospectum est. §. 6. Deos[101] heredes instituere non possumus præter eos, quos senatusconsulto, constitutionibus Principum instituere concessum est: sicuti Jovem Tarpejum[102], Apollinem Didymæum[103], sicuti Martem in Gallia[104], Minervam Meliensem[105], Herculem Gaditanum[106], Dianam Ephesiam[107], matrem deorum Cybelem[108], cam quæ Smyrnæ colitur, & Cœlestum[109] Salinensem Carthaginis. §. 7. Servos heredes instituere possumus nostros cum[110] libertate: alienos, sine libertate: communes, cum libertate, vel sine libertate[111]. §. 8. Eum servum qui tantum in bonis noster est, nec cum libertate heredem instituere possumus, quia Latinitatem consequitur: quod non proficit ad hereditatem capiendam[112]. §. 9. Alienos servos heredes instituere possumus: eos tamen, quorum cum dominis testamenti factionem habemus. §. 10. Communis servus cum libertate recte quidem heres instituitur, quasi proprius, pro parte nostra: sine libertate autem, quasi alienus, propter socii partem. §. 11. Proprius servus cum libertate heres institutus, si[113] quidem in eadem causa permanserit, ex testamento liber & heres fit, id est necessarius. §. 12. Quod si ab ipso testatore vivente manumissus, vel[114] alienatus sit: suo arbitrio, vel jussu emptoris hereditatem adire potest. Sed si sine libertate sit institutus, omnino non[115] constat institutio. §. 13. Alienus[116] servus heres institutus, si quidem in ea causa permanserit, jussu domini debet hereditatem adire. Quod si vivo testatore manumissus, aut alienatus à domino fuerit: aut suo arbitrio, aut jussu emptoris poterit adire hereditatem. §. 14. Sui[117] heredes instituendi sunt, vel

---

1 Cessio in jure, seu præsente Prætore ita fit. Is cui res ceditur, Rem tenens ita vindicat, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio.* Ab his, Prætor interrogat cedentem, *An contra vindicet*, vel A. F. A, id est, *Anne fias auctor.* Est enim ita in notis apud Probum A. T. D. Q. C. V. id est, *Anne tu dicis qua contra vindicaveris?* Quo negante, aut tacente Prætor ei qui vindicasset rem addicebat, idque legis actio vocabatur. Formula addicendi talis esse potuit Q. N. H. E. H. P. E. V. A. id est, *Quando negas, hunc ego hominem præsenti & vindicanti addico.* Potuit etiam ita concipi Q. N. A. N. N. H. E. H. P. E. V. A. id est, *Quando neque ais, neque negas, hunc ego hominem petenti & vindicanti addico.* Hinc constat in rei vindicatione, non satis fuisse possessorem negare intentionem actoris, sed præterea eum debuisse contra vindicare, argumen. §. 2. *Instit. de actionib. ibi, Possessor autem dominum ejus se esse dicat*: adde *Cont. 1. disput. 12.*

2 Tribus verbis omne officium prætoris continebatur, *Do, Dico, Addico*: Dabat judices, Jus dicebat, Addicebat, *ut hic.*

3 Ususfructus cessione finitur. *l. 66. ff. de jure dot.*

4 Vide §. 11. *T. eodem.*

5 *tit. 11.* §. 7. *T. eodem.*

6 Quæ & Cessicia. Fit autem vindicta: cedit libertatem dominus, servus vindicat: Prætor addicit. Verba domini si requiras, ea fuerunt: *Hunc hominem liberum esse volo.* *Psellus in voce Manumiti*: Verba Prætoria, [illegible] Fragmentum indicis Latino-græci in Bibliotheca regia. Interdum etiam fiebat manumissio, sed & absente Prætore, præsente solo ejus lictore. *lege 23. ff. de manumiss. vindicta.*

63 Supersunt Marcus *Instit. quib. non est permiss. facere.*

64 *l. 6. in fin. ff. de injusto. l. 22. ff. de testamento militis.*

65 *l. 14. in fin. l. 15. ff. qui testamenta.*

66 Vide *Revard. Lemm.* 40.

67 §. 1. *Inst. quib. non est permiss. l. 5. ff. qui testamenta.*

68 *l. 6. in fin. l. 7. ff. eod.* §. 3. *Inst. quib. non est permiss.*

69 *d. l. 6. d. l. 7. l. 16. ff. eod.*

70 *l. 16. §. 1. l. 17. ff. eod.*

71 §. 2. *Inst. quib. non est permiss. fac.* vide tamen *Revard. Lemm.* 39.

72 *l. 18. ff. eodem.*

73 Mutus cur testari non possit.

74 Surdus testari non potest, & cur.

75 Cur furiosus testari non possit.

76 Quam ob caussam prodigus testari non possit.

77 Formulas interdictionis vide apud Paulum 3. *sent. 4. §. 7.*

78 Latinus Junianus testari non potest, vide *C. de Latina libert.*

79 Dedititii testari non possunt, *tit. 23. §. 1. T.* vide *tit. C. de dedit. libert.*

80 Peregrinus testamenti factionem non habet, *ut hic*: nisi accepta usu toga. *l. 31. 32. ff. de jure fisci.*

81 Civis *Cujac. hic.*

82 Id est, Secundum *Cujac. hic.* Sic titulo 28. *T. eodem,* bonorum possessio adversus tabulas quæ juxta tabulas *tit. 23.* eandem esse significationem verbi, *Adversus* in *lege 5. ff. de usucap.* idem Cujacius ait, quo nomine reprehenditur à Roberto 2. *recept.* 32.

83 Populi Romani. Cujacius ita hanc vocem emendavit. quod in omni servo non est verum. *l. 19. ff. qui testamenta facere.* vid. *Rev. Lemm.* 38.

84 Id est, qua formula.

85 Olim ita jus fuit, hodie quibuscumque verbis institui potest. *l. 15. C. de testamentis.*

86 Cur ita? An quia lex sola heredem instituit? An potius quod nuncupatio hæc verba non videtur directa?

7 Vide §. 13. & 14. *T. eod.* §. 15. *T. eod.*
8 Is à quo *Cujac. hic.* 9 Qui debitoris hereditatem adit, contrahit cum defuncti creditoribus. *l. 3. in fin. l. 4. quibus ex caus. in poss.* 10 Superius dixit de hereditate, hic de rebus corporalibus, ut hinc colligas, Hereditatem inter res corporales non adnumerari. Hereditas, juris nomen. *l. 119. l. 178. §. 1. ff. de verbor. signif.* incorporalis §. 2. *Inst. de rebus corporalibus.* 11 Cui cessæ sunt. Cujacius ita legit, pro, cessa est, hereditas. 12 §. *ult. Inst. de off. judicis. l. 11. in fin. ff. de jurisd. l. 21. §. 3. ff. de annuis.* 13 Nota formulam, id est, actionem. ut *tit. 25. §. 12. T. eod.* adjudicationis familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum. 14 §. 4. *Instit. de off. jud.* 15 §. 5. *Instit. de off. jud.* 16 §. 6. *Instit. de off. jud.* 17 Quid caducum, vide *tit. T. eodem.* 18 Hanc particulam Hotomanus 3. *obs.* 32. expungit. 19 Ereptitium, quod quasi indigno aufertur, ut in *l. pen. ff. de jure fisci*: quadrans eripiatur, & in *l. 3. §. 5. ff. de sicariis*: hereditas eripietur. *Cujac. 6. observ. 37.* & fisco statim ipso jure vindicatur. *l. 9. l. 18. l. ult. ff. de his quæ ut indignis.* Et recte Ulpianus eripiendi verbo potius usus est, quam auferendi, ut indicaret, quasi de manibus auferri, quod jam esset adquisitum. *l. 4. ff. ne quis eum*: vide *Contium 1. disputat.* 12. Sed tamen Hotomanus 3. *observ.* 32. legit receptitium. Quod quid sit, vide eundem dicto loco. 20 En lata est de caducis hereditatibus & legatis, ut Falcidia de modo legatorum. 21 *l. 47. in fin. ff. de peculio. l. 120. ff. de verb. signif.* 22 Vide *Instit. per quas personas cuique adqu.* 23 §. 3. *Instit. per quas pers. cuique. lege 10. §. 1. ff. de adquir. rer.* 24 Vide *Institut. & ff. de stipulatione servorum.*
25 §. 3. *Instit. de heredibus instituendis.* 26 Dicto §. 3. *l. 39. §. 1. in fin. l. 86. §. 2. ff. de legatis 1.*
27 In hereditate, nihil mutatum: in legato mutatum, cum invito servus adquirat. *d. §. 3.*
28 Id est, Bonitarium. Theophilus *Inst. de libertin.* [illegible], in bonis: [illegible]: Jure Quiritium, ex jure Quiritium. Hæc ille, adde *tit. §. 16. T. eod.* 29 Ex operis. ita tamen scriptum reperio in *lege 36. ff. de stip. serv.* 30 §. 4. *Instit. per quas pers. cuique.* 31 2. *Instit.* 10. adde 4. *Paul. sent.* 4. 32 6. *Gell.* 12. testatio *Instit. eod.* [illegible], *Theophil. Inst. de testament. ordinand.* sententia *l. 1. ff. qui testament.* [illegible] 25. *Eclog. 1. t. 2. 5. Harmenop. 1.* 33 *Instit. eod.* §. 1. 15. *Gell.* 27.
34 Comitia calata, pro collegio pontificum habebantur: aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa. Eorum alia Curiata (quæ per lictorem Curiatim calari, id est, convocari moris erat) Centuriata per cornicinem. Calatis etiam sacrorum detestatio & testamenta fieri solebant. Gellius 15. 27. Calata comitia bis anno fieri solita scribit, pacis tempore: calata dici, quod populus ad ea vocetur. Est enim calari τὸ καλεῖν, *Theoph. d. loco.* Is autem qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edere jubet. Centuriata in campo Martio habebantur, non intra pomerium. Illud addendum est ex Lælio Fœlice, Curiata comitia fuisse, cum ex generibus omnium suffragium ferretur: *Centuriata, cum ex censu & ætate.* Tributa, cum ex regionibus & locis. 15. *Gell. 27. in fin.* Videtur tamen Festus *in Centuriata*, Centuriata & Curiata confundere. 35 Cum in prælium exituri essent. *Inst. eod.* §. 1. cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur. 15. *Gell.* 27. 36 Per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhibebatur. 15. *Gell.* 27. 37 §. 1. *Instit. eod.* 38 Emancipationem 15. *Gell.* 27. §. 1. *Instit. eod.*
39 Vid. *l. ult. C. de adopt.* 40 *tit. 19. §. 3. T. eod.* Hodie septem adhibendi §. 3. *Instit. eodem.*
41 §. 6. *Inst. eod.* 42 §. 9. *Inst. eod.* 43 Aut libripens. *ita legendum est.* 44 *l. 20. ff. qui test.*
45 Vid. *l. 24. ff. de testib. l. 3. C. de testib.* 46 §. 8. *Inst. eod.* 47 *d. §. 8.* 48 Pater. *Cujac.*
49 Duo fratres in alieno testamento testes esse possunt. *d. §. 8. in fin. l. 22. ff. qui testamenta.*
50 *d. §. 8. in fin. l. 17. ff. de testib.* 51 §. 6. *Inst. eod.* 52 *d. §. 6.* 53 *d. §. 6. l. 20. §. 4. ff. qui test.*
54 *d. l. 3. §. 5. l. 19. in fin. ff. de testib. §. 6. Inst. eod.* 55 Vid. *l. 20. §. 6. ff. qui test. l. 18. ff. de testib.*
56 Id est, heres. 57 De quo dictum est. *tit. 1. §. 5. T. eod. & tit. 3. T. eod. tit. 19. §. 4. T. eod.*
58 Et commercium habet. *d. §. 4.* 59 Quamvis agantur in testamento, per æs & libram.
60 Formula nuncupationis testamentariæ, cui adde *l. 58. ff. de her. inst.* 61 Perhibetote. Apuleius 2. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote. 62 *l. 6. l. 16. l. 19. ff. qui testam.*

Hodie solennitas omnis verborum sublata. *d. l. 15.* 87 *l. 52. ff. de her. inst.* 88 Peregrinus institui non potest, *ut hic*: sed nec instituere *tit. 20. §. 14. T. eod.* 89 Vide *d. §. 14.* 90 Adde §. 4. *Instit. de hered. qualitat.* 91 Vid. *tit. 14. 15. 16. T. eod.* 92 §. 25. *Inst. de legat. l. 69. §. 4. ff. de jure dot. Paul. 3. sent. 6. §. 13.* 93 Plinius 5. *epistolar.* nec heredem institui, nec præcipere rempublicam posse constat. *Cujac. hic.* 94 Potest tamen eis legari. vid. *l. 122. ff. de legat. 1. l. 1. §. 5. ff. ad l. Falcid.* 95 Ratio petita ex §. 4. *T. eod.* 96 Cujacius legit *pro herede gerere.* Nam aut cretione aut pro herede gestione heredes fiunt. 97 De quo, vid. *l. 1. ff. de libert. universf.* 98 *d. l. 1.* 99 *l. 26. ff. de negotiis l. 26. ff. ad Trebell.* 100 Apronianio, quod factum est temporibus D. Marci. *d. l. 26.* 101 Deo tamen relinqui potuit. *l. 5. §. 12. ff. de donat. int. vir. l. 1. §. 5. ff. ad l. Falcid. Paul. 4. sent. 3. §. 3.* Quemadmodum & apud Christianos Christus institui potest. *l. 26. C. de sacrosanctis ecclesiis.* 102 Ita dictus à Tarpeio monte. Tarpeius autem appellatus fuit à Tarpeia virgine Vestali ab Sabineis necata, ibique sepulta. antea Saturnius mons, & in eo oppidum Saturnium, unde Saturnia terra. Postremo mons Capitolinus dictus quod cum fundamenta foderentur ædis Jovis, caput humanum inventum fuit. *Varro 4. de lingua.* 103 Apollinis templum & oraculum quod Didymis fuit antiquum. Pausanias 7. *in Achaicis*, ejusdem facit mentionem in 2. seu Corinthiacis. adde Strabonem 9. & 11. 104 Galli quondam Mercurium coluere maxime. post hunc, Apollinem & Martem & Jovem & Minervam. Martem bella regere. Marti, cum prælio dimicare constituissent, ea quæ bello cepissent plerumque devovebant: quæ superarant animalia capta immolabant, reliquas res in unum locum conferebant. vide *Cæsar. 6. de bello Gall.* De diis veterum Gallorum, vide *P. Pithœum 1. 1. advers. 3.* 105 A Melio urbe, non procul ab Euphrate: nisi malis hic legere Melitensem. 106 De Gaditibus & Hercule, vid. *Strabonem 3. in fin.* fuit & alius cognomento Gallus & Ogmius: de quo vide Lucianum *in Hercule.* 107 Vid. *Act. 19. vers. 26. 27. de templo Dianæ Ephesi. 36. Plin. 14.* 108 De qua dixi libro superiore. 109 Tertullianus 23. *Apologet.* Unicuique, inquit, etiam provinciæ & civitati suus Deus est, ut Syriæ Astartis, ut Arabiæ Diasares, ut Norico Tibilenus, ut Africæ Cœlestus, ut Mauritaniæ reguli sui. & post, Crustuminensium Delventinus, Narniensium Visidianus, Asculanorum Ancaria, Volsiniensium Nursia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum Juno Curitis & pater Curis. Sed isti soli arcentur à religionis proprietate. *Hæc ille.* Cui loco visum illud Arnobii 8. adjungere, Inde adeo per universa imperia, provincias, oppida videmus singulos sacrorum ritus gentiles habere, & deos colere municipes, & Eleusinos Cererem, Phrygas Magnam matrem, Epidaurios Æsculapium, Chaldæos Belum, Astartem Syros, Dianam Tauros, Gallos Mercurium, universa Romanos. Porro quis fuerit Cœlestus an deus, an dea ambigitur. Petrus Pithœus 1. *advers.* 4. deam fuisse ait. Ammianus *lib.* 22. Asclepiades Philosophus cum visendi gratia Juliani ad id suburbanum venisset, deæ Cœlestis argenteum breve figmentum quocumque ibat secum solitus efferre, ante pedes statuit simulachri fulgentes, accensisque cereis ex usu, fecit. Philastrius Brixiensis *in Catalogo hæres.* Alia, inquit, hæresis in Judæis quæ Reginam, quam & Fortunam cœli nuncupant, quam & Cœlestem vocant in Africa. Tertullianus *in Apologet.* 23. Ista ipsa virgo Cœlestis, pluviarum pollicitatrix. Salvianus, *de gubernatione.* Cœlestis illa. Idem 8. de providentia. Apul. 4. *Floridor.* Carthago, Africæ Musa Cœlestis, ut non injusta ratione possis dicere legendum esse apud Tertullianum *in libro de virginibus.* Cœlestis Africæ, non Ceres. *Ambros. 1. epist. ad Valent.* 110 Hodie etiam sine libertate instituere possumus. *Instit. de hered. instit. l. penult. C. de necessariis.* 111 Priore casu, socio adcrescit: posteriore, servis communis est heredis & socii. *l. 63. §. 9. ff. pro socio. l. 49. ff. ad l. Falc. Paul. 3. sent. 6. §. 4.*
112 Nisi intra dies cretionis civis Romanus fiat. 113 §. 1. *Inst. de hered. inst.* 114 Hæc verba, *vel alienatus*, desiderantur apud *Justinianum* §. 1. *vers. Si vero à vivo testatore Inst. de hered. inst.*
115 Hodie valet *l. penult. C. de necessariis.* 116 *d. §. 1. vers. alienus quoque.* 117 *l. 1. ff. de hered. instit. Inst. de exheredat. liber.*

1 *Cajus 3. Inst. ad Rutilianum tit. 16.* Uxor, inquit, quæ in manu ejus est. In filia heres est: quia filiæ loco est. Item nurus quæ in filii manu est, nam & hanc supra locum est. sed ita demum erit ita heres, si filius cujus in manu erit, dum pater moritur, in potestate ejus non sit. Idemque dicimus & de ea quæ in nepotis manu mancipii causa sit, quia proneptis loco est.

2 Posthumi quoque, qui si vivo parente nati essent, in potestate ejus futuri forent, sui heredes sunt. *Cajus d. loco.*

3 Legendum est, sed Scriptis eo tempore: Jure antiquo, filiarum nepotumque, præterea potuisse, sed nec testamentum ex causa præteritionis infirmasse, cum illis consilium ita foret. Nam Scriptis concurrebant: suis quidem, in virilem: extraneis, in dimidium. & hoc est quod à Tribuniano obscure scriptum est. Jus adcrescendi eis ad certam portionem præstitum. *Inst. de exhered. liber. versus sed non ita.*

4 Ut in eo par sit masculorum & fœminarum condicio. § 1. *Inst. de exher. liber.*

5 Rumpunt.

6 Posthumi, heredes instituti possunt. *l. 4. l. 5. l. 24. l. 27. l. 29. ff. de liberis & posthum.*

7 Duæ posthumorum species, aliorum post mortem testatoris nascuntur: alii post testamentum vivo testatore. *l. 3. §. 2. ff. de inofic.*

8 Id est legibus XII. tabularum, quod jus antiquum à Scævola dicitur in *lege 29. §. 7. ff. de Rheris & posthumis:* habita ratione ad legem Velleiam.

9 Velleia sc. § 2. *Inst. de exhered. liber. l. 29. ff. de liberis.*

10 *Inst. de exher. liber. versus. sed non ita in fin.* Inter cæteros dare, est *Indefinite* exheredare. fuit autem hæc formula. *Cæteri exheredes sunto, Tompsit. Inst. de exh. liber. l. 23 ff. de liberis.* & opponitur inter cæteros exheredatio, ei quæ nominatim fit. §. 21. *J. eod.* Nominatim exheredatio longe diversa ab indefinita, & generali exheredatione, de qua vide *l. 2. l. 3. ff. de liber.*

11 §. 1. *in fin. Inst. de exher. liber.*

12 Hoc quid esset dixi § 30 *J. eod.*

13 §. 1. *in fin. Inst. de exher. liber.*

14 Id est, emancipationis. § 3. *Inst. de exh. liber.* 15 §. 1. *Inst. de her. qualit.* 16 §. 2. *versus sed hic Prætor Inst. de hered. qualitate & differentia.* Sui beneficium abstentionis habent: extranei, separationis. Illi, ne sint heredes. Hi ne res adquisitæ postea veneant. 17 Id ut fiat, vid. §. 27. *J.*

18 Vid § 6. *J. eod.* 19 Vid §. 29. *J.* 20 Vid. *l. 20. ff. de adq. her. § 7. Inst. de hered. qualit.*

21 Id est, auctionem, vide *l. 2. in fin. ff. de collat. bonor. l. 48. ff. de usurpat. l. 2. §. 8. ff. pro emptore.*

22 Creationes hodie sublatæ sunt. *l. 17. C. de jure de liberandis.* 23 Formula instituendi cum creatione 24 Id est, facito ut videat te heredem. *Varro 5. de ling.* 25 Cic. 1. *de Orat.* ut in cretionibus scribi solet, *quibus scisam poteroque.* 26 Cernere, est quasi decernere se heredem esse velle. *l. 13. §. pen. ff. de adq. hered.* cujus rei facultas non est in pupillo. *l. 9. ff. de adqu. hered.*

27 Formula cernendi. Hujus loci vestigia sunt apud Varronem 5. *de lingua.* In cretione adhiberi jubet testes & lib. 6. Heres cum constituit se heredem esse, dicitur cernere: & cum id facerit, creverse. Varroni respondet Cic. 13. *ad Attic.* Cretionem fieri testibus præsentibus. Fiebat etiam verbis solemnibus, *ut hic: & l. 91. in fin. ff. de adqu. hered.* pure fit. est enim actus legitimus. *l. 77. ff. de reg. jur. & Scævol l. 80. in fin. ff. de adq. hered.* non per alium *l. 90. ff. de adq. her.* Ejus symbolum, dictorum percussio, dixi ad epigraphen tituli *de verbor. oblig.* 28 Dixi superius, subitam cretionis scrupulositatem. *l. 17. C. de jure deliber. tradi.* 29 Legitima & utilis de cujus effectu, vid. § 32. *in fin. J. eod.* 30 Ex hoc ideo quod in institutione vulgari cretionis hæc verba adjunguntur, quibus fieri is potest quique. § 27. & 31. *J. eod.* § 34 *J. eod.* 31 In continua cretione dies currunt ignoranti: in vulgari non currunt. 32 *l. 1. ff. de vulgar. & pup. Paul 3. sent. 4. § 27.* 33 Formula hereditas scribendi. 34 Imperfecta cretio, quoties non expressum exheredatur, sed alius ejus loco instituitur. 35 Formula perfectæ cretionis. 36 Formula imperfectæ cretionis. 37 Mors veterem differentiam cernendi & pro herede gerendi. Qui cernebat inferiorem: qui pro herede gerebat, in parem admittebat substitutum. 38 Qui pro herede gerit ex asse fit heres.

39 *l. 28. ff. § 1. Inst. quib. mod. test.* 40 § 2. *J. eod.* 41 § 4 *J. eod.* 42 Aliud. *l. 3. ff. de inspic. Sed* 43 Vide § 33 *J. eod.* posteriore testamento prius rumpitur § 2. & 3. *Inst. quib. mod. test* § 2. *Inst. d. tit.* 44 Quibus modis quis alteri adgnascatur. vid. *l. 3 ff. de inspic.* 45 *l. 13 ff. de inspic.* 46 *l. 6. § 5. ff. de inspic.* 47 § 4. *Inst. quib. mod. test.* 48 *l.* § 7. 49 Fictione postliminii fingitur in civitate semper fuisse qui redit. Fictione vero Cornelia fingitur quis captivitatis suæ tempore decessisse.

50 Si vero, ita legendum videtur. 51 § 6. *Inst. quib. mod. test.*

vel exheredandi. Sui autem heredes sunt liberi quos in potestate habemus, tam naturales, quam adoptivi: item uxor quæ in manu est, & nurus quæ in manu est filii, quem in potestate habemus.

§. 15. Posthumi 2 quoque liberi, id est, qui in utero sunt, si tales sunt, ut nati in potestate nostra futuri sint, suorum heredum numero sunt. §. 16. Ex suis heredibus filius quidem neque heres instituitur, neque nominatim exheredatus, non patitur valere testamentum. Reliquæ vero personæ liberorum, velut filia, nepos, neptis, si præteritæ sint, valet testamentum. §. 17. Scriptis 3 heredibus adcrescunt, suis quidem heredibus in partem virilem, extraneis autem in partem dimidiam. §. 18. Posthumi, quoque liberi cujuscunque 4 sexus omissi, quod valuit testamentum, agnatione rumpitur 5. §. 19. Eos qui in utero 6 sunt, si nati sui heredes nobis futuri sunt, possumus instituere heredes: si 7 quidem post mortem nostram nascantur, ex jure civili 8: si vero viventibus nobis, ex lege Julia 9. §. 20. Filius qui in potestate est, si non instituatur, heres, nominatim exheredari debet: reliqui sui heredes utriusque sexus aut nominatim, aut inter 10 cæteros. §. 21. Posthumus filius nominatim exheredandus est: filia posthuma, cæterique posthumæ fœminæ vel nominatim, vel 11 inter cæteros 12: dummodo inter cæteros exheredatis aliquid legetur. §. 22. Nepotes & pronepotes, cæterique masculi posthumi præter filium, vel nominatim, vel inter cæteros, cum adjectione legari sunt exheredandi: sed tutius 13 est tamen nominatim eos exheredari: & id observatur magis.

§. 23. Mancipatos 14 liberos cum jure civili neque heredes instituere, neque exheredare necesse sit. tamen prætor jubet, si non instituantur heredes, exheredari masculos omnes, nominatim fœminas vel inter cæteros: alioqui contra tabulas bonorum possessionem eis pollicetur. §. 24. Inter necessarios heredes, id est, servos 15 cum libertate heredes scriptos, & suos scilicet necessarios, id est, liberos qui in potestate sunt, jure civili nihil interest (nam utrique etiam in viri heredes sunt) sed jure prætorio suis & necessariis heredibus abstinere se à parentis hereditate permittitur 16: necessariis autem tantum heredibus abstinendi potestas non datur. §. 25. Extraneus heres, si quidem cum cretione 17 sit heres institutus, cernendo sit heres: si vero sine 18 cretione, pro herede 19 gerendo. § 26. Pro 20 herede gerit, qui rebus hereditariis tanquam dominus utitur: velut qui actionem 21 rerum hereditariarum facit: aut servis hereditariis cibaria mandat. §. 27. Cretio 22 est certorum dierum spacium, quod datur instituto heredi ad deliberandum: utrum expediat ei adire hereditatem, necne, velut 23, *Titius heres esto cernitoque 24 in diebus centum proximis, quibus scieris 25, poterisque: nisi ita creveris, exheres esto.*

§ 28. Cernere est 26 verba cretionis dicere, ad hunc modum 27, *Cum me Mavius heredem instituerit, eam hereditatem adeo cernoque.*

§ 29. Sine cretione heres institutus, si constituerit, nolle se heredem esse, statim excluditur ab hereditate, & amplius eam adire non potest. §. 30. Cum cretione vero heres institutus, sicut cernendo fit heres, ita non 28 aliter excluditur, quam si intra diem cretionis non creverit: ideoque etiam si constituerit nolle se heredem esse, tamen si superfuit dies cretionis, pœnitentia actus, cernendo heres fieri potest. § 31. Cretio autem vulgaris dicitur, aut continua Vulgaris 29, in qua adjiciuntur hæc verba, *Quibus scieris, poterisque.* Continua 30, in qua non adjiciuntur. § 32. Ei qui vulgarem cretionem habet, dies illi dati computantur, quibus scit se heredem institutum esse, & potuit cernere. Ei vero qui continuam habet cretionem, etiam illi dies computantur quibus 31 ignotavit se heredem institutum, aut scivit, sed non potuit cernere. §. 33. Heredes aut 32 instituti dicuntur, aut substituti; instituti, qui primo gradu scripti sunt: substituti, qui secundo gradu, vel sequentibus. §. 34. Heredes scripti sunt, velut si 33: *Titius heres esto, cernitoque in diebus proximis centum quibus scieris, poterisque. Nisi ita creveris, exheres esto: tunc Mavius heres esto, cernitoque in diebus, & reliqua.* Similiter & deinceps substituti potest

§. 35. Si sub imperfectam 34 cretionem heres institutus sit, id est, non adjectis his verbis 35, *Si non creveris exheres esto:* sed si ita 36, *si non creveris, tunc Mavius heres esto:* cernendo quidem, superior inferiorem excludit: non cernendo autem 37, sed pro herede gerendo, in partem admittit substitutum. Sed postea Divus Marcus constituit, ut & pro herede gerendo, ex 38 asse fiat heres. Quod si neque creverit, neque pro herede gesserit, ipse excluditur, & substitutus ex asse sit heres.

T I T. XXIII.

QUEMADMODUM TESTAMENTA RUMPUNTUR. 39

§. 1. TEstamentum jure factum infirmatur duobus modis, si rumpatur 40 aut irritum 41 factum sit. §. 2. Rumpitur testamentum mutatione, id est, si postea aliud 42 testamentum jure factum sit: item agnatione 43, id est, si suus heres agnascatur, qui neque heres institutus, neque ut oportet, exheredatus sit. §. 3. Adnascitur suus heres, aut 44 agnascendo, aut adoptando, aut in manum conveniendo, aut in 45 locum sui heredis succedendo: velut nepos mortuo filio, vel emancipato: aut manumissione, id est, si filius ex prima secundave mancipatione manumissus, reversus sit in patris potestatem. §. 4. Irritum 46 fit testamentum, si testator capite diminutus 47 fuerit aut si jure facto testamento nemo extiterit heres.

§. 5. Si is qui testamentum fecit, ab 48 hostibus captus sit, testamentum ejus valet: si quidem 49 reversus fuerit, jure postliminii, si non 50 ibi decesserit, ex lege Corneliana, quæ perinde successionem ejus confirmat, atque si in civitate decessisset. §. 6. Si 51 septem signis testium signatum 52 testamentum, licet jure civili ruptum vel irritum factum sit, Prætor scriptis heredibus juxta tabulas bonorum possessionem dat, si testator & civis Romanus, & suæ potestatis cum moreretur fuit, quæ bonorum possessio cum re, id est, cum effectu habetur, si nemo alius jure heres sit. § 7. Liberis 53 impuberibus tuere parentes possunt duplici modo: id est, aut eo quo extranеis, ut si heredes non existerint liberi, substitutus heres fiat: aut proprio jure, id est, si post mortem parentis heredes facti intra pubertatem decesserint, substitutus heres fiat. § 8. Etiam exheredatis 54 filiis substituere parentibus licet. § 9. Non aliter impuberi filio substituere quia heredem potest, quam 55 si sibi quis heredem instituerit, vel ipsum filium, vel quemlibet alium. § 10. Milites quomodocunque 56 fecerint testamenta, valent, id est, etiam sine legitima observatione. Nam principalibus 57 constitutionibus permissum est illis, quomodocunque velint, quomodocunque possint, testari. Idque testamentum quod miles contra juris regulam fecit, ita demum valet, si vel in 58 castris mortuus sit, vel post missionem intra 59 annum.

T I T. XXIV.

DE LEGATIS. 60

§. 1. LEgatum est, quod legis modo, id est, imperative 61, testamento relinquitur. Nam ea quæ precativo modo relinquuntur, fideicommissa vocantur. § 2. Legata autem quatuor 62 modis, per vindicationem 63, per damnationem 64, sinendi modo 65, per præceptionem 66. § 3. Per vindicationem 67 his verbis legamus, *Do, lego, capito, sumito, sive habeto.* § 4. Per damnationem 68 his verbis: *Heres meus damnas esto dare, dato, facito, heredem meum dare jubeo.* § 5. Sinendi 69 modo ita, *Heres meus damnas esto sinere Lucium Titium sumere illam rem, sibique habere.*

§. 6. Per præceptionem 70 sic, *Lucius Titius illam rem præcipito.*

§ 7 Per vindicationem legari possunt res quæ utroque 71 tempore ex jure Quiritium testatoris fuerunt 72, mortis, & quando testamentum faciebas: præterquam si pondere, mensura, numero contineantur: in his enim satis est, si vel mortis duntaxat tempore fuerint ex jure Quiritium. § 8. Per damnationem omnes res, legari possunt, etiam 73 quæ non sunt testatoris, dummodo tales sint, quæ dari possint. § 9. Liber homo, aut res populi, aut sacra, aut religiosa, nec per damnationem legari potest: quoni m 74 dari non potest.

§. 10. Sinendi modo legari possunt res proprie testatoris 75 & heredis ejus. § 11. Per præceptionem legari possunt res, quæ etiam per vindicationem. Si ea res quæ non fuit utroque 76 tempore testatoris ex jure Quiritium, per vindicationem legata sit, licet jure civili non valeat legatum, tamen senatusconsulto Neroniano firmatur: quo cautum est, ut quod minus pactis 77 verbis legatum est, perinde sit, ac si optimo jure legatum esset. Optimum 78 autem jus legati per damnationem est. § 12. Si duobus eadem res per vindicationem legata sit: siquidem disjunctim, singulis in solidum 79 debentur: si vero conjunctim, velut *Titio & Sejo, hominem Stichum do, lego*, jure civili concursu partes fiebant. non concurrente altero pars ejus alteri adcrescebat. Sed post legem Papiam Poppeam, non capientis pars caduca fit. § 13. Si per damnationem eadem res duobus legata sit, siquidem conjunctim 80, singulis partes debentur, & non capientis pars jure civili in hereditatem remanebat, nunc autem caduca fit: quod si disjunctim 81, singulis in solidum 82 debetur. §. 14. Optione autem legati, per vindicationem data, legatarii electio est, velut, *Hominem optato, eligito.* Idemque est, & si tacite 83 legaverim. *Titium 84 hominem 85, aut decem heres meus dato:* hominem dare heredis 86 electio est. §. 15. Ante heredis institutionem legari non 87 potest: quoniam & potestas testamenti ab heredis institutione 88 incipit. §. 16. Post mortem heredis legari non potest 89, ne ab heredis heredе legari videatur quod juris civilis ratio non patitur. In mortis autem heredis 90 tempus legari potest: velut *cum heres moriatur 91.*

§ 17. Pœnæ 92 causa legari 93 non potest 94. Pœnæ autem causa legatur: quod coërcendi 95 heredis causa relinquitur, ut faciat quidem aut non faciat, non ut legatum pertineat: utputa hoc modo, *Si 96 filium tuum in matrimonio Titii conlocaveris, decem milia Sejo dato.*

§. 18. Incertæ 97 personæ legari 98 non 99 potest: veluti, *Quicunque filio meo filiam suam in matrimonio conlocaverit, ei homini tot milia dato.* Sub 100 certa tamen demonstratione incertæ 101 legari potest, velut, *Ex cognato meo qui nunc fuit, qui primus ad funus meum venerit, ei heres meus illud dato.* §. 19. Neque ex falsa demonstratione 102, neque ex falsa causa 103 legatum infirmatur. Falsa demonstratio 104 est, velut, *Titio fundum, quem à Titio emi, do, lego*, cum fundus à Titio emptus non sit. Falsa causa 105 est, velut, *Titio, quoniam negotia mea curavit, fundum do, lego*, ut 106 negotia ejus nonquam Titius curasset. § 20. A 107 legatario legari non 108 potest.

§ 21. Legatum ei 109 tantum dari potest qui 110 extraneus est: Idoque filio familiæ heredi instituto, vel servo, neque à patre, neque à domino legari potest. §. 22. Heredi à 111 semet ipso legari non potest.

§. 23. Ei qui in potestate 112, manu 113, mancipove 114 est scripti heredis, sub conditione legari potest: sed requiritur, ut quo tempore dies legati cedit, in potestate heredis non sit. § 24. Ei cujus in potestate, manu, mancipove est heres scriptus, legari non 115 potest.

§ 25. Sicut singulæ 116 res legari possunt, ita universarum quoque summa legari potest: ut puta, *Maximi heres meus cum Titio hereditatem meam partito 117 dividito:* quo casu dimidia pars bonorum legata videtur. Potest autem & alia pars, velut tertia vel quarta legari: quæ species Partitio 118 appellatur. § 26. Ususfructus 119 jure civili legari potest earum rerum, quarum salva 120 substantia utendi fruendi potest esse facultas, & tam singularum rerum, quam plurium, id est, partis.

Etiam facto singulis partes deberi: in damnationis legato, singulis solidum deberi. vid. Paul 3. sent. 6. § 3. in fin. 83 Id est, nec data optione. 84 Titio, *Cujus ita mancipat.* 85 Hominem. *An si ita heres meus damnas esto hominem dare*, heredis electio est. *Cujus hic.* 86 Hominis per damnationem legato, electio est heredis. *l. 45. § 1. ff. de legat. 1.* per vindicationem, legatarii *l. 37. in prin. ff. de legat. 1.* Similiter in legatis disjunctivis electio est legatarii, si per vindicationem, *l. 94. § 1. ff. de legat. 1. l. 22. ff. de legat. 2.* heredis, si per damnationem. *l. 45. in fin. ff. de leg. 2. l. 84

partis [1]. §. 27. Senatusconsulto [2] cautum est, ut etiamsi earum rerum, quae in abusu continentur, ut puta vini, olei, tritici, ususfructus legatus sit, legatario res tradantur cautionibus [3] interpositis, de restituendis eis, cum ususfructus ad legatarium pertinere desierit.

§. 28. Civitatibus [4] omnibus, quae sub imperio Praetoriani [5] sunt, legari [6] potest: idque à Divo Nerva introductum, postea à Senatu, auctore Adriano [7], diligentius constitutum est. §. 29. Legatum quod datum est, adimi [8] potest, vel eodem testamento, vel codicillis [9] testamento confirmatis: dum tamen eodem [10] modo adimatur, quo modo datum est. §. 30. Ad heredem legatarii legata non aliter transeunt, nisi [11] si jam die legatorum cedente, legatarius decesserit.

§. 31. Legatorum [12] quae pure vel in diem certum relicta sunt, dies cedit antiquo quidem jure, ex mortis testatoris tempore: per legem autem Papiam Poppaeam, ex apertis [13] tabulis testamenti: eorum vero quae sub conditione relicta sunt, cum conditio extiterit. §. 32. Lex Falcidia jubet, non plus quam dodrantem [14] totius patrimonii legari, ut omni modo quadrans [15] integer apud heredem remaneat.

§. 33. Legatorum perperam solutorum repetitio non [16] est.

Tit. XXV.
DE FIDEICOMMISSIS. [17]

§. 1. Fideicommissum est, quod non civilibus [18] verbis, sed precative relinquitur: nec ex rigore juris civilis proficiscitur, sed ex voluntate datur relinquentis. §. 2. Verba fideicommissorum in usu fere sunt haec [19], *Fideicommitto, peto, volo dari*, & similia. §. 3. Etiam nutu [20] relinquere fideicommissum in usu receptum est. §. 4. Fideicommissum relinquere possunt, qui [21] testamentum facere possunt, licet non fecerint. Nam intestatus [22] quis moriturus, fideicommissum relinquere potest. §. 5. Res per fideicommissum relinqui possunt, quae [23] etiam per damnationem legari possunt. §. 6. Fideicommissa dari possunt his, quibus legari potest.

§. 7. Latini Juniani [24] fideicommissum capere possunt, licet legatum capere non possint. §. 8. Fideicommissum & ante [25] heredis institutionem, & post [26] mortem heredis, & codicillis, etiam [27] non confirmatis testamento, dari potest, licet legari non possit.

§. 9. Item Graece [28] fideicommissum scriptum valet, licet legatum Graece scriptum non valeat. §. 10. Filio qui in potestate est, servove heredibus institutis, seu si his legatum sit, patris vel domini fideicommitti potest, quamvis [29] ab eo legari non [30] possit. §. 11. Qui testamento heres institutus est, codicillis etiam non confirmatis, rogari potest, vel ut hereditatem totam, vel ex parte alii restituat, quamvis [31] ex directo heres institui ne quidem confirmatis codicillis possit.

§. 12. Fideicommissa non per formulam [32] petuntur, ut legata: sed cognitio est Romae quidem Consulum, aut Praetoris, qui fideicommissarius [33] vocatur: in provinciis vero, Praesidum [34] provinciarum. §. 13. Poenae [35] caussa certae vel incertae [36] personae ne quidem fideicommissa dari possunt. §. 14. Is qui rogatus est alii restituere hereditatem, lege quidem Falcidia locum non habente, quoniam non plus (puta) quam dodrantem, restituere rogatus est, ex Trebelliano [37] senatusconsulto restituit, ut ei & in eum dentur actiones, cui restituta est hereditas. Lege autem Falcidia interveniente, quoniam plus quam dodrantem, vel etiam totam hereditatem restituere rogatus sit, lex Pegasiano senatusconsulto restituit, vel [38] deducta parte quarta, ipse qui scriptus est heres, hereditatem restituat, & in ipsum actiones conserventur, is autem qui recipit hereditatem, legatarii loco habeatur. §. 15. Ex Pegasiano senatusconsulto restituta hereditate, commoda & incommoda hereditatis communicantur [39]. Inter heredem, & eum cui reliquae partes restitutae sunt interpositis stipulationibus ad exemplum partis [40] & pro parte stipulationum. Partis [41] autem & pro parte stipulationes proprie dicuntur, quae de lucro & damno communicando solent interponi inter heredem & legatarium partiarium, id est, cum quo partitus est heres. §. 16. Si heres damnosam [42] hereditatem dicat, cogetur à Praetore adire & restituere totam, ita ut ei & in eum qui recipit hereditatem actiones dentur, perinde atque si ex Trebelliano senatusconsulto restituta fuisset: idque ut ita fiat, Pegasiano senatusconsulto cautum [43] est.

§. 17. Si quis in fraudem tacitam [44] fidem accommodaverit, ut non capienti fideicommissum restituat, nec quadrantem eum deducere Senatus [45] censuit: nec caducum vindicare ex eo testamento, si [46] liberos habeat. §. 18. Libertas [47] dari potest per fideicommissum.

Tit. XXVI.
DE LEGITIMIS HEREDIBUS [48].

§. 1. Intestatorum ingenuorum hereditates pertinent, primum [49] ad suos heredes, id est, liberos qui in potestate sunt, caeterosque qui in liberorum loco sunt. Si sui heredes non sunt, ad consanguineos, id est, fratres & sorores ex eodem patre. Si nec hi sunt, ad reliquos adgnatos proximos, id est, cognatos virilis sexus, per mares descendentes, ejusdem familiae: id enim cautum est lege XII. Tabularum: *Ac si intestatus [50] moritur, cui suus [51] extabit [52] heres, nec adgnatus proximus familiam [53] habeto.* §. 2. Si defunctus [54] sit filius ex [55] altero filio mortuo, jam nepos unus, vel etiam plures, ad omnes hereditas pertinet: non ut in capita dividatur, sed ut [56] in stirpes, id est, ut filius solus mediam partem habeat, & nepotes quotquot sunt alteram dimidiam. Aequum est enim nepotes patris sui loco succedere, & eam partem habere, quam pater eorum si viveret, habiturus esset. §. 3. Quamdiu suus heres speratur [57] heres fieri posse, tamdiu [58] locus agnatis non est: velut si uxor defuncti praegnans sit, aut filius apud hostes sit. §. 4. Adgnatorum hereditates dividuntur in [59] capita, veluti si sit fratris filius, & alterius fratris duo [60] pluresve liberi: quotquot sunt ab utraque parte personae, tot fiunt portiones, ut singuli singulas capiant. §. 5. Si plures eodem gradu sunt agnati, & quidam eorum hereditatem ad se pertinere noluerint, vel antequam adierint, decesserint: eorum pars adcrescit [61] his qui adierint. Quod si nemo eorum adierit, ad insequentem gradum ex lege

hereditas non transmittitur: quoniam in legitimis [62] hereditatibus successio non [63] est. §. 6. Ad foeminas ultra [64] consanguineorum gradum legitima hereditas non pertinet: itaque soror fratri sororive legitima heres fit. §. 7. Ad liberos matris intestatae hereditas ex lege XII. [65] Tabularum non [66] pertinebat: quia foeminae suos heredes non habent. Sed postea Imperatorum Antonini [67] & Commodi oratione in Senatu recitata, id actum est, ut sive in manu [68] conventione, matrum legitimae hereditates ad filios pertineant, exclusis consanguineis, & reliquis adgnatis. §. 8. Intestati filii hereditas ad matrem ex lege duodecim [69] Tabularum non [70] pertinet: sed si jus liberorum habeat, ingenua trium, libertina quatuor, legitima heres fit ex Senatusconsulto Tertulliano [71] si [72] tamen ei filio neque suus heres sit, quive [73] inter suos heredes ad bonorum possessionem à Praetore vocatur: neque pater ad quem lege hereditas, bonorumve possessio cum re pertinet, neque frater consanguineus. Quod si soror consanguinea sit, ad utrasque [74] pertinere jubetur hereditas.

Tit. XXVII.
DE LIBERTORUM [75] SUCCESSIONIBUS VEL BONIS.

§. 1. Libertorum intestatorum hereditas primum ad suos [76] heredes pertinet: deinde ad eos quorum liberti sunt, velut patronum, patronam, liberosve patroni. §. 2. Si sit patronus, & alterius patroni filius, ad solum patronum hereditas pertinet. §. 3. Item patroni filius patroni nepotibus [77] obstat.

§. 4. Ad liberos patronorum, hereditas defuncti pertinet, ut in capita [78], non in stirpes dividatur. §. 5. Legitimae hereditatis jus, quod ex lege duodecim Tabularum descendit, capitis minutione amittitur.

Tit. XXVIII.
DE POSSESSIONIBUS [79] DANDIS.

§. 1. Bonorum possessio datur aut contra [80] tabulas testamenti, aut adversus [81] tabulas intestati. §. 2. Contra [82] tabulas bonorum possessio datur liberis emancipatis [83], testamento praeteritis [84], licet legitima ad eos non pertineat hereditas.

§. 3. Bonorum possessio contra tabulas liberis tam [85] naturalibus, quam adoptivis datur. Sed naturalibus quidem emancipatis: non tamen & illis, qui in adoptiva familia sunt. Adoptivis autem, his tantum, qui in potestate manserunt. §. 4. Emancipatis liberis ex edicto datur bonorum possessio, si parati sunt cavere [86] patribus [87] suis qui in potestate manserunt, bona, quae moriente patre habuerunt, se collaturos. §. 5. Secundum [88] tabulas bonorum possessio datur scriptis heredibus, scilicet si eorum quibus contra tabulas competit, nemo sit, aut petere nolit. §. 6. Etiamsi jure civili non valeat testamentum, forte quod familiae mancipatio vel nuncupatio defuit, si signatum testamentum sit, non [89] minus quam septem testium civium Romanorum signis, bonorum possessio datur. §. 7. Intestati datur bonorum possessio per septem gradus. Primo gradu liberis: Secundo legitimis heredibus: Tertio [90] proximis cognatis: Quarto familiae [91]: Quinto patrono, patronae, liberisve patroni, patronaeve: Sexto viro, uxori: Septimo cognatis manumissoris, quibus per legem Furiam plus mille asses capere licet. Si nemo sit ad quem bonorum possessio pertinere possit: aut si quidem, sed jus suum omiserit: populo bona deferuntur ex lege Julia caducaria [92]. §. 8. Liberis [93] bonorum possessio datur, tam his qui in potestatem usque in mortis tempus fuerunt, quam emancipatis: item adoptivis, non tamen etiam in adoptionem datis. §. 9. Proximi cognati [94] bonorum possessionem accipiunt, non solum per foeminini sexus personam cognati, sed etiam agnati capite deminuti. Nam licet legitimum jus agnationis capitis minutione amiserint, natura tamen cognati manent. §. 10. Bonorum possessio datur parentibus & liberis intra [95] annum, ex quo petere potuerunt: caeteris intra centum [96] dies. §. 11. Qui omnes intra id tempus si [97] non petierint, ad bonorum possessionem sequens gradus admittitur: perinde ac si superiores non essent. idque per septem gradus fit. §. 12. Hi quibus ex successorio edicto bonorum possessio datur, heredes quidem non sunt, sed heredis loco constituuntur beneficio Praetoris. Ideoque seu ipsi agant, seu cum his agatur, ficititiis actionibus opus est: in quibus heredes esse finguntur.

§. 13. Bonorum possessio aut cum re datur, aut sine re. Cum re [98], si is quis accepit, cum effectu bona retineat: sine re, quum alius jure civili evincere hereditatem possit: veluti si suus heres intestato sit [99]. Bonorum possessio sine re est, quum suus heres evincere hereditatem jure legitimo possit.

Tit. XXIX.
DE BONIS [100] LIBERTORUM.

§. 1. Civis [101] Romani liberti hereditatem lex duodecim Tabularum patrono defert, si intestato sine suo herede libertus decesserit. Ideoque sive testamento facto decedat, licet suus heres ei non sit, seu intestato, & suus heres ei sit, quamvis non naturalis, sed uxor puta quae in manu fuit, vel adoptivus filius: lex patrono nihil praestat. Sed ex edicto Praetoris si testamento facto libertus moriatur, aut [102] ut nihil, aut minus quam partem dimidiam bonorum patrono relinquat: contra tabulas testamenti, partis dimidiae bonorum possessio illi datur, nisi libertus aliquem ex naturalibus liberis successorem sibi relinquat, sive intestato decedat, & uxorem forte in manum vel adoptivum filium relinquat, aeque partis mediae bonorum possessio contra suos heredes patrono datur. §. 2. In bonis libertae patrono nihil juris ex edicto datur. Itaque si intestata moriatur liberta, semper ad eum hereditas pertinet. §. 3. Licet [103] liberi sint libertae, quoniam non sunt sui heredes matri, obstat [104] patrono lex Papia Popea. Postea libertas quatuor liberorum jure tutela patronorum liberavit, & cum intulerit, jam posse eas sine auctoritate patronorum testari, prospexit ut pro numero liberorum libertae superstitum virilis pars patrono debeatur. §. 4. Liberi patroni virilis sexus, eadem jura in bonis libertorum parentum suorum habent, quae & ipse patronus. Foeminae vero, ex lege quidem XII. Tabularum perinde jus habent, atque masculi patronorum liberi. §. 5. Contra tabulas autem testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturalis [105] bonorum possessio eis non competit. Sed si jus trium liberorum habuerunt, etiam haec jura ex lege Papia Popea nanciscuntur.

§. 6. Patronae ex bonis libertorum illud jus tantum habent, quod lex XII. Tabularum introduxit. Sed postea lex Papia patronae ingenuae duobus liberis honoratae [106] libertinae tribus, id juris dedit quod patronus habet ex edicto. §. 7. Item liberis ingenuae trium liberorum jure honoratae eadem lex id jus dedit, quod ipsi patrono [107] tribuit.

JULII

FINIS.

---

1 l. 45. ff. de usufructu & quemad.
2 Vid. l. 1. ff. de usu & usufructu leg.
3 l. 1. in fin.
4 Dixi ad l. 122. ff. de legat. 1.
5 Populi Romani, ut in l. 26. ff. ad Treb.
6 An heredibus relinqui? vid. tit. 22. §. 5. Tand.
7 Quidam emendant Marco, ex lege 20 ff. de reb. dubiis. Non male tamen videtur legendum post, Senatusconsulto Aproniano, ut & Paulus libro singulari de senatusconsultis scribit in l. 26. ff. ad Trebel.
8 Vide Institut. de ademp. legator. ff. de adimen. legat.
9 Inst. de adempt. legat. in pr. l. pen. §. 1. ff. de adimend.
10 Nihil hodie interest, an contrariis verbis, an quibuscunque fiat. Inst. d. loco.
11 Vide tit. 1. ff. quando dies legator.
12 Legati conditionalis, post eventum conditionis: puri vel in diem antiquo jure, à morte testatoris: ex lege Papia, ab apertis tabulis dies cedit. Hodie jus vetus sequimur ex regula Catoniana, quae ad novas leges, id est, Juliam & Papiam non pertinet. l. ult. ff. de regul. Catoniana.
13 l. 42. ff. de hered. inst. l. 31. l. 104. ff. de condit. & demonst. l. ult. ff. de mortis causa.
14 Vid. l. 1. ff. ad l. Falcid.
15 d. l. 1.
16 Imo est l. 2. l. 3. ff. de cond. indeb. Sed aut haec negatio abundat, aut hic agitur de legato damnationis. § ult. Inst. de oblig. quae ex quasi contract. aut certis personis solutio. § 25. in fin. Instit. de legat.
17 6. C. 42. 2. Cajus 7. & Paul 4. sent. 1. adde 2. Inst. 24. de singul. reb.
18 l. 7. in prin. ff. de vulgari.
19 Adde Paul 4. sent. 1. §. 6. & § ult. Instit. de singulis reb.
20 l. 21. ff. de legat. 3. l. 22. C. de fideicom. Nota quae fieri possint dixi ad legem 12. in fin. ff. de verb. oblig.
21 Qui testari potest, fideicommittere potest, dixi ad l. 2. ff. de legat. 1.
22 Paul 4. sent. 1. §. 4. dixi d. §. 10. Inst. de fideic. hered.
23 24. §. 8. 9. T. eodem.
24 De quibus vid. tit. 3. T. eod.
25 Quod olim non fuit in legato tit. 24. §. 15. T. eod.
26 Quod olim non fuit in legatis tit. 24. §. 8. T. eod.
27 2. Cajus 7. § 9. Paul 4. sent. 1. §. 10.
28 Dixi ad l. 11. ff. de legat. 3.
29 Et in eo differt fideicommissum à legato.
30 tit. 24. §. 24.
31 Codicillis etiam confirmatis heres institui non potest: quamvis iisdem confirmatis restituendi jussio comprehendi utiliter possit.

32 Id est, actionem, vid. tit. 19. §. 16. T. eod. 33 De praetore fideicommissario, adde l. 2. §. 32. ff. de orig. jur. l. 78. §. 6. ff. de leg. 3. l. 92. ff. de cond. & dem. l. 4. in fin. ff. qui ad libert. l. 2. C. qui potior. 34 Vid. l. 5. in fin. C. de rebus cred. 35 In eo fideicommissa olim etiam non differebant. tit. 24. §. 17. T. eod. 36 In eo quoque olim conveniebant fideicommissa & legata. tit. 24. §. 18. T. eod. 37 Vid. Inst. de fideic. her. & ad SC. Treb. 38 Legendum est, ut. 39 Communicantur, inter, &c. 40 §. 6. Inst. de fideicom. her. 41 Stipulationes partis & pro parte, quid. 42 Vel suspectam. d. §. 6. vers. sed si recusatus scriptus heres. 43 d. vers. sed si. 44 De qua dixi ad l. 103. ff. de leg. 1. 45 Senatusconsultum Plancianum intelligit, de quo vid. l. 59. in fin. ff. ad l. Falc. 46 Si ex liberis existat. ita legendum est, idque satis indicat titulus 18. eod. 47 Vid. §. 2. Inst. de singul. reb. per fideicommiss. 48 Id est, de hereditate ab intestato 3. Inst. 1. 49 §. 1. Inst. de hereditatibus ab intestato: dixi ad leges XII. Tabularum lib. 2. 50 l. 9. §. 2. ff. de liber. & posth. 51 l. 7. ff. de bonis damnatorum. 52 Nec extabit heres adgnatus, &c. ita legi oportet. 53 l. 195. in fin. ff. de verb. sign. 54 Legendum est, defuncti. 55 Et ex altero, ita legi oportet. 56 §. ult. in fin. Inst. de hered. ab intest. dixi ad leges XII. tabul. lib. 2. 57 lege 3. ff. si pars hered. lege 30. §. 1. ff. de adquir. hered. l. 5. in fin. ff. unde legitimi. 58 Venter, seu posthumus agnatus defuncti excludit. l. 26. ff. de statu. 59 Dixi ad Novell. 118. c. 3. in fin. 60 d. l. 3. adde §. 4. Instit. de legit. adgnat. 2. Cajus 8. c. 3. 61 §. ult. Instit. de Senatusconsulto Orphitiano, dixi ad l. 9. ff. de suis. adde Paulum 4. sent. 8. §. ult.

62 Seu in hereditaria. l. 2. C. de successorib. edicto.
63 Jure Justinianeo hodie in suis successio est. § 7. Inst. de legit. adgnat. success. nam & in legitimis tutoribus est successio. l. 3. §. 9. ff. de legit. tut.
64 Idque jure civili & lege Voconia institutum. Paul 4. sent. 8. § 3. De lege Voconia, vide Cujac. ad tit. Instit. de lege Falcid.
65 Dixi in notis ad leges XII. Tabul. lib. 2.
66 Instit. de Senatusconsulto Tertull. & in pr. de Senatusconsulto Orphitiano.
67 Adde l. 9. ff. ad Tertull.
68 Vide tit. 9. T. eodem.
69 Dixi ad leges XII. Tabul.
70 Inst. de Senatusconsulto Tert. in pr.
71 Vid. §. 2. Inst. de Senatusc. Tertull.
72 Quando mater succedat filio.
73 Ut emancipatus.
74 Vid. l. 2. C. 12. de secund. nupt.
75 3. Instit. 8.
76 Inst. de success. libert. in pr.
77 l. 23. §. 1. ff. de bon. libert. in pr.
78 Dixi ad l. 23. in fin. ff. de bon. libert.
79 3. Inst. 10. 37. ff. 1.
80 Vid. §. 2. T. eod.
81 §. 5. T. eod. id est secundum. vide 20. §. 14. T. eod.
82 §. 3. Instit. de bonor. possess. & 37. ff. 4. & 6. C. 12.
83 Imo & filiis, sive sint naturales, sive legitimi, sive posthumi. §. 3. T.
84 d. §. 3.
85 l. 1. ff. de bonor. poss. contra tabul.
86 l. 1. §. 9. ff. de collat.
87 Fratribus.
88 Vid. tit. C. de bonor. possess. secund. tabulas & C. 11. ff. si tabulae testamenti extabunt: adde §. 1. vers. secunda Inst. de bonor. possess. & 6. C. 12. de bonor. possess. secundum tabulas.
89 tit. 23. §. 6. T. eod. l. 2. C. de bonor. possess. secund. tabul.
90 Tertio decem personis quas extraneo manumissori praeferebat, vide § 3. Instit. de bonor. possess. Sed hoc successio hic omittitur.
91 Tanquam ex familia: d. § 3. vel ut ibidem legit Cujacius, tum quam ex familia.
92 De qua in l. 96. §. 1. ff. de legat. 1. l. 4. §. 17. ff. de fideicom. libertat.
93 Vid. tit. ff. unde liberi.
94 Vide tit. 11. unde cognati.
95 §. 4. in fin. Inst. de bonor. possess. l. 1. §. 12. ff. de successor. edicto. l. 2. C. qui admitti ad bonor.
96 l. 3. ff. unde cognati: l. 1. §. 9. ff. de successor. edicto.
97 §. 5. Instit. de bonor. possess.
98 Alias dixi de eo re.
99 Sic, bonorum, &c.
100 Vid. 3. Inst. 8.
101 In Latinis secus. § 4. Instit. de success. libertor.
102 Et aut nihil &c.
103 Nam sint.
104 Nec ablat.
105 Naturales.
106 Onerata §. 1. Instit. de Senatusconsulto Tertull. Theophilus dicit antepara.
107 Patronae.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM AD FILIUM, LIBRI V.

LIBER PRIMUS.

TITULUS PRIMUS. DE PACTIS ET CONVENTIONIBUS.[1]

§. 1. DE his rebus pacisci possumus, de quibus transigere[2] licet. Ex his enim pacti obligatio[3] solummodo nascitur. §. 2. Omne pactum posteriore pacto dissolvitur[4], licet pariat exceptionem. §. 3. Pacto convento Aquiliana stipulatio subjici solet[5], sed consultius est huic pœnam quoque subjungere: quia rescisso quoquo modo pacto, pœna ex stipulatu repeti potest. §. 4. Neque contra leges, neque contra bonos mores pacisci[6] possumus. §. 5. De rebus litigiosis & convenire & transigere possumus. Post rem judicatam pactum nisi donationis causa interponatur[7], servari non oportet.

TIT. II. DE COGNITORIBUS.[8]

§. 1. OMnes infames, qui postulare prohibentur, cognitores fieri non possunt, etiam volentibus[9] adversariis. §. 2. Fœminæ in rem suam cognitoriam operam suscipere non prohibentur[10]. §. 3. In rem suam cognitor, procuratorve ille fieri potest, qui pro omnibus postulat. §. 4. Actio judicati non solum in dominum, aut domino, sed etiam heredi, & in heredem datur[11].

TIT. III. DE PROCURATORIBUS.

§. 1. MAndari potest procuratio præsentibus, & nudis verbis[12] & per literas, & per nuntium, & apud acta præsidis & magistratus. §. 2. Procurator aut ad litem, aut ad omne negotium, aut ad partem negotii, aut ad res administrandas datur[13].

TIT. IV. DE NEGOTIIS GESTIS.

§. 1. QUi negotia aliena gerit & bonam fidem, & exactam diligentiam[14] rebus ejus, pro quo intervenit, præstare debet. §. 2. Tutor post finitam tutelam si in administratione duret, actione negotiorum gestorum pupillo, vel curatori ejus tenebitur[15].

§. 3. Si pecuniæ quis negotium gerat, usuras quoque totius temporis[16] præstare cogitur, & periculum eorum nominum, quibus collocavit, agnoscere, si litis tempore solvendo non sint. Hoc enim in bonæ fidei judiciis servari convenit. §. 4. Mater, quæ filiorum suorum rebus intervenit, actione negotiorum gestorum[17], & ipsis, & eorum tutoribus tenebitur. §. 5. Filiusfamilias aut servus, si negotium alicujus gerat, in patrem dominumve peculio tenus actio dabitur[18]. §. 6. Si pater vel dominus filiofamilias, vel servo aliena negotia agenda commiserit, in solidum tenebitur. §. 7. Pater si emancipati filii res sine ulla exceptione[19] à se donatas administraverit, filio actione negotiorum gestorum tenebitur. §. 8. Qui cum tutor, curatorve non esset, si pro tutore, curatoreve res pupilli, adultive administraverit, actione negotiorum gestorum[20] pro tutore, curatoreve tenebitur.

TIT. V. DE CALUMNIATORIBUS.

§. 1. CAlumniosus est, qui sciens, prudensque per fraudem negotium alicui comparat. §. 2. Et in privatis, & in publicis judiciis omnes calumniosi extra ordinem[21], pro qualitate admissi plectuntur.

TIT. VI. DE REIS INSTITUTIS[22].

§. 1. DE his criminibus, quibus quis absolutus est, ab eo qui accusavit, refricari accusatio non potest[23]. §. 2. Filius accusatoris, si hoc crimen, quod pater intendit, post liberatum reum persequi velit, ab accusatione removendus est[24]. §. 3. Crimen, in quo alius destitit, vel victus recessit, alius objicere non prohibetur.

TIT. VII. DE INTEGRI RESTITUTIONE.

§. 1. INtegri restitutio est redintegrandæ rei, vel causæ actio[25]. §. 2. Integri restitutionem prætor tribuit ex his causis, quæ per metum, dolum, & status permutationem[26], & justum errorem[27], & absentiam necessariam, & infirmitatem ætatis gesta esse dicuntur. §. 3. Integri restitutio plus quam semel non est decernenda, ideoque causa cognita[28] decernitur. §. 4. Integri restitutio aut in rem competit, aut in personam[29]. In rem actio competit, ut res ipsa, qua de agitur, revocetur. In personam aut quadrupli pœna intra annum, vel simpli post annum peti potest. §. 5. Si aliquis ut se de vi latronum, vel hostium, vel populi liberaret, aliquid manciparit, vel promisit, ad metum non pertinet[30]: mercedem enim depulsi metus tribuit. §. 6. Servus per metum mancipatus, quidquid adquisierit[31], vel stipulatus sit, ei adquirit, qui vim passus est. §. 7. Vis est major rei impetus[32], qui repelli non potest. §. 8. Qui quem domo inclusit, ut sibi rem mancipare, aut promitteret, extorsisse mancipationem videtur[33]. §. 9. Qui quem ferro vinxit, ut sibi aliquid traderet, vel venderet, vim intulisse videtur. §. 10. Qui in carcerem quem detrusit[34], ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est.

TIT. VIII. DE DOLO MALO.

§. 1. DOlus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur[35]. §. 2. Si qui dolum, aut metum adhibuit, ut res ad alium transiret, uterque de vi & dolo actione tenetur[36].

TIT. IX. DE MINORIBUS XXV. ANNORUM.

§. 1. MInor xxv. annorum, si aliquod flagitium admiserit, quod ad publicam coercitionem spectet, ob hoc in integrum restitui non potest[37]. §. 2. Qui minori mandavit, ut negotia sua agat, ex ejus persona in integrum restitui non potest[38], nisi minor sua sponte negotiis ejus intervenerit. §. 3. Si major effectus rem, quam minor egit, facto[39], vel silentio[40] comprobavit, adversus hoc quoque in integrum restitui frustra desiderat. §. 4. Si minor minori heres existat, heres ex sua persona[41], non ex defuncti, in integrum restitui potest. §. 5. Minor se in his, quæ fidejussit, vel fide promisit, vel spopondit, vel mandavit in integrum restituendo, reum principalem non liberat[42]. §. 6. Qui sciens[43], prudensque se pro minore obligavit, si id consulto consilio fecit, licet minori succurratur, ipsi tamen non succurretur. §. 7. Minor adversus emptorem in integrum restitutus, pretio restituto, fundum recipere potest. Fructus enim in compensationem usurarum penes emptorem remanere placuit[44]. §. 8. Minor adversus distractiones eorum pignorum, & fiduciarum, quas pater obligaverat, si non ita ut oportuit à creditore distracta sint[45], restitui in integrum potest.

TIT. X. DE PLUS PETENDO.

CAusa cadimus aut loco, aut summa, aut tempore, aut qualitate. Loco, si alibi: summa, si plus[46], quam datum, petimus: tempore, petendo ante tempus: qualitate, ejusdem speciei rem meliorem postulantes.

TIT. XI. DE SATISDANDO.

§. 1. QUotiens hereditas petitur, satisdatio jure desideratur: & si satisdatio non detur, in petitorem hereditas transfertur. Si petitor satisdare noluerit, penes possessorem possessio remanet[47]. In pari enim causa potior est possessor. §. 2. Usufructuarius de utendo usufructu satisdare debet, perinde se usurum, ac si ipse paterfamilias uteretur[48].

TIT. XII. DE JUDICIIS OMNIBUS.

§. 1. HI qui falsa rescriptione usi fuerint, lege Cornelia de falsis puniuntur[49]. §. 2. Ex his, qui ancillam corruperit alienam, aliam reformare cogendus est[50]. §. 3. Qui falsum nesciens allegavit, falsi pœna non tenetur[51]. §. 4. In caput domini, patronive, nec servus, nec libertus interrogari potest[52]. §. 5. Prægnantes neque torqueri, neque damnari, nisi post editum partum possunt[53].

§. 6. Qui rescriptum à principe falsa allegatione elicuerit, uti eo prohibetur[54]. §. 7. Qui de se confessus est, in alium torqueri non potest, ne alienam salutem in dubium deducat, qui de sua desperavit[55].

TIT. XIII. DE JUDICATO.

§. 1. QUi exhibiturum se aliquem judicio caverit, mortuo eo, pro quo caverat, periculo cautionis liberatur[56]. §. 2. Filiusfam. jussu patris manumittere potest[57], matris non potest[58].

§. 3. Is, qui album raserit, corruperit, sustulerit, mutaverit, quidve aliud propositum edicendi causa turbaverit, extra ordinem[59] punietur. §. 4. Si id, quod emptum est, neque tradatur, neque mancipetur, venditor cogi potest, ut tradat, aut mancipet[60]. §. 5. Deteriorem servum facit, qui fugam suaserit, qui furtum, & qui mores[61] corpusve corruperit. §. 6. Qui ancillam alienam virginem immaturam corruperit, pœna legis Aquiliæ[62] tenetur. §. 7. In petitione hereditatis ea veniunt, quæ defunctus mortis tempore reliquit, vel ea, quæ post mortem, ante aditam hereditatem[63] ex ea adquisita sunt. §. 8. Possessor hereditatis pretia earum rerum, quas dolo

1 In quibusdam legitur, *De pactis & conventis*, vid. Cujac. *Observ. l. 2. c. 15.* Dicimus etiam pacta & condicta, pactum & condicionem, item pactum & consensum. *l. 2. C. quand. lic. ab empt. disc.*

2 Est sensus, ut qua de re licet transigere, liceat & pacisci, & contra. *l. 18. C. de transact. l. 10. C. ad l. Jul. de adult.* scil. de re litigiosa, nam rei non litigiosæ pacti quidem verbum convenit, transactionis non item.

3 Naturalis videlicet, quæ exceptionem parit.

4 Non ipso jure, sed per replicationem. *l. 27. §. 2. ff. de pactis.*

5 Sic enim actio tollitur. *l. 3. l. 4. l. 15. C. de transact.* Consultius est etiam addere pœnalem stipulationem. *l. 40. l. 41. C. de transact. l. 16. ff. eod. l. 15. ff. eod.*

6 *l. 6. C. de pact. l. 7. §. ait prætor. ff. de pactis. l. 52. §. 2. ff. de pact. l. 55. §. 4. ff. de solut.*

7 Decidendi causa non possumus, nisi si lis adhuc subesse potest. *l. 23. ff. de condict. indeb. l. 32. C. de transact.*

8 Procurator agit absente, Cognitor præsente litigatore. *l. 1. si liti. C. Theod. de cogn. & procur.* maxime in causa status, pro defensore ejus, qui patitur controversiam, an sit ex civibus. Asconius in 3. *Ver.* Justiniani tempore sublati sunt cognitores; idcoque ab his locis, quos ex juris auctoribus sumpsit, cognitoris nomen semper exemit, ut conjicere licet ex *l. 38. §. 8. ff. de pæn.* collata cum sententia Pauli *lib. 5. tit. 25.*

9 *l. 7. ff. de post. l. 8. §. 2. ff. de procur.*

10 Pro certis personis nec postulare, nec cognitores fieri possunt, nec pro parentibus quidem sine decreto. *l. 41. ff. de procur.*

11 In procuratore, & defensore idem juris est. *l. 25. in fin. ff. de procurat.* quasi defensor, non verus defensor est. *l. 40. §. sed & si. l. 61. ff. eod.* proinde in eo huic sententiæ locus non est.

30 *l. 9. §. fed & si. ff. quod met. caus. gest. erit.*

31 Id hac actione partus veniunt, fœtus, fructus, omnis causa. *l. 12. ff. quod met. caus. gest. erit.*

32 Malim, *Majoris rei impetus*, ut in *l. 2. ff. quod met. caus. gest. er.*

33 *l. 5. ff. de vi publ. l. ult. in. §. si fæneratur. ff. quod. met. cau. gest. erit.*

34 *l. 5. ff. de vi publ. l. pen. ff. quod met. cau. gest. erit.*

35 *l. 1. ff. de dol. mal.*

36 Dominus in quantum ad eum pervenit, procuratur in solidum. *l. 15 §. pen. ff. de dol. l. 14. §. Pedius. ff. quod met. cau. gest. erit.*

37 *l. 37. §. in delictis. ff. de minor.* In aliis non omnimodo denegatur. *l. 1. C. si adv. delict. l. 9. §. 2. ff. de minor.*

38 *l. 4. & l. 23. ff. de minor. l. 24. ff. eod. tit.* cujus initium est ex *lib. 1. Sentent.* reliqua sunt ex Pauli *lib. 11. ad edictum.*

39 *l. 3. §. 1. ff. de minor.*

40 Silentium exigimus quatuor annorum: vel si quid alienatum obligatumve sit sine decreto, quinquevel si quid donatum sit, decem inter præsentes, & xx. inter absentes. Accurs. *d. §. 1.*

41 *l. 19. ff. de minor. l. 5. §. 1. C. de temp. in integr. restit.*

42 *l. 48. ff. de minor.*

43 *l. 16. ff. de minor. l. 7. §. ult. ff. de except.* Aliud dicendum est, si ignorans eum minorem esse fidejusserit, *arg. l. 48. ff. de fidejuss.* Item si dolo creditoris minor deceptus fuerit. *l. 2. C. de fidejuss. minor.*

44 Si fundum repetat cum fructibus, necesse est pretium ab eo reddi cum usuris, ex quibus locupletior est, omissa compensatione. *l. 24. §. 4. l. 27. §. præterea. §. item ea de minor. l. 47. in fin. ff. de minor. l. 32. §. 4. ff. de administr. tut.*

45 Neque adversus *l. 2. C. adv. vend. pign. vid. l. 2. C. si adv. vend. pign.*

46 *§. 33. versf. plus. & versf. loco autem. de actio.*

47 *l. 6. §. ult. ff. de Carb. edict. l. 24. eod. tit.* hoc est, quæ solida cautio dicitur in *l. 1. ff. de hered. petit.* de qua & in *l. 15 §. ult. ff. de quæstionib.*

48 *l. 1. ff. usufruct. quem. cav. l. 4. C. de usufr. l. 13. §. 1. ff. de usufr.*

49 *l. 4. C. ad l. Corn. de fals.*

50 *l. 6. ff. ad leg. Jul. de adult.* ex his, id est, [illegible] quibus supra dictum est. Sed malim legere, *In eos.*

51 *l. 20. C. ad leg. Cornel. de fals.*

52 *l. 12. l. 8. C. de testibus.* [illegible] *lib. de fera num. [illegible]* Diodorus *l. cap. 3.*

53 *l. 18. ff. de stat. hom. l. 3. ff. de pæn.* Quint. *in declam. 277.* [illegible]

54 *l. 2. C. si con. jus vel util. publ.* [illegible] si hæc continent [illegible] vel apud acta. *l. 17. ff. de in jus voc.*

55 *l. 16. [illegible] ff. de quæst.*

56 *l. 4. ff. qui satisd. cog.*

57 *l. 22. ff. de manumiss.*

58 Hanc personarum differentiam sustulit Justinianus in *l. [illegible] §. ult. C. com. de manum.*

59 Vel jure ordinario. *l. 7. ff. de jurisdict.* vel pœna falsi. *l. pen. ff. ad leg. Corn. de fal.*

60 Duo sunt modi transferendi dominii: traditio est juris gentium, mancipatio juris civilis.

61 *l. 2. §. ult. ff. de serv. corr.*

62 *l. 25. ff. de injur.* Neque erit denegandum servi quoque corrupti actio. *l. 6. ff. ad leg. Jul. de adult.* si maturam, lege Aquilia non tenetur: injuriarum tenetur, ut in tit. prox.

63 Quæ post aditam hereditatem, non veniunt. *l. 19. §. 1. l. 36. §. 3. l. 36. §. 2. ff. de petit. her.* accessiones veniunt, etiam si post aditam hereditatem acceserint. *l. 20. §. 11. ff. eod. tit.*

12 Non solemnibus. *§. 1. de his per quos ag. poss.*

13 *l. 1. §. 1. ff. de procur.*

14 *l. 20. C. de neg. gest. l. 24. C. de usur.* Interdum dolum dumtaxat. *l. 3. §. interdum. ff. de neg. gest.* Interdum etiam casum. *l. 11. ff. eod.*

15 Quod ita procedit, si posteriora actus tutelæ officio connexus non sit, alioquin tutelæ actio sufficit. Item si post pubertatem nullo tempore administrationem intermisserit; aliuque in utraque actio necessaria est. *l. 13. & 14. ff. de tutel. & rat. distr.*

16 *l. 24. C. de usur.* ait, *totius temporis*, quod à Tribuniano prætermissum est in *l. 37. §. 1. ff. de neg. gest.*

17 *l. 24. C. de usur. l. 32. §. ult. ff. de negot. gest.*

18 *l. 14. ff. de neg. gest.*

19 Id est, pure & præcise, quod à Triboniano prætermissum est in *l. 37. §. ultim. ff. de negot. gest.*

20 Actione pro tutela, diversa est ab actione negot. gestorum. *l. 1. §. si quis quasi. ff. de eo qui pro tut. l. penult. ff. de tut. & rat. distr.* eam tamen imitatur. *l. 4. ff. qui dar. tut. vel cur. poss.*

21 *l. 3. ff. ad S. C. Turp.* Ubi sic legitur, *& in privatis & in extraordinariis criminibus*. Et ita existimo Paulum scripsisse. Nam in publicis judiciis calumnia jure ordinario vindicatur. *l. 1. §. 1. ff. ad S. C. Turp. l. 13. ff. de testibus. l. 7. §. ult. ff. ad leg. Jul.* Hodie tamen omnia crimina extra ordinem puniuntur. *l. 8. ff. de pub. jud. l. 7. §. ult. ff. ad leg. Jul. rep. l. ultim. ff. ad l. Falc.*

22 *De reis destitutis*, legendum potius erim, id est, ab accusatore desertis. Sic destituta rea in *l. 4. C. ad S. C. Turp. l. 1. C. Theod. de calum.*

23 *l. 7. §. iisdem. ff. de accusat. l. 4. §. ult. ff. ad leg. Jul. de adult.*

24 *l. 7. §. iisdem. ff. de accusat. l. 3. ff. de prævar.*

25 *l. 2. C. in quib. caus. in integr. restit.* videlicet, si minima fuerit capitis minutio.

26 *l. 2. ff. de in integrum restit.*

27 Exemplum est in §. 33. *de actionibus.*

28 Præfecte adversarium. *l. 3. ff. de in integr. rest. l. 6. C. de in integr. restit. l. ult. C. si [illegible] in int. rest. post.*

29 *l. 9. §. volenti. §. item tamen. l. 21. §. ult. ff. quod. met. caus. gest. er. l. 3. C. eod. tit. l. 23. §. interdum. ff. de minor.*

dolo alienavit [1], cum usuris praestare cogendus est. §. 9. Rerum ex hereditate alienatarum aestimatio in arbitrio petitoris [2] consistit. §. 10. Petitio hereditatis, cujus defunctus litem non erat contestatus, ad heredem non transmittitur [3].

Tit. XIV.
DE VIA PUBLICA.

Qui viam publicam exaraverit, ad munitionem ejus solus compellitur [4].

Tit. XV.
SI QUADRUPES DAMNUM INTULERIT.

§. 1. Si quadrupes pauperiem fecerit, damnumve dederit, quidve depasta [5] sit, in dominum actio datur, ut aut damni aestimationem subeat [6] aut quadrupedem dedat, quod etiam lege Pesulania [7] de cane cavetur. §. 2. Feram bestiam in ea parte, qua populi iter est, colligari praetor prohibet. Et ideo sive ab ipsa, sive propter eam ab alio alteri damnum datum fuerit, pro modo admissi extra ordinem [8] actio in dominum, vel custodem datur: maxime si ex eo homo perierit, vel fuerit laesus. §. 3. Ei, qui irritatu suo feram bestiam, vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritaverit [9], eoque damnum dederit, neque in ejus dominum, neque in custodem actio datur.

Tit. XVI.
DE FINIUM REGUNDORUM.

In eum, qui per vim terminos dejecerit, vel amoverit, extra ordinem, animadvertitur [10].

Tit. XVII.
DE SERVITUTIBUS.

§. 1. Viam, iter, actum, aquaeductum, qui biennio usus non est, amisisse videtur. Nec enim ea usucapi possunt, quae non utendo amittuntur [11]. §. 2. Servitus hauriendae, vel deducendae aquae biennio omissa intercidit [12], & biennio usurpata recipitur.

1 l. 20. §. 11. ff. de petit. hered. Scriptum sic erat, praesentia earum rerum, emendavi, pretia earum rerum.
2 Quanti in litem petitor juraverit. l. 20. §. ult. ff. de petit. hered.
3 Idemque in petitione hereditatis de insufficiendo responsum est in l. 6. §. ult. ff. de inoff. testam.
4 l. ult. ff. de via publ. & itin. publ. refic.
5 l. 14. §. ult. ff. de praescript. verb. Nec enim sufficiebat de pauperie actio, quia pastus pecoris pauperies, aut damnum non est.
6 His actionibus continentur pecudes non bestiae. l. 1. §. in bestiis. ff. si quadr. paup. fec. dic. non canes. l. 2. ff. ad leg. Aquil.
7 In libro Lutetiae edito legitur Pesolania. Solonia, Plutarchus scribit in Solone.
8 In qua nec edicti aedilicii, nec XII. tabular. ordo servatur.
9 Si alius laesus sit, Aquilia, vel in factum is qui irritavit, tenebitur. l. 11. §. 5. ff. ad l. Aquil.
10 l. 1. C. de accusat.
11 Fusius exposuimus in l. 4. & l. 44. de usurp. & usuc.
12 Quod uti accipiendum sit, ostendimus in l. 4. ff. de usurp. & usuc. Pro biennio, hodie decennium habemus & vicennium.

Tit. XVIII.
DE FAMILIAE ERCISCUNDAE.

Arbiter familiae erciscundae plus, quam semel dari non potest: & ideo de his, quae divisa eo judicio non sunt, communi dividundo [13] arbiter postulatum partietur.

Tit. XIX.
QUEMADMODUM ACTIONES PER INFICIATIONEM DUPLENTUR.

§. 1. Quaedam actiones, si à reo inficientur, duplantur [14], velut judicati depensi [15], legati per damnationem relicti, damni injuria legis Aquiliae, item de modo agri, cum à venditore emptor deceptus est. §. 2. Ex his causis, quae inficiatione duplantur, pacto decidi non potest [16].

Tit. XX.
DE FIDEJUSSORE, ET SPONSORE.

Inter fidejussores ex edicto praetoris, si solvendo sint, licet singuli in solidum teneantur, obligatio dividitur [17].

Tit. XXI.
DE SEPULCHRIS ET LUGENDIS.

§. 1. Ob incursum fluminis, vel metum [18], corpus jam perpetuae sepulturae traditum, sollemnibus redditis sacrificiis, per noctem in alium locum transferri potest. §. 2. Corpus in civitatem inferri non licet, ne funestentur sacra civitatis [19]; & qui contra ea fecerit, extra ordinem punitur. §. 3. Qui luget, abstinere debet à conviviis, ornamentis, & alba veste [20]. §. 4. Quidquid in funus erogatur, inter aes alienum primo loco [21] deducitur. §. 5. Qui alienum mortuum sepelierit, si in funus ejus aliquid impenderit, recipere id ab herede, vel à patre vel à domino [22] potest.

13 l. 20. §. 4. ff. fam. ercisc.
14 l. 23. §. 10. ff. ad leg. Aquil. l. 2. §. tam praedicimus. ff. de pet. hered. §. ultim. de oblig. quae quas. ex contr. §. ex maleficiis. 18 de act.
15 Forsitan legendum est, judicati, depositi; nam & actio depositi interdum inficiando crescit. §. sed furti. 26. de act.
16 Nam aut fatetur reus, aut inficiatur: si fatetur, pro judicato habetur, & ideo transigere non potest: si inficiatur, ac postea decidere velit, pro inficiatore convicto habetur, & inficiationis poenam sustinet.
17 Quod in Pandectis sub tit. de fidejuss. multis in locis demonstratur. Tamen hoc quoque postea Justinianus ad reus constitutae pecuniae. l. ult. C. de constit. pec.
18 Vel ob aliam justam & necessariam causam. l. 1. C. de relig. & sump. fun. noctu efferri corpora Demetrio placuit, ad sumptus minuendos. M. Tull. 3. de leg.
19 l. 12. C. de relig. & sump. fun. l. 6. C. Theod. de sepulchr. viol.
20 Sed uxoribus hic tristior habitus quandoque ex S.C. remittitur, in l. 15. C. ex quib. caus. in fam. irrog.
21 l. pen. ff. de relig. & sum. fun.
22 l. 14. §. ult. l. 21. l. 32. ff. de rel. & sump. fun.

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM
LIBER SECUNDUS.

TITULUS PRIMUS.
DE REBUS CREDITIS ET JUREJURANDO.

§. 1. In pecuniariis causis si alter ex litigatoribus jusjurandum deferat, audiendus est. Hoc enim & compendio litium, & aequitatis ratione provisum est. §. 2. Deferre jusjurandum prior actor potest: contrarium autem de calumnia [1] jusjurandum reo competit. §. 3. Si reus cum jurare velit, actor illi necessitatem jurisjurandi remisit [2], & hoc liquido appareat, actio in eum non datur. §. 4. Heredi ejus, cum quo contractum est, jusjurandum deferri non potest: quoniam contractum ignorare potest [3]. §. 5. Si qui debitum quocumque modo confessus docetur, ex ea re creditori actio non datur, sed ad solutionem [4] compellitur.

Tit. II.
DE PECUNIA CONSTITUTA.

Si id, quod mihi Lucius debet, soluturum te constituas, teneris actione pecuniae constitutae [5].

Tit. III.
DE CONTRACTIBUS.

Stipulatio est verborum conceptio, ad quam quis congrue interrogatus respondit, velut, SPONDES, SPONDEO, DABIS, DABO, PROMITTIS, PROMITTO, FIDEI TUAE ERIT, FIDEI MEAE ERIT [6]. Et tam pure, quam sub condicione [7] concipi potest.

Tit. IV.
DE COMMODATO, ET DEPOSITO PIGNORE FIDUCIAVE.

§. 1. Quidquid in rem commodatam ob morbum vel aliam rationem impensum est, à domino recipi potest [8]. §. 2. Si facto incendio, ruina, naufragio, aut quo alio simili casu res commodata amissa sit, non tenebitur eo nomine is, cui commodata est: nisi fortè cum posset rem commodatam salvam facere [9], suam praetulit. §. 3. Servus vel equus si à latronibus, vel in bello, in aliam causam commodati [10] occisi sunt, actio commodati datur: custodia enim & diligentia rei commodatae praestanda est. §. 4. Si rem aestimatam tibi dedero, ut ea distracta pretium ad me deferres, eaque perierit, siquidem ego te rogavi, meo periculo perit: si tu de vendenda promisisti, tuo periculo [11] perit.

Tit. V.
DE PIGNORIBUS.

§. 1. Creditor si simpliciter sibi pignus depositum distrahere velit, ter ante denuntiare debitori suo debet, ut pignus luat [12], ne à se distrahatur. §. 2. Foetus, vel partus ejus rei, quae pignori data est, pignoris jure non tenetur [13], nisi hoc inter contrahentes convenerit. §. 3. Compensatio debiti ex pari specie, & causa dispari admittitur: velut si pecuniam tibi debeam, & tu mihi pecuniam debeas, aut frumentum, aut cetera hujusmodi, licet ex diverso contractu, compensare, vel deducere debes. Si totum petas [14], plus petendo causa cadis.

Tit. VI.
DE EXERCITORIBUS.

Filiusfamilias si voluntate patris navem exerceat, patrem in solidum [15] ob ea, quae salva receperit, obligat.

Tit. VII.
AD LEGEM RHODIAM. [16]

§. 1. Si levandae navis gratia jactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur, quod pro omnibus datum est [17]. §. 2. Jactu navis levata si perierit, extractis aliorum per urinatores mercibus, ejus quoque rationem haberi placuit, qui merces salva nave [18] jactavit. §. 3. Nave, vel arbore vi tempestatis amissa, vectores ad contributionem non tenentur, nisi ipsis arborem salutis causa eruentibus [19] navis salva sit. §. 4. Levandae navis gratia merces in scapham transjectas, atque ideo amissas, intributione earum, quae in navi salvae sunt, refici convenit. Nave autem perdita, conservatae cum mercibus scaphae ratio [20] non habetur. §. 5. Collatio intributionis [21] ob jactum salva nave fieri debet.

Tit. VIII.
DE INSTITORIBUS.

§. 1. Sicut commoda sentimus ex actu praepositi institoris, ita & incommoda sentire debemus. Et ideo qui servum, sive filium filiamve familias, sive ancillam praeposuit negotiis, vel mercibus exercendis, eorum nomine in solidum convenitur [22]. §. 2. Si quis pecuniae foenerandae, agro colendo, condendis [23] vendendisque frugibus praepositus est, ex eo nomine, quod cum illo contractum est, in solidum fundi dominus obligatur, nec interest servus, an liber sit. §. 3. Quod cum discipulis eorum, qui officinis, vel tabernis praesunt, contractum est, in magistros, vel institores [24] tabernae in solidum actio datur.

Tit. IX.
DE IN REM VERSO.

Servus, vel filiusfam. si acceptam pecuniam in rem patris, vel domini verterit hoc modo, agrum, puta, colendo, domum fulciendo, mancipia vestiendo, mercando, vel creditori solvendo, vel quid tale faciendo, de in rem verso in solidum dominum vel patrem obligat [25], si tamen ob hanc causam pecunia data sit.

Tit. X.
DE S.C. MACEDONIANO.

Qui filiofam. contra interdictum amplissimi ordinis, pecuniam mutuam crediderit, post mortem patris, ex eo, quod vivo patre credidit, cum eo agere [26] non potest.

Tit. XI.
AD S.C. VELLEJANUM.

§. 1. In omni genere negociorum, & obligationum, tam pro viris, quam pro foeminis intercedere [27] mulieres prohibentur. §. 2. Mulier, quae pro tutoribus filiorum suorum indemnitatem promisit, ad beneficium Senatusconsulti non pertinet [28].

Tit. XII.
DE DEPOSITO.

§. 1. Si sacculum, vel argentum [29] signatum deposuero, & is, penes quem depositum fuit, me invito, contrectaverit: & depositi, & furti actio mihi in eum competit. §. 2. In judicio depositi ex mora fructus veniunt, & usurae rei depositae [30] postulantur. §. 3. In causa depositi compensationi locus non est [31], sed res ipsa reddenda est.

Tit. XIII.
DE LEGE COMMISSORIA [32].

§. 1. Debitor distractis fiduciis à creditore, de superfluo adversus eum habet actionem [33]. §. 2. Quicquid creditor per fiduciarium servum quaesivit, sortem debiti minuit [34]. §. 3. Debitor creditori fiduciam [35] vendere non potest, sed aliis, si velit, vendere potest, ita ut ex pretio ejusdem pecuniam offerat creditori, atque ita reman-

1 l. 34. §. qui jurejurando, & l. 5. si non fuerit. ff. de jurejur. l. delata. C. de reb. cred.
2 l. 6. ff. de jurejur.
3 Jurare eum scientem oportet, sciente animo suo. l. 34. §. 1. & §. procurator. ff. de jurejur. l. 4. §. 1. ff. de in lit. jur. l. 11. §. 2. ff. rer. amot.
4 Quae ob id ipsum confessoria actio appellari poterit. l. 23. §. ult. l. 25. §. 1. ff. ad leg. Aquil. l. 4. ff. de confess.
5 l. 20. ff. de constit. pecun.
6 l. 5. §. stipulatio. ff. de verb. oblig.
7 Vel in diem, & inter praesentes, nec scripturam exigit. l. 1. C. de usur.
8 Aut jure pensationis, aut contrario judicio. l. 18. §. 2. ff. commod.
9 l. 5. §. 4. ff. commod.
10 l. 1. §. is vero. ff. de oblig. & act. l. 5. §. 7. ff. commod.
11 l. 17. §. 1. ff. de praescr. verb. l. 1. ff. de aestim.
12 l. 73. ff. de fur. l. 4. ff. de pign. act.
13 l. 1. §. cum praedium. ff. de pignor. Quod verum est in fructibus ab alio domino, quam debitore perceptis. Nam fructus, & foetus, quorum dominium ad ipsum debitorem pervenit, procul dubio pignori tenentur. l. 13. ff. de pign. l. 3. C. in quib. caus. pign. vel hypoth. Idemque est in partu. l. 29. §. 1. ff. de pign.
14 l. 4. ff. de compens.
15 l. 1. §. 19. & §. 23. De exerc. act. l. 3. §. si filius. Naut. caup.
16 Non omnes hic leges nauticae Rhodiorum explicantur, sed lex tantum ea, quae est de jactu.
17 l. 4. C. Theod. de naufr. l. 2. ff. de leg. Rhod.
18 l. 4. §. sed si navis. ff. de leg. Rhod.
19 l. 2. §. 1. 3. l. 5. ff. de leg. Rhod.
20 l. 4. ff. de leg. Rhod.
21 Vid. l. 27. ff. de verb. sign. l. 6. §. ult. ff. de muner. & honor. l. 22. §. ult. ff. ad munic.
22 l. 1. ff. de instit. act.
23 Pro, Condendis, mallem legere, Collocandis, ut in l. 5. §. 1. ff. de instit. act.
24 l. 1. §. cum autem ff. de exerc. act.
25 Per totum tit. ff. de in rem vers.
26 Ipso quidem jure est actio, sed opponenda est exceptio S.C. ne sequatur condemnatio. l. 11. ff. ad S.C. Macedonianum.
27 Ita tamen, ut si intercesserint, ope sit exceptione, duobus casibus exceptis. Unus est in Novell. 134. alter in l. 23. §. ult. C. ad S.C. Vellejan.
28 Pugnat cum hac Pauli sententia. l. 6. ad fin. C. ad S.C. Vellejan. l. 1. & ult. C. si mat. indemn. prom. nisi sic legamus, Mulier, quae tutoribus filiorum suorum indemnitatem promisit. arg. l. 2. C. si mat. indem. prom. d. l. 6.
29 l. 29. ff. depos.
30 Quia depositi actio bonae fidei est. l. 1. §. hanc autem l. 29. l. 25. in fin. ff. depos. l. 2. C. eod.
31 §. in bon. fid. 28 Inst. de act. ad antejustinianum obtinuisse hic locus indicat.
32 De fiducia, quo pignus, creditori mancipatur, aut creditor, ea lege, ut soluta ad diem pecunia remancipetur, non soluta, creditori pleno jure committitur nihil in Pandectis relatum est à Justiniano, quoniam sublatae erant fiduciae constitutione Constantini. l. ultim. C. de pact. pign.
33 Ut si minoris pignus vendiderit, residui petitio creditori superest. l. 28. ff. de reb. cred. ita si pluris vendiderit, superflui petitio debitori datur. l. 24. §. 2. ff. de pign. act.
34 l. 1. C. de pign. act.
35 Pignus creditor vendere potest. l. 12. ff. de distr. pign. fiduciam non potest.

remancipatam sibi rem emptori præstet. §. 4. Si per suppositam personam creditor pignus suum invito debitore comparaverit, emptio non videtur; & ideo quandoque lui potest [1]. Ex hoc enim causa pignoris, vel fiduciæ finiri non potest. §. 5. Si inter creditorem & debitorem convenerit, ut fiduciam sibi vendere non liceat, non solvente debitore, creditor denunciare ei solemniter [2] potest, & distrahere. Nec enim ex tali conventione fiduciæ actio nasci potest.

§. 6. Si creditor rem fiduciæ datam uni ex heredibus, vel extraneo legaverit, adversus omnes heredes [3] actio fiduciæ competit. §. 7. Si creditor rem fiduciariam fecerit meliorem, ob ea recuperanda, quæ impendit, judicio fiduciæ [4] debitorem habebit obnoxium. §. 8. Novissimus creditor priorem oblata pecunia, quo possessio in eum transferatur, dimittere potest. Sed & prior creditor secundum creditorem, si voluerit, dimittere non prohibetur, quamquam ipse in pignore potior [5] sit. §. 9. Servus si mutuam pecuniam servitutis tempore acceperit, ex ea obligatione post manumissionem conveniri [6] non potest.

Tit. XIV.
DE USURIS.

§. 1. Si pactum nudum de præstandis usuris interpositum sit, nullius est momenti [7]. Ex nudo enim pacto inter cives Romanos actio non nascitur [8]. §. 2. Usuræ supra centesimam solutæ sortem minuunt [9], & consumpta sorte repeti possunt. §. 3. Trajectitia pecunia, propter periculum creditoris, quamdiu navigat navis, infinitas usuras [10] recipere potest. §. 4. Usuræ, quæ centesimam excedunt, per errorem solutæ repeti [11] possunt. §. 5. Si quis pignora debitoris citra auctoritatem judicantis abduxerit, violentiæ crimen [12] admittit. §. 6. Tutor in usuras non convenitur, si pecuniam pupillarem ideo non collocavit, quod idonea nomina non habeat, quibus pecunia collocaretur: cujus rei contestatio apud Præsidem [13] provinciæ deponenda est.

Tit. XV.
DE MANDATIS.

§. 1. Ob subitam valetudinem, ob necessariam peregrinationem, ob inimicitiam, & inanes rei actiones [14], integra adhuc causa, mandati negotio renunciari potest. §. 2. Si meis nummis mandato tuo aliquid tibi comparavero, & si rem postea accipere nolis, mandati actio mihi adversus te competit. Non enim tantum quod impensum est, sed & usuras [15] ejus consequi possum. §. 3. Certo pretio rem jussus distrahere, si minoris vendiderit, mandati judicio pretii summam poterit integrare: venditionem dissolvi non placuit [16].

Tit. XVI.
PRO SOCIO.

Sicut lucrum, ita & damnum [17] inter socios communicatur, nisi quid culpa socii, vel fraude eversum sit.

Tit. XVII.
EX EMPTO ET VENDITO.

§. 1. Venditor, si ejus rei, quam vendidit, dominus non sit, pretio accepto, auctoritate [18] manebit obnoxius. Aliter enim non potest obligari. §. 2. Si res simpliciter traditæ evincantur, tanto venditor emptori condemnandus est, quanto [19] si stipulatione pro evictione cavisset. §. 3. Res empta mancipatione & traditione perfecta, si evincatur, auctoritatis venditor duplo tenus obligatur.

§. 4. Distracto fundo, si quis de modo mentiatur, in duplo [20] ejus, quod mentitus est, officio judicis æstimatione facta convenitur.

§. 5. Redhibitio vitiosi mancipii intra sex menses [21] fieri potest, propter latens vitium. §. 6. Si ut servum quis pluris venderet, de artificio ejus, vel peculio mentitus est, actione ex empto conventus quanto minoris [22] valuisset, emptori præstare compellitur, nisi paratus sit eum redhibere [23]. §. 7. Ex die emptionis, si pars pretii numerata sit, & fructus, & operæ servorum, & fœtus pecorum, & ancillarum partus ad emptorem [24] pertinet. §. 8. Fundum alienum mihi vendidisti, postea idem ex causa lucrativa meus factus est, competet mihi adversus te ad pretium recuperandum [25] actio ex empto.

§. 9. Post rem traditam, nisi emptor pretium statim exolvat, usuras [26] ejus præstare cogendus est. §. 10. Mutus emere & vendere potest, furiosus autem neque emere [27], neque vendere potest.

§. 11. Servus bona fide [28] comparatus, si ex veteri vitio [29] fugerit, non tantum pretium dominus, sed & ea, quæ per fugam abstulit, reddere cogetur. §. 12. Cum probatio prioris fugæ deficit [30], servi responsioni credendum est [31]. In se enim interrogari non pro domino, aut in dominum videtur [32]. §. 13. In eo contractu, qui ex bona fide descendit, instrumentorum oblatio sine causa desideratur [33], si quo modo veritas de fide contractus possit ostendi. §. 14. Fundus ejus esse videtur, cujus nomine comparatus est, non à quo pecunia numerata est [34]: si tamen fundus comparatori sit traditus. §. 15. Electo reo principali, fidejussor, vel heres ejus liberatur. Non idem in mandatoribus [35] observatur.

Tit. XVIII.
DE LOCATO ET CONDUCTO.

§. 1. Homo liber, qui statum suum in potestate habet, & pejorare eum, & meliorem facere potest, atque ideo operas suas diurnas nocturnasque locat [36]. §. 2. Fundi deterioris facti, & cultura non exercitati, & ædificiorum non refectorum culpa, arbitrio judicis [37] domino à conductore sarciri potest.

Tit. XIX.
DE NUPTIIS.

§. 1. Sponsalia tam inter puberes, quam inter impuberes [38] contrahi possunt. §. 2. Eorum, qui in potestate patris sunt, sine voluntate, ejus [39] matrimonia jure non contrahuntur: sed contracta non solvuntur [40]: Contemplatio enim publicæ utilitatis [41] privatorum commodis præfertur. §. 3. Inter servos & liberos matrimonium contrahi non potest, contubernium [42] potest. §. 4. Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt, sed contractum matrimonium furore non tollitur [43]. §. 5. Vir absens uxorem ducere potest, fœmina absens [44] nubere non potest. §. 6. Libertum, qui nuptias patronæ, vel uxoris, filiæve patroni affectaverit, pro dignitate personæ [45] metalli pœna, vel operis publici coërceri placuit.

1 l. 10. C. de distr. pign. Ex diverso, non videtur debitor pignus distraxisse permissu creditoris, si id possideat. l. 8. §. 7. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. sol.
2 Denunciatione trina. l. 4. ff. de pign. act.
3 l. 10. C. de pign. actionib.
4 Duplex est actio fiduciæ, directa, & contraria. Idem in pigneratitia. l. 8. l. 25. ff. de pign. act. l. 7. C. eod.
5 l. 1. l. 5. C. qui pot. in pignor. hab. l. 11. C. de pign. l. 11. §. ultim. ff. qui pot. in pign. hab.
6 l. 14. ff. de obl. & act. l. 2. C. an ser. ex suo facto post man. ten.
7 l. 3. C. de usuris. l. 24. ff. de præscr. verb.
8 l. 27. C. de locat. l. 40.
9 Si fortem expleverint, repetentur quasi indebitæ. l. 26. §. 1. ff. de cond. indeb.
10 Hodie est centesima. l. 4. ff. de naut. fœn. sed id Tribonianum ex Justiniani constitutione addidisse puto.
11 l. 26. ff. de cond. ind.
12 l. ultim. ff. ad leg. Jul. de vi priv. l. 5. C. eod.
13 l. 7. §. ultim. & l. 13. §. 1. l. 15. ff. de adm. tut. l. 3. C. de usur. pup.
14 l. 24. ff. mand. §. 11. Inst. de mand.
15 l. 12. §. 9. ff. mand.
16 l. 5. §. 1. & §. 4. ff. mand.
17 l. 52. §. 4. ff. pro soc.
18 l. 13. §. 8. ff. de act. empt.
19 l. 11. §. Cassius. 14. ff. de act. empt. l. 51. §. 20. ff. de ædil. edict.
20 In libris Justiniani non invenitur scriptum, nisi simpliciter ex empto actionem esse. l. 2. ff. de act. empt.
21 l. 19. §. ultim. l. 55. ff. de ædil. ed.
22 l. 13. §. 4. ff. de act. empt.
23 l. 43. §. 6. ff. de ædil. edict.
24 l. 13. in pr. C. de act. empt. l. 13. §. 10. & §. 18. ff. eod. Sed Paul. hic exigit, ut saltem pretii pars numerata sit: & tunc puto non nisi pro ea parte fructus ad emptorem pertinere, argum. l. ultim. §. ultim. ff. de fund. dot.
25 Sed neque committitur stipulatio dupli. l. 13. §. 15. ff. de act. empt. l. 41. §. 1. ff. de evict.
26 l. 13. §. 19. ff. de act. empt. l. 5. l. 13. C. eod.
27 l. 1. ff. de cont. l. 1. §. ultim. ff. de contrah. empt.
28 Idem Paulus respondit servum, veluti pro noxa, reddi. l. 58. in princ. & §. 1. ff. de ædil. edict.
29 Ex recenti venditor non tenetur. l. 54. ff. eod. l. 3. C. eod.
30 Emptor probare debet servum ex veteri vitio fugisse. l. 4. ff. de prob.
31 l. 58. §. ultim. ff. de ædil. edict. l. 7. ff. de probat.
32 l. 6. C. de quæst.
33 l. 10. C. de fid. instr. nisi ita convenerit. l. 2. in fin. ff. de contrah. empt.
34 l. 2. C. si quis alteri, vel sibi sub alt. nom.
35 Hodie uterque liberatur. Nam hæc inter fidejussorem & mandatorem differentia à Justiniano sublata est. l. ultim. C. de fidejuss. Novell. 4. 36 l. 3. ff. de usufr. leg. Potest & filii operas pater locare, ut J. lib. 5. tit. 1. 37 l. 25. §. 3. ff. locat. 38 l. 14. ff. de sponsal. 39 §. 1. de nupt. 40 Quod libro 3. Observ. cap. 5. ut accipiendum sit, ostendimus. 41 Id est, nuptiarum, ut in l. in bello. §. medio ff. de capt. & postlim. 42 l. 3. C. de incest. nupt. 43 l. 16. §. ult. ff. de ritu nupt. 44 Domus viri, est domicilium matrimonii. l. 5. ff. de ritu nupt. l. 6. C. de donat. an. nupt. l. 4. §. 1. ff. De usu & hab. 45 l. 3. C. de nupt. l. 66. ff. de ritu nupt.

Tit. XX.
DE CONCUBINIS.

Eo tempore, quo quis uxorem habet, concubinam habere non potest [46]. Concubina igitur ab uxore solo delicto [47] separatur.

Tit. XXI.
DE DOTIBUS.

§. 1. Dos [48] aut antecedit, aut sequitur matrimonium: & ideo vel ante nuptias, vel post nuptias dari potest. Sed ante nuptias data earum expectat adventum. §. 2. Lege Julia de adulteriis [49] cavetur, ne dotale prædium maritus invita uxore alienet.

Tit. XXII.
DE PACTIS INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. Fructus fundi dotalis constante matrimonio percepti, lucro mariti cedunt, etiam pro rata anni [50] ejus, quo factum est divortium. §. 2. Omnibus pactis stipulatio subjici [51] debet, ut ex stipulatu actio nasci possit.

Tit. XXIII.
DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET UXOREM.

§. 1. Mortis causa donatio est, quæ impendente metu mortis [52] fit, ut valetudinis, peregrinationis, navigationis, vel belli. §. 2. Manumissionis gratia [53] inter virum & uxorem donatio favore libertatis recepta est, vel certe quod nemo ex hoc fiat locupletior: ideoque servum manumittendi causa invicem sibi donare non prohibentur. §. 3. Inter virum & uxorem nec per interpositam personam [54] donatio fieri potest. §. 4. Inter virum & uxorem contemplatione donationis imaginaria venditio [55] contrahi non potest. §. 5. Si inter virum & uxorem donatio facta fuerit, priore defuncto, cui donatum est, ad eum res redit [56], qui donaverat. §. 6. Quocumque tempore contemplatione mortis inter virum & uxorem donatio facta est, morte secuta convalescit [57].

Tit. XXIV.
DE LIBERIS AGNOSCENDIS.

§. 1. Si serva conceperit, & postea manumissa [58] pepererit, liberum parit. §. 2. Si libera conceperit, & ancilla facta pepererit, liberum parit. Id enim favor libertatis exposcit. §. 3. Si ancilla conceperit, & medio tempore manumissa sit, rursus facta ancilla pepererit, liberum parit. Media enim tempora [59] libertati prodesse, non nocere etiam possunt. §. 4. Ex ea muliere natus, quæ ex causa fideicommissi manumitti debuit, si post moram libertati factam nascatur, ingenuus [60] nascitur. §. 5. Si mulier divortio facto gravidam se sciat, intra tricesimum diem viro denuntiare debet, vel patri ejus, ut ad ventrem inspiciendum, observandumque custodes mittant: quibus missis [61], partum mulieris omnimodo coguntur agnoscere. §. 6. Si prægnantem se esse mulier non denuntiaverit, vel custodes ventris missos non admiserit, liberum est patri vel avo natum non alere. Ceterum negligentia matris, quominus suus patri heres [62] sit, obesse non debet. §. 7. Si mulier se ex viro prægnantem negat, permittitur marito ventrem inspicere [63], & ventri custodes dare.

§. 8. Venter inspicitur per quinque obstetrices, & quod maxima pars earum denuntiaverit, pro vero [64] habetur. §. 9. Obstetricem, quæ partum alienum attulit, ut supponi possit, summo supplicio [65] affici placuit.

Tit. XXV.
QUEMADMODUM FILII SUI JURIS EFFICIUNTUR.

§. 1. Pater ab hostibus captus desinit habere filios in potestate: postliminio vero reversus, tam filios, quam omnia [66] sui juris in potestatem recipit, ac si nunquam ab hostibus captus sit.

§. 2. Singulæ emancipationes [67] vel iisdem, vel aliis testibus fieri possunt, vel eodem die, vel intermisso tempore. §. 3. Emancipatio etiam die feriato [68] fieri potest. §. 4. Apud magistratus municipales, si habeant legis actionem [69], emancipari, & manumitti potest.

§. 5. Filiusfamilias emancipari invitus [70] non cogitur.

Tit. XXVI.
DE ADULTERIIS.

§. 1. Inventam in adulterio uxorem, maritus ita demum occidere [71] potest, si adulterium domi suæ [72] deprehendat. §. 2. Eum, qui in adulterio deprehensam uxorem non statim dimiserit, reum lenocinii [73] postulari placuit. §. 3. In causa adulterii dilatio [74] postulata impartiri [75] non potest.

Tit. XXVII.
DE EXCUSATIONIBUS TUTORUM.

§. 1. Inimicitiæ capitales, quas quis cum patre pupillorum habuit, à tutelis excusant [76], ne paterno inimico pupilli committantur. §. 2. Ad curam ejus, cujus quis tutelam administravit, invitus [77] vocari non potest.

Tit. XXVIII.
DE POTIORIBUS NOMINANDIS.

§. 1. Non recte potiorem videtur nominare, qui causam nominari potioris [78] non expresserit. §. 2. Potior quis esse debet, non solum gradu generis, sed & substantia rei familiaris.

Tit. XXIX.
QUI POTIOR NOMINARI NON POSSIT.

Libertus, quem pater tutorem dedit, si minus idoneus dicatur, excusari quidem non potest [79], sed adjungi illi curator potest.

Tit. XXX.
DE ORATIONE [80] DIVI SEVERI.

Dolo tutoris curatorisve detecto, in duplum [81] ejus pecuniæ condemnatione conveniuntur, qua minorem fraudare voluerunt.

Tit. XXXI.
DE FURTIS.

§. 1. Fur est, qui dolo rem alienam contrectat. §. 2. Furtorum genera sunt quatuor: manifesti, nec manifesti, concepti, & oblati [82]. Manifestus fur est, qui in faciendo deprehensus est, & qui intra terminos ejus loci unde quid sustulerat deprehensus est, vel antequam

46 l. 1. C. de concubin. l. ultim. in fin. ff. de donat.
47 Puto legendum, sola dilectione, ut sit idem, quod sola destinatione animi, in l. penult. ff. de concub.
48 Sub hoc titulo Paulum etiam tractasse de retentionibus, quæ ex dote fiunt Anianus scribit in l. 2. C. Th. de dotibus.
49 Cur hic de adulteriis inscribatur, expositimus in Notis ad lib. 2. Institut. tit. quibus alien. lic. vel non.
50 l. 7. §. divortio ff. de jur. dot. l. 7. §. Papinianus. l. 11. l. 31. §. ult. ff. sol. matr. l. 1. §. fed si mensibus C. de rei uxor. act.
51 Cujus rei exempla in Pandectis sunt infinita.
52 §. 1. de donat.
53 l. 7. §. ultim. ff. de donat. inter virum & uxorem.
54 l. 3. §. non tantum autem. ff. de don. int. virum & uxor.
55 Cum sit facta in fraudem juris. l. 5. §. 5. ff. de donat. inter vir. & uxorem.
56 l. 8. ff. de reb. dubiis. Non enim mors donantis, sed mors donatoris hanc donationem confirmat. l. 32. §. 14. ff. de donat. inter vir. & uxorem. Excipienda est species leg. 3. §. 11. fuerit. ff. eod.
57 l. 11. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. 40. ff. de mort. caus. donat.
58 l. 5. §. 2. ff. de de stat. hom.
59 l. 5. ad fin. ff. de stat. hom.
60 l. 1. §. quæri ff. de suis & legit. her. l. 53. ff. de fideicom. lib. l. 3. C. eod.
61 Sed hoc pugnat cum l. 1. §. 11. ff. de agn. & al. lib. nisi dicas heredem eum cogi omnimodo partum alere, ceterum eis adhuc in integro esse, partum editum ex se negare.
62 l. 1. §. 6. & §. 13. ff. de agn. & al. lib.
63 l. 1. ff. de insp. vent. custodiendoque par.
64 l. 1. §. 10. ff. de inspicien. vent.
65 l. 2. ff. de Carb. edict.
66 §. 5. quib. mod. jus patr. pot. sol.
67 Hanc sententiam ad solum filium referimus: nam in ceteris una emancipatio sufficit, ut in fragm. Ulpiani ostendit tit. 11.
68 l. 8. C. de fer.
69 l. 4. ff. de adopt. l. ult. C. de vind. lib.
70 Nov. LXXXIX.
71 Gellius lib. 10. Cassiodorus lib. 3. Var. puniitur tamen aliquo modo. l. 1. §. ult. ff. ad l. Corn. de sic. l. 38. §. 8. ff. de adult. mitti.
72 l. 24. ff. de adult. mitti.
73 l. 2. C. ad l. Jul. de adult.
74 l. 41. ff. de adult. pœn.
75 Puto non, impetrari, vel, ut alii codices habent, impediri, sed impertiri, esse legendum, ut in l. 11. §. 8. ff. de adult. mitti.
76 §. 11. de excus. tut.
77 Nisi libertus sit. l. 5. l. 10. C. de excus. tut.
78 l. 1. C. de pot. ad mun. nom. l. 4. C. de decur. l. 7. ff. eod. tit. l. 2. ff. de fidejuss. & nomin. tut.
79 l. 5. C. de excus. tut.

80 Subjecta sententia indicat legendum esse De rationibus distrahendis: quæ actio in duplum lege XII. tab. prodita est. 81 l. 55. ff. de admin. tut. l. 1. §. rationibus ff. de tut. & rat. distr. 82 Concepti, & oblati, actionum species potius sunt furto cohærentes, quam furtorum genera. §. 3. de obl. quæ ex del. nasc.

antequam ad eum locum quo destinaverat, perveniret. Nec manifestus [1] fur est, qui in faciendo quidem deprehensus non est, sed eum furtum fecisse negari non potest. §. 3. Concepti actione is tenetur, apud quem furtum quæsitum, & inventum est: Oblati [2] actione is tenetur, qui rem furtivam alii obtulit, ne apud se inveniretur.

§. 4. Furti actione is agere potest, cujus interest [3] rem non perdidisse. §. 5. Concepti is agere potest, qui rem concepit, & invenit. Oblati is agere potest, penes quem res concepta [4], & inventa est. §. 6. Manifesti furti actio, & nec manifesti, & concepti, & oblati heredi quidem competit, sed in heredem [5] non datur.

§. 7. Servus, qui furtum fecerit, damnumve dederit, nisi id pro sui quantitate dominus [6] sarcire sit paratus, noxæ dedi potest.

§. 8. Si servus furtum fecerit, deinde manumissus fuerit, aut alienatus, cum ipso manumisso, vel emptore agi potest. Noxa enim caput [7] sequitur. §. 9. Filiusfamilias si furtum fecerit, deinde emancipetur, furti actio in eum datur [8], quia in omnibus noxa caput sequitur. §. 10. Non tantum qui furtum fecerit, sed etiam is, cujus ope, aut consilio furtum factum fuerit, furti actione tenetur.

§. 11. Qui meretricem [9] libidinis causa rapuit, & celavit, eum quoque furti actione teneri placuit. §. 12. Furti manifesti actio, præter pœnam quadrupli, ipsius rei persecutionem, genere vindicationis, & condictionis [10] continet. §. 13. Furti oblati actio adversus eum, qui obtulit, tripli est pœna [11], & ipsius rei repetitio.

§. 14. Furti quocunque genere condemnatus, famosus [12] efficitur.

§. 15. Quæcunque in caupona, vel meritorio stabulo, diversoriove perierint, in exercitores [13] eorum furti actio competit. §. 16. Rem pignori datam debitor creditori subtrahendo furtum facit, quam si & ipse similiter amiserit, suo nomine [14] persequi potest. §. 17. Pater, vel dominus de ea re, quæ filiofamilias, vel servo subrepta est, furti agere potest. Interest [15] enim ei deferri actionem, qui de peculio convenitur. §. 18. Si rem, quam tibi commodavi, postea subripui, furti actio competere tibi non poterit. Rei enim nostræ [16] furtum facere non possumus. §. 19. Si cum furtum quis quærit, damnum injuria dederit, actione legis Aquiliæ [17] tenebitur. §. 20. Ob indicium comprehendi furis præmium promissum jure debetur [18].

§. 21. Sive segetes per furtum, sive quælibet arbores cæsæ [19] sint, in duplum [20] ejus rei nomine reus convenitur. §. 22. Qui tabulas [21], cautionesve subripuit, in adscriptam summam furti actione tenebitur: Nec refert cancellatæ, necne sint: quia ex his debitum dissolutum esse comprobari potest. §. 23. Servus, qui in fuga est, à domino quidem possidetur, sed dominus furti actione ejus nomine non tenetur, quia in potestate [22] eum non habet.

T i t. XXXII.

DE OPERIS LIBERTORUM.

Egentem patronum libertus obligatione doni, muneris, operarum, solutus, alere [23] cogendus est, pro modo facultatum [24] suarum.

1 l. 8. ff. de furt. ej. [ejusdem] rei se manifestum, & nec manifestum. l. 3. ff. eod.
2 Qui obtulit ne apud se conciperetur. §. 4. de obl. quæ ex del. nasc.
3 Si ex honesta causa interest. l. 10. l. 85. ff. de furtis.
4 §. 4. de obl. quæ ex delict. nasc.
5 Quia pœnales sunt. §. non autem de perp. & temp. act.
6 tit. de nox. act.
7 §. omnis. de nox. act. l. 14. De obl. & act.
8 l. 7. & l. 8. ff. de nox. act. §. ult. Inst. eod. tit.
9 Puto legendum esse, Qui non meretricem, ut in l. 82. §. 2. ff. de furt. quæ est ex hoc libro.
10 §. ult. de obl. quæ ex del. nasc.
11 Gellius lib. 11. cap. 18. l. 3. ff. qui satisdar. cog.
12 Quocunque genere, suo nomine damnatus, famosus est l. 6. ff. qui not. infam.
13 Eorum quorum opera exercent. Vectorum tamen, viatorumve factum non præstant. l. 1. ff. de furt. adv. naut. caup. stab.
14 Hoc casu suo furti agit. l. 14. §. pen. ff. de furt. l. 12. §. 9. ff. de furtis.
16 Quæ ratio falsa est, in debitore pignus subtrahente l. 15. §. 1. l. 59. ff. de furtis.
17 l. 29. §. 7. ff. ad l. Aquil.
18 Idemque repeti non potest. l. 4. §. ult. ff. de cond. ob turp. caus. l. 43. §. falsus. ff. de furt. de indicia, recte petuntur. l. 15. ff. de præscriptis verb.
19 l. 1. l. pen. ff. de arb. furt. cæs. Plin. lib. 17. cap. 1. & lib. 18. cap. 3.
20 l. 7. §. ult. ff. eod. l. 8. ff. eod.
21 l. 82. §. ultim. ff. de furtis. l. 27. ff. de furtis.
22 l. 17. §. ult. ff. de furt. l. 21. §. 3. ff. de nox. act. pugnat l. 27. §. 3. ff. ad l. Aquil. nisi hanc distinctionem admittimus. Aut servus fugitivus ab alio possidetur, aut non: Si ab alio non possidetur, dominus noxali actione non tenetur, quia exhibendi ejus potestatem non habet. Quod si ab alio possidetur bona fide, dominus noxali actione tenetur, quia repetendi servi potestatem habet.
23 l. 41. ff. de oper. libert.
24 l. 5. §. 18. ff. de agn. & al. lib.

JULII PAULI
RECEPTARUM SENTENTIARUM
LIBER TERTIUS.

TITULUS PRIMUS.
DE CARBONIANO EDICTO.

Si fratri puberi [1] controversia fiat, an pro parte impuberis differri causa debeat, variatum est. Sed magis est, ut differri non debeat.

T i t. II.
DE BONIS LIBERTI.

§. 1. In bonis liberti prior est patronus, quam filius alterius patroni. Itemque prior est filius patroni [2], quam nepos alterius patroni. §. 2. Libertus duos patronos [3] heredes instituit, alter eorum vivo liberto moritur, is qui superest, contra tabulas testamenti, bonorum possessionem recte postulat. §. 3. Libertorum hereditas in capita, non in stirpes dividitur [4]: & ideo si unius patroni duo sint liberi, alterius quatuor, singuli viriles, id est, æquales portiones habebunt. §. 4. Patronus [5], vel patroni liberi ex parte dimidia heredes instituti, æs alienum liberti pro portionibus exolvere cogantur.

T i t. III.
DE LEGE [6] FABIANA.

Ea quæ in fraudem patroni à liberto quoquomodo alienata sunt, Fabiana [7] formula tam ab ipso patrono, quam à liberis ejus revocantur.

T i t. IV.
DE TESTAMENTIS.

§. 1. Testamentum facere possunt [8] masculi post completum XIV. annum, fœminæ post duodecimum. §. 2. Spadones eo tempore testamentum facere possunt, quo plerique pubescunt, id est, anno decimo octavo [9]. §. 3. Filiusfamilias, qui militavit de castrensi peculio tam communi, quam proprio jure testamentum facere potest. Castrense autem peculium est, quod in castris adquiritur [10], vel quod proficiscenti ad militiam datur. §. 4. Cæcus testamentum facere potest [11], quia accire potest adhibitos testes, & audire [12] sibi testimonium perhibentes. §. 5. Furiosus tempore intermissi furoris [13] testamentum facere potest. §. 6. Mulieri, quæ luxuriose vivit, bonis interdici [14] potest. §. 7. Moribus [15] per prætorem bonis interdicitur, hoc modo: QUANDO TUA BONA PATERNA AVITAQUE [16] NEQUITIA TUA DISPERDIS, LIBEROSQUE TUOS AD EGESTATEM PERDUCIS, OB EAM REM TIBI EA RE [17], COMMERCIOQUE INTERDICO. §. 8. Qui ab hostibus captus est, testamentum quasi servus facere non potest. Sane valet testamentum id, quod ante captivitatem factum est, si revertatur, jure postliminii: aut si ibidem decedat, beneficio legis Corneliæ [18]: qua lege etiam legitimæ tutelæ [19], hereditatesque firmantur. §. 9. In insulam relegatus, & in opus publicum ad tempus damnatus, quia retinet civitatem, testamentum facere potest [20], & ex testamento capere. §. 10. Plures, quam septem ad testamentum adhibiti non nocent [21]. Superflua enim facta prodesse, juri tamen nocere non possunt. §. 11. In adversa [22] corporis valetudine mente captus, eo tempore testamentum facere non potest. §. 12. Prodigus recepta vitæ sanitate, ad bonos mores reversus [23], & testamentum facere, & ad testamenti sollemnia adhiberi potest. §. 13. Ex his, qui ad testamentum adhibentur, si qui sint, qui Latine nesciant, vel non intelligant, sed tamen sentiant [24], cui rei sint adhibiti, non vitiant testamentum. §. 14. Condicionum duo sunt genera: aut enim possibilis est, aut impossibilis. Possibilis est, quæ per rerum naturam admitti potest: impossibilis, quæ non potest [25]. Quarum altera ex eventu exspectatur, altera submovetur.

§. 15. Condiciones contra leges [26], & decreta principum, vel bonos mores, adscriptæ nullius momenti sunt, veluti, SI UXOREM NON DUXERIS, SI FILIOS NON SUSCEPERIS, SI HOMICIDIUM FECERIS, SI BARBARO HABITU PROCESSERIS, & his similia.

§. 16. Quotiens non apparet [27], quis sit heres institutus, institutio non valet. Quod evenit, si testator plures amicos unius nominis habeat. §. 17. Heredes aut instituti, aut substituti dicuntur [28]. Instituuntur primo gradu: Substituuntur secundo, vel tertio scripti.

§. 18. Substituere quis pure & sub condicione [29] potest, & tam suis, quam extraneis, tam puberibus, quam impuberibus. §. 19. In quot vult uncias [30] testator hereditatem suam dividere potest. Impleto asse [31], sine parte heredes instituti ad prioris assis semissem æquis portionibus veniunt. §. 20. Servus alienus cum libertate heres institutus, institutionem non infirmat, sed libertas, ut alieno [32], supervacue data videtur. §. 21. Filio & extraneo [33] æquis partibus heredibus institutis, si præterita adcrescat, tantum suo avocabit, quantum extraneo. Si vero duo sint filii instituti, suis tertiam extraneis dimidiam tollit. §. 22. Talis est posthumorum institutio, SI QUI POST MORTEM MEAM POSTHUMI NATI FUERINT, HEREDES MIHI ESTOTE: si vivo eo [34] nascantur, rumpunt testamentum.

§. 23. Nepos posthumus [35], qui in locum patris succedere potest, ab avo aut heres instituendus est, aut nominatim exheredandus, ne agnascendo rumpat testamentum. §. 24. Qui semel constituit ad se hereditatem pertinere, aut se rebus ejus immiscuit, repudiare [36] eam non potest, etiamsi damnosa sit.

T i t. V.
DE S. C. SILANIANO.

§. 1. Hereditas ejus, qui à familia occisus esse dicitur, ante habitam quæstionem [37] adiri non potest, neque bonorum possessio postulari. §. 2. Occisus videtur non tantum qui per vim, aut per cædem interfectus est, velut jugulatus, aut præcipitatus, sed & is, qui veneno necatus [38] dicitur: Honestati enim heredis convenit, qualemcumque mortem testatoris inultam non prætermittere.

§. 3. Domino occiso, de ea familia quæstio habenda est, quæ intra tectum fuerit, vel certe extra tectum cum domino [39] eo tempore, quo occidebatur. §. 4. Qui occisus dicitur, si constet eum sibi quoquomodo manus intulisse, de familia ejus quæstio non est habenda [40], nisi forte prohibere potuit, nec prohibuit. §. 5. Neroniano Senatusconsulto cavetur, ut occisa uxore, etiam de familia viri quæstio habeatur: idemque ut juxta uxoris familiam observetur, si vir [41] dicatur occisus. §. 6. Servi, qui sub eodem tecto fuerunt, ubi dominus perhibetur occisus, & torquentur, & puniuntur, & si testamento occisi manumissi sint. Sed & hi torquentur, qui cum occiso in itinere [42] fuerunt. §. 7. Servi de proximo si cum possent ferre, auditis clamoribus auxilium domino non tulerunt [43], puniuntur.

§. 8. Servos, qui in itinere circundatum à latronibus dominum per fugam deseruerunt, apprehensos & torqueri, & summo supplicio [44] affici placuit. §. 9. Habetur de familia quæstio, & si heres testatorem occidisse dicatur: nec interest, an extraneus [45], an ex liberis sit. §. 10. Omnibus, qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut indignis aufertur hereditas [46], si nihil testamento in fraudem legis fuerit cautum. §. 11. Sive falsum, sive ruptum, sive irritum dicatur esse testamentum, salva eorum disceptatione [47], scriptus heres jure in possessionem mitti desiderat. §. 12. Si inter heredem institutum, & substitutum controversia sit, magis placuit eum in possessionem rerum hereditariarum mitti, qui primo loco [48] scriptus est. §. 13. Scriptus heres, ut statim in possessionem mittatur, jure desiderat. Hoc post annum [49] impetrare non poterit. §. 14. In eo testamento heres scriptus, quod nec ut oportuit, oblatum, nec publice recitatum est, in possessionem mitti frustra [50] desiderat.

§. 15. In possessionem earum rerum, quas mortis tempore testator non possedit, heres scriptus priusquam jure ordinario experiatur, improbe [51] mitti desiderat.

T i t. VI.

1 Legendum est, Si fratri impuberi controversia fiat, an pro parte impuberis, &c. argum. l. 2. §. puberi. ff. de Carb. edict.
2 Quia proximus quisque ad hereditatem liberti vocatur. l. 23. §. pen. ff. de bon. lib. l. pen. ff. de adsig. liber. l. 4. De op. lib. neque locus est edicto novo. l. 2. § ult. l. 5. §. ult. ff. bon. lib.
3 In quibusdam, duos patronos heredes instituit, malim duos patronos habuit, alter eorum vivo liberto moritur. vid. l. communi. ff. de bon. libert. quæ uti dispungenda sit ostendi. lib. 1. Observ. cap. 14.
4 l. 23. § ult ff. de bon. lib.
5 Credo sub hoc titulo etiam positam fuisse sententiam. l. 20. ff. de jur. patr. & l. 49. ff. de bon. libert.
6 Lex pro edicto sumitur, ut in l. 1. §. 1. ff. und. cogn.
7 lege 1. §. pen. ff. si quid in fraud. patr. fact. sit.
8 l. 5. ff. qui test. fac. poss. Quod remissum olim fuit pupillis tribunis militum. l. ult. C. de test. mil.
9 §. minorem. de adopt. l. 6. ff. de lib. & post. Sed hodie constitutum est, ut eunuchi exemplo ceterorum testamentum facere possint. l. 5. C. qui testam. fac. poss.
10 Occasione militiæ. l. 4. l. 11. ff. de castr. pecul. l. 4. C. famil. erciscun.
11 l. 21. § pen. ff. qui testam. fac. poss. l. 8. C. eod.
12 Vis Sujrilios testimonium perhibentes, Ulpian. in fragm. tit. 20.
13 § furiosi. quib. non est perm. fac. testam. l. 9. C. qui testam. fac. poss.
14 l. 15. ff. de cur. fur.
15 Cœpit à moribus primum, deinde translata est in XII. tabul. l. 1. ff. de cur. fur. M. Tul. in Catone majore. Ut quemadmodum, inquit, nostro more male rem gerentibus patribus bonis interdici solet.
16 Antea legebatur, habitaque, pro, avitaque.
17 In quibusdam. Alii habent, ab ea re aere.
18 §. ult. quib. non est perm. fac. test. l. 9. C. de postlim. & redempt. ab host.
19 l. 22. in princip. ff. d. cap. & postlim. l. 1. §. 1. ff. de suis & legit. hered.
20 l. 8. § 3. ff. qui testam. fac. poss. l. 7. §. fere. ff. de hered. & vulg. l. 28. §. 1. ff. de pæn.
21 l. 21. §. 1. ff. qui testam. fac. poss.
22 l. 17. ff. qui testam. fac. poss.
23 Prodigus nec testamentum facere, nec testis ad testamentum adhiberi potest. l. 18. ff. qui test. fac. poss. nisi moribus receptis. l. 1. ff. de cur. fur.
24 In fragm. Ulpiani, titul. 25. l. 20. §. ultim. qui testam. fac. possunt.
25 §. impossibilis de hered. instit. §. si impossibilis. de inut. stipul.
26 l. 9. ff. de cond. instit. l. 15. ff. de cond. instit.
27 l. 62. §. 1. ff. de her. instit.
28 l. 1. ff. de vulg. & pup. subst. l. 43. §. 2. ff. de vulg. subst.
29 Pure sic, Si primus Heres non erit, secundus heres esto: Si Filius meus heres erit, & intra pubertatem decesserit, Sejus heres esto. Sub conditione hoc modo, Si primus heres non erit, secundus, si navis ex Asia venerit, heres esto: Si Titius mihi heres erit, idem Filius meus impuberi heres esto. l. 8. l. ult. § 1 ff. de vulg. & pup. subst.
30 l. 13. §. 1. ff. de her. inst.
31 Secus si explero asse ita scripserit, Ex reliqua parte ille heredes sunto. l. 17. § pen. ff. de her. inst.
32 l. 49. ff. de her. instit.
33 Ulpian. in fragm. 21. Theophil. in § 1. de exhered. lib. hoc jus est à Justiniano sublatum.
34 Posthumus, qui institutus est ex jure antiquo, non videtur institutus ex lege Velleja: & contra. l. 10. l. 29. §. 8. ff. de liber. & posthum. l. 26. ff. de vulg. substitut. Sed hoc puto Justinianum emendare in l. ultim. C. de post. her. inst.
35 l. 29. ff. de lib. & post.
36 Nisi beneficio ætatis per restitutionem in integrum. §. extraneis de hered. qual. & diff. l. 4. C. de rep. her.
37 Supplicium que sumptum. l. 3. §. non tantum. l. 4. in prin. ff. de S. C. Silanian.
38 Qui veneno interemptus est, non pertinet ad S. C. Silanianum, etiamsi quidam ex servis venenum præbuerit l. 1. § occisorum. ff. de S. C. Silan. sed mors vindicatur ab herede. l. 2. C. de his quib. ut indig.
39 l. 1. §. cum dominus. ff. de S. C. Silan. & J. 6. sententia.
40 Puniendi tamen sunt servi, qui eum prohibere possent, nec prohibuerunt. l. 1. §. si sibi manus. ff. de S. C. Silan.
41 l. 1. § si vir. ff. de Senatusconsulto Silan.
42 l. 3. § de his. ff. de S. C. Silan.
43 l. 1. § 31. ff. de S. C. Silan.
44 l. 1. §. cum dominus. ff. de S. C. Silan.
45 l. 6. §. 1. ff. de S. C. Silan.
46 Hoc olim obtinuisse verum est. l. ult. §. ult. C. de fideic. Excipitur causa sepulturæ ab l. 5. C. de his quib. ut indig. l. 5. C. de relig. & sumpt. fun. Idemque porrectum ad omnes alias causas Justiniani temporibus, argumento est l. 23. C. de inoff. testam. At ex Novell. 1. expellitur quidem heres ab hereditate, non tamen quasi indignus.
47 l. ult. C. de codicill. l. 2. C. de edict. Divi Adr. toll. l. 6. C. quorum appell. non rec. sed ex Constitutione Justiniani in possessionem missus sit l. 3. C. de edict. Divi Adr. toll.
48 l. 1. C. de edict. D. Adr. toll.
49 Quod & in sua Constitutione Justinianus indicat, illis verbis, sive enim post annale tempus.
50 l. 3. C. de edict. D. Adriani tol.
51 Quod & ex Constitutione Justiniani locum obtinet.

Tit. VI.

DE LEGATIS.

§. 1. Per præceptionem uni ex heredibus nummi legari, qui domi non erant, officio judicis familiæ erciscundæ [1] a coheredibus præstabuntur. §. 2. Ante heredis institutionem [2] legari non potest: inter medias heredum institutiones, sive alter, sive uterque adeat, potest. §. 3. Interdum dimidium, interdum totum debetur [3] legatariis. Dimidium, si per vindicationem legatum sit, totum si per damnationem. §. 4. Communi servo cum libertate, & sine libertate legari potest, totumque legatum [4] socio testatoris adquiritur. §. 5. Post mortem heredis legari non potest [5], quia nihil ab herede heredis relinqui potest. §. 6. In mortis tempus [6] tam sua, quam heredis ejus [7] legata confirmari possunt, hoc modo: LUCIO TITIO CUM MORIETUR, DO LEGO, AUT, HERES MEUS DARE DAMNAS [8] ESTO. §. 7. Per vindicationem legatum, etsi nondum constituerit legatarius ad se pertinere, atque ita post apertas tabulas [9] ante aditam hereditatem decesserit, ad heredem suum transmittit.

§. 8. Si res obligata creditori, cujus causam testator non ignorat, per damnationem legata sit, luitio [10] ad heredis sollicitudinem spectat. §. 9. Servo fataliter interempto, legatarii damnum est [11]: quia legatum nulla culpa heredis intercidit. §. 10. Damnari heres potest, ut alicui domum extruat, aut ære alieno eum liberet. [12]

§. 11. Sinendi modo [13] tam corporales res, quam quæ in jure consistunt legari possunt: & ideo debitori id, quod debet recte legatur.

§. 12. Ejus rei, quæ legata est, exemplo heredis partem agnoscere, partem repudiare [14] legatarius non potest. §. 13. Legatum nisi rei certæ sit [15], & ad certam personam deferatur, nullius est momenti.

§. 14. Si quis sibi & Titio legatum adscripserit, magis est, ut totum [16] legatum ad conjunctum pertineat. §. 15. Qui se filio testatoris impuberi tutorem adscripsit [17], ut suspectus à tutela removendus est, ad quam ultro videtur affectasse. §. 16. Rem legatam testator si postea pignori, vel fiduciæ dederit, ex eo voluntatem mutasse [18] non videtur. §. 17. Ususfructus uniuscujusque rei [19] legari potest, & aut ipso jure [20] constituetur, aut per heredem præstabitur. Ex causa quidem damnationis per heredem præstabitur, ipso autem jure per vindicationem. §. 18. Furiosi, & ægrotantis [21], & infantis ususfructus utiliter relinquitur. Horum enim alius resipiscere, alius convalescere, alius crescere potest. §. 19. Ancillæ usufructu legato [22], partus ejus ad fructuarium non pertinent. §. 20. Gregis usufructu legato, grege integro manente, fœtus [23] ad usufructuarium pertinent. §. 21. Areæ usufructu legato, ædificia [24] in eo constitui non possunt. §. 22. Accessio alluvionum ad fructuarium fundum, quia fructus fundi non est, non pertinet: venationis [25] vero, & aucupii reditus ad fructuarium pertinet. §. 23. Servos neque torquere, neque flagellis cædere [26], neque in eum casum facto suo perducere usufructuarius potest, quo deteriores fiant. §. 24. Fructu legato si usus non adscribatur, magis placuit usumfructum videri adscriptum. Fructus enim sine usu [27] esse non potest. §. 25. Si alteri usus, alteri fructus legatus sit, fructuarius in usum concurrit [28], quod in fructu usuarius facere non potest. §. 26. Cum conjunctim duobus usumfructum do, lego, legatum altero mortuo, ad alterum [29] in solidum pertinebit. §. 27. Usufructu legato, de modo utendi cautio à fructuario solet interponi: & ideo perinde omnia se facturum [30], ac si optimus paterfam. uteretur, fidejussoribus oblatis cavere cogetur.

§. 28. Ususfructus amissus ad proprietatem [31] recurrit. Amittitur autem quinque modis, capitis minutione, rei mutatione, non utendo, in jure cessione, dominii comparatione. §. 29. Capitis minutione amittitur [32], si in insulam fructuarius deportetur, vel si ex causa metalli servus pœnæ efficiatur, aut si statum ex adrogatione, vel adoptione [33] mutaverit. §. 30. Non utendo amittitur ususfructus, si possessione fundi biennio fructuarius non utatur, rei mobilis anno [34]. §. 31. Rei mutatione amittitur ususfructus [35], si domus legata incendio conflagraverit, aut ruina perierit, licet postea restituatur [36]. §. 32. In jure cessione amittitur ususfructus, quotiens domino proprietatis [37] eum fructuarius in jure cesserit. §. 33. Finitur [38] ususfructus aut morte, aut tempore. Morte, cum usufructuarius moritur. Tempore, quotiens ad certum tempus ususfructus legatur, velut biennio, aut triennio. §. 34. Fundo, vel servo [39] legato, tam fundi instrumentum, quam servi peculium ad legatarium pertinet. §. 35. Quærendorum fructuum causa [40] esse videntur, qui opus rusticum faciunt, & monitores, & villici, & saltuarii [41] item boves aratorii, aratra, bidentes, & falces putatoriæ, frumentum quoque ad sementem repositum. §. 36. Cogendorum fructuum causa [42] comparata instrumento cedunt, velut corbes, alvei, falces messoriæ, & fœnariæ, item molæ olivariæ. §. 37. Conservandorum fructuum causa comparata [43], instrumento cedunt, velut dolia, cupæ, vehicula rustica, cibaria, pistores, asini, focariæ [44], item ancillæ, quæ vestimenta rusticis faciunt: scopa quoque & sutor continebuntur. §. 38. Uxores [45] eorum, qui operantur, magis est, ut instrumento cedant. Pecora [46] quoque, & pastores eorum stercorandi causa parata, instrumento continentur. §. 39. Ea autem, quæ custodiæ magis causa, quam ad usus patrisfamiliæ eo delata sunt, instrumenti nomine [47] non continentur. §. 40. Uxores eorum, qui mercedes [48] præstare consueverunt, neque instructionis, neque instrumenti appellatione continentur. §. 41. Piscationis, & venationis instrumentum ita demum instrumento fundi continetur, si ex his [49] maxime fundi reditus cogatur. §. 42. Fructus percepti instrumento fundi ita demum cedunt, si ibidem absumi à testatore consueverunt [50]. §. 43. Fundo cum omni instrumento rustico, & urbano, & mancipiis, quæ ibi sunt legato, femina quoque, & cibaria [51] debebuntur. §. 44. Fundo cum omni instrumento rustico, & urbano, & mancipiis, quæ ibi sunt, legato, tam supellex [52], quam armentum, itemque argentum, & vestes, quæ ibi paterfam. instruendi gratia habere solet, debebuntur. Item ea mancipia, quæ usui patrisfam. esse solent. Itemque aves, & pecora, quæ instruendarum epularum gratia in fundo comparata sunt, exceptis his, quæ ibi custodiæ causa deposita sunt. §. 45. Fundo legato, UTI OPTIMUS MAXIMUSQUE EST [53], retia, apiaria, & cetera venationis instrumenta continebuntur: quod etiam ad instrumentum pertinet, si quæstus fundi ex maxima parte in venationibus consistat. §. 46. Fructus, qui solo cohærebant mortis testatoris tempore, ad legatarium pertinent [54]; ante percepti, ad heredem [55]. §. 47. Fundo legato cum mancipiis & pecoribus, & omni instrumento rustico, & urbano, peculium [56] actoris ante testatorem defuncti, si ex eodem fundo fuerit, magis placet ad legatarium pertinere. §. 48. Actor, vel colonus ex alio fundo in eodem constitutus, qui cum omni instrumento legatus erat, ad legatarium non pertinet: nisi eum ad jus ejus fundi [57] testator voluerit pertinere. §. 49. Adjunctiones, quas fundo legato testator ex diversis emptionibus applicaverat [58], legatario cedere placuit. §. 50. Instructo prædio legato fabri ferrarii, item lignarii, putatores, & qui instruendi fundi [59] gratia ibidem morabantur, legato cedunt. §. 51. Instructo fundo legato, libri quoque & bibliotheca [60], quæ in eodem fundo sunt, legato continentur. §. 52. Servum studendi gratia ex eodem fundo [61], qui cum mancipiis fuerat legatus, alio translatum ad legatarium placuit pertinere. §. 53. Fundo ita ut possederat legato [62], mancipia tam urbana, quam rustica, itemque aurum, & vestes, quæ eodem tempore in fundo comprehenduntur, ad legatarium pertinent. §. 54. Pascua, quæ postea comparata ad fundum legatum testator adjunxerat [63], si ejus appellatione continentur, ad legatarium pertinent. §. 55. Quidquid in eadem domo [64], quam instructam legavit paterfam. perpetuo instruendi se gratia habuit, legatario cedit. §. 56. Instructa domo legata, ea legato continentur, quibus domus munitior, vel tuta ab incendio præstatur, tegulæ, specularia, vela [65] legato continebuntur. Item æramenta, lecti, culcitræ, pulvinaria, subsellia, cathedræ, mensæ, armaria, delphicæ, pelves, conchæ, aquiminalia, candelabra, lucernæ, & similia quacumque materia expressa. §. 57. Domo legata, balneum ejus, quod publice præbetur, nisi alias separetur [66], legato cedit. §. 58. Domo cum omni jure suo sicut instructa est, legata, urbana familia, item artifices [67], & vestiarii [68], & zetarii, & aquarii eidem domui servientes, legato cedunt. §. 59. Omnibus, quæ in domo sunt legatis, cautiones debitorum, rationesque servorum legato [69] cedunt. §. 60. Mobilibus legatis, aurum, vel argentum [70] non debetur, nisi de eis quoque manifeste sensisse [71] testatorem possit ostendi. §. 61. Instrumento cauponio legato, ea debentur, quæ in cauponii usum parata sunt, velut vasa, in quibus vinum diffunditur, escaria quoque, & pocularia vasa debentur. Sane ministri [72] earum rerum legato non cedunt. §. 62. Instrumento medici legato, collyria, & emplastra, & apparatus omnis [73] conficiendorum medicamentorum, itemque ferramenta legato cedunt. §. 63. Instrumento pictoris legato, colores, penicilli, cauteria [74], & temperandorum colorum vasa debentur. §. 64. Pistoris instrumento legato, cribra, asini, molæ [75], & servi, qui pistrinum exercent, item machinæ, quibus farinæ subiguntur, legato cedunt. §. 65. Instrumento balneatorio legato, balneator ipse [76], & scamna [77], & hypodia, fistulæ, miliaria, epitonia, rotæ aquariæ, jumenta quoque, quibus ligna deferuntur, legato cedunt. §. 66. Instrumento piscatoris legato, retia, & nassæ, & fuscinæ, & naviculæ, hami quoque & cætera [78] ejusmodi usibus destinata debentur. §. 67. Supellectile legata [79] capsæ, armaria, non solum librorum, aut quæ vestis ponendæ gratia parata sunt, debentur, sed & byssina, & [80] crystallina, & argentea, vitrea vasa, tam escaria, quam pocularia [81], & vestes stratoriæ legato cedunt. §. 68. Villis, vel agris separatim legatis, alterum alteri [82] cedit. §. 69. Servis legatis, ancillæ quoque debentur, non item servi legatis ancillis. Sed ancillarum appellatione tam virgines, quam servorum, pueri [83] continentur, his scilicet exceptis, quæ fiduciæ [84] datæ sunt. §. 70. Servis amanuensibus legatis, omnes, qui ex conversatione urbana, & in ministerio fuerunt, debebuntur, nisi ex his aliqui perpetuo ad opus rusticum transferantur. §. 71. Venatores servi, vel aucupes, an inter urbana ministeria contineantur, dubium remansit: & ideo voluntatis est quæstio: tamen si instruendarum quotidianarum epularum gratia habentur [85], debentur. §. 72. Moliones [86], institores inter urbana ministeria continentur, item obsonatores, & vestiarii, & cellararii [87], & cubicularii, & arcarii, & coqui, placentarii, tonsores, pistores, lecticarii. §. 73. Pecoribus legatis, quadrupedes omnes continentur, quæ gregatim [88] pascuntur. §. 74. Jumentis legatis [89], boves non continentur. Equis vero legatis, equas quoque placuit contineri. Ovibus autem legatis, agni non continentur, nisi annoales sint. §. 75. Grege ovium legato, arietes [90] etiam continentur.

§. 76. Avibus legatis [91] anseres, phasiani, gallinæ & aviaria debebuntur. An autem phasianarii, & pastores anserum, voluntatis quæstio est. §. 77. Dulcibus legatis, sapa, defrutum, mulsum, dulce etiam vinum, palmæ, caricæ, uvæ passæ [92] debebuntur. Sed in hoc quoque voluntatis est quæstio, quia & in specie pomorum comprehendi possunt. §. 78. Frugibus legatis [93], tam legumina, quam ordeum, & triticum continentur. §. 79. Veste legata ea cedunt, quæ ex lana, & lino texta sunt: item serica, & bombycina, quæ tamen induendi, operiendi, cingendi, sternendi, injiciendive causa [94] parata sunt: pelles quoque indutoriæ continebuntur. §. 80. Veste virili legata, ea tantummodo debebuntur, quæ ad usum virilem salvo pudore attinent. Stragula [95] quoque huic legato cedunt. §. 81. Muliebri veste legata, omnia, quæ ad usum muliebrem [96] spectant, debebuntur. §. 82. Lana legata, sive succida, sive lota sit, sive pectinata, sive versicoloria [97], legato cedit. Purpura vero, aut stamen subtemenve hoc nomine non continentur. §. 83. Mundo muliebri

legato

---

1 l. 22. §. ult. de l. prom. ff. famil. ercisc.
2 §. ante heredis. de legat.
3 Hoc est, quod Ulpianus in fragm. tradit tit. 24.
4 Si cum libertate, totus jure adcrescendi ad socium pertinebit, §. ultim. de donat. si prætermissa libertate, communis erit servus inter heredem & socium testatoris. hereditas autem, vel legatum soli socio adquiretur, l. 65. §. 9. ff. pro soc. l. 49. ff. ad leg. Falc. 22. de opt. leg.
5 Quia ille, qui heres relinquitur, quem sit heredem habiturus, incertum est. l. 70. ff. de verb. signif. At hoc Justinianus emendavit. §. post mortem, de legat.
6 Legendum puto, in tempus mortis tam suæ, quam heredis ejus legata conferri possunt. exemplo l. 79. ff. de cond. & dem.
7 Ejus, id est, testatoris.
8 Legebatur, damnas, pro damnat: quem errorem Alciatus secutus est lib. 1. 2. ... Latini semper dixere damnas, etiam in multitudinis numero. l. 34. §. 1. ff. de legat. 111. l. 122. §. 1. ff. de legat. 1.
9 Hodie defertur ex die mortis, ut in constitutione de caduc. tollen.
10 §. Sed etsi rem, de legat. l. 85. ff. de legat. 11.
11 Si heredis facto, heredis. §. si res legata. de legat.
12 §. Sed & tale legatum. de leg.
13 Hæc verba, suspecta, mallemque generaliter proponi, ut in §. tam autem. de legat.
14 l. 1. ff. de adquiren. hered. l. 38. ff. de legat. 1.
15 Ut incertæ personæ. §. incertis. de legat. ita res incerta. l. 69. §. 4. ff. de jur. dot. l. 30. §. 1. ff. ann. leg.
16 Videnda est l. 14. §. 1. ff. ad legem Corneliam, de fals.
17 l. 18. §. 1. ff. ad leg. Corn. de fals.
18 l. 3. C. de legat. §. si rem suam. Instit. eod. tit.
19 l. 69. ff. ad legem Falc.
20 Id est, sine heredis facto. Alibi traditur ipsum usumfructum aut ipso jure constitui, id est, civili jure; aut tuitione Prætoris. l. 1. ff. quib. mod. usufr. amitt. l. 9. §. 1. ff. usufr. quem. cav.
21 Dubitari poterat, quia interim nullus est. l. 55. l. 12. §. 3. ff. de usufruct. Verum incipiet si furiosus resipuerit, æger convaluerit, infans creverit.
22 Scripsimus in l. 4. ff. de usufr. & usufr.
23 l. 68. §. ult. ff. de usufr.
24 l. 7. §. hac ratione ff. de usufruct.
25 l. 9. §. 4. 5. ff. de usufr. 26 l. 17. §. 1. l. 23. in fin. ff. de usufr. 27 l. 14. §. 1. ff. de usu & hab. 28 l. 14. §. pen. ff. de usu & habit. 29 l. 1. §. interdum. ff. de usufr. adcr. 30 l. ult. ff. usufr. quemad. cav. 31 §. ult. de usufru. 32 Ex Constitutione Justiniani ususfructus minima capitis minutione non amittitur. l. penult. C. de usufru. 33 Correctum per l. ult. C. eod.
34 Ex constitutione Justiniani rei mobilis triennio, immobilis decennio inter præsentes, vicennio inter absentes non utendo amittitur. l. penult. C. de servit. & aq. 35 l. 5. §. 2. ff. quib. mod. usufr. amit. 36 l. 10. §. pen. ff. eod. qua in re distat ususfructus à servitute. l. 20. §. 2. ff. de serv. urb. præd. 37 l. 66. ff. de jur. dot. 38 Differentiam facit inter amittere, & finiri. 39 Pugnat cum l. 24. ff. de pecul. legat. Et cum l. ult. ff. de sup. leg. 40 l. 8. ff. de instruct. vel inst. leg. l. 12. §. 1. ff. eod. tit. 41 l. 12. §. 4. ff. eod. 42 d. l. 8. l. 10. & l. 24. eod. tit. 43 d. l. 8. l. 12. §. conservandi. ff. eod. 44 Quidam habent forcariæ: sed focariæ rectissimum est, ut in d. l. 12. §. Trebatius. & §. prox. & l. 15. eod. tit. l. 2. C. de don. int. vir. & uxor. l. 3. C. de con. inst. 45 l. 12. §. uxores. ff. de instr. vel inst. leg. l. 60. §. ult. ff. de leg. 111. 46 Pascendi causa parata, ut ex eis fructus capiantur, instructo cedunt. l. 2. C. de verb. signif. sed non instrumento. l. 9. ff. de instr. vel instr. leg. 47 Sed neque instructi sunt. l. 12. §. sed si fundus ff. de instr. vel instr. leg. l. 1. C. de verb. sign.
48 Puta & eos, qui mercedes præstant, instrumento non contineri, argum. l. 12. §. si aliqua parte. l. 19. §. ultim. ff. de instruct. vel instr. leg. 49 d. l. 12. §. si in agro. 50 d. l. 12. §. Cassius. l. 1. C. de verb. sign. 51 d. l. 12. in prin. l. 18. §. item cum fundus ff. eod. 52 Instrumento legato, supellex non continetur. d. l. 12. §. supellex. l. 18. ff. de instruct. vel instr. leg. At instructo etiam supellex. Hæc verba, Cum omni instrumento rustico, & urbano, instructi plenam significationem continere hæc Pauli sententia demonstrat.

53 l. 22. ff. de instruct. vel instr. legat.
54 Hoc quidam non admittunt, argum. l. 9. ff. ad legem Falcid. omnino male. Nam ibi non de fundo legato, sed de fundo hereditario tractat.
55 Nisi mora intercesserit. l. ult. C. de usur. & fruct. leg. l. 39. §. fructus. ff. de legat. 1.
56 l. 20. §. 1. ff. de instruct. vel instr. leg. Extat hæc Pauli sententia in l. 22. ff. de instruct. vel instr. leg.
57 l. 20. §. idem quæsit. l. 12. §. Pap. ... ff. de instr. vel instr. leg.
58 d. l. 20. §. ...
59 Hæc eadem legari fundo cum instrumento, contineri satis constat ex l. 12. & l. 18. §. de putatorib. eod.
60 l. 12. §. instrumento item fundo. ff. de instr. vel inst. leg.
61 l. 20. §. Pamphila. ff. de instruct. vel instr. leg. l. 78. in prin. ff. de leg. 111.
62 Hoc verbo, ut possedit, instructus fundus significatur. l. 91. §. 1. de legat. 111.
63 l. 20. §. tyrannus. ff. de instr. vel instr. legat.
64 l. 1. & 2. C. de verb. sign.
65 l. 12. §. vela. §. specularia. ff. de instr. vel instr. leg.
66 l. 91. §. balneum. ff. de legat. 111.
67 l. 12. §. idem respondit. ... ff. de instruct. vel instr. legat.
68 Mallem hostiarii: vestiarii enim patrifamilias, hostiarii domui deserviunt.
69 Dubium non est, quin, ut in l. 12. §. penult. ff. de instruct. vel instru. legat. & l. 92. ff. de legat. 111. hoc loco legendum, Legato non cedunt, & pro rationes, emptiones.
70 l. 79. §. 1. de legat. 111.
71 l. ult. ff. de supr. leg.
72 Pugnat cum l. 17. §. ult. ff. de instr. vel instr. leg. adhibenda est distinctio. l. 13. ff. eod.
73 l. 18. §. instrumento. ff. de instruct. vel instr. leg.
74 l. 17. ff. de instruct. vel instr. leg.
75 l. 18. §. 1. ff. eodem titulo.
76 l. 13. in fin. l. 17. §. ultim. ff. eod.
77 Scamna pro subselliis. l. 2. C. Theod. de contrahen. empt. l. 3. ff. de supell. leg.
78 Sed & piscatores. l. 17. §. 1. ff. de instr. vel instr. leg.
79 l. 3. de supell. legat.
80 Puto legendum, sed & murrina, ex d. l. §. de murrina.
81 Myrrina, crystallina, vitrea vasa tam escaria, quam potoria sunt in supellectile. l. 11. ff. de supell. legat. At quæ argentea, aureave fuissent à supellectile separantur, nec supellectili legata continentur. l. 1. l. 7. ff. de supell. legat. dubitari potest, escaria, vel potoria vasa quæ aurea sunt, vel argentea, item candelabra, pelves, lecti, mensæ, & cetera his similia argentea, vel aurea, supellectilis sint, an argenti, vel auri. Et receptum est in supellectile esse candelabra, lectos, & his similia cujuscumque materiæ sint, nisi cum argentea essent, vel aurea, ea testator vel auri, vel argenti numero habuit. l. 19. §. lectum plane. l. 27. §. penult. ff. de aur. & argent. legat. l. 3. §. ultim. ff. de supell. legat. Rursus argentea, vel aurea vasa, tam escaria, quam potoria argenti, vel auri numero haberi, nisi probetur ea testatorem supellectili annumerasse. d. l. 3. §. pen. & l. 4. eod. 82 l. 23. in fin. ff. de instruct. vel instr. legat. l. 35. ff. de usufruct. legat. 83 l. 81. ff. de legat. 111. 84 l. 73. ff. de legat. 111. 85 Vel nisi eos paterfamil. inter urbanos annumerare solitus sit. l. 99. §. 1. ff. de legat. 111. 86 Nisi rei rusticæ parati sint. l. 60. §. 1. l. 99. §. mulionis. ff. de legat. 111. 87 Cellararii sunt, qui ideo præpositi sunt, ut rationes salvæ sint. l. 12. §. cellararium. ff. de instr. vel instr. leg. 88 Ut equi, muli, asini, oves, boves, capræ, sues. l. 65. §. 4. ff. de leg. lib. 111. 89 l. 60. l. 65. §. 5. & 7. ff. de legat. 111. 90 l. 93. §. ult. ff. de leg. 111. 91 Extat hæc sententia in l. 66. ff. de leg. 111. 92 l. ultim. §. ultim. ff. de tritico, vino & ol. leg. Quanquam palmæ, caricæ, uvæ passæ, ficus, inter poma etiam numerari possint. l. 205. ff. de verb. sign. Itaque sive voluntatis, in æstimatione judicis quæstio est. l. 7. C. de fideicom. 93 l. 77. ff. de verbor. signif. 94 l. 23. §. 1. & §. ult. & l. prox. ff. de aur. & arg. leg. 95 l. 23. §. vestis. ff. de aur. & arg. leg. Ab eo dissentiunt Sabinus, & Ulpianus. l. 70. in prin. & §. 2. ff. de legat. 111. 96 d. l. 23. §. muliebria. 97 l. 32. §. 6. ff. de aur. & arg. leg.

legato, ea cedunt, per quæ munditior mulier [1], lautiorque efficitur: velut speculum, conchæ, situli, item buxides, unguenta, & vasa, in quibus ea sunt: item sella balnearis [2], & cetera ejusmodi. §. 84. Ornamentis legatis [3] ea cedunt, per quæ ornatior efficitur mulier, veluti anuli, catenæ, reticuli, & cetera [4], quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur. §. 85. Argento legato [5], massæ tantummodo debebuntur: Vasa enim, quæ proprio nomine separantur, legato non cedunt: quia nec lana legata [6], vestimenta debebuntur. §. 86. Vasis argenteis legatis ea omnia continentur, quæ capacitati alicui parata sunt: & ideo tam potoria, quam escaria, item ministeria omnia debebuntur, veluti urceoli, lances, patinæ [7], piperataria, cochlearia quoque, itemque trullæ, calices, scyphi, & his similia. §. 87. Libris legatis, chartæ, volumina, membranæ, & philuræ continentur: Codices quoque debentur. Librorum enim appellatione non volumina chartarum [8], sed scripturæ modus, qui certo fine concluditur, æstimatur. §. 88. Auro legato, gemmæ quoque inclusæ [9], itemque margaritæ, & smaragdi legato cedunt. Sed magis voluntatis esse quæstionem. Infectum enim aurum debetur, factum ornamentorum genere continetur. §. 89. Vasis argenteis legatis, emblemata [10] quoque ex auro infixa legato cedunt. §. 90. Argento potorio legato, omnia [11], quæ ad poculorum speciem comparatæ sunt, debebuntur, veluti pateræ, calices, scyphi, urceoli, œnophoria, & conchæ. §. 91. Carruca cum junctura legata, mulæ [12] quoque legatæ, non mulio videtur, propter quotidianam loquendi consuetudinem. §. 92. Prolatis codicillis, vel alio testamento quibus ademptum est legatum, vel certe rescissum [13], perperam soluta repetuntur.

1 l.25. §. mundus. ff. de aur. & arg. leg. 2 l.32. §. pen. ff. eod. d. §. mundus. 3 Tertullianus in lib. de hab. muliebr. ita distinguit: Habitus, feminæ duplicem speciem circumfert, cultum, & ornatum. Cultum quem mundum muliebrem vocant. Ornatum, quem mundum muliebrem convenit dici. Ille in auro & argento, & gemmis, & vestibus deputatur: ille in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt. 4 l.25. §. ornamenta. ff. de auro & argent. 5 Ut auro, ita & argento legato vasa continentur l.19. §. ult. ff. de aur. & argent. leg. Sed magis est voluntatis quæstio. 6 l.88. ff. de leg. 3. 7 l.19. § sed cui vasa. ff. de aur. & arg. leg. 8 l.52. ff. de legat. 3. 9 Auro legato factum, infectumque debetur, l.19 in princ. ff. de aur. & arg. leg. itemque gemmæ auro inclusæ. d. l.19. § perveniamus. 10 d. l.19. §. simili modo. 11 l.21. l.36. ff. de aur. & arg. leg.

12 l.38. §.8. ff. de ædil. edi. l.5. ff. de aur. & arg. leg. 13 Id est, deminutum. l.2. §.1. ff. de cond. indeb. Scribo, recisum. 14 Ut dictum est l.3. l.35. §.1. de don. 15 §. 1. de donat. 16 Erat lex Falcidia de legatis, sed Pegasiano S. C. ad fideicommissa, Constitutione Severi ad donationes causa mortis etiam producta est. 17 l.1. §. cum dicitur. ff. si cui plus quam per legem Falc. l.2. C. de usur. leg. 18 Nisi adeo donata sint, ut integra heres legata præstare. l.16. §. ult. ff. ad leg. Falcid. aut ea mente donentur, ut in eam imputentur. l.35. §.2. C. de inoffic. test. 19 Per litis contestationem. l.1. C. de usur. leg.

Tit. VII.
DE MORTIS CAUSA DONATIONIBUS.

§. 1. Mortis causa donat, qui ad bellum proficiscitur, & qui navigat, ea scilicet condicione [14], ut si reversus fuerit, sibi restituatur: si perierit, penes eum remaneat, cui donavit.

§. 2. Donatio mortis causa, cessante valetudine, & secuta sanitate, pœnitentia etiam revocatur [15]: Morte enim tantummodo convalescit.

Tit. VIII.
AD LEGEM FALCIDIAM.

§. 1. Exhausta legatis, aut fideicommissis, vel mortis causa donationibus [16] hereditate, auxilio Falcidiæ institutus heres quadrantem retinere potest. §. 2. Quotiens de modo quartæ retinendæ quæritur, propter periculum plus petendi, officio judicis omnibus æstimatis, quarta facienda est, quæ apud heredem remaneat: aut certe exigenda cautio à legatario, ut quod plus dodrante perceperit, restituat [17]. §. 3. Ea, quæ mater vivo filio donavit [18], in quartam non imputantur. §. 4. Ex mora præstandorum fideicommissorum, vel legatorum fructus, & usuræ peti possunt. Mora autem fieri videtur [19], cum postulanti non datur.

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM
LIBER QUARTUS.

TITULUS PRIMUS.
DE FIDEICOMMISSIS.

§. 1. Ab uxore, cui vir dotem prælegavit, fideicommissum relinqui non potest: quia non ex lucrativa causa testamento aliquid capit, sed proprium [1] recipere videtur. §. 2. A postumo herede instituto [2] fideicommissum dari potest. §. 3. Ab imperatore [3] herede instituto legatum, & fideicommissum dari potest. §. 4. A surdo [4], vel muto, sive legatum acceperit, sive heres institutus sit, vel ab intestato successerit, fideicommissum relinquitur. §. 5. Qui fideicommissum relinquit, etiam cum eo, cui relinquit, loqui potest [5]: velut, PETO, GAI SEI CONTENTUS SIS ILLA RE, aut, VOLO TIBI ILLUD PRÆSTARI. §. 6. Fideicommittere his verbis possumus ROGO, PETO, VOLO, MANDO [6], DEPRECOR, CUPIO, INJUNGO. DESIDERO [7] quoque, & IMPERO verba, utile faciunt fideicommissum. RELINQUO [8] vero, & COMMENDO [9], nullam fideicommissi pariunt actionem. §. 7. Tam nostras res, quam alienas per fideicommissum relinquere [10] possumus: sed nostræ statim, alienæ autem æstimatæ, aut redemptæ præstantur. §. 8. Si alienam rem tanquam suam testator per fideicommissum reliquerit, non relicturus, si alienam scisset, ut solet legatum, ita inutile erit [11] fideicommissum. §. 9. Testator supervivens, si eam rem, quam reliquerat, vendiderit, extinguitur [12] fideicommissum. §. 10. Codicillis, qui testamento confirmati non sunt, adscriptum fideicommissum jure debetur.

§. 11. Filio quibuscunque verbis à patre fideicommissum relictum, jure debetur. Sufficit enim inter conjunctas personas, quibuscunque verbis, ut in donatione, voluntas expressa: & ideo etiam pridie [13], quam moriatur, recte relictum videtur. §. 12. In tempus emancipationis, vel cum sui juris erit, fideicommissum relictum [14] quocumque modo patria potestate liberato debetur. §. 13. Rogati invicem sibi, si sine liberis decesserint, hereditatem restituere, altero decedente sine liberis, hereditas ad eum pervenit, qui supervixit, nec ex eo pacisci [15] contra voluntatem testatoris possunt. §. 14. Heres ante aditam hereditatem, legatarius antequam legatum accipiat, fideicommissum præstare non possunt. §. 15. Rem fideicommissam si heres vendiderit, eamque sciens comparaverit, nihilominus in possessionem [16] ejus fideicommissarius mitti jure desiderat. §. 16. Quotiens libertis fideicommissum relinquitur, ad eos tantummodo [17] placuit pertinere, qui manumissi sunt, vel qui in eodem testamento libertatem, intra numerum legitimum consecuti sunt. §. 17. Qui ab herede fideicommissum non præstatur, non solum in res hereditarias [18], sed & in proprias [19] heredis inducitur. §. 18. Jus omne fideicommissi non in vindicatione, sed in petitione [20] consistit.

Tit. II.
DE S.C. TREBELLIANO.

Senatusconsulto Trebelliano prospectum est, ne solus heres omnibus hereditariis actionibus oneretur. Et ideo quotiens hereditas ex causa fideicommissi restituitur, actiones ejus in fideicommissarium transferuntur [21]: quia unicuique damnosam esse fidem suam non oportet.

Tit. III.
DE S.C. PEGASIANO.

§. 1. Inter heredem & fideicommissarium, cui ex Pegasiano hereditas restituitur, partis & pro parte stipulatio interponitur [22]: ut heredi instituto pro quarta actiones, pro ceteris vero portionibus fideicommissario competant. §. 2. Totam hereditatem restituere rogatus, si quartam retinere nolit, magis est, ut eam ex S. C. Trebelliano [23] debeat restituere. Tunc enim omnes actiones in fideicommissarium dantur. §. 3. Lex Falcidia, itemque S. C. Pegasianum deducto omni ære alieno, Deorumque donis [24], quartam residuæ hereditatis ad heredem voluit pertinere. §. 4. Qui totam hereditatem restituit, cum quartam retinere ex Pegasiano debuisset, repetere eam non potest [25]. Nec enim indebitum solvisse videtur, qui plenam fidem defuncto præstare maluit.

Tit. IV.
DE REPUDIANDA HEREDITATE.

§. 1. Recusari hereditas [26] non tantum verbis, sed etiam re potest, & alio quovis indicio voluntatis. §. 2. Heres per magistratus municipales, ex auctoritate præsidis [27], fideicommissario postulante, hereditatem adire, & restituere compellitur. §. 3. Fideicommissarius si affirmet heredem nolle adire hereditatem, absente eo interponi decretum [28], & in possessionem mitti jure desiderat.

§. 4. Suspectam hereditatem adire compulsus, omnia [29] ex Trebelliano restituit.

Tit. V.
DE INOFFICIOSI QUERELA.

§. 1. Inofficiosum dicitur testamentum, quod frustra, liberis exheredatis, non ex officio pietatis [30], videtur esse conscriptum. §. 2. Post factum à matre testamentum filius procreatus, non mutata ab ea, cum posset, voluntate ad exemplum præteriti, inofficiosi [31] querelam recte instituit. §. 3. Testamentum, in quo Imperator [32] scriptus est heres, inofficiosum argui potest. Eum enim qui leges facit [33], pari majestate legibus obtemperare convenit.

§. 4. Qui inofficiosum dicere potest, hereditatem petere [34] non prohibetur. §. 5. Filius ex asse heres institutus inofficiosum dicere non potest, nec interest, exhausta, nec ne sit hereditas, cum apud eum quarta [35] aut legis Falcidiæ, aut S. C. Pegasiani beneficio sit remansura. §. 6. Quarta portio liberis deducto ære alieno, & funeris impensa præstanda est, ut ab inofficiosi querela excludantur: libertates [36] quoque eam portionem minuere placet. §. 7. Filius in judicio patris si minus quarta portione consecutus sit, ut quarta sibi à coheredibus fratribus [37] citra inofficiosi querelam impleatur, jure desiderat. §. 8. Pactio talis, ne de inofficioso testamento dicatur, querelam super judicio futuram non excludit. Meritis [38] enim liberos, quam pactionibus adstringi placuit. §. 9. Rogatus hereditatem restituere, etsi inofficiosi querelam instituerit, fideicommisso non fit injuria: quartam enim solummodo hereditatis amittit [39], quam beneficio Senatusconsulti habere potuisset. §. 10. Heres institutus habens substitutum, si de inofficioso dixerit, nec obtinuerit, non id ad fiscum, sed ad substitutum [40] pertinebit.

Tit. VI.
DE VICESIMA. [41]

§. 1. Tabulæ testamenti aperiuntur hoc modo, ut testes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui signaverint testamentum: ut ita agnitis signis, rupto lino aperiatur, & recitetur [42], atque ita describendi exempli fiat potestas, ac deinde signo publico obsignatum in archium redigatur: ut si quando exemplum ejus interciderit [43], sit, unde peti possit. §. 2. Testamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura, vico, castello, conciliabulo facta, in foro, vel basilica præsentibus testibus, vel honestis viris, inter horam secundam & decimam diei recitari debent exemploque sublato, ab iisdem rursus magistratibus [44] obsignari, quorum sententia constat aperta. §. 3. Testamentum lex statim post mortem testatoris aperiri voluit: & ideo quamvis sit rescriptis variatum, tamen à præsentibus intra triduum, vel quinque dies aperiendæ sunt tabulæ: ab absentibus quoque intra eos dies, cum supervenerint. Nec enim [45] oportet testamentum heredibus, aut legatariis, aut libertatibus, quam necessario [46] vectigali moram fieri.

Tit. VII.
DE LEGE CORNELIA.

§. 1. Qui testamentum falsum scripserit, recitaverit, subjecerit, signaverit, suppresserit, amoverit, resignaverit, deleverit, pœna legis Corneliæ [47] de falsis tenebitur, id est, in insulam depor-

1 l.77. §. filiæ. ff. de legat. 2. Eademque ratione lex Falcidia hoc legatum non minuit. l.81. §.1. ff. ad leg. Falc. 2 Licet alienus sit. l. pen. ff. de legat. 1. l.1. §. pen. de legat. 3. 3 Quia jus habet commune cum ceteris. l.7. C. qui testam. fac. poss. 4 l.77. § surdo. ff. de legat. 2. 5 l.69. ff. de legat. 2. l.11. §.4. ff. de legat. 3. scripsimus Observ. l.2. c.3. 6 §. ultim. de sing. reb. per fideic. rel. l.2. C. Com. de legat. 7 l.115. l.118. ff. de legat. 1. 8 At videtur esse precarium. l.78. §.8. ff. ad S. C. Trebell. 9 l.12. C. de fideicommiss. libert. l.11. §.2. ff. de legat. 3. 10 Per damnationem. Ulpian. tit. de fideicomm. Per vindicationem jure civili non valet. l.39. ff. de manum. test. 11 l.10. C. de legat. l.6. C. de fideicommiss. 12 Nisi alia mente testatorem alienasse probetur. §. si rem suam. de legat. l.15. ff. de adim. leg. 13 Paria sunt, Post mortem heredis, & Pridie quam morietur heres. §. post mortem. De legat. Sed & Cum morietur heres. l.1. §. si emancipata. ff. de collat. bonorum. l.21. §. si filio. ff. de legat. 111. 14 Idemque juris uno tantum casu expresso. l.11. §. si cui. ff. de legat. 3. l.15. ff. quand. dies leg. ced. l.3. C. de instit. & substit. 15 l.21. 1. C. de pact. l.11. C. de transact. 16 Justinianus in rem missionem sustulit. Igitur superest duntaxat vindicatio: emptori autem malæ fidei adversus heredem solius pretii repetitio dabitur. l. ult. C. com. de legat. 17 Idem interdum datur & manumissis per fideicommissum, & libertarum libertis. l.2. l.16. §.1. ff. de aliment. legat. 18 Nisi malit separationem bonorum impetrare. l. penult. ff. de separ. 19 Ob cautionem non præstitam non mittitur in res heredis proprias, nisi certis modis. l.5. § Imp. ff. ut in poss. legat. 20 Legata vindicamus, fideicommissa petimus. l.22. §.1. ff. ad S. C. Trebell. 21 Quod ideo proditum est, ne cui periculosa esset fides sua. l.1. ff. ad S. C. Trebellianum. 22 Communicantur tamen onera inter heredem & fideicommissarium, interpositis stipulationibus partis & pro parte. § post quad. Inst. De fideicomm. hered. 23 l.45. ff. ad S. C. Trebell. 24 Argum. l.5. §.12. ff. de don. inter vir. & uxor.

25 Quia sciens restituit. l.1. l. ult. C. ad leg. Falcid. l.5. §.15. ff. de don. int. vir. & uxor. 26 l.16. §.4. §.10. ff. ad Treb. l.95. ff. de acquir. hered. 27 Eodemque modo Duumviri tutores dant, l.46. §.6. ff. de admin. tutor. cum tamen neutrum imperii sit, aut jurisdictionis. 28 l.6. ff. ad Trebell. l.67. ff. eod. l. pen. §. ult. C. eod. 29 l.4. l.45. ff. ad Trebell. §. sed si recusabat. De fideicom. hered. 30 Vel contra officium pietatis. l.2. ff. de inoffic. testam. 31 l.3. C. de inoffic. testam. 32 l.8. §.2. ff. de inoffic. test. 33 l.23. ff. de legat. 111. 34 l.1. C. de inoffic. test. Quidam Codices habent, Qui inofficiosum dicere non potest. 35 l.8. §.9. ff. de inoffic. test. 36 l.8. §.8. & §.9. ff. de inoffic. test. l.6. C. eod. 37 Adjectis extraneis secus. l.3. C. de inoffic. testam. Hodie ex constitutione Justiniani filio instituto ex minore parte, vel exheredato, cui minus debito relictum est, omnimodo actio datur supplendæ portionis gratia, non querela, l.30. l.36. C. de inoffic. testam. 38 l.35. §.1. C. de inoffic. test. 39 d. l.8. §. unde non male. ff. de inoff. 40 d. l.8. §.4. in fin. 41 Dio libro LV. l. ult. C. de edict. D. Adr. tollend. l. ult. ff. de ap. rec. 42 l.4. l.6. ff. quemadmod. testam. aper. Si non fuerit signatorum copia, præsentibus optimæ opinionis viris aperiuntur. l.7. ff. eod. l.2. C. eod. tit. 43 Eaque ratione in archium redacta ad comparationem valent, licet destituta sint legis solemnitate, Novell. 1. §. penult. l.2. l.18. l.23. C. de testam. l.19. C. eod. 44 Sed si in archio civitatis tabulæ non deponantur, satis erit vel priorum signatorum, vel eorum, qui illis absentibus adfuerunt, signa magistratu præsente reponi. l.7. ff. testam. quemadm. aper. l.2. C. eod. 45 l. ult. ff. de appell. rec. 46 [illegible], ut in tit. princ. E. Meritis liberos, quam pactionibus: & in lib. 5. tit. 18. minus in pecuniariis, quam in capitalibus. 47 l.2. ff. de leg. Corn. de fals. Pœna legis Corneliæ est deportatio, ut lib. 5. latius.

deportatur. §. 2. Non tantum is, qui testamentum subjecit, suppressit, delevit, pœna legis Corneliæ coërcetur, sed & is [1], qui sciens dolo malo id fieri jussit, faciendumve curavit. §. 3. Testamentum supprimit, qui sciens prudensque tabulas testamenti in fraudem heredum, legatariorum, fideicommissariorum, aut libertatum non profert [2]. §. 4. Supprimere tabulas videtur, qui cum habeat, & proferre possit, eas proferre non curat [3]. §. 5. Codicilli quoque [4] si lateant, nec proferantur, suppressi videbuntur. §. 6. Edicto perpetuo cavetur, ut si tabulæ testamenti non appareant, de earum exhibitione interdicto reddito, intra annum [5] agi possit, quo ad exhibendum compellitur qui supprimit. Tabularum autem appellatione chartæ quoque, & membranæ continentur.

TIT. VIII.

DE INTESTATORUM SUCCESSIONE.

§. 1. Inter agnatos & cognatos hoc interest [6], quod in agnatis etiam cognati continentur, inter cognatos vero agnati non comprehenduntur. Et ideo patruus & agnatus est, & cognatus, avunculus autem cognatus tantummodo. §. 2. Si sint fratres defuncti [7], & fratris filii, vel nepotes, fratre non existente filius fratris nepoti præfertur. §. 3. Fœminæ ad hereditates legitimas ultra consanguineas successiones non admittuntur, idque jure civili [8], vel Voconia ratione videtur effectum. Ceterum lex XII. tabul. nulla discretione sexus cognatos admittit. §. 4. In hereditate legitima successioni locus non est. Et ideo fratre decedente antequam adeat, aut repudiet hereditatem, fratris filius admitti non potest [9], quia omnis successio proximiori defertur. §. 5. Ab hostibus captus neque sui, neque legitimi heredis jus amittit postliminio reversus. Quod & circa eos, qui in insulam deportantur, vel servi pœnæ effecti sunt, placuit observari, si per omnia in integrum indulgentia principali [10] restituantur. §. 6. Pro herede gerere, est destinatione futuri domini aliquid ex hereditariis rebus usurpare. Et ideo pro herede gerere videtur [11], qui fundorum hereditariorum culturas, rationesque disponit, & qui servis hereditariis, jumentis, rebusve aliis utitur.

§. 7. Ex pluribus heredibus iisdemque legitimis, si qui omiserint hereditatem, vel in adeundo aliqua ratione fuerint impediti, his, qui adierunt, vel eorum heredibus omittentium portiones adcrescunt. Quod in herede instituto eum, qui acceperat substitutum [12], evenire non poterit. Diversa enim causa est scripti & legitimi.

TIT. IX.

AD SENATUSCONSULTUM TERTULLIANUM.

§. 1. Matres tam ingenuæ, quam libertinæ, cives Romanæ, ut jus liberorum consecutæ videantur, ter & quater peperisse sufficiet, dummodo vivos [13], & pleni temporis pariant. §. 2. Quæ semel uno partu tres filios edidit, jus liberorum non consequitur. Non enim ter peperisse, sed semel partum fudisse videtur, nisi forte per intervalla [14] pariat. §. 3. Mulier si monstrosum aliquid, aut prodigiosum enixa sit, nihil proficit [15]. Non sunt enim liberi, qui contra formam humani generis, converso more procreantur.

§. 4. Partum, qui membrorum humanorum officia ampliavit, quia aliquatenus videtur effectus, matri prodesse placuit [16]. §. 5. Septimo mense natus matri prodest [17]. Ratio enim Pythagorei numeri hoc videtur admittere, ut aut septimo pleno, aut decimo mense partus maturior videatur. §. 6. Abortus, vel abactus venter partum efficere [18] non videtur. §. 7. Libertina ut jus liberorum consequi possit, quater eam peperisse sufficit. §. 8. Latina ingenua jus Quiritium consecuta, si ter pepererit, ad legitimam filii hereditatem admittitur, non est enim manu emissa. §. 9. Jus liberorum mater habet, quæ tres filios aut habet, aut habuit, aut neque habet, neque habuit. Habet, cui supersunt: habuit, quæ amisit. Neque habet neque habuit, quæ beneficio principis jus liberorum consecuta est.

TIT. X.

AD SENATUSCONSULTUM ORPHITIANUM.

§. 1. Filii vulgo quæsiti ad legitimam matris hereditatem aspirare non prohibentur [19]: quia pari jure ut ipsorum matribus, ita ipsis matrum hereditates deferri debuerunt. §. 2. Ad filiam ancillam, vel libertam ex S. C. Claudiano effectam, legitima matris intestatæ hereditas pertinere non potest [20]: quia neque servi, neque liberti matrem civilem habere intelliguntur. §. 3. Ad legitimam intestatæ matris hereditatem filii cives Romani, non etiam Latini admittuntur. Cives autem Romanos eo tempore [21] esse oportet, quo ab iisdem legitima hereditas aditur. §. 4. Filius maternam hereditatem, eandemque legitimam, nisi adeundo [22] quærere non potest.

TIT. XI.

DE GRADIBUS.

§. 1. Primo gradu superiori linea [23] continentur pater, mater: inferiori filius, filia, quibus nullæ aliæ personæ junguntur.

§. 2. Secundo gradu continentur superiori linea avus, avia, inferiori nepos, neptis: transversa frater, soror: quæ personæ duplicantur. Avus enim, & avia tam ex patre, quam ex matre: nepos, neptis tam ex filio, quam ex filia: frater, soror tam ex patre, quam ex matre accipiuntur. Quæ personæ sequentibus quibuscunque gradibus similiter pro substantia earum, quæ in quoquo gradu consistunt, ipso ordine duplicantur [24]. §. 3. Tertio gradu [25] veniunt supra proavus, proavia, infra pronepos, proneptis: ex obliquo fratris, sororisque filius, filia, patruus, amita, id est, patris frater & soror: Avunculus, matertera, id est, matris frater & soror. §. 4. Quarto gradu [26] veniunt supra abavus, abavia: infra abnepos, abneptis. Ex obliquo fratris & sororis nepos, neptis, frater patruelis, soror patruelis, id est, patrui filius, filia: consobrinus, consobrina, id est, avunculi & materteræ filius, filia: amitinus, amitina, id est, amitæ filius, filia: itemque consobrini, qui ex duabus sororibus nascuntur. Quibus adcrescit patruus magnus, amita magna, id est, avi paterni frater & soror: Avunculus magnus, matertera magna, id est, aviæ tam paternæ, quam maternæ frater & soror. §. 5. Quinto gradu [27] veniunt supra quidem, atavus, atavia, infra atnepos, atneptis: ex obliquo fratris & sororis pronepos, proneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ filius, filia, propius sobrinus sobrina, id est, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia. His adcrescunt propatruus, proamita, hi sunt proavi paterni frater & soror: proavunculus, promatertera, hi sunt proaviæ paternæ, maternæque frater & soror, proavique materni. §. 6. Sexto gradu [28] veniunt supra tritavus, tritavia, infra trinepos, trineptis. Ex obliquo fratris & sororis abnepos, abneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ nepos, neptis: patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis, id est, propioris sobrini filius, filia, qui consobrini appellantur. Quibus ex latere adcrescunt propatrui, proamitæ, proavunculi, promaterteræ filius, filia: Abpatruus abamita, hi sunt abavi paterni frater & soror: Abavunculus abmatertera, hi sunt abaviæ paternæ, maternæque frater & soror, abavique materni. §. 7. Septimo gradu [29] qui sunt cognati recta linea supra, infraque, propriis nominibus non appellantur: sed ex transversa linea continentur fratris, sororisve atnepos, atneptis, consobrini filii, filiæque. §. 8. Successionis idcirco gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, nec vita [30] succedentibus prorogari potest.

TIT. XII.

DE MANUMISSIONIBUS.

§. 1. Servum communem unus ex dominis manumittendo Latinum facere non potest, nec magis, quam civem Romanum: cujus portio eo casu, quo si proprius esset, ad civitatem Romanam perveniret, socio adcrescit [31]. §. 2. Mutus, & surdus servum vindicta liberare non possunt [32]. Inter amicos tamen, & per epistolam manumittere non prohibentur. Ut autem ad justam libertatem pervenire possit, condicione venditionis excipi potest. §. 3. Tormentis apud Præsidem subjectus, & de nulla culpa confessus, ad justam libertatem [33] perduci potest. §. 4. Fideicommissa libertas [34] data, facto heredis non mutatur, si servum, quem manumittere jussus est, vinxerit. §. 5. Communem servum unus ex sociis vinciendo, futuræ libertati non nocebit. Inter pares enim sententias, clementior severiori præfertur. Et certe humanæ rationis est favere miserioribus, & prope innocentes dicere, quos absolute nocentes pronunciare non possimus. §. 6. Debitor creditorve servum pignoris vinciendo, dedititium facere non possunt. Alter enim sine altero causam pignoris [35] deteriorem facere non potest. §. 7. Servus furiosi domini, vel pupilli jussu vinctus [36], dedititiorum numero non efficitur: quia neque furiosus, neque pupillus exacti consilii capax est. §. 8. Non tantum si ipse dominus [37] vinciat, nocet libertati, sed & si vinciri jubeat, aut vincientis procuratoris actorisve factum comprobet. Quod si antequam sciret vinctum, solutionis ejus causas approbaverit, libertati futuræ vincula non nocebunt. §. 9. Cæco curator dari non potest [38], quia ipse sibi procuratorem instituere potest.

TIT. XIII.

DE FIDEICOMMISSIS LIBERTATIBUS.

§. 1. Ea condicione heres institutus, si liberos suos emancipaverit, omnimodo eos emancipare cogendus est [39]. Pro condicione enim hoc loco emancipatio videtur adscripta. §. 2. Decedente eo, à quo fideicommissa libertas relicta est, heredes ejus eam præstare [40] cogendi sunt. §. 3. Si decedens servis suis libertatem ita dederit, Illum & illum liberos esse volo, eosque filiis meis tutores do, impeditur fideicommissa libertas: quia pupilli sine tutoris auctoritate manumittere non possunt, & habentibus tutores tutor dari non potest: sed interim vice absentium pupilli habentur, ut ex decreto amplissimi ordinis primum libertas [41], ac deinde tutela competere possit.

TIT. XIV.

AD LEGEM FUSIAM CANINIAM.

§. 1. Nominatim [42] servi testamento manumitti secundum legem Fusiam possunt. Nominatim autem manumittere intelligitur hoc modo, STICHUS LIBER ESTO. Cum autem, ORDINATOREM, VEL QUI EX ANCILLA ILLA NASCITUR, LIBERUM ESSE VOLO, ex Orphitiano S. C. perinde libertas competit, ac si nominatim data sit. Officiorum enim, & artium appellatio nihil de significatione nominum mutat, nisi forte plures sint, qui eo officio designentur. Tunc enim nomen adjungendum est, ut eluceat, de quo testator sensisse videatur. §. 2. Codicillis testamento confirmatis datæ libertates cum his, quæ tabulis testamenti datæ sunt, concurrunt: & sive antecedant, sive sequantur testamentum, novissimo loco adhibentur, quia ex testamento utræque confirmantur. §. 3. Quotiens numerus servorum propter legem Fusiam Caniniam ineundus est, fugitivi quoque [43], quorum semper possessio animo retinetur, computandi sunt. §. 4. Lege Fusia Caninia cavetur, ut certus servorum numerus [44] testamento manumittatur. Subductis igitur duobus usque ad X. pars dimidia, à X. usque ad XXX. pars tertia, à XXX. usque ad C. pars quarta, à C. usque ad D. pars quinta. Plures autem, quam centum ex majori numero servorum manumitti non licet.

1 l. 2. ff. eod.
2 Inde in l. Pomp. 44. ff. de adquir. rerum domin. Qui repudianti, non eadem, supprimere, & intercipere videtur. Sed omnimodo supprimendi animum ac consilium exigimus. l. 3. §. si quis dolo. ff. de tab. exhib.
3 d. l. 3. §. si quis dolo.
4 l. 1. §. hoc interdictum ff. de tab. exhib.
5 Pugnat directo cum l. 3. §. ult. ff. de tab. exhib. sed Ulpianus credo sic scripsit: Interdictum hoc & post annum non competere, ut in l. 1. §. hanc actionem. ff. ne vis fiat ei.
6 l. penult. ff. unde legit.
7 Sic lego, Si sint fratres defuncti, & fratris filius vel nepos, frater filio fratris, vel eo non existente, nepoti præfertur. §. si plures, De legit. agnat. success.
8 Jure novo. §. ceterum, De legitim. agnat. success.
9 Non dabitur. Unde legitimi, dabitur tamen Unde cognati. §. placebat. De legit. agnat. success. Ex l. 4. C. de bon. lib.
10 l. 1. §. filio. ff. ad Tertul. l. 1. §. ultim. de bon. poss. contr. tab. non tamen manumissione, l. 7. ff. eod. supr.
11 Quod fusius explicatur in l. un. ff. de adq. hered.
12 Legendum censeo, itaque cohæredi substituto, ut in l. 9. ff. de suis & legit.
13 Nati enim non videntur, qui mortui nascuntur, & contra naturam, & leges videntur nasci, qui immaturo partu edantur.
14 l. 137. ff. de verb. sign. l. 15. ff. de stat. hom.
15 l. 14. ff. de stat. hom. Contra Ulpianus in l. 135. ff. de verborum significatione. Hic de lucro certatur, ibi de damno. Plus autem favendum est his, qui de damno vitando, quam de lucro captando certant, l. ult. §. fin. vero creditores. C. de jur. delib.
16 l. 14. ff. de stat. hom.
17 l. 12. ff. de stat. hom.
18 l. 2. C. de post. hered. Et ideo abortu facto, finitur missio in possessionem. l. 1. in fin. ff. de vent. in poss. mitt.
19 §. novissime. De S. C. Orph.
20 l. 1. §. filia. ff. ad S. C. Tertul.
21 l. 1. §. filio ff. ad S. C. Tertul.
22 l. 3. C. ad S. C. Orphitian. eodemque modo mater filio heres fit, l. 1. C. Theod. de cret. vel bon. possess. l. 1. C. Theod. de leg. her.
23 l. 9. ff. de grad. & adfin.
24 l. 10. §. 2. ff. de grad. & adfin.
25 Tertio gradu continentur personæ x. duplicatæ xxxii.
26 In quarto gradu personæ continentur LXXX.
27 Quinto gradu continentur personæ CLXXXIV.
28 Sexto gradu continentur personæ CCCCXXXIII.
29 Septimo gradu continentur personæ mille XXIV.
30 l. 4. ff. de grad. & adfin.
31 Hæc Justinian. mutat in l. 1. C. de com. ser. man.
32 l. 10. C. qui testam. fac. possunt. l. 1. ff. qui & à quibus man.
33 Auctor Ulpian. in fragm. tit. 1.
34 l. 2. ff. de fideic. liber.
35 l. 24. §. ult. ff. de pign. act.
36 Vincula quemadmodum in lege Ælia Sentia de dedititiis accipiantur, Ulpian. exposuit in l. 216. ff. de verborum signific.
37 Hodie sublata est dedititiorum condicio: itaque usui hæc esse non possunt.
38 Curator dari solet muto, surdo, prodigo. l. 49. ff. de procurat. Cæco non datur. l. 9. ff. de adoption. l. 2. ff. de bon. poss. fur. infa.
39 l. 92. ff. de condic. & demonstr.
40 l. 11. §. 1. ff. de fideic. lib.
41 l. 9. C. de fideic. lib.
42 l. 24. ff. de man. testam.
43 l. 1. §. 14. l. pen. in fin. ff. de adq. poss. l. 5. §. ult. ff. de liber. caus.
44 De quo in l. 5. Judæi. C. Theod. de Judæis, & in primo tit. hujus libri.

JULII

JULII PAULI RECEPTARUM SENTENTIARUM

LIBER QUINTUS.

TITULUS PRIMUS. DE LIBERALI CAUSA.

§. 1. Qui contemplatione extremæ necessitatis, aut alimentorum gratia filios suos vendiderint, statui ingenuitatis eorum non præjudicant [1]. Homo enim liber nullo pretio æstimatur. Iidem nec pignori ab his, aut fiduciæ dari possunt. Ex quo facto sciens creditor deportatur. Operæ tamen eorum locari possunt. §. 2. Veritati & origini ingenuitatis manumissio, quocumque modo facta fuerit, non præjudicat [2]. §. 3. Descriptio ingenuorum ex officio fisci [3] inter fiscalem familiam facta, ingenuitati non præjudicat. §. 4. Qui metu & impressione alicujus terroris apud acta Præsidis servum se esse mentitus est, postea [4] statum suum defendenti non præjudicat. §. 5. Post susceptum liberale judicium, si assertor caussam deseruerit, in alium assertorem omne judicium transferri placuit. In priorem vero quod prodendæ libertatis gratia factum est, extra ordinem vindicatur. Non enim oportet susceptam status causam, nulla cogente necessitate, destitui [5].

TIT. II. DE USUCAPIONE.

§. 1. Possessionem adquirimus animo & corpore: animo utique nostro [6], corpore vel nostro, vel alieno. Sed nudo animo adipisci quidem possessionem non possumus, retinere tamen nudo animo possumus, sicut in saltibus hybernis [7], æstivisque contingit.

§. 2. Per liberas personas, quæ in potestate nostra non sunt, adquiri nobis nihil potest. Sed per procuratorem [8] adquiri nobis possessionem posse, utilitatis causa receptum est. Absente autem domino comparata, non aliter ei quam si rata sit [9], quæritur. §. 3. Longi temporis præscriptio inter præsentes continuo decennii spatio, inter absentes vicennii comprehenditur. §. 4. Viginti annorum præscriptio etiam adversus Remp. prodest [10] ei, qui justum initium possessionis habuit, nec medio tempore interpellatus est. Actio tamen quanti ejus interest adversus eos Reipub. datur, qui ea negotia defendere neglexerunt. §. 5. Si post motam [11] intra tempora quæstionem, res ad novum dominum emptione transierit, nec is per xx. annos fuerit inquietatus, avelli ei possessionem non oportet.

TIT. III. DE HIS, QUÆ PER TURBAM FIUNT.

§. 1. In eos, qui per turbam, seditionemve damnum alicui dederint, dandumve curaverint, si quidem res pecuniaria est, æstimatione dupli [12] sarcitur. Quod si ex hoc corpori alicujus, vitæ, membrisve noceatur, extra ordinem vindicatur. §. 2. Quidquid ex incendio, ruina, naufragio, navique expugnata raptum, susceptum, suppressumve erit, eo anno in quadruplum [13] ejus rei, quam quis suppresserit, celaverit, rapuerit, convenitur, postea, in simplum.

§. 3. Hi, qui ædes alienas, villasve expilaverint, effregerint, expugnaverint, si quidem id turba cum telis coacta fecerint, capite puniuntur [14]. Telorum autem appellatione omnia, ex quibus saluti hominis nocere possunt, accipiuntur. §. 4. Receptores aggressorum, itemque latronum eadem pœna [15] afficiuntur, qua ipsi latrones. Sublatis enim susceptoribus, grassantium cupido conquiescit. §. 5. Fures, vel raptores balnearum plerumque in metallum, aut in opus publicum [16] damnantur. Nonnunquam pro frequentia admissorum judicantis sententia temperatur. §. 6. Incendiarii, qui consulto incendium inferunt, summo supplicio afficiuntur. Quod si per incuriam eorum ignis evaserit, dupli compendio [17] damnum ejusmodi sarciri placuit.

TIT. IV. DE INJURIIS.

§. 1. Injuriam patimur aut in corpus, aut extra corpus. In corpus verberibus, & illatione stupri. Extra corpus, conviciis [18], & famosis libellis: quod ex affectu uniuscujusque [19] patientis, & facientis æstimatur. §. 2. Furiosus, itemque infans affectu doli, & captu contumeliæ carent: idcirco injuriarum [20] agi cum his non potest. §. 3. Si liberis, qui in potestate sunt, aut uxori fiat injuria, nostra interest vindicare: ideoque per nos actio inferri potest, si modo is, qui fecit, in injuriam nostram [21] id fecisse doceatur.

§. 4. Corpori injuria infertur, cum quis pulsatur, cuive stuprum infertur, aut de stupro interpellatur [22]. Quæ res extra ordinem vindicatur, ita ut pulsatio pudoris, pœna capitis vindicetur. §. 5. Sollicitatores [23] alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur. §. 6. Injuriarum actio aut lege, aut more, aut mixto jure introducta est. Lege xii. tabul. [24] de famosis carminibus, membris ruptis, & ossibus fractis.

§. 7. Moribus, quotiens factum pro qualitate sui, arbitrio judicis [25] æstimatur, congruentis pœnæ supplicio vindicatur. §. 8. Mixto jure injuriarum actio ex lege Cornelia constituitur, quotiens quis pulsatur [26], vel cujus domus introitur ab his, qui vulgo Directarii [27] appellantur: in quos extra ordinem animadvertitur: ita ut prius ingruentis consilium pro modo commentæ fraudis pœna vindicetur exilii, aut metalli, aut operis publici. §. 9. Injuriarum civiliter damnatus, ejusque æstimationem inferre jussus, famosus [28] efficitur.

§. 10. Atrox injuria [29] æstimatur aut loco, aut tempore [30], aut persona. Loco, quotiens in publico irrogatur: Tempore, quotiens interdiu: Persona, quotiens senatori, vel equiti Romano, decurioni, vel alias spectatæ auctoritatis viro. §. 11. Qui per calumniam injuriæ actionem instituit, extra ordinem [31] punitur. Omnes enim calumniatores exilii, vel insulæ relegatione, aut ordinis amissione puniri placuit. §. 12. Injuriarum non nisi præsentes accusare possunt. Crimen ejus [32], quod vindictæ, aut calumniæ judicium expectat, per alios intendi non potest. §. 13. Fit injuria contra bonos mores, veluti si quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto obleverit, aquas spurcaverit, fistulas, lacus, quidve aliud ad injuriam publicam [33] contaminaverit: in quos graviter animadverti solet.

§. 14. Qui puero prætextato stuprum, aliudve flagitium abducto ab eo, vel corrupto comite persuaserit [34], mulierem, puellamve interpellaverit, quidve pudicitiæ corrumpendæ gratia fecerit, domum præbuerit, pretiumve, quo id persuadeat, dederit, perfecto flagitio capite punitur, imperfecto in insulam deportatur, corrupti comites summo supplicio afficiuntur. §. 15. Psalterium [35], quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compositum, & publice cantatum, tam in eos, qui hoc cantaverint, quam in eos, qui composuerint, extra ordinem vindicatur: eo acrius, si personæ dignitas ab hac injuria defendenda sit. §. 16. In eos auctores, qui famosos libellos in contumeliam alterius proposuerint, extra ordinem [36] usque ad relegationem insulæ vindicatur. §. 17. Convitium judici ab appellatoribus fieri non oportet: alioquin infamia [37] notantur.

§. 18. Maledictum, itemque convitium publice factum ad injuriæ vindictam revocatur: quo facto condemnatus famosus efficitur.

§. 19. Non tantum is, qui maledictum, aut convitium ingesserit, famosus efficitur, sed & is, cujus ope [38], consiliove factum esse dicitur. §. 20. Servus, qui injuriam, aut contumeliam fecerit, si quidem atrocem, in metallum damnatur: si vero levem, flagellis cæsus [39] sub pœna vinculorum [40] temporalium domino restituitur.

TIT. V. DE EFFECTU SENTENTIARUM ET FINIBUS LITIUM.

§. 1. Res judicatæ videntur ab his, qui imperium, potestatemque habent, vel qui ex auctoritate eorum inter partes dantur: itemque à magistratibus municipalibus usque ad summam, qua jus dicere possunt [41], itemque ab his, qui ab Imperatore extra ordinem petuntur. Ex compromisso autem judex sumptus rem judicatam non facit [42]: sed si pœna inter eos promissa sit, pœna rei in judicium deductæ ex stipulatu peti potest. §. 2. Confessi debitores pro judicatis habentur: ideoque ex die confessionis tempora solutioni præstituta computantur. §. 3. Confiteri quis in judicio non tantum sua voce, sed & literis, & quocumque modo potest. Convinci autem non nisi scriptura, aut testibus potest. §. 4. Eorum, qui debita confessi sunt, pignora capi, & distrahi [43] possunt. §. 5. Ea, quæ altera parte absente decernuntur, vim rerum judicatarum non obtinent [44].

§. 6. Trinis literis, vel edictis, aut uno pro tribus dato, aut trina denunciatione conventus, nisi ad judicem, à quo sibi denunciatum est, aut cujus literis, vel edictis conventus est, venerit, quasi in contumacem dicta sententia auctoritatem rerum judicatarum obtinet [45]; quinimo nec appellari [46] potest ab ea. §. 7. Res olim judicata post longum silentium in judicium deduci non potest, nec eo nomine in duplum [47] revocari. Longum autem tempus, exemplo longæ præscriptionis [48], decennii inter præsentes, & inter absentes vicennii computatur. §. 8. In causa capitali absens [49] nemo damnatur, neque absens per alium [50] accusare potest. §. 9. Falsis instrumentis religione judicis circumducta, si jam dicta sententia prius de crimine admisso constiterit, ejus causæ instauratio [51] jure deposcitur.

TIT. VI. DE INTERDICTIS.

§. 1. Retinendæ possessionis gratia comparata sunt interdicta, per quæ eam possessionem quam jam habemus, retinere volumus, quale est, Uti possidetis de rebus soli, &, Utrubi de re mobili [52]. Et in priore quidem is prior est, qui redditi interdicti tempore nec vi, nec clam, nec precario ab adversario possidet. In altero vero potior est, qui majore parte anni retrorsum numerati, nec vi, nec clam, nec precario possidet. §. 2. Ut interdictum, ita & actio proponitur [53] Ne quis via publica aliquem prohibeat. Cujus rei sollicitudo ad viarum curatores pertinet, à quarum munitione nemo exceptus [54] est. Si quis tamen in ea aliquid operis fecerit, quo commeantes impediantur, demolito opere [55] condemnatur. §. 3. Non tantum si ipse dominus [56] possessione dejiciatur [57], Unde vi utile interdictum est, sed & si familia ejus. Familiæ autem nomine etiam duo servi continentur. §. 4. Vi dejicitur non tantum qui oppressu multitudinis, aut fustium, aut telorum, aut armorum metu terretur: sed & is qui violentiæ opinione comparata possessione cessit, si tamen adversarius eam ingressus sit [58]. §. 5. De navi vi dejectus hoc interdicto experiri non potest, sed utilis ei actio De rebus recuperandis, exemplo De vi bonorum raptorum datur. Idemque de eo dicendum est, qui carruca, aut equo [59] dejicitur, quibus non abductis injuriarum actio datur. §. 6. Vi dejectus videtur, & qui in prædio vi retinetur, & qui in via territus est [60], ne ad fundum suum accederet.

§. 7. Qui vi, aut clam, aut precario possidet, ab adversario impune dejicitur [61]. §. 8. Ex rebus vi possessis si aliquæ arserint, vel servi decesserint, licet id sine dolo ejus [62], qui dejecit, factum sit, æstimatione tamen condemnandus est, qui ita voluit adipisci rem juris alieni. §. 9. Si inter vicinos ex communi rivo aqua ducatur, induci [63] prius debet ex his vicibus, quibus à singulis duci consuevit: ducenti autem vis fieri prohibetur. Alienam autem aquam usurpanti nummaria pœna irrogatur. Cujus rei cura ad sollicitudinem præsidis [64] spectat. §. 10. Redditur interdicti actio [65], quæ proponitur ex eo, ut quis quod precario habet restituat. nam & civilis actio hujus rei, sicut

1 Pater filios vendere potest, si cogat egestas. l. 2. C. de patr. qui fil. suos distr. & ita venditus filius servus emptoris fit: sed reddito emptori pretio, aut mancipio pari, ingenuitatem pristinam recipiet: atque ita venditio illa ingenuitati non præjudicat.

2 §. ult. de ingenuis.

3 Idem est, si pater liberum profiteatur, velut servos. l. 39. C. de liber. caus. l. 18. 1. ff. de stat. hom.

4 l. 6. l. 24. C. de liber. caus.

5 Libertas enim publicam tutelam meretur. l. 2. ff. de stat. def. l. 3. §. hoc interdictum. ff. de lib. hom. exh.

6 Ex causa peculiari animo etiam alieno possessionem adquirimus. l. 3. §. saltus. ff. de adquirend. possess.

7 Quod dicitur de saltibus ad omnia prædia pertinet. l. 1. §. quod vulgo ff. unde vi.

8 l. 1. l. 8. C. de adq. poss. l. 1. C. per quas person. nob. adq.

9 l. 42. §. ult. ff. de adquir. poss. l. 24. ff. de neg. gest.

10 Actio tamen quanti interest, in administratorem, vel curatorem civitatis competit, quod à possessore agros Reipub. non extraxerit. l. ult. ff. de adm. rer. ad civit. pert.

11 Sumpta est hæc sententia ex l. 1. C. de præscript. long. temp.

12 Intra annum, post annum in simplum. l. 3. ff. vi bon. rapt.

13 l. 1. ff. de inc. rui. & nauf.

14 Extat hæc sententia in l. pen. ff. ad l. Jul. de vi pub.

15 l. 3. § non tantum ff. de incen. rui. & nauf. l. 1. ff. de recept. l. pen. C. ad legem Jul. de vi pub.

16 Pari pœna afficiuntur nocturni fures. l. 2. ff. de fur. baln.

17 l. 28. §. 12. ff. de pœnis. l. 9. l. pen. ff. de inc. rui. & nauf. l. 10. ff. ad leg. Cor. de fic. & hæc est quæ incensarum ædium actio dicitur in l. 7. ff. de pact.

18 l. 1. §. omnem. ff. de injur.

19 l. 3. §. 1. ff. eod. §. ult. de injur.

20 l. 3. §. 1. ff. de injur.

21 Si paterfam. uxorem viduam esse existimaverit, non potest videri patri, aut marito injuriam fecisse. l. 18. §. ult. ff. de injur.

22 Interpellatio pudicitiæ magis ad infamiam pertinere videtur. l. 1. §. omnem. ff. de injur.

23 l. 1. ff. de extraord. crim.

24 Capitis pœna probatur etiam à l. 1. C. de fam. libell. aliæ in desuetudinem abierunt.

25 Hoc est, quod ait Justin. in § pœna. de injur. abolita actione legitima eam in judiciis frequentari. 26 Et est publica accusatio. l. 13. ad fin. ff. de accusf. 27 Qui se fraudulenter per tegulas, vel alio modo in alienas ædes dirigunt, & inde nomen. Dicimus & Derectarios, & derigere. l. 7. ff. de extr. crim. l. 1. ff. de eff. act. 28 l. 1. ff. de his qui not. infam. 29 De atrocibus injuriis à prætore propositæ sunt civiles actiones. Et ideo etiam ex eis causis, quæ lege Cornelia continentur, civiliter agi potest. l. 7. §. pass. l. 37. ff. de injur. 30 Exemplum in l. 7. § ult. ff. eod. 31 Ita ut vel exilium patiatur, vel relegationem, vel ordinis amotionem. l. 43. ff. de injur. Similis pœna variis, & falsis testibus imponitur. J. tit. de testibus: & judicibus corruptis in tit. ad legem Jul. repetund.

32 Civilis injuriarum actio per procuratorem intendi potest. l. 12. §. 2. ff. de injur. l. 42. §. 1. ff. de procur. Accusatio non item. §. in summa. de injur.

33 Hæc recensentur in l. 1. §. 1. ff. de extr. crim.

34 Extat hæc Pauli sententia in l. 1. § ult. ff. de extr. crim.

35 Psalterium non pro organo, sed pro cantico dicit.

36 Generaliter omnis injuria nunc extra ordinem coercetur. l. ult. ff. eodem.

37 Extat hæc sententia in l. 42. ff. eodem.

38 l. 15. §. 25. ff. de injur.

39 l. 17. §. 4. l. ult. ff. eod.

40 Hæc pœna frequens est in servis, ut flagellis cæsi sub pœna vinculorum domino restituantur ut. l. 18. & l. 10. l. 18. §. 3. l. 38. §. 4. ff. de pœn.

41 Nec enim de omni summa pronuntiare possunt. l. 28. ff. ad municip.

42 l. 1. C. de recep. arb. l. 2. ff. eod.

43 l. 6. §. ult. ff. de confess. l. 21. de judic.

44 l. 31. ff. de re judic. l. ultim. C. de except. rei judicat.

45 Res judicata tantum inter præsentes tenet. l. 47. ff. de re jud. l. 7. C. quomod. & quand. jud. l. 1. § item eum ff. qua sine. ap. recip.

46 l. 53. §. 1 ff. de re jud. l. 8. C. quomod. & quand. jud. Edicta assignantur, literæ ad reum mittuntur, denuntiationes fiunt per executores. l. 5. §. adversus. ff. de pœn. l. 2. l. 9. C. quomod. & quand. jud.

47 l. 73. §. ult. ff. de judic. l. 1. C. quor. appell. non rec.

48 Ut ff. lib. 1. tit. 19. obstat l. 6. § ult. ff. de re judic. Actionem perpetuam ita accipias, ut in vetustissimo jure, æternam, & immortalem. Vel in duplum, id est, oblata dupl. æstimatione, si jure viceris, sicut venditor aliquando oblato duplo rescindi venditionem desiderat. l. 6. C. de rerum vend.

49 Id est, exemplo adquisitionis longi temporis, ut T. tit. 2.

50 l. 5. ff. de pœn.

51 l. penult. ff. de pub. jud.

52 l. ult. C. si ex fals. instrum. l. 11. ff. de except.

53 In illo vincit is, qui redditi interdicti tempore, nec vi, nec clam, nec precario ab adversario possidet: In hoc, qui majore parte anni possedit: quæ pertinet l. 156. ff. de verb. sign. hæc est vetus differentia. Hodie interdicto, Uti possidetis, Utrubi exæquatum est l. 1. ff. Utrubi. §. sed interdicti quidem de interd.

54 l. 1. §. 1. ff. ut in flum. public. navig. lic. l. 2. §. ult. ff. ne quid in loc. publ. 55 Nisi qui muneris publici vacationem impetravit. l. 12. ff. de vacat. & honor. 56 l. 1. §. prætor. ff. ne quid in loc. pub. 57 l. 1. ff. unde vi. 58 Legendum credo, dejiciat non dejiciatur. 59 l. 3. §. si quis autem. ff. unde vi & de vi arm. 60 l. 1. §. si quis de nave. ff. unde vi. 61 l. 1. §. fere autem. & §. penult. ff. unde vi & de vi arm. 62 Qui à me vi, aut clam, aut precario possidet non habet interdictum Unde vi, si eum possessione dejecero. Sed si alius dejecerit, placet ei interdictum dari. l. 1. §. qui à me. ff. unde vi. 63 l. 1. §. denique scribit Julianus. l. penult. ff. unde vi. 64 Hic locus mihi restituendus videtur, interdicti prima debet, & his vicibus. 65 Ut l. 6. ff. de precar. & seq.

ficut commodari [1], comperit eo vel maxime, quod ex beneficio fuo [2] unusquisque injuriam pati non debet. §. 11. Precario possidere videtur, non tantum qui per epistolam, vel quacumque alia ratione hoc fibi concedi postulavit, fed & is, qui nullo voluntatis indicio, patiente [3] tamen domino possidit. §. 12. Heres ejus, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, magis dicendum est clam videri possidere [4]. Nullæ enim preces ejus videntur adhibitæ. Et ideo persecutio ejus rei semper manebit, nec interdicto locus est.

§. 13. Arbor, quæ in alienas ædes, vel in vicini agrum imminet, nisi a domino fublucari [5] non potest, isque conveniendus est, ut eam fublucet. Quod si conventus dominus id facere noluerit, à vicino luxuries ramorum compefcatur. Idque qualifcumque dominus [6] facere non prohibetur. §. 14. Adverfus eum, qui hominem liberum vinxerit, fuppreſſerit, incluferit, operamve, ut id fieret, dederit, tam interdictum, quam legis Fabiæ [7] fuper ea re actio redditur. Et interdicto quidem id agitur, ut exhibeatur [8] is, qui detinetur: Lege autem Fabia, ut etiam pœna nummaria coërceatur.

§. 15. Bene concordans matrimonium feparari à patre Divus Pius prohibuit [9]: itemque à patrono libertum, à parentibus filium, filiamque, nisi forte quæratur, ubi utilius morari debeat. §. 16. Omnibus bonis, quæ habet, quæque habiturus est, obligatis, nec concubina, nec filius naturalis, nec alumnus, nec ea, quæ in ufu quotidiano habet [10], obligantur: ideoque de his nec interdictum redditur.

TIT. VII.
DE OBLIGATIONIBUS.

§. 1. Obligationem firmandarum gratia ftipulationes [11] inductæ funt, quæ quadam verborum follemnitate concipiuntur: & appellatæ, quod per eas firmitas obligationum conſtringitur. Stipulum enim veteres firmum [12] appellaverunt. §. 2. Verborum obligatio inter præfentes [13], non etiam inter abfentes contrahitur. Quod si fcriptum fuerit inftrumento promififſe aliquem, perinde habetur, atque si interrogatione præcedente refponſum fit. §. 3. Fructuarius fervus, si quid ex re fructuarii aut ex operis fuis [14] adquirit, ad fructuarium pertinet. Quidquid autem aliunde, vel ex re proprietarii, adquirit, domino proprietatis adquirit. §. 4. Cum facto promiſſoris res in ftipulatum deducta intercidit, perinde agi ex ftipulato poteſt, ac si ea res extaret. Ideo promiſſor æftimatione ejus [15] punitur, maxime si in dolum [16] quoque ejus concepta fuerit ftipulatio.

TIT. VIII.
DE NOVATIONIBUS.

Non folum per nofmetipfos novamus quod nobis debetur, fed per eos etiam, per quos ftipulari poſſumus: veluti per filiumfamilias, vel per fervum jubendo, vel ratum habendo [17]. Procurator quoque nofter ex juſſu noftro, receptum eſt, ut novare poſſit.

TIT. IX.
DE STIPULATIONIBUS.

§. 1. Substitutus heres ab inftituto [18], qui fub condicione fcriptus eſt, utiliter fibi inſtitutum hac ftipulatione cavere compellit, ne petita bonorum poſſeſſione res hereditarias deminuat. Hoc autem cafu ex die interpofitæ ftipulationis duplos fructus præftare compellitur. Hujus enim præjudicium à fuperiore differt, quod quæritur, an ea res, de qua agitur, major fit centum feftertiis, ideoque in longiorem diem concipitur. §. 2. Ex die accepti judicii dupli fructus [19] computantur. Et tam dantes, quam accipientes, heredes quoque eorum, procuratores, cognitorumque perfonæ, itemque fponfores eadem ftipulatione comprehenduntur, eorum quoque quorum nomine promittitur. §. 3. Quotiens judicatum folvi ftipulatione fatisdatur, omiſſa ejus actio rei judicatæ perfecutionem [20] non excludit. §. 4. Emancipati liberi præteriti, si velint fe miſcere paternæ hereditati, & cum his, qui in poteſtate remanferint, communis patris dividere hereditatem, antequam bonorum poſſeſſionem petant, de conferendo [21] cavere cum fatisdatione [22] debebunt. Quod si fatisdare non poſſunt, ftatim ex fide bonorum confuſionem [23], excepto peculio caftrenfi facere cogendi funt.

TIT. X.
DE CONTRAHENDA AUCTORITATE.

§. 1. Ob metum impendentis damni vicinus vicino fatisdare debet [24], additis fponforibus fuper eo, quod damni acciderit. §. 2. De communi pariete utilitatis caufa [26] hoc cœpit obfervari, ut ædificet quidem, cui ædificare intereſt: Cogatur vero focius portionis fuæ impenfas agnofcere.

TIT. XI.
DE DONATIONIBUS.

§. 1. Species extra dotem à matre in honorem nuptiarum, præfente filia genero traditæ, donationem perfeciſſe [25] videntur.

§. 2. Probatio traditæ, vel non traditæ poſſeſſionis, non tam in jure, quam in facto [27] confiftit: ideoque fufficit ad probationem, si rem corporaliter teneant. §. 3. Pater si filiofamilias aliquid donaverit, & in ea voluntate perfeverans deceſſerit, morte patris donatio convalefcit [28]. §. 4. Cum unius rei in duos donatio confertur, potior eſt ille, cui res tradita eſt. Nec intereſt pofterior quis, an prior acceperit [29], & exceptæ, necne perfonæ fint. §. 5. Invitus donator de evictione rei donatæ promittere non cogitur [30], nec eo nomine si promiferit oneratur: quia lucrativæ rei poſſeſſor ab evictionis actione ipfa juris ratione depellitur. §. 6. Ei, qui aliquem à latrunculis, vel hoftibus eripuit, in infinitum donare [31] non prohibemur: si tamen donatio, non merces eximii laboris appellanda eſt: quia contemplationem falutis certo modo æftimari non placuit.

TIT. XII.
DE JURE FISCI ET POPULI.

§. 1. Ejus bona, qui fibi ob aliquod admiſſum flagitium mortem confcivit, fifco [32] vindicantur. Quod si id tædio vitæ, aut pudore æris alieni, vel valetudinis alicujus impatientia admifit, non inquietabuntur, fed ordinariæ fucceſſioni relinquuntur. §. 2. Ei etiam velut indigno aufertur hereditas [33], qui adfinem [34], vel cognatum, cui ipfe ab inteftato fucceſſurus erat, teftamentum facere prohibuit, aut ne jure fubfifteret operam dedit. §. 3. Si pater, vel dominus [35] id teftamentum, quo filius ejus, vel fervus heredes inftituti funt, aut legatum acceperunt, falſum redarguant, nec obtineant, fifco locus eſt. §. 4. Ætati ejus, qui accufat teftamentum, si non obtineat, fuccurri folet in id, quod ita amifit, maxime si tutoris, aut curatoris confilio [36] actio inftituta fit. §. 5. In ea provincia, ex qua quis originem ducit, officium fifcale [37] adminiftrare prohibetur, ne aut gravioſus, aut calumniofus apud fuos effe videatur. §. 6. Quotiens fine auctoritate judicati officiales alicujus bona occupant, vel defcribunt, vel fub obfervatione effe faciunt, adito procuratore injuria fubmovetur [38] & rei hujus auctores ad præfectos prætorio puniendi mittuntur. §. 7. Litem in perniciem privatorum fifco donari non oportet [39], nec ab eo donatum fufcipi. §. 8. Imperatorem litis caufa heredem inftitui [40] invidiofum eſt: nec enim calumniandi facultatem ex principali majeftate capi oportet. §. 9. Ex nuda pollicitatione nulla actio nafcitur: ideoque ejus bona, qui heredem Imperatorem facturum effe jactaverat [41], à fifco occupari non poſſunt. §. 10. Privilegium fifci eſt [42], inter omnes creditores primum locum tenere. §. 11. Quicumque à fifco convenitur, non ex indice, vel exemplo alicujus fcripturæ, fed ex authentico [43] conveniendus eſt: ita si contractus fides poſſit oftendi. Ceterum calumniofam fcripturam vim juſtæ petitionis in judicio obtinere non convenit. §. 12. Ejus bona, qui falfam monetam percuſſiſſe dicitur [44], fifco vindicantur. Quod si fervi ignorante domino id feciſſe dicantur, ipfi quidem fummo fupplicio afficiuntur, domino tamen nihil aufertur, quia pejorem domini caufam fervi facere, nisi forte fcierit, omnino non poſſunt.

TIT. XIII.
DE DELATORIBUS.

§. 1. Omnes omnino deferre alterum [45], & caufam pecuniariam fifco nunciare prohibentur. Nec refert mares iftud, an fœminæ faciant, fervi, an ingenui, an libertini, an fuos, an extraneos deferant. Omni enim modo puniuntur. §. 2. Servi fifcales, qui caufam domino prodere, ac nuntiare contendunt, deferre non videntur [46]. Subornati fane cum deferre coguntur, qui quod per fe non poteſt, per alium deferat. Perinde autem fubornatores, ac delatores [47] puniuntur. §. 4. Damnati fervi five poſt fententiam, five ante fententiam dominorum facinora confeſſi funt, nullo modo audiuntur, nisi forte reos deferant majeftatis [48].

TIT. XIV.
DE QUÆSTIONIBUS.

§. 1. In criminibus eruendis quæſtio quidem adhibetur [49], fed non ftatim à tormentis incipiendum eſt [50]: ideoque prius argumentis quærendum eſt: & si fufpicione aliqua reus urgeatur, adhibitis tormentis, de fociis & fceleribus fuis confiteri compellitur.

§. 2. Unius facinoris plurimi [51] rei ita audiendi funt, ut ab eo primum incipiatur, qui timidior, & teneræ ætatis effe videatur.

TIT. XV.
DE TESTIBUS.

§. 1. Sufpectos gratiæ [52] teftes, & eos vel maxime, quos accufator de domo produxerit, vel vitæ humilitas infamaverit, interrogari non placuit. In tefte enim & vitæ qualitas fpectari debet, & dignitas [53]. §. 2. In adfinem, vel cognatum [54] inviti teftes interrogari non poſſunt. §. 3. Adverfus fe invicem parentes & liberi [55], itemque liberti nec volentes ad teftimonium admittendi funt. Quia rei veræ teftimonium, neceſſitudo perfonarum plerumque corrumpit. §. 4. Teftes, cum de fide tabularum nihil dicitur, adverfus fcripturam interrogari non poſſunt. §. 5. Qui falfo [56], vel varie teftimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, aut in exilium aguntur, aut in infulam relegantur, aut curia fubmoventur.

§. 6. In re pecuniaria tormenta, nisi cum de rebus hereditariis quæritur [57], non adhibentur. Aliæ autem jurejurando, aut teftibus explicantur.

TIT. XVI.
DE SERVORUM QUÆSTIONIBUS.

§. 1. Servum de facto fuo in fe interrogari poſſe ratio æquitatis oftendit. Nec enim obeſſe ei debet qui per fervum aliquid fine cautione commodat [58], aut deponit. §. 2. Judex tutelaris [59] itemque Centumviri, si aliter de rebus hereditariis, vel de fide generis inftrui non poſſunt, poterunt de fervis hereditariis habere quæſtionem. §. 3. Servi alieni in alterius caput non nisi finguli torqueri poſſunt: & hoc invito domino non eſt permittendum, nisi delator, cujus intereſt quod intendit probare, pretia eorum quanti dominus taxaverit, inferre fit paratus [60], vel certe deterioris facti fervi fubire taxationem. §. 4. Servo, qui ultro aliquid de domino confitetur, fides non accommodatur [61]. Nec enim oportet in rebus dubiis falutem dominorum fervorum arbitrio committi. §. 5. Servi in caput domini neque à præfide [62], neque à procuratore, neque in pecuniariis [63], quam in capitalibus caufis interrogari poſſunt.

§. 6. Communis fervus in caput alterius ex dominis torqueri non poteſt [64]. §. 7. Qui fervum ideo comparaverit [65], ne in fe torqueretur, reſtituto pretio poterit interrogari. §. 8. Servus in caput ejus domini [66], à quo diſtractus eſt, cuique aliquando fervivit, in memoriam prioris domini interrogari non poteſt. §. 9. Si fervus ad hoc fuerit manumiſſus, ne torqueatur, quæſtio de eo nihilominus [67] haberi poteſt. §. 10. Quæſtioni ejus latronis, quem quis obtulit, cum de eo confiteretur, fidem accommodari non convenit [68], id forte velandæ confcientiæ fuæ gratia, quam cum reo habuit, feciſſe docatur. §. 11. Neque accufator per alium accufare, neque reus per alium defendi poteſt, nisi ingratum libertum patronus accufet [69], aut rei abfentia defendatur [70]. §. 12. Si pecunia data judici reus abfolutus eſſe dicatur, idque in eum fuerit comprobatum, ea pœna damnatur, qua reus [71] damnari potuiſſet. §. 13. In convictum reum [72], five torqueri poſſit, five non poſſit, pro modo admiſſi fceleris ftatuendum eſt. §. 14. Reis fuis edere crimina accufatores cogendi funt [73]. Scire enim oportet, quibus fint criminibus refponfuri.

TIT. XVII.

1 Civilis autem actio eo nomine non competit, quia precarium donatio potius eſt, quam civile negotium. l. 14. ff. de precar. l. 1. ff. eod.
2 l. 2. ff. eod.
3 l. 4. §. ult. ff. de precar.
4 Igitur ex fua perfona vindicatione convenitur, non interdicto precario. l. 11. ff. de diverf. temp. præfcript.
5 Sublucare eſt compefcere luxuriem ramorum, quod ufque ad xv. pedes ut fiat definitum eſt, à terra. l. 1. §. 7. ff. de Arborib. cædend.
6 Id eſt, five proprietarius, five fructuarius. d. l. 1. §. non folum.
7 Cujus pœna nummaria primum fuit, tum metalli. l. ult. ff. de leg. Fab. deinde gravior. l. ult. C. eod.
8 l. 3. ff. de lib. hom. exhib.
9 l. 1. §. ult. ff. de lib. exhib.
10 l. 6. & feq. ff. de pign. l. 1. C. quæ res pign. oblig. poſſ.
11 l. 5. §. conventionales. ff. de verb. oblig.
12 Iſidorus hunc locum citat lib. 5.
13 Neque obftat l. 57. ff. de don. inter vir. & uxor. in qua epiftola cautionis loco conifa inter præfentes intelligenda eſt ex l. 134. §. penult. ff. de verbor. oblig. Et ideo omnia folemniter acta. §. si fcriptum ff. de verb. oblig.
14 l. 23. ff. de adquir. rer. dom. Quod extra duas iftas caufas ftipulatur, proprietario adquirit. l. 10. ff. eod.
15 l. 23. l. 91. in princ. ff. de verbor. oblig.
16 Puta his verbis, Dolum malum abeſſe abfuturumque eſſe.
17 l. 8. §. ult. l. 20. l. 22. ff. de novat.
18 Ex hoc loco pulchre explicabitur l. 12. ff. qui fatiſda. cog. & l. 8. ff. de prætor. ftipul.
19 Poſſeſſor rei alienæ, si condemnatus fit, ex die litis conteftatæ duplos fructus reddit. l. 1. C. Theod. de fruct. & lit. exp. l. 1. C. Theod. de ufur. rei judic.
20 Duas enim actiones habet, quibus tamen intra tempora judicatis data experiri non poteſt. l. 1. ff. jud. fol. l. 7. ff. de re jud. l. 8. §. 3. De novat.
21 Exceptis caftrenfibus, vel quaſi. l. 1. §. nec caftrenſe. ff. de collat.
22 l. 1. § jubet. ff. eod. l. 20. §. 1. ff. de bonor. poſſ. contra tabul.
23 Aut neutro cavente, curator portioni datur. l. 1. §. jubet. §. si frater. ff. de collat.
24 l. 28. §. 1. l. 39. ff. de dam. infect.
25 l. 31. §. 32. ff. de donat.
26 l. 31. §. 2. ff. de donat.
27 l. 77. ff. de rei vind.
28 Sola patris morte non confirmatur. l. 1. §. 1. ff. pro donato. l. 2. §. ult. ff. pro herede. Sed si patris extremo judicio fuerit confirmata. l. 2. C. de collat.
29 l. 15. C. de rei vindic.
30 l. 18. §. ultim. ff. de donat.

31 Tribonianus hanc Pauli fententiam, quibufdam verbis nefcio qua ratione immutatis, retulit in l. penult. §. ultim. ff. de donat. 32 Extat loco Pauli fententia in l. 45. §. 2. ff. de jur. fifc. 33 l. 2. C. si quis alig. teft. prob. l. 1. ff. eod. 34 Adſcititis jure nulla eſt ab inteftato fucceſſio. Itaque expungenda funt illa verba, adfinem vel. 35 l. 5. §. 3. ff. de iis quæ ut indig.

36 Id tamen non fua fimplicitate, ... utilitate, fed ex officio judicis. l. 2. ff. de his quæ ut indig. l. 2. C. ... ff. de ... 37 l. ult. C. de ... 38 Illud adfuit ... l. 1. C. de ... 39 l. un. C. ne fifc. ... 40 Extat hæc Pauli fententia in l. pen. ff. de hered. inſtit. 41 Extat in l. ult. ff. de ... 42 Fifcus præfertur omnibus in actione in perfonam ... Poftponitur omnibus in actione in perfonam ... In actione hypothecaria præfertur fifcus qui prior eſt tempore, poftponitur autem pofterior. l. 34. ff. de bon. auct. jud. poſſ. l. 17. ff. de jur. fifc. l. 8. ff. qui pot. in pign. hab. 43 Refertur hæc fententia à Juſtiniano in l. 2. ff. de fid. inftrum. 44 Statuitur hoc delicto fine diſtinctione capitis pœna in l. 1. C. de fal. mon. & in l. 2. eod. 45 l. 4. C. de delator. 46 Arg. l. 1. C. de delator. 47 l. 5. §. D. Pius. ff. de jur. fifc. 48 l. ult. C. de delat. l. 1. §. pen. ff. de quæſt. Quod si in reatu de domino fcelerit participes confeſſi fuerint, ... ex refcripto Trajani ex reo dominus gravare ... fed ab ... eſt. l. 1. §. si fervi. ff. de quæſt. 49 l. 15. §. 41. ff. de injur. l. 15. §. 4. ff. ad leg. Aquil. l. 1. ff. de quæſt. 50 l. 18. §. 1. ff. de quæſt. l. 8. C. eodem. 51 l. 18. ff. de quæſtione. 52 Extat pars quædam hujus fententiæ in l. penult. ff. de teftib. 53 Tamen ex caufa condicione humiles, & infames audiuntur. l. 21. §. 2. ff. eod. 54 l. 4. ff. de teftib. 55 Ex lege Julia. l. 4. ff. teftib. 56 l. 16. ff. de teftibus. 57 Placet his exfibus ex inopia probationum fervos audiri, non tantum si eundem fit certum, qui heredes fint, fed etiam de hereditas cernendo ... l. 17. ff. de quæſt. l. 1. ff. de collat. l. ult. §. licentia. C. de jure delib. & infra ... 58 l. 15. C. de quæſt. l. 8. C. de teftibus & T. lib. 2. tit. 17. 59 Extat hujus fententiæ pars quædam in l. 18. §. 4. ff. de quæſt. 60 l. 13. ff. de quæſt.

... vus in caput domini torqueatur in caufa adulterii, quæ excepta eſt, non eſt neceſſe ftipulationem interponi: quoniam abfoluto domino datur condictio ex lege Julia in fimplum: condemnato domino fervus publicatur. l. 6. ff. de quæſt. l. 27. §. ult. & l. pen. ff. ad legem Jul. de adult. quod trahi poteſt ad omnes caufas exceptas. Hæc fententia Pauli non ad eum, qui in caput fuum, vel in caput domini, fed ad eum, qui in caput alienum interrogatur, proprie pertinet. 61 l. 1. §. 5. ff. de quæſt. 62 Præfes cognofcit de crimine, Procurator de bonis, non de crimine. l. 1. & 2. C. ubi cau. fifc. vel divi. dom. & T. tit. 13. Extat hæc fententia Pauli & in l. 18. §. 5. ff. de quæſt. 63 Si in pecuniaria caufa caput domini appeti non videatur ex inopia probationum fervos in dominum torqueri placet. l. 9. ff. de quæſt. l. 1. C. eodem. 64 Nisi focius focium occidiſſe dicatur. l. 3. §. 17. ... §. 1. ff. de quæſt. 65 Eſt ex refcripto Divorum fratrum. l. 1. §. 13. ff. de quæſt. 66 Extat in Pandectis. l. 18. §. 6. ff. de quæſtio. 67 l. 1. §. 13. ff. de quæſt. 68 Nisi evidenter appareat commiſſo communiter fcelere, captanda impunitatis gratia hunc ad illius prodiditionem ... C. de quæſt. l. 1. §. cum quæ. ff. eod. 69 l. 31. §. 1. ff. de procurat. l. 4. ff. de obfeq. par. & patr. præft. 70 l. 72. l. 33. §. 2. ff. de procurat. l. 10. l. pen. ff. de publ. jud. l. 3. C. de accuſat. 71 Quod fit in commentarienſi, cujus fraude, aut nimia negligentia cuftodia evaferit, conftituitur in pœn. C. de cuſt. reor. 72 l. 16. C. de pœn. 73 Ne jurat l. 18. ff. de quæſt., rei fubinde criminibus opprimantur.

TIT. XVII.
DE ABOLITIONIBUS.

§. 1. Post abolitionem publicam [1] à delatore suo reus intra xxx. diem repeti potest [2], postea non potest. §. 2. Summa supplicia sunt, crux, crematio, decollatio [3]. Mediocrium autem delictorum pœnæ sunt, metallum, ludus [4], deportatio. Minimæ, relegatio, exilium [5], opus publicum, vincula [6]. Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt.

TIT. XVIII.
DE ABACTORIBUS.

§. 1. Abactores sunt, qui unum equum, duas equas, totidemque boves [7], capras x, aut porcos quinque abegerint. Quidquid vero intra hunc numerum fuerit ablatum, pœna furti pro qualitate ejus, aut in duplum, aut in triplum convenitur, vel fustibus cæsus in opus publicum unius anni datur, aut sub pœna vinculorum domino restituitur. §. 2. Si ea pecora, de quibus quis litigat, abegerit, ad forum [8] remittendus est, atque ita convictus in duplum, vel in triplum furis more damnatur.

TIT. XIX.
DE SACRILEGIS.

Qui noctu manu [9] facta prædandi, ac depopulandi gratia templum irrumpunt, bestiis objiciuntur. Si vero per diem leve aliquid de templo abstulerint, vel deportantur honestiores, vel humiliores in metallum damnantur.

TIT. XX.
DE INCENDIARIIS.

Qui noctu fructiferas arbores [10] manu facta ceciderint, ad tempus plerumque in opus publicum damnantur, aut honestiores damnum sarcire coguntur, vel curia submoventur, vel relegantur.

TIT. XXI.
DE VATICINATORIBUS, ET MATHEMATICIS.

§. 1. Vaticinatores, qui se Deo plenos adsimulant, idcirco civitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad spem alicujus rei corrumperentur, vel certe ex eo populares animi turbarentur. Ideoque primo fustibus cæsi civitate pelluntur: perseverantes [11] autem in vincula publica conjiciuntur, aut in insulam deportantur, vel certe relegantur. §. 2. Qui novas, & usu, vel ratione [12] incognitas religiones inducunt, ex quibus animi hominum moveantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniuntur. §. 3. Qui de salute Principis, vel summa Reipublicæ Mathematicos, Ariolos, Aruspices, vaticinatores consulit, cum eo, qui responderit, capite punitur. §. 4. Non tantum divinatione quis, sed ipsa scientia, ejusque libris [13] melius fecerit abstinere. Quod si servi de salute dominorum consuluerint, summo supplicio, id est, cruce afficiuntur. Consulti autem si responsa dederint, aut in metallum damnantur, aut in insulam deportantur.

TIT. XXII.
DE SEDITIOSIS.

§. 1. Auctores [14] seditionis & tumultus, concitato populo, pro qualitate dignitatis, aut in crucem tolluntur, aut bestiis objiciuntur, aut in insulam deportantur. §. 2. Qui terminos effodiunt [15], vel exarant, arboresve terminales evertunt, vel qui convellunt bodones [16], si quidem id servi sua sponte fecerint, in metallum damnantur, humiliores in opus publicum, honestiores in insulam, amissa tertia parte bonorum relegantur. §. 3. Cives Romani [17], qui se Judaico ritu, vel servos suos circumcidi patiuntur, bonis ademptis in insulam perpetuo relegantur: Medici capite puniuntur. §. 4. Judæi si alienæ nationis comparatos servos circumciderint, aut deportantur, aut capite puniuntur [18].

TIT. XXIII.
AD LEGEM CORN. DE SICARIIS, ET VENEFICIS.

§. 1. Lex Cornelia [19] pœnam deportationis infligit eis, qui hominem occiderint, ejusve rei causa, furtive faciendi cum telo fuerint. Et qui venenum hominis necandi causa habuerint, vendiderint, paraverint, falsum testimonium dixerint, quo quis periret, mortisve causas præstiterint. Ob quæ omnia facinora in honestiores pœna capitis vindicari placuit, humiliores vero in crucem tolluntur, aut bestiis objiciuntur. §. 2. Qui hominem occiderit, aliquando absolvitur. Et qui non occidit, ut homicida damnatur. Consilium enim uniuscujusque non factum puniendum est [20]. Ideoque qui cum vellit occidere, id casu aliquo perpetrare non potuerit, ut homicida punietur. Et is, qui casu jactu teli hominem imprudenter occiderit, absolvitur. §. 3. Qui latronem cædem sibi inferentem, vel alium quemlibet stuprum inferentem occiderit, puniri non placuit [21]. Alius enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit. §. 4. Judex, qui in caput fortunasque hominis pecuniam accepit [22], in insulam bonis ademptis, deportatur. §. 5. Mandatores cædis perinde ut homicidæ [23] puniuntur. §. 6. Si putator ex arbore cum ramum dejiceret, non proclamaverit [24], ut vitaretur, atque ita prætериens ejusdem ictu homo perierit, etsi in legem non incurrit, in metallum damnatur. §. 7. Qui hominem invitum [25] libidinis, aut promercii [26] causa castraverit, castrandumve curaverit, sive is servus, sive liber sit, capite punitur. Honestior publicatis bonis in insulam deportatur. §. 8. Qui abortionis [27], aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciant, tamen quia mali exempli res est, humiliores in metallum, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur. Quod si eo mulier aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur. §. 9. Qui sacra impia, nocturnave, ut quem obcantarent, interficerent, obligarent, fecerint, faciendave curaverint [28]: aut cruci suffiguntur, aut bestiis objiciuntur. §. 10. Qui hominem immolaverint [29], ex ejusve sanguine litaverint, fanum templumve polluerint, bestiis objiciuntur, vel si honestiores sint, capite puniuntur. §. 11. Magicæ artis conscios summo supplicio affici placuit, id est, bestiis objici aut cruci suffigi: Ipsi autem magi [30] vivi exuruntur. §. 12. Libros magicæ artis apud se neminem habere licet: & si penes quoscumque reperti sint, bonis ademptis ambustisque his [31] publice, in insulam deportantur: humiliores capite puniuntur. §. 13. Si ex eo medicamine, quod ad salutem hominis, vel ad remedium datum erat, homo perierit [32] : is, qui dederit, si honestior fuerit, in insulam deportatur, humilior autem capite punitur.

TIT. XXIV.
AD LEGEM POMPEJAM DE PARRICIDIIS.

Lege Pompeja [33] de parricidiis tenetur, qui patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, sororem, patronum, patronam occiderit. Hi etsi antea insuti culleo [34] in mare præcipitabantur, hodie tamen vivi exuruntur, vel ad bestias [35] dantur.

TIT. XXV.
AD LEGEM CORNELIAM TESTAMENTARIAM.

§. 1. Lege Cornelia testamentaria [36] tenetur, qui testamentum, quodve aliud instrumentum sciens dolo malo recitaverit, subjecerit, suppresserit, amoverit, resignaverit, deleverit, quodve signum adulterinum sculpserit [37], fecerit, expresserit, amoverit, reseraverit: quive nummos aureos, argenteos adulteraverit [38], laverit, conflaverit, raserit, corruperit, vitiaverit, vultuve Principum signatam monetam [39] præter adulterinam reprobaverit. Et honestiores quidem in insulam deportantur, humiliores autem aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur. Servi autem post admissum manumissi capite [40] puniuntur. §. 2. Qui ob falsum testimonium perhibendum, vel verum non perhibendum pecuniam acceperit, dederit, judicemve, ut sententiam ferat, vel non ferat, corruperit, corrumpendumve curaverit, humiliores capite puniuntur, honestiores publicatis bonis cum ipso judice in insulam deportantur. §. 3. Judex, qui contra sacras Principum constitutiones, contrave jus publicum quod apud se recitatum est, pronuntiat, in insulam deportatur.

§. 4. Qui rationes, acta, libellos, album propositum, testationes, cautiones, chirographa, epistolas sciens dolo malo in fraudem alicujus deleverit, mutaverit, subjecerit, subscripserit, quive æs inauraverit, argentaverit [41], quive cum argentum, vel aurum poneret, æs, stannumve subjecerit, falsi pœna coercetur. §. 5. Amplissimus ordo decrevit [42] eas tabulas, quæ publici, vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, ut in summa marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino constringantur, atque impositum supra linum ceræ signa imprimantur, ut exteriores scripturæ fidem interiori servent. Aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent. §. 6. Qui vivi testamentum aperuerit, recitaverit, resignaverit, pœna legis Corneliæ tenetur [43]: & plerumque aut humiliores in metallum damnantur, aut honestiores in insulam deportantur.

§. 7. Si quis instrumenta litis [44] suæ à procuratore suo, vel cognitore adversario prodita esse convicerit, tam procurator, quam cognitor, si humiliores sunt, in metallum damnantur: si honestiores, adempta dimidia parte bonorum, in perpetuum relegantur. §. 8. Instrumenta penes se deposita quicumque alteri altero absente reddiderit, vel adversario prodiderit, pro persona ejus condicione, aut in metallum damnatur, aut in insulam relegatur [45]. §. 9. Qui falsis instrumentis, actis, epistolis, rescriptis, sciens dolo malo usus fuerit [46], pœna falsi coërcetur: ideoque humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam deportantur. §. 10. Si qui sibi falsum nomen imposuerit, genus, parentesve finxerit, quo quid alienum interceperit, possederit [47], pœna legis Corneliæ de falsis coërcetur. §. 11. Qui insignibus altioris ordinis utuntur, militiamque confingunt [48] quo quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur. §. 12. Si qui de judicis amicitiis, vel familiaritate mentientes eventus sententiarum ejus vendunt [49], quidve obtentu nominis ejus agunt, convicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.

TIT. XXVI.
AD LEGEM JULIAM DE VI PUBLICA ET PRIVATA.

§. 1. Lege Julia de vi publica damnatur, qui aliqua potestate præditus civem Romanum antea ad populum, nunc ad Imperatorem appellantem [50] necarit, necarive jusserit, torserit, verberaverit, condemnaverit, in publica vincula duci jusserit: Cujus rei pœna humiliores capitis, honestiores insulæ deportatione [51] coërcentur. §. 2. Hac lege excipiuntur, qui artem ludicram faciunt. Judicati etiam & confessi, & qui ideo in carcerem duci jubentur, quod jus dicenti non obtemperaverint [52], quidve contra disciplinam publicam fecerint [53]. Tribuni etiam militum, & præfecti classium, alarumve: ut sine aliquo impedimento legis Juliæ per eos militare delictum coërceri possit. §. 3. Lege Julia de vi privata tenetur, qui quem armatis hominibus possessione, domo, villa agrove dejecerit, expugnaverit, obsederit, clauserit, idve ut fieret, homines commodaverit, locaverit, conduxerit, quive cœtu, concursu [54], turba, seditione incendium fecerit, funerari, sepelirive aliquem prohibuerit, funusve eripuerit, turbaverit: Et qui eum, cui aqua & igni interdictum est, receperit, celaverit, tenuerit. Quive cum telo in publico fuerit: templa, portas, aliudve quid publicum armatis obsederit [55], cinxerit, clauserit, occupaverit. Quibus omnibus convictis, si honestiores sint, tertia pars bonorum eripitur, & in insulam relegantur, humiliores in metallum damnantur. §. 4. Creditor chirographarius si sine jussu præsidis per vim debitoris sui pignora cum non habuerit obligata, acceperit, in legem Juliam de vi privata committit [56]. Fiduciam vero, & pignora apud se deposita persequi & sine auctoritate judicis vindicare non prohibetur [57].

TIT. XXVII.
DE LEGE JULIA PECULATUS.

Si quis fiscalem pecuniam attrectaverit, subripuerit, mutaverit, seu in suos usus converterit, in quadruplum [58] ejus pecuniæ, quam sustulit, condemnatur.

TIT. XXVIII.
AD LEGEM JULIAM REPETUNDARUM.

Judices pedanei si pecunia corrupti dicantur [59], plerumque à præside aut curia submoventur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.

TIT. XXIX.

1 Abolitio duplex est, privata, & publica. Post illam, ab alio, non ab eodem intra diem xxx. repeti reus potest. *l. 3. §. ult. ff. de accus. l. 4. §. ult. ff. ad S.C. Turpill. l. 1. C. de abolition.*

2 Post abolitionem publicam intra diem xxx. etiam ab eodem repeti reus potest. *l. 1. C. de gener. abolit. l. 10. ff. ad S.C. Turp.*

3 *l. 28. ff. de pœn.* Illis tribus dumtaxat modis olim vita adimi potuit, non laqueo, sive furca. *l. 8. §. 1. ff. de pœn.*

4 Ludus duplex est, Venatorius, & Gladiatorius. In utrumque damnati servi pœnæ efficiuntur. *l. 8. §. quicumque. ff. de pœn.*

5 Relegatio, est, insulæ vinculum: Exilium, est certi loci interdictio, aut omnium præter certum locum. Sic legendum est in *l. 4. ff. de interd. & releg.*

6 Si ad tempus sint. Nam neque civitas per hunc modum, neque libertas amittitur. In perpetuum vero damnati civitatem amittunt. *l. 17. ff. de pœn.* libertatem retinent. *l. 28. §. 6. ff. de pœn.*

7 Ita legendum puto, *Abactores sunt, qui unum equum, duas equas, vel capras decem, totidemque boves, aut porcos quinque abegerunt. pro qualitate ejus, aut in duplum, aut in triplum convenitur. Abactor autem fustibus cæsus in opus publicum unius anni datur, aut sub pœna vinculorum domino restituitur.*

8 Saturninus ait, ad examinationem civilem. *l. 1. §. ult. ff. de abig.* Alii ad jus ordinarium. *l. ult. ff. de priv. del. l. 2. ff. de fur. bal. l. 1. §. 1. ff. si ventris nom. mul. in poss. miss.* Forum est propie causarum civilium: inde Forenses actiones, id est, civiles. *l. 1. ff. de incend. ruin. & nauf.*

9 *l. 6. §. 1. ff. ad legem Jul. pecul.*

10 De arboribus cæsis est in singulas xxv. assium actio ex xii. tabul. Est actio legis Aquiliæ: est interdictum Quod vi aut clam, est & prætoria in duplum actio, de qua tractatur in *l. 7. & l. prox. ff. arb. furt. cæs.*

11 *l. 28. §. solent, ff. de pœn. l. 8. C. ad legem Jul. de vi pub.*

12 Ut M. Tullius *de amicitia*, Si quando de amicitia, quam nec usu, nec ratione habent cognitam.

13 Idem de Magica arte traditur. *J. tit. 23.*

14 Extat hæc sententia in *l. 38. §. 2. ff. de pœn.*

15 *l. 1. ff. de term. mot.*

16 Bodones sive botones vicem terminorum præstant. Vox est mensorum, vel eorum, qui de agrorum & limitum conditionibus scripserunt.

17 Soli Judæi se impune circumcidunt. *l. 11. ff. ad leg. Cor. de sic.*

18 *d. l. 11. ff. ad leg. Corn. de Sicar.* 19 *l. 1. ff. ad leg. Corn. de sic. l. 3. §. pen. ff. ad leg. Corn. de sic.* 20 In maleficiis voluntas spectatur, non exitus. *l. 14. ff. ad legem Corn. de sic.* 21 *l. 3. l. 4. C. ad leg. Cor. de sic. l. 1. §. ult. ff. eod. l. 4. ff. ad leg. Aquil.* 22 *l. 1. ff. eadem.* 23 *l. 5. C. de accus.* 24 Si servum occiderit, in legem Aquiliam incidit: si liberum, neque in Aquiliam incidit, quia de libero occiso ea lege non datur actio, neque in Corneliam, quia ea lege dolus arguitur non culpa. *l. 41. l. 7. ff. ad leg. Cor. de sicar. l. 31. ff. ad leg. Aquil.* 25 Quæ vox frequens est in libris nostris. *l. 4. §. 5. ff. de legat. 1. l. 4. §. 2. ff. de pœn. leg. l. 2. ff. ad leg. Jul. de vi pub.* 26 Ex Constitutione Adriani idem erit, si non invitum castraverit. *l. 4. §. ult. ff. ad leg. Cor. de sic.* 27 Extat hæc sententia in *l. 38. §. 5. ff. de pœn.* 28 *l. 13. ff. ad leg. Cor. de sic.* 29 Quod & Tiberium & Adrianum vetuisse proditum est. 30 Gravius ipsi magi puniuntur, quam magicæ artis conscii. *tit. de malef. & math. C.*

31 *l. 4. §. 1. ff. de sum. trinit.*

32 *l. 4. §. 7. ff. de offic. præf.*

33 Eadem est lex Cornelia de sicariis, & legis Pompeiæ pœna. *l. 1. ff. de leg. Pomp. de par.*

34 *l. pen. ff. eod.* hunc introductam pœnam in usu esse desiisse. Postea reducta à Constantino. *l. 1. C. de his qui par. vel lib. occid.*

35 *l. 1. ff. de pub. jud.*

36 *l. 30. ff. de leg. Corn. de fal. §. item lex Cornelia de falsis. De pub. judic.* Solent etiam, qui extra testamentum in aliis rationibus, vel instrumentis quid eorum fecerint, perinde atque testamentorum falsarii coërceri. *l. 1. §. qui in rationibus. l. 9. §. 1. l. instrumentorum. §. 1. ff. de leg. Corn. de fal.* Falsum est de testamentis: Quasi falsum de ceteris instrumentis, vel causis. *l. 1. §. ult. ff. eod.*

37 *l. 8. & 9. ff. eodem.*

38 Pertinet ad *l. 1. C. de vet. num. pot.*

39 *l. 1. §. ult. ff. de leg. Cor. de fal.*

40 *l. 1. §. 1. ff. de leg. Corn. de fal.*

41 Quod verisimile est Paulum ex aliqua constitutione sumpsisse.

42 S. C. de quo hic agitur, factum fuit Neronis temporibus. Suet. in *Nerone.*

43 *l. 1. §. si quis aperuerit. ff. de leg. Corn. de fal.* Extat hæc sententia in *l. 38. §. qui vivi. ff. de pœn.*

44 *d. l. 38. §. si quis instrumentum.*

45 In Pandectis legitur, *deportatur. l. 38. §. instrumenta. ff. de pœn.* quod ex hoc loco emendandum censeo.

46 *l. 2. C. de fal. inst. l. 3. C. si reus vel accus.*

47 *l. 13. ff. de leg. Corn. de fal.*

48 *l. 27. §. ult. ff. de leg. Corn. de fal. l. 3. ff. ad leg. Jul. majest.*

49 *l. 10. C. de accus.* Sidonius Apollin. *lib. 5.*

50 *l. 7. ff. ad leg. Jul. de vi pub.* Provocatio à magistratu olim ad Populum fiebat, nunc ad Imperatorem.

51 *l. 16. §. ult. ff. ad leg. Jul. de vi pub. §. item lex Julia de vi. De publ. judic. l. 5. §. ult. l. pen. ff. ad leg. Jul. de vi pub.*

52 Quod jure fieri ostendit. *l. 13. §. 2. ff. de injur.*

53 Ut seditionum auctores, factionum duces. *l. 16. ff. de appell.*

54 Sic hunc locum emendari ex *l. 5. ff. ad leg. Jul. de vi pub.*

55 Hi omnes, pœna legis Juliæ privatorum coërcentur. Alii pœnam Juliæ publicorum statuunt. *l. 3. 4. 5. 10. ff. ad leg. Jul. de vi pub.* sed quandoquidem hæc, quasi paria conjungi solent, convocans armatisve hominibus. & utriusque legis crimen objici potest: quod fieri quandoque ex eodem facto ostendit. *l. 32. ff. de pœn.*

56 *T. lib. 2. tit. 14. l. 5. C. ad leg. Jul. de vi pub. l. ult. ff. ad leg. Jul. de vi priv.*

57 *l. 3. C. de pign.* Dico fiduciam & pignora: nam hypothecas si per vim auferat, credo eum teneri lege Julia *l. 3. C. vi bon. rapt.* 58 Hujus legis pœna primum fuit litis æstimatio in quadruplum: tum deportatio, deinde ultimum supplicium. 59 Damnati pecuniam in quadruplum plerumque reddunt his, à quibus acceperunt. *l. 1. C. eod. tit.* & hoc amplius extra ordinem puniuntur, vel exilio, vel relegatione, vel ordinis amotione, vel duriori pœna. *l. pen. ff. eod. tit. l. 1. C. eod. tit. §. ult. ff. eod. tit.* Extat hæc sententia in *l. 38. §. judices. ff. de pœn.*

TIT. XXIX.
AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS.

§. 1. LEge Julia majestatis tenetur is, cujus opc. consilio adversus Imperatorem vel Remp. arma mota sunt, exercitusve ejus in insidias deductus est, quive injussu Imperatoris bellum gessérit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit, sollicitaverit, detulerit Imperatorem. His antea in perpetuum igni & aqua interdicebatur, nunc vero humiliores bestiis objiciuntur, vel vivi exuruntur: honestiores capite puniuntur. Quod crimen non solum facto, sed & verbis [8] impiis maxime exacerbatur. §. 2. In rem majestatis inquiri prius convenit, quibus opibus, qua factione, quibus hortatoribus fecerit. Tanti enim criminis reus non obtentu adulationis [9] alicujus, sed ipsius admissi causa puniendus est. Et ideo cum de eo quæritur, nulla dignitas à tormentis excipitur.

TIT. XXX.
AD LEGEM JULIAM AMBITUS.

PEriturus magistratum, vel provinciæ sacerdotium, si turbam suffragiorum causa conduxerit [1], convictus, ut vis publicæ reus, in insulam deportatur.

TIT. XXXI.
DE POENIS MILITUM.

§. 1. SI pecunia accepta miles custodiam dimiserit, capite puniendus est [4]. Et certe quæritur, cujus criminis reus dimissus esse videatur. §. 2. Qui custodiam militi prosequenti magna manu excusserint, capite puniuntur.

TIT. XXXII.
QUANDO APPELLANDUM SIT.

QUotiens jusjurandum [5] postulatur, eo tempore appellandum est, quo defertur, non quo juratur.

TIT. XXXIII.
DE CAUTIONIBUS, ET POENIS APPELLATIONUM.

§. 1. NE liberum quis & solutum haberet arbitrium retractandæ & revocandæ sententiæ, & pœnæ, & tempora appellatoribus præstituta sunt. Et nisi juste appellaverint, tempora ad cavendum [6] in pœna appellationis præstituta sunt. Igitur morans eo in loco, ubi appellavit, cavere debet, ut ex die acceptarum litterarum continui quinque dies competentur. Si vero longius, salva dinumeratione integri quinque dies cum eo ipso, quo litteras acceperit, computantur: §. 2. Ne quis in captionem verborum in cavendo incidat, expeditissimum est pœnam ipsam, vel quid aliud pro ea deponere [7]. Necesse enim non habet sponsorem quis, vel fidejussorem dare, aut præsentem esse. Sed si contra cum fuerit pronunciatum, perdit quod deposuit. §. 3. Quotiens in pœna appellationis caveatur, tam unus, quam plures fidejussores, si idonei sunt [8], dari possunt. Sufficit enim etiam per unum idoneum indemnitati pœna consuli. §. 4. Si plures appellant, una cautio sufficit: & si unus caveat, omnibus vincit [9]. §. 5. Cum à pluribus sententiis provocatur, singulæ cautiones exigendæ sunt [10], & de singulis pœnis sponsionem est.

§. 6. Modus pœnæ, in qua quis cavere debet, specialiter in cautione exprimendus est, ut sciat, in qua stipulatio committatur [11]. Aliter enim recte cavisse non videtur. §. 7. Asserto [12] si provocet, injusto di tertiam cavere debet, quanti causa æstimata est.

1 Est judicium de majestate duplex, Pardullio-nia, & majestatis. *l. ult. ff. ad leg. Jul. mai.* Ruffus aut de facto aliquo est, aut de maledicto: idemque prorsus Modestinus statuerat in *l. 7. §. ult. ff. ad leg. Jul. majest.* Sed ex maledicto non contrahi crimen majestatis postea constitutum est, constitutioque relata in Codicem Justiniani, *l. 1. C. si quis imp. mal.* verba Tribonianus immutavit: hand pœnitet.

2 *l. 7. §. 3. ff. ad leg. Jul. majest.* Adeo grave est hoc crimen, ut nulla dignitas a tormentis excipiatur. *l. 3. & 4. C. eod.*

3 Quæ lex hodie cessat, quoniam nulla habentur comitia, omni belli & pacis jure in Principem collato. Sed ad instar legis Juliæ ex S. C. teneetur is, qui Decemviratum, vel sacerdotium, corruptis decurionum suffragiis, petit. *l. 1. ff. de leg. Jul. ambit.*

4 Aut, ut adjicitur in *l. ult. ff. de re jud.* in extremum militiæ gradum transcribuntur.

5 Necessarium, id est, quod in judicio defertur. *l. 28. §. ult. l. 25. l. ult. ff. de jurejur.*

6 Hoc cautionis genus hodie sublatum est. *l. 6. §. ult. C. de appell.* Receptum est in prætoriis stipulationibus. *l. 7. ff. de prat. stipul.*

7 Nec tamen æque receptum.

8 Quod & in omnibus satisdationibus admittendum puto.

9 Licet non omnes videantur appellasse. *l. 3. l. 10. §. ult. ff. eodem.*

10 *l. 37. ff. de appell.*

11 Quod & in stipulationibus prætoriis, quæ, quanti ea res est, promissionem habent, expeditius est. *l. ult. ff. de prat. stip.*

12 De asserturo dictum in hujus lib. tit. 1.

13 *l. 9. ff. de jurisd. l. 1. ff. de libel. dimiss.*

14 Hinc causa est, cur in libro singulari de præscriptionibus Modestinus de Apostolis tractaverit. *l. vlt. ff. de verbor. sign.* Credo autem intra quintum diem & petendos, & accipiendos, & reddendos Apostolos fuisse, salva semper abstinentia eos ratione itineris dierum dinumeratione.

15 *l. 2. ff. an par. al. cons. app. vel. just.*

16 Reo confitente certa res est, certa lex. A lege autem certa non potest appellari: & hoc est, quod dicitur, a pœna non appellari. *l. 3 quæ pœna. ff. de appell.*

17 Diximus *Tit. Dig. eod.*

18 *l. 5. C. quor. appel. non rec.*

19 Videtur abrogari *l. 3. C. de sent. & int. ejus.*

FINIS.

INDEX TITULORUM QUI IN FRAGMENTIS DUODECIM TABULARUM CONTINENTUR.

A.

De Accusationibus. 73
Adulteriis. 73
Ædilibus. 66
Arborum furtim cæsarum. 72
Auguribus & Aruspicibus. 64
Auspiciis & authoritate Senatus. 66

C.

De Captivis. 73
Censoribus. 66
Colendi qui, ubi, quo tempore. 61. 62. quibus hostiis. 63
Collegiis illicitis. 73
Confessis in jure. 68
Contrahenda emptione & venditione. 69
Convitiis & famosis libellis. 73
Crassitudine parietis communis. 69
Cultu divino. 63
Curatoribus & curatore furiosi prodigi. 70

D.

De Damno infecto. 68
Decemviris litium. 66
Dictatore & magistro equitum. 66
Dilationibus & earum causis. 68
Donationibus inter virum & uxorem. 70

E.

De Emancipato. 82. & emancipatione. 70
Eo qui in utero. 70
Etruscis. 64
Expiationibus. 64
Extraordinariis criminibus. 73

F.

De Falsis. 73
Familiæ erciscundæ. 69
Fecialibus. 64
Finium regundorum. 68
Flaminibus. 63
Furto per lancem & licium concepto. 72

G.

De Glande legenda. 72

H.

De Hereditariis actionibus. 71
Hereditatibus quæ ab intestato. 70
His qui sunt sui. 67

I.

De Impietate in Deo. 64
Incestis. 64
Incendio. 73
De Interfectis. 68
Injuriis. 73
Interdicto uti possidetis. 71
Judiciis. 68
Judicio sisti. 68
Jure Populi & Senatus. 67
Jurejurando. 69
Jure patronatus. 71

L.

De Legatis. 70
Lege Julia repetundarum & corrupto judice. 73
Legibus. 67
Legitima agnatorum & cognatorum successione. Fœminarum tutela. Patronorum. 71
Legitimis tutoribus. 70
Liberis mariti succedentibus. 70
Liberto emancipato. 71

M.

De Magistratibus majoribus in genere. 68. Militaribus. 65
Maleficiis. 73
Majestatis crimine. 73
Membro aut osse fracto & Talione. 88. rupto. 68
Monopoliis. 69
Muliere usurpata & usucapta. 69. 72

N.

De Nepotibus ex filio præmortuo. 70
Nexu. 69
Noxalibus actionibus. 68
Nuptiis. 69

O.

De Officio Prætoris. 66
Officio Consulis. 66

P.

De Pactis. 67
Parricidio. 73
Pastu pecoris. 73
Pastu & sectione frugum. 73
Patrona. 71
Pellice. 73
Perjurio. 64
Pignoribus. 69
Plus petitionibus. 68
Pœnis. 73
Pontificibus. 65
Possessionibus. 71
Prævaricatione patroni adversus clientem. 73
Privatis delictis. 72
Publicis judiciis. 73
Q.

De Quæstoribus 66. parricidii. 67
Qui satisdare cogantur. 68
Quinque pedum præscriptione. 69

R.

De Rebus. 67
Receptis arbitris. 68
Religiosis & sumptibus funerum. 69
Re similari. 71
Repudiis & divortiis. 70
Reo fugiente. 68
Ritibus. 64

S.

De Sacerdotibus eorumque officio. 64
Sacrilegio. 64
Sacris nocturnis privatis. 64
Sarpta vincta. 73
Secundis nuptiis. 70
Senatoribus & Senatusconsultis. 66
Servitutibus. 68
Sicariis. 73
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. 68
Statu hominum. 67
Successionib. quæ fiebant per bonorū venditionem. 71
Successione libertorum. 72
Suffragiis & creatione magistratuum. 65
Suis & legitimis heredibus. 70
Suspectis tutoribus. 70

T.

De Tempore judicati faciendi. 68
Termino moto. 73
Testamentis & libera testandi facultate. 70
Testamentaria tutela. 70
Testibus 69. eorumque citatione & denunciatione. 68
Tigno juncto. 72
Traditione. 69
Tribunis plebis. 66
Triumviris capitalibus 65. monetalibus. 66
Tutelæ actione. 70
Tutoribus & curatoribus. 70

V.

De Veneficiis. 73
Vestalibus. 63
Vestibulo sepulchri. 72
Viarum latitudine. 68
Vindiciis falsis. 73
Votis. 64
Usucapionibus. 72
Usuris. 69

INDEX TITULORUM TAM INSTITUTIONUM ULPIANI, QUAM JULII PAULI SENTENTIARUM, ORDINE ALPHABETICO.

Priores numeri librum & titulum, posterior verò paginam hujus editionis demonstrat.

A.

De Actoribus. *Paul.*5.18.90
Abolitionibus. *Paul.*5.17.90
Adoptionibus. *Ulp.*8.76
Adulteriis. *Paul.*2.26.83

B.

De Bonis libertorum. *Ulp.*29.80. *Paul.*3.2.81

C.

De Caducis. *Ulp.*17.77
Cœlibe, Orbo, & solitario patre. *Ulp.*17.77
Calumniatoribus. *Paul.*5.5.81
Carboniano edicto. *Paul.*3.1.84
Cautionibus & pœnis appellat. *Paul.*5.33.91
Commodato & depositi pignore. *Paul.*2.4.82
Cognitoribus. *Paul.*1.2.81
Concubinis. *Paul.*2.20.83
Contractibus. *Paul.*2.3.82
Contrahenda authoritate. *Paul.*5.10.90
Curatoribus. *Ulp.*12.77

D.

De Decimis. *Ulp.*15.77
Delatoribus. *Paul.*5.13.89
Depositi. *Paul.*2.12.83
Dimissariis littetis. *Paul.*5.34.91
Dolo malo. *Paul.*1.8.81
Dominiis & acquisit. rer. *Ulp.*19.77
Donationibus. *Paul.*5.11.89
Donat. inter vir. & uxor. *Ulp.*7.76. *Paul.*2.23.83
Dotibus. *Ulp.*6.75. *Paul.*2.21.83

E.

De Effectu, Sentent. & fin. litium. *Paul.*5.5.88
De Empto & Vendito. *Paul.*2.7.83
Excusationib. tutor. *Paul.*2.27.83
Executoribus. *Paul.*81
Exercitoribus. *Paul.*2.6.82

F.

De Familiæ erciscundæ. *Paul.*1.18.82
Fideicommissis. *Ulp.*25.80. *Paul.*4.1.86
Fidicommiss. libert. *Paul.*4.13.87
Fidejussore & sponsore. *Paul.*1.2.82
Finium regundorum. *Paul.*1.16.82
Furtis. *Paul.*2.31.83

G.

De Gradibus *Paul.*4.9.87

H.

De His quæ per curbom fiunt. *Paul.*5.3.88
His qui in manu fuer. *Ulp.*9.76
His qui in potestate sunt. *Ulp.*5.75
His qui sunt sui juris. *Ulp.*4.75

I.

De Incendiariis. *Paul.*5.20.90
Injuriis. *Paul.*5.4.88
In Integr. restitut. *Paul.*1.7.81
Inofficiosi querela. *Paul.*4.5.86
In rem verso. *Paul.*2.9.82
Institoribus. *Paul.*2.8.82
Interdictis. *Paul.*5.6.88
Intestator. Successione. *Paul.*4.8.87
Judiciis. *Paul.*1.12.81
Judicato. *Paul.*1.13.81
Jure donationum, inter Vir. & Uxor. *Ulp.*7.76. *Paul.*83
Jure fisci. *Paul.*5.12.89

L.

De Latinis. *Ulp.*3.74
Legatis. *Ulp.*24.79. *Paul.*3.6.85
Legibus & moribus, & liberis. *Ulp.*1.47
Legitimis heredibus. *Ulp.*26.80
Lege Commissoria. *Paul.*2.13.82
Ad Legem Corn. de sicariis & veneficis. *Paul.*5.23.91
Legem Cornelianam testamentariam. *Paul.*5.25.91
De Lege Corneliana. *Paul.*4.7.86
Lege Fabiana. *Paul.*3.3.83
Ad Legem Falcidiam. *Paul.*3.8.86
Legem Fusiam Caniniam. *Paul.*4.14.87
Legem Juliam ambitus. *Paul.*5.30.91
Legem Juliam majestatis. *Paul.*5.29.91
De Lege Julia peculatus. *Paul.*5.27.91
Ad Legem Juliam Repetundarum. *Paul.*5.28.91
Leg. Jul. de vi pub. & privat. *Paul.*5.26.91
Legem Pompeiam de Parricidiis. *Paul.*5.24.91
Legem Rhodiam. *Paul.*2.7.82
De Liberis agnoscendis. *Paul.*2.24.83
Liberali causâ. *Paul.*5.1.88
Libertorum successionibus vel bonis. *Ulp.*27.80
Locato & conducto. *Paul.*2.18.83

M.

De Mandatis. *Paul.*2.15.83
Manumissis. *Paul.*4.12.87
Metitis appellationum. *Paul.*5.37.91
Minoribus xxv. annorum. *Paul.*1.9.81
Mortis causâ donationibus. *Paul.*3.7.86

N.

De Negotiis gestis. *Paul.*2.4.81
Novationibus. *Paul.*5.8.89
Nuptiis. *Paul.*2.19.83

O.

De Obligationibus. *Paul.*5.7.89
Operis libertorum. *Paul.*2.32.84
Oratione divi Severi. *Paul.*2.30.83

P.

De Pactis & conventionibus. *Paul.*2.1.81
Pactis inter vir. & uxorem. *Paul.*2.22.83
Pœna legis Juliæ. *Ulp.*24.77
Pœnis militum. *Paul.*5.31.91
Pecunia constituta. *Paul.*2.2.82.
Pignoribus. *Paul.*2.5.82
Plus petendo. *Paul.*1.10.81
Potioribus nominandis. *Paul.*2.28.83
Procuratoribus. *Paul.*1.3.81.
Post provocationem quid observandum sit. *Paul.*5.36.91.
Possessionibus dandis. *Ulp.*28.80

Q.

Quando appellandum sit. *Paul.*5.32.91
Quemadmodum actiones per inficiationem duplentur. *Paul.*2.19.81
Quemadmodum filii sui juris reficiuntur. *Paul.*1.19.83
Quemadmodum heres instituti debeat. *Ulp.*21.78
Quemadmodum testamenta rumpantur. *Ulp.*23.79
De Quæstionibus. *Paul.*5.24.89
Qui habeant jus antiquum in caducis. *Ulp.*18.77
Qui heredes instituì possunt. *Ulp.*22.78
Qui potior nominari non possit. *Paul.*2.29.83
Qui in potestate mancipiove sunt quemadmodum liberentur. *Ulp.*10.76

R.

De Rebus creditis & jurejurando. *Paul.*2.1.82
Reddendis causis appellationum. *Paul.*5.35.91.
Reis institutis. *Paul.*1.6.81
Repudianda hereditate. *Paul.*4.4.86

S.

De Sacrilegis. *Paul.*5.19.91
Satisdando. *Paul.*1.11.81
Seditiosis. *Paul.*5.22.91
Sepulchris & lugendis. *Paul.*1.21.82
Servitutibus. *Paul.*2.17.82
Servorum quæstionibus. *Paul.*5.16.89
Stipulationibus. *Paul.*5.9.89
Si quadrupes damnum intulerit. *Paul.*1.15.81
De Solidi capacitate inter virum & uxorem. *Ulp.*16.77
Pro Socio. *Paul.*2.16.83
De S.C. Macedoniano. *Paul.*2.10.82
Ad S.C. Orphitianum. *Paul.*4.10.87
De S.C. Pegasiano. *Paul.*4.3.86
S.C. Silaniano. *Paul.*3.5.84
S.C. Trebelliano. *Paul.*2.4.86
Ad S.C. Tertullianum. *Paul.*4.9.87
S.C. Vellejanum. *Paul.*2.21.82

T.

De Testamentis *Ulp.*20.78. *Paul.*3.4.84
Statuliberis. *Ulp.*2.74
Testibus. *Paul.*5.25.89
Tutelis. *Ulp.*11.76

V.

De Vaticinatoribus & mathematicis. *Paul.*5.21.91
Vicesima. *Paul.*4.6.86
Via publica. *Paul.*1.14.82
Usucapione. *Paul.*5.2.88
Usuris. *Paul.*2.14.83

FINIS.

INDEX OMNIUM LEGUM PANDECTARUM, SEU DIGESTORUM, ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS.

A.

AB accusatione destitit, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 6.
Ab adgnato, vel alio, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 12.
Ab ea parte, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 5.
Ab emptione, *lib.* 2. *tit. de pactis. l.* 58.
Abesse Reipub. causa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 32.
Ab exheredati, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 126.
Ab executore sententiæ, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 4.
Ab herede, *lib.* 32. *tit.* 6. *l.* 2.
Ab his oneribus, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 10.
Ab hostibus autem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 15.
Abigeatus crimen, *lib.* 47. *tit.* 14. *l.* 2.
Ab Imperatore nostro, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 6.
Ab intestato, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 16.
Abolitio, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 8.
Ab omni militia, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 11.
Ab omnibus heredibus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 104.
Absens reus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 71.
Absentia ejus qui, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 140.
Absenti, *l.* 39. *tit.* 5. *l.* 10.
Absentem accipere debemus eum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 199.
Absentem in criminibus, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 5.
Abunculo nupturi, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 5.
Acceptilatio est, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 1.
Acceptilatio sub conditione, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 3.
Accipientis, & edentis judicium, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 15.
Acceptis à Mævio centum, *l.* 35. *tit.* 2. *l.* 93.
Accessio, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 16.
Acciolam Claudi, *Vide*, Cum tibi visum fuerit, *l.* 30. *tit.* 5. *l.* 17.
Accusator, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 5.
Accusatore defuncto, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 13.
Accusatorum, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 1.
Accusaturus, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 35.
Acta apud se habita, *l.* 32. *tit.* 1. *l.* 35.
Actio de æstimato, *l.* 19. *tit.* 3. *l.* 1.
Actio in personam, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 28.
Actio negotiorum gestorum, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 47.
Actio stellionatus, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 1.
Actionis verbo, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 37.
Actionis verbo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 34.
Actioni redhibitoriæ, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 54.
Actione depositi, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 23.
Actione de rationibus distrahendis, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 1.
Actione distrahitur, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 65.
Actiones adversus, *lib.* 43. *tit.* 7. *l.* 7.
Actiones de servitutibus, *l.* 8. *tit.* 5. *l.* 1.
Actionum genera, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 25.
Actor à tutore datus, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 9.
Actoris procurator, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 30.
Actorum verba, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 46.
Actus legitimi, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 77.
Actus sui rationem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 19.
Ad bestias, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 31.
Ad certam partem, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 6.
Ad cognitionem, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 13.
Ad curatoris, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 46.
A decurionatu, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 5.
Ad diem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 77.
Adeo morte, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 59.
Adeo quidem, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 7.
Adeo quidem, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 8.
Ad ea, quæ non habent, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 157.
Ad eos qui, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 19.
Ad eum quem, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 35.
Ad excusationem, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 14.
Ad exhibendum, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 19.
A Divo Pio rescriptum est, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 58.
A Divo Pio rescriptum est, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 15.
A duobus manumissis, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 4.
Adjectionis gratia, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 5.
Ad fidem rei, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 11.
Ad fiscum, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 16.
Adgnato propior fœmina, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 10.
Adhuc interesse unde, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 25.
Adigere jurejurando, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 6.
Adiri etiam ad, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 2.
Aditio hereditatis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 35.
Ad imperatorem, *lib.* 49. *tit.* 1. *lib.* 26.
Ad instruendam, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 34.
Ad legatum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 62.
Administrantes rem Principum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 36.
Ad principem remissa, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 22.
Adquirent, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 19.
Adquiruntur nobis, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 10.
Ad rempublicam, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 8.
Ad res donatas Edictum, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 62.
Adsignare & pure, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 7.
Adsignare libertum, *lib.* 40. *tit.* 6. *l.* 107.
Ad successionem, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 1.
Adsumptio originis, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 6.
Ad tempus ordine, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 5.
Ademptari pudicitia, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 10.
Ad testium numerum, *l.* 28. *tit.* 1. *l.* 22.
Ad veterani, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 40.
Administrantes rem, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 31.
Admonendi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 31.
Adoptio enim, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 16.
Adoptio non jure, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 38.
Adoptiones, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 43.
Adoptare quis apud, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 1.
Adoptare quis potest, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 37.
Adoptivus filius, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 13.
Adoptivum patrem, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 8.
Adoptivum quoque patrem. Hæc lex est in §. 8. *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 23.
Ad peremptorium, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 68.
Ad personas, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 15.
Ad quam naturæ, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 19.
Ad rem mobilem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 56.
Adrogato patrefamilias, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 40.
Ad res donatas, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 62.
Adversus exceptionem, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 15.
Adversus extraneos, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 53.
Adversus mensorem, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 1.
Adversus sententiam arbitri, *l.* 4. *tit.* 8. *l.* 29.
Adversus testamentum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 30.
Adulter diem, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 19.
Ædes sacra terræ, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 73.
Ædium autem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 23.
Ædibus communibus, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 18.
Ædificatum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 45.
Ædificia quæ servitutem, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 12.
Ædificia Romæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 139.
Ædiles ajunt, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 38.
Ædiles etiam, *ibidem l.* 25.
Ædiles studeant ut quæ, *lib.* 43. *tit.* 10. *l.* 1.
Ædificia urbana, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 1.
Ælianus debitor, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 10.
Æmilius Dexter, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 13.
Æmilius Larianus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 38.
Æquissimum esse quasi, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 13.
Æquissimum ordinem, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 2.
Æquissimum visum est, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 5.
Æquissimum putavit prætor, *lib.* 2. *tit.* 10. *l.* 1.
Æquum Prætori visum est, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 1.
Æris alieni loco, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 34.
Æstimatæ res, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 51.
Æstimationem honoris, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 16.
Æstimatis rebus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 50.
Ætatem in censendo, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 3.
Affectionis gratia neque, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 5.
Agaso cum in tabernam, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 5.
Agere etiam is videtur, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 1.
Ager est locus, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 27.
Agraria lege, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 3.
Agri civitatum, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 1.
Agri usufructu, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 18.
A filio herede, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 25.
A filio herede, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 15.
A filia petit, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 62.
A fratris posthumo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 127.
Aithales servus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 24.
AIMETATENESTEPAI, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 4.
Ait D. Trajanus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 16.
Ait lex, quanti is, *lib.* 9. *tit.* 2. *lib.* 21.
Ait prætor, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 7.
Ait prætor nauæ, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 3.
Ait prætor quod, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 7.
Ait prætor, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 23.
Ait prætor quod, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 1.
Ait prætor si quis, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor cujus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 5.
Ait prætor in eum, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 2.
Ait prætor qui, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 2.
Ait prætor, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 7.
Ait prætor qui, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 1.
Ait prætor quem, *lib.* 43. *tit.* 29. *l.* 1.
Ait prætor quæ, *lib.* 43. *tit.* 27. *l.* 1.
Ait prætor glandem, *lib.* 33. *tit.* 28. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 2.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 6. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 25.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 10.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 2. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 4. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 13. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 17. *l.* 1.
Ait prætor si, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 3.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 18. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 1.
Ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 25. *l.* 1.
Ait qui aliter, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 5.
Alia causa est, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 24.
Aliam causam esse, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 28.
Alias autem procuratorem, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 28.
Alias si ex stipulatu, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 6.
A liberto, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 35.
Aliena res pignori data, *l.* 13. *tit.* 7. *l.* 20.
Alienam aream, *lib.* 32. *tit.* 3. *l.* 13.
Alienatio cum sit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 67.
Alienationis verbum, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 28.
Alienationes enim, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 13.
Alienatum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 67.
Alieno servo, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 31.
Alienus fundus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 61.
Alimenta & vestiaria, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 16.
Alimenta liberto, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 6.
Alimentorum causa, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 11.
Alio herede, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 9.
Alii propter suspicionem, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 9.
Alio loco, *lib.* 13. *tit.* 2. *l.* 1.
Alioqui quid dicemus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 11.
Aliquando accidit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 107.
Aliquando etiam, *l.* 14. *tit.* 4. *l.* 11.
Aliquando licet, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 13.
Aliquando mandare, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 5.
Aliter atque, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 10.
Aliter atque si servus, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 13.
Alterius curatoris, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 20.
Alteri ex heredibus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 15.
Aliud est capere, *lib.* 30. *tit.* 16. *l.* 71.
Aliud est jure stipul. *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 106.
Aliud fraus est, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 131.
Aliud est promittere, *lib.* 50. *tit.* 16. *lib.* 174.
Aliud est si pater, *l.* 23. *tit.* 4. *l.* 19.
Aliud est vendere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 160.
Alius dumaxat, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 11.
Alterius circumventio, *lib.* 10. *tit.* 17. *l.* 49.
Alterius provinciæ, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 22.
Altius ædes suas, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 15.
Alumnæ suæ, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 30.
Alumnos magis, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 14.
Ambitiosa decreta, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 4.
Amicissimos, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 36.
Amissi ruina, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 52.
Amissæ navis, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 1.
Amissione civitatis, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 5.
Amplius non peti, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 15.
Amplius puto, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 3.
A muneribus, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 7.
Ancilla fugitiva, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 60.
Ancillarum etiam partus, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 27.
Animi potius, quam corporis, *l.* 21. *tit.* 1. *l.* 65.
An in magistratu, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 9.
An inutilis acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 8.
An civitates, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 8.
An apud se manumittere, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 5.
An pars pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 3.
Anniculus amittitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 131.
Anniculus non statim, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 134.
Anni spatium, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 1.
Annonam ademptare, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 6.
Annus his verbis, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 20.
Annuam pecuniam, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 6.
Annus autem in personam, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 6.
Annus exinde, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 1.
Ante litem contestatam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 16.
Ante omnia, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 23.
Ante tabulas, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 5.
Antequam damnum detur, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 16.
Ante qui nonennium, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 3.
Ante restituram, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 104.
Ante vitium auctoris, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 5.
Ante sententiam, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 2.
Antecus ait, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 14.
An unus ex sociis, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 12.
An usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 56.
Antiochensium, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 37.
Antiqui libero ventri, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 3.
Antistius, vide infra Attius fundum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 38.
Antistius Labeo, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 62.
Antoninus Augustus Pius, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 42.
A patre vel domino, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 4.
Apbricanus lib. *Vide*, Cum servus legatus paulo post prin. *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 39.
Apparet ergo, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 5.
Appellatione interposita, *lib.* 49. *tit.* 7. *l.* 1.
Appellatione rei, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 72.
Appellatore defuncto, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 1.
A principe, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 11. & *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 1.
Apud Aristonem, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 61.
Apud Aufidium, *l.* 33. *tit.* 6. *l.* 20.
Apud Celsum quæritur, *l.* 44. *tit.* 4. *l.* 4.
Apud eum, *l.* 40. *tit.* 1. *l.* 14.
Apud filiumfamilias, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 1.
Apud filiumfamilias, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 18.
Apud hostes susceptus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 9.
Apud Julianum, *lib.* 29. Digestorum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 5.
Apud Julianum ita, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 20.
Apud Julianum quæritur, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 7.
Apud Julianum relatum est, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 11.
Apud Julianum scriptum est, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 35.
Apud Labeonem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 216.
Apud Labeonem quæritur, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 20.
Apud Pamphilum. vide, Apud Phaphidium, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 5.
Apud prætextum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 21.
Apud prætorem, *ibid. l.* 1.
Apud proconsulem, *ibid. l.* 17.
Apud Trebatium, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 3.
Aput veteriores, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 1.
Aqua æstate, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 5.
Aqua si in partem, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 9.
Aquam quæ oriebatur, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 16.
Aquiliana stipulatio, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 4.
Aquilius Regulus, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 27.
Aquo servus petebatur, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 18.
Aquo fundus petitur, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 45.
Arbiter ad ferendam, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 48.
Arbiter calendis, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 40.
Arbiter dividendæ, *l.* 20. *tit.* 4. *l.* 11.
Arbiter ex compromisso, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 50.
Arbiter ita sumptus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 33.
Arbiter intra centum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 42.
Arbiter judicii §. primus est, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 15.
Arbitri dividundæ hereditatis, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 14.
Arbitro ad fidejussores, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 9.
Arbitrio quoque, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 17.
Arbitrium familiæ, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 43.
Arbitraria actio, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 2.
Arbitrio judicis, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 18.
Arbor, quæ in confinio, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 19.
Arbores vi, *lib.* —. *tit.* 1. *l.* 59.
Arboribus evulsis, *ibid. l.* 12.
Arboribus quoque, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 58.
Arescula, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 5.
Argentarius, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 10.
Argentarium, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 45.
Argentario legato, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 55.
Argentum commodatum, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 20.
Argumento sunt, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 25.
Aristo ait, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 10.
Aristo ait, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 18.
Aristo ait, quoniam, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 4.
Aristo existimat, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 28.
Aristo in decretis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 99.
Aristo negavit, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 9.
Aristo Neratio Appiano, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 36.
Aristo Neratio, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 46.
Aristo Neratio Prisco, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 3.
Aristo respondit, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 30.
Aristo scribit, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 5.
Armatos nemo utique, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 9.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Armorum appellatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*41.
Arrianus ait, *lib.*44. *tit.*7. *l.*47.
Arrianus Severus præfectus, *lib.*49. *tit.*14. *l.*42.
A sententia, *lib.*49. *tit.*1. *l.*5.
Asse toto, *lib.*28. *tit.*5. *l.*77.
A sua civitate relegatus, *lib.*48. *tit.*23. *l.*12.
A te hominem. Vide infra, Te hominem.
A testatore rogatus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*108.
At cum heres, *lib.*13. *tit.*1. *l.*35.
Athales servus Vide, Aithales servus, *lib.*48. *tit.*10. *l.*24.
Athletas autem, *lib.*3. *tit.*2. *l.*4.
Athletæ habent. Vide, Οἱ [illegible], *lib.*27. *tit.*1. *l.*8.
A Titio herede, *lib.*47. *tit.*2. *l.*64.
A Titio ita stipulatus sum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*108.
Attius fundum, *lib.*41. *tit.*1 *l.*38.
At qui natura, *lib.*3. *tit.*5. *l.*20.
At si ancilla, *lib.*33. *tit.*8. *l.*3.
At si extrinsecus, *lib.*26. *tit.*9. *l.*4.
At si quis impediat. Vide, & si quis impediat, *lib.*11. *tit.*6. *l.*14.
Ademptari pudicitia. vide T. Ademptari apud.
Atteius ait, *lib.*39. *tit.*3. *l.*14.
Attilicinus Proculo, *lib.*23. *tit.*4. *l.*17.
Attilius Regulus, *lib.*39. *tit.*5. *l.*27.
Attius fundum, *lib.*41. *tit.*1. *l.*38.
Attius fundi Corneliani heres, *lib.*28. *tit.*5. *l.*11.
At ubi institutus, *lib.*37. *tit.*5. *l.*11.
At ubi vi, *lib.*5. *tit.*3. *l.*24.
A tutela remotus, *lib.*27. *tit.*4. *l.*4.
A tutore pupilli, *lib.*6. *tit.*1. *l.*67.
A tutoribus & curatoribus, *lib.*26. *tit.*7. *l.*33.
Aufertur ei, *lib.*49. *tit.*14. *l.*46.
Aufidius, vide Fufidius, *lib.*32. *tit.*5. *l.*29.
Aufertur hereditas ex asse, *lib.*34. *tit.*9. *l.*2.
Avia nepotibus, *lib.*26. *tit.*5. *l.*11.
Avia, quæ nepotem, *l.*35. *tit.*1 *l.*77.
Avibus legatus, *lib.*32. *tit.*1. *l.*66.
A vobis quoque, *lib.*33. *tit.*1. *l.*5.
Aurelius Symphorus, *lib.*34. *tit.*3. *l.*28.
Aurelio Sempronio, *lib.*34. *tit.*3. *l.*20.
Aut ætate, *lib.*39. *tit.*6. *l.*5.
Aut alium qui venturus, *lib.*4. *tit.*7 *l.*2.
Aut certe, *lib.*38. *tit.*1. *l.*19.
Aut adfinitate aliquo, *lib.*3. *tit.*3. *l.*22.
Aut damnum, *lib.*48. *tit.*19. *l.*8.
Aut dare aliquem, *lib.*46. *tit.*6. *l.*3.
Aut facta puniuntur. *lib.*48. *tit.*19. *l.*16.
Aut in id dabitur, *lib.*4. *tit.*2. *l.*15.
Aut in qua ususfructus, *lib.*17. *tit.*2. *l.*69.
Aut longa peregrinatio, *l.*3. *tit.*3. *l.*25.
Aut mutua pecunia, *lib.*13. *tit.*4. *l.*6.
Aut per insidiosa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*4.
Aut privatim, *lib.*48. *tit.*16. *l.*10.
Aut qui aliter, *lib.*43. *tit.*24. *l.*5.
Aut religionis beneficium, *lib.*3. *tit.*3. *l.*18.
Aut si ante denunciatum, *lib.*6. *tit.*1. *l.*30.
Aut si consularis, *lib.*3. *tit.*3. *l.*52.
Aut si valetudinem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*9.
Aut ubi quisque, *lib.*42. *tit.*5. *l.*3.
[illegible], *lib.*49. *tit.*1. *l.*25.
Avunculo nuptura. vide T. Abunculo nuptura, *lib.*12. *tit.*7. *l.*5.
Avunculo suo, *l.*39. *tit.*1. *l.*28.
Avus neptis nomine, *lib.*2. *tit.*14. *l.*33.
Avus neptis nomine, *lib.*23. *tit.*3. *l.*79.
Avus pactus est, *lib.*23. *tit.*4. *l.*10.
Auxilium integrum, *lib.*4. *tit.*4. *l.*37.
[illegible], *lib.*14. *tit.*2. *l.*9.

B.

BÆbius Marcellus, *lib.*23. *tit.*4. *l.*30.
Ballista filiusfamilias, *lib.*36. *tit.*1. *l.*32.
Barbarius Philippus, *lib.*1. *tit.*14. *l.*3.
Bello amissi, *l.*27. *tit.*1. *l.*18.
Bene est. Vide T. E re est, *lib.*12. *tit.*1. *l.*1.
Bene ex re est. Vide T. E re est.
Beneficio legis Falcidiæ, *lib.*35. *tit.*2. *l.*59.
Beneficium Imperatoris, *lib.*1. *tit.*4. *l.*3.
Benignius leges interpretandæ, *lib.*1. *tit.*3. *l.*18.
Benignius autem, *lib.*40. *tit.*12. *l.*6.
Bina mancipia, *lib.*10. *tit.*3. *l.*ult.
Binas ædes. Vide T. Gaurus Marcello, *lib.*8. *tit.*2. *l.*19.
Binas qui ædes, *lib.*8. *tit.*2. *l.*36.
Bona autem hic, *lib.*37. *tit.*1. *l.*2.
Bona civitatis, *lib.*50. *tit.*6. *l.*15.
Bona eorum qui in, *lib.*49. *tit.*15. *l.*22.
Bona fides quæ in contractibus, *lib.*16. *tit.*3. *l.*31.
Bona fides, *lib.*50. *tit.*17. *l.*136.
Bona fides non patitur, *l.*19. *tit.*1. *l.*50.
Bona fides non patitur, *l.*50. *tit.*17. *l.*57.
Bona fide personam, *l.*16. *tit.*1. *l.*27.
Bona fide servi possessor, *lib.*9. *tit.*4. *l.*11.
Bona fisco, *l.*49. *tit.*14. *l.*39.
Bona militis, *lib.*38. *tit.*12. *l.*2.
Bonæ fidei emptor, *l.*50. *tit.*16. *l.*109.
Bonæ fidei emptor, *lib.*41. *tit.*1. *l.*48.
Bono publico, *lib.*41. *tit.*3. *l.*1.
Bonis cedi, *lib.*42. *tit.*3. *l.*9.
Bonis venditis, *lib.*42. *tit.*5. *l.*38.
Bonitatis æstimationem, *lib.*11. *tit.*2. *l.*13.
Bonorum, *lib.*50. *tit.*16. *l.*49.
Bonorum appellatio, *lib.*50. *tit.*16. *l.*208.
Bonorum fisco vindicatorum, *lib.*49. *tit.*14. *l.*8.
Bonorum possessio admissa, *lib.*37. *tit.*1. *l.*3.
Bonorum poss. potest peti, *lib.*38. *tit.*6. *l.*3.
Bonorum possessione, *lib.*37. *tit.*5. *l.*22.
Bonorum possessionem, *lib.*36. *tit.*8. *l.*24.
Bonorum ventris, *lib.*27. *tit.*10. *l.*8.
Bovem qui cornu petit, *lib.*21. *tit.*1. *l.*43.
Boves alienos, *lib.*9. *tit.*2. *l.*53.
Boves, *lib.*50. *tit.*16 *l.*89.
Breviter, *lib.*1. *tit.*11. *l.*1.

C.

CAjus Sejus. *Vide*, Gajus Sejus, & sic de cæteris.
Cædere est, *lib.*47. *tit.*7. *l.*5.
Cæcus judicandi, *lib.*5. *tit.*1. *l.*6.
Cæsar cum insulæ, *lib.*39. *tit.*4. *l.*15.
Cætera. *Vide*, Cetera.
ΚΑΙ ΟΙ ΜΗ, *lib.*26. *tit.*5. *l.*22.
Calculi erroris, *lib.*50. *tit.*8. *l.*8.
Callipo respondit, *lib.*36. *tit.*3. *l.*45.
Camelia pia, *lib.*37. *tit.*14. *l.*24.
Campanus scribit, *lib.*38. *tit.*1. *l.*49.
Cancellaverat quia testamentum, *lib.*28. *tit.*4. *l.*2.
Capienda occasio. *Vide*, Rapienda occasio, *l.*50. *tit.*17. *l.*168.
Capitalium pœnarum, *lib.*48. *tit.*19. *l.*28.
Capite quinto l. Juliæ, *lib.*38. *tit.*5. *l.*25.
Capite trigesimoquinto, *lib.*25. *tit.*2. *l.*19.
Capitis diminutionis, *lib.*4. *tit.*5. *l.*11.
Capitis diminutione pereunt, *lib.*38. *tit.*16. *l.*11.
Capitis diminutione perimuntur, *lib.*38. *tit.*8. *l.*3.
Capitis minutio, *lib.*4. *tit.*5. *l.*1.
Capitis postulati, *l.*46. *tit.*1. *l.*53.
Capitis rei, *lib.*48. *tit.*2. *l.*21.
Capitis reus, *lib.*48. *tit.*2. *l.*21.
Capitulum pœnarum, *lib.*48. *tit.*19. *l.*28.
Captatorias, *lib.*28. *tit.*5. *l.*70.
Captatoriæ scripturæ, *lib.*30. *tit.*1. *l.*64.
Caput ex rescripto, *lib.*48. *tit.*22. *l.*1.
Carbonianum edictum, *lib.*37. *tit.*10. *l.*3.
Carbonum appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*167.
Carceri præpositus, *lib.*48. *tit.*3. *l.*8.
Carmelia Pia. *Vide* T. Camelia Pia.
Caro & corium mortui, *l.*7. *tit.*4. *l.*30.
Cassius actionem, *lib.*42. *tit.*8. *l.*11.
Cassius ait, *lib.*46. *tit.*3. *l.*17.
Cassius etiam, *l.*34. *tit.*3. *l.*18.
Cassius Longinus, *lib.*1. *tit.*9. *l.*2.
Castrense peculium, *lib.*49. *tit.*17. *l.*11.
Catoniana regula 1, *lib.*34. *tit.*7. *l.*1.
Catoniana regula 2, *ibid. tit.*3.
Caveri ut ad certam, *lib.*8. *tit.*4. *l.*3.
Causa cognita impubes, *lib.*28. *tit.*6. *l.*30.
Causam minor viginti annis, *lib.*40. *tit.*1. *l.*20.
Cedere diem, *lib.*50. *tit.*16. *l.*213.
Celsus ait, si arbiter, *lib.*4. *tit.*8. *l.*23.
Celsus filius putabat, *lib.*18. *tit.*5. *l.*1.
Celsus scribit, *lib.*10. *tit.*4. *l.*5.
Celsus scribit quoties, *lib.*11. *tit.*7. *l.*22.
Celsus libro duodecimo digestorum, *lib.*40. *tit.*9. *l.*1.
Celsus lib. xxxi. *lib.*41. *tit.*3. *l.*27.
Censeri, *lib.*50. *tit.*16. *l.*111.
Census & monumenta, *lib.*22. *tit.*3. *l.*10.
Centum capuæ, *lib.*13. *tit.*4. *l.*8.
Centurio secundo, *lib.*29. *tit.*1. *l.*27.
Centurio filiis, *lib.*28. *tit.*6. *l.*15.
Centesimis Kalendis, *lib.*45. *tit.*1. *l.*46.
Cerdonem servum, *lib.*38. *tit.*1. *l.*42.
Certe non dubitatur, *lib.*47. *tit.*7. *l.*40.
Certe si interim, *lib.*43. *tit.*26. *l.*6.
Certo generi, *lib.*8. *tit.*3. *l.*13.
Certo pretio, *lib.*48. *tit.*18. *l.*23.
Certum confessus, *lib.*42. *tit.*2. *l.*6.
Certum est. *Vide* T. Verum est, *lib.*38. *tit.*3. *l.*8.
Certum est cujus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*6.
Certi condictio, *lib.*12. *tit.*1. *l.*9.
Certarum rerum, *lib.*26. *tit.*2. *l.*12.
Certis ex causis, *lib.*48. *tit.*2. *l.*2.
Cessat ignominia, *lib.*44. *tit.*7. *l.*36.
Cetera igitur, *l.*37. *tit.*1. *l.*41.
Cetera quoque. *Vide*, Et cætera, *lib.*50. *tit.*16. *l.*44.
Ceteræ itaque res, *lib.*10. *tit.*2. *l.*4.
Ceteræ tamen. *Vide* T. Fœminæ tutores, *lib.*27. *tit.*1. *l.*17.
Ceterum cum fructibus, *lib.*6. *tit.*1. *l.*31.
Ceterum postea, *lib.*46. *tit.*3. *l.*3.
Ceterum sine eo, *lib.*7. *tit.*8. *l.*4.
Ceterarum quoque, *lib.*7. *tit.*8. *l.*9.
Ceterorum & reliquorum appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*160.
Charidemo titulus est legis 5. *lib.*50. *tit.*12.
Chartæ appellatio, *lib.*37. *tit.*11. *l.*3.
Chartis legatis, *lib.*32. *tit.*1. *l.*76.
Chirographis debitorum, *lib.*26. *tit.*7. *l.*57.
Cicero in oratione, *lib.*48. *tit.*19. *l.*39.
Circa eum, qui, *lib.*22. *tit.*3. *l.*14.
Circa eos, qui ita heredes, *lib.*28. *tit.*4. *l.*2.
Circa inofficiosi, *lib.*5. *tit.*2. *l.*23.
Circa legem Falcidiam, *lib.*35. *tit.*2. *l.*56.
Circa pupillum, *lib.*26. *tit.*7. *l.*11.
Circa tempora, *lib.*39. *tit.*15. *l.*3.
Circumcidere Judæis, *lib.*48. *tit.*8. *l.*11.
Civitas mutui, *lib.*12. *tit.*1. *l.*27.
Civibus civitatis, *lib.*34. *tit.*5. *l.*2.
Civitatibus legari potest, *l.*30. *tit.*1. *l.*122.
Civilis constitutio, *lib.*47. *tit.*1. *l.*1.
Clam possidere, *lib.*41. *tit.*2. *l.*6.
Claudius Felix, *lib.*20. *tit.*4. *l.*16.
Claudius Seleucus, *lib.*34. *tit.*7. *l.*13.
Clavibus traditis, *lib.*18. *tit.*1. *l.*74.
Clemens patronus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*81.
Clodius Claudianus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*97.
Codicillis fideicommissa, *l.*33. *tit.*2. *l.*34.
Codicillis testamento, *lib.*33. *tit.*1. *l.*18.
Cœpisse quis intelligitur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*140.
Cœptam usucapionem, *lib.*41. *tit.*3. *l.*40.
Cogi poterit, *lib.*36. *tit.*1. *l.*16.
Cogitationis pœna, *lib.*48. *tit.*19. *l.*18.
Cognatis accusatio, *lib.*38. *tit.*8. *l.*6.
Cognitio de liberali, *lib.*40. *tit.*12. *l.*8.
Cognitio de suspectis, *lib.*1. *tit.*21. *l.*4.
Cognitionum numerus, *lib.*50. *tit.*13. *l.*5.
Cognoscere instrumenta, *lib.*50. *tit.*16. *l.*56.
Coheredi substitutus, *lib.*28. *tit.*6. *l.*41.
Coiri societatem, *lib.*17. *tit.*2. *l.*5.
Collegarum appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*173.
Collegia si qua fuerint, *lib.*47. *tit.*22. *l.*3.
Collusionem detegere. *Vide paulo infra*, Collusionem detegere.
Colonia Philippensis, *lib.*50. *tit.*15. *l.*6.
Colonus cum, *lib.*43. *tit.*16. *l.*12.
Colonus cum lege locationis, *lib.*19. *tit.*2. *l.*61.
Commemorationem, *lib.*22. *tit.*3. *l.*31.
Commendare, *lib.*50. *tit.*16. *l.*186.
Commissa vectigalium, *lib.*39. *tit.*4. *l.*14.
Commodare possumus, *lib.*13. *tit.*6. *l.*15.
Commodis præmiorum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*40.
Commodissime is qui, *lib.*28. *tit.*2. *l.*10.
Communis libertus, *lib.*2. *tit.*4. *l.*23.
Communi liberto, *lib.*38. *tit.*2. *l.*24.
Communis servus 1, *lib.*10. *tit.*3. *l.*24.
Communis servus 2, *lib.*10. *tit.*3. *l.*26.
Communis servus, *lib.*41. *tit.*1. *l.*45.
Communis servus, *lib.*41. *tit.*2. *l.*42.
Communi dividundo judicium, *lib.*10. *tit.*3. *l.*7.
Communi dividundo 1, *lib.*10. *tit.*3. *l.*7.
Communi dividundo 2, *ibid. l.*30.
Compensatio, *lib.*16. *tit.*2. *l.*1.
Competit libertus. *Vide*, Nulla competit, *lib.*40. *tit.*9. *l.*19.
Competit hoc interdictum, *lib.*43. *tit.*24. *l.*16.
Complura senatusconsulta, *lib.*26. *tit.*1. *l.*17.
Comprehensum erat lege, *lib.*18. *tit.*1. *l.*60.
Compromissum, *lib.*4. *tit.*8. *l.*21.
Computationi in alimentis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*68.
Concedi solet, *lib.*43. *tit.*9. *l.*2.
Conclusionem detegere ingenuitatis, *lib.*40. *tit.*16. *l.*2.
Concubinam ex ea, *lib.*25. *tit.*7. *l.*5.
Concubinam ex sola, *ibid. l.*4.
Concussionis judicium, *lib.*47. *tit.*13. *l.*2.
Condemnatus, *lib.*48. *tit.*20. *l.*11.
Condictioni ex causa, *l.*13. *tit.*1. *l.*2.
Conditioni in præteritum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*100.
Conditiones 1. *lib.*28. *tit.*7. *l.*5.
Conditiones 2. *lib.*28. *tit.*7. *l.*14.
Conditiones extrinsecus, *l.*35. *tit.*1. *l.*99.
Conditionum quædam, *lib.*35. *tit.*1. *l.*2.
Conditionum, quæ, *lib.*35. *tit.*1. *l.*91.
Conditionibus pupillus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*5.
Conditionales creditores, *lib.*50. *tit.*16. *l.*54.
Confessus, *lib.*42. *tit.*2. *l.*1.
Confessionibus falsis, *lib.*1. *tit.*1. *l.*13.
Conficiuntur codicilli, *lib.*29. *tit.*6. *l.*8.
Congruit bono, *lib.*1. *tit.*17. *l.*13.
Conjunctim heredes, *lib.*32. *tit.*1. *l.*80.
Conjunctionem enim, *lib.*50. *tit.*16. *l.*29.
Conclusionem detegere. *lib.*40. *tit.*16. *l.*2.
Consensisse autem videntur, *lib.*5. *tit.*1. *l.*2.
Consensu fiunt obligationes, *lib.*44. *tit.*7. *l.*2.
Consilii non fraudulenti, *lib.*50. *tit.*17 *l.*47.
Consilio & opera, *lib.*27. *tit.*10. *l.*7.
Consiliari eo tempore, *lib.*1. *tit.*1. *l.*12.
Consiliariis, eo tempore, *lib.*1. *tit.*22. *l.*5.
Constante matrimonio, *lib.*48. *tit.*5. *l.*26.
Constat eum, qui, *lib.*41. *tit.*5. *l.*4.
Constitit inter servum. *lib.*48. *tit.*12. *l.*1.
Constitui potest, *lib.*3. *tit.*4. *l.*ult.
Constitutione Divi Pii, *lib.*38. *tit.*5. *l.*ult.
Constitutione Imp nostri, *lib.*48. *tit.*18. *l.*3.
Constitutiones quæ, *lib.*19. *tit.*1. *l.*16.
Constitutionibus principalibus, *lib.*47. *tit.*10. *l.*37.
Constitutionibus principum, *lib.*50. *tit.*1. *l.*24.
Constitutionibus quibus, *lib.*44. *tit.*7. *l.*33.
Consulari fœminæ, *lib.*1. *tit.*9. *l.*1.
Continet igitur, *lib.*4. *tit.*2. *l.*3.
Continetur autem, *lib.*33. *tit.*7. *l.*14.
Continuus actus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*137.
Contra etiam, *lib.*14. *tit.*6. *l.*6.
Contra juris civilis, *lib.*2. *tit.*14. *l.*28.
Contra legem facit, *lib.*1. *tit.*3. *l.*29.
Contra nurum, *lib.*25. *tit.*2. *l.*6.
Contra pupillum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*34.
Contra quoque, *lib.*11. *tit.*7. *l.*50.
Contractus imaginarii, *lib.*44. *tit.*7. *l.*54.
Contractus quidam, *lib.*50. *tit.*17. *l.*23.
Contraxisse, *lib.*47. *tit.*7. *l.*21.
Contrahitur hypotheca, *lib.*20. *tit.*1. *l.*4.
Contrariam tutelæ actionem, *lib.*27. *tit.*4. *l.*1.
Controversia, *lib.*2. *tit.*15. *l.*14.
Contumacia eorum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*53.
Convenit mihi tecum, *lib.*18. *tit.*1. *l.*65.
Convenire. *Vide*, Illud convenire, *lib.*23. *tit.*4. *l.*5.
Conventio generalis, *lib.*20. *tit.*1. *l.*1.
Conventio privata, *lib.*40. *tit.*14. *l.*37.
Conventionum autem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*5.
Convento herede, *lib.*27. *tit.*3. *l.*23.
Coram Titio, *l.*50. *tit.*16. *l.*209.
Cornelius & Mævius, *lib.*28. *tit.*5. *l.*69.
Corpora animadversorum, *lib.*48. *tit.*23 *l.*3.
Corpora eorum, *ibid. l.*1.
Corrumpitur animus servi, *lib.*11. *tit.*3. *l.*15.
Cotem ferro subigendo, *lib.*39. *tit.*4. *l.*11.
Credendum est, *lib.*26. *tit.*6. *l.*4.
Creditor, acceptis pignoribus, *lib.*20. *tit.*4. *l.*3.
Creditor autem is est, *lib.*50. *tit.*16. *l.*55.
Creditor cum fidejussoribus, *lib.*49. *tit.*1. *l.*28.
Creditor cum pignus, *lib.*13. *tit.*7. *l.*15.
Creditor debitori, *lib.*34. *tit.*3. *l.*31.
Creditor fundum sibi obligatum, *lib.*19. *tit.*1. *l.*52.
Creditor judicio. *lib.*13. *tit.*7. *l.*42.
Creditor mandatorem, *lib.*17. *tit.*1. *l.*60.
Creditor oblatam, *lib.*46. *tit.*3. *l.*102.
Creditor prædia, *lib.*20. *tit.*1. *l.*23.
Creditor qui jure suo, *lib.*20. *tit.*5. *l.*13.
Creditor qui non, *lib.*12. *tit.*1. *l.*28.
Creditor, qui ob, *ibid. l.*25.
Creditor qui permittit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*158.
Creditor, qui prædia, *lib.*20. *tit.*5. *l.*1.
Creditor qui præscriptione, *lib.*44. *tit.*3. *l.*12.
Creditor, qui prior, *lib.*20. *tit.*4. *l.*12.
Creditor, qui sciens filiumfamilias, *lib.*20. *tit.*3. *l.*5.
Creditoris arbitrio, *lib.*20. *tit.*5. *l.*8.
Creditoris cujus, *lib.*47. *tit.*2. *l.*15.
Creditori actio, *lib.*47. *tit.*2. *l.*87.
Creditori, cui pignoris, *lib.*39. *tit.*1. *l.*9.
Creditori ita potest, *lib.*32. *tit.*1. *l.*24.
Creditori qui, *lib.*42. *tit.*5. *l.*1.
Creditorem cui res, *lib.*31. *tit.*1. *l.*85.
Creditorem filiusfamilias, *lib.*14. *tit.*6. *l.*18.
Creditore qui de mutua, *lib.*12. *tit.*2. *l.*42.
Creditore in possessionem, *lib.*42. *tit.*5. *l.*14.
Creditores accipiendos, *lib.*50. *tit.*16. *l.*10.
Creditores si adversus, *lib.*48. *tit.*7. *l.*7.
Creditorum appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*11.
Creditoribus, qui, *lib.*42. *tit.*6. *l.*4.
Crimen vel pœna, *lib.*48. *tit.*19. *l.*26.
Cui bonis, *lib.*46. *tit.*3. *l.*3.
Cuicunque igitur negotio, *lib.*14. *tit.*3. *l.*5.
Cui consequens est, *lib.*15. *tit.*1. *l.*18.
Cui dens abest, *lib.*21. *tit.*1. *l.*11.
Cui eorum à parente, *lib.*3. *tit.*1. *l.*5.
Cui fuerit sub hac, *lib.*5. *tit.*1. *l.*15.
Cui fundus legatus est, *lib.*35. *tit.*1. *l.*50.
Cui jurisdictio data est, *lib.*2. *tit.*1. *l.*2.
Cui jus est donandi. *Vide*, Cujus est donandi, *lib.*50. *tit.*17. *l.*163.
Cuilibet enim intelligenti, *lib.*39. *tit.*1. *l.*11.
Cuilibet in publicum, *lib.*43. *tit.*7. *l.*1.
Cui muneris publici, *lib.*50. *tit.*4. *l.*12.
Cui necessitas, *lib.*40. *tit.*12. *l.*39.
Cui opus novum, *lib.*39. *tit.*1. *l.*22.
Cui per fundum iter aquæ debetur, *lib.*43. *tit.*20. *l.*ult.
Cui pacto venditoris, *lib.*18. *tit.*7. *l.*5.
Cui præcipua cura, *lib.*50. *tit.*16. *l.*57.
Cui quæ Romæ essent, *lib.*32. *tit.*1. *l.*84.
Cui recte solvitur, *lib.*46. *tit.*3. *l.*10.
Cui res sub conditione, *lib.*19. *tit.*1. *l.*29.
Cui servus ipsius, *lib.*29. *tit.*4. *l.*25.
Cui vinum heres, *lib.*33. *tit.*6. *l.*6.
Cui usus relictus, *lib.*7. *tit.*8. *l.*2.
Cui ususfructus legatus esset, *lib.*33. *tit.*2. *l.*30.
Cui ususfructus legatus est, *lib.*7. *tit.*1 *l.*67.
Cujus ædificium, *lib.*8. *tit.*2. *l.*24.
Cui bonis, *lib.*27. *tit.*10. *l.*9.
Cujuscunque fundi usufructuarius, *lib.*7. *tit.*1. *l.*60.
Cujus effectus omnibus prodest, *lib.*50. *tit.*17. *l.*148.
Cujus est donandi, *lib.*50. *tit.*17. *l.*163.
Cujus interfuit, *lib.*36. *tit.*2. *l.*10.
Cujus per errorem, *lib.*50. *tit.*17. *l.*53.
Cujusque dolo malo, *lib.*48. *tit.*4. *l.*4.
Culpa caret, qui scit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*50.
Culpa est, immiscere se, *lib.*50. *tit.*17. *l.*36.
Cum æs pignori datur, *lib.*47. *tit.*2. *l.*20.
Cum ab eo, *lib.*18. *tit.*1. *l.*41.

Cum

Cum ab initio, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 4.
Cum ab uno herede, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 33.
Cum adoptio fit, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 7.
Cum ad præsens tempus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 37.
Cum æs pignori datur, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 20.
Cum alicui civitati, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 26.
Cum alii pœnam, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 2.
Cum alimenta, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 22.
Cum aliter, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 1.
Cum alius ab alio, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* ult.
Cum alter alteri, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 11.
Cum amplius solutum est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 84.
Cum à pluribus heredibus, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 7.
Cum apud hostes. *Vide*, Dum apud hostes, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 31.
Cum apparebit emptorem, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 47.
Cum apud Sempronium, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 20.
Cum Aquilianus, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 5.
Cum arbos, aut aliud, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 3.
Cum à te vi, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 7.
Cum à te pecuniam petetem, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 25.
Cum aurum vel argentum, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 19.
Cum autem arbor. *Vide*, Cum arbor.
Cum autem fundi possessor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 52.
Cum autem pars bonorum, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 9.
Cum autem redhibitio, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 25.
Cum avus filium, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 102.
Cum bissextum Kalendis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 98.
Cum bona veneunt, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 16.
Cum centum quæ quis pure reliquit, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 9.
Cum certus numerus, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 5.
Cum certum auri, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 9.
Cum certum pondus olei, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 4.
Cum codicillis, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 4.
Cum colono, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 14.
Cum constet, *l.* 43. *tit.* 20. *l.* 5.
Cum controversia, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 62.
Cum convenit, ut is, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 20.
Cum creditor rem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 55.
Cum curatore decem, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 16.
Cum curatore & procuratore, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 26.
Cum debitor gratuita pecunia utatur, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 8.
Cum debitore decem, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 16.
Cum debitore, qui alienam rem, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 32.
Cum de consuetudine, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 34.
Cum decem mihi & Titio, *l.* 46. *tit.* 3. *l.* 71.
Cum de ætate, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 13.
Cum de hoc, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 17.
Cum de indebito, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 25.
Cum de in rem verso, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum de lanionis, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 18.
Cum de lege Falcidia, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 17.
Cum de donatione. *Vide*, Cum de modo donationis.
Cum de modo donationis, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 11.
Cum depressa navis, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 7.
Cum de servi operis, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 6.
Cum domini horreorum, *l.* 19. *tit.* 2. *l.* 56.
Cum dos filiæ nomine datur, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 7.
Cum dominus occiditur, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 19.
Cum dominus servum, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 19.
Cum dos prælegatur, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 1.
Cum dotis causa, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 55.
Cum dotem mulieris nomine, *l.* 23. *tit.* 3. *l.* 71.
Cum dotem maritus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 97.
Cum duo eandem pecuniam 1, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 2.
Cum duo eandem 2, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 19.
Cum duo rei, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 30.
Cum duo pro reo, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 25.
Cum duo servi, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 17.
Cum duæ species postliminii, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 14.
Cum duobus vicinis, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 52.
Cum ea conditione pignus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 68.
Cum ei qui partem capiebat, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 42.
Cum eo autem, qui. Hæc lex est initium §. 3. *lib.* 9. *tit.* 13. *l.* 48.
Cum eo tempore, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 16.
Cum eo qui tollendo, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 9.
Cum ejusdem generis, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 34.
Cum emancipatus, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 13.
Cum emancipati, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 2.
Cum emptor ædium. *Vide* J. Emptor ædium, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 38.
Cum emptor venditori, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 5.
Cum emptor venditori, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 48.
Cum enim hereditas, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 16.
Cum enim pecunia, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 7.
Cum enim stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 13.
Cum erat certa pecunia, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 24.
Cum essent mihi & tibi, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 33.
Cum & forte idem, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 44.
Cum & sortis nomine, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 35.
Cum & tunicas, *l.* 34. *tit.* 2. *l.* 24.
Cum ex causa donationis, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 30.
Cum ex causa duplæ, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 139.
Cum ex causa judicati, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 11.
Cum ex falsis codicillis, *lib.* 30. *tit.* 4. *l.* 17.
Cum ex filio quis duos, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 39.
Cum ex oratione D. Marci, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 34.
Cum ex pluribus causis, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 103.
Cum ex pluribus causis, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 97.
Cum ex pluribus eodem nomine, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 31.
Cum ex pluribus tutoribus, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 2.
Cum ex uno delicto, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 32.
Cum falsi reus, *l.* 48. *tit.* 10. *l.* 12.
Cum falsum testamentum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 46.
Cum fidei heredis, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 6.
Cum fidei commissum peteretur, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 7.
Cum fidejubeat aliquis, *l.* 46. *tit.* 1. *l.* 35.
Cum filiusfamilias miles, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 28.
Cum filiusfamilias Stichum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 49.
Cum filiusfamilias viaticum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 17.
Cum filius rogatus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 113.
Cum filius divisis, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 76.
Cum filiofamilias, *lib.* 38. *tit.* 15. *l.* 5.
Cum filiofamilias ita legatur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 50.
Cum filiofamilias vel servo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 11.
Cum filio impuberi, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 3.
Cum fisco caduca bona, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 9.
Cum fructuarius, *l.* 7. *tit.* 1. *l.* 64.
Cum fuerit sub hac conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 15.
Cum fundus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 48.
Cum fundus fundo servit, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 12.
Cum fundus locetur, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 3.
Cum fundus nominatim, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 10.
Cum fundus sine instrumento, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 21.
Cum fundus vel homo, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 31.
Cum fundo, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 36.
Cum fundum, qui, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 18.
Cum furiosus judex addicitur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 59.
Cum furti agitur, *lib.* 12. *tit.* 13. *l.* 9.
Cum gregis ususfructus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 31.
Cum heres deductus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 31.
Cum heres instituta, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 35.
Cum heres reipublicæ, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 4.
Cum heres rogatur, *l.* 34. *tit.* 3. *l.* 24.
Cum heres in jus, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 11.
Cum heres institutus erat, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 52.
Cum heredis, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 10.
Cum heredes instituti, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 23.
Cum hereditas patris, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 58.
Cum hereditas ex Trebelliano, *l.* 36. *tit.* 1. *l.* 40.
Cum hereditas ex fideicommissi, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 36.
Cum hereditas, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 5.
Cum hereditas petita, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 56.
Cum hereditatem, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 7.
Cum hereditate patris, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 55.
Cum hic status esset, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 31.
Cum hi, quibus alimenta, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 8.
Cum idem eandem hereditatem, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 57.
Cum igitur hominum causa, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 2.
Cum illud, aut illud legitur, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 23.
Cum in ea conditione, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 68.
Cum in ea causa, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 19.
Cum in eo esset pupillus, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 44.
Cum in annos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 1.
Cum in annos, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 10.
Cum in annos singulos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 11.
Cum in annos singulos, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 23.
Cum incertus homo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 13.
Cum in corpus, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 36.
Cum indebitum impuberis, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 57.
Cum in diem, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 18.
Cum in diversis locis sepulcrum est, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 44.
Cum in fundo mariti, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 78.
Cum in lege venditionis, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 33.
Cum in plures annos, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 60.
Cum in re agenda. *Vide* Dum in re agenda, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 2.
Cum in rem agitur, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 64.
Cum in secundo testamento, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 16.
Cum in substitutione legata, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 77.
Cum interdum etiam, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 4.
Cum in testamento, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 28.
Cum testamento ita scribitur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 37.
Cum in testamento scriptum esset, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 202.
Cum in testamento scriptum est, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 28.
Cum in testamento, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 24.
Cum in venditione, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 36.
Cum in venditione, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 3.
Cum in vetus creditum, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 22.
Cum in una causa, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 17.
Cum is, qui Pamphilum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 32.
Cum is, qui & reum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 36.
Cum is, qui legatum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 44.
Cum is qui sub conditione, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 8.
Cum ita datur libertas, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 94.
Cum legatorum vel fideicom. *lib.* 32. *tit.* 4. *l.* 11.
Cum legatorum nomine, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 8.
Cum ita legatur Titio, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 9.
Cum ita legatum esset, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 41.
Cum ita legatum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 16.
Cum ita legatum sit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 63.
Cum ita testamur, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 19.
Cum judicio bonæ fidei, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 1.
Cum jussu meo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 64.
Cum legato servo, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 17.
Cum legati. *Vide* F. Cum legatorum, vel fideicom.
Cum lex in præteritum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 32.
Cum lex venditionibus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 56.
Cum lege quis intestabilis, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 26.
Cum lege Julia cautum sit, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 41.
Cum legitimæ nuptiæ, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 19.
Cum liberi hominis, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 7.
Cum liberras lege adimatur, *lib.* 40. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum lite mortua, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 2.
Cum loca capta sunt, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 36.
Cum mancipium morbosum, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 51.
Cum mandato alieno, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 21.
Cum mandatu patris, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 23.
Cum manu fatz, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 80.
Cum maritus, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 20.
Cum mater militem filium, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 28.
Cum mihi redhibeas, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 46.
Cum miles, qui usucapiebat, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 30.
Cum miles postulabat, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 11.
Cum militi castrensium, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 16.
Cum minor vigintiquinque annis, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 3.
Cum minor quam xxv. annis, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 28.
Cum mortem maritus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 27.
Cum mulier deferens, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 10.
Cum mulier de dotis, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 55.
Cum mulier viri lenocinio, *l.* 24. *tit.* 2. *l.* 47.
Cum multi heredes, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 9.
Cum. Est lex, Cui necessitas, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 39.
Cum nepos adoptatur, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 6.
Cum non facile, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 6.
Cum non justo, *lib.* 40. *tit.* 16. *l.* 3.
Cum non prægnans esset, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 16.
Cum optio duorum, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 17.
Cum ostenderimus heredem, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 4.
Cum pacto partitionis, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 40.
Cum par delictum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 154.
Cum pater & mater sponsi, *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 4.
Cum pater impuberi, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 80.
Cum pater filios, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 77.
Cum pater pluribus, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 2.
Cum pater testamento, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 19.
Cum pater dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 19.
Cum pater dotem pollicitus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 17.
Cum patrifamilias, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 27.
Cum patronus ex debita, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 28.
Cum patronus operas, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 22.
Cum pecunia erat, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 12.
Cum pecuniam, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 43.
Cum per fundum, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 8.
Cum plures fundi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 72.
Cum plures creditores, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 15.
Cum plures tutelam, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 12.
Cum pœna ex compromisso, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 38.
Cum possessor unus, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 5.
Cum possit, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 31.
Cum postumus, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 22.
Cum post divortium, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 69.
Cum post mortem, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 3.
Cum post mortem pupilli, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 43.
Cum posterior, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 6.
Cum postulassem, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 44.
Cum prægnans mulier, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 66.
Cum prætor dicat, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 81.
Cum prætor in heredem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 127.
Cum prætor unum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 11.
Cum precario 1, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 1.
Cum precario 2, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 47.
Cum precario 3, *ibidem l.* 21.
Cum principalis causa, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 187.
Cum prior creditor, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 3.
Cum probatio, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 7.
Cum procurator in rem agebat, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 73.
Cum procurator opus, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 13.
Cum prolatis constitutionibus, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 52.
Cum propter hoc, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 3.
Cum proponebatur, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 64.
Cum pubere filio, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 22.
Cum pupillus à tutore, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 9.
Cum pupillus aut tutor, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 78.
Cum pupillus tutelæ, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 21.
Cum pupillo rem salvam, *lib.* 36. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum putarem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 36.
Cum quædam puella, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 19.
Cum quæratur, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 23.
Cum quærebatur, *lib.* 36. *tit.* 7. *l.* 13.
Cum quærebatur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 230.
Cum quærebatur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 62.
Cum quæritur, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 16.
Cum quæritur, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 12.
Cum quæritur, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 3.
Cum quæritur, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 26.
Cum quæreretur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 60.
Cum quæreretur. *Vide*, Cum quæritur, *l.* 26. *tit.* 7. *l.* 26.
Cum quasi absente, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 17.
Cum quidam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 24.
Cum quidam capitis reus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 26.
Cum quidam caviset, *lib.* 22 *tit.* 1. *l.* 17.
Cum quidam decurionibus, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 23.
Cum quidam duos fundos, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 4.
Cum quidam filiam, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 19.
Cum quidam legationis, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 30.
Cum quidam libertum, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 4.
Cum quidam propinquus, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 14.
Cum quidam propter violentiam, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 7.
Cum quidam sua manu, *lib.* 28. *tit.* 10. *l.* 17.
Cum quidam scripsisset heredes, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 12.
Cum quidam tutores, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 2.
Cum quidam uxori, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 8.
Cum quidam uxori suæ dotem, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 22.
Cum quis decedens, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 37.
Cum quis de ratu, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 1.
Cum quis in diem, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 22.
Cum quis in judicio, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 5.
Cum quis mortis causa, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 22.
Cum quis persuaserit, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 31.
Cum quis possit alienare, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 165.
Cum quis sibi, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 35.
Cum quis sibi aut Titio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 38.
Cum quis mori sit, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 2.
Cum quid mutuum dederimus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 3.
Cum quis ut fiat, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 71.
Cum quo de peculio, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 36.
Cum ratio naturalis, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 7.
Cum res damni infecti, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 1.
Cum res inter alios judicata, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 1.
Cum res legata est, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 37.
Cum rem salvam fore, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 11.
Cum reus promittendi, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 14.
Cum sine impossibile, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 2.
Cum sepius datur servo, *lib.* 30. *tit.* 4. *l.* 1.
Cum scriptum esset, *lib.* 32. *tit.* 3. *l.* 6.
Cum secundis tabulis. *Vide*, Cum tabulis secundis.
Cum Ulpianus, *lib.* 38. *tit.* 22. *l.* 16.
Cum secundus creditor, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 5.
Cum semel petitus, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 5.
Cum senatus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 20.
Cum servus communis, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 31.
Cum servus extero, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 34.
Cum servus in quo usumfruct. *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 29.
Cum servus ita liber, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 81.
Cum servus legatus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 39.
Cum servus legatus à testatore, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 15.
Cum servus pecuniam, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 104.
Cum servus pure liber, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 18.
Cum servus puse, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 14.
Cum servus stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 1.
Cum servus tuus, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 15.
Cum servus tenet aliquid, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 16.
Cum servo dominus rem, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 63.
Cum tertio nulla actio est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 157.
Cum sex menses utiles, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 55.
Cum singulis ab heredibus, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 11.
Cum si exhibuisset, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 3.
Cum sine beneficio, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 11.
Cum sine pretinitione, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 19.
Cum societas ad emendum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 69.
Cum socii dividunt, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 16.
Cum solus heres essem, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 29.
Cum solus servus heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 68.
Cum soluto matrimonio, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 30.
Cum solvendæ pecuniæ, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 4.
Cum sponsus sponsæ, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 12.
Cum stipulamur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 97.
Cum stipulamur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 135.
Cum stipulati simus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 90.
Cum stipulatus sim, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 83.
Cum Stichus & Pamphilus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 40.
Cum sub hac conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 87.
Cum sux ancillæ, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 91.
Cum tabernam, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 34.
Cum tabulæ testamenti, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 7.
Cum tabulis secundis, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 16.
Cum tacitum fideicommissum, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 29.
Cum tacitum fideicommissum, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 2.
Cum tale legatum esset, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 72.
Cum tamen à curatore, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 8.
Cum tempus in testamento, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 17.
Cum tibi visum fuerit, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 17.
Cum Titio in annos, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 55.
Cum Titia testamentum, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 18.
Cum tunicam. *Vide* supra, Cum & tunicas, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 24.
Cum tutor negotia, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 18.
Cum venderem fundum, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 21.
Cum venderes fundum, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 59.
Cum venderet Pamphilam, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* ult.

Cum venditor fundi, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 2.
Cum venter. *Vide* Dum venter, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 7.
Cum venter mittitur in possessionem, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 9.
Cum vero is, qui rogatus, *lib.* 30. *tit.* 5. *l.* 26.
Cum vir aut uxor, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 10.
Cum sit prædium, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 32.
Cum vir uxori, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 53.
Cum vir uxori, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 25.
Cum vitiose, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 25.
Cum Ulpianus Damascenus, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 16.
Cum unus ex heredibus, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 10.
Cum unus ex creditoribus, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 12.
Cum vulgari, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 4.
Cum usufructus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 13.
Cum usumfructum, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 24.
Cum usufructuario, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 66.
Cum uxor virum suum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 82.
Cum uxori suæ, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 58.
Cura extruendi, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 4.
Curator operum creatus, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 1.
Curator ventris, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 5.
Curator ex senatusconsulto, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 5.
Curator furiosi, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 17.
Curator furiosi, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 27.
Curator furiosi servum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 22.
Curator pro minore, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 52.
Curator pupillo, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 11.
Curatorem etiam, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 19.
Curatorem impuberi, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 25.
Curatorem ignorante. Hæc lex habetur in *l.* 2. *tit.* 6. *lib.* 26. §. Divus Severus.
Curatores Cæsaris, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 3.
Curatores communis officii, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 5.
Curent magistratus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 22.
Custodiam autem venditor, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 3.
Custodias auditurum, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 12.

D.

Dabimusque ex his causis, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 19.
Damnas esto heres, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 15.
Damnatione bona, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 1.
Damnum & damnatio 1, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 3.
Damnum infectum 2, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 1.
Damni infecti 1, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 18.
Damni infecti 2, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 30.
Damni infecti 3, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 13.
Damno commisso ab uno, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 17.
Damus aut ob causam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 52.
Datio possessionis. *Vide*, Ratio possessionis, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 3.
Dato judice à magistratibus, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 3.
Dativus, vel testatoris tutor, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 7.
Datur ex hac lege, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 2.
De aqua per rotam tollenda, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 2.
De abigeis puniendis, *lib.* 47. *tit.* 14. *l.* 1.
De accessionibus passionum, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 14.
De ætate ejus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 43.
De ætate quoque, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 11.
De ætate quoque, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 8.
Debet autem recipere, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 27.
Debet exercitor, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 7.
Debuit enim coërceri, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 17.
Debitor à creditore, *lib.* 14. *tit.* 7. *l.* 40.
Debitor intelligatur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 108.
Debitor decem legavit, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 82.
Debitor in fraudem, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 21.
Debitor meus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 13.
Debitor mulieris, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 36.
Debitor pactus est, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 32.
Debitor pecuniam publicam, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 19.
Debitor fidejussori, *lib.* 42. *tit.* 6. *l.* 3.
Debitor sub pignore, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 59.
Debitor usurarius, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 7.
Debitoris absentis, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 1.
Debitori creditor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 50.
Debitorem non esse cogendum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 99.
Debitorem, qui ex senatusconsulto, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 20.
Debitores solvendo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 28.
Debitoribus non tantum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 31.
Debitrix mulier, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 24.
De bonis eorum, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 32.
De bonis maternis, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 6.
Decem legata sunt, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 6.
Decem stipulatus à Titio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 116.
Decessit quem ego, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 8.
De communi servo, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 27.
Decreta à prætoribus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 48.
Decreto decurionum, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 3.
Decreto prætoris actor, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 24.
Decreto prætoris, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 10.
Da curatore constituendo, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 2.
Decuriones in albo, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 1.
Decurio qui, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 4.
De decurione, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 14.
Decuriones, pretio viliori, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 5.
Decuriones quos sedibus, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 1.
Decurionibus, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 8.
De custodia reorum, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 1.
De die ponenda in stipulatione, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 8.
De die reddendæ dotis, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 14.
Dedi tibi pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 3.
Dedi tibi pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* ult.
De divisione anni, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 5.
Dedisse, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 76.
Deducta parte quarta, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 58.
De eadem re agere, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 5.
De eo autem qui adiit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 26.
De eo delatore, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 23.
De eo exhibendo, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 12.
De eo qui ei, in cujus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 10.
De eo quod tumultus, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 18.
De eo quod uxoris, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 63.
De evictione prædiorum, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 69.
Defensor tutoris, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 22.
Defendente tutore pupillus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 21.
Deferre non possunt, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 18.
Definitio peculii, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 6.
Definitione peculii, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 3.
Defuncta fructuaria, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 58.
Defuncta quoque socru, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 44.
Defuncto eo qui reus fuit, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 6.
De fructibus quoque, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 17.
De grege ovium, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 9.
De hereditate, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 19.
De his controversiis, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 6.
De his, qui bona, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 43.
De his qui carcere, *lib.* 47. *tit.* 18. *l.* 1.
De his rebus & rationibus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 46.
De illo Pomponius dubitat, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 22.
De isto videndum, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 24.
Deinde ait prætor, *lib.* 43. *tit.* 30. *l.* 3.
De incestu. *Vide* infra In incesto, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 4.
De interdicto de aqua æstiva, *lib.* 43. *tit.* 20. *l.* 6.
De injuria, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* ult.
De jure civium. *Vide*, in orbe Rom. *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 17.
De jure omnium incolarum, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 37.
De jure personarum, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 1.
Delata hereditas, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 151.
Delator non est, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 34.
Delegare est, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 11.
Delegare scriptura, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 17.
De lege commissoria, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 6.
De libertate fideicommissaria, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 44.
De libertatibus quoque, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 22.
De militibus ita servatur, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 9.
De militis testamento, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 2.
De minore 14. annis, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 10.
De modo agrorum, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 7.
Demonstratio falsa, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 17.
Denique Cinna scribit, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 6.
Denique concubinam, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 8.
Denique quicunque, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 22.
Denique D. Severus, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 3.
Denique & deliberantibus, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 4.
Denique non esse præstandas, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 19.
Denique Pegasus respondit, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 9.
Denique si arbores, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 13.
Denique si emptor, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 19.
Denunciasse qualiter, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 17.
De omnibus causis. *Vide*, Ex omnibus causis, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 10.
De operibus, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 6.
De peculii, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 10.
Deperditum intelligitur, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 21.
De perjurio ejus, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 11.
De perjurio, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 4.
De pollicitationibus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 8.
De portionibus, titulus est, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 48.
Deportatus, *lib.* 38. *tit.* 12. *l.* 15.
Depositum est, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 1.
Depositi nomine, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 5.
Depositi apud filiumfam. *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 38.
Deprecatio, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 2.
De pretio vero, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 8.
De proxeneti, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 2.
De pupillo quæsitum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 5.
De qua re etiam, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 18.
De qua re cognoveris, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 74.
De quibus causis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 32.
De rebus amotis, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 14.
De rebus controversiisque, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 43.
De re filiorum, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 10.
De rivis reficiendis, *lib.* 43. *tit.* 21. *l.* ult.
Derogatur legi, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 92.
De sepulchro violato, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 9.
De servitutibus, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 2.
De servo, qui accusatur, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 9.
Desertorem auditum, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 3.
De statu defunctorum, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 1.
De statu suo dubitantes, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 15.
Destitisse autem is videtur, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 21.
Destitisse is videtur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 10.
Destitisse eum accipiemus, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 13
De tabulis proferendis, *lib.* 43. *tit.* 5. *l.* 5.
De tapetis quæri potest, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 5.
De tuo etiam facto, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 9.
Detestatio est denunciatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 40
Detrahere legatis, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 32.
De vi privata, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 1.
De unoquoque negotio, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 37.
De usa aquæ, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 2.
Diaria, vel cibaria, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 21.
Dicitur ex asse, *lib.* 39. *tit.* 14. *l.* 14.
Dicere autem sententiam. *Vide* Qualem autem sententiam, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 19.
Dies cautioni, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 1.
Dies incertus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 75.
Diem functo. *Vide*, Sed addes, *in fin. lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 19.
Diem functo legato Cæsaris, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 4.
Diem proferre, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 27.
Diem sponsaliorum, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 25.
Diligenter igitur, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 5.
Dimissoriæ literæ dicuntur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 106.
Dirimitur matrimonium divortio, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 1.
Dispensatori, qui ignorante, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 51.
Dispensatorem meum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 62.
Diversum est, si postea, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 2.
Divisionis placitum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 45.
Divortium autem, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 2.
Divortium non est, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 3.
Divortio facto, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 35. est & §. in *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 24.
Diuturna consuetudo, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 35.
Divus Antoninus Marcio, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 7.
Divus Antoninus Pius, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 14.
Divus Claudius edicto præce. *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 15.
Divus Claudius libertum, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 5.
Divus Commodus, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 3.
Divus Commodus rescripsit, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 31.
Divus Hadrianus, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 22.
Divus Hadrianus cum, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 8.
Divus Hadrianus aditus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 33.
Divus Hadrianus eos, qui, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 15.
Divus Hadrianus Aquilio, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 6.
Divus Hadrianus in hæc verba, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 2.
Divus Hadrianus Julio, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 6.
Divus Hadrianus rescripsit, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 13.
Divus Hadrianus Salvio, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 14.
Divus Hadrianus. *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 5.
Divus Hadrianus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 14.
Divus Marcus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 1.
Divus Marcus Commodus, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 2.
Divus Marcus & Commodus, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 14.
Divus Pius aucupibus ita, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 16.
Divus Pius ad epistolam, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 3.
Divus Pius ab eo, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 7.
Divus Pius Cæcilio, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 1.
Divus Pius rescripsit, *lib.* 11. *tit.* 4. *l.* 3.
Divus Pius rescripsit, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 9.
Divus Pius & divi fratres, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 26.
Divus Pius Claudio, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 31.
Divus Pius rescripsit, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 5.
Divus Pius rescripsit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 28.
Divus Severus Dionysio, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 30.
Divus Severus Cuspio, §. 1. est legis latæ, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 2.
Divus Severus rescripsit, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 11.
Divus Severus & Antoninus Augusti, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 51.
Divus Severus & Antoninus, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 4.
Divus Severus & Antoninus. *Vide* Divi Severus & Antoninus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 25.
Divus Severus rescripsit, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 18.
Divus Trajanus filium, *lib.* 37. *tit.* 12. *l.* 5.
Divus Trajanus Statilio, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 24.
Divus Trajanus Minicio, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 9.
Divus Vespasianus decrevit, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 7.
Divi Severi & Antonini, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 1.
Divi Marcus & Verus, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 24.
Divi fratres edicto, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 39.
Divi fratres Haruntio, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 27.
Divi fratres in hæc verba, *lib.* 17. *tit.* 14. *l.* 17.
Divi fratres Proculo, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 27.
Divi fratres rescripserunt, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 19.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 25.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 13.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 35. *tit.* 2 *l.* 89.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 1.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 3.
Divi Severi & Antonini Magni, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 1.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 5.
Divi Severus & Antoninus, *lib.* 29. *tit.* 6. *l.* 6.
Diximus tres. *Vide*, [illegible], *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 4.
Dolus est, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 44.
Dolia fict. *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 26.
Dolia in horreis defossa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 76.
Dolus tutorum, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 3.
Doli clausula, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 119.
Doli exceptio quæ, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 19.
Doli verbum, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 5.
Dolo carere non videtur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 41.
Dolo facit mulier, *lib.* 25. *tit.* 5. *l.* 2.
Dolo facit qui petit, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 8.
Dolove malo ejus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 27.
Dolove malo facere, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 4.
Dolo malo adjecto, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 3.
Dolove malo eorum, *lib.* 33. *tit.* 16. *l.* 2.
Domicilium re, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 20.
Dominus fructuario, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 57.
Dominus horreorum, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 55.
Dominus qui obtinuit, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 35.
Dominus servo stipulando, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 40.
Dominus servum, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 22.
Dominus servum dispensatorem, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 16.
Dominus Sticho servo suo, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 23.
Dominus testamento, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 53.
Domini neque per se, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 42.
Domino à familia occiso, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 16.
Dominum, qui jussit, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 3.
Domitianus rescripsit, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 16.
Domitius Labeo Celso suo, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 27.
Domum suam, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 61.
Domum emi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 57.
Domo pignori data, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 21.
Domus hereditarias caustas, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 58.
Donari videtur, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 29.
Donari videtur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 82.
Donationis causa facta, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 6.
Donationes complures sunt, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 1.
Donationes in concubinam, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 31.
Dotale prædium accipere, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 13.
Dotale prædium, cujus, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 15.
Dotalem fundum. *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 16.
Dotalem servum, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 61.
Dotis appellatio, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 2.
Dotis causa. *Vide*, Dotium causa.
Dotis causa perpetua est, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 1.
Dotis fructum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 7.
Dotis promissio, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 68.
Dotem à patre, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 35.
Dotem filiofamilias, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 16.
Dotem voluntatis filiæ, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 37.
Dotem (quam) dedit, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 6.
Dotem quæ in. *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 30.
Dote relegata, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 5.
Dote propter illicitum matrimonium, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 61.
Dotium causa, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 1.
Dubitari non debet, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 34.
Duæ filiæ incestato, *lib.* 41. *tit.* 9. *l.* 3.
Dum apud hostes, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 31.
Dum deliberant heredes, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 3.
Dum in re agenda hoc fiat, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 1.
Dummodo certus sit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 2.
Dum sæpius datur servo, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 1.
Dum venter, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 7.
Duo ex tribus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 39.
Duo filiifamilias, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 7.
Duo fratres fuerant, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 78.
Duo heredes. *Vide*, Si duo heredes instituti, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 18.
Duo in solidum, *lib.* 13. *tit.* 26. *l.* 19.
Duo judices dati, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 28.
Duo rei promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 4.
Duo secundum Tyberim, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 25.
Duo societatem coierunt, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 71.
Duo socii quendam servum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 8.
Duo sunt Titii, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 30.
Duo tutores, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 5.
Duorum libertus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 39.
Duorum prædiorum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 3.
Duobus conjunctim, *lib.* 30. *tit. unic. l.* 85.
Duobus diversis temporibus, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 19.
Duobus negativis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 237.
Duobus petentibus, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 30.
Duobus pupillis tutor datur, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 25.
Duobus reis. *Vide*, In duobus reis, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 28.
Duos mater filios, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 70.
Duos reos promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 6.
Duos separatim, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 14.

E.

Ea est natura cavillationis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 65.
Ea igitur quæ diligens, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 14.
Ea lege fundum locavi, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 51.
Ea, quæ à marito suo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 57.
Ea, quæ civiliter, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 53.
Ea, quæ commendandi causa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 43.
Ea, quæ dari, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 135.
Ea, quæ desponsa est, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 32.
Ea, quæ distracta sunt, *lib.* 45. *tit.* 26. *l.* 20.
Ea, quæ falsa existimatione, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 18.
Ea, quæ in partes, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 192.
Ea, quæ magis imperii sunt, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 26.
Ea, quæ raro accidunt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 64.
Ea res quæ legatur, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 5.
Ea sola deportationis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 97.
Ea tamen adjectio, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 46.
Ea vero, quæ in nominibus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 2.

EAN

ΕΑΝ ΔΥΟ, lib.27. tit.1. l.6.
ΕΑΝ ΟΙ, lib.26. tit.5. l.2.
Eam popularem actionem, lib.47. tit.23. l.1.
Eas causas, quæ, lib.35. tit.1. l.80.
Eas obligationes, lib.4. tit.5. l.8.
Eadem de eo dicenda, lib.35. tit.3. l.23.
Eadem dicemus, lib.45. tit.1. l.4.
Eadem & de filiofamilias, lib.13. tit.7. l.19.
Eadem in omnibus rebus, lib.32. tit.1. l.72.
Eadem lege tenentur, lib.48. tit.11. l.6.
Eadem oratione, lib.2. tit.12. l.1.
Eadem ratio est, lib.33. tit.7. l.11.
Eandem rem apud duos, lib.45. tit.2. l.9.
Eatenus tamen dabitur, lib.14. tit.5. l.10.
Edictum de interrogationibus, lib.11. tit.1. l.2.
Edictum de custodiendo, lib.25. tit.4. l.1.
Edictum divi Augusti, lib.48. tit.18. l.8.
Edictum quod ab antecessore, lib.5. tit.1. l.55.
Edicto cavetur, lib.2. tit.6. l.1.
Edicto divi Trajani, lib.49. tit.14. l.13.
Edicto prætoris, lib.37. tit.1. l.13.
Ea demum impositæ, lib.38. tit.1. l.38.
Egisti de peculio, lib.46. tit.3. l.84.
Egi jus illi non esse, lib.8. tit.5. l.12.
Egi tecum, lib.44. tit.2. l.26.
Ego cum in villa, lib.40. tit.2. l.8.
Ego puto etiam, lib.4. tit.2. l.4.
Ego si senatusconsultum, lib.38. tit.5. l.7.
Ei δίδωμι δεῖ, l.26. tit.5. l.21.
Ei δίδωμι χρὴ, lib.50. tit.1. l.35.
Ei δίδωμι χρὴ, lib.27. tit.1. l.13.
Ei à quo fundorum, lib.41. tit.3. l.21.
Ei apud quem depositum, lib.16. tit.3. l.5.
Ei cujus appellatio, lib.49. tit.5. l.5.
Ei fundo, lib.8. tit.1. l.19.
Ei cui fundum, lib.34. tit.3. l.16.
Ei cui mortis causa, lib.39. tit.6. l.10.
Ei qui admisit, lib.37. tit.1. l.5.
Ei qui de statu suo litigat, lib.26. tit.5. l.17.
Ei qui furti actionem habet, lib.47. tit.2. l.9.
Ei qui hac lege, lib.47. tit.8. l.4.
Ei incumbit probatio, lib.22. tit.3. l.2.
Ei qui hoc interdicto, lib.43. tit.8. l.6.
Ei qui ita hereditatem, lib.28. tit.7. l.13.
Ei qui mandatu meo, lib.46. tit.3. l.108.
Ei qui mortem uxoris, lib.34. tit.8. l.20.
Ei qui non amplius, lib.39. tit.6. l.20.
Ei qui partes hereditarias, lib.5. tit.3. l.54.
Ei qui pignori, lib.8. tit.1. l.16.
Ei qui pro tutore, lib.27. tit.5. l.5.
Ei qui se non miscuit, lib.29. tit.2. l.12.
Ei qui solvendo non est, lib.28. tit.5. l.88.
Ei quoque (cui) legatorum, lib.36. tit.3. l.13.
Ei quoque, qui, lib.33. tit.8. l.11.
Ei quoque succurritur, lib.4. tit.6. l.11.
Eis qui se passi sunt venire, lib.40. tit.13. l.3.
Ejus artificii, lib.38. tit.1. l.16.
Ejus bona qui se, lib.28. tit.1. l.ult.
Ejus non est nolle, lib.50. tit.17. l.3.
Ejus militis, lib.29. tit.1. l.34.
Ejus qui apud hostes, lib.28. tit.1. l.8.
Ejus qui delatorem corrupit, lib.49. tit.14. l.29.
Ejus qui ideo, lib.49. tit.5. l.4.
Ejus qui in provincia, lib.12. tit.1. l.41.
Ejus qui justum, lib.50. tit.1. l.9. tit.4. l.26.
Ejus qui manumisit, lib.50. tit.1. l.27.
Ejus rei quæ, lib.6. tit.1. l.46.
Ejus servum, qui, lib.28. tit.5. l.64.
Ejus servi æstimatio, lib.35. tit.2. l.37.
Ejusdem legis Corneliæ, lib.48. tit.8. l.3.
Electio vero alterum liberabit, lib.9. tit.4. l.26.
Eleganter apud me quæsitum, lib.13. tit.7. l.24.
Eleganter Pomponius quærit, lib.12. tit.6. l.23.
Emancipari filium, lib.1. tit.7. l.36.
Emancipatus à parente, lib.37. tit.12. l.1.
Emancipatus præteritus, lib.38. tit.6. l.2.
Emancipato quis filio, lib.37. tit.8. l.4.
Emancipatum à patre, lib.1. tit.9. l.7.
Emptio & venditio, lib.18. tit.3. l.5.
Emptor cum delegante, lib.46. tit.2. l.27.
Emptor ædium, lib.39. tit.2. l.38.
Emptor fundi partem, lib.41. tit.4. l.4.
Emptor, nisi simulata venditio est, lib.39. tit.3. l.12.
Emptor prædium, lib.6. tit.1. l.65.
Emptor prædii, lib.2. tit.14. l.47.
Emptori duplam, lib.21. tit.2. l.47.
Emptori nominis, lib.18. tit.4. l.6.
Emptori post evictionem, lib.21. tit.2. l.67.
Emptorem noxali. Vide ex empto actione, lib.19. tit.1. l.11. in §. Venditorem vers. Item lib.2. Respon.
Emptorem probare, lib.22. tit.3. l.4.
Eo jure utimur, lib.20. tit.2. l.4.
Eo nomine, quo institor, lib.14. tit.3. l.2.
Eo tempore, lib.15. tit.1. l.50.
Eorum qui bona fide absunt, lib.39. tit.2. l.19.
Eorum qui majestatis, lib.48. tit.4. l.9.
Eorum qui relegari, lib.48. tit.19. l.24.
Eorum qui parricidii, lib.48. tit.9. l.10.
Eos, apud quos adfinis, lib.47. tit.16. l.2.
Eos, qui ab hostibus capiuntur, lib.49. tit.15. l.4.
Eos, qui diversa inter se, lib.48. tit.10. l.27.
Eos qui utensilia, lib.50. tit.2. l.12.
Eos, qui in patria sua, lib.23. tit.2. l.65.
Eorum, qui jus luminis, lib.8. tit.2. l.40.
Eos qui Romæ, lib.5. tit.5. l.9.
Eos terminos, lib.10. tit.1. l.11.
Epistola qua quis coheredem, lib.2. tit.11. l.52.
Epistolam ad heredem, lib.36. tit.1. l.75.
Equum tibi commodavi, lib.9. tit.2. l.57.
Equis per fideicommissum, lib.22. tit.1. l.8.
Equis per fideicommissum, lib.22. tit.1. l.39.
Ἐπίτροπος, lib.27. tit.1. l.1.
Ἐπίτροπος Μαδ’σίτρος, lib.27. tit.1. l.1.
Ergo cautio etiam, lib.7. tit.5. l.4.
E re est, lib.12. tit.1.
Ergo secundum eum, lib.8. tit.2. l.5.
Ergo hic & in solidum, lib.14. tit.6. l.5.
Ergo omne jus, lib.1. tit.3. l.40.
Ergo quandiu incertum sit, lib.4. tit.5. l.4.
Ergo sciendum est, lib.4. tit.6. l.22.
Ergo si insula nata, lib.41. tit.1. l.30.
Ergo si senatusconsultum. Vide T. Ego si senatuscons.
Erit ergo potestas legis, lib.23. tit.5. l.10.
Error facti ne maribus quidem, lib.22. tit.6. l.8.
Est & decretum, lib.49. tit.14. l.35.
Est differentia obligatorum, lib.20. tit.2. l.9.
Est enim usufructus, lib.7. tit.1. l.2.
Est & hæc servitus, lib.8. tit.1. l.3.
Est & hæc species condictionis, lib.12. tit.7. l.1.
Est receptum, lib.2. tit.1. l.14.
Est species possessionis, lib.41. tit.10. l.2.
Et acti etiam culpam, lib.17. tit.11. l.36.
Et aliæ pleræque. Vide, Sunt & aliæ pleræque, lib.6. tit.2. l.3.
Et alterutro. Vide, Ut alterutro, lib.13. tit.6. l.6.
Et an eadem causa, lib.14. tit.2. l.14.
Et ancillarum nomine, lib.15. tit.1. l.27.
Et ante omnia, lib.25. tit.1. l.ult.
Et Aristoni & Celso patri, lib.17. tit.1. l.39.
Et Attilicinus ait, lib.8. tit.3. l.35.
Et cætera quibus, lib.50. tit.16. l.34.
Et commodati & depositi, lib.46. tit.1. l.2.
Et clientes, lib.7. tit.8. l.3.
Et desinit servus in dote esse, lib.24. tit.3. l.63.
Et è contrario, lib.20. tit.2. l.16.
Et ego ex conducto, lib.19. tit.2. l.10.
Et ei contra nominari, lib.50. tit.1. l.12. alias, Et ei qui contra nominavit.
Et eleganter Pomponius, lib.4. tit.3. l.7.
Et enim quodcunque, lib.3. tit.4. l.4.
Et eo modo relictum, lib.30. tit.1. l.118.
Et diverso, lib.6. tit.1. l.35.
Et exheredatum, lib.32. tit.1. l.39.
Et expleta quidem concione, lib.28. tit.5. l.22.
Et ex uno. & vide, Et uno, lib.46. tit.4. l.18.
Et eum qui puerum, lib.48. tit.6. l.6.
Et fideicommissum, lib.32. tit.1. l.87.
Et hoc Tiberius Cæsar, l.28. tit.5. l.41.
Et generaliter dicendum, lib.21. tit.1. l.24.
Et generaliter idem erit, lib.3. tit.6. l.3.
Et generaliter, lib.21. tit.1. l.41.
Et generaliter hoc in donationibus, lib.39. tit.5. l.3.
Et generaliter si alieni servi, lib.9. tit.4. l.18.
Et habet summam æquitatem, lib.43. tit.26. l.15.
Et hæc distinctio convenit, lib.19. tit.1. l.35.
Et heredis patris, lib.2. tit.14. l.21.
Etiam aureos nummos, lib.50. tit.16. l.159.
Etiam cæcus, lib.1. tit.7. l.9.
Etiam circa stipulationem, lib.46. tit.3. l.27.
Etiam conditionis implendæ causa, lib.40. tit.2. l.15.
Etiam contutoris factum, lib.26. tit.7. l.14.
Etiam de præsenti, lib.36. tit.3. l.15.
Etiam ea mulier, lib.50. tit.16. l.141.
Etiam ea, quæ futura sunt, lib.32. tit.1. l.17.
Etiam ei, qui prius, lib.4. tit.4. l.45.
Etiam ex nudo pacto, lib.22. tit.1. l.30.
Etiam fidejussorem, lib.27. tit.7. l.3.
Etiam filios mulieris, lib.24. tit.3. l.18.
Etiam heredibus ejus, lib.17. tit.6. l.1.
Etiam hoc modo, lib.30. tit.1. l.115.
Etiam fœminæ, lib.40. tit.10. l.3.
Etiam furtivus servus, lib.41. tit.1. l.39.
Etiam infamem, lib.1. tit.7. l.42.
Etiam in fundo vendito, lib.21. tit.1. l.49.
Etiam invitis nobis, lib.41. tit.1. l.32.
Etiam matris professio, lib.22. tit.3. l.16.
Etiam militibus, lib.37. tit.15. l.1.
Etiam non municeps, lib.26. tit.1. l.10.
Etiam patris bonorum, lib.7. tit.1. l.43.
Etiam per interpositam, lib.30. tit.5. l.4.
Etiam quod natura, lib.16. tit.2. l.6.
Etiam si alii jussu, lib.23. tit.2. l.19.
Etiam si concubinam, lib.23. tit.2. l.56.
Etiam si condemnatus, lib.36. tit.4. l.9.
Etiam si dirempto matrimonio, lib.23. tit.5. l.12.
Etiam si jus annulorum, lib.38. tit.2. l.3.
Etiam si interrogatus, lib.26. tit.8. l.3.
Etiam si patris bonorum, lib.30. tit.1. l.111.
Etiam si patre, lib.1. tit.4. l.29.
Etiam si quanti, lib.35. tit.3. l.2.
Etiam si redhibitus fuerit, lib.18. tit.18. l.11.
Etiam si invitis parentibus, lib.35. tit.1. l.110.
Etiam si querela, lib.5. tit.2. l.15.
Etiam si in eum successerint, lib.12. tit.2. l.8.
Etiam si putavit. §. est l. Nec ullam causam versic. Neratius, lib.6. tit.3. l.3.
Etiam si superficies, lib.20. tit.4. l.15.
Etiam si tutor, lib.26. tit.8. l.16.
Et ideo bona gratia, lib.24. tit.1. l.63.
Et ideo & si donaverit servus, lib.15. tit.1. l.7.
Et ideo si nihil, lib.27. tit.6. l.8.
Et si ideo si post divortium, lib.25. tit.2. l.3.
Et ideo hæsitatur, lib.45. tit.1. l.15.
Et ideo si omnino, lib.45. tit.1. l.44.
Et ideo de his, lib.1. tit.3. l.11.
Et ideo eleganter Marcellus, lib.13. tit.1. l.12.
Et ideo majus, lib.1. tit.16. l.8.
Et ideo neque exceptiones, lib.39. tit.1. l.6.
Et ideo non potest, lib.3. tit.3. l.ult.
Et ideo procurator, lib.3. tit.3. l.7.
Et ideo prætextu minoris, lib.19. tit.2. l.23.
Et ideo rationes eorum, lib.1. tit.3. l.21.
Et ideo si inter meas, lib.8. tit.5. l.5.
Et ideo si pater. Vide, Ideoque si pater, lib.15. tit.1. l.15.
Et ideo si prægnante uxore, lib.37. tit.5. l.2.
Et ideo & si socius, lib.17. tit.2. l.26.
Et ideo si vivo testatore, lib.34. tit.4. l.8.
Et ideo utilis institoria, lib.14. tit.3. l.12.
Et in contraria, lib.22. tit.1. l.37.
Et in privatis, lib.48. tit.16. l.5.
Et in libertos, lib.29. tit.5. l.7.
Et inofficioso, lib.29. tit.5. l.18.
Et in totum id videtur, lib.25. tit.1. l.4.
Et in perpetuum, lib.1. tit.3. l.4.
Et ita de facto, l.3. tit.9. l.3.
Et ita de hereditate, lib.17. tit.2. l.11.
Et legati proconsulum, lib.1. tit.16. l.15.
Et liberi hominis, lib.18. tit.1. l.4.
Et libertos. Vide, Et in libertos.
Et licet libera persona sit, lib.13. tit.5. l.15.
Et licet postea, lib.23. tit.3. l.22.
Et loco, lib.47. tit.9. l.2.
Et magis quod, lib.36. tit.3. l.4.
Et mulieri, quæ luxuriose vivit, lib.27. tit.10. l.15.
Et ne de his. Vide, ΗΝΑ ΜΗ ΔΕ, lib.26. tit.1. l.1.
Et neque per se, lib.21. tit.1. l.22.
Et nihil interesse. Pompon. lib.15. tit.3. l.8.
Et nihil interest, lib.23. tit.2. l.54.
Et non tantum hereditaria, lib.5. tit.3. l.19.
Et non tantum, lib.27. tit.1. l.11.
Et omnis omnino, lib.48. tit.10. l.4.
Et per jusjurandum, lib.46. tit.4. l.13.
Et post edictum peremptorium, lib.5. tit.1. l.73.
Et post litem contestatam, lib.10. tit.2. l.12.
Et post rem judicatam, lib.5. tit.15. l.7.
Et primo quidem, lib.16. tit.1. l.2.
Et Proculo placebat, lib.31. tit.1. l.20.
Et puto officio judicis contineri, lib.10. tit.2. l.16.
Et quanquam jus aquæ, lib.18. tit.1. l.39.
Et quantum interest, l.12. tit.1. l.5.
Et quæ nondum sunt, lib.20. tit.1. l.15.
Et qui ita hereditatem, lib.28. l.8. l.13.
Et qui originem ab urbe, lib.50. tit.4. l.3.
Et quia hoc defunctorum, lib.11. tit.1. l.6.
Et quia nec principaliter, lib.2. tit.1. l.6.
Et quia plerunque, lib.17. tit.2. l.10.
Et quidquid fuerit, lib.17. tit.2. l.21.
Et quidem insolidum, lib.9. tit.2. l.3.
Et quidem sine exceptione, lib.18. tit.4. l.5.
Et quidem totum legatum, lib.30. tit.1. l.18.
Et qui data opera, lib.4. tit.6. l.5.
Et qui duas arcas habet, lib.8. tit.2. l.34.
Et qui in foro, lib.3. tit.3. l.6.
Et qui negotiis suis, lib.3. tit.1. l.5.
Et qui uxores non habent, lib.1. tit.7. l.30.
Et quod solverit, lib.10. tit.1. l.23.
Et servorum, lib.1. tit.5. l.5.
Et si ad species, lib.46. tit.6. l.8.
Et si amicis, lib.48. tit.5. l.9.
Et si certus. Vide T. Et si percussor.
Et si condemnatus, lib.9. tit.3. l.35.
Et si conditionalis, lib.26. tit.8. l.8.
Et si consensum, lib.18. tit.1. l.15.
Et si consularis, l.3. tit.3. l.42.
Et si contra tabulas, lib.28. tit.6. l.35.
Et si datus fuerit, lib.26. tit.2. l.13.
Et si debitor consilium, lib.39. tit.6. l.17.
Et si dispares, lib.18. tit.1. l.12.
Et si duorum usufructus, lib.45. tit.3. l.24.
Et si æquo pretio emero, lib.30. tit.1. l.66.
Et si ea modica, lib.38. tit.1. l.6.
Et si extrinsecus. Vide, At si extrinsecus, lib.26. tit.9. l.4.
Et si forte qui medius est, lib.8. tit.4. l.6.
Et si fidejussor acceptus sit, lib.42. tit.1. l.24.
Et si filium pater, lib.50. tit.4. l.15.
Et si is, qui lege pignoris, lib.20. tit.4. l.10.
Et si maxime, lib.33. tit.3. l.5.
Et si nihil facile mutandum, lib.50. tit.17. l.183.
Et si nolit, lib.41. tit.2. l.7.
Et si non omnes, lib.10. tit.3. l.8.
Et si non sunt. Vide, ΚΑΙ ΟΙ ΜΗ, lib.26. tit.5. l.22.
Et si non totam, lib.29. tit.4. l.13.
Et si pauciores fuerint, lib.5. tit.4. l.4.
Et si pignus vir uxori, lib.2. tit.8. l.18.
Et si pepercerit, lib.18. tit.2. l.3.
Et si percussor, lib.29. tit.5. l.6.
Et si pluribus datis, lib.26. tit.8. l.4.
Et si prætor sit is, lib.1. tit.21. l.3.
Et si pubes factus, lib.1. tit.7. l.33.
Et si qua alia incommoditas, lib.4. tit.8. l.16.
Et si quid emptoris interest, lib.18. tit.4. l.9.
Et si quid in eam dotem, lib.24. tit.3. l.23.
Et si quis non impediat, lib.11. tit.7. l.14.
Et si post tres aut quinque, lib.2. tit.11. l.8.
Et si sine dolo, est in §.4. legis, Ait prætor, lib.4. tit.4. versic. Pomponius quoque.
Et si satisdationem non dabit, lib.39. tit.1. l.7
Et sive quid amiserit, lib.4. tit.6. l.27.
Et si substitutum, lib.29. tit.2. l.65.
Et si tradideris alieni, lib.7. tit.2. l.5.
Et si transferam. Vide, Licet transferam, lib.34. tit.4. l.20.
Et si uno pretio plures res, lib.19. tit.1. l.33.
Et si uno & pluribus, lib.46. tit.4. l.18.
Et stipulationum prætoriarum, lib.45. tit.2. l.14.
Et si ususfructus, lib.7. tit.9. l.7.
Et suum heredem. Est in §.7. l.7. lib.2. tit.14.
Et tertium, lib.5. tit.1. l.70.
Evenit ut nonnunquam, lib.50. tit.2. l.6.
Evictus autem à creditore, lib.21. tit.2. l.35.
Evicta hereditate, lib.5. tit.3. l.55.
Evicta re, ex empto, lib.21. tit.2. l.70.
Evicta re vendita, lib.21. tit.2. l.10.
Evictio agris, lib.22. tit.1. l.18.
Evidenter enim, lib.44. tit.2. l.16.
Eum actum, lib.3. tit.5. l.17.
Eum bonis patris, lib.29. tit.2. l.87.
Eum debere columnam, lib.8. tit.2. l.33.
Eum cui mille nummi, lib.40. tit.5. l.8.
Eum patronum, lib.37. tit.14. l.10.
Eum pro quo quis, lib.2. tit.4. l.17.
Eum qui à debitore suo, lib.20. tit.4. l.17.
Eum, qui appellavit, lib.49. tit.11. l.1.
Eum qui bona vacantia, lib.49. tit.14. l.41.
Eum qui codicillorum, lib.29. tit.7. l.4.
Eumque cum ædili, lib.18. tit.6. l.13.
Eum quem temere, lib.5. tit.1. l.79.
Eum qui centurum, lib.45. tit.1. l.138.
Eum qui circa columnas, lib.41. tit.1. l.36.
Eum qui civitatem amitteret, lib.48. tit.22. l.3.
Eum qui à furioso, est in l.7. paulo post prin. lib.6. tit.2. ubi de furioso.
Eum qui in possessionem, lib.42. tit.5. l.35.
Eum qui ædes mercatus est, lib.41. tit.5. l.23
Eum qui debitoris fisci, lib.49. tit.14. l.33.
Eum qui donationis causa, lib.39. tit.5. l.22.
Eum qui duobus, lib.29. tit.2. l.51.
Eum, qui emit, lib.47. tit.2. l.14.
Eum qui emit. Est in §. 1. l.4. lib.18. tit.2. versic. Idem Julianus.
Eum, qui Ephesi promisit, lib.13. tit.4. l.5.
Eum, qui ex sua voluntate, lib.4. tit.4. l.46.
Eum, qui fugitivum alienum, lib.48. tit.15. l.5.
Eum, qui Calendis Januariis, lib.45. tit.1. l.41.
Eum qui ita venit, lib.40. tit.8. l.3.
Eum, qui inofficiosi testamenti, lib.5. tit.2. l.21.
Eum qui insulam, lib.5. tit.1. l.43.
Eum qui ita stipulatur, lib.45. tit.1. l.56.
Eum qui judicare debet, lib.2. tit.1. l.13.
Eum qui juravit, lib.12. tit.2. l.30.
Eum qui metu verborum, lib.29. tit.2. l.7.
Eum qui nocentem, lib.47. tit.10. l.18.
Eum qui novissimus. Vide, Si ejus, qui novissimus, lib.36. tit.1. l.34.
Eum qui post apertum, lib.35. tit.1. l.104.
Eum qui post mortem, lib.35. tit.1. l.104.
Eum qui rem commodatam, lib.13. tit.6. l.10.
Eum qui rogatus. Vide, Javolenus eum qui rogatus, lib.35. tit.1. l.15.
Eum qui se patremfamilias, lib.14. tit.5. l.6.
Eum qui se libertinum, lib.1. tit.5. l.ult.
Eum qui tacitum fideicom. lib.34. tit.9. l.18.
Eum qui venierit, lib.40. tit.1. l.18.
Eum qui voluntatem, lib.22. tit.3. l.22.
Eum qui ut adiret hereditatem, lib.39. tit.6. l.21.
Eum qui vectigal Pop. Rom. lib.50. tit.16. l.16.
Eundem plures legationes, lib.50. tit.7. l.16.
Ex adoptivo natus, lib.1. tit.7. l.27.
Ex annuo vel menstruo, lib.2. tit.14. l.15.
Ex argento subrepto, lib.13. tit.1. l.13.
Ex asse heres institutus, lib.36. tit.1. l.18.
Ex asse patronum, lib.35. tit.2. l.52.
Ex castrensi peculio, lib.49. tit.17. l.18.
Ex causa desertionis, lib.49. tit.16. l.15.
Ex causa fideicommissi, lib.40. tit.5. l.11. Vide, Ex Furtiva causa.
Excepta capitis minutione, lib.7. tit.4. l.24.
Exceptio justi dominii, lib.6. tit.2. l.16.
Exceptio dicta est, lib.44. tit.1. l.2.
Exceptio est conditio, lib.44. tit.1. l.22.

Exceptio

Exceptio rei venditæ, *lib.* 21. *tit.* 3. *l.* 3.
Exceptione, quæ tibi, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 67.
Exceptiones 1. *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 3.
Exceptiones 2. *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 7.
Exceptiones 3. *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 20.
Excipiuntur autem rerum, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 2.
Excipiuntur senatusconsulto, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 14.
Ex clausula judicata, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 17.
Ex conducto actio, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 15.
Ex compromisso placet, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 2.
Ex consensu litigantium, *lib.* 49. *tit.* 2. *l.* 23.
Ex consensu tamen, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 3.
Ex contractu paterno, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 44.
Ex contractu. *Vide* Lucius Titius, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 47. versic. Paulus respondit.
Ex contractibus venientes actiones, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 49.
Ex contrario, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 22.
Excusare se tutor, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 25.
Excusatus videtur patronus, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 5.
Excusantur à tutela. *Vide*, Apistius, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 2.
Ex damni infecti stipulatione, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 40.
Ex depositi & commodati, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 12.
Ex diverso si socer, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 17.
Ex duobus filiis. *Vide*, Si ex duobus filiis, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 14.
Ex duobus fratribus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 27.
Ex duobus impuberibus, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 34.
Ex duobus reis 1. *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 7.
Ex duobus reis 2. *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 16.
Ex duobus reis 3. *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 28.
Ex ea causa, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 2.
Ex ea causa prohibitus, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 9.
Ex ea parte cautionis, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 122.
Ex ea scriptura, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 29.
Ex ea stipulatione, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 7.
Ex eis apparet, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 34.
Ex eo quid interrogatus, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 12.
Ex eo quod prohibet lex, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 18.
Ex eo tempore, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 32.
Ex eo vino, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 13.
Exempla instrumentorum, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 11.
Exempto actione is, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 11.
Ex epistola, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 5.
Ex facto etiam agitatum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 19.
Ex facto proponebatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 35.
Ex facto quæritur, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 52.
Ex facto tractum est, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 17.
Ex facto quærebatur, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 30.
Ex facto quæritur, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 43.
Ex filio præterito, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 2.
Ex furtiva causa, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 5.
Ex hac lege, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 3.
Ex hac scriptura, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 16.
Ex hereditate, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 54.
Ex his apparet. *Vide*, Ex eis apparet, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 34.
Ex his omnibus causis, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 54.
Ex his colligi potest, *lib.* 32. *tit.* 8. *l.* 8.
Ex his, quæ forte, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 4.
Exheredatus quoque, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 25.
Exhibere, est facere, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 2.
Ex hoc edicto adversus eum, *lib.* 2. *tit.* 10. *l.* 3.
Ex hoc edicto tenetur, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 8.
Ex hoc jure gentium, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 5.
Exigere dotem, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 65.
Exilium triplex est, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 5.
Ex imperfecto testamento, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 23.
Existimo posse me, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 62.
Existimo posse id quod, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 38.
Ex illa parte edicti, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 227.
Ex inofficioso. *Vide*, Et inofficioso, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 18.
Exitus controversiæ, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 35.
Ex judicatum solvi, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 16.
Ex judiciorum, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 10.
Ex lege Julia fervatur, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 2.
Ex libero homine, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 15.
Ex maleficio nascuntur, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 4.
Ex mandato apud eum, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 20.
Ex meo aquæductu, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 24.
Ex militari delicto, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 11.
Ex mille jugeribus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 64.
Ex nota Marcelli, *lib.* 40. *tit.* 17. *l.* 10.
Ex omnibus causis, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 10.
Ex operis novi nunciatione, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 12.
Ex ordine occurrit actio, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 1.
Ex parte heres institutus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 39.
Ex parte heres institutus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 25.
Ex parte heres institutus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 58.
Ex parte heres institutus, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 22.
Ex persona rei, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 32.
Ex pœnalibus causis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 58.
Explicito tractatu, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 1.
Ex pluribus causis, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 89.
Ex pluribus tutoribus, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 42.
Ex pollicitatione, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 9.
Exportandus si venierit, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 7.
Expressa nocent, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 195.
Ex pupillari testamento, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 44.
Ex promissione dotis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 19.
Expugnatur navis, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 6.
Ex qua persona, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 149.
Ex quacunque causa, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 2.
Ex quibusdam causis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 2.
Ex quibus causis, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 51.
Ex quibus causis, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 4.
Ex re fructuarii, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 31.
Ex semisse Titius, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 75.
Ex senatusconsulto ejus legis, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 13.
Ex senatusconsulto Volusiano, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 6.
Ex sententia SC. Libboniani, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 19
Ex silva cædua, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 10.
Ex testamine heres institutus, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 30
Extat enim decretum, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 13.
Extra territorium, *lib.* 2. *tit.* 1. *l. ult.*
Extraneo postumo, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 6.
Extrario quoque, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 17.
Ex tribus patronis, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 21.
Ex unciis sex, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 87.
Ex usu testatoris, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 10.

F.

Fabriles operæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 6.
Facere oportere, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 189.
Facere posse maritus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 28.
Facere testamentum, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 10.
Facienda æstimatione, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 8.
Faciendi verbo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 175.
Facta in fideicommissariam, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 63.
Facta restitutione, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 60.
Facturus legum, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 1.
Factum à judice, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 170.
Factum cuique suum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 155.
Fœnerator, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 6.
Falcidia intervenire non potest, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 44.
Falcidiæ legis rationem, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 24.
Falcidiæ stipulatio, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 70.
Falsa demonstratio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 33.
Falsus creditor, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 43.
Falsus tutor, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 11.
Falsi nominis, vel cognominis, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 15.
Falsi pœna coërcentur, *l.* 48. *tit.* 10. *l.* 20.
Familia communis, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 1.
Familiæ appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 196.
Familiaria sepulchra dicuntur, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 5.
Famosi, qui jus, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 7.
Fatuo, fatua, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 2.
Favorabiliores sunt rei, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 125.
Feminæ ab omnibus officiis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 2.
Feminæ nuptæ, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 8.
Feminas pro parentibus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 41.
Feminæ remotæ, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 11.
Feminæ tutores, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 18.
Fere in omnibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 108.
Fere quibuscunque, *rod. tit. l.* 153.
Ferri proprie dicimus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 235.
Fideicommissa quocunque, *lib.* 32. *tit.* 1. *d.* 11.
Fideicommissaria libertas, *ibid. l.* 25.
Fideicommissum in stipulatione, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 62.
Fidejussor, antequam reus, *lib.* 46. *tit.* 1. *d.* 57.
Fidejussor in judicio, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 2.
Fideicommissum à filiis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 76.
Fideicommissum, quod ex testamento, *lib.* 29. *tit.* 6. *l.* 26.
Fideicommissum, quod à legatario, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 78.
Fideicommissa libertas, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 46.
Fideicommissa libertas, *ibid. l.* 43.
Fidejubere pro alio, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 30.
Fidejussor conventus, *lib.* 20. *tit.* 5. *l.* 2.
Fidejussor evictionis, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 15.
Fidejussor imperitia lapsus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 32.
Fidejussor impetravit, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 26.
Fidejussor pro venditore, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 35.
Fidejussor quamvis, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 51.
Fidejussor, qui obligari potest, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 16.
Fidejussor, qui pignora, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 2.
Fidejussor qui minori, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 64.
Fidejussori ejus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 24.
Fidejussoris autem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 23.
Fidejussorem sine adjectione, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 2.
Fidejussores & in partem, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 9.
Fidejussores magistratuum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 68.
Fidejussoribus succurri solet, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 17.
Filius à patre emancipatus, *lib.* 5. *tit.* 3. *l. ult.*
Filius à patre, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 28.
Filius autem tutor, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 12.
Filius decurio, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 7.
Filius dum deliberat, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 9.
Filius dum in civitate est, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 11.
Filius emancipatus, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 23.
Filius emancipatus, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 9.
Filius emancipatus, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 5.
Filius emancipatus, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 14.
Filiamfamilias duxit, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 21.
Filiusfamilias dotare non potest, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 7.
Filiusfamilias defendit, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 14.
Filiusfamilias ducit uxorem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 92.
Filiusfamilias & servus, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 16.
Filiusfamilias equestri, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 43.
Filiusfamilias exceptionem, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 24.
Filiusfamilias ex omnibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 39.
Filiusfamilias miles, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 55.
Filiusfamilias miles. *Vide*, Filiusfamilias si militet.
Filiusfamilias miles, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 14.
Filiusfamilias neque retinere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 93.
Filiusfamilias miles vel veteranus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 14.
Filiusfamilias non solum, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 1.
Filiusfamilias patre invito, *lib.* 46. *tit.* 3. *d.* 23.
Filiusfamilias peculiarem, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 14.
Filiusfamilias qui militaverat, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 30.
Filiusfamilias in publicis, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 9.
Filiusfamilias judex, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 15.
Filiusfamilias militis, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 1.
Filiifamilius militia puto, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 22.
Filiusfamilias militis, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 34.
Filiusfamilias servum, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 13.
Filiusfamilias si militet, *l.* 28. *tit.* 2. *l.* 26
Filiusfamilias volente patre. *Vide*, Si filiusfam. volente, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 7.
Filiusfamilias suo nomine, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 9.
Filiusfamilias togam emit, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 19.
Filiusfamilias ut proximus, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 8.
Filiofamilias legatum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 42.
Filiofamilias vel servo, *lib.* 34. *tit.* 6. *l.* 1.
Filiofamilias quoad, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 25.
Filiofamilias uni ex heredibus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 54.
Filiofamilias, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 8.
Filiofamilias dissentiente, *lib.* 23. *tit.* 1. *d.* 13.
Filiofamilias publico, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 37.
Filiofamilias, vel servo, *lib.* 8. *tit.* 8. *l.* 17.
Filius legatum sibi, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 32.
Filius patris actionem, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 23.
Filius patri agnatus, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 12.
Filius patroni exheredatus, *lib.* 38. *tit.* 2. *d.* 13.
Filius non impeditur, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 22.
Filius qui administrabat, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 90.
Filius qui fuit in potestate, *lib.* 28. *tit.* 7. *d.* 15.
Filius qui se paterna, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 41.
Filius qui pauci, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 42.
Filii appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 84.
Filii mater, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 6.
Filii etiam hoc modo, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 17.
Filii hereditate, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 9.
Filio & filia scripris heredibus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 91.
Filii libertorum, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 22.
Filio ex parte heredi, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 31.
Filio patroni, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 48.
Filio pater, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 87.
Filio propter patrem, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 5.
Filio præterito, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 17.
Filio quem parer, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 23.
Filio qui de inofficioso, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 16.
Filium emancipatum, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 4.
Filium emancipatum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 60.
Filium & uxorem, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 21.
Filium eum definimus, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 6.
Filiumfamilias ex parte, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 27.
Filiumfamilias, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 17.
Filium habeo, *lib.* 24. *tit.* 6. *l.* 14.
Filium ob hoc quod patri, *lib.* 40. *tit.* 12. *d.* 31
Filium quem in potestate, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 10.
Filium quis impuberem, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 5.
Filiam senatoris, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 9.
Filios heredes instituit, *l.* 31. *tit.* 2. *l.* 39.
Filia in adoptionem data, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 2.
Filiæ meæ emancipatæ, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 59.
Filiæ meæ, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 22.
Filiæ suæ ita quis legavit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 28.
Filiæ intestato patri, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 88.
Filiam fratribus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 56.
Filiam in potestate, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 16.
Filio vel servo sub conditione, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 7.
Finium regundorum actio, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 1.
Firmio Heliodoro, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 26.
Fiscus cum in privati jus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 6.
Fiscus in quæstione falsi, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 38.
Fistulam junctam, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 19. *tit.* 1. *d.* 43.
Fistulas emptori accessuras, *lib.* 18. *tit.* 1. *d.* 78
Fistulas quibus aquam, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 13.
Flumina publica, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 3.
Flumine interveniente, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 38.
Fluminum publicorum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 24.
Foramen in imo pariete, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 28.
Forma censuali cavetur, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 4.
Forte quod pictorem, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 28.
Frater à fratre, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 38.
Frater autem ejus, *lib.* 38. *tit.* 9. *l.* 2.
Fratres imperatores, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 33.
Fraudati vectigalis crimen, *lib.* 39. *tit.* 3. *d.* 8.
Fraus enim legi fit, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 30.
Fraudis interpretatio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 79.
Fructus eos esse constat, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 7.
Fructus hominis, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 2.
Fructus non modo percepti, *lib.* 8. *tit.* 1. *d.* 33.
Fructus pendentes, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 44.
Fructus percipiendo, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 45.
Fructus rei est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 72.
Fructus rei est, *lib.* 22. *tit.* 1. *l. ult.*
Fructuario hereditas, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 47.
Fructuario §. 5. est, *l.* 5. *tit.* 7. *tit.* 6.
Fructuarius licet, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 21.
Frugem pro reditu, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 77.
Fundius refert, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 19.
Fugitivus est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 215.
Fugitivus meus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 19.
Fugitivus servus sana & eadem lex cum superiore.
Fugitivi simplices, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 2.
Fuit quæstionis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 24.
Fuit quæstionis, *lib.* 37. *tit.* 7. *l. ult.*
Fulcinius existimat, *lib.* 32. *tit.* 3. *l.* 7.
Fulcinius dicebat, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 8.
Fulcinius inter, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 43.
Fulcinius refert. *Vide* supra, Fufidius, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 29.
Fullo actione locati, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 90.
Fullo & sarcinator, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 82.
Fundus detracto usufructu, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 4.
Fundus dotali servo, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 3.
Fundus ille est mihi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 64.
Fundus mihi communis est, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 30.
Fundus mihi tecum communis, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 32.
Fundus qui dotis nomine, *lib.* 10. *tit.* 2. *d.* 51.
Fundus, quem paterfamilias, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 9.
Fundus qui locatus, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 24.
Fundus qui Lucii, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 9.
Fundi appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 211.
Fundi Æbutiani reditus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 38.
Fundi instrumento legato, *lib.* 33. *tit.* 7. *d.* 25.
Fundi nihil est, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 17.
Fundi partem dimidiam, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 78.
Fundi quem tu proprium, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 18.
Fundi Trebatiani. *Vide*, fundi Æbutiani red.
Fundi venditor, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 33.
Fundi usufructu legato, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 8.
Fundi usu legato, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 15.
Fundo in diem addicto, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 19.
Fundo legato, *lib.* 33. *tit.* 10. *l. ult.*
Fundo legato adimi, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 2.
Fundo legato mihi, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 4.
Fundo legato, ut optimus, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 22.
Fundum communem habentibus, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 2.
Fundum Cornelianum, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 28.
Fundum cujus usus fructus, *lib.* 21. *tit.* 2. *d.* 46
Fundum dotalem, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 17.
Fundum filiæ nomine, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 85.
Fundum instructum, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 3.
Fundum Mævianum, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 2.
Fundum meum obligavi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 10.
Fundum Titianum, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 16.
Fundum mihi cum venderes, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 7.
Funeris impensam, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 15.
Funeris sumptus accipitur, *lib.* 11. *tit.* 7. *d.* 37.
Furor quin sponsalibus, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 8.
Furiosus adquirere, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 63.
Furiosus & pupillus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 46
Furiosus si tutor, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 11.
Furiosi vel ejus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 40.
Furiosæ matris curatio, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 4.
Furioso sententia, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 9.
Furioso Titius substitutus est, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 1.
Fur est manifestus, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 3.
Furem nocturnum, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 9.
Fures nocturni, *lib.* 47. *tit.* 17. *l.* 1.
Furtim cæsæ arbores, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 7.
Furtum à furvo, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 1.
Furtum non committit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 62.
Furtum non committitur, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 36.
Furti accipe, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 6.
Furtivam ancillam, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 74.
Furtorum genera duo, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 2.

G.

Gajus Sejus avus maternus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 45.
Gajus Sejus decedens, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 12.
Gajus Sejus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 86.
Gajus Sejus cum, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 22.
Gajus Sejus ob pecuniam, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 39.
Gajus Sejus Pamphilam, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 25.
Gajus Sejus prædia, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 12.
Gajus Sejus qui rem, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 11.
Gajus testamento, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 16.
Gaji Cassii non est recepta, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 36.
Gajo Sejo trecenos aureos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 3.
Gallus sic posse instituì, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 29.
Gaurus Marcello, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 10.
Gemma inclusa auro, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 6.
Generalis enim adoptio, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 2.
Generali capite propositio, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 32.
Generali mandato, *lib.* 13. *tit.* 2. *l.* 24.
Generaliter cum de fraude, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 78.
Generaliter dicemus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 24.
Generaliter id erit, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 3.
Generaliter igitur, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 5.
Generaliter in omnibus, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 3.
Generaliter novimus, turpes, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 26.
Generaliter pignori, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 9.
Generaliter quotienscunque, *lib.* 26. *tit.* 7. *d.* 20.
Generaliter quæsitum, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 29.
Generaliter in præjudiciis, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 11.
Generaliter observari convenit, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 5.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Generaliter, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 9.
Generaliter, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 13.
Generaliter Iulianus ait, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 5.
Generi appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 136.
Generi servis à socero, *lib.* 38. *tit.* 1. *l. ult.*
Genero inquit mortuo, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 8.
Geometræ à tutelis, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 22.
Gerere atque administrare, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 7.
Gerit pro herede, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 88.
Gradus cognationis, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 1.
Granaria, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 18.
Græce fidejussor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 8.
Gravius Antoninus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 71.
Grege autem legato, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 6.
Grege legato, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 21.
Grege pignori obligato, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 13.

H.

HAbebat quis servum, *libro* 14. *tit.* 3. *l.* 13.
Habere duobus modis dicitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 188.
Habere licere rem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 57.
Habitatio quoque, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 4.
Habitationis legatum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 11.
Habitationum overibus, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 17.
Habitator in aliena, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 59.
Habitatores ea, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 17.
Hac in factum actione, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 14.
Hac lege tenetur, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 1.
Hac lege tenetur, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 10.
Hac stipulatione venit, *lib.* 49. *tit.* 2. *l.* 28.
Hac parte proconsul, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 2.
Hanc legem venditionis, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 22.
Hactenus igitur, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 11.
Hactenus tamen, Hæc lex est paulo post princ. § *l.* 7 *lib.* 7. *tit.* 1. vers. Celsus, *lib.* 18.
Harum actionum, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 7.
Hæc actio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 1.
Hæc actio, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 1.
Hæc actio heredi, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 4.
Hæc actio neque, *lib.* 2. *tit.* 13. *l. ult.*
Hæc actio, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 65.
Hæc actio, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 2.
Hæc actio non solum domino, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 2.
Hæc actio perpetua, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 13.
Hæc actio perpetua est: quia, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 1.
Hæc actio utilis competit, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 1.
Hæc actio utilis est, *lib.* 19. *tit.* 3. *l.* 2.
Hæc adjectio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 192.
Hæc autem jura, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 6.
Hæc autem locum habent, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 5.
Hæc autem satisdatio, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 1.
Hæc autem satisdatio, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 20.
Hæc bonorum possessio, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 15.
Hæc bonorum possessio, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 1.
Hæc condictio, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 66.
Hæc conditio 1. *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 10.
Hæc conditio 2. *ibid. l.* 29.
Hæc clausula, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 1.
Hæc enim omnia instans periculum, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 6.
Hæc enuntiatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 130.
Hæc ita, si scientibus, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 5.
Hæc lex lata est, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 1.
Hæc lex in urbe, *lib.* 48. *tit.* 14. *l.* 1.
Hæc oratio. *Vide*, Oratio, quæ prohibet, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 4.
Hæc ratio ex orationc, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 3.
Hæc scriptura, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 26.
Hæc si res præsens sit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 47.
Hæc stipulatio, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 14.
Hæc stipulatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 200.
Hæc stipulatio, *lib.* 36. *tit.* 7. *l.* 15.
Hæc venditio servi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 7.
Hæc verba cui, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 59.
Hæc verba edicti, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 1.
Hæc verba, ille, aut ille, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 124.
Hæc verba in stipulatione, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 73.
Hæc verba legis, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 12.
Hæc verba quanti, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 193.
Hæc verba testatoris, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 3.
Hæ actiones, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 10.
Hæ demum impositæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 38.
Hæ enim causæ, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 1.
Hæ operæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 23.
Hæ res testatoris legatæ, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 15.
Harum actionum, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 7.
Heres absens, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 19.
Heres à debitore hereditario, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 21.
Heres de instituto, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 19.
Heres cum debuerat, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 21.
Heres & hereditas, *lib.* 31. *tit.* 3. *l.* 22.
Heres ejus, qui. *Vide*, Heredes ejus, qui.
Heres ejus, qui bona, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 43.
Heres furioti, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 51.
Heres in fundo, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 12.
Heres institutus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 32.
Heres in omne jus mortui, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 37.
Heres liberti, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 8.
Heres meus damnas esto, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 100.
Heres præcepto fundo, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 72.
Heres meus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 79.
Heres per servum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 43.
Heres quandoque, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 54.
Heres qui tacitam fidem, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 11.
Heres qui veneni causam, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 20.
Heres servum non nominatim, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 58.
Heres servum proprium, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 28.
Heres sociquamvis socius, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 40.
Heres statuliberum, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 66.
Heres testatoris. *Vide paulo supra*, Heres testatoris.
Heres viri defuncti, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 33.
Heredis aditio, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 7.
Heredis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 170.
Heredis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 65.
Heredi autem dabitur, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 11.
Heredi cujus nomen, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 1.
Heredi cum postumo, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 31.
Heredi qui falsos codicillos, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 15.
Heredem damnatum à fidejussore, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 2.
Heredem ejusdem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 59.
Heredem fidejussoris, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 14.
Heredem meum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 18.
Heredem qui sciens, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 17.
Heredem tutoris, *lib.* 27. *tit.* 4. *l.* 5.
Heredes aut instituti, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 1.
Heredes ejus qui apud, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 25.
Heredes ejus, qui, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 8.
Heredes mei, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 57.
Heredes palam, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 21.
Heredes sine partibus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 63.
Heredibus institutis, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 77.
Heredibus tamen hanc, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 13.
Hereditas ad nos pertinet, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 1.
Hereditas ad Statium, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 65.
Hereditas enim, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 34.
Hereditas etiam, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 50.
Hereditas ex die, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 34.
Hereditas in multis, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 61.
Hereditas nihil aliud est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 62.
Hereditatis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 119.
Hereditatis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 158
Hereditatis venditæ pretium, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 22.
Hereditatem Cornelii, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 24.
Hereditatem pater, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 28.
Hereditate ab agnato. *Vide*, De hereditate ab adgnato, *lib.* 39. *tit.* 17. *l.* 19.
Hereditatum computationi. *Vide*, Computationi in alimentis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 58.
Hereditariam ex alienum, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 7.
Hereditariæ rei furtum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 68.
Hereditariarum acti onum, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 40.
Hereditatis servi, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 2.
Herennius ait. *Vide*, Servius ait, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 122.
Herennius Modestinus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 63.
Herennius Modestinus 1. *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 42.
Herennius Modestinus 2. *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 43.
Herennius Modestinus respondit, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 22.
Herennius Modestinus, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 10.
Hi demum sub conditione, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 6.
Hi enim non erunt separandi, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 40.
Hi qui accessionis loco, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 34.
Hi qui ædes alienas, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 11.
Hi qui certa condicione. *Vide*, Si qui certa condic. *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 2.
Hi qui fisci causas agunt, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 10.
Hi qui muneris publici, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 6.
Hi qui in provincia, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 37.
Hi quibus vel relictum, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 23.
Hi quoque, qui thlibias, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 5.
Hi quorum parens, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 4.
Hi tamen omnes, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 11.
Hic titulus æquitatem, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 1.
Hic titulus manifestam, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 1.
Hinc quæritur, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 19.
His consequenter Julianus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 18
His enim casibus, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 70.
His oneribus. *Vide*, Ab his oneribus, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 10.
Hi quibus. *Vide*, Hi quibus vel relictum.
His, qui in ea causa sunt, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 12.
His qui navis marinas, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 3.
His, qui pignori, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 12.
His, qui se passi sunt. *Vide*, Eis qui se passi, *lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 3.
His solis pecunia condicitur, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 49.
His verbis, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 8.
His verbis legavit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 102.
His verbis satisdationis, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 19.
His verbis, Titius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 58.
Hoc amplius & ad, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 29.
Hoc amplius Julianus, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 9.
Hoc apertius est, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 24.
Hoc articulo, quisque, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 29.
Hoc autem quod, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 6.
Hoc autem sic intelligendum est, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 12.
Hoc colore inofficioso, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 2.
Hoc edictum, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 6.
Hoc edictum, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 2.
Hoc edictum necessarium, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 1.
Hoc edictum prætor naturalem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 1.
Hoc edictum prætor proposuit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 1.
Hoc edictum prætor proponit, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 2.
Hoc edictum summam habet, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 1.
Hoc edictum, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 1.
Hoc edicto dolus, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 2.
Hoc edicto efficitur, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 5.
Hoc edicto rectissime, *lib.* 25. *tit.* 5. *l.* 1.
Hoc edicto prætor, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 1.
Hoc edicto prætor, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 1.
Hoc edicto promittitur, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 1.
Hoc enim illis præstatur, *lib.* 49. *tit.* 11. *l.* 2.
Hoc est patris ejus, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 2.
Hoc genus legati, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 106.
Hoc interdictum inquilino, *lib.* 43. *tit.* 32. *l.* 2.
Hoc interdictum volgo, *lib.* 43. *tit.* 3. *l.* 1.
Hoc ita verum est, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 1.
Hoc jure utimur, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 27.
Hoc utimur, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 86.
Hoc jure utimur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 132.
Hoc jure utimur, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 10.
Hoc jure utimur, *lib.* 43. *tit.* 3. *l.* 1.
Hoc jure utimur, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 19.
Hoc legatum Uxoris, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 45.
Hoc modo legato dato, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 64.
Hoc quod dictum est, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 25.
Hoc senatusconsultum, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 3.
Hoc sermone, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 3.
Hodie enim incipit, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 1.
Hodie licet ei, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 13.
Hodie, qui edicta, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 32.
Homo liber hereditatem, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 1.
Homo liber, qui se vendidit, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 22.
Hominis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 152.
Hominis operæ legatæ, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 2.
Hominis quoquelieri, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 3.
Hominem certum, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 37.
Hominem, quem ex stipulatione, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 3.
Homine legato, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 18.
Honor municipalis, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 14.
Honori parentum, *lib.* 37. *tit.* 13. *l.* 2.
Honorem sustinenti, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 10.
Honores & munera, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 7.
Honeste sacramento solutis, *lib.* 49. *tit.* 28. *l.* 2.
Hos accusare non licet, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 12.
Hostes hi sunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 118.
Hostes sunt quibus bellum, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 24.
Huic stipulationi, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 5.
Huic enim solvi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 21.
Huic scripturæ, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 15.
Hujus actionis exemplo, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 9.
Hujus edicti æquitas, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 2.
Hujus edicti æquitas, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 1.
Hujus edicti causam, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 2.
Hujus enim pecunia, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 6.
Hujus quoque edicti, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 2.
Hujusmodi legatum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 84.
Hujusmodi legatum, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 13.
Hujusmodi stipulatio, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 64.
Hujusmodi stipulationes, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 20.
Hunc titulum prætor proposuit, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 1.

I.

JAvolenus. *Vide* Javolenus enim, qui jam dubitari non potest, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 85.
Jam hoc jure utimur, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 4.
Jam tamen fidejussore, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 5.
Javolenus cum, qui, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 15.
Idus Ostium infamiam, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 22.
Id autem, quod conditionis implendæ, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 76.
Id apud se quis habere videtur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 143.
Id est, & pœnæ nomine, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 1.
Id est, partem dimidiam, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 39.
Id est, quo puteum, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 14.
Id est, quæ ipsi servo, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 88.
Id est, qui in alieno solo, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 74.
Id est, res movences, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 2.
Id est, sive virilis. *Vide*, Idem est sive virilis.
Id est, ubi. *Vide*, Ubi domicilium habet, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 2.
Id est, usque duos aureos, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 10.
Id est, ut citeriore die reddatur, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 15.
Idem Divus Hadrianus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 4.
Idem erit, si eadem, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 16.
Idem erit dicendum, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 5.
Idem erit & si alienus, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 14.
Idem erit & si Caput, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 60.
Idem erit probandum, *lib.* 42. *tit.* 9. *l.* 2.
Idem & in communi dividundo, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 21.
Idem & in reditu, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 6.
Idem & si paterfamilias, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 23.
Idem est & in colono, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 46.
Idem est & in locatione, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 20.
Idem est, qui in alieno solo, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 74.
Idem est, & si ad tempus, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 3.
Idem est, & si adrogaverit, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 8.
Idem est, & si ego, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 22.
Idem est & si ei, qui, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 6.
Idem est & si ex duobus, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 20.
Idem est & si crimen, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 15.
Idem est & si in diem, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 14.
Idem est & si ita dixerit, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 13.
Idem est & si mandavi, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 13.
Idem est & si novus dominus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 25.
Idem est & si post alluvionem, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 31.
Idem est & si per mortem, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 19.
Idem est & si solutis, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 3.
Idem est etiam si legitima, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 14.
Idem est si dos, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 17.
Idem est si de testamento, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 13.
Idem fiet si intestatum, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 27.
Idem in duobus reis, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 25.
Idem Julianus ait, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 35.
Idem juris est, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 8.
Idem juris est & in stipulatione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 3.
Idem juris est non solum, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 12.
Idem Neratius putat, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 3.
Idem Ofilius ait, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 10.
Idem Pomponius scribit. Hæc lex est, § 1. *l.* 13. *lib.* 4. *tit.* 8.
Idem Pomponius scribit, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 5.
Idem privilegium competere, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 22.
Idem Ulpianus scribit, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 22.
Idemque erit dicendum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 9.
Idemque erit dicendum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 16.
Idemque erit & in his, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 1.
Idemque esse & in duobus, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 37.
Idemque est, & pater, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 2.
Idemque si acceptum. Vide *l.* 23. *lib.* 7. *tit.* 1. paulo post princip.
Idemque & in fundo, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 10.
Idemque juris est. In his Pandectis legitur, Idque juris est, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 5.
Idemque est, & si mortis, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 2.
Idemque est, si ex numinis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 6.
Idem quod pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 4.
Idem servandum erit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 72.
Idem si ob stuprum, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 4.
Idem sive virilis sexus, *lib.* 50. *tit.* 11. *l.* 15.
Ideo compensatio necessaria, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 1
Ideo condemnatus, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 17.
Ideo in arbitrium judicis, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 3.
Ideo Labeo scribit, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 13.
Ideo, quia antiquiores leges, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 27.
Ideoque amissa para usufructus, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 2.
Ideoque etiam dos, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 19.
Ideoque hora sexta, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 7.
Ideoque nec debere eum, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 10.
Ideoque potest fieri, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 7.
Ideoque si ita scriptum sit, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 34.
Ideoque si quis pupillus, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 1.
Ideoque qui postliminum, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 1.
Ideoque si ex prima parte, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 4.
Ideoque si pater, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 45.
Ideo si ex prima parte, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 4.
Idoneï non videntur, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 6.
Idque & in legato, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 27.
Idque & Julianum agitasse, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 25
Idque juris est, sive, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 5.
Id quod apud hostes, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 9.
Id quod nostrum est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 11.
Id quod pœnæ nomine, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 74.
Id quod post emptionem, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 7.
Id quod pupillorum, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 23.
Id quod sub conditione, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 19.
Id quod servo, *lib.* 35. *tit.* 8. *l.* 9.
Idcirco qui Alexandriæ, *lib.* 1. *tit.* 20. *l.* 1.
Id tempus venditoris, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 14.
Id vestimentum, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 25.
Igitur fœdum est, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 12.
Igitur si quidem in hereditate, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 6.
Ignorantia vel facti, vel, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 1.
Ignorantis domini condicio, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 49
Ignorante quoque sorore, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 48.
Il, qui certa condicione. *Vide*, Si quis certa, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 2.
Illa institutio, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 32.
Illa decreta, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 2.
Illa stipulatio, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 67.
Illa verba 1. *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 68.
Illa verba 2. *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 167.
Illæ autem Institutiones, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 72.
Ille, à quo sub conditione, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 13.
Ille autem & de peculio, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 22.
Ille aut ille, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 25.
Ille servus liber, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 19.
Illi cum illo, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 40.
Illis libertis, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 84.
Illicitas exactiones, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 6.
Illicite post senatusconsultum, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 1.
Illis libertis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 84.
Illud aut illud, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 19.
Illud aut illud debuit, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 35.
Illud certum est, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 13.
Illud constat, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 8.
Illud convenire non potest, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 3.
Illud dubitari potest, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 77.
Illud dubitationis est, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 46.
Illud elegantes, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 4.
Illud enim sine dubio, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 13.
Illud generaliter, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 37.
Illud in causis probandis, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 16.
Illud meminerimus, *lib.* 49. *tit.* 8. *l.* 1.
Illud non ineleganter, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 8.

INDEX LEGUM DIGESTORUM.

Illud notandum est, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 4.
Illud notandum Pomponius ait, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 5.
Illud nullam habet dubitationem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 25.
Illud observandum est, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 15.
Illud quærendum est, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 85.
Illud quæritur, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 4.
Illud quæsitum est. *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 32.
Illud quoque cavere debet, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 7.
Illud quoque quod in, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 40.
Illud relatum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 3.
Illud sciendum est 1, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 8.
Illud sciendum est 2, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 9.
Illud sciendum est, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 3.
Illud sciendum est, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 17.
Illud sciendum est, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 29.
Illud semper constitit. *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 5.
Illud sine dubio. *Vide supra*, Illud enim sine dubio.
Illud verum est, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 10.
Illud videamus, *lib.* 49. *tit.* 4. *l. ult.*
Illud usitatissimum est, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 19.
Imaginaria venditio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 16.
Immo cum, qui finxit, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 26.
Immo & socer, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 5.
Immo & si quosdam servos, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 7
Immo magis, *lib.* 44. *tit.* 30. *l.* 2.
Immo magnæ auctoritatis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 36.
Immo nunc locus est senatusconsulto, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 12.
Immunitates generaliter, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 4.
Impensa enim funeris. *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 18.
Impensa funeris, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 45.
Impensæ necessariæ, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 14.
Impensæ necessariæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 79.
Impensarum quædam, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 1.
Imperator Alexander. *Vide*, Αὐτοκράτωρ, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 25.
Imperator Antoninus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 12.
Imperator Antoninus Aurelio, *lib.* 48. *tit.* 19. *l. ult.*
Imperator Antoninus Avidio, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 60.
Imperator Antoninus constituit, *lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 34.
Imperator Antoninus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 70.
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 16.
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 2. *f.*
Imperatores Antoninus & Verus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 13.
Imperator Hadrianus, cum Verus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 50.
Imperator Hadrianus Publicio, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 18.
Imperator noster rescripsit, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 43
Imperator noster, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 7.
Imperatores Severus & Antoninus, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 4.
Imper. Severus Antoninus, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 34.
Imper. Severus rescripsit, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 16.
Imperator Severus rescripsit, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 24
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 8.
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 8.
Imperatoris Severi oratione, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 1.
Imperatorem litis causa, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 91.
Imperat. Antoninus & Verus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 71.
Imperator Antoninus & Verus, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 29.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 30.
Imperatores, *lib.* 5. *tit.* 8. *l.* 9.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 35.
Imperatores, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 37.
Imperatores, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 3.
Imperatores, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 21.
Imperatores, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 13.
Imperatores, *eadem lib. tit.* 2. *l.* 13.
Imperatores, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 38.
Imperatores, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 17.
Imperatores, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 4.
Imperatores, *lib.* 39. *tit.* 4. *lib.* 7.
Imperatores, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 14.
Imperatores Sever. & Antonin. *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 34.
Imperatores, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 4.
Imp. Severus & Antoninus, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 17.
Imperatores, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 2.
Imperatores. *Vide*, Imperatores Missenio, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 52.
Imperatores, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 18.
Imperatorii, *lib.* 48. *tit.* 12. *l.* 3.
Imperator Titus Antoninus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 11.
Imperator Titus Antoninus. Hæc lex est in *l.* 46. *lib.* 4. *tit.* 4.
Imperium aut merum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 3.
Imperitia culpæ adnume. *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 132.
Imponi operæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 33.
Impossibilis condicio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 7.
Impossibilium nulla obl. *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 185.
Impuberem in hoc edictum, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 22.
Impuberem furtum facere, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 23.
Impuberi, ad hereditatem, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 9.
Impuberi filio, *lib.* 16. *tit.* 7. *l.* 40.
Impuberes sine tutore, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 10.
Impuberes tutore auctore, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 13.
Imperibus quidem, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 7.
Impuberibus liberis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 11.
In accessione temporis, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 8.
In actione furti, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 19.
In actionibus in rem, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 5.
In actionibus, quæ ex contractu, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 7.
In Ægypto, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 10.
In adoptionibus eorum duntaxat, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 5.
In adrogatorem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 42.
In adversa corporis valetudine, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 17.
In ædibus alienis, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 9.
In æstimationibus hereditatis, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 48.
In agris limitatis, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 36.
In alvo decurionum, *lib.* 50. *tit.* 3. *l.* 2.
In ambigua voce legis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 19.
In ambiguo sermone, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 7.
In ambiguis orationibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 96.
In ambiguis pro dotibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 85.
In ambiguis pro dotibus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 70.
INA MHΔE, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 1.
In annos singulos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 2.
In arbitrium alterius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 1.
In argento potorio, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 21.
In arrogatorem, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 42.
In auditum filium, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 2.
In bello postliminium est, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 2.
In bonæ fidei contractibus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 36
In bonæ fidei judiciis, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 7.
In bonis superstitum, *lib.* 25. *tit.* 3. *l. ult.*
In bonorum possessionibus, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 10
In capitalibus criminibus, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 1.
In causæ cognitione 1. *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 14.
In causæ, 2. *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 16.
In causæ cognitione etiam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 27.
In causæ cognitione, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 14.
Incestæ nuptiæ, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 52.
In civile est, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 24.
In circulatores, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 11.
Incola & his magistratibus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 29.
Incola jam muneribus publicis, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 34.
In cognitione, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 15.
In comites quoque judicum, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 5.
In commodato hæc pactio, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 17.
In communi dividundo, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 3.
In compensationem etiam, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 8.
In compromissis, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 45.
In concedendo jure aquæ, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 8.
In concubinatu, *lib.* 25. *tit.* 7. *l.* 3.
In condemnatione personarum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 173.
In condictione ex causa, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 9.
In conditionibus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 19.
In confirmando tutore, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 7.
In consilium curatoris, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 6.
In contrahenda venditione, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 172.
In contra tabulas, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 1.
In conventionalibus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 52.
In conventionibus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 219.
In creditore, qui pignus, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 38.
In crimine adulterii, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 41.
In criminibus eruendus, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 1.
In dando tutore, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 18.
In dardanarios, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 37.
Indebitam pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 74.
Indebiti soluti condictio, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 15.
In delictis servorum, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 4.
Inde Neratius scribit. *l.* 9. *tit.* 2. *l.* 23.
Inde tabernacula, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 184.
In depositi actione, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 9.
In depositi vel commodati, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 13.
Indicasse est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 197.
Indicasse reum. *Vide ibidem.*
In diem acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 5.
In diem addictio ita fit, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 1.
In diem addicto, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 9.
In diem debitor, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 10.
In diem obligatio, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 5.
Indignum esse, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 3.
Indigno herede pronuntiato, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 8.
In duobus reis promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 3.
In duobus reis stipulandi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 28.
In duplicibus testamentis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 79.
In eadem causa sunt, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 3.
In eadem causa sum, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 10.
In ejusmodi stipulationibus, *lib.* 46. *tit.* 5. *l. ult.*
In emptionibus, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 43.
In eo jure, quod, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 35.
In eoque fundo alieno, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 18.
In eoque fundo. *Vide*, Inque eo fundo, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 11.
In eo qui testatur, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 2.
In eo quod plus sit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 110.
In eo, quod servo castrensi, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 33.
In eo, quod vel is qui peti, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 33.
In eos extra ordinem, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 9.
In eos qui cum recepti essent, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 13.
In eos, qui naves, *lib.* 47. *tit.* 5. *l.* 1.
In eum, cujus dolo, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 15.
In eum, cujus instinctu, *lib.* 47. *tit.* 11. *l.* 5.
In eum, ad quem dotis, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 16.
In eum diem, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 40.
In eum, qui adversus eo, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 24.
In eum, qui mutuis accipi, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 19.
In eum, qui ut calumniæ causa, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 1.
In exceptionibus, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 19.
In executione. *Vide*, In execut. *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 5.
In factum actiones, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 13.
In facto consistentes conditiones, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 60.
In Falcidia æstimatio pretii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 42.
In Falcidia placuit, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 9.
Infamem non ex omni. *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 7.
Infans vel furiosus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 12.
In Faviana & Calvisiana, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 2.
Infinitis gradus cognatus, *lib.* 38. *tit.* 9. *l.* 2.
In fideicommissi hereditatis, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 18
In fideicommissi libertatibus *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 5
In fideicommissi persecutione, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 3.
In finalibus quæstionibus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 11.
In fisci causis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 4.
Inficiando depositum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 67.
In fraudem civitatium, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 11.
In fraudem creditorum, *lib.* 30. *tit.* 9. *l.* 10.
In fraudem creditorum, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 2.
In fraudem creditorum, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 25.
In fraudem creditorum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 27.
In fraudem facere videri, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 4.
In fraudem fisci, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 45.
In fraudem juris, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 10.
In fraudem plane creditor, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 15.
In fructu id esse id intelligitur, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 42.
In furti actione non quod interest, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 50.
In furtiva re, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 1.
In fundo alieno, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 38.
In generali repetitione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 80.
Ingenuum accipere debemus, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 25.
Ingratus libertus est, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 19.
In hac actione, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 3.
In hac actione, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 3.
In hac stipulatione, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 28.
In heredem autem, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 5.
In heredem extenus, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 26.
In his quæ contra rationem, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 15.
In his quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
In iis quæ extra testamentum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 16.
In his rebus, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 66.
In his vero, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 5.
In hoc judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 14.
In hoc judicium, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 10.
In hoc judicio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 27.
In judicio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 47.
In Judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 13.
In hominis usufructu, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 3.
In honorariis actionibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 35.
In honoribus delatis, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 8.
In hujusmodi autem, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 12.
In iis officiis. *Vide*, In his, quæ officium.
In illa stipulatione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 50.
In illa stipulatione, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 8.
Incesto, ut Pap. *l.* 48. *tit.* 18. *l.* 4.
In insulam deportati, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 3.
In insulam patre deportato, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 42
Iniquissimum videtur, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 5.
In instrumento fundi, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 8.
In integrum vero restitutione, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 22.
In interdicto unde vi, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 6.
In interdicto unde vi, *ibid. l.* 16.
In interdictis exinde ratio, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 3.
In judicati actione, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 61.
In judicium, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 13.
In judicio familiæ erciscundæ, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 47.
In jure civili receptum est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 161.
Injuria ex eo dicta est, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 1.
Injuriarum actio 1, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 13.
Injuriarum actio 2. *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 28.
Injuriarum æstimatio, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 21.
In jus vocare, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 1.
In jus vocari, *ibid. l.* 2.
In iis Diophantus, *li.* 1. *tit.* 4. *l. ult.*
In laqueum, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 55.
In lege Aquilia 1. *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 40.
In lege Aquilia 2. *ibid. lib.* 44.
In lege censoria, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 203.
In lege Cornelia dolus, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 7.
In lege Falcidia 1. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 45.
In lege Falcidia 2. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 62.
In legem Falcidiam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 8.
In lege fundi vendendi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 77.
In lege locationibus scriptum erat, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 29.
In legibus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 5.
In libera mulieris consuetudine, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 24.
In libertatibus, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 5.
In liberto antiquior contractus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 77.
In litore jure gentium ædificare licet, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 4.
In loco publico, *lib.* 43. *tit.* 8. *l.* 2.
In Lysitania Pacenses, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 8.
In magistratus, qui, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 7.
In metallum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 36.
In metallum damnata mulier, *lib.* 48. *tit.* 23. *l.* 4.
In metallum damnati, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 22.
In metallum damnatis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 12.
In modicis autem, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 21.
In mortis causa donationibus, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 22.
In multis juris nostri articulis, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 9.
In multis itemque portis, *lib.* 43. *tit.* 6. *l.* 11.
In navem Saupheii, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 31.
In nautica pecunia, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 3.
In negotiis contrahendis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 3.
In noxalibus actionibus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 3.
In numerationibus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 44.
In obscura voluntate, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 179.
In obscuris inspici solet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 114.
In his quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
Inofficiosum testamentum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 3.
In omnem rem curator, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 15.
In omni fere sermone, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 13.
In omni parte error, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 2.
In omnibus bonæ fidei judiciis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 41.
In omnibus causis, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 7.
In omnibus causis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 39.
In omnibus causis, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 2.
In omnibus causis, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 68.
In omnibus enim, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 2.
In omnibus fisci quæstionibus, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 15.
In omnibus negotiis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 7.
In omnibus noxalibus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 3.
In omnibus obligationibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 14.
In omnibus officiis. *Vide*, In his, quæ officium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 175.
In omnibus partibus juris, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 18.
In omnibus prætoriis stipulationibus 1. *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 5.
In omnibus prætoriis stipulationibus 2. *ibid. l.* 6.
In omnibus quæ ad eandem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 24.
In omnibus quæ fecit tutor, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 1.
In omnibus quidem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 90.
In omnibus rebus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 55.
In omnibus servitutibus, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 18.
In omnibus speciebus liberationum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 43.
In omnibus temporalibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 6.
In operis duobus, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 26.
In orbe Romano, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 17.
In ordinem, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 1.
In pari causa possessor, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 128.
In parietis communis, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 35.
In partem dotis, *lib.* 24. *tit.* 3. *l. ult.*
In patrem, cujus in potestate, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 21.
In pecudum fructu, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 28.
In pecuniariis causis, *lib.* 2. *tit.* 12. *l. ult.*
In peremptorio autem proponitur, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 71.
In perpetuum quotiens id, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 61.
In persona tamen, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 30.
In personam servilem, *lib.* 50. *tit.* 37. *l.* 22.
In personalibus actionibus, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 2.
In plurium heredum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 70.
In possessionem mitti solet, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 6.
In potestate manente filia, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 10.
In prædiis rusticis, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 7.
In prætoriis stipulationibus, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 9
In privatis negotiis, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 77.
In privatis operibus, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 12.
In proposita autem quæstione, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 78.
In provinciali autem prædio, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 3.
In publicum deduci. Hæc l. est §. 5. *l.* 1. *lib.* 11. *tit.* 5.
In pupillo cui fine, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 47.
In pupillo, cui soluta est, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 4.
In pupillari substitutione, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 14.
In quam necesse est confugere, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 7.
In quantitate patrimonii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 73.
In quæstionibus, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 8.
Inque eo fundo, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 11.
In quarram hereditatis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 91.
In quem etiam utiles actiones, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 3.
In quibuscunque negotiis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 58.
In quibusdam contractibus, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 7.
In quibus rebus, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 3.
Inquilino non datur, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 33.
In quo inierit etiam hoc, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 18.
In quorum finibus, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 23.
In ratione legis Falcidiæ 1. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 1.
In ratione legis Falcidiæ 2. *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 3.
In rem actio competit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 23.
In rem actionem pati, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 80.
In rem suam procurator datus, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 18.

In re communi, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 26.
In re furtiva condictio, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 8.
In re hypotheca, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 4.
In rebus commodatis, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 18.
In rebus etiam mobilibus, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 4.
In rebus locatibus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 17.
In rebus nobis constituendis, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 1.
In reliciendo communi patiete, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 41.
In repetendis legatis, *lib.* 32. *tit.* 2. *l.* 63.
In repudianda hereditate, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 23.
In rutis cæsis ea sunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 241.
In Salviniano interdicto, *lib.* 43. *tit.* 33. *l.* 2.
In senatusconsultum Turpillianum, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 15.
In sementis sufficiet, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 59.
In sereo, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 17.
In servorum persona, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 10.
In servitutem, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 16.
In servitute mea, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* ult.
In singulis heredibus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 77.
In singulos annos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 8.
In speciali actione, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 73.
In sponsalibus contrahendis, *l.* 23. *t.* 1. *l.* 14.
In sponsalibus contituendis, *l.* 23. *t.* 1. *l.* 18.
In sponsalibus nihil interest, *lib.* 23. *t.* 1. *l.* 7.
In stipulatione damni infecti, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 23.
In stipulatione de reddendo, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 8.
In stipulatione de rato, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 2.
In stipulatione judicatum solvi, *l.* 46. *t.* 7. *l.* 1.
In stipulatione qua procurator, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 19.
In stipulationibus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 54.
Institor appellatus est, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 3.
Institor est qui tabernæ, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 18.
Institurio talis, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 10.
Instratum omne vestimentum, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 45.
Instructam autem tabernam, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 184.
Instrumentum pistrini, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 6.
Instrumenti significatione. *Vide*, Superscriptionem, *lib.* 4. *l.* 33. *tit.* 10.
Instrumenta fundi. *Vide*, l. in Instrumento fundi, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 8.
Instrumentorum nomine, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 1.
Instrumentorum receptorum, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 16.
In instrumentis, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 10.
In substitutione filio ita facta, *l.* 28. *t.* 6. *l.* 31.
In suis heredibus, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 14.
In suis heredibus, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 11.
Insula est enata, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 56.
Insulam hoc modo, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 6.
Insulæ Italiæ, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 9.
Insulam intra biennium, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 124.
Insulam tibi vendidi, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 13.
Insulam uno pretio, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 58.
In summa admonendi sumus, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 11.
In summa puto dicendum, *lib.* 43. *t.* 17. *l.* ult.
In summa sciendum est, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 17.
In summa sufficiet. *Vide*, In sententiis sufficiet, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 59.
In summa tria sunt, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 2.
In summa ut generaliter, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 65.
In suspenso est jus matris, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 8.
In tabulis secundis, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 7.
In tacitis fideicommissis, *lib.* 30. *t.* 1. *l.* 103.
In tantum ergo tenetur, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 18.
In tantum & ut soli, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 6.
Intelligendus est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 153.
In tempus capiendæ hereditatis, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 62.
In tempore constituto judicatis, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 2.
Inter accusatorem & reum, *lib.* 48. *t.* 1. *l.* 10.
Inter actum & iter, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 12.
Inter agnatos & cognatos, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 5.
Inter artifices longa differentia est, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 31.
Inter bonorum, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 49.
Inter causas omittendi, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 26.
Inter Castellianum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 44.
Inter ceteras, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 30.
Inter ceteros, *lib.* 50. *tit.* 10. *l.* 1.
Intercidit legatum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 59.
Inter coheredes, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 44.
Inter convenientes, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 28.
Inter creditorem & debitorem, *lib.* 46 *tit.* 2. *l.* 63.
Inter debitorem & creditorem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 42.
Inter divortium & repudium, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 191.
Inter donum & munus, *ibid. l.* 194.
Inter effractores, *lib.* 47. *tit.* 18. *l.* 2.
Inter eos fidejussores, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 51.
Inter eos, quibus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 19.
Inter eos, qui ex generali, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 33.
Inter eos, qui secundum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 29.
Inter eos, qui in matrimonio, *l.* 24. *t.* 1. *l.* 27.
Inter fidejussores, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 26.
Inter fructuarium & dominum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 20.
Inter hæc verba, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 179.
Inter illam condicionem, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 217.
Inter liberos, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* ult.
Inter liberas tantum personas, *l.* 48. *t.* 5. *l.* 6.
Inter litigantes, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 62.
Inter minores viginti quinque annis, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 8.
Inter officium advocationis, *lib.* 6. *t.* 1. *l.* 54.
Inter omnes constat, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 45.
Inter omnes convenit, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 12.
Inter mortis causa donationem, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 38.
Inter pares numero judices, *lib.* 42. *t.* 1. *l.* 38.
Inter partem & filium, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 2.
Inter pœnas est, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 6.
Inter publica habemus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 17.
Inter pupillos, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 20.
Inter quos paries communis est, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 39.
Inter servientes, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 19.
Inter socerum & generum, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 26.
Inter stipulantem & promittentem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 83.
Inter stuprum & adulterium, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 101.
Inter tutores, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 36.
Inter venit illa quæstio, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 24.
Inter virum & uxorem 1, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 43.
Inter virum & uxorem 2, *ibid. l.* 46.
Inter vestem virilem, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 33.
Interdum accidit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 49.
Interdum ejus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 21.
Interdum & propter, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 14.
Interdum ex conventione, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 8.
Interdum ex justis causis, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 36.
Interdum evenit, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 4.
Interdum fur, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 56.
Interdum hæc adjectio, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 13.
Interdum lex Julia, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 1.
Interdum licet dolo malo, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 15.
Interdum nec vendendus, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 16.
Interdum pars usufructus, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 10.
Interdum pecuniariter, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 11.
Interdum persona, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 29.
Interdum posterior, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 5.
Interdum proprietarius, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 15.
Interdum proprietatem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 78.
Interdum pura stipulatio, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 73.
Interdum tamen, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 5.
Interdum tamen, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 194.
Interdum 1, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 34.
Interdum 2. *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* ult.
Interdum, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 2.
Interdictum de precariis, *lib.* 43. *tit.* 27. *l.* 14.
Interdictum quod vi 1, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 17.
Interdictum quod vi 2, *ibid. l.* 29.
Interdicto quorum bonorum, *l.* 43. *t.* 2. *l.* 2.
Interdicta noxalia ea, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* ult.
Interdictorum quædam duplicia sunt, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 2.
Interesse puto, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 39.
Interest enim Reipublicæ, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 18.
Interest enim nostra, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 5.
Interpretatione legum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 42.
In testamento, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 38.
In testamento ita erat scriptum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 31.
In testamento quidam scripserat, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 27.
In testamentis plenius, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 12.
Intestatus est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 64.
Intestati hi gradus, *lib.* 38. *tit.* 15. *l.* 1.
Intestati propeie appellantur, *l.* 38. *t.* 16. *l.* 1.
Intestato parente, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 6.
Intestato liberto, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 3.
Intestato reliquit, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 10.
Intestatæ sororis, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 14.
In testatoris servo, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 34.
In testimonium, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 20.
In testimoniis autem, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 2.
In testimoniorum usus, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 1.
In totum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 76.
In toto & pars continetur, *l.* 50. *t.* 17. *l.* 113.
In toto jure genere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 80.
Intra quinque annos, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 2.
In tradendis unis ædibus, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 7.
In traditionibus, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 48.
Intra dies constitutos, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 7.
Intra illum diem, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 41.
Intra quatuor annos, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 10.
Intra triduum appellare, *lib.* 49. *tit.* 5. *l.* 3.
Intra utile tempus restitutionis, *l.* 4. *t.* 4. *l.* 39
In tribus istis judiciis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 13.
In vendendo fundo, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 66.
In venditione, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 41.
In venditione bonorum, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 8.
In venditionibus, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 9.
Invicem enim, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 43.
Invitus nemo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 156.
Invitus is, cui fideicommisso, *l.* 40. *t.* 5. *l.* 34.
Invito beneficium non datur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 69.
Invitam libertam, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 28.
Inviti filii naturales, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 11.
Inviti testimonium dicere, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 8.
Inviti testimonium non dicunt, *ibid. l.* 19.
Invitum autem, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 5.
In voluptariis, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 11.
In urbe Rom. *Vide*, In orbe Romano, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 17.
In usu juris, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 158.
In usucapione ita servatur, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 15.
In usucapionibus, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 6.
In vulgari substitutione, *lib.* 50. *t.* 16. *l.* 162.
Ipsi quoque reo, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 19.
Ipsi tamen heredi, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 3.
Is, à quo fundus peritus erat, *lib.* 6. *t.* 1. *l.* 37.
Is à quo sine liberis, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 4.
Is autem, cum quo actum fuit, *l.* 46. *t.* 6. *l.* 4.
Is autem nec ad legitimam, *l.* 37. *t.* 14. *l.* 11.
Is autem, qui de statu suo litigat, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 22.
Is, cujus familia, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 18.
Is, cujus fundo via, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 25.
Is, cujus in servo proprietas erat, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 26.
Is, cujus interest, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 83.
Is, cujus nomine, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 64.
Is, cujus ope, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 14.
Is, cui annua alimenta, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 11.
Is, cui bonis interdictum est, *lib.* 45. *t.* 1. *l.* 6.
Is, cui ex stipulatu, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 13.
Is, cui fideicommissa libertas, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 19.
Is, cui fideicommissum solvitur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 31.
Is, cui hereditas tota, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 34.
Is, cui ita. *Vide*, Is, cui ita legatum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 18.
Is, cui lege bonis interdictum est, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 18.
Is, cui legatorum, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 5.
Is, cui opus novum, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 23.
Is, cui sub conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 18.
Is, cui sub conditione, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 42.
Is, cui via, vel actus debebatur, *l.* 8. *t.* 6. *l.* 11.
Is, cum quo aquæ pluviæ, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 7.
Is, cum quo de peculio, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 55.
Is damnum dat, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 169.
Is potest repudiare, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 18.
Is, qui à debitore, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 9.
Is, qui actionem habet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 15.
Is, qui alienum hominem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 60.
Is, qui alienum servum promisit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 51.
Is, qui amicitia ductus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 44.
Is, qui aliqua ratione, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 7.
Is, qui bonis cessit, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 2.
Is, qui bonis cessit, *ibid. l.* 3.
Is, qui certo loco, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 9.
Is, qui commodatum accepit, *l.* 13. *t.* 6. *l.* 13.
Is, qui complures liberos, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 94.
Is, qui contra tabulas, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 22.
Is, qui debitorem vi exemit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 6.
Is, qui decepit aliquem, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 40.
Is, qui destinavit rem petere, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 24.
Is, qui dicit se juratse, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 5.
Is, qui dolo fecit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 69.
Is, qui duo prædia. *Vide*, Qui duo prædia, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 29.
Is, qui ex causa. *Vide*, Si quis ex causa, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 15.
Is, qui ex stipulatu, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 45.
Is, qui fideicommissum debet, *l.* 32. *t.* 1. *l.* 26.
Is, qui fugitivum celavit, *lib.* 11. *tit.* 4. *l.* 1.
Is, qui fundum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 31.
Is, qui heres institutus est, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 13.
Is, qui in aliena potestate est, *lib.* 9. *t.* 4. *l.* 32.
Is, qui in domum. *Vide*, Qui in domum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 13.
Is, qui in potestate est, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 15.
Is, qui in puteum, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 11.
Is, qui in rerta decedit, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* ult.
Is, qui intulit mortuum, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 7.
Is, qui judicio publico, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 4.
Is, qui jus annulorum impetravit, *lib.* 40. *tit.* 10. *l.* 5.
Is, qui legatione fungitur, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 15.
Is, qui natus est ex mancipio, *l.* 50. *t.* 16. *l.* 210
Is, qui onerandæ libertatis, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 32.
Is, qui opem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 34.
Is, qui plusquam, *lib.* 32. *tit.* 6. *l.* 31.
Is, qui prædam, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 13.
Is, qui promisit tibi, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 33.
Is, qui putat, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 15.
Is, qui reipublicæ causa affuturus erat, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 39.
Is, qui reipublicæ causa abest, *lib.* 4. *t.* 6. *l.* 34.
Is, qui rem conduxit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 6.
Is, qui rem permutatam, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 15.
Is, qui reus factus est. *Vide*, Si qui reus factus est, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 5.
Is, qui se obtulit rei defensioni, *l.* 6. *t.* 1. *l.* 25.
Is, qui servum castrandum, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 6.
Is, qui sola triginta reliquerat, *l.* 30. *t.* 1. *l.* 80.
Is, qui suis nummis emitur, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 4.
Is, qui unum filium habebat, *l.* 29. *t.* 1. *l.* 19.
Is, qui usumfructum, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 18.
Is, qui usumfructum, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 20.
Is quoque, qui ex causa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 9.
Isti quidem, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 8.
Ita autem dispositioni, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 5.
Ita constante matrimonio, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 26.
Ita demum autem committetur, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 31.
Ita fidei heredis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 30.
Ita liber esse jussus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 8.
Itaque cum separatim, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 64.
Itaque si accepto, *lib.* 3. *t.* 1. *l.* 28.
Itaque sicut superius, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 32.
Itaque si hoc specialiter, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 48.
Itaque si servum tuum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 4.
Itaque tunc potestatem, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 39.
Itaque fullo, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 12.
Itaque hoc casu, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 37.
Itaque patricores, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 2.
Itaque tunc, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 39.
Ita stipulatus sum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 115.
Ita tamen si vectigal solvant, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 2.
Ita tamen, ut his, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 27.
Ita ut omnes, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 36.
Ita ut & si fur, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 16.
Ita vulneratus est servus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 51.
Item ait prætor, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 21.
Item apud Labeonem, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 15.
Item à substituto, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 13.
Item clodus morbosus est, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 13.
Item cum testamento, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 14.
Item ei succurritur, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 24.
Item eorum, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 6.
Item & ad litem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 31.
Item ex diverso, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 19.
Item exigit prætor, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 36.
Item hi, qui reipublicæ causa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 3.
Item illa verba prætoris, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 18.
Item in potestate nostra sunt, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 3.
Item Labeo scribit, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 22.
Item lapilli, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 3.
Item legato continentur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 49.
Item liberatur pignus, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 6.
Item magistri societatum, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 24.
Item Mela scribit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 11.
Item miles, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 18.
Item parte fundi, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 8.
Item pictoris instrumento legato, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 17.
Item prædia, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 10.
Item prætor edicto suo, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 8.
Item pro patrona, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 2.
Item quæ ex animalibus, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 6.
Item quamvis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 10.
Item quæritur, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 13.
Item quia conventiones, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 4.
Item quibus propter infirmitatem, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 4.
Item quod dictum est, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 6.
Item quod Sabinus ait, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 17.
Item si alter ex dominis, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 8.
Item sic possum, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 3.
Item si cum exceptione, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 14.
Item si cum putavi, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 5.
Item si cum filiusfamilias fidejusserit, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 7.
Item si fundi, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 9.
Item si non venierit, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 13.
Item si ob id quod, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 3.
Item si obstetrix medicamentum dederit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 9.
Item si pretio, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 23.
Item si res fuerint usucapræ, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 4.
Item si servus duorum, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 9.
Item si servi redhibendi, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 30.
Item si servum, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 6.
Item si suspectus sit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 19.
Item si verberatum, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 25.
Item unus ex litigatoribus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 17.
Item veniunt in hereditatem, *lib.* 50. *t.* 3. *l.* 20.
Item vestis, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 3.
Item si victus fuero, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 10.
Item videndum si possessor, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 18.
Iter nihil prohibet, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 14.
Iter sepulchro debitum, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 4.
Itinere ad prædium, *lib.* 8. *tit.* 8. *l.* 28.
Itinere faciendo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 3.
Η ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ. *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 1044.
Jubere caveri, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 4.
Judex datus in eodem officio, *l.* 1. *t.* 21. *l.* 46.
Judex postraquam, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 15.
Judex si male absolvit, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 28.
Judici ab appellatoribus, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 42.
Judicem in prædiis dividundis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 21.
Judicium communi dividundo, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 10.
Judicium finium regundorum, *l.* 10. *t.* 1. *l.* 9.
Judicatæ quidem rei, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 29.
Judicatum solvi, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 6.
Judicatum solvi, *ibid. l.* 9.
Judicium solvitur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 58.
Julianus ait, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 11.
Julianus ait, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 17.
Julianus ait, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 47.
Julianus ait, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 37.
Julianus ait, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 40.
Julianus ait, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 43.
Julianus ait, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 60.
Julianus ait, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 7.
Julianus ait, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 3.
Julianus autem, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 16.
Julianus debitor. *Vide*, Aliarum debitor, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 10.
Julianus & Marcellus putant, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 19.
Julianus Diophanes. *Vide*, Junius Diophanes, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 30.
Julianus de eo loquitur, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 6.
Julianus ex persona, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 19.
Julianus lib. 3. Digestorum, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 3.
Julianus libro quarto, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 7.
Julianus libro 6. Digestorum, *l.* 6. *t.* 1. *l.* 27.
Julianus libro 8. Digestorum, *l.* 6. *t.* 1. *l.* 27.
Julianus libro quindecimo, *l.* 19. *t.* 2. *l.* 13.
Julianus libro sexto decimo, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 3.
Julianus libro septimodecimo, *l.* 39. *t.* 1. *l.* 1.

Julianus libro octavodecimo, lib.24.t.2.l.4.
Julianus libro vicesimosexto, l.29.t.2.l.42.
Julianus nec à filiofamilias, lib.30.t.1.l.10.
Julianus noster, lib.38.tit.1.l.86.
Julianus notat, lib.35.tit.2.l.34.
Julianus putat patronum, lib.38.tit.2.l.43.
Julianus quoque, lib.28.tit.5.l.15.
Julianus scribit, lib.29.tit.4.l.26.
Julianus scribit, lib.27.tit.10.l.10.
Julianus scribit, lib.23.tit.3.l.20.
Julianus scribit, lib.11.tit.7.l.24.
Julianus scribit, lib.15.tit.6.l.14.
Julianus scribit, lib.5.tit.3.l.30.
Julianus scribit, lib.10.tit.4.l.9.
Julianus scribit exceptionem, lib.14.tit.6. l.19.
Juliano respondit, lib.32.tit.1.l.68.
Julianus verum debitorem, lib.12.t.6.l.60.
Julius Fœbus, lib.36.tit.1.l.81.
Julius Paulus Numphidio, lib.35.tit.1.l.81.
Junius Diophantus Pomponio, lib.4.tit.4. l.50.
Jura constitui oportet, lib.1.tit.3.l.3.
Jura libertorum, lib.37.tit.14.l.3.
Jura non in singulas personas, lib.1.tit.3. l.8.
Jura prædiorum, lib.8.tit.6.l.2.
Jura sanguinis, lib.50.tit.17.l.8.
Jure civili receptum est, lib.35.tit.1.l.14.
Jure gentium, lib.23.tit.2.l.68.
Jure militari, lib.29.tit.1.l.4.
Jure naturæ æquum est, lib.50.tit.17.l.206.
Jure nostro, lib.26.tit.2.l.26.
Jure societatis, lib.17.tit.2.l.82.
Jure succursum est, lib.23.tit.3.l.6.
Juridico qui Alexandriæ agit, lib.1.t.19.l.2.
Juri operam daturum, lib.1.tit.1.l.1.
Jurisconsultus, lib.38.tit.10.l.10.
Jurisgentium conventiones, lib.2.t.14.l.7.
Juris ignorantia, lib.22.tit.6.l.7.
Juris ignorantiam, lib.22.tit.6.l.4.
Juris Italici sunt, lib.50.tit.15.l.7.
Jurisjurandi, lib.12.tit.2.l.32.
Jurisperitos, lib.27.tit.1.l.30.
Juris ratio efficit, lib.40.tit.1.l.25.
Jus agnationis, lib.2.tit.14.l.34.
Jus alimentorum, lib.27.tit.2.l.3.
Jus autem civile est, lib.1.tit.1.l.7.
Jus civile est quod, lib.1.tit.1.l.6.
Jus cloacæ mittendæ, lib.8.tit.1.l.7.
Jus dandi tutores, lib.26.tit.5.l.3.
Jus dicentis officium, lib.2.tit.1.l.1.
Jusjurandum à debitore, lib.12.tit.2.l.40.
Jusjurandum etiam, ibid. l.27.
Jusjurandum & ad pecunias, lib.12.tit.2. l.34.
Jusjurandum, ibid. l.17.
Jusjurandum, lib.12.tit.2.l.2.
Jusjurandum, lib.44.tit.5.l.1.
Jus nostrum non patitur, lib.50.tit.17.l.7.
Jus pluribus modis dicitur, lib.1.tit.1.l.11.
Jus publicum, lib.2.tit.14.l.38.
Jus singulare est, lib.1.tit.3.l.16.
Jussit Imperator, lib.26.tit.2.l.24.
Justa causa manumissionis, lib.40.tit.2.l.9.
Justa enim an injusta, lib.43.tit.17.l.2.
Justa interpretatione, lib.50.tit.16.l.201.
Juste possidet, lib.41.tit.2.l.11.
Justitia est constans, lib.1.tit.1.l.10.
Justissime ædiles retulerunt, lib.21.t.1.l.44.
Justo errore ductus Titius, lib.41.t.3.l.44.

L.

Labeo ait, lib.2.tit.14.l.2.
Labeo ait, lib.33.tit.10.l.7.
Labeo ait, lib.22.tit.1.l.1.
Labeo ait, lib.4.tit.8.l.25.
Labeo ait, eod. tit.3.l.25.
Labeo ait, lib.39.tit.3.l.19.
Labeo ait, lib.8.tit.3.l.10.
Labeo ait, lib.38.tit.1.l.36.
Labeo ait, lib.8.tit.6.l.17.
Labeo etiam absenti, lib.12.tit.2.l.41.
Labeo & Sabinus existimant, lib.50.tit.16. l.14.
Labeo indicat eum, lib.50.tit.1.l.5.
Labeo libro posteriorum, lib.18.tit.1.l.45.
Labeo libro posteriorum, lib.40.tit.7.l.21.
Labeo libro posteriorum, lib.18.tit.1.l.50.
Labeo libro primo, lib.50.tit.16.l.19.
Labeo, Neratius, lib.41.tit.3.l.8.
Labeo non posse ait, lib.43.tit.21.l.2.
Labeo putat, lib.47.tit.5.l.6.
Labeo putavit, lib.47.tit.4.l.3.
Labeo scribit, lib.38.tit.10.l.6.
Labeo scribit, lib.21.tit.1.l.1.
Labeo scribit, lib.18.tit.1.l.50.
Labeo scribit, lib.21.tit.1.l.64.
Labeo scribit, lib.18.tit.1.l.21.
Labeo scripsit, lib.45.tit.1.l.31.
Lacus & stagna, lib.41.tit.1.l.12.
Lana legata, lib.32.tit.1.l.88.
Latæ culpæ finis est, lib.50.tit.16.l.223.
Latinus Largus, lib.31.tit.1.l.83.
Latinus Largus, lib.21.tit.1.l.56.
Latinus Largus, lib.40.tit.8.l.9.
Latrones tibi servum, lib.49.tit.15.l.27.
Lecta est in auditorio, lib.12.tit.1.l.40.
Lectos emptos ædilis, lib.18.tit.6.l.12.
Legata inutiliter data, lib.34.tit.4.l.14.
Legata inutiliter data, lib.30.tit.1.l.19.
Legata supellectili, lib.33.tit.10.l.9.
Legata sub conditione, lib.35.tit.1.l.51.
Legatam municipio pecuniam, lib.50.tit.9. l.4.
Legatarius, qui rogatus est, lib.27.tit.1.l.27.
Legatarius pro parte, lib.30.tit.1.l.38.
Legati proconsulis, lib.1.tit.16.l.13.
Legatis alimentis, lib.34.tit.1.l.6.
Legatis quæ relinquuntur, lib.35.tit.1.l.1.
Legatis quoque, lib.4.tit.6.l.8.
Legatis servis exceptis, lib.32.tit.1.l.65.
Legatis uxori, lib.31.tit.1.l.35.
Legato generaliter relicto, lib.30.tit.1.l.37.
Legato qui publicum, lib.50.tit.5.l.12.
Legato sub condicione, lib.35.tit.1.l.65.
Legato tempus prodest, lib.50.tit.7.l.5.
Legatorum nomine, lib.31.tit.8.l.1.
Legatorum nomine satisdari, lib.36.t.3.l.1.
Legatorum petitio, lib.31.tit.1.l.33.
Legatum civitati relictum, lib.33.tit.2.l.16.
Legatum est donatio, lib.31.tit.1.l.36.
Legatum est deliberatio hereditatis, lib.30. tit.1.l.116.
Legatum in annos singulos, lib.33.tit.5.l.10.
Legatum ita erat, lib.30.tit.1.l.105.
Legatum ita dominium, lib.31.tit.1.l.80.
Legatum ita est, lib.33.tit.1.l.17.
Legatum nulli alii, lib.34.tit.4.l.21.
Legatum servo delatum, lib.30.tit.1.l.7.
Legatum sub condicione, lib.35.tit.1.l.95.
Legatum sub condicione, lib.34.tit.4.l.24.
Legatus antequam, lib.50.tit.7.l.10.
Legatus Cæsaris, lib.1.tit.18.l.20.
Legatus contra rempublicam, lib.50.tit.7. l.2.
Legatus creatus, lib.50.tit.7.l.12.
Legatus mandata, lib.1.tit.16.l.12.
Legatus municipalis, lib.50.tit.7.l.1.
Legavi Titio, lib.34.tit.3.l.25.
Lege agraria, lib.47.tit.21.l.3.
Lege Aquilia, lib.9.tit.2.l.2.
Lege autem municipali, lib.50.tit.6.l.5.
Lege Cornelia cavetur, lib.29.tit.5.l.25.
Lege Cornelia cavetur, lib.48.tit.10.l.9.
Lege Cornelia testamenta, lib.28.tit.1.l.12.
Lege Cornelia testamentaria, lib.48.tit.10. l.30.
Lege Cornelia de sicariis 1, lib.48.tit.8.l.1.
Lege Cornelia 2, ibid. l.4.
Lege duodecim tabularum, lib.26.tit.2.l.1.
Lege duodecim tabularum, lib.27.tit.10. l.1.
Lege Falcidia interveniente, lib.35.tit.2.l.7.
Lege Favia tenetur, lib.48.tit.15.l.4.
Lege Favia prohibetur, lib.40.tit.1.l.12.
Lege fundo vendito dicta, lib.18.tit.3.l.5.
Lege Julia de annona, lib.48.tit.12.l.2.
Lege Julia de vi publica 1, lib.48.tit.6.l.1.
Lege Julia 2, ibid. l.7.
Lege Julia 3, ibid. l.8.
Lege Julia judiciorum, lib.22.tit.5.l.4.
Lege Julia Petronia. Vide, Lege Junia Petronia.
Lege Julia peculatus, lib.48.tit.13.l.1.
Lege Julia de residuis, lib.48.tit.13.l.2.
Lege Julia peculatus, eod. tit. l.4.
Lex Julia repetundarum 1, lib.48.tit.11.l.1.
Lege Julia, ibid. l.3.
Lege Julia ita cavetur, lib.23.tit.2.l.44.
Lege Junia Petronia, lib.40.tit.1.l.24.
Lege obvenite, lib.50.tit.16.l.130.
Lege Papia cavetur, lib.23.tit.2.l.23.
Lege Pompeia de parricidiis, lib.48.t.9.l.1.
Lege Rhodia cavetur, lib.14.tit.2.l.1.
Legis Aquiliæ, lib.9.tit.2.l.54.
Legis Falcidiæ, lib.35.tit.2.l.58.
Legis Faviæ, l.48.t.15.l.3. Alias l. Flaviæ.
Legis Juliæ, lib.48.tit.7.l.4.
Legis virtus, lib.1.tit.3.l.7.
Legitima conventio, lib.2.tit.14.l.6.
Legitimæ tutelæ, lib.26.tit.4.l.1.
Legitimam hereditatem, lib.5.tit.3.l.8.
Legitimam tutelam, lib.26.tit.4.l.2.
Legitimis capite diminutis, lib.38.tit.8.l.5.
Legitimos tutores, lib.26.tit.5.l.5.
Levia crimina audire, lib.48.tit.2.l.6.
Levissima libertatis conditio, lib.35.tit.1. l.35.
Lex Aquilia, lib.9.tit.2.l.1.
Lex Cornelia de injuriis, lib.47.tit.10.l.5.
Lex Cornelia, lib.28.tit.6.l.28.
Lex de vectigali fundo, lib.20.tit.1.l.31.
Lex duodecim tabularum, lib.48.tit.4.l.3.
Lex duodecim tabularum, lib.47.tit.3.l.1.
Lex est commune præceptum, lib.1.tit.3. l.1.
Lex Falcidia lata est, lib.35.tit.2.l.1.
Lex Falcidia, ibid. l.47.
Lex Julia de repetundis, lib.48.tit.11.l.7.
Lex Julia quæ de dotali, lib.23.tit.5.l.4.
Lex Naturæ hæc est, lib.1.tit.5.l.24.
Libellorum inscriptionis, lib.48.tit.2.l.3.
Liber homo, lib.28.tit.5.l.59.
Liber homo suo nomine, lib.9.tit.2.l.13.
Liber homo si jussu, lib.9.tit.2.l.37.
Liber homo in stipulatu, lib.45.tit.1.l.103.
Liber homo, qui bona fide, lib.41.tit.1. l.19.
Liber homo, qui bona fide, lib.45.tit.1. l.118.
Liber homo, lib.45.tit.3.l.20.
Liberi & capite minuti, lib.38.tit.6.l.1.
Liberis etiam hominibus, lib.40.tit.11.l.7.
Liberis exheredatis, lib.44.tit.4.l.12.
Liberis omnibus legavit, lib.35.tit.1.l.108.
Liberali causa. Nunc incipit, Si in obscuro, lib.4.tit.12.l.41.
Liberalitatis in Rempublicam, lib.22.tit.1. l.16.
Libertatis in eum diem, lib.22.tit.1.l.16.
Liberationem, lib.34.tit.3.l.5.
Liberationis verbum, lib.50.tit.16.l.47.
Libera peculii, lib.15.tit.1.l.48.
Liberi assidere possunt, lib.1.tit.21.l.2.
Liberi hominis emptionem, lib.18.tit.1. l.70.
Liberi patroni, lib.38.tit.4.l.8.
Liberis, lib.48.tit.20.l.8.
Liberorum appellatione, lib.50.t.16.l.220.
Liberorum autem & parentium, lib.3.tit.1. l.11.
Liberos, qui adrogatum, lib.4.tit.5.l.3.
Liberos senatorum, lib.1.tit.9.l.10.
Liberum arbitrium est, lib.1.tit.7.l.28.
Liberum est ei qui, lib.11.tit.7.l.9.
Libertas ad tempus dari non potest, lib.40. tit.4.l.33.
Libertas est naturalis, lib.1.tit.5.l.4.
Libertas inæstimabilis res est, lib.50.tit.17. l.106.
Libertas omnibus rebus favorabilior, lib. 50.tit.17.l.122.
Libertas quæ, lib.40.tit.4.l.17.
Libertas testamento, lib.40.tit.4.l.38.
Libertate sub condicione, lib.40.tit.4.l.55.
Libertate servo, lib.40.tit.7.l.26.
Libertates directæ, lib.40.tit.4.l.33.
Libertates etiam, lib.40.tit.5.l.16.
Liberta ingrata non est, lib.37.tit.15.l.ult.
Liberta major, lib.38.tit.1.l.35.
Liberta quæ voluntate, lib.24.tit.3.l.35.
Liberta si in concubitu, lib.38.tit.1.l.46.
Libertus à patrono, lib.2.tit.4.l.14.
Libertus adversus patronum, lib.2.t.4.l.15.
Libertus eum fraudandi, lib.38.tit.5.l.12.
Libertus negotiatoris, lib.38.tit.1.l.45.
Libertus non aliis, lib.26.tit.5.l.14.
Libertus propter patronum, lib.50.t.1.l.17.
Libertus qui in priore, lib.34.tit.4.l.29.
Libertus, qui operarum, lib.38.tit.1.l.41.
Libertus, qui post, ibid. l.15.
Libertus, qui solvendo, lib.38.tit.2.l.36.
Libertus quoque si fraudulenter, lib.26. tit.10.l.2.
Libertus senatoris, lib.27.tit.1.l.43.
Libertus sub condicione, lib.38.tit.2.l.20.
Liberti appellatione, lib.50.tit.16.l.172.
Liberti assidere possunt, lib.1.tit.22.l.2.
Liberti homines, lib.37.tit.14.l.1.
Libertis exheredatis qui, lib.44.tit.4.l.13.
Liberto & filio, lib.37.tit.15.l.9.
Liberto octoginta habenti, lib.38.t.1.l.26.
Liberto per obreptionem, lib.38.tit.2.l.49.
Liberto sine liberis mortuo, ibid. tit.2.l.17.
Liberto suo ita legavit, lib.33.tit.2.l.21.
Liberto vel amico, lib.3.tit.5.l.31.
Libertum. Vide, ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, lib.27. tit.1.l.14.
Libertum curatoris, lib.23.tit.2.l.37.
Libertum eundemque tutorem, lib.23.tit.2. l.64.
Libertis libertabusque. Hæc l. est §.1.l.16. lib.3.tit.1.
Libertis omnibus legavit, lib.35.t.1.l.108.
Libertis quos testamento, lib.34.tit.1.l.18.
Libertinus si jus annulorum, lib.40.tit.10. l.6.
Libertinus Libertinam, lib.23.tit.2.l.8.
Libertinus, qui patronum, lib.38.tit.2.l.5.
Libertini sunt, lib.1.tit.5.l.6.
Libro memorialium, lib.50.tit.16.l.144.
Librorum appellatione, lib.32.tit.1.l.52.
Licet autem prætor, lib.4.tit.8.l.15.
Licet autem venditori, lib.18.tit.2.l.7.
Licet capitalis, lib.50.tit.16.l.103.
Licet deponere, lib.16.tit.3.l.17.
Licet dubitatum antea fuit, lib.40.tit.12. l.42.
Licet extra ædes sint, lib.18.tit.1.l.48.
Licet famosæ non sint, lib.37.tit.15.l.7.
Licet fugæ tempore, lib.40.tit.12.l.11.
Licet fur paratus, lib.13.tit.1.l.20.
Licet gratis navigaverit, lib.4.tit.9.l.6.
Licet imperator noster, lib.50.tit.1.l.74.
Licet in popularibus actionibus, lib.3.tit.3. l.42.
Licet in prædiis, lib.20.tit.2.l.6.
Licet inter gesta, lib.50.tit.16.l.58.
Licet malæ fidei possessor, lib.8.tit.6.l.24.
Licet manente matrimonio, l.23.t.4.l.18.
Licet minimam, lib.5.tit.3.l.10.
Licet mulier, lib.37.tit.10.l.2.
Licet multo minus, lib.7.tit.1.l.14.
Licet neque servum, lib.41.tit.2.l.45.
Licet placeat, lib.33.tit.4.l.15.
Licet pro herede, lib.29.tit.4.l.2.
Licet soleat dos, lib.23.tit.3.l.43.
Licet tamen prætor, lib.15.tit.1.l.5.
Licet testatori repetere, lib.33.tit.1.l.13.
Licet transferatur, lib.34.tit.4.l.20.
Licet verum procuratorem, lib.5.tit.1.l.56.
Licet ut non petatur, lib.36.tit.3.l.12.
Licere unicuique, lib.47.tit.9.l.12.
Licitatio vectigalium. Vide, Locatio vectigalium.
Licinius Lucusta, lib.31.tit.1.l.48.
Licinius Rufinus, lib.40.tit.13.l.4.
Ligni appellatio, lib.32.tit.1.l.55.
Liminarchæ & stationarii, lib.11.tit.4.l.4.
Lineam margaritorum, lib.15.tit.2.l.26.
Lines & labea, lib.19.tit.1.l.15.
Lis nulla vobis esse potest, lib.1.tit.1.l.4.
Litis æstimatio, lib.71.tit.4.l.3.
Litis contestatæ, lib.32.tit.1.l.55.
Litis contestatæ tempore, lib.5.tit.5.l.57.
Litis nomen, lib.50.tit.16.l.30.
Lite contestata usuræ currunt, lib.22.tit.1. l.35.
Litigatores iterum, lib.4.tit.8.l.11.
Litigiosam rem non facit, lib.44.tit.6.l.1.
Literæ quibus hereditas, lib.29.tit.7.l.17.
Litus est, lib.50.tit.16.l.96.
Litus publicum est, lib.50.tit.16.l.112.
Litora quæ fundo, lib.18.tit.1.l.51.
Litora quæ populus Rom. lib.43.tit.8.l.3.
Locare servitutem nemo potest, lib.19.tit.2. l.44.
Locatio & conductio 1, lib.19.tit.2.l.1.
Locatio & conductio 2, ibid. l.2.
Locatio precariive rogatio, lib.19.tit.2.l.4.
Locatio vectigalium, lib.39.tit.4.l.9.
Locus certus ex fundo, lib.41.tit.2.l.26.
Locus est non fundus, lib.50.tit.16.l.60.
Loci corpus, lib.8.tit.5.l.4.
Locum autem religiosum, lib.7.tit.1.l.17.
Locum habet hoc interdictum, lib.43.tit.5. l.3.
Locum in quo servus, lib.11.tit.7.l.2.
Locum purum pignori, lib.13.tit.7.l.33.
Longa possessione, lib.11.tit.8.l.4. legitur & Longa possessio.
Longæ possessionis, lib.44.tit.3.l.3.
Longe magis dandum est, lib.27.tit.4.l.1.
ΛΟΥΚΙΟΣ ΤΙΤΙΟΣ ΓΑΙΩ, lib.8.t.3.l.37.
Lucius & Titia fratres, lib.20.tit.2.l.38.
Lucius Titius accepta, lib.19.tit.1.l.47.
Lucius Titius, lib.16.tit.3.l.27.
Lucius Titius, lib.3.tit.2.l.21.
Lucius Titius, lib.16.tit.3.l.24.
Lucius Titius, lib.14.tit.1.l.7.
Lucius Titius, lib.20.tit.6.l.11.
Lucius Titius, lib.17.tit.1.l.58.
Lucius Titius, lib.28.tit.5.l.53.
Lucius Titius, lib.28.tit.5.l.85.
Lucius Titius, lib.14.tit.3.l.20.
Lucius Titius, lib.28.tit.6.l.45.
Lucius Titius, lib.5.tit.3.l.47.
Lucius Titius, lib.13.tit.5.l.31.
Lucius Titius, lib.20.tit.4.l.18.
Lucius Titius, lib.33.tit.7.l.28.
Lucius Titius, lib.24.tit.3.l.58.
Lucius Titius, lib.34.tit.1.l.12.
Lucius Titius, lib.35.tit.1.l.83.
Lucius Titius, lib.34.tit.3.l.12.
Lucius Titius, lib.30.tit.1.l.123.
Lucius Titius, lib.31.tit.1.l.12.
Lucius Titius, lib.31.tit.1.l.88.
Lucius Titius, lib.36.tit.1.l.78.
Lucius Titius, lib.26.tit.7.l.21.
Lucius Titius, lib.26.tit.7.l.46.
Lucius Titius, lib.32.tit.1.l.93.
Lucius Titius, lib.21.tit.2.l.11.
Lucius Titius, lib.40.tit.5.l.14.
Lucius Titius, lib.29.tit.1.l.40.
Lucius Titius, lib.30.tit.4.l.53.
Lucius Titius, lib.28.tit.3.l.20.
Lucius Titius, Vide, ΛΟΥΚΙΟΣ ΤΙΤΙΟΣ.
Lucius Titius, §.1. est l.6. lib.34.tit.2.
Lucius Titius, lib.40.tit.5.l.40.
Lucius Titius, lib.40.tit.5.l.56.
Lucius Titius, lib.48.tit.16.l.17.
Lucius Titius, lib.49.tit.14.l.9.
Lucius Titius, lib.49.tit.1.l.18.
Lucius Titius, lib.49.tit.1.l.24.
Lucius Titius, lib.50.tit.1.l.21.
Lucius Titius, lib.46.tit.1.l.24.
Lucius Titius, lib.39.tit.5.l.32.
Lucio Titio fundum, lib.31.tit.1.l.13.
Lucio Titio, lib.44.tit.7.l.29.
Lucio Titio, lib.43.tit.20.l.4.
Lumen, lib.8.tit.2.l.16.
Luminum, eod. tit. l.4.

M.

Mævius cui fundus, lib.35.tit.1.l.55.
Mævius fundum mihi, l.31.t.1.l.66.
Mævius qui nos heredes fecit, lib.10.tit.2. l.51.
Mævio fundi partem, lib.31.tit.1.l.41.
Mævia decedens, lib.40.tit.4.l.44.
Mævia marito suo, lib.24.tit.3.l.49.
Mævia nepotem, lib.33.tit.1.l.15.
Magis puto, lib.27.tit.9.l.5.
Magistratus à curatoribus, lib.27.tit.8.l.8.
Magistratus municipales, lib.50.tit.1.l.25.
Magistratus Reipublicæ, lib.50.tit.8.l.6.
Magistratum apud quem, lib.1.tit.7.l.4.

Magistratibus municipalibus, *lib.* 2. *t.* 1. *l.* 12.
Magna negligentia est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 226.
Majestatis crimine, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 1.
Majore parte anni, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 156.
Majorem esse, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 8.
Majores, xx. annis, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 1.
Majores lxx. annis, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 3.
Malum navis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 242.
Mancipia mater, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 8.
Mancipiorum electio, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 6.
Mandatam sibi jurisdictionem, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 5.
Mandasti filio meo, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 46.
Mandata jurisdictione, *lib.* 1. *tit.* 20. *l.* 2.
Mandatum distrahendorum, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 57.
Mandatum inter nos, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 2.
Mandato generali, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 60.
Mandatis cavetur, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 5.
Mandatis cavetur, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 25.
Mandatis principalibus, *lib.* 47. *tit.* 22. *l.* 1.
Mandatis principalibus, quæ, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 35.
Manifestæ turpitudinis, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 38.
Manumissio per lictores, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 23.
Manumissiones quoque, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 4.
Manumissus, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 13.
Manumittere deportatum, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 2.
Marcellus ait. *Vide*, Marcellus definit.
Marcellus apud Julianum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 9.
Marcellus autem, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 3.
Marcellus definit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 66.
Marcellus lib. 4. Digestorum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 3.
Marcellus libro septimo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 45.
Marcellus lib. octavo, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 11.
Marcellus notat. *Vide*, Imerdum & propter hoc, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 24. Vide præterea, *l.* 66. *lib.* 50. *tit.* 17.
Marcellus notat, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 15.
Marcellus scribit, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 1.
Marcellus scribit, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 25.
Marcius domum faciendam, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 59.
Maritus dotem, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 52.
Maritus facere posse, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 54.
Maritus quidam heres, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 20.
Maritus uxori suæ, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 48.
Maritus uxori suæ, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 22.
Maritus uxoris res, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 95.
Mariti lenocinium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 29.
Marito quoque adulterium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 24.
Maritum in id quod, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 12.
Maritum suum & filium, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 25.
Maritus fundum. *Vide*, Attius fundum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 38.
Masurius scribit. *Vide*, Libro memorabilium, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 143.
Mater autem familias, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 10.
Mater cum filiæ aurum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 34.
Mater decedens, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 19.
Mater filii subrepti, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 38.
Mater filio suo coheredē, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 93.
Mater secundis tabulis, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 27.
Matris sollicitudo, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 1.
Matris intestata, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 4.
Matrem & avunculum, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 80.
Matrimonii causa manumitti, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 21.
Matrimonii causa, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 51.
Maximeque etiam, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 29.
Maximeque heredem, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 29.
Maximum remedium, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 1.
Mea res sub conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 98.
Medicus libertus, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 26.
Medicus, cui. *Vide*, Si medicus, cui curandos, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 3.
Medicus suo contubernali, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 40
Medicorum intra numerum, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 1
Mela ait, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 14.
Melior conditio nostra, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 133.
Meminisse oportebit, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 10.
Meminisse oportebit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 92.
Mensores hereditarios, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 26.
Meorum & tuorum appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 91.
Mercedes plane, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 29.
Mercis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 66.
Mercis appellatione, *eod. tit. l.* 207.
Merito autem adjectum est, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 51.
Merito ex jussu domini, *lib.* 15. *tit.* 4. *l.* 1.
Merito Julianus respondit, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 19.
Metrodotum cum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 40.
Metus autem causa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 3.
Metum accipiendum, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 5.
Metum autem non vani hominis, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 6.
Metum autem præsentem, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 9.
Miles ad sororem epistolam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 75.
Miles commeatu accepto, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 34.
Miles filiusfamilias, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 22.
Miles filiusfamilias, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 5.
Miles ita heredem, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 41.
Miles præcipua habere debet, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 4.
Miles qui cum adultero, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 11.
Miles qui in furto balneario, *lib.* 47. *tit.* 17. *l.* 3.
Miles qui in commeatu agit, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 1.
Miles qui sub armata, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 61.
Miles si dum paganus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 96.
Miles si testamentum, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 33.
Militis codicillis, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 30.
Militi, qui capite, *lib.* 38. *tit.* 12. *l.* 1.
Milites agrum, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 13.
Milites enim, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 11.
Milites etiam, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 5.
Milites omnes, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 43.
Milites plane, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 7.
Milites prohibentur prædia comparare, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 9.
Milites si amiserint, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 12.
Militum delicta, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 2.
Militibus liberam, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 1.
Mille passus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 154.
Minicius interrogatus, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 61.
Minime majores, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 35.
Minime sunt mutanda, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 23.
Minor annis viginti quinque, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 40.
Minor autem magistratus, *ibid. l.* 18.
Minor etiam, *ibid. l.* 8.
Minor se in id, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 48.
Minor xxv. annis, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 36.
Minor xxv. annis, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 51.
Minor xxv. annis i, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 32.
Minor viginti quinque annis 2, *ibid. l.* 36.
Minor viginti quinque annis, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 39.
Minori viginti quinque annis, *lib.* 27. *t.* 6. *l.* 4.
Minorem annis xij, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 4.
Minori xxv. annis succurritur, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 4.
Minoribus xxv. annis, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 6.
Minus autem audiens potest, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 11.
Minus est actionem habere, quam rem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 204.
Minus solutum intelligitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 32.
Misso legatario, *lib.* 31. *tit.* 4. *l.* 13.
Modestinus respondit, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 76.
Modestinus respondit, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 105.
Modestinus respondit, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 19.
Modestinus respondit, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 23.
Modestinus respondit, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 10.
Modestinus respondit, *lib.* 38. *tit.* 8. *l.* 8.
Monumentum generaliter, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 42
Mora fieri intelligitur, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 32.
Mora rei fidejussori, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 88.
Moram in solvendo fideicommisso, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 14.
More majorum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 5.
More nostræ civitatis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 8.
More Romano dies, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 8.
Moribus apud nos receptum est, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 1.
Moribus introductum est, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 2.
Morbus sonticus est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 113.
Moris est, advocationibus, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 9.
Mortis causa capimus, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 18.
Mortis causa capitur, *tod. tit. l.* 31.
Mortis causa filii, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 11.
Mortis causa donare licet, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 3.
Mortis causa donatio, *ibid. l.* 1.
Mortis causa donatio, *ibid. l.* 16.
Mortis causa donatio, *ibid. l.* 34.
Mortis causa servum, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 15.
Mortis suæ causa, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 53.
Mortuo bove, qui, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 49.
Mortuo patre, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 1.
Mortuo herede, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 15.
Mortuo judice, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 60.
Mortuo reo permittendi, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 22.
Moschis quædam, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 47.
Moventium item mobilia, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 93.
Mucianæ cautionis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 7.
Mulier an masculus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 41.
Mulier bona, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 72.
Mulier fundos, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 8.
Mulier habebit, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 7.
Mulier in dotem dedit, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 19.
Mulier in opus salinarum, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 6.
Mulier liberis, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 2.
Mulier quæ dotem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 70.
Mulier, quæ duobus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 22.
Mulier, quæ falsi, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 4.
Mulier quæ viro suo, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 20.
Mulier si in rem, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 56.
Mulieris appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 13.
Mulieri & pupillo, *lib.* 47. *tit.* 23. *l.* 2.
Mulieri & Titio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 74.
Mulierem absenti, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 5.
Mulierem propter, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 13.
Mulierem quæ stupro, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 14.
Multum interest, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 21.
Multum interest sub, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 19.
Multa testamento, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 6.
Multi non notæ causæ, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 18.
Multo magis proderit, *lib.* 32. *tit.* 2. *l.* 24.
Munerum civilium, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 18.
Munerum, *ibid. l.* 1.
Municeps esse desinit, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 23.
Municipem aut nativitas, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 1.
Municipes intelliguntur, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 14.
Municipes intelligendi sunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 228.
Municipio. *Vide*, Municipis.
Municipil lege ita cautum est, *lib.* 50. *t.* 9. *l.* 6.
Municipis, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 12.
Municipibus plenum jus, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 1.
Municipibus si juratfuerit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 97.
Munus tribus modis dicitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 18.
Munus proprie est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 214.
Mutari debebit, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 24.
Mutius interrogatus. *Vide supra*, Minicius interrogatus.
Mutius libro quartodecimo, *lib.* 17. *t.* 2. *l.* 30.
Mutianæ cautionis. *Vide*, Mucianæ cautionis, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 7.
Murus & surdus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 33.
Murus, surdus, cæcus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 73.
Murus, surdus, cæcus, *lib.* 37. *tit.* 3. *l.* 2.
Muto itemque mutæ, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 6.
Mutum morbosum esse, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 9.
Mutum, necnon surdum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 5.
Mutuum damus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 1.

N.

Nam absurdum videtur, *lib.* 38. *t.* 2. *l.* 7.
Nam ad ea potius, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 5.
Nam ad licitationem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 6.
Nam aliter observantibus, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 12.
Nam civium Romanorum, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 4.
Nam cum ad heredem, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 3.
Nam cum deficiant vulgaria, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 2.
Nam cum filiofamilias, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 16.
Nam cum liberum, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 8.
Nam cum tractatu, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 32.
Nam cum uterque, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 1.
Nam cum uterque, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 22.
Nam ei ut indigno, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 10.
Nam & cætera officia, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 6.
Nam & cum eo, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 4.
Nam & Demosthenes orator, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 2.
Nam & fœminæ, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 22.
Nam & fructuarius, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 2.
Nam & his, qui non, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 5.
Nam & Imperator Antoninus, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 41.
Nam & ipsum jus honorarium, *lib.* 1. *t.* 1. *l.* 8.
Nam & mali servi, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 7.
Nam & maritus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 9.
Nam & nocere constat, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 12.
Nam & plerique pueros, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 8.
Nam & præcipitata, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 51.
Nam & Servius, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 21.
Nam & si actor scit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 26.
Nam & si fur nummos, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 13.
Nam & si præcipitata. *Vide*, Nam & præcipitata.
Nam & si obligatus solvero, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 10.
Nam & si partibus, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 15.
Nam & si ramos, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 9.
Nam & si servus, *lib.* 33. *tit.* 24. *l.* 24.
Nam & si sub condicione, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 5.
Nam fructuarius, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 2.
Nam hoc modo, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 11.
Nam hoc naturæ æquum est, *lib.* 12. *t.* 6. *l.* 14.
Nam Imperator noster, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 28.
Nam in bona cæstrensia, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 40.
Nam in honorem matrimonii, *l.* 25. *t.* 2. *l.* 2.
Nam inter se agere, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 20.
Nam is nullam, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 6.
Nam ita divus Marcus, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 39.
Nam legem commissoriam, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 3.
Nam Iulus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 10.
Nam magistratus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 4.
Nam nec emancipatus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 89.
Nam ne id quidem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 48.
Nam origo hujus rei, *lib.* 33. *tit.* 24. *l.* 8.
Nam posteaquam, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 9.
Nam quæ accessionum, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 2.
Nam quem sine liberis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 149.
Nam quod ad jus publicum attinet, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 1.
Nam quod liquidæ materiæ, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 3.
Nam reipublicæ interest, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 4.
Nam salutem Reip. tueri, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 3.
Nam satis est fundi, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 6.
Nam secundum constitutionem, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 7.
Nam si actor scit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 26.
Nam si cum moriar, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 17.
Nam sicut repudiante, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 36.
Nam si hoc verum esset, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 6.
Nam si miles jure. *Vide*, Si miles jure, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 7.
Nam si non fuit, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 37.
Nam socii mei socius, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 20.
Nam sufficit perfuxii, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 22.
Nam tertium, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 16.
Nam ut ait Pædius, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 13.
Nati post mortem patris, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 6.
Natorum appellatio. *Vide*, ΗΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 204.
Natura cavillationis, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 177.
Natura enim rerum, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 1.
Naturalis meus filius, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 5.
Naturali filio, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 7.
Naturalem autem, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 5.
Naturales obligationes, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 10.
Naturaliter etiam servus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 15.
Naturaliter interrumpitur possessio, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 5.
Naturaliter videtur, *lib.* 31. *tit.* 2. *l.* 12.
Navis adversa tempestate, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 6.
Navis onustæ levandæ causa, *lib.* 14. *tit.* 2. *l.* 4.
Nave aut domo empta, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 36.
Navibus longis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 2.
Naviculariis & mercatoribus, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 5.
Nauta & caupo, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 1.
Ne corpora aut ossa, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 38.
Ne cum filiofamilias, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 16.
Ne ex dolo suo lucrentur, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 13.
Ne in aliena potestate, *lib.* 33. *tit.* 24. *l.* 2.
Ne in plures, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 2.
Ne in potestate fi, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 36.
Ne liberalitate sua, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 50.
Ne piscatores nocte, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 10.
Ne præsidis. *Vide*, Nec præsidis.
Ne procuratores Cæsaris, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 30.
Ne quid ex naufragiis, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 7.
Ne quis messium, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 1.
Ne quis receptam, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 10.
Ne quotundam, *lib.* 30. *tit.* 16. *l.* 1.
Ne satisfatio, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 21.
Nec adjecta Sabinus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 9.
Nec adeptæ potest, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 3.
Nec adversus coheredes, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 30.
Nec ære alieno deducto, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 26.
Nec amplius concedendum, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 1.
Nec audiendus est patronus, *lib.* 38. *t.* 2. *l.* 17.
Nec civitatis actor, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 74.
Nec ei permittitur, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 17.
Nec emptio nec venditio, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 8.
Nec enim amplius, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 23.
Nec enim quod crescit, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 20.
Nec enim ordo scripturæ, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 64.
Nec esset eis studium, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 2.
Nec ex prætorio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 27.
Nec filio patroni, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 4.
Nec fideicommissa, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 36.
Nec id iniquum est, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 15.
Nec ille definit tutor esse, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 1.
Nec in ea lege, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 22.
Nec in furiosum commodati actio, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 3.
Nec interest liberos, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 3.
Nec interest mihi, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 3.
Nec interest pecuniam, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 5.
Nec interest, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 51.
Nec ipsa dotem fratribus, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 7.
Nec is qui non, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 17.
Nec liceat domino, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 2.
Nec magistratibus, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 32.
Nec mandatore præside, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 8.
Nec manifestum furtum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 8.
Nec militi minori, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 3.
Nec militem, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 2.
Nec minus etiam, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 24.
Necnon & si quis de causa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 28.
Necnon ignoranti & invito, *lib.* 26. *t.* 1. *l.* 6.
Necnon illud sciendum, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 3.
Nec novum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 5.
Nec per liberos suos, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 2.
Nec præsidis quidem nomen, *l.* 50. *t.* 10. *l.* 4.
Nec prætermittendum, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 37.
Nec pretiis manumissorum, *lib.* 12. *t.* 7. *l.* 25.
Nec quasi Publicanam, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 70.
Nec quicquam facere, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 3.
Nec quicquam in provincia, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 9.
Nec quicquam interest, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 36.
Nec refert, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 11.
Nec semel diem, *ibid. l.* 12.
Nec servus quicquam debere potest, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 41.
Nec servi corrupti agetur, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 6.
Nec si forte velit pater, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 2.
Nec solum ignorantia, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 1.
Nec solum si fraude heredis, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 3.
Nec supina ignorantia, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 9.
Nec timorem infamiæ, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 7.
Nec ullam aliam causam, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 23.
Nec usus, nec, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 1.
Nec utilem actionem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 20.
Necare videtur, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 4.
Necessariis heredibus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 57.
Necessarios heredes, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 1.
Necessario sciendum, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 8.
Necessarium itaque nobis, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 2.
Necesse autem habebit, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 8.
Negat lex Regia, *lib.* 12. *tit.* 8. *l.* 2.
Negotiorum gestor, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 24.
Negotiorum gestor condemnatus, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 63.
Nemo alieno nomine, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 123.
Nemo damnum facit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 151.
Nemo de domo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 103.
Nemo dubitat, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 38.
Nemo dubitat, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 91.
Nemo enim commodando, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 9.
Nemo enim persequendo, *lib.* 50. *t.* 17. *l.* 87.
Nemo enim proprius, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 39.
Nemo est qui nesciat, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 1.
Nemo ex his qui negant, *l.* 50. *tit.* 17. *l.* 43.
Nemo ex sociis, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 68.
Nemo ideo obligatur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 171.
Nemo igitur ad litem, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 4.
Nemo pacisCendo, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 61.
Nemo plus commodi, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 120.
Nemo plus juris, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 54.
Nemo potest, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 35.

Nemo potest, *lib.* 42. *tit.* 7. *l.* 6.
Nemo potest, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 7.
Nemo potest gladii potestatem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 7.
Nemo potest in testamento, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 55
Nemo potest mutare consilium, *ibid. l.* 73.
Nemo præda est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 26.
Nemo prohibetur, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 8.
Nemo qui condemnare potest, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 37.
Nemo rem suam futuram, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 82.
Nemo rem suam futuram, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 87.
Nemo servum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 22.
Nemo videtur fraudare, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 45.
Nemo videtur exclusus, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 5.
Neminem ejusdem rei legatæ, *lib.* 31. *l.* 1. *l.* 4.
Neminem pro herede, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 27.
Nemini licet in via publica, *lib.* 43. *tit.* 6. *l.* 2.
Nepos ex filio, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 22.
Nepos Proculo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 225.
Nepos qui in potestate mansit, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 18.
Nepoti legaverat, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 6.
Nepotes ex filio, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 5.
Nequaquam credendum est, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 14
Neque absens, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 24.
Neque causæ cognitio, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 30.
Neque enim jam potuit. Hæc l. habetur in *l.* 13. *lib.* 29. *tit.* 1.
Neque enim quod crescit. *Vide*, Nec enim quod crescit.
Neque eorum fructuum, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 15.
Neque fœmina, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 34.
Neque impuberes puellas, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 22.
Neque infantes, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 36.
Neque interdicto, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 198.
Neque leges, neque, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 10.
Neque muri, neque portæ, *lib.* 43. *tit.* 6. *l.* 3.
Neque pignus, neque depositum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 45.
Neque servus, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 11.
Neque societas, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 1.
Neque stipendium, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 13.
Neque unde vi, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 13.
Neque usufructus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 19.
Neratius ait. *Vide*, Neratius: usuariæ rei.
Neratius ait postea, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 11.
Neratius casum refert, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 63.
Neratius consultus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 191.
Neratius libro sexto membranarum. Hæc lex est §. 3. *l.* 13. *lib.* 5. *tit.* 3.
Neratius Priscus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 85.
Neratius quærit, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 20.
Neratius scribit, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 7.
Neratius usuariæ rei, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 23.
Nesennius Appollinaris, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 32.
Nesennius Appollinatis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 22.
Nesennius Appollinaris, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 41.
Nesennius Appollinaris, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 34.
Nihil aliud est actio, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 51.
Nihil autem interest, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 2.
Nihil autem interest, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 11.
Nihil consensui tam contrarium, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 116.
Nihil dolo creditor facit, *ibid. l.* 129.
Nihil enim multum, *lib.* 33. *tit.* 29. *l.* 2.
Nihil est aliud hereditas, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 24.
Nihil est impedimento, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 31.
Nihil in hac parte, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 2.
Nihil interest, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 4.
Nihil interest adulteram, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 32.
Nihil interest, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 12.
Nihil interest, ipso jure, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 112.
Nihil interest, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 50.
Nihil interest, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 43.
Nihil interest, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 112.
Nihil interest, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 15.
Nihil interest, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 15.
Nihil interest, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 43.
Nihil interest, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 15.
Nihil interest, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 26.
Nihil interest, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 16.
Nihil peti potest, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 186.
Nihil prohibet priorem, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 17.
Nihil proponi, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 12.
Nihil proponi, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 120.
Nihilque interest, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 20.
Nihil refert utrumne, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 4.
Nihil tam naturale, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 35.
Nisi aliud testatorem, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 7.
Nisi alius ante diem, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 11.
Nisi consentiat acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 14.
Nisi de substantia, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 15.
Nisi dominus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 26.
Nisi ex magna causa, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 10.
Nisi ex re heredis, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 33.
Nisi finita tutela, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 4.
Nisi hoc actum est, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 22.
Nisi igitur pater, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 3.
Nisi malit. *Vide*, Nisi si malit.
Nisi probetur, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 9.
Nisi qua deterior, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 16. Alias, Nisi per quam deterior.
Nisi priores, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 16.
Nisi quatenus ad eum pervenit, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 10.
Nisi si dolo ipsius, *lib.* 35. *tit.* 3. *l.* 3.
Nisi si manuefacta, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 4.
Nisi malit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 11.
Nisi sublato ædificio, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 7.
Nisi si venalem, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 29.
Nisi voluntate, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 25.
Nolle adire hereditatem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 4.
Nomen debitoris, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 34.
Nomen præsidis. *Vide*, Præsidis nomen, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 1.
Nomen filiarum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 164.
Nomina eorum, qui suo, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 17.
Nominis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 4.
Nominis & rei appellatio, *ibid. l.* 6.
Nominatim alieni, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 34.
Nominatim codicillis, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 37.
Nominatim exheredatus, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 2.
Nominatim legatum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 90.
Nominatim videntur, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 23.
Nomismatum aureorum, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 28.
Non ab judice, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 64.
Non ad ea, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 89.
Non alia autem notatur, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 19.
Non alias in eos, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 24.
Non alienat, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 119.
Non alienum est, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 10.
Non aliter autem mulier, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 7.
Non aliter enim voluntati, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 18.
Non aliter à significatione, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 69.
Non ambigitur, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 9.
Non amplius, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 26.
Non autem interest, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 28.
Non cogendum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 45.
Non cogitur filiusfam. *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 21.
Non contrahit crimen, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 5.
Non debet actori licere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 41.
Non debet alteri per alterum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 74.
Non debet cui plus licet, *ibid. l.* 21.
Non debet dari, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 11.
Non debere cogi, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 8.
Non defendere videtur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 52.
Non distinguemus, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 32.
Non dubito quin fundo, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 12.
Non dubito quin fœderati, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 7.
Non dubitamus, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 20.
Non est dubium, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 11.
Non dubium est, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 14.
Non dubium, *lib.* 37. *tit.* 13. *l.* 1.
Non enim æquum est, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 9.
Non enim alias, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 37.
Non enim hæc actio, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 6.
Non enim negligentibus, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 16.
Non enim solutio est, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 38.
Non erit juratum, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 5.
Non erit ratum. *Vide*, Non erit juratum.
Non esse libertatis quæstionem, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 1.
Non est ambigendum, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 12.
Non est cogendum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 45.
Non est cogendus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 53.
Non est dubium, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 50.
Non est dubium, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 11.
Non est enim consentiendum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 4
Non est facile tironi, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 13.
Non est ferendus, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 12.
Non est matrimonium, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 66.
Non est mirum, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 26.
Non est necesse, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 11.
Non est novum, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 10.
Non est novum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 26.
Non est novum, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 46.
Non est omnino necesse, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 7.
Non est permissum mulieri, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 1.
Non est pupillus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 161.
Non est sine liberis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 148.
Non est singulis concedendum, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 176.
Non est verisimile, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 23.
Non etiam, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 10.
Non exigendum à pupillo, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 2.
Non exigimus, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 2.
Non existimo, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 54.
Non ex omnibus causis, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 39.
Non facile autem, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 4.
Non fatetur qui errat, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 2.
Non figura literarum, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 38.
Non fit contra senatusconsultum, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 12.
Non fraudantur creditores, *l.* 50. *t.* 17. *l.* 134.
Non habet, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 3.
Non idcirco, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 44.
Non ideo minus, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 66.
Non ideo novare, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 25.
Non id si reo judici, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 44.
Non impossibile puto, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 50.
Non in dimidiam quantitatem pretii, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 14.
Non intelligitur, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 3.
Non licet ex officio, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 46.
Non magis etiam. *Vide*, Non magis quam.
Non magis, quam, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 16.
Non magis, quam si quis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 12.
Non magis quam si quis, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 3.
Non minus servos quam liberos, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 31.
Non multum interest, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 14.
Nonnulli propter paupertatem, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 10.
Nonnunquam autem impubes, *l.* 1. *t.* 7. *l.* 32.
Nonnunquam autem, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 24.
Nonnunquam contingit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 52.
Nonnunquam contra tabulas, *l.* 37. *t.* 5. *l.* 14.
Nonnunquam evenit, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 1.
Nonnunquam jus, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 12.
Nonnunquam, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 72.
Nonnunquam prætor, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 8.
Nonnunquam solent, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 82.
Non ob eam rem, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 25.
Non omne ab heredis persona, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 38.
Non omne quod licet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 144.
Non omne quod bibitur, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 5.
Non omnes desertores, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 5.
Non omnis numeratio, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 19.
Non omnia judicia, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 1.
Non omnia quæ minores, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 44.
Non omnimodo confessus, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 8.
Non omnium quæ à, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 20.
Non oportet prius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 52.
Non penes quem res peculiaris sit, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 34.
Non possumus consequi, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 7.
Non possunt omnes, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 12.
Non possunt ulla bona, *lib.* 49. *tit.* 13. *l.* 11.
Non potest dolo carere, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 199.
Non potest filius, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 31.
Non potest improbus videri, *l.* 50. *t.* 17. *l.* 99.
Non potest videri defuisse, *eod. tit. l.* 208.
Non potest videri minus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 117
Non potest videri in judicium venisse, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 23.
Non poterit præses, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 63.
Non prodest ei, qui, *lib.* 47. *tit.* 8. *l.* 9.
Non puto delinquere, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 10.
Non putabam, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 48.
Non putavit prætor, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 8.
Non quasi ipso jure, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 3.
Non quemadmodum, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 8.
Non quemadmodum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 35.
Non quidquid judicis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 40.
Non quocunque modo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 82.
Non solet locatio, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 39.
Non solet deterior condicio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 86.
Non solent audiri, *lib.* 36. *tit.* 5. *l.* 1.
Non solent quæ abundant, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 93
Non similiter tenentur, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 4.
Non solum adversus bona, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 13.
Non solum ad æs alienum, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 53.
Non solum autem cum marito, *lib.* 7. *t.* 8. *l.* 6.
Non solum autem, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 29.
Non solum autem in actionibus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 39.
Non solum autem in, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 3.
Non solum autem is injuriarum. *Vide*, Non solum is injuriarum.
Non solum autem rem, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 13.
Non solum autem quod debetur, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 7.
Non solum ad dominii. Hæc lex est §. 2. *l.* 4. *lib.* 4. *tit.* 7.
Non solum bonæ fidei, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 32.
Non solum debitorem. *Vide*, Non solum nostrum debitorem.
Non solum id peculium est, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 49
Non solum in actionibus, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 20.
Non solum in finium regundorum, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 56.
Non solum is injuriarum, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 11.
Non solum minoris, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 6.
Non solum nostrum debitorem, *l.* 34. *t.* 3. *l.* 8
Non solum proximo vicino, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 8.
Non solum si æstimatus, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 52.
Non solum stipulationes, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 31.
Non solum tutelæ privilegium, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 25.
Non solum usumfructum, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 1.
Non solum vivo tutore, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 67.
Non solas autem emptor, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 22.
Non statim plagiarium esse, *lib.* 48. *t.* 15. *l.* 6.
Non statim quod dominus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 8.
Non sunt liberi, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 14.
Non tantum ad dotem, *lib.* 36. *tit.* 5. *l.* 7.
Non tamen ei consequens est, *lib.* 2. *t.* 2. *l.* 24.
Non tamen eousque procedendum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 38.
Non tamen ut statim, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 9.
Non tantum autem ipsi, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 9.
Non tantum delator punitur, *l.* 49. *t.* 14. *l.* 24
Non tantum dotis nomine, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 20
Non tantum ei, qui ad, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 6.
Non tantum in traditionibus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 169.
Non tantum magnitudo, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 17.
Non tantum ne incipiat. *Vide*, Et non tantum ne, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 11.
Non tantum teneræ ætatis, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 11
Non tantum verbis, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 5.
Non vere dicitur, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 42.
Non videbitur, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 35.
Non videntur data, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 167.
Non videntur rem agere, *ibid. l.* 83.
Non videtur cepisse, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 13.
Non videtur defendere, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 53.
Non videtur domini, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 28.
Non videtur fructandæ actionis causa, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 3.
Non videtur in judicem, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 33.
Non videtur patronus, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 11.
Non videtur perfecta, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 32.
Non videtur possessionem, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 22.
Non videtur quisquam id capere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 51.
Non videtur rem amittere, *lib.* 50. *t.* 17. *l.* 83.
Non usque adeo, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 1.
Non ut à patre filius, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 8.
Non ut ex pluribus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 159.
Non ut quis in carcerem, *lib.* 48. *tit.* 20. *l.* 1.
Non utique. Hæc lex est §. 2. *l.* 1. *lib.* 13. *tit.* 4.
Non utique de exemplo, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 2.
Non utique ea, quæ tacite, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 3.
Non utique existimatur, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 9.
Non utique ibi, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 4.
Non utitur usufructuarius, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 38.
Non vult heres esse, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 6.
Nos videamus, *lib.* 19. *tit.* 3. *l.* 8.
Notatur quæ per calumniam, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 15
Notionem accipere possumus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 99.
Novare possumus, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 20.
Novatio est, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 1.
Novatio non potest, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 24.
Novatione legitime facta, *ibid. l.* 18.
Novissima clausula, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 19.
Novissime prætor, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 7.
Novissime sciendum est, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 15.
Noxalis autem, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 7.
Noxales actiones appellantur, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 1
Noxali judicio invitus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 33.
Nuda & imaginaria venditio, *l.* 18. *t.* 1. *l.* 55.
Nuda ratio non facit, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 26.
Nullus idoneus testis, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 10.
Nullus videtur dolo facere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 55.
Nulla competit libertas, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 19.
Nulla differentia est, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 1.
Nulla fœmina, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 13.
Nulla intelligitur mora, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 88.
Nulla juris ratio. *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 25.
Nulla societatis in æternum coitio est, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 69.
Nulli permittetur, *lib.* 3. *tit.* 4. *l.* 1.
Nulli procuratorum, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 13.
Nullo modo servi, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 7.
Nullum crimen patitur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 109.
Nullum divortium, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 9.
Nullum jus libertatis, *lib.* 37. *tit.* 15. *l.* 10.
Nummis depositis, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 3.
Nummis indistincte legatis, *lib.* 32. *t.* 1. *l.* 75.
Numismatum aureorum. *Vide*, Nomismatum aureorum.
Nunc videndum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 1.
Nunc videndum, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 1.
Nundinis imperatoris à principe, *lib.* 50. *tit.* 11. *l.* 1.
Nunquam actiones, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 60.
Nunquam actiones, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 130.
Nunquam ex eo quod, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 13.
Nunquam in usucapionibus, *lib.* 41. *t.* 3. *l.* 31.
Nunquam nuda traditio, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 31.
Nunquam plura delicta, *lib.* 47. *tit.* 1. *l.* 2.
Nunquam superficies, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 26.
Nuper constitutum est, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 85.
Nuper ex indulgentia, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 32.
Nupta non impeditur, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 30.
Nuptæ prius, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 12.
Nuptam mihi, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 3.
Nuptiæ consistere non possunt, *l.* 23. *t.* 2. *l.* 2.
Nuptiæ consistere non possunt, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 53.
Nuptiæ inter eosdem, *ibid. l.* 18.
Nuptiæ sunt, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 1.
Nuptias non concubitus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 30.
Nuptura filiofamilias, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 57.
Nurus appellatio etiam, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 50.
Nutu etiam relinquitur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 21.

O.

Ob dolum malum, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 1.
Ob fœnus pupillaris pecuniæ, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 49.
Ob carmen famosum, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 21.
Ob casum, quem civitas, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 7.
Ob eam causam, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 9.
Ob hæc verba sententiæ, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 20.
Ob id quod antequam, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 43.
Obligamur aut re, aut, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 52.
Obligari ex omni contractu, *lib.* 26. *t.* 8. *l.* 9.
Obligari potest paterfamil. *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 43.
Obligatio mandati, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 1.
Obligatione generali, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 6.
Obligationes aut ex contractu, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 1.
Obligationes quæ, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 27.
Obligationum quæ quatuor causæ, *ibid. l.* 44.
Obligationum substantia, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 3.
Ob negotium copiarum, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 20.
Ob pecuniam civitati, *lib.* 47. *tit.* 3. *l.* 81.
Ob quæ vitia, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 4.
Ob res amotas, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 24.
Ob res quoque donatas, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 20.
Ob triginta nummos, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 73.
Observandum est, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 47.
Observandum est jus, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 19.
Observandum est ut, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 49.
Observare autem, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 4.
Observare prætorem, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 6.
Obsides testari non possunt, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 11.
Obtinuit impossibiles. *Vide*, Obtinuit impossibiles.

Octavi gradus, lib.38. tit.8. l.9.
Officium autem judicis, lib.6. tit.1. l.9.
Officium consulis est, lib.1. tit.10. l.1.
Officium regentis exercitum, lib.49. tit.16. l.12.
Officio autem judicis, lib.10. tit.2. l.26.
Officio judicis, qui, lib.27. tit.2. l.2.
Officio tamen judicis, lib.18. tit.1. l.17.
Offidius quidam. Vide, Ofidius quidam.
Offilius recte dicebat, lib.45. tit.3. l.6.
ΟΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ, lib.33. tit.10. l.1.
ΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΓΕΝΟΜΕΝΟΙ, lib.29. tit.2. l.49.
ΟΙ ΠΑΛΑΙΣΡΑΤΙΩΤΑΙ, lib.27. tit.1. l.8.
Olympico habitationem, lib.8. tit.2. l.41.
Omnis definitio in jure civili, lib.50. tit.17. l.211.
Omnis excusatio, lib.50. tit.5. l.1.
Omnis hereditas, lib.50. tit.17. l.138.
Omnis qui defenditur, lib.3. tit.3. l.77.
Omne æs alienum, lib.17. tit.2. l.27.
Omne delictum est militis, lib.49. t.16. l.6.
Omne jus quo utimur, lib.1. tit.5. l.1.
Omne officium, lib.1. tit.22. l.1.
Omne quod datur, lib.12. tit.5. l.1.
Omne obligationem, lib.5. tit.1. l.20.
Omne reipublicæ. Vide, In proœmio.
Omni obligationi, lib.46. tit.1. l.1.
Omnes actiones, lib.50. tit.17. l.139.
Omnes autem casus, lib.7. tit.9. l.3.
Omnes debitores, lib.42. tit.8. l.17.
Omnes debitores, lib.44. tit.7. l.17.
Omnes exceptiones, lib.44. tit.1. l.19.
Omnes in integrum, lib.4. tit.1. l.3.
Omnes pœnales actiones, lib.44. tit.7. l.26.
Omnes populares actiones, lib.47. tit.23. l.8
Omnes populi, lib.1. tit.1. l.9.
Omnes proconsules, lib.1. tit.16. l.2.
Omnes qui de hereditate, lib.36. tit.1. l.71.
Omnes res alienum, lib.17. tit.11. l.27.
Omnes res transire in, lib.46. tit.2. l.2.
Omnia deferre jura, lib.50. tit.17. l.193.
Omnia enim provincialia, lib.1. tit.17. l.12.
Omnia omnino crimina, lib.1. tit.12. l.1.
Omnia proconsul agit, lib.14. tit.5. l.1.
Omnia quæ ex testamento, lib.50. tit.17. l.20
Omnia quæcunque causa, lib.50. tit.17. l.71.
Omnia quæ inferi, lib.12. tit.1. l.7.
Omnia quæ jure contrahuntur, lib.50. tit.17. l.100.
Omnia quæ testamentis, lib.31. tit.1. l.32.
Omnium autem actionum, lib.3. tit.3. l.37.
Omnium bonorum usumfructum, lib.7. tit.1. l.29.
Omnium prædiorum jure, lib.7. tit.1. l.3.
Omnibus civitatibus, lib.36. tit.1. l.16.
Omnibus debitoribus, lib.34. tit.3. l.1.
Omnibus magistratibus, lib.2. tit.3. l.1.
Omnibus modis, lib.4. tit.7. l.1.
Omnibus mortis causa, lib.39. tit.6. l.9.
Omnibus quicunque desiderant, lib.29. tit.1. l.1.
Omnino & in ædificandis, lib.25. tit.1. l.12.
ΟΥ ΜΟΝΟΝ ΔΕ, lib.27. tit.1. l.10.
Onera ejus, qui, lib.1. tit.7. l.45.
Opera in ictu, lib.7. tit.7. l.1.
Opus novum privato, lib.50. tit.10. l.3.
Opus quod aversione, lib.19. tit.2. l.36.
Operæ enim loco, lib.38. tit.1. l.21.
Operæ in rerum natura, lib.38. tit.1. l.9.
Operæ servi legatæ, lib.7. tit.7. l.2.
Operæ sunt diurnum officium, l.38. t.1. l.1.
Operæ sunt testamento relictæ, lib.33. tit.2. l.7.
Operarum editionem, lib.38. tit.1. l.50.
Operas stipulatus, lib.38. tit.1. l.3.
Operis non impositis, lib.38. tit.1. l.31.
Operis novi nunciatio, lib.39. tit.1. l.10.
Operis servi legatis, lib.7. tit.7. l.5.
Operis obligatus militiæ, lib.38. tit.1. l.43.
Obtinuit impossibiles, lib.35. tit.1. l.3.
Optione legata, lib.33. tit.6. l.16.
Oratio Imperatorum, lib.23. tit.1. l.16.
Oratio quæ prohibet, lib.40. tit.14. l.4.
Oratione D.Marci cavetur, lib.23. tit.2. l.16.
Oratione quidem D.Marci, lib.2. tit.12. l.7.
Ordo exercendorum, lib.48. tit.1. l.8.
Ordine decurionum, lib.50. tit.1. l.15.
Ordinarium fuit post, lib.5. tit.5. l.1.
Ordinarium prætor arbitratus est, lib.15. tit.1. l.1.
Ordinata liberali causa, lib.40. tit.12. l.24.
Origo emendi vendendique, lib.18. tit.1. l.1.
Origo quæstoribus creandis, lib.1. tit.13. l.1.
Ornamentorum appellatione, l.34. t.2. l.37.
Ossa quæ ab alio illata sunt, lib.11. tit.7. l.8.
Ofidius quidam, lib.32. tit.1. l.97.
Ostentum Labeo definit, lib.50. tit.16. l.38.
Oves pro numero, lib.47. tit.14. l.3.

P.

PAcisci contra edictum, lib.2. tit.14. l.31
Pacisci post nuptias, lib.23. tit.4. l.1.
Paconius ait, lib.37. tit.12. l.3.
Pactum ejus, lib.28. tit.5. l.92.
Pactum est duorum consensus, l.50. t.12. l.3
Pactum inter heredem, lib.2. tit.14. l.46.
Pacto convento Aquiliana, lib.2. tit.15. l.15
Pacta conventa, lib.23. tit.4. l.3.
Pacta conventa, lib.18. tit.1. l.72.
Pædius lib. nono, lib.4. tit.8. l.7.
Pædius posse etiam dici, lib.47. tit.9. l.4.
Palam est autem, lib.44. tit.4. l.2.
Palam est coram pluribus, lib.50. tit.16. l.33
Palam quæstum facere, lib.23. tit.2. l.43.
Pali & perticæ, lib.50. tit.16. l.168.
Pali & perticæ, lib.32. tit.1. l.36.
Pamphilo liberto, lib.32. tit.1. l.39.
Pannonius avitus, lib.20. tit.2. l.86.
Pantonius. Vide, Paconius ait.
Papinianus lib. secundo, lib.3. tit.4. l.20.
Papinianus libro quinto, lib.34. tit.5. l.4.
Papinianus. Vide rubricam l. In omnibus servitutibus, lib.8. tit.1. l.8.
Papinianus libro quinto, lib.5. tit.2. l.8.
Papinianus libro sexto, lib.6. tit.2. l.14.
Papinianus libro tertio. Alias tertiodecimo, lib.17. tit.1. l.28.
Papinianus tractat, lib.36. tit.1. l.43.
Paratum judicium accipere, lib.22. tit.1. l.48
Parem esse conditionem, lib.50. tit.17. l.150
Parens patronus, lib.37. tit.15. l.5.
Parentes & liberi, lib.3. tit.2. l.23.
Parentes naturales, lib.2. tit.4. l.6.
Paries est, sive murus, lib.50. tit.16. l.157.
Parietem qui naturali, lib.8. tit.2. l.8.
Parricidii postulatus, lib.48. tit.9. l.8.
Pars literarum D.Hadriani, lib.5. tit.1. l.48.
Pars stipulationis, lib.46. tit.4. l.9.
Partis tertiæ usumfructum, lib.19. tit.5. l.10
Partum non esse partem rei futuræ, lib.50. tit.16. l.26.
Partum post litem contest. lib.22. tit.1. l.10.
Partum quoque editum, lib.10. tit.2. l.11.
Parvi refert ad, lib.13. tit.1. l.17.
Pater cum filiæ suæ, lib.23. tit.4. l.23.
Pater cujus filio facta, lib.47. tit.10. l.41.
Pater dotem à se datam, lib.46. tit.8. l.25.
Pater dotem à nuru, lib.33. tit.4. l.7.
Pater & filius, lib.22. tit.5. l.17.
Pater ex provincia, lib.40. tit.2. l.22.
Paterfamilias impuberi filio, lib.42. tit.5. l.28.
Paterfamilias liber, lib.50. tit.16. l.182.
Paterfamilias primis tabulis, lib.28. tit.6. l.46.
Paterfamilias testamento, lib.28. tit.5. l.44.
Pater filiam quæ, lib.35. tit.1. l.14.
Pater filiæ domum, lib.33. tit.3. l.6.
Pater filiæ nomine, lib.21. tit.2. l.71.
Pater filiæ nomine nummos, lib.23. tit.3. l.81.
Pater filio impuberi, lib.28. tit.5. l.54.
Pater filio permisit, lib.14. tit.5. l.7.
Pater filio suo pupillo, lib.3. tit.3. l.70.
Pater filium emancipavit, lib.5. tit.2. l.14.
Pater filium emancipatum, lib.37. tit.7. l.6.
Pater filium ex quo, lib.35. tit.2. l.54.
Pater filium heredem, lib.32. tit.1. l.38.
Pater herede instituto, lib.26. tit.2. l.4.
Pater herede instituto impuberi, lib.39. tit.15. l.10.
Pater instituto puberi, lib.49. tit.15. l.10.
Pater instrumento, lib.38. tit.16. l.16.
Pater inter filios, lib.34. tit.4. l.23.
Pater meus referebat, lib.31. tit.1. l.29.
Pater militem filio, lib.49. tit.17. l.15.
Pater nubenti filiæ, lib.37. tit.7. l.8.
Pater pro filia dotem, lib.34. tit.4. l.17.
Pater pro filia, lib.15. tit.3. l.20.
Pater qui castrense peculium, lib.49. tit.17. l.17.
Pater qui dat in adoptionem, l.49. t.17. l.12.
Pater quoque in legatis, lib.35. tit.2. l.28.
Pater quoties filio, lib.29. tit.2. l.93.
Pater Severianam, lib.35. tit.1. l.101.
Pater sine periculo, lib.48. tit.5. l.30.
Patris adoptivi parentes, lib.2. tit.4. l.7.
Patris & filii testamentum, lib.28. tit.6. l.20.
Patris pro filio, lib.4. tit.4. l.27.
Patri datur jus occidendi, lib.48. tit.5. l.20.
Patri qui filium, lib.37. tit.12. l.4.
Patrem adoptivum, lib.38. tit.17. l.3.
Patrem, qui non expectata, lib.42. tit.8. l.19.
Patre furioso liberi, lib.1. tit.6. l.8.
Patre vel marito, lib.48. tit.18. l.6.
Patrimonii mei reditum, lib.33. tit.2. l.22.
Patronus ex debita, lib.36. tit.1. l.60.
Patronus liberto, lib.32. tit.1. l.35.
Patronus manifeste docere, lib.22. tit.3. l.5.
Patronus patrona, lib.32. tit.1. l.17.
Patronus qui operas, lib.38. tit.1. l.25.
Patronus quoque tutor, lib.26. tit.1. l.8.
Patroni appellatione, lib.50. tit.16. l.52.
Patroni filia, lib.38. tit.2. l.39.
Patrono consentiente, lib.40. tit.11. l.5.
Patrono invito, lib.24. tit.2. l.10.
Patrono libertus fundum, lib.38. tit.2. l.31.
Patronum post quinquennium, lib.40. tit.14. l.5.
Patronorum querelas, lib.37. tit.14. l.1.
Patronæ quidem liberi, lib.38. tit.2. l.18.
Paula Callinico, lib.32. tit.1. l.27.
Paulus notat. Vide initium l. Exceptio justi dominii, lib.6. tit.2. l.16.
Paulus notat, lib.46. tit.5. l.8.
Paulus respondit, lib.34. tit.5. l.4.
Paulus respondit, lib.37. tit.6. l.11.
Paulus respondit 1, lib.38. tit.2. l.46.
Paulus respondit 2. ibid. l.47.
Paulus respondit, lib.40. tit.5. l.39.
Paulus respondit 1, lib.36. tit.1. l.58.
Paulus respondit 2, lib.36. tit.1. l.61.
Paulus respondit, lib.27. tit.1. l.14.
Paulus respondit, lib.2. tit.5. l.11.
Paulus respondit, lib.3. tit.5. l.69.
Paulus respondit, lib.20. tit.1. l.29.
Paulus respondit, lib.20. tit.6. l.12.
Paulus respondit. Vide, Respondit Paulus lib.22. tit.1. l.13.
Paulus respondit. lib.37. tit.1. l.15.
Paulus respondit, lib.46. tit.3. l.101.
Paulus respondit. Vide, l. Debitorem non, lib.46. tit.3. l.99.
Paulus respondit, lib.40. tit.12. l.38.
Paulus respondit 1, lib.42. tit.1. l.42.
Paulus respondit 2, ibid. l.43.
Paulus respondit, lib.45. tit.4. l.14.
Paulus respondit, lib.45. tit.2. l.31.
Paulus respondit, lib.46. tit.2. l.30.
Paulus respondit, lib.46. tit.1. l.59.
Paulus respondit. Vide, Non tantum verbis lib.46. tit.8. l.5.
Paulus respondit 1, lib.49. tit.8. l.2.
Paulus respondit 2, ibid. l.3.
Paulus respondit. Vide, l. Instrumentorum subreptorum, lib.48. tit.10. l.16.
Paulus respondit, lib.50. tit.7. l.8.
Paulus respondit, ibid. l.9.
Paulus respondit, lib.50. tit.16. l.221.
Paulus si filiusfamilias, lib.33. tit.4. l.13.
Paulus si mulier, quod, lib.16. tit.1. l.31.
Paulus si quis statuam, lib.44. tit.1. l.23.
Paupertas sane dat excusationem, lib.27. tit.1. l.7.
Pecoris pascendi servitutes, lib.8. tit.3. l.4.
Peculatus crimen, lib.48. tit.13. l.7.
Peculatus nequaquam committitur, ibid. l.12.
Peculatus pœna aquæ, lib.48. tit.13. l.3.
Peculium autem. Hæc l. est §.3. l.9. lib.15. tit.1.
Peculium legatum augeri, lib.31. tit.1. l.65.
Peculium est non id. Vide, Peculii est non id.
Peculium & ex eo consistit, lib.15. tit.1. l.39
Peculium nascitur, lib.15. tit.1. l.40.
Peculii est non id, lib.15. tit.1. l.4.
Peculio legato, lib.33. tit.8. l.4.
Pecuniæ appellatione. Vide, Nominis appellatione, lib.50. tit.16. l.4.
Pecuniæ fenebris, lib.22. tit.1. l.9.
Pecuniæ nomine, lib.50. tit.16. l.222.
Pecuniæ sortem, lib.34. tit.1. l.8.
Pecuniæ verbum, lib.50. tit.16. l.178.
Pecuniam certo loco, lib.16. tit.2. l.15.
Pecuniam quæ in opera, lib.50. tit.10. l.7.
Pecuniam quam filius emancipatus, lib.10. tit.2. l.53.
Pecuniam quam mihi debes, lib.46. t.3. l.79
Pecuniam quam mihi sine, lib.12. tit.12. l.36
Pecuniam quam officiales, lib.12. tit.1. l.36.
Pediculis argenteis, lib.34. tit.2. l.32.
Pedius posse etiam, lib.47. tit.9. l.4.
Penes te amplius est, lib.50. tit.16. l.63.
Pena certa, lib.33. tit.9. l.2.
Penum meam omnem, lib.33. tit.9. l.7.
Peregre profecturus, lib.41. tit.2. l.44.
Per adoptionem dignitas non, lib.1. t.7. l.35
Per adoptionem quæsita, lib.23. tit.2. l.17.
Per curatorem, lib.29. tit.2. l.90.
Per eum quem jussio, lib.41. tit.2. l.50.
Per hereditarium servum, lib.41. tit.1. l.18.
Per familiæ erciscundæ, lib.10. tit.2. l.2.
Per fideicommissum, lib.35. tit.1. l.90.
Per fundum qui plurium est, lib.8. tit.3. l.11.
Per hoc judicium, lib.10. tit.3. l.4.
Per interdictum etiam, lib.43. tit.4. l.4.
Per intervallum, lib.5. tit.1. l.69.
Per minorem causam, lib.5. tit.1. l.54.
Per omnia exæquata, lib.30. tit.1. l.1.
Per procuratorem, lib.3. tit.3. l.72.
Per procuratorem. Vide paulo ante, Per curatorem.
Per procuratorem, lib.37. tit.15. l.3.
Per procuratorem, lib.36. tit.4. l.3.
Per quam hereditatis petitionem, lib.5. tit.5. l.2.
Per quem locum, lib.8. tit.3. l.24.
Per quos adquiri, lib.2. tit.14. l.59.
Per servum adquisita res, lib.5. tit.3. l.32.
Per servum donatum, lib.41. tit.1. l.37.
Per servum qui pignori datus est, ibid. l.37.
Per servum usuarium, lib.7. tit.8. l.14.
Perceptione, lib.9. tit.3. l.4.
Periculum nominum, lib.12. tit.1. l.35.
Periculum pignorum, lib.20. tit.1. l.30.
Periculi pretium est, lib.12. tit.1. l.5.
Perinde ac latronum incursu, lib.19. t.2. l.34
Permisceri causas possessionis, l.41. t.2. l.32.
Permisisti mihi, lib.19. tit.5. l.16.
Permittendum erit, lib.5. tit.3. l.8.
Perpetuo Sabinus probavit, lib.13. tit.3. l.6.
Perspiciendum est judicanti, lib.48. t.19. l.11
Pertinet hoc Edictum, lib.4. tit.5. l.2.
Pervenisse ad te recte dicitur, l.50. t.16. l.171
Pessimum genus est receptatorum, lib.47. tit.16. l.1.
Petenti mutuam pecuniam, lib.13. tit.7. l.27.
Petitor vel possessor, lib.34. tit.3. l.30.
Peto Luci Titi, lib.31. tit.1. l.69.
Pistoris instrumento. Vide, Item pistoris instrumento, lib.33. tit.7. l.17.
Pignus à curatore furiosi, lib.27. tit.10. l.11.
Pignus contrahitur, lib.13. tit.7. l.1.
Pignoris persecutio, lib.20. tit.1. l.17.
Pignori obligatum, lib.28. tit.5. l.30.
Pignori obligatum servum, lib.40. t.9. l.26
Pignori rem acceptam, lib.41. tit.3. l.13.
Placet Catonis regulam, lib.34. tit.7. l.4.
Placet etiam filiorum, lib.50. tit.1. l.5.
Placet omnem masculum, lib.28. tit.2. l.4.
Placet quotiens adquiritur, lib.29. t.2. l.79.
Placet vel certa partis, lib.7. tit.4. l.25.
Placuit eum, qui, lib.30. tit.1. l.1.
Placuit sive supra, lib.22. tit.1. l.29.
Plane ad officium, lib.10. tit.2. l.3.
Plane cum deserit, lib.38. tit.1. l.24.
Plane ejus actionis nomine, lib.46. tit.1. l.71
Plane & deteriorem. Vide, Sane & deteriorem, lib.23. tit.3. l.11.
Plane in cæteris, lib.1. tit.3. l.38.
Plane quamdiu is, lib.4. tit.4. l.14.
Plane si ambo socii, lib.17. tit.2. l.24.
Plane si duos reos, lib.12. tit.6. l.21.
Plane si filium impuberem, lib.50. tit.1. l.94.
Plane si hi qui, lib.17. tit.2. l.37.
Plane si in exilium, lib.17. tit.1. l.19.
Plane si is sit, lib.27. tit.6. l.3.
Plane si nova, lib.36. tit.4. l.3.
Plane si possit rem, lib.16. tit.3. l.3.
Plane si quid sit, lib.35. tit.2. l.35.
Plane ubi transferre voluit, lib.3. tit.1. l.34.
Plane ultra centesimum, lib.27. tit.1. l.42.
Plane in duas partes, lib.3. tit.4. l.4.
Plautius ait, lib.3. tit.3. l.61.
Plautius heres. Vide Plautius: Rogatus est heres.
Plautius: mulier ita, lib.34. tit.2. l.8.
Plautius rogatus est, lib.35. tit.1. l.43.
Plautius: servo, lib.35. tit.2. l.49.
Plebs est, lib.50. tit.16. l.238.
Plebiscito continetur, lib.1. tit.18. l.18.
Plenum autem usum, lib.7. tit.8. l.12.
Plerique opinantur, lib.23. tit.1. l.33.
Plerique putaverunt, lib.2. tit.4. l.18.
Plerique putaverunt, lib.41. tit.5. l.3.
Plerumque fit, lib.50. tit.17. l.205.
Plerunque interest, lib.23. tit.3. l.10.
Plerunque propter morbosa, lib.21. t.1. l.35.
Plautiana Celso suo salutem, lib.29. tit.7. l.18.
Plus cautionis in re est, lib.50. tit.17. l.25.
Plus est in restitutione, lib.50. tit.16. l.22.
Plures eandem ædium, lib.39. tit.2. l.27.
Plures testamento manumiserat, lib.34. tit.5. l.29.
Plura delicta in una re, lib.44. tit.7. l.53.
Pluribus procuratoribus, lib.3. tit.3. l.32.
Pluribus rebus propositis, lib.45. tit.1. l.140.
Pluribus stipulationibus factis, l.46. t.4. l.6.
Pluribus tabulis, lib.28. tit.4. l.4.
Pluribus uno die incendiis exortis, lib.1. tit.15. l.2.
Plurimum interest, lib.22. tit.6. l.3.
Pœna parricidii, lib.48. tit.9. l.9.
Pœna pecuniaria, lib.48. tit.13. l. ult.
Pœna legis Corneliæ, lib.48. tit.10. l.1.
Pœnæ non solent repeti, lib.12. tit.6. l.42.
Pœnam à condicione, lib.34. tit.6. l.2.
Pœnam pro usuris, lib.21. tit.1. l.44.
Pœnales actiones, lib.35. tit.2. l.32.
Pœnalia judicia, lib.50. tit.17. l.164.
Pomponius ait, lib.35. tit.4. l.6.
Pomponius ait, lib.4. tit.8. l.13.
Pomponius lib. xxxvi. lib.3. tit.5. l.15.
Pomponius lib. xxxvi. lib.6. tit.1. l.8.
Pomponius lib. xi. lib.20. tit.2. l.2.
Pomponius lib. xi. Variarum, lib.20. t.3. l.2.
PomPonius lib. xiii. lib.20. tit.2. l.5.
Pomponius lib. xxxviii. lib.42. tit.1. l.36.
Pomponius quærit, lib.7. tit.4. l.29.
Pomponius recte ait, lib.21. tit.1. l.6.
Pomponius refert, lib.41. tit.2. l.13.
Pomponius scribit, lib.3. tit.3. l.40.
Pomponius scribit, lib.3. tit.5. l.9.
Pomponius scribit, lib.10. tit.2. l.8.
Pomponius tractat, lib.31. tit.1. l.44.
Pomponius Philadelphus, lib.10. tit.3. l.35.
Popularis actio, lib.47. tit.23. l.4.
Popularem actionem. Vide, Eam popularem actionem, lib.47. tit.23. l.1.
Populares actiones, lib.6. tit.1. l.1.
Populares actiones, lib.47. tit.23. l.7.
Portionesque, lib.34. tit.9. l.21. Legitur & portiones quoque.
Portus appellatus est, lib.50. tit.16. l.59.
Possessio appellata est, lib.41. tit.2. l.1.
Possessio quoque, lib.41. tit.2. l.29.
Possessio testatoris, lib.21. tit.3. l.20.
Possessionem, lib.31. tit.2. l.25.
Possideri autem possunt, lib.41. tit.2. l.3.
Possessor qui litis, lib.41. tit.2. l.1.
Post actionem quam proposuit, l.3. t.4. l.1.
Post actiones, lib.6. tit.1. l.1.
Post appellationem interpositam, lib.49. tit.6. l.1.
Post consanguineos, lib.38. tit.16. l.2.
Post contractum, lib.39. tit.5. l.15.

Post diem commissoria, *lib.* 18. *tit.* 3. *l.* 7.
Post divortium mali, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 61.
Post dotem datam, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 40.
Post emancipationem, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 30.
Post emancipationem, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 6.
Post finitam tutelam, *lib.* 26. *tit.* 10. *l.* 11.
Post legatum acceptum, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 5.
Postliminium est jus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 19.
Postliminii jus competit, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 5.
Postliminio carent, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 17.
Post litem autem contestatam, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 17.
Post mortem filiæ suæ, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 25.
Post mortem patris, *lib.* 26. *tit.* 9. *l.* 3.
Post nuptias, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 28.
Post quod omnium rerum, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 3.
Post rem judicatam, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 11.
Post rem judicatam, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 56.
Post senatusconsultum, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 28.
Post susceptam tutelam, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 30.
Post venditionem & traditionem, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 16.
Posteaquam à creditore, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 52.
Posteaquam placuit, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 21.
Posteaquam prætor locutus est, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 1.
Postquam heres ab hostibus, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 5.
Postquam legatum à te accepi, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 43.
Postquam omnium. *Vide paulo ante*, Post quod omnium rerum.
Postquam pignus vero, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 3.
Postulare tutorem, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 2.
Postulante Stichо, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 44.
Postumus inofficiosum, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 6.
Postumus natus, *lib.* 37. *tit.* 9. *l.* 10.
Postumus præteritus, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 11.
Postumi per virilem sexum, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 3.
Postumo tutor datus, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 24.
Postumum, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 27.
Postumorum loco sunt, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 13.
Postuma sub condicione, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 24.
Potest agere depositi, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 34.
Potest autem heres, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 27.
Potes accipi fidejussor, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 4.
Potest etiam in testamento, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 16.
Potest & ab una, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 42.
Potest heres in vendenda, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 71.
Potest pluribus modis, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 36.
Potest præses, *lib.* 48. *tit.* 22. *l.* 9.
Potest pupillus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 18.
Potest quis in testamento, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 36.
Potest quis ita heredem, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 56.
Potest aliquotum appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 95.
Potestatis verbo plura significantur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 215.
Potior est in pignore, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 11.
Pratum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 31.
Præceptoris enim, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 6.
Præcipiunt xviles, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 37.
Prædia cum servis donavit, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 48.
Prædia mihi vendidisti, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 28.
Prædia maritima, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 27.
Prædiorum urbanorum pensiones, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 36.
Prædiis à fisco distractis, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 36.
Prædiis per præceptionem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 91.
Prædonis loco intelligendus *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 46
Præfectus Ægypti, *lib.* 1. *tit.* 17. *l.* 1.
Præfectus cohortis, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 63.
Præfectus urbi, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 3.
Præfecti etiam prætorio, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 17.
Prægnantis mulieris, *lib.* 28. *tit.* 19. *l.* 3.
Præscriptio longæ possess. *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 45.
Præsens habetur, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 5.
Præses apud se, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 2.
Præses cum cognoscat, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 21.
Præsidis nomen generale, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 1.
Præses provinciæ 1, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 3.
Præses provinciæ 2, *ibid. l.* 4.
Præses provinciæ 3, *ibid. l.* 5.
Præses provinciæ 4, *ibid. l.* 7.
Præses provinciæ minorem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 42.
Præses provinciæ, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 27.
Præses provinciæ, *lib.* 50. *tit.* 13. *l.* 1.
Præsidis provinciæ, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 1.
Præsidis provinciæ officiales, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 34.
Præsides provinciarum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 4.
Præterea in causa mandati, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 3.
Præterea patrono, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 19.
Præterea restituere debet, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 20.
Præteritæ enim utilitatis, *lib.* 21. *tit.* 3. *l.* 6.
Prætor ait, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 4.
Prætor ait, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 38. *tit.* 14. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 20.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 7.
Prætor ait, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 2.
Prætor ait, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 9.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 14. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 21. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 43. *tit.* 31. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 24. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 16. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 33. *tit.* 15. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 42. *tit.* 19. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 23. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 13. *tit.* 32. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 22. *l.* 1.
Prætor ait, *cod. lib. tit.* 21. *l.* 1.
Prætor ait, *lib.* 33 *tit.* 5. *l.* 1.
Prætor ait 1, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 2.
Prætor ait 2, *ibid. l.* 3.
Prætor ait, *lib.* 37. *tit.* 12. *l.* 2.
Prætor bonorum possessorem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 127.
Prætor causa cognita, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 75.
Prætor decernere debet, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 15.
Prætor edixit, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 7.
Prætor eos, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 13.
Prætor ipse, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 4.
Prætor neque tutorem, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 4.
Prætor non sub condicione, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 3.
Prætor sicut universam, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 17.
Prætor voluntates defunctorum, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 1.
Prætoris officium est, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 5.
Prætoris verba, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 1.
Prætorix satisdationes, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 7.
Prætoriæ stipulationes 1, *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 2.
Prætoriæ stipulationes 2, *eod. tit. l.* 4.
Prætoriarum stipulationum *lib.* 46. *tit.* 5. *l.* 1.
Prævaricator est, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 1.
Prævaricationis judicium, *lib.* 47. *tit.* 15. *l.* 3.
Prævaricatores, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 212.
Precarium est, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 1.
Precario possessio, *ibid. l.* 9.
Pretia rerum, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 63.
Pridie Kalendas Januarias, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 5.
Primus omnium D. Nerva *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 4.
Primi creditoris, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 15.
Primo gradu, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 23.
Princeps bona concedendo, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 21.
Princeps legibus solutus est, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 31.
Principalibus constitutionibus *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 33.
Prior emptor, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 20.
Prior tamen. Hæc lex habetur in *l.* 3. *lib.* 50. *tit.* 8.
Privignus etiam is est, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 7.
Privilegia non ex tempore, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 32.
Privilegia quædam, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 196.
Prius de se familia, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 17.
Probrum & opprobrium, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 42.
Probrum intelligitur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 42.
Proconsul portam, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 16.
Proconsul ubique, *ibid. l.* 1.
Proconsules, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 14.
Proculus ait, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 26.
Proculus & Pegasus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 18.
Proculus nepoti suo, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 67.
Proculus putat, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 19.
Procula, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 26.
Procurator agit, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 11.
Procurator à quo, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 23.
Procurator ad exhibendum, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 8.
Procurator, cui, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 58.
Procurator cum peteret, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 23.
Procurator est, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 1.
Procurator, qui non, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 55.
Procurator, qui pro, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 67.
Procurator quinquaginta, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 3.
Procurator Seji, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 61.
Procurator totorum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 63.
Procuratoris autem scientiam, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 5
Procuratore Cæsaris, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 22.
Procuratore in rem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 55.
Proditores transfugæ, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 7.
Produci testis is potest, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 33.
Profectitia dos est, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 5.
Pro hærede gerere, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 20.
Pro hærede possidet, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 11.
Prohibere autem, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 3.
Proinde & si ope, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 6.
Proinde & si quatuor, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 7.
Proinde mutui datio, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 8.
Proinde Pomponius ait, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 33.
Proinde si occisus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 25.
Proinde si servum occidisti, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 22.
Promissor hominis, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 23.
Promissor Stichi, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 21.
Promittendo dotem, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 41.
Pronuntiatio sermonis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 195.
Pronuntiatum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 46.
Pro parte domini, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 11.
Propemodum tantum. Hæc lex nunc incipit, Tantum quisque pecuniæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 88.
Proponebantur ex his judicibus, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 76.
Proponebantur duo tutores *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 2.
Proponebatur filius familias, *lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 9.
Proprie autem in sequestre, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 6.
Proprie bona dici non possunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 83.
Proprium solum vendo, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 3.
Propter incendium, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 4.
Propter litem, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 21.
Propter Magistratum, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 23.
Propter spem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 23.
Propter veteni quæstionem *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 21
Pro derelicto, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 2.
Pro dotato, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 1.
Pro emptore possidet, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 2.
Pro hærede, *lib.* 41. *tit.* 5. *l.* 1.
Pro legato potest usucapi, *lib.* 41. *tit.* 8. *l.* 4.
Pro legato usucapit, *ibid. l.* 6.
Pro regione, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 8.
Pro socio arbiter, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 58.
Pro soluto usucapit, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 46.
Pro suo, *lib.* 41. *tit.* 10. *l.* 1.
Pro tutelæ actionem, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 1.
Pro voluptatis, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 9.
Prospexit legislator, *lib.* 41. *tit.* 9. *l.* 12.
Provinciales eos, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 190.
Prout quisque contractus. Legitur hodie, Prout quidque contractum est, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 80.
Proxenetica jure licito petuntur, *lib.* 50. *tit.* 14. *l.* 1.
Proximus est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 92.
Proximi appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 155.
Proximum sacrilegio crimen est, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 1.
Proxime constitutum dicitur, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 50.
Proxime in cognitione, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 3.
Puberes sine curatoribus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 101.
Publia Mævia, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 26.
Publiciana actio, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 17.
Publica accusatio, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 3.
Publica judicia peculatus, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 14.
Publicorum judiciorum, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 2.
Publius Mævius, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 36.
Pueri appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 204.
Pupillares tabulas, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 8.
Pupillus contra tutores, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 6.
Pupillus est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 239.
Pupillus mutuam pecuniam, *l.* 44. *tit.* 7. *l.* 59.
Pupillus nec velle, nec nolle, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 89.
Pupillus obligari, *lib.* 16. *tit.* 8. *l.* 5.
Pupillus parti heres, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 24.
Pupillus quantum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 11.
Pupillus qui infans non est, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 24
Pupillus si fari possit, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 9.
Pupillus si non defendatur *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 39.
Pupillus sine tutoris auctoritate, *lib.* 20. *tit.* 3. *l.* 2.
Pupilli debitor, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 96.
Pupilli scientia computanda non est, *lib.* 27. *tit.* 6. *l.* 6.
Pupillo capienti pignus, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 38.
Pupillo, qui, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 27.
Pupillo solvi, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 15.
Pupillum etiam, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 49.
Pupillum per acceptilationem, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 2.
Pupillum, qui proximus pubertati sit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 111.
Pure mihi debes, *lib.* 44. *tit.* 4. *l.* 5.
Pura enim quod qui, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 26.
Puto autem omnes, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 6.

Q.

Qua actione, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 7.
Qua ætate. *Vide*, A qua ætate testamentum, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 2.
Qua quisque actione, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 1.
Qua ratione autem, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 9.
Qua vulgo iter fiet, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 42.
Quamcumque enim quæstionem, *lib.* 48. *tit.* 17. *l.* 3.
Quacunque ratione, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 50.
Qualem autem sententiam, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 19.
Quam Tuberonis sententiam, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 7.
Quandiu infirmus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 69.
Quandiu possit valere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 89.
Quandiu patrono, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 25.
Quandiu potest, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 30.
Quandiu prior heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 3.
Quam autem colonus, *lib.* 33. *tit.* 24. *l.* 12.
Quamquam autem, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 4.
Quamquam ita, *lib.* 37. *tit.* 7. *l.* 1.
Quamquam de reficienda, *lib.* 43. *tit.* 23. *l.* 2.
Quamquam igitur fidejussor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 7.
Quamquam in arbitrio matris, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 62.
Quamquam regula sit, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 1.
Quamquam usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 1.
Quam rem ipse quidem, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 38.
Quamvis ad eum hereditas, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 51.
Quamvis adversus fiscum, *lib.* 42. *tit.* 3. *l.* 18.
Quamvis alienum. *Vide*, §. Pomponius quamvis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 39.
Quamvis alienus usus fructus, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 10.
Quamvis ancillam, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 10.
Quamvis antecessor, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 9.
Quamvis arbiter, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 37.
Quamvis convenerit, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 6.
Quamvis enim sæpe, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 6.
Quamvis heres, *lib.* 27. *tit.* 7. *l.* 1.
Quamvis in bonis matris, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 75.
Quamvis in eam rem, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 18.
Quam jure postliminii, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 8.
Quamvis melius repositurus sit, *lib.* 7 *tit.* 1. *l.* 8.
Quamvis minima res, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 13.
Quamvis mulier, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 20.
Quamvis non adjicias, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 5.
Quamvis non proprie, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 4.
Quamvis pignoris datio, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 8.
Quamvis possessa non sint, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 3.
Quamvis pupillus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 32.
Quamvis quædam, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 26.
Quamvis quod in litore, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 5.
Quamvis rationes reddere *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 32.
Quamvis res furtivæ, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 84.
Quamvis saltus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 46.
Quamvis senatus, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 4.
Quamvis stipulanti uxori, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 45.
Quanta audaciæ, *lib.* 39. *tit.* 4. *l.* 12.
Quantas patrimonii, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 72.
Quantitas eadem, idem jus, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 13
Quantum ad juris pertinet. Hæc lex nunc incipit, Facies est, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 157.
Quantum autem ad, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 20.
Quanto magis. *Vide*, Multo magis pertinet, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 24.
Quare & si socio, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 28.
Quare hi quoque legitimam, *lib.* 40. *tit.* 3. *l.* 3
Quare ipse. *Vide*, Quam rem ipse quidem.
Quarundam rerum, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 1.
Quarundam rerum, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 51.
Quatenus cujus interfit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 24.
Quæ acta, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 1.
Quæ ab initio inutilis fuit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 210.
Quæ actio, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 1.
Quæ bis in mense. *Vide paulo infra*, Quæ Vis in mense.
Quæ condicio, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 39.
Quæcunque actiones servi, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 56.
Quæcunque gerimus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 11.
Quæcunque per exceptionem, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 14.
Quæcunque res, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 58.
Quæcunque specialiter, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 1.
Quæcunque sunt, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 13.
Quædam delicta pagano, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 14.
Quædam mulier ab judice, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 41.
Quædam mulier fundum, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 77.
Quædam naturali jure, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 2.
Quædam non refrænatur, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 7.
Quædam quæ non possunt, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 62.
Quædam sunt, in quibus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 15.
Quædam sunt personæ, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 9.
Quæ de legato dicta sunt, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 46.
Quæ de rora re, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 76.
Quæ dotis nomine, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 33.
Quæ dubitationis tollendæ causa, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 81.
Quæ extrinsecus, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 65.
Quæ fideicommissam, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 79.
Quæ filium legitimum, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 18.
Quæ fundum in dote habebat, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 50.
Quæ jam nuptæ, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 48.
Quæ in concubinatu est, *lib.* 25. *tit.* 7. *l.* 1.
Quæ in testamento legi possunt, *lib.* 28. *tit.* 4. *l.* 1.
Quæ in testamento scripta sunt, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 2.
Quæ legata mortuis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 18.
Quæ legatorum, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 14.
Quæ libertis, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 8.
Quæ neptis suæ nomine, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 8.
Quæ omnia non solum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 25.
Quæ pater filio, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 50.
Quæ pater inter filios, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 32.
Quæ propter necessitatem, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 162
Quæ quisque aliena, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 64.
Quæ religiosis adhærent, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 43.
Quæ sub conditione, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 8.
Quæ tamen sub ipso, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 12.
Quæ Vis in mense, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 15.
Quæ uniliter, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 45.
Quæro an curatoribus, *lit.* 36. *tit.* 7. *l.* 100.
Quæro an fidejussor, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 54.
Quæro an is, qui, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 3.
Quæro an libertis, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 18.
Quæro an non ejusdem, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 32.
Quæro an si servus, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 58.
Quæro de eo, qui, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 48.
Quæro, quanta pecuniæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 60.
Quæro, si quis ita, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 39.
Quæro si alius fructus fundi, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 28
Quæris, an ingenuitatis, *lib.* 40. *tit.* 11. *l.* 3.
Quæris, si pacta, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 28.
Quæri solet, an, *lib.* 49. *tit.* 9. *l.* 1.
Quæri aliquis si, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 235.
Quærebatur an hi, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 11.
Quærebatur, cum is, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 82.
Quærebatur si miles, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 19.
Quærebatur si post primum, *lib.* 20. *tit.* 4. *l.* 20.
Quæritur an filio eheredato, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 38.
Quæritur an impubes, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 14.
Quæritur de ea muliere, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 24.
Quæritur hermaphroditum, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 10.
Quæritur est, an ea, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 40.
Quæritur est, an ad heredem, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 10.
Quæritur est an frumentum, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 12.
Quæritur est, an hi, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 12.

Quæ[illegible]itum est, an is qui, *lib.*40. *tit.*9. *l.*15.
Quæ[illegible]situm est, an in qui, *lib.*43. *tit.*12. *l.*1.
Quæsitum est, an teneat, *lib.*15. *tit.*1. *l.*30.
Quæsitum est, an si jussus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*37.
Quæsitum est, an tutor, *lib.*2. *tit.*8. *l.*16.
Quæsitum est apud Labeonem. Hæc lex est initium, §.7. *l.*1. *tit.*2. *l.*13.
Quæsitum est apud Julianum, *lib.*23. *tit.*1. *l.*9
Quæsitum est, *lib.*18. *tit.*7. *l.*8.
Quæsitum est, in arbitros, *lib.*49. *tit.*2. *l.*2.
Quæsitum est, *lib.*20. *tit.*5. *l.*9.
Quæsitum est, *lib.*2. *tit.*1. *l.*14.
Quæsitum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*40.
Quæsitum est, *lib.*42. *tit.*5. *l.*17.
Quæsitum est, *lib.*48. *tit.*13. *l.*5.
Quæsitum est, *lib.*13. *tit.*26. *l.*8.
Quæsitum est, si tibi filius, *lib.*1. *tit.*7. *l.*34.
Quæsitum est, *lib.*30. *tit.*1. *l.*50.
Quæsitum est, *lib.*42. *tit.*1. *l.*20.
Quæsitum est, si eum in, *lib.*7. *tit.*1. *l.*37.
Quæsitum est, si libertam, *lib.*30. *tit.*9. *l.*31.
Quæsitum est, si filius familias, *lib.*30. *tit.*1. *l.*91.
Quæsitum est, *lib.*1. *tit.*7. *l.*22.
Quæsitum est, Sticho, *lib.*32. *tit.*1. *l.*78.
Quæsitum est. Nunc incipit Sabinus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*18.
Quæsitum fuit, an in, *lib.*22. *tit.*5. *l.*13.
Quæsio est simdem a, *lib.*50. *tit.*16. *l.*114.
Quæstionis habendæ causa, *lib.*10. *tit.*1. *l.*25.
Quæstionis habendæ causa, *lib.*48. *tit.*18. *l.*21
Quæstionis modum, *lib.*48. *tit.*18. *l.*7.
Quæritur enim intelligitur, *lib.*17. *tit.*2. *l.*8.
Quemadmodum invito, *lib.*23. *tit.*3. *l.*46.
Quemadmodum nulla, *lib.*41. *tit.*2. *l.*8.
Quemadmodum præparasse, *lib.*5. *tit.*2. *l.*7.
Quemadmodum si alii, *lib.*9. *tit.*4. *l.*38.
Quemadmodum si laqueos, *lib.*9. *tit.*2. *l.*29.
Quemadmodum Urbanus, *lib.*33. *t.*10. *l.*12.
Quem filius meus, *lib.*1. *tit.*7. *l.*26.
Quem heredi meo, *lib.*34. *tit.*5. *l.*25.
Quem pœnitet bonis cessisse, *lib.*42. *t.*3. *l.*5.
Quia acervus, *lib.*33. *tit.*2. *l.*10.
Quia acervus solo non cohæret, *lib.*43. *tit.*24. *l.*10.
Quia actionum, *lib.*19. *tit.*5. *l.*11.
Quia aliæ operæ erunt, *lib.*38. *tit.*1. *l.*32.
Quia arbiter, *lib.*4. *tit.*8. *l.*20.
Quia autem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*23.
Quia autem is, qui, *lib.*29. *tit.*5. *l.*6.
Quia dicitur, quoties, *lib.*2. *tit.*2. *l.*32.
Quia difficile, *lib.*18. *tit.*1. *l.*5.
Quia etiam si cum eo, *lib.*4. *tit.*7. *l.*3.
Quia & si omnes, *lib.*17. *tit.*1. *l.*19.
Quia & solvi ei potest, *lib.*2. *tit.*14. *l.*10.
Quia hoc casu, *lib.*15. *tit.*1. *l.*12.
Quia in eum casum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*16.
Quia in hoc tempus excurrit, *lib.*24. *t.*1. *l.*10
Quia licet specialiter, *lib.*17. *tit.*2. *l.*2.
Quia magis in confinio, *lib.*10. *tit.*1. *l.*3.
Quia manet reus obligatus, *lib.*11. *tit.*3. *l.*12
Quia naturalis obligatio manet, *lib.*14. *tit.*6. *l.*10.
Quia non deberet, *lib.*12. *tit.*2. *l.*10.
Quia non de dolo est, *lib.*14. *tit.*4. *l.*8.
Quia nullum pignus, *lib.*6. *tit.*1. *l.*40.
Quia parentis locum, *lib.*24. *tit.*3. *l.*16.
Quia perinde est, *lib.*36. *tit.*1. *l.*42.
Quia persona, *lib.*26. *tit.*1. *l.*14.
Quia pertinet, *lib.*4. *tit.*7. *l.*7.
Quia plerumque, *lib.*11. *tit.*1. *l.*3.
Quia poterat fieri, *lib.*36. *tit.*1. *l.*4.
Quia qui pretio fruitur, *lib.*7. *tit.*1. *l.*39.
Quia quod ex concessa, *lib.*14. *tit.*1. *l.*9.
Quia quod vulgo dicitur, *lib.*24. *tit.*6. *l.*4.
Quia ratio suadet, *lib.*28. *tit.*7. *l.*22.
Quia redhibito homine, *lib.*4. *tit.*7. *l.*9.
Quia retro adcreviſſe, *lib.*9. *tit.*2. *l.*35.
Quia satisdatio, *lib.*26. *tit.*10. *l.*6.
Quia semper certa, *lib.*2. *tit.*4. *l.*5.
Quia tacita subſtitutio, *lib.*28. *tit.*5. *l.*25.
Quia tale beneficium est, *lib.*24. *tit.*3. *l.*13.
Quia tantundem, *lib.*3. *tit.*5. *l.*7.
Quia tractatus, *lib.*44. *tit.*3. *l.*1.
Quibus diebus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*40.
Quibus casibus, *lib.*17. *tit.*2. *l.*34.
Quibus præcipua. *Vide*, Cui præcipua, *lib.*50. *tit.*16. *l.*57.
Quibus rebus. *Vide*, In quibus rebus, *lib.*11. *tit.*5. *l.*3.
Quibusdam aliquam, *lib.*10. *tit.*6. *l.*6.
Qui absentem emptorem, *lib.*3. *tit.*3. *l.*75.
Qui absenti servo, *lib.*41. *tit.*2. *l.*38.
Qui accusare possunt, *lib.*48. *tit.*2. *l.*8.
Qui actionem habet ad rem, *lib.*50. *t.*16. *l.*25
Qui actu legato, *lib.*34. *tit.*4. *l.*1.
Qui ad certum tempus, *lib.*19. *tit.*2. *l.*14.
Qui à debitore. Hæc l. nunc incipit, Is, qui à debitore, *lib.*42. *tit.*8. *l.*9.
Qui admittitur socius, *lib.*17. *tit.*2. *l.*19.
Qui ad tempus relegatus est, *lib.*50. *tit.*7. *l.*2.
Qui agrum vendidit, *lib.*47. *tit.*7. *l.*12.
Qui aguitis instrumentis, *lib.*44. *tit.*1. *l.*11.
Qui ædes, *lib.*47. *tit.*9. *l.*9.
Qui ædificium habet, *lib.*8. *tit.*2. *l.*22.
Qui æquitate defensionis, *lib.*44. *tit.*4. *l.*12.
Qui aliena negotia. Hæc lex est §. 3. *l.* 31. *lib.*3. *tit.*5.
Qui à latronibus capti sunt, *lib.*8. *tit.*1. *l.*13.
Qui alienam rem, *lib.*39. *tit.*6. *l.*33.
Qui alienam rem vendidit, *lib.*21. *tit.*2. *l.*54.
Qui alienum fundum, *lib.*39. *tit.*3. *l.*14.
Qui ante Kalendas proximas, *lib.*35. *t.*1. *l.*13
Qui à parce tutor, *lib.*16. *tit.*3. *l.*3.
Qui à pupillo subſtitutus, *lib.*11. *tit.*2. *l.*7.
Qui à quolibet rem emit, *lib.*18. *tit.*1. *l.*27.
Qui appellat prior, agit, *lib.*5. *tit.*1. *l.*29.
Qui à servo hereditario, *lib.*34. *tit.*7. *l.*16.
Qui autem confirmat, *lib.*13. *tit.*5. *l.*12.
Qui autem cum pollit. *Vide*, Quod autem cum possit, *lib.*32. *tit.*8. *l.*6.
Qui autem in ripa fluminis, *lib.*41. *tit.*1. *l.*13
Qui autem novo, *lib.*2. *tit.*11. *l.*12.
Qui autem operas suas, *lib.*3. *tit.*2. *l.*3.
Qui auctore judice, *lib.*50. *tit.*17. *l.*137.
Qui bis idem promittit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*18.
Qui bona fide à domino emit, *lib.*39. *tit.*2. *l.*13.
Qui bona fide, *lib.*41. *tit.*2. *l.*19.
Qui bona fide, *lib.*31. *tit.*1. *l.*23.
Qui bonis suis cessit, *lib.*42. *tit.*3. *l.*6.
Qui balneum, *lib.*20. *tit.*4. *l.*9.
Qui eadem admiserunt, *lib.*48. *tit.*8. *l.*16.
Qui cedit bonis, *lib.*42. *tit.*3. *l.*8.
Qui certum pecuniam, *lib.*13. *tit.*3. *l.*1.
Qui chirographum legat, *lib.*32. *tit.*1. *l.*59.
Qui clavum habet, *lib.*21. *tit.*2. *l.*12.
Qui cœtu, conventu, *lib.*48. *tit.*6. *l.*5.
Qui coheredes habet, *lib.*10. *tit.*3. *l.*17.
Qui commentus spatium excessit, *lib.*49. *tit.*16. *l.*14.
Qui concubinam habebat, *lib.*31. *tit.*1. *l.*29.
Qui condemnatur. *Vide paulo infra*, Qui damnare potest.
Qui complures heredes, *lib.*28. *tit.*6. *l.*32.
Qui contra legem Æliam, *lib.*37. *tit.*14. *l.*15
Qui contra senatusconsultum, *lib.*36. *tit.*1. *l.*81.
Qui cum alio contrahit, *lib.*50. *tit.*17. *l.*19.
Qui cum herede egit, *lib.*44. *tit.*7. *l.*15.
Qui cum herede ejus egit, *lib.*14. *tit.*1. *l.*2.
Qui cum major natu, *lib.*38. *tit.*2. *l.*14.
Qui cum pro herede, *lib.*41. *tit.*4. *l.*6.
Quicumque à fisco conventitur, *lib.*22. *tit.*4. *l.*2.
Quicunque nummos aureos, *lib.*48. *t.*10. *l.*8
Qui cum tutoribus suis, *lib.*2. *tit.*15. *l.*9.
Qui cum pro parrefam. *lib.*42. *tit.*1. *l.*10.
Qui cum uno testiculo natus est, *lib.*49. *tit.*16. *l.*4.
Qui damnare potest, *lib.*42. *tit.*1. *l.*3.
Quidam ad creditorem, *lib.*13. *tit.*4. *l.*26.
Quidam confitebant, *lib.*42. *tit.*1. *l.*37.
Quidam cum filium alienum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*132.
Quidam cum filiumfamilias, *lib.*28. *t.*5. *l.*36
Quidam debitor epistolam, *lib.*1. *tit.*3. *l.*38.
Quidam decedens. Hæc lex habetur in *l.*5. *lib.*26. *tit.*7. §.5.
Quidam & de peculio, *lib.*12. *tit.*2. *l.*22.
Quidam existimaverunt, *lib.*32. *tit.*1. *l.*21.
Quidam ex parte dimidia, *lib.*21. *tit.*2. *l.*12.
Quidam fundum colendum, *lib.*15. *t.*3. *l.*16
Quidam fundum dotis causa, *lib.*23. *t.*3. *l.*22
Quidam heredem damnaverat, *lib.*33. *tit.*6. *l.*7.
Quidam heredem suum, *lib.*30. *tit.*3. *l.*19.
Quidam Hibenus nomine, *lib.*8. *tit.*2. *l.*13.
Quidam in jure interrogatus. Hæc lex est initium §.1. *l.*20. *lib.*29. *tit.*5.
Quidam in suo testamento, *lib.*28. *tit.*7. *l.*27
Quidam in testamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*10.
Quidam in testamento, *lib.*31. *tit.*1. *l.*30.
Quidam in testamento, *lib.*33. *tit.*8. *l.*13.
Quidam ita testamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*25.
Quidam prædia reipublicæ, *lib.*33. *tit.*2. *l.*17
Quidam putant. *Vide*, Quidam & de peculio.
Quidam quasi, *lib.*22. *tit.*3. *l.*15.
Quidam referant, *lib.*29. *tit.*7. *l.*14.
Quidam relegatus, *lib.*34. *tit.*5. *l.*1.
Quidam tabularium, *lib.*37. *tit.*2. *l.*32.
Quidam testamento, *lib.*30. *tit.*1. *l.*96.
Quidam testamento, *lib.*28. *tit.*5. *l.*30.
Quidam Titium & Mævium, *lib.* 29. *tit.*4. *l.*7.
Quidam voluit, *lib.*16. *tit.*1. *l.*29.
Quid aliud sunt jura prædiorum, *lib.* 50. *tit.*17. *l.*86.
Quid autem si se non, *lib.*27. *tit.*1. *l.*35.
Quid de creditore dicemus, *lib.*39. *tit.*2. *l.*21
Quid enim prohibet, *lib.*5. *tit.*1. *l.*27.
Quid enim si impetraverit, *lib.*2. *tit.*3. *l.*14.
Quid enim si Nerva constituisset, *lib.* 17. *tit.*2. *l.*80.
Quid ergo si alter, *lib.*50. *tit.*1. *l.*13.
Quid ergo si non ducere, *lib.*3. *tit.*2. *l.*13.
Quid ergo si non faciat, *lib.*7. *tit.*1. *l.*70.
Quid ergo si ex centum, *lib.*24. *tit.*1. *l.*26.
Quid ergo si pretium, *lib.*16. *tit.*3. *l.*2.
Quid ergo est cum, *lib.*34. *tit.*7. *l.*3.
Quid ergo si ita, *lib.*30. *tit.*1. *l.*90.
Quid ergo si majorem, *lib.*30. *tit.*1. *l.*53.
Quid ergo si plus, *lib.*27. *tit.*1. *l.*3.
Quid si nepotes sint, *lib.*26. *tit.*2. *l.*6.
Quid si falsum, quæritur, *lib.*38. *tit.*10. *l.*23.
Quid si nominatim, *lib.*28. *tit.*2. *l.*1.
Quid sit nominatim, *lib.*28. *tit.*2. *l.*11.
Quid tamen si de pluribus, *lib.*4. *tit.*2. *l.*11.
Quid tamen dicemus, *lib.*18. *tit.*1. *l.*14.
Quid tamen si fundus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*10.
Quid tamen si de pluribus, *lib.*3. *tit.*2. *l.*21.
Quidquid adjungendæ, *lib.*24. *tit.*1. *l.*58.
Quidquid calore. *Vide*, Quidquid in calore.
Quidquid contexit servus, *lib.*38. *tit.*3. *l.*40.
Quidquid enim ad utilitatem, *lib.*18. *tit.*2. *l.*3.
Quidquid in calore inaudia, *lib.*5. *tit.*17. *l.*48.
Quidquid infecto argento. *Vide*, Quicquid in facto argento, *lib.*41. *tit.*1. *l.*27.
Quidquid venditor, *lib.*8. *tit.*4. *l.*10.
Quidquid venditor, *lib.*19. *tit.*1. *l.*27.
Qui debitorem suum, *lib.*50. *tit.*1. *l.*18.
Qui decem debet, *lib.*36. *tit.*3. *l.*72.
Qui de inofficioso, *lib.*5. *tit.*2. *l.*20.
Qui de libertate sua, *lib.*40. *tit.*12. *l.*29.
Qui de reddenda dote. *Vide*, Quod de reddenda dote, *lib.*23. *tit.*4. *l.*25.
Qui destituit agere, *lib.*48. *tit.*16. *l.*2.
Qui de usufructu, *lib.*7. *tit.*6. *l.*6.
Qui dolo malo, *lib.*48. *tit.*6. *l.*10.
Qui dolo defecit possidere, *lib.*50. *tit.*17. *l.*131.
Qui domum alienam, *lib.*9. *tit.*2. *l.*30.
Qui domum habebat, *lib.*19. *tit.*5. *l.*17.
Qui domum suam, *lib.*48. *tit.*4. *l.*8.
Qui dotem à matre uxoris, *lib.*3. *t.*16. *l.*16
Qui dotem pecunia numeravit, *lib.*33. *tit.*4. *l.*12.
Qui dotem pro muliere, *lib.*20. *tit.*4. *l.*1.
Qui dotem stipulatus, *lib.*24. *tit.*3. *l.*36.
Qui dum captat heredi tatem, *lib.*29. *tit.*6. *l.*1.
Qui duas tabernas, *lib.*33. *tit.*7. *l.*1.
Qui duo prædia, *lib.*8. *tit.*2. *l.*29.
Qui duo prædia habebat, *ibid. l.*30.
Qui duobus heredibus dare jussus est, *lib.*35. *tit.*1. *l.*23.
Qui duobus in solidum. *lib.*48. *tit.*10. *l.*21.
Qui duos annulos habebat, *lib.*32. *tit.*1. *l.*62
Qui duos filios habebat, *lib.*37. *tit.*8. *l.*3.
Qui duos heredes, *lib.*30. *tit.*4. *l.*18.
Qui duos homines, *lib.*2. *tit.*6. *l.*4.
Qui duos impuberes filios, *lib.*28. *tit.*6. *l.*32.
Qui duos impuberes filios, *lib.*33. *tit.*5. *l.*9.
Qui duos multos habebat, *lib.*32. *tit.*1. *l.*62.
Qui duos procuratores, *lib.*3. *tit.*3. *l.*47.
Qui duos reos, *lib.*31. *tit.*1. *l.*13.
Qui duos servos, *lib.*30. *tit.*1. *l.*20.
Qui ea mente, *lib.*47. *tit.*2. *l.*64.
Qui enim prohibet legatum, *lib.*5. *tit.*1. *l.*27.
Qui erat heres, *lib.*10. *tit.*2. *l.*49.
Qui exceptionem perpetuam, *lib.*12. *tit.*6. *l.*40.
Qui ex causa fidei commissi, *lib.* 38. *tit.*2. *l.*29.
Qui excubias palatii, *lib.*49. *tit.*16. *l.*10.
Qui ex donatione se obligavit, *lib.*39. *tit.*5. *l.*22.
Qui ex duabus partibus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*53.
Qui ex fratribus meis, *lib.*28. *tit.*7. *l.*24.
Qui ex liberis meis, *lib.*37. *tit.*11. *l.*11.
Qui ex libertate, *lib.*50. *tit.*12. *l.*26.
Qui ex parte dimidia, *lib.*11. *tit.*1. *l.*18.
Qui ex pluribus fundis, *lib.*45. *tit.*1. *l.*106.
Qui ex pluribus noxis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*20.
Qui ex vico ortus est, *lib.*50. *tit.*1. *l.*30.
Qui falsam monetam percusserit, *lib.* 48. *tit.*10. *l.*19.
Qui falso vel, *lib.*22. *tit.*1. *l.*16.
Qui familiæ erciscundæ agit, *lib.* 10. *tit.*2. *l.*37.
Qui fide alterius, *lib.*17. *tit.*1. *l.*55.
Qui fidem licitæ transactionis, *lib.*2. *tit.*15. *l.*16.
Qui fidejussor extitit, *lib.*19. *tit.*2. *l.*53.
Qui filiifamilias nomina vendidit, *lib.* 18. *tit.*3. *l.*14.
Qui filio impuberi, *lib.*28. *tit.*1. *l.*18.
Qui filium emancipaverat, *lib.*37. *tit.*5. *l.*25.
Qui filium & filiam habebat, *lib.*36. *tit.*1. *l.*74.
Qui filium heredem, *lib.*27. *tit.*2. *l.*4.
Qui filium & neporem, *lib.*32. *tit.*1. *l.*64.
Qui filium impuberem, *lib.*30. *tit.*1. *l.*22.
Qui filium liberum, *lib.*28. *tit.*8. *l.*11.
Qui filiabus legavit, *lib.*30. *tit.*1. *l.*17.
Qui foveas urborum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*28.
Qui fructus prædiorum, *lib.*33. *tit.*2. *l.*25.
Qui fundum alienum, *lib.*8. *tit.*6. *l.*12.
Qui fundum colendum, *lib.*19. *tit.*2. *l.*32.
Qui fundum possidebat. *Vide*, Qui fundum pro emptore, *lib.*41. *tit.*4. *l.*7.
Qui fundum solum in bonis, *lib.*35. *tit.*2. *l.*87.
Qui fundum tradiderat, *lib.*21. *tit.*2. *l.*55.
Qui fundum vendebat, *lib.*18. *tit.*1. *l.*40.
Qui fundum vendidit, *lib.*50. *tit.*6. *l.*205.
Qui fundum vendidit, *lib.*18. *tit.*1. *l.*75.
Qui furere cœpit, *lib.*1. *tit.*1. *l.*20.
Qui furtum admittit, *lib.*13. *tit.*1. *l.*16.
Qui generaliter, *lib.*20. *tit.*4. *l.*2.
Qui gravi utero uxorem, *lib.*39. *tit.*7. *l.*11.
Qui habebat filium, *lib.*28. *tit.*6. *l.*47.
Qui habebat Flaccum Fullonem, *lib.* 34. *tit.*5. *l.*28.
Qui habebat tutorem, *lib.*26. *tit.*1. *l.*5.
Qui habebat in provincia, *lib.*32. *tit.*1. *l.*102.
Qui habebat servum, *lib.*50. *tit.*4. *l.*54.
Qui heres erat. *Vide*, Qui erat heres.
Qui heres instituitur, *lib.*29. *tit.*2. *l.*29.
Qui heredis nomine, *lib.*12. *tit.*[illegible]
Qui heredi dare jussus, *lib.*35. *tit.*1. *l.*44.
Qui hereditatem adire, *lib.*29. *tit.*2. *l.*19.
Qui hoc anno, *lib.*35. *tit.*1. *l.*42.
Qui hominem aut alterum, *lib.*46. *tit.*4. *l.*17.
Qui hominem, *lib.*36. *tit.*3. *l.*34.
Qui hominem legat, *lib.*34. *tit.*3. *l.*11.
Qui id quod ex causa, *lib.*39. *tit.*5. *l.*33.
Qui ignorans falsum, *lib.*48. *tit.*10. *l.*3.
Qui illicitum. *Vide*, Quisquis illicitum, *lib.*47. *tit.*22. *l.*2.
Qui in aliena est potestate, *lib.*29. *tit.*2. *l.*6.
Qui in alterius locum, *lib.*50. *tit.*17. *l.*32.
Qui in adoptionem datur, *lib.*1. *tit.*7. *l.*35.
Qui in carcerem, *lib.*4. *tit.*2. *l.*22.
Qui in collegio pistorum sunt, *lib.*27. *tit.*1. *l.*46.
Qui in continentibus urbis, *lib.*50. *tit.*16. *l.*147.
Qui indignus est, *lib.*1. *tit.*2. *l.*1.
Qui in domini testamento. *Vide*, Qui in testamento domini.
Qui in domum alienam, *lib.*47. *tit.*10. *l.*13.
Qui in fraudem creditorum. *Vide*, in fraudem cred. *lib.*42. *tit.*8. *l.*17.
Qui in futurum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*57.
Qui injuriæ causa, *lib.*47. *tit.*2. *l.*55.
Qui injuriarum actionem, *lib.* 47. *tit.*10. *l.*47.
Qui injuriarum, *lib.*13. *tit.*5. *l.*29.
Qui in jus dominium, *lib.*50. *tit.*17. *l.*177.
Qui in navem extruendam, *lib.*33. *tit.*9. *l.*15.
Qui in potestate parentis est, *lib.* 28. *tit.*1. *l.*6.
Qui in provincia, *lib.*13. *tit.*1. *l.*17.
Qui in servitute est, *lib.*50. *tit.*17. *l.*128.
Qui in servitutem, *lib.*38. *tit.*2. *l.*9.
Qui insulam fieri stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 95.
Qui insulam xxx. conduxerat, *lib.*19. *tit.*2. *l.*30.
Qui interrogatus, *lib.*11. *tit.*1. *l.*1.
Qui interrogatus, *lib.*1. *tit.*2. *l.*11.
Qui in testamento domini, *lib.*28. *tit.*1. *l.*14.
Qui in utero est, *lib.*1. *tit.*3. *l.*3.
Qui in utero sunt, *lib.*1. *tit.*5. *l.*26.
Qui invicem, *lib.*12. *tit.*6. *l.*30.
Qui ita institutus esse, *lib.*30. *tit.*1. *l.*66.
Qui ita legat usori sue, *lib.*33. *tit.*4. *l.*3.
Qui iter & actum habet, *lib.*8. *tit.*6. *l.*1.
Qui jumenta, *lib.*37. *tit.*2. *l.*40.
Qui juratæ dicitur, *lib.*12. *tit.*2. *l.*26.
Qui jurato promisit, *lib.*2. *tit.*8. *l.*16.
Qui jure familiaritatis, *lib.*41. *tit.*2. *l.*31.
Qui jure militari testatur, *lib.*29. *tit.*1. *l.*7.
Qui jussus est ab eo, *lib.*26. *tit.*7. *l.*17.
Qui jussu patris, *lib.*3. *tit.*2. *l.*12.
Qui jussit vertitve, *lib.*32. *tit.*1. *l.*14.
Qui jurisdictioni præest, *lib.*2. *tit.*1. *l.*1.
Qui lancem maximam, *lib.*34. *tit.*2. *l.*31.
Qui legatorum servandorum causa, *lib.*42. *tit.* 5. *l.*2.
Qui levandæ navis gratia, *lib.*14. *tit.*2. *l.*8.
Qui libera legatione, *lib.*50. *tit.*7. *l.*14.
Qui liberalitate, *lib.*50. *tit.*10. *l.*2.
Qui liberatus est, *lib.*1. *tit.*7. *l.*22.
Qui liberis impuberibus, *lib.*28. *tit.*5. *l.*8.
Qui liberos. Hæc lex incipit, Capite trigesimoquinto, *lib.*23. *tit.*2. *l.*19.
Qui libertatis causam excipit, *lib.*21. *tit.*2. *l.*69.
Qui libertinus, *lib.*38. *tit.*1. *l.*37.
Qui loco certo, *lib.*12. *tit.*6. *l.*27.
Qui luminibus vicinorum, *lib.*8. *tit.*2. *l.*11.
Qui mandat solvi, *lib.*46. *tit.*1. *l.*56.
Qui mandatum suscepit, *lib.*17. *tit.*1. *l.*45.
Qui manos amisit, *lib.*28. *tit.*1. *l.*10.
Qui mercedem accipit, *lib.*19. *tit.*2. *l.*4.
Qui metu criminis, *lib.*39. *tit.*16. *l.*16.
Qui mihi donatum volebat, *lib.*39. *tit.*5. *l.*13.
Qui miserunt ut milites, *lib.*4. *tit.*6. *l.*35.
Qui mortis causa donavit, *lib.*39. *tit.*6. *l.*30.
Qui mortui asseruntur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*129.
Qui munus publice, *lib.*48. *tit.*11. *l.*9.
Qui mutuam pecuniam, *lib.*17. *tit.*2. *l.*56.
Qui negotia Lucii Titii, *lib.*17. *tit.*1. *l.*34.
Qui negotiationem, *lib.*26. *tit.*7. *l.*58.
Qui neque jurisdictioni, *lib.*5. *tit.*1. *l.*81.
Qui neque tutores sunt, *lib.*27. *tit.*9. *l.*8.
Qui neque sequentur, *lib.*50. *tit.*1. *l.*38.
Incipit nunc, Solutum non intelligimus.
Qui nomine prætoris, *lib.*48. *tit.*10. *l.*25.
Qui nominibus curatorum, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.*44.
Qui non cogitur, *lib.*5. *tit.*1. *l.*22.
Qui non facit, quod, *lib.*50. *tit.*17. *l.*121.
Qui non militabat, *lib.*38. *tit.*5. *l.*8.
Qui non tam idoneum, *lib.*13. *tit.*6. *l.*12.
Qui nummis, *lib.*15. *tit.*3. *l.*2.
Quin etiam nefas existimatur, *lib.*23. *tit.*2. *l.*55.
Quin etiam de re patris, *lib.*3. *tit.*2. *l.*6.
Quin etiam si quis obligatione, *lib.*3. *tit.*6. *l.*2.
Quingenta testamento, *lib.*22. *tit.*3. *l.*12. legitur etiam quinquiginti.
Quinquaginta diebus, *lib.*27. *tit.*1. *l.*38.
Quinque legibus, *lib.*48. *tit.*2. *l.*3.

Quinquennium non utile, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 37.
Qui nova vectigalia exercent, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 12.
Quintus Cæcilius, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 18.
Quintus Mucius ait, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 31.
Q. Mucius ait, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 7.
Q. Mucius lib. ij, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 27.
Q. Mucius Scævola ait, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 48.
Q. Mucius scribit, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 15.
Q. Mucius scribit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 40.
Q. Mucius scribit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 39
Q. Mucius, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 10.
Qui ob hoc tantum, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 1.
Qui ob necem derectam, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 5.
Qui ob pactionem libertatis, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 9.
Qui ob rem non defensam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 35.
Qui occidit adulterum, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 30.
Qui officii causa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 62.
Qui omissa causa 1, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 29.
Qui omissa causa 11, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 30.
Qui onerandæ. *Vide*, Is qui onerandæ, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 32.
Qui operas suas locavit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 38.
Qui pariter ab alio, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 18.
Qui patri heres extitit, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 59.
Qui peculium servi, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 17.
Qui peculii administrationem, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 46.
Qui pecuniam creditam, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 30.
Qui pecuniam dare jussus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 22.
Qui penum legat, *lib.* 33. *tit.* 9. *l.* 3.
Qui pendentem vindemiam emit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 25.
Quippe judicare munus publicum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 78.
Qui per certum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 15. Nunc legitur, Qui per certi locum.
Qui per collusionem, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 49.
Qui perforaverit muros, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 11.
Qui per salutem suam jurat, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 33.
Qui per successionem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 194.
Qui petitorio, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 36.
Qui pignori plures res, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 19.
Qui pignoris causa, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 36.
Qui pœnæ servi efficiuntur, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 8.
Qui plures habebat libertos, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 18.
Qui plures habebat libertos, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 41.
Qui plures heredes instituit, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 14.
Qui plures liberos habet, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 38.
Qui populari actione, *lib.* 47. *tit.* 23. *l.* 5.
Qui possessionem vi ereptam, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 17.
Qui posthumos heredes, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 4.
Qui potest facere, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 174.
Qui potest invitis, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 26.
Qui potuerunt, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 17.
Qui precario, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 17.
Qui pretio accepto, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 8.
Qui prior appellat. *Vide*, Qui appellat prior, agit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 29.
Qui procuratorem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 57.
Qui pro donato, *lib.* 41. *tit.* 6. *l.* 1.
Qui promisit, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 48.
Qui proprio nomine, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 46.
Qui propter funus, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 1.
Qui pro tutore negotia gerit, *lib.* 27. *tit.* 5. *l.* 4.
Qui pro tribunali, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 2.
Qui pupillam suam, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 7.
Qui putat se decem dare, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 74.
Qui quadringenta habebat, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 88.
Qui quadringenta reliquit, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 2.
Qui qualitercunque. *Vide*, Οἱ ὁπωσοῦν, §. 3. *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 26.
Qui quartam partem, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 15.
Qui quatuor pocula, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 30.
Quique litigandi causa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 4.
Qui quod per Falcidiam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 46.
Qui ratiario credierat, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 30.
Qui reipub. causa affuit, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 46.
Qui res suas obligavit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 98.
Qui rei postulari, *lib.* 48. *tit.* 21. *l.* 3.
Qui rem alienam defendit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 166.
Qui rem rapuit, *lib.* 47. *tit.* 8. *l.* 1.
Qui rem suam, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 15.
Qui re sibi commodata, *l.* 47. *tit.* 2. *l.* 76.
Qui repudiantis animo, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 17.
Qui restituere jussus, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 68.
Qui Romæ, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 122.
Qui saccum habentem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 77.
Qui saltum æstivum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 67.
Qui satisdare promisit, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 3.
Qui summ mihi eximere, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 6.
Qui sciens liberum emit, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 33.
Qui scit fundum, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 25.
Qui se debere pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 7.
Quis ergo casus est, quo, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 16.
Qui se dicit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 67.
Qui sella aut lectica, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 7.
Qui se liti obtulit, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 45.
Qui semisses usuras promisit, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 13.
Qui se pupillum, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 96.
Qui servandarum mercium, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 14.
Qui servum alienum, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui servum alienum, *lib.* 43. *tit.* 7. *l.* 34.
Qui servum meum, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 41.
Qui servum mihi, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 98.
Qui servum suum, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 27.
Qui servo perfugit, *lib.* 37. *tit.* 2. *l.* 16.
Qui se venire passus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 2.
Qui sibi aut Titio, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 33.
Qui sic solvit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 55.
Qui sic stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 47.
Qui sine accusatoribus, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 22.
Qui sine causa obligantur, *lib.* 12. *tit.* 7. *l.* 3.
Qui sine dolo malo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 63.
Qui sine usuris, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 38.
Qui solidum fideicommissum, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 78.
Qui solvendo 1, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 42.
Qui solvendo 2. *ibid. l.* 60.
Quisque mihi alius, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 216.
Quisquis illicitum collegium, *lib.* 47. *tit.* 21. *l.* 2.
Quisquis mihi, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 216.
Quisquis mihi heres, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 95.
Quis sit fugitivus, definit, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 17.
Qui statuas, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 6.
Qui status controversiam, *lib.* 39. *tit.* 16. *l.* 8.
Qui statuliberi causam, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 2.
Qui Stichum, *lib.* 42. *tit.* 2. *l.* 5.
Qui stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 1.
Qui sub conditione, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 111.
Qui superstitis bona, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 94.
Qui suspectum tutorem, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui tabernas argentarias, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 32.
Qui tabulam æream, *lib.* 48. *tit.* 13. *l.* 8.
Qui tabulas testamenti, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 42.
Qui tabulas vel cautiones, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 27.
Qui tacet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 142.
Qui tertiana aut quartana, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 53.
Qui testamentum amoverit, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 2.
Qui testamentum faciebat, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 27.
Qui testamentum, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 3.
Qui testamento. *Vide*, Qui in testamento.
Qui testamento, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 20.
Qui testamento, *lib.* 27. *tit.* 1. *l.* 37.
Qui testamento, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 37.
Qui testatur ab heredis, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 1.
Qui tibi mandaverat, *lib.* 31. *tit.* 2. *l.* 2.
Qui Titii testamentum, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 7.
Qui totam hereditatem, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 45.
Qui totam hereditatem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 14.
Qui transigit, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 1.
Qui tutelam, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 28.
Qui tutor, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 18.
Qui vas argenteum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 48.
Quive de provincia, *lib.* 48. *tit.* 4. *l.* 2.
Qui venenum dicit, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 236.
Qui ventri substitutus est, *lib.* 25. *tit.* 4. *l.* 3.
Qui vestem omnem, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 10.
Qui vetante prætore, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 102.
Qui viam habet, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 14.
Qui vias publicas muniunt, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 31
Qui vinum Surrentinum, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 16.
Qui ultimo supplicio damnantur, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 29.
Qui universas ædes, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 30.
Qui volebat filiam, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 61.
Qui usumfructum, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 58.
Qui usumfructum arez, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 36.
Qui usumfructum traditum, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 3.
Qui uti optimæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 90.
Qui uxori repudium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 16.
Qui uxori suæ legaverat, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 18.
Qui uxorem pragnantem, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 15.
Quo casu ad prætorem, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 11.
Quo casu opus est, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 3.
Quo defuncto, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 4.
Quo destinaverit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 3.
Quo enim tutiore loco, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 12.
Quo gradu, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 13.
Quo loco scribatur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 20.
Quo lucidius intelligi, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 1.
Quominus ex publico, *lib.* 43. *tit.* 12. *l.* 2.
Quo naufragium fit, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 3.
Quo quidem casu, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 3.
Quo tutela rediit, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 73.
Quod ab alio, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 15.
Quod ab initio. *Vide*, Quod initio.
Quod ad certam speciem, *lib.* 50. *tit.* 8. *l.* 1.
Quod ad heredem, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod ad honores pertinet, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 2.
Quod adipiscendæ. *Vide*, Quod apiscendæ.
Quod ad servitutes, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 75.
Quod ad statum damnatorum, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 12.
Quod ait lex, Divortii, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod ait lex, in filia, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 23.
Quod ait prætor, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 2.
Quod ait prætor, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 31.
Quod apiscendæ dignitatis, *lib.* 24. *tit.* 2. *l.* 40
Quod à quoquo, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 46.
Quod attinet ad jus civile, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 32
Quod autem ædificio, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 7.
Quod autem cum possit, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod autem dicitur, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 74.
Quod autem diximus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 10.
Quod autem ex furto, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 53.
Quod autem in heredem, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod autem in stipulatione. *Vide*, Quia autem in stipul. *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 23.
Quod autem Sabinus, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod autem spectetur tempus, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 7.
Quod certa die promissum est, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 7.
Quod conclave, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 47.
Quod contra legem, *lib.* 48. *tit.* 11. *l.* 8.
Quod conditionis implendæ causa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 36.
Quod contra rationem juris, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 141.
Quod constitutum est, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 21.
Quodcunque dolo malo, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 2.
Quodcunque stipulatur is, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 45.
Quod debetur servo, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 31.
Quod debitori acceptum, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 24.
Quod de bonis, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 15.
Quod de partes mortuis, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 16.
Quod de reddenda dote, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 25.
Quod dicimus, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 7.
Quod dicimus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 231.
Quod dicimus in eo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 105.
Quod dicitur, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 4.
Quod dicitur, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 38.
Quod dicitur, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 15.
Quod dicitur, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 12.
Quod dicitur, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 5.
Quod dicitur, *lib.* 43. *tit.* 1. *l.* 86.
Quod dicitur, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 1.
Quod dicitur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 130.
Quod dicitur, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 18.
Quod dictum est, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 32.
Quod diximus, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 16.
Quod diximus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 10.
Quod Divo Marco, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 50.
Quod enim ex maleficio, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 54.
Quod enim nullius est, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 1.
Quod enim solutum, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 7.
Quod est, & si quid, *lib.* 33. *tit.* 10. *l.* 3.
Quod & Atteius Capito, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 29.
Quod & lex Favia, *lib.* 43. *tit.* 29. *l.* 3.
Quod evincitur, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 19.
Quod ex his causis, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 28.
Quod fidei commissum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 93.
Quod filiofamilias, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 61.
Quod forte, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 8.
Quod fructuarius, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 49.
Quod his verbis, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 83.
Quod in convivio, *lib.* 11. *tit.* 5. *l.* 4.
Quod in debitum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 7.
Quod in diem debetur, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 7.
Quod in diem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 12.
Quod in diem. *Vide*, Quod certa die, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 70.
Quod in littore, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod infans, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 6.
Quod in fructus redigendos, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 46.
Quod in herede, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 9.
Quod initio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 29.
Quod in rerum natura, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 24.
Quod in stipulatione, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 31.
Quod ipsis, qui contraxerunt, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 143.
Quod ita sanatum est, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 16.
Quod jussit, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod jussu alterius, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 180.
Quod Labeo ait, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 13.
Quod Labeo scribit, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 9.
Quod legatur, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 38.
Quodliber debitum, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 87.
Quod major pars curiæ, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 19.
Quod meo nomine, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 18.
Quod mihi Sempronius, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 22.
Quod ne curatoris, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 8.
Quod Nerva diceret, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 32.
Quod nisi fiat, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 20.
Quod nomine mariti, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 8.
Quod non ratione introductum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 39.
Quod nostrum non est, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 63.
Quod nullius esse potest, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 181
Quod per manus traditum est, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 10.
Quod placuit fisco, *lib.* 49. *tit.* 14. *l.* 37.
Quod principis, aut senatus, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 23.
Quod principi placuit, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 1.
Quod principi relictum est, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 56
Quod privilegium, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 8.
Quod procurator ex re domini, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 68.
Quod pupillæ legatum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 30.
Quod pupillus, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 41.
Quod pure datum est, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 6.
Quod quidem, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 25.
Quod quis aliquo anno, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 50.
Quod quis cum servus est, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 146.
Quod quis ex culpa sua, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 203.
Quod quis navis fabricandæ, *lib.* 42. *tit.* 5. *l.* 24.
Quod quis sciens, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 50.
Quod quod sibi adscripserit, *lib.* 34. *tit.* 8. *l.* 5
Quod reipublicæ, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 33.
Quod sæpe arræ, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 35.
Quod semel ordo decrevit, *lib.* 50. *tit.* 9. *l.* 5.
Quod senatusconsultum, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 6.
Quod Servius in lib. de Dotibus, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 8.
Quod servus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 14
Quod servus depositi, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 17.
Quod servus ex peculio, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 35.
Quod servus in hoc, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod servus legatus, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 38.
Quod servus meus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 56.
Quod servus stipulatus est, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 36.
Quod servus tuus, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 24.
Quod si ab initio, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 10.
Quod si alii legetur, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 7.
Quod si alterutro, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 38.
Quod si artificem fecerit, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 32.
Quod si cum scires, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 8.
Quod si defereme me, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 21.
Quod si de speciali mandatu, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 26
Quod si dolo possessoris, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 12.
Quod si domus habitatione, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 28. Nunc legitur, Quod si domi habit.
Quod si donavero, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 32.
Quod si dubitet, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 33.
Quod si ea bona, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 2.
Quod si ea conditione, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 18.
Quod si eo tempore, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 60.
Quod si Ephesi petetur, *lib.* 13. *tit.* 4. *l.* 3.
Quod si ex stipulatu, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 42.
Quod si filii nomine, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 2.
Quod si filius ante moritur, *lib.* 49. *tit.* 2. *l.* 11
Quod si forte quis, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 14.
Quod si fuerit factum, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 27.
Quod si fundus, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 11.
Quod si heres, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 10.
Quod si heres, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 47.
Quod si in diem sit, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 16.
Quod si intra, *lib.* 30. *tit.* 9. *l.* 13.
Quod si in venditione, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 10.
Quod si iterum, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 4.
Quod si juravi, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 29.
Quod si locus monumenti, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 12.
Quod si Mævius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 80.
Quod si malit actor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 13.
Quod si maritus plus constituit, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 3.
Quod si minor sua sponte, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 24.
Quod si nepotes, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 6.
Quod si neque traditi essent, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 14.
Quod si nolit venditor, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 31.
Quod si non divortium, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 31.
Quod si non reliqui, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 79.
Quod si non solvere, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 10.
Quod si nulla dos esset, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 28.
Quod si nulla hereditas, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 8.
Quod si nulla retentione, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 60.
Quod si nuptura debitori, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 45.
Quod si oves natæ sunt, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 26.
Quosi si pater meus, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 11.
Quod si per eam, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 15.
Quod si plures, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 38.
Quod si possessor, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 17.
Quod si possessor, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 71.
Quod si quis Stichum, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 77.
Quod si servus domino, *lib.* 15. *tit.* 2. *l.* 3.
Quod si servum quis exemit, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 3.
Quod si sit hereditas, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 13.
Quod sumptum, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 37.
Quod si tutor, *lib.* 27. *tit.* 8. *l.* 3.
Quod si vir, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 62.
Quod si vir uxori, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 14.
Quod si viro, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 2.
Quod si uno pretio, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 13.
Quod si ultra. *Vide*, Quod si intra.
Quod statuliber, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 41.
Quod stipulatus ita sum, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 10.
Quod supra quadrantem, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 10.
Quod tamen, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 4.
Quod te mihi dare oportet, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 5.
Quod traditum est, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 89.
Quod tumultus. *Vide*, De eo quod tumultus, *lib.* 16. *tit.* 5. *l.* 18.
Quod vendidi, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 15.
Quod venditor, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 37.
Quod veto, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 14.
Quod vi aut quæ, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 65.
Quod vi possessum, *lib.* 17. *tit.* 8. *l.* 6.
Quod vulgo dicitur, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 19.
Quod vulgo dicitur, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 45.
Quod vulgo traditum est, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 11.
Quod uxor viro, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 16.
Quoniam furtum, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 18.
Quoniam intelligitur, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 5.
Quoniam pecuniæ usus, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 10.
Quoniam post interitum, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 3.
Quoniam pro locuplete, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 3.
Quoniam servitus, *lib.* 40. *tit.* 14. *l.* 2.
Quos nos hostes appellamus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 134.
Quos prohibet prætor, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 7.
Quotiens 1, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 2.
Quotiens 2, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 15.
Quotiens cuidam, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 67.
Quotiens certa species, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 24.
Quotiens de delicto quæritur, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 1.
Quotiens deficit actio, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 21.
Quotiens de hoc contenditur, *li.* 40. *tit.* 14. *l.* 6.
Quotiens de servitute agitur, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 61.
Quotiens dominus, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 21.
Quotiens dubia interpretatio, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 20.
Quotiens duobus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 34.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Quotiens duplici jure, lib.50.tit.17.l.91.
Quotiens enim, lib.9.tit.4.l.34.
Quotiens filiusfamilias, lib.50.tit.1.l.2.
Quotiens fundus, lib.18.tit.2.l.2.
Quotiens heredis bona, lib.42.tit.6.l.6.
Quotiens id quod. Nunc incipit, In perpetuum quotiens, lib.26.tit.3.l.61.
Quotiens idem sermo, lib.50.tit.17.l.67.
Quotiens in actionibus, lib.34.tit.5.l.12.
Quotiens in diem, lib.45.tit.1.l.59.
Quotiens in stipulationibus, lib.45.t.1.l.80
Quotiens in taberna, lib.15.tit.1.l.47.
Quotiens is cui, lib.37.tit.1.l.16.
Quotiens lex obligationis, lib.44.tit.7.l.41.
Quotiens libertis, lib.34.tit.5.l.12.
Quotiens jussu alicujus, lib.17.tit.4.l.84.
Quotiens nec hominum, lib.8.tit.1.l.15.
Quotiens nihil sine, lib.50.tit.17.l.200.
Quotiens nominatim, lib.31.tit.1.l.2.
Quotiens operæ, lib.22.tit.3.l.18.
Quotiens pater dat dotem, lib.24.tit.3.l.29
Quotiens paterfamilias, lib.36.tit.1.l.24.
Quotiens patre furente, lib.23.tit.4.l.8.
Quotiens propter rem, lib.12.tit.2.l.14.
Quotiens pupillus, lib.29.tit.2.l.43.
Quotiens quæreretur, lib.22.tit.3.l.1.
Quotiens quis alium, lib.45.tit.1.l.81.
Quotiens quis debitor, lib.46.tit.3.l.1.
Quotiens quod pure, lib.46.tit.2.l.14.
Quotiens res æstimata, lib.23.tit.3.l.16.
Quotiens servus judicio, lib.2.tit.11.l.13.
Quotiens servus venit, lib.18.tit.1.l.29.
Quotiens servi electio, lib.33.tit.5.l.2.
Quotiens sub conditione, lib.35.tit.1.l.22.
Quotiens tantum præstat, lib.47.tit.6.l.3.
Quotiens tutor, lib.26.tit.7.l.9.
Quotiens via, aut, lib.8.tit.1.l.20.
Quotiens vitiose cautum, lib.2.tit.8.l.6.
Quotiens unus, lib.46.tit.3.l.37.
Quotiens volens alium, lib.28.tit.5.l.9.
Quotiens usufructus legatus est, lib.7.tit.2.l.1.
Quotiens utriusque causa, lib.50.tit.17.l.98

R.

Ratis vi fluminis, lib.47.tit.9.l.8.
Ratio possessionis, lib.19.tit.1.l.3.
Ratum autem habere, lib.36.tit.3.l.13.
Reo criminis postulato, lib.46.tit.3.l.41.
Reas adulterii factas, lib.23.tit.2.l.26.
Reos promittendi, lib.45.tit.2.l.11.
Receptum est ut, lib.8.tit.4.l.18.
Recusare autem non, lib.36.tit.1.l.6.
Recusati hereditas, lib.29.tit.2.l.95.
Recte dicimus, lib.50.tit.16.l.25.
Recte defendi hoc est, lib.5.tit.1.l.63.
Recte Labeo ait, lib.4.tit.6.l.13.
Rectissime prætor, lib.40.tit.12.l.14.
Redemptores, lib.6.tit.1.l.39.
Redempti à sorore partibus, lib.29.t.7.l.12.
Redhibere est, lib.21.tit.1.l.21.
Redhibitoria actio, lib.21.tit.1.l.45.
Redintegrato matrimonio, lib.25.tit.2.l.23
Refectionis gratia, lib.8.tit.4.l.11.
Regula Catoniana, lib.34.tit.7.l.5.
Regula est, lib.50.tit.17.l.1.
Regula est juris, lib.22.tit.6.l.9.
Regulariter definiendum est, lib.5.tit.3.l.9.
Relegati in insulam, lib.48.tit.22.l.4.
Relegati sive, lib.48.tit.19.l.4.
Relegatorum duo genera, lib.48.tit.22.l.7.
Relegatus, lib.48.tit.22.l.14.
Relegatus statuis, lib.48.tit.22.l.17.
Relegatus integrum, lib.48.tit.22.l.18.
Relegatus non, lib.48.tit.22.l.19.
Reliqua quoque, lib.34.tit.3.l.17.
Remittit jusjurandum, lib.12.tit.2.l.6.
Repetitur cassis, lib.35.tit.2.l.84.
Reperi posse quæstionem, lib.48.tit.18.l.16.
Reperi potest, lib.7.tit.4.l.5.
Repetitio nulla est, lib.12.tit.6.l.44.
Repetita quidem eo die, lib.22.tit.4.l.2.
Repetundarum damnatus, lib.22.tit.5.l.15.
Res bona fide vendita, lib.18.tit.1.l.54.
Res ex mandatu meo, lib.41.tit.1.l.59.
Res hereditarias, lib.47.tit.19.l.4.
Res hypothecariæ, lib.20.tit.1.l.5.
Res in dotem datæ, lib.23.tit.3.l.42.
Res judicata dicitur, lib.42.tit.1.l.1.
Res judicata, lib.50.tit.4.l.207.
Res pignoris nomine data, lib.41.tit.2.l.37.
Res quæ ex dotali pecunia, lib.23.tit.3.l.54.
Res quæ in controversia sunt, lib.49.tit.14.l.22.
Rei appellatio latior est, lib.50.tit.16.l.5.
Rei appellatione, lib.50.tit.16.l.23.
Rei capitalis damnatum, lib.48.tit.11.l.2.
Rei commodatæ, lib.13.tit.6.l.8.
Rei communis nomine, lib.17.tit.2.l.45.
Rei judicatæ exceptio, lib.44.tit.2.l.4.
Rei judicatæ tempus, lib.24.tit.3.l.15.
Rei majoris pecuniæ, lib.44.tit.1.l.21.
Reipublicæ causa, lib.4.tit.6.l.36.
Reipublicæ interest, lib.23.tit.3.l.2.
Rei quam venalem, lib.4.tit.3.l.33.
Rem alienam distrahere, lib.18.tit.1.l.28.
Rem alienam pignori dedisti, lib.13.tit.7.l.41.
Rem de qua controversia est, lib.44.tit.6.l.3
Rem hereditariam, lib.21.tit.2.l.65.
Rem in bonis nostris, lib.41.tit.1.l.51.
Rem in judicio deductam, lib.12.tit.3.l.1.
Rem inspiciendam quis dedit, lib.47.tit.2.l.78.
Rem legatam, lib.34.tit.4.l.18.
Rem mihi commodasti, lib.13.tit.6.l.21.
Rem pignori, lib.20.tit.2.l.28.
Rem quæ nobis, lib.41.tit.2.l.25.
Re conjuncti, lib.32.tit.1.l.89.
Rerum amotarum 1, lib.25.tit.2.l.1.
Rerum quidem amotarum 2, ibid. l.25.
Rerum amotarum 3, ibid. 26.
Rerum amotarum 4, ibid. 27.
Rerum amotarum 5, ibid. 29.
Rerum mixtura facta, lib.41.tit.3.l.30.
Rescriptum autem D.Marci, lib.2.t.14.l.10.
Rescriptum est ab Imperatore, lib.20.tit.5.l.12.
Rescriptum est à principe, lib.34.tit.9.l.6.
Rescripto divorum fratrum, lib.50.tit.4.l.6.
Rescripta principum, lib.29.tit.1.l.44.
Rescriptis quibusdam, lib.44.tit.3.l.9.
Respiciendum enim, lib.12.tit.1.l.38.
Respiciendum est. Vide, Perspiciendum est, lib.48.tit.19.l.11.
Respondit Paulus, lib.22.tit.1.l.14.
Restituere is videtur, lib.50.tit.16.l.35.
Restituta hereditas, lib.36.tit.1.l.37.
Retro creditur, lib.49.tit.15.l.16.
Reus delatus, lib.50.tit.4.l.7.
Rei sepulchrorum violatorum, lib.47.tit.12.l.11.
Reo criminis postulato, lib.46.tit.3.l.41.
Rhedæ & sedularia, lib.33.tit.10.l.4.
Riparum usus, lib.1.tit.8.l.5.
Rogo ne Stichus, lib.40.tit.5.l.21.
Rogo quandoque, lib.36.tit.2.l.19.
Rogasti me, lib.12.tit.1.l.11.
Rogasti me, lib.19.tit.5.l.19.
Rogatus es, lib.34.tit.1.l.13.
Rogatus ut fidejuberet, lib.17.tit.1.l.33.
Roma communis patria, lib.50.tit.1.l.33.
Romanus Appulus, lib.26.tit.5.l.28.
Rusticorum prædiorum, lib.8.tit.3.l.2.
Rutilia Polla, lib.18.tit.1.l.69.

S.

Sabinus ait. Vide, Non cogendum, lib.3.tit.3.l.45.
Sabinus ait. Vide, Sabinus in re communi, lib.10.tit.3.l.29.
Sabinus putat, lib.4.tit.3.l.19.
Sabinus: Quæsitum est, lib.28.tit.5.l.18.
Sabinus respondit, lib.18.tit.1.l.20.
Sabinus scribit, lib.18.tit.2.l.9.
Sacra loca ea sunt, lib.1.tit.8.l.9.
Sacratissimi Principis, lib.38.tit.18.l.9.
Saccularii, lib.47.tit.11.l.7.
Sacrilegii pœnam, lib.48.tit.13.l.6.
Sacrilegi capite, lib.48.tit.13.l.9.
Sæpe ad alium, lib.27.tit.10.l.13.
Sæpe legatum, lib.32.tit.1.l.16.
Sæpissime rescriptum, lib.29.tit.7.l.1.
Salarium procuratori, lib.17.tit.1.l.7.
Salvius Aristo, lib.37.tit.5.l.6.
Sanctum, lib.1.tit.8.l.8.
Sanctio legum, lib.48.tit.19.l.41.
Sane Divi Severus, lib.13.tit.7.l.17.
Sane & deteriorem, lib.23.tit.3.l.38.
Sane & sic acceptilatio, lib.46.tit.4.l.7.
Sane si maris, lib.47.tit.10.l.14.
Sane si valetudinis, lib.17.tit.1.l.23.
Sane videndum est, lib.23.tit.3.l.11.
Satis constat, lib.37.tit.14.l.22.
Satisdatio eodem modo, lib.2.tit.8.l.1.
Satisdationis appellatione, lib.50.t.16.l.61.
Satisfactio pro solutione est, lib.46.tit.3.l.52.
Satisque pœnæ subire, lib.2.tit.4.l.19.
Scapham non videri, lib.21.tit.2.l.44.
Sæpe audivi Cæsarem, lib.1.tit.18.l.8.
Sæpe constitutum est, lib.42.tit.1.l.63.
Sæpe etiam ad hoc, lib.13.tit.6.l.4.
Sæpe ita comparatum est, lib.50.tit.16.l.53.
Sæpe justæ ac, lib.23.tit.1.l.17.
Sæpe qui prohibet, lib.50.tit.17.l.60.
Scævola respondit, lib.36.tit.1.l.76.
Scævola respondit, lib.39.tit.3.l.26.
Scævola respondit, lib.50.tit.16.l.243.
Scævola. Vide, Testamento ita cavit, lib.40.tit.5.l.18.
Sciendum est, lib.2.tit.8.l.15.
Sciendum est, heredem, lib.50.tit.16.l.70.
Sciendum est, lib.4.tit.6.l.18.
Sciendum est, lib.5.tit.2.l.1.
Sciendum est, ad officium, lib.23.tit.2.l.20.
Sciendum est, ad venditionem, lib.21.tit.1.l.63.
Sciendum est in actione, lib.10.tit.1.l.13.
Sciendum est libertinum, lib.23.tit.2.l.32.
Sciendum est, non omne, lib.22.tit.1.l.21.
Sciendum est, lib.30.tit.1.l.2.
Sciendum est, lib.48.tit.1.l.9.
Sciendum est, separationem, lib.42.tit.6.l.1.
Sciendum est, lib.50.tit.7.l.4.
Sciendum est, lib.42.tit.1.l.25.
Sciendum est, lib.44.tit.7.l.58.
Sciendum est, lib.50.tit.15.l.1.
Sciendum est, lib.45.tit.1.l.30.
Sciendum est, lib.39.tit.1.l.19.
Sciendum est, nihil interesse, lib.21.tit.2.l.52.
Sciendum est, lib.47.tit.7.l.2.
Sciendum est, necessario, lib.40.tit.4.l.32.
Sciendum est, quod hodie, lib.47.tit.5.l.2.
Sciendum est, lib.48.tit.15.l.2.
Sciendum tamen est, lib.21.tit.1.l.19.
Scientiam hic pro, lib.9.tit.2.l.45.
Scilicet si ante exhibitionem, lib.33.t.5.l.3.
Scilicet pro ea parte, lib.9.tit.2.l.20.
Scio illud, lib.4.tit.1.l.4.
Scio quæsitum, lib.49.tit.1.l.3.
Scio quidem tractatum esse, lib.22.tit.5.l.14
Scio quosdam, lib.40.tit.4.l.61.
Scire debemus, lib.45.tit.1.l.29.
Scire etiam oportet. Vide, εἰδέναι χρὴ, lib.27.tit.1.l.13.
Scire leges, lib.1.tit.5.l.17.
Scire oportet εἰδέναι δεῖ, lib.26.tit.6.l.21.
Scire oportet. Vide, εἰδέναι χρὴ, lib.50.tit.1.l.33.
Scribit Celsus, lib.36.tit.1.l.33.
Scribit Quintus Mucius, lib.34.tit.2.l.34.
Scriptus heres, lib.11.tit.7.l.4.
Scriptus heres, lib.37.tit.10.l.12.
Scripto herede, lib.38.tit.6.l.7.
Scyphi electione, lib.33.tit.5.l.4.
Secundum Julianum, lib.17.tit.2.l.61.
Secundum naturam, lib.50.tit.17.l.10.
Sed actio ei datur, lib.2.tit.11.l.3.
Sed actione, lib.17.tit.2.l.50.
Si actum sit, lib.17.tit.2.l.43.
Sed addes hoc, lib.19.tit.2.l.19.
Sed ad exhibendum, lib.18.tit.1.l.30.
Sed alio jure utimur, lib.2.tit.9.l.2.
Sed an hic detrahi debeat, lib.14.tit.5.l.3.
Sed an ultro, lib.3.tit.5.l.10.
Sed an viæ itineris, lib.20.tit.1.l.12.
Sed Celsus filius ait, lib.18.tit.1.l.6.
Sed commodius est, lib.11.tit.3.l.4.
Sed cum ab herede, lib.36.tit.1.l.12.
Sed cum ambo, lib.5.tit.1.l.14.
Sed cum ea, lib.29.tit.7.l.15.
Sed cum fructuarius, lib.7.tit.1.l.65.
Sed de damno, lib.19.tit.2.l.41.
Sed de interpretatione, lib.1.tit.3.l.37.
Sed cum patrono, lib.37.tit.1.l.6.
Sed de pecunia, lib.7.tit.5.l.2.
Sed divi fratres, lib.1.tit.8.l.7.
Sed dicendum est, lib.15.tit.3.l.4.
Sed duobus legatis, lib.31.tit.1.l.5.
Sed ea quæ. Vide, Sed quæ patris.
Sed est quæsitum, lib.28.tit.3.l.6.
Sed est quæstionis, lib.47.tit.10.l.9.
Sed etiam à Binea, lib.2.tit.4.l.20.
Sed etiam ad ea quæ, lib.30.tit.1.l.31.
Sed etiam ex his causis, lib.3.tit.3.l.12.
Sed etiam ipsum, lib.1.tit.14.l.2.
Sed etiam nepos, lib.1.tit.7.l.14.
Sed ad eos pertinet, lib.4.tit.6.l.24.
Sed & aliis dabit, lib.27.tit.10.l.2.
Sed & cum aliquis, lib.3.tit.5.l.16.
Sed & domino, lib.25.tit.2.l.18.
Sed & ea quæ, lib.1.tit.3.l.35.
Sed & ei qui vi, lib.13.tit.3.l.2.
Sed & eo nomine, lib.9.tit.4.l.10.
Sed & eo quoque, lib.7.tit.4.l.9.
Sed & ejus rei, lib.10.tit.2.l.24.
Sed & ex dolo, lib.4.tit.3.l.15.
Sed & filiusfam. compelletur, lib.4.tit.8.l.5
Sed & hæ personæ, lib.3.tit.3.l.35.
Sed & heres ejus, lib.11.tit.5.l.8.
Sed & hi qui, lib.39.tit.4.l.13.
Sed & hi quoque, lib.3.tit.3.l.59.
Sed & in illo quæritur, lib.34.tit.5.l.18.
Sed & in ipsum, lib.14.tit.3.l.6.
Sed & interdictum, lib.7.tit.4.l.6.
Sed & interpellatur, lib.4.tit.8.l.49.
Sed & ipse servus, lib.9.tit.4.l.6.
Sed & ipsi nautæ, lib.4.tit.9.l.4.
Sed & ipsis qui, lib.36.tit.3.l.3.
Sed & is qui miscuit, lib.42.tit.4.l.4.
Sed & loci unius, lib.10.tit.1.l.4.
Sed & nepos. Vide, Sed etiam nepos.
Sed & milites. Vide, Οἱ [illegible], lib.27.tit.1.l.6.
Sed & partus ancillarum, lib.4.tit.4.l.12.
Sed & posteriores, lib.1.tit.3.l.28.
Sed & qui, lib.36.tit.1.l.5.
Sed & quod ad eas res, lib.20.tit.1.l.9.
Sed & reprob. Vide, [illegible], lib.26.tit.1.l.6.
Sed & si adhuc, lib.29.tit.4.l.9.
Sed & si adjiciatur, lib.17.tit.2.l.13.
Sed & si ad tempus, lib.36.tit.1.l.20.
Sed & si alia, lib.13.tit.5.l.17.
Sed & si alio loco, lib.36.tit.1.l.9.
Sed & si ante diem, lib.36.tit.2.l.10.
Sed & si citeriore die, lib.13.tit.5.l.4.
Sed & si conducere, lib.39.tit.2.l.29.
Sed & si constante matrimonio, lib.24.tit.1.l.25.
Sed & si cum, lib.23.tit.8.l.4.
Sed & si decesserint, lib.7.tit.4.l.5.
Sed & si decem, lib.13.tit.5.l.12.
Sed & si de sua conditione, lib.29.tit.2.l.34.
Sed & si divortii, lib.25.tit.2.l.19.
Sed & si duo. Vide, Sed si duo, l.15.t.1.l.15.
Sed & si is qui, lib.2.tit.4.l.12.
Sed & si eam rem, lib.12.tit.[illegible]
Sed & si cum ediderit, lib.37.tit.9.l.24
Sed & si exceptio, lib.21.tit.2.l.18.
Sed & si falsum, lib.12.tit.4.l.2.
Sed & si fidejussor, lib.2.tit.14.l.24.
Sed & si filiofamilias, lib.15.tit.5.l.7.
Sed & si hereditas, lib.10.tit.4.l.11.
Sed & si ideo, lib.24.tit.3.l.21.
Sed & si imaginem, lib.47.tit.2.l.31.
Sed & si in servum. Vide, Sed si in servum.
Sed & si ipse heres, lib.9.tit.2.l.14.
Sed & si ipse heres, lib.15.tit.1.l.31.
Sed & si is qui domi, lib.2.tit.4.l.21.
Sed & si is qui pignori, lib.9.tit.2.l.18.
Sed & si lege, lib.5.tit.3.l.25.
Sed & si me patrem, lib.12.tit.6.l.22.
Sed & si mortis causa, lib.37.tit.5.l.3.
Sed & si non data, lib.40.tit.4.l.35.
Sed & si non numerata, lib.46.tit.4.l.10.
Sed & si non sit heres, lib.16.tit.3.l.4.
Sed & si partem fundi, lib.8.tit.5.l.3.
Sed & si pater, lib.48.tit.20.l.10.
Sed & si per prætorem, lib.4.tit.6.l.26.
Sed & si plures, lib.2.tit.8.l.13.
Sed & si plus sit, lib.37.tit.5.l.9.
Sed & si possessori, lib.12.tit.2.l.11.
Sed & si post mortem, lib.21.tit.2.l.23.
Sed & si postea, lib.9.tit.4.l.23.
Sed & si pro dote, lib.37.tit.5.l.10.
Sed & si proprietatis, lib.9.tit.2.l.12.
Sed si quemcunque, lib.9.tit.2.l.5.
Sed & si quid inædificaveris, lib.7.tit.1.l.15.
Sed & si quid donetur, lib.7.tit.1.l.22.
Sed & si quid, lib.18.tit.1.l.31.
Sed & si quid stipulatus, lib.7.tit.1.l.25.
Sed & si quilibet, lib.19.tit.2.l.12.
Sed & si quis, lib.29.tit.2.l.2.
Sed & si quis, lib.2.tit.11.l.4.
Sed & si quis meam rem, lib.14.tit.3.l.7.
Sed & si quis viginti, lib.13.tit.5.l.13.
Sed & si rem suam, lib.41.tit.8.l.5.
Sed & si res adjudicata, lib.6.tit.2.l.7.
Sed & si reipublicæ causa, lib.22.tit.1.l.23.
Sed & si restituatur, lib.5.tit.1.l.28.
Sed & si servus, lib.12.tit.2.l.25.
Sed & si servi, lib.46.tit.1.l.20.
Sed & si sic, lib.32.tit.1.l.6.
Sed & si sit, lib.34.tit.7.l.2.
Sed & si stipulatio, lib.21.tit.2.l.9.
Sed & si suscepit, lib.5.tit.1.l.52.
Sed & si usucapio, lib.10.tit.2.l.14.
Sed & si utriusque. Vide, Si utriusque.
Sed & socius, lib.17.tit.2.l.17.
Sed eximendi verbum, lib.2.tit.7.l.4.
Sed hæc neque passim, lib.3.tit.3.l.13.
Sed hæc nimium, lib.27.tit.1.l.33.
Sed hic videtur, lib.27.tit.9.l.2.
Sed hoc imperari non debet, lib.28.tit.8.l.4.
Sed hoc ita, lib.39.tit.3.l.20.
Sed hoc ita accipiendum, lib.42.tit.1.l.22.
Sed hoc jure utimur, lib.41.tit.2.l.2.
Sed hoc nomine, lib.21.tit.2.l.26.
Sed honore quidem, lib.48.tit.22.l.8.
Sed ita idoneum, lib.39.tit.2.l.36.
Sed in emptore, lib.15.tit.1.l.13.
Sed interdum opus, lib.39.tit.3.l.15.
Sed interim res, lib.24.tit.1.l.11.
Sed ipsi servo, lib.7.tit.8.l.13.
Sed Julianus adjicit. Hæc lex habetur, lib.7.tit.6.l.14. post princ.
Sed licet is, qui, lib.1.tit.18.l.12.
Sed mihi videtur, lib.13.tit.6.l.3.
Sed nec æs alienum, lib.17.tit.2.l.12.
Sed nec filius, lib.28.tit.3.l.10.
Sed nec illud prohibitum, lib.46.tit.3.l.42.
Sed nec ipsi, lib.36.tit.1.l.39.
Sed nec legatarius, lib.13.tit.1.l.11.
Sed nec libertas, lib.23.tit.5.l.6.
Sed neque locabunt, lib.7.tit.8.l.8.
Sed nihilominus, lib.17.tit.2.l.48.
Sed nisi hoc, lib.23.tit.3.l.8.
Sed non dantur pupillo, lib.27.tit.3.l.1
Sed non esse æquum, lib.47.tit.10.l.16.
Sed Proculus recte, lib.17.tit.1.l.4.
Sed postquam socius, lib.10.tit.3.l.9.
Sed quæ loca fundi, lib.8.tit.3.l.22.
Sed quæ patris, lib.22.tit.1.l.12.
Sed quod ex Pamphila, lib.31.tit.1.l.73.
Sed quod inde, lib.31.tit.1.l.71.
Sed revocata pecunia, lib.49.tit.14.l.20.
Sed sciendum, lib.36.tit.1.l.7.
Sed sciendum est, lib.48.tit.9.l.3.
Sed si accepto usu togæ, lib.49.tit.14.l.32.
Sed si alia lege, lib.48.tit.20.l.4.
Sed si alienare, lib.40.tit.5.l.32.
Sed si ante viam, lib.44.tit.1.l.17.
Sed si apud acta, lib.49.tit.1.l.2.
Sed si certos nummos, lib.30.tit.1.l.51.
Sed si communis, lib.18.tit.1.l.18.
Sed si communem servum, lib.9.tit.2.l.19.
Sed si compromissum, lib.4.tit.8.l.14.
Sed si conditioni, lib.28.tit.5.l.6.
Sed sicuti de bonis, lib.37.tit.10.l.16.
Sed sicuti stipulando, lib.7.tit.1.l.25.
Sed si damnum, lib.15.tit.1.l.9.
Sed si de arboribus cæsis, lib.47.tit.7.l.11.
Sed si de fructu. Hæc lex habetur in §.1. lib.14.tit.8.l.7.
Sed si duo sint, lib.15.tit.1.l.15.

Sed

Sed si ego, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 4.
Sed si emancipatur, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 26.
Sed si eum defendat, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 3.
Sed si ex causa, *lib.* 17. *tit.* 3. *l.* 67.
Sed si ex eadem causa, *lib.* 47. *tit.* 23. *l.* 3.
Sed si ex parte, *lib.* 14. *tit.* 5. *l.* 4.
Sed si ex stipulatu, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 24.
Sed si ex utriusque, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 28.
Sed si fidejusso, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 24.
Sed si forte alius, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 6.
Sed si grandes arbores, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 11.
Sed si hac lege, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 10.
Sed si hoc specialiter, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 62.
Sed si ideo legatum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 35.
Sed si in servum compromittatur, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 9.
Si intercedat, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 1.
Sed si interdiu, *lib.* 47. *tit.* 17. *l.* 2.
Sed si inter me & te, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 37.
Sed si ipse heres, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 31.
Sed si ipse heres, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 14.
Sed si is cui adfignassem, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 2.
Sed si is qui controversiam, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 5
Sed si ita compromissum, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 8.
Sed si ita stipulatur, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 10.
Sed si major pars, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 6.
Sed si manente, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 5.
Sed si maritus, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 14.
Sed si minori, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 8.
Sed si mors sit insecuta, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 13.
Sed si non alias, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 88.
Sed si nondum pater, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 17.
Sed si non servus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 36.
Sed si paterfamilias factus, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 9.
Sed si par numerus, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 2.
Sed si pecunia, *lib.* 27. *tit.* 9. *l.* 3.
Sed si plures sint, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 101.
Sed si ponas filium, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 23.
Sed si ponas filium, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 20.
Sed si postea, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 24.
Sed si priore judicio, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 47.
Sed si pro alieno servo, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 9.
Sed si proponas, *lib.* 47. *tit.* 3. *l.* 2.
Sed si proponatur, *lib.* 18. *tit.* 2. *l.* 10.
Sed si pupillus, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 11.
Sed si quid, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 15.
Sed si quid postea alluvione, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 15
Sed si quis ex signatoribus, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 7.
Sed si quis servum, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 13.
Sed si quis viginti, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 13.
Sed si res aliena, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 40.
Sed si res non deteratur, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 5.
Sed si rivus privatus, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 6.
Sed si servus, *lib.* 14. *tit.* 4. *l.* 3.
Sed si servo meo, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 13.
Sed si sibi, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 11.
Sed si statuliberum, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 6.
Sed si surripuit, *lib.* 47. *tit.* 1. *l.* 28.
Sed sub conditione, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 18.
Sed si vir armata, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 14.
Sed si vir lana sua, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 31.
Sed si tamen, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 13.
Sed tunc patrono conceditur, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 4.
Sed ubi restitutio datur, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 15.
Sed venditor, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 13.
Sed videamus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 4.
Sed si unius permissu, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 17.
Sed ususfructus legatus, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 81.
Sed utrum ex delicto, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 14.
Sejus à Lucio, *lib.* 18. *tit.* 5. *l.* 10.
Sejus & Agerius, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 27.
Sejus Saturninus, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 46.
Seja ab herede, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 6.
Seja cum bonis, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 42.
Seja cum nuberet, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 11.
Seja fundos, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 73.
Seja mancipia emit, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 28.
Seja mutuam pecuniam, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 12.
Seja Sempronio, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 66.
Sejæ dulcissimæ, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 36.
Sejæ egressæ annos xij. *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 26.
Sejæ ex parte heredi, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 20.
Sejo amico fidelissimo, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 10.
Semel mora facta, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 26.
Semper adversus possessorem, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 15.
Semper generalibus. *Vide*, Semper specialia.
Semper in civitate nostra, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 5.
Semper in conjunctionibus, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 42.
Semper in conjunctionibus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 197.
Semper in dubiis, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 56.
Semper in fraudem, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 12.
Semper in obscuris, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 9.
Semper in stipulationibus, *lib.* 50. *t.* 17. *l.* 34.
Semper qui non prohibet, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 60.
Semper specialia, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 147.
Sempronius Atralus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 26.
Sempronius Proculus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 47.
Sempronius Theudi, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 8.
Sempronia libellos composuit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 72.
Sempronio ea, quæ, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 33.
Senatusconsulto Pisoniano cavetur, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 8.
Senatusconsultum quod factum est, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 1.
Senatusconsulto cavetur, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 16.
Senatusconsulto, *lib.* 38. *tit.* 3. *l.* 1.
Senatusconsulto, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 19.
Senatusconsulto cavetur, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 38.
Senatusconsulto, quod, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 1.
Senatus censuit, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 3.
Senatus censuit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 52.
Senatus censuit, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 1.
Senatus censuit, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 35.
Senatus censuit, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 14.
Senatus censuit, *lib.* 19. *tit.* 14. *l.* 15.
Senatus enim ea quæ sunt ædium, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 33.
Senatus poenam remisit, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 3.
Senatoris filia, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 47.
Senatoris filius, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 6.
Senatoris filium, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 5.
Senatorem removit, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 3.
Senatores licet in urbe, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 11.
Sententiam, *lib.* 40. *tit.* 16. *l.* 3.
Septicia certamen, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 10.
Septimo mense, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 12.
Sepulchri detentorem partem, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 7.
Sepulchri violati 1, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 1.
Sepulchri 2, *ibidem l.* 6.
Sepulchri 3, *ibidem l.* 8.
Sepulchra hostium religiosa, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 4.
Sequens quæstio, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 68.
Sequester dicitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 110.
Sequitur de usucapione, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 4.
Servius ait, *lib.* 22. *tit.* 2. *l.* 8.
Servius ait: si ita scriptum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 122.
Servius autem scribit, *lib.* 43. *tit.* 21. *l.* 3.
Servius etiam eum, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 4.
Servius existimabat, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 35.
Servius recte dicebat, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 8.
Servius respondit, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 47.
Servus ab hostibus captus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 98.
Servus alienus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 3.
Servus alienus, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 30.
Servus alienus ita, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 21.
Servus bonorum, *lib.* 37. *tit.* 1. *l.* 7.
Servus civitatis, *lib.* 40. *tit.* 3. *l.* 3.
Servus communis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 67.
Servus communis, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 6.
Servus communis 1, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 2.
Servus communis 2, *ibidem l.* 5.
Servus communis 3, *ibidem l.* 17.
Servus communis viri, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 38.
Servus cujus nomine, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 14.
Servus cujus mihi usus, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 20.
Servus cujusdam, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 36.
Servus decem dare jussus, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 68.
Servus domino ancillam, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 20.
Servus dotalis heres, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 58.
Servus duorum heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 64.
Servus ea lege venit, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 7.
Servus effectus, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 30.
Servus etiam, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 11.
Servus furioso, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 13.
Servus hac lege venditus, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 9.
Servus hereditarius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 52.
Servus hereditarius 1, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 16.
Servus hereditarius 2, *ibidem l.* 35.
Servus in causa capitali, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 33.
Servus in opus, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 34.
Servus in rem domini, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 17.
Servus inscio domino, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 19.
Servus legatus est, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 27.
Servus licet alienus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 28.
Servus meus si de semet, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 19.
Servus meus, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 14.
Servus nec jussu domini, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 22.
Servus nec peculiarem, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 16.
Servus non in omnibus, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 20.
Servus patroni, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 10.
Servus pecuniam, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 6.
Servus pignori datus, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 3.
Servus post decem annos, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 16.
Servus quem de me, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 30.
Servus qui bona fide, *lib.* 41. *tit.* 1. *l.* 43.
Servus qui in fundo, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 82.
Servus qui testamento, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 14.
Servus quod detulit, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 20.
Servus reipublicæ causa, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 211.
Servus si heredi decem, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 34.
Servus tuus, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 20.
Servus tuus pecuniam, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 33.
Servus vetante domino, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 62.
Servus uni ex heredibus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 67.
Servus uxori, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 76.
Servi electione, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 5.
Servi appellare non possunt, *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 15.
Servi & filii nostri, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 17.
Servi ex delictis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 14.
Servi nomine, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 16.
Servi qui apud hostes sunt, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 43.
Servi quos filiusfamilias, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 17.
Servi corrupti nomine, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 17.
Servi emptor, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 16.
Servi quorum nora, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 43.
Servi responso, *lib.* 22. *tit.* 5. *l.* 7.
Servi venditor, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 5.
Servis legatis, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 81.
Servis urbanis legatis, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 99.
Servo alieno, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 113.
Servo autem manumisso, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 30.
Servo competere, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 2.
Servo generaliter legato, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 12.
Servo invito, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 63.
Servo legato, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 59.
Servo legato cum peculio, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 1.
Servo libertatem ita dedit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 97.
Servo manumisso, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 5.
Servo manumisso, *lib.* 22. *tit.* 6. *l.* 18.
Servo meo herede, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 1.
Servum, quem pro derelicto, *lib.* 40. *t.* 8. *l.* 2.
Servo sine libertate, *lib.* 33. *tit.* 5. *l.* 15.
Servum à filiofamilias, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 8.
Servum communem habemus, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 48.
Servum dotalem, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 21.
Servum filii sui, *lib.* 30. *tit.* 3. *l.* 44.
Servum fructuarium, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 22.
Servum furiosum, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 26.
Servum meum heredem, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 50.
Servum meum, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 37.
Servum pignori datum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 4.
Servum pupilli, *lib.* 46. *tit.* 6. *l.* 6.
Servum quem quis, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 27.
Servum, qui sub conditione, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 11
Servum quis per vim, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 1.
Servum quoque & filiumfamilias, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 33.
Servum testamento, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 36.
Servum Titii emi, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 49.
Servos ad custodiam templi, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 17.
Servos ad templi custodiam, *lib.* 40. *tit.* 12. *l.* 35.
Servos autem suos. *Vide*, Suos autem servos, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 73.
Servos inter coheredes, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 34.
Servos legavit, & cavit ita, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 20.
Servos quoque, *lib.* 48. *tit.* 2. *l.* 5.
Servitus aquæ ducendæ, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 9.
Servitus & per socium, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 5.
Servitutem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 219.
Servitute usus, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 25.
Servitutes aut personarum sunt, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 1.
Servitutes ipso quidem jure, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 4.
Servitutes quæ in superficie, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 20.
Servitutes prædiorum, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 3.
Servitutes prædiorum confundumtur, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 1.
Servitutes prædiorum, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 14.
Servitutes rusticorum, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 1.
Seu ob aliam, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 25.
Seu ob inanes rei actiones, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 24.
Severus Augustus dixit, *lib.* 50. *tit.* 2. *l.* 9.
Sextiam filiam, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 32.
Sexto grado sunt, *lib.* 38. *tit.* 10. *l.* 3.
Sexto decimum ætatis annum, *lib.* 50. *tit.* 5. *l.* 2.
Si à bonæ fidei possessore, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 21.
Si ab arbitro probari sunt, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 10.
Si ab emptore, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 49.
Si ab eo, cui legatus esset, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 9.
Si ab eo, qui innocens fuit, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 8.
Si ab eo, qui Publiciana, *lib.* 20. *tit.* 2. *l.* 18.
Si ab eo emas, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 12.
Si ab herede ex testamento, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 2.
Si ab hostibus capta filia, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 16.
Si ab insitituto, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 11.
Si absens sit tutor, *lib.* 27. *tit.* 2. *l.* 6.
Si absente fructuario, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 38.
Si absenti, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 11.
Si ab uno ex heredibus, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 17.
Si acceptilatio, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 75.
Si acceptio fuerit lata, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 20.
Si accepto latum, *lib.* 46. *tit.* 4. *l.* 19.
Si à colono, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 89.
Si à colono stipatus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 58.
Si actor deferat, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 36.
Si actor malit dominum, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 29.
Si actoris servus, *lib.* 2. *tit.* 10. *l.* 2.
Si actum sit, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 43.
Si à debitore prælato, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 29.
Si ad defendendum, *lib.* 36. *tit.* 7. *l.* 10.
Si à domino, vel à patre, *l.* 5. *tit.* 3. *l.* 36.
Si ad dominum ignorantem, *lib.* 47. *t.* 2. *l.* 86.
Si adoptavero eum, qui, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.* 16.
Si adulterium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 38.
Si ad exhibendum, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 8.
Si adhuc cum, *lib.* 27. *tit.* 3. *l.* 16.
Si adimendo legarum, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 19. Incipit, Modestinus respondit, si, &c.
Si ad libertatem proclamaverit, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 42.
Si ad patrem manumissorem, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 10.
Si ad pupillum, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 11.
Si adrogator decesserit, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 22.
Si adrogati sunt, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 14.
Si ædes communes sint, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 12.
Si ædes meæ serviant, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 32.
Si ædes meæ à tuis ædibus, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 38.
Si ædibus meis, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 32.
Si æstimata, *lib.* 41. *tit.* 9. *l.* 2.
Si à furioso, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 24.
Si à furioso, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 12.
Si ager ab hostibus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 26.
Si ager cujus ususfructus, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 23.
Si ager ex emptionis causa, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 50.
Si alienus servus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 62.
Si alienus servus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 37.
Si alienus servus, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 19.
Si aliena res, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 46.
Si alienum rem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 76.
Si alienam rem, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 13.
Si alienam rem sciens, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 11.
Si alienum hominem, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 35. Legitur hic, Si Heres alienam.
Si alienum servum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 49.
Si alieni nummi, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 78.
Si alimenta, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 1.
Si aliquis mortis causa, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 7.
Si aliquam rem possideam, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 28.
Si alius fecerit, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 7.
Si alius pro muliere, *lib.* 30. *tit.* 3. *l.* 2.
Si alii fundum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 19.
Si alii vestimenta, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 1.
Si alii usus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 42.
Si alterius, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 20.
Si ambo socii, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 10.
Si à me fuerit adrogatus, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 11.
Si à me tibi, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 29.
Si à militie scripsus heres, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 29.
Si ancilla fuit, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 30.
Si ancilla, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 62.
Si ancillæ alienæ, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 18.
Si ancillam furtivum, *lib.* 41. *tit.* 10. *l.* 4.
Si ancillas omnes, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 63.
Si ante acceptum judicium, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 7.
Si ante aditam hereditatem, *lib.* 11. *t.* 1. *l.* 15.
Si ante nuptias, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 6.
Si antequam patefieret, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 24.
Si antequam servus, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 8.
Si à pluribus heredibus, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 107.
Si à primo herede, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 8.
Si apes feræ, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 26.
Si apud filiumfamilias, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 28.
Si apud minorem, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 12.
Si apud te pecuniam, *lib.* 19. *tit.* 5. *l.* 18.
Si aquæ ductus debeatur, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 17.
Si à reo sub conditionem, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 70.
Si arbiter, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 28.
Si arbor, *lib.* 43. *tit.* 27. *l.* 2.
Si arborem ponat, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 17.
Si aream legatæ, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 39.
Si aream usus fructus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 73.
Si arrogator. *Vide*, Si adrogator.
Si à servo meo, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 20.
Si à servo meo pecuniam, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 5.
Si à substituto pupilli, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 45.
Si à te emero, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 16.
Si à te herede, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 10.
Si à te hereditatem petam, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 9.
Si à Titio fundum emeris, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 72.
Si à Titio fundum, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 2.
Si à Titio stipulatus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 43.
Si Augusta legaverit, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 57.
Si autem certum sit, *lib.* 36. *tit.* 4. *l.* 2.
Si autem dominicam. *Vide*, Sin autem dominicam, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 29.
Si autem domino prædii, *lib.* 39. *tit.* 1. *l.* 2.
Si autem is fuit, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 8.
Si autem intra quinquennium, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 9.
Si autem plures sunt, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 10.
Si autem tardius, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 7.
Si bene collocatæ sunt, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 33.
Si binæ tabulæ, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 11.
Si binarum ædium dominus, *lib.* 8. *t.* 2. *l.* 35.
Si bona fide possessor, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 12.
Si bona patroni venierunt, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 34.
Si bonæ fidei possessor, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 49.
Si boves alienos. *Vide*, Boves alienos, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 53.
Si Calendis. *Vide*, Si Kalendis.
Si calumnietur. *Vide*, Si calvitur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 213.
Si captivus, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 20.
Si castrense peculium, *lib.* 49. *tit.* 17. *l.* 7.
Si centum homines, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 117.
Si certarum rerum heredes, *lib.* 29. *t.* 1. *l.* 17.
Si certos nummos, *lib.* 47. *tit.* 1. *l.* 37.
Sic & quod ad eas res, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 9.
Sic evenier, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 21.
Si chirographum cancellatum, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 24.
Si chorus aut familia legetur, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 78.
Si cognatis legatum sit, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 19.
Si coheredi tuo, *lib.* 38. *tit.* 15. *l.* 1.
Si coita sit societas, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 75.
Si collectaneus, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 13.
Si colonus ancillam, *lib.* 43. *tit.* 33. *l.* 1.
Si colonus insciente domino, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 5.
Si colonus non, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 31.
Si colonus sit qui, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 9.
Si colonus tuus, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 20.
Si commissa est, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 13.
Si commodavero tibi equum, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 23.
Si communis familia, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 9.
Si communis servus 1, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 37.
Si communis servus 2, *ibidem l.* 29.
Si communes ædes, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 40.
Si communem fundum, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 10.
Si communi fundo meo, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 27.
Si compromissum ita factum est, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 47.
Si concubina res amoverit, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 17.
Si condicatur servus, *lib.* 13. *tit.* 1. *l.* 3.

Si confessus fuerit, *lib.*48. *tit.*3. *l.*5.
Si consensit, *lib.*10. *tit.*2. *l.*7.
Si consentiente parte, *lib.*40. *tit.*1. *l.*16.
Si constante matrimonio, *lib.*24. *tit.*3. *l.*24.
Si constet, *lib.*49. *tit.*1. *l.*12.
Si consul vel præses, *lib.*1. *tit.*7. *l.*3.
Si convenit de distrahendo, *lib.*13. *tit.*7. *l.*4.
Si convenit, *lib.*18. *tit.*5. *l.*6.
Si contendat fidejussor, *lib.*46. *tit.*1. *l.*28.
Si convenerit, *lib.*2. *tit.*14. *l.*56.
Si convenerit inter socios, *lib.*17. *tit.*2. *l.*19.
Si convenerit inter te &, *lib.*10. *tit.*3. *l.*23.
Si convenerit ut alius, *lib.*2. *tit.*1. *l.*18.
Si convenerit ut nomen, *lib.*13. *tit.*7. *l.*18.
Si convenerit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*26.
Si convenerit 1, *lib.*23. *tit.*4. *l.*2.
Si convenerit 2, *ibidem l.*3.
Sic pro rata & maritum, *lib.*11. *tit.*7. *l.*27.
Si creditor debitori, *lib.*34. *tit.*3. *l.*13.
Si creditor filii tui, *lib.*13. *tit.*1. *l.*37.
Si creditor filii tui, *lib.*35. *tit.*2. *l.*83.
Si creditor fundum, *lib.*46. *tit.*3. *l.*26.
Si creditor meus, *lib.*47. *tit.*10. *l.*19.
Si creditor pignus, *lib.*20. *tit.*5. *l.*7.
Si creditor pœnam, *lib.*46. *tit.*2. *l.*15.
Si creditor, qui rem, *lib.*13. *tit.*7. *l.*28.
Si creditor Serviana, *lib.*20. *tit.*6. *l.*2.
Si creditor sine auctoritate, *lib.*48. *tit.*7. *l.*8.
Si creditori meo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*28.
Si creditores, *lib.*42. *tit.*5. *l.*31.
Si creditores hereditarii, *lib.*42. *tit.*6. *l.*5.
Si creæ fodiendæ causa, *lib.*47. *tit.*2. *l.*57.
Si cui annum, *lib.*33. *tit.*1. *l.*14.
Si cui aqua pluvia, *lib.*39. *tit.*3. *l.*1.
Si qui balnei ususfructus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*12.
Si cui controversia fiet, *lib.*37. *tit.*10. *l.*1.
Si cui crimen objiciatur, *lib.*48. *tit.*2. *l.*7.
Si cui de libertate sua, *lib.*40. *tit.*12. *l.*25.
Si cui ædes legatæ sint, *lib.*32. *tit.*1. *l.*31.
Si cui ex empto, *lib.*50. *tit.*16. *l.*12.
Si cui fundus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*54.
Si cui fundum, *lib.*33. *tit.*7. *l.*5.
Si cui in provincia, *lib.*4. *tit.*6. *l.*38.
Si cui insulæ ususfructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*53.
Si cui lana legetur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*70.
Si cui legata sint centum, *lib.*40. *tit.*5. *l.*7.
Si cui lingua abscissa sit, *lib.*21. *tit.*1. *l.*8.
Si cui legatum fuerit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*92.
Si cui legetur, *lib.*30. *tit.*1. *l.*49.
Si cui libertas data sit, *lib.*35. *tit.*1. *l.*50.
Si cui mortis causa. *Vide*, Ei, cui mortis causa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*10.
Si cui locaverim, *lib.*19. *tit.*2. *l.*48.
Si cui plus quam licuerit, *lib.*35. *tit.*3. *l.*1.
Si cui pure libertas, *lib.*36. *tit.*1. *l.*31.
Si cui res legata fuerit, *lib.*31. *tit.*1. *l.*58.
Si cui simplicius, *lib.*8. *tit.*1. *l.*9.
Si cui servi omnes, *lib.*30. *tit.*1. *l.*52.
Si cui vinum, *lib.*33. *tit.*6. *l.*3.
Si cujus appellatio. *Vide*, Ei cujus appellatio, *lib.*49. *tit.*5. *l.*5.
Si cujus rei ususfructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*13.
Si cujus rei ususfructus, *lib.*7. *tit.*9. *l.*1.
Si culpa, non fraude, *lib.*6. *tit.*1. *l.*63.
Si cum adhuc. *Vide*, Si adhuc cum.
Si cum argentum, *lib.*34. *tit.*2. *l.*21.
Si cum aurum, *lib.*45. *tit.*3. *l.*50.
Si cum Cornelius, *lib.*46. *tit.*3. *l.*82.
Si cum dies compromissi, *lib.*4. *tit.*8. *l.*5.
Si cum dies finiretur. Hæc lex est in §. 5. *lib.*21. *tit.*8. *l.*4.
Si cum dos solveretur, *lib.*25. *tit.*2. *l.*8.
Si cum dotem dater, *lib.*24. *tit.*3. *l.*22.
Si cum duas haberem, *lib.*8. *tit.*2. *l.*8.
Si cum duorum ususfructus, *lib.* 65. *tit.* 3. *l.*32.
Si cum emptor hereditatis, *lib.*2. *tit.*14. *l.*16.
Si cum exceptione. *Vide*, Item si exceptione, *lib.*4. *tit.*2. *l.*13.
Si cum fideicommissa, *lib.*40. *tit.*9. *l.*16.
Si cum fidejussoribus, *lib.*27. *tit.*7. *l.*5.
Si cum filius, *lib.*15. *tit.*2. *l.*10.
Si cum filiusfamilias, *lib.*39. *tit.*5. *l.*2.
Si cum filiofamilias, *lib.*16. *tit.*2. *l.*9.
Si cum fundum meum, *lib.*2. *tit.*14. *l.*36.
Si cum fundum tibi darem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.*126.
Si cum fundum venderes, *lib.*18. *tit.*1. *l.*68.
Si cum heres moritur, *lib.*36. *tit.*2. *l.*4.
Si cum ipse instituerer, *lib.*27. *tit.*1. *l.*39.
Si cum meus, *lib.*8. *tit.*5. *l.*14.
Si cum mihi permisisses, *lib.*4. *tit.*3. *l.*34.
Si cum militi. *Vide*, Cum militi, *lib.* 16. *tit.*2. *l.*16.
Si cum mulier, *lib.*24. *tit.*1. *l.*50.
Si cum nulla sententia, *lib.*32. *tit.*1. *l.*58.
Si cum optio servi, *lib.*33. *tit.*5. *l.*14.
Si cum pater. *Vide*, Si pater, *lib.*24. *tit.*3. *l.*4.
Si cum præfinitione, *lib.*36. *tit.*2. *l.*20.
Si cum procuratore, *lib.*42. *tit.*1. *l.*23.
Si cum quis, *lib.*47. *tit.*2. *l.*41.
Si cum servitus, *lib.*8. *tit.*6. *l.*15.
Si cum servo meo, *lib.*47. *tit.*10. *l.*4.
Si cum te ex causa legati, *lib.*2. *tit.*14. *l.*51.
Si cum testamento. *Vide*, Si argentum.
Si cum venderet, *lib.*18. *tit.*7. *l.*13.
Si cum venditor, *lib.*21. *tit.*2. *l.*66.
Si cum villico, *lib.*14. *tit.*3. *l.*16.
Si cum uno ex dominis, *lib.*2. *tit.*9. *l.*4.
Si cum uno herede, *lib.*44. *tit.*2. *l.*22.
Si cum usufructuario, *lib.*2. *tit.*9. *l.*3.
Sic pro rata, *lib.*11. *tit.*7. *l.*27.
Si curator Cæsaris, *lib.*29. *tit.*1. *l.*1.
Sicut acceptilatio in eum, *lib.*46. *tit.*3. *l.*75.
Sicut adimi legatum, *lib.*34. *tit.*4. *l.*5.
Sicut aliud est vendere, *lib.*19. *tit.*1. *l.*21.
Sicut autem refectio, *lib.*8. *tit.*5. *l.*8.
Sicut autem cum marito, *lib.*42. *tit.*1. *l.*21.
Sicut codicilli pars, *lib.*29. *tit.*3. *l.*11.
Sicut emptio, *lib.*19. *tit.*1. *l.*20.
Sicut æquum est, *lib.*18. *tit.*1. *l.*37.
Sicut enim non nocet ei. *Vide*, Sicut non nocet ei.
Sicut & caupo viatorum, *lib.*4. *tit.*9. *l.*1.
Sicut impendia. *Vide*, Sicut impendia.
Sicut in annos singulos, *lib.*7. *tit.*4. *l.*3.
Sicut impendia ciburiorum, *lib.*7. *tit.*1. *l.*3.
Sicut is, qui nullo, *lib.*43. *tit.*8. *l.*7.
Sicut municipum nomine, *lib.*3. *tit.*4. *l.*7.
Sicut non nocet, *lib.*43. *tit.*19. *l.*6.
Sicut patronus, *lib.*38. *tit.*1. *l.*48.
Sicut re corporali, *lib.*20. *tit.*6. *l.*8.
Sicut reus principalis, *lib.*46. *tit.*1. *l.*55.
Sicut testamento facto, *lib.*37. *tit.*14. *l.*20.
Sicut liberorum eorum, *lib.*37. *tit.*8. *l.*1.
Sicuti pœna, *lib.*50. *tit.*17. *l.*38.
Sicuti tribus, *lib.*4. *tit.*8. *l.*18.
Si damnatus heres, *lib.*34. *tit.*3. *l.*10.
Si damni infecti, *lib.*15. *tit.*1. *l.*22.
Si duri stipuler, *lib.*45. *tit.*1. *l.*25.
Si debeas decem, *lib.*16. *tit.*2. *l.*22.
Si debitor à furioso, *lib.*44. *tit.*4. *l.*16.
Si debitor antequam, *lib.*20. *tit.*4. *l.*4.
Si debitor creditore, *lib.*35. *tit.*2. *l.*12.
Si is debitor cujus, *lib.*20. *tit.*6. *l.*4.
Si debitor de pluribus, *lib.*19. *tit.*5. *l.*17.
Si debitor foro cesserit, *lib.*42. *tit.*7. *l.*5.
Si debitor fidejussorem, *lib.*24. *tit.*3. *l.*11.
Si debitor fructuarius, *lib.*2. *tit.*14. *l.*55.
Si debitor hereditarius, *lib.*5. *tit.*3. *l.*32.
Si debitor in fraudem, *lib.*14. *tit.*8. *l.*7.
Si debitor mulieris, *lib.*23. *tit.*3. *l.*80.
Si debitor mulieris dotem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*83.
Si debitor offerrer, *lib.*46. *tit.*3. *l.*30.
Si debitor pignus furripuit, *lib.*47. *tit.*2. *l.*79.
Si debitor rem, *lib.*13. *tit.*7. *l.*2.
Si debitor rem pigneratam, *lib.* 43. *tit.* 26. *l.*11.
Si debitor rem pigneratam, *lib.*18. *t.*1. *l.*39.
Si debitor res suas, *lib.*20. *tit.*1. *l.*10.
Si debitor rogatus, *lib.*40. *tit.*5. *l.*45.
Si debitor 1, *lib.*23. *tit.*3. *l.*80.
Si debitor, *ibidem l.*83.
Si debitor sit servi, *lib.*46. *tit.*3. *l.*63.
Si debitor tuus, *lib.*50. *tit.*4. *l.*91.
Si debitoris bona, *lib.*42. *tit.*2. *l.*7.
Si debitori, *lib.*46. *tit.*1. *l.*47.
Si debitori creditor. *Vide*, Debitori creditor, *lib.*46. *tit.*1. *l.*50.
Si debitori meo, *lib.*5. *tit.*1. *l.*21.
Si debitorem meum jussero, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.*21.
Si decem cum periero, *lib.*45. *tit.*1. *l.*48.
Si decem dare jussum, *lib.*40. *tit.*7. *l.*10.
Si decem heredi dedisset, *lib.*40. *tit.*7. *l.*17.
Si decem stipulatus, *lib.*46. *tit.*3. *l.*21.
Si decem tibi, *lib.*19. *tit.*1. *l.*52.
Si decesserit, *lib.*2. *tit.*7. *l.*4.
Si decipiendi animo, *lib.*16. *tit.*1. *l.*3.
Si de communi servitute, *lib.*8. *tit.*5. *l.*19.
Si de eo fundo, *lib.*31. *tit.*2. *l.*11.
Si defensor in judicio. Hæc lex habetur §.3. *lib.*9. *tit.*1. *l.*11.
Si deferente creditore, *lib.*20. *tit.*6. *l.*13.
Si defunctus sit, *lib.*3. *tit.*3. *l.*15.
Si de fundo, *lib.*33. *tit.*16. *l.*10.
Si de dote promissa agitur, *lib.*23. *tit.*3. *l.*84.
Si de interpretatione, *lib.*1. *tit.*3. *l.*37.
Si de pluribus heredibus, *lib.*29. *tit.*5. *l.*27.
Si deportatus restit. *lib.*48. *tit.*23. *l.*2.
Si deportati, *lib.*32. *tit.*1. *l.*7.
Si de possessione, *lib.*25. *tit.*6. *l.*1.
Si de re sua, *lib.*4. *tit.*8. *l.*57.
Si de tabulis testamenti, *lib.*22. *tit.*4. *l.*6.
Si de via, itinere, *lib.*43. *tit.*1. *l.*7.
Si de vi & possessione quæratur, *lib.*5. *tit.*1. *l.*37.
Si dies adposita legato, *lib.*36. *tit.*2. *l.*21.
Si dictum fuerit vendendo, *lib.*21. *tit.*2. *l.*56.
Si dignum decem, *lib.*35. *tit.*2. *l.*19.
Si disceptetur, *lib.*27. *tit.*2. *l.*5.
Si divortio facto, *lib.*45. *tit.*1. *l.*121.
Si diurnarum aut nocturnarum, *lib.*43. *tit.* 20. *l.*2.
Si diu incertum sit, *lib.*42. *tit.*4. *l.*8.
Si diutino tempore, *lib.*48. *tit.*19. *l.*25.
Si dolo acciderit, *lib.*4. *tit.*3. *l.*24.
Si dolo malo, *lib.*47. *tit.*4. *l.*1.
Si dolo tutoris, *lib.*29. *tit.*4. *l.*24.
Si dominium rei subrepæ, *lib.*47. *tit.*2. *l.*47.
Si dominus in servos, *lib.*1. *tit.*6. *l.*2.
Si dominus nudæ, *lib.*7. *tit.*1. *l.*72.
Si dominus servum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*17.
Si dominus servum, *lib.*19. *tit.*5. *l.*8.
Si domino Stichus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*99.
Si dominus vel pater, *lib.*15. *tit.*4. *l.*5.
Si domina servo suo, *lib.*16. *tit.*1. *l.*25.
Si domus alicui, *lib.*30. *tit.*1. *l.*71.
Si domus tua, *lib.*8. *tit.*2. *l.*21.
Si domus usus legatus sit, *lib.*7. *tit.*8. *l.*18.
Si domum tibi locavero, *lib.*19. *tit.*2. *l.*45.
Si donatæ res essant, *lib.*24. *tit.*1. *l.*36.
Si donaturus mulieri, *lib.*11. *tit.*4. *l.*9.
Si dos socero data est, *lib.*35. *tit.*2. *l.*81.
Si dotali instrumento, *lib.*24. *tit.*3. *l.*48.
Si dubiter creditus, *lib.*46. *tit.*1. *l.*10.
Si duas habenti. *Vide*, Eas duas habenti, *lib.*27. *tit.*1. *l.*6.
Si duo dolo malo fecerint, *lib.*4. *tit.*3. *l.*36.
Si duo domini, *lib.*41. *tit.*1. *l.*17.
Si duo ejusdem nominis, *lib.*36. *tit.*3. *l.*16.
Si duo heredes, *lib.*16. *tit.*3. *l.*22.
Si duo heredes instituti, *lib.*29. *tit.*4. *l.*18.
Si duo liberum hominem, *lib.*40. *t.*13. *l.*13.
Si duo patroni essent, *lib.*12. *tit.*2. *l.*13.
Si duo plurave tutores, *lib.*26. *tit.*7. *l.*31.
Si duo proponantur, *lib.*37. *tit.*5. *l.*16.
Si duo quasi duo, *lib.*13. *tit.*5. *l.*16.
Si duo rei promittendi, *lib.*45. *tit.*2. *l.*10.
Si duo rei stipulandi, *lib.*2. *tit.*13. *l.*5.
Si duo rei stipulandi, *lib.*45. *tit.*1. *l.*128.
Si duo rei sint, *lib.*4. *tit.*8. *l.*34.
Si duo rei sint, *lib.*46. *tit.*3. *l.*93.
Si duo rei sint, *lib.*29. *tit.*2. *l.*38.
Si duo, *lib.*43. *tit.*17. *l.*3.
Si duo fundorum, *lib.*19. *tit.*1. *l.*42.
Si duorum pluriumve, *lib.*38. *tit.*1. *l.*28.
Si duobus à milite, *lib.*29. *tit.*1. *l.*37.
Si duobus eandem rem, *lib.*44. *tit.*2. *l.*6.
Si duobus filiis, *lib.*37. *tit.*4. *l.*12.
Si duobus filiis emancipatis, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 14.
Si duobus heredibus. Hæc lex est §.3. *lib.*1. *tit.*2. *l.*7. incip. Idem Julianus.
Si duobus heredibus, *lib.*40. *tit.*7. *l.*32.
Si duobus mandavero, *lib.*11. *tit.*6. *l.*3.
Si duobus res conjunctim, *lib.*30. *tit.*1. *l.*16.
Si duobus separatim, *lib.*7. *tit.*4. *l.*2.
Si duobus servis meis, *lib.*31. *tit.*1. *l.*40.
Si duos quis servos, *lib.*18. *tit.*1. *l.*44.
Si duos servos, *lib.*21. *tit.*2. *l.*47.
Si duo sint necessarii, *lib.*29. *tit.*2. *l.*78.
Si dupla non promitteretur, *lib.*21. *tit.*2. *l.*2.
Si ea res, *lib.*19. *tit.*1. *l.*31.
Si eadem in provincia, *lib.*1. *tit.*22. *l.*3.
Si eadem res, *lib.*19. *tit.*4. *l.*20.
Si ego decem stipulatus, *lib.*12. *tit.*1. *l.*42.
Si ego hac mente, *lib.*3. *tit.*5. *l.*24.
Si ego emi, *lib.*6. *tit.*2. *l.*11.
Si ego & servus meus, *lib.*29. *tit.*2. *l.*26.
Si ego & Titius, *lib.*28. *tit.*3. *l.*16.
Si ego pecuniam, *lib.*12. *tit.*1. *l.*18.
Si ego Seia, *lib.*23. *tit.*3. *l.*9.
Si ego tibi acceptum, *lib.*46. *tit.*4. *l.*23.
Si ego tibi mandavero, *lib.*43. *tit.*24. *l.*6.
Si ejus cujus prædium, *lib.*8. *tit.*4. *l.*9.
Si ejus fundi, *lib.*6. *tit.*1. *l.*78.
Si ejus pupilli, *lib.*36. *tit.*2. *l.*34.
Si ejus, qui, *lib.*36. *tit.*1. *l.*64.
Si ei, cui damnatus, *lib.*17. *tit.*1. *l.*11.
Si ei, cujus fundum. *Vide*, Ei cui fundum, *lib.*34. *tit.*3. *l.*16.
Si ei, cui vendidi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*41.
Si ei nuptura mulier, *lib.*23. *tit.*3. *l.*25.
Si ei, qui post, *lib.*29. *tit.*7. *l.*2.
Si emancipatus filius, *lib.*37. *tit.*4. *l.*16.
Si emancipatus filius, *lib.*37. *tit.*2. *l.*6.
Si emancipato filio, *lib.*37. *tit.*5. *l.*17.
Si empcam rem, *lib.*41. *tit.*13. *l.*31.
Si emptio contracta sit, *lib.*18. *tit.*5. *l.*4.
Si emptori, qui, *lib.*22. *tit.*2. *l.*30.
Si eo loco, *lib.*8. *tit.*5. *l.*9.
Si eo tempore, quo tibi, *lib.*9. *tit.*2. *l.*38.
Si eo tempore, *lib.*34. *tit.*8. *l.*4.
Si Eros Seio, *lib.*35. *tit.*3. *l.*12.
Si epistolam tibi misero, *lib.*46. *tit.*1. *l.*33.
Si eum hominem, *lib.*46. *tit.*1. *l.*33.
Si eum judicio sisti, *lib.*2. *tit.*11. *l.*10.
Si eum, qui in mea, *lib.*14. *tit.*1. *l.*5.
Si eum qui milti, *lib.*23. *tit.*1. *l.*26.
Si eum qui sit patrisfamilias, *lib.*33. *tit.*30. *l.*4.
Si eum servum, *lib.*12. *tit.*1. *l.*23.
Si eum servum, *lib.*40. *tit.*5. *l.*28.
Si eum uxori doner, *lib.*24. *tit.*1. *l.*9.
Si eundem liberum, *lib.*38. *tit.*2. *l.*91.
Si & jure judicatum, *lib.*20. *tit.*5. *l.*10.
Si me & Titium. *Vide*, Si & me & Titium. *lib.*12. *tit.*1. *l.*32.
Si & per emptorem, *lib.*19. *tit.*1. *l.*51.
Si & rem & pretium, *lib.*5. *tit.*3. *l.*22.
Si ex asse heres, *lib.*10. *tit.*2. *l.*40.
Si ex asse heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*10.
Si ex causa, *lib.*3. *tit.*4. *l.*9.
Si ex causa fideicommissi, *lib.*36. *tit.*3. *l.*4.
Si excepto fundo, *lib.*18. *tit.*4. *l.*25.
Si ex duobus dominis, *lib.*9. *tit.*4. *l.*17.
Si ex duobus fidejussoribus, *lib.*46. *t.*7. *l.*14.
Si ex duobus fratribus, *lib.*38. *tit.*7. *l.*4.
Si ex duobus, *lib.*45. *tit.*2. *l.*12.
Si ex duobus patronis, *lib.*38. *tit.*4. *l.*12.
Si ex duobus servis. Hæc lex habetur in *lib.*4. *tit.*2. *lib.*18. *l.*4. verfic. Idem Julianus eodem libro.
Si ex duobus tutoribus, *lib.*27. *tit.*3. *l.*15.
Si ex duobus vel pluribus, *lib.*15. *tit.*1. *l.*32.
Si exheredatus, *lib.*5. *tit.*2. *l.*12.
Si exheredatus filius, *lib.*29. *tit.*5. *l.*10.
Si existimes, *lib.*41. *tit.*3. *l.*48.
Si ex lapidicinis, *lib.*23. *tit.*3. *l.*32.
Si ex legati causa, *lib.*45. *tit.*1. *l.*
Si ex legato. *Vide*, Si legato.
Si ex lege repudium, *lib.*48. *tit.*5. *l.*45.
Si ex patronis, *lib.*38. *tit.*2. *l.*10.
Si expilatæ hereditatis, *lib.*47. *tit.*19. *l.*2.
Si ex plagis, *lib.*9. *tit.*2. *l.*52.
Si ex pluribus ad quos, *lib.*5. *tit.*4. *l.*2.
Si ex pluribus causis. *Vide*, Ex pluribus causis, *lib.*36. *tit.*3. *l.*89.
Si ex pluribus heredibus, *lib.*18. *tit.*4. *l.*18.
Si ex pluribus legitimis, *lib.*38. *tit.*16. *l.*9.
Si ex pluribus obligatis, *lib.*46. *tit.*3. *l.*16.
Si ex pluribus rebus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*16.
Si expressim, *lib.*39. *tit.*1. *l.*19.
Si ex re domini, *lib.*43. *tit.*7. *l.*28.
Si ex sua parte, *lib.*29. *tit.*2. *l.*36.
Si ex stipulatione, *lib.*41. *tit.*2. *l.*1.
Si ex testamento, *lib.*44. *tit.*2. *l.*20.
Si ex toto fundo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*8.
Si extraneus pro muliere, *lib.*22. *tit.*4. *l.*6.
Si extraneus tem viri, *lib.*24. *tit.*1. *l.*44.
Si extraneus sit, *lib.*23. *tit.*3. *l.*33.
Si extraneo scripto, *lib.*7. *tit.*1. *l.*46.
Si falso tutore actum sit, *lib.*27. *tit.*6. *l.*10.
Si familia alicujus, *lib.*2. *tit.*1. *l.*9.
Si familia communis, *lib.*40. *tit.*6. *l.*9.
Si familiæ erciscundæ 1, *lib.*10. *tit.*2. *l.*38.
Si familiæ erciscundæ 2, *ibid. l.*55.
Si feriatis diebus, *lib.*2. *tit.*12. *l.*6.
Si feriatis diebus, *lib.*4. *tit.*8. *l.*36.
Si fideicommissum ab, *lib.*5. *tit.*1. *l.*50.
Si fideicommissorium, *lib.*36. *tit.*4. *l.*13.
Si fidei mez committatur, *lib.*32. *tit.*1. *l.*28.
Si fidejussor. Est in §. 6. Julianus, *lib.* 30. *tit.*1. *l.*49.
Si fidejussor conventus, *lib.*17. *tit.*1. *l.*19.
Si fidejussor, *lib.*2. *tit.*8. *l.*7.
Si fidejussor promissum, *lib.*4. *tit.*3. *l.*9.
Si fidejussor, *lib.*12. *tit.*6. *l.*49.
Si fidejussor pro te, *lib.*16. *tit.*1. *l.*30.
Si fidejussor. *Vide*, Fidejussor quamvis, *lib.*17. *tit.*1. *l.*51.
Si fidejussor, *lib.*42. *tit.*1 *l.*31.
Si fidejussor, *lib.*46. *tit.*1. *l.*62.
Si fidejussor vel, *lib.*46. *tit.*1. *l.*30.
Si fidejussores in id, *lib.*46. *tit.*1. *l.*41.
Si fidejussores pro, *lib.*16. *tit.*1. *l.*6.
Si fidejussores, qui, *lib.*27. *tit.*7. *l.*7.
Si fidejussori, *lib.*46. *tit.*1. *l.*72.
Si filius cum pro parte, *lib.*11. *tit.*1. *l.*19.
Si filius contulerit fratri, *lib.*12. *tit.*4. *l.*13.
Si filius defuncti, *lib.*40. *tit.*5. *l.*33.
Si filius ejus, *lib.*22. *tit.*1. *l.*11.
Si filius emancipatus, *lib.*37. *tit.*5. *l.*20.
Si filius emancipatus, *lib.*4. *tit.*4. *l.*30.
Si filiusfamil. absente patre, *lib.*14. *t.*6. *l.*16.
Si filiusfamilias crediderit. Hæc lex est in *lib.*3. *tit.*6. *l.*14.
Si filiusfamilias negotia, *lib.*3. *tit.*5. *l.*14.
Si filiusfamilias inquilinus, *lib.*39. *t.*2. *l.*21.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filius legatum, *lib.*4. *tit.*5. *l.*32.
Si filiusfamilias, *lib.*49. *tit.*17. *l.*2.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filiusfamilias judex, *lib.*5. *tit.*1. *l.*13.
Si filiusfamilias miles, *lib.*38. *tit.*17. *l.*ult.
Si filiusfamilias miles, *lib.*11. *tit.*7. *l.*31.
Si filiusfamilias miles, *lib.*38. *tit.*2. *l.*22.
Si filiusfamilias miles 1, *lib.*29. *tit.*11. *l.*33.
Si filiusfamilias miles, *ibid. l.*39.
Si filiusfamilias, *lib.*12. *tit.*1. *l.*14.
Si filiusfamilias, *lib.*47. *tit.*2. *l.*52.
Si filiusfamilias. *Vide*, Filiusfamilias in id, *lib.*14. *tit.*6. *l.*17.
Si filiusfamilias, *lib.*15. *tit.*3. *l.*75.
Si filiusfamilias, *lib.*28. *tit.*1. *l.*19.
Si filiusfamilias sub conditione, *lib.*35. *tit.*1. *l.*78.
Si filiusfamilias substituatur, *lib.* 28. *tit.*5. *l.*75.
Si filiusfamilias tutelam 1, *lib.*27. *tit.*3. *l.*6.
Si filiusfamilias tutelam 2, *ibid. l.*11.
Si filiusfamilias tutor, *lib.*26. *tit.*1. *l.*7.
Si filiusfamilias vivo patre, *lib.*12. *tit.*5. *l.*5.
Si filiusfamilias volente patre, *lib.*30. *tit.*9. *l.*7.
Si filiusfamilias uxorem. *Vide*, Paulus: Si filiusfam. *lib.*35. *tit.*4. *l.*13.
Si filius heres, *lib.*28. *tit.*2. *l.*16.
Si filius in potestate, *lib.*22. *tit.*3. *l.*8.
Si filius in potestate, *lib.*37. *tit.*6. *l.*10.
Si filius meus, *lib.*29. *tit.*4. *l.*21.
Si filius meus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*90.
Si filius patris, *lib.*37. *tit.*14. *l.*23.
Si filius qui abstinuit, *lib.*11. *tit.*1. *l.*11.
Si filius qui in potestate, *lib.*28. *tit.*2. *l.*7.
Si filius, qui in potestate, *lib.*46. *tit.*6. *l.*5.
Si filius, qui. *Vide*, Filius, qui patri, *lib.*38. *tit.*2. *l.*42.
Si filius, qui manst, *lib.*29. *tit.*4. *l.*13.
Si filius qui, *lib.*28. *tit.*6. *l.*12.
Si filius sua sponte, *lib.*43. *tit.*30. *l.*5.
Si filius sub conditione, *lib.*28. *tit.*7. *l.*28.
Si filius substituatur, *lib.*28. *tit.*5. *l.*75.
Si filius vel servus, *lib.*15. *tit.*1. *l.*57.
Si filii nomine, *lib.*47. *tit.*10. *l.*36.
Si filio emancipato, *lib.*28. *tit.*2. *l.*32.
Si filiofamilias dos data est, *l.*16. 24. *t.*3. *l.*13.

Si filiofamilias dos data sit, lib.24. t.3.l.25.
Si filiofamilias delatum, lib.24. tit.3.l.2.
Si filiofamilias furtum factum esset, lib.47. tit.2.l.38.
Si filiofamilias legatum, lib.42. tit.4.l.11.
Si filiofamilias res mortis, lib.39.tit.6.l.19.
Si filiofamilias mortis, lib.39. tit.6.l.23.
Si filio impuberi, lib.26. tit.3.l.6.
Si filium naturalem, lib.38. tit.10.l.5.
Si filium nominatim, lib.28. tit.2.l.21.
Si filia emancipata, lib.24. tit.2.l.5.
Si filia fuerit heres, lib.37. tit.7.l.3.
Si filia furiosi, lib.46. tit.3.l.65.
Si filia nupta, lib.10. tit.2.l.20.
Si filiafamilias nupta decesserit, lib.24.tit.3.l.60.
Si filiafamilias nupturæ, lib.23. tit.3.l.24.
Si filiæfamilias ita legatum sit, lib.32. tit.1.l.58.
Si filiæ pater, lib.32. tit.1.l.43.
Si finita dies sit, lib.39. tit.2.l.15.
Si fisens alicui, lib.49. tit.14.l.7.
Si fistulæ, lib.8. tit.2.l.18.
Si flagitii faciendi, lib.45. tit.1.l.123.
Si forte præses provinciæ, lib.1.tit.18.l.17.
Si forte uxor, lib.49. tit.17.l.8.
Si fortuito, lib.47. tit.9.l.11.
Si fratres. Hæc lex est in l.52. §. Papinianus quoque, tit.2.l.17.
Si fraudator, lib.43. tit.8.l.25.
Si fructuarius, lib.7. tit.4.l.13.
Si fructuarius proprietatem, lib.7.tit.9.l.4.
Si fructuarium, lib.40. tit.4.l.6.
Si frumentum. Vide, Idem Pomponius scribit, lib.6. tit.1.l.5.
Si fuerit distractus servus, lib.18. tit.7.l.1.
Si fuerit legatum, lib.34. tit.5.l.10.
Si fuerit municipio, lib.32. tit.1.l.5.
Si fullo vestimenta, lib.12. tit.7.l.2.
Si fundas alicui legatus, lib.35. tit.1.l.13.
Si fundus commissoria, lib.18. tit.3.l.1.
Si fundus hypothecæ datus, lib.20.t.1.l.16.
Si fundus in dotem datus sit, lib.24.t.3.l.8.
Si fundus instructus, lib.36. tit.2.l.28.
Si fundus legatus sit, lib.32. tit.1.l.44.
Si fundus legatus sit, lib.35. tit.2.l.65.
Si fundus lege commissoria, lib.18.tit.3.l.4.
Si fundus mihi, lib.17. tit.2.l.39.
Si fundus mihi legetur, lib.35. tit.2.l.23.
Si fundus quem, lib.19. tit.2.l.33.
Si fundus sit sterilis, lib.27. tit.9.l.13.
Si fundus venerit, lib.21. tit.2.l.6.
Si fundi mei usumfructum, lib.32.tit.6.l.12.
Si fundi possessor, lib.6. tit.1.l.53.
Si fundo fructuario, lib.7. tit.6.l.1.
Si fundo tradito, lib.21. tit.2.l.53.
Si fundo vendito, lib.19. tit.1.l.34.
Si fundum à testatore, lib.35. tit.1.l.105.
Si fundum 1, lib.30. tit.1.l.81.
Si fundum 2, ibid. l.92.
Si fundum certo die, lib.4. tit.1.l.114.
Si fundum Mævio, lib.33. tit.3.l.3.
Si fundum patri, lib.15. tit.3.l.12.
Si fundum, quem Titius, lib.23. tit.5.l.16.
Si fundum, qui ex, lib.17. tit.1.l.35.
Si furioso puberi, lib.27. tit.16.l.16.
Si fur decerpserit. Hæc lex est §.5.l.12.tit.1. lib.7. incipit Julianus lib.xxxv.
Si fur rem furtivam, lib.41. tit.3.l.32.
Si furtim arbores cæsæ sint, lib.47.tit.7.l.1.
Si furtum domino, lib.21. tit.1.l.52.
Si gemma ex anulo legetur, lib.34.tit.2.l.17.
Si gemina arbor esset, lib.47. tit.7.l.10.
Si gener socerum, lib.24. tit.9.l.25.
Signatorius anulus, lib.50. tit.16.l.74.
Si gratuitam, lib.19. tit.5.l.17.
Si gratuitam. Hæc lex incipit Pomponius lib.xiv. lib.20. tit.2.l.5.
Si grege legato, lib.30. tit.1.l.22.
Si habitatio, lib.36. tit.2.l.9.
Si habitatio legetur, lib.7. tit.8.l.10.
Si heres ab eo qui, lib.36. tit.1.l.68.
Si heres alienum, lib.30. tit.1.l.35.
Si heres arbitratu, lib.12. tit.4.l.11.
Si heres à testatore, lib.13. tit.4.l.3.
Si heres centum, lib.30. tit.1.l.125.
Si heres, cujus fideicommissum, lib.35.tit.2. l.90.
Si heres damnatus sit, lib.33. tit.6.l.8.
Si heres deliberante, lib.40. tit.1.l.2.
Si heres dolo malo, lib.9. tit.4.l.16.
Si heres generaliter, lib.30. tit.1.l.110.
Si heres institutus, lib.35. tit.2.l.3.
Si heres institutus, lib.36. tit.1.l.70.
Si heres justus sit, lib.30. tit.1.l.73.
Si heres partem bonorum, lib.35. tit.3.l.8.
Si heres pecuniam, lib.36. tit.1.l.73.
Si heres pecuniam, lib.40. tit.7.l.11.
Si heres qui vendidit, lib.40. tit.5.l.25.
Si heres rem legatam, lib.31. tit.1.l.63.
Si heres servum, lib.40. tit.2.l.3.
Si heres servum legatum, lib.40. tit.2.l.2.
Si heres testamento, lib.19. tit.5.l.5.
Si heres unus, lib.10. tit.2.l.7.
Si heres servus, lib.30. tit.1.l.48.
Si heredi, lib.28. tit.7.l.5.
Si heredi ejus, lib.36. tit.1.l.47.
Si heredes nominatim, lib.30. tit.1.l.124.
Si hereditariæ tabulæ, lib.47. tit.2.l.30.
Si hereditas ejus, lib.40. tit.7.l.28.
Si hereditas nondum adita, lib.26.t.2.l.10.
Si hereditas venierit, lib.18. tit.4.l.1.
Si hereditatem aliter adituras, lib.17.tit.1. l.32.
Si hereditatem, lib.18. tit.4.l.20.
Si hereditatem petam, lib.5. tit.3.l.4.
Si hi qui in potestate, lib.15. tit.3.l.1.
Si his legatum est, lib.35. tit.1.l.4.
Si hoc facto, lib.17. tit.2.l.58.
Si homo cujus usus fructus, lib.41.t.3.l.35.
Si homo ex stipulatu, lib.42. tit.1.l.8.
Si homo mortuus, lib.45. tit.1.l.69.
Si homo sit, lib.6. tit.1.l.45.
Si hominem à me petieris, lib.6. tit.1.l.79.
Si hominem apud se, lib.16. tit.3.l.7.
Si hominem emisti, lib.41. tit.3.l.19.
Si hominem emptum, lib.21. tit.1.l.47.
Si hominem, in quo, lib.46. tit.3.l.69.
Si hominem tibi dedero, lib.17. tit.1.l.30.
Si horreum fuit conductum, lib.20.tit.2.l.3.
Si jactum retis emero, lib.19. tit.1.l.12.
Si jam factasint, lib.35. tit.1.l.11.
Si idem cum eodem, lib.2. tit.1.l.11.
Si idem servus, lib.31. tit.1.l.14.
Si ideo contra emptorem, lib.21. tit.2.l.55.
Si id, inquit, actor, lib.27. tit.6.l.2.
Si id quod à liberto, lib.38. tit.5.l.10.
Si id quod à te emi. Vide, Si quod à te emi, lib.21. tit.2.l.61.
Si id quod horum putabam, lib.45.t.1.l.22.
Si id quod contendis. Vide, Si quid contendis, lib.10. tit.2.l.45.
Si id quod donatum sit, lib.24. tit.1.l.28.
Si id quod ego &c, lib.49. tit.2.l.15.
Si id quod mihi, lib.34. tit.3.l.21.
Si id quod nostrum, lib.49. tit.15.l.30.
Si id quod possidemus, lib.41. tit.2.l.25.
Si id quod pro derelicto, lib.41. tit.7.l.5.
Si id quod pure emi, lib.18. tit.5.l.7.
Si id quod quis in, lib.17. tit.2.l.58.
Si igitur ex hoc, lib.17. tit.2.l.55.
Si ignorans, lib.19. tit.2.l.50.
Si imaginem legatam, lib.34. tit.2.l.12.
Si immaturam. Vide, Si immaturam silvam, lib.43. tit.24.l.18.
Si impubes negetur, lib.37. tit.10.l.7.
Si impuberi libertas, lib.26. tit.5.l.13.
Si in adoptionem datus, lib.37. tit.4.l.11.
Si in agrum vicini, lib.42. tit.11.l.3.
Si in æqualibus partibus, lib.28. tit.5.l.12.
Si in aliam quam, lib.1. tit.16.l.7.
Si in aliena area. Vide, Julianus libro vij, lib.6. tit.1.l.37.
Si in annos decem, lib.35. tit.1.l.49.
Si in aliquam celebrem. Vide, Si in aliam, lib.1. tit.16.l.7
Si in area, cujus, lib.7. tit.1.l.71.
Si in area tua, lib.12. tit.6.l.23.
Si in arenam, aut harenam, lib.11. tit.4.l.5.
Si in Asia depositum, lib.16. tit.3.l.12.
Si incertus, lib.32. tit.1.l.1.
Si in diem, lib.35. tit.1.l.46.
Si indebitum, lib.46. tit.8.l.16.
Si in duabus actionibus, lib.50.t.17.l.104.
Si in duobus exemplaribus, lib.29. tit.3.l.10.
Si in emptionem, lib.4. tit.4.l.35.
Si in emptione, lib.18. tit.1.l.34.
Si in emptione modus, lib.19. tit.1.l.2.
Si in eo monumento, lib.11. tit.8.l.5.
Si infantis usus, lib.7. tit.1.l.55.
Si inferiorum dominus, lib.47. tit.10.l.44.
Si inimicitiæ capitales, lib.34. tit.9.l.9.
Si in judicio actum sit, lib.14. tit.2.l.23.
Si in judicis nomine, lib.5. tit.1.l.80.
Si injuriæ faciendæ gratia, lib.47.t.10.l.20.
Si in libertinum, lib.48. tit.2.l.28.
Si in lege locationis, lib.19. tit.2.l.24.
Si immaturam silvam, lib.43. tit.24.l.18.
Si in eo aqua erumpat, lib.39. tit.3.l.21.
Si in metallum damnato, lib.34. tit.8.l.3.
Si in nomine servi, lib.45. tit.1.l.32.
Si in obscuro sit, lib.40. tit.12.l.41.
Si in partem agri. Vide, Aqua, si in partem aquagii, lib.8. tit.6.l.9.
Si in pignore contrahendo, lib.46.tit.1.l.54.
Si in publico opus factum est, lib.39. tit.3. l.18.
Si in publico percussus, lib.48. tit.8.l.17.
Si in qualitate fundi, lib.19. tit.1.l.24.
Si in rem actum sit 1, lib.6. tit.1.l.42.
Si in rem aliquis agat, lib.6. tit.1.l.6.
Si in rem actum sit 2, ibid. l.51.
Si in rem alterius, lib.15. tit.3.l.13.
Si in re communi, lib.9. tit.4.l.19.
Si in rixa percussus, lib.48. tit.8.l.ult.
Si in ripa percussus, l.48. tit.8.l.17.
Si in singulos annos, lib.33. tit.1.l.4.
Si in stipulatum, lib.39. tit.5.l.17.
Si institorem servum, lib.12. tit.1.l.19.
Si instituta, lib.5. tit.2.l.27.
Si insula quam tibi, lib.20. tit.1.l.25.
Si insulam fieri, lib.45. tit.1.l.84.
Si intercedat solum publicum, lib.8. tit.2. l.1.
Si inter colonum, lib.20. tit.1.l.21.
Si inter extraneos, lib.24. tit.1.l.34.
Si inter me & te, lib.44. tit.2.l.15.
Si inter plures, lib.11. tit.2.l.1.
Si intervenerit, lib.48. tit.16.l.12.
Si inter virum & 1, lib.23. tit.4.l.24.
Si inter virum & 2. ibid. l.31.
Si inter virum & uxorem, lib.34. tit.5.l.8.
Si in testamento, lib.29. tit.4.l.21.
Si in testamento, lib.28. tit.6.l.5.
Si in testamento, lib.30. tit.1.l.106.
Si in testamento ita scriptum sit, lib. 35. tit.2.l.64.
Si intra annos decem. Vide, Si in annos decem.
Si intra illum. Vide, Intra illum diem, lib.2. tit.14.l.41.
Si intra quinquennium, lib. 40. tit.7.l.23.
Si in tres. Hæc lex est §. 5. lib.17. tit.8.l.4. incip. Celsus lib.21. scribit. Si in tres.
Si in venditione conditionali, lib.18. tit.6. l.10.
Si in venditione dictum, lib.21. tit.1.l.60.
Si in venditione. Hæc lex est §.3.lib.6.tit.1. l.8.
Si invitis heredibus. Vide, Etiam invitis, lib.35. tit.1.l.110.
Si inutiles sint res. Vide, Si nullæ sint res.
Si ipsa res quæ, lib.3. tit.2.l.18.
Si irruptione fluminis, lib.10. tit.1.l.8.
Si is ad quem, lib.29. tit.2.l.22.
Si is apud quem, lib.16. tit.3.l.16.
Si is à quo satis petitur, lib.36. tit.4.l.3.
Si is cui commodata res erat, lib. 47. tit. 2. l.71.
Si is cui legatus, lib.31. tit.1.l.29.
Si is cui dare jussus est, lib.40. tit.7.l.27.
Si is cui decem Titius, lib.46. tit.2.l.26.
Si is cui dum, lib.14. tit.6.l.20.
Si is cui ignoranti, lib.46. tit.8.l.7.
Si is cui mortis causa, lib.39. tit.6.l.39.
Si is cui nummos, lib.46. tit.3.l.94.
Si is cui opus novum, lib.39. tit.1.l.23.
Si is, cui tradita est, lib.41.tit.8.l.6.
Si is, cui servus legatus est, lib.40.tit.5.l.49.
Si is, cui via, vel. Vide, Is cui via, lib.8.tit.6. l.11.
Si is cujus nomine, lib.11. tit.1.l.14.
Si is cujus rem usucepit, lib.4. tit.6.l.31.
Si is cum quo fundum, lib.10. tit.3.l.20.
Si is, cum quo lege, lib.42. tit.2.l.4.
Si is, de cujus calumnia, lib.47. tit.15.l.4.
Si is qui admittitur, lib.3. tit.1.l.31.
Si is, qui alienam rem, lib.41. tit.6.l.2.
Si is, qui animo, lib.41. tit.2.l.27.
Si is qui binas ædes, lib.7. tit.1.l.30.
Si is, qui bona, lib.17. tit.2.l.44.
Si is, qui bonis paternis, lib.29. tit.2.l.91.
Si is, cui commodatum. Vide, Is qui commodatum, lib.13. tit.6.l.13.
Si is qui bona Reipublicæ, lib.10.tit.1.l.11.
Si is, qui duas ædes, lib.33. tit.3.l.4.
Si is qui ducenta, lib.34. tit.5.l.13.
Si is, qui duos reos, lib.34. tit.3.l.29.
Si is, qui ex bonis, lib.28. tit.6.l.6.
Si is, qui fidejussorem dedit, lib.2.tit.11.l.6.
Si is qui filium, lib.37. tit.4.l.21.
Si is, qui filium haberet, lib.1. tit.7.l.11.
Si is, qui heres, lib.28. tit.6.l.11.
Si is, qui heres non erat, lib.44. tit.2.l.25.
Si is, qui hereditatem, lib.12. tit.6.l.45.
Si is, qui immiscuit se, lib.29. tit.2.l.56.
Si is, qui in aliena, lib.41. tit.1.l.63.
Si is, qui jus annulorum, lib.48. tit.5.l.42.
Si is, qui lapides, lib.19. tit.1.l.9.
Si is, qui mihi. Vide, Si qui mihi obligaverat.
Si is, qui negotia, lib.17. tit.1.l.50.
Si is, qui neporem, lib.1. tit.7.l.44.
Si is qui obtulit se, lib.6. tit.1.l.7.
Si is, qui perpetuo, lib.12. tit.6.l.24.
Si is, qui pignori rem, lib.47. tit.2.l.73.
Si is, qui pro emptore, lib.41. tit.3.l.15.
Si is qui pro possessore, lib.43. tit.26.l.22.
Si is, qui pro tutore, lib.27. tit.5.l.2.
Si is, qui rem commodasset, lib.47.t.2.l.59.
Si is, qui quadringenta, lib.35. tit.2.l.80.
Si is, qui rem pignori dedit, lib.47.t.2.l.66.
Si is, qui Romæ, lib.5. tit.1.l.34.
Si is, qui satis à me, lib.21. tit.2.l.40.
Si is, qui simulabat, lib.47. tit.2.l.73.
Si is, qui solvendo 1, lib.28. tit.5.l.55.
Si is, qui solvendo 2, ibid. l.57.
Si is, qui Stichum, lib.44. tit.7.l.18.
Si is, qui Stichum promisit, lib.46.tit.4.l.15.
Si is, qui Stichum, lib.3. tit.3.l.56.
Si is, qui Stichum, lib.33. tit.3.l.56.
Si is qui testamentum, lib.28. tit.1.l.25.
Si is qui tres tutelas, lib.27. tit.1.l.31.
Si istud aur illud, lib.31. tit.1.l.27.
Si is servus qui, lib.24. tit.1.l.20.
Si ita à te stipulatus, lib.50. tit.16.l.150.
Si ita conveniat, lib.23. tit.4.l.9.
Si ita distrahatur, lib.18. tit.1.l.25.
Si ita esset liberis, lib.36. tit.2.l.15.
Si ita expressum sit, lib.35. tit.1.l.69.
Si ita facta sit, lib.28. tit.3.l.14.
Si ita fidejussorem accepero, lib. 46. tit. 1. l.42.
Si ita fuerit fideicom. lib.32. tit.1.l.9.
Si ita fuerit libertas, lib.40. tit.4.l.41.
Si ita fuerit servis, lib.40. tit.4.l.13.
Si ita fuerit legatum. Vide, Si fuerit legatum, lib.34. tit.5.l.10.
Si ita fuero stipulatus, lib.46. tit.2.l.6.
Si ita heres institutus, lib.28. tit.7.l.3.
Si ita esset legatum, lib.34. tit.1.l.7.
Si ita legatum esset, lib.7. tit.8.l.16.
Si ita legatum, lib.10. tit.2.l.42.
Si ita legatum esset, lib.35. tit.1. l.68.
Si ita legatum est, lib.32. tit.1.l.86.
Si ita legatum sit, lib.35. tit.1.l.103.
Si ita legatum sit, lib.30. tit.1.l.65.
Si ita legatum sit, lib.35. tit.1.l.12.
Si ita legetur, lib.31. tit.1.l.3.
Si ita liber esse jussus, lib.40. tit.7.l.30.
Si itaque mandatum, lib.12. tit.2.l.19.
Si ita pater abst, lib.23. tit.2.l.10.
Si ita quis heres, lib.28. tit.5.l.74.
Si ita quis heredes, lib.28. tit.5.l.66.
Si ita quis institutus fuerit, lib.28.tit.5.l.38.
Si ita quis promiserit, lib.45. tit.1.l.135.
Si ita quis stipulatus, lib.21. tit.2.l.31.
Si ita quis stipuletur, lib.45. tit.1.l.63.
Si ita quis substituerit, lib.28. tit.5.l.21.
Si ita quis testamento, lib.31. tit.1.l.31.
Si ita relictum fuerit, lib.31. tit.1.l.43.
Si ita scripsero, lib.35. tit.1.l.38.
Si ita scripsisset. Vide, Si scripsisset, lib.31. tit.1.l.36.
Si ita scriptum fuerit 1, lib.28. tit.5.l.47.
Si ita scriptum fuerit 2, ibidem l.67.
Si ita scriptum fuerit, lib.28. tit.7.l.19.
Si ita scriptum fuerit, lib.40. tit.4.l.6.
Si ita scriptum sit, Sempronius, lib.37. tit. 11.l.8.
Si ita scriptum sit, lib.40. tit.7.l.37.
Si ita scriptum sit, lib.28. tit.2.l.15.
Si ita sit adscriptum, lib.30. tit.1.l.14.
Si ita scriptum, lib.31. tit.1.l.45.
Si ita sit scriptum, lib.40. tit.4.l.8.
Si ita stipulatio, lib.38. tit.1.l.39.
Si ita stipulatio, lib.45. tit.1.l.19.
Si ita stipulatus à Sejo, lib.46. tit.1.l.55.
Si ita stipulatus esset, lib.45. tit.1.l.14.
Si ita stipulatus fuero 1, lib.45. tit.1.l.12.
Si ita stipulatus fuero 2, ibid. l.97.
Si ita stipulatus fuero 3, ibid. l.109.
Si ita stipulatus fuero 4. lib. 45. tit.1.l.120.
Si ita stipulatus fuero 5, ibid. l.126.
Si ita stipulatus sim, lib.46. tit.1.l.59.
Si ita stipuler, lib.45. tit.1.l.92.
Si ita testamento, lib.33. tit.7.l.15.
Si iter legatum, lib.8. tit.1.l.10.
Si judex cui, lib.5. tit.1.l.32.
Si judex circumvento, lib.4. tit.4.l.41.
Si judex litem, lib.50. tit.13.l.6.
Si judex nutriti, lib.1.tit.6.l.10.
Si juravero me patronum, lib.37.tit.14.l.14.
Si jure testamento, lib.32. tit.1.l.18.
Si jussu debitoris, lib.47. tit.2.l.44.
Si jussu ejus, lib.15. tit.4.l.4.
Si jussu fructuarii, lib.45. tit.3.l.31.
Si Kalendis fieri, lib.42. tit.1.l.11.
Si laborante nave, lib.14. tit.2.l.2.
Si lanæ alicui, lib.7. tit.5.l.11.
Si legationis tempore, lib.5. tit.1. l.25.
Si legatarius, lib.4. tit.3.l.23.
Si legatarius à quo, lib.32. tit.1.l.8.
Si legatarii adversus, lib.36. tit.3.l.11.
Si legatario fundi, lib.40. tit.5.l.22.
Si legatus fuerit servus, lib.33. tit.8.l.24.
Si legatus, lib.36. tit.1.l.30.
Si legatum petatur, lib.2. tit.13.l.2.
Si legatum pure datum, lib.34. tit.4.l.10.
Si legatum sit relictum, lib.33. tit.1.l.3.
Si legatum vel, lib.50. tit.10.l.5.
Si legatum usumfructum, lib.7. tit.4.l.4.
Si legati conditionalis, lib.20. tit.1.l.28.
Si legati servi nomine, lib.30. tit.1.l.56.
Si legato, lib.13. tit.3.l.65.
Si legato servo, lib.40. tit.4.l.11.
Si legatorum, lib.36. tit.4.l.8.
Si liber homo, lib.3. tit.5.l.36.
Si liber homo, lib.10. tit.4.l.13.
Si liber homo, lib.45. tit.3.l.33.
Si liber pro fugitivo, lib.47. tit.10.l.22.
Si liberum hominem, lib.48. tit.15.l.1.
Si liberis sublatis, lib.23. tit.4.l.27.
Si libertus alterius, lib.40. tit.14.l.1.
Si libertus artem, lib.38. tit.1.l.27.
Si libertus cum, lib.38. tit.1.l.6.
Si libertus cum duos, lib.38. tit.2.l.34.
Si libertus in jus, lib.2. tit.4.l.12.
Si libertus ita juraverit, lib.38. tit.1.l.30.
Si libertus meus, lib.38. tit.2.l.32.
Si libertus minorem, lib.37. tit.14.l.17.
Si libertus moram, lib.38. tit.1.l.44.
Si libertus patrono, lib.38. tit.2.l.41.
Si libertus patrono, lib.47. tit.2.l.89.
Si libertus præterito, lib.38. tit.2.l.23.
Si libertus sub. Vide, Libertus sub, lib.38. tit.2.l.20.
Si libertinus, lib.40. tit.16.l.4.
Si liberum hominem, lib.48. tit.15.l.1.
Si librarius, lib.50. tit.17.l.92.
Silva cædua est, lib.50. tit.16.l.30.
Si locatum tibi servum, lib.19. tit.2.l.42.
Si locuples egenti, lib.40. tit.4.l.57.
Si locus in jubendo, lib.5. tit.1.l.59.
Si locus per quem, lib.8. tit.6.l.14.
Si locus sub conditione, lib.11. tit.7.l.34.
Si longius spatium, lib.5. tit.1.l.18.
Si Mævia mater, lib.29. tit.5.l.45.
Si magistratus, lib.42. tit.5.l.27.
Si mancipium ita emerit, lib.21.tit.2.l.34.

Si man-

Si mancipia in dotem, *lib.23. tit.3. l.18.*
Si mancipia, quæ, *lib.23. tit.7. l.10.*
Si mandassem tibi, *lib.17. tit.1. l.15.*
Si mandatu meo, *lib.46. tit.1. l.13.*
Si mandatu meo, *lib.17. tit.1. l.35.*
Si mandatum tibi, *lib.17. tit.1. l.15.*
Si mandatu Titii, *lib.17. tit.1. l.59.*
Si mandavero tibi 1, *lib.17. tit.1. l.17.*
Si mandavero tibi 2, *ibid. l.22.*
Si mandavero tibi 3, *ibid. l.42.*
Si margarita, *lib.17. tit.2. l.44.*
Si maritus fuerit, *lib.23. tit.5. l.1.*
Si maritus fundum, *lib.23. tit.5. l.7.*
Si maritus in id, *lib.24. tit.3. l.43.*
Si maritus minus facere, *lib.24. tit.3. l.36.*
Si maritus prævenerit, *lib.48. tit.5. l.3.*
Si maritus sit in magistratu, *lib.48. t.5. l.15.*
Si maritus sub conditione, *lib.10. tit.2. l.46.*
Si marito debitori, *lib.23. tit.5. l.9.*
Si marito publico, *lib.24. tit.3. l.31.*
Si mater filii impuberis, *lib.44. tit.2. l.11.*
Si mater ita testetur, *lib.28. tit.6. l.33.*
Si mater postquam, *lib.40. tit.5. l.54.*
Si mea causa. *Vide*, Si mei causa, *lib. 23. tit.6. l.12.*
Si medicus, *lib.50. tit.13. l.3.*
Si me in vacuum, *lib.41. tit.2. l.34.*
Si me tibi adrogandum, *lib.49. tit.15. l.13.*
Si meo & vicini nomine, *lib.10. tit.3. l.22.*
Si mensor non falsum, *lib.11. tit.6. l.5.*
Si mercedes promissa, *lib.19. tit.2. l.25.*
Si mercedem insidiæ, *lib.19. tit.1. l.33.*
Si metus causa, *lib.29. tit.2. l.85.*
Si merx aliqua, *lib.13. tit.3. l.4.*
Si mihi alienum servum, *lib.46. tit.3. l.92.*
Si mihi aut Titio, *lib.46. tit.1. l.23.*
Si mihi bibliothecam. *Incipit*, Labeo scribit, si mihi, *lib.18. tit.1. l.50.*
Si mihi concesseris, *lib.8. tit.3. l.21.*
Si mihi eodem tempore, *lib.8. tit.3. l.20.*
Si mihi & tibi, *lib.7. tit.1. l.49.*
Si mihi & Titio, *lib.45. tit.1. l.110.*
Si mihi & Titio. *Vide*, Si Titio & mihi, *lib.31. tit.9. l.55.*
Si mihi & tibi, *lib.30. tit.1. l.112.*
Si mihi Mævia, *lib.32. tit.1. l.92.*
Si mihi pure, *lib.31. tit.1. l.59.*
Si mihi Sempronius, *lib.30. tit.1. l.100.*
Si mihi Stichus, *lib.30. tit.1. l.97.*
Si miles privilegium, *lib.49. tit.17. l.6.*
Si miles jure civili, *lib.28. tit.3. l.7.*
Si miles qui destinaverat, *lib.29. tit.1. l.3.*
Si miles testamento, *lib.35. tit.2. l.92.*
Si miles Titio, *lib.29. tit.1. l.31.*
Si miles unum ex fundo, *lib.29. tit.1. l.6.*
Si militi filiofamilias, *lib.49. tit.17. l.6.*
Si minor annis, *lib.19. tit.2. l.61.*
Si minor annis apud, *lib.40. tit.2. l.19.*
Si minor annis, *lib.28. tit.3. l.36.*
Si minor viginti annis servum, *lib.18. tit.7. l.4.*
Si minor xx. annis, *lib.45. tit.1. l.66.*
Si minor 1, *lib.40. tit.2. l.2.*
Si minor 2, *ibidem l.11.*
Si minor 3, *ibidem l.19.*
Si minor xxv. annis, *lib.42. tit.5. l.5.*
Si minor xxv. annis, *lib.18. tit.7. l.4.*
Si minor xxv. annis 1, *lib.4. tit.4. l.33.*
Si minor xxv. annis 2, *ibid. l.34.*
Si minor quam viginti, *lib.30. tit.1. l.102.*
Si minoris, *lib.26. tit.7. l.25.*
Si minores. *Hæc lex Græca est.* Incip. Ἐὰν οἱ ἀνήλικοι, *lib.26. tit.6. l.2.*
Si modo idipsum, *lib.22. tit.1. l.22.*
Si modo nulla culpa fuit, *lib.30. tit.1. l.59.*
Si mora facta fuit, *lib.24. tit.3. l.9.*
Si mortis 1, *lib.39. tit.6. l.14.*
Si mortis 2, *ibid. l.29.*
Si mortis 3, *ibid. l.40.*
Si mortis tempore, *lib.40. tit.9. l.18.*
Simulatæ nuptiæ, *lib.23. tit.2. l.30.*
Simul plures tutores, *lib.26. tit.5. l.23.*
Si mulier acceptam. *Hæc lex est* §.12. *l.5. tit.1. lib.4. Incip.* Marcellus lib.vij.
Si mulier 1, *lib.16. tit.1. l.11.*
Si mulier 2, *ibid. l.14.*
Si mulier 3, *ibid. l.16.*
Si mulier 4, *lib.16. tit.1. l.23.*
Si mulier 5, *ibid. l.26.*
Si mulier 6, *ibid. l.32.*
Si mulier contra patronum, *lib.4. tit.2. l.21.*
Si mulier cum de viri, *lib.25. tit.2. l.21.*
Si mulier cum filio, *lib.34. tit.5. l.23.*
Si mulier debitori suo, *lib.23. tit.5. l.77.*
Si mulier diverterit, *lib.24. tit.3. l.19.*
Si mulier dolo fecerit, *lib.24. tit.1. l.37.*
Si mulier dotem, *lib.32. tit.1. l.3.*
Si mulier dotis causa, *lib.23. tit.4. l.21.*
Si mulier ei, cui, *lib.12. tit.4. l.10.*
Si mulier ex pecunia, *lib.24. tit.1. l.19.*
Si mulier filio viri, *lib.49. tit.17. l.5.*
Si mulier ita dotem, *lib.23. tit.3. l.59.*
Si mulier post divortium, *lib.11. tit.7. l.29.*
Si mulier post divortium, *lib.23. tit.3. l.13.*
Si mulier postquam, *lib.4. tit.4. l.31.*
Si mulier ventris nomine, *lib.29. tit.3. l.9.*
Si mulier ventris nomine, *lib.39. tit.6. l.12.*
Si mulier cum liberis, *lib.7. tit.2. l.8.*
Si mulieri dederim, *lib.16. tit.1. l.22.*
Si mulieri solvero, *lib.16. tit.1. l.15.*
Si mulieri usus domus, *lib.7. tit.4. l.22.*
Si mulierem, *lib.38. tit.8. l.8.*
Si multi publicani, *lib.39. tit.4. l.6.*
Si municipes, *lib.3. tit.3. l.2.*
Si mutus, aut surdus, *lib.28. tit.1. l.7.*
Si navem, *lib.33. tit.7. l.39.*
Si navis à malæ fidei, *lib.6. tit.2. l.12.*
Sin autem apud hostes, *lib.3. tit.3. l.20.*
Sin autem cum à Titio, *lib.6. tit.2. l.27.*
Sin autem dominicam pecuniam, *lib.2. tit. 14. l.29.*
Sin autem neque modo, *lib.30. tit.1. l.29.*
Sin autem quis ita, *lib.21. tit.1. l.7.*
Si necem domini, *lib.38. tit.2. l.4.*
Si necessarias impensas, *lib.13. tit.7. l.8.*
Si neges, qui maritus, *lib.25. tit.3. l.7.*
Si negotium impuberis, *lib.42. tit.5. l.23.*
Si negotia absentis, *lib.3. tit.5. l.11.*
Si negotia mea, *lib.17. tit.1. l.31.*
Singulis controversiis, *lib.44. tit.2. l.6.*
Singularia quædam, *lib.12. tit.1. l.15.*
Singulos testes, *lib.28. tit.1. l.30.*
Si nemo hereditatem, *lib.26. tit.2. l.9.*
Si nemo sublit, *lib.50. tit.17. l.181.*
Si nemo tutorem provocet, *lib. 26. tit. 2. l. 19.*
Si nepos exheredatus, *lib.37. tit.8. l.5.*
Si nepos uxorem, *lib.22. tit.2. l.9.*
Si nepotem ex filio, *lib.22. tit.2. l.3.*
Si nepotes, *lib.37. tit.6. l.7.*
Sine hærede tutor decessit, *lib.26. tit.7. l.32.*
Sine possessione, *lib.41. tit.3. l.25.*
Sine præfinito tempore, *lib.48. tit.19. l.23.*
Si nomen sit distractum, *lib.18. tit.4. l.4.*
Si nominatim. *Vide*, Nominatim alicui, *lib.35. tit.1. l.34.*
Si non debitorem, *lib.46. tit.2. l.13.*
Si non defendantur, *lib.48. tit.19. l.19.*
Si non dominus, *lib.20. tit.4. l.14.*
Si non expedierit, *lib.42. tit.5. l.6.*
Si non fuerit remissum, *lib.12. tit.1. l.37.*
Si non fuerint partes, *lib.17. tit.2. l.29.*
Si non in controversia, *lib.35. tit.3. l.9.*
Si non lex Ælia Sentia, *lib.28. tit.5. l.83.*
Si non mortis causa, *lib.5. tit.2. l.25.*
Si non secundum legitimam, *l.24. t.1. l.33.*
Si non solus, *lib.29. tit.4. l.10.*
Si non sortem, *lib.12. tit.6. l.26.*
Si non traditam possessionem, *lib.41. tit.8. l. 8.*
Si non voluntate, *lib.40. tit.9. l.32.*
Si noxale judicium agitur, *lib.9. tit.4. l.27.*
Si noxali judicio, *lib.15. tit.1. l.11.*
Si nullæ sunt res, *lib.36. tit.4. l.10.*
Si nuptura Titio, *lib.23. tit.3. l.14.*
Si obligatio, *lib.13. tit.2. l.1.*
Si ob rem non inhonestam, *lib.12. tit.4. l.1.*
Si ob turpem causam, *lib.12. tit.5. l.8.*
Si oleum tuum. *Hæc lex est* §.2. *l.9. tit.3. lib.4. Incip.* Labeo lib.xxxvij.
Si opera creditoris, *lib.44. tit.4. l.6.*
Si operas fabriles, *lib.19. tit.5. l.25.*
Si operas suas, *lib.7. tit.1. l.26.*
Si operarum judicio, *lib.38. tit.1. l.29.*
Si optio hominis, *lib.40. tit.9. l.3.*
Si optio servi data mihi fuerit, *lib.33. tit.5. l.13.*
Si optione, *lib.30. tit.4. l.10.*
Si opus novum, *lib.39. tit.1. l.16.*
Si opus quod quis, *lib.43. tit.24. l.21.*
Si pactus sum, *lib.2. tit.14. l.54.*
Si pactum factum sit, *lib.22. tit.3. l.9.*
Si pariter adversus, *lib.40. tit.9. l.9.*
Si pœnituit eum, *lib.24. tit.2. l.7.*
Si palam heres nuncupatur, *lib.29. t.7. l.20.*
Si Pamphilo, *lib.33. tit.5. l.10.*
Si pars judicantium, *lib.5. tit.2. l.10.*
Si partem fundi mei, *lib.8. tit.3. l.25.*
Si partem fundi, *lib.8. tit.6. l.19.*
Si pater ab hostibus, *lib.28. tit.3. l.9.*
Si pater apud hostes moriatur, *lib.38. tit.16. l. 15.*
Si pater captus sit, *lib.28. tit.6. l.29.*
Si pater dotem dederit, *lib.23. tit.4. l.12.*
Si pater duos filios, *lib.40. tit.5. l.47.*
Si pater emancipati, *lib.39. tit.5. l.34.*
Si pater exheredatæ filiæ, *lib.26. tit.2. l.31.*
Si pater exheredato filio, *lib.32. tit.1. l.103.*
Si pater exheredato filio, *lib.38. tit.2. l.40.*
Si paterfamilias, *lib.28. tit.5. l.40.*
Si paterfamilias adoptatus, *lib.1. tit.7. l.15.*
Si paterfamilias, *lib.10. tit.2. l.33.*
Si pater filiæ donaverit, *lib.41. tit.6. l.4.*
Si pater filiæ nomine, *lib.23. tit.3. l.44.*
Si pater filio, *lib.28. tit.6. l.9.*
Si pater filiofamilias, *lib.42. tit.8. l.12.*
Si pater filio militi, *lib.48. tit.10. l.11.*
Si pater filio permiserit, *lib.40. tit.2. l.4.*
Si pater filium, *lib.1. tit.7. l.41.*
Si pater filium, *lib.28. tit.6. l.26.*
Si pater filium, *lib.28. tit.6. l.6.*
Si pater ignorans, *lib.24. tit.3. l.41.*
Si pater impuberes filios, *lib.28. tit.6. l.25.*
Si pater meus, *lib.46. tit.3. l.36.*
Si pater mulieris, *lib.23. tit.3. l.76.*
Si pater naturalis, *lib.1. tit.7. l.29.*
Si pater pro filia, *lib.37. tit.7. l.4.*
Si pater se dederit, *lib.37. tit.4. l.17.*
Si pater sine consensu, *lib.24. tit.3. l.4.*
Si patre cogente, *lib.23. tit.2. l.22.*
Si patre redempto, *lib.49. tit.15. l.15.*
Si patronus, *lib.12. tit.2. l.16.*
Si patronus à liberto, *lib.38. tit.2. l.2.*
Si patronus non aluerit, *lib.38. tit.2. l.35.*
Si patronus ex debita parte, *lib.39. t.5. l.20.*
Si patronus ex minore, *lib.38. tit.2. l.19.*
Si patronus ex sexta, *lib.38. tit.2. l.45.*
Si patronus heres, *lib.38. tit.5. l.3.*
Si patronus libertam, *lib.25. tit.7. l.2.*
Si patronus testamento, *lib.38. tit.4. l.12.*
Si patronus vel quivis, *lib.26. tit.5. l.3.*
Si patrona, *lib.22. tit.4. l.13.*
Si patroni filius, *lib.36. tit.1. l.35.*
Si patronum ex debita, *lib.38. tit.2. l.44.*
Si paulo antequam, *lib.37. tit.4. l.2.*
Si pavonem meum manuetum, *l.6. 37. tit.2. l. 37.*
Si peculium legetur, *lib.33. tit.8. l.6.*
Si peculium prælegatum, *lib.30. tit.4. l.10.*
Si peculium servo, *lib.33. tit.8. l.10.*
Si peculium servo legatum, *lib.40. t.7. l.20.*
Si pecunia apud aliquem. *Vide*, Si pecunia fuit deposita, *lib.40. tit.1. l.77.*
Si pecunia legata, *lib.31. tit.1. l.12.*
Si pecuniæ numeratæ, *lib.46. tit.4. l.6.*
Si pecuniam, *lib.29. tit.4. l.3.*
Si pecuniam militis, *lib.11. tit.1. l.26.*
Si pecuniam ideo, *lib.12. tit.4. l.5.*
Si pecuniam, *lib.13. tit.7. l.33.*
Si pendentes fructus, *lib.7. tit.1. l.27.*
Si penum, *lib.36. tit.2. l.24.*
Si per alium, qui, *lib.2. tit.7. l.5.*
Si per emptorem, *lib.18. tit.6. l.5.*
Si per epistolam, *lib.29. tit.1. l.50.*
Si peregre agant, *lib.26. tit.5. l.29.*
Si per errorem, *lib.2. tit.1. l.15.*
Si per errorem, *lib.41. tit.3. l.27.*
Si per fundum tuum, *lib.43. tit.19. l.7.*
Si per imprudentiam, *lib.21. tit.2. l.51.*
Si per publicum locum, *lib.43. tit.8. l.5.*
Si perfidioso judicio, *lib.49. tit.1. l.13.*
Si petitor plures, *lib.5. tit.1. l.31.*
Si petitor post satisdationem, *lib.46. t.7. l.8.*
Si pignus mihi traditum, *lib.13. tit.7. l.37.*
Si pignus specialiter, *lib.20. tit.4. l.8.*
Si pignus vir uxori. *Vide*, Et si pignus, *lib.42. tit.8. l.18.*
Si pignori res data, *lib.10. tit.2. l.29.*
Si pignore creditor utatur, *lib.47. tit.2. l.54.*
Si pignore subrepto, *lib.13. tit.7. l.22.*
Si pignora vencant, *lib.21. tit.2. l.50.*
Si plagii. *Vide*, Si flagitii faciendo, *lib.45. tit.1. l.123.*
Si plura mancipia, *lib.21. tit.1. l.36.*
Si plura prædia, *lib.11. tit.7. l.46.*
Si plures curatores, *lib.26. tit.7. l.3.*
Si plures dolo fecerint, *lib.4. tit.3. l.17.*
Si plures eundem arborem, *lib.47. tit.7. l.6.*
Si plures ejusdem, *lib.42. tit.7. l.3.*
Si plures existant, *lib.48. tit.2. l.16.*
Si plures gradus, *lib.32. tit.1. l.68.*
Si plures gradus sint, *lib.28. tit.8. l.10.*
Si plures gradus sint, *lib.37. tit.1. l.9.*
Si plures heredes, *lib.16. tit.3. l.14.*
Si plures heredes sint, *lib.43. tit.16. l.9.*
Si plures fidejussores, *lib.46. tit.1. l.12.*
Si plures institutiones, *lib.28. tit.7. l.17.*
Si plures simul agant, *lib.47. tit.23. l.2.*
Si plures sint agnati, *lib.26. tit.4. l.9.*
Si plures sint domini, *lib.11. tit.7. l.41.*
Si plures sint fidejussores, *lib.46. tit.1. l.27.*
Si plures sint instituti, *lib.28. tit.6. l.24.*
Si plures sint qui, *lib.2. tit.14. l.9.*
Si plures servi, *lib.47. tit.10. l.34.*
Si plures tutelam, *lib.26. tit.7. l.38.*
Si plures tutores sint, *lib.36. tit.2. l.24.*
Si pluribus servus 1, *lib.9. tit.4. l.5.*
Si plurium servus 2, *ibid. l.39.*
Si pluribus eadem res, *lib.30. tit.1. l.33.*
Si pluribus heredibus, *lib.31. tit.1. l.44.*
Si plus vel minus, *lib.21. tit.2. l.74.*
Si pœna alicui irrogatur, *lib.48. tit.19. l.20.*
Si pœnæ causa, *lib.12. tit.6. l.19.*
Si pœnam stipulatus, *lib.45. tit.1. l.68.*
Si pœnituit eum, *lib.24. tit.2. l.7.*
Si polliciteus quis fuerat, *lib.50. tit.12. l.1.*
Si ponas filium, *lib.5. tit.2. l.23.*
Si portio hereditatis, *lib.37. tit.5. l.21.*
Si possessor ex hereditate, *lib.5. tit.3. l.32.*
Si possessor fundi, *lib.6. tit.1. l.55.*
Si possessor hereditatis. *Hæc lex est* §. 12. *l.20. tit.3. lib.5. incip.* Papinianus autem lib. iii.
Si possessor hereditatis, *lib.11. tit.7. l.32.*
Si possideam, *lib.41. tit.8. l.1.*
Si post acceptum judicium, *lib.6. tit.1. l.18.*
Si post constitutum, *lib.13. tit.5. l.22.*
Si post datum procuratorem, *lib.3. t.3. l.14.*
Si post diem legati, *lib.36. tit.2. l.5.*
Si post divortium, *lib.24. tit.3. l.37.*
Si posteaquam, *lib.38. tit.6. l.9.*
Si posteaquam, *lib.46. tit.9. l.10.*
Si posteaquam tecum, *lib.15. tit.1. l.43.*
Si post emancipationem, *lib.37. tit.8. l.7.*
Si posthumus, *Vide*, Si postumus, *lib. 28. tit.2. l.14.*
Si post inspectum prædium, *lib.18. tit.6. l.9.*
Si post missionem, *lib.35. tit.2. l.17.*
Si post mortem patris, *lib.32. tit.1. l.68.*
Si post mortem testatoris, *lib.37. tit.4. l.10.*
Si postliminio rediisti, *lib.49. tit.15. l.29.*
Si post litem, *lib.44. tit.1. l.23.*
Si post mortem factam, *lib.13. tit.1. l.10.*
Si post pubertatem, *lib.27. tit.3. l.24.*
Si postulante me, *lib.36. tit.1. l.67.*
Si postulaverit accusator, *lib.48. tit.5. l.27.*
Si præcedente mandato, *lib.17. tit.1. l.58.*
Si prædia & mancipia, *lib.24. tit.2. l.58.*
Si prædia minori, *lib.27. tit.9. l.11.*
Si prædia in diem, *lib.18. tit.2. l.15.*
Si pragnans ancilla, *lib.21. tit.2. l.43.*
Si pragnans ancilla, *lib.40. tit.5. l.23.*
Si prægnantem, *lib.37. tit.6. l.12.*
Si præles qui ante in, *lib.46. tit.5. l.10.*
Si præses vel index, *lib.48. tit.19. l.32.*
Si præterius filium, *lib.37. tit.4. l.15.*
Si prætor jusserit, *lib.3. tit.1. l.51.*
Si precario, *lib.8. tit.4. l.17.*
Si primo hærede. *Vide*, Si à primo, *lib.36. tit.2. l.8.*
Si prior creditor. *Hæc lex est* §. 5. *lib. 12. tit.4. l.10. incip.* Papinianus lib.21. responsi. Si.
Si prior maritus, *lib.24. tit.3. l.32.*
Si privatus conclus, *lib.50. tit.9. l.17.*
Si prius nocturnæ aquæ, *lib.39. tit.3. l.17.*
Si prinsquam ædificarium, *lib.39. tit.1. l.13.*
Si prius quam locatori, *lib.19. tit.2. l.33.*
Si pro aliquo, *lib.16. tit.1. l.21.*
Si probatum est, *lib.27. tit.3. l.19.*
Si procurator absentis, *lib.47. tit.9. l.2.*
Si procurator agit. *Vide*, Procurator agit, *lib.44. tit.4. l.11.*
Si procurator Cæsaris. *Vide*, Si curator Cæsaris, *lib.49. tit.14. l.5.*
Si procurator ita stipulatus, *lib.2. tit. 11. l. 14.*
Si procurator meus, *lib.3. tit.3. l.28.*
Si procurator meus, *lib.41. tit.3. l.33.*
Si procurator opus, *lib.39. tit.3. l.17.*
Si procurator tuum, *lib.46. tit.8. l.18.*
Si procurator rei, *lib.44. tit.4. l.9.*
Si procurator tuus, *lib.12. tit.6. l.6.*
Si procuratori falso, *lib.12. tit.4. l.14.*
Si procuratori, *lib.45. tit.1. l.79.*
Si procuratorem absentem, *lib.3. tit.3. l.65.*
Si procuratorem dedero, *lib.17. tit.1. l.8.*
Si procuratorio nomine, *lib.49. tit.4. l.2.*
Si pro fure, *lib.13. tit.1. l.7.*
Si pro lusorio. *Vide*, Si perlusorio judicio, *lib.39. tit.1. l.14.*
Si pro parte, *lib.15. tit.3. l.16.*
Si propius ædes tuas, *lib.11. tit.8. l.3.*
Si pro me quis solverit, *lib.46. tit.3. l.40.*
Si proponas filium. *Vide*, Si ponas filium.
Si proprietas fundi, *lib.7. tit.2. l.9.*
Si proprietati nudæ, *lib.23. tit.3. l.4.*
Si proprietarius, *lib.39. tit.2. l.22.*
Si propter ea, quæ, *lib.35. tit.2. l.53.*
Si propter res amotas, *lib.25. tit.2. l.22.*
Si pro re pupilli, *lib.11. tit.2. l.22.*
Si pro re præsente, *lib.17. tit.1. l.4.*
Si pro uno reo, *lib.16. tit.1. l.20.*
Si prosenera, *lib.50. tit.14. l.2.*
Si publicatus, *lib.39. tit.4. l.4.*
Si puellæ tutores, *lib.2. tit.3. l.6.*
Si pupillus absens, *lib.46. tit.6. l.2.*
Si pupillus alterum, *lib.26. tit.7. l.45.*
Si pupillus, cujus, *lib.14. tit.4. l.4.*
Si pupillus, cui, *lib.35. tit.2. l.21.*
Si pupillus ex contractu, *lib.42. tit.5. l.33.*
Si pupillus heres, *lib.27. tit.3. l.7.*
Si pupillus parenti, *lib.36. tit.1. l.79.*
Si pupillus paterna. *Hæc lex incipit*, Julianus libro xxvi, *lib.19. tit.2. l.42.*
Si pupillus præsens sit, *lib.41. tit.4. l.10.*
Si pupillus se, *lib.29. tit.2. l.89.*
Si pupillus sine tutoris, *lib.4. tit.8. l.35.*
Si pupillus sine, *lib.45. tit.1. l.127.*
Si pupillus sine, *lib.46. tit.2. l.9.*
Si pupillus sub conditione, *lib.28. tit.7. l.26.*
Si pupilli debitor, *lib.46. tit.3. l.66.*
Si pupilli, *lib.7. tit.1. l.6.*
Si pupillo tutor, *lib.37. tit.1. l.11.*
Si pupillum, *lib.27. tit.1. l.20.*
Si pupillorum, *lib.27. tit.9. l.7.*
Si pure data sit, *lib.40. tit.1. l.7.*
Si pure proprietas, *lib.33. tit.2. l.4.*
Si pure sit, *lib.36. tit.2. l.2.*
Si pure tibi legavero, *lib.32. tit.1. l.44.*
Si putatur, *lib.9. tit.2. l.31.*
Si qua aqua, *lib.8. tit.5. l.21.*
Si quadrupes, *lib.9. tit.1. l.2.*
Si quæramus, *lib.28. tit.1. l.4.*
Si quæ sunt cautiones, *lib.10. tit.2. l.5.*
Si quæ mihi uxor, *lib.21. tit.3. l.12.*
Si qui militi, *lib.4. tit.6. l.40.*
Si qua perna, *lib.1. tit.8. l.7.*
Si qua perna est, *lib.50. tit.16. l.244.*
Si quam rem à te emi, *lib.18. tit.1. l.2.*
Si quando alterius, *lib.34. tit.2. l.19.*
Si quando duobus, *lib.38. tit.1. l.8.*
Si quando incerta, *lib.36. tit.3. l.6.*
Si quando inter ædes, *lib.8. tit.5. l.17.*
Si quando is, qui, *lib.40. tit.12. l.1.*
Si quando quis uxori, *lib.30. tit.1. l.109.*
Si quasi heres, *lib.28. tit.4. l.6.*
Si quasi receptarus, *lib.13. tit.7. l.3.*
Si quem servum, *lib.40. tit.7. l.41.*
Si qui ad munera, *lib.49. tit.19. l.1.*

Si qui certa de condicione, *lib.* 50. *tit.* 6. *l.* 2.
Si qui heres institutus, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 18.
Si qui invicem, *lib.* 39. *tit.* 6. *l.* 26.
Si qui jussus est, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 42.
Si qui ita fuit institutus, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 4.
Si qui mihi obligaverat, *lib.* 49. *tit.* 4. *l.* 28.
Si qui pure, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 31.
Si quidem ex his, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 1.
Si quid à fidejussore, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 5.
Si quid bello captum est, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 28.
Si quid contendis, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 45.
Si quid dolo malo, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 1.
Si quid earum rerum, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 48.
Si quid erit, *lib.* 1. *tit.* 16. *l.* 11.
Si quid est, quod, *lib.* 26. *tit.* 8. *l.* 22.
Si quid fur fregerit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 22.
Si quid est subreptum, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 49.
Si quid ex famosa causa, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 7.
Si quid igitur ex eo, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 29.
Si quid possessor, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 31.
Si quid relictum sit, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 117.
Si quid venditor, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 18.
Si quidem in insulam, *lib.* 49. *tit.* 3. *l.* 1.
Si quidem is qui. *Vide*, Si quando is, qui.
Si quilibet heres, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 23.
Si quis ab alio acceperit, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 7.
Si quis ab alio decem, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 43.
Si quis ab alio nummos, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 19.
Si quis absentis, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 2.
Si quis absentis, *lib.* 44. *tit.* 7. *l.* 5.
Si quis me absente, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 22.
Si quis accepto tulerit, *lib.* 12. *tit.* 4. *l.* 4.
Si quis actionem, *lib.* 47. *tit.* 1. *l.* 3.
Si quis ad demoliendum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 48.
Si quis ad exhibendum, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 18.
Si quis affirmavit, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 9.
Si quis adulterium, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 27.
Si quis ædes, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 30.
Si quis à filio, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 32.
Si quis alia aqua usus, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 18.
Si quis aliam rem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 46.
Si quis à liberis ali desideret, *lib.* 25. *tit.* 3. *l.* 5.
Si quis alicui mandaverit, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 42.
Si quis alicui scripserit, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 27.
Si quis alienam, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 1.
Si quis alienam rem vendiderit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 46.
Si quis alius, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 11.
Si quis aliquem, *lib.* 48. *tit.* 7. *l.* 5.
Si quis aliquid 1, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 30.
Si quis aliquid 2, *ibidem l.* 38.
Si quis aliud ex metallo, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 38.
Si quis à me oleum, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 32.
Si quis à multis, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 14.
Si quis ante conduxit, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 10.
Si quis à pluribus, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 7.
Si quis apud aliquem, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 3.
Si quis arbitratu, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 43.
Si quis Attio & heredibus, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 7.
Si quis à socio, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 41.
Si quis binas ædes. *Vide*, Si quis unas ædes, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 32.
Si quis bonorum partem, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 23.
Si quis certum stipulatus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 24.
Si quis conduxerit, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 46.
Si quis crediderit, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 49.
Si quis creditori suo, *lib.* 33. *tit.* 8. *l.* 7.
Si quis creditorem, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 14.
Si quis cum à fidecommissario, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 39.
Si quis cum aliter, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 36.
Si quis cum debitore, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 39.
Si quis cum existimaverit, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 29.
Si quis cum falso, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 4.
Si quis cum filiofam. contraxerit, *l.* 15. *tit.* 1. *l.* 44.
Si quis cum fundum venderet, *l.* 19. *tit.* 1. *l.* 26.
Si quis cum haberet, *lib.* 38. *tit.* 16. *l.* 5.
Si quis cum haberet, *lib.* 42. *tit.* 8. *l.* 15.
Si quis cum procuratorio, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 31.
Si quis cum sciret, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 91.
Si quis cum sciret, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 8.
Si quis cum sic solverit, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 2.
Si quis cum testamentum. *Vide*, Si is qui testamentum, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 25.
Si quis cum testamentum, *lib.* 29. *tit.* 7. *l.* 3.
Si quis cum rotum, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 7.
Si quis cum veritus esset, *lib.* 36. *tit.* 3. *l.* 1.
Si quis decedens. *Hæc lex est* §. 1. *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 54. *Incip.* Julianus etiam.
Si quis delegaverit, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 12.
Si quis de libertate, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 12.
Si quis de pluribus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 27.
Si quis dicat se, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 5.
Si quis diuturno usu, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 10.
Si quis dolo, *lib.* 48. *tit.* 8. *l.* 10.
Si quis dolo fecerit, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 51.
Si quis dolo malo, *lib.* 29. *tit.* 6. *l.* 1.
Si quis domum, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 9.
Si quis donationis causa, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 38.
Si quis donatur Usufructuario, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 24.
Si quis duas ædes habeat, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 6.
Si quis duos homines promisit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 57.
Si quis duobus, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 30.
Si quis duobus, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 15.
Si quis egerit, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 88.
Si quis enim eo animo, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 40.
Si quis eum de quo, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 1.
Si quis eum quem, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 16.
Si quis eum quem, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 37.
Si quis eundem, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 42.
Si quis ex alia causa, *lib.* 49. *tit.* 12. *l.* 1.
Si quis ex aliena, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 5.
Si ex argentariis, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 6.
Si ex bonis, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 83.
Si quis ex causa fidei, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 15.
Si quis ex domo. *Hæc lex est* §. *ult. lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 47. *incip.* Idem lib. xxxviij.
Si quis ex fundo, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 13.
Si quis ex his, *lib.* 38. *tit.* 6. *l.* 5.
Si quis ex his quibus, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 1.
Si quis ex naufragio, *lib.* 47. *tit.* 9. *l.* 5.
Si quis extraneus, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 21.
Si quis falsis constitutionibus, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 33.
Si quis fecerit testamentum, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 12.
Si quis filiabus suis, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 5.
Si quis filio exheredato, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 6.
Si quis filiumfamilias, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 7.
Si quis filium habeat, *lib.* 37. *tit.* 6. *l.* 5.
Si quis filium habens, *lib.* 37. *tit.* 8. *l.* 6.
Si quis forte, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 6.
Si quis fumo facto, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 49.
Si quis fuerit heres, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 33.
Si quis fundum, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 37.
Si quis fundum. *Hæc lex est* in *l.* 9. §. 2. *Incip.* Julianus *lib.* 15. *l.* 2.
Si quis fundum emerit, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 35.
Si quis fundum emerit, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 45.
Si quis habens creditores, *lib.* 42. *tit.* 9. *l.* 24.
Si quis hac lege emerit, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 41.
Si quis hac lege emptus sit, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 13.
Si quis hac lege servum, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 30.
Si quis hac lege venit, *lib.* 18. *tit.* 7. *l.* 3.
Si quis hac lege. *Hæc lex incipit*, Ei qui hac lege emptus sit, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 4.
Si quis hereditatem, *lib.* 24. *tit.* 8. *l.* 1.
Si quis heres 1, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 35.
Si quis heres 2, *ibidem l.* 72.
Si quis heres institutus est, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 18.
Si quis heredes ita instituit, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 14.
Si quis hominem, *lib.* 10. *tit* 4. *l.* 17.
Si quis id quod, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 7.
Si quis inficiatus sit, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 13.
Si quis in fundi vocabulo, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 4.
Si quis ingenuam, *lib.* 40. *tit.* 15. *l.* 21.
Si quis in gravi valetudine, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 3.
Si quis injuriam atrocem, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 35.
Si quis iniquum, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 3.
Si quis in insulam, *lib.* 48. *tit.* 24. *l.* 2.
Si quis in jus vocatur, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 1.
Si quis in jure interrogatus, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 7.
Si quis in legatione, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 8.
Si quis in pignore, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 36.
Si quis in principio, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 22.
Si quis inquilinos, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 112.
Si quis in rem, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 34.
Si quis in senatorio ordine, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 27.
Si quis in servitute, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 7.
Si quis integris facultatibus, *lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 7.
Si quis intentione ambigua, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 66.
Si quis inter tres. *Hæc lex est* §. 1. *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 27. *incip.* Ulpian. libro singulari.
Si quis interrogatus, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 8.
Si quis in testamento, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 15.
Si quis in testamento. *Vide infra*, Si quis testamento hoc.
Si quis intestatus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 2.
Si quis intestatus, *lib.* 38. *tit.* 17. *l.* 7.
Si quis institutur, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 23.
Si quis ipsos cultores, *lib.* 50. *tit.* 11. *l.* 2.
Si quis ita dederit, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 16.
Si quis ita heres, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 82.
Si quis ita institutus sit, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 28.
Si quis ita institutus sit, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 6.
Si quis ita legaverit, *lib.* 34. *tit.* 4. *l.* 3.
Si quis ita legaverit, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 30.
Si quis ita legaverit, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 8.
Si quis ita legaverit, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 20.
Si quis ita libertatem, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 13.
Si quis ita 1, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 2.
Si quis ita 2, *ibidem l.* 4.
Si quis ita 3, *ibidem l.* 8.
Si quis ita 4, *ibidem l.* 9.
Si quis ita 5, *ibidem l.* 42.
Si quis ita scripserit, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 33.
Si quis ita scripserit, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 14.
Si quis ita scripserit, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 36.
Si quis ita stipulatus fuerit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 129.
Si quis ita stipuletur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 63.
Si quis judicii, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 12.
Si quis juraffet, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 43.
Si quis jussus est, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 32.
Si quis legata, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 54.
Si quis legatum hostium, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 17.
Si quis legatum sibi, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 6.
Si quis legaverit aurum, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 11.
Si quis legaverit 1, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 72.
Si quis legaverit 2, *ibidem l.* 121.
Si quis liberum hominem, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 20.
Si quis liberum hominem, *lib.* 43. *tit.* 29. *l.* 4.
Si quis libertatem, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 12.
Si quis libertatem, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 7.
Si quis libertum, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 30.
Si quis libertis alimenta, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 2.
Si quis locuples, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 37.
Si quis magistratus, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 9.
Si quis mancipii, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 17.
Si quis mandatu Titii, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 28.
Si quis mihi bona fide, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 25.
Si quis mihi mandaverit, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 16.
Si quis mihi merces, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 7.
Si quis missus fuerit, *lib.* 43. *tit.* 4. *l.* 3.
Si quis missum, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 17.
Si quis nec causam, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 4.
Si quis negotia aliena 1, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 23.
Si quis negotia aliena 2, *ibid. l.* 25.
Si quis negotia aliena gerens 3, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 25.
Si quis nepotem, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 10.
Si quis ne quæstio, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 12.
Si quis non quasi heres, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 73.
Si quis ob honorem, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 11.
Si quis obligatum servum, *lib.* 40. *tit.* 8. *l.* 6.
Si quis obligatione liberatus, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 115.
Si quis obrepserit, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 29.
Si quis offerenti se, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 58.
Si quis officium, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 38.
Si quis omissa causa, *lib.* 29. *tit.* 3. *l.* 17.
Si quis opera, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 5.
Si quis patris sui, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 26.
Si quis patremfamilias, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 3.
Si quis pecuniam, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 4.
Si quis perferendum, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 35.
Si quis per fundum, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 10.
Si quis post accusationem, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 9.
Si quis posteaquam, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 29.
Si quis posteaquam, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 7.
Si quis postquam, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 37.
Si quis postumos, *lib.* 28. *tit.* 2. *l.* 9.
Si quis pragnantem, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 187.
Si quis pragnante, *lib.* 49. *tit.* 15. *l.* 23.
Si quis priore facto, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 29.
Si quis pro eo, qui, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 36.
Si quis pro eo sponderit, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 46.
Si quis proprium, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 24.
Si quis pro uxore sua, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 21.
Si quis putans sibi, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 6.
Si quis quasi suspectam, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 24.
Si quisquam in flumine, *lib.* 44. *tit.* 3. *l.* 7.
Si quis quendam, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 11.
Si quis quos, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 31.
Si quis rationes, *lib.* 33. *tit.* 3. *l.* 9.
Si quis rem aliquam, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 2.
Si quis rem à non domino, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 24.
Si quis rem de qua, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 30.
Si quis repetere, *lib.* 48. *tit.* 16. *l.* 7.
Si quis reus factus est, *lib.* 48. *tit.* 1. *l.* 5.
Si quis reum etiminis, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 4.
Si quis reum habeat, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 5.
Si quis rogatus, *lib.* 40. *tit.* 5. *l.* 53.
Si quis Sempronium, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 68.
Si quis separatim. *Vide*, Si qui separ. *lib.* 49. *tit.* 1. *l.* 16.
Si quis sepulchrum, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 12.
Si quis servus. *Vide*, Si servus capitali, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 2.
Si quis servo, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 56.
Si quis servo, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 18.
Si quis servo suo, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 84.
Si quis servum communem, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 9.
Si quis servum heredis, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 8.
Si quis servum judicio, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 7.
Si quis servum liberum, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 53.
Si quis servum meum, *lib.* 37. *tit.* 10. *l.* 26.
Si quis servum pigneratum, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 36.
Si quis servum quem, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 23.
Si quis servum testamento, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 29.
Si quis si Titius, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 57.
Si quis sic dixerit, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 133.
Si quis sic solverit, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 2.
Si quis sic stipuletur, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 56.
Si quis societatem contraxerit, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 74.
Si quis solidum, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 72.
Si quis solutioni, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 24.
Si quis stipulatus fuerit, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 57.
Si quis stipulatus sit, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 43.
Si quis stipulatus sit, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 112.
Si quis sub conditione, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 11.
Si quis sub conditione, *lib.* 29. *tit.* 4. *l.* 8.
Si quis sub conditione, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 17.
Si quis sub hoc pacto, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 56.
Si quis sui alienive, *lib.* 50. *tit.* 12. *l.* 14.
Si quis suos servos, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 74.
Si quis suus heres, *lib.* 28. *tit.* 8. *l.* 8.
Si quis tabulas, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 35.
Si quis testamentum deleverit, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 41.
Si quis testamento, *lib.* 30. *tit.* 1. *l.* 79.
Si quis testamento facto, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 81.
Si quis testamento hoc, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 11.
Si quis testamento, *lib.* 40. *tit.* 7. *l.* 12.
Si quis Titio decem, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 17.
Si quis Titio legaverit, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 41.
Si quis tutor datus, *lib.* 37. *tit.* 14. *l.* 3.
Si quis tutor non sit, *lib.* 26. *tit.* 1. *l.* 15.
Si quis tutor quidem, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 60.
Si quis tutorem dederit, *lib.* 26. *tit.* 2. *l.* 22.
Si quis viduam, vel, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 5.
Si quis vi de possessione, *lib.* 43. *tit.* 2. *l.* 17.
Si quis vinum legaverit, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 9.
Si quis vina vendiderit, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 4.
Si quis violaverit, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 11.
Si quis unas ædes, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 32.
Si quis usi ex reis, *lib.* 46. *tit.* 8. *l.* 14.
Si quis usumfructum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 27.
Si quis uxori, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 59.
Si quis uxori, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 52.
Si quo tempore, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 41.
Si quod alii munus, *lib.* 34. *tit.* 6. *l.* 13.
Si quod à te emi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 61.
Si quod dominus servo, *lib.* 12. *tit.* 6. *l.* 64.
Si quod ex Pamphila nascetur, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 73.
Si quod mihi mortis causa, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 36.
Si reditus etiam ex melle, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 12.
Si remunerandi gratia, *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 6.
Si repudiaverint sui, *lib.* 38. *tit.* 7. *l.* 2.
Si reliquero filium, *lib.* 26. *tit.* 4. *l.* 8.
Si res aliena, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 52.
Si res aliqua. *Vide*, Si merx aliqua, *lib.* 13. *tit.* 3. *l.* 4.
Si res dilationem, *lib.* 40. *tit.* 1. *l.* 7.
Si res distracta fuerit, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 3.
Si res domino non necessarias, *lib.* 15. *tit.* 3. *l.* 5.
Si res æstimata, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 12.
Si res gesta, *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 5.
Si res in diem addicta. *Hæc lex est* in *l.* 4. *tit.* 2. *lib.* 18. *verse.* Idem Julianus lib.
Si res ita distracta sit, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 3.
Si res mihi, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 20.
Si res mobilis, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 10.
Si res obligata per, *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 57.
Si res pro derelicto habita, *lib.* 41. *tit.* 7. *l.* 1.
Si res pupillaris, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 50.
Si res pupillaris, vel, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 49.
Si res, quam à Titio emi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 59.
Si res, quas filiæ emancipatæ, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 51.
Si res vendita, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 1.
Si rem æstimatam, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 14.
Si rem alienam 1, *lib.* 13. *tit.* 7. *l.* 9.
Si rem alienam 2, *ibidem l.* 29.
Si rem aliquam, *lib.* 46. *tit.* 2. *l.* 31.
Si rem hereditariam, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 6.
Si rem legatam petat, *lib.* 44. *tit.* 1. *l.* 6.
Si rem meam, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 20.
Si rem meam à te petiero, *lib.* 44. *tit.* 2. *l.* 11.
Si rem meam sub conditione, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 31.
Si rem mobilem, *lib.* 41. *tit.* 2. *l.* 47.
Si rem, quæ apud te esset, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 62.
Si rem, quam matrius, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 20.
Si rem, quam mihi, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 29.
Si rem, quam servus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* mit.
Si rem, quam tibi, *lib.* 41. *tit.* 4. *l.* 5.
Si rem subreptam mihi, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 41.
Si rem tibi insiciendam. *Hæc lex est* §. 2. *lib.* 17. *tit.* 1. *l.* 18. *Incipit*, Papinianus lib. 8.
Si rem tradi stipulamur, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 28.
Si rerum amotarum, *lib.* 42. *tit.* 1. *l.* 52.
Si rerum tibi possessionem, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 5.
Si re solum ex parte, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 27.
Si retentus fuerit, *lib.* 17. *tit.* 4. *l.* 7.
Si reus & fidejussor, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 20.
Si reus paratus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 73.
Si reus post judicatum, *lib.* 46. *tit.* 7. *l.* 12.
Si reus postquam, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* mit.
Si reus promittendi, *lib.* 45. *tit.* 2. *l.* 13.
Si reus stipulandi. *Hæc lex habetur in* l. 5. *ad fin. vers.* Item si reus stipul. *l.* 46.
Si rivum quem faciendum, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 62.
Si rogatus sit minor, *lib.* 40. *tit.* 2. *l.* 20.
Si sacculum vel argentum, *lib.* 16. *tit.* 3. *l.* 29.
Si sciens emam, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 26.
Si sciente creditore, *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 7.
Si scripsisset qui legabat, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 46.
Si scriptis heredibus, *lib.* 34. *tit.* 9. *l.* 19.
Si secundum probabilem, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 32.
Si Sejæ pro dote, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 10.
Si semel in ea causa, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 26.
Si senatori indulgentiæ, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 31.
Si se non obtulit, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 4.
Si separatim mihi, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 30.
Si sepulchrum quis diruat, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 2.
Si sequens gradus, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 15.
Si servus ab hostibus captus, *lib.* 11. *tit.* 4. *l.* 16.
Si servus alienus, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 66.
Si servus ante aditam, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 48.
Si servus aut filiusfamil. *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 148.
Si servus à testatore, *lib.* 29. *tit.* 5. *l.* 12.
Si servus capitali crimine, *lib.* 48. *tit.* 3. *l.* 2.
Si servus communis, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 18.
Si servus communis, *lib.* 26. *tit.* 6. *l.* 12.
Si servus communis, *lib.* 28. *tit.* 5. *l.* 7.
Si servus communis, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 66.
Si servus communis, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 61.
Si servus communis, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 42.
Si servus communis 1, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 4.
Si servus communis 2, *ibidem l.* 18.
Si servus communis 3, *ibidem l.* 21.
Si servus communis, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 8.
Si servus communis. *Vide*, Servus communis, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 38.
Si servus cum emerit, *lib.* 44. *tit.* 6. *l.* 2.
Si servus decem. *Vide*, Servus decem, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 68.
Si servus depositus, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 22.
Si servus ejus, *lib.* 29. *tit.* 2. *l.* 82.

Si servus fuerit heres, *lib.*28. *tit.*8. *l.*1.
Si servus fugitivus, *lib.*13. *tit.*1. *l.*14.
Si servus hereditarius, *lib.*44. *tit.*3. *l.*4.
Si servus hereditarius, *lib.*45. *tit.*3. *l.*25.
Si servus in quo ususfruct. *lib.*7. *tit.*4. *l.*27.
Si servus in quo, *lib.*19. *tit.*1. *l.*24.
Si servus in scientè domino, *lib.*41. *tit.*3. *l.*34.
Si servus judicio se sisti, *lib.*2. *tit.*11. *l.*9.
Si servus juraverit, *lib.*12. *tit.*2. *l.*23.
Si servus legatus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*18.
Si servus legatus. *Vide*, Servus legatus, *lib.*34. *tit.*3. *l.*24.
Si servus legatus, *lib.*9. *tit.*4. *l.*40.
Si servus legatus, *lib.*40. *tit.*1. *l.*30.
Si servus liber, *lib.*40. *tit.*7. *l.*19.
Si servus liber esse jussus, *lib.*33. *tit.*8. *l.*25.
Si servus liber sit, *lib.*28. *tit.*4. *l.*6.
Si servus mancipium erit, *lib.*21. *tit.*1. *l.*57.
Si servus meus, *lib.*15. *tit.*1. *l.*17.
Si servus meus, *lib.*13. *tit.*6. *l.*14.
Si servus meus, *lib.*6. *tit.*2. *l.*15.
Si servus meus, *lib.*31. *tit.*1. *l.*21.
Si servus meus, *lib.*45. *tit.*3. *l.*38.
Si servus navem, *lib.*47. *tit.*2. *l.*42.
Si servus non sit, *lib.*11. *tit.*1. *l.*17.
Si servus non voluntate, *lib.*14. *tit.*1. *l.*6.
Si servus peculiari nomine, *lib.*46. *tit.*3. *l.*32.
Si servus pignori datus, *lib.*13. *tit.*7. *l.*31.
Si servus pignori obligatus, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.*31.
Si servus plurium, *lib.*30. *tit.*1. *l.*50.
Si, servus quem emeras, *lib.*40. *tit.*12. *l.*42.
Si servus quem tibi, *lib.*15. *tit.*6. *l.*22.
Si servus quem vendideras, *lib.*19. *tit.*1. *l.*54.
Si servus qui emeretur, *lib.*19. *tit.*1. *l.*55.
Si servus qui in rem, *lib.*46. *tit.*7. *l.*11.
Si servus rapuerit, *lib.*47. *tit.*8. *l.*3.
Si servus reipublicæ, *lib.*45. *tit.*3. *l.*3.
Si servus scientè domino, *lib.*9. *tit.*4. *l.*2.
Si servus servave, *lib.*9. *tit.*2. *l.*3.
Si servus servum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*27.
Si servus societatem coierit, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.*18.
Si servus sub conditione 1, *lib.*37. *tit.*11. *l.*5.
Si servus sub conditione 2, *ibidem*, *l.*10.
Si servus sub conditione, *lib.*42. *tit.*5. *l.*4.
Si servus testamento, *lib.*45. *tit.*3. *l.*34.
Si servus tibi legatus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*53.
Si servus Titii, *lib.*30. *tit.*1. *l.*70.
Si servus tuus, *lib.*43. *tit.*26. *l.*13.
Si servus veritus est, *lib.*30. *tit.*1. *l.*119.
Si servus venditus est, *lib.*40. *tit.*8. *l.*1.
Si servus venditus, *lib.*21. *tit.*2. *l.*21.
Si servus vel filius famil. *lib.*13. *tit.*1. *l.*4.
Si servus vel filius famil. *lib.*41. *tit.*2. *l.*14.
Si serva servo, *lib.*23. *tit.*3. *l.*59.
Si servi mei rogatu, *lib.*3. *tit.*5. *l.*42.
Si servi, qui apud, *lib.*40. *tit.*4. *l.*30.
Si servi qui nobis communis, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 10.
Si servi ususfructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*21.
Si servo alieno, *lib.*40. *tit.*9. *l.*20.
Si servo cum libertate, *lib.*34. *tit.*4. *l.*26.
Si servo fideicommiss. *lib.*28. *tit.*5. *l.*84.
Si servo fructuarius. Hæc lex est §. 5. *lib.*25. *tit.*1. *l.*7. *incip.* Idem Julianus eod. lib.
Si servo furioso, *lib.*41. *tit.*3. *l.*44.
Si servo hereditario, *lib.*7. *tit.*4. *l.*18.
Si servo in dotem, *lib.*23. *tit.*3. *l.*37.
Si servo manumisso, *lib.*33. *tit.*8. *l.*18.
Si servo meo Stichus, *lib.*30. *tit.*1. *l.*101.
Si servo mortis causa, *lib.*39. *tit.*6. *l.*43.
Si servo sub conditione, *lib.*40. *tit.*7. *l.*31.
Si servum, cujus nomine, *lib.*23. *tit.*2. *l.*25.
Si servum cujus nomine, *lib.*47. *tit.*10. *l.*29.
Si servum emero, *lib.*21. *tit.*2. *l.*33.
Si servum dominus, *lib.*48. *tit.*2. *l.*17.
Si servum heredem, *lib.*29. *tit.*4. *l.*28.
Si servum in eadem causa, *lib.*2. *tit.*9. *l.*5.
Si servum meum occidisti, *lib.*9. *tit.*2. *l.*23.
Si servum mihi ignoranti, *lib.*19. *tit.*1. *l.*3.
Si servum quia alienum, *lib.*29. *tit.*2. *l.*71.
Si servum stipulatus fuero, *lib.*45. *tit.*1. *l.*91.
Si servum sub conditione, *lib.*33. *tit.*2. *l.*20.
Si servos pignerates, *lib.*13. *tit.*7. *l.*25.
Si servitus imposita, *lib.*8. *tit.*2. *l.*23.
Si se subjiciant, *lib.*5. *tit.*1. *l.*1.
Si sic constituta sit aqua, *lib.*8. *tit.*6. *l.*7.
Si sic legatum, *lib.*30. *tit.*1. *l.*75.
Si sic locutus erit, *lib.*32. *tit.*1. *l.*13.
Si sic stipulatus 1, *lib.*35. *tit.*1. *l.*93.
Si sic stipulatus 2, *ibid.* *l.*133.
Si simulato præsidis jussu, *lib.*47. *tit.*13. *l.*1.
Si sine dolo malo, *lib.*16. *tit.*3. *l.*20.
Si sine herede tutor. *Vide*, Sine herede tutor, *lib.*26. *tit.*7. *l.*32.
Si sine interrogatione, *lib.*12. *tit.*1. *l.*9.
Si sine judice, *lib.*36. *tit.*8. *l.*22.
Si sine venia editi, *lib.*2. *tit.*4. *l.*25.
Si sine tabulæ, *lib.*43. *tit.*5. *l.*4.
Si socer à genero, *lib.*24. *tit.*3. *l.*45.
Si socer nurui dotem. *Hæc lex est* in l. 1. §. 3. *incip.* Celsus *lib.*20. *tit.*4. *l.*33.
Si socius communis rei, *lib.*47. *tit.*2. *l.*45.
Si socius heres, *lib.*28. *tit.*5. *l.*89.
Si socius pro filio, *lib.*17. *tit.*2. *l.*81.
Si socius propriam pecuniam, *lib.*12. *tit.*1. *l.*16.
Si socius servi communis, *lib.*10. *tit.*3. *l.*25.
Si socius testamento, *lib.*40. *tit.*4. *l.*48.
Si socii sumus, *lib.*17. *tit.*2. *l.*28.
Si societatem 1, *lib.*17. *tit.*2. *l.*60.
Si societatem 2, *ibid.* *l.*73.
Si solum usucapi non poterit, *lib.*41. *tit.*3. *l.*39.
Si solus heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*80.
Si saluturus pecuniam, *lib.*46. *tit.*3. *l.*39.
Si sponsus sponsæ donaturus, *lib.*24. *tit.*1. *l.*5.
Si sponsa dotem dederit, *lib.*23. *tit.*3. *l.*74.
Si sponsalibus nondum factis, *lib.*23. *tit.*3. *l.*58.
Si spurias, *lib.*38. *tit.*8. *l.*4.
Si statua patris tui, *lib.*47. *tit.*10. *l.*27.
Si statuam legavero, *lib.*34. *tit.*2. *l.*24.
Si statulibera, *lib.*40. *tit.*7. *l.*6.
Si sterilis ancilla sit, *lib.*19. *tit.*1. *l.*21.
Si Stichus cerro die, *lib.*45. *tit.*1. *l.*33.
Si Stichus communis meus, *lib.*10. *tit.*3. *l.*25.
Si Sticho manumisso, *lib.*33. *tit.*8. *l.*21.
Si Sticho peculium, *lib.*15. *tit.*1. *l.*53.
Si Sticho servo tuo, *lib.*7. *tit.*1. *l.*74.
Si Stichum aut Pamphilum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*16.
Si Stichum aut Pamphilum, *lib.*46. *tit.*1. *l.*38.
Si Stichum dari stipulatus, *lib.*45. *tit.*2. *l.*8.
Si stillicidii immittendi jus, *lib.*8. *tit.*6. *l.*8.
Si stipulatio facta fuerit, *lib.*45. *tit.*1. *l.*19.
Si stipulatus esses à me, *lib.*46. *tit.*2. *l.*15.
Si stipulatus fuerim, *lib.*45. *tit.*1. *l.*76.
Si stipulatus fuero, *lib.*45. *tit.*1. *l.*97.
Si stipulatus fuero, *lib.*35. *tit.*1. *l.*111.
Si stipulatus sis rem, *lib.*22. *tit.*1. *l.*4.
Si stipulatus sum. *Vide*, Stipulatus sum, *lib.*45. *tit.*1. *l.*9.
Si stipulatus sum Damam, *lib.*45. *tit.*1. *l.*105.
Si stipulatus 1, *lib.*46. *tit.*3. *l.*11.
Si stipulatus 2, *ibid.* *l.*81.
Si stipulata fuerit, *lib.*24. *tit.*1. *l.*33.
Si stipulor ut id fiat, *lib.*45. *tit.*1. *l.*35.
Si stuprum serva passa fit, *lib.*47. *tit.*10. *l.*25.
Si sub conditione. *Vide*, Si quis sub conditione, *lib.*42. *tit.*1. *l.*1.
Si sub conditione heres, *lib.*37. *tit.*11. *l.*5.
Si sub conditione, *lib.*7. *tit.*4. *l.*16.
Si sub conditione legatorum, *l.*36. *tit.*4. *l.*21.
Si sub hac conditione, *lib.*5. *tit.*2. *l.*26.
Si sub impossibili conditione, *lib.*30. *tit.*1. *l.*29.
Si substitutus ventri. Hæc lex est §. 6. *l.*1. *tit.*6. *lib.*25. *incip.* Idem Julianus lib. xviij.
Si sub una significatione, *lib.*45. *tit.*1. *l.*136.
Si superatus sit, *lib.*10. *tit.*1. *l.*3.
Si supra tuum parietem, *lib.*41. *tit.*1. *l.*28.
Si suspecta collusio, *lib.*5. *tit.*2. *l.*29.
Si actio, *lib.*4. *tit.*3. *l.*4.
Si tacitum fideicommissum, *lib.*35. *tit.*1. *l.*33.
Si tam angusti loci, *lib.*8. *tit.*1. *l.*13.
Si tamen dominus cogi possit, *l.* 3. *tit.* 3. *l.*11.
Si tamen is servus fuit, *lib.*4. *tit.*4. *l.*5.
Si tamen plures, *lib.*14. *tit.*1. *l.*4.
Si tamen quibusdam, *lib.*31. *tit.*1. *l.*25.
Si tamen sciente. *Vide*, Si tantum sciente patre, *lib.*14. *tit.*6. *l.*12.
Si tamen sine culpa, *lib.*21. *tit.*1. *l.*48.
Si tamen tutor detur, *lib.*26. *tit.*2. *l.*15.
Si tantum sciente, *lib.*14. *tit.*6. *l.*12.
Si tertius vicinus, *lib.*39. *tit.*3. *l.*6.
Si te solum, *lib.*28. *tit.*5. *l.*27.
Si testamento comprehensum, *lib.*28. *tit.*7. *l.*2.
Si testamento damnatus heres, *lib.*8. *tit.*2. *l.*31.
Si testamento liberatum, *lib.*46. *tit.*1. *l.*49.
Si testamentum falsum, *lib.*5. *tit.*3. *l.*6.
Si testamentum patris, *lib.*3. *tit.*9. *l.*24.
Si testamentum, quod, *lib.*28. *tit.*1. *l.*23.
Si te Titio obruleris, *lib.*4. *tit.*3. *l.*39.
Si tibi aliena insulam, *lib.*19. *tit.*2. *l.*7.
Si tibi aream dominium. *Hæc lex est* in §. 1. *l.*13. *tit.*5. *lib.*18. *Incipit*, Julianus lib. xj.
Si tibi certam rem, *lib.*34. *tit.*4. *l.*28.
Si tibi cum municipibus, *lib.*3. *tit.*4. *l.*9.
Si tibi decem dederim, *lib.*39. *tit.*5. *l.*25.
Si tibi decem dem, *lib.*2. *tit.*14. *l.*17.
Si tibi decem dedero, *lib.*19. *tit.*5. *l.*7.
Si tibi decem millia, *lib.*7. *tit.*5. *l.*6.
Si tibi domum locavero. *Vide*, Si domum tibi, *lib.*19. *tit.*2. *l.*45.
Si tibi electio servi, *lib.*33. *tit.*5. *l.*8.
Si tibi & ei, *lib.*32. *tit.*1. *l.*10.
Si tibi filius in adoptionem. *Hæc lex incipit*, Quæsitum est, Si tibi, *lib.*1. *tit.*7. *l.*34.
Si tibi fundi ususfructus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*17.
Si tibi habitationem, *lib.*19. *tit.*2. *l.*5.
Si tibi homo, *lib.*30. *tit.*1. *l.*86.
Si tibi legatum est, *lib.*32. *tit.*1. *l.*19.
Si tibi liberum prædium, *lib.*19. *tit.*1. *l.*8.
Si tibi pecuniam domifilem, *lib.*12. *tit.*1. *l.*20.
Si tibi polienda, *lib.*19. *tit.*5. *l.*22.
Si tibi proprietas fundi, *lib.*7. *tit.*1. *l.*4.
Si tibi pure legavero. *Vide*, Si pure tibi leg. *lib.*32. *tit.*1. *l.*54.
Si tibi rem vendendam, *lib.*19. *tit.*5. *l.*13.
Si tibi scyphos dedi, *lib.*19. *tit.*5. *l.*26.
Si tibi ususfructus, *lib.*7. *tit.*9. *l.*8.
Si Titius coheredi suo, *lib.*28. *tit.*6. *l.*27.
Si Titius cum quo, *lib.*17. *tit.*1. *l.*62.
Si Titius donare, *lib.*46. *tit.*2. *l.*33.
Si Titius & Sejus, *lib.*45. *tit.*1. *l.*9.
Si Titius & Seja, *lib.*46. *tit.*1. *l.*48.
Si Titius ex parte heres, *lib.*32. *tit.*1. *l.*96.
Si Titius heres erit, *lib.*28. *tit.*7. *l.*16.
Si Titius mihi Stichum. *Hæc lex est* §. 1. *lib.*30. *tit.*1. *l.*32.
Si Titius statuas. *Incipit*, Titius, si statuas, *lib.*35. *tit.*1. *l.*14.
Si Titio aut Sejo, *lib.*31. *tit.*1. *l.*16.
Si Titio cum, *lib.*36. *tit.*1. *l.*22.
Si Titio & ei, *lib.*31. *tit.*1. *l.*7.
Si Titio & Mævio, *lib.*31. *tit.*1. *l.*61.
Si Titio & mihi, *lib.*31. *tit.*1. *l.*55.
Si Titio fructus, *lib.*7. *tit.*1. *l.*37.
Si Titio fundus, *lib.*33. *tit.*2. *l.*10.
Si Titio pecunia legata. *Hæc lex est* §. 1. *l.*97. *tit.*1. *lib.*30. *Incip.* Julianus Si Titio.
Si Titio, qui rem meam, *lib.*20. *tit.*1. *l.*22.
Si totam hereditatem. *Vide*, Si totum, an partem, *lib.*29. *tit.*2. *l.*83.
Si tribunus in cohortibus, *lib.*27. *tit.*1. *l.*9.
Si trajectitiæ pecuniæ, *lib.*12. *tit.*1. *l.*9.
Si triennio dem, *lib.*30. *tit.*7. *l.*18.
Si tu ex parte heres, *lib.*29. *tit.*2. *l.*76.
Si tuo servo creditero, *lib.*46. *tit.*3. *l.*83.
Si tutelæ agitatis, cujus, *lib.*26. *tit.*7. *l.*8.
Si tutelæ, aut negotiorum, *lib.*27. *tit.*3. *l.*3.
Si tutor aliquo vinculo, *lib.*26. *tit.*10. *l.*9.
Si tutor condemnavit, *lib.*26. *tit.*7. *l.*2.
Si tutor constitutus, *lib.*26. *tit.*7. *l.*15.
Si tutor judicio sisti, *lib.*2. *tit.*11. *l.*15.
Si tutor post pubertatem, *lib.*27. *tit.*3. *l.*23.
Si tutor pro pupillo, *lib.*27. *tit.*5. *l.*6.
Si tutor pupillo, *lib.*26. *tit.*8. *l.*17.
Si tutor pupillam, *lib.*30. *tit.*1. *l.*138.
Si tutor reipublicæ causa, *lib.*27. *tit.*3. *l.*9.
Si tutor rem sibi depositam, *lib.*27. *tit.*3. *l.*5.
Si tutor rem. *Vide*, Tutor rem adulti, *lib.*12. *tit.*3. *l.*8.
Si tutor vel curator, *lib.*26. *tit.*9. *l.*2.
Si tutoris habendi causa, *lib.*40. *tit.*2. *l.*25.
Si tutoris heres, *lib.*26. *tit.*7. *l.*60.
Si tutoris jussu, *lib.*15. *tit.*4. *l.*2.
Si vasorum ipsorum, *lib.*7. *tit.*9. *l.*12.
Si vehenda mancipia, *lib.*14. *tit.*2. *l.*10.
Sive à certis personis, *lib.*45. *tit.*2. *l.*17.
Sive ad defendendum procurator, *lib.*46. *tit.*7. *l.*10.
Sive ad fundum, *lib.*8. *tit.*6. *l.*23.
Sive autem emptoris, *lib.*2. *tit.*2. *l.*9.
Sive autem omiserint, *lib.*37. *tit.*5. *l.*12.
Sive contra pronunciaverit, *lib.*25. *tit.*3. *l.*3.
Sive cum instrumento, *lib.*33. *tit.*7. *l.*1.
Sive de eo pacisc antur, *lib.*2. *tit.*14. *l.*18.
Sive de itineris latitudine, *lib.*11. *tit.*6. *l.*6.
Sive generalis curator, *lib.*23. *tit.*3. *l.*61.
Sive hereditaria negotia, *lib.*3. *tit.*1. *l.*22.
Sive igitur in publico, *lib.*47. *l.*2. *l.*5.
Sive in duplum est actio, *lib.*2. *tit.*8. *l.*3.
Sive ingenua 1, *lib.*38. *tit.*17. *l.*1.
Sive ingenua 2, *ibid.* *l.*2.
Sive libertus. *Vide paulo infra*, Sive patronus.
Sive manifestus fur, *lib.*13. *tit.*1. *l.*10.
Sive mihi, sive tibi, *lib.*45. *tit.*3. *l.*15.
Sive nostrum quod peramus, *lib.*12. *tit.*3. *l.*2.
Sive patronus, sive, *lib.*37. *tit.*14. *l.*16.
Sive peculiari nomine, *lib.*6. *tit.*2. *l.*10.
Sive per statua, *lib.*4. *tit.*1. *l.*2.
Sive proconsul, *lib.*26. *tit.*5. *l.*1.
Sive scivit, sive ignoravit. *Vide*, Sive sciit, sive, *lib.*30. *tit.*1. *l.*42.
Sive suo nomine, *lib.*3. *tit.*3. *l.*2.
Sive tota res evincatur, *lib.*21. *tit.*2. *l.*1.
Sive tutor condemnavit. *Vide*, Si tutor condemnavit.
Sive uxor marito, *lib.*24. *tit.*1. *l.*34.
Si vendidero, *lib.*40. *tit.*2. *l.*80.
Si vendita insula, *lib.*18. *tit.*6. *l.*11.
Si vendideris servum mihi, *lib.*21. *tit.*2. *l.*9.
Si venditor ab emptore caverit, *lib.*18. *tit.*7. *l.*6.
Si venditor de his, *lib.*21. *tit.*1. *l.*28.
Si venditor fundi, *lib.*11. *tit.*7. *l.*10.
Si venditor hereditatis, *lib.*18. *tit.*4. *l.*4.
Si venditor hominis, *lib.*19. *tit.*1. *l.*18.
Si venditor simulaverit, *lib.*18. *tit.*2. *l.*14.
Si ventris nomine, *lib.*37. *tit.*9. *l.*8.
Si vestri curator datus fit, *lib.*42. *tit.*5. *l.*24.
Si vero adhuc in suspenso est, *lib.*15. *tit.*1. *l.*10.
Si vero ante venditionis tempus, *lib.*21. *tit.*1. *l.*10.
Si vero composita, *lib.*29. *tit.*1. *l.*18.
Si vero custodiendus. *Hæc lex habetur* in *lib.*11. *tit.*1. *l.*6.
Si vero malæ fidei, *lib.*6. *tit.*1. *l.*12.
Si vero mihi, aut Titio, *lib.*13. *tit.*5. *l.*8.
Si vero negotium gerens, *lib.*24. *tit.*3. *l.*64.
Si vero non habuit, *lib.*38. *tit.*2. *l.*8.
Si vero non remanerandi causa, *lib.*17. *tit.*1. *l.*12.
Si vero pater, *lib.*15. *tit.*3. *l.*9.
Si vero plures, *lib.*9. *tit.*4. *l.*5.
Si vero pro condemnato, *lib.*2. *tit.*8. *l.*5.
Si vestimenta interpola. *Hæc lex incipit*, Labeo libro posteriorum, *lib.*18. *tit.*1. *l.*35.
Si vestimenta utenda, *lib.*12. *tit.*1. *l.*9.
Si via, iter, actus, *lib.*8. *tit.*3. *l.*26.
Si victum vel stratum, *lib.*42. *tit.*1. *l.*34.
Si vi me dejecerit, *lib.*43. *tit.*16. *l.*15.
Si vi me dejecerit quis, *ibid.* *l.*1.
Si virum venditum, *lib.*18. *tit.*6. *l.*1.
Si vitii, olei, frumenti, *lib.*7. *tit.*1. *l.*7.
Si vina emerim, *lib.*18. *tit.*6. *l.*6.
Si vina, quæ in doliis erunt, *lib.*18. *tit.*6. *l.*15.
Si vir nummos ab uxore, *lib.*10. *tit.*4. *l.*14.
Si vir uxoris, aut, *lib.*24. *tit.*1. *l.*18.
Si vir uxori, *lib.*31. *tit.*1. *l.*3.
Si vir uxori, *lib.*33. *tit.*1. *l.*61.
Si vir uxori donationis causa, *lib.*24. *tit.*1. *l.*31.
Si vir uxori heres, *lib.*35. *tit.*2. *l.*6.
Si vir uxori sua, *lib.*19. *tit.*1. *l.*11.
Si vitem meam, *lib.*41. *tit.*1. *l.*22.
Si unus ex argentariis, *lib.*2. *tit.*14. *l.*27.
Si unus ex fidejussoribus, *lib.*46. *tit.*7. *l.*22.
Si unus ex sociis, *lib.*17. *tit.*2. *l.*67.
Si unus ex socia figuletur, *lib.*8. *tit.*3. *l.*19.
Si uni ex heredibus. *Hæc lex est* §. 5. *lib.*2. *tit.*1. *l.*1. *Incipit*, Papinianus ait, Si uni.
Si uno anno. *Hæc lex est* §. 3. *lib.*15. *tit.*2. *l.*39. *Incip.* Papinianus lib. xv.
Si urbana prædia, *lib.*12. *tit.*6. *l.*55.
Si usufructuarius. *Vide*, Si fructuarius, *lib.*7. *tit.*1. *l.*13.
Si ususfructus alternis annis, *lib.*7. *tit.*4. *l.*28.
Si ususfructus civitati legetur, *lib.*7. *tit.*4. *l.*22.
Si ususfructus debitorem, *lib.*46. *tit.*2. *l.*4.
Si ususfructus fundi, *lib.*39. *tit.*3. *l.*22.
Si ususfructus fundi, *lib.*23. *tit.*3. *l.*66.
Si ususfructus legatus est, *lib.*7. *tit.*1. *l.*35.
Si ususfructus legatus sit, *lib.*7. *tit.*1. *l.*53.
Si ususfructus mihi legatus sit, *lib.*7. *tit.*9. *l.*9.
Si ususfructus 1, *lib.*33. *tit.*2. *l.*6.
Si ususfructus 2, *ibid.* *l.*8.
Si ususfructus. *Vide*, Sed ususfructus, *lib.*35. *tit.*2. *l.*81.
Si ususfructus, *lib.*36. *tit.*1. *l.*14.
Si usufructuarii. *Vide supra*, Si justa fructuarii.
Si usumfructum, *lib.*42. *tit.*12. *l.*23.
Si certo loco, vel tempore, *lib.*13. *tit.*6. *l.*5.
Si ut habiliter, *lib.*34. *tit.*2. *l.*20.
Si ut proponitur, *lib.*36. *tit.*1. *l.*61.
Si vulnerato servo, *lib.*9. *tit.*2. *l.*46.
Si vulneraveris, *lib.*19. *tit.*2. *l.*43.
Si uxor à legato, *lib.*1. *tit.*1. *l.*31.
Si uxor filio donaverit, *lib.*24. *tit.*1. *l.*19.
Si uxor nummis, *lib.*24. *tit.*1. *l.*67.
Si uxor non fuerit, *lib.*38. *tit.*5. *l.*13.
Si uxor rem viri, *lib.*25. *tit.*2. *l.*28.
Si uxori mandas mulierbria, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 39.
Soceri, socrus appellatione, *lib.*50. *tit.*16. *l.*146.
Societas coiri potest, *lib.*17. *tit.*2. *l.*1.
Societatem coire, *lib.*17. *tit.*2. *l.*4.
Societatem mecum coisti, *lib.*17. *tit.*2. *l.*76.
Societates contrahuntur, *lib.*17. *tit.*2. *l.*52.
Socius socio etiam, *lib.*17. *tit.*2. *l.*72.
Socium, qui in eo, *lib.*17. *tit.*2. *l.*60.
Sodales sunt, qui, *lib.*47. *tit.*22. *l.*4.
Soler à principe imperari, *lib.*3. *tit.*2. *l.*19.
Solet etiam messis, *lib.*2. *tit.*11. *l.*3.
Solet etiam curator, *lib.*36. *l.*1. *l.*13.
Solet prætor, *lib.*27. *tit.*2. *l.*1.
Solet præsse, *lib.*1. *tit.*1. *l.*16.
Solet prætor, *lib.*27. *tit.*2. *l.*1.
Solemus dicere, *lib.*35. *tit.*1. *l.*9.
Solemus quidem dicere id, *lib.*5. *tit.*1. *l.*61.
Solent enim quidam, *lib.*11. *tit.*5. *l.*2.
Solent etiam custodiarum, *lib.*1. *tit.*16. *l.*6.
Solent judices, *lib.*34. *tit.*1. *l.*3.
Soleat præsides provinciarum, *lib.*48. *tit.*3. *l.*7.
Solent, qui noverunt, *lib.*19. *tit.*5. *l.*15.
Solidum non solvitur, *lib.*46. *tit.*3. *l.*85.
Sollicitatores, *lib.*47. *tit.*11. *l.*1.
Solvere pro ignorante, *lib.*46. *tit.*3. *l.*53.
Solvendo esse nemo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*214.
Solvendo quisque, *lib.*1. *tit.*5. *l.*19.
Solvitur hypotheca, *lib.*20. *tit.*6. *l.*5.
Solutionis verbo, *lib.*50. *tit.*16. *l.*176.
Solutionis verbum, *lib.*46. *tit.*3. *l.*54.
Solutione chirographo, *lib.*12. *tit.*4. *l.*18.
Solutione vel judicium, *lib.*46. *tit.*3. *l.*23. *Legitur etiam*, Solutionem.
Soluram pecuniam, *lib.*46. *tit.*3. *l.*49.
Soluto matrimonio, *lib.*24. *tit.*1. *l.*2.
Solutum non intelligimus, *lib.*50. *tit.*16. *l.*48.
Solutum non videtur, *lib.*13. *tit.*7. *l.*11.
Solum pattem esse æduum, *lib.*6. *tit.*1. *l.*49.
Sororis proneptem, *lib.*23. *tit.*2. *l.*39.
Sorori, quam coheredem, *lib.*5. *tit.*4. *l.*6.
ΣΠΑΔΟΝΤΑ, *lib.*17. *tit.*1. *l.*15.
Spadonum generalis appellatio, *lib.*50. *tit.* 16. *l.* 128.
Spatiumque ad, *lib.*2. *tit.*13. *l.*5.
Species adquirendi est, *lib.*46. *tit.*4. *l.*11.
Species auri, *lib.*34. *tit.*2. *l.*25.
Specialis persona, *lib.*50. *tit.*16. *l.*100.
Sponsalia autem dicta sunt, *lib.*23. *tit.*1. *l.*2.
Sponsalia sicut nuptiæ, *lib.*23. *tit.*1. *l.*11.
Sponsalia sunt, *lib.*23. *tit.*1. *l.*1.
Sponsio appellatur, *lib.*50. *tit.*16. *l.*7.
Spontè provincia, *lib.*50. *tit.*4. *l.*17.

UAB Biblioteca de Ciències Socials

Spurii decuriones fiunt, lib.50. tit.2. l.6.
Statius Florus, lib.19. tit.14. l.48.
Statuæ affixæ basibus, lib.50. tit.16. l.245.
Statuæ & imaginis, lib.7. tit.1. l.40.
Statuas in civitate positas, lib.41. tit.1. l.41.
Statuliber heredis, lib.35. tit.2. l.38.
Statuliber in delicto repertus, lib.48. tit.18. l.14.
Statuliber 1, lib.40. tit.7. l.1.
Statuliber 2, ibid. tit.5.
Statuliberi, lib.40. tit.7. l.29.
Statuliberum ab, lib.31. tit.1. l.11.
Statuliberum, lib.40. tit.7. l.9.
Statuliberorum jura, lib.40. tit.7. l.33.
Statuliberos 1, lib.40. tit.7. l.3.
Statuliberos 2, ibid. l.2.
Statulibera quidquid, lib.40. tit.7. l.16.
Stellionatus accusatio, lib.47. tit.20. l.3.
Stellionatus judicium, lib.47. tit.20. l.2.
Stellionatus, vel, lib.47. tit.11. l.3.
Stemmata cognationum, lib.38. tit.10. l.9.
Stichus habet in peculio, lib.33. tit.8. l.16.
Stichus immo Pamphilus, lib.40. tit.4. l.21.
Stichus liber esto, lib.32. tit.1. l.12.
Stichus nutricis meæ, lib.34. tit.1. l.20.
Stichus servus meus, lib.40. tit.4. l.39.
Stichus si codicillis, ibid. l.28.
Stichus si heredi, lib.40. tit.7. l.24.
Stichus testamento, lib.12. tit.6. l.67.
Sticho libertas data est, lib.40. tit.7. l.4.
Sticho testamento manumisso, lib.33. tit.2. l.36.
Stichum aut Pamphilum, lib.9. tit.2. l.55.
Stichum aut Pamphilum, lib.46. tit.3. l.95.
Stichum do Attio, lib.4. tit.7. l.39.
Stichum, qui meus erit, lib.30. tit.1. l.6.
Stichum Sempronio do, lib.40. tit.4. l.15.
Stipulatio de dote, lib.23. tit.3. l.63.
Stipulatio de operis, lib.39. tit.1. l.21.
Stipulatio hoc modo concepta, lib.45. tit.1. l.61.
Stipulatio ista, lib.45. tit.1. l.38.
Stipulatio non valet, ibid. l.17.
Stipulatio non potest confici, ibid. l.1.
Stipulationem, quæ, lib.23. tit.3. l.21.
Stipulationes 1, lib.45. tit.1. l.53.
Stipulationes 2, ibid. l.72.
Stipulationum 1, lib.45. tit.1. l.2.
Stipulationum 2, ibid. l.5.
Stipulationum 3, ibid. l.74.
Stipulatus es opus, lib.36. tit.1. l.54.
Stipulatus sum à reo, lib.46. tit.1. l.6.
Stipulatus sum mihi, lib.46. tit.3. l.9.
Stuprum committi, lib.38. tit.5. l.34.
Stuprum intelligitur. Vide, Probrum intell. lib.23. tit.2. l.51.
Sua, lib.48. tit.22. l.12.
Suæ rei emptio, lib.18. tit.1. l.16.
Sub conditione, lib.46. tit.3. l.16.
Sub conditione, lib.28. tit.2. l.20.
Sub conditione, lib.28. tit.5. l.73.
Sub conditione, lib.28. tit.7. l.25.
Sub conditione, lib.38. tit.4. l.10.
Sub conditione. Vide, Sed sub conditione, lib.37. tit.4. l.18.
Sub conditione, lib.7. tit.1. l.54.
Sub conditione 7, l.12. tit.6. l.16.
Sub diversis conditionibus, lib.35. tit.1. l.51.
Sub hac conditione, lib.34. tit.7. l.8.
Sub impossibili, lib.28. tit.7. l.1.
Sub prætextu religionis, lib.47. tit.11. l.2.
Subsignatum dicitur, lib.50. tit.16. l.39.
Substitui liberis is, lib.28. tit.6. l.18.
Substitutio quæ, lib.41. tit.1. l.32.
Successorium edictum, lib.38. tit.9. l.1.
Successori ejus, lib.3. tit.5. l.12.
Succurritur etiam ei, qui, lib.4. tit.6. l.9.
Sufficit ad causam, lib.12. tit.6. l.56.
Sufficit nudus consensus, lib.23. tit.1. l.4.
Sulpitius Marcello, lib.24. tit.1. l.49.
Summa cum ratione, lib.15. tit.1. l.21.
Summa itaque, lib.1. tit.5. l.3.
Summa rerum divisio, lib.1. tit.8. l.1.
Sumptus autem ab ea facti, lib.37. tit.9. l.3.
Sumptus autem in reficienda, l.30. t.1. l.61.
Sumptus quidem prorogare, lib.2. t.14. l.53.
Sumptum in prædium, lib.6. tit.1. l.48.
Sunt autem adgnati, lib.26. tit.4. l.7.
Sunt & aliæ pleræque, lib.6. tit.2. l.3.
Sunt munera, lib.50. tit.5. l.11.
Sunt personæ, lib.11. tit.7. l.43.
Sunt præterea crimina, lib.47. tit.11. l.8.
Sunt quædam, quæ, lib.47. tit.11. l.9.
Sunt quidam servi, lib.48. tit.19. l.17.
Sunt qui in id quod, lib.42. tit.1. l.16.
Suo quis in alieno, lib.43. tit.4. l.2.
Suo victu vestituque, lib.38. tit.1. l.18.
Suos autem servos, lib.32. tit.1. l.73.
Supellex est, lib.33. tit.10. l.1.
Supellectilis, lib.33. tit.10. l.6.
Supellectili legata, ibid. l.2.
Superficiario. Est in fin. l.73. tit.1. lib.6.
Superficiarias ædes, lib.43. tit.18. l.2.
Supplicii donatione. Incipit, Damnatione bona publicantur, lib.48. tit.20. l.1.
Supra iter alienum, lib.39. tit.3. l.11.
Surdi vel muti, lib.40. tit.2. l.10.
Suspectus fieri is, lib.26. tit.10. l.5.
Suspectum tutorem, ibid. l.8.
Suus quoque heres, lib.28. tit.5. l.4.

T.

Tabernæ appellatio, lib.50. t.16. l.185.
Tabernæ cauponiæ, lib.33. tit.7. l.13.
Tabernam cum cœnaculo, lib.33. tit.7. l.7.
Tabulas testamenti, lib.37. tit.11. l.1.
Tabularum testamenti, lib.29. tit.3. l.2.
Talis scriptura, lib.5. tit.2. l.30.
Tale pactum, lib.4. tit.14. l.40.
Talem institutionem, lib.28. tit.5. l.51.
Tali facta stipulatione, lib.23. tit.3. l.48.
Tales conditiones, lib.35. tit.1. l.112.
Tam ex contractibus, lib.5. tit.1. l.57.
Tam is, qui testamentum, lib.39. tit.6. l.15.
Tamen si non opposita, lib.14. tit.6. l.11.
Tantum quisque, lib.50. tit.16. l.88.
Te hominem & Sejum, lib.46. tit.2. l.32.
Tempus quod datur, lib.42. tit.1. l.29.
Tempus vacationis, lib.50. tit.5. l.4.
Temporibus Divorum fratrum, lib.2. tit.4. l.1.
Tenetur ex empto, lib.19. tit.1. l.6.
Tenetur Faviana, lib.38. tit.5. l.5.
Ter enixa videtur, lib.50. tit.16. l.137.
Terminorum avulsorum, lib.47. tit.21. l.1.
Testamentum aut non, lib.28. tit.3. l.1.
Testamentum est, lib.28. tit.1. l.1.
Testamenti factio, ibid. l.3.
Testamento centurio, lib.40. tit.4. l.51.
Testamento datos tutores, lib.26. tit.2. l.3.
Testamento datos tutores, lib.26. tit.2. l.17.
Testamento domini, lib.28. tit.5. l.90.
Testamento filium, lib.31. tit.1. l.89.
Testamento ita cavit, lib.40. tit.4. l.60.
Testamento ita cautum, lib.34. tit.1. l.19.
Testamento liber, lib.40. tit.4. l.25.
Testamento manumissus, lib.40. tit.4. l.23.
Testamento militis, lib.40. tit.4. l.49.
Testamento potest quis, lib.38. tit.4. l.13.
Testamento tutores hi, lib.26. tit.2. l.21.
Testamenta eorum, qui, lib.29. tit.1. l.26.
Testatorem adjiciendo, lib.32. tit.1. l.68.
Testator filium. Vide paulo supra, Testamento filium.
Testatrix, lib.8. tit.5. l.20.
Testes eos quos, lib.22. tit.5. l.34.
Testimoniorum usus, ibid. l.1.
Testis idoneus pater filio, lib.22. tit.5. l.9.
Testium fides, lib.22. tit.5. l.3.
Textoribus omnibus, lib.32. tit.1. l.61.
Thais ancilla mea, lib.40. tit.5. l.41.
Thesaurus meus, lib.10. tit.4. l.15.
Theopompus testamento, lib.33. tit.4. l.14.
Tigni appellatione, lib.10. tit.4. l.7.
Tigni appellatione, lib.50. tit.16. l.62.
Titius cum absentem, lib.5. tit.3. l.76.
Titius cum credidisset, lib.13. tit.7. l.33.
Titius cum decederet, lib.19. tit.1. l.43.
Titius cum mutuam pecuniam, lib.20. tit.3. l.4.
Titius cum mutuos acciperet, lib.18. tit.1. l.81.
Titius & Sejus, lib.28. tit.5. l.24.
Titius exheredato filio, lib.38. tit.16. l.6.
Titius filiis meis, lib.27. tit.1. l.45.
Titius fundi. Vide, Attius fundi, lib.28. tit.5. l.11.
Titius heres Sempronii, lib.19. tit.1. l.48.
Titius heredes instituit, lib.32. tit.1. l.42.
Titius horreum frumentarium, lib.41. tit.1. l.60.
Titius Mævio, lib.7. tit.1. l.50.
Titius puerum emit, lib.37. tit.15. l.3.
Titius prius quam trib. lib.29. tit.1. l.25.
Titius qui mihi sub, lib.49. tit.14. l.21.
Titius rogatus est, lib.36. tit.1. l.54.
Titius Seji procurator, lib.18. tit.5. l.8.
Titius Sejæ, lib.20. tit.4. l.21.
Titius Sejo epistolam, lib.13. tit.5. l.24.
Titius Sempronio, lib.19. tit.5. l.24.
Titius Sempronio, lib.20. tit.6. l.9.
Titius servum vendidit, lib.18. tit.7. l.9.
Titius, si statua, lib.35. tit.3. l.14.
Titius Stichi partem, lib.30. tit.1. l.83.
Titius tamen indebiti, lib.13. tit.5. l.9.
Titius testamento, lib.28. tit.2. l.25.
Titi filii è medio præcipito, lib.33. tit.8. l.26.
Titio centum aureos, lib.31. tit.1. l.74.
Titio centum ita ut, lib.35. tit.1. l.71.
Titio cum esset Romæ, lib.50. tit.1. l.36.
Titio, cum morietur, lib.7. tit.1. l.51.
Titio cum propter dotem, lib.46. tit.3. l.48.
Titio & Sejo Stichum legavit, lib.9. tit.2. l.34.
Titio fundus, lib.35. tit.1. l.73.
Titio usufructus, lib.33. tit.2. l.21.
Titio ususfructus, lib.35. tit.1. l.96.
Titium & Mævium, lib.26. tit.7. l.47.
Titia cum esset minor, lib.23. tit.3. l.62.
Titia cum propter dotem, lib.46. tit.3. l.48.
Titia cum testamento, lib.31. tit.1. l.34.
Titia cum testamentum. Vide, Cum Titia testamentum, lib.48. tit.2. l.18.
Titia divortium, lib.24. tit.3. l.34.
Titia filiam heredem instituit, lib.5. tit.2. l.13.
Titia herede Seja scripta, lib.33. tit.1. l.19.
Titia heredis instituti, lib.35. tit.1. l.85.
Titia post mortem mariti, lib.37. t.10. l.13.
Titia quæ ab alio, lib.35. tit.1. l.134.
Titia Sejo tesseram, lib.31. tit.1. l.87.
Titia servis quibusdam, lib.40. tit.4. l.59.
Titia testamento, lib.34. tit.2. l.38.
Titia testamento suo, lib.33. tit.2. l.36.
Titia amicæ meæ, lib.34. tit.2. l.35.
Titiæ si non nupserit, lib.35. tit.1. l.100.
Titia textores meos, lib.30. tit.1. l.36.
Titianus primus, lib.13. tit.1. l.8.
ΤΟΙΣ ΤΕ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΙΣ, lib.33. tit.10. l.4.
Titulus est usucapionis, lib.41. tit.9. l.1.
ΤΟ ΓΑΡ ΑΠΛΑΞ Η ΔΙΣ, lib.1. tit.3. l.6.
ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ. Vide, Η ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ, lib.50. tit.16. l.104.
Totiens heres, lib.11. tit.1. l.1.
Totiens in heredem damus, lib.50. tit.17. l.44.
Totiens locum habet, lib.50. tit.12. l.6.
Totiens videtur, lib.29. tit.2. l.81.
Totum autem jus, lib.1. tit.3. l.41.
Tractabatur, an, lib.29. tit.1. l.14.
Tractandum est, lib.49. tit.2. l.1.
Traditio nihil amplius, lib.41. tit.1. l.20.
Traditionem. Hæc lex est §.9. lib.7. tit.2. l.6. Incipit, Julianus libro vij. Digest.
Trajectitia ea pecunia est, lib.22. tit.2. l.1.
Trajectitiæ pecuniæ, lib.44. tit.7. l.23.
Transactum accipere, lib.2. tit.15. l.1.
Transacta finitave, lib.50. tit.16. l.229.
Transfugam, lib.41. tit.1. l.51.
Translatio legati fit, lib.34. tit.4. l.5.
Trebatius ait, lib.39. tit.3. l.25.
Trebatius ait sic, lib.28. tit.5. l.21.
Tres fere causæ sunt, lib.42. tit.4. l.1.
Tres fratres, lib.2. tit.14. l.35.
Tres tutores, lib.26. tit.7. l.55.
Tria onera in domo una, lib.27. tit.1. l.5.
Tria onera tutelarum, lib.27. tit.1. l.3.
Tria prædia continua, lib.8. tit.3. l.31.
Tribunus militum, lib.29. tit.1. l.20.
Tribus heredibus institutis, lib.7. tit.5. l.8.
Triplici modo, lib.50. tit.16. l.232.
Triticum dare oportet, lib.45. tit.1. l.94.
Tugurii appellatione, lib.50. tit.16. l.180.
Tum is cujus interest, lib.47. tit.2. l.8.
Tunc autem prius, lib.26. tit.2. l.8.
Tunc autem universi, lib.42. tit.1. l.37.
Tunc inutile legatum, lib.33. tit.8. l.12.
Turpia legata, lib.30. tit.1. l.54.
Tutela est, lib.26. tit.1. l.1.
Tutela legitima, lib.26. tit.4. l.3.
Tutela plerunque, lib.26. tit.1. l.16.
Tutelæ tamen, lib.19. tit.2. l.17.
Tutelas etiam, lib.4. tit.5. l.7.
Tutor ad utilitatem, lib.26. tit.7. l.12.
Tutor administrationem, lib.47. tit.2. l.33.
Tutor autem bonorum, lib.37. tit.1. l.8.
Tutor condemnatus, lib.22. tit.1. l.41.
Tutor datus, lib.20. tit.2. l.8.
Tutor datus, lib.46. tit.1. l.69.
Tutor decedens, lib.23. tit.3. l.26.
Tutor factam pupillam, lib.23. tit.1. l.15.
Tutor incertus dari non potest, lib.26. tit.2. l.20.
Tutor interposito decreto, lib.26. tit.9. l.6.
Tutor ita recte, lib.26. tit.2. l.23.
Tutor lege non refragante, lib.13. tit.7. l.16.
Tutor petitus ante, lib.27. tit.1. l.28.
Tutor pro pupillo, lib.26. tit.7. l.28.
Tutor pupilli decesserat, lib.16. tit.1. l.19.
Tutor pupilli, omnibus, lib.12. tit.2. l.35.
Tutor, & qui coheres, lib.26. tit.9. l.8.
Tutor, qui repertorium, lib.26. tit.7. l.7.
Tutor, qui tutelam gerit, lib.26. tit.7. l.27.
Tutor, qui per valetudinem, lib.26. tit.8. l.10.
Tutor quoque, lib.26. tit.10. l.3.
Tutor rem adulti, lib.12. tit.3. l.8.
Tutor rerum &, lib.26. tit.7. l.56.
Tutor secundum dignitatem, lib.26. tit.7. l.13.
Tutor si in negotio, lib.49. tit.1. l.27.
Tutor si peritus fuerit, lib.26. tit.5. l.10.
Tutor sive curator, lib.26. tit.7. l.35.
Tutor vel curator, lib.23. tit.2. l.36.
Tutor vel curator, lib.26. tit.7. l.20.
Tutor vel curator retentus, lib.49. tit.10. l.2.
Tutor urgentibus creditoribus, lib.4. tit.4. l.47.
Tutoris heres, lib.20. tit.2. l.10.
Tutoris præcipuum est officium, lib.26. tit.7. l.30.
Tutoris quoque, ut, lib.2. tit.14. l.15.
Tutori, qui infantem, lib.26. tit.9. l.7.
Tutorem, qui pupilli, lib.34. tit.9. l.22.
Tutori, qui tutelam gerit, lib.26. tit.7. l.37.
Tutore suspecto, lib.46. tit.8. l.6.
Tutores à patruo, lib.26. tit.3. l.5.
Tutores non ab herede, lib.26. tit.2. l.7.
Tutores pupilli, lib.12. tit.6. l.61.
Tutores quibus administratio, lib.26. tit.8. l.6.
Tutores, qui post finem, lib.26. tit.7. l.39.
Tutoribus ita datis, lib.26. tit.2. l.33.

V.

Vacatio, lib.50. tit.4. l.13.
Vaccæ emptor, lib.21. tit.2. l.43.
Valerius Patroinus, lib.49. tit.14. l.50.
Valerianus respondit. Incipit hæc lex, Si præses, lib.40. tit.5. l.10.
Vani timoris, lib.50. tit.17. l.184.
Variæ causæ sunt, lib.39. tit.14. l.1.
Varicosus sanus non est, lib.21. tit.1. l.50.
Vasa ænea, lib.33. tit.10. l.11.
Ubi absunt hi, qui, lib.26. tit.5. l.19.
Ubi acceptum est, lib.5. tit.1. l.30.
Ubi autem conditionalis, lib.18. tit.2. l.4.
Ubi autem & damnis, lib.12. tit.5. l.3.
Ubi autem non apparet, lib.45. tit.1. l.75.
Ubicunque ab intestato, lib.37. tit.9. l.7.
Ubicunque causæ cognitio, lib.50. tit.17. l.105.
Ubicunque judicem, lib.11. tit.1. l.21.
Ubicunque reus, lib.40. tit.1. l.60.
Ubi domicilium habet, lib.42. tit.5. l.2.
Ubi est verborum ambiguitas, lib.34. tit.5. l.21.
Ubi exigitur argentarius, lib.2. tit.13. l.8.
Ubi fidejussor, lib.16. tit.3. l.24.
Ubi ita donatur, lib.39. tit.6. l.27.
Ubi lex duorum, lib.50. tit.17. l.101.
Ubi lex inhibet, lib.41. tit.3. l.24.
Ubi non voce, lib.50. tit.17. l.124.
Ubi numerus testium, lib.22. tit.5. l.12.
Ubi pugnantia inter se, lib.50. tit.17. l.188.
Ubi pure fideicom. lib.36. tit.1. l.19.
Ubi quis pro alio constituit, lib.13. tit.5. l.28.
Vectigalia, lib.39. tit.4. l.10.
Vel à debitoribus, lib.11. tit.7. l.13.
Vel ab eo res, lib.4. tit.3. l.2.
Vel aliquam rem, lib.5. tit.3. l.15.
Vel alium arbitrum, lib.4. tit.8. l.10.
Vel antequam cum eo, lib.48. tit.5. l.18.
Vel cujus alterius rei, lib.11. tit.6. l.7.
Vel cum fisco, lib.26. tit.3. l.9.
Vel de in rem verso, lib.2. tit.14. l.20.
Vel donationes. Vide, Vel mortis causa donationes, lib.6. tit.2. l.2.
Vel ea quæ. Vide, Vel quæ ex his, lib.41. tit.1. l.2.
Vel ei præbuit exceptionem, lib.41. tit.8. l.3.
Vel ex causa noxæ, lib.6. tit.2. l.5.
Vel exilio, lib.3. tit.3. l.21.
Vel ex parte, lib.34. tit.5. l.6.
Vel fatuo, lib.42. tit.5. l.21.
Vel filiorum tuorum, lib.12. tit.2. l.4.
Vel fratres, lib.21. tit.1. l.39.
Vel hereditas superveniens, lib.3. tit.3. l.10.
Vel in operis, lib.3. tit.3. l.36.
Vel in partes, vel, lib.26. tit.7. l.4.
Vel in valetudinem, lib.25. tit.1. l.2.
Vel inutilium, lib.7. tit.1. l.69.
Vel judicio, lib.3. tit.3. l.20.
Vellejano senatusconsulto, lib.16. tit.1. l.1.
Velle non creditur, lib.50. tit.17. l.4.
Vel luxuriosum, lib.11. tit.3. l.2.
Vel melancholici, lib.21. tit.1. l.2.
Vel mortis causa, lib.6. tit.2. l.2.
Vel negare se signasse, lib.29. tit.3. l.5.
Vel obligatus est, lib.40. tit.12. l.10.
Vel ob rem prospere gestam, lib.48. t.16. l.9.
Vel omnia sua, lib.36. tit.1. l.15.
Vel paciscitur, lib.46. tit.8. l.11.
Vel per literas, lib.11. tit.5. l.2.
Vel post annum, lib.4. tit.7. l.6.
Vel protervi, lib.21. tit.1. l.3.
Vel quæ ex his, lib.41. tit.1. l.2.
Vel quæ in usum, lib.20. tit.1. l.7.
Vel qui cadaver prosequuntur, lib.2. tit.4. l.3.
Vel quod magis, vel minus, lib.48. tit.11. l.4.
Vel quod ea re frui, lib.17. tit.2. l.13.
Vel quod paterfamilias, lib.11. tit.7. l.6.
Vel senectutem, lib.24. tit.1. l.61.
Vel si longinquo, lib.3. tit.3. l.44.
Vel similem, lib.1. tit.7. l.5.
Vel si sanguinem, lib.40. tit.2. l.12.
Vel singulis liberis, lib.38. tit.7. l.37.
Vel si servo hereditario, lib.10. tit.2. l.15.
Vel si vites propagaverit, lib.25. tit.1. l.3.
Vel si vivo eo conceptus est, lib.38. tit.16. l.7.
Vel solvendi causa, lib.6. tit.2. l.4.
Vel surdo, muto, lib.42. tit.5. l.20.
Vel totum, vel pars ejus, lib.43. tit.5. l.2.
Vel vivo eo concep. Vide, Vel si vivo eo concep.
Vel, vivus noluerit, lib.38. tit.4. l.4.
Vel universorum bonorum, lib.13. t.7. l.12.
Veluti cum lege locationis, lib.17. tit.2. l.77.
Veluti erga Deum religio, lib.1. tit.1. l.2.
Veluti fustium admonitio, lib.48. tit.19. l.7.
Veluti quod spreverunt, lib.37. tit.1. l.4.
Veluti si eam personam, lib.5. tit.3. l.53.
Veluti si figlinas haberet, lib.8. tit.3. l.6.
Veluti si in dotem, lib.11. tit.7. l.23.
Veluti si me precario, lib.43. tit.26. l.3.
Veluti si novelletum, lib.25. tit.1. l.6.
Veluti si peregre, lib.2. tit.13. l.7.
Veluti si quis homicidium, lib.45. tit.1. l.27.
Venationem, fructus, lib.22. tit.1. l.26.

Vendi-

Venditor ab emptore, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 49.
Venditor actionis, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 23.
Venditet domus, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 36.
Venditor ex hereditate, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 21.
Venditor fundi Geroniani, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 13.
Venditor hereditatis, *lib.* 3. *tit.* 15. *l.* 17.
Venditor hereditatis, *lib.* 18. *tit.* 4. *l.* 2.
Venditor hominis, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 8.
Venditori si emptor, *lib.* 18. *tit.* 6. *l.* 19.
Venditores emptori cavent, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 102.
Venire bona ibi oportet, *lib.* 41. *tit.* 5. *l.* 1.
Venisse ad heredem, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 165.
Veniunt in hoc judicium, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 9.
Ventre præterito, *lib.* 29. *tit.* 1. *l.* 84.
Ventri tutor à, *lib.* 26. *tit.* 5. *l.* 20.
Verbum amplius, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 82.
Verbum, Erit, *ibid. l.* 123.
Verbum exactæ pecuniæ, *ibid. l.* 187.
Verbum facere, *ibid. l.* 238.
Verbum hoc, si quis, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 1.
Verbum illud Pertinere, *ibid. l.* 181.
Verbum, Oportere, *ibid. l.* 37.
Verbum, Oportebit, *ibid. l.* 8.
Verbum redeundi, *ibid. l.* 93.
Verbo, Victus, continentur, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 41.
Verba contraxerunt, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 27.
Verba hæc, Publius, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 12.
Verba Senatusconsulti, Macedoniani, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 1.
Verba testamenti, *lib.* 34. *tit.* 1. *l.* 5.
Verborum obligatio, *lib.* 46. *tit.* 3. *l.* 107.
Verbis civilibus, *lib.* 28. *tit.* 6. *l.* 7.
Verbis legati, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 5.
Verbis legis XII. Tabularum, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 12.
Verius esse existimo, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 21.
Verum est, adoptione, *lib.* 28. *tit.* 3. *l.* 8.
Verum est eum, qui, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 216.
Verum est eum, qui, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 58.
Verum est neque pacta, *lib.* 50. *tit.* 17. *l.* 31.
Verum est omnem postumum, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 3.
Verum est quod, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 4.
Verum est quod plerique, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 25.
Verum est quod Sabino, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 63.
Verum si ipse pupillus, *lib.* 14. *tit.* 3. *l.* 9.
Verum est si meretricem, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 38.
Verum vel de dolo, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 11.
Vero procuratoti, *lib.* 40. *tit.* 3. *l.* 12.
Vestis, an vestimenta, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 23.
Vestis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 127.
Vestem sordidam rei, *lib.* 47. *tit.* 20. *l.* 39.
Vestimentum, id est, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 22.
Vetus accipietur, quod, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 11.
Vetus fuit quæstio, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 68.
Veteres in emptione, *lib.* 19. *tit.* 1. *l.* 19.
Veteres nominatim adjiciebant, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 3.
Veteribus placet, *lib.* 2. *tit.* 14. *l.* 39.
Veteranos, *lib.* 39. *tit.* 18. *l.* 5.
Veteranis & liberis, *ibid. l.* 3.
Veteranorum privilegium, *lib.* 49. *tit.* 18. *l.* 1.
Via constituì, vel, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 23.
Via, iter, actus, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 1.
Viæ, itineris actus, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 17.
Viæ latitudo, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 8.
Viæ sternendæ immunitatem, *lib.* 49. *tit.* 18. *l.* 4.
Viæ Vicinales, quæ, *lib.* 43. *tit.* 7. *l.* 3.
Viam publicam, *lib.* 43. *tit.* 11. *l.* 1.
Vicarius alieni muneris, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 13.
Vicena millia passuum, *lib.* 2. *tit.* 11. *l.* 1.
Vicinus loci superioris, *lib.* 39. *tit.* 3. *l.* 24.
Videamus, an &, *lib.* 19. *tit.* 2. *l.* 11.
Videamus, an in omnibus, *lib.* 22. *tit.* 3. *l.* 29.
Videamus, an stipulatio, *lib.* 35. *tit.* 2. *l.* 5.
Videamus de quibus rebus, *lib.* 33. *tit.* 1. *l.* 1.
Videamus ergo si fieres, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 17.
Videamus generali, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 38.
Videamus in tutelari causa, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 4.
Videamus, si ei, cum quo, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 27.
Videamus tamen, *lib.* 21. *tit.* 1. *l.* 26.
Videndum tamen est, *lib.* 50. *tit.* 1. *l.* 95.
Videlicet ne qui officium, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 29.
Videlicet si hoc actum sit, *lib.* 2. *tit.* 24. *l.* 26.
Villæ instrumento, *lib.* 33. *tit.* 7. *l.* 16.
Vindicatio non ut gregis, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 56.
Vindicantem Venditorem, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 17.
Vim facit. *Vide*, Vi facit tam is, *lib.* 43. *tit.* 24. *l.* 20.
Vim facit, qui non finit, *lib.* 43. *tit.* 16. *l.* 1.
Vim passam mulierem, *lib.* 48. *tit.* 5. *l.* 39.
Vinum cum vasis legavit, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 15.
Vinum quod mutuum datum erat, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 22.
Vino legato 1, *lib.* 33. *tit.* 6. *l.* 1.
Vino legato 2, *ibid. l.* 14.
Vinaria Vasa progrie, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 206.
Vinculorum appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 214.
Vir ab eo, qui, *lib.* 23. *tit.* 3. *l.* 49.
Vir bonus arbitratur, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 18.
Vir cum uxori. *Vide*, Vir uxori pecuniam.
Vir in fundo dotali 1, *lib.* 23. *tit.* 5. *l.* 8.
Vir in fundo dotali 2, *ibid. l.* ult.
Vir mulieri, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 63.
Vir usuras promissæ dotis, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 54.
Vir uxoris donationis causa, *lib.* 16. *tit.* 1. *l.* 17.
Vir uxori pecuniam, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 39.
Vir uxori, quæ dotem, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 8.
Viro atque uxore, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 39.
Virum, qui non per vim, *lib.* 29 *tit.* 6. *l.* 3.
Virum uxori mente captæ, *lib.* 27. *tit.* 10. *l.* 14.
Virilis appellatione, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 145.
Virilis portio, *lib.* 37. *tit.* 5. *l.* 8.
Vis autem est, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 1.
Vitem arboris appellatione, *lib.* 47. *tit.* 7. *l.* 3.
Vitia priorum censuum, *lib.* 50. *tit.* 15. *l.* 2.
Vitricus & privignus, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 60.
Vivus libertus, *lib.* 38. *tit.* 5. *l.* 9.
Vivo filio si nepos, *lib.* 38. *tit.* 2. *l.* 27.
Viva quoque filia, *lib.* 25. *tit.* 2. *l.* 5.
Vix certis ex causis, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 53.
Ultimum supplicium, *lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 21.
Una ex via, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 18.
Unas ex dominis, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 2.
Unus ex creditoribus, *lib.* 42. *tit.* 4. *l.* 9.
Unus ex sociis, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 33.
Unusquisque creditorem, *lib.* 16. *tit.* 2. *l.* 2.
Unusquisque potest, *lib.* 43. *ti.* 26. *l.* 18.
Unius facinoris, *lib.* 48. *tit.* 18. *l.* 18.
Uni ex heredibus, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 58.
Unum ex familia, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 67.
Unum testamentum, *lib.* 28. *tit.* 1. *l.* 23.
Undecimam. *Vide*, Inde etiam illud, *lib.* 43. *tit.* 19. *l.* 5.
Unde & sponsi sponsique, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 3.
Unde quæritur, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 7.
Unde si Nervæ arbitrium, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 79.
Volgo concepti dicuntur, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 23.
Volgo præsumitur, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 7.
Volgo receptum, est, *lib.* 23. *tit.* 1. *l.* 2.
Volgaris est quæstio, *lib.* 47. *tit.* 2. *l.* 21.
Voluit prætor adstringere, *lib.* 21. *tit.* 2. *l.* 4.
Voluntate creditoris, *lib.* 20. *tit.* 6. *l.* 10.
Voluptuariæ autem impensæ, *lib.* 25. *tit.* 1. *l.* 7.
Uranius. *Vide*, Uranius Antonius, *lib.* 46. *tit.* 1. *l.* 71.
Urbana familia, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 166.
Urbana prædia omnia, *ibid. l.* 198.
Urbanorum prædiorum jura, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 1.
Urbis appellatio, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 2.
Usque ad quæ partitarem, *lib.* 14. *tit.* 6. *l.* 2.
Usucapio est adjectio, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 3.
Usucapio rerum, *lib.* 41. *tit.* 10. *l.* 5.
Usucapionem recipiunt, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 9.
Usufructuarius novum 1, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 61.
Usufructuarius novum 2, *ibid. l.* 41.
Usufructu bonorum legato, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 69.
Usufructu in dotem dato, *lib.* 24. *tit.* 3. *l.* 57.
Usufructu legato, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 7.
Usufructu relicto, *ibid. l.* 52.
Usufructuarium venari, *ibid. l.* 63.
Usumfructum, cum moriar, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 5.
Usura pecuniæ, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 121.
Usuræ vicem fructuum obtinent, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 34.
Usuras illicitas, *ibid. l.* 2.
Usi restituitur servitus, *lib.* 8. *tit.* 6. *l.* 20.
Usurpatio est, *lib.* 41. *tit.* 3. *l.* 2.
Usus aquæ personalis est, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 21.
Ususfructus alienatio, *lib.* 50. *tit.* 7. *l.* 7.
Ususfructus est jus, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 1.
Ususfructus & ab initio, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 5.
Ususfructus in multis casibus, *ibid. l.* 3.
Ususfructus pluribus modis, *ibid. l.* 6.
Ususfructus sine persona, *lib.* 45. *tit.* 3. *l.* 26.
Usus pars legata non potest, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 19.
Ut Alphenus ait, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 87.
Ut alienato agente, *lib.* 13. *tit.* 6. *l.* 6.
Ut autem longiore die, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* 16.
Ut bonorum possessio, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 9.
Ut bonorum possessio, *lib.* 38. *tit.* 11. *l.* 1.
Ut ex fratribus, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 23.
Ut fidejussor, *lib.* 36. *tit.* 1. *l.* 39.
Ut fundus hereditarius, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 18.
Ut gradatim honores deferantur, *lib.* 50. *tit.* 4. *l.* 1.
Ut heredibus substituì potest, *lib.* 31. *tit.* 1. *l.* 50.
Ut in conductionibus, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 33.
Ut jurisjurandi obligatio, *lib.* 38. *tit.* 1. *l.* 7.
Ut mihi donares, *lib.* 39. *tit.* 5. *l.* 21.
Ut pomum decerpere, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 8.
Ut puta dedi tibi, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 2.
Ut quandoque, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 9.
Ut scriptus heres, *lib.* 37. *tit.* 11. *l.* 12.
Ut res emptoris fiant, *lib.* 18. *tit.* 1. *l.* 53.
Ut si cui exempto, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 12.
Ut si pro socio, *lib.* 17. *tit.* 2. *l.* 31.
Ut Strichum, *lib.* 34. *tit.* 3. *l.* 12.
Ut sunt judicio terminus, *lib.* 50. *tit.* 16. *l.* 230.
Ut sunt magistratus, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 4.
Ut tamen meæ, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 2.
Ut tantum veniat, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 14.
Ut vim atque injuriam propulsemus, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 3.
Uter ex fratribus meis, *lib.* 28. *tit.* 7. *l.* 23.
Uti frui jus sibi esse, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 1.
Utile tempus est, *lib.* 38. *tit.* 15. *l.* 2.
Utilem tamen viro competere, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 30.
Utiles autem necessariasque, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 39.
Utilium nomine, *lib.* 35. *tit.* 1. *l.* 8.
Utilissimum id edictum, *lib.* 47. *tit.* 6. *l.* 1.
Utilitas hujus tituli, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 1.
Utilitatem hujus edicti, *lib.* 14. *tit.* 1. *l.* 1.
Utilitatem pupillorum, *lib.* 26. *tit.* 3. *l.* 20.
Utimur eo jure, *lib.* 47. *tit.* 12. *l.* 3.
Utique autem etiam, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 16.
Utique nisi, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 22.
Utique si pro præterita, *lib.* 39. *tit.* 2. *l.* 34.
Utive id fiaret, *lib.* 48. *tit.* 6. *l.* 4.
Utrum autem omne, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 13.
Utrum autem pater adoptivus, *lib.* 37. *tit.* 4. *l.* 9.
Utrum ei tantum, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 9.
Utrum ita postumus, *lib.* 34. *tit.* 5. *l.* 7.
Utrum negotium uxoris, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 47.
Utrum portio ejus, qui, *lib.* 38. *tit.* 4. *l.* 5.
Utrum præsente debitore, *lib.* 13. *tit.* 5. *l.* 27.
Utrum qui occiderunt, *lib.* 48. *tit.* 9. *l.* 6.
Utrum turpem, *lib.* 45. *tit.* 1. *l.* 107.
Vulgo observatur, *lib.* 26. *tit.* 7. *l.* 23.
Vulgo receptum est, *lib.* 22. *tit.* 1. *l.* 2.
Vulgaris est. *Vide*, Volgaris est quæstio. Sic, Volgo concepti, Volgo præsumitur, & simil.
Vulneris magnitudo, *lib.* 47. *tit.* 10. *l.* 8.
Uxor expilatæ hereditatis, *lib.* 47. *tit.* 19. *l.* 5.
Uxor matrito suo, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 15.
Uxor viro fundum, *lib.* 23. *tit.* 4. *l.* ult.
Uxori, fructu bonorum legato, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 24.
Uxori ita legavit, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 17.
Uxori legavit, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 3.
Uxori legatum, *lib.* 48. *tit.* 10. *l.* 18.
Uxori maritus, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 227.
Uxori meæ usumfructum, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 37.
Uxori meæ fundum, *lib.* 33. *tit.* 4. *l.* 9.
Uxori quis legavit, *lib.* 34. *tit.* 2. *l.* 13.
Uxori suæ in annos, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 1.
Uxori suæ inter extera, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 33.
Uxori suæ quis, *lib.* 24. *tit.* 1. *l.* 22.
Uxori usumfructum villæ, *lib.* 33. *tit.* 2. *l.* 35.
Uxori ex parte, *lib.* 36. *tit.* 2. *l.* 31.
Uxorem & filium communem, *lib.* 32. *tit.* 1. *l.* 41.
Uxorem prægnatem, *lib.* 40. *tit.* 4. *l.* 29.
Uxorem quondam privigni, *lib.* 23. *t.* 2. *l.* 15.
Uxores eorum, qui, *lib.* 23. *tit.* 2. *l.* 6.
Uxores viri lugere non compellantur, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 9.

FINIS.

INDEX OMNIUM LEGUM TOTIUS CODICIS,

ORDINE ALPHABETICO CODICIS.

A.

A Caligato milite, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 21.
A coheredibus, *lib.* 6. *t.* 50. *l.* 17.
A Judice Judex, *lib.* 3. *t.* 1. *l.* 5.
A Legatis gentium, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 8.
A libertina matre, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 9.
A marito in uxorem, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 18.
A muneribus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 13.
A nullo Judice, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 4.
A Palatinis, *lib.* 12. *tit.* 29. *l.* 1.
A patre verbis precariis, *lib.* 6. *tit.* 10. *l.* 10.
A pleriſque prudentium, *lib.* 9. *tit.* 31. *l.* 1.
A poſſidentibus, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 22.
A procedente Judice, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 4.
A Proconſulibus, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 19.
A procuratore dolum, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 13.
Ab adminiſtratione turelæ, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 8.
Ab Amaſtaſio, *lib.* 1. *tit.* 35. *l.* 23.
Ab eo judicato, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 3.
Ab eo, qui bona, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 3.
Ab eo, qui neque, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 9.
Ab executione appellati, *lib.* 7. *tit.* 65. *l.* 5.
Ab his, qui, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 5.
Ab honoribus, *lib.* 10. *tit.* 40. *l.* 1.
Ab hoſtibus capti, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 12.
Ab hoſtibus captis, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 18.
Ab hoſtibus capuis, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 6.
Ab hoſtibus redempti, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 2.
Ab illuſtribus perſonis, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 16.
Ab inceſtis nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 9.
Ab officiis, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 6.
Ab uno ex tutoribus, *lib.* 5. *tit.* 40. *l.* 1.
Ab uno herede, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 19.
Abacti animalis accuſatio, *lib.* 9. *tit.* 37. *l.* 1.
Abdicatio, quæ Græco more, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 6.
Abducti plagio, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 1.
Abhorret à ſeculo noſtro, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 3.
Abolitio præſentibus partibus, *lib.* 9. *tit.* 42. *l.* 2.
Abolitionem adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 16.
Abſentem capitali crimine, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 6.
Abſit, ut nos, *lib.* 11. *tit.* 74. *l.* 4.
Abſtinendum proeſus, *lib.* 7. *tit.* 65. *l.* 4.
Acceptam mutuo ſortem, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 19.
Accuſationem, à qua, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 6.
Accuſationis inſtitutæ, *lib.* 2. *tit.* 20. *l.* 10.
Accuſationis ordinem, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 17.
Acta ſimulata, *lib.* 4. *tit.* 22. *l.* 2.
Actio quidem perſonalis, *lib.* 8. *tit.* 32. *l.* 2.
Actione adminiſtratæ curæ, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 4.
Actionem ei, qui, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 5.
Actor quod aſſeverat, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 23.
Actor rei forum, *lib.* 3. *tit.* 19. *l.* 3.
Actores, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 4.
Actori delato, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 8.
Actuarii, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 5.
Actuarios, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 7.
Actus omnes, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 8.
Ad agnatos pupilli, *lib.* 5. *tit.* 30. *l.* 2.
Ad avunculos, *lib.* 5. *tit.* 30. *l.* 1.
Ad barbaricum, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 1.
Ad bonorum poſſeſſionem, *lib.* 2. *tit.* 40. *l.* 2.
Ad collationem auri, *lib.* 10. *tit.* 74. *l.* 1.
Ad Commentarienſem, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 4.
Ad comparandas merces, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 16.
Ad eos, qui, *lib.* 5. *tit.* 38. *l.* 2.
Ad eum, qui ex Trebelliano, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 2.
Ad exactionem dotis, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 6.
Ad exhibendum, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 5.
Ad fiſcum pertinentes, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 5.
Ad fraudem, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 4.
Ad inferiorum Curialium, *lib.* 10. *tit.* 22. *l.* 1.
Ad inſtructiones itinerum, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 7.
Ad inteſtati ſucceſſionem, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 5.
Ad invidiam, *lib.* 2. *tit.* 20. *l.* 6.
Ad litem datus tutor, *lib.* 5. *tit.* 44. *l.* 4.
Ad manumiſſionem libertæ ſtatum, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 2.
Ad officium arbitri, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 3.
Ad Palatinorum curam, *lib.* 1. *tit.* 34. *l.* 1.
Ad portus, aquæductus, *lib.* 8. *tit.* 11. *l.* 7.
Ad probationem dominii, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 21.
Ad probationem ingenuitatis, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 18.
Ad probationem rei propriæ, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 23.
Ad probationem ſervitutis, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 22.
Ad protegendam cauſam, *lib.* 5. *tit.* 44. *l.* 3.
Ad recognoſcendos ſingulos, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 10.
Ad reparationem, *lib.* 11. *tit.* 42. *l.* 7.
Ad reſcindendam venditionem, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.* 4.
Ad ſimilitudinem ſanctionis, *lib.* 12. *tit.* 29. *l.* 12.
Ad ſimilitudinem ſexaginta, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 16.
Ad ſimilitudinem tam Epiſcoporum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 21.
Ad ſolutionem, *lib.* 7. *tit.* 52. *l.* 5.
Ad ſplendidioris, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 7.
Ad ſubeunda, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 1. 46.
Ad tempus exulare, *lib.* 10. *tit.* 59. *l.* 2.
Ad tempus in opus, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 6.
Addictos ſupplicio, &c. nulli Clericorum, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 6.
Addictos ſupplicio, &c. nulli per vim, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 29.
Adfinitatis jure, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 7.
Adi Præſidem Provinciæ, *lib.* 8. *tit.* 8. *l.* 2.
Adite Præſidem, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 1.
Aditus competens, *lib.* 7. *tit.* 21. *l.* 1.
Admone adoleſcentem, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 1.
Admone eum, quæ, *ibid. l.* 7.
Adoleſcentiæ tempus, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 2.
Adoptatum, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 4.
Adoptio non tabulis, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 4.
Adſeveratio debitum, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 10.
Adverſus coheredes, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 3.
Adverſus creditorem, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 5.
Adverſus curatorem adoleſcentiæ, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 2.
Adverſus debitorem, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 10.
Adverſus eos, à quibus, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 2.
Adverſus eos, qui à mala, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 4.
Adverſus eos, qui negotia, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 8.
Adverſus eos, qui ſub obtentu, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 2.
Adverſus eum, cui agrum, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 1.
Adverſus eum, cujus, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 1.
Adverſus eum duntaxat, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 4.
Adverſus fratrem tuum, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 1.
Adverſus heredes quondam, *lib.* 3. *tit.* 34. *l.* 1.
Adverſus nominatorem tutoris, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 4.
Adverſus petitiones adverſarii, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 5.
Adverſus ſententiam, *lib.* 3. *tit.* 27. *l.* 3.
Adverſus uxorem, *lib.* 9. *tit.* 32. *l.* 4.
Adulter poſt quinquennium, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 5.
Adulteram ſi poſteaquam, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 13.
Adulterii accuſatione propoſita, *ibid. l.* 33.
Adulteris verberatis, *ibid. l.* 37.
Advocati, qui dicuntur, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 14.
Advocationis cauſa, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 11.
Advocatos ampliſſimæ tuæ ſedis, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 2.
Ædes, quam ſe, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 3.
Ædificia, quæ vulgo, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 14.
Æris alieni, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 15.
Æris pretio, *lib.* 10. *tit.* 29. *l.* 1.
Æs alienum, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 1.
Æs quidem alienum, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 2.
Æternam ſiximus legem, *lib.* 10. *tit.* 7. *l.* 2.
Affinitatis jure. *Vide*, Adfinitatis.
Age cum Geminiano, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 3.
Agentes in rebus, in curis, *lib.* 12. *tit.* 23. *l.* 2.
Agentes in rebus poſt palmam, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.* 1.
Agentes in rebus, qui per ordinem, *lib.* 12. *tit.* 21. *l.* 1.
Agentes in rebus, ſingulos, *lib.* 12. *tit.* 13. *l.* 4.
Agentium in rebus. *Hæc lex eſt* in *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 10. *vers.* Scrinii memoriæ.
Agricolarum alii quidem, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 18.
Agros limitaneos, *lib.* 11. *tit.* 59. *l.* 3.
Agrum pluribus relictum, *lib.* 6. *tit.* 53. *l.* 2.
Alearum uſus antiqua res eſt, *lib.* 3. *tit.* 43. *l.* 3.
Alexandrinis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 56.
Alia cauſa eſt, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 8.
Alienam ſectæ mex, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 2.
Alienam ſuſcipere defenſionem, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 18.
Alienum ſervum, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 6.
Alii deſponſata, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 1.
Alimenta quidem, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 11.
Alio jure eſt tutor, *lib.* 5. *tit.* 53. *l.* 4.
Altius quidem, *lib.* 3. *tit.* 34. *l.* 8.
Alumnos tuos, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 1.
Ambiguitatem antiqui, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 11.
Ambiguitates legis, *lib.* 6. *tit.* 40. *l.* 1.
Ambiguitates, quæ, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 24.
Amita tutores, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 5.
Amitæ cui, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 5.
Ampliorem providentiam, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 39.
Ampliſſimi ordinis, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 4.
An in totum, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 3.
An reſpublica, *lib.* 11. *tit.* 29. *l.* 2.
An tibi partis fundi, *lib.* 5. *tit.* 44. *l.* 2.
Ancilla, quæ, *lib.* 4. *tit.* 55. *l.* 3.
Ancillæ dominus, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 9.
Ancillæ ſubtractæ, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 12.
Ancillam, ſive ſervum, *lib.* 7. *tit.* 9. *l.* 15.
Animadvertimus, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 1.
Animalia publica, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 18.
Annonas omnes, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 15.
Annonas publicas, *lib.* 11. *tit.* 24. *l.* 1.
Ante diviſionem, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 16.
Ante oblationem, *lib.* 4. *tit.* 8. *l.* 2.
Ante omnia, *lib.* 12. *tit.* 26. *l.* 4.
Ante ſententiæ tempus, *lib.* 7. *tit.* 65. *l.* 7.
Antequam ſcripros heres, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 8.
Antiquæ juriſdictionis retia, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 23.
Antiquæ ſubtilitatis, *lib.* 7. *tit.* 25. *l.* 1.
Antiquitas dubitabat, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 14.
Antiquitus ſtatutum eſt, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 1.
Antiſtitem, qui, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 1.
Apertiſſimi juris eſt, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 16.
Apoſtatarum ſacrilegum nomen, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 4.
Apparitioni tuæ, *lib.* 12. *tit.* 56. *l.* 1.
Apparitores per, *lib.* 1. *tit.* 29. *l.* 1.
Apparitores quicunque, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 3.
Apparitores urbanæ præfecturæ, *lib.* 12. *tit.* 59. *l.* 1.
Appellatione interpoſita, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 3.
Apud antiquos quæ rebatur, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 21.
Apud concilium noſtrum, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 4.
Apud eos, qui rem, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 23.
Apud eos, quos, *lib.* 11. *tit.* 32. *l.* 2.
Apud eum poſſeſſio, *lib.* 11. *tit.* 57. *l.* 7.
Apud hoſtes, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 8.
Aquam, quæ in alieno loco oritur, *lib.* 3. *tit.* 34. *l.* 4.
Aquarum poſſeſſores, *lib.* 11. *tit.* 42. *l.* 1.
Arbitri nulla ſententia eſt, *lib.* 7. *tit.* 44. *l.* 1.
Arbitrorum ex compromiſſo, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 3.
Archiatri ſcientes, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 9.
Archiatros intra, *lib.* 12. *tit.* 15. *l.* 1.
Archiatros noſtri Palatii, *lib.* 11. *tit.* 41. *l.* 8.
Archigerontes, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 5.
Arrianus mota, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 27.
Arriani, & Macedoniani, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 5.
Arthis ſponſaliorum, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 3.
Arrogationes eorum, *lib.* 8. *tit.* 58. *l.* 6.
Artem Geometriæ diſcere, *lib.* 9. *tit.* 17. *l.* 2.
Artifices artium, *lib.* 10. *tit.* 64. *l.* 1.
Aſſeveratio debitum. *Vide*, Adſeveratio debitum.
Aſſiduis additionibus, *lib.* 8. *tit.* 18. *l.* 12.
Athletis, *lib.* 10. *tit.* 53. *l.* 1.
Atrocem ſine dubio, *lib.* 9. *tit.* 35. *l.* 4.
Auctore laudato, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 7.
Auctoritatem vobis, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 3.
Avi paterni, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 28.
Avia tua, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 6.
Auratas, ac ſericas, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 1.
Aureorum uſus annulorum, *lib.* 6. *tit.* 8. *l.* 2.
Auri perſecutores, *lib.* 10. *tit.* 72. *l.* 1.
Auri ſtatuta, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 1.
Aurum, quod, *lib.* 10. *tit.* 72. *l.* 1.
Aurum, ſive argentum, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 15.
Avunculo priori, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 6.

B.

Baphii, & gynæcii, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 2.
Baſilicam inauratam, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 21.
Bene à Zenone, *lib.* 7. *tit.* 37. *l.* 3.
Binos, qui priores, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 10.
Blanditus tibi eſt, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 12.
Boëthos, logiſtas, *lib.* 10. *tit.* 69. *l.* 4.
Bona mariti tui, *lib.* 7. *tit.* 73. *l.* 1.
Bona quæcunque tibi, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 8.
Bona quondam mariti, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 1.
Bonam fidem in contractibus, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 4.
Bonorum poſſeſſio, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 1.
Bonorum quidem poſſeſſionem ex edicto, *lib.* 6. *tit.* 11. *l.* 2.
Bonorum quidem poſſeſſionem pupilli, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 7.

C.

Calumnia eo tempore coërceri ſoler, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 1.
Calumniæ pœna, *ibid. l.* 4.
Capitatorias inſtitutiones, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 11.
Captum ab hoſtibus, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 9.
Carboniamum edictum, *lib.* 6. *tit.* 17. *l.* 2.
Caſſa, & irrita, *lib.* 1. *tit.* 2. poſt *l.* 12.
Caſtitati temporum, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 9.
Caſus corporis, *lib.* 10. *tit.* 50. *l.* 4.
Caſus ejus, qui, *lib.* 9. *tit.* 33. *l.* 11.
Caſus majoris, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 8.
Cauſa jurejurando, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 1.
Cauſam in integrum, *lib.* 2. *tit.* 49. *l.* 1.
Cauſaria miſſus, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 8.
Cauſas, in quibus, *lib.* 10. *tit.* 9. *l.* 1.
Cauſa, vel lites, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 16.
Cautio inhabitationis, *lib.* 2. *tit.* 15. *l.* 1.
Cautiones ſeevorum, *lib.* 5. *tit.* 39. *l.* 1.
Celebrandus inter, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 19.
Cenſemus ſi quis. *Vel*, Cenſemus, ut ſi quis, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 4.
Cenſualis quidem profeſſio, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 7.
Centum viginticinque, *lib.* 11. *tit.* 24. *l.* 2.
Certa eſt forma, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 6.
Certa forma, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 4.
Certa ratione, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 5.
Certæ quidem ſunt, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 15.
Certi, & indubitati juris eſt, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 9.
Certi juris eſt, ea, quæ, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 5.
Certi juris eſt, militem, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 8.
Certi juris eſt, quod conceſſa, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 17.
Certis dignitatibus. *Hæc lex eſt* in *l.* 2. *tit.* 47. *lib.* 10.
Certiſſime, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 34.
Certum eſt eos, *lib.* 5. *tit.* 64. *l.* 2.
Certum eſt eos, qui, *lib.* 8. *tit.* 15. *l.* 2.
Certum eſt liberorum, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 13.
Certum eſt malæ fidei, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 22.
Certum eſt non ſolum, *lib.* 51. *tit.* 55. *l.* 1.
Certum jus eſt, *lib.* 7. *tit.* 11. *l.* 1.
Certum quidem eſt, *lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 5.
Ceſſante omni ambitione, *lib.* 4. *tit.* 63. *l.* 5.
Ceſſante quoque cauſa, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 2.
Chartularii, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 25.
Chriſtiania, qui vere ſunt, *lib.* 1. *tit.* 11. *l.* 6.
Chriſtianos proximorum locorum, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 1.
Citra locationes, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 19.
Circenſium. *Vel*, Cyrenenſium, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 20.
Cives & incolæ, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 11.
Cives quidem origo, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 7.
Civile eſt, quod, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 5.
Civili diſceptationi, *lib.* 6. *tit.* 34. *l.* 1.
Civilia munera, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 1.
Civitas Rhodiorum, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 6.
Civitatum incolæ, *lib.* 10. *tit.* 27. *l.* 3.
Clari, & aperti juris eſt, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 19.
Clariſſimis, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 15.
Clarum poſteritati facientes, *lib.* 4. *tit.* 59. *l.* 4.
Clementiæ noſtræ placuit, *lib.* 11. *tit.* 45. *l.* 1.
Codicillis, *lib.* 12. *tit.* 33. *l.* 1.
Codicillos, ſeu ſcripturam, *lib.* 6. *tit.* 32. *l.* 4.
Cœlicolarum nomen, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 12.
Cœnaticorum nomine, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 3.
Cogi poſſeſſorem, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 11.
Cognoſcere volentes, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 7.
Cognovimus à nonnullis, *lib.* 11. *tit.* 62. *l.* 3.
Cognovimus multos eſſe, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 19.
Coheredibus diviſionem, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 1.
Coheredibus relicta legata. *Vide*, A coheredibus.
Collegium ſi nullo, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 8.
Coloni cenſibus, *lib.* 11. *tit.* 39. *l.* 2.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Coloni, id est, conductores, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 8.
Colonos, inquilinosque, *lib.* 11. *tit.* 52. *l.* 1.
Colonos nostros, *lib.* 11. *tit.* 67. *l.* 2.
Colonos nullis, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 19.
Colonos nunquam, *ibid. l.* 15.
Commercio redempta, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 16.
Commissoria venditionis, *lib.* 4. *tit.* 54. *l.* 4.
Commissum antea adulterium, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 27.
Commoda primipilatus, *lib.* 12. *tit.* 63. *l.* 1.
Commune negotium, *lib.* 3. *tit.* 40. *l.* 2.
Communium rerum, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 9.
Comparandi fœnici, *lib.* 4. *tit.* 40. *l.* 2.
Comparantem ab eo, qui, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 10.
Comparationes literarum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 20.
Comparationi, *lib.* 10. *tit.* 48. *l.* 1.
Compensationes ex omnibus, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 14.
Compensationis æquitatem, *lib.* 5. *tit.* 21. *l.* 1.
Competimus divinitus, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 13.
Competimus naucleros, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 4.
Competimus provinciales, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 19.
Comperit nostra Serenitas, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 6.
Competens Judex à filio, *lib.* 5. *tit.* 25. *l.* 2.
Competens Judex non ignorat, *lib.* 5. *tit.* 41. *l.* 1.
Conditio libertinitatis, *lib.* 10. *tit.* 56. *l.* 1.
Conditioni, sub qua, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 2.
Conditionis incertum, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 1.
Conductores alienarum rerum, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 33.
Conductores, hominesve, *lib.* 11. *tit.* 71. *l.* 1.
Confessos in jure, *lib.* 7. *tit.* 59. *l.* 1.
Congruentius quidem videtur, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 4.
Congruit æquitati, *lib.* 11. *tit.* 70. *l.* 4.
Consanguinitatis jure, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 15.
Consecratas nobis ædes, *lib.* 11. *tit.* 76. *l.* 1.
Consensu licita matrimonia, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 8.
Consentaneum juri fuit, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 8.
Consiliarios Judicum, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 3.
Consobrinorum suorum, *lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 1.
Constante matrimonio, *lib.* 8. *tit.* 55. *l.* 1.
Constantinopolitana, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 24.
Constat virum, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 3.
Constitit in quacunque causa, *lib.* 7. *tit.* 49. *l.* 1.
Constitutio assignat, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 18.
Constitutio consequens, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 15.
Constitutio jubet non solum, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 16.
Constitutio jubet, privatas, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 2.
Constitutio jubet, si milites, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 19.
Constitutio jubet, ut in, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 18.
Constitutio jubet, ut ne missi, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 26.
Constitutio jubet, ut si multa, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 15.
Constitutio præcipit, ut quivis, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 5.
Constitutio prohibet duorum, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 27.
Constitutio prohibet ludos, *lib.* 3. *tit.* 43. *l.* 2.
Constitutio vult à singulis, *lib.* 12. *tit.* 64. *l.* 2.
Constitutio vult, ne proxeneta, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 6.
Constitutione divæ memoriæ, *lib.* 15. *tit.* 30. *l.* 3.
Constitutionem, quam, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 27.
Constitutiones Principum, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 12.
Constitutionibus sacris, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 20.
Consuetudinis, ususque longævi, *lib.* 8. *tit.* 53. *l.* 2.
Consulta divalia, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 23.
Contra eos, qui Remp. *lib.* 11. *tit.* 30. *l.* 2.
Contra eos, qui res minorum, *lib.* 2. *tit.* 36. *l.* 1.
Contra eos, sive successores, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 8.
Contra impuberes, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 2.
Contra majores, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 16.
Contra negantem, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 4.
Contra nostra præcepta, *lib.* 12. *tit.* 61. *l.* 5.
Contra patronum tuum, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 1.
Contra publicam utilitatem, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 14.
Contra scriptum testimonium, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 1.
Contra voluntatem matris, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 7.
Contractus locationis, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 24.
Contractus venditionum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 16.
Conventicula illicita, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 15.
Cornicularii, *lib.* 12. *tit.* 53. *l.* 3.
Corporatos civitatis, *lib.* 11. *tit.* 28. *l.* 1.
Corruptionem usufructus multiplicem, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 16.
Creditor ad petitionem, *lib.* 8. *tit.* 24. *l.* 20.
Creditor debito soluto, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 20.
Creditor hypothecas, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 4.
Creditor instrumentis suis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 7.
Creditor prohiberi non potest, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 2.
Creditor, qui fundos, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 7.
Creditor, qui hypothecæ, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 2.
Creditor, qui prædium, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 3.
Creditor si à debitore, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 16.
Creditorem debitoribus, *lib.* 5. *tit.* 33. *l.* 8.
Creditores hereditarios, *lib.* 4. *tit.* 16. *l.* 7.
Creditores, qui non, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 3.
Creditori, qui pro, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 2.
Creditori tuo, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 5.
Creditoribus tuis, *lib.* 4. *tit.* 14. *l.* 2.
Creditoris falso, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 8.
Creditricem patris tui, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 7.
Cretionum scrupulosam, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 17.
Crimen adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 22.
Crimen lenocinii, *ibid. l.* 23.
Crimen non difficile, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 9.
Criminales causas, *lib.* 9. *tit.* 44. *l.* 3.
Criminis accusationem instituere, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 15.
Cruenta spectacula, *lib.* 11. *tit.* 43. *l.* 1.
Cubicularios, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 3.
Cuidam, qui justum, *lib.* 1. *tit.* 27. *l.* 12.
Cujuscunque adnotationis, *lib.* 11. *tit.* 63. *l.* 3.
Culpa similis est, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 8.
Cum à matre, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 14.
Cum à matribus, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 8.
Cum à nobis, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 4.
Cum à Præfecto Ægypti, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum à socero tuo, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 7.
Cum absenti reo, *lib.* 9. *tit.* 40. *l.* 1.
Cum acutissimi ingenii vir, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 30.
Cum ad eos etiam, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 19.
Cum ad felicissimam, *lib.* 10. *tit.* 38. *l.* 2.
Cum ad munus, *lib.* 11. *tit.* 37. *l.* 1.
Cum ad quamlibet, *lib.* 10. *tit.* 26. *l.* 2.
Cum adfirmes, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 8.
Cum adoptivum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 4.
Cum adseveres, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 1.
Cum advocatio prætoriana, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 8.
Cum affirmes. *Vide sup.* Cum adfirmes.
Cum alienam rem, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 10.
Cum aliis quidem hominibus, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 6.
Cum aliis sanctionibus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 4.
Cum aliquid colonus, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 8.
Cum aliquis scripsit, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 21.
Cum allegas partem rerum, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 2.
Cum allegas te à fratre, *lib.* 12. *tit.* 37. *l.* 4.
Cum allegas uxorem, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 15.
Cum allegatis, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 5.
Cum alter ex fidejussoribus, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 11.
Cum ancilla contrahenti, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 11.
Cum ancillam, *lib.* 4. *tit.* 6. *l.* 6.
Cum ancillis, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 3.
Cum antea per, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 10.
Cum antea sancitum fuerat, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 5.
Cum anterioribus legibus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 37.
Cum antiquioribus legibus, *lib.* 6. *t.* 30. *l.* 19. *Legitur & in aliis Codice.* Cum in antiquioribus.
Cum antiquis legibus, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 37.
Cum antiquitas dubitabat, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 13.
Cum antiquitas testamenta, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 28.
Cum apertissime, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 10.
Cum appellasse, *lib.* 10. *tit.* 60. *l.* 2.
Cum appellatio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 23.
Cum Arrhemidorum, *lib.* 6. *tit.* 44. *l.* 1.
Cum apud compromissarios, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 20.
Cum apud omnes Jurisperitos, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 2.
Cum apud veteres dubitabatur, *lib.* 2. *tit.* 42. *l.* 2.
Cum apud veteres quæstionem, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 10.
Cum articulari morbo, *lib.* 10. *tit.* 50. *l.* 2.
Cum adseveres. *Vide supra,* Cum adseveres.
Cum avum maternum, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 1.
Cum certum sit, *lib.* 5. *tit.* 50. *l.* 19.
Cum circa probandum, *lib.* 2. *tit.* 43. *l.* 4.
Cum citra fidem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 15.
Cum civili disceptationi, *lib.* 3. *tit.* 8. *l.* 3.
Cum Clericis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 25.
Cum cognatos tuos, *lib.* 8. *tit.* 52. *l.* 3.
Cum cognatum tuum, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 4.
Cum cognitionaliter. *Incipit*, Primum fetvi *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 3. Vide tamen titulum legis hujus.
Cum conductorem, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 29.
Cum constet, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 2.
Cum Constitutio Divi Marci, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 15.
Cum contra bonam fidem, *lib.* 8. *tit.* 30. *l.* 4.
Cum convenit, ut, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 2.
Cum creditor pignus vendit, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 1.
Cum de bonis tuis, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 11.
Cum de inofficioso, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 1.
Cum de mortis causa, *lib.* 8. *tit.* 57. *l.* 4.
Cum de novo jure, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 10.
Cum de nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 1.
Cum de possessione, *lib.* 7. *tit.* 69. *l.* 1.
Cum debitoris tui, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 7.
Cum debitum paternum, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 2.
Cum decurionatus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 3.
Cum dediticii liberi, *lib.* 7. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum dicas te, *lib.* 4. *tit.* 33. *l.* 2.
Cum Divus Aurelianus, *lib.* 11. *tit.* 48. *l.* 1.
Cum Divus Claudius, *lib.* 7. *tit.* 12. *l.* 1.
Cum dominam, *lib.* 8. *tit.* 24. *l.* 23.
Cum donationibus, *lib.* 3. *tit.* 29. *l.* 6.
Cum donationis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 34.
Cum dotem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 10.
Cum dubitabatur, utrum Constitutio, *lib.* 8. *tit.* 50. *l.* 13.
Cum dubitabatur, utrum emphyteuta, *lib.* 4. *tit.* 66. *l.* 3.
Cum duobus, *lib.* 7. *tit.* 28. *l.* 13.
Cum ea, quæ, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 21.
Cum emancipatis, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 3.
Cum eo tempore, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 2.
Cum eorum, qui, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 1.
Cum & filiifamilias, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 7.
Cum & ipse confessus es, *lib.* 7. *tit.* 29. *l.* 1.
Cum & ipse professus, *lib.* 2. *tit.* 38. *l.* 1.
Cum & Judices, *lib.* 2. *tit.* 59. *l.* 2.
Cum & minores, *lib.* 2. *tit.* 27. *l.* 1.
Cum & postliminii jus, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 6.
Cum & soluta indebita, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 3.
Cum etiam à pupillo, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 5.
Cum eum, quem, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 3.
Cum eum, qui, *lib.* 4. *tit.* 22. *l.* 1.
Cum ex causa fideicommissi, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 4.
Cum ex causa fidejussionis, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 2.
Cum ex causa mandati, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 9.
Cum ex sola, *lib.* 12. *tit.* 63. *l.* 4.
Cum facultates tuas, *lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 1.
Cum falsa demonstratione, *lib.* 7. *tit.* 18. *l.* 3.
Cum fidem cautionis, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 4.
Cum filios tuos, *lib.* 10. *tit.* 49. *l.* 2.
Cum filium tuum, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 17.
Cum filiusfamilias, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 1.
Cum fratrem tuum, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 9.
Cum furiosus, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 7.
Cum heredes ex disparibus partibus, *lib.* 6. *tit.* 16. *l.* 1.
Cum heredes instituuntur, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 7.
Cum hereditas, *lib.* 4. *tit.* 34. *l.* 9.
Cum hereditatis petitioni, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 13.
Cum hi, qui legatis, *lib.* 6. *tit.* 43. *l.* 1.
Cum ignorantia juris, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 2.
Cum in adoptivis filiis, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 10.
Cum in antiquioribus legibus, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 19. *Legitur & in aliis Codicibus,* Cum antiquioribus.
Cum in causa judicati, *lib.* 8. *tit.* 23. *l.* 2.
Cum in civitate, *lib.* 10. *tit.* 27. *l.* 3.
Cum in integrum, *lib.* 2. *tit.* 32. *l.* 1.
Cum in libris Ulpiani, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 14.
Cum in longi temporis, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 12.
Cum in nostris temporibus, *lib.* 7. *tit.* 24. *l.* 1.
Cum in rem actionem, *lib.* 2. *tit.* 55. *l.* 1.
Cum in societatis contractibus, *lib.* 4. *tit.* 37. *l.* 3.
Cum in te, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 6.
Cum indulgentia nostra, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 10.
Cum inspeximus in, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 6.
Cum instrumentis, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 10.
Cum inter emptorem, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 4.
Cum inter infitiatum, *lib.* 6. *tit.* 33. *l.* 1.
Cum inter veteres, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 14.
Cum interdictæ venditionis, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 6.
Cum introissent. *Incipit*, Imperator Constantinus, cum, *lib.* 12. *tit.* 47. *l.* 1.
Cum ipse tutor, *lib.* 5. *tit.* 38. *l.* 5.
Cum judex in diffinitiva, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 11.
Cum Judicem, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 1.
Cum jure creditoris, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 1.
Cum jure habenti tutorem, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 9.
Cum Lege Leonina, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 50.
Cum libertatem, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 3.
Cum Magistratus, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 4.
Cum mandati negotii, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 11.
Cum maritum tuum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 11.
Cum mota inofficiosi, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 6.
Cum multa privilegia, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 7.
Cum multæ nobis inexpellationes, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 20.
Cum navarchorum cœtus, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum nec patronos, *lib.* 9. *tit.* 36. *l.* 6.
Cum necessitatem, *lib.* 6. *tit.* 32. *l.* 18.
Cum nemo causam, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 5.
Cum neque originales, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 1.
Cum non eo die, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 6.
Cum non frumentum, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 16.
Cum non redempsum, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 5.
Cum non solum, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 8.
Cum non voluntatis tuæ, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 10.
Cum nondum finitam, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 4.
Cum nostri animi vigilantia, *lib.* 7. *tit.* 31. *l.* 1.
Cum notissimi juris sit, *lib.* 7. *tit.* 39. *l.* 7.
Cum nulla ratio sit, *lib.* 11. *tit.* 60. *l.* 1.
Cum ob augmentum, *lib.* 5. *tit.* 36. *l.* 5.
Cum ob provectæ ætatis senium, *lib.* 10. *tit.* 34. *l.* 1.
Cum olim inceptis personis, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 1.
Cum omnia bona, *lib.* 3. *tit.* 30. *l.* 1.
Cum oporter, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 5.
Cum Papinianus, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 14.
Cum patrem pro filia, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 19.
Cum patrem tuum fisci, *lib.* 7. *tit.* 73. *l.* 6.
Cum patrem tuum in metallum, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 1.
Cum patremfamilias fideicommissi, *lib.* 6. *tit.* 46. *l.* 1.
Cum pes absentiam tuam, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 1.
Cum per alias provincias, *lib.* 11. *tit.* 50. *l.* 1.
Cum per eos, qui, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 7.
Cum per libertam personam, *lib.* 4. *tit.* 27. *l.* 1.
Cum per procuratorem, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 9.
Cum pignoris titulo, *lib.* 8. *tit.* 25. *l.* 1.
Cum post motam, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 1.
Cum post omnes, *lib.* 6. *tit.* 28. *l.* 1.
Cum post sententiam, *lib.* 7. *tit.* 61. *l.* 16.
Cum postremum, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 9.
Cum præsentibus partibus, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 11.
Cum Prætidem Provinciæ, *lib.* 11. *tit.* 41. *l.* 1.
Cum precibus tuis expressis, placitum, *lib.* 4. *tit.* 64. *l.* 4.
Cum precibus tuis significes, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 18.
Cum precum vestrarum, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 9.
Cum priorem sententiam, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 2.
Cum pro eo, quod, *lib.* 7. *tit.* 37. *l.* 1.
Cum pro herede, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 1.
Cum pro parte, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 2.
Cum pro pecunia, quam, *lib.* 8. *tit.* 31. *l.* 1.
Cum procuratores metallorum, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 4.
Cum professaris, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 1.
Cum propria Divinitate, *lib.* 1. *tit.* 29. *l.* 1.
Cum proponas ab ea, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 17.
Cum proponas Alexandrum, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 3.
Cum proponas curatorem, *lib.* 5. *tit.* 74. *l.* 1.
Cum proponas ei, quam, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 1.
Cum proponas eum, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 9.
Cum proponas fideicommissariam, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 8.
Cum proponas filios, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 16.
Cum proponas hereditatem, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 2.
Cum proponas inter te, *lib.* 2. *tit.* 21. *l.* 4.
Cum proponas inter vos, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 21.
Cum proponas patribus, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum proponas radicibus, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 1.
Cum proponas servum, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 2.
Cum proponas te nauticum, *lib.* 4. *tit.* 3. *l.* 3.
Cum proponas te prædium, *lib.* 4. *tit.* 37. *l.* 2.
Cum proponatis, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 3.
Cum propria pecunia, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 1.
Cum quædam mulier, *lib.* 1. *tit.* 37. *l.* 26.
Cum quærebatur, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 11.
Cum quæritur, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 6.
Cum quæstio talis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 25.
Cum quidam dotes, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 31.
Cum quidam duobus, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 10.
Cum quidam instrumentum, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 21.
Cum quidam per leges, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 6.
Cum quidam pignantem, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 9.
Cum quidam rei stipulandi, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 5.
Cum quidam servum suum, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 17.
Cum quidam se, vel, *lib.* 6. *tit.* 38. *l.* 4.
Cum quidam suum filium, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 24.
Cum quidam suum pupillum, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 4.
Cum quidam testamento, *lib.* 6. *tit.* 46. *l.* 7.
Cum quis à muliere libera, *lib.* 4. *tit.* 27. *l.* 10.
Cum quis jus ignorans, *lib.* 2. *tit.* 18. *l.* 10.
Cum quis legatum, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 13.
Cum rationibus juris, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 16.
Cum rectæ, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 5.
Cum reis manifesta, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 18.
Cum rem pecuniariam, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 2.
Cum reipublicam, *lib.* 8. *tit.* 18. *l.* 3.
Cum repudiante, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 4.
Cum res filio tuo, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 22.
Cum res non instrumentis geruntur, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 12.
Cum res, quæ, *lib.* 8. *tit.* 16. *l.* 5.
Cum res tibi donetur, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 4.
Cum sesponsi, viri, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 22.
Cum sæpe contingat, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 17.
Cum Salvatorem, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 6.
Cum salvarum esset, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 2.
Cum satis inhumanum est, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 23.
Cum scimus esse dubitatum, *lib.* 2. *tit.* 47. *l.* 3.
Cum scimus nostra jura, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 22.
Cum secundum voluntatem, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 3.
Cum sententiam Præsidis, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 6.
Cum servi constituti, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 1.
Cum servum matris tuæ, *lib.* 7. *tit.* 20. *l.* 1.
Cum servum quispiam reperit, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 6.
Cum sit adjecta, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 6.
Cum sit injustum, *lib.* 9. *tit.* 19. *l.* 6.
Cum sit nobis cura, *lib.* 1. *tit.* 8. *l.* 1.
Cum sit probatum, *lib.* 7. *tit.* 20. *l.* 6.
Cum soliro more, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 8.
Cum solitum est, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 15.
Cum specialis Judex, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 18.
Cum speciem venditam, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 5.
Cum status, *lib.* 7. *tit.* 19. *l.* 5.
Cum stipulationes, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 1.
Cum successores, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 23.
Cum super vernis mancipia, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 10.
Cum suppositi partus, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 10.
Cum supra virginem, *lib.* 11. *tit.* 36. *l.* 12.
Cum Syllanianum Senatusconsultum, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 11.
Cum talis quæstio, *lib.* 3. *tit.* 34. *l.* 14.
Cum te à debitore mercatum, *lib.* 8. *tit.* 26. *l.* 4.

Cum te Biblium origine, *lib.*1.c. *tit.*38.*l.*1.
Cum te curatorem, *lib.*20. *tit.*42.*l.*1.
Cum te domus, & horti, *lib.*2. *tit.*20.*l.*8.
Cum te, & collegam, *lib.*11. *tit.*35.*l.*4.
Cum te fisci causam agitasse, *lib.*2. *tit.*9.*l.*1.
Cum te fundum tuum, *lib.*4. *tit.*54.*l.*6.
Cum te ideo ex, *lib.*3. *tit.*12.*l.*4.
Cum te in Gallia, *lib.*4. *tit.*2.*l.*9.
Cum te Medicum, *lib.*10. *tit.*52.*l.*1.
Cum te minorem, *lib.*4. *tit.*19.*l.*9.
Cum te non ex, *lib.*5. *tit.*3.*l.*10.
Cum te non solum cavisse, *lib.*2. *tit.*20.*l.*2.
Cum te omnibus, *lib.*10. *tit.*42.*l.*3.
Cum te pecuniam accepisse, *lib.*8. *tit.*14.*l.*3.
Cum te pietatis religionem, *lib.*3. *tit.*28. *l.*18.
Cum te possessiones, *lib.*4. *tit.*12.*l.*3.
Cum te proponas, *lib.*2. *tit.*4.*l.*2.
Cum te propter, *lib.*4. *tit.*7.*l.*2.
Cum te sponsæ filii, *lib.*5. *tit.*3.*l.*9.
Cum te transegisse, *lib.*2. *tit.*4.*l.*5.
Cum testamento, *lib.*7. *tit.*2.*l.*4.
Cum testamentum falsum, *lib.*9. *tit.*41.*l.*10.
Cum testamentum nullo jure, *lib.*1. *tit.*18. *l.*8.
Cum testator, *lib.*7. *tit.*2.*l.*8.
Cum testatorem, *lib.*6. *tit.*36.*l.*1.
Cum tibi in ea ætate, *lib.*5. *tit.*34.*l.*1.
Cum tibi liberum, *lib.*8. *tit.*45.*l.*22.
Cum tibi pro dote, *lib.*8. *tit.*18.*l.*10.
Cum tutelæ administratæ, *lib.*5. *tit.*51.*l.*1.
Cum tutores filiorum, *lib.*2. *tit.*19.*l.*1.
Cum vendente procuratore, *lib.*3. *tit.*26.*l.*4.
Cum venditorem carnis, *lib.*4. *tit.*49.*l.*10.
Cum veterandæ leges, *lib.*6. *tit.*61.*l.*1.
Cum veterum sententia, *lib.*5. *tit.*3.*l.*15.
Cum vir nubit, *lib.*9. *tit.*9.*l.*31.
Cum virum prudentissimum, *lib.*7. *tit.*42. *l.*16.
Cum ultra hoc, quod, *lib.*4. *tit.*30.*l.*9.
Cum vos adfirmetis, *lib.*10. *tit.*49.*l.*1.
Cum vos propitio, *lib.*10. *tit.*63.*l.*2.
Cum uxori ususfructus, *lib.*6. *tit.*53.*l.*4.
Cuncti Hæretici, *lib.*1. *tit.*5.*l.*3.
Cuncti, qui per privatorum, *lib.*11. *tit.*6.*l.*3.
Cunctis molitionibus, *lib.*3. *tit.*39.*l.*6.
Cunctis, quos in publicum, *lib.*11. *tit.*25. *l.*1.
Cunctos Judices, *lib.*12. *tit.*41.*l.*3.
Cunctos populos, *lib.*1. *tit.*1.*l.*1.
Cura pervigili, *lib.*12. *tit.*34.*l.*3.
Curabit Præses, *lib.*4. *tit.*29.*l.*5.
Curæ tui perpetui, *lib.*1. *tit.*31.*l.*4.
Curator adolescenti ordinatus, *lib.*5. *tit.*34. *l.*11.
Curator adulti, *lib.*8. *tit.*16.*l.*2.
Curator adultis nominatus, *lib.*5. *tit.*62. *l.*20.
Curator reipublicæ, *lib.*1. *tit.*54.*l.*3.
Curatorem adulto suo, *lib.*5. *tit.*6.*l.*5.
Curatorem habenti, *lib.*5. *tit.*34.*l.*10.
Curatorem tibi, *lib.*2. *tit.*19.*l.*6.
Curatores impleta legitima, *lib.*5. *tit.*70.*l.*1.
Curatores quidem, *lib.*5. *tit.*43.*l.*2.
Curatoris etiam successores, *lib.*2. *tit.*19. *l.*17.
Curiales omnes, *lib.*10. *tit.*37.*l.*1.
Curiales omnium civitatum nullam, *lib.*10. *tit.*31.*l.*21.
Curiales omnium civitatum onerosis, *lib.*1. *tit.*5.*l.*7.
Curiales, qui honorariam, *lib.*10. *tit.*31. *l.*47.
Curiales, qui se, *ibid. l.*39.
Curiales ultra terminos, *lib.*10. *tit.*31.*l.*25.
Curialibus consortiis, *lib.*10. *tit.*31.*l.*66.
Curiales vendere, *lib.*10. *tit.*32.*l.*3.
Curialibus, & Naviculariis, *lib.*12. *tit.*62. *l.*4.
Curialis, neque Procurator, *lib.*4. *tit.*65. *l.*30.
Curiosi, & stationarii, *lib.*12. *tit.*23.*l.*1.
Cursum ambularem, *lib.*12. *tit.*51.*l.*12.
Cyrenensium Magistratus, *lib.*10. *tit.*31. *l.*20.

D.

DAmnato portentosæ superstitionis, *lib.*1. *tit.*35.*l.*1.
Damnum per injuriam datum, *lib.*3. *tit.*35. *l.*1.
Damnum, quod, *lib.*4. *tit.*65.*l.*12.
Damus licentiam litigantibus, *lib.*9. *tit.*22. *l.*23.
Data certæ pecuniæ, *lib.*4. *tit.*10.*l.*1.
Data jampridem lege, *lib.*8. *tit.*54.*l.*27.
Data opera patris, *lib.*9. *tit.*1.*l.*11.
Datum legatum, *lib.*6. *tit.*7.*l.*17.
De alimentis præteritis, *lib.*2. *tit.*4.*l.*8.
De ancilla matre natam, *lib.*7. *tit.*16.*l.*29.
De bonis matris, *lib.*9. *tit.*49.*l.*6.
De constitutione, *lib.*2. *tit.*8.*l.*9.
De contractu venditionis, *lib.*4. *tit.*44.*l.*3.
De creationibus curatorum, *lib.*1. *tit.*4.*l.*27.
De crimine adulterii pacisci, *lib.*9. *tit.*9. *l.*10.
De crimine, quod, *lib.*9. *tit.*1.*l.*12.
De cubiculis nostris, *lib.*12. *tit.*19.*l.*2.
De dolo actio, *lib.*2. *tit.*21.*l.*2.
De dolo emancipatis filiis, *lib.*6. *tit.*37.*l.*13.
De eo, qui pretio, *lib.*3. *tit.*39.*l.*2.
De fide testamenti, *lib.*9. *tit.*22.*l.*16.
De fideicommisso, *lib.*2. *tit.*4.*l.*11.
De hereditate, quam, *lib.*1. *tit.*31.*l.*5.
De his, quæ extra dotem, *lib.*5. *tit.*16.*l.*17.
De his, quæ in dotem data, *lib.*5. *tit.*12.*l.*11.
De his, quæ in fraudem, *lib.*5. *tit.*37. *l.*12.
De his quæ servus, *lib.*9. *tit.*33.*l.*3.
De his, quæ singulis, *lib.*1. *tit.*4.*l.*26.
De his, quæ subtraxisse, *lib.*6. *tit.*2.*l.*11.
De his, quos tenet, *lib.*9. *tit.*6.*l.*3.
De iis Clericis, *lib.*1. *tit.*3.*l.*3.
De iis, quæ per injuriam, *lib.*3. *tit.*35.*l.*6.
De inofficioso testamento, *lib.*3. *tit.*28.*l.*9.
De instrumentis, *lib.*3. *tit.*38.*l.*5.
De latronum familia, *lib.*7. *tit.*18.*l.*2.
De operis novi nunciatione, *lib.*8. *tit.*11.*l.*1.
De ordinatio Judice, *lib.*1. *tit.*26.*l.*4.
De pecoribus tuis, *lib.*3. *tit.*35.*l.*5.
De personalibus, *lib.*10. *tit.*31.*l.*5.
De quæstione tali, *lib.*1. *tit.*3.*l.*30.
De rebus in sponsam, *lib.*5. *tit.*3.*l.*13.
De rebus, quas, *lib.*5. *tit.*21.*l.*5.
De restituendis rebus, *lib.*4. *tit.*13.*l.*3.
De societate, *lib.*4. *tit.*37.*l.*6.
De subversis navibus, *lib.*11. *tit.*5.*l.*5.
De successione sua, *lib.*5. *tit.*37.*l.*17.
De tormentis hereditariorum, *lib.*9. *tit.*41. *l.*18.
De tutela avunculi, *lib.*2. *tit.*22.*l.*7.
De usuris, *lib.*4. *tit.*32.*l.*27.
Deberi etiam alienæ, *lib.*7. *tit.*4.*l.*6.
Debitor, qui pignoribus, *lib.*8. *tit.*14.*l.*1.
Debitorem, neque, *lib.*8. *tit.*19.*l.*15.
Debitores præsentes, *lib.*8. *tit.*14.*l.*10.
Debitores, qui bonis cesserint, *lib.*2. *tit.*12. *l.*11.
Debitores quidem hereditarii, *lib.*8. *tit.*36. *l.*1.
Debitores tuos, *lib.*4. *tit.*21.*l.*1.
Debitori tuo, *lib.*2. *tit.*3.*l.*7.
Debitoribus pupillæ, *lib.*5. *tit.*37.*l.*18.
Debitoris denunciatio, *lib.*8. *tit.*29.*l.*1.
Debitorum pactionibus, *lib.*2. *tit.*3.*l.*25.
Debitum, cujus præmisisti, *lib.*8. *tit.*26.*l.*5.
Decem post prunicrium, *lib.*11. *tit.*41. *l.*11.
Decernimus, ne quid, *lib.*11. *tit.*42.*l.*10.
Decernimus, ut antiquitatis, *lib.*1. *tit.*2. *l.*16.
Decernimus, ut posthac, *lib.*1. *tit.*3.*l.*26.
Decernimus, ut quicunque, *lib.*1. *tit.*4.*l.*23.
Decisione nostra, *lib.*6. *tit.*27.*l.*6.
Decreto amplissimi ordinis, *lib.*2. *tit.*12. *l.*15.
Decurio fortunam, *lib.*10. *tit.*31.*l.*41.
Decurionem in opus publicum, *lib.*9. *tit.* 47.*l.*3.
Decuriones ad Magistratum, *lib.*1. *tit.*56. *l.*1.
Decuriones nostri palatii, *lib.*12. *tit.*16.*l.*1.
Decuriones quidem, *lib.*2. *tit.*12.*l.*5.
Decuriones, sive ob, *lib.*9. *tit.*41.*l.*16.
Decurionibus, *lib.*12. *tit.*16.*l.*3.
Decurionum filii, *lib.*9. *tit.*47.*l.*12.
Dedit nobis, *lib.*2. *tit.*17.*l.*3.
Dedititia conditio, *lib.*7. *tit.*5.*l.*1.
Defensiones, sive exceptiones, *lib.*8. *tit.*36. *l.*11.
Defensionis facultas, *lib.*10. *tit.*1.*l.*7.
Defensores civitatum, non ex, *lib.*1. *tit.*55. *l.*2.
Defensores civitatum oblatos, *lib.*1. *tit.*55. *l.*7.
Defensores ita præcipimus, *lib.*1. *tit.*55.*l.*8.
Defensores nihil sibi insolenter, *lib.*1. *tit.* 55.*l.*5.
Definimus, ut, *lib.*11. *tit.*47.*l.*13.
Defunctis reis, *lib.*9. *tit.*6.*l.*5.
Defunctis suis, *lib.*6. *tit.*58.*l.*6.
Defuncto quidem liberto, *lib.*6. *tit.*5.*l.*2.
Defunctorum, *lib.*12. *tit.*30.*l.*4.
Delata conditione, *lib.*4. *tit.*1.*l.*9.
Delegatio debiti, *lib.*8. *tit.*42.*l.*1.
Denunciamus vobis omnibus, *lib.*1. *tit.*12. *l.*5.
Deo auctore, *lib.*1. *tit.*17.*l.*1.
Deo nobis auxilium præbente, *lib.*1. *tit.*3. *l.*56.
Deportati nec earum, *lib.*9. *tit.*49.*l.*2.
Deportatorum in insulam, *lib.*9. *tit.*47.*l.*8.
Descriptionis onere, *lib.*10. *tit.*35.*l.*1.
Desiderium tuum, *lib.*4. *tit.*34.*l.*7.
Devotissimos milites, *lib.*12. *tit.*41.*l.*7.
Devotum possessorem, *lib.*12. *tit.*41.*l.*5.
Dictam legem donationi, *lib.*4. *tit.*6.*l.*8.
Dictantibus testamenta, *lib.*6. *tit.*23.*l.*22.
Die sabbathi, *lib.*1. *tit.*9.*l.*13.
Dies festos majestatis altissimæ, *lib.*3. *tit.* 12.*l.*10.
Diffamari statum ingenuorum, *lib.*7. *tit.*14. *l.*10.
Differente, *lib.*1. *tit.*4.*l.*32.
Digna vox, *lib.*1. *tit.*14.*l.*4.
Diligenter, *lib.*11. *tit.*42.*l.*9.
Directas libertates, *lib.*7. *tit.*2.*l.*14.
Directis verbis, *lib.*7. *tit.*2.*l.*10.
Discretis surdo, *lib.*6. *tit.*22.*l.*10.
Dispar causa est, *lib.*7. *tit.*18.*l.*1.
Dispositionem, *lib.*5. *tit.*28.*l.*1.
Disputare de principali judicio, *lib.*9. *tit.*29. *l.*2.
Dissentientis patris, *lib.*5. *tit.*17.*l.*5.
Dissolutæ quantitatis, *lib.*4. *tit.*9.*l.*2.
Distractis à debitore pignoribus, *lib.*8. *tit.* 14.*l.*14.
Distrahere marito rem, *lib.*4. *tit.*51.*l.*2.
Diu minime, *lib.*10. *tit.*70.*l.*7.
Diva memoria Zenonis, *lib.*10. *tit.*31.*l.*65.
Diversarum homines provinciarum, *lib.*8. *tit.*11.*l.*20.
Diversis temporibus, *lib.*8. *tit.*18.*l.*8.
Divi Constantini, *lib.*5. *tit.*27.*l.*5.
Divi Hadriani epistolam, *lib.*5. *tit.*18.*l.*3.
Divi Patris nostri, *lib.*11. *tit.*70.*l.*1.
Divinam dispositionem, *lib.*11. *tit.*42.*l.*11.
Divinam nostram sanctionem, *lib.*1. *tit.*5. *l.*22.
Divine admodum constituit, *lib.*2. *tit.*14. *l.*1.
Divisionem prædiorum, *lib.*7. *tit.*38.*l.*1.
Divo Marco auctore, *lib.*7. *tit.*11.*l.*3.
Divo Marco placuit, *lib.*9. *tit.*31.*l.*11.
Divortii causa, *lib.*5. *tit.*21.*l.*2.
Diurnos centum, & decem, *lib.*11. *tit.*27.*l.*2.
Diutina possessio, *lib.*7. *tit.*33.*l.*2.
Diuturnum silentium, *lib.*7. *tit.*36.*l.*1.
Doce ancillam, *lib.*3. *tit.*32.*l.*9.
Doctitii viri clarissi. *lib.*10. *tit.*32. *l.*63.
Dolo, vel meru adhibito, *lib.*8. *tit.*39.*l.*5.
Dolum auctoris, *lib.*4. *tit.*48.*l.*3.
Dolum ex indiciis, *lib.*2. *tit.*21.*l.*6.
Dolus emptoris, *lib.*4. *tit.*49.*l.*10.
Domestici, ac protectores, *lib.*12. *tit.*17.*l.*1.
Domesticus Judicis, *lib.*1. *tit.*51.*l.*4.
Domini prædiorum, *lib.*11. *tit.*47.*l.*1.
Domini servorum, *lib.*9. *tit.*46.*l.*6.
Dominicis colonis, *lib.*3. *tit.*26.*l.*7.
Dominicos colonos, *lib.*11. *tit.*67.*l.*5.
Dominii jure, *lib.*8. *tit.*34.*l.*1.
Dominos ita constringi, *lib.*4. *tit.*26.*l.*13.
Dominum per servum, *lib.*4. *tit.*26.*l.*12.
Dominum pro atroci injuria, *lib.*9. *tit.*35. *l.*8.
Dominus horreorum, *lib.*4. *tit.*65.*l.*1.
Dominus litis, *lib.*7. *tit.*62.*l.*9.
Domum etiam, *lib.*11. *tit.*2.*l.*1.
Domum, quam, *lib.*3. *tit.*32.*l.*5.
Donantem ancillam, *lib.*7. *tit.*27.*l.*2.
Donatarum rerum, *lib.*7. *tit.*32.*l.*3.
Donatio mancipiorum, *lib.*5. *tit.*16.*l.*5.
Donatio, sive directa, *lib.*8. *tit.*54.*l.*25.
Donationes circa filium, *lib.*8. *tit.*56.*l.*9.
Donationes, quas Divus Imper. *lib.*5. *tit.*16. *l.*26.
Donationes, quas parentes, *ibid. l.*15.
Dos à patre profecta, *lib.*5. *tit.*18.*l.*4.
Dotem numeratio, *lib.*5. *tit.*15.*l.*1.
Dotis actione, *lib.*5. *tit.*18.*l.*9.
Dotis quidem petitio, *lib.*6. *tit.*20.*l.*5.
Dotis tuæ portionem causam, *lib.*5. *tit.*12.*l.*9.
Dubium non est confessionem, *lib.*1. *tit.* 10.*l.*1.
Dubium non est omnia, *lib.*5. *tit.*17.*l.*3.
Dubium non est posse, *lib.*1. *tit.*18.*l.*1.
Ducenarii, & centenarii, *lib.*10. *tit.*19.*l.*1.
Duces militum, *lib.*1. *tit.*46.*l.*4.
Dudum proximis consortibus, *lib.*4. *tit.*38. *l.*14.
Duos tabularios, *lib.*10. *tit.*70.*l.*13.
Duplex ratio, *lib.*10. *tit.*3.*l.*2.
Duumvirum, *lib.*10. *tit.*32.*l.*53.

E.

EA conditione, *lib.*4. *tit.*34.*l.*14.
Ea demum ab, *lib.*6. *tit.*20.*l.*6.
Ea lege in vos collata, *lib.*4. *tit.*6.*l.*2.
Ea lege rebus donatis, *lib.*4. *tit.*64.*l.*8.
Ea, quæ à patre geruntur, *lib.*2. *tit.*31.*l.*7.
Ea, quæ à te, *lib.*3. *tit.*22.*l.*1.
Ea, quæ advocati, *lib.*2. *tit.*10.*l.*1.
Ea, quæ causa cognita, *lib.*7. *tit.*57.*l.*3.
Ea, quæ de temporibus, *lib.*2. *tit.*53.*l.*5.
Ea, quæ in nominibus sunt, *lib.*3. *tit.*36.*l.*6.
Ea, quæ pater testamento suo, *lib.*2. *tit.* 12. *l.*13.
Ea, quæ per alluvionem, *lib.*7. *tit.*41.*l.*1.
Ea, quæ per inscriationem, *lib.*4. *tit.*5.*l.*4.
Ea, quæ statuuntur, *lib.*7. *tit.*43.*l.*7.
Ea, quæ tibi, ut, *lib.*5. *tit.*3.*l.*5.
Ea quidem mancipia, *lib.*4. *tit.*57.*l.*7.
Ea quidem, quæ per officium, *lib.*9. *tit.*2.*l.*7.
Ea quidem quæ vi majore, *lib.*4. *tit.*23.*l.*1.
Eam legem quam, *lib.*10. *tit.*47.*l.*14.
Eam, quæ alimnde, *lib.*10. *tit.*62.*l.*1.
Eam, quæ in possessione, *lib.*7. *tit.*16.*l.*21.
Eam, quæ ita venit, *lib.*4. *tit.*56.*l.*2.
Eam, quam frater tuus, *lib.*6. *tit.*42.*l.*14.
Edicimus, ne quo, *lib.*11. *tit.*7.*l.*7.
Edicto Divi Hadriani, *lib.*6. *tit.*53.*l.*3.
Edicto quidem Divi Marci, *lib.*2. *tit.*37.*l.*3.
Edita actio spem, *lib.*2. *tit.*1.*l.*3.
Educatio pupillorum, *lib.*5. *tit.*49.*l.*1.
Ei, quæ diutissime, *lib.*2. *tit.*52.*l.*2.
Ei, qui servo alieno, *lib.*4. *tit.*26.*l.*7.
Ejus quantitatis, *lib.*8. *tit.*45.*l.*7.
Ejus, qui per contumaciam, *lib.*7. *tit.*65.*l.*1.
Ejus, qui requirendus, *lib.*7. *tit.*66.*l.*2.
Ejus, quod ad causam, *lib.*6. *tit.*34.*l.*3.
Ejus, quod ex causa, *lib.*5. *tit.*36.*l.*2.
Ejus, quod in possessione, *lib.*8. *tit.*4.*l.*2.
Ejus, quod non ei, *lib.*4. *tit.*31.*l.*9.
Ejus rei nomine, *lib.*3. *tit.*26.*l.*2.
Ejus summæ, quam, *lib.*10. *tit.*8.*l.*1.
Electione, *lib.*1. *tit.*3.*l.*37.
Eligere debes, *lib.*5. *tit.*37.*l.*1.
Emancipata, *lib.*6. *tit.*9.*l.*1.
Emancipatione facta, *lib.*4. *tit.*21.*l.*11.
Emancipatos liberos, *lib.*6. *tit.*20.*l.*1.
Emancipatus repudiatæ, *lib.*6. *tit.*19.*l.*1.
Emphyteuticarii possessores, *lib.*11. *tit.*61. *l.*1.
Emphyteuticarios gravant, *lib.*11. *tit.*62.*l.*1.
Empti actio, *lib.*8. *tit.*45.*l.*2.
Empti fides, *lib.*4. *tit.*38.*l.*9.
Emptione pignoris, *lib.*4. *tit.*22.*l.*3.
Emptionem, & venditionem, *lib.*4. *tit.*38. *l.*1.
Emptionem rebus fieri non, *lib.*4. *tit.*64. *l.*7.
Emptionum mancipiorum, *lib.*8. *tit.*54.*l.*1.
Emptor bona fide, *lib.*7. *tit.*33.*l.*9.
Emptor fundi, *lib.*8. *tit.*45.*l.*8.
Emptor hereditatis actionibus, *lib.*4. *tit.*39. *l.*5.
Emptor hereditatis rem, *lib.*8. *tit.*45.*l.*1.
Emptor servorum, *lib.*4. *tit.*56.*l.*14.
Emptori etiam, *lib.*8. *tit.*45.*l.*28.
Emptorem quidem fundi, *lib.*4. *tit.*65.*l.*9.
Eo casu, quo apparitor, *lib.*7. *tit.*62.*l.*33.
Eo quod à multis, *lib.*4. *tit.*2.*l.*10.
Eo tempore, quo, *lib.*2. *tit.*22.*l.*2.
Eorum demum bona, *lib.*9. *tit.*50.*l.*1.
Eorum est scientia, *lib.*9. *tit.*18.*l.*4.
Eorum patrimonia, *lib.*10. *tit.* . *l.*10.
Eorum, qui à Principibus, *lib.*4. *tit.*23.*l.*26.
Eorum, qui apud consilium, *lib.*7. *tit.*1.*l.*1.
Eorum, qui in reatu, *lib.*9. *tit.*50.*l.*2.
Eos etiam, qui imaginem, *lib.*7. *tit.*62.*l.*16.
Eos indulserunt veteres, *lib.*10. *tit.*31.*l.*22.
Eos, qui à principali actione, *lib.*4. *tit.*32. *l.*26.
Eos, qui à servo, *lib.*6. *tit.*2.*l.*14.
Eos, qui acceperunt, *lib.*8. *tit.*18.*l.*9.
Eos, qui administratione civili, *lib.*12. *tit.* 14.*l.*1.
Eos, qui agitandi munus, *lib.*11. *tit.*40.*l.*2.
Eos, qui aquæ copiam, *lib.*11. *tit.*42.*l.*3.
Eos, qui auctione prima, *lib.*2. *tit.*69.*l.*4.
Eos qui catholicarum, *lib.*1. *tit.*7.*l.*6.
Eos, qui condemnati, *lib.*7. *tit.*54.*l.*2.
Eos, qui cum honore, *lib.*10. *tit.*47.*l.*11.
Eos, qui curiali fortuna, *lib.*10. *tit.*43.*l.*4.
Eos, qui cujuscunque sexus, *lib.*10. *tit.* 51. *l.*6.
Eos, qui de appellationibus, *lib.*7. *tit.*62.*l.*6.
Eos, qui in officiis nostris, *lib.*12. *tit.*33.*l.*5.
Eos, qui inter fabricenses, *lib.*11. *tit.*9.*l.*6.
Eos, qui ne testamentum, *lib.*6. *tit.*34.*l.*2.
Eos, qui officia administrant, *lib.*4. *tit.*2. *l.*3.
Eos, qui ordinario, *lib.*1. *tit.*54.*l.*5.
Eos, qui ordine, *lib.*12. *tit.*21.*l.*5.
Eos, qui secum, *lib.*9. *tit.*39.*l.*1.
Eos, qui sub comitatu, *lib.*12. *tit.*12.*l.*2.
Eos, qui terminos effoderunt, *lib.*9. *tit.*2.*l.*7.
Eos, qui tranquillitatis nostræ, *lib.*12. *tit.* 20.*l.*1.
Eos, qui vel in hac, *lib.*12. *tit.*35.*l.*1.
Eos, qui veniam, &c. impetraverunt, etiamsi, *lib.*2. *tit.*45.*l.*1.
Eos, qui veniam, &c. impetraverunt, vel impetraverint, *ibid. l.*3.
Eos, qui ultra statutos, *lib.*1. *tit.*29.*l.*3.
Eos, quos, *lib.*7. *tit.*53.*l.*9.
Eos, testes, *lib.*4. *tit.*20.*l.*5.
Episcopale judicium ratum sit, *lib.*1. *tit.*4. *l.*8.
Episcopis interdicimus, *lib.*1. *tit.*3.*l.*30.
Equites Romanos, *lib.*12. *tit.*32.*l.*1.
Equos, qui publico, *lib.*12. *tit.*51.*l.*1.
Errat, qui tibi persuasit, *lib.*12. *tit.*37.*l.*3.
Error facti nocebit, *lib.*1. *tit.*18.*l.*7.
Error facti ex causa, *lib.*6. *tit.*30.*l.*9.
Errore scribentis, *lib.*6. *tit.*23.*l.*7.
Errorem calculi, *lib.*2. *tit.*4.*l.*1.
Errores eorum, *lib.*2. *tit.*10.*l.*2.
Est in arbitrio vestro, *lib.*4. *tit.*10.*l.*11.
Est jurisdictionis tenor, *lib.*7. *tit.*72.*l.*2.
Est verum, *lib.*10. *tit.*39.*l.*3.
Est ab antiquis legibus, *lib.*6. *tit.*23.*l.*31.
Et balneum, *lib.*8. *tit.*10.*l.*1.
Et in epistola, *lib.*6. *tit.*42.*l.*22.
Et in legatis, *lib.*6. *tit.*50.*l.*4.
Et in majoribus, *lib.*7. *tit.*62.*l.*20.
Et in multis, *lib.*7. *tit.*62.*l.*25.
Et in privatorum causis, *lib.*7. *tit.*48.*l.*4.
Et in provinciali prædio, *lib.*3. *tit.*34.*l.*3.
Et militibus nostris, *lib.*6. *tit.*21.*l.*13.
Et nomen, & materiam, *lib.*6. *tit.*32.*l.*1.
Et publicarum necessitatum, *lib.*7. *tit.*64.*l.*8.
Et quæ à Divo Antonino, *lib.*2. *tit.*1.*l.*8.
Et qui non provocaverunt, *lib.*7. *tit.*58.*l.*2.
Et qui notitiæ causa, *lib.*5. *tit.*38.*l.*1.
Et qui sub imagine, *lib.*8. *tit.*28.*l.*10.
Et Senatus censuit, *lib.*4. *tit.*31.*l.*1.
Et sine interpositione, *lib.*5. *tit.*72.*l.*4.
Et sine scriptura, *lib.*6. *tit.*48.*l.*5.

Et virtutum præmia, *lib.* 1. *tit.* 24. *l.* 4.
Etsi à patre suo, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 2.
Etsi à muliere, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 4.
Etsi ad te negotium pertinuit, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 19.
Etsi contra mandata, *lib.* 4. *tit.* 4. *l.* 6.
Etsi crimine adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 12.
Etsi de tua pecunia, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 9.
Etsi dotis exactio, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 3.
Etsi duobus simul, *lib.* 11. *tit.* 35. *l.* 1.
Etsi excepta tormentis, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 7.
Etsi frater tuus, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 16.
Etsi instrumenta emptionis, *lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 3.
Etsi inutiliter, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 2.
Etsi is, quem, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 9.
Etsi legibus consentaneum, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 5.
Etsi libidine, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 25.
Etsi Marcellus, *lib.* 9. *tit.* 6. *l.* 2.
Etsi minor viginti annis, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 2.
Etsi non adscripta, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 9.
Etsi non cognitio, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 4.
Etsi perfectis donationibus, *lib.* 8. *tit.* 56. *l.* 1.
Etsi Præses Provinciæ decesserit, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 5.
Etsi scisses te, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 8.
Etsi severior, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 3.
Etsi tutores tui, *lib.* 5. *tit.* 39. *l.* 1.
Etiam à pupillorum tutoribus, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 20.
Etiam adversus venditiones, *lib.* 2. *tit.* 29. *l.* 1.
Etiam constante matrimonio, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 11.
Etiam ex aliis causis, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 1.
Etiam furti actione, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 8.
Etiam hi, qui, *lib.* 10. *tit.* 37. *l.* 1.
Etiam id, quod pignori, *lib.* 8. *tit.* 24. *l.* 1.
Etiam in iis, quæ, *lib.* 2. *tit.* 25. *l.* 3.
Etiam in opus perpetuum, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 1.
Etiam jure civili, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 3.
Etiam liberis damnatorum, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 3.
Etiam minores ætate, *lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 7.
Etiam mulieres, *lib.* 5. *tit.* 35. *l.* 1.
Etiam nomen debitoris, *lib.* 7. *tit.* 5. *l.* 5.
Etiam per alienum servum, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 1.
Etiam post mortem, *lib.* 7. *tit.* 66. *l.* 1.
Etiam, qui nostra procuraſſe, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 1.
Etiam, qui pactione data, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 3.
Etiam testamento patris, *lib.* 5. *tit.* 43. *l.* 4.
Etiam tutoribus, vel, *lib.* 2. *tit.* 25. *l.* 5.
Etiam vectigale, vel, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 13.
Etiamsi contrariam sententiam, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 4.
Etiamsi de jure obligationis, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 9.
Etiamsi fideicommissum, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 5.
Etiamsi is, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 2.
Etiamsi non dotem, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 8.
Etiamsi non mandante, *lib.* 4. *tit.* 26. *l.* 3.
Etiamsi tacitum, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 3.
Etiamsi veritas debiti, *lib.* 6. *tit.* 44. *l.* 2.
Etiamsi uxoris tuæ, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 6.
Evictiones, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 3.
Evictionum copiam, *ibid. l.* 6.
Evicta re, quæ, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 1.
Evidenter, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 15.
Eum, à quo mutuum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 16.
Eum, ad quem ususfructus pertinet, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 7.
Eum bonis, *lib.* 5. *tit.* 51. *l.* 4.
Eum, cui mutuum, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 13.
Eum, quem, ut, *lib.* 5. *tit.* 47. *l.* 7.
Eum, qui à pupillo, &c. comparavit, longi temporis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 9.
Eum, qui à pupillo, &c. comparavit, nullum temporis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 9.
Eum, qui ad restituenda, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 7.
Eum, qui aliena negotia, *lib.* 2. *tit.* 21. *l.* 1.
Eum, qui asseverat homicidium, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 5.
Eum, qui celavit, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 14.
Eum, qui Collegio, *lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 6.
Eum, qui cum testamento, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 1.
Eum, qui duas simul uxores habuit, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 18.
Eum, qui inofficiosi querelam, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 14.
Eum, qui mancipium, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 9.
Eum, qui mutuum, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 13.
Eum, qui probabilem, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 19.
Eum, qui res agit, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 3.
Eum, qui servos, *lib.* 7. *tit.* 10. *l.* 1.
Eum, qui servum, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 5.
Eum, qui triginta annos, *lib.* 20. *tit.* 31. *l.* 58.
Eum quicunque servum. *Vide supra*, Eum, qui servum.
Eum tutorem, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 2.
Eunuchis licear, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 5.
Ex agentibus, *lib.* 12. *tit.* 22. *l.* 4.
Ex arrhali pacto, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 3.
Ex aula nostra, *lib.* 12. *tit.* 29. *l.* 3.
Ex causa donationis, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 25.
Ex causa quidem judicati, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 2.
Ex causa transactionis, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 8.
Ex contractu, qui cessionem, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 3.
Ex contractu pecuniæ, *lib.* 8. *tit.* 42. *l.* 2.
Ex contractibus servorum, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 2.
Ex conventione, &c. datet, ut creditoribus, *lib.* 4. *tit.* 47. *l.* 1.
Ex conventione, &c. datet, ut ipsis, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 21.
Ex Divi Antonini Pii, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 3.
Ex duobus captivis, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 1.
Ex eo instrumento, *lib.* 8. *tit.* 39. *l.* 4.
Ex eo, quo, *lib.* 12. *tit.* 20. *l.* 3.
Ex fideicommisso, *lib.* 6. *tit.* 32. *l.* 28.
Ex his prædiis, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 5.
Ex his verbis: *Do lego*, *lib.* 6. *tit.* 53. *l.* 5.
Ex his verbis: *Fortunato*, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 7.
Ex his verbis, *Titio*, *lib.* 6. *tit.* 43. *l.* 2.
Ex illo tempore, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 13.
Ex imperfecto, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 3.
Ex ingenuo, *lib.* 12. *tit.* 67. *l.* 4.
Ex initio falsi commissi, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 18.
Ex legato, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 18.
Ex libera conceptus, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 6.
Ex libris Sabinianis quæstio nobis, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 17.
Ex liberis Sabinianis quæstionem, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 12.
Ex Manichæo, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 16.
Ex morte ancillæ, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 3.
Ex morte cujuscunque personæ, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 9.
Ex nominis emptione, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 8.
Ex omnibus domibus, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 31.
Ex patroni, vel domini, *lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 5.
Ex pecunia dotali, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 12.
Ex persona collegæ, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 3.
Ex persona fratrum, *lib.* 2. *tit.* 53. *l.* 4.
Ex pignore percepti fructus, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 11.
Ex placito permutationis, *lib.* 4. *tit.* 64. *l.* 3.
Ex prædiis pignori obligatis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 11.
Ex præstatione vectigalium, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 7.
Ex quo, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 12.
Ex repudiatione fideicommissi, *lib.* 5. *tit.* 42. *l.* 26.
Ex sententia arbitri, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 1.
Ex stipulatione, in qua, *lib.* 8. *tit.* 39. *l.* 1.
Ex stipulatione, parta, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 7.
Ex testamento defuncti, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 2.
Ex testamento militis, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 5.
Ex testamento, quod, *lib.* 6. *tit.* 41. *l.* 29.
Ex testamento, vel, *lib.* 6. *tit.* 14. *l.* 2.
Ex tribus unciis, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 26.
Ex varia, *lib.* 10. *tit.* 11. *l.* 4.
Ex verbis, quæ, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 14.
Ex verbo, *Commendo*, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 12.
Exactores tributorum, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 10.
Exactores, vel, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 8.
Excellentia tua, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 9.
Exceptæ possessionis causa, *lib.* 4. *tit.* 27. *l.* 1.
Exceptione doli, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 11.
Exceptionem dilatorium, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 19.
Exceptis iis vectigalibus, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 13.
Exceptis, qui, *lib.* 10. *tit.* 46. *l.* 1.
Excepto patrimonio, *lib.* 11. *tit.* 74. *l.* 5.
Excepto tempore, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 18.
Exceptores omnes, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 5.
Excusationem Naviculariis, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 21.
Excusationis quidem tuæ, *ibid. l.* 7.
Executorem eum solum, *lib.* 7. *tit.* 53. *l.* 8.
Executores à quocunque Judice, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 7.
Exemplo cæterorum debitorum, *lib.* 2. *tit.* 33. *l.* 1.
Exemplo perniciosum est, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 7.
Exemplo senatorii ordinis, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 36.
Exhibitionis necessitate teneri, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 7.
Exigendi à filio tuo, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 12.
Expeditam antea quæstionem, *lib.* 7. *tit.* 17. *l.* 2.
Expertes literarum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 6.
Expilatæ hereditatis crimen adversus, *lib.* 9. *tit.* 32. *l.* 2.
Expilatæ hereditatis crimen loco, *ibid. l.* 6.
Expilatæ quidem hereditatis, *ibid. l.* 1.
Explosis, atque rejectis, *lib.* 3. *tit.* 40. *l.* 1.
Exprimere debueras, *lib.* 8. *tit.* 40. *l.* 3.
Expulsos vos de fundo, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 17.
Extraneum etiam, cum quis, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 9.
Extraneum etiam penitus, *ibid. l.* 11.

F.

Fabricenses, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 32.
Fabricensium domibus, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 4.
Factum sponte se præcipitantis, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 12.
Falcidiæ rationem, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 2.
Fallaciter accusantibus, *lib.* 9. *tit.* 42. *l.* 3.
Fallaciter incusantibus, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 9.
Fallaciter incusantibus, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 9.
Falsa suasione credis, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 1.
Falsam quidem testationem, *lib.* 7. *tit.* 58. *l.* 3.
Falsi quidem crimen, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 5.
Falso adseveratur, *lib.* 1. *tit.* 23. *l.* 2.
Falso tibi persuasum est, *lib.* 4. *tit.* 52. *l.* 3.
Fallus procurator, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 19.
Familiæ erciscundæ, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 9.
Felicissima, quam, *lib.* 7. *tit.* 10. *l.* 2.
Fideicommissaria quidem libertate, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 10.
Fideicommissum ejus, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 27.
Fideicommissum ibi petendum, *lib.* 3. *tit.* 27. *l.* 1.
Fideicommissum, vel legatum, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 7.
Fidejussor, seu mandator, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 10.
Fidejussores Magistratuum, *lib.* 11. *tit.* 34. *l.* 1.
Fidejussoris quidem heres, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 14.
Fideli, devotaque præceptione, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 2.
Fidem rumpens societatis, *lib.* 7. *tit.* 12. *l.* 12.
Filia in orbitate patris, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 20.
Filii legatorum, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 11.
Filia tua non solum, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 5.
Filiæ, cujus nomine pater, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 18.
Filiæ divortium, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 4.
Filiæ dotem, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 4.
Filiæ, licet manear, *ibid. l.* 12.
Filiæ pecuniam adimere, *lib.* 5. *tit.* 18. *l.* 7.
Filiam cum fratribus, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 16.
Filiam præteritam à matre, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 15.
Filiam testamento patris, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 7.
Filii patris testamentum, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 16.
Filiis marrem, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 25.
Filio delatam bonorum, *lib.* 6. *tit.* 19. *l.* 1.
Filiofamilias delata hereditate, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 4.
Filios apud originem patris, *lib.* 10. *tit.* 38. *l.* 3.
Filios debitoris ei succedentes, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 4.
Filios, & filias, cæterosque, *lib.* 8. *tit.* 50. *l.* 1.
Filios in potestate patris, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 5.
Filios primipilatiorum, *lib.* 12. *tit.* 48. *l.* 2.
Filium ab hostibus captum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 2.
Filium habere, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 7.
Filiusfamilias alienationem, *lib.* 2. *tit.* 37. *l.* 2.
Filiusfamilias, qui, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 8.
Filiusfamilias si minor, *lib.* 2. *tit.* 23. *l.* 1.
Filius paciscendo, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 23.
Filius, quem, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 24.
Fisci advocatus, *lib.* 2. *tit.* 9. *l.* 3.
Fisco quidem, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 2.
Fiscum etiam nostrum, *lib.* 10. *tit.* 8. *l.* 3.
Fœdissimæ mulieris, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 7.
Fœdissimam earum nequitiam, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 20.
Fœminæ, quæ susceptis, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 3.
Fœminis alienas, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 18.
Fœnoris reipublicæ, *lib.* 11. *tit.* 28. *l.* 1.
Fori tui culminis, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 4.
Forma est, *lib.* 10. *tit.* 4. *l.* 1.
Formam à Præfecto Prætorio, *lib.* 1. *tit.* 26. *l.* 2.
Fortissimi, ac, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 6.
Fortissimis militibus, *lib.* 12. *tit.* 40. *l.* 3.
Frater emancipatus, *lib.* 5. *tit.* 30. *l.* 4.
Frater tuus miles, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 1.
Frater tuus non ideo, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 9.
Frater tuus si solam, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 1.
Frater vester rectius fecerit, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 1.
Frater vester, sicut, *lib.* 8. *tit.* 21. *l.* 1.
Fratres, vel sorores uterini, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 27.
Fratris tui filiis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 10.
Fratris, vel sororis filii, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 21.
Fratris uxorem ducendi, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 5.
Fructus post perfectum, *lib.* 4. *tit.* 49. *l.* 13.
Fructus prædiorum, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 1.
Frumenta, quæ, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 6.
Frumenti, vel hordei mutuo dati, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 12.
Fruſtra adhuc servum esse, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 8.
Fruſtra disputas, *lib.* 3. *tit.* 12. *l.* 1.
Fruſtra existimas, *lib.* 5. *tit.* 11. *l.* 1.
Fruſtra opinaris, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 6.
Fruſtra Senatusconsulti exceptione, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 2.
Fruſtra times, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 1.
Fruſtra tutores, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 5.
Fruſtra vermini, *lib.* 4. *tit.* 11. *l.* 8.
Fruſtra vereris, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 7.
Fucandæ, atque distrahendæ purpuræ, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 1.
Fundi patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 4.
Fundi reipublicæ, *lib.* 11. *tit.* 70. *l.* 2.
Fundo, sicut instructus est, *lib.* 6. *tit.* 38. *l.* 2.
Fundos patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 10.
Fundum pignori obligatum, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 1.
Fundum vectigalem, *lib.* 11. *tit.* 30. *l.* 11.
Furiosum in suis judiciis, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 10.
Furti actione minime teneri, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 15.
Fustibus cæsum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 16.

G.

Generali definitione, *lib.* 5. *tit.* 20. *l.* 2.
Generali lege decernimus, *lib.* 3. *tit.* 5. *l.* 1.
Generali lege prospectum est, *lib.* 5. *tit.* 35. *l.* 2.
Generali lege sancimus, sive vidua, *lib.* 5. *tit.* 2. *l.* 13.
Generali lege sancimus, ut si quis, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 54.
Generali lege sancimus, ut sive, *lib.* 10. *tit.* 69. *l.* 3.
Generalis indulgentia nostra, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 7.
Generaliter censemus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 5.
Generaliter de omnibus juramentis, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 12.
Generaliter sancimus, omnes donationes, *l.* 8. *tit.* 56. *l.* 10.
Generaliter sancimus, omnes viros, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 52.
Generaliter sancimus, quemadmodum, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 28.
Generaliter sancimus, ut si quid scripsit, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 13.
Generaliter sancimus, ut si quis ita, *lib.* 6. *tit.* 25. *l.* 6.
Generaliter sancimus, ut si quis major, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 25.
Gesta, quæ sunt translata, *lib.* 7. *tit.* 52. *l.* 6.
Glebam, vel follem, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 2.
Gracchus, quem Nunnerius, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 4.
Græcus, *lib.* 1. *tit.* 10. *l.* 2.
Grammaticos, Oratores, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 12.
Grammaticos, seu Oratores, *ibid. l.* 1.
Grammaticos, tam Græcos, *lib.* 12. *tit.* 15. *l.* 1.
Grave est, *lib.* 11. *tit.* 56. *l.* 1.
Gravissimæ pœnæ, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 19.
Gravissimum, *lib.* 2. *tit.* 5. *l.* 1.

H.

Habeat unusquisque licentiam, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 1.
Habitantis precario, *lib.* 8. *tit.* 9. *l.* 2.
Habitatio morte finitur, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 11.
Habitatio semel bonæ fidei contractu, *lib.* 4. *tit.* 58. *l.* 3.
Hac consultissima lege sancimus licere, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 21.
Hac consultissima lege sancimus, ut cæteros, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 8.
Hac definitione sancimus, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 12.
Hac edictali lege, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 6.
Hac in perpetuum valitura, *lib.* 1. *tit.* 69. *l.* 6.
Hac lege decernimus, ut qui, *lib.* 12. *tit.* 30. *l.* 2.
Hac lege decernimus, ut vir, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 8.
Hac lege perpetuo credimus, *lib.* 7. *tit.* 44. *l.* 2.
Hac lege sancimus, si, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 14.
Hac lege sancimus, ut si quis amplissimam, *lib.* 11. *tit.* 42. *l.* 8.
Hac lege sancimus, ut si quis consulatum, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 10.
Hac lege sancimus, ut sive agat, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 16.
Hac nostræ munificentudinis, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 2.
Hac parte flaturos, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 10.
Hac perpetua lege, *lib.* 3. *tit.* 23. *l.* 2.
Hac providentissima lege, *lib.* 10. *tit.* 48. *l.* 3.
Hac salubertima sanctione, *lib.* 12. *tit.* 21. *l.* 2.
Hac sanctione decernimus, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 10.
Hac valitura in omne ævum, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 19.
Hæc Constitutio Græca, *lib.* 12. *tit.* 34. *l.* 8.
Hæc Constitutio permittit, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 33.
Hæc sententia: *Omnem*, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 3.
Hæc sententia, quæ, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 4.
Hæredem fidejussoris rerum, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 31.
Hæredem mariti, *lib.* 4. *tit.* 16. *l.* 3.
Hæredes eorum, qui, *lib.* 5. *tit.* 54. *l.* 4.
Hæredes quoque mulieris, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 20.
Hæredes, quos necem testatoris, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 1.
Hæredes scripti, *lib.* 11. *tit.* 48. *l.* 4.
Hæredes tutorum ob negligentiam, *lib.* 5. *tit.* 54. *l.* 1.
Hæredi scripto, *lib.* 8. *tit.* 3. *l.* 1.
Hæreditas extraneis, *lib.* 5. *tit.* 11. *l.* 5.
Hæreditas in testamento data, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 4.
Hæreditas matertera petita, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 3.
Hæreditatem ejus, quem, *lib.* 8. *tit.* 2. *l.* 1.
Hæreditatem quidem defuncti, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 2.
Hæreditatem quidem neque dari, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 2.
Hæreditatem quidem petentibus, *lib.* 7. *tit.* 34. *l.* 4.
Hæreditatis petitionem, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 7.
Hæreditatis, vel legati, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 12.
Hæredum etiam, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 25.
Hæres instituta matris testamento, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 5.
Hæres, qui post aditam, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 1.
Hæretici communicantes, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 20.
Hæretici legitimo, *lib.* 1. *tit.* 5. post *l.* 9.
Hæretici patres, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 13.
Hæretici synaxeis, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 14.
Hæres. *Vide supra*, Hæres.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Hi, penes quos, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 6.
Hi, qui à te, collegaque, *lib.* 12. *tit.* 33. *l.* 1.
Hi, qui ad civilia munera, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 7.
Hi, qui ex filiabus, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 12.
Hi, qui ex Officialibus, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 1.
Hi, qui fisco, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 3.
Hi, qui fundos, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 3.
Hi, qui imposita munera, *lib.* 4. *tit.* 34. *l.* 27.
Hi, qui in aliena potestate sunt, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 1.
Hi, qui in schola, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 3.
Hi, qui sanctam fidem, *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 3.
Hi, quibus patrimoniales, *lib.* 11. *tit.* 26. *l.* 3.
Hi, quibus per fideicommissum, *lib.* 7. *tit.* 47. *l.* 7.
Hi, quos commoditas, *lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 2.
Hi, quos inundatio Nili, *lib.* 7. *tit.* 41. *l.* 2.
His nostræ serenitatis edictis, *lib.* 10. *tit.* 25. *l.* 1.
His, qui conficiendi naves, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 25.
His, qui tempore competenti, *lib.* 7. *tit.* 67. *l.* 2.
His quidem, quibus, *lib.* 12. *tit.* 34. *l.* 5.
His scholaribus quibus, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 14.
His solis matribus, *lib.* 8. *tit.* 56. *l.* 7.
His tantummodo, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 16.
Hoc fructuum nomine, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 1.
Hoc prospectum est, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 6.
Hoc, quod placet, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 13.
Honor veteranis, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 1.
Honorati, qui, *lib.* 11. *tit.* 45. *l.* 1.
Humanitatis, ac religionis ratio, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 23.
Humanitatis intuitu naturalibus, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 8.
Humanitatis intuitu parentibus, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 9.
Humanum esse probamus, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 8.
Humanum, & pium, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 9.
Humilem, vel abjectam fœminam, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 7.
Humilioribus officiis, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 14.
Hydraulæ, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 4.
Hypothecis, vel pignoribus, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 3.

I.

Jam quidem, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 2.
Jam tibi scripsi, *lib.* 8. *tit.* 44. *l.* 1.
Jam trigesima secunda Constitutio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 35.
Jamdudum à nobis statutum est, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 3.
Jamdudum placuit, *lib.* 1. *tit.* 13. *l.* 1.
Jampridem quidem mancipium, *lib.* 7. *tit.* 50. *l.* 2.
Id ab unaquaque provincia, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 12.
Id, quod pauperibus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 24.
Ignominiæ causa sacramento liberati, *lib.* 10. *tit.* 54. *l.* 1.
Ignorantia creditoris, *lib.* 9. *tit.* 34. *l.* 4.
Ignorare non debet, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 4.
Ignoti juris non est, *lib.* 7. *tit.* 75. *l.* 5.
Iisdem privilegiis, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 7.
Illam injuriam, quæ, *lib.* 8. *tit.* 59. *l.* 2.
Illam merito dubitationem, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 19.
Illam subtilem observationem, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 33.
Illatæ dispensatori pecuniæ, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 4.
Illic, ubi res hereditarias, *lib.* 3. *tit.* 20. *l.* 1.
Illud æquitatis, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 12.
Illud convenit præcaveri, *lib.* 4. *tit.* 47. *l.* 9.
Illud inspiciendum est, *lib.* 2. *tit.* 22. *l.* 1.
Illud, quod de legatis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 26.
Illud, quod ex veteribus, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 19.
Illud requirendum est, *lib.* 5. *tit.* 72. *l.* 2.
Illud sine ratione, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 20.
Illustres viros præfectos, *lib.* 1. *tit.* 54. *l.* 4.
Illustribus præfectis urbi, *lib.* 5. *tit.* 33. *l.* 1.
Immunitates specialiter datæ, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 9.
Imperator Constantinus, *lib.* 12. *tit.* 47. *l.* 1.
Imperialis benevolentiæ proprium, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 13.
Impetrata rescripta non placet admitti, *lib.* 7. *tit.* 50. *l.* 3.
Improba possessio, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 7.
Improbum fœnus exercentibus, *lib.* 1. *tit.* 32. *l.* 20.
Improbum quidem, & criminosum, *lib.* 9. *tit.* 34. *l.* 1.
Impuberem, quem, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 2.
Impunitas delicti, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 7.
In actione etiam depositi, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 10.
In adoptionem parte, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 8.
In adoptionem quidem, *ibid. l.* 7.
In adulterii quæstione, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 32.
In æstimatione frumenti, *lib.* 11. *tit.* 27. *l.* 1.
In albo decurionum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 9.
In annalibus legatis, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 22.
In arenam non damnato, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 11.
In bonæ fidei contractibus ita demum, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 13.
In bonæ fidei contractibus, necnon, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 3.
In bonæ fidei judiciis, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 13.
In bonis mortui, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 1.
In causâ judicali, *lib.* 8. *tit.* 23. *l.* 3.
In causâ, quæ spectat, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 1.
In causarum delegationibus, *lib.* 3. *tit.* 3. *l.* 1.
In causis criminalibus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 16.
In causis jamdudum, *lib.* 3. *tit.* 17. *l.* 10.
In civilibus causis, *lib.* 1. *tit.* 38. *l.* 1.
In communes servos, *lib.* 7. *tit.* 7. *l.* 1.
In communione, *lib.* 3. *tit.* 37. *l.* 5.
In conjunctione filiarum, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 20.
In Consiliariis observari censemus, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 10.
In consilio quidem cognoscentis, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 1.
In contractibus, in quibus, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 14.
In contractibus, qui bonæ fidei, *lib.* 2. *tit.* 54. *l.* 3.
In contractibus rei veritas, *lib.* 4. *tit.* 22. *l.* 1.
In copulandis nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 8.
In corrigendis minoribus, *lib.* 9. *tit.* 13. *l.* 1.
In criminali negotio, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.* 5.
In criminibus quidem ætatis, *lib.* 2. *tit.* 35. *l.* 1.
In defensoribus, *lib.* 1. *tit.* 55. *l.* 2.
In donationibus inter virum, &, *lib.* 6. *tit.* 28. *l.* 12.
In donationibus, quæ, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 31.
In doribus, quas, *lib.* 5. *tit.* 15. *l.* 3.
In dubium non venit, *lib.* 1. *tit.* 42. *l.* 3.
In ea, quæ reipub. *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 3.
In Ecclesiis, quæ, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 11.
In emancipatione liberorum, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 2.
In emphyteuticariis contractibus, *lib.* 4. *tit.* 66. *l.* 2.
In eum, qui ex naufragio, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 18.
In excoctione buccellati, *lib.* 12. *tit.* 30. *l.* 2.
In executionibus criminum, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 6.
In exercendis litibus, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 15.
In extraneos, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 25.
In familiæ erciscundæ judicio, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 20.
In festivitatibus, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 2.
In filiis decurionum, *lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 35.
In fiscalibus debitis, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 6.
In fraudem annonariæ rei, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 7.
In fraudem creditorum, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 3.
In fuga servum constitutum, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 6.
In hac sceratissima urbe, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 30.
In heredes magistratus, *lib.* 5. *tit.* 75. *l.* 2.
In his, in quibus læsus es, *lib.* 2. *tit.* 53. *l.* 1.
In hi officiis, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 6.
In his, quæ navicularii vendunt, *lib.* 11. *tit.* 2. *l.* 2.
In illis, quæ mercocomitæ, *lib.* 11. *tit.* 55. *l.* 1.
In imponenda ratione, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 6.
In insulam deportato, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 6.
In integrum restitutione, *lib.* 2. *tit.* 28. *l.* 2.
In ipsius mariti tui, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 5.
In judicio de liberali causa, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 4.
In judicio tam locati, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 28.
In legatis, & fideicommissis, *lib.* 6. *tit.* 47. *l.* 4.
In legatis quidem, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 1.
In legatis, vel fideicom. *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 21.
In litibus, in quibus, *lib.* 5. *tit.* 22. *l.* 6.
In locum tutoris defuncti, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 3.
In Magistratus municipales, *lib.* 3. *tit.* 75. *l.* 5.
In metallum damnatus, *lib.* 9. *tit.* 49. *l.* 4.
In minorum persona, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 3.
In Nomine Domini nostri, *lib.* 1. *tit.* 27. *l.* 1.
In nostræ Serenitatis imaginibus, *lib.* 1. *tit.* 24. *l.* 3.
In nullis locis, aut civitatibus, *lib.* 9. *tit.* 30. *l.* 2.
In nullo quopiam loco vectigal, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 15.
In offerendis provocationibus, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 37.
In Officiales Præfectorum, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 4.
In officio Comitis Orientis, *lib.* 12. *tit.* 57. *l.* 1.
In officio spectabilitatis tuæ, *lib.* 12. *tit.* 26. *l.* 1.
In omni cessione bonorum, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 6.
In omnibus causis, *lib.* 2. *tit.* 59. *l.* 1.
In omnibus provinciis, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 7.
In pecuniariis causis, *lib.* 9. *tit.* 40. *l.* 3.
In pecuniariis controversiis, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 26.
In possessionem fundi, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 5.
In possessionem rei, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 8.
In postulandis suspectis tutoribus, *lib.* 5. *tit.* 43. *l.* 5.
In potestate ejus est, *lib.* 8. *tit.* 45. *l.* 1.
In proconsulari provincia, *lib.* 12. *tit.* 56. *l.* 3.
In provinciis singulis, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 4.
In quacunque causa, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 1.
In quæstione testamenti, *lib.* 9. *tit.* 51. *l.* 13.
In qualibet, vel, *lib.* 12. *tit.* 30. *l.* 1.
In quibus casibus, *lib.* 5. *tit.* 9. *l.* 7.
In quibus dotalibus, five mobilibus, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 30.
In rebus, quæ, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 2.
In redhibitione operarum, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 13.
In rem actio, *lib.* 3. *tit.* 14. *l.* 1.
In rem pupilli, *lib.* 2. *tit.* 27. *l.* 5.
In restituenda hereditate, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 4.
In sacris nostris scriniis, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 9.
In sacris scriniis militantes, *ibid. l.* 12.
In sacris scriniis nostris, *ibid. l.* 2.
In scriniis palatii militantes, *ibid. l.* 3.
In servili conditione, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 7.
In servorum, *lib.* 7. *tit.* 3. *l.* 2.
In solutum nomine dato, *lib.* 1. *tit.* 15. *l.* 5.
In successione Curialium, *lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 28.
In successione filii, *lib.* 6. *tit.* 56. *l.* 2.
In successione intestatæ, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 9.
In successione, quæ, *ibid. l.* 1.
In summa debiti, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 8.
In synagogam Judaïcæ legis, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 4.
In testamentis, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 26.
In testamento militis, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 12.
In testamento quidem ejus, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 6.
In testamento quidem militis, *lib.* 6. *tit.* 50. *l.* 7.
In venditis, vel emptis, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 13.
In una, eademque causa, *lib.* 2. *tit.* 44. *l.* 3.
In universis litibus placet, *lib.* 1. *tit.* 34. *l.* 11.
Incendium ære alieno, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 17.
Incerti juris non est, in familiæ, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 19.
Incerti juris non est, otta, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 3.
Incivile, atque inusitatum est, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 12.
Incivile est, quod postulas, *lib.* 7. *tit.* 72. *l.* 3.
Incivilem rem defideratis, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 21.
Incredibile est, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 6.
Indebitas usuras, *lib.* 4. *tit.* 32. *l.* 18.
Indebito legato, *lib.* 1. *tit.* 33. *l.* 2.
Indebitum solutum scienti, *lib.* 4. *tit.* 5. *l.* 9.
Indecorum observationem, *lib.* 5. *tit.* 60. *l.* 3.
Indicia certa, quæ jure, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 19.
Indictiones non personis, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 3.
Indubitati juris est, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 16.
Inductis Firmino, &, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 2.
Inductum, id est, cancellatum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 12.
Indulgentia, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 3.
Infames personæ, *lib.* 10. *tit.* 57. *l.* 1.
Infamia, quæ tibi abominanda est, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 8.
Infamiæ detrimentum, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 1.
Infamia nomine, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 3.
Ingenuæ mulieres, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 3.
Ingenuam natam, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 2.
Ingenui nascuntur, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 8.
Ingenuum quis se contendendo, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 13.
Initio venditionis si pactus es, *lib.* 4. *tit.* 54. *l.* 5.
Iniquum, & longe à, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 17.
Injuriarum actio, *lib.* 9. *tit.* 35. *l.* 2.
Injuriarum causa, *ibid. l.* 7.
Injuriarum ex persona, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 10.
Inquisitio veritatis tolli non potuit, *lib.* 8. *tit.* 33. *l.* 18.
Insignis auctoritas, *lib.* 11. *tit.* 60. *l.* 2.
Insolitum est, & grave, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 2.
Instar rei judicatæ, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 2.
Institoria tibi adversus, *lib.* 4. *tit.* 25. *l.* 3.
Instrumenta ad jus tuum, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 6.
Instrumenta domestica, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 5.
Instrumenta prædiorum, *lib.* 6. *tit.* 42. *l.* 24.
Instrumentis etiam non, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 9.
Instrumentorum exempla, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 8.
Intelligere debes, *lib.* 8. *tit.* 31. *l.* 2.
Intelligis filio, qui, *lib.* 12. *tit.* 37. *l.* 5.
Inter æquitatem, jusque, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 1.
Inter alias prærogativas, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 13.
Inter alios factam transactionem, *lib.* 7. *tit.* 60. *l.* 2.
Inter alios res gestas, *lib.* 7. *tit.* 60. *l.* 1.
Inter antiquam prudentiam, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 15.
Inter chartulas confiscati, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 5.
Inter claras sapientiæ dotes, *lib.* 1. *tit.* 1. *post l.* 7.
Inter filios, & filias, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 11.
Inter omnes duntaxat, *ibid. l.* 26.
Inter omnes minores, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 17.
Inter privatos & fiscum, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 6.
Inter virum, & uxorem, *lib.* 8. *tit.* 58. *l.* 2.
Interest multum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 21.
Interest, usumfructum, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 6.
Interlocutio Præsidis apud acta, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 4.
Interlocutio Præsidis, quæ indicta est, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 19.
Interpositas metus causa, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 13.
Interrogari servos, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 15.
Interrogatam, & professam, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 24.
Intervalla temporum, *lib.* 10. *tit.* 40. *l.* 3.
Intestata mortua quondam, *lib.* 8. *tit.* 57. *l.* 2.
Intestato quidem defuncto, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 4.
Intestatorum curialium bona, *lib.* 6. *tit.* 62. *l.* 4.
Intra urbem Romam, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 5.
Invasor locorum, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 5.
Invicem debiti compensatione, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 12.
Invito, vel ignorante creditore, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 12.
Invito, vel ignorante te ab alio, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 2.
Invitos conductores, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 11.
Invitum comparare, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 11.
Invitus agere, (vel promittere, *lib.* 3. *tit.* 7. *l.* 1.
Invitus procurationem suscipere, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 17.
Inutiliter rem desiderat, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 30.
Ipse discipulos, quemadmodum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 1.
Ipse significet, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 7.
Ipsis rerum experimentis, *lib.* 6. *tit.* 54. *l.* 2.
Irenarchæ, qui ad, *lib.* 10. *tit.* 75. *l.* 1.
Irritam facere donationem, *lib.* 7. *tit.* 27. *l.* 2.
Irritum quidem prosperæ, *lib.* 6. *tit.* 56. *l.* 8.
Is, apud quem res agitur, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 2.
Is, cui commissi sunt, *lib.* 3. *tit.* 2. *l.* 4.
Is, cujus tacitæ fidei, *lib.* 10. *tit.* 13. *l.* 1.
Is demum in Senatusconsultum, *lib.* 9. *tit.* 43. *l.* 1.
Is, penes quem, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 6.
Is, qui aggressorem, vel, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 2.
Is, qui bona secundum, *lib.* 7. *tit.* 54. *l.* 1.
Is, qui cum telo ambulaverit, *lib.* 9. *tit.* 16. *l.* 7.
Is, qui liber constitutus, *lib.* 8. *tit.* 52. *l.* 1.
Is, qui rationem tutelæ, *lib.* 5. *tit.* 53. *l.* 2.
Is, qui solvendo non est, *lib.* 6. *tit.* 27. *l.* 1.
Is, qui tempore competenti, *lib.* 7. *tit.* 67. *l.* 2.
Is quidem, qui in, *lib.* 7. *tit.* 12. *l.* 2.
Ita demum super lite, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 13.
Ita nobis cordi pudor est, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 28.
Jubemus adscriptitiorum creationes, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 37.
Jubemus advocationem fori tui, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 17.
Jubemus apud Alexandrinæ, *lib.* 1. *tit.* 57. *l.* 1.
Jubemus, atque hortamur, *lib.* 9. *tit.* 27. *l.* 4.
Jubemus clarissimorum, *lib.* 12. *tit.* 16. *l.* 5.
Jubemus cura, ac solertia, *lib.* 1. *tit.* 55. *l.* 9.
Jubemus duobus viris, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 5.
Jubemus eos, quibus, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 6.
Jubemus eos tantummodo, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 19.
Jubemus eum ad, *lib.* 1. *tit.* 31. *l.* 5.
Jubemus in omnibus litigiis, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 43.
Jubemus licere mulieribus, *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 21.
Jubemus licere parentibus, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 5.
Jubemus, ne quis, *lib.* 4. *tit.* 59. *l.* 1.
Jubemus neminem Curialem, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 17.
Jubemus nemini licere, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 13.
Jubemus nemini penitus, *lib.* 9. *tit.* 5. *l.* 1.
Jubemus nullam navem, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 10. & *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 2.
Jubemus nulli posthac, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 14.
Jubemus omnes epistolas, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 41.
Jubemus omnes, qui in quacunque, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 14.
Jubemus omnes, qui scripturas, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 24.
Jubemus omnes, qui vel jam, *lib.* 12. *tit.* 5. *l.* 4.
Jubemus omnino testatorem, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 29.
Jubemus per hanc divinam, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 16.
Jubemus per omnes Provincias, *ibid. l.* 10.
Jubemus pro tempore, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 2.
Jubemus Provinciarum quidem, *lib.* 8. *tit.* 13. *l.* 1.
Jubemus quotiens pater, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 6.
Jubemus salvo honore, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 18.
Jubemus, si qua suggestio, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 34.
Jubemus, viros devotos, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 14.
Jubemus, ut primum, *lib.* 12. *tit.* 19. *l.* 4.
Jubemus, ut pro, *lib.* 10. *tit.* 76. *l.* 1.
Jubemus, ut quicunque mulierem, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 11.
Jubemus, ut si quis, *lib.* 10. *tit.* 14. *l.* 1.
Judæi communi Romano, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 8.
Judæi & bonorum, *ibid. l.* 16.
Judæi, qui reatu aliquo, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 1.
Judæis, & cerlicolis, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 3.
Judæorum primates, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 17.
Judæos quosdam, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 11.
Judæus, qui, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 18.
Judæus servum Christianum, *lib.* 1. *tit.* 10. *l.* 1.
Judex ad certam rem datus, *lib.* 7. *tit.* 48. *l.* 1.
Judex, qui disceptationi, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 5.
Judicati executio, *lib.* 7. *tit.* 58. *l.* 4.
Judices absentium, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 1.
Judices Dominicis diebus, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 9.
Judices oportet in primis, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 9.
Judices, qui in, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 8.
Judices, qui se furtis, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 12.
Judices, qui tempore administrationis, *lib.* 9. *tit.* 28. *l.* 1.
Judices, quos, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 11.
Judices, sive in hac inclyta urbe, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 18.
Judices tam Latina, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 12.
Judicibus faciendæ, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 9.
Judicibus non solum, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 24.
Judicio cœpto usurarum, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 1.
Judicium uxoris postremum, *lib.* 6. *tit.* 34. *l.* 3.
Juliana, cujus tibi, *lib.* 5. *tit.* 39. *l.* 1.
Jure mariti adulterii, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 6.
Jure nostro est potestas, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 5.
Jure provisum est, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 5.

Juris

Juris formulæ aucupatione, *lib.* 2. *tit.* 58. *l.* 1.
Juris ignorantiam, *lib.* 6. *tit.* 9. *l.* 6.
Jurisjurandi contempta religio, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 2.
Jurisjurandi religione, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 9.
Juris manifestissimi est, *lib.* 7. *tit.* 56. *l.* 3.
Juris ordinem converti postulas, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.* 2.
Jus castrensis peculii, *lib.* 12. *tit.* 37. *l.* 6.
Jus emphyteuticarium, *lib.* 4. *tit.* 66. *l.* 1.
Jus emphyteutici prædii, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 11.
Jus familiarium sepulcrorum, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 8.
Jus postliminii, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 14.
Jus Senatorum, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 8.
Jus sepulcri tam familiaris, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 13.
Jussio, quæ sibi, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 5.
Justas etiam, &, *lib.* 10. *tit.* 1. *l.* 6.
Justissimos & vigilantissimos, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 3.
Justum est desiderium ejus, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 6.
Juxta edicti nostri continentiam, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 40.
Juxta inveteratas, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 2.
Juxta sanctionem, quam, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 1.

L.

LAta jampridem lege statuimus, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 27.
Lata sententia, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 22.
Latam sententiam dicitis, *lib.* 7. *tit.* 64. *l.* 1.
Laudabile, vitæque hominum, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 4.
Legari non solum, *lib.* 1. *tit.* 33. *l.* 2.
Legatorum, seu fideicommissorum, *lib.* 6. *tit.* 47. *l.* 1.
Legatum à defuncto tibi, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 3.
Legatum alii sub conditione, *lib.* 6. *tit.* 40. *l.* 1.
Legatum, sive fideicommissum, *lib.* 6. *tit.* 46. *l.* 4.
Lege duodecim tabularum, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 14.
Lege Leonis, *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 10.
Lege pragmatica, *lib.* 12. *tit.* 17. *l.* 4.
Lege repetita censemus, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 13.
Lege venditionis, *lib.* 4. *tit.* 55. *l.* 1.
Legem Anastasii. *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 7.
Legem Juliam Miscellam, *lib.* 6. *tit.* 40. *l.* 3.
Legem, quam dixisti, cum dotem, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 10. & *lib.* 5. *tit.* 14. *l.* 1.
Legem, quam rebus tuis, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 9.
Legem quidem conductionis, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 16.
Leges decuriales, *lib.* 11. *tit.* 13. *l.* 2.
Leges, & Constitutiones, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 7.
Leges quoque ipsas, *lib.* 8. *tit.* 53. *l.* 3.
Leges sacratissimæ, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 9.
Leges ut generales, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 3.
Legis Aquiliæ actione, *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 2.
Legis Juliæ de bonis, *lib.* 7. *tit.* 71. *l.* 4.
Lenones patres, & dominos, *lib.* 11. *tit.* 40. *l.* 6.
Lex, quæ tutores, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 21.
Lex Visellia, *lib.* 9. *tit.* 21. *l.* 1.
Libellus Præfecto prætorio, *lib.* 1. *tit.* 26. *l.* 1.
Liber captus ab hostibus, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 17.
Liber, necne fuerit testator, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 8.
Libera concubinatus ratione, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 34.
Libera matrimonia, *lib.* 8. *tit.* 39. *l.* 2.
Libera quidem Theodora, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 8.
Liberam resistendi, *lib.* 3. *tit.* 27. *l.* 1.
Liberari fidejussores, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 2.
Liberi concubinas parentum, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 4.
Liberi contra tabulas, *lib.* 6. *tit.* 12. *l.* 1.
Liberi de inofficioso querelam, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 28.
Liberos à parentibus, *lib.* 4. *tit.* 43. *l.* 1.
Liberos privatis pactis, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 10.
Liberos, qui per, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 18.
Liberos, velut servos, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 39.
Liberta, eademque uxor tua, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 1.
Libertæ, quæ voluntate patroni, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 2.
Libertæ tuæ, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 8.
Libertas à debitore fisci, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 2.
Libertas testamento defuncti data, *lib.* 7. *tit.* 2. *l.* 3.
Libertatem servorum, *lib.* 8. *tit.* 9. *l.* 36.
Libertates, quas, *lib.* 11. *tit.* 62. *l.* 2.
Libertati à majoribus, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 10.
Liberti, libertæque defunctorum, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 10.
Liberti non modo adversus, *lib.* 6. *tit.* 7. *l.* 3.
Libertina matre procreatam, *lib.* 7. *tit.* 14. *l.* 9.
Libertinæ conditionis constitutis, *lib.* 7. *tit.* 20. *l.* 2.
Libertinæ conditionis homines, *lib.* 6. *tit.* 7. *l.* 4.
Libertinum, qui filio suo, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 4.
Libertorum adversus patronos, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 12.
Libertor. [illegible] 1. *l.* 9.
Libertos [illegible] *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 5.
Libertos ex[illegible] *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 8.
Libertos, sive libertas, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 6.
Libertum, qui patronum, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 3.
Libertum tuum, & tutorem, *lib.* 5. *tit.* 33. *l.* 1.
Liberum est filiæ tuæ, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 2.
Liberum fuit, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 26.
Liberum, sciens conditionem ejus, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 15.
Liceat accepta pecunia, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 33.
Liceat omnibus Judicibus, *lib.* 2. *tit.* 51. *l.* 12.
Licet adieris patris hereditatem, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 14.
Licet adversus heredes, *lib.* 5. *tit.* 53. *l.* 5.
Licet ante tempus, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 1.
Licet antiquis legibus, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 18.
Licet certis annuis quantitatibus, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 8.
Licet dos jure, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 27.
Licet dotale mancipium, *lib.* 7. *tit.* 8. *l.* 1.
Licet epistolæ, *lib.* 8. *tit.* 38. *l.* 1.
Licet ex causa fideicommissi, *lib.* 6. *tit.* 13. *l.* 1.
Licet ex tabulis, quas, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 5.
Licet iisdem pignoribus, *lib.* 18. *tit.* 18. *l.* 7.
Licet in delictis ætate, *lib.* 2. *tit.* 35. *l.* 2.
Licet in principio quæstionis, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 14.
Licet incontinenti, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 8.
Licet indivisa bona, *lib.* 10. *tit.* 33. *l.* 7.
Licet inter privatos, *lib.* 2. *tit.* 3. *l.* 19.
Licet Judice accepto, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 2.
Licet liberi matribus, *lib.* 6. *tit.* 56. *l.* 1.
Licet neque nostra, *lib.* 5. *tit.* 24. *l.* 1.
Licet orationis sub, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 17.
Licet pacto divisionis, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 23.
Licet possessio nudo animo, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 4.
Licet, postquam supplicasti, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 1.
Licet quidam Ægyptiorum, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 8.
Licet repudii libellus, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 6.
Licet retro principes, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 35.
Licet servilis conditio, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 1.
Licet servitutis tempore, *lib.* 4. *tit.* 14. *l.* 4.
Licet tutorem habenti, *lib.* 5. *tit.* 36. *l.* 4.
Licet tutorum conventione, *lib.* 5. *tit.* 52. *l.* 3.
Licet, *Unde vi*, interdictum, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 5.
Liquet igitur. *Hæc lex est* § *in l.* 7. *lib.* 1. *sub finem tit.* 1. *Incipit*, Liquet igitur Imperator.
Lite ordinata, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 4.
Lite pendente, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 2.
Litem te redemisse, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 15.
Lites super servili conditione, *lib.* 7. *tit.* 17. *l.* 1.
Litibus imponentes celeritatem, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 29.
Litigantibus in amplissimo, *lib.* 7. *tit.* 42. *l.* 1.
Litigator victus, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 2.
Litigatoribus copia est, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 14.
Loca omnia fundi, *lib.* 11. *tit.* 70. *l.* 3.
Locorum domini, *lib.* 11. *tit.* 58. *l.* 11.
Locum quidem religiosum, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 9.
Longe diversam causam, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 1.
Longi temporis possessione, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 7.
Longi temporis præscriptio, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 2.
Lotas in posterum, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 10.
Luminibus captum curatorem, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 3.
Luminibus captus, *lib.* 5. *tit.* 67. *l.* 1.

M.

MAcedoniani Senatusconsulti, *lib.* 4. *tit.* 28. *l.* 5.
Magisteriæ potestati, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.* 6.
Magistratus conficiendorum, *lib.* 1. *tit.* 56. *l.* 2.
Magistratus ejus civitatis, *lib.* 5. *tit.* 52. *l.* 1.
Magistros studiorum, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 7.
Magna, &c. Constitutio assignat, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 18.
Magnam legum veterum, *lib.* 8. *tit.* 58. *l.* 12.
Majestatis rei, etiam post, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 6.
Major annis xxv. *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 23.
Major dignitas, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 3.
Majorem severitatem exigit, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 4.
Majoribus etiam, *lib.* 3. *tit.* 38. *l.* 3.
Majoribus honoribus functos, *lib.* 10. *tit.* 42. *l.* 2.
Mala fide morato, *lib.* 7. *tit.* 22. *l.* 1.
Mala fide possidens, *lib.* 4. *tit.* 9. *l.* 3.
Male agitur cum dominis, *lib.* 7. *tit.* 38. *l.* 2.
Mancipia diversis artibus prædita, *lib.* 6. *tit.* 1. *l.* 5.
Mancipia patris, *lib.* 4. *tit.* 51. *l.* 4.
Mancipia, quorum meministi, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 3.
Mancipia tua, si, *lib.* 7. *tit.* 26. *l.* 1.
Mandati actio personalis est, *lib.* 8. *tit.* 42. *l.* 14.
Mandatum re integra, *lib.* 4. *tit.* 35. *l.* 15.
Manichæi liberos, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 15.
Manichæi undique, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 12.
Manichæos, seu Manichæas, *lib.* 1. *tit.* 5. *l.* 4.
Manifesti, & indubitati juris est, *lib.* 8. *tit.* 32. *l.* 1.
Manifesti juris est, majores, *lib.* 10. *tit.* 49. *l.* 3.
Manifesti juris est, tam alio, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 17.
Manifestissimi quidem juris est, *lib.* 6. *tit.* 2. *l.* 22.
Manumissionis causa traditus, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 2.
Mariti, qui fundum communem, *lib.* 5. *tit.* 23. *l.* 2.
Maritus citra mandatum, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 21.
Maritus, & uxor ab intestato, *lib.* 6. *tit.* 18. *l.* 1.
Maritus etsi rebus, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 2.
Maritus manumissionis causa, *lib.* 5. *tit.* 26. *l.* 22.
Mater inter eas personas est, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 2.
Mater pupillæ, *lib.* 5. *tit.* 6. *l.* 2.
Mater, quæ defuncto filio, *lib.* 6. *tit.* 56. *l.* 5.
Mater testamento, *lib.* 5. *tit.* 28. *l.* 4.
Mater tua ab eo, quem, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 5.
Mater tua, vel maritus, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 3.
Mathematicos, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 10.
Matre, vel legitimis filiis, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 2.
Matrem tuam, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 17.
Matres, naturalibus etiam filiis, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 11.
Matres, quæ amissis viris, *lib.* 5. *tit.* 35. *l.* 2.
Matres, quæ puberes amiserunt, *lib.* 6. *tit.* 56. *l.* 3.
Matri intestato defunctæ, *lib.* 6. *tit.* 57. *l.* 3.
Matriculam agentium, *lib.* 12. *tit.* 20. *l.* 3.
Matrimonium quidem, *lib.* 5. *tit.* 17. *l.* 1.
Matris pietas instruere te potest, *lib.* 3. *tit.* 31. *l.* 6.
Maximarum culmina dignitatum, *lib.* 10. *tit.* 47. *l.* 12.
Maximum vitium, *lib.* 6. *tit.* 18. *l.* 4.
Mechanicos Geometras, *lib.* 10. *tit.* 64. *l.* 2.
Medicos, & maxime Archiatros, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 6.
Mediterraneæ civitates, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 9.
Meminerint cuncti, *lib.* 8. *tit.* 4. *l.* 6.
Meminimus antea divinam, *lib.* 6. *tit.* 58. *l.* 15.
Meminimus nuper, *lib.* 10. *tit.* 34. *l.* 2.
Meminimus pragmaticam sanctionem, *lib.* 12. *tit.* 68. *l.* 2.
Meminisse oportebit, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 7.
Mercalem te habuisse uxorem, *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 5.
Mercatores tam imperio nostro, *lib.* 4. *tit.* 63. *l.* 4.
Metallarii, sive, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 7.
Metalli supplicium, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 11.
Metanicos. *Vide*, Mechanicos.
Metum non jactationibus, *lib.* 2. *tit.* 20. *l.* 9.
Miles si castrensium, *lib.* 6. *tit.* 26. *l.* 2.
Militares viros, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 16.
Militaribus viris, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 42.
Militaris adæratio, *lib.* 12. *tit.* 30. *l.* 3.
Militem nec pro patre, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 7.
Milites de locis, in quibus, *lib.* 1. *tit.* 29. *l.* 4.
Milites ignominia missi, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 3.
Milites in expeditione degentes, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 15.
Milites neque tormentis, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 8.
Milites nostros, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 31.
Milites qui à cep. armantur, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 15.
Milites qui præsunt, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 18.
Militiæ armatæ muneribus, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 4.
Militis voluntatem, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 5.
Mimæ, & quæ ludibrio corporis, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 4.
Minime fas est, ut, *lib.* 7. *tit.* 63. *l.* 12.
Minor annis lege definitis, *lib.* 7. *tit.* 4. *l.* 5.
Minorem pecuniam te accepisse, *lib.* 4. *tit.* 30. *l.* 2.
Minores xxv. annis heredibus, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 6.
Minores xxv. annis non, *lib.* 2. *tit.* 40. *l.* 1.
Minoribus ætate fœminis, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 17.
Minoribus annis xxv. *lib.* 2. *tit.* 25. *l.* 2.
Minoribus in his, *lib.* 2. *tit.* 22. *l.* 8.
Minoribus in integrum, *lib.* 2. *tit.* 22. *l.* 5.
Minoribus xxv. annis, heredibus, *lib.* 6. *tit.* 35. *l.* 6.
Minoribus xxv. annis, præsertim, *lib.* 2. *tit.* 41. *l.* 1.
Minorum possessionis venditio, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 6.
Minus ex tutelæ judicio, *lib.* 2. *tit.* 27. *l.* 1.
Minus instructus est, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 2.
Missi opinatores, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 7.
Moderatores provinciarum, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 11.
Modios æneos, *lib.* 9. *tit.* 70. *l.* 10.
Mœniana, quæ Græco vocabulo, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 11.
Momentaneæ possessionis actio, *lib.* 3. *tit.* 6. *l.* 3.
Momentariæ possessionis interdictum, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 8.
Monasteria, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 40.
Monetæ officii sollicitudine, *lib.* 10. *tit.* 12. *l.* 2.
Monetarios in suis, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 1.
Monumenta quidem legati, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 14.
Monumentorum inscriptiones, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 6.
Moræ litis causam, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 16.
Mortis casus ancillæ distractæ, *lib.* 4. *tit.* 48. *l.* 6.
Mortuorum reliquias, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 11.
Moveor, quod te à servis, *lib.* 4. *tit.* 55. *l.* 4.
Mulier in minori ætate, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 28.
Mulier juris sui constituta, *lib.* 5. *tit.* 1. *l.* 5.
Mulier, licet specialiter, *lib.* 8. *tit.* 28. *l.* 11.
Mulier, quæ, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 15.
Mulierem contra Senatusc. *lib.* 4. *tit.* 29. *l.* 24.
Mulierem, quam ita, *lib.* 4. *tit.* 56. *l.* 2.
Mulierem quidem, *lib.* 8. *tit.* 48. *l.* 5.
Mulieres honore maritorum, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 9. & *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 13.
Mulieribus quidem, *lib.* 4. *tit.* 52. *l.* 2.
Multa damnum famæ, *lib.* 1. *tit.* 54. *l.* 1.
Multarum severa compendia, *lib.* 1. *tit.* 54. *l.* 5.
Multi magicis artibus usi, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 6.
Multi modi, *lib.* 6. *tit.* 4. *l.* 4.
Multi naves suas, *lib.* 11. *tit.* 3. *l.* 1.
Multis devotissimæ scholæ, *lib.* 12. *tit.* 12. *l.* 8.
Multis rationibus, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 17.
Multum interest, si ea, *lib.* 5. *tit.* 3. *l.* 1.
Multum interest, utrum coheredes, *lib.* 4. *tit.* 52. *l.* 2.
Multum interest, utrumne unus, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 6.
Multum interest, utrum quis, *lib.* 6. *tit.* 4. *l.* 1.
Munera, quæ, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 2.
Muneribus civilibus, *lib.* 12. *tit.* 67. *l.* 1.
Muneris publici, *lib.* 10. *tit.* 45. *l.* 1.
Murilegi, qui, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 11.
Mutuæ pecuniæ, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 14.

N.

NAtales antiquos, *lib.* 6. *tit.* 8. *l.* 1.
Nati ex inquilinarum, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 29.
Naturalibus liberis providentes, *lib.* 5. *tit.* 29. *l.* 4.
Nautici apud, *lib.* 11. *tit.* 22. *l.* 1.
Ne ad diversa tracti, *lib.* 11. *tit.* 26. *l.* 4.
Ne casu amissa, *lib.* 10. *tit.* 30. *l.* 2.
Ne causas, quæ in nostram, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 15.
Ne contra juris auctoritatem, *lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 2.
Ne cui liceat Præpositorum, *lib.* 12. *tit.* 43. *l.* 1.
Ne cui liceat, qui, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 32.
Ne diu apparitorum, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 21.
Ne diutius ad, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 6.
Ne diutius dubitetur, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 2.
Ne exactorum, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 9.
Ne frumentum, quod, *lib.* 4. *tit.* 40. *l.* 4.
Ne ideo lis protrahatur, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 19.
Ne in arbitris eum, *lib.* 2. *tit.* 56. *l.* 4.
Ne liceat, *lib.* 10. *tit.* 11. *l.* 8.
Ne lucrum quidem antea, *lib.* 5. *tit.* 70. *l.* 5.
Ne Magistratuum, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 13.
Ne passim liceat mulieribus, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 13.
Ne per divisas, *lib.* 12. *tit.* 61. *l.* 1.
Ne quid Præses, *lib.* 12. *tit.* 41. *l.* 12.
Ne quidam putarent, *lib.* 6. *tit.* 21. *l.* 17.
Ne quis Christianam mulierem, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 6.
Ne quis Comitum, *lib.* 12. *tit.* 42. *l.* 1.
Ne quis deinceps, *lib.* 11. *tit.* 40. *l.* 7.
Ne quis ex corpore togatorum, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 3.
Ne quis ex rusticana plebe, *lib.* 11. *tit.* 54. *l.* 1.
Ne quis ex ultimis negotiatoribus, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 6.
Ne quis Judicum in provincia, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 8.
Ne quis mortalium, *lib.* 1. *tit.* 13. *l.* 2.
Ne quis Officialium, *lib.* 10. *tit.* 51. *l.* 38.
Ne quis pro coërcitione delicti, *lib.* 9. *tit.* 47. *l.* 19.
Ne quis quo sit, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 2.
Ne quis sine sacrilegii crimine, *lib.* 9. *tit.* 29. *l.* 4.
Ne quis vela regia suspendere, *lib.* 2. *tit.* 16. *l.* 2.
Ne quis vicanis, *lib.* 11. *tit.* 53. *l.* 2.
Ne quis, ut, *lib.* 11. *tit.* 7. *l.* 16.
Ne Senatorum quidem liberti, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 13.
Ne splendidissimæ urbes, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 11.
Nec ambigi oportet, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 6.
Nec apud peregrinos, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 7.
Nec avus nepotem suum, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 4.
Nec bona fide possessionem adeptis, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 10.
Nec cæterorum liberti, *lib.* 2. *tit.* 6. *l.* 2.

INDEX LEGUM TOTIUS CODICIS.

Nec codicillos quidem, *lib.* 7. *tit.* 46. *l.* 3.
Nec creditores, nec qui his, *lib.* 4. *tit.* 24. *l.* 20.
Nec creditoris creditori, *lib.* 8. *tit.* 42. *l.* 6.
Nec damnosa fisco, *lib.* 1. *tit.* 19. *l.* 3.
Nec de statu, ac patrimonio, *lib.* 3. *tit.* 11. *l.* 7.
Nec emancipati, *lib.* 6. *tit.* 20. *l.* 15.
Nec emere, nec, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 16.
Nec ex vera venditione, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 9.
Nec exemplum editionis, *lib.* 2. *tit.* 22. *l.* 20.
Nec fideicommissariam libertatem, *lib.* 7. *tit.* 11. *l.* 6.
Nec filium negare, *lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 9.
Nec filium quidem, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 12.
Nec filius, nec quisquam, *lib.* 4. *tit.* 1. *l.* 7.
Nec fratris sui, *lib.* 8. *tit.* 37. *l.* 3.
Nec honore, nec legibus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 7.
Nec ignorans, nec imitus, *lib.* 8. *tit.* 54. *l.* 10.
Nec imperiale responsum, *lib.* 8. *tit.* 5. *l.* 2.
Nec in simili negotio, *lib.* 7. *tit.* 56. *l.* 4.
Nec infames, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 12.
Nec intentio creditorum, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 23.
Nec inter eas quidem personas, *lib.* 5. *tit.* 16. *l.* 4.
Nec intra numerum præstitutum, *lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 5.
Nec ipsi, qui, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 2.
Nec maritus, *lib.* 5. *tit.* 18. *l.* 8.
Nec mulierem per maritum, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 3.
Nec nos præterit, *lib.* 8. *tit.* 51. *l.* 4.
Nec omissa professio, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 15.
Nec patronis pro operis, *lib.* 6. *tit.* 3. *l.* 6.
Nec petentem dominium, *lib.* 7. *tit.* 33. *l.* 5.
Nec protostasix, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 8.
Nec servis quidem alienis, *lib.* 9. *tit.* 35. *l.* 1.
Nec si major annis, *lib.* 8. *tit.* 16. *l.* 4.
Nec si major xxv. annis, *lib.* 2. *tit.* 26. *l.* 1.
Nec si mora testatoris, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 5.
Nec si volens scripsisses, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 6.
Nec venditio rei, *lib.* 10. *tit.* 33. *l.* 2.
Nec vim stipulationis, *lib.* 7. *tit.* 57. *l.* 1.
Nefandissimum scelus fratris, *lib.* 5. *tit.* 8. *l.* 2.
Neganda est accusatio, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 19.
Negantes debitores, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 9.
Negotiandi causa, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 2.
Negotiantes vestiarios, *lib.* 10. *tit.* 37. *l.* 7.
Negotiatores si qui, &c. ne moduli, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 1.
Negotiatores si qui, &c. potentiorum, *lib.* 4. *tit.* 63. *l.* 1.
Negotiis gestis, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 23.
Negotium gerentis alienum, *lib.* 2. *tit.* 19. *l.* 22.
Neminem ab angariis, *lib.* 1. *tit.* 12. *l.* 11.
Neminem ex his, qui, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 64.
Neminem in judicio exhibendum, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 3.
Neminem in nullo numero, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 17.
Neminem oportet, *lib.* 9. *tit.* 4. *l.* 5.
Neminem patimur, *lib.* 11. *tit.* 22. *l.* 3.
Neminem, qui sub ditione, *lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 2.
Neminem sequitur infamia, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 9.
Neminem susceptionis munere, *lib.* 10. *tit.* 70. *l.* 4.
Neminem volumus in custodiam, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 22.
Nemini ad sublimem, *lib.* 12. *tit.* 3. *l.* 3.
Nemini columnas, *lib.* 8. *tit.* 10. *l.* 7.
Nemini Judicum liceat, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 12.
Nemini licebat contrahere, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 17.
Nemini licentia concedatur, *lib.* 5. *tit.* 26. *l.* 1.
Nemini licere deinceps, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 9.
Nemini licere sancimus, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 11.
Nemini licere volumus, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 24.
Nemo agentium in rebus, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 2.
Nemo alienigenis barbaris, *lib.* 4. *tit.* 41. *l.* 2.
Nemo ambigit, *lib.* 7. *tit.* 32. *l.* 10.
Nemo Apostolorum, vel, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 2.
Nemo arbitretur in posterum, *lib.* 7. *tit.* 63. *l.* 3.
Nemo aruspicem consulat, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 5.
Nemo carcerem, *lib.* 10. *tit.* 19. *l.* 2.
Nemo clericus, vel militaris, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 4.
Nemo de domesticis, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 6.
Nemo de his, qui in virorum, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 5.
Nemo deinceps, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 3.
Nemo dempto canone, *lib.* 11. *tit.* 65. *l.* 7.
Nemo ducum ingressus provinciam, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 10.
Nemo ea, quæ sæpius, *lib.* 1. *tit.* 11. *l.* 8.
Nemo ex clarissimis, *lib.* 12. *tit.* 2. *l.* 1.
Nemo ex iis, qui, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 14.
Nemo ex lege, quam nuper, *lib.* 6. *tit.* 22. *l.* 11.
Nemo ex viris clarissimis, *lib.* 1. *tit.* 49. *l.* 1.
Nemo excepta Menandri, *lib.* 2. *tit.* 8. *l.* 8.
Nemo exterus Religionis, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 9.
Nemo fiat, *lib.* 10. *tit.* 50. *l.* 4.
Nemo humanum corpus, *lib.* 3. *tit.* 44. *l.* 14.
Nemo in posterum, *lib.* 10. *tit.* 15. *l.* 1.
Nemo in Provinciis, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 13.
Nemo Judæorum, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 7.
Nemo Judex aliquem suo, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 14.
Nemo Judex aliquem Officialem, *lib.* 1. *tit.* 48. *l.* 1.
Nemo Judex, vel arbiter, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 13.
Nemo Judicum ex, *lib.* 11. *tit.* 40. *l.* 5.
Nemo Judicum in id, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 23.
Nemo Martyres distrahat, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 3.
Nemo miles ex his, *lib.* 12. *tit.* 36. *l.* 13.
Nemo militet, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 20.
Nemo mulionem, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 17.
Nemo neque frater, *lib.* 3. *tit.* 30. *l.* 4.
Nemo ob id, quod, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 7.
Nemo possessorem ad, *lib.* 10. *tit.* 16. *l.* 8.
Nemo post depositum cingulum, *lib.* 3. *tit.* 21. *l.* 2.
Nemo post litem contestatam, *lib.* 3. *tit.* 23. *l.* 4.
Nemo posthac à nobis, *lib.* 8. *tit.* 59. *l.* 1.
Nemo Præfectus urbis, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 5.
Nemo prohibetur rem, *lib.* 4. *tit.* 65. *l.* 6.
Nemo res ad te pertinentes, *lib.* 4. *tit.* 51. *l.* 6.
Nemo vel in foro, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 8.
Nemo venerandi, adorandique animo, *lib.* 1. *tit.* 11. *l.* 7.
Nemo vir auratus, *lib.* 11. *tit.* 8. *l.* 2.
Nepotes ex diversis filiis, *lib.* 6. *tit.* 55. *l.* 2.
Nepotes loco parentum succedentes, *lib.* 10. *tit.* 5. *l.* 3.
Nepotibus avi materni, *lib.* 6. *tit.* 15. *l.* 3.
Nepotibus fratris tui, *lib.* 5. *tit.* 31. *l.* 10.
Neptem defuncti, *lib.* 3. *tit.* 28. *l.* 7.
Neque à Præside, *lib.* 5. *tit.* 34. *l.* 5.
Neque à tutela, neque à cura, *lib.* 5. *tit.* 62. *l.* 7.
Neque ab initio, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 14.
Neque actiones, *lib.* 5. *tit.* 59. *l.* 2.
Neque ad exhibendum actio, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 3.
Neque æquam, neque, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 1.
Neque Comes, *lib.* 1. *tit.* 33. *l.* 2.
Neque commissum, quod, *lib.* 4. *tit.* 61. *l.* 2.
Neque contra juris auctoritatem, *lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 2.
Neque Dorotheum, *lib.* 10. *tit.* 32. *l.* 61.
Neque ex ejus filii persona, *lib.* 4. *tit.* 13. *l.* 1.
Neque famosis, & notatis, *lib.* 12. *tit.* 1. *l.* 2.
Neque filia amissa, *lib.* 5. *tit.* 66. *l.* 2.
Neque fructuarium, *lib.* 3. *tit.* 33. *l.* 8.
Neque furti, neque vi, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 2.
Neque libertis novercæ, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 7.
Neque mater pro filia, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 14.
Neque Monachus, neque alius, *lib.* 8. *tit.* 12. *l.* 3.
Neque mutui, neque commodati, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 5.
Neque natales tui, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 10.
Neque pactio, neque transactio, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 1.
Neque patronæ tuæ obsequiis, *lib.* 6. *tit.* 6. *l.* 8.
Neque per epistolam, *lib.* 5. *tit.* 29. *l.* 2.
Neque per sacras, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 20.
Neque per se heredes, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 10.
Neque professio, neque, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 5.
Neque reipublicæ causa, *lib.* 2. *tit.* 51. *l.* 5.
Neque sacrarum, vel, *lib.* 10. *tit.* 23. *l.* 2.
Neque scriptura, qua, *lib.* 4. *tit.* 31. *l.* 6.
Neque servo, *lib.* 10. *tit.* 11. *l.* 7.
Neque servum, neque, *lib.* 1. *tit.* 4. *l.* 14.
Neque sine nuptiis, *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 13.
Neque suam, neque, *lib.* 7. *tit.* 50. *l.* 1.
Neque tempore ætatis, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 5.
Neque tutores, neque, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 11.
Neque tutoris, neque curatoris, &c. stipulationi nocet, *lib.* 8. *tit.* 38. *l.* 7.
Neque tutoris, neque curatoris, &c. stipulationi pro pupillo, *lib.* 5. *tit.* 59. *l.* 1.
Nexum non facit prædiorum, *lib.* 8. *tit.* 16. *l.* 8.
Nihil arbitramur interesse, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 20.
Nihil civitati Romanæ, *lib.* 7. *tit.* 1. *l.* 2.
Nihil interest, utrum, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 4.
Nihil omnino ullis, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 4.
Nihil pro herede posse, *lib.* 7. *tit.* 29. *l.* 2.
Nihil prohibet, alteto, *lib.* 4. *tit.* 50. *l.* 9.
Nihil sibi deflectens à, *lib.* 9. *tit.* 41. *l.* 17.
Nihil superindictorum, *lib.* 10. *tit.* 18. *l.* 1.
Nimia credulitate circumventa es, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 11.
Nimis grave est, quod, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 7.
Nimis propere Judex, *lib.* 7. *tit.* 53. *l.* 1.
Nisi eam pecuniam, quam, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 4.
Nobiliores natalibus, *lib.* 4. *tit.* 63. *l.* 3.
Nolumus convelli, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 20.
Nomen quoque debitoris, *lib.* 8. *tit.* 17. *l.* 4.
Nomina paternorum debitorum, *lib.* 5. *tit.* 51. *l.* 2.
Nominationes libelli, vel, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 27.
Nominationum forma, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 45.
Nominatori pignori, *lib.* 8. *tit.* 14. *l.* 11.
Nominibus in dotem datis, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 2.
Nominis venditio, *lib.* 4. *tit.* 39. *l.* 3.
Non abs re est, *lib.* 8. *tit.* 1. *l.* 10.
Non abstulit tibi, *lib.* 8. *tit.* 42. *l.* 4.
Non adversus te, *lib.* 4. *tit.* 2. *l.* 15.
Non alios à numeribus, *lib.* 10. *tit.* 55. *l.* 1.
Non aliter quilibet, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 9.
Non animadvertimus, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 2.
Non codicillum, sed, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 14.
Non convenit dubitari, *lib.* 3. *tit.* 29. *l.* 9.
Non damnatos quidem damnavit, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 18.
Non defensæ mos, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 2.
Non dubitandum est, *lib.* 2. *tit.* 31. *l.* 1.
Non dubitatur, cui, *lib.* 8. *tit.* 35. *l.* 6.
Non dubium est, in, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 5.
Non dubium, nec incertum est, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 16.
Non eo minus sententia, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 14.
Non epistolis necessitudo, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 13.
Non est ambiguum, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 9.
Non est ambigui juris, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 2.
Non est dubium, denegari, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 5.
Non est dubium, si, *lib.* 6. *tit.* 30. *l.* 15.
Non est ignorum, quod ea, *lib.* 6. *tit.* 7. *l.* 1.
Non est ignotum, tutores, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 6.
Non est inserti juris, *lib.* 2. *tit.* 57. *l.* 2.
Non est incognitum, *lib.* 7. *tit.* 35. *l.* 3.
Non est interdictum tutoribus, *lib.* 3. *tit.* 53. *l.* 1.
Non est novum, *lib.* 2. *tit.* 1. *l.* 3.
Non est probabilis causa, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.* 6.
Non est vobis necessaria, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 2.
Non ex eo, quod duplum, *lib.* 8. *tit.* 44. *l.* 30.
Non exceptionibus, *lib.* 8. *tit.* 36. *l.* 10.
Non hoc, an teneris, *lib.* 6. *tit.* 13. *l.* 4.
Non idcirco minus emptio, *lib.* 4. *tit.* 38. *l.* 12.
Non idcirco minus in vacuam, *lib.* 4. *tit.* 21. *l.* 22.
Non idcirco minus is, *lib.* 1. *tit.* 22. *l.* 1.
Non idcirco minus jure factum, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 11.
Non idcirco minus, quod à vobis, *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 9.
Non idcirco minus, quod intestato, *lib.* 6. *tit.* 36. *l.* 4.
Non idcirco minus, quod pupilli, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 35.
Non idcirco minus, quod te Limenarchus, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 38.
Non idcirco minus venditio, *lib.* 4. *tit.* 44. *l.* 12.
Non ideo divisio inter te, *lib.* 3. *tit.* 36. *l.* 12.
Non ideo minus crimine, *lib.* 9. *tit.* 2. *l.* 5.
Non ideo minus in libertatem, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 5.
Non ideo minus uxor tua, *lib.* 6. *tit.* 24. *l.* 5.
Non ignorabit Judex, *lib.* 3. *tit.* 42. *l.* 4.
Non ignorat competens, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 9.
Non ignoret is, cujus, *lib.* 7. *tit.* 51. *l.* 3.
Non injusta ratione, *lib.* 10. *tit.* 2. *l.* 1.
Non interest, à quo vis, *lib.* 2. *tit.* 20. *l.* 5.
Non invidemus, sed, *lib.* 11. *tit.* 40. *l.* 1.
Non justum te gerere, *lib.* 6. *tit.* 48. *l.* 4.
Non licere, *lib.* 3. *tit.* 43. *l.* 2.
Non minorem auctoritatem, *lib.* 2. *tit.* 4. *l.* 20.
Non minus adsessoribus, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 11.
Non modus prædiorum, *lib.* 3. *tit.* 34. *l.* 12.
Non moriturum, *lib.* 8. *tit.* 38. *l.* 8.
Non mutant servi statum, *lib.* 7. *tit.* 16. *l.* 11.
Non nudis adseverationibus, *lib.* 4. *tit.* 19. *l.* 14.
Non nudo consensu, *lib.* 8. *tit.* 49. *l.* 3.
Non omni titulo res, *lib.* 5. *tit.* 37. *l.* 16.
Non omnino succedunt, *lib.* 8. *tit.* 19. *l.* 1.
Non omnium tutorum par, *lib.* 5. *tit.* 42. *l.* 4.
Non oportet, ut indignis, *lib.* 8. *tit.* 35. *l.* 5.
Non patimur hippocomos, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 13.
Non plures, quam, *lib.* 1. *tit.* 2. *l.* 4.
Non possunt obesse tibi, *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 3.
Non prius ad eos, *lib.* 4. *tit.* 15. *l.* 3.
Non prius debitorem, *lib.* 11. *tit.* 32. *l.* 1.
Non prius quenquam, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 7.
Non pro numero superstitum, *lib.* 6. *tit.* 57. *l.* 2.
Non prohibentur milites, *lib.* 9. *tit.* 1. *l.* 8.
Non quidem fuit competens, *lib.* 3. *tit.* 13. *l.* 1.
Non quidem temere, *lib.* 4. *tit.* 62. *l.* 1.
Non recte procuratores, *lib.* 8. *tit.* 41. *l.* 3.
Non semper compelleris, *lib.* 7. *tit.* 43. *l.* 1.
Non servum, quem, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 20.
Non sine ratione, *lib.* 6. *tit.* 61. *l.* 5.
Non solent nova vectigalia, *lib.* 4. *tit.* 62. *l.* 3.
Non solum Barbaris, *lib.* 4. *tit.* 63. *l.* 2.
Non solum per venditionem, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 4.
Non solum verba legis, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 3.
Non tantum Decurionum filiis, *lib.* 12. *tit.* 34. *l.* 2.
Non tantum duorum mensium, *lib.* 6. *tit.* 37. *l.* 10.
Non tibi obest, si, *lib.* 10. *tit.* 39. *l.* 1.
Non valet procuratoris sententia, *lib.* 9. *tit.* 20. *l.* 4.
Non videtur abhorrere à, *lib.* 10. *tit.* 41. *l.* 4.
Non videtur circumscriptus, *lib.* 2. *tit.* 22. *l.* 9.
Non videtur nobis, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 1.
Non unde originem, *lib.* 2. *tit.* 2. *l.* 7.
Non utiliter nominatus, *lib.* 5. *tit.* 45. *l.* 2.
Nos reddentes. *Hæc lex est* §. *l.* 7. *tit.* 1. *lib.* 1. *Incip.* Reddentes honorem.
Nostræ pietatis famulationibus, *lib.* 12. *tit.* 27. *l.* 2.
Nostram provisionem, *lib.* 6. *tit.* 23. *l.* 30.
Nostris, & parentum, *lib.* 9. *tit.* 46. *l.* 8.
Notum est à fisco, *lib.* 7. *tit.* 37. *l.* 1.
Novatione legitime perfecta, *lib.* 8. *tit.* 42. *l.* 2.
Novationum nocentia, *lib.* 8. *tit.* 42. *l.* 8.
Noverint judices, *lib.* 9. *tit.* 22. *l.* 2.
Novum, quod postulas, non est, *lib.* 7. *tit.* 62. *l.* 2.
Nuda pollicitatione, *lib.* 8. *tit.* 38. *l.* 5.
Nulla dubitatio est, *lib.* 2. *tit.* 13. *l.* 23.
Nulla lege prohibitum est, *lib.* 5. *tit.* 12. *l.* 4.
Nulla macula, vel, *lib.* 10. *tit.* 11. *l.* 3.
Nulla, nisi exemtis, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 9.
Nulla res prohibet, *lib.* 4. *tit.* 16. *l.* 5.
Nulla tibi adversus, *lib.* 8. *tit.* 43. *l.* 5.
Nullam existimationis infamiam, *lib.* 2. *tit.* 12. *l.* 14.
Nullam possessionem, *lib.* 12. *tit.* 61. *l.* 3.
Nullam vim oportet, *lib.* 11. *tit.* 1. *l.* 3.
Nulli defensorum liceat, *lib.* 1. *tit.* 55. *l.* 10.
Nulli hæreticorum danda licentia, *lib.* 1. *tit.* 6. *l.* 3.
Nulli jam in posterum liceat, *lib.* 11. *tit.* 61. *l.* 13.
Nulli Judicum liceat, *lib.* 9. *tit.* 38. *l.* 1.
Nulli Judicum, qui, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 13.
Nulli licere decernimus, *lib.* 1. *tit.* 3. *l.* 28.
Nulli militarium, *lib.* 12. *tit.* 38. *l.* 7.
Nulli, ne divinæ domui, *lib.* 11. *tit.* 23. *l.* 1.
Nulli Officialium à, *lib.* 7. *tit.* 63. *l.* 3.
Nulli omnino ex tabulariis, *lib.* 10. *tit.* 69. *l.* 2.
Nulli patriæ administratio, *lib.* 1. *tit.* 31. *l.* 1.
Nulli posthac hæreticæ, *lib.* 10. *tit.* 26. *l.* 3.
Nulli posthac fine, *lib.* 12. *tit.* 20. *l.* 2.
Nulli prorsus audientia, *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 10.
Nulli prorsus liceat, *lib.* 11. *tit.* 11. *l.* 1.
Nulli prorsus, nobis insciis, *lib.* 12. *tit.* 46. *l.* 1.
Nulli prorsus non, *lib.* 2. *tit.* 58. *l.* 2.
Nulli, qui statuendi, *lib.* 7. *tit.* 45. *l.* 10.
Nulli salarium tribuatur, *lib.* 10. *tit.* 36. *l.* 1.
Nulli scriniario liceat, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 10.
Nulli sit libertas, *lib.* 1. *tit.* 14. *l.* 1.
Nullo justo titulo, *lib.* 3. *tit.* 32. *l.* 24.
Nullum ex officio Rationalis, *lib.* 3. *tit.* 26. *l.* 10.
Nullum ex primipilaribus, *lib.* 12. *tit.* 58. *l.* 13.
Nullum Palatinis tibi, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 10.
Nullum penitus, cum, *lib.* 4. *tit.* 20. *l.* 14.
Nullus apparitor, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 3.
Nullus aruspex, *lib.* 9. *tit.* 18. *l.* 2.
Nullus de schola agentium, *lib.* 12. *tit.* 20. *l.* 1.
Nullus eorum, qui, *lib.* 12. *tit.* 47. *l.* 4.
Nullus evectione utatur, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 11.
Nullus ex his, quos, *lib.* 12. *tit.* 60. *l.* 2.
Nullus fabricensium, *lib.* 12. *tit.* 9. *l.* 7.
Nullus Hæreticis ministeriorum, *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 2.
Nullus in carcerem prius, *lib.* 9. *tit.* 3. *l.* 2.
Nullus Judicum ad provinciam, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 8.
Nullus Judicum id, quod, *lib.* 10. *tit.* 73. *l.* 1.
Nullus Judicum quenquam, *lib.* 12. *tit.* 58. *l.* 2.
Nullus multæ dictionem, *lib.* 2. *tit.* 7. *l.* 18.
Nullus omnino originalis, *lib.* 12. *tit.* 67. *l.* 1.
Nullus omnino principatum, *lib.* 9. *tit.* 26. *l.* 1.
Nullus omnino, qui, *lib.* 9. *tit.* 8. *l.* 4.
Nullus Palatinorum, qui, *lib.* 11. *tit.* 72. *l.* 1.
Nullus penitus cujuslibet, *lib.* 12. *tit.* 51. *l.* 11.
Nullus penitus ex eo, quod, *lib.* 10. *tit.* 73. *l.* 2.
Nullus Provinciæ moderator, *lib.* 1. *tit.* 40. *l.* 9.
Nullus qualibet prærogativa, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 28.
Nullus, qui nexu generis, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 60.
Nullus solius materni, *lib.* 10. *tit.* 31. *l.* 44.
Nullus tanquam Judæus, *lib.* 1. *tit.* 9. *l.* 14.
Nullus thesaurensis, vel, *lib.* 12. *tit.* 24. *l.* 2.
Nullus tyro vagus, aut, *lib.* 12. *tit.* 44. *l.* 1.
Nullus vacationem, *lib.* 10. *tit.* 44. *l.* 1.
Numeratios amplissimæ tuæ, *lib.* 12. *tit.* 50. *l.* 3.
Numerarios virorum illustrium, *lib.* 12. *tit.* 55. *l.* 4.
Numerus liberorum, *lib.* 10. *tit.* 51. *l.* 1.
Nunquam omnino, *lib.* 1. *tit.* 46. *l.* 1.
Nunquam sationibus, vel, *lib.* 11. *tit.* 47. *l.* 1.
Nunquam sine Judicibus, *lib.* 1. *tit.* 51. *l.* 13.
Nuper legem conscripsimus, *lib.* 5. *tit.* 27. *l.* 11.
Nutritoribus hoc nomine, *lib.* 6. *tit.* 59. *l.* 10.

O.

Obæs alienum servire, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 12.
Ob æs alienum tantum, *lib.* 5. *tit.* 71. *l.* 12.
Ob causam propcii, *lib.* 4. *tit.* 10. *l.* 3.
Ob commissa adulteria, *lib.* 9. *tit.* 9. *l.* 21.
Ob debitum viri, *lib.* 9. *tit.* 12. *l.* 1.
Ob maritorum culpam, *lib.* 4. *tit.* 12. *l.* 2.
Ob metallicum canonem, *lib.* 11. *tit.* 6. *l.* 2.

Ob nego-

Ob negotium alie[...], lib.2. tit.19. l.18.
Ob restituendi[...], lib.4. tit.7. l.6.
Ob tutorem non idoneum, lib.5. tit.46. l.3.
Obligata pignoris jure, lib.8. tit.20. l.2.
Obligatis pignori mancipiis, lib.8. tit.28. l.15.
Obnoxios criminum, lib.3. tit.44. l.11.
Observare curabis, ne, lib.7. tit.65. l.2.
Observare oportebit magistratus, lib. 10. tit.31. l.2.
Obsignatione totius debitæ, lib. 8. tit.48. l.9.
Obsistere commodis publicis, lib.10. tit.16. l.10.
Obtentu expilatæ hereditatis, lib.9. tit.32. l.5.
Obtentu nominis primipili, lib.12. tit.63. l.2.
Occidendorum leonum, lib.11. tit.44. l.1.
Odiosas contubernium calliditates, lib.3. tit.10. l.3.
Officia, & conditiones, lib.1. tit.30. l.3.
Officia Rectorum provinciarum, lib. 12. tit.58. l.4.
Officiales rationales, lib.1. tit.3. l.4.
Officio, nec minus obsequio, lib.2. tit.19. l.4.
Officio, quod tuis meritis, lib.12. tit.56. l.1.
Officio tuæ magnitudinis, lib. 12. tit. 50. l.11.
Officium Hellesponti, lib.1. tit.36. l.1.
Oleo quidem, vel, lib.4. tit.32. l.23.
Omissis quoque pignoribus, lib. 8. tit. 41. l.17.
Omne semen, lib.10. tit.12. l.2.
Omne territorium censetur, lib.11. tit.57. l.4.
Omne verbum significans, lib.6. tit.43. l.2.
Omnem adhibentes, lib.1. tit.3. l.42.
Omnem ambiguitatis confusionem, lib. 6. tit.60. l.4.
Omnem canonem vestium, lib. 12. tit. 40. l.1.
Omnem honorem salvum, lib.7. tit.64. l.10.
Omnem inquietudinem, lib.1. tit.47. l.1.
Omnem matri, sive ab intestato, lib.6. tit. 56. l.6.
Omnem semper, lib.1. tit.3. l.43.
Omnem summam auri, lib.10. tit.33. l.1.
Omnes adolescentes, qui, lib.2. tit.45. l.2.
Omnes cognitores, &c, lib.9. tit.27. l.3.
Omnes cujuscunque, lib.1. tit.22. l.6.
Omnes dies jubemus esse, lib.3. tit.12. l.7.
Omnes fundi patrimoniales, lib.11. tit.61. l.8.
Omnes honorati, lib.11. tit.19. l.1.
Omnes Judices, cujuscunque dignitatis, lib.11. tit.77. l.2.
Omnes Judices invigilare, lib.10. tit.31. l.5.
Omnes Judices, provinciarumque, lib.10. tit.31. l.33.
Omnes Judices, urbanæque, lib.3. tit.13. l.3.
Omnes legibus regantur, lib.1. tit.14. l.10.
Omnes magistratus, lib.3. tit.1. l.12.
Omnes minoris laterculi, lib.1. tit.30. l.2.
Omnes nocendi quibuslibet, lib.7. tit.39. l.4.
Omnes omnino ad oblationem, lib. 10. tit.16. l.5.
Omnes omnino curiales, lib.10. tit.31. l.50.
Omnes omnino curialis, vel, lib.12. tit.33. l.4.
Omnes omnino domesticos, lib.3. tit.25. l.1.
Omnes omnino fugitivos, lib.11. tit.47. l.6.
Omnes omnino, quibus, lib.6. tit.22. l.12.
Omnes omnino quocunque titulo, lib.10. tit.17. l.1.
Omnes Palatinos, quos, lib.12. tit.31. l.1.
Omnes pensitare debebunt, lib.10. tit.16. l.4.
Omnes privilegia dignitatum, lib.12. tit.8. l.2.
Omnes pro iis agris, lib.4. tit.47. l.3.
Omnes profugi, lib.11. tit.47. l.8.
Omnes provinciarum apparitores, lib. 1. tit.40. l.12.
Omnes Provinciarum Rectores, lib.8. tit. 12. l.12.
Omnes, qui curiali, lib.10. tit.31. l.43.
Omnes, qui in palatio, lib.12. tit.29. l.4.
Omnes metata, lib.12. tit.41. l.9.
Omnes, qui patrimoniales fundos, lib.11. tit.64. l.3.
Omnes, qui quascunque res, lib.7. tit.37. l.2.
Omnes, qui quolibet modo, lib.10. tit.31. l.49.
Omnes, qui ubique sunt, lib.1. tit.3. l.33.
Omnes, quibus vel cura, lib.8. tit.12. l.8.
Omnes, quos damnationis, lib.9. tit.47. l.23.
Omnes stationarii, lib.12. tit.58. l.1.
Omnes stipulationes, lib.8. tit.38. l.10.
Omnes tutores, seu, lib.5. tit.51. l.5.
Omnes vetitæ legibus, lib.1. tit.5. l.2.
Omni innovatione cessante, lib.1. tit.2. l.6.
Omnia citatoria, lib.12. tit.22. l.2.
Omnia corporatorum genera, lib.1. tit.28. l.4.
Omnia loca, quæ [...] lib.2. tit.11. l.5.
Omnia prædia, [...] quæ, lib.11. tit.73. l.3.
Omnia privilegia, quæ, lib.1. tit.3. l.33.
Omnia, quæ in horreis habentur, lib. 10. tit.26. l.1.
Omnia tributa per, lib.1. tit.27. l.1.
Omnibus fabricis, lib.11. tit.9. l.1.
Omnibus in re propria, lib.4. tit.20. l.10.
Omnibus Judicibus, lib.3. tit.2. l.3.
Omnibus militibus nostris, lib.4. tit.61. l.3.
Omnibus per civitates, lib.9. tit.12. l.10.
Omnibus tam viris spectabilibus, lib. 1. tit.52. l.1.
Omnimodo testatorum voluntatibus, lib.2. tit.28. l.30.
Omnium prædiorum actores, lib.11. tit.58. l.13.
Omnium rerum, ac personarum, lib.4. tit. 61. l.6.
Omnium testamentorum, lib.6. tit.23. l.19.
Omnis à Clericis, lib.1. tit.3. l.2.
Omnis publica actio, lib.10. tit.1. l.11.
Omnis servitus aquarum, lib.11. tit.42. l.6.
Oneri publico, lib.11. tit.4. l.1.
Operarum præbitionem, lib.10. tit.24. l.1.
Opinatores, quibus, lib.12. tit.39. l.1.
Opinatoribus, id est, lib.12. tit.38. l.11.
Opinione falsa mortis, lib.7. tit.19. l.3.
Oportet post omnem literi finitam, lib. 7. tit.62. l.36.
Opprimendorum desertorum, lib.3. tit.27. l.2.
Optimam quæstionem, lib.8. tit.38. l.14.
Optimum duximus, lib.2. tit.21. l.8.
Oratione Divi Pii, lib.10. tit.52. l.4.
Orationis D. Severi beneficium, lib.5. tit.70. l.2.
Ordo rei gestæ, &c, lib.7. tit.53. l.3.
Ordinarii juris est, lib.3. tit.12. l.13.
Ordinariorum Judicum Apparitores, lib.12. tit.58. l.7.
Ordinariorum Judicum officiis, lib. 11. tit.73. l.1.
Ordinem consulatus, lib.12. tit.3. l.2.
Ordinis ambitiosa decreta, lib.10. tit.46. l.2.
Originarios colonos, lib.11. tit.47. l.11.
Origine propria, lib.10. tit.38. l.4.
Orphanotrophos hujus, lib.1. tit.3. l.32.

P.

PActa novissima, lib.2. tit.3. l.12.
Pacta, quæ contra leges, lib.2. tit.3. l.6.
Pacto successorum debitoris, lib. 2. tit. 3. l.26.
Pactum curatoris, lib.2. tit.3. l.22.
Pactum dotale, quo, lib.5. tit.14. l.4.
Pactum dotali instrumento, lib. 6. tit. 20. l.3.
Pactum, quod bona fide, lib.2. tit.3. l.17.
Pactum, quod dotali instrumento, ibid. l.15.
Pactum vulgare, lib.4. tit.24. l.4.
Palatini pro capitibus, lib.12. tit.24. l.1.
Palatinis hæc cura debet esse, lib.1. tit.32. l.1.
Palatinos, qui à viro, lib.11. tit.75. l.2.
Palatinos, qui sacrarum, lib.12. tit.24. l.10.
Pamphyliæ etiam civitates, lib.11. tit.69. l.2.
Parabolanos, qui, lib.1. tit.3. l.18.
Parentes, & liberi, lib.4. tit.20. l.6.
Parentes, natales, lib.7. tit.16. l.22.
Parentibus arbitrium dividendæ, lib.3. tit. 28. l.8.
Parentum ex necessitatibus, lib.5. tit. 25. l.1.
Parhippum eum videri, lib.12. tit.51. l.4.
Particulari delegationum, lib. 10. tit. 17. l.2.
Partum ancillæ matris, lib.3. tit.32. l.7.
Partus pignoratæ ancillæ, lib.8. tit.25. l.1.
Pateant, lib.1. tit.12. l.3.
Pateat omnibus nostram, lib.2. tit.59. l.3.
Pater pro filia dotem, lib.5. tit.14. l.7.
Pater trium incolumium, lib.10. tit.63. l.1.
Pater tuus adversus eum, lib.9. tit.20. l.1.
Pater tuus, si ex residua, lib.6. tit.24. l.2.
Pater tuus, si major est, lib.5. tit.68. l.1.
Pater vester tutor, lib.5. tit.54. l.2.
Patrem emancipato filio, lib.10. tit.60. l.1.
Patrem, qui filiam exposuit, lib.5. tit.4. l.16.
Patrimoniales fundos, lib.11. tit.64. l.2.
Patrimonialis fundi, lib.11. tit.61. l.2.
Patrimoniorum munere, lib.10. tit.41. l.9.
Patris nomine, lib.4. tit.13. l.4.
Patroni tui filii, lib.5. tit.31. l.2.
Patronus liberti, lib.6. tit.13. l.2.
Patruo, ac materteræ, lib.6. tit.58. l.7.
Peculiari præceptionis, lib.12. tit.19. l.5.
Pecunia, quam creditor, lib.7. tit.73. l.5.
Pecuniæ indebitæ per, lib.4. tit.5. l.1.
Pecuniæ solutæ professio, lib.8. tit.43. l.14.
Pecuniam à te datam, lib.4. tit.6. l.10.
Pecuniam, quam te ob dotem, lib.4. tit.6. l.1.
Pecuniam, quam tibi à matre, lib.4. tit.16. l.1.
Pendente appellatione, lib.6. tit.11. l.1.
Penes illum vectigalis, lib.4. tit.61. l.4.
Per agrum quidem alienum, lib.3. tit.34. l.11.
Per annos singulos, lib.11. tit.6. l.5.
Per Aquilianam stipulationem, lib.8. tit.44. l.3.
Per Bithyniam, lib.10. tit.25. l.2.
Per colonum præjudicium, lib.11. tit.47. l.17.
Per diversas interpellationes, lib.4. tit.35. l.22.
Per hanc divinam pragmaticam, lib.12. tit. 50. l.12.
Per hanc divinam sanctionem, lib.7. tit.63. l.4.
Per hanc jubemus sanctionem, lib.6. tit.52. l.1.
Per hanc legem decernimus, lib.2. tit.8. l.7.
Per id tempus, quo, lib.12. tit.23. l.3.
Per Illyricum, lib.12. tit.58. l.9.
Per liberam personam, lib.7. tit.32. l.1.
Per omnes Provincias Edictum, lib.12. tit. 25. l.1.
Per omnes Provincias patrimonialium, lib.11. tit.64. l.5.
Per omnes regiones, lib.1. tit.55. l.6.
Per Procuratorem, lib.7. tit.32. l.8.
Per Provincias, lib.8. tit.10. l.10.
Per retentionem pignoris, lib.4. tit.32. l.4.
Per singulas Provincias, lib.10. tit.30. l.3.
Per tutorem pupillo actio, lib.5. tit.39. l.5.
Per universam diœcesim, lib.11. tit.51. l.1.
Peræquatores, ac discussores, lib.11. tit.57. l.6.
Peremptorias exceptiones, lib.7. tit.50. l.2.
Perfecta donatio, lib.8. tit.55. l.3.
Perfectam emptionem, lib.4. tit.35. l.2.
Pergit audacia ad busta, lib.9. tit.19. l.5.
Periniquum, & temerarium esse, lib.5. tit. 13. l.7.
Permutationem, utpote, lib.4. tit.64. l.2.
Perpensa deliberatione, lib.11. tit.6. l.1.
Persecutione pignoris omissa, lib.8. tit.14. l.24.
Persecutionem eorum, quæ vi, lib.2. tit.20. l.2.
Petendæ in integrum restitutionis, lib.2. tit.53. l.6.
Petens ex stipulatione, lib.2. tit.3. l.27.
Petitionem virorum disertiss. lib.2. tit.7. l.13.
Petitiones virorum disertiss. lib. 2. tit. 8. l.5.
Pietatis fungeris munere, lib.5. tit.43. l.6.
Pignoribus datis à reo, lib.8. tit.41. l.25.
Pignoribus quidem intervenientibus, lib.4. tit.32. l.12.
Pignoris causa res, lib.4. tit.24. l.11.
Pignoris, vel hypothecæ, lib.8. tit.14. l.18.
Pignorum gratia aliquid, lib.8. tit.17. l.8.
Pignus in bonis debitoris, lib.4. tit.24. l.9.
Pignus intercidit, si, lib.8. tit.27. l.1.
Placet nobis, Præsides, lib.3. tit.3. l.2.
Placet nostræ clementiæ, lib.1. tit.3. l.17.
Placet nullum omnino, lib.10. tit.47. l.8.
Placet rationabilis consilii, lib.1. tit.2. l.5.
Placet, ut Judicibus, lib.3. tit.3. l.3.
Placuit eos, qui nascuntur, lib.7. tit.17. l.42.
Placuit in omnibus rebus, lib.5. tit.1. l.8.
Placuit juste omnibus, lib.12. tit.24. l.8.
Placuit omnibus, lib.1. tit.11. l.1.
Placuit quoties pedanei, lib.3. tit.3. l.4.
Placuit, ut emphyteuticorum, lib.11. tit.64. l.4.
Plagiarii, qui viventium, lib.9. tit.20. l.16.
Plagii criminis accusatio cessat, ibid. l.14.
Plagii criminis accusatio publici, ibid. l.13.
Plebs urbana, lib.11. tit.48. l.1.
Plures apochas, vel redituum, lib.4. tit.21. l.19.
Plurimi immunitates operum, lib.8. tit.12. l.1.
Plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio, lib.9. tit.18. l.1.
Podagræ quidem valetudo, lib.10. tit.50. l.3.
Pœnam sua dictam sententia, lib.9. tit.47. l.15.
Poëtæ nulla immunitatis prærogativa juvantur, lib.10. tit.52. l.3.
Polla quidem liberam habuit, lib.5. tit.35. l.2.
Pollicitatione à fratre, lib.5. tit.3. l.3.
Porcinarii urbis æternæ, lib.11. tit.16. l.1.
Portionem propriam, lib.8. tit.54. l.12.
Portionem quidem tuam, lib.11. tit.52. l.4.
Possessionem, quam in vos, lib.8. tit.56. l.3.
Possessiones, quas ad te, lib.4. tit.29. l.2.
Possessiones tuæ rusticæ, lib.5. tit.73. l.3.
Possessionum divisiones, lib.3. tit.38. l.11.
Possessores, vel emphyteuticarii, lib. 11. tit.61. l.12.
Post aditam hereditatem, lib.6. tit.26. l.5.
Post certi temporis ministerium, lib.7. tit. 16. l.36.
Post decisionem furti, lib.6. tit.2. l.13.
Post D. Marci constitutionem, lib.9. tit.8. l.8.
Post duos fisci patronos, lib.2. tit.7. l.15.
Post litis contestationem, lib.4. tit.17. l.1.
Post mortem suam, lib.6. tit.42. l.12.
Post perfectam venditionem, fatum quidem, lib.4. tit.40. l.16.
Post perfectam venditionem, omne commodum, lib.4. tit.48. l.1.
Post sententiam, quæ, lib.7. tit.45. l.9.
Post solutionem à se factam, lib.4. tit.35. l.18.
Post venditionem hereditatis, lib.2. tit.3. l.2.
Posthumo nato, qui, lib.5. tit.12. l.2.
Posthumo præterito, lib.6. tit.22. l.11.
Postquam eo decursum est, lib.4. tit.39. l.7.
Postquam in integrum ætatis, lib.2. tit.24. l.2.
Postulata in integrum restitutione, lib. 2. tit.50. l.1.
Postquam filii de prædio matris, lib.2. tit.3. l.4.
Potes, auctoribus nobis, lib.2. tit.9. l.2.
Potest de falso causam, lib.1. tit.40. l.1.
Potioris gradus Judicibus, lib.1. tit.40. l.5.
Potuit pupillus pro herede, lib. 6. tit. 30. l.5.
Potuit quidem, & debuit, lib.5. tit.36. l.2.
Prata provincialium nostrorum, lib. 11. tit.60. l.3.
Præbemus licentiam, ut, lib.9. tit.22. l.24.
Præcepit nostra serenitas, lib.10. tit.23. l.3.
Præcipimus ex appellationibus, lib.7. tit.62. l.32.
Præcipimus, ne quando curiales, lib.1. tit. 46. l.2.
Præcipimus, ut Senatori, lib.12. tit.1. l.14.
Præcipimus, ut si forte, lib.10. tit.23. l.4.
Præcipua est nostræ pietatis, lib. 12. tit. 7. l.1.
Præclaram, nobilemque, lib.12. tit.7. l.2.
Prædia domus nostræ, lib.11. tit.70. l.5.
Prædia obligata per legatum, lib.6. tit.42. l.5.
Prædia rustica, quæ, lib.5. tit.71. l.8.
Prædiis instructis legatis, lib.6. tit.38. l.1.
Prædiorum, quæ sine decreto, lib.5. tit.71. l.10.
Prædium rusticum, vel, lib.4. tit.71. l.3.
Præfecti vigilum hujus urbis, lib.1. tit.43. l.1.
Præfectianos ad perniciem, lib.12. tit.53. l.2.
Præfectorum prima sit, lib.1. tit.26. l.5.
Præfectum urbi, lib.12. tit.4. l.1.
Præfectura urbis, lib.1. tit.28. l.3.
Præfecturæ annonæ canonem, lib.12. tit.59. l.2.
Præfecturæ cornicularios, lib.12. tit.53. l.1.
Præfectus Prætorio Augustali, lib.1. tit.37. l.1.
Præfectus urbi, amicus noster, lib.4. tit.56. l.1.
Prælatum à Præside sententiam, lib.7. tit.45. l.4.
Præpositos, ac tribunos, lib.12. tit.11. l.1.
Præposteri reprehensionem, lib. 6. tit. 23. l.21.
Præscriptio temporis, lib.8. tit.12. l.6.
Præscriptione bona fide, lib.7. tit.33. l.7.
Præscriptione mendaciorum opposita, lib.1. tit.22. l.2.
Præscriptionem peremptoriam, lib.8. tit.36. l.8.
Præscriptionem xx. annorum, lib.7. tit.39. l.5.
Præscriptiones fori, lib.8. tit.36. l.13.
Præsens Constitutio declarat, lib.4. tit.32. l.30.
Præsens lex, lib.1. tit.3. l.57.
Præsenti lege decernimus, lib.1. tit.12. l.6.
Præses provinciæ, ad quem, lib.7. tit.62. l.5.
Præses provinciæ aditus, lib.8. tit.30. l.1.
Præses provinciæ, discreto, lib.9. tit.20. l.7.
Præses provinciæ ea, quæ, lib.4. tit.61. l.17.
Præses provinciæ existimabit, lib.2. tit.4. l.12.
Præses provinciæ in eum, qui, lib.8. tit.1. l.2.
Præses provinciæ, ne, lib.8. tit.51. l.8.
Præses provinciæ non ignorat, lib.7. tit.45. l.3.
Præses provinciæ probatis iis, lib.8. tit.53. l.2.
Præses provinciæ sciens, lib.4. tit.8. l.1.
Præses provinciæ si eum, lib.10. tit.31. l.1.
Præses provinciæ si perspexerit, lib.9. tit.42. l.1.
Præses provinciæ tutores, lib.5. tit.43. l.3.
Præses provinciæ, vir clariss. lib.8. tit.14. l.5.
Præses provinciæ usu aquæ, lib.3. tit.34. l.6.
Præsides non per, lib.1. tit.51. l.2.
Præsides provinciarum, lib.1. tit.40. l.2.
Præsidibus, & Rationalibus, lib.12. tit.51. l.2.
Præstat firmam defensionem, lib.7. tit.12. l.2.
Præter eos, qui de, lib.2. tit.54. l.2.
Præter solemnes, &c, lib.11. tit.61. l.1.
Prætextu debiti, lib.4. tit.25. l.4.
Prætori deferetur hæc, lib.1. tit.39. l.1.
Prætoria Judicum, lib.8. tit.12. l.4.
Precibus quidem tuis, lib.3. tit.29. l.3.
Precibus tuis manifestius, lib.6. tit.26. l.8.

Presbyteri citra injuriam, *ibid. l.*8.
Presbyteros, diaconos, *lib.*1. *tit.*3. *l.*6.
Pretii causa, *lib.*4. *tit.*44. *l.*19.
Pretii rerum distractarum, *lib.*4. *tit.*35. *l.*19.
Pridem placuit domestica, *lib.*9. *tit.*41. *l.*6.
Primicerium fabricæ, *lib.*11. *tit.*9. *l.*1.
Primicerius adjutor, *lib.*1. *tit.*28. *l.*5.
Primicerius mensorum, *lib.*12. *tit.*28. *l.*1.
Primicerius quidem domesticorum, *lib.*12. *tit.*17. *l.*2.
Principaliter causam ejus, *lib.*7. *tit.*16. *l.*19.
Principaliter de statu, *lib.*7. *tit.*16. *l.*13.
Principes agentium in rebus, *lib.*12. *tit.*22. *l.*6.
Prior quidem creditor, *lib.*8. *tit.*18. *l.*5.
Prisco jam nunc ordine, *lib.*12. *tit.*24. *l.*3.
Privatæ rei nostræ, *lib.*10. *tit.*47. *l.*1.
Privatæ, vel linteariæ vestis, *lib.*11. *tit.*7. *l.*14.
Privatas possessiones, *lib.*11. *tit.*47. *l.*1.
Privatorum consensus, *lib.*3. *tit.*13. *l.*3.
Privatos carceres, *lib.*1. *tit.*4. *l.*23.
Privilegia magnæ Ecclesiæ, *lib.*1. *tit.*2. *l.*17.
Privilegia, quæ contemplatione, *lib.*1. *tit.*5. *l.*1.
Privilegia, quæ generali, *lib.*1. *tit.*2. *l.*12.
Privilegiis dudum scholæ vestræ, *lib.*1. *tit.*31. *l.*1.
Privilegio militiæ paternæ, *lib.*10. *tit.*31. *l.*27.
Privilegio speciali civitatis, *lib.*10. *tit.*39. *l.*6.
Prius de possessione, *lib.*7. *tit.*62. *l.*1.
Prius est, ut criminibus, *lib.*9. *tit.*1. *l.*1.
Pro ædibus, quas, *lib.*11. *tit.*69. *l.*1.
Pro auro, & argento, *lib.*4. *tit.*32. *l.*25.
Pro biennio annum solum, *lib.*12. *tit.*19. *l.*6.
Pro debito, *lib.*7. *tit.*72. *l.*6.
Pro dubietate eorum, *lib.*4. *tit.*5. *l.*11.
Pro hereditariis partibus, *lib.*4. *tit.*16. *l.*2.
Pro his, quæ semel, *lib.*11. *tit.*1. *l.*5.
Pro imminutione, *lib.*11. *tit.*10. *l.*2.
Pro locis, ac proximitate, *lib.*10. *tit.*10. *l.*6.
Pro officio administrationis, *lib.*5. *tit.*37. *l.*20.
Pro oneribus matrimonii, *lib.*5. *tit.*12. *l.*20.
Pro portione tua, *lib.*8. *tit.*36. *l.*2.
Pro tyronibus, *lib.*11. *tit.*74. *l.*3.
Probari apparitores, *lib.*12. *tit.*55. *l.*3.
Probatorias memorabilium, *lib.*12. *tit.*60. *l.*9.
Proconsularis apicis, *lib.*12. *tit.*22. *l.*3.
Procurator citra domini, *lib.*8. *tit.*16. *l.*1.
Procurator meus, &c. non fingitur, sicut, *lib.*3. *tit.*26. *l.*3.
Procurator meus, &c. non fungebatur, exilii, *lib.*9. *tit.*47. *l.*2.
Procurator privatæ rationis, *lib.*2. *tit.*1. *l.*7.
Procuratorem non tantum pro iis, *lib.*4. *tit.*35. *l.*11.
Procuratorem, vel actorem, *lib.*2. *tit.*13. *l.*16.
Procuratores absentium, *lib.*10. *tit.*47. *l.*5.
Procuratores meos, *lib.*1. *tit.*54. *l.*2.
Procuratores nostros, *lib.*3. *tit.*22. *l.*2.
Procuratores reipublicæ, *lib.*10. *tit.*31. *l.*30.
Procuratori nostro, *lib.*3. *tit.*3. *l.*1.
Procuratoribus institutis, *lib.*2. *tit.*13. *l.*22.
Professio, & desiderium, *lib.*10. *tit.*41. *l.*6.
Programma si quod à, *lib.*7. *tit.*57. *l.*6.
Prohibitum est, *lib.*10. *tit.*1. *l.*5.
Prolatam à Præside sententiam, *lib.*7. *tit.*45. *l.*4.
Promissæ tibi pecuniæ, *lib.*4. *tit.*14. *l.*3.
Promissis transactionis causa, *lib.*2. *tit.*4. *l.*37.
Properandum nobis visum est, *lib.*3. *tit.*1. *l.*13.
Propositis edictis, *lib.*11. *tit.*75. *l.*1.
Proprias tuas res, *lib.*6. *tit.*37. *l.*13.
Proprietatis dominium, *lib.*4. *tit.*19. *l.*4.
Propter æs alienum, *lib.*4. *tit.*15. *l.*1.
Propter honorem municipalem, *lib.*7. *tit.*71. *l.*5.
Propter insidias, quas, *lib.*9. *tit.*1. *l.*14.
Propter instrumenta, *lib.*4. *tit.*34. *l.*5.
Propter late diffusum, *lib.*5. *tit.*36. *l.*3.
Propter multas, justasque causas, *lib.*11. *tit.*21. *l.*1.
Propter mutuam uni, *lib.*8. *tit.*40. *l.*4.
Propter violatam virginem, *lib.*9. *tit.*9. *l.*7.
Providendum est eorum, *lib.*11. *tit.*51. *l.*23.
Providendum est, ne hi, quos in foro, *lib.*2. *tit.*6. *l.*7.
Providendum est, ne veterani, *lib.*12. *tit.*47. *l.*2.
Provinciæ Thraciarum, *lib.*12. *tit.*40. *l.*2.
Provincialium commodis, *lib.*12. *tit.*28. *l.*8.
Provinciarum Præsides, *lib.*3. *tit.*12. *l.*9.
Proximos memoriæ, *lib.*12. *tit.*19. *l.*1.
Proximos sacrorum scriniorum, *ibid. l.*8.
Puberem agnoscentem, *lib.*6. *tit.*30. *l.*12.
Publicam, ac fiscales causas, *lib.*3. *tit.*12. *l.*3.
Publicani semel, *lib.*6. *tit.*23. *l.*2.
Publici cursus exhibitio, *lib.*12. *tit.*52. *l.*14.
Publico judicio, *lib.*9. *tit.*9. *l.*1.
Puniri jubemus, *lib.*1. *tit.*22. *l.*3.
Pupillorum repudiatio, *lib.*6. *tit.*31. *l.*5.
Pupillorum, seu minorum, *lib.*5. *tit.*37. *l.*21.
Pupillus agere, *lib.*5. *tit.*56. *l.*4.
Pupillus, si ei alimenta, *lib.*5. *tit.*50. *l.*1.
Purpuræ nundinas, *lib.*11. *tit.*8. *l.*5.

Q.

Quadraginta diebus, *lib.*3. *tit.*12. *l.*6.
Quæ adulterium commisit, *lib.*9. *tit.*9. *l.*29.
Quæ de alea, *lib.*1. *tit.*4. *l.*25.
Quæ de Samaritis, *lib.*1. *tit.*5. *l.*18.
Quæ ex relationibus, vel, *lib.*1. *tit.*14. *l.*2.
Quæ fortuitis casibus, *lib.*4. *tit.*24. *l.*6.
Quæ in testamento, *lib.*6. *tit.*23. *l.*4.
Quæ nuper ad testamenta, *lib.*3. *tit.*28. *l.*31.
Quæ operibus publicis, *lib.*8. *tit.*12. *l.*2.
Quæ prædium in filios, *lib.*8. *tit.*16. *l.*6.
Quæ specialiter, *lib.*8. *tit.*28. *l.*9.
Quæcunque pro reliquis, *lib.*10. *tit.*3. *l.*5.
Quæcunque res ad, *lib.*6. *tit.*61. *l.*4.
Quædam pupillorum, *lib.*5. *tit.*46. *l.*2.
Quædam sunt negotia, *lib.*3. *tit.*3. *l.*5.
Quæstionem de servis, *lib.*9. *tit.*41. *l.*1.
Quæstionem ex facto, *lib.*6. *tit.*42. *l.*32.
Quæstiones eorum criminum, *lib.*3. *tit.*15. *l.*1.
Quandiu non est integra, *lib.*8. *tit.*28. *l.*6.
Quandiu per facti quæstionem, *lib.*6. *tit.*9. *l.*5.
Quando quis quolibet, *lib.*9. *tit.*49. *l.*10.
Quando votis communibus, *lib.*12. *tit.*49. *l.*1.
Quanquam curatores pupillæ, *lib.*2. *tit.*44. *l.*2.
Quanquam in tutela detentus, *lib.*5. *tit.*62. *l.*15.
Quanquam ita interpretantur, *lib.*9. *tit.*23. *l.*1.
Quanquam militum testamenta, *lib.*6. *tit.*21. *l.*3.
Quanquam omnium bonorum, *lib.*6. *tit.*22. *l.*1.
Quanquam pater tuus, *lib.*6. *tit.*50. *l.*10.
Quanquam pecuniæ, *lib.*7. *tit.*46. *l.*2.
Quantum ad extraordinarias, *lib.*10. *tit.*41. *l.*10.
Quanvis adulterii crimen, *lib.*9. *tit.*9. *l.*30.
Quanvis ancilla, *lib.*7. *tit.*66. *l.*5.
Quanvis Bassa, *lib.*4. *tit.*32. *l.*8.
Quanvis codicilli, quibus, *lib.*7. *tit.*4. *l.*2.
Quanvis constet specialiter, *lib.*8. *tit.*14. *l.*2.
Quanvis, cum causam tuam, *lib.*1. *tit.*18. *l.*1.
Quanvis cum statulibero, *lib.*4. *tit.*14. *l.*1.
Quanvis de inofficioso, *lib.*3. *tit.*28. *l.*2.
Quanvis defunctus sit, *lib.*7. *tit.*21. *l.*3.
Quanvis ea pecunia, *lib.*8. *tit.*14. *l.*17.
Quanvis etiam expilatæ, *lib.*6. *tit.*2. *l.*17.
Quanvis eum ordinem, *lib.*9. *tit.*45. *l.*3.
Quanvis eum, qui pactus est, *lib.*2. *tit.*4. *l.*39.
Quanvis ex causa dotis, *lib.*7. *tit.*73. *l.*2.
Quanvis fluminis naturalem, *lib.*7. *tit.*41. *l.*1.
Quanvis fructus pignori, *lib.*8. *tit.*15. *l.*3.
Quanvis heres institutus, *lib.*6. *tit.*37. *l.*2.
Quanvis in lucro, *lib.*1. *tit.*18. *l.*11.
Quanvis incrementum, *lib.*11. *tit.*31. *l.*2.
Quanvis indubitati juris sit, *lib.*9. *tit.*9. *l.*19.
Quanvis instrumento emptionis, *lib.*4. *tit.*50. *l.*4.
Quanvis mulier pro alio, *lib.*4. *tit.*29. *l.*9.
Quanvis pater tuus, *lib.*5. *tit.*14. *l.*3.
Quanvis pecuniam tuam, *lib.*4. *tit.*4. *l.*2.
Quanvis personali actione, *lib.*8. *tit.*14. *l.*8.
Quanvis placuerit, *lib.*6. *tit.*26. *l.*4.
Quanvis provisum fuerat, *lib.*10. *tit.*31. *l.*51.
Quanvis quis se filium, *lib.*6. *tit.*33. *l.*2.
Quanvis Senatusconsultum, *lib.*1. *tit.*16. *l.*1.
Quanvis simpliciter te, *lib.*6. *tit.*42. *l.*15.
Quanvis verbis his, *lib.*6. *tit.*37. *l.*1.
Quanvis usuræ fœnebris, *lib.*4. *tit.*32. *l.*3.
Quas gratias, aut, *lib.*1. *tit.*27. *l.*1.
Quatuor, qui ex, *lib.*12. *tit.*27. *l.*1.
Quem dicis tibi tutorem, *lib.*5. *tit.*28. *l.*1.
Quemadmodum originarios, *lib.*11. *tit.*47. *l.*7.
Querela falsi, *lib.*9. *tit.*27. *l.*12.
Qui à creditore, *lib.*8. *tit.*28. *l.*18.
Qui accusare volunt, *lib.*2. *tit.*1. *l.*4.
Qui ad statuas, vel, *lib.*1. *tit.*25. *l.*1.
Qui ad tutelam, vel curam, *lib.*5. *tit.*66. *l.*1.
Qui agros, domino cessante, *lib.*11. *tit.*58. *l.*8.
Qui aliena pecunia, *lib.*4. *tit.*50. *l.*8.
Qui aliquem ex famulis, *lib.*11. *tit.*7. *l.*5.
Qui aut patre conchylegulo, *lib.*11. *tit.*7. *l.*15.
Qui bonis cesserint, *lib.*7. *tit.*71. *l.*1.
Qui calumniatores, *lib.*9. *tit.*46. *l.*5.
Qui causaria missi [illegible] *tit.*64. *l.*1.
Qui certo loco sese [illegible] tum, *lib.*3. *tit.*18. *l.*1.
Qui conditioni nec obnoxius, *lib.*10. *tit.*43. *l.*3.
Qui confugientem, *lib.*9. *tit.*25. *l.*3.
Qui contemplatione meritorum, *lib.*12. *tit.*12. *l.*1.
Qui contra legum præcepta, *lib.*5. *tit.*5. *l.*4.
Qui crimen publicum, *lib.*9. *tit.*2. *l.*3.
Qui de crimine publico, *lib.*9. *tit.*2. *l.*9.
Qui deportantur, si, *lib.*6. *tit.*24. *l.*1.
Qui depositum non restituit, *lib.*4. *tit.*34. *l.*10.
Qui derelicta curia, *lib.*10. *tit.*31. *l.*17.
Qui divinæ legis sanctitatem, *lib.*9. *tit.*29. *l.*1.
Qui ex lege prædium vendiderit, *lib.*4. *tit.*54. *l.*3.
Qui ex conducto possidet, *lib.*7. *tit.*30. *l.*1.
Qui ex quæsturæ honore, *lib.*12. *tit.*6. *l.*3.
Qui exercendorum mercatuum, *lib.*4. *tit.*60. *l.*1.
Qui explicandi negotii spem, *lib.*9. *tit.*2. *l.*10.
Qui exportandus à domino, *lib.*4. *tit.*55. *l.*3.
Qui falsa in testimonio protulerit, *lib.*1. *tit.*20. *l.*13.
Qui falsas tabulas dixerit, *lib.*9. *tit.*22. *l.*6.
Qui fideicommissariam, *lib.*6. *tit.*42. *l.*8.
Qui filios vestros, vel, *lib.*8. *tit.*17. *l.*6.
Qui fiscales species, *lib.*11. *tit.*1. *l.*7.
Qui fundos patrimoniales, *lib.*11. *tit.*58. *l.*9.
Qui gravatos se esse à, *lib.*11. *tit.*57. *l.*5.
Qui habet, *lib.*1. *tit.*12. *l.*7.
Qui immunitatem munerum, *lib.*10. *tit.*41. *l.*3.
Qui Imperatore, *lib.*1. *tit.*12. *l.*8.
Qui in contractibus, *lib.*10. *tit.*1. *l.*8.
Qui in Monasteriis, *lib.*1. *tit.*3. *l.*29.
Qui in officio Magistrorum, *lib.*12. *tit.*55. *l.*2.
Qui in potestate patrum, *lib.*3. *tit.*2. *l.*3.
Qui legati, sive fideicommissi, *lib.*6. *tit.*54. *l.*5.
Qui lege veteri cœlibes, *lib.*8. *tit.*58. *l.*1.
Qui liberos, *lib.*9. *tit.*35. *l.*9.
Qui licitam provocationem, *lib.*1. *tit.*21. *l.*3.
Qui manumittuntur, *lib.*6. *tit.*3. *l.*12.
Qui militiam, *lib.*10. *tit.*55. *l.*1.
Qui navem Tiberinam, *lib.*11. *tit.*26. *l.*1.
Qui necessario patriæ, *lib.*2. *tit.*7. *l.*2.
Qui non probasse crimen, *lib.*9. *tit.*46. *l.*3.
Qui nondum certus de, *lib.*4. *tit.*39. *l.*4.
Qui numerarii appellati, *lib.*12. *tit.*50. *l.*2.
Qui nummis acceptis ab, *lib.*6. *tit.*3. *l.*3.
Qui ordinariam gesserit, *lib.*1. *tit.*40. *l.*7.
Qui pactus est, nisi, *lib.*8. *tit.*35. *l.*1.
Qui per potentiam, *lib.*11. *tit.*58. *l.*10.
Qui pignus secundo loco acceperit, *lib.*8. *tit.*18. *l.*1.
Qui post sanctum, *lib.*1. *tit.*11. *l.*10.
Qui post testamentum factum, *lib.*6. *tit.*37. *l.*3.
Qui post xxv. annum ætatis, *lib.*2. *tit.*46. *l.*2.
Qui potentatus, *lib.*9. *tit.*43. *l.*1.
Qui prædium obligatum, *lib.*8. *tit.*28. *l.*13.
Qui præpositi laborum, *lib.*12. *tit.*18. *l.*1.
Qui pro parte heres, *lib.*8. *tit.*31. *l.*1.
Qui publici muneris, *lib.*10. *tit.*43. *l.*2.
Qui pupillæ negotia, *lib.*2. *tit.*19. *l.*4.
Qui relictis militaribus castris, *lib.*12. *tit.*46. *l.*3.
Qui religiosa mente, *lib.*1. *tit.*13. *l.*2.
Qui rem emit, &c, *lib.*8. *tit.*45. *l.*3.
Qui rem propriam conduxit, *lib.*4. *tit.*65. *l.*20.
Qui restituitur in integrum, *lib.*2. *tit.*48. *l.*1.
Qui sacra pragmatica, *lib.*3. *tit.*2. *l.*2.
Qui se non immiscuerunt, *lib.*5. *tit.*55. *l.*2.
Qui se patris, *lib.*6. *tit.*14. *l.*3.
Qui securus domini voluntatem, *lib.*4. *tit.*25. *l.*6.
Qui semel in jus vocavit, *lib.*2. *tit.*2. *l.*4.
Qui sententiam laturus est, *lib.*9. *tit.*47. *l.*16.
Qui sepulcra violant, *lib.*9. *tit.*19. *l.*4.
Qui sese in officiis Magistrorum, *lib.*12. *tit.*55. *l.*1.
Qui sine auctoritate, *lib.*8. *tit.*12. *l.*20.
Qui sua Monasteria, *lib.*1. *tit.*3. *l.*39.
Qui stipendia merentur, *lib.*3. *tit.*13. *l.*9.
Qui sub prætextu Decanorum, *lib.*1. *tit.*2. *l.*9. & *lib.*11. *tit.*17. *l.*1.
Qui textrini nostri, *lib.*11. *tit.*7. *l.*6.
Qui tibi hereditatem, &c. & ideo manumittendo, *lib.*7. *tit.*10. *l.*3.
Qui tibi hereditatem, &c. & ideo vendentes, *lib.*4. *tit.*39. *l.*6.
Qui tutores, vel, *lib.*5. *tit.*59. *l.*3.
Qui vel exiguam, *lib.*12. *tit.*60. *l.*4.
Qui velut præsentem, *lib.*9. *tit.*22. *l.*25.
Qui utilia reipublicæ, *lib.*11. *tit.*58. *l.*5.
Quia absente, *lib.*2. *tit.*13. *l.*4.
Quia nonnunquam, *lib.*4. *tit.*40. *l.*3.
Quia plurimæ domus, *lib.*8. *tit.*12. *l.*19.
Quibus posthac ordini suo, *lib.*10. *tit.*59. *l.*1.
Quicquid animi la[illegible]
Quicquid avus, avia, [illegible] *l.*5.
Quicquid contra vectigales, *lib.*4. *tit.*61. *l.*12.
Quicquid nostrorum unquam, *lib.* [illegible] *l.*1.
Quicquid tutoris dolo, *lib.*5. *tit.*51. *l.*7.
Quicquid ultra debitum, *lib.*10. *tit.*10. *l.*1.
Quicunque ad emphyteusim, *lib.*11. *tit.*61. *l.*7.
Quicunque administrationem, *lib.*1. *tit.*53. *l.*1.
Quicunque apparitores, *lib.*12. *tit.*60. *l.*5.
Quicunque castellorum loca, *lib.*11. *tit.*59. *l.*2.
Quicunque chartas, vel, *lib.*12. *tit.*58. *l.*10.
Quicunque de provincialibus, *lib.*10. *tit.*22. *l.*3.
Quicunque de scriniis, *lib.*12. *tit.*43. *l.*2.
Quicunque Decurionum, *lib.*10. *tit.*69. *l.*2.
Quicunque deserta prædia, *lib.*11. *tit.*58. *l.*3.
Quicunque desertum fundum, *ibid. l.*7.
Quicunque ex corpore cohortalium, *lib.*12. *tit.*22. *l.*7.
Quicunque ex corporibus, *lib.*11. *tit.*16. *l.*1.
Quicunque ex eo die, *lib.*9. *tit.*40. *l.*2.
Quicunque ex Judæis, *lib.*1. *tit.*9. *l.*10.
Quicunque ex mancipiis, *lib.*11. *tit.*15. *l.*1.
Quicunque ex palatio, *lib.*12. *tit.*61. *l.*2.
Quicunque fugitivum servum, *lib.*6. *tit.*1. *l.*4.
Quicunque habent, vel detinent, *lib.*9. *tit.*49. *l.*11.
Quicunque illustris, *lib.*12. *tit.*54. *l.*2.
Quicunque in hac sacra urbe, *lib.*1. *tit.*5. *l.*8.
Quicunque locus in, *lib.*8. *tit.*11. *l.*17.
Quicunque maleficiorum labe, *lib.*9. *tit.*18. *l.*9.
Quicunque militum, *lib.*12. *tit.*36. *l.*10.
Quicunque non illustri, *lib.*3. *tit.*24. *l.*1.
Quicunque parvuli, *lib.*11. *tit.*63. *l.*1.
Quicunque per Osroënam, *lib.*12. *tit.*58. *l.*5.
Quicunque possessionem, *lib.*11. *tit.*65. *l.*3.
Quicunque possessiones, *lib.*11. *tit.*61. *l.*3.
Quicunque prætorianæ, *lib.*2. *tit.*13. *l.*25.
Quicunque rem litigiosam, *lib.*8. *tit.*37. *l.*3.
Quicunque res ex, *lib.*6. *tit.*9. *l.*8.
Quicunque residentibus, *lib.*1. *tit.*5. *l.*14.
Quidam ancillæ suæ, *lib.*6. *tit.*57. *l.*6.
Quidam, cum testamentum conderet, *lib.*6. *tit.*27. *l.*5.
Quidam, cum testamentum faciebat, *lib.*6. *tit.*29. *l.*4.
Quidam elogio condito, *lib.*6. *tit.*30. *l.*22.
Quidam filium suum à, *lib.*6. *tit.*42. *l.*31.
Quidam ignaviæ sectatores, *lib.*10. *tit.*31. *l.*26.
Quidam post impletum ordinem, *lib.*12. *tit.*24. *l.*5.
Quidam testamento condito, *lib.*6. *tit.*48. *l.*8.
Quidam vetusti juris ordine, *lib.*5. *tit.*8. *l.*2.
Quilibet executor, *lib.*12. *tit.*61. *l.*7.
Quilibet principalium, *lib.*10. *tit.*31. *l.*40.
Quinquaginta dies, qui, *lib.*5. *tit.*62. *l.*6.
Quinque pedum præscriptione, *lib.*3. *tit.*39. *l.*5.
Quinque Summates, *lib.*10. *tit.*31. *l.*57.
Quis tam inveniri, *ibid. l.*52.
Quisquis accusator, *lib.*9. *tit.*44. *l.*1.
Quisquis alieni juris, *lib.*12. *tit.*44. *l.*2.
Quisquis censibus, *lib.*1. *tit.*3. *l.*16.
Quisquis cohortalibus, *lib.*12. *tit.*58. *l.*14.
Quisquis colonum patrimonialem, *lib.*11. *tit.*63. *l.*2.
Quisquis colonus, *lib.*11. *tit.*49. *l.*1.
Quisquis conductor, *lib.*11. *tit.*58. *l.*6.
Quisquis crimen intendit, *lib.*9. *tit.*46. *l.*10.
Quisquis cum militibus, *lib.*9. *tit.*8. *l.*5.
Quisquis emensis, *lib.*1. *tit.*3. *l.*27.
Quisquis equos, quos, *lib.*11. *tit.*40. *l.*3.
Quisquis ex desertis, *lib.*11. *tit.*47. *l.*3.
Quisquis fuerit exhibitus, *lib.*3. *tit.*2. *l.*1.
Quisquis in crimine majestatis, *lib.*10. *tit.*12. *l.*1.
Quisquis Judici fœnebrem, *lib.*4. *tit.*2. *l.*16.
Quisquis magisterium, *lib.*12. *tit.*4. *l.*2.
Quisquis major ætate, *lib.*4. *tit.*44. *l.*15.
Quisquis ne voluntas defuncti, *lib.*7. *tit.*65. *l.*6.
Quisquis rem aliquam, *lib.*8. *tit.*54. *l.*28.
Quisquis vitem succiderit, *lib.*11. *tit.*57. *l.*1.
Quisquis vult esse causidicus, *lib.*2. *tit.*6. *l.*6.
Quo minus creditor, *lib.*8. *tit.*20. *l.*2.
Quo minus fructuum, *lib.*4. *tit.*24. *l.*12.
Quod ad præsens remedium, *lib.*11. *tit.*7. *l.*4.
Quod adhibitus ad testamentum, *lib.*9. *tit.*23. *l.*5.
Quod certatum est, *lib.*6. *tit.*29. *l.*3.
Quod Cornelia Salvia, *lib.*1. *tit.*9. *l.*1.
Quod de suo maritus, *lib.*5. *tit.*15. *l.*2.
Quod debitori tuo, *lib.*8. *tit.*43. *l.*15.
Quod dicis, matrem filiis, *lib.*5. *tit.*34. *l.*6.
Quod est constitutum, post, *lib.*7. *tit.*21. *l.*5.
Quod evitandi tyrocinii causa, *lib.*4. *tit.*7. *l.*3.
Quod ex liberta muliere nascitur, *lib.*6. *tit.*3. *l.*11.

Quod

Quod ex operis ancillæ, *lib. 2. tit. 24. l. 2.*
Quod feceroque quandam, *lib. 1. tit. 14. l. 6.*
Quod jam legatum contulisti, *lib. 10. tit. 3. l. 12.*
Quorem tuam ægram, *lib. 2. tit. 19.*
Quo conflictu, *lib. 7. tit. 57. l. 7.*
Quit, veteranos, *lib. 5. tit. 65. l. 2.*
Quunque postulatur, *lib. 5. tit. 50.*
Quulgatis sanctionibus, *lib. 1. tit.*
Qui sibi debitum, *lib. 2. tit. 13. l. 8.*
Quum uterinis, *lib. 5. tit. 62. l. 21.*
Quis prioribus continetur, *lib. 6.*
Quos ea lege donatur, *lib. 5. tit. 3. l.*
Quonore militiæ, *lib. 2. tit. 51. l. 3.*
Quoversus emptorem, *lib. 5. tit. 37. l.*
Quoexandum, *lib. 9. tit. 9. l. 26.*
Quoseveras, patrem tuum, *lib. 4. tit.*
Quongerio, *lib. 10. tit. 2. l. 3.*
Quonm tuus, *lib. 8. tit. 45. l. 2.*
Quonircumventam dicis sororem, *lib. 2. l. 1.*
Quonili disceptatione, *lib. 3. tit. 8. l. 4.*
Quoniafalis, an, *lib. 3. tit. 12. l. 1.*
Quoniadderia morientium, *lib. 5. tit. 27. l.*
Quoniaersi Judices, *lib. 12. tit. 1. l. 7.*
Quonian quæ in transactione, *lib. 2. tit. 47.*
Quonianclerisque, *lib. 1. tit. 2. l. 26.*
Quoniamrioribus sanctionibus, *lib. 3. tit. 28. l.*
Quoniam mum est, *lib. 6. tit. 23. l. 15.*
Quoniam alias captiones, *lib. 8. tit. 35. l. 3.*
Quoniam res ordinati, *lib. 7. tit. 62. l. 21.*
Quoniam li testes, *lib. 4. tit. 20. l. 11.*
Quoniam lium fundum, *lib. 4. tit. 31. l. 10.*
Quoniam m facinora, *lib. 9. tit. 12. l. 6.*
Quoniam m Judices, *lib. 1. tit. 5. l. 21.*
Quoniam nil ctor amplius, *lib. 6. tit. 54. l. 1.*
Quoniam nonlli fisci debitores, *lib. 7. tit. 62. l. 18.*
Quoniam nonlli monetarii, *lib. 9. tit. 24. l. 1.*
Quoniam noveconstitutio, *lib. 3. tit. 28. l. 29.*
Quoniam plerumque evenit, *lib. 3. tit. 11. l. 1.*
Quoniam præterea leges, *lib. 5. tit. 9. l. 9.*
Quoniam religiosolicitudo, *lib. 7. tit. 13. l. 1.*
Quoniam servos plagiariis, *lib. 9. tit. 20. l. 7.*
Quoniam sororemnam, *lib. 6. tit. 30. l. 7.*
Quoniam tabularii civitatum, *lib. 11. tit. 57. l. 1.*
Quoniam venerabilis recordationis, *lib. 1. tit. 3. l. 23.*
Quoniam veredorum, *lib. 12. tit. 51. l. 12.*
Quoniam unum carceris conclave, *lib. 9. tit. 4. l. 3.*
Quos retrahi in servitutem, *lib. 2. tit. 31. l. 3.*
Quosdam operta hunp, *lib. 11. tit. 6. l. 6.*
Quotiens à tutoribus singulis, *lib. 7. tit. 55. l. 2.*
Quotiens ab Alexandrina, *lib. 10. tit. 63. l. 6.*
Quotiens ab omnibus qui, *lib. 6. tit. 42. l. 11.*
Quotiens accipientis, *lib. 4. tit. 7. l. 4.*
Quotiens alicui, *lib. 11. tit. 67. l. 6.*
Quotiens aliquis, vel aliqua, *lib. 6. tit. 55. l. 12.*
Quotiens compulsor, *lib. 12. tit. 62. l. 3.*
Quotiens ex privata, *lib. 12. tit. 1. l. 17.*
Quotiens duobus non separatim, *lib. 11. tit. 55. l. 2.*
Quotiens certi quidem, *lib. 6. tit. 24. l. 13.*
Quotiens de domino, *lib. 9. tit. 41. l. 12.*
Quotiens de qualitate, *lib. 10. tit. 71. l. 2.*
Quotiens de emancipati filii, *lib. 6. tit. 57. l. 4.*
Quotiens donatio ita conficitur, *lib. 8. tit. 55. l. 3.*
Quotiens duobus in solidum, *lib. 3. tit. 32. l. 15.*
Quotiens ex quolibet, *lib. 4. tit. 4. l. 1.*
Quotiens in disceptatione constiterit, *lib. 10. tit. 30. l. 1.*
Quotiens inter omnes heredes, *lib. 3. tit. 36. l. 10.*
Quotiens obrutæ, vel, *lib. 11. tit. 5. l. 3.*
Quotiens pluribus liberis, *lib. 6. tit. 10. l. 1.*
Quotiens principali loco, *lib. 6. tit. 42. l. 13.*
Quotiens quæstio status, *lib. 3. tit. 1. l. 23.*
Quotiens quis, &c, *lib. 10. tit. 19. l. 3.*
Quotiens rei æstimatæ, *lib. 5. tit. 12. l. 5.*
Quotiens rescripto nostro, *lib. 1. tit. 19. l. 2.*
Quotiens super causa, *lib. 12. tit. 30. l. 3.*
Quotiens viro forte Patricio, *lib. 3. tit. 24. l. 3.*
Quotiens urgente necessitate, *lib. 10. tit. 27. l. 1.*
Quotiescunque certa summa, *lib. 10. tit. 70. l. 5.*
Quotiescunque se ex rescriptis, *lib. 10. tit. 32. l. 37.*

R.

RAptores virginum honestarum, *lib. 9. tit. 13. l. 1.*
Raptores virginum, vel viduarum, *lib. 1. tit. 3. l. 54.*
Ratio juris postulat, *lib. 4. tit. 39. l. 2.*
Rationales privatæ rei, *lib. 2. tit. 9. l. 4.*
Rationes curæ administratæ, *lib. 5. tit. 37. l. 14.*
Rationes defuncti, quæ, *lib. 4. tit. 19. l. 6.*
Ratus manere semper, *lib. 4. tit. 42. l. 7.*
Re quidem integra, *lib. 4. tit. 45. l. 1.*
Re tua apud alium manente, *lib. 3. tit. 32. l. 18.*
Rebus certa lege traditis, *lib. 4. tit. 64. l. 6.*
Rebus, quas alius detinet, *lib. 2. tit. 17. l. 2.*
Rebus quidem judicatis standum est, *lib. 7. tit. 52. l. 1.*
Receptitia actione cessante, *lib. 4. tit. 18. l. 2.*
Recte possidenti, *lib. 8. tit. 4. l. 1.*
Rectores Provinciarum, *lib. 9. tit. 47. l. 24.*
Reddatur unusquisque, *lib. 10. tit. 52. l. 8.*
Refert largiter dotem, *lib. 6. tit. 44. l. 5.*
Regiæ majestatis est, *lib. 2. tit. 16. l. 1.*
Regionem certam fundi, *lib. 3. tit. 39. l. 1.*
Rei annonariæ emolumenta, *lib. 4. tit. 47. l. 2.*
Rei creditor obligatæ, *lib. 8. tit. 28. l. 17.*
Rei judicatæ effectum, *lib. 7. tit. 57. l. 2.*
Reipublicæ juribus, *lib. 2. tit. 18. l. 1.*
Relationes Vicariorum, *lib. 1. tit. 38. l. 2.*
Rem in præsenti non minimam, *lib. 5. tit. 13. l. 1.*
Rem majoris pretii, *lib. 4. tit. 44. l. 2.*
Rem non novam, *lib. 3. tit. 1. l. 14.*
Rem privatam nostram, *lib. 11. tit. 74. l. 2.*
Rempublicam, ut, *lib. 11. tit. 29. l. 3.*
Rem, quam à patre vestro, *lib. 2. tit. 29. l. 2.*
Rem, quam pater in dotem, *lib. 5. tit. 12. l. 22.*
Rem quidem illicitam, *lib. 7. tit. 16. l. 1.*
Rem suam persequentibus, *lib. 10. tit. 7. l. 1.*
Remittit, *lib. 11. tit. 1. l. 1.*
Renitente te pater tuus, *lib. 6. tit. 30. l. 11.*
Reos adulterii, duos, *lib. 9. tit. 9. l. 8.*
Reos capitalium criminum, *lib. 9. tit. 2. l. 3.*
Reos criminis postulatos, *lib. 10. tit. 58. l. 1.*
Reos principales, *lib. 8. tit. 41. l. 23.*
Repetita consuetudo, *lib. 12. tit. 38. l. 1.*
Repetita promulgatione, *lib. 1. tit. 3. l. 41.*
Repetitio peculii rerum, *lib. 7. tit. 21. l. 8.*
Reprehendenda tu magis es, *lib. 6. tit. 25. l. 5.*
Requirendi fugitivos, *lib. 6. tit. 1. l. 2.*
Res alienas possidens, *lib. 3. tit. 32. l. 28.*
Res eorum, qui, *lib. 10. tit. 21. l. 1.*
Res in judicium deducta, *lib. 3. tit. 9. l. 1.*
Res inter alios judicatæ, *lib. 7. tit. 56. l. 2.*
Res judicatæ, si sub prætextu, *lib. 7. tit. 52. l. 2.*
Res mobiles in dotem datæ, *lib. 7. tit. 28. l. 1.*
Res ob causam judicati datas, *lib. 8. tit. 23. l. 1.*
Res obligatas exterus, *lib. 8. tit. 14. l. 21.*
Res obligatas sibi, *lib. 9. tit. 33. l. 3.*
Res pignoris, hypothecæve, *lib. 8. tit. 26. l. 10.*
Respublica minorum jure, *lib. 2. tit. 54. l. 4.*
Res, quæ ex matris successione, *lib. 6. tit. 60. l. 1.*
Res, quas ususfructu, *lib. 5. tit. 12. l. 17.*
Res religioni destinatas, *lib. 9. tit. 19. l. 1.*
Rex uxoris, quæ, *lib. 5. tit. 16. l. 24.*
Rescripta contra jus elicita, *lib. 1. tit. 19. l. 7.*
Restaurationi mœnium publicorum, *lib. 11. tit. 69. l. 3.*
Restituendæ, *lib. 2. tit. 8. l. 6.*
Retractare fiscum, quod, *lib. 10. tit. 5. l. 2.*
Reum criminis constitutum, *lib. 2. tit. 13. l. 6.*
Romanæ gentis homines, *lib. 4. tit. 42. l. 2.*
Rupto quidem testamento, *lib. 6. tit. 35. l. 1.*
Rura, & possessiones, quas, *lib. 11. tit. 58. l. 14.*

S.

SAcram fecimus, *lib. 1. tit. 4. l. 33. & lib. 5. tit. 4. l. 29.*
Sacramenta puberum, *lib. 2. tit. 28. l. 1.*
Sacri afflatus, quoscunque, *lib. 1. tit. 23. l. 6.*
Sacri cubiculi præpositi, *lib. 12. tit. 5. l. 1.*
Sacrilegii instar est, *lib. 1. tit. 23. l. 5.*
Sacris Canonibus, *lib. 1. tit. 3. l. 45.*
Sacris nostris, *lib. 1. tit. 2. l. 37.*
Sacrosancta Thessalonicensis, *lib. 1. tit. 2. l. 8.*
Sacrosanctæ orthodoxæ fidei, *lib. 1. tit. 3. l. 34.*
Sæpe quidam suos obnoxios, *lib. 7. tit. 39. l. 9.*
Sæpe rescriptum est, *lib. 2. tit. 17. l. 1.*
Sæpenumero præceptum est, *lib. 7. tit. 58. l. 1.*
Salarium incertæ pollicitationis, *lib. 4. tit. 35. l. 17.*
Saluberrima sanctione, *lib. 12. tit. 45. l. 1.*
Samaritanorum, *lib. 1. tit. 5. l. 13.*
Sancimus cautionis nomine, *lib. 6. tit. 38. l. 3.*
Sancimus, creatione tutorum, *lib. 5. tit. 37. l. 25.*
Sancimus de invectis à, *lib. 8. tit. 15. l. 7.*
Sancimus ejusmodi viros, *lib. 9. tit. 27. l. 6.*
Sancimus favore imperfectæ, *lib. 2. tit. 41. l. 5.*
Sancimus, his solis militibus, *lib. 7. tit. 35. l. 8.*
Sancimus, his solis, qui, *lib. 2. tit. 52. l. 8.*
Sancimus, ibi esse pœnam, *lib. 9. tit. 47. l. 22.*
Sancimus igitur, ut omnia, *lib. 1. tit. 1. post l. 3.*
Sancimus in curationibus, *lib. 1. tit. 4. l. 30.*
Sancimus, licentiam esse, *lib. 6. tit. 48. l. 7.*
Sancimus, mulieres suæ, *lib. 2. tit. 56. l. 6.*
Sancimus, ne quis clarissimorum, *lib. 1. tit. 15. l. 2.*
Sancimus, neminem ad Episcopatum, *lib. 1. tit. 3. l. 48.*
Sancimus, neminem omnino, *lib. 1. tit. 2. l. 21.*
Sancimus, neminem tutorum, *lib. 5. tit. 37. l. 28.*
Sancimus, nemini licere sacratissima, *lib. 1. tit. 2. l. 21.*
Sancimus, nemini licere, sive ab ingenuis, *lib. 8. tit. 52. l. 3.*
Sancimus, nuptias, quæ inter masculos, *lib. 5. tit. 4. l. 25.*
Sancimus, omnem donationem, *lib. 8. tit. 54. l. 34.*
Sancimus, omnes Judices, *lib. 3. tit. 1. l. 15.*
Sancimus, patronum fisci judicio, *lib. 2. tit. 7. l. 12.*
Sancimus, quemadmodum de iis, *lib. 6. tit. 59. l. 11.*
Sancimus, res ad venerabiles, *lib. 1. tit. 2. l. 22.*
Sancimus, si proprietati, *lib. 7. tit. 25. l. 1.*
Sancimus, si quis legitimo, *lib. 6. tit. 23. l. 27.*
Sancimus, si quis moriens, *lib. 1. tit. 3. l. 46.*
Sancimus, si quis nuptiarum, *lib. 5. tit. 4. l. 24.*
Sancimus, si quis pro alio, *lib. 8. tit. 41. l. 26.*
Sancimus, sive les, *lib. 4. tit. 51. l. 7.*
Sancimus veterum dubitatione, *lib. 4. tit. 37. l. 7.*
Sancimus Viris Excellentissimis, *lib. 12. tit. 3. l. 4.*
Sancimus, Viros Excelsos, *lib. 12. tit. 41. l. 26.*
Sancimus, ut Advocatis, *lib. 2. tit. 7. l. 6.*
Sancimus, ut authentica ipsa, *lib. 1. tit. 23. l. 3.*
Sancimus, ut eum, cui, *lib. 12. tit. 61. l. 6.*
Sancimus, ut nemo, *lib. 1. tit. 4. l. 29.*
Sancimus, ut quoscunque, *lib. 8. tit. 52. l. 4.*
Sancimus, ut si quando abfuerit, *lib. 1. tit. 4. l. 31.*
Sancimus, ut si quis, *lib. 7. tit. 54. l. 3.*
Sanctissimarum, *lib. 1. tit. 3. l. 44.*
Sanum mente, licet ægrum corpore, *lib. 2. tit. 4. l. 27.*
Satis aperte Divorum, *lib. 9. tit. 22. l. 2.*
Satis notum est, *lib. 8. tit. 15. l. 4.*
Satis fit tibi debitorem, *lib. 10. tit. 21. l. 2.*
Scholarium nostrorum devotio, *lib. 1. tit. 31. l. 3.*
Sciant cuncti accusatores, *lib. 4. tit. 19. l. 25.*
Sciant Judices, nihil, *lib. 10. tit. 73. l. 3.*
Sciant Judices super admissis, *lib. 9. tit. 27. l. 2.*
Sciant omnes, accipiendi, *lib. 10. tit. 6. l. 2.*
Sciant Principes, & corniculari, *lib. 1. tit. 48. l. 3.*
Sciant, qui ad successionem, *lib. 6. tit. 58. l. 10.*
Scientis conditionem, *lib. 7. tit. 14. l. 6.*
Sciens liberum venundando, *lib. 3. tit. 15. l. 2.*
Sciens servum alienum, *lib. 7. tit. 26. l. 7.*
Scimus antea constitutionem, *lib. 3. tit. 28. l. 36.*
Scimus jam duas esse, *lib. 6. tit. 30. l. 22.*
Scire debes omissa Falcidia, *lib. 6. tit. 50. l. 1.*
Scire debes privilegium, *lib. 7. tit. 74. l. 1.*
Scire debet gravitas tua, *lib. 10. tit. 10. l. 1.*
Scire debetis fideicommissi, *lib. 6. tit. 54. l. 7.*
Scire debuisti, frater, *lib. 6. tit. 59. l. 1.*
Scire debuisti, quæ sub, *lib. 8. tit. 38. l. 6.*
Scriniarios, vel apparitores, *lib. 6. tit. 21. l. 16.*
Scriniarios, vel numerarios, *lib. 12. tit. 50. l. 8.*
Scriniis omnibus largitionum, *lib. 12. tit. 24. l. 7.*
Scriptura testamenti, *lib. 3. tit. 38. l. 10.*
Scripturæ diversæ, *lib. 4. tit. 21. l. 14.*
Scripturas, quæ sæpe, *lib. 8. tit. 18. l. 11.*
Scrupulosam veterum inquisitionem, *lib. 8. tit. 38. l. 11.*
Secundum D. Leonis constitutionem, *lib. 5. tit. 54. l. 52.*
Secundum placiti fidem, *lib. 8. tit. 38. l. 10.*
Secundum rationem juris, *lib. 5. tit. 18. l. 2.*
Secundum responsum Domitii, *lib. 8. tit. 38. l. 4.*
Secundus creditor offerendo, *lib. 8. tit. 14. l. 22.*
Securitates semel publicatas, *lib. 10. tit. 75. l. 13.*
Securitatibus, quæ, *lib. 10. tit. 22. l. 4.*
Semel cautum missis, *lib. 12. tit. 26. l. 5.*
Semel securitatem, *lib. 10. tit. 22. l. 2.*
Senator, vel alius clarissimus, *lib. 12. tit. 1. l. 11.*
Senatores in pecuniariis causis, *lib. 3. tit. 24. l. 2.*
Senatores in sacratissima, *lib. 10. tit. 39. l. 8.*
Senatores, seu Præfectos, *lib. 5. tit. 27. l. 1.*
Senatorum substantias, *lib. 12. tit. 1. l. 4.*
Senatusconsulti auctoritatem, *lib. 5. tit. 5. l. 2.*
Senatusconsulto, & edicto D. Claudii, *lib. 9. tit. 23. l. 3.*
Senatusconsulto permissum non est, *lib. 9. tit. 1. l. 3.*
Senatusconsultum, auctore D. Hadriano, *lib. 3. tit. 31. l. 1.*
Senatusconsultum locum habet, *lib. 4. tit. 29. l. 4.*
Senectus ad donationem, *lib. 8. tit. 54. l. 16.*
Senium quidem ætatis, *lib. 6. tit. 22. l. 3.*
Sententia bonorum omnium, *lib. 8. tit. 41. l. 20.*
Sententiis finita negotia, *lib. 2. tit. 10. l. 5.*
Septem diebus per, *lib. 12. tit. 38. l. 12.*
Servi, atque coloni, *lib. 11. tit. 67. l. 3.*
Servi ob violatum contubernium, *lib. 9. tit. 9. l. 25.*
Servi, qui monetarios, *lib. 7. tit. 23. l. 2.*
Servis, si dominorum fuerint, *lib. 1. tit. 3. l. 38.*
Servi testamento dominorum, *lib. 6. tit. 73. l. 4.*
Servo ex sententia damnato, *lib. 9. tit. 47. l. 14.*
Servo, qui fuerat pignori obligatus, *lib. 8. tit. 14. l. 25.*
Servo tuo defunctos, *lib. 7. tit. 2. l. 9.*
Servorum capitis crimine damnatorum, *lib. 9. tit. 49. l. 1.*
Servorum libertates, *lib. 7. tit. 3. l. 1.*
Servos meos nec per, *lib. 7. tit. 12. l. 2.*
Servos non solum pro dominis, *lib. 9. tit. 41. l. 14.*
Servos pro domino, *lib. 4. tit. 20. l. 8.*
Servos, qui fecisse violentiam, *lib. 9. tit. 12. l. 8.*
Servos, qui proprii indubitatæ juris, *lib. 9. tit. 41. l. 7.*
Servos, quos nullo jure, *lib. 8. tit. 50. l. 2.*
Servos, vel tributarios, *lib. 11. tit. 47. l. 12.*
Servum communem, *lib. 3. tit. 36. l. 22.*
Servum domini delatorem, *lib. 10. tit. 11. l. 6.*
Servum emptor non traditum, *lib. 3. tit. 32. l. 27.*
Servum fugitivum sui furtum, *lib. 6. tit. 1. l. 1.*
Servus creditoris, *lib. 2. tit. 3. l. 3.*
Servus in judicio, *lib. 3. tit. 1. l. 6.*
Servus sub pœna vinculorum, *lib. 9. tit. 47. l. 10.*
Servus successores habere non potest, *lib. 6. tit. 59. l. 4.*
Servus tuus pecuniam, *lib. 4. tit. 25. l. 1.*
Severam indagationem, *lib. 12. tit. 1. l. 10.*
Severitas Præsis provinciæ, *lib. 5. tit. 62. l. 14.*
Si à creditore nomen comparasti, *lib. 4. tit. 10. l. 7.*
Si à creditrice jure pignoris, *lib. 8. tit. 46. l. 2.*
Si à fratre tuo militante, *lib. 6. tit. 22. l. 14.*
Si à patre emancipata, *lib. 6. tit. 30. l. 1.*
Si à patre emancipatus, *lib. 4. tit. 5. l. 5.*
Si à matre vestra superstite, *lib. 5. tit. 12. l. 13.*
Si à non dominis, *lib. 7. tit. 10. l. 7.*
Si à sponso rebus sponsæ donatis, *lib. 5. tit. 3. l. 16.*
Si à te comparavit is, *lib. 4. tit. 54. l. 7.*
Si ab Aliano, *lib. 9. tit. 20. l. 2.*
Si ab eo, cujus servus, *lib. 7. tit. 16. l. 7.*
Si ab eo, qui ex sacro, *lib. 6. tit. 38. l. 12.*
Si ab eo, qui negotia, *lib. 2. tit. 19. l. 7.*
Si ab hostibus cum patre, *lib. 2. tit. 54. l. 5.*
Si abducta mancipia, *lib. 6. tit. 2. l. 10.*
Si absentibus necessariis, *lib. 5. tit. 63. l. 1.*
Si absentis pecuniam, *lib. 4. tit. 2. l. 4.*
Si accusatoribus absentibus, *lib. 9. tit. 2. l. 4.*
Si actionem legati, *lib. 2. tit. 3. l. 24.*
Si actor à curatore, *lib. 7. tit. 62. l. 10.*
Si actori servo, tum, *lib. 8. tit. 43. l. 19.*
Si actu solenni præcedentem, *lib. 7. tit. 75. l. 6.*
Si ad excludendam, *lib. 4. tit. 1. l. 4.*
Si ad instar interdicti, *lib. 8. tit. 8. l. 3.*
Si ad magistratum nominati, *lib. 10. tit. 31. l. 18.*
Si ad resolvendam donationem, *lib. 5. tit. 71. l. 67.*

UAB

Si ad scribendum nominatim, lib.7. tit.61. l.4.
Si ademptis bonis, lib.9. tit.51. l.5.
Si adversarius tuus apud acta, lib.4. tit.21. l.3.
Si adversarius tuus non cum marito, lib.4. tit.29. l.10.
Si adversus privatos, lib.2. tit.37. l.2.
Si adulta, cujus curam geris, lib.4. tit.26. l.6.
Si æstimata prædia, lib.5. tit.23. l.1.
Si alicujus, lib.10. tit.1. l.7.
Si alienam à reo, lib.8. tit.41. l.19.
Si aliquando homines emergant, lib.8. tit.12. l.15.
Si aliquid à susceptore, lib.10. tit.70. l.12.
Si aliquid per epistolam, lib.8. tit.54. l.13.
Si alterius circumveniendi causa, lib.2. tit.43. l.3.
Si ancillam ex emptione, lib.4. tit.38. l.7.
Si ancillam nummis tuis, lib.5. tit.16. l.2.
Si ancillam tibi ex causa, lib.4. tit.49. l.11.
Si ante conceptus est pater, lib.9. tit.47. l.4.
Si ante diem, lib.10. tit.68. l.1.
Si ante matrimonium, lib.5. tit.3. l.8.
Si apparitor defugerit, lib.12. tit.58. l.6.
Si appellationem oblatam, lib.7. tit.62. l.31.
Si apud priorem dominum, lib.4. tit.58. l.3.
Si apud Provinciæ Præsidem, lib.8. tit.56. l.2.
Si apud utrunque Prætorem, lib.7. tit.62. l.17.
Si aquam per possessionem, lib.3. tit.34. l.2.
Si arbiter datus à, lib.7. tit.45. l.2.
Si avi tui hereditatem adiisti, lib.9. tit.32. l.3.
Si avia tua patrem tuum, lib.6. tit.30. l.6.
Si avia vestra proprias, lib.8. tit.54. l.19.
Si avia vestra sibi, lib.8. tit.39. l.6.
Si aviæ eorum frater, lib.6. tit.16. l.2.
Si aviam tuam uti ancillam, lib.7. tit.14. l.3.
Si aut nullum testamentum, lib.6. tit.58. l.4.
Si avus tuus, qui patrem, lib.6. tit.28. l.2.
Si avus tuus relictis, lib.6. tit.14. l.1.
Si Barsatorem latronem, lib.8. tit.41. l.13.
Si bona debitoris tui, lib.7. tit.72. l.5.
Si bonam causam, lib.5. tit.37. l.11.
Si bonorum possessio, lib.6. tit.9. l.2.
Si causa cognita, lib.2. tit.4. l.32.
Si causam judicati, lib.7. tit.53. l.2.
Si cautiones, quibus, lib.9. tit.1. l.2.
Si certis annis, lib.2. tit.3. l.28.
Si cessante solutione, lib.8. tit.28. l.7.
Si circumscripta matre vestra, lib.5. tit.18. l.6.
Si citra ullam transactionem, lib.4. tit.5. l.2.
Si Clericus ante definitivam, lib.1. tit.4. l.2.
Si codicillos major xxv. an. fecisset, lib.7. tit.2. l.1.
Si cogitatione futuræ successionis, lib.3. tit.36. l.21.
Si cognati tui servos, lib.2. tit.19. l.11.
Si cohortalis apparitor, lib.12. tit.58. l.12.
Si coloni, quos bona fide, lib.11. tit.47. l.14.
Si compensandi debiti gratia, lib.6. tit.24. l.6.
Si competenti Judici annua legata, lib.6. tit.53. l.1.
Si competenti Judici eum, quem, lib.5. tit.25. l.3.
Si conductionis implestis fidem, lib.4. tit.65. l.26.
Si confidis sponsam filii tui, lib.9. tit.12. l.3.
Si consentiente matre, lib.3. tit.3. l.14.
Si constante matrimonio à marito, lib.5. tit.19. l.1.
Si constante matrimonio, communi, lib.5. tit.17. l.9.
Si constante matrimonio consilium, lib.5. tit.3. l.19.
Si constante matrimonio maritus, lib.5. tit.18. l.11.
Si constante matrimonio tibi, lib.5. tit.16. l.19.
Si constat pecuniam, lib.4. tit.31. l.4.
Si constiterit, eum, qui, lib.3. tit.39. l.4.
Si constiterit proprietatem, lib.4. tit.21. l.8.
Si contra ampliss. Ordinis secretum, lib.5. tit.73. l.2.
Si contra compromissum, lib.2. tit.56. l.1.
Si contra defuncti voluntatem, lib.7. tit.26. l.2.
Si contra licitum litis, lib.4. tit.35. l.20.
Si contra majorem xxv. an. lib.7. tit.62. l.8.
Si contra matris ultimam voluntatem, lib.5. tit.47. l.1.
Si contra pupillos, lib.5. tit.14. l.1.
Si contra te jure pronunciatum est, lib.7. tit.67. l.1.
Si controversia tibi, lib.8. tit.45. l.9.
Si convenit, ut in matrimonio, lib.5. tit.14. l.6.
Si conventus quis negaverit manum, lib.4. tit.21. l.16.
Si creditor colludens, lib.9. tit.22. l.15.
Si creditor conditioni, lib.8. tit.41. l.7.
Si creditor non vestram personam, lib.2. tit.25. l.4.
Si creditor pignus, lib.8. tit.34. l.2.
Si creditor possessionem, lib.8. tit.24. l.2.
Si creditur sine vitio, lib.4. tit.24. l.5.
Si creditore pignus, lib.8. tit.30. l.5.
Si creditores vestros, lib.2. tit.3. l.28.
Si creditoribus satisfactum, lib.7. tit.8. l.5.
Si creditoris voluntas, lib.6. tit.42. l.17.
Si creditrici, quæ, lib.4. tit.32. l.6.
Si crimen ad tuam, lib.9. tit.2. l.10.
Si crimen aliquod, lib.7. tit.19. l.3.
Si criminis accusationem, lib.7. tit.12. l.4.
Si criminis alicujus reus, lib.5. tit.42. l.2.
Si cui loci proprietas, lib.8. tit.10. l.9.
Si cui non numeratæ pecuniæ, lib.4. tit.30. l.15.
Si cuidam crimini obnoxius, lib.9. tit.2. l.2.
Si cujuscunque modi actiones, lib.2. tit.14. l.2.
Si cujuslibet tributarius, lib.11. tit.53. l.3.
Si, cum ante nuptias, lib.5. tit.3. l.7.
Si, cum avi tui testamento, lib.2. tit.39. l.2.
Si, cum ea, quæ tibi, lib.5. tit.11. l.3.
Si, cum esses pupillaris, lib.3. tit.6. l.1.
Si, cum exiguam pecuniam, lib.4. tit.6. l.4.
Si cum fratre tuo, lib.7. tit.60. l.3.
Si, cum Hermes vectigal, lib.4. tit.65. l.7.
Si, cum ingenuus esses, lib.11. tit.36. l.2.
Si, cum inter te, & aviam, lib.7. tit.64. l.2.
Si, cum ipse, lib.4. tit.29. l.3.
Si, cum militaribus laboribus, lib.2. tit.51. l.6.
Si, cum minor annis xxv. esses, lib.2. tit.43. l.1.
Si, cum pater tuus, lib.2. tit.27. l.2.
Si, cum pater vester, lib.4. tit.29. l.17.
Si cum patruo vestro, lib.3. tit.38. l.6.
Si cum patruus tuus, lib.4. tit.64. l.1.
Si, cum pecuniam pro marito, lib.7. tit.73. l.3.
Si, cum pecuniam tuam, lib.8. tit.38. l.5.
Si, cum quæstio tibi super, lib.8. tit.45. l.17.
Si, cum servus liberam, lib.8. tit.43. l.3.
Si, cum te pater, lib.10. tit.31. l.1.
Si, cum tibi pretium, lib.3. tit.1. l.4.
Si, cum vel in utero haberetur, lib.6. tit.21. l.10.
Si curator post decretum, lib.5. tit.51. l.3.
Si curatorem habens, lib.2. tit.22. l.3.
Si curatores dati, lib.5. tit.62. l.1.
Si curatores habes, lib.5. tit.37. l.9.
Si curatores tutoribus adjuncti, lib.5. tit.60. l.1.
Si curatoris quondam tui, lib.6. tit.30. l.9.
Si de certa re, lib.2. tit.4. l.31.
Si de fundo à locatore expulsa es, lib.4. tit.65. l.15.
Si de hereditate, &c, lib.7. tit.19. l.2.
Si de possessione servitutis, lib.4. tit.19. l.20.
Si de possessione vi dejectus es, lib.8. tit.4. l.4.
Si de proprietate datus Judex, lib.7. tit.48. l.3.
Si de proprio suo patromonio, lib.10. tit.61. l.1.
Si debitor, cujus, lib.8. tit.73. l.4.
Si debitor ex administratione, lib.7. tit.11. l.7.
Si debitor pœnam sententiæ, lib.9. tit.51. l.3.
Si debitor rem tibi, lib.8. tit.28. l.12.
Si debitori heres, lib.7. tit.36. l.2.
Si debitum non inficiantur, lib.4. tit.15. l.3.
Si decreto Prætoris, lib.8. tit.18. l.2.
Si decretum ordinis, lib.7. tit.9. l.2.
Si Decurionum consortio, lib.10. tit.34. l.1.
Si defunctus cujuscunque sexus, lib.6. tit.55. l.9.
Si defunctus tutelam, lib.5. tit.51. l.10.
Si delegatio non est interposita, lib.8. tit.42. l.3.
Si deportationis sententiæ, lib.9. tit.51. l.12.
Si deportatus suos, &c, lib.9. tit.49. l.8.
Si deposita pecunia, lib.4. tit.34. l.4.
Si depositi experiaris, lib.4. tit.34. l.3.
Si deserta prædia, lib.4. tit.46. l.2.
Si desertorem militiæ, lib.7. tit.13. l.4.
Si desertores inventi, lib.12. tit.46. l.2.
Si diversa pars contra, lib.2. tit.4. l.14.
Si divina domus, lib.10. tit.19. l.8.
Si divisa conductio fuit, lib.4. tit.65. l.13.
Si divisio administrationis, lib.5. tit.53. l.2.
Si divisionem conventione factam, lib.3. tit.36. l.15.
Si divisum administrationis periculum, lib.5. tit.40. l.2.
Si doceas, ut affirmas, lib.8. tit.55. l.1.
Si docueris apud Præsidem, lib.9. tit.22. l.9.
Si dolo adversarii, lib.4. tit.44. l.5.
Si domina proprietatis, lib.3. tit.33. l.10.
Si dominium ejus possessionis, lib.8. tit.14. l.9.
Si dominum ancillæ, lib.3. tit.32. l.1.
Si donatio per epistolam, lib.8. tit.54. l.5.
Si donatione continetur, lib.8. tit.57. l.1.
Si donatione tibi post mortem, lib.6. tit.20. l.13.
Si donationem rite fecisti, lib.8. tit.56. l.5.
Si donationis causa servi, lib.8. tit.54. l.18.
Si donationis causa, [...], lib.4. tit.38. l.3.
Si donationis gratia, lib.8. tit.23. l.2.
Si donationis, vel transactionis, lib.2. tit.20. l.7.
Si donationum ante nuptias, lib.5. tit.4. l.22.
Si dotare filiam volens, lib.4. tit.29. l.12.
Si dotem marito, lib.5. tit.12. l.24.
Si dotem, ut proponis, lib.6. tit.44. l.3.
Si dum in tuo matrimonio, lib.9. tit.9. l.24.
Si duo, pluresve, lib.8. tit.40. l.1.
Si duo, vel plures, lib.4. tit.27. l.3.
Si duobus, vel tribus, lib.6. tit.43. l.3.
Si ea cæcitate pater, lib.10. tit.50. l.1.
Si ea conditione, lib.6. tit.46. l.3.
Si ea, cujus filium, lib.6. tit.50. l.13.
Si ea lege Orestes, lib.4. tit.57. l.2.
Si ea lege possessionem, lib.4. tit.32. l.17.
Si ea lege prædium vendidisti, lib.4. tit.54. l.1.
Si ea pactione uxor tua, lib.4. tit.32. l.14.
Si ea, quæ crimen intendit, lib.9. tit.1. l.7.
Si ea, quæ donaveras, lib.8. tit.54. l.23.
Si ea, quæ in jura tutoris, lib.5. tit.73. l.1.
Si ea, quæ stupro tibi cognita est, lib.9. tit.9. l.22.
Si ea, quæ tibi vendidit, lib.2. tit.24. l.2.
Si ea quæstio inferetur, lib.6. tit.35. l.3.
Si ei, qui capere potest, lib.10. tit.11. l.1.
Si ejus, à quo nunc, lib.9. tit.9. l.24.
Si ejus, quæ vos heredes, lib.6. tit.58. l.2.
Si emancipata à patre, lib.1. tit.18. l.3.
Si emancipati utrique, lib.6. tit.20. l.9.
Si emancipatis vobis, lib.4. tit.50. l.2.
Si eo tempore, quo, lib.8. tit.26. l.6.
Si ex alio contractu, lib.4. tit.26. l.9.
Si ex cautione tua conveniri, lib.4. tit.7. l.1.
Si ex cautione tua licet, lib.4. tit.30. l.3.
Si ex contractu, lib.4. tit.26. l.4.
Si ex ea pecunia, quam, lib.3. tit.32. l.6.
Si ex edicto sororis, lib.8. tit.2. l.2.
Si ex falsis instrumentis, lib.2. tit.4. l.32.
Si ex libertate natum, lib.7. tit.16. l.12.
Si ex majore debiti quantitate, lib.8. tit.36. l.7.
Si ex multis causis, lib.7. tit.40. l.3.
Si ex persona minorum, lib.2. tit.32. l.2.
Si ex possessione servitutis, lib.3. tit.22. l.4.
Si ex pretio debitæ quantitatis, lib.4. tit.2. l.6.
Si ex quocunque contractu, lib.3. tit.42. l.9.
Si ex Senatusconsulto, lib.6. tit.48. l.1.
Si ex venditione, lib.4. tit.31. l.7.
Si ex voluntate patris tui, lib.5. tit.16. l.7.
Si extat corpus nummorum, lib.3. tit.41. l.1.
Si falsos codicillos, lib.9. tit.22. l.8.
Si falsum instrumentum, lib.4. tit.22. l.5.
Si familiæ erciscundæ judicio, lib.3. tit.36. l.14.
Si fideicommissum ab, lib.6. tit.53. l.6.
Si fidejussor à creditore, lib.2. tit.21. l.1.
Si fidejussor nullam, lib.8. tit.41. l.27.
Si fidejussor pro reo, lib.4. tit.35. l.6.
Si fidejussor procuratoris, lib.2. tit.13. l.7.
Si filiæ tuæ, quam, lib.8. tit.58. l.2.
Si filiæ tuæ sponsus, lib.5. tit.3. l.10.
Si filiam tuam, eo quod, lib.3. tit.28. l.19.
Si filii, quorum parentes, lib.5. tit.9. l.11.
Si filii tui emancipati, lib.5. tit.16. l.16.
Si filiis debitoris tui, lib.5. tit.31. l.4.
Si filium tuum in potestate, lib.8. tit.47. l.1.
Si filium tuum liberum, lib.7. tit.16. l.37.
Si filiusfamilias aliquid mercatus, lib.4. tit.28. l.3.
Si filiusfamilias citra patris, ibid. l.7.
Si filiusfamilias cum in potestate, ibid. l.1.
Si filiusfamilias delatam sibi, lib.3. tit.31. l.10.
Si filiusfamilias fuisti, lib.3. tit.36. l.4.
Si filiusfamilias invito patre, lib.4. tit.13. l.2.
Si filius pro patre suo, lib.2. tit.19. l.18.
Si filius tuus, cum esset, lib.9. tit.49. l.3.
Si filius tuus immoderatæ libidinis, lib.3. tit.29. l.4.
Si filius tuus in potestate tua agens, lib.4. tit.28. l.6.
Si filius tuus in potestate tua est, lib.8. tit.47. l.3.
Si filius tuus res, lib.8. tit.54. l.14.
Si fines agri venditor, lib.8. tit.45. l.10.
Si fœmina suam, lib.9. tit.45. l.5.
Si fœnebris pecunia, lib.4. tit.29. l.13.
Si forte mulier, lib.9. tit.16. l.9.
Si Fortidianum fundum, lib.6. tit.37. l.7.
Si frater patruelis tuus, lib.6. tit.22. l.4.
Si frater tuus cum, lib.2. tit.23. l.2.
Si frater tuus, postquam, lib.6. tit.42. l.5.
Si fratrem tuum, lib.9. tit.20. l.5.
Si fratres tui minores, lib.2. tit.12. l.21.
Si fratres vestri, lib.3. tit.38. l.7.
Si fratri tuo legitima, lib.6. tit.55. l.1.
Si fratris tui filius, lib.6. tit.30. l.3.
Si fraude, & dolo, lib.7. tit.33. l.6.
Si fructus eorum prædiorum, lib.5. tit.16. l.8.
Si fugitivi ser[...] l.1.
Si functiones, [...]
Si fundi nomino[...] tit.35. l.2.
Si fundum paren[...] lib.4. tit.54.
Si fundum pignori, lib.8. tit.18. l.4.
Si fundum sciens alienum, lib.8. tit.[...]
Si fundum tuum pater, lib.4. tit.51. l.[...]
Si fundum vestrum, lib.3. tit.32. l.1[...]
Si furiosi parentis liberi, lib.5. tit.4. [...]
Si furti condemnata es, lib.2. tit.12. [...]
Si Gaudentius in matrem, lib.2. tit.[...]
Si generaliter bona sint obligata, li[b...] 18. l.6.
Si genero dotem dando, lib.5. tit.12 [...]
Si gravius ullum facinus, lib.12. tit[...]
Si heredes jure facto, lib.7. tit.2. l.1[...]
Si hereditas ejus, à quo, lib.7. tit.2. [...]
Si heredum Quintiniani, lib.3. tit.[...]
Si hi, contra quos supplicas, lib.4. [...] l.22.
Si hi, qui à vobis, lib.4. tit.65. l.14
Si hi, qui cum patre, lib.10. tit.60. [...]
Si hi, qui te in pupillari, lib.5. tit.[...]
Si hi, quos servos tuos, lib.7. tit.1[...]
Si his, de quorum successione, lib.[...]58. l.8.
Si homines certi, lib.6. tit.47. l.3
Si hypothecas fisco distrahente, li[b...]26. l.8.
Si jam puberes utriusque, lib.2. ti[t...]
Si idcirco apud arbitrum, lib.2. [...] l.2.
Si idem codicilli, lib.6. tit.36. l.[...]
Si ideo ultio necis, lib.6. tit.35. [...]
Si ignorans statum Erotis, lib.5[...]8. l.3.
Si ignorante, vel invito, lib.8. [...] l.3.
Si ille, qui ex filia, lib.10. tit.31.
Si imperialis majestas, lib.1. tit[...] l.11.
Si in ædibus vicini, lib.3. tit.34
Si in area communi, lib.3. tit.[...]6.
Si in causa judicati, lib.4. tit.1.
Si in fraudem eorum, quæ fisc[...]7. tit.11. l.5.
Si in fraudem eorum, quæ testamento, lib.6. tit.37. l.9.
Si in fraudem legatorum, lib.[...] 29. l.1.
Si in fraudem patroni, lib.6. [...] l.1.
Si in hoc, quod jure tibi deb[...], lib.8. tit.28. l.14.
Si in locum ejus tutoris, lib.[...]36. l.1.
Si in nomine, vel prænomi[...] lib.6. tit.23. l.4.
Si in patria uxoris tuæ, lib.[...] tit.29. l.5.
Si in personam patris tui, li[b...] tit.42. l.21.
Si in possessione libertatis, [...]3. tit.22. l.3.
Si in potestate patris, lib.8. [...]7. l.1.
Si in potestate tua, lib.12. [...]37. l.1.
Si in rem communem, lib[...] tit.2. l.12.
Si in rem minoris, lib.5. [...]19. l.3.
Si in rem suam accepta, l[...] tit.16. l.7.
Si in solutum nomen, lib. tit.10. l.6.
Si in te, ac fratrem, lib.2. [...]30. l.2.
Si in te jus fisci, lib.7. tit.4. l.7.
Si in una, eademque ca[...], lib.7. tit.68. l.2.
Si incursu latronum, lib. tit.34. l.1.
Si indebitam pecuniam, lib.8. tit.41. l.15.
Si infanti, lib.6. tit.30. [l.]18.
Si inferiorem partem ædificii, lib.3. tit.32. l.2.
Si ingenuum te, lib.7. [t]it.14. l.2.
Si inter minores, lib.2. tit.46. l.1.
Si inter patrem tuum, lib.8. tit.43. l.6.
Si inter virum, & uxorem, lib.5. tit.12. l.21.
Si inter vos majores, lib.3. tit.38. l.8.
Si interrogatione præcedente, lib.4. tit.32. l.1.
Si intestatæ mulieri, lib.6. tit.57. l.1.
Si intra ætatem, cui, lib.2. tit.22. l.6.
Si intra annos, quibus, lib.2. tit.53. l.3.
Si intra legibus definitum tempus, lib.4. tit.30. l.8.
Si intra legitimam ætatem, lib.2. tit.53. l.2.
Si invita detinetur uxor, lib.5. tit.4. l.11.
Si invito, vel ignorante, lib.8. tit.52. l.1.
Si ipse vocatus ad, lib.10. tit.65. l.1.
Si is, contra quem preces fundis, lib.8. tit.10. l.5.
Si is, contra quem supplicas, lib.7. tit.33. l.8.
Si is, cui colendum fundum, lib.7. tit.34. l.1.
Si is, cui te pecuniam, lib.6. tit.2. l.7.
Si is, de quo supplicas, lib.9. tit.35. l.4.
Si is, quem homicidii, lib.9. tit.6. l.2.
Si is, quem in servitutem, lib.7. tit.16. l.4.
Si is, quem servum tuum, lib.7. tit.21. l.4.
Si is, qui ademptis bonis, lib.7. tit.66. l.3.
Si is, qui depositam à te, lib.4. tit.34. l.8.
Si is, qui heredem fecit, lib.7. tit.21. l.2.
Si is, qui minorem, lib.2. tit.43. l.2.
Si is, qui pretium pro te acceperat, lib.4. tit.57. l.4.
Si is, qui puellam, lib.5. tit.5. l.2.
Si is, qui te ab hostibus, lib.8. tit.51. l.13.
Si is, qui te cum uxore, lib.6. tit.22. l.2.
Si is, qui te heredem fecit, lib.7. tit.21. l.2.
Si ita duumviri, lib.11. tit.35. l.3.
Si ita ut lege municipali, lib.7. tit.9. l.1.
Si Judici probatum fuerit, lib.7. tit.58. l.1.
Si jure manumissus es, lib.4. tit.61. l.1.

Si jure

Si pare non subsistit, lib.7. tit.2. l.11.
Si Julia Saturnino, lib.4. tit.57. l.3.
Si legata relicta, lib.6. tit.37. l.4.
Si legatarius, vel fideicommissarius celaverit, lib.6. tit.37. l.25.
Si legibus prohibitæ, lib.1. tit.4. l.16.
Si legis Aquiliæ actione, lib.3. tit.35. l.3.
Si lenones patris, lib.1. tit.4. l.12.
Si lex municipii, lib.8. tit.49. l.1.
Si libellum de communi causa, lib.1. tit.23. l.1.
Si liber colonus, lib.11. tit.68. l.1.
Si liber constitutus, ut, lib.4. tit.6. l.9.
Si liber homo alienæ, lib.7. tit.16. l.3.
Si liberam peculii administrationem, lib.2. tit.26. l.10.
Si liberis ex priore matrimonio, lib.5. tit.3. l.18.
Si libertam quis uxorem habeat, lib.5. tit.4. l.28.
Si libertatem tibi, lib.9. tit.23. l.6.
Si liberti accusatores, lib.9. tit.1. l.21.
Si liberti conniventibus patronis, lib.6. tit.4. l.2.
Si liberti, ejusdemque curatoris, lib.5. tit.57. l.10.
Si libertus, vel, lib.10. tit.32. l.1.
Si liberum captum te, lib.8. tit.51. l.11.
Si liqueat matrem tuam, lib.5. tit.29. l.8.
Si lis pecuniaria apud, lib.9. tit.22. l.11.
Si literarum Ammonis, lib.8. tit.45. l.23.
Si literas ejus secutus, lib.4. tit.25. l.7.
Si longis, apertisque frustrationibus, lib.7. tit.53. l.7.
Si Lysias adempta parte bonorum, lib.8. tit.41. l.1.
Si magistratus à, lib.5. tit.75. l.1.
Si magnum & capitale crimen, lib.9. tit.1. l.13.
Si major annis xxv. fundum, lib.4. tit.44. l.13.
Si major annis xxv. transegisti, lib.2. tit.4. l.36.
Si major annis xxv. veluti, lib.4. tit.52. l.5.
Si major quinquagenaria, lib.6. tit.58. l.12.
Si major quinque & xx. annis hereditatem, lib.2. tit.21. l.7.
Si major quinque & xx. annis soror tua, lib.3. tit.38. l.4.
Si major transegisti, lib.2. tit.4. l.27.
Si majores xxv. annis, lib.2. tit.4. l.25.
Si mala fide servum tuum, lib.7. tit.30. l.3.
Si mancipium tuum, lib.3. tit.32. l.23.
Si mandator pro filio tuo, lib.4. tit.26. l.8.
Si mandatum solius mariti, lib.2. tit.19. l.24.
Si manifeste doceri possit, lib.3. tit.33. l.7.
Si manumissori tuo, lib.6. tit.6. l.4.
Si manumissus ingratus, lib.6. tit.7. l.2.
Si maritus quondam tuus, lib.6. tit.20. l.14.
Si maritus quondam uxoris tuæ, lib.5. tit.16. l.10.
Si maritus sororis tuæ, lib.4. tit.35. l.5.
Si maritus tuus creditores, lib.5. tit.16. l.22.
Si maritus tuus facto, lib.3. tit.28. l.22.
Si maritus tuus mutuam, lib.8. tit.28. l.19.
Si maritus tuus, licet, lib.8. tit.47. l.7.
Si mater cum filiorum, lib.4. tit.20. l.6.
Si mater filiis duobus, lib.3. tit.28. l.3.
Si mater legitime, lib.8. tit.15. l.6.
Si mater tua major annis, lib.4. tit.32. l.24.
Si mater tua patrimonium, lib.3. tit.29. l.7.
Si mater tua propter furorem, lib.6. tit.16. l.1.
Si mater tua quasi ingenua, lib.7. tit.21. l.6.
Si mater tua velut ex, lib.4. tit.38. l.10.
Si mater vestra filiæ suæ, lib.5. tit.3. l.12.
Si mater vos sub conditione, lib.6. tit.25. l.3.
Si matre superstite, lib.6. tit.55. l.11.
Si matrem ejus, cujus, lib.7. tit.26. l.3.
Si matrem tuam, lib.9. tit.47. l.9.
Si miles in provincia, lib.9. tit.3. l.1.
Si miles [illegible], lib.9. tit.6. l.1.
Si militaris Judex, lib.7. tit.48. l.2.
Si militem ad negotium tuum, lib.4. tit.6. l.5.
Si militiæ nomen dare, lib.12. tit.34. l.1.
Si ministerium tuum, lib.7. tit.16. l.16.
Si minor à venditore, lib.4. tit.49. l.9.
Si minor annis xx. ad libertatem, lib.7. tit.11. l.3.
Si minor annis xxv. emptori, lib.2. tit.28. l.2.
Si minor xxv. annis, lib.5. tit.71. l.15.
Si minorem te quinque & viginti annis, lib.2. tit.22. l.4.
Si minores, vel ex patris nomine, lib.5. tit.71. l.18.
Si minori pretio, lib.10. tit.1. l.3.
Si monumento corpus, lib.8. tit.17. l.3.
Si moriatur, lib.2. tit.13. l.8.
Si mortis causa, lib.5. tit.50. l.5.
Si mulier alienam suscepit, lib.4. tit.29. l.16.
Si mulier dotem à viro, lib.5. tit.12. l.25.
Si mulier marito suo, lib.5. tit.14. l.11.
Si mulier perfectæ ætatis, lib.4. tit.29. l.22.
Si mulier [illegible] tione, lib.9. tit.9. l.31.
Si mutuam pecuniam accipere, lib.4. tit.25. l.5.
Si necdum perpetuæ, lib.3. tit.44. l.10.
Si negotium sororis tuæ gerens, lib.2. tit.19. l.16.
Si neque mandasti fratri, lib.7. tit.56. l.1.
Si nominis persecutionem, lib.8. tit.35. l.2.
Si non convictii consilio, lib.9. tit.35. l.5.
Si non designata certa quantitate, lib.6. tit.44. l.3.
Si non donationis causa, lib.4. tit.38. l.8.
Si non es mutuator, lib.9. tit.35. l.3.
Si non est numeratum, lib.4. tit.9. l.4.
Si non ex propria culpa, lib.5. tit.58. l.2.
Si non inducta, & illata, lib.8. tit.15. l.5.
Si non injuria judicantis, lib.8. tit.45. l.15.
Si non omnem paternam, lib.3. tit.36. l.1.
Si non proprietatem donaveras, lib.7. tit.10. l.2.
Si non simpliciter, sed, lib.4. tit.58. l.1.
Si non singuli in solidum accepta, lib.4. tit.2. l.5.
Si non singuli in solidum, sed, lib.7. tit.55. l.1.
Si non speciali privilegio, lib.6. tit.23. l.9.
Si non subscripsisti, lib.4. tit.37. l.15.
Si non suspectum contutorem, lib.5. tit.43. l.8.
Si non transactionis causa, lib.1. tit.18. l.6.
Si non verum contractum, lib.5. tit.16. l.15.
Si nondum rem templo, lib.6. tit.2. l.3.
Si nondum vobis ætas, lib.5. tit.32. l.1.
Si nulla culpa, seu segnitia, lib.4. tit.23. l.8.
Si nulla ex causa, lib.7. tit.32. l.6.
Si nulla usucapionis prærogativa, lib.4. tit.52. l.3.
Si nuptiis pater tuus consensit, lib.5. tit.4. l.2.
Si ob causam judicati, lib.8. tit.35. l.13.
Si obligata prædia venundedisti, ibid. l.16.
Si obligatum hominem, lib.8. tit.43. l.13.
Si olei certa ponderatione, lib.4. tit.65. l.21.
Si operas certi servi, lib.8. tit.43. l.20.
Si operis publici, lib.9. tit.47. l.14.
Si pacto, quo pœnam, lib.2. tit.3. l.14.
Si pactum intercessit, lib.8. tit.36. l.6.
Si parentes vestri, lib.8. tit.45. l.10.
Si partem possessionis malæ fidei, lib.7. tit.26. l.5.
Si partus subjecti crimen, lib.9. tit.22. l.1.
Si pascenda pecora, lib.2. tit.3. l.8.
Si pater dotem pro filia, lib.5. tit.11. l.7.
Si pater filium, quem, lib.6. tit.25. l.4.
Si pater intestatus decesserit, lib.6. tit.20. l.2.
Si pater marito tuo stipulanti, lib.5. tit.11. l.5.
Si pater omne patrimonium, lib.3. tit.29. l.2.
Si pater pactum de filiæ nuptiis, lib.5. tit.1. l.4.
Si pater puellæ, cujus, lib.3. tit.28. l.12.
Si pater secundum nostram Constitutionem, lib.4. tit.35. l.3.
Si pater servum vestrum, lib.7. tit.10. l.6.
Si pater tuus ad decurionatum, lib.7. tit.66. l.4.
Si pater tuus bonis cessit, lib.7. tit.71. l.3.
Si pater tuus, cui te successisse, lib.8. tit.42. l.5.
Si pater tuus, cum decurio, lib.7. tit.64. l.8.
Si pater tuus eum quasi filium, lib.6. tit.24. l.4.
Si pater tuus in te donationem, lib.9. tit.34. l.2.
Si pater tuus mentis compos, lib.5. tit.7. l.3.
Si pater tuus per vim, lib.4. tit.44. l.1.
Si pater tuus post, lib.3. tit.28. l.5.
Si pater tuus pro Cornelio, lib.8. tit.41. l.6.
Si pater tuus proprius sobrino, lib.6. tit.59. l.2.
Si pater tuus, quem, lib.5. tit.58. l.3.
Si pater tuus tibi sui juris, lib.4. tit.55. l.3.
Si pater tuus velut ingenuus, lib.7. tit.21. l.7.
Si pater tuus venundedit, lib.4. tit.49. l.8.
Si pater vester in insulam deportatus, lib.9. tit.51. l.9.
Si pater usumfructum, lib.3. tit.33. l.5.
Si paterna hereditate abstinuisti, lib.7. tit.75. l.3.
Si paterna hereditate te abstinuisse, lib.6. tit.31. l.1.
Si paterna hereditate te abstinuisti, ibid. l.2.
Si paternam obligationem, lib.4. tit.29. l.8.
Si paterno affectu, lib.2. tit.19. l.15.
Si Patroclus, posteaquam, lib.4. tit.57. l.1.
Si patri tuo heres, lib.8. tit.54. l.24.
Si patri tuo ususfructus legatus, lib.3. tit.33. l.3.
Si patris tui pupillam, lib.5. tit.6. l.6.
Si patronum causæ, lib.2. tit.7. l.1.
Si patruus tuus, lib.3. tit.38. l.4.
Si patrem tuum officio, lib.5. tit.25. l.4.
Si pecunia patris, lib.4. tit.5. l.2.
Si pecunia tua, lib.6. tit.2. l.1.
Si pecuniam pupillarem, lib.5. tit.56. l.3.
Si pecuniam, quam, lib.7. tit.52. l.1.
Si pecuniam tibi non esse numeratam, lib.4. tit.30. l.1.
Si pecuniam tuam à debitore, lib.2. tit.19. l.9.
Si [illegible] missum, lib.6. tit.48. l.3.
Si [illegible] ntiam facti, lib.4. tit.5. l.6.
Si per impressionem, lib.1. tit.20. l.11.
Si per te non stat, lib.4. tit.32. l.9.
Si per vim, vel metum mortis, lib.2. tit.20. l.4.
Si permittente patre, lib.4. tit.28. l.4.
Si permutationis gratia, lib.8. tit.45. l.29.
Si peræquatore misso, lib.11. tit.57. l.3.
Si plures personæ, lib.6. tit.26. l.6.
Si Pontiomilla ad eam ætatem, lib.6. tit.53. l.3.
Si possessio inconcussa, lib.7. tit.35. l.4.
Si Possidonium, lib.2. tit.12. l.4.
Si post decretum Prætoris, lib.2. tit.31. l.1.
Si post depositam administrationem, lib.1. tit.51. l.9.
Si post divisionem factam, lib.1. tit.18. l.4.
Si post finitum, lib.1. tit.52. l.1.
Si post motam controversiam, lib.3. tit.31. l.2.
Si post perfectam venditionem, lib.8. tit.45. l.24.
Si post sententiam Proconsulis, lib.2. tit.44. l.1.
Si post testamentum factum, lib.6. tit.29. l.1.
Si postquam servandi legati, lib.6. tit.54. l.4.
Si postuletur ab aliquo in judicio, lib.4. tit.24. l.1.
Si potiores creditores, lib.8. tit.19. l.3.
Si prædiorum dotis, lib.6. tit.50. l.15.
Si prædium quis, lib.3. tit.38. l.4.
Si prædium rusticum, lib.5. tit.71. l.16.
Si prædium tibi pro soluto, lib.8. tit.45. l.4.
Si prædium uxor tua, lib.5. tit.12. l.23.
Si præsens quidem sit, lib.1. tit.4. l.18.
Si Præses Provinciæ, lib.8. tit.34. l.8.
Si Præses quasi desertam, lib.7. tit.43. l.6.
Si Præsidi Provinciæ probatum fuerit, lib.4. tit.51. l.1.
Si Præsidi Provinciæ probaveris, lib.5. tit.3. l.2.
Si prætorium pignus, lib.8. tit.22. l.1.
Si pretium quidem actoribus, lib.2. tit.13. l.19.
Si prior Respublica contraxit, lib.8. tit.19. l.4.
Si prius, quam distraheretur, lib.8. tit.28. l.8.
Si prius, quam fisci, lib.10. tit.2. l.1.
Si pro alieno debito, lib.4. tit.18. l.1.
Si pro contutore judicato, lib.5. tit.58. l.1.
Si pro dote promissa, lib.5. tit.11. l.2.
Si pro ea, contra quam supplicas, lib.4. tit.35. l.10.
Si pro eo, qui in crimen, lib.9. tit.45. l.2.
Si pro fundo, quem petebas, lib.2. tit.4. l.33.
Si pro mutua pecunia, lib.4. tit.2. l.8.
Si probare potes, lib.5. tit.72. l.1.
Si probatum fuerit Præsidi, lib.5. tit.37. l.2.
Si probaveris Demetrium periisse, lib.6. tit.42. l.1.
Si probaveris Præsidi, lib.8. tit.16. l.2.
Si probaveris te fundum mercatum, lib.8. tit.20. l.2.
Si Probus in minore ætate, lib.2. tit.37. l.1.
Si Proculiana, lib.6. tit.30. l.3.
Si procurator ad unam speciem, lib.2. tit.13. l.10.
Si propriis habitis contractibus, lib.5. tit.16. l.21.
Si propter fructus, lib.4. tit.51. l.8.
Si propter inimicitias, lib.10. tit.66. l.1.
Si propter officium legationis, lib.2. tit.54. l.1.
Si provincia, lib.10. tit.16. l.13.
Si provincialium nostrorum querela, lib.4. tit.62. l.4.
Si puellam ea lege vendidisti, lib.4. tit.57. l.6.
Si puerum non pro derelicto, lib.7. tit.34. l.5.
Si pupillorum pater, lib.5. tit.28. l.5.
Si putas non jure tutores, lib.5. tit.31. l.6.
Si qua beneficia personalia, lib.1. tit.23. l.2.
Si qua cum servo occulte, lib.9. tit.11. l.1.
Si qua ex fœminis, lib.5. tit.9. l.2.
Si qua fideicommissorum petitio, lib.3. tit.36. l.7.
Si qua illustris mulier, lib.6. tit.57. l.5.
Si qua in publicis porticibus, lib.11. tit.40. l.4.
Si qua inter Christianos, &c. lib.1. tit.9. l.15.
Si qua loca ad factum, lib.11. tit.66. l.2.
Si qua mulier nequaquam luctus, lib.5. tit.9. l.1.
Si qua mulier nequaquam religionem, lib.6. tit.56. l.4.
Si qua per calumniam postulatio, lib.1. tit.3. l.22.
Si qua unquam loca, lib.7. tit.38. l.3.
Si quæ hereditatis, lib.11. tit.32. l.3.
Si quæ res ante nuptias, lib.2. tit.30. l.1.
Si quæstio tibi, lib.3. tit.8. l.2.
Si quam tibi pecuniam, lib.6. tit.3. l.4.
Si quando administrationes, lib.10. tit.70. l.2.
Si quando, aut alicujus, lib.10. tit.10. l.3.
Si quando concessa à nobis, lib.[illegible]
Si quando Duciano, lib.7. [illegible] l.1.
Si quando injuriarum actio, lib.9. [illegible] l.11.
Si quando invitos testes, lib.4. tit.20. l.[illegible]
Si quando naufragio, lib.11. [illegible]
Si quando negotium [illegible] l.7.
Si quando nostræ si [illegible] l.2.
Si quando Præfectus [illegible] 12. tit. [illegible] l.1.
Si quando quis rescrip[illegible]
Si quando ratio aut ne[illegible] l.3.
Si quando sine decreto, [illegible]
Si quando talis concessio [illegible] 75.
Si quando vis in judicio [illegible] lib.8. tit.4. l.9.
Si quando olim exegerit, lib.8. tit.13. l.16.
Si quantitatem, quam licet, lib.7. tit.71. l.2.
Si quas actiones, lib.3. tit.34. l.1.
Si quas petitiones, lib.5. tit.44. l.1.
Si quasi acceptum, lib.4. tit.30. l.7.
Si quemquam vel in hac, lib.1. tit.3. l.31.
Si qui à prioribus colonis, lib.11. tit.61. l.4.
Si qui adscriptitiæ conditionis, lib.11. tit.47. l.24.
Si qui adulterii, lib.9. tit.9. l.34.
Si qui advocatorum, lib.2. tit.6. l.5.
Si qui desideria sua, lib.4. tit.3. l.1.
Si qui eorum, qui, lib.11. tit.54. l.1.
Si qui ex consensu, lib.1. tit.4. l.7.
Si qui ex titulo donationis, lib.11. tit.69. l.5.
Si qui inclytas nominatim, lib.4. tit.63. l.6.
Si qui Judices perfecto, lib.8. tit.12. l.10.
Si qui latrones, seu aliis criminibus, lib.9. tit.39. l.2.
Si qui orthodoxæ religionis, lib.1. tit.5. l.10.
Si qui posthac, lib.1. tit.26. l.5.
Si qui publicorum servorum, lib.6. tit.1. l.8.
Si quid à procuratore meo, lib.2. tit.47. l.1.
Si quid adversus temp. lib.11. tit.29. l.1.
Si quid datum fuerit, lib.1. tit.31. l.9.
Si quid de bonis eorum, lib.2. tit.51. l.2.
Si quid frumenti, vel hordei, lib.11. tit.22. l.2.
Si quid mater filiæ suæ, lib.8. tit.55. l.5.
Si quid negotiorum actitatum, lib.1. tit.33. l.1.
Si quid pars adversa, lib.3. tit.34. l.5.
Si quidem ante donationem, lib.5. tit.16. l.13.
Si quidem aviam tuam, lib.9. tit.55. l.10.
Si quidem donationis causa, lib.4. tit.10. l.8.
Si quidem ex causa transactionis, lib.2. tit.4. l.24.
Si quidem intentionem actoris, lib.8. tit.36. l.9.
Si quidem sine decreto, lib.5. tit.71. l.11.
Si quidem vivit apud hostes, lib.5. tit.18. l.5.
Si quidem Zenoni, lib.8. tit.38. l.9.
Si quis à ducenariis, lib.12. tit.62. l.1.
Si quis ab emphyteuticario, lib.11. tit.58. l.2.
Si quis ab exactoribus, lib.10. tit.6. l.1.
Si quis actor in misso, lib.3. tit.10. l.2.
Si quis ad declinandam legem Falcidiam, lib.1. tit.3. l.49.
Si quis ad se fundum, vel, lib.9. tit.12. l.7.
Si quis adversus conductorem, lib.3. tit.16. l.6.
Si quis adversus Præfectorum, lib.1. tit.19. l.5.
Si quis Advocatus, lib.8. tit.37. l.12.
Si quis agere ex testamento, lib.6. tit.36. l.8.
Si quis alicui majestatis crimen, lib.9. tit.8. l.3.
Si quis aliquid dari, lib.2. tit.45. l.4.
Si quis alterius nomine, lib.3. tit.19. l.2.
Si quis alumnam suam, lib.5. tit.4. l.26.
Si quis argentum donaverit, lib.8. tit.54. l.35.
Si quis afferat cum mandatis, lib.1. tit.15. l.1.
Si quis auctoritate, lib.11. tit.58. l.16.
Si quis barbaris, lib.12. tit.36. l.9.
Si quis cohortali conditione gravatus, lib.6. tit.62. l.3.
Si quis cohortalibus, lib.1. tit.40. l.13.
Si quis conductionis titulo, lib.4. tit.65. l.25.
Si quis consortium fabricensium, lib.11. tit.9. l.4.
Si quis contra evidentissimam, lib.9. tit.30. l.1.

Si quis cum capitali pœna, lib.9. tit.8. l.6.
Si quis comex majore, lib.10. tit.38. l.5.
Si quis curialis Clericus, lib.1. tit.3. l.12.
Si quis curialibus muneribus, lib.10. tit.34. l.3.
Si quis Daphnensis luci in Syria, lib.11. tit.77. l.1.
Si quis de carcere, lib.11. tit.42. l.2.
Si quis de temonoribus, lib.1. tit.55. l.1.
Si quis de togatis fori, lib.2. tit.7. l.9.
Si quis decurialem, lib.11. tit.13. l.1.
… curio, aut subjectum, lib.10. tit.
… curio pater, ibid. l.24.
… Decurio testamentum, lib.9. tit.22. l.1.
…uis Decurio vel propriæ, lib.10. tit.31. l.16.
Si quis Decurionum, lib.10. tit.33. l.1.
Si quis defunctum, lib.1. tit.7. l.2.
Si quis deserta prædia, lib.11. tit.58. l.15.
Si quis domesticorum, lib.12. tit.17. l.3.
Si quis donaverit, lib.1. tit.2. l.15.
Si quis … ædibus institutis, lib.6. tit. … l.1.
Si quis emptionis, vel donationis, lib.7. tit.39. l.8.
Si quis ex corpore, lib.11. tit.7. l.13.
Si quis ex familiaribus, lib.9. tit.1. l.20.
Si quis ex grege, lib.12. tit.58. l.11.
Si quis ex rusticana, lib.11. tit.54. l.1.
Si quis fabricensis sine liberis, lib.6. tit.62. l.5.
Si quis famosum libellum, lib.9. tit.36. l.1.
Si quis filium proprium, lib.6. tit.28. l.3.
Si quis filium suum exheredatum, lib.3. tit.28. l.34.
Si quis forte desertorem, lib.12. tit.46. l.1.
Si quis fundos, lib.11. tit.61. l.1.
Si quis fundum, vel mancipium, lib.4. tit.46. l.3.
Si quis gestum à se, lib.4. tit.22. l.4.
Si quis heredem scripserit, lib.6. tit.25. l.7.
Si quis homicidii crimen, lib.9. tit.2. l.11.
Si quis Imperatorem, lib.6. tit.22. l.6.
Si quis in Archiatri, lib.10. tit.52. l.10.
Si quis in conscribendo, &c. propter cingulum, lib.2. tit.3. l.29.
Si quis in conscribendo, &c. propter Sacerdotii, lib.1. tit.3. l.51.
Si quis in cujuscunque, lib.8. tit.17. l.9.
Si quis in ea culpa, lib.9. tit.4. l.2.
Si quis in emancipatum, lib.8. tit.54. l.26.
Si quis in hoc genus sacrilegii, lib.1. tit.3. l.10.
Si quis in libertatem proclamaverit, lib.7. tit.18. l.3.
Si quis in metallum, lib.9. tit.47. l.17.
Si quis in potestate publica, lib.5. tit.2. l.1.
Si quis in quacunque lite, lib.7. tit.70. l.1.
Si quis in sacris nostris scriniis, lib.12. tit.19. l.11.
Si quis in tantam furoris, lib.8. tit.4. l.7.
Si quis in testamento suo, lib.7. tit.4. l.16.
Si quis incesti, vetitique conjugii, lib.5. tit.5. l.5.
Si quis indebitum sibi, lib.12. tit.8. l.1.
Si quis intra Provinciam, lib.9. tit.49. l.7.
Si quis ita paciscatur, lib.4. tit.54. l.9.
Si quis Judicum accepisse, lib.1. tit.24. l.1.
Si quis Judicum duxerit, lib.7. tit.61. l.1.
Si quis Judicum vir illustris, lib.1. tit.34. l.2.
Si quis jusjurandum intulerit, lib.4. tit.1. l.11.
Si quis lege venerabili, lib.1. tit.7. l.1.
Si quis libellos appellatorios, lib.7. tit.62. l.28.
Si quis major annis xxv. lib.2. tit.4. l.41.
Si quis metatorum, lib.12. tit.41. l.1.
Si quis modestiæ nescius, lib.9. tit.7. l.1.
Si quis naviculam, lib.11. tit.7. l.9.
Si quis navicularius naufragium, lib.11. tit.5. l.2.
Si quis navicularius sine testamento, lib.6. tit.62. l.1.
Si quis necandi infantis piaculum, lib.9. tit.16. l.8.
Si quis nolente, lib.2. tit.19. l.24.
Si quis non dicam rapere, lib.1. tit.3. l.5.
Si quis nummos falsa fusione, lib.9. tit.24. l.2.
Si quis ordinaria vel qualibet, lib.5. tit.7. l.1.
Si quis ovium, vel, lib.11. tit.66. l.1.
Si quis parentis, aut filii, lib.9. tit.17. l.1.
Si quis patronorum, lib.6. tit.4. l.3.
Si quis per absentiam nominatus, lib.7. tit.63. l.1.
Si quis per divinam, lib.11. tit.42. l.5.
Si quis per publicum, lib.12. tit.51. l.5.
Si quis percussorem ad se venientem, lib.9. tit.16. l.3.
Si quis post hanc legem, lib.8. tit.10. l.6.
Si quis post hanc nostri, lib.11. tit.53. l.1.
Si quis post hanc sanctionem, lib.4. tit.42. l.1.
Si quis posthac per Ægyptum, lib.9. tit.38. l.1.
Si quis posthac stylum, lib.9. tit.49. l.9.
Si quis prædium vendere, lib.11. tit.47. l.1.
Si quis Presbyter, lib.1. tit.3. l.20.
Si quis primæ, vel secundæ, lib.12. tit.26. l.2.
Si quis prioris matrimonii, lib.5. tit.9. l.8.
Si quis pro publicis functionibus, lib.1. tit.45. l.2.
Si quis pro redemptione captiv. lib.8. tit.54. l.36.
Si quis procurationem, lib.10. tit.31. l.34.
Si quis propter nimiam, lib.3. tit.43. l.2.
Si quis provocatione interposita, lib.7. tit.62. l.30.
Si quis quadringentorum, lib.6. tit.50. l.18.
Si quis quocunque modo militans, lib.12. tit.48. l.3.
Si quis quodlibet interdictum, lib.8. tit.1. l.4.
Si quis rebaptizare, lib.1. tit.6. l.2.
Si quis sciens alienum agrum, lib.3. tit.32. l.11.
Si quis se injuriam ab, lib.9. tit.2. l.8.
Si quis sepulcrum, lib.9. tit.19. l.3.
Si quis servo alieno, lib.6. tit.2. l.20.
Si quis servo suo libertatem, lib.7. tit.15. l.2.
Si quis servos crediderit, lib.9. tit.2. l.13.
Si quis servum certi nominis, lib.4. tit.5. l.10.
Si quis servum fiscalem, lib.6. tit.1. l.7.
Si quis servum fugitivum, lib.9. tit.20. l.12.
Si quis servus Raptus, lib.7. tit.13. l.3.
Si quis servum suum, lib.12. tit.34. l.7.
Si quis sine commeatu, lib.12. tit.43. l.3.
Si quis sine persona mancipum, lib.4. tit.61. l.11.
Si quis sine uxore constitutus, lib.7. tit.15. l.3.
Si quis spoponderit insulam, lib.8. tit.38. l.15.
Si quis suo testamento, lib.3. tit.28. l.3.
Si quis super cudendo, lib.9. tit.24. l.3.
Si quis super sui juris locis, lib.3. tit.39. l.3.
Si quis suus recusaverit, lib.6. tit.31. l.6.
Si quis te reum legis Cornel. lib.9. tit.10. l.6.
Si quis testibus usus fuerit, lib.4. tit.20. l.17.
Si quis tibi servum vendidit, lib.8. tit.45. l.26.
Si quis tutoris, vel curatoris, lib.5. tit.6. l.8.
Si quis vel curiæ, lib.3. tit.23. l.1.
Si quis vel pecunias, vel, lib.4. tit.34. l.11.
Si quis vel pro una, lib.2. tit.51. l.15.
Si quis, vel si qua, lib.6. tit.56. l.7.
Si quod extraordinarium, lib.10. tit.63. l.5.
Si quondam uxor tua, lib.9. tit.9. l.15.
Si quos debitorum mole, lib.4. tit.44. l.16.
Si quos forte necessitas, lib.8. tit.51. l.19.
Si quos Judices, vel, lib.1. tit.26. l.3.
Si quos spontaneos, lib.10. tit.31. l.59.
Si reddita debita quantitate, lib.8. tit.31. l.3.
Si repetendi, quod donabas, lib.4. tit.6. l.7.
Si rerum tuarum proprietatem, lib.8. tit.55. l.2.
Si res mobiles, quarum, lib.9. tit.33. l.2.
Si res pupillares, lib.5. tit.38. l.3.
Si res tuas commodavit, lib.3. tit.42. l.8.
Si res tuas raptas, lib.7. tit.19. l.6.
Si residuum debiti, lib.8. tit.28. l.5.
Si Rufinus, vir clarissimus, lib.6. tit.21. l.4.
Si sciens creditor à marito, lib.4. tit.29. l.7.
Si scripti heredes, lib.3. tit.31. l.9.
Si scriptum heredem, lib.4. tit.19. l.11.
Si secundum legem civitatis, lib.11. tit.29. l.1.
Si secundum mandatum, lib.4. tit.35. l.14.
Si Senator, vel alius, lib.11. tit.1. l.11.
Si sepulcrum, lib.3. tit.44. l.4.
Si servi vestri nescientibus vobis, lib.3. tit.41. l.2.
Si servos distraxisti, lib.4. tit.49. l.7.
Si servum alienum, lib.2. tit.19. l.10.
Si servum vestrum nutriendum, lib.6. tit.2. l.16.
Si servus cujusquam, lib.1. tit.12. l.4.
Si servus extero, lib.4. tit.36. l.1.
Si servus fuisti, ac tibi, lib.7. tit.4. l.11.
Si servus ignorante domino, lib.3. tit.41. l.4.
Si servus in demoliendis, lib.9. tit.19. l.2.
Si servus tuus, lib.4. tit.26. l.6.
Si sine decreto Præsidis, lib.5. tit.74. l.2.
Si sine ulla conditione, lib.11. tit.31. l.1.
Si sine voluntate tua, lib.4. tit.19. l.5.
Si socero filiæ tuæ dotem, lib.5. tit.18. l.10.
Si societatis jure, lib.4. tit.37. l.4.
Si socrus tua, lib.5. tit.12. l.18.
Si solennibus stipendiis, lib.4. tit.21. l.7.
Si solvere tibi pecuniam, lib.8. tit.42. l.7.
Si soror tua in, lib.6. tit.20. l.8.
Si sororem tuam, lib.9. tit.1. l.18.
Si sorori suæ frater tuus, lib.6. tit.30. l.14.
Si sororis tuæ filiis, lib.5. tit.34. l.9.
Si status controversiam, lib.7. tit.19. l.4.
Si status tibi super homine, lib.8. tit.45. l.18.
Si stipulatio de restituenda, lib.5. tit.12. l.2.
Si sub pignore, lib.10. tit.8. l.2.
Si sub specie honorarii, lib.2. tit.6. l.3.
Si successione patri absenti, lib.7. tit.75. l.2.
Si successoris tui, lib.11. tit.43.
Si sui juris constituti, lib.5. tit.4.
Si sunt, qui emere, lib.8. tit.29. l.1.
Si super possessione, quæ, lib.2. tit.4. l.9.
Si superstite patre, lib.2. tit.21. l.5.
Si tabulas testamenti, lib.7. tit.58. l.1.
Si te bonis paternis majorem, lib.6. tit.30. l.10.
Si te donatam ante matrim. lib.7. tit.4. l.13.
Si te, & filios tuos ingenuos, lib.7. tit.14. l.7.
Si te expilasse hereditatem, lib.2. tit.12. l.12.
Si te in vacuam possessionem, lib.5. tit.16. l.23.
Si te manumissum, &c. lib.8. tit.26. l.3.
Si te non remittente pignus, lib.8. tit.9. l.1.
Si te parens, in cujus fuisti potestate, lib.6. tit.55. l.5.
Si tempora, quæ in, lib.10. tit.3. l.4.
Si tempore manumissionis, lib.6. tit.3. l.1.
Si testamento jure facto, lib.6. tit.26. l.7.
Si testamentum ita scriptum inveniatur, lib.60. tit.25. l.8.
Si testamentum jure factum sit, lib.6. tit.23. l.10.
Si testator codicillis, lib.9. tit.23. l.2.
Si tibi, ac filio tuo ab his, lib.6. tit.17. l.1.
Si tibi controversia, lib.4. tit.20. l.2.
Si tibi liberam, lib.8. tit.45. l.25.
Si tibi notarium pignoris, lib.8. tit.14. l.26.
Si tibi pater avunculum, lib.5. tit.28. l.6.
Si tibi per furtum nec, lib.3. tit.42. l.5.
Si tibi pupillorum pater, lib.4. tit.35. l.8.
Si tibi, quæ pro colonis, lib.4. tit.65. l.27.
Si tibi res proprias, lib.5. tit.3. l.12.
Si tibi servitutem aquæ ducendæ, lib.3. tit.34. l.10.
Si tibi servituris improbæ, lib.7. tit.16. l.32.
Si tibi testamento directa, lib.7. tit.16. l.23.
Si totas facultates tuas, lib.3. tit.29. l.5.
Si tradita sunt ex donatione, lib.7. tit.10. l.5.
Si traditio rei venditæ, lib.4. tit.49. l.4.
Si transactionis causa, lib.4. tit.30. l.11.
Si tres tutelas, vel curas, lib.5. tit.69. l.1.
Si tu, & collega tuus, lib.5. tit.75. l.3.
Si tuis nummis emptus es, lib.6. tit.3. l.7.
Si tutor ancillam tuam, lib.6. tit.27. l.3.
Si tutor nominatus, lib.5. tit.62. l.22.
Si tutor petitus, lib.5. tit.38. l.5.
Si tutor pupillam, lib.9. tit.10. l.1.
Si tutor tuus de pecunia, lib.7. tit.8. l.6.
Si tutor tuus, qui, lib.2. tit.41. l.4.
Si tutor, vel curator, lib.5. tit.6. l.7.
Si tutores pupillis, lib.4. tit.31. l.11.
Si tutores testamento, lib.5. tit.28. l.3.
Si tutoris, vel curatoris culpa, lib.5. tit.37. l.23.
Si vacantia, vel alio modo, lib.10. tit.10. l.5.
Si Valerianus Centurio, lib.2. tit.51. l.1.
Si velut in id debitum, lib.4. tit.31. l.13.
Si vendidisset, qui ante, lib.8. tit.20. l.1.
Si venerabilis, lib.1. tit.3. l.13.
Si veritas, vel solennitas, lib.6. tit.42. l.23.
Si vestram possessionem, lib.7. tit.14. l.11.
Si vi fluminis, lib.3. tit.44. l.1.
Si vi, vel metu fundum, lib.20. tit.20. l.3.
Si vicinis, vel aliis scientibus, lib.5. tit.4. l.9.
Si vindicari in aliquos, lib.9. tit.47. l.20.
Si vineæ, quas mater tua, lib.7. tit.33. l.3.
Si virgis, aut loris, lib.9. tit.14. l.1.
Si viva matre emancipati, lib.6. tit.60. l.3.
Si ultra hoc, quod accepit, lib.8. tit.41. l.22.
Si ultra septuagesimum, lib.10. tit.31. l.10.
Si universæ facultates, lib.6. tit.37. l.15.
Si unquam libertis patronus, lib.8. tit.56. l.8.
Si unus de septem testibus, lib.6. tit.23. l.12.
Si unus ex his, qui, lib.5. tit.16. l.2.
Si unus ex litigatoribus, lib.7. tit.66. l.6.
Si voluntate domini, lib.7. tit.4. l.4.
Si voluntate donantis, lib.5. tit.11. l.3.
Si voluntate tua fundum, lib.4. tit.44. l.8.
Si vos paternæ hereditati, lib.2. tit.39. l.1.
Si usumfructum, lib.5. tit.10. l.1.
Si usuras præstari, lib.4. tit.32. l.21.
Si usufructus omnium bonorum, lib.3. tit.33. l.1.
Si (ut allegas) antequam, lib.4. tit.14. l.5.
Si (ut allegas) latrocinantem, lib.9. tit.16. l.4.
Si (ut allegas) minor, lib.2. tit.35. l.2.
Si (ut allegas) pater tuus, lib.6. tit.50. l.11.
Si (ut allegas) tutor, lib.5. tit.62. l.16.
Si (ut allegatis) mater, lib.3. tit.19. l.1.
Si ut manus injectionem, lib.4. tit.55. l.2.
Si (ut nunc asseveras) lib.8. tit.33. l.2.
Si (ut proponis) bona ejus, lib.9. tit.49. l.5.
Si (ut proponis) causa pecuniaria, lib.9. tit.6. l.4.
Si (ut proponis) consentiente, lib.7. tit.8. l.4.
Si (ut proponis) cum tuæ, lib.8. tit.8. l.1.
Si (ut proponis) decreto, lib.11. tit.36. l.1.
Si (ut proponis) ea, quæ, lib.10. tit.38. l.2.
Si (ut proponis) & avum, lib.12. tit.1. l.1.
Si (ut proponis) fundum, lib.8. tit.41. l.18.
Si (ut proponis) pars adversa pecunia, lib.3. tit.32. l.8.
Si (ut proponis) pars diversa ab administratione, lib.5. tit.63. l.4.
Si (ut proponis) pars diversa die feriato, lib.7. tit.43. l.4.
Si (ut proponis) pater quondam, lib.5. tit. … l.5.
Si (ut proponis) pater tuus ea lege, lib.4. tit.5. l.2.
Si (ut proponis) pater tuus, in cujus, lib.5. tit.16. l.5.
Si (ut proponis) post querelam, lib.5. tit.4. l.7.
Si (ut proponis) Præses Provinciæ, lib.7. tit.43. l.5.
Si (ut proponis) pupillo, lib.5. tit.29. l.3.
Si (ut proponis) rerum, lib.7. tit.53. l.6.
Si (ut proponis) socius, lib.8. tit.10. l.4.
Si (ut proponis) suspensa, lib.7. tit.64. l.3.
Si uteris instrumento, lib.4. tit.21. l.2.
Si uxor pro marito, lib.4. tit.29. l.15.
Si uxor tua Præsidi, lib.8. tit.30. l.3.
Si uxor tua pro pecunia, lib.8. tit.14. l.11.
Si uxor tua pro triente, lib.7. tit.72. l.7.
Si uxorem tuam, lib.6. tit.46. l.5.
Sicut bonis moribus convenit, lib.2. tit.2. l.1.
Sicut certi juris est, lib.6. tit.21. l.9.
Sicut cessat petitio, lib.5. tit.16. l.11.
Sicut datam libertatem, lib.7. tit.16. l.26.
Sicut eligendi fidejussores, lib.8. tit.41. l.21.
Sicut falsi testamenti, lib.9. tit.22. l.17.
Sicut fieri per, lib.12. tit.38. l.4.
Sicut honores, & munera, lib.10. tit.40. l.1.
Sicut in initio nominis, lib.9. tit.25. l.1.
Sicut in rem speciales, lib.7. tit.39. l.3.
Sicut initio libera potestas, lib.4. tit.10. l.5.
Sicut iniquum est, lib.4. tit.21. l.5.
Sicut instrumenta prætermissa, lib.7. tit.16. l.25.
Sicut liberis captis, lib.8. tit.51. l.10.
Sicut major xxv. annis, lib.6. tit.31. l.4.
Sicut periculum vini, lib.4. tit.49. l.12.
Sicut sacrificia templorum, lib.1. tit.11. l.3.
Sicut semel præstitam, lib.7. tit.16. l.20.
Sicut vim majorem, lib.8. tit.14. l.19.
Sicut usumfructum, qui, lib.3. tit.34. l.13.
Sicuti convictis, confessisque ad societatem, lib.9. tit.41. l.4.
Sine metu legis Juliæ, lib.9. tit.9. l.17.
Sine periculo suo, lib.10. tit.60. l.4.
Singularum urbium Curiales, etiam inviti, lib.8. tit.10. l.8.
Singuli quique Judices, lib.1. tit.48. l.2.
Singuli, universique Judices, lib.9. tit.2. l.14.
Sive apud acta Rectoris, lib.2. tit.4. l.18.
Sive cum nupsisses, lib.7. tit.8. l.7.
Sive emancipatis filiis, lib.8. tit.54. l.17.
Sive ex jure, sive ex consuetudine, lib.5. tit.20. l.1.
Sive ex prætoriano officio, lib.12. tit.61. l.3.
Sive ex testamento, sive ex jure legitimo, lib.5. tit.44. l.5.
Sive fuerit dominus, lib.7. tit.27. l.1.
Sive in libertatem evictus est servus, lib.8. tit.45. l.12.
Sive initio, quæ fuerat, lib.6. tit.36. l.6.
Sive negotiorum gestorum, lib.9. tit.33. l.5.
Sive pars, sive integra, lib.3. tit.11. l.3.
Sive possessio venditoris fuit, lib.8. tit.45. l.14.
Sive possidetis prædia, lib.4. tit.19. l.16.
Sive pro fratre coherede, lib.2. tit.19. l.3.
Sive servi sunt hi, quorum, lib.4. tit.14. l.6.
Sive servum plagii paras, lib.3. tit.41. l.3.
Societatem uno pecuniam, lib.4. tit.37. l.1.
Sola temporis longinquitate, lib.7. tit.22. l.3.
Sola testatione prolatam, lib.4. tit.20. l.4.
Solennibus pensionibus, lib.3. tit.32. l.25.
Solida providentia utimur, lib.8. tit.26. l.11.
Solidos veterum Principum, lib.11. tit.10. l.1.
Solita cohortalibus Syriæ, lib.12. tit.58. l.3.
Solo obsequii non præstiti, lib.7. tit.16. l.30.
Solutionem asseveranti, lib.8. tit.43. l.25.
Sordidorum munerum excusatio, lib.10. tit.47. l.13.
Sororem fratris, lib.6. tit.35. l.10.
Speciebus primipilaribus, lib.12. tit.58. l.8.
Spem eorum præmiorum, lib.8. tit.17. l.5.
Spem futuræ actionis, lib.8. tit.54. l.3.
Statuas sepulcro superimponere, lib.3. tit.44. l.7.
Statui ingenuæ ex eo solo, lib.7. tit.14. l.14.
Statuliberis datam libertatem adimi ab herede, lib.7. tit.2. l.13.
Statum tuum natali, lib.4. tit.21. l.6.
Statutis generalibus jussimus, lib.7. tit.44. l.3.
Stellionatus accusatio, lib.9. tit.34. l.3.
Stigmata, hoc est, nota publica, lib.11. tit.9. l.3.
Stipendia, & donativa, lib.12. tit.36. l.1.
Stipendia retineri, lib.7. tit.53. l.4.
Studentibus nobis, lib.1. tit.28. l.1.

Studio-

sorum labor meretur, lib.1. tit.51. l.1.
Sub prætextu ætatis, lib.4. tit.16. l.4.
Sub prætextu instrumenti, lib.2. tit.4. l.29.
Sub prætextu specierum, lib.2. tit.3. l.29.
Sub specie novorum instrumentorum, lib.7. tit.52. l.4.
Subscriptio filii domini, lib.7. tit.16. l.32.
Subtilitatem, lib.3. tit.1. l.11.
Subtracto furto, lib.6. tit.2. l.9.
Successionum varietas, lib.3. tit.39. l.2.
Successores ejus, qui, lib.8. tit.43. l.10.
Successores legata, vel, lib.6. tit.50. l.16.
Suggerente magnificentia vestra, lib.1. tit. 50. l.2.
Suggestionem viri illustris, lib.2. tit.8. l.1.
Suggestioni Illyricianæ advocationis, lib.6. tit.38. l.5.
Summa sententia comprehensa, lib.5. tit. 53. l.3.
Sumptus in pupillum tuum, lib.5. tit.37. l.3.
Suo potius periculo Magistratus, lib.5. tit. 46. l.1.
Super annali exceptione, lib.7. tit.40. l.1.
Super chirographariis instrumentis, lib.4. tit.2. l.17.
Super creandis susceptoribus, lib.10. tit.1. l.9.
Super delictis provincialium, lib.7. tit.61. l.2.
Super empti agri quæstione, lib.8. tit.45. l.16.
Super hypothecis, quas, lib.8. tit.14. l.27.
Super longi temporis præscriptione, lib.7. tit.33. l.11.
Super naufragiorum, quæ, lib.11. tit.5. l.6.
Super patrimonialium, lib.11. tit.62. l.4.
Super rebus venundandis, lib.4. tit.28. l.15.
Super servis, qui, lib.12. tit.34. l.6.
Super statu ingenuitatis, lib.9. tit.41. l.9.
Supervacuam differentiam utilis anni, lib.2. tit.53. l.7.
Supervacuam observationem veterum, lib. 6. tit.41. l.1.
Supervacuam veterum differentiam, lib.4. tit.34. l.12.
Supplicare, causa pendente non licet, lib.1. tit.21. l.2.
Susceptores novi, lib.10. tit.70. l.3.
Susceptores præsentibus, ibid. l.10.
Susceptores publicos, ibid. l.1.
Suspectos tutores ex dolo, lib.5. tit.43. l.9.
Suum heredem, lib.6. tit.30. l.13.
Suus heres exceptione pacti, lib.6. tit.31. l.3.

T.

Talis de antiquo jure dubitas, lib.6. tit.35. l.12.
Tam collatores, & Provinciales, lib.12. tit.36. l.18.
Tam dementis, quam furiosi liberi, lib.1. tit.4. l.28.
Tam mandatori, quam, lib.4. tit.30. l.12.
Tamdiu societas durat, lib.4. tit.37. l.5.
Tanta circa nos, lib.1. tit.17. l.2.
Temperent universi, lib.11. tit.8. l.4.
Tempora fatalium dierum, lib.7. tit.63. l.2.
Temporales actiones, lib.1. tit.20. l.2.
Temporalibus actionibus exclusis, lib.2. tit.52. l.1.
Tempore contractus, lib.4. tit.54. l.8.
Temporis, quod insequitur, lib.5. tit.58. l.6.
Tempus expeditionis, lib.7. tit.35. l.1.
Terminato, transactoque negotio, lib.7. tit.51. l.3.
Testamenta omnia, lib.6. tit.23. l.18.
Testamenti factionem per, lib.3. tit.28. l.23.
Testamenti tabulas, lib.6. tit.32. l.2.
Testamento jure facto, lib.6. tit.26. l.6.
Testamento matris, lib.5. tit.29. l.1.
Testamento tutor datus, lib.5. tit.62. l.11.
Testamentum [illegible] tit.28. l.22.
Test[illegible] meum [illegible] infirmari, lib.6. tit.23. l.1.
Testa[illegible] e pecunia, lib.6. tit.23. l.13.
Test[illegible] deri, lib.6. tit.24. l.1.
Testim[illegible] ilitatem, lib.4. tit.20. l.18.
Tiberis [illegible], lib.11. tit.59. l.1.
Titius si cum testamentum, lib.6. tit.3. l.9.
Titulis non præcedentibus, lib.7. tit.19. l.3.
Titulos, qui Alytarchiæ, lib.1. tit.36. l.1.
Totius minoris laterculi, lib.1. tit.30. l.1.
Tractatoriæ cum stativis, lib.12. tit.52. l.1.
Traditionibus & usucapionibus, lib.2. tit. 3. l.20.
Trajectitiæ quidem pecuniæ, quæ periculo, lib.4. tit.33. l.4.
Trajectitiam pecuniam, lib.4. tit.33. l.1.
Transactio nullo dato, vel, lib.2. tit.4. l.38.
Transactione finita, lib.2. tit.4. l.30.
Transactione matris, lib.2. tit.4. l.26.
Transactionem, quæ, lib.2. tit.4. l.35.
Transactionis placitum ab eo interpositum, lib.2. tit.4. l.7.
Transigere, vel pacisci, lib.2. tit.4. l.18.
Transmarina legatione, lib.10. tit.63. l.3.
Tres denuntiationes, lib.7. tit.43. l.9.
Tres tantummodo Prætores, lib.1. tit.4. post l.38. & lib.1. tit.39. l.2.
Tribuni, vel milites, lib.12. tit.36. l.11.
Tunc convenis, lib.9. tit.2. l.15.
Turres novi muri, qui, lib.8. tit.13. l.18.
Tutelæ actio, tum, lib.5. tit.51. l.12.
Tutelæ actione contra tutorem mota, lib.5. tit.28. l.7.
Tutelæ sollicitudo, lib.10. tit.47. l.3.
Tutelam administrare, lib.5. tit.35. l.1.
Tutelam pupillorum tuorum sic administrare, lib.5. tit.37. l.7.
Tutor filiorum tuorum, lib.9. tit.51. l.4.
Tutor licet absens, lib.5. tit.37. l.19.
Tutor post puberem, lib.5. tit.51. l.11.
Tutor, qui satisdationem, cum satisdare, lib.5. tit.42. l.5.
Tutorem quondam, lib.5. tit.51. l.9.
Tutorem, vel curatorem pecuniæ, lib.5. tit. 56. l.1.
Tutores debita pupillaria, lib.5. tit.37. l.13.
Tutores etiam Græcis verbis, lib.5. tit.28. l.8.
Tutores nominatos, lib.5. tit.62. l.8.
Tutores, qui necdum, lib.5. tit.48. l.1.
Tutores, quos postea, lib.5. tit.63. l.2.
Tutores tutelæ, lib.5. tit.51. l.8.
Tutores, vel curatores, lib.5. tit.37. l.24.
Tutori, vel curatori similis, lib.2. tit.19. l.20.
Tutoribus, vel curatoribus, lib.5. tit.38. l.4.
Tutoris officium, lib.5. tit.60. l.2.
Tutoris tui lege Julia, lib.9. tit.12. l.2.
Tyrones in scholis, lib.12. tit.44. l.3.

V.

Vacantes, lib.10. tit.16. l.1.
Vacantia mortuorum bona, lib.10. tit.10. l.4.
Vacuatis rescriptis, quæ, lib.10. tit.31. l.19.
Ubi adhuc matrimonio, lib.5. tit.12. l.19.
Ubi aviarum successio, lib.6. tit.55. l.10.
Ubi aut vis facta dicitur, lib.3. tit.16. l.1.
Ubi falsi examen inciderit, lib.9. tit.22. l.22.
Ubi pactum, vel transactio, lib.2. tit.4. l.40.
Ubicunque, lib.1. tit.5. l.11.
Vectigalia nova, lib.4. tit.63. l.2.
Vectigalia quæcunque, lib.4. tit.61. l.10.
Velamento absentis patroni, lib.2. tit.6. l.4.
Vellera adulterino colore fucata, lib.11. tit.8. l.3.
Velles, necne, filio tuo, lib.8. tit.56. l.6.
Velut castrense peculium, lib.1. tit.51. l.7.
Venales sententias, quæ, lib.7. tit.64. l.7.
Venatoribus immunitas, lib.10. tit.47. l.6.
Venditi actio, si, lib.4. tit.49. l.6.
Venditi actionem, ibid. l.2.
Venditio quidem prædii, quod, lib.5. tit.71. l.1.
Venditionem ob tributorum, lib.4. tit.46. l.1.
Venditiones, donationes, lib.2. tit.20. l.11.
Venditiones, etsi in alio loco, lib.4. tit.38. l.1.
Venditioni ancillæ, lib.7. tit.26. l.4.
Venditor factum emptoris, lib.4. tit.44. l.11.
Venditrici succedenti, lib.4. tit.51. l.3.
Venia Edicti non petita, lib.2. tit.2. l.2.
Verba superflua, quæ, lib.8. tit.13. l.17.
Verba testamenti, quæ infirmasti, lib.6. tit. 44. l.1.
Verba testamenti, quibus, lib.6. tit.25. l.6.
Verbis testamenti, quæ, lib.3. tit.33. l.2.
Verbum precibus insertum, lib.2. tit.12. l.17.
Verbum, *Volo*, licet desit, lib.6. tit.42. l.10.
Vestium auri, & argenti, lib.4. tit.44. l.18.
Veterani, qui cum possint, lib.10. tit.43. l.1.
Veterani, qui ex negligentia, lib.12. tit.47. l.3.
Veteranis ita demum, lib.10. tit.54. l.13.
Veteranis, qui in legione, lib.7. tit.64. l.9.
Veterem dubitationem amputantes, lib.5. tit.59. l.5.
Veteres circuitus, lib.8. tit.49. l.11.
Veteris juris altercationes, lib.8. tit.38. l.13.
Veteris juris dubitationem decidentes ad duplum, lib.8. tit.22. l.2.
Veteris juris dubitationem decidentes sancimus, lib.5. tit.51. l.13.
Veterum ambiguitatem, lib.4. tit.29. l.24.
Vetustissimam observationem, tit.8. tit.34. l.3.
Vi bonorum raptorum, lib.9. tit.33. l.11.
Vi pulsos restituendos, lib.8. tit.4. l.2.
Viam veritatis ignoras, lib.4. tit.65. l.10.
Vice donatricis, lib.8. tit.54. l.20.
Vicesimo non amplius lapide, lib.12. tit.38. l.2.
Victum in, lib.3. tit.43. l.1.
Viduæ intra quintum, & xx. annum, lib.5. tit.4. l.18.
Viginti dispendia si, lib.12. tit.56. l.2.
Viri illustres Comites, lib.1. tit.29. l.1.
Viris spectabilibus Comitibus, lib.17. tit. 30. l.1.
Viris spectabilibus Magistris, lib.12. tit.9. l.1.
Viros clarissimos, lib.5. tit.62. l.25.
Viros devotos Palatinos, lib.12. tit.24. l.12.
Viros spectabiles Comites, lib.12. tit.10. l.2.
Viros spectabiles Duces, lib.12. tit.60. l.8.
Via ejus, qui se dominum, lib.4. tit.19. l.15.
Vitia possessiorum, lib.7. tit.33. l.11.
Vitrico privigni possessionem, lib.6. tit.59. l.3.
Ultra modum sumptum, lib.10. tit.42. l.4.
Ultra modum tritici distracti, lib.4. tit.49. l.15.
Unaquæque, lib.1. tit.3. l.36.
Unicuique, qui in sacris, lib.12. tit.19. l.7.
Universa bona eorum, lib.8. tit.15. l.1.
Universa rescripta, quæ, lib.1. tit.19. l.4.
Universa rescripta, sive in, lib.1. tit.23. l.7.
Universas terras, quæ, lib.7. tit.38. l.2.
Universi cognoscant has, lib.11. tit.65. l.1.
Universi cognoscant, nihil, lib.11. tit.61. l.9.
Universi fiduciam gerant, lib.3. tit.26. l.9.
Universi fundi, lib.11. tit.65. l.4.
Universi omnino ex, lib.10. tit.63. l.4.
Universi provinciales, lib.4. tit.61. l.5.
Univers[illegible] tit.1[illegible]
Universi[illegible] 62. l.2.
Universo[illegible]
Universos Decuriones [illegible]
Universos, qui usurpantes, [illegible]
Unus ex multis, lib.8. tit.28. l.[illegible]
Unus individuum, lib.7. tit.24. l.3.
Unusquisque Decurio, lib.12. tit.16. l.1.
Unusquisque procurator, lib.9. tit.27. l.5.
Unusquisque sobolem suam nutriat, lib. tit.52. l.2.
Voluntariæ tutelæ, lib.5. tit.62. l.
Voluntas patris prohibentis, lib. l.4.
Voluntatis defuncti quæstio, lib. l.7.
Vorax, & fraudulentus [illegible]
Urbs Constantinopolitana [illegible], lib.11. tit.2[illegible] l.1.
Usucapio non præcedente, lib.7. tit.29
Usucapio pignoris, lib.8. tit.14. l.7.
Usufructu constituto, lib.3. tit.33. l.4.
Usufructu mariti tuæ, lib.3. tit. [illegible] l.9.
Usuræ in depositi actione, lib.4. tit.34. l.2.
Usuræ minorum, & per intervallum, lib.4. tit.32. l.29.
Usuræ per tempora solutæ, lib.4. tit.32. l.10.
Usuras emptor, cui, lib.4. tit.32. l.2.
Usuras, quæ quotannis, lib.8. tit.43. l.8.
Usurpationem totius licentiæ, lib.4. tit.61. l.9.
Vult constitutio, lib.5. tit.17. l.12.
Usum aquæ veterem, lib.11. tit.42. l.4.
Usus aquæ, lib.11. tit.65. l.5.
Ut agendi itineris, lib.12. tit.51. l.8.
Ut creditor, qui pecuniam petit, lib.4. tit.19. l.1.
Ut debitum tibi, lib.4. tit.16. l.5.
Ut in die Dominico, lib.3. tit.12. l.2.
Ut inter absentes, lib.8. tit.39. l.3.
Ut inter divinum, publicumque jus, lib.1. tit.2. l.23.
Ut intestato defuncti filius, lib.6. tit.55. l.3.
Ut legis Fabiæ pœna, lib.9. tit.20. l.3.
Ut liberis, tam masculini, quam, lib.6. tit. 20. l.17.
Ut nemini de cætero, lib.6. tit.20. l.21.
Ut non liceat, lib.1. tit.3. l.55.
Ut nullo modo usuræ, lib.4. tit.32. l.28.
Ut perfectius omnibus, lib.7. tit.40. l.2.
Ut profanos ritus, lib.1. tit.11. l.4.
Ut responsum congruum, lib.2. tit.4. l.15.
Ut testamentum, quod dicis, lib.6. tit.32. l.1.
Ut verborum inanium, lib.6. tit.9. l.9.
Ut unius pœna metus possit esse multorum, lib.9. tit.27. l.1.
Ut uxori pro dote adjiciantur, lib.1. tit.22. l.1.
Utere viri prudentissimi Papiniani responso, lib.5. tit.71. l.14.
Uti possidetis fundum, lib.8. tit.6. l.1.
Utili ratione perspectum est, lib.1. tit.55. l.3.
Utilitas publica, lib.12. tit.63. l.3.
Utrum nepos tuus ex filia, lib.5. tit.49. l.2.
Uxor patrui tui, lib.6. tit.37. l.20.
Uxor, quæ in militiam, lib.5. tit.17. l.7.
Uxor tua, si consobrini, lib.9. tit.1. l.4.
Uxor tua, si mortuo patre, lib.3. tit.36. l.2.
Uxorem libertam suam, lib.5. tit.4. l.13.
Uxorem pro marito, lib.10. tit.31. l.11.
Uxoris abortu, lib.6. tit.29. l.2.

Z.

Zenodorus si, cum sui juris esse, lib.4. tit.28. l.2.

FINIS.

THE MANCHESTER LAW LIBRARY
THE MANCHESTER LAW LIBRARY
UAB Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

UAB
Biblioteca de Ciències Socials

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques
1500423314

PUB. UAB
Servei de Biblioteques
Reg 1500423314
Sig 09:34 Cyz